İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

8. cild

ANADOLU
YAYINLARI

ANADOLU YAYINLARI NO. 2

Genel Dağıtım

Basım Yayın Koll. Şti.
853 Sok. No: 42 Konak - İzmir
Tel: 255983

Dizgi	: Öğrenci Matbaası	İZMİR
Filim	. İrfan Klişe	İZMİR
Baskı	: Alemdar Ofset 1987	İSTANBUL
Cilt	: Savaş Ciltevi	İSTANBUL

وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ
يَا مُوسَى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَى أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ
لِتَرْضَى ﴿٨٤﴾ قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ
السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا
قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ
أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي
﴿٨٦﴾ قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا
مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾
فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ
مُوسَى فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ
لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا
فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ﴿٩٠﴾
قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى ﴿٩١﴾
قَالَ يَا هَارُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ
أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا

بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ
بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ
فَنَبَذْتُهَا وَكَذَٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ
فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا
لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ إِلَىٰ إِلَٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا
لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ إِنَّمَا إِلَٰهُكُمُ
اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

M E Â L İ :

83— «Ey Musa! seni kavminden önce acele ettirip getiren nedir?»

84— Musa dedi ki : «Onlar, işte onlar izim üzerinde geliyorlar. Rabbim! sana (gelmekte) acele ettim, râzı olasın diye.»

85— Rabbı ona : «doğrusu biz senden sonra kavmini imtihan ettik; Sâmirî onları saptırdı.»

86— Bunun üzerine Musa, öfkeli ve üzgün olarak kavmine döndü de, «ey kavmim, dedi. Rabbınız size güzel bir va'dde bulunmadı mı? Yoksa ayrılışım, va'dedilen süreden size uzun mu geldi? Yoksa Rabbınızın gazabının size gerekli olmasını mı arzu ettiniz de bana verdiğiniz sözden caydınız?»

87— Onlar dediler ki : «Sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden cay-

madık; ama o kavmin zînetinden ağırlıklar yüklenmiştik, onları (ateşe) attık, Sâmirî de bizim gibi (taşıdığını) ateşe attı.»

88— Derken Sâmirî onlara böğüren bir buzağı heykeli (döküp) çıkardı. Sâmirî ve arkadaşları, «işte bu sizin de tanrınızdır, Musa'nın da tanrısıdır, ne var ki o bunu unuttu» dediler.

89— Onlar görüp bilmiyorlar mıydı ki, o (buzağı) kendilerine hiçbir söz ile cevap vermiyor ve onlar için ne bir zarar, ne de bir yarara sâhip olamıyordu.

90— And olsun ki Hârun da onlara daha önce, «ey kavmim, demişti, siz ancak bu buzağıyla çetin bir imtihana tabi tutulmuşsunuzdur. Şüphesiz ki Rabbınız Rahmân'dır. Artık bana uyun ve emrime itaât edin.»

91— Onlar, «Musa bize dönünceye kadar buna, üstüne kapanırcasına ibâdet edeceğiz» demişlerdi.

92-93— Musa: «Ey Hârun! dedi, onların sapıttığını gördüğün zaman bana uymandan (yolumu takip etmekten) seni alıkoyan neydi? Yoksa emrime karşı mı geldin?»

94— Hârun ona: «Ey anamın oğlu! sakalımı ve başımı tutup (çekme); çünkü senin bana, İsrâil oğulları'nın arasını açtın, onları böldün, sözüme dikkat etmedin, diyeceğinden korktum» dedi.

95— Musa: «Ey Sâmirî! ya senin derdin ve amacın neydi?» diye sordu.

96— Sâmirî : «onların görmediği şeyi gördüm; o (Tanrı) elçisinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (potanın içine) attım; işte böylece nefsim bunu bana hoş gösterdi» dedi.

97— Musa ona dedi ki : «defol git; artık hayatta senin ölçü ve anlayışın «benimle hiç temasta bulunmayın!» demen olacak ve senin için aslâ kurtulamıyacağın bir cezâ va'desi daha var. Üstüne kapanıp durduğun tanrına bak! Onu önce yakacağız, sonra da kül-kütük halinde mutlaka denize atacağız.»

98— Sizin ilâhınız kendisinden başka (hak) hiçbir ilâh olmayan Allah'tır. O, ilmiyle her şeyi kapsayıp kuşatmıştır.

TEVRAT'IN İNMESİ

(وَمَٓا اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى) «Ey Musa! seni kavminden önce acele et-

tirip getiren nedir?»

Sonunda Hz. Musa (A.S.) va'dedilen topraklara geldi. Köklü ve imanlı bir millet olmanın hayat temelini oluşturmak gerekiyordu. Bunun için din ve dünya işlerini düzene koyup disipline edecek geniş bir yasaya ihtiyaç vardı. A'raf sûresi 143-145. âyetlerde ve tefsîrinde açıklandığı gibi, Cenâb-ı Hak, Musa'ya (A.S.) -ileride lüzumsuz ve can sıkıcı bir itiraz ve iftiraya yer vermemek için- kavminden yetmiş kişi seçerek Tûr dağına, belli kesime gelmesini ve orada indireceği Tevrat'ı almasını emretti. Musa (A.S.) aynı şeyi yaptı. Ne var ki, sevincinden sabırsızlandı, bir an önce ilâhî tecelliye mazhar olma; ilâhî kelâmın kutsal havasına erişme duygusuyla o yetmiş kişiye: «Siz arkamdan beni takip edin, ben hemen va'dedilen yere gitmeliyim» diyerek çok acele Tûr dağında belirlenen yere çıktı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ona : **«Ey Musa! seni kavminden önce acele ettirip getiren nedir?»** diye sordu. Musa (A.S.) şu cevabı verdi: **«Onlar, işte onlar izim üzerinde geliyorlar. Rabbım! sana (gelmekte) acele ettim, râzı olasın diye..»**

Böylece -yine A'raf sûresi ilgili âyetlerin tefsîrinde açıklandığı gibi- kırk gün bir beklemeden sonra Tevrat levhalar halinde indi veya inen Tevrat hükümleri önceden hazırlanan levhalara yazıldı. Yine A'raf sûresi 150. âyette belirtildiği gibi, Musa Peygamber levhaları alıp belli kesimde yakın bir mesafede beklemekte olan yetmiş kişiyle birlikte döndü.

Ancak Cenâb-ı Hak, aradan geçen kırk gün içinde kavminin çetin bir sınavdan geçirildiğini Musa'ya (A.S.) hatırlatarak, Samirî'nin onları saptırdığını, altından buzağı yapıp putperestliğe özendirdiğini haber verdi.

Levhalar yazılı halde mi indirilmişti?

Levhaların yazılı halde mi indirildiği, hazırlanan levhalar üzerine Allah tarafından mı yazıldığı, yoksa Musa (A.S.) tarafından inen vahye göre mi yazılıp hazırlandığı hakkında Kur'ân'da kesin bir açıklama yoktur. Tevrat'ta ise bu konuya şu cümlelerle yer verilmiştir :

«Ve Musa döndü ve şehadetin iki levhası elinde olarak dağdan indi. Levhaların iki tarafı yazılı idi; bir yüzü ve öbür yüzü yazılı idi. Ve levhalar Allah'ın işi idiler ve levhalar üzerine oyulmuş yazı, Allah'ın yazısı idi.» (1)

«Ve vaki oldu ki, Musa ordugâha yaklaşınca buzağıyı ve oyunlarını gördü. Ve Musa'nın öfkesi alevlendi ve elinden levhaları attı ve dağın eteğinde onları kırdı. Ve yaptıkları buzağıyı attı ve ateşte yaktı ve toz oluncaya kadar ezdi ve suyun yüzüne saçıp İsrâil oğulları'na içirdi.» (2)

---

(1) Tevrat/Çıkış : 32/15-18
(2) » » : 32/20

«Ve Musa, Harun'a dedi: Bu kavm sana ne yaptı ki onun üzerine büyük suç getirdin? Ve Harun dedi : Efendimin öfkesi alevlenmesin; kavmi sen bilirsin, o kötülüğe amadedir. Çünkü bana dediler: Bizim için önümüzden gidecek ilâh yap.» (1)

Birinci paragrafta «Levhalar Allah'ın işi idi» cümlesinden, onların Allah tarafından hazırlanıp yazılı bir halde indirildiği anlaşılıyor. Ancak bu, sünnetullaha pek uygun görülmüyor. Çünkü peygamberlere indirilen sahife ve kitaplar yazılı bir vaziyette indirilmemiş; ya suretten surete intikal ettirilerek, ya da meleğin kalbe ilka etmesiyle gerçekleşmiştir. Musa Peygamber'e indirilen kitabın bu genel kuralın dışında bir istisna teşkil ettiği pek düşünülemez. Musa (A.S.) tarafından hazırlanan levhalara «kün» emriyle yazıldığı sözkonusu olabilir. Nitekim 115-123. âyetlerle ilgili hadîsten böyle bir yorum çıkarmak mümkün görülmektedir.

İkinci paragrafta Musa Peygamber'in öfkelendiği ve elindeki levhaları attığı, sonra da dağın eteğinde onları kırdığı belirtilmektedir. Bu da çok yanlış bir anlatım tarzıdır ki, Allah sözü değildir. Çünkü bir peygamber ne kadar öfkelense bile, Allah kelâmını tutup yere fırlatmaz ve kırıp parçalamaz. Kur'ân'da Musa'nın bu hareketi çok nezih bir anlatımla belirtilmekte, «ilka» kökünden gelen «elka» fiili kullanılmaktadır ki bu «yere bırakmak, bir tarafa koymak» anlamına da gelir. (2)

Ayrıca son paragrafın son kısımlarında altın buzağıyı Harun Peygamber'in yaptığı belirtiliyor ki, bu da çok yanlıştır. Çünkü Harun peygamberdir. Hiçbir peygamber put yapmaz, Allah'tan başka ilâh edinip tapın demez. Kur'ân-ı Kerîm, Tevrat'ta meydana gelen bu yanlışı da düzeltir ve altından yapılan buzağının Samirî adında bir yahudî tarafından imal edildiğini, Harun Peygamber'in ona engel olmaya çalıştığını, ancak muvaffak olamadığını açıklar.

BÖĞÜREN BUZAĞI

(فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ) **«Derken Samirî onlara böğüren bir buzağı heykeli (döküp) çıkardı. Samirî ve arkadaşları : «İşte bu sizin de tanrınızdır, Musa'nın da tanrısıdır, ne var ki o bunu unuttu» dediler.»**

---

(1) Tevrat/Çıkış : 32/21-23

(2) Melek Cebrâil'in indirdiği vahyi, Hz. Muhammed'in (A.S.) kalbine aktarması da «ilka» kökünden gelen «elka» fiiliyle ifade edilir.

Kur'ân'ın bu tabirinden, Musa Peygamber'in yaşadığı çağda sihirbazlık nasıl ilerlemiş, geniş ilgi ve takdir toplamışsa; kuyumculuk ve heykelciliğin; süs eşyası imal etmenin de gelişmiş ve ilgi toplamış olduğu anlaşılıyor. Aynı zamanda imal edilen buzağının rüzgâra karşı konulunca böğürür gibi ses çıkarması da bu konuda sanatın hayli gelişmiş olduğunu gösteriyor.

Tevrat'ta da buzağıdan çok geniş şekilde bahsedilir, ancak böğürür bir özellik taşıdığı açıklanmaz. Kur'ân, altın buzağının dilsiz, akılsız bir cisim olduğuna, başka bir özellik taşımadığına da bilhassa dikkatleri çeker.

YAHUDİLERİN MADDELEŞTİRİLEN İLÂH ANLAYIŞI

Yahudiler genellikle paraya ve dünya saltanatına cok önem veren ve onu tek amaç seçen bir millettir. O yüzden Tevrat'ta geçen âhiretle ilgili bütün sözler ve kavramları çıkarmışlardır. Tûr dağında Tevrat'ı telakki için kırk gün bekleyen Musa Peygamber'in ayrılışından yararlanarak tapınmak, ilâh edinmek için altından buzağı imal ettirmeleri, onların tanrı anlayışını simgeler. Millî tanrılarını maddeleştirmek, akıldan, sağduyudan çok hisse ve dünyalıktan yana aşırı eğilime dayanır. Öyle ki, onlar tanrıyı gözleriyle görmek, elleriyle dokunmak hayaliyle düşünüyorlardı. Uzun bir süre Musa Peygamber aradan çekilince, onlar bu hayallerini gerçekleştirmişlerdir.

SAMİRÎ BİR DE BU PUTA KUTSAL TOPRAK KATMIŞTI

Rivâyete göre, İsrail oğullarının Kızıldeniz'i geçmelerini ve Fir'avn ile ordusunun boğulmasını sağlamak için Melek Cebrâil insan suretine girip bir ata binerek yeryüzüne inmişti. Musa Peygamber'in o atlı ile görüşmesini ve ona saygı göstermesini Samirî görmüş ve anlamıştı. Bu sebeple Cebrâil'in atının bastığı topraktan bir avuç alıp yanında taşımış ve korumuştu. Altınları potada eritip şekillendirirken bu toprağı ona katmıştı.

Nitekim Musa Peygamber'in (A.S.) ona **«Ey Samirî! ya senin derdin ve amacın neydi?»** diye sorması, onun da: «Onların görmediği şeyi gördüm; o (Tanrı) elçisinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (potanın içine) attım. İşte böylece nefsim bunu bana hoş gösterdi» demesi, bu rivâyeti kuvvetlendirmektedir.

SAMİRÎ KİMDİR?

Bu isim üzerinde hayli duranlar olmuştur. Müfessirlerimiz birtakım rivâyetler ve yorumlar getirmişlerdir. Onları şöyle özetleyebiliriz :

a) İbn Abbas'a göre : Samirî, aslen Hindistanlı olup İneğe tapan bir kavimdendir. Mısır'a gelip İsrâil oğulları'nın dinine zahiren girmişse de kalbinde ineğe tapma duygusu bulunuyordu. (1)

b) Mısır'ın yerlisi sayılan Kıbt'tan olduğu söylenir. (2)

c) Isrâil oğulları'nın ileri gelenlerinden biri idi. Şam dolaylarında yaşadıkları söylenen Samire veya Samere kabilesindendir. Nitekim ismin sonundaki nisbet (ya)sı, onun böyle bir kabileye mensup olduğunu gösterir. (3)

d) Tabiînden Saîd b. Cübeyr'e göre : Samirî aslen Kirman halkındandır. (4) Bilindiği gibi, Kirman, Destilût'un güneyinde, yüksek bir vadide bir şehir olup, İran'ın güneydoğusunda büyük bir ticaret merkezi durumundadır.

Batılı bazı tarihçiler, Kur'ân'da geçen Samirî ismi üzerinde durup, bunun doğru olmadığını, çünkü İsrâil oğulları'nın bu olaydan çok sonra kurdukları Samiriye şehrine mensup bir anlam ifade ettiğini belirtirler. Oysa bu iddianın sağlam hiçbir dayanağı yoktur. Samirî doğrudan bir isim de olabilir, Samiriye veya Samire veya Samere şehrine mensup bir kimse de olabilir. Tarihte kimbilir bu isimde nice kimseler gelip geçmiştir. Diğer bir ihtimal ise, adı geçen sanatkârın, M.Ö. 4000 yıllarında Mezopotamya'da, bugünkü Irak'ın güney kesiminde yaşamış olan Sümerlere de mensup bir kişi olabilmesidir.

Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerîm genellikle tarih ve yer üzerinde durmaz, olayın ibretli safhalarını, öğüt alınacak bölümlerini anlatmakla yetinir.

SAMİRÎ'YE BEDDUA

Musa Peygamber, ruhen putperest olan ve aynı zamanda bozgunculuk yapan bu sanatkâr adamın her zaman tehlikeli olabileceğini düşünerek onu toplumdan koparıp yalnız başına bırakmayı uygun buldu ve ona toplumdan devamlı kaçan bir duygu verilmesi için Allah'a duâ etti. Rivâyete göre, Musa Peygamber'in (A.S.) duâsı kabul olunmuş ve Samirî bir

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 11/233
(2) » » : » »
(3) » » : 11/234
(4) » » : » »

ruh hastası olup toplumdan devamlı tiksinip kaçmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de ilgili 97. âyetle bu konu şöyle açıklanıyor: **«Defol git; artık hayatta senin ölçü ve anlayışın, «benimle hiç temasta bulunmayın» demen olacak ve senin için asla kurtulamıyacağın bir ceza va'desi daha var..»**

Sonra Musa Peygamber, onun imal ettiği altın buzağıda hiçbir kutsallık ve kudret bulunmadığını; Sâmirî'nin, Allah Resûl'ünü (Cebrâil veya Musâ) görüp onun ayağının veya atının ayağının izinden kutsallaşan toprağı alıp buzağının hamuruna karıştırdığı iddiasının uydurma ve aldatmaya yönelik olduğunu isbat için de onu ateşe atıp yaktı ve kül-kütük haline sokarak denize fırlattı. Böylece altın buzağıyı ilâh sananlara en güzel öğüt ve ibret verilmiş oldu.

Arkasından Musa, İsrâil oğuları'na dönerek Tevhîd İnancı'nı bir daha ilân ederek şöyle seslendi: **«Sizin ilâhınız, kendisinden başka (hak olarak) hiç bir ilâh olmayan Allah'tır. O, ilmiyle her şeyi kapsayıp kuşatmıştır.»**

MUSA KISSASINDAN MESAJLAR

1— Musa Peygamber'in (A.S.) kavmiyle birlikte, din ve vicdan hürriyetine yer verilmeyen; Allah'a imân edenlere, bu yüzden işkence edilen Mısır'dan hicret ettiği gibi, Mekke'de aynı durumda olan Hz. Muhammed (A.S.) ile arkadaşlarının da yakında Medine'ye hicret edeceklerine işâret edilmektedir.

2— Allah yolunda, din ve vicdan uğrunda hicret edenlere, Allah mutlaka yardımcıdır. Onları hicrete mecbur edenlerin ise zevali elbette yakındır.

3— Allah'ı ve kutsal değerleri inkâr edip bunu zulüm ve azgınlıkla birleştiren bir kavim veya milletin zevali pek yakındır. Fir'avn'ın feci âkibeti bunun ibretli misallerinden biridir.

4— Zalim hükümdara uyanların, onun inkâr ve tuğyanına alet olanların er-geç onun ateşinde yanmaya mahkûm olacakları kesindir.

5— Sıkıntılı günleri geride bırakıp huzurlu, güvenli günlere ulaşınca, Allah'ı unutmamak, O'na devamlı hamd-u senâda bulunmak; şükretmek vâciptir. Aksi halde tarih tekerrür eder, yine sıkıntılı ve üzüntülü günler dönebilir.

6— Refah ve bolluğun verdiği rehavet hiç kimseyi şımartmamalıdır. Her şey insan için bir sınavdır. Sıkıntılı günlerde Allah'a yöneldiğimiz gibi, bolluk ve refah günlerinde de yönelmemiz, O'nu hep hatırlayıp kulluk gö-

revimizi yerine getirmemiz şarttır.

7— Allah'ı bırakıp putlara, fanilere kul olmak, zillet ve meskenetin; aşağılık ve şerefsizliğin en kötüsüdür. Putperestlik hiçbir millete rahmet ve ebedilik kapısını açmamıştır. Sonları mutlaka hüsran olmuştur.

8— Başka milletlerin kültürüne, inancına özenip kendi öz değerlerini bir tarafa itmek; Allah'ı bırakıp yabancıların bâtıl inancına heveslenmek, yıkılıp yok olmanın ilk belirtisidir.

9— Allah'a kul olmak, yalnız O'na ibâdet etmek şereflerin en üstünüdür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İsrâil oğulları'nın dönek ve kararsız tutumları konu edildi. Uzun süre Mısır'da kalıp ora halkının ineğe tapmalarının tesiri altında kaldıkları ve bu duyguyu tamamıyla içlerinden söküp atamadıkları üzerinde duruldu. Musa Peygamber'in kararlı tutumuyla İsrâil oğulları'nın putperestliğin eşiğinden döndürüldüğüne atıflar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minler için ibretli ve öğütlü kıssalar nakledildiği belirtiliyor. Sonra da Kur'ân'ın indirildiğine dikkatler çekilerek ondan yüz çevirmenin taşınması zor bir günah ve vebal doğuracağı açıklanıyor. Arkasından kıyâmet gününün ibretli ve düşündürücü safhalarından birkaçına yer verilerek dünya hayatını ona göre değerlendirmemiz isteniliyor.

كَذَٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِن
لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَّنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾
خَالِدِينَ فِيهِ ۖ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ ۚ
وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِن
لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ
طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

M E Â L İ :

99— İşte böylece geçmişin önemli haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Katımızdan sana da bir zikir (Kur'ân) verdik.

100— Kim bundan yüzçevirirse, şüphesiz ki o Kıyâmet günü ağır bir günah yüklenecek.

101— O günah taşıma (azâbı) içinde devamlı kalacaklar. Bu da Kıyâmet günü onlar için ne kötü bir yüktür!

102— O gün S û r 'a üfrülecek, o gün suçlu günahkârları, gözleri (korku ve heyecandan) gömgök olarak biraraya toplayacağız.

103— Kendi aralarında, «ancak on (gün veya gece) eyleştiniz» diye fısıldaşacaklar.

104— Aralarında neler konuştuklarını biz daha iyi biliriz. Onların en mutedil ve gidişçe en akıllıları ise, «sadece bir gün eyleştiniz» diyecekler.

İLGİLİ HADÎSLER

«Peygamber (A.S.) Efendimiz'den :

— Sur nedir? diye sorulunca, şu cevabı verdi:

— İçine üflenen bir boynuzdur.» (1)

«Sur, büyük bir boynuzdur. Ondaki dairemsi genişlik göklerle yer kadardır. İsrâfil ona üfleyecek..» (2)

Açıklama :

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Kıyâmet'te İsrafil'in üfleyeceği veya üfüreceği Sur'u tarif ederken, ümmetinin anlayacağı şekilde bir benzetmede bulunmuştur. Yoksa fizikötesiyle ilgili bir emrin, bir olayın tarifini yapmak çok zordur.

KUR'ÂN VE GEÇMİŞİN ÖNEMLİ OLAYLARI

(كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ مَا قَدْ سَبَقَۚ وَقَدْ اٰتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا) **«İşte böylece geçmişin önemli haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Katımızdan sana da bir zikir (Kur'ân) verdik.»**

Kur'ân çok yönlü bir kitaptır ve bütünüyle ilâhîdir. İnsanın muhtaç bulunduğu dünya ve âhiretle ilgili bilgilerin bir kısmını ana fikir ölçüsünde, bir kısmını temel bilgi mahiyetinde, bir kısmını da açıklayıcı özellikte verir. Öğüt ve ibret alınacak önemli sayılan geçmiş olayları yeri geldikçe can alıcı noktalarıyla perde perde yansıtır. Bu konuda hem insan elinin bilinçsiz dokunmasıyla değiştirilen Kitab-ı Mukaddes'i, hem yanlış tesbit ve yorumlarda bulunan tarihçilerin rivâyetlerini düzeltir.

Cenâb-ı Hak bu hususu belirterek buyuruyor ki : **«İşte böylece geçmişin önemli haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz.»**

Nitekim bugüne kadar geçmiş olaylarla, kıssalarla ilgili Kur'ân'ın verdiği bilgilerin yanlış olduğunu iddia edip iddiasını sağlam belgelerle isbat eden bir kimse çıkmamıştır. Bazı Batılı Oryantalistlerin ortaya attıkları görüş ve iddialar, indî olmaktan öteye geçememiş ve ciddi araştırmalar neticesinde iddiaları çürütülerek Kur'ân'ın yanlış bir haber nakletmediği kesinlik kazanmıştır.

---

(1) Tirmizî/kıyâmet: 8, tefsir: 39- Dâremi/rikak: 79- Ahmed: 2/162, 192
(2) Ahmed b. Hanbel : Ebû Hüreyre (R.A.)den

KUR'ÂN'DAN YÜZ ÇEVİRENLER UYARILIYOR

(مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًاۙ **) «Kim bundan yüz çevirirse, şüphesiz ki kıyâmet günü ağır bir günah yüklenecek..»**

Kur'ân'dan yüz çevirmek, ruhun varlığını inkâr, hayat kanunlarını red, Allah'ın en ince hesaplarla kurmuş olduğu düzeni anlamamak; yüce kudreti ve O'nun mükemmel plânından gafil olmak demektir. Kısacası, Allah'ın en büyük eseri olan insanın ne olduğunu, nasıl bir damga taşıdığını idrâk etmemektir.

Oysa insan kafasının ürünü olan her kitap, insan kadar noksanlık ve ihtiyaç içindedir ve insan gibi eskimeye, yıpranmaya, unutulmaya, hiç değilse tazeliğini kaybetmeye mahkûmdür. Allah'ın kudret kaleminden çıkan Kur'ân ise, her yönüyle mükemmeldir, doyurucudur. Okundukça tazelenir, incelendikçe cilâlanır. Zaman aşımıyla aşınmaz; ilim ilerledikçe onu tasdîk eder.

O halde bu ilâhî kitaptan yüz çevirmek, ilâhî nizamı görmemek, niçin yaratıldığını anlamamak demektir. Bunun için kıyâmet günü öylesinin ağır bir günah ve taşınması zor bir vebal yüklenmiş olarak kalkması söz konusudur.

GÖZLERİN GÖMGÖK OLACAĞI GÜN

(يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًاۚ **) «O gün Sur'a üfürülecek, o gün suçlu günahkârları, gözleri (korku ve heyecandan) gömgök olarak biraraya toplayacağız.»**

Sûr'a üfürülüp insanlar toprak altından kalkıp mahşer alanına sevkedilince, suçlu günahkârlar, inanmadıkları kıyâmet günüyle karşılaşıp gözleri dönecek, korku ve dehşetten gömgök olacak. Derin bir dalgınlık ve şaşkınlık içinde gözler semaya dikilip kalacak. Geçmiş günler, imkânlar, elde edilen fırsatlar hatırlanacak, hatırlandıkça hayıflanma başlayacak, pişmanlık duyulacak ve hılkat kanununa ters bir hayat sürdüklerini anlayarak üzüntülerinden kahrolacaklar.

Kıyâmetin dehşeti, ilâhî adâletin haşmeti ve sonsuz bir hayatın başlaması karşısında, dünyada, ya da kabir âleminde sadece on gün kadar eyleştiklerini sanacaklar. Aklı erenler ise, «sadece bir gün eyleştiniz,» diyecekler.

Aslında insan ömrü çok kısadır. İki ağlamak arasında bir tebessümden ibarettir. Mevlâna'nın dediği gibi : «Tevbesiz ömür, baştanbaşa can çekişmedir.»

Kabir âlemi ise, ruhanî bir âlemdir; zaman ve mekân kavramları bir bakıma orada söz konusu değildir. O nedenle kabirdeki eyleşme çok kısa geçecektir.

Dünya hayatı, gece ile gündüzün birbirini izleyip tekrarlanmasından ibârettir. Her gün aynı filmi veya bir benzerini seyretmekteyiz. Bütün bunlar sun'î zamanla ilgili bir düzenlemedir. Âhiret ise, böylesine sun'î bir zaman düzenlemesinin dışında tutulmuştur. Zira orada gece, uyku, gün, hafta, ay ve yıl; yaşlılık, hastalık gibi ârızî şeyler yoktur. Sonsuz, sınırsız, ölümsüz bir hayat vardır. Bıkkınlık, usanmak, nefret duymak, sıkılmak gibi haller de yoktur. Çünkü Allah'ın tecellilerine bir sınır olmadığına göre, Cennet'te insanları dinlendirecek, ruhlarını şad edecek, zevklerini artıracak, isteklerini hemen karşılayacak lûtufları da sınırsızdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hayatımızı yönlendirecek birçok kıssaların anlatıldığı bildirildi. Sonra da bize en sağlam, en doyurucu bilgileri veren Kur'-ân'dan yüz çevirmenin büyük bir günah ve vebal olduğuna dikkatler çekildi. Arkasından âhirette meydana gelecek birkaç düşündürücü safhaya yer verilerek hayatımızı ilâhî düzene uydurmamız ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet olayında dağların darmadağın olup yerkürenin bir yumurta misali dümdüz kesileceği konu ediliyor. Kıyâmet gününde herkesin gelen sese uymak zorunda olacağı, ortada fısıltı ve hışıltıdan başka bir ses duyulmayacağı; ancak Allah'ın emirlerinin zaman zaman duyulacağı hatırlatılıyor. O gün Allah izin vermedikçe hiç kimsenin şefaat edemiyeceği, eden olsa bile hiçbir yarar sağlamayacağı; ancak Allah'ın müsaade ettikleri kimselerin şefaat edebileceği haber veriliyor. O gün gelmeden imânla birlikte salih amelde bulunmamız tavsiye edilerek hayatımızı en iyi şekilde değerlendirmemiz isteniliyor.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ
فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبّ۪ي نَسْفًاۙ ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًاۙ
﴿١٠٦﴾ لَا تَرٰى ف۪يهَا عِوَجًا وَلَٓا اَمْتًاۜ ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ
لَا عِوَجَ لَهُۚ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا
﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ
قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُح۪يطُونَ بِه۪ عِلْمًا
﴿١١٠﴾ وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِۜ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا
﴿١١١﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا
وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

MEÂLİ:

105-106-107— (Kıyâmet'in meydana geldiği vakit) dağların (nasıl olacağını) sana soruyorlar. De ki: Rabbım onları darmadağın edecek, ufalayıp savuracak; yerlerini dümdüz pürüzsüz boş olarak bırakacak; artık onda ne bir eğrilik, ne de bir tümseklik göreceksin.

108— O gün çağırıcıya -hiçbir tarafa sapmadan- uyarlar. Rahmân'dan (kudret ve azametinin heybetinden) sesler kısılmıştır; fısıltı ve hışıltıdan başka bir şey duymazsın.

109— O gün şefaat yarar sağlamaz; meğer ki Rahmân'ın izin verdiği ve sözüne râzı olduğu kimse şefaat etmiş olsun.

110— Allah onların önlerindekini de, arkalarındakini de bilir; onların ilmi ise, O'nu kuşatamaz, kavrayamaz.

111— Artık bütün yüzler, O hep diri olan ve kendi zatiyle duran ve her şeyi belli kanunla tutan kudrete baş eğmiştir. Zulüm taşıyanlar ise cidden hüsrâna uğramıştır.

112— Mü'min iken iyi-yararlı amellerde bulunan kimse ne haksızlığa uğramaktan, ne de (sevâbının) eksilmesinden korkar.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

«Benî Sakîf kabilesinden bir adam Peygamber (A.S.) Efendimize kıyâmette dağların durumundan, ne olacağından sordu. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.»

Veya Kureyş kabilesinden bazı kimselerin böyle bir sorusu üzerine ilgili âyetler inmiştir.»(1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Kıyâmet gününde Arş'ın altına gelerek Allah'a secde edip yere kapanırım. Şu anda sayamıyacağım kadar övgüler bana fethedilir (Rabbımı birçok övgülerle överim). Rabbım beni o vaziyette dilediği kadar bırakır. Sonra :

«Ya Muhammed! başını kaldır, işitilecek (bir tonla dilediğin) kadar söyle. Şefaatin makbul tutulacaktır.» denilir. Bana bir sınır çizilir, (şefaat ettiklerim) kimseleri Cennet'e koyduktan sonra o sınırdan dönerim.» (2)

Kudsî Hadîs

Cenâb-ı Hak buyuruyor : «İzzet ve Celâlim hakkı için bugün zâlimin zulmü beni aşamıyacaktır.» Yani adâletimi engellemiyecektir. (3)

«Zulümden sakının. Çünkü zulüm kıyâmet gününde birtakım karanlıklardır. Hüsran, bütün hüsran o kimseye ki, müşrik olduğu halde Allah'a

(1) Lübabu't-te'vîl: 3/247 - Esbab-ı Nüzûl/Süyûtî
(2) Buharî/tefsir: 1/2, tevhîd: 19, 24- Müslim/imân: 322- İbn Mâce/zühd: 37
(3) Taberânî

kavuşur. Zira Allah : «Şüphesiz ki, şirk, büyük bir zulümdür» buyurmuştur.» (1)

KIYÂMETTEN BİR TABLO

(وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ..) **«(Kıyâmetin meydana geldiği vakit) dağların (nasıl olacağını) sana soruyorlar. De ki : Rabbım onları darmadağın edecek, ufalayıp savuracak..»**

Mevcut düzen ve taşıdığı sistemlerin bozulup alt-üst olması, yerkürenin müthiş bir sarsıntı geçirerek dağların hallaç pamuğu gibi atılıp darmadağın hale gelmesi, yeryüzünün iniş, yokuş; çukur, tümsek diye bir pürüz kalmayıp dümdüz bir durum alması, kıyâmetin meydana gelmesiyle ilgili tablolardan biridir. Nitekim Hac sûresinde bu olay, müthiş bir deprem olarak vasıflandırılmaktadır. Yerin altındakiler üstüne çıkar, üstündekiler altına batar da canlı adına bir şey kalmaz.

Bugünkü düzeni belli kanunlarla kurup sürdüren Cenâb-ı Hak, günü, saati gelince diğer bir kanununu harekete geçirip düzeni bozacak, yeni bir düzen meydana getirecektir. Güneş sistemi çok değişik bir durum alacak, artık gece diye bir kavram kalmayacak, her şey yeni düzendeki yerini alıp yepyeni, fakat sonsuz bir hayat başlayacaktır.

Gece ile gündüzü, dünyanın hem kendi ekseni etrafında, hem de güneşin çevresinde dönmekle sağlayan Yüce Kudret, ayrı bir plânla bunu değiştirecek ve sonra da Cennet'te güneş sistemi diye bir şey de olmayacak, ilâhî Cemal'in tecellisiyle daha huzur verici bir aydınlık hâkim olacaktır.

Yeniden oluşan bedenler bu ikinci düzenin şartlarıyla uyum sağlayacak bir yapı özelliği taşıyacak; sindirim sistemi değişik bir biçim alacak; vücut hastalanmadan, yıpranmadan hep kendini belli bir ölçüye göre yenileyecek, ölümsüz bir hayat başlayacaktır.

ÇÜRÜYEN BEDENLER AYNEN TEŞEKKÜL EDECEK Mİ?

Dünya hayatında bedenimiz devamlı bir değişiklik arzetmektedir; öyle ki, her gün milyonlarca hücre ölmekte, yerlerini başka hücreler almaktadır. Şu demektir ki, 60-70 yıllık bir ömür süresince bedenimiz birkaç defa

---

(1) Buharî/mezâlim: 8- Tirmizî/birr: 83

yenilenmekte, bunun farkına bile varmamaktayız. O halde kıyâmet olayıyla yeniden dirilme çürüyen hücrelerle değil, yeni ve daha değişik hücrelerle oluşacak; Allah'ın «ol!» emriyle vücut yapısını, diğer bir tabirle hücreleri oluşturacak elementler bir araya gelecek ve toprak altından filizlenen bitki misali insanlar filizlenip çıkacak; vücut yapısı tam teşekkül edince, Berzah âleminde beklemekte olan ruhlar kendilerine ait bedenlere gelip yerleşecekler. Şekil ve biçimde, yani fizyonomide bir değişiklik olmayacak; dünyada birbirlerini tanıyanlar o âlemde de birbirlerini rahatlıkla tanıyacaklar.

Diğer bir yoruma göre, insan ölüp toprağa karışınca, her ne kadar mevcut hücreleri yok olsa da, kıyâmette Cenâb-ı Hak kendi kudretini izhar edip o yok olan hücreleri yeniden biraraya getirip bedenleri oluşturacaktır. Allah daha iyisini bilir.

SUR'A ÜFÜRÜLMESİ

Sur'a üfürülmesi, bir bakıma görevli meleklerin işbaşı etmesidir. Birinci üfürme ile bütün canlılar yok olacak; ikinci üfürmeyle ruhlar gelip kendilerine ait bedenlere yerleşecek. Üçüncü bir üfürme ile dirilenler kalkıp mahşer alanında toplanacak.

Bundan da anlaşılıyor ki, gelişigüzel hiçbir olay olmayacak, her şey önceden plânlandığı gibi yürütülecek ve görevli melekler o plâna kusursuz şekilde uyup hizmetlerini sürdürecekler.

Melek Cebrâil'in Hz. Meryem'e üflemesiyle nasıl İsa (A.S.) ana rahminde oluşmuşsa, İsa Peygamber çamurdan yaptığı kuşa üfleyip onun canlanıp uçmasını sağlamışsa; kıyâmet gününde de İsrâfil (A.S.)ın Sur denilen şeye üflemesiyle hayat başlayacak. Çünkü ilâhî kudreti temsîl eden melekler ve Sur, hayat kaynağıdırlar; nefhalarının dokunduğu eşyada canlılık başlar, ama bu rastgele değil de, proğramlandığı şekilde üflemenin, diğer bir deyimle nefha'nın filizlenen bedenlere doğru yönelmesi şeklinde olur.

İbrahim Peygamber'in (A.S.) dört tane kuşu yakalayıp kesmesi ve sonra da onları ufalayıp çevreye serpmesi; arkasından dilinde tecelli eden ilâhî kudretin nefhasıyla onları çağırması ve bu nefhayla birlikte dirilmeleri en açık misallerden biridir; yani âhiretteki dirilme olayına ışık tutan açık bir belgedir. (1)

(1) Bilgi için bak : Bakara sûresi : 260- Âl-i İmrân Sûresi: 49- Mâide Sûresi : 110. âyetlerin tefsîri

MAHŞERDEN BİR TABLO

— Orada herkes davetçiye uyar; hiç kimse bir sapma ve itaatsizlikte bulunmaz. Bütün dikkatler tek noktada toplanır.

— Günün önemi ve bıraktığı tesir ve aynı zamanda Rahmân olan Allah'ın kudretiyle, adâlet ve rahmetiyle tecelli etmesinden meydana gelen heybet karşısında sesler iyice kısılır; sadece bir fısıltı ve hafif bir hışıltı duyulur.

— Herkes kendi derdine düşer, kimse şefaat etme cesaretini kendinde bulamaz. Allah'ın izin verdikleri müstesnâ..

— Mağrur başlar, keskin bakışlar, küçümseyici tavırlar eğilir. O hep diri olan, her şeyi gözetip ayakta tutan yüce kudretin karşısında boyunlar bükülür; zalim zorbalar alçaldıkça alçalır; azgınlar küçüldükçe küçülür..

— Gerçek mü'minlerin önünde sâlih amelleri bir ümit ışığı olarak durur. Hiç biri haksızlığa uğratılmaz; kimsede böyle bir endişe duygusu da vücut bulmaz. Amellerin karşılığı noksansız verilir; kimsenin itirazı olmaz.

Kur'ân bu tabloyu tasvîr ederken şöyle noktalıyor: **«Artık bütün yüzler, O hep diri olan ve kendi zatıyla duran ve her şeyi belli kanunla tutan kudrete başeğmiştir. Zulüm taşıyanlar ise, cidden hüsrana uğramıştır.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet olayından önemli bir safha açıklandı. İkinci hayata kalkışa dikkatler çekilerek aydınlatıcı bilgiler verildi. Orada mutlak adaletin tecelli edeceği belirtilerek herkesin kendi ameline ve niyetine göre karşılık göreceğine işâret edildi. Böylece hayatını berbat eden ahlâksızlar ve doğru yoldan sapan inkârcılar bir defa daya uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, bütün bu konuları ve başka yönlendirici misalleri tekrar tekrar açıklayıp kalp ve kafalara en doğruyu işleyen Kur'ân'ın Arapça dili üzerine indirildiği konu ediliyor. Kur'ân üzerinde insafla duranların kendilerini ilâhî düzene uydurma ihtiyacı duyacaklarına işâret ediliyor. Sonra da Kur'ân'ı hemen belleyip hafızasına nakşetmek için, vahiy henüz tamamlanmadan acele eden Peygamber (A.S.) Efendimiz'e bu hususta acele etmemesi tavsiye ediliyor. Arkasından ilmin feyizli havasına parmak basılarak **«Rabbım, ilmimi artır»** şeklinde duâ etmesi emrediliyor.

—oOo—

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ
مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾
فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ
يُقْضٰى اِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾

M E Â L İ :

113— İşte böylece onu, Arapça Kur'ân olarak indirdik ve tehdîtle ilgili bölümleri (ve belgeleri) değişik tekrarlarla açıkladık; ola ki Allah'tan korkup fenalıklardan sakınırlar veya O, onlara yeni bir hatırlama ve idrâk uyanıklığı sağlar.

114— Hak olan yegâne hükümdar Allah çok yücedir. Vahiy sana henüz tamamlanmadan Kur'ân'ı (hemen okuyayım diye) acele etme ve de ki: Rabbim! ilmimi artır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Allahım, bana öğrettiğinle beni yararlandır. Bana yarar verecek şeyi öğret ve ilmimi artır. Her hâl-ü kârda Allah'a hamd olsun.» (1)

«İlim tahsîl edip peşinde koşmak her müslümana farzdır.» (2)

«İlim İslâm'ın hayatı, imânın direğidir. Kim (başkasına) ilim öğretirse, Allah onun mükâfatını tamamlayıp noksansız verir. Kim de ilim öğrenir ve onunla amel ederse, Allah ona bilmediklerini de öğretir.» (3)

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz inen vahyi hemen ezberleyebilmek için

(1) Tirmizî/daavat: 128- İbn Mâce/mukaddeme: 23, duâ: 2
(2) İbn Mâce/mukaddeme: 17
(3) Ebu'ş-Şeyh : İbn Abbas (R.A.)dan - Camiussağîr: 1/69

kendini sıkar ve dilini hareket ettirirdi. Cenâb-ı Hak Ona bu hususta acele etmemesini bildirdi.» (1)

KUR'ÂN'IN ARAPÇA İNDİRİLMESİ

(وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰناً عَرَبِيًّا ..) **«İşte böylece onu Arapça Kur'ân olarak indirdik..»**

Kur'ân'ın Arapça indirilmesinin birçok sebepleri vardır. Bunları sırası ve yeri geldikçe ilgili âyetlerin tefsîrinde yeterince açıkladık. Burada ise, hafızalardaki izi derinleştirmesi bakımından bir özetini vermeyi uygun gördük :

a) Önce Arapça çok zengin bir dildir.

b) Çölün engin havası, insan muhayyilesini genişletmesi bakımından daha çok kelime üretmeye imkân vermiştir.

c) Şiir ve edebiyatı günün geçerli sanatı kabul eden Araplar, diyebiliriz ki o çağda edebiyatın doruğuna yükselmiş ve söz söyleme sanatında çok ileri gitmişlerdi.

d) Edebiyat, tabiat güzelliği bulunmayınca insan ruhuna yönelmiş, onun çok çeşitli tezahürleri üzerinde durarak ruhun bütün inceliklerini kelime kalıbına dökebilecek bir noktaya ulaşmıştı.

e) Az kelimeyle çok mâna ve hüküm ifade etmek ise, ediplerin, hatiplerin başlıca uğraşısı haline gelmişti. Böylece belâğati vecizlik doğrultusunda geliştirmeyi başarmışlardı.

Allah sözüne gelince : O, hem insan ruhuna, duygusuna ve duyarlığına seslenmekte, hem de onun aklını muhatap alarak malzeme sunmakta; aynı zamanda ilâhî isim ve sıfatların varlık âlemine yönelme hikmet ve kudretini yansıtmakta; fizikle fizikötesini harman yapıp insanoğluna her konuda geniş ve zengin malzeme vermektedir.

İlâhî kelâmın bunca özelliğini, inceliğini; genişlik ve derinliğini başka bir dil ile yeterince ifade etmek, açıklayıp sadra şifa olacak bir düzeye getirmek çok zor, hattâ bazan imkânsızdır. Çünkü Cenâb-ı Hak bir milletin dilini ne değiştirir, ne de ona yeni kelimeler ilâve eder. Böyle bir müdahale ilâhî hikmete ters düşer. O sebeple kendi sözünü yansıtmaya en elverişli

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 11/250
Fazla bilgi için bak : Kıyâmet sûresi : 16-19. âyetlerin tefsiri

dil olarak Arapçayı seçmiştir. Kur'ân bu dilin özelliklerini en yüksek düzeyde kendinde taşımakta ve en ünlü şâir ve ediplere başeğdirmektedir.

Onun bu özelliğine bir-iki misal verelim :

a) Kur'ân'ın birinci sûresini ele alalım ve ondan birkaç kelime veya cümle hatırlatalım: «Rahmân-Hamd-Rab» kelimelerinin hiçbir dilde tam karşılığını bulup vermek mümkün değildir. Bu kelimelerden her birinin taşıdığı manayı ancak beş-on cümleyle anlatmak mümkündür.

Rahmân : Rahm kökünden türetilen bir sıfattır. Sözlük manası: Kalp yufkalığı ve onun tabii neticesi olan acıma ve koruma, esirgeme ve bağışlamadır. Terim olarak, Allah'ın bugünkü âleme yönelik geniş rahmet ve şefkatını sembolize eder. O bakımdan insanlara iyilik, ihsan ve yardımını kusursuz vermiş ve böylece herkes kendi yeteneğine ve özelliğine göre O'nun bu rahmetinden payını almıştır ve almaktadır. O halde bu rahmet herkes için umumidir. Buna güneşi misal verebiliriz. O ışık ve enerjisini seyyanen göndermektedir. Varlık âlemindeki canlı ve cansızlar kendi özelliklerine ve yeteneklerine göre, ondan yararlanmaktadırlar. İşte Rahman sıfatı veya ismi bu kadar geniş mânalara delâlet ettiğine göre, başka dillerdeki hangi isim veya sıfat bu manalara delâlet edebilir?

Rab sıfatının ne kadar geniş ve kapsamlı mana taşıdığını, ne kadar çok hüküm ifade ettiğini Fâtiha sûresinde yeterince açıklamış bulunuyoruz. Meraklıların oraya bakmalarını tavsiye ederiz.

b) (Berat sûresi müstesnâ) her sûrenin başına konulan Besmele, bir cilt kitap meydana getirecek kadar şumullu ve kapsamlıdır. Hiç bir dilde onun yerini alacak bir övgü cümlesi düşünemiyoruz.

Görüldüğü gibi, bu kelimelerin bizim dilimizde de karşılığı yoktur. Onun için «Kur'ân terceme edilmez, meâli verilir» diyoruz. Yine onun için «Kur'ân'ı anlayabilmek, ilâhî muradı idrâk edebilmek için mutlaka tefsîre ihtiyaç söz konusudur» diyerek gerçeği yansıtmaya çalışıyoruz. (1)

İLÂHÎ UYARILARIN TEKRARI

(وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا) **«Ve tehdîtle ilgili bölümleri (ve belgeleri) değişik tekrarlarla açıkladık; ola ki Allah'tan kor-**

(1) Bilgi için bak : Nahl sûresi: 103, Şuârâ sûresi: 195, Yusuf sûresi: 2, Ra'd sûresi: 37, Zümer sûresi: 28, Fussilet sûresi: 3, Şûrâ sûresi: 7, Zühruf sûresi: 3, Ahkaf sûresi: 12. âyetlerin tefsîri

kup fenalıklardan sakınırlar veya O, onlara yeni bir hatırlama ve idrâk uyanıklığı sağlar.»

İlâhî metotlardan biri de, uyarı niteliğinde ve geçmiş milletlerin kıssalarından öğüt ve ibret mahiyetinde olan âyetleri, belli ölçülere göre farklı kelime ve anlatımla tekrarlamaktır. Kur'ân'daki bu tekrarlar, bıkkınlık veren türden değildir. Zira genellikle insan kafasının ürünü olan bir kitapta aynı konu veya meseleye birkaç yerde dokunulur ve bu yüzden birtakım tekrarlar meydana gelirse, okuyucuyu sıkar ve çok geçmeden bıkkınlık verir. İşte Kur'ân her zaman bu genellemenin dışında kalmıştır ve kalmaya devam edecektir. Öyle ki, aynı olayın Bakara sûresinde bir-iki önemli safhası misal olarak anlatılırken, A'raf sûresinde bu defa onun diğer bazı önemli safhalarına dikkatler çekilir. Bir bakıma Bakara sûresindeki safhaları açıklar ve tamamlar; yeni öğütler, ibretler ve mesajlar sergiler. O nedenle hem hafızalardaki izi derinleştirir, hem de konuya, ya da kıssaya karşı idrâkleri uyanık tutar. Bundan başka Kur'ân'da uygulanan bu metodun iki ayrı illet yani sebebi daha söz konusudur ki, ilgili âyet onları şöyle belirtmektedir:

1— Allah'tan korkup kötülüklerden sakınmayı sağlamak,

2— Yeni bir hatırlama ve uyanıklığa imkân vermek.

Bunun içindir ki Kur'ân'da okuyanların hafızalarında derin iz bırakan âyetler, daha çok az bir farkla tekrar edilenleridir. Meselâ, Kur'ân'ı anlayarak okuyanların hafızalarında Fir'avn ile Musa kıssasının, silinmeyecek şekilde iz bıraktığını görmekteyiz.

«RABBIM, İLMİMİ ARTIR» DİLEĞİNİN ANLAMI

(وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا) **«De ki : Rabbim! İlmimi artır.»**

İlim, İslâm'ın hayatı, imânın direği, Kur'ân'ın mayasıdır ve insanlığın önünü aydınlatan mutluluk meşalesidir. Peygamber (A.S.) Efendimizin insanlığa, Allah'a imandan sonra sunduğu en büyük armağanı, ilimle içiçe olan hükümler, esaslar ve prensiplerdir. Onun için Allah ona: **«De ki: Rabbım! ilmimi artır»** buyurarak, ilim için bir durak ve vatan olmadığını öğütlemektedir. O da bu âyetin ışığı altında ilimle ilgili yüzün üstünde hadîs söyleyerek başta ümmeti olmak üzere insanların dikkatini bu hususa çekmiştir.

Kur'ân'ı inceleyen aklı başında ilim adamı, şu hakikati, sesini yükselterek dile getirmiştir:

— Varlık âlemi hakkında bilimsel yönden ana fikir ve bu husustaki ilmî konularda ipucu elde etmek isteyen, Kur'ân'ı araştırsın.

— Fizik ve fizikötesiyle ilgili bilgiler öğrenmek isteyen de Kur'ân üzerinde inceleme yapsın.

— Edebiyatla ciddi biçimde uğraşmak isteyenler, Kur'ân âyetlerine ve âyetlerde yer alan cümlelere, kelime konumlarına baksınlar.

— Hukuk ilminde derinleşmek, bu ilimle ilgili ana kaideleri öğrenmek isteyen, Kur'ân'ın o çok mükemmel ve düzenli hukuk sistemine yönelsin.

— Psikolojide derinleşmek ve hareket noktasını belirlemek arzusunda olan, Kur'ân'a baksın.

— Sosyolojide temel felsefe ve temel bilgi edinmek hevesinde olanlar, Kur'ân'ın naklettiği kıssaları iyice gözden geçirsinler.

— Tıp, anatomi ve astronomi'de bazı temel kurallardan yararlanmak isteyenler, Kur'ân'ı iyice okusunlar.

Bu konuda, son yıllarda İslâmiyeti kendine din olarak seçen Fransa'nın isim yapmış doktorlarından Prof. Dr. Maurice Bucaille'in şu veciz itirafını misal vermekte yarar görüyoruz:

«Kur'ân'ın çok bariz özelliği olan bu bilimsel tarafları, başlangıçta beni derinden derine hayrete düşürdü. Zira on üç asırdan fazla bir zaman önce kaleme alınan bir metinde, çağdaş bilimsel verilere tamamen uygun olarak, son derece çeşitli konulara ilişkin bilgilerin keşfedilebileceğine, o zamana kadar hiç mi hiç inanmamıştım...» (1)

PEYGAMBERİMİZİN (A.S.) VAHYİ TELAKKİDE ACELE ETMESİ

(وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهُ ...) «Vahiy sana henüz tamamlanmadan Kur'ân'ı (hemen okuyayım diye) acele etme..»

Vahiy esnasında Kur'ân'ı bellemek için acele etmeğe gerek olmadığı belirtiliyor ve aynı zamanda dudakları kıpırdatmanın vahyin kural ve hikmetine pek uygun düşmediği kapalı bir anlatımla hatırlatılıyor. Çünkü inen vahyi Melek Cebrâil Resûlüllah'ın (A.S.) kalbine ilka ederken, onu ancak Resûlüllah'ın ruhu duyuyor, işitme organı duymuyordu. O halde acele edip

(1) Kitab-ı Mukaddes, Kur'ân ve Bilim: 179

dili hareket ettirmeye gerek yoktu. Melek Cebrâil'in dilinden akıp Resûlüllah'ın (A.S.) kalbine inerken silinmeyecek bir iz bırakıyor, bir daha unutulmamasıya bir tesir meydana getiriyordu.

Nitekim Kıyâmet sûresinde: **«İnen vahyi acele (belleyip ezber) etmek için dilini kıpırdatma. Şüphesiz ki, onu toplayıp okutmak bize aittir. O halde biz onu (Cebrâil'in diliyle) okuduğumuzda sen de onun okuyuşunu izleyerek Ona uy. Sonra da onun açıklaması bize aittir.»** (1) buyurulurken, A'lâ sûresinde de şöyle bildiriliyor: **«(Kur'ân'ı) sana okuyacağız ve sen de unutmayacaksın..»** (2)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kalp ve kafalara her konunun en doğrusunu işleyen ve hafızalarda derin iz bırakmak için bazı misalleri tekrar tekrar anlatan Kur'ân'ın Arapça olarak indirildiği belirtildi. Sonra da Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in vahiy esnasında hemen belleyeyim diye acele etmemesi tavsiye edilerek, Kur'ân'ın indiği gibi O'nun kalbine ilka edildiği, bir unutma veya yanlışlığın söz konusu olamıyacağı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhî emri unutan Âdem Peygamber kıssasına dönülüyor. Şeytanın insana ebedî düşman olduğuna dikkat çekilerek ondan, onun vesvese ve sinyallerinden sakınmamız isteniliyor. Âdem'in (A.S.) memnu meyva ağacından yemesi üzerinde durularak Cennet'ten çıkarılma olayının bazı bölümleri işleniyor.

(1) Kıyâmet sûresi : 16-19
(2) A'lâ sûresi : 6

وَلَقَدْ عَهِدْنَٓا
اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَاِذْ قُلْنَا
لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْلِيسَ اَبٰى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا
يَٓا اٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا
مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾ اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾
وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ
قَالَ يَٓا اٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾
فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا
مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبٰيهُ رَبُّهُ
فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَاِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنّ۪ي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ
هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى ﴿١٢٣﴾

M E Â L İ :

115— And olsun ki daha önce Âdem'e de emrimizi vermiştik, ama o unuttu, onda bir azim de görmedik.

116— Hani biz meleklere: «Âdem'e secde edin» demiştik de onlar secde etmişlerdi; ancak İblîs dayatmış, secde etmemişti.

117— O sebeple, «Ya Âdem, dedik, şüphesiz ki bu hem sana hem de eşine düşmandır; sakın sizi Cennet'ten çıkarmasın, sonra sıkıntıya düşersin.

118— Şüphesiz ki senin acıkmaman ve çıplak kalmaman Cennet'tedir.

119— Ve sen orada susamazsın, güneşte de yanmazsın.»

120— Bununla beraber, Şeytan ona vesvese verdi de «ey Âdem, dedi, sana ebedilik ağacını, çürüyüp yok olmayacak bir mülkü salık vereyim mi?»

121— Bunun üzerine Âdem'le eşi o ağaçtan yediler. Bu sebeple edep yerleri açılıverdi. Üzerlerini Cennet yapraklarıyla örtmeğe başladılar ve böylece Âdem, Rabbına karşı geldi de şaşırıp kaldı.

122— Sonra yine Rabbı onu seçti de tevbesini kabul buyurdu ve doğru yola iletti.

123— Onlara dedi ki: «Haydi ikiniz de birbirinize düşman olarak hep birlikte inin buradan; ne zaman benden size doğru yol gösteren biri gelir de kim benim gösterdiğim doğru yola uyarsa, artık ne sapıtır, ne de bedbaht olup şaşırır.»

İLGİLİ HADÎSLER

«Âdem ile Musa tartışıp karşılıklı delil getirdiler. Musa ona dedi ki: «Ya Âdem! Sen bizim (ilk) babamızsın. Bizi Cennet'ten çıkardın.» Âdem ona dedi ki: «Ya Musa! Allah seni kelâmiyle seçip beğendi, Tevrat'ı sana kendi kudret eliyle yazdı. Sen, henüz Allah beni yaratmadan kırk yıl önce takdîr ettiği bir emirden dolayı kınıyorsun?» Böylece Âdem (A.S.), Musa'ya (A.S.) (susturucu) delil ve belge getirmiş oldu.» (1)

«Şüphesiz ki Cennet'te bir ağaç vardır ki süvari bir kimse onun gölgesinde yüz yıl yürürse, yine de bitiremez. İşte o ebedilik ağacıdır.» (2)

(1) Buharî/bed'-i halk: 8, tefsîr: 56, rikak: 51- Müslim/cennet: 6, 8- Tirmizî/ cennet: 1, tefsîr: 1/56- İbn Mâce/zühd: 39- Dâremî/rikak: 114- Ahmed: 2/ 257, 404, 418, 438, 452, 455, 469, 487- 3/110, 135, 164, 185, 207, 234

(2) Buharî/tefsîr: 3/20- Tirmizî/kader: 2- Ahmed: 2/287, 314

Açıklama :

Allah'ın Tevrat'ı kendi kudret eliyle yazması, üç ayrı yorumu gerektirmektedir. Birincisi, Allah'ın onu Levh-i Mahfuz'a kudret kalemiyle yazmış olmasıdır. İkincisi, Tûr dağında daha önce Musa Peygamber tarafından hazırlanan kilden levhalar üzerine ilâhî gözetim altında Musa Peygamber'in yazması olayıdır. Üçüncüsü, doğrudan Allah'ın levhaları hazırlayıp üzerine Tevrat'ı yazdıktan sonra indirmesi olabilir. Bir dördüncüsü de, hazırlanan levhalara «kün» emrinin tecellisiyle yazılmasıdır.

Birinci ve ikinci yorumlarda isâbet vardır. Üçüncü yorum isabetli sayılmaz. Çünkü imkân alanında Cenâb-ı Hak, insanların yapabileceği şeyleri onlara bırakır, yapamıyacaklarını kendisi meydana getirir. O bakımdan kilden levha yapmak ve inen tevrat parçalarını onun üzerine yazmak beşer kudreti dahilindedir. Hem sünnetullah'ın süregelen anlam ve hikmeti de bunu böyle gerektirmektedir. Allah daha iyisini bilir. Dördüncü yorum ise, 115-123. âyetlerle ilgili hadîsten kaynaklanmaktadır.

ÂDEM'İN (A.S.) KARAKTERİNİ TASVÎR

Kur'ân-ı Kerîm burada, diğer sûrelerde geçen Âdem kıssasının bir başka yönünü açıklıyor ve Âdem ismi altında insanın iki önemli huyu üzerinde durarak, psikologlara ve pedagoglara temel bilgi veriyor:

1— İnsan genellikle unutkandır; bazı olayları, tavsiye ve öğütleri unutabilir. Âdem Peygamber'in ilâhî emir ve tavsiyeyi unutması bunun ilk mayasını oluşturur. Aynı huy, genetik yoldan bizlere kadar gelip ulaşır ve kıyâmete kadar gelecek olan insanlarda da kendini hissettirir.

2— Hazıra konan insan genellikle mevcut nîmeti koruyup şükrünü yerine getirme konusunda pek azimli değildir. Ancak nîmet elden gittikten sonra çoğu uyanır. Nitekim ilk insan Âdem (A.S.)ın Cennet'teki davranışı bunun açık misallerinden biridir.

O halde önemli konuları unutmamak için, onların değişik safha ve bölümlerini fasılalarla anlatmakta büyük yarar vardır. Çünkü her tekrar, hafızadaki izi biraz daha derinleştirir. Sonra çocuklarımızı hazıra konan birer tüketici veya asalak olma durumuna düşürmemek için, onlarda çalışma azmini ve gayretini uyandırmamız; her nîmetin ancak külfetle elde edilebileceği gerçeğini kafa ve kalplerine ustaca işlememiz gerekmektedir.

ÂDEM'İN (A.S.) MEMNU AĞACIN MEYVASINDAN YEMESİ

Aynı kıssaya Bakara, A'raf, Hicr, İsra ve Kehf sûrelerinde az değişik farkla ve farklı safhalarıyla yer verilmiş, böylece olayın ibret ve öğüt alınacak yanları bir bütünlük arzedecek şekilde yansıtılmıştır. İleride bu safhaların birbirini nasıl tamamladığını ve nasıl değişik öğütler ve mesajlar yansıttığını belirteceğiz. O bakımdan önce şunu belirtelim ki: Yüksek nîmetlerin kıymetini, aşağı nîmetler pazarında çileli bir ömür tüketenler daha iyi anlar ve bilirler. Âdem Peygamber (A.S.) Dünya'ya indirilmeden, yani çileli bir ömür geçirmeden; hayatın tadını, anlam ve hikmetini kavramadan Cennet'e konuldu. Bu yüksek nîmetin gerçek mahiyetini pek anlayamadı, anlaması da o gün için pek mümkün değildi. Çünkü aksini bilmiyordu veya görmemişti.

Bu olay, insanoğluna, «Neden Cennet gibi geniş ve sonsuz bir saadet yurdu varken Allah bizi bu fani ve çileli dünyaya getirdi?» şeklinde itirazda bulunma kapısını kapatıyor.

Neden ölümlü dünya?

Önce ölüm, hayatın ne kadar tatlı ve yüksek bir nîmet olduğunun en gerçekçi ölçü ve kıstasıdır. Ölüm olmasaydı, hayatın değeri anlaşılmazdı. Sonra da Âhiret âlemindeki hayat şartları tamamen değişiktir. Orada acıkma, susama, çıplak kalma, hastalanma, ölme diye ârızî şeyler yoktur, yani bu konularda herhangi bir sıkıntı söz konusu değildir. Hava, güneş şartları da bütünüyle farklıdır. Gece ve uyku yoktur. Dünyadaki bedenimiz ancak dünyadaki hayat şartlarına göre yaratılmış ve ancak onlarla uyum sağlayacak özelliktedir. Âhiret'teki hayat şartlarıyla uyum sağlaması mümkün değildir. Çünkü mevcut beden yapımızın orada yaşama şansı yoktur. Cennet sonsuzluk yurdudur. Ona göre bir beden yapısına ihtiyaç vardır. İşte ölmemiz ve bir süre sonra Âhiret şartlarına uygun bir bedenle dirilip kalkmamızın sebeplerinden biri budur.

CENNET'TEN ÇIKMAK, SIKINTIYA DÜŞMEK DEMEKTİR

(فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى) **«O sebeple ya Âdem, dedik, şüphesiz ki bu hem sana, hem de eşine düşmandır. Sakın sizi Cennet'ten çıkarmasın, sonra sıkıntıya düşersin.»**

Kur'ân-ı Kerîm bu arada çok önemli bir noktaya parmak basıp dikkatimizi çekiyor: Gerçek anlamda dinlenecek, huzur duyulacak, selâmete

erişilecek ve mutlu olunacak yer Cennet'tir. Ondan başkası sıkıntı, çile, tartışma, sürtüşme, didişme, mücadele, endişe, korku ve üzüntüdür.

Onun için Âdem'e (A.S.) gereken emir verilip tavsiye yapıldıktan sonra bu husus hakkında o uyarılmış ve iyice düşünebilmesi için kendisine bir bakıma imkân verilmiştir.

MEMNU MEYVA AĞACI

(فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى ..) **«Bununla beraber şeytan ona vesvese verdi de, ey Âdem, dedi: Sana ebedilik ağacını, çürüyüp yok olmayacak bir mülkü salık vereyim mi?..»**

Cennet'teki yiyecekler ve giyecekler dünyadakilerle kıyas bile edilemez. Oradaki yiyeceklerin posası, giyeceklerin de eskime, yıpranma özelliği yoktur. Âdem Peygambere yasaklanan ağacın meyvası ise, birçok âlimlerin yorumuna göre, dünya nîmeti türündendir. Nitekim Âdem (A.S.) ondan yiyince, hem sindirim sisteminde değişiklik meydana gelmiş, hem de verdiği sıkıntıdan ve salgıladığı terden, Âdem ile eşinin üzerlerindeki cennet elbisesi bir anda buharlaşıp yok olmuştur. O durumda Âdem'in artık Cennet'te eyleşme şansı kalmamış bulunuyordu. Nitekim Cenâb-ı Hak, onu bu olaydan sonra Dünya denilen aşağı âleme indirmiştir. Böylece Âdem için sıkıntılı bir hayat başlamış ve o zaman Cennet'in nasıl bir nîmet olduğunu çok daha iyi anlayabilmiştir.

Ancak âyetin anlatım tarzından Âdem'in ebedilik yurdu hakkında birtakım bilgilerinin olduğu ve o bakımdan ebediyen Cennet'te kalmak istediği anlaşılıyor. İblîs onun bu eğilimini bildiğinden, «sana ebedîlik ağacını, çürüyüp yok olmayacak bir mülkü salık vereyim mi?» diyerek Âdem'in bu duygusuna tercüman olmaya çalışmış ve sonunda muvaffak da olmuştur.

Memnu meyva ağacı hakkında birçok yorumlar yapılmış, birtakım senetsiz rivâyetler nakledilmiştir. (1)

Tevrat'ta ise, konuyla ilgili ilâhî vahyin beyânı tamamen değiştirilmiş ve Âdem'in konulduğu Cennet'in Aden'deki güzel bahçeler olduğu belirtilmiştir. Tevrat'taki o sözleri aynen nakletmeyi uygun gördük:

«Ve Rab Allah yerin toprağından adamı yaptı ve onun burnuna hayat nefesini üfledi ve adam yaşayan can oldu. Ve Rab Allah şarka doğru

(1) Bu konuda bilgi için bak : el-İbriz/Celâl Yıldırım tercümesi

Aden'de bir bahçe dikdi ve yaptığı adamı oraya koydu. Ve Rab Allah görünüşü güzel ve yenilmesi iyi olan her ağacı ve bahçenin ortasında hayat ağacını ve iyilik ve kötülüğü bilme ağacını yerden bitirdi......... Ve Rab Allah adama emredip dedi: Bahçenin her ağacından istediğin gibi yer; fakat iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemiyeceksin; çünkü ondan yediğin günde mutlaka ölürsün.» (1)

İndiği şekilde korunan Kur'ân, bu konuda da Tevrat'taki vaki hatayı düzeltmekte ve olayın gerçek yüzünü göstermektedir.

ÂDEM (A.S.) İLE İBLİS BİRBİRİNE DÜŞMAN OLARAK YERYÜZÜNE İNDİLER

(قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ...) **«Onlara dedi ki : «Haydi ikiniz de birbirinize düşman olarak hep birlikte inin buradan...»**

Bu düşmanlık, hayata canlılık kazandırır, mücadele azmini artırır; insanı hılkat kanunundaki hikmete çevirip olgunlaştırır. İblis olmasaydı, insanlar bir bakıma melekleşir; ihtirasları çok sınırlı kalırdı. Böyle olunca da dünya bayındır hale gelmez, bugünkü medeniyet olmazdı. Yarı âtıl bir hayat başlar, dünyaya getiriliş hikmeti hedefinden sapardı.

O nedenle dünya hayatına renk ve mana, ilgi ve bilgi katmak için ilâhî plân ve o plâna bağlı bulunan kader çizgisi zıtları karşılaştırdı; İblîs'i insana baş düşman kıldı; nefsi onun fısıltılarına kulak verip sinyallerine hedef haline getirdi. Ruha da imân cevherini sunma yollarını açıp geliştirdi. Yardımcı olarak da kitap indirdi, peygamber gönderdi. Diğer yandan insanı hem şeytanların, hem de cinlerin aralıksız saldırılarından korumak için de birtakım melekleri görevlendirdi. Ancak kişi o meleklerin def'ettiği kötülüklere azimle yönelmedikçe ve şerri davet etmek için bütün yeteneklerini kullanmadıkça, melekler görevlerini yerine getirirler. Aksine bir tutum ve davranış, meleklerden bir kısmının tuttukları yolların kapılarını açık bırakıp çekilmelerine ve kişiyle kötülükleri, diğer bir tabirle cin ve şeytanları başbaşa bırakmalarına sebep olur. Bunu bir misal ile açıklayacak olursak, şöyle diyebiliriz: İnsanı kâfir cinlerden, azgın ifritlerden koruyan melek vardır. Ama insan durmadan cinlerle irtibat kurmak ister, birtakım yollara başvurur ve bu hususta azimli olursa, görevli melek aradan çekilir; çekilince de o insanla cinler başbaşa kalır.

---

(1) Tevrat/Tekvîn: 2/7-17

ÂDEM KISSASININ TEKRARI

Âdem (A.S.) ile İblîs olayı Kur'ân'da yedi yerde az değişik kelimelerle; farklı öğüt, hikmet, hüküm ve mesajlarla tekrarlanır. Bu tekrar, şüphesiz konu hakkında çok yararlı bilgiler vermekle kalmaz, dünya hayatının hikmet ve amacını belirler; insanın kâinat plânındaki yerini gösterir ve ölüm, kabir, kıyâmet, hesap, ceza ve mükâfat; sonra da Cennet ve Cehennem'den maksadın ne olduğunu öğretir. Bir diğer faydası da, insan idrâkini uyanık tutar ve hafıza arşivindeki olayın yerini hemen hatırlama imkânını doğurur.

O halde yedi yerde tekrarlanan kıssanın her yerde mü'minlere verdiği mesajı belirtmemizde yarar vardır. Şöyle ki :

1— Bakara sûresinde : Âdem'e secde etmeleri emrine karşı İblîs'in büyüklük tasladığı, topraktan yaratılan Âdem'e secde etmeyi gururuna yediremediği açıklanır.

Böylece insana gururun ve büyüklük taslama duygusunun şeytandan geldiğine, yani ondan kaynaklandığına dikkatler çekilir. O yüzden Cenâb-ı Hakk'ın büyüklük taslayanları sevmiyeceğine atıflar ve işâretler yapılır. Sonra da Cennet'te ebedî kalma umuduyla yasaklanan ağacın meyvasından yiyerek ilâhî emre muhalefet eden Âdem'e, işlediği bu günahtan kurtulma yolu gösterilir. Böylece günahtan hemen sonra Allah'a yönelip tevbe etmenin, bağışlanma dilemenin gereği belirtilir.

2— A'raf sûresinde : Âdem'e secde etmeyen İblîs'in iki sebep ileri sürdüğü, böylece ilk hatalı kıyası onun yaptığı konu edilir. Öyle ki : İblis secde etmemekte kendini haklı görüyor ve neden olarak da kendisinin ateşten, Âdem'in ise balçıktan yaratıldığını gösteriyor. Sonra da Âdem'in başdüşmanı olan İblîs'e kıyâmete kadar süre verildiği haber verilerek mü'minlerin bu düşmana karşı her zaman dikkatli olmaları ilhâm ediliyor.

3— İsrâ sûresinde : Olay kısaca anlatıldıktan sonra, İblîs'in gerçek mü'minler üzerinde tesirli bir hâkimiyeti olmayacağı açıklanır ve imânın üstün değeri tanıtılarak bu büyük nîmete sahip olanların bahtiyar olduklarına işâret edilir.

4— Kehf sûresinde: Kıssanın bir bölümüne değinilir. İblîs'in cinlerden olduğu anlatılır. Böylece cinlerin de ateşten yaratıldığı, şeytanlarla mayalarının aynı şey olduğu, ancak ruhî yapıları itibariyle az farklılık arzettikleri yarı açık, yarı kapalı şekilde ifade edilir.

Ayrıca İblîs'in üreme düzeyinde bulunduğu, soyunun çoğalıp yeryüzüne yayıldığı hatırlatılır.

5— Tâ-Hâ sûresinde : Yine kıssanın ayrı bir safhası ele alınır. Ebediyet ağacından söz edilir. Ağacın meyvasını yiyen Âdem ve eşinin üzerlerindeki cennet elbisesinin giderildiği konu edilir.

6— Hicr sûresinde : Olay biraz daha geniş anlatılır. Âdem'in balçıktan, işlenebilir bir topraktan yaratıldığına temas edilir. İblis'in, balçıktan, işlenebilir bir topraktan yaratılan Âdem'e secde etmediği üzerinde durulur; buna sebep olarak da İblîs'in, Âdem'in topraktan yaratıldığını göstermesine atıf yapılır. Ayrıca İsrâ sûresinde kısaca belirtildiği gibi, burada İblîs'in, Allah'a ıhlâs üzere kulluk edip ibâdette bulunan mü'minler üzerinde saltanat ve sultası bulunmadığına yer verilerek İsrâ sûresindeki bölüm biraz daha açıklanmış olur.

7— Sad sûresinde : Kıssa daha detaylı olarak anlatılır. Yine İblîs'in büyüklük tasladığı sebebiyle lânetlendiği açıklanır ve kendini savunmak için İblîs'in fasit bir kıyas yaptığına temas edilerek Hicr sûresindeki ifade daha da genişletilir. Sonra da Cehennem'in İblîs ve ona uyanlarla doldurulacağı haber verilir.

Görüldüğü gibi her tekrar ayrı bir hüküm ve öğüt taşımakta; değişik bir mana ortaya koyup olayın gerçek yüzünü ortaya çıkartmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Âdem (A.S.) ile İblîs kıssasının önemli safhalarından bir kısmı konu edildi. Böylece insanın hılkat kanununa dikkatler çekildi. Dünyaya getiriliş hikmetine işâret edildi. İblîs'in kıyâmete kadar insana düşmanlık edeceği haber verilerek ona göre dikkatli olmamız istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, sözü edilen hikmeti dikkate almayan ve hakikate karşı kalbini ve kafasını açmayan inkârcı nankörlerin âhirette kör olarak kabirlerinden kaldırılacakları ve kör olarak haşredilecekleri konu edilir. Sonra da onlar gibi daha önce Hakk'a karşı gelip azıp sapıtanların yerle bir edildiği hatırlatılarak geçmişten ders ve ibret almaları öğütlenir. Hemen arkasından Mekke müşrikleri uyarılır ve yaşamakta olan inkârcıların dikkati çekilir.

——oOo——

وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرٖى
فَاِنَّ لَهُ مَعٖيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى
﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنٖٓى اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصٖيرًا ﴿١٢٥﴾
قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَسٖيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾ وَكَذٰلِكَ
نَجْزٖى مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ
وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾ اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ
فٖى مَسَاكِنِهِمْ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾

MEÂLİ:

124— Kim de beni anmaktan (indirdiğim kitaptan) yüzçevirirse, şüphesiz ki onun için sıkıntılı bir geçim vardır. Kıyâmet günü onu kör olarak haşrederiz.

125— «Rabbım! beni neden kör olarak haşrettin? Halbuki ben (Dünya'da) gören bir kimseydim» der.

126— Allah ona: «Bu böyledir. Âyetlerimiz sana geldi, ama sen onları unuttun (bir tarafa itip terkettin). Bugün de sen öylece unutulur da (Cehennem'e) terkedilirsin» buyurur.

127— (İşte günah ve haksızlıkta) ileri gidenleri, haddini aşanları ve Rablarının âyetlerine inanmayanları da böylece cezâlandıracağız. Âhiret azâbı ise daha şiddetli ve daha süreklidir.

128— Kendilerinden önce nice nesilleri yok etmemiz bunları doğru

yola getirmiyor mu? Oysa yok edilenlerin oturdukları yerlerde yürüyüp dolaşmaktadırlar (hiç de ibret almazlar mı?). Şüphesiz ki bunda sağduyu sâhipleri için nice açık belgeler ve ibretler vardır.

129— Eğer Rabbinden bir söz ve belirlenmiş bir va'de geçmemiş olsaydı, şüphesiz ki (azâp onlara) gerekli olurdu.

KUR'ÂN UMUT KAYNAĞIDIR

(وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى) «Kim de beni anmaktan (indirdiğim kitaptan) yüz çevirirse, şüphesiz ki onun için sıkıntılı bir geçim vardır. Kıyâmet günü onu kör olarak haşrederiz.»

Kur'ân bütünüyle umut kaynağı, hayat nizamı, huzur ve güven anahtarıdır. O bakımdan Allah'a, Kur'ân'a ve tek kelimeyle İslâm'a inanan mü'minlerdir ki, yeryüzüne huzur ve güvenlik havası estirirler; insanlardan aynı şekilde imân edenleri kardeş edinip bulundukları bölgeye sulh ve selâmet getirirler.

Bunun için diyebiliriz ki : İmân kalp yatışkanlığı sağlar, umut ve huzur havasını iç âlemimize doldurur ve bizi bahtiyar kılar. İnkâr ise, umutsuzluk doğurur, ruhu sıkar, kalbe yük olur, zihni bulandırır, toplum yapısında onarılması zor gedikler meydana getirir.

O halde fert, aile ve toplum için İslâm'ın tanımladığı imân şarttır. Bunu ancak Kur'ân'ı tanıtıp öğretmekle kişilerin kalbine ve kafasına enjekte edebiliriz. Bunun için Kur'ân, imânı besleyip geliştirmenin gerçek kaynağı, ruhu doyurmanın gıdası, vicdanı serinletmenin mayasıdır. Allah'ı sık sık, her konuda ve her işte anmak ise, içimizdeki manevî boşluğu doldurur; açılan gedikleri kapatır, ümitleri artırır, sıkıntıları giderir ve tek kelimeyle Kur'ân ve zikir kalp gözünü açar, ruhu cilâlar. Onun için: İnanan kimse hep mutludur ve umutludur. İnanmayan kimse hep kararsız ve şüphecidir; aynı zamanda umutsuzdur. İnanan kanaatkârdır; inanmayan aç gözlü ve ihtiraslıdır. İnanan kadere teslimiyet, kazaya rıza gösterir; inanmayan ise başına gelen bir dert veya sıkıntı sebebiyle inkâr ve tuğyanını artırır.

Allah ilgili âyetle, Hakk'ı anmaktan ve Kur'ân'dan yüz çevirenlerin dar ve sıkıntılı bir hayat geçireceklerini haber veriyor. Bu, maddî alanda bir sıkıntı değil, daha çok iç huzursuzluğu, tatminsizlik, açgözlülük, umutsuzluk, ölümün hatırlattığı yok olma nağmesi; silinip unutulma üzüntüsüdür. Aynı zamanda önünde kendi anlayış ve düşüncesine veya felsefesine gö-

re, mutlak yokluk ve karanlık içine düşeceğinin verdiği derunî sıkıntıdır.

O bakımdan haklı olarak deniliyor ki : «Allah'ını bulan ve bilen ne kaybetmiştir? O'nu kaybeden ne bulmuştur?» Şüphesiz O'nu bulan her şeyi bulmuştur.

Böyle olunca da bir iç körlüğü meydana gelir; binlerce ilâhî belgeleri ve kanıtları göremez olur. Kıyâmet gününde bu körlük içten dışa vurur ve inkârcı kişi nasıl kör bir hayat yaşadığını ancak anlayabilir. O yüzden amelinin cinsine uygun bir ceza olsun diye kör olarak haşredilir.

TOPRAK VE ATEŞ

Âdem (A.S.) topraktan, İblîs ateşten yaratılmıştır. Toprak umut ve güven kaynağıdır. Ona yakın oldukça, onunla uğraştıkça, umut ve güvenler boşa çıkmaz. Çünkü toprak kendi içinde feyiz ve bereket taşır. Ateş ise, az bir umut verir, fakat güven vermez.. Kendisine yaklaşanı yakar. İçinde feyiz ve bereket yoktur.

O halde insan insanlığını, topraktan yaratıldığını bildiği ve inandığı ölçüde ümit ve huzur duyar. Buna inanmadığı takdirde İblîs'ten yana bir kapı daha açar; az bir umut, fakat güvensizlik doğurur. Böylesinin dünya hayatı, benzetme caizse, tam bir Bermuda Üçgeni içindedir. Bu üçgeni şöyle belirtebiliriz: Günah ve haksızlıkta ileri gitme, haddini aşma ve Allah'ın âyetlerine inanmama..

Hayatı bu üçgen içine girenin kalp gözü kör; kulağı sağır, ruhu bitkin ve vicdanı siliktir. Bir insan için dünyada en kötü azap böyle bir üçgen içine sıkışıp kalmaktır. Âhiret azabı ise daha şiddetli ve üzücüdür.

YIKILIP YOK EDİLEN MİLLETLERİN AYAKTA DURAN KALINTILARINI GEZİP GÖRMEK

(أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَىٰ) **«Kendilerinden önce nice nesilleri yok etmemiz bunları doğru yola getirmiyor mu? Oysa yok edilenlerin oturdukları yerlerde yürüyüp dolaşmaktadırlar, (hiç de ibret almazlar mı?) Şüphesiz ki bunda sağduyu sahipleri için nice belgeler ve ibretler vardır.»**

Kur'ân-ı Kerîm dikkatleri arkeolojik eserlere, toprak altında gömülü kalan ve ayakta duran kalıntılara çekmektedir. Bununla Kur'ân, hem geç-

mişten ders ve ibret almamızı, hem de tarihî bilgimizi genişletmemizi emrediyor. Yıkılıp yok edilen ülkeler ve medeniyetlerin yıkılma sebeplerini araştırıp bulmamızı tavsiye ediyor. Tarihin tekerrür ettiğini ve edeceğini hatırlatarak hayatımızı ona göre düzenlememize işârette bulunuyor. Zira milletler daha çok tarihten ders ve ibret alarak yollarını çizmek ve geleceklerini ona göre hazırlamak zorundadırlar. Aksi halde ilâhî sünnet yolunu değiştirmez, şaşmadan hedefine doğru ilerler ve sırası gelince, vakti saati dolunca hükmünü kusursuz şekilde yerine getirir.

Sağduyu sahipleri için gelip geçen milletlerin hayatında ve geriye kalan kalıntılarında birçok belgeler, ibretler ve öğütler vardır.

Âyette, **«Rabbından verilen söz»**den maksat, O'nun hayat kanunuyla ilgili değişmeyen sünnetidir. Şüphesiz ki, az önce de belirttiğimiz gibi, onun belirli va'desi vardır, o noktaya, ya da çizgiye gelindiğinde hükmünü uygular. O bakımdan Cenâb-ı Hak, inkâra sapan bir milleti hemen yok etmez, uyanıp dönüş yapar diye ona mühlet verir. Bu hususta koyduğu kanunu değiştirmez. Bu nedenle inkârcı millet azıp zulüm yapmadıkça, ahlâkî bunalım geçirmedikçe Cenâb-ı Hak aleyhlerine bir hüküm indirmez.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünyada kalplerini hakikate karşı kapalı tutan ve bâtılın peşine takılıp sapıtan kimselerin âhirette kör olarak haşredilecekleri hatırlatıldı. Bu çizgi üzerinde yürürken yıkılıp yok olan milletlerin ayakta duran kalıntılarına bakıp ibret ve öğüt alınması emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâfirlerin şirretliklerine karşı sabretmemiz emrediliyor. Sonra da ruhumuzu dolduran beş vakit namaza devam etmemize değinilerek bu ibâdetin lüzumu üzerinde duruluyor. Birkaç günlük zevklerini tatmine çalışan müşriklerin, maddeci sapıkların şatafatlı hayatlarının imrenilecek bir ölçü ve değer olmadığı hatırlatılıyor. Nefsin bu gibi hayata heveslenmesini frenleyip ruhumuzu ilâhî zînetle dolduracak namaz ibâdetine tekrar dönülüyor ve aile fertlerinin bu ibâdete devam etmeleri tavsiye edilerek, bu açıdan dünya hayatıyla bir ilgi ve bağlantı kurmanın yararlı olacağına işârette bulunuluyor.

———oOo———

فَاصْبِرْ عَلٰى
مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ
اٰنَٓائِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ
عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِه۪ٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
لِنَفْتِنَهُمْ ف۪يهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾ وَاْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ
وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ
لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

M E Â L İ :

130— Onların dediklerine karşı sabret. Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbını hamd ile tesbih et; gece saatlerinde ve gündüzün etrafında da O'nu tesbih et ki ilâhî hoşnutluğa eresin.

131— O inkârcılardan kendilerini denemek için dünya hayatının benzer süsleriyle yararlandırdığımız kimselere (içinde bulundukları geçici şatafata) gözlerini dikme. Rabbın rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir.

132— Ehline (ümmetine ve yakınlarına) namazı emret! Kendin de (buna) sabır gösterip devam et; biz senden rızık (için çalışmanı) istemiyoruz. (Senin çok daha önemli görevlerin, hizmet amaçların vardır). Biz seni rızıklandırırız. İyi sonuç, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınmaya mahsustur.

İLGİLİ HADÎSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Cerîr b. Abdullah (R.A.) anlatıyor:

Resûlüllah (A.S.) Efendimizin yanında bulunuyordum. Dolunaya bakıp şöyle buyurdu : «Şüphesiz ki siz şu ayı gördüğünüz gibi, Rabbınızı da öylece apaçık göreceksiniz; O'nu görme hususunda haksızlığa uğramıyacaksınız, (yani bir kalabalık, izdiham sıkıntısına uğramadan O'nu görme bahtiyarlığına erişeceksiniz). Güneş doğmadan ve batmadan önce namazdan alıkonmamak elinizden geliyorsa, öyle yapın (namazı kaçırmayın).» (1)

«Güneş doğmadan önce ve güneş batmadan namaz kılan kimse ateşe girmez.» (2)

«Cennet'te konak ve yer bakımından en aşağı olan, mülküne iki bin yıllık mesafeden bakıp en alt kısmına baktığı gibi, en son sınırına da öylece bakar. Cennet'te makamı en yüksek olan kimse ise, günde iki defa Allah'a bakıp O'nu görebilir.» (3)

«Kıyâmet gününde Allah Cennet ehline: «Ey Cennet ehli! diye seslenir.» Onlar da: «Buyur Rabbımız, emrine hazırız» derler. Allah onlara : «Râzı oldunuz mu?» diye sorar. Onlar da : «Ya Rabbi, neden râzı olmayalım ki, halkın hiçbirine vermediğini bize verdin» derler. Allah: «Doğrusu size bundan üstününü vereceğim» buyurur. Onlar da : «Ne gibi şey bundan daha üstündür?» derler. Allah : «Size rızamı helâl kıldım, bir daha size gazap etmiyeceğim» buyurur.» (4)

Cenab-ı Hak âhirette herkes yerini alınca şöyle buyurur:

«Ey Cennet ehil! Sizin için Allah yanında verilmiş bir söz vardır. Allah onu yerine getirmek ister.» Bunun üzerine Cennet ehli, «o nedir? Yüzümüz ak-pak olmadı mı, terazimiz ağır basmadı mı, ateşten uzak tutulmadık mı ve Cennet'e konulmadık mı?» diye verilen nîmetleri sayarlar. Derken perde kalkar, Allah'a bakarlar. And olsun ki, onlara, Allah'a bakmaktan daha hayırlı bir şey verilmemiştir. Bu, nîmet üzerine bir artıklıktır.» (5)

---

(1) Buharî/mevakiyt: 16, 26, ezan: 129, tefsîr: 50, rikak: 52, tevhîd: 24- Ebû Dâvud/sünnet: 19- Tirmizî/cennet: 16- Ahmed: 3/16, 17, 26, 27

(2) Müslim/salât: 13, 21, mesacid: 213, 214- Ebû Dâvud/salât: 9- Ahmed: 4/136, 261

(3) Buharî/rikak: 51- Müslim/iman: 308, 311, 314- Tirmizî/cennet: 17, 23, tefsîr: 3/32, 2/75- İbn Mâce/zühd: 39- Ahmed: 2/13, 64- 3/27

(4) Buharî/rikak: 51, tevhîd: 38- Müslim/cennet: 9- Tirmizî/cennet: 18- Ahmed: 3/88, 95

(5) Tirmizi/cennet: 16, tefsir: 1/10- İbn Mâce/mukaddeme: 13- Ahmed: 4/332, 333- 6/16

İMÂN İLE İNKÂRIN SÜRTÜŞMESİ

(.. فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ) «Onların dediklerine karşı sabret..»

İnkâr akıl ve idrâkten ziyade duygulara seslenir. Ümitleri kalmamış, hayalleri yıkılmış ve o sebeple mânevî boşluk içinde bocalayan, hılkatın hedefinden sapıp sendeleyen kişilere bir can simidi gibi görünür. Ama hiç kimseyi doyurmaz, peşine takılanların içlerindeki boşluğu derinleştirmekten başka bir şeye yaramaz. Böylece inkârcılar, kâinattaki ilâhî nizamı ve O'nun kudret damgasını görmeye, akıllarını kullanıp gerçeği araştırmaya yönelmedikleri takdirde, içine düştükleri inkâr fırtınasında kaybolup giderler.

İman her yönüyle hem akla, hem sağduyuya, hem de düşünce ve duyguya hitap eder. Ümit verir, boş hayalleri kaldırır, hakikati getirir. Kişinin içindeki boşluğu en ölçülü şekilde doldurur.

İşte bu birbirine karşıt iki kavram ve onlara bağlı olanlar sürekli bir tartışma ve sürtüşme içindedirler. Mücadeleleri devam eder. Ne var ki inkâr alabildiğine şirrettir, patavatsızdır, hızlıdır ve saldırgandır. Onun aksine imân mütevazidir, vakarlı ve edeplidir; sabırlı ve sakindir.

O halde mü'minler münkirlerin şirretlik ve azgınlığına sabırla, vakarla ve edeple karşı koyup kendi seviye ve meziyetlerini korumalıdırlar. Bunun için de, içlerini feyiz ve rahmetle, inayet ve sabırla dolduracak beş vakit namaz gereklidir ve bu ibâdet mü'minler için en büyük destektir. Çünkü namaz üç ayrı, fakat köklü yarar sağlamaktadır:

1— Kişiyi günde beş defa dünya dağdağasından, hayat cenderesinden uzaklaştırıp âlemlerin Rabbının terbiye ve edep huzurunda şekillendirir; ruhunu cilâlar, sıkıntı ve üzüntülerini atar, sabırlı, temkinli olmasını telkîn eder.

2— Kişiyle Allah arasında en işlek yolu açık tutar. Allah sevgi ve korkusunu bütün sevgi ve korkuların üstüne çıkartır. Böylece kişiye fazîlet, kahramanlık, cömertlik, af, hoşgörü ve tevazu duygusunu aşılar. Aşılanmış olanı devamlı geliştirir.

3— Fertleri toplum hayatına iter; mü'minleri biraraya getirip yüce dava birliğine hazırlar; cemaatleşme şuurunu enjekte edip, ferdi toplumun kopmaz parçası yapar ve böylece kardeşlik duygusunu kalplerde pekiştirir.

Bunun için Allah, başta Hz. Peygamber (A.S.) olmak üzere bütün

mü'minlere şöyle seslenmektedir: **«İnkârcıların dediklerine karşı sabret. Güneşin doğmasından önce de, batmasından önce de Rabbını hamd ile tesbîh et. Gecenin bazı saatlerinde de, gündüzün etrafında da O'nu tesbîh et ki hoşnutluğa eresin.»**

Bu âyet, ikinci bir yorumla beş vakit namazı emretmektedir. Şöyle ki: Güneş doğmadan önce sabah namazı; güneş batmadan önce ikindi namazı; gecenin bazı saatleri akşam ve yatsı namazları; gündüzün etrafı öğle namazı ile yorumlanır.

Beş vakit namaz :

Kur'ân'da dört yerde açık, üç yerde kapalı olmak üzere yedi yerde beş vakit namazdan söz edilmekte ve namaz vakitleri hakkında genel bilgi verilmektedir. (1)

TESBÎH İLÂHÎ SÜNNETE UYMAKTIR

Her varlık ne için yaratılmış; ilâhî sünnetlerden hangisine bağlanmışsa, ona uymakta ve öylece Cenâb-ı Hakk'ın buyruğuna boyun eğmektedir. Güneş ve etrafındaki gezegenlerin, sonra da diğer sistemlerin belli ölçüde hareketlerini sürdürmeleri; atom çekirdeğinin etrafında elektronların baş döndürücü hızla dönmesi; karıncanın kollektif çalışması, arının sistemli çalışıp şifa toplaması hep kendilerine has tesbîhlerdir. Öyle ki, varlık âlemi bir baştan bir başa hareket halindedir ve hepsi de Hakk'ı tesbîh ve tenzîh etmektedir. İnsan ise, daha şuurlu ve bilgili olarak kendine has bir ölçü ve anlamda Hakk'ı tesbîh etmeli değil midir? Başta namaz olmak üzere Allah'a yapılan kulluk görevinin her çeşidi ayrı ayrı tesbîh ve tenzîhlerdir. Hem insan en şerefli ve saygıdeğer yaratıldığı için tesbîhini «hamd» ile yapmalıdır. Yani Yaratana hamd edip O'nun kudretinin yüceliğini, saltanatının rakipsizliğini, nîmetinin sınırsızlığını idrâk ettiğini kalpten dile getirmelidir.

EV HALKINA NAMAZ İLE EMRETMEK

(وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ..) **«Ehline (ümmetine ve yakınlarına) namazı emret! Kendin de sabır gösterip (buna) devam et..»**

(1) Bilgi için bak : Hud sûresi: 114, Rum sûresi : 18, İsrâ Sûresi: 78, Mü'min sûresi: 55, Kaf sûresi: 39, Âl-i İmrân sûresi: 41. âyetlerin tefsîrine

Bu âyet indikten sonra her sabah namaz vakti olunca Resûlüllah (A.S.) Efendimiz kızı Hz. Fatıma'nın evine uğrar ve «Namaza hazırlanın» diye seslenirdi.

Hz. Ömer (R.A.) de bu ilâhî emre uyarak, her sabah ev halkını namaza kaldırırdı. Hz. Zübeyir'in (R.A.) oğlu Urve (R.A.) de lüks ve konfor içinde debdebeli hayat süren birini görünce, evine döner ve ilgili âyeti okuduktan sonra eşine: «Haydi namaz kılalım!» derdi. (1)

Buradaki emir, zorlama anlamına değil; hatırlatma, tavsiye ve namazın yararını anlatma, devamını sağlama, gerekirse eğitip alıştırma anlamınadır. Çünkü zorla ve tehditle kılınan bir namazda hayır yoktur. Öylesine bir namaz Allah için değil, zorlayan veya tehdit eden için kılınmış olur. Hem dinde zorlama yoktur. İrşat, uyarı, eğitme ve öğretme vardır. Özellikle ve öncelikle aile reisinin, yani ana-babanın ibâdet hususunda örnek olmaları ve namazı aksatmadan sürdürmeleri şarttır. Nitekim âyetteki ikinci emir buna yönelik bir anlam taşımaktadır.

Ancak on yaşına girdiği halde namaza bir türlü ısınmayan çocuklara sert davranmakta, gerekirse, fazla incitmeden, yara-bere açmadan dayak atmakta fayda vardır. Aynı zamanda Resûlüllah'ın (A.S.) bu husustaki sünnetini yerine getirme söz konusudur. Tabiatıyla ergen olan çocuğa ne bundan dolayı dayak atılır, ne de zorlama yapılır. İkna edici bir metot uygulanarak sonuç alınmaya çalışılır.

İYİ SONUÇ, TAKVÂYA GÖREDİR

(وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى) **«İyi sonuç, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınmaya mahsustur.»**

İyi sonuç, övülmeğe lâyık netice, takvâyla bağlantılıdır.

Takvâ nedir? Bakara sûresi 2. âyetin tefsirinde bunu yeterince açıklamış bulunuyoruz. Ancak münasebet düştüğü için kısaca bir hatırlatmada bulunmamızda fayda vardır.

Takvâ : Kök mana olarak «vikaye»den türetilmedir ki, bir kimseyi zararlı ve eziyet veren şeylerden korumak demektir. Takvâ bu manayla, kendini endişe edilen tehlikeli şeylerden korumakla açıklanabilir. Dinî terim olarak: Allah'tan korkup günah ve isyanı gerektiren her şeyden kaçınıp

(1) Bu konuda bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî: 11/263

korunmak anlamına gelir. Şüphesiz ki, bu manayla takvâ, imânın en güzel ve feyizli ürünüdür ki iyi bir sonuç hazırlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkların şirretliklerine karşı sabretmemiz tavsiye edildi. Namazın insanı olgunlaştırma konusunda çok tesirli bir ibâdet olduğuna işâretle, ona devam etmemiz emredildi. Gerçek saadetin ve iyi sonucun şatafat, lüks ve konforda olmadığı belirtilerek, inkârcıların bu yoldaki yaşayışlarına imrenilmemesine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, müşriklerin, «Muhammed Rabbından bize bir mu'cize getirse ya» demeleri konu ediliyor ve arkasından daha önce gelip geçen peygamberlerden de bu gibi ölçüsüz isteklerde bulunulduğu belirtilerek üzerinde durulmaya değer olmadığı, yani onların isteğine uygun mu'cize indirilmiyeceği belirtiliyor. Sonra da Kur'ân'ın indirilme sebep ve hikmetlerinden biri üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi verilyor.

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ أَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ
مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ
مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ
مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا
فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى ﴿١٣٥﴾

M E Â L İ :

133— (İnkârcı sapıklar) «O (Muhammed), Rabbından bize bir mu'cize getirse ya» dediler. Önceki sahifelerde geçen belgeler, deliller onlara gelmedi mi? (Kur'ân o mu'cize ve belgeleri onlara açıklamadı mı?)

134— Eğer biz onları (Kur'ân'ı indirmeden, peygamber göndermeden) önce bir azâp ile yok etmiş olsaydık, (Kıyâmet günü onlar) : «Ey Rabbimiz! bize bir peygamber gönderseydin de alçalıp zillete uğramadan âyetlerine uysaydık (olmaz mıydı?)» diyeceklerdi.

135— De ki : hep beklemekte(yiz), siz de bekleyin, bakalım; yakında kimlerin doğru yolun yakınları (adamları) olduğunu, kimlerin de doğru yolda bulunduğunu bileceksiniz.

İLGİLİ HADÎS

«Hiçbir peygamber yoktur ki ona verilen (mu'cize ve âyet)lerle, devrindeki insanlar(dan bir kısmı) imân etmiş olmasın. Bana verilen (mu'cize ve âyet) ise, Allah'ın bana vahyettiği (Kur'ân)dır. Umarım ki ben kıyâmet gününde bütün peygamberlerden daha çok kendisine uyulan bir peygamber olarak bulunurum.» (1)

ÖNLERİNDE BÜYÜK MU'CİZE DURURKEN MU'CİZE İSTEYEN ŞAŞKINLAR

(وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ) «(İnkârcı sapıklar) O (Muhammed), Rabbından bize bir mu'cize getirse ya, derler..»

Tevrat ve İncil son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) geleceğini, ona kitap indirileceğini açık-seçik haber vermişlerdir. Şüphesiz ki bu, aynı zamanda büyük bir mu'cize sayılır. Şöyle ki : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in gönderilmesi ve Kur'ân'ın indirilmesi iki önemli mu'cize mahiyetinde ortada bulunuyor. Kaldı ki, Kur'ân'da gelip geçen milletlerin mu'cizeler istedikleri, mu'cize tecelli edince de yine inkârlarında ısrar ettikleri ve o yüzden ilâhî hışma uğrayarak yok edildikleri yer yer anlatılmaktadır.

Bu kadar açık belgeleri, yaşayan mu'cizeleri görmeyen ve anlayamı-

(1) Sahîh-i Buharî: 11/226

yan körlere başka mu'cize getirmenin ne anlamı olabilir veya ne gibi bir yarar sağlanabilir?

Bunun için Kur'ân ilgili âyetle bu inceliğe dikkatleri çekiyor ve tam bir nankörlük içinde hayatını bir hiç uğruna heder eden müşriklerin inanmayacaklarına işâret ediyor.

PEYGAMBER GÖNDERİLMEDEN AZAP EDİLMEZ

(وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ..)**«Eğer biz onları (Kur'ân'ı indirmeden, peygamber göndermeden) önce bir azap ile yok etmiş olsaydık, (kıyâmet günü onlar): Ey Rabbımız! Bize bir peygamber gönderseydin de alçalıp zillete uğramadan âyetlerine uysaydık (olmaz mıydı?) diyecekler..»**

Bu, Cenâb-ı Hakk'ın sünnetlerinden biridir. İnsan aklı, mantığı, bilgi ve yeteneği; Allah'ı bütün isim ve sıfatlarıyla, ruhu asıl maya ve cevheriyle, ölümü ve ondan sonraki hayatı hikmet ve derinliğiyle anlamaya yeterli değildir. Bunun için peygamber gönderilir, kitap indirilir. Peygamber gönderilmeden inkâr ve sapıklıktan dolayı azap edilmez. O nedenle tarih boyunca her millete ve kavime uyarıcı peygamberler gönderilmiştir.

İlgili âyetle de bu husus açıklanıyor. Son peygamber gönderilmeden müşrikler, putperestler, inkâr ve azgınlıklarından dolayı yok edilselerdi, kıyâmet gününde çok masum bir eda ile şöyle itirazda bulunacaklardı: «Ey Rabbımız! Bize bir peygamber gönderseydin de alçalıp zillete uğramadan âyetlerine uysaydık (olmaz mıydı?).»

Şüphesiz peygamberden ve kitaptan tümüyle habersiz bir topluluğun kıyâmette böyle bir itirazı veya özür beyân etmeleri haklı sayılabilir ve özürleri makbul tutulabilir. Ne var ki, Cenâb-ı Hak bu tür itiraz ve özürleri beyâna gerek bırakmamak için ardarda peygamberler göndermiştir. Çünkü amaç azap etmek değil, rahmet ve inâyet indirmek ve insanları her iki âlemde de, akıl, beceri ve yeteneklerini kullandıkları nisbette mutlu etmektir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, peygamber göndermedikçe Cenâb-ı Hakk'ın azap etmiyeceği ve her kavim veya millete uyarıcı peygamberlerin peşpeşe gönderildiği birkaç yerde açıklanmaktadır. Şöyle ki :

«Ve biz bir peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz.» (1)

«Rabbın kasabaların ana yerleşim yerlerine peygamber göndermedikçe o kasabaları yok edici değildir..» (2)

«Hiçbir millet yoktur ki, içlerinden (gelecek felâkete, inkâr ve sapıklıklarındaki inatlarına karşı) bir uyarıcı peygamber gelip geçmiş olmasın.» (3)

İLÂHÎ EMRİN İNMESİNİ BEKLEMEK

(.. قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا) «De ki : Hep beklemekte(yiz), siz de bekleyin..»

Allah'ın beşer için koyduğu hayat kanunlarına uyup Ona karşı kulluk görevini imân ve şuur ölçülerine göre yerine getirenlerin, nasıl doğru bir yolda bulunduklarını; inkârcı sapıkların da karanlığa nasıl taş attıklarını zaman gösterecektir. Onun için, sonucu sabırla, vakarla, ümitle ve kararlılıkla beklemek gerekir. Nitekim Mekke'de hak ile bâtılın çetin mücadele verdiği yıllarda, inkârcılar azgınlık ve saldırılarını iyice artırmışlar ve tehdit edildikleri azâbın hemen gelmesini alaylı bir ağızla istemeğe başlamışlardı. Başta Resûlüllah (A.S.) Efendimiz olmak üzere mü'minler ilgili âyetten aldıkları bilgi ve ilhama uyup neticeyi sabırla beklemeyi uygun görmüşlerdi. Böylece çok geçmeden hicret olayı meydana geldi. Bu, İslâm'ın artık saadet burcuna yükselmesinin en açık belirtisi idi. Arkasından peşpeşe zaferler, şehir devleti, yazılı anayasa derken Mekke'nin fethi gerçekleşti ve kutsal Kâbe asıl sahiplerinin eline geçti. Şirkten, puttan temizlendi. Doğru yolda, imânla, irfanla, birlik ve dirlikle, ümit ve iştiyakla yürüyenlerin hem dünyada, hem de âhirette başarıya erişecekleri kesinlik kazandı. Şüphesiz bu öyle bir kanundur ki, hedefinden sapmadan yoluna devam eder. Ona uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar.

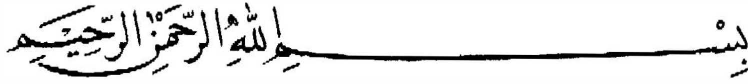
Böylece âyetin açık delâletinden anlıyoruz ki: Her devirde ve çağda hak ile bâtılın sürtüşme ve tartışması olmuştur ve olacaktır. Hak'tan yana olan mü'minler ilim ve ahlâkı, fazîlet ve sabrı kendilerine rehber edinirler de bilerek yollarında yürümeye devam ederlerse, zafer mutlaka onlardan yana tecelli eder ve mutlu sonuç onların yüzüne güler.

---

(1) İsrâ Sûresi : 15
(2) Kasas Sûresi : 59
(3) Fâtır Sûresi : 24

Tâ-Hâ Sûresinin tefsîrini burada noktalarken bizi başarılı kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar olsun. O, bize yeter ve O ne güzel vekîldir! Salât-ü selâm da sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed'e (A.S.) ve Onun ehline, ashabına ve dostlarına olsun.. Amin.

ENBİYÂ SÛRESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Peygamberlerden, özellikle İbrahim Peygamber'den (A.S.) söz edildiği ve kıssalarına geniş yer verildiği için «peygamberler» anlamına gelen «Enbiyâ» ismini almıştır.

Âyet sayısı : 112

Kelime » : 1168

Harf » : 4890 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Kıyâmetin yakın olduğuna dikkatler çekilerek, ikinci hayata hazırlanmayanlar uyarılıyor.

2— Putperestlerin, Hz. Muhammed'in (A.S.) de kendileri gibi bir insan olduğunu ileri sürerek onu ret ve inkâr ettikleri konu ediliyor ve daha önceki sapık milletlerin de bu gibi iddialarla ortaya çıktıkları ve o yüzden yok edildikleri haber veriliyor.

3— Göklerin ve yerin boşuna yaratılmadığı, hiçbir şeyin anlamsız ve hikmetsiz vücut bulmadığı belirtiliyor. Allah'a ibâdette meleklerin büyüklük taslamadıkları üzerinde durularak; dindarlığı, Allah'a kulluğu gururlarına yediremiyenlerin derin bir sapıklık içinde bulunduklarına işâret ediliyor.

4— Allah'ın varlığı ve birliği akla ve düşünceye ışık tutar anlamda deliller getirilerek isbat ediliyor.

5— Göklerin ve yerin ilk yaratılışta tek bir parça halinde olduğu, sonradan bölünüp bugünkü duruma geldiği anlatılıyor. Güneş ve ayın her birinin kendine has bir yörüngede hareket halinde bulunduğu haber verilerek ilim adamlarına ana fikir veriliyor.

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/254

6— Birçok peygamberlerden ve kıssalarından parçalar sıralanıyor. Semâvî dinlerin hepsinin aynı esasta birleştiği; ahkâm yönünden farklı hükümler ve sistemler taşıdıkları açıklanıyor.

7— Ye'cuc-Me'cuc'un kıyâmetin alâmetlerinden biri olduğu hatırlatılarak konu üzerinde araştırma yapmamız işaret yoluyla isteniliyor.

8— Kâfirlere verilecek azap ve Cennetliklerin erişeceği yüksek nîmetler çok çekici ve düşündürücü bir anlatımla işleniyor.

9— Kıyâmetin kopmasıyla yerkürenin değişeceği, göklerin kitap formaları gibi katlanıp üstüste yığılacağı bildirilerek, mevcut düzenin mutlaka alt-üst olacağı ve yeni bir düzenin kurulacağı üzerinde iyice düşünmemiz ilhâm ediliyor.

10— Yeryüzünü kimler daha çok ıslah edip bayındır hale getirirse, onların ona vâris olabileceği üzerinde durularak, hayatın ancak bilerek çalışanların yüzüne güleceğine dolaylı şekilde atıf yapılıyor.

11— Peygamber ile müşrikler arasında Allah'ın hükmetmesinin istenmesi ve Allah'ın müşriklerin vasfedegeldikleri benzetme ve noksanlıklardan, beşerî her türlü sıfatlardan pak ve münezzeh olduğu anlatılarak sûre noktalanıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ﴿١﴾ مَا يَأْتِيهِمْ
مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً
قُلُوبُهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ
اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ
فِي السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤﴾ بَلْ قَالُوا اَضْغَاثُ
اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَا اُرْسِلَ
الْاَوَّلُونَ ﴿٥﴾ مَا اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَفَهُمْ
يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَمَا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوا
اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا
لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ
فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ﴿٩﴾

M E Â L İ :

1— İnsanların hesap verme (günü) yaklaştı; onlar hâlâ gaflet içinde (Hak'tan) yüzçevirirler.

2— Rablarından kendilerine gelen her yeni uyarıyı mutlaka eğlenerek dinlerler.

3— Kalpleri (iyice) oyun ve eğlenceye dalmıştır. O zulmedenler gizli gizli görüşüp fısıldaşırlar: «bu da sizin gibi ancak bir insandır. Siz görüp durduğunuz halde sihre-büyüye mi gidiyorsunuz?» (derler).

4— (Onların bu tutumuna karşı Peygamber de şöyle) dedi: «Rabbım gökte ve yerde söyleneni bilir; O her şeyi işiten ve bilendir.»

5— Onlar, «hayır, (Kur'ân ve Muhammed'in dedikleri) olsa olsa (şuur altında biriken) rüya saçmalarıdır. Hayır, O bunları uydurmuştur; hayır O şâirdir; değilse, bize önceki peygamberlere gönderildiği gibi bir mu'cize getirsin» derler.

6— Onlardan önce yok ettiğimiz hiçbir kasaba halkı imân etmemişti, bunlar mı inanacaklar?

7— Senden önce ancak kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik. (Kadınlardan peygamber göndermedik). Eğer bilmiyorsanız ilim ehlinden sorun.

8— Biz, o peygamberleri yemek yemiyen birer ceset kılmadık ve onlar (dünyada) ebedî de değildirler.

9— Sonra da onlara verdiğimiz sözü doğrulukla yerine getirdik. Onları ve dilediğimiz kimseleri kurtardık, (inkârda, sapıklık ve azgınlıkta) aşırı gidenleri ise yok ettik.

İNİŞ SEBEBİ

Kıyâmeti inkâr edip Hz. Muhammed'in (A.S.) başarılı olamıyacağını ddia edenlere veya öyle sananlara bir cevap olmak üzere yukarıdaki âyeter indirildi.

KIYÂMETİN YAKLAŞMASI

(اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ) «İnsanların hesap verme (günü) yaklaştı; onlar hâlâ gaflet içinde (Hak'tan) yüzçevirirler.»

En son hesaplamalara göre, yaklaşık olarak dünyamız dört buçuk veya beş milyar yaşındadır. Tabii bu onun oluşma tarihidir. İnsanların ve diğer canlıların yeryüzünde var kılınması ise, dünyanın yaşına nisbetle pek fazla uzun bir süre değildir. Fosiller üzerinde yapılan araştırma ve incelemelere göre, insanın «buzul devri»nin sonlarına doğru var kılındığı sanılmaktadır.

Dünyanın dört buçuk veya beş milyar yıl önce oluşup meydana geldiği kesinlik kazanmış mıdır? Doğru ise, bu nasıl hesaplanmıştır? Birçok metotlar vardır; çoğunun sağlıklı ve güvendirici olmadığı bilinmektedir. Ancak bunlardan en uygun ve isabetli kabul edileni şudur: «Dünya'da kütleler oluştuğu sırada, onların içinde bulunan bazı radyoaktif (ışınım yapan) maddelerin, yıllar boyunca parçalanarak başka maddeleri meydana getirmesinden yararlanılır. Bu maddelerin miktarları ölçülerek kütlelerin ve dolayısıyla yerin yaşı hesaplanır.» (1)

Bu kadar uzun ömürlü olan dünyanın oluşma noktasını dikkate alınca, onun iyice yaşlanıp kıyâmetin yakın olduğu rahatlıkla anlaşılır. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimizin iki parmağını göstererek: «Benle kıyâmet bu ikisi gibi beraber geldik; ne var ki ben ondan biraz önce gelmiş bulunuyorum» (2) buyurması da bu konuda bizi aydınlatmakta ve bir ipucu vermektedir.

Âyetin bir diğer yorumu şöyledir: Mekke müşriklerinin artık hesap verme, baş eğme günü ve saati yaklaşmıştır. Oysa onlar hâlâ bundan gaflet etmekte ve devamlı haktan yüz çevirmekteler.

Bu yoruma göre, Mekke'nin fethi yaklaştığı; müşriklerin İslâm'ın zaferi karşısında baş aşağı gelmelerine çok az bir süre kaldığı anlaşılıyor. Nitekim sonuç, yorumda belirtildiği gibi gerçekleşmiştir. Böylece bir bakıma Mekke müşriklerinin kıyâmeti kopmuş, kutsal Kâbe putlardan temizlenerek eski bâtıl düzen yıkılmış ve yerine ilâhî düzen kurulmuştur.

---

(1) Fazla bilgi için bak : Modern Biyoloji : 1/61-62 -Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi - İstanbul : 1970

(2) Buharî/rikak: 39, talâk: 25, tefsîr: 79- Müslim/cumua: 43, fiten: 132, 135- İbn Mâce/mukaddeme: 7, fiten: 25- Dâremî/rikak : 46- Ahmed: 4/309- 5/92, 103, 108

KİN VE NEFRET NEFSİN ÜRÜNÜDÜR

Nefis denilen biyolojik ihtiyaç duygusu; aklın yolundan uzak, hakikat ışığından mahrum olunca, hoşuna gitmeyen şeyler, ne kadar gerçek olursa olsun, onlara karşı kin ve nefretle bakar. Üstünlük sağlayamadığı zaman ise, işi alaya alır, saçmalamaya başlar ve bütün duygularını bu doğrultuda araç olarak kullanır. Öyle ki göz hakkı göremez, kulak işitemez olur.

İşte Mekke müşrikleri ve o tiynette olanlar Allah'tan gelen her yeni haberi ve uyarıyı, alay konusu ediniyorlardı. Sağduyuları işlemez olmuştu. Akıllarını nefislerinin emrine verip kendilerini geçici hayatın cazibesine kaptırarak ruhlarını bütünüyle ihmal etmişlerdi. Bu duygularından kaynaklanan kin, nefret, kıskançlık, baş olma hırsı basîretlerini iyice kapatmış, akıllarını işlemez hale getirmişti.

Hz. Muhammed'i (A.S.), rastgele sıfatlar yakıştırarak küçük düşürmeye çalışmaları, insanî ölçüleri aşan isnatlarda bulunmaları, Allah'ın son peygamberinin yüksek şahsiyeti karşısında tesirsiz kalıyor, O'nun nübuvvet duvarına çarpıp ayaklar altına dökülüp belirsiz oluyordu. Bunu hiç hazmedemiyen inkârcı şaşkınlar bu defa taktik değiştirip, «Canım o da sizin gibi bir insandır. Size karşı bir üstünlüğü yoktur. Göz göre göre büyülenmeye mi gidiyorsunuz?!» diyerek zihinleri bulandırmaya gayret sarfediyor ve bunun için hayli mesai sarfediyorlardı. Oysa daha önce gönderilen bütün peygamberlerin birer insan olduğu çok iyi biliniyordu. Aşkın gözü kördür, denildiği gibi, kin ve düşmanlığın da basîreti kapalıdır. O nedenle Kur'ân bu şaşkınlara: «Eğer bilmiyorsanız ilim ehlinden sorun» diyerek yol gösteriyor; Musa, İsa, Harun, İbrahim, Nuh ve diğer peygamberlerin (salat-ü selâm hepsine olsun) insan olup olmadığını öğrenin, diyor.

Sonuç olarak Kur'ân ilgili âyetlerle bizlere şu ölçüyü vermektedir:

Sivrilen bir kişi hakkında -lehte veya aleyhte- konuşabilmek için;

a) Önce onun geçmişini araştırıp öğrenmek,

b) Ortaya attığı fikir ve savunduğu davayı kendi kişisel çıkarına alet edinip edinmediğini tesbite çalışmak,

c) Yükselmeye, baş olmaya, önemli makamları ele geçirmeye eğilimi olup olmadığını iyice anlamak,

d) Ortaya attığı fikir ve savunduğu davanın insanlığa rahmet, huzur, güven ve mutluluk va'dedip etmediğini gözden geçirmek,

e) Yalan söyleyip söylemediğini, insanları aldatıp aldatmadığını araş-

tırıp delillere dayalı belgeler elde etmek gerekir.

Mekkeli putperestlerin böyle bir araştırma ve inceleme, gerçeği tesbit etme temayülleri olmadığı gibi, günümüzde az-çok aydın geçinen mürekkep yalamışların çoğu da böyle bir zahmete ve külfete katlanmaya yanaşmamakta ve kulaktan dolma birtakım fikir kırıntılarıyla ahkâm kesmektedirler.

KUR'ÂN'IN YÜCELİĞİ KARŞISINDA ŞAŞIRANLAR

(بَلْ قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌۚ فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَٓا اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ) **«Onlar, hayır (Kur'ân ve Muhammed'in dedikleri) olsa olsa (şuur altında biriken) rüya saçmalarıdır. Hayır, O bunları uydurmuştur; hayır O şâirdir; değilse, bize önceki peygamberlere gönderildiği gibi bir mu'cize getirsin, derler.»**

Şüphesiz ki, Mekke müşriklerinin çoğunun Kur'ân'ın yüceliğini, Hz. Muhammed'in (A.S.) yüksek şahsiyetini tam anlamıyla idrâk etmeleri düşünülemez. Ancak doruğuna yükselen şiir ve edebiyat dalındaki üstünlüklerinin Kur'ân'ın ilâhî belâğati karşısında sönük kaldığını ve hayat aynasına hiç leke dokunmayan Hz. Muhammed'in (A.S.) emin bir kişi olduğunu biliyorlardı. O'nun başarılı olması, kendilerinin silinmesi demekti. Buna da hiç tahammülleri yoktu. O bakımdan Kur'ân ve Peygamber aleyhine bir şeyler uydurup yakıştırmaya çalışıyor ve tam bir tutarsızlık içinde bocalıyorlardı.

Günümüzde Kur'ân'ın bir bakıma her konuda ortaya koyduğu parlak fikirler, ana düşünceler, temel bilgiler, ilmî konular, fizikötesi haberler ve bilgiler karşısında hayranlık duyan, sağduyu sahipleri bulunduğu gibi; bundan nefret duyanlar, Kur'ân âyetleri karşısında şaşkınlıkları artan ve hakikatleri bilimsel olarak reddedemeyince, işi alaya alıp alçaldıkça alçalanlar da eksik değildir.

Kur'ân'ın lahutî kudreti karşısında acze düşen inkârcılar, ileri sürdükleri iddialar, yakıştırmalar sonuç vermeyince, Hz. Muhammed'e (A.S.) büyücü, Kur'ân'a sihirleyici kitap demeye başladılar. Ne var ki, Kur'ân hedefine doğru hem ilerliyor, hem de kalpleri ilim ve irfanla dolduruyordu. Onu durduramayınca, bu defa daha da saçmalamaya başladılar ve «rüya saçmaları, şuuraltı birikimleri» diyerek hakikat güneşini balçıkla sıvamaya kalkıştılar. Ama her şeye rağmen Kur'ân ikbal ve başarı grafiğinde durmadan yükseliyordu. Bu karalamadan da sonuç alamayanlar, bu defa, «Kur'ân Muhammed'in uydurmasıdır» diyerek başka bir taktik uyguladı-

lar. Ne var ki, Hz. Muhammed'in (A.S.) hayatında yalan söylemediğini, kimseleri aldatmadığını, kişisel çıkarla ortaya çıkmadığını Mekke halkının ve çevresindeki kabilelerin çoğu biliyordu.

Derken müşrikler başka bir çare düşündüler ve önceki peygamberler gibi, Muhammed'in (A.S.) tehdit edip durduğu âyeti (ilâhî azâbı) getirmesini istediler. Bir takım mu'cizeler beklediler. Oysa en büyük mu'cize olan Kur'ân bütün açıklık ve parlaklığıyla önlerinde duruyordu. Kur'ân'ın haber verdiği tehdidin yaklaşmakta olduğu ise, muhakkaktı. Ama onun belirtilerini bir türlü göremiyor, anlayamıyorlardı. Bu tehdît, küfrün hezimete uğraması, Mekke'nin fethi ve putperestliğin sonu idi.

PEYGAMBERLER YEMEK YEMİYEN BİRER CESET DEĞİLDİRLER

(وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ) **«Biz, peygamberleri yemek yemiyen birer ceset kılmadık ve onlar (dünyada) ebedî de değildirler.»**

Allah'ın değişmeyen âdetlerinden biri de, insanlara kendi cinslerinden peygamber göndermesidir. Meleğin peygamber olarak gönderilmesiyle ilgili câri bir sünnet yoktur. Bir an farzedelim ki, insanlara gönderilen peygamber meleklerden seçilip gönderilseydi, ne gibi sakıncaları olabilirdi? Bunu birkaç madde halinde şöyle belirtebiliriz:

a) Melek kendi sıfat ve heyetinde inip gelse, inkârcılar ona yine inanmayacaklar; onu ya cin, ya da peri sanacaklardı. Bu durumda meleğin görevi zorlaşacak ve insanlarla kendi arasında kapatılması belki mümkün olmayan boşluk meydana gelecekti.

b) İnen melek, melek ve aynı zamanda peygamber olduğunu isbat edecek kanıt, belge ve olağanüstü şeyler ortaya koysa, o takdirde Allah'a ve âhirete inanmada aklın, irâdenin ve idrâkin yeri kalmaz, insan ister istemez bu fizikötesi olay karşısında teslimiyet gösterir ve meleğin peşine takılırdı. Böyle olunca da insanın hılkatına enjekte edilen asıl maya ve cevherinin değer ölçüsü kapalı kalır, kimin ne olduğunu belirleyecek kıstas yok olurdu.

c) Melek insan suretine girip gelse, onu melek değil yabancı bir kimse kabul edip, kendi inançlarını, âdet ve geleneklerini kaldırmaya çalışan bir yabancıya iltifat etmez ve çok geçmeden onu ülkelerinin sınırları dışına çıkarırlardı.

O halde Allah en doğrusunu yapmış, insanlara kendilerinden birini seçip peygamber olarak göndermiştir.

Peygamberlerin hep erkek cinsinden gönderildiği de âyetin açık anlatımından anlaşılmaktadır. Çünkü peygamberlik taşınması zor ve oldukça ağır bir görevdir. Önünde birçok engeller olmakla beraber, çetin mücadeleler, sıkıntılar, ıstıraplar ve işkenceye kapı açacak dertler ve musîbetler de pusuda onu beklemektedir. Kadınlar yaratılış özelikleri gereği, zayıf, az sabırlı, az dayanıklıdırlar ve daha çok duygusaldırlar. Önemli davalarda sürükleyici güce sâhip değildirler. Hele erkekleri sevk ve idâre etmeleri çok zordur.

HAKKA KARŞI GELENLERİN HAZİN AKİBETİ

(ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ) **«Sonra da onlara verdiğimiz sözü doğrulukla yerine getirdik. Onları ve, dilediğimiz kimseleri kurtardık, (inkârda, sapıklık ve azgınlıkta) aşırı gidenleri ise, yok ettik.»**

İlgili âyetle, ilahî rahmetin mutlak adâlet ölçülerine göre tecelli etmekte olduğu; peygamber göndermeden ve gereken irşat ve uyarılar yapılmadan milletlerin yok edilmediği anlaşılıyor. O halde indirilen kitap ta, gönderilen peygamberler de Allah'ın insanlardan yana geniş rahmetinin bir uzantısı; yeryüzünde denge ve düzeni kurmaya yönelik tecellileridir.

O'nun bu rahmetini görmeyen, nasîbini almak istemiyen ve içine düştüğü küfür ve ahlâksızlık, zulüm ve tuğyan bataklığından çıkmak istemiyen inkârcılar, kâinatta hâkim olup şaşmadan hedefine doğru ilerleyen denge ve düzen kanunlarına ters düşmek gibi tehlikeli bir noktaya kendilerini itmişlerdir. Dönüş yapmadıkları takdirde, en şiddetli şamarı bu kanundan yer ve her şeylerini kaybetme bedbahtlığına uğratılırlar. Dokuzuncu âyetle bilhassa bu hassas çizgiye dikkatler çekiliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hesap verme gününün yaklaştığına dikkatler çekilerek kıyâmet olayına işâret edildi. İnkârcıların gerek indirilen âyetler, gerekse gönderilen son peygamberle ilgili düşünce ve tavırları konu edilerek, hesap günü gelmeden dönüş yapmaları hatırlatıldı. Daha önce gelip geçen inkârcı kavim ve milletlerden yok edilenlerin sonlarının ne olduğuna bakmaları ve ona göre dünya hayatlarını düzenlemeleri istenildi. Peygamberlerin bazı önemli vasıfları ile inkârcıların bu konuda çok yanlış düşüncelere ve iddialara sahip oldukları üzerinde durularak aydınlatıcı bil-

giler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Arapların, özellikle Mekke'de yaşayanların şan ve şerefini yükseltecek hayli sözlerin Kur'ân'da yer aldığı açıklanıyor. Daha önceki inkârcı kavim ve milletlerin haktan kaçıp uzaklaştıkları konu ediliyor ve sonlarının biçilmiş ota döndüğü belirtilerek Mekkeli müşrikler, sonra da yaşamakta olan maddeci sapıklar uyarılıyor.

——oOo——

لَقَدْ
أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾
وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا
آخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا
وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ ﴿١٣﴾
قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ
حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾

M E Â L İ :

10— And olsun ki, size öyle bir kitap indirdik ki şeref ve itibarınız ondadır (onunla gerçekleşir). Hâlâ aklınızı kullanmıyacak mısınız?

11— Zâlim olan nice kasaba halkını kırıp geçirdik de onlardan sonra başka bir kavim yaratıp oluşturduk.

12— Onlar, yok edici baskınımızı hissedince hemen oradan tabana kuvvet kaçmağa koyuldular.

13— Kaçmayın, refah içinde geçirdiğiniz nîmetlere ve konaklarınıza dönünüz; çünkü herhalde sorguya çekileceksiniz.

14— (Kaçmakla kurtulamıyacaklarını anlayınca), «vay yazık oldu bize! doğrusu biz zâlimler idik,» dediler.

15— Onların, biçilmiş ot, sönüp bir yığın kül haline gelinceye kadar hayıflanıp söylenmeleri böyle oldu.

KUR'ÂN'IN ARAP YARIMADASINDA ARAPÇA OLARAK İNDİRİLMESİ

(لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ) «And olsun ki, size öyle bir kitap indirdik ki şeref ve itibarınız ondadır (onunla gerçekleşir). Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?»

İnsanlığın düşünce ufkunu genişleten; ilmin, medeniyetin, ahlâk ve fazîletin temelini oluşturan ve milletleri, daldıkları gaflet uykusundan uyandıran; insan unsuruna lâyık olduğu değeri veren Kur'ân, Arapları düştükleri cehalet bataklığından kurtarmış, ahlâksızlık girdabında bir ömür tüketen kavim ve kabilelerin elinden tutarak onları ilmin, medeniyetin ve yüksek ahlâkın hizmetine sevketmiş; dillerini en yüksek edebî ölçülerle korumuştur. Araplar için bundan daha üstün bir şeref ve itibar düşünülemez. Son peygamberin onlardan seçilmesi, şüphesiz ki ilâhî lûtfun yüksek tecellisi ve Allah'ın kitabının onların dili üzere inmesi ise, ayrı bir rahmet ve âtıfet tezahürüdür.

Ne yazık ki Arapların çoğu o dönemde bu üstün şeref ve itibarı anlayamamış, üstelik bütün hırçınlık ve azgınlıklarıyla onun karşısına çıkmayı marifet saymışlardı.

İlgili âyetle aklını bu gerçekten yana kullanmayan Araplar kınanıyor.

KUR'ÂN VE PEYGAMBERİN ARAPLARA ŞAN VE ŞEREF VEREN KALICI BEYÂNLARI

Şüphesiz ki, Kur'ân'ın bir kişiden, bir kavim ve milletten söz etmesinin birtakım kalıcı faydaları, diğer yönden bazıları için de kalıcı zararları vardır. Bunu birkaç misalle açıklayalım :

a) Fir'avn ve yandaşlarından söz etmesi, hem onların kıyâmete ka-

dar anılıp tanınmasını sağlamış, hem de kötü örnek oldukları için lânetle yâdedilmelerine sebep olmuştur.

b) Karun'dan ve hazinelerinden bahsetmesi, hem onun kıyâmete kadar anılıp tanınmasına neden olmuş, hem de hırs ve bencillikte, mal ve serveti amaç seçmesinde çok ileri gidip bu uğurda bütün kutsal değerleri tanımadığı konu edilerek bu mevzuda en kötü misal olarak tanıtılmıştır.

c) Araplardan, özellikle Mekke müşriklerinden ve imân eden bahtiyarlardan geniş çapta bahsetmesi, o milletin kıyâmete kadar tanınıp anılmasına imkân vermiş ve Allah'a imân ettikten sonra ilim ve medeniyete hizmetleri övülerek unutulmaz izler bırakılmıştır. Böylece Kur'ân, inkârcı müşriklerden söz ederken kıyâmete kadar anılmalarına ve tanınmalarına sadece vesîle olmakla kalmamış, o bölgeye ve içinde yaşayan kavim ve kabilelere, İslâm âleminde yazılan siyer ve tarih kitaplarında yer ayrılmasına zemin hazırlamıştır.

NİMETE KARŞI NANKÖRLÜK AZÂBI GEREKTİRİR

(وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ) **«Zâlim olan nice kasaba halkını kırıp geçirdik de onlardan sonra başka bir kavim yaratıp oluşturduk.»**

Kur'ân, Müslüman milletleri ve toplulukları, kendilerine sunulan yüksek nîmetler konusunda daha duyarlı ve kadirbilir olmaya çağırıyor. Düşünebilen bir millet için Allah'a imândan ve O'nun dinine uymaktan daha üstün bir nîmet olmadığına işârette bulunuyor. Çünkü bu yüksek nîmet insanın geleceğini aydınlatacağı gibi, bulunduğu hayatı ilâhî rahmete çevirecek özelliktedir. Aynı zamanda insanın mânevî boşluğunu bütünüyle doldurmakta ve büyük bir ümit va'detmektedir. Ölümün bir geçiş dönemi olduğunu öğretmekte ve hem ferdi, hem aileyi, hem de toplumu eğitip Allah'a kul olma düzeyine getirmekte; ebediyen mutlu olabilmenin bütün yol ve yöntemlerini beraberinde taşımaktadır. Dünyada hiçbir makam ve rütbe, hiçbir servet ve ihtişam insanı bu derece mutlu ve ümitli edememiştir ve edemiyecektir de..

Nitekim günümüzde çok gelişmiş ülkelerde insanoğlu refah içinde nefsanî bütün arzularını yerine getirmekle beraber yine de bunalım geçirmektedir. Özellikle gençleri tatmin etmeyen maddî refah, cazibesini kaybetmiştir. O bakımdan manevî boşluk içinde bocalayan nesil birtakım arayışlar içindedir. Kimi uyuşturucu maddelerle, kimi kadınlarla, kimi içki ve kumarla gününü gün etmek suretiyle bunalım ve sıkıntısını atmaya ça-

lışmaktadır. Ne var ki, bütün bu tür arayışlar dertlere deva olamamış, genç kuşakların hem ruhlarını silik hale getirmiş, hem sağlıklarını bozup tehdit etmiştir. O kadar ki, bazı ülkelerde seksüel sapıklıkların en kötüsü olan homoseksüellik alabildiğine yaygınlaşmıştır. Bu, Allah'tan uzaklaşan, âhiret inancını kaybeden ve kutsal değerlerle ruhî boşluğunu doldurmayan nesillerin hazin âkıbetini yansıtan bir aynadır. Ana-babalara, eğitimcilere, devletin yetkililerine düşen en önemli görev, yetişmekte olan gençlere bu aynadaki çirkef manzarayı en ibretli yanlarıyla göstermek ve gerçek huzur ve mutluluğun nerede olduğunu öğretmektir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz ilâhî nîmetler insanoğlunun kapısını gelip çaldığı halde, onu reddetmeleri, bununla da kalmayıp başkalarının da o nîmetlerden yararlanmalarına engel olup haksızlığın en çirkinini ortaya koymaları, elim bir azâbın yaklaşmakta olduğunu fısıldamaktadır. Bu azap ne olabilir? Kur'ân ve hadîslerin ışığında onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Güçlü bir düşman istilâsı,

b) Tedavisi çok zor öldürücü hastalıkların yaygınlaşması,

c) Müthiş bir kuraklık ve kıtlığın başgöstermesi,

d) Şehirleri yok edecek, ülkeleri batıracak bir nükleer savaşın başlatılması,

e) İnsanlar arasında güven, huzur, dayanışma, kardeşlik, sevgi ve saygı gibi her türlü birleştirip barıştırıcı bağların kopması,

f) Aile yuvalarının temelinden sarsılıp bunalımlara sürüklenmesi, evlât ile ana-babası arasındaki manevî bağların kopup otoritenin bütünüyle kalkması bu cümledendir.

Âhiretteki azap ise daha elîm ve daha devamlı olacaktır.

Kur'ân-ı Kerîm gelip geçen milletlerden bu yola sapanların başlarına gelenleri özetleyip bir komprime halinde sunmaktadır. Kahredici azap geldikten sonra uyanmanın ne yararı olabilir? Tarihte, niçin yaratıldığının hikmetini düşünmeyen, kâinat düzen ve dengesinde Hakk'ın kudret damgasını görmeyen ve o yüzden ahlâken dejenere olan milletlerin ilâhî emir karşısında biçilmiş ot misali etrafa savruldukları ve çok geçmeden belirsiz hale geldikleri anlatılırken, onların yıkılıp yok ediliş sebeplerini çok iyi incelememiz emredilmektedir.

On beşinci âyetle onların bu hazin tablosu gözler önüne serilirken şu sözler kullanılmaktadır: **«Onların biçilmiş ot, sönüp bir yığın kül haline gelinceye kadar hayıflanıp söylenmeleri böyle oldu.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kur'ân'ın hem Mekke'de inmesi, hem de Arapça olarak Hz. Muhammed'in (A.S.) kalbine ilka edilmesi, Araplar için şükrü ödenmeyecek yüksek bir nîmet, şan ve şeref olduğu konu edildi. Ancak bunu idrâk etmiyenlerin nasıl büyük bir fırsatı kaçırdıklarına işâretle, gelip geçen inkârcı ve nankör milletlerin hayatı misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhî kudreti yansıtan göklerdeki ve yerdeki mutlak düzen, denge, plân ve kusursuz proğrama dıkkatler çekiliyor ve böylece hiçbir şeyin boşuna yaratılmadığı hatırlatılıyor. Sonra da varlık âleminde Allah'ın kusursuz tasarrufa sahip bulunduğuna atıf yapılarak hakkın er-geç üstün geleceği ve bâtılın beynini parçalayacağı haber veriliyor. Böylece Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren mü'minlere zaferin yakın olduğu müjdesi dolaylı şekilde veriliyor.

——oOo——

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا
لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ
عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ
﴿١٨﴾ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ
عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ
لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

M E Â L İ :

16— Biz, göğü, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri oyuncak olarak yaratmadık.

17— Eğer biz oyun-eğlence edinmeyi dileseydik, herhalde onu kendi katımızda (kudretimizin yüceliğine uygun anlamda) edinirdik. Ama biz böyle (gereksiz şeyleri) yapanlar da (hiç bir zaman) olmadık.

18— Hayır, biz hakkı bâtılın üzerine fırlatırız da onun beynini parçalar; bir de bakarsın ki bâtıl yok oluvermiştir. (Allah'a yakıştırmaya çalıştıkları) vasıflardan dolayı çok, hem çok yazıklar olsun size!

19— Göklerde ve yerde bulunan her şey O'nundur. O'nun huzurunda bulunanlar O'na ibâdet etmeyi (bir hafiflik sayıp) büyüklük taslamazlar ve bıkkınlık da duymazlar.

20— Gece gündüz durmadan, dinlenmeden tesbîh ederler.

GÖKLER VE YER OYUNCAK OLSUN DİYE YARATILMAMIŞTIR

(وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ) «Biz, göğü, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri oyuncak olarak yaratmadık.»

İlâhî sünnetten biri de, varlık âleminde yer alan her şeyin birtakım yararlar ve hikmetler için yaratılmasıdır. Hiçbir sistem ve oluşum tesadüflerin biraraya getirdiği oyuncak anlamında birtakım boş ve anlamsız şeyler değildir. Aslında tesadüflerin oluşturduğu bir düzenin varlığını düşünmek, bilimsel olarak da mümkün değildir.

Eşyaya dikkatle bakıp her biri üzerinde ciddi bir inceleme yaptığımızda, onları mükemmel bir plânda yer alan ve her biri bir amaca yönelmiş bulunan varlıklar olarak görebiliriz. Bir meyva ağacını düşünelim: Bu ağacın verdiği kereste, gölge, çiçek ve meyvadan hangisi ağacın kendisi içindir? Şüphesiz hepsi de insanoğlunun birtakım ihtiyaçlarını karşılamaktan yana yaratılmıştır. Eğer o ağaç kendisi için, yani bütün yararı kendisinden yana yaratılmış olsaydı, cidden var kılınması boş ve anlamsız olur, hikmete ters düşer ve bir bakıma oyuncak kavramının dar çerçevesi içinde kalırdı.

Görülüyor ki, biz var olan eşyaya bir şeyler vermiyoruz; verdiğimiz oluyorsa mutlaka karşılığını fazlasıyla alıyoruz. Dolayısıyla verdiğimizi kendimize vermiş oluyoruz. Yakalamak için tavşanın yoluna havuç koy-

mamıza benzer..

Tarlayı sürüp ekmemiz, fidanı dikip yetiştirmemiz, tarladan, ağaçtan yana değil, bizden yanadır.

İlmî açıdan bakılınca, kâinat nizamı hep bizim için hizmete yönelmiştir. Onlardan bir kısmının hizmet ve faydalarını biliyoruz, çoğunun hem hizmetini, hem faydasını henüz bilemiyoruz. İlmî araştırma ve incelemeler ilerledikçe, bu konuda bize yeni yeni bilgiler verecektir.

Oyuncak tabiri burada, gerçek bir amacı, faydalı bir hizmeti olmayan ve belli bir plân ve proğrama bağlanmayan şey demektir. Onunla proğramlı ve yararlı bir sonuç elde etmek hayal olur, o bakımdan çok geçmeden bir tarafa terkedilir.

Şu görebildiğimiz âlemden neleri terkedip, neleri hizmet dışı bırakabiliriz? Aslında böyle bir ayrım kudretimiz dışındadır. Bir an farzedelim ki Ay bir oyuncaktır. O bakımdan onu bir tarafa atmak istiyoruz; yine varsayalım ki, Ay'ı bir tarafa atabiliyoruz; o zaman neler olur? Hemen söyleyelim ki, kâinat düzeninde câri olan hayat kanunlarında bazı değişiklikler meydana gelir ve bunun zararı bütünüyle insana dokunur. Çünkü Ay da insana hizmet vermek üzere yaratılıp plânda belli bir yere oturtulmuştur.

Bu konuda misalleri çoğaltmaya gerek yok. Kur'ân bu yüksek hikmetin perdesini aralarken insan aklına seslenmektedir. Gökler ve yer oyuncak olarak boş ve hikmetsiz yaratılmamıştır. İnanmayanlar aksini isbat etsinler.

ALLAH EĞLENCE VE OYUNCAK EDİNSEYDİ, ONU ŞANINA LÂYIK ŞEKİLDE VÜCUDA GETİRİRDİ

(لَوْ اَرَدْنَٓا اَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّٓا اِنْ كُنَّا فَاعِل۪ينَ) **«Eğer biz oyun-eğlence edinmeyi dileseydik, elbette onu kendi katımızda (kudretimizin yüceliğine uygun anlamda) edinirdik. Ama biz böyle (gereksiz şeyleri) yapanlar da (hiçbir zaman) olmadık.»**

Cenâb-ı Hak eğlence ve oyun edinmekten münezzehtir ve çok yücedir. Çünkü O, mutlak anlamda Ganî ve Samed'dir. O hiçbir şeye muhtaç değildir. Zira ihtiyaç içinde olan noksandır, zayıftır. Noksan ve zayıf olan her şey, yaratan değil, yaratılandır. Eğer Allah gökleri ve yeri oyuncak yapsaydı, bugünkü düzen olmazdı. Her gün yeni yeni düzenler ortaya çı-

kar ve öylece amaçsızlık ve hikmetsizlik başlardı. Bu da uluhiyet vasfına ters düşerdi. Hem o durumda insan diye bir canlı yaratmanın anlam ve hikmeti kalmazdı. Zira oyuncak edinilen bir âlemde, insanın yaşaması abes olur, niçin yaratıldığı, neden bu oyuncak edinilen âleme getirtildiği ve bundan sonra nereye niçin gönderileceği cevapsız kalırdı. Âhiret kavramı diye bir şey olmaz, Cennet, Cehennem, hesap ve ceza diye birtakım müeyyidelere yer verilmezdi.

O halde Cenâb-ı Hakk'ın «Adl» ve «Hakîm» sıfatları böylesine karmaşık, düzensiz, oyuncak bir âlem yaratmaya hiçbir zaman müsait değildir ve olamaz da..

HAK BÂTILIN BEYNİNİ PARÇALAR

(بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ ..) **«Hayır, biz hakkı bâtılın üzerine fırlatırız da onun beynini parçalar; bir de bakarsın ki bâtıl yok oluvermiştir.»**

Kâinat hak ve hikmet üzere yaratılmıştır. Onu hikmetin dışında haktan uzak gören bâtıl, her varlıktaki hikmet, yarar, amaç ve maksat karşısında ezilmeğe mahkûmdur. Görünen düzeni tesadüfe bağlayan bâtıla, «madem öyledir, Güneş'ten vazgeçelim» denilse, buna ne cevap verebilir? Çünkü tesadüfün oluşturduğu bir sistem, plânlı, hikmetli ve amaçlı değildir, olamaz da.. Böyle olunca da tesadüflerin biraraya getirdiklerinden birkaçını terkedelim: Havadan, sudan kendimizi tecrit edelim. Bu mümkün müdür?

Görülüyor ki, İlâhî plânda yer alan her şey bir amaç ve hikmete, bir hizmet ve fayda sağlamaya yöneliktir ve onların hepsi de insan unsuruyla ilgilidir..

İşte böylece hak yumruğunu bâtılın başına indirip onun içi boş olan beynini parçalar da bir bakarsın ortada bâtıl diye bir şey yok.

Allah'a yakışmayan sıfatları O'na nisbet eden beyni boş inkârcılara kızmaktan ziyade acımak gerekir. İsbat edemiyeceği, hikmetini ortaya koyamıyacağı inkâr halkalarını birbirlerine ekliyerek bir zincir haline getirmesiyle ellerini, ayaklarını bağlayıp kendini hareketsiz hale soktuğunun farkında mıdır?

HER ŞEY ALLAH'A AİTTİR

(وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ..) **«Göklerde ve yerde bulunan her şey O'nundur..»**

Sonsuz kudret ve enerji O'nun; plân ve düzen yine O'nundur. O'nun varlığı bunların illeti, bunların varlığı O'nun varlığının ve birliğinin delilidir. Her varlık hılkat kanununa bağlı kalarak hizmetini sürdürür. Mutlak kudrete baş eğmesi, O'nun varlığına ve birliğine şâhit olması ve O'nu tesbîh ve tenzîh etmesi anlamına gelir. O halde her varlık bu manayla her an Hakk'a ibâdet halindedir. Ona baş eğmiyen hiç bir şey yoktur ve düşünülemez de..

Allah'ın mülkünde sayısı bizce bilinmeyen meleklere gelince: Onlar hayvanî sıfatlardan uzak, nefis denilen biyolojik ihtiyaç duygusundan berîdirler. O bakımdan onlar nuranî özellikleriyle durmadan, dinlenmeden Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh etmekteler ve ibâdetlerini böylece aralıksız sürdürmekteler. Bizim nefes alıp verdiğimiz gibi, her dem «Allah» deyip kulluğun gereğini yerine getirmekteler.

Melekler, «bizde nefis ve şehvet yoktur. Biz nurdan yaratıldık. Ne diye ibâdet edelim?» diye bir kibir ve gurura kapılmazlar. Çünkü bu gibi sıfatlar insanlarda zuhur eder. O insan ki, ciddi anlamda dinî eğitim görmemişse, yüksek bir makamı da işgal ediyorsa, Allah ile yarışmayı düşünecek kadar küstahlaşır. Böylece öyleleri bâtılın baş temsilcisi olurlar. Ona: «Cenâb-ı Hak suyu ağacın kökleri vasıtasıyla en yüksek dallarındaki yaprakların hücrelerine, dokularına kadar kusursuz şekilde, fakat düzenli ve dengeli biçimde çıkartmaktadır. Midemize indirdiğimiz gıda maddelerini, Cenâb-ı Hakk'ın kurduğu sindirim sistemimizle en az yetmiş kısma ayırmakta, her birini analize edip gideceği yere sevketmektedir. Haydi sen de bu ameliyeyi ve sistemi değiştir; daha yararlı bir sistem meydana getir!» denilince susup kalır. Böylece hakkın tokmağı başına düşer de beynini parçalar.

Sonuç olarak ilgili âyet bize şu mesajı veriyor:

Melekler hiç bir suretle günah işlemedikleri ve insanların muhtaç bulunduğu yiyecek ve içeceklere ihtiyaç duymadıkları, bir geçim kaygıları bulunmadığı halde, bütün nuraniyet ve safiyetlerine rağmen, Allah'a ibâdet edip kulluklarını izhar etmekte aslâ büyüklük taslamazlar. Hılkatlarındaki yüksek hikmete bakıp gururlanmazlar. Onların aksine insanlar devamlı birtakım ihtiyaçlar içinde hayatlarını kazanmak zorundadırlar. Gü-

nah ve sevap işlemeğe eğilimlidirler. Her gün Allah'ın hazırladığı sayısız nîmetlerle geçinip hayatlarını sürdürmeye çalışırlar. Bu durumda onların meleklerden ziyade ibâdet etmeleri, itaat üzere bulunmaları ve her dem Hakk'ı tenzîh ve tesbîh etmeleri gerekmez mi? Gurur ve kibir onlara yakışır mı? Gece ile gündüzün, ilâhî kanuna başeğerek durmadan düzenli ve plânlı hareketleriyle Hakk'ı tesbîh ettiklerini görmüyorlar mı?

Gerçek bu olmakla beraber, insan nankörlük eder, hakkı bırakıp bâtılın peşine takılır ve onu savunursa, kendi vücudunun hikmetini inkâr etmiş olur. Plândaki yerinden ayrılıp yüklendiği proğramın aksine bir yol tutmuş olur. Bunun bütün seyyiat ve vebali de ancak kendisine aittir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle göklerde ve yerde hâkim olan mutlak düzen ve dengeye dikkatler çekildi. Hiçbir şeyin boşuna, anlamsız ve hikmetsiz yaratılmadığı belirtilerek kâinat nizamında bu gerçeği görmemiz ilhâm edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bir ülkede birden fazla hükümdarın bulunamıyacağı gibi, göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olmuş olsaydı, bugünkü düzenin olamıyacağı; birinin yaptığını diğerinin bozacağı hatırlatılarak, konuyu bu açıdan değerlendirmemiz isteniliyor. Sonra da Allah'ın mutlak hükümran bulunduğu konusu üzerinde durularak, O'nun yaptığından sorumlu olmadığı açıklanıyor. Arkasından da her peygamberin aynı inanç sistemini işleyip toplumu eğitmeğe çalıştığı hatırlatılıyor.

أَمِ اتَّخَذُوا آلِهَةً مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾
لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمِ اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ
مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾
وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلٰهَ
إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

M E Â L İ :

21— Yoksa yeryüzünde birtakım ilâhlar edindiler de onlar mı ölüleri diriltip kaldıracaklar?

22— Eğer gökte ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı gökle yerin düzeni bozulup alt-üst olurdu. Arş'ın Rabbi olan Allah onların vasıflandırdıkları şeylerden münezzehtir.

23— O, yaptığından sorulmaz; onlar ise (yaptıklarından) sorulurlar.

24— Yoksa Allah'tan başka ilâhlar mı edindiler? De ki, haydi getirin kesin huccetlerinizi! İşte (bu Kur'ân) benimle beraber olanların zikri ve benden öncekilerin zikridir! Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler de o sebeple yüzçevirirler.

25— Senden önce gönderdiğimiz, istisnasız her peygambere şöyle vahyettik: Şüphesiz ki benden başka ilâh yoktur, artık bana ibâdet edin.

ALLAH'IN BAZI VASIFLARI

(أَمِ اتَّخَذُوا آلِهَةً مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ) **«Yoksa yeryüzünde birtakım ilâhlar edindiler de onlar mı ölüleri diriltip kaldıracaklar?»**

Allah'ın birtakım ezelî sıfatları vardır ki, o sıfatları başka hiçbir varlıkta görmemiz mümkün değildir. Çünkü Allah eksiklik, acz ve kararsızlık belirten şeylerden münezzehtir. Onun sıfatları, sonradan vücut bulup bilâhare yok olan arazlar cinsinden de değildir; bilakis onlar ezelîdir, ebedîdir, öncesizdir ve Allah'ın zatı ile mevcuttur.

O'nun diriltme, yoktan var kılma kudretini yansıtan sıfatı da öyledir. Bu sıfatı O'ndan başkasına nisbet edemeyiz, çünkü yok olanı var kılmak, diriltip kaldırmak O'na mahsustur. (1)

O halde belli bir plâna göre insanı yaratıp yokluk karanlığından varlık düzeyine getiren; terbiye edip büyülten, cinsinin özelliğine, temelindeki mayaya göre olgunlaştıran; hayatını belli bir süre devam ettirebilmesi için eşyayı onun emrine veren, yani hizmetine sevkeden ve sonra ebedî hayata hazırlık için onu öldüren, sonra da yepyeni bir bedenle onu dirilten yüce kudret ancak ilâh olabilir. Taştan, ağaçtan, resimden edinilen sahte tanrılar hakikî ilâh olamazlar.

ALLAH'IN BİRLİĞİNE DELİL

(لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ) **«Eğer gökte ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı gökle yerin düzeni bozulup alt-üst olurdu. Arş'ın Rabbı olan Allah onların vasıflandırdıkları şeylerden münezzehtir.»**

Yerde ve göklerde Allah'tan başka ilâhlar da olsaydı, bugünkü düzen olmaz, yer ve göklerin nizamı bozulup alt-üst olurdu. Ortada süregelen ve hedefinden şaşmayan mutlak bir düzen varsa, mutlaka bir düzenleyici vardır; öyle ki bu düzenleyicinin ortağı, dengi ve benzeri yoktur.

Akaidçilerin «Delil-i Temânü'i» dedikleri bu çok mantıkî delil ve kuralın sebebi gayet açıktır:

1— Mutlak düzeni vücuda getiren, sınırsız bir kudret sahibidir. Zira düzenin büyüklüğü ve mükemmelliği, yaratanın kudretinin sınırsızlığına ve

(1) Bilgi için bak : Mü'minûn Sûresi : 14. âyetin tefsîri

benzersizliğine delâlet eder.

2— Bu kudret dilediği gibi tasarruf etme ve var kıldığı eşyayı belli ölçülerde tutup devam ettirmeye sâhiptir. Çünkü O, başkasının emrinde olmadığı gibi, kendisine fikir verecek bir yardımcıya da muhtaç değildir. Varlığı kendisinden olduğu gibi, üstün kudret, sınırsız ilim ve irâdesi de kendisindendir.

3— O her şeyi modelsiz, örneksiz ve benzersiz yaratır. Çünkü kendisinden önce hiçbir kudret yoktur ki, onu misal alsın; ortaya konmuş hiçbir eşya yoktur ki, onları örnek edinsin. Başlangıcı olmadığı gibi, sonu da yoktur. O bakımdan tedbir ve tasarrufunda hiçbir şeye muhtaç değildir. Zira ihtiyaç noksanlıktan, kudretsizlikten kaynaklanır. O her türlü noksanlıktan ve kudretsizlikten pak ve yücedir.

4— Yerde ve göklerde bu ölçü ve anlamda, bu vasıf ve kemalde iki ayrı kudret sahibi bulunsaydı, durum ne olurdu? Onlardan yalnız birisi tasarruf ve tedbire sahipse, diğeri âciz ve noksan demektir. Âciz olan hiçbir zaman ilâh olamaz. İkisi de eşit kudrete sahip bulunsaydı, ayrı ayrı düzenlerin, sistemlerin bulunması gerekirdi. O takdirde bugünkü tek ve şaşmaz düzen olmazdı. İkisinin anlaşabildiğini ve tek düzen kurup birleştiklerini varsayalım; o takdirde iki illetin bir malûl üzerinde çarpışması ve sürtüşmesi gerekirdi. Böyle olunca da yine görünen nizam olmazdı. Birbirleriyle anlaşmazlık halinde olsalar, birinin yaptığını diğeri bozar, anarşi başlar ve düzen diye bir şey vücut bulmazdı.

Her biri düzen için cüz'î bir kudret ve illeti meydana getirmiş dersek, o takdirde her biri kendi kudretini tam olarak ortaya koyma imkânına sahip değildir. Bu durumda da ilâh olmaları düşünülemez.

5— İlâhlardan biri diğerinin illeti, o diğeri de kâinatın illetidir dersek, mâlûl olan ilâh illete muhtaç bulunduğu için ilâh olamaz. Hem o takdirde illet-malûl geriye doğru gider ve böylece illetler, malûller zincirinin öncesi ve başlangıcı olmaz, illet-mâlûl halkaları uzayıp giderdi. Bu da câiz değidir. Aynı zamanda ilâhlık vasfını temelinden yıkmaktadır.

İşte Kur'ân-ı Kerîm bu gerçeği belirterek bize şu aydınlatıcı ana bilgiyi veriyor: **«Eğer gökte ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, gökle yerin düzeni bozulup alt-üst olurdu.»**

O halde bir olan, dengi, benzeri, eşi, ortağı ve yardımcısı bulunmayan Allah, inkârcı sapıkların, maddeci şaşkınların, putperest azgınların, şüpheci beyinsizlerin vasfettikleri noksanlıklardan, mahlukî sıfatlardan çok yücedir, çok münezzehtir. Selim akıl bunun şâhidi, sağduyu bunun açıklayıcısı, ilim bunun kanıtlayıcısı, imân bunun temel yapısıdır.

ALLAH YAPTIĞINDAN SORULMAZ

(لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ) **«O, yaptığından sorulmaz; onlar ise, (yaptıklarından) sorulurlar.»**

Ezelî ve ebedî olan; ilmiyle, kudretiyle varlık âlemini bütünüyle kapsayıp kuşatan, her zerreye nüfuz eden; tedbir ve tasarrufunda yardıma ve yardımcıya ihtiyaç duymayan Allah (C.C.), mutlak hikmet sâhibidir. Abesle uğraşmaz, hiçbir şeyi boşuna yaratmaz.

O halde neden bizleri yarattı? Neden şu aşağı âlem sayılan Dünya'ya getirdi? Neden daha önce insanları yaratmadı? Bu düzeni neden sonra yaratıp bu şekle soktu? gibi sorular hatıra gelse bile sorulmaz. Mülk O'nundur, dilediğini işler, dilemediğini yaratmaz. Hikmetsiz bir fiilde bulunmaz. O bakımdan Allah (C.C.) işlediklerinden hem sorulmaz, hem de sorumlu sayılmaz. Çünkü birinden sormak veya onu sorumlu tutabilmek için, onun üstünde bir kudret ve yeteneğe sâhip olmayı gerektirir.

Ama biz insanlar ve sonra da cinler Allah'ın mülkünde bulunduğumuz, O'nun kulları olduğumuz ve O'nun hazırlayıp verdiği nîmetlerle geçimimizi sağladığımız için O'nun kurduğu düzene, koyduğu yasaya uymamız; sünnetullaha göre hayatımızı düzenlememiz, yolumuzu O'nun kitabına göre çizmemiz gerekmektedir. O bakımdan her işlediğimizden ve yaptığımızdan sorulacağız ve sorumlu tutulacağız.

Başka ilâhların varlığını iddia edenler, getirsinler kesin delil ve kanıtlarını.. Unutmayalım ki, Allah'ın yokluğunu isbat etmek mümkün değildir, ama varlığını isbat etmek için sayılmayacak kadar deliller, belgeler ve hüccetler mevcuttur. Zira akıl ve ilim bu mükemmel düzenin mutlaka bir düzenleyicisi bulunduğunu kabul eder. En dakik saatten daha dakik ve düzenli çalışan kâinat sistemini, en ince hesaplarla, fiziksel kanunlarla var kılan bir yaratıcının bulunması zarûridir. O bakımdan Kur'ân ilgili âyetlerle, inkârcı sapıklardan kesin delil ve açık belge getirmelerini istiyor.

Kur'ân bir olan Allah'ın varlığına ve birliğine yüzlerce kesin deliller, açık kanıtlar ve belgeler sunmakta ve bu konuda duygudan ziyade akla ve sağduyuya, uyanık idrâke seslenmektedir. Araştırıcılara ve gerçeği bulup öğrenmek isteyenlere bu konuda da ana fikirler, temel bilgiler vererek hareket noktasını belirler.

Nitekim bütün peygamberlerin ve kutsal kitapların birleştiği tek esas vardır. O da, Allah'tan başka ilâh olmadığıdır. Tapılmaya da ancak O lâyıktır.

Tevrat'ın Tekvîn kitabının birinci babında «Allah gökleri ve yeri yarattı..» diye başlanır ve her vesileyle O'nun bir olduğu vurgulanır.

Dört İncil'de de yer yer Allah'tan, O'nun kudretinden söz edilir ve bir olduğuna atıflar yapılır. Ancak insan elinin müdahalesiyle bu «Tevhîd İnancı» zedelenir ve İsa Mesîh için «Allah'ın oğlu» sözü kullanılır.

Bernaba İncil'inde ise, «Tevhîd İnancı» bütün tazeliğiyle korunur ve sık sık bu gerçek ifade edilerek aydınlatıcı bilgiler verilir.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu hakikat bir defa daha şöyle ilân edilerek her türlü yanlış inançlar kaldırılır: **«Senden önce gönderdiğimiz -istisnasız- her peygambere şöyle vahyettik : Şüphesiz ki benden başka ilâh yoktur, artık bana ibâdet edin.» (1)**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, akıl ve mantığı harekete geçirecek bir delil getirildi; göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar da olsaydı, göklerle yer bozulur, alt-üst olurdu, denilerek Tevhîd İnancı'nı bütün sadeliğiyle korumamız emredildi. Sonra da Allah'ın işlediklerinden sorulmayacağı, ama insanların her yaptıklarından sorulacağı belirtilerek ilâhî düzene uymamızın lüzumuna parmak basıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Tevhîd İnancı'nı zedeliyen iddialara dikkatler çekiliyor. Allah'ın oğul edinmekten pâk ve münezzeh olduğu bildiriliyor. Meleklerin de Allah'ın kızları olamıyacağına atıf yapılıyor ve onların mutlak itaat içinde verilen görevleri kusursuz yerine getiren Allah'ın şerefli kulları oldukları açıklanıyor.

——oOo——

(1) Tâ-Hâ sûresi : 14

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ
بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ
﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا
لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ
إِنِّي إِلٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

M E Â L İ :

26— Rahmân (olan Allah) çocuk edindi, dediler. O, (çocuk edinmekten) çok yücedir, münezzehtir. Hayır onlar, (o melekler) ikrâma ermiş şerefli kullardır.

27— Sözleriyle O'nun önüne geçmezler ve ancak O'nun buyruğuyla amel ederler.

28— Allah onların önlerindekini de, arkalarındakini de bilir. Onlar ancak Allah'ın râzı olacağı kimse için şefaat ederler ve onlar Allah korkusundan saygıyla titrerler.

29— Onlardan kim, «ben Allah'tan başka bir ilâhım» derse, işte onu Cehennem ile cezalandırırız. Zulmedenleri de işte böylece cezalandırırız.

İNİŞ SEBEBİ

Benî Huzaa kabilesinden kendini bilgili sanan birkaç kişi, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını iddia ediyorlar ve bu nedenle de onların şefaatini istiyorlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

(1) Tefsir-i Kurtubî : 11/28- Mefatihülgayb: 6/142

«Melekler, Allah'ın kendilerinden râzi olduğu Lâ ilâhe İllallah ehline şefaat ederler.» (1)

Tabiîn'den Mücahid diyor ki :

«Allah kimden râzi olursa, âhirette melekler onlar için şefaatçi olurlar.» (2)

Katade diyor ki :

«Melekler, Tevhîd Ehline şefaat ederler. Çünkü Allah'ın kendilerinden hoşnut olduğu kulları bunlardır.»

ALLAH, ÇOCUK EDİNMEKTEN MÜNEZZEHTİR

(وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ) «Rahman (olan Allah) çocuk edindi, dediler. O, (çocuk edinmekten) çok yücedir, münezzehtir. Hayır onlar, (o melekler) ikrâma ermiş şerefli kullardır.»

Çocuk hem babasının benzeridir, hem de ona malûl, baba da illet olur. Oysa Allah'ın benzeri yoktur. Çocuğu olan varlığın vücudu mümkündür, vâcip değildir. Vücudu mümkün olan, mutlaka vücudu vâcip olan biri tarafından yaratılmış olması gerekir. Bu da Allah hakkında câiz değildir. O halde Allah çocuk edinmekten mutlak anlamda beridir, pâk ve yücedir.

Böylece bu âyetler bazı Arap kabilelerinin «Melekler Allah'ın kızlarıdır» ve hıristiyanların da «İsâ Allah'ın biricik oğludur» iddialarını reddetmekte; evlât edinme vasfının uluhiyete ters düştüğünü hatırlatarak, bu tarz bir inancın temelinden yanlış olduğuna ve sahibini dinden, imândan uzaklaştıracağına işârette bulunmaktadır.

MELEKLER ALLAH'IN ŞEREFLİ KULLARIDIR

(لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ) «Hayır (o melekler) ikrâma ermiş şerefli kullardır. Sözleriyle O'nun önüne geçmezler ve ancak O'nun buyruğuyla amel ederler.»

Melekler nurdan yaratılmış, hayvanî sıfatlardan uzak ruhanî ve nuranî varlıklardır. Onların diğer kullardan ayrıldıkları bazı özellikleri ve va-

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 11/28
(2) Sahîh-i Müslim

sıfları vardır. Kur'ân'da onlar şöyle belirtilmektedir:

1— İbâdette ve kullukta asla kusur etmezler. Yaptıkları her işi, her ameli ancak Allah'ın buyruğuyla yerine getirirler.

2— Allah onların içini, dışını, yaptıklarını ve yapacaklarını mutlaka bilir. Onlar ise ilâhî sırların önemli kısmını bilmezler. Allah hep ibâdet edilmeğe lâyıktır. Meleklere ise ibâdet edilmez. Melekler devamlı Allah'a ibâdet ederler.

3— Melekler ancak Allah'ın hoşnut olduğu kulları için şefaatçi olurlar.

4— Melekler, Allah'ın kudret ve adâletinin şaşmazlığını bildikleri ve asıl saygı duyulup korkulmaya ancak Allah'ın lâyık olduğunu idrâk ettikleri için, her an Allah'tan saygı ile korkarlar.

5— Melekler de diğer kullar gibi, ilâhî müjde ve tehdide muhataptırlar.

Böylece Kur'ân ilgili âyetle meleklerin «ikrama ermiş şerefli kullar» olduğunu açıklayarak, haklarında «kul» sözünü kullanmış ve bununla diğer bütün yanlış inanç ve benzetmeleri temelinden reddedip hepsinin de sakıncalı neticeler doğuracağına dikkatleri çekmiştir.

İLÂHLIK İDDİASI

Ruhî yönüyle körpe veya cılız kalmış bazı kişiler var ki, tesadüfler onları kahraman yapınca, halkın sevgi ve saygısını, hayranlık ve takdirini kazanırlar. Halk bu düzeyde ölçüyü kaçırıp övgü ve sevgide çok ileri gidince, o da kendi değer ölçüsünü kaybeder ve çok geçmeden onu ilâhlaştıran şaşkınlar ortaya çıkar; derken o da ister-istemez kendini öyle görmeğe veya öyle kabul etmeğe başlar. Böylece o kesim veya bölgede tek ilâh inancı yara alır ve bir süre sonra yerine çok ilâh inancı geçmiş olur.

Tarihte bunun birçok örnekleri vardır. Biz sadece bir tanesini misal vererek konuyu çeşnilendirmek istiyoruz.

Babilik, Bahailik:

Kurucusu Şirazlı Mirza Ali Muhammed'dir. Bâtınî mezhebinin kollarından birini kurup geliştirdi. Çok geçmeden halkın, daha doğrusu yeterince İslâm kültürü olmayan tabakanın geniş çapta sevgi ve saygısını toplayınca rotayı değiştirdi: Önce beklenilen imama açılan kapı olduğunu iddia etti. Onun bu sözleri de zihinlerde yer edip aşırı bir tepki görmesi

şöyle dursun, sevdiklerinin ve hayranlarının artmasına neden oldu. Bu geniş ve fakat şuursuzca sempatiden cesaret alarak bu defa kendini beklenen Mehdi olarak ilân etti. Sempatileri her geçen gün biraz daha arttı. Müritleri onun büyüklüğü hakkında hiçbir sınır tanımamaya başladılar. Çevrede geniş yankılar meydana getirdi. Cahil halkın daha çok ilgisini çekti ve ortamı müsait bulunca da, bu defa kutsal kitapların geleceğini haber verdiği, müjdelediği peygamberin kendisi olduğunu ilân etti. Ancak Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamberliğini reddetmedi, Onun son peygamber olmadığını, buna şahit ve delil olarak da Ahzab Sûresinin 40. âyetini gösterdi. Bu âyette geçen «Hâteme'n-Nebiyyîn» sözünü, «Peygamberlerin yüzüğü» veya «Peygamberlerin yüzük taşı» şeklinde yorumlayarak iddiasını isbata çalıştı. Hayranlarına bunu da kabul ettirince, işi biraz daha ileriye götürerek bu defa kendisine EL-BEYAN diye bir de uydurma kitap indirildiğini açıkladı. Aradan bir süre geçtikten sonra, peygamberliği de kendisine az gören bu maceracı şaşkın bu defa tanrısal ruhun kendisine gelip getirdiğini iddia ederek ilâhlığını ilân edecek kadar ölçüyü kaçırdı. «Ben bir aynayım ve bende görünen Allah'tan başkası değildir» diyerek yeryüzünde Allah'ı temsil ettiğini ve aslında Allah'ın inip kendisine hülûl ettiğini telkîne çalıştı.

Ve nihayet 1849'da küfrüne hükmedilerek İslâm'dan çok uzak kalan bir sürü cahilin sahte peygamberi Mirza Ali idam edildi. Ama attığı kıvılcım sönmedi, ondan sonra halefleri onun mezhebini devam ettirdiler ve hâlâ da devam etmektedir.

Bu konuda şunu hemen ilâve edelim kî : Şeyh uçmaz, ama müritleri onu uçurur. Kişi belki ilâhlık iddiasında bulunmaz, ama aşırı hayranları onu ilâhlaştırır.

Kur'ân ilgili âyetle mü'minlerin dikkatini bu önemli noktaya çekiyor ve her şeyin asıl değer ölçüsünü bilip ona göre yargıda bulunmanın gereğine işâret ediyor : **«Onlardan kim, ben Allah'tan başka bir tanrıyım derse, işte onu Cehennem ile cezalandırırız. Zulmedenleri de işte böylece cezalandırırız.»**

Âyette «zulmedenler»den maksat, kulluk derecesini bilmeyip, ilâhlık taslayanların hem kendilerine, hem de çevrelerindekilere haksızlık edenler olduğudur. Zira her şeyi lâyık olduğu yere koymak, her şeyin değer ölçüsünü belirlemek ve herkese doğruyu söylemek, doğruyu telkin etmek adâlettir; bunun aksine bir yol izlemek zulümdür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Tevhîd İnancı'nı zedeleyen her türlü iddia ve yakıştırmalar reddedildi. Allah'ın dengi, benzeri, ortağı ve yardımcısı olmadığı gibi, oğul ve kız edinmekten de çok pâk ve yüce olduğu açıklandı.

Allah'a oğlan ve kız isnat eden sapıkların aklını harekete geçirmek, düşünce ufuklarını genişletmek üzere Allah'ın varlığına ve birliğine, eşsiz ve benzersiz olduğuna delâlet eden âyet, belge ve deliller sıralanıyor. Sonra da her canlının ölümü tadacağına dikkatler çekilerek ölümlü bir hayatı ilâhî nizama göre değerlendirmemiz emrediliyor. İyilik ve kötülük kavramlarının insanlar için bir ölçü ve kıstas olduğu belirtilerek her gün bu düzeyde sınav verdiğimiz açıklanıyor.

——oOo——

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا
فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾
وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا
فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا
مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ
اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ
﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ
الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ
بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

M E Â L İ :

30— İnkârcı sapıklar, göklerin ve yerin bitişik olduğunu, onları bizim ayırdığımızı ve her canlı olanı sudan yaratıp meydana getirdiğimizi görüp anlamıyorlar mı? Hâlâ inanmıyorlar mı?

31— Yeryüzü, insanları sarsıp çalkalar diye onda sâbit dağlar oluşturduk (da sarsıntıyı önledik); doğru hareket edebilsinler (şaşırmadan varacakları yere varsınlar) diye onda yollar, geçitler meydana getirdik.

32— Göğü de (bozulup dengesizliğe düşmekten) korunmuş bir tavan (gibi) yaptık. Halbuki onlar, bundaki belge ve delillerden yüzçeviriyorlar.

33— Gece ve gündüzü; Güneş ve Ay'ı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yüzüp gitmektedir.

34— Senden önce de hiçbir insana (Dünya'da) ebedîlik vermedik. Sen ölürsün de onlar ebedî mi kalırlar?

35— Her canlı ölümü tadacaktır ve sizi imtihan olsun diye iyilik ve kötülükle mübtelâ kılarız, (yaratılışınız bu iki şeyi işlemeye müsaiddir). Sonunda bize döndürüleceksiniz.

İLGİLİ HADÎSLER

Ebû Hüreyre (R.A.) anlatıyor :

«Peygamber (A.S.) Efendimize dedim ki : «Ey Allah'ın Resûlü! Seni görünce gözlerim aydınlanıyor, içim rahatlıyor, huzura kavuşuyorum. Bize her şeyden haber ver.» Bunun üzerine şöyle buyurdu : «Her şey sudan yaratılıp meydana gelmiştir.» (1)

İLMÎ YÖNÜ

GÖKLERLE YERİN ÖNCELERİ BİTİŞİK OLMASI

(أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا) «İnkârcı sapıklar, göklerin ve yerin bitişik olduğunu, onları bizim ayırdığımızı.. görüp anlamıyorlar mı?»

---

(1) Müsned-i Ahmed: 2/295, 323, 324, 493- İbn Ebî Hâtim

Kur'ân ilgili âyetle astronomi (yıldızları konu edinen bilim) de önemli bir konuya parmak basıyor ve temel bilgi vermek suretiyle ilim adamlarına hareket noktası belirliyor. Günümüze kadar bu ilim dalındaki araştırmalarla birçok sistemler hakkında kesin bir sonuç elde edilmemişse de, bazı hususlarda Kur'ân'ın verdiği ana fikre yaklaşılmıştır. Şöyle ki: İlim bize Güneş Sistemi'nin nasıl meydana geldiğini kesin şekilde ortaya koyamamıştır. Bazı ilim adamları Güneş'i çevreleyen gaz kümesinin yer yer yoğunlaşması sonucunda gezegenlerin meydana geldiğini ileri sürerken veya varsayarken; diğer bazı ilim adamları, Dünya dahil, dokuz gezegenin Güneş'ten kopma birer parça olduklarını belirtmişlerdir.

Eğer «gökler» tabirinden maksat «Güneş Sistemi» ise, Kur'ân gezegenlerin güneşten kopma parçalar olduğunu açıklıyor demektir. Yok bu tabirden maksat bütün yıldızlar, sistemler ve galeksiler ise, hepsinin önceleri gaz halinde tek parça olduğunu, sonra o gazın yoğunlaşarak katılaştığını ve arkasından bölünüp parçalandığını ve öylece bugünkü durumun meydana geldiğini belirtiyor demektir.

Kur'ân'ın astronomi ile ilgili verdiği bu ana fikir, diğer bir deyimle temel bilgiden hareketle gerçeği araştırıp bulmak, konuyla ilgili ilim adamlarına düşmektedir.

Gökten düşen meteorlar ve keşfedilen Ay üzerindeki incelemeler, yerküreyle diğer gezegenler ve yıldızlarda aynı elementlerin bulunduğunu ve bu açıdan bakılınca hepsinin aynı bütünün bölünmüş parçaları olduğunu gösteriyor.

HER CANLI SUDAN YARATILMIŞTIR

(وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ) «Ve her canlı olanı sudan yaratıp meydana getirdiğimizi görüp anlamıyorlar mı? Hâlâ inanmıyorlar mı?»

Su nedir? Su: İki molekül hidrojen ve bir molekül oksijenden oluşmuş, renksiz, kokusuz bir maddedir.

İlim adamlarının su hakkında tesbit edip verdikleri bilgileri toplayıp biraraya getirmemiz mümkün değildir. Ancak bu konu üzerinde ana fikir mahiyetinde açıklamada bulunanlardan önemli gördüğümüz bir parçayı tefsîrimize almayı yararlı gördük:

«Bilindiği gibi, bütün hayat, suda, maddelerin bir eriyiği olan protoplazma'da oluşur. Bununla korunur ve sürekliliği sağlanır. Susuz hiçbir protoplazma mevcut olmayacağı gibi, protoplazmasız da hayatın oluşma-

yacağı açıktır. Kuşkusuz sadece insan bünyesi değil, dünyamızda mevcut bütün bitki, hayvan ve bakteri gibi hayat şekillerinde de su mevcut olup, susuz bunlar da var olamazlardı.

Su, hayatın sadece temeli değil, aynı zamanda yaşayan varlıkların büyük bir ekseriyetinin barınağı yani bir bakıma evidir de.. Çünkü bitki ve hayvanların gerek sayısal, gerekse kütlesel olarak onda dokuzu suda yaşamaktadır.

Hayatın önce suda doğması nedeniyle su, genel anlamda «beşiğimiz» ve karalar üzerindeki varlıkların ergeç tekrar bu atalar evine dönmeleri nedeniyle de «mezarımız» olacaktır.

Yeryüzünde sihirli bir faaliyet olarak tanımlanan «hayat» için gerekli olan maddelerden biri de su'dur. Dünyamızda su ve hayat birbirlerinden ayrılmayacak biçimde içiçe girmiş ve birbirine kenetlenmiştir. Hepimizin bünyesinde %70 oranında su bulunmakta ve etrafımızı saran maddelerin pek çoğu suda yapılmış ürünlerden oluşmaktadır.» (1)

Her şeyin, özellikle canlıların sudan yaratılıp meydana getirildiğine dair Kur'ân'da üç âyet bulunmaktadır. Önce onların meâllerini, sonra da aradaki az farkı belirtelim :

«Allah hareket edip debelenen her canlıyı sudan yaratmıştır..» (2)

«O ki, sudan bir insan (türü) yarattı..» (3)

«Ve her canlı olanı sudan yaratıp meydana getirdiğimizi görüp anlamıyorlar mı? Hâlâ inanmıyorlar mı?» (4)

Nur sûresinde «dabbe»nin sudan yaratıldığı, Furkan sûresinde «beşer»ın sudan yaratıldığı ve Enbiya sûresinde canlı olan her şeyin sudan yaratıldığı açıklanıyor.

Dabbe : Yeryüzünde yürüyen, hareket eden her canlıyı kapsayan bir isimdir. Böylece insan başta olmak üzere bütün hayvanların sudan yaratılıp meydana geldiği anlaşılıyor. Sonra insanın mükerremliği dikkate alınarak Furkan sûresinde «beşer»in sudan yaratılıp meydana geldiği belirtilerek umumdan sonra hususa yer veriliyor. Çünkü «beşer»den maksat ve en yaygın olan mana, insandır. Konumuzu oluşturan Enbiyâ sûresinin ilgili âyetinde ise, mevzu daha kapsamlı anlatılarak hem hayvanları,

(1) Bilim ve Teknik: 165. sayı/Ağustos 1981
(2) Nûr Sûresi : 45
(3) Furkan Sûresi : 54
(4) Enbiyâ Sûresi : 30

hem insanları, hem bitkileri içine alacak şekilde bir tabir kullanılarak «canlı olan her şey» deniliyor.

Görüldüğü gibi, aynı konuyla ilgili az farkla beyân edilen üç âyet biraraya getirilince asıl maksat daha iyi anlaşılıyor ve böylece zihinlerde silinmez izler bırakılarak idrâkler uyanık tutuluyor.

O halde ilmî araştırmalar ilerledikçe, elde edilen müsbet sonuçlar Kur'ân'ı tasdîk etmekte ve onun ilâhî olduğuna şehadet etmektedir.

SABİT DAĞLARIN OLUŞTURULMASI

(وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ ..) «Yeryüzü, insanları sarsıp çalkar diye onda sâbit dağlar oluşturduk (da sarsıntıyı önledik)..»

Bilindiği gibi yeryüzündeki kara parçalarının dörtte birini dağlar kaplar. Yer kabuğunu meydana getiren katmanlar, oluştukları çağlardaki esas durumlarını çok ender olarak saklarlar. Bu katmanlar, dünyanın geçirdiği jeolojik çağlar içinde zaman zaman oluşarak, yükselerek, kıvrılarak, kırılarak türlü kıpırdamalara uğramışlardır.

İlâhî plân ve düzenleme gereği, sözü edilen şekilde dağların oluşmasında ve sonra sabitleşip kalmasında birçok yararlar vardır. Onları şöyle özetliyebiliriz :

1— Ekvatorda dakikada 27 km. hızla kendi ekseni etrafında, saatte 110.000 km. hızla güneşin etrafında baş döndürücü bir süratle dönen dünyanın kara parçalarının dörtte biri dağ olmasaydı, bugünkü denge olmazdı. Birtakım sarsıntı ve çalkantılar meydana gelirdi. Kur'ân özellikle dağların bu faydası üzerinde durmakta ve bunu tam on yerde az değişik kelime ve anlatımla işlemektedir. (1) Diğer birçok önemli konularda olduğu gibi, bu konuda da Kur'ân araştırıcılara, meraklılara ana fikir ve temel bilgi vermekte ve aynı zamanda üzerinde dikkatle durulması için de on yerde zikretmektedir.

2— Şiddetli kasırga ve fırtınaları daha az zararsız hale getirir.

3— Hava akımını ayarlamada rol oynar.

4— Kaplı bulunduğu bitki örtüsüyle havayı temizleyip filitre görevini yapar.

---

(1) Bilgi için bak : Ra'd Sûresi: 3- Hicr Sûresi: 19- Nahl Sûresi: 15- Enbiyâ Sûresi: 31- Neml Sûresi: 61- Lukman Sûresi : 10- Fussilet Sûresi: 10- Kaf Sûresi: 7- Murselat Sûresi: 27- Naziât Sûresi: 32. âyetlerin tefsiri

GÖK, DENGESİZLİKTEN KORUNMUŞ BİR TAVANDIR

(وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ) **«Göğü de (bozulup dengesizliğe düşmekten) korunmuş bir tavan (gibi) yaptık. Halbuki onlar bundaki belge ve delillerden yüz çeviriyorlar.»**

Fezadaki sistemler ve yıldızlar üzerinde asırlardır birçok araştırma ve incelemeler yapılmaktadır. Bu konuda bilmediklerimiz bildiklerimizden çoktur. Kur'ân bu konuda da bazı ipuçları ve ana fikirler vermekte, insan aklına ışık tutarak yol göstermektedir. Göklerin bozulup dengesizliğe düşmekten korunması ve yeryüzüne -bizim bakış açımıza göre- bir tavan durumuna getirilmesi bize neleri hatırlatıyor veya ilhâm ediyor?

Önce şunu belirteyim ki : İlmî araştırma bize uzaydaki yıldızlar, gezegenler ve sistemler hakkında Kur'ân'ı tasdîk eder mahiyette şu bilgiyi vermektedir: «Gezegenler ve yıldızlar uydularını kendilerine çekerler. Güneş, dünya ve öbür gezegenler sanki görünmez bağlarla bağlıymışlar gibi uydularını kendileriyle birlikte onlara has yörüngeleri içinde ve doğrultusunda döndürürler ki buna çekim kanunu diyoruz. Bu durumda uydular neden gezegenlerin üzerine düşmezler? Çünkü gezegenlerin çevresinde hızla dönmeleri onlara santrifüj kuvveti denilen bir kuvvet vermektedir. Böylece uydular gezegenlerine çekim kanunuyla bağlanırlar, ama santrifüj kuvvetiyle onlardan uzaklaşırlar. Bu iki kuvvet birbirine eşit olduğu için uydular, gezegenlerinin üzerine düşmedikleri gibi onlardan uzaklaşıp uzayda kaybolma tehlikesiyle de karşılaşmazlar. Onlar sadece yörüngeleri içinde dönerler.

İşte kâinatı bir bütün olarak bu açıdan incelediğimizde, sistemlerinde zincirleme birbirine aynı çekim kanunuyla bağlı bulunduklarını ve bunun Arş'a kadar uzandığını, Arş-ı A'lâ'nın bütün sistemler üzerinde tarifi mümkün olmayacak kadar büyük bir çekim kuvveti bulunduğunu söyleyebiliriz veya böyle varsayabiliriz.

İnkârcı maddeciler, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden bunca âyet ve belgeleri görmeyip haktan yüzçevirirler. Doğrusu şaşılacak şey!

Dünyayı hem kendi ekseni, hem de güneşin çevresinde belli kanunlarla döndüren Yüce Kudret, gece-gündüzü oluşturmakta ve güneş ile ayın her birinin kendine ait yörüngesinde yüzüp seyretmesini sağlamakta ve **«gecenin de gündüzün önüne geçemiyeceğini»** belirterek, dünyanın ters dönüş yapmıyacağını, yani hep batıdan doğuya doğru dönüşünü sürdüre-

ceğini hatırlatmakta ve böylece kurduğu plânın kusursuz uygulandığını bize öğretmektedir.

HİÇBİR İNSANA DÜNYADA ÖLÜMSÜZLÜK VERİLMEMİŞTİR

(وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ..) «Senden önce hiçbir insana (dünyada) ebedîlik vermedik. Sen ölürsün de onlar ebedi mi kalırlar? Her canlı ölümü tadacaktır..»

Ölüm, değişmez bir kanundur. Her canlı mutlaka onu tadacaktır. Bundan kurtuluş yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ı bilip anlama, inanıp bağlanma, hayatın tadını alıp onu hep arzulama, nîmetin kıymetini idrâk etme, yüksek ve sonsuz nîmetlere hazırlanma ancak dünyada mümkündür. O bakımdan dünya hayatı, ebedî hayata hazırlanma dönemidir.

Bunun için ikinci, fakat ebedî hayatın asıl değerini takdir edebilmek için ölmemiz gerekiyor.

Ölüm denilen geçişten ne peygamberler, ne imparatorlar, ne kahramanlar, ne veliler, ne de âlimler kurtulabilmiştir. Yol budur; sünnetullah tahvîl ve tebdîl kabul etmez.

İsa Peygamber'in (A.S.) diri olarak göğe yükseltilmesi ve hâlen diri olarak orada beklemesi; bir rivâyete göre, Hızır ile İlyas'ın (selât-ü selâm onlara olsun) hâlen hayatta olup ilâhî kudretin bazı tecellilerini yansıtmaları, ölüm hakkındaki genel kaideyi bozmamaktadır. Çünkü bunlar da kıyâmet kopmadan önce mutlaka ölüm şerbeti içeceklerdir.

İMTİHAN OLSUN DİYE İYİLİK VE KÖTÜLÜKLERİN KISTAS GÖSTERİLMESİ

(وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ) «Ve sizi, imtihan olsun diye iyilik ve kötülükle mübtelâ kılarız, (yaratılışınız bu iki şeyi işlemeye müsaittir). Sonunda bize döndürüleceksiniz.»

Her şey zıddıyla daha iyi anlaşılır ve gelişme sağlar. Âyette bilhassa bu kurala dikkatlerimiz çekiliyor. İblîs'in Âdem'in (A.S.) karşısına çıkması, ruh iklimine nefis denilen karşıt duygunun yerleştirilmesi, yararlı ve zararlı şeylerin birbirini izlemesi hep bu hikmete dayanır.

Böylece insan ömür boyunca zıtlar âleminde, zıtlarla dolu bir yolda

yürür. İyilik ve kötülük, hak ve bâtıl bunların başında gelen zıtlardan ikisidir. İnsan hangi tarafa daha çok meylederse, onunla vasıflanır, diğer bir tabirle o tarafın rengini alır. Unutmayalım ki, -peygamberler müstesnâ- hepimizin hayatında bu iki kavramın yeri ve anlamı, hükmü ve sonucu sözkonusudur. Sonunda insan hangi renge boyanırsa, o renkle Allah'a döndürülür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin erişilmezliğine delâlet eden yedi kadar belge sıralandı. Böylece insan aklına malzeme verilerek ışık tutuldu ve hareket noktası belirlendi. Ölümlü bir hayatta ömrü en iyi şekilde değerlendirmemize dikkatler çekilerek zıtlar âleminde yaşadığımız hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca âyet, belge ve kanıt karşısında hâlâ gerçeği görmeyip Hz. Muhammed'i (A.S.) alaya alan şaşkınların yaramaz hali konu ediliyor. Peygamber'in (A.S.) haber verdiği azâbın hemen inmesini acele eden inkârcıların ne yazık ki, inanmadıkları o azâptan kurtulamıyacakları, o bakımdan acele etmenin bir anlam taşımadığı hatırlatılıyor. Sonra da tarih boyunca inkârcı şaşkınların hakka karşı düşünce ve davranışlarının hep aynı olduğu bildirilerek Hz. Peygamber (A.S.) ve arkadaşları teselli ediliyor.

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا
أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَنِ
هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأُرِيكُمْ آيَاتِي
فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ
عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ
﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا
وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ
فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤١﴾

M E Â L İ :

36— O küfredenler, seni gördükleri zaman alaya almaktan başka bir şey yapmazlar; «bu mu ilâhlarınızı diline dolayıp duran?» derler. Rahmân'ın (indirdiği) Kur'ân'ı inkâr edip kâfir olanlar da ancak bunlardır.

37— İnsan (karakteri gereği) aceleden (acele hareket etme duygusuyla) yaratılmıştır. Size âyetlerimi göstereceğim, artık siz pek acele etmeyin.

38— Onlar size, «eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bu tehdîdiniz ne zaman (gerçekleşir)?» derler.

39— O küfredenler, önlerinden ve arkalarından kendilerini saran ate-

şi men'edemiyecekleri ve yardım da göremiyecekleri anı bir bilselerdi..

40— Hayır, o onlara âniden gelecek de kendilerini şaşırtacak ve artık onu geri çevirmeye güc getiremiyecekler ve onlara süre de tanınmıyacak..

41— And olsun ki, senden önceki peygamberler de alaya alınmıştı da, alaya alanları alay ettikleri şey (çepeçevre) kuşatmıştı.

İNİŞ SEBEBİ

Kureyş müşriklerinin elebaşısı Ebû Cehl yandaşlarıyla otururken, az ileriden Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz geçiyordu. Ebû Cehl'in gözü Ona dokununca, alaylı bir tavırla: «Bu mudur Abdülmenaf oğullarının peygamberi?» diyerek güldü. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

ALAYA ALMAK ACZİN, KİNİN VE KISKANÇLIĞIN BELİRTİSİDİR

(وَاِذَا رَاٰكَ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا) **«O küfredenler, seni gördükleri zaman alaya almaktan başka bir şey yapmazlar.»**

Hz. Muhammed (A.S.)ın yüksek şahsiyeti, Kur'ân'ın erişilmez ilâhî ahengi ve yüceliği karşısında âciz kalıp ne bilgin ve bilgileriyle, ne edip ve şairleriyle bir üstünlük sağlayamayınca, meseleyi daha da basite ve şarlatanlığa döndürüp, Peygamber (A.S.) Efendimizi gördükleri zaman alaya alıp gülüşürlerdi. Böylece kinlerini, kıskançlıklarını ve âcizliklerini gidermeye, kendi kendilerini bu yoldan tatmin etmeye çalışırlardı.

Bu bir bakıma tez-antitez sürtüşme ve tartışmasının bir başka safhasını oluşturmaktaydı. Dış görünüşüyle çirkin ve üzücü idi. Ama altında mutlak bir hayır ve başarının temel felsefesi yatmaktaydı. Şöyle ki : Sapık putperestler, İslâm'a ve Onun Peygamberine saldırdıkça, dikkatler bu tarafa çekiliyor, çevre kabile ve kavimler ister istemez konuyla ilgilenme ve olup bitenleri öğrenme ihtiyacını duyuyordu. Böylece yeni doğan İslâmiyet unutulmaktan, ilgisizlikten, bir tarafa itilmekten kurtuluyor; çevredeki insanların kafasını durmadan meşgul eden aktüel bir konu halini alıyordu. Ayrıca mü'minler bu tür saldırılardan dolayı dinlerini daha ciddi ve heyecanlı savunma çarelerini araştırıyor ve imânları daha da güçleniyordu.

Olay ile ilgili inen âyetler ise, inkârcıları büsbütün azdırıyor; mü'min-

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/260

lerin ise, imân ve irfanlarını, sabır ve azimlerini artırıyordu. İşte Kur'ân'ın yaklaşık olarak 23 yılda parça parça inmesinin hikmetlerinden biri de budur. Tevrat ve İncil toplu halde bir defada indirildiğinden, hem unutulmaya yüztutmuş, hem de dikkatleri devamlı ilâhî buyruklara çekme metodundan mahrum kalmıştır. Çünkü her iki kitap da sadece İsrâil oğulları'na indirilmiş ve onların sosyal, ekonomik hayatlarıyla ilgili hükümler getirmişti. Cenâb-ı Hak insanlara tâ kıyâmete kadar devam edecek mesaj olan Kur'ân'ı böyle bir âkibete uğramaktan korumuştur.

İNSAN ACELEDEN YARATILMIŞTIR

(خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ) «İnsan (karakteri gereği) aceleden (acele hareket etme duygusuyla) yaratılmıştır.»

Acelecilik insanın ruhunda ve mayasında vardır. Onu tamamen söküp atmak mümkün değildir. O bakımdan Asr-ı Saadet'te küfür yaranıyla iman erbabı dediğimiz iki taraf da kendi düşünce ve inançları doğrultusunda acele ediyorlardı. Kâfirler, va'dedilen azâbın hemen gelmesini; mü'minler ise, iyice azgınlaşıp insan haklarını çiğneyen putperestlerin bir an önce ilâhî gazaba çarpılmalarını istiyorlardı. Oysa ilâhî sünnet, belli şartların gerçekleşmesi ve sebeplerin oluşmasıyla hükmünü yürütür. Sırası gelince kimselerin ne acelesine, ne de göz yaşlarına bakmaz.

İnsan nasıl aceleden yaratılmıştır?

Bu cümle biraz yorum ister. O nedenle ilim adamları bununla ilgili diğer âyetleri de dikkate alarak farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Onları birer özet halinde şöyle sıralayabiliriz :

a) Müfessir Kurtubî'ye göre : Acele üzerine oluşturulup acele olarak yaratılmıştır.

b) Müfessîr İbn Kesîr'e göre : İnsan çoğu işlerinde ve durumlarında acelecidir.

c) Müfessir Alâeddin Ali'ye göre : İnsanın yapısı ve aceleden yaratılması, tabiatının acelecilik üzere kurulmasıyla ilgilidir.

d) Râzî'ye göre : İnsanlar aceleci olarak yaratılmışlardır. Yani acelecilik onların huyu ve karakteridir.

e) Himyer lûgatına göre : İnsan çamurdan yaratılmıştır. Çünkü «acel» bu lûgate göre çamur demektir.

f) Ahfeş'e göre : İnsan ivedi bir emirle yaratılmıştır ki o, «kün» emridir.

Bu son iki yorum pek itibar görmemiştir.

g) İnsan çoğu zaman sabırsızlık gösterdiği için, sanki aceleden yaratılmıştır. Bu tabir, sabırsızlığın mübalâğa ifade eden şeklidir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm'in tam 32 yerinde insanın aceleci olduğu, birçok şeyleri acele edip istediği açıklanarak, bunun insanın doğuştan mayasında bulunduğuna işâret edilir.

Ayrıca bu konuda, ilgili âyeti açıklar mahiyette İsrâ Sûresi 11. âyette şöyle buyurulmaktadır: **«İnsan hayra duâ eder gibi kötülük için duâ eder. Zaten insan çok acelecidir.»**

O bakımdan insanı bu havadan kurtarmak ve daha temkinli bir düzeye getirmek gerekmektedir. Aile terbiyesi, okul, çevre ve her şeyin başında dinî eğitime ihtiyaç vardır. Zira en iyi şekilde tasarlanmış teşebbüsler, aceleye getirilirse bozulur. İtinayla yapılmakta olan çok önemli iş, acele karışınca rayından çıkarılmış olur.

İNKÂRCILARI SARAN ATEŞ

(لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ)

«O küfredenler önlerinden ve arkalarından kendilerini saran ateşi men'edemiyecekleri ve yardım da göremiyecekleri anı bir bilselerdi.»

Hz. Muhammed (A.S.), küfür ve tuğyan, şer ve haksızlık ateşinin pek yakında müşrikleri yakıp mahvedeceğini, Kur'ân'dan aldığı işârete dayanarak söylemişti. Müşrikler Onun bu sözünü dillerine dolayıp alaylı bir ifadeyle : **«Eğer doğru sözlülerden iseniz, bu tehdidiniz ne zaman?»** diye sorup duruyorlardı. Kur'ân onları saracak ateşin biri dünyada, diğeri âhirette olmak üzere iki çeşit ortaya çıkacağını haber verdi. Nitekim Bedir savaşı ve arkasından Uhud ve diğer savaşlar meydana geldi, derken Mekke fethedildi. Böylece hakkın bâtılı yok edeceği, beynini parçalayıp tesirsiz hale getireceği günlerin yakın olduğu anlaşılıyordu. Nitekim öyle oldu. Zafer ateşi putperestleri önlerinden ve arkalarından sardı. O durumda yardım da göremediler.

Şüphesiz kıyâmet günündeki azap daha şiddetli ve devamlıdır.

Hz. Muhammed'den (A.S.) önceki peygamberler de inkârcılar tara-

fından alaya alınmışlardı. Ama bu onları ilâhî hükmün tecelli edeceği sınıra kadar götürünce, yok edilmişler; yerlerine başkaları gelip oturmuştu. Böylece Kur'ân 41. âyetle tarihin tekerrür ettiğini ve edeceğini dolaylı şekilde haber vererek, yaşamakta olan inkârcıların daha etraflı ve ölçülü düşünmelerini hatırlatıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kalp gözleri kör olmuş inkârcıların, İslâmiyeti alaya alıp Peygamber (A.S.) Efendimize dil uzatan müşriklerin söz ve davranışları üzerinde duruldu. Tehdit edilegeldikleri azâbın hemen gelmesini acele istediklerine temasla, yakında o azâbın kendilerini çepeçevre kuşatacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, geceleyin veya gündüzleyin gelecek azaptan kimsenin onları koruyamıyacağı belirtilerek, Kur'ân'dan yüz çevirmelerinin onlara hiçbir yarar sağlamıyacağı, ama çok zarar getireceği hatırlatılıyor. Sonra da gerek kendilerinin, gerekse babalarının bir süre geçinip gitmelerinin kendilerini aldatmaması için uyarı yapılıyor. İslâmiyetin yavaş yavaş onların sahasını daraltacağına ve çok geçmeden büyük başarılar sağlayacağına işâret ediliyor. Sonra da ilâhî azaptan onlara bir esinti dokunacak olsa, o zaman ne kadar nankörlük yaptıklarını anlayarak, kendilerine nasıl haksızlık ettiklerini itiraf edeceklerine atıflar yapılıyor ve kıyâmet gününde ise, adâletin kılı kırk yararcasına tecelli edeceğine dikkatler çekiliyor.

قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِۜ
بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ
تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَاۜ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ
وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ
حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۜ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ
نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَاۜ اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾
قُلْ اِنَّمَٓا اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِۘ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَٓاءَ اِذَا
مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ
لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ
لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔاۜ وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ
مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَاۜ وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

M E Â L İ :

42— De ki : «Geceleyin ya da gündüzleyin sizi Rahmân (olan Allah) tan (gelecek azâptan) kim koruyabilir?» Aksine onlar, Rablarının zikrinden (kitabından) yüzçevirirler.

43— Yoksa kendilerini bizim (azâbımızdan koruyup) engelleyecek

bizden başka tanrıları mı vardır? (Nerede?..) O tanrılar kendilerine yardıma güc getiremezler, bizden ise hiç dostluk ve yakınlık göremezler.

44— Doğrusu biz, bunları da babalarını da geçindirdik de ömürleri uzayıp gitti. Yerlerine (yaşadıkları ülkelerine) gelip onu çevresinden yavaş yavaş eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Üstün gelenler onlar mıdır?

45— De ki : «ben ancak sizi vahiy ile uyarıyorum.» Ama ne kadar uyarılsalar da sağırlar uyarı dâvetini işitmezler.

46— Yemin ederim ki, Rabbın azâbından onlara bir esinti dokunsa, mutlaka, «yazıklar olsun bize! doğrusu biz zâlimler idik» diyecekler.

47— Kıyâmet gününe has adâlet terâzileri koyacağız. Hiçbir kimse en az bir haksızlığa uğramaz. Hardal tanesi ağırlığında olsa bile (yapılan iyilik ve kötülüğü) getirip ortaya koyacağız. Hesapçılar olarak biz yeteriz.

İLGİLİ HADÎSLER

«Dile hafif, terazide ağır ve Rahmân olan Allah'a sevimli gelen iki kelime vardır: Sübhane'llahi ve bi-hamdihi - Sübhane'llahi'l-Azîm.» (1)

«Şüphesiz ki Azîz ve Celîl olan Allah, ümmetimden bir adamı kıyâmet gününde mahşer ehlinin önünde kurtarır. Şöyle ki : Allah o adama, her birinin büyüklüğü gözün alabildiği ölçüde doksan dokuz defter ortaya çıkarır. Sonra da ona : «Bunlarda yazılı olanlardan bir şeyi inkâr ediyor musun? Koruyucu olan kâtip melekler sana haksızlık etmişler mi?» diye sorar. O da : «Hayır, Ya Rab!» diye cevap verir. Allah ona: «Senin için bir özür veya bir iyilik var mı?» diye sorar. Adam şaşırır ve «hayır, ya Rab!» der. Allah : «Öyle değil, senin için yanımızda bir tek iyilik var. Bugün sana hiç bir haksızlık olmayacaktır» buyurur ve üzerinde «Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammed'en Resûlüllah» yazılı bir yafta (etiket) çıkarır ve «Onu hazırlayın» buyurur. O adam : «Ya Rab! bu yaftanın şu defterler yanında (ağırlığı) ne olabilir?!» der. Allah ona: «Kulum, sen elbette haksızlığa uğramıyacaksın» buyurur. Ve o defterleri terazinin bir kefesine, yaftayı da diğer kefesine koyar; defterler hafif, yafta ise ağır gelir.» (2)

«Hiçbir şey Bismi'llahi'r-Rahmânî'r-Rahîm'le tartılınca ondan daha ağır gelmez.» (3)

---

(1) Buhari/tevhîd: 58, daavat: 66, imân: 19- Müslim/zikir: 30- Tirmizî/daavat: 59- İbn Mâce/edeb: 56- Ahmed: 2/232

(2) Müsned-i Ahmed: 2/213

(3) » » » »

Hz. Âişe (R.A.) anlatıyor:

«Bir adam gelip Hz. Peygamber'in (A.S.) önünde oturdu ve şöyle sordu: «Ey Allah'ın Peygamberi! benim iki kölem var; bana yalan söylerler, ihânet ederler, baş kaldırırlar. Ben de onları döver ve söverim. Benim onlarla durumum ne olacak?» Peygamber (A.S.) Efendimiz ona: «Onların sana ihâneti, isyanı ve yalanıyla; senin onlara verdiğin ceza hesaplanır. Eğer verdiğin ceza onların suçuna denk gelirse, bu yeterli sayılır da aleyhine olmaz. Az gelirse, bu senin için bir fazîlet olur. Verdiğin ceza fazla ise, bunun karşılığı senden kısaslanarak alınır» diyerek cevap verince, adam ağlamaya ve üzülmeye başladı. Peygamber (A.S.) şöyle buyurdu: «Bu adam Allah'ın şu âyetini okumuyor mu? (Kıyâmet gününe has adâlet terazileri koyacağız. Hiç kimse en az bir haksızlığa uğramıyacak..)» (1)

RAHMÂN'IN AZABINDAN KİM KORUYABİLİR?

(قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ) «Geceleyin, ya da gündüzleyin sizi Rahmân (olan Allah)dan (gelecek azaptan) kim koruyabilir?»

Kâinat ve ondan bir parça olan yerküre, ilâhî plâna ve plânın bağlı bulunduğu kanunlara göre hareket halindedir. Öyle ki, olaylar sebeplere, sebepler sünnetullaha, sünnetullah da ilâhî kudrete bağlanmıştır. O halde sebepler kendiliğinden oluşmuyor; onları oluşturan belli kanunlar söz konusudur. O bakımdan «hiçbir olay tesadüflerin değil, yüce kudretin eseridir» neticesi ortaya çıkıyor.

Allah bir milleti hangi olayla terbiye edeceğini daha iyi bilir. Bu hususta irâdesi tecelli edince, koyduğu kanunlar harekete geçer; önce sebepler oluşur, sonra da olay meydana gelir.

Bir topluluk, ya da millet kendini bir azâba lâyık görünce, sünnetullah gereği onların kötü tutumu ve ameli belirlenmiş bir kerteye kadar serbest bırakılır. Yani o kerteye gelmeden haklarında ilâhî hüküm inmez; gelince de onu durduracak bir kuvvet bulunmaz.

Kur'ân'da bu gerçek hatırlatılarak, körükörüne, rastgele meydana gelen olaylara, «tabiat olaylarıdır» veya «tabii olaylardan biridir» diyenler uyarılıyor; olayların hakiki sebeplerine ve sebeplerin bağlı bulunduğu kanunlara, kanunların da bağlı bulunduğu ilâhî nizama veya ezelî ve ebedî kudrete dikkatler çekiliyor.

---

(1) Tirmizî/tefsîr: 2/21- Müsned-i Ahmed: 6/280

Şüphesiz olayları sadece «tabiat kanununa» bağlayıp bunun ötesinde bir kudret, bir nizam düşünmeyenler, ilimle imân arasında kapanması çok zor uçurumlar meydana getirenlerdir. Onların aksine, olaylarla sebepler, sebeplerle kanunlar, kanunlarla ilâhî kudret arasında köprü ve ilgi kuranlar ise, olayların iç yüzünü bilenler ve ilimle imân arasında kopmaz bağlar oluşturanlardır.

Kur'ân bu inceliğe parmak basarken, Allah'tan başkasında ilâhlık vasfı ve kudreti düşünülemiyeceğine, kuvvet ve kudreti ondan başkasına çevirmenin derin bir gaflet ve sapıklık olacağına işârette bulunmaktadır. Zira Allah'tan başka her şey «mahlûkluk» kapsamına girmektedir. Allah'ın varlığı ise kendindendir ve O «vâcibü'l-vücut»tur. O'ndan başka her şey «mümkünü'l-vücut»tur, yani varlıkları kendilerinden değil, «vâcibü'l-vücut» olan yüce kudrettendir.

YERKÜRENİN KUTUPLARDAN BASIK OLMASI

(بَلْ مَتَّعْنَا هٰؤُلَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ) **«Doğrusu biz bunları da, babalarını da geçindirdik de ömürleri uzayıp gitti. Yerlerine (yaşadıkları ülkelerine) gelip onu çevresinden yavaş yavaş eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Üstün gelenler onlar mıdır?»**

Kur'ân bu âyetle bize iki önemli olaydan söz ediyor; diğer bir tabirle, ilâhî sünnetlerden ikisine parmak basıyor:

Birincisiyle, Hakk'a baş kaldırıp tuğyan eden inkârcıların ülkelerini, Hakk'a ibâdet eden mü'minlerin yavaş yavaş kuşatıp yeryüzünü onlara daraltacağı ve böylece yakın gelecekte Arap Yarımadasını bir baştan bir başa fethedeceği müjdesi veriliyor. Nitekim öyle oldu. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Medinede şehir devletinin temellerini atıp bir devlet hüviyetiyle sahneye çıkınca, yapılan fetihler, irşatlar ve uyarılarla Arap Yarımadası müşriklere daraltıldı ve çok geçmeden yarımada bir baştan bir başa mü'minlerin kontrolü altına girdi.

İkincisiyle, günümüzde inkârı, aydın kişi olmanın gereği sayan bazı olgunlaşmamış sözde ilim adamları uyarılıyor. Şöyle ki: Yerkürenin ilâhî plân gereği kutuplardan basık şekilde yaratıldığı haber veriliyor. Oysa on beş asır önce yerkürenin yuvarlak olduğu bile bilinmezken, Kur'ân hem onun yuvarlak olduğunu, hem de kutuplardan basık bulunduğunu açıklıyordu.

Böylece Kur'ân bu beyânıyla da ilâhî olduğunu kanıtlamakta ve inkârcıları uyararak Allah'ın kitabında yer alan ana fikirler ve temel bilgiler ile ilmî buluşları karşılaştırmalarını hatırlatmaktadır.

Birinci yorumla, hakkın er-geç üstün geleceğine; ikinci yorumla Kur'ân'ın çağların, medeniyetlerin, ilmî buluşların önünde yürüdüğüne işâret ler vardır.

AZAP ESİNTİSİNDEN GELEN UYARI

İnsanın refah içinde bulunduğu süre uzadıkça, Allah'ı unutma basîretsizliği, ilâhî nîmetlere karşı nankörlüğü de artar. Ansızın ilâhî azaptan bir esinti gelip dokununca sendeler ve Hakk'a dönme duygusu harekete geçer. Sıkıntı ve üzüntüyü veya dert ve musîbeti atınca da, çok geçmeden aynı nankörlüğe döner. Şüphesiz ki böyle durumlarda uyanma ve Hakk'a yönelme duygusunun harekete geçmesi, aklın ve sağduyunun ürünü değil, daha çok doğuştan kendisinde mevcut olan din ve Allah duygusunun kıpırdamasıdır.

İnsanlardan çoğunun hayatı bu zikzak içinde geçer. İlâhî uyarılar ve sınavlar aralıksız devam eder ve değişik görüntüler vererek doğru yoldan sapanları daldıkları gafletten uyandırmayı amaçlar. Uyananlar olur, uyanmayanlar olur. İlâhî hidâyet kendine has sınırda hep uyanacak olanları bekler.

Tam uyanma olunca da günahkâr suçluların ruhuna enjekte edilen Allah duygusu, üzerindeki kabuğu çatlatıp ortaya çıkar ve 180 derecelik dönüş başlar. Hemen arkasından o kimseler şöyle itirafta bulunma ihtiyacını için için hissederler: «Yazıklar olsun bize! Doğrusu biz zalimler idik» derler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, birkaç günlük refahın kimseleri aldatmaması konu edilerek, inkârcılar uyarılıyor. Kur'ân'dan yüzçevirmenin hiç kimseye saadet ve rahmet getirmiyeceği belirtilerek, ilâhî nizama uymanın gereği üzerinde duruluyor. Sonra da İslâm'ın yakın gelecekte yeryüzünü yavaş yavaş kâfirlere daraltacakları haber veriliyor. Aynı zamanda yerkürenin kutuplardan basık olduğuna işârette bulunuluyor.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekke'de çok sıkıntılı günler geçirmekte olan mü'minler teselli ediliyor. Benzeri olayların İbrahim (A.S.) ile Musa (A.S.)

zamanlarında da meydana geldiğine dikkatler çekilerek, tarihin yine tekerrür edip hakkın mutlaka üstün geleceğine işâret yoluyla atıf yapılıyor.

—oOo—

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّق۪ينَۙ ﴿٤٨﴾
اَلَّذ۪ينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾
وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُۜ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ
اٰتَيْنَا اِبْرٰه۪يمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِه۪ عَالِم۪ينَۚ ﴿٥١﴾ اِذْ قَالَ
لِاَب۪يهِ وَقَوْمِه۪ مَا هٰذِهِ التَّمَاث۪يلُ الَّت۪ٓي اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾
قَالُوا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا لَهَا عَابِد۪ينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ
وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ
مِنَ اللَّاعِب۪ينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
الَّذ۪ي فَطَرَهُنَّۘ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِد۪ينَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللّٰهِ
لَاَك۪يدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِر۪ينَ ﴿٥٧﴾
فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا اِلَّا كَب۪يرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾
قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَٓا اِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا سَمِعْنَا

فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرٰهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا فَأْتُوا بِهِ
عَلٰٓى أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوٓا ءَأَنْتَ فَعَلْتَ
هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يَٓا إِبْرٰهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هٰذَا
فَسْـَٔلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوٓا إِلٰٓى أَنْفُسِهِمْ
فَقَالُوٓا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى رُؤُسِهِمْ
لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُلَٓاءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ أُفٍّ لَكُمْ
وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ
وَانْصُرُوٓا اٰلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا
يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰٓى إِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَأَرَادُوا
بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا
إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُٓ إِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾
وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِمْ فِعْلَ

الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلٰوةِ وَإِيتَاءَ الزَّكٰوةِ وَكَانُوا لَنَا
عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾

M E Â L İ :

48— And olsun ki biz Musa ile Hârun'a hak ile bâtılı ayıran, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlar için bir ışık, bir öğüt olan kitap verdik.

49— O sakınanlar ki Rablarından gıyabında saygı ile korkarlar ve kıyâmetin meydana geliş saatinden endişe içinde titreyip dururlar.

50— İşte bu (Kur'ân), indirdiğimiz mübârek bir kitaptır. Şimdi siz mi bunu inkâr ediyorsunuz?!

51— And olsun ki, bundan önce de İbrâhim'e rüşdünü (uygun olanı, doğru yolu, doğru düşünmeyi) vermiştik ve biz bunu bilenlerdik..

52— Hani o bir vakit babasına ve kavmine, «nedir bu üzerine kapanıp durduğunuz heykeller?» demişti.

53— Onlar da, «babalarımızı bunlara tapanlar olarak bulduk» demişlerdi.

54— O da, «yemin ederim ki siz de, babalarınız da çok açık bir sapıklık içindesiniz» demişti.

55— Onlar, «sen bize hakikati mi getirdin, yoksa sen şaka edenlerden misin?» demişlerdi.

56— İbrâhim onlara, «bilâkis (ciddi söylüyorum). Sizin Rabbınız, göklerin ve yerin Rabbıdır ki onları yokluk karanlığını yırtıp yaratmıştır ve ben de buna şâhit olanlardanım» demişti.

57— «Allah'a and olsun ki, siz arkanızı çevirip gittiğinizde herhalde putlarınıza bir tuzak kuracağım» (diye kendi kendine fısıldamıştı).

58— Derken İbrâhim, onları parça parça etti; ancak dönüp başvururlar diye (putların en) büyüğünü kırmadı.

59— «İlâhlarımıza bu işi kim yaptı? O herhalde zâlimlerdendir» dediler.

60— Onlardan bir kısmı, «İbrâhim denen bir genç bunları diline dolayıp duruyordu» dediler.

61— «Bunların şâhitlik etmeleri için onu halkın önüne getirin» dediler.

62— «Ey İbrâhim! bunu sen mi yaptın ilâhlarımıza?» dediler.

63— İbrâhim, «belki bu işi onların şu büyüğü yapmıştır; eğer konuşabiliyorlarsa, onlara sorun» dedi.

64— Bunun üzerine kendi vicdanlarına dönüp «şüphesiz ki siz haksızlarsınız» dediler.

65— Sonra da başları üzerine döndüler de «and olsun ki bunların konuşmıyacağını sen de bilirsin» dediler.

66— İbrâhim, «siz Allah'ı bırakıp hiçbir şey ile size yarar ve zarar vermeyecek şeylere mi tapıyorsunuz?!

67— Size de, Allah'tan başka taptıklarınıza da yuh olsun! Hâlâ aklınızı kullanmıyacak mısınız?» dedi.

68— Onlar, «eğer (İbrâhim'e cezâ olarak bir şey) yapacaksınız onu ateşte yakın da tanrılarınıza yardımcı olun» dediler.

69— Biz de «ey ateş! serin ve selâmet ol İbrâhim'e» dedik.

70— İbrâhim'e tuzak kurmak istediler. Biz de onları hüsrâna uğrattık.

71— Hem İbrâhim'i, hem Lût'u âlemler için mubârek kıldığımız ülkeye (ulaştırıp) kurtardık.

72— Ve İbrâhim'e İshâk'ı, fazla olarak da Yâkub'u verdik ve hepsini de iyi-yararlı kişiler kıldık.

73— Onları emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler kıldık. Onlara hayırlı işleri işlemeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Zaten onlar bize ibâdet eden kullardı.

İLGİLİ HADÎSLER

«İbrahim Peygamber (A.S.) (dış görünüşüyle) yalana benzer, (iç yüzüyle doğrunun tâ kendisi olan) üç söz söylemiştir. Bunlardan ikisi, Allah'a ortak koşulan konuyla ilgilidir. Şöyle ki: Bayram yerine dâvet edildiğinde «ben rahatsızım» demiştir. Putları kırıp parçaladığında, «bunları kim kırdı?» sorusuna, «belki de büyükleri bu işi yapmıştır» diye cevap vermiştir ve eşi Sare'nin kim olduğu kendisinden sorulunca da «kızkar-

deşimdir» demiştir.» (1)

İbrahim Peygamber'in (A.S.) yalana benzer bu sözleri, aslında yalan değildir. «Ben hastayım» veya «Ben rahatsızım» demesi, ruhunun ve vicdanının putlardan, kötü ve bâtıl âdetlerden rahatsız bulunduğunu; «Putları kim kırdı?» sorusuna, «Belki de büyükleri bu işi yapmıştır» derken onu şarta bağlamıştı, «eğer konuşabileceklerse...» diye ilâve ederek, eğer bunlar cidden tanrılar iseler neden kendilerini koruyamadılar ve eğer akllediyorlarsa, kim tarafından kırılıp parçalandıklarını neden söyleyemiyorlar? şeklinde birtakım sorular doğurmayı amaçlamıştı. Nikâhlı eşi için de «kızkardeşimdir» demesi, dinde kardeşi olduğunu kasdetmesine yönelik bir anlatım şeklidir.

Bu yorumumuzun dayanağı ise, peygamberlere vâcip olan beş sıfatın söz konusu olmasıdır. O sıfatlardan biri de «sıdk»dır, yani her peygamber doğrudur, doğruyu söyler, asla yalana tevessül ve tenezzül etmez.

«İbrahim Peygamber (A.S.) ateşe atılırken, Allah bize yeter ve O ne güzel vekildir, demişti.» (2)

«İbrahim (A.S.) ateşe atıldığında ise, şöyle demiştir: Allahım! Sen gökte birsin; ben de yeryüzünde yalnız sana ibâdet eden kulunum.» (3)

«İbrahim Peygamberi (A.S.) ateşe atılmak üzere bağladıkları zaman şöyle dediği rivâyet edilmektedir: Allahım, senden başka ilâh yoktur. Seni tenzîh ederim. Hamd sanadır. Mülk de senindir. Ortağın yoktur.» (4)

MUSA'YA (A.S.) İNDİRİLEN KİTAP VE O KİTABA FURKAN DENİLMESİ

(وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ) **«And olsun ki biz Musa ile Harun'a hak ile bâtılı ayıran, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlar için bir ışık, bir öğüt olan kitap verdik.»**

Putperestlerin ve kitap ehlinin, Kur'ân-ı Kerîm'in ilâhî bir kitap olmadığını iddia etmeleri üzerine Cenâb-ı Hak ilgili âyetle, Tevrat'ın süzülüp indirildiği kaynaktan Kur'ân'ın da süzülüp indirildiğine dikkatleri çekmek-

(1) Hâfız İbn Ya'lâ

(2) Buharî/enbiyâ: 8, nikâh: 12- Müslim/fezâil: 154- Ebû Dâvud/talâk: 16- Tirmizî/tefsîr: 3/21- Ahmed: 2/403

(3) Lübabu't-te'vîl: 3/265

(4) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/184

te ve şu âyetle her türlü şüphe ve iddiaları reddetmektedir: **«İşte bu (Kur'ân), indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Şimdi siz mi bunu inkâr ediyorsunuz?!»**

Böylece her iki kutsal kitabın da hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, günahı sevaptan, iyiyi kötüden ayıran, insanları dünya ve âhiret konularında aydınlatan ve her yanlarıyla öğüt ve ibret yansıtan ilâhî belgeler olduğu açıklanıyor.

Ne var ki, Tevrat indiği gibi korunamamış ve peşpeşe gelen istilâlarla ortadan kaybolmuş, sonraları bulunan bazı kısımları ve hafızalarda kalanları biraraya getirilerek bugünkü şeklini almıştır. İçinde ilâhî kelâm ve beyândan ziyade insan sözüne yer verilmiştir.

Arap Yarımadası'nda yaşayan putperestler Tevrat hakkında yumuşak davrandıkları halde, Kur'ân-ı Kerîm'e fazlasıyla hücum ediyorlardı. Oysa her ikisi de aynı bahçenin ayrı ayrı gülleri olarak bulunuyordu.

Putperestlerin bu haksız hücumlarının birtakım psikolojik, sosyal ve ekonomik sebepleri söz konusu idi. Şöyle ki : Tevrat sadece İsrâil oğulları'na indirilmiş bir kitaptı. Yahudiler misyonerlikten uzak, kendi anlayışlarına göre, millî bir din ve hattâ millî bir ilâh düşünce ve inancı içinde dışa açılmayan bir millet idi. O bakımdan putperestlerin menfaatlerine dokunan bir yanı yoktu. Kur'ân-ı Kerîm, cihan kitabı olarak bütün milletleri yönlendirecek, insan hayatının her safhasıyla yakından ilgilenecek kudrette idi. Her türlü maddî ve mânevî müeyyideleri beraberinde getiren bir muhtevada bulunuyordu. Arap Yarımadası'nda her türlü hayasızlığın önüne geçmeyi, ahlâksızlığa son vermeyi, bâtıl ilâhları kaldırmayı, zulüm ve talancılığın önüne aşılması mümkün olmayan bir sed koymayı, sağlam aile yuvalarını kurmayı, kadınları çarşı, pazarda satılmaktan kurtarmayı, onları annelik vakar ve şerefiyle lâyık oldukları yere oturtmayı, her yanda mutlak adâleti sağlamayı, yalnız Allah'a kul olmayı müesseseleştiren Allah'ın insanlara en son mesajıydı.

Bunca hakikatleri beraberinde taşıyan Kur'ân ve ondan önce indirilen diğer ilâhî kitaplardan kimler öğüt alabilir, kimler onlarla doğru yolu görüp seçebilir? Kur'ân ilgili âyetlerle şu üç özelliğe sahip olanları göstermektedir :

1— Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlar.

2— Allah'tan utanıp gizli-aşikâr her hal ve durumda kendini ilâhî nizama uydurmaya çalışanlar.

3— Kıyâmetten ve o gündeki hesap ve cezadan korkup tetik üzere

olanlar..

Kalpleri küfür isiyle kararıp kapananlar; gözleri kin ve azgınlıkla körelip hakikati göremiyenler; kulakları mal ve şehvet hırsıyla tıkanıp başka hiçbir şeyi duyamıyacak kadar sağırlaşanlar, elbette ki Kur'ân'ın ışığını göremez, onun bütünüyle ilâhî kudretten alıp yansıttığını anlayamaz ve peygamber sesini işitemezler.

İBRAHİM (A.S.) KISSASINDAN MÜ'MİNLERE MESAJLAR

(وَلَقَدْ اٰتَيْنَٓا اِبْرٰهٖيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عَالِمٖينَ) **«And olsun ki, bundan önce de İbrahim'e rüşdünü (uygun olanı, doğru yolu, doğru düşünmeyi) vermiştik ve biz bunu bilenlerdik.»**

Önce Cenâb-ı Hak, doğru yoldan sapıp azdıran ve hakka karşı tuğyan eden milletlerin, tarihin hiç bir dönem ve çağında sahneden eksik olmadığını; gönderilen her peygambere daha çok bunların tepki gösterip karşı koyduğunu belirtiyor. Bu tür olayların kaynağının küfür ve cehalet olduğuna temasla inkâr ve tuğyanın günün şartlarına, sosyal gelişmelerine göre kılıf değiştirdiğine işarette bulunuyor. Böylece Mekke'de çok çetin mücadeleler veren ve o yüzden birçok saldırılara mâruz kalan mü'minler teselli edilmekte; yaşamakta olan imân ehlinin de bu gibi zorluklarla, şarlatanlıklarla karşılaşabilecekleri dolaylı şekilde anlatılmaktadır. Ama her şeye rağmen, imân cephesi, Hz. Muhammed'in (A.S.) nurlu yolunda yürümesini bildiği takdirde, er-geç başarıya erişeceğinde şüphe yoktur; tıpkı İbrahim Peygamber (A.S.)ın azgın kâfirlerin şerrinden kurtulup Tevhid İnancı'nı yayma imkânı bulduğu ve başarılı hizmetler verdiği gibi..

O bakımdan Cenâb-ı Hak, Musa Peygamber'e indirilen Tevrat'ın bir özelliğini hatırlattıktan sonra, Mekke'deki olayların seyriyle benzerlik arzeden İbrahim (A.S.) kıssasına geçti ve mü'minlere öğretici, eğitici ve düşündürücü birtakım mesajlar vermeyi murat etti. Şöyle ki :

1— Peygamberlik Allah'ın yüksek bir lûtfudur ki onu dilediğine verir. Nitekim İbrahim'e (A.S.) bu şerefli görev pek genç yaşında tevdi edilmiş ve o da örnek alınacak hizmetlerde bulunmuştur.

O halde peygamberlik Hz. Muhammed (A.S.) ile son bulup mühürlendiğine göre, Ondan sonra kime dinde anlayışlı ve bilgili olma basîreti verilmişse, mutlaka o, hizmete ehil görülmüş ve peygamberlere vâris olma düzeyine getirilmiş demektir.

2— Olgun insan, kâmil mü'min ve şerefli bir kişi olabilmek için her-

halde Allah'a dosdoğru kul olmak gerekir. Peygambere (A.S.) uymak bu kulluğun statüsünü insana öğretir.

3— Allah'a imân, şereflerin, nîmetlerin en üstünüdür. Allah'ın hoşnutluğu her şeyin fevkindedir. Babası ve ailesi sapıtmış bulunan bir mü'minin, onları günün şartlarını dikkate alarak ve mantıkî ölçülerle hareket ederek uyarması, doğru yola çağırması farzdır. İbrahim (A.S.)ın ilk adımda babasını ve yakınlarını Allah'ı bilip ibâdet etmeğe çağırmasının anlamı budur.

4— Kötü âdetlere; dede ve babalardan mîras kalan yanlış yola uymak, şüphesiz ki aklın ve sağduyunun ölçüsü ve gereği değildir. Ruhun muhtaç olduğu hakiki gıdayı ancak İlâhî buyruklar ve onlara uygun olan iyi, yararlı âdetler karşılar.

5— İnsanları Allah yoluna davet ederken, çok ciddi olmak gerekir. Gerçekleri öğretirken, hakikat ışığını yansıtırken şakanın, ciddiyetsizliğin yeri yoktur. İbrahim Peygamber'in (A.S.) kâfirleri Hakk'a kulluğa dâveti hep ciddiyet içinde geçmiştir.

6— İyice güç oluşturmadan küfrün karşısına şiddetle çıkmak, yarar yerine zarar getirir. İbrahim (A.S.)ın gerek Nemrud'a, gerekse kendi çevresine ve yakınlarına karşı tutumu hep bu metodun yönlendirici zerafeti doğrultusunda cereyan etmiştir.

7— Ateşin İbrahim Peygamber'i (A.S.) yakmaması, peygamberliğini kanıtlar mahiyette bir mu'cizedir ve mu'cize ise, peygamberlere hastır. Diğer kâmil mürşitler ancak -Allah dilerse- kerâmet izhar edebilirler.

8— Hak dine davet ederken keskin bir zekâya, kuvvetli bir mantığa, geniş dinî kültüre ve sonra da genel kültüre ihtiyaç vardır. Bu gibi yetenekleri olmayanların irşat hizmetinde öncülük etmeleri başarıya pek götürmez. O bakımdan işi ehline vermek ve devamlı ehil kişileri yetiştirmek şarttır. İbrahim Peygamber'in Lût Peygamberi belli bir bölgeye göndermesi bunun güzel örneklerinden biridir.

9— İrşat ve teblîğ görevini sürdürürken karşımıza çıkan bir düşünceyi, bir ideolojiyi, bir tezi duygumuzla değil, aklımızla inceleyip sonuca varmaya çalışmamız en uygun metottur. İbrahim Peygamber'in gerek Nemrud'a, gerekse diğer kâfirlere karşı aklî delilleri sıralaması ve çoğu zaman aklın rehberliğini seçmesi bundandır.

10— Hak, kemiyet bakımından zayıf da olsa, keyfiyet bakımından mutlaka kuvvetlidir ve üstündür. O bakımdan olayları sabırla karşılayıp akıl ve mantık ölçülerine göre incelediğimiz ve sonucu imânın ışığı altında

değerlendirdiğimiz ölçüde başarılı olabiliriz. İbrahim Peygamber'in hayatı boyunca bu ölçünün dışına çıkmadığını anlıyoruz.

11— Yahudîlerin dikkati İbrahim'e, İshak'a ve Yakub'a çekilerek Kur'ân'ın bu peygamberleri lâyık oldukları şekilde tanıttığı, o bakımdan Yahudilerin de son peygamber Hz. Muhammed'i (A.S.) akıl ve insaf ile incelemeleri ve Tevrat'ta haber mahiyetinde geçen belgelerle karşılaştırmaları hatırlatılıyor.

12— İbrahim (A.S.) ile Lût (A.S.)ın âlemler için mübarek kılınan ülkeye giderek kurtuldukları anlaşılıyor. Burada mübarek kılınan ülkenin Şam; Filistin, Mekke ve Medine olması kuvvetle muhtemeldir. Klasik tefsîrlerde bu yerin Harran veya Şam olduğundan söz edilir. Nitekim İbrahim Peygamber'in önceleri Harran ve Musul dolaylarında bulunduğu, sonra Şam ve Hicaz yörelerine hicret ettiği ve Lût Peygamber'in de İbrahim Peygamberle birlikte Harran ve Musul kesiminden ayrıldığı, önce Şam'a uğradığı, sonra da Lût gölünün bulunduğu Sodom şehrini irşada memur edildiği bilinmektedir.

NAMAZ VE ZEKÂT

(وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَوٰةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَوٰةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ) **«Onlara hayırlı işleri işlemeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Zaten onlar bize ibâdet eden kullardı.»**

İbrahim, İshak ve Yakub (salât-ü selâm hepsine olsun) peygamberlerin iyi-yararlı kişiler oldukları; topluma ve milletlere önder olma vasıf ve yeteneğinde yaratıldıkları; ilâhî emirlere uyarak insanları doğru yola çağırdıkları belirtildikten sonra, daha çok şu dört önemli hususun kendilerine vahiy ile emredildiği açıklanıyor :

1— Hayırlı işlerde bulunmak,

2— Namaz kılmak,

3— Zekât vermek,

4— Allah'a ibâdete devam etmek..

İşte her peygambere mutlaka bu dört emir verilmiştir. İbrahim, İshak ve Yakub (salât-ü selâm hepsine olsun) bu konuda misal veriliyor. Çünkü hayırsız, namazsız, zekâtsız ve ibâdetsiz hak din yoktur ve olamaz da. Bu vecîbeler dindarlığın temelini, özünü ve mayasını oluşturur.

Kur'ân-ı Kerîm bu açıklama ile namaz kılmayan, zekât vermeyen Ya-

hudi ve Hıristiyanların dikkatini çekiyor; dinin özünden ve mayasından koptuklarını hatırlatarak, Hakk'ın dâvetine gönül kulağını vermelerini istiyor.

Aynı zamanda insanlara lider ve önder olacak kişilerde bu ve benzeri sıfatların ve özelliklerin bulunmasının lüzumuna işâretle, mü'minlere sağlam bir ölçü ve kıstas veriliyor. Sonra da daha önce gönderilen her peygamberin, insan olduğuna, insanlar arasından seçilip görevlendirildiğine işâretle, putperestlerin yersiz birtakım iddiaları reddediliyor; Hz. Muhammed'in de (A.S.) şerefli bir aileden gelme bir insan olmasından daha tabii ne olabilir, hususu işlenerek ilâhî sünnetin bu yöndeki tecellisi bildiriliyor.

Kur'ân-ı Kerîm'de tam beş yerde az farklı safhalarıyla, değişik öğüt ve ibretli yanlarıyla İbrahim (A.S.) kıssası anlatılmakta ve her beş yerde de bu kadri yüce peygamber hakkında idrâklerimizi uyanık tutmamız istenmektedir. Çünkü semavî dinler bu büyük peygamberin «hanîf» odağında birleşip «Tevhîd İnancı»na lâyıkıyla sarılabilirler. (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Mekke'de çetin mücadele verip küfrün saldırısına uğrayan mü'minler teselli edildi. Bunun için Musa Peygamber'e (A.S.) indirilen Tevrat'ın ışık ve sağlam bir kıstas olduğuna dikkatler çekilerek, Yahudilerin bu kitapla amel etmediklerine, son peygamberle ilgili belgeleri değiştirdiklerine işâret edildi. Arkasından İbrahim (A.S.)ın kıssasına geniş yer verilerek hem müşriklerin iddiaları reddedildi, hem de mü'minlere on iki kadar mesaj verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tarihte küfrün saldırısına uğrayan iki peygamber daha misal veriliyor. Dayanma gücünü ortaya koyan o peygamberlerin çok geçmeden Allah'ın yardımına mazhar oldukları belirtilerek, Hz. Muhammed'in (A.S.) yakında küfür diyarından kurtulacağına işâret ediliyor; aynı zamanda mü'minlere moral verilip teselli ilhâmında bulunuluyor.

(1) Bilgi için bak : Bakara Sûresi: 124-141, 258-260- En'âm Sûresi : 74-84- Tevbe Sûresi: 114- Hud Sûresi: 69-76- Hicr Sûresi: 51-58- İbrahim Sûresi: 35-41. âyetlerin tefsîri

وَلُوطًا اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ
الَّت۪ي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَٓائِثَۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِق۪ينَۙ
﴿٧٤﴾ وَاَدْخَلْنَاهُ ف۪ي رَحْمَتِنَاۜ اِنَّهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٧٥﴾ وَنُوحًا
اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظ۪يمِۚ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ
اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٧٧﴾

MEÂLİ:

74— Lût'a da hüküm-hikmet ve ilim verdik ve onu çok iğrenç işlerde bulunan kasabadan kurtardık. Şüphesiz ki onlar, kötü; doğru yoldan çıkmış ahlâksız bir kavim idi.

75— Lût'u rahmetimize aldık; çünkü o, iyi-yararlı kişilerden idi.

76— Nûh'u da hatırla, hani o duâ etmişti de duâsını kabul edip onu da, ev halkını da büyük bir felâket ve sıkıntıdan kurtarmıştık.

77— Ve âyetlerimizi yalanlayan kavme karşı ona yardım edip intikam aldık. Şüphesiz ki onlar kötü bir kavim idi; biz de hepsini olduğu gibi (tûfanda) boğduk.

MÜ'MİNLERİ TESELLİ

Kur'ân-ı Kerîm burada iki peygamber'in, kâfirleri doğru yola çağırırken karşılaştıkları zorlukların bir özetini vererek, hakkın nasıl zafer bulduğuna işârette bulunuyor ve böylece Mekke'de müşriklerin ölçü ve insaf tanımaz saldırılarına hedef olan, o yüzden hayli sıkıntı ve üzüntü çeken mü'minlere, kurtuluşun yakın olduğunu ilham ediyor. Zira sünnetul-

lah gereği, hangi millet hakka karşı baş kaldırıp zulüm ve tuğyana başlarsa, mutlaka Allah onlara «Müntakim» ismiyle gereken dersi verir ve çok geçmeden köklerini kesip gereken cezayı indirir. Mekkeli müşriklerin de başlarını eğecek, gururlarını kıracak bir cezayla yüzyüze gelmelerinin kaçınılmaz olduğuna işâretle, inkârcılar uyarılıyor.

MİLLETLERİN YIKILIŞ NEDENLERİ

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Muhammed'e (A.S.) zaferin yakın olduğu müjdesini verirken, putperest Arapların da başaşağı gelecekleri günlerin sayılı olduğuna işârette bulunuyor ve gelip geçen milletlerin yıkılış sebeplerinin bir özetini veriyor :

a) Lût kavmi hem Allah'a ve âhirete inanmazlar, hem de birçok fenalıkları açıktan işlerlerdi. Daha kötüsü cinsel sapıklığın en çirkini ve en kötüsü olan homoseksüellik onların değişmeyen sanatıydı. Kendilerine doğru yolu gösteren Lût Peygamber'e (A.S.) karşı geldiler ve onu çok incitip üzdüler. Gelen misafirlere saldıracak kadar ahlâksızlıklarını ileri götürdüler. Böylece küfür ve ahlâksızlıkta, zulüm ve tuğyanda işin son kertesine gelip dayandıkları zaman ilâhî sünnet hükmünü yürüttü. Akıp gelen lâvlar altında belirsiz hale getirildiler.

Oysa sözü edilen o azgın kavmi doğru yola irşat etmek için Lut Peygamber'e (A.S.) bir çok meziyetleriyle birlikte bir de «hüküm» ve «ilim» verilmişti. O bu iki sıfatıyla hakkı batıldan ayırt edecek, doğru yolu en anlaşılır şekilde gösterecek, bâtılı tanımlayacak, geçmişten misal getirerek aydınlatıcı ve yönlendirici bilgiler verecek bir kudrette idi. Ne çare ki, kavmi cinsel sapıklığın sarhoşluğu içinde ne yaptıklarını, nereye gittiklerini, peygamberin neler getirdiğini anlayacak ve idrâk edecek bir kalbe ve kafaya sahip değillerdi. Çünkü küfür, şehvet ve cehalet onların kalp ve kafalarını iyice islendirip işlemez hale getirmişti.

Böylece bir milletin yıkılış sebeplerinden üçü üzerinde durularak Lut kavmi misal veriliyor.

Ayrıca Kur'ân A'raf, Hud ve Hicr sûrelerinde geçen bu kıssanın çok önemli ve değişik safhalarının bir özetini burada vermek sûretiyle konuya karşı idrâklerimizi tekrar uyanık tutmamızı ilham ediyor. (1)

b) Nuh Peygamber (A.S.) asırlarca putperest cahillerle; kaba, hırçın, söz dinlemez, öğüt almaz bir milletle mücadele etti. Onları çok sistemli

---

(1) Fazla bilgi için bak : A'raf Sûresi: 80-84; Hicr Sûresi : 57-76; Hud Sûresi: 69-83. âyetlerin tefsiri

şekilde Hakk'a dâvet ederek gerçekleri anlatmaya çalıştı. Fakat her defasında onların ancak azgınlık ve inkârları arttı. Bütün teşebbüsler, metotlar ve uyarılar sonuçsuz kaldı. Nuh (A.S.) böylesine nankör ve azgın, aynı zamanda hakka karşı alaycı bir milleti, Allah'ın değişmeyen sünnetine terketti. O yüzden ilâhî intikam tecelli etti. Başgösteren tufan canlı adına ne varsa silip süpürüp temizledi.

Anlaşıldığı üzere ilâhî sünnet her azgın ve inkârcı millete değişik ölçüde tecelli etmektedir. Lût (A.S.)ın kavmi lavlar altında can vermiştir. Nuh (A.S.)ın kavmi ise tufanda boğulup yok olmuştur. Mekkeli'ler ve o paralelde olan putperestler hakkında ise, önce elebaşılarından önemli bir kısmının Bedir savaşında can vermesi; sonra da imân ve irfan ordusunun Mekke'yi fethedip mağrur müşriklere başeğdirmesiyle tecelli etmiştir. Çünkü Mekke kutsal bir beldedir. Cenab-ı Hak o yüzden müşrikleri kahredici, öldürücü bir afetle yeryüzünden silmemiş, ama düne kadar alaya aldıkları fakir ve kölelerin önünde onları dize getirip istemedikleri bir sonuçla karşılaşmalarını gerçekleştirmiştir.

Günümüzde maddeyi temel esas sayıp soysuzlaşanlar; insanları ilâhlaştırıp aşağılaşan toplum ve milletler hakkında ise, sünnetullah daha değişik görüntü ve biçimde tecelli ediyor ve etmeye devam edecektir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, A'raf, Yunus, Hud ve İsra sûrelerinde önemli ve ibretli safhalarıyla açıkladığı Nuh (A.S.) kıssasının burada bir özetini vererek, hem Mekkeli'leri, hem de yaşamakta olan inkârcı sapıkları uyarmaktadır. (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Küfür ve cehaletin amansız saldırısına uğrayan iki peygamberin mücadelesinin ve sonra da kavimlerinin yok edilmesinin özeti verilerek Mekkeli'ler ve yaşamakta olan inkârcı toplum ve milletler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, İsrâil oğulları'na altın devri yaşatan Davud (A.S.) ile Süleyman (A.S.) konu ediliyor. Hem peygamber, hem de hükümdar olma düzeyinde bulunan bu iki peygamberin insanlar arasında geniş tasarruflara sahip olduklarına dikkatler çekiliyor ve böylece İslâm'a hasım olan Yahudiler insafa dâvet edilerek, Kur'ân'ın onların peygamberlerinin kadrini nasıl yücelttiğine atıflar ve işâretler yapılıyor.

——oOo——

(1) Geniş bilgi için bak: A'raf Sûresi: 59-64, Yunus Sûresi: 72-74, Hud Sûresi: 25-48 ve İsrâ Sûresi: 3. âyetlerin tefsîri

وَدَاوُدَ
وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ
الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَاهَا
سُلَيْمٰنَ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ
الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَاهُ
صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ اَنْتُمْ
شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِاَمْرِهِ
اِلَى الْاَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾
وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ
ذٰلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾

MEÂLİ :

78— Dâvud ve Süleymân'ı da an, hani bir vakit bir kavmin koyunlarının yayıldığı ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı ve biz de onların hükmüne şâhitler idik.

79— Biz onun (çözümünü gerektiren hükmü) Süleyman'a anlattık. Her ikisine de ayrı bir hüküm, ayrı bir bilgi verdik. Dâvud'la beraber tesbîh etsinler diye dağlara ve kuşlara başeğdirdik; (evet) biz idik (bunları düzenleyip) yapanlar.

80— Sizin için, sizi kendinizin (savaş) şiddetinden koruması için Dâvud'a giyilecek şekilde (zırh imâl etme) sanatını öğrettik; artık siz (bunca nîmetlere) şükredenler misiniz?

81— Süleyman'a şiddetle esen rüzgarı başeğdirdik; onun emriyle, mübarek kıldığımız yere akıp eserdi ve biz her şeyi bilenleriz.

82— Şeytanlardan da onun için dalgıçlık edenleri ve daha başka işler görenleri başeğdirdik; onun buyruğuna verdik ve onları koruyup disiplin altında tutan biz idik.

İLGİLİ HADÎSLER

«Hâkim hükmedeceği zaman, ictihatta bulunup isabetli hüküm verirse, onun için iki ecir (karşılık sevap) vardır. Yine hükmedeceği zaman ictihatta bulunur da hatalı hüküm verirse, onun için bir ecir vardır.» (1)

«Hâkimler üçe ayrılır: Biri Cennet'te, ikisi Cehennem'dedir. Hakkı bilip onunla hükmeden kişi Cennet'tedir. Bilgisizlik üzere halk arasında hükmeden Cehennem'dedir. Hakkı bilip onun hilâfına hükmeden kişi de Cehennem'dedir.» (2)

«İki kadın kendi çocukları yanlarında iken kurt gelip o iki çocuktan birini parçalayıp yiyor. Geriye sağ kalan çocuğa ise her iki kadın birden sahip çıkıyor. Aralarında anlaşma ve uzlaşma imkânı kalmayınca Davud Peygamber'e (A.S.) başvuruyorlar. O da çocuğu, yaşça büyük olan kadına veriyor. (Diğer kadın çok üzülüyor) ve dışarı çıkıyorlar, derken Süleyman Peygamberle karşılaşıyorlar. Kadının çok üzgün olduğunu görünce, onlara: «Bana çabuk bir bıçak getirin, bu çocuğu ikiye bölüp herbirinlze bir parçasını vereceğim» diyor. Yaşça küçük olan kadın feryat edip, «Aman çocuğu kesme, varsın o kadının çocuğu olsun» diyor. Bunun üzerine Davud Peygamber çocuğu yaşça büyük olan kadından alıp asıl anası olan bu kadına veriyor.» (3)

İCTİHAT VE HÜKÜM

Geceleyin başında çoban bulunmaksızın birine ait koyun sürüsü, diğer bir adamın ekinine veya üzüm mevsiminde üzüm bağına yayılıp tama-

(1) Buharî/i'tisam: 20, 21- Müslim/akziye: 15- Ebû Dâvud/akziye: 2- Nesâî/ahkâm: 3- Ahmed: 4/198, 204, 205

(2) Ebû Dâvud/akziye: 2- İbn Mâce/ahkâm: 3

(3) Buharî/enbiyâ: 40- Müslim/akziye: 20- Nesâî/kuzat: 14- Ahmed: 2/322

mını yiyip bitiriyor. Dava konusu Davud Peygambere arzediliyor. O da koyunların ekin sahibine -zarar ziyan karşılığı olarak- verilmesine hükmediyor. Oğlu Süleyman (A.S.) ise, kendisine yapılan ilhâmla ictihatta bulunarak babasının vermiş olduğu hükmün hatalı olduğunu anlıyor ve tarlanın koyun sahibine, koyunların da tarla sahibine verilmesinin; tarla eski durumuna getirilinceye kadar tarla sahibinin koyunların ürünlerinden yararlanmasının, sonra da koyunların asıl sahibine, tarlanın veya bağın da yine asıl sahibine iade edilmesinin daha uygun ve âdil olacağını açıklıyor.

Bu fetva veya ictihat, Davud Peygamber'in (A.S.) çok hoşuna gidiyor ve ona göre hükmünü değiştiriyor. (1)

İlgili 78. âyetle bu konuya dikkatler çekiliyor ve verilen bir hükmün isabetsiz olduğu anlaşıldığı takdirde ondan vazgeçip doğru olanını hükmetmenin lüzumu belirtiliyor ve bu sebeple hâkim, kadı ve benzeri kimselerin hükümlerinde yanılabileceklerine işâret ediliyor. Böylece ictihadın önemi üzerinde durularak bu kapının her zaman açık bulunduğuna dolaylı atıf yapılıyor.

HER PEYGAMBERE TEMEL BİLGİLER DIŞINDA BİR DE AYRI İLİM VERİLMİŞTİR

Allah'ın ilmi öncesizdir ve sonsuzdur. Varlık âleminde yer alan eşya ve sistemlerin sayısını ve sınırını ancak Allah bilir. Kâinatta câri olan ilâhî kanunları, esrar ve hikmetleri de savı kapsamına sığdırmamız bir bakıma mümkün değildir. Kâinattan bir parça olan insan, aslında bu muhteşem düzenin özeti ve küçültülmüş modelidir. Birçok eşya onun için yaratılıp var kılınmıştır. Böyle olmasına rağmen onun eşya hakkındaki bilgisi pek azdır. Ledünnî ilme sahip olan peygamberlerin de bilgileri sınırlı ve farklıdır. O bakımdan her peygambere -temel bilgiler dışında- bir de ayrı bir ilim ve başka başka hikmetler verilmiştir. Hızır (A.S.)ın bildiği bazı şeyleri, birtakım sır ve hikmetleri Musa Peygamber; Onun bildiği sır ve hikmetlerin çoğunu da Hızır (A.S.) bilmiyordu. Davud Peygamber'e (A.S.) verilen bazı üstün yetenekler Süleyman Peygamber'e (A.S.); Ona verilen bazı özellikler de Davud Peygamber'e (A.S.) verilmemiştir. Diğer ilim adamları arasındaki durum da buna yakındır; her ilim adamının uzmanlık konusu vardır, o, o konuyu daha iyi bilir.

---

(1) Lübabu't-te'vîl: 3/266, 267

Açıklama : Bu tarz bir yargı, Davud ve Süleyman Peygamberlerin şeriatlerine göredir. İslâmiyet çok daha farklı hükümler getirmiştir.

PEYGAMBERLERİN İCTİHATTA BULUNMASI CAİZ MİDİR?

Peygamberlerin ictihatta bulunabilmelerinin cevazı hakkında farklı görüşler ve yorumlar ortaya çıkmıştır. Araştırıcı ilim adamları, bunun caiz olduğunu, aklî yönden yadırganacak bir husus bulunmadığını belirtmişlerdir. Çünkü onlara göre de ictihat, şer'î delillerden biridir ve buna her devirde ihtiyaç vardır.

Ancak nass-ı ilâhî inmediği ve ihtiyaç da duyulduğu bir zamanda peygamberlerin ictihatta bulunması caizdir. Onlarla diğer müctehitler arasındaki fark şudur: Peygamberler ictihatlarında fazla hata yapmazlar. Diğer ictihat seviyesinde olan ilim adamları ise, bazı konularda hatâ yapabilirler.

Bazı ilim adamlarına göre ise, peygamberler ictihatlarında hiç hatâ yapmazlar. Davud Peygamber'in koyunlar hakkındaki ictihadı hatâ değil, daha uygun olanına isabet etmemektir. Nitekim bir adam Resûlüllah (A.S.) Efendimize: «Ne dersin ya Resûlellah! Sevabını Allah'tan bekleyerek O'nun yolunda öldürülürsem, artık benimle cennet arasında bir engel kalır mı?» diye sorduğunda, Efendimiz (A.S.) ona : «Hayır bir engel kalmaz» diye cevap verdi. Az sonra onu çağırarak şunu ilâve etti: «Ancak (kullara olan) borçların müstesnâ.. Cebrâil (A.S.) bana bunu böyle haber verdi.» (1) diye cevap verdi.

Ayrıca bir kadın Peygamber (A.S.) Efendimizden iddet (şer'î bekleme süresin)den sordu. Peygamber (A.S.) ona: «Dilediğin kadar iddet yap» buyurdu. Az sonra ona: «Kitap eceline erişinceye, yani gerekli şer'î bekleme süresi sona erinceye kadar, otur» diyerek ayrı bir hüküm bildirdi. (2) Bu sürenin üç temizlenme veya üç ayhali görme ile sınırlandığı yine Kur'ân'da belirtilmektedir.

Bu olay da gösteriyor ki, Peygamberler (salât-ü selâm hepsine olsun) ictihatta bulunmuşlardır ve bazan daha uygun olana isabet edememişler de Melek Cebrâil, daha uygun olanı bildirmiştir.

Peygamberler dışında diğer müctehitlere gelince: Hem hatâ, hem de sevap kaydedebilirler. Nitekim İbn Kasım, İmam Mâlik'ten ashabın farklı görüşlerinden sorduğunda, ona şu cevabı vermiştir: «Hatâ da olabilir, sevap da olabilir. Onların bütün söz ve görüşleri hak değildir.» (3)

Ayrıca ilgili âyet, bir müctehidin kendi ictihadından vazgeçip diğer müctehidin ictihadını benimsemesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir.

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 11/308
(2) » » » »
(3) » » 11/311

DAĞLARIN VE KUŞLARIN TESBİHİ

(وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ) **«Davud'la beraber tesbîh etsinler diye dağlara ve kuşlara baş eğdirdik. (Evet) biz idik (bunları düzenleyip) yapanlar.»**

Varlık âleminde Cenab-ı Hakk'ı tesbîh etmeyen hiçbir şey yoktur. Canlı-cansız ne varsa, kimi kalbi ve diliyle, kimi durumu ve özelliğiyle -yaratıldığı sünnete bağlı kalarak- tesbîhlerini sürdürmektedirler. Ne var ki çoğumuz onların tesbîhini anlayamıyoruz. Gökteki mevcut sistemlerin hareketinden atom çekirdeğinin etrafındaki elektronların hareketlerine kadar büyük-küçük her şey kurulu düzende hılkatına bağlı kalarak tam ahenk içinde hareketini devam ettirmekte ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın kanunlarına başeğerek O'nu tesbîh ve tenzîh etmekteler.

Peygamberlerin ruhî yapıları kutsî âlemden devamlı güç ve ilhâm aldıkları, sık sık ilâhî vahya mazhar oldukları için çok daha duyarlı ve ilâhî sırları daha fazla farkedecek bir düzeydedirler. Bütün peygamberlerde bu hal çok belirgindir. Bu tür yetenekler daha çok onlara verilmiştir. Ancak her birinin ruhunun kendine has özel bir belirginliği söz konusudur ki, o her dem faaliyet halindedir. Davud Peygamber'in de dağların ve kuşların tesbîhlerini anlaması ve onların bu kadri yüce peygamberle birlikte Allah'ı tesbîhe dalması, onun özelliklerinden biri ve en belirgin olanıdır.

Yoksa bazı klasik tefsîrlerin anladığı ve anlattığı gibi, dağlar ve kuşların insanlara has şekilde tesbîhte bulunup seslerini, yine insanların anlayabileceği bir dille yerine getirdikleri söz konusu değildir. Gerçi böyle bir olayın meydana gelmesi bir mu'cize sayılabilir ve bir peygamber için mümkündür. Ama devam etmesi ve insanların da buna şahit olması, sünnetullaha uymamaktadır. Zira o takdirde aklın ve irâdenin değeri kalmaz. Olağanüstü olaya her gün şahit olanlar ister istemez inanırlardı.

Ancak sesi çok güzel olan Davud Peygamber kendine has nağme ile Zebûr'u okurken dağların yankı yapmasının, kuşların o sırada toplanıp ötmesinin mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Bu bir ilâhî teshîrdir ki, peygamberlerden yana tecelli etmesi her zaman mümkündür. Özellikle bu, Davud Peygamber hakkında çok daha belirgindir.

Âyetteki «teshîr»den maksat, dağların ve kuşların bağlı bulundukları ilâhî hılkat kanununa şaşmadan uymaları ve Davud Peygamber'in (A.S.) onlara has bu kanunu anlaması ve dağların yankısından, kuşların ötmesinden birtakım tesbîh anlamında neticeler çıkarmasıdır.

Bunların hepsini Cenab-ı Hak ezelde hazırladığı plâna göre yürütmektedir. O'nun kurduğu nizamda bir anormalliğe rastlamak mümkün değildir. Bazı şeyleri çarpık görüp ilâhî nizamı tenkit eder mahiyette ortaya çıkanlar varsa, çarpıklık onların görüş ve anlayışındadır.

Diğer bir husus da şöyledir: Âyetin açık anlatımından, dağların ve kuşların Davud Peygamber'e musahhar kılınmadığı; ancak Davud Peygamberle birlikte tesbîhe musahhar kılındıkları anlaşılmaktadır. Zira eşya insana müsahhar kılınmamış, insana hizmet vermek üzere başeğdirilmiştir, yani ona göre yaratılıp belli kanunlara bağlanmıştır.

Davud Peygamberle ilgili bu olay Kur'ân'ın üç yerinde değişik ifadelerle ve farklı belgelerle belirtilmektedir. Bunları biraraya getirip müşterek noktalar tesbit etmemiz ve hepsini birleştirip bütünleştirerek olayı daha iyi anlamaya çalışmamız daha uygun olur.

Enbiyâ Sûresinde :

Dâvud Peygamber'in (A.S.) dört kadar özelliğinden söz edilmekte ve böylece onda belirgin olan sıfatlara dikkatler çekilmektedir:

1— Davalıyla davacı arasında, kendi ictihadına dayanarak hükmetmesi ve yapılan ilhâmla oğlu Süleyman'ın daha uygun ve isâbetli bir hüküm ortaya koyması,

2— Hem Davud'a, hem de Süleyman'a (salât-ü selâm ikisine de olsun) ayrı ayrı hüküm verme yeteneklerinin ve farklı bilgilerin verilmesi,

3— Davud Peygamber'le birlikte tesbîhte bulunmaları için dağların ve kuşların musahhar kılınması,

4— Savaşın şiddetinden ve tehlikesinden korunmak için Davud Peygamber'in demir madeninden zırh yapması ve bu gibi sanatlarda uzman sayılması..

Sâd Sûresinde :

Bu sûrede ise, Davud Peygamber'in (A.S.) yedi kadar özelliği anlatılmakta ve bir bakıma Enbiya sûresindeki özellikleri biraz daha açıklanmaktadır. Şöyle ki :

1— Davud Peygamber'in güçlü ve kudretli bir peygamber, aynı zamanda hükümdar olması,

2— Hemen her hususta Allah'a yönelip gönül vermesi,

3— Sabah akşam Onunla birlikte tesbîh etsinler diye dağların musahhar kılınması,

4— Kuşların toplu halde Davud (A.S.)a uyup sabah-akşam tesbîh için musahhar kılınması ve hepsinin de ona yönelip uyum içinde bulunması,

5— Mülkünün sağlam temellere oturtulması,

6— Kendisine hikmet verilmesi,

7— Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt etme yeteneğiyle kuvvetlendirilmesi..

Görüldüğü gibi, Sâd sûresindeki altıncı ve yedinci özellikler, Enbiyâ sûresindeki ikinci sırada yer alan özelliği açıklamaktadır.

Enbiyâ sûresinde sadece dağların ve kuşların Onunla beraber tesbîh ettikleri belirtilirken, Sâd sûresinde bu tesbîhlerin sabah ve akşam vakitlerinde yapıldığı açıklanır.

Yine Enbiya sûresinde, kuşların onunla beraber tesbîh etmeleri için musahhar kılındıkları belirtilirken, Sâd sûresinde kuşların toplu halde onun nağmelerine uyum sağladığı anlatılır.

Ve Sâd sûresinde yer alan beşinci ve altıncı maddelerdeki özellikle, Enbiyâ sûresindeki birinci maddeye açıklık getirilir. Fazla olarak da Sâd sûresinde anılmadığı halde Enbiyâ sûresinde Davud Peygamber'e (A.S.) zırh yapma sanatının öğretildiği konu edilir.

Sebe' sûresinde ise, Davud Peygamber'in bu özellikleri üç madde halinde belirtilerek az farkla konu aydınlatılır ve nasıl bir zırh yaptığının kısmen ayrıntıları anlatılırken bilhassa şu noktaya işarette bulunulur: Mekke'de İslâm aleyhine koparılan fırtına, sergilenen saldırı, sahnelenen işkence ve çeşitli sataşmalar sürüp giderken, Cenâb-ı Hak, güçlü ve kudretli bir peygamber, aynı zamanda hükümdar olan Davud Peygamber'i misal veriyor. Bununla İslâm'ın yakında çok daha güçlü ve kudretli olan son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) liderliğinde büyük bir devlet oluşturacağını müjdeliyor. Sonra da Davud'un (A.S.) bazı özellikleri şöyle sıralanıyor:

a) Davud Peygamber'in özelliklerinden biri de, Allah'a çokça yönelip gönül vermesi idi. Bu tevekkül, teslimiyet ve rıza Hz. Muhammed (A.S.)da doruğuna eriştirilmişti. O bakımdan zafer mutlaka Onun olacaktı.

Böylece Sebe' sûresinin (b) maddesindeki ifade, Sâd sûresinin bir ve ikinci maddesindeki hususları az değişik bir anlatımla kuvvetlendirmekte ve bir yönüyle de değişik bir özellik arzetmektedir.

b) Dağların da Davud'la (A.S.) beraber sabah-akşam tesbîh ettiği şöyle belirtiliyor: «Ey dağlar ve kuşlar! onunla beraber tesbîhte bulunup sesinizi çıkarın.»

Bu anlatım, dağların ve kuşların ses çıkartarak tesbîhe katıldıklarını gösteriyor ki bu, az yukarıda değindiğimiz gibi, dağların yankı yapması ve kuşların da toplanıp kendilerine has bir nağme tutturması anlamına gelir. Zira kuşların belirtilen durumu tamamiyle meleklerin ilhamına, sevk ve idaresine dayanmaktadır. Çünkü canlıları, hılkat kanunlarına göre hizmete sevkeden, görevli meleklerdir.

c) Demir'in Davud Peygamber'e yumuşatıldığı konu ediliyor. Bu, ilâhî sünneti bilmeyen bazı kimselerin sandığı gibi, demir onun elinde hamur gibi yumuşatılmış değildir. Bütünüyle, belli ısı derecesinde demiri erittiğine işârettir. Nitekim o çağda ön asyada demir madeninden çeşitli harp aletlerinin ve silahlarının yapıldığı bilinmektedir. Bilhassa demirin bir sanayi ürünü olarak işletilmesinin, Hitit'lerden hemen sonra Önasya'da yaygınlaştığını tarihçilerimiz kaydetmektedir.

Ayrıca Davud Peygamber'in yaptığı ve yaptırdığı zırhların belli bir ölçü ve hesaba göre imal edildiği ve sanat değeri taşıdığı da 11. âyetten anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, üç ayrı yerde Davud Peygamber'in kıssası anlatılırken, biri diğerini açıklamakta ve az değişik bilgiler verilmektedir.

En önemli noktalarından biri de, M.Ö. XI. yüzyılda hangi madenden daha çok yararlanıldığı ve savaş için ne gibi korunma aletlerinin imal edildiğidir.

Böylece Kur'ân'daki bu tekrar da farklı bilgiler getirmekte, konunun önemli olduğu belirtilerek idrâkleri uyanık tutmakta ve Davud Peygamber'in dağ eteklerinde ormanlar içinde o tatlı, çekici muhrik sesiyle Zebur okuduğu, Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh edip ilâhî söylediği; böyle bir ortam içinde dağların o güzel nağmeye yankı ile karşılık verdiği, kuşların toplanıp aynı nağmelerin havasına katılarak uyum sağladığı, değişik bir bilgi olarak verilirken o asırda demir madeninin işletildiğine de parmak basılmakta ve araştırıcılara ipucu verilmektedir.

ZIRH YAPMA SANATI

(وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ) **«Sizin için, sizi kendinizin (savaş) şiddetinden korumak için Davud'a, giyilecek şekilde (zırh imal etme) sanatını öğrettik. Artık siz (bunca nîmetlere) şükredenler misiniz?»**

Zırh : Çeşitli maddelerden ve farklı biçimlerde imal edilip kullanılan

koruyucu anlamda savaş araçlarından biridir. Tarihi çok gerilere uzanır. Yapılan ciddi araştırmalara göre: Demir, az önce belirttiğimiz gibi Ön Asya ülkelerinde M.Ö. 1100 yıllarından sonra yayılmış ve her türlü alet ve silahın yapımında kullanılmıştır. Davud Peygamber de M.Ö. 1015-975 yıllarında hüküm sürdüğüne göre bu madenden yeteri kadar yararlandığı anlaşılıyor, Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: **«Sizden hiçbiriniz elinin emeğinden daha hayırlısını yememiştir. Şüphesiz ki Allah'ın peygamberi Davud (A.S.) elinin emeğinden yeyip geçinirdi.»** (1)

«Ona demiri yumuşattık» buyurulması, yukarıda da belirttiğimiz gibi, demirin onun elinde mum haline getirilmesi demek değildir. Ocakta eritme becerisinin kendisine verildiğine işârettir. Nitekim o çağa ait kalıntılar üzerinde yapılan arkeolojik araştırmalar neticesi birçok bölgelerde demir ocaklarına rastlandığı bilinmektedir.

Şüphesiz Davud Peygamber'in (A.S.) savaştaki başarıları, idarecilikteki muvaffakıyeti, oluşturduğu sistemdeki üstün becerisi, elindeki sanatı ve Cenâb-ı Hakk'a kulluk ve ibâdetteki teslimiyet ve devamlılığı İsrâil oğulları için şükredilecek güzel nîmetlerdendir. Zira onların güçlü bir devlet kurmasını ancak Davud Peygamber (A.S.) gerçekleştirmiştir.

SÜLEYMAN PEYGAMBER VE EMRİNE VERİLEN RÜZGÂR

Süleyman Peygamber, Davud Peygamber'in oğludur. Babasından hemen sonra İsrâil oğulları'nın başına geçmiş ve onlara uzun süre altın devri yaşatmıştır. O da babası gibi, hem peygamber, hem de hükümdardı. M.Ö. 970'e doğru hükmettiği söylenir.

Tevrat'ta ona özel bir bölüm ayrılmış ve «Süleyman Meseleleri» başlığı altında toplanmıştır. Yaklaşık 30 sahifelik bu bölüm onun meselelerini konu etmektedir. Ayrıca «Birinci Krallar» kitabında hem Dâvud Peygamber'e, hem de oğlu Süleyman Peygamber'e geniş yer verilmiş ve özellikle Süleyman Peygamber'le ilgili birçok olaylar nakledilmiş ve aynı zamanda bir peygambere yakışmayacak birtakım davranışlardan söz edilmiştir ki, onları buraya nakletmeğe gerek görmedik.

Kur'ân-ı Kerîm'de ise dört ayrı yerde bu peygamberden söz edilmekte ve onun hayatı, başarıları, hizmetleri hakkında çok kısa, fakat özlü ve yeterli bilgiler verilmektedir. Buna paralel olarak da Kur'ân bir peygambere yakışan ne ise, Süleyman Peygamber'i de (A.S.) o çerçeve içinde de-

(1) Buharî/büyû': 15- enbiyâ: 37

ğerlendirmekte ve her türlü şüpheleri, yakışıksız rivâyetleri ve Tevrat'ta meydana gelen fahiş hataları giderip en doğru bilgiyi akıl sahiplerinin gözleri önüne sermektedir.

Sözünü ettiğimiz dört yerde Süleyman Peygamber kıssası değişik anlatımlarla, farklı bilgilerle, çok yönlü mesajlarla tekrarlanır. Bunları karşılaştırmak sûretiyle kıssanın hem tamamını yansıtmış, hem de mü'minlerden yana ne gibi işâretler ve mesajlar taşıdığını belirtmek kolaylığını sağlamış oluruz. Şöyle ki :

Enbiyâ Sûresinde :

1— Süleyman Peygamber'e şiddetle esen rüzgar başeğdirilmiş, yani deniz filosuna sahip olan bu peygamberin yelkenli gemileri istenilen cihete rahatlıkla gönderilebilmiştir.

2— Şeytanların onun için dalgıçlık etmeleri ve başka önemli işlerde Onun hizmetinde bulunmaları sağlanmıştır.

Böylece bu sûrede Süleyman Peygamber'in birçok özelliklerinden ikisi konu edilmekte ve Onun karada ve denizde çok başarılı işler gördüğü belirtirmektedir.

Neml Sûresinde :

Süleyman peygamber kıssasına geniş yer verilerek onun dört kadar özelliğinden bahsedilmektedir. Onları da şöyle özetleyip sıralayabiliriz:

1— Ona kuşların dilinin öğretildiği belirtilir.

Bu, Süleyman Peygamber'in kuşların ötmelerinden ve cıvıldaşmalarından birbirlerine neler anlatmak istediklerini anlaması demektir. Her peygambere birtakım özellikler verildiği gibi, ona da birçok özellikler arasında bunun da verildiği açıklanır.

2— İnsanlardan, cinlerden ve kuşlardan meydana gelen büyük bir orduya kumanda ettiğine dikkatler çekilir.

Böylece Süleyman Peygamber'in cinler ve kuşlar üzerinde birtakım tasarruflara sahip olduğu anlaşılıyor. Nitekim Neml sûresinde ilgili âyetlerin tefsîrinde bu husus yeterince açıklanmıştır.

3— Karıncanın neler söylediğini anladığı ve ona göre hareket halinde olan ordusuyla «Karınca Vâdisi»nden geçerken mevcut karıncaların çiğnenmemesine dikkat ettiği açıklanır ve böylece hayvanların seslerinden ne dediklerini anladığına işaret edilir.

4— Hüdhüd kuşunun birara ortadan kaybolması ve sonra da Sebe'

ülkesinden önemli haberler getirmesi ve Süleyman Peygamber'in o ülke kraliçesine mektup göndermesi anlatılarak bu konuda geniş bilgi verilir.

Görüldüğü gibi, Süleyman kıssası Neml sûresinde daha etraflı ve farklı özellikleriyle anlatılırken bir bakıma Enbiyâ sûresindeki bölümü hem açıklamakta, hem de tamamlamaktadır.

Sebe' Sûresinde :

Bu sûrede Süleyman Peygamber'in üç ayrı özelliği daha konu edilerek onun hakkındaki bilgimize yenileri katılmış oluyor. Şöyle ki :

1— Esen rüzgarla bir aylık mesafedeki ülkelere deniz filosunun gidip geldiği belirtilir. «Sabah bir aylık, akşam bir aylık» sözünden maksat, bu iki vakitte onun arzusuna uygun esen rüzgarın bir aylık mesafeye kadar devam ettiğidir.

2— Bakır yataklarını işlettiği ve kurdurduğu ocaklarda su gibi bakır akıttığı anlatılır.

3— Cinlerin onun emrine verildiği, verilen emirleri yerine getirmeyenlere ceza verildiği üzerinde durulur. Böylece Enbiyâ sûresindeki ikinci madde biraz daha açıklanır.

4— Cinlerden birçok uzman ustaların Süleyman Peygamber için heykeller, kaleler, lengerler, büyük kazanlar yaptıklarına dikkatler çekilerek Sâd sûresinde 37. âyette geçen «benna'» tabiri açıklanır.

5— Sonra da Süleyman Peygamber'in ölüm olayı konu edilerek ibretli bir misal mahiyetinde verilir.

Sâd Sûresinde :

Bu sûrede ise, diğer sûrelerde geçen üç özelliği değişik kelimelerle anlatılır, ayrıca onlarda anlatılmayan iki ayrı özelliğine değinilerek bu peygamber hakkında en doğru bilgi demeti tamamlanmış olur.

Burada geçen iki ayrı özelliği :

1— Ata meraklı olduğu ve onları yetiştirip beslettiği anlatılır.

2— Tahtının üzerine bir ceset konularak Süleyman Peygamber'in ciddi bir imtihandan geçirildiğine atıf yapılır. (1)

Konumuzu oluşturan âyette, az önce kısaca değindiğimiz gibi, rüz-

(1) Geniş bilgi için bak: Neml Sûresi : 15-44; Sebe' Sûresi: 12-14; Sâd Sûresi : 31-40. âyetlerin tefsîri

garın Süleyman Peygamber'in (A.S.) emrine verilmesi kapalı bir anlatımla belirtilmektedir. Klâsik tefsîrlerden bir kısmında, Süleyman Peygamber'in büyük bir tahtı bulunduğu ve emrinde olan rüzgarla bu tahtın havada uçtuğu hikâye edilirse de, isrâiliyat mahiyetinde bir rivâyet olmaktan öteye geçmez.

Aslında bu, Süleyman Peygamber'in (A.S.) Kızıldeniz ile Umman körfezi arasında seyreden ve yelkenle çalışan büyük çapta donanmasının bulunduğuna yönelik bir ifadedir. Allah'ın sebepleri onun donanmasından yana kolaylaştırıp şiddetli rüzgar estirmesi, donanmanın süratle yol almasını sağlıyor ve her defasında rüzgar donanmanın varmak istediği cihete doğru esiyordu.

Böylece Süleyman Peygamber'in (A.S.) hem karada, hem denizde üstün bir hâkimiyet kurduğu ve bunu ölümüne kadar devam ettirdiği anlaşılıyor.

MÜBAREK KILINAN YER

(وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ) **«Süleyman'a şiddetle esen rüzgarı başeğdirdik; onun emriyle mübarek kıldığımız yere akıp eserdi ve biz her şeyi bilenleriz.»**

Müfessirler bu yerin Şam olduğunu söylerlerse de, bu bir tahminden ibarettir. Adı geçen peygamberin hazırladığı ticarî ve askerî donanmanın Lâzikiye'ye kadar geldiğini tesbit etmek çok zor. Kızıldeniz'de seyrettiği ise, bazı tarihçiler ve bir de Yahudi Ansiklopedisi tarafından araştırılıp belirtilmiştir. Fenikeli'lerle ticarî işlerde bulunduğu ve Akabe körfezinden Kızıldeniz'e açıldığı, böylece Umman körfezi ile Aden körfezi arasında mekik dokuduğu sanılmaktadır. Nitekim «Tevrat I. Krallar» bölümünde Süleyman Peygamber'in ticarî alanda deniz yoluyla işleyen gemilerinden söz edilir, şöyle ki :

«Süleyman günlerinde gümüş bir şeyden sayılmazdı. Çünkü Hiramın gemileriyle beraber kralın denizde Tarşiş gemileri vardı. Tarşiş gemileri üç yılda bir kere altın ve gümüş, fil dişi ve maymunlar ve tavus kuşları ile yüklü olarak gelirlerdi.» (1)

---

(1) Tevrat/I. Krallar : 10/21, 22

DALGIÇ ŞEYTANLAR

(وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ) **«Şeytanlardan da onun için dalgıçlık edenleri ve daha başka işleri görenleri başeğdirdik; onun buyruğuna verdik ve onları koruyup disiplin altında tutan biz idik.»**

Önce «şeytan» ismi üzerinde duralım. Bu, «uzaklaştı» anlamına gelen «şatane» fiilinden, ya da «öfkesinden yanıp kavruldu» mânasına gelen «şâte-yeşîtu» fiilinden türetilmedir.

Ebû Ubeyde, «Şeytan'ın fena huylu edepsiz olan cinden, insandan ve hayvandan her biri hakkında kullanılan bir isim» olduğunu söylemiştir. (1)

Bunun gibi her kötü ahlâka da «şeytan» denildiği vakidir. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz **«Hased bir şeytandır. Öfke de bir şeytandır»** buyurmuştur. Bu manayla âyet üzerinde iki farklı yorum yapılmıştır:

a) «Şeytanlar» isminden, ateşten yaratılan ve ilâhî buyruğa karşı gelen İblîs'in zürriyeti kasdedilmektedir ki, bu durumda cinlerin Süleyman Peygamber'in emrine verildiği belirtiliyor.

Nitekim Neml sûresinde : **«Süleymân'ın (buyruğu gereği) cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen ordusu toplanıp biraraya getirildi...»** buyuruluyor. (2) Ayrıca cinlerden bir ifritin: **«Sen yerinden henüz kalkmadan ben onu sana getiririm..»** demesi, yani Sebe' melikesi Belkis'in tahtını çok kısa bir zamanda alıp getirebileceğini belirtmesi bu yorumu destekliyor.

Sebe' sûresinde ise, bu konu şöyle açıklanmaktadır: **«Cinlerden de Rabbının izniyle onun ellerinin altında çalışanlar vardı. Onlardan buyruğumuzun gereğini yapmayıp sapanlara çılgın ateşin azabını tattırdık.» (3)** Sâd sûresinde de aynı olayın değişik safhaları anlatılıyor.

b) «Şeytanlar»dan maksat, içleri kin ve öfkeyle dolup taşan cinler, yani başka yerden getirilen ve soyu-sopu bilinmeyen yabancılardır.

Bu yorum ve ihtimale göre, Süleyman Peygamber (A.S.) güçlü ordusu ve sağladığı geniş otorite ile sapık putperestleri, inkârcı şaşkınları top-

---

(1) Bilgi için bak : Mu'cemu Müfredati-i Elfazi'l-Kur'ân: Ştn maddesi
(2) Neml Sûresi : 17
(3) Sebe' Sûresi : 12

layıp kendi ülkesinde çalıştırmış ve onların sanatkârlarından yararlanmıştır.

Ancak bu yorum pek isabetli değildir. Çünkü Süleyman (A.S.) güçlü bir hükümdar olmakla beraber, aynı zamanda peygamber idi. İnsanları toplayıp bazı imparator ve kralların uyguladığı gibi, karın tokluğuna çalıştırdığı ve onları kendi ülkelerinden, ev halkından koparıp köle misali iş gördürdüğü düşünülemez. Peygamberlerin hepsi de âdildirler. İnsanları hiç bir zaman köle gibi çalıştırmaya cevaz vermezler. O halde birinci yorum daha isâbetlidir diyebiliriz. Allah daha iyisini bilir.

Hem Süleyman Peygamber'in çalıştırdığı ve yararlandığı işçiler ve ustalar cinlerden değil de insanlardan olsaydı, Kur'ân'ın bunu konu edinmesine pek gerek kalmazdı. Zira birçok imparatorların ve kralların yaptıkları savaşlarda insanları sürüler halinde esir edinip kendi ülkelerinde ağır işlerde çalıştırdıkları bilinmektedir. O bakımdan Süleyman Peygamber'in (A.S.) böyle bir yola sapması, hem önemli bir olay değil, hem de peygamberlik mertebesiyle bağdaşmamaktadır.

DAVUD (A.S.) İLE SÜLEYMAN (A.S.) KISSALARININ TEKRARI

Bu iki peygamberin kıssaları, yukarıda da açıkladığımız gibi, Kur'ân'ın birkaç yerinde tekrar edilmektedir. Hemen hepsinde müşterek nokta olarak şu husus tebarüz ettirilir: Her iki peygambere Cenâb-ı Hakk'ın büyük lûtuf ve ihsanları olmuş ve her nîmet âdeta birer mu'cize ölçüsünde tecelli etmiştir. Bununla beraber her tekrar yeni bir bilgi, ayrı bir hakikatı yansıtmakta, mü'minlere başka başka mesajlar vermektedir.

Bu olayın dört yerde tekrarlanmasının bir diğer hikmeti şu üç noktada toplanıyor:

1— Tevrat'ta insan elinin yaptığı tahrifatı düzeltmek,

2— Yahudilerin dikkatini gerçeğe çekip, Kur'ân'ın bütünüyle hakikati yansıttığını göstermek suretiyle onları İslâmiyete ısındırmak,

3— Davud ve Süleyman (salât-ü selâm ikisine de olsun) çağında hangi madenlerin daha çok işlendiği ve gerek askerî alanda, gerekse diğer alanlarda sanayie önem verildiği hakkında bilgi vermek ve peygamberlerin dünya işlerini de yürüttüğünü belirtmek..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yahudilere altın devri yaşatan Davud (A.S.) ile Oğlu Süleyman (A.S.)dan bahsedildi. Allah'ın onlara verdiği yüksek nîmetlere dikkatler çekildi ve bu arada tarihî bilgiler aktarıldı. Mü'minlerin teknolojiye çok önem vermeleri ve günün şartlarına göre donatılmış ordulara sahip bulunmaları ilhâm edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, beş peygamberin kıssasından özetler verilerek, kâfirlerin amansız saldırılarına maruz kalan Resûlüllah (A.S.) ile yakın arkadaşları teselli ediliyor ve kurtuluşun yakın olduğuna işâretle sabırlı olmaları isteniliyor.

——oOo——

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ اَنّ۪ي
مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَ ﴿٨٣﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ
فَكَشَفْنَا مَا بِه۪ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ
مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِد۪ينَ ﴿٨٤﴾
وَاِسْمٰع۪يلَ وَاِدْر۪يسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِر۪ينَ
﴿٨٥﴾ وَاَدْخَلْنَاهُمْ ف۪ي رَحْمَتِنَا اِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٨٦﴾
وَذَا النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ
فَنَادٰى فِي الظُّلُمَاتِ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنّ۪ي

كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ
الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

M E Â L İ :

83— Eyyûb'u da an, hani bir vakit o, Rabbına şöyle (boyun eğip) seslenmişti: «Doğrusu dert ve maraz bana gelip sürtündü. Sen ise merhamet edenlerin en çok merhametlisisin.»

84— Onun duâsını kabul etmiş, kendisinden o dert ve marazı gidermiştik ve bizden bir rahmet, ibâdete gönül verip devam edenlere bir anı olmak üzere ona, ailesini, onlarla beraber (kaybettiklerinin) bir mislini de vermiştik.

85— İsmâil, İdris ve Zelkifl'i de an, hepsi de sabredenlerdi.

86— Onları rahmetimize aldık. Şüphesiz ki onlar iyi-yararlı kişilerdendi.

87— Zünnûn'u da an, hani bir vakit o öfkelenerek gitmişti de kendisini hiç sıkıştırmıyacağımızı sanmıştı; ne var ki o karanlıklar içinde, «senden başka ilâh yoktur, seni tenzîh ederim; doğrusu ben kendime haksızlık edenlerdenim» diye duâ etmişti.

88— Onun duâsını kabul ettik de kendisini üzüntü ve sıkıntıdan kurtardık. İşte biz, mü'minleri böyle kurtarırız.

İLGİLİ HADÎSLER

«İnsanlardan en şiddetli belâya uğrayanlar, peygamberlerdir. Sonra derece derece farkeder. Kişi dindarlığı ölçüsünde belâya uğrar. Dinine sımsıkı bağlı ve köklü bir dindarlığı varsa, belâsı (o nisbette) şiddetlenir. Dininde zayıf ve yufka ise, o da dindarlığı nisbetinde belâya uğrar. Kul yeryüzünde hatâsız (günahsız) yürüyünceye kadar belâ ondan ayrılmaz.» (1)

«Bir ara Eyyub Peygamber (A.S.) çıplak bir vaziyette yıkanırken üzerine altından bir çekirge düşüverdi; o da onu elbisesinin içine attı. Bunun

(1) Tirmizî/zühd: 57- İbn Mâce/fiten: 23- Dâremi/rikak : 67

üzerine Rabbı ona : «Ya Eyyûb! o gördüğün şeyden seni müstağnî kılmadım mı?» buyurunca, o : «Evet ya Rabbî! ama benim için senin bereketine karşı istiğna (doygunluk) yoktur» diye cevap verdi.» (1)

EYYUB PEYGAMBER (A.S.)

Kitab-ı Mukaddes'in 40 sahifelik bir bölümü Eyyûb Peygamber'le ilgilidir. Uts ülkesinden (2) olduğu belirtilir. Allah'ın hem ona geniş mal ve mülk verdiği, hem de çetin bir sınavdan geçirdiği anlatılır. Ayrıca şeytanın ona musallat olduğuna dikkatler çekilir ve sonunda her şeyini kaybettiği üzerinde durularak onun ne kadar sabırlı olduğuna parmak basılır. Aynı zamanda şiddetli bir hastalığa yakalanıp çok ıstıraplı günler geçirmesine rağmen Allah'tan hiçbir zaman ümidini kesmediği, olayların kahredici darbeleri altında dengesini kaybetmediği açıklanır.

Sonra da şeytanın Eyyub Peygamber'e nasıl musallat olduğu ve onunla Allah arasında bu konuyla ilgili geçen söyleşiye geniş yer verilerek olay mecrasından saptırılır ve bir hikâyeye dönüştürülür. Arkasından Eyyub Peygamber'in ağzını açtığı ve belâlı geçen gün ve geceleri, ay ve yıldızları lânetlediği anlatılarak bir peygambere yakışmayan ölçüsüzlükler sıralanır.

Kur'ân-ı Kerîm'de ise, Enbiyâ ve Sâd sûrelerinde Eyyub Peygamber'in Allah'a olan bağlılığı ve her şeyini kaybetmesine rağmen ümidini yitirmediği; üstün bir sabır gösterip teslimiyet gösterdiği çok özlü, ibretli ve anlamlı noktalarıyla anlatılır. Böylece Kitab-ı Mukaddes'teki bazı lüzumsuz, ölçüsüz ilâveleri ve o yüzden meydana gelen yanlışları düzeltir.

Müfessirlerin bir kısmı Eyyub Peygamber hakkında da bazı dayanaksız rivâyetlere, münker ve zayıf hadîslere yer vermişlerdir. Oysa önemli olan, olayın teferruatı değil, ibret ve öğüt alınacak safhaları, yönlendirici mesajlarıdır:

Kur'ân'da Eyyub Peygamber'den birkaç yerde söz edilirse de, daha çok Enbiya ve Sâd sûrelerinde onun kıssası açıklanır. Diğer yerlerde sadece isminden ve yararlı amellerde bulunan bir kul olduğundan söz edilir.

Kıssanın iki ayrı yerde anılması, değişik öğütler, farklı hikmetler ve başka başka mesajlar yansıtmaya yönelik olmakla beraber, olay hakkında idrâkleri uyanık tutma hikmeti de söz konusudur.

(1) Buharî/gusül: 20, enbiyâ: 20, tevhîd: 35- Nesâî/gusül: 7- Ahmed: 2/314
(2) Tevrat'ta sözü edilen bu ülkenin bugün hangi isimle anıldığını tesbit edemedik.

Enbiyâ Sûresinde:

a) Eyyub Peygamber'e (A.S.) dert ve musîbet dokunduğu anlatılır ve Onun tam teslimiyet içinde Allah'ın merhametine sığındığı belirtilir.

b) Duâsının kabul edildiği ve kaybettiği mal ve mülkün bir kat fazlasıyla kendisine verildiği hatırlatılır.

c) Onunla ilgili olayın ibâdete devam edenler için ibret ve öğüt alınacak bir anı olduğuna dikkatler çekilir.

Sâd Sûresinde :

a) Eyyub Peygamber'e dokunan sıkıntı, yorgunluk ve işkencenin şeytandan kaynaklandığı üzerinde durulur.

b) Verilen ilâhî emir üzerine ayağını yere vurmak suretiyle soğuk bir suyun fışkırması ve o suda yıkandığı ve şifa bulduğu açıklanır.

c) Kaybettiği aile ve malının bir kat fazlasıyla kendisine verildiği ve bunun akıl sahipleri için bir öğüt olduğu belirtilir.

d) Daha önce yaptığı yemini yerine getirmesi hususunda eline bir demet sap alıp (eşine) vurmasının telkîn edildiği konu edilir ve onun Allah yanında seçkin, hayırlı bir kişi olduğuna atıf yapılarak konu noktalanır.

Böylece iki sûreden her birinde bazı bölümlerine yer verilen Eyyub (A.S.) kıssasının asıl mana ve mahiyeti anlaşılır. Sâd sûresindeki âyetle Enbiyâ sûresindeki âyete açıklık getirilir ve Eyyub Peygamber'in cilt hastalığına yakalandığına işâret edilir ve bunun için yerden kaynayıp çıkan maden suyunda yıkanmak suretiyle bu hastalıktan kurtulduğu dolaylı şekilde anlatılır.

Sonra da önemli bir hususa parmak basılarak, cilt hastalığının bulaşıcı türden olduğu, mikropla ilgili bulunduğu imâ edilir. Zira ateşten yaratılan İblîs'in zürriyetinden her birine «şeytan» denildiği gibi, zararlı haşereye, mikroplara da «şeytanlar» denildiğini şu hadîsten öğreniyoruz: **«Azîz ve Celîl olan Allah cinni üç sınıf üzere yaratmıştır: Bir sınıfı yılanlar, akrepler ve yerdeki haşerattır. Bir sınıfı havadaki rüzgar gibidir. Bir sınıfı da üzerlerine hesap ve ıkab gerekenlerdir......» (1)**

(1) El-Hakim- İbn Ebî Dünya- Ebû Şeyh- İbn Murdeveyh: Ebû Derdâ (R.A.) den- Câmiussağîr : 1/5 (İmam Süyûtî'ye göre, hadîs zayıftır).

MEVCUT NÎMETİN ELDEN ÇIKMASI

Kur'ân-ı Kerîm burada bir diğer önemli konu üzerinde durarak mü'minleri aydınlatmaktadır. Şöyle ki: İnsan için dünyada üzücü olaylardan, sıkıcı azaplardan biri de mevcut nîmetin elden çıkıp gitmesidir. İmanı olmayanlar veya imânı zayıf olanlar böyle bir musîbet ve felâkete pek tahammül edemezler. Kimi büsbütün dinden imândan çıkar, kimi de aklî dengesini kaybedip timarhanelik olur. Bir kısmı da intihar edecek kadar kendini kaybeder. Şüphesiz, bu gibi musîbet ve felâketler karşısında böylesine tahammülsüzlük göstermek, imtihanı tamamiyle kaybetmek ve her iki hayatın mutluluk va'deden havasından mahrum kalmak demektir. O bakımdan Cenâb-ı Hak, sözünü ettiğimiz konuda Eyyub Peygamber'i misal veriyor ve mutlu sonucun sabredenlere yöneleceğini hatırlatıyor. (1)

EYYUB (A.S.) KISSASINDAN ÖĞÜTLER VE MESAJLAR

1— İnsanoğlunun ömrü sınavlarla doludur.

2— Kişi Allah'a dosdoğru imândan sonra dinine bağlı ve bağlılıkta samimi olduğu nisbette belâ ve imtihanla karşılaşır. Zira dert ve belâ nîmetin kıymetiyle paralel yürür.

3— İmanın en sağlam kalesi, Allah'a ümit bağlayıp olaylar karşısında dayanma gücünü ortaya koymaktır.

4— Başa gelen dert ve sıkıntıdan, insanlara değil Cenâb-ı Hakk'a arz-ı hal etmek gerekir. Çünkü O, merhamet edenlerin en çok merhametlisidir. Kendisine ümit ve samimiyetle yönelen kullarını sever ve merhamet eder.

5— Nitekim Eyyub Peygamber (A.S.) belirtilen doğrultudan ayrılmadığı için duâsı kabul olunmuş; sıhhatına kavuşmakla beraber, mal ve evlâttan kaybettikleri bir misli fazlasıyla kendisine verilmiştir.

6— Hayatta en sıkıcı azâplardan biri, mevcut nîmetin elden gitmesidir. O halde mevcut nîmetin şükrünü yerine getirmek vâciptir. İlâhî bir sınav olarak elden gidince de Allah'a tam teslimiyetle yönelip ümit bağlamak gerekir. Eyyub Peygamber (A.S.) bunun en güzel misallerinden birini vermiştir. Zaten Kur'ân'da onun duâsının kabul edildiği belirtilirken, **«İbâdete gönül verip devam edenlere bir anı olmak üzere..»** ifadesiyle onun öğüt ve ibret alınacak bir misal olduğu hatırlatılmaktadır.

---

(1) Geniş bilgi için bak : Sâd sûresi : 41-44. âyetlerin ve İbrahim sûresi: 7. âyetin tefsiri

İSMAİL, İDRİS VE ZELKİFL (A.S.)

(وَاِسْمٰعِيلَ وَاِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ) **«İsmail, İdris ve Zelkifl'i de an. Hepsi de sabredenlerdi.»**

Az yukarıda Eyyub Peygamber kıssasından bir özet verildi. Ancak bu peygamberin nerede görev yaptığı, nereli olduğu belirtilmedi. Klâsik tefsîrlerde birçok dayanaksız rivâyetlere yer verilmiştir. Onları buraya naklетmeyi uygun görmedik. Onun Süleyman Peygamber'den hemen sonra yaşadığı sanılmaktadır. O bakımdan M.Ö. 8. yüzyılda yaşadığı söylenebilir. Süleyman Peygamber'den sonra o kesimde gönderilen peygamberlerin çoğunun İsrâil oğullarından olduğuna bakılırsa, Eyyub Peygamber'in de onlardan olduğu ağırlık kazanır.

İsmail Peygamber'e (A.S.) gelince, onun Hz. İbrahim (A.S.)ın oğlu olduğunu ve henüz kundakta iken anası ile birlikte, Hz. İbrahim (A.S.) tarafından getirilip Mekke'ye yerleştirildiğini biliyoruz. Bu konuda bizim için en kuvvetli dayanak, İbrahim Sûresi 37. âyettir. Ayrıca siyercilerin naklettikleri rivâyetler de bu doğrultudadır. (1)

İdris Peygamber (A.S.) hakkında birtakım farklı tesbit ve görüşler vardır :

a) İbn Cerîr et-Taberî'ye göre : Asıl adı Ahnoh'tur. (2) Lübabu't-te'vîl sâhibi Alâeddin Ali de aynı görüştedir. (3) Meryem sûresi 56. âyetin tefsîrinde belirtildiği gibi, Ahnoh, Nuh Peygamber'in babasının dedesidir. (4)

b) Tevrat üzerinde araştırma yapanlar ise, Tekvîn kitabında ismi geçen Hanok'un İdris olduğunu söylerler. Meryem sûresinde de belirtildiği gibi, Tevrat bu zattan bahsederken şu ifadeye yer verir: «Ve Hanok'un bütün günleri üç yüz altmış beş yıl oldu ve Hanok Allah ile yürüdü ve gözden kayboldu. Çünkü onu Allah aldı.» (5)

«Allah ile yürüdü ve gözden kayboldu. Çünkü onu Allah aldı» sözünden onun göğe yükseltildiği anlaşılıyor. Böylece Nuh Peygamberden önce gelip geçtiği ağırlık kazanıyor. Allah daha iyisini bilir.

Diğer bir husus ise, Kur'ân-ı Kerîm'in, Tevrat'ın bu anlatımındaki hata-

(1) Bilgi için bak : Meryem sûresi : 54-55 âyetlerin tefsiri
(2) Camiu'l-beyân Fî Tefsiri'l-Kur'ân: 17/58
(3) Lübabu't-te'vîl : 3/273
(4) Bilgi için bak : Meryem sûresi : 56-57. âyetlerin tefsîri
(5) Tevrat/Tekvîn : 5/23, 24

yı düzelttiği ve İdris'in yüksek bir mekâna yükseltildiğini haber verdiğidir.(1)

Zelkifl (A.S.) hakkında da hayli farklı görüşler ortaya konulmuş ve birçok rivâyetlere yer verilmiştir. Asıl adının ne olduğu bilinmemektedir. Hz. Nuh'un (A.S.) oğullarından olduğu söylenirse de, sağlam dayanak gösterilmediğinden bu rivayete pek itibar edilmemiştir. Ancak isim olarak iki kelimeden meydana geldiğini dikkate alanlar, «pay ve kısmet sahibi» anlamına geldiğini belirtirler. İbn Cerîr Taberî bir de bu konuda uzun bir hikâye nakleder. Sıhhatına güvenemediğimiz için tefsîrimize nakletmedik.

Adı geçen üç peygamber hakkında ilgili âyetlerle iki önemli sıfat üzerinde durulmuş ve bu açıdan mü'minlere iki ayrı mesaj verilmiştir:

Birincisi : Sabredenlerden idiler.

İkincisi : Sâlihlerden idiler..

Bu iki sıfat daha çok peygamberler hakkında kullanılmıştır. Çünkü nübuvvet görevi ancak bu iki sıfatla taşınabilir. Allah'ın emirlerini inkârcı azgınlara, ahlâksız sapıklara teblîğ edebilmek için, imân ve azim temeli üzerinde gelişen geniş sabra ihtiyaç söz konusudur. Aynı zamanda ibâdet de sabır isteyen bir konudur. Sonra da insanları Allah'ın doğru yoluna çağıran peygamberlerin, önce kendilerinin ilâhî buyruklara göre yaşamaları gerekmektedir. Onun için salih amel, yani iyi-yararlı iş işlemek bunun en belirgin ürünüdür.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, İslâmiyete hizmetle yükümlü bulunan mü'minlere her hâl-ü kârda sabırlı olmalarını ve günlük hayatlarını salih amellerle süslemelerini tavsiye ediyor. Başarılı olabilmek için bu iki sıfatla yaşamanın gerekli olduğuna işâretle, gelip geçen peygamberlerden bir kısmını misal veriyor.

Kur'ân-ı Kerîm asıl öğüt alınacak yanlarını açıkladıktan sonra onların kıssalarının detayına inmiyor; kimin kimden önce geldiğini belirtmeye gerek görmüyor. Hayatları ve başlarına gelen sıkıntıları birbirlerine benzerlik arzedenleri anmamızı tavsiye ederek bunları beş, altı grup halinde gözlerimizin önüne seriyor. Şöyle ki :

1— Hayırlı işlerde bulunup namaz ve zekât emrini ibâdetin yüksek anlamı doğrultusunda uygulayanlar: İbrahim, İshak ve Yakub.. (Salât-ü-selâm hepsine olsun).

2— Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayıran, gönülleri ve kafaları aydınlatan; insanlara öğüt veren; fenalıklardan sakınanlara ışık tutup ilâhî

(1) Bilgi için bak : Meryem sûresi : 57. âyetin tefsîri

hitâba mazhar olanlar: Musa ve Harun.. (Salât-ü selâm ikisine olsun).

3— Ahlâkî yönden çok düşük, iğrenç fiil işlemede çok ileri bir kavimle uğraşıp çetin mücadelelerde bulunan; sonunda çok azgın ve alçak olan kavminden kurtulup selâmete erişenler: Lût ve Nuh.. (Salât-ü selâm ikisine olsun).

4— Allah'ın iki ayrı lûtfuna geniş çapta mazhar kılınan; peygamberlikle dünya hükümdarlığını birarada yürütmekle emrolunan ve bu sayede büyük bir saltanat kurup İsrâil oğulları'na altın devri yaşatanlar: Davud ile Süleyman. (Salât-ü selâm ikisine olsun).

5— Büyük dert ve sıkıntılarla yüzyüze gelen, çetin sınavlardan geçirilen; Hakk'a olan teslimiyet ve güvenlerini tazeliyenler: Eyyub, İsmail, İdris, Zelkifl ve Yunus.. (Salât-ü selâm hepsine olsun).

6— Sabırlı olmakta hayli ileri bir safhada bulunan, merhamette ısrarlı olan, insanlığa iyi bir evlât bırakmada çok istekli olan: Zekeriya ve Yahyâ.. (Salât-ü selâm hepsine olsun). (1)

İSMÂİL VE İDRİS PEYGAMBERLER

Az yukarıda bu iki peygamberden kısaca bahsettik. Burada ise, Kur'ân'ın diğer sûrelerindeki ilgili âyetleri de dikkate alarak değişik bilgi vermeyi uygun gördük.

Bu iki peygamberin ana vasıfları daha çok Meryem sûresinde, biri beş, diğeri üç madde halinde belirtilmiştir.

İsmail (A.S.) :

1— Sözünde ve özünde doğru..

2— Resûl derecesinde bir peygamber..

3— Namaza devam eder ve yakınlarına namazı emreder..

4— Zekât verir ve verilmesini emreder..

5— Allah yanında «rıza mertebesi»nde bulunmaktadır. Yani Allah ondan râzı, o da Allah'tan razı idi.

Allah'a ve Hz. Muhammed'e (A.S.) imân eden her mü'min, ilâhî rıza mertebesine lâyık olmak istiyorsa, peygamberlik dışında kalan dört sıfatla kendini donatmalı ve hayatı boyunca bunları yerine getirmelidir.

(1) Evlâtla ilgili istek Zekeriya Peygamber'e (A.S.) aittir.

İdris (A.S.) :

1— Doğru idi..

2— Peygamberdi..

3— Yüce bir makama yükseltilmiştir..

Allah yanında azizlik mertebesine yükselmek isteyenler, doğruluktan ayrılmamalıdırlar.

Enbiyâ Sûresinde ise, az yukarıda belirttiğimiz gibi, bu iki peygamberin iki ayrı vasfından ve nâil oldukları rahmetten söz edilmektedir.

ZÜNNUN (YUNUS) PEYGAMBER (A.S.)

(وَذَا النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا ...) **«Zünnun'u da an, hani bir vakit o öfkelenerek gitmişti...»**

Asıl adı Yunus olan bu peygamber, Allah'ın emriyle bir süre büyük bir balık tarafından yutulduğu ve sonra yaptığı duâ ve tesbîh neticesi o karanlık yerden kurtarıldığı için «Balık sahibi» veya «Balığın arkadaşı» anlamına gelen Zünnun adıyla da anılmıştır.

Musul dolaylarında Ninova kasabası halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Hakkında çok şeyler anlatılmış ve çok şeyler yazılmıştır. Ne var ki, çoğunun sıhhatlı bir dayanağı yoktur. O bakımdan Kur'ân'ın ışığında kıssayı değerlendirip özetleyelim :

Yunus Peygamber de (A.S.) kavmini Allah'ın varlığını ve birliğini tanımaya çağırmışsa da, inkârcı azgınlar büsbütün küfürlerini artırmışlardı. Olumlu bir sonuç almaktan umudunu kesince, aldığı vahiy üzerine, kavmine: «Üç gün sonra başınıza büyük bir azap inecektir!» diyor ve Ninova'yı terketmesi hakkında ilâhî emir gelmeden öfkeli bir halde kavmini terkedip ayrılıyor..

Yunus Peygamber'in (A.S.) duâsının makbul olduğunu bilenler, O ayrılıp gittikten sonra akıllarını kullanmışlar ve büyük bir endişe ve korkuya kapılmışlardı. Son çare olarak çocukları, kadınları ve hayvanları toplayıp şehrin dışına çıkmışlar, inmek üzere olan ve alâmetleri beliren azâptan kurtulmak için Allah'a yalvarıp yakarmışlar; ağlayıp sızlanmışlardı. Derken Allah onlara indirdiği azâbı kaldırmıştır. Nitekim Yunus sûresinde bu konu şöyle açıklanmaktadır: **«İman edip de imanı kendilerine yarar sağlayan bir kasaba varsa, şüphesiz ki Yunus'un kavmidir. İman ettiklerinde**

rüsvaylık azabını açıp kaldırdık ve bir süreye kadar onları yararlandırdık.» (1)

Yunus Peygamber (A.S.) ise, o öfkeyle denize doğru gidip hareket etmek üzere bulunan bir gemiye bindi. Bu deniz İran körfezi veya Akdeniz olabilir. Denizde fırtınaya yakalandılar. İçindeki lüzumsuz eşyayı attıktan sonra bir kişinin de denize atılmasının gerektiğini söylediler. Böylece üç defa kura çektiler, her defasında kura Yunus Peygamber'e isabet etti. O nedenle Yunus Peygamber ister-istemez kendini denize attı. Cenâb-ı Hakk'ın emriyle büyük bir balık onu yuttu.

Onun böylesine çetin bir sınavdan geçirilmesinin birtakım sebepleri vardır. Önce bazı müfessirlere göre, azâp istemekte acele etmişti. Sonra da hicret emri gelmeden Ninova kasabasını terketmişti.

Yunus Peygamber bir mu'cize olarak balığın karnında yaşadı ve kusurunu anlayarak Allah'a yönelip duâ ve tesbîhte bulundu: **«Seni tenzîh ederim Rabbım! Doğrusu ben haksızlık edenlerden idim..»** diyerek aczini dile getirdi. Bir süre sonra Cenâb-ı Hak onu balığın karnından kurtardı.

Bu konuda senedi çok zayıf hadîsler rivâyet edilmiştir. Buraya nakletmeyi uygun görmedik. Ancak İbn Cerîr et-Taberî, Beyhakî ve el-Cemaat'in Sa'd b. Ebî Vakkas (R.A.)dan rivâyet ettikleri şu hadîsi teberrüken tefsîrimize alıyoruz:

«Zünnun'un balığın karnında iken duâsı şöyle idi: Senden başka ilâh yoktur. Seni tenzîh ederim. Doğrusu ben haksızlardan idim.

Hangi müslüman bir şey hakkında bu duâ ile Rabbına (el açıp) duâ ederse, mutlaka kabul olunur.»

Yine Kur'ân'da açıklandığı üzere, Yunus Peygamber balığın karnından kurtulduktan sonra ilâhî emir üzerine kavmine dönmüş ve teblîğ görevine devam etmiştir. (2)

ZÜNNUN (A.S.) KISSASINDAN MESAJLAR

1— Allah'ın emirlerini insanlara teblîğ ederken büyük bir sabır göstermek şarttır. İnkârcı sapıkların birtakım yersiz söz ve davranışlarına öfkelenmemek, hissî davranmamak gereklidir. Aksi halde başarılı olmanın yolunu kapatmış oluruz.

---

(1) Yunus Sûresi : 98
(2) Bilgi için bak : Yunus Sûresi : 98- Saffat Sûresi : 142

2— Duygusal davranıp öfkesine mağlup olan mürşit ve dâilerin, çok geçmeden bu kusurlarından dolayı Allah'a yönelip tevbe ve istiğfarda bulunmaları; Cenâb-ı Hakk'ı tenzîh edip O'nun inâyet ve rahmetini dilemeleri tavsiye edilmektedir.

3— Yaptığı hatayı anlayıp tam teslimiyet içinde Hakk'a yönelmesini bilen kişiyi Cenâb-ı Hak sıkıntıdan kurtarır.

Ayrıca Zünnun kıssasında, Mekke'de çok zor günler geçiren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile arkadaşlarına, kurtuluşun yakın olduğu müjdesi yer almaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, dört peygamber'in kıssası kısaca belirtildi ve Allah yolunda mücadele eden, teblîğ ve irşat görevini sürdüren mü'minlere yönlendirici anlamda misaller verilerek, birtakım sıfatlarla kendilerini donatmaları tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendinden sonra insanlığın yararına hizmet edecek bir evlât isteyen Zekeriya Peygamber'in kıssasından bir iki bölüm veriliyor. Sonra da iffet timsali olan Meryem'e ilâhî ruhtan üflendiğine değinilerek hem kendisinin, hem de oğlunun -ilâhî kudreti yansıtan- birer belge olduklarına dikkatler çekiliyor.

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى
رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى وَأَصْلَحْنَا لَهُ
زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ
وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾
وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا
وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿٩١﴾

M E Â L İ :

89— Zekeriyâ'yı da an, hani bir vakit o, «Rabbım, beni tek başıma bırakma; sen ki vârislerin en hayırlısısın» diyerek Rabbına duâ edip yalvarmıştı.

90— Onun duâsını kabul ettik de Yahyâ'yı kendisine bağışladık; eşini de (gebe kalmaya) elverişli duruma getirdik. Şüphesiz ki onlar hayırlı işlerde birbirleriyle yarışıyorlar, ümit besleyerek için için saygı duyup korkarak bize duâ ediyorlardı. Hem bize içten derin saygı duyup (kalpleri) ürperenlerdi onlar..

91— İffet ve namusunu gerektiği gibi koruyan o kadını (Meryem'i) de an ki, biz ona ruhumuzdan üfledik; kendisini de, oğlunu da âlemlere açık bir âyet (belirgin bir mu'cize) yaptık.

ZEKERİYA PEYGAMBER (A.S.)

(.. وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ) **«Zekeriya'yı da an; hani bir vakit o, «Rabbım, beni tek başıma bırakma; sen ki vârislerin en hayırlısısın» diyerek Rabbına duâ edip yalvarmıştı..»**

Zekeriya (A.S.) kıssasına hem Âl-i İmrân, hem de Meryem sûrelerinde geniş yer verilmiş ve gereken açıklama yapılmıştır. Burada ise, peygamberlerin bazı vasıfları ve karşılaştıkları önemli olaylar birer teselli ve öğüt anlamında nakledilirken, Zekeriya Peygamber kıssasına kısaca dokunulmakta ve değişik bir anlatımla onun özellikleri ve duâsının kabulüne neden olan hususlar şöyle açıklanmaktadır:

1— Allah'a büyük bir ümitle bağlı bulunuyorlardı..

2— Kendisi ve eşi hayırlı işlerde yarışıyorlardı..

3— İçlerini ve dışlarını Allah korkusuyla disipline edip düzenli bir hayat yaşıyorlardı..

4— Her ikisi de içlerinde derin saygı duyarak Allah'ın yüce kudreti karşısında korkup ürperiyorlardı..

Buna mükâfat olarak, -kendisi hayli yaşlı, eşi de kısır olmalarına rağmen- Allah (c.c.) Yahya Peygamberi onlara bağışladı. (1)

Zekeriya kıssasının bu safhasıyla, Hz. Muhammed'in (A.S.) İslâmiyet ve ümmeti hakkındaki dileklerinin kabul olunduğuna; yakın gelecekte İslâm'ın önce Arap Yarımadası'nı fethedeceğine işâret edilmekte, sonra da kıtalar üzerine yayılacağı dolaylı şekilde haber verilmektedir.

Böylece mutlu günlerin yaklaştığı müjdelenerek sabır tavsiye edilmekte ve teblîğ, irşat hizmetinin sürdürülmesi istenmektedir.

Ayrıca kıssada bütün mü'minleri ilgilendiren bir incelik söz konusudur. Şöyle ki: Duânın kabulüne neden olan dört husus her çağda, her mü'min için geçerli bir sünnettir. Kur'ân'da nakledilen bu ve benzeri olaylarla sünnetullahın ölçüleri sergileniyor ve mü'minlere yol gösteriliyor.

(1) Bilgi için bak : Meryem Sûresi : 1-15. âyetlerin tefsiri

İFFET VE NAMUS SİMGESİ MERYEM

(وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ)

«İffet ve namusunu gerektiği gibi koruyan o kadın (Meryem)i de an ki, biz ona ruhumuzdan üfledik; kendisini de, oğlunu da âlemlere açık bir âyet (belirgin bir mu'cize) yaptık.»

Yine Âl-i İmrân, Nisa ve Meryem sûrelerinde Hz. Meryem hakkında geniş açıklama yapılmıştır. (1) Burada ise, Mekke'de çok ağır şartlar altında sıkıntılı günler geçiren Müslüman hanımlar teselli edilmekte ve taklîde lâyık örnek bir kadın misal verilmektedir. İmân, namus, iffet, doğruluk, hakka bağlılık ve gönül yatışkanlığıyla ibadet gibi güzel vasıfların bir kadını ne kadar ünlü ve bahtiyar bir düzeye getirdiğine özellikle parmak basılmaktadır.

Meryem'in bakire olduğu halde Melek Cebrâil'in nefhasıyla İsa'ya (A.S.) gebe kaldığı ve İsa (A.S.)ın babasız doğduğu birer mu'cize mahiyetinde belirtilerek, bu gibi olağanüstü olayların mevcut ve câri kanunlarla izahının mümkün olamıyacağı hatırlatılıyor. Aynı zamanda Âdem Peygamber'in ilk insan olarak anasız, babasız yaratıldığına benzer bir durumun İsa (A.S.) hakkında tecelli ettiğine atıf yapılıyor.

İsa Peygamber'in (A.S.), büyük bir hayat ve enerji kaynağı olan Melek Cebrâil'in üflemesiyle vücut bulması, bir bakıma âhireti unutup kendilerini tamamen dünya saltanatına veren İsrâil oğulları yapısında bozulan denge ve düzeni yeniden kurmaya yönelik bir hikmeti yansıtmaktadır. Çünkü yaratılışı gereği, İsa (A.S.)ın yüzü bütünüyle âhirete yönelik bulunuyordu. Yahudilerin ise, o dönemlerde de yüzleri olduğu gibi dünyaya çevrili idi. Böylece İsa (A.S.)ın onlara peygamber olarak gönderilmesinin, dünyaları ile âhiretleri arasında bozulan bu dengenin sağlanmasıyla ilgili olduğu kendiliğinden anlaşılmaktadır. (2)

Sonuç olarak :

Buraya kadar isimleri anılan peygamberler ve onlarla ilgili kıssalar, mü'minlere yeni bilgiler vermekte, yönlendirici mesajlar taşımaktadır; şöyle ki :

a) Peygamberler de hastalığa yakalanabilirler. Asıl şifayı veren ise

(1) Bilgi için bak: Meryem Sûresi : 16-34. âyetlerin; Nisâ Sûresi : 171. âyetin; Âl-i İmrân sûresi: 59. âyetin tefsiri

(2) Bilgi için bak : Tahrîm Sûresi : 12. âyetin tefsiri

Allah'tır. O takdirde başımıza bir hastalık gelip çatınca, hem tedavi yollarını aramamız, hem de hakiki şifayı Allah'tan beklememiz gerekmekte dir. Zira Eyyub Peygamber'in yakalandığı cilt hastalığından kurtulmak için bu iki yola başvurduğu kesindir. Yerden fışkıran ve maden suyu olduğu tahmin edilen suda yıkanması, tedavi yollarından birini öğretmektedir. Diğer yandan Eyyub Peygamber'in Allah'tan şifa ve rahmet dilemesi, Allah'ın şifa kaynağı olduğunun bir başka delilidir.

O halde üzücü bir hastalığa yakalanan mü'minler şu iki şeye başvurmakla emrolunmuşlardır: Allah'a yönelip O'ndan şifa ve rahmet dilemek ve arkasından tedavi yollarını sorup öğrenmek, uzman doktora gidip bilgi almak.. Bunun dışına çıkıp şu üfürükçüye, bu muskacıya, şu cinciye ve bu büyücüye gitmek şifa yerine hastalık getirir; sevap yerine insanı büyük günahlara sokar.

b) Zünnun kıssası bize şu inceliği öğretmektedir: İman edip Allah yolunda yürüyen bir mü'min, mürşit ve dâî, sabırsızlık gösterir de yanlış bir harekette bulunursa, çetin bir sınav ile karşı karşıya bırakılır. Kişi peygamber de olsa, bu ilâhî sınav ve uyarıdan kendini kurtaramaz.

c) Zekeriya kıssası, bize şu mesajı vermektedir: Çocuk sahibi olmak isteyen çiftlerin, gereken tedavi yollarına başvurmakla beraber, her şeyin dizginini kendi kudret elinde tutan Allah'a yönelip hayırlı, salih bir evlât istemeleri en uygun çaredir. Bunun dışında şu ve bu muskacı ve üfürükçüden, büyücü ve cinciden medet ummak, onların yardımını istemek hem büyük günahlardan biridir, hem de ilâhî gazaba sebep olan bir ölçüsüzlüktür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Zekeriya ve Meryem kıssalarından öğüt alınacak bir-iki safhaya yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, peygamberlerin kıssalarından anlaşıldığı üzere, semavî dinlerin hepsinin esasta birleştiği; hepsinin de Tevhid İnancı'nı tebliğ ettiği konu edinilmektedir. İnsanların aşırı taassubu ve cehaletleri yüzünden bölünmelerin meydana geldiği ve böylece Tevhîd İnancı'nın zaman zaman yara alıp yerini başka inançlara bıraktığı anlatılmakta ve bu çok sakıncalı yolda ısrar etmenin çok tehlikeli sonuçlar doğuracağı hatırlatılmaktadır; zira dönüşün mutlaka Allah'a olacağı bildirilerek ölmeden önce inkârcıların ve bölücülerin dönüş yapmaları tavsiye edilmektedir.

——oOo——

إِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ
أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوا
أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ
مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا
لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾ وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ
لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾

M E Â L İ :

92— Şüphesiz ki bu sizin dininiz ve şeriâtınız tek bir din ve şeriâttır ve ben de Rabbınızım. Artık bana ibâdet ediniz.

93— (Ne var ki insanlar) kendi aralarında bölünüp parça parça oldular. (Ama sonunda) hepsi de bize döneceklerdir.

94— Artık kim mü'min olduğu halde iyi-yararlı amellerde bulunursa, onun iş ve gayreti inkâr edilmiyecektir ve şüphesiz ki biz onları yazmaktayız.

95— Yok etmemiz gereken kasaba halkının (yok olduktan sonra dünyaya dönmesi veya yok olma noktasına geldikten sonra pişmanlık duyup tevbe ederek) dönüş yapması harâmdır (mümkün değildir).

İLGİLİ HADÎSLER

«Biz peygamberler topluluğu baba bir kardeşleriz; dinimiz (Tevhîd İnancı doğrultusunda) birdir.» (1)

---

(1) Buharî/enbiyâ: 48- Müslim/fezâil: 143, 145- Ebû Dâvud/sünnet: 13- Ahmed: 2/319, 406, 437, 482, 541

«Haberiniz olsun ki : Sizden önceki kitap ehli yetmiş iki fırkaya (din ve mezhebe) ayrıldılar. Şüphesiz ki şu ümmet de ileride yetmiş üç fırkaya (mezhebe) ayrılacaktır. Onlardan yetmiş iki fırka Cehennemdedir, bir fırkası ise cennettedir ki o da (kitap ve sünnet üzere bir araya gelen) cemaattir.» (1)

DİNLERİN TEKÂMÜLÜ

(إِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ) **«Şüphesiz ki bu sizin dininiz ve şeriâtınız tek bir din ve şeriattır ve ben de Rabbınızım. Artık bana ibâdet ediniz.»**

İlâhî dinler, sosyal alandaki tekâmüle paralel olarak tekâmül edegelmiştir. Ancak bu tekâmül dinlerin aslında değil, furuatındadır. Zira bütün dinler Allah'ın varlığını, birliğini ve âhiretteki hesap ve cezâyı, ebedî saadet ve azâbı teblîğ etmiştir, yani hepsi bu esas üzerine kurulmuştur.

Dinlerin taşıdığı hükümler ve ahlâkî kurallar ise, indirildiği çağdaki toplumların seviyesine ve ihtiyacına göre belirlenmiştir. İşte bu hükümler ve kurallarda tekâmül söz konusudur ki İslâmiyetle son kertesine ulaşmıştır. Çünkü İslâm, kıyâmete kadar gelişip tekâmül eden ilmi esas kabul edip ana fikirler, temel bilgiler getirerek daha çok beşer aklına seslenip malzeme vermektedir. O nedenle ilim ne kadar tekâmül ederse etsin, sosyal yapı ne kadar değişirse değişsin, Kur'ân'ın getirdiği genel kaideler, esaslar ve temel bilgiler her çağda tazeliğini koruyacak ve her dönemde insanlar ona ihtiyaç duyacaktır. Nitekim gün geçtikçe bu gerçekler daha iyi anlaşılmakta ve İslâm'a olan ihtiyaç kendini daha çok hissettirmektedir. Unutmamak gerekir ki, insan düşüncesinin ürünü olan sistemler insan kadar noksan ve onun kadar hatâlıdır. Allah'ın sonsuz kudretinden süzülüp indirilen sistem ise, o kudret kadar mükemmeldir ve hatasızdır. İnsan hiç bir zaman Allah ile yarışamaz ve O'nun önüne geçemez.

İlgili âyet, hak dine sahip bütün milletlere ve kitap ehline sesleniyor: Ayrılığı bırakın, birliğe gelin. Sadece Allah'a ibâdet edin, O'na ortak koşmaktan vazgeçin. Bu doğrultuda hepinizin yararına en son din en mükemmel ölçüde indirilmiştir. Artık dininiz de, şeriatınız da birdir. Son dinin gönderilmesiyle önceki dinlerin taşıdıkları hükümler yürürlükten kaldırılmıştır.

(1) Müsned-i Ahmed - Ebû Dâvud - Tirmizî/imân: 18- İbn Mâce/fiten : 17- Dâremi/siyer : 75

KENDİ ARALARINDA BÖLÜNÜP PARÇALANANLAR

(وَتَقَطَّعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُونَ) **«(Ne var ki insanlar) kendi aralarında bölünüp parça parça oldular. (Ama sonunda) hepsi de bize döneceklerdir.»**

Şüphesiz ki, dinde birlik rahmettir; ayrılık ise azaptır. Aynı zamanda birlikte gütme ve kuvvet; ayrılıkta güdülme ve başkasına uydu olma ortamı hâkimdir. O halde dinde birliğe, beraberliğe karşı olan her şey, dinden ve Kur'ân'dan değildir ve bütünüyle tehlikelidir. Birliği, beraberliği sağlayan meşru her şey, Kur'ân'dandır ve bütünüyle rahmet ve hayırdır.

İnsanlar ne kadar bölünür, gruplara ayrılırsa ayrılsın, bunun zararı sadece kendilerinedir. Zira İslâm'ın birlik ruhuna ters düşen her şey mü'minler için zararlıdır.

Allah'a ve âhirete dosdoğru imân, iyi, yararlı iş işlemeyi; iyi ve yararlı iş ise, birlik ve beraberliği gerektirir. İşte bu manayla ve hikmetle Kur'ân Allah'a inanan bütün milletleri İslâm'ın getirdiği Tevhîd Esası'na çağırmakta, din ve mezhep taassubunu bırakıp hakka dönmelerini hatırlatmaktadır. Bunun ikinci bir yorumu söz konusu değildir. Zira, tekrar edelim ki, imânın hedefi «amel-i sâlih»tir. Amel-i sâlih'in hedefi ise, Allah'a kul, peygambere ümmet doğrultusunda Allah kullarıyla birleşip bütünleşmektir.

İşte bu düzeydeki söz, davranış, azim ve gayret; teblîğ ve irşat hiçbir zaman karşılıksız kalmaz. Çünkü ilâhî sünnet nankör değildir. Bunun aksine bir yol tutan ve her geçen gün sünnetullaha ters düşerek mesafeyi açan bir topluluk, ya da millet bir gün dönüş yapmaz da mesafeyi açmakta son noktaya gelirse, artık onların büyük bir azaba uğratılmaları gerçekleşir.

İlgili hadîste de ifadesini bulduğu gibi, İslâm'da da bölünüp gruplaşmak, başka başka isimler bulup İslâm'ın birleştirici rahmet havasından uzaklaşmak büyük azaptır. Çünkü İslâm'ın gecesi de gündüzü kadar aydınlıktır. Onu kendi kısır bilgimize veya mantığımıza göre şekillendiremeyiz. Ancak bu hususta bilmeden hata yapabiliriz. Zira peygamberler hariç elbetteki kusursuz, günahsız mü'min yoktur. O bakımdan Müslümanlar birbirlerinin kusur ve günahlarıyla meşgul olacakları yerde, birbirlerini samimiyetle uyarıp dinin birlik ve beraberlik ruhunu harekete geçirirlerse, Hz. Peygamber'in (A.S.) aziz ruhunu sevindirmiş olurlar. Aynı zamanda ilâhî yardıma lâyık görülürler.

Dine hizmette senlik, benlik davası yoktur ve olamaz da.. Herkes kendi yetenek ve imkânları nisbetinde, fakat belli bir plân ve proğrama göre hizmet etmekle yükümlüdür. Peygamberler nasıl baba bir kardeşler iseler, dine hizmet edenler de bu anlamda kardeştirler. Herkesin hizmetini ise, Allah değerlendirir ve kişilerin niyetlerine göre, karşılık verir.

KENDİLERİNİ YOK EDİLME ÇİZGİSİNE GETİRENLER

(وَحَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ) **«Yok etmemiz gereken kasaba halkının (yok olduktan sonra dünyaya dönmesi veya yok olma noktasına geldikten sonra pişmanlık duyup tevbe ederek) dönüş yapması haramdır (mümkün değildir).»**

Kur'ân burada çok ince bir noktaya parmak basmakta ve toplumları, milletleri uyarmaktadır. Özellikle bu âyetle İslâm ülkelerine seslenilmekte ve kitap ehli gibi dinin esasından kopup hiziplere ayrılmamaları tenbih edilmektedir. Din adına bölünüp birbirine hasım kesilen, Kur'ân adına başka başka isimler alıp itikat alanında gruplaşanlar bilmelidirler ki, İslâm düşmanlarının yapamadığı ve yapamıyacağı kötülüğü kendileri kendi dinlerine yapmaktadırlar. Birlik ve beraberlik çizgisine gelmedikleri takdirde ilâhî inâyete mazhar olamayacaklar ve neticeleri de hüsran olacaktır.

Gruplar arasında sürtüşme, tartışma, çamur atma sürüp giderse, dönüşü mümkün olmayan bir noktaya kendilerini getirmiş olurlar ve o takdirde ilâhî hüküm iner. Bu noktaya gelip de kurtulan tek bir kavim var, o da Yunus Peygamber'in kavmidir; her zaman için o, bir istisna teşkil eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhî dinlerin aynı esasta birleştiklerine dikkatler çekildi. Bölünüp parçalanmaların, Tevhîd İnancı'ndan sapmaların sonradan insanların taassup ve ihtirasları yüzünden meydana geldiğine dikkatler çekildi. Müslümanların bölünüp parçalanma konusunda çok dikkatli olmaları istenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhî uyarıya kulak vermeyenlerin, kıyâmet olayı meydana gelince gözlerinin belerip kalacağı, fırsatları nasıl kaçırdıklarını anlayacakları konu ediliyor. Buna alâmet olarak da Yecüc ve Me'cüc'ün sökülüp gelmesi gösteriliyor. Allah'ı bırakıp başka başka şeyleri ilâh edi-

nenlerin kıyâmet gününde ah, vah edecekleri haber verilerek inkârcılar, müşrikler, putperestler, bölünüp haktan uzaklaşanlar uyarılıyor.

——oOo——

حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ
مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ
فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذٖينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ
كُنَّا فٖي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمٖينَ ﴿٩٧﴾ اِنَّكُمْ
وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ اَنْتُمْ لَهَا
وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَٓاءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا
وَكُلٌّ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فٖيهَا زَفٖيرٌ وَهُمْ
فٖيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

M E Â L İ :

96— Sonunda Ye'cüc ve Me'cüc (seddi) açılır da her bir tepeden sökülüp sür'atle inerler.

97— Hak olan va'd (kıyâmetin safhaları) yaklaşınca bir de bakarsın ki o inkâr edenlerin gözleri belerip kalır, «eyvah bize! biz bundan gaflette bulunuyorduk; daha doğrusu biz zâlimler idik» derler.

98— Şüphesiz ki siz ve Allah'tan başka taptıklarınız Cehennem odu-

nusunuz ve siz oraya varacaksınız.

99— Eğer bu taptıkları (putlar) gerçek ilâhlar olsaydı, herhalde Cehennem'e varmazlardı. Hepsi de orada devamlı kalıcılardır.

100— Onlara, orada ah, vah edip inlemek vardır ve orada bir şey de işitmiyeceklerdir.

İLGİLİ HADÎSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Nevvas b. Sem'ân (R.A.) anlatıyor:

— Bir gün Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Deccal'dan söz etti ve onun hakkında o kadar alçaltıcı, yükseltici şeyler söyledi ki, biz onu bir hurmalıkta oturuyor sandık. Bunun üzerine (hayli korktuk ve toplanıp) kendisine gittik. Durumumuzu anladı ve şöyle buyurdu:

«Ben sizin aranızda iken o ortaya çıkarsa, sizin önünüzde (durup) ona karşı engel olurum. Ben aranızda bulunmadığım zaman ortaya çıkarsa, artık her kişi kendinin savunucusu ve koruyucusudur. Allah ise benim yerime her müslüman üzerinde (koruyucudur).

Doğrusu o, kıvırcık saçlı bir gençtir. Bir gözü, salkımından dışarı çıkmış üzüm tanesi gibidir. Onu sanki Abdüluzza b. Katan'a benzetiyorum.(1) Sizden kim ona erişirse, ona karşı Kehf Sûresi'nin baş kısmını okusun. Şüpheniz olmasın ki o, Şam ile Irak arasında kayalık bir kesimden çıkacak. Sağda ve doğu cihetinde seri halde fitne ve fesat çıkaracak. Artık Ey Allahın kulları, (ona karşı) dayanma gücü gösterin.»

Biz dedik ki :

— Ey Allah'ın Peygamberi! Deccal yeryüzünde ne kadar kalacak?

Buyurdu ki :

— Kırk gün. Bir günü bir yıl gibi, bir günü bir ay gibi, bir günü bir hafta gibi; diğer kalan günleri sizin (normal) günleriniz gibi olacak.

Bunun üzerine dedik ki :

— Ey Allah'ın Peygamberi, o bir yıl gibi olan bir günde, bir günlük namaz bize yeter mi?

Buyurdu ki :

---

(1) Bu benzetme şekil itibariyledir. Abdüluzza, Huzaâ oğullarından olup İslâm'dan önce ölmüş ünlü bir kişidir.

— Hayır, siz (normal günlerinizdeki namaz vakitlerini) takdîr edip ona göre kılarsınız.

Biz yine dedik ki :

— Ey Allah'ın Resûlü! Onun yeryüzündeki süratı ne kadardır?

Buyurdu ki :

— Arkasından rüzgarın itip getirdiği yağmurun sürati gibidir. Deccal bir millete gelir, onları dâvet eder. Onlar da ona inanıp dâvetini kabul ederler. Deccal göğe emreder, o yağmur yağdırır; yere emreder o da bitki yeşertir. O milletin davarları akşamleyin en uygun ve en güzel görünümde ve memeleri de sütün çokluğundan en dolgun vaziyettedir. Böğürleri de en iyi şekilde gelişmiş bir vaziyette (ağıllarına) dönerler. Sonra Deccal başka bir millete gelip onları dâvet eder, ama onlar onun sözünü dinlemeyip reddederler. O da ayrılıp gider. Ama o millet öyle bir ortam içinde sabahlar ki, ellerinde mallarından bir şey kalmaz.

Deccal bir yıkıntıya uğrar da ona: «Hazinelerini çıkar» diye emreder. O yıkıntının hazineleri, bal arılarının kendi beylerinin arkasına takılıp gittikleri gibi, onun peşine takılıp gider. Sonra gençlik ve hayat dolu bir adamı çağırır ve bir kılıç darbesiyle onu ikiye ayırır ve o parçaları birbirinden bir ok atımı mesafesi kadar uzaklaştırdıktan sonra onu çağırır; o da yüzü dalga dalga parıldayarak güler bir vaziyette ona gelir.

İşte Deccal bu halde iken Allah, Meryem oğlu Mesîh'i gönderir. Dımaşk'ın doğusunda beyaz minare (alâmet) üzerine, vers ve za'feranla boyalı iki parça elbise arasında, ellerini de iki meleğin kanatları üzerine koymuş bulunduğu halde iner. Başını eğince ondan su damlar; kaldırınca, iri taneli inci misali berrak su iner. Artık onun nefesini duyan her kâfir, mümkün değil mutlaka ölür. Mesîh İsa'nın nefesi gözünün görebileceği yere kadar ulaşır. Sonra Deccal'ı aramaya koyulur. Derken ona Beytülmakdis'de «Lüdd Kapısı» denilen yerde yetişir ve hemen öldürür. Sonra Meryem oğlu Mesîh İsa, Allah'ın kendilerini Deccal'dan koruduğu bir kavme gelir, eliyle onların yüzünü okşar ve onlara Cennet'teki derecelerini anlatır. Onlar bu durumda iken Allah (c.c.) İsa'ya şöyle vahyeder: «Bana ait kullarımı şimdi ortaya çıkardın. Hiç kimsenin onlarla savaşmaya gücü ve kudreti yetmez. Sen kullarımı Tûr'da koruyup emniyete al.»

Sonra da Allah (c.c.) Ye'cüc ve Me'cüc'ü gönderir. Onlar her tümsekten ve tepeden süratle kopup gelirler. Onların önde yürüyen kafileleri Taberiye Gölüne uğrarlar da ondaki mevcut suyu olduğu gibi içerler. Sonraki kafileleri o gölün yerine uğradıkları zaman, «burada bir vakitler su varmış» derler. Böylece Allah'ın Peygamberi İsa ile arkadaşları Allah'a

yönelip rağbet duâsında bulunurlar. Allah da o düşmanların üzerine hayvanlara musallat olan paraz[illegible] gibi öldürücü parazitler) gönderir. Hepsi de bir tek canın ölmesi gibi ölüp gider. Sonra Allah'ın Peygamberi İsa ile arkadaşları o yere inerler de Ye'cüc ve Me'cüc'ün yağ ve pis kokularının girmediği bir karış boş (temiz) yer bulamazlar. Allah'ın Peygamberi İsa ve arkadaşları yine Allah'a yönelip rağbet duâsında bulunurlar. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak Horasan bölgesinin develerinin boyunları gibi (boyunları olan) kuşlar gönderir de, o kokuşmuş leşleri alıp Allah'ın dilediği yere götürüp atarlar. Sonra Cenâb-ı Hak bir yağmur indirir de ister kerpiçten ev olsun, ister kıldan çadır olsun hiç biri kendini o yağmurdan örtülü tutamaz; yeryüzünü öylesine yıkar ki, onu tertemiz ayna gibi bırakır. Sonra da yeryüzüne: «Artık ürününü yetiştir, bereketini geri ver» denilir. O gün bir cemaat mevcut nar meyvasından yer de, onun çanakvari kabuğuyla gölgelenirler. Sütlerde de bereket başlar, o kadar ki sağmal devenin sütü kalabalık bir cemaate yeter. Sağmal sığırın sütü bir kabile halkına yeter. Sağmal koyun sütü bir hane halkına yeter.

Onlar bu hal üzere iken Allah hoş bir rüzgar gönderir de her birini koltukları altından yakalar ve böylece her mü'min ve her müslimin ruhunu alır. Geriye insanların şerirleri kalır. Bunlar, eşeklerin açıktan açığa birbirleriyle çiftleştikleri gibi, cinsel temasta bulunurlar ve işte kıyâmet onların üzerine kopar.» (1)

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir ara telaşla Cahş kızı Zeyneb'in yanına gelerek şöyle buyurdu :

— Lâ ilâhe illâllah. Yaklaşmakta olan şerden vay Arabın haline!. Bugün Ye'cüc ve Me'cüc'ün seddinden şunun gibi bir menfez açıldı.

Böyle derken baş parmağıyla şehadet parmağını halka yaptı. Bunun üzerine Cahş kızı Zeyneb (R.A.) :

— Ey Allah'ın Peygamberi! İçimizde bunca sâlih kişiler varken, helâk olur muyuz? diye sorunca, Efendimiz şöyle cevap verdi:

— Evet, ahlâksızlık, fitne, fesat ve fuhuş çoğalınca (elbete helâk olursunuz).» (2)

Huzeyfe b. Esîd el-Gıffarî (R.A.) anlatıyor :

— Biz kendi arkadaşlarımızla bir ara oturup karşılıklı konuşuyorduk.

(1) Sahîh-i Müslim - Tirmizî/fiten : 62

(2) Buharî/fiten : 4, 28, enbiyâ: 7, menakıb: 25, talâk: 24- Müslim/fiten : 1, 3 -Tirmizi/fiten: 23, - İbn Mâce/fiten: 9- Ahmed: 2/341, 430- 6/428, 429

derken Resûlüllah (A.S.) Efendimiz çıkageldi ve :

— Neler konuşuyorsunuz? diye sordu. Biz de :

— Kıyâmetin kopuşu hakkında konuşuyoruz, diye cevap verdik. Bunun üzerine şöyle buyurdu :

— Daha önce on alâmet görülmedikçe kıyâmet kopmaz.

Böylece Duhan, Deccal, Dabbe, güneşin batıdan doğması, Meryem oğlu İsa'nın inmesi, Ye'cüc ve Me'cüc'ün ortaya çıkması, doğuda üç yerin, batıda bir yerin çöküp batma olayının gerçekleşmesi, Arap Yarımadası'nda da bir yerin çöküp batma olayının zuhuru gibi alâmetleri saydı ve en sonuncusu da, «Yemen'den bir ateşin çıkıp insanları, toplanacakları yere sürüp götürmesi olacak» buyurdu (1)

YE'CÜC VE ME'CÜC

Kehf sûresi 94. âyetin tefsîrinde Zulkarneyn'le ilgili kıssanın izahında bu iki isim üzerinde durduk, az da olsa bazı bilgiler vermeye çalıştık. Burada ise, sadece iki tesbit üzerinde durup konunun aydınlatıcı mahiyette özetini vermekle yetinmek istiyoruz:

1— Ye'cüc ve Me'cüc, ya İbn Haldun'un Mukaddime'sinde dediği gibi : Bu iki ismin aslı, Gûg-Mâgûg'dur. Arapça'da (g) harfi kullanılmadığı için onun yerine (c) harfi kullanılmıştır. Lügam'ı «lücam» okudukları gibi. Bu takdirde Frenklerin, Batı Roma imparatorluğunu alt-üst eden Hunlara, «çok barbar» anlamına gelen bu isimleri taktıkları bilinmektedir.

Böylece yeryüzünde fesat çıkaran, kan döken her istilâcı büyük ordular hakkında da bu iki isim kullanılabilir. Ancak kıyâmete yakın bu fitne, tarihte benzeri görülmemiş biçimde ortaya çıkacaktır.

2— Ye'cüc ve Me'cüc belâsı yalnız Araplara mı yönelmiş veya yönelecektir? Hadîste tahsîs yoktur. Ancak Arapların bu büyük fitneye mâruz kalacağı bildiriliyor. O halde gerek Emevî-Abbasî rekabet ve sürtüşmesi ve Horasanlı Ebû Müslim'in sergilediği zulüm, gerekse Moğol istilâsı ile de bir bakıma yorumlanabilir.

Nitekim Buharî'nin Ebû Saîd el-Hudrî'den (R.A.) rivâyet ettiği hadîste, bu konuya açıklık getirilerek buyuruluyor ki : **«Allah, Âdem Peygamber'e Cehennem'e girecek olanları çıkarıp gönder» buyuracak. Âdem: «Ya Rab!**

(1) Ebû Dâvud/melahim: 12- Müslim/fiten : 30, 40- Tirmizî/fiten: 21- İbn Mâce/fiten: 28- Ahmed: 4/6, 7

Cehenem'e girecek olanların sayısı nedir?» diye soracak. O da : «Her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuzu..» buyuracak......»

Bunun üzerine Ashab-ı Kirâm, Peygamber (A.S.) Efendimize sordu :

— Ya Resûlellah! O binde bir hangimiz olabiliriz?

Efendimiz (A.S.) cevap verdi:

— Size müjde! Sizden bir kişiye karşılık Ye'cüc ve Me'cüc'den bin kişi (Cehennem'e gönderilecektir).»

O halde denilebilir ki, Ye'cüc ve Me'cüc, biri özel, diğeri genel olmak üzere iki manada kullanılmıştır. Kehf sûresinde özel, Enbiyâ sûresinde genel anlamda bir hüküm ifade etmektedir. Bu açıdan bakınca, her asırda yeryüzünde fitne ve fesat çıkaran, haksız yere kan döken, insan haklarına tecavüz eden her topluluk ve millete Ye'cüc-Me'cüc diyebiliriz. Zira genel anlamda bu iki isim daha çok fitne çıkarıp ortalığı hercü-merc eden barbarları hatırlatır. Allah daha iyisini bilir.

KIYÂMETTEN BİRKAÇ SAFHA

(لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَٓاءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا) «Eğer bu taptıkları (putlar) gerçek ilâhlar olsaydı, elbette Cehennem'e varmazlardı.»

Hak olan va'd, Allah'ın ezelde plânlayıp gerçekleştireceği kıyâmet olayı ve safhalarıdır. İnkârcı sapıklar yeniden diriltilip kıyâmet safhalarıyla karşılaştırıldıklarında şaşırıp kalacaklar. Çünkü onlar böyle bir günün tahakkuk edeceğine hiç, ama hiç inanmazlardı. O yüzden gözleri belerip kalacak: «Eyvah bize! biz bundan gaflette bulunuyorduk; daha doğrusu biz zâlimler idik» diyecekler. Ama neden sonra..

Kur'ân bu uyarıcı tabloyu çizerken o günde meydana gelecek ibretli olaylardan üç ayrı safhayı gözler önüne seriyor:

1— Putperestler putlarıyla birlikte Cehennem'e odun olacaklar.

2— Hepsi de Cehennem'de devamlı kalacak, bütün ümitleri yok olacak.

3— Onlar orada sadece ah, vah edip inleyecekler, kaçırdıkları fırsatlara hayıflanıp kahrolacaklar..

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, inkârcı azgınların âhiretteki durumlarını en duyarlı anlatımla işlerken, onları daldıkları gafletten uyandırmayı amaç-

lıyor ve ilâhî rahmet ve gufran kapılarının açık bulunduğuna işâret ediyor. Çünkü Allah'ın rahmeti gazabının önünde yürümektedir.

İNSANDAN İMAN DENİLEN MANEVÎ CEVHER ÇEKİLİP ALININCA, GERİYE ET, KAN VE KEMİK YIĞINI KALIR

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önde gelen faktör: Aklı ve düşüncesidir. Bu iki nîmeti kaybeden kimse hayvandan daha aşağı duruma düşer. Ama akıl ve düşünceye gerçek değerini kazandıran ve onları iyiye, hayra ve fazîlete yönlendiren şey ise, imân ve ilimdir. Birincisi küfrün, ikincisi cehaletin karanlığını kurutup gidericidir.

İnsandan, -onun içini ve dışını aydınlatıp ruhunun asıl renk ve mayasını ortaya çıkaran- bu iki aydınlatıcı nîmeti çekip alın, geriye karanlığa gömülü bir et, kan ve kemik yığını kalır ve bu da Cehennem'e yakıt olmaktan başka bir şeye yaramaz.

Onun için Kur'ân'da inkârcılara : **«Şüphesiz ki siz ve Allah'tan başka taptıklarınız Cehennem odunusunuz ve siz oraya varacaksınız.»** diye seslenilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet alâmetlerinden biri hatırlatıldı ve arkasından o günde diriltilip kaldırılacak inkârcı sapıkların gözlerinin nasıl belerip şaşkınlık içinde kalacaklarına dikkatler çekildi. Sonra da imân ve irfansız kalan bir bedenin Cehennem'e yakıt olmaktan başka bir şeye yaramıyacağı ve başka bir değer taşımayacağı belirtilerek, o ilâhî emâneti ilim, imân ve ahlâk ile donatmamız ilhâm edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatını ilâhî rıza doğrultusunda değerlendirip imân temeli üzerinde sâlih ameller işleyenlere âhirette hazırlanan mükâfatlardan bir bir haber veriliyor. Böylece imânın en büyük nîmet ve devlet olduğu vurgulanıyor. Kıyâmetin kopuşuyla kâinat düzeninin ne şekilde bozulacağına dair kısa bir ön bilgi veriliyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ
مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾
لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ
خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ
الْمَلَائِكَةُ هَٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾
يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا
أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

MEÂLİ :

101— Şüphesiz ki bizden kendilerine en güzel (en doyurucu mutluluk) sözü verilmiş olanlar (var ya), işte onlar Cehennem'den uzak tutulmuşlardır.

102— Cehennem uğultusunu da duymazlar ve onlar canlarının çektiği nîmetler içinde ebedîdirler.

103— En büyük dehşet salan korku onları üzmez. Melekler onları karşılar da «bu size söz verilen gündür!» (derler).

104— O gün göğü, kitap (sahifelerini ya da formalarını) katladığımız gibi katlarız. İlk yaratmaya başladığımız gibi -üzerimize gerekli bir va'd olarak- tekrar (yaratıp) geri çeviririz. Şüphesiz ki biz (böyle) yaparız.

İLGİLİ HADÎSLER

«Ey insanlar! Şüphesiz ki yalınayak, çıplak ve sünnetsiz bir halde Allah'ın huzurunda toplanacaksınız. «İlk yaratmaya başladığımız gibi, öy-

lece yaratıp geri çeviririz..» (1)

«Şüphesiz ki Allah, kıyâmet gününde yerleri tutup kudret eline alacak; gökler de O'nun (kudretini sembolize eden) sağ elinde olacak..» (2)

SAMİMİ İMAN VE SÂLİH AMEL

(.. إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ) **«Şüphesiz ki bizden kendilerine en güzel (en doyurucu mutluluk) sözü verilmiş olanlar (var ya) işte onlar Cehennem'den uzak tutulmuşlardır..»**

Şüphesiz ki samimi imân ve onun ürünü olan sâlih amel, bu en güzel mutluluk müjdesinin ortamını hazırlayan temel esaslardır. Allah'ın başarılı kılma lûtfu erişince, bu esaslara sahip olanlar Cehennem'den uzak tutulurlar. İçlerinde büyük ümit doğuran, ruhlarına aralıksız gıda sunan gerçek imân, dünyada Cennet'i onların gönüllerinde oluşturmuştur. Âhirette gönüllerindeki bu imân ve irfan cenneti, sonsuz nîmetlerle süslü maddî cennete dönüşür. O kadar ki, o bahtiyarlar Cehennem uğultusunu bile duymazlar. Canlarının çektiği nîmetler içinde ebedileşirler. Çünkü dünyada nefislerinin çektiği her türlü haram ve şüpheli şeylerden kaçınmışlardı.

Bütün bu va'dler, birer aldatma, ümitlendirme değildir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın buna hiç ihtiyacı yoktur. O ezelde kurduğu kâinat düzenini aksatmadan hedefine doğru götürmektedir. Ancak bu düzende en önemli unsur mutlaka insandır. Onun varlığıyla düzen değer, anlam ve hikmet kazanıyor. O bakımdan dünya hayatında da her şey insan için hazırlanmıştır; âhiret hayatı da bütünüyle onun için kurulmuştur.

İnsanoğlu, kendi değer ölçüsüne bu açıdan baktığı takdirde, Allah'ın kendisini ne kadar aziz ve şerefli yarattığını ancak anlayabilir ve niçin yaratıldığının anlam ve hikmetini kavrayıp öğrenebilir.

EN BÜYÜK DEHŞET SALAN KORKU

(لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ) **«En büyük dehşet salan korku onları üzmez.»**

(1) Buharî/tefsîr: 2/39, rikak: 44, tevhid: 6- Müslim/münafıkîn: 23- İbn Mâce/mukaddeme: 13- Dâremî/rikak: 80- Ahmed: 2/348

(2) Müslim/cennet: 56- Buharî/enbiyâ: 8, 48, kıyâmet: 3, tefsîr: 2/180- Nesâî/cenâiz : 118, 119- Ahmed: 1/223, 229, 235- 3/95- 6/53

Bir daha Sûr'a üflenip kabirlerden kalkış, görülecek bir manzaradır. Bir anda dehşet salan bir korku etrafı kaplar; başlar döner, gözler bir noktaya dikilip kalır. Ama dünya hayatında Allah'tan korkup ömrünü ona göre düzene sokup disipline eden mü'minleri, bu dehşet salıcı manzara üzmez. Rahmet melekleri onları karşılar da «Bu size va'dedilen gündür» derler ve mü'minleri rahatlatırlar.

GÖĞÜN DÜRÜLÜP KATLANMASI

(يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا
.. فَاعِلِينَ) **«O gün göğü kitap (sahifelerini, ya da formalarını) katlar gibi katlarız. İlk yaratmaya başladığımız gibi -üzerimize gerekli bir va'd olarak- tekrar (yaratıp) geri çeviririz. Şüphesiz ki biz böyle yaparız..»**

Kur'ân bu anlatımla, yaratmaya ilk başlandığı duruma dönüleceğini açıklıyor. Günümüzde, gerek ay, gerekse düşen meteorlar üzerinde yapılan ciddi araştırmalardan, yerin ve göklerin, yani bunlardaki cisimlerin tek parça halinde olduğu; sonraları ilâhî plân ve proğram gereği parçalanıp bugünkü duruma getirildiği anlaşılıyor. Kıyâmetin kopması ise, mevcut düzenin bozulması ve canlı adına her şeyin son bulması demektir. Bu durumda gök cisimlerinin biraraya getirilip kitap sahifeleri gibi üstüste konulup katlanması, ilk yaratıldığı şekle sokulması anlamına gelir.

Sonra da âhiretteki ölümsüz bir hayata uygun şartları ve ortamı oluşturacak yeni bir düzen kurulur. Bunun sebebi gayet açıktır: Bugünkü mevcut sistemler ve düzenler, insan hayatını bir süre devam ettirmeğe, onun ihtiyaçlarını karşılayacak nesneleri periyodik olarak vermeye yönelik bir ölçüdedir. Âhiret hayatı ise, sonsuzdur ve ölümsüzdür. O bakımdan kurulacak olan yeni düzenin buna cevap verecek bir plân ve proğramda olması gerekir.

İkinci düzen hemen kurulacak mı?

İlk yaratılmada tekâmül söz konusu olduğu gibi, ikinci yaratmada da aynı şeyi düşünebilir miyiz? Bu konuda kesin bir şey söylemek çok zor. Ancak ilk yaratılışta, insanın yararlanabileceği kaynakların oluşması için uzun bir süreye ihtiyaç vardı. O bakımdan yerküre beş-altı jeolojik devir geçirdikten ve gerekli kaynaklar oluştuktan sonra insan yaratılmıştır. Âhiret'te ise, buna gerek yoktur. Çünkü Cennet ve Cehennem çok önceden hazırlanmıştır. Yeniden hazırlanacak bir hayat düzeni, sadece mevcut sistemlerle ilgilidir. O halde yerin ve göklerin katlanmasından hemen

sonra yeni sistemlere dönüşmesi düşünülebilir. Kurulan yeni sistem ve düzen içinde Cennet ve Cehennem de plâna uygun hazırlanan yerlerini almış olurlar. Allah daha iyisini bilir. (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minler için hazırlanan uhrevî mükâfatlardan bir kısmı açıklandı ve dünya hayatından amacın ne olduğuna parmak basılarak iyi düşünmemiz ilhâm edildi. Sonra da kıyâmet olayıyla göklerin katlanacağına dikkatler çekilerek ilk yaratılış plânı hakkında temel bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yeryüzüne veya âhiretteki saadet yurduna kimlerin vâris kılınacağına temas ediliyor ve Zebûr'da bununla ilgili belgenin bulunduğuna dikkatler çekiliyor. Sonra da Peygamber'in (A.S.) insanlara rahmet olarak gönderildiği konu edilerek, dünyada da, âhiret yurdunda da mutlu olabilmenin tek yolunun o rahmete uymak olduğu dolaylı şekilde anlatılıyor. Arkasından yakın gelecekte küfrün baş aşağı geleceği ve mü'minlerin dünya sahnesinde lâyık oldukları yeri alacakları anlatılarak, o gün gelmeden ilâhî rahmetin havasına girmenin lüzumuna işârette bulunuluyor.

(1) Bilgi için bak: Enbiyâ Sûresi : 30. âyetin tefsiri

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ
الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾ وَمَا
أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ
إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنْتُكُمْ
عَلَىٰ سَوَاءٍ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾
إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ أَدْرِي
لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُمْ
بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

MEÂLİ:

105— And olsun ki, Zikir (Levh-i mahfuz veya Tevrat) dan sonra Zebûr'da da yeryüzüne (veya âhiretteki saadet yurduna) iyi-yararlı kullarım vâris olacak diye yazmışızdır.

106— Şüphesiz ki bu (Kur'ân)da kendini ibâdete veren bir millet için amaca ulaşma ve yeterli öğüt (yolları) vardır.

107— Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.

108— De ki : «Bana ancak İlâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyediliyor. Artık siz Müslüman olmuyor musunuz?»

109— Yüzçevirirlerse de ki : «Size düpedüz bildirdim: Tehdîd edildiğiniz o şey yakın mı, uzak mı bilmem..

110— Şüphesiz ki O, sözün açığa vurulanını da bilir, gizlediğinizi de bilir.

111— Bu (tehdîd edilen şeyin) geciktirilmesi sizin için bir sınav ve belki bir süreye kadar geçindirmek için midir bilmiyorum.»

112— (Peygamber) dedi ki: «Ey Rabbim! aramızda hak ile hükmet. Rahmân olan Rabbımız, sizin vasfedegeldiğiniz şeylere karşı yardımı istenilendir.»

İLGİLİ HADÎSLER

«Peygamber (A.S.) Efendimize denildi ki :

— Ey Allah'ın Peygamberi! Şu müşrikler için beddua etseniz ya..

Bunun üzerine o rahmet peygamberi şöyle buyurdu :

— Ben lânetleyici olarak değil, rahmet olarak gönderildim.» (1)

«Allah beni ancak mübelliğ (ilâhî buyrukları teblîğ edici) olarak gönderdi; zillet, meşakkat ve sıkıntı verici olarak göndermedi.» (2)

«Ben ancak doğru yolu gösteren bir rahmetim.» (3)

«Şayet bir kimseye öfkelendiğimde sövmüş veya lânet etmişsem, bilin ki ben de âdem oğullarından biriyim. Sizin öfkelendiğiniz gibi ben de öfkelenirim. Allah beni ancak âlemlere rahmet olarak göndermiştir. Ben o lâneti kıyâmet gününde onun için rahmetli bir duâ kılacağım.» (4)

Z E B Û R

Hâlen mevcut Kitab-ı Mukaddes'in, Davud Peygambere (A.S.) ait mezmurlar bölümünde, bazı değişikliklere uğramasına rağmen Kur'ân'da açıklanan belgeye rastlamaktayız. Deniliyor ki :

«Fakat kötülerin zürriyeti kesilip atılacak. Salihler (iyi, yararlı kullar)

---

(1) Müslim/birr: 87
(2) Tirmizî/tefsîr : 66
(3) Hâfız İbn Asâkir
(4) Müslim/birr: 88, 89, 91, 92, 94- Dâremî/rikak: 52- Ahmed: 2/390, 488, 3-333, 384, 391, 400- 5/294, 337, 439- 6/45

yeri mîras alır ve onda ebediyen otururlar. Salihin ağzı hikmet anlatır.» (1)

Zebûr sözlükte: Kalınca geniş muhtevalı kitaba denilir. Çoğulu «zubur» gelir. Bu, Dâvud'a (A.S.) indirilen ve daha çok ilâhîleri içeren kitabın özel ismidir. Tamamı 150 fasıldan veya baptan oluşmaktadır. «Kötülerin öğüdü ile yürümeyen kimsenin mutlu olduğunu» belirterek başlar ve «Rabbe hamd edin» sözüyle biter.

YERYÜZÜNE VEYA ÂHİRETTEKİ SAADET YURDUNA SÂLİH KULLAR VÂRİS OLURLAR

(وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ) **«And olsun ki, Zikir (Levh-i mahfuz veya Tevrat)dan sonra Zebûr'a da, yeryüzüne (veya âhiretteki saadet yurduna) sâlih kullarım vâris olacak diye yazmışızdır.»**

«İyi, yararlı işlerde bulunan» diye çevirisini yaptığımız «salih» sıfatı, «salâh» kökünden türetilmedir. Salâh: Bozgunculuğa karşıt olarak düzeltmek, yön ve yöntemine koymak anlamına delâlet eder. Daha çok fiillerde kullanılır. Kur'ân'da ise, bazan fesat, bazan kötülük ve günaha karşıt olarak yer alır. Konumuzu oluşturan âyette ise, «fesat» karşıtı olarak bir anlam taşımaktadır.

Âyetin bu cümle ile asıl delâlet ettiği mana ve hüküm ne olabilir? Burada üç yorum söz konusudur: Birincisi, arzdan maksat, Arap Yarımadasıdır ki, buna Allah'ın sâlih kulları olan mü'minler vâris olacaktır. Nitekim olmuşlardır. Bu zayıf bir yorumdur. Çünkü Zebûr'da zikredilen bu belge, daha kapsamlı bir anlam taşımaktadır.

İkincisi, sâlih kullardan maksat, imân temeli üzerinde iyi, yararlı amellerde bulunanlar değil, yeryüzünü daha çok bayındır hale sokanlar, bozgunculuğu önleyenlerdir.

Bu yorum akla yakın ve mantıkî görünüyorsa da, tarihin akışı içinde buna uymayan bir çok olaylar cereyan etmiştir. Misal olarak Hun imparatorluğunu, Cengiz ve Hülagu istilâsını verebiliriz. Bunlar yeryüzünü bayındır hale getirmekten ziyade, bayındır yerleri yıkıp yerle bir etmişlerdir. Ancak yeryüzüne vâris olmaktan maksat, geçici bir istilâ ve bozgunculuk değil de, daha çok uzun süre devam eden bir veraset söz konusu olabilir. Abbasîleri, Büyük Selçuklu'ları, Osmanlıları buna misal verebiliriz.

(1) Kitab-ı Mukaddes/Mezmurlar: 37/29

Üçüncüsü, «arz»dan maksat, âhiretteki ebedî saadet yurdu olan cennettir. Ona ancak imân temeli üzerinde gelişen salih kişiler vâris olabilir. Zira bu âyetten bir önceki âyette kıyâmetin kopuş safhası üzerinde duruluyor, mevcut düzenin bozulacağı, göklerin, yani ondaki sicimlerin üst-üste katlanacağı ve sonra da yeni düzenin kurulacağı anlatılıyor ve hemen arkasından, arza ancak sâlih kulların vâris olacağı kaydediliyor ki bu, üçüncü yorumun daha isabetli olduğuna ağırlık kazandırmaktadır.

Allah daha iyisini bilir.

Bir dördüncü yorum daha ekleyebiliriz. Şöyle ki : Kıyâmete yakın bir çağda İslâmiyet iyice gelişecek, birçok milletler kurtuluşu, huzur ve güveni onda bulacak ve böylece Hz. Muhammed'e (A.S.) gerçek ümmet olan salih kullar yeryüzüne varis olacaklar. Nitekim bunu destekler mahiyette hadîsler rivâyet edilmiştir.

ALLAH'A İBÂDETİN MÜKÂFATI

İbâdet ruhun gıdası, kalbin cilâsıdır. Zevkine ererek ibâdete devam edenlere Kur'ân, dünyada da iki önemli mükâfat va'dediyor: Birincisi, amaca ulaşma, yani hılkatın hikmet ve gayesi düzeyine erişmektir. İkincisi, yeterli öğüt alıp böylece düzenli bir hayat yaşamaktır. Şüphesiz ki, bir fâniyi dünyada en çok mutlu eden bu iki mükâfattır. O halde ibâdet konusunda istenilen neticeyi sağlayabilmek için, imânla beslenen bir kalbe ihtiyaç vardır. Meselâ çiçeğin yeşermesi, iyi bir saksının varlığına bağlıdır. O bakımdan Kur'ân sözünü ettiğimiz iki mükâfatı sunarken, bunu imânla birleşip bütünleşen ibâdete bağlamaktadır.

ÂLEMLERE RAHMET OLARAK GÖNDERİLEN SON PEYGAMBER

(وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ) **«Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.»**

İnsana, insan olmanın hikmet ve anlamını öğreten, ona yaratanını tanıtan; insanla Allah arasındaki yolu işlek duruma getiren ve aradaki engelleri kaldıran; kalbe sağlam inanç, güven ve ümit aşılayan son peygamber Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz, elbette ki bütün milletlere rahmet olarak gönderilmiştir.

Aynı zamanda insanı maddenin ezici ve üzücü esaretinden kurtaran, mananın serinletici havasına kavuşturan; insanlar arasındaki sınıf farkı-

nı kaldırmak sûretiyle -Allah'a dosdoğru inandıkları takdirde- onları kardeş yapan ve tek kelimeyle insana yakışanı emreden Hz. Muhammed'in (A.S.) en seçkin ve belirgin vasfı, elbette ki «âlemlere rahmet» olmasıdır.

O bakımdan Hz. Muhammed (A.S.) çok yönlü bir rahmettir. Bu rahmetin anlamını özetleyip maddeleştirecek olursak, daha kolay anlaşılmasını sağlamış oluruz:

1— İnsana kişilik kazandırır. Onu, kula kul olmaktan kurtarıp Yüce Yaratan'a kul olma derecesine yükseltir.

2— Aileyi en sağlam ve kalıcı temele oturtur; sevgi, saygı, ahlâk, fazîlet ve dayanışma bağlarıyla onu bütünleştirir.

3— Kadını şehvetperestlerin ağından uzaklaştırır. Ona annelik vakarıyla birlikte iffet ve namus kaftanını giydirir. «Cennet annelerin ayakları altındadır» buyurarak, bir kadın için en güzel vasfın annelik olduğunu öğretir.

4— Babayı da sorumlu tutar; eşine, çocuklarına karşı neler yapmakla yükümlü bulunduğunu kalıcı bir proğramla telkîn eder.

5— İnsanı malın hizmetçisi ve bekçisi olma zilletinden kurtarıp malı ve serveti onun hizmetine verir. Dünyalığın amaç olmadığını, ama amaca ulaşabilmenin araçlarından biri olduğunu belirler.

6— İnsanlar arasında dayanışma ve yardımlaşma duygusunu geliştirir ve bunu sadakanın sekiz misline çıkararak geniş bir mükâfatla gerçek değerini ortaya koyar.

7— İnsan haklarını kutsal sayıp, bu haklardan dolayı terettüp eden günahların ve veballerin -ödenmedikçe, helallaşılmadıkça- affedilmeyeceğini ilân eder.

8— Yetimin, dulun, kimsesizin, köle ve esirin elinden tutar, onlara değer verip diğer insanlardan farksız olduklarını müjdeler ve kıstas olarak da imân ve takvâyı gösterir. Yani kim daha çok Allah'tan korkarsa, Allah yanında o daha çok üstündür, diyerek insanı zillet çukurundan kurtarıp azizlik mertebesine yükseltir.

9— Hukukta eşitlik ve adâleti emreder. Bir saat adâletle hükmetmeyi, altmış yıllık nâfile ibâdetten üstün sayar.

10— İnsana dünyayı tanıttığı kadar, âhireti de tanıtır ve bu iki ayrı âlem arasında kopmaz köprüler oluşturur. Bedenle ruh, maddeyle mana arasında denge sağlayarak kalp ve kafaları ümit ve güvenle doldurur. Kalplere mânevî bekçi yerleştirerek iç disiplinin lüzumunu belirtir.

12— Allah'a ibâdetin insan ruhuna ve hayatına, dünyasına ve âhiretine nasıl feyiz kapılarını açacağını en anlamlı sözlerle açıklar.

13— «Çocuk kokusu cennet kokusudur» buyurarak, onun ne kadar büyük bir nîmet, aynı zamanda emânet olduğunu vurgular ve ona, aklı ermeye, dili dönmeye başlayınca Allah'ın varlığını, birliğini; Hz. Muhammed'in (A.S.) hak peygamber olduğunu öğretmemizi; işe Besmeleyle başlamasını, işin sonunda Allah'a hamdetmeyi unutmamasını sağlamamızı ve yedi yaşına girince ona namaz kılmasını emretmemizi tavsiye eder.

14— Kız çocuğuna itina gösterilmesini, toplumdan yana iffetli ve kültürlü, aynı zamanda dindar bir hanım olarak yetiştirilmesini emreder. İki veya üç kızını İslâmî ölçülere göre eğitip yetiştiren anne ve babanın Cennet'i hakettiklerini müjdeler.

15— Milletleri zulüm, inkâr ve ahlâksızlık bataklığına düşmemek için devamlı uyarır ve millet olabilmenin ana vasıflarını kusursuz şekilde beyân eder. Aynı zamanda bunun en güzel örneğini kendi hayatında sergiler.

16— Milletlerarası münasebetlerin ölçülerini açıklar.

17— İyi ve yararlı devlet adamı olabilmenin yol ve yöntemini en ince tarafına kadar belirler.

Tabii bütün bu gerçekleri insanlığın anlayış ve irfanına yansıtırken ışığını tamamiyle Kur'ân'dan alır.

İnsanlıktan yana bir kısmını ancak belirttiğimiz bunca hizmetlerde bulunan ve bunları sözde bırakmayıp, tatbikatta örneğini veren, sonra da kıyâmete kadar bütün insanların istifadesine yazılı olarak bırakan son peygamber büyük bir rahmet değil midir?

ARAMIZDA HAK İLE HÜKMET

(قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ) **«(Peygamber) dedi ki : Ey Rabbım! Aramızda hak ile hükmet. Rahman olan Rabbımız sizin vasfedegeldiğiniz şeylere karşı yardımı istenilendir.»**

Hz. Muhammed'in (A.S.) âlemlere rahmet olduğu açıklandıktan sonra, Tevhîd İnancı üzerinde duruldu. Bundan yüz çevirenlerin kendilerine büyük bir haksızlık ettiklerine işâretle, Allah'ın onlarla ilgili va'dinin mutlaka gerçekleşeceğine değinildi. Buna rağmen bir türlü kendini inkâr ve ahlâksızlık bataklığından kurtarmak istemeyen beyinsizlerin durmadan

hakka karşı çıkmalarına dikkatler çekiliyor ve bu dünyada ihtilâfı giderme yolları kapansa bile, âhirette Cenâb-ı Hakk'ın en âdil şekilde hükmedeceği haber veriliyor. Şöyle ki :

Peygamber (A.S.) Efendimiz sözüyle, davranışlarıyla; tevazu ve bağışlamasıyla hep rahmet kapısını açık tuttu. Ne yazık ki, iyice şartlanmış inkârcı sapıkların kafalarında derin iz bırakan önyargıyı gidermek mümkün olmamıştır. Aralarında kim hakemlik yapabilirdi? Zira hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, iyiyi kötüden ayırt etme yeteneğine sahip ve taraflarca kabullenebilecek kimseler yoktu. Gerçi mü'minlerin hepsi bu yetenekte idi, ama müşrikler onların hakemliğini kabul etmezlerdi.

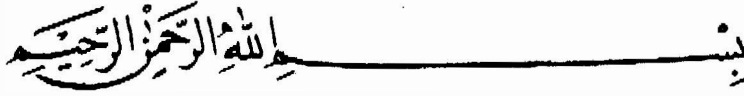
Bunun için Peygamber (A.S.) bu hakemliği Kur'ân'dan aldığı ilhamla en yüce kudret sahibi Cenab-ı Hakk'a bıraktı. O'nun vereceği hükmün mutlaka âdil olacağını çok iyi biliyordu.

Ancak Cenâb-ı Hakk'ın vereceği bu hüküm çok yakın bir tarihte de olabilirdi, uzak bir tarihe bırakılmış da olması muhtemeldi. Nitekim birkaç yıl sonra Bedir savaşı, arkasından Uhud savaşı ve sonra da Mekke'nin fethi peşpeşe gerçekleşti. Hak üstün geldi, bâtıl silinip yok oldu. İlâhî hüküm şaşmazlığını ortaya koydu. Böylece Arap Yarımadasına Allah'ın sâlih kulları vâris kılındı. Allah'ın her türlü noksanlıktan, şirkten, eş ve ortaktan, evlât edinmekten pak ve münezzeh olduğu bütün açıklığıyla o bölgede bir defa daha tecelli etti.

Enbiyâ sûresinin tefsîri burada noktalanırken, bizi buna muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-ü senâlar olsun. Kalbimize ışık tutan, önümüzü aydınlatan, idrâkimize yön veren, çalışma azmimizi kamçılayan Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed'e (A.S.); O'nun âl ve ashabına salât-ü selâmlar eyleriz..

Allah bize yeter. O ne güzel vekîldir; ne güzel mevlâ ve ne güzel yardımcıdır!.

——oOo——

HAC SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. Ancak 19. âyetten 24. âyete kadar olan kısmının Medine'de indiği söylenir. (1) Müfessir Kurtubî'ye göre, sadece üç âyeti Medine'de inmiştir. Cumhura göre, sûre Mekkî ve Medenî âyetleri kapsamaktadır.

Sûreye, İbrahim Peygamber tarafından yerine getirilen hac farizasına bütün mü'minlerin çağrılması; aynı zamanda Resûlüllah (A.S.) Efendimiz tarafından da bu farzın hem yerine getirilmesi, hem şartlar elverdiğinde zengin müslümanlara da farz kılındığını ilân etmesi konu edildiğinden, «Hac» ismi verilmiştir.

Âyet sayısı	:	78
Kelime »	:	1291
Harf »	:	5075 (2)

Sûrenin tamamı, genel anlamda üç konuyu içermektedir:

1— Hac farizası, Mescid-i Haram ve ilgili meseleler,

2— Konuyla yakından ilgili bulunan savaşa hazırlık, zulme sapanların yok edilmesi; yerkürenin denge ve düzeninin bir olan yaratana delâlet ettiği ve dünya hayatının önemsizliği,

3— Sûrenin baş kısmında, ölümden sonraki dirilme ve onunla ilgili safhalar anlatılır...

Enbiyâ sûresinin son bölümünde kıyâmetin kopuşundan önemli bir safha tasvîr edilirken, bu sûreye de kıyâmetin diğer önemli safhalarından söz edilerek başlanması, iki sûre arasındaki irtibatı sağlar.

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/280
Genellikle «Ya Eyyühennas» ile başlayan âyetler Mekke'de; «Ya Eyyühellezîne âmenû» ile başlayan âyetler Medine'de inmiştir.
(2) Lübabu't-te'vîl : 3/280

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ
عَظ۪يمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّٓا اَرْضَعَتْ
وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ
بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَد۪يدٌ ﴿٢﴾

M E Â L İ :

1— Ey insanlar! Rabbınızın (değişmiyen kanunlarına, hayatınızı düzene sokan sünnetine uyun). O'nu dinlemezlikten sakının. Şüphesiz ki kıyâmet sarsıntısı büyük bir olaydır.

2— O günü bir görseniz, emzikli olan her kadın emzirdiğini bırakıp geçer ve her gebe kadın taşıdığını düşürür. İnsanları (o gün) sarhoş (gibi) görürsün, halbuki sarhoş değildirler; ama (ne var ki) Allah'ın azâbı oldukça şiddetlidir.

İLGİLİ HADÎS

«Allah kıyâmet gününde Âdem'e : «Ya Âdem!» diye hitap eder. O da: «Buyur Rabbımız, buyruğuna amadeyim» der. İşitilecek bir sesle şöyle seslenir: «Cehennem'e zürriyetinden bir ba's çıkarmanı Allah emrediyor.» Bunun üzerine Âdem: «Ya Rab! Cehennem'in ba'sı nedir?» diye sorar. Allah ona: «Her binden bir tanesini çıkar, (geriye kalan 999 Cehennemliktir)» buyurur.

İşte o anda hamile kadın hamlini düşürür; tüyü bitmedik çocuk yaşlanıp saçları ağarır. İnsanları sarhoş (gibi) görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir; fakat Allah'ın azâbı pek şiddetlidir.

Bu haber ashab-ı kirâma ağır geldi. O kadar ki renkleri değişti. Bunun üzerine Peygamber (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu: «Ye'cüc ve Me'cüc'den 999, sizden bir tane... Siz o insanlara nisbetle, beyaz öküzün yan kısmında siyah bir kıl veya siyah bir öküzün yanında beyaz bir kıl gibisiniz. Umarım ki Cennet ehlinin dörtte biri siz (ümmetim) olursunuz.»(1)

KIYÂMET SARSINTISI

(يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ) «Ey insanlar! Rabbınızın (değişmeyen kanunlarına, hayatınızı düzene sokan sünnetine uyun), O'nu dinlemezlikten sakının. Şüphesiz ki kıyâmet sarsıntısı büyük bir olaydır.»

İlgili âyetle, kendini hayvanî duygularının peşine takıp her türlü kutsal değeri unutan veya inkâr eden gâfiller uyarılıyor. Şu görünen mükemmel düzeni kuran Yüce Yaratan'ın bir gün bu düzeni bozacağına; azâbının ise nankörler hakkında pek şiddetli olacağına dikkatler çekiliyor.

Bu uyarının sebebine gelince :

İnsan dünya hayatında korku ile ümit arasında ömrünü değerlendirdiği ölçüde mutlu ve huzurlu olur. Allah'ın azabından korkmak, günlük hayatı en iyi şekilde disipline eder. Sorumluluk duygusunu geliştirir. İyiliğin rahmet, kötülüğün azap olacağını öğretir. Allah'ın geniş rahmetine ümit bağlamak, iç huzuru doğurarak ruhu rahatlatır; kalbe yatışkanlık verir. Her şeyden evvel insanın manevî boşluğunu Allah sevgi ve korkusuyla doldurur. Böylece insanı merhametli, şefkatlı, hayırhah ve erdemli bir düzeye getirir.

Beşerin kalp ve kafasından bu iki kavramı tesiriyle birlikte söküp aldığımız zaman, geriye hayvanî duygulardan başka bir şey kalmaz.

İşte bu nedenledir ki, Kur'ân'da uygulanan ilâhî metotlardan biri de, korku ile ümit arasında bir köprü kurmak ve münasebet düştükçe bunu az değişik ifadelerle tekrarlamaktır. Aynı zamanda her tekrar yeni bir safhayı anlatır, değişik bir tablo çizer ve böylece kıyâmet hakkında bir zin-

---

(1) Buharî/enbiyâ: 7, tefsîr: 22, rikak: 45, 46, tevhid: 32- Müslim/imân: 379, fiten: 116- Tirmizî/tefsîr: 22- Ahmed: 1/388- 2/166- 3/32, 33- 4/432, 435

cirin halkaları misali önemli ve uyarıcı safhalar birbirine eklenerek konu hakkında tamamlayıcı bilginin bizden yana son noktasına gelinir.

Allah inkâr edildiği, kıyâmet diye ikinci bir hayatın olacağı kabul edilmediği veya bu iki yönlendirici esastan korkulmadığı takdirde ne gibi sakıncalar ortaya çıkar? Şüphesiz ki bu oldukça açıklama isteyen geniş bir konudur. Ama biz özet mahiyetinde de olsa bir bilgi demeti vermekte yarar görüyoruz. Şöyle ki :

1— Fertlerin içinde meydana gelen manevî boşluk, bâtıl fikirlerle, saptırıcı ideolojilerle dolmaya başlar.

2— Sorumluluk duygusu dumura uğrar. Maddî müeyyideden başka bir müeyyide tanınmadığı için kişi son derece tehlikeli bir düzeye gelir.

3— Aile kavramı temelinden yıkılır. Baba kızıyla, kardeş kızkardeşiyle cinsel temasta bulunmakta bir sakınca görmez. Nitekim son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalara ve istatistiklere göre, medenî geçinen Belçika'da 12-13 yaşlarında doğum yapan kız çocuklarının sayısının sür'atle arttığı ve ülkedeki kızlardan yüzde 22'sinin gayrimeşru cinsel ilişkide bulunduğu; Amerika'da ise bu oranın yüzde 50'nin üstüne çıktığı anlaşılmıştır. Yine aynı istatistiklere göre, Belçika'da 12-13 yaşlarında doğum yapan kız çocukların büyük kısmının, babalarından, dedelerinden veya erkek kardeşlerinden hamile kaldıkları tesbit edilmiştir. Son yıllarda öldürücü habîs bir hastalık olan AİDS'in çocuklar arasında da süratle yayılmasının sebebi gayet açıktır.

4— Gençlerin daha çok cinsel konularla ilgilenmesine yol açar. O yüzden cinsel sapıklık gemi azıya alır. Homoseksüeller çoğalır. Nitekim Batı ülkelerinde ve Amerika'da hem cinsel sapıklar, hem de homoseksüeller süratle artmaktadır.

5— Şehitlik-gazilik kavramları birer masal haline gelir. Vatan ve millet sevgisi gülünç sayılır. Böylece devletle millet arasındaki manevî bağlar kopar. Toplum arasında güven diye bir şey kalmaz.

6— Devlet malına el uzatmak, rüşvet verip almak yaygınlaşır ve meşru kabul edilir.. Vatandaşın devlete karşı güveni sarsılır.

7— Yardımlaşma, dayanışma, fakirleri koruma, sınıf farkını kaldırma bütünüyle felce uğrar. Ülke tam bir vurguncular diyarı görüntüsüne girer.

Bunun neticesi olarak büyük bir felâketin gelmesi artık mukadder olur.

Cenâb-ı Hak insanları böylesine bir başıboşluktan, sorumsuzluktan

ve ahlâksızlıktan koruyup uzak tutmak için, peygamberler göndermiş ve kutsal kitaplar indirmiştir. O'nun en son mesajı olan Kur'ân, bütün bu felâketleri önleyecek, neslin kalp ve kafasına Allah sevgi ve korkusunu dolduracak, gönüllerine fazîlet ışığı tutacak, aileyi sağlam temeller üzerinde yükseltecek, gayrimeşru yolları kapatacak, insanlığın hayrına olan bütün kapıları açacak bir muhteva ve kudrettedir. Bugün Batılılar da az-çok bu gerçeğin farkına varmışlardır. Amerika'da İslâmiyet her geçen gün gelişmekte, aydın tabakayla diyalog kurmaktadır. Yakın gelecekte dünya milletlerinin çoğu, kurtuluşun Kur'ân'ın verdiği reçetede olduğunu anlayacaktır.

MEVCUT DÜZENİN BOZULMASI

Kıyâmet olayının meydana gelmesiyle mevcut düzen bozulup altüst olur. Ancak bu olayı doğuran sarsıntı öylesine ani ve şiddetli olacak ki, canlı olan her şey şaşıracak, ne yapacağını düşünemiyecek. Kur'ân ilgili âyetle bu müthiş olayın insanlar üzerindeki olumsuz tesirini üç madde halinde şöyle tasvîr etmektedir:

1— Emzikli kadın emzirdiği çocuğunu bırakıp terkeder.

2— Hamile olan kadınlar rahimlerindekini düşürürler.

3— İnsanlar sarhoş gibi kendilerini kaybedecek duruma gelirler.

Böyle bir olayı kimlerin göreceği, kimlerin ona şahit olacağı belli değildir. Ama mevcut düzenin bütünüyle bozulmasını gerçekleştirecek bu olayı meydana getiren Allah'ın ne kadar üstün bir kudrete sahip olduğu söz konusudur. Elbette O'ndan korkmamız gerekmektedir. Çünkü koyduğu kanunlar, hazırladığı plân ve proğramlar aksamadan, şaşmadan hedefine doğru gitmektedir. O'nun plânına uyanlar mutlu olurlar, uymayanlar kendilerine haksızlık etmiş bulunurlar.

İşte önemli olan bu inanca sahip olmak ve hayatı bu doğrultuda düzen ve dengede tutmaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ömürlerini inkâr bataklığında, günlerini nefis otlağında geçirenler uyarıldı. Kıyâmet olayının çok şiddetli olacağı belirtilerek buna üç misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkâr fırtınasına tutulup şartlanan ateistlerin, ciddi bir bilgileri olmadığı halde Allah'ın varlığını red ve inkâr etmek için dur-

madan tartışıp durdukları ve her çağda buna devam edecekleri belirtiliyor. Bunların şeytan misali azılı kâfirlere uyduklarına, yönlendirici beyinlerinin ve merkezlerinin bulunduğuna dikkatler çekiliyor.

Böylece Allah'a ve Âhiret'e inanmayanların her devirde ortalığı bulandıracaklarına işâretle, mü'minlerin ona göre kendilerini geniş bilgilerle donatmaları ilham ediliyor.

وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴿٣﴾
كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ
السَّعِيرِ ﴿٤﴾

M E Â L İ :

3— İnsanlardan öylesi de var ki, bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışıp durur ve hayırdan sıyrılmış, fesâda hazır her azılı şeytana uyar.

4— Onun hakkında şöyle yazılmıştır: «Kim onu dost ve yardımcı edinirse, mutlaka o, onu doğru yoldan saptırır ve onu o çılgın alevli (Cehennem) azâbına iletir.»

İNİŞ SEBEBİ

Kureyş kabilesinden geniş bir aileyi temsil eden Nadr b. Hâris, Peygamber (A.S.) Efendimiz'e yaklaşarak şöyle dedi: «Ya Muhammed! Bana haber versene, senin şu Rabbın altından mıdır, gümüşten midir, yoksa bakırdan mıdır?» Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

(1) Müfessir Süddî - İbn Ebî Hâtim - İbn Kesîr : 3/206

Müfessir Alâeddin Ali'nin tesbitine göre, adı geçen kâfir şu iddiayla ortaya çıkar ve zihinleri bulandırmaya çalışırdı: «Melekler Allah'ın kızlarıdır. Kur'ân ise eskilerin masallarıdır. Öldükten sonra dirilme yoktur..» Bunun üzerine yukarıdaki âyetler inmiştir. (1)

BİLGİSİZ TARTIŞMAK

(.. وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ) «İnsanlardan öylesi de var ki, bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışıp durur..»

Varlık âleminde câri kanunları, fiziksel kanunların içyüzünü, kurulu düzendeki mükemmelliğini bilmeyen; semavî dinler hakkında ciddi bir araştırma ve mukayese yapmayan kişilerin Allah hakkında tartışması anlamsız ve neticesizdir. Henüz kendini tanımayan, taşıdığı hılkat kanununun emsalsiz eserini ve ondaki sanatı görmeyen kimse, Allah'ı nasıl tanıyabilir ve bilebilir? Tesadüflerin böylesine bir beden meydana getiremiyeceğini, kendi organlarına ve faaliyetlerine bakıp idrâk etmeyenler neyi niçin savunduklarını kendileri de bilmezler.

O bakımdan diyebiliriz ki, Allah'ın varlığı, birliği ve kudretinin sınırsızlığı üzerinde tartışmak isteyenlerin önce birçok konuda bilgili olması; câri sünnetleri, yerçekim kanunuyla kurulan denge ve düzeni bütün detayıyla kavraması gerekir. Henüz kendi iç organlarına bile kumanda edemiyen, diğer bir deyimle kendini bütünüyle yönetemiyen ve vücudunun tamamında istediği gibi tasarrufa sahip olamayan inkârcı şaşkının kalkıp Allah hakkında tartışması çok gülünç olur.

KORKU VE ÜMİT BAĞINI KOPARAN

(.. وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ) «Ve hayırdan sıyrılmış, fesada hazır her azılı şeytana uyar..»

Şeytan ismi burada, «merîd» sıfatıyla anıldığı için, sırf cinden olan şeytan değil, insanlardan da merîd olan, yani hayırdan, iyilikten sıyrılan, nefsine esir olup fitne ve fesada hazır bekleyen her kişi de şeytan kabul edilir ve bu ismin kapsamına girer.

İşte bu sıfatı taşıyan insanlara da uyan kimse, korku ve ümit kaydı-

(1) Lübabu't-te'vil : 3/281

nı aşar; ruhuna yön verecek, vicdanını geliştirecek, içini dolduracak bütün ümitlerini kaybeder ve böylece sorumluluk duygusu dumura uğrar.

O halde toplumu tedirgin eden, kutsal değerlere sırt çeviren ve ortalığı fitne ve fesat havasıyla bulandıran bu bilgisiz ve şaşkın kimselerdir ki, bilmeden, anlamadan İblîslerin peşine takılmakta ve onların birer uydusu olarak fasit bir daire içinde dönmektedirler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkâr fırtınasına tutulup beyinleri yıkanan dinsizlerin, ciddi bilgileri ve kayda değer araştırmaları olmadığı halde Allah hakkında tartışmalarının ne kadar büyük bir ölçüsüzlük ve saygısızlık olduğu belirtildi. Sonra da bu tiplerin her devirde bulunabileceğine işâretle, mü'minlerin ona göre bilgi ve kültürlerini geliştirerek yersiz tartışmaları tesirsiz hale sokmalarına işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkma hakkında şüphe edenlerin akıllarını harekete geçirmek için biyolojik açıdan ana fikirler, temel bilgiler veriliyor. Konuyu bilimsel açıdan araştırmaları istenerek Kur'ân'ın ilimle sarmaş-dolaş olduğu dolaylı şekilde anlatılıyor.

——oOo——

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ ف۪ي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ
فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ
مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْۜ وَنُقِرُّ فِي
الْاَرْحَامِ مَا نَشَٓاءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ
لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ

مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ
شَيْـًٔا وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ
اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَه۪يجٍ ﴿٥﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٦﴾
وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ ف۪يهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي
الْقُبُورِ ﴿٧﴾

MEÂLİ:

5— Ey insanlar! Öldükten sonra dirilip kalkmaktan şüphede iseniz, gerçek odur ki, biz sizi topraktan yarattık, sonra nutfe (sperma)dan, sonra pıhtılaşmış kan parçasından, sonra yaratış biçimi belirli belirsiz bir çiğnem etten yarattık ki, size (kudretimizin yüceliğini, sanatımızın eşsizliğini) açıkça gösterelim. Dilediğimizi belli bir süreye kadar ana rahminde bekletiriz, sonra da sizi bir bebek olarak çıkarırız; sonra güçlenip kendinizi tanıyarak iyiyi kötüden ayırt edecek duruma getiririz. Sizden kimine ölüm gelip çatar, kiminiz de ömrün en rezil noktasına itilir de bildikten sonra bir şey bilmez duruma gelir, (yaşlılıktan bunayıp kalır). Yeryüzünü kupkuru ölgün görürsün. Üzerine su indirdiğimiz zaman harekete geçer de kabarır ve her gönül çekici güzel bitkilerden çift çift yetiştirir.

6— Bu böyledir; çünkü Allah Hak'tır; şüphesiz ki O, ölüleri diriltir;

O'nun gücü mutlaka her şeye yeter.

7— Kıyâmet kesinlikle gelecektir; onda hiç şüphe yoktur ve şüpheniz olmasın ki Allah kabirlerde olanları diriltip kaldıracaktır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz ki sizden birinizin ana rahmindeki yaratılışı kırk günde biraraya gelir de önce kan pıhtısı, sonra da et parçası olur. Sonra da Allah ona bir melek gönderir de şu dört kelimeyle emrolunur: Onun rızkını, amelini, ecelini, mutlu ve mutsuz olacağını yazar.. Arkasından da ona insanî ruh üflenir.» (1)

Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Rezîn (R.A.), Peygamber (A.S.) Efendimize sordu :

— Ey Allah'ın Peygamberi! Allah ölüleri nasıl diriltir?

Efendimiz ona şu cevabı verdi :

— Hiç kuraklıktan ölgün hale gelen bir vadiye uğradın mı?

— Uğradım..

— Sonra tekrar uğradığında o yerin harekete geçip yeşillendiğini görmedin mi?

— Gördüm.

— İşte Cenâb-ı Hakk'ın ölüleri diriltmesi de bunun gibidir ve bu O'nun yaratma kudretini belgeleyen delillerden biridir. (2)

KIYÂMET GÜNÜNDE DİRİLİP KALKMAK

(يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ...) «Ey insanlar! Öldükten sonra dirilip kalkmaktan şüphede iseniz, gerçek odur ki: Biz sizi topraktan yarattık...»

Öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkma hakkında şüphe edenlere, Allah'ın ilminin ve kudretinin üstünlüğüne delâlet eden, insanın ilk yaratılması belge olarak gösteriliyor: Âdem Peygamber'in (A.S.) doğrudan,

(1) Buharî/tevhid: 28, enbiyâ: 1, bed-i halk: 6- Müslim/kader: 16- Tirmizî/kader: 4- İbn Mâce/mukaddeme: 10

(2) Müsned-i Ahmed: 4/11

zürriyetinin de dolaylı yoldan topraktan yaratılması bir gerçektir. Birinci şekildeki hılkat kanununu bilmiyoruz, sadece «ol» emrinin tecellisini biliyor ve inanıyoruz. İkinci şekildeki hılkat kanununu biliyoruz. Şöyle ki: Spermanın ana rahmindeki yumurtalığa intikalinden sonraki safhaları ilim bize tesbit etmiş bulunuyor. Ancak unutmamak gerekir ki, ceninin ana rahmindeki bekletilme süresi, önceden hazırlanmış hılkat plânına göredir ki, bu değişmeyen biyolojik kanunlarla gerçekleşmektedir.

Şüphesiz spermanın ana rahminde geçirdiği safhalar da çok dikkat çekicidir. Hücrelerin bölünüp düzenli şekilde çoğalması ve bir hücre kümesi oluşturması ve bir süre sonra onun kan pıhtısı görünümünü alması; sonra da yavaş yavaş şekilsiz bir et parçası haline gelmesi ve nihayet şekillenmesini, bütünüyle «hılkatla ilgili tekâmül kanununu» ifade eder.

Spermayı erkekte belli kanunlarla oluşturan ve onu ana rahminde birleştiği yumurtalıkta geliştiren Allah ölüleri tekrar diriltemez mi? Bunu anlamamak, «hılkat kanunundaki eşsiz plânı» görmemek demektir.

Topraktan yaratılma iki anlam taşır:

a) İlk insan Âdem'in (A.S.) yapışkan, süzülmüş kara bir balçıktan yaratılması,

b) Sonra her insanın topraktan alınan gıdalarla bünyesinde spermanın oluşması..

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın ölüleri dirilteceğine dair biri enfüste, diğeri afakta olmak üzere iki delil ve belge sergilendi: Ceninin oluşması ve kuruyan toprağın inen yağmurla harekete geçip kabarması suretiyle çift çift güzel bitkiler yeşertmesi.. Aynı zamanda iki delil arasında bir benzetme de söz konusudur.

TAKLÎT DÜZEYİNDE İMAN

Din ve onunla ilgili iman, gerçekten bilgi, idrâk, irfan ve anlayış işidir. Bu ölçüde oluşan imân ve dindarlık, köklüdür, şuurludur ve o bakımdan olaylar karşısında sarsılmaz ve eksilmez; ama artar. Böyle bir imâna «Tahkikî İmân» denilir. Başkalarını taklît ederek inanan ve dindarlık gösterenler ise, karşılarına çıkan olayların mahiyetine ve karakterine göre şekil alabilirler. Bazan iyi bir dindar, bazan şüpheci ve kararsız; bazan da açıktan nankör veya katı inkârcı olabilirler. Bir kısmının ömrü kararsızlık içinde geçip gider. Bu tür inanca, «Taklîdî İmân» denilir.

İmânı taklît düzeyinde olanların çoğu Allah'ı bırakıp yatırların, bü-

yücülerin, gaipten haber verenlerin, cincilerin ve üfürükçülerin peşine takılırlar da onlardan medet umarlar, şifa ve rahmet beklerler. Durmadan yıldızname ve esrarname gibi bâtıl inançları yansıtan kitaplara sarılırlar.

Şüphesiz ki, bu ve benzeri inanç ve düşünceler, söz ve davranışlar sapıklık ve şaşkınlıktır; aynı zamanda günah ve bazan da küfürdür.

Onun için Kur'ân-ı Kerîm'de imân, âhiret, hesap ve benzeri konulara yer verilirken, arkasından akla ışık tutacak, araştırıcılara malzeme olacak ana fikirler, temel bilgiler sıralanır. Allah'ın varlığı, kudreti delillerle isbat edilerek insanlar taklît çukurundan kurtarılmak istenir.

Konumuzu oluşturan beşinci âyetle, öldükten sonra dirilmeye delil sayılacak on belge sıralanmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, çoğu biyoloji ile ilgilidir. Çünkü insan kendi vücudunun nasıl bir mekanizma olduğunu, ana rahminde nasıl tekâmül edip geliştiğini, döllenme sırasında spermanın rahimdeki yumurta ile nasıl birleştiğini, böylece döllenmiş yumurtanın kalıtım madde ve modelini hem anneden ve hem de babadan aldığını ve her iki eşten gelen kromozomların yepyeni bir insanı meydana getirdiğini öğrenmekle, Allah'a daha çok yaklaşmış olur ve O'nun hılkat sanatının akıllara durgunluk verecek mükemmellikte olduğunu anlayarak «Tahkikî bir İmân»la secdeye kapanır.

Öldükten sonra ikinci hayata kalkma konusunda insana bilgi ve malzeme veren on belgeyi sıralamamızda yarar vardır:

1— Hem ilk insan Âdem (A.S.), hem de erkekte oluşan sperma, kadında oluşan yumurta, topraktan yaratılmıştır. Zira sperma ile yumurta, yenilen gıda maddelerinin yardımıyla oluşurlar, o maddelerin anası ve kaynağı topraktır.

2— Spermanın yumurtayla birleşip kan pıhtısı haline gelmesi,

3— Önce görünürde şekilsiz, sonra şekillenmiş et parçası halini alması,

4— Dokuz ay, on gün veya daha az bir süre ana rahminde oluşup gelişmesi,

5— Bebek olarak dünyaya gözlerini açması,

6— Gelişip kendini bilecek, olayları seçecek duruma gelmesi,

7— Bunaklık dönemine girmeden ölmesi,

8— Kiminin de iyice yaşlanıp ne dediğini bilmiyecek duruma gelmesi,

9— Yeryüzünün kuruyup ölgün hale gelmesi,

10— Yağan yağmurla kabarıp gönül çekici güzel bitkilerden çift çift yeşertmesi..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle âhiret hayatını bir türlü akıllarına sığdıramıyanlara bilimsel açıdan malzeme verilerek akıllarını daha iyi kullanmaları istendi. Biyolojik yönden insanın hılkatıyla ilgili gelişme safhaları sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, kafa ve kalbini aydınlatacak bilgisi, elinde belgesi olmadığı ve tenvîr edici bir kitap okumadığı halde Allah'ı inkâr ettiği konu ediliyor. Böylesinin cehalet ve sapıklığı yüzünden hem dünyada, hem de âhirette rüsvay olacağı haber veriliyor. Sonra da Allah'ı bırakıp bir sürü cisimleri ilâh edinenlerin nasıl uzak bir sapıklık içinde bocaladıklarına, ne kadar kötü dostlar edindiklerine dikkatler çekiliyor.

——oOo——

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى
وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُ
فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذٰلِكَ
بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ
أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ
ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ

وَمَا لَا يَنْفَعُهُۥ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُۥٓ
أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِۦ لَبِئْسَ الْمَوْلَىٰ وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٣﴾

M E Â L İ :

8-9— İnsanlardan öylesi de var ki, hiçbir bilgisi, doğruyu gösterici belgesi ve (yolunu) aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah yolundan saptırmak için burun büküp büyüklük taslayarak Allah hakkında tartışıp durur. Dünya'da rüsvaylık onadır, Kıyâmet gününde ise ona yakıcı azâbı tattıracağız.

10— Bu, senin iki elinin kazanıp önden gönderdiği şeyin karşılığıdır ve Allah kullarına zulmedici değildir.

11— İnsanlardan kimi de Allah'a kıyıdan (şüphe üzere) ibâdet eder; kendisine bir iylik erişirse, onunla gönlü yatışır; bir sıkıntı, dert ve belâ dokunursa, yüzüstü döner de hem Dünya'da, hem de Âhiret'te zarara uğramış olur. Bu da çok açık bir ziyândır.

12— Allah'tan başka kendisine ne zarar verecek, ne de yarar sağlayacak şeylere (taparcasına) yalvarıp yakarır ki bu da uzak bir sapıklığın kendisidir.

13— Zararı yararından daha yakın olana tapar; taptığı şey ne kötü dost ve yardımcı ve fena yandaştır!

İNİŞ SEBEBİ

Nadr b. Hâris ve yandaşları, tam bir bilgisizlik içinde Allah hakkında tartışıp durdular. O sebeple yukarıdaki âyetler indi. (1)

Bedevîlerden yurdunu terkedip Medine'ye gelerek yerleşenlerden bir kısmı, İslâm'ın yüceliğini henüz dosdoğru kalplerine ve ruhlarına indiremedikleri için, davarları doğurduğu, eşleri erkek çocuk dünyaya getirdiği ve böylece servetleri arttığı zaman kalpleri yatışır, «bu güzel bir dindir; bize feyiz ve bereket getirdi» derlerdi. Bunun aksi meydana gelince inançları sarsılır ve «bu dine girdiğimizden beri bize sıkıntı ve fenalıktan başka bir şey gelmedi» diye sızlanırlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (2)

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 12/17

(2) Lübabu't-te'vîl : 3/282- Tefsîr-i Kurtubî: 12/17, 18- İbn Kesîr: 3/209'dan özetlenerek

BİLGİSİZ TARTIŞMA

(وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ..) «İnsanlardan öylesi var ki, hiçbir bilgisi, doğruyu gösterici belgesi ve (yolunu) aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah yolundan saptırmak için burun büküp büyüklük taslayarak Allah hakkında tartışıp durur..»

İslâmiyeti din olarak seçen kişi ve toplumun, her şeyden önce bu dinin insanlığa neler getirdiğini ve nasıl bir sistem olduğunu bilmesi gerekir. Aksi halde değişik olaylar karşısında bazan dine daha çok ısınır, bazan da ondan soğuyabilir.

Sonra Allah hakkında söz söyleyip tartışabilmek için, O'nun nasıl bir kudret olduğunu eserlerinde görmek, damgasını taşıyan eşyada O'nun birliğini müşahede etmek gerekir.

Şüphe yok ki, Allah zatıyla, hakikatıyla, mahiyetiyle bilinmez. O ancak sıfatlarının tecellileriyle, sanatının mükemmelliğiyle ve kurduğu kusursuz düzeniyle bilinebilir. Bunun için de köklü bilgiye, geniş kültüre ve semâvî dinleri iyice bilmeye ihtiyaç vardır. Kur'ân ilgili âyetle bilhassa bu inceliklere dikkatleri çekmekte ve bilgisiz, kültürsüz, belgesiz, kanıtsız ve kitapsız bir boşluk içinde Allah'ın varlığı ve birliği hakkında tartışmaya girmek insanı küfür bataklığına düşürebilir sinyalini vermektedir. Nitekim bu konuda tam bir bilgisizlik atmosferi içinde ortaya çıkanların çoğunun, cehaletten gelen bir cesaret, gurur ve kibirle burun bükerek kendilerini büsbütün küfür çıkmazına soktukları görülmüştür.

Bilgisizlik ile kibir, gurur ve kabalık bir araya gelince katı bir inkâr doğuracağında şüphe yoktur. Böylesine bir tutum ve anlayış insanı dünyada, bilgili ve kültürlü kişiler karşısında küçültür, âhirette de rezil ve rüsvay eder.

Allah kimseye zulmetmez. Çünkü O zulmü hem kendine, hem de insanlar arasında haram kılmıştır. Herkes bilgi, beceri, idrak, anlayış, niyet ve inancına göre karşılık görür. Bu da adaletin tâ kendisidir.

ALLAH'I BIRAKIP BAŞKASINA TAPMAK, AŞAĞILIKTIR

(يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ..) «Allah'tan başka, kendisine ne zarar verecek, ne de yarar sağlayacak şeylere (taparcasına) yalvarıp yakarır ki bu da uzak bir sapıklığın kendisidir..»

İslâm ve onun kitabı Kur'ân her bakımdan insana kişilik kazandırır ve onu kula kul olma aşağılığından kurtarıp Hakk'a kul olma şerefine eriştirir. İnsanın çok mükerrem yaratıldığı ve görünürde her şeyin onun hizmetine verildiği dikkate alınınca, kendisi gibi bir faniye veya kendisinden çok aşağı bir cisme tapması, cidden büyük bir sapıklık ve uzak bir şaşkınlıktır.

Cenâb-ı Hak bâtıl ilâhları 13. âyetle yererek portrelerini şöyle çizmektedir: **«Zararı yararından daha yakın olana tapar; taptığı şey ne kötü dost ve yardımcı ve fena yandaştır.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, bilgisi, belgesi ve aydınlatıcı bir kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışanların çok uzak bir sapıklık ve şaşkınlık içinde oldukları belirtildi. Böylelerinin hem dünyada, hem âhirette rüsvay olacakları hatırlatılarak, sahte bir gurur, bilgisizce bir tavırla ortaya çıkıp önemli konular üzerinde konuşmanın kişiyi küçük düşürmekten başka bir şeye yaramıyacağına işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aklını ve idrâkini kullanarak Allah'a imân edenler için âhirette hazırlanan yüksek mükâfatlar konu ediliyor. Sonra da Allah'ın Peygambere yardım etmiyeceğini iddia edenlerin mânevî bir intihara kendilerini ittiklerine dikkatler çekiliyor. Böylece İslâm'ın hep Allah'ın dini ve son mesajı olarak yaşayacağına, insanlığa rahmet olacağına işâret ediliyor.

إِنَّ اللّٰهَ
يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يَظُنُّ
أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ
إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾
وَكَذٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

M E Â L İ :

14— Şüphesiz ki Allah, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları, altlarından ırmaklar akan Cennet'lere yerleştirir. Allah şüphesiz ki dilediğini yapar.

15— Kim Dünya'da da, Âhiret'te de Allah'ın o peygambere aslâ yardım etmiyeceğini sanıyorsa, hemen bir ip göğe (tavana) uzatsın, sonra da (nefesini) kessin de bir baksın, kin ve öfkesini giderebilecek mi?

16— İşte böylece biz o (kitabı) çok açık âyetler halinde indirdik. Ve şüphe yok ki, Allah dilediği kimseyi doğru yola iletir.

İNİŞ SEBEBİ

Peygamber (A.S.) Efendimiz, Esed ve Gatafan kabilelerinin ileri gelenlerinden bir grubu İslâm'a dâvet etti. Bu sırada sözü edilen iki kabileyle Yahudiler arasında bir anlaşmazlık da bulunuyordu. Buna rağmen onlar şu sebebi ileri sürerek daveti kabul etmediler: «Muhammed'in yardım göreceğini ve üstün geleceğini bilemiyoruz. Ya bir de zayıf, desteksiz ve yardımsız kalır ve Yahudilerle aramız iyice açılırsa, o zaman halimiz nice olur?» şeklinde düşünerek mazeret ileri sürdüler.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

UMUDUNU KAYBEDENLER

(مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَٓاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ
فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ) **«Kim dünyada da, âhirette de Allah'ın o peygambere aslâ yardım etmiyeceğini sanıyorsa, hemen bir ip göğe (tavana) uzatsın, sonra da (nefesini) kessin de bir baksın, kin ve öfkesini giderebilecek mi?»**

Bâtıl ve küfür dört nala yol alır. Hak ve fazîlet emekliyerek ilerler. Küfrün ve bâtılın bu şarlatanlığını ve hızını gören ve hakkın gücünü hesaba katamayan, geleceğinin mutlaka başarıyla dolu olduğunu idrak edemiyenler, her şeyin bittiğini; hakkın ve İslâm'ın yardımsız ve desteksiz kaldığını zannederler. Bu da onların kin ve öfkesini artırmaktan başka bir şeye yaramaz. Bir bakıma manen intihar etmiş olurlar.

Oysa öfkelenmeye, kin beslemeye gerek yok. Çünkü bu iki duygu ile meseleler çözülmez, davalar halledilmez, gerçekler anlaşılmaz. Düşünerek, araştırarak, aklı kullanarak ve sonra da birleşerek, anlaşarak; plânlı ve proğramlı hareket ederek çözüm yolları bulunur.

Bir zamanlar Hz. Muhammed'in (A.S.) etrafında az bir grup insan görüp umutsuzlananlar olmuştu. Oysa Resûlüllah (A.S.) hedefine doğru emin adımlarla yavaş yavaş ilerliyordu. Çok geçmeden büyük bir güç oluşturdu da inanmayanları şaşkına çevirdi.

Günümüzde de anti İslâmî güçlerin ve grupların; ateist ve maddecilerin dört nala yol aldıklarını, ortalığı velveleye verdiklerini görenler, İslâm'dan yana ümitsizleniyor ve bazan için için öfkelenip ne diyeceğini bilemiyorlar. Oysa haktan yana olanların İslâm'ın rahmet gölgesinde biraraya geldikleri gün, zafer mutlaka İslâm'ın olacak ve bâtıldan önce hedefine kavuşacaktır. Bu öyle bir ilâhî sünnettir ki, -şartlar gerçekleştiği gün- şaşmadan hükmünü yürütür.

İşte Kur'ân bize bu sünneti çok açık ve kesin çizgileriyle bildiriyor. Böylece sünnetullaha uyanları, Allah dilediği takdirde doğru yola eriştireceğine atıfla, insanla Allah arasındaki imkân ve irâde sınırına işârette bulunuyor.

---

(1) Lübabu't-te'vil : 3/283

Nitekim düne kadar İslâmiyet hakkında ümitlerini yitirenler, bugün onun büyük bir gelişme halinde olduğunu görünce şaşırıyorlar ve bunca muhaliflerine, düşmanlarına ve engelleyici faktörlere rağmen bu gelişmenin sır ve hikmetini bir türlü anlayamıyorlar. Çünkü Kur'ân'ı okumuyor, ondaki beyânları öğrenmiyorlar.

Bugün gerek İslâm âleminde, gerek Batı ülkelerinin birçok kesimlerinde, gerekse Amerika'da İslâmiyete ve onun kitabı Kur'ân'a hayranlık duyanlar gün geçtikçe artmakta; isim yapmış ilim adamları Kur'ân-ı Kerîm'in bütünüyle ilâhî olduğunu anlamakta ve onun çağların, medeniyetlerin ve ilmî buluşların önünde yürüdüğünü bütün samimiyetleriyle dile getirmektedirler. Çünkü hak hâlis altın madeni gibidir, ona bakır veya âdi bir maden nazarıyla bakanlar olsa bile, çok geçmeden gerçek altın olduğunu anlayanlar ortaya çıkar ve değerinden hiçbir şey kaybetmeden hayranlarının umut kaynağı olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, her türlü inkâr ve şüpheyi atıp dosdoğru imân edenlere verilecek mükâfatlara değinildi. Sonra da Allah'ın Hz. Muhammed'i (A.S.) dünyada da, âhirette de yardımsız bırakmayacağı belirtilerek, İslâm'a hizmette bulunmak isteyenlere büyük bir ümit, aşk ve şevk havası estirildi.

Aşağıdaki âyetlerle, çeşitli dinlere ve inançlara bağlı olanlardan her birinin kendini haklı saymasıyla ve diğerini de bâtıl kabul etmesiyle ihtilâfın halledilemiyeceğine parmak basılıyor. Önyargıdan, şartlanmış bir düşünceden, yıkanmış bir beyinden sıyrılmadıkça, gerçeği bulup tesbit etmenin mümkün olamıyacağına işâret ediliyor ve o takdirde mevcut ihtilâfların ancak âhirette ilâhî adâlet huzurunda çözüleceği, haklının haksızdan ayırt edileceği haber veriliyor. Sonra da inkârcı ve şüphecilerin akıllarını harekete geçirmek için vârlık âleminde olan her şeyin Hakk'a secde ettiğine temas edilerek ilâhî kudreti eşyada görmeleri isteniliyor. Arkasından, aklını, idrâkini kullanmayıp küfür üzere ölenlere âhirette nasıl bir ceza verileceği tasvîr edilerek inkârcılar bir defa daha uyarılıyor. İmân edip sâlih amellerde bulunan mü'minler ise, âhiretteki ebedî saadet yurduyla müjdeleniyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَىٰ
وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ
فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ
وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ
حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ
إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾ هَٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي
رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ
مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ
وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا
أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ
الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ

أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾
وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

M E Â L İ :

17— Dosdoğru imân edenler, Yahudîler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecûsîler ve Allah'a ortak koşan (putperestler) var ya, Allah şüphesiz ki Kıyâmet günü bunların arasında (haklıyı, haksızı) ayırıp hükmedecektir. Çünkü gerçekten Allah her şeye şâhittir.

18— Görmez misin ki, göklerde olanlar, yerde olanlar, Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanlardan bir çoğu Allah'a secde ederler. (İnsanlardan) çoğunun da üzerine azâp hak olmuştur. Allah kimi değersiz kılıp aşağılarsa, onu, saygı gösterip ağırlayan bulunmaz. Şüphesiz ki Allah dilediğini yapar.

19— İşte birbirine hasım iki* grup, Rabları hakkında çekişip tartışırlar. (O'nu) inkâr edenlere ateşten elbiseler biçilmiştir. Başları üzerine de kaynar su dökülür.

20— Bununla, karınlarında olan şeyler ve derileri eritilir.

21— Ve onlara (vurulacak) demirden gürzler de vardır.

22— Ne kadar bir üzüntü ve elemden dolayı ateşten çıkmak isteseler; oraya geri çevirilirler ve «yakıcı azabı tadın» denilir.

23— Şüphesiz ki Allah, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları, altlarından ırmaklar akıp duran Cennet'lere yerleştirir; orada altından (yapılmış) bileziklerle, incilerle süslenecekler; oradaki elbiseleri ise ipektir.

24— Bunlar sözün güzeline, nezîhine eriştirilmişlerdir; her an her türlü güzel övgüye lâyık (olan Allah)ın yoluna iletilmişlerdir.

İNİŞ SEBEBİ

Kitap Ehli olan Yahudi ve Hıristiyanlardan her biri kendi dinlerinin daha üstün olduğunu iddia eder ve bu hususta Müslümanlarla tartışırlardı.

O sebeple 19. âyet indirildi. (1)

Bedir savaşında birbirine hasım olan Hz. Hamza ve tarafdarları ile müşriklerden Utbe ve arkadaşları Rabları hakkında önce tartıştılar, sonra da vuruştular. Bu âyet o sebeple indi. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

«Hac sûresi, iki secde ile diğer sûrelerden üstün tutulmuştur.» (3)

«Âdemoğlu secde âyetini okuyunca, şeytan ağlayarak uzaklaşır ve şöyle der: «Yazıklar olsun bana! Âdemoğlu secde ile emrolundu, emre uyup secde etti de o sebeple ona Cennet verildi. Ben secde ile emrolundum, ama direttim, secde etmedim. Bu yüzden Cehennemlik oldum.» (4)

«Dünyada (erkeklerden) ipek kumaş giyinen kimse, onu âhirette giyemez.» (5)

HAK BİRDİR, BÖLÜNMEZ

(إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى ..) «Dosdoğru îmân edenler, Yahudiler, Sâbiîler, Hırıstiyanlar, Mecûsîler..»

İlgili âyette sıralanan gruplardan her birinin kendi anlayış ve inancına göre haklı olduğunu savunması, diğerlerinin haksızlığını iddia etmesi anlamına gelmektedir. Kur'ân bu vadide altı sınıfı anmaktadır. Bunların dışında kalan dinler, mezhepler, farklı iddialar ve düşünceler, inanç bakımından bunlardan birine benzerlik arzedeceğinden onların isminden söz edilmesine gerek görülmemiştir.

Oysa «hak» denilen şey, birdir, birkaç değildir. Aynı zamanda bölünmeyi de kabul etmez. O halde bu altı sınıftan hangisi hak üzere bulunuyorsa, diğerleri bâtıl demektir. Cenab-ı Hak bu gerçeğe dikkatleri çekiyor ve bâtılı temsîl edenler, bâtılda ısrar ettiklerine, hakem de kabul etmediklerine göre, kıyâmet gününde kendi adâlet divanında hakkı bâtıldan ayırıp gereken hükmü vereceğini hatırlatıyor. Böylece hak üzere olan

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/283

(2) Esbab-ı Nüzûli'l-Kur'ân : 87- İbn Kesîr: 3/212

(3) Müslim/iman: 133- İbn Mâce/ikamet: 70- Ahmed: 2/443

(4) Tirmizî/cumua : 54

(5) Buharî/libas: 25- Müslim/libas: 11, 21- Tirmizî/edeb: 52- İbn Mâce/libas: 16- Ahmed: 1/20, 36, 37, 39- 2/209- 3/23- 4/5, 156

Hz. Muhammed (A.S.) ve arkadaşlarına bu konuda tartışmaya girmenin bir yararı olmayacağına işârette bulunuyor.

Altı grubun kısaca açıklanması :

1— Dosdoğru imân edenler..

Bunlar, kendi zamanlarında hak dini kabul edip o dinin ölçü ve şartlarına göre Allah'a imân edenlerdir. Son olarak da bütün dinleri yürürlükten kaldıran ve Allah'ın insanlığa son mesajı olma özelliğini taşıyan İslâm dininin getirdiği bütün esaslara dosdoğru inanan Müslümanlar kasdedilmektedir.

2— Hâdû (Yahudi olanlar)..

Bu, Yakub Peygamber'in Yahuda adlı oğluna nisbet edilmelerinden kaynaklanmaktadır. Sonraları Musa (A.S.)ın dinine bağlı olanlar hakkında isim olarak kullanılmıştır.

Yahudilerden de Hz. Muhammed'den (A.S.) önce, Tevrat'a göre dosdoğru amel edenlerin ilâhî inâyet ve rahmete lâyık olduklarında şüphe yoktur. Allah'ın son kitabı Kur'ân indirildikten ve son Peygamberi Hz. Muhammed (A.S.) gönderildikten sonra artık Yahudilerin Tevrat ile amel etmelerinin doğru olmayacağının bilinmesi gerekmektedir. Aksi halde Allah'ın Kıyâmet gününde haklıyı haksızdan, hakkı bâtıldan ayırt edeceği ve hakk'ı kabul etmiyenleri elim bir azâba uğratacağı muhakkaktır.

3— Nasârâ (Hıristiyanlar)..

Bu ismin, daha önce de belirttiğimiz gibi, Nasıra kasabasına nisbet edilerek kullanıldığını söyleyenler çoğunluktadır. Aynı zamanda «yardım» ve «zafer» anlamına gelen «nusrat» kökünden türetildiğini söyleyenler de olmuştur.

4— Sâbiîn (Sabiîler)..

Daha önce Bakara sûresinde belirtildiği üzere, ilim adamları Sâbiîlerin hangi din üzere oldukları hakkında farklı tesbit ve yorumlarda bulunmuşlardır. Onları şöyle özetliyebiliriz :

a) Meleklere ibâdet edenler ve kıbleye yönelenler..

b) Zebûr okuyup ona göre amel edenler..

c) Şehrİstanî'ye göre : İbrahim Peygamber'e (A.S.) karşı olup yıldızlara tapanlar..

Şüphesiz Asr-ı Saadette yaşamakta olan Sâbiîler böyle idiler. Günü-

müzde yapılan ciddi tesbitlere göre ise, Sabiîler kendilerinden olmayan birinin dinlerine girmesine aslâ müsaade etmezler. Kendilerinden birinin başka bir dine girmesine de rıza göstermezler.

Yahudi-Hıristiyan karışımı bir din inancı taşıdıkları da iddia edilir.

Günümüzde ise, Mandeîler ve Subbalar olarak iki kola ayrılan Sabiîler'in birinci kolunun putçu, ikinci kolunun ise tek Allah inancı taşıyan kişiler oldukları sanılmaktadır.

Hepsi de Hz. Âdem'in (A.S.) getirdiklerine inandıklarını söylerler. Hz. Şît ve İdris'in (A.S.) emirlerini yerine getirdiklerini savunurlar. Bu arada da son seçkin peygamberlerinin Hz. Zekeriya'nın (A.S.) oğlu Hz. Yahya (A.S.) olduğunu ifade ederler.

Tek, ezelî ve ebedî olan Allah'a imân ettiklerini de belirtirler. Ruhlarını saflaştırmak suretiyle Allah'a ulaşacaklarını düşünürler. Onlarca ruh temizdir. Ruhlar eşyayı meydana getirir ve bir halden başka bir hale geçerler.

Kutsal saydıkları kitaplarının en önemlisinin adı «el-Kenzâ»dır. Bu «kutsal kitab»ı şeyhleri dışında kimse okuyamaz ve yorumlayamaz.

Sâbiîler'in iki ayrı ibâdet yeri var: Birincisi kubbesini göğün oluşturduğu tabiat, ikincisi ise içinde yıldızları temsil eden putların bulunduğu mâbet.. Bağdat'taki tek mâbetleri «Mende» adını taşıyor.

Sâbiîler senenin günlerine taksim edilmiş olarak otuz gün oruç tutarlar. Akar su ile abdest aldıktan sonra da bir çeşit namaz kılar veya duâ ederler.

Bütün bu tesbitlerden çıkaracağımız sonuç şudur:

Günümüzdeki Sâbiîler'de tam anlamıyla «Tevhîd İnancı» yoktur. Yıldızlara ve kendilerine göre birtakım putlara tapmak suretiyle «müşrik» sayılırlar. Aynı zamanda animizme yani ruhu hem hayat olaylarının, hem de akıl olaylarının aslı sayan sisteme yakın bir inançları söz konusudur.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den önce, bunlardan Yahya Peygambere inanıp İsâ (A.S.) şeriatıyla amel edenlerin mü'min olduklarında şüphe yoktur. Nitekim Bakara sûresi 62. âyette buna temas edilmektedir. Bugün için hepsinin İslâmî sistem dışında bulunduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. (1)

---

(1) Bilgi için bak : Bakara Sûresi : 62. ve Mâide Sûresi 18-69. âyetlerin tefsiri

5— Mecûsî'ler..

Mecûsî'lerin kimler oldukları hakkında klâsik tefsîrlerimizde farklı tesbitler yapılmıştır. Kimine göre : Güneş'e, Ay'a ve Âteş'e tapanlardır. Kimine göre ise: Allah'a eş-ortak koşanlardır. Kimine göre de : Zerdüşt dinine mensup olanlardır. Zira Zerdüştlüğe göre : İnsanların ve bütün kâinatın kaderine hâkim olan iki büyük ilâhî kudret vardır. Şamanlığın «yersu» ve «göksu»larına benzeyen bu iki kudretten biri «Hürmüz», öteki «Ehriman»dır. İnsanları ebedî saadete, ya da ebedî azaba ulaştırmak için bu iyilik ve kötülük tanrıları devamlı savaş halindedirler. İyilik tanrısı Hürmüz; güneş, ışık ve aydınlık hâlinde; kötülük tanrısı Ehriman ise karanlık ve ıstıraplar halinde şekillenmişlerdir.

O bakımdan Mecûsîler'in aydınlığa fazla rağbet edip ateşe tapmalarının bu dine bağlı olmalarından kaynaklandığı söylenir.

Böylece genel anlamda dinler beş grupta toplanıyor. Beşi şeytanî, biri Rahmânî oluyor.

VARLIK ÂLEMİ SECDE HÂLİNDEDİR

(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ...) «Görmez misin ki, göklerde olanlar, yerde olanlar....... Allah'a secde ederler.»

Bilindiği gibi «secde» daha çok şu iki mânaya delâlet eder: Biri, ilâhî kanunlara baş eğmek; diğeri, Yüce Yaratan'a itaat ve ibâdet idrâki içinde eğilip alnı yere koymaktır.

O halde göklerde ve yerde olan kimseler -ki bunlar meleklerle insanlar ve cinlerdir- ikinci anlamda Hakk'a secde etmektedirler. Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar ve hayvanlardan her birinin hılkat özelliği doğrultusunda amacına yönelik olarak -sünnetullah gereği- hizmetlerini sürdürmesi, birinci anlamda bir secdedir.

İnsanların birçoğu ise, bu birinci manayla hayat kanununa uyduğundan ister istemez secde etmektedirler; ikinci mânayla değil. O yüzden insanların çoğu ikinci anlamda secde etmedikleri sebebiyle azâbı hak etmektedirler.

Birinci mânayla secde eden Güneş, yaratıldığı günden beri belli bir merkezde hareket etmekte ve kendi etrafındaki gezegenleri çekim kanunuyla tutmakta; aynı zamanda devamlı sûrette enerji vermektedir. Böylece güneş ilâhî kanuna baş eğmekte ve yaratıldığı amaçtan sapmamak-

ta, istenilen hizmeti vermektedir. Ay'ın durumu da buna benzer bir anlamdadır. Dağlar, ağaçlar ve diğer canlı-cansız varlıklar da böyle. Buna bir misal daha verelim :

Nehirlerde ve göllerde yaşayan canlıların, çok soğuk bir mevsimde suyun donması neticesi nasıl yaşayabildiklerini incelersek, buzlaşan suyun ister istemez ilâhî kanuna uyduğunu, O'na secde ettiğini rahatlıkla anlarız. Bilindiği gibi, cisimler ısınınca hacimleri genişler. Buzlaşıp katılaşan suda hâkim olan kanun bunun tam tersine. İlim adamlarının yaptıkları ciddi tesbitler bize şu bilgiyi vermektedir:

«Evvelâ bütün cisimlerin aksine ona bu tabiatı veren nedir veya kimdir? Suyun kendi idraki mi? Sonra bunun hikmeti ve faydası nedir? Buzun tabiatı böyle olmayıp da, diğer cisimler gibi soğuyunca hacmi küçülse ne olurdu?

Buzun testileri, madenî kapları ve su şebekelerini patlatan bu özelliği nehir ve göllerle buz denizlerinde su içindeki mahlûkatın hayatını sürdürmelerinin baş şartıdır. Meselâ kışın Tuna Nehri donmakta ve uzun müddet bu hal devam etmektedir. Yine Yaratan'ın eşyaya verdiği bir özellik olarak karalar suya nazaran daha erken donduğu için nehrin yüzünde meydana gelen kalın buz tabakası yanlara doğru genişlerken, donmuş karayı itemiyeceğinden mecburen kubbe şeklinde yukarıya doğru bombeleşmekte, nehrin su sathı ile buzun alt yüzü arasında çok büyük bir hava boşluğu bırakmaktadır. Bu durum, nehir suyunun altta rahatça akıp gitmesini sağladığı gibi, nehirdeki canlıların oksijen ihtiyacını da bir kesinti olmaksızın sağlamaktadır. Buz denizlerinde de durum aynıdır. Suyun buz haline gelirken ortaya çıkan ve diğer hiçbir maddede görülmeyen bu zıt özellik, acaba şuursuz olan suyun kendiliğinden var ettiği bir özelliktir denilebilir mi?»

Şüphesiz böyle bir iddia çok gülünç olur. O halde suyun bu özelliği ilâhî hılkat kanunundan kaynaklanmakta ve her haliyle Hakk'a secde ederek O'nun kudretine râm olmaktadır. İşte suda meydana gelen bu fiziksel olay, onun Hakk'a secde etmesi anlamına gelmektedir.

İNSANIN BAĞLI BULUNDUĞU HILKAT KANUNU

Hayvanlar bağlı bulundukları hayat kanunlarına ve hılkatlarındaki özelliklerine içgüdüleriyle ve İmam Rabbanî'ye göre, meleklerin ilhamiyle uyar ve uyum sağlarlar. Hayatlarını sürdürebilmeleri için bu onlar için şarttır. O bakımdan hayvanlar hayat kanunlarına ve hılkatlarının özelliğine uymakta yanılmazlar. Yanılmadıkları için de mutludurlar, hatasızdırlar.

İnsanlara gelince, onların içgüdüden ziyade akıl ve idrâkleriyle hılkat kanununa uymaları ve uyum sağlamaları gerekir. Bu onlar için mutlu ve aziz olmanın tek yoludur. Semâvî kitapların hepsi ve gönderilen her peygamber, insan aklına yardımcı olup bu kanunları tanıtmaya çalışmışlardır. Onların talimatına uyanlar huzura kavuşuyor, kendilerini mutlu ve şerefli olma düzeyine getirmiş bulunuyorlar. Uymayanlar ise kendilerini şüpheye, huzursuzluğa, kararsızlığa ve ümitsizliğe itmiş oluyorlar ve zaman geliyor ki, mükerrem yaratılan varlıklarını aşağıların aşağısı yapıyorlar.

Kur'ân-ı Kerîm bu gerçeğe işâret ederek diyor ki :

«Allah kimi değersiz kılıp aşağılarsa, ona saygı gösterip ağırlayan bulunmaz..»

Bu gerçeği ve bağlı bulunduğu hikmeti idrâk etmeyenler, Allah, din, âhiret ve hesap hakkında inkâr hastalığına yakalanıp hem bocalarlar, hem de bilgisizce tartışıp dururlar. Aslında böyle bir tutum ve tartışma ateşten elbise olmaktan başka bir şey değildir.

Kıyâmet gününde, dünyada iken imân edip hılkat kanunlarına uyanlarla, onların aksine bir yol izleyenlere amellerine uygun cezâ ve mükâfat verileceği, çok uyarıcı ve yönlendirici bir anlatımla açıklanıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, çeşitli dinlere ve inançlara bağlı olanlar arasında gerçek ayrımı Allah'ın yapacağı, Kıyâmet gününde hakkı bâtıldan, doğruyu yanlıştan ayırt edeceği açıklandı. Arkasından inkârcılarla şüphecilerin akıllarını harekete geçirmek için, Allah'ın varlığına ve kudretine delâlet eden belgelere dikkatler çekildi, gereken ön bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kutsal Kâbe'nin Allah'a ibâdet için İbrahim Peygamber'e verilen ilâhî talimatla inşa edildiği anlatılıyor ve buna rağmen müşriklerin o kutsal mâbedi amacından saptırdıkları konu edilerek gereken uyarılar yapılıyor. Sonra da Kâbe'de nasıl ibâdet edileceğinin bazı önemli hususları açıklanarak mü'minlere bilgi veriliyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ
وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾
وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا
وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾
وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ
ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ
وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ
مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ
الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ
وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

M E Â L İ :

25— O inkâr edenlere, Allah yolundan ve içinde yerlisi ve misafiri eşit tutulan Mescid-i Haram'dan alıkoyanlara; içinde haksızlık yaparak dinsizliğe yeltenen kimselere elbette elem verici azâptan tattıracağız.

26— Hani bir vakit Beytü'l-Haram'ın yerini İbrâhim'e hazırlattık da

ona, «bana hiç bir şeyi ortak koşma, evimi tavaf edenlere, (onda) ayakta duranlara, rükû' ve secde edenlere tertemiz tut» demiştik.

27— İnsanlar arasında Hacc'ı ilân et de yaya olarak, arık binekler üzerinde her uzak vâdiden, yoldan sana gelsinler.

28— Tâ ki kendileri lehine birtakım menfaatlere şâhit ve hazır olsunlar. Allah'ın onlara rızık olarak sunduğu eti yenen hayvanlara (kurban etmelerine) karşılık belli günlerde Allah'ın ismini ansınlar. Siz de onların etinden yeyin ve sıkıntıya uğramış fakirlere yedirin.

29— Sonra da (saçlarını, tırnaklarını kesip üst-başlarındaki) kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve (yeryüzünde Allah'a ibâdet için) ilk kurulan Beyt'i tavaf etsinler.

İLGİLİ HADÎSLER

«Ey Abdülmenaf oğulları! Beytullah'ı tavaf etmek ve herhangi bir saatte, gece olsun, gündüz olsun namaz kılmak isteyen hiç kimseye engel olmayın.» (1)

«Harem dahilinde yiyecek maddelerini ihtikâr etmek, ilhaddır (zulüm ve isyandır, ilâhî sınırları aşmaktır).» (2)

«Ey insanlar! gerçekten Allah size haccı farz kıldı. Artık haccedin.» (3)

«Gelecekte Kureyş'ten bir adam Beytü'l-Haram'da zulüm ve tuğyanda bulunacaktır. Eğer onun işlediği bu günah insanlarla cinlerin günahları karşılığında tartılsa, elbette o ağır gelecektir.» (4)

MESCİD-İ HARAM İBÂDETE KAPALI TUTULAMAZ

(إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ..) «O inkâr edenlere, Allah yolundan ve içinde yerlisi ve misafiri eşit tutulan Mescid-i Haram'dan alıkoyanlara............ elem verici azaptan tattıracağız.»

Yeryüzünde Allah'a ibâdet için ilk konulan mâbet, şüphesiz ki, Bey-

(1) Müsned-i Ahmed: 4/80
(2) Ebû Dâvud/menâsik: 89
(3) Müslim/hac: 412- Nesâî/menâsik: 1- Ahmed: 5/508
(4) Müsned-i Ahmed : 1/68

tü'l-Atîk (kadim mâbed olan Mescid-i Haram), imân eden bütün insanların ortaklaşa hakkıdır. İmân edenlerden maksat, İslâmiyeti din olarak seçen mü'minlerdir. Bunları orada ibâdetten alıkoymaya hiç kimse yetkili değildir. Kur'ân böyle bir engellemede bulunanlara elem verici bir azâbın tattırılacağını haber veriyor. Aynı zamanda sözü edilen ibâdette bulunma hakkı hususunda Mekke'de oturanlarla taşradan gelenler eşittirler. Birine öncelik tanınmaz; diğerinin ibâdeti, ilgisi küçümsenmez. Çünkü orası İslâm birliğinin odağı, ilâhî rahmetin kaynağı ve peygamberlerin yüz sürüp saygı duyduğu mahfildir.

Mü'minleri Beytü'l-Haram'dan alıkoymanın çeşitleri :

a) Mekke sakinlerinin bu kutsal yeri sadece kendilerine tahsis edip taşradan gelenlere müsaade etmemeleri,

Nitekim Kureyş müşrikleri, Hudeybiye yılında Hz. Peygamber'in (A.S.) oraya girmesine engel olmuşlardı.

b) Hac yolunda tehlike oluşturmak ve böylece gidenleri korkutup geri dönmelerine sebep olmak,

c) Bulundukları ülkede -zorunlu bir sebep olmadığı halde- gidenlere müsaade etmemek bu cümledendir.

BEYTÜ'L-HARAM'IN İBRAHİM PEYGAMBERE HAZIRLATILMASI

(وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ ...) **«Hani bir vakit Beytü'l-Haram'ın yerini İbrahim'e hazırlattık da....»**

Yıllarca müşriklerin istilâsına uğrayan ve o sebeple içinde Tevhîd Kandili yanmaz olan Kâbe'yi, Allah yeniden ihyâ edip mü'minlerin ibâdetine merkez ve odak olarak hazırlatmayı murat etti. Hanîf Dini'nin başmümessili, Tevhîd Dini'nin koruyucusu ve savunucusu İbrahim Peygamberi görevlendirdi. Daha doğrusu bu şerefi ona lâyık gördü. Böylece o kutsal mâbedi uzaktan ve yakından, yaya ve binekle gelen; ayakta durup duâ eden ve tavaf yapanlara; rükû' ve secde edenlere tertemiz tutmasını emretti.

Unutmamak gerekir ki, Kur'ân'daki bu hitap özellik arzediyorsa da taşıdığı emir genellik arzetmektedir. Yani kıyâmete kadar Kâbe'nin ve dolayısıyla hırsızlık ve benzeri tehlikeler olmadığı zaman, özellikle de namaz vakitlerinde bütün mâbetlerin tertemiz ve açık tutulması farzdır.

Âyetin açık delâletinden şu hükümler anlaşılmaktadır;

a) Kâbe'nin Allah'a ve Hz. Muhammed'e (A.S.) dosdoğru imân eden her mü'mine açık tutulması,

b) Oraya ibâdet için gitmek isteyen her mü'mine izin verilmesi,

c) Kâbe'nin her zaman tertemiz tutulması,

d) Tamire ihtiyaç görüldüğünde tamir edilmesi farzdır.

Aynı zamanda orası her insan için açık tutulup kimine belli bir ilgi ve makam tahsis edilmemesi; oraya haccedenlerin tertemiz gitmesi ve bulundukları süre içinde temizliğe riâyet etmeleri vâciptir.

MÜ'MİNLERİN KÂBE KONUSUNDA KENDİ LEHLERİNE SAĞLAYACAKLARI MENFAATLER

(لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ ..) **«Tâ ki kendi lehlerine birtakım menfaatlere şahit ve hazır olsunlar..»**

İbâdet için kutsal Kâbe'ye giden mü'minlerin kendi lehlerine sağlayacakları menfaatler, maddî ve mânevî olmak üzere şöyle sıralanabilir:

1— Yeryüzünde yaşayan mü'minlerin birbirleriyle tanışması,

2— İlim adamlarının biraraya gelip günün önemli meselelerini görüşerek İslâm potasında şekillendirmesi,

3— Bütün dertlerin tek dert hâline getirilmesi,

4— İslâm ülkeleri arasında ekonomik güç oluşturulması; ithalat ve ihracata zemin hazırlanması ve hız verilmesi,

5— İslâm düşmanlarına karşı ortak savunma plânı hazırlanması,

6— Geri kalmış İslâm ülkelerine gereken desteğin sağlanması,

7— Günah kirlerinden arınma imkânı elde edilmesi ve ruhen gelişme idrâkine erişilmesi,

8— Âhiret'ten müstesnâ bir tablo oluşturup, ölmeden önce ölme sırrına erişilmesi,

9— Bir süre dünya dağdağasından uzak kalıp kalbi mâsivadan temizleyerek iç huzuruna kavuşulması bunlardan bir kısmıdır.

BELLİ GÜNLERDE KURBAN KESMEK VE TEKBÎR GETİRMEK

(وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ) **«Allah'ın onlara rızık olarak sunduğu eti yenen hayvanlara karşılık belli günlerde Allah'ın ismini ansınlar.»**

Hacda vâcip olan kurbanı -şükür olsun diye- belli günlerde boğazlayıp sık sık «Tekbîr» getirmek ve öylece Allah'ı anmak; aynı zamanda kesilen hayvanlardan hem yemek, hem de fakir ve muhtaçlara yedirmek, kulun Allah'a olan imân ve teslimiyetinin sadakatini simgeler. Kurbandan sonra ciddi bir temizlik yaparak ruh ve bedeni arındırmayı birleştirip bütünleştirmek haccın anlamına başka bir anlam katar ve onu kemal derecesine doğru yükseltir. Ayrıca hac ve ibâdetle ilgili bir nezir (adak) varsa onu da yerine getirmek vâciptir. Bunda da ayrı bir sadakat manası söz konusudur.

FIKHÎ YÖNÜ

Kurban günleri hakkında müctehit imamların farklı tesbit ve ictihatları olmuştur :

a) İmam Mâlik, İmam Ebû Hanîfe, İmam Ahmed b. Hanbel ve İmam Sevrî'ye göre : Üç gündür.

Bunların dayanağı, Ebû Hüreyre (R.A.) ile Enes b. Mâlik (R.A.)den nakledilen sahîh rivâyettir.

b) İmam Şâfiî'ye ve bir de İmam Evzâî'ye göre : Dört gündür. Bu ikisinin delil ve dayanağı ise, Hz. Ali (R.A.), İbn Abbas (R.A.) ve İbn Ömer (R.A.)den yapılan rivâyettir.

Kurban kesme vakti ne zamandır?

Bayramın birinci günü fecir doğduktan sonra başlar; bayram namazı kılındıktan sonra yerine getirilir. Nitekim: «Kim namazdan sonra keserse, ibâdetini tamamlamış ve Müslümanların sünnetine uymuş olur..» meâlindeki Berâ' b. Âzib (R.A.) rivâyeti, yani ondan rivâyet edilen hadîs bu konuda delil ve dayanak olarak alınmıştır.

Cuma ve bayram namazları kılınmayan yerlerde ise, kurbanlık hayvan sabah namazından sonra kesilir.

Mescid-i Haram'dan maksat nedir?

Bu konuda müctehit imamların farklı tesbit ve görüşleri söz konusudur. Kimine göre, bundan sadece Mescid-i Haram, yani Kâbe kasdedilmiştir; kimine göre ise, Mekke'de haram sınırları içinde olan bütün yerler kasdedilmiştir. Birincilerin görüşüne göre, Mekkeli'ler evlerini gelen hacılara kiraya verebilirler, bunda bir sakınca yoktur. Tabiînden Alkame ve Mücâhid aynı görüştedirler. İkincilere göre ise, haram dahilindeki bütün topraklara gelen hacılar da sahiptirler, yerli halk ile bu hususta eşit haklara sahiptirler. O bakımdan Mekkeli'lerin evlerini kiraya verip ücret almaları haram veya mekrûhtur. Tabii bu eşitlik sadece hac mevsimiyle kayıtlıdır. Günümüzde ise, birincilerin görüş ve tesbitine göre amel edilmekte ve işlem yapılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kutsal Kâbe'nin sırf Allah'a ibâdet için İbrahim Peygamber'e (A.S.) hazırlatıldığı belirtildi. O bakımdan Kâbe'nin tertemiz tutulması ve her mü'mine açık olmasının gereği üzerinde duruldu. Sonra da hac ibâdetinin mü'minlere sağlayacağı menfaatlere dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hac hakkında belirtilen hususlara uyulması konu ediliyor. Allah'a ortak koşanların nasıl boşlukta kaldıkları anlatılarak, Kâbe'de ibâdet için konulmuş alâmetlere saygı gösterilmesi emrediliyor. Kesilecek hayvanların üzerine Allah'ın adı anılarak öylece kesilmesinin vücubu belirtiliyor. Sonra da kesilen kurbanlık hayvanlardan amacın ne olduğuna parmak basılarak bu konuda mü'minler aydınlatılıyor.

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ

حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ

الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ

مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾

حُنَفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكٖينَ بِهٖ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ

مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوٖي بِهِ الرّٖيحُ فٖي مَكَانٍ سَحٖيقٍ

﴿٣١﴾ ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

﴿٣٢﴾ لَكُمْ فٖيهَا مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا اِلَى الْبَيْتِ

الْعَتٖيقِ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ

عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهٖيمَةِ الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ

فَلَهُ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتٖينَ ﴿٣٤﴾ اَلَّذٖينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ

وَالصَّابِرٖينَ عَلٰى مَا اَصَابَهُمْ وَالْمُقٖيمِي الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ

يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فٖيهَا

خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلٰكِنْ
يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ
عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

MEÂLİ:

30— İşte (Hac ibâdeti) budur. Kim Allah'ın yasakladığı hususlara, yapılmasını emrettiği şeylere saygılı olur da gereğini yerine getirirse, bu onun için Rabbının yanında daha hayırlıdır. Size (yenilmesi haram olduğu Mâide Sûresi'nde) okunarak bildirilen şeyler müstesnâ olmak üzere davarlar helâl kılınmıştır. O halde Allah'a (O'nun hak dinine) yönelerek O'na ortak koşmaksızın murdar putlardan uzaklaşın; yalan sözden kaçının.

31— Kim Allah'a ortak koşarsa, sanki o gökten düşüp de kuş onu tutarak kapıyor veya rüzgar onu ücra bir yere sürükleyip atıyor (gibi kendini boşlukta hisseder).

32— (Gerçek) budur. Kim Allah'ın ibâdet için koyduğu alâmet ve ölçülere uyup saygı gösterirse, şüphesiz ki bu kalblerin takvâsı (Allah'tan korkup saygısızlıktan sakınması)dır.

33— Sizin için onlarda belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra da (boğazlanıp dağıtılacakları) yerleri Beytü'l-Atik'dir.

34— Her ümmete nüsük (ibâdet) mâhiyetinde kurban kesmeyi meşru' kıldık; tâ ki Allah'ın kendilerine rızık olarak sunduğu davarların üzerine Allah'ın ismini anıp (öylece boğazlasınlar). İlahınız bir tek İlâhtır. Artık ona (müslimler olarak) teslîm olun.. Tevâzu, gönül yatışkanlığı ve ürpertisi içinde Allah'a yönelenleri müjdele!

35— Onlar ki, Allah anıldığı zaman kalpleri korku ve saygıdan titrer; kendilerine dokunan şeye (sıkıntı ve üzüntüye) karşı sabrederler; namazı vaktinde kılarlar ve kendilerine sunduğumuz rızıktan (Allah için) harcarlar.

36— Kurbanlık develeri de sizin için Allah'a ibâdet nişânelerinden kıldık. Sizin için onda hayır vardır. O halde bir dizi halinde (ayakta) bo-

ğazlanırken üzerlerine Allah'ın ismini anın; yanüstü yere yıkılınca da onlardan yeyin ve hem kanaat edip istemiyene, hem de isteyen fakire yedirin. İşte böylece biz, onları size boyun eğdirdik, ola ki şükredersiniz.

37— Boğazlanan kurbanlık hayvanların ne eti, ne de kanı elbette Allah'a ulaşmaz; ama Allah'a ulaşacak olan, sizin takvânızdır. Böylece Allah size doğru yolu, ibâdet ölçüsünü gösterdiğinden O'na TEKBÎR getirip ululamanız için bu hayvanları sizin buyruğunuza baş eğdirdi; sen iyiliği huy edinenleri müjdele!

İLGİLİ HADÎSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Bekre (R.A.) anlatıyor:

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz buyurdu ki: «Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?» Biz de: «Evet, ya Resûlellah!» dedik. Buyurdu ki: «Allah'a ortak koşmak ve ana-babaya karşı gelmektir.»

Sonra diz üzeri kalkıp şöyle ilâve etti: «Yalan sözden sakının, yalan yere şahitlikten sakının!» Bu cümleyi o kadar tekrarladı ki biz, «keşke sussa» diye temennide bulunduk. (1)

«Ey insanlar! yalan yere şahitlik, Allah'a ortak koşmaya denk tutulmuştur.» (2)

Hz. Enes (R.A.) anlatıyor:

— Bir adam kurbanlık devesini sürüp götürüyordu. Peygamberimiz (A.S.) ona: «Devene bin!» diye seslendi. Adam: «Ya Resûlellah! bu kurbanlıktır» dedi. Bunun üzerine Peygamber (A.S.) Efendimiz ona: «Allah iyiliğini versin, bin ona..» buyurdu ve bu sözünü iki veya üç defa tekrarladı. (3)

Bir defasında Ashab-ı Kirâm sordu:

— Ey Allah'ın Resûlü! bu kurbanlar nedir?

— Babanız İbrahim'in (A.S.) sünnetidir, buyurdu.

---

(1) Buharî/edeb: 6, imân: 16, vasayâ: 23, tıb: 48, hudud: 44- Müslim/imân: 143, 144- Ebû Dâvud/vasaya: 10- Tirmizî/büyû': 3, tefsîr: 4/4- Nesâî/tahrîm: 3- Ahmed: 2/362- 3/131- 4/227

(2) Tirmizî/şehadat: 3- Ebû Dâvud/akziye: 15- İbn Mâce/ahkâm: 32- Ahmed: 4/178, 233, 321, 322

(3) Buharî/hac: 112, edeb: 95- Ebû Dâvud/menâsik: 17- Tirmizî/hac: 72- Nesâî/hac: 73- Taberânî/hac: 144- Ahmed: 3/99

— Ondan bize ne (gibi ecir) var? diye sordular.

— Her kılına karşılık bir sevap vardır, buyurdu. (1)

«Âdemoğlu kurban bayramında -Allah yanında- kan akıtmaktan daha sevimli bir amelde bulunamaz. Şüphesiz ki, kurbanlık hayvan kıyâmet günü boynuzuyla, tırnaklarıyla, kıllarıyla birlikte gelir. Akan kan yere düşmeden Allah'ın yanındaki yerini alır. O halde kurban kesmekle kendinizi hoş (ve müsterih) tutun.» (2)

Câbir b. Abdullah (R.A.)) diyor ki:

— Peygamber (A.S.) Efendimizle birlikte kurban bayramı namazını kıldıktan sonra Onun bir koç getirip keserken şöyle duâ ettiğini işittim: Bismillahi, vallahi ekber. Allahım! bu benden ve ümmetimden kurban kesmeyenlerden taraf (sunulan) bir kurbandır.» (3)

İbn İshak da Peygamberin (A.S.) kurban keserken şu duâyı okuduğunu nakletmiştir: **«Yüzümü, gökleri ve yeri yaratana, Hakk'a yönelerek çevirdim. Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim. Şüphesiz ki benim namazım, ibâdetim, dirimim ve ölümüm âlemlerin Rabbı olan Allah'a aittir. O'nun ortağı yoktur ve ben böyle (demekle) emrolundum; ben Müslümanların ilkiyim. Allahım, bu sendendir ve senin içindir; Muhammed'den ve Onun ümmetindendir.» (4)**

«Şüphesiz ki Allah sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz; ama kalplerinize ve amellerinize bakar.» (5)

ALLAH'IN HARAM KILIP YASAKLADIĞI ŞEYLERDEN KAÇINMAK

(ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ) **«İşte (hac ibâdeti) budur. Kim Allah'ın yasakladığı hususlara, yapılmasını emrettiği şeylere saygılı olur da gereğini yerine getirirse, bu onun için Rabbının yanında daha hayırlıdır.»**

Allah'ın dünya ve âhiretimize; ruh ve bedenimize zararlı olan şeyleri haram kılması, şüphesiz ki bize olan rahmetinin gereğidir. O'nun yasak-

(1) İbn Mâce/adâhî: 3- Tirmizî/adâhî: 1- Ahmed: 4/368- 5/250, 265
(2) İbn Mâce/adâhî : 3
(3) Müslim/adâhî: 19- Ebû Dâvud/adâhî: 3, 4, 8- Tirmizî/adâhî: 20- Ahmed: 3/362- 6/78
(4) İbn İshak - İbn Kesîr : 3/222
(5) Müslim/birr: 32- İbn Mâce/zühd: 9- Ahmed: 2/285, 539

larına uymak elbette bizim için mutlak anlamda hayırlıdır. Özellikle Mekke'de hac ve umre ibâdetinde yasaklanan hususlardan kaçınmak, samimi bir saygının ve ta'zîmin, sağlam bir imânın belirtisidir.

Hac ibâdetini yerine getirirken dikkat edilecek birçok hususlar söz konusudur. İhramlı bulunduğumuz sürece yasaklanan bazı şeyler olmakla beraber, ihramdan çıktıktan sonra yine riâyet edeceğimiz birtakım yasaklar vardır. Bunların geniş açıklaması fıkıh kitaplarında yapılmıştır. Hacmimiz müsait olmadığından buraya almadık.

Unutmamak gerekir ki, ilâhî yasaklar ve tahrîmler nisbî ve izafîdir, yani bizimle ilgili hükümlerdir; yoksa Allah'a göre helâl ve haram söz konusu değildir; o mutlak ganîdir. Yarattığı eşyayı kendisi için değil, insan için var kılmıştır. Yasaklar hem kulun imân derecesinin tesbitine, hem de sabrının ölçüsüne yarayan şeylerdir. Aynı zamanda denge ve düzenin korunmasında birtakım yararları da söz konusudur.

YALAN VE PUTPERESTLİK

(فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ) **«O halde Allah'a (O'nun hak dinine) yönelerek O'na ortak koşmaksızın murdar putlardan uzaklaşın; yalan sözden kaçının..»**

Kur'ân-ı Kerîm bu âyetle önemli bir noktaya parmak basıyor: Putperestlikle yalanı, yalan yere yemini, yalancı şahitliği bır bakıma eş değerde tutuyor. Zira birincisi ne kadar Allah'tan uzaklaştırıcı, azâba itici ise, ikincisi de o nisbette ilâhî rahmet ve gufrandan uzaklaştırıcı ve Allah'ın gazabını çekicidir. Ayrıca ikisi arasında birtakım benzerlikler de vardır. Şöyle ki :

a) Puta tapmak, hakkı red ve inkâr etmektir. Yalan söylemek, yalan şahitlikte bulunmak, hakkı gizlemek, haksızı kollamaktır.

b) Puta tapmak, insanın kişiliğini sıfıra düşürür. Yalan söylemek ve yalan yere şqhitlik yapmak, insanın şahsiyetsizliğini ortaya koyar.

c) Puta tapmak, küçülmek, insanlık şeref düzeyinden aşağıya düşmek anlamına gelir. Yalan söylemek, yalan şahitlikte bulunmak da insanı küçülten ve değerini zedeleyen kötü amellerden biridir.

Bunun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ümmetini uyararak şöyle buyurmuştur: **«Ey insanlar! yalan yere şâhitlik, Allah'a ortak koşmaya denk**

tutulmuştur.» (1)

Bu hadîsin ışığında ünlü müctehit Süfyan es-Sevrî şöyle demiştir: «Yalan yere şahitlik, Allah'a ortak koşmaya denktir.» (2)

İşte böylece Allah'ın koymuş olduğu ibâdet belirtilerine saygılı olmak, emredileni yerine getirmek kalbin takvâsının belirgin ürünlerinden biridir.

ALLAH'A ORTAK KOŞANLAR BOŞLUK İÇİNDE BOCALARLAR

(وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَٓاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوٖي بِهِ الرّٖيحُ فٖي مَكَانٍ سَحٖيقٍ) **«Kim Allah'a ortak koşarsa, sanki o gökten düşüp de kuş onu tutarak kapıyor veya rüzgâr onu ücra bir yere sürükleyip atıyor (gibi kendini boşlukta hisseder).»**

İmân, insanın içindeki boşluğu doldurur. Ümitsizliği kaldırır. Olaylar karşısında dayanma gücünü artırır. Lüks ve konfordan uzaklaştırıp daha rahat ve huzurlu bir hayat yaşamayı ilhâm eder. Dünya hayatının amaç olmadığını, amaca erişmek için araç olduğunu telkîn eder. Böylece imân cevherine sahip olan mü'min, fakir de olsa, esir de olsa hep mutlu ve huzurludur. Açlık onun için pehriz ve oruçtur; hapishane onun için Yusuf Peygamber'in komşuluğudur. Dünya dağdağası onun yanında olgunlaşmaktan yana birtakım ilâhî sınavlardır.

İmansız ise, kararsızdır, ümitsizdir ve tedirgindir. Dünya hayatı ve nîmeti onun tek amacı, mide tek kaygısı, şehvet değişmeyen yolu ve zevkidir. Fakirlik onun için büyük müsîbet, zindan onun için yıkım ve hüsrandır. Ölümü hatırlamak büyük bir uçurumdur. O sık sık bu uçurumu önünde görür ve ürker de kendini büyük bir boşluk içinde hissetmeye başlar. Yaşlanmak onun için büyük bir musîbettir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, imânsız putperesti, sapık müşriki tasvîr ederken, yâni onların psikolojik yapılarını belirtirken ilgili âyetle çok dikkat çekici bir anlatım tarzı ortaya koymuştur.

(1) Tirmizî/şehadat: 3- Ebû Dâvud/akziye: 15- İbn Mâce/ahkâm: 32- Ahmed: 4/178, 233, 321, 322
(2) Tefsir-i İbn Kesîr : 3/219

HER ÜMMETTE KURBAN İBADETİ

(وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهٖيمَةِ الْاَنْعَامِ ..) **«Her ümmette nüsük (ibâdet) mahiyetinde kurban kesmeyi meşru kıldık. Tâ ki Allah'ın kendilerine rızık olarak sunduğu davarlar üzerine Allah'ın ismini anıp (öylece boğazlaşınlar)..»**

Kur'ân-ı Kerîm bu âyetle, Allah adına, Allah için ibâdet niyetiyle kurban kesmenin semavî dinlerde bir takdime anlamında meşru kılındığını haber vermektedir. Nitekim Tevrat'ta İsrâil oğulları'nın takdime anlamında kurban kestikleri yer yer anlatılır. Aynı zamanda Allah'tan başkası için kurban kesenin helâk edileceği şu sözlerle belirtilir: «Ancak Rabden başka bir ilâha kurban kesen helâk edilecektir..» (1)

DEVENİN AYAKTA BOĞAZLANMASI

«Bedene»nin çoğulu olan «büdn» kelimesi, kurbanlık deve ve sığıra delâlet eden bir isimdir. Ancak ilgili âyette bununla sadece kurbanlık develerin kasdedildiği anlaşılıyor. Çünkü ayakta kesilmesi yarı kapalı bir ifadeyle belirtilmektedir. Sığırlar ise ayakta değil, yere yatırılarak boğazlanırlar. Resûlüllah'ın (A.S.) sünneti bu ölçü ve anlamda cereyan etmiştir.

Hac mevsiminde o maksatla kesilecek kurbanlar ancak Haram sınırları dahilinde kesilip dağıtılır. O halde gerek hacc-ı kırân'den, gerekse hacc-ı temettü'den, gerekse menasikle ilgili bir cinayetten dolayı vâcip olan kurbanların mutlaka harem dahilinde kesilmesi gerekmektedir. Bu sebeplerden dolayı vâcip olan kurbanı orada eksecek malî kudreti olmayan kimse, evine döndükten sonra imkânlar elverince, hacca giden bir müslümana kurban alınacak nisbette para verir ve kendi adına orada kesilmesini sağlar.

KESİLEN KURBANDAN HEM YEMEK, HEM DE FAKİRLERE YEDİRMEK

(فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ..) **«Onlardan yeyin ve hem kanaat edip istemeyene, hem de isteyen fakire yedirin.»**

İster hac günlerinde Mina'da kesilenler, ister zenginlerin kurban gün-

(1) Tevrat/Çıkış : 22/20

lerinde kurban niyetiyle kestikleri hayvanların etinin bir kısmını aile fertlerine ayırmak, bir bölümünü de muhtaç fakirlere yedirmek tavsiye ediliyor. Şüphesiz ki, böyle bir davranış toplum yapısında sevgi, rahmet ve yakın ilgi bağlarını kuvvetlendirir. Böylece Allah'a ve Âhirete imân edip imânın diğer şartlarına gönülden bağlanan bir mü'minin yalnız kendi nefsi için çalışmadığı ve sadece kendini düşünmediği; bir o kadar din kardeşlerini düşündüğü ve onlar için de çalıştığı kuvveden fiile çıkmış olur.

Nitekim dostunu görmeğe giden bir kişinin anlattığı şu olay oldukça dikkat çekicidir: Arkadaşı onu büyük bir sevinçle karşılamış, bütün gece tatlı tatlı konuşmuş, misafirinin her haliyle ilgilenmiş, yalnız ayrılırken yavaşça: «Bugün benim hayatımın bir güneşi söndü, biricik oğlum öldü» demiş.. Şüphesiz bu söz köklü bir imânın ve sağlam bir irâdenin ürünüdür. Müslümanların güzel âdetlerinden biri de bu değil midir: Kendine ait meselelerle başkasını üzmemek, gelen misafire hiç olmazsa bir süre duyulan acıyı sezdirmemek olgunluğun bir başka görüntüsüdür.

DAVARLARIN İNSANIN HİZMETİNE VERİLMESİ

(كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) **«İşte böylece biz, onları size boyun eğdirdik. Ola ki şükredersiniz.»**

Davarları bizlerden yana yaratan Cenâb-ı Hak, bununla bize büyük bir lûtufta bulunmuştur. Onları azgın, eğitilmez ve zaptedilmez vasıfta yaratmamış, «teshîr emri»nden tecelli eden kanuna bağlamıştır. Bu da, davarlar başta olmak üzere diğer bütün hayvanların insan için yaratıldığının bir başka delilidir. Kur'ân'da bu hakikat açıklanırken insanların O Yüce Yaratan'a şükretmeleri hatırlatılıyor.

ALLAH KİŞİNİN ŞEKLİNE VE MALINA BAKMAZ, ONUN KALBİNE VE AMELİNE BAKAR

(لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ) **«Boğazlanan kurbanlık hayvanların ne eti, ne de kanı elbette Allah'a ulaşmaz; ama Allah'a ulaşacak olan sizin takvânızdır.»**

Kesilen kurbanların eti ve kanı Allah'a ulaşmaz, ama O'na gerçek anlamda ulaşacak olan kulun iyi niyet, takvâ ve samimi amelidir. O halde kim yaptığı ibâdetle daha çok Allah'tan korkar, saygı duyar ve kötülük-

lerden sakınırsa, Allah'a o nisbette yakınlık sağlamış olur. O'na yakınlık sağladıkça Allah onu sevmeye başlar. Sevince de onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli ve yürüyen ayağı olur; yani takvâ sâhibi kul, Allah ile görür, O'nunla işitir, O'nunla tutar ve O'nunla yürür.

Bütün bunlar Cenâb-ı Hakk'ın kişinin fiziksel yapısına, kıyafetine, makam ve servetine değil niyetine, takvâ üzere olan ameline değer verdiğini ve kulunu bu meziyetlerinden dolayı mükâfatlandıracağını göstermektedir. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz -konunun hadîs bölümünde naklettiğimiz üzere-, **«Şüphesiz ki Allah sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz; ama kalplerinize ve amellerinize bakar»** buyurarak ilgili âyeti bize daha iyi açıklamış bulunuyor.

İYİLİĞİ HUY EDİNENLER MÜJDELENMEKTEDİR

(كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ) **«Böylece Allah size doğru yolu, ibâdet ölçüsünü gösterdiğinden O'na tekbîr getirip ululamanız için bu hayvanları sizin buyruğunuza baş eğdirdi. Sen iyiliği huy edinenleri müjdele!»**

Her nîmet ilâhî tezgâhın alâmetini, her canlı O'nun sanatının benzersizliğini, her düzen O'nun kudretinin eşsizliğini yansıtmaktadır. O bakımdan davarları emrimize veren Cenâb-ı Hakk'ın büyüklük ve yüceliğini dile getirerek «Allahu Ekber» dememiz kadar tabii ne olabilir? Şüphesiz ki davarları bizim elimize -baş eğdirerek- teslîm eden Yüce Mevlâ, bir gün bizi de daha kudretli ellere teslim edecektir.

O halde her şeyde Allah'ın kudretinin izlerini görüp O'nu hatırlamak ve hatırladıkça da «Sübhanellah», «Allahu Ekber» ve «el-Hamdü lillah» demek kadirbilirliğin kelimeyle ifade edilen belgesidir. Böyle bir düşünce ve fazîlet düzeyine erişen mü'min, günlük hayatını iyilikler, güzel huylar ve samimi ilgiler doğrultusunda değerlendirir. Kur'ân bunu «ihsan» sözüyle belirterek iyilik işleyenlere «muhsinîn» vasfını lâyık görmüştür. O bakımdan ihsanın delâlet ettiği bu iyiliği şöyle sıralayabiliriz :

İyilik : Hakk'a dosdoğru inanıp O'na yönelmektir.

İyilik : İlâhî buyruklara uyup sıkıntı duymaksızın yerine getirmektir.

İyilik : Allah'ın haram kıldığı her şeyden kaçınmaktır.

İyilik : Allah'ın verdiği nîmetleri gönül hoşnutluğu ve yatışkanlığıyla yine O'nun yolunda, rızası doğrultusunda harcamaktır.

İyilik : Yapılan yardımı, gösterilen sıcak ilgi ve desteği başa kakmamak ve her vesileyle güler yüz gösterip tatlı dil kullanmaktır.

İyilik : Gösterişten uzak amel ve ibâdette bulunmaktır.

İyilik : Her hususta Hakk'ın rızasını gözetmek ve Allah'ı görürcesine ibâdet etmektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hac menasikiyle ilgili kurallara ve vecibelere uyulması konu edildi. Allah'a ortak koşanların, O'nu inkâr edenlerin ümitsizlik veren bir boşluk içinde bocaladıklarına dikkatler çekilerek, insana iç huzuru, gönül yatışkanlığı kazandıran en tesirli âmilin, Hakk'a imân olduğuna işâret edildi. Sonra da kesilecek kurbanlık hayvanlara dikkatler çekilerek, Allah'a bu nîmetlerine karşı şükretmemiz hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlerin korunacağı konu ediliyor. Nankörlük edenlerin ilâhî sevgiye erişmiyecekleri hatırlatılarak mü'minlerin de bu konuda çok dikkatli olmaları belirtiliyor. Sonra da bundan böyle Mekke döneminin geride kaldığı, artık İslâm'a saldıranlarla savaşa izin verileceği üzerinde duruluyor ve mü'minlere geçmişte yapılan eza, cefa ve işkencelere atıf yapılarak, ileride İslâm devletini kuracak olan o mü'minlerin şımarmayıp ilâhî emirleri yerine getirecekleri haber veriliyor.

إِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ
عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾
اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ
لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ اَلَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّا
اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ
لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا
اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ
عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ اَلَّذِينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلّٰهِ
عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٤١﴾

M E Â L İ :

38— Şüphesiz ki Allah, imân edenlerden (azgın müşriklerin gaile ve saldırısını) savar; şüphesiz ki Allah hâinliği sanat edinip nankörlüğü benimseyen hiç kimseyi sevmez.

39— Kendileriyle savaş açılıp da zulme uğrayanlara, savaşmaları için izin verilmiştir. Şüphesiz ki Allah'ın onlara yardımda bulunmaya kudreti yeter.

40— Onlar ki haksız yere ve sadece «Allah Rabbımızdır» dedikleri için yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah, insanların bir kısmının (şerrini)

diğer bir kısmıyla savmamış olsaydı, herhalde manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah ismi çokça anılan mescidler yıkılıp yok olurdu. Ve elbette Allah kendi (dinine) yardım edenlere yardım edecektir. Şüphesiz ki Allah çok güçlü, çok üstündür.

41— O mü'minler ki, kendilerini yeryüzünde yerleştirip iktidar sâhibi kılarsak, namazı kılarlar, zekâtı verirler; iyilikle emredip kötülükten men'ederler. İşlerin sonucu ise Allah'a aittir.

İNİŞ SEBEBİ

Peygamber (A.S.) Efendimiz Mekke'yi terketmek zorunda kalıp hicret ettiğinde, Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) : «Mekkeliler Peygamberi (A.S.) kendi öz yurdundan çıkardılar. Doğrusu biz Allah'tan geldik, yine O'na döneceğiz. And olsun ki Mekkeli'ler helâka uğrayacaklardır» diyerek üzüntüsünü belirtti. Sonra da Cenâb-ı Hak yukarıdaki âyetleri indirince, Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) şöyle dedi: «İleride savaş olacağını anladım.» (1)

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

«Savaş hakkında ilk inen âyet bu olmuştur.» (2)

Hz. Osman (R.A.) diyor ki :

«Kırk birinci âyet bizim hakkımızda inmiştir. Çünkü onlar bizi haksız yere ve sırf «Rabbımız Allah'tır» dediğimiz için yurdumuzdan çıkardılar. Medine'ye yerleştiğimizde, namazımızı yine kıldık, zekâtımızı verdik, iyilikle emrettik, kötülükten de men'ettik. Böylece işlerimizin sonucu da Allah'a döndürülmüş oldu.» (3)

İMAN BİRLİĞİ

Allah'a dosdoğru imân edip O'nun sevgi ve buyruğu doğrultusunda her şeylerini feda etmeyi göze alan mü'minler, her çağda ilâhî desteğe mazhardırlar. Çünkü beşer gücünün varabileceği sınıra varanlara Allah'ın yardım edeceği Kur'ân'ın birçok yerlerinde va'dedilmiştir. O halde sözü edilen sınıra kendilerini getirmesini bilen mü'minler, şüphesiz kendilerine düşeni yapmış sayılırlar, gerisi Allah'ın meşietine kalır; dilediğini doğru yola iletir ve dilediğine yardım eder.

---

(1) Müsned-i Ahmed
(2) Tirmizî-Nesâî
(3) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/226

İşte bu durumda olanlardan Allah, düşmanın fitne, saldırı, hıyânet ve azgınlığını savar. Mekke'de Resûlüllah (A.S.) Efendimizin etrafında toplanıp kenetlenen ilk Müslümanların o beldedeki son yılları bu düzeye gelmiş bulunuyordu. Cenâb-ı Hak o sebeple azgınların sataşmalarını tesirsiz hale getirdi, hicret emrini verdi. Medine'de onlardan yana hazırladığı ortamı bir bir gerçekleştirirken, Mekke'nin fethini tezgâhlamış, putperestlerin baş aşağı gelme fermanını kudret kalemiyle yazmıştı.

HAİNLİK VE NANKÖRLÜK

(اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ) **«Şüphesiz ki Allah hâinliği sanat edinip nankörlüğü benimseyen hiç kimseyi sevmez.»**

Mekke halkı bu iki sıfatı en çirkin yönüyle kendilerinde taşıyorlardı. O yüzden ilâhî sevgiyi kaybetmiş ve kendilerini O'nun gazabına hedef durumuna getirmişlerdi.

Bir yanda yeryüzüne, Allah'a ibâdet için konulan ilk kutsal mâbed sayılan Kâbe, bir yanda da o topraklardan fışkırıp gelişen Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (A.S.) bulunuyordu. Ne var ki o hırçın millet bu iki kadri yüce nîmeti itmek suretiyle nankörlüğün affedilmez tablosunu çizdiler. Bununla da kalmayarak Peygamber (A.S.) ile arkadaşları aleyhine her türlü yalan ve tertibe başvurup hâinliğin en kötüsünü sergilediler.

İlgili âyetle bu tarihî olay açıklanırken dünya milletlerine ve özellikle İslâm âlemine sesleniliyor: Sakın o dönemdeki Mekkeli putperestlerin kendilerine yakıştırdıkları bu iki kötü sıfata iltifat etmeyin; yoksa ilâhî destek ve savunma tecellisini kaybedersiniz de yapayalnız kalırsınız.

Şüphesiz aynı hüküm fertler ve toplumlar için de geçerlidir. Sözü edilen iki fena sıfatı huy edinen kişiler sadece Allah'tan uzaklaşmakla kalmazlar, toplumdan da kendi kendilerini tecrit etmiş olurlar.

SAVAŞMAK İSTEYENLERLE SAVAŞILIR

(اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ) **«Kendileriyle savaş açılıp da zulme uğrayanlara, savaşmaları için izin verilmiştir. Şüphesiz ki Allah'ın onlara yardımda bulunmaya kudreti yeter.»**

Bilindiği gibi, Müslümanlar Mekke'den hicret etmeden önce, her şeye rağmen kendilerine savaş izni verilmemiş ve sabretmeleri tavsiye edilerek

kurtuluşun yakın olduğu; İslâm'ın mutlaka başarıya erişeceği, küfrün ise mutlaka baş aşağı geleceği yer yer işlenerek haber verilmişti. Zira Mekke döneminde Müslümanların bir savaşı göze alacak kadar ne adamları, ne de silahları vardı. Hem ilk adımda işe savaş ile başlamak İslâm'ın yüce gayesine ters düşerdi.

Medine'ye hicret edildikten sonra tehlike kısmen atlatılmış ve Müslümanlar rahat nefes almaya ve toparlanmaya başlamışlardı. Medine halkının süratle İslâm'a girmesi ve her şeylerini bu dinin gelişmesi uğruna vermeye hazır duruma gelmeleri, yeni bir kuvvetin oluşmasına imkân verdi ve böylece yazılı bir anayasa hazırlanarak şehir devletinin ilk temeli atılmış oldu. Aradan henüz bir yıl geçmeden, Mekkeli'lerin mutlaka bir savaşa kapı açacakları kesinlik arzediyordu. O sebeple Cenâb-ı Hak bu durumda Müslümanlara gelecek düşmana karşı savaşmaları için ilk izni vermiş oldu. Öyle ki, bir saldırı meydana geldiği takdirde Müslümanların pasif savunmada kalmayıp saldırıya saldırı ile cevap vermelerine müsaade edildi. Sonra da olayların süratle gelişme kaydetmesi ve Mekke müşriklerinin İslâm'a karşı ciddi durum alıp Şam'a gönderdikleri büyük bir ticarî kervandan elde edilecek kârın ve gerekirse sermayenin tamamının Müslümanlarla savaşmak için harcanmasına karar vermeleri, yukarıda belirtilen müsaadenin kapsamını genişletmeye vesîle teşkil etmiş ve böylece savaş emri inmiştir. Ancak indirilen bu emirler birkaç yerde tekrarlanmakta ve her tekrarı yepyeni bir ruh ve azim aşılamakta, taze hükümler taşıyarak ilk inen emirleri desteklemektedir. (1) Bedir savaşı bunun ilk fiilî durumunu oluşturmakta ve artık bundan böyle vuku bulacak saldırılara Hâlid b. Velid'in (R.A.) tabiriyle silah hakem yapılarak cevap verileceği açıklanmaktadır.

SAVAŞ AZGINLIK VE FİTNEYİ DURDURUP DENGEYİ SAĞLAR

(وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا ..) **«Eğer Allah, insanların bir kısmının (şerrini) diğer bir kısmıyla savmamış olsaydı, elbette manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah ismi çokca anılan mescidler yıkılıp yok olurdu..»**

Hemen her milletin hayatı çok renkli geçer. Başa geçen bazı çılgın

(1) Bilgi için bak : Bakara sûresi : 191, 193, 244. âyetlerin; Nisâ sûresi: 74, 75, 76, 184. âyetlerin; Tevbe sûresi : 12, 14, 29, 36, 123. âyetlerin; Enfâl sûresi : 39. âyetin ve Hücurat sûresi : 9. âyetin tefsîri

ve dengesiz liderler, maddî kuvvetin ve elde ettikleri bazı zaferlerin sarhoşluğu içinde cihan imparatoru olma hevesine kapılırlar. O yüzden zaman gelir her şeyi bu açıdan görmeğe başlarlar ve kutsal değerleri yavaş yavaş bir tarafa itip sınır ve ölçü tanımaz olurlar. Sonra da ekonomik alanda canlanma ve başka milletlerin malını yağma edip lüks ve konfor hastalığına yakalanma dönemi başlar. Ahlâksızlık süratle genişleme kaydeder; derken, başaşağı dönemine hızla yaklaşılır ve sonra da silkinme, dönüş yapıp Hakk'a yönelme idrâkleri uyanmazsa, yıkılıp yok olmaları kaçınılmaz olur. Cenâb-ı Hak bu dengesizliği ve fitneyi düzeltmek için başka güçleri harekete geçirir. Böylece insanların, diğer bir tabirle milletlerin şer ve azgınlığını, fitne ve tuğyanını yine insanlarla ve başka milletlerle defetme sünneti tecelli eder de hükmünü yürütür. Napolyon Bonaparte'ın ve Hitler'in akibeti bunun açık misallerinden ikisidir.

TEK SUÇLARI : «RABBIMIZ ALLAH'TIR» DEMELERİ İDİ

«Rabbımız Allah'tır» deyip O'na kul olmanın şerefini kendilerinde taşıyan mü'minlere sakın dokunmayın, sonra bunun sonu kahredici bir azâbın inmesiyle noktalanır. Mekke'nin sapık ve şaşkın müşriklerinin «Allah birdir» diyenlere saldırması, putperestliğin o bölgede sonu, azgınlığın da en acı dramı olmuştur. Kur'ân özellikle bu hususa dikkatleri çekmektedir. Çünkü gerçek imândan zarar gelmez; ancak yarar gelir. Bütün kötülük, şer, ihânet, azgınlık ve hayâsızlık, imânsızlığın sermayesidir.

Şüphesiz ki kim Allah'ın dinine sarılıp yardım ederse, Cenâb-ı Hak elbette onlara, düşmanlarına karşı yardım eder. Bu da ilâhî sünnetlerden biridir.

Allah'ın bu yardımına erişenler, iktidar sahibi olunca şımarmazlar da Allah'a bağlılıkları artar; namaz kılmaya, zekât vermeye devam ederler ve sonra da iyilikle emredip kötülükten alıkoymak suretiyle kendi iç yapılarında tam bir otokontrol sağlarlarsa, ilâhî yardım devam eder ve aynı zamanda ömürleri uzun olur. Medine'ye yerleşen mü'minler bunun en güzel misalidir.

Zira her hâl-ü kârda işlerin sonu Allah'a aittir ve O'na döner. Hiçbir şey ve olay O'nun plân ve düzeninin dışına çıkamaz; çıkmak isteyen kendi felâketini hazırlamış olur.

Açıklama :

Kırkıncı âyette geçen «salâvat» kelimesi, «salât»ın çoğuludur. Salât, bazı lûgatçilere göre, İbranice «saluta»dan Arapçaya geçip az şekil de-

ğiştirmiştir. Kök mana olarak «Yahudilerin ibâdet yerleri» demektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın dinine hizmet edip «Rabbımız Allah'tır» diyen ilk Müslümanların ilâhî yardıma mazhar oldukları misal verildi ve nankörlük eden milletin bu yardıma lâyık görülmeyeceği dolaylı şekilde anlatıldı. Sonra da mü'minlerin ileride başarıya erişeceği haber verilerek, Hz. Peygamber'den (A.S.) sonra da ilâhî sünnete uyan mü'minlerin aynı başarı grafiğinin çizgisinde devam edeceklerine işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcı putperestlerin tarih boyunca gönderilen her peygambere karşı çıktıkları, onları yalanlayıp birtakım çirkin davranışlarda bulundukları hatırlatılarak, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile arkadaşları teselli ediliyor ve inkârcı azgınların sonlarının ne olduğuna atıf yapılarak, Mekkeli müşriklerin de günlerinin sayılı olduğuna dikkatler çekiliyor. Arkasından yıkılıp yok edilen milletlerin harabelerini gezip görmeleri tavsiye edilerek, tarihin tekerrür edeceği dolaylı şekilde anlatılıyor.

——oOo——

وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ
قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ اِبْرٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾
وَاَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ
اَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾ فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا
وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ
وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ
قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا اَوْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى
الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

MEÂLİ:

42-43-44— Eğer seni yalanlıyorlarsa, onlardan önce Nûh kavmi, Âd ve Semûd kavmi, İbrâhim kavmi, Lût kavmi, Medyen halkı da yalanlamıştı; Musa da yalanlanmıştı. Kâfirlere mühlet verdim. Sonra da onları yakalayıverdim. (Bir görsünler) benim durum ve düzeni nasıl değiştirip alt-üst etmemi!

45— Birçok kasaba halkına zulüm edip dururlarken yakalayıp yok ettik, damları çökmüş, kuyuları kendi haline terkedilmiş ve (ıssız kalmış) yüksekçe sarayları..

46— Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, o sebeple akledip anlayacak kalpleri, işitecek kulakları olsun. Doğrusu (yalnız) gözler kör olmaz; göğüslerde olan kalpler de kör olur.

İLGİLİ HADÎS

«Doğrusu Allah zâlime mühlet verir, tâ ki onu yakalar; yakalayınca da artık onu salıvermez.» (1)

KİTLE TAASSUBU

Kitle bir şeye inanıp bağlandı mı artık onları vazgeçirmek çok zor olur. Zamanla önyargı halini alır ve artık akıl, mantık ölçüsü kalmaz da inanıp bağlandıkları şeye karşı gelenlere büyük bir tepki gösterirler. Bâtılın peşinde sürüklenen ve o yüzden insanî meziyetlerden çoğunu kaybeden kavim ve milletler, kendilerine erdemlik ve şahsiyet kazandırmak, hakka ve doğruya yöneltmek isteyen peygamberlere karşı gelip onları yalanlamaya kalkışırlar. Çoğu aşırı tepki gösterip peygamberi kendi öz yurdundan çıkarır. İlgili âyetle yedi kavimden söz edilmekte ve hepsinin de gönderilen peygamberleri yalanlayacak kadar insaf ve idrâklerini kaybettiklerine dikkatler çekilmekte ve böylece Mekkeli müşriklerin Hz. Muhammed'i (A.S.) yalanlamalarının yeni bir şey olmadığına parmak basılmakta, Ondan sonra da kıyâmete kadar küfrün bu tür hezeyanlarının sürüp devam edeceğine işâret edilmektedir.

Böylece Allah'a imân ve iyi ahlâk düzeyinde eğitilmeyen bir kitlenin psikolojik yapısını tasvîrle, izlenecek yol ve uygulanacak metot hakkında bilgi veriliyor. Sonra da Peygamber (A.S.) ve arkadaşları teselli edilip inkârcıların sözlü ve fiilî saldırıları belli bir kerteye gelinceye kadar sabretmeleri isteniliyor ve sünnetullah gereği, küfür ve azgınlık, ahlâksızlık ve şirretlik belli bir kerteye gelmedikçe ilahî hükmün inmiyeceği dolaylı şekilde anlatılıyor.

ARKEOLOJİK KALINTILAR

(أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا) **«Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, o sebeple akledip anlayacak kalpleri, işitecek kulakları olsun..»**

Küfür, sapıklık, azgınlık ve zulümleri yüzünden yıkılıp yok olan kasaba ve şehirlerin hâlen yer yer dikkatleri çeken kalıntıları, ilâhî hükmün

(1) Buharî/tefsir: 11- Müslim/birr: 62- Tirmizî/tefsir: 2/11- İbn Mâce/fiten: 22

şaşmazlığını yansıtan tarihî belgeler olarak, yolunu kaybeden inkârcılara seslenmektedir. Akıllarını kullanıp ibret gözüyle bu kalıntıları gezip görmeleri, tarihî olayların neden ve niçini üzerinde durup iyice araştırmaları, yıkılan milletlerin yıkılış sebeplerini tesbite çalışmaları tavsiye edilmektedir.

Nitekim günümüzde turizmi geliştirme amacıyla birçok arkeolojik kazılar yapılmakta; tarihin karanlık kalan tarafları aydınlığa çıkarılmaktadır. Ne yazık ki, ortaya çıkarılan bunca tarihî harabeler üzerinde dört başı mamur araştırma yapıldığı veya yapılmakta olduğu söylenemez. Neden bu şehirler ve kasabalar insanlarıyla, sanat eserleriyle, hazine ve servetleriyle birlikte batmıştır? O insanların başlarına gelen felâketlerin türü neydi? İnançları, sosyal yapılarının özellikleri nelerdi? Neden tarih zaman zaman tekerrür etmiştir? Bu ve benzeri bir çok sorular üzerinde durulmamaktadır. Oysa önemli olan, onlardan kalma bu harabelerin nelerden ibâret olduğu değil, neden yıkılıp yok olduğudur. Gerçi geçmişte ortaya konan medeniyetleri incelemeğe de ihtiyaç vardır, ama tek ihtiyaç veya başta gelen ihtiyaç bu değildir.

İşte Kur'ân-ı Kerîm yüzümüzü tarihî eserlerin bu cihetine çevirip ciddi bir araştırma yapmamızı tavsiye ediyor.

Anlaşıldığı gibi, körlük sadece gözlerle ilgili olmayıp kalplerin de kendine has körlüğü vardır. Dünün inkârcısı ne ise, bugünün de inkârcı maddecisi odur. İkisinin de kalbi kör, idrâki kapalı, sağduyusu mefluçtur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarih boyunca gönderilen her peygamberin, inkârcı sapıklar tarafından yalanlandığı, tehdit edildiği ve çirkin suçlamalara maruz bırakıldığı belirtildi. Böylece Hz. Muhammed (A.S.) ve Onun yolunda yürüyenler teselli edildi. Ancak küfürde ısrar edip işi zulme ve saldırıya vardıranların günlerinin sayılı olduğuna işâretle, hakkın mutlaka başarıya eriştirileceğine atıf yapıldı. Sonra da tarihin tekerrür edeceği konu edilerek ayakta duran tarihî kalıntıların, dinî, ahlâkî ve sosyal yönden incelenmesinin çok yararlı olacağı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, va'dedilen azâbın çabuk inmesini isteyen inkârcıların bu ve benzeri sözlerinin Allah'ı âciz bırakmıyacağı; O'nun yanında her şeyin belli bir süresinin bulunduğu, her fert ve milletin yazılı bir ecelinin söz konusu olduğu üzerinde duruluyor. İnkârcılara biraz mühlet verilmesinin sebebine işâretle, Peygamber'in (A.S.) ancak açık bir uyarıcı olduğu hatırlatılıyor. Azâbı ise ancak Allah'ın indireceğine dikkatler çekiliyor.

——oOo——

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَاِنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ
قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا وَاِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾
قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِينَ
سَعَوْا فِي اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾

M E Â L İ :

47— (O sapık inkârcılar) senden acele azâbın gelmesini istiyorlar. And olsun ki Allah verdiği sözden caymaz. Şüphesiz ki Rabbın yanında bir gün, sizin sayıp hesapladığınız bin yıl gibidir.

48— Nice kasabalar zâlim oldukları halde onlara mühlet vermişizdir; sonra (sırası ve vakti gelince) onları yakalayıverdim. Dönüş ise ancak banadır.

49— De ki : Ey insanlar! şüpheniz olmasın ki ben ancak sizin için açık bir uyarıcıyım.

50— Artık imân edip güzel-yararlı amellerde bulunanlar için bir bağışlanma, iyi ve temiz bir rızık vardır.

51— (Karşısındakileri) acze düşürmek için âyetlerimiz hakkında (kötü niyetle) koşup duranlara gelince, işte onlardır Cehennem yarânları!.

İLGİLİ HADÎSLER

«Müslüman fakirleri, zenginlerinden yarım gün (beş yüz yıl) önce Cen-

net'e girerler.» (1)

Tablîn'den Sümeyr b. Nehar diyor ki :

— Ebû Hüreyre (R.A.) konuşmasında şöyle dedi : «Müslüman fakirler, zenginlerden yarım gün miktarı önce Cennet'e girerler.» Ben de ona: «Yarım gün miktarından neyi kasdediyorsunuz?» diye sorduğumda, şu cevabı verdi: «Sen, (Şüphesiz ki Rabbın yanında bir gün, sizin sayıp hesapladığınız bin yıl gibidir) âyetini okumadın mı?» (2)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz buyurdu :

«Doğrusu ben, ümmetimin Rablarının yanında kendilerini yarım gün geciktirmesinden dolayı bıkkınlık duymayacaklarını ümit etmekteyim.»

Bunun üzerine Efendimize soruldu :

— Yarım gün nedir?

Cevap verdi :

— Beş yüz yıldır. (3)

AZABIN ACELE GELMESİNİ İSTEYENLER

(وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ ..) **«(O sapık inkârcılar) senden acele azabın gelmesini istiyorlar. And olsun ki Allah verdiği sözden caymaz.»**

Son peygambere ve âhiret âlemine inanmayan; Allah hakkında ciddi ve ölçülü hiçbir bilgisi olmayan putperest inkârcılar, Kur'ân'ın ve Peygamber'in azap ile tehdit edip, yaptıkları uyarıları ciddiye almadıkları için, zaman zaman sırf alay olsun diye: «Hani o tehdit edip durduğunuz azâbı getirin..» derler ve bununla Hz. Peygamber'i (A.S.) acze düşürmek isterlerdi.

Kur'ân-ı Kerîm ilgili âyetle Allah'ın kavim ve milletler hakkındaki câri sünnetini hatırlatıyor. Şöyle ki : Zulüm, tuğyan, haddini bilmezlik ve ahlâksızlık belli çizgiye gelmedikçe ilâhî azap inmez. Hem Allah'ın sabrı çoktur. Onlara bilfarz yarım gün sonra azâp etmeyi takdîr etmişse, bu bizim hesapladığımız sun'i zaman olarak 500 yıla; bir gün sonraya bırakmışsa, bu 1000 yıla tekabül eder. O halde onların azâbı acele istemesine karşı

(1) Ebû Dâvud/ilim: 13- Ahmed: 2/519-3/63
(2) Tirmizî/zühd: 37- İbn Mâce/zühd: 6- Ahmed: 2/343, 451, 513
(3) Ebû Dâvud/melahim : 18- Ahmed: 1/170-4/193

mü'minlerin üzülmesine gerek yok. Vakti ve saati gelince, her şey takdîr edildiği gibi sonuçlanır.

Tarihte birçok kasaba ve şehir halkı zâlim oldukları halde, onlara bir süre mühlet verildiği açıklanarak, bu husustaki ilâhî takdirin bir plân ve proğrama göre cereyan ettiği hatırlatılıyor. Çünkü kim nereye giderse gitsin, hangi yana yönelirse yönelsin; toplumu hangi istikamete çevirirse çevirsin, sonunda dönüş Allah'a olacaktır ve O hesabı çok çabuk görür.

ZAMAN KAVRAMI

Bilindiği gibi, bizim, zamanı bazı parçalara ayırmamız bütünüyle sun'îdir. Dünya'nın hem kendi ekseni, hem Güneş etrafında dönmesiyle gece-gündüz, mevsimler ve sene meydana gelmektedir. Âhiret'te ise, gece-gündüz, mevsim ve yıl olmadığına bakılırsa, zaman kavramı bir bakıma ortadan kalkmış oluyor. Tabii bununla sun'î zamanı kasdediyoruz. O bakımdan Âhiret gününden söz edilirken bizim sun'î zamanımızla yarım günün 500, bir günün 1000 yıl kadar uzun olduğuna dikkatler çekilmekte ve böylece bu konuda «yevm» yani «gün» tabiri kullanıldığında, kendi sun'î zamanımızdaki 24 saat olmadığına işâret edilmektedir.

Bu gerçeği düşünmeyenler, arzuladıkları bir şeyin hemen oluvermesini isterler ve aradan birkaç yıl geçince de ümitsizlenmeye başlarlar. Oysa Cenâb-ı Hakk'ın sünneti şaşmaz, proğramı aksamaz, hükmü değişmez. Bir millet üzerine azâp inmesi gerekiyorsa, mutlaka onun için belirlenmiş bir süre söz konusudur. İnsanlar ne kadar acele de etse, o süre dolmadıkça azap inmez.

HZ. MUHAMMED (A.S.)IN GÖREVİ

(قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَٓا اَنَا لَكُمْ نَذٖيرٌ مُبٖينٌ ..) **«De ki : Ey insanlar! Şüpheniz olmasın ki ben ancak sizin için açık bir uyarıcıyım..»**

Cenâb-ı Hak ilgili âyetle, Peygamber'in (A.S.) görevi hakkında kısa, fakat yeterli bir bilgi veriyor. Böylece Peygamber'in (A.S.) her istediğini yapabilen, arzu ettiğini doğru yola kavuşturan, dilediği zaman mu'cize gösteren veya azâp getiren bir kudret olmadığı; Onun ilâhî emirleri kusursuz teblîğ edip doğru yolu gösteren ve inkârcıların tuttukları yolun büyük bir tehlikeye uzandığını haber veren bir görevli bulunduğu açıklanıyor.

Sonuç olarak Peygamber'in (A.S.) görevinin sınırları çiziliyor ve o çiz-

ginin ötesinde Ondan bir şeyler istemenin doğru olmayacağı hatırlatılıyor. Aynı zamanda Peygamber'den (A.S.) sonra gelecek olan mürşitlerin, ilim adamlarının, tebligatçı ve dâilerin de Peygamber'i (A.S.) aşacak geniş kudrete sahip olmadıklarına işâretle, herkesi lâyık olduğu ölçüde değerlendirmemiz tavsiye ediliyor. Aksi halde, insanları, bulundukları sınırın ötesinde görmeye başlarız ki, bu faydadan çok zarar getirir ve beşer sınırıyla Cenâb-ı Hakk'a has sınırları birbirine karıştırmış oluruz.

İMAN VE AMEL-İ SÂLİH

İmanı bir ağaca benzetirsek, salih ameller onun meyvaları sayılır. Zira imânın hedefi, Allah'a kulluk doğrultusunda iyi, yararlı hizmetlerde bulunmak; dünya ile âhiret, bedenle ruh, maddeyle mâna arasında köprü kurmak ve böylece hılkat kanununa uyarak plândaki yerimizi almaktır.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerîm'de bazı istisnalarla ne kadar imândan söz edilirse, hemen arkasından «amel-i sâlih» zikredilir. Hz. Peygamber'in de yirmi üç yıllık risâlet dönemi bunun en güzel örnekleriyle doludur.

İslâm'ı ve Kur'ân'ı hafife alıp birtakım kelime oyunlarıyla veya basit mantıkî yollarla zihinleri bulandırmaya ve böylece mü'minleri acze düşürmeye çalışanlara gelince : Ölmeden önce dönüş yapmadıkları ve Cenâb-ı Hakk'a yönelip tevbe ve istiğfarla bağışlanmalarını dilemedikleri takdirde, kendilerine çok yazık etmiş olurlar ve varacakları yer, ebedî azap yurdu olan Cehennem'dir.

İlgili 51. âyetle bilhassa bu önemli noktaya parmak basılmakta ve henüz kalbi İslâmiyet ve Kur'ân ile yatışmayanlar uyarılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârda ısrar edip tuğyanlarını sürdürenlerin acele va'dedilen azabı istemeleri konu edildi. Sonra da Peygamber (A.S.) Efendimiz'in görev sınırı belirlenerek, ümmetine bu konuda en sağlam kıstas verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, olayların ümit kırıcı istikamette gelişmesi neticesinde ufak çapta da olsa kalp ve kafada bir şüphe rüzgarının esmesinin, her zaman mümkün olabileceği üzerinde duruluyor; ancak peygamberlerin kalbinde böyle bir esinti başlar başlamaz Cenâb-ı Hakk'ın onu anında tesirsiz kılacağı belirtiliyor. Diğer insanlar hakkında ise, bu tür şüphe ve vesvesenin ciddi bir imtihan olduğuna dikkatler çekilerek, kalbi

şüphe hastalığından kurtarmamız tavsiye ediliyor.

Arkasından kalplere şifa ve rahmet olan Kur'ân'ın hak olarak indirildiğini daha iyi anlayabilmek için ilme ve irfana ihtiyaç bulunduğuna atıf yapılıp, mü'minlerin durmadan bilgilerini artırmaları tavsiye ediliyor.

Beyinleri yıkanmış ve ön yargıya saplanıp kalmış inkârcı sapıkların ise, bu hakikati ancak çarpıcı bir azâbın inmesiyle veya kıyâmet olayının meydana gelmesiyle anlayabilecekleri belirtilerek, kıyâmet günü gelmeden dönüş yapmaları hatırlatılıyor.

——oOo——

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى
الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ
يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾ لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِي
الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ
قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ
﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥٧﴾

M E Â L İ :

52— Senden önce ne kadar bir Resûl ve bir Nebî gönderdikse, O bir arzu ve temennide bulunduğunda şeytan mutlaka onun temennisine bir vesvese atmış (arzusunu karıştırmış)tır. Ama Allah, şeytanın attığı vesveseyi giderip te'sirsiz bırakır; sonra da kendi âyetlerini (onun kalbinde) sağlam biçimde tesbît eder. Allah bilir ve hikmet sâhibidir.

53— Bu da, şeytanın attığı vesveseyi, kalplerinde hastalık bulunanlara ve kalpleri katılaşanlara bir imtihân kılması içindir. Şüphesiz ki zâlimler uzak bir ayrılık içindedirler.

54— Ve bir de kendilerine ilim verilenlerin, onun (Kur'ân'ın) senin Rabbından hak olarak (indirildiğini) bilmeleri ve böylece ona inanıp kalpleri de ona saygı duyarak bağlanmaları içindir. Hem şüphesiz ki Allah, imân edenleri doğru yola iletendir.

55— O küfredenler ise, kendilerine Kıyâmet'in kopuş saati ansızın gelip çatıncaya veya kısır bir günün azâbı gelip dokununcaya kadar Kur'ân hakkında devamlı bir şüphe içinde bocalayıp kalırlar.

56— Mülk o gün Allah'ındır. Onlar arasında hükmeder. İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar Naîm Cennet'lerindedirler.

57— İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlar ise, işte onlar için alçaltıcı, aşağılayıcı, horlayıcı azâp vardır.

İNİŞ SEBEBİ

Bu âyetlerin iniş sebebi hakkında klasik tefsîrlerin çoğunun naklettiği kıssanın sahih hiçbir yanı yoktur. «Garaniku'l-Ulâ» sözünün Peygamber (A.S.) Efendimiz tarafından Necm sûresinin «efere'eytüm..» âyetinden sonra okunduğu tamamen asılsız ve dayanaksızdır. Zira Peygamberler gerek ilâhî vahyi alırlarken, gerekse aldıklarını teblîğ ederlerken hatâ yapmaz-

lar ve hepsi de emrolundukları şeyleri kusursuz şekilde Allah'ın kullarına duyurmaya çalışırlar.

Nitekim hadîs münekkidleri bu konuyla ilgili rivâyetlerin hemen hepsinde ıstırap, senetlerinde inkıta' bulunduğunu belirterek gereken tesbitleri yapmışlardır.

İslâm tarihinde ve siyer kitaplarında «Garanik olayı» diye adlandırılan hususun, sırf Peygamber (A.S.) Efendimiz'i küçük düşürmeye yönelik bir uydurma olduğunda şüphe yoktur. Nitekim ilim adamlarımız bu konu üzerinde yeterince durmuş ve gerçek olmadığını isbat etmişlerdir. Tefsîrimizin hacmi müsait olmadığından onları nakletmedik. (1)

ŞEYTAN'IN VESVESE ESİNTİSİ

(وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ ..) **«Senden önce ne kadar bir Resûl ve bir Nebî gönderdikse, O bir arzu ve temennide bulunduğunda şeytan mutlaka Onun temennisine bir vesvese atmış (arzusunu karıştırmış)tır..»**

Şeytan, bilindiği gibi, yalın ateşten veya ışından yaratılmıştır. Onda da nefis vardır. O bakımdan hem iyilik, hem de kötülük işlemeye müsaittir. Ne var ki, o iyiliğe meyletmeyip kötülükte bulunmayı tercih etmiş ve o yüzden ilâhî emre karşı gelerek O'nun rahmetinden kovulmuştur. Kıyâmete kadar da kendisine mühlet verilmiş ve böylece insanlara karşı olan kin ve düşmanlığını tatmin edebilmek için onların kalp ve kafalarına şüphe sinyalleri göndermeyi kendine bir bakıma vazife saymış veya vecibe kabul etmiştir.

Şeytan hılkatındaki özelliği gereği, maddî hiçbir engel tanımaz; her yere girip çıkabilir. Ancak Allah'a dosdoğru imân edip O'na güvenip dayanan bir kalbe giremez; bir esinti verse bile, Allah'ın izniyle imân kudreti onu tesirsiz kılıp geri çevirir. Peygamberlerde ise imanın bu kudreti çok daha belirgin ve çok daha tesirlidir.

Zira Peygamberlerin gerek ruhî yapıları, gerekse imân ve irfanları en yüksek derecededir. Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini telakki ederlerken bütün dikkatleri, kalbî hizmetleri, ruhî yönelişleri vahiy üzerinde toplanır da dış âlemleriyle ilgileri kesilir. Şeytan o arada vahyin iyi kavranmasına engel olmak; peygamberin bu husustaki arzusunda bir başkalık doğurmak için

(1) Bilgi için bak : Necm Sûresi : 19. âyetin tefsîri

uzaktan faaliyete geçer; durmadan sinyaller gönderir. Ama Allah'ın peygamberlere olan inâyeti, gelen sinyalleri, diğer bir deyimle esintileri giderip tesirsiz bırakır. O bakımdan peygamberler korunmuşluk düzeyinde inen vahyi aynen telakki edip kalp ve hafızalarına nakşederler de en küçük bir hataya mahal bırakmazlar.

Kalplerinde inkâr ve şüphe hastalığı bulunanlara gelince: Onlar füyuzat-i İlâhiyeden mahrum kalıp kalp katılığına uğramışlar ise, Allah'ın emirlerini Allah Kelâmı'ndan almak isterlerken, şeytan onların kalbinde müsait bir ortam bulacağı için, peşpeşe vesvese sinyalleri verip şüphe fırtınasını hızlandırır ve böylece mevcut hastalık biraz daha artar da onlar çok çetin bir sınavı kaybetmiş olurlar. Böyleleri cidden kendilerine haksızlık etmiş sayılırlar. O sebeple de Hak'tan uzak bir sapıklık içinde bocalayıp bir ömür tüketirler. (1)

KENDİLERİNE İLİM VERİLENLER

(وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ ..) «Ve bir de kendilerine ilim verilenlerin, onun (Kur'ân'ın) senin Rabbından hak olarak (indirildiğini) bilmeleri ve böylece ona inanıp da saygı duyarak bağlanmaları içindir..»

Gerek kendilerine ledünnî (fizikötesinden) ilim verilenler, gerekse ilâhî ilimleri Allah için tahsil edenler, ilmi sağlam imânla birleştirip bütünleştirirler. O bakımdan Kur'ân'a eğildikleri zaman şeytanın vesvese göndermesi, onların Kitabullah'a olan saygısını artırmaktan başka olumsuz bir tesir meydana getiremez. Öyle ki, ilim adamlarının hak olan tezleri, antitezin şiddeti nisbetinde kuvvetlenir ve onların irfanlarını artırır. Allah da bu derecede imân ve irfana sahip olan mü'minleri doğru yola iletir ve o yolda yürümelerini devam ettirir.

Böylece Kur'ân ilme ve ilim adamına gereken payeyi vermekte ve her iki âlemde de başarılı olmanın, sağlam imânla birleşip bütünleşen ilim ve irfanla gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır. Bundan da anlaşılıyor ki, Kur'ân ve İslâm ilimle ikiz kardeşlerdir; onları birbirinden ayırmak, bütünlüklerini bozmak demektir.

İnkârcı sapıkların ise, Kur'ân'a dosdoğru inanmaları pek beklenemez. Zira beyinleri yıkanıp idrâkleri dumura uğrayınca ve hakkı reddetme hususunda şartlanınca, ortaya ön yargı çıkmış olur. Bu çizgide bulunduk-

(1) Bilgi için bak : A'raf Sûresi : 200- Nahl Sûresi : 95- Fussilet Sûresi: 36

ları sürece, kendilerini değiştirmek veya hakka yönlendirmek çok zordur. Allah'ın hidâyet nasip ettiği kimseler müstesnâ..

YORUMLAR-AÇIKLAMALAR

Resûl : Kendisine vahiy ile şeriat verilen ve onu teblîğ ile görevli kılınan peygamber demektir. Asıl tarif bu olmakla beraber, bazan «nebî» manasına kullanıldığı olmuştur.

Nebî : Kendisine şeriat verilmeyip bir önceki şeriatle amel etmesi ve onunla toplumu, yani gönderildiği kavim veya milleti eğitmesi emredilen peygamberdir. Bazan «resûl» anlamında da kullanıldığı vâkidir.

Umniyye : Kıraat ve insanın içinde meydana gelen temenni gibi mânalara delâlet eder. Böylece ilgili 52. âyetin bununla ilgili bölümünü iki türlü yorumlamak ortaya çıkmaktadır: Birincisi, peygamber bir arzu ve temennide bulunduğunda şeytan mutlaka onun temennisine bir vesvese atmış, arzusunu karıştırmaya yeltenmiştir. İkincisi, peygamber inen âyetleri tilâvet ettiği zaman şeytan mutlaka onun kafasında birtakım yersiz şüpheler doğurmaya çalışmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, şeytanın zaman zaman mü'minlerin de kalp ve kafalarında birtakım yersiz şüpheler doğurmaya çalışacağı konu edildi ve peygamberin kafasına attığı vesveseyi Allah'ın derhal tesirsiz hale getirdiği açıklandı. Sonra da Kur'ân'ın kalplere şifâ ve rahmet olduğu belirtildi. İnkârcı sapıkların bu hakikatı anlayamadıkları ve ancak kendilerini kahredecek bir azabın inmesiyle uyanıp gerçeğe kalp ve kafalarını çevirebileceklerine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah yolunda hicret eden mü'minlerle yine o yolda ölen veya şehit edilenler övülüyor; onlar için büyük mükâfatların hazırlandığı haber veriliyor. Haksız tecavüze uğrayanların, gerektiğinde misliyle karşılık vermelerinde bir sakınca olmadığı üzerinde duruluyor ve aynı tecavüzün tekrarı halinde Cenâb-ı Hakk'ın mü'minlere yardım edeceği va'd ediliyor. Arkasından Allah'ın kudretine dikkatler çekilerek gece-gündüzün birbirini izlemesi üzerinde düşünmemiz isteniliyor. Sonra da insan aklını harekete geçirip ona ön bilgi vermek üzere ilmî konulara geçiliyor.

——oOo——

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا
لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللَّهَ
لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ
ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾
ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ
فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ
هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ
وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ
مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ
لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

M E Â L İ :

58— Onlar ki Allah yolunda hicret ettiler, sonra da (yine Allah yolunda) öldürüldüler veya ecelleriyle öldüler, elbette Allah onları güzel bir

rızık (ebedî saadetin nîmeti) ile rızıklandıracaktır. Şüphesiz ki Allah rızıklandıranların mutlaka en hayırlısıdır.

59— And olsun ki, onları hoşnut olacakları bir yere sokacaktır ve şüphesiz ki Allah yegâne bilendir, Halîm (kullarına karşı çok şefkatlı, merhametli ve sabırlı)dır.

60— (Allah'ın sünneti) budur. Kim kendisine yapılan haksız saldırıya karşı misliyle karşılık verdikten sonra yine tecâvüze uğrarsa, Allah gerçekten ona yardım eder. Şüphesiz ki, Allah çok affeden, çok bağışlayandır.

61— Bu böyledir. Allah geceyi gündüze sokar, gündüzü de geceye sokar ve mutlaka Allah işitendir, görendir.

62— (Gerçek) budur. Çünkü Allah, O'dur Hak; Ondan başka taptıkları ise bâtıldır ve doğrusu Allah çok yücedir, çok büyüktür.

63— Görmedin mi ki, Allah gökten bir su indirdi de yeryüzü yemyeşil oluverdi. Şüphesiz ki Allah çok lûtuf sâhibidir ve her şeyden haberlidir.

64— Göklerde ne varsa, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Ve doğrusu Allah çok zengindir (kimselere muhtaç değildir), çok övülmeye lâyıktır.

İLGİLİ HADÎSLER

Şürahbil b. Simt (R.A.) anlatıyor :

— Rum ülkesinde bir kaleyi kuşatmamız hayli uzun sürdü. Derken Selmân el-Fârisî bize uğradı ve Peygamber (A.S.) Efendimiz'den şöyle işittiğini haber verdi: «Kim savaşta gözetlemede bulunup gerekeni yaparken ölürse, Allah ona, o savaşa devam edenlerin mükâfatı gibi bir mükâfat verir; üzerine (ebedî saadet) rızkını akıtır ve onu (kabir ve âhiret) fitnelerinden güven içinde bulundurur. İsterseniz (Onlar ki Allah yolunda hicret ettiler, sonra da öldürüldüler..) âyetini okuyunuz.» (1)

«İki göz var ki Cehennem ateşi onlara dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ve Allah yolunda geceleyip gözetlemede bulunan göz..» (2)

(1) İbn Mâce/cihad: 7- Ahmed: 5/261-İbn Ebî Hâtim
(2) Tirmizî/fezâil-i cihad : 12

NÎMET KÜLFET KARŞILIĞIDIR

(وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ..) **«Onlar ki Allah yolunda hicret ettiler..»**

Şüphesiz ki nîmetin en güzeli, Allah'a dosdoğru imândan sonra, hayırlı bir mü'min olarak Allah'ın insanlıktan yana mutlak hayır yansıtan dinine hizmet etmek; insanların mutluluğu için çalışıp enerji harcamaktır. Ancak her devir ve dönemde bu kutsal yola kendini adayanların karşısına bâtıl bütün hıncıyla çıkar ve çetin mücadeleler başlar.

Bunun iki sebebi vardır: Biri hak din her yönüyle, bâtıldan yana olanların hayat anlayışına ters düşmekte, onların başıboş bırakılan nefislerinin karşısında bir sed oluşturmaktadır. O yüzden maddeci inkârcılar sadece dinî engeli ortadan kaldırmakla yetinmezler, bir de dinin afyon olduğunu iddia ederek onu temelinden yıkmaya çalışırlar. Diğeri ise, âhirette mü'minlere sunulacak yüksek nîmetler, büyük külfetler, ciddi hizmetler sonucu elde edilebilir. Aksi halde yüksek nîmet olmanın bir bakıma anlamını yitirmiş olur.

Onun için Kur'ân ilk cefakâr ve fedakâr mü'minleri hayır ve rahmetle anmakta; Allah yolunda öz yurtlarından çıkarılıp öldürülenler ve kendiliğinden o yolda ölenler için güzel bir rızık hazırlandığını hatırlatmakta ve böylece yaşamakta olan Müslüman kuşaklarına en uygun model ve örneği, ölçü ve kıstası vermektedir.

Demek oluyor ki, insan mânevî gıdasını, ruhî ihtiyacını sağlam bir mürşit ve muttaki bir ilim adamının rahle-i tedrisinde alınca, artık dünya onun gözünde önemsiz kalıyor, her şeyin gerçek amaca erişmek için birer araç niteliğinde olduğu ağırlık kazanıyor. O bakımdan dinde takvâ sâhibi uzman eğitimcilere ve öğreticilere büyük ihtiyaç söz konusudur. Peygamber mektebi hem belirtilen ölçü ve vasıfta mü'min yetiştiriyor, hem de kalpleri fethedecek, ruhları dolduracak eğitici ve öğretici kadrolar vücuda getiriyordu.

SALDIRIYA GEREKİRSE MİSLİYLE KARŞILIK VERMEK

(ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ..)

«(Allah'ın sünneti) budur. Kim kendisine yapılan haksız saldırıya karşı misliyle karşılık verdikten sonra yine tecâvüze uğrarsa, Allah gerçekten ona yardım eder. Şüphesiz ki, Allah çok affeden, çok bağışlayandır.»

Mü'minler güçlü ve düzenli bulundukları sırada haksız bir saldırıya uğrarlarsa, misliyle karşılık vermelerinde bir sakınca ve vebal yoktur. Buna rağmen sabredip iyilikle mukabelede bulunurlarsa, bu hem büyüklük ve fazîlettir; hem de eğitici ve yönlendirici olabilir. Buna rağmen ikinci kez aynı cihetten ve kaynaktan saldırıya uğrarlarsa, ilâhî sünnet hükmünü yürütür de Allah saldırıya uğrayan o kullarına yardım eder.

Küfür, sapıklık, maddecilik her zaman şarlatandır, saldırgandır ve insafsızdır. Allah'a imân ve dinî irfan ise, hazımkârdır, sabırlıdır; mütevazi ve temkinlidir. Aynı zamanda bağışlayıcı ve affedicidir. Ancak vaki saldırı mü'minin şahsına değil de dinine ve hürriyetine ise, o zaman kahramandır; karşı koyucu ve defedicidir. Zilleti, baş eğmeyi aşağılık ve karanlık sayar. İslâm'ın izzet ve şerefini ayakta tutmayı tek amaç bilir.

Allah nasıl dünyaya iki ayrı hareket vererek gece ile gündüzü birbirine katıyorsa, mü'mine de biri imân ve irfan hareketi; diğeri karanlık olan küfrü ve maddeciliği tesirsiz hale sokma hareketi verir. İlâhî sünnet bu iki hareketi gerçekleştirmede, mü'minin azmi ve gayretini kıstas alır. Çünkü Allah çok yüce ve çok büyüktür.

Gökten indirdiği yağmurla yeryüzünü nasıl zümrüt gibi yemyeşil yaparak ona yepyeni bir hayat veriyorsa, haksızlığa uğrayan, bununla beraber azminden, sabrından bir şey kaybetmeyen mü'minlere de vakti, saati gelince ilâhî yardım ve inâyetini tecelli ettirerek bir anda onlara bahar mevsimini lûtfeder.

Çünkü her şey Allah'ındır. O'nun tasarrufu altındadır. Aynı zamanda her şey ilâhî plâna göre yaratılıp yerini almıştır. Yerini terkedip ilâhî plâna karşı gelenlerin ise, çok sürmez haddi bildirilir ve ilk tokatı ilâhî sünnetten yiyerek neye uğradıklarını şaşırırlar.

Bizler yeryüzündeki azgınlık ve taşkınlığı, ahlâksızlık ve sınırsızlığı gördükçe, ilâhî sünnetin, diğer bir tabirle onun cari hükümlerinin hemen harekete geçmesini arzu ederiz. Oysa o belli bir proğrama göre tecelli eder.

Böylece Cenâb-ı Hak, sıkıntıda olan mü'minlere -sabrettikleri ve yüklendikleri hizmeti günün şartlarına ve mevcut ortama göre sürdürdükleri takdirde- mutlaka ruhlarını sevince gargedecek bahar havasını estireceğini, başarı sağlama basamaklarında onları kademe kademe yükselteceğini va'detmektedir. O'nun va'di haktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah yolunda hicret edenler övüldü ve onların ferağat-i nefsle İslâm'a yaptıkları hizmetlere işâret edilerek yaşamakta olan mü'minlere misal gösterildi. Hizmet edip bu arada işkence ve saldırıya uğrayan mü'minlere Allah'ın yardım edeceği va'dedilerek endişelerin bir tarafa atılmasına kapalı şekilde atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, duygu ve düşüncelere seslenilip yönlendirme yapılırken, bu defa inkârcıların aklını harekete geçirmek için temel bilgi mahiyetinde birkaç konuya yer veriliyor. Sonra da bütün dinlerin esasta birleşmesine işâret ediliyor ve ancak fer'î meselelerde, ibâdetle ilgili konularda ayrıldıkları belirtiliyor. Arkasından, bu incelikleri düşünmeyip dinlerin İslâmiyetle son bulduğuna akıl erdiremiyen inkârcıların ortaya attıkları görüş ve iddiaların dünyada çözülmediği takdirde âhirette çözüleceği, hakkın bâtıldan ayırt edileceği haber veriliyor.

——oOo——

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ
بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ
إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ
ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ أُمَّةٍ
جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ
وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَى هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِنْ جَادَلُوكَ
فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي

السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ
يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا
وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ
عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا
الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ
آيَاتِنَا قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَٰلِكُمُ النَّارُ
وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

MEÂLİ:

65— Allah'ın yerde olanları ve O'nun buyruğuyla denizde yol alıp giden gemiyi sizin emrinize verdiğini görmedin mi? Yerin üstüne (büyükçe gök taşlarının) düşmemesi için göğü (ondaki cisimleri) tutar; ancak O'nun izniyle düşebilir. Şüphesiz ki Allah insanlara karşı çok şefkatlı, esirgeyici ve çok merhametlidir.

66— O'dur ki sizi dirilten; sonra sizi öldürecek, sonra yine diriltecek de O'dur. Doğrusu insan çok nankördür.

67— Her ümmete (kendi çağlarında) ayrı bir ibâdet yolu sunduk ki onlar o yolda ibâdet ederler. O halde bu konuda seninle tartışmasınlar. Sen Rabbına dâvet etmeye bak. Şüphesiz ki sen dosdoğru yolda bulunuyorsun.

68— Bununla beraber seninle mücâdele ederlerse, de ki: «Allah sizin neler yaptığınızı bilir.»

69— Allah Kıyâmet günü görüş ayrılığına düştüğünüz şeyler hakkında aranızda hükmedecektir.

70— Bilmez misin ki, Allah mutlaka gökte ve yerde olanları bilir. Şüphesiz ki bunların (hepsi) kitapta (yazılı) dır. Ve bunlar elbette Allah'a pek kolaydır.

71— Allah'tan başka, hakkında Allah'ın hiçbir delil ve belge indirmediği ve o hususta (kendilerinin de) hiçbir bilgileri olmadığı şeylere tapıyorlar. Zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur.

72— Âyetlerimiz onlara karşı açık-seçik okunduğu zaman o kâfirlerin yüzünde inkâr ve hoşnudsuzluk (belirtisini) anlarsın. Neredeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracaklar. De ki: Bundan daha kötüsünü size haber vereyim mi? Allah'ın inkârcılara va'dettiği (Cehennem) ateşi... O ne kötü gidilecek yerdir!

HER ŞEY İNSANIN HİZMETİNDE

(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ ..) «Allah'ın yerde olanları.... sizin emrinize verdiğini görmedin mi?»

İlgili âyetle yeryüzündeki canlı-cansız her şeyin insanın hizmetine verildiği ve onun buyruğuna baş eğdirildiği belirtiliyor. Ayrıca denizleri gemilerin yüzebilmesi için belli fiziksel kanunlarla düzenleyip insanın yararına bıraktığına dikkatler çekiliyor.

Türleri bini aşan hayvanlarla dünyamızı süslerken; her biri yaşayıp soyunu devam ettirebilmek için diğerini yiyip geçinmekte ve böylece birbirlerinin nesillerini tüketmiyecek şekilde ilâhî denge ve düzen kanununa uymaktadırlar. Bunun gibi, belli elementleri değişik oranda bir araya getirip değişik madenleri depolayarak insana geçim kaynakları hazırlayan ve sayısı belirsiz bitkilerin bir kısmını vitamin kaynağı, bir kısmını şifa eczanesi özelliğinde yaratıp yeryüzüne serpiştiren; böcekler ve rüzgar aracılığıyla bitkiler arasında aşılanma meydana getiren Cenâb-ı Hak, hem bize hayat ve sağlık bahşetmekte, hem de dünyamızı çekici kılmaktadır.

Şüphesiz bunlardan her biri o çok yüce kudretin varlığına, birliğine başlıbaşına birer delil ve belge olarak, Allah kullarını Tevhîd İnancı'na çağırmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık denizden ve faydalarından söz edilmesi, dikkatleri bu hayat kaynağına çekmekte, deniz ürünlerinden yeterince yararlanmamızı ilhâm etmektedir.

ÇEKİM KANUNU VE GÖKTEKİ CİSİMLER

(... وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ) **«Yerin üstüne (büyükçe gök taşlarının) düşmemesi için göğü (ondaki cisimleri) tutar; ancak O'nun izniyle düşebilir..»**

Bilindiği gibi, bir cismin düşmesi için, yerçekim kuvvetinin bulunması şarttır. Bu çekim kuvvetinin bulunmadığı boşlukta, cisim olduğu noktada kalır.

Fezada sayısı belirsiz cisimlerin kendilerine has yörüngelerde hareketlerine gelince : Yine bu yerçekim ve merkezkaç gibi fiziksel kanunlarla sağlanmıştır. Bütün bunları tesadüflerin oluşturduğunu iddia etmek, en düzenli ve dengeli olayları; dengesiz, düzensiz başıboş olayların meydana getirdiğini kabul etmek olur ki, bunun akıl ve düşünce terazisinde yeri ve anlamı yoktur.

Aklını az-çok kullanabilen ve düşünce ufkunu genişletip varlık âlemindeki mutlak düzene bakan hiç kimse tesadüflerin böylesine en ince matematiksel ve fiziksel ölçülerle vücut bulan sistemleri meydana getiremiyeceğini görüp anlar ve o sonsuz kudret karşısında hayranlık ve mahviyet duyarak secdeye kapanır.

Ortada bir plân ve proğram varsa, mutlaka bir plânlayıcı ve proğramlayıcı vardır. Mükemmel bir düzen varsa, mutlaka akılları aşan bir düzenleyici söz konusudur.

Kur'ân ilgili âyetle bu inceliğe dikkatleri çekiyor. Mevcut düzen nasıl ilâhî kudretin tezahürüyle kurulmuşsa, yine o kudretin tecelli ve tezahürüyle bir gün bozulup âhiret âlemine has yeni bir düzen meydana getirilecektir. Zira sebepleri, kanunları belli bir takdire göre vücuda getiren ancak Allah'tır. O'nun izni olmadan hiçbir şey yer değiştirmez, hiçbir düzen bozulup yerini ikinci düzene bırakmaz. Görevli melekler O'nun ezelde koymuş olduğu kanunları sebepler ve illetler doğrultusunda uygularlar ve en küçük bir hatâ yapmazlar.

Unutmayalım ki, her düzen ve her denge insandan yanadır. İnsan ne kadar baş kaldırıp hakkı red ve inkâr etse de Cenâb-ı Hak, koyduğu düzeni bozmaz ve insanlara olan şefkat ve merhameti devamlı önde gider. Çünkü O, hep Reuf ve hep Rahîm'dir.

ÖLDÜRÜP DİRİLTEN ANCAK O'DUR

(وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ) «O'dur ki sizi diriltendir; sonra sizi öldürecek, sonra yine diriltecek de O'dur. Doğrusu insan çok nankördür.»

Her canlıyı ayrı bir özellikte yaratan ve her birinin kalıtımını türünün özelliğine göre genetik yoldan koruyan Allah'ın onları şaşmayan kanunlarla öldürdükten sonra, bizim henüz tam bilmediğimiz fizikötesi kanunlarla onları mutlaka diriltmeye kudreti yeter. İlk başlangıçla sonuç arasındaki bağı ve bağlı bulunduğu biyolojik kanunları bilmek, bizim öldükten sonra dirilmemizi telkin etmekte ve birtakım ipuçları vermektedir.

Kalıtım birimi olarak bilinen genlere insanın bütün özelliklerini kusursuz biçimde nakşeden; atalarımızın birçok kusur ve meziyetlerini onlar vasıtasıyla nesilden nesile aktaran Cenâb-ı Hakk'ın yaratmada benzersiz olduğu kendiliğinden anlaşılmıyor mu? Atom çekirdeğini ve etrafında dönen elektronları güneş sisteminin ve sonra da kâinatın en küçük modeli olarak düzenleyen bu sınırsız kudret, mevcut sistemi bozup bir yenisini yerine getiremez mi? İnsanı öldürdükten sonra diriltemez mi?

Görülüyor ki, ilim geliştikçe, yeni yeni buluşları ortaya koydukça insanoğlunu daha çok Yüce Yaratan'ına yaklaştırmakta ve inkâr bulutlarını sıyırıp onu aydınlığa çıkarmaktadır. Artık inkâr ve nankörlüğe sapmanın makul bir yanı var mıdır?

HER ÜMMETE AYRI BİR İBADET YOLU VERİLMİŞTİR

(لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ...) «Her ümmete (kendi çağlarında) ayrı bir ibâdet yolu sunduk ki onlar o yolda ibâdet ederler..»

Gerçi «mensek» tabiri ibâdet yolundan başka, şu manalara da delâlet etmektedir: «Alışılıp gidilen ve gelinen yer», «peygamberlerin getirip yaydığı şeriât» «peygamberlerin koyduğu hayat düzeni...»

Bundan, şeriat sahibi olan her peygamberin yaşadığı dönemdeki sosyal yapının durumuna göre bir hayat düzeni, bir ibâdet şekli getirdiği anlaşılıyor. Meselâ: Namaz'ın her peygambere farz kılındığını biliyoruz; ama nasıl, ne vakitlerde ve ne biçimde kılındığını, neler okunduğunu bilmiyoruz. Kur'ân'ın bu ibâdetten söz ederken bazan «rükû» bazan «secde»

tabirlerini kullandığına bakılırsa, kiminin sadece namaz ibâdetini rükû', kiminin sadece secde şeklinde yerine getirdiği izlenimi doğuyor. Fakat bu konuda kesin bir şey söylemek çok zor..

Unutmamak gerekir ki, şeriatler de, ibâdetler de son din olan İslâmiyetle nihaî şeklini ve ölçüsünü bulmuştur. At arabasından bugünkü motorlu taşıtlara gelinmeye benzer bir tekâmül söz konusudur.

Kur'ân bu hususta tartışmanın gereksiz ve yararsız olduğunu belirtiyor. Peygambere (A.S.) ve Onun yolunda yürüyen mürşitlere, ilim adamlarına gereken tek şey, insanları Allah'ın son dinine dâvet etmektir. Cenâb-ı Hak ise, haklıyı haksızdan, doğruyu eğriden, hakkı bâtıldan en uygun şekilde ayırt etmeyi, yani haklının elinden tutup haksızı cezalandırmayı âhiret gününe bırakmıştır. Haksız zulme sapmadığı, azıp tuğyan etmediği, küfrünü ahlâksızlıkla birleştirip baş belâsı olmadığı takdirde, Allah ona mühlet verir. Çünkü O, her şeyi çok iyi bilir; hiç bir olay, düşünce ve duygu O'ndan gizli kalamaz. Her şey O'nun ezelî ilminin tesbitiyle Levh-i Mahfuz'a yazılıdır. Görevli melekler ise, aslâ hatâ yapmazlar.

İNKÂRCILARIN YÜZLERİNDEKİ HOŞNUTSUZLUK

(وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ ...) **«Ayetlerimiz onlara karşı açık-seçik okunduğu zaman o kâfirlerin yüzünde inkâr ve hoşnutsuzluk (belirtisi) anlarsın..»**

Bir şeyi inkâr etmek, onu benimsememekten, o şeyi sevmemekten ve inkâr edenin düşünce ve inancına ters gelmesinden kaynaklanır. Burada akıl ve sağduyu değil, his ve önyargı hâkimdir. Dün olduğu gibi bugün de, yarın da inkârcının hoşnutsuzluğunun sebebi budur. O halde Allah'a imân edenlere gereken : Hakkı en güzel sözlerle, en çekici ve uyarıcı yollarla -kırmadan, incitmeden- anlatmaktır. Gerisi ise, Allah'a aittir. Kabalığa, ölçüsüzlüğe karşı kabalık göstermek, mesafeyi açmaktan, karşısındakinin kin ve inkârını artırmaktan başka bir şeye yaramaz.

Unutulmamalıdır ki, hakkı kinle, nefretle reddetmek, aklı, vicdanı ve ruhu yıkıp mefluç hale sokmaktır. Öylelerine Cehennem ateşi ne de yakışır.. O bakımdan 72. âyetin son kısmında onların hakka karşı izhar ettikleri kin tasvîr edilirken şu sözlere yer verilmektedir: **«Neredeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracaklar. De ki : Bundan daha kötüsünü size haber vereyim mi? Allah'ın inkârcılara va'dettiği (Cehennem) ateşi.. O ne kötü gidilecek yerdir!»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcıların aklını harekete geçirmek, düşünce ufuklarını genişletmek için birkaç belgeye dikkatler çekildi. Sonra da semavî dinlerin hepsinin «Tevhîd İnancı» esasında birleştiği konu edildi. Şeriatlerin ise, sosyal yapının gelişmesiyle bir tekâmül gösterdiği ve İslâmiyetle son kertesine gelip dayandığına işâretle bu konuda daha etraflı düşünülmesinin gereği hatırlatıldı. Aksine düşünüp hakkı red edenlere hazırlanan ebedî ateş va'dedilerek, ölmeden önce dönüş yapmaları istenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın sonsuz kudretine temas edilerek, O'ndan başka edindikleri ilâhların bir sivrisinek bile yaratmaya muktedir olmadıkları belirtilerek, yoktan yaratma gücünün ancak O'na mahsus olduğu açıklanıyor. Böylece inkârcı sapıkların Allah'ın kadr-u kıymetini lâyıkıyla bilmedikleri, O'nun kudretinin izlerini eşyada görmedikleri konu edilerek, bu hakikatleri ancak Allah tarafından seçilip kendilerine peygamberlik payesi verilenlerin haber verebileceği bildiriliyor.

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُۜ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ
الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُۜ ضَعُفَ الطَّالِبُ
وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَز۪يزٌ
﴿٧٤﴾ اَللّٰهُ يَصْطَف۪ي مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ
بَص۪يرٌۚ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ
الْاُمُورُ ﴿٧٦﴾

M E Â L İ :

73— Ey insanlar! bir misâl verildi, ona şimdi iyice kulak verin: Şüphesiz ki Allah'tan başka taptıklarınız bir sinek bile yaratamazlar; hepsi bunun için biraraya gelse bile (yine de onu meydana getiremezler). Sinek onlardan bir şey koparıp alsa, onu ondan kurtaramazlar. İsteyen de âciz, istenen de âciz..

74— Allah'ın kadr-u kıymetini gereği gibi anlayıp takdîr edemediler. Şüphesiz ki Allah çok güçlü, çok üstündür.

75— Allah, hem meleklerden, hem insanlardan elçiler beğenip seçer. Doğrusu Allah işitendir, görendir.

76— Onların önünde ve ardında olan her şeyi bilir. İşler ancak Allah'a döndürülür.

İNİŞ SEBEBİ

Müşrikler, hem putların aracı ve şefaatçi olduklarına inanıyorlardı, hem de bir insana nasıl olur da gökten haber gelir diye peygamberlik payesini inkâr ediyorlardı. Yukardaki âyetler, onların bu gibi iddiaları reddedilerek indirilmiştir.

İLGİLİ HADÎSLER

Aziz ve Celîl olan Allah buyurdu :

«Benim yarattığım gibi yaratmayı iddia edenden daha haksız kim vardır? O halde benim yarattığım gibi bir zerre veya bir sinek, ya da bir arpa tanesi yaratsınlar (bir göreyim).» (1)

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

«Putperestler putlarını za'feranla boyarlar ve kuruyunca sinekler o putların üzerine konar da onlardan bir şeyler koparırlardı. Bir de cahil Araplar yemek hazırlayıp putların önüne koyarlar ve çok geçmeden sinekler o yemeğin üzerine üşüşüp yerlerdi. Sinekler ne kadar zayıfsa, putlar da onlar kadar zayıftı, konan sinekleri kendilerinden savacak kudretleri yoktu.» (2)

---

(1) Buharî/libas: 56- Müslim/libas : 100- Ahmed : 2/232, 259, 391, 451, 527
(2) Lübabu't-te'vîl : 3/298

YARATMA KUDRETİ

(إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ) **«Şüphesiz ki Allah'tan başka taptıklarınız bir sinek bile yaratamazlar; hepsi bunun için biraraya gelse bile (yine de onu meydana getiremezler)..»**

«Yaratma» kavramı Türkçemizde bazan yoktan var kılma, bazan bir şeyi icat etme, bazan da zor bir konuyu çözüp ortaya çıkarma anlamında kullanılır. Şüphesiz bu da dilimizdeki kelime azlığından ileri gelmektedir.

Arapça'da ise, bu «halk» kelimesi olarak geçer ve kök manası «doğru bir takdir» demektir. Sonra da aslı, modeli, örneği olmaksızın bir şeyi yoktan var kılmak veya aslı, örneği ve modeli olan, ya da mayası bulunan bir şeyi meydana getirmek gibi mânalarda çok yaygındır.

«Sizi bir tek candan yarattı» meâlindeki âyet, ikinci mânaya, «Ademi topraktan yarattı» meâlindeki âyet ise, birinci manaya delâlet eder.

Bu tabir veya kavram insanlara nisbet edildiğinde ise, «icat» ve «takdîr» manasına gelir.

İlgili âyette Allah'a nisbet edilen «halk-yaratma» söz konusudur. İlâhlaştırılan şey ister cansız, ister canlı varlıklar olsun, hiç birinin bir canlı yaratmaya kudretinin yetmiyeceği belirtiliyor. Zira ne bakterileri çoğaltmak bu manada bir yaratmadır, ne de hücre yapısını oluşturan maddeleri biraraya getirmek onun kapsamına girer. Çünkü canlı ancak canlıdan meydana gelir. Hücrelerdeki canlılık vasfını ise, Allah'tan başka verecek bir kudret yoktur.

O halde ilim bir canlının hangi elementlerden meydana geldiğini tesbit etmekte, fakat ondaki canlılık vasfının nereden geldiğini bilmemekte ve nasıl oluştuğuna bir çözüm getirememektedir. Çünkü canlıya canlılık vasfını veren ancak Allah'tır. O bakımdan gerçek anlamda yaratma kudreti O'na aittir.

ALLAH'IN KADRİNİ BİLİP TAKDİR EDEMEDİLER

(مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ) **«Allah'ın kadr-u kıymetini gereği gibi anlayıp takdir edemediler..»**

Varlık âleminde yalnız O'nun düzeni, eşyada sadece O'nun damgası bulunduğu halde, hâlâ bu gerçeği göremiyen, anlayamıyan körler ve sa-

ğırlar vardır. Canlı bir varlık kime, niçin hizmet eder? Bir gül veya çiçek o güzelliğini ve taşıdığı nefis koku ve şifayı kime vermeye çalışır? Meyva ağacı neden her yıl çiçek açıp meyva verir? Kendileri için desek, ağacın buna ihtiyacı yoktur. Sözü edilen güzelliğini ve faydalarını vermek zorundadır dersek, onu zorlayan, böyle bir ameliyeye iten nedir?

Buharlaşma, bulutlaşma ve yağmura geçiş kimler içindir? Tükenmez enerji kaynağı olan Güneş kimleri, neleri neden, niçin aydınlatıp ısıtmaktadır?

Dikkat edildiğinde bunların hiçbirinin sunduğu yarar kendisinden yana değildir; bütünüyle insanoğluna yönelik ve onun içindir.

O halde bu mükemmel düzeni kuran, eşyayı belirtilen yarar doğrultusunda insanın hizmetine veren kimdir?

İşte bu hakikati görmemek ve anlamamak, Allah'ın kadr-u kıymetini bilmemek ve anlamamak demektir.

Cenâb-ı Hak kendini tanıtmak için eşyayı gözlerimizin önüne sermekle kalmamış, rahmetinin eseri olarak meleklerden ve insanlardan elçiler ve aracılar seçip göndermiştir. Melek Cebrâil O'ndan alıp peygamberlere getirdi; peygamberler de ondan aldıklarını insanlara teblîğ ettiler. Böylece Kur'ân-ı Kerîm kâinatın esrarını çözen tek şifre, beşer ruhunu besleyip şifâ veren tek ilâç, toplumu ve aileyi ahlâk ve fazîlet ölçülerine göre imân temeli üzerinde geliştiren tek eğiticidir. Hz. Muhammed (A.S.) da onu bize en iyi şekilde açıklayıp teblîğ eden tek rehberdir.

Bütün bu hikmetleri idrâk edip hılkat kanununun gereğine göre yerini belirleyen mü'minler, şüphesiz ki Allah'ın Aziz sıfatının tecellisine mazhar olurlar. Nitekim 74. âyetin son kısmı Allah'ın iki sıfatıyla noktalanırken, bu inceliği ilhâm etmektedir.

Hiç kimse Allah'tan daha güçlü, daha üstün değildir ve olamaz da. Canlı ve cansızlara güç ve enerji veren O'dur. Bir an kudretinin havasını çekecek olursa, ne biz kalırız, ne de eşya..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yaratma kudretinin ancak Allah'a ait olduğu konu edildi. İlâhlaştırılan şeylerin bir sinek yaratmaya kudretlerinin yetmediği belirtilerek, Allah'ın insanlardan yana yaratıp istifade alanına getirdiği eşyayı Allah'a benzetmenin, O'na ortak koşmanın küfür ve basîretsizlik olduğuna işâret edildi. Böylece inkârcı zâlimlerin Cenâb-ı Hakk'ın kadr-u

kıymetini anlayacak bir ruha sahip olmadıkları hatırlatılarak, hakkı ve hakikati ancak Peygamber'in (A.S.) en doğru anlamda teblîğ ettiğine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'a teslimiyet gösterip O'nun huzurunda rükû' ve secde etmemiz emrediliyor. İbâdetin önemi belirtilerek hayırlı işlerde bulunmamız tavsiye ediliyor. Sonra da Allah yolunda cihad etmenin vücubu üzerinde durularak dinde bir zorluk ve sıkıcı bir yan olmadığı; İbrahim (A.S.)ın Hanîf dininde bir zorluğun bulunmadığı ve Hakk'a teslimiyet anlamına gelen «Müslüman» isminin İbrahim'den kalma olduğuna dikkatler çekiliyor ve sonra da namaz, zekât ve Hakk'ın buyruklarına sımsıkı sarılmak ile emredilerek sûre noktalanıyor.

——oOo——

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا
رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ
حَقَّ جِهَادِه۪ۜ هُوَ اجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدّ۪ينِ مِنْ حَرَجٍۜ
مِلَّةَ اَب۪يكُمْ اِبْرٰه۪يمَۜ هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِم۪ينَ مِنْ قَبْلُ
وَف۪ي هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَه۪يدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ
عَلَى النَّاسِۚ فَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا
بِاللّٰهِۜ هُوَ مَوْلٰيكُمْۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّص۪يرُ ﴿٧٨﴾

MEÂLİ:

77— Ey imân edenler! rükû' edin, secde edin; Rabbınıza (kulluk ölçüleri içinde) ibâdet edin ve hayır işleyin ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşasınız.

78— Allah (yolunda O'nun) için nasıl gerekiyorsa öylece cihâd edin. Sizi (insanlar arasından bu emânete lâyık görüp) seçen O'dur. Dinde size hiçbir zorluk meydana getirmedi; babanız İbrâhim'in (temelde İslâm'a benzeyen Hanîf) dinine uyun! (Kur'ân'ın inmesinden) önce de, bunda da size Müslüman adını veren odur. Tâ ki Peygamber (Muhammed) size şâhit ola ve siz de insanlara şâhit olasınız. Artık namaz kılmaya devam edin, zekâtı verin; Allah'a sımsıkı bağlanıp güvenin; o sizin yegâne sâhip ve dostunuzdur; ne güzel Mevlâdır ve ne güzel yardımcıdır O!.

İLGİLİ HADİSLER

«Kim cahiliye devrindeki gibi (isimlerle) çağırırsa, şüphesiz ki o Cehennem'de diz üstü çökmeye (lâyık olmaktan) ileri gelir.

Bunun üzerine soruldu :

— Oruç da tutsa, namaz da kılsa yine öyle mi?

— Evet oruç da tutsa, namaz da kılsa.. Siz kendinizi Müslüman ve mü'min diye adlandırın; İslâm'ın çağrısıyla çağırın..» (1)

«Kur'ân'da on beş tilâvet secdesi vardır. İkisi Hac sûresindedir.» (2)

Ashab-ı Kirâm'dan Amr b. Âs (R.A.) diyor ki :

— «Resulüllah (A.S.) Efendimiz Kur'ân'da bana on beş secde okuttu. Onlardan üçü mufassal (uzun olan) sûrelerde, ikisi de Hac sûresinde idi.» (3)

«Bâtıldan uzak, hakka yönelik koskolay bir din ile gönderildim.» (4)

«Kim Allah sözü daha yüce olsun diye savaşırsa, işte o Allah yolunda (cihad ediyor)dır.» (5)

(1) Müsned-i Ahmed : 4/130, 202-5/344

(2) Lübabu't-te'vîl : Ömer, Ali, İbn Mes'ud, İbn Abbas, Ebû Derdâ ve Ebû Musa (Allah hepsinden razı olsun)dan : 3/299

(3) Ebû Dâvud/secde: 1- İbn Mâce/ikamet: 71

(4) Müsned-i Ahmed: 5/266- 6/116, 233

(5) Buharî/ilim: 45, cihâd: 15- Müslim/imaret: 149, 151- Ebû Dâvud/cihâd: 24- Nesâî/cihâd: 21- İbn Mâce/cihâd: 13- Ahmed: 4/392, 402, 405, 417

DİNDE ÜÇ ÖNEMLİ KONU

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) **«Ey imân edenler! Rükû' edin, secde edin; Rabbınıza (kulluk ölçüleri içinde) ibâdet edin ve hayır işleyin ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşasınız.»**

76. âyetle üç önemli konu sıralanıyor. Sonra da 77. âyetle Allah yolunda cihadın lüzumu üzerinde durularak İslâmiyetin koskolay bir din olduğu açıklanıyor ve tekrar namaz ve zekâtın farziyetine dikkatler çekilerek sûre noktalanıyor.

İlâhî metot gereği, üç önceki âyetle birlikte sûrenin özeti veriliyor. Şöyle ki : Önce Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeler, deliller ve uyarılar işlendi ve akla ışık tutularak vicdanlara seslenildi. Sonra Peygamberik konusu, gereği ve yararı üzerinde durularak temel bilgi verildi. Arkasından kulluğun ölçü ve anlamına atıf yapılarak insanın plândaki yerine ve kendisine yükletilen hizmete işâret edildi. Namaz, zekât, ibâdet, hayırlı işler ve bir de Allah yolunda cihad emredilerek kulluk için lüzumlu olan ibâdetlerden bir kısmı belirlendi ve böylece dinde çok önemli sayılan konular ardarda işlendi ve gerçek kurtuluşun ancak bu yolda olduğu vurgulandı.

Uygulanan bu müstesnâ metot bize neleri öğretiyor?

1— Kulluğun temeli ve mayası dosdoğru imâna dayanır. Bunun için Cenâb-ı Hak imanın ürünü olan üç hususu birleştirerek mü'minlere seslenmektedir.

2— Rükû' ve secde, imândan sonra içten dışa vuran kulluğun anlamı, simgesi ve rengi sayılır. Namaz bütünüyle bunu oluşturmaktadır. Onun için «Mü'mini kâfirden ayıran alâmet-i farika namazdır» denilmiştir. Öyle ki namaz, mü'minin değişmeyen belirtisi kabul edilmiştir.

3— Kalbî ve bedenî ibâdetten sonra, kulluğun ve taşıdığı inancın ölçü ve samimiyetini belgeleyen, malî ibâdet gelir. Onun için Kur'ân-ı Kerîm üçüncü sırada bunu «hayır» tabiriyle isimlendirerek genel bir kavrama yer vermiştir. Çünkü hayır, ilâhî rızaya uygun gelen bütün iyilikleri içermektedir.

Böylece kulluk merkezinden dışa doğru uzanan imân belirtileri daireler halinde genişlemeye başlar; -Allah'a teslimiyet düzeyinde- din düşmanları, iblis ve nefis ile ciddi bir savaşı sürdürme daireleriyle en geniş noktasına varmış olur.

CİHAD EMRİ

(وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهِ) **«Allah (yolunda O'nun) için nasıl gerekiyorsa öylece cihad edin..»**

Cihad, kısa tarifiyle düşmana karşı imkânların ve ortamın elverdiği nisbette savaşmaktır. İlgili âyette ise, bu kavram beş yorum getirmektedir:

1— Özellikle Allah ve din düşmanlarıyla günün şartlarına göre savaşı sürdürmektir. Bu da ancak Hakk'a dosdoğru ibâdet doğrultusunda gerçek ölçüsünü bulur.

Bu arada Allah yoluna yapılan çağrıya engel olmaya çalışanlarla seviyeli, planlı ve proğramlı bir cihadın sürdürülmesi de bu cümledendir.

2— Mü'min ilk adımıyla cihada başladığı gibi, son nefesine kadar bu vecibeyi yerine getirmekle yükümlüdür.

3— İnkârcı sapık azgınlarla soğuk, ya da sıcak sürtüşme ve savaş devam ederken bunu hakkıyla yerine getirmek için kınayanın kınamasından, ayıplayanın veya küçümseyenin söz ve davranışlarından endişe duymaz.

4— Allah için imân doğrultusunda nasıl amel edilmesi gerekiyorsa, öylece amel etmeye çalışır.

5— Bütün imkân ve yeteneklerini Allah'ın dinini ihyâ yolunda harekete geçirip hizmete devam etmeyi imanın gereği kabul eder.

Müfessir Kurtubî cihadı çok yönlü yorumlayarak özetle şöyle bir sıralamada bulunmuştur :

a) Kâfirlerle savaşmak,

b) Allah'ın bütün emirlerine kulak verip onları noksansız yerine getirmeye çalışmak,

c) Allah'ın yasaklayıp haram kıldığı her şeyden kaçınmak,

d) Allah'a ibâdet ve taatte bulunmak için nefisle savaşmak; onun hava ve heveslerinin peşine takılmaktan kaçınmak,

e) Vesveselerini reddetmek için şeytanla savaşmak,

f) Yaptıkları haksızlıkları tesirsiz kılmak için zâlimlerle savaşmak, küfürlerini reddetmek için de inkârcılarla savaşa devam etmek..

DİNDE ZORLUK KONULMAMIŞTIR

(وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ) **«Dinde size hiçbir zorluk meydana getirmedi..»**

Din bütün esas ve prensipleriyle insanın uygulayabileceği ölçüde düzenlenmiştir. Sıkıntı getirecek, bıkkınlık doğuracak, iş-güçten alıkoyacak, zaman israfına neden olacak hiçbir ölçüsüz, hesapsız yanı yoktur. Buna bir iki misal verecek olursak, ibâdet ve ahkâmı gösterebiliriz: Ayakta namaz kılamayan kimse oturarak kılar. Yolculuk halinde oruç tutmak sıkıntı getirebilir; o bakımdan kişi bu hususta serbest bırakılmıştır, dilerse tutar, dilerse tutmaz da sonra kaza eder. Ayrıca yolculuk halinde dört rekâtli farz namazlarını iki rek'at olarak kılar. Abdest veya gusül için yeterli su bulunmadığı veya bulunup da kullanma imkânı olmadığı takdirde temiz toprak ile teyemmüm eder. Şartlar elvermediği takdirde hacca gitmeye kendini zorlamaz. Ayakları yıkamak bir külfet getiriyorsa, mest giymek suretiyle bu külfeti kaldırır. Kasden adam öldürmekten dolayı gereken kısas hükmünü, öldürülenin baba tarafından velisi bulunan bir kimse kaldırabilir. (1)

Böylece dini bütün kolaylıklarıyla birlikte, Peygamber (A.S.) Efendimiz hem kendisi uygulamış, hem de arkadaşlarına sözlü olarak öğretmiştir. O bakımdan Peygamber (A.S.) dinî hususlarda ümmetine şâhit kabul edilmiştir. Onlar da din kardeşlerine aynı şeyleri öğretmek suretiyle kendilerini takip edenlere şâhit olmuşlardır.

Dindeki bu kolaylık, İbrahim Peygamber'in (A.S.) Hanîf Dinindeki kolaylığın bir benzeridir. Sonra da dinî hüküm ve konularda Cenâb-ı Hakk'a mutlak anlamda teslimiyet söz konusudur. Kıyâmet gününde Peygamber (A.S.) dini ümmetine teblîğ edip öğrettiğine şâhit gösterilir; O'ndan dini alıp öğrenen ümmeti de diğer insanlara, yani kendilerini takip edenlere teblîğ ettiklerine dair şâhit olarak belirlenirler.

KOLAYLIĞIN KIYMETİNİ BİLİP ŞÜKRÜNÜ YERİNE GETİRMEK

Kur'ân-ı Kerîm bu kolaylığın ve insana yönelen ilâhî rahmetin şükrünü, yine biri kalbî ve bedenî, diğeri kalbî ve malî olmak üzere iki ibâdetle yerine getirmemizi ve her hâl-ü kârda tek sâhibimiz, yardımcımız ve işlerimizin mutlak düzenleyicisi olan Mevlâmıza sarılmamızı emretmektedir.

---

(1) Bilgi için bak : Bakara Sûresi : 256. âyetin tefsîri

Öyle ki : Namaz ve zekât, şartlarına ve hikmetlerine uygun yerine getirilince, hem kulluğun ölçüsünü, hem de bu hususta başarıya erişmenin şükrünü bütün derinliğiyle ifâde eder. O halde namazsız, zekâtsız şükür, sadece kelimenin dar kalıbında kalan, ilâhî rıza ve rahmete kapı açmayan bir şükürdür ki Allah yanında pek değeri olmaz.

MÜSLÜMAN İSMİ KİMDEN MİRAS KALMADIR?

(.. هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا) **«(Kur'ân'ın inmesinden) önce de, bunda da size Müslüman adını veren odur.»**

Muhammed (A.S.)ın ümmetine «Müslüman» adını veren, İbrahim Peygamberdir. Şu yorumla ki, O, Kâbe'nin temelini yükseltip tamamladıktan sonra : **«Ey Rabbımız! İkimizi müslüman olarak sana boyun eğmekte sâbit kıl; soyumuzdan da yalnız sana teslimiyet gösterip boyun eğen (müslim) bir ümmet meydana getir..»** (1) diye duâ etmişti. Onun soyundan «müslim bir ümmet» şüphesiz ki Muhammed (A.S.)ın ümmetidir ve o sebeple bu ümmete «Müslüman Ümmet» denilmiştir.

Ayrıca Allah bu ümmeti önceki kutsal kitaplarda ve özellikle son kitap Kur'ân'da «Müslim» diye anmış da onlara bu ismi lâyık görmüştür. Onun için biz Ümmet-i Muhammed'in (A.S.) en şerefli, en aziz bir ismimiz, bir de sıfatımız vardır: Müslim ve Mü'min..

Bunların ötesinde ne başka bir isme, ne de sıfata ihtiyaç yoktur. Zira en güzel isim Allah'ın verdiği isimdir.

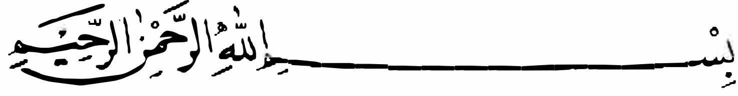
Böylece Hac Sûresi biterken şu üç emirle noktalanıyor: Namaz, zekât ve Allah'a sımsıkı bağlanıp güvenmek.. Zira namaz kulu ilâhî huzura kavuşturur, O'nunla konuşma şerefine eriştirir. Zekât onun sadakatını ortaya koyup toplumun kopmaz bir parçası bulunduğunu ve yalnız kendisi için değil, toplum içinde çalıştığını isbatlar. Allah'a sımsıkı bağlanıp güvenmek ise, insanı kulluk mertebesinin doruğuna yükseltir.

Çünkü Cenâb-ı Hak tek umut kaynağımızdır. Ne güzel Mevlâdır O ve ne güzel yardımcıdır O!.

Hac Sûresi'nin tefsîrinde bizi başarılı kılan Allah'a, kâmil mü'minlerin, sâlih kulların hamdıyla hamd ederiz. Salât-ü selâm da sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (S.A.V.) olsun..

(1) Bakara Sûresi : 128

MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. (1) Baş kısmında mü'minlerin birtakım özellikleri anlatıldığı için sûre ismini bu sıfattan almıştır.

Âyet sayısı : 118

Kelime » : 1840

Harf » : 4802 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Mü'minlerin seçkin ve onları başkalarından ayıran sıfatları üzerinde durulup yaşamakta olan insanların dikkatleri çekilir.

2— Göklerin yaratılışı, taşıdığı kusursuz düzen ve denge üzerinde durulur ve insanın yararına yaratılan hayvanlara ve ahiretteki Cennet ve ondaki nîmetlere yer verilir.

3— Peygamber ve ashabını teselli, müşrikleri de tehdit doğrultusunda gelip geçen peygamberlerden bir kısmının kıssaları ve bazı sıfatları anlatılır.

4— Dinde kolaylık prensibine bir defa daha değinilerek mü'minler aydınlatılır.

5— Kıyâmet gününde inkârcıların duyacağı pişmanlık safhası, çok duyarlı bir anlatımla işlenir. Buna karşılık imân eden salih kullara verilecek nîmetler sıralanır.

6— Sapık inkârcıların ikinci hayata inanmamaları ve onların iddialarını reddeder anlamdaki deliller açıklanarak düşünce ufku genişletilir.

7— Peygamber'in (A.S.) zâlim bir kavme azap inerken onların arasında bulunmaması hakkındaki duâsı; ayrıca insanlara edep, terbiye, ne-

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 12/102
(2) Lübabu't-te'vîl : 3/300

zâket ve saygılı olmayı öğretmesi; şeytanın vesvese veren sinyallerinin geri çevrilmesiyle ilgili, ilâhî talîm belirtilir.

8— Kıyâmet gününde kâfirler ve mü'minlerle ilgili diğer önemli safhaların bir kısmı öğüt alınacak çizgileriyle yansıtılır.

SÛREYLE İLGİLİ HADÎS

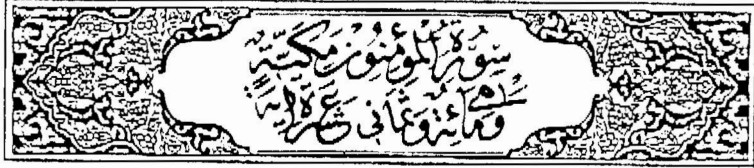
Hz. Ömer (R.A.) anlatıyor:

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e vahiy indiği zaman O'nun yüzünden taraf bal arısının uğultusu gibi bir ses duyulurdu. Yine bir gün Allah Ona vahiy indirdi. O, bir süre bekledikten ve vahiy hali geçtikten sonra «KAD AFLAHA'L-MÜ'MİNÛN»u, on birinci âyete kadar okudu ve sonra şöyle buyurdu: **«Kim bu on âyetle amel edip yaşarsa Cennet'e girer.»** Bunu müteakip yüzünü kıbleye çevirerek ellerini kaldırdı ve şöyle duâ etti:

«Allahım! bizi artır, eksiltme; bize ikrâmda bulun, bizi aşağılama. Bize ver, mahrum bırakma. Bizi başkalarına karşı seçip üstün kıl, başkalarını bize karşı üstün kılma. Allahım, bizi razı et ve bizden razı ol.» (1)

---

(1) Müslim/imân : 8- Buharî/imân: 34- Ebû Dâvud/salât: 1- Tirmizî/tefsir: 23- Nesâî/salât: 4, imân: 24- Taberânî/sefer: 94

بسم الله الرحمن الرحيم

قد افلح المؤمنون ﴿١﴾ الذين هم في صلاتهم خاشعون ﴿٢﴾
والذين هم عن اللغو معرضون ﴿٣﴾ والذين هم للزكوة فاعلون
﴿٤﴾ والذين هم لفروجهم حافظون ﴿٥﴾ الا على ازواجهم
او ما ملكت ايمانهم فانهم غير ملومين ﴿٦﴾ فمن ابتغى وراء
ذلك فاولئك هم العادون ﴿٧﴾ والذين هم لاماناتهم وعهدهم
راعون ﴿٨﴾ والذين هم على صلواتهم يحافظون ﴿٩﴾
اولئك هم الوارثون ﴿١٠﴾ الذين يرثون الفردوس هم فيها
خالدون ﴿١١﴾

M E Â L İ :

1— Mü'minler gerçekten, korktuklarından kurtulup umduklarına kavuşmuşlardır.

2— Onlar ki, namazlarında saygı dolu bir korkuyla eğilirler.

3— Onlar ki, boş ve anlamsız şeyden yüzçevirirler.

4— Onlar ki zekâtı verip (emredildiği şekilde) yerine getirirler.

5— Onlar ki, namus ve iffetlerini (haramdan ve şüpheden) korurlar.

6— Ancak eşlerine veya sâhip oldukları cârlyelerine karşı (cinsel arzu duymalarında bir sakınca yoktur ve) bu yüzden kınanmazlar.

7— Artık kimler bu (meşrû) sınırı geçerse, işte onlar haddi aşanlardır.

8— Onlar ki emânetlerini ve verdikleri sözü gözetir (yerine getirir)ler.

9— Onlar ki, namazlarını (vaktinde kılıp) koruyarak gözetirler.

10— İşte onlardır vârisler,

11— Firdevs Cenneti'ne vâris olurlar ve orada devamlı kalırlar.

İLGİLİ HADÎSLER

Hz. Âişe (R.A.) Vâlidemize soruldu :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in ahlâkı ne idi?

O bu soruya şu cevabı verdi :

— Onun ahlâkı Kur'ân idi.

Sonra da Hz. Âişe (R.A.) «Kad eflaha»yı onuncu âyetin sonuna kadar okudu ve şöyle dedi: «İşte Resûlüllah'ın (A.S.) ahlâkı böyle idi.» (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz buyurdu:

«Bana güzel koku ve kadın sevdirildi. Namaz ise, gözümün aydınlığı kılındı.» (2)

Yine Hz. Âişe (R.A.) Vâlidemiz anlatıyor:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den namazda iken yüzü veya gözü (sağa-sola) çevirmekten sordum. Buyurdu ki : «O, şeytanın kulun namazından kapıp çalmasıdır.» (3)

---

(1) Müslim/müsafirîn: 139- Ebû Dâvud/tetavvu' : 26- Tirmizî/birr: 69- Nesâî/kıyamulleyl : 2- İbn Mâce/ahkâm: 14- Daremî/salât: 165- Ahmed: 6/54, 91, 111, 163

(2) Nesâî/ışretünnisâ: 10- Ahmed: 3/128, 199, 285

(3) Buharî/ezan: 93, bed-i halk: 11- Ebû Dâvud/salât: 161- Tirmizî/cumua: 59- Nesâî/sehv: 10- Ahmed: 6/7, 106

«Şu topluluğa ne oluyor ki, namazda gözlerini göğe doğru çeviriyorlar?!»

Ebû Hüreyre (R.A.) diyor ki: «Zaman zaman Peygamberimizin (A.S.) ashabı namaz esnasında gözlerini göğe doğru çevirirlerdi. Yukarıdaki âyetler inince gözlerini secde yerine bakar şekilde yere doğru indirdiler.» (1)

«Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler; söz verdiği zaman, onu yerine getirmez; kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyânet eder.» (2)

İbn Mes'ud (R.A.) diyor ki:

— Peygamber (A.S.) Efendimiz'e sordum: «Hangi amel Allah katında daha sevimlidir?» Cevap verdi: «Vaktinde kılınan namaz...» Devamla dedim ki: «Ondan sonra hangi amel daha sevimlidir?» Peygamber (A.S.): «Ana-babaya iyilikte bulunmak» diye cevap verdi. Ben devamla: «Ondan sonra hangi amel daha sevimlidir?» diye sordum. Peygamber (A.S.): «Allah yolunda cihâd» diye cevap verdi. (3)

Peygamber (A.S.) Efendimiz buyurdu:

«Allah'tan Cennet istediğinizde, Firdevs cennetini isteyin. Çünkü Firdevs, Cennet(ler)in ortasında en yüksek cennettir. Nehirler ondan fışkırıp akar. Onun üstünde ise Rahman'ın Arş'ı bulunuyor.» (4)

MÜ'MİNLERİN KURTLUŞUNU SAĞLAYAN VASIFLARI

(قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ) «Mü'minler gerçekten, korktuklarından kurtulup umduklarına kavuşmuşlardır.»

Kur'ân-ı Kerîm'de «felâh» sözü nerede kullanılırsa, ondan mutlaka hem dünya, hem de âhiret kurtuluşu kasdedilir. Çünkü İslâm her iki âlemi birden kucaklamakta ve her iki hayatı düzene sokmayı amaçlamaktadır.

(1) Buharî/ezan: 92, edeb: 18- Müslim/salât: 117, 118- Ebû Dâvud/salât: 163- Nesâî/sehv: 9, 40- İbn Mâce/ikamet: 68- Däremî/salât: 68- Ahmed: 3/109, 112, 115, 116, 140, 258- 5/93, 101, 108

(2) Buharî/imân: 24, cizye: 17, mezalim: 17, şehadat: 28, vasiyet: 8, edeb: 69- Müslim/imân: 106, 108- Tirmizî/imân: 14

(3) Buharî/mevakiyt: 5, edeb: 1- Müslim/müsafirîn: 216- Tirmizî/Kur'ân: 11- Nesâî/mevakiyt: 51- Dâremî/salât: 24- Ahmed: 6/176

(4) Buharî/cihad: 4, tevhîd: 22- Tirmizî/cennet: 4- Ahmed: 2/335

Ancak ilgili dokuz âyette «mü'minler» sıfatından önce Ashab-ı Kirâm'ın temiz ve sade hayatlarına dikkatler çekilmekte, sonra da aynı sıfatları kendinde taşıyan Müslümanlar hükmün kapsamına alınmaktadır. Zira en netameli ve sıkıntılı bir dönemde İslâm adına yola çıkan o bahtiyarlar, bu uğurda canları dahil olmak üzere her şeylerini feda etmekten çekinmediler ve Hz. Peygamber'in (A.S.) rahle-i tedrîsinden aldıkları feyiz ve rahmetle tertemiz bir hayat sürdüler.

Böylece Peygamber mektebinin seçkin talebesi olan o mü'minler iki kurtuluşa birden eriştiler. Umdukları saadete kapı açarken, korktukları fırtınalardan ve azaplardan kurtuldular. Dünya'da gönül huzuru, kalp yatışkanlığı doğrultusunda nezih bir hayat yaşarken, âhirette ilâhî cemal ve rızaya mazhar olmakla müjdelendiler. Firdevs Cennet'ine vâris oldular.

O halde hayatını bu çizgiye getirip belirtilen sıfatları kendi üzerlerinde taşıyan mü'minlere her çağ ve dönemde bu iki kurtuluş ve saadet va'dedilmektedir.

MÜ'MİNLERE FELÂH KAPILARINI AÇAN ALTI SIFAT

1— «Onlar ki, namazlarında saygı dolu bir korkuyla eğilirler.»

«Saygı dolu bir korkuyla eğilirler» diye çevirisini yaptığımız «hâşiîn» sıfatı «huşü'» kökünden türetilmedir. Tevazu, mahviyetkârlık, teslimiyet, saygı dolu korku gibi mânalara delâlet eder. O bakımdan «huşu'» un yeri daha çok kalptir. Kalp tevazü ve korkuyla eğilip mahviyetkâr bir durum alınca, organlar ona uyarak saygı ve tevazü ile eğilip hakka teslimiyet gösterirler. Nitekim namaz kılarken sakalıyla oynayan bir adamı gören Peygmber (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu : **«Eğer bunun kalbi hüşu' duysaydı organları da hüşu' duyardı.» (1)**

Namazda huşu' ibâdetin kemal derecesini yansıtır. Zira namaz bütünüyle zikir, tesbîh ve kıraatten ibârettir. Bir bakıma bu hava içinde kulun Allah ile konuşması demektir. O nedenle namaz, saygı, tazîm, teslimiyet, mahviyet, tevazü ve inkıyad makamıdır.

2— «Onlar ki, boş ve anlamsız şeylerden yüz çevirirler.»

«Boş ve anlamsız» ile çevirisini yaptığımız «lâğv» bundan başka manalara da delâlet etmektedir: Şirk, bâtıl ve faydalı olmayan her şey bu cümledendir.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 12/103- Hakîm: Ebû Hüreyre (R.A.)den. Süyûtî bunun zayıf olduğunu belirtmiştir.

O halde namaz kılarken nasıl bu gibi boş, anlamsız, batıl ve yararsız şeylerden kaçınmamız gerekiyorsa, namaz dışında da bunlardan uzak kalmamız, kendimizi faydalı, yararlı konulara vermemiz bir emr-i ilâhîdir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in sık sık, boş ve yararsız şeylerden Allah'a sığınması, hem bu âyeti açıklamakta, hem de ümmetine yol göstermektedir.

Bu iki sıfat veya özellik arasındaki ilgi ve bağ ise, çok önemlidir. Şöyle ki : Allah'a imân edip O'na karşı kulluk görevini yerine getiren kimse, bunu daha çok namazla belirgin hale getirirken, her yönüyle ciddi, vakarlı, kararlı, mütevazi olmalı; hakka, doğruya, faydalıya yönelmeli; lüzumsuz olan şeyleri terketmelidir. Felâhın bir ucu bu ciddiyete dayanır.

3— «Onlar ki, zekâtı verip (emredildiği şekilde) yerine getirirler.»

Namaz nasıl küfür ile imân arasında bir ayrım, bir alâmet-i fârika ise, zekât, kulun bu düzeydeki sadakatinin belgesi, teslimiyetinin simgesi, Hakk'ın rızasına gönül vermesinin açık delilidir. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu inceliği belirterek şöyle buyurmuştur: **«Namaz nûrdur, zekât bürhandır..»** (1) Bürhan'dan maksat, kanıt, delil ve hüccet demektir.

Bundan da anlıyoruz ki, imân denilen cevherin ürünleri yalnız kalbî ve bedenî ibâdetler değildir. Malî ibâdetler de onun en tabii ürünlerinden biridir. O bakımdan Kur'ân'da bazı istisnalarla nerede namaz ile emredilirse, aynı zamanda zekât ile de emredilir ve bu iki ibâdet kapının iki kanadı, diğer bir tabirle ikiz sayılırlar. Birini diğerinden ayırmak, kulluğu ölçü ve dengesinde tutmamak demektir.

Namazla zekât, sağlam imânın tabii ürünleri olmakla beraber, aynı zamanda onu besleyen ve koruyan en kuvvetli âmillerdir. Zira anlayabilenlere göre, insanın en kıymetli, paha biçilmez servet ve devleti, Allah'a dosdoğru imândır. Dünya nîmetleri bu devletin karşısında çok sönük ve değersiz kalır. Onun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, terazide en ağır gelen sözün «LÂ İLÂHE İLLALLAH» olduğunu buyurmuştur.

4— «Onlar ki, namus ve iffetlerini korurlar.»

Allah'a ve âhirete dosdoğru imân ve bunun tabii ürünü sayılan namaz ve zekât, insanın iç yapısını düzeltip kontrol sağlar. Hayat dizginini nefis ve İblîs'in elinden alıp Kur'ân düzenine teslim eder. Böylece beden denilen ülkede imân hükümdar, akıl vezir olur. Organlar, duygular ve düşünceler disiplin altına alınır, meşru çerçevede tutulur.

İşte kendini bu çizgiye getiren bir mü'min son derece namuslu ve if-

(1) Nesâî/zekât: 1- Müslim/taharet: 1- Tirmizî/cumua: 80, daavat: 85- İbn Mâce/taharet: 5- Dâremî/vüdu' : 2- Ahmed: 3/321- 5/342, 343, 344

fetli olur. Hayatı boyunca cinsel arzusunu Allah'ın meşru kıldığı düzeyde tutup konulan sınırı aşmaz.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerîm, namaz ve zekâttan hemen sonra namus ve iffetin önemine yer vermekte ve bunu mü'minin en seçkin sıfatlarından biri olarak göstermektedir.

«Ancak eşlerine veya sahip oldukları cariyelerine karşı (cinsel arzu duymalarında bir sakınca yoktur ve) bu yüzden kınanmazlar.»

FIKHÎ YÖNÜ

İlgili âyet birkaç hüküm taşımakta ve farklı yorumlara konu teşkil etmektedir. Şöyle ki : Cenâb-ı Hak cinsel konuda sadece mü'minlere iki şeyi helâl kıldığını açıklamıştır: Sahih nikâhla edinilen eş ve kişinin sâhip olduğu, yani milkindeki câriye.. Başkasına ait câriye ile cinsel yaklaşmada bulunabilmek için, iki şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. Birincisi, o câriyenin efendisinin izniyle onu nikâhlamak; diğeri onun mehrini takdîr edip vermek.. Nitekim Nisâ Sûresi 25. âyetin tefsîrinde bu mesele açıklanmış bulunuyor.

Böylece sözü edilen iki kadın dışında kalan her türlü cinsel ilişkinin haram olduğu ortaya çıkıyor. Nitekim Abû Abdillah Kurtubî, İbn Arabî'den naklen onları şöyle sıralayıp açıklamıştır:

a) Zina

b) İstimnâ (mastürbasyon)

c) Nikâh-ı mut'a (muvakkat nikâh).

İstimnâ konusunda icma' vaki olmamıştır. O bakımdan mesele ihtilâflıdır. İlim adamlarından bir kısmı, şehveti teskîn ve harama, yani zinaya yol açmamak için buna cevaz vermiştir. Çoğu ise, haram olduğunu belirtmiştir. Nitekim sağlık açısından da birtakım olumsuz tesirleri söz konusudur.

Nikâh-ı mut'a, yani muvakkat nikâh konusuna gelince :

Böyle bir akitle alınan kadın ne zevcedir, ne de câriyedir. Aynı zamanda ne o erkeğe vâris olabilir, ne de erkek ona vâris olabilir. Doğuracağı çocuk da erkeğe ait sayılmaz. Hakkında talâk, yani boşama hükmü câri değildir. Sadece akitte belirlenen sürenin sona ermesi söz konusudur. Konuya bu açıdan bakılınca, muvakkat nikâhla alınan kadın, bir bakıma müste'cire sayılır. O nedenle hakkında iddet (şer'î bekleme süresi) hükmü de

uygulanmaz.

Mut'a nikâhının haram kılındığında icma' vardır. Hayber savaşından öncesine kadar -birtakım sosyal, ekonomik sebeplerden dolayı- helâl idi. Hayber savaşında haram kılınmıştır.

Bir rivâyete göre, bu savaştan bir süre sonra yine bazı sebeplerden dolayı tâ Mekke'nin fethine kadar helâl kılınmış ve Mekke'nin fethinden hemen sonra haram kılınmış ve bu hüküm bir daha kaldırılmamıştır. (1)

İmam Şevkanî de bu âyete dayanan ilim adamlarından bir kısmının muvakkat nikâhın ve istimnanın haram olduğunu istidlâl ettiklerini belirtmektedir. (2)

Ayrıca âyetteki hüküm sadece erkeklere mi hastır, yoksa kadınları da mı kapsamaktadır? 5 ve 6. âyetlerde sadece erkekler zikredildiğine göre, hükmün onlara has olduğu anlaşılıyor. Aynı zamanda bunda icma' da vardır. Ne var ki hükmün kadınlarla da ilgili bulunduğunu iddia edip ortaya çıkanlar da olmuştur. Nitekim bu meseleyle ilgili iki tarihî olay nakledilmiştir :

a) Ma'mer'in Katade'den yaptığı rivâyette deniliyor ki : «Bir kadın bu âyeti kendine göre yorumlayıp kölesiyle cinsel temasta bulunmuştur. Durum Hz. Ömer'e (R.A.) intikal ettirilince, kadını çağırtıp şöyle sormuştur:

— Seni böyle bir fiile iten sebep nedir?

Kadın şu cevabı vermiştir:

— Köle benim milkimde bulunuyor. Erkeğin, milkinde bulunan câriye ile cinsel temasta bulunması nasıl helâlsa, benim de milkimde bulunan köle ile cinsel temasta bulunmam öylece helâldır.

Bunun üzerine Hz. Ömer (R.A.) kadının recm edilip edilmiyeceği hakkında ashab-ı kirâmla istişarede bulundu. Onlar da: «Kadın Allah'ın kitabını asıl yorumunun hilâfına yorumlamış, yani yanlış te'vîlde bulunmuştur. O bakımdan recm gerekmez» diyerek görüşlerini belirttiler.

Hz. Ömer (R.A.) bir ceza olarak o kadına : «Vallahi sana bu olaydan sonra hiçbir hür erkekle evlenmeye izin vermiyeceğim» dedi ve recm etmekten vazgeçti. Köleye de: «Sen de bir daha bu kadına cinsel yaklaşmada bulunma» diye emretti. (3)

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî: 12/106
(2) Fethü'l-Kadîr Tefsîri : 2/474
(3) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî: 12/107

b) Ebû Bekir b. Abdillah, babasından rivâyetle diyor ki : «Ömer b. Abdülaziz'in yanında bulunuyordum. Bir kadın güzel yüzlü, yakışıklı kölesiyle birlikte geldi ve şöyle dedi : «Doğrusu ben bu kölemle cinsel temasta bulunmak istedim, ama amcam oğulları bana engel oldular.»

Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz sordu :

— Bundan önce biriyle hiç evlendin mi?

— Evet..

— Allah'a yemin ederim ki, eğer senin şu cahilce yorumun ve durumun olmasaydı, herhalde seni taş ile recmederdim.

Sonra o kölenin, kadının bulunduğu şehirden başka bir şehre götürülüp satılmasını emretti. (1)

ŞÎA'YA GÖRE MUT'A NİKÂHI

Şîa imamlarının mut'a nikâhına cevaz verdikleri bilinmektedir. Diğer dört mezhep imamları ise, bu nikâhın haram kılındığını belirtmişler ve bu konudaki rivâyetleri biraraya getirip hangisinin önce, hangisinin sonra söylendiğini tesbit ederek bir sonuca varmışlardır.

Mut'a nikâhı hakkında yirmiye yakın rivâyet tesbit edilmiştir. Çoğu birbirini kuvvetlendirmekte ve az farkla diğerine açıklık kazandırmaktadır. Biz burada aydınlatıcı bilgi vermek için bu rivâyetlerden önemli ve istidlâle sâlih gördüğümüz birkaçını nakletmekle yetiniyoruz:

Önce şunu belirtelim ki, mut'a nikâhına ancak zorlayıcı bazı sebeplerden dolayı uzun süren birkaç savaşta ruhsat verilmiştir. Nitekim Abdullah b. Mes'ud (R.A.) ile Seleme b. Ekva' (R.A.) diyorlar ki : «Resûlüllah (A.S.) Efendimizin çağrıcısı çıkıp şöyle duyuruda bulundu: «Peygamber (A.S.) mut'a nikâhı yapmanıza izin verdi.» (2)

Yine yapılan ciddi tesbitlere göre, bu izin Hayber'in fethinden önceki yıllara mahsustur.

İyas b. Seleme'nin babası şöyle demiştir :

«Resûlüllah (A.S.) Evtas (3) yılında üç defa mut'a nikâhına ruhsat verdi. Sonra da bunu yasaklayıp men'etti.» (4)

---

(1) Bilgi için bak : Tefsiri Kurtubî - 12/107
(2) Müslim/nikâh: 13- Nesâî/nikâh: 71- İbn Mâce/nikâh: 44
(3) Evtas : Mekke'ye yakın Hevazin yöresinde bir vadi ismi
(4) Müslim/nikâh: 18- Ahmed: 3/405

İmam Müslim ilgili rivâyetleri naklettikten sonra Mekke fethinde yine buna birkaç gün ruhsat verildiğini ve arkasından Hz. Peygamber'in (A.S.) bunu haram kıldığını Rebi' b. Büsre'den, o da olaya şâhit olan babasından rivâyet ettiğini nakleder. Ayrıca bu rivâyeti kuvvetlendiren Rebi' b. Sebrete'nin kendi babasından yaptığı rivâyet söz konusudur. Şöyle ki: Sebrete (R.A.) diyor ki: «Resûlüllah (A.S.) ile beraber bulunuyordum. Şöyle buyurdu: «Ey insanlar! şüphesiz ben size kadınlardan bir süre yararlanmanız için mut'a nikâhı yapmanıza izin verdim. Artık Cenâb-ı Hak mut'a nikâhını kıyâmete kadar haram kılmıştır. Kimin yanında mut'a nikâhlı kadın varsa onu yoluna salıversin ve ona verdiğinden bir şey geri almasın.» (1)

Resûlüllah'ın (A.S.) koyduğu bu son yasağın Mekke fethi yılında gerçekleştiğini şu rivâyetten anlıyoruz: «Peygamber (A.S.) fetih gününde mut'a nikâhını yasakladı.» (2)

Şîa imamlarının bu konudaki tek delilleri sanırım ki, İbn Abbas'ın (R.A.) bazı hallerde buna ruhsat verilebileceği hakkındaki görüşüdür. Oysa yapılan ciddi tesbitlere göre, İbn Abbas'ın (R.A.) bu eğilimini duyan Hz. Ali (R.A.) onu uyarmış ve Resûlüllah'ın (A.S.) mut'a nikâhını yasakladığını bildirmiştir. Sahîh-i Müslim'de sözü edilen rivâyet şöyle nakledilmiştir:

Yahya b. Yahya tarikıyle yapılan rivâyette Hz. Ali (R.A.), İbn Abbas'a (R.A.) şöyle demiştir: «Şüphesiz ki, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz mut'a nikâhıyla kadınlardan faydalanmayı ve bir de evcil eşek etini Hayber günü yasakladı.» (3)

Diğer bir rivâyet de şöyledir:

«İbn Abbas (R.A.) mut'a nikâhı konusunda yumuşak davranıp cevaz vermekte pek sakınca görmüyordu. Bunun üzerine Hz. Ali (R.A.) ona şöyle dedi: Dur bakalım ya İbn Abbas! Şüphesiz ki Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Hayber gününde mut'a nikâhını ve bir de evcil eşek etini yasakladı.» (4)

İmam Tirmizî de bu konuyla ilgili rivâyetleri naklederken şöyle kaydediyor: «Mut'a nikâhı ancak İslâm'ın ilk yıllarında câizdi..» (5)

(1) Müslim/nikâh: 21
(2) Müslim/nikâh: 25
(3) Müslim/nikâh: 29- Buharî/mağazî: 38, zebayih: 28, nikâh: 3
(4) » » : 31- » » »
(5) Tirmizî/nikâh: 28

Konuyu şöyle özetlemek istiyoruz :

Tirmizî'nin ta'lîk kısmında Kadı Iyaz şöyle demiştir: «Mut'a nikâhının mubah olduğu hakkında ashab-ı kirâmdan bir cemaat rivâyette bulunmuştur. Müslim bu konuda İbn Mes'ud, İbn Abbas, Cabir, Seleme b. Ekva' ve Sebrete el-Cühenî'den (Allah hepsinden razı olsun) rivâyetleri biraraya getirmiştir. Bu hadîslerin hiç birinde Mut'a nikâhına hazarda yani eyleşik halde cevaz verildiği söz konusu değildir; ancak seferde savaş günlerinde zarurî bazı hallerde ruhsat verildiğini göstermektedir. Zira o dönemlerde savaşçıların hem bulundukları ülkenin sıcak olması, hem de kadınlardan uzun süre ayrı kalmaları sabırlarını azaltıyordu.

Nitekim İbn Ebî Ömer hadîsinden de anlıyoruz ki : İslâm'ın ilk yıllarında muztar kalanlar için buna ruhsat verilmiş, tıpkı muztar kalanların ölmüş hayvan etinden (ölmeyecek kadar) yemelerine ruhsat verilmesi gibi.. (1)

İmam Nevevî bütün bu rivâyetleri biraraya getirdikten sonra diyor ki: «Bu konuda sahih olan şudur ki : Veda haccında Peygamberin (A.S.) Mut'a nikâhını yasaklaması, yasağı yenilemekten ibarettir. Nitekim diğer birtakım yasakları da aynı hutbesinde yenileyip tekrarlayarak (her türlü şüpheyi kaldırmıştır).» (2)

Nevevî devamla diyor ki :

«Muhtar olan odur ki, mut'a nikâhıyla ilgili ibaha ve tahrîm iki defa gerçekleşmiştir: Hayber fethinden önce helâl idi, sonra Hayber gününde haram kılındı. Sonra da Mekke fethinde helâl kılındı -ki bu Evtas günü idi- ve arkasından üç gün sonra kıyâmete kadar müebbeden haram kılındı ve tahrîm hükmü devam etmektedir.» (3)

Yine Tirmizî'nin ta'lîk kısmında şu önemli husus da belirtilmektedir: «Mut'a nikâhının haram kılındığında bütün ilim adamlarının icma'ı vardır, ancak Rafizîler değil. Onlar bu konuda İbn Abbas'dan (R.A.) gelen rivâyeti seçmişlerse de, İbn Abbas'ın (R.A.) o görüş ve ictihadından rücû' ettiği tesbit edilmiştir.»

Ancak Şafiî mezhebine göre, mut'a nikâhıyla cinsel temasta bulunan kimseye had gerekmez, çünkü hem akitte, hem de konuda birtakım şüpheler söz konusudur. Nitekim el-Hattabî senedini İbn Cübeyr'e irca edip onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: İbn Cübeyr, İbn Abbas'a (R.A.) mut'a

(1) Sünen-i Tirmizî: 4/83- Ta'lîk kısmından özetlenerek
(2) » » » » » »
(3) » » : 4/84- » » »

nikâhına siz mi cevaz vermişsiniz? Bu hususta şâir bile sizin ruhsatınızı birkaç mısra' halinde yansıtmaktadır, diye sordu. Bunun üzerine İbn Abbas (R.A.) ona şu cevabı verdi: «İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn! Vallahi ben mut'a nikâhının cevazına fetvâ vermedim, ben böyle bir şey düşünmedim ve helâl da kılmadım. Ancak Allah'ın (iztırar halinde olanlara) ölmüş hayvan etini ve domuz etini (ölmeyecek kadar yemelerini) helâl kıldığı gibi, onu helâl kılabilirim. Mut'a nikâhı ancak muztar durumda helâl olabilir, ölmüş hayvan eti ve domuz eti gibi..» (1)

Sonuç olarak belirtelim ki : Bunca sahîh rivâyetler mut'a nikâhının tahrîmine açık biçimde delâlet ederken ve ilim adamlarının icma'ı söz konusu iken, İbn Abbas'tan yapılan bu zayıf rivâyetle istidlâl etmenin ilmî ve dinî olarak makul hiçbir yanı yoktur. O bakımdan hiçbir müctehidimiz bu rivâyete itibar etmemiştir.

CÂRİYE KONUSU VE İLGİLİ HÜKÜMLER

Kur'ân-ı Kerîm'de köle ve câriye konusuna geniş yer verildiğini görmekteyiz. Sadece 15 yerde daha çok «sağ elinizin sâhip olduğu köle, câriye» veya «mâlik olduğunuz köle ve câriye» ile çevirisi yapılan «mimma meleket eymanuküm» tabiri kullanılmıştır.

Fıkıh kitaplarında ise bunlarla ilgili özel baplar konulmuş ve daha çok «Nikâh-i Rikak» ile «Ganâim» bahislerinde bunlarla ilgili hükümlere ve ictihatlara yer verilmiştir.

Câriye : Kelime olarak «cerye» ve «cereyan» kökünden türetilen bir isimdir. Denizde yüzen gemiye denildiği gibi, suyun akışındaki süratten mülhem olarak hizmette sürat gösteren «halayık» ve «odalık»a da isim olmuştur.

Böylece Türkçede «halayık» ve «odalık» diye anılan «câriye», eskiden savaşlarda veya yağmacılık baskınlarında elde edilen esir kadın ve kıza ve bunun neticesi esir pazarlarında satılan kadın ve kıza verilen bir isim olarak kalmıştır.

Kölelik ve câriyeliğin tarihi çok gerilere uzanır. İslâmiyetin ortaya çıkmasından asırlarca önce dünyanın birçok ülkelerinde yaygınlaştığı bilinmektedir.

İslâmiyet, dünyanın önemli bir kısmında yaygın olan ve sayıları yüz

---

(1) Sünen-i Tirmizî : 4/84 Ta'lîk kısmından özetlenerek

binleri aşan câriye ve köleliği temelde benimsememekle beraber bir çırpıda da kaldıramamıştır. Zira asırların geçmesiyle büyük bir yer işgal eden bu gayr-i insanî müesseseyi tek taraflı kararla birkaç yıl içinde istenilen sonuca bağlamak elbetteki mümkün değildi. O bakımdan analarından hür olarak doğan ve her insan gibi hür yaşama hakkına lâyık olan bu insanlara değer vermek, az da olsa aşağılanan kişiliklerini kurtarmak, kendilerine hayat hakkı tanımak için İslâm kendi hukuk sistemi içinde özel bir statü getirmiştir. Bunun için de birçok mânevî müeyyideler ve mükâfatlar va'dederek köle ve câriyeliği terbiyevî ve fakat kademeli bir metot ve plânla kaldırmayı amaçlamıştır.

Bunları şöyle özetleyip sıralayabiliriz :

1— Keffareti gerektiren hususlarda köle azat etme ön plâna alınmıştır.

2— Allah'ın hoşnutluğuna erme sebeplerinden biri de köle azat etmek olduğuna ağırlık kazandırılmıştır.

3— Satın alınan veya savaşta elde edilen köle ve câriyeden yararlanma birtakım esaslara bağlanmıştır.

4— Başkasına ait câriye ile evlenme belli hüküm ve şartlarla câiz görülmüştür. Meselâ, efendisinin iznini almak ve câriyeye emsaline uygun mehir vermek bu cümledendir.

5— Efendişinden çocuk doğuran ve o sebeple «ümmu veled» diye adlandırılan câriyeler hakkında ayrı hükümler getirilmiştir.

6— Vasiyete dayalı olarak efendisinin ölmesiyle hürriyetine kavuşacak olan köle ve câriye «müdebbere» ismi altında ayrı bir statüye bağlanmıştır.

7— Efendisine -bir anlaşma neticesi- ödemek üzere para karşılığında hürriyetine kavuşturulacak köle, «mükâtebe» ismi altında anılarak birtakım hükümlerle belirlenmiştir.

Ancak köle, efendisinin milki sayıldığından herhangi bir mala sâhip olması söz konusu değildir. Bu durumda Müslüman zenginlerin verecekleri zekât ve sadaka ile «mükâtebe» olan kölenin kurtuluş akçesi temin etmesi mümkündür. Ayrıca bazı müctehitlere göre, efendisinin ona çalışıp para kazanma izni vermesiyle de bu gerçekleşebilir. (1)

---

(1) Geniş bilgi için bak : Fıkıh kitapları «Nikâh-ı Rikak» ve «Ganaim» bahisleri..

Ayrıca Ahzâb Sûresi : 50-52. ve Mearic Sûresi : 30. âyetlerin tefsiri.

5— «Onlar ki emânetlerini ve verdikleri sözü gözetir (yerine getirirler.»

Mü'minlerin bu beşinci sıfatı, şüphesiz ki İslâm'ın doğruluk, adâlet, haklara bağlılık ve güven telkîn etme prensiplerinin ölçüsü ve değişmeyen mi'yarıdır.

Ancak gerek «emanet», gerekse «ahit» çok yönlü ve kapsamlı birer kavramdırlar. Din ve dünya işlerinde insanın sözlü ve fiilî olarak ortaya koyduğu birçok konularla yakından ilgilidirler ve bütünüyle mânevî ve maddî hayatımızla içiçedirler. Öyle ki :

a) Ruhlar âleminde ruhumuzun, Cenâb-ı Hakk'ın: «Ben sizin Rabbınız değil miyim?» hitabına, «Evet Rabbımızsın» diyerek olumlu cevap vermesi,

b) Dünyaya gözlerimizi bu mayayı taşıyarak açıp ergenlik çağına girdiğimizde, «Lâ ilâhe illallah, Muhammed'ün Resûlüllah» diyerek bu iki şehadetle ahitte bulunmamız,

c) Hayatımızın devam ve akışını sağlayan nîmetlerin birer ilâhî emanet hükmünü taşıması,

d) İnsanlarla olan günlük münasebetlerimizde dolaylı ve dolaysız söz vermemiz,

e) Bize güvenilerek bırakılan sözlü ve aynî emanetleri korumamız ve istenildiği zaman zedelemeden sahibine vermemiz bu cümledendir.

O halde önce ruhumuzun Cenâb-ı Hakk'ın hitabına «Evet Rabbımızsın» diye verdiği olumlu cevaba ölünceye kadar bağlı ve sadık kalmamız; sonra bunun açık belirtisi olan iki şehadet kelimesinin delâlet ettiği esasları ve prensipleri yerine getirmemiz, arkasından insanlarla olan ilişkilerimizde, yaptığımız andlaşma ve sözleşmelere bağlı kalmamız emrediliyor. Böylece verilen sözü, tevdi edilen emaneti imkânlar nisbetinde yerine getirmenin, imânın ve insan aklının gereği olduğuna işâret ediliyor. (1)

6— «Onlar ki, namazlarını (vaktinde kılıp) koruyarak gözetirler.»

Mü'minlerin özellikleri açıklanırken, namazlarında saygı dolu bir korkuyla eğildikleri birinci vasıf olarak belirtildi. Diğer önemli vasıfları sıralandıktan sonra yine namaz konusuna dönülerek, mü'minlerin farz namazları bütün rükün ve şartlarıyla birlikte vaktinde yerine getirerek koruduk-

(1) Geniş bilgi için bak : Nahl Sûresi : 91-96. âyetlerin tefsiri

larına dikkatler çekildi ve böylece namazın önemi üzerinde durulmuş oldu. Çünkü bu ibâdeti emredildiği şekilde vakitlerinde dosdoğru yerine getirmenin sayılmayacak kadar faydaları söz konusudur. Onlardan bir kısmını şöyle özetleyebiliriz:

a) Allah'a kul olmanın alâmetidir.

b) Mü'minle kâfir arasında en açık bir ayrımdır.

c) Allah ile kulları arasında en işlek yoldur ve kulun Allah'a en yakın olduğu demleri yaşatır.

d) Günün beş ayrı vaktinde her şeyi bırakıp Allah'ın azamet ve kibriya divanına durarak masivadan çekilmenin en belirgin ölçüsüdür.

e) Böylesine yüce duyguları doğuran namaz, günlük hayatı, ilâhî sınırlar içinde tanzim etmemizi ilhâm eder.

f) Bozulan sinir sistemini düzeltir, mü'mini huzura kavuşturur.

g) Merhamet duygularını harekete geçirir; insanlıktan yana daha iyi şeyler düşünmemizi kolaylaştırır.

h) Ferdi topluma bağlar ve insanın yalnız kendisi için var olmadığını öğretir.

i) İnsanı her türlü hayasızlık ve münasebetsizlikten, aşırılık ve ölçüsüzlükten alıkoyar.

k) Ruhumuzla bedenimiz, dünyamızla âhiretimiz arasında kopmaz bağlar oluşturur; böylece her iki hayata birden yönelmemizi sağlar.

Yukarıda belirtilen altı sıfatı kendilerinde taşıyan mü'minlerin hem dünyada, hem âhirette felâha kavuşacakları müjdelenmektedir. Dünyadaki felâh, kendi davalarında başarıya erişip insanlar için huzur ve güven kaynağı durumuna gelmeleridir. Âhiretteki felâh ise, azaptan kurtulup kalıcı saadete nâil olmalarıdır.

Çünkü felâh: Başarıya erişmek, zafer bulmak ve hayırda baki kalmak gibi mânalara delâlet eder. Nitekim 10 ve 11. âyetlerle bu başarı ve hayırda baki kalmak Firdevs cennetiyle açıklanmakta ve böylece felâhın en çok bahtiyar kılacağı noktaya parmak basılmaktadır.

FİRDEVS CENNETİ'NE VÂRİS OLANLAR

(أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ۝ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) **«İşte onlardır vârisler. Firdevs cennetine vâris olurlar ve orada devamlı kalırlar.»**

Yapılan sahîh tesbitlere göre: Her kişinin, biri Cennet'te, diğeri Cehennem'de olmak üzere iki konağı vardır. İnsan ölünce bu iki konaktan hangisine sevkedilecekse, o kendisine gösterilir. Kıyâmet gününde Cehennem'e girince, onun Cennet'teki konağına cennetlikler vâris kılınırlar. Cennet'e girecek olursa, onun cehennemdeki konağına cehennemlikler vâris kılınırlar.

Buna işâretle Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: **«Kıyâmet gününde Müslümanlardan bazı kimselerin günahları dağlar kadar (büyük ve ağır) olduğu halde gelirler de Cenâb-ı Hak onları mağfiretine lâyık görüp bağışlar ve o günahları (Hakk'ın yolundan sapan) yahudi ve hıristiyanların üzerine koyar.» (1)**

Tabiîn'in ulularından Saîd b. Cübeyr de bu âyetin tefsîrinde, ilgili hadîslerin ışığı altında şöyle demiştir: «Âhirette mü'minler kâfirlerin Cennet'teki konaklarına vâris olurlar. Çünkü onlar bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibâdet için yaratılmışlardır. Mü'minler kendilerine gereken ibâdeti yerine getirince; kâfirler de yaratıldıkları hikmetin dışına çıkıp emrolundukları şeyleri terkedince, mü'minler onlara ait nasîbi de almaya hak kazanırlar.» (2)

Firdevs: Başka dillerden Arapça'ya geçen bir isimdir. Daha çok etrafı çevrili geniş ve bol meyva çeşidi olan bahçe hakkında kullanılmıştır. Cenâb-ı Hak, insanların cennetle ilgili anlayış ve kavrayışlarını kolaylaştırmak için bu çok yaygın olan ismi, cennetlerin orta kısmında yer alan ve hepsinden yüksek olan cennete özel isim olarak vermiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minlerin altı kadar özelliği konu edildi ve kıyâmete kadar gelecek olan her mü'minin bu altı vasıfla kendini donatmasının lüzumuna işâretle sağlam bir kıstas verildi. Mükâfat olarak da Firdevs Cennet'i va'dedilerek ilâhî rahmetin her dem mü'minlerden yana tecelli etmekte olduğuna kapalı atıf yapıldı.

---

(1) Buharî-Müslim : Ebû Büreyde (R.A.)den
(2) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/240

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minleri gönül yatışkanlığına, inkârcıları insaf ve iz'ana eriştirmek için ilâhî kudretin şaşmazlığına ve sınırsızlığına delâlet eden biyolojik olaya dikkatler çekiliyor ve bu açıdan hareketle ikinci hayatın gerçekleşeceği hakkında bilgi veriliyor.

—oOo—

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾
ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً
فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا
فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ
اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾
ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

M E Â L İ :

12— And olsun ki, insanı süzülmüş bir çamurdan yarattık.

13— Sonra onu sağlamca, durup dinlenecek bir yerde nutfe haline getirdik.

14— Sonra o nutfeyi kan pıhtısı durumuna getirdik. Kan pıhtısını ise çiğnenmiş bir et parçasına dönüştürdük. O çiğnenmiş etten de kemikler yarattık; kemiklere et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir, ne mukaddestir!

15— Sonra bunun ardından siz elbette ölürsünüz.

16— Sonra da şüphesiz ki siz Kıyâmet günü dirilip kaldırılacaksınız.

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz ki Allah (c.c.) Adem'i, yeryüzünün her tarafından aldığı bir avuç topraktan yaratmıştır. O sebeple insanlar yeryüzünün (rengine göre) oluşmuşlardır: Kimi kızıl, kimi beyaz, kimi siyah renkte; kimi de bu renkler arasında bir renktedir. Kimi murdar, kimi temiz, kimi de bu ikisi arası nitelikte bulunuyor.» (1)

İbn Abbas'a (R.A.) göre : «Bir çiğnem etten de kemik yarattık» cümlesi, «kuyruk sokumundaki küçücük kemiği yarattık» şeklinde yorumlanabilir. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: **«Ademoğlunun bedeninin tamamı çürür, ancak kuyruk sokumundaki a c b (hardal tanesi kadar küçük kemik) çürümez. İnsan ondan yaratılmıştır ve yine ondan oluşturulacaktır.» (2)**

«Şüphesiz sizden her birinizin yaratılışı, ana rahminde kırk günde oluşur. Sonra bir o kadar (süre içinde) kan pıhtısı halinde kalır. Sonra bir o kadar (süre içinde) et parçası haline gelir. Sonra da Allah meleği ona gönderir de o melek ona (insanî) ruhu üfler ve dört şeyi (yazmakla) emrolunur: Rızkı, eceli, ameli ve âsi bir bedbaht mı, yoksa itaatlı bir mutlu mu olacağı (yazılır).

Kendisinden başka ilâh olmayan Yüce Kudrete yemin ederim ki, sizden biriniz cennet ehlinin amelini işler de onunla cennet arasında iki karışlık bir meşafe kalır, (derken) kitap (yazılı kader) onun önüne geçer de cehennem ehlinin ameliyle (ömrü) bitip noktalanır. Ve sizden biriniz cehennem ehlinin amelini işler de onunla cehennem arasında iki karış (bir mesafe) kalır, derken kitap (yazılı kader) önüne geçer de ömrünü cennet ehlinin ameliyle sonuçlandırıp noktalar ve öylece cennete girer.» (3)

Açıklama :

Hadîste geçen «yazılı kader»den maksat, Cenâb-ı Hakk'ın ezelî ilminin çok önceden her kişinin dünya hayatında nasıl bir yol izleyeceğini ve ne gibi amellerde bulunacağını tesbit edip yazmasıdır. O'nun ilmi yanılmayacağına göre, tesbit ettikleri de aynen cereyan edecektir.

---

(1) Ebû Dâvud/sünnet: 16- Tirmizî/tefsîr: 2/7, 5/49- Taberânî/kader: 2- Ahmed: 1/251, 299, 371- 4/186-6/441

(2) Buharî/tefsîr/39, 78- Müslim/fiten: 141, 143- Ebû Dâvud/sünnet: 22- Nesâî/cenâiz: 117- İbn Mâce/zühd: 32- Taberânî/cenâiz: 49- Ahmed: 2/322, 428-3/28

(3) Buharî/tevhîd : 28, enbiyâ: 1, bed-i halk : 6- Müslim/kader: 16- Tirmizî/kader: 4- İbn Mâce/mukaddeme: 10

Böylece ilâhî ilmin malûmata tabi olduğunu, iyilik veya kötülüğe bir itmenin, zorlamanın söz konusu olmadığı kesinlik kazanıyor.

SÜZÜLMÜŞ ÇAMURDAN YARATILMA

(وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ) **«And olsun ki insanı süzülmüş bir çamurdan yarattık.»**

İlk insan Adem'in topraktan yaratıldığı açıklanırken, bu konuda altı değişik bilgi verilerek yeterli malzeme sunulmuştur. Bunlar: Toprak, çamur, kuruyup sertleşerek tın-tın ses veren balçık, pişmedik kuru balçık, yapışkan çamur ve süzülmüş çamur olarak ifade edilmektedir. (1)

Mü'minûn Sûresinde ise, Allah'a dosdoğru imân edenlerin özelliklerinden altı tanesi belirtildikten sonra Allah'ın yüce kudretini bir defa daha hatırlamamız bakımından ilk insanın süzülmüş, lüzumsuz kısmı atılarak özü kalmış bir çamurdan yaratıldığına dikkatler çekiliyor.

Böylece Cenâb'ı Hak insanın yaratılması konusunda iki ayrı kanunun mevcudiyetine işârette bulunarak bilimsel araştırma yapanlara temel bilgi, hareket noktası veriyor :

1— İlk insanın, bugün bizim bildiğimiz biyolojik kanunlarla değil, kimyasal olarak belli elementlerin bir araya getirilip oluşturulmasıyla vücut bulduğu ve ona canlılık vasfını veren, biri hayvanî, diğeri insanî olmak üzere iki ayrı ruhun yerleştirildiği, ilgili hadîsten anlaşılıyor.

2— Adem (A.S.) ve sonra da Havva vücut bulduktan sonra bizim bildiğimiz biyolojik kanunlar konularak insan neslinin yaratılma proğramı ortaya çıkıyor. İlk insanın balçıktan yaratıldığı gibi, onun neslinin de bir bakıma topraktan yaratılmakta olduğu, yani menşe'inin toprak olduğu anlaşılıyor. Çünkü topraktan elde edilen ürünlerin insanlar tarafından yenilmesiyle erkeklerde sperma, kadınlarda yumurta meydana geliyor ve bunların birleşmesiyle tedrici şekilde cenin oluşuyor.

Ayrıca Cenâb-ı Hak, ilgili âyetlerle dört önemli safhayı açıklayarak anatomik yoldan hem kendi kudretini izhar ediyor, hem de ilim adamlarına ana fikir veriyor :

---

(1) Bilgi için bak : Al-i İmrân Sûresi: 59, En'âm Sûresi: 2, Secde Sûresi: 7, Kehf Sûresi: 27, Rum Sûresi: 20, Fâtır Sûresi: 11, Ğâfir Sûresi: 63, Hac Sûresi: 5, Hicr Sûresi: 26, Saffat Sûresi: 11, Rahmân Sûresi: 14. âyetlerin tefsîri

1— Ana rahmine intikal edip yumurtayla birleşen spermanın, geometrik olarak çoğalması neticesinde kan pıhtısı görünümü alması,

2— Üzerinden bir süre geçtikten sonra et parçası şekline girmesi,

3— Yine belli bir süre geçtikten sonra kemiklerin oluşması,

4— Ve böylece ceninin çok sağlam bir karargâhta gelişmesi..

Anlaşıldığı gibi, insanlar henüz ana rahminde oluşan ceninin geçirdiği bu safhaları bilmezken, Kur'ân bin dört yüz yıl önce hem bu safhaları günümüzde gelişen bilimsel araştırma ve tesbitlere uygun olarak belirtmiş, hem de ana rahminin anatomik yapısına dikkatleri çekerek orada oluşan ceninin korunması için mükemmel bir sistem oluşturulduğuna atıfta bulunmuştur. Nitekim Zümer Sûresi'nde ana rahminin anatomik yapısı hakkında temel bilgi verirken, orayı üç ayrı karanlık tabaka olarak vasıflandırmaktadır. (1)

İnsanı bunca düzenli safhalardan geçirip çok mükemmel ve değişmez kanunlarla yaratan Allah, onun için bir de ölüm ve sonra da tekrar dirim kanunları koymuştur. Sırası gelince, bu kanunlar hükmünü yürütür ve hiçbir aksaklık da söz konusu olamaz.

OLUŞAN ET PARÇASINDAKİ GELİŞME SAFHALARI

Yapılan bilimsel araştırma ve tesbitlere göre: Rahim yolu içinde aşılanan yumurta hemen bölünmeye başlar, rahim yolu kaslarının kasılmasıyla 8 gün içinde rahme ulaşır. Rahmin iç tabakası olgunlaşmış, kalınlaşmıştır ve artık yumurtanın tutunmasını beklemektedir. Kur'ân'ın tabiriyle «sağlam bir karargâh» haline gelmiştir.

Döllenmiş yumurtaya, gelişmeye yüztuttuğu andan sonra «oğulcuk» eski tabirle «rüşeym» denir; etene yolu ile annesinden kan almaya, bu kan kendi damarlarında dolaşmaya başladıktan sonra da «dölüt» yani «cenin» diye anılır. Böylece iki ayda iki santimetre olan ceninde nasıl damarlar oluşup kan dolaşımı meydana geliyorsa, öylece kıkırdak şeklinde kemikler de oluşmaya başlar ve yavaş yavaş Kur'ân'ın tabiriyle oluşan kemiklere et giydirilir, yani etle kemik birlikte gelişerek düzen ve ölçüsü doğrultusunda bütünleşir. Derken ilk oluşmasına nisbetle bambaşka bir yaratık meydana gelir.

(1) Geniş bilgi için bak: Zümer Sûresi : 6. âyetin tefsiri

YARATANLARIN EN GÜZELİ OLAN ALLAH

(فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ) «Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir, ne mukaddestir!»

«Halk»ın Türkçe çevirisi olan «yaratmak» birkaç manaya delâlet eder:

a) Doğru takdîr,

b) Aslı, mayası olmaksızın bir şeyi var kılıp ortaya çıkartmak, (Yerin ve göklerin yaratılması, insanın nutfe ve yumurtadan oluşması gibi),

c) Bir şeyi diğer bir şeyden icat etmek (insanların ilk insan Adem (A.S.)dan yaratılması gibi).. (1)

İkinci manadaki «halk» yani yaratma, sadece Allah'a mahsustur. Birinci ve üçüncü manâlardaki «halk» ise, hem Allah, hem de insanlardan icat etme yeteneğini ortaya koyanlar hakkında kullanılır. Şüphesiz ki, Cenâb-ı Hak «yaratma»nın her üç yönüyle de en güzel yaratandır.

Yorum :

Sülâle : Bir şeyden süzülüp çıkan şey demektir. Bazan da bir şeyin özüne, mayasına «sülâle» denilir. Sütün üstünde oluşan kaymak bu cümledendir. Ayrıca kılı yağdan, kılıcı kınından çekip çıkarma hakkında da bu kelime kullanılmıştır. Evlât ve torunlara da «sülâle» denilmesi, baba ve dedelerinden süzülüp meydana geldiklerinden dolayıdır. (2)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insana, aklını harekete geçirip hakkı ve doğruyu araştırıp bulabilmesi için, biyolojik ve anatomik anlamda temel bilgiler verildi. Böylece öldükten sonra ikinci bir hayata döndürüleceğimizin ilâhî kudrete göre, güç bir iş olmadığına işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine ilâhî kudrete delâlet eden altı kadar belgeye yer veriliyor ve böylece mevcut mutlak nizamda hâkim olan ilâhî tasarrufa dikkatler çekiliyor. Sonra da Allah hakkında çok iyi düşünmemiz ilham ediliyor.

——oOo——

(1) Mu'cemu Müfredat-i Elfazi'l-Kur'ân : halk maddesi
(2) Kamus Tercemesi : sell maddesi

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ
سَبْعَ طَرَآئِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾
وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنَّاهُ فِي الْاَرْضِ وَاِنَّا عَلٰى
ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ ﴿١٨﴾ فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ
لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ
سَيْنَآءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْاٰكِلِينَ ﴿٢٠﴾ وَاِنَّ لَكُمْ
فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ
وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

MEÂLİ:

17— And olsun ki, üzerinizde yedi tabaka (veya yol, ya da sistem) yarattık. Ve biz yarattığımızdan habersiz değilizdir.

18— Gökten de belli ölçü ve oranda su indirdik de onu yeryüzünde eyleştirdik. Gerçekten bizim onu (bulunduğu yerden) gidermeye gücümüz yeter.

19— Böylece onunla size hurmalıklar, üzüm bağları, bahçeleri meydana getirdik ki, sizin için onlarda birçok meyvalar vardır ve onlardan yeyip geçinirsiniz.

20— Ve (daha çok) Tûr-i Sînâ'da çıkan, yiyenlere yağ ve katık bitirip veren bir ağaç da yeşerttik.

21— Sizin için şüphesiz ki (bazı bineklerde ve) davarlarda da bir ib-

ret (öğüt ve ders) vardır. Karınlarında oluşandan size içlririz ve sizin İçin onlarda daha nice yararlı şeyler vardır; onlardan yersiniz.

22— Bunlara da, gemilere de yüklenip binersiniz.

İLGİLİ HADÎSLER

«Zeytin ve zeytin yağı yeyin ve ondan yararlanın. Çünkü o mübarek (feyizli-bereketli) bir ağaçtan (elde edilir).» (1)

«Zeytini ve yağını katık edinin ve ondan yararlanın. Çünkü o, mübarek bir ağaçtan çıkar.» (2)

Açıklama :

Her iki hadîste de «zeyt» kelimesi kullanılmıştır. Bunun daha çok zeytin yağına delâlet ettiği bilinmektedir. Ancak diğer bazı rivâyetlerin ışığı altında, zeytine de delâlet ettiğini söyleyebiliriz. O bakımdan ondan hem zeytin, hem de yağını kasdederek bir çeviride bulunduk.

YEDİ TARÂİK

(وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ) «And olsun ki, üzerinizde yedi tabaka (veya yol, ya da sistem) yarattık. Ve biz yarattığımızdan habersiz değilizdir.»

Cenâb-ı Hak, ilk insanın ve ondan üreyip çoğalan neslinin yaratılmasındaki iki ayrı sünnetullahı belirttikten sonra, kudretinin, ilminin ve iradesinin şaşmazlığını hatırlatarak altı kadar delil ve belge sıralıyor:

1— (وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ) «Üzerinizde yedi tarâik yarattık.»

Tarâik : «tarika»nın çoğuludur. Meleklerin inip çıktığı belli yollar ve kanallar anlamına geldiği gibi, sayısı belirsiz meleklerin, üzerinde yürüdükleri yedi büyük sistem, ya da tabaka manasına da gelmektedir. Ancak her iki yorumu da iç yüzüyle bilmemiz mümkün değildir. Çünkü yollar ise, hangi yollardır? Sistemler ise hangi sistemlerdir? Zira kâinatta sayısı belirsiz sistemler mevcuttur. Tabaka veya kat ise, hangi tabaka ve katlar

(1) Tirmizî/et'ime: 43- Dâremî/et'ime: 20- Ahmed: 3/497
(2) İbn Mâce/et'ime: 34

kasdedilmektedir?

Bilinen tek şey, kelimenin taşıdığı bir incelik söz konusudur ki o da şudur: İster yollar, ister sistemler, ister tabaka veya katlar murat edilsin, aralarında mutlak uyum ve denge mevcuttur. Çünkü «Tarâik» birbiri üstünde tam uyum halinde belli ölçü ve düzende «matrûk» olan gökler veya sistemler demektir ki, her biri yaratanın varlığına, birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet etmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de yer yer «yedi kat gök»ten bahsedilmektedir. Bugün henüz yedi gökten nelerin kasdedildiğini kesin hatlarıyla bilmemekteyiz. Astronomiyle ilgili bilimsel araştırmalar genişledikçe, Kur'ân-ı Kerîm'in bu ve benzeri beyânları ileride daha iyi anlaşılabilir. Çünkü Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ı sadece bir çağ ile sınırlamamış, onu kıyâmete kadar bütün çağlarla karşı karşıya getirmiştir. İlim ilerledikçe Kur'ân'daki ana fikirleri, temel bilgileri bize daha iyi açıklayacak ve münhasıran onu tasdîk edecektir.

Şüphesiz ki Allah yarattığından habersiz değildir. Çünkü O, mutlak hikmet sâhibidir. Neyi niçin yarattığını, yarattıktan sonra nasıl sevk ve idare edeceğini çok iyi bilir. Nitekim 17. âyetin son kısmında, «Ve biz yarattığımızdan habersiz değilizdir.» buyurularak Allah'ın ilim ve hikmet sıfatları hatırlatılıyor. Gelişigüzel bir hılkat olmadığı gibi, faydasız, plânsız ve proğramsız bir düzenleme de söz konusu olamaz. Fezada açılan yedi önemli yol veya kat, ya da tabaka veya büyük sistem, kâinat düzeninin omurgasını oluşturmaktadır.

2— (وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً بِقَدَرٍ ...) «Gökten de belli ölçü ve oranda su indirdik..»

Bu, yeryüzünün onda yedisinin denizlerle kaplı bulunması ve güneş ile dünya arasındaki mesafenin hesaplı bir ölçüde tutulması, ona göre güneşten gelen ısıyla buharlaşma olayının meydana gelmesi ve öylece yağmurun oluşmasıyla ilgili bir hatırlatmadır. Denizlerin oranı daha az veya daha çok olsaydı durum bugünkü gibi ölçüsünü koruyabilir miydi? Dünya güneşe biraz daha yakın olsaydı, buharlaşma fazla olmakla beraber kavurucu ısı birçok bitkilerin yaşamasına imkân vermezdi. Yeryüzündeki su oranı daha fazla bulunsaydı, daha çok yağmur oluşmasına neden olur ve o sebeple sel halini alarak yarar yerine zarar getirirdi. Daha az nisbette olsaydı, buharlaşma ve yağmur daha az olur, o sebeple de kuraklık tehlikesi başlardı.

Anlaşıldığı gibi, gerek yeryüzündeki su nisbeti, gerek dünya ile güneş arasındaki mesafe, gerekse atmosfer tabakası çok ince hesaplara ve fi-

ziksel kanunlara göre düzenlenmiştir. Dünya kuruldu kurulalı bu düzenleme fire vermeden devridaim halinde sürüp gelmekte ve dengesini korumaktadır.

Şüphesiz ki her düzen ve denge bir düzenleyicinin ve proğramlayıcının varlığına delâlet eder ve münhasıran onun kudretini yansıtır.

İndirilen suyun yerde eyleştirilmesi ise, ayrı bir olaydır. Şöyle ki: İnen yağmurun yine belirlenmiş bir plâna göre yerde tutulması, kaynakların beslenmesi ve canlılar için su ihtiyacını karşılayacak oranda depolanması, o mutlak düzenin bir bölümünü oluşturur. Onu tekrar buharlaştırıp belli fizikî safhalardan geçirip yağmur haline getiren Cenâb-ı Hakk'ın elbette ki insanları öldürdükten sonra diriltmeye kudreti yeter.

Böylece kâinatta meydana gelen her olay, daha çok Cenâb-ı Hakk'ın «Kadîr, Alîm, Rahîm ve Hakîm» sıfatlarının damgasını taşımakta ve her biri bağlı bulunduğu kanun gereği O'nu tesbîh ve tenzîh etmektedir.

3— «Gerçekten bizim onu (bulunduğu yerden) gidermeye gücümüz yeter» meâlindeki âyet, yeraltı ve yerüstü suların mevcut plânı aşmayacak şekilde yer ve mecra değiştirebileceğine işâret etmekte ve bunun da bazı fizikî kanunlara göre gerçekleştiği belirtilmektedir. Bu tabii olayların dışında bir de Cenâb-ı Hak, şaşmayan plânına göre kurduğu düzeni aynen korumakta, sağladığı dengeyi bozmamaktadır. Dileseydi, yeraltı sularını bizim istifademizden uzaklaştırır, ya onu büsbütün köreltip belirsiz hale getirirdi, ya da başka bir cihete sevkederek bizden uzaklaştırırdı. (1) Ama öyle dilememiştir ve dilemiyeceğini de bilişare haber vermektedir. Kâinatın her parçasında hâkim olan denge ve düzeni yüzeysel olarak yer yer insanoğlu bozmakta ve kendi aleyhine bir sonuç ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Öyle ki, Allah'ın kudret tezgâhından çıkan her şey temelde ve yüzeyde mükemmeldir. Onu yüzeysel olarak zedeleyen biz insanlarız.

Nitekim Rum sûresinde bu konuya değinilerek şöyle buyurulmaktadır: **«İnsanların elleriyle işledikleri (bilgisizce) işlerden, fenalıklardan dolayı karada ve denizde fesat (düzensizlik) ortaya çıktı. Allah da, belki (pişmanlık duyup) dönerler diye işlediklerinin bir kısmının (cezasını) onlara (dünyada) tattırır.» (2)**

4— (فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ **) «Böylece onunla size hurmalıklar, üzüm bağları, bahçeleri meydana getirdik ki, si-**

(1) Bilgi için bak: Mülk Sûresi: 30. âyetin tefsîri
(2) Rum Sûresi: 41

zin için onlarda birçok meyvalar vardır ve onlardan yeyip geçinirsiniz.»

Su, güneş enerjisi ve toprak bir bütünlük arzetmektedir. Öyle ki, biri diğerinin hizmetini tamamlamakta ve hepsi biraraya gelerek asıl amaca yönelmektedir. Toprağın, içinde taşıdığı faydalı bakterilerle bir hayat kaynağı olduğu kesindir. Su ve enerjiden yeterli nisbette alınca harekete geçmekte ve bağlar, bahçeler, hurmalıklar, meyvalıklar vücut bulmaktadır. Bu düzenli, sistemli ve hesaplı faaliyet gelişigüzel değil, belli bir plân ve proğrama göre yürütülmektedir. Yetişmekte olan her meyva ağacı, ilâhî tecellinin bir tezahürüdür. Öyle ki : Elma ağacının mayasında ve tohumunda sadece elma vardır. O yaratıldığından beri bu özelliğini korumakta ve en küçük bir yanlışlık yapmadan türünün özelliğini sürdürmektedir. Diğer meyvalar da öyle..

Eğer yeryüzünde muz veya armut yaratılmamış olsaydı, onları bilmemize ve ortaya çıkartmamıza imkân olmazdı. O halde biz ancak mevcut olanı bilebiliyoruz; deney ve gözlem ile çevremizi tanımaya çalışıyoruz. Olmayan bir şey vücuda getirebiliyor muyuz? Bu mümkün müdür? Madde âleminde günümüze kadar keşfedilen 103 element vardır. Bunlar atom numaralarına göre (yani çekirdekteki proton sayısı) yerlerini almaktadırlar. Bu düzenlemede boş kalan bir element yeri varsa, mutlaka o kâinatta mevcuttur. Boş yer yoksa, o sırayı bozacak başka elementlerin mevcudiyeti söz konusu değildir.

Görüldüğü gibi, beşer ilmi ve araştırması ancak kâinatta var olan eşyaya yönelmekte ve onları bir bir bulup ortaya çıkarabilmektedir. Böylece bizim bilgimiz, Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu düzenin çok az bir bölümüyle sınırlı kalmakta, O Yüce Kudret'in mülk-ü saltanatı karşısında pek az bir bilgiye sahip olduğumuz kesinlik arzetmektedir.

Bütün bu gerçekler bize, öncesiz ve sonrasız mutlak bir kudretin varlığını öğretmiyor mu?

5— (وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْآكِلِينَ) **«Ve (daha çok) Tûr-i Sînâ'da çıkan, yiyenlere yağ ve katık bitirip veren bir ağaç da yeşerttik.»**

Zeytin ağacının mübarek kılınması, üzerinde önemle durulacak bir konudur. İnsan sağlığı üzerinde olumlu tesirleri belirgin olan bu ağacın meyvası ve meyvasından elde edilen yağ birçok faydaları beraberinde taşımaktadır. Besin değeri çok yüksektir. Sindirimi ise, diğer yağlara oranla daha kolaydır. Öyle ki : Zeytinde % 14 yağ, % 8,5 karbonhidrat, % 76 protein vardır. 100 gram zeytin 170 kalori verir.

Zeytin yağı, bazı özellikleri nedeniyle iç organlar üzerinde de birtakım olumlu etkileri söz konusudur. İlmî araştırmaların ileride bu maddenin daha birçok yararlarının bulunduğunu tesbit edeceğini ümit etmekteyiz.

Tûr-i Sînâ ve çevresinde bol miktarda yetiştiği veya ana yurdunun orası olduğu birer yorum olarak düşünülebilir. Nitekim Ege ve Akdeniz bölgesinde fazla miktarda yetiştirilen bu uzun ömürlü ağacın, Tûr-i Sina'dan birçok ılımlı bölgelere yayıldığı söylenebilir. Nitekim Nûr sûresinde bu faydalı ağaçtan söz edilirken, **«Ne yalnız doğunun, ne de yalnız batının ürünü olan mübârek zeytin ağacından yakılır..»** buyurularak bu ağacın doğuya veya batıya has olmadığı, ılımlı olan bütün ülkelerde yetişme şansının bulunduğu belirtilmektedir. Böylece zeytinin ana yurdunun Tûr-i Sînâ olduğu veya en çok o bölgede yetiştiği birer yorumdan öteye geçmezse de ikinci yorumun, Nûr Sûresi'ndeki açıklama ile karşılaştırılınca birinci yorumdan daha kuvvetli olduğu anlaşılıyor. Ana yurdu Ege ve Akdeniz bölgesidir diyenlere göre, birinci yorum daha sıhhatlı kabul edilebilir. Zira Tûr-i Sînâ, Akdeniz bölgesinden bir kesimdir. Allah daha iyisini bilir.

6— (وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ...) «Sizin için şüphesiz (bazı bineklerde ve) davarlarda da bir ibret (öğüt ve ders) vardır..»

Binek olarak kullandığımız hayvanları ve etinden, sütünden, yün ve kılından yararlandığımız davarları da, yaratılıp hizmetimize sevkedildiği için biliyoruz ve her biri insanlardan yana birçok yararları kendinde taşıdığı için onları besleyip nesillerinin devamını sağlıyoruz.

Cenâb-ı Hakk'ın bunlardan çoğunu birer süt imalatçısı veya fabrikası haline getirmesi, insanların sağlıklı beslenmesine yönelik lûtuflarından biridir. Böylece O'nun yarattığı şeylerden her birinin insanlardan yana birtakım hizmetler verecek şekilde plânlanıp vücuda getirildiği ortaya çıkıyor. Aynı zamanda davarlardan her birinin kendi türünün özelliği doğrultusunda yaratılıp proğramlandığı, ilk insan Âdem Peygamber'e bunların isimlerinin öğretildiği gibi, faydalarının ve faydalanma yollarının da belletildiği sonucu ortaya çıkmış oluyor.

BİNEK HAYVANLARI VE GEMİLER

İlgili 21. âyetle karada yük taşıyan bineklerle, denizde yük taşıyan gemiler birarada anılmıştır. İlk nazarda bu iki ayrı şey arasında ortak bir bağ olmadığı sanılsa bile, gerçek öyle değildir. Zira Kur'ân-ı Kerîm başta Araplar olmak üzere her millete ve çağa hitap eden bir kitaptır. Çölde yaşayan Arapların gemileri develerdir. Nitekim onlar kendilerine devamlı hizmet

veren develeri hem çok severler, hem de onlara bu sevginin bir tezahürü olarak «sefâin-i berriye» yani karada yürüyen gemiler derler.

Devenin uzun ve meşakkatli yollara tahammülü, ciğerlerinde su depolaması ve aç kaldığı zaman gıda ihtiyacını uzun süre karşılayacak hörgücündeki yağ stoku ona ayrı bir özellik vermekte ve daha çok çöl yolculuğunda kullanılmaya elverişli bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Cenâb-ı Hak bu harika canlıyı öğüt ve ibret alınacak bir nîmet olarak hatırlatırken, diğer deniz taşımacılığına ağırlık veren milletlere de gemi nîmetini hatırlatmakta ve denizlerin, gemilerin yüzmesine uygun bir özellikte düzenlendiğine dikkatlerini çekmektedir.

Böylece biri kara, diğeri deniz gemisi olmak üzere iki taşıttan söz edilerek ilâhî nîmetler üzerinde iyice düşünmemiz ilhâm edilmekte ve eşyaya körler gibi bakmamamız istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden altı kadar belgeye yer verildi. Her şeyin belli bir amaç için yaratılıp hizmete sevkedildiğine işâretle, eşya üzerinde ciddi araştırma ve inceleme yapmamız, üzerlerindeki ilâhî kudret ve hılkat patentini görmemiz ilhâm edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekke'de çok sıkıntılı günler geçirmekte olan Resûlüllah (A.S.) Efendimizle etrafında toplanan bir avuç mü'mine teselli babında Nuh (A.S.) kıssasından önemli safhalar anlatılıyor ve varlık âleminde hâkim olan ilâhî düzen ve tasarrufu göremeyen inkârcıların hiç değilse, kendilerinden önceki inatçı kâfirlerin akibetine baksınlar, onların kalıntılarına uğrayıp mahzun ve ibretli duruşlarından ibret alsınlar diye Nuh tufanına dikkatleri çekiliyor.

——oOo——

وَلَقَدْ
اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ
غَيْرُهُ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَٓا
اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرٖيدُ اَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ
لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فٖٓي اٰبَٓائِنَا الْاَوَّلٖينَ ﴿٢٤﴾ اِنْ
هُوَ اِلَّا رَجُلٌ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهٖ حَتّٰى حٖينٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنٖي
بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾ فَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا
وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فٖيهَا مِنْ
كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ
وَلَا تُخَاطِبْنٖي فِي الَّذٖينَ ظَلَمُوا اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾
فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖي
نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنٖي مُنْزَلًا مُبَارَكًا
وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلٖينَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ وَاِنْ كُنَّا
لَمُبْتَلٖينَ ﴿٣٠﴾

M E Â L İ :

23— And olsun ki, biz Nûh'u kavmine gönderdik. O, «ey kavmim! dedi, Allah'a ibâdet edin, O'ndan başka sizin hiçbir (hakiki) ilâhınız yoktur. Artık (putlara tapmaktan, azgınlıktan ve kötülüklerden) sakınmaz mısınız?»

24— Bunun üzerine kavminin ileri gelenlerinden inkâra sapan bir grup dedi ki : «Bu da ancak sizin gibi bir insandır. Size karşı üstünlük sağlamak ister. Allah, (peygamber göndermeyi) dilemiş olsaydı, herhalde melekleri (görevlendirip) gönderirdi. Hem ilk atalarımızdan da böyle bir şey işitmedik.

25— Bu herhalde kendisinde cinnet (belirtisi) bulunan bir adamdır. Bir süre onu gözetip bekleyiniz.»

26— Nûh, «ey Rabbim! beni yalanlamalarına karşılık sen bana yardım et» dedi.

27— Nûh'a, «gemiyi gözümüzün önünde (talimatımız altında) vahyimiz uyarınca yap; emrimiz gelip tandırdan su kaynayıp fışkırınca ona her (cins hayvandan) ikişer çift (veya birer çift) ve aleyhlerinde emir (hüküm) geçmiş olanın dışında aileni getirip yerleştir ve sakın o zâlimler hakkında bana hitap etme; çünkü onlar mutlaka boğulacaklardır» diye vahyettik.

28— Artık sen ve beraberindekiler gemiye yerleşip yerinizi alınca, de ki : «Bizi zâlim bir kavimden kurtaran Allah'a hamd olsun.»

29— Ve de ki : «Rabbim! beni mubârek bir konağa indir, sen (konaklara) indirenlerin en hayırlısısın.»

30— Şüphesiz ki (bu önemli ve ibretli olayda) birçok öğütler ve dersler vardır. Doğrusu biz hep (böyle) sınava çekeriz.

NUH (A.S.) KISSASI

İlgili âyetlerle Nûh (A.S.) kıssasına dönüş, hafızalardaki izi derinleştirmek; geçmişte meydana gelen ibretli, önemli olaylarla bir bölge halkının yok edilme sebeplerini -düşündürücü misal olarak- hatırlatma hikmetine yöneliktir. Aynı zamanda İslâmiyete karşı olup, tecelli eden ilâhî nuru Mekke vadisinde söndürmeye çalışan Yahudilerle putperest müşrikleri iyice geçmiş olaylarla yüzyüze getirmek ve mü'minleri de İslâm'ın mutlaka başarı sağlayacağıyla müjdelemek de söz konusudur. Böylece ilâhî kudretin üstünlüğünü, hükümlerinin şaşmazlığını yansıtan bu gibi tarihî

olayları birer belge, delil ve ibret şeklinde gözler önüne serilirken; inkârcıların sergiledikleri haksızlık ve ahlâksızlığın sonunun nereye varacağına dikkatler çekilmekte, akıl ve idrakleri körelmiş olanlar gafletten uyandırılmak istenmektedir.

NUH (A.S.)IN KENDİ KAVMİNE İKİ ÖNEMLİ TAVSİYESİ

Nuh Peygamber'in (A.S.) kendi kavmine daha çok şu iki şeyi tavsiye ettiği anlaşılmaktadır:

1— Putları bırakıp bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibâdet etmek,

2— İnkâr ve sapıklığın, zulüm ve hayâsızlığın büyük bir belâ getireceğinden korkmak..

Buna karşı, büyüklük, şeref ve itibarı mal ve evlâtta gören kavminin ileri gelenlerinin tepkisi ise beş madde halinde özetlenmektedir:

1— Nuh da sizin gibi bir insandır.

2— Allah tarafından gönderildiğini iddia ederek size karşı üstünlük sağlamak ve lider olmak hevesindedir.

3— Allah bir elçi göndermeyi dileseydi, herhalde onu meleklerden seçip göndermesi gerekirdi.

4— Gelip geçen baba ve dedelerimizden de böyle bir şey duymadık.

5— Olsa olsa bu adam cinnet getirmiştir. Bir süre onu gözleyip neticenin ne olacağını bekleyin.

Mekke müşrikleriyle Resûlüllah (A.S.) Efendimiz arasında geçen sürtüşme ve tartışmaları, İslâm'a karşı vaki saldırı ve hezeyanları incelediğimiz zaman Nuh Peygamber (A.S.) aleyhinde söylenen bu sözlerin ve ortaya atılan iddiaların bir benzerinin Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz aleyhinde de söylendiğini görürüz. Demek oluyor ki, inkârcı azgın kavimlere ve milletlere gönderilen hemen her peygamberin karşısına çıkanların, o kavmin veya milletin ileri gelen şımarıkları olmuş ve benzeri suçlamalarla peygamberlerin aleyhinde bulunulmuştur.

Sûrenin başında mü'minlerin özellikleri, örnek alınacak vasıfları açıklandıktan ve ilâhî kudretin her şeye nüfuz ettiğine parmak basıldıktan sonra Nuh (A.S.) kıssasına geçilmesi, o dönemde Mekke'de çok sıkıntılı günler yaşayan mü'minleri teselli etmeyi ve yakında küfür diyarından kurtulup üstünlük sağlayacaklarını dolaylı şekilde haber vermeyi amaçlıyor.

Nûh (A.S.) bütün uğraşmalarına, uyarılarına ve tavsiyelerine rağmen olumlu bir sonuç elde edemeyince, ilâhî azâbın inmesinin yakın olduğunu sezdi ve son olarak da yalancılıkla suçlanmasına büsbütün üzülerek yapılacak başka bir şeyin kalmadığını anladı ve o sebeple Allah'tan yardım diledi.

Nuh (A.S.)ın duâsı kabul olundu; ilâhî sünnetin hükmünü yürütme vakti-saati yaklaştı. Küfür ve ahlâksızlık grafiği yükselip son çizgisini gösterirken, ilâhî azabın inmesi kaçınılmaz oldu.

Tufan çok geniş bir alanı kapsayacağından o bölgede canlı adına her şeyin yok olacağı muhakkaktı. O bakımdan ilâhî gözetim altında yapılan gemiye o bölgede yaşamakta olan her hayvan türünden bir veya birkaç çift alındı. Bismillah ile gemiye binildi, duâ ve tazarru' ile yol alınmaya başlandı. Allah'a hamd ile gemi selâmete erdi ve karar kılacağı yerde arızasız olarak durdu. Ölenler öldü, kalanlara geride ibretler ve öğütler kaldı. İlâhî imtihanı kaybeden inkârcı şaşkınlar sonunda daire-i rahmetten kovuldular.

Geminin ilâhî talimata göre yapılması, tandırdan su kaynayıp fışkırması ve hayvan türlerinden birer çift gemiye alınması, zalimler için ilâhî rahmetten yardım beklenilmemesi hususları hakkında Hûd Sûresi 40, 41. âyetlerin tefsîrinde geniş açıklamada bulunduğumuzdan burada tekrar etmek istemedik.

Ayrıca Nuh Peygamber'in (A.S.) kendi kavmini Allah'ın varlığını ve birliğini tasdîka dâvet ederken nasıl bir metot uyguladığını ve mücadelesini hangi çizgide sürdürdüğünü Nuh Sûresinde açıklamış bulunuyoruz. Belirttiğimiz hususlarda geniş bilgi için bu iki bölüme bakılmasını tavsiye ederiz.

NUH PEYGAMBER'DEN (A.S.) BİZE ÜÇ ÖNEMLİ SÜNNET KALMIŞTIR

1— Bir vasıtaya «Bismillah» deyip binmek; Allah'ın çok bağışlayan ve çok merhamet eden olduğunu anmak,

2— Yolculuk ve seyahat bitmek üzere iken «Rabbim! beni mübârek bir konağa indir; sen konaklara indirenlerin en hayırlısısın» diye duâ etmek,

3— Varılacak yere selâmetle ulaşıldığında Allah'a hamd etmek..

ALLAH HEP BÖYLE SINAVA ÇEKER

(إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ) «Şüphesiz ki (bu önemli ve ibretli olayda) birçok öğütler ve dersler vardır. Doğrusu biz hep böyle sınava çekeriz.»

Her kişi bulunduğu ortam ve şartlar içinde birtakım sınavlarla karşı karşıyadır. Ortam ve şartlar çok farklı ve çeşitli olduğu gibi, sınavların da ölçü ve özellikleri o nisbette değişiktir. Şöyle ki :

a) Kimileri makam ve liderlik ortamında,

b) Kimileri mal ve servet edinme düzeyinde,

c) Kimileri kadın ve şehevî duygular doğrultusunda,

d) Kimileri küfür ve ahlâksızlık çevresinde,

e) Kimileri aile dramı çizgisinde,

f) Kimileri arkadaş ve muhit edinme havasında,

g) Kimileri ibâdet ve mâbet muhitinde,

h) Kimileri maddeci ve mideci bir toplum içinde,

i) Kimileri ilim ve irfan çevresinde,

j) Kimileri de bunlardan birkaçıyla veya çoğuyla içiçe bir ortamda imtihan vermektedir. Başarı ve mutlu sonuç, her konu ve çizgide, her doğrultu ve düzeyde ilâhî sınırları bilip hılkatın hikmet ve amacına göre bir hayat düzeni kuranlardan yanadır. Tıpkı Nuh Peygamber'in (A.S.) ve kendisine inanan mü'minlerin Tevhîd İnancı'nı kurtarmak için bindikleri gemiyle mutlu sonuca erişmeleri gibi..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hem mü'minleri teselli etmek, hem de başarının haktan yana olanlara tecelli edeceğini müjdelemek için Nuh (A.S.)ın kıssasından önemli ve ibretli safhalar anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Nuh (A.S.) olayından sonra insanların yine zamanla Tevhîd İnancı'ndan uzaklaştıkları, çok tanrılı sistemlere heveslendikleri ve o sebeple ardarda peygamberler gönderildiği konu ediliyor. Sonra da küfrün aynı ölçüsüzlük ve şarlatanlıkla peygamberlere karşı gelerek

onları yalanladıkları, o yüzden çetin mücadelelerin sürüp gittiği ve sonunda ıslâh olmayan kavimlerin yerle bir edilip çer-çöp haline getirildiği anlatılıyor.

——oOo——

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَۚ ﴿٣١﴾ فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ
رَسُولًا مِنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا تَتَّقُونَ
﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْاٰخِرَةِ
وَاَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۙ مَا هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْۙ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُونَ
مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَۙ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا
لَخَاسِرُونَۙ ﴿٣٤﴾ اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا
اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَۙ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَۙ ﴿٣٦﴾ اِنْ هِيَ
اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَۙ ﴿٣٧﴾ اِنْ هُوَ
اِلَّا رَجُلٌ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ
انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَۚ ﴿٤٠﴾
فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءًۚ فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا اٰخَرِينَۜ ﴿٤٢﴾

M E Â L İ :

31— Sonra onların ardından başka bir nesil ortaya çıkardık.

32— İçlerinden (seçip beğendiklerimizi) kendilerine peygamber olarak gönderdik. (O da onlara): «Allah'a ibâdet edin, O'ndan başka sizin için (hakikî) hiçbir ilâh yoktur; artık (inkârdan, puta tapmaktan, azgınlık göstermekten) sakınmaz mısınız?» dedi.

33— O'nun kavminden küfredip Âhiret'e kavuşmayı yalan (ve saçma) sayan, dünya hayatında refaha kavuşturduğumuz ileri gelenler dediler ki : «Bu da ancak sizin gibi bir insandır; sizin yediğinizden yiyor, içtiğinizden içiyor.

34— Eğer kendiniz gibi bir insana itaât edip peşine takılırsanız o takdirde hüsrâna uğrarsınız.

35— Siz öldüğünüz, toprak ve kemik haline geldiğiniz zaman, herhalde (topraktan yeniden) çıkarılacağınızı mı va'dediyor O?

36— Va'dolunduğunuz şeyler pek uzaktır, pek uzak!.

37— Bizim ancak dünya hayatımızdır ki (bir kısmımız) ölürüz, (bir kısmımız) yaşarız ve biz bir daha diriltip kaldırılmıyacağız.

38— (Peygamberlik iddiâsında bulunan) o adam, Allah'a karşı yalan uyduran (bir şaşkın)dan başkası değildir. Biz de ona inanacak değiliz.»

39— O (Peygamber) dedi ki : «Rabbim! beni yalancı saymalarına karşılık bana yardım et.»

40— (Rabbı da ona) : «Az bir süre sonra şüphen olmasın ki pişmanlık duyacaklar.» dedi.

41— Derken korkunç bir ses gerçekten onları yakaladı da bu yüzden onları (kıyılara atılıp itilmiş) çer-çöp haline getirdik. Zâlim kavme (rahmet ve yardımdan) uzaklık (olsun)!

42— Sonra bunların ardından bir nice nesilleri ortaya çıkardık.

ÂD KAVMİ KISSASINDAN BAZI SAFHALAR

Kur'ân-ı Kerîm'in bu on âyetiyle, Hûd Peygamberle ilgili kıssanın isim verilmeden Nuh (A.S.) kıssasından sonra meydana gelen önemli bir olay

olduğu belirtiliyor. Böylece tarihin tekerrür ettiği hatırlatılarak Nûh Tufanı'nın yaptığı tahribatı unutan bir kavmin âkibetinden haber veriliyor. Oysa Nuh (A.S.) olayı unutulacak türden değildi. Ama doğru yoldan sapıp maddeyi esas temel kabul eden ve böylece bütün kutsal değerlere sırt çeviren bir milletin veya kavmin onu düşünüp ibret alacak idrâklerinin açık olduğu söylenemez.

Âd ve Semûd kavimleri bu olayı bilmiyorlardı veya ondan hiç haberleri yoktu denilemez. Ne var ki, belirttiğimiz gibi, olayın iç yüzüne nüfuz edip sebep ve illetlerini dikkate alarak değerlendirmek büyük bir irfan ve açık basîret konusudur. Madde ve şehvet o insanların gözlerini kör, kulaklarını sağır, kalplerini mefluç, idrâklerini işlemez hale sokmuştu.

Diğer önemli bir husus da şu idi : Küfürde ısrar etmenin ve Hakk'a karşı baş kaldırmanın öncülüğünü yine o ülkenin refah içinde yüzen ileri gelenleri yapıyordu. Onlara göre, putlara tapılır, ama bir insana uyulmazdı. Âhiretin aldatmaca bir kavram olarak ileri sürüldüğünü; ölümden sonra ikinci bir hayatın söz konusu olamıyacağını iddia ediyorlardı. Doğarız, bir süre yaşarız ve ölüp yok oluruz. Bir daha çürüyen kemiklerin biraraya gelmesi mümkün değildir derlerdi.

Onların böyle bir inanç ve düşünce tarzı engel kabul etmez bir davranış getiriyordu: Nefsanî arzularını frenliyecek, heveslerine engel olacak, hürriyetlerini çerçeve içine alacak her söz ve tebliği reddetmek.. Bu yüzden onların ihtiras ve emellerini meşru sınırlar içine alacak, enerjilerini tehlikeli sınırla tehlikesiz sınırlar dikkate alınarak kanalize edecek hak din ile uyum sağlamaları çok zor, hattâ bazı ahvalde mümkün değildi. O yüzden peygamberlerin tebliğ ve irşatları onların sadece küfür ve tuğyanını artırmaktan başka bir sonuç doğuramamış ve çok geçmeden müthiş bir gürültü, uğultu, derken şiddetli bir kasırga ve deprem ülkelerinin altını üstüne getirmiş, fiziksel yapıları hayli kuvvetli olan o insanları birer saman misali yerden yere vurmak suretiyle yok etmiştir.

Şüphesiz ki sözünü ettiğimiz kıssanın önemli safhalarının burada anılması, inkârcı putperestlere, İslâm'a karşı kin besleyen Yahudilere ve günümüzün inkârcı sapıklarına şu hususu hatırlatıyor: Allah'ı red ve inkâr, azgınlık ve ahlâksızlıkla, zulüm ve tecavüzlerle birleşir de madde ve şehvet kalıplarında şekillenirse, ilâhî sünnet gereği hüküm iner ve inince de getireceği azâbın nasıl bir felâket olduğu önceden bilinmez. Nitekim Nuh kavmi, gölü ve denizi olmayan bir bölgede gemi inşa eden Hz. Nuh'u (A.S.) alay konusu edinmişlerdi. Âd kavmi Hud Peygamber'in haber verdiği azabın neden inmediğini alaylı tavırlarla sorarak onunla eğlenmişlerdi. Çok geçmeden önüne geçilmez tufan, Nuh kavmini; karşısında durulmaz şid-

detli kasırga ve deprem Âd kavmini yeryüzünden silip o bölgede yaşamakta olanları, bir varmış, bir yokmuş masalına çeviriverilmişti.

ÂD KISSASINDAN MESAJLAR

Cenâb-ı Hak, Âd kavminin kıssasından bazı önemli ve ibretli safhaları açıklamakla, yaşamakta olan toplum ve milletlere şu mesajları veriyor :

1— Küfrün saldırılarına hedef olan mü'minlerin biraz daha sabretmeleri gerekmektedir. Çünkü ilâhî azâp ancak belli kanun ve ölçülere göre iner. Vakti ve saati gelince de kimseye aman vermez.

2— Peygamberler, Allah'a imân ve ibâdete dâvet etmekle, muhakkak ki insanlara hem kişilik kazandırırlar, hem de en büyük hayır ve iyilikte bulunurlar.

3— Allah korkusunu Âhiret kavramıyla birleştirip insanın iç ve dış âleminde onunla disiplin, düzen ve otokontrol sağlarlar.

4— Ülke halkının Allah'a inanmasına daha çok oranın refah içinde olan ileri gelenleri engel olurlar. O bakımdan kalpleri hakka meyleden kişilerin, o şımarıklara uymamaları, onların telkinlerine kulak vermemeleri gerekir.

5— Aşırılık, azgınlık ve ihtirasları frenleyecek peygamberlerin teblîğ ve irşadını tesirsiz hale getirmek için basit mantıkî yollara başvuranlar da yine o refah içinde günlerini gün edenlerdir. Peygamberlerin kadrini küçük düşürmek için, onların da herkes gibi sıradan birer insan olduklarını söyleyerek, Allah'a iftirada bulunduklarını iddia ederler.

6— Teblîğ ve irşat olumlu sonuç vermeyince, peygamberler üzülmeğe ve sıkılmaya başlarlar. Üzülmeleri, yakında ilâhî hükmün ineceğini bilmelerinden kaynaklanır. Aynı zamanda o insanları doğru yola dâvette başarılı olamadıklarının da bunda payı vardır. Sıkılmaları, Allah'ı bırakıp putlara, canlı-cansız eşyaya tapan insanların doğru yolu bulup seçmeden dünyadan ayrılmaları düşüncesinden kaynaklanır. Derken Cenâb-ı Hak hükmünü yürütür ve iş bitirilmiş, küfrün kökü kazınmış olur.

İşte Cenâb-ı Hak sözü edilen kıssadan verdiği bu mesajlarla, önce Mekkeli putperestleri, sonra da yaşamakta olan inkârcı mütecavizleri uyarmakta ve tarihin tekerrür edeceğini haber vermektedir. Nitekim Mekkeli putperestlerin çok geçmeden hem azgınlıklarına, hem saltanatlarına son verildi ve hakir gördükleri mü'min köle ve fakirlerin önünde başeğmek zorunda bırakıldılar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kapalı bir anlatımla Âd kavminden ve onların ibret ve öğüt alınacak kıssalarından söz edildi. Böylece Hakk'a karşı baş kaldırıp tuğyan edenler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Âd kavminden sonra birçok nesillerin geldiği ve çoğunun imân etmedikleri gibi, küfür ve tuğyanlarını artırdıklarından dolayı yok edildikleri haber veriliyor. Sonra da Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasından bir özet verilerek Mekkeli putperest müşrikler uyarılıyor ve yaşamakta olan inkârcı milletlerin tarihi olayları çok iyi araştırıp değerlendirmeleri işâret yoluyla hatırlatılıyor.

——oOo——

مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا
تَتْرَا كُلَّمَا جَاءَ اُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا
وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا
مُوسٰى وَاَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَا۬ئِهٖ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا اَنُؤْمِنُ
لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا
مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾
وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ اٰيَةً وَاٰوَيْنَاهُمَا اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ
وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

M E Â L İ :

43— Hiçbir ümmet (yok edilip silinecek) süresini ne ileri geçer, ne de ondan geri kalır, (belirlenmiş vakit gelince ilâhî hüküm tecelli eder).

44— Sonra peygamberleri ardarda gönderdik. Ne kadar bir ümmete bir peygamber geldiyse, onu yalanladılar. Biz de onları arka arkaya (yok edip) hepsini birer masal yapıverdik. İmân etmeyen bir kavme (rahmet ve yardımdan) uzaklık olsun.

45-46— Sonra da Musa ile kardeşi Hârun'u, Fir'avn'a ve onun yandaşlarına mu'cizelerle ve çok açık belge ve delillerle gönderdik. Onlar ise büyüklük tasladılar. Zaten onlar dik başlı, kendilerini çok yükseklerde gören bir milletti.

47— «Biz dediler, bizim gibi (yeyip içen) iki insana hiç inanır mıyız. Kaldı ki ikisinin de kavmi bize kulluk etmekteler.»

48— Böylece Musa ile Hârun'u yalanladılar da bu yüzden yok edilen (bedbaht)lardan oldular.

49— And olsun ki Musa'ya o kitabı (Tevrat'ı) verdik ki, onlar doğru yolu bulsunlar.

50— Meryem'in oğlu ile onun anasını da bir mu'cize olarak sunduk. Onları yüksekçe pınarı olan düz, oturmaya elverişli bir tepeye yerleştirip barındırdık.

PEYGAMBERLERİN ARDARDA GÖNDERİLMESİ

(ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا) **«Sonra peygamberleri ardarda gönderdik..»**

Âd kavminden sonra, daha önce hakkında geniş bilgi sunduğumuz Semûd kavmi ortaya çıkıyor. Geçmiş olayların benzerleri yine tekrarlandığı gibi, tarih de tekerrür ediyor. Salih Peygamber (A.S.) hem yalanlanıyor, hem de ağır hücumlara, haksız ithamlara maruz kalıyor. Derken mu'cize tesir etmiyor ve sonunda diğer inkârcı azgın kavimler hakkında tecelli eden sünnetullah tecelli edip hükmünü yürütüyor. Böylece Semûd kavmi de bir varmış, bir yokmuş masalına çevriliyor ve helâk edilegelen kavim ve milletler zincirine bir halka daha ekleniyor.

Arkasından her kavim ve millete ardarda kendilerinden seçilen peygamberler gönderiliyor. Geçmişte olduğu gibi, ibret alan olmuyor. Aynı tartışma, sürtüşme, mücadele, inat ve tuğyan, yalanlama ve suçlamalar birbirini izliyor. Böylece her millet için ezelde takdîr edilen süre dolunca, vakti-saati geciktirilmeden ilâhî hüküm indiriliyor ve inatçı kâfirler sahneden siliniyor. Başlarına gelen azâp birer masal ve bazan da birer efsane kalıbına sokularak dillerde dolaşıyor, kâğıtlar üzerinde şekil ve muhteva değiştirerek asıl sebep ve illetinden uzaklaştırılmış oluyor.

O nedenle Mekkeli putperestlerin de yakın gelecekte birer masal olacaklarına işârette bulunularak, mü'minlere güven ve parlak gelecek va'dediliyor.

KENDİLERİNİ YÜKSEKLERDE GÖREN MAĞRURLAR

(ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ۝ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ) **«Sonra da Musa ile kardeşi Hârun'u, Fir'avn'a ve onun yandaşlarına mu'cizelerle ve çok açık belge ve delillerle gönderdik. Onlar ise, büyüklük tasladılar. Zaten dikbaşlı, kendilerini çok yükseklerde gören bir milletti.»**

Fir'avn ve ülkesinin ileri gelenlerinden oluşan yandaşlarının inkâr ve zulümleri değişik bir kanalda gün geçtikçe kabarıp yükseliyordu. Mısır'ın yerli halkından olmayan İsrâil oğulları'na ikinci, hattâ üçüncü sınıf vatandaş muamelesi reva görülüyor ve köle gibi kullanılıyorlardı. II. Ramses denilen Fir'avn, dalkavuklarının taparcasına onun önünde eğilmeleriyle büsbütün ölçüsünü kaybediyor ve kendini ilâhlaştıracak kadar şımarıyordu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Musa (A.S.) ile kardeşi Hârun'u (A.S.) onlara peygamber olarak açık mu'cizelerle gönderdi. Allah'a kul olmayı, peygambere ümmet olmayı gururlarına yediremiyerek onu kendileri için aşağılık sayan o inkârcı şımarıklar, hakkın karşısında çelişkiye düştüler ve doğru cevap ve karşılık veremiyerek bocaladılar. Öyle ki, Fir'avn, hem kendisi bir insan olduğu halde ilâhlık iddiasında bulunuyor, hem de insanlardan peygamber (ilâhî elçi) olamıyacağını savunuyordu. (1)

Kur'ân-ı Kerîm'in bu bölümünde kıssanın bir özeti verilirken, bilhassa şu nokta belirtilmek isteniyor: Taştan, ağaçtan yontulup şekillendirilen cisimleri ilâh kabul eden müşriklerin; Hz. Muhammed'in (A.S.) insan ol-

(1) Geniş bilgi için bak : Bakara Sûresi: 49, 50, A'raf Sûresi: 103-136, Yunus Sûresi: 75-92, İsrâ Sûresi: 101-104, Tâ-Hâ Sûresi : 9. âyetlerin tefsiri

duğu için Allah'ın elçisi olamıyacağı hakkındaki iddialarının bir benzerinin tarihte geçtiği haber veriliyor. Yahudilerin Allah'ın son mesajı Kur'ân'a karşı gelip dikbaşlık ederek kendilerini üstün görmeleriyle Fir'avn ve yandaşlarının tutum ve anlayışı arasında birkaç yönden benzerlik bulunduğuna işâret ediliyor. Aynı ölçüsüzlükleri ve isyankâr tavırlarını Meryem oğlu İsa'ya (A.S.) ve annesine karşı yaptıklarına da ayrıca dikkatler çekiliyor.

İSA (A.S.) İLE ANNESİNİN BİRER MU'CİZE SAYILMASI

(وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ) **«Meryem'in oğlu ile onun anasını da birer mu'cize olarak sunduk. Onları yüksekçe, pınarı olan düz, oturmaya elverişli bir tepeye yerleştirip barındırdık.»**

Kur'ân bu konuyu işlerken, daha çok insanların ya ifrata kaçtıklarına, ya da tefrîte düştüklerine işârette bulunuyor. Gönderilen peygamberleri inkâr edip Allah'ın insanlardan elçi seçip göndermiyeceğini iddia edip savunanlar tefrîte düşerken, İsâ Peygamber'i ve annesini ilâhlaştıranlar ise, ifrata kaçmışlardır. Fir'avn'ı da ilâhlaştıranlar daha da ileri giderek mu'cizevî bir yanı olmayan bir kralı övmede ölçüyü kaçırmışlardır.

Kur'ân'da münasebet düştükçe, Hıristiyanların İsa (A.S.) ve annesi hakkındaki itikatları reddedilerek «Meryem oğlu İsa», «Meryem'in oğlu» şeklinde anılarak, İsa'nın da, anasının da birer insan olduklarına dikkatler çekilir.

Ne var ki, gerek İsa (A.S.), gerek annesi ilâhî iltifata mazhar olmuş birer bahtiyardır ve ilâhî mu'cize onlarda tecelli etmiştir. Öyle ki : İsa (A.S.) Melek Cebrail'in nefhasıyla ana rahminde oluşmuş, Meryem de bir erkekle birleşmeden İsa'ya gebe kalmıştır. Ancak burada bu mu'cizelerin hikmet ve amacı üzerinde durmuyoruz. Çünkü daha önceki birkaç sûrede gerekli açıklamayı yapmış bulunuyoruz. (1)

İsa (A.S.) ile Annesi Meryem'in barındırıldıkları yer :

Kur'ân-ı Kerîm burada araştırıcılara ipucu vermek ve her türlü yanlış yorumlara imkân vermemek için Meryem ile oğlu İsâ (A.S.)ın nasıl bir yerde barındıklarını üç özelliğiyle haber veriyor. Şöyle ki :

a) Yüksekçe düz bir arazi.

(1) Bilgi için bak : Âl-i İmrân Sûresi : 45-49, Nisâ Sûresi: 156-171, Meryem Sûresi: 16-35, Enbiyâ Sûresi: 91. âyetlerin tefsîri

b) Oturmaya çok elverişli.

c) İçinde pınar bulunan bir yöre..

Şüphesiz ki bu özellikleri taşıyan birçok yerler ve yöreler vardır. Ancak İsa (A.S.) ile annesinin Kudüs'ü terketmeleri üzerine nereye yerleştikleri araştırılıp incelendiği zaman bu anlaşılabilir.

İncil'de bu konuyla ilgili olarak fazla ve açık bir bilgi yoktur. Sadece Matta İncil'inde şu cümlelere rastlamaktayız:

«Fakat Hirodes ölünce, işte Rabbin meleği Mısır'da Yusuf'a (Meryem'in nişanlısı) rüyada görünüp dedi : Kalk, çocuğu ve anasını (İsa'yı ve Meryem'i) al ve İsrâil diyarına git; çünkü çocuğun canını arıyanlar öldüler. Ve Yusuf kalktı ve çocuğu ve anasını aldı ve İsrâil diyarına gitti. Fakat (o sırada) babası Hirodes'in yerine Arhelaos'un Yahudiye'de kıral olduğunu işitince, oraya girmeğe korktu ve rüyada kendisine bildirip, Galile taraflarına çekildi ve gelip Nâsıra denilen şehirde oturdu. Tâ ki peygamberler vasıtasıyla «Nâsıralı çağırılacaktır» diye söylenen söz yerine gelsin.» (1)

Bu anlatımdan İsa (A.S.) ile annesinin önce İsrail diyarı sayılan Kudüs bölgesine götürüldükleri, ancak oraya yerleşmeden Nâsıra'ya göç ettikleri anlaşılıyor. Bu olaydan sonra Yahya Peygamber'in yakalanıp idam edileceğini öğrenen İsa Peygamber'in (A.S.) önce Galile'ye çekildiği ve arkasından Nâsıra'yı bırakıp Zeblun ve Naftali sınırlarında deniz kıyısında olan Kefernahum'a gelip oturduğu belirtiliyor. (2)

Şüphesiz bu yer değiştirme olayında İsa (A.S.)ın yalnız başına olduğu pek söylenemez. Kuvvetli bir ihtimalle annesiyle birlikte gelip Kefernahum'a yerleşmişlerdir.

Diğer yandan İncil'i oluşturan kitaplardan biri olan «Resullerin İşleri»nde İsa Peygamber'den sonra şakirtlerinin imân eden ihlaslı yedi kişi seçip Allah'ın sözünü tebliğ ile görevlendirdikleri ve bu yüzden yeni yeni şakirtler edindikleri belirtilir. Sonra da Yahudiler yalancı şahitler bulmak suretiyle, halk üzerinde geniş çapta tesir meydana getiren şakirt İtefanos'u öldürttüler. (3)

Bundan hemen sonra 41. yılda Roma'dan kral unvanı ile gönderilen Hirodes-Herode Agrippa zamanında da, Havari Yuhanna (St. Jean)ın kar-

(1) Matta İncil'i : 2/19-23
(2) » » : 4/12-14
(3) Resullerin İşleri : 6/1-15

deşi Havari birinci Yakub (St. Jacques)ın başının kesildiği ve Havari Petrus (St. Pierre)un hapsedildiği yine Resullerin İşleri kitabında belirtilir. (1) Bu arada Meryem'in nereye gittiğinden, nasıl olduğundan söz edilmez. Ne var ki, bu bölümün ışığı altında olayları değerlendirenler şu ifadeyi kullanmışlardır: «St. Jean, İsa Peygamber tarafından kendisine emanet edilmiş olan Meryem Ana'yı, Kudüs'ün yıldan yıla karışan ve herkesin kendini savaş meydanında sanıp, her an ölüm beklediği, tehlikeli muhitinde tabiatiyle yalnız başına bırakamazlardı. Böylece Meryem Ana, Havari St. Jean ile beraber (M.S. 37-42) yılları arasında Küçük Asya eyaletine, Efes civarına gelmiştir. St. Jean Ege mıntıkasında geniş faaliyette bulunmuş ve bu arada İncil'i teşkil eden kitaplar içinde kendisi tarafından yazılmış olan «Apokalips-Apoclipse» eserinde zikrettiği Küçük Asya'nın 7 kilisesini kurmuştur.» (2)

Adı geçen kitapta «St. Jean, İsa Peygamber tarafından kendisine emanet edilmiş olan Meryem Ana'yı...» cümlesinin sonunda kaynak olarak Yuhanna İncil'i 19. bab gösterilirse de, elimizdeki mevcut İncil nushalarında belirtilen babda böyle bir ibareye rastlayamadık.

O bakımdan Meryem'in, İsâ (A.S.)ın göğe yükseltilmesinden sonra nereye gittiği veya nereye yerleşip kaldığı hakkında sağlıklı bir bilgi yoktur. Hem Kur'ân-ı Kerîm'de sadece Meryem'in değil, onun İsa (A.S.) ile birlikte, yani henüz İsa (A.S.) göğe yükseltilmeden önce, içinde pınarı olan güzel bir yaylaya yerleştirildiği açıklanmaktadır. Matta İncil'indeki «Annesiyle birlikte gelip Kefernahum'a yerleşmişlerdir» ifadesi, Kur'ân'ın beyânına daha yakın ve uygun kabul edilebilir.

Allah daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Âd kavminden sonra birçok nesillerin gelip geçtiği ve çoğunun inkâr ve tuğyanda ısrar etmelerinden dolayı yok edildikleri, ibretli bir misal olarak verildi. Böylece Mekke'de Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz'i yalanlayan müşriklerin de yakında başaşağı getirileceklerine telmihte bulunuldu. Sonra da Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasından öğüt alınacak birkaç safhaya değinildi ve İsa (A.S.)ın bir mu'cize anlamında babasız dünyaya getirildiğine dikkatler çekilerek Yahudilerin şerrinden kaçtığına işâret edildi.

---

(1) Resullerin İşleri : 12/1-7

(2) Efes mi, Kudüs mü? - Senior. Sayfa : 11/Ege Turizm Cemiyeti yayınları - No: 3/1951

Aşağıdaki âyetlerle, bütün peygamberlerin Tevhîd İnancı esasında birleştikleri ve hepsinin de temiz, yararlı gıdalardan yararlanmayı telkîn ettiği belirtiliyor. Sonra da ümmetlerin bu esastan kopup bölündüklerine, çeşitli mezhepler kurduklarına atıf yapılarak Muhammed (A.S.) Ümmetinin bu konuda çok dikkatli olmaları isteniliyor. Arkasından Mekke'nin refah içinde olup mal ve evlât çokluğuyla böbürlenen gafil ileri gelenleri konu edilerek, yakında her şeyin aleyhlerine döneceği hatırlatılıyor.

——oOo——

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا
إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ
فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ
فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ
بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

M E Â L İ :

51— Ey peygamberler! tertemiz yararlı helâl gıdalardan yeyiniz; iyi-yararlı amellerde bulununuz. Şüphesiz ki ben sizin neler yaptıklarınızı bilenim.

52— Ve doğrusu bu (dininiz) bir tek yol ve şeriâttır. (Her peygamber aynı esası yansıtmakla görevliydi). Ben de sizin (tek olan, ortağı olmayan) Rabbınızım; artık benden korkup (bu esasa uymayan şeylerden) sakının.

53— Ama ne var ki (gerçek bu olmakla beraber) ümmetler kendi aralarında bölünüp parça parça oldular, her biri sâhip bulunduğu (din ve mezhep) ile kendi halinden memnun ve mutludur.

54— Artık sen onları (ilâhî emir ve hüküm ininceye kadar) bir süre şaşkınlıkları içinde (bocalar halde) bırak.

55-56— Kendilerine mal ve evlâttan verdiğimizle onlar hakkında hayırlarda acele koşuştuğumuzu mu sanırlar? Hayır, onlar (ilâhî sünnetin hükmünü yürüteceğini) bir türlü anlayamıyorlar.

İLGİLİ HADÎSLER

«Hiç bir peygamber yoktur ki, davar gütmemiş olsun!»

Bunun üzerine Ashab-ı Kirâm sordu :

— Siz de mi ey Allah'ın Resûlü!?

Cevap verdi :

— «Evet ben de Mekke'nln dağ eteklerinde bir zamanlar çobanlık yaptım.» (1)

«Şüphesiz ki Davud (A.S.) kendi elinin emeğiyle sağladığı kazançtan yeyip geçinirdi.» (2)

«Ey insanlar! şüphesiz ki Allah pâk ve temizdir; ancak pâk ve temiz olanı sever. Hem Allah peygamberlere emrettiği şeyleri mü'minlere de emretmiş ve «Ey Peygamberler! tertemiz yararlı helâl gıdalardan yeyiniz; iyi-yararlı amellerde bulununuz. Şüphesiz ki ben sizin neler yaptıklarınızı bilenim» buyurmuştur.» (3)

«Şüphesiz ki Allah aranızda rızıklarınızı taksim ettiği gibi, ahlâkınızı da aranızda taksim etmiştir. Hem doğrusu Allah (c.c.) dünyayı sevdiğine de, sevmediğine de verir. Ama dini ancak sevdiğine verir. O halde Allah kime dindarlık vermişse, mutlaka onu sevmiştir. Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, kulun kalbi müslüman olmadıkça, kendisi müslüman olamaz. Komşuları onun haksızlık ve kötülüğünden güven içinde kalmadıkça dosdoğru imân etmiş sayılmaz.» (4)

---

(1) Buharî/icare: 2, et'ime: 50, enbiyâ: 29- Müslim/imân: 302, eşribe: 165- Taberânî/isti'zan: 18- Ahmed: 3/326

(2) Buharî/büyû' : 15, enbiyâ : 37

(3) Müslim/zekât: 65- Tirmizî/tefsîr: 2/36, edeb: 41- Dâremî/rikak: 9- Ahmed: 2/328

(4) Müsned-i Ahmed: Abdullah b. Mes'ud (R.A.)den

PEYGAMBERLER EN GÜZEL ÖRNEKLERDİR

(يا ايها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحا اني بما تعملون عليم ..) **«Ey peygamberler! tertemiz yararlı helâl gıdalardan yeyiniz; iyi-yararlı amellerde bulununuz..»**

Adem (A.S.)dan son peygamber Hz. Muhammed'e (A.S.) kadar gelip geçen bütün peygamberler «Tevhîd İnancı» doğrultusunda insanlara temiz ve faydalı olan şeylerin yenilmesini; iyi yararlı amellerde bulunulmasını tebliğ etmişler; aynı zamanda bunların fiilî örneklerini de vermişlerdir. O bakımdan Cenâb-ı Hak bu inceliğe değinerek hepsini yüksek kudretinin huzurunda bulundurmakta ve hepsine birden seslenerek aynı hitapla muhatap tutulduklarını açıklamaktadır.

O halde ilahî emirlerin ve gönderdiği peygamberlerin bir kısmına inanmak, bir kısmına inanmamak, dinî esasa ters düşer ve bu durumda olan kimse mü'min sayılmaz.

Şüphesiz ki peygamberler en asil, en iffetli ve en fazîletli kişilerden seçilmiştir. İlâhî nübuvvet ve risâlet onların ruhlarının yüceliğine yücelik, kalplerinin aydınlığına aydınlık katmış ve daha birçok güzel sıfatlarla onları donatmıştır. İnsanlara hayat kanunlarını, sünnetullahın şaşmazlığını, geçimliğin ölçüsünü ve anlamını; ölümün ve ölüm ötesinin hikmet ve amacını en doğru şekilde öğreten de onlar olmuştur. Cenâb-ı Hak, yarattığı insanların ruh ve beden âfiyet ve selâmetini korumak için nelerin helâl ve faydalı, nelerin haram ve zararlı olduğunu öğretmiştir. Böylece aynı emir ve bilgiyi, peygamberlere imân eden kişilere de vermek suretiyle aralarında kopmaz bağlar oluşturmuştur.

Bu, hem dinler zincirinin son halkasını meydana getiren İslâmiyete karşı olumsuz tavır alan yahudi ve hıristiyanları uyarmaya, hem de toplumları ve milletleri sevk ve idâre eden mü'min liderleri yönlendirmeye yönelik bir sesleniş; kimleri örnek edinmelerini belirtmeye müteveccih bir tavsiyedir. Bunun için ülkesine ve milletine imân doğrultusunda başarılı hizmetlerde, örnek hareketlerde bulunan mü'min liderler, peygamber yolunda yürüyen bahtiyarlardır. Öyleleri her zaman örnek alınmaya lâyık kimselerdir.

İslâm âlemi ne çekmişse hep İslâm'a ve Kur'ân'a lâyık seviyede olmayan liderlerden çekmiştir. «Benden sonra hilâfet otuz yıldır. Ondan sonra ısırıcı (sıkıcı ve üzücü) hükümdarlık başlar...» buyuran Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in gelecek günleri nübuvvet gözüyle nasıl tarayıp ümmetini uyarmaya çalıştığı rahatlıkla anlaşılmaktadır.

DİNLER ESASTA BİRLEŞİR

(وَإِنَّ هٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ) **«Ve doğrusu bu (dininiz) bir tek yol ve şeriattır. (Her peygamber aynı esası yansıtmakla görevliydi). Ben de sizin (tek olan, ortağı olmayan) Rabbınızım. Artık benden korkup (bu esasa uymayan şeylerden) sakının.»**

Kur'ân-ı Kerîm semâvî dinlerin esasta bir tek din olduğuna dikkatleri çekmektedir. Bu esas: İmânın altı şartından başkası değildir. Hepsi aynı yakıtı almış, aynı kaynaktan beslenmiş ve aynı kandili yakmışlardır. Ancak getirdikleri şeriatler, yani amelî hükümler değişiktir. Çünkü sosyal alandaki tekâmül ve gelişme, amelî hükümlerin de tekâmülüne sebep olmuştur. Bu tekâmül İslâm Dini ile son bulup doruğuna yükselmiştir.

Gerçek bu olunca, bütün dindarlar esastan ayrılmaktan sakınmalıdırlar. Aksi halde bağlı bulundukları din, semavî olma vasfını kaybeder. Sonra da şeriâtler birbirini hem tamamlayarak, hem bir sonraki bir öncekinin tamamını veya bir kısmını yürürlükten kaldırarak İslâm şeriatıyla noktalanmıştır. Ne ondan önceki şeriatlerle amel etmek caizdir, ne de ondan sonra başka şeriat gelecektir. Bu nedenle Cenâb-ı Hak hem Müslümanlara, hem de Kitap Ehli olan yahudi ve hıristiyanlara şu mesajı indirmiştir: «Ve doğrusu bu (dininiz) bir tek yol ve şeriattır. Ben de sizin Rabbınızım. Artık benden korkup (bu esasa uymayan şeylerden) sakının.»

Aynı zamanda bu umumî seslenişin zımnında Muhammed (A.S.) ümmetine de seslenilmekte, dinde tefrikadan sakınmaları emredilmektedir. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu hususa parmak basarak şöyle buyurmuştur: **«Haberiniz olsun ki, sizden önceki kitap ehli yetmiş iki fırkaya ayrıldılar ve doğrusu bu ümmet de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Yetmiş iki fırkası ateştedir, bir fırkası ise Cennet'tedir ki o da (benimle ashabımın yolunda yürüyen) cemaattir.» (1)**

DİNDE BÖLÜNMELER

Hem semavî dinler «Tevhîd İnancı»nda birleşmiyerek bölündüler, hem de her dinin kendi bünyesinde birtakım bölünmeler meydana geldi. Her fırka ve grup ayrı bir isim altında bir ekol meydana getirmek suretiyle diğerlerinden ayrıldı. Hepsi de gerçek dindar kendilerinin olduklarını savunur ve bağlı bulundukları ekolle iftihar duyarlar.

(1) Tirmizi/imân : 18- İbn Mâce/fiten: 17- Dâremî/siyer : 75

Oysa hak dinde kişilerin veya toplumların keyfî tasarrufta bulunma yetkileri yoktur. Aynı zamanda dine yeni bir şey ilâve etme veya ondan bir şey çıkarma hakkı kimseye verilmemiştir. Peygamberler hem doğruyu öğreten, hem Allah'ın buyruklarını olduğu gibi tebliğ eden, hem de onları en uygun şekilde tatbik eden örnek elçilerdir. Onlara uymak, onların sünnetini benimseyip dindarlığı o çerçeve içinde sürdürmek farzdır. Aksine bir yol izlemek ya küfür, ya da bid'attir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ümmetini bu konuda da uyararak şöyle buyurmuştur :

«Kim bizim bu emrimiz (dinimiz)de, ondan olmayan bir şeyi (uydurup ondanmış gibi göstererek) ortaya çıkarırsa, o (şey) merduttur.» (1)

«Benim sünnetime sımsıkı sarılmak, bir bid'at ortaya koymaktan hayırlıdır.» (2)

«Allah bid'at sahibinin amelini kabul etmekten asla hoşlanmaz, (onun kabulüne rıza göstermez).» (3)

«Her bid'at dalâlet (sapıklık)tır.» (4)

Böylece din adına ortaya çıkıp yeni şeyler uydurmak ve sonra da birtakım hizipler meydana getirmek, dalâlete neden olan bid'atlerdendir ve bu anlamdaki dindarlar ise, sahte dindarlardır.

Dini indiği gibi korumak farzdır. Din adına uydurulan her şey, bu farzı zedeler ve aslından uzaklaştırır. Mihenk ise, Allah'ın kitabı ve Resûlüllah'ın (A.S.) sünnetidir. Bu iki esasa uygun olan her şey dindendir ve o halis altındır. Uymayan her şey, ondan ayrıdır ve sahte altındır.

BÂTIL ŞATAFATLI VE GÖSTERİŞE EĞİLİMLİDİR

Mekkeli müşriklerin ileri gelenlerinin çoğu mal ve evlât ile böbürlenirler; fakirlere ve kölelere tepeden bakmak suretiyle büyüklük taslarlar ve bu hava içinde İslâm'ın getirdiği sosyal adâletten tedirgin olur; zaman zaman mü'minleri imrendirmek ve İslâmiyetle olan ilgilerini azaltmak için servetlerini gözler önüne sererlerdi. Şüphesiz ki bu tür bir davranış ve

---

(1) Buharî/sulh: 5- Müslim/akziye : 17- İbn Mâce/mukaddeme: 2- Ahmed: 6/270

(2) Müsned-i Ahmed: 4/105

(3) İbn Mâce/mukaddeme : 7

(4) Müslim/cumua: 43- Ebû Dâvud/sünnet: 5- Nesâî/ıydeyn: 22- İbn Mâce/mukaddeme: 7- Dâremî/mukaddeme: 16, 23- Ahmed: 3/310, 371- 4/126, 127

düşüncenin kaynağı, bütünüyle cehalet ve bâtıldır. Baki kalan mal ve evlât, makam ve şöhret değil, Hakk'ın rızasına uygun sâlih amellerdir.

O bakımdan öylelerinin servetine, çevresindeki dalkavuklarına bakıp aldanmamak ve imrenmemek gerekir. Çünkü Cenâb-ı Hak ebedî mutluluğun kapısını küfre, bâtıla, gurur ve kibire açık tutmamıştır. İmânı o kapının anahtarı, sâlih amelleri onun giriş belgesi olarak belirlemiştir.

Hem unutmamak gerekir ki, hemen her çağ ve dönemde toplum bünyesinde bâtılı temsil eden bu mağrurlar eksik olmamış, bazan çoğunluğu oluşturmuşlardır. Onlarla aynı ülke veya şehir ve kasabada birarada yaşayan mü'minler büyük bir sınavla karşı karşıya bulunduklarını akıllarından çıkarmamalıdırlar. Aksi halde sınavı kaybetme tehlikesi söz konusudur.

Cenâb-ı Hak bu hususu şöyle belirterek mü'minlerin hep uyanık bulunmalarını diliyor : **«Artık sen onları (ilâhî emir ve hüküm ininceye kadar) bir süre şaşkınlıkları içinde (bocalar halde) bırak. Kendilerine mal ve oğullardan verdiğimizle onlar hakkında hayırlarda acele koşuştuğumuzu mu sanırlar? Hayır, onlar (ilâhî sünnetin hükmünü yürüteceğini) bir türlü anlayamıyorlar.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, bütün peygamberlerin «Tevhîd İnancı» doğrultusunda tertemiz ve yararlı gıdaları yedikleri ve iyi yararlı amellerde bulundukları belirtildi. Böylece dinlerin «Tevhîd Esası»nda birleştiğine işâret edildi. Sonra da dinlerin bu esastan kopup son dine karşı hasmane tavır almalarına atıf yapılarak Kitap Ehli uyarıldı. Muhammed (A.S.) ümmetinin de dinde tefrika çıkartmaktan sakınmamalarının çok sakıncalı sonuçlar doğuracağına telmihte bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Rablarından derin saygı ile korkanların bazı vasıfları sıralanıyor. Arkasından dinî teklîflerin beşer takatına göre düzenlendiği belirtiliyor. Sonra da bu gerçeklere gönül kapısını açmayan inkârcıların derin bir gaflet içinde bulundukları haber verilerek refah içinde yüzen şımarıkları, ilâhî sünnet gereği bir gün azâbın gelip yakalayacağı hatırlatılıyor. Âhirette onların durmadan sızlanıp hep yardım bekleyecekleri konu edilerek, o âlemden uyarıcı ve yönlendirici birkaç tablo sergileniyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ
رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾
وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ
﴿٦٠﴾ أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾
وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ
دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ
إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ ﴿٦٥﴾
قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ ﴿٦٦﴾
مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ
مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ
مُنْكِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ
لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ
السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ

ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ
خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾
وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾
وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ
وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ
إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

M E Â L İ :

57— Doğrusu onlar ki Rablarından derin bir saygı ile korkup titrerler;

58— Onlar ki Rablerinin âyetlerine inanırlar;

59— Onlar ki, Rablerine ortak koşmazlar;

60— Onlar ki kendilerine verilen (nîmetler)den (Allah yolunda muhtaçlara) verirler ve Rablarına mutlaka dönecekleri(ni bildikleri) için kalpleri ürperir;

61— İşte onlar hayırlı işlerde yarışırlar ve bunun için öne geçerler.

62— Herkese ancak gücü ve imkânı nisbetinde teklifte bulunuruz. Yanımızdaki kitap hakkı söyler ve onlar haksızlığa uğramazlar.

63— Ne var ki, onların (o inkârcı sapıkların) kalpleri bundan bilgisizlik ve dalgınlık içindedir; onların bundan başka işleyip durdukları birtakım işleri daha vardır (ki onunla oyalanıp ömür tüketirler).

64— Ne vakit ki, refah içinde yüzen ileri gelenlerini azâp ile yakalarız, o zaman sızlanıp yardıma çağırırlar.

65— Bugün sızlanıp yardıma çağırmayın; şüphesiz ki siz bizden yar-

dım göremiyeceksiniz.

66-67— Âyetlerimiz cidden size okunuyordu, ama siz onu onurunuza, gururunuza yediremiyerek geceleyin yakışıksız sözler söyleyerek ökçeleriniz üzerine gerisin geri dönüyordunuz.

68— (İnen) sözü iyice düşünüp üzerinde durmuyorlar mı, yoksa kendilerine ilk atalarına gelmeyen şeyler mi gelmiştir?

69— Yoksa peygamberlerini tanımadılar mı ki, onu inkâr ediyorlar?!

70— Yoksa o peygamberlerde bir cinnet mi var diyorlar?! Hayır, O, onlara hak ile gelmiştir; ama onların çoğu haktan hoşlanmıyorlar.

71— Eğer Hak, onların heveslerine uymuş olsaydı elbette göklerle yer ve ikisinde bulunanlar (düzeni bozulup) alt-üst olurdu. Hayır, biz onlara anılmalarını (sağlayanı) getirdik; ama onlar bu (şerefle) anılmalarını (sağlayan Kur'ân'dan) yüzçeviriyorlar.

72— Yoksa (ey Muhammed!) sen onlardan bir haraç mı istiyorsun? Rabbin vereceği ücret (çok daha) hayırlıdır; O, rızık verenlerin de hayırlısıdır.

73— Ve şüphesiz ki sen onları dosdoğru bir yola çağırırsın.

74— Gerçekten o Âhiret'e inanmayanlar (çağırdığın o) doğru yoldan sapmaktadırlar.

75— Eğer biz onlara merhamet edip de üzerlerine çöken sıkıntıyı kaldırıversek, yine de azgınlıklarında inât edip bocalar dururlar.

76— And olsun ki biz onları azâp ile yakalayıvermiştik de (buna rağmen) yine Rablarına boyun eğmemiş, yalvarıp yakarmamışlardı.

77— Sonunda üzerlerine şiddetli bir azâp kapısı açtığımızda, ansızın şaşırıverdiler de ümitsizliğe kapıldılar.

İNİŞ SEBEBİ

Kureyş müşriklerinin ölçü tanımaz saldırıları ve ekonomik ablukaları sürüp devam ederken, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Yusuf Peygamber zamanında Mısırlı'ların başına gelen kıtlığın bir benzerinin bu müşriklerin başına gelmesini diledi. Çok geçmeden kuraklık ve arkasından müthiş kıtlık başgösterdi. Mekkeli'ler bunalıp kaldılar. Yiyecek adına bir şey bulamadılar. Bunun üzerine Mekke'nin ileri gelen liderlerinden Ebû Süfyân kalkıp Peygamber (A.S.) Efendimiz'e gelerek şöyle ricada bulundu: «Al-

lah için, merhametten yana senden istekte bulunuyorum: Sen değil misin, «Ben âlemlere rahmet olarak gönderildim» diyen?» Peygamber (A.S.) Efendimiz ona: «Evet öyledir» diye cevap verdi. Ebû Süfyân anlatmak istediğine şöyle devam etti: «Doğrusu Kureyş kabilesi deve derisinden yapılan kayışları ve ortalıktaki kemikleri yemeğe başladılar. Başlarına gelen sıkıntı ve zararı nasıl anlatayım. Allah'a duâ et de üzerimizden bu dert ve sıkıntıyı kaldırsın.» Peygamber (A.S.) Efendimiz duâ etti. Allah Onun duâsını kabul buyurup kıtlık ve sıkıntıyı onlardan kaldırdı. O sebeple 74 ve 75. âyetler indi. (1)

İLGİLİ HADÎS

Hz. Aişe (R.A.) anlatıyor :

«Peygamber (A.S.) Efendimize sordum, dedim ki :

— Onlar ki kendilerine verilen (nîmetler)den (Allah yolunda muhtaçlara) verirler ve Rablarına mutlaka döneceklerl(ni bildikleri) için kalpleri ürperir, meâlindeki âyette geçen kimseler içki içenler, zina edenler ve hırsızlık yapanlar mıdır?

Cevap verdi :

— Hayır Sıddîk'ın kızı! Onlar oruç tutarlar, sadaka verirler ve sonra da kendllerinden kabul olunmaz diye korkup endişelenirler. İşte bunun için öne geçenler.» (2)

HAYIRLI İŞLERDE YARIŞANLAR

Kur'ân-ı Kerîm, İslâm'ın karşısında hasmane tavır alıp inkâr ve ahlâksızlıkta ısrar edenlerin tutumunu, gelip geçen milletlerin bu husustaki tutumlarına benzeterek küfür ve nankörlük çıkmazında bocalayan toplum ve milletleri uyarıyor; bu yüzden önceki milletlerin başına gelen felâketi ibretli misal olarak veriyor ve bu tabloyla Kitap Ehli'ni uyarıyor. Sonra da kendilerini böyle bir çıkmazdan uzak tutup Hakk'a gönül veren bahtiyarların örnek davranışlarını ve beş ayrı özelliklerini gözler önüne seriyor. Şöyle ki :

1— (إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ) «Doğrusu onlar ki Rablarından de-

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/309
(2) Sünen-i Tirmizî : Aişe (R.A.)dan

rin bir saygı ile korkup titrerler..»

2— (وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ) «Onlar ki Rablerinin âyetlerine inanırlar..»

3— (وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ) «Onlar ki Rablerine ortak koşmazlar..»

4— (وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا ..) «Onlar ki kendilerine verilen (nîmetler)den (Allah yolunda muhtaçlara) verirler..»

5— (وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ..) «Ve Rablerine mutlaka dönecekleri(ni bildikleri) için kalpleri ürperir..»

Birinci sıfat: Köklü bir imânın ve kalpte bıraktığı derin tesirin belirtisidir. Bütünüyle Allah sevgisini ve korkusunu yansıtır. Zira sağlam bir imân, kulluğun temelini oluşturur. O bakımdan bu düzeyde olanlar namaz kılarken huşû' içinde edep ve saygının kurallarına bağlı kalarak arz-ı ubudiyette bulunurlar.

İkinci sıfat : Allah tarafından gönderilen bütün hükümlere, esas ve prensiplere, şüpheye yer vermeksizin inanıp bağlanmayı, bağlanıp uygulamayı ilhâm eder. Bu durumda olanlar, kendi basit mantıklarına göre bir değerlendirme yapmaktan kaçınırlar, hattâ buna lüzum bile hissetmezler. Ancak ilâhî hükmün hikmetini öğrenmeye çalışırlar da bu konuda mesafe aldıkça imân ve irfanlarını artırırlar.

Üçüncü sıfat : Sözünü ettiğimiz köklü imân ve irfanın tabii sonucunu yansıtır.. Öyle ki, varlık âleminin her parçasında Cenâb-ı Hakk'ın «mutlak kudret»inin izini ve eserini görürler ve bu mazhariyet havasında «Allah birdir, eşi, ortağı, dengi ve benzeri yoktur» derler. Aynı zamanda ârız olan her vesvese ve şüpheyi vakit kaybetmeden Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh ederek giderirler.

Dördüncü sıfat : Kulun imân ve irfanındaki sadakatinin açık belirtisini gösterir. Allah'ın verdiği nîmetlerden, O'nun dinini ayakta tutmak, O'nun hoşnutluğuna erişmek için muhtaçlara yardımda bulunmak maksadıyla zekât ve sadaka, keffaret ve adak gibi vecibeleri yerine getirirler. Böylece imân ile amel-i sâlihi birleştirip bütünleştirirler.

Beşinci sıfat : İmân temeli üzerinde sâlih amellerde bulunarak sadakatini ortaya koyan mü'minlerin sorumluluklarını bütün incelik ve duyar-

lığıyla kalp ve kafalara işler. Böylece mü'min Allah'a dönülecek günü, hesabı ve verilecek ilâhî hükmün şaşmazlığını bilerek hayatını düzene sokar.

Mesele sadece bu ölçüde de kalmaz; imânın verdiği aşk ve heyecan, zevk ve irfan onları hayırlı işlerde koşmaya, yarışmaya sevkeder.

İşte iyilikte, ahlâk ve fazîlette, hayır ve yararlılıkta öne geçenler bunlardır. Her iki hayatta da ilâhî iltifata lâyık görülenler de yine bunlardır.

Son peygamber Hz. Muhammed (A.S.), insanlığa bu irfan ve fazîletlerin kapılarını ardına kadar açmış ve bütün milletleri bu kapıya dâvet etmiştir. Ona ümmet olmamak, her türlü iyilik, fazîlet, hayırhahlık, güzel ahlâk ve haklara saygılı olmayı reddetmek demektir. Çünkü gerçek ve kalıcı iyilik, imân ve sâlih amelle birleşip insanlığa yönelenidir.

TEKLİFLER İNSAN GÜCÜNÜN KALDIRABİLECEĞİ ÖLÇÜDEDİR

(وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ..) **«Herkese ancak gücü ve imkânı nisbetinde teklîfte bulunuruz..»**

Son dinin ve onun peygamberi Hz. Muhammed'in (A.S.) sunduğu «Allah'a dosdoğru kulluk» plânı, insanın gönül hoşnutluğuyla taşıyabileceği ölçü ve orandadır. Hepsi de onun bedenine ve ruhuna âfiyet kazandıracak niteliktedir.

İmân ve sâlih amel, insan hayatını berbat edip verimsiz, yararsız hale getiren boş ve anlamsız teklîfler olmaktan çok uzaktır. Aynı zamanda insan ömrünün her dakikasını değerlendirecek özellik ve muhtevadadır. Öyle ki : İlâhî teklîfte haksızlık yok, hakkı tanıtmak vardır. Zorluk yok kolaylık söz konusudur. Sıkıntı ve ümitsizlik yok, ferahlık ve mânevî boşluğu dolduracak ümit vardır. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu gerçeği şöyle yansıtmaktadır :

«Şüphesiz din kolaylıktır. Hiç kimse dinde (daha iyi amelde bulunayım, daha fazlasını yapayım diye) kendini zorlamayagörsün, mutlaka (o yorulup kalır, ama) din ona üstün gelir.

Öyle ise, ortalama gidin. (Gerektiği şekilde amel edemediğiniz zaman, Allah'ın buyruklarını yerine getirmede) yakınlık sağlayın ve bu durumda size müjdeler olsun. Sonra da (yola çıkarken) sabah-akşam seferlerinden, biraz da gece yürüyüşlerinden (kısıp) yardım sağlayın (da kendinizi yor-

mayın).» (1)

«Din ve dindarlığın Allah yanında en çok sevileni, bâtıldan uzak, bütünüyle hakka yönelmiş olan koskolay olanıdır.» (2)

«Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ve bıkkınlık vermeyin.» (3)

Anlaşıldığı gibi, dinde her emir ve yasak, her esas ve prensip insanı denge ve düzende tutacak, ruhu arındıracak, vicdanı geliştirecek, kalbe yatışkanlık kazandıracak, hayvanî duyguları meşru sınırlar içine alacak, insanî duyguları harekete geçirecek özelliktedir.

KİTAP ANCAK HAKKI SÖYLER

(وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ..) «Yanımızdaki kitap hakkı söyler ve onlar haksızlığa uğramazlar..»

Hakkı söyleyen kitap'tan maksat nedir? Bu hususta üç ayrı yorum getirilmiştir :

a) Amelleri yazan kâtip meleklerin hazırladıkları defterler.

b) Allah'ın ezelde tecelli eden ilmiyle, olup bitenlerin tesbit edilerek yazıldığı Levh-i Mahfuz.

c) Beşer hayatını tanzime yönelik Kur'ân-ı Kerîm.

Bu üç kitabın hepsi de ancak doğruyu yazar ve gerçeği yansıtır. Melekler günah işlemezler, onların hılkat defterinde bencillik, ihtiras, nefis ve benzeri sıfat ve duygular yoktur. Ancak Cenâb-ı Hakk'a ibâdet ederler ve emrolundukları hususları kusursuz yerine getirirler. O bakımdan onların tesbit edip yazdıklarında hiç şüphe yoktur.

Levh-i Mahfuz, ilâhî ilimle hazırlanmıştır. Allah'ın ilmi yanılmayacağına göre, orada herhangi bir yanlışlığın olması söz konusu değildir.

Kur'ân-ı Kerîm ise, Allah sözüdür. Cibrîl-i Emîn vasıtasıyla indirilmiştir. İndirildiği gibi, hem lâfzı, hem mânası Resûlüllah'ın (A.S.) kalbine nakşedilmiş ve nakşedildiği gibi yazılmış, yazıldığı gibi ezberlenmiştir. O bakımdan Kur'ân'da yer alan tehditler ve müjdeler bütünüyle adâlet ölçülerine göredir. Âhirette hiç kimse haksızlığa uğramaz ve hiç kimse mağdur edilmez. Herkes dünyada işlediğinin ancak karşılığını görür.

(1) Buharî/imân: 29- Nesâî/imân: 28- Ahmed: 5/69
(2) Buharî/imân: 29- Tirmizî/menakıb: 32, 64- Ahmed: 1/236
(3) Buharî/mağazî : 60, ahkâm: 22- Dâremî/mukaddeme: 24

Kitabın hak ile konuşması: Bütünüyle adâleti, doğruyu, iyiyi, yararlı olanı yansıtması ve zararlı olan şeylerden kaçınmayı telkîn ve tavsiye etmesi ile yorumlanabilir.

İNKÂRCILAR BİLGİSİZLİK VE GAFLET İÇİNDEDİRLER

(بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا ..) «Ne var ki, onların (o inkârcı sapıkların) kalpleri bundan bilgisizlik ve dalgınlık içindedir..»

Cenâb-ı Hak, hayırlı kişilerin beş önemli özelliğini açıkladıktan sonra inkârcı gâfillerin beş sıfatını sıralayarak uyarıcı, aydınlatıcı ve yönlendirici mahiyette bir kıstas ortaya koymaktadır. Şöyle ki :

1— Allah ve hak din hakkında bilgisizlik ve gaflet içindedirler.

2— Maddeyi amaç seçip haktan yüz çevirmişlerdir.

3— Refah ve bolluğun verdiği geçici mutluluğun şaşkınlığı ve şımarıklığıyla kalp ve kafaları meşguldür.

4— İlâhî sözler üzerinde durup düşünmezler, kafa yormazlar. Önyargının esiridirler.

5— Hz. Muhammed'in (A.S.) seçkin ve yüksek şahsiyetini pek bilmezler ve tanımazlar.

Bu beş sıfatın doğurduğu ruhî maraz sebebiyle inkârcı maddeciler akşam olup biraraya geldiklerinde, Allah, din, peygamber, mü'min, din âlimi ve ibâdet aleyhinde bulunup çok yakışıksız sözler sarfederler. 66. âyetle bilhassa bu sonuca dikkatler çekiliyor.

Cenâb-ı Hak hidâyet vermiyecek olursa, onlardaki bu derunî marazın tedavisi çok zordur. Nitekim 70. âyetle bu hususa işâret ediliyor.

İnkârcı şımarıkların dünyadaki bu tutum ve davranışlarına karşılık âhirette verilecek ceza da o nisbette değişik ve üzücüdür. İlgili âyetlerle sözü edilen cezanın beş safhası şöyle sıralanmaktadır:

a) İleri gelen şımarık inkârcıları azâp yakalayınca, sızlanmaya başlarlar.

b) Onlara : «Bugün sızlanmanızın, yardım beklemenizin hiçbir faydası yoktur» denilecek ve bu onların sızlanmalarını tam bir ümitsizliğe çevirecektir.

c) Sonra da onlara şu husus hatırlatılacak: «Âyetlerimiz size okunu-

yordu, ama siz onu onurunuza, gururunuza yediremiyordunuz da ökçeniz üzerine gerisin geri dönüyordunuz.» Bu hatırlatma da onlara, bütün fırsatları elden kaçırdıklarının bir başka delili olarak ortaya konacak ve verilen azâbın âdil olduğu gösterilecektir.

d) Arkasından bir diğer husus daha onlara hatırlatılacak: «Geceleyin yakışıksız sözler söyleyerek ökçeniz üzerine gerisin geri dönüyordunuz.» Kalplerinizdeki karanlık sizi ileriye değil, hep geriye çekip haktan uzaklaştırdı. Ondan uzaklaşınca da bâtılın karanlığına gömülüp gittiniz. İşte bugünkü elim ve hazîn durumunuz, o karanlığın tabii neticesidir.

e) Size ve âlemlere rahmet olarak gönderilen ve Allah'ın son mesajını teblîğ ile görevli bulunan Hz. Muhammed'de (A.S.) cinnet mi var diyordunuz. Oysa cinnet ve şaşkınlık sizin benliğinizi sarmıştı; bundan haberiniz yoktu. Bugün, dünya hayatında aklını imânıyla birleştirip doğru yolu seçenlerde cinnet olmadığını görüyorsunuz.

HAK, KİMSELERİN HEVESİNE UYMAZ

(وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ..) **«Eğer Hak onların heveslerine uymuş olsaydı, elbette göklerle yer ve ikisinde bulunanlar (düzeni bozulup) alt-üst olurdu..»**

Âyette geçen «hak» sözü iki yoruma imkân vermektedir. Birincisi: Cenâb-ı Hakk'ın, ikincisi: Kur'ân'ın kasdedildiğine yöneliktir. Birinci yoruma göre, âyet şöyle manalandırılır: Eğer Cenâb-ı Hak, kâinatı belli plân ve proğrama göre kurduktan, denge ve düzeni sağladıktan sonra inkârcı gâfillerin, sapık müşriklerin arzu ve heveslerine uysaydı, ne yerle gök kalır, ne de düzen ve denge devam ederdi. İkinci yoruma göre ise, âyet şöyle manalandırılabilir: Eğer indirilen Kur'ân müşriklerin arzuları ve hevesleri istikametinde tertiplenip indirilseydi, bu her yönüyle kâinat düzenine ters düşer, Kur'ân-ı Kerîm kâinatın plân ve proğramını yansıtmaz, insanlık için kurtarıcı bir reçete olmaktan çok uzak kalırdı. O takdirde de indirilmesinin amaç ve hikmeti olmaz, Allah'ın abes ile iştiğal ettiği sonucu ortaya çıkardı. Oysa Cenâb-ı Hak mutlak ilim ve hikmet sâhibidir. Hiçbir şeyi boş ve anlamsız yaratmadığı gibi, kâinatı da rastgele var kılmamış, şaşmayan kanunlara, değişmeyen plânlara bağlamıştır. O bakımdan ilâhî düzen kimselere uymaz, sünnetullah başkalarının hevesine göre tecelli etmez; ama herkes o düzene uymak, sünnetullahla uyum sağlamak zorundadır.

Mekkeli müşriklerin bir diğer gaflet ve şaşkınlığı da şöyledir: Cenâb-ı Hak, hem son peygamberi Mekke'den seçip görevlendirdi, hem de son mesajı olan Kur'ân'ı Arapça olarak indirdi. Aynı zamanda o bölge halkına bu kitapta yer verilerek isimlerinin kıyâmete kadar anılmasına sebep kıldı. Şüphesiz düşünebilen, aklını kullanıp ilerisini görebilenler için bu çok büyük bir lûtuf ve şereftir. Ne yazık ki, o günkü müşrikler ve özellikle Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenleri bu gerçeği anlayamadılar; kalplerini açıp ona koşacakları yerde, ondan yüz çevirdiler. 71. âyetle bilhassa bu incelik üzerinde durulmakta ve yaşamakta olan Araplar uyarılmaktadır.

İNKÂRCININ MANTIĞI

Maddeci inkârcının mantığı, çok ters ve yanıltıcıdır. Zira onlara göre, kâinatta bir düzen varsa, bu tesadüflerin biraraya gelmesinin tabii neticesidir. Aslında düzeni de, düşünceyi de madde doğurmaktadır.

Böylece inkârcılar bu iddiadan hareketle fizikötesi diye bir kavram kabul etmezler. Oysa onların bu hatalı veya ters mantıkları isabetli olsaydı, tesadüflerin oluşturduğu düzenin milyar seneler devam etmesi mümkün olur muydu? Onu oluşturup düzene sokan ve devamını sağlayan yüce kudret olmamış olsaydı, başka başka tesadüfler neden bu düzeni değiştirememekte, neden bir fazlalık veya noksanlık doğuramamaktadır? Neden her şey belli bir amaca yönelmiş, yüklendiği proğramı şaşmadan, aksatmadan yerine getirmektedir? Tesadüfün bundaki payı ve tesiri ne olabilir? Hem neden eşyanın hiç biri başıboş ve amaçsız değildir? Eğer ortada nâzım rol oynayan tesadüfler ise, başıboşluk, gayesizlik onun tabii sonucu olmaz mı?

İşte Kur'ân bu hassas noktaya dokunuyor ve onların iddia ettiği gibi birtakım varsayımların yerinin olmadığına dikkatleri çekiyor ve şöyle noktalıyor : **«Eğer hak onların heveslerine uymuş olsaydı, (yani işi tesadüflere bıraksaydı) elbette göklerle yer ve ikisinde bulunanlar alt-üst olurdu.»**

Böylece «hak» kavramı her türlü tesadüfü, başıboşluğu, plânsızlığı, proğramsızlığı reddetmekte ve beşer aklını mutlak düzende hâkim olan kudrete çevirmektedir.

KİMSEDEN HARAÇ DA İSTENMİYOR

(أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ) **«Yoksa (ey Muhammed!) sen onlardan bir haraç mı istiyorsun? Rabbin vereceği ücret (çok daha) ha-**

yırlıdır. O, rızık verenlerin de hayırlısıdır.»

İnsana yakışan, ilâhî hoşnutluk doğrultusunda kimselerden bir ücret istemeden, beklemeden seviyeli hizmetlerde bulunmaktır. Şüphesiz ki kişinin bu düzeye gelebilmesinin birtakım şartları vardır: Önce sağlam imâna sahip olma, nefis ve İblîs'i altetme, dünyaya getirilişin hikmetini anlama gelir.

Başta Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz olmak üzere bütün peygamberler bu fazîlet çizgisinden bir milimetre olsun ayrılmamışlardır. Ne yazık ki, gerek dünün Mekkeli sapık müşrikleri, gerekse günümüzün materyalist şaşkınları konuya bu açıdan eğilmemişler ve Hz. Muhammed'in (A.S.) kişisel ihtirası uğruna böyle bir macera veya mücadeleye atıldığını iddia ederek hem kendilerini, hem kendilerine uyanları yanlış yoldan bir çıkmaza sokmuşlardır.

Böylesine sakat, gerçek dışı bir tutum ve anlayışın birtakım nedenlerinin bulunduğunu unutmamak gerekir. Onları şöyle özetliyebiliriz:

a) Onlara göre, tek değer ölçüsü paradır. Hiç kimse böyle bir değeri dikkate almadan yola çıkmaz.

b) Madde ve kimine göre düşünce esastır. Bu iki felsefî görüş de insanı kutsal değerlerin tamamından, ahlâk ve fazîlet ölçülerinden uzaklaştıracağından, ortada sadece maddî menfaat ve kişisel çıkar kalır.

c) Yine onlara göre, Allah ve din kavramları, korku neticesi ortaya çıkmış ve birtakım açıkgözler halkın bu temayül ve zaafından yararlanmışlardır.

Böylece para ve maddeyi ön plânda tutup başka bir değer ölçü ve kıstası tanımayan inkârcıları hidâyet çizgisine getirmek ve fazîlet mücadelesi veren büyük mürşitleri onlara kabul ettirmek hayli zordur.

72 ve 73. âyetlerle bilhassa inkârcı maddecilerin sağduyudan uzak tutumları kınanıyor ve gereken ilâhî uyarılar yapılıyor.

FELÂKET KISMEN UYARICI OLUR

(وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ) **«Eğer biz onlara merhamet edip de üzerlerine çöken sıkıntıyı kaldırıversek, yine de azgınlıklarında inat edip bocalar dururlar.»**

İnkârcıların başına büyük felâket gelince, inkârda bir duraklama devresine girerler. Felâket kalkınca inkâr ibresi yine eski yerine döner. Zira

kişinin beyni küfür ve madde ile iyice yıkanınca, yıkılması çok zor önyargı oluşturur. Böylece elektronlar atom çekirdeğinin etrafında durmadan dinlenmeden döndüğü gibi, onlar da inkâr çekirdeğinin çevresinde döner dururlar.

Nitekim Mekkeli putperestleri ne kıtlığın sıkıntı ve üzüntüsü, ne de Bedir Savaşı uslandırabilmişti. Cenâb-ı Hak ilgili 76 ve 77. âyetlerle onların o günkü katı tutumlarını tasvîr ederek şöyle buyurmaktadır:

«And olsun ki biz onları azap ile yakalayıvermiştik de (buna rağmen) yine Rablarına boyun eğmemiş, yalvarıp yakarmamışlardı. Sonunda üzerlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımızda, ansızın şaşırıverdiler de ümitsizliğe kapıldılar.»

Putperestlerin bu elim sonucu özetlenirken, yaşamakta olan inkârcı maddecilerin gözleri önüne ibret ve öğüt alınacak tarihî bir tablo konuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Rablarından derin saygı ile korkan mü'minlerin bazı vasıflarına yer verildi. Sonra da dinî teklîflerin beşer takatıyla orantılı olduğuna dikkatler çekildi. Arkasından bu gerçekleri idrâk edemiyen ve her şeye rağmen inkâr ve ahlâksızlıkta ısrar eden şaşkınların derin bir gaflet içinde bulundukları konu edilerek hayatını böylesine bir hiç uğruna harcayanların âhirette uğratılacakları elim sonuç ibretli bir tablo halinde ortaya konuldu. Böylece yaşamakta olan maddeciler bir kere daha uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, her biri ilâhî damgayı taşıyan birer belge olarak kulak, göz ve gönül üzerinde duruluyor. Sonra da yeryüzüne getirilip belli bir plâna göre yayıldığımıza dikkatler çekilerek Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden ve akla ışık tutan bazı fiziksel kanunlara parmak basılıyor. Arkasından kâinat düzeninde yer alan sistemlerin kim tarafından yaratıldığı birer soru şekline sokuluyor ve cevabı eklenerek putperestler uyarılıyor.

——oOo——

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ الَّذِي
ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي
وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾
بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا
تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ
وَآبَاؤُنَا هَٰذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾
قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ
قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ
الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ
مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ
إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾
بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

M E Â L İ :

78— O ki size kulağı, gözleri, gönülleri yarattı; ne de az şükrediyorsunuz!.

79— O ki sizi yeryüzünde yaratıp yaydı ve ancak (dirilip) O'nun huzurunda biraraya getirileceksiniz.

80— O ki diriltir ve öldürür; gece ile gündüzün değişip durması, O'nun (koyduğu şaşmayan kanunlar) iledir. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?

81— Bilâkls öncekilerin dedikleri gibi dediler:

82— «Biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman diriltilip kaldırılacak mıyız?

83— And olsun ki, biz de, bundan önce babalarımız da bununla va'dolunmuş (tehdîd edilmiş)tik. Bu öncekilerin masallarından başkası değildir» dediler.

84— De ki : «Yerküre ve içinde olanlar kime aittir? Eğer biliyorsanız (haydi cevap verin).»

85— «Allah'a aittir» diyecekler. De ki : «Artık iyice düşünmez misiniz?»

86— De ki : «Yedi göğün ve o büyük Arş'ın Rabbı kimdir?»

87— «Allah'tır» diyecekler. De ki : «O halde (O'ndan korkup inkâr ve sapıklıktan) sakınmaz mısınız?»

88— De ki : «Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin mülkü ve tasarrufu kimin elindedir? O, güven verip korur, kendisi korunmaya muhtaç değildir.»

89— «Allah'ın elindedir» diyecekler. De ki : «O halde nasıl nereden büyüleniyorsunuz?!»

90— Evet, biz onlara hakkı (doğruyu ve gerçeği) getirdik ve onlar cidden yalancıdırlar.

ALLAH'IN VARLIĞINA AKLÎ DELİLLER

(وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ) «O ki size kulağı, gözleri, gönülleri yaratıp verdi; ne de az şükrediyorsunuz!»

Cenâb-ı Hak, mü'minle kâfirin belirgin özelliklerini açıklayıp her birine inanç ve amelinin karşılığını noksansız vereceğine; ölmeden dönüş yapanları affedeceğine değindikten ve böylece vicdana ve sağduyuya seslendikten sonra, kendi varlığına, birliğine ve kudretinin her şeyin üs-

tünde hükümran bulunduğuna delâlet eden aklî delilleri sıralamaktadır.

Kulak, göz ve gönül : Üç büyük nîmet. Kulak ile göz kalbin ve beynin iki alıcı antenidir. Beynin çalışması, eşyayı idrâk etmesi ancak duyularla mümkündür. Beyin ile kalbi bir an için insandan çekip alın, geriye şuursuz et, kemik ve sinir yığını kalır. O iki alıcı anten olan kulak ile gözü çekip alın, beynin çalışma düzeni bozulur ve dış âlemle irtibatı kesilir, arzulanan sonucu veremez olur.

Günümüzde teknik alanda geliştirilip insanların hizmetine sunulan bilgisayarların en gelişmişi bile beynin karşısında çok basit kalır. Ama unutmamak gerekir ki, bir bilgisayar kendiliğinden ve tesadüflerin peşpeşe gelmesiyle hiçbir zaman vücut bulmaz. Onun çok üstünde kıyas kabul etmez bir mükemmellikte olan insan beyninin kendiliğinden veya tesadüflerin biraraya gelmesi neticesinde oluştuğunu söyleyebilir miyiz? Milyarlarca eşyanın rengini, şeklini, sesini ve diğer özelliklerini kendinde arşivleyip muhafaza etmesi neyi ifade ediyor veya bize neyi hatırlatıyor? O milyon ve milyarlarca eşyadan birini aklımıza getirmek istediğimizde beyin otomatikman harekete geçiyor salise denilecek kadar kısa bir zaman parçası içinde onu arşivden alıp gözlerimizin önüne koyuyor.

İşte kulak, göz ve gönül, diğer bir tabirle kalp ve beyin bütün özellikleriyle ve erişilmez hizmetleriyle insan aklına seslenerek : «Bizi yaratan o çok yüce kudret elbette ki birdir, öncesiz ve sonrasızdır; gücü her şeye yeter. Bizler sadece O'nun kudret damgasını taşımakta ve yine o kudretin tecellisiyle hizmet etmekteyiz. Ne de az şükrediyorsunuz!» şeklinde fısıldıyorlar.

Vücudun idare merkezi olan beyin ile ruh arasındaki ilgi, elektronik bir cihazla elektrik akımı arasındaki irtibata benzerlik arzeder. Bu da ruhun esrarengiz gücünü, beynin de mükemmel bir plâna göre düzenlendiğini gösterir.

Beynin diğer birkaç özelliğini de dikkate alırsak, bizi daha çok o yegâne yaratıcı olan Cenâb-ı Hakk'a yaklaştırır. Şöyle ki :

a) Beyin bütün hareketlerimizi düzenler.

b) İşler ve davranışlar için ruhumuzdan aldığı direktifle emir verir.

c) Beyin 10-20 milyon kadar sinir hücresinden meydana gelmiş benzersiz bir cihazdır. O bakımdan bütün duyularımız sinirler yoluyla beyinde toplanır.

d) Beyin akıl, düşünce, belleme, istem, duyma, kavrama gibi çeşitli zihin faaliyetlerinin merkezidir.

Böylesine sistemli, düzenli, uyumlu proğramlanan bir cihazın elbette bir yapıp yakıştıranı, düzenleyip ortaya koyanı vardır. O da Kur'ân'ın beyânıyla, Cenâb-ı Hak'tır.

DİRİLTİP YERYÜZÜNE YAYAN O'DUR

(وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ) **«O ki sizi yeryüzünde yaratıp yaydı ve ancak (dirilip) O'nun huzurunda biraraya getirileceksiniz.»**

İnsan yaratılmadan önce, onun yaşayabileceği bir dünya yaratılıp hazırlanmıştır. Öyle ki, önce dünya birçok jeolojik dönemler geçirmiş, yeraltı ve yerüstü kaynakları hazırlanmış, sonra bitkiler ve hayvanlar yaratılmıştır. Arkasından ilk insan Adem (A.S.) yaratılarak hazır bir sofra anlamında olan yeryüzüne indirilmiştir.

İnsanın çoğalıp yeryüzüne yayılması ise, ayrı bir araştırma konusudur. Önceleri tek parça halinde olan kara parçasının bölünmesiyle kıtaların meydana geldiğini isbatlayan hayli bilimsel araştırmalar ve tesbitler vardır. Plânlayıcı ve düzenleyici olan Allah (c.c.), insanlar biraz çoğalıp o tek kara parçası üzerinde hayatlarını sürdürmeye çalışırlarken, onu bölüp ayırdı, bugünkü kıtaları meydana getirdi. Böylece her kıta üzerine rastlayan insan topluluğu o kıta üzerinde yerleşip kaldı. Gerçi Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları komşu olduklarından birinden diğerine göç kolay olmuştur. Ama Amerika ve Avusturalya kıtalarına göç edildiği düşünülemez. Asya kıtası her ne kadar medeniyetin beşiği sayılırsa da, bu medeniyetin binlerce yıl önce Amerika ve Avusturalya'yı keşfedecek teknik imkânlara sâhip olmadığı kesindir.

İlgili âyetle araştırıcılara ipucu veriliyor: İnsanları yaratıp yeryüzüne yayanın ve böylece dünyadaki kara parçalarını boş ve muattal bırakmayanın Allah olduğu hatırlatılıyor. Sonra da kıtalar üzerine yayılan insanların ancak âhirette Allah'ın huzurunda toplanıp biraraya gelmelerinin mümkün olduğu ayrıca belirtiliyor.

GECE İLE GÜNDÜZÜN DEĞİŞMESİ

DİRİLME İLE ÖLMENİN BİRBİRİNİ TAMAMLAMASI

(وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ) **«O ki diriltir ve öldürür. Gece ile gündüzün değişip durması, O'nun (koyduğu şaşmayan kanunlar) iledir. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?»**

İlgili âyetle, gece ile gündüzün değişmesi belirtilirken, akla ışık tutularak ana fikir veriliyor; değişmenin sebep ve hikmeti üzerinde araştırma yapmamız bize bırakılıyor. Zaten ilâhî metotlardan biri de, insan aklını iyice harekete geçirmek ve önemli konularda hareket noktasını belirlemek için temel bilgi vermektir. Çünkü Kur'ân ne bir fizik, ne de astronomi kitabıdır. O bütünüyle insan hayatının her bölüm ve safhasıyla içiçe olan ve her iki hayatı bütün hikmet ve amaçlarıyla tanıtan Allah'ın son mesajıdır. Verdiği ana fikirler, temel bilgiler, ilâhî olduğunun bir başka delil ve belgeleridir. Onları bu açıdan değerlendirdiğimiz nisbette gerçeğe yönelmiş oluruz.

Burada bir de çok ince, fakat kapalı bir benzetme söz konusudur: Gece ile gündüzün birbirini izleyip değişmesine, hayat ile ölümün birbirini izlemesi benzetiliyor. Böylece ölümden sonra mutlaka ikinci hayata kalkılacağına işâret ediliyor. Bu durumda aklımızı iyice kullanmamız gerekmektedir.

ÖLÜP, TOPRAĞA DÖNÜŞTÜKTEN SONRA DİRİLMEK

(قَالُوٓا اَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا اَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ) **«Biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman diriltilip kaldırılacak mıyız?» dediler.»**

Cahiliye devri putperest müşrikler; hayatı, doğup büyüme, yeyip içme, evlenip çoğalma ve sonra da ölüp yok olma şeklinde anlıyorlardı. Çünkü bilgileri, kültürleri bu sınırın ötesine uzanamıyor, fasit bir daire içinde dönüp dolaşıyordu. Kur'ân-ı Kerîm hem onların, hem de her çağda yaşamakta olan inkârcıların akıllarını ve idrâklerini harekete geçirmeye yönelik belgeler ortaya koyuyor. Konuya bilimsel açıdan yaklaşmalarına imkân ve malzeme veriyor.

Günümüzdeki materyalistlere gelince, inkâr konusunda putperest müşriklerle ortak noktaları olmakla beraber, Allah'ı inkâr hususunda felsefî yollardan hareketle konuya bilimsel bir renk vermeleriyle, onlardan ayrılırlar. Materyalistlere göre, insan tesadüflerin oluşturduğu bir canlıdır. Madde temel esastır, aynı zamanda düşüncenin yaratıcısıdır. Onlar bu açıdan hareketle her türlü varlığın temel formlarının zaman ve mekân olduğunu kabul ederler. Onlara göre, zaman dışı bir varlık ne kadar saçma ise, mekân dışı bir varlık da o kadar saçmadır.

Böylece zaman ve mekân dışı kabul edilen Allah'ı inkâr ederler ve âhiret diye bir ikinci hayatın söz konusu olamıyacağını savunarak hayatta her şeyin zıddına dönüşeceğini delil olarak gösterirler.

Görüldüğü gibi, dünün inkârcı şaşkını bilgisizliğinin kurbanı; bugünün inkârcı materyalisti sosyalist felsefenin kurbanı olmuştur.

TAKRİRÎ SORULAR

(قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيهَٓا اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) **«De ki : Yerküre ve içinde olanlar kime aittir? Eğer biliyorsanız (haydi cevap verln).»**

Cenâb-ı Hak insan aklına malzeme ve ipucu olacak belgeleri ortaya koyduktan sonra, başka türlü bir cevabın hiçbir zaman aklî ve ilmî olamıyacağına dikkatleri çekmek için inkârcılara takriri mahiyette üç soru yöneltiyor :

1— Yerküre ve içinde olanlar kime aittir? Yani bunlar kimin eseridir; plân ve proğramı, düzen ve dengeyi sağlayan kimdir? Artık iyice düşünmez misiniz?

2— Yedi göğün ve o büyük Arş'ın Rabbı kimdir?

Sayılarını dahi kesin bilmediğimiz yedi gökte oluşan yıldızlar ve sistemleri belli bir düzenlemede tutan, aralarında çekim kuvvetini oluşturup mutlak denge sağlayan hangi kudrettir? Görüldüğü gibi her şey kâinat plânındaki yerini almış, proğramlandığı hizmete yönelmiştir. Bu durumda Allah'ı inkâr etmenin makul ve mantıkî bir yanı var mıdır?

3— Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin mülkü ve tasarrufu kimin elindedir? O (Allah) güven verip korur, kendisi korunmaya muhtaç değildir.

Belli bir statüye göre kâinat sevk ve idâre ediliyorsa, elbette onu sevk ve idâre eden bir kudret söz konusudur. Kurulup devam eden bir düzen varsa, mutlaka onu kuran ve devam ettiren Hakîm-i Mutlak vardır. O halde Inkârcıyı ve maddeciyi büyüleyen felsefenin değer ölçüsü nedir? Hak bütün açıklık ve parlaklığıyla meydanda dururken; binlerce belge O'nun varlığına delâlet ederken; yokluğunu isbat etmek için delil ve belge aramanın anlamı ne? Çünkü yokluğuna delâlet eden hiçbir delil ve belge mevcut değlldir.

Ne var ki, Mekkeli müşrikler, Allah'ı büsbütün inkâr etmiyor, ancak O'nun kemal sıfatlarını, kudretinin sınırsızlığını bilemedikleri için putlara sarılıyor, onları kendileriyle Allah arasında aracı kabul ediyorlardı. O bakımdan yukarıda takriri mahiyette geçen her üç soruya da şöyle cevap vereceklerini yine Cenâb-ı Hak bize açıklıyarak onların Allah hakkındaki

bilgi ve anlayışlarının ölçü ve seviyesini yansıtıyor:

a) De ki: «Yerküre ve içinde olanlar kime aittir?» «Allah'a aittir» diyecekler.

b) De ki: «Yedi göğün ve o büyük Arş'ın Rabbi kimdir?» «Allah'tır» diyecekler.

c) De ki: «Her şeyin mülkü ve saltanatı kimin elindedir?» «Allah'ın elindedir» diyecekler.

Günümüzün inkârcı maddecileri ise, daha katı ve değişik bir küfür içindedirler. Çünkü onlara göre, Allah diye bir varlık yoktur. Gökler de, yer de ve onlarda bulunan bütün şeyler de tesadüflerin oluşturduğu sistemlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah'ın kudretinden kaynaklanan, sanatının izlerini taşıyan kulak, göz ve gönül üzerinde duruldu. Sonra da yeryüzüne yayılan insanların kıtalar üzerinde bulunmalarına dikkatler çekildi. Ayrıca Allah'ın varlığına delâlet eden bazı belgeler konu edildi.

Allah'ın ortağı, dengi ve benzeri bulunmadığı haber verilerek akla ışık tutuluyor. Birden fazla ilâh bulunsaydı, bugünkü düzenin ayakta durmasının mümkün olamıyacağı belirtilerek bu konu üzerinde iyice düşünmemiz ilhâm ediliyor. Sonra da Allah'ın her türlü beşerî ve noksan sıfatlardan pâk ve yüce olduğu ifade edilerek «Tevhîd İnancı»nın korunmasına işârette bulunuluyor.

مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ
وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذاً لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا
بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

M E Â L İ :

91— Allah hiçbir çocuk edinmemiştir. O'nunla beraber hiç bir ilâh da yoktur; böyle olsaydı her ilâh yarattığını alıp (bir yana) giderdi de kimi kimine üstün gelirdi. Allah onların vasfedegeldiklerinden pâk ve münezzehtir.

92— Gaybı da, hazır olanı da bilendir; onların ortak koştukları şeylerden çok yücedir.

ALLAH'A ÇOCUK İSNAT EDEN ŞAŞKINLAR

(.. مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ) **«Allah hiçbir çocuk edinmemiştir..»**

Cahiliye devri Araplarının bir kısmı meleklerin Allah'ın kızları olduğunu iddia ettikleri gibi, Yahudilerden bir mezhep Üzeyir'in, Hıristiyanlar ise, İsa (A.S.)ın Allah'ın oğlu olduğuna inanırlardı.

Üzeyir, kaybolan Tevrat'ı yeniden derleyip ortaya çıkardığı için; İsâ (A.S.) da hem babasız doğduğu, hem de ölüleri diriltiği ve yine Hıristiyanların iddiasına göre, çarmıha gerildikten üç gün sonra dirilip görüldüğü için ikisinin de ulûhiyet vasfı taşıdıkları inancına varılmış ve böylece Allah ve Peygamber hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan o insanlar, din adına en büyük günahı işlemişlerdir.

İlgili âyetle bu ve benzeri sakat inançlar reddedilmekte, ulûhiyet sınırıyla ubudiyet sınırının birbirine karıştırılmaması emredilmektedir.

Zira evlât edinmek bir ihtiyaçtır, aynı zamanda neslin devamını sürdürmeye yönelik bir duygudur ki, canlıların mayasına enjekte edilmiştir. Allah (c.c.) ise, yaratılan bir varlık değil, yaratandır. Aynı zamanda öncesiz ve sonrasızdır. Onun hakkında bir soy-sop düşünülemiyeceği gibi, evlât edinme de düşünülemez. Aksi halde illet ve malûl halkaları birbirini izleyerek sonsuza dek uzanıp gider ve hiçbir olumlu netice almak mümkün olmaz. Oysa Allah ilk illettir ki ona akaitte: «İllet-i Ulâ» deniliyor. Böylece illet-malûl zinciri ona kadar uzanıp son bulur. O'nun üstünde bir illet söz konusu olamaz. Aksi halde fasit bir devr-i dâim başlar ve gider.

Allah'tan başka ilâh yoktur:

Kur'ân-ı Kerîm 91. âyetle yine Allah'ın varlığını, birliğini bütün sadeliğiyle korumak için aklî ve mantıkî düzeyde delil getirerek birden fazla ilâh inancını kökünden yıkmaktadır. Şöyle ki:

a) Allah'tan başka ilâh olsaydı, her ilâh kendine has fiil ve tasarrufuyla ve kendine mahsus koyduğu kanunlarla yarattığı mahlûkatı daha üstün kılmaya yönelir ve diğer ilâhlara karşı üstünlük sağlama yollarını arardı. Böyle bir durumda bugünkü mutlak düzen olmaz, kâinatın plânı alt-üst olurdu. Kâinat düzeninin şaşmayan belli kanunlarla devam etmesi, bir tek ilâh'ın varlığının başlıca belge ve delilidir.

b) Şüphesiz çok ilâh ortamında sonu gelmeyen bir rekabet ortaya çıkar, biri diğerinden üstün gelmeye çalışır ve derken sonu gelmeyen savaşlar başgösterirdi. Öyle olunca da nizam-i âlem yıkılıp belirsiz hale gelirdi. Zira bir ülkede birden fazla hükümdar yaşayamaz.. Nizam-i âlemin sapmadan, bozulmadan devam etmesi, sadece bir tek üstün kudretin varlığını yansıtmaktadır. (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın birliğine delâlet eden belgelere yer verildi. O'nun her türlü ortak ve benzerden münezzeh olduğu açıklanarak beşer aklına ışık tutuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca açık delil ve belgelere rağmen hâlâ inkârda ısrar edenlere bir azâbın yakında geleceği konu ediliyor. O bakımdan müşriklerin işleyegeldikleri kötülüklere iyilikle karşılık vermekte yarar bulunduğu üzerinde durularak İslâmiyetin hep iyilikten yana olduğuna işâret ediliyor. Sonra da şeytanın vesvese ve sürtüşlerinden Allah'a sığınma-

(1) Fazla bilgi için bak: İsrâ Sûresi : 42, Enbiyâ Sûresi : 22. âyetlerin tefsiri

mız emrediliyor. Arkasından, asıl pişmanlığın öldükten sonra duyulacağı ve inkârcıların gerçeği öğrenince dünyaya geri döndürülme isteğinde bulunacakları belirtilerek, ölmeden önce dönüş yapmanın gereği hatırlatılıyor.

Âhiret âleminde soy-sop bağlarının kesileceği ve herkesin kendi amel ve niyetiyle başbaşa kalacağı haber verilerek, hısım ve yakınlardan dolayı günaha girmenin, küfrü benimsemenin büyük bir hata olacağına dikkatler çekiliyor.

——oOo——

قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَنِّي
مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾
وَاِنَّا عَلٰى اَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾ اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ
اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ
مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾
حَتّٰى اِذَا جَاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي
اَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ
وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ
فَلَا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾ فَمَنْ ثَقُلَتْ
مَوَازِينُهُ فَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ

فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾
تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

M E Â L İ :

93— De ki : «Rabbim! inkârcıların va'dolundukları azâbı bana elbette göstereceksen,

94— Rabbim! beni o zâlim topluluk arasında bulundurma.»

95— Şüphesiz ki (Peygamberim!) onlara va'dettiğimiz azâbı sana göstermeye kudretimiz yeter.

96— Sen o kötülüğü en güzeli ile savıp karşılık ver. Biz onların vasfettiklerini daha iyi biliriz.

97— De ki : «Rabbim! şeytanların vesvese ile dürtüşlerinden sana sığınırım.

98— Ve onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım.»

99-100— Sonunda onlardan her birine ölüm gelince, (çâresiz kalıp Allah'ı hatırlar ve) «Rabbim! beni geri çevirin de ola ki terkettiğime karşılık, onu (telâfi için) iyi, yararlı amelde bulunurum» der. Hayır, bu bir sözdür ki (temenni anlamında) söyler. Dirilip (hesap gününe) kaldırılıncaya kadar önlerine bir Berzah (dönmelerine bir engel) vardır.

101— Sûr'a üfürülünce, o gün artık aralarında soy bağları kalmaz; birbirlerinden (bir şeyler de) soramazlar.

102-103— Artık kimin terazide tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir. Kimin de terazide tartıları hafif gelirse, işte onlar da kendilerine zarar verenlerdir; Cehennem'de devamlı kalıcılardır.

104— Ateş yüzlerini yakar da dudakları kasılarak dişleri sırıtıp kalır.

İLGİLİ HADÎSLER

Hz. Ömer (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz namaz kılıyordu; ancak hangi namaz

olduğunu bilmiyorum. Üç defa **«Allahu ekber kebîren»**, üç defa **«Ve'l-hamdu lillahi kesîren»**, üç defa da **«Ve sübhane'llahi bükreten ve asîlen»** dedi ve arkasından şunu ilâve etti : **«Ve euzü billahi mine'ş-şeytanl min nefhini ve nefesihi ve hemezihi..» (1)**

«Allahım! fazla yaşlanmaktan, yıkıntı altında kalmaktan, boğulmaktan, sana sığınırım. Ölüm anında şeytanın beni kapmasından da sana sığınırım.» (2)

Ashab-ı Kirâm'dan birkaç zat şöyle demişlerdir:

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz uyurken ve korkulu anlarda şu sözleri söylememizi bize öğretti: **«Allahın ismiyle, Allah'ın gazabından, cezasından, kullarının şerrinden, şeytanların vesvese ve dürtüşlerinden, O'nun tastamam sözlerine sığınırım.» (3)**

«Fatıma benden bir parçadır. Onu sıkıp öfkelendiren kimse, beni de sıkıp öfkelendirir; onu neşelendiren beni de neşelendirmiş olur. Kıyâmet günü soy-sop bağları kopar, ancak benim soyum, sebepliğim ve hısımlığım kopmaz.» (4)

VA'DEDİLEN AZAP

(قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَۙ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) **«De ki : Rabbım! inkârcıların va'dolundukları azâbı bana elbette göstereceksen, Rabbim! beni o zâlim topluluk arasında bulundurma.»**

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e karşı gelip küfür ve azgınlıkta ısrar eden kavim ve milletlerin eninde-sonunda büyük bir azâba uğratılmaları sünnetullah gereğidir. Mekkeli putperestler hakka karşı gelmekte her türlü ölçüyü aşmışlardı. Başlarına mutlaka bir azabın ineceği beklenmekteydi. Cenâb-ı Hak, böyle bir azap inince, Peygambere, onların arasında bulunmaması hususunda duâ tavsiye etmektedir. Çünkü Enfal Sûresi 32. âyette açıklandığı gibi, **«Sen aralarında bulunduğun halde Allah onlara azap edecek değildir.»** şeklinde Allah'ın Peygamberine verdiği bir söz vardır. Böylece Enfal Sûresi'ndeki bu âyet, konumuzu oluşturan âyeti açıklamakta ve neticeyi açık biçimde belirtmektedir.

---

(1) Ebû Dâvud/salât : 119
(2) Ebû Dâvud/vitir: 32- Nesâî/istiâze: 61- Ahmed: 2/171- 3/427- 4/204
(3) Müsned-i Ahmed
(4) Buharî/fezâil: 12, 16, 29, nikâh: 109- Müslim/fezâil: 93, 94- Ebû Dâvud/nikâh: 12- Tirmizî/menakıb : 60- İbn Mâce/nikâh: 56- Ahmed: 4/5, 326

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in on üç yıllık Mekke döneminde her şeye rağmen tam uslandırıcı mahiyette bir azâp o belde halkına inmemiştir. Bir ara hüküm süren kıtlık ise, Resûlüllah'ın (A.S.) duâsı bereketiyle kaldırılmıştır. Medine'ye hicret ettikten sonra ise, Bedir Savaşı'nda müşriklerin liderlerinden çoğunun öldürülmesi, sözü edilen azâbın ilk belirtisi ve sonra da Mekke'nin fethedilmesiyle o azâbın tamamlanması gerçekleşmiştir.

O bakımdan Mekke'de son yıllarda saldırı ve hezeyandan bunalan mü'minlerin biraz daha dişlerini sıkmaları ve kötülüğe iyilikle karşılık vermeleri tavsiye edilmiştir. Şüphesiz ki bu tavsiye geçici anlamda düşünülmemelidir. Zira İslâm'ın dâvet, irşat ve teblîğ metodu bunun böyle olmasını gerektirmektedir. Ancak şiddete başvurup haksız yere kan akıtmak isteyen düşmana karşı, şartlar ve imkânlar elverdiği takdirde şiddet kullanmak farzdır; yani böyle durumlarda cihâd gereklidir.

KÖTÜLÜĞE İYİLİKLE KARŞILIK

(ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ) **«Sen o kötülüğü en güzeli ile savıp karşılık ver. Biz onların vasfettiklerini daha iyi biliriz.»**

Peygamber'in (A.S.) ahlâkı, İslâm ahlâkının değişmeyen model ve örneğidir. Kötülüğü önce iyilikle karşılamak, şüphesiz ki onun azgınlığa dönüşmesini, daha tehlikeli çizgiye gelmesini önlemeğe, aynı zamanda kalplerdeki kin ve düşmanlığı hafifletmeye yönelik bir metottur. O bakımdan İslâm Hukukunda **«Zarar kendi misliyle giderilmez»**, **«İki şerden en hafif olanı seçilir»**, **«İslâm'da ne zarar vermek vardır, ne de zarara karşılık zarar vermek vardır»** gibi genel hükümler yer almıştır.

Ancak kötülüğe iyilikle karşılık, hiçbir yarar sağlamaz da karşısındakinin büsbütün şımarmasına, daha da azgınlaşmasına sebep olursa, o takdirde iki yol vardır: Şartlar ve imkânlar elverdiği takdirde şerri def'etmek için kuvvete başvurulur. Değilse sabredilir ve böylece Allah'ın takdîr ve hükmü beklenilir. Nitekim Mekke devrinde Peygamber (A.S.) Efendimiz'in, azgınlığa dönüşen şer ve tuğyanı durdurmak için kuvvete başvuracak imkânı yoktu. O bakımdan ilâhî takdîri sabırla bekleyip teblîğ görevini sürdürmeye devam etti. Medine döneminde, onu kuvvetle savma imkânları doğunca, iyilik ve sabır netice vermeyince, savaş zarurî olmuştur.

ŞEYTANIN VESVESE VE DÜRTÜŞLERİ

(وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ) **«De ki : Rabbım! şeytanların vesvese ile dürtüşlerinden sana sığınırım. Ve onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım.»**

Bu, hem cinlerden, hem de insanlardan olan şeytanlar ile yorumlanmıştır. Her iki ayrı cinsin de kalp ve kafalara fısıldadıkları vesvese ve yaptıkları dürtüşlerden Allah'a sığınmamız emredilmiştir. Zira her ne kadar âyette hitap Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e yapılmışsa da, emir umumidir.

Böyle durumlarda Allah'a sığınmanın iki ayrı yararı söz konusudur. Biri, yegâne kudret sâhibi Allah'a yönelmek suretiyle O'nun tecelli edecek yardımına mazhar olmaktır. Diğeri ise, bu gibi kötü telkin ve fısıldamalara karşı hep uyanık bulunmaktır.

Şeytanın vesvese ve dürtüşleri, zıtların sürtüşmesini hızlandırmaya, hayata canlılık vermeye ve insanlara bir bakıma hareket kazandırmaya yönelik bir hikmeti beraberinde taşımaktadır. Ancak bu hikmeti dikkate almadan aralıksız gelen vesvese sinyallerinin tesir alanına girip, karşıt güç olan imân, ahlâk ve fazîlet duygularını aklın desteğinde harekete geçirmeyi düşünmemek veya ihmal etmek, dengeyi bir anda bozar. Böylece insanın kötülük tarafı ağır basmaya başlar. İşte konumuzu oluşturan âyetle, başta Resûlüllah (A.S.) Efendimiz olmak üzere mü'minlere istiâzenin tavsiye edilmesi, içimizdeki dengenin bozulup dışımızdaki kötülüklere yol açmaması içindir. Nitekim bu inceliğe Nahl Sûresi'nde açıklık getirilerek şöyle buyurulmaktadır: **«Şüphesiz ki şeytanın, imân edip Rablerine güvenip dayananlar üzerinde sultası yoktur.» (1)**

ÖLDÜKTEN SONRAKİ PİŞMANLIK VE BERZAH ÂLEMİ

(حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا ..) **«Sonunda onlardan her birine ölüm gelince, (çaresiz kalıp Allah'ı hatırlar ve) «Rabbım! beni geri çevir de ola ki terkettiğime karşılık onu (telâfi için) iyi-yararlı amelde bulunurum» der.»**

Ruh, süresi dolunca bedeni ve bedendeki nefis havasını terkedip serbest kalır ve Berzah Âlemi'nde gerçeği bütün açıklığıyla anlamaya başlar.

---

(1) Geniş bilgi için bak : Hicir Sûresi : 42, Nahl Sûresi : 99, İsrâ Sûresi: 65. âyetlerin tefsiri

Orada artık şeytanın vesvese ve dürtüşleri yoktur. O nedenle İlâhî kudretin yüceliğini daha iyi görüp kavrama imkânına erişir. Derin bir pişmanlık içinde, imân doğrultusunda iyi-yararlı amellerde bulunmak üzere dünyaya geri döndürülmeyi temenni eder. Ne var ki, İlâhî kanun gereği bu mümkün olmaz ve o bakımdan dilek ve temenniler de olumlu hiçbir sonuç vermez. Zira arada bir engel vardır. Ona «Berzah» denilir.

Tasavvuf ehli, keşif ve müşahede yoluyla Berzah'ın dünya ile âhiret arasında, ruhların kıyâmete kadar eyleştiği ayrı bir âlem olduğunu ve yedi tabakadan oluşup ruhların derecelerine göre yer aldığını belirtirler.

Berzah, sözlük olarak : «engel» ve «perde» demektir. Bu engel, Tabiîn'den Dahhak ve Mücahid'e göre, ölümle yeniden dirilip kalkma arasındadır. İbn Abbas'a (R.A.) göre, Dünya ile Âhiret arasındadır. Nitekim İmam Şa'bî'nin yanında birisi, «falân adam öldü, artık âhiret ehlinden oldu» deyince, Şa'bî'nin ona: «Hayır, henüz âhiret ehlinden olmadı, Berzah ehlinden oldu» diyerek uyarıda bulunduğu rivâyet edilmektedir. (1)

SOY-SOP BAĞININ KOPMASI

(فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ) **«Sûr'a üfürülünce, o gün artık aralarında soy bağları kalmaz; birbirlerinden (bir şeyler de) soramazlar.»**

Sûr'a birinci defa üfürülünce, varlık âleminde canlı adına bir şey kalmaz, hepsi ölür, ancak Allah'ın diledikleri müstesnâ.. İkinci defa üfürülünce Berzah âleminde beklemekte olan ruhlar, hazırlanan bedenlerine gelip yerleşirler ve öylece ikinci hayata kalkış başlamış olur. Artık o âlemde soy-sop bağları kopar; anne öz evlâdından, kardeş kardeşten, dostlar birbirlerinden uzaklaşırlar, aralarındaki akrabalık bağları çözülür. Öylece herkes kendi amel ve niyetiyle başbaşa kalır. Biri diğerine, «sen kimsin?», «sen dostum değil miydin?» diye sormaz.

Bunun sebebi açıktır:

Hısımlık bağları merhamet ve şefkatle birleşerek dünya hayatında insanın içine yerleştirilmiş fıtrî bir duygudur ki, neslin devamını sağlar. Âhiret'te ise, nesli devam ettirme kanunu yoktur; o sebeple hısımlar arasındaki ilgi ve irtibat da kendiliğinden kalkmış olur. Nitekim Abese Sûresi'nin 34. âyetinde bu konuya şöyle açıklık getirilmiştir: **«O gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar. Onlardan her ki-**

(1) Tefsir-i Kurtubî : 12/150

şinin (o gün) kendine yetecek derdi ve meşguliyeti vardır.» (1)

Saffat Sûresi 27-30 âyette : **«Toplayıp sürün mahşer yerine o zulmedenleri, eşlerini, benzerlerini, yandaşlarını ve Allah'tan başka taptıklarını, hepsini Cehennem'in yoluna koyun. Ve onları (belli bir noktada durdurup alıkoyun), çünkü onlar mutlaka sorguya çekileceklerdir. Ve onlara «size ne oldu da birbirinize yardım edemiyorsunuz?» (denilir.) Hayır, onlar bugün (ister istemez) teslimiyet içindedirler. Birbirlerine yönelip soruşturmaya başlarlar: Siz bize sağ taraftan (dinî açıdan) geliyordunuz derler. (Diğerleri), yok sizler aslında inanmamıştınız. Bizim sizin üzerinizde bir sultamız olmadı, ama siz azıp sapıtan bir millettiniz derler.»** şeklindeki sorma ve konuşmalar, kabirden kalkıldığı anın verdiği şaşkınlığın ilk belirtilerinden biridir. Ondan sonra ancak Allah'ın karşılaştırıp konuşturacağı kimseler dışında kimse kimseden bir şey sormaya pek fırsat bulamayacak, her kişi kendi nefsiyle meşgul olacaktır.

TARTILARI AĞIR GELENLER

(فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ..) **«Artık kimin terazide tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir..»**

Kıyâmet günü, ilâhî adâlet bütün haşmetiyle tecelli edecek, kılı kırk yararcasına haklar tesbit edilecek, amellerin karşılığı belirlenecektir.

Adâlet Terazisi'nin mahiyeti bizce bilinmemektedir. Kur'ân ve hadîsteki anlatım bizim anlayış ve kavrayışımızı kolaylaştırmaya yöneliktir. O güne ve ilâhî azamete has bir tartı gerçekleşecek, ama keyfiyeti nasıl olacak bilemeyiz. O halde «mü'min olarak amellerin terazide tartılacağına inanırız, ama keyfiyetini bilemeyiz» der ve başka yorumda bulunmayız.

Şüphesiz Cenâb-ı Hak, mutlak âdildir, hiç kimseye zulmetmez. O zulmü hem kendine, hem bizim aramızda haram kılmıştır. Artık terazide iyilikleri ağır gelenler kurtuluşa ve saadete erişecek; kötülükleri ağır gelenler ise, Kur'ân'ın tabiriyle **«kendilerine zarar verenlerdir, Cehennem'de devamlı kalıcılardır.»**

Böylece gerçekler ortaya çıkacak, haklı-haksız birbirinden ayırtedilecek; hiçbir şey gizli, kapalı kalmayacaktır.

«İyiliği ağır gelenler» tabiri bize şu inceliği öğretmektedir: Peygam-

(1) Bilgi için bak : Bakara Sûresi : 254. âyetin tefsîri

berler dışında diğer bütün insanlar tamamıyla kötülük ve günahtan kurtulamazlar; herkesin kendine göre birtakım iyilik ve kötülükleri, sevap ve günahları olabilir. Çünkü insanın hılkatı, bütünüyle günah ve kötülükten sıyrılmaya müsait bir özellikte değildir. Nefis ve şeytan kötülüğe itici kuvvetler olarak durmadan faaliyet halindedirler. Akılla birleşen imân, meleklerin de ilham desteğiyle bunlarla devamlı mücadele durumunda bulunuyor. O bakımdan insan için en başarılı nokta, kötülüğü imkân nisbetinde azaltmak, iyiliği ve sevabı çoğaltmaktır. Kıyâmet gününde de kurtuluşa erenler, kendilerini bu noktaya getirmesini bilip becerenlerdir.

CEZA AMELİN CİNSİNDENDİR

(تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ) **«Ateş yüzlerini yakar da dudakları kasılarak dişleri sırıtıp kalır.»**

Bilindiği gibi, insanı en çok günaha sürükleyen organ, dilimizdir. Ona hâkim olduğumuz, irâdemizi kullanarak onu iyi ve yararlı yönde kullandığımız nisbette mutlu oluruz. Küfür ve kinlerini bazan içlerinde tutup gizleyenler; bazan da tutamıyarak dillerine dökenler, her iki âlemde de kendilerine yazık ederler. Kalbini küfür, kin, haset ve düşmanlıktan temizleyip dilini imân ve aklının emrine verenler ise, kurtuluşa erenlerdir.

İlgili âyetle, birinci şıkka temas ediliyor: Dünyada diline hâkim olmayıp onu inkâra, kine, azgınlığa, kötülüğe ve hasede alet edenlerin göreceği azâbın şekli belirleniyor. Böylece cezanın amelin cinsinden olduğu bir defa daha anlaşılmış oluyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İslâmiyetin toplum yapısında kötülere karşı nasıl bir metot uygulayacağı, kötülükleri iyilikle karşılayıp onları azgınlığa ve şiddete dönüştürmeye fırsat vermeyeceği belirtildi.

Bu konuda da şeytanın vesvesesinden, dürtüşlerinden Allah'a sığınılması tavsiye edilerek asıl amaç ve hedef belirlendi. İnkârcıların öldükten sonra gerçeği anlayacakları ve o yüzden dünyaya geri dönmek isteyecekleri konu edilerek, ölmeden önce dönüş yapmanın gereği üzerinde duruldu. Sonra da Âhiret âleminde soy bağının kopacağı ve herkesin kendi amel ve niyetiyle başbaşa kalacağı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkların âhiret âleminde karşılaşacak-

ları ibretli bir tablo gözler önüne konuluyor. İnkârcıların şirretliklerine karşı sabreden mü'minlere verilecek mükâfatların o nisbette yüz güldürücü olacağına işâret ediliyor. Sonra da insanların amaçsız, hikmetsiz yaratılmadığı ifade edilerek hılkatın hikmetini düşünüp anlamamız isteniliyor. Ve Tevhîd İnancı'nın zedelenmemesi için, Allah'ın ortağı bulunmadığı hatırlatılarak, O'ndan başkasına tapanların hesabının Allah yanında tutulduğuna dikkatler çekiliyor ve sûre Allah'ın gufran ve rahmeti talep edilerek noktalanıyor.

——oOo——

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا
غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا
مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ
﴿١٠٨﴾ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا
وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ
أَنسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنتُم مِّنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ
بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ
عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ
﴿١١٣﴾ قَالَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾ أَفَحَسِبْتُمْ
أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ

الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ
إِلَٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

MEÂLİ:

105— (Allah onlara): «Âyetlerim size okunurdu da onları yalan sayardınız, değil mi?» (buyurur).

106— Onlar, «Rabbımız! haydutluğumuz bize üstün geldi de (doğru yoldan) sapıtan bir millet olduk.

107— Rabbımız! bizi buradan çıkar, bir daha haydutluğa dönersek herhalde zâlimlerizdir (o zaman)» derler.

108— (Allah onlara): «Aşağılıkla sinin orada, konuşmayın benimle» der.

109— Şüphesiz kullarımdan bir grup, «Ey Rabbimiz! imân ettik, bizi bağışla, bize merhamet eyle; sen merhamet edenlerin en hayırlısısın» derlerdi de,

110— siz onları alaya alırdınız; o kadar ki (bu yaramaz haliniz) beni anmayı size unutturdu ve siz onlara (bakıp bakıp alaylı şekilde) gülüyordunuz.

111— Doğrusu ben onları, sabrettiklerine karşılık bugün mükâfatlandırdım. Şüphesiz ki onlar, kurtuluşa erenlerin kendileridir.

112— (Allah onlara): «Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?» diye sorar.

113— «Bir gün ya da bir günün birazı kaldık, sayanlara sor» derler.

114— Allah: «Ancak az bir süre kaldınız. Bunu (daha önce) bir bilseydiniz ya?!» diye buyurur.

115— Sizi boşuna, amaçsız yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?

116— Hak hükümdar olan Allah çok yücedir; O'ndan başka İlâh yoktur. O çok şerefli-aziz olan Arş'ın sâhibidir.

117— Allah'la beraber başka bir ilâha -bu hususta (isbatlayıcı) hiçbir delil yokken- ibâdet edip tapan kimsenin hesabı ancak Rabbının yanındadır; doğrusu kâfirler kurtuluşa eremezler.

118— De ki : «Rabbım! bağışla, merhamet eyle; sen merhamet edenlerin en hayırlısısın.»

İLGİLİ HADİS

«Şüphesiz ki Allah, Cennet ehlini Cennete, Cehennem ehlini de Cehenneme koyduktan sonra : «Ey Cennet ehli! yeryüzünde yıl sayısı olarak ne kadar eyleştiniz?» diye sorarlar. Onlar da: «Ya bir gün, ya da bir günden az bir süre» diye cevap verirler. Allah onlara: «Bir günde ya da bir günün bir bölümünde kazandığınız rahmetim, rızam ve cennetim ne güzel! Artık buraya temelli kalıcılar olarak girin» buyurur. Sonra Cehennem ehline sorar: «Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?» Onlar da «Ya bir gün, ya da daha az bir süre» derler. Allah onlara: «Bir günde, ya da daha az bir sürede kazandığınız cehennemim ve gazabım ne kötü! Artık temelli kalıcılar olarak girin oraya..» buyurur. (1)

KIYÂMET'TEN BİR SAFHA

(أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ) **«(Allah onlara): Âyetlerim size okunurdu da onları yalan sayardınız değil mi? (buyurur).»**

Cehennem'e kendini lâyık gören ve ateşini, azâbının nüvesini beraberinde götüren cehennemlikler orada yerlerini aldıktan sonra, Cenâb-ı-Hak onları kınayarak : **«Âyetlerim size okunurdu da onları yalan sayardınız değil mi?»** diye sorar. Onlar da itiraf-i zünûb (günahlarını gizlemeyip söylemek) suretiyle pişmanlık duyduklarını soylerler ve haydutluklarının onları nasıl bir çıkmaza sürüklediğini anlarlar, ama neden sonra. Dünya çok gerilerde, iyi amellerde bulunma fırsatı elde edilemiyecek uzaklıkta kalmıştır. Artık teklîf dönemini tamamlayıp yolun sonuna gelmişlerdir. Her şey bitmiştir. O bakımdan Allah onlara : **«Aşağılıkla sinin orada, konuşmayın benimle»** buyurarak onları susturur. Sonra da dünyada iken imân edenleri küçümsedikleri onları alaya aldıkları hatırlatılarak Cehennem'de o amellerine uygun cezâ görecekleri bir defa daha tekrarlanır.

İnkârcı ahlâksızların saldırı ve alayvari sataşmalarına sabredip imân

(1) İbn Ebî Hâtim - İbn Kesir : 3/258, 259

ve irfanında, ahlâk ve fazîletinde sebat gösterenler ise, Cennet ile mükâfatlandırılırlar. Böylece dünyada mü'minlerle alay eden inkârcı sapıklar, âhirette Cehennem'de alay konusu olurlar.

Cenâb-ı Hak Âhiret Âlemi'nden önemli bir safhayı gözlerimizin önüne sererken, rahmetinin genişliği gereği, yanlış yolda olanları uyarıyor ve ölmeden önce dönüş yapmalarında sayılmıyacak kadar faydaların bulunduğuna işâret ediyor.

MÜ'MİNLERİN ÜÇ BÜYÜK UMUDU

(إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ..) **«Şüphesiz kullarımdan bir grup : «Ey Rabbımız! imân ettik, bizi bağışla, bize merhamet eyle; sen merhamet edenlerin en hayırlısısın» derlerdi de..»**

Cenâb-ı Hak, Âhiret'te inkârcıların ölçüsüz söz ve davranışlarını yüzlerine vururken, onların dünyada iken mü'minleri üç büyük umutlarından dolayı alaya aldıklarını da hatırlatıyor. Böylece kulun bütün niyet, iş ve amelinin bu üç büyük umuda yönelik bulunduğunu, diğer bir ifadeyle bu üç şeyin tek amaç olduğunu belirtiyor :

1— Allah'a dosdoğru imân,

2— İlâhî mağfiret,

3— İlâhî rahmet..

Kişi yıllarca küfür bataklığında kalır ve o dönemde ne kadar kirlenirse kirlensin, İslâm'a adım atıp Allah'a -şartlarına uygun olarak- imân ettiği takdirde kendisine hemen «mağfiret» kapısı açılır. Böylece geçmişteki bütün günah ve kusurları bağışlanıp temizlenir. Bu temizlikten sonra ruhu, kalbi ve kafayı ilâhî rahmetle besleyip geliştirme faslı başlar. O da ancak Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini, yasaklarını bilip yerine getirmekle, gerektiği gibi ibâdet etmekle gerçekleşir.

İmândan sonra sâlih amellerden söz edilmesinin sebeplerinden biri budur.

İNSANIN DÜNYADAKİ ÖMRÜ KISADIR

(قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْـَٔلِ الْعَادِّينَ) **«(Allah onlara): Yeryüzünde kaç yıl kaldınız? diye sorar. (Onlar da): Bir gün, ya da**

bir günün birazı kaldık; sayanlara sor, derler.»

Dünya hayatı insan için bir hazırlık dönemidir. O bakımdan ömür kısa, yapılacak işler de ona kıyasla çoktur. Boşuna geçirilecek bir saat bile söz konusu değildir. Hele bir de onu Âhiret Âlemi'nin sonsuzluğu yanında düşünüp dikkate alırsak, ne kadar kısa olduğu daha iyi anlaşılmış olur. Aynı zamanda Cennet veya Cehennem'de temelli kalmaya nisbetle insanın dünyadaki ömrü bir gün, ya da bir günden daha azdır. Ne var ki, insanoğlunun içindeki hırs ve hayata karşı duyduğu arzu, meşru sınırlar içine alınmazsa, ömrün kısalığını ona unutturur da bir hazırlık dönemi içinde bulunduğunun farkına bile varamaz.

Hikmetsiz ve amaçsız yaratıldıklarını, hattâ dünyaya gelişlerinin bir tesadüf eseri olduğunu; öldükten sonra her şeyin bitip sona ereceğini, bir daha dirilip kalkmanın mümkün olmayacağını iddia edip duranlara gelince: Bunlar inanmadıkları, ummadıkları ikinci hayata döndürüldükleri zaman büyük bir şaşkınlık gösterirler. Hakikatler bir bir anlaşılmaya başlar, ama dönüşü mümkün olmayan bir çizgiye gelmiş olurlar.

İlgili âyetlerle bu önemli safhalar en duyarlı bir anlatımla işleniyor. Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti önde yürüyerek yaşamakta olan inkârcı maddecileri uyarıyor, dünya hayatının hikmet ve amacını düşünüp anlamaları için geniş çapta malzeme veriyor. Kâfirler için kurtuluş olmayacağı duyuruluyor. Ölmeden dönüş yapanların bağışlanacağı müjdeleniyor.

Allah'a inanmak, O'na ümit bağlamak ne büyük saadet! O'nu inkâr edip ümitsizlik içinde yaşamak ne büyük felâket!

KERÎM ARŞ'IN RABBI OLAN ALLAH ÇOK YÜCEDİR

(فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ) **«Hak hükümdar olan Allah çok yücedir. Ondan başka ilâh yoktur. O çok şerefli-aziz olan Arş'ın sâhibidir.»**

Cenâb-ı Hak mutlak ganîdir ve mutlak hükümrandır. O'nun hiç kimsenin imân ve ibâdetine ihtiyacı yoktur. İnsan olarak yarattığı kullarını ebedî kılmak için birtakım esaslar ve kurallar koymuştur. Çünkü O'nun her işi ölçülü, hesaplı, kitaplıdır. Düzen ve denge dışı hiçbir fiili söz konusu değildir. O hak olan hükümdardır. Haklılık O'nun değişmeyen sıfatıdır. O bakımdan insanları ne oyun ve eğlence olsun diye, ne de boşuna, hikmetsiz ve anlamsız yaratmıştır.

Böylece ilâhî kudret ve hikmetin yüceliği anlatılırken dört tabire yer verilmektedir :

1— Teâlî

2— Melikü'l-Hak

3— Lâ ilâhe illâ hüve

4— Rabbü'l-Arşi'l-Kerîm..

Birincisi, Cenâb-ı Hakk'ın abesle iştiğaldan, hikmetsiz fiilden, beşerî sıfatlardan pâk ve yüce olduğuna delâlet eder.

İkincisi, hükümdarlığında, hükmünde, adâletinde, işinde ve tasarrufunda mutlak anlamda haklılık üzere bulunduğunu gösterir.

Üçüncüsü, kâinatta bu özellik ve sıfatları hâiz başka bir ilâhın düşünülemiyeceğine, O'ndan başka ilâh edinilen cisimlerde hiçbir hikmet ve kudretin bulunmadığına işârettir.

Dördüncüsü, kâinatın sıklet merkezi olan ve mutlak anlamda kâinattaki sistemler üzerinde denge sağlayan şerefli, aziz ve yüce Arş'ın sâhibi bulunduğunu beyânla, hiç bir şeyin O'na denk ve benzer olamıyacağını ilhâm eder.

ALLAH İLE BERABER BAŞKA İLÂHLARA TAPANLAR

Yukarıda sıralanan dört önemli özelliği kendinde taşıyan Cenâb-ı Hak, elbetteki ibâdet edilmeye lâyıktır. O'nun varlığına ve birliğine delâlet eden delil ve belgeler sayılmayacak kadar çoktur. Bizzat insanın kendi vücut yapısı bütün organlarıyla birlikte O'nun varlığına ve birliğine delâlet etmekte ve her organ ancak O'nun kudret damgasını taşımakta ve yansıtmaktadır. O'ndan başka ilâh olduğunu iddia edenlerin ise, iddialarını isbat edecek hiçbir delil ve belgeleri yoktur.

Böylece Kur'ân, ilgili âyetle, Allah'ı inkâr edenleri veya ona ortak koşanları ilmî ve aklî açıdan isbata çağırmaktadır. İsbat edemiyecekleri kesin olduğuna göre, büyük bir iftirada bulunduklarından ve haksız bir davayı savunduklarından dolayı taşınması zor bir vebal ve günah altına girmişlerdir. O bakımdan onların hesabı Cenâb-ı Rabbi'l-âlemîn'in yanında görülecektir. Şüphesiz ki, kâfirler, dünyada da, âhirette de kurtuluşa eremezler. Çünkü inkâr bütün ümit kapılarını kapamak suretiyle dünyada sonu gelmeyen bir şaşkınlık ve bocalamaya neden olur. Âhiret'te ise, inkârcı bütünüyle hazırlıksız geldiği için nasipsiz kalır.

ALLAH'IN MAĞFİRET VE MERHAMETİNİ UMMAK

(وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ) **«De ki : Rabbım! bağışla, merhamet eyle; sen merhamet edenlerin en hayırlısısın.»**

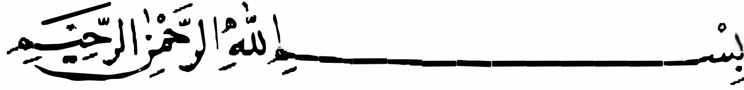
Dünya ile âhiretin birbirlerini tamamlayan ve biriyle diğerinin hikmet ve amacı anlaşılıp ortaya çıkan iki değişik hayat olduğu üzerinde duruldu. Bu iki hayatı düzene sokup mutlu sonuca erişmenin yolları ve yöntemleri gösterildi. Akla ışık tutacak, düşünceleri doğruya, iyiye ve güzele çevirecek, kalpleri yönlendirecek delil ve belgeler sıralandı. Gereken bütün uyarılar yapıldı. İnsanı hem dünyada, hem âhirette gerçek anlamda mutlu etmek için Cenâb-ı Hak kendine düşeni yaptı; kendisiyle kulları arasındaki yetki sınırlarını belirledi ve bütün imkânları hazırlayıp gözler önüne sererek kullarına düşen görevin neler olduğunu açıkladı ve onları tarîf edilen sınıra, yani hidâyet ve inâyet sınırına gelmekte serbest bıraktı.

Sonra da bütün bu plân ve proğramların, emir ve tavsiyelerin, açıklama ve beyânların iki ana hedefe yönelik bulunduğunu belirterek «ğufran» ve «rahmet»ine dikkatleri çekti. Her işin, her amelin, her niyet ve azmin bu iki sıfata yönelik bulunduğu nisbette değer kazanacağını hatırlatarak buradaki mesajını noktaladı.

Böylece Mü'minûn Sûresi'ne, mü'minlerin kurtuluşa erdikleri müjdelenerek başlandı ve nihâî amaç olarak Allah'ın gufran ve rahmetinin istenmesi telkîn ve tavsiye edilerek bitirildi.

Bu sûrenin tefsîrini meydana getirmemizde bizi başarılı kılan, tamamlamamıza imkân veren Yüce Rabbimize hamd olsun. Sünnetinden aldığımız ilhâmla, anlayışımızı kolaylaştırıp idrâkimizi uyanık tutan Sevgili Peygamberımiz Hz. Muhammed'e (A.S.) salât-ü selâmlar olsun..

——oOo——

NÛR SÛRESİ

Müfessirlerin ve diğer ilim adamlarının icma'ıyla, bu sûrenin Medine'de indiği kesinlik kazanmıştır. (1) Nitekim İbn Murdeveyh'in İbn Abbas (R.A.) ile İbn Zübeyir'den yaptığı rivâyette, onlar şöyle demişlerdir: «Nûr Sûresi Medine'de inmiştir.» (2)

Ebû Ubeyde kendi te'lîf ettiği Fezâil'de Hârise b. Madar'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir : «Ömer b. Hattab (R.A.) bize, Nisa, Ahzâb ve Nûr sûrelerini öğretmemiz için bir emirname yazıp gönderdi.» (3)

Âyet sayısı : 64

Kelime » : 1316

Harf » : 5330 (4)

Sûre, ismini, «Allah göklerin ve yerin nurudur» meâlindeki 35. âyetten alır.

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Zina suçunun cezasından; iffetli evli kadınlara zina isnat etmekten dolayı gereken hadden söz edilir.

2— Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemize atılan iftira açıklanır.

3— Namus ve iffetin korunması, gözün harama bakmaktan sakınması emredilir; kadınların zînet yerlerini açmamaları üzerinde durulur.

4— Nikâh konusuna yer verilir.

5— İnkârcıların dünyada yaptıkları iyi-yararlı amellerin Kıyâmet gününde bir fayda sağlamıyacağı hatırlatılır.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 12/158- Lübabu't-te'vîl : 3/313- İbn Kesîr: 3/260
(2) Tefsîr-i Fethi'l-Kadîr : 4/3
(3) » » » : »
(4) Hak Dîni Kur'ân Dili : 5/3466- Tefsîr-i Nisâbûrî : 18/36

6— Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeler sergilenir.

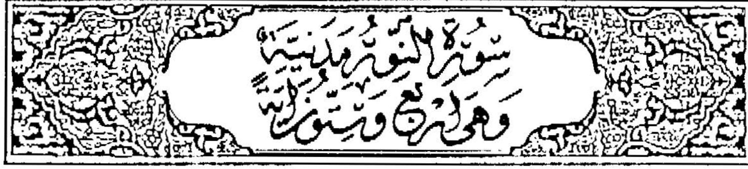
7— Münafıkların ve mü'minlerin birtakım vasıf ve özellikleri, karakter yapıları açıklanır.

8— Aile düzeni, aile fertlerinin davranışları konu edilir ve bazı kurallara yer verilir.

9— Özürlülerin savaşa katılmamaları hakkındaki hüküm bildirilir.

10— Hısımların birbirlerinin gıda maddelerinden izin almaksızın yemelerinin câiz olduğu belirtilir.

11— Peygamber (A.S.) Efendimizin yüce meclisinden izin istemeden ayrılanlar uyarılır ve bu hususta uygulanacak kural açıklanır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا ف۪يهَٓا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾

M E Â L İ :

1— Bu bir sûredir ki, onu indirdik ve (hükümlerini) farz kıldık. İçinde açık seçik âyetleri, düşünüp öğüt alasınız diye indirdik.

İLGİLİ RİVAYETLER

Hz. Ömer (R.A.), Kûfe halkına, kadınlarına Nûr Sûresini öğretmelerini tavsiye eder mahiyette bir genelge yazıp göndermiştir.

Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemiz de, «Kadınlarınızı çardak ve teraslarda işsiz-güçsüz oturtmayın; onlara Nûr Sûresi'ni ve bir de iplik eğirmeyi öğretin» diye tavsiyede bulunmuştur. (1)

YORUMLAR

(سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا) **«Bu bir sûredir ki, onu indirdik ve (hükümlerini) farz kıldık.»**

İlim adamları âyetin bu bölümünü şöyle yorumlamışlardır:

A) Sûrede geçen hükümleri farz ve onlarla amel etmenizi gerekli kıldık.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 12/158

B) İçindeki şer'î cezaları takdîr ettik.

C) İçindeki hükümleri ve cezâları size ve sizden sonrakilere -Kıyâmet kopuncaya kadar- farz kılıp kesinleştirdik.

Bu yorumlardan, sûrede yer alan hükümlerin vücup (farziyet) ifâde ettiği anlaşılıyor. Nitekim müctehit imamlar da ilgili hükümlerin farz olduğunu bilistidlâl açıklamışlardır. Resûlüllah (A.S.) ile dört halîfe devrindeki uygulama da bu doğrultuda cereyan etmiştir. Onun için ilim adamları âyetteki «faraznaha»yı «kata'nâha» şeklinde tefsîr etmişlerdir. Yani sûredeki hükümleri kesinleştirdik demektir ki bu da her bakımdan farziyeti ifâde eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, Nûr Sûresi'nde yer alan hükümlerin kesinlik arzeder ölçüde olduğu belirtildi. Buradaki «vücup»tan maksat, yukarıda da açıkladığımız gibi «farziyet»tir.

Aşağıdaki âyetle, sûrede yer alan farz hükümlerden birinin de zina suçundan dolayı haddin gerekmesi ve uygulanması olduğu açıklanıyor.

——oOo——

اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانٖى فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ
بِهِمَا رَأْفَةٌ فٖى دٖينِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلْيَشْهَدْ
عَذَابَهُمَا طَٓائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٢﴾

M E Â L İ :

2— Zinâ eden erkek ve zinâ eden kadından her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah'a ve Âhiret gününe inanıyorsanız Allah'ın dinin(in hükümlerini uygulamada) bunlardan yana bir şefkat ve acıma duygusu sizi tutmasın ve mü'minlerden bir topluluk da onlar hakkında uygulanan azâp (cezây)a şâhit olsunlar, (hazır bulunsunlar).

İLGİLİ HADÎSLER

«Bedevîlerden iki adam, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e geldi. Onlardan birisi şöyle dedi : «Ey Allah'ın Peygamberi! oğlum bu adamın yanında ücretli işçi olarak çalışıyordu. Derken oğlum bunun karısıyla zina etmiş. Bu suça karşılık fidye olarak yüz koyun ve bir de câriye verdim. Sonra da durumu bazı ilim adamlarına sordum. Onlar bana : «Oğluna yüz değnek vurulması ve bir yıl sürgün edilmesi; kadının da recm edilmesi gerekir.» dediler. Olay bu, siz ne buyurursunuz?»

Peygamber (A.S.) Efendimiz ona şöyle buyurdu :

«Canımı kudret elinde bulunduran yüce zata and olsun ki, aranızda Allah'ın kitabıyla hükmedeceğim : Ona fidye olarak verdiğin yüz koyun ve bir câriye sana geri verilecek. Oğluna da yüz değnek vurulup bir yıl sürgün edilecek.» Sonra da Eslem kabilesinden Enîs veya Üneys adında bir adama seslenerek şöyle buyurdu : «Sabah olunca o kadına git. Suçunu itiraf ederse kendisini recmet!» Enis veya Üneys (R.A.) aldığı bu emir üzerine sabahlayın o kadına gitti. Kadın suçunu itiraf edince recmedildi.» (1)

«Benden (gerçeği) alın, benden (doğru olan hükmü) alın: Allah kadın-

(1) Buharî/ahkâm: 39, sulh: 5, şürût: 9, eyman: 3, hudûd: 30, 34, 38, 46- Müslim/hudûd : 25- Ebû Dâvud/hudûd: 25- Tirmizî/hudûd: 8- Nesâî/kuzat: 22- İbn Mâce/hudûd: 7- Dâremî/ hudûd : 1- Taberânî/hudûd: 6- Ahmed: 3/113, 116

lar için bir yol koymuştur: Bekâr erkek bakire kızla zina ederse, (her birine) yüz değnek vurulur ve bir yıl sürgün edilir. Evli erkek evli veya dul kadınla zina ederse, taraflara, hem yüz değnek, hem de recm gerekir.» (1)

«Yeryüzünde yerine getirilen bir hadd (şer'î ceza), yeryüzü ehline kırk sabah yağmurundan daha hayırlıdır.» (2)

ZİNA NEDİR?

Arada nikâh akdi ve nikâh akdi şüphesi olmaksızın aklî dengeleri yerinde ergen erkekle ergen kadının cinsel temasta bulunmasıdır. Ancak zina konusunda evli ile bekâr hakkında uygulanan ceza değişik olduğundan zina eden erkekle kadını altı kısma ayırmışlardır:

1— İkisinin de evli, aklî dengeleri yerinde ve ergen olması,

2— İkisinin de bekâr, aklî dengesi yerinde ve ergen olması,

3— İkisinden birinin evli, birinin bekâr olması,

4— İkisinin de bekâr olup, henüz ergenlik çağına girmemiş olması,

5— İkisinden birinin ergen olması, diğerinin ergen olmaması,

6— İkisinin veya birinin aklî dengesinin bozuk olması..

Birinci gruba girenler, suçları ya kendi itiraflarıyla, ya da dört şâhidin şehadetiyle sâbit görüldüğü takdirde, recmedilirler.

İkinci gruba girenlere yüzer değnek vurulur.

Üçüncü gruba girenlerden evli olanı recmedilir; bekâr olanına yüz değnek vurulur

Dördüncü gruba girenler hakkında başka cezalar uygulanır.

Beşinci gruba girenlerden ergen olan bekâra yüz değnek vurulur; ergen olmayana başka ceza verilir.

Altıncı gruba girenlerden aklî dengesi yerinde olana, hâkimin takdir edeceği bir ceza uygulanır; aklî dengesi yerinde olmayana ceza verilmez.

---

(1) Müslim/hudûd: 12, 13- Ebû Dâvud/hudûd: 23- Tirmizî/hudûd: 8- İbn Mâce/hudûd: 7

(2) Nesâî/sârık: 7- İbn Mâce/hudûd: 3- Ahmed: 2/362, 402

ZİNA SUÇU NE İLE SÜBUT BULUR?

Zina suçu şu üç şeyden biriyle sübut bulur :

1— Zina eden kimsenin bu fiili işlediğini kendisinin itiraf etmesi, (buna ikrâr da denilir).

2— Kocasız olan kadının gebe kalması,

3— Zina fiilini dört kimsenin gözleriyle gördüklerine dair şâhitlik etmesi.

Zorla, ölüm tehdidiyle tecavüze uğradığı sâbit görülen kadına ceza gerekmez. Nitekim âyette «zâniye» sıfatı kullanılmıştır ki bu, kendi arzusuyla zina fiilini işleyen kadın hakkında sıfat olur. Zinaya zorlanan, tehdit edilerek ırzına geçilen kadın «zâniye» değil, «mezniyye»dir ve o takdirde sadece mef'ûl olduğundan herhangi bir ceza gerekmez.

DÖRT ŞAHİDİN ŞEHADETİ GEREKİR

Nisâ Sûresi 15. âyette belirtildiği üzere, «aleyhlerine aranızdan dört şâhit getirin» buyurulmaktadır. Bu anlatımda yer alan ikinci şahıs zamiri «minküm»den şâhitlerin erkek, aynı zamanda müslüman olması gerekiyor. Ayrıca bu şâhitlerin zina olayını tam fiil halinde görmelerinin şart olduğu hadîs ile sâbit olmuştur. İlim adamlarının bu hususta icma'ı vardır.

Nisâ Sûresinde, zina suçu dört erkek şâhitle sübut bulan kadına, evde tutuklanarak hapis cezasıyla cezalandırılması öngörülmüşse de, bu İslâm'ın ilk yıllarına mahsus bir hükümdür ki, Nûr Sûresi'nin ikinci âyetiyle kaldırılmıştır. Nitekim recm âyeti inince, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«(Zina hakkındaki ilâhî hükmü) benden alın, benden alın...»** buyurarak ilk inen hükmün neshedildiğine işârette bulunmuştur. (1)

İbn Zeyd, zina eden kadının evde hapsedilmesinin bir ceza anlamı taşıdığını ve bu durumda olan kadının evlenmesine müsaade edilmediğini belirtmiştir. (2)

RECM HAKKINDA ÂYET VAR MIDIR?

Recm cezası hakkında Kur'ân'da bir açıklama ve hüküm yoktur. An-

(1) Bilgi için bak : Nisâ Sûresi : 15. âyetin tefsirine
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 15/85

cak lafzı neshedilen ve hükmü baki kalan, aynı zamanda tevatüren sâbit olmayan, «Yaşlı erkek ve yaşlı kadın zina ettikleri zaman onları elbette, mutlaka recm ediniz» meâlinde bir âyet söz konusudur.

O halde recm cezası sahîh hadîsle sübut bulmuş bir hükümdür ve ilim adamlarının bu hususta icma'ı vardır. Bunun gibi yüz değnek cezasından sonra bir yıl sürgün cezası da hadîsle sübut bulmuştur.

Recm ile ilgili sahîh hadîs meâlen şöyledir :

«(Zina hakkındaki ilâhî hükmü) benden alın, benden alın: Allah gerçekten onlara bir yol (gösterip hüküm) koydu: Bekâr erkek, bekâr kadınla zina ederse herbirine yüzer değnek vurulur ve birer yıl sürgün edilir. Evli erkek evli kadınla veya dul kadınla zina ederse, herbirine yüzer değnek vurulur ve recm edilir.» (1)

Recm cezasıyla birlikte suçluya yüz değnek vurulması; diğer yandan zina eden bekâra yüz değnek cezasıyla birlikte bir yıl sürgün cezasının uygulanması hakkında müctehit imamların ve bu sahada söz sahibi ilim adamlarının farklı istidlâl ve ictihatları vardır. Şöyle ki :

a) İmam Şâfiî'ye göre, yüz değnek cezasıyla birlikte bir yıl sürgün de gerekir. Çünkü bu hususta sahîh hadîs mevcuttur.

b) İmam Ebû Hanîfe'ye göre, sürgün cezası hükümdarın re'yine ve iradesine bırakılır; dilerse uygular, dilerse uygulamaz.

c) İmam Mâlik'e göre, zina eden bekâr erkeğe hem yüz değnek vurulur, hem de bir yıl sürgün edilir. Zina eden bakire kıza ise, sadece yüz değnek cezası uygulanır, ama sürgün edilmez. (2)

Zina eden evli kişiye recm ile birlikte yüz değnek vurulmasına gelince: Bu hususta da imamların farklı görüş ve ictihatları ortaya çıkmıştır. Şöyle ki :

a) İmam Ahmed b. Hanbel'den farklı iki rivâyet tesbit edilmiştir. İkinci rivâyete göre, sadece recm cezasıyla yetinilir. (3)

b) Nahaî, Zührî, Evzâî, Mâlik, Şâfiî ve rey tarafdarı olan müctehitlere göre, sadece recm cezasıyla yetinilir. (4)

---

(1) Müslim/hudûd: 12, 14- Buharî/tefsir: 4- Ebû Dâvud/hudûd: 23- Tirmizî/hudûd: 8- İbn Mâce/hudûd: 19- Ahmed: 3/476

(2) Lübabu't-te'vîl : 3/313

(3) el-Muğnî/İbn Kudame : 8/157

(4) el-Muğnî/İbn Kudame : 8/160

DEĞNEKTE UYGULANACAK ÖLÇÜ

Vurulacak yüz değneğin ölüme sebebiyet vermiyecek, vücutta yara açmayacak ve sağlığı tehlikeye düşürmeyecek şekilde kullanılması gerekir. Konuyla ilgili hadîslerin ve başta Resûlüllah (A.S.) Efendimiz olmak üzere dört halîfe devrindeki uygulamanın ışığı altında müctehit imamlar şöyle bir sıralamada bulunmuşlardır:

1— Değnek kalın olmayacak, ince bir çubukla da yetinilmeyecek, normal bir parmak kalınlığında olacak, üzerinde budak bulunmayacak,

2— Çıplak bedene vurulmayacak, aynı zamanda değneğin tesirini büsbütün kesecek kadar kalın bir elbise suçlunun üzerinde bulunurken uygulanmayacak,

3— Yüz, karın, böbrek, utanç yerleri gibi tehlike arzedecek, sağlığı bozacak yerlere vurulmayacak,

4— Değneği kullanacak olan kimsenin orta güçte olmasına ve elini kaldırırken omuz seviyesini aşmayacak ölçüde tutmasına dikkat edilecek,

5— Değnek vücudun kaba et kısımlarına tevzi edilecek şekilde yaygınlaştırılacak, sadece bir iki yere teksif edilmeyecek..

Uygulanan zina cezasından ibret alınması için müslümanlardan bir topluluğun hazır bulunması gerekir. Aynı zamanda hem cezayı uygulayanların, hem de ona hazır olanların duygusal davranmamaları, ilâhî emrin yerine getirilmesinde birçok fayda ve hikmetlerin söz konusu olduğunu düşünerek ne gerekiyorsa onu aynen tatbik etmeleri bir emri ilâhîdir.

ZİNA KESİNLİKLE HARAM KILINIP YASAKLANMIŞTIR

Zinanın haram kılınıp büyük günahlardan sayılması ve o bakımdan kesinlikle yasaklanması, kitap, sünnet ve icma' ile sübut bulmuştur. Ehl-i Sünnet'ten buna muhalefet eden olmamıştır.

Zina suçuyla ilgili maddî ve manevî müeyyidenin ağırlığının şüphesiz birtakım önemli sebepleri vardır. Onları şöyle sıralayabiliriz:

a) Ümmet ve milletin temelini oluşturan aile yuvasını iffet ve namus düzeyinde koruyup devam ettirmek,

b) Nesebi gayr-i sahîh soysuz bir neslin oluşmasını önlemek,

c) Bulaşıcı olup tehlike arzeden birtakım hastalıklardan yetişmekte olan nesli korumak,

d) Kadınların annelik vasfını, iffet ve namusunu her türlü tecavüzden uzak bulundurmak,

e) Gözü dönmüş şehvetperestlerin kötü emellerini frenlemek ve böylece onları meşru aile sınırlarında tutmak,

f) Kötü niyet taşıyan namus düşmanlarının önünde caydırıcı bir set oluşturmak,

g) Aile ve toplumu güven ve huzur havasında bulundurmak..

KONUYU ŞÖYLE ÖZETLİYEBİLİRİZ

Ahlâk ve fazîleti, aile ve sağlığı tehdit eden zinayı semavî dinlerin hepsi haram kılıp yasaklamıştır. Aynı zamanda tarihin birçok dönemlerinde de beşerî kanunnamelerle idare edilen birçok ülkelerde zinayı yasaklar mahiyette hükümler konulduğunu biliyoruz.

Günümüzde doğu ve batı ülkelerinin çoğunda yetişmekte olan kuşakların kalp ve kafasına Allah ve Âhiret kavramları ve inançları eğitim yoluyla işlenmediği, kutsal değerlerin çiğnenmesine göz yumulduğu ve aile yuvasının kutsallığı göz ardı edildiği için fuhşun yaygınlaştığını, o yüzden aile yuvasının derin bir çıkmaza itildiğini, ahlâkî değerlerle alay edildiğini; frengi ve AİDS gibi bulaşıcı ve öldürücü hastalıkların -Allah'ın bir cezası olarak- o toplum ve milletleri tehdit ettiğini görmekteyiz.

İslâmiyet bu konuda da Allah'a ve Âhiret'e imanı ilim ve yüksek ahlâkla birleştirerek en güzel önlemi almış; dünyevî ve uhrevî anlamda ağır müeyyideler koymak suretiyle fuhşun gelişmesini en tesirli şekilde önlemiştir. Bugün İslâmî inançlara bağlı kalınan bölge ve ülkelerde sözü edilen tehlikeli hastalıklar en asgarî düzeyde bulunuyor.

İslâm'ın ilk yıllarında zina eden kadının evde hapsedilmesinin emredilmesi, bir tedbir olarak fuhşun yayılmasını önlemiş ve ileride daha önleyici müeyyide konulacağına işâretle **«Allah onlara bir yol açıncaya kadar»** meâlindeki Nisâ Sûresinin 15. âyeti indirilmiş ve bir süre sonra Nûr Sûresinin 2. âyetiyle bu yol açılarak çirkin ve tehlikeli fiilin önüne -kıyâmete kadar baki kalacak- müeyyide konulmuştur.

RECM CEZASI SADECE MÜSLÜMANLARA MI HASTIR?

Bu konuda müctehit imamların tesbit ve yorumu, istidlâl ve ictihatları farklıdır:

a) İmam Ahmed, İmam Şâfiî ve İmam Nahâî'ye göre, gayr-i müslimler sözü edilen konuda İslâm kadısına başvururlarsa, kadı onları muhakeme etmek veya terkedip ilgilenmemek arasında serbesttir.

b) Ebû Hattab'ın yaptığı bir diğer rivâyette ise, İmam Ahmed'e göre, onlar arasında hükmetmek vâciptir. Nitekim İmam Şâfiî'den yapılan ikinci bir rivâyetten de onun bu anlamda ictihatta bulunduğu anlaşılıyor.. Çünkü Cenâb-ı Hak : **«Ve artık aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet; onların arzu ve heveslerine uyma»** buyurmuştur. (1) Bu âyetin Medineli yahudilerle ilgili olduğu ve o maksatla indirildiği kesinlik arzetmektedir. (2)

c) İmam Mâlik ve İmam Ebû Hanîfe'ye göre, recm cezası sadece müslümanlara uygulanır. Gayr-i müslimler için söz konusu değildir.

d) Zina ve diğer bir konuda müslümanla gayr-i müslim muhakeme edilmek üzere kadıya başvururlarsa, bütün imamların ittifakıyla, kadının onlar arasında hükmetmesi vâcip olur. (3)

SUÇUN TEKRARI CEZANIN TEKRARINI GEREKTİRİR Mİ?

Bir kaç defa zina ettikten sonra suçu sâbit görülen kimseye sadece bir had (şer'î ceza) uygulanır. Ancak birinci defa zina suçundan dolayı cezaya çarptırılan kimse, aynı suçu tekrar işlerse, yeniden tecziye edilmesi gerekir. Bu hususta ilim adamlarının ittifakı vardır. Nitekim İslâm Hukukunda yetkili kabul edilen ilim otoritelerinden Atâ', Zührî, İmam Mâlik, İmam Ebû Hanîfe, İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Şâfiî, İshak b. Rahaveyh, Ebû Sevr ve Ebû Yusuf'un ictihat ve görüşleri bu anlamdadır.

İbn Münzir'in tesbitine göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den, evlenmeden önce zina eden cariye hakkında sorulduğunda şu cevabı vermiştir: «Zina ederse, ceza olarak değnek vurun, sonra yine zina ederse, yine değnek vurun, sonra yine zina ederse, değnek vurun..» (4)

---

(1) Mâide Sûresi : 45
(2) el-Muğnî/İbn Kudame: 8/214
(3) » » : 8/215
(4) » » : 8/213

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, zina suçu sübut bulduğu takdirde ne gibi bir ceza verileceği açıklandı.

Aşağıdaki âyetle, zina ettiği kesinlik kazanan bir kadınla, mü'min bir erkeğin; aynı zamanda zina ettiği kesinlik kazanan bir erkekle mü'mine bir kadının evlenmesinin câiz olmadığı belirtiliyor.

——oOo——

الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً

وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

M E Â L İ :

3— Zinâ eden erkek, ancak zinâ eden bir kadınla veya Allah'a ortak koşan bir kadınla evlenebilir. Zinâ eden kadın da, ancak zinâ eden bir erkekle veya Allah'a ortak koşan bir erkekle evlenebilir. Bu, mü'minlere haram kılınmıştır.

İNİŞ SEBEBİ

Bir rivayete göre, Medine'ye hicret eden çok fakir müslüman erkekler, oradaki zengin fahişe kadınlarla evlenmek suretiyle geçimlerini sağlamayı düşünüyorlardı. O bakımdan durumu Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e arzetme ihtiyacını duydular. Bunun üzerine yukarıdaki âyet inmiştir. (1)

Başka bir rivâyete göre ise, Medine'ye hicret edenlerden Mersed b. Ebî Mersed bir ara Mekke'ye sefer yaptı. Cahiliye günlerinde ilişki kurduğu Ânâk adındaki kadınla karşılaştı. Kadın eskiden olduğu gibi onunla yaşamak istedi. Mersed ise İslâm'ın bunu haram kıldığını anlattı. Kadın

(1) Lübabu't-te'vil : 3/314- İbn Kesir: 3/263

«o halde meşru şekilde evlenelim» diye öneride bulundu. Mersed, «böyle bir evlenmenin caiz olup olmadığını Hz. Peygamber'den (A.S.) sormam gerekir» diye cevap verdi ve ayrılıp Medine'ye dönünce durumu Peygamber (A.S.) Efendimize arzetti. O sebeple yukarıdaki âyet indi. (1)

ÂYETTE GEÇEN NİKÂH KAVRAMI

İlim adamları ilgili âyette geçen «nikâh» kavramı üzerinde durmuş ve farklı birtakım yorumlarda bulunmuşlardır:

a) İbn Abbas (R.A.) ile Tabiîn'den Saîd b. Cübeyr ve Dahhak'e göre, cinsel temastır. (2)

b) Saîd b. Müseyyeb'e göre, bu âyetle, zaniye bir kadınla mü'min bir erkeğin veya zânî erkekle mü'mine bir kadının evlenmesi haram kılınmıştır. Sonra da Nûr Sûresi'nin «İçinizden bekâr kalanları evlendirin» meâlindeki 32. âyetiyle hükmü kaldırılmıştır. Zira «bekâr» ile çevirisini yaptığımız «eyâma» tabirinden maksat, hem hiç evlenmemiş bekârlardır, hem de evlendikten sonra dul kalanlardır.

Böylece daha önce zina edip de tevbe edenlerle evlenmeye cevaz verilmiş oluyor.

c) İmam Ahmed b. Hanbel'e göre de, zina eden müslüman, bu fiilinden dolayı tevbe eder ve kendini düzeltirse, onunla evlenmekte bir sakınca yoktur. Aksi halde sakıncalı kabul edilir. Diğer müctehit imamların da ictihatları bu anlamda bir hüküm ifade etmektedir.

d) el-Hasan'a ve Zeccac'e göre, zina eden erkek ve kadından maksat, zina suçundan ceza görenlerdir ki bunlar ancak birbirleriyle evlenebilirler. (3) İbrahim en-Nahaî de aynı görüştedir. Nitekim Ebû Davud'un Musannafı'nda Ebû Hüreyre'den (R.A.) yapılan rivâyette: «Zinadan dolayı had vurulmuş erkek ancak zinadan dolayı had vurulmuş kadınla evlenebilir» meâlinde bir hadîs nakledilmiştir.

Böylece üçüncü âyetin hükmü iki cihetle kaldırılmıştır. Birincisi hadîsle, ikincisi âyetle belirlenmiştir. Birinci şık, âyetin hadîsle neshini caiz görenlerin kavlidir. Şöyle ki : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Haram, helâli haram kılmaz»** buyurmuştur. (4)

(1) Lübabu't-te'vîl - Esbab-ı Nüzûl : 80
(2) Bilgi için bak : Bakara Sûresi : 221. âyet tefsiri
(3) Tefsîr-i Kurtubî : 12/168
(4) İbn Mâce/nikâh: 63- Beyhakî: Hz. Aişe (R.A.)dan (İmam Süyûti hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.)

O halde zina eden müslüman erkek veya kadın -şer'î cezaya çarptırıldıktan sonra- tevbe eder ve pişmanlık duyarlarsa, başka bir müslümanla evlenmelerine cevaz verilir.

Bu konuda İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir : «Evveli sifah (zina), sonu ise nikâhtır.» Yani zina eden bekâr erkek ve bekâr kadın -şer'î cezayla tecziyeden sonra- pişmanlık duyup tevbe ederlerse, evlenmelerinde bir sakınca yoktur.

İbn Abbas (R.A.) buna şöyle bir misal vermiştir: «Adam bahçeye girip meyva çalar ve sonra o bahçe sahibine gidip bahçenin meyvasını satın alırsa, çaldığı haram, satın aldığı helâl olur.» (1)

İkinci şık ise, âyetin âyetle neshedilme konusudur ki, ilim adamlarının hepsi bunun caiz olduğuna kaildirler. Tabiîn'den Saîd b. Müseyyeb'in belirttiği gibi, âyet, **«Sizden evli olmayanları evlendirin»** meâlindeki Nûr Sûresinin 32. âyetiyle neshedilmiştir.

ZİNA, MEVCUT NİKÂH AKDİNİ BOZAR MI?

Yukarıda belirttiğimiz her iki nesih cihetinden hangisi dikkate alınırsa alınsın, zina eden kadınla -tevbe edip pişmanlık duyduğu takdirde- evlenmenin sahîh olduğu anlaşılıyor. O bakımdan adamın karısı zina ederse, aralarındaki nikâh akdini hükümsüz bırakmayacağı gibi, adamın zina etmesi de eşiyle olan nikâh akdini hükümsüz bırakmaz. Nitekim İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şâfiî de aynı görüş ve ictihattadırlar. İmam Mâlik'e (2) göre ise, adam zina ettiği kadınla evlenirse, her ikisi de ebediyen zinâkâr sayılırlar. İmam bu görüş ve ictihadına dayanak olarak ashab-ı kirâmdan İbn Mes'ûd'un (R.A.) şu sözünü seçmiştir: «Adam, kadınla zina ettikten sonra nikâhlarsa, ikisi de ebediyen zânî olurlar.» Ancak İmam Mâlik bu tahrîmin bazı şartlarla kalkacağını belirterek şöyle bir yorum ortaya koymuştur: «Kadını fâsit sudan, yani zina ile rahmine akıttığı meniden istibra etmedikçe onunla evlenemez. Çünkü nikâh için hürmet söz konusudur; o da zina suyu üzerine nikâh suyunu akıtmaması ve o yüzden haramın helâla karışmamasıdır.» (3) Buradaki «istibra»dan maksat, kadının zinadan hamile kalmadığı kesinlik arzedinceye kadar beklemek ve ondan sonra nikâhlayıp cinsel temasta bulunmaktır.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 12/170
(2) » » » »
(3) » » : 12/168

Mütekaddimîn âlimlerden bir kısmı bu konuda şu görüş ve yorumu ortaya koymuşlardır: «Âyet muhkemdir, mensûh değildir. O bakımdan zina eden kimsenin kendisiyle nikâhlı bulunan zevcesi arasındaki nikâh akdi hükümsüz olur. Bunun gibi, adamın zevcesi zina ederse, aralarındaki nikâh akdi keza hükümsüz kalır.» Onlardan diğer bir kısmı ise, şöyle demişlerdir: «Zina sebebiyle nikâh hükümsüz olmaz. Ancak adamın karısı zina ederse, onu boşamakla emrolunur. Yanında tutarsa günahkâr olur.»

Sonuç olarak, zâni ve zâniye işledikleri o çirkin günahtan dolayı pişmanlık duyup tevbe etmedikçe bir müslümanın onlarla evlenmesi caiz değildir. (1)

Ancak İbn Ömer, Sâlim, Cabir b. Zeyd, Atâ', Tâvus, İmam Mâlik, İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşları böyle bir şart ileri sürmeden zina eden erkeğin zina ettiği kadınla evlenebileceği gibi, başka bir erkeğin de evlenmesi caizdir demişlerdir. Şüphesiz ki böyle bir cevaz pişmanlık ve tevbeyi de göz ardı etmez.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, zina eden erkek veya kadınla evlenmenin caiz olup olmadığı konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, iffetli-namuslu kadınlara zina isnat etmek suretiyle iftirada bulunanlar hakkında uygulanacak ilâhî hüküm açıklanıyor. Sonra da adamın kendi eşine zina isnat etmesi halinde uygulanacak hükme yer verilerek mü'minler bu iki konuda aydınlatılıyor.

——oOo——

(1) Geniş bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 12/170, 171

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ
ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ
﴿٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿٥﴾ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ
فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾
وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَؤُا
عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾
وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

MEÂLİ:

4— İffetli hür kadınlara zinâ (suçunu yakıştırıp iftira) atan, sonra (bunu isbat için) dört şâhit getiremiyenlere seksen değnek vurun ve onların şâhitliklerini ebediyen kabul etmeyin ve işte onlar günah işleyip ilâhî yoldan çıkmış kimselerdir.

5— Ancak bu iftirâ günahından sonra tevbe edip kendini düzelterek ilâhî yola dönenler müstesnâ. Çünkü gerçekten Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

6— Kendi eşlerine (zinâ suçu isnâd edip iftira) atanlar ve kendile-

rinden başka şâhitleri bulunmayanlardan herbirinin şâhitliği, doğrulardan olduğuna dair dört defa Allah ile (yemin edip) şehadette bulunmasıdır.

7— Beşinci defa, eğer yalancılardan ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını söylemesidir.

8— Kocasının elbette yalancılardan olduğuna dair dört defa Allah ile yemin edip şehadette bulunması,

9— Beşinci defa, eğer kocası doğrulardan ise Allah'ın gazabının kendisi üzerine (inmesini) dilemesi, kadından cezâyı savar.

10— Eğer Allah'ın size olan fazl-ü rahmeti olmasaydı, (durumunuz ne olurdu?) ve şüphesiz ki Allah tevbeyi çokça kabul eden yegâne hikmet sâhibidir.

İNİŞ SEBEBİ

Sehl b. Sa'd es-Sâidî kendisinden yapılan rivâyette, şöyle nakletmiştir:

— Uveymir el-Aclânî (R.A.), Âsım b. Adiy'e (R.A.) gelerek dedi ki: «Ne dersin, adam karısıyla birlikte bir adamı (zina halinde) görür de o yüzden öldürürse, kısas gerekir mi veya ne yapması gerekir? Bu hususu Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den sorsan ya..» Bunun üzerine Âsım (R.A.) konuyu Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den sordu. Peygamber (A.S.) Efendimiz hem böyle bir soruyu hoş karşılamadı, hem de ayıpladı. O kadar ki Âsım (R.A.)ın Resûlüllah (A.S.)dan işittiği kendisine çok ağır geldi. Evine döndüğünde Uveymir ona geldi ve: «Ya Âsım! Resûlüllah (A.S.) sana ne söyledi?» diye sordu. Âsım (R.A.) ona: «Sen bana hayır ile gelmedin! Resûlüllah (A.S.) senin sorduğun meseleden hiç de hoşlanmadı» dedi. Bunun üzerine Uveymir: «Vazgeçecek değilim, gidip Peygamber (A.S.)dan soracağım» dedi ve gelip insanların arasında oturan Peygamber'den (A.S.) meseleyi sordu. Peygamber (A.S.) ona şöyle emretti: «Allah gerçekten sen ve eşin hakkında Kur'ân (hükmü) indirdi. Git de eşini al ve birlikte buraya gelin.» Sonra da bu karıkocaya Allah'ın Kur'ân'da belirttiği şekilde mülâane etmelerini buyurdu. Önce erkek karısına karşı lânetle yemin etti. (Sonra da kadın kocasına karşı yemin etti). Bunun üzerine Uveymir (R.A.) şöyle dedi: «Ya Resûlellah! bu kadını artık nikahımda tutarsam ona haksızlık etmiş olurum» dedi ve karısını boşadı. Böylece ondan sonra lânetleşen çiftlerin -kocanın talâkıyla- ayrılmaları takrirî mahiyette bir sünnet oldu.. (1)

Diğer bir rivayetin özeti:

---

(1) Sahîh-i Buharî: 11/1716 - Sahîh-i Müslim

Hilâl b. Umeyye, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in huzurunda konuşarak, karısının Şerîk b. Sahmâ ile zina ettiğini iddiayla suçlamada bulundu. Peygamber (A.S.) Efendimiz dört şâhit istedi, aksi halde sırtına seksen değnek vurulacağını hatırlattı. Hilâl hayret ederek şöyle dedi: «Ya Resûlellah! adam kendi eşinin üstünde birini görünce şahit aramaya mı çıkacak?» Cenâb-ı Peygamber (A.S.) ilk sözünü tekrarlayarak ondan dört şâhit istedi. Aksi halde bu suçlamasından dolayı seksen değnek ceza uygulanacağını bildirdi. Bunun üzerine Hilâl: «Ya Resûlellah! Allah bilir ki ben doğru söylüyorum ve herhalde Cenâb-ı Hak sırtımı, seksen değnek vurulmaktan kurtaracak bir âyet indirecektir» dedi. Çok geçmeden Cebrâil (A.S.) «Mülââne» âyetini indirdi. Böylece Hilâl ve suçladığı eşi Resûlüllah'ın (A.S.) huzurunda mülâânede bulundular..» (1)

İLGİLİ HADÎS

«Helâk edici yedi şeyden kaçınıp uzak durun!»

Bunun üzerine ashab-ı kirâm sordu : «Onlar nelerdir ya Resûlellah?!» Şöyle buyurdu: «Allah'a ortak koşmak, sihirbazlık yapmak, Allah'ın (öldürülmesini) haram kıldığı canı (kimseyi) öldürmek, riba (faiz) yemek, yetim malını yemek, savaş için düşmana karşı çıkıldığı gün arka çevirip kaçmak, suçtan habersiz hür mü'mine kadınlara zina atmak (zina ile onları suçlamak)..» (2)

FIKHÎ YÖNÜ

Namuslu, iffetli, suçtan habersiz hür kadına zina isnat eden kimse, bu suçlamasını dört şâhitle isbatlamak zorundadır. Aksi halde kendisine bu suçlamasından dolayı ceza olarak seksen değnek vurulur.

Konumuzu oluşturan âyette, suçtan habersiz, iffetli hür mü'mine kadına «muhsane» denilmektedir. Hadîslerin ve uygulamanın ışığı altında, atılan iftiradan dolayı şer'i ceza olarak seksen değnek vurulmasının gerekmesi için şu beş şartın gerçekleşmesi söz konusudur :

1— Suçlanan kadının müslüman olması,

---

(1) Sahîh-i Buharî/şahadat : 21, tefsîr: 24, talâk : 28- Müslim/liân : 11- Ebû Dâvud/talâk: 27- Tirmizî/tefsîr: 24- Nesâî/talâk : 37, 38- İbn Mâce/talâk : 27- Ahmed : 1/273, 3/142

(2) Müslim/îmân : 144- Buharî/vasaya : 23, hudûd: 44- Ebû Dâvud/vasaya: 10- Nesâî/vasaya : 12, tahrîm: 18- Ahmed: 1/202-5/291

2— Aklî dengesinin yerinde bulunması,

3— Ergenlik çağına girmiş olması,

4— Câriye olmayıp hür olması,

5— Daha önce zina suçu işlememiş bulunması.

O halde bu şartlardan biri mevcut olmazsa, zina suçlamasında bulunan kimseye seksen değnek değil de ta'zîr gerekir. Zina ile suçlanan kadın câriye ise, suçlayana kırk değnek vurulması gerekir.

SUÇLANAN KİMSE, SUÇLAYANIN EVLÂDI İSE

Anne veya baba kendi evlâdını veya torununu zina ile suçlar da bunu isbat etmek için dört şâhit getiremezse, «hadd-i kazf» yani seksen değnek ceza gerekir mi? Müctehit imamların bu mesele hakkındaki ictihat ve istidlâlleri az farklıdır:

a) el-Hasan, İmam Şâfiî, İshak b. Rahaveyh ve rey taraftarlarına göre, «hadd-i-kazf» gerekmez. İmam Ahmed b. Hanbel'in de ictihadı bu anlamdadır.

b) Ömer b. Abdülaziz, İmam Mâlik, Ebû Sevr ve İbn el-Münzir'e göre, «hadd-i-kazf» gerekir. Çünkü âyette umum ifade edilmekte, istisna yapılmamaktadır. (1)

LÛTÎLİKLE SUÇLAMAK

Lûtîlik, yani homoseksüellikle suçlamaktan dolayı -dört şâhitle isbat edilmediği takdirde- «hadd-i kazf» gerekir mi?

Böyle bir isnatla suçlanan kimse ister fâil, ister mef'ûl olsun fark etmez mi ve her iki hususta da dört şâhit istenilir mi? Bu mesele hakkında da ilim adamlarının görüş ve ictihatları az farklıdır. Şöyle ki :

a) el-Hasan, İmam Şâfiî, Nahaî, Zührî, İmam Mâlik b. Enes, İmam Ebû Yusuf, İmam Muhammed b. Hasan ve Ebû Sevr'e göre, hadd-i kazf gerekir.

b) Atâ', Katade, İmam Ebû Hanîfe ve diğer rey tarafdarı olan bazı müctehitlere göre, hadd-i kazf gerekmez, sadece ta'zîr vâcip olur.

---

(1) Geniş bilgi için bak : el-Muğnî/İbn Kudame : 8/219

SUÇLAMADA BULUNANIN ŞAHİTLİĞİ

(وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا) **«Ve onların şahitliklerini ebediyen kabul etmeyin.»**

İlgili âyetin açık anlatımından: İffetli hür mü'mine kadına zina isnat etmek suretiyle suçlamada bulunan kimsenin, bu suçlamasını dört şâhitle isbat edemediği takdirde, herhangi bir mesele hakkında şâhitliğinin kabul edilemiyeceği anlaşılmaktadır. Ancak böyle bir durumda kişi pişmanlık duyar da kendini düzeltirse, hüküm ne olabilir? Yapılan araştırma ve tesbitlere göre, bu mesele hakkında da ilim adamlarının ve müctehit imamların ictihat, istidlâl ve görüşleri az farklıdır:

a) Hz. Ömer (R.A.), İbn Abbas (R.A.), Saîd b. Cübeyr, Saîd b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesar, Şa'bî ve İkrime'ye göre : İster had uygulandıktan sonra, ister uygulanmadan önce tevbe edip kendini düzeltirse, hem fâsıklıktan kurtulur, hem de gerektiği zaman şâhitliği kabul edilir.

İmam Mâlik ile İmam Şâfiî'nin ictihat ve görüşleri de bu anlamdadır.

b) Nahaî, Şerîk ve rey taraftarlarına göre: Böylesi tevbe de etse şâhitliği bir daha kabul edilmez. Tevbe ve pişmanlık ancak onu fâsıklıktan kurtarır.

ZİNA SUÇLAMASINDA BULUNANA CEZA VERİLMEDEN TEVBE EDERSE

Zina ile suçlamada bulunup dört şâhit getiremiyen kimse, hakkında henüz şer'î cezâ uygulanmadan, yani seksen değnek vurulmadan önce pişmanlık duyup tevbe ederse, verilecek ceza düşer mi? İmam Şâfiî'ye göre, düşer. Diğer müctehit imamlara göre, düşmez. Meğer ki iftiraya uğrayan mü'mine hür kadın onu affetmiş olsun..

MUHSANAT SIFATI

«İffetli, suçtan habersiz hür mü'mine kadınlar» diye çevirisini yapabileceğimiz «muhsanat» sıfatı Kur'ân'da dört mana üzere kullanılmaktadır:

1— Evli olsun, bekâr olsun iffetli, suçtan habersiz hür mü'mine kadınlar,

2— Evli kadınlar,

3— Hür kadınlar,

4— Masdar karşılığı olarak İslâmiyet..

Nitekim İbn Mes'ud (R.A.) şöyle demiştir: «Kadının ihsanı, İslâmiyeti demektir.»

Ancak konumuzu oluşturan âyetteki «muhsanat» sıfatı ve «yermûne» fiili, tağlîb kaidesi uyarınca kadın, erkek her iki cinsi kapsamaktadır. (1)

Kur'ân-ı Kerîm'de «muhsanat»ın dört değişik manada kulanıldığı âyetler :

1— Nûr Sûresi : 4 ve 23. âyetler

2— Nisâ Sûresi : 24. âyet

3— » » : 25. âyet

4— » » : 25. âyet

KARISINI ZİNA İLE SUÇLAYAN KİMSEYLE İLGİLİ HÜKÜM

Karısına zina isnat eden kimse, olayı isbat etmek için dört şâhit getirmek zorundadır. Aksi halde «mülââne» gerekir. Bu da, doğrulardan olduğuna dair dört defa Allah'ı şâhit tutması, yani Allah ile yemin etmesi ve beşinci defada, «yalancılardan ise Allah'ın lâneti üzerine olsun» demesiyle gerçekleşir. Aynı şekilde kadına da liânda bulunması teklîf edilir. O da dört defa Allah'ı şahit tutup yemin eder ve beşinci defasında «eğer kocası doğrulardan ise, Allah'ın gazabı üzerime olsun» derse, mesele çözülmüş olur. Artık iki tarafa da had gerekmez ve birbirlerinden ayrılmaları gerekir. Kadın yemin etmemekte ısrar ederse, ya ıkrar edinceye kadar hapsedilir, ya da İmam Şâfiî'ye göre, şer'î ceza hemen uygulanır.

Mülââne'den sonra adam artık karısını boşar ve böylece birbirlerinden ayrılmış olurlar. Zira bu durumda artık eşlerin birarada yaşaması bir bakıma zorlaşır ve huzurlu, güvenli bir aile ortamı sağlanamaz.

Karısını zina ile suçlayan adam hem dört şâhit getiremez, hem de mülââneden kaçınırsa, o takdirde aleyhine «hadd-i kazf» yani seksen değnek vurulma cezası vâcip olur.

MESELENİN FIKHÎ TAHLİLİ

Karısını zina fiiliyle suçlayan adamdan da, -konu zina iddiası olduğu için- dört şâhit ikame etmesi istenir. Getiremediği takdirde hüküm ne ola-

(1) el-Muğni/İbn Kudame : 8/216

bilir? İffetli bir kadını zina ile suçlayıp dört şâhit getiremiyen kimse gibi, hakkında «hadd-i-kazf» uygulanır, yani seksen değnek vurulmak suretiyle tecziye edilir.

Ancak bu mesele, dördüncü âyetle belirtilen meseleden biraz farklıdır. Şöyle ki :

a) Karısını zina halinde yakalayan adam, onlara dokunmayıp şahit aramaya mı gitmeli?

b) Yoksa sineye çekip hareketsiz ve ilgisiz mi kalmalı?

c) Veya kocalık gayretinin tesiri ve onuruyla zani ve zaniyeyi oracıkta öldürmeli mi?

Birinci şıkkı uygulaması düşünülemez. Çünkü kendisi şâhit aramaya giderken zani ile zaniye çoktan işlerini bitirip oradan uzaklaşmış olurlar.

İkinci şıkka katlanması hem çok zor, hem de aile yuvasının selâmeti bakımından endişe vericidir. Zira olayın bilinmesiyle aile yuvasındaki huzur ve güven de kalkmış oluyor. Daimi bir nefret, öfke ve tiksinme, endişe ve korku sürüp gider ve bu durumda aile yuvası özelliğini kaybeder.

Üçüncü şık büsbütün tehlikeye ve hattâ felâkete dönüşebilir. Katl olayı büyük bir cezalandırmaya yol açar ve o takdirde olumlu hiçbir sonuç da elde edilmiş olmaz. Aksine aile büsbütün yıkılıp mutlak bir felâketle noktalanır.

Nitekim İmam Ahmed'in yaptığı rivâyete göre : Nûr Sûresi'nin **«İffetli hür kadınlara zina (suçunu yakıştırıp iftira) atan, sonra bunu isbat için dört şâhit getiremiyenlere seksen değnek vurun.....»** meâlindeki dördüncü âyeti inince, Ansarın ileri gelenlerinden Sa'd b. Ubâde (R.A.) kendini tutamayarak şöyle dedi :

— Ya Resûlellah! böyle mi indirildi?! Bunun üzerine Peygamber (A.S.) :

— Ey ansar topluluğu! reisinizin ne dediğini duyuyor musunuz? buyurarak üzüntüsünü belirtti. Ansar ise şu karşılığı verdi:

— Ya Resûlellah! onu pek kınama. Çünkü gerçekten yemin ederiz ki, o ne kadar bir kadınla evlendiyse mutlaka bakire olanını seçip evlendi ve ne kadar bir kadın boşadıysa bizden hiç birimiz onun gayretinin şiddetinden boşadığı kadınla evlenmeye cesaret edemedik.

Sonra Sa'd b. Ubâde (R.A.) şöyle konuştu :

— Vallahi ya Resûlellah! şüpheniz olmasın ki ben inen hükmün hak

olduğunu ve aynı zamanda Allah'tan geldiğini biliyorum. Ama hayret ettiğim şu ki : «Ben, Lekâ'ın (evdeki eşimin) bacakları arasında bir adama rastlayacağım, onları dört şâhit bulup getirinceye kadar kendi hallerine bırakıp dokunmayacağım, kıpırdatmıyacağım! Vallahi onlar işlerini bitirinceye kadar ben gidip dört şahit getirmiyeceğim, (onların oracıkta işlerini bitirip meseleyi kısa yoldan çözeceğim).

Bunun üzerine çok geçmeden Hilâl b. Ümeyye (R.A.) geldi.... ve beşinci âyet indi. (1)

Sa'd b. Ubâde (R.A.) ile ilgili haber hakkında çok farklı rivâyetler tesbit edilmiştir. Onlardan birini de İmam Kurtubî şu sözlerle nakletmiştir:

— Ya Resûlellah! ben, eşimle zina eden bir adamı göreceğim de dört şâhit bulup getirinceye kadar ona mühlet vereceğim! Olur şey değil.. Vallahi vazgeçmeksizin onu kılıçla vurup öldürürüm.

Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu : **«Sa'd'in gayretine mi şaşıyorsunuz? Allah'a and olsun ki ben Sa'd'dan daha gayretliyim, Allah da benden daha gayretlidir.»**

LİÂN KİMLER ARASINDA YAPILIR?

Müctehit imamların bu mesele hakkındaki ictihat ve yorumları az farklıdır:

a) İmam Ebû Hanife'ye göre, liân ancak müslüman hür karı-koca arasında meşrudur. Çünkü liân bir bakıma şâhitlik demektir.

b) İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'e göre : İster müslüman, ister kâfir, isterse köle olsun mutlak anlamda her karı-koca arasında yapılması caiz ve meşru'dur. Çünkü liân bir bakıma yemindir ve yemini sahih olan herkesin kazfta bulunması ve liân hükmü kapsamına alınması sahihtir.

Ancak liân konusunda karı-kocanın teklîf çağına girmiş olmaları şarttır. Aksi halde mükellef olmayanlar arasında mülâane yapılmaz. Bu hususta imamların görüş birliği vardır. (2)

Adam veya eşi liâna yanaşmaz, yani mülâânede bulunmak istemezlerse, ne lâzım gelir? Müctehit imamların bu mesele hakkındaki ictihat ve yorumları az farklıdır. Şöyle ki :

(1) Müsned-i Ahmed : 2/38
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 12/186

a) İmam Ebû Hanîfe'ye göre : İkrar edinceye kadar hapsedilir.

b) İmam Şâfiî'ye göre, hapsedilmez, hakkında had uygulanır. İmam mâlik ve cumhur-i fukaha da aynı görüş ve ictihadı benimsemişlerdir. (1)

ADAM-KARISIYLA KİMİN ZİNA ETTİĞİNİ İSMEN AÇIKLARSA

Adam, karısını zina fiiliyle suçlarken kiminle zina ettiğini ismen açıklarsa, ne lâzım gelir? Zira bu durumda ikinci bir kimseyi zina ile suçlamış oluyor. Bu mesele hakkında da müctehit imamların farklı ictihatları söz konusudur. Şöyle ki :

a) İmam Mâlik'e göre : Karısına zina isnadından dolayı liân, zina ile suçladığı adamdan dolayı hadd-i kazf gerekir.

b) İmam Ebû Hanîfe de aynı görüş ve ictihadı izhar etmiştir.

c) İmam Şâfiî'ye göre : Zina ile suçladığı adamdan dolayı hadd-i kazf gerekmez. Çünkü Cenâb-ı Hak, ilgili âyette, karısını zina ile suçlayıp dört şâhit getiremiyen kimseye sadece had gerekeceğini beyân buyurmuştur. Nitekim Şerîk ve Hilâl olayları ve onlarla ilgili uygulama belirtilen şekilde cereyan etmiştir. (2)

EŞİNİ SUÇLAYAN ADAMIN ŞAHİTLİĞİ MUTEBER MİDİR?

Eşini zina fiiliyle suçlayan adamın kendisinin şahitliğiyle beraber üç şâhit getirmesi yeterli sayılabilir mi? İmamların bu meselede de ictihat ve yorumları farklıdır. Şöyle ki :

a) İmam Ebû Hanîfe ve rey tarafdarlarına göre, adamın daha önce hadd-i kazf ile tecziye edilme durumu yoksa, şâhitliği kabul edileceğinden, üç şâhit ikame etmesi yeterlidir.

b) İmam Şâfiî'ye göre, kocanın bu meselede şahitliği kabul edilmez. O bakımdan üç şâhit bulup getirmesi yeterli değildir. Zira koca bu durumda müttehim sayılır; müttehim olanın şâhitliği ise, Resûlüllah'ın (A.S.) diliyle muteber değildir. (3)

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 12/1191 - Bedayi'u's-Sanayi' : 3/238
(2) » » : 12/193
(3) Bedayi'us-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi' : 3/240

HAKLARIN KORUNMASI

İslâm Dini, insan haklarını, kişilerin namus, iffet, şeref ve itibarlarını korumayı ön plâna almış ve bunun için hem maddî, hem de mânevî ağır müeyyideler koymuştur. Zina suçlamasında dört şâhit istemesi, dört müslümanın yalan şâhitlik üzerinde anlaşıp birleşmesinin çok zor olduğuna yönelik bir tedbirdir. Böylece iffetli, namuslu hür kadınların namus ve şerefi, aynı zamanda aile itibarları iftiracıların dilinden korunmuş oluyor.

Kendi eşine aynı şekilde zina suçu isnat eden adamdan da dört şâhit istemektedir. Getirmediği takdirde mülâânede bulunması gerekir. Eşlerin ikisi de tarif edildiği şekilde yemin ederlerse, ikisi de şer'î cezadan kurtulur ve temize çıkmış olurlar. Ancak bu durumda ayrılmaları daha isabetli olacağından, adamın eşini boşaması uygun bir çare olarak düşünülmüştür.

Şüphesiz ki, mülââne usûlü, kadınları kocalarının iftirasından korumaya yönelik bir çaredir. Aynı zamanda beraet-i zimmetin asıl olduğunu ortaya koymaya ve şâhitlerle isbat edilmediği takdirde, kadının bu asla uygun zinadan beri olduğunu kanıtlamaya müteveccih bir şer'î tedbirdir. Şüphesiz ki bu da Allah'ın bizlerden yana bir fazl-ü rahmetidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle iffetli hür mü'min kadınları zina fiiliyle suçlayanlar ile kendi eşini aynı suç ile suçlayan kocalar hakkında uygulanacak hükümler konu edildi. Aşağıdaki âyetlerle, Benî Mustalık kabilesi üzerine tertiplenen sefer dönüşü esnasında Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemizin mazereti sebebiyle kafileden ayrı kalması ve ordunun arkasından gelen Hz. Safvan'ın ona rastlaması üzerine devesine bindirip kafileye gelip yetişmesi ve bu olaydan dolayı münafıkların iftiraya başvurması, dedikodunun yayılması konu ediliyor ve böyle nazik ve hassas durumlarda mü'minlerin nasıl düşünüp hareket etmelerinin gereğine parmak basılıyor. Sonra da aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُو بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ
بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي
تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ
وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾ لَوْلَا جَاءُو
عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ
هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ
بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ
هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا
أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللَّهُ
أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ
الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ
الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا

وَالْاٰخِرَةِۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ
اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٠﴾

MEÂLİ:

11— Doğrusu, iftira ile gelenler sizden birkaç kişidir. Bunu kendiniz için şer sanmayın, bilâkis o sizin için hayırlıdır. O iftiracılardan her birine kazandığı günah vardır. Onlardan iftiranın büyüklüğüne sâhip çıkıp yürütene ise büyük bir azâp vardır.

12— Onu işittiğiniz zaman mü'min erkekler ve mü'min kadınlar kendi kendilerine iyi zan besleyip «bu açık bir iftiradır» deselerdi olmaz mıydı?

13— Onlar iftiraya karşı dört şâhit getirmeli değiller miydi? Şahitleri getiremediklerine göre, onlar evet onlar Allah yanında yalancılardır.

14— Allah'ın size Dünya ve Âhiret'te fazl-ü keremi olmasaydı o iftiradan dolayı size büyük bir azâp dokunurdu.

15— Bir vakit ki o iftirayı dilden dile aktarıyor, hakkında hiçbir (doğru) bilginiz olmadığı şeyi söyleyip duruyordunuz ve siz bunu kolay sanıyordunuz. Halbuki o Allah yanında oldukça büyük (bir bühtan ve iftira)dır.

16— Onu işittiğiniz vakit, (Peygamberin eşiyle ilgili) böyle bir şey konuşmamız bize uygun olmaz; Hakk'ı tenzîh ederiz, bu en büyük bir iftiradır, deseydiniz ya..

17— Eğer mü'minler iseniz benzeri şeye bir daha dönmeyesiniz diye Allah size öğüt veriyor.

18— Allah size âyetleri bir bir açıklıyor; Allah bilendir ve hikmet sâhibidir.

19— İmân edenler arasında edep dışı, iffet lekeleyici sözlerin yayılmasını arzu edip duranlar için Dünya'da da, Âhiret'te de elem verici bir azâp vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

20— Eğer Allah'ın size fazl-ü keremi ve rahmeti olmasaydı, ve doğrusu Allah çok esirgeyen ve çok merhamet eden bulunmasaydı, (aranızda büyük fitneler çıkardı, bu yüzden cezânızı çarçabuk verirdi).

İNİŞ SEBEBİ

Siyercilerle hadîsçilere göre, hicretin beşinci yılında Resûlüllah (A.S.) Efendimiz askerî anlamda bir kuvvet oluşturup Beni Mustalik kabilesi üzerine harekete geçmişti. Birçok seferlerinde olduğu gibi, bu seferinde de eşleri arasında kur'a çekmiş; kur'a Hz. Aişe'ye isabet ettiğinden onu beraberinde götürmüştü. Medine'ye dönerlerken mahfe içinde bulunan Hz. Aişe (R.A.) askerin karargâh kurduğu yerden, bazı tabii ihtiyacını gidermek üzere uzaklaşıyor. Derken mahfeye döndüğü zaman gerdanlığını düşürdüğünü farkederek geri dönüyor. Bulup dönünceye kadar askerin hareket ettiğini görüyor. O tarihlerde kadınların örtünmesiyle ilgili ilâhî emir indiğinden, görevliler, içinde Hz. Aişe'nin (R.A.) bulunduğunu sandıkları mahfeyi deveye yüklüyorlar ve mahfenin içinde bir kimsenin olup olmadığını tefrik edemiyorlar.

Hz. Aişe (R.A.) konuyu özetle şöyle anlatıyor:

— Farkına varılınca gelip beni rahatlıkla bulabilmelerini düşünerek bulunduğum yerde oturup beklemeyi uygun gördüm. Derken uyuya kalmışım. Ayak sesiyle uyandığımda, ordunun arkasından unutulan malzemeyi toplamakla görevli bulunan Safvan b. Muattal'i gördüm. Beni tanıdı ve «İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn» diyerek yüzünü başka tarafa çevirdi ve ben de hemen örtündüm. O arkasını dönerek devesini çökertti, ben bininceye kadar dönüp bakmadı. Sonra devenin yularından tutup yürüdü. Öğle vakti orduya yetiştik.

Bu olayı, başta münafıkların reisi Abdullah b. Ubey b. Selûl olmak üzere bazı münafıklar fırsat sayıp kötüye yorumlamışlar ve haberim olmadan aleyhime bir dedikodu almış yürümüş. Neler olup bittiğini bilmiyordum. Fark ettiğim tek şey, daha önceleri gördüğüm yakın ve sıcak ilgiyi Peygamber (A.S.) Efendimiz'den göremediğimdi. Şüphesiz o günlerde bunun asıl sebebini de teşhis etmiş değildim. İşte o sıralarda hastalandım. Bir gün bir ihtiyaç için dışarı çıkmam gerekti., Mistah'ın annesi bana refakat etti. Derken yün çarşafına bürünmüş olan kadıncağız sürçüp düştü ve «yok olası Mistah» diye mırıldandı. Ben de «Bedir savaşına katılan bir sahabîye dil mi uzatıyorsun?» diyerek onu uyardım. Bunun üzerine bana : «Neler döndüğünden haberin yok mu?» dedi. Hayretle dönüp yüzüne baktığımda, münafıkların bana attıkları iftirayı anlattı. Bir anda sarsıldım ve hastalığım büsbütün arttı. Bu hal bir ay kadar devam etti. Resûlüllah (A.S.) bir ara olup bitenleri anlatıp benim cevap vermemi istedi. Ben de: «Ben bu gibi kötülüklerden berîyim, desem belki inanmayacaksınız. Kendimi suçlu göstersem, hemen tasdîk edeceksiniz. O bakımdan durumun aydın-

lanmasını Cenâb-ı Hakk'a bırakıyorum. O elbette benim mâsum olduğumu haber verecektir» dedim. Çok geçmeden yukarıdaki âyetler indi ve berî bulunduğum; yani ak-pak olduğum kesinlik kazandı.

MÜNAFIKLARA DİKKAT

(.. إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُ بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ) **«Doğrusu iftira ile gelenler sizden birkaç kişidir..»**

Münafıklar bir bakıma sapık kâfirlerden daha tehlikelidirler. Çünkü küfrün ve kâfirin rengi bellidir, ama münâfığın ve ortaya attığı nifağın rengi belli değildir. Ancak olaylar birbirini izleyip belli bir hedefe yönelince anlaşılabilir.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerîm, namuslu, iffetli kadınlara zina isnat eden kimseden, olayı gözleriyle görüp tesbit eden dört şâhit istemekte; getiremediği takdirde hadd-i-kazfle ilgili hükmün uygulanmasını emretmektedir. Zira dört münafığın veya iftiracının bir iftira hususunda görüş birliğine varıp biraraya gelmeleri çok zordur, aynı zamanda hayli uzak bir ihtimaldir.

İşte Hz. Aişe (R.A.) ile ilgili olayı nifak düzeyinde ilk değerlendiren, münafıkların elebaşısı Abdullah b. Übey'in yaydığı nifak ve iftira tohumunu, iman ve idrâki zayıf olup kendi nefis ve karakterini ölçü ve kıstas olarak dikkate alan bazı müslümanlar da ne yazık ki iffeti şehvete kıyas etme gafletine düşmüşler ve Abdullah b. Übey'in nifak akıntısına kapılmışlardı.

Kur'ân'da bu olaya parmak basılıp iffetin lekesizliği belirtilirken mü'minlere dokuz maddelik bir öğüt ve uyarı paketi veriliyor:

1— Sözü edilen iftira dış görünüşüyle şer sanılsa bile, aslında mü'minlerin lehine hayırdır. Zira bu olay bir yandan da hem münafıkların iyi tanınmasını, hem de zayıf imanlıların ölçüsünün bilinmesini sağlamıştır.

2— Hemen isbat edilmeyen bu tür haberler açıklığa kavuşuncaya kadar, mü'minlerin hüsn-ü zanda bulunmaları ve «bu açık bir iftiradır» demeleri gerekir. Çünkü suç sâbit oluncaya kadar suçlu zanlısı suçsuz kabul edilir. Nitekim hukukta «beraet-i zimmet asıldır» kuralı yer almıştır.

3— Gerek şahsî, gerekse amme haklarıyla ilgili olarak ortaya attığı iddia ve suçlamasını beyyine (belge ve şâhit) ile isbat edemeyen kimse İslâm nazarında yalancı ve müfteri kabul edilir. O yüzden hakkında cezaî müeyyide kusursuz şekilde uygulanır.

4— İslâm Dini biri mânevî, diğeri maddî olmak üzere iki ayrı caydırıcı, ıslâh edici müeyyide koymuştur. Mânevî müeyyidenin uygulanması Cenâb-ı Hakk'a aittir. O, rahmeti ve sünneti gereği bunu daha çok Âhiret'e bırakmıştır. Kişi iyice azıp sapıtmadıkça, ahlâksızlığı zulümle birleştirip Allah kullarını huzursuz ve tedirgin edecek bir çizgiye getirip dayamadıkça Cenâb-ı Hak onu dünyada hemen cezalandırmaz. Ancak indirdiği kitap ile insanlar arasında düzen ve huzuru, adâlet ve hakkaniyeti sağlamayı, hakların korunmasını, mütecavizlerin durdurulmasını ve kitapta yer alan maddî müeyyidelerin kusursuz uygulanmasını emretmiştir.

5— İçyüzünü bilmediğimiz bir olayı dilimize dolamamız, gerçekmiş gibi bir görüntü verip yaymamız bizi çok yanlış ve tehlikeli bir noktaya götürür. Söylemek kolay, ama sonucuna katlanmak çok zor olur. Çünkü bir yalan ve iftiranın doğuracağı netice, masum kişileri lekeleyebilir. O bakımdan içyüzünü iyice araştırıp öğrenmeden ortaya atılan bir haberi gerçekmiş gibi kabul edip yargıda bulunmamız Allah katında çok büyük bir günah ve ağır bir vebaldır.

6— Bu gibi durumlarda konuşmamak, gerçek bilgiyi Allah'a irca' etmek ve isbat edilinceye kadar kendi kendimize fısıldayarak «sus, bu büyük bir iftira olabilir; zan ve şüpheyle hükmedilmez» dememiz en uygun ve en selim yoldur. Çünkü beraet-i zimmet asıldır.

7— Belirtilen şekilde bir hata işlenmişse, bunun hakikî ve tahkikî imânla bağdaşamıyacağını düşünerek bir benzerini işlememeye azmetmek, Allah tarafından affedilmemizin şartlarından biridir.

8— Olay ve iddiaları, suçlama ve tahminleri Kur'ân ve Hadîs terazisine koyup tartmak ve öylece değerlendirmek vâciptir. Zira Cenâb-ı Hak, fert, aile ve toplumun düzen ve huzuru, haklarının korunması için gereken hükümleri apaçık ortaya koymuştur.

9— Mü'minler arasında hayâsızlık ve ahlâksızlığın yaygınlaşmasını her çağda arzu eden sapıklar, dinsizler ve şehvetperestler bulunabilir. Mü'minlere düşen görev, onlara karşı hoşgörülü davranmamak, ilâhî müeyyideleri uygulamaktır. Bin bir türlü kurnazlık ve hilelere başvurarak kendini kanunun pençesinden kurtaranları ise, belirlenmiş çizgiye geldiklerinde Cenâb-ı Hak hem dünyada, hem âhirette rezil ve rüsvay eder.

İFK'İN TARİFİ

İfk : Üzerinde bulunması lâyık olduğu ölçü ve düzenden alınıp ters çevrilen her şeyi kapsayan bir kavramdır. Bu manayla, haktan bâtıla, doğ-

rudan eğriye, güzelden çirkine döndürülen şey hakkında da yaygındır. Ayrıca aslından çevrilen, temelinden uzaklaştırılan her şey de bu kelimenin kapsamına girer. İftira ve bühtan gibi gerçek dışı suçlamalar da bu cümledendir.

Özetliyecek olursak: Bu kavramın «ifk», «efek» ve «ufâk» vezinlerinden geldiğini ve kök mâna olarak yalan söylemek, iftirada bulunmak, aslı olmayan günah ve kötü fiillerle suçlamak demek olduğunu söyleyebiliriz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemize atılan iftira konu edildi. Münafıkların ellerine geçen her fırsatı nasıl değerlendirip mü'minler aleyhine kullandıklarına dikkatler çekildi ve dolayısıyla mü'minlere dokuz öğüt verilerek aslı olmayan, isbatlanmayan haberler hakkında çok temkinli olmaları tavsiye edidi.

Aşağıdaki âyetlerle, şeytanın insanları nasıl bir ahlâksızlık ve hayasızlığa sürüklemek istediği konu edilerek olayları, ortaya atılan haberleri gerçek yönüyle değerlendirmemiz isteniliyor. Arkasından yakınlarımızla olan iyi-yararlı ilgimizi sürdürmemiz emrediliyor. Sonra da bir önceki konuların mânevî müeyyideleri açıklanarak münafıklar uyarılıyor.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ وَمَنْ يَتَّبِعْ
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَوْلَا فَضْلُ
اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًاۙ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكّ۪ي
مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَأْتَلِ اُو۬لُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ
وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُٓوا اُو۬لِي الْقُرْبٰى وَالْمَسَاك۪ينَ وَالْمُهَاجِر۪ينَ ف۪ي
سَب۪يلِ اللّٰهِۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُواۜ اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْۜ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ
الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظ۪يمٌۙ
﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْد۪يهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَئِذٍ يُوَفّ۪يهِمُ اللّٰهُ د۪ينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ
هُوَ الْحَقُّ الْمُب۪ينُ ﴿٢٥﴾

MEÂLİ:

21— Ey Imân edenler! Şeytan'ın adımlarına uymayın. Kim Şeytan'ın adımlarına uyarsa, şüphesiz ki o, (Şeytan) hayasızlığı, uygunsuzluğu; dinin, aklın ve sağlam örfün çirkin kabul ettiği şeyi emreder. Allah'ın sizin üzerinize bol rahmeti ve lûtfu olmasaydı, sizden hiç biriniz ebediyen (günah ve fenalıktan) temize çıkamazdı. Ama Allah dilediğini temize çıkarır.

Allah (her şeyi gereği gibi) işitendir, bilendir.

22— Sizden fazîlet ve varlık sâhibi olanlar yakınlarına, düşkünlere, Allah yolunda hicret edenlere (yardımda) bulunmamaya yemin etmesinler (veya vermekte kusur etmesinler); affetsinler, bağışlayıp aldırış etmesinler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevip arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

23— Onlar ki, iffetli, (hayasızlıktan) habersiz mü'mine kadınlara zinâ iftirasında bulunurlar, şüphesiz ki Dünya'da da, Âhiret'te de lânetlenmişlerdir; onlar için büyük bir azâp vardır.

24— Öyle bir günde ki elleri ve ayakları onların yaptıklarına, işlediklerine karşılık aleyhlerinde şâhitlik ederler.

25— O gün Allah, onlara hakkettikleri hesap ve cezâyı tastamam verecek ve onlar da Allah'ın apaçık hak olduğunu (her şeyi açıklayıp ortaya koyduğunu) bilecekler.

İNİŞ SEBEBİ

Ebû Bekir Sıddîk (R.A.), çok fakir olan teyzesi oğlu Mistah'a daha önceleri sürekli yardımda bulunurdu. Hz. Aişe (R.A.) ile ilgili iftira fırtınası onda da bir zan ve şüphe doğurmuş ve şurada, burada Hz. Aişe (R.A.) aleyhine birtakım sözler sarfetmesine, daha doğrusu münafıkların yalan ve iftira bataklığına düşmesine sebep olmuştu. Bunun farkına varan Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) çok üzülmüş ve bir daha ona yardımda bulunmayacağına yemin etmişti. Oysa Mistah'ın gerçekte kötü niyeti yoktu, olayın ters çevrilip yaygınlaştırılması ister istemez onda da birtakım şüpheler uyandırmıştı. Kendisi hem muhacirlerden, hem de Bedir Savaşı'na katılan bahtiyarlardan biriydi.

O sebeple yukarıdaki 22. âyet indi ve Ebû Bekir Sıddîk'ın (R.A.) yine teyzesi oğluna yardıma devam etmesi istendi. (1)

Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemize zina isnadında bulunan Abdullah b. Ubey, bilindiği gibi münafıkların reisi idi. İslâmiyeti içinden çökertip yıkmak için elinden gelen hiçbir kötülüğü geri bırakmamış, sonunda Peygamber (A.S.) Efendimizin ailesine dil uzatacak kadar azıtmıştı. 23. âyet onun dünyada da, âhirette de lânetlendiğini bildirmek üzere inmiştir. (2)

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/320 - Esbab-ı Nüzûli'l-Kur'ân/Süyûtî : 83
(2) Buharî - Müslim : Ebû Hüreyre (R.A.)den

İLGİLİ HADİSLER

«Helâk edici yedi şeyden kaçınıp uzak durun.»

Bunun üzerine ashab-ı kirâm sordu: «Onlar nelerdir ya Resûlellah?!» Şöyle buyurdu : «Allah'a ortak koşmak, sihirbazlık yapmak, Allah'ın (öldürülmesini) haram kıldığı canı (kimseyi) öldürmek, ribâ (fâiz) yemek, yetim malını yemek, savaş için düşmana karşı çıkıldığı gün arka çevirip kaçmak, suçtan habersiz hür mü'mine kadınlara zina atmak (zina ile onları suçlamak). (1)

«İffetli kadını zina ile suçlayıp iftirada bulunmak, yüz yıllık (iyi) ameli yıkar.» (2)

«Kıyâmet günü olunca, kâfir ameliyle tanınacak, ama o bunu inkâr edecek ve tartışmaya başlayacak. Kendisine : «İşte şunlar senin komşuların, senin aleyhinde şahitlik ediyorlar» denilecek. O yine: «Onlar yalan söylüyor» diyecek. Sonra ona : «Senin evlâd-u ıyâlin ve hısımların şahitlik ediyorlar» denilecek. O yine, «onlar da yalan söylüyorlar» diye itiraz edecek. Sonra da o inkârcı sapıklara : «Yemin ediniz» denilecek. Hepsi de yemin edecek. Bunun üzerine Allah o inkârcı sapıkların kulaklarını mühürleyecek de elleri ve dilleri onların aleyhlerine şahitlik edecek. Sonra Cenâb-ı Hak onları Cehennem'e sokacak.» (3)

ŞEYTAN, KÖTÜLÜKLERİN KAYNAĞIDIR

(فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ) «Şüphesiz ki o (şeytan) hayasızlığı, uygunsuzluğu... emreder.»

İnsanın içinde hem iyiliklerin, hem de kötülüklerin mayası vardır. Esasen insan bu ölçü ve özellikte yaratılmıştır. Melek, peygamber ve kitap iyilik mayasını geliştirmekle; şeytan ve nefis de kötülük mayasını geliştirmekle ilgili olup plândaki yerlerini almışlardır. Ayrıca insana verilen akıl, zekâ, idrâk, hafıza, şuur gibi yetenekler bu iki zıt kutuplar arasında tercîh yapacak kudret ve özelliktedir. Bunlar hangi tarafa meylederse, o taraf üstünlük sağlar.

---

(1) Buharî/vasaya: 23. hudûd : 44- Müslim/imân : 144- Ebû Dâvud/vasaya: 10- Nesâî/vasaya: 12, tahrîm: 18- Ahmed : 1/202 - 5/219

(2) Taberânî : Huzayfe (R.A.)den

(3) İbn Ebî Hâtim : Ebû Saîd (R.A.)den

Şeytan daha çok iki şeyi fısıldar :

1— Her türlü hayâsızlığı ve uygunsuzluğu,

2— Aklın, dinin ve sağlam örfün fena ve zararlı kabul ettiği şeyleri,.

Kur'ân-ı Kerîm bu konuda genel bir ölçü verip mü'minleri hem aydınlatıyor, hem de İblîs'in aralıksız telbîsine karşı uyarıyor. Sonra da akıl ve diğer yeteneklerin insana verilen büyük lûtuf ve bol rahmet olduğunu haber veriyor. Şüphesiz ki bunlardan her birinin hem yararını, hem değerini bilmekte mutlak hayır vardır. Aynı zamanda bu yetenekler Kitap ve Sünnet ile birleştikleri zaman mutlak saadete kapı açmış olurlar.

DUYGU VE DÜŞÜNCELERİN EĞİLİMİNİ EN İYİ BİLEN ALLAH'TIR

(وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) **«Ama Allah dilediğini temize çıkarır. Allah işitendir, bilendir.»**

İslâm'da ameller, işler ve görüntüler niyetlere göre değer ölçüsünü bulur. Her ne kadar biz insanlar zahire göre hükmetmekle emrolunmuşsak da bu, niyetleri, duygu ve düşünceleri değiştirmiyeceği gibi, onların hem dünyada, hem de âhirette kıstas sayılmasını da hükümsüz bırakmaz.

Şüphesiz insan aklı ve diğer yetenekleri hakikati bilip anlamaya, ebedi mutluluk yolunu seçmeye ve bunun gereğini düşünüp lâyıkıyla yerine getirmeğe tek başına yeterli değildir. O bakımdan aklın mutlaka peygamberin irşat ve teblîğine, ilâhî kitabın beyânına ihtiyacı vardır.

Gerçek bu olunca, peygamber ve kitap ışığından kendini uzak tutanlar bilmelidirler ki, kendilerini ilâhî lûtuf ve bol rahmetten mahrum bırakmaktadırlar. O bakımdan sadece akıl ve bilgisine güvenip onları ilâhî kıstas dışında tutmak suretiyle kendini her türlü kötülükten temize çıkaranların Allah yanında kayda değer hiçbir değer ve meziyetleri yoktur. Ayrıca peygamber ve kitabullah ile kendilerini aydınlatanlar da böyle bir iddiayla ortaya çıkamazlar. Zira amel ile niyet arasındaki uyumluğu veya uyumsuzluğu en iyi bilip takdîr eden ancak Cenâb-ı Hak'tır. Bunun içindir ki ilgili 21. âyetle : «Allah'ın sizin üzerinizde bol rahmet ve lûtfu olmasaydı, sizden hiç biriniz ebediyen temize çıkamazdı. Ama Allah dilediğini temize çıkarır. Allah işitendir, bilendir» buyurularak mü'minlere hatırlatmada bulunuluyor. (1)

---

(1) Bilgi için bak : Necm Sûresi : 32- Nisâ Sûresi : 49

KENDİSİNE İYİLİK DE YAPILSA, İNSAN YİNE DE NANKÖR OLABİLİR

(.. وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا) **«Affetsinler, bağışlayıp aldırış etmesinler.»**

Kur'ân ilgili 22. âyetle iyilikte bulunma konusunda mü'minlere aydınlatıcı bilgi verirken dört önemli noktaya dikkatleri çekiyor:

1— Mal ve serveti fazîletle birleştirmek; öylece muhtaç durumda olan yakınlara ve hısımlara yardıma devam etmek,

2— Yakınların ve hısımların bütün iyiliklere rağmen nankörlük etmelerine kızıp onlardan yardımı kesmemek,

3— Bu konuda bağışlayıcı ve hoşgörülü olmak,

4— Sadece Cenâb-ı Hakk'ın bizi bağışlamasını arzu etmek..

Birinci nokta, insanın yalnız kendisi için değil, ailesi, hısımları ve çevresi için de çalışıp kazandığını öğretmekte ve böylece ferdi topluma bağlayıp onun kopmaz bir parçası yapmaktadır. Aynı zamanda ahlâk ve fazîletten kopuk bir servette hayır ve rahmet havası bulunmadığına işâret etmektedir.

İkinci nokta, yaptığımız ve yapacağımız iyiliklerin karşılığını yalnız Allah'tan beklememizi ilhâm etmekte, insanlardan takdîr ve teşekkür beklemeye gerek olmadığını hatırlatmaktadır.

Üçüncü nokta, bağışlayıcı ve hoşgörü sahibi olmanın mü'minlere yakışan güzel hasletlerden olduğunu belirtmektedir.

Dördüncü nokta, iyilikte bulunduğumuz, insanları affettiğimiz, hoşgörüyle davrandığımız nisbette Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve mağfiretine lâyık düzeye gelebileceğimizi öğretmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, şeytanın her türlü kötülüğün kaynağı olduğu haber verildi. Sonra da verilen bir haberin aslını öğrenmeden hemen yargıda bulunmanın çok tehlikeli sonuçlar doğuracağı dolaylı şekilde hatırlatıldı. Arkasından hısımlarımıza yardımda bulunmamız istenilerek, bazı dünyevî nedenlerle yardımın kesilmemesi tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetle, yeni bir yuva kuracak mü'min erkek ve kadınların kendilerine eş olarak seçecekleri kişiye çok dikkat etmelerinin lüzu-

mu üzerinde duruluyor ve hangi kadının hangi erkeğe, hangi erkeğin de hangi kadına yakıştığı açıklanarak müslümanlara sağlam bir ölçü veriliyor.

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ
وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَٰئِكَ مُبَرَّءُونَ
مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

MEÂLİ:

26— Kötü yaramaz kadınlar (veya sözler), kötü yaramaz erkeklere; kötü yaramaz erkekler, kötü yaramaz kadınlara (veya sözlere); iyi temiz kadınlar (veya sözler) iyi temiz erkeklere; iyi temiz erkekler de iyi temiz kadınlara (veya sözlere) yakışır. İşte bunlar, onların dediklerinden pâk ve uzaktırlar. Bunlar için bağışlanma ve çok şerefli rızık vardır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Dinini ve ahlâkını (yani dindarlığını ve huyunu) beğendiğiniz kimse size geldiğinde (kızınızı veya kızkardeşinizi) ona nikâhlayınız.» (1)

«İnsanlar madenler (gibidir). Dinde anlayışlı ve bilgili olduktan sonra cahiliye devrinde iyi ve seçkin olanlar, İslâm'a girdikten sonra da iyi ve seçkindirler.» (2)

«Dünyanın hepsi yararlanılacak şeydir, ama onun en hayırlı yararlanılacak şeyi, sâliha kadındır.» (3)

«Cenâb-ı Hak kime sâliha bir kadın nasip ederse, gerçekten dininin

(1) İbn Mâce/nikâh : 46
(2) Buharî/enbiya : 8, 14, 19, menakıb : 1, tefsir: 12- Müslim/fezâil : 168-
(3) Müslim/redâ' : 59- İbn Mâce/nikâh : 5- Ahmed: 2/166

yarısını (koruması için) ona yardım etmiş olur. Artık geri kalan yarısı hakkında Allah'tan korksun.» (1)

«Kadın (şu) özelliklerinin birinden dolayı nikâhlanır: Güzelliği, malı, ahlâkı ve dini (dindarlığı). Sen dindar ve ahlâklı olanına gerekli ol ki sağ elin feyiz ve bereketle dolsun.» (2)

«Kadın şu dört hasletinden dolayı nikâhlanır: Malı, soyu, güzelliği ve dini (dindarlığı). Sen dindar olanına zafer bul ki ellerin feyiz ve bereketle dolsun.» (3)

«İlim ve hikmete kulak verip sadece işittiği kötülüğü anlatan kimsenin misali, koyun sahibine gelip «şu koyunlardan semiz olan birini bana ayır» diyen ve koyun sahibinin de ona : «Sen kendin git de arzu ettiğin koyunun kulağından tut» demesi üzerine gidip sürü köpeğinin kulağından tutan adamın misâline benzer.» (4)

HZ. ÂİŞE (R.A.) VALİDEMİZ

Çirkin bir iftiraya uğrayan Hz. Âişe (R.A.), soyundaki asalet, iffetindeki beraet, evliliğindeki nezahetiyle övülüyor. Kötü, yaramaz sözlerin ona hiçbir suretle yakışmadığı, ancak iyi, temiz ve nezih sözlerin yakışabileceği ve onun her zaman güzel, temiz ve nezih sözlere ve sıfatlara lâyık olduğu belirtiliyor. Övgü olarak bu ilâhî beyan ona yeter. Onun do, Safvan'ın da o çirkin iftiradan berî oldukları açık ve net şekilde açıklanıyor.

Ayrıca mü'minlerin aile yuvası kurarken dikkat edecekleri çok önemli bir hususa parmak basılıyor. O da : İyi temiz erkeklerin iyi temiz kadınlarla, iyi temiz kadınların da iyi temiz erkeklerle evlenmesinin lüzumudur. Zira evlenen çiftlerin inanç, ahlâk, nezaket, kültür, edep ve terbiye hususlarında uyum sağlaması, kalıcı bir yuvanın kurulmasını, fazîletli bir neslin yetişmesini sağlar.

EVLİLİKTE KEFAET (DENKLİK)

Kur'ân-ı Kerîm huzurlu, güvenli, aynı zamanda ahlâk ve fazîlet ölçüleri düzeyinde aile yuvasının sağlıklı biçimde kurulmasının genel çerçeve-

---

(1) Taberânî - el-Hâkim - Beyhakî : İsnad-i sahih ile
(2) Müsned-i Ahmed : 3/80
(3) Buharî/nikâh : 15- Ebû Dâvud/nikâh : 2- Nesâî/nikâh : 13- İbn Mâce/nikâh: 6- Dâremî/nikâh: 4- Taberânî/nikâh : 21
(4) İbn Mâce/zühd : 15- Ahmed: 2/353, 405, 508

sini çiziyor. İslâm hukukçuları bu âyetin ve ilgili hadîslerin ışığı altında evlenecek olan çiftlerden kefaet (denklik) prensibini koymuşlardır. Bu denkliğin daha çok erkek tarafında aranması ise, aile reisine vakar ve onur kazandırmak içindir.

Hanefî Mezhebî'ne göre : Kefaet şu altı şeyde aranır: Soy, İslâmiyet, sanat - kültür, hürriyet, dindarlık ve servet..

Şâfiî Mezhebi'ne göre : Kefaet şu dört şeyde aranır: Soy, din, hürriyet, sanat.. (1)

Böylece bu iki mezhebe göre «kefaet» nikâhın lüzumundan sayılsa bile şartından sayılmaz. Yani arada kefaet gözetilmeksizin yapılan nikâh akdi câizdir. Hanbelî Mezhebi'ne göre ise, İmam Ahmed b. Hanbel'den bu mesele hakkında iki farklı rivâyet yapılmıştır: Biri kefaet'in nikâhın şartlarından olduğu, diğerinin olmadığı anlam ve hükmündedir. Birinci rivâyeti Süfyan es-Sevrî de benimsemiş, yani o da bu anlamda bir ictihatta bulunmuştur. İkinci rivâyeti ise benimseyenler ekseriyettedir. Aynı zamanda Hz. Ömer (R.A.), İbn Mes'ud (R.A.), Ömer b. Abdülaziz, Ubeyd b. Umeyr, Hammad b. Ebî Süleyman, İbn Sirîn, İbn Avn, İmam Mâlik ve rey tarafdarlarının da ictihatları bu anlamdadır. (2)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Evlenecek olan çiftler arasında kefaet (denklik) konusuna temas edildi ve kötü yaramaz kadınların ancak kötü yaramaz erkeklere ve böyle olan erkeklerin de ancak öyle olan kadınlara yakıştığı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, başkalarına ait evlere izin almadan girmenin câiz olmadığı konu ediliyor ve böylece «adâb-ı muaşeret»le ilgili bir husus hakkında mü'minler aydınlatılıyor.

(1) Fazla bilgi için bak : Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı/Celâl YILDIRIM: 2/481, 482

(2) el-Muğnî/İbn Kudame : 6/480

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا
عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾
فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ
وَإِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ
فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

M E Â L İ :

27— Ey imân edenler! kendi evlerinizden başka evlere, sahipleriyle alışkanlık sağlayıp (onlardan) izin almadıkça ve onlara selâm vermedikçe girmeyin. Bu sizin için hayırlıdır. Umulur ki iyice düşünürsünüz.

28— İçinde bir kimse bulamazsanız, size izin verilmedikçe yine de girmeyin. Size, «geri dönün» denilirse, geri dönün. Bu sizin için daha nezih ve daha uygundur. Allah yapageldiklerinizi bilir.

29— İçinde sizinle ilgili bir yarar bulunup oturulmayan evlere girmenizde bir günah ve vebâl yoktur. Allah açıkladığınızı da, gizli tuttuklarınızı da bilir.

İNİŞ SEBEBİ

Taberânî'nin Adiy b. Sâbit'ten yaptığı rivâyete göre : Ansar'dan bir kadın, Peygamber (A.S.) Efendimiz'e gelerek şöyle dedi: «Ya Resûlellah! doğrusu ben kendi evimde öyle vaziyetlerde bulunuyorum ki başkasının

beni o vaziyette görmesini arzu etmiyorum. Hattâ babam ve oğlumun bile görmesini istemiyorum. Ama (zaman zaman) babam gelip içeri girmekte, ailemizden biri gelip girmektedir. Bu durumda ne yapmalıyım?»

Bu sebeple ilgili âyetin indiği tesbit edilmiştir.

Diğer bir rivâyet de şöyledir: Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) da, Peygamber (A.S.) Efendimiz'e şöyle demiştir: «Ya Resûlellah! Şam yolu üzerinde birtakım haneler ve meskenler vardır ki içlerinde kimseler oturmamaktadır. Onlar hakkında ne buyurursunuz? Bu soru üzerine 29. âyet inmiştir. (1)

İLGİLİ HADİSLER

Kind b. Hanbel anlatıyor: «Peygamber (A.S.) Efendimiz'in (evinde bulunduğu bir sırada) izin almadan yanına girdim. Bunun üzerine bana şöyle buyurdu: «Geri dön ve es-selâmü aleyküm, içeri girebilir miyim? de de izin iste.» (2)

Rebi'î b. Harraş (R.A.) anlatıyor:

— Beni Âmir kabilesinden bir adam gelip, evinde oturmakta olan Peygamber (A.S.) Efendimiz'in yanına girmek için izin isteyerek «içeri girebilir miyim?» dedi. Bunun üzerine Peygamber (A.S.) kendisine hizmet eden adama şöyle emretti: «Dışarı çık da o adama eve girme adabını öğret; ona: es-selâmü aleyküm. İçeri girebilir miyim? şeklinde söylemesini bellet.» Adam bu uyarıyı duydu ve «es-selâmü aleyküm. Girebilir miyim?» diyerek izin istedi. Peygamber (A.S.) izin verdi. (3)

Ebû Saîd (R.A.) anlatıyor:

— Bir toplantıda bulunuyordum. O sırada Ebû Musa (R.A.) üzgün bir halde geldi ve şöyle dedi: «Hz. Ömer'den içeri girmek için üç defa izin istedim, cevap alamadım. Geri döndüm. Sonra beni tekrar çağırttı ve şöyle dedi: «Seni daha önce çağırdığım halde neden gelmedin?» «Ben de: «Geldim, üç defa izin istedim, cevap alamadım ve geri döndüm. Nitekim Peygamber (A.S.) da «bir eve girmek istediğin zaman üç defa izin iste. Cevap verilmeyince geri dön» buyurmuştu, diye ilâve ettim. Bunun üzerine Hz. Ömer (R.A.): «Vallahi bunu Peygamber'in (A.S.) dediğine dair şahit getirmelisin; aksi halde elimden kurtulamazsın!» dedi. Ebû Musa (R.A.) olayı anlattıktan sonra hazır olanlara: «Sizden bu hadîsi duyan yok mu-

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 12/213
(2) Ebû Dâvud - Tirmizî
(3) Ebû Dâvud/edeb: 127- Ahmed: 5/269

dur?» diye sordu. Ubay b. Kâb (R.A.) : «Ben duydum» dedi ve kalkıp Hz. Ömer'e (R.A.) gittiler. (1)

MESKEN DOKUNULMAZLIĞI

İslâm Dini her vatandaşın canını, malını, namus ve şerefini korumuş ve bunlara tecavüzü kesinlikle yasaklayıp haram kılmıştır. O kadar ki izin istemeden, selâm vermeden başkasının evine girmeye cevaz vermemiş; başkasının kapı ve penceresinden içeri bakmayı büyük günahlardan saymıştır.

İslâm bütün bu yasakları, biri dünyevî, diğeri uhrevi olmak üzere iki ayrı cezaî müeyyide koymakla asıl amacına ulaştırmayı plânlamıştır. Dünyevî ceza için devletin ilgili kurumlarını yetkili kılmış ve böylece başkasının meskenine izinsiz girmeyi hukukî ve kazaî açıdan yasaklamıştır.

Kitap ve sünnetten anlaşıldığı üzere, aynı evde oturan karı-koca dışındaki diğer yakınların da birbirlerinin, özellikle ana-babalarının odalarına izin isteyerek girmeleri tavsiye edilmiş; daha çok üç vakit üzerinde durularak gereken açıklama yapılmıştır. (2)

Böylece İslâm insanların birbirlerine karşı saygılı olmalarını ve bunu günlük hayatlarında sergilemelerini sağlamış; namus ve iffeti, şeref ve haysiyeti korumayı her zaman ön plânda tutmuştur.

Ziyaret veya herhangi bir iş için gidilen eve girmeye üç defa izin istenildiği halde izin verilmezse, üzülmeden, öfkelenmeden, kırılmadan dönmenin çok daha hayırlı olduğu belirtiliyor. Bununla ev sahibinin kendine göre mazereti, başkasının görmesi uygun olmayan bazı durumları bulunabileceğine işâret ediliyor.

İslâm'ın gerçek medeniyetin en sağlam esasını oluşturduğunu, beşerî münasebetlerin bu bölümünden de rahatlıkla anlamak mümkün..

BAŞKASININ EVİNE GİRMEK İÇİN PRENSİP

Kur'ân-ı Kerîm'de başkasının evine girmek istenildiğinde riâyet edilmesi gereken iki prensip konulmuştur:

1— İsti'nas

---

(1) Buharî/isti'zan : 13- Müslim/edeb: 32, 34, 36- İbn Mâce/edeb: 17
(2) Bilgi için bak : Nur Sûresi : 58. âyetin tefsiri

2— Teslîm

İsti'nas : Hafif öksürmek, «sübhanellah» veya «Allahu Ekber» ya da «el-Hamdu lillah» demek suretiyle dışarda beklemekte olduğunu ev halkına duyurmaktır. Böylece ziyaretçi daha güven verici bir hava oluşturur ve ev sahibinin toparlanmasını sağlar.

Aynı zamanda «isti'nas» izin isteme manasını içerir. Nitekim yedi kıraatten birinde «isti'nas» yerine «isti'zan» okunmuştur. Bir kısmı İbn Abbas'ın, bir kısmı ise Tabiîn'den Saîd b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: «Teste'nisû hatadır ve kâtipten sadır olan bir vehimdir. Onun aslı teste'zinû'dur.» Ancak yapılan ciddi araştırmalara göre bu rivayetin sahih olmadığı ve bütün İslâm mushaflarında «teste'nisû» olduğu anlaşılmış ve Hz. Osman (R.A.) döneminde de böyle yazıldığı görülmüştür. (1)

Nitekim İbn Mâce'nin Ebû Eyyub el-Ansarî (R.A.) den yaptığı rivâyete göre, adı geçen sahabî, Peygamber (A.S.) Efendimiz'den soruyor: «Ya Resûlellah! birinin evinin kapısına gelinince selâm vermeyi anlıyoruz, ama isti'nas nedir bilmiyoruz.» Bunun üzerine Cenab-ı Peygamber (A.S.) ona şöyle cevap veriyor: «Sübhanellah veya Allahu Ekber veya el-Hamdu lillah demek, ya da hafif öksürmek ve ev halkından izin istemektir.»

Cahiliye devrinin kötü âdetlerinin izlerini kendi üzerlerinde taşıyan bazı Araplar, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in odasının arka kısmına gelip görüşmek istediklerini yüksek sesle duyurmaya çalışırlardı. Cenâb-ı Hak onların bu davranışının ev sahibine hem saygısızlık olduğunu, hem de edep ve terbiye kuralları dışına taştığını Hücurat Sûresi dördüncü âyetle şöyle açıklayarak mü'minleri aydınlatmıştır: **«Şüphesiz onlar ki (sana ait) odaların arkasından sana seslenirler, çoğunun aklı ermez.»**

Teslîme gelince : O, «es-Selâmu aleyküm» demektir. Bu, henüz içeri girmeden gelen ziyaretçinin müslüman olduğunu hatırlatmak, aynı zamanda güven telkîn etmek ve ev sahibine dünya ve âhiret selâmeti dilemek içindir.

İzin istemeyi gerekirse üç defa tekrarlamak sünnettir. Üçüncü defa da izin verilmezse veya cevapsız bırakılırsa, artık dördüncü defa izin istemeye gerek kalmayıp geri dönmek sünnettir.

İzin istemenin şekli şöyledir: «es-Selâmü aleyküm, içeri girebilir miyim?» Bu durumda izin verilirse girilir, «kabul edemiyeceğiz» denilirse, geri dönülür. Cevap verilmezse, aynı söz iki defa daha söylenir. Ayrıca ziya-

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 12/214

retçinin kendini tanıtması da sünnettir. Nitekim sahih rivâyete göre : Cabir b. Abdullah, Peygamber (A.S.)ın kapısına gelip izin istedi. Peygamber (A.S.) Efendimiz: «Kim o?» diye sorunca, Câbir (R.A.) «Benim» diye cevap verdi. Peygamber (A.S.) bu cevabı beğenmeyip «ben, ben (ne demekmiş?) buyurdu. (1)

MESKÛN OLMAYAN EVLER

(ليس عليكم جناح ان تدخلوا بيوتا غير مسكونة فيها متاع لكم ..) **«İçinde sizinle ilgili bir yarar bulunup oturulmayan evlere girmenizde bir günah ve vebal yoktur..»**

Meskûn olmayan evler hangisidir? Bu konuda müfessirlerin az farklı yorumları olmuştur. Şöyle ki :

a) Yol üstündeki hanlar ve kervansaraylardır. Zira bunlar ya devlet, ya da hayır sahipleri tarafından sırf yolcuların yararlanması için yapılmış tesislerdir.

b) Zamanında meskûn olarak yapılmış, sonraları sahipleri bütünüyle terkedip başka yere göçmüş olan evlerdir. Ancak bunların kapılarına kilit vurulmuşsa, bu, başkalarının girmesine müsaade edilmediğine alâmet sayılır ve o takdirde sahiplerinden izin almak gerekir.

c) Medine yolu üzerinde yolcuların konaklaması için hazırlanıp içine öteberi yerleştirilen evlerdir. (2)

d) Muhammed b. Hanîfe, Katade ve Mücahid'e göre : Yolcuların gelip geçtiği yol üzerine yapılan han ve benzeri te'sislerdir. Bunlar sırf yolcular yararlansın diye vakfedilmişlerdir. İçlerine, yolcuların istifade edebileceği bazı eşyalar da konulmuştur.

e) Yine Muhammed b. Hanîfe'ye göre : Mekke'deki mevcut evlerdir. Mekke silah zoruyla fethedildiği için oradaki evler bütün müslümanlara aittir. (3)

f) Ata'a göre : Yol üzerlerindeki yıkık binalardır. Bunlarda küçük ve büyük abdest bozacak ve geceyi geçirecek yerler mevcuttur.

---

(1) Buharî : 12/324

(2) Fazla bilgi için bak : Câmiu'l-beyân Tefsiri/İbn Cerir et-Taberî : 8/89, 90

(3) Tefsîr-i Kurtubî: 12/221

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, başkalarına ait evlere izin istemeden ve selâm vermeden girmenin câiz olmadığı belirtildi. Ancak yol üzerlerinde yolcular yararlansın diye yapılan han ve benzeri tesislere izin istemeden girmekte bir sakınca olmadığına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, erkek ve kadınların kendilerine helâl olmayana bakmamaları emrediliyor ve her iki cinsin de namus ve iffetlerini korumalarının lüzumu üzerinde durularak mahalle ve sokaklarda nasıl davranılmasının gereğine işâret ediliyor. Sonra da kadınların zînet yerleri konu ediliyor. Başlarını da örtmelerinin gereğine değinilerek sağlam bir kıstas veriliyor. Zînetlerini ve zînet yerlerini kimler yanında açık bulundurabileceklerine atıf yapılarak sınırlı bir cevaza yol açılıyor.

——oOo——

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ
أَزْكٰى لَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ
مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ
إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ
وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ اٰبَائِهِنَّ أَوْ اٰبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ
أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ
أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ
أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ
الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ

بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللّٰهِ
جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

M E Â L İ :

30— (Ey Muhammed!) Mü'min erkeklere de ki : gözlerini (kendilerine helâl olmayanlardan) sakınsınlar, utanç yerlerini (hem açmaktan, hem de zinadan) korusunlar. Bu onlar için daha nezih ve daha uygundur. Şüphesiz ki Allah onların işleyegeldiklerinden haberlidir.

31— Mü'mine kadınlara da de ki : (Bakılması haram olan şeylerden) gözlerini sakınsınlar; iffet ve namuslarını korusunlar, süs yerlerini -görünen kısımlar dışında- açmasınlar; başörtülerini yakaları üzerine (gelecek şekilde) örtünüp salıversinler; zînetlerini (ve zînet yerlerini) kocalarından veya babalarından veya kocalarının babalarından veya oğullarından veya kocalarının oğullarından veya kardeşlerinden veya kardeşlerinin oğullarından veya kızkardeşlerinin oğullarından veya kendi (din kardeşleri sayılan) kadınlardan veya ellerinin sâhip olduğu câriyelerden veya erkeklikten kesilip (kadınlara) ihtiyaç duymayan hizmetçilerden veya kadınların utanç yerlerine ilgi duymayan çocuklardan başkasına açmasınlar. Süslerinden gizledikleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar (ayak bileklerindeki halhalı taşıdıklarını hissettirmesinler). Hepiniz birden Allah'a tevbe edin ey mü'minler! Ola ki korktuklarınızdan kurtulup umduklarınıza erişirsiniz.

İNİŞ SEBEBİ

Mersed kızı Esmâ (R.A.), Benî Hârise mahallesinde oturuyordu. Kendisi oldukça zeki ve sözü sohbeti dinlenen bir hanımdı. Müslüman hanımlar sık sık onu görmeye ve sohbetinden yararlanmaya gelirlerdi. Ancak ona gelen hanımların çoğu iyice örtünmezlerdi; ayak bileklerindeki halhal, göğüslerindeki gerdanlık, saç örgüleri açık bir vaziyette bulunuyordu. Hz. Esma (R.A.) onların bu halini hiç de hoş karşılamadı ve «bunlar ne çirkin şeyler» diyerek üzüntüsünü belirtti. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

(1) Esbab-ı Nüzûli'l-Kur'ân : 84

İLGİLİ HADÎSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Cerîr (R.A.) diyor ki : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den, farkına varmadan ansızın (karşılaşılan bir kadına) bakmaktan sordum. Buyurdu ki : «Gözünü (ondan) derhal çevir.» (1)

Bir adam annesinin odasına girmek için izin isteyip istemiyeceği hakkında sordu. Peygamber (A.S.) ona : «İzin iste de öyle gir» buyurdu. Bunun üzerine adam tekrar sorma ihtiyacını duydu ve aralarında şu konuşma geçti :

— Ama ben evin içinde onunla beraber bulunuyorum?

— İzin iste de öylece yanına gir.

— Ben ona hizmet ediyorum, yine de izin istemem gerekir mi?

— İzin al da öylece gir. Onu çıplak vaziyette görmek ister misin? (2)

«Ademoğluna (kendi iradesi doğrultusunda) zinadan ulaşacak payı yazılmıştır; bundan kurtuluş yoktur. İki gözün zinası (harama) bakmaktır. Dilin zinası, (o gibi müstehcen şeyi) konuşmaktır. Kulağın zinası, (o gibi müstehcen şeyleri) dinlemektir. Ellerin zinası, (o gibi şeyleri) tutmaktır. Ayakların zinası, (o gibi şeylere doğru) adım atmaktır. Nefis ise, (o gibi şeyleri) temenni edip ilgi duyar; utanç yeri ise, ya onu doğrular, ya da yalanlar.» (3)

«Kıyâmet günü bütün gözler ağlayacak; ancak Allah'ın haram kıldığı şeyden sakınan göz; Allah yolunda uyumayıp (nöbet bekleyen) göz ve Allah korkusundan sinek başı kadar olsun yaş akıtan göz müstesnâ..» (4)

«Allah'a tevbe edin. Çünkü ben Yüce Rabbıma bir günde yüz defa tevbe ediyorum.» (5)

«Allah kulun tevbesinden dolayı, çölde kaybettiği devesini bulan kimseden daha çok sevinir.» (6)

---

(1) Müslim/edeb : 45- Ebû Davud/nikâh : 43- Tirmizî/edeb : 28- Dâremî/isti'zan : 15- Ahmed : 4/258, 261

(2) Muvatta' : Ata b. Yesar'dan

(3) Buharî/isti'zan : 12, kader: 9- Müslim/kader: 20- Ebû Davud/nikâh : 43- Ahmed : 2/276, 344, 3/379, 431, 536

(4) İbn Ebî Dünya : Ebû Hüreyre (R.A.)den

(5) Buharî/daavat: 3- Müslim/zikir: 42- Ebû Davud/diyat: 3- İbn Mâce/edeb: 57- Ahmed: 4/211, 260, 261, 410- 5/411

(6) Müslim/tevbe: 1-8- Buharî/daavat: 4- İbn Mâce/zühd: 7/30/kıyâmet: 49, daavat: 98- Dâremî/rikak: 19- Ahmed: 1/383- 2/316, 500, 524- 3/83, 213- 4/273, 275, 283

ERKEKLERİN GÖZLERİNİ HARAMDAN SAKINMASI

(قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ) «Mü'min erkeklere de ki : Gözlerini (kendllerlne helâl olmayanlardan) sakınsınlar. Utanç yerlerini (hem açmaktan, hem de zinadan) korusunlar.»

Kur'ân haramdan sakınma, namus ve iffeti koruma konusunda, kadınlardan önce erkeklere seslenmekte ve bu hususta onların daha eğitici, yönlendirici ve otokontrolü sağlayıcı rol oynayabileceklerine işâret etmektedir. Aynı zamanda kadınlardan ziyade erkekler cadde ve sokaklarda, çarşı ve pazarlarda bulunurlar. Onların rastladıkları her kadını din kardeşi bilip anne ve kız kardeşlerine gösterdikleri saygıyı onlara gösterdikleri; şehvet nazarıyla değil, iş icabı baktıkları takdirde, toplum yapısında güven, huzur, namus, edep ve terbiye duygu ve düşüncesi hâkim olur. Yetişmekte olan kuşaklara da toplum içinde nasıl davranılması gerektiği -en tesirli yanlarıyla- gösterilmiş olur.

Böylece kadınların da kocalarına karşı şüphe ve zan beslemelerine, güvensizlik duymalarına neden kalmaz ve aile yuvası daha huzurlu bir düzeye kavuşmuş olur.

KADINLARIN GÖZLERİNİ SAKINMASI, İFFETLERİNİ KORUMASI

(وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ ...) «Mü'min kadınlara da de ki : (Bakılması haram olan şeylerden) gözlerini sakınsınlar; iffet ve namuslarını korusunlar..»

Kadınların da erkeklere şehvetle bakması haramdır. Alım-satım, iş ve mahkeme gibi durumlarda -şehvetle olmamak kaydıyla- erkeğin kadına, kadının da erkeğe bakmasına cevâz verilmiştir. Bu cevâzı veren ilim adamları ve müctehit imamlar şu olayı delil ve dayanak göstermektedirler: «Bayram günü Habeşlî oyuncular Mescid-i Saadet'in yanında kılıç-kalkan oyunları oynarken Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onları seyrediyor, aynı zamanda teşvikte bulunuyordu. Derken gelip Peygamber (A.S.) Efendimiz'in arkasında yer alan Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemiz de -erkeklere görünmeyecek şekilde korunmak suretiyle- onları bıkıncaya kadar seyretti.»

Bunun aksini iddia edenlerin delili ise, Tirmizî'nin rivâyet ettiği İbn Ümmi Mektûm'un (R.A.), Hz. Meymune'nin (R.A.) yanında Hz. Ümmü Seleme (R.A.) bulunduğu bir sırada içeri girmesi ve Peygamber (A.S.)ın, zev-

celerine perde arkasına geçmelerini emretmesidir.

Ancak ilim adamları hicretin yedinci yılında meydana gelen Habeşlî oyuncular olayıyla ilgili rivâyeti delil edinme bakımından daha sıhhatlı kabul etmişlerdir.

Şüphesiz ki, müslüman kadınların gözlerini ve namuslarını haramdan sakınmalarının sayılmayacak kadar faydaları vardır. Onları şöyle maddeleştirip özetliyebiliriz :

a) İffetsiz erkeklerin gizli arzularının ortaya çıkmasına engel olur.

b) Şehevî duygusunun tesiri altında kalanların bir ölçüsüzlükte bulunmalarına fırsat vermez.

c) Erkeklerin kadınlara, yani iffetli ve namuslu kadınlara daha çok saygı duymalarına ortam hazırlar.

d) Ahlâkan düşük kadınların ister-istemez o iffet ve edep havasına uymalarını sağlar.

e) Kız çocuklarının edep ve terbiye, namus ve iffet havası içinde yetişmelerini kolaylaştırır.

KADINLARIN ZİNETİ VE ZİNET YERLERİ

(وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ..) **«Süs yerlerini -görünen kısmın dışında- açmasınlar..»**

«Süs» ile çevirisini yaptığımız «zînet» kavramı üzerinde hayli durulmuş ve birtakım farklı yorumlar ortaya konulmuştur:

1— İbn Abbas'a (R.A.) göre : Kadının yüzü, elleri ve yüzüğü gibi görünebilen kısımları dışındaki süs yerleridir. Nitekim İbn Ömer ve Tabiîn'den Saîd b. Cübeyr de aynı görüştedirler.

2— Ebû İshak ve Ebû Ahves'e göre : Küpe, halhal, gerdanlık gibi ancak kocasının görebileceği süsleri ve süs yerleridir.

3— İbn Mesûd'a (R.A.) göre : Sokak kıyafeti (çarşaf, manto, pelerin) ve entari dışında kalan giysileridir.

Bunlardan İbn Abbas'ın (R.A.) yorum ve tesbiti daha sıhhatlı kabul edilmiş ve delil olarak Ebû Bekir Sıddîk'ın (R.A.) kızı Hz. Esmâ (R.A.) olayı gösterilmiştir. Şöyle ki : Hz. Esmâ (R.A.) üzerinde ince bir entari bulun-

duğu halde Hz. Aişe'nin (R.A.) odasına giriyor. O sırada Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de orada idi. Hz. Esmâ'yı o vaziyette görünce yüzünü başka tarafa çeviriyor ve şöyle uyarıda bulunuyor: **«Ya Esmâ! kadın ergen olunca, artık onun şundan ve bundan başka yerlerinin görünmesi uygun olmaz»** buyuruyor ve mübarek eliyle yüzünü ve iki elini gösteriyor. (1)

ZİNET KAVRAMIYLA İLGİLİ AÇIKLAMA

Zînet, biri kapalı diğeri açık olmak üzere iki kısma ayrılır. Kapalı olanı: Ayak bileğine takılan halhal, kollara takılan bilezikler, kulaklara takılan küpe ve boyuna takılan gerdanlıktır. Açık olanı ise: Dış kıyafettir ve bedeni örten elbiselerdir. Nitekim A'raf Sûresi 31. âyette buna değinilerek şöyle buyurulmaktadır: **«Ey Adem oğulları! her mescidde (namaz vakitlerinde orada bulunduğunuzda) zînetinizi (güzel ve temiz elbisenizi) giyinin..»** Böylece zînet'in temiz olan sokak kıyafeti olduğu anlaşılıyor. (2)

Aynı zamanda bundan maksadın sürme, yüzük, bilezik, yüz ve eller olduğunu belirtenler de olmuştur. (3) Nitekim Hz. Aişe (R.A.) diyor ki: «Anabir kardeşim Abdullah'ın kızı Müzeyyene yanıma geldi. Az sonra Peygamber (A.S.) da içeri girdi ve o kızı görünce yüzünü başka tarafa çevirdi. Bunun üzerine dedim ki: «Ya Resûlellah! o kardeşimin kızıdır.» Benim bu sözüme karşılık O şöyle buyurdu: **«Ya Aişe! kız ergen olunca, yüzünden ve (eliyle kendi bileğini tutup elini göstererek) bundan başka yerlerini açık bulundurması helâl olmaz.» (4)**

Konumuzla ilgili âyette «fürûc» sözü geçmektedir. Bu «ferc»in çoğuludur. Nûr Sûresi 30 ve 31. âyetler dışında hep zina anlamında kullanılmıştır. Bu iki âyette ise, utanç yerleri kasdedilmiştir. (5)

BAŞÖRTÜSÜNÜ YAKA ÜZERİNE GELECEK ŞEKİLDE ÖRTÜNMEK

(وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ ...) **«Başörtüsünü yakaları üzerine (gelecek şekilde) örtünüp salıversinler; zînetlerini (ve zînet yerlerini)...... açmasınlar.»**

---

(1) Bu hadîs hakkında Ebû Dâvud ile Ebû Hâtim er-Râzî şöyle demişlerdir: «Hadîs murseldir. Çünkü râvî Halid b. Derik bunu bizzat Hz. Aişe'den (R.A.) işitmemiştir.»

(2) İbn Cerir et-Taberi : 18/92

(3) » » » : 18/93

(4) » » » : » »

(5) » » » : 18/92

Cenâb-ı Hak, mü'min kadınları saygı duyulacak, iffet ve namus timsali olacak bir düzeyde bulundurmak için onlara hem baş örtülerini nasıl örtünmelerini, hem de zînet yerlerini, avret mahallerini iyice örtecek dış kıyafetlerini nasıl kullanmalarını belirterek yol gösteriyor. Anlaşıldığı gibi, konuyu oluşturan bölümde biri emir, diğeri nehiy (yasak) olmak üzere iki ayrı hüküm yer almaktadır. Emir burada vücubu, yani farziyeti, nehiy ise tahrîmi gerektirir. O halde müslüman kadınların mahremleri olmayan erkeklere karşı başlarını, boyun, göğüs, kulak ve saçları kapsayacak şekilde örtünmeleri farzdır. Sokağa çıkarken de, bir rivâyete göre, yüz ve elleri dışında kalan kısımlarını -tenin rengi görünmeyecek şekilde- örtmeleri de farzdır. Bunun aksine bir kıyafet yasaklanmıştır ki bu tahrîmi gerektirir.

Müfessîr Kurtubî'nin tesbitine göre : Bu iki âyet inmeden önce Müslüman kadınlar başörtülerini omuzları arasından salıverirlerdi. O yüzden boyunları, kulakları, saçlarının bir kısmı ve göğüslerinin boğazla birleşen kısmı açık, yani örtülmedik kalırdı. Cenâb-ı Hak bu şekil örtünmenin sakıncalı olduğunu beyanla Nûr Sûresi'nin 30 ve 31. âyetlerini indirdi. Böylece hükmü kıyâmete kadar baki kalacak bir örtünme şeklini emretti. (1)

Nitekim Hz. Aişe'nin (R.A.) kardeşi Abdurrahman'ın kızı Hafsa, Hz. Aişe'nin yanına geldiğinde, başında -boyun ve göğsün rengini belli edecek şekilde- ince bir baş örtüsü bulunuyordu. Hz. Aişe (R.A.) onun bu haline fazlasıyla üzüldü ve öfkelendi, o sebeple Hafsa'nın başındaki ince örtüyü çekip aldı ve yırttı. Sonra da şöyle buyurdu : «Kalınca bir örtü örtülür..» (2)

Yine Hz. Aişe (R.A.) diyor ki :

«Bu âyetler indiğinde, Allah rahmet eylesin, ilk muhacirlerden olan kadınlar üstlerinde taşıdıkları entari, çarşaf ve benzeri elbiselerinden kesip başlarını (emredilen şekilde) örttüler.»

Hz. Aişe (R.A.) devamla diyor ki :

«Vallahi Ansardan olan kadınları, Allah'ın kitabına uyup onu en çok doğrulayan kadınlar olarak gördüm. Nûr Sûresi'nin bu âyetleri indiği zaman kocaları gidip onlara okuyunca hepsi de başörtülerini güzelce örtünüp Peygamber (A.S.) Efendimiz'in arkasında (namaza) durdular; sanki «hepsinin başında birer (siyah) karga bulunuyordu.» (3)

(1) Fazla bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî: 12/230
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 12/230
(3) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/284

Anlaşıldığı gibi, başörtüsünün boynu, gerdanı, kulağı ve saçı örtecek şekilde örtülmesi emredilmekte ve böyle yapmanın farz olduğu belirtilmektedir. (1)

Ellere ve yüze gelince : Bunların açık tutulmasında zarûret söz konusudur. O bakımdan bir fitneye sebep teşkil etmediği sürece bu iki organı açık bulundurmakta bir sakınca yoktur. Aynı zamanda bununla ilgili rivayetler kolaylık getirmektedir. Bir konu hakkında iki veya daha fazla sahih rivâyet varsa ve biri diğerinin hükmünü kaldırmıyorsa, o takdirde hafif ve kolay olanını seçmekte yarar vardır. Kurtubî de ihtiyat cihetiyle bu delilin daha kuvvetli olduğunu belirtmiştir. (Tefsîr-i Kurtubî: 12/229)

KONUNUN FIKHÎ YÖNÜ

Hanbelî Mezhebine göre :

Namazda erkeğin avret yeri: Göbekle diz kapağı arasıdır. Göbek ile diz kapağı avret değildir. (2)

Avret yerini örtünmede vâcip olan ölçü, tenin rengini örtüp beyazlık ve kırmızılığı görülmeyecek ve belli edilmeyecek kadar elbisenin kalın bulunmasıdır. Aksi halde tenin rengini belli edecek kadar ince bir elbiseyle namaz câiz olmaz.

Kadınlara gelince :

Onların namazda yüzlerinden ve ellerinin içinden başka yerlerini açık bulundurmaları câiz değildir. Câriyelerin ise başları açık bir vaziyette namaz kılmaları caizdir. Bu meseleye el-Hasan'dan başka muhalefet eden bir ilim adamı bilmiyoruz. (3)

İmam Ahmed b. Hanbel'e göre : Câriyenin başı, dirseklere kadar kolları ve dizlere kadar bacakları dışında kalan kısmının tamamı avrettir. (4)

Hanefî Mezhebine göre :

Namazda erkeğin avret yeri, göbekle diz kapağı arasıdır. Diz kapağı da avrettir. Hür kadının avret yeri ise, yüzü, ellerinin içi ve ayaklarının üstü dışında bedeninin tamamıdır. Câriyenin avret yeri, diz kapağıyla göbek arası, karın ve belinin tamamıdır. (5)

(1) Bilgi için bak : Ahzab Sûresi : 59. âyetin tefsîri
(2) İbn Kudame/el-Muğnî : 1/578, 579
(3) » » » : 1/601
(4) » » » : 1/604
(5) Kitabu'l-Fıkhi Alâ'l-Mezahibi'l-Arabaa : 1/188

Şafiî Mezhebine göre :

Erkeğin ve câriyenin namazda avret yeri, göbekle diz kapağı arasıdır. Göbek ve diz kapağı avret değildir.

Hür kadının namazda avret yeri, yüzü ve elleri dışında bedeninin tamamıdır. (1)

Mâlikî Mezhebine göre :

Erkeğin ve kadının mugallaza ve muhaffafa, yani galiz ve hafif olmak üzere avret yerleri iki kısma ayrılır. Erkeğin galiz olan avret yeri, ön ve arka organlarıdır. Hafif olanı ise, göbekle diz arasıdır.

Hür kadının galiz avreti : Yüz, eller, ayaklar, göğüs ve göğüs hızasında olan kısımların dışında kalan bedeninin tamamıdır. Hafif olanı, göğüs ve göğüs hizasına gelen arka kısmı, kolları, boynu ve başıdır. Aynı zamanda dizden ayak ucuna kadar olan kısmı da hafif avret kapsamına girer. Yüz ve elleri avret değildir. (2)

Bu mezhebe göre, hafif sayılan avret yerlerini açık bulundurmak haramsa da namazı bozmaz. (3)

Aynı zamanda giyilen elbisenin, tenin rengini örtüp belli etmiyecek şekilde kalın olması şarttır. (4)

Namaz dışında avret yerleri :

Hanefî Mezhebine göre : Hür kadının halvette avret yeri, dizle göbek arasıdır. Gerek mahreminin, gerekse müslüman kadınların yanında belirtilen kısmın dışındaki yerlerini açık bulundurması haram değildir. (5)

Yabancı erkek veya gayr-i müslim kadınların yanında ise, yüzü ve iki elleri dışında kalan bedeninin tamamı avrettir. Bir fitne söz konusu olmadığında, lüzum ettiği zaman kadının yüzüne ve eline bakmak haram değildir. (6)

Mâlikî Mezhebine göre : Hür kadının erkeklerden olan mahremlerine karşı ancak yüzünü, başını, boynunu, ellerini ve ayaklarını açık bulundurması helâldır.

(1) Abdurrahman el-Cezîrî/el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa : 1/189
(2) » » » » » » » »
(3) » » » » » » » »
(4) » » » » » » 1/190
(5) » » » » » » 1/192
(6) » » » » » » » » - Tefsîr-i Kurtubî : 12/229

Hanbelî Mezhebine göre : Hür kadının erkeklerden olan mahremlerine karşı ancak yüzünü, boynunu, başını, ellerini ve dizden aşağı kısmını açık bulundurması caizdir.

Şâfiî Mezhebine göre : Kadının yüzü de, elleri de yabancı erkeğe karşı avrettir. Gayr-i müslime kadınlara karşı avret değildir.

Mâlikî ve Şâfiî imamlarına göre :

Kadının namaz dışında avreti, kendi mahremine nisbetle, göbek ile diz arasıdır. Yabancı erkeklere nisbetle, bedeninin tamamıdır. Ancak Mâlikî imamlarından çoğuna göre, yüzü ve elleri başı ve ayakları istisnâ teşkil eder. Şehevî telezzüzden kendini emin hisseden yabancı erkeğin, kadının belirtilen yerlerine -lüzum ettiği takdirde- bakması haram değildir. (1)

Kadın sesi avret değildir. Nitekim Ashab-ı Kirâm, Resûlüllah (A.S.) Efendimizin zevcelerinden dinî konuları sorup öğrenirlerdi. (2) Ancak erkeklere karşı şarkı, türkü söylemeleri bu genellemenin dışında kalıp haram kapsamına girer.

KADINLAR ZİNET YERLERİNİ KİMLERİN YANINDA AÇABİLİRLER

(... إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ) **«Zînetlerini (ve zînet yerlerini) kocalarından veya babalarından......»**

Kur'ân-ı Kerîm yukarıdaki otuz birinci âyetle, kadınların -mezheplerce sınırı belirlenen- zînet yerlerini ancak şu on iki sınıf kimsenin yanında açabileceklerinin câiz olduğunu belirtmektedir. Şöyle ki :

1— Babalar

Bu, baba ve dedeleri kapsamaktadır. Öyle ki, kadın zînet yerlerini nasıl babasının yanında açabilirse, öylece babasının babasının ve anasının babasının yanında da açabilir.

2— Kocalar

Kocadan maksat sahîh nikâhla evlendiği erkektir. Ayrıca «ba'l» efendi hakkında da kullanılmıştır. Ona göre, (hizmetçi) kadın efendisinin yanında zînet yerlerini açabilir. (3)

(1) Abdurrahman el-Cezîrî/Kitabu'l-Fıkhi Alâ'l-Mezahibi'l-arbaa : 1/192
(2) » » » » » » » : 1/193
(3) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 12/231

3— Kocaların babaları

Bu, kadının kocasının babasını ve dedesini kapsamaktadır. Öyle ki, kadın kocasının babasının yanında zînet yerlerini açık bulundurabileceği gibi, onun babasının babası yanında da açık bulundurabilir.

4— Oğullar

Bu, kadın ve erkek tarafından olan hem oğulları, hem de torunları kapsamaktadır.

5— Kocaların oğulları

Dördüncü maddede bunu belirttik. Kadın evlendiği kocasının başka bir eşinden doğan oğlunun yanında zînet yerlerini açık bulundurabilir. Çünkü onunla evlenmesi müebbeden (ömür boyunca) haram kılınmıştır.

6— Erkek kardeşler

Bu, hem ana-baba bir, hem baba bir, hem de ana bir kardeşleri kapsamaktadır.

7— Erkek kardeşlerin oğulları

Bu, altıncı maddede açıklandığı üzere, öz ve üvey kardeşlerin oğullarını kapsamaktadır.

8— Kız kardeşin oğulları

Bu, ana-baba bir, baba bir ve ana bir kız kardeşlerin oğullarını ve torunlarını kapsamaktadır.

9— Müslüman kadınlar

Âyette «nisâi-hinne» ifadesi yer almaktadır. Üçüncü şahıs zamiri kadınlara hasolmakla beraber, hangi kadınlara raci', yani aittir? İbn Cüreyc ve İmam Kurtubî'ye göre, «Müslüman kadınlar»a râci'dir. (1) Bu takdirde müslüman bir kadının avret yerlerini gayr-i müslim kadınların yanında açması câiz değildir. Nitekim İkinci Halîfe Hz. Ömer'in (R.A.), Ebû Ubeyde b. Cerrah'a (R.A.) şöyle bir mektup yazdığı rivâyet edilmiştir: «Bana gelen haberlere göre, gayr-i müslim vatandaş kadınlar, Müslüman kadınlarla beraber hamamlara giriyorlarmış. Bunu derhal yasakla. Zira zimmîye (gayr-i müslim vatandaş kadın)nın, Müslüman kadının çıplak tenini görmesi caiz değildir.» (2)

---

(1) İbn Cerîr et-Taberî/Câmiu'l-beyân : 18/95 - Tefsîr-i Kurtubî : 12/233
(2) » » » » » » » » »

Ancak müşrike, kâfire kadın, Müslüman kadının câriyesi ise, hanımefendisinin zînet yerlerine bakmasında bir sakınca yoktur. (1)

10— Ellerinin sahip olduğu cariyeler

«Ellerinizin sahip olduğu câriyeler» diye çevirisini yaptığımız **«ev ma meleket eymanuküm»** cümlesinin zâhiri, müslüman olsun, kitaplı olsun köle ve câriyelere şâmil gelmektedir. Nitekim Hz. Aişe ile Hz. Ümmu Seleme (Allah ikisinden de razı olsun) âyeti bu manada anlayıp yorumlamışlardır. (2) İbn Abbas (R.A.) da «kölenin kendi hanımefendisinin saçlarına bakmasında bir sakınca yoktur» demiştir. (3)

İmam Mâlik'e :

— Bir hanımefendinin, iğdiş olan kölesinin yanında başörtüsüz oturması caiz midir? diye sorulduğunda, o şu cevabı vermiştir:

— Evet...

Tabiîn'den Saîd b. Müseyeb'e göre, âyetteki «eyman»dan maksat, câriyelerdir.

Birincilerin delili şudur : Peygamber (A.S.) Efendimiz kızı Hz. Fatıma'ya (R.A.) bir köle hediye etti. Bu esnada Hz. Fatıma'nın üzerinde bir üstlük (veya entari) bulunuyordu. Öyle ki, başını onunla örtünce ayakları açık kalıyor, ayaklarını örtünce de başı açık kalıyordu. Peygamber (A.S.) Efendimiz onun bu durumunu görünce şöyle buyurdu : **«Senin için bir sakınca yoktur. Çünkü burada senin baban ve bir de köle hizmetçin bulunuyor.»**(4)

11— Erkeklikten kesilip (kadınlara) ihtiyaç duymayanlar

Bu cümle üzerinde az farklı yorumlar yapılmıştır. Onları şöyle özetleyip sıralayabiliriz :

a) Geri zekâlı olup, kadınlara ilgi duymayan erkekler.

b) Bön, akılsız budala erkekler.

c) Şuna-buna hizmet etmek suretiyle geçinen ve kadınlara ihtiyaç duymayan zayıf ve güçsüz erkekler.

d) Tenasül aleti harekete geçmiyen erkekler.

e) İğdiş edilmiş erkekler.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 12/233
(2) » » » »
(3) » » » »
(4) Ebû Dâvud/libas : 32- Müsned-i Ahmed : 1/106

f) Çok yaşlanıp cinsel iktidarı olmayan erkekler.

g) Kadınlara ilgi duymayan çocuklar.

Bunlardan daha çok (d) ve (f) maddelerinin âyetin umumî seyrine uygun geldiği görülmüştür. Bununla beraber yorumların hepsi de şer'î bakımdan uygun kabul edilebilir. (1)

12— Kadınların avret yerlerine ilgi duymayan çocuklar.

Böylece Cenâb-ı Hak müslüman kadının zînet yerlerini kimlerin yanında açık tutabileceğini kesin çizgileriyle belirlemiş, onların dışında kalanlara gösterilmesini yasaklamıştır. Amaç, kadının iffet ve namusunu kem gözlerden, kötü niyetlilerden korumak; şehvetperestlerin nazarlarından uzak bulundurmaktır. Zira kadın hem ailenin, hem ülkenin huzur, güven ve terbiye kaynağı olduğu kadar; fazîletli, ahlâklı ve dindar nesiller yetiştirmenin temeli, millet olarak yaşamanın en sağlam teminatıdır. Kadının ahlâkının yıkılması, iffetinin ayaklar altına düşmesi ve bir şehvet oyuncağı haline sokulması, sözünü ettiğimiz üç şeyin yıkılması demektir. Şüphesiz ki Cenâb-ı-Hak ancak hikmetle emreder ve hayat düzenimizi en faydalı ve kalıcı unsurlarla ayakta tutmamızı ister.

ZÎNETİ TEŞHİRDEN SAKINMAK VÂCİPTİR

(وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ ..) **«Süslerinden gizledikleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar..»**

Âyette geçen «gizledikleri süsleri»nden maksat, ayak bileklerine taktıkları halhaldır. Yürürken ses çıkaracak şekilde imal edilmiş olanlarını alıp kullanmak mekrûh olduğu gibi, takılan halhal ses çıkarsın diye yürürken ayakları yere vurmak da tahrîmen mekrûhtur.

Aynı zamanda kadın bu hareketiyle kibir ve gurur duyuyorsa, bu açıdan da ses çıkaracak bir süs eşyasını kullanması keza haramdır. Bunun gibi, kollara ve kulaklara, sokakta yürürken veya bazı hareketlerde bulunurken ses çıkaracak şekilde imal edilmiş bilezik ve küpeleri de takmak mekrûhtur. Zira bu gibi süs eşyası, ses çıkartıp dikkatleri zînet yerlerine çekme hususunda «halhal»a kıyas edilmiştir.

Artık dinin yasakladığı bu gibi şeylerden sakınmak vâciptir. Nefsine uyup ilâhî emirlere riâyet etmiyenlerin, vakit kaybetmeden pişmanlık du-

(1) Fazla bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 12/234

yup Cenâb-ı Hakk'a yönelerek tevbe etmeleri, günahlarının bağışlanmasını dilemeleri gerekir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, erkek ve kadın mü'minlerin gözlerini bakılması haram kılınan şeyden sakınmaları emredildi. Ayrıca kadınların ev içi ve ev dışı kıyafetleri üzerinde duruldu. Zînet yerlerini mahremleri ve âyette belirtilen yakınları dışında kalan kimselerin yanında açmalarının haram kılındığı belirtildi. Sonra da boyunlarını, kulaklarını, saçlarının tamamını ve göğüslerini örtecek, tenin ve saçların rengini belli etmiyecek şekilde başörtülerini örtünmeleri emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, erkek ve kadınların iffetlerini daha iyi koruyabilmelerine işâretle, bekâr olanları evlendirmemiz emrediliyor. Böylece hem ailenin, hem de toplumun sorumlulukları bulunduğuna işâret ediliyor. Evlenmek için malî imkândan mahrum olanların, yani evlendikleri takdirde aileyi geçindirme kudretinden yoksun bulunanların, Cenâb-ı Hak kendilerine imkân verinceye kadar sabretmeleri tavsiye ediliyor.

Arkasından köle ve câriyelerin haklarının korunması konu ediliyor ve onlarla ilgili hükümler açıklanıyor.

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِح۪ينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَائِكُمْ اِنْ
يَكُونُوا فُقَرَٓاءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٣٢﴾
وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذ۪ينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪
وَالَّذ۪ينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ
ف۪يهِمْ خَيْرًا وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذ۪ٓي اٰتٰيكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ
عَلَى الْبِغَٓاءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣٣﴾

M E Â L İ :

32— Sizden evli olmayanları; kölelerinizden ve câriyelerinizden (yuva kurmaya, evlilik hukukuna saygılı olmaya) elverişli bulunanları evlendirin. Fakir iseler Allah onları fazl-ü kereminden zengin kılar. Allah'ın vergisi bol ve geniştir; Allah bilendir.

33— Evlenemiyenler (malî imkânı buna elvermiyenler) Allah kendilerini fazl-ü kereminden zengin kılıncaya kadar iffetli kalmaya çalışsınlar. Sâhip olduğunuz köle ve câriyelerinizden belli bir para ödemek suretiyle azât edilmesi hakkında yazılı bir anlaşma yapmak isteyenlerle, -onlarda iyi bir durum biliyorsanız- yazılı anlaşma yapın. Allah'ın size verdiği maldan onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için câriyelerinizi -iffetli kalmayı arzu edip duruyorlarsa- fuhşa sakın zorlamayın. Kim onları (bu hususta) zorlarsa, elbette Allah onların zorlamasından sonra (o câriyeleri) çok bağışlayan ve (haklarında) çok merhamet edendir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Ey gençler topluluğu! Sizden kim evlenmeye gücü yeterse, evlensin. Çünkü evlilik gözü (haramdan daha) çok sakındırıcı, iffeti daha çok koruyucudur. Kimin de evlenmeye gücü yetmezse, oruç tutmaya gerekli olsun. Çünkü oruç cinsel arzuyu kesicidir.» (1)

«Doğurgan kadınla evlenin ki nesliniz devam etsin. Çünkü ben kıyâmet gününde sizinle diğer ümmetlere karşı övünürüm.» (2)

«Üç kimseye yardımda bulunmak Allah üzerine (sünnetullah gereği) bir haktır:

a) İffetli kalmayı dileyerek evlenen,

b) Hürriyetine kavuşmak için bedel bulup vermek suretiyle kölelikten kurtulmak isteyen,

c) Allah yolunda savaşan..» (3)

BEKÂRLARI EVLENDİRMEK

(.. وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِحٖينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَائِكُمْ) «Sizden evli olmayanları; kölelerinizden ve câriyelerinizden (yuva kurmaya, evlilik hukukuna saygılı olmaya) elverişli bulunanları evlendirin.»

Âyette «eyyama» kelimesi kullanılmıştır. Bu, «eyyim»in çoğuludur. Kocası olmayan kadını, eşi olmayan erkeği, evlenip de dul kalanları veya hiç evlenmiyen bekârları kapsayan bir kavramdır.

İslâm, toplum yapısında ahlâkı korumak, güveni sağlamak, aile yuvasını sağlam temellere oturtmak, fazîletli nesiller yetişmesine ortam hazırlamak için meşru ölçüler içinde evlenmeyi hem emretmiş, hem de birtakım müeyyidelerle onu câzip hale getirmiştir.

O bakımdan ilim adamlarından bir kısmı âyetteki «evlendirin» emrinin vücup manasına; bir kısmı ise, âyeti hadîslerle ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile dört halîfe dönemindeki uygulamayla açıklayarak tavsiye mahiyetinde sünnet manasına geldiğini belirtmişlerdir.

---

(1) Buharî/nikâh: 2- Müslim/nikâh: 1, 3- Nesâî/nikâh : 3, siyam : 43- İbn Mâce/nikâh: 1- Dâremî/nikâh : 2

(2) İbn Mâce/nikâh: 8- Ahmed 2/172

(3) Tirmizî/fezâil-i cihad: 20- Nesâî/nikâh: 5, cihad : 12

Diğer yandan kitap ve sünnet toplumun yakından ilgilenmesi gereken köle ve câriyeleri evlendirme hususuna yer ayırmış, onları da toplum arasında insanî açıdan değerlendirerek lâyık oldukları yere oturtmayı tavsiye etmiştir. Öyle ki : Köle ve câriyelerde sâlih, yani iyi huylu, iffetli, evlilik hukukuna saygılı olanları kendi hallerine terketmenin doğru olmayacağına parmak basılmakta ve onları topluma kazandırma emredilmektedir. Gerçi bugün artık köle ve câriye diye bir konu yoktur. Ancak İslâm Dini'nin açılan bu yarayı tedavi edip kapamak için meşru her türlü tedbiri aldığını yansıtma bakımından Kur'ân'ın onlarla ilgili hükümlerini açıklamakta büyük yarar söz konusudur. Aynı zamanda günümüzde hizmetçi, kapıcı ve benzeri kişilerle yakından ilgilenmemize işâretler vardır. Onlardan da bekâr olanları -şartlar müsait olduğu takdirde- evlendirmemiz sünnettir.

FIKHÎ YÖNÜ

İlgili âyette «evli olmayanları evlendirin» hitabı kimlere yöneliktir? Aileye mi, topluma mı, devlete mi, yoksa zenginlere mi râci'dir? Aynı zamanda âyetteki emir vücup için midir, yoksa tavsiye mi ifade etmektedir?

Önce şunu belirtelim ki, hitap topluma veya zenginlere ya da devlete yönelikse, mutlaka tavsiye anlamına gelmektedir. Aileye, yani ana-babaya ise, -ki bu ilim adamlarından çoğunun yorum ve görüşüdür- kimine göre vücuba, kimine göre tavsiyeye delâlet etmektedir.

Aileye yöneliktir diyenlerin delili, âyeti açıklayan şu hadîslerdir: **«Nikâh ancak veli ile (sahih ve caiz) olur.» (1) «Kadın kadını evlendirmesin ve kadın kendini evlendirmesin (veya evlendiremez). Çünkü ancak zâniye olandır ki kendi kendini evlendirir.» (2) «Hangi kadın velisinin izni olmaksızın nikâhlanırsa, onun nikâhı hükümsüzdür, nikâhı hükümsüzdür, nikâhı hükümsüzdür.» (3)**

Birinci hadîs ve taşıdığı hüküm Hz. Ömer, Ali b. Ebî Tâlib, İbn Mes'ud, İbn Abbas ve Ebû Hüreyre'den (Allah hepsinden razı olsun) rivâyet edilmiştir. Tabiîn'den Saîd b. Müseyyeb, Hasan el-Basrî, Ömer b. Abdülaziz de aynı ictihattadırlar. Süfyan es-Sevrî, İmam Şâfiî, İmam Ahmed, İshak b.

(1) Buharî/nikâh: 36- Ebû Dâvud/nikâh: 15- Dâremî/nikâh: 11- Ahmed: 1/250-4/394, 413, 418

(2) Dârekutni: Ebû Hüreyre (R.A.)den

(3) Ebû Dâvud/nikâh: 19- Tirmizî/nikâh: 14- Dâremî/nikâh: 11- Ahmed: 6/166

Rehaveyh ve Ebû Ubeyd'in de ictihat ve mezhepleri bu doğrultuda bir hüküm ortaya koymuştur.

Ancak sözü edilen hadîsin mürsel, yani senedinden bir sahabinin düşmüş olduğu tesbit edilmiştir. O bakımdan mürsel hadîsi senet kabul edenlere göre, «bekârları evlendirmek velilerine vâciptir ve velisiz nikâh câiz değildir» hükmü ortaya çıkmaktadır. İmam Ebû Hanîfe ve rey taraftarlarının çoğu mursel hadîsle istidlâl ve ihticacı uygun görmemişlerdir. O bakımdan onlara göre, evlilik çağına girmiş kız kendi re'yiyle evlenebilir, aynı zamanda başkasına vekâlet edip nikâh akdi yaptırabilir.

İmam Ebû Hanîfe ve onun ictihadını benimseyenlerin bu konudaki dayanak ve delilleri Bakara Sûresi 232. âyette yer alan şu hükümdür: **«Kadınları boşadığınızda şer'î bekleme süresi sona erince, aralarında örfe uygun iyilik ölçüleri içinde anlaştıkları takdirde kocalarıyla (koca seçmek istedikleri kimselerle) evlenmelerine engel olmayın.»**

Aynı zamanda İmam Ebû Hanîfe **«Nikâh ancak velî ile olur»** meâlindeki hadîsteki terkip vücup ve sıhhate değil, kemal derecesine işârettir, yani kâmil bir nikâh ancak veli ile olur şeklinde bir yorumda bulunmuştur.

İmam Mâlik'e göre: Velisinin izni olmaksızın üçüncü bir şahıs tarafından evlendirilen kadın, hür-şerefli ise, velisi isterse o nikâhı feshedebilir. (1)

İmam Şâfiî'nin mezhebine göre: Veli, iznini almadan bakireyi evlendirebilir. Ancak bu durumda da ondan izin istemesi müstehabdır. Dul kadını ise, ancak iznini almak suretiyle evlendirebilir. (2)

EVLENEMİYEN BEKÂRLAR

(وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ) **«Evlenemiyenler (malî imkânları buna elvermeyenler) Allah kendilerini fazl-ü kereminden zengin kılıncaya kadar iffetli kalmaya çalışsınlar.»**

Her şeye rağmen malî imkânsızlıktan ve yakınlarının ilgisizliğinden evlenemiyenlere Cenâb-ı Hak imkân ortamını sağlayıncaya kadar iffetlerini koruyup sabretmeleri tavsiye ediliyor. Şüphesiz ki Kur'ân-ı Kerîm bu tavsiyesini, önce imân ve İslâm temeline dayalı bir irfana sâhip olan kişilere

---

(1) Bilgi için bak: Tefsîr-i Kurtubî: 3/75
(2) Ebû Zekerîya en-Nevevî/Minhacüttâlibîn: 85

yapmaktadır. O bakımdan fertleri bu düzeye getirmek için ciddi bir eğitimin gerekli olduğu kendiliğinden ortaya çıkmakta ve böylece dinî eğitimin vâcip olduğu kesinlik kazanmaktadır. Ancak bu konuda bir incelik söz konusudur. Şöyle ki : Her müslümanın ilmihalini bilmesi ve kendi kültür seviyesine göre dinini öğrenmesi vâciptir. Dinî ilimleri tahsîl etmek ise, farz-ı kifayedir; yani Müslümanlardan bir kısmının tahsîl yapmasıyla bu vecibe diğerlerinin üzerinden kalkmış olur.

Bunun için diyebiliriz ki; Kur'ân, dinî duygu ve kültürleri gelişen gençlere ve bekârlara seslenmekte ve diğer taraftan da hısımlara ve zengin müslümanlara hitapta bulunup evlenemiyenleri zekât ve diğer yardımlarıyla desteklemelerini, onlara evlenme imkânları hazırlamalarını tavsiye etmektedir.

Böylece İslâm, ferdin desteklenip korunmasını topluma bir görev olarak yüklerken, ferdi topluma bağlayıp onun kopmaz bir parçası haline getirmeyi amaçlamaktadır.

İSLÂM'DA KÖLELİĞİN YERİ VE ANLAMI

(وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا) «Sahip olduğunuz köle ve cariyelerinizden belli bir para ödemek suretiyle azât edilmesi hakkında yazılı bir anlaşma yapmak isteyenlere -onlarda iyi bir durum biliyorsanız- yazılı anlaşma yapın. Allah'ın size verdiği maldan onlara verin..»

İslâm, köleleri hürriyetlerine kavuşturma, onları toplumun faydalı, aynı zamanda bütünleyici bir parçası yapma ve bu açıdan hareketle köleliği kaldırma konusunda birtakım hukukî kurallar ve yönlendirici statüler koymuştur. Çeşitli keffaretleri köle azât etmeye bağlamış, bedel ödemek suretiyle yazılı bir anlaşma cihetine gidilmesini ve bu durumda olan kölelere malî yardımda bulunulmasını tavsiye mahiyetinde emretmiştir. Ayrıca köle ve câriyeleri gayr-i ahlâkî yollara itmeyi yasaklamış ve bu hususta hem aile ve toplumu, hem de devletin yetkili organlarını görevlendirip sorumluluk yüklemiştir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamber'e (A.S.) ve topluma yapılan hitaplar, daha çok devlete yöneliktir.

Konuyu bu açıdan değerlendirdiğimiz zaman, İslâm'da köleliğin yerini ve anlamını şöyle açıklayabiliriz :

Kölelik yeni bir olay değildir. Tarihi çok gerilere uzanır. İlkçağda köleliğin iktisadî düzenin kopmaz bir parçası olduğunu görüyoruz. Uygulamanın hemen birçok ülkelerde bu anlamda ortaya çıktığında şüphe yok-

tur. O çağda insan haklarıyla ilgili yasal hükümler yok gibiydi. O nedenle bu işin ticaretiyle uğraşan birçok ülke devamlı hareket halinde olmuş, pazarlar kurmuş, pazarlara köle ve câriyeler sevketmiştir.

Önceleri savaş esirleri köle edinilirken, işin kazanç yönü ağırlık kazanınca yağmacılık yoluyla kaçırılan insanlar da kölelik kaydı altına sokulmuş ve bu çirkin olay toplumları, aileleri ve ülkeleri tehdit eder boyutlara ulaşmıştır. Böylece kölelik veraset kapsamına da sokularak köle olan ana-babaların çocukları da köle kabul edilerek kölelik insanlığın tam yüzkarası olarak yaşatılmıştır.

İslâm Dini ortaya çıktığında kölelik tam anlamıyla geçim kaynağı olarak iyice yaygınlaşmış durumda idi. Yüz binlerce köle alınıp satılıyor ve ülkelerin esir pazarlarında çilelerini dolduruyorlardı. İslâmiyet bu kadar yaygınlaşıp gelişen ve ekonominin kopmaz bir unsuru haline getirilen köleliği tek yanlı olarak elbette bir çırpıda kaldırma şansına sahip bulunmuyordu. Zira İslâmiyet bütün ülkelere ve milletlere söz geçirecek bir kudrette değildi. Aynı zamanda aralıksız devam eden savaşlarda, sürüp gelen yağmacılıkta karşı taraf Müslümanlardan elde ettiği esirleri köle statüsüne sokuyordu. O nedenle Müslümanlar savaşlarda elde ettikleri esirleri köle saymamakla beraber sırf mübadeleyi sağlamak için o ismi kullanmak zorunda kalıyordu. Hem o dönemlerde de esirlerin durumunu ele alıp insan hakları açısından düzenleyen yasalar ve sağlam kurallar da mevcut değildi.

Bunun için İslâmiyet insanlık adına yüzkarası olan köleliği kaldırmak için, yukarıda da değindiğimiz gibi, birtakım yasal müeyyideler koydu, statüler hazırladı. İnsan haysiyet ve şerefini koruyucu kurallar düzenledi. Onlardan bir kısmını şöyle özetleyip maddeleştirebiliriz:

1— Köle ve câriyelerin fuhuş aracı olarak kullanılması haramdır. Hiç kimse onları buna zorlayamaz. (1)

2— Başkasına ait câriyeleri ancak efendilerinin izniyle nikâhlamak câizdir. (2)

3— Câriyeyle evlenen kimse onun mehrini takdir edip vermekle yükümlüdür. (3)

4— Savaş dışı esir edinmek câiz değildir. Yağmacılık, adam kaçırmak ise bütünüyle haramdır ve yasaktır. Ancak savaşta zafer elde edildiğinde

(1) Nûr Sûresi : 33
(2) Nisâ Sûresi : 25
(3) » » »

veya savaş sona erdiğinde elde edilen kişiler esir kabul edilebilir. (1)

5— Esirlere her bakımdan insanca muamelede bulunmak vâciptir. Onlardan kendi rızalarıyla İslâmiyeti seçenler olursa, kendilerinden -başta hürriyetleri olmak üzere- alınan her şeyleri geri verilir ve fazla olarak da müslümanların kardeşleri kabul edilirler. (2)

6— Esirleri hiçbir karşılık beklemeksizin yedirip içirmekte büyük sevap ve uhrevî mükâfat sözkonusudur. (3)

7— Savaş sonu elde edilen esirleri köle edinmeyip onları iyilikle salıvermek veya gerekirse fidye (kurtuluş akçesi) alıp öylece serbest bırakmak, İslâm'a yakışan ve ona has olan bir uygulamadır. (4)

8— Müslüman bir adamın, kendine eş seçmede, hür kadınla evlenme imkânı yoksa, imân eden bir cariyenin, Allah'a ortak koşan bir müşrikeden mutlaka hayırlı olduğunu bilmesi gerekir. O bakımdan hür kadınla evlenme imkânına sahip olmayan bekâr bir kimse ancak mü'mine bir câriyeyle evlenebilir. Allah'ı tanımayan, Allah'a ortak koşan bir kâfire ve müşrikeyle evlenmesi kesinlikle haram ve yasaktır. (5)

9— Hür kadınla evlenmek için malî imkâna sâhip olmayan mü'min erkeklerin, ellerindeki cariyelerle evlenmeleri tavsiye edilmiştir. Bu da onların hürriyetlerine kavuşturulmasına yönelik bir tedbirdir. (6)

10— Köle ve câriyelerden -evlenmeye ve aile yuvası kurmaya- ehil olanları evlendirmek dinin tavsiye mahiyetindeki emirlerinden biridir. (7)

11— Ramazanda bilerek orucunu bozan kimseye, varsa bir köle azât etmesi vâciptir. (8)

12— Hatâ ile adam öldürenin, varsa bir mü'min köle azât etmesi gerekir. (9)

13— Yeminini bozan kimsenin, varsa bir köle azât etmesi vâciptir.(10)

(1) Enfal Sûresi : 67
(2) » » : 70
(3) İnsan Sûresi : 8,9
(4) Muhammed Sûresi : 4
(5) Bakara Sûresi : 221
(6) » » : 25
(7) Nur Sûresi : 32
(8) Mecmeû'l-Enhür : 1/239-Matbaa-i Osmaniye : 1327
(9) Nisâ Sûresi : 92
(10) Mâide Sûresi : 89

14— Eşine ziharda bulunup sonra onunla birleşmek isteyen adamın, varsa bir köle azât etmesi gerekir. (1)

15— Müctehit imamların bir kısmına göre : Köle öldüren hür kimse hakkında kısas hükmü uygulanır. (2)

16— Allah rızası gözetilerek köle azât etmenin sevabının büyüklüğü ve uhrevî mükâfatının genişliği sünnet ile sâbit olmuştur.

17— Ayrıca köle ve câriyelerin aileden birer fert gibi sayılması, ev halkının yediğinden onlara yedirilmesi, giydiklerinden onlara da giydirilmesi tavsiye edilerek sünnet kılınmıştır. (3) Onlara güçlerinin yetmiyeceği işleri yüklemenin vebal olacağı, o bakımdan takatlerini aşan işlere zorlanmamaları emredilmiştir

18— Savaşlarda m ü s l e haram kılınmıştır. Yani elde edilen esirlerin organlarını kesmek mutlaka yasaklanmıştır.

19— Esir edilen ana ile çocuğunun arasını ayırmak yasaklanmıştır.

20— Kölelerin hürriyetlerine kavuşturulması için «mükâteb» ve «müdebber» statüsü düzenlenerek buna meşruluk kazandırılmıştır. Yani tamamladığı zaman azât edilmek üzere bedele bağlanan köle ve hürriyetine kavuşması efendisinin ölümüne bağlanan köle ve câriyelere böyle bir akitte bulunma imkânı tanınmıştır. O bakımdan «mükâteb» olan köleye zekât vermek, yardımda bulunmak teşvîk edilmiştir.

Böylece İslâmiyet kölelik konusunu belli kural ve statülere bağlayıp onları hürriyetlerine kavuşturmanın bütün yollarını açık tutmuş; maddî ve mânevî müeyyide ve mükâfatlar belirliyerek insana insanca muamele edilmesini hem savunmuş, hem de uygulamıştır.

İşte bütün bu insancıl nedenlerle ve insan haklarına gösterilen çok yakın ilgi ve saygı sebebiyle hareket eden ashab-ı kirâmın ileri gelen varlıklı kişileri kendi imkânları nisbetinde köle satın alıp azât etme yarışına girişmişler ve bu sayede binlerce zavallı insan kölelikten kurtulma şansına erişebilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, aile ve toplumun selâmeti, ahlâksızlığın önlen-

(1) Mücadele Sûresi : 3, 4
(2) Bakara Sûresi : 128
(3) Buharî/imân : 22, ıtk : 15- Müslim/eymân : 40

mesi bakımından bekârları evlendirmemiz tavsiye edildi. Sonra da insanlığın yüz karası sayılan köle ve câriyelerin haklarının korunması üzerinde duruldu ve onları hürriyetlerine kavuşturmamız için yollar gösterildi.

Aşağıdaki âyetle, beşer aklına ışık tutan belgelere dikkatler çekiliyor. Arkasından tarihin tekerrür ettiğine değinilerek gelip geçen milletlerin hayatında meydana gelen önemli olaylardan öğüt ve ibret almamız isteniliyor.

——oOo——

وَلَقَدْ
أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ
وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

M E Â L İ :

34— And olsun ki size çok açık-seçik âyetler, sizden önce gelip geçenlerden birtakım misaller ve Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlar, ilâhî sınırlara saygılı (ve bağlı) olanlar için öğüt(ler) indirdik.

AÇIK SEÇİK ÂYETLER

Kur'ân çok yönlü bir kitaptır. Muhatabı insan, hitap alanı insan hayatının her bölüm ve safhasıdır. O bakımdan insan haklarını koruyup teminat altına almak için başlı başına bir hukukî sistem getirmiştir. İnsanın ruh ve beden sağlığını koruyup onu hep âfiyet düzeyinde tutmak için nelerin faydalı, nelerin de zararlı olduğunu belirtmekle, helâl ve haram sınırlarını göstermektedir. Aile ve toplum düzenini imân, ahlâk ve fazîlet temeli üzerinde geliştirmenin bütün yol ve yöntemlerini ortaya koymakta ve bunların statülerini vermektedir. Gelip geçen milletlerden ilâhî nizama uymayıp Hakk'a başkaldıran ve ahlâksızlık ve zulmü inkârla birleştirip bütünleştirenlerin nasıl yıkılıp yok edildiklerine dikkatle bakmamızı emretmekte; tarihin tekerrür edeceğine işârette bulunmaktadır.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm mü'minlerin hayat alanında bütün insanlar

için uyulması gereken en güzel misal olmalarının tezgâhını hazırlayan, eğitimini veren Allah'ın son mesajıdır.

Nitekim ilgili âyetin açık anlatımında Kur'ân'ın bu özellikleri üç madde halinde özetlenmektedir:

a) Olayları, konuları ve meseleleri açıklayıp olumlu sonuca bağlayan açıklayıcı belgeler mecmuasıdır.

b) Gelip geçen milletlerin hayatlarından ibret ve öğüt alınacak safhaları en tesirli yanlarıyla anlatan bir uyarıcıdır.

c) Allah'tan korkup fenalıklardan sakınan mü'minler için öğüttür.

Bu üç özellikte izlenen metot şöyledir:

Emirlerin ve yasakların hedefine ulaşabilmesi için dünyevî ve uhrevî, yani maddî ve mânevî azap ve sıkıntı; müeyyide ve tehdît sık sık hatırlatılır. Önemli ve ibretli olaylar az farkla tekrarlanarak idrâkler uyanık tutulmaya ve hafızalardaki iz derinleştirilmeye yönelinir. Gerçek imânın en tabii ürünleri olan ibâdet ve takvânın lüzumu üzerinde durulur ve kalplere neşter vururcasına insanın madde esaretinden, şöhret hastalığından kurtulmasına çalışılarak dengeli ve düzenli bir ömür sürmenin plân ve proğramı verilir.

Bu maksatla Nûr Sûresinin buraya kadar olan kısmında fert ve ailenin namus, iffet, şeref ve vakarını korumak, sağlam karakterli nesiller yetiştirmek, toplumu en güzel, aynı zamanda yönlendirici hasletlerle birbirine bağlayıp kenetlemek için on iki kadar hükme ve bir o kadar ahlâkî kurallara yer verildi. Otuz dördüncü âyetle de bunlara yönelmemiz ve bir daha hatırlamamız istenilerek özellikle bu sûreyi günlük hayatımızda hep göz önünde bulundurmamızın çok yararlı sonuçlar doğuracağına atıf yapıldı.

O halde buraya kadar açıklanan hüküm ve kuralları özetleyip maddeleştirmemiz gerekmektedir:

1— Zina eden kadın ve erkeğin suçu sabit görüldüğünde, mutlaka belirlenen ceza uygulanır; bu bir emr-i ilâhîdir ki farziyet ifade eder.

2— Allah'ın caydırıcı anlamda koyduğu hükümleri uygularken duygusal davranılmaz.

3— Uygulanacak zina cezasından ibret ve öğüt alsınlar diye müslümanlardan bir grubun hazır bulunması sağlanır.

4— Zinâ edenlerle, dosdoğru tevbe etmedikleri ve kendilerini düzelt-

medikleri sürece mü'minlerin evlenmesi doğru değildir. Zira zina ancak ahlâksızlara ve müşriklere yakışan bir sıfattır.

5— Namuslu, iffetli suçsuz kadına zina suçu isnat edenden, iddiasını isbat için mutlaka dört şâhit istenir. Getiremediği takdirde, iftiradan dolayı kendisine ceza olarak seksen değnek vurulur. Islâh-ı nefs etmedikçe, dosdoğru tevbe edip dönüş yapmadıkça hiçbir konuda şahitliği kabul edilmez.

6— Kendi eşine zina suçu isnat eden adamdan da dört şâhit getirmesi istenilir. Getiremediği takdirde haklarında liân hükmü uygulanır.

7— Zina ve benzeri haysiyet kırıcı suçlama ve iftiralara, olay delil ile sübut bulmadıkça inanmak ve etrafa yaymak hem yasaktır, hem de büyük günahtır.

8— Hısım ve yakınlardan, bazı hata ve günahlarından dolayı ilgi ve yardımı kesmek doğru değildir. Affetmek, hoşgörüyle davranmak mü'minin şiarıdır.

9— Evlilikte «kefaet» yani çiftler arasında bazı hususlarda denklik aramak sünnettir.

10— Başkasının evine izin istemeden, müsaade almadan ve selâm vermeden girilmez. İzin verilmediği takdirde ısrar edilmeyip geri dönülür.

11— Yolcular yararlansın diye güzergahlara yapılan konaklama yerlerine izinsiz girmekte bir sakınca yoktur.

12— Mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların bakılması haram olandan gözlerini sakınmaları, uyulması gereken ilâhî yasaklardan biridir.

13— Mü'min erkek ve kadınların iffet ve namuslarını korumaları, hayasızlıktan sakınmaları farzdır.

14— Mü'min kadınların sokakta ve yabancı erkekler yanında zînet yerlerini açık bulundurmaları kesinlikle haramdır, büyük günahtır.

15— Mü'min kadınların saçlarını, kulaklarını, boyunlarını ve göğüslerini kaplayacak şekilde başörtüsü örtünmeleri farzdır.

16— Mü'min kadınların zînet yerlerini (saç, kulak, boyun, kol ve dizden aşağı kısımlarını) mahremleri olan erkeklerin yanında açık bulundurmalarında bir sakınca yoktur.

17— İmkânlar elverdiği takdirde bekârları evlendirmek sünnettir. Bunun vâcip olduğunu söyleyenler de olmuştur.

18— Evlenme imkânı bulamayan bekârların sabredip iffet ve namuslarını korumaları vâciptir.

19— Evliliğe ehil olup aile yuvası kurabilecek kadar aklı başında olan köle ve câriyeleri evlendirmek de sünnettir.

20— Köle ve câriyeleri her vesileyle hürriyetlerine kavuşturmak, ilâhî rızaya vesîledir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, ilâhî hükümlere dikkatler çekildi. Gelip geçen milletlerin başına gelen önemli olaylardan ibret almamız istendi.

Aşağıdaki âyetle, İlâhî nurun kâinatı nasıl kapsayıp kuşattığı, nefis bir misal verilerek anlatılıyor. İlim ve kudretinin kâinatın her parçasında tezahür ettiği, her şeyin o kudretin damgasını taşıdığı hatırlatılarak, hayatımızı ona göre düzenlememiz isteniliyor.

——oOo——

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهٖ
كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فٖي زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا
كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ
وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضٖيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ
يَهْدِي اللّٰهُ لِنُورِهٖ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ
وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٣٥﴾

M E Â L İ :

35— Allah göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun misâli, içinde kandil bulunan içe açık bir pencere gibidir. Kandil cam içindedir; cam pırıl pırıl ışık veren bir yıldıza benzer; ne yalnız doğunun, ne de yalnız batının ürünü olan mübârek zeytin ağacından yakılır. O'nun yağı ateş dokunmasa bile neredeyse ışık verir; nûr üstüne nûrdur. Allah, (gerçeği anlayabilsinler diye) insanlara birtakım misâller verir. Allah her şeyi bilendir.

İLGİLİ HADÎS

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz gece (ibâdetine) kalktığı zaman şöyle duâ ederdi: «Allahım, hamd sana mahsustur. Sen göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin nurusun. Hamd sana mahsustur. Sen gökleri ve yeri ve bu ikisindeki her şeyi belli düzen ve dengede tutansın.» (1)

ALLAH, GÖKLERİN VE YERİN NURUDUR

(اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ) **«Allah, göklerin ve yerin nurudur.»**

Kur'ân-ı Kerîm'in yüzden fazla âyetinde «gökler ve yer» kelimelerinin anıldığını görüyoruz. Bu bütün kâinatı ifade eden bir tabirdir. «Zikri cüz, irâdeyi kül» kuralınca bir «mecaz-i mürsel» söz konusudur.

Klâsik tefsîrlerde bu âyete geniş yer verilmiş ve birtakım farklı yorumlarda bulunulmuştur. Onlardan faydalı gördüklerimizi şöyle özetliyebiliriz :

a) Cenâb-ı Hak göklerdeki ve yeryüzündeki varlıkları; diğer bir anlatımla, ehil olanları kendi nuruyla doğru yola iletendir. O bakımdan doğru yola erişen herkes, O'nun hidâyet nuruyla desteklenmiştir.

b) Allah gökleri meleklerle, yeryüzünü peygamberlerle aydınlatmıştır.

c) Allah gökleri güneş, ay ve yıldızlarla, yeryüzünü de peygamberler ve sâlih kişilerle nurlandırmıştır.

(1) Buharî/teheccüd : 1, daavat : 9, tevhîd : 8, 24, 35- Müslim/müsafirîn: 199- Ebû Dâvud/vitir: 25, salât: 119- Tirmizî/daavat: 29- Nesâî/kıyamülleyl : 9- İbn Mâce/ikamet: 180- Dâremî/salât : 169- Taberânî/Kur'ân: 24- Ahmed : 1/298, 308, 385- 4/369

d) Kandil yuvası, Hz. Muhammed'in (A.S.) mübarek göğsüdür. İçindeki kandil nübuvvet ve risalettir. Mübarek ağaç ise, Kur'ân-ı Kerîm'dir.

KUR'ÂN-I KERÎM'E GÖRE NURUN DELÂLET ETTİĞİ MANALAR

1— İman ve irfan aydınlıktır; küfür ve cehalet karanlıktır.

Çünkü küfür hem kalbi ve ruhu karartır, hem de hayatın sonunu karanlığa boğar. İman ve irfan ise, kalbi ve ruhu ilâhî feyiz ve hidâyetle nurlandırır. Aynı zamanda ölümden sonra mü'minleri daha nurlu bir hayata kavuşturur.

Kur'ân-ı Kerîm'de buna değinilerek şöyle buyurulmaktadır:

«Allah, imân edenlerin dost ve yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin dostu ve yardımcıları sapık azgınlardır, bâtılı temsîl edenlerdir ki onları aydınlık (hak dinin nurun)dan karanlıklara çıkarırlar..» (1)

«Elif - Lâm - Râ. Bu kitabı, Rabbının izniyle, insanları karanlıklardan aydınlığa (nur)a, O yegâne üstün ve övülmeğe lâyık olanın yoluna çıkarmak için sana indirdik.» (2)

«O Allah ki sizi karanlıklardan nur (aydınlık)a çıkarmak için, O da, melekleri de üzerinize rahmet ve gufran indirir. O, mü'minlere oldukça merhametlidir.» (3)

«Ayrıca imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları karanlıklardan nur (aydınlığ)a çıkarmak için size Allah'ın açık-seçik ve açıklayıcı âyetlerini okuyan bir peygamber göndermiştir..» (4)

2— Vahiy ve Kur'ân.

Vahiy, ölmüş kalpleri, paslanmış ruhları temizleyip nurlandırır. Kur'ân, amel edildiği takdirde insanın hem dünya, hem de âhiret hayatını nura (aydınlığa) kavuşturur.

Kur'ân'da «nur»un bu manası dört ayrı yerde belirtilmektedir. Onlardan birinin meâlini nakletmekle yetiniyoruz :

«Şüphesiz ki size Allah'tan bir nur ve çok açık bir kitap gelmiştir.» (5)

---

(1) Bakara Sûresi : 257
(2) İbrâhim Sûresi : 1
(3) Ahzab Sûresi : 43
(4) Talâk Sûresi : 11
(5) Mâide Sûresi : 15 (Ayrıca bak : Hadîd : 9, Nisa : 52, A'raf : 157. âyetlerin tefsiri)

3— İlâhî emirler, tavsiyeler ve öğütler.

Bunlar hem doğru yolu aydınlatıp gösterir, hem de milletlerin hayatını yönlendirerek nur (aydınlığ)a kavuşturur.

Kur'ân'da nurun bu manaya delâlet ettiği şu âyetle açıklanmaktadır:

«Ardından da peygamberlerin izleri üzerine Meryem oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı tasdîk edici olarak gönderdik ve ona, içinde hidâyet (doğru yolu gösterici, kalp ve kafaları nurlandırıcı) belgeler bulunan, önündeki Tevrat'ı tasdîk eden; sakınanlar için hidâyet ve öğüt olan İncil'i verdik.»(1)

4— Kâinatı aydınlatan güneş.

Her gezegen ve sistemin güneşten (veya güneşlerden) ışık aldığı zamanlar nur ile, almadığı zamanlar zulümat ile tasvîr edilmektedir. En'am Sûresinde bu husus şöyle belirtilmiştir: **«Hamd O Allah'a ki gökleri ve yeri yaratmış, zulümat ve nuru (karanlıkları ve aydınlığı) düzenleyip var kılmıştır.» (2)**

5— İslâmiyet.

İslâm Dini bütünüyle ilâhidir ve her yönüyle kalp ve kafaları nurlandırıcıdır. Küfür ehli bu nuru söndürmeye çalışır, ama Allah kendi nurunu hep tamamlar..

Tevbe Sûresinde nurun bu manaya delâlet ettiği şöyle ifade edilmektedir : **«Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar, kâfirler hoşlanmasalar bile Allah öyle istemiyor. O, mutlaka nurunu tamamlamayı diliyor.» (3)**

6— Allah'ın tecelli eden ilim ve kudreti.

Kâinat her parçasıyla O'nun ilim ve kudretinin ve her yönüyle O'nun düzenlemesinin eseridir. Aynı zamanda kâinatın her parçası O'nun ilim ve kudretinin damgasını taşımakta; her şey O'nun yüklediği proğrama göre görevini kusursuz sürdürmektedir ve bütün nurlar bu tecelliden yayılmaktadır. Nûr Sûresinde bu husus şöyle belirtilmektedir: **«Allah göklerin ve yerin nurudur..» (4)**

7— Zeytin yağı.

Kur'ân'da zeytin yağı da nur olarak tavsîf edilmektedir.. Zira bu yağ hem kandile konularak çevreyi aydınlatır, hem de gıda olarak insana ener-

---

(1) Mâide Sûresi : 46 (Ayrıca bak : Mâide Sûresi : 44. âyetin tefsîri)
(2) En'am Sûresi : 1 (Ayrıca bak : Ra'd Sûresi : 16. âyetin tefsîri)
(3) Tevbe Sûresi : 32 (Ayrıca bak : Zümer Sûresi : 22. âyetin tefsîri)
(4) Nur Sûresi : 35

ji verir. Nûr Sûresinde buna şöyle değinilmektedir: «**O'nun nurunun misâli, içinde kandil bulunan içe açık bir pencere gibidir. Kandil cam içindedir; cam pırıl pırıl ışık veren bir yıldıza benzer; ne yalnız doğunun, ne de yalnız batının ürünü olan mübarek zeytin ağacından yakılır. Onun yağı ateş dokunmasa bile neredeyse ışık verir; nur üstüne nurdur..» (1)**

8— Âhirette tecelli edecek ilâhî kudret ve adalet.

Şüphesiz âhireti, mahşer alanını, hesabı ve bütün hakları aydınlatan Allah'tır. Haklıyı haksızdan, zâlimi mazlûmdan da ayırt edecek O'dur. Zümer Sûresinde O'nun bu tecelli edecek nuruna değinilerek şöyle buyurulmaktadır: «**Yeryüzü Rabbının nuruyla parıldar, kitap konur, peygamberler ve şâhitler getirilir ve insanlar arasında hak ile hükmedilir ve onlar haksızlığa uğramazlar.» (2)**

9— Kalp ve vicdan diriliği.

Gerçekten inanmayan kalp ve vicdan hakka karşı ölüdür. Dosdoğru imân edenlerin kalpleri ise haktan yana diridir. En'am Sûresinde bu incelik şöyle tasvîr edilmektedir: «**Ölü iken dirilttiğimiz, insanlar arasında yürümesi için kendisine bir nur verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp bir türlü çıkamayan kimse gibi midir?..» (3)**

10— Ay..

Ay, ışığını güneşten alıp yansıttığı, kendisinde bizatihi ışık kaynağı mevcut olmadığı için «nur» diye anılmıştır. Bu, Kur'ân'ın iki ayrı yerinde şöyle açıklanmaktadır: «**Orada Ay'ı bir nur, Güneş'i ise bir kandil yapmıştır.» (4) «Güneş'i ziya (ışık ve enerji), Ay'ı nur (aydınlık) yapan ve yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için Ay'a konaklar takdir eden O'dur.» (5)**

11— Hidâyet ışığı.

Peygamberler ve mürşitlerin görevi, doğru yolu göstermek ve insanları bu yoldan alıkoymaya çalışan engelleri tanıtmak, tarif etmektir. Doğru yola iletmek ise Allah'a aittir. Artık Allah kimin kalbinde hidâyet nurunu, ışığını doğurursa, o doğru yolu bulmuş olur. Nûr Sûresinde bu husus şöyle açıklanmaktadır: «**Allah kime nur vermemişse onun için nur yoktur.»**(6)

---

(1) Nûr Sûresi : 35
(2) Zümer Sûresi : 69
(3) En'âm Sûresi : 122
(4) Nuh Sûresi : 16
(5) Yunus Sûresi : 5
(6) Nur Sûresi : 40

12— Âhiret'te mü'minlerin önlerini ve çevrelerini aydınlatan ilâhî rahmetten tecelli edecek ışık.

İmân ilâhî rahmete vesîledir. O bakımdan ilâhî rahmet ve inâyete mazhar olan mü'min o rahmet ile içini aydınlatmış olur. Kıyâmet gününde bu aydınlık bir nur özelliğinde tezahür ederek mü'minin önünü ve çevresini aydınlatır. Hadîd ve Tahrîm Sûrelerinde Allah'ın tecelli edecek bu rahmeti şöyle bildirilmektedir: **«O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları, nurları önlerinde ve sağlarında koşarcasına seyrederken görürsün.» (1) «O günde ki, Allah, Peygamberi ve Onunla beraber bulunup imân edenleri rüsvay etmez. Nurları önlerinde ve sağlarında yürür.» (2)**

NEFİS BİR BENZETME

(... مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ) **«O'nun nurunun misâli, içinde kandil bulunan içe açık bir pencere gibidir....»**

Burada Allah'ın «nur»u, içinde lamba bulunan bir iç pencereye benzetilmektedir. Öyle ki lamba cam içindedir. Cam ise pırıl pırıl ışık saçan parlak bir yıldız gibidir.

Biz mevcut teknik imkânlarla da olsa kâinatın sınırını tayin edemiyoruz. Ancak biliyoruz ki sonradan yaratılıp var kılınan her şey sınırlıdır. Bu kural parça hakkında geçerli olduğu gibi bütün hakkında da geçerlidir. Allah ise zaman, mekân ve sınır kavram ve kapsamından pâk ve münezzehtir.

O halde kâinat O'nun tecelli eden rahmet ve kudretinin nuruna bir iç penceredir. Rahmet ve kudretinin tecellisi ise, kâinatı aydınlatan bir kandildir. Bu kandil ilâhî «Kelâm Sıfatı»ndan tecelli eden şeffaf cam misali olan Kur'ân içindedir. Böylece Kur'ân pırıl pırıl ışık verip dikkatleri kendi üzerinde toplayan çok parlak bir yıldız gibidir. İmân edenler de, etmeyenler de o çok parlak yıldıza bakmaktan kendilerini alamazlar. Ne var ki imân edenler onun ışığıyla kalp ve kafalarını aydınlatıp hayatlarını düzenlerler. İnkârcı maddeciler ise onu küfür isiyle karartmaya çalışırlar, diğer bir deyimle, kalpleriyle Kur'ân arasına küfrü engel bir set olarak korlar. O bakımdan Kur'ân nuru ne yalnız doğuya, ne de yalnız batıya aittir. O, aklını kullanıp kalp penceresini hakka açan her insanın ortak ışık kaynağıdır.

---

(1) Hadîd Sûresi : 12
(2) Tahrîm Sûresi : 8

Cenâb-ı Hak bazı hakikatlerin anlaşılmasını ve anlaşıldıktan sonra hafızalardan silinmemesini kolaylaştırmak ve gerçekleştirmek için duyularımızla anlayabileceğimiz şekilde misaller vermekte ve birtakım benzetmelerde bulunmaktadır. Öyle ki, kalplerini ilâhî hidâyete açık tutanların idrâkini harekete geçirerek anlayış ve kavrayışlarına kolay gelecek beyanları kendi kitabında yer yer serpiştirerek inâyette bulunmuştur.

O halde Kur'ân'da verilen misallerin ve benzetmelerin ne gibi hakikatleri yansıttığını araştırıp bulmamız gerekmektedir. (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, Cenâb-ı Hakk'ın ilim, kudret ve rahmetiyle kâinatı aydınlattığı belirtilirken birtakım misaller verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, günlük ibâdetleriyle camileri şenlendiren ve oradaki ilâhî nurdan nasîplerini alan; sabah-akşam mâbetlerde Hakk'ı tesbîh ve tenzîh eden mü'minlerin bu güzel haline parmak basılıyor; Allah'ın emirlerini yerine getirmeyi ticarete ve günlük kazanca tercîh ettikleri övgüyle anlatılıyor. Buna karşılık onlara verilecek mükâfatın çok büyük olacağı müjdelenerek ibâdete sımsıkı sarılmayanlar dolaylı şekilde uyarılıyor.

(1) Zeytin ağacı hakkında bak : Nahl Sûresi : 11, Tîn Sûresi : 1, Abese Sûresi : 39. âyetlerin tefsîri

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ
وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾
رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلٰوةِ
وَإِيتَاءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ
﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ
مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

MEÂLİ :

36— Allah'ın, saygıyla yüksek tutulmasına ve içlerinde isminin anılmasına izin verdiği evlerde (câmi ve mescidlerde) sabah-akşam O'na tesbîh ederler.

37— Öyle adamlar ki, ne ticaret, ne alım-satım onları Allah'ı anmaktan, zekâtı vermekten alıkoymaz. Kalplerin ve gözlerin (korkudan) döneceği günden korkarlar.

38— (Bu da) Allah'ın onları işlediklerinin en güzeliyle mükâfatlandırması ve kendi bol nîmetini, geniş rahmetini onlara fazlasıyle vermesi içindir. Allah dilediği kimseleri hesapsız rızıklandırır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Kim Allah'ın hoşnutluğunu arzulayarak bir cami yaparsa, Allah o caminin bir benzerini onun için Cennette yapıp hazırlar.» (1)

«Kim içinde Allah'ın anılacağı bir cami yaparsa, Cenâb-ı Hak onun için Cennet'te bir ev yapar.» (2)

(1) Buharî/salât : 65- Müslim/mesacid : 24
(2) İbn Mâce/mukaddeme : 20, mesacid : 1

Hz. Aişe (R.A.) diyor ki :

«Peygamber (A.S.) bize, evler arasında mescitler yapmamızı ve onları temiz ve pâk tutmamızı emretti.»

«Sizden biriniz camiye girdiği zaman şöyle desin: «Allahım, bana rahmet kapılarını aç.» Camiden çıkarken de şöyle desin: «Allahım, şüphesiz ki senin fazl-ü kereminl istiyorum.» (1)

Hz. Fatıma (R.A.) anlatıyor :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Mescid'e girerken şöyle derdi : «Bismillah. Salât Resûlüllah'a olsun. Allahım! günahlarımı bağışla ve bana rahmet ve fazîletinin kapılarını aç.» (2)

«Kim temizlenmiş bir halde evinden çıkıp farz namazı kılmaya giderse, onun mükâfatı, ihrama giren hacının mükâfatı gibidir.» (3)

MESCİDLERİN YÜKSELTİLMESİ

(فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللّٰهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ ...) «Allah'ın, saygıyla yüksek tutulmasına ve içlerinde isminin anılmasına izin verdiği evlerde (cami ve mescitlerde) sabah-akşam O'na tesbîh ederler.»

Cami ve mescitlerin yüksek tutulması hem maddî, hem de manevî olarak yorumlanabilir. Camileri yükseltip onları göz ve gönül dolduracak ihtişamda yapmakta birçok faydalar söz konusudur. Onları şöyle sıralayabiliriz :

a) İbâdeti sık sık hatırlamaya vesîle olur ve Allah'ı anmamızı ilham eder.

b) Cami kavramının kalp ve kafalarda iz bırakmasını sağlar.

c) Çevreye saygı telkîn eder.

d) Şehre gelen yabancı misafirlerin dikkatini çeker; onlara güven ve huzur verir.

e) Aynı zamanda Müslümanların evlerinden ve iş yerlerinden fazla ibâdet yerlerine önem verdiğini gösterir.

---

(1) Ahmed : 1/53, 61, 70, 241- 2/221- 3/490- 4/386- 6/461- Tirmizî/cumua : 64- Ebû Dâvud/salât: 13

(2) İbn Mâce/mesacid: 13- Daremî/isti'zan : 56- Taberânî/sefer : 58

(3) Ebû Dâvud/salât : 48- Ahmed: 5/268

Mânevî yükseltme ise, camileri evlerimizden ve iş yerlerimizden çok daha fazla düzenli ve temiz tutmamız, ibâdet için gelenlere her bakımdan huzur ve ferahlık verecek şekilde düzenlememiz ve ibâdetimizle şenlendirmemiz ile yorumlanır.

O bakımdan ilim adamlarımız bu âyetin tefsîrinde üç farklı yorum ortaya koymuşlardır:

1— Camilerin yüksekçe inşa edilmesi,

2— Camilere her zaman sevgi ve saygı gösterilmesi,

3— İbâdet yerlerinin her türlü pislik, süprüntü ve dağınıklıktan uzak tutulması tavsiye anlamında bir emr-i ilâhîdir.

ALLAH'IN NURUNUN CAMİLERDE YANSIMASI

(يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ) **«(Cami ve mescidlerde) sabah-akşam O'na tesbîh ederler.»**

Cenâb-ı Hakk'ın nuru bir yönüyle de camilerde tecelli eder. Mü'minin imân cevheri o nurdan ışık alıp çevresini aydınlatır. O bakımdan mü'min her zaman camiye ve ibâdete bağlıdır; sabah-akşam, yani günün beş vaktinde camide namaz kılıp Allah'ı tesbîh etmek onun ruhunun değişmeyen gıdasıdır. İmân ile bu nur arasında zaman zaman yer alan nefis perdesi, ancak zevkine erişilen namaz ve zikir ile ortadan kalkar. Böylece nefis denilen behimî duygu, camiye devam edilmek suretiyle gücünü ve tesirinin çoğunu kaybeder.

İlgili âyetle, mü'minin bu müstesnâ durumuna işâret edilerek, ne ticaretin, ne alım-satımın, ne de başka dünyevî bir yararın onu namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyamıyacağı hatırlatılıyor.

Neden sadece namaz ve zekât?

Zira beş vakit namaz, günlük hayatı bütünüyle disipline edip feyizli ve yararlı biçimde kanalize eder. İnsanla Allah arasındaki engelleri kaldırır ve düzenli, dengeli bir ömür sürme ortamını hem hazırlar, hem de gündemde tutar. Böylece nefsin tezahürü olan behimî sıfatlar eğitilir ve meşru sınırlar içine alınma imkânına eriştirilir. O bakımdan namazsız, niyazsız hak din olmamıştır; namaz kılmayan bir peygamber ortaya çıkmamıştır.

Zekât ise, bedenî ve kalbî ibâdeti malî ibâdetle birleştirip bütünleştirir. Ferdi topluma bağlayıp sosyal yapıdaki gedikleri kapatır. Böylece

zekât farizası, İslâm'ın sosyal adâlete yönelik fiilî esaslarından biridir. Her bakımdan imânın tabii ürünü kabul edilir.

TİCARETLE İBÂDET ARASINDA TERCİH

(رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَاءِ الزَّكٰوةِ ..) **«Öyle adamlar ki, ne ticaret, ne de alım-satım onları Allah'ı anmaktan, zekât vermekten alıkoymaz..»**

Mü'min her gün imân ve irfanı nisbetinde madde ile ibâdet arasında büyük sınav vermektedir. Namaz vakti gelince ezân sesine mi, yoksa para şıkırtısına mı gönül kulağını açık tutar? Bunlardan hangisi onun gönlünde taht kurmuşsa, gönül kapısı ondan yana açık tutulur.

Böylece günde beş defa ve yılda farz zekât olarak bir defa mü'min parayla ibâdet arasında bir tercîhte bulunmak zorundadır. Şüphesiz ki imânın bütün şartlarını Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru inanma teknesinde hamur edip şekillendirenler ibâdeti, dünyaya iyice gönül verenler ise parayı tercîh ederler.

Hemen belirtelim ki, namaz vakti iş yerini, alım-satımı ve kulağa hoş gelen parayı bırakıp camiye gitmek nefse ağır gelir. Ama bu ağırlık ve külfetin önünde en güzel mükâfatlar mü'mini beklemektedir.

KALPLERİN VE GÖZLERİN DÖNECEĞİ GÜN

(يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ ..) **«Kalplerin ve gözlerin (korkudan) döneceği günden korkarlar.»**

İnsan hayatında hiçbir müeyyide, Allah'a imandan sonra «Âhiret İnancı» kadar tesirli ve yönlendirici değildir. Cenâb-ı Hak ezelî plânı gereği insan oğlunu birtakım nefsanî duygularla donatmış ve onun hayatına canlılık kazandırmak için dünyayı bu doğrultuda çok çekici kılmış; sonra da bu duyguları meşru sınırlar içinde tutmak için kitap indirmiş ve peygamber göndermiştir. Aynı zamanda insanı her işlediğinden sorumlu tutmuş ve Âhiret Âlemi'nde ona göre mükâfat ve mücazat hazırladığını bildirmiş ve ilgili âyette **«Kalplerin ve gözlerin (korkudan) döneceği günden..»** söz ederek mânevî müeyyidenin ne kadar ağır olduğuna dikkatleri çekmiştir.

Unutmamak gerekir ki, insanı en çok heyecanlandıran ve endişelendiren olaylardan biri de mahkemede yargılanmak ve hesap vermektir. Bir

de mahkeme ve hesap sorma Cenâb-ı Hakk'ın adâleti huzurunda cereyan edeceğine bakılınca, korku ve heyecanın ne kadar yüksek derecede olacağını anlatmaya gerek kalmaz.

İşte hayatını bu inanç ve duygu düzeyinde tutup iş yeriyle cami, parayla ibâdet arasında köprü kurarak birini diğeriyle değerlendirmek suretiyle lâyık olduğu ölçü ve anlamda tutan mü'minlere işlediklerinin en güzeliyle karşılık verilmekle kalınmayacak; Cenâb-ı Hak bol nîmetinden ve geniş rahmetinden onlara fazlasıyla ihsanda bulunacağını va'detmektedir.

Zira âdet-i ilâhiyeden biri de, dosdoğru amel edenlerin karşılığını noksansız vermektir. Fazladan ihsan ve in'âmda bulunmak ise, O'nun şanındandır. Kendini ilâhî lûtuf ve ihsana lâyık olma düzeyine getirene O'nun geniş ihsanı dünyada da, âhirette de teveccüh eder. Ancak âhiretteki teveccühün ayrı bir hikmet ve anlamı söz konusudur.

Böylece âhirette her mü'min kendi imân, irfan ve ameline göre nasîbini alır. Buna günlük hayatımızdan bir misal verecek olursak, güneş, yağmur ve toprağı hatırlatabiliriz; şöyle ki : Her toprak kendi özellik ve isti'dadına göre yağan yağmurdan ve ısıtıp aydınlatan güneşten yararlanabilir. Çorak olan toprağın ise, yararlanma isti'dadı dumura uğramıştır. O bakımdan kusur yağmur ve güneşte değil, toprağın kendisindedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minlerin ibâdet ve camilerle olan yakın ilgisi konu edildi. İman ve ibâdet zevkini alanların, hiçbir zaman ticarî meşguliyetten, alım-satımdan ve para kazanmaktan dolayı camileri, namaz ve zekâtı ihmal etmiyecekleri üzerinde durularak dengeli bir hayat yaşamamız tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, küfre sapıp hılkatın hikmetinden habersiz olanların amellerinin serap misali hayalden başka bir anlam taşımadığı konu ediliyor. Kâfirlerin hep manevî bir karanlık içinde ümitsiz oldukları hatırlatılarak gerçek anlamda manevî gıda almayanların sonu gelmeyen bir şaşkınlık içinde ömürlerini boşuna harcadıklarına işâret ediliyor.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ
يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ
عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾ أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي
بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ
بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ
اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾

MEÂLİ:

39— Küfre sapanların amelleri, alabildiğine düz bir çöldeki serap gibidir; susayan kimse onu su sanır, sonunda ona gelince bir şey bulamaz, orada Allah'ı (O'nun hükmünü, kader çizgisini) bulur; O da onun hesabını noksansız görür. Allah hesabı çarçabuk görendir.

40— Veya (küfre sapanların işleri) engin bir denizdeki karanlıklara benzer; üstüste dalgalar ve onun üstünde birbiri üstüne karanlık bulutlar çökmüş vaziyettedir; elini çıkardığında neredeyse onu bile göremez. Allah kime nûr vermemişse, onun için nûr yoktur.

İKİ NEFİS MİSAL İLE DÜŞÜNDÜRÜCÜ İKİ BENZETME

(وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً ..) «Küfre sapanların amelleri, alabildiğine düz bir çöldeki serap gibidir..»

İnkârcı şaşkınlar birtakım şüphe ve nazariyelere bağlanıp gerçeği bulduklarını sanırlar ve toplumu kendi bâtıl saplantılarına çağırırlar. Böylece gerçeği bulmakta başarılı olduklarının gururuyla kendi kendilerini aldatır-

lar. Bunların iş ve amelleri çölde güneş ışınları altında su görünümü veren seraba benzer. Öğle sıcağında beyinleri kaynarken serabın su görünümü ne kadar aldatıcı, oyalayıcı ve sonunda da ümitsizliğe düşürücü ise, küfrün ateşi de kalpleri yakıp bâtılı ferahlatıcı bir iksir görünümünde gözler önüne sererken inkârcıları boş bir ümit ve neticesiz bir hayal peşinde koşturur. Sonunda derin bir ümitsizliğe düşürür. İkinci hayata adım atarken, bütün bir ömür peşinde koştukları şeyin hayal olduğunu anlar ve karşılarında sadece Allah'ın kudret ve adaletini bulurlar.

İnkârcıların saplandıkları bâtıl ve yapageldikleri iş ve ameller, derin bir denizin dibindeki karanlıklara benzer ki, üstüste gelen dalgalar ve birbiri üstüne yığılan bulutlarla kaplanır da ışık adına bir şey görünmez olur. İnkârcının iç âleminde katmerleşen cehâlet ve küfür karanlığı onu öylesine kaplar ki, Hakk'ın ışığına en küçük bir menfez ve geçiş yolu kalmaz.

DENİZLERDE İÇ VE DIŞ DALGALAR

(أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ..)

«Veya (küfre sapanların işleri) engin bir denizdeki karanlıklara benzer; üstüste dalgalar ve onun üstünde birbiri üstüne karanlık bulutlar çökmüş vaziyettedir..»

İlgili âyetle, denizin dibindeki ve yüzeyindeki dalgalara değinilmektedir. Denizlerde meydana gelen dalgaların en kalın ve en korkuncu, dipten gelen ve bir hat üzere seyredenidir. Kuzey Kutbu'na giden gemilerin «ölü deniz» diye adlandırılan ölü dalgalara tutularak bir hayli zorluklarla yol aldığı öteden beri bilinen bir gerçektir. Bugünkü araştırmalar sonucunda, ölü dalganın uzun olduğu ve dipten geldiği anlaşılmıştır. Bu dalga uzak bir fırtınayı haber verir. Bunun için denizciler «ölü deniz»in daha tehlikeli olduğunu söylerler. Nitekim 1900 yılları başında İskandinavya Yarım Adasına sefer yapan gemilerdeki mürettebatın tâ o günlerden denizin dibinden uzun ve korkunç dalgaların geldiğine şâhit oldukları ve o sebeple birçok kimselerin bu olayın gerçek sebepleri üzerinde dikkatle durdukları söylenir. Bugün ise bu olayın esrarı artık çözülmüştür. Deniz dibindeki depremlerin ve bir yanardağın bu dalgalara neden olduğu bilinmektedir. (1)

---

(1) Kur'ân Ve Modern İlim/Celâl YILDIRIM tercümesi - Sebat Matbaası?

MİSALLERDEN ALINACAK ÖĞÜTLER

Kur'ân, yukarıda açıklandığı üzere iki ayrı misal ile mü'minlere birtakım öğütler vermekte ve inkârcı sapıkları uyarmaktadır. Şöyle ki :

a) Küfür ve cehalet aldatıcı, oyalayıcı, hayal peşinde koşturucudur. Aziz ömrü amacından saptırır, bir hiç uğruna harcatarak sahibini iflas ettirir.

b) İnkâr ve azgınlık önce ümit verir, sonra da insanı ümitsizliğin eşiğine getirir.

c) İnkâr ve sapıklık insanı birtakım kuruntularla oyalar, gurura kaptırır ve sonra da ölüm anında ve Berzah âleminde pişmanlığa, üzüntü ve sıkıntıya sebep olur. Allah ise hesabı çarçabuk görendir. Kâfirin ümitlerinin tükendiği çizgide Allah'ın takdir ve hükmü tezahür eder de kişinin niyet ve ameline göre, ikinci hayatını belirler.

d) Küfür ve cehalet içte kesîf bir karanlık doğurur, şüphe dalgalarının üstüste gelmesini hızlandırır; inkâr ve inat bulutları kat kat onu çepeçevre kuşatıp örter. Bu durumda olan inkârcı imân ve irfan nuru diye bir ışık göremez olur. Ölümle birlikte ancak gerçeği görüp anlayabilir, ama neden sonra..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kendini hidâyet çizgisine getirmeyen inkârcı sapıkların hayalci oldukları, susuzluktan ölüm derecesine gelip çölde serabı su zannederek koşan zavallıya benzedikleri belirtildi. Sonra da hakkı inkârın ve bâtılı savunmanın kalbi ve ruhu karanlığa boğan mânevî bir fırtına olduğuna değinilerek denizlerde meydana gelen ve kat kat bulutlarla örtülen fırtınaya benzetilerek inkârcıların ciddi şekilde düşünüp gerceği öğrenmelerine işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatta var olan her şeyin belirlenmiş bir amaca yönelik yaratıldığı ve her şeyin yüklendiği proğramı kusursuz yerine getirmek suretiyle Hakk'ı tesbîh ve tenzîh ettiği konu ediliyor ve böylece eşyada Cenâb-ı Hakk'ın kudret damgasını inceleyip görmemiz isteniliyor.

Sonra da bulutların oluşması, yağmur yağması, rüzgarların bulutları sürükleyip götürmesi, şimşeğin oluşması, gece ile gündüzün birbirini düzenli izlemesi gibi fiziksel olaylara dikkatler çekilerek kâinat üzerinde mutlak bir düzenleyici ve proğramlayıcının mevcut olduğu haber veriliyor.

Arkasından Cenâb-ı Hakk'ın her canlıyı sudan yarattığı bildirilerek araştırıcılara temel bilgi veriliyor.

—oOo—

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَٓافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ
وَتَسْبٖيحَهُ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصٖيرُ ﴿٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُزْجٖي سَحَابًا ثُمَّ
يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهٖ
وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ جِبَالٍ فٖيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصٖيبُ بِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ
وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَٓاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ ﴿٤٣﴾
يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾
وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَٓابَّةٍ مِنْ مَٓاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشٖي عَلٰى بَطْنِهٖ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَمْشٖي عَلٰى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشٖي عَلٰٓى اَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ
اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَاللّٰهُ
يَهْدٖي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٤٦﴾

M E Â L İ :

41— Görmedin mi ki, göktekilerle yerdekiler ve dizi dizi olan kuşlar Allah'ı tesbîh ederler. Her biri cidden duâ ve tesbîhini bilmiştir. Allah onların yaptıklarını bilendir.

42— Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; gidiş ancak Allah'adır.

43— Görmedin mi ki, Allah bulutları (dilediği ölçülere göre) bir tarafa sürer, sonra onları toplayıp birleştirir, sonra da üstüste yığar; yağmurun bunun arasından çıktığını görürsün. Gökten içinde dolu bulunan dağlar (gibi bulutlar) indirir de onu dilediğine dokundurur, dilediğinden de onu çevirip uzaklaştırır. Şimşeğin parıltısı neredeyse gözleri kamaştırıp alır.

44— Allah gece ile gündüzü (birbiri ardınca) devrettirir. Şüphesiz ki bunda kalp gözü, kafa gözü (açık) olanlar için ibret vardır.

45— Allah hareket edip debelenen her canlıyı sudan yaratmıştır; onlardan bir kısmı karnı üzerine yürür, bir kısmı iki ayak üzerine yürür, bir kısmı da dört ayak üzerine yürür. Allah dilediğini (dilediği biçimde, dilediği kadar ayak üzerinde) yaratır. Allah'ın her şeye kudreti yeter.

46— And olsun ki, nice açıklayıcı âyetler indirdik. Allah dilediğini (sünneti uyarınca) doğru yola iletir.

KUDSÎ HADÎS

Şanı Yüce Allah buyurdu : «Ademoğlu bana eziyet ediyor, zamana sövüp dil uzatıyor. Zaman(ı yaratan) benim. Emir benim elimdedir. Gece ile gündüzü birbiri ardınca devrettiririm.» (1)

HER ŞEY YARATANI TESBİH EDİYOR

(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ..) «Görmedin mi ki, göktekilerle yerdekiler ve dizi dizi olan kuşlar Allah'ı tesbîh ederler..»

Cenâb-ı Hak, mü'minlerin kalbini nur ve hidâyetle donattığını belirttikten ve kâfirlerin kalplerinin karanlıklarla örtülüp mânevî fırtınaya tutul-

(1) Buharî/tefsîr: 1/45, tevhîd: 35- Müslim/elfaz : 2.3- Ebû Dâvud/edeb : 169- Ahmed : 2/238, 282

makla vasfettikten sonra varlığına ve kudretine delâlet eden açık belgeleri sıralamaktadır. Şöyle ki :

T e s b î h : Çokluk ifade eden ve «sebh» kökünden türetilen bir masdardır. Kök mana olarak, suda, havada çok seri geçiş ve hareket demektir. Güneş, ay ve yıldızların kendi yörüngelerindeki seri hareketlerine de «tesbîh» denilerek asıl maksada parmak basılmıştır. Atın seri koşması da aynı tâbirle ifade edilir.

Terim olarak, Cenâb-ı Hakk'ı her türlü noksanlıktan, arızî sıfatlardan tenzîh edip varlığını, birliğini, benzersizliğini belirtmektir. Yine bu manayla ibâdette düzenli sürat göstermek de bu kökten türetilen fiille ifade edilmiştir.

Böylece terim olarak tesbîh, varlık âleminin her parçasında: Kiminde ihtiyarî, kiminde teshîrî mânada câridir. Yani eşyadan bir kısmı kendi irâde ve ihtiyariyle Hakk'ı tesbîh ve tenzîh etmek suretiyle ibâdet eder; bir kısmı ise, yaratıldığı amaca ister istemez bağlı kalıp yüklendiği proğramı kusursuz yerine getirmek suretiyle Hakk'ın varlığına ve birliğine delâlet edip O'nu her türlü noksanlıktan tenzîh eder.

O halde hayvanlar, bitkiler ve diğer eşyanın tesbîhi, yaratıldıkları amaca yönelik olup hılkat kanunlarına bağlı kalarak başeğmeleridir. Melekler sırf ibâdet etme özelliğinde yaratıldıkları ve kendilerinde nefis ve şehvet bulunmadığı için sadece emrolundukları hususları kusursuz yerine getirirler ve belirlenen ibâdetten bir an olsun sapmazlar. İmân eden insan ve cinlerin ibâdet ve taâti ise, ihtiyarî anlamdadır.

Böylece insan ve cinler dışında kalan diğer bütün canlılar yaratıldıkları kanuna bağlı kalıp duâ ve tesbîhlerini hem bilmekte, hem de sürdürmektedirler.

KUŞLARIN TESBİHİ

(وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ) **«Dizi dizi olan kuşlar Allah'ı tesbîh ederler. Her biri cidden duâ ve tesbîhini bilmiştir. Allah onların yaptıklarını bilendir.»**

İlgili âyetle Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh eden varlıklar arasından kuşların seçilip anılması elbette ki çok anlamlıdır. Zira kuşların öyle özellikleri vardır ki, onları incelediğimiz zaman hem akıllara durgunluk verir, hem de Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretinin onlardan yana tecellisini yansıtır. Bir

kısmını şöyle özetleyip maddeleştirebiliriz :

a) Uçan kuşların vücutlarının hemen her parçası ve bölümü uçuşa uygun ve yardımcı ölçüde yaratılmıştır. Şöyle ki : Vücut boşluklarında ve uzun kemiklerinde akciğerle bağlantılı hava torbacıkları vardır. Göğüs kasları geminin ön kısmını andırır şekildedir ve vücudun önemli kısmını meydana getirir. Kanat tüyleri, kanatlar kapandığı zaman havanın süzülebileceği delikler ve aralıklar bırakmayacak şekilde üstüste biner. Kanatlarını açıp çırptığı zaman hava tüylerin arasından kayar ve öne doğru süratlenmesini sağlar.

b) Yağışlı havada ıslanmamaları için vücutları çok ince yağ salgılar da o sayede tüyleri kaygan hale gelir.

c) Vücutlarındaki ve uzun kemiklerindeki hava torbacıkları sayesinde hem uçmaları sağlanır, hem de yeterli oksijen aldıkları için terlemezler. Böylece çok uzun yolculuklarında su içmeden yollarına devam edebilirler.

d) Gözleri çok keskindir. Yerdeki taneyi, havada uçuşan sineği uzaktan farkedebilirler.

e) Göç mevsiminde bir kısmı binlerce kilometre yol katederek, okyanusları aşarlar. Nereye göç etmeleri gerekiyorsa bir yanlışlığa meydan vermeden oraya doğru yol alırlar.

f) Nesillerini devam ettirmede büyük ustalık gösterirler. Yuva yapma ve yer seçmedeki maharetleri harikadır.

g) Her kuş kendi türüyle yaşar ve onlarla gruplar halinde hayatını sürdürür.

h) Her kuş yine kendi türünün özelliğine göre hareket sağlar, ses çıkarır ve bağlı bulunduğu grupla haberleşir.

Böylece kuşlar bütün bu özellikleriyle Yüce Kudret'in varlığının delili, O'nun sanatının eşsizliğinin belgesi, O'nun bir ve benzersizliğinin şâhididir. Kuşların kâinat plânındaki yerlerini almaları, yaratılış amaçlarına yönelip yaşamlarını sürdürmeleri, hılkat kanununa başeğmeleri bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîhi isbatlar.

«Her biri cidden duâ ve tesbîhini bilmiştir» meâlindeki ilâhî beyân, kuşların her bir türünün en ince ve son derece hassas hesaplara göre plânlanıp yaratıldığını özetlemekte ve bize onlar hakkında doğru bir sonuca varabilmemiz için ön fikir, temel bilgi vermektedir.

Şimdi bunca açık belgeler ve ince hesaplara rağmen kalkıp kuşlarda-

ki bunca özellikleri tesadüflere bağlamanın makul ve mantıkî bir yanı var mıdır?

GÖKLERİN VE YERİN MÜLKÜ KİME AİTTİR?

(وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ) **«Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; gidiş ancak Allah'adır.»**

Tesbîh kavramı çerçevesinde de her varlığın kendisi Allah'ındır, her mülk O'na aittir. Öyle ki her şey kâinat düzenlemesinde lâyık olduğu yeri almış ve O Yüce Yaratan'a ister istemez başeğmiştir. Dönüş ve varış da ancak Allah'adır. Çünkü O'nun mülkünden başka bir mülk, O'nun kudretinin üstünde bir kudret söz konusu değildir. O halde inkârcı sapık ne kadar Hakk'ı red ve inkâr ederse etsin, ne kadar O'ndan kaçıp uzaklaşmak isterse istesin, sonunda O'nun koyduğu kanunlara boyun eğmek, ram olmak zorundadır ve dönüşü de ancak O'na olacaktır.

BULUTLARIN OLUŞMASI

(اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا ..) **«Görmedin mi ki, Allah bulutları (dilediği ölçülere göre) bir tarafa sürer, sonra onları toplayıp birleştirir; sonra da üstüste yığar..»**

Bulutların oluşması, birbirine imtizacı, üstüste yığılıp yağmur yüklenmesi hep şaşmayan fiziksel kanunlarla meydana gelmektedir. Şüphesiz bulut ve yağmur olayı dünyamızda hayat dengesini sağlamakta ve bütünüyle insanın hizmetine yönelik bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi, bulut ve yağmurun oluşması da belli bir plâna ve değişmeyen kanunlara bağlanmıştır. O halde ortada bir plân ve proğram, bir denge ve düzen varsa, mutlaka bir plânlayıcı, proğramlayıcı ve denge ile düzeni sağlayıcı vardır. Bunun aksini iddia etmek hiçbir zaman olumlu bir neticeye götürücü değildir.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerîm, bulut ve yağmur olayını da Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine delil ve belge olarak göstermektedir.

GECE İLE GÜNDÜZÜN BİRBİRİNİ İZLEMESİ OLAYI

(يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ) **«Allah gece ile gündüzü (birbiri ardınca) devrettirir. Şüphesiz ki bunda kalp gözü, kafa gözü (açık) olanlar için ibret vardır.»**

Gece ile gündüzün birbirini izleyip bir devridaim halinde sürüp gitmesine dikkatler çekiliyor; sebebinin ve hikmetinin araştırılması ise insan aklına, düşüncesine ve ilmî tesbitlere bırakılıyor. Zira ortada çok düzenli, faydalı ve devamlı bir olay vardır. Her yönüyle ve yanıyla insan hayatına yöneliktir. O halde Cenâb-ı Hakk'ın insanı dünyaya getirmeden, bütün şart ve ortamları hazırladığı; hayatın belirlenen süre içinde devamını sağlama kanunlarını koyduğu kendiliğinden anlaşılıyor. Gece ile gündüzün birbirini izleyip devam etmesi sadece o şart ve ortamlardan biridir. Nitekim İsrâ Sûresinde bu konu biraz daha açıklanarak gece ile gündüzün nasıl düzenlendiği konu ediliyor ve ayın güneşten kopma bir ateş parçası olduğu, o yüzden önceleri gece ile gündüz diye bir düzenleme bulunmadığı, sonraları ayın sönüp bugünkü duruma getirilmesiyle gece ile gündüz düzenlemesi sağlandığı belirtiliyor. Şöyle ki : **«Gece ve gündüzü (varlığımıza, kudretimize) birer delil ve belge kıldık: Gece belgesini silip gündüz belgesini aydınlık yaptık..» (1)**

Böylece Kur'ân'da uygulanan ilâhî metottan biri de, Cenâb-ı Hakk'ın kendi varlığına ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden belgeleri ana tema olarak vermesidir. Gece ile gündüzün birbirini izlemesi hakkındaki temel bilgi de bu temalardan biridir. Nitekim ilgili âyette : **«Şüphesiz ki bunda kalp gözü, kafa gözü (açık) olanlar için ibret vardır»** buyurulması, bütünüyle akla, ilme ve sağduyuya yöneliktir. Âyette önce gecenin anılması, dünyanın kendi ekseni etrafında batıdan doğuya doğru döndüğüne işârettir. Nitekim Yasîn Sûresi kırkıncı âyette: **«Ne de gece gündüzün önüne geçebilir»** buyurularak, dünyanın ters dönüş yapması, yani doğudan batıya dönmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir.

HER CANLI SUDAN YARATILMIŞTIR

(وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَٓابَّةٍ مِنْ مَٓاءٍ) **«Allah hareket edip debelenen her canlıyı sudan yaratmıştır.»**

---

(1) Bilgi için bak : İsrâ Sûresi : 12. âyetin tefsîri

Âyette «su» ile çevirisini yaptığımız «mâ» ismi nekre (belirsiz) zikredilmiştir. Bu durumda iki değişik yorum ve takdîr söz konusu olabilir. Biri «bir çeşit su» şeklinde; diğeri, tenvînin «elif-lâm»a bedel takdirinde, bizim bildiğimiz iki molekül hidrojen ve bir molekül oksijenden oluşan belirli su şeklinde yorumlanır.

Birinci yoruma göre, «her canlı bir çeşit sudan yaratılmıştır» neticesi ortaya çıkar. İkinci yoruma göre, «her canlı bizim bildiğimiz sudan yaratılmıştır» şeklinde bir sonuç doğar. Şüphesiz her iki yorum da maksat ve amaca uygundur. Ancak biz ikinci yoruma göre bilimsel bir açıklamada bulunmayı daha faydalı görüyoruz. Şöyle ki:

Su hayatın kaynağıdır diyebiliriz. Bilindiği gibi bütün hayat, suda, maddelerin bir eriyiği olan PROTOPLAZMA'da oluşur. Bununla korunur ve sürekliliğini sağlar. Susuz hiçbir protoplazma mevcut olmayacağı gibi protoplazmasız da hayatın oluşmayacağı açıktır.

Şüphesiz sadece insan bünyesi değil, dünyamızda mevcut bitki, hayvan ve bakteri gibi bütün hayat şekillerinde de su mevcut olup susuz bunlar da var olamazlardı.

Su, hayatın sadece temeli değil, aynı zamanda yaşayan varlıkların büyük bir ekseriyetinin barınağı yani bir bakıma evidir. Çünkü bitki ve hayvanların gerek sayısal, gerekse kütlesel olarak onda dokuzu suda yaşamaktadır.

Hayatın önce suda doğması nedeniyle su, genel anlamda «beşiğimiz» ve karalar üzerindeki varlıkların er-geç tekrar bu atalar evine dönmeleri nedeniyle de bir bakıma «mezarımız» sayılır. (Nitekim canlılar hayatiyetlerini kaybedince bünyelerindeki suyun tamamı toprağa karışmakta ve kısa bir süre sonra buharlaşıp bulutlara katılmakta ve bir süre sonra yağmur olup denizlere, ırmaklara yani asıl yurduna dönmektedir).

Yeryüzünde sihirli bir faaliyet olarak tanımlanan «hayat» için gerekli olan maddelerden biri de sudur. Dünyamızda su ve hayat birbirlerinden ayrılmayacak biçimde içiçe girmiş ve birbirine kenetlenmiştir. Hemen hepimizin bünyesinde %70-72 oranında su bulunmakta ve etrafımızı saran maddelerin pek çoğu suda yapılmış ürünlerden oluşmaktadır. (1)

Konunun önemine binaen Kur'ân'da bir yerde **«diri olan her şey sudan meydana gelmiştir.»** buyurulurken, bir diğer yerde **«her canlı sudan yaratılmıştır.»** denilmekte, bir üçüncü yerde ise beşerin sudan yaratıldığı açıklanmaktadır. (2)

---

(1) Bu konuda bilgi için bak : Bilim ve Teknik 165, Ağustos 1981

(2) Fazla bilgi için bak : Enbiyâ Sûresi 30 ve Furkan Sûresi 54. âyetin tefsiri

YÜRÜYENLER VE SÜRÜNENLER

(فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ..) **«Onlardan bir kısmı karnı üzerine yürür, bir kısmı iki ayak üzerine yürür, bir kısmı da dört ayak üzerine yürür. Allah dilediğini (dilediği biçimde, dilediği kadar ayak üzerinde) yaratır. Allah'ın her şeye kudreti yeter.»**

Cenâb-ı Hak her alanda olduğu gibi canlılar alanında da kudretini kemal derecede izhar etmiştir. Öyle ki : Canlılardan bir kısmını dört ve daha fazla ayak üzerinde, bir kısmını iki ayak üzerinde yürütürken, bir kısmını da ayaksız yaratıp sürünerek hareket sağlamalarına imkân vermiştir.

Böylece hılkat fırçasının kemal derecesinde işleyişini görmemiz isteniliyor ve her canlının taşıdığı birtakım özelliklerinde Cenâb-ı Hakk'ın «Muhyî» sıfatının tecellisini araştırıp idrâk etmemiz için birtakım ipuçları veriliyor.

AÇIKLAYICI VE YÖNLENDİRİCİ ÂYETLER

(لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ ..) **«And olsun ki nice açıklayıcı âyetler indirdik..»**

Kur'ân-ı Kerîm insan aklına malzeme verip ışık tutmak, idrâkleri önemli konulara karşı uyanık bulundurmak için varlık âleminde Allah'ın mutlak ilim ve kudretine delâlet eden belgeleri, ana temaları sık sık açıklamakta; bazan özetini, bazan mayasını, bazan da özelliklerini vermektedir. Bu durumda aklını hakikatı arayıp bulmak için kullananların doğru yolu bulma şansları artar, Cenâb-ı Hak onlardan yana dilediği takdirde hidâyet kapısını açar. Aklını belirtilen ölçüde kullanmayanların ise sapıklıkları içinde bocalayıp kalmaları amellerinin gereğidir ve tabii neticesidir. Zira Cenab-ı Hak kimseye haksızlık etmez, ama insanlar kendilerine haksızlık ederler. Kendini hidâyet çizgisine getirenleri doğru yola eriştirir. Getirmeyenleri ise kendi hallerine bırakır. Evet O, **«dilediğini (sünneti uyarınca) doğru yola iletir»** meâlindeki cümle belirttiğimiz hikmeti yansıtmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve birliğine; ilminin ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden belgelere yer verilerek insan aklına ışık tutuldu ve yanlış düşüncelerin düzeltilmesi istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, ikiyüzlü münafıkların karakteri üzerinde duruluyor. Kendilerini Tevhîd İnancı çizgisine getirecek binlerce belgeye insaf gözüyle bakmadıklarına işâretle kalp gözlerinin kapanmış olduğu dolaylı şekilde anlatılıyor. Allah ve Resûlünün vereceği hükme rıza gösterme konusunda mü'minlerle münafıklar arasındaki açık farka dikkatler çekiliyor. Sonra da Peygamber ve mürşitlere düşen görevin sınırı belirtilerek bilgi veriliyor.

——oOo——

وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ
وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرٖيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ
وَمَٓا اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنٖينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ
اِذَا فَرٖيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُٓوا اِلَيْهِ
مُذْعِنٖينَ ﴿٤٩﴾ اَفٖي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَمِ ارْتَابُٓوا اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحٖيفَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ
الْمُؤْمِنٖينَ اِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا
سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿٥٢﴾
وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ
لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ اِنَّ اللّٰهَ خَبٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ
مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَاِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا
عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

M E Â L İ :

47— (İkiyüzlü dönekler): «Biz Allah'a ve Peygamber'e imân edip buyruklarına başeğdik» derler. Sonra bunun ardından onlardan bir kısmı yüzçevirirler. İşte bunlar (gerçek) mü'minler değillerdir.

48— Aralarında hükmetmek için onlar Allah'a ve Peygamberine dâvet edildikleri zaman bir de bakarsın ki onlardan bir grup sırt çevirip (bu dâvete) aldırış etmezler.

49— Eğer hak kendilerinden yana ise, başeğerek koşa koşa gelirler.

50— (Sahi) bunların kalbinde hastalık mı var, yoksa şüphe mi ediyorlar, ya da Allah ve Peygamberinin kendileri aleyhine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar?! Hayır, (ikiyüzlü dönekler olmaları onları bu duruma düşürmüştür). İşte zâlimler bunlardır!

51— Aralarında hükmetmek üzere Allah ve Peygamber'ine çağırıldıkları zaman mü'minlerin sözü ancak şu olmuştur: «İşittik, itaât ettik». İşte korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşanlar bunlardır.

52— Ve kim Allah'a ve Peygamber'ine itaât eder de Allah'tan saygı ile korkar ve (karşı gelmekten) sakınırsa, işte kurtuluşa erenler onlardır.

53— Eğer kendilerine emredersen, mutlaka savaşa çıkacaklarına dair olanca yeminleriyle and içerler. De ki : And içmeyin, bu, bilinegelen (sahte) bir itaâtınızdır. Şüphesiz ki Allah, işleyegeldiğiniz şeylerden haberlidir.

54— De ki : Allah'a itaât ediniz, Peygamber'e itaât ediniz. Bununla beraber yüzçevirirseniz, Peygamber'e gereken, kendisine yükletilen (teblîğ ve irşâd)dır; size de kendinize yükletilen düşer (herkes kendine yükletilenden sorumludur). Eğer ona itaât ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e gereken sadece açık teblîğdir.

İNİŞ SEBEBİ

Münafıklardan Bişir adında bir adamla bir yahudi arasında dava konusu bir mesele zuhur etmişti. Yahudi davanın çözümü için Hz. Muhammed'e (A.S.) başvurmayı; münafık ise yahudilerin ileri gelenlerinden Kâb b. Eşref'e gitmeyi öneriyordu. O sebeple yukarıdaki âyetler indi. (1)

Müfessir İbn Kesîr'in tesbitine göre : Münafıklardan bir kısmı ihtilâf konusu olan bir meselenin çözümünde kendilerini haklı bildikleri takdirde Hz. Muhammed'e (A.S.) koşarak gelirler ve O'nun karar vermesini isterlerdi. Haksız olduklarını bildikleri bir konuda ise, başkasının hakemliğine başvurulmasını önerirlerdi. Bu sebeple yukarıdaki âyetler inmiştir. (2)

İLGİLİ RİVÂYETLER

Ebû Derdâ (R.A.) diyor ki :

«İslâm ancak Allah'a itaatle (kalp ve kafalarda yer edip) gerçekleşir. Hayır ise ancak (müslüman) cemaatiyle beraber bulunmaktadır.» (3)

Hz. Ömer (R.A.) diyor ki :

«İslâm'ın kulpu LA İLÂHE İLLÂLLAH şehadetidir. Aynı zamanda namazı vaktinde kılmak, zekâtı vermek ve Allah'ın müslümanları idare etmekle görevlendirdiği kimseye itaat etmektir.» (4)

MÜ'MİNLE MÜNAFIK ARASINDA BİR DİĞER FARK

Münafıklar Allah ve Peygamberinin hayat veren emirlerine çağrılınca kararsız bir duruma girerler. İkiyüzlülüğün açık örneğini ortaya koymakla -tabii bir tehlike söz konusu olmadığı zaman- yüz çevirmekten çekinmezler. Kendilerine bir zarar geleceğini sezdikleri zaman ise, itaatkâr görünmeye çalışırlar.

Münafıklar davalı veya davacı oldukları zaman, haklı bulunduklarını isbatlayacak delil ve belgeleri yeterli ise ihtilâfın Hz. Muhammed (A.S.) tarafından çözülüp hükme bağlanmasını talep eder ve hiç tereddüt etmeden O'nun vereceği hükme razı olurlardı. Zira çok iyi biliyorlardı ki Hz.

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/336
(2) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/298
(3) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/299
(4) İbn Ebî Hâtim - İbn Kesîr : 3/299

Muhammed (A.S.) ancak haklı olanın lehine karar verir ve ancak hakkı söyler. Haksız olduklarını bildikleri bir ihtilâf ve dâvada ise başka kişilerin hakem tayin edilmesini ısrarla savunurlardı.

Mü'minlere gelince: Onlar Allah ve Peygamberinin emirlerine çağırıldıkları zaman hiç tereddüt etmeden şu cevabı verirlerdi: «İşittik ve itaat ettik..» Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in vereceği hükme önceden razı olur, ister lehlerine, ister aleyhlerine tecelli etsin kalplerinde en küçük bir sıkıntı ve güvensizlik hissetmezlerdi.

Münafıklar, bir savaş durumu ortaya çıkıp Resûlüllah'ın (A.S.) dâveti ilân edilince, mutlaka emre uyup savaşa çıkacaklarını olanca yeminleriyle söylerlerdi. Savaş emri verilince de bir sürü olmadık mazeretler göstererek kaçamak yollarını araştırırlardı.

Mü'minler ise, savaş emrini sabırsızlıkla bekler, emir verilince de canları dahil, herşeylerini Allah yoluna vermeğe koşarlardı.

İşte tam anlamıyla imân edenlerle, şüphe ve tereddüt fırtınasına yakalanıp kararsız durumda olan ikiyüzlüler arasındaki açık farklardan bir kısmı bunlardır ve hemen her devirde bu farkları müşahede etmek mümkündür. Ancak çağın özelliklerine göre, bazan taktik değişikliği ve kılıf başkalığı olabilir. Ama ruhta, niyette bir değişiklik söz konusu değildir.

Böylece Cenâb-ı Hak, ilâhî emirler düzeyinde münafıkların durumunu belirtirken onların üç huyuna parmak basmakta ve mü'minlere sağlam bir kıstas vermektedir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onların bu üç kötü huyunu tasvîr ederken şu üç alâmeti ortaya koymuştur: **«Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiğinde yerine getirmez, kendisine bir şey emanet edildiğinde ona hıyânet eder.» (1)**

KURTULUŞA ERENLER

(وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ) **«Ve kim Allah'a ve Peygamberine itaat eder de Allah'tan saygı ile korkar ve (karşı gelmekten) sakınırsa, işte kurtuluşa erenler onlardır.»**

Sözü edilen kurtuluş, biri dünyada, diğeri âhirette olmak üzere iki türlüdür. Dünyadaki kurtuluş, küfür, isyân ve nifaktan korunup imân selâmetine erişmek; nefis ve İblîs'in dürtüşlerini tesirsiz hale getirip ilâhî düzene göre ömrü değerlendirmektir. Âhiretteki kurtuluş, kabirdeki soruya iki şe-

(1) Buharî/şehadat : 28- Müslim/imân: 107, 109- Tirmizî/imân : 14

hadet ile cevap vermek ve kıyâmet gününde imân nuruyla aydınlanıp peygamberler, sıddîklar, şehitler ve sâlihlerle beraber bulunmaktır.

İşte bu iki kurtuluşa ermemiz için ilgili âyette belirtilen üç esasa bağlı kalmamız öneriliyor:

1— Allah ve peygamberinin bütün emir ve yasaklarına uymak,

2— Allah'tan her zaman saygı ile korkmak, O'nun denetimi altında bulunduğumuzu unutmamak,

3— Allah'a karşı gelmekten sakınıp günah ve kötülüklerden kaçınmak..

GÖREV VE SORUMLULUK

(فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ) **«Bununla beraber yüzçevirirseniz, Peygamber'e gereken, kendisine yükletilen (teblîğ ve irşat)tır. Size de, kendinize yükletilen düşer. (Herkes kendine yükletilenden sorumludur).»**

Peygamber'in (A.S.) ve O'nun izinde olan mürşitlerin görevi ve sorumluluğu, hakkı, doğruyu, güzeli ve faydalı olanı söylemek; tehlikeli yolu bildirmek ve gerektiğinde uyarmaktır. Diğer bir anlatımla: Hidâyet yolunu göstermek; sapıklık ve tuğyanın doğuracağı tehlikeden haber vermektir.

İrşat edilenlere, ilâhî buyruklara göre Peygamber veya mürşitler tarafından teblîğ doğrultusunda eğitilmek istenenlere gereken mutlak itaattir. Zira Allah ve Peygamber'i mutlaka iyiyi ve doğruyu emreder.

Böylece Kur'ân uyaranla uyarılana, irşat edenle, irşat edilene düşen görev ve sorumlulukların ölçü ve sınırını belirlemektedir. O halde ne Peygamber (A.S.) Efendimiz, ne de O'nun yolunda olan bir mürşit istediği kimseyi doğru yola eriştirme yetkisine sahiptir. Çünkü hidâyet, yani doğru yola eriştirmek ancak Allah'a aittir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle münafıkların bazı vasıfları üzerinde duruldu ve onlarla gerçek mü'minler arasındaki alâmet-i farikalardan birine işâret edildi. Sonra da Peygamber (A.S.) ile O'nun yolunda ve izinde yürüyen mürşitlerin görev sınırı belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekke'nin ve dolayısıyla Arap Yarımadası'nın ya-

kında fethedileceğine işâret ediliyor. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın mü'minler hakkındaki va'dini yerine getirme günlerinin yaklaştığı haber veriliyor. Allah'ın mü'minlerden yana bunca geniş lûtuf ve rahmetini hatırlatıp namaz, zekât ve bir de her hususta Peygambere itaatın gereğine dikkatler çekiliyor.

——oOo——

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ
مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ
بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

M E Â L İ :

55— Allah sizden imân edip iyi-yararlı işlerde bulunanları, onlardan öncekileri yeryüzünde (inkârcı sapıkların) yerine getirdiği gibi, onları da (putperest müşriklerin) yerine getireceğini, onlar için hoş görüp razı olduğu dini yine onlar için sağlam temellere oturtup yerleştireceğini ve korkularının ardından güvene çevireceğini yeminle va'detmiştir: «Öyle ki bana ibâdet edecekler, hiçbir şeyi ortak koşmayacaklar. Bundan sonra kim küfrederse, işte onlar ilâhî sınırları aşanların kendileridir.»

56— Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Peygamber'e itaât edin. Olaki rahmete lâyık görülürsünüz.

57— Küfre sapanların (bizi) yeryüzünde âciz bırakacaklarını sakın sanma; onların varacağı yer ateştir ve o ne kötü bir gidiştir!

İLGİLİ HADÎSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Adiy b. Hâtem (R.A.) anlatıyor:

«Bir ara Peygamber (A.S.) Efendimiz'in yanında bulunuyordum. İki adam huzura girdi. Biri fakirlikten söz edip dert yandı; diğeri yol kesicilikten şikâyet edip (yollarda güven bulunmadığını) anlattı. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu : «Yol kesicilik konusuna gelince: Senin üzerinden çok bir zaman geçmeden (durum düzelir. O kadar ki): ticarî kervan kimsenin koruyuculuğuna ihtiyaç duymaksızın çıkıp Mekke'ye kadar gelir. Fakirlik ve sıkıntıya gelince : Sizden biriniz sadakasını alıp kapı kapı dolaşarak onu kabul edecek bir kimse bulamadıkça kıyâmet kopmaz.

Sonra da (Kıyâmet gününde) sizden (her)biriniz Allah'ın huzurunda -onunla Allah arasında bir perde ve tercüman olmaksızın- durur. Allah ona: «Sana mal vermedim mi?» diyerek mutlakâ sorar. O da şüphesiz şu cevabı verir: «Evet, verdin.» Sonra Cenâb-ı Hak ona: «Sana peygamber göndermedim mi?» diye sorar. O da: «Evet gönderdin» der ve sağına bakar Cehennem ateşinden başka bir şey görmez; soluna bakar yine Cehennem ateşinden başka bir şey görmez.

Artık sizden (her) biriniz yarım hurma ile olsun kendini ateşten korusun. Onu da bulamazsa güzel bir söz ile korumaya çalışsın.» (1)

«Şüphesiz ki Allah yeryüzünü dürüp (bir tablo gibi) elime verdi; onun doğusunu ve batısını gördüm. Ümmetimin mülkü, dürülüp önüme konulan (tablodaki) yere kadar ulaşacaktır.» (2)

ALLAH VE PEYGAMBERİ ADINA SÖZ SÖYLEMEK VE HÜKMETMEK

(وَعَدَ اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ ..) «Allah sizden imân edip iyi yararlı işlerde bulunanları, onlardan öncekileri yeryüzünde (İnkâr-

(1) Buharî/menakıb : 25 (Hadîs farklı lafızlarla birkaç tarikten rivâyet edilmiştir.)

(2) Müslim/fiten : 19- Ebû Dâvud/fiten: 14- İbn Mâce/fiten: 9- Ahmed: 3/278, 284- 4/123

cı sapıkların) yerine getirdiği gibi bunları da (putperest müşriklerin) yerine getireceğini... yeminle va'detmiştir..»

Kur'ân, Allah'ı inkâr eden azgınların yerine, sâlih amellerde bulunan mü'minlerin yerleştirileceğini haber verirken önce Medine'deki sâlih mü'minlerin yakında Mekke'yi ve Arap Yarımadası'nı putperest müşriklerden temizliyeceklerini müjdeliyor. Böylece kimlerin Peygamber'e (A.S.) halîfe olabileceğinin kesin çizgilerini belirliyor ve bunu iki maddede özetliyor :

1— Kur'ân çerçevesinde dosdoğru imân edip,

2— İman temeli üzerinde sâlih amellerde bulunmak..

İman, dinde ana temel ve değişmeyen esastır. Şartları doğrultusunda Allah ve Resûlüne mutlak itaati gerektirir. Sâlih amel ise, hem böyle bir imânın tabii ürünü kabul edilen ibâdetlerin tamamıdır, hem de insanlıktan yana yine imân temeline dayalı yapılan her türlü iyilik ve yararlı hizmettir.

Böylece ismen müslüman olup, gerçek imânın gereğini yerine getirmeyenlerin Peygamber adına konuşmaya ve hükmetmeye lâyık ve ehil olmadıkları sonucu ortaya çıkmış oluyor. Tarih boyunca İslâm âlemi belirtilen iki hususa ciddi şekilde bağlı kaldıkları dönemlerde hem güçlü devlet kurabilmişler, hem de faziletli hizmetlerde bulunmuşlardır. Sözü edilen iki husustan uzak kaldıkları dönemlerde ise, başka milletlere yem olmaktan, en azından uydu durumuna düşmekten kendilerini kurtaramamışlardır. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in ilgili hadîsle verdiği müjdenin, hem dört halîfe döneminde, hem Emevîlerden Ömer b. Abdülaziz ve Endülüs'ü fetih dönemlerinde, hem Abbasîlerin bazı dönemlerinde, hem de Büyük Selçuklular ve Osmanlıların yükselme dönemlerinde gerçekleştiğini görüyoruz.

Zira Allah'ın bu va'dinin ilk muhatabı Hz. Peygamber (A.S.) ve arkadaşlarıdır. Onlardan sonraki muhatabı, kıyâmete kadar birlik ve dirlik içinde imân ve sâlih ameli hayat düsturu seçen mü'minlerdir.

Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın imân ve sâlih amele muvaffak kılıp yeryüzünde inkârcı sapıkların, azgın müşriklerin yurduna yerleştirdiği mü'minlere diğer bir hususu hatırlatarak dikkatlerini çekiyor. O da şudur: Başarıya eriştikten sonra şımarmanın, ekonomik yönden de güçlendikten sonra lüks ve konfora yönelip Allah'ın ve Peygamberinin dinini unutmanın veya ihmal etmenin nankörlük olacağıdır. Nankörlüğün sonu ise hüsrandır. Kendilerini böylesine yanlış bir çizgiye getirenler hakkında Cenâb-ı Hak, «fâsikîn» sıfatını kullanmaktadır. Bilindiği gibi, bu sıfatın «Allah'ın emirlerini terkedip O'na karşı gelen, azıtıp sapıtmak suretiyle ilâhî yoldan çıkan» günahkârlar hakkında kullanılması yaygındır.

Bu durumda artık o gibi müslümanların Allah ve Peygamberi adına söz söylemeleri ve hükmetmeleri söz konusu olamaz. Zira onlar kendilerini o şerefli hizmetten azletmiş sayılırlar.

İMÂNLA KÜFÜR MÜCADELESİ

Kur'ân ilgili 55. âyetle bu mücadelenin ölçü ve şartlarını özetliyerek Allah'a dosdoğru inananların gözleri önüne seriyor. Şöyle ki : İman cephesi bütün imkânlarını dinin ayakta kalması ve insanlığa mutlak rahmet ve huzur kaynağı olması için harcar; karşısına çıkan üzücü olayları imân ve akl-i selîm ile değerlendirip hislerine mağlûp olmaz ve sabrı elden bırakmazsa, başarıyı sağlamanın en uygun ortamını hazırlamış olur. Bundan sonra dünya hayatından maksat ve amacın Allah'ı bilip yalnız O'na kulluk etmek, lâyık görüp verdiği imân ve İslâm nîmetinin kıymetini idrâkle, ömrün her safha ve dönemini Cenâb-ı Hakk'ın rızası doğrultusunda salih amellerle süslerse, küfür cephesinin bütün hile ve entrikaları boşa çıkar. Sonunda ilâhî sünnet gereği nankör sapıklar hezimete uğrar ve böylece imân cephesi onların yerlerini ve yurtlarını işgal eder.

İman cephesi bu mutlu sonuca erişince de Allah'a olan kulluk görevini unutmaz, ibâdete ve salih amele devam eder ve hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmazsa, o takdirde hem çok uzun ömürlü bir devlete sahip olurlar, hem de aralıksız ilâhî rahmete lâyık görülürler.

Nîmete eriştikten sonraki dönemlerde inkâr ve ahlâksızlık, azgınlık ve zulüm yıkılıp yok olmanın en açık sinyalleridir. Bunun için Kur'ân-ı Kerîm, nîmete erdikten sonra mü'minlerin daha çok şu üç hususu yerine getirmelerini emrediyor :

1— Namazı vaktinde kılmak,

2— Zekâtı gerektiği gibi vermek,

3— Peygambere itaat etmek.

Birinci emir, ferdin imân, ahlâk ve fazîletini korur ve artırır. Aynı zamanda ona şahsiyet kazandırır. Günlük hayatını ilâhî denetim altında düzenlemesini ilhâm eder.

İkinci emir, ferdi topluma bağlayıp onun kopmaz bir parçası haline getirir. Bir insanın yalnız kendisi için yaşamadığını ve çalışmadığını öğretir. Sınıf mücadelesini önleyerek sosyal adâletin gerçekleşmesine ortam hazırlar. Din kardeşliğinin lüzumunu, yüksek ahlâkı, hayırhahlığı, insan haklarını korumayı telkîn eder.

Üçüncü emir, insanlığa rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed'i (A.S.) örnek almayı ve O'nun gibi faziletli bir hayat yaşamayı, insan sevgisiyle dolup taşmayı, ancak bu sevgiyi Allah sevgisinden kaynaklanan bir düşünce atmosferinde tutmayı; küçüğün büyüğe, memurun âmire itaat edip bu itaati sevgi ve saygı havasında sürdürmeyi öğretir.

Sonra da namaz, merhamet ve şefkat duygusunu geliştirdiği, ferdi topluma yaklaştırıp ondan bir parça kıldığı için zekâttan önce anılmıştır. Öyle ki : Namaz mutlaka zekâta ortam hazırlar. Zekât zengin olmayı, alan el değil veren el durumuna gelmeyi ve başkaları için de çalışıp var olma şuurunu geliştirmeyi sağlar. Böylece din kardeşliğinin gerçek ölçüsünü kalp ve kafalara işler. O bakımdan Peygamber'e (A.S.) mutlak itaatın başında imândan sonra namaz ve zekâtın gerekli olduğuna işâret edilmektedir.

KÜFÜR, HAKKI ÂCİZ BIRAKAMAZ

(لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ..) **«Küfre sapanların (bizi) yeryüzünde âciz bırakacaklarını sakın sanma..»**

Allah'a dosdoğru inananlar kendilerini ilâhî yardım çizgisine getirdikleri takdirde; küfrün güçlü olması, dörtnala yol alması olumlu sonuç vermez ve zahirî saltanatı bir köpük gibi sönmeye mahkûm olur. Hiçbir güç Allah'ı âciz bırakamaz. O'nun inkârcı azgınlara mühlet vermesi, ezelde koyduğu kanun ve hazırladığı plân gereğidir. Her şeyin belli bir vakti, belirlenmiş bir saati vardır. O noktaya gelindiğinde artık dönüşü mümkün değildir. 57. âyetle bilhassa bu gerçeğe değinilerek mü'minler aydınlatılıyor ve endişe duymaya gerek olmadığına işârette bulunuluyor. Resûlüllah (A.S.) Efendimizle arkadaşlarının çeyrek asırdaki üstün başarıları bunun en güzel misallerinden biri değil midir?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke ve Arap Yarımadası'nın pek yakında fethedileceği kapalı bir anlatımla müjdelendi. Sonra da Resûlüllah'ın (A.S.) izinde yürüyen mü'minlerin de başarıya erişecekleri haber verilerek, bu konuda da sünnetullah'ı çok iyi bilmemiz istendi. Arkasından namaz ve zekât ibâdetlerinin ve Peygamber'e (A.S.) itaatin lüzumu üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, aile bünyesinde yer alan fertlerin nasıl davran-

maları ve birbirlerine karşı nasıl saygılı olmaları gerektiği açıklanıyor. Böylece gerek aile çatısı altında, gerekse hısım ve yakınlar arasında uygulanması faydalı olan muâşeret adâbından bir kısmı öğretilerek gerçek anlamda medenice yaşamanın ölçülerinden birine değinilip müslümanlar aydınlatılıyor.

——oOo——

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ
صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ
صَلٰوةِ الْعِشَاءِ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ
جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾
وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللّٰهُ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي
لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ
غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللّٰهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ

حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَأْكُلُوا
مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اٰبَٓائِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ
اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ
اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ
اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُٓ اَوْ صَدِيقِكُمْ ؕ
لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا ؕ
فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً
مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ
لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾ ع

M E Â L İ :

58— Ey imân edenler! ellerinizin sâhip bulunduğu köle, câriye ve hizmetçileriniz ve sizden henüz ergen olmayanlar, (odanıza girmek istediklerinde şu) üç vakit sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle sıcağından (bunalıp) elbisenizi çıkararak (bir tarafa) koyduğunuzda ve yatsı namazından sonra. Bu üç vakit utanç yerlerinizin açık olabileceği halvet zamanıdır. Bu vakitlerin dışında (yanınıza girmelerinde) birbirinize uğrayıp dolaşmanızda ne size, ne de onlara bir sakınca yoktur. İşte Allah böylece âyetlerini size açıklar. Allah bilendir, hikmet sâhibidir.

59— Sizden olan çocuklar, ergenlik çağına girince, onlardan önce (doğup ergen) olanların izin istediği gibi izin isteyerek (öylece yanınıza)

girsinler. İşte Allah size âyetlerini böylece açıklar. Allah bilendir, hikmet sâhibidir.

60— Evlenme ümidi kalmamış (ayhali ve lohusalıktan kesilip) oturan kadınların, süs yerlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir günah yoktur. Bununla beraber iffetli davranmaları, kendileri için hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir.

61— (Kendilerine anahtar teslim edilen) â'maya (teslim edilen evdeki gıda maddesinden bir şeyler yemesinde) bir vebâl yoktur. (Aynı şekilde) topala da bir vebâl yoktur, hastaya da bir vebâl yoktur. Size de kendi evlerinizde izinsiz yemek yemenizde veya babalarınızın evlerinde veya analarınızın evlerinde veya kardeşlerinizin evlerinde veya kızkardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halâlarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sâhip (kâhyası) bulunduğunuz evlerde veya samimi dostunuzun evinde yemenizde bir sakınca yoktur. Gerek bir arada, gerekse dağınık ayrı ayrı yemek yemenizde de bir sakınca yoktur.

Evlere girdiğiniz zaman kendinize Allah'tan feyiz, bereket, iyilik, güzellik esenliği olmak üzere selâm verin. Allah böylece size âyetlerini açıklar. Ola ki aklınızı kullanırsınız.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (R.A.) diyor ki : Peygamber (A.S.) Efendimiz ansardan Mûd'ic b. Amr adında bir hizmetçiyi öğle sıcağının iyice arttığı bir sırada Hz. Ömer'i (R.A.) çağırması için gönderdi. O da Hz. Ömer'in başkalarının görmesinden hoşlanmadığı bir durumda bulunduğu bir sırada yanına girmiş oldu. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

Diğer bir rivâyet :

Esmâ bint Mürsed (R.A.) odasında açık bir vaziyette dinlenirken ergen olan hizmetçi kölesi içeri girmiş bulundu. Kadıncağız buna çok üzüldü ve kalkıp Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e gelerek dedi ki :

— Ya Resûlellah! doğrusu hoşlanmadığımız bazı vakitlerde hizmetçilerimiz ve kölelerimiz yanımıza giriyorlar. (Bunu önlemeğe yönelik bir tavsiyeniz yok mudur?)

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indirilmiştir. (2)

---

(1) Lübabu't-te'vil : 3/339
(2) » » » » Tefsir-i Kurtubi: 2/302

«Ey imân edenler! mallarınızı kendi aranızda bâtıl sebeplerle yemeyin» meâlindeki Bakara Sûresi 188. âyet inince, Müslümanlar, hasta, yaşlı, topal ve kör kimselerle aynı kapta yemek yemekten endişe duymaya başladılar. Çünkü sözü edilen arızalı kişiler henüz karınlarını iyice doyurma fırsatı bulmadan arızasız olanlar karınlarını iyice doyurmuş bulunuyorlardı. O sebeple 61. âyet indi. (1)

Ayrıca sağlam, güçlü mü'minlerden bazısı savaşa giderken evlerinin anahtarlarını çok yaşlılara veya hastalara, ya da topal ve gözleri görmeyen mü'minlere teslim ediyorlardı. Onlar da evdeki gıda maddelerinden -kendilerine izin verildiği halde- yemekten endişe duyuyor ve helâl olup olmadığında şüphe ediyorlardı. O sebeple 61. âyetin indiği rivâyet edilir. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

«Ya Enes! abdestini tastamam yerine getir ki ömrün artsın. Ümmetimden rastladığın kimseye selâm ver ki iyiliklerin çoğalsın. Evine girdiğin zaman ev halkına selâm ver ki evin hayrı çoğalsın. Kuşluk namazını kıl; çünkü o senden önce Allah'a çokça yönelenlerin namazıdır.

Ya Enes! küçüklere merhametli ol, büyüklere saygı göster ki kıyâmet gününde yakın arkadaşlarımdan olabilesin.» (3)

«Bir adam Peygamber'e (A.S.) şöyle dedi: «Doğrusu biz yemek yiyoruz ama doymuyoruz.» Bunun üzerine Peygamber (A.S.) ona şöyle tavsiyede bulundu: «Belki de ayrı ayrı (şekilde) yiyorsunuz! Yemeğinizin başında biraraya gelin, Allah'ın ismini anın ki o yemek size feyizli ve bereketli kılınsın.» (4)

«Hep birarada yemek yeyin, dağılmayın. Çünkü bereket toplulukla beraberdir.» (5)

«Adam evine girdiği zaman şöyle duâ etsin: Allahım, doğrusu ben senden hayırlı çıkış diliyorum. Allah'ın ismiyle girdik, Allah'ın ismiyle çıktık; Allah'a güvenip dayandık.

Sonra da ev halkına selâm versin.» (6)

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 340, 341- İbn Kesîr : 3/304
(2) » » »
(3) Hafız Bezzar : Enes b. Mâlik (R.A.)den
(4) Ebû Dâvud/et'ime: 14
(5) İbn Mâce/et'ime : 17
(6) Ebû Dâvud/edeb : 103

İSLÂM'DA ÂİLE DÜZENİ

Cinsel konuya ilgi duymak insanın ruhuna ve mayasına enjekte edilmiştir. Onu tamamen söküp atmak mümkün değildir. Zira insan melek değildir. Hayvanî sıfatları da kendinde taşıyan ayrı bir varlıktır. O bakımdan insanın şehvet duygusunu ve arzusunu meşru sınırlar içinde tutmak lâzımdır. Dinin ana kaidelerinden ve değişmeyen hedeflerinden biri de budur. Din bu amaca ulaşabilmek için güzel âdetlerden yararlanmayı ihmal etmez ve aynı zamanda akıldan yeterince yardım ister. 58. âyetle aile yapısında cinsel ilişkiyi ve ona yol açan davranışları meşru sınırlar içinde tutmanın ve bu düzeyde edep ve terbiye ölçüsünde yönlendirmede bulunmanın bir bölümünü konumuzu oluşturan âyetle açıklar. Daha çok anababanın bu hususta aile bünyesinde disiplinli, düzenli ve ölçülü şekilde bir aile hayat düzeni hazırlamalarını emreder.

Unutmamak gerekir ki, çocuklar ana-babalarını, evdeki büyüklerini taklît ederler ve birçok yönleriyle onların kopyası olurlar. Bunun için Kur'ân aileyi edep ve terbiyenin, ahlâk ve fazîletin doruğuna yükseltmeyi plânlar ve bu konuda gereken eğitimin sağlanması için kendine has bir müfredat düzenler.

FIKHÎ YÖNÜ

Nûr Sûresinin 27. âyetinde başkalarına ait evlere girmek istediğimizde -belli bir vakit sözkonusu olmaksızın- izin istememiz emredilirken, burada aile çatısı altında bulunan köle ve câriyelerin ve bir de ev halkından ergen olan ve henüz ergenlik çağına girmeyen çocukların şu üç vakitte ana-babalarının ve evdeki evli çiftlerin odalarına izin isteyerek girmeleri emredilmektedir:

1— Sabah namazından önce,

2— Öğle sıcağından elbisemizi çıkarıp istirahata çekildiğimizde,

3— Yatsı namazından sonra..

Bu üç vakitte başkalarının görmesi aslâ hoş karşılanmayacak şekilde kadın ve erkek açık bir vaziyette bulunabilecekleri gibi, çiftler cinsel temas veya ona yol açan davranış durumunda da olabilirler.

Cenâb-ı Hak aile mahremiyetini edep, terbiye ve yüksek ahlâk düzeyinde tutmamızı istemekte ve bu konuda bir ölçü ve kural vermektedir.

Sağ ellerimizin sâhip oldukları, hem köle, hem de cariyelerdir. Gerçi

bu iki sınıf insan bugün artık dünyanın birçok bölgelerinde tarihe karışmış vaziyetteyse de evlerimizde bulundurduğumuz bahçivan, hizmetçi kadın ve benzeri kişiler de bu tabirin kapsamına girer.

Ergenlik çağına henüz ayak basmayan kız ve erkek çocuklarına gelince : Bunlar daha çok iştiha çağına girip avret yerlerine ilgi duyan, bazı cinsel davranışları tefrîk edebilen çocuklardır. İştiha çağına girmeyen 0-4 yaş arası çocukları ise bu kurala uydurmak elbetteki zordur. Ancak 3-4 yaşlarında olanları bu hususta da eğitip onlara güzel alışkanlıklar kazandırmak oldukça önemlidir. Nitekim Ebû İshak el-Fezârî diyor ki : «İmam Evzâî'ye sözü edilen üç vakitte izin almakla emrolunan çocuğun taban yaş haddi nedir? diye sorduğumda, dört yaştır diye cevap verdi.» (1)

Ayrıca 59. âyette ergenlik çağına giren çocuklar hakkında ise bir yoruma göre, - 27. âyette, başkasına ait bir eve mutlaka sahibinden izin alarak içeri girmemiz emredildiği gibi - bütün vakitleri kapsar mahiyette bir emir söz konusudur. Öyle ki ergen olan çocukların günün hemen her saatinde ana-babalarından ve aile çatısı altında bulunan evli çiftlerden izin isteyerek odalarına girmeleri emredilmektedir.

Ancak bu emir vücuba mı, yoksa tavsiyeye mi delâlet etmektedir? İlim adamlarının üç farklı yorumu söz konusudur :

a) İbn Cüreyc'in Atâ'dan yaptığı rivâyete göre, vücuba delâlet eder.

b) Tavsiye anlamına gelir. Zira uygulamasında meşakkat vardır. Meşakkat ise teysiri gerektirir.

c) Nedb ifade eder. Zira muhatab olan daha yeni ergen olanlardır. Günün her saatinde vücubu gerektiren bir emri yerine getirememeleri endişesi söz konusudur.

Ergen olmayan çocukların izin istemeleriyle ilgili emir ise altı şekilde yorumlanmıştır :

1— Tabiînden İbn Müseyyeb ve İbn Cübeyr'e göre, bu âyet mensûhtur, yani hükmü kaldırılmıştır.

2— Ebû Kılâbe'ye göre, âyetteki emir n e d b içindir, vücuba delâlet etmemektedir.

3— İbn Ömer'e (R.A.) göre, âyette sadece erkek çocuklar kasdedilmektedir. Bu durumda kız çocuklarının izin istemesine gerek yoktur.

4— Ebû Abdurrahman es-Sülemî'ye göre, kız çocukları kasdedilmiştir.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 12/308

Bu son iki rivâyet de zayıftır ve âyetin kapsadığı mana ve hükme uymamaktadır.

5— İbn Abbas'a (R.A.) göre, kapısız ve kilitsiz odalar söz konusudur. Zira o dönemdeki odaların çoğunda kapı bulunmazdı da sadece basit bir perde asmakla yetinilirdi. Bu durumda çocukların sözlü izin istemeleri gerekiyordu. Kapı ve kilidi olan odalar ise, daha emin olduğundan çocuğun hemen içeri dalması mümkün değildir. İçeri girmek isteyen çocuklar ya sözlü olarak, ya da kapıyı çalmak suretiyle bu kurala uyabilirler.

6— İlim ehlinin çoğuna göre, âyet erkek ve kız çocuklarının hepsini kapsamakta ve vücub ifade etmektedir. Oysa ergen olmayan çocuklar şer'î bir vücub ile mükellef sayılmazlar. Bu inceliği dikkate aldığımızda, sözü edilen vücub ana-babaların çocuklarını eğitmesiyle ilgili bir hüküm olabilir.

TERKEDİLEN ÜÇ EMİR

İbn Abbas (R.A.) diyor ki : «Müslümanlar Kur'ân'ın şu üç âyetiyle amel etmeyi terketmişlerdir :

Birincisi : Hücurat Sûresi 13. âyet. Meâlen şöyledir: «Şüphesiz ki Allah yanında en şerefli ve itibarlınız, (O'ndan) en çok saygı ile korkup (fenalıklardan) sakınanınızdır.»

İkincisi : Nisâ Sûresi 8. âyet. Meâlen şöyledir: «Mîras taksiminde (mîrasçı olmayan) hısımlar, öksüzler ve yoksullar hazır bulunursa, azık olacak ölçüde onlara da bir şey verin ve güzel söz söyleyin (kırıcı, incitici olmayın).»

Üçüncüsü : Konumuzu oluşturan Nûr Sûresi 58. âyet. Meâlen şöyledir: «Ey imân edenler! Ellerinizin sahip bulunduğu köle, cariye ve hizmetçileriniz ve sizden henüz ergen olmayanlar, (odanıza girmek istediklerinde şu) üç vakit sizden izin istesinler......» (1)

İnsanların yüzü mânadan ziyade maddeye, âhiretten çok dünyaya yönelince, ekserisi şeref ve itibarı, azizlik ve erdemliği takvâda değil, mal ve makamda görmeye başladı. Böylece Allah'ın koymuş olduğu kıstas ile amel edilmez oldu.

Mîras taksiminde birbirlerinin haklarına göz dikecek kadar aç gözlü olan mîrasçıların çoğu, diğer mîrasçı olmayan hısımları, yetim ve yoksul-

---

(1) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/303

ları göremez oldular ve o sebeple Allah'ın belirtilen tavsiyesi yer yer terkedilmeye başlandı.

Yabancı kültürün tesiri altında kalan bazı İslâm ülkeleri, aile bünyesinde edep ve terbiye kurallarıyla amel etmez oldular. Böylece Kur'ân'ın belirlediği aile yuvası ciddi biçimde zedelenmiş oldu.

Yapılan rivâyete göre: Iraklı'lardan bir grup Nûr Sûresi 58. âyetle amel etme hususunu İbn Abbas (R.A.)dan sorduklarında, adı geçen onlara şöyle bir açıklamada bulunmuştur: «Önceleri evlerin kapılarında örtü ve perde yoktu. Birçok defa evdeki hizmetçi, hâdim, adamın yetimesi ve kendisi ehlinin odasına izinsiz girerlerdi. O yüzden Cenab-ı Hak belirtilen üç vakitte izin isteyerek ana-babalarının (ve evli olan çiftlerin) odasına girmelerini emretti. Sonraları Cenâb-ı Hak onlara örtü (kapı) ve hayırlı (tedbirler tavsiye edip) getirdi. Ne var ki artık bu hükümle amel eden bir kimse göremiyorum diyebilirim.» (1)

MÜSLÜMAN KARDEŞLİĞİNİN BİR DİĞER ÖLÇÜSÜ

İslâm, din kardeşliğine, hısım ve akrabalığa, dost ve arkadaşlığa lâyık olduğu yeri ayırmış ve gereken ilgiyi göstermiştir. Aynı zamanda bu havayı ruhların derinliğine işlemek için birçok manevî müeyyideler koymuştur. Şöyle ki: Önce Allah'ın hoşnutluğuna erişmeyi amaç olarak belirlemiş, sonra da Müslüman topluluğun diğer kavim ve milletlere bu konuda da örnek olmalarını sağlamayı plânlamıştır.

«Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin..» meâlindeki Bakara Sûresi 188. âyet inince -az yukarıda da belirttiğimiz gibi- Müslümanlar daha duyarlı ve titiz davranmaya başlamışlardı. O kadar ki, kardeş kardeşin kilerinden bir lokma ekmek, ya da bir hurma almaktan çekinmeye başlamıştı. Allah bu kadar duyarlığın gereksiz olduğunu hatırlatarak âyette isimleri geçenlerin -aşırı gitmemek, israfa yolaçmamak şartıyla- birbirlerinin yiyeceğinden izinsiz yiyebileceklerini, kardeşliğin, dostluğun ve hısımlığın bir tezahürü sayıldığını bildirerek buna ruhsat verdi.

Bununla beraber ilim adamları sözü edilen 61. âyeti farklı anlamda yorumlamışlardır. Şöyle ki:

1— **«Sizin de kendi evlerinizde izinsiz yemek yemenizde..»** cümlesinden sonraki hükümler kaldırılmıştır. Nitekim Abdurrahman İbn Zeyd diyor ki: Bu hüküm artık uygulanmaz olmuştur. İslâm'ın ilk yıllarında kapıların

(1) Geniş bilgi için bak: Tefsîr-i Kurtubî: 12/303-304

üstünde kilit yoktu, sadece birer basit perde asılı bulundurulurdu. Bazan (hısımlardan) biri acıkırdı da evde kimse bulunmadığı halde içeri girer ve karnını doyururdu. O sebeple Cenâb-ı Hak da buna cevaz vererek mü'minleri birtakım şüphe ve sıkıntıdan kurtardı. Sonraları evlere kapı ve kilit takılınca artık kimselere kapı ve kilidi izinsiz açmak, içeri girmek helâl sayılmadı ve ilk verilen cevaz böylece kalkmış oldu.»

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Sizden hiç biriniz diğer bir kimsenin davarını izinsiz sağmasın»** buyurmuştur. (1)

2— Ali b. Talha ve İbn Abbas'a (R.A.) göre, âyet bizatihi nâsihtir, yani diğer bir âyetin delâlet ettiği hükmü kaldırmıştır. Şöyle ki : **«Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin..»** meâlindeki Bakara Sûresi 188. âyet inince, Müslümanlar «Allah bizi birbirimizin malını yemekten men'ediyor. Mallarımızın en üstünü ise yiyecek maddeleridir. Bu durumda artık hiç birimize diğerinin malından (izinsiz yemesi) helâl olmaz» dediler. Bu sebeple Cenâb-ı Hak Nûr Sûresi 61. âyeti indirerek isimleri belirtilen hısım ve yakınların izinsiz olarak birbirlerinin yiyecek maddelerinden aşırı olmamak kaydıyla yemelerinde bir sakınca olmadığı açıklandı.

3— Saîd b. Müseyyeb, Abdullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd, Urve ve Hz. Aişe'ye (R.A.) göre, âyet muhkemdir. Yani hükmü kaldırılmamıştır, kıyâmete kadar devam edecektir. Şöyle ki : Müslümanlar Resûlüllah (A.S.) ile beraber bir sefere çıktıkları zaman evlerinin anahtarlarını güvendikleri mültezimlerine veya kefillerine verirler ve «ihtiyaç duyduğunuzda evdeki gıda maddelerinden yiyebilirsiniz» derlerdi. Onlar da «Bunlar bize kendi yiyeceklerini tam bir gönül hoşnutluğuyla helâl etmiyorlar» şeklinde düşünerek yemekten kaçınıyorlardı. O sebeple 61. âyet inerek bunda bir sakınca olmadığı açıklandı.

TOPLU VE DAĞINIK HALDE YEMEK

(لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا ..) **«Gerek bir arada, gerekse dağınık ayrı ayrı yemek yemenizde de bir sakınca yoktur.»**

Yapılan rivâyete göre, Kinane Kabilesine mensup Leys b. Bekir oğullarında devam edegelen bir âdet vardı : Onlardan biri hazırlanan yemeği bir arkadaş veya misafir buluncaya kadar yalnız başına yemez; bazan günlerce aç kalırdı. Kur'ân-ı Kerîm bu âdeti 61. âyetle kaldırmış oldu. Ayrı

(1) İbn Mâce/ticarat: 68- Ebû Dâvud/cihad : 85- Tirmizî/büyû' : 59- Taberânî/isti'zan : 17- Müsned-i Ahmed : 2/6, 57

ayrı veya toplu halde aynı kaptan veya her kişinin kendine ait kaptan yemek yemesinde bir sakınca olmadığı belirtilerek rahatlatıcı bir hüküm getirildi.

Yolculuk halinde de yol arkadaşları isterlerse yiyeceklerini biraraya getirip toplu halde yiyebilecekleri gibi, herkesin kendine ait yiyeceğini ayrı ayrı olarak yiyebileceklerinde bir sakınca söz konusu değildir.

Düğün ve derneklerde ise önceleri genellikle dâvetliler toplu halde, yani gruplar halinde büyükçe bir kaba konulan yemekten yerlerdi. Günümüzde ise bu âdet yer yer kaldırılarak davetlilere ayrı ayrı kaplarda yemek ikram edilmektedir. Şüphesiz bunda da bir sakınca yoktur.

EVLERE GİRİNCE SELÂM VERMEK

(فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً) **«Evlere girdiğiniz zaman kendinize Allah'tan feyiz, bereket, iyilik, güzellik esenliği olmak üzere selâm verin.»**

Âyette geçen «büyût» «beyt»in çoğuludur, «evler» anlamına gelir. İlim adamlarının bu isim üzerindeki yorumları az farklıdır. Şöyle ki :

a) İbrahim en-Nahaî ve el-Hasan'a göre, camiler kasdedilmektedir. O bakımdan camilere girildiğinde içeride namaz kılmayıp oturanlar varsa, onlara selâm verilir; ibâdet eden varsa veya içeride kimse yoksa, giren kişi kendine selâm verir.

Kendine selâm vermenin şekli şöyledir : «es-Selâmu aleyna ve alâ ibâdillahi's-sâlihîn», yani «Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullarına olsun.»

İbn Abbas'ın da (R.A.) aynı görüşte olduğu rivâyet edilir.

b) Cabir b. Abdullah'a ve Atâ b. Ebî Rebah'a (R.A.) göre, konut olarak kullanılan evler kasdedilmektedir. İçinde aile halkı bulunuyorsa onlara selâm verilir, kimseler bulunmuyorsa, (a) maddesinde belirtildiği şekilde selâm verilir. (1)

EVLENME ÜMİDİ KALMAMIŞ YAŞLI KADINLAR

Altmışıncı âyette Cenâb-ı Hak evlenme ümidi kalmamış yaşlı kadınlarla ilgili bir kolaylık getirmektedir. Şöyle ki : Bu durumda olan kadınla-

(1) Geniş bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 12/318

rın sokağa çıkarken bir üstlük, manto, çarşaf ve benzeri bir kıyafet giyinmesi zorunlu değildir. Başları örtülü olduğu halde entariyle çıkmalarında bir sakınca yoktur.

İslâm Dini her vesileyle kadını şehvetperestlerin kötü nazarından korumayı emreden son dindir. Bunun için de cinsel duyguyu zararsız bir düzeyde tutmak için ciddi bir eğitimle işe başlamakla birlikte, onu tahrîk edici sebepleri en azına indirmeyi plânlamıştır. O bakımdan önce kadınların belli bir ölçüde kendilerini korumaları şarttır. Kadın yaşlansa bile toplum içinde zînet yerlerini örtmekle emrolunmuştur. Ancak üzerindeki üstlük, çarşaf, manto ve benzeri sokak kıyafetini atıp baş örtüsü ve genişçe entarisiyle sokağa çıkmasında bir sakınca görülmemiştir. Çünkü kötü niyetlilerin şehvetini tahrîk edecek veya bir fitneye sebebiyet verecek bir görüntü mevcut değildir. Bununla beraber yaşlı kadınların sokak kıyâfetlerini giyinmek suretiyle dışarı çıkmaları her zaman tavsiye edilir. Zira böyle bir davranış onlara vakar ve saygınlık kazandırır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, aile bünyesinde yer alan fertlerin nasıl davranmaları ve birbirlerine karşı nasıl saygılı olmaları gerektiği üzerinde duruldu. Böylece aile çatısı altında muaşeret adabına dikkatler çekilerek birtakım emir ve tavsiyelere yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in meclisinde yer alan mü'minlerin nasıl davranmaları gerektiğine atıf yapılarak liderlerin bulunduğu toplantılarda uygulanacak kurallardan bir kısmına yer veriliyor. Aynı zamanda Peygambere (A.S.) hitap etme adabı öğretiliyor. Sonra da dikkatler ölüm ötesi âleme çekilerek her söz ve davranışın ona göre ayarlanmasına işârette bulunuluyor.

——oOo——

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ
عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ
شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿٦٢﴾ لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا
قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ
عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾
أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ
يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

M E Â L İ :

62— Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Peygamber'ine imân etmişler ve Peygamberle beraber toplu bir iş üzerinde bulunup (görüştüklerinde) ondan izin istemedikçe (bir tarafa ayrılıp) gitmemişlerdir. Şüphesiz ki senden izin isteyenler var ya, işte onlar Allah'a ve Peygamber'ine (dosdoğru) inananlardır. Artık onlar bazı işleri için senden izin isterlerse, onlardan dilediğine izin ver. Onlar için Allah'tan bağışlanma isteğinde bulun. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

63— Peygamber'e (kendisiyle konuşurken) seslenmenizi, kendi aranızda birbirinize seslendiğiniz gibi saymayın. İçinizden birbirini siper edinip sıvışarak gidenleri elbette Allah bilir. Artık Peygamber'in emrine mu-

halefet edenler, kendilerine bir fitnenin dokunmasından veya kendilerine elem verici bir azâbın erişmesinden (korkup) çekinsinler.

64— Haberiniz olsun ki, göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Üzerinde bulunduğunuz durumu ve (insanların) kendisine döndürüleceği günü çok iyi bilir de onlara neler yaptıklarını bir bir açık-seçik haber verir. Allah her şeyi bilir.

İNİŞ SEBEBİ

Hicretin beşinci yılında Mekkeli'ler başlarında Ebû Süfyan; Gatafanlı'lar başlarında Uyeyne b. Hısn bulunduğu halde Medine üzerine geldiler. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, ashab-ı kirâmın ileri gelenleriyle yaptığı istişarî toplantıdan sonra savunmaya geçmek üzere Medine'nin çevresinde hendek kazdırmaya karar verdi. Münafıklar birer bahane uydurup hem savunmadan, hem de hendek kazmaktan gizlice kaçıyor, yan yan sıvışıyorlardı. İlgili âyet hem onları kınamak, hem de olgun mü'minlerin ölçü ve bağlılığını ortaya koymak için indirildi.

İLGİLİ HADÎS

«Sizden biriniz meclise (önemli bir konuyu görüşmek üzere toplantı halinde bulunanların yanına) girdiğinizde selâm versin. Meclisten kalkıp ayrılmak istediği zaman yine selâm versin. Çünkü önceki selâm sonraki selâmdan daha uygun ve daha üstün değildir, (ikisi de sünnettir.)» (1)

TOPLANTI ADÂBI

(وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ) **«Ve Peygamberle beraber toplu bir iş üzerinde bulunup (görüştüklerinde) ondan izin istemedikçe (bir tarafa ayrılıp) gitmemişlerdir.»**

İslâm Dini günlük hayatımızın hemen her bölümüyle içiçedir. Söz ve davranışlarımızı yönlendirir, düşüncelerimizi berraklaştırır, gerçek anlamda medenice yaşamamızın ölçü ve kurallarını öğretir. Böylece İslâm düzenli, disiplinli, ahlâklı ve fazîletli bir ömür sürmemizi emreder. Müslüman liderin başkanlığında yapılan toplantılara özel şekilde önem vermemizi vâcip kılar. O gibi toplantılara bilerek ve nezaket kurallarına uyarak girme-

---

(1) Tirmizî/isti'zan : 13, 15

miz veya katılmamız ne kadar Müslümanlığımıza yakışıyorsa, toplantıdan ayrılmak istediğimiz zaman liderden veya başkandan izin istememiz de o nisbette imânımızın ve irfanımızın gereğidir. Böylece hem toplantıyı idare eden lider veya başkana saygı göstermiş, hem de toplantıda yer alan kişilerin nefretini kazanmamış, aleyhimizde şüphelenmelerine imkân vermemiş oluruz.

«Toplu bir iş» diye yorumladığımız **«emr-i câmi»**den maksat nedir? Bu konuda az farkla da olsa bazı yorumlarda bulunan ilim adamlarımız olmuştur. Şöyle ki :

a) Müfessir İbn Kesîr'e göre : Cuma ve bayram namazı, cemaatle kılınan namaz, önemli bir konunun müzakere edilmesine mâtuf yapılan toplantı ve benzeri toplantılardır.

b) Halktan yana maslâhatı gerektiren bir konu üzerinde müslümanların görüşünü almak üzere yapılan istişarî mahiyetteki toplantıdır.

c) Dinde bir sünnetin yerine getirilmesini sağlamaya yönelik yapılan toplantıdır.

d) Savaşmaya niyetlenen düşmanı korkutmak ve o konuda önemli karar almak için yapılan toplantıdır.

e) Umumun yarar ve zararını gerektiren önemli konuları görüşüp sonuca bağlamak üzere yapılan toplantıdır. (1)

Bu yorumları biraraya getirip değerlendirdiğimizde, hepsinden şu ortak sonucu çıkarmamız mümkündür: Müslümanların din ve dünya işlerini düzene koymak, lüzumlu ve yararlı kararlar almak, güngörmüş, bilgili, tecrübeli kişilerin görüşlerine müracaat etmek üzere yapılan her toplantı «emr-i câmi» sayılır.

Kur'ân ilgili âyette bu gibi toplantılara katılanların davranışları üzerinde durarak mü'minle münafığı ayırt etmek hususunda birtakım kıstaslar vermektedir. Onları şöyle sıralayabiliriz :

Münafığın davranışları :

a) Konuya pek ilgi duymaz,

b) Toplantının neticesini beklemeden sudan bir mazeret uydurarak kalkıp dışarı çıkar,

---

(1) Fazla bilgi için bak : İbn Cerir Taberi/Câmiu'l-beyân fi Tefsîri'l-Kur'ân: 18/133, 134- Tefsir-i Kurtubî : 12/320

c) Yanındaki arkadaşlarıyla göz-kaş işâretlerinde bulunur,

d) Çoğu zaman Peygamber (A.S.) Efendimiz'den, O'ndan sonra İslâm lider veya başkanından izin istemeden ara yerden sıvışıp toplantıyı terkeder..

Mü'minin davranışları :

a) Allah'a ve Peygamberine dosdoğru inanırlar.

b) Peygamber'in (A.S.) meclisinde saygı ve edep kurallarına bağlı kalarak otururlar.

c) Önemli bir işleri çıktığı takdirde meclisten ayrılmak için Peygamber (A.S.)dan izin isterler.

d) Toplantıda ortaya atılan konuyu ve yapılan konuşmaları dikkatle takip ederler.

d) Hz. Peygamberi (A.S.) üzecek her türlü söz ve davranıştan sakınırlar.

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZE HİTAP ETME ADÂBI

(لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا ..) «Peygamber'e (kendisiyle konuşurken) seslenmenizi, kendi aranızda birbirinize seslendiğiniz gibi saymayın..»

Bu, hem Resûlüllah'a (A.S.), hem de Ondan sonra Müslümanların başına geçen İslâm liderlerine nasıl hitap etmemizi öğretmektedir. İslâmiyeti din olarak seçip Hz. Peygamberin (A.S.) meclisine ilk defa katılanlarla, içlerinde kin ve nifak tohumu bulunan münafıklardan çoğunun: «Ya Muhammed!», «Ya Ebâ'l-Kasım!» gibi isim veya künyesini anarak seslenmeleri, hem Resûlüllah'ı (A.S.), hem de şuurlu mü'minleri üzmekteydi. Cenâb-ı Hak bunu bir saygısızlık ve nezaket dışı davranış olarak vasıflandırmakta ve Peygamber'e (A.S.), aynı zamanda İslâm büyüklerine saygı ifade eden sıfatlarla seslenilerek hitap edilmesini emretmektedir. O bakımdan ilâhî muradı idrâk eden mü'minler, daha çok «Ya Resûlellah!», «Ya Nebiyyellah!» gibi saygı ifade eden sözler kullanarak Peygamber (A.S.) Efendimize seslenirlerdi.

O bakımdan İslâm liderlerine de günün adâbına, saygı kurallarına göre hitap etmek gerekmektedir. Zira edep ve terbiye, nezaket ve saygı müslümanın şiârıdır. Hattâ Tabiînden Said b. Cübeyr ve Mücahid'in bu

konuda şöyle tefsîrde bulundukları rivâyet edilmiştir: «Ya Resûlellah! diye hitap ederken sesi rıfk ve lîn ölçüsünde tutun.» Bilindiği gibi bu iki kelime nezaket havası içinde yumuşaklık ifade eder.

Cenâb-ı Hak konunun önemini belirtmek için bir de Hücurat Sûresinde Peygamberin huzurunda konuşma adabını açıklayarak mü'minleri yeterince aydınlatmaktadır. Şöyle ki : **«Ey imân edenler! Allah ve peygamberinin huzurunda ileri geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah işitendir, bilendir. Ey imân edenler! seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne (onu bastıracak şekilde) yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle konuştuğunuz gibi, O'na yüksek sesle hitap etmeyin. Sonra farkına varmıyarak amelleriniz boşa gidebilir. Şüphesiz o kimseler ki Resûlüllah'ın yanında seslerini kısarlar, işte onlar Allah'ın kalplerini takvâ ile denediği kimselerdir, Onlar için bol bağışlanma ve büyük karşılık vardır.» (1)**

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZE MUHALEFET EDENLER

(فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِهِ اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ) **«Artık Peygamber'in emrine muhalefet edenler, kendilerine bir fitnenin dokunmasından veya kendilerine elem verici bir azâbın erişmesinden (korkup) çekinsinler.»**

Şüphesiz Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Allah'tan aldığı vahyi aynen teblîğ ile görevlidir. İmân edenlerin Ona dosdoğru inanıp uyması farz, muhalefet etmeleri büyük günahtır. Muhalefette kasıt söz konusu olduğu zaman, kişiyi dinden çıkaran, yani küfrü gerektiren bir olaydır. Zira âyetteki emir -ilim adamlarının çoğuna göre- vücubu gerektirmektedir.

Ancak unutmamak gerekir ki, Resûlüllah'a (A.S.) uymak yalnız O'nu görüp meclisinde yer alan mü'minlere has olmayıp, Peygamber (A.S.)ın getirip teblîğ ettiği İslâmî esas ve hükümlerle yükümlü olan her mü'mine -kıyâmete kadar- farzdır.

Peygamber'e (A.S.) uymak, Allah'ın emirlerine uymak ve aynı zamanda sünnetullaha uymak, ruhumuzun yüceliğine uygun bir yol seçmek demektir. Ona muhalefet ise, bu saydıklarımıza ters düşmek ve ruhumuzun mânevî gıdasını kesmek demektir. Böyle bir tutum, insanı mutlaka mutlu etmez, onu huzursuz edecek olaylarla karşı karşıya getirir ve sonra da elim bir azâba sebep olur.

---

(1) Hücurat Sûresi : 1-3. âyet

O bakımdan Cenâb-ı Hak, bütün mü'minlerin, insanlığa rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed'e (A.S.) muhalefetten sakınmalarını emrediyor ve aksine bir yol tutanları uyarıyor. Çünkü dönüş ancak Allah'adır. O yaptıklarımızdan bir bir haber veren yegâne kudret sahibidir.

ALLAH, HER ŞEYİ HAKKIYLA BİLİR

Mülk O'nundur, nîmetler de O'nundur. Kâinat bütünüyle O'nun kudretinin eseridir. Mutlak tasarruf sahibi ancak O'dur. Yerde ve göklerde olup biten her şeyden O mutlaka haberdardır. İlmi ve kudreti her şeyi kapsayıp kuşatmıştır.

İlgili 64. âyetle bu gerçeklere parmak basılmakta ve hayatta olan insanlar uyarılmaktadır. Böylece Kur'ân günlük hayatımızı yönlendirmek için bazı önemli âdap ve kuralları, farz ve vecîbeleri açıkladıktan sonra duygu ve düşüncelerimize seslenmekte, Peygamber'e uyma hususunda düşünce ve davranışlarımızı, inanç ve sözlerimizi aynı noktada birleştirmemizi tenbîh etmektedir. Çünkü eninde sonunda dönüşümüz Allah'a olacak ve dünyada işlediklerimizden bize bir bir haber verecektir. O mutlak anlamda her şeyi lâyıkıyla bilendir.

Nûr Sûresi biterken:

Nûr Sûresine, içinde yer alan hükümlerin farz olduğu ifade edilerek başlandı ve dünyada işlediklerimizi Cenâb-ı Hakk'ın âhirette bize bir bir haber vereceği belirtilip ilâhî hükümlere bağlı ve sadık kalmamız emredilerek atıf yapıldı ve Allah'ın her şeyi hakkıyla bildiği açıklanarak sûre noktalandı.

Bizi bu sûrenin de tefsîrini muvaffak eyleyen Allah'a hamd-u senâlar olsun..

——oOo——

FURKAN SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir.

Âyet sayısı : 77

Kelime » : 892

Harf » : 3730

Sûre, ismini, birinci âyette Kur'ân-ı Kerîm'in hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt etme özelliğini belirten «furkan» sıfatından alır.

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Allah'ın varlığını, birliğini isbat eden belgeler açıklanır.

2— Peygamberliğin bazı özellikleri üzerinde durulur.

3— Kıyâmet'ten ve birtakım önemli safhalarından söz edilir.

4— Daha önceki peygamberlerden bir kısmının kıssası misal olarak verilir ve bu arada bazı örnekler sergilenir.

5— Allah'ın kudretinin yüceliğine ve sınırsızlığına; her şeyin belli bir plâna göre yaratıldığına dikkatler çekilerek insan aklına ışık tutulur.

6— Yüksek ahlâk ve adâbın bazı kuralları anlatılır. Bu doğrultuda Cenâb-ı Hakk'ın kâmil kullarının birtakım özellikleri üzerinde durulur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَبَارَكَ الَّذ۪ي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِه۪ لِيَكُونَ لِلْعَالَم۪ينَ نَذ۪يرًاۙ ﴿١﴾
اَلَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
شَر۪يكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْد۪يرًا ﴿٢﴾
وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اٰلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ
وَلَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ
مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1-2— Feyiz ve bereket, azamet ve kudret sâhibi ne yücedir ki (hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, helâlı harâmdan ayıran) Furkan'ı, milletleri (tuttukları yolun tehlikesine karşı) uyarıcı olsun diye kulu (Muhammed'e) indirmiştir. O yüce kudret ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, çocuk edinmemiştir; mülkünde hiçbir ortağı yoktur; her şeyi yaratıp düzene koymuş, belli ölçülere göre takdir etmiştir.

3— (Öyle iken inkârcı sapıklar) O'nu bırakıp başka ilahlar edindiler ki, bunlar bir şey yaratamazlar, kendileri yaratılmışlardır; kendi kendilerine ne bir zarar, ne de bir yarara sâhiptirler; ne ölüme, ne dirime, ne de öldükten sonra yeniden dirilmeye güç getirebilirler.

İLGİLİ HADİSLER

«Ben kızılına, siyahına (peygamber olarak) gönderildim..» (1)

«Bana beş şey verildi ki, onlar benden önce hiçbir peygambere verilmedi : ...... (Benden önceki her) peygamber sadece kendi kavmine gönderilmiştir. Ben ise bütün insanlara gönderildim.» (2)

«Az kelimeyle çok mâna ifade eden, (semavî kitapları kapsayan ve insan yararına olan ilimlerin ana temasını, temel bilgisini veren Kur'ân) ile gönderildim. (Düşmanların kalplerine) korku salmakla yardım gördüm. Bir ara uyurken bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarları verildi, elime konuldu.» (3)

«Her türlü sapıklık ve bâtıldan uzak, bütünüyle hakka yönelik kolaylay bir din ile gönderildim.» (4)

ALLAH, KENDİNİ BİZE TANITIYOR

(تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ) **«Feyiz ve bereket, azamet ve kudret sahibi ne yücedir ki, Furkanı kulu Muhammed'e indirmiştir.»**

Aile, toplum ve milletleri tuttukları yanlış yolun çok tehlikeli sonucuna karşı uyarmak için kulu Muhammed'e (A.S.) Furkan'ı indiren Allah, feyiz, bereket, hayır ve ihsan kaynağıdır ve O çok mübarek ve çok yücedir.

«Tebareke» fiilinin delâlet ettiği bu manalar bize şu hususu ilhâm etmektedir: Ömründe, canında, malında, sofrasında, evlâdında, işinde, kesesinde, ruhunda ve kalbinde feyiz ve bereket, hayır ve rahmet isteyen kimse mutlâka bunların gerçek kaynağı olan Cenâb-ı Hakk'a yönelmelidir.

HZ. MUHAMMED (A.S.)'İN VE KUR'ÂN'IN BİRER ÖZELLİĞİ

Furkan : İki ayrı manaya delâlet eder :

a) Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, iyiyi kötüden, hayrı şerden, se-

(1) Dâremî/siyer: 28- Müslim/mesâcid: 3- Ahmed: 1/250, 301- 4/416- 5/145, 148

(2) Buharî/teyemmüm: 1, salât: 56- Nesâî/gusül : 26- Dâremî/salât : 111

(3) Buharî/ta'bîr: 22, i'tisam : 1, cihad: 122- Nesâî/cihad: 1

(4) Müsned-i Ahmed : 5/266- 6/116, 233

vabı günahtan, helâlı haramdan ayıran, her birinin sınırını belirleyen kitap..

b) Parça, parça, bölüm bölüm, olayları hedef alarak indirilen kitap..

Bu iki mana da Kur'ân'ın en belirgin özelliklerinden biridir.

Nezîr : Bu da uyarmak ve korkutmak gibi birbirine çok yakın iki mânaya delâlet eder. Hz. Muhammed'in (A.S.) bütün insanlara ve cinlere «nezîr» olarak gönderilmesi, sözünü ettiğimiz iki mâna düzeyinde gerçekleşir. Şöyle ki : Nefsine mağlup olup İblîsin adımlarına uyan gâfilleri ve özellikle de mü'minleri uyarmak; Allah'ı inkâr edip küfür ve tuğyan içinde aziz ömrünü heder edenleri, Cehennem azâbıyla ve aşırı gittikleri, yani küfürlerini zulümle birleştirip bütünleştirdikleri zaman dünyada inecek ilâhî hüküm ile korkutmak..

Sûrede daha çok inkârcı azgınların inat ve şaşkınlığından, ahlâksızlık ve hezeyanından söz edildiği için Hz. Muhammed'in (A.S.) «nezîr» sıfatı anılmış; ikinci açık özelliği olan «beşîr» yani müjde verici, sevindirici, mutlu sonucu haber verici sıfatı burada anılmamıştır.

ALLAH, ÇOCUK EDİNMEKTEN PAK VE YÜCEDİR

(... وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا) «O çocuk edinmemiştir..»

Kur'ân bu açıklama ile daha çok iki zümrenin Allah hakkındaki yanlış inançlarını reddediyor: Biri, «Hz. İsa Allah'ın biricik oğludur» diyen Hıristiyanlar; diğeri, «melekler Allah'ın kızlarıdır» diyen Mekkeli putperest müşriklerdir.

Allah'a çocuk isnat etmek, O'nun ilâhlık vasfını inkâr etmek olur. Zira her baba aynı zamanda oğuldur da.. Böylece illet-mâlûl zinciri bir durak tanımadan geriye doğru uzar da gider, fasît bir devridâim meydana gelir. O yüzden hem ilâhlık vasfı kalmaz, hem de tek ilâh inancı temelinden yıkılır.

Cenâb-ı Hak bu gibi beşerî sıfatlardan, noksanlıklardan pâk ve münezzeh olduğunu açıklarken **«O yüce kudret ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur; O çocuk edinmemiştir; mülkünde hiç bir ortağı yoktur..»** buyurarak her şeyden müstağni olduğunu, her şeyin, kendi yüce kudretinin tecellisiyle vücut bulduğunu haber veriyor ve bütün yanlış inançların ancak, yanlış yolda yürüyen insanların eseri olduğuna işârette bulunuyor.

YARATTIĞI HER ŞEYİ TAKDÎR ETMİŞTİR

(وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا) **«Her şeyi yaratıp düzene koymuş, belli ölçülere göre takdîr etmiştir.»**

Takdîr : Kader kökünden gelen «tef'îl» ölçüsünde masdardır. Cenâb-ı Hakk'ın ezelî ilmiyle belirleyip yarattıkları hakkındaki plân ve proğramı, her şeyi belirlediği amaç ve hizmete sevki, her şey hakkında koyduğu hılkat kanunu ve ona bağlı kalınarak değer biçmesi gibi manalara delâlet eder. İlim adamlarından bir kısmına göre ise, takdîr: yaratılan her varlığa belli ölçüde bir kudret vermek ve yine her şeye ayrı bir özellik tanıyıp belirlenmiş bir ölçü ve plânda tutmaktır.

Kur'ân ilgili âyetle Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi takdîr ettiğini açıklarken daha çok akla ve ilme ışık tutuyor. Şöyle ki : Her şeyin belli ölçülere, belli yararlara ve belirlenmiş amaca göre yaratıldığını; her şeyin kendine has özellikler taşıdığını ve her varlığın kâinat plânında denge sağladığını, düzenden bir parça hüviyetinde olduğunu; hiçbir şeyin başıboş, amaçsız ve yararsız; denge ve düzen dışı yaratılmadığını hatırlatıyor ve bunu ilim adamlarına temel bilgi, hareket noktası olarak gösteriyor.

Gerçek bu olunca, insanlardan çoğunun asıl yaratanı bırakıp yaratılan bazı şeyleri ilâh edinmeleri ne kadar şaşılacak bir sapıklık ise, kâinatın tesadüfler neticesi bugünkü duruma gelip kendiliğinden düzenlendiğini iddia etmek de o nisbette şaşılacak bir sapıklık değil midir? Nitekim üçüncü âyetle inkârcıların bu tür şaşkınlık ve sapıklığı hayretle karşılanıyor; ortada sayısı belirsiz delil ve belgeyi göremiyecek kadar gözleri kör olan bu insanların neden hakikatı arayıp bulmaya çalışmadıkları konu ediliyor.

Sonra da Allah'ı bırakıp canlı-cansız bazı eşyayı ilâh edinenlerin bu son derece yanlış inançlarını tashîh etmek; aynı zamanda akıllarını harekete geçirip düşünce ufuklarını açmak için altı maddelik bilgi veriliyor:

1— İlâh edindikleri şeyler hiçbir şey yaratmaya muktedir değillerdir.

2— O putların kendileri yaratılmışlardır.

3— Kendi kendilerine bir zarar da veremezler.

4— Kendilerine bir yarar da sağlayamazlar, her bakımdan âciz ve kudretsizdirler.

5— Ne ölüme (onu takdir edip değişmez kanunlar koymaya) güçleri yeter,

6— Ne de yeniden diriltmeye güç getirebilirler..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Hz. Muhammed'in (A.S.) bütün kavim, kabile ve milletleri tuttukları yanlış yolun tehlikesine karşı uyaran ve o yüzden ilâhî azaba çarpılacaklarını haber verip onları korkutan son peygamber olduğu belirtildi. Sonra da Allah'ın her türlü beşerî ve mahlukî sıfatlardan pak ve münezzeh olduğu konu edilerek kâinatta hiçbir şeyin tesadüflere bırakılmadığı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın, Hz. Muhammed'in (A.S.) uydurduğu bir kitap olduğunu veya başkalarının ona öğrettiği birtakım masallardan başka şey olmadığını iddia edenlerin bu gibi akıl, mantık ve ilim dışı sözleri reddediliyor. Kur'ân'ın bütünüyle Allah'ın eseri olduğu haber verilerek aklı erenlerin bu gerçeği araştırmaları isteniliyor.

——oOo——

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
إِنْ هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ
جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا
فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ
السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾

M E Â L İ :

4— Küfre sapanlar, «bu Kur'ân, Muhammed'in uydurduğu yalandan başkası değildir; bunu (düzmede) başka bir topluluk ona yardım etmiştir» dediler. Onlar cidden haksızlık ve yalanla geldiler.

5— Yine onlar, «bu onun başkasına yazdırıp da sabah-akşam kendisine okunan eskilerin masallarıdır» dediler.

6— De ki : «Onu göklerdeki ve yerdeki gizliliği bilen (Yüce Kudret) indirmiştir. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.»

İNİŞ SEBEBİ

Gerek Kureyş müşrikleri ve özellikle onlardan Nadr b. Hars, gerekse Yahudilerden bazı kötü niyetliler, «bu Kur'ân Muhammed'in uydurduğu yalandan başkası değildir» diyerek çirkin benzetmelere başvurdular. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

Diğer bir rivâyet :

Kureyş müşrikleri «bu Kur'ân'ı Muhammed'e yahudi bilginleri veya Habeşli kâhin Ubeyd b. Hadr, ya da kitap ehlinden Cebr, Yesar ve Adas adındaki adamlar öğretiyor» diyerek İslâm'a girmek isteyenlere engel olmaya çalışıyorlardı. O sebeple yukarıdaki âyetler indi. (2)

KUR'ÂN ESKİLERİN MASALLARI DEĞİLDİR

(وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا) **«Yine onlar, «bu, onun başkasına yazdırıp da sabah-akşam kendisine okunan eskilerin masallarıdır» dediler.»**

Her sahifesinde sekiz-on kadar konuya yer verilen ve konular arasında kopmaz bağlar meydana getirilen; fizik ve fizikötesi âlemlerden akla ve ruha ışık tutan bilgilerle donatılan; insan hayatının her safha ve bölümüyle içiçe getirilip düzenli ve disiplinli bir hayatın plân ve proğramını veren; taşıdığı bilimsel ana fikirlerle, temel bilgilerle bugüne kadar gelişen ilmî buluşlara ve tesbitlere ters düşmeyen, bilâkis haklılığı iyice anlaşılan

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 13/3
(2) » » » : Lübabu't-te'vîl : 3/343, 344

Kur'ân'ın insan eseri olduğunu düşünmek bile abes ve anlamsızdır. On beş asır geriye gidip kavim ve kabilelerin, ülke ve milletlerin kalp ve kafalarını örten cehalet perdesinin kesafetine bakınca, Kur'ân'ın her yönüyle ilâhî olduğu rahatlıkla anlaşılır.

Bunu belgeler mahiyette birkaç misal ile değerlendirelim :

1— Aile yuvasının meşru ölçüler ve kurallar çerçevesinde kurulması ve kadının şehvet metâı olmayıp her türlü kötü nazardan korunması için evlilik müessesesini belli şartlara ve hükümlere bağlaması; bu maksatla çok mükemmel bir «Aile Hukuku»nun ana çizgilerini belirlemesi,

2— İçki, uyuşturucu gibi sağlığı tehdit eden, ekonomik yapıyı olumsuz yönde etkileyen maddelerin zerresini bile yasaklaması; kumar ve benzeri talih oyunlarına cevaz vermemesi ve bunun için maddî müeyyidelerle birlikte ağır mânevî müeyyideler koyması,

3— Akıtılmış kanı, ölmüş hayvan etini haram kılması; insanın beden ve ruh sağlığına olumsuz yönde tesir eden haşerenin ve yırtıcı hayvanların yenilmesini yasaklaması; dokuz kadar tehlikeli hastalığa sebep olan domuz etini murdar sayması,

4— Öğretmenle öğrenci, evlâtla ana-baba; aileyle hısımları, komşu ve yakınları arasında en olumlu ve ferahlatıcı havayı oluşturması,

5— Namaz ve benzeri ibâdetlerle beşer hayatını doğruluk, ahlâk, fazîlet ve adâlet düzeyine kavuşturması; ikinci hayat inancıyla insan ruhunda iç huzuru doğurması ve kişileri hakseverlik çizgisinde tutması,

6— Adâleti yansıtır ölçü ve anlamda mîras hukukunu detaylı olarak belirlemesi,

7— İnsan kanına ve hayatına üstün değer verip savaşlarda bile adam öldürmeyi son çare olarak kabul etmesi,

8— Fethedilen ülkelere ahlâk, fazîlet, namus, iffet, adâlet ve hakkaniyet götürüp mabetleri yıkmayı, ibâdethaneye çekilmiş din adamlarını öldürmeyi, ağaçları kesmeyi, kadın ve çocuklara dokunmayı, bayındır yerleri tahrip etmeyi yasaklaması, İslâm ve Kur'ân'ın on beş asır önce ortaya çıkıp bunca esasları beraberince taşıması ne ile yorumlanır? Okur-yazar bile olmayan Hz. Muhammed'in (A.S.) bu ve benzeri esasları vaz'etmesi, kendi kafasından bunları bulup çıkarması mümkün müdür? Yirminci asrın son çeyreğinde bütün gayretlere ve araştırmalara, imkân ve malzemeye rağmen Kur'ân'ın getirdiği esasların ve kurduğu müesseselerin bir benzerine erişilebilinmiş midir?

Bir de bunlara bugün doğruluğu kesinkes kabul edilen ilmî temel bilgilere, ana fikirlere geniş yer veren Kur'ân âyetlerini ilâve edecek olursak, bu ilâhî kitap hakkındaki her türlü şüphenin yersizliği gün ışığına çıkmış olur.

Mekkeli putperestler son dine karşı duydukları nefreti, hiçbir ölçü ve insaf tanımadan kelime kalıbına döküyorlar, bir sürü gerçek dışı iddialarda bulunuyorlardı. Çağımızda şartlanmış yarım aydınların da zaman zaman Kur'ân'a saldırmaları, yapılan telkinlerle ve uygulanan tek yanlı eğitimle içlerinde birikip katmerleşen kin ve nefretin tabii sonucudur. Aynı zamanda her türlü bilimsel ölçülerin dışında akıl ve mantığa ters birtakım iddialardan öteye geçmemektedir.

O bakımdan ilgili âyetle onların ve o gibilerin şaşkın hali, akıl ve gerçek dışı sataşmaları, bilimsel ölçülerden çok uzak rastgele iftirada bulunmaları konu edilerek düşünebilen insanlara hem bilgi veriliyor, hem ana fikir sunuluyor.

GÖKLERDEKİ VE YERDEKİ GİZLİLİĞİ BİLEN

(قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا) **«De ki : Onu göklerdeki ve yerdeki gizliliği bilen (Yüce Kudret) indirmiştir. Şüphesiz ki o, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.»**

Göklerin ve yerin sırrı : Deney ve gözlemimiz dışında kalan, düşünce ufkumuzu aşan, aklımızı zaman zaman âciz bırakan birtakım gizli proğramlar ve onların uygulanma keyfiyetidir. Zira kâinatta hiçbir şey ve olay tesadüfî değildir. Her şey önceden proğramlanıp belli sebeplere ve kanunlara bağlanmış ve uygulanması için de sayısı bizce bilinmiyen melekler görevlendirilmiştir. Batılıların «pozitif ilim» dedikleri bilgilerle bunların çoğunu tesbit etmemiz mümkün değildir.

Allah ise sonsuz ilim ve kudret sâhibi olarak gaybı ve sırrı en iyi bilendir. Gaybı da, hazırı da yaratan O'dur. Beşer aklı ve ilmi sınırlıdır. Kâinat ise bizim aklımızın alamıyacağı kadar büyük ve geniştir. Ama Allah'ın ilmine ve kudretine nisbetle çok küçüktür. Cenâb-ı Hak kâinatı yaratırken belli bir plân ve proğram uygulamıştır. Her şeyin dizginini kudret elinde tutup plândaki yerini belirlemiş ve ölçülü, düzenli, aynı zamanda yararlı hizmete yöneltmiştir. O bakımdan da kurduğu bu düzeni en iyi bilen, en mahrem yanlarına vakıf olan ancak O'dur.

Bize gelince : Henüz kendi ruhumuzun mahiyetini, bedenimizdeki

fonksiyonunun ölçü ve sınırını bilemiyoruz. Nerede kaldı kâinattaki gizli tarafları, onun işleyiş tarzını bilelim. Deney ve gözlemimiz dışında kalan birçok sistemleri ve özelliklerini, denge ve düzendeki tesirlerini de bilemiyoruz. Fizikötesine ise, hiçbir şekilde nüfuz edemiyor ve pozitif bilgilerle bir çözüm de getiremiyoruz. O bakımdan Allah tarafından indirilen ve bu konularda aydınlatıcı bilgiler, temel ölçüler getiren Kur'ân'a şiddetle ihtiyaç duyuyoruz. Bu da Allah'ın biz insanlar hakkında Gafur ve Rahîm olmasından yana bir lûtuf ve tecellidir ki, her dem şükrünü yerine getirmemiz gerekmektedir.

Evet Cenâb-ı Hak, biz insanların günah ve isyânlarına bakmayıp aklımıza ışık tutacak, görüş ve düşünce ufkumuzu genişletecek, gayb âleminden bize haber verecek kitabı, gufran ve rahmetinin insanlardan yana tezahürü olarak indirmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kur'ân'ın her yönüyle ilâhî olduğu konu edildi. Bunu daha iyi anlayabilmemiz için göklerle yerdeki gizlilikleri, deney ve gözlemimiz dışında kalan proğram ve işleyişini düşünmemiz ilhâm edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, peygamber hakkında sağlam bilgilere sahip olmayan, üstelik koyu bir cehalet ve inat akıntısına kapılıp kalpleri putperestlikle izole edilen müşriklerin ilâhî ölçü ve sünnete uymayan görüşleri üzerinde duruluyor. Kıyâmet'e inanmadıkları da konu edilerek inkârcı sapıkların kendilerine nasıl üzücü bir gelecek hazırladıklarına dikkatler çekiliyor. Sonra da Allah'tan korkup kötülüklerden, ölçüsüzlük ve sapıklıktan sakınan mü'minlere göz ve gönül dolduran parlak bir gelecek hazırlandığı haber veriliyor.

وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِى فِى
الْاَسْوَاقِ لَوْلَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾
اَوْ يُلْقٰٓى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ
الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ
ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾
تَبَارَكَ الَّذِٓى اِنْ شَٓاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ
تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا
بِالسَّاعَةِ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾
اِذَا رَاَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾
وَاِذَٓا اُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾
لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾
قُلْ اَذٰلِكَ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ
لَهُمْ جَزَٓاءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَٓاؤُنَ خَالِدِينَ
كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْـُٔولًا ﴿١٦﴾

M E Â L İ :

7— Hem dediler ki : «Bu peygambere ne oluyor ki yemek yiyor, çarşı-pazarlarda dolaşıyor?! Ona bir melek indirilseydi de kendisiyle beraber uyarıcı olsaydı ya..

8— Veya Ona bir hazine sunulsa, ya da kendisine ait bir Cennet olsa da ondan yese ya..» Bu zâlimler, (Muhammed'e inananlara): «Siz olsa olsa, büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz!» dediler.

9— Bir bak, sana nasıl misâller getirdiler de bu yüzden sapıttılar; yol bulmaya da güçleri yetmez.

10— Feyiz, bereket ve rahmet kaynağı O Yüce Kudret, dilerse sana bundan daha iyi olan, altından ırmaklar akan Cennetleri verir ve sana köşkler meydana getirir.

11— Hayır, onlar Kıyâmet'i de yalan saydılar. Biz ise Kıyâmet'i yalanlayan kimseye çılgın bir ateş hazırlamışızdır.

12— O ateş bunları uzak bir yerden görünce; onun, öfkesinden köpürüp korkunç uğultusunu duyarlar.

13— (Şeytanlarla birlikte) elleri boyunlarına bağlı bulunduğu halde ateşten daracık bir yere atıldıkları zaman orada yok olmayı dövünerek isterler.

14— Bugün bir tek defa dövünüp yok olmayı istemeyin, birçok defa dövünüp yok olmayı isteyin, (denilir).

15— De ki : «Bu mu hayırlıdır, yoksa muttakilere (Allah'tan korkup küfürden, azgınlıktan, harâmdan sakınanlara) va'dedilen sonsuz Cennet mi daha hayırlıdır? Onlar için bir mükâfat, sonunda varacakları (mutlu) bir yer bulunuyor.

16— Devamlı kalıcı oldukları halde, orada kendileri için diledikleri şeyler vardır. Bu da Rabbın üzerine, istenilmeye lâyık, verilmiş bir sözdür.»

PEYGAMBER (A.S.)IN BAZI ÖZELLİKLERİ

(وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ ..) **«Hem dediler ki : Bu peygambere ne oluyor ki yemek yiyor, çarşı-pazarlarda dolaşıyor?!.»**

Cenâb-ı Hak insanlara içlerinden birini seçip peygamber olarak gön-

derdiğini açıklarken hem müşriklerin yersiz ve anlamsız iddialarını reddediyor, hem de peygamberin ilâhlaştırılmaması üzerinde duruyor ve onu, yani peygamberi belirlediği çizgide göstererek bazı özelliklerine yer veriyor. Şöyle ki :

1— Peygamber de bir insandır ve Allah'ın kuludur.

2— Peygambere vahiy iner, O da ona göre insanları müjdeler ve uyarır da teblîğ görevini kusursuz yerine getirir.

Allah bildirmedikçe peygamber gaybı, göklerdeki ve yerdeki sırrı bilmez. Kâinatın tasarrufu ona verilmemiştir. Yegâne tasarruf sâhibi ancak Allah'tır.

3— Peygamber yalan söylemez. Sözü de özü gibi doğrudur.

4— Peygamber üstün zekâya, seyyal bir akla, parlak düşünceye sâhiptir.

5— Diğer insanlar gibi peygamber de acıktığı zaman yemek yer, su içer; uyur, çarşı pazara çıkar, alış-veriş yapar.

6— Diğer insanlar gibi peygamber de evlenir, aile yuvası kurar ve evlât sâhibi olur. Zira bu son iki maddede belirtilen hususlar peygamberler hakkında câiz olan şeylerdir. Yukarıdaki dört maddedeki hususlar ise, peygamber hakkında vâcip olan şeylerdir.

Bu vâcip olan hususlara bir diğerini «ismet» olarak ilâve etmemiz gerekir ki bu, günahlardan korunmuşluğu ifade eder. Yani peygamberler günah işlemezler, Allah onları bu gibi manevî kirlerden de korumuştur.

Mekkeli putperest müşrikler, Hz. Muhammed'i (A.S.) bu özellikleriyle ve vasıflarıyla bilmiyorlar veya onu bu ölçüde kabul etmek istemiyorlardı. Çünkü çoğu, Hz. Muhammed'in (A.S.) doğru, iffetli ve güvenilir olduğunu çok iyi biliyor, fakat birtakım menfaatlerinin, en azından Mekke ve çevresindeki nüfuzlarının elden gideceğini hesaba katarak bildiklerinin hilâfına bir iddiayla ortaya çıkıyor ve Hz. Muhammed'i (A.S.) hâşâ yalancı bir kimse olarak tanıtmak için peygamberde şu sıfatların veya özelliklerin bulunmasını öne sürüyorlardı :

a) Yanında uyarıcı ve yol gösterici olarak yardımcı bir meleğin bulunması,

b) Peygamberin insan üstü bir varlık olması,

c) En azından beraberinde cennet misali bir bahçenin bulunması ve o bahçenin her yerde onu takip etmesi, kendisiyle birlikte yürümesi,

d) Ona gökten bir hazinenin indirilmiş bulunması gerekir..

Oysa Adem Peygamberden son peygambere kadar hiçbir peygamberde bu garip sıfatların bulunmadığı kesindi. Birçok peygamberlerin kıssasına yer verilen Tevrat'ta da bu iddiaların izlerine rastlamak mümkün değildir. Ne var ki putperestler yahudilerin kasıtlı uydurmalarına kulak verip inanmadıkları şeyleri inanır gibi göstererek bu ve benzeri ölçüsüzlüklerde bulunuyorlardı.

Müfessir Keşşaf'ın da dediği gibi : İnkârcı şaşkınlar, ortaya attıkları sloganları tesirli olmayınca, kademe kademe iniş yapma ihtiyacını duydular. Şöyle ki : Önce Peygamber'in (A.S.) herhalde melek olması gereğini iddia ettiler. Sonra en azından beraberinde uyarıcı bir meleğin bulunmasını savundular. Sonra da bundan vazgeçip Peygamber'in (A.S.) beraberinde bir hazinenin bulunması lüzumunu belirttiler. Bu da sonuç vermeyince, bu defa şu garip iddiayı ortaya attılar: «Hiç değilse, cennet misali bir bahçenin hep onu takip etmesi gerekmez miydi?» dediler.

İşte akıl ve idrak dışı iddialar ve tarihî gerçeklere uymayan yakıştırmalar böyle tutarsız ve anlamsız olur.

PEYGAMBER'İN (A.S.) BÜYÜLENMİŞ OLDUĞU İDDİASI

(وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا) **«Bu zâlimler (Hz. Muhammed'e inananlara) «Siz olsa olsa büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz!» dediler.»**

Haçlı ruhuyla tarihe eğilen, dinî taassupla yargıda bulunan; ilmin ve aklın yoluyla değil, hissine mağlup olarak yazan Batılı hıristiyan tarihçilerden ve sözde ilim adamlarından bir kısmı Hz. Muhammed'e (A.S.) «histerik» dedikleri gibi, Mekkeli putperest müşrikler de Ona «büyülenmiş, aklî dengesi bozuk adam» diyorlardı.

Anlaşıldığı gibi, küfrün ve bâtılın her çağda gözü kör, kalbi ve vicdanı tıkalıdır. Duyu bozukluğu, ruh şaşkınlığı, aklî dengesizlik içinde çırpınma ve kasılma ile kendini gösteren, sinir bunalımlarına yakalanan histerik veya büyülenip aklî dengesi bozulan bir insan, kalkıp da on beş asır önce gerçek medeniyetin temelini atmış; cehaleti yenmiş, ilme ve ilim adamına takdir sunmuş, bilimsel anlamda temel bilgiler ve ana fikirler getirmiş, dünya tarihinde bir benzerine daha rastlanmayan mükemmel bir hukuk sistemi koymuş ve böylece beşer tarihinde en büyük, aynı zamanda kalıcı inkılabı yapmış; yaymaya çalıştığı din kardeşliğiyle, yüksek ahlâk ve fazîletle, adalet ve hakkaniyetle kıtalar üzerine yayılma güç ve ener-

işini, bilgi ve becerisini vermiş öyle mi? Bu saçma iddiaya dost ve düşman güler. Zira belirtilen hususları gerçek anlamda meydana getiren bir insan, hiç şüphe yok ki her yönüyle çok mükemmeldir, hattâ mükemmelin de ötesindedir.

Aslında Hz. Peygamber'e (A.S.) ve Kur'ân-ı Kerîm'e dil uzatanlar âhirete, yani ikinci hayata inanmayanlardır. Zira o gibiler âhirete dosdoğru inanmış olsalardı, âhireti bütün safhalarıyla açıklayan ve o âlemden haber veren peygambere de inanırlardı. Aynı zamanda Allah tarafından gönderilen ve beşer kudretini her yönüyle aşan kitaba da insaf gözüyle bakıp tasdîk ederlerdi. Nitekim ilgili âyette bilhassa bu inceliğe işâret edilmektedir.

HZ. MUHAMMED'E (A.S.) EPİLEPTİK DİYEN ŞAŞKINLAR

Tefsirimizin bir diğer yerinde belirttiğimiz gibi, Ankara Tıp Fakültesi Adlî Tıp Profesörü Behçet Kamay, Adlî Tıp, Ankara: 1951.2/813'de saydığı büyük zatlar arasında Hz. Muhammed'i de (A.S.) Epileptik (sar'alı) olarak göstermiştir. Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed'in (A.S.) yüksek şahsiyetini, inen vahyin mahiyet ve anlamını, vahiy anında bedenin ruha dönüşmesini, yani dış alemle ilginin kesilmesinin hikmetini bilmeyen ve ciddi hiç bir araştırma ve inceleme zahmetine katlanmayan sözde ilim adamının bu iddiasına veya bu şahane(!) buluşuna ne demeli?

Son yıllarda İslâm âlemiyle -menfaatleri doğrultusunda- yakın ilgi kurma ihtiyacını duyarak yola çıkan Fransız Tıp Akademisi, «Hz. Muhammed'in (A.S.) şuuru tamdır» diye doğumunun 1400 üncü yıldönümü münasebetiyle bir rapor hazırlamıştır. Akademi kurulu, Hz. Muhammed'in (A.S.) - bizim ilim adamımızın (!) hilâfına - epileptik yani sar'alı; histerik yani duyu bozukluğu, türlü ruh şaşkınlığı, çırpınma ve kasılma olayıyla kendini gösteren sinir bozukluğu mübtelâsı bir kişi olmadığını lütfen belirtmeye çalışmıştır.

Kanaatımca bu itiraf dışında sözü edilen raporun ilmî hiçbir kıymeti yoktur. Zira bir yandan bu gibi gerçeği yansıtırken, diğer yandan İslâmiyet ve Kur'ân hakkında gerçek dışı birtakım bilgilere de yer verdiklerini görüyoruz. (1)

---

(1) Fransız Tıp Akademisi'ne Göre Hz. Muhammed'in (A.S.) Şuuru Tamdır/ Güven Matbaası - Ankara. Çeviren : Prof. Dr. Feridun Nafiz UZLUK

SAHTE İLÂHLAR ADINA HAKKI ÇİĞNEMEK

İnsanların bazan garip halleri olur; bir hiç uğruna kan döker, bir aşk uğruna intihar eder; kendisi gibi bir faniye, sınır tanımadan yüceltip ilâh edinircesine tapar; taştan, ağaçtan, insan eliyle yontulup şekillendirilen putların önünde eğilir; o putlardan çok daha kıymetli olan davarları putlar adına kurban eder ve bazan bâtılı savunmada çok ileri gidip canını feda edecek çizgiye gelir.

Mekkeli putperestler işte böyle idi. Günümüzde dini afyon sayıp Allah'ı ve âhireti inkâr eden; her türlü kutsal değerlerin üzerine sünger çekip maddeyi esas kabul edenler de, bu saçma ve gerçek dışı doktrin adına nice canlara kıymakta, nice ocakları söndürmektedirler.

Netice bakımından bunlarla cahiliye devri putperestleri arasında pek fark yoktur. Zira her ikisi de bâtıl adına kan dökmede ve fitne çıkarmada aynı çizgide bulunuyor.

Cenâb-ı Hak bu ıslâhı zor olan azgınları Cehennem azabıyla tehdît ederken, aradıkları gerçek mutluluğun ölümlü dünyada değil, âhirette tecelli edeceğine atıfta bulunuyor ve böylece düşünüp de yola gelirler diye mânevî müeyyideyi bütün ağırlığıyla gözlerinin önüne seriyor: **«Hayır, onlar Kıyâmet'i de yalan saydılar. Biz ise Kıyâmet'i yalan sayan kimseye çılgın bir ateş hazırlamışızdır. O ateş bunları uzak bir yerden görünce, onun, öfkesinden köpürüp korkunç uğultusunu duyarlar.. (Şeytanlarla birlikte) elleri boyunlarına bağlı bulunduğu halde ateşten daracık bir yere atıldıkları zaman orada yok olmayı dövünerek isterler. Bugün bir tek defa dövünüp yok olmayı istemeyin, birçok defa dövünüp yok olmayı isteyin denilir.»**

Böylece dünyayı bâtıl uğruna cehenneme çevirenlere, amellerinin türüne uygun bir ceza ve azâp hazırlandığı haber veriliyor. Zira Cenâb-ı Hak mutlak anlamda âdildir. O, dünyada inanmışlara kan kusturup cehennemî bir hayat yaşatanlara elbette âhirette kan kusturacak ve cehennemi onlara tek yurt olarak verecektir.

Muttaki mü'minlere gelince : Onlar sağlam ve köklü imân cevheriyle sadece kalp ve ruhlarını aydınlatıp cennete çevirmekle kalmazlar, çevrelerine de bu ışığı tutup huzur, güven ve kardeşlik havası estirirler. Bulundukları her toplumun mânevî direği olurlar, maddeyi yüksek amaca erişmek için araç olarak kullanıp Hakk'ın hoşnutluğunu ön plâna alırlar ve böylece Allah'ın kulları arasında mutluluk, güven ve huzur havası oluşturan bu bahtiyarlara da amellerinin türüne uygun ebedî mutluluk yurdu

hazırlanmıştır. İlgili 15. âyetle bu ilâhî mükâfat şöyle tasvîr edilmektedir: **«De ki : Bu mu hayırlıdır, yoksa muttakilere (Allah'tan korkup küfürden, azgınlıktan, haramdan sakınanlara) va'dedilen sonsuz Cennet mi daha hayırlıdır? Onlar için bir mükâfat, sonunda varacakları (mutlu) bir yer bulunuyor. Devamlı kalıcı oldukları halde, orada kendileri için diledikleri şeyler vardır. Bu da Rabbın üzerine istenilmeye lâyık verilmiş bir sözdür.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcıların tutarsız, akıl ve idrak dışı iddiaları anlatıldı. İnsanlığı düştüğü cehalet, dinsizlik ve azgınlık bataklığından kurtaran bir Peygambere «büyülenmiş adam» diyecek kadar akıl ve iz'anlarını, insaf ve vicdanlarını kaybetmiş inkârcıların şaşkın halleri tasvîr edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet gününde bu şaşkınların tapındıkları bâtıl ilâhlarla yüzleştirilecekleri hatırlatılıyor ve Peygamber hakkında çok yanlış görüşler ortaya atan müşriklere cevap veriliyor, aynı zamanda mü'minler bu konuda aydınlatılıyor.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ
وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِى
هٰٓؤُلَٓاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ
يَنْبَغِى لَنَٓا اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ
وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾ فَقَدْ
كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا
نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾
وَمَٓا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ اِلَّٓا اِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ
الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِى الْاَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
لِبَعْضٍ فِتْنَةً اَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

M E Â L İ :

17— Onları ve Allah'ı bırakıp taptıkları şeyleri kaldırıp (heşap alanına) toplayacağı gün (Allah) onlara: «Siz mi şu kullarımı saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan saptılar?» der.

18— Onlar (tapılan şeyler), «seni tenzîh ederiz, bize senden başka dostlar ve sâhip edinmeler yakışmaz; ne var ki, sen onları ve babalarını nîmetlerle zevke daldırdın, o kadar ki seni anmayı unuttular ve yok olmaya uğratılan bir millet oldular» derler.

19— Gerçekten, taptıklarınız, söyledikleriniz şeyler hakkında sizi yalanladılar. Artık bu durumda ne (azâbı) savmaya, ne de bir yardım (görmeye) gücünüz yeter. Sizden kim haksızlık ederse, ona da büyük bir azâp tattırırız.

20— Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de şüphesiz ki yemek yerler, çarşı-pazarlarda gezip dolaşırlardı. Bir kısmınızı bir kısmınıza deneme ve sınav vesilesi kıldık. Sabreder misiniz? Rabbın ise yeterince bilip görendir.

İLGİLİ HADÎSLER

Yüce Allah buyuruyor: «Ey ademoğlu, şüphesiz ki seni (birçok olaylarla) denemekteyim ve seninle (diğer insanları da) denemekteyim.» (1)

«Eğer ben isteseydim Cenâb-ı Hak benimle beraber altından ve gümüşten dağlar yürütürdü.» (2)

«Peygamberimiz (A.S.) Efendimiz hükümdar bir peygamber ile resûl bir kul olma arasında (tercîh yapmak için) serbest bırakılmış; o, resûl bir kul olmayı tercîh etmiştir.» (3)

Açıklama :

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz kavim ve milletlerin din ve dünya işlerini düzene sokan bir peygamberdir. Ancak hiçbir zaman hükümdarlığa heveslenmemiş, onlar gibi yaşamamıştır. Çünkü O, insanları kul ve köle gibi kullanan bir kral değil, fakiriyle zenginiyle, alimiyle cahiliyle oturup kalkan, onlara kardeşçe davranan ve her şeyini onların kurtuluşu ve mutluluğu uğruna harcayan müstesna bir önderdir. Dünya tarihinde O'nun bir eşine rastlamak elbette ki mümkün değildir.

«Sizden biriniz malca, fiziksel yapıca daha üstün kılınan birine bakmak istediği zaman, (ona değil, kendinden belirtilen hususta) aşağı olana baksın.» (4)

(1) Müslim/Iyaz b. Hammad'dan
(2) Müsned-i Ahmed
(3) İbn Kesîr : 3/313- sahîh rivâyetle
(4) Sahîh-i Buharî : Ebû Hüreyre (R.A.)den

İLÂHLAŞTIRILAN İNSANLAR

(وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ..) **«Onları ve Allah'ı bırakıp taptıkları şeyleri kaldırıp (hesap alanında) toplayacağı gün..»**

Âyetin açık anlatımından, Allah'ı bırakıp da ilâhlaştırdıkları şeylerin putlar olabileceği gibi, bazı önemli kişiler de olabileceği anlaşılıyor. Şöyle ki: İlâhlaştırılan putlar hiçbir zaman insanları saptırmazlar, yani böyle bir irâde ve yetenekleri söz konusu değildir. O bakımdan âhiret gününde Cenâb-ı Hakk'ın taştan, ağaçtan yontulmuş putlara: **«Siz mi bu kullarımı saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan saptılar?»** diye sorunca, onlar şu cevabı verecekler: **«Seni tenzîh ederiz, bize senden başka dostlar ve sahip edinmeler yakışmaz..»**

Putların bu haklı cevabı şu inceliği yansıtmaktadır: Her şey hılkat kanununa ve yükletilen proğrama göre Hakk'ın emrine boyun eğmekte ve O'nu tesbîh ve tenzîh etmektedir. Cansız dediğimiz eşya kendi kendini hiçbir zaman ilâhlaştırma duygu ve düşüncesine sâhip değildir. Onlar mutlak itaat üzere, yaratıldıkları amaca yönelik olarak hizmetlerini sürdürmekteler. Onları ilâhlaştıran kalbi kör, vicdanı silik, kulağı sağır olan kâfirlerdir.

İlâhlaştırılan kişilere gelince, bunları iki grupta toplamamız mümkündür. Bir grup ilâhlaşmak sevdasında olmadığı, hattâ bundan nefret ettiği halde aşırı hayranları ve ölçüsüz dalkavukları onları ilâhlaştırırlar. Bu kötü sonuçtan haberleri olduğu halde engel olmaz da müfritleri kendi hallerine bırakılırsa, dolaylı şekilde ilâhlaştırılmayı kabul etmiş veya benimsemiş sayılırlar. O takdirde âhiret gününde ilâhî soruya karşı cansız putların verdiği tenzîhî mahiyetteki cevabı veremezler.

İkinci grup hem ilâhlaştırmadan hoşlananlar, hem de o havaya giren maceracılardır. Tarihin birçok dönemlerinde bu tiplere rastlamak mümkün. Onlardan biri de Fir'avn'dır. Yakın tarihimizde ise, bunlardan sivrilip dikkatleri üzerlerine çekenler vardır.

O halde ilâhlaştırılan kişileri diğer bir yorumla şu üç kısımda toplamak mümkündür:

1— Kesinlikle istemedikleri ve bu tarz düşünenlerden haberleri olunca bütün güçleriyle engel olmaya çalıştıkları halde aşırı hayranlarının onları vefatlarından sonra ilâhlaştırdıklarını görüyoruz. Meselâ: Yahudilerden bir kısmının Üzeyir (A.S.)ı Allah'ın oğlu; Hıristiyanların da İsa Pey-

gamberi Allah'ın biricik oğlu diye tanımaları ve tanıtmaya çalışmaları bu cümledendir.

2— Büyük kahramanları ilâhlaştıranlar. Kahramanların böyle bir iddia ve arzuları olmadığı halde aşırı hayranlarının onları insan üstü görmeleri ve tanıtmaları ve az yukarıda belirttiğimiz gibi, o kahramanların da bir süre sonra kendilerine verilen o manevî payeden hoşlanmaları bu cümledendir.

3— Önce mürşit olarak sahneye çıkıp hayranları artınca mehdiliğe heveslenen; daha da hayranları çoğalınca peygamberlik iddiasıyla ölçüsünü aşan ve sonra da bununla da yetinmeyip Allah'ın kendilerine hülûl ettiğini söyleyerek kendilerini ilâhlaştıranlar bu cümledendir. Yakın tarihimizde İslâm âleminde ve birçok ülkelerde yankı uyandıran Ahmed Kadiyâni'yi ve Şirazlı Mirza Ali Muhammed'i gösterebiliriz.

Birinci maddede açıklananlar, âhiret gününde Cenâb-ı Hakk'ın zikredilen sorusuna 18. âyette belirtilen sözle cevap vereceklerdir. İkinci ve üçüncü maddede açıklananlar ise, cevap veremiyecekler, hilâf-i hakikat bir söz söylemek isteseler bile kendilerine o imkân verilmiyecektir.

REFAH SEVİYESİNİN YÜKSEK OLMASININ TESİRLERİ

(قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ..) **«Onlar (tapılan şeyler), «seni tenzîh ederiz, bize senden başka dostlar ve sahip edinmeler yakışmaz; ne var ki, sen onları ve babalarını nîmetlerle zevke daldırdın, o kadar ki seni anmayı unuttular ve yok olmaya uğratılan bir millet oldular» derler..»**

İsra Sûresi 16. âyetin tefsîrinde açıklandığı gibi, kavim ve milletleri, aile ve toplumları din, ahlâk ve fazîlet çizgisinden saptıran birçok sebepler vardır; ama ölçüsüz, külfetsiz, alın tersiz ve el emeksiz aşırı gelir ve onun tabii neticesi refah seviyesinin yükselmesi başta gelen sebeplerden biridir.

O bakımdan Kur'ân'ı Kerîm de, servet sayılı zengin ellerde birikmesin, gelir dağılımında adâletsizlik meydana gelmesin diye vergi, zekât, keffaret, adak, faizsiz ödünç ve sadaka adı altında birtakım yükümlülükler getirilmiştir.

Elliye yakın yerde erkek ve kadınlara hitapla mevcut mallarından zekât vermeleri emredilmektedir. Aynı zamanda borçlu sıkıntıda olursa ona

mühlet verilmesi birkaç yerde tavsiye edilmekte ve zekâtın kimlere verilebileceği açıklanmaktadır.

Bu, hem müslümanların çalışıp zengin olmalarını, hem de kişinin yalnız kendisi için çalışmadığını ilhâm etmekte ve sosyal adâletin lüzumuna parmak basılmasını öğütlemektedir.

Nitekim Haşr Sûresi 7. âyetle Cenâb-ı Hak servetin sayılı ellerde birikmesinin doğru olmayacağını beyanla şöyle buyurmaktadır: **«Allah'ın o (fethedilen) kasabalar halkından peygamberine ayırdığı ganîmet, Peygambere, O'nun (fakir) hısımlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlaradır. Tâ ki bu mal içinizden zengin olanlar arasında elden ele dolaşan bir servet haline gelmesin.»**

Anlaşıldığı üzere İslâm gelir dağılımı konusunda kalıcı hükümler koymuş ve tezelden emek karşılığı olmaksızın servet biriktirmeyi takbîh etmiştir. Şöyle ki :

1— Nîmet külfetle orantılıdır. El emeği, alın teri esastır.

2— Fahiş fiatla mal satmak, müşteriyi aldatmak, faiz alıp vermek haramdır.

3— Zekât farzdır ve mutlaka muhtaçlara dağıtılması gereklidir.

4— Keffaret, adak, fitre, fidye, sadaka ve faizsiz ödünç toplumun sosyal adâlet çatısının direğini oluşturur.

5— İsraf kesinlikle haramdır.

6— Müslüman cemaatten yana hizmette bulunmak, onlarla dayanışma ve yardımlaşma içinde bulunmak vâciptir.

İşte kalıcı, yönlendirici, adâleti sağlayıcı bu emir ve kurallardan habersiz bir millet veya kavim, ya da toplum mal buldukça azıp sapıtır. Maddeyi tek amaç seçip önlerine koydukları için, ona ulaşmada her şeyi çiğnemeyi mubah sayarlar ve bunun neticesi olarak birbirini sömüren, birbirine acımayan, her kaptığını kâr bilen bir toplum veya millet meydana gelir. Nisâ Sûresi 16. âyette ülkelerin yıkılıp yok olmasının başlıca sebeplerinden biri, bu düzensizlik ve adâletsizlik gösteriliyor.

Nisâ Sûresi 5. âyette ise elde edilen serveti beyinsiz müsriflere teslim etmemiz yasaklanıyor ve Allah'ın bizlere verdiği nîmeti O'nun plân ve proğramına göre değerlendirmemiz emrediliyor.

BİRBİRİMİZE SINAV VESİLESİYİZ

(وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ ..) «Bir kısmınızı bir kısmınıza deneme ve sınav vesîlesi kıldık. Sabreder misiniz?.»

Yirminci âyetle tekrar peygamberlere câiz olan sıfatlara dönülüyor ve bu konuda idrakleri uyanık tutmak ve hafızadaki izi derinleştirmek için uslûb-i ilâhî gereği yedinci âyette müşriklerin Peygamber (A.S.) hakkında neler düşündükleri ve aleyhinde ne gibi ölçüsüzlüklerde bulundukları konu edilirken, burada onlara cevap veriliyor.

Arkasından insanların bir kısmının diğer bir kısmıyla devamlı sınavdan geçirildiği bildirilerek mü'minlerin küfrün ve lüksün şatafatı karşısında kendilerine hakim olmaları öğütleniyor. Şöyle ki:

Kur'ân-ı Kerîm'den nasibini almayan bazı soylu ve makam sâhibi kişiler, kendilerini çok yükseklerde görerek fakirleri ve zayıfları küçümser, onların bulunduğu meclise katılmayı gururlarına yediremezlerdi. Özellikle Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in Mekke ve Medine dönemlerinde bu gibi olaylarla karşılaştığı olurdu. İnsan unsuruna değer verip Allah yanında en şerefli ve itibarlının Allah'tan en çok korkup kötülüklerden sakınanlar olduğunu ilân eden İslâm Dini, câhiliye devrine ait bu gibi kötü âdetleri, sahte gururları temelinden yıkıp attı. Müslümanları birbirlerine kardeş yapmak suretiyle sınıf farkını kaldırdı.

Asr-i Saadet'te Kureyş'in ileri gelenlerinden Âs b. Vâil, Ebû Cehl, Velîd b. Akabe ve benzeri soylular; Ebû Zer, Bilâl, Süheyl ve benzeri fakir ve kölelerin İslâm'a girdiğine bakınca bu dini kabul edip onlarla birlikte aynı mecliste oturmayı bir türlü gururlarına yediremediler ve «biz bu alçak rezillerle mi aynı mecliste oturacağız?!» diyerek büsbütün küfürlerini artırdılar.

Sözü edilen kişiler, sayısız nîmetler içinde günlerini gün ederken, karnını doyuracak ekmek dahi bulamayan mü'minler Allah ve Peygamberini her şeyden üstün tutup dişlerini sıktılar ve midelerinin üzerine taş bağladılar ve böylece onlar sınavı kazanırken müşrikler kaybettiler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp canlı-cansız şeyleri ilâhlaştıranların âhiret gününde taptıkları putlarla yüzleştirilecekleri haber verildi. Sonra da peygamberi insan üstü bir varlık şeklinde tahayyül eden müş-

riklere cevap verildi ve böylece peygamberin de bir insan olduğuna işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, âhirete inanmayan müşriklerin yersiz ve anlamsız birtakım isteklerde bulunmaları konu ediliyor. Dünyada değil, âhirette melekleri görebilecekleri belirtilerek kendilerine hiçbir ümit haberi verilmiyeceği hatırlatılıyor. İmansız bir amelin Allah katında hiçbir değeri ve mükâfatı olmadığına atıf yapılarak bu husustaki sünnetullaha dikkatler çekiliyor.

——oOo——

وَقَالَ الَّذٖينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ
اَوْ نَرٰى رَبَّنَاۜ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فٖٓي اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبٖيرًا
﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمٖينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا
مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَٓا اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَٓاءً
مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَاَحْسَنُ
مَقٖيلًا ﴿٢٤﴾

M E Â L İ :

21— Bize kavuşacaklarını ümit etmeyenler. «Üzerimize melekler indirilseydi ya, ya da Rabbimizi görmeli değil miydik» derler. And olsun ki onlar kendi kendilerine büyüklük tasladılar da azgınlık ve taşkınlıkta hayli ileri gittiler.

22— Melekleri görecekleri gün, evet o gün suçlu günahkârlara hiçbir müjde (haberi) yoktur. Melekler de «(müjde haberi size) iyice yasak, yasak!» diyecekler.

23— Onların işlediği her ameli karşılayıp dağılmış toz haline getiririz.

24— O gün Cennetlik olanlar en hayırlı eyleşecek, en güzel dinlenecek yerdedirler.

PEYGAMBERE VE ÂHİRETE İNANMAYANLAR

(وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَٰئِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا ..) «Bize kavuşacaklarını ümit etmiyenler: «Üzerimize melekler indirilseydi ya, ya da Rabbimizi görmeli değilmiydik» derler..»

Akıl ve idrâkleriyle değil, hisleriyle değerlendirme yapan putperestler, Allah'ı kemal sıfatlarıyla bilmez, sadece büyük bir kudret olduğunu tahmin ederlerdi. O bakımdan gaybe pek inanmazlar, âhiret diye ikinci bir hayatın başlayacağına aslâ ihtimal vermezlerdi. Yahudilerden Samirî'nin Allah'ı maddeleştirmeye özendiği gibi, müşrikler de birden fazla put yapıp tanrı inancını iyice basitleştirerek temelinden yıktılar. Kendileriyle en büyük ilâh arasında vasıta ve yaklaştırıcı olarak putları seçip bağlandılar. O bakımdan aralarından bir adamın peygamber seçilip görevlendirilmesine bir türlü akılları yatmadı ve Hz. Muhammed'i (A.S.) kabule yanaşmadılar. Uydurdukları yalan ve iftiralar sonuç vermeyince, onun peygamberliğini belgeliyecek iki ayrı istekte bulundular: Meleklerin kendilerine ayan-beyân indirilmesi veya Rablerini gözleriyle görmelerine imkân verilmesi..

Şüphesiz ki bu iki istek de hissin şekle ve maddeye bağlı kalışının ayrı bir misali ve açık bir tezahürüdür. Bununla beraber kendileri de bu iki hususun gerçekleşebileceğine inanmıyorlardı, ne var ki Hz. Muhammed'i (A.S.) âciz duruma getirmeyi ve Ona olan ilgi ve temayülleri zayıflatmayı plânlıyorlardı.

Yaratılan yaratanı, sınırlı ve fâni olan sınırsız ve baki olanı nasıl görebilir? Kur'ân'da belirtildiği gibi, gözler O'nu idrâk edemez.

Meleklere gelince : Onlar nurdan yaratılmışlardır. Baş gözüyle onları görmek mümkün değildir. Çünkü biz ancak boşlukta yer tutan varlıkları görebiliriz. Bunlar da katı, sıvı ve gaz halinde bulunurlar. Melek ve ruh ise bu üç varlığın dışında kalır. O bakımdan görmemiz mümkün olmaz.

İNKÂRCILAR MELEKLERİ GÖRÜNCE

(.. يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ) **«Melekleri görecekleri gün, evet o gün suçlu günahkârlara hiçbir müjde (haberi) yoktur..»**

İnkârcılar ancak ölüm anında veya kıyâmet gününde melekleri görebilirler; ama neden sonra; sorumluluk, iş ve ibâdet dönemi sona ermiş, hesap ve karşılıkların verileceği güne adım atılmıştır. Melekler onlara, kötü amellerine, inkâr ve tuğyanlarına karşı ceza olacak bir haberle seslenirler : **«(Müjde haberi size) iyice yasak, yasak»** derler. Çünkü onlar, o zâlimler en güzel haberleri veren, en doyurucu müjdelerle seslenen Peygamber'e (A.S.) inanmamışlar, üstelik Ona yalan ve iftira atmaktan da çekinmemişlerdi. Böylece cezâ amelin cinsinden hazırlanıyor, yani kişinin kendi Cennet ve Cehennem'ini beraberinde getirdiği hikmeti ortaya çıkıyor.

İŞLER VE AMELLER İMAN VE NİYETE GÖRE DEĞERLENDİRİLİR

(.. وَقَدِمْنَا إِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا) **«Onların işlediği her ameli karşılayıp dağılmış toz haline getiririz.»**

Hukukta da böyledir: «Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir.» Kur'ân'da ise bu genel kurala sık sık temas edilmektedir. Ancak bu tekrarlar yer aldığı konuya göre bize ışık tutmakta ve düşünce ufkumuzu biraz daha genişletmektedir.

Bu kurala göre : Kişilerin işlediği bütün iş ve amellerin tek değer ölçüsü, imân ve niyettir. O halde amaç ve niyeti şan ve şöhret olan bir sanatçı, bir ilim adamı, bir âbit veya hayırsever kimsenin, yaptığı işe karşılık âhiret gününde bir mükâfat beklemeye elbetteki hakkı yoktur. Çünkü o, o işi yaparken ne âhireti, ne Allah'ın rızasını, ne de uhrevî mükâfatı düşünmüştü. Tek amacı, dünyada şöhrete erişmekti. O halde yaptığı iş ve hizmetinin karşılığını dünyada niyetine uygun almış bulunuyor. Bu bakımdan onun düşünmediği, inanmadığı ve üstelik istemediği bir âhiret mükâfatını bizim mutlaka ona lâyık görmemizin makul ve makbul bir yanı var mıdır? Bol keseden cömertlik edip din ve Allah adına elimizde hiçbir delil yokken hüküm vermemiz, hem dine ve Allah'a hakarettir, hem de o inanmayan kişi adına gereksiz bir gayretkeşliktir.

Sonuç olarak temelinde imân, mayasında Allah rızası bulunmayan hiçbir iş ve amel uhrevî mükâfata lâyık değildir. Çünkü öylesi mükâfatını dünyada almış bulunuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkların işlediği amellerin Allah yanında hiçbir değer taşımıyacağı ve bütünüyle toz olup dağılacağı konu edildi. Her amelin iman ve niyete, amaç ve maksada göre karşılık göreceği açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet gününün kâfirler aleyhine pek sıkıntılı ve üzücü olacağı hatırlatılıyor. Bunun için dünyada sağlam imânın, ilâhî rızaya uygun niyetin, ahlâklı dindar iyi arkadaşın lüzum ve önemine dikkatler çekilerek kısa ömrümüzü nasıl değerlendirmemiz gerekiyorsa ona göre bir ölçü veriliyor.

——oOo——

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَٓاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ
تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى
الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ
يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِي
لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ اَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَٓاءَنِي
وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

M E Â L İ :

25— O gün gök beyaz bulutlar şeklinde (bir görünüm vererek) yarılıp dağılacak; melekler grup grup indirilecek.

26— O gün hak olan mülk (ve hükümranlık bütünüyle) Rahmân'ındır. O gün kâfirler için pek sıkıntılıdır.

27— O gün zâlim zorba, ellerini ısırıp «keşke Peygamberle beraber bir yol tutsaydım!» diyecek.

28— Eyvah, yazıklar olsun bana! keşke falânı dost edinmeseydim.

29— And olsun ki bana Kur'ân geldikten sonra o dost (dediğim kimse) beni saptırdı. Şeytan ise insanı aşağılık halde yapayalnız bırakandır.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelenlerinden Akabe b. Ebî Muayt, çıkmış olduğu uzun seyahatinden dönünce Mekkeli dostları için mükellef bir sofra hazırlattı. Bu arada Hz. Muhammed'i de (A.S.) davet etmeyi ihmal etmedi. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona : «Allah'ın varlığına, birliğine ve benim de hak peygamber olduğuma inanıp şehadette bulunursan ancak senin sofranda oturabilirim» dedi. Akabe, sırf sofrasının neşesi kaçmasın diye iki şehadet kelimesini getirmek suretiyle İslâm'a girdiğini açıkladı. Ama çok geçmeden Peygamber (A.S.) Efendimiz'in baş düşmanlarından Ubey b. Halef, Akabe'yi ağır bir dille kınayıp takbîh etti ve sonunda onu baba ve dedelerinin dinine döndürmeyi başardı. O sebeple yukarıdaki 28 ve 29. âyetler indi. (1)

Diğer bir rivâyet :

İbn Cerîr'in İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre: Müşriklerden Ubey b. Halef ara sıra Peygamber (A.S.) Efendimiz'in meclisinde bulunurdu. Akabe b. Muayt onu bu meclise katılmaktan alıkoydu, daha doğrusu engel oldu. O sebeple 27. âyet indi. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

«İyi ve kötü arkadaşın yanında oturmanın misali, beraberinde misk taşıyan ve bir de ocağın başında körük çeken kimseye benzer. Misk taşıyan ya sana biraz ayırıp verir, ya da sen ondan biraz satın alırsın veya hiç değilse ondan güzel bir koku duyarsın. Körük çekenin yanında iken ise ya (bir kıvılcım sıçrar da) elbisesini yakar, ya da ondan fena, tiksindirici bir koku duyarsın.» (3)

«Kişi yakın dostunun dini üzeredir. Artık sizden her biriniz kiminle

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/348- Esbabü'n-Nüzûl/Nisabûrî: 225, 226
(2) Esbabu Nüzûli'l-Kur'ân/Süyutî : 86
(3) Buharî/zebâyih : 31- Müslim/birr: 146- Ebû Dâvud/edeb: 16

dostluk kuruyorsa ona dikkat etsin.» (1)

«Peygamber (A.S.) Efendimiz'e soruldu :

— Miktarı elli bin yıl olan kıyâmet günü ne uzun gündür?!

Peygamber (A.S.) şu karşılığı verdi :

— Canımı kudret elinde tutan Allah'a and olsun ki, o gün mü'mine öyle hafifletilir ki, dünyada kaldığı bir vakit namazından daha hafif (ve kısa) olur.» (2)

GÖĞÜN YARILIP BEYAZ BULUTLAR ŞEKLİNDE BİR GÖRÜNÜM ARZETMESİ

(وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا) «O gün gök beyaz bulutlar şeklinde (bir görünüm vererek) yarılacak da melekler grup grup indirilecek..»

Kıyâmet olayında göğün yarılıp beyaz bulut görünümünü arzetmesi, gökteki mevcut sistemlerin ve yıldızların yörüngelerinden çıkıp çarpışması ve o yüzden bazı cisimlerin toz haline gelmesi ile yorumlanabilir. Diğer bir ihtimal, bize en yakın olan güneş sisteminin de bozulup parçalanması sebebiyle böyle bir olayın vukuu hatıra gelebilir. Çünkü kıyâmet demek, her şeyin alt-üst olması, mevcut düzenin bozulup yeni bir düzenin oluşması demektir.

Ancak kıyâmet olayında güneşin de kararıp sarık misali dürüldüğünü dikkate alırsak göğün beyaz bulut şeklinde bir görünüm arzetmesinin nasıl farkedileceği sorusu ortaya çıkar. Zira güneş dürülüp kararacak veya parçalanıp dağılacak olsa, kâinat karanlıklar içinde kalır ve artık bu durumda âyetin delâlet ettiği manadan maksat ne olabilir? Denilebilir ki, kâinatta birçok güneşler vardır. Doğru ama dünyamızı ve çevremizi aydınlatan sadece bize yaklaşık 149 milyon kilometre uzaklıkta olan güneştir ve Kur'ân bilhassa o güneşten söz ediyor.

Kıyâmet sûresinde ise, o gün ayın tutulup kararacağı, güneşle ayın biraraya geleceği haber veriliyor. Bundan anlaşılıyor ki, güneşin dürülmesi, büsbütün kararması demek değildir, ayın bir süre kararıp tutulması ise, yörüngesinden çıkan güneşin diğer gezegenlerle bir araya gelmesi sebe-

---

(1) Ahmed: 3/75
(2) Tirmizî/zühd : 45

biyle ayın ondan ışık alma imkânının ortadan kalkması demektir. Ayla güneşin birleşmesi ise, kıyâmet olayında dünyanın da kendi yörüngesinden çıkıp bozulan sistemler içinde kalacağından güneşle birleşen ayın belirsiz hale gelmesini insanların farketmesinin mümkün olmayacağı; zira o durumda hiçbir insanın hayatta bulunmayacağı şeklinde yorumlanabilir.

Tekvîr Sûresinde ise yıldızların parçalanacağından söz edilirken, güneşin tekvîre uğrayacağı, yani dürüleceği belirtilmektedir. Tekvîr kelime olarak, Zamahşerî'nin de açıkladığı gibi iki manaya delâlet eder. Birincisi: Sarık misali dürülüp katlanması ve böylece ziyasının yayılmaması, inkıtaa uğramasıdır. İkincisi: Yörüngesinden çıkarılıp atılmasıdır.

Her iki yoruma göre de güneşin kıyâmet olayı sebebiyle bulunacağı kesimde çevresini aydınlatacağı neticesi ortaya çıkıyor. Nitekim İnfitar Sûresi 1-3. âyetlerde göğün yarılacağı, yıldızların yerlerinden koparak parçalanıp dağılacağı, denizlerin kaynayıp birbirine karışacağı konu edilirken güneşten söz edilmemektedir. Burada ya güneş de bir yıldız sayılarak genel bir anlatıma tabi tutulmuştur, ya da güneşin bir istisna teşkil edip parçalanmayacağına işâret edilmiştir. İkinci yorum daha uygundur. Zira güneş büsbütün kararacak veya parçalanıp dağılacak olsa, göklerin beyaz bulutlar gibi bir görüntü arzetmesini görmek ve anlamak mümkün değildir.

Diğer bir husus da şudur: Kıyâmetin ani kopması söz konusudur ki bu, sahîh hadîslerle açıklanmıştır. Öyle ki : Kişi lokmasını hazırlayıp ağzına götürmek üzere iken onu yemeğe, davarından süt sağanın ondan içmeğe, malını müşterisine tezgâh üzerine açıp arzeden satıcı onu dürüp kaldırmaya fırsat bulamıyacaktır. Bu durumda insanlar hemen ölecekler mi, yoksa o müthiş olayı görüp öylece ruhları alınacak mı? Kıyâmet Sûresinin 8-10. âyetlerden insanın hemen ölmeyeceği ve müthiş bir şaşkınlığa uğrayıp «eyne'l-mefer» yani «kaçış nereye?» diyecekleri ifâde ediliyor ki bu, kıyâmet olayına kısa bir süre şahit olacaklarını göstermektedir.

Ayrıca kıyâmet kopup yeni düzen kurulunca güneşin mahşer alanına yaklaştırılacağı da sahîh hadîslerle belirtilmiştir ki, bu da kıyâmet olayıyla güneşin büsbütün yok edilmiyeceğinin bir başka delili sayılabilir.

KIYÂMETTE MELEKLERİN İNDİRİLMESİ

(.. وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْز۪يلًا) **«Melekler grup grup indirilecek..»**

Kıyâmet olayıyla mevcut düzen bozulup yeni ve kalıcı bir düzen mey-

dana gelirken meleklerin bölük, bölük indirileceği haber veriliyor. Bu hususu büyük sahabi İbn Abbas (R.A.) özetle şöyle anlatıyor: «Allah (c.c.) kıyâmet gününde insan, cin, hayvan ve diğer bütün canlıları bir yerde toplar. Bunun hemen arkasından birinci gök yarılıp ondaki melekler iner ki onlar yeryüzündeki insanlardan ve cinlerden çoktur. İnsan ve cinleri kuşatırlar. Sonra ikinci ve üçüncü.. tâ yedinci göğe varıncaya kadar bütün gökler sırayla yarılıp ondaki melekler iner. Bir sonraki göğün melekleri bir öncekinden çok olduğundan sonrakiler öncekileri kuşatırlar. Sonra da Cenâb-ı Hak kudret ve azametiyle nurdan gölgelikler halinde Karrubiyyûn veya Karubiyûn (İlâhî tecellilere en yakın olan ileri gelen melekler)le beraber tecelli eder..» (1)

HAK OLAN MÜLK

(اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ) «O gün hak olan mülk (ve hükümranlık bütünüyle) Rahmân'ındır.

Cenâb-ı Hak bu âyetle bir gerçeğe daha değinerek aklı eren mü'minlere iyice düşünmeleri için temel bilgi vermektedir. Şöyle ki : Kıyâmet olayından sonra kurulan yeni ve kalıcı düzene «hak olan mülk» denilmektedir. Bundan, yıkılıp dağıtılan eski düzenin yani içinde bulunduğumuz hayat ve nizamın hak olmadığı anlaşılıyorsa da gerçek öyle değildir. Mevcut hayat ve nizam da haktır; ancak yıkılıp yok edilme, elden çıkma açısından hak değildir. Zira «hak» çok yönlü ve geniş manalar taşıyan bir kavramdır. Burada ise, eski kurulu düzenin plân ve proğramıyla ilgili olmayıp, onun günü ve saati gelince yıkılmaya mahkûm olduğuyla ve ayrıca kişilerle, aile ve milletlerle ilgili eğreti mülkün gerçek sahiplerinin onlar olmadığıyla ilgili bir anlam taşımaktadır. Zira hakiki mülk elden gitmeyen, zeval bulmayan, sâhibi de ölümsüz olan mülktür.

Böylece âhiret âleminde hak olan mülk bütünüyle yegâne hükümran olan Rahmân'ındır. Zira âhirette artık mal, mülk, altın, gümüş ve sair kıymetli eşya kavgası yoktur. Aynı zamanda bunları elde etmek için çalışmaya ve uğraşıp didinmeye de lüzum söz konusu değildir. Orada tapu ve tescil de yoktur. İnsanların anladığı manada sınır ve koruluk da mevcut değildir. Cenab-ı Hak cennetliklere istek ve arzularının çok üstünde kalıcı mülk ve nîmetler verecektir.

---

(1) Tefsir-i İbn Kesir : 3/316

HAYATTA İNSANIN GERÇEK ARKADAŞ VE DOSTU

(وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَن۪ي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَب۪يلاً ..) **«O gün zâlim zorba ellerini ısırıp «keşke Peygamberle beraber bir yol tutsaydım» diyecek..»**

Peygambere ve getirdiği esas ve prensiplere uymamız, hılkatımızdaki amaca, kâinat plânındaki belirlenen yerimize uygun bir yol tutmamız ve ona göre hayatımızı düzenleyip yaşamamız demektir. Zira bizi ilim ve kudretiyle yaratan Allah, en uygun biçimde yaşamamızı da plânlamış ve bunu bize Peygamber ve kitap vasıtasıyla bildirmiştir.

Buna pratikten bir misal verecek olursak, bir elektronik cihazı gösterebiliriz. Onu icad edip yapan ilim adamı, onun sağlıklı ve verimli çalışmasına yönelik bir şema ve tanıtma broşürü de hazırlar.

O halde her konuyu ehline bırakmamız ve her işi uzmanından sorup öğrenmemiz gerekmiyor mu? Hak din Allah'tan indirildiğine ve Peygamber vasıtasıyla teblîğ edildiğine göre onu en iyi şekilde ancak Peygamber'den, indirilen kitaptan ve Peygamber yolunda olan yetkili ilim adamlarından öğrenmemizden daha tabii ne olabilir? O bakımdan ölümlü bir hayatta aklını kullanabilen bir insan için gerçek dost ve arkadaş Allah ve Peygamberidir. Zira bizi en doğruya, gerçeğe, saadete ve en kalıcı hayata çağıran ancak onlardır. Madde ve menfaate dayalı arkadaşlık ve dostluk maddenin ve menfaatin kesildiği yerde, hiç değilse ölümle biter. Allah için arkadaşlık ve dostluk ise ebediyen devam eder. Ne var ki bu hakikati bilenler pek azdır. İnsanların çoğu ancak öldükten sonra anlarlar ama neden sonra.. Cenab-ı Hak 28 ve 29. âyetlerle bu gerçeği şöyle tasvîr etmektedir: **«Eyvah, yazıklar olsun bana! Keşke falânı dost edinmeseydim. And olsun ki bana Kur'ân geldikten sonra o dost (dediğim kimse) beni saptırdı. Şeytan ise insanı aşağılık halde yapayalnız bırakandır.»**

İYİ ARKADAŞ EDİNMENİN YARARLARI

(يَا وَيْلَتٰى لَيْتَن۪ي لَمْ اَتَّخِذْ فُلَاناً خَل۪يلاً ..) **«Eyvah, yazıklar olsun bana! Keşke falânı dost edinmeseydim..»**

«İyi arkadaş»ın tarifi, dinlere, inançlara, ideallere ve kültürlere göre değişir. O kadar ki, birinin iyi arkadaş diye tanımladığını, diğeri kötü arkadaş diye tanımlar.

Bizim «iyi arkadaş» ve «iyi dost»tan kasdımız, Kur'ân'a ve Resûlüllah'ın (A.S.) sünnetine göre tarifi yapılan din kardeşlerimizdir.

Kur'ân neden iyi arkadaş, samimi dost üzerinde ısrarla durmaktadır? Çünkü her insan psikolojik olarak çevrenin ve yakın bildiği kişilerin az veya çok tesiri altındadır. İstese de, istemese de kendini bu tesir alanının dışına tamamen çıkaramaz; daha doğrusu böyle bir duyguyu bütünüyle içinden söküp atamaz. O halde insan iyi, ya da kötü tesirler bırakan çevre ve yakınlarını çok iyi seçmesini bilmelidir. Zira dünya ve âhiret saadetinin bir ucu da buna dayanmakta ve kişi yakın dost ve arkadaşıyla tanınmakta ve bir bakıma değer ölçüsü almaktadır.

Unutmamak gerekir ki, iyi insan olmak zor, kötü insan olmak kolaydır. Nefis ve İblîs ise insanı daima kolay olana iter ve onu çekici olarak takdim eder.

Kur'ân bu inceliklere parmak basıp, Allah'a imân edenleri uyarmaktadır. Dünyada bu ölçü ve prensibin dışına çıkıp kötü arkadaş edinenlerin nasıl bir pişmanlık duyacaklarını haber vermektedir.

Şüphesiz dünyada da, âhirette de, hayatın sıkıcı taraflarından biri de, imansızlıktan sonra arkadaşsız ve dostsuz yaşamaktır. Allah için dost edindiğimiz arkadaş bir bakıma sağlık gibidir; değeri ancak uzak olduktan sonra anlaşılır. O bakımdan dünyada da, kabirde de ve âhiret gününde de Allah için sevdiğimiz ve güvendiğimiz arkadaşlara ihtiyacımız vardır. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu gerçeği şöyle belirtmişlerdir: «Ölülerinizi sâlih bir kavim (topluluk) arasına gömünüz.» (1)

Özetliyecek olursak, iyi arkadaşın kim olduğunu şöyle belirtebiliriz: «İlâhî rıza terazisinde değer bulup tartılan tek arkadaş, doğru yolu gösteren, yanlış yolda yürüdüğümüzü görünce bizi uyaran ve sıkıntılı günlerimizde bize destek olan kimsedir.»

Ancak tek taraflı arkadaşlık ve dostluk pek sağlıklı olmaz. O bakımdan dost ve arkadaş olan iki kişi şunu hiçbir zaman hatırından çıkarmamalıdır: Dostluk itina isteyen bir gül fidanına benzer. İlâhî rıza ile gönül toprağına dikilmeli, kitap ve sünnet ile bakımı yapılmalıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle âhiret gününün kâfirler için çok sıkıcı olacağı ko-

(1) Ebû Nuaym - İbn Asakir. (Süyûtî bu hadîsin zayıf olduğunu kaydetmiştir.)

nu edildi. Sonra da dünyada arkadaş edinirken nelere dikkat etmemiz gerektiği üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, çevrenin, âdet ve geleneklerin tesiri altında kalıp Kur'ân'ı bir tarafa iterek hayat dizginini nefis ve şeytanın eline terkeden inkârcılar ve iki yüzlü dönekler üzerinde duruluyor. Sonra da hemen her peygamberin karşısına bu karakterde olan kimselerin çıktığı ve hakka karşı bir bakıma savaş açtığı hatırlatılarak hem Hz. Muhammed (A.S.), hem de çok sıkıntılı günler geçiren arkadaşları teselli ediliyor.

——oOo——

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ
إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا
لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

M E Â L İ :

30— Peygamber de dedi ki : «Ey Rabbim! şüphesiz ki kavmim bu Kur'ân'ı (bir kenara itip) terkettiler.»

31— İşte bunun gibi her peygamber için suçlu günahkârlardan bir düşman ortaya çıkardık. Doğru yolu gösterici ve yardım (elini) uzatıcı olarak Rabbin yeter.

PEYGAMBER'İN (A.S.) ŞİKÂYETİ

(وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا) **«Peygamber dedi ki : Ey Rabbım, şüphesiz ki kavmim bu Kur'ân'ı (bir kenara itip) terkettiler.»**

İnsan hayatını, ondaki ruhun yüceliğine eşdeğerde düzene sokan tek kitap, Kur'ân'dır. Ruh ilâhî kudretin bir nefha veya tezahürü olarak bir süre konaklamak üzere bedene yerleştirilir. Allah'tan geldiği gibi, bir süre sonra O'na dönmek zorundadır. Ondaki ilâhî letafet cilâsını korumamız

farzdır. Bu da ancak imân düzeyinde sâlih amellerle mümkündür. O halde insanla Allah arasındaki engelleri ancak ruhumuzun muhtaç bulunduğu ibâdet gıdasını vermekle kaldırmamız gerekmektedir. Bu gıdayı mutlak anlamda Kur'ân vermekte ve sünnet onun listesini hazırlamaktadır. Gerçek bu olunca, Kur'ân'ı bir tarafa itip bütün himmet ve gayreti mideye yöneltmek cehâletin en kötüsü, körlüğün en fenasıdır.

Unutmamak gerekir ki, insanın hayvanî duygularını meşru sınırlar içine alıp ilâhî hoşnutluğa uygun şekilde kanalize eden tek rehber Kur'ân ve sünnettir. Bu iki kaynak hayvanî sıfatlarımızı kontrol altına almakla kalmaz, insanî düşüncelerimizi harekete geçirir ve böylece bize insan olmamızın anlam ve hikmetini öğretir.

Bunca yararları, feyizleri beraberinde taşıyan bu ilâhî kitaba uymamak, kalbi insanlıktan yana merhamet ve şefkatla dolup taşan Resûlüllah (A.S.) Efendimizi üzmekte ve haklı şikâyetine sebep olmaktadır.

Şüphesiz kâinat Allah'ın kudret eliyle kurduğu mükemmel bir sistemdir ve bütünüyle insandan yana düzenlenip hizmete sevkedilmiştir. İnsan ise, kâinatta hâkim olan ilâhî plân ve proğramı anlamakla yükümlüdür. Aynı zamanda kâinat plânındaki yerini bilmek ve niçin yaratıldığının hikmetini idrak etmek zorundadır. Ne var ki o bütün bu incelikleri tek başına tesbit edip kavrayamaz, mutlaka bir yol göstericiye ve eğiticiye muhtaçtır. İşte Kur'ân bu gerçekleri öğretmekte ve en doğru bilgiyi vermektedir. Hz. Muhammed (A.S.) de bunun muallimliğini yapan Allah'ın son peygamberidir.

NEREDE HAK VARSA, KARŞISINDA BÂTIL DA VARDIR

(وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ) «İşte bunun gibi her peygamber için suçlu günahkârlardan bir düşman ortaya çıkardık.»

Kur'ân bu zıtların tartışma ve sürtüşmesinin, hayatın hareket kazanması, ilmî araştırmaların hızlanması için dünya hayatının ona göre plânlandığına işâret etmektedir. Buna misal olarak da, gönderilen her peygamberin karşısına, hakkı reddeder şekilde birtakım düşmanların çıkarıldığı gösterilmektedir. Zira her şey zıddıyla daha iyi tanınabilir ve daha çok gelişme şansına sahip olabilir. Nitekim kâinat bütünüyle zıtların yarıştığı, boy ölçüştüğü bir alandır. Gece-gündüz, soğuk-sıcak, acı-tatlı, iyi-kötü, doğru-yanlış ve benzeri karşıtlar..

Peygamberin görevi, hakkı tanıtmak, bâtılı göstermek ve ilâhî buyruk-

ları dosdoğru teblîğ edip tehlikeye karşı uyarmak ve hakka gönül kapısını açık tutanları ebedî saadetlerle müjdelemektir. Doğru yola eriştirmek, kalplere imân cevherini yerleştirmek ise Allah'a aittir.

Böylece Kur'ân, peygamberin ve Onun yolunda yürüyen mürşitlerin görev ve yetkilerinin sınırını belirtmekte ve Allah ile kulları arasında bir imkân ve irâde sınırının bulunduğuna işâret etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkların Kur'ân'a karşı olumsuz yöndeki tutumlarına temas edilerek hakla bâtılın karşılaşmasının hayat plânında yer aldığına işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcıların basit mantık oyunlarına başvurdukları belirtiliyor ve gereken susturucu cevap verilerek hikmetine kapı açılıyor; daha iyi düşünmemiz ilhâm ediliyor.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً
وَاحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾
وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾
الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا
وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

M E Â L İ :

32— İnkâra saplanıp kalanlar dediler ki: «Kur'ân O'na (Muham-

med'e) bir defada bütünüyle indirilseydi ya..» Biz onunla senin kalbini iyice yatıştırıp pekiştirmek ve tane tane okuman için böylece (parça parça ve uzun sürede) indirdik.

33— Sana bir misâl getirmezler ki mutlaka biz (ona karşılık) hakkı yorum ve açıklama cihetiyle en güzelini getirmiş olmayalım.

34— Onlar ki toplanıp yüzükoyun Cehennem'e sevkedilirler, işte onlar yer cihetiyle daha şerli, yol cihetiyle daha sapıktırlar.

İNİŞ SEBEBİ

Yahudi din adamlarından bir kısmı, «Tevrat bir defada indirildiği gibi, Kur'ân da -eğer Allah tarafından gönderilen bir kitap ise- bir defada indirilmeli değil miydi?» diyerek birtakım şüphelere ortam hazırlamak istediler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

İLGİLİ HADÎS

«Bir adam Peygamber (A.S.) Efendimiz'e sordu : «Ey Allah'ın Peygamberi! Kıyâmet gününde kâfir nasıl yüzükoyun haşredilecek?» Peygamber (A.S.) Efendimiz ona şu cevabı verdi: «Onu iki ayağı üzerine yürütmeye kudreti yeten Allah'ın kıyâmet gününde yüzükoyun yürütmeye elbetteki kudreti yeter.» (2)

KUR'ÂN'IN PARÇA PARÇA İNMESİ

(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا) **«İnkâra saplanıp kalanlar dediler ki: «Kur'ân Ona (Muhammed'e) bir defada bütünüyle indirilseydi ya.» Biz onunla senin kalbini iyice yatıştırıp pekiştirmek ve tane tane okuman için böylece (parça parça ve uzun sürede) indirdik.»**

Tevrat ile İncil'in parça parça değil de bir defada bütün halinde indirildikleri söylenirse de bunu kesin isbat edecek delil ve belge mevcut

---

(1) Tefsîr-i Merağî : 19/12- Tefsîr-i İbn Kesîr: 3/317

(2) Buharî/tefsîr : 1/25- Müslim/münafıkûn : 54- Tirmizî/tefsîr: 12/17- Ahmed: 2/354, 363

değildir. Zira günümüzde mevcut Tevrat ve İncil nushalarında buna delâlet eden açık bir belgeye rastlamak mümkün olmamakla beraber Kur'ân'da da bu hususta bir açıklama yapılmamıştır. (1) Ancak bu tarz iddianın birtakım yorumlara dayandırıldığını biliyoruz.

Nitekim ilim adamlarımızın bir kısmı bu iki eski kitabın da Kur'ân gibi parça parça, bölüm bölüm indirildiğini söylerler. Yahudiler ise, Tevrat'ın bir bütün halinde bir defada indirildiğine inanırlar.

Müfessir Alâaddin Ali'ye göre : Tevrat ve İncil, okur-yazar olan peygamberlere indirildiği ve ayrıca onlarda nâsih ve mensûha yer verilmediği için birer bütün halinde bir defada indirilmişlerdir. Kur'ân ise okur-yazar olmayan bir peygambere indirilmiş ve aynı zamanda Kur'ân'da birtakım nâsih ve mensûh hükümler de yer almıştır. O bakımdan da parça parça indirilmesine gerek görülmüştür. (2)

Şüphesiz ki bu, adı geçen müfessire has bir yorumdur. Delil ve dayanak olarak bir kaynak vermemiştir.

Kur'ân'ın ise, yapılan ciddi tesbitlere göre, yirmi üç yıla yakın bir süre içinde olayları hedef alarak parça parça, bölüm bölüm indiği kesindir. Yukarıdaki âyetle de bu husus açıkça belirtilmekte ve İsrâ Sûresi 106. âyetle de bu hususa yer verilmektedir. Şöyle ki : «İnsanlara ağır ağır, aralıklı, nefes ala ala okuyasın diye Kur'ân'ı parça parça sunduk, gerektikçe (ihtiyaca göre) indirdik.»

Kur'ân'ın parça parça uzun bir sürede indirilmesinin, konumuzu oluşturan âyette sadece hikmetlerinden ikisi açıklanmaktadır. Ancak İsrâ Sûresinde ve ilgili hadîslerde bundan başka birkaç sebep ve hikmetin de bulunduğunu anlıyoruz. Onları şöyle özetliyerek sıralayabiliriz :

1— Peygamber (A.S.) Efendimiz'in kalbinin iyice yatışması ve bir daha unutmamak üzere hafızasına iyice nakşedilip derin iz bırakması,

2— Tane tane, kelimelerin üstüne basa basa rahat okumasının sağlanması,

3— Hangi âyetin hangi sebeple veya hangi olayı hedef alarak indiğinin bilinmesi,

4— Hangi hükmün hangi hâdiseden dolayı indirildiğinin tesbit edilmesi,

5— Peygamber (A.S.) Efendimiz'in sık sık Melek Cebrail ile buluş-

(1) Bilgi için bak: İsrâ Sûresi : 106
(2) Bilgi için bak : Tefsîr-i Hâzin : 3/349

ması,

6— Ashab-ı Kiram tarafından rahatlıkla yazılıp ezberlenmesi bu cümledendir.

KUR'ÂN'IN YÜCELİĞİ

(وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا) **«Sana bir misal getirmezler ki, mutlaka biz (ona karşılık) hakkı yorum ve açıklama cihetiyle en güzelini getirmiş olmayalım.»**

Kur'ân : Sözüyle, anlamıyla ilâhîdir. İnsan sözünün çok üstünde, benzer kabul etmez bir kudrettedir. Koyduğu hükümler, taşıdığı ana fikirler, sergilediği hikmetler, açtığı ilmî kapılar her türlü takdîr ve kıyasın üstündedir.

Bu bakımdan Kur'ân varlık âlemini aydınlatan bir güneştir. Beşer kafasından çıkan bütün buluşlar ve bilgiler bu güneş karşısında birer lamba gibidir.

İnkârcı edipler, şâirler, hatipler bu güneşi balçıkla sıvamak için çeşitli yollara başvurmuş, akla gelmedik yalan ve iftira atmışlardır; ama her defasında onun parlaklığı, erişilmez yüceliği karşısında silinip belirsiz hale gelmişlerdir. Getirdikleri her misal, Kur'ân'ın ilâhî beyanı karşısında sabun köpüğü gibi sönmeye mahkûm oldu ve olmaya devam etmektedir. Her fikir, her sistem ve kural zamanla tazeliğini, geçerliliğini kaybetmekte, Kur'ân'ın getirdiği ilâhî sistem ve hükümler gün geçtikçe cilâlanmakta ve tazelenmektedir. Böylece Kur'ân kıyâmet kopuncaya kadar hep ışık verecek, kararıp silinmiyecektir. İlgili âyetle Kur'ân'ın ilâhî özelliklerine parmak basılarak her yönüyle tetkike, araştırma ve incelemeye değer olduğuna işârette bulunuluyor. Sonra da bu hakikatler karşısında inkârlarında ısrar eden şaşkınların yer cihetiyle daha şerli, yol cihetiyle daha sapık olduklarına dikkatler çekilerek, öylelerinin dünyada da, âhirette de hakkın karşısında alaşağı olup küçülecekleri bildiriliyor.

KUR'ÂN'IN TERTÎL ÜZERE OKUNMASI

Tertîl : Tane tane, ağır ağır, harflerin mahreçlerine dikkat ede ede, kelimelerin telâffuz hakkını vere vere ahenkli okumak anlamına gelir: Nitekim ünlü lûgatçi Şeyh Mecdüddin Firuzabâdî el-Kamus' da «tertîl»i şöyle tarîf etmiştir: «Sözü yerli yerinde güzel ve uygun bir düzen üzere te'lîf ve

tertip etmektir. Aynı zamanda Kur'ân'ı tane tane, âheste âheste okumaktır.»

Kök masdarı «retel»dir ki bu, inci dizisi gibi latîf bir vech, uslûb-i mütenasip üzere muntazam ve mürettep olmak anlamınadır.

Rağıb, el-Müfredatında bunun ise şu kısa tanımlamasını yapmıştır. «Tertîl: Sözü ağızdan kolaylıkla ve düzgün telâffuz edip çıkarmaktır.»

Melek Cebrâil Kur'ân'ı tertîl üzere Resûlüllah'ın (A.S.) kalbine ilka eder; Peygamber de (A.S.) aynı ahenge ve uslûba bağlı kalarak okur ve öylece okunmasını sağlardı. İşte ilgili 32. âyetin son cümlesiyle bu önemli husus hatırlatılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı maddecilerin, putperest şaşkınların Kur'ân ve Peygambere karşı anlamsız düşmanlık beslemeleri konu edildi. Sonra da hakkın üstünlüğüne atıflar yapılarak ilâhî sistem ve uslûba erişmenin mümkün olamıyacağına işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, gelip geçen kavim ve milletlerin hayatından buna benzer misaller verilmekte ve küfrün hemen her devirde azgınlık, saygısızlık, ölçüsüzlük ve şirretlik gösterdiği bildirilerek, buna karşı mü'minlerin dayanma güçlerini ortaya koymaları, yani sabırlı hareket etmeleri istenmektedir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ

اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَا اِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا

بِاٰيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا

الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةً وَاَعْتَدْنَا

لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا وَاَصْحَابَ الرَّسِّ

وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ

وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِى

اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا بَلْ كَانُوا

لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا

اَهٰذَا الَّذِى بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾

MEÂLİ:

35— And olsun ki Musa'ya kitap verdik ve kardeşi Hârun'u maiyetinde (bulunmak üzere) vezîr yaptık.

36— Onlara, âyetlerimizi yalanlayan millete gidin, dedik. (O millet buna rağmen yalanlama ve inkârdan vazgeçmeyince) çok geçmeden onları fena halde yok ettik.

37— Nuh kavmine de (uyarıcı peygamber) gönderdik; peygamberleri

yalanlayınca onları (suda) boğduk ve kendilerini (geride kalan) insanlara bir öğüt ve ibret kıldık. Zâlimlere de elem verici bir azâp hazırladık.

38— Âd'ı da, Semûd'u da, Ress (Yemame yöresindeki kasaba veya taşla örülmüş kuyu) halkını da ve bunlar arasında (gelip geçen) birçok nesilleri de (yine aynı sebeplerle) yok ettik.

39— Onların herbirleri için (doğru yola dönerler diye) misâller verdik ve (sonunda) herbirini yıkıp belirsiz hale getirdik.

40— And olsun ki onlar (inkârcı sapıklar) âfet yağmuruna tutulup (yok edilen) kasabaya varmışlardı, onu görmediler mi? Hayır, yeniden dirilip kalkmayı ummazlar.

41— Seni gördükleri zaman, «Allah'ın elçi olarak gönderdiği bu mudur?» diyerek (ciddi hiçbir tavır takınmazlar), sadece alaya alırlar.

MÜ'MİNLERİ MÜJDELEMEK, KÂFİRLERİ TEHDİT EDİP UYARMAK

Mekke'de aralıksız haksız saldırılara uğrayan, her türlü mal ve can emniyetinden mahrûm edilen; din ve vicdan hürriyetlerine zincir vurulan ilk cefakâr mü'minleri Cenâb-ı Hak önce teselli etmekte, sonra da yakın gelecekte küfrün başaşağı gelip silineceğine işâretle müjde vermektedir. Bununla, Nuh ve Musa (salât-ü selâm ikisine olsun) kıssalarının birer özetini vererek mü'minlerin biraz daha sabretmelerini tavsiye etmektedir.

Böylece gelip geçen kavim ve milletlerden, onlara gönderilen peygamberleri yalanlayanların bir bir yıkılıp yok edilmelerinden söz edilirken birer özet verilmesi elbette ki çok anlamlıdır. Şöyle ki : Önce Mekkeli putperestler, sonra da yaşamakta olan hak düşmanları uyarılmakta ve sıkıntıda olan mü'minlere Kur'ân'a bağlı kaldıkları takdirde kurtuluşa erişecekleri müjdelenmektedir. Zira hakka karşı baş kaldırıp geçmiş milletlerdeki gibi aynı inkâr ve azgınlığı gösteren milletlere karşı ilâhî sünnetin hükmü aynen inecektir.

Araplarca çok iyi bilinen Nuh Tufan'ı bir defa daha gözler önüne seriliyor. Kur'ân bununla Mekkeli'lerin sonlarının yaklaşmakta olduğunu dolaylı şekilde haber veriyor. Musa Peygamberle Fir'avn kıssası da aynı haberi kuvvetlendiriyor ve Mekkeli'lerin Fir'avn kadar kuvvetli olmadığına işâretle mü'minlerin önünde baş eğecekleri günlerin çok yakın olduğuna kapalı şekilde değiniliyor.

Böylece zâlim inkârcılara elem verici bir azabın hazırlandığı bir defa daha hatırlatılıyor. Küfür ve zulmü kendine sanat edinen hiçbir milletin

ayakta duramıyacağına dikkatler çekiliyor.

Tarihi az-çok bilinen ve yıkılan yurtlarında kalıntılarına rastlanan Âd ve Semûd kavimlerinin acıklı sonuçları üzerinde daha iyi düşünmeleri için hem Mekkeli putperestlere, hem de yaşamakta olan inkârcı zâlim maddecilere birer fırsat veriliyor. Umman ile Dahraman arasındaki yıkıntılarının bakiyesini, Hicaz'a yakın Hicr bölgesindeki Semûd kalıntılarını görmeyen Arap mı kalmıştı..

Ress: Bu isim hakkında farklı tesbit ve yorumlar yapılmıştır. Şöyle ki :

a) Büyükçe bir kuyu çevresinde yer alan bir kavimdir. Şuayb Peygamber (A.S.) onlara gönderilmişti. İnkâr ve azgınlıkta ısrar edince de kuyuları ile birlikte yerin dibine geçirilmişlerdi.

b) Yemame yöresinde bir kuyu ve bu kuyuya sahip olan bir kavimdir.

c) Tabiînden Saîd b. Cübeyr'e göre, Hanzele b. Safvan adında bir peygamberin gönderildiği bir kavimdir ki, inkâr ve zulümde çok ileri gittiklerinden dolayı yok edilmişlerdir.

d) Antakyalı'lardır ki Habib en-Neccar'ı öldürmüşlerdi.

e) Homoseksüel olan bir kavimdir. Zina ve livatada hiçbir sınır tanımadıklarından ve gönderilen peygambere işkence ettiklerinden dolayı yok edilmişlerdir.

Kötü bir afet yağmuruna tutulup yok edilen millet ise: Kuvvetli bir ihtimalle Şam yolu üzerinde yer alan Lût kavmidir. Püskürük lavların altında taş yağmuruna tutulup ahlâksızlıklarının cezasını en acı şekilde tatmışlardı. Mekke ve çevresinde yaşayanların önemli bir kısmı ticaretle meşgul olup Şam ve Yemen'e ticarî kervanlar tertiplerlerdi. Böylece güzergâhta sözü edilen bazı kavimlerin kalıntılarını görme fırsatını bulurlardı. Ne var ki, kalıntıları sadece baş gözüyle görmenin onlar için pek ibretli bir yanı yoktu. Kalp ve akıl gözüyle inceleyip yıkılışlarının sebep ve hikmetlerini düşünmeleri gerekirdi. Ama onlarda ne böyle bir kalp, ne de akıl gözü vardı.

İlgili âyetle bu inceliğe işâret edilerek tarihî kalıntıları iyice incelememiz isteniliyor.

Kur'ân inkârcı sapıkların yıkılıp yok edilmelerinin birtakım sebepleri üzerinde dururken zulüm ve ahlâksızlıklarını ve bir de öldükten sonra diriltileceklerine inanmamalarını başta gösteriyor. Böylece Kur'ân Allah'ın varlığına ve birliğine imânı adâlet ve ahlâkla ve âhirete dosdoğru inan-

makla birleştirip bütünleştiriyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle inkârcı zâlimlere, gelip geçen milletlerin benzeri küfür ve inat sebebiyle yok edildikleri hatırlatıldıktan sonra Mekkeli'lerin Hz. Peygamber'e (A.S.) karşı alaylı tavırları konu edildi. Körü körüne atalarının bâtıl inançlarına bağlı kalmada ısrarlı oldukları belirtilerek mü'minlerden yana zaferin yakın olduğu müjdesi kapalı bir anlatımla işlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, müşriklerin bâtılı hak sanıp, putlara tapmanın doğruluğunu iddia ettiklerine yer veriliyor. Sonra da nefsanî heveslerinin peşine takılıp şehevî arzularından başka bir himmetleri olmayan ve böylece haktan uzaklaşan sapıklara dikkatler çekilerek aklını ve vicdanını doğruyu bulmada kullanmayan o kimselerin davarlardan daha şaşkın oldukları hatırlatılıyor.

——oOo——

إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ
اٰلِهَتِنَا لَوْلَٓا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ
يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ
اِلٰهَهُ هَوٰيهُ اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾
اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَ اِنْ هُمْ اِلَّا
كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

M E Â L İ :

42— «Tanrı edindiğimiz (putlara tapmakta) sabretmemiş olsaydık, neredeyse bizi saptıracaktı!» derler. İleride bunlar azâbı görünce kimin yol edinme bakımından daha sapık olduğunu bileceklerdir.

43— Arzu ve hevesini tanrı edineni gördün mü? Yoksa sen mi onun üzerine (koruyucu, kurtarıcı) vekîl olacaksın?

44— Yoksa sen onların çoğunun işittiğini, ya da aklettiğini mi sanıyorsun? Onlar ancak davarlar gibidirler, hayır onlar yol edinme bakımından daha da şaşkındırlar.

İNİŞ SEBEBİ

Ebû Cehl, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i görünce, Onun yüksek şahsiyeti, üstün vakar ve terbiyesi ve hakkı tavsiyedeki eşsiz kabiliyeti karşısında küçülür ve hasedinden ne yapacağını bilmez olur, sonra da «Allah'ın peygamber olarak seçip gönderdiği bu mudur?» diyerek alaylı bir tavır takınır ve gülerdi. O sebeple yukarıdaki âyetler indirildi. (1)

BAŞ OLMA HASTALIĞI VE AŞIRI KISKANÇLIK

Mekke'li söz sahibi olanların çoğu Hz. Muhammed'in (A.S.) yalancı bir kişi olmadığını çok iyi bildikleri halde, hem baş olma sevdası, hem de geçmişe körü körüne bağlılık tutkusu onları haktan uzaklaştırmıştı. O yüzden akıllarıyla değil, hisleriyle hareket ediyor; vicdanlarının değil, azgın nefislerinin sesine kulak veriyorlardı.

Basîretsizliğin bu çizgisine gelip dayanan sapıkları doğru yola iletmek elbette ki beşer gücünün çok üstündedir, yani hidâyet Allah'tandır. O bakımdan Hz. Muhammed (A.S.) teblîğ ve irşat görevini sürdürürken zaman zaman üzülür, olumlu sonuç alamayınca da ister istemez göğsü daralırdı.. Cenâb-ı Hak, peygamberin yetki ve görevini hatırlatarak şu aydınlatıcı bilgiyi verdi : **«Arzu ve hevesini tanrı edineni gördün mü? Yoksa sen mi onun üzerine (koruyucu, kurtarıcı) vekil olacaksın?»**

Evet Peygamber (A.S.) koruyucu bir vekîl değil, Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini kusursuz teblîğ edip irşat görevini yerine getiren bir elçidir. İnsanlar üzerinde vekîl olarak Allah bulunuyor. O ehil olanlara hidâyet kapısını açar, olmayanları sapıklıkları içinde bocalar vaziyette bırakır.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 13/35

HEVESLERİNİ TANRI EDİNENLER

(أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلٰهَهُ هَوٰيهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا) «Arzu ve hevesini tanrı edineni gördün mü? Yoksa sen mi onun üzerine (koruyucu, kurtarıcı) vekîl olacaksın?»

İnsan şu ölümlü hayata birtakım duygularla gözlerini açar. O kadar ki birtakım arzu ve heveslerine sınır koymayacak kadar ihtirasa bürünür. Şüphesiz onda doğuştan mevcut olan bu duygular dünya hayatına canlılık, hareket, renk ve mana kazandırır. Ancak kontrol dışı bırakılır da din, ahlâk ve ilimle yönlendirilmez, yani meşru bir sınırda tutulmazsa çok zararlı sonuçlar doğurur. En azından maddeyi hedef seçmesine, onu bir bakıma ilâhlaştırmasına sebep olabilir. Öylece kişinin bütün istek ve enerjisini, düşünce ve yeteneğini bu istikamete çevirip kanalize eder.

Akıl, din ile birleşip duygu ve düşüncelerimizi iyiye, doğruya, güzele, tek kelimeyle meşru çizgide tutmaya döndürür de yaratılanla yaratan arasında kulluk ve ilâhlık ilgi ve irtibatını sağlarsa, insan duygularının esiri veya uydusu olmaktan kurtulur. Böylece gerçek hayat için dünya nîmetlerinin birer araç olduğunu; asıl amacın ilâhî rıza doğrultusunda bu araçları bilerek yerinde kullanmak suretiyle Allah'a tertemiz kavuşmak bulunduğunu anlar.

İlgili âyetle bu inceliğe dikkatler çekilirken Mekke'nin ileri gelen şımarıklarının kendi arzu ve heveslerini nasıl ilâhlaştırdıkları misal veriliyor. Çoğunun bu yüzden nefislerinin sınır tanımaz isteklerine mağlup olarak Kur'ân'a ve Hz. Peygamber'e (A.S.) amansız birer düşman kesildiğine işâret yoluyla atıf yapılıyor.

PEYGAMBER VEKÎL DEĞİLDİR

Peygamber (A.S.) Efendimiz insanlara doğru yolu gösteren, tehlikeli yolun uzandığı elim sonucu haber veren ve böylece Allah'tan indirilen emirleri kusursuz tebliğ eden bir uyarıcı ve müjdecidir. İnsanlar üzerine kanat gerip koruyan, gelecek azabı geri çevirip her tehlikeye karşı onları savunan ve mutlâka kurtarıcı olacağını iddia eden bir vekîl değildir. Zira doğru yola kavuşturmak, azap etmek veya etmemek, affetmek veya etmemek Allah'a aittir.

Şüphesiz Resûlüllah (A.S.) Efendimizin, Mekke'de söz sahibi olan Ebû Cehl ve yandaşlarının küfür ve tuğyan içinde kalmalarına gönlü bir türlü razı değildi. Çünkü O ancak insanlara rahmet olarak gönderilmişti. Ama

onları mutlaka küfürden kurtaracak, onlar aleyhine inecek azâbı geri çevirecek ve her hâl-ü kârda onları savunacak bir vekîl sıfat ve yetkisiyle görevlendirilmemişti.

Kur'ân-ı Kerîm ilgili âyetle Peygamber'in (A.S.) görev ve yetkisinin sınırını çizmekte ve ileride Onun bu sınır dışına çıkarılmamasını tenbîh etmektedir. Böylece sevgi ve bağlılıkta ifrata varan ölçüsüzlüklerin İslâm'da yeri olmadığına işârette bulunulmakta ve hiçbir mürşidin Hz. Muhammed'den (A.S.) daha yetkili olamıyacağı hatırlatılmaktadır.

HAKKA GÖNÜL KAPISINI AÇMAYAN İNKÂRCILAR DAVARLARA BENZETİLİYOR

(أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا) **«Yoksa sen onların çoğunun işittiğini, ya da aklettiğini mi sanıyorsun? Onlar ancak davarlar gibidirler, hayır onlar yol edinme bakımından daha da şaşkındırlar.»**

Aklını, zekâsını, düşünce ve duygusunu hakikatı arayıp bulmakta kullanmayan; Allah'ın verdiği bu çok değerli vasıtaları nefsinin emrine verip amacından saptıran kişiler, her şeyden önce kendilerini insanlık derecesinden aşağı düşürerek bir bakıma hayvanlaştırırlar. Hayat anlayışları mide ve şehvetle, para ve makamla sınırlıdır. Böylece yaratılışın gayesini, dünyaya getirilişin hikmetini, ölümün sırrını, âhiretten maksadın ne olduğunu düşünmezler ve bilmezler. Nefislerine hoş gelen her şey onlar için iyidir, güzeldir ve mubahtır; hoş gelmeyen şeyler ise, kötüdür ve zararlıdır.

İşte kendilerini bu düzeyde tutan Mekkeli müşriklerin çoğu hakkında Kur'ân, sözünü ettiğimiz sebeplerle **«Onlar ancak davarlar gibidirler; hayır onlar yol edinme bakımından daha da şaşkındırlar»** âyetiyle hakkı inkâr edenlere «davar» damgasını yakıştırmaktadır. Sonra da bazı yönleriyle davarlardan daha şaşkın olduklarını vurgulamakta ve bize bir mukayese imkânı vermektedir. Şöyle ki: Davarlar hem otlaklarını, hem yayılma saatlerini, hem ağıllarına dönmeyi bilirler, hem de faydalı ve zararlı otları ayırt edecek içgüdüye sahiptirler. İnkârcı sapıkların çoğu ise, neler zararlı, nelerin de yararlı olduğunu tefrîk edememekte; ruhlarını ölgün hale getiren günahlardan kaçınmamakta, bedenlerini harap edecek zararlı maddeleri kullanmakta bir sakınca görmemektedirler. En azından davarlar kâinat plânındaki yerlerini almasını, yaratıldıkları hizmete yönelmesini bilir ve böylece hılkat kanununa bağlı kalırlar da her halleriyle Hakk'ı tesbîh ve tenzîh ederler. İnkârcı şaşkınlar ise,

onların aksine plândaki yerlerini alamamış, yaratıldıkları amaca yönelememişlerdir.

Unutmamak gerekir ki, kâinatta boş ve amaçsız yaratılan hiçbir şey yoktur; aynı zamanda bildiğimiz her şey insandan yana yaratılmış, insan da Yüce Yaratan'ını bilip O'na kullukta bulunmak için var kılınmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, şaşkın putperestlerin Peygamber'e (A.S.) karşı olumsuz tutumlarının akla ve gelişmiş vicdana uygun bir yanı ve yönü olmadığı açıklandıktan sonra çok düşündürücü bir benzetme yapılarak hayatın gayesini daha iyi incelememiz ilhâm edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insan aklını ve vicdanını harekete geçirmek için Allah'ın varlığına ve birliğine; Kur'ân'ın ilâhî kelâm olduğuna delâlet eden aklî belgeler, fiziksel olaylar sıralanıyor. Böylece inkârcıları nefsanî duygularının tesirinden kurtarıp akıllarına ışık tutar anlamda bilgiler veriliyor.

——oOo——

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ
وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾
ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾ وَهُوَ
الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا
خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ

لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا
فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾

MEÂLİ:

45— Rabbin (kurduğu düzen, koyduğu kanun uyarınca) gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Dileseydi onu yerinde sâkin bırakırdı. Sonra biz güneşi ona sebep ve delil yaptık.

46— Sonra da onu tutup kendimize doğru azar azar çekip (kısaltmaktayız).

47— O'dur ki size geceyi bir örtü, uykuyu bir dinlenme (devresi), gündüzü yeni bir hayat (süresi) kıldı.

48-49— O'dur ki rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci gönderdi ve ölü bir ülkeyi diriltmemiz ve yarattığımız davarları ve birçok insanları sulamamız için gökten tertemiz su indirdik.

50— And olsun ki, bu (tabiat olayını) öğüt alsınlar diye insanlar arasında çevirip dururuz. Bununla beraber insanların çoğu inât edip dayattılar da nankörlükten vazgeçmediler.

51— İsteseydik her kasabaya (ve köye) bir uyarıcı (peygamber) gönderirdik. (Öyle yapmadık, yalnız seni seçip bütün insanlara göndermeyi uygun bulduk).

İLGİLİ HADÎS

Peygamber (A.S.) Efendimiz geceleyin yağan yağmurun sabahleyin izleri kendini belli etmesi üzerine ashabına sordu: «Rabbınızın (bununla) ne buyurduğunu bilir misiniz?» Onlar da: «Hayır... Allah ve Peygamberi daha iyi bilir» dediler. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu: «Allah bununla şu hususu hatırlatıyor: «Kullarım bana iman eder ve beni inkâr eder halde sabahladılar. «Biz Allah'ın fazl-ü rahmetiyle yağmura eriştik» diyen kimse bana imân etmiş, yıldızın yağmur yağdırdığını inkâr etmiştir. «Akan yıldız ile yağmura eriştik» diyen kimse ise, beni inkâr etmiş, yıldıza inanmıştır.» (1)

(1) Buharî/ezan: 156, istiska: 28, mağazî: 35- Müslim/iman: 125- Ebû Dâvud/tıb: 22- Taberânî/istiska: 4- Müsned-i Ahmed: 4/117

GÖLGENİN UZAYIP KISALMASI

(أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا) **«Rabbın (kurduğu düzen, koyduğu kanun uyarınca) gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Dileseydi onu yerinde sâkin bırakırdı.»**

Gölge, bilindiği gibi ışığın yolunu kesen bir cismin yerde meydana getirdiği karaltıdır. Bulunduğu ortamın ışık durumuna ve cismin kesafet ve letafetine göre gölge koyulaşır veya açılır.

Gölgenin uzayıp kısalması, ya ona gelen ışık kaynağının hareket halinde olduğunu, ya da gölge yapan cismin devamlı hareket ettiğini gösterir. Böylece Kur'ân-ı Kerîm, insan aklını harekete geçirmek, düşünce ufkunu genişletip derinleştirmek için dünyanın ve güneşin hareket halinde olduklarına delâlet eden ana fikir, diğer bir anlatımla temel bilgi veriyor.

İlmî araştırma ve tesbitler isbat etmiştir ki, gölgenin uzayıp kısalması, dünyanın hem kendi ekseni, hem de güneşin çevresinde bir elips çizerek dönmesinden kaynaklanmaktadır. Bu, kâinat plânında yer alan ve belli çekim kanununa bağlanan güneş ile dünyanın hiç sapmadan hareketlerini sürdürdüklerini kesin biçimde ortaya koymaktadır. Ne güneş merkez olmaktan çıkmakta, ne de dünya onunla kendi arasındaki mesafeyi aşmaktadır. Şüphesiz ki bu kadar hesaplı ve düzenli hareket kendiliğinden meydana gelmemiştir. Ortada ölçülü kanunlar ve matematiksel belirlemeler varsa, mutlaka o kanunları koyan, belli hesaplara göre düzenleyen bir kudret vardır.

Allah dileseydi dünyaya başka bir hareket tarzı verip bir yüzü devamlı güneşe karşı olurdu da cisimlerin gölgelerini yerlerinde sabit kılabilirdi. Mevcut sistemi bugünkü haliyle düzenleyip devam ettiren o Yüce Kudret, daha değişik bir sistem meydana getirebilirdi. Ancak insan hayatının sağlıklı devamı için mevcut düzenin uygunluğu tartışılamaz bir düzeyde bulunuyor.

GÜNEŞİN GÖLGEYE DELİL KILINMASI

(ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ..) **«Sonra biz güneşi ona sebep ve delil yaptık.»**

Bu ifade, cismin güneş ışığının yolunu kesmek suretiyle ancak yerde gölge meydana getirebildiğini gösterir. O halde güneş ışığı olmayınca göl-

ge de yoktur, neticesi ortaya çıkmakta ve böylece gölge ışığın varlığına delil olmaktadır.

GECENİN BİR ÖRTÜ, UYKUNUN BİR DİNLENME KILINMASI

(وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا) **«O'dur ki size geceyi bir örtü, uykuyu bir dinlenme (devresi), gündüzü de yeni bir hayat (süresi) kıldı.»**

Bütün gün hayat ile mücadele edip yorulan vücudumuzun elbette ki dinlenmeye ihtiyacı vardır. Sabahtan akşama kadar çalışıp enerji sarfeden bir insan ne kadar yorgun olursa olsun, gece deliksiz bir uyku uyursa, ertesi gün bütün yorgunluklarından kurtulmuş olarak uyanır ve böylece dinlenmiş bir bedenle yeni bir hayata başlama imkânına erişmiş olur.

Rahat bir uyku için de az ışıklı, gürültüsüz bir yere ihtiyaç söz konusudur. Bunun için Kur'ân gecenin bir örtü, uykunun da bir dinlenme dönemi kılındığını belirtmektedir. Belli bir çalışma süresinden sonra dinlenme ihtiyacı duyan vücudumuz, rahat bir uyku ile bu ihtiyacını karşılamış olur.

Bütün bu sistemli, düzenli ve yararlı haller elbette kendiliğinden oluşmamıştır; çok yüksek bir ilmin, sınırsız bir kudretin belli kanunlara göre düzenlemesiyle vücut bulduğu kesindir. O halde her sistem ve düzen Cenâb-ı Hakk'ın varlığının şâhidi ve kudretinin ayrı bir tezahürüdür. Kur'ân, gece, uyku, gündüz ve hayat nîmetleriyle bize bu gerçeği öğretiyor; aynı zamanda meraklı ilim adamlarına da ana fikir veriyor.

HAYATI DÜZENLİ TUTMAMIZI İLHÂM EDİYOR

Kur'ân, kırk yedinci âyetle hayatımızı düzenli ve proğramlı tutmamızı ilhâm etmektedir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu ve diğer konuyla ilgili âyetlerin ışığı altında günlük hayatını belli proğrama bağlayıp düzenli tutmuş ve bu konuda da en güzel, en verimli örnekleri vermiştir. Şöyle ki :

a) Yatsı namazını kıldıktan sonra -önemli bir konu yoksa- mutlaka yatak odasına çekilir ve artık dünya kelâmını bırakıp uyurdu.

b) Gecenin bir bölümünde kalkıp ibâdet etmek suretiyle hem ruhunu tazeler, hem de bedenine hareket ve sağlık kazandırırdı.

c) Sabahleyin fecir doğunca kalkar, namaz kıldıktan sonra güneş bir mızrak boyu yükselinceye kadar zikir, fikir ve ilimle meşgul olurdu.

d) Kuşluk namazını kıldıktan sonra ev işleriyle meşgul olur ve hava iyice ısınınca gün ortasında, yani henüz öğle namazı kılınmadan önce bir süre uyurdu.

Gece uykudan kalkıp namaz kılmak, ibâdet etmek Hz. Peygamber'e (A.S.) vacipti. Ümmetinden iş durumu müsait olanlar için sünnettir. Zira Resûlüllah (A.S.) Efendimizin ne ticaretle, ne ziraatle, ne de sanatla uğraşacak kadar geniş zamanı yoktu. Onun asıl görevi, inen vahyi ümmetine teblîğ etmek ve gerektiğinde onları eğitip yetiştirmekti. Ümmetine ise mutlaka herkesin bir işle meşgul olmasını emir ve tavsiye etmiş; gece yarılarına kadar oturmayı, gündüzü uykuyla geçirmeyi mekrûh saymıştır.

Bunun için yatsı namazını kıldıktan sonra yatak odasına çekilmek, çevreyi rahatsız edecek gürültü ve patırtıdan kaçınmak, yâni erken uyuyup erken kalkıp iş başı etmek sünnettir. Diyebiliriz ki sabahın erken saatlerinde inen feyiz ve berekete başka saatlerde erişmek, mümkün değildir.

RÜZGÂRIN, RAHMETİN MÜJDECİSİ KILINMASI

(وَهُوَ الَّذِىٓ اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِ ..) **«O'dur ki rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci gönderdi..»**

Havanın içindeki nem oranı belli bir dereceye gelince yağmurlaşır ve yağmur olarak yağmaya başlar. Bu daha çok havanın, rüzgârların tesiriyle sıcak yerden soğuk yerlere sürüklenmesiyle oluşur. Kur'ân ilgili âyetle nemli havayı sürükleyen rüzgârın önceden yağmur yağacağını bize haber verdiğini öğretiyor. Bunun gibi inen ilâhî vahyin de yağmur misali hayat verici, kalpleri diriltici, ruhları serinletici bir rahmet olduğunu hatırlatıyor.

Şüphesiz ki bütün bu tabiat olayları belli kanunlara göre düzenlenip insanlardan yana çevrilmiş ve bir devri daim halinde fayda sağlamasına imkân verilmiştir. Ne yazık ki insanların çoğu meydana gelen bu ve benzeri olayları sadece fiziksel, kimyasal vb. yollardan tesbite çalışırlarken, asıl sebep ve kanunları düzenleyen yüce kudreti unuturlar. O yüzden inkâr ve nankörlük bataklığına saplanıp tabiat olaylarının kendiliğinden bu düzeye geldiğini sanırlar.

GÖKTEN TERTEMİZ SU İNDİRİLMESİ

(وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاۤءِ مَاۤءً طَهُورًا ...) **«Ölü bir ülkeyi diriltmemiz ve yarat-**

tığımız davarları ve birçok insanları sulamamız için gökten tertemiz su indirdik.»

Yeryüzünde denizler başta olmak üzere mevcut su kaynaklarının, ısının tesiriyle buharlaşması ve sonra da yağmura dönüşmesi, önemli olaylardan biridir. Her haliyle yüksek bir plân ve proğramın aralıksız işler durumda olduğunu yansıtır. Zira suyun buharlaşmasıyla zararlı ve murdar şeyler yerinde kalmakta, faydalı olan oksijenle hidrojen belli oranda temiz su haline dönüşmektedir.

Bu ameliye hemen her saat devam etmekte ve böylece kirli, tuzlu, acı ve zararlı bakteriler taşıyan sular ilâhî filitreden geçirilerek çok yararlı bir hüviyete bürünmektedir. Kırk sekizinci âyetin son cümlesiyle bu gerçek yansıtılmakta ve inkârcıların daha doğru düşünmeleri istenmektedir.

O bakımdan bütün müctehit imamlara göre, gökten inen su hem temiz, hem de temizleyicidir.

Gerçek bu olmakla beraber, Kur'ân'ın beyan buyurduğu gibi: **«And olsun ki bu (tabiat olaylarını) öğüt alsınlar diye insanlar arasında çevirip dururuz. Ne var ki insanların çoğu inat edip dayatırlar da nankörlükten vazgeçmezler..»**

HER KASABAYA BİR UYARICI GÖNDERMEYE GEREK KALMAMASI

(وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا) **«İsteseydik her kasabaya (ve köye) bir uyarıcı (peygamber) gönderirdik. (Öyle yapmadık, yalnız seni seçip bütün insanlara göndermeyi uygun bulduk.)»**

Hz. Muhammed (A.S.)den önce Cenâb-ı Hak her kasabaya bir peygamber göndermiştir. Çünkü şartlar öyle gerektiriyordu. Haberleşme, ulaşım imkânları yok denecek kadar azdı. O bakımdan gönderilecek bir tek peygamberin bütün dünyaya sesini duyurması mümkün değildi. Dünya coğrafyası az-çok keşfedilince, ticarî kervanlar uzak ülkelere kadar uzanmaya başlayınca ve bu sebeple ulaşım ve haberleşme imkânları doğunca, artık her kasabaya ayrı bir peygamber gönderme dönemi kapandı ve kıyâmete kadar bütün insanları Hakk'a dâvet edecek son peygamber dönemi başladı. İlgili 51. âyetle bu gerçeğe değinilerek mü'minler aydınlatılıyor ve kâfirler de uyarılarak konu üzerinde ciddi şekilde durmalarına imkân veriliyor. (1)

---

(1) Geniş bilgi için bak : Nahl Sûresi: 36., Fâtır Sûresi: 24. âyetlerin tefsîri

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yaratanın ilim ve kudretinin yüceliğine ve sınırsızlığına delâlet eden birkaç belge sergilendi. Böylece insan aklına ışık tutularak kâinatın çok mükemmel bir plâna göre, olayların çok kusursuz proğramlara göre hazırlandığı hatırlatıldı ve arkasından Kur'ân'ın bu gerçekleri yansıtan son kitap olduğuna, Hz. Muhammed'in (A.S.) de ilâhî kelâmı insanlara teblîğ eden son peygamber bulunduğuna işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinat plânında yer alan mükemmel düzenin bir bölümüne değinilerek her şeyde ilâhî sünnetin işler durumda olduğuna işârette bulunuluyor.

——oOo——

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا
كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا
مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ
الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ
رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾

M E Â L İ :

52— O halde kâfirlere baş eğip uyma; onlarla büyük bir cihâd (ruh ve heyecanı) ile savaş.

53— O ki, iki denizi salıverip yaklaştırdı; şunun suyu tatlı içimi kolay, bunun suyu tuzlu acı; aralarına da (birbirlerine karışmalarını önlemek için) bir engel, aşılması zor bir sınır koydu.

54— O ki, sudan bir insan (türü) yarattı, onların arasında soy ve hısımlık meydana getirdi. Rabbın kudreti (her şeye) yeter.

SON KİTAP VE SON PEYGAMBER

Az yukarıda da belirttiğimiz gibi, gerek Kur'ân'ın, gerekse Hz. Muhammed'in (A.S.) ilmî araştırmalara başlanıldığı, dünya coğrafyasının önemli bir bölümünün keşfedildiği, haberleşme imkânlarının doğduğu bir çağda gönderilmesi bize ön fikir vermektedir. Şöyle ki : Başlanılan ilmî hareketlerin gün geçtikçe gelişip yaygınlaşacağını, haberleşmenin hız kazanacağını ilhâm etmekte ve o bakımdan artık her kavim ve kasabaya ayrı bir peygamber göndermeye gerek kalmadığını göstermektedir.

Nitekim Kur'ân bilimsel açıdan incelendiğinde, Hz. Muhammed'in (A.S.) sünneti insaf gözüyle tarandığında İslâm'ın ilimle ikiz kardeş olduğu gerçeği görülür. Aynı zamanda insanları kardeşçe birarada yaşatma, yardımlaşma ve dayanışmalarını sağlama, küfür ve azgınlığı, ahlâksızlık ve kötülükleri durdurma kudretini bütünüyle İslâm'ın kendinde taşıdığı, başka sistemlere muhtaç olmadığı anlaşılır. O halde bütün insanlara seslenen ve sadece onların huzur ve güveni için indirilen İslâmiyetin temelini Hz. Muhammed (A.S.) atarken onu geliştirip bütün insanlığın ortak rehberi haline getirmeyi basiretli ilim adamlarına, haktan yana olan mürşitlere ve samimi mü'minlere bırakmıştır.

İÇLİ BİR CİHAD AŞKIYLA DİNİ YAYMAK

(فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا) **«O halde kâfirlere baş eğip uyma; onlarla büyük bir cihad (ruh ve heyecanı) ile savaş.»**

Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz umuma gönderilen son peygamber olarak yalnız başına küfür ve azgınlıkla, zulüm ve ahlâksızlıkla savaşarak cihadın en iyisini ve en verimlisini sergilediği gibi, İslâm da son din olarak tek başına bütün bâtıl dinlerle kıyâmete kadar cihad edecek ruh ve mayayı, kuvvet ve kudreti kendinde taşımaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki bu cihad son derece ilmî ve metotlu olmalıdır. Kaba kuvvetin fazla bir şey çözemiyeceği kesindir. O bakımdan insanlığın hayrına sunulmuş olan dini, edep, terbiye, hoşgörü, nezaket, yüksek ahlâk ve bilimsel ölçüyle teblîğe çalışmak vâciptir. Mekke ve Medine dönemleri bu konuda mü'minlere en sağlam kıstası ve metodu vermektedir.

Kur'ân ise, ilgili âyetle cihadı emrederken mü'minlere şu gerçeği fı-

sıldamaktadır: «Küfrün karşısında baş eğmek yok, kâfirin peşine takılıp ona uydu olma ise hiç yoktur. Köklü bir imândan, sağlam ilimden, selim akıldan, parlak düşünceden yükselen aşk ve heyecanla -günün şartlarına ve metoduna göre- cihad vardır.»

Bunun için İslâm ilim adamları şu hususta görüş birliği halindedirler: «Dini cahilin insiyatifine bırakmak, dine ihânettir. İslâm'dan yana ilim adamı yetiştirmemek dinin şekil ve muhteva değişikliğine uğramasına göz yummaktır. Din adına taviz vermek cinayettir. Dini kişilerin mantığına göre bir yoruma tabi tutup onun bütünlüğünü zedelemek günahların en büyüğüdür.»

ACI VE TATLI SU

(وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ..) **«O ki, iki denizi salıverip yaklaştırdı; şunun suyu tatlı içimi kolay, bunun suyu tuzlu acı..»**

Kur'ân bu âyetle hem ilâhî kudreti yansıtan bir düzenlemeden söz ediyor, hem de hak ile bâtılı, imân ile küfrü acı ve tatlı suya benzeterek bu iki kavram arasında iyi bir mukayese yapmamızı ilhâm ediyor. İki suyun birbirine karışmasını engelleyen bir berzahın bulunduğunu açıklarken imânla küfrün biraraya gelip bağdaşmasının mümkün olmadığına işârette bulunuyor.

Ayrıca ilâhî kudrete ve ondaki yüceliğe delâlet eden bir belge gözler önüne seriliyor: Denizlerin ve bazı göllerin suyunun farklı nisbette acı tuzlu; nehirlerin, pınarların ve bazı göllerin suyunun tatlı yaratılmasındaki hikmeti anlamamız isteniliyor. Şüphesiz nehirler, akarlar, pınarlar ve kaynaklar da denizler gibi acı tuzlu olsaydı, arazi çoraklaşır, bitkilerin çoğunun yaşama şansı kalmaz, dünya bugünkü güzelliğine erişemezdi.

Deniz suyunda erimiş halde bulunan tuz, magnezyum klorür, magnezyum sülfat, kalsiyum sulfat, potasyum klorür başlıca yararlı maddelerdir. Tuzluluk derecesinin farklı olması ise, denizler arasında akıntıyı sağlamaya yöneliktir. Kısaca, denizler hayat ve protein kaynağıdır. O bakımdan Kur'ân'da sık sık dikkatlerimiz denizlere çekilir. insanlardan yana birçok nîmetlerin kaynağı ve barınağı olduğuna işâret edilir.

DENİZLE ARASINDA BİRBİRLERİNE KARIŞMALARINI ENGELLER ANLAMDA AŞILMASI ZOR BİR SINIR VARDIR

(وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا) **«Aralarına da (birbirlerine karışmalarını önlemek için) bir engel, aşılması zor bir sınır koydu.»**

Birbiriyle irtibatlı bulunduğu kanalda iki denizin kendi özelliklerini koruyup birinin diğerine karışmaması Kur'ân'ın üç ayrı yerinde az farklı anlatımla açıklanmaktadır. (1) Son yıllarda ünlü Fransız ilim adamlarından Kaptan Cousteau'nun bu sebeple Kur'ân'a inanıp İslâm'a girdiği bilinmektedir.

Adı geçenin bu konuyla ilgili tesbit, buluş ve görüşü basına yansımış ve bazı haftalık ve aylık dergilere konu olmuştur. Yaptığımız tesbite göre Kaptan Cousteau şöyle demiştir: «Bazı araştırmacıların, farklı deniz kütlelerini birbirinden ayıran engellerin bulunduğuna dair sürdürdükleri görüşleri inceliyorduk. Araştırmalar sonunda gördük ki: Akdeniz'in kendine has sıcaklığı, tuzluluğu ve yoğunluğu var. Aynı zamanda kendine has canlıları barındırıyor. Sonra Atlas Okyanusu'ndaki su kütlesini inceledik ve Akdeniz'den tamamen farklı olduğunu gördük Bu iki su kütlesi, Cebel-i Tarık Boğazı'nda birleşiyor ve bu birleşme binlerce yıldan beri sürüyordu. Buna göre iki denizin karışması ve sonuç olarak tuzlulukta, yoğunlukta, ihtiva ettiği madde oranında eşit veya eşite yakın bir durumda olmaları gerekiyordu. Oysa ki, böyle bir durumun mevcut olmadığını, yani su kütlelerinin birbirine karışmadığını ve her iki denizin yakın kısımlarında dahi ayrı bir yapıya sahip olduğunu hayretle müşahede ettik. Bunun üzerine yapmış olduğumuz araştırmalarda bizi şaşkına çeviren bir durumla karşılaştık. Çünkü bu iki denizin karışmasına, birleşme noktasında bulunan harika bir su engeli bulunuyordu. Aynı türdeki bir su engeli 1962 yılında Alman ilim adamları tarafından Aden Körfezi ile Kızıl Deniz'in birleştiği Mendep Boğazı'nda bulunmuştu. Sonraki araştırmalarımızda, farklı yapıdaki bütün denizlerin birleşme noktalarında aynı su engelinin bulunduğunu gördük..» (2)

Acı ve tatlı iki suyun birbirine karışmamasına gelince: Bu iki ayrı şekilde yorumlanır. Birincisi: Tuzlu acı su taşıyan denizler buharlaşıp yüksek tabakalara çıkınca ilâhî filitreden geçip tatlılaşmakta ve ırmaklar, pınarlar ve akarlar halinde akıp denizlere dökülmektedirler. İkincisi: Ben-

---

(1) Furkan Sûresi: 53, Neml Sûresi: 61, Rahmân Sûresi: 20
(2) Bilgi için bak: Rahmân Sûresi: 20. âyetin tefsîri

galdeş'te Tşatgam'dan, Birmanya'daki Arakam'a doğru akan iki nehir, biri tatlı, öbürü tuzlu aynı yatakta karışmaksızın ve birbiri içinde erimeksizin akmaktadır. Yine Hindistan'da Ganj ve Camina nehirleri, Allahabad şehrinde kavuştuklarında biri diğerine karışmaksızın akmaya devam etmektedirler. Allah daha iyisini bilir.

İNSANIN SUDAN YARATILMASI

(.. وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا) «O ki, sudan bir insan (türü) yarattı..»

Hayat önce suda başlamıştır; diğer bir ifadeyle hayatın doğum yeri ve beşiği sudur. İlk insan Adem Peygamber'in çamuru su ile yoğrulmuştur. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir hadîslerinde buna değinerek şöyle açıklamada bulunmuştur: **«Adem henüz su ile çamur arasında bulunuyordu ki ben peygamber idim.»** (1) Ebû Nuaym ve Taberânî'nin yaptıkları bir başka rivâyette ise şöyle buyurulduğu da tesbit edilmiştir: **«Âdem henüz ruh ile cesed arasında bulunuyordu ki ben peygamber idim.» (2)**

Biyoloji ise bize şu bilgiyi vermektedir: Hayat, suda maddelerin bir eriyiği olan protoplazmada meydana gelir. Canlıların her çeşidinde bol miktarda su vardır. Sudan yoksun bir canlı veya bitki düşünülemez. Bedenimizin %70'ine yakın kısmının su olduğunu söylersek suyun hayat ile içiçe olduğunu daha iyi anlamış oluruz. Kur'ân'da ilgili âyetle **«O, sudan bir insan (türü) yaratmıştır»** buyurularak insan hayatının temelinin su olduğuna dair ana fikir verilmektedir. İnsanın başlangıç noktası sayılan spermanın su ile kenetlenmiş bir vaziyette olduğunu anlatmaya gerek görmüyoruz. Secde Sûresi 8. âyetle bu inceliğe değinilerek şöyle buyuruluyor : **«Sonra onun neslini bayağı bir suyun süzülen (sperma haline gelen)inden meydana getirdi.»**

Böylece Enbiya ve Nûr Sûrelerinde de belirttiğimiz gibi, Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ın üç ayrı yerinde canlı olan her şeyin sudan meydana geldiğini açıklamaktadır. (3)

(1) Buharî/edeb: 119- Müslim/fezail: 28- Ahmed: 4/406
(2) Camiussağîr: 2/97
(3) Bilgi için bak: Enbiyâ Sûresi: 30., Nur Sûresi: 45. âyetlerin tefsîri

SOY VE HISIMLIK BAĞLARI

(فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا) **«Onların arasında soy ve hısımlık meydana getirdi. Rabbın kudreti (her şeye) yeter.»**

İnsanın hem protoplazma, hem sperma yönünden menşeinin bir bakıma su olduğu gibi, vücudunun %70'ine yakınının su olduğuna bakılınca onun su ile içiçe bulunduğu kendiliğinden anlaşılır. Cenâb-ı Hak bu temel bilgiyi verdikten sonra insanlar arasında soy ve hısımlık meydana getirdiğine dikkatleri çekiyor.

Bu, ana-babadan yavruya aktarılan üniteler, genler, diğer bir deyimle emir ve şifreler canlının geliştiği ortamda karakterlerin belirli şekilde görünmesini sağladığına işârettir. Bir bakıma soy ve hısımlık bağlarının oluşmasına yardımcı olan üniteler üzerinde düşünmemizi ilham etmekte ve genetik olaya bizi çevirmektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm elli dördüncü âyetle hem bu şifrelere parmak basıyor, hem de soy ve hısımlığın önemini belirtiyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle peygamberler zincirinin son halkasını oluşturan Hz. Muhammed'in (A.S.) bütün insanlara Resûl olarak gönderildiğine işâret edildi. Sonra da ilâhî plânda yer alan acı-tatlı sulara dikkatler çekildi. Özellikleri ayrı olan iki denizin birbirine salıverilmesine rağmen her birinin kendi özelliğini koruduğu ana fikir olarak verildi. Arkasından ilim adamlarına ışık tutularak suyun hayat kaynağı, diğer bir anlatımla hayatın temeli olduğu açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, bu kadar açık delil ve belgelere rağmen hâlâ bir yarar ve zarar vermeye kudreti olmayan putlara ilgi duyulduğu, tapıldığı belirtilerek insanın bu kadar küçülmesi hayretle karşılanıyor. İnkârcı sapıkların çoğu zaman Rablerine karşı tuğyan ve isyan halinde bulunduğuna; bu tutumlarıyla nefis ve şeytanı memnun ederek hayat dizginini bu iki düşmanın eline bıraktıklarına işâret ediliyor. Sonra Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in görevinin sınırı belirleniyor. Arkasından ilâhî kudretin yüceliğini yansıtan kâinat plân ve düzeninin bir bölümü üzerinde durularak insan aklına ışık tutuluyor.

——oOo——

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ
وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّه۪ ظَه۪يرًا ﴿٥٥﴾
وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذ۪يرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّه۪ سَب۪يلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ
عَلَى الْحَيِّ الَّذ۪ي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِه۪ وَكَفٰى بِه۪ بِذُنُوبِ
عِبَادِه۪ خَب۪يرًا ﴿٥٨﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ اَلرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِه۪
خَب۪يرًا ﴿٥٩﴾ وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ
اَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ الَّذ۪ي
جَعَلَ فِي السَّمَٓاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ ف۪يهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُن۪يرًا ﴿٦١﴾
وَهُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ
اَوْ اَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

MEÂLİ:

55— Allah'ı bırakıp kendilerine ne yarar, ne de zarar veremiyen baş-

ka şeylere tapıyorlar. Zaten kâfir, Rabbına karşı (İblîs'e ve nefse) arka çıkar.

56— Biz seni ancak (rahmet, gufran ve ebedî saadet) müjdecisi ve (eğri yolun felakete, bedbahtlığa gittiğini bildiren) uyarıcı olarak gönderdik.

57— De ki : ben buna (hizmete) karşı sizden bir ücret istemiyorum; ancak Rabbime doğru bir yol tutmak isteyeni arzuluyorum.

58— O hep diri olup, hiç ölmeyecek Rabbine güvenip dayan; O'na hamd ile tesbîhte bulun. Kullarının günahlarından haberli olarak Allah yeter.

59— O Allah ki, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı gün (devir)de yaratmış; sonra da Arş üzerine saltanat ve kudretini kurmuştur. O Rahmân'dır. Artık sen O'nu (O'ndan) haberli olandan sor.

60— Onlara, haydi Rahmân'a secde edin, denilince, onlar, «Rahmân da neymiş? bize emrettiğine secde mi ederiz?» derler. Ve bu onların nefretini artırır.

61— Ne yüce, ne mübârektir O Allah ki, gökte burçlar meydana getirmiş ve orada kandil (misâli bir Güneş) ve aydınlatıcı bir Ay var kılmıştır.

62— O ki, düşünüp öğüt ve ibret almak isteyenler veya şükretmeyi arzu edenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getirmiştir.

İNSAN RUHUNDAKİ KEMALÂT

(وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهٖ ظَهِيرًا)

«Allah'ı bırakıp kendilerine ne yarar, ne de zarar veremiyen başka şeylere tapıyorlar. Zaten kâflr, Rabbına karşı (İblîs ve nefse) arka çıkar.»

İnsan, ruhundaki kemalâtı, hılkatındaki hikmeti, kulluğundaki şerefi idrak ettiği nisbette insandır. Varlıkta görülebilen ve bilinebilen hemen her şey insan için yaratılmıştır. O kadar ki, insanoğlu yeryüzünde mevcut olduğu sürece kâinatın anlam ve hikmeti vardır. O yok olduğu gün kâinatın mevcudiyetinin anlam ve hikmeti de yok olur.

Bu kadar aziz kılınan insanın, kendisine hizmetten yana yaratılan eşyayı ilâhlaştırması cidden şaşılacak şeydir! Eğer eşyanın eşyaya ibadeti gerekseydi, herhalde yaratılan her şeyin insana ibâdet etmesi daha lâyık

olurdu. Oysa her şey hılkat kanununa bağlı kalarak Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh etmek suretiyle asıl tapılmaya lâyık olanın O Yüce Kudret bulunduğuna şehadet etmekte ve insanın da «Ahsen-i Takvîm» düzeyinde sadece O Kudret'e kulluk ve ibâdet için yaratıldığını fısıldamaktadır.

İlgili âyetle, insanın bu çizgiden ayrılıp Rabbına isyan ve tuğyanda nefis ve İblis'e arka çıktığı açıklanarak inkârcılar uyarılmakta, mü'minlerin de «Tevhîd İnancı» hususunda çok duyarlı olmaları ilhâm edilmektedir.

PEYGAMBER'İN (A.S.) İKİ ANA GÖREVİ

(وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا) **«Biz seni ancak (rahmet, gufran ve ebedî saadet) müjdecisi ve (eğri yolun felâkete, bedbahtlığa gittiğini bildiren) uyarıcı olarak gönderdik.»**

Peygamber (A.S.) Efendimiz'in yüklendiği görevin ağırlık merkezini şu iki husus oluşturuyor: Mü'minleri zaferle, sonsuz saadetle, Allah'a kalb-i selîmle kavuşmakla müjdelemek; inkârcı maddecileri tuttukları eğri yolun felâketle neticeleneceğine karşı uyarmak..

İnen ilâhî buyrukların hemen hepsi bu iki ana göreve yönelik bulunmakta ve İslâmî ahkâm ve kuralların bunlarla içiçe olduğuna dikkatleri çekmektedir.

O halde Peygamber (A.S.) mutlak hayrı, rahmeti ve güzelliği temsil eder. Ona karşı gelmek veya açtığı saadet caddesinden sapmak büyük bir haksızlık; Onu red ve inkâr etmek ise, sonu gelmeyen pişmanlık; Ona uymamak çok kötü bir nankörlüktür.

Çünkü O, yüce ve kutsal amaçlar için en doğru yolu gösterip dâvet ederken kimselerden bir ücret istememiş, hizmetinin mükâfatını münhasıran Allah'tan beklemiştir. Şüphesiz hizmetin böylesinde ferağat-i nefs, asalet ve fazîlet vardır.

ALLAH, TEK GÜVEN KAYNAĞIDIR

(وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا) **«O hep diri olup hiç ölmeyecek Rabbine güvenip dayan. O'na hamd ile tesbîhte bulun. Kullarının günahlarından haberli olarak Allah yeter.»**

İnsanların kusurlarıyla uğraşmak, zaman kaybından, asıl hizmeti ak-

satmaktan ve önümüze konulan gerçek amaçtan uzaklaşmaktan başka bir şeye yaramaz. Üstelik toplumun bütünlüğünü zedeler ve karşılıklı güveni sarsar.

İnsanlara doğru yolu göstermek, mevcut günah ve isyanları giderme yol ve çarelerini aramak; inkârcı sapıkların, maddeci putperestlerin tuttukları yanlış yolun ancak bâtılı temsîl ettiğine dikkatleri çekmek ve bu hususta gereken uyarıda bulunmak hizmetin temelini oluşturur. Ancak bu şerefli ve kutsal görevi yerine getirirken fanilere dayanıp güvenmek insanı yanıltır ve aldatır. Çünkü maksat insanlara güvenip dayanmak değil, onları tek güven kaynağı, kudret menbaı olan Allah'a güvendirip dayandırmaktır. Onun için Kur'ân-ı Kerîm konuyu şu cümleyle noktalıyor: **«Kullarının günahlarından haberli olarak Allah yeter.»**

GÖKLERİN VE YERİN ALTI DÖNEMDE YARATILMASI

(الَّذِي خَلَقَ السَّمَٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ..) **«O Allah ki gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı gün (devir)de yaratmış..»**

Kur'ân-ı Kerîm'in yedi ayrı yerinde göklerin ve yerin altı dönem veya altı devirde yaratıldığı «Fi-Sittet-i eyyam» sözüyle açıklanmaktadır. Birçok meâl ve bazı tefsîrlerde, «yevm» kelimesi, bizim 24 saatlik sun'i zaman parçası olarak terceme edilmiştir. Oysa bu son derece hatalı bir çeviridir. Kur'ân âyetlerini ve âyetlerde yer alan kelime ve cümlelerin delâlet ettiği manayı anlayabilmek için, Kur'ân'ın indiği çağda hangi manalara delâlet ettiğini bilmemize mutlaka ihtiyaç vardır. Aksi halde ilâhî murat yanlış yorumlanmış olur.

«Eyyam», «yevm»in çoğuludur. Yevm bulunduğu âyet ve yer aldığı cümleye göre üç ayrı manaya delâlet eder :

a) Bizim anladığımız 24 saatlik sun'i zaman parçası,

b) Bir an,

c) Başlangıcı ve sonu kesin bilinmeyen çok uzun bir dönem..

Özellikle göklerin ve yerin yaratılmasıyla ilgili âyetlerde kullanılan «eyyam» bu üçüncü manaya delâlet etmektedir. Nitekim yapılan bilimsel araştırmalarla da dünyanın beş-altı jeolojik devir geçirdiği tesbit edilmiştir ki bunlar milyar yılları kapsamaktadır. (1)

---

(1) Geniş bilgi için bak: A'raf Sûresi: 54, Yunus Sûresi: 3, Hûd Sûresi: 7, Secde Sûresi: 4, Kaf Sûresi: 50. ve Hadîd Sûresi: 4. âyetlerin tefsîri

Böylece Kur'ân'ı Kerîm ilim adamlarına, araştırmacılara ip ucu vererek göklerin ve yerin altı uzun dönemde yaratıldığını haber vermektedir.

O halde Kur'ân-ı Kerîm'i çok iyi anlayabilmek için birçok bilgilerle beraber iki şeye büyük ihtiyaç söz konusudur. Birincisi, Kur'ân'ın iniş sebepleriyle birlikte indiği çağda kelime ve cümlelerin delâlet ettiği manalar; ikincisi, gerçeği bulup ortaya koyan ilimler..

ARŞ ÜZERİNDE İSTİVÂ

(ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِهِ خَبِيرًا) **«Sonra da Arş üzerine saltanat ve kudretini kurmuştur. O Rahmân'dır. Artık sen O'nu (O'ndan) haberli olandan sor.»**

Daha önce de açıkladığımız gibi, «istivâ» bir yerde karar kılmak, üstünlük sağlamak, eşitlik kurmak, doğrulmak ve bir şeyi kasdetmek gibi manalara delâlet eder. Bütün bunlardan ortaya çıkan ve ilâhî kudrete yakışan bir mana şöyle olabilir: En büyük taht olan Arş üzerine tecelli edip hükümranlık ve kudretini kurmuş; böylece kâinatı bir bütün halinde Arş'ın çekim kuvvetine bağlamıştır.

Onun için Arş üzerindeki ilâhî hükümranlık ve kudretin keyfiyetini bilmiyoruz, ancak orayı kâinatın çekim merkezi yaptığını bir yorum olarak söyleyebiliyoruz. Zira sahîh hadîslerden de anlaşıldığı üzere, kâinatta en büyük sistem Arş'tır, ondan sonra Kürsî gelmektedir. (1) Konuya bu açıdan bakınca, Arş'ın çekim kuvvetinin, büyüklüğüne orantılı olduğunu söyleyebiliyoruz. Allah daha iyisini bilir.

ALLAH'IN ZATI BİLİNMEZ

Allah mutlak varlıktır ve sınırsızdır, sonsuzdur. Vâcibü'l-vücut'tur, yani varlığı kendindendir. O'nu hiçbir zaman zatiyle bilemeyiz; ancak sıfatlarıyla ve o sıfatların tecelli ve tezahürleriyle bilebiliriz. Var kıldığı düzende kudretinin sınırsızlığını istidlal edebilir, eşyada O'nun yaratma damgasını görebiliriz.

Gözler O'nu idrâk edemez. Çünkü biz sonradan yaratılan «mümkini'l-vücut» uzdur; yani varlığımız kendimizden değil, vücudû vâcip olanın mümkin kılmasıyladır. Aynı zamanda hem ölümlü, hem de sınırlıyız. O son-

(1) Bilgi için bak : Bakara Sûresi: 255. âyetin tefsîri

suz ve yüce kudreti zatiyle, mahiyetiyle idrâk etmemiz mümkün değildir. Zira sonradan yaratılan ve sınırlı olanın, ezelî ve ebedî olup sınırsız olanı kavrayıp mahiyetiyle anlaması hiçbir zaman söz konusu olamaz.

Kâinat bütünüyle O'nun rahmetinin eseridir. Çünkü O Rahmân'dır. Artık O'nun sıfat ve tecellilerini bilenlerden sorup öğrenmemiz gerekmektedir. Şüphesiz bu inceliği en iyi bilen Peygamber'dir.

GÖKTE MEYDANA GETİRİLEN BURÇLAR

(تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا) **«Ne yüce, ne mübarektir O Allah ki, gökte burçlar meydana getirmiş..»**

Gökte burçların meydana getirildiği Kur'ân'ın üç ayrı yerinde açıklanmaktadır. Bu tekrardan maksat, ilâhî kudrete karşı idrakleri uyanık tutmak ve astronomi üzerinde çalışanlara temel bilgi vermektir.

Bilindiği gibi, gökteki takım yıldızlarından her biri bir burç sayılır. Bu anlatım bize göredir. Kur'ân da ilâhî düzenlemenin bir parçasını yansıtan takım yıldızlarını bizim anlayış ve tesbitimize göre isimlendirmektedir.

Gök küresi yüzeyinde yıllık hareketi dolayısıyla Güneş görünür de bir kuşak boyunca derece derece yer değiştirerek bir yıl sonra aynı noktaya varır. Bu kuşağa «Zodyak», Zodyağın ayrıldığı on iki bölgeden her birine de «Burç» denir.

Burçlar gök küresi üzerinde kendi hizalarına düşen on iki takımyıldıza karşılıktır.

Kur'ân kültüründen yeterince nasîbini alamayan kimseler doğum günlerinin hangi burca rastladığına bakarak birtakım hükümler çıkarırlar ve «Yıldızım şöyle diyor..» derler. Şüphesiz ki bu bütünüyle gerçek dışı efsaneden başka bir şey değildir. İslâm bu gibi bâtıl şeylerle amel etmeyi haram kılarak büyük günahlardan saymıştır. Zira yıldızlardan ahkâm çıkarmayı Hz. Peygamber (A.S.) kesinlikle yasaklamış ve o gibi şeylere inanmanın küfür sayılacağını belirtmiştir.

O halde biz gökteki burçlara bakınca, onlarda ilâhî sanatın yüceliğini, kudretin eşsizliğini görüp Cenâb-ı Hakk'ın önünde eğilmemiz, secdeye kapanarak O'nu tenzîh etmemiz gerekmektedir.

GÜNEŞİ SİRAC, AYI NUR KILMIŞTIR

(وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا) «Ve orada kandil (misali bir Güneş) ve aydınlatıcı bir Ay var kılmıştır.»

Kur'ân'ın üç yerinde güneşin sirac, ayın nur kılındığı açıklanmaktadır. (1) Bu iki anlatım şekli bize neyi öğretiyor veya hatırlatıyor? Hemen belirtelim ki, Cenâb-ı Hak birçok ilmî konularda ip ucu, ana fikir ve temel bilgi vermek suretiyle akla ışık tutar, araştırıp gerçeği o temel bilgiye göre ortaya çıkarmayı ilim adamlarına bırakır. Burada da Cenâb-ı Hak Güneş ve Ay hakkında hareket noktasını belirliyor, ana fikir vererek araştırmayı biz mü'minlere bırakıyor.

Sirac : çıra, kandil, lamba gibi yakıtı kendinden olup etrafı aydınlatan alete denir. Cenâb-ı Hak bu kelimeyle Güneş'in enerjisinin kaynağının kendisinde mevcut olduğunu, başka bir kaynaktan alıp yansıtmadığını bildirmektedir.

Nur : Etrafa yayılıp eşyayı görmemize yardımcı olan ışık demektir. Kaynağı kendinden değil de başka bir cisimden alıp yansıttığı için Ay'a «nur» denilmiştir. Güneş'e «sirac» denildiği gibi, «ziya» da denilmiştir. Kamus sahibinin de belirttiği gibi, «ziya» genellikle «nur»dan daha kuvvetlidir. Çünkü enerjisi kendisinde mevcuttur.

Böylece bu iki anlatım şekli, güneş ve ay hakkında kısa fakat temel bilgi mahiyetinde ön fikir vermektedir.

GECE İLE GÜNDÜZÜN BİRBİRİNİ İZLEMESİ

(وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا) «O ki, düşünüp öğüt ve ibret almak isteyenler veya şükretmeyi arzu edenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getirmiştir.»

Bu düzenlemenin hem büyük bir nîmet olduğu hatırlatılıyor, hem de yerkürenin batıdan doğuya doğru dönmekte bulunduğunu «gece» kavramını «gündüz» kavramından önce anarak haber veriyor.

Kur'ân'daki ilâhî uslûptan biri de, insan aklına geniş yer verip onu harekete geçirmek için yarı kapalı ifadelerle ana fikirler vermesidir. Gece

---

(1) Bilgi için bak : Yunus Sûresi: 5, Nuh Sûresi: 16. âyetin tefsiri

ile gündüzün birbirini izlemesi, şüphesiz ki bir temel bilgidir.

Böylece Cenâb-ı Hak, dünyayı hem kendi ekseni etrafında, hem güneşin çevresinde belirlenmiş bir hızla hareket ettirdiğini büyük bir lûtuf olarak hatırlatıyor. Zira insan hayatının verimli, düzenli ve sağlıklı sürmesi için mutlaka gece ile gündüze ihtiyaç söz konusudur. O halde dünyanın bu iki ayrı hareketini düşünerek Allah'ın koyduğu düzeni hatırlamamız ve O'na şükretmemiz gerekmektedir. Sonra da kâinatta hiçbir şeyin plân ve proğram dışı tutulmadığı ilham edilmekte ve kâinat kitabına bu açıdan bakmamız tavsiye edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkların Allah'ı tanımamakta körü körüne ısrar ettikleri, O'na ibâdete yanaşmadıkları açıklandı. Peygamber (A.S.) Efendimiz'in görev sınırı belirlenerek mü'minlere sağlam bir ölçü verildi. Arkasından Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden, aynı zamanda akla ışık tutan, ilim adamına hareket noktasını gösteren belgeler sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle Allah'ı kemal sıfatlarıyla bilip Rahmân'a gerçek kul olan mü'minlerin ana vasıfları sıralanıyor ve böylece hakiki müslümanın ölçüleri belirtilerek yüksek ahlâkın çerçevesi oluşturuluyor.

——oOo——

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى
الْاَرْضِ هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾
وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ
رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ اِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا
﴿٦٥﴾ اِنَّهَا سَاۤءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِينَ اِذَا اَنْفَقُوا
لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ
الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ
اَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا
﴿٦٩﴾ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُو۬لٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ
سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهُ يَتُوبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ
الزُّورَ وَاِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوا
بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ
رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا ﴿٧٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا
وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ
مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا
دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

MEÂLİ:

63— O Rahmân'ın kulları (o kimseler)dir ki, yeryüzünde alçak gönüllü yürürler; câhiller onlara söz attığı vakit, «selâmetle» derler.

64— Onlar ki Rablarına secde ederek, ayakta durarak (namaz ve niyazda bulunarak) gecelerler.

65— Onlar ki «Rabbımız, bizden Cehennem azâbını çevirip uzaklaştır. Şüphesiz ki onun azâbı devamlı acı ve işkencedir» derler.

66— Şüphesiz ki orası kötü bir karargâh ve fenâ bir eyleşim yeridir.

67— Onlar ki (mallarını) harcadıkları zaman ne isrâf ederler, ne de cimrilik yaparlar, bu ikisi arasında dengeli ortalama bir yol tutarlar.

68— Onlar ki Allah'la beraber başka bir ilâha tapmazlar; haklı bir sebep dışında Allah'ın harâm kıldığı canı öldürmezler; zinâ etmezler.. Kim bunları işlerse cezâya çarpılır.

69— Kıyâmet günü azâbı kat kat olur ve azâp içinde aşağılanmış halde devamlı kalır.

70— Ancak tevbe edenler, dosdoğru imân edip iyi-yararlı amelde bulunanlar müstesnâ. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

71— (Evet) kim tevbe edip iyi-yararlı amelde bulunursa, şüphesiz ki o, Allah'a tevbesi kabul edilmiş ve sevâbına erişmiş olarak döner.

72— Onlar ki yalan yere şâhitlik etmezler, boş-anlamsız bir şeyle karşılaşınca sükûnet ve vakarla geçerler.

73— Onlar ki Rablarının âyetleri kendilerine hatırlatılınca üstüne sağırlar, körler gibi kapanıp kalmazlar.

74— Onlar ki, ey Rabbimiz! derler, bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözlerin aydınlığı (ölçüsünde) bağışla ve bizi (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlara önder ve lider eyle.

75— İşte bunlar sabrettiklerine karşılık Cennet'in gönül açıcı yüksek çardağıyla mükâfatlandırılmaya lâyık görülürler ve orada saygı ve selâm ile karşılanırlar.

76— Orada devamlı kalıcılardır. Orası ne güzel karargâh ve ne güzel kalınacak yerdir.

77— De ki : Eğer duânız (ve ibâdetiniz) olmasa, Rabbim size ne diye değer versin. Siz (ey inkârcı sapıklar!) cidden (Hakk'ı) yalanladınız. Bunun cezâsı lüzumlu olup (sizi bırakmıyacaktır).

İLGİLİ HADİSLER

«Namaza (bile) gittiğinizde koşarak gitmeyin; vakar ve sükûnetle yürüyerek gidin. Yetiştiğinizi (imamla) kılın; kaçırdığınızı (kalkıp) tamamlayın.» (1)

«Bir adam diğer bir adama dil uzatıp sövdü. Sövülen adam karşılık vermedi, sadece «sana selâm olsun!» dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz onlara şöyle buyurdu: «Aranızda bir melek bulunuyordu. Bu seni sövdükçe melek o sözü senden geri çeviriyor ve sövene, «sen bu söze daha lâyıksın» diyordu. Sen ise ona «sana selâmet olsun» dediğin zaman melek, «hayır selâmet sana olsun; sen buna ondan daha lâyıksın» diyordu..» (2)

«Kişinin geçiminde iktisatlı davranması, dindeki bilgi ve anlayışındandır.» (3)

«İktisada riâyet eden fakir düşmez.» (4)

«İbn Mes'ud (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimizden «hangi günah daha büyüktür?» diye sorulduğunda O şu cevabı verdi: «Seni yarattığı halde Allah'a ortak, denk ve benzer koşman...» Soran tekrar sordu: «Ondan sonra hangi günah....?» Peygamber (A.S.) şu cevabı verdi: «Seninle beraber yer korkusuyla çocuğunu öldürmen...» Adam yine sordu: «Ondan sonra hangi günah...?» Resûlüllah (A.S.) ona: «Komşunun karısıyla zina etmen...» buyurdu.» (5)

«Allah'a ortak koşmaktan sonra adamın kendisine helâl olmayan rahme nutfe koymasından (zina etmesinden) Allah yanında daha büyük bir günah yoktur.» (6)

Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu : «Size büyük günahların en büyüğünden haber vereyim mi? Allah'a ortak koşmak ve ana-babaya karşı gelmektir.» Sonra oturduğu yerde doğrulup şöyle devam etti: «Dikkat edin!

(1) Buharî/ezan: 20
(2) Ahmed: 5/445
(3) Ahmed: 5/194
(4) Ahmed: 1/447
(5) Buharî/tefsîr: 3/2, 2/25, edeb: 20, diyat: 1, hudud: 20, tevhîd: 40- Müslim/imân: 141, 142- Ebû Dâvud/talâk: 50- Tirmizî/tefsîr: 25- Nesâî/tahrîm: 4- Ahmed: 1/380, 431, 434, 462- 6/8
(6) İbn Ebî Dünya - Câmiussağîr : 2/150

yalan sözden ve yalan yere şahitlikten sakının.» ve bunu o kadar tekrarladı ki ashab-ı kirâm: «Keşke sussa...» diye fısıldaştılar. (1)

RAHMÂN'IN GERÇEK KULLARININ ON İKİ VASFI

«O (وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ..) Rahmân'ın kulları (o kimseler)dir ki, yeryüzünde alçak gönüllü yürürler; câhiller onlara söz attığı vakit «selâmetle» derler..»

Kur'ân-ı Kerîm, ilâhî rahmet ve kudretin tecellisiyle kâinatın var kılındığına ve her varlığın mevcut plândaki yerini alıp Rahmân olan Allah'ın irâdesine göre hizmetini sürdürdüğüne işârette bulunduktan sonra Rahmân'a kul olma şuuruna erişen mü'minlerin on iki seçkin vasfını sıralamakta ve bununla İslâm ahlâkının ana çizgisini, yüksek hikmetini, genel ölçüsünü vermektedir. Şöyle ki :

1— **«O Rahmân'ın kulları (o kimseler)dir ki, yeryüzünde alçak gönüllü yürürler..»**

Tevazü ve vakar imândandır. Kibir ve gurur ise, küfür ve cehalettendir. Allah'ın büyüklüğünü, yüceliğini, öncesiz ve sonrasız olduğunu bilip düşünen ve kendisinin nasıl, ne şeyden yaratıldığını idrâk eden kimse elbette ki büyüklük taslamaz.

Bu konuda insanı mahviyetkâr bir duygu ve düşünceye sevkeden en kuvvetli âmillerden biri de, her an Cenâb-ı Hak'a muhtaç bulunduğunu anlamasıdır. Zira mülkün tamamı ve nîmetin her türü O'nundur. İnsanı yaratmadan önce yerküreyi onun yaşayışına elverişli duruma getirip lüzumlu bütün kaynakları hazırlayan biz değiliz, bizi yaratan Allah'tır. O halde büyüklük ancak O Yüce Kudret'e yakışır ve O'na mahsustur.

2— **«Câhiller onlara söz attığı vakit «selâmetle» derler.**

Çünkü söz, konuşanın sıfatıdır. Herkes ancak kesesinde bulunanı harcar. Biz, şu an buna sataşmak, şunu bunu kırmak ve kınamak için değil, çok yüce amaçlar için dünyaya getirilmiş bulunuyoruz. Amaçtan sapmak, yaratılışımızdaki hikmete ters düşer ve bizi Allah'tan uzaklaştırmaktan başka bir sonuç doğurmaz.

O bakımdan dinî eğitim şarttır. Kalpleri ve ruhları ilâhî sevgi ve korku

---

(1) Buharî/ilim : 30- Tirmizî/büyû': 3- Müsned-i Ahmed: 2/452, 505- 4/233- 5/291

ağıyla örmek en kuvvetli yönlendirici ve en uslandırıcı faktördür. Kişiden bu imân ve düşünceyi çekip aldığımızda geriye hayvanî duygular hâkim olur.

3— **«Onlar ki Rablarına secde ederek, ayakta durarak (namaz ve niyazda bulunarak) gecelerler.»**

Yatsı namazı bir bakıma günlük hayatı ibâdetle noktalamaya yönelik bir ibâdettir. O günkü işlediklerimizin, iyilik ve kötülüklerimizin bilançosunu çıkarmak; iyiliklerimiz ağır basıyorsa, Allah'a hamd etmek; kötülüklerimiz fazla geliyorsa, tevbe ve istiğfarda bulunmak suretiyle bir sonraki güne daha azimli ve iradeli olarak kalkmaya niyetlenmek ve böylece kusurlarımızı anlayarak Cenâb-ı Hakk'a sıdk-u selâmetle yönelmek kadar arındırıcı ve yönlendirici ne olabilir? Böyle bir imân ve düşünce atmosferi içinde yatağa uzanmak kadar asil ve faziletli bir davranış elbette ki düşünülemez.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerîm bu üçüncü vasfı «secde» ve «kıyam» gibi iki önemli safhayla açıklamaktadır. Zira secde kullukta tevazu'un, mahviyet ve teslimiyetin; kıyam ise ilâhî emirlere hazır ve saygılı olmanın ifadesidir. Ve unutmamak gerekir ki, kulun Allah'a en yakın olduğu anlar, secdede bulunduğu demlerdir.

4— **«Onlar ki, Rabbımız bizden Cehennem azâbını çevirip uzaklaştır. Şüphesiz ki onun azâbı devamlı acı ve işkencedir, derler.»**

Kulluğun en şerefli düzeyi ve en dengeli hali; korkuyla ümit arasında yaşamasını bilmek; yani Allah'ın rahmetinin genişliğine ümit bağladığımız kadar O'nun azâbının şiddetinden korktuğumuzu için için duymamızdır. Bu konudaki incelik şudur: Yalnız Allah'ın rahmetine güvenip O'nun azabından, cezasından korkmamak insanı şımartıp birtakım ölçüsüzlüklere itebilir. Sadece O'nun azabından korkup rahmetine, affına ihtimal vermemek insanı derin bir ümitsizlik çukuruna düşürebilir.

5— **«Onlar ki (mallarını) harcadıkları zaman ne israf ederler, ne de cimrilik yaparlar; bu ikisi arasında dengeli ortalama bir yol tutarlar.»**

Lüzumundan fazla harcamak israftır. İmkânlar el verdiği halde ihtiyaç nisbetinden kısıp harcamamak cimriliktir. Ashab-ı Kirâm'ın günlük hayatı bu ikisi arasında dengeli bir yol tutmanın örnekleriyle doludur. Resûlüllah'ın (A.S.) yüksek irfan meclisinden aldıkları dinî bilgileri harfiyen uygularken özellikle şu noktaya çok dikkat ederlerdi: İnsan yemek için yaşamaz, ama yaşayabilmek için ihtiyaç nisbetinde bir şeyler yiyip içer.. Aynı zamanda süslenmek, başkasına karşı üstünlük kurmak için giyinmez; ama hem utanç yerlerini örtmek, hem mü'minin vakar ve terbiyesine korumak

için giyinir.

Günümüzde harcamada bir sınır tanımayıp moda ile demoda arasında mekik dokuyarak lüksün de ötesinde israfa yol açanların yetişme tarzları incelendiğinde, çoğunun Kur'ân ve Sünnet kültüründen yoksun oldukları görülür. Dünyada her gün milyonlarca insan açlıktan can çekiştirirken sosyetenin ve müthiş bir israf içinde gününü gün edenlerin vurdum duymazlığı ne ile yorumlanabilir?.

6— **«Onlar ki Allah'la beraber başka bir ilâha tapmazlar..»**

Kişiye Allah'ını unutturan, kalbini doldurup istilâ eden her şey, bir bakıma ilâhlaştırılmış demektir. İman nuruyla kalbini ve kafasını aydınlatan gerçek mü'minler ise, Allah'tan başka her şeyin, korunmak ve gerektiği şekilde kullanılmak üzere insana verilmiş birer emanet olduğunu kabul ederler. Zira eninde-sonunda terketmek zorunda olduğumuz eşya emanet değil de nedir? O bakımdan sözünü ettiğimiz mü'minler emanete değil, onu ihsan eden Cenâb-ı Hakk'a taparlar; kalplerini mal ve makam değil, ilâhî sevgi, korku ve O'nun rızasına erişme azmi doldurur.

Nitekim Cenâb-ı Hak bu konuyu aynı sûrenin 43. âyetiyle şöyle açıklamaktadır: **«Arzu ve hevesini tanrı edineni gördün mü?.»**

7— «Haklı bir sebep dışında Allah'ın haram kıldığı bir canı öldürmezler..»

İslâm Şeriatı'nın cevaz verdiği kısas ve benzeri bir ceza dışında bir insanı öldürmek kesinlikle haram kılınmış ve büyük günahlardan sayılmış; aynı zamanda ağır maddî müeyyideler de konmuştur. Allah'a kul olmanın idraki içinde Rahmân sıfatından tecelli eden rahmetin anlam ve hikmetini bilen hiçbir mü'min haksız yere cana kıymaz. Zira insan haklarını en çok korumakla görevli kılınanlar şüphesiz ki mü'minlerdir. Hayat hakkı ise, hakların en üstünüdür. İnsan kanı muhteremdir. Öldürmek çare değildir, nihaî çaredir. Savaşlarda bile bu prensibe riâyet edilmiştir.

Cenâb-ı Hak bir kişinin haksız yere öldürülmesinin ne kadar büyük bir cinayet olduğunu Mâide Sûresi 32. âyetle şöyle açıklamaktadır: **«Kim bir kişiyi, bir kişi karşılığında veya yeryüzünde fesat (çıkarma suçundan dolayı) olmaksızın öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur; kim de bir kişinin hayatını kurtarırsa, bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur.»**

8— **«Zina etmezler..»**

Zina : Kadın ve erkeğin iffet ve namus perdesini yırtan, aileyi temelinden sarsan, toplumu dejenere eden, ahlâk ve fazîleti yıkan, nesli soy-

suzlaştıran kötü bir fiildir. Oysa Allah'a ve Âhiret gününe dosdoğru imân eden kimsenin şu dünyaya iffet perdesine leke dokundurmamak, aile yuvasını Allah'ın muradına uygun sapasağlam ayakta tutmak, ahlâk ve fazîleti korumak, imanlı bir nesil yetiştirmek için gözlerini açtığını biliyoruz.

Ne var ki, insan melek ölçüsünde yaratılmamıştır. Onda hem hayvanî, hem de melekî sıfatlar vardır. Peygamber dışında hiç kimse günah ve kötülüklerden korunmamıştır. Önemli olan iyiliklerin ağır basması, kötülüklerin asgariye düşürülmesi ve kime karşı günah işlendiğinin bilincinde olunmasıdır. O halde kötü fiillerin tamamını veya bir kısmını bilerek veya bilmeyerek işledikten sonra ciddi şekilde pişmanlık duyup vazgeçenler hakkında ise, Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. Tevbelerinde sebat ettikleri takdirde Cenab-ı Hakk'ın onların kötülüklerini iyiliklere çevirmesi umulur. Zira tevbe kapısı can boğaza gelinceye kadar açıktır. Tabii küfür üzere olup tam ümitsizlik çizgisine geldiğinde artık maddî hiçbir şeyin fayda vermiyeceğini anladıktan sonra dönüş yapanlar için bu kapı açık değildir. Zira belirtilen kişilerin ümitsizlik halindeki tevbeleri makbul tutulmaz. (1)

9— **«Onlar ki yalan yere şâhitlik etmezler..»**

Yalan : Bile bile doğruyu gizlemek, hakkı inkâr etmektir. Bu da ya insan haklarıyla, ya da ilâhî haklarla ilgilidir. Her iki durumda da yalan büyük günahı gerektiren çok kötü bir fiildir. Yalan bütün hak dinler tarafından yasaklanmış ve hattâ lânetlenmiştir. Çünkü insan haklarına dokunan, toplumda güveni sarsan her fiil haramdır ve yasaktır. O bakımdan yalancılığı takbîh eden o kadar çok hadîs vardır ki, onları biraraya getirecek olursak bir cilt haline gelebilir.

Hz. Ömer (R.A.) Kitap ve Sünnet'in ışığı altında şu tavsiyede bulunmuştur: «Doğru söz seni öldürtecek, yalan seni kurtaracak bile olsa birinciden ayrılma.»

Abbasî Halîfelerinden Harun Reşit, günün ünlü bilgin ve düşünürlerinden Mansur bin Ammar'a : «Bana öyle bir öğüt ver ki hem kısa, hem de yüklü olsun» der. Mansur, halifeye «Peki, yalnız daha önce bir iki soru sormama müsaade eder misin?» diyerek izin ister ve söze şöyle başlar: «Ey mü'minlerin emîri, şu dünyada kendi varlığınızdan daha çok sevdiğiniz (peygamber dışında) bir kimse var mıdır?» Halîfe: «Hayır, yoktur» diye cevap verir. Mansur devamla der ki : «Öyleyse, kendi varlığınıza kötülük etmeyiniz.» Halife : «İyi ama bunun ilk şartı nedir?» diye sorunca da Mansur şu cevabı verir: «Yalan söylememektir.»

---

(1) Geniş bilgi için bak : Nisâ Sûresi : 17, 18. âyetlerinin tefsiri

İslâm kültüründen yoksun yetişen, hak dinlerden nasibini alamayan bazı Batılı fikir adamları yalanı mubah sayacak kadar ileri gitmişlerdir. Onlardan biri de ünlü İtalyan yazarı ve düşünürü Machiavelli'dir. «Gaye vasıtayı meşru kılar» gibi oldukça hatalı ve çarpık bir ilke koymuş bulunuyor. Böylece Machiavelli; iş, ahlâk, siyaset hayatında çoğu zaman yalan söylenmesi gerektiğini ileri sürmekten çekinmemiştir. Günümüzün bazı siyasîleri Machiavelli'ye taş çıkartacak kadar ileri gitmektedirler.

Özellikle yalan yere şahitliğin insan haklarıyla yakından ilgili bulunduğunu unutmamak gerekir. Zira bütün günahlar tevbe ve istiğfarla affedilebilirler, ama insan haklarıyla ilgili olan günahların -hak sahibi memnun edilmedikçe, alınan hak sâhibine iâde edilmedikçe- affedilmesi söz konusu değildir. Ancak deniz savaşında Allah yolunda şehit düşenlerin durumu bir istisna teşkil eder.

10— **«Boş-anlamsız bir şeyle karşılaşınca sükûnet ve vakarla geçerler.»**

Dünya hayatı çok kısa, yapılacak işler de o nisbette çoktur. İnsan olarak ilâhî inâyet ve rahmetin bizlerden yana tecelli ettiğini düşünmemiz ve ona lâyık olabilmemiz için gerekeni yapmamız kadar tabii ne olabilir? Önümüzde çözülmesi gereken birçok mesele ve problemler dururken çok kıymetli vakitlerimizi şununla, bununla sürtüşme ve tartışmaya ayırmamız, haddini bilmeyen insanlara muhatap olmamız bize bir şey kazandırmayacağı gibi, çok şeyler kaybettireceğinde şüphe yoktur. Biz her şeyden önce ebedî bir hayatın eşiğine getirildiğimizi ve şu anda ona hazırlık dönemi içinde bulunduğumuzu bilmek zorundayız. Bunun için de bize belli bir süre takdir edilmiştir. Sürenin sonuna gelmeden, yani ecel çizgisine ayak basmadan kendimizi İlâhî beyân doğrultusunda donatmamız gerekmektedir. Allah'a dosdoğru imân eden kişiler olarak günlük hayatımızın hep doğruluk, fazîlet, adâlet, ciddiyet, sâlih amel ve hayırlı işlerle geçmesi bir emr-i ilâhîdir. Ve mü'min olarak -Kur'ân'ın açıkladığı üzere- her şeyin en ciddisini, en iyisini ve en güzelini yapmakla yükümlü bulunuyoruz. Böyle bir yarışa katılmamız, dünya ile âhiret hayatımızı birbirine bağlar ve biri diğerini en mükemmel ölçüde tamamlar.

11— **«Onlar ki Rablarının âyetleri kendilerine hatırlatılınca üstüne sağırlar ve körler gibi kapanıp kalmazlar.»**

Çünkü gerek kâinat plânında yer alan her belge, gerekse Hz. Muhammed'e (A.S.) indirilen her âyet, Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini, kudretinin yüceliğini, kurduğu düzenin amaç ve hikmetini, düzenlediği plânın kusursuzluğunu yansıtır. Gerçek mü'min ise, her şeyde ve olayda Allah'ın kud-

ret damgasını gören, rahmetinin eserine şâhit olan bir basîrete sahip olmalıdır. O kadar ki, eşyaya imân ve irfan gözüyle bakıldığında her şeyin «Allah» dediği, her varlığın O'nun birliğine delâlet ettiği görülür.

İşte kâinatta hâkim olan düzen ve proğramı bize en iyi şekilde tarif edip tanıtan Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup da mana ve maksadını, hikmet ve esrarını anlamamak, anlamak için ciddi bir mesai sarfetmemek; Kur'ân'ın mutlak anlamda her iki hayatımızın tek rehberi bulunduğunu idrâk etmemek bir bakıma sağırlık ve körlüktür.

Cenâb-ı Hakk'ın bu beyânından anlıyoruz ki, Kur'ân-ı Kerîm sırf okunup amel edilmek ve hükümleri uygulanmak, hikmetleri anlaşılmak üzere indirilmiştir. O ne yalnız ölülere okunmak, ne yalnız hatim yapmak, ne de duvarlara süs eşyası olarak asılmak için indirilmemiştir.

Günümüzde bazı Batılı ilim adamlarının ilim ve insaf gözüyle Kur'ân'a eğilip onu incelemeleri, kendilerine hidâyet kapılarının açılmasını sağlamış ve çoğu Kur'ân'ın beşer gücünün çok ötesinde bulunduğunu, her âyetiyle ilâhî olduğunu anlamakta gecikmemiş ve «Kur'ân çağların, medeniyetlerin önünde yürüyor» demekten kendilerini alamamışlardır. Böylece Kur'ân'a ilim gözüyle bakmak, onu kalp ve ruh kulağıyla dinlemek insanı çok olumlu sonuçlara götürmekte olduğunu anlatmaya gerek var mıdır? Ortada birçok misaller dururken başka arayışlar içine girmek zaman kaybından başka bize ne kazandırır? Bunun için Hz. Peygamber (A.S.) : **«İlim İslâm'ın hayatı, imanın direğidir. Kim ilim öğretirse, Allah onun mükâfatını tamamlar; kim de ilim öğrenip onunla amel ederse, Allah, bilmediği şeyleri ona öğretir.»** buyurmuştur. (1)

12— **«Onlar ki ey Rabbımız, derler, bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözlerin aydınlığı (ölçüsünde) bağışla ve bizi (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlara önder ve lider eyle.»**

İslâm; Kur'ân ve Hadîs'in ışığında aileye lâyık olduğu değeri, önemi ve yeri vermiş, onu her türlü tecavüzden korumuştur. Çünkü vücut için omurga ne ise, toplum ve ülke için de aile odur. O bakımdan ilgili âyetle, evlenip yuva kuracak eşlerin dindarlık, ahlâk, fazîlet ve soyluluk cihetiyle gözlerin aydınlığı olacak düzeyde bulunmalarına dikkat etmemiz duâ yoluyla tavsiye edilmektedir. Aynı zamanda çocuk eğitimine ciddiyetle eğilmemize işâret edilerek ihmalinin gözleri aydınlatmıyacağı, huzur ve mutluluk getirmiyeceği hatırlatılmakta ve böylece Müslüman olarak aile ve çocuk konusuna ağırlık vermemiz istenmektedir.

(1) Ebû Şeyh : İbn Abbas (R.A.)dan.. (İmam Süyûtî bunun zayıf olduğunu kaydetmiştir.) Bilgi için bak : Câmiussağîr'in şerhi Feyzülkadîr/İlim maddesi..

Aileyi bu tarz yorumlamamızın sebebi çok açıktır: Kumarbaz, alkolik, namus düşkünü, uyuşturucu müptelâsı, yalancı, dolandırıcı, hilebaz ve inkârcı bir kimse elbette ailenin gözlerinin aydınlığı sayılacak bir aile reisi olmaktan çok uzaktır. Annelik vakar ve iffetini ayaklar altına alan; gelirinin önemli bir kısmını makyajına sarfederek kendini bir süs biblosu durumuna getiren, aynı zamanda dinle, ibâdetle ilgisi bulunmayan bir kadının da ailesi ve çocukları için gözlerin aydınlığı olması düşünülemez.

O halde İslâm'a göre, seçilecek eşte birtakım özelliklerin, değer ifade eden vasıfların bulunması çok lüzumludur. Unutmayalım ki, dindar, kültürlü, fazîletli, din kardeşlerine bağlı, insan sevgisiyle dolu bir nesli ancak belirtilen ölçü ve evsafta olan ana-babalar yetiştirebilir.

Müslümanlardan kendini ilim ve irfana, din ve dünya işlerine verip söz sahibi olanların her zaman sahnede nâzım rol almaları, toplumun ve ülkenin huzur ve güveni, refah ve selâmeti, aynı zamanda devamlılığı için gereklidir. Kur'ân ilgili âyetle, önderlik ve liderliği ancak bu gibi faziletli ve bilgili dindarlara lâyık görmekte ve onları bu konuya teşvîk etmektedir.

Din ve dünya kültürü yerinde olan her mü'minin bulunduğu yerde yol gösterici, ülke yararına meseleleri çözücü olması, ilâhî tavsiyeler cümlesindendir.

MÜ'MİNLERİN MÜKÂFATLANDIRILMASI

(أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا) **«İşte bunlar sabrettiklerine karşılık Cennet'in gönül alıcı yüksek çardağıyla mükâfatlandırılmaya lâyık görülürler ve orada saygı ve selâm ile karşılanırlar.»**

Kur'ân-ı Kerîm, insanı kemâl mertebesine yükselten on iki önemli vasfı açıkladıktan sonra, kendilerini bu düzeye getiren mü'minlerin kıyâmet gününde en güzel ve en tatmin edici biçimde mükâfatlandırılacaklarını haber veriyor. Zira nîmet; külfet ve hizmet karşılığıdır. Âyetteki anlatıma dikkat ettiğimiz zaman şu cümlenin çok anlamlı olduğu rahatlıkla anlaşılır : **«sabretmelerine karşılık..»** Hemen belirtelim ki, imân cevherine sahip olup onu gönül sedefinde korumak nasıl bir sabır ve azim işiyse, imânın ürünü olan sâlih ameller de bütünüyle sabrı gerektiren konulardır. Aynı zamanda dünya hayatında meşru sınırlar içinde başarılı olabilmenin sebeplerinden biri de sabırlı çalışmadır.

O kadar ki :

— Harama el sürmeden çalışmasını bilmek,

— Meşru sınırlar içinde hayatı kazanmak,

— Ahlâksızlığın kol gezdiği bir dünyada şehveti, gayri-meşrua karşı frenlemek,

— Hayat dizginini aklın ve imânın eline verip nefis ve İblîs'in sultasından kurtulmak,

— Kötülüğe iyilikle karşılık verip intikam duygusunu yenmek,

— Dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü kurup hayatımızı ona göre düzenlemek,

— Namaz, oruç, zekât ve hac ibâdetini emredildiği şekilde yerine getirmek... hep sabırlı olmayı gerektiren şeylerdir. Kendine bu derece **hâkim** olup hayatını meşru çerçeve içinde tutan mü'minin elbette ki mükâfatı çok büyük olacaktır.

İNSANIN BİR DİĞER ÖLÇÜSÜ

(قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ) **«De ki : Eğer duânız (ve ibâdetiniz) olmasa, Rabbim size ne diye değer versin..»**

Cenâb-ı Hak ilgili âyetle insanın Allah yanındaki değer ölçüsünü iki husus ile belirtmekte ve böylece yaratılışımızın hikmet ve amacına dikkatlerimizi çekmektedir. Aynı zamanda o iki hususu mü'minle kâfir arasında alâmet-i farika olarak göstermekte ve dolayısıyla bütün eşyanın ibâdet ettiğine işârette bulunmaktadır. Şüphesiz iman temeli üzerine kurulan duâ ve ibâdet; yaratılan ile Yaratan arasında ilgi sağlayan yolu işlek duruma getiren ve insanın kul, Yaratan'ın mâbûd olduğunu ortaya koyan iki önemli sâlih amel kabul edilir. O bakımdan her gönderilen peygamber mutlaka ibâdet ve duâ ile işe başlamış ve Allah'ın kullarını doğru yola çağırırken bunları telkînde bulunmayı ihmal etmemiştir. Zira insanın yaratılmasından maksat budur. Nitekim Zâriyat Sûresi 56. âyetle konu şöyle açıklanmaktadır: **«Ben cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım.»**

HAKK'I YALANLAYANLARIN CEZASI

(فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا) **«Siz (ey inkârcı sapıklar!) cidden (Hakk'ı) yalanladınız. Bunun cezâsı lüzumlu olup (sizi bırakmıyacaktır).»**

Hak birdir, birkaç değildir. Kâinat plânı hak üzere hazırlanmış; her varlık o plândaki yerini yine hak ölçülerine göre almıştır. Zira hak, sözlük olarak : Pencerenin kendi kasasına, kapağın kendi kutusuna tıpatıp uyması, ortada bir yanlışlığın, kusurun bulunmamasıdır. O halde her şeyin yaratıldığı kanuna ve amaca bağlı kalıp mevcut düzene uyum sağlaması haktır. Bunun aksine bir yol, bir tutum bâtıldır.

Allah'ın doksan dokuz isminden biri de «Hak»tır. Zira her şeyi belli bir kanuna göre amacına yönelik ve mevcut düzende dengeli ve uyumlu yaratılmıştır. Meselâ yerkürenin onda yedisinin denizlerle kaplı olması, dünyanın yirmi üç derece bir meyilde bulunup hem kendi ekseni etrafında, hem de bir elips çizerek güneşin çevresinde belirlenmiş bir hızla dönmesi, sabit dağların kurulması, yeraltı ve yerüstü kaynakların belli nisbette hazırlanması, dünya ile güneş arasında yaklaşık olarak 149 milyon kilometre mesafenin konulması hep bu denge ve düzenin birer belgesi ve Hak isminin birer tecellisidir.

O halde hakkı yalanlamak, kâinattaki bütün sistem ve düzenlemeleri yalanlamak demektir ki, bu selim akılla, sağ duyuyla, gelişmiş mantıkla bağdaşamaz. Aynı zamanda kişi bu durumda kendini de yalanlayıp inkâr etmiş sayılır.

Hakk'ın tecellilerini en mükemmel biçimde bize yansıtan Kur'ân ve onları bize en iyi şekilde öğreten peygamber de Hakk'ın insanlardan yana birer rahmetidir. Onları yalanlamak, kâinat düzenini inkâr etmek ve her varlığın hak ölçülerine dayalı hakkına tecavüz etmek sayılır. Bu bakımdan cezası da o nisbette ağır ve devamlı olur.

Furkan Sûresi'nin tefsîrine bizi muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd; bu hususta da yegâne rehberimiz olan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun..

oOo

ŞUÂRÂ SÛRESİ

Son kısmındaki dört âyet dışında sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. 224. âyeti şâirlerden söz ettiği için «şâirler» manasına gelen «şuârâ» sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 227

Kelime sayısı : 1279

Harf sayısı : 5540 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— İnkârcı sapıkların İslâm'a karşı olumsuz yöndeki faaliyetlerine dikkatler çekiliyor. Hak ile bâtıl mücadelesinin insanla birlikte başladığına işâretle Hz. Muhammed (A.S.) ve arkadaşları teselli ediliyor.

2— Çok çeşitli bitkileri yetiştiren Yüce Yaratan'ın varlığına, birliğine delîl getiriliyor. Böylece ilgililerin botanik üzerinde ciddi araştırma yapmaları isteniliyor.

3— Gelip geçen milletlerin ve kavimlerin kıssaları ve peygamberlerini yalanlamaları ve bunun neticesi olarak büyük felâketlerle onların yüzyüze gelmeleri ibretli yanlarıyla anlatılıyor.

4— Kur'ân'ın bütünüyle ilâhî vahyin ürünü olduğu açıklanıyor ve bu sebeple Kur'ân âyetleri üzerinde ilmî çalışmalar yapmamız ilhâm ediliyor.

5— Hz. Muhammed'in (A.S.) hâşâ kâhin veya şâir olduğunu iddia edenler reddedilip kınanıyor. Ona indirilen bilginin bu hususta yeterli delil ve belge olduğuna işâret ediliyor.

6— Putperest müşriklerin, sapık inkârcıların sonlarının çok elem verici azâp olacağı hatırlatılıyor.

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/358

7— Hz. Muhammed'in (A.S.) şâir olmadığı, Ona indirilen Kitab'ın şiir kalıplarına uymadığı konu ediliyor ve Kur'ân'ın bir bakıma Allahça olduğuna işâretle bu dil üzerinde araştırma yapılması öneriliyor.

8— Mekkeli putperestlerin yakında nasıl bir inkılâba uğrayacakları haber verilerek Hz. Muhammed'in (A.S.) İslâmiyet adına yeryüzünde en kalıcı inkılâbı yapacağına ve bunun çok yakın olduğuna değinilerek sûre noktalanıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ
اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٣﴾ اِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَٓاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ
اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِع۪ينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ
اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِض۪ينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْت۪يهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا
كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْبَتْنَا ف۪يهَا مِنْ كُلِّ
زَوْجٍ كَر۪يمٍ ﴿٧﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٨﴾
وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٩﴾

MEÂLİ:

1— Tâ-Sîn-Mîm.

2— Bu, açık-seçik (aynı zamanda açıklayıcı) Kitab'ın âyetleridir.

3— (Ey Peygamber!) Onlar dosdoğru îmân etmiyecekler diye neredeyse kendine yazık edip kıyacaksın.

4— Biz isteseydik onlara gökten bir âyet (açık bir belge ya da mu'cize) indirirdik de onlar ona boyun büküp eğilirlerdi.

5— Onlara Rahmân'dan ne kadar yeni bir öğüt geldiyse mutlaka on-

dan yüzçevirdiler.

6— Cidden (onu) yalanladılar. Alaya aldıkları hususların haberi kendilerine gelecektir.

7— Yeryüzüne bakmadılar mı? Onda gönül çekici her (bitki)den nice çiftler yetiştirdik.

8— Şüphesiz ki bunda açık bir belge vardır, ama onların çoğu inanmazlar.

9— Rabbin gerçekten çok üstündür, çok güçlüdür ve çok merhamet sâhibidir.

AÇIK SEÇİK KİTAP

(تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ) «Bu, açık seçik (aynı zamanda açıklayıcı) Kitab'ın âyetleridir.»

Allah'ın insanlara rahmetinin son habercisi ve kıyâmete kadar son mesajı olarak Kur'ân-ı Kerîm, okunup anlaşılmak, anlaşılıp uygulanmak için indirilmiştir. Hükümleri açık seçiktir. Taşıdığı ana fikirler, koyduğu temel bilgiler ve temel kaideler tazeliğini hiçbir dönem ve devirde kaybetmeyecek kadar köklüdür, gerçektir ve müsbettir. Naklettiği kıssalar ibret ve öğüt alınacak ölçü ve muhtevadadır.

Ayrıca Kur'ân; akla ışık tutup onu harekete geçirmek ve böylece insana geniş düşünme ve araştırma imkânı vermek için bazı konuların sadece özetini verir, bazı konulara işâret yoluyla atıfta bulunur ve bazı ilmî konularda sadece ip ucu vermekle yetinir.

İşte Kur'ân'ın açık seçik olması, ilâhî muradın anlaşılır ölçüde olmasını göstermekte ve açıklayıcı olması ise, insan aklına malzeme vermek suretiyle bazı konular üzerinde rahat yorum ve ictihatta bulunma imkânlarını yansıtmaktadır.

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZ'İN LÜZUMUNDAN FAZLA ÜZÜLMESİ

(لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ) «(Ey Peygamber!) Onlar dosdoğru imân etmiyecekler diye neredeyse kendine yazık edip kıyacaksın.»

Şüphesiz âlemlere rahmet olarak gönderilen Resûlüllah (A.S.) Efen-

dimiz'in kalbi insanlıktan yana rahmet ve şefkatla dolup taşıyordu. O bakımdan kimsenin küfür ve nifak üzerinde kalmasına gönlü razı olmuyordu. Mekkeli müşrikleri Hakk'ın yoluna dâvette çok ciddi gayretler ve ardı-arkası gelmeyen mesailer sarfetti; gece gündüz demeden gerçeği anlatmaya çalıştı; fakat olumlu sonuç alamadı. Bâtılı inatla, ısrarla savunanların çoğuna, özellikle elebaşılarına tesir edemedi. O yüzden fazlasıyla üzüldü ve göğsü daralır gibi oldu.

İlgili âyetle bu kadar üzülüp sıkılmaya gerek olmadığı hatırlatılarak Peygamber'in (A.S.) asıl görevine ve yetki sınırlarına dikkatler çekildi. Zira Onun görevi, gereğinden fazla üzülmek değil, Allah'tan inen emirleri olduğu gibi Allah'ın kullarına teblîğ etmek ve mevcut ortama, şartlara göre irşat hizmetini sürdürmektir. Kalpleri hakka açan, kişileri doğru yola kavuşturan ise, Allah'tır.

O halde Hz. Peygamber'in izinde olup insanları hakka dâvet ve irşat eden din mürşitlerinin, ilim adamlarının üzülmelerine, öfkelenmelerine, sıkılmalarına gerek yoktur. Zira ne şu insanları, yani doğru yolda yürümeyenleri yaratan, ne de diriltip hesaba çekecek olan onlardır. Kendilerini doğru yola eriştiren Allah'a hamdedip doğru yolda olmayanlara da hidâyet nasip etmesini dilemeleri ve hizmetlerini sükûnetle, vakarla ve sabırla sürdürmeleri yeter bir görevdir.

GÖKTEN ÂYET VE BELGE İNDİRİLMEMESİ

(إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ) **«Biz isteseydik onlara gökten bir âyet (açık bir belge ya da mu'cize) indirirdik de onlar boyun büküp eğilirlerdi.»**

Cenâb-ı Hak bu âyetle, bir diğer önemli hususu hem Peygamber'e (A.S.), hem de mü'minlere öğretiyor. Şöyle ki : Boyunları eğecek, inatları kıracak, taassubu yenecek, gururları kaldıracak büyük bir âyet, yani bir mu'cize indirebilirdi. Ama indirmedi. Çünkü o zaman serbest düşünmenin, aklı yeterince kullanmanın anlamı kalmaz; ihtiyarî bir imâna değil, ıztırarî bir imana kapı açılmış olurdu. Oysa Cenâb-ı Hak, kullarına verdiği akıl, idrâk ve benzeri yeteneklerle akıl ve düşünce yolundan hareketlerini sağlamayı dilemiştir. Bunun için de ihtiyarî imânı kabule lâyık görmüştür. Öyle ki, sünnetullah bu yolda tecelli etmiştir ki, bazı istisnalarla sünnetullahın değişmesi söz konusu değildir.

KÜFRÜN BAŞ AŞAĞI GELECEĞİ HABERİ

(فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) **«Cidden (onu) yalanladılar. Alaya aldıkları hususların haberi kendilerine gelecektir.»**

Cenâb-ı Hak kudret ve üstünlüğünün damgasını yarattığı her şeye vurmuştur. Eşya her yönüyle O'nun birliğine, kudretinin kemal mertebesinde bulunduğuna şehadet etmektedir.. Böylece her şey insan aklına ışık tutup yardımcı olmakta, her düzen mutlak bir düzenleyicinin mevcudiyetinden haber vermektedir.

Gerçek bu olunca, küfürde inat ve ısrar edenler kiminle yarışmakta veya ne ile boy ölçüşmektedir? Allah'ın sınırsız kudretiyle yarışmak veya O'na karşı gelmek mümkün müdür? İndirdiği kitap, gönderdiği peygamber rahmetinin birer tezahürü değil midir? Yoksa O'nun buna ihtiyacı mı vardır? İmân edenlerden bir menfaat mı beklemektedir? Hâşâ O ganiy-i mutlaktır. Mülk O'nun, her şey O'nundur. İndirdiği her emir insanlığın mutlaka hayrınadır. O halde bu hayırdan kaçmanın anlamı ne?

Mekkeli müşrikler küfür ve tuğyanda, saldırı ve işkencede çok ileri gittiler ve hem Kur'ân'ı, hem de Hz. Peygamber'i (A.S.) alay konusu edindiler. Yıllar çarçabuk birbirini kovaladı; derken ilâhî yardımın mü'minlerden yana tecelli zamanı yaklaştı. İşte o çok sıkıntılı ve ıstıraplı günlerde altıncı âyetle şu haber verildi: Yakında alaya aldıkları değerlerin nasıl bir kudrete mazhar bulunduklarının haberi kendilerine gelip ulaşacak ve artık alay konusu edindikleri o değerlerin karşısında baş eğip zelil ve hakir olacaklardır.

Nitekim çok geçmeden hicret emri indi. Arkasından Medine'de şehir devletinin temeli atıldı ve çok geçmeden Tevhîd Burcu'na zafer bayrağı dikildi; Mekke fethedilmekle kalmadı, müşriklerin Kâbe'ye yaklaşmaları bile yasaklandı ve Arap Yarımadası bir baştan bir başa Allahu Ekber sesleriyle fethedildi.

BİTKİLERDE ZEVCİYET

(أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ) **«Yeryüzüne bakmadılar mı? Onda gönül çekici her (bitki)den nice çiftler yetiştirdik.»**

Cenâb-ı Hakk'ın yeryüzünde kudretinin üstünlüğünü yansıtan bir diğer olay, bitki örtüsüdür. Toprakta bir çok elementleri oluşturan kudret, onu

bir bakıma hayatın anası yapmış ve ona yerleştirdiği yararlı bakterilerle yeryüzünü renk renk bitkilerle süslemiştir.

Her türde zevciyet nüvesini oluşturmuş, aşılama ameliyesini böcek ve rüzgârla sağlayıp geliştirmiştir.

Ancak âyette belirtilen «zevc» kavramından maksat, çiçeklerdeki erkek-dişi organlarının yer alması mıdır, yoksa eşeyli üreme, eşeysiz üreme midir? Bilindiği gibi eşeyli üreme; bitki hücrelerini çoğaltarak büyür. Ergen hale gelince tohum yoluyla kendine benzeyen yeni bir bitki meydana getirir. Eşeysiz üreme ise, bitki önce parçalara ayrılır sonra da her parça yeni bir bitki şeklini alır.

Diğer bir yorumla «zevciyet», çiçekli ve çiçeksiz bitkilerde olabilir. Çünkü çiçekli bitkilerde erkek ve dişi üreme hücreleri vardır. Bu bakımdan hem çiçekli ve çiçeksiz yönünden, hem de çiçekli olup erkek ve dişi üreme hücreleri yönünden bitkiler çift çift yaratılmış, denilebilir.

Çekirdekliler ise «spor» adı verilen üreme hücreleriyle çoğalırlar. Böylece bitkileri hangi yönüyle incelersek «zevciyet» faktörünün farklı şekilde mevcut olduğunu görebiliriz.

Bütün bu konudaki düzenlemeler ve türün kendi özelliğini korumak suretiyle devam edegelmesi, üstün bir kudretin hazırladığı kusursuz bir plân ve proğramı yansıtmaktadır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak bu konuyu az değişik anlatımla Kur'ân'ın sekiz yerinde açıklayarak, özellikle yaklaşık olarak yeryüzünde 600.000 çeşit bitki üzerinde geniş araştırma yapmak isteyenlere ana fikir vermekte ve botanik üzerinde çalışmanın insanı Allah'a daha çok yaklaştıracağını ilhâm etmektedir. (1)

ALLAH, HEM AZÎZ'DİR, HEM RAHÎM'DİR

(وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ) **«Rabbın gerçekten çok üstündür, çok güçlüdür ve çok merhamet sâhibidir.»**

Kâinat mu'cizelerle doludur. Gözlerimizin önüne serilen renk renk, biçim biçim bitkilerin her biri ayrı bir mu'cize değil de nedir? Hem de aklımıza

(1) Bilgi için bak : Kaf Sûresi : 7, Hac Sûresi : 5, Lukmân Sûresi: 10, Rahmân Sûresi: 52, Ra'd Sûresi: 3, Zâriyat Sûresi : 49, Yâ-Sîn Sûresi : 36 ve Tâ-Hâ Sûresi : 53. âyetlerin tefsîri

seslenen, ona temel bilgi veren mu'cize.. İnkârcı nankörler ise bütün bu mükemmel düzenleme ve proğramlamayı tabiatın kendisine hamletmekte ve bunların ötesinde başlarına inecek başka mu'cizeler istemektedirler. Oysa Cenâb-ı Hak, kurduğu düzeni, hazırladığı plân ve proğramı kişilerin arzu ve heveslerine göre değiştirmez ve herkesin isteğine göre bir mu'cize indirmez. Çünkü insana gerçeği arayıp bulabilecek, hakikati öğrenebilecek güçte ve yetenekte akıl, zekâ ve idrâk vermiştir. Böylece O Yüce Kudret insanı, aklını doğru yolda, hakikati arayıp bulmada kullanıp kullanmadığından dolayı sorumlu tutacağını açıklamış ve yol gösteren peygamberler göndermekle, kitap indirmekle beraber kişiyi cüz'i irâdesiyle bulunduğu şart ve ortam içinde serbest bırakmıştır.

İşte Cenâb-ı Hakk'ın Aziz sıfatı, O'nun çok üstün, çok kudretli olduğunu vurgularken, hazırladığı kâinat düzeninin her parçasına izzet ve rahmet damgasını vurduğunu ilhâm etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekkeli putperestlerin İslâm'a karşı ilgisiz kalmakla yetinmeyip, onu doğduğu yerde yok etmek için çok hırçınca birtakım ölçüsüzlüklerde bulundukları konu edildi. Bu yüzden Hz. Muhammed'in (A.S.) çok üzüldüğüne dikkat çekilerek buna gerek olmadığı belirtildi. Sonra Onun görev ve yetki sınırları çizilerek hidâyete erdirmenin ancak Allah'a ait olduğuna işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hak ile bâtılın tarih boyunca mücadele halinde olduğu belirtilerek Hz. Peygamber (A.S.) ve arkadaşları teselli ediliyor. Hemen arkasından Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssası, ibretli ve aydınlatıcı bir misal olarak hatırlatılıyor.

وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ
الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَۙ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَؕ اَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ اِنّٖٓى
اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِؕ ﴿١٢﴾ وَيَضٖيقُ صَدْرٖى وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانٖى
فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾
قَالَ كَلَّاۚ فَاذْهَبَا بِاٰيَاتِنَٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا
فِرْعَوْنَ فَقُولَٓا اِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمٖينَۙ ﴿١٦﴾ اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَؕ
﴿١٧﴾ قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فٖينَا وَلٖيدًا وَلَبِثْتَ فٖينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنٖينَۙ
﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتٖى فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكَافِرٖينَ ﴿١٩﴾
قَالَ فَعَلْتُهَٓا اِذًا وَاَنَا مِنَ الضَّٓالّٖينَؕ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ
فَوَهَبَ لٖى رَبّٖى حُكْمًا وَجَعَلَنٖى مِنَ الْمُرْسَلٖينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ
تَمُنُّهَا عَلَيَّ اَنْ عَبَّدْتَ بَنٖٓى اِسْرَٓائٖلَؕ ﴿٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ
الْعَالَمٖينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاؕ اِنْ كُنْتُمْ
مُوقِنٖينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُٓ اَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ
اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّلٖينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذٖٓى اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ
لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَاؕ اِنْ كُنْتُمْ

تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ
مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِ
إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقٰى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ
مُبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾

MEÂLİ:

10-11— Hani bir zaman Rabbin Musa'ya : «Zulmü âdet edinen millete, Fir'avn'ın milletine git; artık (Allah'tan) korkup (inkâr ve azgınlıktan, haksızlık ve taşkınlıktan) sakınmıyacaklar mı?» diye seslenmişti.

12— Musa : «Rabbim! doğrusu (beni) yalanlıyacaklarından korkuyorum da,

13— Göğsüm daralıyor, dilim açılmıyor. Onun için Hârun'a da peygamberlik gönder.

14— Hem onların benim üzerimde bir (cinâyet) günahı vardır; bu yüzden beni öldüreceklerinden endişeliyim» demişti.

15— (Allah ona): «Hayır, bırak bu endişeleri dedi; açık belge ve mu'cizelerimizle ikiniz (onlara) gidiniz. Şüpheniz olmasın ki biz sizinle beraberiz; (olup bitenleri) işitiriz.

16— İkiniz Fir'avn'a gidin de ona deyin ki: «Şüphesiz biz âlemlerin Rabbının elçileri (peygamberleri)yiz;

17— İsrâil oğulları'nı (salıver de) bizimle gönder.»

18— (Fir'avn onlara:) «A, seni çocukken aramızda besleyip büyütmedik mi ve sen ömrünün birkaç yılını bizde (geçirip) kalmadın mı?!

19— Yapmak istediğini yaptın ve sen (cidden) nankörlerdensin,» dedi.

20— Musa, «o işi ben henüz (peygamberlik) yolunda değil iken yapmıştım» dedi.

21— Sizden korktuğum zaman da aranızdan kaçtım, derken Rabbım bana hüküm ve hikmet verdi ve beni Peygamberlerden eyledi.

22— Sizde büyütülmemi başıma kakılan bir nîmet (görüyorsan bu), İsrâil oğulları'nı kul-köle edinmendendir.»

23— Fir'avn ona : «Âlemlerin Rabbı ne demektir?» diye sordu.

24— Musa, «göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbıdır. Kesin olarak bilip inanırsanız (bu böyledir)», dedi.

25— Fir'avn çevresindekilere, «işitmiyor musunuz? (Ben ne sordum, o ne cevap verdi!)» dedi.

26— (Bunun üzerine Musa), «O, sizin de Rabbınızdır ve daha önceki atalarınızın da Rabbıdır» dedi.

27— Fir'avn, «doğrusu size gönderilen elçinin herhalde aklî dengesi bozuktur» dedi.

28— Musa, «eğer aklınızı kullanabiliyorsanız, (bilin ki) O, doğunun da, batının da, ikisi arasındaki şeylerin de Rabbıdır; bütün bunları yaratıp meydana getiren, terbiye edip kemâle erdirendir.» dedi.

29— Fir'avn, «eğer benden başka ilâh edinirsen, herhalde seni zindanlıklardan ederim» dedi.

30— Musa ona : «Sana açık-seçik bir belge (ve mu'cize) getirsem de mi?» dedi.

31— Fir'avn, «eğer doğru kişilerden isen haydi o belgeyi getir!» dedi.

32— Bunun üzerine Musa, Asa'sını yere bırakıverdi, derken o çok açık ve belirgin ölçüde bir ejderha (oluverdi).

33— Ve elini çekip çıkardı derken o durup bakanlara (pırıl pırıl ışık veren) bembeyaz (bir görünüme büründü).

İNKÂRCI ZÂLİM MİLLETE UYARICI

(وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ) «Hani bir zaman Rabbın, Musa'ya: Zulmü âdet edinen millete, Fir'avn'ın milletine git...... diye seslenmişti.»

İlâhî rahmetin açık tecellilerinden biri de, inkâr doğrultusunda azıtıp sapıtan her millete ve kavma doğru yolu gösteren, tuttukları yanlış yolun sonunun felâket olacağını haber veren uyarıcı bir peygamber göndermesidir.

Haberleşme imkânları doğup dünya coğrafyasının önemli bir kısmı keşfedilince artık her millet veya kavma bir peygamber değil, bütün insanlara rahmet olarak Hz. Muhammed (A.S.) gönderilmiş ve böylece Kur'ân-ı Kerîm de Allah'ın insanlara en son mesajı olarak indirilmiştir. Kur'ân'da bu husus yer yer belirtilirken bazı kıssalardan önemli safhalar nakledilerek birtakım misaller verilir. Nitekim Konumuzu oluşturan Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssası bu misallerden biridir.

Demek oluyor ki, küfürde ısrar eden bir millet, zulüm ve ahlâksızlıkta ileri gitmeye başlayınca, zevalinin çok yakın olduğu kesinlik kazanır. O bakımdan Cenâb-ı Hak o milleti bir peygamber vasıtasıyla uyarmadan yok etmez. Bu O'nun sünnetinin bir gereği ve ilâhî hükmünün ayrı bir tezahürüdür. Fir'avn ve avanesi Mısır'da zulme sapıp insanlara işkence etmeğe başlayınca, Musa Peygamber onlara uyarıcı olarak gönderilmiş ve tebliğ ve irşat sonuç vermeyince, Kızıldeniz azgın kâfirlere mezar olmuştur. Mekkeli putperest azgınlar da inkâr ve ahlâksızlıkta gemi azıya alınca, Cenâb-ı Hak son uyarılarını Hz. Muhammed (A.S.) vasıtasıyla yaptı ve olumlu sonuç alınmayınca, mağrur başları eğecek ilâhî nusrat indi, derken hem Mekke, hem de Arap Yarımadası putlardan, zâlimlerden ve ahlâksızlardan temizlendi.

MUSA PEYGAMBER'İN (A.S.) ENDİŞESİ

(قَالَ رَبِّ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِۜ) «Musa: Rabbım, doğrusu (beni) yalanlıyacaklarından korkuyorum da...... demişti.»

İyice azıtıp sapıtan ve Fir'avn'ı ilâhlaştıracak kadar ölçülerini kaybeden Mısır yerlilerine Hz. Musa (A.S.) uyarıcı ve yol gösterici olarak gönderilince, daha önce Mısır'da doğup büyüdüğü, bazı olaylara karıştığı ve Fir'avn'ın niyet ve tutumunu çok iyi bildiği için endişelendi ve bunu istemiyerek dile getirdi. Kardeşi Harun'un da kendisine yardım eden bir peygamber kılınmasını diledi. (1)

Musa Peygamber'i asıl endişelendiren hususları; Kur'ân'ın kıssayla ilgili diğer bölümlerini de dikkate alarak şöyle özetliyebiliriz:

a) Fir'avn ve yandaşları hakkı kabul etmemekle yetinmeyip bir de ağır hakarette bulunabilirlerdi.

b) O yüzden yüklendiği ağır ve sorumluluk gerektiren görevi hakkıy-

(1) Geniş bilgi için bak : Tâ-Hâ Sûresi : 9- 64. âyetlerin tefsîri

la yerine getiremiyeceğini hesaba katarak ilâhî inâyete sığınıyor, destek istiyordu.

c) Pürüzsüz bir konuşma ve düzgün bir telaffuz nîmetine sahip olmadığından, ilâhî buyrukları yeterince ve tesirli biçimde anlatabilecek miydi?

d) Bir süre önce kazara Mısır yerlilerinden bir kıbtî'yi öldürmüştü. O yüzden tecavüze uğrayabilirdi.

TEBLİĞ VE İRŞATTA ENDİŞEYE YER YOKTUR

(قَالَ كَلَّا فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ) **«(Allah ona): Hayır, bırak bu endişeleri! dedi. Açık belge ve mu'cizelerimizle ikiniz (onlara) gidiniz. Şüpheniz olmasın ki biz sizinle beraberiz; (olup bitenleri) işitiriz, buyurdu.»**

Peygamberler büyük dâvaların, yüce amaçların, kutsal gayelerin erleridir. Kalpleri davalarının büyüklüğüne orantılı azim ve cesaretle doludur. Endişeleri kendi canlarından ziyade yüklendikleri ulvî hizmetin aksaması ve dävânın asıl amacına ulaşmamasıdır.

Musa Peygamber (A.S.)ın da endişeleri daha çok bu noktada toplanıp düğümleniyordu. Kardeşi Harun'u (A.S.) yardımcı istemesinin asıl sebebi bu idi. Allah ona: «Hayır, bırak bu endişeleri» buyurarak her peygamberin imkân ve kudreti nisbetinde teblîğ ve irşadı sürdürmekle yükümlü bulunduğunu hatırlattı. Ayrıca kutsal dâvada Cenâb-ı Hakk'ın kendisine güvenip dayananlarla beraber olacağını bildirerek daha çok mânevî yardım ve desteğe dikkatlerini çekti.

Ne var ki, ilk adımda peygamberin peygamberliğini kanıtlayan mu'cizeyi ikinci bir destek olarak verdi. Böylece ilâhî inâyete mazhar olan peygamberin bir maceracı olmadığına, dünyalıktan yana herhangi bir arzu ve ihtiras beslemediğine işârette bulundu.

Kıssanın bu önemli bölümünde, Hz. Muhammed'in (A.S.) bir yardımcı bile istemeksizin yalnız başına ortaya çıktığına, Fir'avn ve kavminden daha şirret ve azgın olan putperestlerle çetin bir mücadele verdiğine; her an ölüm tehlikesiyle burun buruna geldiği halde yılmadan hizmetini kusursuz sürdürdüğüne atıflar yapılıyor ve bu üstün azim ve irâdenin karşısında çok geçmeden azgın kâfirlerin diz çökeceği dolaylı şekilde hatırlatılıyor. Böylece hem Hz. Muhammed'e (A.S.), hem çok sıkıntılı günler geçirmekte olan arkadaşlarına zaferin çok yakın olduğu müjdesi veriliyordu.

ÂLEMLERİN RABBININ ELÇİLERİ

(فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ) **«İkiniz Fir'avn'a gidin de ona deyin ki : Şüphesiz biz âlemlerin Rabbının elçileri (peygamberleri)yiz.»**

Anlatım tarzında bir incelik söz konusudur. Şöyle ki : Fir'avn kendini putlaştırıp millî ölçüde ilâh ilân etmiş ve Kıpt'ları buna az-çok inandırmışti. Musa Peygamber'in ise ona millî bir ilâhın hakikatte yeri olmadığını, kâinatın ancak bir tek ilâhı bulunduğunu, onun da âlemlerin Rabbı, yani yaratıp kemale erdiricisi, eşyayı terbiye edip düzen ve dengede tutucusu Allah olduğunu hatırlatmakla söze başlaması emredilmiştir.

Böylece her peygamberin ilk teblîğe «Tevhîd İnancı»nı anlatmak ve sahte ilâhların «âlemlerin Rabbı» olamıyacaklarını hatırlatmakla başladığına işâret edilmektedir.

Bu uyarının bir ucu da Mekke ve Medine çevresinde yaşamakta olan Yahudilere yönelik bulunuyor. Zira onlardan birçoğu Allah'ı sırf İsrâil oğulları'nın ilâhı sanıp ona millî bir hüviyet yakıştırmaktadırlar. Kur'ân'ı Kerim, Musa Peygamber'in (A.S.) ilk adımda millî bir ilâhın olamıyacağını, ancak âlemlerin bir tek ilâhı bulunduğunu ilân ettiğine parmak basmak suretiyle Yahudilerin o gibi sakat ve son derece sakıncalı inançtan vazgeçmelerini hatırlatmaktadır.

Diğer bir husus da şudur: Cenâb-ı Hak, Fir'avn ve avanesinin hak dine girmiyeceklerine işârette bulunarak «Tevhîd İnancı»nı hatırlattıktan sonra ona şöyle teklîfte bulunmasını emretmiştir: **«İsrâil oğulları'nı salıver de bizimle gönder.»**

Âyetin bu bölümü Mekkeli putperestlerin nasıl bir yol izleyeceklerine atıfta bulunuyor ve çok geçmeden Hz. Muhammed'in de (A.S.) imân eden fakir ve kölelerle birlikte Mekke'yi terketmek isteyeceği, fakat fir'avn ruhlu müşriklerin buna engel olacakları imâ edilerek hatırlatılıyor. Nitekim sonuç öyle oldu..

Görüldüğü gibi, Kur'ân'da hiçbir âyet ve âyette yer alan cümle lüzumsuz, ibret ve öğütsüz, hikmet ve esrarsız değildir.

MUSA PEYGAMBER'İN (A.S.) KINANMASI

(قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ)

«(Fir'avn onlara): A, seni çocukken aramızda besleyip büyütmedik mi ve sen ömrünün birkaç yılını bizde (geçirip) kalmadın mı?! Yapmak istediğini yaptın ve sen (cidden) nankörlerdensin, dedi.»

Fir'avn kendi kavmini keyfince yönetip kendini onların gözünde ilâhlaştırınca, elbette ülkesinde ikinci bir baş, ikinci bir yönetici kabul etmiyecekti. Aslında böyle bir durumu da hiç beklemiyordu. Derken karşısına Musa Peygamber (A.S.) dikiliverdi ve onu âlemlerin yegâne Rabbına imâna ve itaâte çağırdı. Fir'avn önce bu çağrıya inanamadı, sonra Musa'nın ciddi olduğunu ve mu'cizelerle geldiğini görünce onu deli diye tanıtmaya çalıştı. Mu'cize karşısında ne yapacağını şaşırınca da Musa (A.S.) için «Bilgili bir sihirbaz» damgasını vurmayı ihmal etmedi.

Mekke'nin ileri gelen ve kendilerini Kâbe'nin rakipsiz sahipleri sanan şımarık müşrikleri de Haşim oğullarıyla devamlı bir rekabet havası içinde bulunuyorlardı. Derken hiç beklemedikleri bir günde Hâşım oğullarından Hz. Muhammed (A.S.) peygamber olarak gönderildiğini ilân ediverdi. Üstünlüğün Hâşim oğullarına geçeceği, kutsal Kâbe'ye onların sahip çıkacağı endişesine kapıldılar ve bir anda karşı gelip o büyük peygamberi büyücü, sihirbaz ve şâir gibi sıfatlarla tesirsiz hale getirmeye çalıştılar.

Fir'avn işin az-çok ciddiyetini anlamakta gecikmedi ve ülkesini bu rahmet havasından uzak tutmak için Musa'nın (A.S.) kusurlarını hatırlatarak onu halkın yanında küçük düşürmeyi plânladı. Şöyle ki : Küçükken sarayda bir evlât gibi beslendiğini, büyüyünce de Kıbt'lardan birini öldürdüğünü alaylı bir tavırla söyleyerek onun azim ve gayretini kırmayı hesapladı. Musa Peygamber de birinci olayın irâdesi dışında cereyan ettiğini, aynı zamanda onun temelinde İsrâil oğulları'nın kul köle edinilmesinin yani ikinci sınıf vatandaş muamelesine tabi tutulmasının ve bir soy kırımının söz konusu olduğunu; ikinci olayın ise henüz peygamber değil iken kazara meydana geldiğini söyleyerek kendini savundu.

Hz. Muhammed'in (A.S.) geçmişinde bu ve benzeri olaylar bulunmadığı halde Kureyş müşrikleri birçok yakıştırmalarda bulunmaktan çekinmediler. Anlaşılan o ki, inkârcı, maddî çıkarları ve dünyevî saltanatı elinden gitmesin diye en namuslu ve dürüst kişilere bile çamur atmaktan ve iftirada bulunmaktan çekinmez. Zira onlara göre, gaye vasıtayı meşru kılar.

RABBÜLÂLEMÎN'İN MAHİYETİ

(قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ) «Fir'avn ona: Âlemlerin Rabbı ne demektir? diye sordu.»

Arapçada bir şeyin mahiyetinden sorulurken daha çok soru edatı olan (ma) ile sorulur. Şöyle ki : Bir şeyin mahiyeti: o şeyin içyüzü, neden ibaret olduğu, aslı ve mayası, zatı ve özü demektir. Fir'avn ilâhlığı maddeleştiren bir putperest idi. O bakımdan Âlemlerin Rabbı'nın mahiyetini sorma ihtiyacını duymuştu. Musa Peygamber «Ulülazm» bir Resûl olarak ilim ve hikmetle donatılmıştı. Allah'ın mahiyetinin bilinemiyeceğini ve bu açıdan sorunun yersiz ve anlamsız olduğunu çok iyi biliyordu. O nedenle Cenâb-ı-Hakk'ı eserleriyle, ilminin tezahürleriyle, kudretinin tecellileriyle tanıtmaya çalıştı. Fir'avn sorusuna istediği cevabı alamayınca, Musa Peygamber'i (A.S.) küçük düşürmek için o fırsatı değerlendirmeyi ihmal etmedi: **«İşitiyor musunuz? (Ben ne sordum, o ne cevap verdi)»** diyerek hem Allah hakkındaki bilgisizliğini, hem de Hakk'a karşı isyanını ortaya koydu.

Musa Peygamber (A.S.) âlemlerin Rabbı olan Allah'ın terbiye edip kemale erdirme kudretini, üç ayrı tecelli safhasını anarak dile getirdi:

a) Âlemleri yaratıp yavaş yavaş belli bir plâna göre kemâle erdirendir.

b) Kâinat plânında yer alan her şeyin yaratanı, onların da, atalarının da Rabbıdır,

c) Doğunun da, batının da ve ikisi arasındaki şeylerin de Rabbıdır. Bütün bunları yaratıp meydana getiren, terbiye edip kemale erdiren, düzenleyip dengede tutan O'dur.

Birinci safha ile, ilâhî terbiyenin varlık âlemini bütünüyle kapsamakta olduğu belirtilmekte ve böylece Rab sıfatının tecelli ve tezahürü genel anlamda ifade edilmektedir. İkinci ve üçüncü safhalarla, genellemeden sonra özellendirmeye yer verilmekte, bir bakıma husus ile umum açıklanmaktadır. Şüphesiz böyle bir anlatım tarzı hem muhatabı daha iyi aydınlatmaya, hem de daha iyi düşünmeye yönelik bir metot ölçüsünü yansıtmaktadır. Cümlenin başındaki «Eğer aklınızı kullanabiliyorsanız» sözü ise hem bu hikmeti terennüm etmekte, hem de Allah'ı akıl yoluyla bilmenin mümkün olabileceğine işârette bulunmaktadır.

TEHDİDE KARŞI MU'CİZE

(قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ) **«Fir'avn: Eğer benden başka ilâh edinirsen, elbette seni zindanlıklardan ederim, dedi.»**

Bâtılı temsîl edenler hakkı temsîl edenlerin karşısında acze düşünce tehdide başvururlar. Nitekim Musa (A.S.) bir olan Allah'ın yüce kudretini, O'nun kemal sıfatlarıyla açıklayıp kâinatı denge ve düzeniyle asıl yaratıcısına nisbet edince, Fir'avn'ın ilâhlaştırılan kişiliği zedelendi ve o yüzden Musa Peygamber'i zindan ile tehdît etti. Musa Peygamber onun acze düşüp yanlış ve tehlikeli bir karar vereceğini anlayınca, hakkın üstünlüğünü kelimenin dar kalıbından çıkartıp müşahhas duruma getirmeyi uygun gördü ve ardarda iki mu'cize gösterdi: Elindeki asasını yılana, elini, koynuna sokup onu ışıl ışıl ışıldayan bir nura dönüştürdü..

Fir'avn bu olağanüstü iki olay karşısında Musa'daki kudreti az-çok fark etmekle beraber mu'cizeyle sihri ayırt edemiyecek kadar bilgisiz ve ilgisiz idi. Ancak onu tesirsiz hale getirmenin gereğine inanıyor ve kafasından birçok şeyler geçiriyordu. Nitekim aşağıdaki âyetlerle onun düşünce ve tutumu ortaya konmakta ve olayın diğer safhaları ibretli yanlarıyla anlatılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de iman cephesine karşı müşriklerin ardı arkası gelmeyen saldırılarının yeni bir olay olmadığına dikkatler çekilerek Musa Peygamber ile Fir'avn arasında geçen olay misal verildi. Musa Peygamber'in (A.S.) hakkı yansıtan sözlerine karşılık veremeyen Fir'avn'ın onu zindan ile tehdit ettiği ve o nedenle Musa Peygamber'in bu defa ilâhî kudreti müşahhas olarak yansıtan iki mu'cize gösterdiği, fakat Fir'avn'ın daha da endişelenerek başka tedbirler düşünmeye başladığı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Fir'avn'ın Musa Peygamber'i tesirsiz hale getirip gözden düşürmek için ülkesinde yaşayan uzman sihirbazları toplayıp Musa'ya (A.S.) karşı çıkardığı konu ediliyor. Musa Peygamber'in sergilediği mu'cizenin sihir cinsinden olmadığını anlamakta gecikmeyen sihirbazların Allah'a imân ettikleri üzerinde durularak kıssanın diğer önemli safhaları anlatılıyor.

——oOo——

قَالَ

لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ إِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ
مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَابْعَثْ
فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ
لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾
لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ
قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ
وَإِنَّكُمْ إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ
﴿٤٣﴾ فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ
الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَأَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ
﴿٤٥﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾
رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿٤٨﴾ قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ
الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ
مِنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلٰى رَبِّنَا

مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا اَنْ كُنَّا اَوَّلَ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾

MEÂLİ:

34— Fir'avn, çevresindeki ileri gelenlere, «şüphesiz ki bu, bilgin bir sihirbazdır,

35— Sizi kendi ülkenizden sihriyle çıkarmak istiyor; (ey ileri gelenler! bu hususta) ne buyurursunuz?» dedi.

36— Onlar, «bununla kardeşini gözaltında tut ve (sonra da) şehirlere toplayıcılar gönder de,

37— Bilgili olan her sihirbazı toplayıp sana getirsinler» dediler.

38— Böylece sihirbazlar bilinen bir günün belli vaktinde toplandılar.

39— Halka, «siz de toplandınız mı» denildi.

40— Üstün gelirlerse, sihirbazlara uyacağımızı umarız dediler.

41— Sihirbazlar geldiğinde Fir'avn'a dediler ki, «eğer üstün gelenler bizler olursak bizim için herhalde bir mükâfat vardır?»

42— Fir'avn, «evet, o takdirde siz elbette (bana) yakınlardan olursunuz» dedi.

43— Musa, sihirbazlara: «siz ne atacaksanız, ne ortaya koyacaksanız koyun!» dedi.

44— Onlar da urganlarını ve değneklerini yere attılar ve «Fir'avn'ın azizliği hakkı için elbette bizler üstünleriz» dediler.

45— Musa da Asa'sını yere attı, derken ansızın onların uydurup (göz boyayarak) ortaya koyduklarını yalayıp yuttu.

46— Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar.

47-48— «Biz âlemlerin Rabbına, Musa ve Hârun'un Rabbına inandık» dediler.

49— Fir'avn, «ben size izin vermeden ona imân ettiniz (öyle mi?), herhalde o size sihir öğreten büyüğünüzdür. Yakında (neler yapacağımı) bileceksiniz. Yemin ederim ki ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve elbette hepinizi asacağım» dedi.

50— (Onlar) «ne zararı var, çünkü biz mutlaka Rabbımıza döneceğiz.

51— Biz (senin adamlarından) ilk îmân edenler olduktan geri Rabbımızın hatâlarımızı bize bağışlayacağını ummaktayız» dediler.

FİR'AVN'IN TEK BAŞINA KARAR VERMEKTEN ÇEKİNMESİ

(قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهُٓ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَل۪يمٌۙ ﴿٣٤﴾ يُر۪يدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِه۪ۗ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ)

«Fir'avn çevresindeki ileri gelenlere : Şüphesiz ki bu, bilgin bir sihirbazdır. Sizi kendi ülkenizden sihriyle çıkartmak istiyor. (Ey ileri gelenleri bu hususta) ne buyurursunuz? dedi.»

Musa Peygamber'in (A.S.) gerek hikmetli sözleriyle, gerekse sergilediği mu'cizelerle hakkı temsil etmesi ve doğruluğunu isbatlar mahiyette sihir türünden olmayan, aynı zamanda ilâhî kudretin tezahürü sayılan iki ayrı harikulâde olayla Fir'avn'ı acze düşürüp tedirgin etmesi, Mısırlı'ların geniş çapta dikkatlerini kendi üzerinde toplamış ve özellikle İsrâil oğulları'nın kendisine olan sevgi ve bağlılığını kat kat artırmıştı.

İşte Fir'avn bu gelişmenin farkında idi. O bakımdan tek başına lehte veya aleyhte bir karar vermeyi uygun görmemişti. Zira lehte vereceği bir karar kendi otoritesini, aleyhte vereceği bir karar halkın belli bir kesiminin güvenini sarsabilirdi. Bu inceliği düşünerek meclisinde yer alan devlet adamlarının görüşlerine başvurmayı tercîh etmişti.

Olayın, Mekke'deki durumla benzerlik arzetmesi :

Mekke'nin ileri gelenleri de Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in yüksek şahsiyeti ve getirip teblîğ ettiği ilâhî hakikatler karşısında acze düşünce, onun aleyhinde hemen bir karara varmak istiyorlardı, ama Hâşim oğullarıyla bir iç savaşa kapı açılır endişesiyle pek acele etmiyorlardı. Sonunda her kabileden bir genç seçip bir gece baskınında Onun vücudunu ortadan kaldırmaya hep birlikte karar vermiş oldular.

SİHİRBAZLARIN GERÇEĞİ ANLAMASI

(فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِد۪ينَۙ ﴿٤٦﴾ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ) **«Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar. Biz âlemlerin Rabbına, Musa ve Hârun'un Rabbına inandık, dediler.»**

Musa Peygamber'in yaşadığı M.Ö. XIII. yüzyılda Mısır ve dolaylarında

sihir ve büyücülüğün çok yaygın olduğu anlaşılıyor. Nitekim ünlü müfessir İbn Kesîr de bu hususu çok açık biçimde belirtmiştir. O nedenle sözünü ettiğimiz çağda gönderilen peygamberin sihir ve büyüyü tesirsiz hale getirecek ve gerçekle ilgili bulunmadığını isbatlayacak ölçü ve nitelikte birtakım mu'cizelerle donatılması gerekiyordu. İşte Musa Peygamber'in (A.S.) ortaya koyduğu mu'cizelerdeki hikmet ve amacı daha çok bu noktaya çevirmekte yarar vardır. Özellikle Musa Peygamber'in (A.S.) elindeki değneğin çok kıvrak büyükçe bir yılana dönüşüp sihirbazların urgan ve değneklerini bir bir yalayıp yutması ve böylece yılan şeklinde gösterilen bu iki şeyin ortadan yok edilmesi, Asâ'da tezahür eden harikulâde olayın sihir ve büyü cinsinden olmadığını, bütünüyle ilâhî kudreti yansıttığını ortaya koymuş oldu. Bu gerçeği anlamakta gecikmeyen sihirbazlar Musa Peygamber'e inandılar ve hep birlikte imân ederek Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin tecellisine baş eğip secdeye kapandılar.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm bu tarihî olayın ibretli safhalarını açıklarken hakkın er-geç üstün geleceğini, bâtılın yıkılıp yok olacağını mü'minlere müjde mahiyetinde verirken, inkârcıları uyarır.

Mekkeli müşriklerin geleceğini belirleyen ve yaşamakta olan inkârcı maddecilere uyarıcı ölçü ve kıstas verecek olan bu olay yaklaşık Kur'ân'ın yirmi kadar yerinde az farklı bir anlatımla tekrarlanmıştır. Aslında onlar birer tekrar değil, değişik anlamda öğüt ve ibret alınacak farklı bilgiler getirmektedir. Aynı zamanda konunun önemine dikkatleri çekip idrâkleri uyanık tutmaya ve hafızalardaki izleri derinleştirmeye yönelik bulunmaktadır. (1)

FİR'AVN'IN SARSILMASI

(قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ لَكَب۪يرُكُمُ الَّذ۪ي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَع۪ينَ) **«Fir'avn : Ben size izin vermeden ona iman ettiniz (öyle mi). Elbette o size sihir öğreten büyüğünüzdür. Yakında (neler yapacağımı) bileceksiniz. Yemin ederim ki ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve elbette hepinizi asacağım, dedi.»**

Sihirbazlarla Musa'yı (A.S.) alt edip onu gözden ve gönülden düşürmeyi plânlayan Fir'avn, beklediği sonucu alamayınca üzüldü ve arkasından sihirbazların bir olan Allah'a ve Musa Peygamber'e imân etmeleriyle

(1) Bilgi için bak : A'raf Sûresi : 107-113, Tâ-Hâ Sûresi: 45-73, Yunus Sûresi: 81, Kasas Sûresi: 36. âyetlerin tefsiri.. Ayrıca Bakara Sûresi : 102. âyetin tefsiri

de büsbütün sarsıldı, otoritesi zedelendi; tek kelimeyle kullandıgı silah geri tepti ve kalbinden yaralandı.

Kaba kuvvete başvurmaktan başka çare düşünemiyen Fir'avn, imân eden sihirbazları ölümle tehdit etti. Ne var ki Allah'a ve Peygamber'ine imân; akıl, duygu ve düşünce üçlüsü doğrultusunda gerçekleşince artık hiçbir engel dinlemez; aynı zamanda ölümü Cenâb-ı Hakk'a gerçek vuslatın yolu olarak kabul eder. Nitekim sihirbazlar da Fir'avn'ın tehdidine böyle bir imân şuuru içinde cevap vermişlerdir: **«Ne zararı var, çünkü biz mutlaka Rabbımıza döneceğiz..»**

Kur'ân-ı Kerîm imân eden sihirbazların bu yüksek irfanlarından süzülüp gelen sözlerini, iman eden mü'minlere örnek olarak gösteriyor. Nitekim Hz. Muhammed (A.S.) Efendimizin etrafında toplanan imân ve irfan ordusunun Hakk'a olan teslimiyetleri bunun çok üstünde bir anlam ve hikmet taşımaktaydı.

Böylece Cenâb-ı Hak, akıl, düşünce ve duygu yoluyla kalbin derinliğine yerleşen hakikî imânın zevki insanın bütün benliğini sarınca, ölüm tehdidinin onun karşısında çok önemsiz kalacağını hatırlatarak bu zevke erişmeyi telkîn ve tavsiye etmektedir.

Sonra da Kıbt'lardan Musa'ya (A.S.) ilk imân etme bahtiyarlığına erişen sihirbazların bu anlamdaki açıklamalarının 51. âyetle bildirilmesi, Mekke'de Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ilk imân eden kişilerin ne kadar bahtiyar ve Allah katında aziz olduklarına işâret edilmektedir. Aynı zamanda küfrün boğucu havasından sıyrılıp imânın nurlu ve ferahlatıcı havasına giren kimselerin geçmiş günah ve kusurlarının bağışlanacağına atıf yapılmakta ve böylece Kureyş müşriklerinin dikkatleri bu önemli konuya çekilmek istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sihirbazların sihirle mu'cize arasındaki farkı anlamakta gecikmedikleri anlatıldı. O bakımdan hiçbir tesir altında kalmadan Musa Peygamber'in (A.S.) Asâ'sında tecelli eden ilâhî kudret karşısında imân ettikleri açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, kullandığı silahın geri tepmesi sebebiyle öfkelenen Fir'avn ve yandaşlarının İsrâil oğulları hakkında soy kırım politikası gütmeyi tasarladıklarına işâret ediliyor. İşin farkına varan Musa Peygamber (A.S.) Mısır'ı terketmekten başka çarenin kalmadığını düşünürken hicret emrinin indiği belirtiliyor ve böylece Musa Peygamber'in gecenin ka-

ranlığında İsrail oğulları'nı alıp Mısır'ı terkettiği konu edilerek olayların gelişme safhasına geçiliyor.

—oOo—

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادٖٓى اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ
﴿٥٢﴾ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى الْمَدَٓائِنِ حَاشِرٖينَۚ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ لَشِرْذِمَةٌ
قَلٖيلُونَۙ ﴿٥٤﴾ وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَٓائِظُونَۙ ﴿٥٥﴾ وَاِنَّا لَجَمٖيعٌ حَاذِرُونَۜ ﴿٥٦﴾
فَاَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرٖيمٍۙ ﴿٥٨﴾
كَذٰلِكَۜ وَاَوْرَثْنَاهَا بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَۜ ﴿٥٩﴾ فَاَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقٖينَ ﴿٦٠﴾
فَلَمَّا تَرَٓاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُونَۚ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّاۚ
اِنَّ مَعِىَ رَبّٖى سَيَهْدٖينِ ﴿٦٢﴾ فَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ
الْبَحْرَۜ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظٖيمِۚ ﴿٦٣﴾ وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ
الْاٰخَرٖينَۚ ﴿٦٤﴾ وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى وَمَنْ مَعَهُٓ اَجْمَعٖينَۚ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا
الْاٰخَرٖينَۜ ﴿٦٦﴾ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿٦٧﴾
وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزٖيزُ الرَّحٖيمُ ﴿٦٨﴾

M E Â L İ :

52— Biz, Musa'ya: «Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünkü gerçekten siz takip edileceksiniz» diye vahyettik.

53-54— Fir'avn da şehir ve kasabalara (asker) toplayıcı yetkilileri gönderdi (ve dedi ki) : «Şüpheniz olmasın ki bunlar sayıları pek az bir topluluktur.

55— Ve herhalde bunlar bize karşı iyice kızgın olup (diş bilemektedirler).

56— Doğrusu biz de uyanık tedbirli bir topluluğuzdur.»

57-58— Bununla beraber biz Fir'avn ve askerlerini bahçelerinden, pınarlarından, hazine ve yüce-şerefli makamlardan çıkardık.

59— Böylece İsrâil oğulları'nı (onların yerine) vâris kıldık.

60— Güneş doğup ortalığı aydınlatırken Fir'avn ve adamları onları takibe koyuldular.

61— İki topluluk birbirini görünce, Musa'nın arkadaşları, «eyvah! gerçekten yetişilmekteyiz» dediler.

62— Musa (onlara): «Hayır, şüpheniz olmasın ki Rabbım bizimledir; (O, kurtuluş) yolu gösterecektir» dedi.

63— Bunun üzerine Musa'ya, «Asâ'nı denize vur!» diye vahyettik. Böylece deniz yarılıverdi de her parçası büyük bir dağ gibi (yükselip kaldı).

64— Ötekilerini de oraya yaklaştırdık.

65— Musa'yı ve beraberindekilerinin hepsini kurtardık.

66— Sonra da diğerlerini (denizde) boğduk.

67— Şüphesiz ki bu olayda öğüt ve ibret vardır; (ne var ki kalanların) çoğu imân etmiş değillerdir.

68— Rabbın, gerçekten O'dur yegâne üstün, yegâne güçlü, O'dur çok rahmet sâhibi.

MISIR'DAN ÇIKIŞ

(وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادٖٓي اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ) **«Biz Musa'ya: Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünkü gerçekten siz takip edileceksiniz, diye vahyettik.»**

Hakkı temsîl eden Musa (A.S.), davasının haklılığını delil ve belgeleriyle ortaya koyup bâtılı temsîl eden Fir'avn ve yandaşlarını acze düşürdükten sonra, onlarda bir yumuşama, hakka meyletme duygusunu göreceği yerde, büsbütün küfür ve kinlerinin arttığını anladı. Böylece Fir'avn'ın kaba kuvvete başvurup bir imha hareketine girişeceğinin yakın olduğunu düşünerek Mısır'dan ayrılmanın isabetli olacağını düşünmeye başladı. Derken hicret emri geldi. Musa Peygamber ferahladı ve sadece küfürde inat ve ısrar etmekle kalmıyacağını, çok zalimce karar almaya başlayacağını bildiği Fir'avn'ın şerrinden İsrail oğullarını kurtarmak için ilgili ilâhî vahye uyarak gece yarısı Mısır'dan ayrıldı. Bu sırada Fir'avn'ın da tam bir imha hareketinde bulunmak için ülkesinin her yanından asker toplamaya başladığı gerçek bir vakıa idi.

Sabaha doğru Kızıldeniz'in kenarına gelen İsrail oğulları, Fir'avn'ın kuvvetli ve kalabalık bir orduyla kendilerini takip ettiklerini gördüler ve ister istemez korkup endişeye kapıldılar. Musa Peygamber (A.S.) onları teskine çalıştı. Allah'ın mutlaka kendilerine yardım edeceğini söyledi. Derken Melek Cebrâil ne yapmaları gerektiğini açıklar mahiyette ilâhî vahyi getirdi :

«Asânı denize vur, diye vahyettik. Böylece deniz yarılıverdi de her parçası büyük bir dağ gibi (yükselip kaldı).»

Böylece Musa (A.S.) kendi kavmiyle birlikte açılan yoldan geçip kurtuldular. Güneş doğarken arkalarından onları takibe gelen Fir'avn ve askerleri Kızıldeniz'e dayandılar. Takdîr tedbiri bozar; kaza gelince gözler kör olur. Denizin açılıp kale misali suların iki yanda yükseldiğini görünce hem korktular, hem de İsrail oğulları'nın bir an önce işini bitirmek için açılan yola girdiler. İlâhî emri bekleyen dağ misali yükselen sular yıkılmaya başladı. Böylece Fir'avn ve askerleri küfür ve zulümlerinin bedelini canlarıyla ödemiş oldular. Tabii âhiretteki azâp ise çok daha beter..

Kur'ân bu tarihî olayı ibretli bir misal olarak verirken peygamberler tarihinde hicretin yerine ve lüzumuna işârette bulunmakta; yakında Mekke'de sıkışıp kalan mü'minlere bir hicret emrinin indirileceğini ve böylece hakkı temsîl eden mü'minlerin, azgın müşriklerin şer ve fitnesinden kurtulacağını ve çok geçmeden bâtılın başaşağı geleceğini kapalı şekilde ha-

ber vermekte ve mü'minlerin biraz daha sabır göstermelerini istemektedir. Nitekim birkaç yıl sonra Medine'ye hicret gerçekleşti ve arkasından Bedir savaşı onu izledi; derken çeyrek yüzyıl geçmeden Mekke başta olmak üzere Arap Yarımadası fethedilmiş oldu. Fir'avn ve askerleri Kızıldeniz'de can verdikleri gibi, Mekkeli müşrikler de inat ve azgınlıklarının havasında boğulup düne kadar küçümsedikleri fakir ve kölelerden oluşan irfan ordusunun karşısında baş eğip verilecek karara rıza göstermekten başka çarelerinin kalmadığını fısıldadılar.. Öyle ki, Mekkeli kâfirler kin ve inkârlarının, zulüm ve tuğyanlarının fırtınasında bir bakıma boğulup hakka teslim olmaya rıza gösterdiler.

Hakkı temsil edenler, bâtılı temsîl edenlere nisbetle sayı bakımından az da olsalar, davalarına sadakatle bağlı kaldıkları ve her türlü sataşmaya göğüs gerip sabrettikleri takdirde -ilâhî takdîr ve sünnet gereği- günü gelince üstünlük sağlarlar. Musa Peygamber ve kendisine inananların; Hz. Muhammed (A.S.) ve Ona gönülden bağlı olanların durumları bunun açık misallerinden sadece ikisidir. Kur'ân her iki olaya da özellikle bu açıdan da bakmamızı ilhâm etmektedir. Çünkü Allah mutlaka çok üstündür, çok güçlüdür ve çok merhamet sâhibidir. Nitekim 67 ve 68. âyetlerle bu hakikate işârette bulunulmakta ve yaşamakta olan sadık mü'minlere istikbal va'dedilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, başta Mekkeli putperestler olmak üzere bütün inkârcı azgınların, şaşkın maddecilerin ibret ve öğüt alabilecekleri Musa ve Fir'avn kıssasının önemli safhaları anlatılarak ilâhî uyarı yapıldı. Küfrün sonunun mutlak hezimet olacağına işâretle yaşamakta olan kâfir topluluklarının dikkatleri çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hem Yahudilerce, hem de Araplarca bilinen ve sevilen İbrahim Peygamber'in (A.S.) yönlendirici, umut ve güven verici kıssasının ibretli safhalarından pasajlar veriliyor; hakkı red ve inkâr edenlerin iyice düşünüp karar vermeleri dolaylı şekilde öneriliyor.

——oOo——

İ Ç İ N D E K İ L E R

(Önemli konular fihristi)

HAC SÛRESİ

M Ü ' M İ N Û N S Û R E S İ

FURKAN SÛRESİ

ŞUÂRÂ SÛRESİ

İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

9. cild

ANADOLU YAYINLARI

ANADOLU YAYINLARI NO.2

Genel Dağıtım

Basım Yayın Koll. Şti.

853 Sok. No: 42 Konak - İzmir
Tel: 255983

Dizgi	: Öğrenci Matbaası	İZMİR
Filim	. İrfan Klişe	İZMİR
Baskı	: Alemdar Ofset 1987	İSTANBUL
Cilt	: Savaş Ciltevi	İSTANBUL

بسم الله الرحمن الرحيم

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهٖيمَۘ
﴿٦٩﴾ اِذْ قَالَ لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا
فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفٖينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَۙ ﴿٧٢﴾
اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا كَذٰلِكَ
يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ ﴿٧٥﴾ اَنْتُمْ وَاٰبَاؤُ۬كُمُ
الْاَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لٖي اِلَّا رَبَّ الْعَالَمٖينَۙ ﴿٧٧﴾ اَلَّذٖي
خَلَقَنٖي فَهُوَ يَهْدٖينِۙ ﴿٧٨﴾ وَالَّذٖي هُوَ يُطْعِمُنٖي وَيَسْقٖينِۙ ﴿٧٩﴾ وَاِذَا
مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفٖينِۖ ﴿٨٠﴾ وَالَّذٖي يُمٖيتُنٖي ثُمَّ يُحْيٖينِۙ ﴿٨١﴾
وَالَّذٖي اَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لٖي خَطٖيـ۬ئَتٖي يَوْمَ الدّٖينِۜ ﴿٨٢﴾
رَبِّ هَبْ لٖي حُكْمًا وَاَلْحِقْنٖي بِالصَّالِحٖينَۙ ﴿٨٣﴾
وَاجْعَلْ لٖي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرٖينَۙ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنٖي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ
النَّعٖيمِۙ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِاَبٖي اِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّٓالّٖينَۙ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنٖي يَوْمَ
يُبْعَثُونَۙ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَۙ ﴿٨٨﴾ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ
سَلٖيمٍۜ ﴿٨٩﴾

MEÂLİ:

69— Onlara İbrahim'le ilgili haberi de oku.

70— Hani İbrahim babasına ve kavmine dedi ki: «Neye tapıyorsunuz?»

71— «Putlara tapıyoruz ve hep onlar için toplanıp üzerlerine kapanırcasına tapmaya devam ediyoruz» dediler.

72-73— İbrahim onlara: «Duâ ettiğinizde sizi duyuyorlar mı veya size yarar, ya da zarar verebiliyorlar mı?» dedi.

74— «Hayır, biz babalarımızı böyle yaparlarken bulduk» dediler.

75-76— İbrahim, «sizin ve önceki atalarınızın nelere taptıklarını (üzerinde düşünüp onların neler olduklarını iyice) görüp anladınız mı?

77— Şüpheniz olmasın ki o taptıklarınız benim düşmanımdır; ancak âlemlerin Rabbı müstesnâ, (O benim yegâne dostumdur).

78— O ki beni yaratmış ve beni doğru yola iletmiştir.

79— O ki beni yedirir ve içirir.

80— Hastalandığım zaman O bana şifâ verir.

81— O ki beni öldürür, sonra da diriltir.

82— O ki, hesap-cezâ günü günah ve kusurlarımı bağışlamasını O'ndan ummaktayım» dedi (ve ilâve etti):

83— «Rabbim! bana hüküm-hikmet ver ve beni iyi-yararlı kişilere eriştir.

84— Sonra gelenler arasında doğru bir dil ile (anılmamı) bana sağla.

85— Beni Naîm Cennet'inin vârislerinden eyle.

86— Babamı da bağışla; çünkü gerçekten o (doğru yoldan) sapmışlardandır.

87— Beni (canlıların) diriltip kaldırılacakları gün rezîl ve rüsvay eyleme.

88— Öyle gün ki, mal ve oğullar (evlâd) fayda vermez.

89— Ancak Allah'a selîm bir kalp ile gelenler müstesnâ, (onların elbette imânı ve iyi-yararlı ameli fayda verir.)»

İBRAHİM PEYGAMBER'İN (A.S.) UYGULADIĞI METOT

(.. وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ اِبْرٰهٖيمَ) **«Onlara İbrahim'le ilgili haberi de oku..»**

İbrahim Peygamber (A.S.), neye niçin tapıldığını kendi kavmine bazı sorular yönelterek inkârcıların akıl ve düşüncelerini gerçeğe çekmeğe çalışmıştır. Başta babası ve yakınları olmak üzere kendi kavmine putların bir hiç olduğunu anlatmak ve insan eliyle yontulup şekillendirilen bu cisimlerin hiçbir zaman ilâh olamıyacaklarına kalplerini yatıştırmak için onlara ardarda şu üç soruyu tevcîh etme ihtiyacını duymuştur:

1— Neye niçin tapıyorsunuz?

2— Duâ ettiğinizde bu putlar sizi duyuyorlar mı?

3— Taptığınız zaman size yarar, tapmadığınız zaman zarar verebiliyorlar mı?

Putlarda en azından bu sıfat ve yeteneklerin bulunmadığı kendiliğinden ortaya çıkmış bulunuyordu. Nitekim putperestlerin bu sorulara verdikleri cevap «hayır» şeklinde olmuştur.

Böylece ilâh edinilen cisimlerin tapılmaya lâyık olmadıkları, üstelik onlardan çok üstün ve çok şerefli olan insanın o gibi şekiller karşısında eğilmesinin büyük bir zillet ve aşağılık sayıldığı gerçeği ortaya çıkmış bulunuyordu.

İbrahim Peygamber'in (A.S.) kavmi bu çok mantıkî sorular ve doğurduğu neticeler karşısında fazla bir şey diyemediler, sadece kendilerini haklı göstermek için baba ve dedelerinin âdetlerine uyduklarını söyleyebildiler. İbrahim (A.S.), körü körüne atalarının dinine uymanın, onların izinde yürümenin sakıncalarına dokunarak bunun yarar ve zararlarını tesbit etmenin gereğine işârette bulundu.

Uygulanan bu metot, şüphesiz ki o anda olumlu bir sonuç doğurmamışsa bile, en azından kafalarda bir şüphe kıvılcımının oluşmasını sağlamıştır.

İbrahim Peygamber (A.S.) bu ön girişten sonra asıl maksada yönelerek, gerçek anlamda tapılmaya, ibâdet edilmeye ancak bir olan, ortağı bulunmayan âlemlerin Rabbı Allah'ın lâyık olduğunu anlatmaya çalışmış ve putlardan nefret ettiğini, onları bir bakıma «Tevhid İnancı»nı zedelediğinden düşman kabul ettiğini belirtmekten çekinmemiştir.

İbrahim Peygamber'in (A.S.) bu son sözlerinde kullandığı ifade şeklinde bir incelik söz konusudur ki, o da hakikî ilâhın vasıflarından bir kısmına parmak basmasıdır; şöyle ki :

1— Varlık âlemini yaratıp her şeyi türünün özelliğine göre ve hılkatındaki gayesine göre terbiye edip kemale eriştiren ve bundan dolayı Rab sıfatıyla anılan mutlak kudret tek ilâh,

2— İnsanları birçok yeteneklerle yarattıktan sonra onları doğru yola ileten geniş rahmet sahibi benzersiz ilâh,

3— Varlık âleminde yer alan her şeyi insan için yaratan; güneşi, ayı, bulutu, rüzgârı, deniz ve karayı onun hizmetine sevkedip baş eğdiren yüce kudret,

4— İnsana ârız olan hastalıkları tedavi için lüzumlu bütün ilâç ve çareleri sergileyen ve bunları elde etmek için aklı kullanmayı, düşünceyi derinleştirmeyi emreden yegâne rahmet sâhibi,

5— İnsanı, hayatın anlam ve hikmetini; asıl yaratanı kemal sıfatlarıyla bilip idrâk etmesi için yaratıp belli bir süre yaşattıktan sonra öldüren ve sonra da onu gerçek hayata yeniden diriltip kaldıran ilâh,

6— Hesap, ceza ve mükâfat gününde inanan mü'minlerin dünyada işledikleri günah ve kusurlarını bağışlayan sonsuz merhamet sahibi..

İşte bu kemal sıfatlardan hiçbirini putlarda görmek mümkün değildir. Bu sıfatlar insana asıl yaratanını tanıtmakta ve insan olmamızın mana ve hikmetini öğretmektedir.

ALLAH'TAN ŞU ALTI ŞEYİ İSTEMEK

(.. الَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهْدِينِ) **«O ki beni yaratmış ve doğru yola iletmiştir.»**

İbrahim Peygamber (A.S.) ilâhî kudretin üstünlüğünü, insan aklının kabul edebileceği anlamda açıkladıktan; putların anlamsız boş cisimler olduğunu ortaya koyduktan sonra, insanların hemen her gün daha çok muhtaç bulunduğu şu dört şeyin kaynağının da ancak Cenâb-ı Hak olduğunu belirterek bu düzeyde de O'nun kullarına olan aralıksız rahmet ve inâyetine dikkatleri çekmiştir:

1— **«O ki beni yaratmış ve doğru yola iletmiştir.»**

Yoktan yaratıp var kılmak Allah'a mahsustur. Kur'ân'ın anlatımıyla,

insanlar ve sahte ilâhlar bir sivrisinek yaratmaya muktedir değildirler. Nitekim bugün ilmî araştırmalar bir hücrenin yapısını tesbit edip ortaya koymuştur, ama ondaki canlılık vasfının nasıl oluştuğunu keşfedememiştir; aynı zamanda ona bu vasfı da verememiştir.

«Doğru yola iletmek» diye çevirisini yaptığımız «hidâyet»e erdirmek ise ancak Allah'a mahsustur. Peygamberler, mürşitler ve din âlimlerinin görevi, insanları tehlikeli yola karşı uyarmak; doğru yolu gösterip onları sonsuz bir hayat ve nîmetleriyle müjdelemektir. Dinde bu yüce hizmete «inzar» ve «tebşîr» denilir ki, İslâmî bütün esas ve prensipleri; emir ve nehiyleri, tavsiye ve öğütleri kapsamaktadır.

2— (وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ) **«O ki beni yedirir ve içirir.»**

Cenâb-ı Hak, Âdem'i yaratmayı irâde buyurduğunda, önce Dünya'yı onun ve zürriyetinin rahat yaşayacağı şekilde yaratıp düzenledi. İnsanın önemli ihtiyaçlarından olan yiyecek ve içecek maddelerini belli bir plân ve proğrama bağlayıp ortamı ve şartları yeterli şekilde hazırladı. Toprak, bulut, rüzgâr, hava, güneş ve sayısı belirsiz canlıları bunun için hizmete sevketti.

Görüldüğü gibi, insanları yedirip içiren hakikatte Cenâb-ı Hak'tır. İbrahim Peygamber bu inceliğe parmak basarak her çeşit nîmetin sonsuz kudret sâhibi Allah'tan geldiğini belirterek bizi bu konuda da aydınlatmıştır.

Doğunun yetiştirdiği ünlü halk filozofu Şeyh Sâdi bu gerçeği şu sözleriyle çok güzel tasvîr etmiştir: «Bulut, rüzgâr, ay, güneş, gök ve zaman hepsi birden senin eline bir parça ekmek ulaşsın diye hizmet vermektedirler. O halde eline ulaşan bir parça ekmeği gafletle yemen insaf şartına ve ölçüsüne uygun düşmez.»

3— (وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ) **«Hastalandığım zaman O bana şifâ verir.»**

İnsana şifâ veren bütün bitkileri taşıdıkları özellikleriyle yaratan Cenâb-ı Hak'tır. İlim adamları, kimyacılar, eczacılar ancak bu bitkilerin kimyevî tahlilini yapıp neyin ne için faydalı, ya da zararlı olduğunu tesbit etmektedirler. Hiç kimse kâinat plânında yer almayan, aslı ve mayası bulunmayan bir ilâç icat etmemiştir. Zira bu mümkün değildir. O nedenle İslâm Dini, bir hastalıktan dolayı ilâç alınırken şifayı o ilâçtan veya tavsiye edenden değil, onu yaratıp yararlanma düzeyine getiren Cenâb-ı Hak'tan beklemeyi telkîn ve tavsiye etmiştir. Bu inceliğe değinip bizi yeterince aydınla-

tan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Her hastalık ve illetin bir devası (ve şifâsı) vardır.» (1)

«Cenâb-ı Hak ne zaman, nerede bir hastalık ve illet yaratmışsa, mutlaka (ona karşılık) deva (ve şifa) da yaratmıştır.» (2)

«Allah hiçbir hastalık ve illet indirmemiştir ki, onun şifasını da indirmiş olmasın.» (3)

Bu hadîsi şöyle de tercüme edebiliriz: **«Cenâb-ı Hak ne kadar bir hastalık ve illet indirmişse, mutlaka onun şifasını da indirmiştir.»**

4— (وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ) **«O ki beni öldürür, sonra da diriltir.»**

Bedene yerleştirdiği ruhu hakikî mânada Cenâb-ı Hak çekip alır. Ancak ne var ki, bunun için meydana gelecek birtakım sebepleri O daha önceden ezelî ve ebedî ilmiyle tesbit edip «ecel» denilen olayı ona göre takdîr etmiştir.

Bu bakımdan insanı öldüren, yani vakti gelince ruhunu çekip alan Cenâb-ı Hak'tır. Öldürülme veya bir kazaya uğrayıp hayatı kaybetme olayları birtakım zahirî sebeplerdir.

Öldükten sonra kudretini izhar edip ikinci hayata diriltip kaldırma da ancak Cenâb-ı Hakk'a mahsustur. Bedenden ayrılıp Berzah âleminde beklemekte olan insanî ruhlar için yeniden beden denilen varlığı yaratma kudreti O'na aittir. Elementleri biraraya getirip hücreleri ve onları biraraya getirip bedeni oluşturmak beşer kudretinin çok üstünde ve ötesindedir. Nitekim yeşeren bitkilerin sararıp çer-çöp haline geldikten sonra ya tohumları, ya kökleri veya taşıdıkları «sporlar»ı belli bir plân ve proğrama göre düzenleyip harekete geçiren Cenâb-ı Hak olmakla beraber; kökleri, tohumları ve sporları genetik bir düzenlemede tutan ve devam ettiren de Cenâb-ı Haktır. O, bitkilerde bu özellik ve kudreti yaratmamış olsaydı, hangi ilim adamı bir tohum meydana getirebilirdi? İşte kıyâmet gününde insanları diriltmesi böyle bir düzenleme ve kudretle gerçekleşecektir.

Şüphesiz ki insanın, sıraladığımız bu dört şeyden zaman zaman gaflet etmesi hatâ ve günahtır. O bakımdan İbrâhim Peygamber (A.S.) buna işâretle içinden geçeni şöyle dile getirmiş ve gaflet etmememizi tavsiyede bu-

(1) Buharî/tıb : 1- Ebû Dâvud/tıb: 11- İbn Mâce/tıb : 1- Tirmizî/tıb: 2- Ahmed: 1/377, 413, 443, 446- 3/335- 4/278, 315-5/371

(2) Müsned-i Ahmed : 1/156

(3) İbn Mâce/tıb : Ebû Hüreyre (R.A.)den- Câmiussağîr : 2/143

lunmuştur: **«O ki, hesap-cezâ günü günah ve kusurlarımı bağışlamasını O'ndan ummaktayım..»**

İBRAHİM (A.S.)IN ALTI MADDELİK DİLEĞİ

İbrahim Peygamber (A.S.) dünya ve âhiretini ilâhî hoşnutluk düzeyinde tutup saadete çevirmek için Cenâb-ı Hak'tan ayrıca altı maddelik bir dilekte bulunmuş ve böylece kendisinden sonraki mü'minlere de kalıcı bir ölçü ve öğüt bırakmıştır. Şöyle ki :

1— (.. رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا) **«Rabbim, bana hüküm-hikmet ver..»**

Hüküm : Çok geniş kapsamlı bir kelimedir. Bulunduğu âyete ve yer aldığı konu ve cümleye göre yorumlanır. Burada ise, Allah'ın koymuş olduğu helâl-haram sınırlarını ve onlarla ilgili hükümleri bilmek ve aynı zamanda din ve dünya işlerinde bilgili ve anlayışlı olmaktır. Daha çok faydalı olabilmek için İbrahim (A.S.) böyle bir dilekte bulunmuştur.

Nitekim İbn Abbas ve Mukatil de hükmü buna yakın bir anlamda yorumlamışlardır. (1)

Şüphesiz ki kendini bu dilek doğrultusunda yetiştiren bir mü'min, her vesîleyle bağlı bulunduğu aile ve toplum için huzur ve güven kaynağı olur. Özellikle din ve ahlâk bakımından ihmal edilen toplumların bu ölçüde yetişen mü'minlere günümüzde daha çok ihtiyacı vardır diyebiliriz

2— (وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ) **«Ve beni iyi-yararlı kişilere eriştir.»**

Hayatını imâna dayalı olan iyi yararlı amellerle donatan kişiler, gerçekten en bahtiyar ve mutlu kimselerdir. Onlar ülkenin mânevî direkleri, toplumun güven kaynağı, peygamberlerin gerçek vârisleri, meleklerin yakın dostları, Allah'ın sevgili kullarıdır. Gönderilen her peygamber, indirilen her kitap mutlaka hakikî imânın en verimli ürünü olan sâlih amelleri telkîn ve tavsiye etmekle kalmamış, bunun eğitim yoluyla gönüllere işlenmesini, öğretim yoluyla kafalara nakşedilmesini emretmişlerdir.

İbrahim (A.S.) sâlih kulların önde gelenlerinden biri olmakla beraber, onlara hem dünyada, hem kabir âleminde, yani Berzah'ta, hem de âhirette arkadaş olmanın büyük bir saadet olduğuna atıfta bulunmuş ve kendisinden sonrakilere toplum hayatını düzen ve dengede tutacak kişilerin ancak

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî: 13/112

«sâlihler» olduğuna işârette bulunmuştur.

3— (.. وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ) **«Sonra gelenler arasında doğru bir dil ile (anılmamı) bana sağla..»**

Güzel bir anı, övgü değer anlamda unutulmaz bir isim bırakıp gitmek elbette ki hakiki mü'minin yolu ve meşrebidir. Bunun için de 60-70 yıllık kısa bir ömrü Allah'ın dilediği şekilde değerlendirmek gerekmektedir. Zira iyi olgun bir insan olmak zor; kötü bir insan olmak kolaydır. Önemli olan, imân ve irâdeyi son sınırına kadar kullanıp zorluğu yenmek ve aradaki engelleri bir bir selâmetle aşmaktır.

İbrahim Peygamber'in (A.S.) bu uğurda harcadığı mesâiyi, verdiği mücadeleyi dikkate aldığımızda, Onun kendisinden sonrakilere örnek alınacak çok güzel şeyler bıraktığını anlamakta gecikmeyiz.

«Kim Allah içinse, Allah da onun içindir» hikmeti böylece tecelli etmiş ve İbrahim Peygamber doğru bir dil ile anılma bahtiyarlığına lâyık görülmüştür.

M.Ö. yaklaşık 2000 yıllarında yaşayan bu kadri yüce peygamber hem Tevrat'ta, hem İncil'de, hem de Kur'ân-ı Kerîmde anlatılmakta ve kitap ehli tarafından da sevilip sayılmaktadır. Şüphesiz bu öyle yönlendirici bir olaydır ki Cenâb-ı Hak gözlerimizin önüne sermekte ve bu açıdan feyizli, bereketli bir hayat düzeni kurmamızı ilhâm etmektedir.

4— (وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ) **«Beni Naîm Cenneti'nin vârislerinden eyle..»**

Böylece İbrahim Peygamber (A.S.) dünya ile âhiret arasında en sağlam köprü ve bozulmaz denge kurmanın yol ve yöntemini öğretmekte; bir fani için yaratıldığı hikmete yönelik bir hayat sürmek suretiyle âhirette gayeler gayesi olan ilâhî rızaya mazhar kılınıp nîmetlerin köpürdüğü cennete vâris olmaktan daha yararlı bir şeyin düşünülemiyeceğini hatırlatmaktadır.

5— (وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ) **«Babamı da bağışla; çünkü gerçekten o (doğru yoldan) sapmışlardandır.»**

Bilindiği gibi, her peygamber önce yakınlarını hakka dâvetle işe başlamıştır. İbrahim Peygamber de aynı metodu izleyen büyük bir peygamberdir. Ne var ki, bütün gayret ve arzusuna rağmen babasını putperestlikten geri döndürememiş ve zaman zaman Cenâb-ı Hakk'ın onu doğru yola eriş-

tirmesi, küfür kirinden temizleyip «Tevhîd İnancı»yla cilâlanmasını dilemişti. Ancak o, bu arzusunu belli bir sınıra kadar götürdükten sonra babasının cidden bir hak düşmanı olmakta ısrar edip kalacağını iyice anlayınca ve bu hususta kendisine vahiy veya ilham gelince, artık onun için istiğfarda bulunmamış, yani ilâhî mağfirete mazhar kılınmasıyla ilgili dilek ve temennisinden vazgeçmiştir. Nitekim Tevbe Sûresi 114. âyette bu konu şöyle açıklanmakta ve mü'minlere bir ölçü ve kıstas verilmektedir: **«İbrahim'in kendi babası için istiğfarına gelince, bu sırf ona verdiği bir sözden dolayı idi. Babasının bir Allah düşmanı olduğu ona belli olunca, İbrahim ondan ilgisini kesip uzaklaştı. Doğrusu İbrahim yufka yürekli ve çok yumuşak tabiatlı, güzel ahlâklı idi.»**

Müfessir Kurtubî bu konuda şöyle demiştir: «İbrahim Peygamber'in babası zevahiri dikkate alarak oğluna, sırası gelince imân edeceğini söz vermişti. O bakımdan İbrahim Peygamber (A.S.) onun için istiğfarda bulunmuştur. Ancak babasının verdiği sözü yerine getirmediğini görünce ondan ilgisini kesip uzaklaşmıştır.»

Yukarıda konumuzu oluşturan âyette, İbrahim Peygamber'in babası için istiğfarda bulunduğu dönem, onun verdiği sözü yerine getirmesine ümit beslediği günlerdir. Tabii küfür üzerine ölen bir kimse için ne duâ, ne de istiğfar etmek câizdir. O bakımdan İbrahim Peygamber'in (A.S.) yaptığı duâ ve istiğfar da, babası henüz ölmeden önceye aittir.

Sonuç olarak bu âyetin bize verdiği öğüt şudur: Sâlih bir mü'minin, hayatta olup imân etmesi umulan babası için duâ ve istiğfarda bulunması câizdir. Günahkâr olarak ölen ana-babası için de her zaman duâ ve istiğfarda bulunması sünnettir. Küfür üzere ölen ana-baba, yakınlar ve tanıdıklar için hiçbir zaman duâ ve istiğfar yapılmaz. Kur'ân ve Sünnet bunun doğru olmadığında birleşmiştir.

6— (وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ) **«Beni (canlıların) dirilip kaldırılacakları gün rezil ve rüsvay eyleme.»**

Şüphesiz insan için en büyük rüsvaylık, âhirette bütün insanların, cinlerin ve meleklerin hazır ve şâhit bulunduğu hesap alanında kötülük ve günahlarının ağır gelmesi; geriye kalan az bir iyilik ve sevabın da alınıp hak sahiplerine verilmesiyle neticelenen bir iflastır.

O halde âhiret gününde Cenâb-ı Hakk'ın rüsvay etmiyeceği peygamberler, şehitler, sıddîkler ve sâlihlerin yolunu seçip o kafileye katılmamız gerekmektedir. İbrahim Peygamber'in (A.S.) bu husustaki duâsı bize yol göstermekte ve ölmeden önce kendimizi insanlığımıza yakışan bir düzeye

getirerek peygamber terbiyesiyle hayatımızı süslememizi telkîn etmektedir.

O GÜN MAL VE EVLÂT FAYDA VERMEZ

(يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ) **«Öyle gün ki, mal ve oğullar (evlât) fayda vermez.»**

Günahkâr ölen bir baba ve anneye, âhiret gününde herkes kendi ameliyle başbaşa kaldığında evlâdı bile bir yarar veremiyeceği gibi, küfür üzere ölen babası Azer'i, büyük peygamberlerden olan İbrahim (A.S.) kurtaramıyacaktır. Zira soy sop bağı daha çok dünyaya yönelik bir duygudur ki nesli devam ettirme kanunuyla bağlantılıdır. Âhirette böyle bir kanun söz konusu olmayacağına göre, evlâtla ana-babası ve hısımları arasında ciddi bir bağ kalmayacaktır. Ancak Allah'ın şefaate izin verdiği kimselerin faydası umulur.

O halde şu ölümlü hayatta ve hazırlık döneminde mal ve evlâttan yana günah işlemenin, onlar sebebiyle Allah'a ibâdeti terketmenin makul hiçbir yanı ve mâzur gösterilecek hiçbir ciheti yoktur.

ANCAK ALLAH'A SELİM BİR KALP İLE GELENLER MÜSTESNA

(إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ) **«Ancak Allah'a selîm bir kalp ile gelenler müstesnâ, (onların elbette imânı ve iyi yararlı ameli fayda verir).»**

Selîm kalp deyimi üzerinde farklı yorumlarda bulunulmuştur. Onları şöyle özetleyip sıraya koyabiliriz :

a) Şüphe ve tereddütten arınmış bir kalp,

b) Küfür, nifak, kıskançlık, düşmanlık gibi mânevî hastalık taşımayan kalp,

c) Bid'atlerden uzak, sünnet ile içiçe olan kalp,

d) Madde saltanatının esiri olmayan; imân nîmetini bütün nîmetlerin üstünde tutup bundan dolayı Allah'a hamd ve şükür eden kalp,

e) İbâdet ve taât ile gelişen; zikrullahtan derin zevk alan kalp,

f) Kur'ân ile aydınlanan ve bu aydınlığını bütün organlara yansıtan kalp..

İşte kıyâmet gününde kişiye fayda verecek en kıymetli varlığı bu öl-

çülerde olan kalbidir. Görüldüğü gibi Cenâb-ı Hak bu gerçeği kendi kitabında en duyarlı ve veciz bir anlatımla gönüllere neşter vururcasına açıklamaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İbrahim Peygamber'in (A.S.) kendi kavmi ile seviyeli tartışmasına ve her mü'min için ölçü ve kıstas olacak şekilde onun dileklerine yer verildi. Böylece sıkıntılı günler geçirmekte olan Hz. Peygamber (A.S.) ve arkadaşlarına zaferin yakın olduğu müjdesi kapalı bir anlatımla haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, âhiret gününde gerçek mü'minlerle azgın kâfirlere, sapık müşriklere verilecek karşılığın bazı önemli safhaları açıklanarak kâfirlerin ve suçlu günahkârların o gün ne kadar çok pişmanlık duyacakları ve dünyaya döndürülmeyi isteyecekleri konu ediliyor.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾
وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ
أَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ
إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا
لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلَّنَا
إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾
فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ
أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

M E Â L İ :

90— (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlara Cennet yaklaştırılır.

91— Cehennem de azgın sapıklar için ortaya çıkarılıp gösterilir.

92-93— Onlara, «Allah'tan başka taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine yardımları oluyor mu?» denilir.

94-95— Onlar da, azgın sapıklar da, İblîs'in askerleri de hepsi birden yüzükoyun Cehennem'e itilirler.

96— Orada tartışıp çekişerek derler ki :

97— «Allah'a yemin ederiz ki, bizler gerçekten açık bir sapıklık içinde idik.

98— Çünkü sizi, âlemlerin Rabbı ile eşit seviyede tutuyorduk.

99— Ve bizi ancak suçlu günahkârlar saptırdı.

100-101— Artık (bugün için) ne şefaâtçilerimiz vardır, ne de candan sıcak bir dostumuz.

102— Ah! eğer bir defa daha (Dünya'ya) dönüşümüz olsaydı herhalde mü'minlerden olurduk.»

103— Şüphesiz ki bu (anlatılanlar)da bir öğüt ve ibret vardır; (ne yazık ki) onların çoğu imân etmemiştir.

104— Ve elbette senin Rabbın yegâne üstündür, çok merhametlidir.

NİMETİN VERDİĞİ SARHOŞLUK

Bol nîmetin verdiği sarhoşluk ve beraberinde getirdiği gaflet havası içinde gününü gün edip Allah'ın varlığına ve kendi yaratılışındaki yüksek sanatın inceliğine delâlet eden binlerce belge ve delilleri görmeyenler her çağda çoğunlukta olmuştur. Bunun baş sebebi eğitimsizliktir. Aynı zamanda parayı amaç seçip ona ulaşmak için bütün vasıtaları mubah sayma zihniyetinin toplumda iyice yer etmesidir.

Şüphesiz ki insanı dünya hayatına bağlayan ve durmadan onun peşinde koşturan hırs, istek ve arzu doğuştan mevcuttur. Zira hayata anlam ve canlılık kazandıran da budur. Ancak ilâhî buyruklarla, yani dinî esas ve prensiplerle kanalize edilmezse, insanı ölçüsüzlüğe iter ve aracı amaç ye-

rine koyan kişinin kalp gözünü köreltebilir. Önüne geçilmeyip bir süre kendi haline bırakılırsa, ikinci hayata karşı insanı kör ve sağır yapar. Kendini bu çizgiye getiren nankör ancak öldükten ve gözlerini ikinci hayata açtıktan sonra uyanır.

İşte Kur'ân-ı Kerîm böylesine sınır tanımayan ve ihtirasının esiri olan sapık gafilleri uyarmakta ve kıyâmet gününde onların dramatik halini en ibretli yanlarıyla anlatarak, ölüm olayı meydana gelmeden önce onları ilâhî rahmet ve o rahmetin eseri olan peygamber davetinden nasip almaya çağırmaktadır.

Nitekim peygamberler tarihine ve onların küfür ve bâtılla olan mücadele safhalarına baktığımız zaman, onların inkârcı sapıklarla olan tartışma ve sürtüşmelerinin ağırlık noktasını belirttiğimiz hususlardaki uyarılarının oluşturduğunu görebiliriz. İbrahim Peygamber ile Musa Peygamber'in (salât-ü selâm ikisine de olsun) kıssaları bunun açık misallerinden sadece ikisidir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in yirmi üç yıllık risâlet döneminin hemen her günü böyle bir hava içinde geçmiştir.

CEHENNEM'DE SUÇLAMALAR VE TARTIŞMALAR

(وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ أَوْ يَنتَصِرُونَ ..) **«Onlara, Allah'tan başka taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine yardımları oluyor mu? denilir..»**

İnsanların çoğunun dünyada güvenip bel bağladıkları, büyük ümit besledikleri her şeyin bir bakıma açık ya da gizli şekilde ilâhlaştırıldığında şüphe yoktur. Çünkü aynı kalpte hak ile bâtılın, yani hakikî ilâh ile bâtıl ilâhın bir arada bulunması söz konusu değildir. Aynı zamanda hak gelmeyince bâtıl yok olmaz. Doğru getirilmeyince ortadaki yanlışlığı gidermek mümkün değildir.

O bakımdan günümüzde de insanların bilerek veya bilmeyerek, gizli ya da açık olarak ilâhlaştırdıkları şeyler sayılmayacak kadar çoktur. Onların daha belirgin olanlarını şöyle maddeleştirebiliriz:

a) Maddeyi esas kabul edip, kuvvet ve kudreti tabiata çevirmek,

b) Meşru hiçbir sınır tanımadan mal ve makamı tek amaç seçmek,

c) Ülkeler için tek kurtuluş çaresinin ekonomik güç olduğuna inanmak,

d) Dünya hayatını bütünüyle birtakım nefsanî ve şehevî arzuları tatminden ibâret kabul edip bunun ötesinde ikinci bir hayata inanmamak,

e) Hayat dizginini bütünüyle nefis ve İblîs'in eline teslim etmek suretiyle hayvanî bir hayat düzenine sarılmak bu cümledendir.

İlkel toplumlarda dede babalarının yontup şekillendirdikleri taş ve ağaçları ilâh kabul edip onlarda tabiat üstü birtakım kuvvet ve kudretlerin bulunduğunu sananlar bazı ülkelerde hâlâ bulunmaktadır. Diyebiliriz ki, ilmin ve tekniğin geliştiği bir çağda artık şekillendirilmiş taşları ilâh edinenler, her türlü öğretim ve eğitimden mahrum kalanlardır. Modern çağda ise medenî geçinen ülkelerin çoğunda putun yerini «madde», «tabiat», «maddî refah ve ekonomik güç» gibi şeyler almıştır.

KENDİLERİ İÇİN ŞEFAATÇI VE SICAK DOSTLARIN BULUNMADIĞI GÜN

(فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ..) **«Artık (bugün için) ne şefaatçilerimiz vardır, ne de candan sıcak bir dostumuz....»**

Fâniye dayanma, ölmeğe; ağaca dayanma, kesilmeğe; duvara dayanma, yıkılmaya; mal ve servete dayanma, elden gitmeğe veya tükenmeğe; putlara dayanma, silinmeğe mahkûmdur. Hiç ölmeyen, yıkılmayan, silinmeyen ve hep var olan ve var olacak olan o yegâne üstün kudret sâhibi Allah'a dayan ki, O ezelî ve ebedîdir; aynı zamanda bütün hayırların, iyiliklerin, fazîletlerin, rahmet ve bağışlamaların tek kaynağıdır.

Tasavvuf erbabının, «Allah bes, baki heves..» sözü bu gerçeği yansıtır. Selîm akıl, gelişmiş vicdan, sağlam irfan, doğruyu yansıtan mantık da bunu böyle kabul eder. O halde Cenâb-ı Hakk'ı bırakıp birtakım eşyaya tapanlar, her şeyden önce akıllarını, vicdanlarını ve irfanlarını ters yönde kullanmış sayılırlar. Sonra da insanlıklarını ve her organlarının üzerindeki Allah damgasını red ve inkâr etmiş olurlar. Bunun cezası ise, sonsuz bir azâp ve o azap yerinde, ilâhlaştırdıkları eşyayla yüzleştirilmeleri olacaktır. Artık o gün ne bir şefaatçileri, ne de bir gönül dostları bulunacak; kendi niyet, inanç ve amelleriyle başbaşa kalacaklardır. Zira beraberlerinde ancak bu üç şeyi taşıyıp götürmüşlerdir.

«Tarlada izi olmayanın harmanda gözü yoktur» sözü ister istemez insanın hatırına geliyor. Dünyada kulluk tarlasında izi olmayanın, âhiret harmanında gözü yoktur demektir. Nitekim ilgili âyetlerle, öylelerinin âhirete,

oradaki hesap, mükâfat ve mücazat harmanına inanmadıkları, sadece dünya hayatıyla yetinip amaç seçtikleri eşyaya bağlı kaldıkları için ölümle hem amaçlarını, hem de güvendiklerini kaybetmiş olacakları haber verilmekte ve ölmeden önce dönüş yapmanın yararı belirtilmektedir.

GERÇEK DOST

Gerçek dost, imân doğrultusunda ilâhî rızaya yönelik bulunanıdır. Zira böyle bir dostlukta haktan yana sevgi ve kardeşlik söz konusudur. Kişisel çıkarların yeri ve düşüncesi böyle bir dostlukta mevcut değildir. Her yönüyle dünyevî menfaatten arınmışlık mayasıyla içiçedir.

Âhiret gününde hısımlık, yakınlık, dostluk ve aile bağları kopar; herkes kendi niyet ve ameliyle başbaşa kalır. Ancak dünyada Allah için dost ve kardeş olanların dostluğu ve yakınlığı devam edecek; gerektiğinde Allah izin verdiği takdirde biri diğerine şefaat edecektir.

Böylece inkârcı sapıkların, suçlu günahkârların kıyâmet gününde dostları ve şefaatçileri olamıyacağı haber verilirken, gerçek mü'minlere aydınlatıcı bilgiler sunulmakta ve kişisel çıkarları için dostluk kuranlar uyarılmaktadır.

İkinci hayata diriltilip kaldırılan insanlar o gün kaçırdıkları fırsatları çok daha iyi anlayacaklar. Mü'minler daha çok ibâdet etmediklerine, daha çok hayırlarda bulunmadıklarına; inkârcı maddeciler, sapık günahkârlar, ikiyüzlü münafık dönekler Allah'a inanmadıklarına, Peygamber'in yolunda yürümediklerine hayıflanıp üzüleceklerdir.

ŞÜPHESİZ ALLAH HEM AZÎZ'DİR, HEM GAFUR'DUR

(وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ) «Ve elbette senin Rabbın yegâne üstündür, çok merhametlidir.»

Bizleri yokluk karanlığından varlık alanına çıkaran Allah, elbette ki bize karşı lûtuf ve keremde bulunmuş ve rahmetini bizden yana çevirmiştir. İşte O'nun bize olan bu inâyetinin dahi şükrünü ve hamdini yerine getirmekten aciziz. Sonra da doğru yolu göstermesi; hakkı bâtıldan ayırt edebilmemiz için kitap indirmesi ve peygamber göndermesi o rahmet ve lûtfun uzantısı değil midir? Bu kadar merhametli ve kudretli olan Cenâb-ı Hak, verdiği bunca nîmetlerden elbette soracak ve bizi öldürdükten sonra asıl yaratıldığımızın hikmet ve amacı olan ikinci hayata kaldıracaktır. Çünkü

O mutlak anlamda azizdir, yani çok üstün, çok kudretlidir.

104. âyetin bu anlatım tarzında bir incelik söz konusudur. Yoktan yaratıp var kılmaya ve var kıldıktan sonra öldürüp yeniden diriltmeye kudreti yeten Allah, elbette ki sınırsız bir kuvvet ve kudrete sahiptir. İşte «Aziz» sıfatı bunu yansıtmaktadır. Yarattıklarını severek yarattığı ve onlar için yaşanacak bir dünya hazırladığı, yaratılışlarının hikmet ve amacını anlayabilecek yeteneklerle onları donattığı ve bunun ötesinde yardımcı olarak kitap indirdiği, peygamber gönderdiği için de O çok merhametlidir. Canlılar o rahmetle üremekte ve anne o rahmetle kendini evlâdına feda etmektedir. Yine o rahmetin tecellisiyle ikinci hayata kaldırılmaktayız. O bakımdan elbette ki Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti ve izzeti gereği, kâinat plânındaki yerini alıp yaratıldığı hikmete yönelik olarak bir hayat yaşayanlara geniş mükâfat; anlamayıp ters bir ömür sürenlere ise ceza verilecektir. Aksi halde Aziz ve Rahîm olmasının bir bakıma anlam ve hikmeti kalkmış olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kendi elleriyle yontup şekillendirdikleri putları; sevip ilâhlaştırdıkları nesneleri Allah'a ortak ve denk tutanların; nefsine esir olup İblis'in peşine takılanların kıyâmet gününde derin bir pişmanlık ve perişanlık içinde günah ve kusurlarını dile getirecekleri, itiraf-i zünupta bulunacakları hatırlatıldı. Böylece önce Mekkeli müşriklerin, sonra da inkârcı her sapığın dikkatleri ilâhî adâletin, Aziz ve Rahîm sıfatlarının tecellisiyle birlikte işleyeceği güne çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tarihte hakla bâtılın mücadelesinde çok geniş ve uzun bir yeri ve zamanı olan Nuh (A.S.) kıssası misal veriliyor ve kâfirlerin, Allah'a ortak koşan sapıkların her devirde birbirine çok yakın taktiklerle, herzelerle ve şarlatanlıklarla sahneye çıktığına ve sonunda kötü ve elim bir yıkılışla yıkıldığına değiniliyor. Böylece Mekke'de çok üzücü olaylarla karşı karşıya bulunan mü'minlere kurtuluşun yakın olduğu işâret yoluyla haber veriliyor.

——oOo——

كَذَّبَتْ قَوْمُ
نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ
رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾ قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾
قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلٰى رَبِّي لَوْ
تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ
﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ
إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ
أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

MEÂLİ :

105— Nûh'un kavmi de peygamberleri yalanladılar.

106— Hani kardeşleri Nûh onlara dedi ki : (Allah'tan) korkup (putlara

tapmaktan, kötülüklerde bulunmaktan) sakınmaz mısınız?

107— Şüphe etmeyin ki ben size gönderilen güvenilir bir peygamberim.

108— Artık Allah'tan korkup bana itaât edin.

109— Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum; benim hizmetimin karşılığı ancak âlemlerin Rabbına aittir.

110— O halde Allah'tan korkun ve bana uyun.

111— Onlar Nûh'a dediler ki : Sana en rezil aşağılık insanlar uymuşken biz sana inanır mıyız?

112— Nûh da dedi ki : «Onların yaptıklarıyla ilgili bilgim yoktur, (onların içyüzünü bilmem).

113— Bir düşünseniz a, onların hesabını görmek ancak Rabbıma aittir.

114— Ve ben mü'minleri kovacak da değilim.

115— Ben ancak açık-seçik (şekilde, gelecek olan tehlikeyi haber veren ve işlenilen kötülüklere karşı elîm bir azâbın hazırlandığını duyuran) bir uyarıcıyım.»

116— Bunun üzerine onlar dediler ki : «Ey Nûh! eğer (uyarıdan) vazgeçmezsen herhalde taşlanacak (bedbaht)lardan olursun.»

117— Nûh, «Ey Rabbım! dedi, doğrusu milletim beni yalanladı.

118— Artık benimle onlar arasını (hükmederek) ayır ve benimle beraber olan mü'minleri kurtar.»

119— Bunun üzerine biz de onu ve beraberindekileri, (binenlerle ve yüklenen şeylerle) dolan gemide kurtardık.

120— Sonra da geride kalanları (suda) boğduk.

121— Şüphesiz ki bunda öğüt ve ibret vardır. (Ne yazık ki) onların çoğu imân etmediler.

122— Senin Rabbın şüphesiz ki yegâne üstündür, çok merhametlidir.

İNKÂRCININ GURURU

(قَالُوٓا اَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُونَ) «Onlar Nûh'a dediler ki : Sana en rezil aşağılık insanlar uymuşken biz sana inanır mıyız?»

Nuh Peygamber (A.S.) bilindiği gibi Resûl olarak kendi kavmine gönderilen büyük peygamberlerden biridir. Kur'ân'ın açıklamasına göre, 950 yıl yaşamıştır. M.Ö. kaçıncı yüzyılda yaşadığı kesin bilinmemektedir. Bugün hâlâ Ağrı dağında gemisinin kalıntısı aranmakta ve birtakım ip uçları elde edildiğini sananlar bulunmaktadır. (1)

Nuh Peygamber (A.S.) kıssasına Tevrat'ın özellikle Tekvîn kitabında geniş yer verildiği gibi, Matta ve Bernaba İncil'lerinde de yer yer Nuh Tufan'ı misal gösterilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de ise, Hz. Nuh'tan ve kıssasından tam 43 yerde bahsedilmekte ve uzun süren mücadelesinin önemli ve ibretli safhaları anlatılarak mü'minlere yönlendirici birçok mesajlar verilmektedir.

Böylece Nuh (A.S.)ın birkaç yüzyıl putperest azgınlarla, inkârcı sapıklarla mücadele ettiği kesindir. Sürenin uzunluğu, dâvanın büyüklüğü, teblîğ ve irşadın aralıksız sürdürülmesi dikkate alınınca, neticenin dış görünüşüyle pek parlak olmadığı intibaını verir. Ama iç yapısı ve hikmeti itibariyle kıyâmete kadar gelecek olan kavim ve milletlere öğüt, ibret ve misal olmaya devam edecektir. Bu itibarla sonuç oldukça parlaktır.

Nuh Peygamber'in (A.S.) dâvetinin ağırlık merkezini şu dört husus oluşturuyordu:

1— Allah'ın varlığını, birliğini tanıtıp O'na imân etmek; aynı zamanda O'ndan korkup fenalıklardan sakınmak,

2— Kendisinin güvenilir doğru bir elçi olarak gönderildiğini zaman zaman belirtmek,

3— Allah'a ve O'nun peygamberine karşı gelmekten korkup sakınmak,

4— Hizmetinin bir ücret, makam ve mevki karşılığında olmadığını ortaya koyup peygamberliğin kutsal amaçlarına kişisel çıkarların karıştırılmadığını isbatlamak ve sık sık bu hizmetin hasbî olduğunu göstermek..

Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'in de dâvet ve teblîğinin ağırlık noktasını bu dört hususun teşkil ettiğini dikkate alırsak, gönderilen her peygamberin, özellikle «Ulu'l-azm» olan Resûllerin aynı çizgiden hareket ettikleri, aynı amaca yöneldikleri kendiliğinden anlaşılır. Nitekim Kur'ân'da ismi geçen peygamberlerin kıssalarında bu önemli noktaya hep işâret edilmekte ve birtakım bilgiler verilmektedir.

---

(1) Bilgi için bak: Ankebut Sûresi : 14. âyetin tefsiri

Buna karşı inkârcı maddecilerin, şaşkın müşriklerin ve nefsine esir olan gafillerin itiraz ve tepkisi daha çok şu iki hususta düğümlenmiştir:

1— Peygambere ilk imân eden fakirlerin, zayıf ve kimsesizlerin savundukları bir davayı benimsemeyi gururlarına yedirememek,

2— Peygamberi göz ve gönüllerden düşürmek ve âciz bırakıp yalnızlığa itmek için onu alaya almak, gerekirse işkenceye tabi tutmak ve sonra da yurdundan kovma tehdidinde bulunmak..

Mekkeli mağrur putperestlerin de Cihan Peygamberi Hz. Muhammed'e (A.S.) karşı tutum, düşünce ve davranışları aynı doğrultuda cereyan etmiştir. Kur'ân kapalı bir benzetme ile tarihte geçen benzeri olayları hatırlatarak Hakk'a çağrının yolunda bu gibi dikenlerin bulunduğunu ve bulunabileceğini haber vermekte; mü'minlerin her zaman buna hazır olmalarının lüzumuna işâret etmektedir.

PEYGAMBERLER, İNSANLARI SINIFLARA AYIRMAZLAR

(وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِن۪ينَۚ اِنْ اَنَا اِلَّا نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۜ) **«Ve ben mü'minleri de kovacak değilim. Ben ancak açık-seçik (şekilde gelecek olan tehlikeyi haber veren ve işlenilen kötülüklere karşı elîm bir azabın hazırlandığını duyuran) bir uyarıcıyım.»**

Gerek Nuh (A.S.), gerek ondan sonra gelen peygamberler, gerekse son Peygamber Hz. Muhammed (A.S.) devrinde ileri gelen söz sahibi inkârcılar kendilerini seçkin sınıf kabul edip fakirleri ve kimsesizleri hakir görmüşlerdir. Peygamberlerin davet ve teblîğine karşı çıkıp onu red ve inkâr ederken, bir de onlara ilk imân eden fakirleri, köleleri ve kimsesizleri toplumlarının en rezil ve aşağılık sınıfı saymışlar ve onlarla beraber aynı safta ve aynı mecliste bulunamıyacaklarını söylemişlerdir.

Bu olay bize hak dinlerin ve özellikle İslâm Dini'nin bu gibi bölücü, parçalayıcı, sınıf kavgasına sebep olan, din kardeşliğini yıkan, sınıf farkını doğuran her türlü görüş ve davranışı kesinlikle kaldırdığını, her insanın anasından hür doğduğunu, hukuk açısından eşit bulunduklarını; Allah'a dosdoğru imân edenlerin kardeşlik bağlarıyla birbirlerine bağlandığını net biçimde ortaya koymuştur.

Konumuzu oluşturan âyetlerle de bu hususlara işâret edilerek çok iyi düşünmemiz istenmektedir.

NUH KISSASINDAN MESAJLAR

1— İlâhî buyruklar daha çok nefsin aşırılıklarını frenlemeğe yönelik olduğundan ve maddeyi amaç seçip her türlü vasıtayı mubah sayanları meşru sınırlar içine almayı plânladığından, alabildiğine hürriyet isteyen inkârcı sapıklarca kabul edilmemiş ve bu esasları teblîğ eden peygamberleri yalanlamışlardır.

2— İnsan hayatının denge ve düzenini Allah korkusu ve O'nun yasakladığı kötülüklerden sakınmanın sağladığı, tartışma kabul etmiyecek kadar kesinlik arzetmektedir.

3— Gönderilen her peygamber son derece güvenilir kimselerdir. Onların izinde yürüyen din âlimleri ve mürşitlerin de her bakımdan güvenilir kişiler olmaları gerekmektedir. Zira aklı başında olan halk tabakası her zaman önünde güvenebileceği liderleri görmek isterler.

4— Hiçbir peygamber yaptığı ilâhî hizmetten dolayı kimselerden karşılık ve ücret beklememiştir. O halde dini teblîğ eden din mürşitleri de imkânlar ve şartlar elverdiği nisbette ücret almaktan kaçınmalıdırlar. Zira böylesine hasbî hizmetin ruhlar ve vicdanlar üzerindeki olumlu tesiri çok daha büyük olur.

5— Allah'a ve imânın diğer şartlarına inanan her kişi hürmete lâyıktır ve dinde kardeşimizdir. Fakirlik, kölelik, kimsesizlik ârızî şeylerdir ve hiçbir zaman insan için değer ölçüleri değildir.

6— Din sınıf farkını kaldırır, mutlak anlamda din kardeşliğini getirir. Ne Arabın arap olmayan üzerinde bir üstünlüğü; ne de arap olmayanın Arabın üzerinde bir üstünlüğü vardır. Üstünlük ve fazîlet, takvâdadır.

7— Peygamber ve din âlimlerinin görevi, hakkı teblîğ ve irşattır. Doğru yola iletmek ise Allah'a aittir.

8— Teblîğ, irşat ve uyarı fayda vermediği, insanların saplandıkları küfürde ısrar ettikleri ve inkârlarını zulüm ve ahlâksızlıkla iyice birleştirip gemi azıya aldıkları zaman, Cenâb-ı Hakk'ın kahredici hükmü iner.

9— Mekke'de müşriklerin saldırısına uğrayan ve her türlü hürriyetleri ellerinden alınmaya çalışılan mü'minlere, Nuh kıssasıyla büyük bir umut kapısı açılmakta ve yakın günlerde Mekke dahil Arap Yarımadası'nda putperestliğin kökünün kesileceği müjdesi dolaylı şekilde verilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Nuh Peygamber'in (A.S.) dâvetine, kavminin sırt çevirip ilgi göstermediklerine, teblîğ ve irşat devam edince de Onu yalanlamaya başladıklarına ve birtakım tehditlerde bulunmaya kadar azıttıklarına dikkatler çekildi. Sonra da davet, uyarı, irşat netice vermeyince Nuh Peygamber'in (A.S.) ümidinin kesilmesi ve artık aralarında ilâhî hükmün inmesini beklemesi konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i ve arkadaşlarını teselli etmek ve kurtuluşun yaklaştığını haber vermek için Hud ve Âd kavimlerinin tutum ve âkibetleri ibretli birer misal olarak veriliyor.

——oOo——

كَذَّبَتْ عَادٌ
الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ إِنِّي لَكُمْ
رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً
تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا بَطَشْتُمْ
بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي
أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ
وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾
قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾

إِنْ هٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ
فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ وَإِنَّ
رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

M E Â L İ :

123— Âd (kavmi) de gönderilen peygamberleri yalanladı.

124— Hani kardeşleri Hûd onlara dedi ki : «(Allah'tan) korkup (putlara tapmaktan, kötülük işlemekten) sakınmaz mısınız?

125— Şüpheniz olmasın ki ben, size gönderilen güvenilir bir peygamberim.

126— Artık Allah'tan korkup bana uyunuz.

127— Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum; benim (hizmetimin) karşılığı ancak âlemlerin Rabbına aittir.

128— Siz her yüksekçe yere bir anıt yapıp (kendinizden dünyalıkça aşağı olanlarla mı) eğlenirsiniz?

129— Devamlı kalacağınızı umarak birtakım (su kanalları, sarnıçlar, kaleler gibi) sanat eserleri sayılacak yapıları mı (kendinize tek iş ve amaç) ediniyorsunuz?

130— Şiddetle (hınçla) atılıp yakaladığınızda zorbalar gibi mi yakalarsınız?

131— Artık Allah'tan korkun ve bana uyun.

132— Bildiğiniz nîmetleri size (cömertçe) verenden (O'na karşı gelmekten) sakının.

133-134— Size nice nîmetlerle, oğullarla, bahçelerle, pınarlarla yardımda bulunmuştur.

135— Ben, elbette size karşı o büyük günün azâbından endişe ediyorum.»

136— Onlar dediler ki : «Öğüt versen de, öğüt verenlerden olmasan da bizim için fark etmez, birdir.

137— Bu tutumunuz, öncekilerin (sürüp gelen) âdetlerinden başkası değildir.

138— Ve biz azâp edilecek de değiliz.»

139— Böylece Hûd Peygamber'i yalanladılar. Biz de onları yok ettik. Şüphesiz ki bunda öğüt ve ibret vardır; ne yazık ki onların çoğu îmân etmedi.

140— Senin Rabbın elbette O'dur çok güçlü, çok üstün; O'dur çok merhametli.

HÛD PEYGAMBER'İN (A.S.) TEBLİĞ METODU

Hûd Peygamber (A.S.), Allah'ın birçok nîmetlerine erişip refah içinde ölçüsüz ve dengesiz bir hayat süren, aynı zamanda küfür ve azgınlıkta çok ileri giden Âd kavmine peygamber olarak gönderilmiştir. O da diğer peygamberler gibi insanları putlara tapınma aşağılığından kurtarmaya, ahlâklı, fazîletli bir hayat düzeyine getirmeye çalışarak işe, Allah'ın varlığını, birliğini anlatmakla başladı. İnsan olmanın hikmetine, kulluğun mana ve ölçüsüne dikkatleri çekerek teblîğ ve irşat hizmetini sürdürdü.

Ancak bu kadri yüce peygamber teblîğ ve irşat hizmetini, kavminin birçok yönlerini düşünerek onu dört maddede topluyor ve buna göre bir metod kullanıyordu :

1— Allah'tan korkup insan eliyle şekillendirilen putlara tapmanın doğru olmadığını,

2— Kendinin her bakımdan güvenilir bir Allah elçisi bulunduğunu,

3— Allah'ın koymuş olduğu hayat kanununa ve düzenine uymazlıktan korkmanın ve bu konuyu en doğru şekilde anlatan Allah'ın peygamberine inanarak, güvenerek uymalarının mutlak saadete yol açacağını,

4— Hakkı, doğruyu ve iyiliği teblîğ ederken kendilerinden hiçbir ücret beklemediğini; o bakımdan hiçbir makam ve mevkide gözünün olmadığını; sahneye çıkmasının tek sebebinin, ilâhî vahiy ile görevli bulunduğunu bildiriyordu.

Birinci madde, yüce yaratanın şekilden, maddeden, suretten veya eş-

yaya benzemekten pâk ve münezzeh olduğunu,

İkinci madde, sadece hakkı ve doğru yolu bildiren Allah elçisinin son derece güvenilir bir kimse olduğunu, peygamberliğinden önceki döneminde de kimseyi aldatmadığını, yalan söylemediğini,

Üçüncü madde, varlık âleminde bir plân ve proğram; düzen ve denge varsa -ki mutlaka vardır- onun elbette bir planlayıcısı, proğramlayıcısı ve düzenleyicisi de vardır şeklinde mantıkî ve aklî bir sonucu belgelediğini yansıtır.

O halde kâinatı yaratıp ayakta tutan o yüce kudrete karşı gelmekten sakınmak gerekmez mi?

Dördüncü madde, ilâhî emirleri teblîğ eden peygamberin kişisel hiçbir çıkarının söz konusu olamıyacağını yansıtır.

Böylece Hûd Peygamber (A.S.) yönlendirici, düşündürücü, neticeleri araştırma duygusunu harekete geçirici bir metot uyguladığından, üç kademeli bir uyarı sistemi ortaya koymuştur. Onlardan birinci kademeyi dört madde halinde belirttik ki bu, Allah'ın varlığını ve birliğini; kulluğun da mana ve hikmetini öğretmeyi amaçlamaktadır. İkinci kademe : Ölümlü bir dünyada yüksekçe anıtlar, kale gibi saraylar yapıp bunları hayatın asıl amacı ve hedefi seçmenin büyük bir gaflet olduğunu; yapılan her şeyi terketmek zorunda bulunduğumuzu hatırlatmakta ve gelip geçen milletlerin kalıntılarına bakmamızı önermektedir.

Âd Kavmi de bir zamanlar saray gibi evler, herkül misali putlarla haşırneşir olurken malî ve fizikî güçlerini zulüm ve haksızlıkta; zayıfları, fakirleri küçük görüp onları horlamakta kullanıyorlardı. Oysa sınıf farkı meydana getirip şeref ve azizliği, büyüklük ve üstünlüğü bu iki kaba güçte aramak hiç bir millete şeref ve mutluluk, huzur ve güven sağlamamış, üstelik yıkılıp yok olmasını hızlandırmıştır.

O bakımdan azıp sapıtan, hak ve hukuk tanımaz olan bu kavme Hûd Peygamber gönderilmiş, fakat sonuç dış görünüşüyle hiç de arzulanan çizgiye getirilememişti.

Üçüncü kademe : Allah'ın var kılıp insanlara ve özellikle Âd Kavmi'ne, yaşadıkları yöreye göre bolca, cömertçe verdiği nîmetleri gözler önüne sermekte; kıymeti bilinmeyen ve kimden geldiğine bakılmayan, şükrü yerine getirilmeyen o nîmetlerin elden gideceğini hatırlatmaktadır.

Böylece Hûd Peygamber (A.S.) ilâhî emre uyarak önce insan aklına ve düşüncesine, sonra da onun duygu ve mantığına, sonra da vicdanına seslenmiştir.

A'raf Sûresi'nde Âd Kavmi'nin bedensel yapıları itibariyle boylu, güçlü ve kuvvetli oldukları; Nuh Kavmi'nin yok edilmesinden sonra yerlerine bunların getirildiği ve birçok ilâhî nîmetlerin kapılarının kendilerine açıldığı belirtilirken, bu sûrede, yani konumuzu oluşturan Şuârâ Sûresi'nde ise, onlara verilen nîmetlerin önemli bir kısmı açıklanmakta, kaba kuvvetlerini kötü yolda kullandıkları «batş» tabiriyle anlatılmakta; maddî ve mânevî güçlerinin tamamını sağlam saraylar, yüksekçe binalar ve benzeri konularda harcadıkları; dünya hayatından başka bir hayata, yani âhirete inanmadıkları açıklanır.

Böylece Kur'ân ayrı ayrı yerlerde Âd Kavmi'yle ilgili bilgileri ibretli noktalarıyla safha safha inkârcıların gözleri önüne sererken gereken uyarısını sürdürmekte ve konunun önemine binaen Cenâb-ı Hak hayatta olanların geniş çapta ibret ve öğüt almalarını murat ederek bu kavimden ve başlarına gelen elim sonuçtan Kur'ân'da tam yirmi dört yerde bahsetmektedir. Bu bir bakıma tekrar gibi görünürse de, aslında bir tekrar olmaktan ziyade, değişik öğütleri, mesajları ve uyarıları yansıtır.

Âd Kavmi'nin tutumları ile Mekkeli müşriklerin tutumu arasında yakın benzerlik vardır; şu farkla ki, Âd Kavminin fiziksel yapıları itibariyle daha güçlü olduklarını, daha sanatkâr ve becerikli bir düşünce ve davranışa sahip bulunduklarını, o bakımdan muhteşem eserler vücuda getirdiklerini söyleyebiliriz. Bununla beraber inkâr ve azgınlıkta, ahlâksızlık ve zulümde aynı çizgide bulundukları kesindir.

O halde sadece ekonomik gücün, fiziksel kuvvetin, yüksek binaların, boy boy putların, köpüren nîmetlerin yeterli olmadığını anlıyoruz. Âd Kavmi bunun açık misallerinden biridir. Maddî güçle mânevî gücü paralel yürütmenin, dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü kurmanın, ruhla beden arasında ilâhî düzene uygun bir denge sağlamanın lüzumu ortaya çıkmakta ve buna uymayan milletlerin er-geç yıkılmaya mahkûm oldukları keza kesinlik kazanmaktadır.

HÛD VE ÂD KISSASINDAN MESAJLAR

Bilindiği gibi, Cenâb-ı Hak mutlak hikmet sâhibidir; kendi kitabında boş, anlamsız ve faydasız hiçbir şey anlatmaz. O bakımdan Âd Kavmi'nden belli parçalar nakledilirken, yaşamakta olan mü'minlere birtakım mesajlar verilmekte ve inkârcı azgınlar uyarılmaktadır.

Âd Kavmi'yle ilgili bu bölümde ise, şu mesajlar verilmektedir:

1— Fazîletin anahtarı, hikmetin başı Allah korkusudur. O yüce kudret-

ten korkmayanlardan elbetteki korkulur; zira öylelerinden her türlü kötülük umulur.

2— İnsanları Allah yoluna çağıranların güvenilir doğru kişiler olması gerekir.

3— Peygambere itaât, gerçekte Allah'a itaâttir.

4— Dini teblîğ edip bu yolda irşatta bulunurken imkânlar el verdiği nisbette ücret istememek, karşılık almamak kadim bir sünnettir. Yani her peygamberin uyguladığı bir metottur.

5— Yüksekçe muhteşem binalar, anıtlar yapıp böbürlenmek, fakirleri küçük görüp onları alay konusu edinmek; böylece toplum bünyesinde sınıf farkı ortaya koymak ilâhî gazaba sebep olur.

6— Sadece şehirleri bayındır hale getirip kalpleri boş, ruhları cılız, vicdanları silik bırakmak, hiçbir zaman kalıcılık ve mutluluk va'detmez.

7— Zulüm ve zorbalık; şarlatanlığın ve hırçınlığın, cehâlet ve inançsızlığın tabii ürünleridir.

8— Köpürüp taşan nîmetlerin hangi kudret tarafından nasıl ve niçin hazırlandığına bakıp ilâhî düzen ve işâreti görmek şarttır.

9— Kalpleri dünyalık ve şehvetle istilâya uğrayıp, maddeyi amaç edinen bir topluma vaaz ve öğüdün pek fazla tesiri olmaz. Başka yollar ve metotlar aramak gerekir.

10— Bütün uyarılara rağmen tuttukları yanlış yoldan dönmeyenlerin sonlarının hüsran olacağını unutmamak gerekir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hakk'a karşı tuğyan edip inkâr ve zulümde ısrar eden milletlerden, bugün hâlâ kalıntıları bulunan Âd Kavmi'nin sonunun ne olduğu en ibretli safhalarıyla hatırlatıldı. Böylece mü'minleri devamlı huzursuz edip her türlü haksızlığı reva gören Mekkeli'ler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yine hem Resûlüllah'ı (A.S.), hem yaşamakta olup haksızlığa uğrayan mü'minleri teselli etmek; mü'minlere haksızlıkta bulunmayı sanat haline getiren zalimleri uyarmak için Semûd Kavmi misal veriliyor. İlâhî sese kulak tıkayanların eninde-sonunda yıkılıp silineceğine atıflarda bulunuluyor.

——oOo——

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿١٤١﴾ اِذْ قَالَ
لَهُمْ اَخُوهُمْ صَالِحٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌ ﴿١٤٣﴾
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِ ﴿١٤٤﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ
اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٤٥﴾ اَتُتْرَكُونَ ف۪ي مَا هٰهُنَٓا اٰمِن۪ينَ ﴿١٤٦﴾
ف۪ي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَض۪يمٌ ﴿١٤٨﴾ وَتَنْحِتُونَ
مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِه۪ينَ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِ ﴿١٥٠﴾ وَلَا
تُط۪يعُٓوا اَمْرَ الْمُسْرِف۪ينَ ﴿١٥١﴾ اَلَّذ۪ينَ يُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ
وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ قَالُٓوا اِنَّمَٓا اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّر۪ينَ ﴿١٥٣﴾ مَٓا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ
مِثْلُنَا فَاْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هٰذِه۪ نَاقَةٌ
لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ
فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَاَصْبَحُوا
نَادِم۪ينَ ﴿١٥٧﴾ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ
اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٥٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿١٥٩﴾

MEÂLİ:

141— Semûd (kavmi) de peygamberleri yalanladılar.

142— Hani kardeşleri Sâlih onlara dedi ki: «Artık (putlara tapmaktan, Hakk'ı inkâr etmekten) sakınmaz mısınız?

143— Şüpheniz olmasın ki ben sizin için güvenilir bir peygamberim.

144— Artık Allah'tan korkun ve bana uyun.

145— Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum; benim (hizmetimin) mükâfatı ancak âlemlerin Rabbına aittir.

146-147-148— Şu bulunduğunuz yerde; bağlar ve bahçelerde; pınarlar başında, ekinler içinde, gönül çekici salkım hurmalıklarda güven içinde kendi halinize bırakılacak mısınız?

149— Dağlardan da ustaca sayılacak şekilde (fakat) şımarıkça evler yontuyorsunuz; (bunun böyle devam edeceğini mi sanıyorsunuz? Hayır aldanıyorsunuz).

150— Artık Allah'tan korkun, bana itaât edin.

151-152— Yeryüzünde fesat çıkarıp orada dirlik-düzenlik getirmeyenlerin; inkâr ve azgınlıkta aşırı gidenlerin emrine uymayın.»

153— Dediler ki: «Herhalde sen büyülenenlerden birisin.

154— Sen de ancak bizim gibi bir insansın; eğer (iddiânda) doğrulardan isen haydi bize bir açık belge, bir mu'cize getir.»

155— Sâlih, «işte (belge ve mu'cize olarak) bir dişi deve! Su içme sırası, (bir gün) onun, belirli bir gün de sizindir.

156— Sakın ona kötü (niyetle) dokunmayın; sonra büyük bir günün azâbı sizi yakalar» dedi.

157— Buna rağmen onlar o deveyi (bacaklarına) vurup devirdiler, (inatla onu) kestiler. (Sonra da) pişmanlık duyarak sabahladılar.

158— O sebeple azâp onları yakaladı. Şüphesiz ki (bu olayda) bir ibret ve öğüt vardır; ama onların coğu imân edenler olmadı.

159— Ve senin Rabbın şüphesiz ki yegâne üstündür, çok güçlüdür; çok merhamet edendir.

SEMÛD KAVMİ VE ÖĞÜT ALINACAK YANI

(كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ..) **«Semûd (kavmi) de peygamberleri yalanladılar..»**

Hicaz yakınlarında Hicr yöresinde Asûr hâkimiyetinde yaşadığı söylenen Semûd Kavmi de Âd Kavmi gibi putlara tapan; Allah'ı ve âhireti inkâr edip tanımayan bir millet idi. Her millet ve kavme uyarıcı olarak peygamberler gönderildiği gibi, onlara da kendi aralarından doğruluğu, güvenilirliği, iyilik ve cömertliği; insanlara karşı sevgi ve merhametiyle tanınan ve bilinen Salih Peygamber uyarıcı olarak gönderilmiştir. Diğer peygamberlerin uyguladığı ve izlediği teblîğ ve irşat; uyarı ve müjdeleme metodunu o da uygulamıştır. Buna rağmen pek az kimse ona inanmış; çoğu ise dokuz kadar ahlâksız bozguncunun peşine takılarak Salih Peygamber'i (A.S.) yalanlamışlar ve küfürde ısrar edip zulüm ve tecavüzlerde bulunmayı sürdürmüşlerdi.

Mekkeli müşriklerin Hz. Muhammed'e (A.S.) «büyülenmiş adam» dedikleri gibi, onlar da Salih Peygamber'e (A.S.) aynı şeyi söylemişlerdir. Mekkeli'lerin, sırf alay olsun ve Hz. Muhammed (A.S.) âciz kalsın da inananların gözünden düşsün diye durmadan akla, hayale gelmedik mu'cizeler istedikleri gibi, onlar da Salih Peygamber'den (A.S.) çok açık ve susturucu büyük bir mu'cize istemişlerdir.

Kur'ân, Semûd Kavmi'nin indirilen mu'cizeyi de inkâr ve reddettiğini belirterek, bundan dolayı kötü bir azâba uğratıldıklarını kaydetmektedir. O bakımdan Mekkeli'ler bir defa daha uyarılıyor; kâinatın mu'cizelerle dolu olduğuna işâretle, aklını ve idrâkini kullanabilen kimselerin muhteşem ilâhî nizam karşısında başka bir mu'cizeye gerek duymayacaklarına kapalı bir anlatımla temas ediliyor. Zira istedikleri mu'cize indirildiği halde inanmazlarsa artık iş bitmiş, dönüşü mümkün olmayan çok sakıncalı bir yola girilmiş sayılır ve Semûd Kavmi'nin o yüzden ilâhî azâba uğratıldıkları gibi Mekkeli'lerin de uğratılacağı o zaman mukadder olur.

Semûd Kavmi'nin iki ayrı özelliğine ayrıca dikkatler çekiliyor:

a) Ovada cennet misali verimli topraklar üzerinde sayısı belirsiz nîmetlerden yararlandıkları; dağlık kesimde ise kayaları yontarak barınaklar, sığınaklar yaptıkları,

b) O nedenle adı geçen kavmin ziraat ve sanatta hayli ileri oldukları anlaşılıyor.

İSTEDİKLERİ MU'CİZE'NİN GERÇEKLEŞMESİ

(قَالَ هٰذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ)

«Sâlih, işte (belge ve mu'cize olarak) bir dişi deve! Su içme sırası (bir gün) onun, belirli bir gün de sizindir. Sakın ona kötü (niyetle) dokunmayın; sonra büyük bir azap sizi yakalar.. dedi.»

Semûd Kavmi, uyarıcı olarak ortaya çıkan Salih Peygamber'in iddiasını doğrulayacak şekilde istenilen mu'cizeyi getirdiği takdirde ona imân edeceklerine söz vermişlerdi. Bunun üzerine, -çeşitli rivâyetlerden elde ettiğimiz bilgilere göre- içtiği sudan kat kat fazla süt veren olağanüstü bir deve ortaya çıkarıldı. Aynı zamanda halkın çok rağbet ettiği bir pınar suyundan bir gün o deve, bir gün de halk yararlanacaktı.

Böylece ortaya çıkarılan mu'cize deve birçok yönleriyle Allah'ın kudretini yansıtmakta, O'nun damgasını taşımaktaydı. Buna rağmen Semûd Kavmi sözlerinde durmadılar; ısrarlı uyarılara rağmen vurup deveyi öldürdüler. Küfür, inat, azgınlık ve haksızlığın son kertesine gelinince de ilâhî hüküm indi ve Semûd Kavmi bir varmış, bir yokmuş hikâyesine dönmüş oldu. Sadece ortada ibret ve öğüt alınacak kalıntıları gelip geçenlere «İşte Hakk'a karşı gelip inkâr ve zulümde bulunmanın hazin sonu!» diye fısıldamaktadır.

O halde tarihî eserleri, medeniyetleri inceleyenlere gereken en önemli bir konu da şudur: Hâlen kalıntılarına rastlanan o milletlerin yıkılıp yok olma sebeplerini bulup çıkarmak ve böylece tarihin tekerrür edeceğine inanmaktır.

Salih Peygamber ve Semûd Kavmi kıssasından mesajlar :

Nuh ve Hud Peygamberlerin (salût-ü selâm ikisine de olsun) kıssalarının baş kısmında geçen mesajlar burada tekrarlanır. Farklı olarak da şu mesajlara yer verilir:

1— İçinde bulunduğumuz refah günlerine aldanıp Allah'ı ve ikinci hayatı unutmamız veya red ve inkâr etmemiz çok büyük bir haksızlık sayılır. Yani kişi böylece kendine yazık etmiş olur. Zira geçici olanı amaç kabul edip asıl kalıcı olanı unutmak veya inkâr etmek sonunda büyük bir pişmanlık getirir.

2— Dağlarda kayaları yontup evler, sığınaklar yapmak ve böylece güven içinde bulunduğunu sanmak hiçbir kavme ölümsüzlük kapısını açma-

mış; ilâhî takdirin kapsamından dışarı çıkartamamıştır.

3— Yeryüzünde fesat çıkartıp, dirlik ve düzeni bozanlara; inkâr ve haksızlığı sanat edinenlere uymak, aynı kötülükleri benimsemek ve aynı suçları işlemek demektir. Bir ülke halkı kendini bu tehlikeli çizgiye getirdiği takdirde, yıkılıp yok olması için yeterli sebepler oluşmuş demektir.

4— Peygamberleri sıradan bir insan sanmak veya öyle kabul etmek büyük bir hatadır. Zira her peygamberin tutumu, yaşayışı, söz ve davranışları; öğüt ve tavsiyeleri hep ölçülü, yararlı, yol gösterici, fazîlet ve güven telkin edici, yönlendirici ve en güzel ahlâkî kuralları işleyicidir. Bu vasıfları bir hükümdarda veya bir kahramanda görmek mümkün değildir. Aynı zamanda peygamberin tebliğ ve irşat çizgisinde kişisel hiçbir çıkarı, arzusu da söz konusu değildir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de çok çetin mücadele verip zulüm ve işkenceye maruz kalan mü'minler ve yaşamalarında sıkıntılı günler geçirmekte olan mü'minler teselli edilerek Semûd Kavmi'nin hazîn durumu misal verildi. Böylece zafer meşalesini yakma günlerinin yaklaştığına işâretle sabırlı hareket etmeleri tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yeryüzünde benzerine ender rastlanan cinsel sapıklığın en çirkinini işleyen ve hariçten gelen tacir ve konuklara tecavüz edecek kadar gözleri dönen, Lût Peygamber'in gönderildiği millet konu ediliyor. Ahlâkını, fazîletini, güvenilirliğini yitiren bir kavim ya da milletin yaşama şansının kalmadığına işâret ediliyor ve dolayısıyla Mekkeli ahlâksızlar uyarılarak baş aşağı gelme günlerinin yaklaştığına kapalı şekilde atıf yapılıyor.

——oOo——

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا
تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾
أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ
مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ
لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ
نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا
فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا
فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

MEÂLİ:

160— Lût kavmi de peygamberleri yalanladı.

161— Hani kardeşleri Lût onlara dedi ki: «Artık (putlara tapmaktan, Hakk'ı inkârdan, hayasızca davranmaktan) sakınmaz mısınız?

162— Şüpheniz olmasın ki ben size gönderilen güvenilir bir peygamberim.

163— O halde Allah'tan artık korkun ve bana uyun.

164— Bu (hizmete) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim hizmetimin karşılığı ancak âlemlerin Rabbına aittir.

165-166— Rabbınızın sizin için yarattığı eşleri bırakıyorsunuz da âlemler içinde (kala kala) erkeklere mi (şehvetle) gidiyorsunuz?! Hayır, siz haddi aşan bir milletsiniz.»

167— Onlar dediler ki: «Ey Lût! Eğer (bu tür uyarılardan) vazgeçmezsen herhalde (yurdundan) çıkarılanlardan olursun.»

168— Lût, «şüpheniz olmasın ki ben sizin yaptıklarınıza iyice içerlenenlerdenim» dedi.

169— «Rabbim! beni ve âilemi bunların işleyegeldiği (iğrençliğin günah ve azâb)ından kurtar» (diyerek duâ etti).

170-171— Biz de geride kalanlar arasında yaşlı bir kadın (Lût'un eşi) dışında onu ve bütün âilesini kurtardık.

172— Sonra da diğerlerini yerle bir edip yok ettik.

173— Ve üzerlerine (taştan topraktan bir felâket) yağmuru yağdırdık. O uyarılanların yağmuru ne de kötü!

174— Şüphesiz ki bunda bir ibret ve öğüt vardır; ama onların çoğu imân edenler olmadı.

175— Ve elbette Rabbın yegâne üstündür, güçlüdür ve çok merhametlidir.

LÛT PEYGAMBER VE SODOMLULAR

(.. كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ) «Lût Kavmi de peygamberleri yalanladılar..»

Lût Peygamber (A.S.), diğer bölümlerde de açıkladığımız gibi, İbrahim Peygamber'in ya yeğeni, ya da amcasının oğludur. Müfessirlerden çoğuna göre, Lût Peygamber (A.S.) Sodomlu değildir. Çünkü İbrahim Peygamber'in Sodom'la bir hısımlık bağlantısı söz konusu olamaz. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'in kullandığı «kardeşleri Lût» sözü, bize bu konuda bir ip ucu vermektedir. Şöyle ki, Lût Peygamber önceleri gelip Sodom'a yerleşip oranın bir bakıma yerlisi olmuştur veya onlara komşu bir memlekettendir ki aralarında birtakım yakınlıklar söz konusudur.

Bilindiği gibi, Sodom, Kudüs'e yakın bir şehirdir. Tevrat'ta da Lût Peygamber'in (A.S.) Sodomlu'lara gönderildiği yazılıdır.

Lût Peygamber de diğer peygamberlerin izlediği teblîğ ve irşat yolunu seçip uygulamıştır. Ancak Sodomlu'lar sadece putperest değil, aynı zamanda çok ahlâksız bir milletti. Seksüel sapıklıkların en çirkini olan homoseksüel idiler.

Bütün uyarılara rağmen Sodomlu'lar doğru yola gelmediler. Kötü arzu ve davranışlarına engel olmak isteyen Lût Peygamber'i (A.S.) ülkelerinden dışarı çıkarmayı plânladılar. Nitekim Lût Peygamber'e kendi yakınları dışında imân eden olmadı. Yaptığı her uyarı onların sadece küfür ve ahlâksızlığını artırdı, yani yapılan uyarılara büsbütün öfkelenen bu sapık kavim hem inkârlarını, hem de ahlâksızlıklarını artırdılar. Lût Peygamber'in yaşlı sayılan eşi de sapıklardan yana idi. Uyarı ve irşat yolları kapanıp aksi tesir uyandırınca, ülkenin altını üstüne getirmek üzere insan suretine girmiş iki melek gönderildi. Onlar Lût Peygamber'e (A.S.) konuk oldular. Sodomlu'lar gelen bu iki yabancıya seksüel temasta bulunma çarelerini araştırdılar. Derken ilâhî hükmün inme zamanı geldi. Sebepler zincirinin son halkası da tamamlandı. Kur'ân'ın deyimiyle üzerlerine (taştan, topraktan bir) felâket yağmuru yağdırıldı. Tevrat'ın deyimiyle, üzerlerine kükürt ve ateş yağdırıldı. Böylece lâvların püskürükleri kısa zamanda şehri belirsiz hale getirdi. Geride yıkıntılar birer ibret levhaları olarak kaldı.

Mekkeli'ler de kendilerini hakka, doğruya, güzel ahlâka, fazîlet ve adâlete davet eden Hz. Muhammed'i (A.S.) öz yurdundan sürüp çıkarmayı veya vücudunu ortadan kaldırmayı plânlıyorlardı. Kur'ân, belirtilen yok etme sebeplerinden birinin de peygamberi yurdundan çıkarmaya azmetmek olduğuna dikkatleri çekerek, Lût Kavmi'nin başına gelen felâketin bir benzerinin Mekkeli'lerin de başına gelebileceğini işâret yoluyla hatırlatmakta; Hakk'a karşı gelmekten vazgeçmelerini dolaylı şekilde ihtar etmektedir.

Lût Peygamber (A.S.) kıssasıyla ilgili Tevrat'ta birçok asılsız ve ölçüsüz bilgilere yer verilmiş ve konu asıl mecrasından saptırılmıştır. Özellikle Lût Peygamber'le kızlarının aynı yatakta yattıkları belirtilir ki, bu sözlerin ilâhî olmadığı kesinlikle anlaşılır. O bakımdan da Kur'ân kıssanın gerçek yüzünü anlatarak hem doğru bilgi verir, hem de insan sözünün karıştırılmasıyla aslından uzaklaştırılan Tevrat'ın bu ve benzeri yerlerini tashîh eder. (1)

Nitekim 1670'de filozof Baruch Spinoza -ki bu bir yahudi idi-, adını vermeden yayınladığı «Tractatus theologico-politicus» adlı kitabında şöyle demiştir:

---

(1) Bilgi için bak : Tevrat-Tekvîn : 19-1-35

«Kutsal kitap (Tevrat ve İncil)ın, olduğu gibi, bir insana gökten inen Tanrı mektubu olduğuna inanan kişi, hiç şüphesiz beni, Kutsal Ruha karşı günah işlemekle suçlandıracaktır; çünkü ben burada Tanrı kelâmının yanlışlarla dolu, birçok yerleri kesilmiş, değiştirilmiş ve birçok yerlerinde kendi kendisiyle çelişir hale gelmiş olduğunu ileri sürmekteyim. Ama eğer onlar da düşünecek olurlarsa hiç şüphesiz bağırmaktan vazgeçeceklerdir.» (1)

Şüphesiz Allah'tan indirilen kitaplar da, gönderilen peygamberler de her türlü yanlış, ölçüsüz, tutarsız sözlerden pak ve temizdirler. Özellikle peygamberlerin «ismet» sıfatı söz konusudur ki, onlar bu sıfatla her türlü günahlardan korunmuşlardır.

İşte böylece hak ile bâtıl mücadelesi sürüp gitmekte; kendini imân ciddiyeti ve samimiyetiyle hakka verenlerin galibiyetiyle noktalanmaktadır. Çünkü âlemlerin Rabbı olan Allah çok üstündür, çok kudretlidir ve çok merhametlidir. Her işi hikmetle, adaletledir. O, zulmü hem kendisine, hem de bizim aramızda haram kılmıştır. Asıl haksızlık yapan insanlardır.

OLAYIN TARİHÎ YÖNÜ

Gerek İbrahim Peygamber (A.S.), gerekse Lût Peygamber (A.S.) hakkında tarihçiler farklı tesbitlerde bulunmuşlardır. Ama Lût Gölü'nün deniz seviyesinden 392 metre aşağıda olduğunu dikkate alan ilim adamlarının ciddi araştırmaları bazı ip uçlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Müfessir Merâğî'nin nakline göre, Ürdün Nehri'nin uzandığı vadide Sodom ve Amure'de yapılan kazılarda birtakım tarihî kalıntılara rastlanmıştır. İbrahim ve Lût Peygamberlerin M.Ö. yaklaşık 2000 yıllarında yaşadıkları da bu yörede elde edilen bazı belgelerden anlaşılmıştır. Böylece şehrin önemli bir kısmının çökmesi neticesinde Lût gölünün oluştuğu sanılmaktadır. Allah daha iyisini bilir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Lût kıssasına da geniş yer verilmiş ve yaklaşık yirmi yedi yerde anılmıştır. Ancak her defasında ayrı bir öğüt, değişik bir safha ve ibretli bir bölümü nakledilmek suretiyle olaya karşı hem idrâkler uyanık tutulmuş, hem de hafızalarda yer eden izlerin derinleşmesi sağlanmıştır. (2)

---

(1) Hayrullah Örs/Musa ve Yahudilik - Remzi Kitabevi : 4

(2) Bilgi için bak : A'raf Sûresi : 80, Hud Sûresi : 70-89, Hicr Sûresi : 59-61, Hac Sûresi : 43, Neml Sûresi: 56, Ankebut Sûresi: 26, Enbiyâ Sûresi : 71-74. âyetlerin tefsiri

LÛT KISSASINDAN MESAJLAR

Bu kıssa ile diğerlerinin baş kısmında verilen mesajların bir benzeri ve fazla olarak da mü'minlere şu mesajlar verilmektedir:

1— Kadınlarla meşru evlenmeyi ve teması bırakıp erkeğin erkeğe şehvetle meyletmesi; iyice insanlık, din, ahlâk, edep, terbiye, iffet ve namus sınırlarını aşmaktır.

2— Böylece meşru sınırları aşan sapıkları doğru yola irşat etmek, hakkın sesini onlara duyurmak çok zordur. Çünkü öylelerinin nefis ve şehveti akıl ve idrâklerinin önünde yürümektedir.

3— Allah'a dosdoğru imân eden mü'minin, ailesinden birinin inkârcı, sapık, ahlâksız ve iffetsiz çıkması, o mü'min hakkında bir değerlendirme ölçüsü sayılmaz. Şu şartla ki, mü'min Hakk'ın sesini onlara duyurmak için gereken dinî öğretim ve eğitim imkânını kullanmışsa..

O bakımdan Âdem Peygamber, oğlu Kabil ile; Nuh Peygamber, inkâr üzere kalıp tufanda boğulan oğlu ile, İbrahim Peygamber, babası Azer ile; Lût Peygamber, ahlâksızlardan yana olan eşiyle kınanamaz.

4— İnkâr, azgınlık ve cinsel sapıklığın yaygınlaştığı her ülke, yıkılıp yok olmanın eşiğine gelmiş sayılır.

Günümüzde homoseksüellerin özellikle Batı ülkelerinde her geçen gün çoğalması ve cinsel sapıklığın iyice yayılması, o toplumu kemiren bir kanser halini almıştır. O kadar ki, başta İngiltere olmak üzere bazı ülkeler bu cinsel sapıklara yasal haklar tanımak sûretiyle çirkin fiillerine meşruluk kazandırmışlardır.

Bu, medenî geçinen ve ekonomik kalkınmayı tek amaç seçip dünya ile âhiret arasında ciddi hiçbir irtibat ve köprü kurmayan, yani yetişmekte olan genç kuşaklara bu konuda ciddi bir eğitim vermeyen o milletlerin, -eğer dönüş yapıp ciddi tedbir almazlarsa- yakın gelecekte baş aşağı geleceklerinin en açık belirtisi sayılır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle cinsel sapıklığın en çirkinini kendi aralarında yaygınlaştıran ve peygamber öğüdüne kulak vermeyen Sodomlu'ların inkâr ve ahlâksızlığı konu edildi ve içine düştükleri ahlâksızlığın onları ilâhî gazaba çarptırarak yeryüzünden silip belirsiz hale getirdiği anlatıldı.

Böylece Mekke'de Allah'a inananlara her türlü zulüm ve sataşmayı mubah sayan müşriklerin de günlerinin sayılı olduğuna işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ve arkadaşları teselli edilerek bir diğer tarihî olay konu ediliyor: Şuayb Peygamber'le Eykeli'ler, yani ormanlık bölgede yaşayan Medyen halkı arasında geçen mücadele misal veriliyor. Hem Allah'ı ve âhireti inkâr eden, hem de insan haklarına tecavüzü sanat haline getiren o milletin de, -Peygamber tebliğ ve irşadına kulak vermedikleri için- ilâhî hışma uğradıkları açıklanıyor. Aynı zamanda Mekkeli azgın müşrikler uyarılıyor.

——oOo——

كَذَّبَ اَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ
الْمُرْسَل۪ينَ ﴿١٧٦﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ
اَم۪ينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِ ﴿١٧٩﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ
اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٨٠﴾ اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا
مِنَ الْمُخْسِر۪ينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَق۪يمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا
النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ ﴿١٨٣﴾
وَاتَّقُوا الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٨٤﴾ قَالُٓوا اِنَّمَٓا
اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّر۪ينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَٓا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَاِنْ نَظُنُّكَ
لَمِنَ الْكَاذِب۪ينَ ﴿١٨٦﴾ فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَٓاءِ اِنْ
كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبّ۪ٓي اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ

فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾

MEÂLİ:

176— Eykell'ler (ormanda eyleşen Şuayb Peygamber'in gönderildiği kavim) de peygamberleri yalanladılar.

177— Hani Şuayb onlara: «Artık (putlara tapmaktan, haksızlık etmekten, Hakk'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

178— Şüpheniz olmasın ki ben, size gönderilen güvenilir bir peygamberim.

179— Artık Allah'tan korkun ve bana uyun.

180— Bu (hizmetime) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim (hizmetimin) karşılığı ancak âlemlerin Rabbına aittir.

181— Ölçeği tam tutun; (hak yiyip hakları) eksiltenlerden olmayın.

182— Dosdoğru terazi ile tartın.

183— İnsanların (haklarından bir) şeyler eksiltmeyin ve bir de sakın yeryüzünde fesât çıkararak düzensizlik ve bozgunculuk yapmayın.

184— Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan (O eşsiz kudret)ten korkun» dedi.

185— «Sen ancak büyülenmiş (aklî dengesini kaybetmiş)lerden birisin.

186— Sen ancak bizim gibi bir insansın; biz seni herhalde yalancılardan sanıyoruz.

187— Eğer doğrulardan isen haydi göğün bir parçasını üzerimize düşür» dediler.

188— Şuayb onlara : «Rabbım yapageldiğinizi çok iyi bilir» dedi.

189— Buna rağmen onu yalanladılar. O sebeple gölge (yapan bulu-

tun ortaya çıktığı) günün azâbı onları yakalayıverdi. Şüphesiz ki bu büyük bir günün azâbı idi.

190— Bunda elbette bir öğüt ve ibret vardır. Zaten onların çoğu mü'min değildi.

191— Şüphesiz ki, Rabbın çok üstündür, çok güçlüdür, çok merhamet sâhibidir.

EYKELİ'LER VE ŞUAYB PEYGAMBER

(كَذَّبَ اَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ..) «Eykeli'ler (ormanda eyleşen Şuayb Peygamber'in gönderildiği kavim) de peygamberleri yalanladılar..»

Eyke : Filistin ile Hicaz arasında Kızıldeniz sahilinde bulunan Medyen şehrinin bir başka ismidir. Kelime olarak, sık ağaçlı yer demektir. Bundan, Şuayb Peygamber'in gönderildiği kavmin ormanlık bir bölgede oturdukları ve o çağda Medyen şehrinin önemli bir kısmının ormanlık bir arazi üzerinde bulunduğu anlaşılıyor.

ŞUAYB PEYGAMBER'İN (A.S.) UYGULADIĞI METOT

Şuayb Peygamber de (A.S.) diğer peygamberlerin teblîğ ve irşat konusunda uyguladıkları metodun bir benzerini uygulamıştır. Çünkü hepsi de aynı kaynaktan içmekte ve aynı kudretten beslenmekteydiler.

Eykeli'ler hem putperest idiler, hem de haklara tecavüzde çok ileri gitmişlerdi. Ölçü ve tartı, hak, hukuk gözetmezler, özellikle dıştan gelen tacirlerin mallarına dolaylı yoldan tecavüz ederlerdi. Şuayb Peygamber, azıp sapıtan, meşru hiçbir sınır tanımayan bu şehir halkına peygamber olarak gönderilirken mutlaka çok çetin mücadeleler onu bekliyordu. Nefislerinin isteklerini meşru sınırlar içine almak, hayatlarını fazilet düzeyine getirmek, insan haklarına saygılı olmayı öğretmek üzere işe başlayan Şuayb Peygamber, önce «Tevhîd İnancı»nı telkîne çalıştı. Ne var ki bütün bu akla ve sağduyuya uygun telkîn ve tavsiyeler onlara çok ağır geldiğinden Şuayb Peygamber'i önce büyülenmişlikle suçladılar; sonra da ölüm ve sürgünle tehdit ettiler. Bu da yetmiyormuş gibi, «eğer doğrulardan isen haydi göğün bir parçasını üzerimize düşür» diyerek onu alaya aldılar.

Eykeli'ler bu katı ve alaylı tutumlarını sürdürüp inkâr ve zulmün son kertesine gelince, sünnetullah gereği ilâhî hüküm iniverdi. Kur'ân'ın anla-

tımıyla **«gölge (yapan bulutun ortaya çıktığı) günün azâbı onları yakalayıverdi. Şüphesiz ki bu büyük bir günün azâbı idi.»**

ŞUAYB PEYGAMBER (A.S.) KAVMİNİ BEŞ ŞEY İLE UYARDI

Şuayb Peygamber (A.S.) Allah'ın varlığını, birliğini, ibâdet edilmeğe ancak O'nun lâyık bulunduğunu, Allah'ın korkulmaya daha yeğ olduğunu belirttikten ve gereken bilgileri verdikten sonra, teblîğ ve irşat usûlü, şu beş madde üzerinde toplanıyordu :

1— Ölçü ve tartıyı tam tutmak, haklara saygılı olup tecavüzde bulunmamak,

2— Doğru bir tartı, sağlam bir ölçüyü her zaman ve herkese karşı kullanmak,

3— İnsan haklarına hiçbir suretle el uzatmamak, açık ve gizli yollardan şunun bunun hakkını yememek,

4— Yeryüzünde bozgunculuk ve düzensizlik çıkarmamak, çıkaranlara destek olmamak,

5— İşlenen her fiilden sonra sorumlu tutulacaklarını düşünerek O Yüce Yaratan Allah'tan korkmak..

Gerek «Tevhîd İnancı», gerekse onun tamamlayıcısı, diğer bir tabirle tabii ürünleri olan bu beş ilâhî buyruk her yönüyle insanların yararına yönelik bulunmakta; onların zararına hiçbir hüküm taşımamaktadır.

Buna rağmen akıllarını ve sağduyularını nefislerinin emrine veren inkârcı sapıklar, Şuayb Peygamber'e (A.S.) karşı gelip baş kaldırdılar ve onun varlığına tahammül edemez oldular. O yüzden ona şu iki kötü sıfatı yakıştırmaktan kaçınmadılar: «Büyülenmiş yalancı bir adam», «dengesini kaybetmiş bir şaşkın..»

İSTENİLEN AZAP

(فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ) **«Eğer doğrulardan isen haydi göğün bir parçasını üzerimize düşür dediler.»**

Şuayb Peygamber'in kavmi inkâr, azgınlık ve sapıklıklarını artırıp Allah'ın elçisini yalnızlığa itmek, yalancı durumuna sokmak için göğün bir parçası üzerlerine düşürmesini istemişlerdi.

Şüphesiz bu, inkâr ve tuğyanın son kertesine gelip dayandıklarının açık bir delili idi. O bakımdan sünnetullah hükmünü yürütmek üzere tecelli etti. Mevcut sebep ve kanunlar harekete geçirildi. «Gölge günü» diye adlandırılan azap iniverdi.

Bu tabir bize, meydana gelen olayın oluşumu hakkında ip ucu vermektedir. Şöyle ki : Ya bir yanardağın harekete geçmesi sebebiyle lâvların püskürttüğü taş toprak büyük bir toz tabakası halinde yükselip bulutumsu bir gölge meydana getirmiştir; ya da müthiş bir depremden önce ortalığı kesif bir sis tabakasının kaplaması ve deprem ile birlikte büyük bir toz bulutunun oluşması şeklinde düşünülebilir. Ayrıca müthiş bir kasırganın kopması sebebiyle şehri alt-üst edip büyük bir toz tabakasının meydana gelmesiyle de yorumlanabilir.

Ancak A'raf Sûresi 91. âyetin açık anlatımı, bu yorumlardan ikincisinin daha isabetli olduğunu göstermektedir. Zira ilgili âyette şöyle denilmektedir: **«Bunun üzerine onları müthiş bir sarsıntı yakalayıverdi ve (böylece) kendi yurtlarında oldukları yerde dizüstü çöküp kaldılar..»**

Hud Sûresi 94. âyette ise, buna bir başka ip ucu daha eklenmekte ve daha sıhhatli yorum yapmamıza imkân vermektedir. Şöyle ki, sözü edilen âyette şöyle ifade ediliyor: **«Zalimleri ise korkunç bir ses ve uğultu yakalayıverdi; evlerinde dizüstü çöküp kaldılar..» (1)**

Zira mu'cizeler dışında meydana gelen her olay; inen her azap ve felâket belli sebeplerin oluşup harekete geçmesiyle gerçekleşir. Bu da Allah'ın değişmeyen sünnetlerinden biridir. Kur'ân, kavim ve milletleri yok edip haritadan silen felâket ve azaplardan söz ederken bize sadece kısa bilgi ve hareket noktamızı belirleyecek ip ucu verir. Aklımızı kullanmamızı, mevcut kalıntıları gezip görmemizi, yıkılıp yok edilen kavim ve milletlerin yıkılış sebeplerini araştırmamızı emreder. O sebeple Kur'ân olayları meydana getiren sebepleri tam açıklığıyla anlatmaz, buna lüzum da görmez. Araştırmayı insanların irade ve yeteneklerine bırakır.

O halde Nuh Tufanı'nın izlerini araştırmak ne kadar yararlıysa, neden böyle bir felâketi hakettikleri üzerinde durup düşünmemiz de bir o kadar, belki daha fazla yararlıdır. Âd ve Semûd, Sodom ve Medyen bölgelerinde kalıntılar üzerinde ciddi araştırmalar yapmamız ve o milletlerin neden haritadan silindikleri üzerinde durmamız da son derece faydalı ve yönlendirici sonuçlara bizi götürür.

---

(1) Geniş bilgi için bak : A'raf Sûresi : 85-93., Hud Sûresi : 84-95. âyetlerin tefsiri

KÜFÜR VE SAPIKLIK, HAYATI İLÂHÎ PLANA GÖRE UYGULAMAMAKTIR

Görüldüğü gibi küfür ve sapıklık, ister putları ilâhlaştırıp onlara tapmak suretiyle hakka ve fazilete saldırıda bulunsun, ister ilâhî emirleri çiğnemekten zevk alıp, her türlü ahlâkî ve kutsal değerden uzaklaşsın, ister eziyet ve işkencede bulunsun ve ister cinsel sapıklığı âdet edinerek ilâhî uyarılarla alay etsin, isterse insan haklarına el uzatıp ölçü ve tartıyı tam kullanmasın her yönüyle ilâhî sünnete ters düşmekte, insan hayatını plânlayan ilâhî buyrukların dışına çıkmakta ve insanı yaratıldığı amaç ve düzenden uzaklaştırmaktadır.

Peygamberlerin hemen hepsi, insan hayatını en uygun biçimde düzene sokan ilâhî plân ve proğramı öğretmekle meşgul olmuşlardır.

Nitekim Kur'ân'da yer yer kıssaları parça parça anlatılan bütün kavim ve milletler bu plân ve sünnete uymaya dâvet edilmişlerdir. Semâvî dinlerin hepsi bu plân ve sünnetin muhtevasını sosyal yapının şartlarına ve imkânlarına göre anlatmışlardır. Ne var ki, Tevrat ile İncil'e insan sözü karıştığı ve birçok ilâhî emirler, tavsiyeler unutulup silindiği için kısmen de olsa bu çizgiden uzaklaşmıştır.

ŞUAYB (A.S.) KISSASINDAN ÖĞÜTLER

Bu konuyla ilgili geniş bilgiler, yeterli mesajlar daha çok A'raf Sûresi ile Hud Sûre'sinde geçti. Burada az değişik bazı öğütlere yer verilerek konunun hafızalarda tazelenmesine imkân sağlandı.

Önce Mekke'de aralıksız saldırı ve işkenceye uğrayan cefakâr mü'minler teselli edilmekte, sonra da diğer kıssaların baş kısmında verilen mesajlar tekrarlanmakta ve ayrıca birkaç yeni mesaj verilmektedir. Şöyle ki :

1— Ölçü ve tartıyı tam tutmak farzdır. Buna ilgisizlik insan haklarında tecavüze yol açar ki bu, günahların -Allah'a ortak koşmaktan sonra- en ağırı ve ödenmediği takdirde affedilmeyenidir.

2— Doğru, yani ayarı tam terazi ile tartmak bir emr-i ilâhîdir. Bunu hafife almak Allah'tan korkmamanın açık delillerinden biridir.

3— Haklara bilerek tecavüz, hakkı inkâr etmek anlamına gelir. Bu da yeryüzünde kargaşalık, bozgunculuk çıkarmaya neden olur. O bakımdan mütecaviz fesatçı herkes elim bir azap ile tehdid edilmektedir.

4— İnsanı yaratıp neslini kuşak kuşak devam ettiren Cenâb-ı Hak'tan her yerde ve her zaman korkmak insanlığımızın gereğidir. Bu korku insanı devamlı iyiye ve doğruya döndürür.

5— İnkârcı sapıklar nefislerinin aşırılığını meşru sınırlar içine alıp kanalize etmek isteyen peygamberlere ve onların izinde yürüyen mürşitlere, din âlimlerine hep karşıdırlar. Onları büyülenmişlikle, yalancılıkla suçlamak suretiyle tesirsiz hale getirmekten derin zevk duyarlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarih boyunca hak ile bâtılın nasıl bir mücadele halinde bulunduğuna işâretle Şuayb (A.S.) kıssasından parçalar ve mesajlar verildi. Haktan yana olan mü'minlerin Allah'a güvenip dayandıkları ve küfrün karşısında imân desteğiyle sabrettikleri, seviyeli bir mücadele verdikleri takdirde, mutlaka başarılı olacaklarına dolaylı şekilde atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın yeri ve hedefi belirtiliyor. Hz. Muhammed'in (A.S.) kutsal kitaplarda müjdelendiği, yani O'nun geleceğini haber veren belgelerin bulunduğu açıklanıyor. Sonra da Mekkeli müşriklerin bâtılı ayakta tutmak için inatla ve ısrarla hakka karşı gelip azgınlık gösterdikleri anlatılıyor ve gelip geçen azgın inkârcı kavimlerin başına gelen felâketin bunlardan pek uzak olmadığı hatırlatılıyor.

وَاِنَّهُ لَتَنْزٖيلُ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ
بِهِ الرُّوحُ الْاَمٖينُ ﴿١٩٣﴾ عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرٖينَ ﴿١٩٤﴾
بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبٖينٍ ﴿١٩٥﴾ وَاِنَّهُ لَفٖي زُبُرِ الْاَوَّلٖينَ ﴿١٩٦﴾ اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ
اٰيَةً اَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمٰٓؤُا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلٰى بَعْضِ الْاَعْجَمٖينَ ﴿١٩٨﴾
فَقَرَاَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ مُؤْمِنٖينَ ﴿١٩٩﴾ كَذٰلِكَ سَلَكْنَاهُ
فٖي قُلُوبِ الْمُجْرِمٖينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهٖ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلٖيمَ
﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ
نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ اَفَرَاَيْتَ
اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنٖينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَٓاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾
مَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾ وَمَٓا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا
لَهَا مُنْذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرٰى وَمَا كُنَّا ظَالِمٖينَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ
الشَّيَاطٖينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْبَغٖي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطٖيعُونَ ﴿٢١١﴾ اِنَّهُمْ
عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

M E Â L İ :

192— Gerçekten bu Kur'ân, âlemlerin Rabbından indirilmedir.

193-194-195— Uyarıcılardan olasın diye Ruhu'l-emîn (Melek Cebrâil) onu senin kalbine açık-seçik Arap diliyle indirmiştir.

196— Hem o, öncekilere (indirilen semavî) kitaplarda da (bazı özelliklerlyle) vardır.

197— Onu İsrâil oğulları'ndan olan ilim adamlarının bilmesi onlar için (gerçeği yansıtan) bir belge ve kanıt değil midir?

198-199— Eğer Kur'ân'ı Arap olmayanlardan birine indirseydik, o da onlara bunu okusaydı, yine de ona inanacak değillerdi.

200-201— İşte biz onu (inkâr ve sapıklığı) böylece suçlu günahkârların kalplerine aktarıp soktuk da elem verici azâbı görmedikçe mümkün değil ona inanmazlar.

202— Bu azâp, farkına varmadıkları bir halde ansızın kendilerine gelir de,

203— «Acaba bize mühlet verilmez mi?» derler.

204— Onlar azâbımızı mı acele istiyorlar?

205-206— Söylesen ya, eğer biz onları yıllarca (bolluk ve refah içinde) yararlandırıp geçindirsek, sonra da va'dolundukları (günün azâbı) onlara geliverse,

207— O yararlandırılıp geçindirildikleri bolluk ve refahın kendilerine bir faydası olur mu?

208— Hiçbir kasaba (halkını), kendilerine uyarıcılar göndermedikçe yok etmiş değiliz.

209— Öğüt ve hatırlatmada bulunulmuştur! Ve biz onlara zulmediciler olmadık.

210— Kur'ân'ı (hiçbir zaman) şeytanlar indirmemiştir.

211— Hem bu, onlara göre uygun ve lâyık da değildir; hem güçleri de yetmez.

212— Onlar (inen vahyi) dinlemekten kesinlikle uzak tutulmuşlardır.

KUR'ÂN, LAFZIYLA, MANASIYLA İLÂHİDİR

(وَاِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ) **«Gerçekten bu Kur'ân, âlemlerin Rabbından indirilmedir.»**

Kur'ân indiği gibi ezberlenmiş ve yazılmıştır. Yazıldığı gibi korunmuştur. O bakımdan kesinlikle insan sözü ona karışmamıştır; insan düşüncesinin ürünü olan hükümler ve öğütler ona girmemiştir. Bunun içindir ki, Kur'ân'ın üzerinden on beş asra yakın bir zaman geçmesine rağmen o hep taze kalmış; her geçen gün cilâsı artmış eksilmemiştir. Gelişen ve gerçeği tesbit eden ilimle çelişkiye düşmemiş; ilim doğruyu bulup ortaya çıkarınca ancak Kur'ân'ı tasdîk etmiştir.

Kur'ân'da yer alan çeşitli konulardaki temel bilgileri ve ana fikirleri, zamanı gelince ilim adamları hayranlıkla doğrulamış ve inanan âlimler onları kendilerine hareket noktası seçmişlerdir. Çünkü Cenâb-ı Hak ancak faydalı olanı, doğruyu söyler ve O, yarattığı eşyanın aslını, amacını, mahiyet ve yararını en iyi bilendir.

Kur'ân'a her bakımdan hayranlık duyan bazı Batılı ilim adamlarının son birkaç yıl içindeki itirafları bunun delillerinden sadece biridir. Nitekim Amerikalı Prof. Gressy Morrison diyor ki : «İlim ve fen çağının henüz başında bulunuyoruz. Her yeni gün, kudret ve ilim sahibi mutlak bir yaratan tarafından yapılan şeyleri biraz daha meydana çıkarma imkânını bulabiliyoruz. İlme has bir tevazü ve bilgiden gelen imânla Allah'ın varlığının daha çok farkına varmaktayız ve varacağız..»

Kur'ân'da ilme temel bilgi ve maya olan, ilim adamına ışık tutup hareket noktasını gösteren belgelerden birkaçını misal vermemizde fayda vardır. Şöyle ki :

Zümer Sûresi 6. âyette deniliyor ki :

«Sizi analarınızın karınlarında üç ayrı karanlıklar içinde yaratılıştan yaratılışa sevkederek yaratır.»

Bu âyetle Kur'ân'ın ilmî bir mu'cizesi daha ortaya çıkmış oluyor. Cenâb-ı Hak, ceninin üç ayrı sargı, diğer bir tabirle üç ayrı tabaka ya da kılıf içinde bulunduğunu **«fi-zülûmatin selâs»** sözüyle açıklamaktadır. Ana rahmi, yani dölyatağı ilk bakışta tek tabaka gibi görünürse de günümüzde yapılan anatomik tesbitlerle üç tabakadan oluştuğu ortaya çıkmıştır.

Neml Sûresi 88. âyette deniliyor ki :

«Dağları yerinde durur gibi görürsün. Oysa onlar bulutların geçişi gibi geçmektedirler. Her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır bu. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan haberlidir.»

Bu âyetle dünyanın devamlı hareket halinde olduğu, dağların nirengi noktaları olarak buna delil gösterildiği açıklanıyor.

Yâ-Sîn Sûresi 40. âyette ise şöyle deniliyor.

«Ne Güneş'in Ay'a yetişmesi uygun (bir kanun)dur, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Her biri ayrı bir yörüngede yüzerler (hareketlerini sürdürürler).»

Bu âyet ilmî olarak üç ana fikir, ya da temel bilgi vermektedir. Birincisi : Güneş'le Ay'ın hareket ederken aynı noktada kesişmesinin, birinin diğerinin sınırına geçmesinin söz konusu olamıyacağıdır. İkincisi: Dünya ters dönüş yapmadıkça gece gündüzün önüne geçemez hususudur. Yani belli düzenlemede gecenin gündüzü izlemesi değişmeyen bir kanundur. Dünya batıdan doğuya doğru hareketini sürdürmekle bu düzenleme meydana gelmektedir. Düzenlemenin tersine vücut bulabilmesi için dünyanın doğudan batıya doğru dönmesi gerekmektedir. Üçüncüsü: Güneş ile ayın her birinin kendine has bir yörüngesi vardır ve her biri kendi yörüngesinde hareketini sürdürmektedir.

KUR'ÂN AÇIK SEÇİK ARAPÇADIR

(نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ) **«Uyarıcılardan olasın diye, Ruhu'l-emîn (Melek Cebrâil) onu senin kalbine açık seçik Arap diliyle indirmiştir.»**

Arap Yarımadası'nın Asya, Afrika gibi iki büyük kıta arasında bulunması, ticarî kervanların Hindistan ve Çin'e kadar uzanması, o günkü Arapların çok hırçın olması, baba ve dedelerinin din ve âdetlerine sıkı sıkıya bağlılıkları, putperestliğin aşırı derecede benimsenmesi ve korunması; edebiyatın doruğuna erişmesi gibi birtakım olayları ve özellikleri dikkate aldığımızda Allah'ın son kitabının Mekke ve Medine'de indirilmesinin, aynı zamanda en fasîh bir Arapçayla düzenlenmesinin sebep ve hikmetini kısmen olsun anlayabiliriz.

Ayrıca bütün milletlere ve kabilelere ilâhî muradı zedelemeden yansıtacak en zengin ve gelişmiş dilin Arapça olduğu da kesindir. Bu da Kur'ân'ın Arapça indirilmesinin sebeplerinden birini bize hatırlatmaktadır.

Sonra da Resûlüllah (A.S.) Efendimizin bir-iki yaşında iken, Yarımada'da en fasîh Arapça konuşup vahada yaşayanlar arasına gönderilerek hem Mekke'nin kavurucu sıcak havasından uzak tutulması, hem de Beni Sa'd kabilesinde fasîh bir Arapça öğrenmesi, bu konuda zincirin birbirlerini tamamlayan halkalarından birini oluşturmuyor mu?

Melek Cebrâil'e «Ruhu'l-emîn» yani «Güvenilir ruh» denilmesi, O'nun çok büyük bir kudret, hayat ve enerji kaynağı olduğuna ve ilâhî vahyi münhasıran indirmekle görevli bulunduğuna işârettir. Nitekim bu büyük ruh, Hz. Meryem'e mânevî bir nefhada bulununca onda, yani rahminde bir insan vücuda gelmiştir. Bu ruhun nefhasıyla vücut bulan İsa (A.S.)ın ruhî gücü çok belirgin bir düzeyde bulunuyordu. Öyle ki, ölüye dokunup «Allah'ın izniyle kalk» deyince ölü diriliveriyordu. İki gözünden arızalı olan amaya dokununca gözleri açılıp görebiliyordu. Hastaya dokununca şifâya kavuşuyordu.

Ancak şu hususu da ifade edelim ki, Melek Cebrâil'in nasıl bir hayat kaynağı olduğunu bütün derinliği ve inceliğiyle bilmemiz veya anlamamız mümkün değildir. Bildiğimiz tek şey, Kur'ân'ın bu yüce ruh hakkında verdiği kısa bilgilerdir. Çünkü ruh hakkında bize çok az bir bilgi verilmiştir.

MELEK CEBRÂİL'İN HZ. MUHAMMED'İN (A.S.) KALBİNE İNMESİ

(نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ عَلٰى قَلْبِكَ ..) «Ruhu'l-emin onu senin kalbine açık seçik Arap diliyle indirmiştir.»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in kalbi, ruhundaki yücelik ve kudretten aldığı güç ile son derece gelişmiş ve çok duyarlı bir düzeye gelmiş bulunuyordu. İlâhî rahmet ve inâyetin ona yönelmesi ile de melekût, misal âlemleriyle ve Levh-i Mahfuz'la irtibat sağlama mazhariyetine erişmişti. O bakımdan hem büyük ruh Melek Cebrâil'in inmesine, hem de indirdiği ilâhî vahyi alıp muhafazaya hazır durumda idi. İlgili âyetle bu inceliğe işaret edilmektedir.

Sıradan bir insanın ruhunun Melek Cebrâil'in inip seslenmesine tahammül etmesi mümkün değildir. O bakımdan Peygamber (A.S.) Efendimiz'e ilk vahiy rüya ile başlamış ve bu bir ön hazırlık dönemi olarak altı ay devam etmiştir.

HZ. MUHAMMED'İN (A.S.) TEVRAT VE İNCİL'DE ANILMASI

(وَاِنَّهُ لَفِى زُبُرِ الْاَوَّلِينَ اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اٰيَةً اَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمٰٓؤُا بَنِٓى اِسْرَٓائِيلَ) «Hem o, öncekilere (indirilen semavî) kitaplarda da (bazı özellikleriyle) vardır. Onu İsrâil Oğulları'n'dan olan ilim adamlarının bilmesi onlar için (gerçeği yansıtan) bir belge ve kanıt değil midir?»

Son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) ve O'na indirilen Kur'ân'ın Tevrat ve İncil'de bazı özelliklerinin bulunduğu açıklanıyor. Gerçi hâlen mevcut Tevrat ve İncil nushalarının Allah'tan indiği gibi korunmadığını, birçok değişikliklere uğratıldığını biliyoruz. Bununla beraber yine de Kur'ân'ın belirttiği gibi, Hz. Muhammed'in (A.S.) geleceğini haber veren belgeler eksik değildir. Özellikle Havari'lerden biri olan Bernaba'nın yazdığı İncil'de bu haber yirmiye yakın yerinde çok açık bir anlatımla belirtilmiştir.

Nitekim En'am Sûresi 114, 115; A'raf Sûresi : 155-157. âyetlerin tefsîrinde Bernaba İncil'inden birkaç âyet nakletmek suretiyle konuyu belgelemiş bulunuyoruz. Ancak hem okuyucularımıza, hem araştırıcılara kolaylık olsun diye Tevrat ve İncil'lerden birkaç belge nakletmekte yarar görüyoruz. Şöyle ki :

Tevrat:

«Allah'ın Rab senin için aranızdan, kardeşlerinden benim gibi bir peygamber çıkaracak, onu dinleyeceksin.» (1)

«Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek.» (2)

«İşte kendisine destek olduğum kulum; canımın kendisinden razı olduğu seçme kulum. Ruhumu onun üzerine koydum; milletler için hakkı meydana çıkaracaktır. Bağırmayacaktır ve sesini yükseltmiyecek ve onu sokakta işittirmeyecek. Ezilmiş kamışı kırmayacak ve tüten fitili söndürmeyecek, hakkı hakikate erdirecek.» (3)

İnciller:

«İsa diyor ki : Eğer beni seviyorsanız, emirlerimi tutarsınız. Ben de Rabbe yalvaracağım ve size başka bir teselli ci, hakikat ruhunu vere-

(1) Tevrat/Tesniye : 18/15
(2) » » : 18/18
(3) » /İşaya : 42/1-4

cektir.» (1)

«Bununla beraber ben size hakikati söylüyorum. Benim gitmem sizin için hayırlıdır. Çünkü gitmezsem T e s e l l i c i size gelmez. Fakat gidersem onu size gönderirim ve o geldiği zaman günah için, salah için ve hüküm için dünyayı ilzam edecektir.» (2)

«Size söyleyecek daha çok şeylerim var, fakat şimdi dayanamazsınız. Fakat o hakikat ruhu gelince size her hakikate yol gösterecek; zira kendiliğinden söylemiyecektir; fakat her ne işitirse söyleyecek ve gelecek şeylerden size bildirecektir.» (3)

İsa (A.S.) diyor ki :

«Sizin sözünüz bana teselli vermez. Çünkü sizin nur beklediğiniz yerden karanlık gelecektir. Fakat gelecek olan peygamberle teselli buluyorum. O benim hakkımdaki yalancı görüşü ortaya çıkarıp açıklayacak; dini âleme uzanıp yayılacak. Çünkü bu haberi Allah, babamız İbrahim'e böylece va'detmiştir.»

Kâhin sordu :

— Ondan sonra başka peygamber gelecek mi?

Cevap verdi :

Ondan sonra Allah tarafından gönderilen peygamber olmayacaktır. Ancak birkaç tane yalancı peygamber ortaya çıkacaktır.

Kâhin devamla sordu :

— Gelecek olan Tesellici'nin adı nedir?

İsa (A.S.) cevap verdi :

Tesellici'nin ismi hayret uyandırıcıdır. Çünkü Allah O'nun ruhunu ve özünü yaratınca semavî behaya koydu ve ona : «Sabret ya Muhammed! Çünkü ben senin için Cennet'i, âlemi ve mahlûkatı yaratmak istiyorum...» buyurdu.

İşte onun mubarek ismi Muhammed'dir.

Bu sırada orada hazır bulunan cemaat seslerini yükselterek dediler ki: «Ey Allahımız, o Resûlünü bize gönder. Sen de ya Muhammed! âlemi kurtarmak için acele gel.» (4)

---

(1) Yuhanna : 14/15
(2) » : 16/7
(3) » : 16/12
(4) Bernaba İncil'i: 162- Mısır : 1393

KUR'ÂN ARAP OLMAYAN BİRİNE İNDİRİLSEYDİ

(وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ) «Eğer Kur'ân'ı Arap olmayanlardan birine indirseydik, o da onlara bunu okusaydı, yine de ona inanacak değillerdi.»

İnkâr ön yargı haline gelince şartlanan sapık, bâtılı savunmasında ve hakkı reddetmesinde hep itirazcı ve şüphecidir. Getirdiği delliller yersiz ve dayanaksızdır. O bakımdan çarçabuk çürütülebilir. Buna dayanamayınca da kaba kuvvete ve hezeyana baş vurur.

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Muhammed'e (A.S.) değil de Arap olmayan bir yabancıya indirilseydi acaba ona inanılır mıydı? Mekkeli müşriklerden bir kısmı bu akıl ve mantık dışı görüşü ileri sürüyorlar ve başka birine indirilseydi, herhalde ona uyacaklarını söylüyorlardı. Oysa onlar bu sözlerinde hiçbir zaman ciddi ve samimi değillerdi. Çünkü Hz. Muhammed'in (A.S.) doğruluğu, fazîleti, ciddiyet ve vakarı; güvenilirliği, yüksek ahlâkı ve kişiliği Mekke ve çevresinde çok iyi biliniyordu. Hiç kimse bu hususlarda ona leke konduramazdı; meğer ki kıskançlığı aklına üstün gelen, ihtirası ahlâk ve fazîletin önünde yürüyen bir şarlatan olsun..

Nitekim Mekkeli'ler ona «el-Emîn» diyerek, O'nun güvenilir ve doğru bir kimse olduğunu kabul etmişlerdi. Buna rağmen, üstünlük Hâşim oğulları'na geçer de kendilerinin söz sahibi olma durumları sona erer endişesiyle onun peygamberliğini kabul etmediler. Kendi kendilerini yalancı ve müfteri durumuna düşürecek kadar âdileştiler de o yüce peygambere «yalancı», «büyülenmiş», «şâir», «aklî dengesi bozuk» dediler.

Gerçek bu olunca, kendilerinden olmayan, ahlâk ve kişiliği bilinmeyen bir yabancıya nasıl inanabilir ve onu peygamber olarak kabul edebilirlerdi.

Kur'ân-ı Kerîm, Mekkeli müşriklerin ne kadar büyük bir çelişki içinde olduklarını, hislerinin hem akıllarının, hem insaf ve vicdanlarının önünde yürüdüğünü konu edinerek bu sapık zümre hakkında yeterli bilgi veriyor ve onları da insaf ile düşünmeye çağırıyor.

İNKÂRIN KALPTE YER ETMESİ

(كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ) «İşte biz onu (inkâr ve sapıklığı) böylece suçlu günahkârların kalplerine aktarıp soktuk da

elem verici azâbı görmedikçe mümkün değil ona inanmazlar.»

Allah'ın ezelde hazırladığı plân ve proğram kusursuz şekilde hedefine doğru yol alır; o bakımdan şaşması, aksaması söz konusu değildir. İlâhî plâna uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar.

Cenâb-ı Hak yine ezelî ilmiyle kimlerin plân ve proğrama uyarak hakkı kabulleneceğini, kimlerin de uymayıp haktan yüz çevireceklerini tesbit etmiştir. O'nun ilmi yanılmayacağına göre, tesbit ettikleri günü saati gelince aynen gerçekleşir. Bu düzenlemede zorlama, iradeyi, yani cüz'i iradeyi bağlama söz konusu değildir. İlâhî ilim bu konuda malûmata tabidir; yani Allah bilip yazdığı için kişi doğru yolu seçmiyor, yeteneklerini bu hususta kullanıp ilâhî hidâyete mazhar kılınacağı için bilinip yazılmıştır.

İSRÂİL OĞULLARI'NIN İLİM ADAMLARI

Hz. Muhammed (A.S.) peygamberlik göreviyle sahneye çıktığı yıllarda Yahudilerden birkaç tane ilim adamı, Tevrat'ta geleceği haber verilen son peygamber hakkındaki belgeleri araştırmışlar ve yeterli bilgi toplamışlardı. Başta Abdullah b. Selâm, İbn Yâmîn, Sa'lebe, Esed ve Useyd olmak üzere din bilginleri topladıkları belgelerin Hz. Muhammed'e (A.S.) tıpatıp uyduğunu görünce vakit kaybetmeden İslâmiyeti kendilerine din olarak seçmişlerdi.

O bakımdan 197. âyette, son peygamber ve son kitap hakkında inkârcı ya da şüpheci olanlara, sözünü ettiğimiz din âlimlerinin olumlu tutum ve inançları delil olarak gösterilmektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm hem ilim adamlarının kadrini yüceltiyor, hem ilmin yol gösterici olduğuna işârette bulunuyor; hem de ilim adamlarına uymanın lüzumu üzerinde duruyor. Şu şartla ki, ilim adamları gerçeği bulmuş olsunlar..

UYARICI PEYGAMBER GÖNDERİLMESİ

(وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ) **«Hiçbir kasaba (halkını), kendilerine uyarıcılar göndermedikçe yok etmiş değiliz.»**

İnsan aklı, dünyevî ilimlerle birleşse bile yalnız başına Allah'ı kemal sıfatlarıyla, âhireti ve o hayattaki safhaları hikmet ve esrarıyla anlayamaz. Çünkü aklın sınırı görülebilen madde âlemidir. Görebildiğiyle istidlâl edebilir. İlim ise deney ve gözleme dayanır. Yani her ikisinin de sahası fizik

âlemidir. Allah, Âhiret ve bunlarla ilgili konular daha çok fizikötesiyle ilgilidir. Bu bakımdan insanlara Yüce Yaratan'ı, ölümü ve ölüm ötesini, ikinci hayatı ve safhalarını öğretecek yardımcı unsurlara ihtiyaç vardır. Akıl yalnız başına ciddi bir araştırmaya yönelirse, mevcut düzen ve dengeyi kurup ayakta tutan büyük bir kudretin mevcudiyetini anlayabilir ve anlaması da gereklidir. Ancak yeterli değildir. İşte tarih boyunca her kavim ve millete uyarıcı olarak peygamber gönderilmesinin sebebi budur. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın hazırladığı plân ve proğram gereği, peygamber göndermedikçe azap etmemektir. Nitekim 209. âyette bu inceliğe değinilerek, **«Öğüt ve hatırlatmada bulunulmuştur ve biz onlara zulmediciler olmadık»** buyurulmakta ve İsrâ Sûresi 15. âyetle, bu âyet şöyle açıklanmaktadır: **«Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz.»**

Çünkü Cenâb-ı Hak mutlak anlamda âdildir ve O, zulmü kendisine de haram kılmıştır.

KUR'ÂN'I ŞEYTANLAR İNDİRMEMİŞTİR

(وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ) **«Kur'ân'ı (hiçbir zaman) şeytanlar indirmemiştir. Hem bu, onlara göre uygun ve lâyık da değildir; hem de güçleri buna yetmez. Onlar (inen vahyi) dinlemekten kesinlikle uzak tutulmuşlardır.»**

Mekkeli müşrikler, inkârcı maddeciler, Kur'ân âyetlerinin yüksek ve parlak tesiri karşısında ne diyeceklerini şaşırdılar. Bazan Peygamber (A.S.) için «sihirbaz», bazan «şâir», bazan «büyülenmiş», bazan da «akli dengesi bozuk» diyorlardı. Bazan da iyice saçmalayarak, «Kur'ân'ı onun kalbine şeytanlar fısıldamaktadır» diyerek garip ve yakışıksız bir iddia ortaya atıyorlardı. İlgili âyetle bu iddia reddediliyor. İlim, hikmet, hukuk, düzen, ahlâk, fazîlet gibi önemli konuları en mükemmel anlam ve muhtevada getirip yansıtan ve kesinlikle insan söz ve düşüncesinden -uslûp, kudret, konu ve ifade bakımından- ayrılan Allah sözünün lânetlenmiş şeytanlar tarafından indirilmesi elbetteki mümkün değildir ve hiçbir zaman da düşünülemez. Böylesine saçma bir iddia, açık havada güneşin varlığını inkâr etmek kadar gülünçtür. Nitekim ünlü edip ve şâir Tufayl, Kur'ân âyetlerini dinleyince, kendinden geçmiş ve «mümkün değil bu insan sözü olamaz» demekten kendini alamamıştı.

Günümüzde de haklı bir şöhrete sahip olan Fransa'nın tanınmış ilim adamlarından Prof. Dr. Maurice BUCAILLE de diyor ki : «Kur'ân her kelimesiyle ilâhîdir...... Kur'ân'ın modern dönemde ilmî bakımdan tenkid edile-

bilecek hiçbir taraf ihtiva etmediğini kesin olarak kabule mecbur kaldım.» (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, peygamber göndermenin hikmetinden, Kur'ân'ın ilâhî özelliğinden ve yüceliğinden söz edildi. Sapık inkârcıların iddiaları reddedildikten sonra bir olan Allah'a ibâdet ve kulluğun lüzumuna geçildi.

Aşağıdaki âyetlerle bu lüzum üzerinde duruluyor. Sonra da O'nun emirlerini tebliğde yakın hısımlardan işe başlanması bildiriliyor. Arkasından şeytanların kimlere fısıldadıkları konu edilerek sapık şâirler kınanıyor.

——oOo——

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَكُونَ مِنَ
الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ
لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّي بَرِيٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾
وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾ اَلَّذِي يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾
وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ
عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ
السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾ وَالشُّعَرَٓاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُنَ ﴿٢٢٤﴾ اَلَمْ تَرَ
اَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾ وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾

(1) Kitab-ı Mukaddes, Kur'ân ve bilim/1981

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا
مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

M E Â L İ :

213— Artık sen, Allah ile beraber başka bir tanrıya duâ edip kullukta bulunma, sonra azâba uğratılanlardan olursun.

214— En yakın hısımlarını (bulundukları yolun eğri olduğu hakkında) uyar.

215— Mü'minlerden sana uyanlara (tevâzu, hoşgörü, rahmet ve şefkat) kanadını (yerlere kadar) indir.

216— Bununla beraber (hısımlarından) sana karşı gelip başkaldırırlarsa, de ki : «Şüphesiz ben sizin işleye geldiğiniz (inkâr, azgınlık ve sapıklık)dan berîyim.»

217— O yegâne güçlü, çok üstün, çok merhametli olan (Allah)a güvenip dayan.

218-219— O Allah ki, seni ayakta durduğun halde de, secde edenler arasında dolaştığın durumda da görüyor.

220— Çünkü gerçekten Allah işitendir, bilendir.

221— Size şeytanların kimler üzerine inip durduğunu haber vereyim mi?

222— Her günahkâr iftiracı, yalancı, sahtekâr üzerine iner.

223— Bunlardır ki, (şeytanların iftira ve yalanına) kulak verirler. Çoğu ise yalancıdır.

224— (Sapık hayalci) şâirlere ise, ancak yozmuş azgınlar uyarlar.

225— Baksana, onlar her vâdide avare-şaşkın dolaşırlar.

226— Ve yapmadıklarını, yapamıyacaklarını söyleyip dururlar.

227— Ancak imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar, Allah'ı çokça ananlar ve zulme uğradıktan sonra kendilerini savunup (gerektiğinde) karşı koyanlar müstesnâ.. O zulmedenler, yakında nasıl bir inkılâba uğrayacaklarını, nerede dönüp kalacaklarını bileceklerdir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn İshak'ın Hz. Ali (R.A.)den yaptığı sahîh rivâyete göre : Kur'ân'da **«Yakın hısımlarını uyar»** emri inince, Peygamber (A.S.) Efendimiz etli bir yemek sofrası hazırlayıp hısımlarını davet etti. Başta amcaları Ebû Tâlib, Hamza, Abbas ve Ebû Leheb olmak üzere kırka yakın kişi hazır bulundu. Yemek yenildikten sonra Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz teblîğ ve uyarıya başladı. Derken amcası Ebû Leheb Onun sözünü kesti ve «bu arkadaşımız neredeyse sizi büyüledi. Haydin dağılalım» dedi. Onun bu önerisi üzerine sofraya gelenler ayrılıp gittiler ve istenilen şekilde tam bir uyarı yapılamadı. Hz. Peygamber (A.S.) fazlasıyla üzüldü.

İkinci bir defa yine sofra hazırlamamı emretti. Hısımları çağrıldı. Yemekten sonra Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle konuştu :

«Ey Abdülmuttalib oğulları! Şüpheniz olmasın ki ben size dünya ve âhiret iyiliğini, düzenini getirdim. Sizi, kendisine (varlığını, birliğini kabule) davet etmem için Allah bana emretti. Bu durumda hanginiz bana yardımda bulunur da benim kardeşim, vasîm ve halifem olur?»

Bunun üzerine hazır bulunanlar Ondan yüz çevirdiler; sadece ben ayağa kalktım -ki yaşça hepsinin küçüğü idim- ve «Ey Allah'ın Peygamberi! ben senin yardımcın olurum» dedim. Peygamber (A.S.) da boynumu tutup şöyle buyurdu : **«İşte bu benim yardımcımdır, vezirimdir. Artık onu dinleyin ve kendisine itaât edin.»**

Hısımları Onun bu sözünü ciddiye almadılar ve gülüp ayrıldılar ve Ebû Talib'e şöyle dediler: «Yeğenin sana, öz oğluna itaât etmeni emrediyor.»

Buharî ve Müslim'in İbn Abbas (R.A.) ve Ebû Hüreyre (R.A.)dan yaptıkları rivâyete göre : **«Yakın hısımlarını uyar»** âyeti inince, Peygamber (A.S.) Efendimiz Safa Tepesi'ne çıkıp hısımlarını çağırdı. Onlar da toplanıp gelince, Peygamber (A.S.) şöyle buyurdu : **«Size şu tepenin arkasında üzerinize baskın yapmak üzere bir süvari bölüğünün bulunduğunu söylersem bana inanır mısınız?** Onlar da «Senin hiç yalan söylediğini görmedik» diye cevap verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (A.S.) onlara: **«Şüpheniz olmasın ki önünüzde beklemekte olan şiddetli bir azaba karşı sizi uyaran bir peygamberim»** deyince, amcası Ebû Leheb kızdı ve «yazıklar olsun sana, bizi bunun için mi çağırdın?» diyerek onu kınadı. Bunun üzerine «Tebbet Sûresi» de indi.

İLGİLİ HADÎSLER

«Şiir var ki hikmettir.» (1)

«Söz var ki (insanı) büyüler. Şiir de var ki hikmettir.» (2)

Amr b. Şerîd'in (veya Şüreyd) babası anlatıyor:

«Bir gün yolculuk esnasında Peygamber (A.S.) Efendimiz'in arkasında bulunuyordum. Bana dedi ki : Şâir Ümeyye b. Ebî Salt'ın şiirlerinden bildiğin var mı? Ben de «evet» dedim. «Oku» diye emretti. Okudum ve arzusu üzerine onun şiirlerinden yüze yakın okudum.» (3)

Hz. Âişe (R.A.) diyor ki :

«Şiir de bir sözdür, iyisi olduğu gibi kötüsü de vardır. Sen iyi olanını al.»

Nitekim Ebû Bekir, Ömer, Ali ve İbn Abbas'ın (Allah hepsinden razı olsun) bazan şiir söyledikleri bilinmektedir. (4)

«Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki : Bu ümmetten yahudi olsun, hıristiyan olsun kim benim peygamberliğimi duyar da bana imân etmezse, elbette Cehenneme girer.» (5)

YAKINLARI DÂVET

(وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) «En yakın hısımlarını (bulundukları yolun eğri olduğu hakkında) uyar.»

İslâm Dini, mürşitlere, sorumluluk taşıyan mü'minlere, aile reislerine ve toplumu doğru yola yönlendirmeye çalışanlara, önce yakınlarından işe başlamalarını, yani ilk adımda kendi hısımlarını Allah yoluna dâvet etmelerini ve öylece yavaş yavaş daireyi büyüterek çevreye ışık tutmalarını emreder. Bunun sebebi açıktır: Kendi aile ve yakınlarını başıboş bırakıp başkalarını «Tevhîd İnancı» doğrultusunda hakka çağırmak başarılı olmaz

---

(1) Buharî/edeb : 90- Tirmizi/edeb : 49-İbn Mâce/edeb: 41-Dâremî/isti'zan: 68- Ahmed: 1/269, 273, 303, 309, 313, 327, 332- 3/456- 5/125

(2) Ebû Dâvud/edeb: 87- Ahmed: 1/269, 273- 3/456-5/125

(3) Müslim/şiir : 1- İbn Mâce/edeb: 41- Ahmed: 4/388, 389, 390

(4) Fazla bilgi için bak: Kurtubî: 13/147-149

(5) Sahîh-i Müslim

ve olumlu sonuç vermez. Çünkü çevre, halk psikolojisi gereği, önce mürşit ve yol gösterenin kendi ailesi ve yakınları üzerindeki tesirine bakarlar. Onların irşat edilmediklerini görünce, kendilerini irşat edenlere pek inanmazlar; inansalar bile itibar etmezler. Ama davetçi veya mürşidin bütün gayret ve azmine rağmen kendi yakınlarını yola getiremediği ortaya çıkarsa, çevre böyle bir mürşidi hem kınamaz, hem de dinlemek ister. Nitekim İbrahim Peygamber (A.S.), Nuh Peygamber (A.S.), Lût Peygamber (A.S.) bunun açık misallerinden birkaçını teşkil eder.

İşte Resûlüllah (A.S.) Efendimizin Mekke'de risalet görevini yürütmekle emrolunduğu zaman, teblîğ ve irşatta; uyarı ve yönlendirmede yakın hısımlarını uyarıp irşat etmesi hakkında inen âyetin indirilmesinin sebep ve hikmetlerinden biri budur.

Bu metot uygulanmış, hısımları Onu dinlemeyip aleyhine dönünce, çevreyi uyarmak ve irşat etmek ortamı hazırlanmış ve böylece Resûlüllah (A.S.) hısımlarının tutumundan dolayı kınanmayacak bir çizgiye gelmiştir.

Bu metot her aile reisi, her ilim adamı ve toplumu yönlendirme mevkiinde olan herkes için geçerlidir ve lüzumludur.

İMAN EDİP HAKKA UYANLARA TEVAZÜ KANADINI İNDİRMEK

(وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) **«Mü'minlerden sana uyanlara (tevazü, hoşgörü, rahmet ve şefkat) kanadını (yerlere kadar) indir.»**

Mü'minler arasında sınıf farkı yoktur. Camideki safların düzenlenmesi; hac ibâdeti yerine getirilirken hepsinin beyaz ihrama bürünmesi bunun açık delillerinden biridir. Özellikle lider ve önder durumunda olan kişinin kendini mü'minlerden biri kabul edip onlarla kardeşçe kaynaşması bir emr-i ilâhîdir. Bu emir önce Hz. Peygamber'e (A.S.), sonra da irşat yolunda bulunan, lider ve önder durumunda olan her mü'minedir. Aksi halde İslâm'ın getirdiği kardeşlik kelimenin dar kalıbında kalır.

Onun içindir ki Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Suffa'da toplanan fakir, evsiz barksız, kimsesiz mü'minlerle tam bir kardeşlik havası içinde kaynaşmış, onlara her zaman yakın ve sıcak ilgi göstermeyi ihmal etmemiştir. Kureyş Kabilesinin ileri gelenleri Ona : «Çevrende kümelenen köle ve fakirleri uzaklaştır ki senin meclisine gelebilelim» dedikleri zaman, Hz. Peygamber (A.S.) Efendimizin rengi değişmiş ve böyle bir anlayış ve davranıştan Allah'a sığınarak onların teklîfini reddetmiştir.

Çünkü Resûlüllah (A.S.) Efendimiz yüce davasını yürütürken, kendini halk tabakasının üstünde gören şımarık zenginlere, nüfuz sahibi mağrurlara değil, o yegâne güçlü ve en üstün olan sonsuz merhamet sahibi Allah'a güvenip dayanıyordu.

Bu sebepledir ki, Cenâb-ı Hak ona şöyle emir vermiştir: **«Bununla beraber sana karşı gelip başkaldırırlarsa, de ki : Şüphesiz ben sizin işleyegeldiğiniz (inkâr, azgınlık ve sapıklık)tan beriyim. O yegâne güçlü, çok üstün, çok merhametli olan (Allah)a güvenip dayan. O Allah ki, seni ayakta durduğun halde de, secde edenler arasında dolaştığın durumda da görüyor. Çünkü gerçekten Allah işitendir, bilendir.»**

CİN VE ŞEYTANLAR KİMLERE FISILDARLAR?

(هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ) **«Size şeytanların kimler üzerine inip durduğunu haber vereyim mi? Her günahkâr iftiracı, yalancı sahtekâr üzerine inerler. Bunlar (şeytanların iftira ve yalanına) kulak verirler. Çoğu ise yalancıdır.»**

Cenâb-ı Hak bu üç âyetle hem iftiracı sapık Mekkeli müşriklerin iddiasını reddediyor, hem de günümüzde tertiplenen seanslarda, sözde insanlarla ruhlar arasında aracılık yapan medyumları bize tanıtıyor. Şeytan ve cinlerin ancak büyücülere, kâhinlere (gaipten haber verenler) fısıldadıklarını bildiriyor.

Sevgili Peygamberimize (A.S.) sordular :

— Kâhinlere ne dersiniz?

Cevap verdi :

— Şüpheniz olmasın ki onlar gerçek (anlamda) bir şey değildirler.

Soranlar dediler ki :

Ey Allah'ın Peygamberi! Onlar bir şeyler anlatıyorlar da bazan doğru çıkıyor..

Bunun üzerine Efendimiz (A.S.) şöyle buyurdu :

— Evet, o gibi sözleri haktandır; (öyle ki) cinnî o sözü kapıp, tavuğun gıt gıt dediği gibi onu dostlarının kulağına fısıldar; ne var ki cinler de, kâhinler de o söze yüz yalandan fazla katarlar. (1)

---

(1) Sahîh-i Müslim/selâm : 122

Diğer bir hadîste ise Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurmuştur:

«Doğrusu melekler yeryüzüne yakın kapalı bir havada bir iş, durum hakkında konuşurlar. Şeytanlar konuşulan sözleri işitirler de onu sırçalı bardaklar ses çıkardığı gibi bir ses çıkartıp kâhinlerin kulağına fısıldarlar. Onlar da o söze yüzden fazla yalan katarlar.» (1)

YALANCI VE HAYALCİ OLAN ŞAİRLER

(وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُنَ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ) **«(Sapık hayalci) şairlere ise, ancak yozmuş azgınlar uyarlar. Baksana, onlar her vâdide avare-şaşkın dolaşırlar ve yapmadıklarını, yapamıyacaklarını söyleyip dururlar.»**

İslâm Dini faydalı ilimlere geniş yer ayırırken şiir ve edebiyatı, güzel ve yararlı söz söylemeyi de ihmal etmemiştir. Zaman zaman Resûlüllah (A.S.) Efendimiz: **«Ben sizin en fasîhinizim..» «Ben sizin en katıksız arabınızım; ben Kureyş'tenim ve dilim, (badiyede yaşayan) Beni Sa'd bin Bekir dilidir.» (2)**

Yapılan ciddi tesbitlere göre, badiyede yaşayan bedevîlerin çok pürüzsüz ve net bir Arapça konuştuğu, özellikle Beni Sa'd kabilesinin bu alanda haklı bir şöhrete sahip olduğu anlaşılmıştır.

Böylece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz düzgün ve tesirli konuşmaya dikkatleri çekmiş bulunuyor.

Kur'ân-ı Kerîm'in manasındaki fevkalâdelik kadar lafzı da edebî olarak erişilmez bir noktaya yükselmiştir. O bakımdan indiği çağın ve sonraki çağların en ünlü arap şâir ve edipleri Kur'ân'ın bedi' ve beyânı karşısında sönük kalıp baş eğmekten başka çare bulamamışlardır.

Böylece Kur'ân'ın da edebiyata, güzel ve tesirli konuşmaya yer verdiği kendiliğinden anlaşılmaktadır. Resûlüllah (A.S.) Efendimize şiirle saldıranlara karşı Ashab-ı Kirâm'dan bazı zatlar şiirle, hem İslâm'ı ve Peygamberini savunmuşlar, hem de sataşanları tesirsiz hale getirmişlerdir.

Önceleri azılı bir İslâm ve Peygamber düşmanı olup şiirleriyle Peygamber'e ve İslâm'a sataşan, hicivlerde bulunan Şâir Kâb b. Züheyr, İslâm'a girmek üzere Peygamber (A.S.) Efendimiz'in huzuruna alınınca «Ba-

(1) Sahîh-i Buharî/bed'-i halk : 11

(2) Taberânî - Câmiussağîr: 1/107 (Suyûtî, bu hâdisin zayıf olduğunu kaydetmiştir)

net Suâd» şiirinden Peygamberi (A.S.) över anlamda birkaç mısra' okuyunca, Peygamberimiz (A.S.) duygulanmış ve sırtındaki hırkayı çıkarıp onun sırtına geçirmiştir.

İlgili üç âyetle de inkârcı sapık şâirlerden Abdullah bin Ziba'rî, Müsafi' bin Abdimenaf ve Ümeyye bin Ebî Salt hakkında indiği ve böylece bunların ahlâksız sapık şairler konusunda birer ölçü ve misal teşkil edebileceği belirtilmiştir.

Ayrıca şiirleri davranış ve tutumuna uymayan ünlü Arap şâiri Ebî İzzet el-Cümehî hakkında indiği de söylenir. O bir şiirinde şöyle demiştir:

«Benden yana ulaştırın o Peygamber Muhammed'e :
Ki sen gerçekten haksın, Melik (Allah) da Hamîd'dir.

Ama ben Bedri ve ehlini hatırlayınca,
Bütün kemiklerim derim ile birlikte inler durur.» (1)

Sûrenin son 227. âyeti ile, övgüye değer görülen şâirlerin de bulunduğuna atıf yapılıyor ve onların şu üç özelliğine parmak basılarak mü'minlere sağlam bir kıstas veriliyor :

1— Dosdoğru imân edenler,

2— Sâlih (iyi yararlı) amellerde bulunanlar,

3— Allah'ı çokça ananlar..

Öyle ki : Kur'ân'ın övdüğü şâirler Allah'a dosdoğru inanırlar, O'nun emirlerine uyarlar. İyi yararlı iş ve amellerde bulunurlar, mısra'larıyla da bunu sözlü olarak açıklarlar ve Allah'ı çokça anıp hayal peşinde koşmazlar. Şiirlerinin ilham kaynağı Allah, Peygamber ve İslâmdır.

Hasan bin Sâbit, Abdullah bin Revaha, Kâb bin Mâlik ve Kâb bin Züheyr Kur'ân'ın övdüğü şâirlerdir. Nitekim şâirleri yerer mahiyette 224, 225. âyetler inince, adı geçen şairlerden üçü Peygamber (A.S.) Efendimiz'e gelip şöyle dediler :

— Ya Resûlellah! Cenâb-ı Hak şairler aleyhine bu âyetleri indirmiş bulunuyor.

Peygamberimiz (A.S.) onlara şöyle buyurdu :

---

(1) Şâir hem Peygamberi hak olarak kabul ediyor, hem de Bedir Savaşında öldürülen müşriklerin ileri gelenlerine hayıflandığını ve o durumu hatırladıkça kemiklerinin inlediğini söylüyor.

— «Onlardan sonraki âyeti okuyunuz. Şüphesiz ki sizler haksızlığa uğradıktan sonra kendinizi (şiirle de) savunup korudunuz.» (1)

Şüphesiz bu konuda birçok hadîsler, rivâyetler, belgeler ve deliller daha vardır. Hacmimiz müsait olmadığından buraya alamadık.

224 ve 225. âyetlerle yerilen şâirlere gelince: Cenâb-ı Hak onların üç kötü sıfatından söz ederek faydalı şâirlerle zararlı şâirler arasında bir ayrım yapmamızı dilemiştir.

Zararlı şâirlerin üç kötü sıfatı :

1— Onlara, doğru yoldan sapmış azgın ahlâksızlar uyarlar.

Çünkü şiirleri ancak o gibilerin heveslerine uymakta, şehvetlerine seslenmektedir.

2— Her vâdide avare ve şaşkın dolaşıp hayal peşinde koşarlar ve hayalcilere malzeme toplarlar.

3— Yapmadıkları, yapamıyacakları şeyleri söylerler. Sözleri fiillerine, davranışları sözlerine uymaz.

ZÂLİMLERİN UĞRADIĞI, UĞRAYACAĞI İNKILÂB

(وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ) **«O zulmedenler yakında nasıl bir inkılâba uğrayacaklarını, nerede dönüp kalacaklarını bileceklerdir.»**

Cenâb-ı Hak birçok günahların cezasını âhirete bırakır; ancak zulmün ve ana-babaya karşı gelmenin cezasını pek geciktirmez; dünyada da verir. Öyle ki, bu iki grubun cezasını dünyada imhal etse bile ihmal etmez. Çünkü haksızlığa uğrayanların bedduası ile Allah arasında engel hiçbir perde yoktur. Allah'ın «müntakim» sıfatı er-geç tecelli eder.

İlgili âyette ise, zâlimlerin uğrayacağı inkılâbın hem dünyada, hem de âhirette gerçekleşeceğine açık delâlet vardır.

Zulümden maksat nedir? Bunu Kur'ân'ın ve konunun ışığı altında şöyle maddeleştirebiliriz :

a) Güçlü azgınların güçsüz fakirleri, kimsesizleri ezip haklarına, hürriyetlerine, namus ve iffetlerine tecavüz etmesi,

(1) Tefsir-i Kurtubî : 13/152, 153

b) Zorbaların dikta rejimini kurup halka köle muâmelesinde bulunması,

c) İnkârcı zalimlerin din ve ibâdet hürriyetini kaldırıp insanları küfre zorlaması bu cümledendir.

İnkılaptan maksat nedir?

a) Zalimlerin kurduğu düzenin ters dönüp başaşağı gelmesi,

b) Zulme uğrayanların bir gün güçlenip kendi aralarında birlik kurmak sûretiyle Allah'ın yardımına mazhar kılınmaları ve sonra da Cenâb-ı Hakk'ın «kahhar» ve «müntakim» sıfatlarının tecelli etmesi,

c) Zalimlerin öldükleri zaman kendi kendilerini nasıl bir uçuruma yuvarladıklarını görmeleri ve görevli meleğin onlara dünyadaki haksızlığın mutlak hüsran olduğunu göstermesi,

d) Âhiret'te ise, ilâhî adâlet karşısında zalim zorbaların daha elim bir inkılâba uğratılması ile yorumlanabilir.

Nuh Peygamber'e zulmeden inkârcı azgınların; İsrâil oğullarına ikinci sınıf vatandaş muamelesinde bulunan ve onlar hakkında soy kırım plânını uygulayan Fir'avn ve yandaşlarının; Hz. Muhammed'e (A.S.) ve mü'minlere her türlü haksızlığı mubah sayan Kureyş'in zorba müşriklerinin dünyada iken inkılâba uğratılmalarını Kur'ân ibretli birer misal olarak vermekte ve âhiretteki inkılâbın çok daha ağır ve kalıcı olacağına işârette bulunmaktadır.

Şuârâ Sûresi'ne, Kur'ân âyetlerinin son derece açık-seçik olduğuna ve o bakımdan akıllarını kullananlar için her âyetin yeterli delil bulunduğuna değinilerek başlanıldı. İnkârcı zorbaların imân etmemelerinden dolayı mü'minlerin fazla üzülmesine gerek olmadığı açıklanarak peygamber (A.S.) ve O'nun izinde yürüyen din mürşitlerinin kendilerine düşen tebliğ ve irşat hizmetini sürdürmeleri istendi.

Zalim zorbaların, saldırgan inkârcıların -dönüş yapmadıkları takdirde- er-geç inkılâba uğratılıp baş aşağı edilecekleri haber verilerek sûre noktalandı.

Bizi bu sûrenin de tefsîrine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sayısız hamd-u senâlar olsun. Bizim başarımız ancak Allah'ın yardımıyladır. Salât-ü selâm da Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (A.S.) ve Onun âl ve ashabına olsun..

——oOo——

NEML SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Karınca ve karınca vâdisinden söz edildiği için sûreye, karınca manasına gelen «Neml» ismi verilmiştir.

Âyet sayısı : 93

Kelime » : 1307

Harf » : 4799

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Kur'ân-ı Kerîm'in doğru yolu gösteren, aynı zamanda insanlara rahmet saçan bir kitap olduğu açıklanır.

2— Musa ve Süleyman Peygamberlerin (salât-ü selâm ikisine de olsun) kıssalarının değişik safhaları, ibretli yanları anlatılır.

3— Semûd ve Lût kavimlerinin başlarına inen azâbın öğüt ve ibret alınacak yönlerine ve yanlarına yer verilir.

4— Putperestlik bütünüyle kınanır ve insan haysiyetiyle bağdaşır yanı olmadığı belirtilir. Müşriklerin, inkârcı maddecilerin, ölümden sonra dirilmenin mümkün olmadığı iddiaları konu edilir ve bu hususta açıklayıcı bilgiler verilir.

5— İsrâil oğulları'nın ayrılığa düştükleri hususlarda Kur'ân'ın hükmüne ve hakemliğine dikkatler çekilir.

6— İnkârcı sapıkların körler, sağırlar oldukları nefis bir benzetme ile işlenir.

7— Kıyâmet'in alâmetlerinden bir kısmı haber verilir.

8— Her iş ve amelin mutlâka karşılık göreceği belirtilerek gereken uyarı yapılır.

9— Allah'a hamd edip O'nu saygı ile övmenin derin anlamı üzerinde durulur.

10— İnkârcıların pek yakın gelecekte ilâhî belgeleri, delilleri göreceklerine temas edilerek, o dönemlerde ömrün son noktasına gelineceği için inanmalarının onlara bir yarar sağlamıyacağı hatırlatılır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُب۪ينٍۙ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرٰى
لِلْمُؤْمِن۪ينَۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ
هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ
يَعْمَهُونَۜ ﴿٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ لَهُمْ سُٓوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ
الْاَخْسَرُونَ ﴿٥﴾ وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَك۪يمٍ عَل۪يمٍ ﴿٦﴾

M E Â L İ :

1— Tâ-Sîn. Bu, Kur'ân'ın ve (hakkı, doğruyu) açıklayan kitabın âyetleridir.

2— Mü'minler için doğru yol ve müjdedir.

3— O mü'minler ki, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve Âhiret'e kesinlikle inanırlar.

4— Âhiret'e inanmayanlara ise, amellerini süsleyip çekici kıldık da o sebeple onlar (inkâr ve azgınlıkları içinde) bocalayıp dururlar.

5— İşte bunlar öyle kimselerdir ki, kendilerine azâbın kötüsü vardır ve bunlar Âhiret'te de ziyâna uğrayanların kendileridir.

6— Şüphesiz ki sen (Ey Muhammed!) Kur'ân'ı O yegâne hikmet sâhibi (her şeyi) bilenden alıyorsun.

Tâ-Sîn : Huruf-i mukatta'adandır. Allah ile Peygamberi arasında bir şifredir; aynı zamanda sûrenin hikmeti ve sırlarının anahtarı ve bir bakıma sûrenin özeti mahiyetindedir. Allah daha iyisini bilir..

KİTAB-I MÜBİN

(تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُب۪ينٍ) **«Bu, Kur'ân'ın ve (hakkı, doğruyu) açıklayan kitabın âyetleridir.»**

«Kitab-ı Mübîn» terkibi Kur'ân hakkında kullanılmıştır. Hem açık seçik, hem de açıklayan, açıklığa kavuşturan anlamına gelir. O bakımdan sözünü ettiğimiz terkip Kur'ân'ın on iki yerinde geçmektędir. Ancak iki yerde «Kur'ân-ı Mübîn» şeklinde ifade edilmiştir.

Zira Kur'ân bütünüyle insan hayatının her safhasına yönelir; diğer bir anlatımla Kur'ân insan hayatıyla içiçe bir özellik taşır. Taşıdığı hükümlerinin, belgelerinin, delillerinin, öğütlerinin ve kıssalarının tamamı insanlardan yana birçok faydalar yansıtır. Bunun için Kur'ân, inanan ve aklını iyice kullanan kişiler için hem doğru yolu gösteren, hem de sonsuz mutluluk va'deden bir müjdedir.

O halde Kur'ân'ı hayatımızın değişmeyen rehberi olarak önümüze koyup günlük yaşayışımızı ona uydurduğumuz ölçüde, Kur'ân'ın açıklayıcı havasına girmiş oluruz. Her âyeti üzerinde ciddi şekilde durup ilâhî muradı anlamaya çalıştığımız nisbette hayatımızı aydınlatma ve yolumuzu açma imkânına erişiriz.

Bu inceliğe işâretle Cenâb-ı Hak, Kur'ân hakkında iki sıfat kullanmıştır: «Hüdâ» ve «Büşrâ».. Yani aklını kullanıp ilâhî çağrıya kulak verenlere doğru yolu gösterir. İnanıp doğru yolu seçenleri ebedî saadetle, rahmet ve gufranla müjdeler.

MÜ'MİNLERİN ÜÇ VASFI VE ÖZELLİĞİ

(اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ) **«O mü'minler ki, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve Âhiret'e kesinlikle inanırlar.»**

Cenâb-ı Hak, hidâyet ve tebşîre lâyık olan mü'minlerin üç önemli vasfına dikkatleri çekmektedir. Böylece imânla küfür, imânla nifak arasında ayırıcı farkları, diğer bir anlatımla alâmet-i farikayı vermekte; mü'minleri

biraraya getirip cemaatleştiren üç manevî bağdan söz etmektedir: Namaz, zekât ve âhirete kesinlikle inanmak..

Namaz: Dinin direği, imânın en belirgin ürünü, mü'minin terazisidir. Allah ile kulu arasında en yaklaştırıcı yoldur; insan hayatını ilâhî proğrama göre düzenleyen ölçü ve kıstastır. Ferdi ahlâkan yükseltip topluma kazandırır. Kısacası, günlük hayatı düzen ve dengede tutan en kuvvetli amillerden biridir.

Zekât : İslâm'ın en sağlam köprüsü, imânın açık belirtilerinden birisidir. İnsanın yalnız kendisi için değil, bağlı bulunduğu toplum için de çalıştığının ve var olduğunun göstergesidir. Böylece birbirlerine güvenen, sevgi ve saygı besleyen bir toplumun meydana gelmesinde zekâtın yeri ve önemi çok büyüktür. Aynı zamanda sosyal adâletin mayasını oluşturur.

Âhiret'e imân : İmânın altı şartından biridir. Burada özellikle anılması çok anlamlıdır. Zira Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru inanan kişiler toplumun huzur ve güven dayanağı olurlar. Aynı zamanda böyle bir iman her zaman sorumluluk duygusunu kamçılar; insan haklarına saygılı olmayı öğretir. Hayatın her bölüm ve safhasının ilâhî murakaba altında olduğunu fısıldar.

İşte bu üç vasfı kendinde taşıyan mü'minler için Kur'ân hem doğru yoldur, hem doğru yolu gösterendir, hem de doğru yolda yürüyenleri ebedî saadetle müjdeleyen ilâhî müjdedir.

Bu hikmete mebnidir ki, Resûlüllah'ın (A.S.) birinci halîfesi Hz. Ebû Bekir Sıddîk, namaz kılmayanları tenkîl etti; zekât vermeyenlerin üzerine asker göndererek İslâm'ın köprüsünü yıkmak isteyenlere hak ettikleri cezâyı vermekte bir an bile tereddüt göstermedi..

ÂHİRET'E İNANMAYANLARIN AMELLERİ SÜSLENİP ÇEKİCİ HALE GETİRİLMİŞTİR

(إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ) **«Âhiret'e inanmayanlara ise, amellerini süsleyip çekici kıldık da o sebeple onlar (inkâr ve azgınlıkları içinde) bocalayıp dururlar.»**

İnsan, Allah'a ve Âhiret'e inanmayınca vicdanı körelir, kalbi katılaşır, ruhu sarsıntı geçirir ve sorumluluk duygusu kılıflanır. Mal ve makam onun tek istek ve arzusu haline gelir. Kişinin bu tutum ve bocalaması ölümle noktalanırsa, her şeyini kaybetmiş olur.

Böylesi, «insan dünyaya bir defa gelir» diyerek ikinci hayata inanmadığından nefsini tatmin için her şeyi mubah sayar. Oysa gerçek onun anladığı veya inandığı gibi değildir. Evet, insan bu dünyaya bir defa gelir; bu doğrudur. Ama bir defa geldiği için de hayatını inkâr fırtınasına sokmaması, onu günahlar, hatalar ve zaaflar içinde geçirmemesi gerekir. Varlığındaki mevcut değerleri daha çok geliştirmek, çevresine daha çok faydalı olup ışık tutmak ve doğru olanı seçmek zorundadır. Aksi halde dünyaya gelmesi amaçsız ve hikmetsiz kalır. Oysa kâinatta amaçsız ve hikmetsiz hiçbir şey, hiçbir olay yoktur.

Konumuzu oluşturan âyetle Cenâb-ı Hak özellikle bu hususlara dikkatleri çekiyor; hayatı basit bir yaşayış tarzında anlamanın çok hatalı olduğuna işârette bulunuyor.

Böylece dinî öğretim ve eğitimin lüzumu ortaya çıkıyor. Zira dünya hayatından gerçek amaç ve hikmetin ne olduğunu ancak İslâmiyet haber vermektedir. Kur'ân bütünüyle insan hayatına yönelmiş bir muhteva ve özelliktedir. Onun açık seçik ve açıklayıcı, gerçeği ortaya koyucu karakteri ancak eğitim ve öğretim yoluyla öğrenilebilir. Bilhassa âhiret kavramını ancak Kur'ân yoluyla anlamak mümkündür.

Bir düşünürün dediği gibi : Aslanları, kaplanları ehlileştirmek kolaydır ama benliğimizin yırtıcı taraflarına zincir vurmak zordur.

Şüphesiz biz insanlar akıl ve zekâmızla vahşi ve yırtıcı hayvanları ehlileştirebiliyoruz, ama çoğumuz azgın nefsinin sınırsız isteklerini meşru sınırlar içine almakta aklını ve zekâsını o derece kullanamamaktadır. Kur'ân'ın getirdiği açık seçik hakikatlerdir ki insan nefsini terbiye edip onu meşru sınırda tutar. Bu da kendiliğinden oluveren, yani mantar biter gibi kalp ve kafada biten bir nesne değildir. Mutlaka ciddi bir eğitime muhtaçtır.

KUR'ÂN O YEGÂNE HİKMET VE İLİM SAHİBİ ALLAH'TAN İNDİRİLMİŞTİR

(وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَكٖيمٍ عَلٖيمٍ) **«Şüphesiz ki sen (Ey Muhammed), Kur'ân'ı O yegâne hikmet sâhibi, (her şeyi) bilenden alıyorsun.»**

Kur'ân'ın çıkış kaynağı belirtilirken Allah'ın iki sıfatına yer veriliyor : Hakîm ve Alîm.. Birincisi, yaptığı her şeyi belli bir amaç ve yarara göre düzenleyen, lüzumsuz ve gereksiz bir şey yaratmayan, buyruklarını, kanunlarını yerli yerince koyan; plân ve proğramını mutlak anlamda kusursuz yü-

rüten demektir. İkincisi, her şeyi yeterince bilen ve her şeyi yüksek bilgisinin ölçüleri içinde var kılan ve yarattığı her varlığa, ilme ve akla ışık tutan esas temayı yerleştiren ve ilmiyle de kâinatın her zerresine nüfuz edip onu bütünüyle kuşatan demektir.

O halde Kur'ân ilâhî kaynaktan süzülüp indirilirken daha çok bu iki sıfatın tecellisine mazhar kılınmıştır. Bu bakımdan Kur'ân'ın hem tamamı, hem de her âyeti ancak ilim ve hikmet yansıtır ve ancak ilimle anlaşılır, hikmetle uygulanır. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Kur'ân'ı feyizli kalbine alırken Allah'ın bu iki sıfatına mazhar kılınarak onu telakki etmiş ve yine ilim ve hikmetle açıklayıp teblîğ etmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Kur'ân'ın açık seçik bir kitap olduğu, doğru yolu gösterdiği, doğru yolda yürüyenleri sonsuz saadetlerle müjdelediği açıklandı. Aynı zamanda mü'minlerin üç ayrı vasfına değinilerek onlarla Kur'ân arasında ciddi bir köprü kurmanın yolu ve yöntemi belirtildi. Sonra da inanmayanların işlerinin süslenip çok çekici kılındığı konu edilerek inkârın insanı asıl amaçtan nasıl uzaklaştırdığına atıfta bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hak ile bâtılın amansız sürtüşme ve mücadelesine parmak basılarak Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasının bazı ibretli safhaları misal veriliyor. Böylece Mekke'de müşriklerle çetin mücadele veren mü'minler teselli edilerek hakkın mutlaka üstün geleceğine işârette bulunuluyor.

اِذْ قَالَ
مُوسٰى لِاَهْلِه۪ٓ اِنّ۪ٓى اٰنَسْتُ نَارًاۜ سَاٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ اٰت۪يكُمْ بِشِهَابٍ
قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهَا نُودِيَ اَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ
وَمَنْ حَوْلَهَاۜ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٨﴾ يَا مُوسٰٓى اِنَّهُٓ اَنَا اللّٰهُ
الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُۙ ﴿٩﴾ وَاَلْقِ عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى
مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ اِنّ۪ى لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾
اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُٓوءٍ فَاِنّ۪ى غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١١﴾
وَاَدْخِلْ يَدَكَ ف۪ي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍ فِي تِسْعِ
اٰيَاتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِه۪ۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا
جَٓاءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُب۪ينٌۚ ﴿١٣﴾
وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَٓا اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّاۜ فَانْظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿١٤﴾

MEÂLİ:

7— Hani bir vakit Musa kendi ailesine, «doğrusu benim bir ateşe gözüm ilişti; size ondan ya bir haber getireceğim, ya da ısınasınız diye bir kor getireceğim» demişti.

8— Ne vakit ki o ateşe vardı, kendisine (şöyle) seslenildi: «Ateşin önündeki kimse ve çevresindekiler mubârek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbı Allah (her türlü noksanlıktan, şekil ve suretten) pâktır, yücedir, münezzehtir.

9— «Ya Musâ! şüphen olmasın ki Ben, O çok üstün hikmet sâhibi olan Allah'ım.

10— Asâ'nı yere atıver.» Derken onu çok kıvrak bir yılan gibi hareket eder görünce dönüp kaçtı, arkasına bakmadı. «Ya Musa! korkma; çünkü gerçekten benim yanımda peygamberler korkmazlar.

11— Ancak zulmeden müstesnâ. Sonra da kötülüğün ardından onu iyiliğe çevirirse, şüphe etmesin ki ben çok bağışlayan ve çok merhamet edenim.

12— (Ya Musa!) elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz pırıl pırıl çıksın; tâ ki Fir'avn'a ve milletine sunacağın dokuz mu'cize içinde yer alsın. Çünkü gerçekten onlar Hakk'ın yolundan çıkmış bir millettir.»

13— Mu'cize ve belgelerimiz onların gözleri önüne açık biçimde sergilenerek gelince, «bu açık bir sihirdir» dediler.

14— Mu'cizeleri, gönülleri kesinlikle kabul ettiği halde sırf haksızlık, azgınlık ve kendilerini yüksek görmek yüzünden onları inatla inkâr ettiler. Artık sen fesâtçıların sonunun ne olduğuna bir bak!

İLGİLİ HADÎS

«Şüphesiz ki Allah uyumaz ve uyumak O'na yaraşmaz. Adâleti gereği, (kimini) alçaltır, (kimini) yüceltir. Geceleyin (işlenen) amel gündüzleyin (işlenen) amelden önce; gündüzleyin (işlenen) amel de geceleyin (işlenen) amelden önce O'na yükselir.

O'nun hicabı (perde ve örtüsü) nurdur. Eğer onu açacak olsa, yüzünün (varlığının) nurunun azameti, yaratıklarından gözü ona ilişeni derhal yakar.» (1)

HZ. MUSA'YA PEYGAMBERLİK VERİLMESİ

(فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) «Ne vakit ki o ate-

(1) Müslim/imân : 293, 294- İbn Mâce/mukaddeme: 13- Ahmed: 4/401, 405

şe vardı, kendisine (şöyle) seslenildi: «Ateşin önündeki kimse ve çevresindekiler mübarek kılınmıştır. Âlemlerin Rabbı Allah (her türlü noksanlıktan, eş ve ortaktan) pâktır, yücedir, münezzehtir.»

Hz. Musa (A.S.) Medyen'deki hizmetini tamamlayınca vaki ilham üzerine ailesini alıp Mısır'a doğru yola çıktı. Tâ-Hâ Sûresi'nin baş kısmında açıklandığı gibi, soğuk bir havada geceleyin yoluna devam ederken hangi tarafa gitmekte olduğunda bir ara tereddüt etti; yolunu kaybetmiş gibiydi. Derken uzaktan gözüne bir ateş pırıltısı ilişti. Orada kimselerin bulunabileceğini düşünerek hem yolu sorabileceğini, hem ailesini ısıtmak için bir ateş parçası getirebileceğini umarak ateşe yaklaştı. Tam o sırada bir ses geldi: **«Ateşin önündeki ve çevresindekiler mübarek kılınmıştır..»**

İşte bu, ilâhî vahyin surette tecellisi idi. Çünkü Musa (A.S.)ın kalbi henüz doğrudan, ya da Melek Cebrâil vasıtasıyla vahyi telakkiye hazır değildi. Hem murad-i ilâhî ona kendi sözünü ayrı bir tecelliyle ulaştırmayı plânlamıştı. O bakımdan vahiy bir nur görünümünde, yani uzaktan ateş görünümünde yeşil bir ağaçta, yani surette tecelli ettikten sonra Musa'ya (A.S.) öylece seslenilmiş oldu. Böylece Musa Peygamber (A.S.) ilâhî hitaba mazhar kılınmak suretiyle peygamberlik makamına yükseltildi.

Aynı konuya Tâ-Hâ Sûresi'nde daha geniş olarak yer verilmiştir. Burada ise bazı farklı safhalarına değinilmekte ve bir tekrardan ziyade kıssanın ana hatları tamamlanmaktadır. Böylece kıssanın yer aldığı iki sûredeki bölümleri arasındaki farklı hüküm ve bilgileri şöyle özetliyebiliriz.

Tâ-Hâ Sûresinde :

Musa (A.S.), vâdide tecelli eden ilâhî nuru ateş sanıp ona doğru giderken kendisine Rabbı tarafından seslenildiği açıklanır. Aynı zamanda Musa (A.S.)ın kutsal Tuvâ Vâdisi'nde bulunduğu hatırlatılarak o sebeple ayakkabılarını çıkarması emredilir.

Neml Sûresinde :

Bu kısım az farkla anlatılırken ne Tuvâ Vâdisi'nden, ne de ayakkabıların çıkarılma emrinden söz edilmez.. Ancak Tâ-Hâ Sûresi'ndekinden fazla olarak o nurun önünde ve çevresinde bulunanların mübarek kılındığına yer verilir.

Tâ-Hâ Sûresinde :

Musa'nın (A.S.) Peygamber olarak seçildiğine temas edilerek Allah'a ibâdet edip namaz kılması emredilir. Ayrıca Musa (A.S.)ın sağ elinde tuttuğu şeyin ne olduğunun sorulduğu ve onun verdiği cevap konu edilir.

Neml Sûresinde :

Sadece Asâ'nın yere bırakılması emredilir ve yılana dönüşen Asâ'dan Musa (A.S.)ın korkup arkasını dönerek uzaklaşmak istediği belirtilir.

Tâ-Hâ Sûresinde :

Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasına geniş yer verilirken Neml Sûresi'nde aynı konu az değişik anlatım ve hükümlerle özetlenir.

Böylece -az yukarıda da temas ettiğimiz gibi- tekrar gibi sanılan aynı kıssa iki ayrı sûrede değişik bilgiler, farklı öğütler ve teselliler sergileyerek konunun önemli ve ibretli safhaları tamamlanır.

ALLAH SURETTEN MÜNEZZEHTİR

(وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) **«Âlemlerin Rabbı Allah (her türlü noksanlıktan, şekil ve suretten) pâktır, yücedir, münezzehtir.»**

Kur'ân-ı Kerîm bu ifadeyi bilhassa önemine binaen âyetin sonuna koymaktadır. Yani yeşil ağaçta surete inip tecelli eden Allah'ın zatı değildir. Çünkü O, suretten, şekilden, maddeden ve her türlü cismanî kayıtlardan pâk ve yücedir. Ağaç denilen surette tecelli eden vahyin nurudur ki bir ateş görünümünde tezahür etmiştir.

VAHYİN KALP ÜZERİNDEKİ TESİRİ

Bu konuda vahiy, Kelâm sıfatının tecelli ve tezahürüdür. Manevî tesiri, kalbi yerinden oynatacak, ruhu sarsacak kudrettedir. Bunun için peygamberlerin ruhî yapısı diğer insanlarınkine nisbetle daha güçlü ve daha faal yaratılmıştır. Bununla beraber peygamberin kalbinin ona hazır duruma getirilmesi söz konusudur. Resûlüllah (A.S.) Efendimizin başlangıçta ilâhî vahyi altı aylık bir dönem içinde uyku halinde rüya anlamında telakki etmesinin sebeplerinden biri budur. Buna rağmen Melek Cebrâil, ilâhî vahiy ile inip Peygamber'in (A.S.) kalbine ilka ederken onun tavrında bir değişme olduğu görülürdü ki, bunu iki türlü yorumlamak mümkündür: Birincisi, belirttiğimiz gibi, vahyin kalp ve ruh üzerindeki tesiridir. İkincisi, bedenin bir bakıma o anlarda ruha dönüşmesidir.

Musa Peygamberde ise, böylesine bir değişiklik meydana gelmediğinin sebebi, inen vahyin nur anlamında önce surette tecelli etmesi ve sonra da suretten surete geçiş sağlamasıdır.

AZİZ VE HAKİM OLAN ALLAH

(يَا مُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ..) **«Ya Musa! şüphen olmasın ki ben, O çok üstün hikmet sahibi olan Allah'ım..»**

Surette tecelli eden ve nur veya nar görünümünde olan ilâhî hitap, bir anda Musa Peygamber'in (A.S.) kalbini ve ruhunu her türlü şüphe ve vesveseden arındırmak için şöyle bilgi vermiştir: **«Şüphen olmasın ki ben, O çok üstün hikmet sâhibi olan Allah'ım.»**

O Azîz'dir, her şeye gücü yeter ve yegâne üstün olan O'dur.. Hakîm'-dir, her şeyi ve her olayı hikmetle yönetir ve yürütür; her işi akla, ilme ve gerçeğe göre yerine getirir. Fiilinde hata, tecellilerinde sapma, hükmünde değişme, düzenlemesinde karışıklık, plânında yanlışlık, tasarrufunda adâletsizlik hiçbir zaman söz konusu değildir.

İLK MU'CİZE VE TESİRİ

(وَأَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ ..) **«Asâ'nı yere atıver. Derken onu çok kıvrak bir yılan gibi hareket eder görünce..»**

Bilindiği gibi, peygamberin peygamberliğini kanıtlayan açık belgelerden biri de mu'cizedir. Bu, hem o peygamberi gönül yatışkanlığına eriştirir, hem onun güç ve cesaretini artırır, hem inanmayan sapıkların kalp ve kafalarında birtakım soruların doğmasına yardımcı olur, hem de imân edenlerin imân ve irfanlarını artırır.

Mısır'a birtakım kuşku ve endişe duyarak dönen Musa Peygamber, elinde tecelli eden mu'cize sayesinde endişeyi atmış ve çok mukaddes bir görevle görevlendirildiğinin bilincinde olarak rahatlamış ve gönül huzuru içinde yolculuğunu sürdürerek Mısır'a gelmiştir.

Dikkat edilecek bir husus da şudur:

Mu'cize, Musa Peygamber'in (A.S.) elinde ve asâsında; İbrahim Peygamber'in (A.S.) derisinde; İsa Peygamber'in (A.S.) gözünde ve elinde, dilinde ve sözünde; Hz. Muhammed'in (A.S.) dilinde, işaretinde, elinde, parmaklarında, gözünde ve nefesinde tecelli etmiştir.

Aradaki fark, her peygamberin yaşadığı çağla, sosyal yapıyla ve günün şartlarıyla yakından ilgilidir.

PEYGAMBERLER KORKMAZLAR

(يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ اِنّ۪ي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ) **«Ya Musa! korkma; çünkü gerçekten benim yanımda peygamberler korkmazlar.»**

Peygamberlerin kalpleri ve ruhları Allah'ın Azîz sıfatının tecellisine geniş çapta mazhar kılındığından, başkaları korktuğu zaman onlar korkmazlar; başkaları olaylar karşısında sarsılıp üzüldüğü zaman onlar paniğe kapılmaz ve fazla üzülmezler. Fizik ötesinden haber aldıkları, bazı müşahedelerde bulundukları için de ölümden korkmazlar. Tek endişe ve korkuları, aldıkları kutsal görevi lâyıkıyla yerine getirip getiremiyecekleri noktasında toplanır.

Asâ'nın kıvrak bir yılana dönüşmesi, ilk anda Musa'nın (A.S.) ürkmesine ve korkmasına neden olmuşsa da bu, olağanüstü bir olaya karşı meydana gelen tabii bir refleks hali sayılabilir. Ama Cenâb-ı Hak bunu bile peygambere çok görerek korkmaması gerektiğini bildirmiştir. Zira Allah'ın «Azîz» sıfatının geniş ölçüde tecellisine mazhar olan bir insanın artık böyle olaylar karşısında korkmaması söz konusudur. Aynı zamanda yapılan hatırlatma Musa Peygamber'i biraz daha takviyeye yöneliktir.

Ayrıca bu âyeti şöyle yorumlayanlar da olmuştur: Peygamberlere ilâhî vahiy indiği veya ilâhî kelâm sıfatının nuru tecelli ettiği zaman kalp ve kafalarını, düşünce ve duygularını bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın o tecellisine verip başka bir olayla meşgul olmazlar ve bu esnada bir şeyden korkmazlar. Bunun dışında onlar da birer insan oldukları için bazı tehlikeli olaylar karşısında korkabilir, endişe duyabilirler. Nitekim âyette konu işlenirken «ledeyye» tabiri kullanılmıştır ki, bu, Allah'ın kelâm sıfatının tecelli ettiği anları hatırlatmakta, böyle anlarda peygamberlerin Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda bulunduklarına işâretle O'nun siyanetinde güvende oldukları bildirilmektedir.

Bence bu son yorum daha isabetlidir.

ANCAK HAKSIZLIKTA BULUNANLAR KORKAR

(اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوٓءٍ فَاِنّ۪ي غَفُورٌ رَح۪يمٌ) **«Ancak zulmeden müstesnâ. Sonra da kötülüğün ardından onu iyiliğe çevirirse, şüphe etmesin ki ben çok bağışlayan ve çok merhamet edenim.»**

Âyetin anlatım tarzında bir incelik vardır: Musa (A.S.) henüz Medyen'e gitmeden Mısır'da iken, kıbtlardan birinin tecavüzüne uğrayan İsrail oğulları'ndan bir adamı koruyup kurtarmak için harekete geçerek attığı bir yumrukla kıbtînin ölümüne sebep olmuş ve bundan dolayı fazlasıyla üzülmüştü. Şüphesiz böyle bir davranışın ileride peygamber seçilecek bir şahsa yakışmadığı ve onun derece ve makamına göre haksızlık sayılacağı kesindir. Böylesine bir hata ve haksızlık yapan kimsenin elbette ki ilâhî kudret ve adâletin karşısında korkması ve sık sık endişe duyması normaldir. Cenâb-ı Hak, onun bu haksızlığına işâretle, işin içinde kasıt bulunmadığını ve Musa'nın derin bir pişmanlık duyup o kötülüğü iyiliğe çevirdiğini hatırlatarak bağışlandığını, o bakımdan bundan böyle korkup endişelenmesine gerek olmadığını bildiriyor.

Bu âyetin mü'minlere verdiği mesaj ise şudur:

Haksızlıkta bulunup onu gidermeyen ve işlediği kötülüğü iyiliğe çevirmeyen kimsenin bağışlanması pek umulmaz. Bu durumda olan mü'minlerin her zaman korku ve endişe duymaları gerekir. Çünkü bir kimsenin haksız ve günahkâr olarak ölmesi hiç de iyiye yorumlanmaz. Ölümün de ne zaman geleceği bilinmediğinden, zulmeden, haksızlıkta bulunan, günah işleyen bir mü'minin derhal pişmanlık duyup tevbe ve istiğfar etmesi ve o kötülüğü silecek şekilde bir iyilik işlemesi gerekir.

Haksızlık vicdan azabına yol açar ve az-çok sorumlu tutulma duygusunun harekete geçmesini sağlar. Tabii bu herkese has bir ölçü değildir. Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru imân edenlerle yakından ilgili bir haslettir. Böyle bir haslet korkmaya ve endişelenmeye sebep olur.

İnsanlardan her biri kendi imân ve irfanı, bilgi ve görgüsü, ahlâk ve fazîleti nisbetinde haksızlık yapmaktan korunabilir; günah işlemekten kendini alıkoyabilir.

Kötülüğün ardından onu iyiliğe döndürenlere ise, rahmet ve mağfiret müjdesi vardır. İnsanın günahla sevap arasında bazan mekik dokurcasına gidip geldiğine işâretle tevbe kapısının her zaman açık tutulduğu kapalı şekilde hatırlatılıyor.

MUSA PEYGAMBERE VERİLEN DOKUZ ÂYET

(وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ) **«(Ya Musa!) elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz pırıl pırıl çıksın; tâkî Fir'avn'a ve milletine sunacağın dokuz mu'cize içinde yer alsın.**

Çünkü gerçekten onlar Hakk'ın yolundan çıkmış bir millettir.»

İlâhlık iddiasında bulunan şımarık bir kralı Hakk'a dâvet etmek için ona ilâhî kudreti gösterecek mu'cizelerle gitmek gerekiyordu. Başka türlü teblîğ ve irşada başlamak çok zor, hattâ bazı hallerde imkânsızdı. İşte Musa (A.S.)ın mu'cizelerle donatılıp gönderilmesinin hikmeti budur.

Musa Peygamber'e (A.S.) verilen dokuz mu'cizeden biri de, elini koynuna sokup çıkardığında nuranî bir görünüm arzetmesiydi. Buna Kur'ân'ın deyimiyle «Yed-i beyza» denilir. Şüphesiz ki böyle bir mu'cize, Musa Peygamber'in (A.S.) kalbine tecelli eden ilâhî Kelâm sıfatının nurunun onun koynunda ve elinde yansımasıdır.

Âyetteki (fî) harfini zarf edatı anlamında kullananlara göre, Fir'avn'ı Hakk'a davet etmesi için Asâ ve Yed-i beyza'dan başka Musa'ya dokuz açık belge daha verilmiştir. Onu (min) manasında yorumlayanlara göre, bu ikisinin de dahil olduğu dokuz âyet verilmiştir.

Böylece on bir âyet diyenler şöyle bir tesbit ve sıralamada bulunmuşlardır :

1— Asâ'nın yılana dönüşmesi,

2— Eline ilâhî nurun aksetmesi,

3— Kızıldeniz'in ayrılıp yol vermesi,

4— Mevzii olarak tufan olayının meydana gelmesi,

5— Ekinleri çekirge sürüsünün imha etmesi,

6— Bit ve pirenin çoğalması,

7— Kurbağa yağması,

8— Kan yağması,

9— Uyuz hastalığının baş gösterip yaygınlaşması,

10— Göz hastalığının çok yaygınlaşması,

11— Ekinlerin az ürün vermesi.. (1)

Bunların dışında Musa Peygamber (A.S.) İsrail oğulları'nı alıp Mısır'dan çıktıktan sonra birçok mu'cizeler göstermiştir.

---

(1) Bu konuda fazla bilgi için bak : İsrâ Sûresi : 101. âyetin tefsîri

MU'CİZELERİ İNKÂR

(فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ..) «Mu'cize ve belgelerimiz onların gözleri önüne açık biçimde sergilenerek gelince, «bu açık bir sihirdir» dediler..»

Fir'avn ve meclisinde yer alan ülkenin ileri gelenleri, Musa Peygamber'in (A.S.) gösterdiği açık mu'cizeleri ve âyetleri, gönülleri ister istemez kabullendiği halde, sırf haksızlıkta, azgınlıkta ısrar etmek ve kendilerini yüksek görmek, otoriteyi zaafa uğratmamak için inkâr ettiler.

Allah sözü, Allah düzeni, Peygamber ahlâk ve terbiyesi, ayrıca gösterilen mu'cizeler bir milleti doğru yola getiremezse, artık başka bir vasıtayı aramaya gerek kalır mı? Bu noktaya gelen bir milletten yana yapılacak başka bir şey kalmamıştır ve o milletin sonu gelmiş demektir. Nitekim Fir'avn ve yandaşlarının sonları geldiğinden ilâhî emir yani hüküm inmiş ve hepsi de Kızıldeniz'in kahredici dalgaları arasında can vermişlerdir. Böylece yeryüzünde Allah'ın kullarını saptırıp doğru yola girmelerine engel olanların, bozgunculuk çıkartıp zulme sapanların kökü kazınmış oldu..

Şüphesiz kıssanın bu bölümü, inkâr ve tuğyan havasını oluşturup insanları din ve ahlâktan uzaklaştırıp ahlâksızlığa ve inkâra prim veren her kadro için ibretli ve uyarıcı bir misaldir.

Unutmamak gerekir ki, sünnetullah bağlı bulunduğu ilâhî nizam gereği şaşmadan hedefine ilerler. Ona uyanlar hem dünyada, hem âhirette mutlu ve başarılı olurlar; uymayanlar ise kendilerine yazık etmiş bulunurlar. Hiç kimse bu proğramı değiştiremez ve Cenâb-ı Hakk'ı âciz bırakamaz.

Cenâb-ı Hak on dördüncü âyetle, yeryüzünde bozgunculuk yaparak Allah'ın kullarını doğru yoldan alıkoyup saptıranların sonlarının ne olduğuna bakmamızı tavsiye etmekte; tarihî olayları çok iyi incelememizi ve yıkılıp yok olan milletlerin yıkılış sebepleri üzerinde ciddi biçimde durmamızı emretmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yaşamakta olan inkârcı sapıklara, şaşkın maddecilere, Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasının önemli ve düşündürücü, aynı zamanda öğüt ve ibret alınacak yanı açıklandıktan sonra hem Mekke'de sıkıntılı günler geçiren mü'minler, hem de haksızlığa uğrayıp Allah'ın yardımını bekleyen mü'minler teselli edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Arap Yarımadası'nda İslâm'a karşı fitne ve fesat çıkaran, bu maksatla da Tevrat'ın bazı hükümlerini kendi çıkarlarına göre değiştiren Yahudiler konu ediliyor. Geçmişteki altın çağlarına değinilerek nereden nereye geldikleri hatırlatılıyor ve peygamberlere dosdoğru uydukları devirlerde hep yükseliş kaydettiklerine işâretle, son peygamber Hz. Muhammed'e (A.S.) karşı gelmeleri, Onu inkâr etmeleri kınanıyor; bu tutumlarının hiçbir zaman kendilerine mutluluk va'detmiyeceğini bilmeleri isteniliyor.

——oOo——

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًاۚ
وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي فَضَّلَنَا عَلٰى كَث۪يرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٥﴾
وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُ۫دَ وَقَالَ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ
وَاُو۫ت۪ينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍۜ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُب۪ينُ ﴿١٦﴾
وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَٓا اَيُّهَا
النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ
وَجُنُودُهُۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا
وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْن۪ٓي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ
وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَدْخِلْن۪ي بِرَحْمَتِكَ ف۪ي عِبَادِكَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

15— And olsun ki Davud'a ve Sülyeman'a ilim verdik. Onlar da «bizi mü'min kullarından bir çoğuna üstün kılan o Allah'a hamd olsun» dediler.

16— Ve Süleyman (babası) Davud'a (hem peygamberlik, hem de hükümdarlıkta) vâris oldu da, «Ey insanlar! dedi, bize kuş dili öğretildi ve bize (insanları idâre edip yönetme hususunda) her şey verildi. Şüphesiz ki bu apaçık ortada (gözle görülebilen) bir üstünlüktür.»

17— Süleyman'ın (buyruğu gereği) cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen ordusu toplanıp bir araya getirildi ve bunlar (emredildiği cihete) gruplar halinde dağıtıldı.

18— Sonunda karıncaların (daha çok eyleştiği) vâdiye geldiler. Dişi bir karınca, «ey karıncalar! yuvanıza hemen girin ki Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi kırıp geçmesinler.» dedi.

19— Bunun üzerine Süleyman, karıncanın o sözüne gülerek tebessüm etti ve «Ey Rabbım! dedi, bana, anama-babama verdiğin nîmetlere karşı şükretmemi ve senin hoşnut olacağın iyi-yararlı işde bulunmamı ilham eyle ve beni kendi rahmetinle sâlih kulların arasına sok.

DAVUD VE SÜLEYMAN PEYGAMBERLER

(وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا ..) «And olsun ki Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik..»

İsrâil oğullarına altın çağı yaşatan Davud Peygamberle oğlu Süleyman Peygambere (Salât-ü selâm ikisine de olsun) üç önemli vasıf verildiği hatırlatılmaktadır: Peygamberlik, hükümdarlık ve ilim.. Gerçi peygamberlik denilince beraberinde ilim ve hikmeti de taşıdığı akla gelirse de, Kur'ân'ın bu iki peygambere verilen ilmin ayrı bir özellik taşıdığına işârette bulunduğu anlaşılıyor. O da insanları idare etme bilgisi; sanat ve teknik alanda yetişen uzmanları kullanma ve yeni elemanlar yetiştirme becerisidir. Nitekim Davud Peygamber'in disiplinli bir ordu kurduğunu, savaş aleti olarak zırh ve benzeri silahlar imal ettiğini; Süleyman Peygamber'in disiplinli ordusuyla birlikte günün mevcut tekniğinden yeteri kadar yararlandığını, güçlü bir deniz filosu meydana getirdiğini; heykeller, lengerler, büyük kazanlar imal ettirdiğini; deniz altı ürünlerinden yararlandığını; bunun için eğitilmiş dalgıçlar yetiştirdiğini yine Kur'ân'ın verdiği bilgilerden öğreniyoruz. Ayrıca haberleşmede bazı kuşlardan yararlandığı da kesindir.

İlgili âyette, sözü edilen iki peygambere verilen üç sıfattan bahsedilmesi, sadece bize tarihî bir bilgi vermek değil; peygamberlere verilen vasıfların tamamının Hz. Muhammed'e (A.S.) verildiğini ve İslâm'ın iki hayatı birden kucakladığını bildirmek; bunun devamını sağlamanın ilimle, sanatla, peygamberlik ahlâkıyla, insanları idare etme becerisiyle, sanatı ve sanatkârı himaye edip yetiştirmekle mümkün olacağını öğretmeği telkîn ve tavsiyede bulunmak içindir. Misal olarak Davud ve Süleyman Peygamberler veriliyor ve son dinin her konuda olduğu gibi bu üç konuda da çok geniş bilgilerle indirildiğine işârette bulunuluyor.

SÜLEYMAN PEYGAMBER'E MANTIK-I TAYR ÖĞRETİLDİĞİ

(وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ وَقَالَ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍۜ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ) **«Ve Süleyman (babası) Davud'a (hem peygamberlik, hem de hükümdarlıkta) vâris oldu da, «ey insanlar, dedi, bize kuş dili öğretildi ve bize (insanları idare edip yönetme hususunda) her şey verildi. Şüphesiz ki bu apaçık ortada (gözle görülebilen) bir üstünlüktür.»**

«Mantık-ı tayr» Arapça olup «nutk» kökünden bir masdardır. Düşünüleni belli sözlerle anlatmak anlamına gelir. Terim olarak: Doğru düşünmenin kurallarını tesbit eden, düşüncenin düşünceyle doğru ve yanlış olduğunu yine kurallarla ortaya koyan ilim dalı demektir.

Âyette geçen «mantık»tan sözlük anlamı kasdedilmiştir. Belirtilen terkibi Türkçemize ancak «kuş dili» olarak çevirmemiz mümkündür ki bu tam bir karşılık değildir. Çünkü Kur'ân'a göre «mantık» düşünüleni sözle anlatmak olduğu gibi, içgüdüyü sesle anlatmak anlamına da gelmekte veya bu anlamda da kullanılmaktadır.

Süleyman Peygamber, kuşların içgüdülerine dayalı seslerinden neler anlatmak istediklerini nasıl anlayabiliyordu? Önce şunu belirtelim ki, peygamberlerin ruhî varlığı çok faal durumdadır. Her peygamberin özelliğine ve içinde bulunduğu sosyal şartlara göre ruhunun ayrı bir veya birkaç ibresi devamlı kendine has titreşim halinde olup belli bazı konularda duyularımızın ve aklımızın tesbit edemediğini onlar tesbit edebilmektedirler. Süleyman Peygamber'in (A.S.) daha çok faal olan ruhunun birkaç ibresi devamlı tesbite yönelik bir titreşim içindeydi. Bir ibresi kuşların seslerinden ve ötmelerinden neler dediklerini anlama yeteneği taşırken, diğer bir ibresi cinlere tesir edip onları bazı işlerde kullanabiliyordu.

Aslında olağanüstü sayılan bütün bu olaylar, ruhun gücünü, kudretini, mana âlemine nüfuzunu, fizikötesi algılarını göstermektedir. Ne var ki, ruhların çoğunun bu gibi tesir sahası kapalıdır. Aşkla birleşen imân; imânla birleşen tezkiye-i nefs sayesinde ruhun kapalı duran bazı ibrelerinin düğmesi açılabilir. Nitekim büyük velî ve mürşitlerde bu husus az veya çok belirginleşir.

Ruhun bu özellikleri hakkında ilmî çalışmalar henüz tatmin edici bir tesbit yapamamıştır. Daha doğrusu insanoğlu kendindeki bu büyük hazine ve kudreti bilmemektedir. Cenâb-ı Hak adı geçen peygambere verilen birtakım yetenekleri misal göstererek ruh üzerinde daha iyi çalışmamızı ve kuşlar hakkında bilmediğimiz çok şeylerin bulunduğunu ilham etmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm, Süleyman Peygamber'e verilen bu meziyetlerin apaçık bir üstünlük olduğunu, bunu da Cenâb-ı Hakk'ın ona lütfettiğini belirterek, her şeyin dizgininin O'nun kudret elinde bulunduğuna işâret etmektedir.

SÜLEYMAN PEYGAMBER'İN ORDUSU

(وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ) **«Süleyman'ın (buyruğu gereği) cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen ordusu toplanıp biraraya getirildi ve bunlar (emredildiği cihete) gruplar halinde dağıtıldı.»**

Süleyman Peygamber (A.S.), Allah'ın kendisine verdiği kudret ve yeteneklerle üç ayrı cins canlıdan yeterince yararlanabiliyordu: İnsanlar, cinler ve kuşlar..

İnsanlardan yararlanmayı açıklamaya gerek görmüyoruz. Kuşlardan yararlanmasına gelince: Onları daha çok savaşlarda posta, haberleşme işlerinde kullandığı, bunun için de bazı kuşları eğittiği anlaşılıyor. Cinleri de meydana gelen bazı önemli olayları zamanında tesbit edip bilgi toplamakta görevlendirdiği; deniz aşırı ülkelerden bu sayede haber aldığı ayrı bir yorum olarak ortaya konmaktadır.

Bunun için Kur'ân ilgili âyetle Süleyman Peygamber'in (A.S.) ordusunun üç ayrı cins canlıdan oluştuğunu haber vererek daha iyi düşünmemizi ilhâm etmektedir.

İslâm Dini'nin bu husustaki hükmüne gelince :

İslâm, her bakımdan aklı ve ilmi rehber seçip bu ikisini dinin esaslarıy-

la birleştirerek hayatımızın yolunu aydınlatmamızı emreden ve cinlerle temas kurmayı, gâipten haber veren kâhinlerden, büyücülerden ve cincilerden bir şey sormayı haram kılıp yasaklayan en mütekâmil dindir.

Cenâb-ı Hak, Süleyman Peygamber'in belirtilen bazı özelliklerini bize nakletmekle, insan ruhunun yüceliğini, bilhassa peygamberlerin ruhlarındaki kudreti; kuşlar hakkında ciddi araştırma yapmamızı; cinler hakkında bilgi sahibi olmamızı tavsiye etmektedir.

SÜLEYMAN PEYGAMBER (A.S.) VE KARINCA VADİSİ

(حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَٓا اَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُ ..) **«Sonunda karıncaların (daha çok eyleştiği) vadiye geldiler. Dişi bir karınca, «ey karıncalar, yuvanıza hemen girin ki Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi kırıp geçmesinler» dedi..»**

Kur'ân bu garip olayı nakletmekle, karınca ve benzeri kollektif çalışan canlılar hakkında ciddi araştırma yapmak isteyen ilim adamlarına ip ucu, diğer bir tabirle ana fikir vermekte ve karıncaların kendilerine göre bir zekâya sahip olduklarına, gelen tehlikeden kendilerini korumayı bildiklerine dikkatlerimizi çekmektedir.

Süleyman Peygamber'in (A.S.) ruhunun hayvan sesiyle ilgili duyarlığına bir başka örnek veriliyor. Karıncaların tabiat olaylarını; diğer canlıların ve insanların neler yaptıklarını görebildikleri nisbette bilip anladıklarına, içgüdüleri ve sezileri sayesinde korunduklarına işâret ediliyor.

KUVVET VE KUDRETİ ALLAH'A ÇEVİRMEK

İmandan kaynaklanıp gelen en güzel tevazu ve teslimiyet; kuvvet ve kudreti, başarı ve zaferi Allah'a çevirmektir. İnsanlar sadece birer vasıtadır. Onları gerçekte yükselten de, alçaltan da Cenâb-ı Hak'tır. Hazırladığı hayat plânı insan aklının kavrayabileceği, insan yeteneğinin uygulayabileceği ölçüdedir. Süleyman Peygamber bütün ihtişam ve kudretine rağmen bu gerçeği bir an olsun aklından çıkarmamış ve her nîmete erişmede, her başarı sağlamada Allah'a yönelip teslimiyet göstermesini bilmiştir. Nitekim Karınca Vadisi'nde bir dişi karıncanın fısıltısını anlayan bu peygamber hem Allah'ın bu lûtfuna sevinip tebessümde bulunmuş, hem de kuvvet ve kudreti ona çevirerek şöyle demiştir: **«Ey Rabbım, bana, anababama verdiğin nîmetlere karşı şükretmemi ve senin hoşnut olacağın iyi**

yararlı işlerde bulunmamı bana ilham eyle ve beni kendi rahmetinle sâlih kulların arasına sok..»

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yahudilere altın çağı yaşatan Davud Peygamber'den ve daha çok onun oğlu Süleyman Peygamber'den ve onlara verilen üç sıfattan söz edildi. Ayrıca Süleyman Peygamber'in faal olan ruhunun birkaç ibresinin çok duyarlı olduğu belirtilerek bir iki misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Süleyman Peygamber'in Hüdhüd kuşunu haberleşmede kullandığı ve bu kuşun kendine göre zekâsı olduğu anlatılıyor. Sonra da adı geçen kuşun Sebe' ülkesine gittiği ve ülkeyi bir kraliçe'nin yönettiğini tesbit edip Süleyman Peygamber'e bilgi toplayıp getirdiği açıklanarak kuşlar üzerinde daha ciddi araştırma yapmamız için temel bilgiler veriliyor.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا اَرَى الْهُدْهُدَ اَمْ كَانَ
مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٢٠﴾ لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا اَوْ لَاَاذْبَحَنَّهُ
اَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ
اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ بِنَبَاٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾
اِنِّي وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ

لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلَّا يَسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذٖى يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِى السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ
رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظٖيمِ ﴿٢٦﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبٖينَ
﴿٢٧﴾ اِذْهَبْ بِكِتَابٖى هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ
مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنّٖٓى اُلْقِىَ اِلَىَّ كِتَابٌ كَرٖيمٌ ﴿٢٩﴾
اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ ﴿٣٠﴾ اَلَّا
تَعْلُوا عَلَىَّ وَأْتُونٖى مُسْلِمٖينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونٖى فٖٓى اَمْرٖى
مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ اُولُوا قُوَّةٍ
وَاُولُوا بَأْسٍ شَدٖيدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرٖى مَاذَا تَأْمُرٖينَ ﴿٣٣﴾

MEÂLİ:

20— Bir de kuşları denetleyip araştırdı, derken, «nerede, Hüdhüd'ü (çavuşkuşu) göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?

21— O, ya bana açık kesin bir kanıt getirmelidir, ya da ona çok şiddetli bir azâp ile azâp ederim veya onu keserim» dedi.

22— Derken çok beklemeden Hüdhüd çıkageldi ve Süleyman'a dedi ki: «Senin (hükümdarlığınla bilip) kapsayamadığın bir şeyi kapsayıp öğrendim; sana Sebe' (ülkesin)den kesin bir haberle geldim.

23— Şüphen olmasın ki ben, ülkesi halkına hükmeden ve (bu hususta gereken ne ise) kendisine her şeyden (bir pay) verilen, aynı zamanda büyük bir tahtı bulunan bir kadına rastladım.

24— Onu ve milletini, Allah'ı bırakıp Güneş'e secde ettiklerini gör-

düm. Şeytan onlara işlerini süslemiş de (onları doğru yoldan) alıkoymuştur; bu yüzden onlar da doğru yolu bulamıyorlar.»

25— (Şeytanın bu süslemesi ve alıkoyması), göklerde ve yerde gizli (her şeyi) ortaya çıkaran ve sizin gizlediklerinizi de açıkladığınızı da bilen Allah'a secde etmemeleri (ni sağlaması) içindir.

26— Allah, Büyük Arş'ın Rabbıdır; Ondan başka hiçbir ilâh yoktur.

27— Süleyman ona dedi ki : «Bir bakalım doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mı oldun?»

28— «Şimdi bu mektubumu götür de onların yanına bıraktıktan sonra geri çekil, nasıl bir sonuca varacaklarına bir bak!»

29-30— (Hüdhüd verilen emri aynen yerine getirdi. Sebe' Melikesi) : «Ey ileri gelenler! dedi, doğrusu bana çok önemli bir mektup bırakıldı; şüphesiz ki o, Süleyman'dandır; Rahmân ve Rahîm olan Allah adıyladır.»

31— (Mektup şöyledir): «Bana karşı kendinizi yüksek görüp baş kaldırmayın ve (Hakk'a, bir olan Allah'a) teslimiyet göstererek bana gelin!»

32— (Melike), «ey ileri gelenler! bu önemli işim hakkında görüşünüzü bildirin. Siz hazır olmadığınız takdirde bir işi kesin sonuca bağlayacak değilim» dedi.

33— Onlar dediler ki : «Biz kuvvet sâhibiyiz ve oldukça şiddetli (savaşçı ve dayanıklı) kimseleriz. Ama emir size aittir; artık ne emredeceksen ona bak.»

HABER TOPLAYIP GETİREN HÜDHÜD BİR KUŞ MUDUR?

(وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ) «Bir de kuşları denetleyip araştırdı. Derken, «nerede, hüdhüdü (çavuşkuşu) göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?»

Süleyman Peygamber'e (A.S.) Sebe' ülkesinden haber getiren hüdhüd bir kuş mudur, yoksa ismi Hüdhüd olan ve kuş gibi sürat gösteren bir elçi midir? Şeyh Mecdüddin Firuzabadî'nin Kamus'ta belirttiği gibi, hüdhüd mutlak anlamda öten kuşa denir. Özel olarak da Çavuşkuşu'nun Arapça adıdır. Bu manayla çok öten güvercine de hüdhüd denilebilir. (1)

Âyeti bu iki tefsire göre yorumlamak mümkün : Ya çavuşkuşu Süley-

(1) Bak : Kamus/H-D maddesi

man Peygamber'in ruhundan yükselen tesirle çevreyi tarayıp haber getiriyordu, ya da posta ve haberleşme işlerinde kullanılan güvercin bu bilgileri toplayıp iletiyordu.

Ancak burada ilk hatıra gelen bir soru vardır, o da şudur: Karıncanın ve hüdhüd'ün akıl ve idrak sahibi bir insan gibi anlayıp düşünerek, aynı zamanda bilerek hareket etmesi ve ona göre ses çıkartıp bilgi vermesidir. İlim bu konuda bize fazla bir bilgi verememiştir. Hayvanların içgüdüsüyle ilgili tesbit ve yorumlar ise yeterli sayılmaz. O halde Kur'ân'ın bu konudaki açıklamasını yorumlamak hayli zor ve ilk bakışta karmaşıktır. O halde az yukarıda peygamberlerin ruhlarının daha çok kudrete sahip bulunduğunu belirterek bazı bilgiler vermeye çalıştık ve hayvanlarla ilgili şaşırtıcı hususlar üzerinde ilim adamlarının sabırla durmasının gereğine değindik. Ancak konunun önemine binaen biraz daha bilgi toplamamız ve meraklılara malzeme vermemiz uygun olur.

Şah Veliyullah Dehlevî, Hüccetullah el-Baliğa adlı iki ciltlik eserinde, hayvanların bu tür hareket ve ses çıkarmalarını meleklerin ilhamına bağlamakta ve buna misal olarak şunu vermektedir: Balıkçı ağını denize atınca, ona yakın yerde bulunan balıkların bir kısmına görevli melekler ağa doğru gitmelerini, bir kısmına da oradan uzaklaşmalarını ilhâm ederler.

Bu yorumun ışığında karıncayla hüdhüdün bilerek, anlayarak haber vermelerini meleklerin ilhamına bağlayabilir miyiz? Bağladığımız takdirde, sözünü ettiğimiz hayvanların her zaman bu akıl ve idrâke sahip olmadıklarını; ancak melek ilham edince idrâk düzeyinde ses çıkarabileceklerini ve bilgi toplayıp getirebileceklerini söyleyebiliriz.

İkinci bir yorum :

Hayvanların çoğunda bizim henüz bilmediğimiz ve tesbit edemediğimiz bir hafıza ve zekâ, aynı zamanda idrâk mevcuttur. Onlar bununla kendi aralarında kolaylıkla anlaşabilmekte ve gelen tehlikeyi sezebilmektedirler. İnsanlarla irtibat halinde olan güvercin, köpek, karınca, bal arısı ve diğer evcil hayvanlar mevcut yetenekleriyle görünürde insanların neler yaptıklarını veya yapacaklarını anlamakta ve ona göre kendilerini hazırlamaya, korunmaya çalışmaktadırlar.

Üçüncü bir yorum :

Çavuşkuşu ya da güvercini ulak olarak kullanmada görevli kişiler bulunuyordu. Kuşun boynuna takılan yazılı kâğıt bu görevliler tarafından açılıp Süleyman Peygamber'e okunuyordu.

Bu mecazî anlamda bir yorum sayılır, o bakımdan ilim adamlarınca

pek sıhhatli kabul edilmemiştir. Allah daha iyisini bilir. Kur'ân Hüdhüd kuşundan söz ederken ondan önce «ve tefekkade't-tayr» cümlesine yer vermiştir ki bunun Türkçe karşılığı şöyledir: «Bir de kuşları denetleyip araştırdı..» Böylece Hüdhüd'ün bir kuş olduğu kesinlik kazanıyor. Buna başka bir yorum bulup getirmek veya mecazî anlamda kullanmak bizi ilâhî murattan uzaklaştırabilir. O bakımdan konunun baş kısmında verdiğimiz bilgi ve yaptığımız yorum ve açıklama âyetin açık delâletine daha uygun gelmektedir diyebiliriz.

SEBE' ÜLKESİ

(فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِن سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ) **«Derken çok geçmeden Hüdhüd çıkageldi ve Süleyman'a dedi ki : «Senin (hükümdarlığınla bilip) kapsayamadığın bir şeyi kapsayıp öğrendim: Sana Sebe' (ülkesin)den kesin bir haberle geldim.»**

Süleyman Peygamber'in Kudüs'te oturduğu, Mısır ve Suriye sınırlarına kadar hükmettiği bilinmektedir. Sebe' ise, ya Yemen tarafında bir şehir devletidir, ya da Ma'rib ülkesine verilen bir diğer isimdir.

Bu tesbite göre : Süleyman Peygamber'in (A.S.) uzak ülkelere özel ulaklar gönderdiği anlaşılıyor. Sonra da Hüdhüd kuşunun kendi zekâsıyla bu ülkeyi keşfedip geniş bilgi getirmesi, Süleyman Peygamber'e has bir kerâmettir.

Hüdhüd'ün, adı geçen ülke hakkında üç ana bilgi getirdiği konu edilirken, bir ülkeye gönderilen elçilerin daha çok nelere dikkat etmesi gerektiğine işâret vardır. Böylece Kur'ân o çağda Sebe' ülkesinde üç faktörün nazım rol oynadığını haber vermekte ve tarihçilere özet mahiyetinde hareket noktasını belirlemektedir. Şöyle ki :

1— Ülkeyi bir melike (kraliçe) yönetiyormuş,

2— Kraliçenin kendine has büyükçe bir tahtı varmış,

3— Ülke halkı Güneş'e tapıyormuş..

HÜDHÜD'ÜN VERDİĞİ BİLGİYLE YETİNMEMEK

(قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ) **«Süleyman ona dedi ki : «Bir bakalım doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mı oldun?»**

İster Süleyman Peygamber, Hüdhüd'ün -melek ilhâmıyla- içgüdüsünden gelen sesi anlamış olsun, isterse onu, haber götürüp getirmede bir casusun yönetiminde ulak olarak kullansın, her iki durumda da Onun verilen haberle yetinmemesi ve sözü edilen Sebe' melikesine yazılı bir name göndermesi oldukça dikkat çekicidir. Devletin başında bulunan kişi ister kral, ister imparator, isterse diktatör olsun, iç ve dış politikada akl-ı selîmle hareket etmesi, verilen her habere hemen inanmaması, meseleyi ciddiyetle araştırması son derece lüzumludur. Ayrıca devlet kademesinde önemli görevlerde bulunanları sık sık denetlemesi şarttır. Süleyman Peygamber'in (A.S.) kıssası bize bu hususlarda bir misal teşkil etmektedir.

GÜNEŞE TAPANLAR

(وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ) **«Onu ve milletini, Allah'ı bırakıp Güneş'e secde ettiklerini gördüm.»**

Kur'ân'ın bu açık beyânından anlaşılıyor ki, kavimler, kabileler ve milletler dinsiz yaşamamışlardır. Hakk'ın dâvetini duymayanlar bile kendi anlayış ve kültürlerine göre bazı şeyleri ilâh edinmek suretiyle mânevî boşluklarını doldurmaya çalışmışlardır.

Yaklaşık milattan on asır önce Sebe'li'lerin ve bölgedeki kabilelerin güneşe taptıkları bunun örneklerinden biridir.

O bakımdan «dinsiz fertlere rastlanmış, ama dinsiz kavim ve milletlere rastlanmamıştır» sözü bu gerçeği yansıtmakta ve dinler tarihinde, aynı zamanda psikoloji ve sosyolojide önemli bir yer işgal etmektedir.

SÜLEYMAN PEYGAMBER'İN (A.S.) MELİKEYE GÖNDERDİĞİ MEKTUP

(اِذْهَبْ بِكِتَابِي هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ) **«Şimdi bu mektubumu götür de onların yanına bıraktıktan sonra geri çekil, nasıl bir sonuca varacaklarına bir bak!»**

Süleyman Peygamber'in Sebe' melikesine yazdığı mektup çok kısa ve açıktır. Tamamı dört satırdan ibarettir :

1— Rahmân ve Rahîm olan Allah adıyla başlanılmış,

2— Süleyman'a karşı kendilerini yüksek görüp baş kaldırmamaları hakkında uyarı yapılmış,

3— Hakk'a, bir olan Allah'a teslimiyet göstererek gelmeleri emredilmiştir.

4— Ya mektubun üst köşesine, ya da son kısmına «Süleyman tarafından olduğu» yani onun gönderdiği ifade edilmiştir.

Bu mektup bize şu hususları öğretmektedir :

a) Büyük ve güçlü devletlerin yazdıkları mektup ve mesajlar genellikle kısa olur.

b) Allah'a inanan devlet adamları, mektuplarına Bismi'llahi'r-Rahmâni'r-Rahîm ile, yani Allah'ın adını yazarak başlarlar.

c) Dinî esaslarla idâre edilen devletin söz sahibi başkanı veya kadrosu, sapık inkârcılar üzerine ordu hazırlayıp sevketmeden önce onları Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaya dâvet eder.

d) Ve aksine bir yol tutmamalarını ihtar eder.

Ayrıca milattan on asır önce gerek Yemen ve dolaylarında, gerekse Filistin ve dolaylarında; Mısır ve Suriye'de yazılı belgelere yer verildiği, okur-yazar olanların bulunduğu anlaşılıyor.

Süleyman Peygamber'in okur-yazar olduğu ise kesindir. Çünkü Tevrat ile amel edip ülkesini onun hükümleriyle yönettiğine göre, Tevrat'ı okuyup hükümler çıkarması çok tabiidir.

Böylece her peygamber gibi Süleyman Peygamber de savaşı ve kan dökülmesini son çare olarak düşünmüş ve bunun için birtakım ön tedbirler almıştır.

MELİKENİN DEVLET ADAMLARIYLA İSTİŞAREDE BULUNMASI

(.. قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُون۪ي ف۪ٓي اَمْر۪يۚ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ) **«(Melike): Ey ileri gelenler! Bu önemli işim hakkında görüşünüzü bildirin. Siz hazır olmadığınız takdirde bir işi kesin sonuca bağlayacak değilim, dedi..»**

Sebe' melikesinin idare şekli meşrutiyete yakın bir sistemdir; tamamen monarşi değildir. Melikenin, devletin ileri gelenlerinin görüşünü almadan yalnız başına bir karar veremiyeceğini söylemesi, devamlı yanında bir istişarî kurulun bulunduğunu göstermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İsrail oğulları'na altın devri yaşatan Süleyman Peygamber'in ordusundan, haberleşme sisteminden ve yazdığı mektuptan söz edildi. Böylece idarî sistem üzerinde araştırma yapmak isteyenlere bu konuda ana fikirler verildi. Sonra da Sebe' melikesinin gelen mektup üzerinde durup istişarî kurulun görüşünü almadan bir karar veremiyeceği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aynı konunun diğer önemli iki safhası anlatılıyor. Melikenin Süleyman Peygamber'i düşüncesinden vazgeçirmek için geniş çapta hediyeler gönderdiği üzerinde durularak açıklayıcı mahiyette bilgi veriliyor.

——oOo——

قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوٓا
اَعِزَّةَ اَهْلِهَٓا اَذِلَّةً وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَاِنّ۪ي مُرْسِلَةٌ
اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾
فَلَمَّا جَٓاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَٓا اٰتٰينِۦَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّٓا اٰتٰيكُمْ بَلْ اَنْتُمْ
بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ
بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَٓا اَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾

M E Â L İ :

34— (Melike) «Doğrusu hükümdarlar bir kasabaya (savaş niyetiyle) girecekleri zaman oranın düzenini bozarlar da aziz ve şerefli kişilerini aşa-

ğılık kılıp rezîl ederler. İşte (bir ülkeye giren düşmanlar) böyle yaparlar.

35— Doğrusu ben onlara bir hediye göndereyim de elçilerin ne (haber) ile döneceğine bir bakayım» dedi.

36— (Melikenin gönderdiği elçi) Süleyman'a gelince, O, «siz mal ile mi bana yardım ve destekte bulunmak istiyorsunuz? (Oysa) Allah'ın bana verdiği (nîmetler) size verdiğinden daha hayırlıdır. Hayır, siz hediyenizle sevinip duruyorsunuz!

37— Sen artık (getirdiğin hediyenle) onlara dön. Yemin ederim ki, karşı koyamıyacakları bir ordu ile kendilerine geleceğiz ve onları aşağılayıp rüsvay edilmiş bir halde zelil ve hakîr olarak (yurtlarından) çıkaracağız», dedi.

SEBE' MELİKESİNİN AKILLICA KARARI

(قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ)

«Doğrusu hükümdarlar bir kasabaya (savaş niyetiyle) girecekleri zaman oranın düzenini bozarlar da aziz ve şerefli kişilerini aşağılık kılıp rezil ederler. İşte (bir ülkeye giren düşmanlar) böyle yaparlar.»

İstişarî kurulun savaşacak kuvvete sahip olduklarını belirtmeleri üzerine, melike onların bu görüşünü hissî ve ölçüsüz buldu. Güçlü bir hükümdarın ordusuyla birlikte ülkelerinin üzerine gelmesinin mutlak surette kendilerinin aleyhine olacağını, onlarla savaşa girişmenin çok tehlikeli sonuçlar doğuracağını hesaba katarak kurulu uyardı. Aklın yolunu seçmenin isâbetli olacağını düşünerek barış yollarını araştırmanın fayda sağlayacağına inandığından Süleyman Peygamber'e yakışacak hediyeler hazırlayıp göndermeyi kararlaştırdı. Zira savaşın hiçbir zaman rahmet getirmiyeceğini, o yüzden savaşmaya kararlı olan karşı tarafı oyalamanın ve yumuşatmanın olumlu sonuçlar doğuracağını umarak kararını net olarak açıkladı. Aynı zamanda onun başvurduğu bu yol biraz da zaman kazanmaya yönelik bir kurnazlık olarak yorumlanabilir. Bu da melikenin ileriyi gören bir devlet adamı olduğunu göstermektedir.

SÜLEYMAN PEYGAMBER'İN TEPKİSİ

(فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا آتَانِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا آتَاكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ) **«(Melikenin gönderdiği elçi) Süleyman'a gelince, O, «siz mal ile mi bana yardım**

ve destekte bulunmak istiyorsunuz? (Oysa) Allah'ın bana verdiği (nîmetler) size verdiğinden daha hayırlıdır..» dedi.»

Süleyman Peygamber hem askerî, hem ekonomik, hem de coğrafî bakımdan çok güçlü bir devletin başında bulunuyordu. Aynı zamanda ilâhî hükümlerle ülkeyi yönetip adâlet, denge ve düzen sağlıyordu. Denilebilir ki, o çağın en güçlü devleti Onun idaresinde idi ve komutası altında ezici bir güce sahip disiplinli bir ordusu vardı. Onun amacı ülkeleri bu güçle istilâ etmek değil, Allah'ı bırakıp eşyaya ibâdet eden ve aynı zamanda ahlâksızlıkla zulmü birleştirip yeryüzünde fesat çıkaran milletleri te'dip etmek ve Allah'ın varlığını, birliğini, kudretinin her şeyin üstünde nafiz bulunduğunu öğretmekti. O bakımdan Sebe' melikesinin gönderdiği hediyelere iltifat etmedi. Zira amacı mal ve servet edinmek değil, güneşe tapan bir milleti, güneşi de, kendilerini de yaratan Yüce Allah'a tapmaya dâvet etmek; hakkı ve insanca yaşamayı bütün sadelik ve tazeliğiyle kalp ve kafalara işlemekti.

Süleyman Peygamber hediyeleri geri çevirirken son kararını şöyle açıkladı:

«Yemin ederim ki, karşı koyamıyacakları bir ordu ile kendilerine geleceğiz ve onları aşağılayıp rüsvay edilmiş bir halde zelîl ve hakir olarak (yurtlarından) çıkaracağız.»

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Süleyman Peygamber ile Sebe' melikesi arasında gidip gelen elçilerden söz edildi ve son olarak Süleyman Peygamber'in takdim edilen hediyeleri kabul etmeyip -Hakk'a baş eğip teslimiyet göstermedikleri takdirde- mutlak surette savaşmak üzere hareket edeceğini bildirmesi üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Süleyman Peygamber'in cinler vasıtasıyla melikeyi tahtıyla birlikte kendi huzuruna getirttiği konu ediliyor. Allah'ın bu geniş lûtuf ve inâyetine karşı şükretmenin gereğini ifade eden Süleyman Peygamber'in her türlü nîmet içinde Allah'ı unutmadığına dikkatler çekiliyor ve arkasından melike ile olan mülâkatlarına yer veriliyor.

——oOo——

قَالَ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ
يَأْتٖينٖي بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونٖي مُسْلِمٖينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرٖيتٌ مِنَ الْجِنِّ
اَنَا اٰتٖيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَاِنّٖي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَمٖينٌ ﴿٣٩﴾
قَالَ الَّذٖي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتٖيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ
طَرْفُكَ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبّٖي لِيَبْلُوَنٖي
ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ
رَبّٖي غَنِيٌّ كَرٖيمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدٖٓي اَمْ تَكُونُ
مِنَ الَّذٖينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَٓاءَتْ قٖيلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ
كَاَنَّهُ هُوَ وَاُوتٖينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمٖينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا
مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرٖينَ ﴿٤٣﴾
قٖيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ
عَنْ سَاقَيْهَا قَالَ اِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارٖيرَ قَالَتْ رَبِّ اِنّٖي
ظَلَمْتُ نَفْسٖي وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٤٤﴾

M E Â L İ :

38— Süleyman, «ey ileri gelenler! bana teslimiyet gösterip gelmelerinden önce sizden hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir?» dedi.

39— Cinlerden bir ifrit, «sen yerinden henüz kalkmadan ben onu sana getiririm. Ben herhalde ona karşı hem güçlüyüm, hem de güvenilirimdir,» dedi.

40— Yanında kitaptan (az-çok) bilgisi bulunan biri ise şöyle dedi: «Sen gözünü açıp kapamadan onu sana getiririm» derken, Süleyman onu (melikenin tahtını) yanında karar kılmış bir halde görünce dedi ki: «Bu, Rabbımın lûtf-u kereminden (bana verilen bir nîmet)dir ki şükür mü edeceğim, nankörlükte mi bulunacağım diye beni deniyor. Tabiî kim şükrederse, o ancak kendi lehine şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse, elbette Rabbım ganıy (her şeyden müstağnidir, kimsenin şükrüne ihtiyacı yoktur; ama herkes O'na mutlaka muhtaç)dır. Kerîm (iyilik ve ihsan sâhibi)dir.»

41— Süleyman, «tahtını ona tanıyamıyacağı hale sokun da bakalım onu tanıyabilecek mi, yoksa tanımayanlardan mı olacak?» dedi.

42— Melike gelince, «tahtın böyle mi idi?» denildi. O da «onun gibi bir şey! bundan daha önce bize bilgi verilmişti; bizler de teslîm olmuş idik,» dedi.

43— Melike'yi (bu teslimiyetten) alıkoyan, Allah'tan başka taptığı şeydi; çünkü o inkârcı bir milletten idi.

44— Ona, «Köşke gir!» denildi. Melike köşkün (selâmlık kısmını) görünce onu derince büyük bir su (havuzu) sandı ve bacaklarını sıvadı. Süleyman: «O camdan kaplı bir salondur» dedi. Melike «Rabbım!» dedi, «doğrusu ben kendime haksızlık ettim ve artık Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbı Allah'a teslîm oldum.»

CİNLERDEN BİR İFRİTİN HÜNERİ

(قَالَ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَأْتِينى بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونى مُسْلِمينَ ..) «Süleyman, «ey ileri gelenler! bana teslimiyet gösterip gelmelerinden önce sizden hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir?» dedi..»

Kur'ân-ı Kerîm'in bu anlatımından, Süleyman Peygamber'in de çevresinde istişarî bir kurulun yer aldığı anlaşılıyor. Hem din, hem devlet işlerini idare edip yürüten bir peygamberin veya onun izinde olan bir devlet ada-

mının dünya işlerinde tek başına karar vermesi pek doğru olmaz. Nitekim her iki görevi bir arada yürüten Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e Cenâb-ı Hak şöyle emir ve tavsiyede bulunmuştur: **«(Dünya) işiyle ilgili hususlarda onlara danış»,** yani istişarede bulunarak görüşlerini al.. (1) Diğer bir âyette de, **«(Mü'minlerin) işleri kendi aralarında danışma iledir»** (2) buyurularak Allah'a inanan her devlet adamının bir istişarî kurula da ihtiyacı bulunduğuna işâret ediliyor.

Süleyman Peygamber geniş nüfuzunu, devletinin gücünü göstermek için çevresindeki istişarî kuruldan birinin, melike henüz Hakk'a teslim olup gelmeden onu tahtıyla birlikte huzuruna getirmesini irâde etti. Bunun üzerine cinlerden bir ifrit, verilen bu emri yerine getirebileceğini bildirerek şöyle dedi : **«Sen yerinden henüz kalkmadan ben onu sana getiririm. Ben herhalde ona karşı hem güçlüyüm, hem de güvenilirimdir.»**

«Cinlerden bir ifrit» sözünün yorumu ne olabilir?

Ünlü müfessir Kurtubî ve Fahruddin Râzî'nin tesbitlerine göre «ifrit» ismi şu manalarda kullanılır :

a) Azılı ve güçlü olan cin,

b) Habîs ve aynı zamanda çetin ve şiddetli olan cin ve şeytan,

c) Yaratılışı itibariyle kuvvetli ve kudretli olan cin.

İbn Abdilber ve emsali ilim adamları ise, bu konuda şu bilgiyi vermişlerdir:

«Sadece cinden söz edildiğinde, ona «cinnî» denir. İnsanlarla birlikte belli yerlerde eyleşenlere «ummar» denir. Çocuklara dokunup onlarla meşgul olanlarına «ervah» denir. İyice azgınlaşıp kötülükte bulunmayı sanat edinene «şeytan» denir. Daha da azılı ve çetin olup üstün güç ve kuvvette bulunanlara «afârit» denir ki bunun tekili «ifrît»tir.»

Ayrıca bozguncu, vurup kırıcı, yıkıp dağıtıcı, merhametsiz azılı insana da mecaz yollu «ifrît» denildiği olmuştur. Nitekim İslâm tarihini yazan bazı vakanüvislerin Rumlarla yapılan savaşları tasvîr ederken «Rum ifritlerinden bir ifrit» sözünü kullandıklarına rastlanmaktadır. Onlar bununla mecazî anlamda çok tahrip edici azılı kişileri kasdetmişlerdir.

Süleyman Peygamber'in (A.S.) ruhundaki bir tezahürle cinlere de hükmettiği kesindir. Cinler ateşten, diğer bir ifadeyle ışınlardan yaratıldığından

(1) Âl-i İmrân Sûresi : 159
(2) Şurâ Sûresi : 38

dolayı onlar için mesafe ve engel söz konusu değildir. Işığın saniyede 300.000 kilometre kat'ettiğini biliyoruz. Cinlerin hılkatlarındaki özelliklerini dikkate alacak olursak, onlardan çok güçlü ve çetin olan birinin, Allah'ın Süleyman Peygamber'e verdiği kerâmet doğrultusunda Yemen tarafında Sebe' melikesinin tahtını zedelemeden ve hissettirmeden Kudüs veya Şam'a getirmesi gayr-i mümkin sayılamaz.

O halde tarihî bir olayı sadece bizim bildiğimiz fiziksel kanunlarla izah etmeğe kalkışmamız bizi yanlış bir sonuca götürebilir. Çünkü müsbet ilmin bugün için cinler hakkında sağlıklı bir tesbit yapması pek söz konusu değildir. Zira cin konusu şimdilik müsbet ilmin sahası dışında bulunuyor. Olayı, peygamberin ruhî yeteneği ve kerâmeti, ya da mu'cizesi açısından değerlendirmemiz daha doğrudur.

YANINDA KİTAPTAN BİLGİSİ BULUNAN BİRİ

(قَالَ الَّذ۪ي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰت۪يكَ بِه۪ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ ..) **«Yanında kitaptan (az-çok) bilgisi bulunan biri ise şöyle dedi: «Sen gözünü açıp kapamadan onu sana getiririm..»**

Sebe' melikesinin tahtını, Süleyman Peygamber (A.S.) henüz gözünü açıp kapamadan getiren bilgili kimse kimdir? Âyette bir açıklama yoktur. Aynı zamanda bu hususta sahîh bir hadîs de mevcut değildir.

Müfessirlerle ilim adamları bu konuda üç yorum üzerinde durmuşlardır :

1— Süleyman Peygamber'in teyzesinin oğlu Asaf bin Berhiya'dır. Bu zat bilgili, aynı zamanda «İsm-i A'zam»ı bilen bir kişiymiş..

2— Süleyman Peygamber'in (A.S.) kendisi.

3— Hızır (A.S.).

Bunlar birer yorumdur, isabetli veya isabetsiz olabilir. Ama biz olayı mu'cize çerçevesinde değerlendirdiğimizde müşkiller kendiliğinden çözülmüş olur. O halde diyebiliriz ki olay, Süleyman Peygamber'in (A.S.) bir mu'cizesi ve bilgin kişinin de bir kerâmetidir. Şayet o kişiyi bir insan değil de bilgili bir cinnî kabul edersek, ifritin yeteneği hakkında verdiğimiz bilgi bizi yine olay hakkında olumlu bir sonuca götürür.

NİMET ARTTIKÇA, ŞÜKRÜ ARTIRMAK

(فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبّ۪ي لِيَبْلُوَن۪ٓي ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِه۪ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبّ۪ي غَنِيٌّ كَر۪يمٌ) **«Derken Süleyman onu (melikenin tahtını) yanında karar kılmış bir halde görünce dedi ki: «Bu, Rabbımın lûtf-ü kereminden (bana verilen bir nîmet)tir ki şükür mü edeceğim, nankörlükte mi bulunacağım diye beni deniyor. Tabii kim şükrederse, o ancak kendi lehine şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse, elbette Rabbım ganiy (her şeyden müstağnîdir, kimsenin şükrüne ihtiyacı yoktur; ama herkes O'na mutlaka muhtaç)dır. Kerîm (iyilik ve ihsan sahibi)dir.»**

Kur'ân, Allah'ın birçok nîmetlerine erişen Süleyman Peygamber'in (A.S.) her geçen gün şükrünü, ibâdet ve kulluğunu artırdığına dikkatleri çekerek refah içinde olanlara güzel bir örnek veriyor. Ayrıca verilen her nîmetin ve başa gelen her musîbet ve felâketin birer imtihan olduğunu hatırlatarak böyle durumlarda nasıl davranılması gerekiyorsa onun bir ölçüsünü belirliyor.

SÜLEYMAN PEYGAMBER'İN KÖŞKÜ

Kur'ân bu arada Süleyman Peygamber'in (A.S.) aynı zamanda çok kudretli bir hükümdar olduğuna işâretle onun köşkü hakkında ipucu vermekte; selâmlığının camdan döşenmiş bulunduğunu, bilmeyip de aniden görenlere içi su dolu büyük bir havuz intibaını verecek bir güzellikte olduğunu belirtmekte ve böylece o çağda cam madeninin geniş çapta işlendiğine, bu konuda bir sanat dalının meydana geldiğine işârette bulunmaktadır.

MELİKENİN İTİRAFI VE BASİRETİNİN AÇIK OLMASI

(وَاُو۫ت۪ينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِم۪ينَ) **«Bundan daha önce bize bilgi verilmişti; bizler de teslim olmuş idik, dedi.»**

Süleyman Peygamber hakkında hayli bilgi toplayan melike, kendini onun huzurunda bulunca bunu pek yadırgamadı. Zira Onda tecelli eden mu'cize ve kerâmeti, devletinin büyüklüğünü, ordusunun kudretini görünce hemen Cenâb-ı Hakk'a yönelip imân etmiştir. Yani daha önce topladığı bilgilerin bile az olduğunu anlamakta gecikmemiş ve kalbinde doğan hidâyet

ışığını onun huzurunda kalbinden diline getirmiş oldu.

Bu, melikenin gerçeği görmekte ve anlamakta ne kadar akıllı ve ileri görüşlü olduğunu gösteren bir başka belgedir.

SÜLEYMAN (A.S.)IN KISSASINDAN MESAJLAR

Kur'ân-ı Kerîm'de Süleyman Peygamber'in (A.S.) kıssasına geniş yer verilmesinin elbette ki birtakım faydaları söz konusudur. Allah'a dosdoğru imân eden mü'minlere birkaç mesaj verilirken, bu arada hem Mekkeli müşriklerin ileri gelenleri uyarılmakta, hem de Yahudilerin nereden nereye geldikleri tarihî bir tablo şeklinde gözler önüne konulmaktadır. Aynı zamanda birçok imkân ve nîmetlere erişen bir kraliçenin hakikati görünce tereddüt etmeden nasıl baş eğdiği ve her şeyinden vazgeçerek Cenâb-ı Hakk'a teslimiyet gösterdiği nefis bir misal olarak sergilenmektedir.

Mü'minlere verilen mesajlar :

1— Halkı, diğer bir tabirle kitleleri idâre edenlerde şu iki özelliğin, yani meziyetin bulunması gerekir : a) İmân, b) İlim..

2— Cenâb-ı Hakk'ın dünyamızı süslemek ve biz insanların yararlanmasını kolaylaştırmak için birtakım özelliklerle yarattığı canlıları çok iyi tanıyabilmemiz, her birinde O Yüce Yaratan'ın hılkat kanununun izlerini, Bedi' sıfatının damgasını görebilmemiz ve bunun için ilmî araştırma yapmamız istenmektedir.

3— İnsan ruhunun çok kudretli olduğu; onu, imanla, nefis terbiyesiyle geliştirdiğimiz veya önündeki engelleri kaldırdığımız takdirde fizik ötesiyle ilgili gerçekleri öğrenebileceğimize işârette bulunulmaktadır.

4— Böylece gelişen ruhî kuvvetle, -Allah dilerse- hayvanların içgüdüsünü, çıkardıkları seslerin anlamını anlamanın kolaylaşabileceği ilhâm edilmektedir. Nitekim kalp gözü açık büyük velîlerin kısmen olsun bu mazhariyete erdikleri bilinmekte ve kerâmetin bir ucunun da bu kabil keşif ve müşahedeye dayandığı ağırlık kazanmaktadır.

Mevlânâ Celâlettin Rumî, bununla ilgili bir keşfini dile getirirken onu kelime kalıbına şöyle dökmektedir :

«Kuşların şeyhi leyleğin (lak, lak) ettiğinde ne dediğini bilir misin?

el-Hamdu lek, ve'l-mülkü lek, ve'l-emrü lek ya müsteân!. demektedir.»

5— Nîmete eriştikçe daha iyi bir insan olmaya yönelmek, Allah'a daha

çok şükretmek gerekir. Bu idrâk hem nîmetin artıp devamına, hem de kişiyi daha çok Allah'a yaklaştırmaya vesîle olur.

6— Verilen bir habere hemen inanmayıp onu araştırmak, imânın ve aklın yolu; tedbîr ve tevekkülün ölçüsüdür.

7— Hak ortaya çıkınca teslim olmak; fitne ve fesadı, kan akıtmayı önleyen sıhhatlı bir düşüncenin ve seyyal bir aklın ürünüdür. Olaylar karşısında duyguyla değil, akıl ve imânla hareket etmek veya tavır almak şarttır.

8— Yazılan namelere, emirnamelere, mektuplara Alllah'ın ismiyle başlamak, peygamberlerin devam edegelen sünnetlerinden biridir.

9— Elde edilen başarıyı, zafer ve üstünlüğü fanilerin şahsında görmeyip onları bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın sınırsız kudretine ve tecelli eden inâyetine çevirmek kadar mahviyetkâr bir tutum ve anlayış; zevkine erilmiş bir imân ve irfan olamaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Süleyman Peygamber'in (A.S.) bilgili cinler vasıtasıyla birçok şeyler yaptığı konu edildi. Cenâb-ı Hakk'ın kendisine verdiği bunca kuvvet ve kudret karşısında eğilip şükrettiği ve her olayla çetin bir sınavdan geçirildiğini idrâk ederek Hakk'a bütün mevcudiyetiyle teslimiyet gösterdiği açıklandı. Sonra da melike ile olan mülakatları anlatılarak birtakım mesajlar verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeli müşriklerin kafa ve kalplerini geçmiş olaylara çekip kendilerini, daldıkları gafletten uyandırmak için ilâhî hışma uğrayan Semûd Kavmi'nin başından geçen olayın önemli safhalarından bir kısmı açıklanıyor ve böylece hem küfür ve tuğyan içinde bulunan Mekkeli putperestlere, hem de yaşamakta olan inkârcı maddecilere ihtar veriliyor.

——oOo——

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ
فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ
بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِۚ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَۜ قَالَ طَٓائِرُكُمْ
عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ
تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾
قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ
لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِهِ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾
وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْۙ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ
وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُواۜ
اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَاَنْجَيْنَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

M E Â L İ :

45— And olsun ki, Semûd (kavmine) de Allah'a tapsınlar diye kardeşleri Sâlih'i (peygamber olarak) gönderdik. Fakat onlar, ansızın birbirleriyle sürtüşüp tartışan iki grup oluverdiler.

46— Sâlih, onlara: «Ey kavmim! dedi, neden iyilikten önce kötülüğü acele istiyorsunuz? Allah'tan bağışlanmanızı dileseniz a; ola ki rahmete eriştirilirsiniz.»

47— Kavmi ona: «Biz seninle ve beraberinde bulunanlar sebebiyle uğursuzluğa uğradık» dediler. O da, «sizin uğursuzluğunuz Allah yanında (kötü amelinizden dolayı)dır. Hayır, siz ciddi bir imtihandan geçiriliyorsunuz!» dedi.

48— O şehirde dokuz kişilik bir (fesâtçı) grubu bulunuyordu ki onlar yeryüzünde fesât çıkarıp barış ve düzenden yana olmuyorlardı.

49— O (fesâtçılar) kendi aralarında yemin edip dediler ki: «Ona ve ailesine bir gece baskınında bulunalım, sonra da ona sâhip çıkan yakınına, ailesinin yok edilmesine şâhit olmadık ve herhalde bizler doğru kimseleriz, diyelim.»

50— Onlar, bir hile ve düzen plânladılar, biz de onlar farkında değilken hilelerini başlarına geçirerek bir plân kurduk.

51— Onların hile ve düzeninin sonuna bir bak! Doğrusu onları ve kavimlerinin hepsini yok edip (ülkelerinin) altını üstüne getirdik.

52— İşte zulmettiklerine karşılık çatısı çökük evleri!. Şüphesiz ki bunda bilen bir millet için (ibret alınacak) belge ve öğüt vardır.

53— İmân edenleri kurtardık. Bunlar (Allah'tan) korkup (kötülüklerden) sakınanlar idi.

SEMÛD KAVMİ

(وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ..) «And olsun ki Semûd (Kavmi'ne) de Allah'a tapsınlar diye kardeşleri Salih'i (peygamber olarak) gönderdik. Fakat onlar ansızın birbirleriyle sürtüşüp tartışan iki grup oluverdiler..»

Kur'ân-ı Kerîm bu kıssanın belirtilen safhasını anlatmakla Mekke'deki

duruma dikkatleri çekiyor. Zira Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in sahneye çıkmasıyla birlikte Mekkeli'ler de iki gruba ayrılmış bulunuyorlardı: Son Peygamber'e inanıp Hakk'a gönülden teslîm olanlar; Peygamber ve Kitabı reddedip küfrü ve bâtılı savunan sapık müşrikler.. Semûd Kavmi'nden Salih Peygamber'den yana olup Allah'a imân edenler nasıl kurtulduysa, Mekke'de Hz. Muhammed'e inanıp Allah'a imân edenlerin de yakın gelecekte kurtulacakları ve küfürde inat ve ısrar edenlerin baş aşağı gelecekleri işâret yoluyla haber veriliyor ve böylece sıkıntıda olan mü'minlere ferahlatıcı bir hava estiriliyor.

Semûd Kavmi'ne gelince: Öğüt ve ibret alınacak bir kıssa olduğundan, Kur'ân'ın yirmi üç yerinde anılmış ve her defasında başka mesajlar ve ibretli safhalar anlatılmıştır. Şuârâ Sûresi'nde belirttiğimiz gibi, yapılan araştırmalardan ve kazılardan elde edilen belgelerden, bu kavmin Asur hakimiyetinde yaşayan bir millet olduğu anlaşılmıştır. Öyle ki, Hicaz bölgesinde Hicr yöresinde otururlardı. Küfür, azgınlık ve zulümleri sebebiyle Allah kardeşleri Salih Peygamber'i onlara doğru yola irşat edip, tuttukları yolun mutlak tehlikeye uzandığını haber veren bir uyarıcı olarak gönderdi. Aklı eren bazı fakir kişiler Salih Peygamber'e inandıysa da memleketin refah içinde yüzen ileri gelenleri ona karşı geldiler. Özellikle ortalıkta fitne ve fesat çıkaran, halkı doğru yoldan alıkoyan dokuz kişinin ülkeyi ikiye bölmesi, bu karşı gelmeyi tehlikeli bir noktaya getirmiş bulunuyordu.

İnkârcı azgınlar çetin mücadelelerden sonra aleyhlerine va'dedilen azâbın hemen indirilmesini istediler. Çünkü böyle bir felâketin indirileceğine inanmıyorlar ve dolayısıyla Sâlih Peygamber'i acze düşürmeyi, yalancı olduğunu göstermeyi plânlıyorlardı. O bakımdan her geçen gün inkâr ve tuğyanlarını artırdılar, kendilerini doğruya, iyiye ve güzele irşat edenlere baş düşman kesildiler.

Sâlih Peygamber (A.S.) onları son bir defa daha uyarmak ihtiyacını duydu ve «neden iyilikten önce kötülüğü acele istiyorsunuz? Allah'tan bağışlanmanızı dileseniz ya. Ola ki rahmete eriştirilirsiniz» dedi. Bu uyarı o dokuz kişilik fesatçı çetesinin inkâr ve azgınlık bardağını taşıran son damla oldu. Hemen harekete geçtiler; Salih Peygamber'le ona imân edenleri öldürmeyi plânladılar. Halkı durmadan tahrik edip ülkede tam bir zulüm ve vahşet ortamı oluşturdular. Onların bu düşünce ve davranışı da ilâhî hükmün, yani «Müntakım Sıfatı»ndan tecelli eden adâlete dayalı azabın inmesine sebep teşkil eden son çizgi oldu. Sebepler harekete geçirildi. Derken ülkenin altı üstüne getirildi. Zâlim ve azgın bir millet inkâr ve taşkınlıklarıyla birlikte yok edildi; imân edenler ise kurtudu.

Oysa daha önce istedikleri mu'cize de tecelli etmiş, olağan üstü bir

deve ortaya çıkıvermişti. Öyle ki, içtiği suyun birkaç misli süt vermeye başlamıştı. Ne var ki, kitle psikolojisi çok defa aklın ve idrâkin yolunu değil, kabarmış hissin yolunu seçer de kendi felâketini hazırlar.

Kıssanın hem yirmi üç yerde farklı anlatım ve değişik yönleriyle anlatılması, hem de burada dört kadar ibretli safhasına yer verilmesi, bütünüyle Mekkeli gözü dönmüş putperestleri ve yaşamakta olan o karakterdeki inkârcıları uyarmaya yöneliktir. Nitekim ilgili âyetlerin indiği yıllarda Mekkeli azgın putperestler de zulüm ve azgınlıkta, ahlâksızlık ve şirretlikte gemi azıya almışlardı; öyle ki, Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'le Ona imân edenleri imhayı plânlıyorlardı. Allah onlara, tarihte hakka karşı gelip bu gibi plânlar, hileler hazırlayanların başarıya erişemediklerini, sonlarının mutlak hüsrân olduğunu hatırlatıyor ve rahmeti gereği bir defa daha onları uyarıyor.

SEMÛD KISSASINDAN MESAJLAR

1— Hak ile bâtılın mücadelesi tarih boyunca sürüp gelmiştir ve kıyâmete kadar da devam edecektir. Dünya hiçbir zaman ne iyilerden, ne de kötülerden boş kalmamıştır.

2— Her ülkede insanların doğru yolu seçmelerine engel olan bozguncu bir grup vardır; bunlar çok da olabilir, az da olabilirler; ama tesirlerini unutmamak gerekir.

3— İnkârı bırakıp Hakk'a inanarak yönelmek, geçmiş bütün günahların bağışlanmasına kapı açar.

4— Fert, aile ve toplumda bir uğursuzluk varsa, onu başkalarında değil, kendi nefislerinde, yani kendi niyet ve amellerinde aramalıdırlar. Asıl uğursuzluğu doğuran insanın kendi kötü düşünce ve niyetidir.

5— İnkâr, azgınlık ve ahlâksızlık zulümle birleşip bütünleşince eceli yaklaşmış olur; öyle ki belli çizgiye gelince -sünnetullah gereği- ilâhî azap iniverir. Tıpkı Semûd Kavmi'nin gelip dayandığı çizgi gibi..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkâr ve tuğyanlarını zulümle birleştirip gemi azıya alan; kendilerini bir olan Allah'a imâna davet eden peygamberi ve onun yolunda yürüyen mü'minleri yok etmeyi plânlayan Semûd Kavmi'nin hazin akibetinin, hem Mekkeli'ler, hem de yaşamakta olan inkârcı zalimler için en ibretli misallerden biri olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, cinsel sapıklıkta başka bir milletin açmadığı en çirkin yolu açıp hayasızlığın en şenisini işleyen Lût Kavmi'nin akibeti gözler önüne seriliyor.

Böylece, bir kadının birkaç erkekle birarada bulunmasını hoş gören, eşlerini bir süre birbirleriyle değiş-tokuş yapacak kadar ahlâksızlaşan ve böyle bir bataklık içinde bocalarken Hz. Muhammed'in (A.S.) uyarı ve irşatlarına, dâvet ve teblîğlerine kulak tıkayan ve sonra da onu Mekke'den çıkarmayı, değilse vücudunu ortadan kaldırmayı plânlayacak kadar da şuurlarını kaybeden Mekkeli putperestler ve o karakterdeki inkârcılar uyarılıyor. Allah'ı inkâr edip ruhu ve vicdanı boşlukta bırakmanın hiçbir kavim ve millete rahmet ve mutluluk va'detmediği dolaylı biçimde hatırlatılıyor.

——oOo——

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ
الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ
شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾
فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ
مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ
إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٨﴾

MEÂLİ :

54— Lût'u da (kavmine peygamber gönderdik). Hani o, kavmine, «görüp bildiğiniz halde bu gibi hayasızlığı mı işleyeceksiniz, öyle mi?

55— Kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere mi gidiyorsunuz? Hayır siz (ne yaptığını) bilmeyen bir milletsiniz» dedi.

56— Bu uyarıya karşı milletinin cevabı sadece şu olmuştu: «Lût âilesini kasabanızdan çıkarın; çünkü onlar fazlaca temizlenip arınmaya özenen insanlardır.»

57— Biz, Lût'u da, âilesini de kurtardık; ancak karısını değil, onu geride kalıp (yok edilecekler) arasında takdîr ettik.

58— Ve üzerlerine bir yağmur yağdırdık. O uyarılanların yağmuru ne kötüdür!

KADINLARI BIRAKIP ŞEHVETLE ERKEKLERE YAKLAŞAN AHLÂKSIZ BİR KAVİM

(وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ) «Lût'u da (kavmine peygamber gönderdik). Hani o, kavmine, «görüp bildiğiniz halde bu gibi hayasızlığı mı işleyeceksiniz, öyle mi?» dedi.»

Cinsel sapıklığı hayatlarının tek ölçüsü ve amacı haline getiren; nefislerinin gayr-i meşru istekleri uğruna ahlâk, fazîlet, namus, iffet ve her türlü edep ve terbiye sınırlarını aşmakta bir sakınca görmeyen azgın, inkârcı, sapık bir milletin sonunun nereye vardığı açıklanmaktadır.

Bu bakımdan nefse uymanın, seksin ve maddenin uydusu olmanın kolaylığı ile nefsi yenmenin, asıl amaca yönelmenin, hılkatın gayesi doğrultusunda bir ömür sürmenin zorluğu arasında her an çetin sınav veren insanoğlu, aklını, idrâkini hakikati arayıp bulmada kullanmadığı takdirde, nefsine mağlup olur, kutsal sayılan bütün değerleri kaybetme bedbahtlığına uğrar.

Lût Peygamber'in (A.S.) Sodomlu'larla Gomorralı'lara (1) gönderilmesinin sebeplerinden biri de âyette açıklanan cinsel sapıklıktır. Ne var ki, o bölge halkına insanlıklarının mana ve hikmetini öğretmeğe çalışan; Hakk'a kul olmaya onları dâvet eden Lût Peygamber (A.S.) kendi ülkesinden sürülmek istenmiştir. Gerekçe olarak da, Lût ailesinin fazlaca namus ve ahlâklarını korumaya özendikleri, temizlenip arınma hususunda çok titiz davrandıkları gösterilmiştir.

Zira ilâhî eğitimle ıslâh edilmeyen nefis çoğu zaman âsidir, azgındır

(1) Bu iki isim Tevrat'ta yazılıdır.

ve saldırgandır. O nedenle arzularının ve eğilimlerinin önünde duran bütün engelleri aşmaktan çekinmez. Nefsi terbiye edip onu aklın ve imânın emrine vermek, ise, daha çok 5-20 yaş arasındaki dönemde mümkündür ve tesirlidir. Ondan sonra din, ilim ve ahlâkın tesiri inkâr edilmese bile başarı grafiği pek düşük olur. Nitekim Lût Peygamber'in teblîğ ve irşadının pek az kişi üzerinde tesirli olduğu görülmüş ve kavminin çoğu ona karşı gelip her türlü hayasızlığı mubah görmekte ısrar etmişlerdir. Sonunda ilâhî hüküm inmiş ve Sodomlu'larla Gomorralı'lar üzerine felâket yağmuru yağmış ve ilâhî sünnet onların kökünü kesip yerle bir etmiştir. Tevrat'ta ise bu felâket gökten yağan kükürt ve ateş şeklinde açıklanır. O bakımdan Lût Kavmi'nin büyük bir volkanın harekete geçmesiyle haritadan silindiği anlaşılıyor.

Kıssanın bu bölümüyle de Cenâb-ı Hak Hz. Muhammed'i ve arkadaşlarını öz yurtlarından çıkartmak isteyen Mekkeli putperestleri bir defa daha uyarmakta ve yaşamakta olan ahlâksız kavim ve milletlerin dikkatini tarihî bir olaya çekerek ilâhî kıstasını bildirmekte; kurduğu hayat nizamına uymayıp inkâr ve ahlâksızlıkta ileri gitmenin hiçbir millete saadet havası estirmediğini ve estirmiyeceğini hatırlatmaktadır.

LÛT KISSASININ ÖZETİNDEN MESAJLAR

Lût kıssası yaklaşık on beş yerde değişik veya az farklı anlatım ve mesajlarla geçmektedir. Kur'ân'da bu kıssaya ağırlık verilmesinin sebebi açıktır. Şöyle ki : Bir aile, toplum veya millet inanç ve ahlâkını kaybettiği gün, her şeyini kaybetmiş sayılır.

A'raf ve Hud sûrelerinde kıssaya geniş yer verildiği gibi, Şuârâ sûresi 160-167. âyetlerin tefsîrinde de az değişik öğütlerle kıssanın ibretli bir misal teşkil ettiği üzerinde durulmuştur. Burada ise, adı geçen sûrelerdeki anlatımın bir özeti verilmekte ve başta Mekkeli putperestler olmak üzere inanç ve ahlâkını kaybetmiş kavim ve milletler uyarılmaktadır; aynı zamanda mü'minlere de şu mesajlar verilmektedir:

1— Cinsel sapıklığın başlıca sebebi, Cenâb-ı Hakk'ı bilmemek ve tanımamak; hak dinin esas ve prensiplerinden habersiz yetiştirilmektir.

2— Gerçek anlamda inanç ve ahlâkını yitirmiş bir kavim veya millet, kendilerini Hakk'a çağırıp doğru yolu gösteren mürşitlere çoğu zaman düşman olurlar.

3— Ruhunu ve kalbini arındırıp tertemiz bir ömür sürmek isteyen dindarlar, sözü edilen ahlâksız toplum ve millet arasında küçümsenip alaya

alınırlar.

4— Hakk'ın buyruğuna kulak verip kendilerini çirkef bir yaşantıdan uzak tutmak suretiyle teblîğ ve irşat hizmetini sürdürenler eninde sonunda ilâhî yardıma mazhar kılınırlar. Onlara karşı olanlar ise hüsrana uğratılırlar.

5— Dindar, fazîletli bir yol göstericinin, doğru yolu gösteren bir mürşidin eşi yanlış yolda olabilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı sapık ve azgın milletlerin, bütün uyarılara rağmen doğru yolu seçmemelerinin acı sonuçları misallerle açıklandı. O misallerden birinin de Lût Kavmi'nin başına indirilen ilâhî azap olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeler sıralanarak insan aklı harekete geçiriliyor.

—oOo—

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ
عَلٰى عِبَادِهِ الَّذ۪ينَ اصْطَفٰىۜ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُونَ ٥٩
اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ
مَٓاءً فَاَنْبَتْنَا بِه۪ حَدَٓائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ
اَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَاۜ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِۜ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ٦٠
اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَٓا اَنْهَارًا وَجَعَلَ

لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ
أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ
وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ
قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ
ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾
أَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾

MEÂLİ:

59— De ki, hamd Allah'a, selâm da Allah'ın seçip beğendiği kullarına olsun. Allah mı hayırlıdır, yoksa (sapıkların) ortak koştukları mı?

60— (Onlar mı) yoksa gökleri ve yeri yaratan ve size gökten su indiren mi (hayırlıdır)? Ki o su ile göz ve gönül açan güzel bahçeler yetiştirdik. Oysa siz onun bir ağacını bile bitirecek (güce sâhip) değilsiniz. Allah ile beraber başka bir ilâh mı?! Hayır, onlar doğru yoldan sapan bir millettir.

61— Yoksa yeri oturmaya uygun yaratan, aralarında ırmaklar meydana getiren; ona (denge sağlayıcı) dağlar sunan ve iki deniz arasına bir engel koyan mı? Allah ile beraber başka bir ilâh mı?! Hayır, onların çoğu (gerçeği) bilmezler.

62— Yoksa darda kalıp da duâ ettiğinde duâsına olumlu cevap veren; üzüntü ve sıkıntıyı açıp gideren ve sizi yeryüzünde öncekilerin yerine geçirip söz sâhibi kılan mı? Allah ile beraber başka bir ilâh mı?! Ne de az dü-

şünüyorsunuz!

63— Yoksa kara ve denizin karanlıkları içinde size yol gösteren ve rahmetinin hemen önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi? Allah ile beraber başka bir ilâh mı?! Allah onların ortak koştuklarından çok yücedir.

64— Yoksa halkı yaratmaya başlayıp devam eden, sonra da onu (öldürdükten sonra) yeniden çevirip var kılan; gökten ve yerden size rızık veren mi? Allah ile beraber başka bir ilâh mı?! De ki : eğer doğrulardan iseniz haydi delil ve belgenizi getirin.

HAMD, ALLAH'A OLSUN

(قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفٰى ..) «De ki, hamd Allah'a, selâm da Allah'ın seçip beğendiği kullarına olsun..»

Hakk'ın hikmet ve yararını, bâtılın tehlike ve zararını açıklayıp aklını, idrâkini kullanan kullarını aydınlatan; imânın gerçek huzur ve mutluluk kaynağı, inkârın şaşkınlık ve azabın asıl sebebi bulunduğunu tarihî misallerle bir bir belirten Allah'a hamd olsun. O'nun rahmet ve sünneti gereği mü'minlerin imân ve irfanını artırdığı; inkârcılara iyice düşünmeyi ve akıllarını kullanmayı kolaylaştırdığı ve bunun için de on dört kadar delil sıralayıp rahmet ve kurtuluş yollarını bütünüyle açık tuttuğu için de O her zaman övülmeye ve ibâdet edilmeye lâyıktır.

Birer ana fikir ve temel bilgi mahiyetinde sıralanan on dört kadar belgeye gelince : Bunların astronomi, botanik, coğrafya, yerbilim, psikoloji ve biyoloji ile ilgili olması çok dikkat çekicidir.

Başımızı önce göğe ve ondaki kusursuz düzen ve dengeye; sunduğu nîmete çevirdiğimiz; sonra bitkiler âlemine yöneldiğimiz; arkasından yeryüzündeki kaynaklara baktığımız; sonra da bunca nîmet ve iltifatlara lâyık görülen insanoğlunun yaratılışındaki yüce hikmeti, ondaki harikulâde sanatı ve hılkatındaki amacı düşündüğümüz zaman bizi Allah'a yaklaştıran bütün sebep ve vasıtaların hizmete sevkedildiğini; bizi O'ndan uzaklaştıran engellerin her zaman ortadan kaldırılmasının çok kolay olduğunu görür ve O yegâne kudret karşısında eğilir, O'nun her türlü güzel övgüye lâyık bulunduğunu anlarız.

O HALDE SELÂM SEÇKİN KULLARA OLSUN

Selâm : Selâmet ve güven telkin eden dirlik ve kardeşlik sembolüdür. Her türlü noksanlık, kusur, şâibe, son bulma, zevale yüztutma gibi arızalardan pâk ve münezzeh olduğu; imân eden kullarını selâmet yurduna lâyık gördüğü için Allah'a «Selâm» denilmiş yani bu O'nun doksan dokuz isminden biri sayılmıştır.

Mü'minlerin birbirlerine selâm vermesi, Allah'ın bu isminin tecellilerine mazhar olmalarını dilemelerine ve birbirleri için dünya ve âhiret selâmeti temenni etmelerine yönelik bir anlam taşımaktadır.

Bu manayla gerçek selâm ve selâmet ise Cennet'tedir. Çünkü orası sonsuzluk yurdudur; fakirlik ve sıkıntı orada yoktur. Alçalıp rezil olmak; itilip kakılıp hakarete uğramak orada söz konusu değildir. Kısacası, insan Cennet'e girince, insanlığının asıl manasını, değerini ve Allah yanındaki makam ve mertebesini daha iyi anlar. Öylece hakiki selâmetin ne olduğunu gözleriyle görür.

Onun için Allah'a hamd edildikten sonra; selâm, O'nun seçip beğendiği iyi kullarına lâyık görülmüştür. Allah'ın seçtiği kullar ise, başta peygamberler, sıddîkler, şehitler ve sâlihler olmak üzere imân zevkiyle yaşayan bütün mü'minlerdir.

GÖKLERİ VE YERİ YARATAN

(آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُونَ اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ) **«Allah mı hayırlıdır, yoksa (sapıkların) ortak koştukları mı? (Onlar mı) yoksa gökleri ve yeri yaratan..... mı (hayırlıdır)?»**

Göklerin ve ondaki sistemlerin belli bir plâna göre yaratılıp insanların hizmetine verilmesi, şüphesiz ki insanın Allah yanındaki değerini, her şeyin onun için yaratıldığının hikmetini ortaya koymaktadır. O bakımdan insan denilen varlık yoksa, göklerin ve yerin anlam ve hikmeti kalmaz ve boşuna yaratıldığını sonuçlandırır ki bu, bütünüyle hikmete ters düşer. Zira Cenâb-ı Hak mutlak hikmet sahibidir, abes ile iştiğal etmez; boş ve anlamsız bir kâinat yaratmaz.

Göklerin ve yerin yaratılışı mutlak bir düzen ve denge arzediyor, kusursuz bir plânın mevcudiyetine delil sayılıyorsa, o takdirde mutlaka onları denge ve düzene sokup kusursuz bir plâna göre yürüten üstün bir kudret

vardır demektir. O bakımdan ilgili âyetle bu inceliği düşünmemiz ilham ediliyor.

Yeryüzünde ise belli oranda meydana getirilen denizler, göller ve ırmaklar su dengesini sağlamaktadır. Mevcut denizler yerkürenin onda yedi nisbetinden daha az veya çok olsaydı, dengesizlik meydana gelir ve bu kadar güzel bir dünya olmazdı.

Ayrıca tuzlu acı suyun buharlaşıp atmosfer tabakasında ilâhî filitreden geçirilip öylece yeryüzüne indirilmesi, tesadüflere kesinlikle yer vermemekte ve kusursuz bir proğramın uygulanmasını isbat etmektedir. O halde Allah ile beraber başka bir ilâh sözü olur mu? Bu mümkün müdür? Başka ilâhlar olsaydı bu kusursuz plân ve ona bağlı düzen ve denge vücut bulur muydu?

Allah'ın varlığını inkâr mı? Bu mümkün müdür? Allah yoksa, plân ve proğram olmazdı; düzen kurulmaz, hayat gerçekleşmezdi. Çünkü insandan yana hazırlanıp hizmete sevkedilen şaşmayan mükemmel bir düzen vardır. O halde mutlaka bir düzenleyici de vardır.

Irmakların bütünüyle hayat taşıyıp getirdiğini, dağların, yerkürenin dengesini sağladığını kim inkâr edebilir? Dünyanın yirmi üç derece meyilli tutulması, dağların henüz tamamıyla tesbit edemediğimiz bir plâna göre yerleştirilmesi; ırmakların rastgele değil, ince bir hesaba göre var kılınıp yönlendirilmesi her yönüyle Allah'ın varlığına delâlet etmekte ve her hizmetiyle O'nun kudret kaleminin çizgilerini taşımaktadır.

İKİ DENİZ ARASINDA BİR ENGEL

(وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا) **«Ve iki deniz arasına bir engel koyan mı?»**

Herbiri kendi özelliğini korusun diye iki deniz arasına konulan engel nedir ve iki denizden maksat ne olabilir? Müfessirlerin bu konuda farklı yorumları olmuştur. Onları kısaca şöyle belirtebiliriz :

a) Acı su ile tatlı su,

Nitekim Furkan Sûresi 53. âyette bu husus belirtilmektedir.

b) İki deniz arasında Arap Yarımadası,

c) Hint Okyanusu ile Akdeniz,

d) Atlas Okyanus'undaki meşhur sıcak deniz akıntısı (golfstrim),

Bilindiği gibi bu konu Kur'ân'ın üç ayrı yerinde az değişik anlatımla açıklanmıştır. Şöyle ki :

Furkân Sûresi 53. âyet : **«O iki denizi salıverip yaklaştırdı; şunun suyu tatlı içimi kolay, bunun suyu tuzlu acı. Aralarına da (birbirlerine karışmalarını önlemek için) bir engel, aşılması zor bir sınır koydu.»**

Neml Sûresi 61. âyet : **«Ve iki deniz arasına bir engel koyan mı?...»**

Rahmân Sûresi 19, 20. âyetler: **«Birbirine kavuşmak üzere iki denizi salıverdi; aralarında bir engel vardır ki, biri diğerinin sınırını geçmez.»**

Son yıllarda ünlü Fransız ilim adamlarından Kaptan Cousteau'nun yaptığı bir araştırma ve verdiği birtakım bilgiler vardır. Her üç âyetin delâlet etti hükmü tasdîk eder mahiyette ilmî açıdan bazı tesbitleri olmuştur ki onu Furkan Sûresi 53. âyetin tefsîrinde nakletmiş bulunuyoruz.

Böylece belli boğazlarda birleşen iki denizden her birinin taşıdığı özelliklerini koruması; birinin diğerine bu yönden karışmaması, ilâhî kudretin benzersizliğini ortaya koymakta, varlığına ve birliğine delil sayılmaktadır.

DARDA KALANIN SIKINTISINI KALDIRAN TEK UMUT KAPISI

(أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ) **«Yoksa darda kalıp da duâ ettiğinde duâsına olumlu cevap veren; üzüntü ve sıkıntıyı açıp gideren... mi?.»**

Darda kalanın sıkıntı ve üzüntüsünün kaldırılması iki ayrı yorum istemektedir: Birincisi, Allah adına yeryüzünde icrâ-i faaliyette bulunan mü'minler, köklü, sağlam bir imânla Hakk'a yönelip sebeplere başvurur ve asıl şifa ve çareyi Allah'tan beklerlerse, başvurdukları sebepler son derece olumlu sonuç verir şeklindedir. İkincisi, sebep ve çarelerden olumlu sonuç alamayan mü'minlerin çaresizlik sınırında durup Cenâb-ı Hakk'a el açarak ilâhî yardımın tecelli etmesini istemeleri ve yardımın da arzulanan istikamette tecelli etmesi anlamındadır.

Sıkıntıya düşen ve çare bulamayan inkârcıya gelince, onda ne böylesine köklü bir ümit, ne de Allah'a güvenip dayanma inancı vardır. O bakımdan onu o durumda kahreden üç sebep söz konusudur: Çaresizlik, ümitsizlik ve inançsızlık..

Böylece ilgili âyetle bir bakıma Tababet-i Ruhiye, yani Psikoterapi'ye dikkatler çekilmekte ve bunun tedavideki tesirine işâret edilmektedir.

RAHMETİN ÖNÜNDE RÜZGÂRIN MÜJDECİ GÖNDERİLMESİ

(وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ..) **«Ve rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi?..»**

Havadaki nemin başlıca şu üç sebepten ötürü yağış haline dönüştüğü bilinmektedir:

1— Nemli havanın, karşısına çıkan yüksek dağlar boyunca yükselirken daha soğuk hava tabakasıyla karşılaşması,

2— Alçak basınç alanlarında yükselen havanın yükseldikçe soğuması,

3— Nemli havanın rüzgârın tesiriyle sıcak yerden soğuk yere sürüklenmesi..

Böylece Cenâb-ı Hak ilgili âyetle yağışın oluşmasında rüzgârın rolünü belirtiyor ve bu konuda araştırıcılara ana fikir veriyor. Yağmurdan hemen önce esen rüzgârın yağışın gelmekte olduğunu haber vermesi, Cenâb-ı Hakk'ın atmosferde kurduğu düzen ve hazırladığı proğramı yansıtır. Öyle ki, bu düzenli, plânlı ve proğramlı olayı, hiç bir zaman tesadüflerin biraraya getirdiği söylenemez. Zira belli sebeplerin oluşması ve yağmurun meydana gelmesi, her gün değişik kanunlarla, başka başka proğramlarla değil, dünya yaratıldı yaratılalı sürüp gelmektedir. Olayın bu şaşmazlık içinde sürüp gelmesi her türlü tesadüfü reddetmekte, çok üstün bir kudretin mutlak tasarrufunu simgelemektedir.

YARATIP ÖLDÜREN, SONRA DA GERİ ÇEVİREN KİMDİR?

(أَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ...) **«Yoksa halkı yaratmaya başlayıp devam eden, sonra da (öldürdükten sonra) yeniden çevirip var kılan... mı?»**

Bitkiler âleminde dirilip ölme bir devr-i daim halinde sürüp gitmektedir. Botanik alanda konulan hılkat kanunu hedefinden hiç sapmamakta ve bu hal aynı ölçülere göre devam etmektedir. Aynı şeyi insanlar ve hayvanlar hakkında, aynı zamanda kâinatın bütünü hakkında düşünebiliriz. Bitkileri öldürdükten sonra belli şartların oluşmasıyla tekrar hayata çeviren Cenâb-ı Hak, insanları öldürdükten sonra yine koyduğu kanunlar gereği şartlar oluştuğu zaman diriltip kaldıracaktır. Kâinatı belli bir plâna göre

yaratıp düzen ve dengede tuttuktan sonra bir gün o düzeni bozacak ve yeni bir düzen meydana getirecektir. Böylece hemen her şey için ikinci bir hayat, bir var kılınma söz konusudur.

Bitkilerle ilgili koyduğu hılkat kanunu nasıl hedefinden sapmadan işler halde devam ediyorsa, insanlar hakkında koyduğu hılkat kanunu da hedef ve amacından sapmadan devam etmektedir.

Bütün bu ölçülü ve düzenli olaylar, Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu hılkat kanununun izlerini taşımakta ve olayları meydana getiren her sebep O Yüksek Kudret'in damgasının rengini yansıtmaktadır. Artık Allah ile beraber başka bir ilâh söz konusu olabilir mi?

O halde Cenâb-ı Hakk'ı inkâr edenler, iddialarını isbat için delillerini bulup getirsinler! Getirebilirler mi? O bakımdan diyebiliriz ki, Allah'ın yokluğunu isbat mümkün değildir. Çünkü her olay ve her eşya mutlak surette O'nun varlığına delâlet etmekte, fakat var olmadığına hiçbir şey delâlet etmemektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, ortağı bulunmadığına delâlet eder on dört kadar delil sıralandı ve öylece insan aklına malzeme verilerek Allah hakkında daha etraflı ve derin düşünmesi istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, sınırlarını belirliyemiyeceğimiz kadar büyük olan bu kâinatta bilmediklerimiz, muhakkak ki bildiklerimizden çoktur. Zira bizim aklımız da, bilgimiz de, düşünce ufkumuz da hep sınırlıdır. Allah ise sınırsızdır. Yarattığı kâinat da bize nisbetle sınırsız denilecek kadar geniştir şeklinde bir ön fikir verilmektedir.

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُۜ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِۜ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَاۘ بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

M E Â L İ :

65-66— De ki : göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez ve onlar da ne zaman diriltilip kaldırılacaklarının bilincinde değillerdir. Hayır, onların Âhiret hakkındaki bilgisi kıt ve yetersizdir. Hayır, Âhiret hakkında (devamlı) şüphe içindedirler. Hayır, onlar Âhiret'ten yana (o hususta) kördürler.

KÂİNATIN BÜYÜKLÜĞÜ, ALLAH'IN İLMİNİN SINIRSIZLIĞI

(قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ ..) **«De ki : Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez..»**

İnsan ömrü sınırlı ve sayılı olduğu gibi, bilgisi de sınırlıdır. Kâinat ise rakamla belirlenemiyecek kadar büyüktür. Allah'ın ilmi ise sonsuz ve sınırsızdır; ezelle ebed arasını kapsayıp kuşatmıştır. Peygamber ve ilâhî kitaplar bizi fizik âleminin ötesine götürür, bilgimizi artırır, düşünce ufkumuzu genişletirler. O kadar ki, ilmî araştırmalarla elde edemiyeceğimiz bilgileri bize verirler. Maddeci sapıklar, inkârcı şaşkınlar ise, kendilerini bu bilgilerden, ilâhî irfandan yoksun bırakırlar. O sebeple konumuzu oluşturan âyetlerle bunlar üç ayrı anlatımla kınanmakta, tek yanlı bir bilgi içinde dönüp dolaştıklarına işâret edilmektedir :

a) Ne zaman diriltilip kaldırılacaklarının bilincinde değildirler. Çünkü peygamber eğitim ve öğretiminin dışında kalmışlardır.

b) Âhiret Âlemi hakkındaki bilgileri ya hiç yoktur, ya da son derece yetersizdir. Zira ilâhî kitaplara inanmazlar ve onlardaki bilgilere itibar etmezler.

c) İkinci hayat konusunda bütünüyle kör ve sağırdırlar. Çünkü kâinatın her parçasında kendini gösteren ilâhî damgayı görmezler; kâinatın mevcut düzeninin taşıdığı ilâhî sanatın kusursuzluğunu anlayamazlar. Aynı zamanda hayat kanunlarının hikmet ve amacını idrâkten çok uzaktırlar.

Böylece hakkı red ve inkâr eden maddecilerin üç ayrı vasfı üzerinde duruluyor ve onları daha iyi tanıyabilmemiz hususunda sağlam bir kıstas daha veriliyor : Hakikate karşı şuursuzdurlar; gerçeği anlayıp idrâk etmede yetersizdirler ve Hakk'ın eşyadaki izini görmekte kördürler..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâinatta bilmediğimiz çok şeyin bulunduğu konu edildi. Allah'ın sonsuz kudreti ve sanatı karşısında ne kadar küçük olduğumuza işâret edildi. Sonra da inkârcı maddecilerin üç vasfı üzerinde durularak onları teşhîs konusunda bir kıstas verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, müşriklerin ikinci hayata inanmadıklarına değiniliyor. Sonra da kendilerinden önce gelip geçen milletlerin kalıntılarını gezip görmeleri, inceleyip araştırmaları; suçlu günahkâr kavim ve toplulukların sonlarının ne olduklarına bakmaları tavsiye ediliyor. Arkasından Peygamber'e (A.S.) ve Onun izinde yürüyen mü'minlere, inkârcıların katı tutumlarından, bilgisizce taassuplarından dolayı üzülmemeleri hatırlatılarak ilâhî hükmün inmesini, beklemeleri dolaylı şekilde emrediliyor. Allah'ın, inkâr ve günah içinde ömürlerini harcayanlara azap etmekte aceleci olmadığına da atıf yapılarak her şeyin belirlenmiş bir vakti, hazırlanmış bir süresi olduğuna işârette bulunuluyor.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاٰبَاؤُنَا اَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ
وَاٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْ
سِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾
وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ
مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ
رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذ۪ي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ
عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ
مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾

MEÂLİ :

67— O küfredenler dediler ki : «Biz ve babalarımız toprak olduğumuz zaman mı, cidden bizler (kabirlerimizden diriltilip) çıkarılacak mıyız?!

68— And olsun ki, bu bize de ve daha önce babalarımıza da söylenegelen bir tehdîttir; bu ancak eskilerin (uydurdukları) masallardır.»

69— De ki : «Yeryüzünde bir gezin de o suçlu günahkârların sonunun ne olduğunu bir görün.»

70— Ve artık (Ey Peygamber!. bu inkâr ve inatlarından dolayı) onlara karşı (onlardan yana) üzüntü çekme ve plânladıkları hile ve düzenden de sıkıntıya kapılma.

71— Derler ki, «doğrulardan iseniz bu va'diniz (tehdîdiniz) ne zaman?»

72— De ki : «O acele istediğiniz şeyin (azâbın) bir kısmı belki size yaklaşıp ensenize yapışmak üzeredir.»

73— Ve şüphesiz ki Rabbın, insanlara karşı lûtuf, iyilik ve ihsân sâhibidir; ne var ki onların çoğu şükretmezler.

74— Hem gerçekten Rabbın, onların göğüslerinde neleri gizlediklerini ve neleri açığa vurduklarını elbette bilir.

İKİNCİ HAYATI MASAL SAYANLAR

(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ لَقَدْ وُعِدْنَا هَذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ) «O küfredenler dediler ki : Biz ve babalarımız toprak olduğumuz vakit mi, cidden bizler (kabirlerimizden diriltilip) çıkarılacak mıyız? And olsun ki, bu bize ve daha önce babalarımıza da söylenegelen bir tehdittir; bu ancak eskilerin (uydurdukları) masallardır.»

Mekkeli putperestler herşeye, cehaletle birleşip bütünleşen madde gözüyle bakıyor; dünya hayatından başka bir hayatın söz konusu olamıyacağı inancıyla hüküm veriyorlardı. Gerçi hiç kimse hayatın tadını aldıktan ve onun ne kadar tatlı olduğunu kavradıktan sonra bir daha yok olup büsbütün silinmek, unutulup belirsiz hale gelmek istemez. Ne var ki akıl, imân ve ilimle birleşip bir sehpa meydana getirmedikçe fizik ötesinden gönderilen haberlere pek itibar etmez; yalnız başına yola çıkınca da belli bir sınıra kadar varıp onun ötesine inanmak istemez.

Günümüzdeki materyalistlere gelince: Onların durumu câhiliyet devri inkârcılarından farklıdır; o günkü putperestler küfrü cehaletle birleştirip tanrıyı maddeleştirmişler ve böylece katı bir şekilcilik düzeyinde ruhlarını dondurmuşlardı. Bugünkü maddeci kâfirler ise, gerçek imândan yoksun bir doğrultuda materyalizm felsefesiyle beyinlerini yıkayıp veya yıkatıp maddeyi tek esas olarak kabul etmişlerdir. Böylece o dönemle bu dönem kâfirleri amaç ve hedefte birleşmekteler. O da, Yüce Yaratanı ve âhireti inkâr etmekten; insanları yiyip içen, evlenip üreyen ve sonunda ölüp toprağa karışan bir avuç parazite dönüşen gayesiz, amaçsız, hikmetsiz canlılar saymaktan ibârettir.

İddia ve inanç bu olunca, kutsal ve hürmete lâyık hiçbir şey kalmıyor; yüksek ahlâk, fazîlet, fedakârlık, âlicenaplık, yardımseverlik, kardeşlik gibi üstün değerler birer fantezi olmaktan öteye geçmiyor.

HAKKI İNKÂR EDENLERE UYARI

(قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ) **«De ki: Yeryüzünde bir gezin de o suçlu günahkârların sonunun ne olduğunu bir görün.»**

Kıyâmeti ve ikinci hayata dirilip kalkmayı inkâr edenlere, akılları ve idrâkleri ölçüsünde bir uyarı belgesi gösteriliyor: Yıkılıp yok edilen inkârcı azgınlardan geriye kalan harabeler..

Neden gelip geçen milletlerin kalıntılarını görmeleri emrediliyor? Bunun âhireti ve ikinci hayata dönmeyi isbatlayan bir yanı var mıdır? İlk bakışta yok gibiyse de aslında böyle bir belge kalıntılarda yatmaktadır. Şöyle ki : İnkâr, azgınlık ve haksızlığı kendine huy ve sanat edinen bir kavim ya da milletin kendi kendini adım adım sünnetullahın sillesine hazırlamakta; ilâhî plân ve düzene ters düşmenin doğuracağı elim sonuca itmektedir. Eğer yeryüzünde, diğer bir anlatımla, varlık âleminde şaşmayan bir ilâhî plân ve proğram câri olmasaydı, her millet zulmüyle, tuğyanıyla yaşama şansına sahip olsaydı, o takdirde yıkılıp yok edilerek yerin altına geçirilen birçok zâlim inkârcı millet ve kavimlerin haritadan silinme felâketine uğramaması gerekirdi. O halde servetleriyle, sanatlarıyla sahneden silinen milletlerin bu hazin akibeti, insanı yaratan yüce kudretin, yarattığı hiçbir şeyi başıboş bırakmadığı, her şeyi ezelde hazırladığı plândaki yerine göre belli kanunlara bağlandığını göstermekte ve konuyu daha etraflı düşünmemizi ilhâm etmektedir. Böylece zıtlar âleminde yaşadığımız ortaya çıkmakta; hayatla ölüm, dünyayla âhiret, iyilikle kötülük, hakla bâtıl, doğru ile eğri birbirini kovalamakta; biri diğeriyle daha iyi bilinip tanınmaktadır.

PEYGAMBER VE MÜRŞİDE DÜŞEN, FAZLA ÜZÜLMEK DEĞİL, YÜKLENDİĞİ KUTSAL GÖREVİ YERİNE GETİRMEYE ÇALIŞMAKTIR

(وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ) **«Ve artık (ey peygamber, bu inkâr ve inatlarından dolayı) onlara karşı (onlardan yana) üzüntü çekme ve plânladıkları hile ve düzenden de sıkıntıya kapılma.»**

Peygamber'e (A.S.) ve onun yolunda yürüyen mürşitlere ve ilim adamlarına düşen görev, doğru yolu bütün açıklığı ve yararlı neticeleriyle; eğri yolu bütün zorlukları ve acı sonuçlarıyla anlatmak; kâinatı şaşmayan kanunarıyla düzenleyip belli bir amaç ve hedefe doğru götüren Yüce Yaratan'ı tanıtmak ve aradaki engelleri kaldırmaktır. Bu durumda irşada kulak

vermedikleri, doğru yolu seçmedikleri için uyarılanlara karşı üzülmemek gerekir. Zira hiç kimse Allah kadar âdil ve merhametli değildir. Aynı zamanda inkârcı sapıkların Hakk'a karşı gelip uyarıcı aleyhine hile ve düzen kurmalarından dolayı sıkıntıya kapılmak da lüzumsuzdur. Zira unutmamak gerekir ki, ahlâksızlık ve azgınlıkla birleşen her inkâr ve sapıklığı pusuda bir felâket beklemektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, Mekke'de zâlim putperestlerin haksız saldırısına uğrayan mü'minlere zaferin yakın olduğuna, zâlim zorbaların baş aşağı gelmek üzere bulunduğuna işâret etmekte ve ilâhî hüküm ininceye kadar sabretmelerini, teblîğ ve irşat hizmetini sürdürmelerini kapalı şekilde istemektedir.

Nitekim öyle oldu.. Çok geçmeden kâfirler zulüm ve tuğyanlarını artırdılar; o kadar ki, Hz. Peygamber'in (A.S.) mübarek vücudunu ortadan kaldırmayı plânladılar. Derken Allah sebepleri harekete geçirdi; önce hicret, arkasından Bedir Savaşı ve sonra da Mekke'nin ve Arap Yarımadası'nın fethi gerçekleşti.

Putperest sapıklar, Hz. Muhammed'in (A.S.) ve Kur'ân'ın verdiği bu haberi ciddiye almadılar ve **«doğrulardan iseniz bu tehdidiniz ne zaman gerçekleşecek?»** diyerek bir bakıma hak ile alay ettiler. Kur'ân, onlara: **«İstediğiniz tehdit azâbının bir kısmı yaklaşıp ensenize yapışmak üzeredir»** diyerek bâtılın pek yakında baş eğeceğini haber verdi. Ne yazık ki onlar bunu bir türlü anlayamadılar. Kendilerine bir süre mühlet verilmesi sırf ilâhî lûtuf ve rahmetin bir gereğiydi; onu da bir türlü akledemediler de nankörlükte ısrar edip durdular. Allah'ın ilmi onların tuttukları yolda ısrar edeceklerini tesbit etmiş bulunuyordu. Ama yine de Peygamber'e (A.S.) düşen, teblîğ ve irşadı devam ettirmektir. Zira kaderin bu görüntüsünde de Allah'ın ilmi zorlayıcı değildir. Sadece önceden bilip tesbit edicidir. Çünkü Cenab-ı Hak onların göğüslerinde neleri gizlediklerini ve neleri açığa vurduklarını elbette bilir. İlim malûmata tabi olarak kader çizgisini çizer.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz teselli edildikten ve putperestliğin sonunun yaklaşmakta olduğuna işâret edildikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi bildiğine dikkatler çekilerek ilmiyle, kudretiyle, tasarrufuyla her şeyi kuşattığı haber verildi.

Aşağıdaki âyetle de Allah'ın, olmuş ve olacak her şeyi bildiği gibi, her şeyi o açık ve açıklayıcı kitaba yazdığı belirtilerek günlük hayatımızın mutlak murakaba altında olduğuna işâret ediliyor.

——oOo——

وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾

M E Â L İ :

75— Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki o açık ve açıklayıcı kitapta (yazılı) olmasın.

HER ŞEY AÇIK, KİTAPTA YAZILIDIR

Kur'ân'ın dokuz yerinde «Kitab-ı Mübîn» terkibi (tamlama) geçmektedir. Onlardan üçü ile Kur'ân, altısı ile Levh-i Mahfuz kasdedilmektedir. Ancak «Levh-i Mahfuz» ne demektir veya neyin ismidir? Kelime olarak «Korunmuş Levha» demektir. İsim olarak, ya varlık âleminde meydana gelecek her şeyin yazılı bulunduğu bir Levha'yı, veya «Ümmu'l-Kitap» denilen «Ana Kitab» ı ifade etmektedir. Şöyle ki : Cenâb-ı Hakk'ın ilmi, kâinatta olmuş ve olacak her şeyi önceden tesbit edip «Ana Kitap» olan «Levh-i Mahfuz»a yazmıştır. Vakti saati gelince yazıldığı gibi meydana gelir. Çünkü ilâhî ilim tesbitinde yanılmaz. Ancak bu tesbitlerin insan hayatıyla ilgili hususlarda onun iradesinin dışında gerçekleştirildiği sanılmamalıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Cenab-ı Hakk'ın ilmi malûmata tabidir; yani bir iş ve olay insanın cüz'î irâdesiyle meydana geleceği için tesbit edilip yazılmıştır; yazıldığı için o iş ve olay meydana gelmiyor, geleceği için yazılıyor. Nitekim Ehl-i Sünnet âlimlerinin de konuyla ilgili görüşleri bu doğrultudadır.

Hatırlanması gereken bir husus da şudur: «Levh-i Mahfuz» veya «Ümmu'l-Kitap»ta yazılı olan şeyler genel olarak ikiye ayrılır. Birincisi, kâinat plân ve düzeniyle ilgili ana bilgilerdir ki, bu bütünüyle dünyanın ömrü, kâinatın denge ve düzeni, ruhlar ve melekler âlemi; kıyâmet ve âhiretle ilgili hükümlerdir; insan irâdesinin bunda herhangi bir tesiri veya rolü söz konusu değildir. İkincisi, insanların günlük hayatlarıyla ilgili hükümlerdir ki hemen her bölüm ve safhasında insan irâdesinin rolü ve tesiri vardır.

Ayrıca bu konuda büyük kalemin ve küçük kalemlerin yazdıkları üzerinde duranlar olmuştur. Muhyiddin Arabî (K.S.) Fütuhat-i Mekkiye adlı eserinde buna geniş yer vermiş ve iki ayrı kalemin yazdıklarına dikkatleri çekerek, büyük kalemin yazdıklarının sabit ve silinmez olduğunu; küçük

kalemlerin yazdıklarından ilâhî irâdeyle bir kısmının sabit bırakılacağını, bir kısmının da silinebileceğini belirtmiştir. (1)

Âyetin ikinci yorumu :

«Kitab-i Mübîn»den maksat, burada Kur'ân olabilir. O takdirde gökte ve yerde gizli (kapalı) olan şeylerden maksat, kâinat plânıyla ilgili hususlardır ki onlardan her biri sünnetullah doğrultusunda Kur'ân'da temel bilgi özelliğinde yazılmıştır.

Birinci yorum daha isabetlidir. Nitekim ilim adamlarının çoğu o yorumu benimsemiştir. (2)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, ilâhî ilmin her şeyi önceden kapsayıp kuşattığı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle Kur'ân'ın sadece doğruyu gösteren bir kitap olduğu üzerinde duruluyor. Tevrat'ın bazı hükümlerini değiştirip dinde ihtilâf yaratan İsrail oğulları uyarılıyor. Sonra da kalbi ve kafası inkâr, inat ve taassupla kılıflanmış inkârcılara hakkı duyurmanın çok zor olduğu konu ediliyor. Arkasından ilâhî dâvete kulak verenlerin tutumu misal verilerek şüpheciler uyarılıyor.

(1) Bilgi için bak : Ra'd Sûresi 39. âyetin tefsîri
(2) » » : Tefsîr-i Kurtubî : 13/231

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ
عَلٰى بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪لَ اَكْثَرَ الَّذ۪ي هُمْ ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾
وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٧٧﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَقْض۪ي بَيْنَهُمْ
بِحُكْمِه۪ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْعَل۪يمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ
الْمُب۪ينِ ﴿٧٩﴾ اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَٓاءَ
اِذَا وَلَّوْا مُدْبِر۪ينَ ﴿٨٠﴾ وَمَٓا اَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ
اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

MEÂLİ:

76— Şüpheniz olmasın ki, bu Kur'ân, İsrâil Oğulları'na, hakkında ihtilâf ettikleri şeylerin pek çoğunu (yer yer, bölüm bölüm) anlatır.

77— Hem Kur'ân, şüphesiz ki imân edenlere doğru yolu gösterendir ve katıksız bir rahmettir.

78— Rabbın elbette onlar arasında kendi hükmünü verecektir ve O, çok üstündür, çok güçlüdür ve (her şeyi) bilendir.

79— Artık Allah'a güvenip dayan. Çünkü sen mutlaka apaçık hak üzeresin.

80— Şüphesiz ki sen ölülere işittiremezsin; arkalarını dönüp gidecekleri vakit sağırlara da (Hakk'ın dâvetini) duyuramazsın.

81— Ve sen körleri bulundukları sapıklıktan kurtarıp doğru yola eriştirici de değilsin. Sen ancak âyetlerimize inanan kimselere (Hakk'ın sesini) duyurabilirsin. İşte (Hakk'a) teslîm olup esenliğe erişenler bunlardır.

TEVRAT'TAKİ YANLIŞLARI DÜZELTMEK

(إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ عَلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ اَكْثَرَ الَّذٖي هُمْ فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ) «Şüpheniz olmasın ki bu Kur'ân, İsrâil oğulları'na, hakkında ihtilâf ettikleri şeylerin pek çoğunu (yer yer, bölüm bölüm) anlatır.»

Aslı yazılı bulunduğu Levha'larla birlikte kaybolan ve sonradan din adamlarının gayretiyle toplanıp yazılan Tevrat'a hayli hatalar girmiş ve ilâhî kelâmdan daha çok insan sözü karışmıştır. Nitekim bir yahudi olduğu bilinen Filozof Baruch Spinoza, adını vermeden 1670'de yayınladığı «Tractatus theologico-politicus» adlı kitabında şöyle demiştir:

«Kutsal Kitab'ın, olduğu gibi, bir insana gökten inen Tanrı Mektubu olduğuna inanan kişi, hiç şüphesiz beni Kutsal Ruha karşı günah işlemekle suçlandıracaktır. Çünkü ben burada Tanrı Kelâmı'nın yanlışlarla dolu, birçok yerleri kesilmiş, değiştirilmiş ve birçok yerlerinde kendi kendisiyle çelişir hale gelmiş olduğunu ileri sürmekteyim. Ama eğer onlar da düşünecek olurlarsa hiç şüphesiz bağırmaktan vazgeçeceklerdir..» (1)

Tevrat'ın birçok yerlerinin kesilmiş ve değiştirilmiş olduğuna birkaç misal vermemizde fayda düşünüyoruz. Şöyle ki :

a) Kıyâmet'le ilgili hükümlerin çoğu kesilip çıkarılmıştır. Bu konuya birkaç yerde işâret edilmişse de o da yanlış şekilde aksettirilmiştir. Örneğin, «And Cennet'i, âhiretteki Cennet değil, Yemen'in güneyinde Aden'in kendisidir ve Adem Peygamber bu cennette memnu meyva ağacından yemiştir» diye yazılıdır.

Tevrat'taki bu fahiş hatanın, ya mütercimler tarafından, ya da onun aslını bilmeyen bilgisiz din adamları marifetiyle meydana geldiği söylenebilir. Kur'ân bu hatayı tashîh etmektedir.

b) İsrâil oğulları, İsa Peygamber'i peygamber olarak kabul etmezler. Tevrat'ta onunla ilgili haber ve işâretleri olduğu gibi ya değiştirmişler, ya da yanlış yorumlamışlardır. Oysa Hz. İsa (A.S.), İsrâil oğullarına gönderilen büyük peygamberlerden biridir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu kadri yüce peygambere lâyık olduğu yer ve değer verilerek hem Tevrat'taki işâretlerin doğru anlaşılmasına yardımcı olunmuş, hem de İsrâil oğullarının bu husustaki inançlarını düzeltmeleri tavsiye edilmiştir.

c) Gerek Davud, gerekse Lût Peygamber hakkında çok yanlış bilgiler

(1) Musa Ve Yahudilik/Hayrullah ÖRS - 1966 İstanbul: 4

verilerek, peygamberlik makamı zedelenmiştir. Kur'ân'da, Tevrat'taki bu hatalara da atıflar yapılarak gereken doğru bilgiler verilmiştir.

d) Deve'nin mundar olduğu yazılıdır. Oysa deve helâldır.

e) İnsan ölüsü, mundar hayvan leşine benzetilir. İnsan ölüsüne değen, yani dokunan her şey de mundar sayılır. Oysa insan ölüsü aslında mundar değildir. Ölüm olayından hemen sonra yıkanması ise, üzerindeki manevî mundarlığı kaldırır. Böylece ona dokunan hiçbir eşya mundar sayılmaz.

f) Kadın ay hali olunca yedi gün mundar olur; ona bu süre içinde dokunan da mundar olur diye yazılıdır. Oysa bu durumda olan kadınla sadece cinsel temas haramdır. Ne oturduğu yer, ne dokunduğu eşya mundar olur. Kur'ân ve Hadîs bu konuda da Tevrat'taki vaki yanlışları tashîh eder.

Böylece Kur'ân hem Tevrat'ta meydana gelen bu yanlışları düzeltir, hem de yahudilerin dinî konularda kişisel görüş ve yorumlarını ortaya koyarak ihtilâfa düştükleri meselelere dikkatleri çeker ve doğru olanını seçmeleri için gereken yol ve yöntemi açıklar. Zira Kur'ân'a insan sözü karıştırılmamış, içindeki ilâhî kelâm olduğu gibi korunmuştur. O bakımdan her yönüyle doğruluk rehberidir ve imân edenler için katıksız bir rahmettir.

Kur'ân'ın Tevrat'ı tashihine ve her konuda doğru yolu gösterdiğine inanmayıp muhalefet edenler arasında Cenâb-ı Hak kıyâmet gününde hükmedecek ve öylece hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt edecektir.

O halde Peygamber'e (A.S.) ve O'nun izinde yürüyen mürşitlere düşen görev, hakkı teblîğ ettikten sonra her bakımdan Allah'a güvenip dayanmaktır.

ÖLÜLERE VE SAĞIRLARA HAKKIN SESİNİ DUYURMAK MÜMKÜN MÜ?

(إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ) **«Şüphesiz ki sen ölülere işittiremezsin; arkalarını dönüp gidecekleri vakit sağırlara da (Hakk'ın dâvetini) duyuramazsın.»**

İnsan ruhunun gıdası, bedeninin afiyet kazanması, Allah'a dosdoğru imânla başlar; bu her iki varlık mevcut gıda ve afiyeti alarak yaratıldığı gayeye yönelme imkânını bulmuş olurlar. Önüne nefis, madde ve küfür üçlüsü konulan ruh ise, gerçek gıdasını ve hılkatına uygun bir hayatı kaybeder. Beden de âfiyet havasından mahrum kalır ve böylece ruhla beden arasın-

da büyük bir uyumsuzluk ortaya çıkar. Aynı zamanda o gibi kişilerin dünyalarıyla âhiretleri arasındaki köprü kalkar. Derken onlar bakan körler, duyan sağırlar olurlar.

Mekkeli sapık inkârcıların çoğu bu körlüğe ve sağırlığa mübtelâ bulundukları için Hz. Muhammed'in (A.S.) teblîğ ve irşadını gerçek anlam ve hikmetiyle duyup anlayamadılar; Kur'ân'ın insan üstü kudretini idrâk edemediler. O sebeple de Cenâb-ı Hak onları körler ve sağırlar olarak vasıflandırmakta ve yaşamakta olan inkârcıların akıllarını iyi kullanmalarını hatırlatmaktadır.

Müşriklerin belirtilen körlük ve sağırlıklarına üzülen Reslüllah (A.S.) Efendimize Cenâb-ı Hak 80. âyetle tesellide bulunarak hayırlı sonucun haktan yana tecelli edeceğini haber vermektedir.

KÖRLERİ DOĞRU YOLA ERİŞTİRMEK

İnkâr ve cehalet körlüğüne mübtelâ olup doğru yolu bulmayan nankörleri doğru yola eriştirmek Allah'a aittir. Peygamber ve Onun sünnet potasında şekillenen ilim adamlarının görevi ise, doğru yolu göstermek, yanlış yolun tehlikesinden haber vermektir.

O halde toplum hakikati göremiyecek kadar körleşip, imân ve irfan ışığından mahrum kalınca, doğru yolu görmesi çok zor, hattâ bazan imkânsızdır. Bununla beraber insan ruhunu uyandırıp ona gıda veren ilâhî dâvetin sesini öylelerine işittirmeğe çalışmak vâciptir. İşitmedikleri takdirde de üzülmeğe gerek yoktur. Çünkü o durumda davetçi ve mürşit görevini yapmış sayılır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın her yönüyle doğru yolu gösterdiği konu edildi. Tevrat'ta insan eliyle meydana gelen değişmeler, noksanlıklar ve fazlalıklar üzerinde durularak Kur'ân'ın ondaki vaki yanlışları düzelttiği hatırlatılarak yahudilerin dinî taassupla değil, akıl ve vicdanla konuya eğilmeleri istendi. Sonra da ilâhî dâvetin sesini işitmeyen sağırlara ve hakikati görmeyen körlere dikkatler çekilerek hidâyetin yani doğru yola eriştirmenin Allah'a ait olduğuna işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'mini kâfirden ayırt edecek büyük bir liderin çıkacağı haber verilerek İslâm'ın geleceğinin çok parlak olacağına işâret ediliyor. Sonra da Allah'ın âyetlerini yalan sayanların âhiretteki durumları

konu edilerek, yaşamakta olan inkârcılar uyarılıyor. Aynı zamanda dünyada da inkâr ve zulümlerinden dolayı alçaltıcı bir azapla karşılaşacaklarına atıfta bulunularak mü'minlere ümit, kâfirlere korku veriliyor.

—oOo—

وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ
عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَٓابَّةً مِنَ الْاَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ النَّاسَ كَانُوا
بِاٰيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ
بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَاتٖي
وَلَمْ تُحٖيطُوا بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ
عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾

MEÂLİ:

82— Söylenen (tehdît edildikleri şey) başlarına gelince, onlara yerden bir DÂBBE çıkarırız da, o, insanların âyetlerimize kesin kesin inanmadıklarını kendilerine bildirir.

83— Ve o gün, her ümmetten, âyetlerimizi yalanlıyanları birer grup halinde toplayıp biraraya getireceğiz; onları birarada tutup (sonra da Cehennem'e) sevkedeceğiz.

84— Sonunda (Mahşer alanına) geldiklerinde, (Allah onlara) «Siz âyetlerimi anlayıp kavrayamazken onları yalan mı saydınız? Yoksa neler yapıyordunuz?» der.

85— İşledikleri zulümden dolayı söylenen söz (va'dedilen azâp) başlarına gelir de artık söz söyleyecek (güçleri) kalmaz.

İLGİLİ HADÎSLER

«Şu on alâmet (belirti) görülmedikçe kıyâmet kopmaz: Güneşin batıdan doğması, (ortalığı kaplayan) duman, dâbbe, Ye'cüc-Me'cüc'ün çıkması, Meryem oğlu İsa'nın zuhuru (gökten inmesi), Deccal'ın çıkması, üç (bölgede) yerin batması: Biri batıda, biri doğuda, biri de Arap Yarımadası'nda; insanları toplayıp sevkedecek bir ateşin Aden çukurundan (veya derinliğinden) çıkıp insanlarla beraber gecelemesi ve onlarla beraber öğle sıcağında dinlenmesi..» (1)

Açıklama :

Hadîsteki alâmetlerin anlatımı tarih sırasına göre değildir. Zira (vav) harfiyle yapılan atıf daha çok anlatılan şeylerin birarada belirtilmesi içindir. Nitekim güneşin batıdan doğması en son alâmet olduğu halde en başta anılması da bu yorumu doğrulamaktadır.

Bu olay, yani güneşin batıdan doğması, batıdan doğuya doğru dönmekte olan yerkürenin kıyâmet olayıyla güneş aile sisteminin bozulmasıyla ters dönüş yapacağı veya bozulan sistemin bu neticeyi doğuracağı ile yorumlanabilir. O bakımdan İslâm'ın son dönemde batıdan bir güneş misali doğacağı şeklindeki bir yoruma gerek yoktur.

Ortalığı bir duman (gaz)ın kaplamasına gelince : Bu, güneş sisteminin bozulmasıyla yerkürenin bir yumurta gibi düz, pürüzsüz bir hal alması sonucu büyük bir toz tabakasının oluşup her tarafı kaplamasıyla yorumlanabileceği gibi, kıyâmete çok yakın bir tarihte dünya çapında bir nükleer savaşın başlatılması neticesi ortalığı kesif bir dumanın ve öldürücü radyasyonların kaplamasıyla da yorumlanabilir. Allah daha iyisini bilir.

Dâbbe'nin çıkması, ayrı bir konu olduğundan onu aşağıda özel bir başlık altında açıklıyoruz.

Ye'cüc-Me'cüc'le ilgili bilgi ve yorumları Kehf Sûresi 94. âyetin tefsîrinde açıklamış bulunuyoruz.

İsa (A.S.)ın zuhuru, yani gökten inmesi hakkında altmışa yakın hadîs rivâyet edilmiştir; onlardan kırk tanesinin sahîh olduğunu söyleyebiliriz. İnmeyeceğine dair tek bir hadîs olsun rivâyet edilmemiştir. Kırk hadisin biraraya gelmesi, rivâyetin tevatür derecesinde kuvvet kazandığını gösterir.

Deccal da «Dâbbe» gibi sembolik bir anlatım yansıtmaktadır. Şöyle ki:

---

(1) Tirmizî/fiten: 21- Ahmed: 4/6, 7- Ebû Dâvud/melâhim: 12- İbn Mâce/fiten- 28

Hadîslerde vasıfları ve özellikleri belirtilen bu yaratık, gerçekte bir şahıs değildir. Dünya ülkelerini tehdit edip büyük fitneler doğuracak menfi bir akımdır. Bugün için komünizmi buna misal gösterebiliriz; ama ileride daha tehlikeli ve kapsamlı menfi bir akımın gelişip ortalığı fitne ve fesada boğacağıyla da yorumlanabilir. Zira Deccal'ın yüzünün renginin kızıl olması, kan dökücülüğüne; sağ gözünün kör olması, hakikati görmediğine; merkebinin kulaklarının uzun olup haber alması, o dönemde haberleşmenin dünya çapında gelişmiş olacağına; merkep ile dolaşması, akılla bağdaşmayan fikir ve iddiaları beraberinde taşıdığına; merkebinin üstünde biri cenneti, diğeri cehennemi temsil eden iki köfenin bulunması, iddiasını, temsil ettiği batılı cennet göstereceğine, hak ve hakikatı cehennem olarak tanıtacağına delâlet eder.

İnsanları toplayıp sevkedecek ateşin mahiyetini bilmediğimiz için herhangi bir yorumda bulunmamız pek isabetli olmaz. Ancak ileride ortaya çıkacak çok önemli olaylar bu hususta birtakım ipuçları verebilir. O halde bunun yorumunu bizden sonraki ilim adamlarına bırakmamız daha doğru olur.

İlgili hadîslerin devamı :

«Dabbetü'l-arz beraberinde Musa'nın Asa'sı, Süleyman'ın yüzüğü bulunduğu halde çıkar; kâfirin burnunu Asa ile damgalar. Yüzük ile de mü'minin yüzünü ışıldatır. O kadar ki, insanlar sofra üzerinde biraraya gelirler de mü'min (hemen) kâfirden ayırt edilip tanınır.» (1)

DABBETÜ'L-ARZ

(وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ) **«Söylenen (tehdit edildikleri) şey başlarına gelince, onlara yerden bir DÂBBE çıkarırız da, o, insanların âyetlerimize kesin kesin inanmadıklarını kendilerine bildirir.»**

Kur'ân'da va'dedilen azap kıyâmete çok yakın bir zamanda kâfirlerin başına inince, mü'minle kâfiri birbirinden kesin çizgileriyle ayıran **Dâbbetü'l-arz** çıkar.

Ancak **Dâbbetü'l-arz** nedir?

Sözlük olarak incelediğimizde «yerden çıkan bir hayvan» mânası an-

(1) Ebû Dâvud/melâhim : 11, 12- Tirmizî/tefsir : 6

laşılır. Gerçi bu ismi açıklar mahiyette birçok rivâyetler yapılmıştır. Ne var ki çoğu sahîh değildir. Biz sadece sahîh kabul edilenlerden ikisini nakletmiş olduk.

Terkibi ayırıp yalnız «dâbbe» kelimesini ele alınca, yerde yürüyen, hareket eden canlı bir varlık mânası ortaya çıkar. Kıyâmetin yakın alâmeti olarak bildirilen bu varlık, cidden bir hayvan mıdır, yoksa yeryüzünde düzenli hareketlerle geniş çapta ıslâhat yapıp mü'mini kâfirden ayıran büyük bir lider midir? İlgili âyetle sahîh hadîsleri biraraya getirdiğimizde, **«Beraberinde Musa'nın Asa'sı, Süleyman'ın mührü olduğu halde insanlara konuşacak»** cümlesinden onun çok büyük bir lider olduğu anlaşılıyor.

Bu yorumumuzun ışığında şu sonucu çıkarmamız mümkündür: Kıyâmete yakın yeryüzünde insanlar iyice dünyalığa dalıp azgınlık gösterdikleri, maddeyi amaç seçtikleri, haklara tecavüzde bir sakınca görmedikleri zaman büyük bir ıslâhatcı mü'min lider çıkacak, hakkı bâtıldan ayırıp mü'mini kâfirden ayıracaktır.

Ayrıca «Dâbbetü'l-arz»ı İsa (A.S.) ve Mehdi ile yorumlayanlar da olmuştur. Çünkü bu ikisi de yeryüzünde büyük ıslâhatlar yapacak, insanları huzur ve güvene kavuşturacaklardır. Allah daha iyisini bilir.

ÂYETLERİ YALANLAYANLARIN GRUPLAR HALİNDE BİRARAYA GETİRİLMESİ

(وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ) **«Ve o gün her ümmetten, âyetlerimizi yalanlayanları birer grup halinde toplayıp biraraya getireceğiz; onları birarada tutup (sonra da Cehennem'e) sevkedeceğiz.»**

Kur'ân-ı Kerîm bu âyetle körü körüne inkâra sapıp hakkı inceleme, araştırma zahmetine katlanmadan reddeden nankörlerin kıyâmet gününde iyice azarlanıp kınanacaklarını haber verirken, insanların dikkatini çok önemli bir noktaya çekiyor: Allah kelâmı olan Kur'ân'ı iyice araştırıp incelemek, hükümlerini, hikmetlerini anlamaya çalışmak ve ondan sonra karar vermek gerekir. O halde Kur'ân'ı hak kitap olarak kabul eden okumuş mü'minlerin herkesten fazla Kur'ân âyetlerini araştırmaları, Kur'ân ilimleri üzerinde mesai sarfetmeleri vâciptir. Çünkü Allah Kelâm'ı okunmak ve içindekiyle amel edilmek üzere indirilmiştir. O bakımdan mü'minlerin daha çok bu kitaba sahip çıkıp boşluğu dolduracak ilim adamları yetiştirmeleri bir farz-ı kifaye olarak karşımıza çıkıyor.

Kur'ân'ı yalanlamak hiç bir grubu kurtuluşa götürmez. Aynı zamanda hakikatı araştırmadan karar vermek hiçbir toplum ve millete rahmet kapılarını açmamıştır ve açmaz da. Zira hak ve hakikat her yönüyle uyumdur, güvendir, dengedir ve düzendir. Bâtıl her yanı ve yönüyle uyumsuzluk, dengesizlik, güvensizlik ve düzensizliktir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetlerini; O'nun varlığına ve birliğine delâlet eden belge ve delilleri inkâr eden maddeci sapıkların dünyada dengesizik ve umutsuzluk içinde yaşayacakları; âhirette de rezil ve rüsvay edilecekleri haber verildi. Bu anlatım içinde «İstikbal İslâm'ındır» sinyali verilerek büyük bir liderin yeryüzünde adâlet, doğruluk ve haktan yana geniş çapta hareket sağlayacağı ve bunun da kıyâmete yakın bir zamanda olacağı müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın hem varlığına, hem de kudretinin sınırsızlığına ve rahmetinin genişliğine delâlet eden gece-gündüz düzenlemesi konu ediliyor. Böylece inkârcı şaşkınların, şüpheci maddecilerin kâinattaki düzen üzerinde araştırma yapmaları ve öyle karar vermeleri isteniliyor.

Sonra da Allah'tan kaçıp uzaklaşmanın, O'nun mülkünün ve mutlak tasarrufunun dışına çıkmanın mümkün olmadığına işâretle, ikinci hayata Sûr'un üflenmesiyle başlanacağı ve her şeyin ister istemez baş eğerek, boyun bükerek Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği alanda toplanacakları hatırlatılıyor.

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ
لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾

M E Â L İ :

86— Görmediler mi ki biz gerçekten dinlensinler diye geceyi oluşturduk, gündüzü de aydınlık kıldık. Şüphesiz ki bunda imân eden bir millet için delliller ve belgeler vardır.

87— Sûr'a üfürüleceği gün, -Allah'ın dilediği kimseler dışında- göktekiler de, yerdekiler de dehşet ve korkuya kapılıp, boyunlarını bükerek aşağılanmış bir halde gelecekler.

İLGİLİ HADÎSLER

«Sûr'a üflenecek. O yüzden göklerde ve yerde olanlar müthiş korkuya kapılıp kendilerinden geçecekler. Ancak Allah'ın dilediği kimseler müstesnâ. Sonra tekrar Sûr'a üflenecek de başını topraktan ilk kaldıran ben olacağım. Derken Musa'nın, Arş'ın ayaklarından birini tutup durduğunu göreceğim. Artık bilemiyorum, o da Allah'ın istisna ettiği kimselerden midir, yoksa başını benden önce mi kaldırmıştır?

Kim de «ben Meta oğlu Yunus'tan hayırlıyım» derse, herhalde o yalan söylemiş olur.» (1)

(1) Buharî/enbiyâ : 35- Müslim/fiten: 116, fezâil : 116- Ahmed: 2/166

GECE VE GÜNDÜZÜN DÜZENLENMESİ

(أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) **«Görmediler mi ki, biz gerçekten dinlensinler diye geceyi oluşturduk, gündüzü de aydınlık kıldık. Şüphesiz ki bunda imân eden bir millet için deliller ve belgeler vardır.»**

Kur'ân, Allah'ın mutlak varlığını açıklarken gece ve gündüzün kâinat plânındaki yerine ve önemine değinmektedir. Aynı zamanda plânda yer alan hiçbir şeyin hedef ve amacından sapmasının söz konusu olmadığına ve hiçbir şeyin gereksiz ve amaçsız yaratılmadığına işâret etmektedir.

Gece ile gündüzün düzenlenmesi, insan hayatıyla içiçedir, birini diğerinden ayırmamız mümkün değildir. Öyle ki, gece olunca iş-gücü bırakıp istirahata çekilmemiz, yorulan vücudumuzun dinlenmesini ve deliksiz bir uykudan sonra ertesi gün bütün yorgunluklardan kurtulmuş olarak uyanmamızı, hayatımıza daha sağlıklı ve zinde dönmemizi sağlar.

Şunu da ilâve edelim ki, geceleyin yatağımıza çekilip uyumamızla, bütün organlarımız az veya çok uykuya katılır. Yalnız kas çalışmaları durmakla kalmaz, beyin çalışmalarının bir azalması, bir kısmının da durması sonucunda, solunum sistemimizde yavaşlama, tansiyonda düşme, vücut ısısında düşme olur. Böylece uyku aynı zamanda yorulmuş olan beyni de dinlendirir.

Gündüzün aydınlık kılınması ise, hayatımızı ve ihtiyaçlarımızı kazanma bakımından oldukça lüzumludur. Güneşin hayatımız üzerindeki olumlu tesirleri sayılmayacak kadar çoktur. O bakımdan insanı yaratan Cenâb-ı Hak, onun çalışma ve dinlenme sürelerini şaşmayan kanunlarla düzenlemiş ve yarattığı birçok şeyi onun hizmetine sevketmiştir. Bütün bu düzenli, plânlı ve proğramlı olayları tesadüflere bağlamak mümkün müdür? Ortada hedefinden sapmadan bir denge ve düzen varsa, mutlaka bir dengeleyici ve düzenleyici de vardır.

İlâhî plânda yer alan «kıyâmetin kopma safhaları»ndan birine dikkatler çekilerek gece ile gündüz nasıl şaşmadan birbirini izlemekte ve bağlı bulundukları ilâhî kanuna baş eğmektelerse, öylece kıyâmetin kopması da bağlı bulunduğu kanun ve düzenlenme gereği meydana gelecek ve bozulan düzenden sonra yepyeni ve çok değişik bir düzen kurulacak; her şey bu yeni değişik düzene ister istemez baş eğip uyacaktır.

Görüldüğü gibi, kâinat bütünüyle, en büyük sistemdir ve bu büyük sistemde yer alan sayısız üniteleri birbirini tamamlamakta ve bütünün bir par-

çası olma düzeyinde yaratıldığı hizmeti yerine getirmektedir. En büyük sistemde yapılacak bir değişiklik bütün ünitelere sirayet edecek ve böylece kâinat bütünüyle bozulup ezelde hazırlanan ikinci plâna göre yeniden kurulacaktır.

ALLAH'IN DİLEDİĞİ KİMSELER

(وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ ..)

«Sûr'a üfürüleceği gün, -Allah'ın dilediği kimseler dışında- göktekiler ve yerdekiler de dehşet ve korkuya kapılıp boyunlarını bükerek aşağılanmış bir halde gelecekler..»

Kıyâmet olayının meydana gelmesiyle göklerde ve yerde bulunan bütün canlı varlıklar müthiş korkuya kapılacak, yürekler yerinden oynayacak, saçlar ağaracak, gebe kadınlar çocuklarını düşürecek; insanlar sarhoşlar gibi olacaklar. Ancak Allah'ın dilediği kimseler müstesnâ.. O halde bu müstesna tutulanlar kimler olacak? İlim adamlarının farklı tesbit ve yorumları olmuştur. Onları şöyle özetleyip sıralayabiliriz :

a) Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Hüreyre'ye (R.A.) göre : Arş'ın etrafında silahlarıyla, kanlarıyla duran şehitlerdir.

b) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Allah yanında şerefli yerlerini alan şehitlerdir. Bu iki yorum birbirine çok yakın bir hüküm ifade etmektedir.

c) Diğer birçok ilim adamlarına göre : Dört büyük melek Cebrâil, İsrâfil, Mikâil ve Azrâil'dir. Sûr'a üflenince bu dört melekten başka her canlı ölür. Sonra bu dört melek de ilâhî takdirle ölür ve dirilirler.

d) Bazı ilim adamlarına göre ise: Cennet Ridvân'ı, hûriler, Mâlik ve zebânilerdir.

İlgili hadîs bölümünde Musa Peygamber'in (A.S.) bu müstesnalardan biri olup olmadığı üzerinde durulmuş ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in kesin bir açıklamada bulunmadığı görülmüştür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, kurduğu kusursuz plânına delâlet eden gece ile gündüzün düzenlenmesi konu edildi. Sonra da kıyâmet olayıyla mevcut sistemlerin alt-üst olacağı, canlı varlık adına -bazı istisnalar dışında- hiçbir şey kalmıyacağı haber verilerek inkârcılar

ve şüpheciler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın herkes hakkında mutlak anlamda âdil olduğu; o nedenle de her insanı, kendi hür iradesiyle işlediği kötü amellere, taşıdığı fena niyete göre cezâlandıracağı ve iman temeli üzerinde yükselen sâlih amel sahiplerini fazlasıyla mükâfatlandıracağı belirtiliyor. Böylece ölmeden önce ilâhî hılkat kanununa uygun bir ömür sürmemizin lüzumuna işâret ediliyor.

——oOo——

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ
صُنْعَ اللّٰهِ الَّذ۪ٓي اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍۜ اِنَّهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾
مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَاۚ وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ اٰمِنُونَ ﴿٨٩﴾
وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِۜ هَلْ تُجْزَوْنَ
اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ
الَّذ۪ي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍۘ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿٩١﴾
وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ
ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَٓا اَنَا مِنَ الْمُنْذِر۪ينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُر۪يكُمْ
اٰيَاتِه۪ فَتَعْرِفُونَهَاۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

M E Â L İ :

88— (Ey Peygamber ve ey inananlar!) Dağları yerinde durur görürsün; oysa onlar bulutların geçişi gibi geçmektedirler. Her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır bu. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan haberlidir.

89— Kim iyilikle gelirse, ona ondan daha hayırlısı var ve onlar, o günün müthiş korkusundan güven içindedirler.

90— Kim de kötülük getirirse, yüzükoyun ateşe atılırlar. Sizler yaptıklarınızdan başkasıyla mı cezâlandırılacaksınız?

91-92— Ben ancak hürmete lâyık gördüğü bu şehrin (Mekke'nin) Rabbına ibâdetle emrolundum. Her şey O'na aittir ve ben Müslümanlardan olmakla, Kur'ân okumakla da emrolundum. Artık kim doğru yolu bulup seçerse, o ancak kendi lehine bulmuş olur; kim de sapıtırsa, de ki: «Ben ancak (kötü ve tehlikeli sonucu haber veren) uyarıcılardanım.»

93— Ve de ki : «Hamd olsun O Allah'a ki size âyetlerini gösterecek de onları bilip anlayacaksınız. Hem Rabbım yapageldiklerinizden habersiz değildir.»

DAĞLARIN HAREKET HALİNDE OLMASI

(وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ) **«Dağları yerinde durur görürsün; oysa onlar bulutların geçişi gibi geçmektedirler. Her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır bu. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan haberlidir.»**

İlgili âyetle çok önemli bir husus, Yüce Yaratan'ın varlığına, birliğine ve mutlak düzenine delil gösteriliyor. Aynı zamanda astronomi ve fizikle uğraşan ilim adamlarına ana fikir veriliyor ve Kur'ân'ın insan kafasının ürünü olmadığına işârette bulunuluyor.

Böylece Kur'ân dünyanın kendi ekseni ve güneş etrafında iki ayrı hareket halinde bulunduğunu belirtirken dağları nirengi noktası olarak gösteriyor.

Anlaşıldığı gibi, Kur'ân, on dört asır önce hiç kimsenin yerkürenin hareketleri hakkında ciddi bir bilgisi ve keşfi yokken çok hikmetli ve düşündürücü bir anlatımla dünyanın hareket halinde bulunduğunu haber vermiştir.

Kur'ân'dan ilham alan İmam Gazâlî, Muhyiddin Arabî ve benzeri İslâm âlimleri dokuzyüz ve yediyüz yıl önce dünyanın boşlukta döndüğünü net bir anlatımla haber vermişlerdir. Şeyh Muhyiddin Arabî, Füsusu'l-Hikem adlı eserinde İdris bahsinde ve Fütuhat-i Mekkiyye adlı paha biçilmez kitabında güneşin merkez olduğunu açıklamıştır.

Ne var ki, İslâm âlemi kendi öz değerlerine, ilim adamlarına ve onların buluş ve isbâtlarına yönelecekleri yerde Batı hayranlığına kapılıp onaltıncı asrın ilk yarısında dünya ile diğer gezegenlerin merkezinin güneş olduğunu isbat edenin Copernicus; dünyanın kendi ekseni ve bir de güneşin etrafında döndüğünü isbat edenin ise Galile olduğunu kabul etmişe benziyorlar.

Gazalî'yi de, İbn Arabî'yi de bırakalım; Kur'ân birkaç yerde ve özellikle konumuzu oluşturan âyette on dört asır önce dünyanın boşlukta döndüğünü haber vermiştir. İslâm ülkelerinin çoğunda bu gerçek anlatılmadığı için körü körüne bir Batı hayranlığı kafa ve kalpleri doldurmuş ve Allah'ın insanlara en son mesajı olan Kur'ân'dan uzak nesillerin yetişmesine imkân verilmiştir.

ALLAH'IN SAPASAĞLAM SANATI

Kur'ân dünyanın hareket halinde bulunduğunu düşündürücü, aklı harekete geçirici bir anlatım şekliyle ortaya koyarken, bunu Allah'ın sapasağlam sanatı olarak vasıflandırıyor. Şöyle ki : Kâinat plânında yer alan her şeyin sağlam ölçülere, şaşmayan kanunlara bağlandığını; yanlış, sakat, arızalı, noksan ve yararsız gibi bir düzensizliğin bulunmadığını vurgulamaktadır.

Cenab-ı Hak, her şeyi sapasağlam yapıp yerine oturturken bunu bize «itkan» sözüyle anlatmaktadır. Bununla her sistemin temelinin sağlam, düzeninin kusursuz, dengesinin yerinde olduğu neticesi ortaya çıkıyor ve insan aklının ve düşüncesinin bu noktaya çevirilmesi ilhâm ediliyor. Nitekim Mülk Sûresi'nde bu konu daha da açıklanarak şu bilgi veriliyor : **«O ki yedi göğü tıpatıp uyum halinde yaratmıştır. Sen, Rahmân'ın yarattığında hiçbir düzensizlik, uygunsuzluk göremezsin; gözünü bir çevir de bak, acaba bir çatlak, bir bozukluk görebilir misin? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak; gözün yorgun bitkin halde alçalmış olarak sana döner.»**

İNSAN HEM İYİLİĞE, HEM DE KÖTÜLÜĞE YATKINDIR

(مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا) «Kim iyilikle gelirse, ona ondan daha hayırlısı var..»

Kendinde hem melek, hem de hayvanla ilgili iki sıfatı taşıyan, yani bu özellikte yaratılan insan, nefsiyle hayvana; ruhuyla, aklıyla meleğe yakındır. O bakımdan o hem iyiliğe, hem de kötülüğe yatkındır. Hak din, selîm akıl, hakkı yansıtan ilim ve güzel ahlâk insanı ruhen yükseltmek, onunla Yüce Yaratan'ı arasındaki engelleri kaldırmak ve böylece insanın melekî özelliğine ağırlık kazandırmak içindir.

O nedenle her insanın hak dine, güzel ahlâka, selim akla ve hakikatı arayan bilgiye büyük ihtiyacı söz konusudur. Bu da ancak ciddi ve seviyeli bir eğitim ve öğretimle gerçekleşebilir.

Konuyu bu iki zıt sıfat, ya da duygu açısından incelediğimizde, görürüz ki, insan taşıdığı özellikleri gereği iyilik ve kötülük işlemekte serbest bırakılmış, yani bu hususta cüz'i iradesiyle başbaşa bırakılmış; ancak yardımcı olarak kitap indirilmiş ve peygamber gönderilmiştir. Bu iki ilâhî rehber ona doğru ve eğri yollar hakkında; hak ve bâtıl sayılan şeylerle ilgili gereken bilgiyi vermekte ve doğru yola yönlendirici telkîn ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Artık bu durumda kişinin işlediği iyiliğin mükâfatı, kötülüğün cezası tamamen kendisine raci'dir ve bu ölçü en âdil kıstasın tabii sonucudur. Çünkü Allah mutlak anlamda âdildir; O, haksızlığı hem kendine, hem de insanlara haram kılmıştır. 89 ve 90. âyetlerle bize bu gerçekler özet mahiyetinde öğretilmektedir.

HAK DİN BÜTÜNÜYLE İLÂHÎDİR

Allah öncesiz ve sonrasız olduğu için O'nun indirdiği son din ve o dinin taşıdığı hüküm ve hikmetler de öylece ebedîdir, yani kıyâmete kadar tazeliğini, özelliğini ve yüceliğini kaybetmiyecektir. Öyle ki, zaman aşımıyla aşınmaz, okumakla eskimez; sosyal yapıdaki değişmelerle değişmez. Çünkü insanın temelde ruhî ve bedenî ihtiyaçları sınırlıdır. Kur'ân bu ihtiyaçları en uygun şekilde karşılayıp insanı mutlu edecek bir kudret ve muhtevada indirilmiştir. Aynı zamanda Cenâb-ı Hak yarattığı insanı ezelde hazırladığı plân ve proğram gereği nasıl yöneteceğini, ihtiyaçlarını nasıl ve ne yoldan karşılayacağını da plânlamıştır. O bakımdan insanı en iyi bilen ve onun en ölçülü şekilde mutlu olmasına imkân hazırlayan ancak Cenâb-ı

Hak'tır. O halde insan her an ilâhî tebliğe muhtaçtır. O teblîği yansıtan hak din -Allah'ın son mesajı olarak- indirildiği gibi korunur; ona başka söz katmak veya hükümlerini değiştirmek; fazlalık ve noksanlık yapmak aslâ câiz değildir ve bu yetki hiç kimseye verilmemiştir.

Şunu da ilâve edelim ki, İslâm'ın getirdiği hüküm ve hikmetler cumhurun aklıyla, vicdanıyla ve bilgisiyle her zaman uyum sağlayacak özelliktedir. Tabiî cumhurdan kasdımız, aynı çağda yetişen büyük din âlimlerinin biraraya gelip oluşturduğu ilim şurâsıdır.

Günün değişen şartlarını dikkate alarak dinî esasları değiştirip onlara uydurmak, dini temelinden yıkıp yozlaştırmak olur ve sık sık meydana gelen bu değiştirmeler onu ilâhî ölçü ve sınırın dışına çıkarır. O bakımdan dinin kesinlik ifade eden hükümleri ve prensipleri yabancı bir sisteme uydurulamaz. Aksi halde her iki sistem de ağır yara almış olur.

KULLUĞUN ESASI NEDİR?

(إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ..)

«Ben ancak hürmete lâyık gördüğü bu şehrin (Mekke'nin) Rabbına ibâdetle emrolundum. Her şey O'na aittir ve ben Müslümanlardan olmakla, Kur'ân okumakla da emrolundum..»

Şüphesiz kulluğun esası ve amacı, insanın kendine has kulluk derecesini bilip Yüce Yaratan'ına ibâdet etmesidir. Zaten insan bu amaca yönelik olarak yaratılmıştır. O halde imân temeline dayalı olarak yapılan ibâdet, hılkatımızın gereğidir. Kulluk ölçü ve derecesini unutup kendimizi ibâdet çizgisinden uzak tutmamız ise, hılkat kanununa ve ondaki hikmete ters düşer. Dünya işleriyle haşır-neşir olmak, yeme, içme gibi nefsanî ihtiyaçları karşılamak ve gidermek hayatın ve var olmamızın gayesi değil araç ve ihtiyaçlarıdır, yani hayatımızın bir süre devamını sağlayan ve ona canlılık kazandıran vasıtalardır.

Gerçek bu olunca, iyilik ve kötülük nisbî ve izafîdir. O bakımdan bunların karşılığı olarak takdir edilecek cezâ ve mükâfat da münhasıran o ameli işleyene aittir.

KULLUĞUN TEMELİNİ OLUŞTURAN ÜÇ ESAS

İlgili 91 ve 92. âyetlerle Cenâb-ı Hak, kulluğu ayakta tutacak ve ona sehpa teşkil edecek üç esastan söz etmektedir:

1— Allah'a imân doğrultusunda ibâdete devam edilmesi,

2— Bu ibâdetin İslâm'ın belirlediği anlam ve ölçüde yerine getirilmesi,

3— İnsan hayatını her yönüyle ele alıp düzene sokan, yönlendiren Kur'ân'ın bilinerek, anlaşılarak okunması..

Bilindiği gibi, ibâdet imândan kaynaklanan kulluk derecesinin anlam ve ölçüsünü belirler. İmansız ibâdetin bir anlam taşımıyacağı gibi, ibâdetsiz imânın da ürünsüz tarla, meyvasız ağaç gibi olduğu ortaya çıkar. O bakımdan ibâdetle emrolunan insanlar, bu emirle önce ibâdet edecekleri Allah'ı bilip imân etmekle yükümlü tutulmuşlardır. İbâdet de gelişigüzel olmaz ve insan aklına ve düşüncesine göre şekillendirilmez; o ancak Allah'ın İnsanlıktan yana geniş rahmetinin tezahürü olarak indirdiği İslâm Dini'ne göre bilinip yerine getirildiği takdirde gerçek ölçüsünü bulur ve kabule şayan görülür. İslâmiyeti de anlayıp kavrayabilmek için mutlaka Kur'ân'ı ve ondaki bütün hükümleri, prensipleri, tavsiyeleri ve öğütleri bilmek şarttır.

İşte kulluk derecesinin esasını oluşturan bu üç maddenin ardarda sıralanmasının hikmeti budur.

MEKKE'NİN RABBI

91. âyette geçen bu tabir çok dikkat çekicidir. Aynı zamanda üzerinde durulmayı gerektiren birtakım hikmetleri yansıtmaktadır. Şöyle ki, erbab-ı tasavvufun «Kesretten vahdete» dedikleri «çokluktan birliğe» yönelmenin açık işâreti söz konusudur. Çünkü Kâbe birliğin sembolüdür. Allah'a kulluk ise, gerek halde, gerekse kaalde birliğe yönelmeyi gerektirir. Onun için kutsal Mekke'yi bu birliğin odağı kılmış; namaz ve hac ibâdetiyle de birliğin gerçekleşmesini, kesretten vahdete yönelinmesini sağlamıştır. Zira Allah'ın mutlak anlamda birliği, yalnız kendisine ibâdeti emreder ve toplum hayatı da ancak O Bir'e ibâdet ve taâtle birlik ruhuna erişir, kardeşlik bağlarını kurup pekiştirebilir.

Böylece Cenâb-ı Hak bize gerçeğin ışığını yansıtan âyetlerini bildirmekte, gerisini imân ve irfanımıza bırakmaktadır. Artık O, yapacağımız her şeyi, kafa ve kalbimizden geçen her düşünce ve niyeti hakkıyla bilir, görür ve tesbit eder de ona göre bize karşılık hazırlar.

ALLAH'IN ÂYETLERİ

(وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ) **«Ve de ki : Hamd olsun o Allah'a ki size âyetlerini gösterecek de onları bilip anlayacaksınız. Hem Rabbım yapageldiklerinizden habersiz değildir.»**

Enfüste ve afakta (nefis ile dışı) Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden belgeleri ve O'nun kudretiyle sanatının eşsizliğini gösteren âyetleri; aynı zamanda her şey üzerinde mutlak hükümranlığının izlerini görmek mümkündür. Yeter ki düşünen kafanın, akleden kalbin, bakan gözün ve işiten kulağın temelinde dosdoğru iman ve gelişmiş bir irfan bulunsun.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, Mekkeli putperestlere yakında bu âyetlerin kendilerine gösterileceğini bildirirken, yaşamakta olan inkârcı toplum ve milletlere de yakında O Yüce Kudreti'nin belgelerini ve eşyadaki damgasını göstereceğini hatırlatarak hiçbir çağda bu ölçünün dışına çıkmanın, yani sözü edilen âyetleri tamamen belirsiz hale getirmenin mümkün olamıyacağına işâret etmektedir.

Nitekim on dört asır önce Mekkeli müşriklerin işkence edip küçümsedikleri mü'minler, çeyrek asır geçmeden dünyanın en medeni milleti olarak sahneye çıkmış oldular. «Eskilerin masalları» diyerek hafife aldıkları Kur'ân-ı Kerîm hâlâ çağların, milletlerin ve medeniyetlerin önünde rakipsiz yürümektedir. İlmî buluş ve tesbitler Kur'ân'daki temel bilgileri tasdîk etmekte ve inkârcılar o yüzden şaşkına dönmektedirler.

Enfüsteki âyetler :

Tıp, anatomi, biyoloji ve fizyoloji üzerindeki ciddi çalışmalar ve tesbitler, insandaki her organın, hattâ her hücrenin üzerinde Cenâb-ı Hakk'ın kudret damgasının bulunduğunu isbatlamakta ve daha mükemmelinin düşünülemiyeceğini ortaya koymaktadır.

Beyni oluşturan milyonlarca sinir hücresinin akıllara durgunluk veren işleyişi ve hafızada milyonlarca eşyanın şeklinin, renginin, sesinin ve özelliğinin arşivlenmesi, çok mükemmel bir proğramlayıcının varlığına, sistemi oluşturan üstün bir kudretin sanatına delâlet etmektedir.

Hücredeki canlılık vasfının ancak Allah'ın varlığıyla izahı ise, ayrı bir belge olarak inkârcı nankörü insaf ve iz'ana çağırmaktadır.

Afaktaki âyetler :

Bunlardan birkaç tanesini şöyle sıralayabiliriz: Dünyanın, yaratıldığı

günden.beri bağlı bulunduğu kanun ve sistemin gereği belli bir hızla ve belirlenmiş yöne doğru dönmesi; güneş ile dünya arasındaki mesafenin çok dengeli ve yararlı bir ölçüde ayarlanıp tutulması; atmosfer tabakasının yine ölçülü nisbetteki bir kalınlıkta ve yükseklikte muhafaza edilmesi; dünyanın onda yedisinin denizlerle kaplı olması hep yüksek ve mükemmel bir kudretin düzenlemesine delâlet etmekte ve her türlü şüpheyi reddedecek kadar kesinlik arzetmektedir.

Fussilet Sûresi 53. âyette bu konu şu anlatımla biraz daha açıklanarak mü'minlere bilgi verilmekte, inkârcılar da daha iyi düşünmeye dâvet edilmektedir :

«İleride onlara âyetlerimizi hem birçok ufuklarda, hem de kendi nefislerinde göstereceğiz. Tâ ki O'nun (Kur'ân'ın) hak olduğu meydana çıkıp onlara açıklanmış olsun. Rabbının her şeye şâhit olması yetmez mi?»

Neml Sûresine, açık ve açıklayıcı olan Kur'ân'ın insanlara doğru yol ve müjde olduğu belirtilerek başlandı. Yine Kur'ân'ın okunması emredildikten sonra insana enfüste ve afakta âyet ve belgelerini gösteren Allah'a hamd edilerek sûre noktalandı.

Bizi bu sûrenin de tefsîrine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; bize manevi ışık tutan, ilhâm kaynağımız olan ve Allah'ın kitabını açıklamak suretiyle bize bol malzeme bırakan Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

KASAS SÛRESİ

Bir veya dört âyeti dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Şöyle ki : İbn Abbas'a (R.A.) ve Katade'ye göre : 85. âyeti Mekke ile Medine arasında; İbn Selâm'a göre Cuhfe'de hicret esnasında inmiştir. Mukatil'e göre : 52-55. âyetleri Medine'de inmiştir. (1)

Musa ve Fir'avn kıssasına geniş yer verildiğinden sûreye «kıssalar» anlamına gelen KASAS adı verilmiştir.

Âyet sayısı : 88

Kelime » : 441

Harf » : 5800 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Fir'avn'ın kendini çok üstün ve yükseklerde görmesi, aynı zamanda yeryüzünde bozgunculuk yapması ibretli safhalarıyla anlatılır.

2— Allah'ın İsrâil oğullarına yardım etmesine ve onları Fir'avn'ın belâsından kurtarıp korumasına yer verilir.

3— Hakkın üstün, bâtılın baş aşağı gelmesine dikkatler çekilir ve birtakım misaller verilir.

4— Musa Peygamber'in (A.S.) gösterdiği mu'cizeler açıklanır ve onun risalet görevini yerine getirme bölümlerinden bir kısmına atıflarda bulunulur.

5— Hz. Muhammed'in (A.S.) gelip geçen milletlerin kıssalarının en ibretli ve öğüt alınacak noktalarını haber vermesinin, Onun peygamberliğini İsbatlayan bir başka delil olduğu bildirilir.

6— Doğru yola eriştirmenin Allah'a ait olduğu belirtilir.

(1) Tefsir-i Kurtubî : 13/247
(2) Lübabü't-te'vîl : 3/396

7— Peygamber gönderilmedikçe bir millete veya kavim ve kabileye azap edilmiyeceği açıklanır.

8— İnsanlar arasından peygamber seçip göndermenin, yani görevlendirmenin Allah'a ait olduğu ifade edilir.

9— Allah'ın insanlara olan nîmetlerinden birinin de gece ile gündüzün birbirini izlemesi olduğu hatırlatılır.

10— Peygamberlerin kendi ümmetleri lehine veya aleyhine şâhitlik edeceği bir uyarı anlamında yansıtılır.

11— İşlenen iyiliklerin kat kat karşılık göreceği müjdelenir.

12— Her şeyin yok olup yalnız Allah'ın baki kalacağı hususu işlenerek sûre noktalanır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَاِ مُوسٰى
وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ
وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَٓائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَٓاءَهُمْ
وَيَسْتَحْي۪ نِسَٓاءَهُمْ اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٤﴾ وَنُر۪يدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذ۪ينَ
اسْتُضْعِفُوا فِي الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِث۪ينَ ﴿٥﴾
وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

M E Â L İ :

1— Tâ-Sin-Mîm.

2— Bunlar o çok açık ve açıklayıcı Kitab'ın âyetleridir.

3— İmân eden bir millet için (onların yararına) Musa ve Fir'avn'la ilgili haberi sana gerçek ölçüde okuyup anlatacağız:

4— Şüphesiz ki Fir'avn yeryüzünde (Mısır ülkesinde) yükselip iyice azıttı ve ora halkını farklı zümrelere ayırdı; onlardan bir zümreyi güçsüz

hale sokup erkek çocuklarını boğazlıyor, kız çocuklarını sağ bırakıyordu. Doğrusu o, fitne ve fesât çıkaranlardan idi.

5— Biz ise, o ülkede güçsüz hale düşürülenlere (lûtuf ve rahmetimizle) yardımda bulunmayı, onları (örnek alınacak) liderler, önderler kılmayı, onları (o yerlere) vârisler yapmayı,

6— O yerlere yerleştirmeyi ve Fir'avn'a, Hâmân'a ve askerlerine onlardan (hep endişe duyup) kaçındıkları hususunu göstermeyi diledik.

TÂ - SÎN - MÎM

Bu harfler Allah ile Peygamberi arasında bir şifre mahiyetindedir. Ayrıca sûredeki hikmetleri özetleyen ve konulara anahtar olan birtakım işâretlerdir. Hakiki manasını Allah daha iyi bilir.

KİTAB-I MÜBÎN

Bu terkip (tamlama) hakkında Neml Sûresi'nin baş kısmında gerekli açıklamayı yapmış bulunuyoruz. O bakımdan burada ikinci defa açıklama ve yoruma gerek görmüyoruz. Ancak Neml Sûresi'nde «Kitab-ı Mübîn»den maksadın «Kur'ân» olduğu net biçimde belirtilirken Kasas Sûresi'nde «Kur'ân» lafzı belirtilmeyerek sadece «Kitab-ı Mübîn» terkibine yer verilmiştir.

AZIP SAPITAN LİDERLER VE HALKI FARKLI ZÜMRELERE AYIRANLAR

(إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا ..) **«Şüphesiz ki Fir'avn yeryüzünde (Mısır ülkesinde) yükselip iyice azıttı ve ora halkını farklı zümrelere ayırdı..»**

Bu âyetlerle aklını kullanan toplum ve milletlere iki önemli husus açıklanarak, Cenâb-ı Hakk'ın milletler hakkında değişmeyen sünneti hatırlatılıyor :

1— İdare edenlerin şımarıp azgınlık ve bozgunculukta bulunarak yeryüzünde fitne ve fesat çıkartması,

2— İdare edilenlerin bölünüp parçalanması, zümrelere ayrılıp zâlim idârecilere yardımcı olma gayreti içinde birbirlerini güçsüz duruma getirmesi..

İşte bir milletin bünyesinde bu iki tehlikeli mikrop ortam bulduğu takdirde o milletin yıkılıp yok olması yakın sayılır. Dönüş yapılmazsa, sünnetullah hükmünü elbette yerine getirir.

Allah, yaşamakta olan milletleri bilhassa uyararak, Mekkeli Putperestlerin de zamanında uyarıldığını, çoğunun o uyarılara kulak vermemesi yüzünden birçok nîmetleri elden kaçırdıklarını ve sonunda küçümseyip hakarette bulundukları mü'minlerin ilâhî inâyete mazhar kılınarak Mekke'yi ve Arap Yarımadası'nı bir baştan bir başa fethettiklerini işâret yoluyla hatırlatıyor ve o gün için Mekkeli azgın inkârcılara Fir'avn'ın tutumunu misal verdiğini, fakat onların bu inceliği anlamadıklarını konu ediniyor; bugün için de anlamayanların aynı veya benzeri akibetlere uğratılacaklarına kapalı şekilde atıfta bulunuyor.

Yukarıdaki âyetle anlatılan çarpık ve azgın inkârcı bir idarenin sonunun ne olduğu gözler önüne serilirken, öyle bir idareye heveslenenlerin ömürlerinin kısa olacağı dolaylı şekilde kafa ve kalplere işleniyor.

Şüphesiz bu âyetler inerken Mekkeli putperestlerin önemli bir kısmı, başta Resûlüllah (A.S.) Efendimiz olmak üzere, «Allah'tan başka ilâh yoktur; Muhammed (A.S.) Allah'ın kulu ve resûlüdür» diyen mü'minlere her türlü işkence ve saldırıda bulunuyor, onlara yaşama hakkı tanımıyorlardı. O kadar ki, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in aziz vücudunu bile ortadan kaldırmayı plânlıyor; Ona uyan cefakâr mü'minlere, kölelere reva gördükleri muameleden daha beterini uyguluyorlardı. Tıpkı Fir'avn'ın Mısır'da yaşayan İsrâil oğullarını ikinci veya üçüncü sınıf vatandaş yerine koyması ve sonra da Mısır yerlilerinin ezici çoğunluğunun üstünlüklerini kaybetmemeleri için de İsrail oğullarının nüfus artışını önlemeyi plânlaması; onlardan doğan kız çocuklarını diri bırakması, erkek çocukları öldürtmesi gibi çok zalimce bir fitne ve fesat atmosferi oluşturuyorlardı. Ne var ki, onların bilmediği ve hesaba katmadığı bir gerçek vardı; o da vakti saati gelince ilâhî sünnetin kahredici tokatıydı. O tokat Fir'avn ve yandaşlarını Kızıldeniz'de kahredip köklerini kestiği gibi, Mekkeli putperestlerin de yüzüne inmek üzere idi. Nitekim çok geçmeden hicret olayı, arkasından şehir devletinin kurulması ve Bedir Savaşı'nın patlak vermesi birbirini izledi. Allah'a karşı tuğyan eden başlar, savaş alanında kanlar içinde yuvarlanırken, gelecekte ortaya çıkacak inkârcı azgın zâlimlere Allah'ın kesin ihtarı yapılmış oluyordu. Cenab-ı Hak İsrail oğullarını Fir'avn'ın zulmünden kurtarıp hem va'dedilen topraklara, hem de sonraları Mısır'a vâris kıldığı gibi, Mekke'den çıkarılan İslâm mücahitlerini de kısa bir süre sonra Mekke dahil, Arap Yarımadası'na vâris kıldı. Düşmanlarını da başlarını eğerek hakkın önünde küçülmüş güçsüzler durumuna getirdi. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın ezelî hükmü sünnetullah doğ-

rultusunda tecelli etti, va'dini yerine getirerek mü'minleri aziz ve muzaffer eyledi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren ve zalim zorbaların aralıksız saldırısına uğrayan mü'minleri hem teselli etmek, hem de yaşamakta olan inkârcı zâlimleri uyarmak için Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasının önemli iki safhası konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ileride İsrâil oğulları'nı Fir'avn'ın zulmünden kurtaracak olan Musa Peygamber'in Mısır'da uygulanan soy kırımından nasıl kurtarıldığı anlatılıyor ve hakkı sevip savunanlardan yana ilâhî inâyetin aralıksız tecelli ettiğine ve edeceğine dikkatler çekiliyor.

——oOo——

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ
أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي
وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾
فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ
فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ
امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ
أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَأَصْبَحَ
فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنْ

رَبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ
لِاُخْتِه۪ قُصّ۪يهِ فَبَصُرَتْ بِه۪ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَۙ ﴿١١﴾
وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ
عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾
فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّه۪ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ
اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

MEÂLİ:

7— Musa'nın anasına: «Çocuğunu emzir, ona karşı (bir kötülük ve tecâvüzden) korktuğun zaman onu suya (Nil ırmağının akıntısına) atıver; korkma ve üzülme. Şüphen olmasın ki onu mutlaka sana döndüreceğiz ve onu teblîğ görevini yüklenen peygamberlerden kılacağız» diye ilhâmda bulunduk.

8— Fir'avn'ın âilesinden bir kısmı, kendilerine ileride düşman, üzülmelerine sebep olsun diye (bilmeden) onu, suya atılmış sâhipsiz bir çocuk olarak kendi himâyelerine aldılar. Doğrusu Fir'avn da, Hâmân da, askerleri de hep suçlu günahkârlar idiler.

9— Fir'avn'ın eşi, «bu bulunan çocuk benim için de, senin için de göz bebeği (veya gözümüzün aydınlığı)! Sakın onu öldürmeyin; umulur ki bize yararlı olur veya onu kendimize evlât ediniriz» dedi. Kendileri (bunun altındaki sır ve hikmetten) habersiz idiler.

10— Musa'nın anası ise, yüreği bomboş olarak sabahladı. (Hakk'ın verdiği sözün eninde sonunda gerçekleşeceğine) inananlardan olması için onun kalbini güçlendirip yatıştırmasaydık, neredeyse olup biteni açığa vuracaktı.

11— O, Musa'nın kızkardeşine, «kardeşini izle!» dedi. O da uzaktan

onu gözetti. Onlar (Firavn âilesi) bunu farketmemişlerdi.

12— Daha önceden ona, süt analarının göğsünü emmeyi yasakladık. Bunun üzerine Musa'nın kızkardeşi, (Fir'avn âilesine) «sizin için bu çocuğu emzirip besleyecek, onu iyi eğitecek bir âile halkını size bulup göstereyim mi?» dedi.

13— Böylece onu, tekrar anasına döndürdük ki gözü aydınlık olsun, üzülmesin ve Allah'ın va'dinin hak olduğunu bilsin. Ne var ki onların çoğu bunu (bu gerçeği ve taşıdığı hikmeti) bilmezler.

SOY KIRIMI

(وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيهِۚ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ ..) «Musa'nın anasına: Çocuğunu emzir, ona karşı (bir kötülük ve tecavüzden) korktuğun zaman onu suya (Nil Irmağı'nın akıntısına) atıver; korkma ve üzülme..»

Mısır'da ikinci, hatta üçüncü sınıf vatandaş muamelesi gören ve her geçen gün zulme uğrayan İsrâil oğullarının nüfusunun her yıl biraz daha arttığını gören ve bunu endişeyle karşılayan Fir'avn, başka çare kalmayınca onlar hakkında soy kırımı uygulama plânı hazırladı. Öyle ki : İsrâil oğulları'ndan doğan her erkek çocuğun mutlaka öldürülmesini, kız çocuklarının ise diri bırakılmasını kararlaştırdı. Annelerin feryad-u-figânı Arş'a yükselirken, babaların yüreklerinin burkulduğu bu vahşet döneminde Musa (A.S.) doğdu.

Yukarıdaki âyetlerle bu son derece elim ve elim olduğu kadar gaddarca olayın ibretli safhaları nakledilmekte ve böylece başta Mekkeli'ler olmak üzere, mü'minlere karşı zulüm ve tecavüzü sanat haline getirenler uyarılmaktadır.

PEYGAMBERLİK, TAHSİLLE ELDE EDİLEN BİR MESLEK DEĞİLDİR

(وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيهِ ..) «Musâ'nın anasına : Çocuğunu emzir, ona karşı (bir kötülük ve tecavüzden) korktuğun zaman onu suya (Nil Irmağı'nın akıntısına) atıver..... diye ilhamda bulunduk.»

Musa (A.S.) kıssasının bu bölümü de bize peygamberliğin eğitim ve öğretimle elde edilen bir meslek olmadığını göstermektedir. Cenâb-ı Hak ezelî ve ebedî ilmiyle hazırladığı kâinat plânında kimleri peygamberlik göreviyle şereflendireceğini dilemişse ancak onlar peygamber olabilir. Nite-

kim Musa (A.S.)ın annesine yapılan ilhâm, Musa (A.S.)ın Nil Irmağı'na atılması, onun kurtarılması, Fir'avn ailesinin ona sıcak ilgi duyup, beslenmesi için kendi yanlarında alıkoyması; hiçbir süt anasının göğsünü emmemesi, o yüzden anasının dadılığa tutulması hep onun hakkındaki plân ve proğramın gereğidir. Onun için Cenâb-ı Hak sünnetullahı doğrultusunda önce sebepleri oluşturur, sonra irâdesini gerçekleştirir.

Sonuç olarak konuyu şöyle özetliyebiliriz: Peygamberlik göreviyle şereflendirilecek kimseler analarından buna namzet olarak doğarlar. İlâhî siyanet altında eğitilerek her türlü günah ve kötülükten uzak tutulurlar. Vakti gelince de ilâhî vahye mazhar olurlar.

VAHİY VE İLHÂM

Yedinci âyette Musa Peygamber'in (A.S.) anasına vahyedildiği bildirilmektedir. Oysa vahiy ancak peygamberlere iner. Cumhura göre, kadından peygamber gönderilmemiştir. O halde âyette ifâde edilen «vahiy» kelimesi, konulduğu manada değil, ona yakın bir mânada kullanıldığı ortaya çıkıyor. Zira sözü edilen kelime Kur'ân'ın birçok yerinde asıl konulduğu hakiki mânasında kullanıldığı gibi, ondan başka iki ayrı mânada da kullanıldığını görüyoruz. Birincisi, insanların kalbine doğan önsezi; ikincisi, hayvanların içgüdüsünü yönlendiren ilâhî sünnet.. Nitekim Nahl Sûresi'nde bal arısına yapılan vahiy bu anlamdadır. Konumuzu oluşturan âyette Musa Peygamber'in anasına yapılan vahiy, önseziye delâlet eden ilhâm manasınadır.

ALLAH, VERDİĞİ SÖZDEN DÖNMEZ

(.. وَلَا تَخَافِى وَلَا تَحْزَنِى إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ) **«Korkma, üzülme. Şüphen olmasın ki onu mutlaka sana döndüreceğiz ve onu teblîğ görevini yüklenen peygamberlerden kılacağız..»**

Allah «Hakîm»dir, yani her işi mutlak hikmet ölçüleri içinde cereyan eder. Bizim gibi ne hissî davranır, ne de anında karar değiştirip sözünden döner. O'nun bütün emir ve irâdesi şaşmayan, değişmeyen bir plân ve proğram çerçevesinde cereyan eder. İlmiyle yaptığı tesbitlerde yanılmaz, kudretini ortaya koymakta adâlet sınırlarını aşmaz. O bakımdan Kur'ân'ın iki yerinde, sözü edilen hususu daha iyi kavrayabilmemiz için şöyle bilgi verilmektedir: **«Ve sen Allah'ın sünnetinde elbette bir değişiklik ve değişme bulamazsın; evet sen Allah'ın sünnetinde bir tahvîl ve başkalaşma bula-**

mazsın.» (1) «Bu, Allah'ın daha önceleri de gelip geçenler hakkında uygulanagelen sünnetidir. Ve sen elbette Allah'ın sünnetinde bir değişiklik bulamazsın.» (2)

Allah'ın süregelen sünnetlerinden biri de, yeryüzünde bozgunculuk yapıp insanlara zulüm eden; din ve vicdan hürriyeti tanımayan zâlim zorbaları vakti saati gelince yok etmektir. İsrâil oğulları'nı köle gibi çalıştıran ve onların erkek çocuklarını öldürmek suretiyle acımasızca soy kırımı politikası uygulayan ve Allah'ı inkâr edip kendini ilâhlaştıracak kadar ölçüyü kaçıran Fir'avn'ın Kızıldeniz'de ordusuyla birlikte boğulmaları da sözünü ettiğimiz ilâhî sünnetin tezahürlerinden biridir. Zira zalimin yaktığı zulüm ateşi eninde-sonunda kendisini yakar.

Cenâb-ı Hak, koyduğu sünnet gereği, Fir'avn'ın helâkını hazırlamak için Musa Peygamber'i ona besletip büyüttü. Böylece plânının şaşmadığını, sünnetinin hedefinden sapmadığını ortaya koyarak her konuda mutlak hikmet sâhibi olduğunu inananlara da, inanmayanlara da gösterdi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Fir'avn'ın helâkine sebep olan olayları, zincirin halkaları gibi bir bir meydana getiren Cenâb-ı Hakk'ın, Musa Peygamber'i Mısır'da uygulanan soy kırımından nasıl kurtardığı konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, olgunluk çağına girince Musa Peygamber'e (A.S.) ilim ve hikmet verildiği, insanlar arasında hükmetme basîretine eriştirildiği belirtiliyor ve Mısır'da cereyan eden bazı nahoş olaylar üzerinde durularak birtakım aydınlatıcı bilgiler veriliyor. Sonra da Musa Peygamber'in Mısır'ı terketmek zorunda kaldığı açıklanarak Mekke'de çok üzücü olayların peş-peşe cereyan etmesi sebebiyle yakında Hz. Muhammed'in (A.S.) de Mekke'yi terkedip başka bir yere hicret edeceğine işârette bulunuluyor.

(1) Fâtır Sûresi : 43
(2) Ahzab Sûresi : 62

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًاۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ
فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِۘ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِۚ فَاسْتَغَاثَهُ
الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِۙ فَوَكَزَهُ مُوسٰى
فَقَضٰى عَلَيْهِۘ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ
﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ اَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ
﴿١٧﴾ فَاَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ
بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُۜ قَالَ لَهُ مُوسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٨﴾ فَلَمَّٓا
اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَاۙ قَالَ يَا مُوسٰٓى اَتُرِيدُ
اَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِۗ اِنْ تُرِيدُ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ
جَبَّارًا فِي الْاَرْضِ وَمَا تُرِيدُ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾ وَجَٓاءَ
رَجُلٌ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعٰىۘ قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ
لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ اِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا
خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُۘ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾

M E Â L İ :

14— Musa olgunluk çağına erişip ölçü ve itidâlini bulunca, ona hüküm, hikmet ve ilim verdik. Biz, iyi-güzel işlerde bulunanları böyle mükâfatlandırırız.

15— Musa, halkının haberi olmadığı bir sırada şehre girdi; iki adamı kavga eder buldu. Biri kendi tarafdarlarından, diğeri de düşmanı tarafından idi. Kendi tarafdarlarından olan adam, düşmana karşı Musa'dan yardım diledi. Musa da ona bir yumruk vurdu, derken adam öldü. Musa, «bu (olsa olsa) şeytanın işindendir. Şüphesiz ki o apaçık saptırıcı bir düşmandır» dedi.

16— Musa, «Ey Rabbım, dedi, doğrusu ben kendime haksızlık ettim; artık beni bağışla.» Bunun üzerine Rabbı onu bağışladı. Çünkü O, gerçekten çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

17— Musa, «Ey Rabbım! bana olan nîmetin hakkı için suçlu günahkârlara hiçbir zaman arka olmayacağım» dedi.

18— Bu sebeple Musa, şehirde korkarak etrafı gözetip sabahladı, derken bir de ne görsün, daha dün kendisinden yardım isteyen adam yine feryât edip yardım isteğinde bulunuyor! Musa ona : «Sen cidden açıkça ortada (dönüp dolaşan) bir azgınsın!» dedi.

19— Ve hem kendinin, hem de yardım isteyenin düşmanı olan o adamı atılıp yakalamayı arzu ederken, o, «Ey Musa! dedi, dün bir cana kıydığın gibi beni de mi öldürmek istiyorsun? Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmayı arzuluyorsun, ıslâh edenlerden olmak istemiyorsun.»

20— Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve «Ey Musa! dedi, şüphen olmasın ki ileri gelenler seni öldürmek için (kendi aralarında) görüşüyorlar. Vakit kaybetmeden (şehirden) hemen çık. Çünkü ben muhakkak öğüt verip iyi düşünenlerdenim.»

21— Bu haber üzerine Musa, korku içinde etrafı gözeterek çıktı (da şehirden uzaklaştı), «Ey Rabbım! beni şu zâlim milletten kurtar» dedi.

MUSA PEYGAMBER'İN OLGUNLUK ÇAĞI

(وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰى اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ..) «Musa olgunluk çağına erişip ölçü ve itidalini bulunca, ona hüküm, hikmet ve ilim verdik..»

Peygamberliğe aday olarak doğan Musa (A.S.), bu büyük ve o nisbette

ağır sorumluluk gerektiren görevin, ya da emânetin verilmesi için onun buna hazır duruma gelmesi söz konusuydu. On dördüncü âyetle bu hususa değinilerek olgunluk çağının dört önemli özelliği üzerinde duruluyor ve mü'minlere bu konuda lüzumlu bilgi ve kıstas veriliyor. Şöyle ki :

1— Ruhî ve bedenî yapıların güç ve kudret bulması ve böylece gençliğin verdiği birtakım ölçüsüzlüklerden kurtulup enerjiyi itidal dahilinde kullanması,

2— Akıl, zekâ ve idrâk gibi yeteneklerin gelişmesi; geçmiş olaylardan ibret ve öğüt alıp geleceğe ona göre hazırlanma duygu ve düşüncesinin üstünlük sağlaması,

3— Hükümleri hikmetleriyle birleştirip ortaya koyma yetenek ve basîretinin belirginleşmesi,

4— Günün önemli olaylarını tahlîl gücüne sahip olması; kendini topluma kabul ettirebilecek bilgi ve kültürle belli bir seviyeye gelmesi..

Bu dört özellik peygamberlik için ilk temel şartlardır. Bunların dışında her peygamberin birtakım özellikleri daha vardır. İlâhî inâyet ve desteğe mazhar kılınmaları ise, ayrı bir hususiyet arzeder.

Ayrıca iyiliği, güzelliği, yararlı olmayı kendine sanat edinen şuurlu mü'minlere de, irşat hizmetini sağlıklı biçimde yürütebilmeleri için bu dört temel özellik gereklidir. Nitekim on dördüncü âyetin son kısmında **«Biz, iyi-güzel işlerde bulunanları böyle mükâfatlandırırız»** mealindeki cümle bu konuya dikkatlerimizi çekmekte ve halkı doğruya irşat için boş ve bilgisiz olarak yola çıkılmıyacağı hatırlatılmaktadır.

Musa (A.S.)ın Mısır'ı terkedip Medyen'e gidince, orada sekiz veya on yıl Şuayb Peygamber'in rahle-i tedrisinde bir bakıma öğretim ve eğitim görmesi bunun güzel misallerinden biridir. Ancak unutmamak gerekir ki, peygamberlik tahsil ile elde edilebilen bir meslek değildir. Cenâb-ı Hak, kimde üstün yetenekler ve belirtilen dört temel şartı taşıma özelliği varsa onun için sebepleri harekete geçirip olgunlaşmasını sağlar ve öylece peygamberlik görevini tevdi eder. Peygamberler dışında insanları hakka davet eden mürşitlerin ise, belirtilen hususları öğretim ve eğitimle elde etmeleri gerekir.

O halde din mürşitleri hiçbir zaman Kur'ân'ın belirttiği şu dört özelliği göz ardı etmemeli ve irşada başlamadan önce kendilerini onlarla donatmalıdırlar: Olgunluk, itidal, hikmetle hükmetmek ve bilgili olmak..

SUÇLU GÜNAHKÂRLARA ARKA OLMAMAK

(قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ) **«Musa, ey Rabbım! bana olan nîmetin hakkı için suçlu günahkârlara hiçbir zaman arka olmayacağım, dedi.»**

Mısır'da Musa Peygamber'den hasmına karşı yardım isteğinde bulunan Sıbtî, aslında sapık azgının biri idi. Ancak onun feryadı, henüz peygamberlik göreviyle taltîf edilmemiş olan Musa'nın (A.S.) millî duygusunu kamçılamıştı. Derken öldürme kasdı olmaksızın attığı bir yumrukla Kıbtî'nin ölümüne sebep olmuştu. Hatasını derhal anladı; ama olan olmuş, iş işten geçmişti. Pişmanlık içinde Allah'a yalvarıp tevbe etti ve bir daha suçlu günahkâr sapıklara arka çıkmayacağına söz verdi.

Cenâb-ı Hak kendi Kelâm'ında bize bu olayı naklederken sağlam bir ölçü vermekte, ırkçılık taassubu gütmememizi, sadece mazlûmdan, yani haksızlığa uğrayandan yana olmamızı tenbih buyurmaktadır. Ayrıca bu olayla Mekkeli mü'minlere, henüz İslâm'a girmeyen yakın hısımlarına arka çıkmamaları hususunda işârette bulunmakta; hısım olmasa bile, haklı davalarında din kardeşlerini desteklemelerini ilhâm etmektedir.

Nitekim Musa (A.S.) işlediği bu suçunun ezikliği altında Mısır'da kimselere görünmeden dolaşırken yine o Sıbtî'nin feryat edip yardım istediğini duydu ve ona : **«Sen cidden açıkça ortada (dönüp dolaşan) bir azgınsın»** diyerek hem yardımda bulunmak istemedi, hem de uyarıda bulundu.

İSRÂİL OĞULLARINA BİR LİDER GEREKLİYDİ

Fir'avn ve ileri gelen devlet adamları, esir gibi kullandıkları İsrâil oğulları'nı biraraya getirip düştükleri esaret kaydından kurtaracak bir liderin ortaya çıkmasını düşünmek bile istemiyorlardı. O bakımdan zaman zaman İsrâil oğulları'nı savunan Musa Peygamber'e pek iyi nazarla bakmıyorlar ve bir bakıma diş biliyorlardı. Derken kendi kavimlerinden bir adamın ölümüne sebep olması, onlara fırsat kapısını açtığından, Musa'yı (A.S.) öldürmeye karar verdiler. Ne var ki Musa Peygamber'i seven bir adamın alınan bu gizli karardan haberdar olup durumu zamanında Musa Peygamber'e bildirmesi, Fir'avn'ın plânını alt-üst etmiş ve Musa (A.S.) vakit kaybetmeden Mısır'ı terkedip başka bir ülkeye hicret etmişti.

Olayın dış görünümü bu. Altında ise büyük hikmetler yatmaktaydı. Az yukarıda da belirttiğimiz gibi, Musa Peygamber'in bu azgın ve ilâhlık iddia-

sında bulunan sapık inkârcılarla ciddi ve seviyeli bir mücadelede bulunabilmesi için olgunlaşması ve mânevî bir potada şekillenmesi gerekiyordu. Sebepleri bu doğrultuda oluşturan Yüce Kudret, onun yüzünü Medyen'e, Şuayb Peygamber'e çevirmiş oldu. (1)

Olayın bu bölümünün Mekke'de indirilmesine gelince : Öteden beri Resûlüllah (A.S.) Efendimize diş bileyen KUREYŞ'in ileri gelen müşrikleri, Onu kim vurduya getirip imha etmeyi tasarlıyorlardı. Mü'minlerin durumu ise, Mısır'da işkence gören İsrâil oğullarının durumundan çok daha acıklıydı. Böylece Cenâb-ı Hak, Musa Peygamber kıssasının bu safhasını anlatmakla şu haberi veriyordu: Yakında Mekke'yi terkedip size itibar edilecek bir yere hicret edeceksiniz ve böylece zalim zorba bir kavimden kurtulup selâmete ereceksiniz.

Hemen ilâve edelim ki, söz konusu safha, her çağda yaşayan mü'minlere birtakım mesajlar vermekte ve ilâhî sünnetin şaşmayacağını hatırlatmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'in (A.S.) kâfirleri Hakk'a davet için olgunluk çağına girmesinin; ilim ve hikmetle donatılmasının lüzumu üzerinde duruldu. Sonra da cereyan eden olaylar sebebiyle Mısır'ı terketmesi konu edilerek aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'in Medyen'e gitmesi ve orada Şuayb Peygamber'le görüşmesi anlatılıyor. Musa Peygamber'in o döneminde geçen ibretli safhalardan birkaçı nakledilerek ilâhî sünnetin hiçbir zaman şaşmadığını ve şaşmayacağını ilhâm ediyor.

(1) Kur'ân'da Musa (A.S.)ın Medyen'e hicret ettiği açıklanmaktaysa da, orada görüşüp kızlarından biriyle evlendiği zatın sadece yaşlı bir baba olduğu belirtilmektedir. Ancak Şuayb (A.S.)ın Medyenli'lere uyarıcı bir peygamber olarak gönderildiğine bakılırsa, o yaşlı zatın Şuayb (A.S.) olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Allah daha iyisini bilir.

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَٓاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبّ۪ٓي اَنْ يَهْدِيَن۪ي سَوَٓاءَ
السَّب۪يلِ ﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَٓاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ
النَّاسِ يَسْقُونَۘ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِۚ
قَالَ مَا خَطْبُكُمَاۜ قَالَتَا لَا نَسْق۪ي حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَٓاءُ وَاَبُونَا
شَيْخٌ كَب۪يرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنّ۪ي
لِمَٓا اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَق۪يرٌ ﴿٢٤﴾ فَجَٓاءَتْهُ اِحْدٰيهُمَا تَمْش۪ي عَلَى
اسْتِحْيَٓاءٍۘ قَالَتْ اِنَّ اَب۪ي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَاۜ
فَلَمَّا جَٓاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَۙ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ
مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا يَٓا اَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ
اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَم۪ينُ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنّ۪ٓي اُر۪يدُ
اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَن۪ي ثَمَانِيَ
حِجَجٍۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَۚ وَمَٓا اُر۪يدُ
اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَۜ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ
﴿٢٧﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَيْن۪ي وَبَيْنَكَۜ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ
فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّۜ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَك۪يلٌ ﴿٢٨﴾

M E Â L İ :

22— Ve Medyen tarafına yöneldiğinde şöyle dedi, «Rabbımın beni doğru yola eriştireceğini umarım.»

23— Medyen suyuna varınca üzerinde toplanıp (davarlarını) sulayan bir grup insan buldu ve onların gerisinde (koyunlarına sâhip çıkıp) sakınarak (sıra) bekleyen iki kadın gördü. Onlara : «Ne bu hâliniz?» diye sordu. Onlar : «Çobanlar davarlarını sulayıp ayrılmadıkça biz davarlarımızı sulayamayız. Babamız ise iyice yaşlanmış bir ihtiyardır» diyerek cevap verdiler.

24— Bunun üzerine (Musa gayrete gelip) onların davarlarını suladı; sonra da gölgeye çekilip şöyle dedi: «Rabbım! doğrusu bana indirdiğin nîmete (her zaman) muhtacım.»

25— Az sonra o iki kızdan biri utanarak Musa'ya doğru yürüyüp geldi ve «bizden yana davarları sulamanıza karşı bir ücret vermek için babam seni çağırıyor» dedi. Musa, onun babasına gelip (başından geçen) olayı anlatınca, o, «korkma, (halkı) zâlimler olan bir milletten kurtuldun» dedi.

26— O iki kızdan biri, «babacığım! onu ücretle tut; şüphesiz ki ücretle tuttuğun kimselerin en hayırlısı bu güçlü ve güvenilir olan (adam)dır» dedi.

27— (Kızların babası, Musa'ya) : «Sekiz yıl (ücretle çalışan bir işçi gibi) bana çalışmana karşılık bu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum; ama bunu on yıl olarak tamamlarsan o da senden (bir lûtuf)... Ben (on yıl hususunda bir şart koşup) sana zorluk çıkarmak istemem. İnşaallah beni iyi-yararlı kimselerden bulacaksın» dedi.

28— Musa (ona) : «Bu husus benimle senin arandadır. Bu iki süreden hangisini (tamamlayıp sözümü) yerine getirsem, artık bana karşı bir haksızlık söz konusu değildir. Allah bu dediklerimize vekîldir» dedi.

MUSA PEYGAMBER'İN DUÂSI

(وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبّ۪ٓي اَنْ يَهْدِيَن۪ي سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ) **«Ve Medyen tarafına yöneldiğinde şöyle dedi: Rabbımın beni doğru yola eriştireceğini umarım.»**

Mısır'ı terkedip Medyen'e yönelen Musa Peygamber'in (A.S.) âyette ifadesini bulan duası, Onun Allah'ın yardımının tecelli edeceğine inanma-

sının ve bu inanç düzeyinde derin bir ümit bağlamasının açık delilidir. Böylece Musa Peygamber, ileride başarılı olmanın yolunu seçmiş bulunuyordu. Zira insan doğruyu, doğru yolu bulmakta aklını ve zekâsını ne kadar kullansa bile mutlaka Allah'ın yardımına ve O'nun hidâyet bahşetmesine muhtaçtır. O halde biz, Cenâb-ı Hakk'ın dinine hizmet etmeye yönelirken her an O'nun inâyetinin tecellisine muhtaç bulunduğumuzu idrâk ettiğimiz ölçüde başarılı olabiliriz. İşte yalnız başına içinde yaşadığı ülkeyi ve çevresini bırakıp yola çıkan Musa Peygamberin izhar ettiği arzu ve sergilediği duâ ve yalvarışı iyi niyetin, güzel düşüncenin, her şeyden önce sağlam imânın ürünü kabul edilir ve yaşamakta olan azimli mü'minlere misal teşkil eder.

Nitekim bu âyetlerin indiği dönemde Mekke'de yaşayan mü'minler büyük bir ümitle Cenâb-ı Hakk'ın yardımda bulunacağını, kendilerini o zalim kavimden kurtaracağını ve dinini mutlaka aziz kılacağını bekliyorlardı. Musa kıssasının belirtilen bölümü onlar için teselli sinyali veriyor ve kurtuluşun yakın olduğunu bir bakıma müjdeliyordu.

MEDYEN VE HALKININ GEÇİM YOLU

(وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ ..) **«Medyen suyuna varınca, üzerinde toplanıp (davarlarını) sulayan bir grup insan buldu..»**

Medyen, tarihçilerle coğrafyacıların verdikleri bilgiye göre, Filistin ile Hicaz arasında Kızıldeniz sahilinde bir yerdir. Tarihi milattan önce iki bin yıllarına kadar uzanmaktadır. Şuayb ve Musa Peygamberlerin yaşadıkları çağda Medyenli'lerin daha çok hayvancılık ve ticaretle geçimlerini sağladıkları ve Mısır fir'avn'larının hâkimiyeti altında olmadıkları -Kur'ân-ı Kerîm'in verdiği kısa bilgilerden- anlaşılmaktadır.

SAVUNMASIZ İKİ KIZA YARDIM

(وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ) **«Ve onların gerisinde (koyunlarına sahip çıkıp) sakınarak (sıra) bekleyen iki kadın gördü. Onlara : «Ne bu haliniz?» diye sordu. Onlar da : «Çobanlar davarlarını sulayıp ayrılmadıkça biz davarlarımızı sulayamayız. Babamız ise iyice yaşlanmış bir ihtiyardır» diyerek cevap verdiler.»**

Medyen topraklarına ayak basan Musa (A.S.), davarlarını sulamaya

getiren ora halkından zorbaların, zayıfların hakkına tecavüz ettiklerini gördü ve çok üzüldü. Özellikle iki kadının en gerilerde mahçup bir tavır içinde koyunlarını sulamak için beklediklerine, fakat her gelen çobanın kendi davarını öne geçirip suladığına ve o kadınlara bir türlü fırsat ve imkân vermediklerine şâhit olunca canı sıkıldı; zayıflardan yana olma gayreti harekete geçti ve o sebeple bir de durumu o kadınlardan sorup öğrenmeyi uygun buldu. Haksızlığa uğradıklarını anlayınca, onlara yardımcı oldu.

Kur'ân'da olayın bu safhasından bilhassa söz edilmesi, hem Musa (A.S.)ın gayretini bildirmek, hem de desteksiz ve güçsüz olanlara yardım edip haklarını savunmanın Allah yanında büyük bir sevap olduğunu öğretmek içindir.

HER AN ALLAH'A MUHTAÇ DURUMDA OLDUĞUMUZU ANLAMAMIZ NE GÜZEL ŞÜKÜRDÜR!

(فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنّ۪ي لِمَٓا اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَق۪يرٌ) **«Bunun üzerine (Musa gayrete gelip) onların davarlarını suladı; sonra da gölgeye çekilip şöyle dedi: «Rabbım, doğrusu bana indirdiğin nîmete (her zaman) muhtacım.»**

Yurdundan ve ailesinden uzak, Allah'tan başka dayanağı bulunmayan Musa Peygamber, Cenab-ı Hakk'ın kendisine lûtfettiği nîmete her zaman muhtaç olduğunu dile getirerek kendi aczini, Allah'ın sonsuz kudretini belirtti. Zahirî sebeplerin koptuğu bir ortamda Allah'a daha çok güvenip dayanmanın; tek hacet kapısının O'nun rahmet kapısı bulunduğunu idrak etmenin, peygamberliğe namzet bir kişiye ne kadar yakıştığını anlatmaya gerek var mıdır? Şüphesiz böyle anlarda ilâhî lûtuf ve inâyet tecelli eder de umulmadık sebepler birbirini izler. Nitekim Musa Peygamber'in o iki kıza yardım etmesi, Şuayb Peygamber'le buluşmasına vesîle teşkil etmiş ve sonra da onun kızıyla evlenmesini ve bir peygamber evinde yıllarca kalıp daha iyi eğitilmesini sağlamıştır.

Ancak sözü edilen iki kızın, Şuayb Peygamber'in kızları olduğu hakkında birtakım şüpheler izhar edenler olmuştur. Zira Kur'ân-ı Kerîm olayı naklederken sadece yaşlı bir babadan söz etmekte, Şuayb Peygamber'in ismini anmamaktadır.

Müfessirlerin çoğu ise, A'raf Sûresi 85, Hud Sûresi 84 ve Ankebût Sûresi 36. âyetlere dayanarak o yaşlı babanın Şuayb Peygamber olduğu-

nu söylemişlerdir. Zira sözü edilen üç âyette «Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik» denilmektedir.

Tevrat'ta Musa Peygamber'in bu yolculuğuna geniş yer verilmekte, Musa'nın gittiği yerin Medyen olduğu belirtilerek biraz değişik bilgiler nakledilmektedir. Öyle ki, o yaşlı zatın adının Yetron olduğu, kâhin olarak tanındığı ve yedi kadar kızının bulunduğu o bilgilerden bir kısmını teşkil eder. (1)

Tabiatıyla Tevrat'a insan sözü karıştığı ve aslının hayli değişikliğe uğradığı dikkate alınınca, bu olayın da tahrifata uğraması mümkündür.

DOĞRULUĞUNA VE DİNDARLIĞINA GÜVENİLEN KİMSEYİ EVLENDİRMEK

(قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ ...) **«(Kızların babası, Musa'ya): Sekiz yıl (ücretle çalışan bir işçi gibi) bana çalışmana karşılık bu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum.... dedi.»**

Şuayb (A.S.), Medyenli'lerle uzun yıllar mücadele etmiş; insanların ruhî yapıları hakkında geniş bilgi edinmiş; aynı zamanda göz dolduracak bilgi ve kültüre sahip bir peygamberdi. Musa Peygamber hakkında kızlarının övgü dolu sözleri de onun düşüncelerini kuvvetlendirmiş ve bir anda kaynaşmalarını sağlamıştır. Çünkü ikisinin de inancı, yolu ve davası aynıydı; öyle ki, Musa (A.S.) da büyük bir peygamber olmaya namzet olarak dünyaya gelmiş bulunuyordu. Şuayb Peygamber onda henüz gizli duran bu mazhariyetin ışığını görebiliyor; onun her sözünde ve davranışında bunun izlerini farkedebiliyordu. O bakımdan sekiz yıllık bir çalışma karşılığı olarak iki kızından birini ona nikâhlamayı tasarladığını çekinmeden açıklıyabiliyordu.

Böylece Allah'ın Musa'ya (A.S.) indirdiği nîmet halkalarına bir diğeri eklenmiş oldu. Zira Musa (A.S.) da yabancı bir ülkede başını sokacak bir eve, sıcak bir çorba hazırlayacak bir hanıma muhtaç durumda idi.

OLAYIN FIKHÎ YÖNÜ

Meselenin bir de fıkhî yönü söz konusudur. Şöyle ki : Şuayb Peygamber'in (A.S.) şeriatında bir babanın öz kızını ahlâk ve dindarlığına güven-

(1) Bilgi için bak : Tevrat/Çıkış : 2/16-3/1-2

diği bir gence eş olarak verme teklîfi sünnettir. Ayrıca mehir olarak da işçiliğin câiz olduğu ortaya çıkıyor. Aynı zamanda aralarındaki bu sözleşmeye başkası şâhit gösterilmiyor, sadece Allah vekîl olarak ifade edilmekle yetiniliyor.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, Şuayb Peygamber'in şeriatında yer alan iki önemli konu hakkında kısa bilgi vererek hukukçuları aydınlatıyor.

Nitekim Şuayb Peygamber'in kızını eş olarak Musa'ya arzetmesi, İslâm'da da bir sünnet olarak kalmış ve olumlu sonuçlar doğurmuştur. Siyercilerin tesbitine göre, Hz. Ömer (R.A.) kızı Hafsa'yı Ebû Bekir (R.A.) ile Osman (R.A.) hazretlerine arzetmiş; Mevhube adındaki bir hanım da kendini Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e eş olmak üzere arzetmiştir. (1)

Ayrıca bu âyette, nikâh akdinin veliye ait olduğu, kadının bu hususta yetkisi bulunmadığı da istidlâl edilmiştir. İmam Ebû Hanîfe ise, buna muhalefet etmiş ve ergen olan her kadının kendini nikâh ettirmekte söz sahibi olduğunu belirtmiştir. Onun bu mesele hakkındaki ictihadı şöyledir: «Kız ergen olunca rızası alınmaksızın hiç kimse onu evlendiremez. Çünkü kendisi teklîf çağına girmiş bulunuyor. Ergenlik çağına girmeyen kızı ise, velîsi iznini almadan evlendirebilir..»

İmam Şâfiî bu âyetle şu hükmü istidlâl etmiştir: «Nikâh akdi, Tezvîc ve İnkâh lâfızlarına mevkuftur, yani nikâh akdinde bu iki lâfızdan birini kullanmak suretiyle akit yapılabilir.» Rebi'a, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Davud ez-Zahirî ve İmam Mâlik de aynı görüştedirler. Ne var ki Malikî Mezhebi'nde söz sahibi olan ilim adamları her lâfızla nikâh akdi caiz olur diyerek kolaylık getirmişlerdir. İmam Ebû Hanîfe ise, «temlîk ve te'bîd ifade eden her lâfızla nikâh akdi geçerli olur» demiştir. (2)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'in Medyen'e yaptığı hicret ve orada Şuayb Peygamber'le buluşması konu edildi. Bu arada fıkhî birkaç meseleye yer verilerek hukukçuları aydınlatıcı mahiyette bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'in (A.S.) Medyen'den çıkışı ve yolda, surette tecelli eden ilâhî hitaba mazhariyeti anlatılıyor. Sonra da Fir'avn ve kavmini Allah'ın varlığına, birliğine inanmaya dâvet etmek üzere

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 13/271
(2) Geniş bilgi için bak : Kitabu'l-Fıkhî Alâ'l-Mezahibi'l-Arbaa/Akdi nikâh babı ve Tefsîr-i Kurtubî : 13/272, 273

görevlendirildiği konu edilerek birtakım mu'cizelerle desteklendiği haber veriliyor.

——oOo——

فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهِ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ
الطُّورِ نَارًا قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوا اِنّ۪ٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّ۪ٓي
اٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّٓا
اَتٰيهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ
مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنّ۪ٓي اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٣٠﴾ وَاَنْ اَلْقِ
عَصَاكَ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ
يُعَقِّبْ يَا مُوسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِن۪ينَ ﴿٣١﴾ اُسْلُكْ
يَدَكَ ف۪ي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍ وَاضْمُمْ
اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ
اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿٣٢﴾
قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾
وَاَخ۪ي هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنّ۪ي لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا

يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ
عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ
إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

MEÂLİ:

29— Musa (hizmeti) yerine getirip belirlenen süreyi tamamlayınca âilesiyle birlikte yola çıktı ve Tûr tarafında gözü bir ateşe ilişti. Âilesine dedi ki: «Siz burada bekleyin, çünkü benim gözüm bir ateşe ilişti; umarım ki ondan size ya bir haber, ya da bir kor parçası getiririm de ısınma imkânı bulursunuz.»

30— Ateşe doğru gelince, mubarek bölgedeki vâdinin sağ tarafında yer alan ağaçtan, «Ya Musa! şüphen olmasın ki ben âlemlerin Rabbı Allah'ım» diye seslenildi.

31— «Asâ'nı yere atıver» denildi. Musa, Asâ'nın kıvrak bir yılan gibi hareket ettiğini görünce arkasını dönüp uzaklaştı, geriye dönüp bakmadı. «Ya Musa! yüzünü çevirip gel, hiç korkma; çünkü gerçekten sen güven içinde olanlardansın.

32— Elini koynuna sok, kusursuz bembeyaz pırıl pırıl çıksın. Korku uyandıran durumdan dolayı kollarını kendine çekip toparlan. İşte bu ikisi, Fir'avn ile ileri gelen yoldaşlarına Rabbından iki açık ve kesin belgedir. Çünkü onlar gerçekten (ilâhî) sınırı aşmış suçlulardır» denildi.

33— Musa, «Ey Rabbım! dedi, doğrusu ben onlardan birini öldürdüm; bu yüzden beni öldüreceklerinden korkuyorum.

34— Kardeşim Hârûn var ya, o benden daha güzel ve pürüzsüz konuşur; onu benimle yardımcı olarak gönder de beni tasdîk etsin; çünkü (Fir'avn ve yandaşlarının) beni yalanlamalarından endişe ediyorum» dedi.

35— (Allah ona): «Pazını kardeşinle takviye edip güçlendireceğiz; ikinize öyle bir üstünlük vereceğiz ki bu belgelerimiz karşısında size el uzatamıyacaklar. İkiniz de, ikinize uyanlar da üstünlersiniz» dedi.

SEKİZ VEYA ON YILLIK HİZMET VE OLGUNLAŞMA

Musa (A.S.), Şuayb Peygamber'in (A.S.) kızıyla evlendi ve sözleşme gereği sekiz veya on yıl o aileye hizmet etti. Bu süre içinde Musa (A.S.) çobanlık yapıp ruhunu cilâladı ve kendini ilâhî kudret ve sanatın enginliğine bırakıp durmadan arınmaya, düşünce ufkunu genişletmeye çalıştı. Şuayb Peygamber'in (A.S.) ailesi arasına girmekle de bilgi, görgü ve kültürünü geliştirip genişletti. İnkârcı bir toplulukla uğraşmanın zorluklarını, sıkıntılarını yakından gördü. Böylece belli bir düzeye gelince de surette tecelli edecek ilâhî vahye muhatap olma derecesine erişmiş bulunuyordu. Kendisine vaki olan ilham üzerine soğuk bir mevsimde eşini ve nevalesini alarak yola çıktı. Tûvâ Vâdisi'ne gelince gözü ateşimsi bir ışığa ilişti. Eşini yolun kenarına bırakıp o ateşe doğru yürüdü; hem buna büyük ihtiyacı da vardı. Derken ağaçta tecelli eden ilâhî kelâm bir nur görünümünde Musa'ya seslendi: «**Ya Musa! şüphen olmasın ki ben âlemlerin Rabbı Allahım.**»

İşte bu, ledünden tecelli eden ilâhî vahyin ilk seslenişi idi ki peygamberlik görevi ona tevdi ediliyordu.

Burada hatıra birçok sorular gelebilir: Neden ağaçta ateş görünümünde tecelli etti? Neden vahiy indirmekle görevli olan Melek Cebrâil inip ona seslenmedi? Neden böyle yolculuk halinde tenha bir yerde olay meydana geldi?

Önce şunu belirtelim ki : Musa (A.S.) henüz melek Cebrâil'in inmesine, onun getireceği vahyin ilkasına tam hazır değildi. Çünkü o düzeye gelebilmek için çok ciddi kalbî eğitimi gerekliydi; o da uzun bir süre kendini yalnız Allah'a verip masivadan çekilmekle ve bir süre tecelli edecek salih rüyalarla ve aralıksız ilhâmlarla mümkündü. Oysa Musa (A.S.) bütün bu hususları kusursuz yerine getirecek kadar vakit bulamamıştı. Şuayb Peygamberle (A.S.) sekiz veya on yıllık buluşma ve görüşmesi onu ancak surette tecelli edecek vahye hazırlayabilmişti.

Denilebilir ki : «Ama neden Melek Cebrâil'in kalbe ilka edeceği vahyi telakkiye güç getiremezdi? Oysa buna namzet bulunuyordu.» Bilindiği gibi vahiy Allah Kelâmı'dır; ses ve harf kayıtlarından uzaktır. O, keyfiyeti bilinmeyen kutsî bir mana ve haldir ki melek vasıtasıyla kalbe atılır. Ayrıca Melek Cebrâil büyük bir ruhtur. Beşer ruhu onunla mülâkata hemen güç getiremez; meğerki ilâhî desteğe mazhar kılınmış olsun; aynı zamanda peygamberlik doğrultusunda ona önceden hazırlanmış bulunsun. İşte bu sebeple vahiy önce ağaçta yani surette tecelli edip inmiş, ateş görünümünde suretten surete intikal etmiştir.

Hz. Muhammed (A.S.) ise, önceden buna hazırlandığı için Melek Cebrâil'in inmesi mümkün olmuş ve gelişen ruhu onunla mülâkata güç getirebilmiştir. Böylece hem Cebrâil'in, hem de vahyin kutsî ağırlığı peygamberi kendinden bütünüyle geçirecek kadar sarsmıyordu. Sadece Resûlüllah'ın vahiy esnasında bedenî bir bakıma ruhlaşıyor, duyu organlarının dış âlemle ilgisi kesiliyor ve öylece inen vahyi telakki kolaylaşıyordu.

Aslında böylesine kutsal bir durumu kelimeyle tasvîr etmek mümkün değildir. Bizim yazdıklarımız sadece o halin dış görüntüsüyle ilgilidir. Nitekim Tâ-Hâ Sûresi 10-12. âyetlerin tefsîrinde bu konuya geniş yer vermiş ve Şeyh Muhyiddin Arabî'nin keşif ve müşahedelerinden bir kısmını nakletmiş bulunuyoruz. Meraklıların o kısma bakmaları tavsiye olunur.

MUSA PEYGAMBER'E İKİ MU'CİZE BİRDEN VERİLDİ

(وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ .... اُسْلُكْ يَدَكَ فٖى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ) **«Asâ'yı yere atıver.... Elini koynuna sok.»**

Mukaddes Tûvâ Vâdisi'nde Musa'ya (A.S.) ilk vahiy inip peygamberlik görevi verilince, ağır ve o nisbette meşakkatli bir yükün altına sokulmuş oldu. İsrâil oğulları'nın soyunu kıran, onları köle gibi ezip çalıştıran ve üstelik ilâhlık iddiasında bulunan Fir'avn'ı ve kavmini imâna dâvete gidebilmesi ve azıtıp sapıtan bir ülkeyi irşat edebilmesi için Musa Peygamber'in (A.S.) şüphe yok ki hem mânevî desteğe, hem arkadaşa, hem de birtakım imkânlara ihtiyacı vardı. Bunun için önce Allah onun kalbini yatıştırıp cesaret ve güvenini artırmak üzere iki mu'cize verdi : Elindeki değneğin kıvrak bir yılana dönüşmesi ve koynuna sokup çıkarınca sağ elinin bembeyaz ışıl ışıl nuranî bir görünüm arzetmesi..

Musa Peygamber'in (A.S.) kalbi bunlarla ne kadar yatıştıysa da daha önce kazara Mısır yerlilerinden birini öldürmesi, onu suçlu duruma düşürüyor ve yakalandığı takdirde ağır bir ceza yiyeceği endişesi az da olsa cesaretini kırıyordu. O sebeple Mısırlı'lara, özellikle Fir'avn ve meclisinde yer alan devlet adamlarına karşı rahat konuşabilecek kardeşi Harun'un kendisine yardımcı verilmesini istiyordu. Cenâb-ı Hak onun bu dileğini de kabul buyurdu. Böylece göstereceği mu'cizeler karşısında Fir'avn'ın onlara kötü niyetle el uzatamıyacağı müjdelendi. Aynı zamanda er-geç hakkın üstün geleceği de bildirilerek aradaki birtakım engel ve pürüzler kaldırıldı.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de Mekkeli'lere birtakım mu'cizeler göstermiş ve aralarında çetin bir sürtüşme ve tartışma başlamıştı. Musa

(A.S.)ın Fir'avn'a üstün gelmesi, nasıl ilâhî inâyetin mü'minlerden yana bir tecellisi ise, Müslümanların da mutlaka üstün geleceklerinin ve bâtılı temsil eden putperestlerin hezimete uğrayacağının öylece ilahî tecelli ve mazhariyet olacağı kapalı bir anlatımla bildirilmekte ve çok sıkıntılı günler geçiren mü'minler teselli edilmektedir. Nitekim Allah'ın bu va'di de yerine geldi, kutsal Kâbe ve kutsal şehir Mekke putlardan, putperestlerden temizlendi.

TEBLÎĞ VE İRŞATTA DÜZGÜN KONUŞMANIN TESİRİ

Güzel ve tesirli söz söylemek, geniş bilgi ve kültüre bağlı olduğu kadar ağız yapısına, ses tonuna ve rahat bir telâffuza da geniş çapta ihtiyaç vardır. O bakımdan Musa Peygamber, Tâ-Hâ Sûresinde belirtildiği üzere şöyle dilekte bulunmuştu: **«Ey Rabbım, göğsümü genişlet, işimi kolaylaştır, dilimin düğümünü çöz ki sözümü anlayabilsinler.»** (1) Konumuzu oluşturan âyette ise, bu dileğinin asıl sebebi üzerinde duruluyor ve kardeşi Harun'un daha güzel ve pürüzsüz konuştuğu açıklanıyor.

Böylece kıssanın bu bölümüne iki ayrı yerde değinilmesi, söz söylemenin ne kadar önemli olduğunu belirtmek içindir. Halka hitap edecek, kitleleri sürükleyecek, hakkı anlatacak, bâtılın mutlak anlamda zararlı olduğuna inandıracak hatiplerin güçlü hitabete sahip olmaları, yani güzel ve tesirli söz söyleme yeteneklerinin bulunması şarttır.

Musa Peygamber'in (A.S.) dilinde rekaket veya pelteklik olduğu söylenirse de, bunu tevsîk etmek, yani belgeye dayalı olarak ortaya koymak mümkün değildir. Klasik tefsîrlerde ağzına koyduğu bir kor parçası neticesi dilinde bir rekaket başladığı yazılıysa da hiçbiri buna sıhhatlı bir kaynak ve dayanak gösterememiştir. Ancak Musa Peygamber'in (A.S.) tam pürüzsüz konuşmadığı âyetlerin delâletinden anlaşılmakta ve bu hususta Hârun Peygamber'in daha net ve pürüzsüz konuştuğu ifade edilmektedir. Allah daha iyisini bilir.

Tevrat'ta bu olaya geniş yer verilmişse de kıssaya insan sözü karıştığı için önemli bir bölümü ilâhî ölçüsünü ve vasfını kaybetmiştir.

Musa (A.S.)ın dilindeki rekâket veya pelteklige gelince: Tevrat'ta şöyle bir anlatımın yer aldığını görüyoruz: «Musa, Rabbe dedi: Aman, ya Rab, ben ne dün, ne evvelki gün, ne de kuluna söylediğin vakitten beri söz adamı değilim; çünkü ben ağzı ağır ve dili ağır adamım....» (2)

---

(1) Geniş bilgi için bak : Tâ-Hâ Sûresi 25. âyetin tefsîri

(2) Tevrat/Çıkış : 4/1-11

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'in (A.S.) Medyen'den çıkışı ve yolda kendisine tecelli eden ilâhî vahiy konu edildi. Sonra da Fir'avn ve kavmini Hakk'a dâvet ile emrolunduğu, bunun için hem kendisine iki mu'cize verildiği, hem de yardımcı olarak Hârun Peygamber'in görevlendirildiği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa Peygamberle Fir'avn arasında geçen konuşmalar ve tartışmalar üzerinde duruluyor. Hakk'ı kabule asla yanaşmayan Fir'avn ve meclisinde yer alanların her geçen gün küfür ve azgınlıklarının arttığına değinilerek sonlarının çok elim olduğu bildiriliyor. Böylece Mekkeli azgın putperestlerle, yaşamakta olan mağrur inkârcılar uyarılıyor.

——oOo——

فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ
مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فٖٓي اٰبَٓائِنَا الْاَوَّلٖينَ ﴿٣٦﴾
وَقَالَ مُوسٰى رَبّٖٓي اَعْلَمُ بِمَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ
وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرٖي
فَاَوْقِدْ لٖي يَا هَامَانُ عَلَى الطّٖينِ فَاجْعَلْ لٖي صَرْحًا
لَعَلّٖٓي اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنّٖي لَاَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبٖينَ ﴿٣٨﴾
وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ

فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ
﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ
لَا يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَأَتْبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً
وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا
مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى
بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

M E Â L İ :

36— Musa, açık-seçik belge ve mu'cizelerle onlara gelince, «bu ancak uydurulmuş bir sihirdir. Önce gelen atalarımızdan böyle bir şey işitmedik» dediler.

37— Musa dedi ki : «Rabbım kendi katından kimin doğru yol üzere geldiğini ve (Dünya ile Âhiret) yurdunun neticesi kimin olacağını daha iyi bilir. Gerçek şu ki, zâlimler kurtuluşa eremezler.»

38— Fir'avn dedi ki : «Ey ileri gelenler! ben sizin için benden başka bir tanrı bilmiyorum. Ey Hâman! balçık(tan hazırlanan tuğlalar) üzerinde ateş yak da benim için bir kule yap; belki Musa'nın tanrısına doğru yükselip onun hakkında bir şeyler öğrenirim. Doğrusu ben, Musa'yı yalancılardan sanıyorum.»

39— O ve askerleri yeryüzünde haksız olarak gurura kapılıp büyüklük tasladılar ve zannettiler ki bize hiç döndürülmeyecekler.

40— Biz onu da, askerlerini de yakalayıp (Kızıldeniz'in) sularına fırlatıverdik. Bir bak, o zâlimlerin sonu ne oldu..

41— Biz, onları (tuttukları yol gereği) Cehennem ateşine dâvet eden liderler kıldık ve Kıyâmet gününde ise yardım göremiyecekler.

42— Bu Dünya'da peşlerinden lânet gönderdik; Kıyâmet gününde ise çok çirkin suratlılardan olacaklardır.

43— Ve and olsun ki biz, önceki kuşakları yok ettikten sonra Musa'ya, insanların kalp ve vicdanlarını açıp aydınlatacak, doğru yol (rehberi) ve rahmet olacak Kitab'ı verdik; ola ki düşünüp öğüt alırlar.

MUSA (A.S.) İLE FİR'AVN YÜZYÜZE

(فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ)

«Musa açık seçik belge ve mu'cizelerle onlara gelince, «bu ancak uydurulmuş bir sihirdir. Önce gelen atalarımızdan böyle bir şey işitmedik» dediler.»

Musa (A.S.) aldığı emir üzerine, beraberinde kardeşi Hârun (A.S.) bulunduğu halde Fir'avn'ı Hakk'a inanmaya dâvete geldiler ve böylece onunla kavmini Allah'ın varlığını ve birliğini tanıyıp kabul etmeğe çağırdılar. Allah'ın elçileri bulunduklarını kanıtlamak için de iki önemli mu'cize gösterdiler: Asâ'nın yılana dönüşmesi ve koynuna sokup çıkardığı sağ elinin bembeyaz ışıl ışıl nuranî bir görünüm arzetmesi..

Fir'avn, menşei ilâhî olan sözler ve mu'cizeler karşısında sarsıldı, endişelendi ve o yüzden ani bir karar vermekten kaçındı. Sonra da Mısır yerlilerinin ona inanmaması için de **«Bu ancak uydurulmuş bir sihirdir. Önce gelen atalarımızdan böyle bir şey işitmedik»** diyerek onları yalancılıkla suçladı. Musa Peygamber, kimin doğru yol üzere geldiğinin ve dünya ile âhiret yurdunun neticesinin kime olacağının bilgisini Allah'a bırakıp, Fir'avn'ın zâlim olduğunu ima ederek : **«Gerçek şu ki, zâlimler kurtuluşa ermezler»** dedi. Böylece kendisinin haksız bir davayı savunmadığını, hakkı yansıtmaya çalıştığını belirterek, haksızlıkta bulunanların kurtuluşa eremiyeceklerine dikkat çekti.

Bu güzel, dokunaklı ve aynı zamanda düşündürücü bir uyarıydı. O güne kadar Fir'avn'a karşı bu sözleri söyleyecek bir kahraman ortaya çıkmamıştı. Bu sebeple Fir'avn'ın prestiji kısmen olsun sarsılmış ve onu eski ölçüsüne çevirip koruyabilmek için de veziri Haman'a **«Balçık(tan hazırlanan tuğlalar) üzerinde ateş yak da benim için bir kule yap; belki Musa'nın tanrısına doğru yükselip onun hakkında bir şeyler öğrenirim. Doğrusu ben, Musa'yı yalancılardan sanıyorum»** diyerek gayriciddi bir emir vermişti. Onun amacı, Musa'nın yalancı bir maceracı olduğunu ortaya koymak, gökte tanrı diye bir varlığın bulunmadığına halkını inandırmaktı.

Ama bâtıl ne yana dönerse dönsün aslâ kurtuluş bulamaz. Fir'avn'ın

baş vurduğu plânlar, hileler boşa gitti. İşlediği zulüm ve sergilediği tuğyan onu da, çevresini de alıp götürdü.

Allah'ın insanlara son mesajı olan Kur'ân'ı ve âlemlere rahmet olarak gönderdiği son peygamberi yalancılıkla suçlayan Mekkeli müşriklerin de sonu ya silinip yok olmak, ya da sevmedikleri fakir ve kölelerden oluşan İslâm mücahitleri karşısında baş eğip her türlü cahiliyet gurur ve üstünlüklerini kaybetmekti. Cenâb-ı Hak onlardan bir kısmını Bedir ve diğer savaşlarda yok edip Cehennem'e sevketti. Bir kısmına hidâyeti nasip edip cahiliyet kirlerinden temizleyerek, düne kadar tiksinip uzak durdukları mü'minlerle onları kardeş yaptı.

Yaşayan inkârcı zâlimlere de ihtar edilmekte, hakka karşı çıkmanın sonunun mutlaka hüsran olacağı hatırlatılmaktadır.

CEHENNEME ÇAĞIRAN LİDERLER

(وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنْصَرُونَ) **«Biz onları (tuttukları yol gereği) Cehennem ateşine dâvet eden liderler kıldık ve kıyâmet gününde ise yardım göremiyecekler.»**

Kalbi Allah'a imânla dolmayan, ruhu Allah sevgisiyle gelişmeyen, düşünceleri hak ile berraklaşmayan, vicdanları doğrulukla yatışmayan; inkâr ve azgınlığı, hakka karşı gelmeyi kendi kişisel çıkarları uğruna sanat edinen liderler ve ileri gelenlerdir ki, milletlerinin mânevî yapısını, kutsal değerlerini tahrip ederler ve o yüzden sadece mide ve şehveti câzip kılıp halkı bu iki şeyi elde etme konusunda yönlendirmeye çalışırlar ve çok sürmez onları birer robot haline sokup kendi peşlerinden Cehenneme çekip götürürler. Sonunda ne ülke, ne millet, ne de devlet kalır; hepsi birer masal olur.

Böyle durumlarda gerçekçi ilim adamları, peygamber vârisleri olan din mürşitleri ve aklı eren mü'minler koordine bir çalışmayla dinin, ilmin ve güzel ahlâkın ışığında, yetişmekte olan kuşakları eğitip fazilet düzeyine getirmezlerse, ülkenin sonu hüsranla noktalanır. Fir'avn ve ona taparcasına kulluk edenler bunun ibretli misali olarak gösterilmiyor mu?

Kur'ân bu tarihî olayı en dikkat çekici noktalarıyla naklederken önce indiği dönemde hakka karşı gelip tuğyan eden Mekkeli müşriklerin daha çok ileri gelenlerini, sonra da her çağda yaşayan inkârcıları uyarmaktadır. Zira aynı veya benzeri olayların tekrar etmesi sebebiyle sünnetullah da tekrar eder, yani hükmünü yürütür. Unutmamak gerekir ki, hakkı inkâr, hak-

sızlık ve ahlâksızlık hiçbir millete şeref ve itibar kazandırmamış ve hiç bir toplumu payidar yapmamıştır. Cenâb-ı Hak bu gerçeği şu sözlerle aklını kullanan milletlere hatırlatmaktadır: **«Bu dünyada peşlerinden lânet gönderdik; kıyâmet gününde ise çok çirkin suratlılardan olacaklardır.»**

TEVRAT'IN ÖVÜLMESİ

(وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ) **«Ve and olsun ki biz, önceki kuşakları yok ettikten sonra Musa'ya, insanların kalp ve vicdanlarını açıp aydınlatacak, doğru yol (rehberi) ve rahmet olacak kitabı verdik; ola ki düşünüp öğüt alırlar.»**

Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık Tevrat'tan söz edilmektedir. Zira bu kitap birçok ilâhî hükümleri kendinde taşımaktadır. İndiği çağdan son Peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamber olarak ortaya çıkmasına kadar geçen asırlar içinde inananların kalp ve kafalarını ilâhî feyiz ve rahmetle aydınlatmıştır. Kısacası yeryüzünde düzenli, ahlâklı ve fazîletli bir hayat sürmenin yol ve yöntemlerini göstermiştir. Aynı zamanda yeryüzüne indirilen dört büyük kitaptan biridir.

Konumuzu oluşturan âyette ise, Tevrat'ın üç ana vasfı, diğer bir anlatımla özelliği üzerinde durulmakta ve böylece Kur'ân'ı red ve inkâr eden Yahudiler insafa davet edilmektedirler. Şöyle ki :

1— Basâir,

2— Hüdâ,

3— Rahmet.

Birinci vasıf, «basîre» ve «basare» nin çoğuludur. Baş veya kalp gözüyle görmek, idrak etmek anlamına gelir. Burada ise, Tevrat'ın getirdiği ilâhî bilgi ve belgelerle insanların kalp ve kafalarını hakikate açıp aydınlattığı ifade edilmektedir.

İkinci vasıf, doğru yolu göstermek, faydalı olana yönlendirmek; sapıklıktan kurtarıp hakka döndürmeyi telkîn etmek gibi manalara delâlet etmektedir.

Üçüncü vasıf, imân edenleri ilâhî rahmetle müjdelemek ve rahmet havası içinde yaşama yollarını göstermek gibi manalara gelmektedir.

Böylece hiç değişikliğe uğramayan Kur'ân'ın Tevrat'a lâyık olduğu yeri verdiğini ve onun aslının ilâhî olduğunu görmekte ve anlamaktayız. Ya-

hudilere gelince : Onlar millî bir din ve millî bir ilâh iddiasını ortaya atıp hem Tevrat'ın aslıyla amel etmediler, hem de Kur'ân ile İncil'i reddederek küfre girdiler. Eğer Tevrat'a insan eli dokunmasaydı ve düşman istilalarında orijinali kaybolmasaydı ve belirtilen üç ana vasfı zedelenmeseydi yani indiği gibi korunabilseydi, belki de Yahudiler red ve inkârlarında bu kadar ileri gidemiyeceklerdi.

Bununla beraber Tevrat'ta hâlâ birtakım ilâhî hükümler bulunmakta ve aydınlatıcı bilgiler yer almaktadır. Kapalı bir anlatımla da olsa, son peygamberden bahsedilmekte ve geleceği haber verilmektedir. O bakımdan Yahudilerin hem Kur'ân'ın ilâhî beyanı, hem de Tevrat'ın verdiği haber karşısında düşünüp öğüt almaları gerekmektedir. Nitekim 43. âyetin son kısmında bu husus belirtilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa Peygamberle Fir'avn arasında geçen tartışmanın ibretli safhaları anlatıldı. Böylece Mekkeli müşrikler uyarılarak tarihin tekerrür edeceğine işârette bulunuldu. Sonra da Tevrat'ın üç vasfı üzerinde durularak Yahudilerin iyice düşünüp insafa gelmeleri istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa (A.S.) kıssasıyla ilgili bilgilerin bütünüyle ilâhî olduğu konu ediliyor ve böylece Kur'ân'ın her âyet ve kelimesiyle Allah sözü bulunduğuna değiniliyor. Sonra da peygamber gönderilmesinin sebep ve hikmetlerinden biri üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi veriliyor.

——oOo——

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَٓا اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ
وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدٖينَ ﴿٤٤﴾ وَلٰكِنَّٓا اَنْشَاْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ
عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فٖٓي اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا
عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلٖينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ
الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا
مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذٖيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَٓا
اَنْ تُصٖيبَهُمْ مُصٖيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا
لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَٓا
اُوتِيَ مِثْلَ مَٓا اُوتِيَ مُوسٰى اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَٓا اُوتِيَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ
قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُٓوا اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَأْتُوا
بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَٓا اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقٖينَ ﴿٤٩﴾ فَاِنْ لَمْ يَسْتَجٖيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ
اَهْوَٓاءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى
مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿٥٠﴾

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

M E Â L İ :

44— (Ey Muhammed!) Biz, Musa'ya emri vahyedip yerine getirdiğimizde sen Tûr'un batı yanında değildin ve sen (o olaya) şâhitlerden de değildin.

45— Fakat biz, birçok kuşaklar meydana getirdik de ömürleri uzayıp gitti. Ve sen onlara (Mekkeli'lere) âyetlerimizi okurken Medyen halkı arasında da ikamet eder değildin; ama (bu kıssaları anlatman için sana bilgileri) gönderenler elbette ki biziz.

46— Ve biz (Musa'ya) seslendiğimiz vakit sen Tûr'un yanında da bulunmuyordun. Senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmeyen bir milleti uyarman için Rabbından bir rahmet olarak gönderildin. Ola ki düşünüp öğüt alırlar.

47— Kendi ellerinin (kazanıp da) öne sürdüğünden dolayı başlarına bir musîbet geldiği zaman, «Ey Rabbımız! bize bir (uyarıcı) peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uysaydık ve (öylece) mü'minlerden olsaydık» dememeleri için (bunu böyle yaptık).

48— Ne vakit ki onlara katımızdan HAK geldi, dediler ki : «Musa'ya verilenin bir benzeri (mu'cize) buna da verilmeli değil miydi?» (Oysa) daha önce (bu nankörler) Musa'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? «Birbirlerine arka ve destek olan iki sihirbaz,» demişlerdi ve «biz herhalde hepsini inkâr edenleriz» diye eklemişlerdi.

49— De ki: «eğer doğrulardan iseniz bu ikisinden daha doğru yol gösterici ve daha gerçekçi bir kitap Allah'tan getirin de ona uyayım!»

50— Eğer senin dâvetini kabul etmezlerse, bilmiş ol ki, onlar sadece heveslerine uyarlar. Allah'tan doğruyu gösterir belge olmaksızın sadece kendi hevesine uyan kimseden daha sapık ve şaşkın kim vardır? Şüphesiz ki Allah zâlim kavmi (milleti) doğru yola iletmez.

51— Biz, düşünürler de öğüt alırlar diye sözü birbiri ardınca getirdik.

TARİHİ OLAYLARDAN ÖNEMLİ SAFHALAR

İnkârcı sapık milletlerin yıkılıp yok edilme safhalarından ibret alınacak misaller verilirken, onların sebep ve hikmetleri üzerinde de durulmak-

ta ve böylece yaşamakta olan toplum ve milletlerin dikkatleri bu önemli konuya çekilmektedir. Şüphesiz tarihî olayları gerçek yanlarıyla, ibretli safhalarıyla, öğüt alınacak yanlarıyla bilmekte sayılmayacak kadar faydalar vardır. Kur'ân bunların birer özetini vermek suretiyle araştırıcılara hareket noktası belirlemektedir.

Kur'ân'da özet mahiyetinde verilen bilgileri daha çok altı maddede toplamak mümkündür. Şöyle ki:

1— Tarihe ışık tutmak, geçen olayların ibret ve öğüt alınacak safhaları üzerindeki esrar perdesini kaldırmak,

2— Yıkılıp yok olan milletlerin yıkılış sebeplerine parmak basıp geçmişle gelecek arasında köprü oluşturmak,

3— İnkâr, zulüm ve azgınlığın birçok milletlerin haritadan silinmesine sebep olduğunu göstermek,

4— Yıkılıp yok olan kavim ve milletlerin kalıntıları üzerinde araştırma ve inceleme yaparken çanak ve çömlekle meşgul olmaktan ziyade, onların neden yıkılıp silindiklerinin sebeplerini tesbite çalışmak,

5— Her türlü uydurma veya abartılmış ya da tahrîf edilmiş rivâyetleri reddedip tarih felsefesi perspektifiyle olayların içyüzünü, önemli bölümlerini, can alıcı noktalarını tesbit edip ortaya koymak,

6— Bir tarihçi ve araştırıcı olmayan, fakat Allah'tan alıp öylece konuşan ve haber veren Hz. Muhammed'in (A.S.) bu en doğru tarihî bilgileri kendi kafasından veya bir tarihçiden, bir vakanüvisten değil, âlemlerin Rabbından öylece alıp açıkladığını kanıtlamak.

Nitekim Tevrat'ta nakledilen birtakım kıssalara insan eli dokunduğu ve indiği gibi korunmadığı için hayli yanlış bilgiler karışmış ve yer yer dinin temel kaideleri bile bozulmuştur. Kur'ân-ı Kerîm taşıdığı ilâhî bilgilerle onları tashîh etmekte ve zedelenen dinî esasların doğru şeklini bildirmektedir.

ARAPLARA DAHA ÖNCE UYARICI GÖNDERİLMEMESİ

(وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ) **«Senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmeyen bir milleti uyarman için Rabbından bir rahmet olarak gönderildin. Ola ki düşünüp öğüt alırlar.»**

Sadece Mekke ve çevresine değil, Arap Yarımadası'na peygamber

gönderilmediği anlaşılıyor. Burada konu edindiğimiz Arap Yarımadası'ndan daha çok, Kızıldeniz, Aden Körfezi ve İran (Basra) Körfezi arasında kalan kesimi kasdediyoruz. Bu kesim, bugünkü Suudi Arabistan ve Yemen'i kapsamaktadır. Musa Peygamber (A.S.) dan bu yana belirtilen kesime Arapları uyaran bir peygamber gönderilmemiştir. İsmail Peygamber'e gelince, o, Musa Peygamber'den çok önce yaşamış ve Araplara peygamber olarak gönderilmiştir. Musa Peygamber'den sonra gönderilen bütün peygamberlerin sözünü ettiğimiz kesimin kuzey ve kuzey batısında yer alan kavimlere, daha çok İsrâil oğulları'na gönderildiği söylenebilir. İsa Peygamber'den (A.S.) sonra ise, hem belirtilen kesime, hem de bu kesimin kuzeyinde ve kuzey batısında kalan kavim ve milletlere uyarıcı hiçbir peygamber gönderilmediğini ise, sahîh kaynaklar bildirmektedir. Nitekim İmam Buharî Menakıb-ı Ansar Babında bu konuya değinerek şöyle demiştir: **«İsa ile Muhammed (salât-ü selâm onlara olsun) arasındaki fetret altı yüz yıldır.»** (1) Ayrıca Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in : **«Benimle İsa arasında hiçbir peygamber yoktur»** buyurduğu sahîh hadîsler arasında yer almıştır. (2)

Dünyanın diğer ülkelerine gelince : Musa Peygamber'den önce de, sonra da onlara uyarıcı peygamberler gönderildiğini Kur'ân haber vermektedir. Şöyle ki :

«And olsun ki, her ümmete, «Allah'a kulluk edip tapın; azdırıp saptırıcılardan kaçının» diyerek (uyarıda bulunan) bir peygamber göndermişizdir..» (3)

«Hiç bir millet yoktur ki içlerinden (gelecek felâkete ve sapıklıklarındaki inatlarına karşı) uyarıcı bir peygamber gelip geçmiş olmasın.» (4)

İsa Peygamber'den (A.S.) sonra ise, hadîsin zahirine bakılınca, dünya üzerinde altı asırlık dönem içinde yaşayan hiçbir millete peygamber gönderilmediği anlaşılıyorsa da, ilim adamlarından bir kısmı, fetret döneminin sadece Arap Yarımadası'na ve kuzey ile kuzey batı kesimlerine has olduğunu bir yorum olarak ortaya koymuşlardır. Allah daha iyisini bilir.

Böylece özellikle altı asırlık bir dönem içinde ilâhî olan dinlerin getirip tebliğ ettiği esaslar unutularak yerini bir sürü bâtıl inançlar almış, yaktıkları ilâhî ışık sönmeye yüz tutmuştu. Allah'ı hâşâ maddeleştirme veya şekillendirme arzuları iyice kabarmış ve sahayı boş bulunca da putperest-

---

(1) Buharî/menakıb-ı Ansar : 53

(2) Buharî/enbiya: 48- Ebû Dâvud/sünnet : 13, melâhim: 14- Ahmed: 2/319, 437, 463, 464, 541

(3) Nahl Sûresi : 36

(4) Fâtır Sûresi : 24

lik doğmuştu.

İlâhî dinlerin getirdiği Cenâb-ı Hakk'a ibâdet ve taât bütün ölçü ve hikmetini kaybetmiş; hak, adâlet, kardeşlik, güzel ahlâk, fazîlet, namus ve iffet gibi toplumu ayakta tutan kutsal değerler; esas ve prensipler kalplerden ve kafalardan silinmiş ve yerini tam bir vahşet, cehalet ve zulme bırakmıştı.

İşte umutların tam söndüğü veya sönmek üzere bulunduğu bir sırada Cenâb-ı Hak hem Arap Yarımadası'na, hem de yerküre üstünde yaşayan bütün insanlara rahmet olmak üzere son peygamber Hz. Muhammed'i (A.S.) gönderdi. Şüphesiz ki bu büyük olay, önce Araplar için büyük bir rahmet ve kurtuluş ışığı idi. Ama ne yazık ki o dönemde Arapların çoğu onu anlayamadılar, düşünüp de akledemediler..

PEYGAMBER GÖNDERİLMESİNİN HİKMETLERİNDEN BİRİ

(وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) **«Kendi elleriyle (kazanıp da) öne sürdüğünden dolayı başlarına bir musibet geldiği zaman, «Ey Rabbımız! bize bir (uyarıcı) peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uysaydık ve (öylece) mü'minlerden olsaydık» dememeleri için (bunu böyle yaptık).»**

Peygamber gönderilmesinin sebeplerinden biri olan bu ilâhî hikmet Kur'ân'ın birkaç yerinde açıklanmaktadır. Zira insan yalnız aklıyla yüce yaratanı lâyıkıyla bilemiyeceği gibi, âhiret denilen ikinci hayatı da bilemez. O bakımdan aklın mutlaka bu konularda semavî kitaba ve peygamber desteğine ihtiyacı vardır. O bakımdan Cenab-ı Hak tarih boyunca her kavim ve millete mutlâka uyarıcı olarak peygamber göndermiştir. Bu durumda artık kıyâmet gününde «bize neden uyarıcı peygamber göndermedin?» şeklinde bir soru ve itiraz söz konusu olamaz. İlgili âyetle bilhassa buna değinilmektedir.

Fetret devrinden sonra Hz. Muhammed'in Mekke'de peygamberlik göreviyle görevlendirilip bütün insanlara rahmet olarak gönderilmesi ve Onun önce Arap Yarımadası'nda sesini duyurması, sonra da bu merkezden çevreye yansıması da sözü edilen hikmete dayanır.

YAHUDİLERİN İTİRAZI

Yahudi din âlimleri daha önce, Tevrat'ın geleceğini haber verdiği son peygamberi sabırsızlıkla beklerlerken, Hz. Muhammed (A.S.) bu ilâhî hizmete lâyık görülerek gönderilince, onlar kendi milletlerinden ve Hârun Peygamber soyundan olmayan Hz. Muhammed'i (A.S.) kıskandılar ve hem dinî, hem de millî taassup onları hakikati kabulden alıkoydu. Onun kadr-u kıymetini düşürmek için çeşitli taktiklere baş vurdular, birçok entrikalar çevirdiler ve bu arada **«Musa'ya verilenin bir benzeri (mu'cize) buna verilmeli değil miydi?»** şeklinde kasıtlı birtakım itirazlar ortaya koydular ve «Hz. Muhammed (A.S.) hak peygamber olsaydı, herhalde Musa'nın (A.S.) gösterdiği Asâ ve Yed-i beyza mu'cizelerini o da gösterir ve öylece peygamberliğini isbat ederdi..» diyerek Ona inanmak istemediler; bununla da kalmayıp Ona inanmak isteyenlere engel olmaya çalıştılar.

Cenab-ı Hak bu nankör millete dede ve babalarının yanlış tutum ve bozuk inancını hatırlatarak, aynı hatayı bir daha işlememelerini şöyle tenbîh buyuruyor : **«Oysa daha önce (bu nankörler) Musa'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? «Birbirlerine arka ve destek olan iki sihirbaz,» demişlerdi ve «biz elbette hepsini inkâr edenleriz» diye eklemişlerdi.»**

Böylece Yahudilerin önemli bir kısmı Musa Peygamber'e inanmak istememiş ve onu sihirbazlıkla suçlamışlardı. Aynı zamanda Musa (A.S.) zamanında yaşayan putperestler de ona karşı çıkmış ve gösterdiği mu'cizeleri sihir diye küçümsemişlerdi. Şimdi de onların torunları aynı sözleri Hz. Muhammed (A.S.) hakkında kullanmakta ve önlerinde en büyük mu'cize olan Kur'ân'ı görmezlikten gelip başka başka mu'cizeler istemektedirler.

Olayların tekerrürüyle tarihin tekerrür ettiğine ve edeceğine işâret eden Kur'ân, daha çok Yahudilerin karakterinde pek önemli bir değişiklik meydana gelmediğine dikkatleri çekmekte ve onlara karşı mü'minlerin her zaman uyanık bulunmalarını ilhâm etmektedir.

İKİ KİTABA BENZER BİR KİTAP GETİRMEK

(قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَٓا اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) **«De ki : Eğer doğrulardan iseniz bu ikisinden daha doğru yol gösterici ve daha gerçekçi bir kitap Allah'tan getirin de ona uyalım.»**

Tevrat da, Kur'ân da aynı kaynaktan indirilmedir. Sosyal şartların değişmesi, yeni yeni meselelerin ortaya çıkmasına sebep olmuş ve o bakım-

dan yeni kitapların indirilmesi, yeni peygamberlerin gönderilmesi lüzumu doğmuştur. Onun için semavî kitaplardan, sonra indirileni, önce indirileni ya kısmen değiştirmiş, ya tamamen yürürlükten kaldırmıştır. Nitekim İncil'deki bazı hükümlerle Tevrat'ın bazı hükümleri kaldırılmış ve kısas hükmü tadîl edilmiştir. Kur'ân'ın indirilmesiyle ondan önceki kitapların hepsi yürürlükten kaldırılmış ve böylece kıyâmete kadar kalıcı hükümler, esaslar ve temel bilgiler indirilerek insanların yolu aydınlatılmıştır.

Kur'ân gibi, Tevrat'ın aslı da birçok ilâhî hükümleri kapsamaktadır. Ayrıca insan hayatını en iyi şekilde düzenleyen temel kurallar da bu iki kitapta mevcuttur. Ancak şu farkla ki, Tevrat'taki hükümler ve temel kurallar, İsrâil oğulları'nın sosyal, ahlâkî, ekonomik ve kültürel yapılarına göre bir özellik taşımakta; Kur'ân-ı Kerîm'dekiler ise, kıyâmete kadar bütün milletlerin yapıları dikkate alınarak birçok değişik özellikler arzetmektedir.

İşte bu iki kutsal kitap ciddi şekilde incelendiğinde, insan zekâsının ürünleri olmadıkları rahatlıkla anlaşılır. Tabii bu iki kitap derken, Tevrat'ın orijinalini kasdediyoruz. O da bugün mevcut değildir. Bu nedenle Tevrat'ta yer alan ilâhî hükümleri insan sözünden arındırıp öylece bir inceleme yapmamız gerekmektedir. Konuya bu açıdan baktığımız zaman rahatlıkla diyebiliriz ki : Tarihin hiçbir dönem ve devrinde semavî kitapların bir benzeri yazılmamış, insan zekâsı bu yücelikte bir eser vücuda getirememiştir ve getiremiyecektir de..

İşte kırk dokuzuncu âyetle bu gerçeğe değiniliyor ve Hz. Musa'yı (A.S.), ona indirilen kitabı; Hz. Muhammed'i (A.S.) ve Ona indirilen son kitabı beğenmiyenlere sesleniliyor: **«Eğer doğrulardan iseniz bu ikisinden daha doğru yol gösterici ve daha gerçekçi bir kitap Allah'tan getirin de ona uyalım.»**

Cenab-ı Hak bu açıklamasıyla iki önemli konuya değinerek mü'minleri aydınlatıyor :

1— Kâinatta hiçbir kimse Allah'tan kitap getirme yetkisine sahip değildir. Böylesine çok önemli bir konu insanların arzu ve iradesine bağlı kılınmamıştır.

2— Kur'ân'dan sonra artık kitap indirilmeyecektir ve hiçbir ilim adamı Allah Kelâm'ına benzer bir kitap meydana getirememiştir ve getiremiyecektir.

O halde inkârcı maddecilerin de, inatçı nankör Yahudilerin de Kur'ân ve Hz. Muhammed'i (A.S.) red ve inkâr etmelerinin gerçeğe dayalı hiçbir yanı ve dayanağı yoktur. Onların aşırı taassupları ve şaşkın fikirlerinin, nefsanî arzularının akıllarının ve idrâklerinin önünde yürüdüğü kesindir.

HAKKI RED VE İNKÂR ZULÜMDÜR

(إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ) **«Şüphesiz ki Allah, zâlim kavmi (milleti) doğru yola iletmez.»**

Zira zulüm, bir bakıma eşyayı lâyık olduğu yere koymamak; hayatın denge ve düzenini bozmak veya değiştirmek suretiyle sünnetullah'a ters düşmektir. Aynı zamanda hakkı göz göre göre red ve inkâr etmektir. Bu mana ve yorumla, ilgili âyetle her iki grubun da zâlim oldukları açıklanıyor ve Allah'ın zâlimleri doğru yola iletmiyeceği haber veriliyor.

Peygamberliği Hz. Muhammed'e (A.S.) lâyık görmeyenler cidden büyük bir haksızlık ve zulüm işlemişlerdir. Çünkü o büyük insanın hayatının her dakika ve safhası, bu kutsal hizmete lâyık olduğunu isbatlamış, her türlü şüphe ve tereddütleri kaldırmaya yetmiştir. Aynı zamanda Kur'ân'ın ilâhî ve semavî olmadığını iddia edenler de büyük bir haksızlıkta bulunmuşlardır. Zira bu kitabın her âyeti ve sûresi -ilmî açıdan da- Allah Kelâmı olduğunu isbatlamış ve devamlı sûrette ilmin, medeniyetin ve çağın önünde yürüdüğünü yine bilimsel açıdan da ortaya koymuştur. Kur'ân'ı red ve inkâr eden sapık maddeciler, putperest müşrikler onun bir benzerini getiremedikleri için de kendilerini hem yalancı ve müfteri durumuna düşürmüş, hem de hılkatlarındaki yüksek hikmete ters düşmek suretiyle ruhlarına zulüm etmişlerdir.

SÖZÜN BİRBİRİ ARDINCA GETİRİLMESİ

(وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ) **«Biz, düşünürler de öğüt alırlar diye sözü birbiri ardınca getirdik.»**

Kur'ân'da izlenen metot, insan gücünü aşmaktadır. İlk bakışta sûrelerin, âyetlerin, konuların ve kıssaların birbirinden kopuk, insicamsız olduğu sanılır. Oysa gerçek hiç de öyle değildir. Bunlar arasında sağlam bir zincirin halkalarının birbirine bağlılığı anlamında kopmaz irtibatlar, tamamlayıcı anlamlar vardır.

Buna, tefsîrini yaptığımız 44-51. âyetlerin kapsadığı konular arasındaki tamamlayıcı bağ ve bağlantıyı misal verebiliriz. Şöyle ki :

44 ve 45. âyetlerle kıssalarından bazı ibretli safhalar bildirilen Musa Peygamber'e, ardarda yönelen ilâhî tecelli ve hikmetin Hz. Muhammed'e (A.S.) ancak vahiy yoluyla bildirildiği konu edilir ve arkasından uzun süre uyarılmayan bir kavmi onun uyarması için hem indirilen Kur'ân'ın, hem de içinde yer alan bu gibi kıssaların Rabbından bir rahmet olduğu açıklanır.

Zira hak ile bâtıl mücadelesinin çok gerilere uzandığını, hattâ ilk insan ile sahneye geldiğini bilmekte ve ona göre teblîğ ve irşat metodunu düzenlemekte büyük yararlar ve teselliler söz konusudur.

46. âyet ise, 44 ve 45. âyetleri tamamlamakta; 47. âyetle Cenâb-ı Hakk'ı ve âhireti gerçek yönleriyle, önemli yanlarıyla yalnız akıl aracılığıyla bilmenin yeterli, hattâ bazan mümkün olmadığına işâret edilir ve böylece uyarıcı peygamber göndermenin lüzumuna ve hikmetine değinilir. O nedenle de peygamberlerin niçin gönderildiği hakkında aydınlatıcı bilgi verilir.

48 ve 49. âyetlerle, peygamberler zincirinin devam edip Hz. Muhammed (A.S.) ile son halkasına ulaştığına, ne var ki aşırı taassupları ve kıskançlıkları yüzünden onu kabul etmeyen Yahudilerin ve putperestlerin olumsuz tutumları üzerinde durularak, atalarının da Musa Peygamber'e (A.S.) karşı böylesine yanlış bir tutum içinde bulunduklarına dikkat çekilir ve Tevrat ile Kur'ân'dan daha güzel doğru yolu gösteren bir semavî kitap getirmeleri önerilir. Böylece Kur'ân ile Tevrat'ı iyi incelemeleri ve her ikisinin de aynı kaynaktan indirildiği hatırlatılarak akıllarına ışık tutulup malzeme verilir.

50. âyetle de onların böyle bir kitap getirmelerinin mümkün olmadığına ve olamıyacağına göre, delilsiz, dayanaksız ortaya çıkmanın hiçbir kavim ve milleti başarıya eriştirmiyeceği, onlara rahmet getirmiyeceği hatırlatılır ve dolayısıyla hakka karşı çıkmalarından dolayı büyük bir haksızlıkta bulundukları belirtilir.

Görüldüğü gibi, âyetler ve konular birbirini tamamlamakta ve kopmaz bağlar oluşturmaktadırlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Musa kıssasıyla ilgili doğru bilgilerin bütünüyle Allah tarafından bildirildiği konu edildi ve böylece Hz. Muhammed'in (A.S.) kendiliğinden bu sağlıklı bilgileri uydurmadığı, Kur'ân'ın da bütünüyle Allah Kelâmı olduğu belirtildi. Sonra da uyarıcı peygamberler gönderilmesinin sebeplerinden biri üzerinde durularak aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı kabul eden ilim adamlarının ve gerçeğe kalbini açık tutan akıl sahiplerinin inen âyetlere tam yatışkanlık içinde inandıkları konu ediliyor ve onlara iki mükâfat verileceği müjdelenerek, yaşamakta olan ilim adamlarının dikkati Kur'ân'a çekiliyor. Sonra da onların iki özelliği üzerinde durularak yönlendirici misaller veriliyor.

——oOo——

اَلَّذ۪ينَ
اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِه۪ هُمْ بِه۪ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذَا يُتْلٰى
عَلَيْهِمْ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِه۪ٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَٓا اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِه۪
مُسْلِم۪ينَ ﴿٥٣﴾ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا
وَيَدْرَؤُ۫نَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾
وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَٓا اَعْمَالُنَا
وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِل۪ينَ ﴿٥٥﴾

MEÂLİ :

52— Kur'ân'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz (onlardan ilim sâhibi bulunan gerçekçiler) buna da inanırlar.

53— (Kur'ân âyetleri) onlara karşı okununca, derler ki: «biz buna inandık; şüphesiz ki bu Rabbımızdan gelen hak (bir kitap)tır. Biz bundan önce de Hakk'a teslim olanlar idik.»

54— İşte onlara (imânlarında ve Hakk'a teslimiyetlerinde gösterdikleri) sabırlarına karşılık mükâfatları iki defa verilir. Hem onlar, kötülüğü, iyilikle karşı gelip savarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için) harcarlar.

55— Boş ve anlamsız bir söz işittiklerinde (vakar ile) ondan yüzçevirirler ve «bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz size aittir; selâm size olsun; biz kendini bilmezleri (o gibilerin dostluk ve arkadaşlığını) arzu etmeyiz!» derler.

İLGİLİ HADÎSLER

«Üç kimse var ki onların mükâfatı iki defa verilecektir: Kitap Ehli'nden kendi peygamberine imân ettikten sonra bana iman eden kimse ile, hem Allah'ın hakkını, hem de efendisinin hakkını ödeyen köle ve kendisine ait olan cariyeyi güzel terbiye ettikten sonra azat edip onunla evlenen kimse..» (1)

«Kitap Ehli'nden İslâm'a giren kimseye iki defa mükâfat vardır. Bizim lehimize olan şey onların da lehinedir; bizim aleyhimize olan şey onların da aleyhinedir.» (2)

ÖNCEKİ KİTAPLARA İNANANLAR

(اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ..) «Kur'ân'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz (onlardan ilim sahibi bulunan gerçekçiler) buna da inanırlar..»

Kur'ân'dan önce indirilen Tevrat ve İncil'e inanan din âlimlerinden gerçekçi olanları, Kur'ân indirilince, Allah sözüne olan âşinalıkları sebebiyle ona hemen inanırlar. Nitekim Yahudi din âlimlerinden Abdullah b. Selâm, hırlstiyanlık hakkında geniş bilgisi olan Selmân el-Fârisî Kur'ân'a imân edenlerden ikisidir.

Ayrıca, Muhammed b. İshak'ın kendi siyerinde, İbn Kesîr'in kendi tefsîrinde, Alâaddin Ali'nin Lübabu't-te'vîlinde ve Kurtubî'nin kendi tefsîrinde belirttiklerine göre : İncil'e daha önce inanıp bağlanan Habeşli'lerden kırk veya yirmi kadar mü'min Mekke'ye, Cafer b. Ebî Tâlib (R.A.) ile birlikte gelmişler ve Hz. Muhammed'e (A.S.) iman ettikten sonra Müslümanların içinde bulunduğu sıkıntıya fazlasıyla üzülmüşler ve Hz. Peygamber'e (A.S.) baş vurup, çok muhtaç durumda olan mü'minlere Habeşistan'dan bir miktar gıda maddesi getirmelerine izin vermesini istemişlerdi. Kendilerine izin verilmiş ve onlar da gereken yardımı yapmışlardı.

İlgili âyetle bu bahtiyar mü'minler övülmekte ve hem kendi peygamberine, hem de son peygamber Hz. Muhammed'e (A.S.) imân ettikleri için kendilerine iki kat ecir verileceği müjdelenmekte ve böylece yaşamakta olan Kitap Ehli'nin dikkati bu önemli olaya çekilmektedir.

---

(1) Dâremî/nikâh : 46
(2) Müsned-i Ahmed : 5/259

Kur'ân-ı Kerîm'de ayrıca bu şuurlu mü'minlerin dört güzel huyundan, diğer bir anlatımla özelliğinden söz edilerek yine yaşamakta olan Kitap Ehli'ne örnek gösteriliyorlar. Şöyle ki :

1— Olaylar karşısında dayanma gücü taşırlar; imânları uğruna sabretmesini bilirler.

2— Aldıkları dinî terbiye gereği, kötülüğe iyilikle karşılık vermek suretiyle fitneyi savarlar.

3— Allah'ın verdiği nîmetleri, O'nun hoşnutluğuna erişmek için hayırlı yollarda harcarlar.

4— Boş, anlamsız, kırıcı, üzücü, ürkütücü söze muhatap olunca, karşılık vermeyip yüzlerini edep ve vakarla çevirirler ve «selâmet size olsun, bilgisizlerden olmayı arzu etmiyoruz» şeklinde fısıldayıp ayrılırlar.

Birinci özellik, Allah'ın dinini yaymanın, teblîğ ve irşat hizmetini sürdürmenin temel taşlarından birini oluşturur. İkinci özellik, toplum yapısında iyi insan olmanın ölçülerini yansıtır. Üçüncü özellik, bedenî ibâdetle birlikte malî ibâdeti de yerine getirmeyi öğütler. Dördüncü özellik, insanlarla anlaşma, kaynaşma ve beşerî münasebetleri sağlama sanatını telkîn eder.

Eğer Kitap Ehli sayılan Yahudi ve Hıristiyan din âlimleri, kendilerinden önce gerçeği görüp inanan ve bu dört özellikleriyle Allah'ın rızasını kazanan şuurlu mü'minlerin yolunu seçselerdi, ne kan dökülür, ne bölünüp parçalanmalar meydana gelir, ne Haçlı Seferleri düzenlenir, ne de Nazîlerin yaptığı katliâma imkân kalırdı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kitap Ehli'nden ilim adamlarının son dine ve son peygambere imân etmelerinden övgüyle söz edildi. Onlara iki kat mükâfat verileceği müjdelendi ve ayrıca onların misal teşkil eden dört özelliği konu edildi.

Aşağıdaki âyetle, peygamberin yetkisi ve hizmet sınırı belirleniyor; hidâyetin yani doğru yola eriştirmenin ancak Allah'a ait olduğu belirtilerek, peygamber ve mürşitlere düşen görevin hakkı ve doğruyu teblîğ olduğuna dikkatler çekiliyor.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ
أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

M E Â L İ :

56— Ey Peygamber! doğrusu sen, sevdiğin kimseyi doğru yola eriştiremezsin; ama Allah dilediğini doğru yola eriştirir ve O, doğru yola erişecekleri daha iyi bilir.

İNİŞ SEBEBİ VE İLGİLİ HADÎSLER

Bazı siyercilerin ve klasik tefsîrlerin rivâyetlerinden bu âyetin Hz. Peygamber'in (A.S.) amcası Ebû Tâlib hakkında indiği anlaşılıyor. Nitekim Buharî ve Müslim'de sözü edilen âyetin Ebû Tâlib ile ilgili bulunduğu belirtilmiştir.

Ebû Tâlib ölmek üzere idi. O sırada Peygamber (A.S.) Efendimiz onu sormaya geldi. İçeride Hişam oğlu Ebû Cehl'in ve Umeyye oğlu Abdullah'ın oturduğunu gördü. Bunun üzerine Peygamberimiz (A.S.) amcasına yaklaştı ve şöyle telkînde bulundu: «Amcacığım, lâ ilâhe illâllah.. söyle ki ben bu kelimeyle senin lehine Allah yanında şehadette bulunup delil getirebileyim.» Peygamber'in (A.S.) sözü henüz bitmişti ki Abdullah b. Ebî Umeyye ile Ebû Cehl söze karıştılar ve Ebû Tâlib'e şöyle telkinde bulundular: «Sen Abdülmuttalib'in dininden yüz çevirir misin?»

Peygamberimiz (A.S.) Efendimiz durmadan Kelime-i Tevhîd'i ona arzetti ve tekrar, tekrar ziyaret edip gerekeni söyledi. Ne çare ki Ebû Tâlib'in son sözü şu oldu : «Ben Abdülmuttalib'in dini üzereyim»..

Bunun üzerine Peygamber (A.S.) Efendimiz çok üzüldü ve şöyle buyurdu :

«Allah'a and olsun ki, menedilmediğim sürece senin için istiğfarda bulunacağım.»

O sebeple şu âyet indi : **«Müşriklerin cehennemlik oldukları besbelli anlaşıldıktan sonra, hısım da olsalar, Peygamberin ve imân edenlerin on-**

lar için istiğfar etmeleri uygun olmaz.» (1) Yine Ebû Tâlib'in durumuyla ilgili olarak yukarıda konumuzu oluşturan âyetin indiğini Buharî, Müslim ve Tirmizî tesbit etmişlerdir.

SÜNNETULLAH VE PEYGAMBER'İN ASIL GÖREVİ

(إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ..) **«Ey Peygamber! doğrusu sen, sevdiğin kimseyi doğru yola eriştiremezsin; ama Allah dilediğini doğru yola eriştirir..»**

Âyet-i Kerîme bize iki önemli hususu öğretiyor: İnsanların doğru yolu bulabilmeleriyle ilgili sünnetullah'ın tecellisinin anlam ve hikmetini ve bir de Hz. Muhammed'in (A.S.) görevinin doğru yolu göstermek; teblîğ ve irşatta bulunmak olduğunu..

Böylece Hz. Muhammed (A.S.)dan sonra Onun ümmetinden biri kalkar da «ben sizi doğru yola eriştiririm» veya «bana uyun ki son nefesinizde size yetişirim de şeytanın telkîn ve fısıltısından kurtarırım» derse, ölçü ve yetkisini aşmış; Hz. Muhammed'e (A.S.) verilmeyen yetkinin kendisine verildiğini iddia etmiş olur. Bu da çok tehlikeli ve kişiyi İslâmiyetin dışına çıkaracak kadar muhataralıdır.

O bakımdan Kur'ân'ın yaklaşık yüz yerinde bu inceliğe dikkatler çekilmekte ve peygamber ile din mürşitlerinin yetki sınırları belirlenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle Peygamber (A.S.) Efendimiz ile din mürşitlerinin yetki sınırı belirlendi ve Ebû Tâlib'in, Peygamber (A.S.) Efendimizi üzen durumuna işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inanmak istedikleri halde yurtlarından çıkartılırlar endişesiyle imân etmiyenlerin durumu konu ediliyor. Refah içinde yüzen nice inkârcı azgınların yok edildiği hatırlatılarak imân nîmetinden daha üstün bir nîmetin söz konusu olamıyacağına işârette bulunuluyor ve ana yerleşim merkezi olan kasabalara peygamber gönderilmedikçe Cenâb-ı Hakk'ın o kasabaları küfür ve tuğyanları sebebiyle yok etmediğine dikkatler çekiliyor.

(1) Tevbe Sûresi : 113

وَقَالُوا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ
مِنْ اَرْضِنَاۜ اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ
رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا
مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَع۪يشَتَهَاۚ فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ
مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَل۪يلًاۜ وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِث۪ينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ
مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ ف۪ٓي اُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
اٰيَاتِنَاۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

M E Â L İ :

57— Onlar (henüz imân etmeyenler) dediler ki : «Eğer biz seninle beraber doğru yola uyarsak yurdumuzdan atılırız.» Oysa biz onları güvenli, katımızdan rızık olarak her türlü ürünün taşınıp toplandığı Harem'e yerleştirmedik mi? Ama çoğu (bu kutsal nîmeti) bilmezler.

58— Biz, geçimleri konusunda refah içinde şımaran nice kasaba halkını yok ettik. İşte onların kalıntıları; kendilerinden sonra pek az kimseler o yerlerde oturabilmiştir. (Onlara) biz, evet biz vârisler olduk.

59— Rabbın, kasabaların ana yerleşim yerlerine, kendilerine âyetlerimizi okuyan peygamber göndermedikçe o kasabaları yok edici değildir. Ve biz, halkı zâlimler olan kasabalardan başkasını da yok ediciler değiliz.

ALLAH'A İMAN UĞRUNA YURTLARINI TERKEDENLER

(وَقَالُوا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَاۜ ..) «Onlar (henüz imân etmeyenler) dediler ki : Eğer biz seninle beraber doğru yola uyarsak yurdumuzdan

atılırız..»

İslâm'ın ilk yıllarında Mekke'de çok ağır şartlar içinde Allah'a ve Peygamberine dosdoğru imân eden bahtiyarlar, eriştikleri bu en yüksek nîmet ve paha biçilmez devlet uğruna, canları ve yurtları dahil, her şeylerini fedâ etmekten kaçınmadılar ve böylece sadakat, ahde vefa ve fedakârlık grafiğinin en üst çizgisine ulaştılar. Medine'ye hicret etmek suretiyle de dinlerinden ve imanlarından daha aziz bir şey tanımadıklarını isbatladılar.

O bahtiyarlardan sonra Mekkeli'lerden bir kısmı da son dine girmeye hevesleniyor, ama o takdirde zorba kâfirler tarafından öz yurtlarından çıkarılacaklarını hesaba katarak bu heveslerini gerçekleştiremiyorlardı. Oysa er-geç Mekke Müslümanların olacaktı. Ama onlar ilerisini göremiyorlardı.

Bunun sebebine gelince : Hemen belirtelim ki, imân aşk derecesinde kalbin derinliğine inmedikçe, hücrelere sızmadıkça arzulanan anlamda gerçekleşmez ve istenilen ölçüde meyva vermez. O takdirde basit anlamda dünyevî ihtiyaçlar, her zaman öylesine köksüz bir imâna üstün gelir.

Oysa Cenâb-ı Hak daha çok İbrahim Peygamber'den (A.S.) bu yana Mekke'yi kutsal şehir kılmış, kendisine ibâdet için de ilk ibâdet evini bu beldeye lâyık görmüş ve sonra da burayı her türlü şer ve kötülüğün işlenmesinin haram olduğu kutsal bir toprak kılarak oraya girenin her türlü tecavüzden korunup güven içinde kalmasını emretmiştir.

Ne yazık ki, putperest müşriklerin kabile ve aşiret hayatı, onları bu kutsal değerleri çiğnemeye kadar itmiş ve kendi bâtıl inançları dışında kimselere din, vicdan ve hayat hakkı ve hürriyeti tanımayacak kadar hırçınlaşmışlardı. İlgili âyetle Allah'ın bu kutsal toprakları, özellikle de Kâbe'yi putperest azgınlardan, müşrik zorbalardan eninde sonunda temizleyeceğine işâret ediliyor. Sonra da gerçek saadetin ve fazîletin anahtarı olan, Allah'a dosdoğru imânı birkaç günlük huzur ve refah uğruna terketmenin bir yararı olmayacağı, fakat çok zarar doğuracağı hatırlatılıyor ve arkasından refah içinde yüzen inkârcı zâlimlerin yok edildiğine, sadece kalıntılarının birer tarihî şâhit ve belge olarak kaldığına dikkatler çekiliyor. Bunun da sünnetullah'ın gereği olduğu, kıyâmete kadar devam edeceği dolaylı şekilde kalp ve kafalara işleniyor.

İnkâr, zulüm, azgınlık ve şımarıklıkla birleşen refahın milletler ve kavimler için mutlak felâket olduğuna parmak basılarak inananlar da, inanmayanlar da uyarılıyor.

PEYGAMBER GÖNDERİLMEDİKÇE ZÂLİM İNKÂRCILAR YOK EDİLMEMİŞLERDİR

(وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فٖٓي اُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ..) **«Rabbın, kasabaların ana yerleşim yerlerine peygamber göndermedikçe o kasabaları yok etmiş değildir..»**

Allah'ın değişmeyen kanunlarından ve ezelde hazırladığı plândaki ana çizgilerinden biri de; zalim, zorba, şımarık ve inkârcı bir kavme veya millete uyarıcı, hakkı teblîğ edici peygamber göndermedikçe onları azaba uğratmamaktır. Zira insan aklı yalnız başına dinî gerçekleri bütün esas ve ana temalarıyla, incelik ve hikmetleriyle; Allah'ın yüce varlığını ve birliğini kemal sıfatlarıyla; âhireti yönlendirici safhalarıyla bilip anlamaya, idrâk edip açıklamaya yeterli değildir. O sadece şu kâinatı düzen ve dengede tutan bir üstün kudretin varlığına yol bulabilir ve Allah hakkındaki tek sorumluluğu da budur. Onun için insan aklı ve idrâki hem peygambere, hem de semavî kitaba muhtaçtır. Kendisine ışık tutan, önünü aydınlatan peygamber gönderildikten sonra hâlâ inkâr ve azgınlıkta ısrar ederse, o takdirde dünya ve âhiret azabını birden hak etmiş olur.

Nitekim İsrâ Sûresi 15. âyette bu konu şöyle açıklanmaktadır: **«Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inanmak istedikleri halde yurtlarından çıkarılacaklarını hesaba katan Mekkeli'lerin durumu konu edildi. Oysa eninde sonunda güven şehri olan Mekke'ye dönüleceğinin mukadder bulunduğunu imâ ile endişelerinin yersiz ve anlamsız olduğuna işâret edildi. Refah içinden yüzen inkârcı zorbaların yok edildikleri hatırlatılarak, imândan daha üstün ve güven verici bir nîmetin söz konusu olamıyacağı dolaylı şekilde hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah katında mü'minler için hazırlanan sonsuz nîmetlerin kalıcı olduğuna dikkatler çekiliyor. Sonra da âhiret gününde meydana gelecek o çok üzücü safhalardan birkaçına parmak basılarak müstesna bir tablo oluşturuluyor.

——oOo——

وَمَٓا اُو۫تٖيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزٖينَتُهَاۚ
وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰىۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا
حَسَنًا فَهُوَ لَاقٖيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ
هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرٖينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادٖيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ
شُرَكَٓائِيَ الَّذٖينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ الَّذٖينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ
رَبَّنَا هٰٓؤُلَٓاءِ الَّذٖينَ اَغْوَيْنَاۚ اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَاۚ تَبَرَّاْنَٓا
اِلَيْكَ مَا كَانُٓوا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٢﴾ وَقٖيلَ ادْعُوا شُرَكَٓاءَكُمْ
فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجٖيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا
يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادٖيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَٓا اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلٖينَ ﴿٦٥﴾
فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْبَٓاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَاَمَّا
مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحٖينَ ﴿٦٧﴾
وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَيَخْتَارُۜ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ
وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ
وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ لَهُ الْحَمْدُ فِي
الْاُو۫لٰى وَالْاٰخِرَةِۘ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

MEÂLİ:

60— Size verilen herhangi bir şey Dünya hayatının yararlanılacak geçimi ve süsüdür. Allah katındaki ise daha hayırlı ve daha devamlıdır. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?

61— Kendisine güzel bir va'dde bulunduğumuz ve bu sebeple va'dedilene (lâyık olup) kavuşan kimse; (sadece) Dünya geçimiyle geçindirdiğimiz sonra da Kıyâmet günü (hesap ve azâp için) hazırlananlardan olan kimse gibi midir?

62— O gün (Allah) onlara seslenir de, «iddia edip durduğunuz ortaklarım nerede?» der.

63— Aleyhlerine söz (ilâhî hüküm) sâbit olanlar derler ki: «Ey Rabbımız! işte bunlar bizim azdırıp saptırdığımız kimselerdir; biz nasıl azdıysak onları da öylece azdırıp saptırdık. Onlarla ilgimizi kesip sana yöneldik. Aslında onlar bize tapıyor değillerdi.»

64— Onlara, «ortak koşup durduğunuz şeyleri (o sahte tanrıları) çağırın!» denilir. Çağırırlar ama onlara cevap vermezler, derken azâbı görürler; keşke doğru yolu bulmuş olsalardı!.

65— O gün (Allah) onlara seslenecek: «Peygamberlerin dâvet ve tebliğine ne cevap verdiniz?» diyecek.

66— O gün haberler, onlara (cevabı verilmez) bir düğüm olacak, artık bu durumda birbirlerinden de soramıyacaklar.

67— Ama tevbe edip dosdoğru inanan, iyi-yararlı amelde bulunan kimselerin korktuklarından kurtulup umduklarına kavuşanlardan olması umulur.

68— Rabbın dilediğini yaratır ve dilediğini seçip beğenir. Onların ise seçmek ve seçilmek yetkileri yoktur. Allah, onların koştukları ortaklardan münezzehtir ve yücedir.

69— Rabbın onların göğüslerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir.

70— O (öyle) Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Dünya'da da, Âhiret'te de hamd (her türlü güzel övgü) O'na mahsustur. Hüküm O'na aittir ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

İNSAN, HER İKİ HAYAT İÇİN YARATILMIŞTIR

(وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى أَفَلَا تَعْقِلُونَ) **«Size verilen herhangi bir şey dünya hayatının yararlanılacak geçimi ve süsüdür. Allah katındaki ise daha hayırlı ve daha devamlıdır. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?»**

İnsan, biri hazırlık dönemi sayılan kısa, diğeri de kalıcı olup mutlak saadet va'deden sonsuz iki hayatı yaşamak üzere yaratılmıştır. O bakımdan iki hayat arasında denge kurması emredilmiştir. Bunun için de önce kendi iç yapısında nefisle ruh, akılla imân, melekî sıfatla hayvanî sıfat arasında sağlam ölçülere dayalı ilgi kurması; birinin diğerini tamamlayıp asıl amaca yönelttiğini bilmesi gereklidir. Geçici hayatın çekiciliğine kapılıp ikinci hayatı ihmal etmek ciddi dengesizlikler doğurur ve böylece dünya hayatı gayesizliğe itilir; araç iken amaç edinilmiş olur. Oysa dünya ile âhiret birbirini hem tamamlayan, hem de her birinden amacın ne olduğunu ortaya koyan pozitif ile negatif gibi unsurlardır.

İşte konumuzu oluşturan 60. âyetle bu incelik özetlenerek aklımıza malzeme veriliyor ve çok etraflı düşünmemiz isteniliyor.

İKİ HAYATI BİRDEN KUCAKLAMAK

(أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ)

«Kendisine güzel bir va'dde bulunduğumuz ve bu sebeple va'dedilene (lâyık olup) kavuşan kimse; (sadece) dünya geçimiyle geçindirdiğimiz sonra da kıyâmet günü (hesap ve azâp için) hazırlananlardan olan kimse gibi midir?»

İki hayatı belirttiğimiz ölçü ve anlamda kucaklayıp imân ve aklın ışığında denge kuran kimseye sonu gelmiyecek olan daha feyizli ve daha güzel bir hayat va'dedilmektedir. Yalnız dünya hayatına aldanıp sarılan, gaye ve amaçtan uzak kalarak âhiret hayatına inanmayan veya inanıp da onu bütünüyle ihmâl edenler ise, kıyâmet gününde, dünyada iken ilâhlaştırdıkları şeylerle başbaşa bırakılıp mutluluğa erişememenin hasret ve nedametiyle yanıp tutuşurlar. Dünyada denge kurma fırsatını kaçırmanın doğurduğu elim neticeyi hak ettiklerini anlarlar, ama neden sonra..

TAPINILANLARLA TAPANLAR

(وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ..) **«O gün (Allah) onlara seslenir de, «iddia edip durduğunuz ortaklarım nerede?» der..»**

Dünya hayatının sona ermiyeceğini sanıp nefsanî arzularının doğrultusunda bir ömür tüketmek suretiyle gerçek hedef ve gayeden uzaklaşan ve bununla da yetinmeyip başkalarını da saptırmaya çalışan ve insanları kul ve köle edinenlerle, onlara tapanların biraraya getirileceği günden bir iki safha sergilenmektedir. İşte o gün hatâ ve günahını anlayarak yüreğinin derinliğine inen pişmanlık içinde her biri hem sapıttığını ve saptırdığını kabul etmek zorunda kalacak, hem de suçu ve günahı diğerinin üzerine atma gayreti içinde çırpınıp duracaktır. Fakat nâfile; herkesin ameli eksiksiz tesbit edilmiş, niyet ve gayesiyle birleştirilmiş; böylece itiraz hakkının olmadığı kesinlik arzetmiş olacaktır. Artık ne başkasını suçlamanın, ne de pişmanlık duymanın yararı vardır. Tapılanlarla tapanlar, idare edilenlerle, idare edilenler birbirlerine düşman kesilecek, biri diğerinden uzaklaşarak hak ettiği cezayı görecektir.

Hele bir de taştan, ağaçtan şekillendirilmiş eşyayı ilâh edinip tapanlar ise, büsbütün hüsrâna uğrayacaklar, dünyada ilâh diye tapındıkları putlara seslenecekler; ama cevap bile alamayacaklar. Cenâb-ı Hak bu hususu şöyle tasvîr ederek yaşamakta olan putperestleri uyarıyor: **«Onlara: Ortak koşup durduğunuz şeyleri (o sahte ilâhları) çağırın, denilir. Çağırırlar ama onlara cevap vermezler, derken azâbı görürler; keşke doğru yolu bulmuş olsalardı.»**

PEYGAMBERLERİN ÇAĞRISI

(وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ..) **«O gün (Allah) onlara seslenecek: Peygamberlerin dâvet ve teblîğine ne cevap verdiniz? diyecek..»**

Hz. Muhammed (A.S.) en son peygamberdir ve O bu vasfı ve özelliğiyle kıyâmete kadar gelecek olan bütün milletlere, kavim ve kabilelere gönderilmiştir.

Şüphesiz ki Hz. Muhammed (A.S.) asırlarca önce Allah'ın son mesajını teblîğ ile sahneye çıkınca, bütün insanları muhatab edinerek hepsine birden seslenmiş; akıl, idrak, vicdan ve sağduyu ölçüleri içinde onları Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, birliğine ve emirlerine itaate dâvet etmiş ve son

sözünü söyleme bahtiyarlığına erişerek görevini tamamlayıp öylece aramızdan ayrılmıştır. Geriye ise, dâvetini her an hatırlatacak, onu bütün tazeliğiyle gözlerimizin önüne serecek ve gerçek amacın ne olduğunu bize öğretecek iki şey bırakmıştır: Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerîm'i ve kendi Sünnet'ini..

O bakımdan Cenâb-ı Hak, kıyâmet günü daha önce gelip geçen kavim ve milletlere soracağı gibi, Hz. Muhammed'in (A.S.) teblîğ alanına giren bütün kavim ve milletlere de soracak: **«Peygamberlerin dâvet ve teblîğine ne cevap verdiniz?»** İşte bu sorunun cevabı, insanların çoğuna çözümü zor bir düğüm olup, boğazlarında kilitlenip kalacaktır.

Zira unutmamak gerekir ki, varlık âleminde yegâne hükümrân ve tek tasarruf sahibi bir Allah vardır. Kâinat bütünüyle O'nun halk-ı icadı ve mülküdür. O takdirde O'nun mülkünde, O'nun nîmetleriyle yaşama yol ve yöntemi, plân ve proğramı da mutlaka vardır. Plân ve proğramı olduğuna göre, ondan haber veren, onları öğreten ve insanları O yüce yaratana döndüren elçileri ve kitapları da elbette ki gereklidir. İnsan başıboş, sorumsuz, plân ve proğram dışı bırakılmış değildir.

SEÇME VE SEÇİLME YETKİSİ

(وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ) **«Rabbın dilediğini yaratır ve dilediğini seçip beğenir. Onların ise seçmek ve seçilmek yetkileri yoktur.»**

İnsan doğarken nasıl kız veya erkek olma yetkisine sahip değilse, herhangi bir kimsenin de peygamber seçme ve seçilme hak ve yetkisi yoktur. Bütün bunlar ilâhî takdirin çizdiği plâna göre gerçekleşen hususlardır. Çünkü yoktan var kılan, var kıldığı esrar ve hikmeti icad edip belirgin hale getiren ve kâinatı sevk ve idare eden ancak O'dur. Beğendiğini seçip peygamberlik göreviyle taltîf etme hak ve yetkisi de bütünüyle O'na aittir.

Hz. Muhammed (A.S.) Efendimize peygamberliği yakıştırmayan veya çok gören sapık putperestler, şüphesiz ki derin bir bilgisizlik içinde şöyle fısıldaşıyorlardı: «Ülkemizde Velîd b. Muğîre, Urve b. Mes'ud gibi kadri yüce zengin zatlar, nüfuz sahibi şahsiyetler varken, peygamberlik Kureyş Kabilesi'nden yetim olarak büyümüş Muhammed'e mi verilir?! Eğer cidden iddia edildiği gibi Allah peygamberlik gibi şerefli bir hizmeti birine vermeyi dileseydi, onu elbette bizim iki büyüğümüzden birine lâyık görürdü.»

İlgili âyetle, bir bakıma koyu cehaletten kaynaklanan bu iddia cevaplandırılıyor. Böylece peygamberi seçme ve beğenme hakkının yalnız Allah'a ait olduğu haber veriliyor.

HAMD ONA AİTTİR, HÜKÜM DE ONA MAHSUSTUR

(وَهُوَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْاُولٰى وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) **«O (öyle) Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Dünyada da, âhirette de hamd (her türlü güzel övgü) O'na mahsustur. Hüküm O'na aittir ve ancak O'na döndürüleceksiniz.»**

Kâinat her parçasıyla ve bütün sistemleriyle ilâhî kudretin eseridir. Onun dışında başka bir varlık ve kudret söz konusu değildir ve olamaz da.. Her şey bir amaç ve hikmete yönelik olarak yaratılmış ve plândaki yerine oturtulmuştur. Yine her şey yüklendiği proğramı kusursuz yerine getirmekte ve ilâhî irâdeye baş eğerek hizmetini sürdürmektedir. O halde gerçek anlamda övülmeğe lâyık olan eşya değil, onu yaratan yüce kudrettir. Ancak eşyayı övmek gerçekte onun yaratanını; düzeni övmek, hakikatte düzenleyicisini övmek demektir.

Onun için ilgili âyetle, dünyada da, âhirette de hamd'ın (her türlü güzel övgünün), hükmün (kâinatı belli kanunlarla yönetmenin, her şeyi ilâhî irâdeye bağlamanın) Allah'a ait olduğu belirtilmekte ve bu konuda düşünce ufkumuzu genişletmemiz istenmektedir.

DÖNÜŞÜMÜZ ANCAK O'NA OLACAKTIR

Her gelişin bir gidiş ve dönüşü söz konusudur. Varlıkta her şey eninde-sonunda aslına rücu' eder, yani döner. Bedenimiz topraktan alınan gıdalarla gelişip ölçüsünü bulduğu için sonunda toprağa, ruhumuz ilâhî kudretin bir tezahürü olarak ruhlar âleminden geldiği için sonunda oraya döner ve sonra da bizi var kılıp varlık alanına getiren Allah'a dönmek suretiyle bu yolculuk biter. O halde insan oğlu ne kadar Allah'ı inkâr ederse etsin, O'ndan ne kadar kaçarsa kaçsın, sonunda O'na dönmek zorunda olduğunu bilmeli ve ona göre hayatını tanzim etmelidir.

Irmak, göl ve denizden buharlaşıp kalkan su zerrecikleri de öyle değil midir? Bazı safhalardan ve ilâhî filitreden geçip bulut ve nihayet yağmur haline gelir ve tekrar aslına dönerek yolculuğu tamamlanır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân temeli üzerinde sâlih amellerle hayatını donatan gerçek mü'minler için kalıcı anlamda hazırlanan sonsuz nîmet-

lerden söz edildi. Arkasından gaflet içinde ömür sermayesini tüketmeye yönelen inkârcı sapıkları, maddeci şaşkınları uyarmak için âhirette meydana gelecek korkunç ve üzücü safhalara dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insan düşünce ve aklına ışık tutularak gece ve gündüzün birbirini izlemesi konu ediliyor ve bu düzenlemenin mutlak ve sonsuz kudrete delâlet ettiği açıklanıyor. Sonra da âhiret gününde, putperestlerin dünyada iken Allah'ı bırakıp bazı eşyayı ilâh edinmeleri üzerinde durularak kendilerinden açık belge istenileceği haber veriliyor.

——oOo——

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ
الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾
قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ
الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ اَفَلَا
تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ
لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَاۤئِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ
تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا
ع
بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

M E Â L İ :

71— De ki, ne dersiniz? Eğer Allah geceyi size Kıyâmet'e kadar uzatıp devam ettirseydi, Allah'tan başka hangi ilâh size bir ışık getirebilir? Artık (gerçeği anlayıp Hakk'ın sesini) duymaz mısınız?

72— De ki, ne dersiniz? Eğer Allah gündüzü size Kıyâmet'e kadar uzatıp devam ettirseydi, Allah'tan başka hangi ilâh size içinde dinlenip rahat edeceğiniz geceyi getirebilir? Hâlâ görmüyor musunuz?!

73— Rahmetinin tecellisi olarak dinlenmeniz; O'nun bol bol verdiği nîmetlerinden geçiminizi arayıp elde etmeniz için geceyi ve gündüzü düzenleyip var kılmıştır. Ola ki şükredersiniz.

74— O gün (Allah) onlara (putperest müşriklere) seslenip şöyle der: «İddia edip durduğunuz ortaklarım nerede?»

75— (Kıyâmet günü) her bir ümmetten (kendilerine uyarıcı olarak gönderilen peygamberlerini) şâhit olarak çekip çıkarırız, «haydi açık-seçik kesin delillerinizi getirin!» deriz. Onlar, artık Hakk'ın (tamamıyla) Allah'a ait olduğunu bilip anlarlar ve uydurdukları (bâtıl tanrılar) da kendilerinden uzaklaşıp kaybolurlar.

GECE İLE GÜNDÜZÜN BELLİ KANUNLARA GÖRE DÜZENLENMESİ

(قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ) **«De ki, ne dersiniz? Eğer Allah geceyi size kıyâmete kadar uzatıp devam ettirseydi, Allah'tan başka hangi ilâh size bir ışık getirebilir? Artık (gerçeği anlayıp Hakk'ın sesini) duymaz mısınız?»**

Dünyanın 24 saatte kendi ekseni etrafındaki dönüşünü, 365 günde de güneşin çevresindeki dönüşünü tamamlamasıyla gece ve gündüz meydana gelmekte ve mevsimler oluşmaktadır. Eğer dünya sadece güneşin etrafında döner, fakat kendi ekseni etrafında dönmeseydi gece ile gündüz oluşmaz; güneşe doğru olan yüzü hep aydınlık, diğer yüzü ise hep karanlık kalır ve bugünkü düzenli, faydalı hayat olmazdı. Ayrıca dünyanın 23 derece eğik olması ve güneşin etrafında elips çizerek bir yörünge izlemesiyle hem mevsimler meydana gelmekte, hem de gece ile gündüzlerin uzayıp kısalmasını sağlamaktadır.

Bütün bunlar insan oğluna hayat, huzur ve bol nîmet vermeğe yöne-

lik bir anlam taşımakta ve her yönüyle o yüksek kudretin varlığını ve birliğini isbat etmektedir.

Konumuzu oluşturan âyetle dikkatler bu hakikate çekilmekte; cansız, şuursuz taştan ve ağaçtan şekillendirilen putların ve ilâhlaştırılan fânilerin eseri olmadığı ve olamıyacağı hatırlatılmaktadır.

ORTAKLARIM NEREDE?

(وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ) **«O gün (Allah) onlara (putperest müşriklere) seslenip şöyle der: «İddia edip durduğunuz ortaklarım nerede?»**

Cenâb-ı Hak, kurduğu mutlak düzende yer alan her sistemi ve ilimle hikmete dayalı her olayı varlığına ve birliğine, kudretinin eşsizliğine delil gösterdikten ve insan aklını harekete geçirmek için gereken temel bilgi ve ana fikri verdikten sonra, hâlâ inkârda ısrar edenlere şu gerçeği hatırlatıyor : Kıyâmet gününde size şöyle sesleneceğim : «İddia edip durduğunuz ortaklarım nerede?» İşte o gün böyle bir soru karşısında kalıp kahrolmaktansa, ölmeden ve o gün gelmeden önce insan olmanın ne kadar büyük bir lûtuf olduğunu düşünün de Allah'ın kudret damgasını kendi bünyenizin her parçasında görün ve akıl yoluyla gerçek imâna kavuşmaya çalışın..

İş bununla da bitmeyecek, Cenâb-ı Hak o gün peygamberleri şâhit olarak dinleyecek: Gönderildikleri kavim veya milletlere hakkı teblîğ edip etmediklerini; teblîğe karşı ne cevap verildiğini soracak. Böylece inkârcı sapıklar her şeyin yok olduğunu, yolun sonuna gelindiğini anlayacaklar.

O nedenle Cenâb-ı Hak, inkârcı nankörleri uyarmak için bilimsel araştırmaya esas teşkil edecek; aklı, hakikati bulmaya çevirecek iki delil vermekte ve duygu ile düşünceyi doğruya yönlendirmek için de âhirette meydana gelecek iki safhadan söz etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insan aklına ve düşüncesine ışık tutan iki delile yer verildi ve ayrıca âhirette meydana gelecek iki önemli safhaya dikkatler çekilerek doğruyu aramanın, hakkı bulmanın mutluluk va'dettiğine işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, servet ve bol nîmeti kötüye kullanıp onları âdeta ilâhlaştıran Karûn olayı üzerinde duruluyor ve imândan, Allah'tan ve ahlâktan kopuk bir makam ve servetin hiçbir zaman kurtarıcı olmadığı anlatılarak Karûn'un âkibeti misal veriliyor.

——oOo——

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ
مِنَ الْكُنُوزِ مَٓا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُٓوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ
إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾
وَابْتَغِ فِيمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ
مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَٓا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ
الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾
قَالَ إِنَّمَٓا أُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ قَدْ أَهْلَكَ
مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا
وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهِ فِي
زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ
مَٓا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقّٰيهَٓا

إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ
لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٨١﴾

M E Â L İ :

76— Şüphesiz ki, Karûn, Musa'nın kavminden idi. Onlara karşı azgınlık ve taşkınlıkta bulundu. Biz ona öyle hazineler verdik ki, anahtarlarını taşımak, güçlü bir gruba bile ağır geliyordu. Hani kavmi ona dedi ki: «Şımarıp böbürlenme; Allah elbette ki şımarıp böbürlenenleri sevmez.

77— Allah'ın sana verdiği bunca hazinelerle Âhiret yurdunu arayıp elde etmeye çalış. Dünya'daki nasîbini de unutma; Allah sana iyilikte bulunduğu gibi sen de iyilikte bulun; bir de sakın yeryüzünde fesât çıkarmaya özenme; çünkü gerçekten Allah fesât çıkaranları hiç sevmez.»

78— Karûn, «bu hazineler bendeki bir bilgi (ve beceri) sayesinde bana verilmiştir» dedi. Bilmez mi ki Allah ondan önceki nesillerden, kendisinden daha güçlü ve daha çok servet toplayan nicelerini yok etmiştir. Artık suçlu günahkârların suç ve günahı kendilerinden sorulmaz.

79— Derken Karûn (bir gün) şatafat içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını (gönülden) arzu edenler, «keşke Karûn'a verilenin bir benzeri bizim de olsaydı; doğrusu o büyük bir pay sâhibidir» diye temennide bulundular.

80— Kendilerine ilim verilenler ise, «yazıklar olsun size! Allah'ın sevâbı, dosdoğru imân edip iyi-yararlı amelde bulunan için daha hayırlıdır. Buna da ancak sabredenler kavuşabilir» dediler.

81— Biz Karûn'u da, evini de yere geçirdik. Allah'a karşı ona yardımda bulunacak çevresi de olmadı. O da (bu durumda) kendine yardım edip savunabilenlerden değildi.

SERVETİ AMAÇ VE İLÂH EDİNENLER

(إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوأُ بِالْعُصْبَةِ ..
أُولِي الْقُوَّةِ) «Şüphesiz ki Karûn, Musa'nın kavminden idi. Onlara karşı azgınlık ve taşkınlıkta bulundu. Biz ona öyle hazineler verdik ki, anahtarlarını

taşımak güçlü bir gruba bile ağır geliyordu..»

Kur'ân'da sapık putperestlerden, nankör inkârcılardan ve onların ilâh edindikleri putlardan söz edilirken, birden Karûn olayına geçildiğini görüyoruz. İlk bakışta ayrı bir konuya başlık atıldığı intibaını veriyorsa da gerçekte öyle değildir. Şöyle ki : Allah'a ve âhirete inanmayan nankörlerin kendilerine göre edindikleri ilâhlar genellikle üç grupta toplanır:

1— Cansız cisimler,

2— Canlı varlıklar,

3— Altın ve para..

İşte Musa Peygamber'in (A.S.) kavminden olduğu, büyük bir peygambere ve ahkâm yansıtan büyük bir kitaba eriştiği halde, altın ve servetten başka değer ölçüsü tanımayan, dini ve dindarlığı fantezi olarak gören Karûn, üçüncü grubu temsîl edenlerin başında geldiğinden, Cenâb-ı Hak, kalbini ve kafasını altın ve paraya takıp başka bir değer tanımayan şaşkınları bu misal ile uyarıyor.

O bakımdan ilim adamlarımız çok geniş bir servete sâhip olup Allah'ı ve âhireti unutan Karûn'dan söz edilmesinin birtakım sebep ve hikmetleri üzerinde durmuş ve geniş açıklamalar getirmişlerdir. Onları birkaç madde halinde şöyle özetliyebiliriz:

a) Böylesine muhteris bir zenginin Yahudilerden olması,

b) Altından buzağı yapıp Allah'ı maddeleştirmek isteyen o kavmin altın ve servete tutkularının sınır tanımaması,

c) Altın ve parayı büyük bir peygamberin meclisinde bulunmaktan, ondan feyiz ve rahmet almaktan daha kıymetli görüp servetin imâna tercih edilmesi,

d) Mal ve geniş servetle başkasına karşı üstünlük taslamanın o kavimde çok yaygın olması,

e) Mekke'nin ileri gelen söz sahibi zenginlerin, insanlara rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed'i (A.S.) küçümseyip kendi servet ve nüfuzlarıyla böbürlenmelerine karşılık, şımarık bir zenginin uyarıcı anlamda misal verilmesi bu cümledendir.

Şüphesiz ki Kur'ân'da, geniş servetiyle ün yapan Karûn misal verilirken, hem Mekke'li zengin putperestler, hem de yaşamakta olan şımarık ve azgın zenginler uyarılmakta ve mü'minlerin servet edinirken onu sadece bir araç görmeleri telkîn edilmektedir. Aynı zamanda hakiki mutlulu-

ğun, gerçek anlamda insan olmanın ölçü ve kıstasının mal ve geniş servet olmadığına işâretle; insanı insan yapan şeyin, kalbinde kök salan sağlam iman ve irfanı, doğruyu bulan selîm aklı ve haktan yana gelişen vicdanı olduğu hatırlatılıyor. Zira mal ve makam, şöhret ve servet arızî şeylerdir ve amaca yönelik araçlardır. İyi ve yararlı yolda kullanılırsa sahibini her iki âlemde mutlu ve bahtiyar eder; kötü ve zararlı yolda kullanılırsa, sahibini felâkete sürükler. Nitekim geniş servet ve nîmeti amaç edinen ve onu şımarma ve böbürlenme, inkâr ve tuğyan vasıta ve vesîlesi yapan Karûn'un nasıl bir sonuçla baş aşağı geldiği en duyarlı şekilde anlatılmakta ve ondan ibret almamız tavsiye edilmektedir.

HAZİNELERİNİN ANAHTARLARI

Karûn'un hazinelerinin anahtarlarının güçlü, kuvvetli bir grup insana ağır geldiğinden söz edilmektedir. İlk anda bu anlatım şekli bazı kimselere tuhaf gelebilir; «bu kadar hazine ve anahtar olabilir mi?» sorusunu doğurabilir. Ancak meseleyi bugünkü ölçülere ve imkânlara göre düşünüp değerlendirecek olursak, cidden garip sayılabilir. Ama yaklaşık dört bin yıl öncesine götürürsek, o zaman rahat bir yorum yapabilir ve meseleyi sağlıklı çözüme kavuşturabiliriz. Şöyle ki : O devirden kalma tarihî yıkıntıları ve kalıntıları dikkatle incelediğimizde, demirciler tarafından yapılan kapıların kalınlığı, kullanılan çivilerin büyüklüğü ve ona oranla takılan kilitlerin azameti kendiliğinden anlaşılır ve bizi olumlu neticeye götürür. Hazinelerin kapılarının sağlamlığı, onlara takılan kilitlerin büyüklüğü ve kilitlere oranla anahtarların büyüklüğü dikkate alınınca, anahtarlardan birkaç tanesinin bir grup insan tarafından taşındığı çok normal kabul edilir.

NÎMETİ İKİ HAYATIN MUTLULUĞUNA ÇEVİRMEK ELİMİZDEDİR

(إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ....) **«Hani kavmi ona dedi ki : «Şımarıp böbürlenme; Allah elbette ki şımarıp böbürlenenleri sevmez. Allah'ın sana verdiği bunca hazinelerle âhiret yurdunu arayıp elde etmeye çalış. Dünyadaki nasîbini de unutma; Allah sana iyilikte bulunduğu gibi sen de iyilikte bulun....»**

Allah'ın insanlara cömertçe verdiği sayısız nîmetlerden her kişi kendi kabiliyeti, zekâsı, çalışması ve başarısı nisbetinde faydalanabilir. Ancak unutmamak gerekir ki, nîmetler hayatın gayesi değildir; hayatın devamını

sağlamaya ve onu hareketli kılmaya yönelik vasıtalardır. Kullanılma alanı meşru ve gayr-i meşru olmak üzere ikiye ayrılır. Meşru olanı dinin çizdiği ölçüler dahilinde elde edilip dünyadan nasîbini almaya ve öylece âhiret yurdunu hazırlamaya yöneliktir. Nitekim Kur'ân bu şeklin ilâhî murada uygun olduğunu bildiriyor. Gayr-i meşru olanı ise, dinî ölçüler dışında elde edilip nefsin ardı-arkası kesilmeyen arzularını gerçekleştirmeye ve dünya hayatından başka ikinci bir hayat kabul etmemeye yöneliktir. Karûn'un anlayış ve tutumu bu ikinci şıkka misaldir.

NİMETİ, FİTNE VE FESAT ARACI HALİNE GETİRMEMEK

(وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ) **«Bir de sakın yeryüzünde fesat çıkarmaya özenme; çünkü gerçekten Allah fesat çıkaranları sevmez.»**

Allah'a, O'nun rahmet ve kudretinin, nîmet dolu hazinelerinin sınırsızlığına inanan mü'minlerin, o dönemde servetiyle böbürlenip hakkı unutan Karûn'a son tavsiyeleri şu olmuştu: **«Sakın yeryüzünde fesat çıkarmaya özenme..»**

Cenâb-ı Hakk'ın böyle bir olayı ibretli yanlarıyla nakletmesi, şüphesiz ki birtakım hikmetleri beraberinde taşımakta ve yönlendirici mesajlar vermektedir. Şöyle ki :

a) Daha çok sevilmeye, kalpte taşınmaya lâyık olan Allah'tır. Zira O'ndan başka her şey fanidir; O ise hep bakidir.

b) Kalbi ve kafayı mal ve makama olan arzu ve ihtirasla meşgul edip her türlü kutsal değeri unutmak ve böylece malı şerre âlet edinmek bedbahtlığın en açık belirtisidir.

c) Allah'ın insanlardan yana hazırlayıp verdiği nîmeti, O'nun mülkünde, O'nun huzurunda O'nun rızası dışında kullanmak küstahlığın kendisidir.

d) Nîmeti, fitne ve fesat ateşini yakıp çevreyi tedirgin edecek biçimde kullanmak nankörlüğün en kötüsüdür.

e) Kötü yolda kullanılan hiçbir mal ve makam kişiye rahmet getirmemiştir. Karûn bunun misallerinden sadece biridir.

BAŞARIYI KENDİ BİLGİ VE BECERİSİNE İZAFE ETMEK

(قَالَ اِنَّمَا اُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدٖى ..) «Karûn, «bu hazineler bendeki bir bilgi (ve beceri) sayesinde bana verilmiştir» dedi..»

Kendisine Allah'ın yüce kudreti, geniş rahmeti hatırlatıldıkça konuyu değiştiren; «dünya ile âhiret arasında denge ve köprü kurmak ve olgun bir insan olmak için yalnız aklın ve zekânın gelişmesi, servetin çoğalması yeterli değildir; buna paralel olarak imânın ve vicdanın da gelişmesi şarttır» denildikçe, kuvvet ve kudreti kendi bilgi ve becerisine bağlayıp ilâhî sünneti ve O'nun ezelî plânını hesaba katmayan Karûn böbürlendikçe böbürlenmişti. Oysa ilâhî sünnete uymayan, vicdanını bu doğrultuda geliştirmeyen daha güçlü ve daha zengin olan sapık azgınların başaşağı getirilip yok edilecekleri bir gerçektir. Ancak bu bazan hem dünyada, hem de âhirette, bazan da sadece âhirette gerçekleşir.

Kur'ân böylece hayat dengesini bozan ve aracı amaç edinen kişileri uyarmakta ve kendini bu düzeye getiren Karûn'un akıbetinin ne olduğunu gözlerinin önüne sermektedir.

KARÛN'UN YAŞAYIŞINA İMRENENLER

(فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فٖى زٖينَتِهٖ قَالَ الَّذٖينَ يُرٖيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا اُوتِىَ قَارُونُ اِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظٖيمٍ) «Derken Karûn (bir gün) şatafat içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını (gönülden) arzu edenler, «keşke Karûn'a verilenin bir benzeri bizim de olsaydı; doğrusu o büyük bir pay sahibidir» diye temennide bulundular.»

Servetini üstünlük sebebi sayma, dünyalıkça kendisinden aşağıda olanları küçük görme hastalığına yakalanan zenginleri tedavi etmek çok zordur. Bu incelikleri düşünmeden Karûn'un şatafatlı yaşayışına, köpürüp duran mal ve servetine, imanı zayıf kişilerin özenmesi ise buna yakın bir hastalıktır ki erken teşhis edilip tedavi edilmezse, neticesi çok üzücü olabilir.

Şüphesiz hayata nefis ve şehvet gözlüğüyle bakanların bu tarz özentileri ömürleri süresince kalp ve kafalarını meşgul etmekten ve ruhî sıkıntı doğurmaktan başka bir şeye yaramaz.

Aklını ve idrâkini Allah'a ve âhiret'e çevirip onu imân ile birleştiren

sağduyu sahipleri ise, asıl imrenilecek hayatın imân, irfan ve faydalı amellerle değerlendirileni olduğunu bilirler ve dünyanın şatafatlı nesnelerine, çekici metaına kapılanları uyarırlar. Zira kendini bu düzeye getiren o bahtiyarlar dünya ile âhiretin birbirini tamamlayan iki ayrı hayat olduğunu çok iyi bilirler. En üstün şeref ve azizliği Allah'a karşı kulluk görevlerini dosdoğru yerine getirmekte ararlar.

Böylece ilgili âyetlerle, Karûn'un ölçüsüz davranışı uyarıcı bir misal verilirken, dosdoğru imân eden mü'minlerin tavsiyeleri anlatılarak yaşamakta olan mü'minlerin hayatına ışık tutuluyor, karanlık içinde yürüyen nankörler ise uyarılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, serveti böbürlenme aracı sayıp başkalarını küçük gören ve bu hava içinde Hakk'ı unutan Karûn'dan söz edildi. Gerçek imândan, ahlâk ve fazîletten kopuk bir makam ve servetin sadece vebal ve azap olduğuna işâretle yönlendirici mesajlar verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, servetiyle birlikte yerin dibine batırılan Karûn'un âkibetini görenlerin uyanması konu ediliyor. Arkasından âhiret yurdunun kimlere rahmet ve huzur kaynağı olacağı üzerinde durularak üç ayrı özelliğe parmak basılıyor ve iyiliğin karşılığının daha fazla iyilik olacağı, kötülüğün de denk ceza göreceği hatırlatılıyor.

وَاَصْبَحَ الَّذ۪ينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُۚ لَوْلَٓا اَنْ
مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَاۜ وَيْكَاَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ۟
﴿٨٢﴾ تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذ۪ينَ لَا يُر۪يدُونَ عُلُوًّا
فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًاۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٨٣﴾ مَنْ جَٓاءَ
بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَاۚ وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى
الَّذ۪ينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

MEÂLİ :

82— Daha dün onun yerinde olmayı temenni edenler sabahlayınca, «vay! dediler, demek Allah, rızkı kullarından dilediği kimselere genişletiyor, dilediğine daraltıyor. Eğer Allah bize lûtfetmeseydi, herhalde bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay! demek ki inkâra saplananlar (küfrü seçip azgınlık göstererek böbürlenenler) umduklarına kavuşamazlar.»

83— İşte Âhiret yurdu! onu yeryüzünde ne böbürlenip başkasına tepeden bakmak, ne de fesât çıkarmak arzu ve isteğinde olmayanlara veririz. İyi sonuç (Allah'tan) korkup (fenâlıklardan) sakınanlaradır.

84— Kim iyilikle gelirse, ona daha hayırlısı vardır. Kim de kötülükle gelirse, kötülük işleyenler ancak işlediklerine denk cezâ görürler.

SERVET İLE BÖBÜRLENMENİN SONU

Serveti tek amaç olarak seçen Karûn'un sonunun nereye vardığını;

dünyalığı ilâhlaştıranların nasıl bir yıkılışla yıkılıp gittiklerini gözleriyle gören zayıf iradeli, zayıf imanlı kişiler uyandılar. Daha önce ilim adamlarının «yazıklar olsun size! Allah'ın sevâbı, dostluğu imân edip iyi yararlı amelde bulunan için daha hayırlıdır. Buna da ancak sabredenler kavuşabilir» diye uyarıda bulunmalarının hikmetini ve rızkın Allah'a ait olduğunu daha iyi anladılar; dünya malının sadece bir geçim vasıtası bulunduğunu idrâk ettiler; gerçek başarı ve kurtuluşa ermenin servet ve makamla değil; imân, irfan, ahlâk, fazîlet ve her hül-ü kârda Allah'a güvenip dayanmakla olduğuna akıl erdirdiler.

Cenâb-ı Hak Kârûn olayının bu bölümünü belirtirken, gaflete dalıp kendini dünyalığa kaptıran zayıf iradeli mü'minleri uyarmakta ve insanları iyiye, doğruya, hakka ve fazilete irşat eden ilim adamlarının öğüt ve tavsiyelerine kulak vermelerini emretmektedir. Aksi halde ölüm olayıyla bütün fırsatlar kaçırılmış ve dönüşü mümkün olmayan bir çizgiye varılmış olur.

ÂHİRET YURDU KİMLER İÇİNDİR?

(تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ)

«İşte âhiret yurdu! Onu yeryüzünde ne böbürlenip başkasına tepeden bakmak, ne de fesat çıkarmak arzu ve isteğinde olmayanlara veririz. İyi sonuç (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlaradır.»

Dünya, âhiret yurdunun yolu üzerinde bir uğrak, orası için hazırlanma yeri, ebedî hayatı anlamanın ölçü ve kıstasıdır. Dünya hayatını bu ölçü, bu anlamın dışında düşünüp onu tek amaç haline getirmek, küçücük bir göleği görüp denizi unutmaya benzer. Kur'ân-ı Kerîm bu ölçüsüz bağlanmanın iki önemli sebebini açıklamaktadır: Zevkine erişilmemiş, amaç ve hikmeti anlaşılmamış bir inanç; Allah'ı ve âhireti unutup mal ve makamla böbürlenip yetinmek; sonra da başkalarına tepeden bakmak, nîmeti kötüye kullanıp yeryüzünde fitne ve fesat çıkarmak..

Hayatın hikmet ve amacını belirleyip ona göre bir yol tutmak ve mutlu bir gelecek hazırlamak ise, şu iki hususla mümkündür :

a) Hakikî imân nîmetine eriştikten sonra her hâl-ü kârda Allah'tan korkmak,

b) İnsan ruhunu kirleten, vicdanını karartan, yaratılışındaki azizliğe ters düşen her türlü kötülükten sakınmak..

Kur'ân «iyi sonuç»u bu iki hususu paralel yürütmeye bağlamakta ve böylece mü'minlere imânın gereğini belirlemektedir.

İŞLERİN KARŞILIĞI

(مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) **«Kim iyilikle gelirse, ona daha hayırlısı vardır. Kim de kötülükle gelirse, kötülük işleyenler ancak işlediklerine denk ceza görürler.»**

Allah'ın rahmeti her zaman gazabının önündedir. Çünkü varlıkta her şey O'nun rahmetinin eseridir ve her şey mutlaka mevcut düzende yerine oturtularak belli bir hizmete ve amaca yöneltilmiştir. O bakımdan rahatlıkla diyebiliriz ki, kâinatta hâkim olan plân, şaşmayan denge ve düzende en âdil ölçülere bağlı bulunuyor. İlâhî rahmet ve kudretten, adâlet ve hikmetten nasibini almayan hiçbir şey mevcut değildir.

İnsana gelince : O aklıyla, zekâsıyla, hılkatındaki azizliğiyle diğer eşyadan ve mahlûkattan çok farklı bir çizgide yer almıştır. Bazı yönleriyle kâinattaki denge ve düzene ister istemez bağlı kılınmışsa da, diğer bazı yönleriyle serbest bırakılmış ve kendisine cüz'î irâde verilerek birtakım yardımcı unsurlarla desteklenmiştir ki, bu unsurların başında semavî kitap ve sonra da peygamber gelmektedir. Böylece insanoğlu hayatını bütünüyle mevcut denge ve düzen ölçüleri içinde sürdürmek için hazırlanan ortamda kendisine doğru ve eğri yollar gösterildikten sonra hür irâdesiyle başbaşa bırakılmıştır.

Bütün bu mazhariyetler ilâhî rahmet ve adâletin gereği ve hazırladığı plân ve proğramın tabii sonucudur. O bakımdan insanoğlunun işleyeceği her iyilik ve kötülük, imân ve niyeti kıstas alınarak mutlaka karşılık görür; ancak önde giden ilâhî rahmet gereği, işlediği iyiliğe kat kat ecir verilirken, işlediği kötülüğe karşılık denk bir ceza verilir.

Cenâb-ı Hak dünya üzerinde kötülükleri azaltmak, iyilikleri çoğaltmak, diğer bir anlatımla ahlâklı, faziletli mü'minlerin sayısını artırmak; ahlâksız zorbaların, inkârcı sapıkların sayısını azaltmak için, iyiliğe geniş çapta ecir vermekte ve iyiler için sonsuz mükâfatlar hazırladığını bildirmektedir.

O halde plân arızasız, düzen mükemmel, proğram yeterli, adâlet kusursuzdur. Uyarı rahmet, emir ve tavsiye inâyet, mükâfat rahmet, ceza adâlettir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, serveti tek amaç seçip onunla böbürlenen Karûn'un ibretli âkibeti konu edildi. Hayatın hikmet ve amacını bilen mü'min-

ler için mutluluk va'deden âhiret yurdunun hazırlandığına dikkatler çekildi. İyiliğe kat kat karşılık verileceği; kötülüğe ise misliyle ceza takdir edileceği bildirilerek iyilerin çoğalmasında her bakımdan büyük faydaların söz konusu olduğuna atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, haktan yana olanlara parlak ve zafer dolu bir gelecek va'dediliyor. Bu çerçeve içinde Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in yakın gelecekte Mekke'ye döneceği kapalı bir anlatımla müjdeleniyor. Sonra da uygulayacağı metot ve izleyeceği yol açıklanıyor.

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ
بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ
الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾
وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ
وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

MEÂLİ:

85— Şüphesiz ki sana Kur'ân'ı (ondaki hükümlerle amel etmeyi) farz kılan (Allah) seni döneceğin yere döndürecektir. De ki: «Rabbım doğru yol üzere geleni de, açık bir sapıklık içinde bulunanı da daha iyi bilendir.»

86— Sen, sana bu Kitab'ın vahyolunacağını ummuyordun. Şüphen olmasın ki, bu ancak Rabbından bir rahmet (olarak sana verilmiş)tir. O halde sakın sakın kâfirlere arka olma!

87— Sana indirildikten sonra sakın onlar seni Allah'ın âyetlerinden

alıkoymasınlar. Rabbına (insanları) dâvete devam et; sakın Allah'a ortak koşanlardan olma!

88— Allah ile beraber sakın başka bir ilâh (edinip) tapma. O'ndan başka tanrı yoktur. Allah'ın vechinden (zatından veya O'nun rızasına uygun olanından) başka her şey yok olucudur. Hüküm O'nundur ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

İNİŞ SEBEBİ

Buharî'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, âyette geçen «meâd»dan maksat «Mekke»dir. Şöyle ki : Peygamber (A.S.) Efendimiz Medine'ye hicret etmek üzere saklandığı mağaradan çıkıp Mekke ile Medine arasında Cuhfe mevkiine gelince, Mekke'ye uzanan yola dönüp baktı ve çok sevdiği öz yurdundan ayrılmanın üzüntüsünü için için duydu, derken Melek Cebrâil indi ve yukarıdaki âyetleri getirdi. (1)

İLGİLİ HADÎS

«Şair Lebîd'in dediği en doğru söz, onun şu mısra'ıdır: «Haberiniz olsun ki, Allah'tan başka her şey boş ve anlamsızdır.» (2)

VATAN SEVGİSİ

İnsan doğup büyüdüğü yerin hatıralarını ömrü boyunca beraberinde taşır. Hele bu yer kişinin öz yurdu olursa, ona karşı duyduğu sevgi ve ilgiyi hiçbir zaman içinden söküp atamaz. Şüphesiz ki bu duygu, ırkçılığın değil, milliyetçiliğin insan ruhunda yer eden tabii tezahürüdür. Ancak Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in Mekke'ye olan ilgi ve sevgisi bu duygunun da ötesinde kutsal Kâbe'ye karşı duyduğu saygı ve beslediği iştiyaktır. O, putlardan arınmış, Tevhîd İnancı'yla asıl hüviyetine ve amacına kavuşturulmuş bir mâbedi görebilmenin hasretini taşıyor ve henüz ona erişememenin üzüntüsünü yaşıyordu.

Bu bakımdan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Mekke'ye uzanan yola iki değişik duyguyla bakmış ve gözleri nemlenerek ona bir gün döneceğini ümit etmişti. Bunun için Cenab-ı Hak hicretin bir yenilgi ve tamamıyla Mek-

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/415 - Tefsîr-i Kurtubî : 13/322

(2) Buharî/menakıb-ı Ansar : 26, edeb: 90- Müslim/şiir: 3/6, 40- İbn Mâce/ edeb: 41- Ahmed: 2/248, 393, 458, 470

ke'den kopma ve dönüşü olmayan bir uzaklaşma olmadığını, bilakis zaferin kararlı adımları, başarının sırrı olduğunu yukarıdaki âyetlerle Ona haber verdi. Böylece bu anlatımın feyizli çerçevesinde hem Mekke'nin fethi, hem İslâm'ın üstün geleceği haberi yer alıyor; aynı zamanda kalplere büyük bir teselli iksirini enjekte ediyordu.

KİMİN DOĞRU YOL ÜZERE BULUNDUĞUNU ALLAH DAHA İYİ BİLİR

(قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ) **«De ki : Rabbım doğru yol üzere geleni de, açık bir sapıklık içinde bulunanı da daha iyi bilendir.»**

Bilindiği gibi, her grup ve ekol, her kişi ve mezhep kendi görüş ve inancını savunur ve haklı olduğunu söyler. Oysa «hak» denilen şey birdir, birkaç tane değildir. Haklı olduğunu savunanlardan biri haklıysa, haktan yana ise, diğerleri mutlaka bâtıldır. Özellikle bu, inançların sürtüşüp çarpıştığı bir ortamda çok geçerli bir hükümdür. Ama ne var ki gruplardan çoğu bu gerçeği düşünüp ortaya çıkarmaktan ziyade kendi taassuplarının esiridirler.

O halde kimlerin doğru yol üzerinde bulunduğunu, kimlerin de haktan uzaklaşıp sapıttığını Allah daha iyi bilir, şeklinde düşünerek gerçek hükmü O'nun takdirine bırakmak daha uygun ve isâbetli olur. Âhiret gününde mutlak âdil olarak o hakikati ortaya çıkartır. Bunun için karşıt gruplarla inanç ve mezhep kavgasını başlatmak, lüzumsuz sürtüşüp tartışmak fayda yerine zarar getirir. Haktan yana olan mü'minler her zaman akıllarını iman ve irfanlarıyla birleştirip ilmin rehberliğinde gerçeği anlatmayı prensip edinmelidirler. Artık onların görüşünü kabul eden eder; etmeyen de kendi haline terkedilir. Zira seksen beşinci âyetin son kısmı bunu ilhâm etmektedir.

ALLAH'A İMÂN ETTİKTEN SONRA KÂFİRE ARKA ÇIKMAK, KÜFRÜ BENİMSEMEK SAYILIR

(وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ) **«Sen, sana bu kitabın vahyolunacağını ummuyordun. Şüphen olmasın ki bu ancak Rabbından bir rahmet (olarak sana verilmiş)tir. O halde sakın kâfirlere arka olma.»**

Âyetin anlatımında hitap has, emir ise genellik ifade etmektedir; yani kelime ve cümle konumu olarak sadece Hz. Peygamber'e (A.S.) hitap edil-

mekteyse de taşıdığı hüküm ümmetin hepsine yöneliktir.

O halde doğru yolu bulup seçtikten ve imân nîmetine eriştikten sonra inkârcı sapıklara arka çıkmak, onlardan yana bir tavır ortaya koymak hakikî imâna ters düşer de İslâmiyeti zedeler. Zira gerçek imân, Cenâb-ı Hakk'ı bilmek, O'nun bütün emirlerine mutlak surette uymak ve bundan dolayı bir sıkıntı ve eziklik duymamaktadır. Küfür ise, hakkı red ve inkâr etmek, bâtılı seçip savunmaktır. O bakımdan imân, kul ile Allah arasında kavuşturucu tek yoldur. Küfür, nefsin hevesleri doğrultusunda İblîs ile dostluk kurmak suretiyle hakka sırt çevirmektir. Bu sebeple bu iki karşıtın uyum sağlaması, bağdaşıp anlaşması mümkün değildir. Biri diğerine uymadıkça sözü edilen zıdlık sürüp gider.

KÜFÜR, NEFSE VE DUYGUYA HİTAP EDER

(وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ ..) «Sana indirildikten sonra sakın onlar seni Allah'ın âyetlerinden alıkoymasınlar..»

İnsan, hayatını en uygun ve en yararlı şekilde tanzim ettikten ve onu ebedi hayata hazırlayan âyetleri okuyup anlama bahtiyarlığına eriştirildikten sonra, onu o yoldan alıkoymak için inkârcı sapıklar çok sistemli faaliyete geçerler. Duygu ve düşünceleri alt-üst etmeye çalışıp dünyanın çekici nîmetlerini araç olarak kullanırlar. Böyle durumlarda mü'min çetin bir sınav geçirdiğini bilmeli ve ona göre hazırlık içinde olmalıdır. Aksi halde kâfirlerin ağına düşmekten kendini kurtarma şansı azalır. Nitekim günümüzde Yahudi tuzağı olan masonların sadece madalyonun bir yüzünü göstermek suretiyle insanlığa hizmet amacı güttüklerini anlatarak, makam ve servete karşı zaafı olanları kendi teşkilatlarına almaları misâl gösterilebilir.

Oysa imân ve İslâm'dan maksat, Yüce Yaratan'ı kemal sıfatlarıyla bilip O'na ibâdet etmek ve her vesileyle O'na yakınlık sağlayıp, teslimiyet içinde hoşnutluğunu kazanmaktır. Başlanılan her işte O'nun rızasını ön plâna almak, yapılan her işte O'nun sevgi ve korkusunu için için hissetmek ise, imân ve İslâm'ın gereğidir. Hakk'ı inkâr etmek, azgınlık ve ahlâksızlıkta bulunmak ise, bunun tam aksine bir yol tutmaktır; yani nefis ve şeytanı rehber edinip dünyalığı amaç seçmek ve bu uğurda her şeyi mubah saymaktır. Bu bakımdan inkârcı sapık, amacına ulaşabilmek için önünde engel istemez, varsa bir engel onu kaldırmadan rahat edemez. Aynı zamanda herkesin kendisi gibi olması için durmadan çalışıp çareler düşünme ihtiyacını duyar. Tabii gerçek mü'minler de herkesin kendileri gibi, doğ-

ru yol üzerinde olmasını, herkesin doğru ve âdil davranmasını arzu ederler ve bu uğurda teblîğ ve irşat hizmetlerini -imkânlar el verdiği nisbette- sürdürmeye çalışırlar. Böylece hak ile bâtıl mücadelesi devam eder.

Kur'ân-ı Kerîm ilgili seksen yedinci âyetle bu gerçeğe dikkat çekmekte, mü'minlerin kendilerine indirilen ilâhî âyetlerle yollarını aydınlatmalarını, kalplerini irfan ile süslemelerini ve imânlarını devamlı takviye etmelerini ilhâm etmektedir.

YALNIZ ALLAH'A İBÂDET

(وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) **«Rabbına (insanları) dâvete devam et; sakın Allah'a ortak koşanlardan olma.»**

İnsanları Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini tanımaya, O'nun emirleriyle amel etmeye çağırabilmek için önce imânın lezzetini bütün zerafetiyle duymak ve ilâhî emirlerle yaşamak gerekir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in yirmi üç yıllık dâveti bu düzey ve ölçüde cereyân etmiş; Ona ashab olma şerefine erişen bahtiyarlar da aynı metodu uygulamışlardır. Çünkü ibâdet kulluğun belirtisi ve değişmeyen yoludur. O bakımdan ibâdet Yaratan ile yaratılanlar arasında en işlek yoldur ve tek kelimeyle imânın en tabii ürünüdür. Hakk'a dâvet edenlere en çok şeref ve azizlik kazandıran şey, şüphesiz ki, ibâdettir. Ancak ibâdet çok kapsamlı bir kavramdır; insanın günlük hayatının her bölümüyle içiçedir. Düşüncemizden, tezgâhımızdan, masamızdan, kalemimizden ibâdet ruhunu çekip aldığımız gün, maddeyi, diğer bir anlatımla dünyalığı amaç ve hedef seçmiş oluruz. O takdirde başkalarını Allah'ın dinine ve emirlerini uygulamaya dâvet etmemizin anlamı kalmaz ve kendimizi yalancı durumuna düşürmüş oluruz. O bakımdan 85 ve 86. âyetleri birarada incelediğimiz zaman, dâvetin hangi ölçüler içinde ve nasıl bir imân ve irfanla yerine getirilmesinin emredildiği kendiliğinden anlaşılır. Sonra da 88. âyetin baş kısmında **«Allah ile beraber sakın başka bir ilâh (edinip) tapma. Ondan başka ilâh yoktur»** buyurularak, ibâdetin, sevginin, gayenin ve maksadın sadece Allah'a yönelik bulunması hatırlatılıyor.

ALLAH'TAN BAŞKA HER ŞEY YOK OLMAYA MAHKÛMDUR

(كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) **«Allah'ın vechinden (zatından veya O'nun rızasına uygun olanından) başka her şey yok olucudur. Hüküm O'nundur ve ancak O'na döndürüleceksiniz.»**

Eşyanın yok olması, içinde bulunduğu düzenin bozulması ve bağlı bulunduğu plânın alt-üst olup yeni bir plâna göre yeni kurulan düzende yer almasıdır. İnsanın yok olması, eskiyen beden elbisesinden sıyrılması, yeni bir hayata gözlerini açmak için ölüm şerbetini içmesidir. Allah'ın zâtı ve kemal sıfatları ne ise öyle kalacak, bir değişikliğe uğramıyacaktır. Zira mülk bütünüyle O'nundur ve yegâne tasarruf sahibi olarak da O bulunuyor. Kendisi yaratılmamıştır; başkasının mülkü olmadığı gibi, hiçbir şeye de muhtaç değildir. Varlığı kendisindendir, yani O'nun varlığı, vâcibü'l-vücut olmasına dayanmaktadır. O bakımdan yok olması, değişikliğe uğraması düşünülemez; her türlü noksanlıktan pak ve münezzehtir.

Ama neden bu yokluk ve değişiklik? Âhiret yurdundaki hayat şartları dünyadakine benzemez ve uymaz; öyle ki dünyadaki mevcut hayat şartlarına göre yaratılan insan bedeninin bir değişikliğe ve yeniliğe uğratılmadan âhiretteki hayat şartlarına uyması mümkün değildir. Çünkü bu iki ortam ve mevcut şartlar arasında kıyas yapılamıyacak kadar büyük fark söz konusudur. Mevcut plân ve düzen ise, dünyadaki hayat şartlarına göre kurulmuştur. O halde bu düzen ve bağlı bulunduğu plânın bozulup âhiretteki hayat şartlarına göre yeni bir düzene dönüşmesi zarûrîdir. İşte ölümün ve kıyâmetin sebep ve hikmetlerinden biri budur.

O bakımdan hüküm bütünüyle Allah'a aittir. Çünkü her şey O'nun kudretinin eseridir. Her şey O'na döndürülecektir. Çünkü her şey O'nun halk-u icadıdır ve O'nun tasarrufu altında bulunuyor.

Kasas Sûresi'ne, Kur'ân'ın açık ve açıklayıcı bir kitap olduğu belirtilerek başlanmakta ve Allah'tan başka her şeyin yok olmaya mahkûm bulunduğuna değinilmekte ve hükmün ancak O'na ait bulunduğuna ve sonunda hepimizin O'na döndürüleceğine atıf yapılarak sûre noktalanmaktadır.

Bu sûrenin de tefsîrine bizi muvaffak kılan Rabbımıza hamd-u senâlar olsun. Vekîl olarak O bize yeter. Ne güzel Mevlâdır O ve ne güzel vekîldir O!.

——oOo——

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

ANKEBÛT SÛRESİ

Örümcek ağının dayanıksızlığı benzetme yoluyla misal verildiğinden, sûreye «örümcek» anlamına gelen «Ankebût» adı verilmiştir.

Sûrenin Mekkî ve Medenî olduğunda farklı tesbit ve görüşler ortaya çıkmıştır. Şöyle ki : el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (R.A.)dan yapılan iki rivâyetten birine göre, tamamı Medine'de inmiştir. Katade de aynı görüştedir. İbn Abbas'dan (R.A.) yapılan ikinci rivâyette ise, sûrenin baş kısmındaki on âyet dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Hz. Ali'ye (R.A.) göre, sûre Mekke ile Medine arasında inmiştir. (1)

Âyet sayısı : 99

Kelime » : 980

Harf » : 4169 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Mü'minlerin imanlarında sadık olup olmadıklarının ortaya çıkarılması için devamlı sınavdan geçirildikleri belirtiliyor.

2— Allah yolunda cihadın önem ve yararı üzerinde duruluyor.

3— İyiliklerin kötülükleri temizleyeceğine dikkat çekiliyor.

4— Ana-babaya iyilik etmemiz emrediliyor.

5— Münafıklarla kâfirlerin tutumları konu ediliyor ve mü'minlere olan ilgilerinin ölçü ve anlamına yer veriliyor.

6— Altı peygamberin kıssalarından önemli safhalar, ibretli parçalar anlatılıyor.

7— Mü'minlerle kâfirlerin karşılıklı delil getirmeleri ve o yüzden mü'-

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 13/323
(2) Lübabu't-te'vîl : 3/416

minlerin o gibi inatlaşa tartışmalardan men'edildikleri bildiriliyor.

8— Mu'cizenin doğruluğu ve onunla peygamberliğin isbatı hakkında bilgi veriliyor.

9— İnkârcı sapıkların tehdît edildikleri azabı istemede acele etmelerine atıf yapılarak bunun nedeni açıklanıyor.

10— İçinde fitne ve fesadın çıkıp yaygınlaşmaya yüz tuttuğu bir ülkeden, şartlar elverdiği takdirde hicret edilmesinin gereği üzerinde duruluyor.

11— En güzel ve mutlu sonucun mutlaka mü'minler için hazırlandığı müjdeleniyor.

12— Gerçek ve hakiki hayatın, âhiret hayatı olduğu işlenerek mü'minler bu konuda aydınlatılıyor.

13— Kureyş Kabilesi'nin nankörlüğü konu ediliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
الۤمۤ ﴿١﴾ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُوۤا اَنْ يَقُولُوۤا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا
يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ
صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٣﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ
اَنْ يَسْبِقُونَا سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾ مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَٓاءَ اللّٰهِ
فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٥﴾ وَمَنْ جَاهَدَ
فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِه۪ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦﴾
وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذ۪ي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

M E Â L İ :

1— Elif - Lâm - Mîm.

2— İnsanlar, «inandık» demeleriyle kendi hallerine terkedileceklerinl, çetin sınavlardan geçirilmiyeceklerini mi sanırlar?

3— And olsun ki onlardan öncekilerini de çetin sınavlardan geçirmişizdir. Allah, elbette doğru olanları da bilir, yalancıları da bilir.

4— Yoksa o çeşitli kötülükleri işleyenler bizi (âciz bırakıp) geçeceklerini mi sanırlar? Hükmettikleri şey ne kötü!

5— Kim Allah'a kavuşmayı umarsa, elbette Allah'ın belirlediği ecel (ölüp O'na kavuşma saati) gelecektir. Allah işiten ve bilendir.

6— Kim (Allah yolunda, Allah sözü daha yüce olsun diye) cihâd ederse, o gerçekten kendi lehine cihâd etmiş olur. Çünkü Allah elbette âlemlerden müstağnîdir (hiç kimsenin cihâd etmesine ihtiyacı yoktur).

7— İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanların şüphesiz ki kötülüklerini (tevbeleri sebebiyle affedip) örter ve temizleriz ve yaptıklarını en güzeliyle mükâfatlandırırız.

İNİŞ SEBEBİ

Hicretten sonra Mekke'de yaşayanlardan bazı kimselerin Allah kalplerini yumuşattı da İslâm'a ısındılar ve arkasından Hz. Muhammed'in (A.S.) getirdiği esaslara inandılar. Onların bu olumlu kararlarını duyan Medine'deki mü'minler onlara: «Medine'ye hicret etmediğiniz takdirde ne ikrarınız, ne de İslâmiyeti din olarak seçmeniz makbul tutulur» diye haber gönderdiler. Bunun üzerine onlar hicret etmek üzere yola çıkınca azgın müşrikler yollarını kesip, yalnız engel olmakla kalmayıp bir de işkencede bulundular. O yüzden yeni müslümanlar hicret edemediler. Yukarıdaki âyetler onların bu halini tasvîr eder anlamda inince durum kendilerine bildirildi. Bunun üzerine tekrar hicrete karar verdiler ve engel olanlarla gerekirse vuruşacaklarını söylediler. Sonunda o yüzden onlarla kendilerine engel olanlar arasında vuruşma meydana geldi; kimi şehit, kimi de gazi oldu. O sebeple de Nahl Sûresi'nin 110. âyeti şu meâlde indi: «**Sonra çeşitli işkence ve eziyete uğratılan, ardından hicret eden; sonra da Allah yolunda savaşan ve sabreden kimseler için şüphesiz ki Rabbın çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.» (1)**

İbn Abbas'a (R.A.) göre : Bu âyetler, müşriklerden eza ve cefa gören Seleme b. Hişam, İlyas b. Ebî Rebi'a, Velîd b. Velîd, Ammar b. Yâsir ve benzeri mü'minler hakkında inmiştir. (2) Onları teselli etmekte ve müjdelemekte olan bu âyetler, yakın gelecekte mü'minlerin başarıya erişeceğine işârette bulunmaktadır.

---

(1) Esbab-ı Nüzûl/Nisaburî - Lübabu't-te'vîl : 3/416- Câmi'u'l-Beyan Fî Tefsîri'l-Kur'ân : 19/83

(2) Lübabu't-te'vîl : 3/416

İLGİLİ HADÎSLER

İlk müslümanlardan Habbab b. Eret (R.A.) anlatıyor: «Müşriklerin bize yaptığı eza ve cefadan çok tedirgindik. Kâbe'nin gölgesinde üstlüğünü yastık yapıp ona dayanarak gölgelenmekte olan Resûlüllah (A.S.) Efendimize gittik ve «bize yardımcı olamaz mısın, bizim için duâ etmez misin?» diyerek dert yandık. O bize şöyle buyurdu: **«Sizden önceki mü'min kişi yakalanır, kazılmış çukura atılır, sonra da testere getirilip başının üstüne konularak ikiye bölünür ve demir tarak getirilip etine ve kemiğine geçirilirdi, buna rağmen dininden dönmezdi, yani bu elîm azap onu dininden döndüremezdi. Allah'a and olsun ki, bu dâvamız tamamlanıp başarıya erişecektir. O kadar ki, süvari bir kişi San'a'dan kalkıp Hadremevt'e gidecek ve Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacaktır ve koyunları hakkında da kurttan (canavardan) endişe duymayacaktır. Ama ne var ki, siz pek acele ediyorsunuz.» (1)**

Ebû Saîd el-Hudrî (R.A.) anlatıyor :

— Peygamber (A.S.) Efendimiz'in yanına girdiğimde onu (sıtma) ateşi içinde gördüm. Elimi kendisine dokundurduğumda ateşini yorgan üzerinde hissettim. Bunun üzerine dedim ki :

— Ateşin ne de şiddetlidir!

Buyurdu ki :

— «Biz peygamberler böyleyizdir; hem başımıza gelen belâ şiddetli olur, hem de mükâfatımız (o nisbette büyük olur).»

Tekrar sordum, dedim ki :

— Ey Allah'ın Peygamberi! İnsanlardan en şiddetli belâya uğratılanlar kimlerdir?

— Peygamberlerdir, buyurdu.

— Onlardan sonra kimlerdir? diye sordum.

— Sâlih kişilerdir. Onlardan biri fakirliğe uğrar ve ancak ortası kopuk yırtık bir üstlük bulabilir. Hem onlardan biri sizin genişlik ve refah ile sevindiğiniz gibi, belâ ile sevinir, diye cevap verdi. (2)

Ashab-ı Kirâm'dan Sa'd b. Ebî Vakkas (R.A.) anlatıyor:

---

(1) Müsned-i Ahmed: 5/111- 6/395

(2) Buharî/maraz: 2, 3, 13, 14, 16- Müslim/birr: 45- İbn Mâce/fiten: 23- Dâremî/rikak: 57- Ahmed: 1/381, 441, 455

— Bir gün Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e şöyle sordum: Ey Allah'ın Peygamberi! İnsanlardan en çok ve en çetin belâya uğrayanlar kimlerdir?

— Peygamberlerdir, sonra da derece derece birbirini izler; adam dinine bağlılığı nisbetinde belâ ve imtihanla karşılaşır. Dindarlığında sağlamlığı ve sebatı oranında belâsı şiddetlenir. Dindarlığında gevşekliği varsa ona göre belâ ile karşılaşır. Mü'min kul yeryüzünde, üzerinde hatâ ve günah olmaksızın gezip dolaşıncaya kadar belâ ondan ayrılmaz, diye cevap verdi. (1)

ELİF - LÂM - MİM

Diğer sûrelerde olduğu gibi, bunlar mukatta'a harflerdendir. Allah ile Peygamberi arasında bir şifre ve aynı zamanda sûrenin özeti ve anahtarı mahiyetindedir. Allah daha iyisini bilir.

İMANIN ÖLÇÜSÜ

(أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ..) «İnsanlar «inandık» demeleriyle kendi hallerine terkedileceklerini, çetin sınavlardan geçirilmiyeceklerini mi sanırlar?»

Bilindiği gibi, imân kalbe dayanır, yani onun yeri ve yurdu kalptir. O bakımdan imânın sağlamlığını, çürüklüğünü; kuvvetliliğini ve zayıflığını ibâdetlerle de kesin olarak ortaya koyamayız. Ancak ibâdet, duâ, zikir, iyilik, hakseverlik, erdemlik imanın meyvaları ve içten dışa vuran belirtileridir; fakat kesin kıstası değildir..

İlgili ikinci âyetle, ibâdetle birlikte kişinin imânından ve dindarlığından dolayı uğrayacağı belâ ve mihnetlere göğüs germesi, dayanma gücünü ortaya koyup Allah'a daha çok bağlanması, şüphesiz ki onun imânındaki sadakatini ortaya koyacağına delil gösterilmektedir.

O bakımdan mü'minler, ölünceye kadar devamlı sınavdan geçirilmekte; belâ ve mihnetlerle mücadele etmektedirler.

Bundan amaç nedir, yani bu mihnetli yolda yürümenin ne gibi faydaları söz konusudur? Kişi hem Allah'a imân etsin, hem de o yüzden çetin sınavlar versin, ezâ ve cefayla karşılaşsın! İmânın mükâfatı bu mudur?

---

(1) Tirmizî/zühd: 57- İbn Mâce/fiten: 23- Dâremî/rikak : 67- Ahmed: 1/173, 174, 180, 185

Her ne kadar çoğumuzun hatırına gelen, bu gibi sorularsa da, asıl hikmet bu değildir. Zira nîmet külfetle orantılıdır; külfetsiz nîmetin gerçek değeri bilinmez. Allah'a dosdoğru imân, ebedî saadetin değişmeyen, eskimeyen ve kıymetini kaybetmiyen anahtarıdır. Aynı zamanda insan olmanın, amaca yönelmenin tek yoludur. O halde imân, gerçek anlamıyla pahası biçilmez bir değerdir ve insana verilen en üstün nîmet ve devlettir. O bakımdan külfeti de o nisbette büyük ve ağırdır.

İlgili âyetle bu husus işleniyor ve mü'minlere bilgi verilerek kendilerini bu vadide iyi eğitmeleri isteniliyor.

Böylece imanla ilgili sınavlarda azim ve irâdesini, Allah'a güven ve bağlılığını kaybedenlerin yalancı veya şüpheci; kaybetmiyenlerin ise sadık olduğu ortaya çıkar da gerçek mü'min münafıktan seçilip ayırt edilir.

ALLAH'I ÂCİZ BIRAKMAK MÜMKÜN DEĞİLDİR

(أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ) **«Yoksa o çeşitli kötülükleri işleyenler bizi (âciz bırakıp) geçeceklerini mi sanırlar? Hükmettikleri şey ne kötü!»**

Cenâb-ı Hak sonsuz kudret sahibidir; tükenmez rahmet kaynağı ve mutlak ganîdir. Kâinat her parçasıyla O'nun kudretinin ve rahmetinin eseridir ve her şey aralıksız O'na muhtaçtır; O'nun ise hiçbir şeye ihtiyacı söz konusu değildir. Kitap indirmesi, peygamber göndermesi, kullarına olan geniş rahmetinin tezahürlerinden biridir. İyi ve kötü iş ve amellerin karşılığı sadece sahibine aittir. O halde hayatı boyunca iyi ve yararlı amellerde bulunanlar Allah'ın mülkünde bir şey artıramazlar; O'nu daha zengin kılmış olmazlar. Durmadan kötülük işleyenler de O'nu fakir ve âciz bırakamazlar. O ne ise odur ve öyle kalacaktır. O bakımdan belirttiğimiz hükmün aksine bir düşünce ve görüş yakışıksız, yersiz ve anlamsızdır; sahibini inkâr bataklığına düşürmekten başka bir şeye yaramaz.

O halde Cenâb-ı Hak ile yarışa heveslenenler veya O'nu âciz bırakıp geçeceklerini sananlar hep aldanmışlardır. İnsanoğlu henüz bütünüyle kendine kumanda edememekte, iç organları onun irâde ve isteği dışında faaliyetlerini sürdürmektedir. Kendi bünyesiyle bir çok yönlerden irtibatsız kalan ve öylece kendi iç organları hakkında acz içinde bulunan insan, Allah ile yarışabilir mi veya O'nu herhangi bir konuda âciz bırakabilir mi?

ALLAH'A KAVUŞMAYI GÖNÜLDEN ARZULAMAK

(مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) **«Kim Allah'a kavuşmayı umarsa, elbette Allah'ın belirlediği ecel (ölüp ona kavuşma saati) gelecektir. Allah işiten ve bilendir.»**

İmân temeli üzerinde filizlenip gelişen Allah sevgisi insanın kalbini ve ruhunu doldurup her zerresine sızınca, sevgi aşk derecesine yükselir. Öylece âşık her söz ve fiilini o doğrultuya çevirir ve her amelini ona göre yerine getirir. Artık dünya hayatı onun için basit bir araç, önemsiz bir dönemdir. O bakımdan onu âhirete hazırlanma dönemi ve Allah'a kavuşma aracı olarak kullanır.

Ne var ki âşık ne kadar erken Rabbına kavuşmayı arzu etse de takdîr edilen ecelin gelmesini beklemek zorundadır. Nitekim Mevlânâ Celâlettin Rumî, ölüm gecesini «şeb-i arûs» yani düğün gecesi olarak vasıflandırmış ve Allahına kavuşmanın mutlu anlarını ancak bu tabirle ifadeye çalışmıştır.

İnsan ömrü kısa olmakla beraber, çok arzu edilen günlerin gelmesini beklemek ona uzun gelir. Hele bir de o beklenilen dem, Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve gufrân havasına girmek mutluluğu olursa..

İlgili beşinci âyetle bu inceliğe işâret edilmektedir ki, bu bir bakıma Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in irfan mektebinde eğitilen bahtiyar mü'minlerin ruhî heyecanını yansıtmakta, kalplerinin derinliğine kök salan imânlarının aşk derecesine yükseldiğini ifade etmektedir.

CİHÂDIN HEDEFİ

(وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ) **«Kim (Allah yolunda, Allah sözü daha yüce olsun diye) cihâd ederse, o gerçekten kendi lehine cihâd etmiş olur. Çünkü Allah elbette âlemlerden müstağnidir (hiç kimsenin cihâd etmesine muhtaç değildir).»**

Hadîs-i Resûlüllah'ta ifadesini bulduğu gibi, kim Allah sözü daha yüce olsun diye cihâd ederse, onun bu hizmeti Allah'ın büyüklüğünü artırmaz; cihâdı bırakıp kendi çıkarıyla, yani nefis ve dünyasıyla haşır-neşir olan kimseler de Allah'ın büyüklüğünden bir şey eksiltemezler.

Ancak «cihad» sözü ne gibi manalara delâlet etmekte ve ne gibi hü-

kümler taşımaktadır? Gerek el-Müfredat müellifi, gerekse Kamus müellifi bu kelimenin şu manalara, -yer aldığı cümle itibariyle- delâlet ettiğini belirtmişlerdir :

a) Güç ve takat

b) Amaç ve sonuç

c) Çalışıp çabalamak

d) Meşakkat ve sıkıntı

e) İmtihan ve deneme

f) Hastalığın tesiriyle sıskalaşıp halsiz kalmak

g) Yemeğe karşı iştiha duymak..

Düşman ile, Allah, din, vatan, namus uğruna savaşmak anlamına gelen «cihad» bütün bu manaları içermektedir. Zira savaş bir amaç ve elde edilmek istenen bir sonuç için yapılır. Savaşta güç ve kudreti bütünüyle ortaya koymak ve o yüzden meşakkat ve sıkıntıya katlanmak, aynı zamanda çetin bir sınavdan geçmek söz konusudur. Sonra da ebedî saadet yurduna ve orada cemalüllaha erişme arzusu vardır.

Üç şey ile cihad edilir:

1— Bilinen ve gözle görülen düşmanla,

2— İnsanın kıyâmete kadar düşmanı olarak faaliyet halinde bulunan şeytanla,

3— Nefisle..

Birinci düşman dünyamızı yıkar ve bizi esaret altına sokarak hürriyetimizi yok eder. İkinci ve üçüncü düşman, hem dünyamızı, hem âhiretimizi berbat eder, bizi yüce amaçlardan, kutsal değerlerden uzaklaştırıp hayvanî duygularımızı kamçılayarak plândaki yerimizden ve hılkatımızın gerektirdiği gayeden uzaklaştırır.

Görüldüğü gibi, bu her üç düşmanla savaşmak bütünüyle kendi lehimize, savaşı terketmemiz aleyhimize birtakım sonuçlar doğurur. Buna paralel olarak cihâd edenler, ilâhî emre uydukları için O'nun rızasına ermiş olurlar; terkedenler ise, O'nun gazabını kendi üzerlerine çekme basîretsizliğini ortaya koymuş bulunurlar.

İŞLENİLEN İYİLİKLERİN EN GÜZELİYLE MÜKÂFATLANDIRMA

(وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ)

«İman edip iyi yararlı amellerde bulunanların şüphesiz ki kötülüklerini (tevbeleri sebebiyle affedip) örter ve temizleriz ve yaptıklarını en güzeliyle mükâfatlandırırız.»

İman ve amel-i sâlih birbirini tamamlayan iki kavramdır. Gerçi Ehl-i Sünnet âlimlerine göre, amel-i sâlih imândan bir cüz' değildir. O bakımdan «birbirini tamamlayan iki kavram»dan kasdımız şudur: İmân olmayınca amel-i sâlih değersiz kalmakta; amel-i sâlih olmayınca, imân meyvasız bir ağaç anlamını hatırlatmaktadır.. Ve esasen imânın hedefi, ilâhî rıza doğrultusunda amel-i sâlihtir. O bakımdan Kur'ân-ı Kerîm'in bazı istisnalarla bu iki kavramı birarada anması, bizi daha etraflı düşünmeye ve kendi lehimize birtakım olumlu sonuçlar çıkartmaya şevketmek içindir.

Ancak insan tamamen kötülüklerden, günahtan sıyrılıp hayatını bütünüyle sâlih amellerle dolduramaz; zira bu çok zor bir iştir. Böyle mazhariyet peygamberlere has bir lûtuftur. Çünkü onların «ısmet» sıfatı vardır. O bakımdan bilerek, bilmeyerek işlenilen kötülüğün arkasından pişmanlık duyup tevbe etmek ve sâlih amellere yönelmek, o kötülüklerin affedilip temizlenmesine vesîle olur ve sonra da bu güzel niyetle yapılan iyi yararlı ameller daha güzeliyle karşılık görür.

İşte hayatımızın her gününde iyiliklerle kötülükler arasında dönüp dolaşırken, kötülükleri azaltıp iyilikleri çoğaltmaya çalışmak da cihâdın bir başka yanıdır ki bu, takat, gayret, meşakkat, ilgi ve iştiha ister.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, «imân ettim» denildikten sonra işin bitmediği, kulun sadakatını belgeleyecek birtakım sınavların başlayacağı üzerinde duruldu. Arkasından doğruları yalancılardan ayırt etmek; iyileri mükâfatlandırmak, kötüleri de cezalandırmak konusu işlendi.

Aşağıdaki âyetlerle ana-babaya iyilikte bulunmamız tavsiye edilirken, onların bizi Rabbımıza karşı günaha sevkedecek emir ve tavsiyelerine itaat etmememiz bildiriliyor. Sonra da iman edip sâlih amellerde bulunan kişilerin «salihler» zümresine katılacağı, yani onlar arasında yer almalarının sağlanacağı müjdeleniyor.

——oOo——

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ
بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ
عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾
وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾

MEÂLİ:

8— İnsana, ana-babasına iyi davranmasını, güzellikle muamele etmesini tavsiye ettik. (Bununla beraber) onlar, hakkında bilgin olmadığı bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşıp ağırlıklarını koymaya çalışırlarsa, o zaman onlara itaât etme; dönüşünüz ancak banadır; yapageldiklerinizi size bir bir haber veririm.

9— Dosdoğru imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları elbette iyi-yararlı kişilerin arasına yerleştiririz.

İNİŞ SEBEBİ

Ashab-ı Kirâm'dan Sa'd b. Ebî Vakkas (R.A.) diyor ki :

— Anama hep iyilik eder, hatırını hoş tutardım. İslâm'a girdiğimi öğrenince bana kızdı ve «vallahi ya bu yeni dinden dönersin, ya da ölünceye kadar bir şey yeyip içmeyeceğim» diyerek yemin etti. Bir-iki gün bir şey yemedi ve içmedi; derken inkârcı sapıklar benim için «ana katili» diyerek yaygara yapmaya başladılar. Bunun üzerine kalkıp anneme gittim ve dedim ki : «Senin yüz tane canın olsa, her canın bir bir çıksa, yine de dinimi bırakacak değilim. İstersen bir şey ye, istersen yeme..» Annem benim kesin kararımı anlayınca, başka çare bulamadı ve yeyip içmeye başladı. O sebeple de yukarıdaki âyetler indi. (1)

---

(1) Tefsir-i Kurtubi : 13/328

İbn İshak'a göre : Âyet, Sa'd b. Mâlik ez-Zührî hakkında inmiştir. İbn Mesîr'e göre : Mus'ab b. Sa'd hakkında inmiştir. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Allah'a itaat etmeyene itaat edilmez.» (2)

«Allah'a karşı isyanı gerektiren hususlarda hiç kimseye itaat edilmez. İtaat ancak ma'rufta (dinen, örfen ve aklen uygun olan hususlarda)dır.» (3)

«Yaratan'a isyanı gerektiren şeyle de hiçbir mahlûka itaat edilmez.»(4)

ANA-BABAYA İYİLİK

(وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًاۜ وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا..) «İnsana, ana-babasına iyi davranmasını, güzellikle muamele etmesini tavsiye ettik. (Bununla beraber) onlar, hakkında bilgin olmadığı bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşıp ağırlıklarını koymaya çalışırlarsa, o zaman onlara itaat etme..»

Aile bağlarının gevşememesi, küçüklerle büyükler arasında sevgi ve saygının ölçülü biçimde devam etmesi; yaşlanan büyüklerin toplumdan itilip kendi kaderlerine terkedilmemesi için Kur'ân'da yedi ayrı yerde anababaya karşı iyi davranmamız, onlarla saygının gerektirdiği en güzel anlamda ilgi kurmamız emredilmekte ve böylece Cenâb-ı Hakk'a itaatten sonra ana-babamıza itaat etmemizin farz olduğu belirtilmektedir.

Sözü edilen yedi emir ve tavsiye çerçevesinde iki yerde ana-babamıza şükran borcu taşıdığımız hatırlatılmakta; iki yerde onlar için Allah'tan af ve mağfiret dilememiz tavsiye edilmektedir.

Bilindiği gibi, sevgi daha çok yukarıdan aşağıya doğru iner. O bakımdan evlenip eş ve çocuk sahibi olan evlâdın, ana-babasına olan sevgisi kısmen de olsa azalabilir. Her ne kadar neslin devamından yana böyle bir duygu doğuştan insanda mevcutsa da, din ve sağlam örf o duyguyu yön-

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/417

(2) İbn Mâce/cihad : 40- Ahmed: 1/400, 409- 5/325, 429

(3) Buharî/ahkâm: 4, ahad: 1, mağazî: 59- Müslim/imaret: 30, 40- Ebû Dâvud/cihad: 87- Nesâî/bey'at: 34- Ahmed: 1/82, 94, 124

(4) Müslim/imaret: 39- Ebû Dâvud/cihad: 87- Nesâî/bey'at: 34- İbn Mâce/cihad: 40- Ahmed: 1/129, 131- 4/426, 427, 436- 5/67

lendirir de ana-babayı sevip saymayı gerekli kılarak onu bir bakıma ibâdetle eşdeğerde tutar.

Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hadîs-i Şerîflerde ana-baba hakkına ağırlık verilmesinin bir diğer önemli sebebi de şudur: Doğan çocuklarını büyütüp topluma kazandırmak ve onları iyi, yararlı düzeye getirmek için her şeylerini kullanıp uzun yıllar omuzlarında ağır bir yük taşımaları söz konusudur. O bakımdan ana-babamızın hakları ödenmiyecek kadar çoktur.

ALLAH'A KARŞI GÜNAHI GEREKTİREN HUSUSLARDA KİMSEYE İTAAT EDİLMEZ

Âyet ve ilgili hadîslerin açık delâletinden şunu anlıyoruz: Allah'a isyânı gerektiren hususlarda hiç kimseye itaat edilmez. Ancak bu, istisnası olmayan genel bir hüküm müdür, yoksa bazı hallerde zevahiri kurtarmak için isyâna cevaz verilebilir mi?

Hemen söyleyelim ki, bu hükmün de birtakım istisnaî durumları söz konusudur. Şöyle ki : Mal ve can tehlikeye düştüğü anlarda, kalben günah ve isyândan tiksinilip nefret duyulduğu; gönül imân ve Allah'a bağlılıkla yatışkanlık sağladığı halde, sadece dil ile günah ve isyanı gerektiren bir itaat ve itirafa ruhsat verilmiştir.

Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan iki kişiyi yakalatıp huzuruna alan yalancı peygamber Müseyleme, onlardan birine soruyor: «Muhammed hakkında ne dersin?» O da: «O, Allah'ın peygamberidir» diyor. Müseyleme bu defa ona : «Ya benim peygamberliğim hakkında ne dersin?» diye soruyor. O da: «Olabilirsin..» diye cevap veriyor. Bunun üzerine Müseyleme onu serbest bırakıyor ve diğerine soruyor: «Muhammed hakkında ne dersin?» O da şu cevabı veriyor: «O Allah'ın kulu ve resûlüdür.» Müseyleme ona: «Ya benim peygamberliğim hakkında ne dersin?» diye sorunca, o şu cevabı veriyor: «Benim bu hususta dilim lâl-ü ebkemdir, konuşamam.» Bunun üzerine Müsevleme onu öldürtüyor.

Hayatını kurtaran sahabi çok üzülüyor ve arkadaşının hakkı söylediğinden ötürü şehît edildiğini, kendisinin ise, birkaç gün daha yaşamak için hakkı gizlediğini düşünerek fazlasıyla müteessir oluyor ve «Yazıklar olsun bana!» diyerek kendi kendini kınıyor. O böylesine bir duygu ve perişanlık içinde Medine'ye gelip Hz. Peygamber'in huzuruna çıkıyor ve olup bitenleri O'na arzediyor. Cenâb-ı Peygamber (A.S.) ona soruyor:

— Sen ona öyle cevap verirken kalbin imân ile mutmain (yatışmış) değil miydi?

— Kalbim mütmain idi, diye cevap veriyor.

Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona:

— Arkadaşın doğru olanı söylediği için şehît edilmiştir. Sen canını kurtarmak için doğru olanı gizlemiş bulunuyorsun; o bakımdan günahkâr sayılmazsın.

O halde mal ve can tehlikeye girdiği hallerde, Allah'a isyanı gerektiren hususlarda başkasına itaat sırf dil ile olur da kalp imân ve Allah'a bağlılıkla yatışmış ise, kişi hem dinden çıkmaz, hem de günahkâr sayılmaz. Zira hayat hakkı muhteremdir ve korunması vâciptir.

SÂLİH AMELLER (İYİ YARARLI İŞLER)

(وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ) **«Dosdoğru Imân edip iyi yararlı amellerde bulunanları elbette sâlih kişilerin arasına yerleştiririz.»**

İslâm Dini sâlih amelleri, yani iyi yararlı işleri tanımlamış ve sınırını belirlemiştir. O bakımdan diyebiliriz ki, dinimiz bu önemli konuyu kişilerin anlayış ve mantığına bırakmamıştır. Zira birine göre, iyi ve yararlı sayılan iş ve amel, diğerine göre zararlı kabul edilebilir. Fertlerin anlayış, kavrayış, görüş ve mantıkları farklı olabilir.

O halde Kur'ân-ı Kerîm ve Hadîs-i Şerîf'lerde ifadesini bulan «sâlih ameller», Allah'ın emirleri doğrultusunda, O'nun rızasına uygun ve Hz. Peygamber'in (A.S.) tavsiyeleri ve uygulamaları ölçüsünde yapılan iyi yararlı işler, «sâlih ameller» olarak kabul edilir. Aynı zamanda bunlar sırf âhiretle ilgili işlerle kayıtlı değildir, dünya ve âhireti huzur ve güvene, mutluluk ve esenliğe kavuşturan her iş ve ameli kapsamaktadır. Çünkü Hz. Peygamber (A.S.) hem Allah'ın son Resûlüdür, hem de din ve dünya işlerini düzene sokup sistemleştiren ve bunun için statüler meydana getiren en büyük devlet adamıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de de bu devletin anayasası yer almakta ve gereken bütün bilgilerin teması verilmektedir.

O bakımdan imân temeli üzerinde kurulan sâlih amellerin övgüye lâyık olduğu, büyük ecirlerle mükâfatlandırılacağı bildirilirken, salih amellerde bulunan kişilerin, peygamberler, sıddîklar, şehitler ve veliler kafilesine katılacağı müjdelenmektedir. Şüphesiz bu kafileye katılış iki yerde gerçekleşir: Biri kabir âlemi denilen Berzah'ta, diğeri ikinci hayata gözlerimizi açtığımızda..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ana-babaya iyilikte bulunup saygı göstermemiz tavsiye edildi. Ancak bizi Allah'a karşı günahkâr kılacak hususlarda onlara da itaat edilmiyeceğine dikkatlerimiz çekildi. Sonra da sâlih ameller üzerinde durularak, sâlihler kafilesine katılma konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, imân nîmetine erişenlerin Allah yolunda yürürlerken birtakım eza ve cefaya uğramalarının her zaman mümkün olduğu üzerinde duruluyor ve böyle anlarda Allah'a olan güven ve bağlılığın sarsılmaması telkin edilerek mü'minlere bilgi veriliyor. Sonra da Allah'a ve âhirete dosdoğru veya hiç inanmayan bazı sapıkların, mü'minleri Allah yolundan uzaklaştırmak için birtakım telkinlerde bulunabilecekleri konu edilerek bu hususta aydınlatıcı hükümler konuluyor.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَٓا اُو۫ذِيَ فِي اللّٰهِ
جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِۜ وَلَئِنْ جَٓاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ
لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْۜ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فٖي صُدُورِ
الْعَالَمٖينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ
الْمُنَافِقٖينَ ﴿١١﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا
سَبٖيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْۜ وَمَا هُمْ بِحَامِلٖينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ
مِنْ شَيْءٍۜ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا
مَعَ اَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

M E Â L İ :

10— İnsanlardan öyleleri de var ki, «Allah'a imân ettik» derler. (Ama) Allah yolunda bir eziyete uğrarlarsa, insanların ezâ ve cefâsını Allah'ın azâbı gibi sayarlar ve eğer Rabbından bir yardım gelirse, «biz elbette sizinle beraberdik» derler. Allah, âlemlerin (bütün insanların) göğüslerinde olanı (doğruluğu, yalan ve ikiyüzlülüğü, inkâr ve sapıklığı) en iyi bilen değil midir?

11— Ve and olsun ki, Allah, imân edenleri de bilir, ikiyüzlü dönekleri de bilir.

12— İnkâr edenler, imân edenlere derler ki: «Siz bizim yolumuza uyun, kusur ve günahlarınızı yüklenelim.» Halbuki onların kusur ve günahlarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir. Onlar şüphen olmasın ki yalancılardır.

13— And olsun ki onlar kendi (günah) ağırlıklarını ve kendi ağırlıklarıyla beraber ağırlıklar yüklenecekler ve uydurup ortaya attıkları iftiradan kıyâmet gününde mutlaka sorulacaklardır.

İNİŞ SEBEBİ

Tabiîn'den Mücahid'e göre: Bu âyetler, dilleriyle inanıp kalplerinde şüphe ve kararsızlık bulunanların, Allah yolunda başlarına bir musîbet ve belâ gelince fitneye düşüp döneklik yapması ve ikiyüzlü davranması üzerine indirilmiştir. (1)

Dahhak'a göre: Mekke'de görünürde imân eden, fakat müşriklerin saldırısına uğrayınca putperestliğe dönen münafıklar hakkında inmiştir. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

«Kim İslâm'da güzel bir yol, iyi bir çığır açarsa, onunla amel edildiği sürece sevâbı, hayatında da, öldükten sonra da onadır. Kim de kötü bir çığır açarsa, onunla amel terkedilinceye kadar (doğacak) günah kendisinedir.» (3)

«Kim İslâm'da güzel bir yol, iyi bir çığır açarsa, onun sevâbı ve ken-

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 13/330
(2) » » : » »
(3) Müslim/ilim : 15, zekât: 69- Nesâî/zekât : 64- Ahmed: 4/357, 359, 361

disinden sonra onunla amel edenlerin sevabı -sevaplarından bir şey eksilmeksizin- kendisinedir. Kim de kötü bir çığır açarsa, onun günahı ve onunla amel edenlerin günahı -günahlarından bir şey eksilmeksizin- onadır.» (1)

«Herhangi bir çağrıcı, (halkı) sapıklığa çağırır da kendisine uyulursa, uyanların günahları, -günahlarından bir şey eksilmeksizin- ona yükletilir. Hangi çağrıcı da doğru yola çağırır da kendisine uyulursa, uyanların sevaplarının bir misli -sevaplarından bir şey eksilmeksizin- ona verilir.» (2)

KALPTE KÖK SALMAYAN İMAN

(وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ ..) «İnsanlardan öyleleri de var ki, «Allah'a imân ettik» derler. (Ama) Allah yolunda bir eziyete uğrarlarsa, insanların eza ve cefasını Allah'ın azâbı gibi sayarlar..»

İmanın yeri kalptir. Zevkine erişilen ve kalpte kök salan bir imân elbette ki şüphe çemberini aşmış ve sağlam bir zemine oturmuştur. Zevahiri yani görünürü kurtarmak için zorlayıcı ortam ve şartlar karşısında dil ile inanmamış gibi görünmek, münafıklık alâmeti sayılmaz. Ama kişisel çıkarını düşünerek kalben inanmadığı halde inanmış gibi görünen ve bir musîbetle karşılaşınca da ölçü ve dengesini kaybeden kimsenin bu durumu, nifak belirtisini yansıtır. Kur'ân öylesine «münafık» yani ikiyüzlü dönek sıfatını verir. Hemen her devir ve çağda Müslüman Cemaati arasında bu gibiler bulunabilir.

Münafıklar dışında bir de taklît yoluyla inananlar vardır ki, onlardan bilgi, kültür ve irfanını geliştirmeyip cehalet düzeyinde bir ömür tüketenleri, İslâm'ın ve müslümanların refah, mutluluk ve barış günlerinde mü'min; sıkıntılı, meşakkatli ve musîbetli günlerde kâfirdirler veya küfre çok daha yakındırlar. O bakımdan her aklı eren ve Allah'ı bilen kimsenin imanını tahkîka erdirmesi gerekmektedir. Zira ilgili âyetle her ne kadar münafıkların dönekliği yeriliyorsa da, aynı âyet bu gibilerini, yani imanını taklitten kurtarmayıp onu bir bakıma sallantıda bırakanları da kapsamaktadır.

İman cephesi kuvvetlendikçe, İslâm cemaati sahnede ağırlığını hissettirdikçe, münafıklar da o nisbette çoğalır. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, şehir devletinin temelini atıp hatırı sayılır bir kuvvet oluşturunca,

---

(1) Müslim/ilim: 15, zekât: 69- Nesâî/zekât: 64- Ahmed: 4/357, 359, 361

(2) Müslim/ilim: 16- Buharî/i'tisam: 15- Tirmizî/ilim: 15- İbn Mâce/mukaddeme: 14- Taberânî/Kur'ân: 41

Medine'de hayli münafık türemiş ve bunlar yıllarca mü'minleri rahatsız etmişlerdi. İmanla küfür arasında mekik dokumaları hem müşrikleri, hem de mü'minleri aldatma rolünde sürüp giderken Tebük Seferi'yle bu gibilerin maskesi iyice düşmüş ve İslâm toplumundan çıkartılıp bir bakıma tecrit edilmişlerdir.

AĞIR VEBAL YÜKLENENLER

(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ ..)

«İnkâr edenler imân edenlere derler ki : «Siz bizim yolumuza uyun, kusur ve günahlarınızı yüklenelim.» Halbuki onların kusur ve günahlarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir. Onlar şüphen olmasın ki yalancılardır.»

Beyni yıkanan ve puta tapınmayı ön yargı haline getiren kişiler, bulundukları toplum içinde yalnızlıktan, hiç değilse azınlıktan kurtulmak ve mü'minlere karşı duydukları kin ve öfkelerini tatmin etmek için durmadan yoldaş edinmeye çalışırlar. Zayıf imânlı ve cılız iradeli şahsiyetsiz kişileri çarçabuk aldatmayı becerirler ve öylelerini tam ikna' etmek için de, «canım sen bize uy, bundan dolayı bir günah ve vebal varsa, bize olsun» derler. Alkolik kimse alkolikleri, kumarbazlar kendileri gibilerini çoğaltmak gayretinde oldukları gibi, küfür ve ahlâksızlıkla şartlanmış olanlar da, inkârcı azgınların çoğalmasını kendilerine iş ve ideal edinirler.

İlgili âyetle bu gibi tehlikeli inkârcı sapıklara dikkat çekilmekte ve kıyâmet gününde bunların nasıl ağır bir vebal altında bulundukları halde sorguya çekilecekleri haber verilmektedir. Sapıtan ve sapıttıranlar, hem kendi günahlarını, hem de sapıttırdığı insanların günahlarını -o günahlardan hiçbir şey eksilmeksizin- yüklenirler.

Kim gerçeği ne kadar gizlerse gizlesin, Müslüman Cemaati arasında ne kadar münafıklık yaparsa yapsın ve imân edenleri Allah yolundan ne kadar alıkoymaya çalışırsa çalışsın, bunun bütün günah ve vebali kendisine aittir. Allah kalplerde dönüp dolaşanı bilir; kişinin amelini niyetine göre ölçer ve değerlendirir. Zira eninde-sonunda dönüş O'na olacaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân nîmetine erişen mü'minin, Allah yolunda şerefli hizmetlerde bulunurken, birtakım eza ve cefalara uğramasının mukadder olduğu konu edildi. Kalpte kök salan bir imânın bu gibi sıkıntı veren

olaylar karşısında sarsılmayacağına işâretle yaşamakta olan mü'minlere bu konuda ölçü verildi. Arkasından inkârcı sapıkların zayıf imanlı kişileri Allah yolundan alıkoyma gayretlerine dikkat çekilerek aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, küfür ve nifakla uzun yıllar mücadele eden Nuh (A.S.) konu edilerek mü'minler teselli ediliyor ve yakın gelecekte küfrün başaşağı geleceği, imânları uğruna birçok işkence ve hakarete maruz kalanların başarıya erişip kurtulacakları dolaylı şekilde haber veriliyor.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ
إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾
فَأَنجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾

M E Â L İ :

14— And olsun ki, Nûh'u kendi milletine (uyarıcı peygamber olarak) gönderdik. Aralarında -elli yılı müstesnâ- bin yıl durdu. (Sonuç alamayınca) onlar zâlimler iken tufan kendilerini yakalayıverdi.

15— Biz onu da gemide bulunanları da kurtardık ve bu olayı bütün milletlere ibret ve öğüt kıldık.

HAKKI KABUL ETTİRMENİN ZORLUĞU

Nuh Peygamber (A.S.) uzun yıllar teblîğ ve irşat görevini sürdürürken, kâfirlerin çeşitli sataşmalarına ve saldırılarına maruz kalmıştır. Hele bir de uyarı ve teblîğ birkaç asır sürmüşse, görevli peygamberin neler çektiğini anlatmaya gerek yoktur.

İşte bu olaylar insanoğluna, Yüce Yaratan'ını tanıtmanın, hakkı kabul ettirmenin ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Bir de Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i düşünelim, O yalnız bir kavim ve millete değil, bütün kavim

ve milletlere gönderilmiş ve tek başına teblîğ sahnesine çıkarak bütün dünyayı karşısına almıştır. Davasının büyüklüğünü ve azametini, elindeki vasıtaların küçüklüğünü dikkate alırsak, Nuh Peygamber'den daha çok sıkıntı çektiğini anlamakta gecikmeyiz.

Bunun sebebi açıktır: İnsandaki nefis denilen ve bir bakıma şuur altında üstlenen itici kuvvet devamlı kötülüğe eğilimlidir; hayvanî yönü ağır basar. Hak, güzel ahlâk ve sağlam örf ve âdet, bu doğrultudaki ciddi eğitim, nefsin aşırılıklarını asgariye düşürmeye ve ruhtaki melekî sıfata ağırlık kazandırmaya, hiç değilse ikisi arasında denge kurmaya yöneliktir.

Nuh Peygamber'in (A.S.) dokuz asırdan fazla küfür ve azgınlıkla mücadele etmesi, işin azametini, hizmetin ağırlığını; hakkın, -anlama yeteneği dumura uğramışlara- ne kadar acı geldiğini bize öğretmekte ve bir bakıma kısa sayılacak bir süre içinde mücadele vermekte olan Hz. Muhammed (A.S.) ile arkadaşları teselli edilmekte ve harcanacak ömrün, ortaya konulacak azim ve gayretin, sergilenen himmet ve dayanma gücünün, dâvânın büyüklüğü, hakkın azizliği ve sağlayacağı mutluluğun sonsuzluğu ile eşdeğerde olması hatırlatılmaktadır.

NUH PEYGAMBER'İN (A.S.) ÇOK YAŞAMASI

(وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا ..) **«And olsun ki Nuh'u kendi milletine (uyarıcı peygamber olarak) gönderdik. Aralarında -elli yıl müstesnâ- bin yıl durdu..»**

Nuh Peygamber'in (A.S.) çok yaşadığı kutsal kitaplarda açıklanmıştır. Tevrat'ta «Nuh'un bütün günleri dokuzyüz elli yıldı ve öldü» (1) denilirken Kur'ân-ı Kerîm, Tevrat'ın bu bölümünü hem tasdîk, hem tashîh ederek Nuh (A.S.)ın kendi kavmi arasında 950 yıl eyleştiğini belirtir de kaç yıl ömür sürdüğünü açıklamaz. Böylece Kur'ân'daki anlatımdan iki yorum ortaya çıkıyor: Biri, Nuh Peygamber'in çok yaşadığı, sadece kendi kavmi arasında 950 yıl eyleştiği, onun dışında elli yaşına gelinceye kadar kavmi arasında pek bulunmadığı şeklindedir. Ancak bu yorum pek itibar görmemiştir. Diğeri ise, Nuh Peygamber'in 950 yıl yaşadığı ve bu uzun ömrünü bütünüyle kendi kavmi arasında geçirdiği şeklindedir. Bu yorum ağırlık kazanmıştır.

Kur'ân'ın ilk müfessirlerinden İbn Abbas (R.A.) bu âyetin tefsîrinde diyor ki : «Nuh (A.S.) kırk yaşına girince kendisine peygamberlik verilmiş ve

---

(1) Tevrat/Tekvîn : 9/29

kendi kavminin arasında 950 yıl yaşayarak 1050 yaşında vefat etmiştir.» (1)

Katade'ye göre : Nuh (A.S.) 950 yıl yaşamıştır. 300 yaşına girdikten sonra kendisine peygamberlik verilmiş ve böylece 300 yıl kendi kavmini Allah'ın varlığına, birliğine inanmaya çağırmış ve tufandan sonra 350 yıl daha yaşamıştır.

Katade'nin bu açıklaması, Tevrat'tan alınmışa benziyor. Çünkü Tekvîn Kitabı'nda Nuh (A.S.)ın tufandan sonra 350 yıl yaşadığı yazılıdır. (2)

Nuh Peygamber'in (A.S.) yaşı hakkında çok farklı rivâyetler yapılmıştır. Onlardan bir kısmını aşağıya nakletmek suretiyle konuya ağırlık kazandırmak istiyoruz. Şöyle ki :

a) 250 yaşına girince kendisine peygamberlik verilmiş ve kavmi arasında 950 yıl bulunmuştur. Tufandan sonra 200 yıl yaşamıştır.

b) Vehb b. Münebbih'e göre : 1400 yıl yaşamıştır.

c) Kâb el-Ahbar'a göre : Kavmi arasında 950 yıl bulunmuş ve tufandan sonra 70 yıl yaşamıştır. Böylece ömrünün tamamı 1020 yıl olmuştur.

d) Avn b. Şeddad'a göre : 350 yaşına girince peygamberlik kendisine verilmiş, kavmi arasında 950 yıl bulunmuş ve tufandan sonra 350 yıl daha yaşamıştır. Böylece ömrünün tamamı 1650 yıl olmuştur. el-Hasan'dan da bu anlam ve ölçüde bir rivâyet yapılmıştır.

e) Hz. Enes (R.A.) hadîsinden yapılan rivâyette ise, Resûlüllah'ın (A.S.) şöyle buyurduğu belirtilmiştir: «Cenâb-ı Hak, Nuh'u (A.S.) peygamberlik göreviyle gönderdiği zaman 250 yaşında bulunuyordu. Kendi kavmi arasında 950 yıl bulunmuştur ve tufandan sonra 250 yıl daha yaşamıştır. Ölüm meleği kendisine gelince sormuş: «Ey peygamberlerin en büyüğü, ey ömrü uzun olan, ey duâsı makbul tutulan peygamber! dünyayı nasıl gördün? Bunun üzerine Nuh (A.S.) ona şu cevabı vermiştir: Dünya iki kapılı bir eve benzer; bir kapısından girilir, diğerinden çıkılır.» (3)

Yapılan bu rivâyetlerin ciddi dayanakları yoktur. O bakımdan ilim adamları tarafından sıhhatlı kabul edilmemiştir. Enes hadîsine gelince: İmam Kurtubî onu el-Cami'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân adlı tefsîrinde senetsiz ve kaynaksız olarak nakletmiştir.

(1) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/407- Tefsîr-i Kurtubî : 13/333
(2) Tevrat/Tekvîn : 9/28
(3) Geniş bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 13/332, 333, 334

YAŞ ORTALAMASI

Dünyada bölgelere, iklimlere ve hayat şartlarına göre ortalama yaş sınırı farklıdır. Ancak günümüze kadar insan yaşı üzerinde yapılan araştırmalarla nâdiren bir kişinin 140-150 yaş yaşadığı görülebilmiştir. Fiziksel ve zihinsel değişiklikler; atar damarların büklüm büklüm olması, organizmanın kendine benzer bir canlıyı meydana getirme vasfını kaybetmesi yaşlılığın başlıca belirtileridir ve bu kaçınılmaz bir değişmedir.

Ancak yaşlılığı doğuran tesirler, yaşlanan kişinin eğitimine, tedavisine, inancına ve bakımına bağlı olarak da çok farklıdır. O bakımdan kimi çabuk yaşlanıp çökmekte, kimi geç yaşlanıp uzun yıllar gücünü koruyabilmektedir. Ama çok uzun ömürlü dediğimiz kimseler bazı istisnalarla ancak 90-100 yıl yaşayabilmektedir ki bunlar binde bir oranında tezahür etmektedir.

O halde Nuh Peygamber'in (A.S.) çok yaşamasının sırrı ne olabilir? Bu soruyu birkaç madde halinde cevaplamamız uygun olur:

a) Nuh (A.S.) son derece sabırlı ve rahat bir kişiliğe sahipti. Asırların mücadelesi bu büyük peygamberin sabrını pek taşıramamıştır.

b) Ulü'l-azm sayılan beş peygamberden biri olmak hasebiyle Allah'a sonsuz güveni vardı ve Allah'ın hükmünün değişmiyeceğini, plân ve proğramının şaşmayacağını çok iyi biliyor ve karşısına çıkan üzücü olayları tabii karşılayıp hizmetini aksatmıyordu.

c) O çağda yeryüzünde insan pek az bulunuyordu. Üstelik aşırı bir sapıklık ve azgınlık hüküm sürüyordu. Nüfusun artması için çok yaşamaya gerek vardı. Nitekim tufan belli bölgedeki insanları boğup küfrün ve tuğyanın cezası gerçekleşince, diğer bölge ve kıtalarda pek az insan yaşıyordu. Dünya nüfusunun önemli bir kısmı Mezopotamya ve o kesime yakın yerde yaşıyordu. Gemiye alınanlar ise, boğulup yok edilenlere nisbetle yüzde bir oranında bile değildi. Bu nedenle hayatta kalanları eğitip yetiştirmek, üremelerini sağlamak için çok tecrübeli bir lidere ihtiyaç vardı; o da ancak Nuh (A.S.) olabilirdi.

d) Bir diğer husus da şudur: Bizim bilmediğimiz ve henüz sırrını çözemediğimiz bir tecelli söz konusudur. Her şeyin üstünde hükümran olan Cenâb-ı Hak, Nuh Peygamber'i dokuz asırdan fazla yaşatmayı murad edince, maddî ve mânevî sebepleri harekete geçirmiş ve böylece maddî ve mânevî gıdaların ilâhî proğram gereği düzenli şekilde Nuh'a (A.S.) yönelmesi, onun yıpranıp yaşlanmasını, çöküp takatten kesilmesini önlemiştir.

Bütün bunlar bizim yorumlarımızdır. Allah daha iyisini ve daha doğrusunu bilir.

e) Bu arada, büyük bir hayat ve enerji kaynağı olan Melek Cebrâil'in aralıksız Nuh Peygamber'e (A.S.) hayat iksirini sunmasını da düşünmek yerinde olur.

f) Her görüş, yorum ve düşüncenin üstünde ilâhî irâdenin bu yolda sebepleri kolaylaştırıp kudretini izhar etmesiyle Nuh (A.S.)ın çok yaşadığını söylemek ise, en kestirme ve en doğru olanıdır.

İNKÂRCI, ZALİM BİR KAVMİN SONU

Uzun yıllar Allah'ın varlığını, birliğini kabule çağrılan, yalnız O'na ibâdete davet edilen bir milletin hakka karşı kulaklarını tıkayıp kalplerine kılıf geçirmesi elbette ki onlara rahmet kapılarını açmaz. Saplanıp kaldıkları küfür ve tuğyan bataklığı, sonunda hepsini yutar. Nuh (A.S.)ın kavmi de öyle oldu. Uzun yıllar ilâhî çağrıya sırt çevirip peygamberi alaya almaları; nankörlük edip küfür ve azgınlıklarını artırmaları, onların saplandığı bataklıkta kaybolmalarının en açık delili olarak bulunuyordu. Nitekim inkâr ve tuğyanları son kertesine gelince, ilâhî sünnet gereği yok edici azap iniverdi. Tevrat'ta da belirtildiği gibi, kırk gün kırk gece bardaktan boşanırcasına yağan yağmur büyük bir tufana sebep oldu. Öylece zalim bir milletin kökü kesilerek yeryüzünün önemli bir bölgesi küfür ve ahlâksızlığı şiar edinenlerden temizlendi. Sonra da bu, tarihte bir benzeri daha olmayan büyük olay, yaşayan milletlere öğüt ve ibret dolu belgeler bıraktı. Nitekim Nuh Peygamber, kendi kavminin artık inkâr ve azgınlığın son sınırına gelip dayandığını görünce Allah'tan şu dilekte bulunmuştu: **«Rabbım! yeryüzünde kâfirlerden dolaşıp yurt edinen bir kimse bırakma. Eğer onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar ve sadece ilâhî sınırları çiğneyen çok nankör, aynı zamanda ahlâksız evlât doğurup yetiştirirler.» (1)**

Şüphesiz ki, Nuh Peygamber bununla, kendi kavmine inecek azaptan hiç birinin kurtulmasını arzu etmediğini dile getirmiş oluyordu. Çünkü o azgın sapıkların, hangi ülkeye gitseler orayı da azdırıp saptıracaklarında şüphe yoktu.

(1) Nuh Sûresi : 26, 27

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed'i (A.S.), arkadaşlarını ve yaşamakta olup sıkıntı içinde bulunan mü'min kulları teselli etmek için Nuh (A.S.) kıssasının bir özeti verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, İbrahim Peygamber'in (A.S.) kendi kavmini uyarması konu edilerek, tarih boyunca hakla bâtılın mücadele halinde olduğuna dikkatler çekiliyor ve her gönderilen peygamberin kâfir sapıklar tarafından yalanlandığına işâretle Hz. Muhammed'e (A.S.) aydınlatıcı bilgi veriliyor. Sonra da Peygamber'in hizmet sınırı belirlenerek hidâyetin Allah'a ait olduğu kapalı şekilde hatırlatılıyor.

وَاِبْرٰهٖيمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ ذٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا اِنَّ الَّذٖينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ
وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ تُكَذِّبُوا
فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ
الْمُبٖينُ ﴿١٨﴾

M E Â L İ :

16— İbrâhim'i de (uyarıcı olarak gönderdik). Hani bir vakit O, milletine demişti ki : «Allah'a ibâdet edin ve O'na karşı gelmekten sakının. Eğer

bilirseniz bu sizin için hayırlıdır.

17— Sizler Allah'ı bırakıp da birtakım putlara tapıyorsunuz ve durmadan yalan uydurup söylüyorsunuz. Şüphesiz ki Allah'tan başka taptığınız şeylerin size rızık vermeye güçleri yetmez. O halde rızkı Allah yanında arayın. O'na ibâdet edin, O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz.

18— Eğer siz (Peygamber'i) yalanlarsanız, gerçekten sizden önceki birçok ümmetler de (kendilerine gönderilen peygamberleri) yalanlamışlardı Peygamber'e gereken, ancak açık teblîğdir.

KOYU CEHALET VE PUTPERESTLİK

Kur'ân-ı Kerîm'in birkaç yerinde İbrahim Peygamber'in (A.S.) putperestlerle mücadelesinin değişik safhalarına değinilmesi, hem mü'minleri teselli etmekte, hem de milattan yaklaşık iki bin yıl önceleri de koyu bir putperestliğin hüküm sürdüğünü göstermektedir.

Böylece hemen her çağda peygamberler vasıtasıyla Allah'a inananlar bulunduğu gibi, bâtılı savunup peygamberlerin karşısına çıkan inkârcı sapıklar da eksik olmamış, hattâ çoğunluğu onlar teşkil etmişlerdir.

İbrahim Peygamber'in (A.S.) Nemrutlar devrinde yaşadığı bilinmektedir. Mısır krallarına «Fir'avn» denildiği gibi, Babil hükümdarlarına «Nemrut» denildiğini tarihçiler kaydetmektedirler. Ancak İbrahim Peygamber'i (A.S.) ateşe attıran hükümdarın kaçıncı Nemrut olduğu tartışma konusudur.

Fırat kıyılarında verimli topraklar üzerinde kurulan cennet misali asma bahçeleriyle, kule ve kaleleriyle meşhur olan Babil ülkesi, İbrahim Peygamber'in (A.S.) de yurdu sayılır. Refah içinde yüzen Babilliler, inkârcı mağrur hükümdarlarını ilâhlaştıracak kadar koyu cehalet içinde şahsiyetlerini ve benliklerini kaybetmişlerdi. O çağda putperestlik çok ileri gitmiş bulunuyordu. İbrahim Peygamber'in babası Âzer de onlardan biri idi. Bundan da anlaşılıyor ki, insanları hakka dâvette İbrahim Peygamber (A.S.) tek başına sahneye çıkmıştır. Ancak amcasının oğlu tahmin edilen Lût ona inanmış ve destek olmuştur. Sonra da Allah (c.c.) Lût'a da peygamberlik vererek teblîğ, uyarı ve irşatta bulunmakla görevlendirmiştir.

İbrahim Peygamber'in (A.S.) uyarı ve teblîğlerinin ana çizgilerini şu maddeler oluşturuyordu :

1— Allah vardır ve birdir. O bakımdan O'na ibâdet edin. Zira insan ancak her şeyi yaratıp tasarrufu altında tutan o yüce kudrete kul olabilir.

2— Ancak Allah'tan korkun. Çünkü O, ilmiyle, kudretiyle, hükümranlığıyla varlık âlemini kapsayıp kuşatmıştır. Korkulmaya, sevilip sayılmaya asıl lâyık olan O'dur ve bu sizin için son derece hayırlıdır.

3— Siz, Allah'ı bırakıp baba ve dedelerinizin yontup şekillendirdiği cisimlere tapıyorsunuz ve durmadan yalan uydurup insanî vasıflardan uzaklaşıyorsunuz.

4— Siz ancak her şeyi belli amaçlara yönelik yaratıp, insanların hizmetine veren Allah'tan rızık isteyin; taştan, ağaçtan bir şeyler beklemeyin ve ummayın.

5— Evet, Allah'a kul olun, ancak O'na şükredin. Çünkü her şey O'nundur.

6— Unutmayın ki, eninde sonunda dönüşünüz Allah'a olacak ve O'na hesap vereceksiniz.

İşte ana maddelerini sıraladığımız bu öğüt ve tavsiyeler hem Mekkeli putperestler, hem de her çağda ve dönemde türeyen inkârcı maddeciler için de geçerlidir.

PEYGAMBERE DÜŞEN GÖREV, AÇIK TEBLÎĞDİR

(وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ) **«Peygamber'e gereken ancak açık teblîğdir.»**

Nuh (A.S.) ve İbrahim (A.S.)ın cahil putperestlerle çetin mücadelelerde bulundukları ve neticenin haktan yana tecelli ettiği tarihî birer misâl olarak hatırlatıldı ve İbrahim Peygamber'in (A.S.) teblîğ ve irşat metodunun ana noktaları üzerinde durularak mü'minleri aydınlatır mahiyette bilgiler verildi. Arkasından, Mekke'de müşriklerin amansız saldırılarına mâruz kalan Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz ile arkadaşları teselli edilmekte ve görevlerinin sınırı belirlenmektedir. Şöyle ki : Peygamber (A.S.) Allah'tan aldığı emirleri ve tavsiyeleri noksansız teblîğ edip insanları Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini kabule davet edecek, irşatta bulunacak ve kalpleri hakka ve hakikate çevirmek için aralıksız mesai sarfedecektir. Doğru yola eriştirmek ise, Allah'a aittir. O halde putperest müşriklerin Hz. Muhammed'i (A.S.) yalanlaması, hizmeti aksatmayacaktır. Çünkü O'ndan önce gelip geçen her peygamber cahil putperestlerin bu tür suçlama ve sataşmalarına mâruz kalmışlardır. Ama mutlu sonuç, mutlaka haktan yana olanlaradır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İbrahim Peygamber'in kendi kavmini hakka dâveti konu edilerek mü'minler teselli edildi. Küfrün hemen her devirde hakkın karşısına çıktığına ve hayasızca davrandığına işâretle, mü'minlerin sabretmesi istenildi. Sonra da Hz. Muhammed'in (A.S.) görev ve yetki sınırı belirlenerek, insanları doğru yola eriştirmenin Allah'a ait olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden ve insan aklına, idrâkine ve vicdanına ışık tutup malzeme veren belgeler sıralanıyor.

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ
إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا
كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ
يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ
وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ
﴿٢٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَئِكَ
يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

M E Â L İ :

19— Görmediler mi ki, Allah, yaratmaya nasıl başlıyor, sonra onu (öldürüp) tekrar geri çeviriyor; elbette ki bu Allah'a göre pek kolaydır.

20— (Ey Peygamber!) De ki : Yeryüzünde gezip dolaşın, (Allah'ın) yaratmaya nasıl başladığına dikkatle bakın. Sonra da Âhiret'te (tekrar) yaratmayı (öylece) başlatıp meydana getirecektir. Şüphesiz ki Allah'ın kudreti her şeye yeter.

21— Dilediğine azâp eder, dilediğine merhamette bulunur ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

22— Ve siz ne yeryüzünde, ne de gökte (Allah'ı) âciz bırakacak değilsiniz. Sizin için Allah'tan başka ne bir yakın dost, ne de bir yardımcı vardır.

23— Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler var ya, işte onlar rahmetimden ümit kesmişlerdir ve onlar için elem verici bir azâp vardır.

YARATMA VE GERİ ÇEVİRME

(أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ..) «Görmediler mi ki, Allah, yaratmaya nasıl başlıyor, sonra onu (öldürüp) tekrar geri çeviriyor..»

Gece ile gündüzün aralıksız birbirini izlemesi, nasıl dünyanın belli ölçü ve hesaplarla; değişmeyen ve şaşmayan bir plânla iki ayrı hareketinin sağladığı bir sonuçsa, bitkiler ve hareket halinde olan diğer canlılarda da aynı tekrar söz konusudur: Biri belli botanik ve biyolojik kanunlarla türlerinin özelliğine bağlı kalınarak üreyip kendi benzerlerini meydana getirmektedirler. Diğeri ise, canlıların en mükemmeli olan insanın biyolojik olarak hayatı son bulduktan sonra, vakti saati gelince, önceden hazırlanan bir plân ve proğram gereği Cenâb-ı Hak onu yeniden oluşturup hayata döndürecektir.

Böylece Cenâb-ı Hak, kıyâmet olayından sonra insanları ikinci hayata çevireceğini açıklarken, bitkilerin ölüp yeniden benzerlerini meydana getirmelerini misal veriyor ve bu konu üzerinde iyice düşünüp ilâhî kudretin eşsizliğini ve sınırsızlığını görmemizi istiyor. Nitekim konumuzu oluşturan âyet, Allah'ın mutlâk plânını hatırlatmakta ve hiçbir şeyin gelişi güzel var kılınmadığı ve tesadüflerle oluşmadığı hakkında bizi aydınlatarak ana fikir vermektedir.

HAYATIN NASIL BAŞLADIĞINI ARAŞTIRMAMIZ EMREDİLİYOR

(قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ ..) **«De ki : Yeryüzünde gezip dolaşın, (*Allah'ın*) yaratmaya nasıl başladığına dikkatle bakın. Sonra da âhirette (tekrar) yaratmayı (öylece) başlatıpmeydana getirecektir. Şüphesiz ki Allah'ın kudreti her şeye yeter.»**

Hayatın nasıl başladığı çeşitli bilimlere konu teşkil edecek derecede önemli bir olaydır. Binlerce yıldan beri insanları düşündüren hayat ve onun nasıl başladığı bugün hâlâ insanların çoğuna göre bir sır olarak kalmaktadır. Bilimsel araştırmalar sürüp giderken, Kur'ân-ı Kerîm'de hareket noktasını belirler mahiyette birtakım ana fikirler ve temel bilgiler verilmekte ve insan aklına yardımcı malzeme sunulmaktadır.

Cenâb-ı Hak bu konudaki temel bilgiyi yedi yerde «kün», yani «ol» emriyle açıklayarak sonsuz kudretinin tezahürü olarak hayatı mükemmel bir plân ve proğrama göre düzenli şekilde başlattığını bildiriyor. Şöyle ki : «Kün» emri illiyet kanunu ve ona bağlı sebepleri harekete geçirerek yaratılmak istenilen şeyin özünü ve mayasını oluşturur, sonra da belli bir tekâmül yoluyla gelişmesini sağlar. O şey canlı türünden ise, aynı emrin tecellisiyle ona canlılık vasfını enjekte eder.

O halde kâinatta canlı-cansız ne varsa, onlardan her biri, yine ezelde hazırlanan plân ve proğram çerçevesinde «ol» emriyle vücut bulur ve türünün özelliği doğrultusunda düzenli bir tekâmül devresi geçirerek asıl hüviyetine kavuşur.

Buna birkaç misal vermemizde yarar görüyoruz :

a) İlk insan Âdem'in şekli, kara yapışkan, kokuşmuş balçıktan meydana getirilip düzenlendikten sonra, hakkında ikinci defa «kün» emri tecelli etmiş ve ona canlılık vasfını bahşetmiştir. Kur'ân'da bu olay şöyle tasvîr edilmekte ve bize ipucu verilmektedir: **«Âdem'i topraktan yarattı, sonra ona «ol!» dedi, o da oluverdi.» (1)**

b) Âdem'in soyundan gelen insanların ise, yine «kün» emriyle tekâmüle bağlanarak biyolojik kanunlarla vücut bulması sağlanmış ve ezeldeki plân uyarınca gelişip hüviyetine kavuşması şaşmayan kanunlara bağlanmıştır. Şöyle ki : Yeni bir hayat insanlarda olsun, bitki ve hayvanlarda olsun, erkek dişi hücrelerin birleşmesiyle başlar. İnsanda, döl yatağına düşen aşılı yumurta bölünerek çoğalır. Bu bölünme 2, 4, 8, 16, 32, 64.. şek-

---

(1) Âl-i İmrân Sûresi : 59

linde gittikçe çoğalıp hızlanarak devam eder. Yeni canlının hücre çoğalması başlayınca meydana gelen ilk 32 hücre, toparlak bir hal alır. Bu toparlağın içi sıvı ile doludur. İster insan, isterse hayvan olsun, meydana gelecek yaratığın başlangıcı bu 32 hücredir. Bir bebeğin doğum zamanı gelinceye kadar bu hücreler 45 defa bölünürler. Bu bölünmenin sonunda hücrelerin sayısı 26 trilyonu bulur. Bu rakam yeni doğan bir bebekteki canlı hücrelerin sayısıdır. Ve bundan sonra da bölünme devam eder de vücudun kas, kemik ve diğer kısımları meydana gelir ve gelişir.

Bu konuda asıl önemli olan ve Allah'ın yüce kudretini yansıtan olay şudur : Kas, sinir, kemik hücreleri arasında büyük farklar belirmeye başlar. Kemik hücreleri kendi kendilerine, diğer bir anlatımla yüklendikleri proğram gereği vücudumuzdaki kemikleri ne bir eksik, ne de bir fazla meydana getirirler. Deri hücreleri insanın aklının alamıyacağı bir doğrulukla vücudun nerelerini kaplıyacağını bilir, ona göre çalışır. Sıcak ve ıslak bir ortamda geçen bu inanılmaz hayat faaliyetinde her hücre tam bulunması gereken yeri alır.

Kur'ân-ı Kerîm'de canlıların oluşma, tekâmül edip gelişme olayı «kün» emrinin tecellisine bağlanmakta ve bu emrin asla şaşmayacağı belirtilerek hazırlanan plânın kusursuz olduğuna ve devamlılık arzettiğine işâret edilmektedir. Şöyle ki :

«O bir şeyi (yaratmayı) hükmedip yerine getirmek istedi mi, ona sadece «ol!» der, o da oluverir.» (1)

Kur'ân'da bu temel bilgi beş ayrı sûrede az değişik anlatımla açıklanmakta ve idrâkleri uyanık tutma, hayatın nasıl başladığı hakkında hareket noktasını belirleme hususu ilhâm edilmektedir. (2)

Böylece Kur'ân, konumuzu oluşturan âyetle, hakkı inkâr edip maddeyi temel kabul edenlere, yeryüzünde gezip hayatın nasıl başladığını araştırmalarını; araştırıcı ilim adamlarıyla temas sağlamalarını emretmekte, bilimsel araştırmanın gereği üzerinde durmakta ve bu gibi önemli konuların ancak ilmî araştırmalarla anlaşılabileceğine işârette bulunmaktadır.

---

(1) Bakara Sûresi: 117

(2) Bilgi için bak: Ğâfir Sûresi : 68, Âl-i İmrân Sûresi : 47, Nahl Sûresi: 40, Meryem Sûresi : 39, Yâ-Sîn Sûresi : 82. âyetlerin tefsiri

DİLEDİĞİNE AZAP EDER

(يُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَٓاءُ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ) **«Dilediğine azap eder, dilediğine merhamette bulunur ve ancak O'na döndürüleceksiniz.»**

Cenâb-ı Hak, amelleri niyetlere göre değerlendirip karşılık verir. O bakımdan hayatın amacını, hılkatın nasıl başladığını, yaratan yüce kudretin varlığını ve birliğini idrâk edenlerin günah ve kusurlarını dilerse bağışlar da onları geniş rahmetine lâyık görür; dilerse, niyetlerindeki şüpheden dolayı onlara azap eder. Ne var ki, O'nun rahmeti gazabının önüne geçmektedir.

İnkârcı maddecilere gelince: Sünnetullah gereği, dönüş yapmadan, pişmanlık duyup hakka yönelmeden ölenlerine azap gerekir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın, şükreden kullarının şükrünü hiçbir zaman mükâfatsız bırakmıyacağı gibi, inkâr doğrultusunda nankörlük edenleri de cezasız bırakmayacağı adâletinin gereğidir. Böylece O'nun bağışlaması, merhamette bulunması ve mağfiretine lâyık görmesi, yüksek kereminin, mutlak adâletinin ve geniş rahmetinin eseridir; cezalandırması ise, adâletinin ve «Müntakim» sıfatının gereğidir. Mülk O'nundur ve her şey O'nun eseridir. Dilediği gibi tasarruf hakkı yalnız O'na mahsustur. Koyduğu kanunlar, hazırladığı plân ve proğramlar şaşmadan aynen uygulanır ve hedefine doğru aksamadan ilerler. Mülkünde ortağı, tasarrufunda eşi ve benzeri, rahmetinde dengi, cezalandırmasında duygusallığın yeri söz konusu değildir.

Varlık âlemindeki mükemmel düzen, yüksek kudretinin tezahürüdür. Bu düzende yer alan her şeyin eninde-sonunda dönüşü Allah'adır. Çünkü başka gidilecek bir yol, dayanılacak bir kudret, sığınacak bir melce' yoktur.

Hiçbir güç, Allah'ı âciz bırakamaz. Zira âcizlik, yaratılanlara mahsustur. Allah'ın varlığı ise kendindendir. O «vâcibü'l-vücut»tur. Allah'a karşı gelenler, O'nu tanımayanlar ve O'nun emirlerine baş eğmiyenler, şüphesiz O kudretin karşısında bir hiçtirler. Onların her çeşit inkâr, red, hırçınlık, azgınlık ve ahlâksızlıkları sadece şaşkınlıklarının eseridir ve cehaletlerinden kaynaklanmaktadır.

İşte konumuzu oluşturan âyette bu inceliklere temas edilerek inkârcı maddeciler, günahkâr şaşkınlar şöyle uyarılmaktadır: **«Ve siz ne yeryüzünde, ne de gökte (Allah'ı) âciz bırakacak değilsiniz. Sizin için Allah'tan başka ne bir yakın dost, ne de bir yardımcı vardır.»**

Bütün bu gerçekler karşısında hakkı idrâk edip âlemlerin Rabbı olan Allah'ın mânevî huzurunda secde etmek ne büyük irfan ve mutluluktur!

O'na karşı baş kaldırıp inkâr ve azgınlıkta bulunmak ise, ne büyük gaflet, ne çirkin cehâlet ve ne uzak dalâlettir..

RAHMETTEN UMUT KESENLER

(وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا مِن رَّحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)

«Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler var ya, işte onlar rahmetimden ümit kesmişlerdir ve onlar için elem verici bir azap vardır.»

Allah'ın sonsuz rahmetinin her varlıkta, o varlığın isti'dadı nisbetinde tecelli ettiğini görüyoruz. Kişide isti'dat yoksa, ilâhî rahmetin ne kusuru olabilir. Bahar mevsiminde hayat veren yağmurdan mahrum bırakılan toprakta bir hareket meydana gelmiyor ve kendine düşeni yerine getiremiyorsa, kusur yağmurda değil, toprağı o yağmurdan mahrum bırakandadır. İşte böylece Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti her şeyi kapsayıp kuşatmıştır. Aslanın kendi yavrusunu o parçalayıcı dişleriyle tutup ısırmadan, incitmeden bir yerden bir yere taşıması, hırçın bir atın yavrusunun süt emmesine imkân vermesi hep ilâhî rahmetin birer tezahürü değil midir? Bu gerçekleri göremiyen, görüp de idrâk edemiyen sapıklardır ki, umutsuzluk içinde bir ömür tüketirler; ne Allah'ın damgasını taşıyan eşyaya dikkatle ve ibretle bakarlar, ne de Allah'a kavuşacaklarına inanırlar. Şüphesiz öyleleri için iki ayrı azap söz konusudur : Birincisi dünyada onların yakasını bırakmaz; öyle ki her an ölüp yokluğa karışma endişesini taşırlar ve umutsuzluk içinde günlerini gün etmeye çalışırlar. Diyebiliriz ki, hayatta bir fani için en kötü azâp, âhirete ve hesaba inanmamaktan kaynaklanan ümitsizliktir. İkinci azâp ise âhirette ebediyen peşlerini takip eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden ve insan aklına ışık tutup malzeme ve ön fikir veren belgeler sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minleri biraz daha ümitlendirmek ve teselli etmek için tekrar İbrahim (A.S.) kıssasının bazı önemli safhalarına geçiliyor; O'nun kendi kavmiyle olan mücadelesine dikkatler çekilerek olaylar arasındaki benzerlik üzerinde durulması ilham ediliyor. Sonra da hakkın mutlaka üstün geleceği haber verilerek tatmin edici misaller sergileniyor.

——oOo——

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّا اَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ اَوْ حَرِّقُوهُ
فَاَنْجٰيهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
﴿٢٤﴾ وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ
بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ
وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَاٰمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ اِنِّي مُهَاجِرٌ
اِلٰى رَبِّي اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ
وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهُ
فِي الدُّنْيَا وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

MEÂLİ:

24— (İbrahim Peygamber'in putları kırıp kavmini Hakk'a çağrısına) onların cevabı sadece şöyle demeleri oldu: «İbrahim'i ya öldürün, ya da ateşte yakın.» Ama Allah O'nu ateşten (sâlimen) kurtardı. Bunda elbette dosdoğru inanan bir millet için öğütler, ibretler ve belgeler vardır.

25— İbrahim ise (onlara) şöyle dedi: «Siz şüphesiz Allah'ı bırakıp Dünya hayatında aranızda bir sevgi bağı olsun diye putları (tanrılar) edindiniz. Ama bunun sonrası (ne olacak bilir misiniz?) Kıyâmet günü bir kısmınız bir kısmınızı inkâr eder ve birbirinizi lânetlersiniz. Varıp eyleşeceğiniz yer ise Cehennem'dir ve sizin için (orada) yardımcılardan bir kimse de bulunmayacaktır.»

26— Bu açıklama ve uyarı üzerine Lût O'na imân etti (inandığını tekrarladı) ve İbrâhim de, «ben Rabbıma (O'nun emri uyarınca) hicret ediyorum. Şüphesiz ki Rabbım çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sâhibidir» dedi

27— O'na İshâk ve Yâkub'u (bir teselli ve takviye olarak) ihsân ettik; O'nun soyundan (lâyık gördüklerimize) peygamberlik ve kitap verdik; hem O'nun ecrini Dünya'da kendisine lûtfettik, şüphesiz ki O, Âhiret'te de iyi-yararlı kişilerdendir.

HAKK'A DAVETE KARŞI İNKÂRCI AZGINLARIN TEPKİSİ

(.. فما كان جواب قومه الا ان قالوا اقتلوه او حرقوه) **«(İbrahim Peygamber'in putları kırıp kavmini Hakk'a çağrısına) onların cevabı sadece şöyle demeleri oldu: «İbrahim'i ya öldürün, ya da ateşte yakın.»**

İbrahim Peygamber'in (A.S.) putları yermesine, sonra da kırıp parçalamasına ve insanları bir olan Allah'a ibâdete çağırmasına karşı Babil'lilerin tepkisi pek sert oldu. Kral Nemrud'un başkanlığında toplanan kurul, İbrahim Peygamber'in ya silahla, ya da ateşe atılmak suretiyle öldürülmesine karar verdi. Rivâyete göre, İbrahim Peygamber bir süre de zindana atılmıştır.

Maddî, yani zahirî sebeplerin ve çarelerin yok olduğu bir yerde ve zamanda Cenâb-ı Hak zulme uğrayan peygamberini kurtardı, ona inâyette bulundu. Öyle ki, İbrahim Peygamber yakılan büyük ateşe atılınca, Allah'ın **«Ey ateş, serin ve selâmet ol İbrahim'e»** emri tecelli etti. Büyük bir mu'cize meydana geldi; İbrahim (A.S.) kurtuldu.

Kur'ân'ın beyânına göre, bu tehlikeli mücadele döneminde İbrahim Peygamber'e (A.S.) yalnız Lût (A.S.) imân etti. Böylece bu iki peygamber Babil ülkesinden hicret etmek zorunda kaldı. Akıllara durgunluk veren mu'cize, Nemrut'un ve yandaşlarının kalbini yumuşatmaya, gerçeği görüp anlamalarına yetmedi; üstelik bu olaydan sonra küfür ve tuğyanları arttı.

Ancak Hz. İbrahim (A.S.) teblîğ ile görevli bir peygamber olduğundan o ülkeyi terketmeden son bir defa daha uyarıda bulunmayı, inkârcı şaşkınları Hakk'a dâvet etmeyi ihmal etmedi. Zira ortada kalpleri yumuşatacak, vicdanları harekete geçirecek bir mu'cize bulunuyordu. Kıssanın bu ve diğer sûrelerdeki anlatımından o uyarının beş maddeden oluştuğunu anlıyoruz:

1— Allah'ı bırakıp, sırf dünya hayatına yönelik olarak aranızda bir sevgi ve ilgi bağı oluşsun diye putlara tapıyorsunuz.

2— Oysa bâtıla dayalı bir sevgi ve ilgi kıyâmet gününde daha çok düşmanlığa dönüşür; bunu hiç düşünmüyor musunuz?

3— Kıyâmet günü hesap alanında birbirinizi lânetliyecek ve birbirinizden nefret edip uzaklaşacaksınız.

4— Oradaki yeriniz ve yurdunuz sadece ateş olacaktır.

5— Ve orada sizin için hiçbir dost ve yardımcı da bulunmayacaktır. (1)

İBRAHİM PEYGAMBER'İN (A.S.) HİCRET ETMESİ

(فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) **«Bu açıklama ve uyarı üzerine Lût O'na imân etti (inandığını tekrarladı) ve İbrahim de, «ben Rabbıma (O'nun emri uyarınca) hicret ediyorum. Şüphesiz ki Rabbım çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sâhibidir.» dedi.»**

İbrahim (A.S.) teblîğ ve irşat görevini bir süre sürdürüp olumlu sonuç alamamıştı. Her defasında hem babasının, hem de diğer putperestlerin tepkisiyle karşılaşmış ve ilâhî emirleri her hatırlattıkça inkârcı azgınların kalplerini yumuşatmak şöyle dursun, büsbütün inkâr ve tuğyanlarını kabartmıştı. Zulmü, ahlâksızlığı ve haklara tecavüzü sanat edinen inkârcı sapıklar, küfür ve ahlâksızlığın son kertesine gelip dayanmışlardı. Bu durumda son bir uyarıda bulunmaktan başka yapılacak bir şey kalmamıştı. O bakımdan İbrahim Peygamber onlara son sözünü söyledikten sonra Hicaz tarafına hicret etti. Bu, hem Babil'lileri, başlarına gelecek olan ilâhî azapla başbaşa bırakmak, hem de Tevhîd İnancı'nın ana merkezini oluşturacak ve kıyâmete kadar merkez olmaya devam edecek kutsal Kâbe'yi inşa etmek için lüzumlu bir ayrılıştı. Nitekim öyle oldu. Hicret, İbrahim Peygamber'e rahmet ve huzur, güven ve itmi'nan; kâfirlere ise, azap ve murdarlık getirdi.

İbrahim kıssasının bu safhasının çok duyarlı bir anlatımla nakledilmesi şu iki hususu hatırlatmaktadır:

1— Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren ve her gün müşriklerin saldırısına uğrayan Hz. Muhammed de (A.S.) yakın gelecekte Mekke'den başka bir yere hicret etmek zorunda kalacaktır.

(1) Bu konuda geniş bilgi için bak : Enbiyâ Sûresi : 50-73. âyetlerin tefsîri

2— Mü'minler din ve ibâdet hürriyeti olan bir ülkeye göçecek ve Mekkeli müşriklerin azgınlık ve şirretlikleri son bulacak; Allah'a ibâdet için ilk yapılan kutsal Kâbe Tevhîd İnancı'na merkez olma hüviyetine yeniden kavuşacaktır.

Ancak bir kimsenin istemiyerek kendi öz yurdundan hicret etmesi pek kolay bir iş değildir. Birçok yakınlarını ve aşina olduğu simaları terketmekle beraber, doğup büyüdüğü çevreden kopmak demektir. Bunun için Cenâb-ı Hak, İbrahim Peygamber'in zahirî yalnızlığını gidermek ve üzüntüsünü hafifletmek, kalbini takviye edip hizmetini dünyada da mükâfatlandırmak için O'na İshak'ı ve fazla olarak da Yakub'u verdi. Ayrıca O'nun soyundan lâyık ve ehil gördüğü kimseleri peygamberlik payesiyle taltîf buyurdu; bir kısmına kitap indirdi. Böylece tek başına Babil hükümdarıyla mücadele veren bu büyük peygamberin kadrini daha yükselterek O'nu hem Tevrat'ta, hem İncil'de, hem de Kur'ân'da anıp övdü.

Şüphesiz İbrahim (A.S.) olayı bir misaldir. Hayatını Allah yolunda harcayıp Allah kullarını irşada çalışan mürşitleri, inkârcı sapıklar küçümsese bile, Allah onların kadr-ü kıymetini artırır ve tanınmalarını sağlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de aralıksız zulme uğrayan mü'minleri teselli etmek ve hicretin yakın olduğuna imada bulunmak için İbrahim Peygamber kıssasına dönüldü ve ibretli safhalarından bir kısmı anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Lût (A.S.) kıssasından öğüt ve ibret alınacak safhalar anlatılıyor. Hakk'a karşı tuğyan eden inkârcı bir kavmin felâh bulmayacağına işâretle, Mekkeli azgın müşrikler uyarılıyor. Sonra da azap haline getirilen tabii olayların altında yatan sır ve hikmet üzerinde duruluyor.

وَلُوطاً
اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَ
مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمٖينَ ﴿٢٨﴾ اَئِنَّكُمْ
لَتَاْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبٖيلَ وَتَاْتُونَ فٖى نَادٖيكُمُ
الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا
ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقٖينَ
﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْنٖى عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدٖينَ ﴿٣٠﴾
وَلَمَّا جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا اِبْرٰهٖيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُٓوا اِنَّا مُهْلِكُٓوا
اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمٖينَ ﴿٣١﴾ قَالَ اِنَّ
فٖيهَا لُوطاً قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فٖيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهُٓ
اِلَّا امْرَاَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرٖينَ ﴿٣٢﴾ وَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَتْ
رُسُلُنَا لُوطاً سٖٓيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعاً وَقَالُوا
لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ اِنَّا مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ
كَانَتْ مِنَ الْغَابِرٖينَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ

الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾
وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

M E Â L İ :

28— Lût'u da (uyarıcı peygamber olarak kendi kavmine gönderdik). Hani bir vakit o, kavmine dedi ki : «Şüphesiz ki milletlerden hiç birinin sizden önce işlemediği çok çirkin bir hayâsızlığa doğru (durmadan) gidiyorsunuz.

29— Sizler gerçekten erkeklere (cinsel sapıklar olarak) gidiyor, yol kesiyor ve toplantılarınızda çirkin şeyler yapıyorsunuz öyle mi?» Bunun üzerine kavminin cevabı ancak şöyle demeleri oldu: «Eğer doğrulardan isen bize (o tehdît edip durduğun) Allah'ın azâbını getir.»

30— Lût da, «Ey Rabbım! dedi, ortalığı fesâda veren bu kavme karşı bana yardımda bulun.»

31— Ne vakit ki elçilerimiz İbrâhim'e müjde ile geldiler, «doğrusu biz şu kasaba halkını yok edeceğiz! çünkü halkı zulüm (ve azgınlığı) sanat edinmişlerdir» dediler.

32— (Bunun üzerine) İbrâhim, «o kasabada Lût bulunuyor» dedi. Elçiler, «biz kasabada olanları çok iyi biliyoruz; karısı dışında Lût'u da âlle efradını da mutlaka kurtaracağız. Karısına gelince, o, geride kalan (sapık)lardan biridir» diye cevap verdiler.

33— Elçilerimiz Lût'a gelince, onların geliş sebebinden üzülüp fenâlaştı; eli kolu bağlanıp (göğsü) daraldı. Elçiler, «korkma ve üzülme; biz mutlaka seni de, âlle efradını da kurtaracağız, ancak eşini değil, o geride kalan (sapık ahlâksız)lardandır!» dediler (de ona güven verdiler).

34— «Şüphen olmasın ki, biz bu kasaba halkı üzerine, yaptıkları çok çirkin ahlâksızlıktan dolayı gökten azâp indireceğiz.»

35— And olsun ki biz, aklını kullanan bir millet için bu kasabada açık belge(ler) geriye bıraktık.

İLGİLİ HADÎSLER

Ümmu Hani' (R.A.)dan yapılan sahîh rivâyete göre, adı geçen şöyle demiştir: Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e, «Ve te'tune fi nâdîkümu'l-münkere» âyetinin yorumunu sordum. Buyurdu ki : «Lût Kavmi topladıkları küçük taşları yoldan gelip geçenlere atıp, onlarla eğlenirlerdi. İşte böylece onlar toplantılarında çirkin şeyler yapıyorlardı.» (1)

«Doğrusu Lût Kavmi toplantı yerlerinde biraraya gelir, herbirinin yanında içi küçük taş dolu bir tabak bulunurdu. Önlerinden bir kimse geçince ona o taşları atarlardı da kim isabet ettirirse, taşının dokunduğu kimse ona daha lâyık görülürdü. (Yani onunla cinsel sapıklıkta bulunma hakkı kendisine verilirdi).» (2)

LÛT KAVMİNİN ÇİRKİN HUYU

Lût kıssası, tarihte meydana gelen ender olaylardan biridir. İlâhî dinlerden uzak kalıp kutsal değerlerden mahrûm yetişen insanların yapamıyacağı kötülük ve hayasızlık yoktur. O bakımdan bu çirkin olay, ibret ve öğüt alınsın diye Kur'ân'ın sekiz yerinde geniş çapta, dört-beş yerinde de özet mahiyetinde anlatılır. (3)

Lût Peygamber (A.S.), Arabistan yolu üzerinde ölü deniz kesimindeki Sodom ile Gomorra kasabalarına uyarıcı peygamber olarak gönderilmiştir. Bu komşu iki kasaba halkı Allah'a ve âhirete inanmadıkları gibi, peygamberin teblîğ ve uyarısından hiç hoşlanmıyorlardı. Çünkü putperestlik, cinsel sapıklık ve her türlü ahlâksızlık onların ruhuna işlemiş, hücrelerine sızmıştı. Özellikle kadınları bırakıp erkeklerle cinsel sapıklıkta bulunmak o iki kasabada iyice yaygınlaşmış ve tabii olaylar arasına girmişti. Kasabalarına uğrayan yabancılara saldıracak kadar gözleri dönmüş, misafir edindikleri erkekleri zorla, ölüm tehdidiyle pis arzularına boyun eğdirecek kadar bu işi ileri götürmüşlerdi.

İşte Lût Peygamber böylesine sapık ve dengesiz bir topluluğu irşadla görevlendirilmiş ve İbrahim Peygamber'e indirilen sahifelerde yer alan bazı hükümleri onlara teblîğe çalışmıştı. A'raf, Hud, Hicr, Şuârâ ve Neml sûrelerinde de açıklandığı gibi, Lût Peygamber, Allah'ın varlığına, birliğine,

(1) Tirmizî/tefsîr : 2/29- Müsned-i Ahmed : 4/24
(2) Sa'lebî : Muaviye'den - Tefsîr-i Kurtubî : 13/342
(3) Bilgi için bak : Hûd Sûresi : 70-89, Hicr Sûresi : 59-61, Hac Sûresi: 43, Şuârâ Sûresi: 160-167, Neml Sûresi : 54-56, A'raf Sûresi : 80, Enbiyâ Sûresi: 71-74..

âhiret hayatına ve oradaki hesaba inanmaya davetin yanısıra, onlarla sözü edilen cinsel sapıklık hakkında çetin mücadeleler vermiş; zaman zaman onları elem verici bir azapla tehdit etmişti. Ne yazık ki bütün çabalarına rağmen bu kadri yüce peygamber olumlu bir sonuç sağlayamamıştı. Onlar her defasında, «canım sen de şu tehdît edip durduğun azabı getir de bir görelim» diyerek onu hem alay konusu edinmişler, hem de yalanlamışlardı.

Mekkeli putperest müşriklerin tutum ve inadı Sodom'lu'lara yakın bir anlam taşımaktaydı. Cinsel sapıklık o bölgede ender rastlanan olaylardan olmakla beraber, onun dışında her türlü ahlâksızlığa prim verilir ve zorbalığın en kötüsü sergilenirdi. O bakımdan Lût kavmiyle ilgili tehdit safhası, bir bakıma Mekkeli müşrikler için de söz konusuydu.

SODOM İLE GOMORRA'NIN YIKILMASI

Lût kavmiyle ilgili bu iki kasabanın adını, Tevrat'ın Tekvîn bölümünden naklettik. Gerçi bugün için bu iki isimde bir kasaba yoktur; ama milattan yaklaşık 2000 yıl önce orada bu isimde iki kasabanın mevcut olduğunda şüphe yoktur. (1) Zira İncil'de Sodom kasabasından ismen bahsedilerek İsa Peygamber'in Lût Kavmi hakkında şunları söylediği belirtilir:

«Lût'un günlerinde de böyle oldu; yerler, içerler, satın alırlar, satarlar, dikerler, bina ederlerdi; fakat Lût Sodom'dan çıktığı gün, gökten ateş ve kükürt yağdı ve hepsini helâk etti..» (2)

Bir kasaba veya ülkenin yıkılıp haritadan silinmesi belli sebeplerin biraraya gelmesiyle gerçekleşir. Sebepleri harekete geçiren ise, onların bağlı bulunduğu kanunlardır. Meselâ bir yerde depremi oluşturan bazı fiziksel sebepler vardır ki o sebepleri bağlı bulundukları kanunlarla tanımlayabiliriz. Ancak kanunlar ve sebepler kendiliğinden harekete geçmez; onları harekete geçiren görevli meleklerdir. Meydana gelen olaya zâhiren «tabii afet» deniliyor; gerçekte ise gizli bir plânla onu oluşturup ortaya çıkaran kuvvetler söz konusudur. İnsanlar o kuvvetleri görmedikleri için, olayı sadece zahirî sebeplere bağlamakla yetiniyorlar.

Lût Kavmi'nin yok edilmesi konusunda Kur'ân bize ipucu veriyor. Şöyle ki : Görevli iki melek önce İbrahim Peygamber'e uğruyor ve durumu haber veriyorlar; sonra da Lût Peygamber'e gelip konuk oluyorlar ve meydana gelecek azâbı gerçekleştirmekle görevli bulunduklarını söylüyorlar. Bu hiçbir zaman olayın bağlı bulunduğu sebepleri ve bağlı bulundukları

(1) Bu konuda bilgi için bak : Tevrat/Tekvîn : 19/1-28
(2) İncil/Luka : 17/28, 29

kanunları tatil etmek anlamına gelmez; bilâkis sebepleri harekete geçiren kanunların itici rol oynamasını sağlamaya yönelik bulunduğunu hatırlatır.

Sodom'u içinde yaşayan insanlarla birlikte haritadan silen sebepler nelerdi? Gönderilen iki melek hangi kanunu ve ona bağlı sebepleri harekete geçirmişlerdi? Kur'ân-ı Kerîm'de bu husus şöyle açıklanmaktadır: **«Buyruğumuz gelince (ülkenin) üstünü altına getirdik; birbiri üzerine konulmuş pişmiş balçık (gibi) taşlar yağdırdık ki bu taşlar Allah yanında belirlenmişti ve zâlimlerden de aslâ uzak değildi.»** (1) Diğer bir âyette de aynı konu daha kısa şekilde şöyle ifade edilmektedir: **«Güneş doğarken bir ses, bir uğultu onları yakalayıverdi. Şehirlerinin üstünü altına getiriverdik ve üzerlerine pişirilmiş çamurdan taş yağdırdık.» (2)**

Bu iki anlatımdan anlıyoruz ki, yanar dağ harekete geçirilmiş, yükselen lavlarla birlikte akıp gelen püskürükler Sodom'u belirsiz hale getirmiştir. Tevrat'ta buna yakın bir ifade kullanılarak şöyle denilmektedir: «Ve Lût Tsoar'a geldiği zaman, güneş yer üzerine doğmuştu. Ve Rab Sodom üzerine ve Gomorra üzerine Rab tarafından göklerden kükürt ve ateş yağdırdı; ve şehirleri ve bütün havzayı ve şehirlerde oturanların hepsini ve toprağın nebatını alt-üst etti..» (3)

İncil'de de az yukarıda naklettiğimiz gibi, Sodom üzerine taş ve kükürt yağdığı yazılıdır.

Şüphesiz bu ifadeleri biraraya getirdiğimizde, hem büyük bir depremin, hem de yanardağın harekete geçtiği kendiliğinden anlaşılır.

LÛT PEYGAMBER'İN KARISI

(قَالَ اِنَّ فِيهَا لُوطًاۜ قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَاۘ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُۘ كَانَتْ مِنَ الْغَابِر۪ينَ)

«(Bunun üzerine) İbrahim, «o kasabada Lût bulunuyor» dedi. Elçiler, «biz kasabada olanları çok iyi biliyoruz; karısı dışında Lût'u da aile efradını da mutlaka kurtaracağız. Karısına gelince, o, geride kalan (sapık)lardan biridir» diye cevap verdiler.»

A'raf, Hud ve Hicr sûrelerinde de kısmen belirttiğimiz gibi, kişileri ancak kendi sağlam imanları, güzel ahlâkları ve yönlendirici takvâlarıyla birlikte Allah'ın rahmet ve inâyeti kurtarır. Hısımlarının peygamber, veli, âlim,

(1) Hûd Sûresi : 82, 83
(2) Hicr Sûresi : 73, 74
(3) Tevrat/Tekvîn : 19/23-25

mürşit ve eğitimci olması kurtarıcı sebepler sayılmaz. Lût Peygamber'in (A.S.), eşinin sapıklığı karşısında ne günahı olabilir? Aynı zamanda O'nun peygamber olması sapıklığı huy edinen eşinin kurtarılması için yeterli sebep değildir. Kur'ân'da bu olay birkaç yerde tekrar edilerek uyarıcı ve aydınlatıcı bir misal olarak verilmektedir. Nitekim Sevgili Peygamberimizin de bu konuda kızı Hz. Fatıma'yı (R.A.) uyarması çok anlamlıdır.

Yıkılıp yok olan Sodom'un kalıntıları, yapılan kazılarla ortaya çıkarılmıştır. Zira belirtilen bölgede hayli tarihî eşyaya ve kalıntılara rastlandığı, aydınlatıcı bilgiler elde edildiği ilgililerce ifade edilmektedir. Cenâb-ı Hak bu kalıntıların mevcudiyetine bilhassa dikkat çekerek şu bilgiyi vermektedir : **«And olsun ki biz, aklını kullanan bir millet için bu kasabada açık belge(ler) geriye bıraktık.»**

Kur'ân bu bilgiyi verirken, diğer âyetlerle de tarihî eserlerin araştırılıp meydana çıkarılmasında yalnız sanat değerleri, medenî ölçüleri üzerinde değil, o eserleri vücuda getiren kavim ve milletlerin neden yerin dibine geçirildiği üzerinde de durulmasını telkîn ve tavsiye eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, küfür ve ahlâksızlığı sanat edinen Lût Kavmi hakkında inen ilâhî hükümden söz edilerek yaşamakta olan inkârcı sapıklar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Mekkeli putperestleri hizaya getirmek, saldırılarının kendilerine büyük bir azabı hazırladığını hatırlatmak ve yaşamakta olan inkârcı maddecilerin kafalarını tarihin derinliklerine çevirip daha iyi düşünüp ibret almalarını sağlamak için Şuayb, Âd ve Semûd kavimleriyle ilgili kıssaların birer özeti verilmektedir.

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۙ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ
وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ
﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا
ف۪ي دَارِهِمْ جَاثِم۪ينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۬ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ
مِنْ مَسَاكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ
فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّب۪يلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِر۪ينَ ﴿٣٨﴾

M E Â L İ :

36— Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (uyarıcı peygamber) gönderdik; «ey kavmim, dedi, Allah'a tapın, Âhiret gününe (oradaki mutluluğa) umut bağlayın ve sakın yeryüzünde fesât çıkararak ortalığı karıştırmayın.»

37— Buna karşı onu yalanladılar. O sebeple onları şiddetli bir sarsıntı yakalayıverdi, derken kendi yurtlarında dizüstü çöküp kaldılar.

38— Âd ve Semûd'u da yok ettik. Gerçekten onların oturduğu yerlerin kalıntıları size açık ve ortadadır. Şeytan, onlara amellerini süslemişti de böylece onları (doğru) yoldan alıkoymuştu. Halbuki kendileri (az-çok) gözü açık kimseler idi.

MEDYENLİ'LER VE ŞUAYB PEYGAMBER

Medyen birçok yerde belirttiğimiz gibi, Filistin ile Hicaz arasında Kızıldeniz sahiline yakın büyük bir kasabadır. Şuayb Peygamber onlara uyarıcı elçi olarak gönderilmiştir. Zira bu yöre halkı hem güzergâha yakın, gelip geçen kervanlarla temas halinde bulunuyordu, hem de birkaç çirkin ahlâkı vardı ki bu tam bir zulüm haline gelmiş ve putperestlikle birleşip çevrelerini de huzursuz etmeye başlamışlardı. O nedenle kendilerini düştükle-

ri küfür ve ahlâksızlık bataklığından kurtaracak bir uyarıcıya büyük ihtiyaçları vardı.

Medyen yerlilerinin daha çok şu üç huyu ve inancı konu edilmektedir:

1— Allah'ı bırakıp putlara taparlar ve bu inançlarını ısrarla savunurlardı.

2— Dolaylı ve hileli gelir sağlamayı sanat haline getirmişlerdi. O yüzden hem kendilerine karşı güvenleri kalmamıştı, hem de yabancıların onlara karşı güveni yoktu.

3— Ölçü ve tartıda her türlü hileye başvururlar ve böylece insan haklarına dolaylı, dolaysız yollardan el uzatırlardı.

Şuayb Peygamber (A.S.) onların arasında doğup büyüdüğü için, olup bitenleri en küçük ayrıntılarıyla biliyordu. O bakımdan çok yumuşak ve sistemli bir mücadele sürdürdü ve yaşlanıncaya kadar bu şerefli hizmetini aksatmadı. Ne yazık ki, azı müstesnâ, kasaba halkı bütün şirretlik ve hayasızlığıyla bu kadri yüce peygambere karşı koydular, onu yalancılıkla suçladılar; bu da yetmiyormuş gibi kendilerini doğru yola irşada çalışıp fazîlet mücadelesini hasbî olarak sürdüren hemşehrilerini öz yurdundan çıkartmayı kararlaştırdılar ve geniş bir aileye mensup olduğu için öldürmeye cesaret edemediler.

İş bu üzücü ve düşündürücü çizgiye gelip dayanınca, yapılacak bir şey kalmamış oluyordu. Zira irşat ve teblîğ kusursuz yerine getirilmişti. Akıl ve idrâklerine ışık tutulmuş, gereken yardımcı bütün bilgiler verilmişti. Kısacası, Allah ve peygamberi kendilerine düşeni yapmış, doğru yolu ve neticesini göstermişlerdi. Sonuç alınmayınca, sünnetullah harekete geçmiş ve hükmünü yürütmüştü. Müthiş bir uğultu ve gürültü ile önüne geçilmesi mümkün olmayan azap kasabayı yerle bir etti. Böylece ilâhî adâlet ezeldeki ilmî tesbitine uygun tecelli ederek zâlimlerin kökünü kesti.

Şuayb Peygamber'in (A.S.) kıssasının özeti daha çok, Mekke'de müşriklerin saldırı ve işkencesine maruz kalan mü'minlere teselli vermekte ve yakında müşriklerin putlarıyla birlikte hakkın önünde hezimete uğrayacağını müjdelemektedir.

ÂD VE SEMÛD KAVİMLERİ

A'raf Sûresi başta olmak üzere diğer sûrelerde de açıklandığı gibi, Âd Kavminin, Umman ile Dahraman veya Umman ile Aden'in doğusuna düşen Hadramut arasındaki kesimde yer aldıkları, yani eyleştikleri sanılmak-

tadır. Nitekim son yıllarda elde edilen arkeolojik kalıntılar birtakım ipuçları vermektedir.

Âd Kavmi bütünüyle putperest idi. Zulüm ve yağmacılıkta hayli ileri gittiklerini bazı tarihçiler kaydetmektedir. Allah'ın birçok nîmetlerine erişmelerine rağmen nankörlüklerini her geçen gün artırmakta idiler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, hem onları uyarıp tuttukları çok tehlikeli yoldan dönmelerini sağlamak, hem de çevre halkını onların yağmacılığından korumak için Sâlih Peygamberi uyarıcı olarak görevlendirdi. (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in yaşadığı çağda Âd ve Semûd kavimlerinin kalıntılarının yer yer boy gösterdiğini ve o yöreden gelip geçenlerin dikkatini çektiğini, yine konumuzu oluşturan 38. âyetten anlıyoruz.

Böylece küfür ve azgınlıkta ileri gidip hakları çiğneyen ve ahlâksızlığı sanat haline getiren bu milletin ömrü pek uzun olmamıştır. Cenâb-ı Hak, onları uyarıp doğru yolu göstermek için gereken yardımcı imkânları vermiş ve ilâhî azametine yakışanı kusursuz gerçekleştirmiştir. Ne yazık ki, bu lûtuf ve inâyetleri, iltifat ve rahmetleri göremeyen ve anlayamayan Âd Kavmi, kendi kendilerine yazık etmişler ve sonunda hem dünyalarını, hem de âhiretlerini kaybetmişlerdir.

Semûd Kavminin ise, yapılan araştırmalara ve elde edilen bazı sonuçlara göre, Asûr hakimiyetinde yaşadığı sanılmaktadır. Bu kavim, Hicaz yakınında Hicr yöresinde yer almış bir millettir. Hud Peygamber de uyarıcı ve doğru yolu gösterici olarak gönderilmiştir. Bunlar ovada saray gibi evler ve dağ eteklerinde kayaları yontup geniş barınaklar yapan güçlü bir millet idi. Ne var ki eriştikleri nîmetlerin hiçbirine karşı şükretmiyenleri; gün geçtikçe nankörlük, inkâr ve azgınlığını artıranları %99'u bulmaktaydı. Salih Peygamber'in, onların istediği mu'cizeyi ortaya koymasına rağmen inkâr ve tuğyanda inatla ısrar ettiler. Sonunda bu azgınlık ve taşkınlık, hak tanımazlık gelip son noktasına dayanınca ilâhî hüküm indi. Müthiş bir deprem ülkenin altını üstüne getirdi. (2)

Semûd Kavmi'yle ilgili kıssanın burada bir özetinin verilmesi, hem Mekkeli müşrikleri, hem yaşamakta olan inatçı ateistleri uyarmaya, hem de mü'minleri müjdelemeye yönelik bir anlam ve hüküm taşımaktadır.

Bu iki kavim hakkındaki bilgileri özetliyecek olursak, şöyle bir tesbit tablosu ortaya koyabiliriz: Gerek Âd, gerekse Semûd Kavminin, taşları yontup kendilerine göre bir medeniyet (!) kurdukları hem Kur'ân'dan, hem de

(1) Geniş bilgi için bak: A'raf Sûresi : 65-72. âyetlerin tefsîri
(2) » » » » » » » » » »

tarihî belgelerden, yani arkeolojik kalıntılardan anlaşılmaktadır. Ne var ki, sadece ekonomik kalkınma ve sanatta, sanayide gelişme, bir milletin ayakta durması için yeterli faktörler değildir; onlara paralel olarak insan ruhunu aydınlatacak, vicdanları geliştirecek, kutsal değerlere saygı duyulmasını sağlayacak, bir olan Allah'a inanıp yalnız O'na kulluğun gereğini kalplere ve kafalara işleyecek çok ciddi eğitim ve öğretime ihtiyaç vardır. O bakımdan maddî refahla hak dine bağlılık birlikte yürütülmediği takdirde, yetişmekte olan kuşakları hızla yaklaştıkları uçurumdan geri döndürme imkânları kalmamış olur ve o takdirde ülkenin yıkılması mukadder çizgiye gelip dayanır.

Yine Kur'ân'ın açıklamasına göre : Bu iki milletin de becerikli, açıkgöz, çalışkan sanat meraklısı oldukları da anlaşılıyor. Ama servet ve sanatın yalnız başına insana ahlâk ve fazîlet vermediğini tarihî tecrübeler ortaya koymuştur. Kur'ân-ı Kerîm'de özellikle bu inceliğe işâret edilmekte ve milletler uyarılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hem Mekkeli putperestleri, hem de yaşamakta olan inkârcı topluluk ve milletleri uyarmak için dikkatler tarihteki önemli olaylara çekildi. Hakk'a baş kaldırıp her türlü kutsal değeri çiğneyen milletlerin sonlarının felâket ve hüsranla noktalandığı açıklandı; birkaç ibretli misal verilerek iyi düşünmemiz ilhâm edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhî nizama karşı gelip plândaki yerlerini almayan ve dünyalığı ilâh edinip eşyaya tapan kavim ve toplumların başına gelen azap hatırlatılıyor. Haktan kopuk, bütünüyle maddeye yönelik medeniyetler, örümcek ağına benzetilerek çok düşündürücü bir misal veriliyor. Verilen bu misallerden ancak gerçekçi olan ilim adamlarının anlayıp akledeceklerine atıf yapılarak, ilme ve ilim adamına ilâhî iltifat sinyali veriliyor. Sonra da düşünce ufkumuzu genişletmek için göklerin ve yerin tam uyum, denge ve sağlam düzende yaratıldığı hatırlatılıyor. Sonra da Peygamber'in (A.S.) hizmetine devam etmesi konu edilerek namazın öneminden ve yararlarından pasajlar veriliyor.

——oOo——

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَىٰ
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾
فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا
وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ
الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ
وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ مَثَلُ الَّذِينَ
اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ
اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ
مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ
نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ
اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ
وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

M E Â L İ :

39— Karûn'u, Fir'avn'ı ve Hâmân'ı da (İnkâr ve azgınlıkları yüzünden) yok ettik. Şânım hakkı için Musa onlara açık belgelerle, (susturucu) mu'cizelerle geldi; fakat onlar, yeryüzünde büyüklük tasladılar (Hakk'ı kabul etmediler ve ona boyun eğmeyi gururlarına yediremediler). Halbuki (Allah'ı âciz bırakacak ve inecek azâbın) önüne geçebilecek değillerdi.

40— Bunlardan her birini günahı sebebiyle yakaladık: Kiminin üzerine şiddetli kasırga gönderip taş yağmuruna uğrattık; kimini korkunç bir gürültü yakalayıp sarıverdi; kimini yere geçirdik; kimini de (denizde) boğduk. Allah onlara zulmeder olmadı, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı.

41— Allah'ı bırakıp başka başka dostlar, sâhipler edinenlerin misâli, kendine yuva edinen örümceğin haline benzer ve gerçekten evlerin en hafif ve dayanıksızı örümceğin yuvasıdır. Bunu bir bilselerdi!.

42— Şüphesiz ki Allah, onların kendisinden başka nelere taptıklarını bilir. O, çok üstündür, çok güçlüdür, yegâne hikmet sâhibidir.

43— Biz, işte bu misalleri insanlar için (gerçeği daha iyi anlasınlar diye) getiriyoruz. Bunları ancak ilim adamları düşünüp akleder.

44— Allah, gökleri ve yeri Hak ile (uyumlu, dengeli ve düzenli ölçüde ve plânda) yaratmıştır. Şüphesiz ki bunda inananlar için açık belge ve delil vardır.

45— (Ey Peygamber!) Kitap'tan sana vahyedileni oku; namazı kılmaya devam et; çünkü namaz cidden ahlâk dışı davranışlardan, (dine, akla ve sahîh örfe ters düşen) uygunsuz şeyden alıkoyar. Allah'ı anmak elbette çok büyüktür! Allah, neler işlediklerinizi bilir.

İLGİLİ HADÎSLER

Hz. Enes (R.A.) diyor ki :

«Müslümanlardan genç bir adam, Peygamber (A.S.) Efendimizle beraber vakit namazlarını kıldığı halde ahlâk dışı söz ve davranışlarda da bulunuyordu. Onun bu durumu Peygamber'e (A.S.) anlatılınca, Efendimiz şöyle buyurdu: «Namaz onu pek yakında o gibi şeylerden alıkoyar.» Nitekim çok geçmeden o genç sözü edilen kötü huy ve âdetinden vazgeçti.» (1)

---

(1) Hafız Bezzar - Lübabu't-te'vîl : 3/423

Bir adam, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e dedi ki :

— Ey Allah'ın Resûlü! falan adam geceleri namaz kılar, sabah olunca hırsızlık eder.

Peygamber (A.S.) ona şöyle buyurdu :

— Namazı yakında onu senin dediğin fiilden alıkoyar. (1)

Peygamber (A.S.) Efendimiz diğer iki hadîste şöyle buyurdu:

— «Müferridler öne geçti!

Bunun üzerine Ashab-ı Kirâm sordu:

— Müferridler kimlerdir?

Cevap verdi :

— Allah'ı çokça anan erkekler ve kadınlardır. (2)

«Bir topluluk oturup Allah'ı zikretmeye dursun, mutlaka melekler onları kuşatır, rahmet onları (perde perde) örter; üzerlerine gönül yatışkanlığı ve sükûnet iner de Allah onları kendi yanındakilere karşı anar.» (3)

MUSA PEYGAMBER VE ÜÇ TİP İNSAN

(وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ) «Karûn'u, Fir'avn'ı ve Hâmân'ı da (inkâr ve azgınlıkları yüzünden) yok ettik. Şanım hakkı için Musa onlara açık belgelerle, (susturucu) mu'cizelerle geldi; fakat onlar yeryüzünde büyüklük tasladılar (Hakk'ı kabul etmediler ve O'na boyun eğmeyi gururlarına yediremediler). Halbuki (Allah'ı âciz bırakacak ve inecek azabın) önüne geçecek değillerdi.»

Cenâb-ı Hak, putperest müşrikleri uyarırken ve mü'minlere gelecek günlerin mutlaka aydınlık olacağını dolaylı şekilde haber verirken, Musa (A.S.) kıssasına çok kısa bir anlatımla değinmekte ve üç ayrı tip insanı tarihî misâl olarak vermektedir:

1— Altın ve mücevheratı, lüks ve konforu tek amaç seçip aklını, zekâsını ve diğer yeteneklerini sadece bunun için kullanan Karûn,

(1) Müsned-i Ahmed : 2/447
(2) Sahîh-i Müslim : Ebû Hüreyre (R.A.)den
(3) Müslim/zikir : 38, 39- Ebû Dâvud/vitir: 14- Tirmizî/Kur'ân: 10- Ahmed: 2/252, 407-3/92

2— Dede ve babalarından tevarüs ettiği hükümdarlık ve saltanatı hem zulüm aracı olarak kullanan, hem de bu gücü sayesinde kendini ilâhlaştıran Fir'avn,

3— Zâlimden yana olup onun her görüş ve emrini doğru kabul edip uygulayan ve o yüzden bütün kutsal değerlerden kopan, benliğini kaybedip Fir'avn'a kul olan Hâmân..

Tarihte ilâhî hışma uğrayıp yıkılan ve yok edilen milletlerin hayatı incelendiğinde bu üç tip insanın her zaman ülkenin batmasında nâzım rol oynadıkları görülür. Mekke müşriklerini Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in aleyhine kışkırtan ve hakkı bütünüyle red ve inkâr eden ve ettirenlerin de bu üç tip insan olduğu kesindir. Günümüzde de İslâm ülkelerini felâkete sürükleyenler bunlardır. O halde her devir ve dönemde bu üç ayrı tip insana dikkat etmek zorundayız.

Bilindiği gibi, Musa Peygamber (A.S.) büyük peygamberlerden, yani «ulu'l-azim» kabul edilen beş peygamberden biridir. Kendisine, Levhalar üzerine yazılıp tesbit edilen Tevrat adında büyük bir kitap verilmiştir. Hak adına sergilediği mu'cizeler insan aklına ışık tutacak, vicdanları yönlendirecek, düşünce ufkunu genişletecek; kâinatı kudret elinde tutan Cenâb-ı Hakk'ı tanıtacak nitelikteydi. Ne var ki, altını, saltanatı ve zulme alet olmayı ilâhlaştırıp bunların ötesinde hiçbir değer tanımayan Fir'avn, Hâmân ve Karûn, mu'cizeye rağmen Hakk'ı kabul etmeyi, O'na inanıp bağlanmayı gururlarına ve makamlarına yediremediler; üç günlük bir saltanatı ebedî saadete tercîh ettiler. O sebeple Cenâb-ı Hak insanları kötü yola sevkeden ve onlara her zaman fena misal olan, peygamberi öldürmeyi plânlayan bu azgın kâfirleri bir bir yok etti.

Şüphesiz ki, Cenâb-ı Hak sünneti doğrultusunda onlar aleyhine yürüttüğü hükmüyle hiç kimseye zulmetmedi. Zira O mutlak âdildir, hiçbir zaman zâlim değildir. O'nun insanlardan yana koyduğu hayat kanunları, hazırladığı mükemmel plân ve proğram, her yönüyle huzur, güven, kardeşlik, mutluluk, ve sonsuz saadet va'detmektedir. İşte O'nun koyduğu bu kanun ve hazırladığı bu plânı değişmez, kıyâmete kadar hedefine şaşmadan ilerler. O bakımdan O'nun plânına, proğramına ve hayat kanunlarına uyanlar mutlu olur, uymayanlar kendilerine yazık etmiş sayılırlar.

YARATANI BIRAKIP YARATILANI İLÂH EDİNMEK

(مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا ..) «Allah'ı bırakıp başka başka dostlar, sâhipler edinenlerin misali, kendine yuva edinen örümceğin ağına benzer..»

Cenâb-ı Hak, bâtılın peşine takılıp hakkı red ve inkâr edenlerin tutumunu tasvîr ederken çok düşündürücü bir misal veriyor. Şöyle ki: Bâtılın tutunduğu ip çok çürük ve zayıftır, tıpkı örümcek ağı gibi.. Her an kopup yok olmaya mahkûmdur. Gelip geçen milletlerden bâtıl adına, küfür ve zulüm adına peygamberlere karşı cephe alıp harekete geçenlerin akibeti bunun çürüklüğünün açık delillerinden biridir.

Ayrıca bilindiği gibi, örümcek ağını, kendini korumaktan ziyade avlanmak için örer de kendinden zayıf canlıların yolunu kesip onları ölüm ağına düşürmeye çalışır. Kuvvetli sinekler, güçlü haşere o ağı delip geçer, zayıfları ise takılıp kalır. Günümüzde de öyle değil midir? Zayıf irâdeli, menfaatçi, kendi çıkarından başka kaygısı olmayan kişiler kısa zamanda ülkeyi sömüren dinsizlerin, maddeci ve sapıkların ağına yakalanırlar da son nefeslerini o ağda verme felâketine uğrarlar.

İki çeşidi dışında örümceklerin hepsi zehirlidir. Yakaladıkları avlarını önce zehirliyerek öldürürler, sonra da emerler. Peygamber ve kitap tanımayan maddeci inkârcılar da kendilerine göre birtakım dernekler vücuda getirirler. Çok câzip fikirlerle ortaya çıkarlar. Örümcek ağı misali, tüzükleri çekici ve aldatıcıdır. Yakaladıklarını önce kendi idealleriyle zehirleyip mefluç hale getirirler, sonra da ondan yararlanmaya başlarlar ve posa durumuna getirinceye kadar bırakmazlar.

İLÂHÎ MİSALLERİ ANCAK İLİM ADAMLARI DÜŞÜNÜP AKLEDER

(وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا اِلَّا الْعَالِمُونَ) **«Biz, işte bu misalleri insanlar için (gerçeği daha iyi anlasınlar diye) getiriyoruz. Bunları ancak ilim adamları düşünüp akleder.»**

İslâm ve onun kitabı Kur'ân insan aklına her vesileyle yer verir; ayrıca aklın, ilmin hizmetine, ikisinin birden imânın hizmetine verilmesini emreder. O bakımdan Kur'ân'da gerek Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden belgeler sıralanırken, gerekse gelip geçen milletlerin hayatından ve yok edilme sebeplerinden söz edilirken, akıl ilmin ışığında hakem olarak belirlenir ve imandan güç ve kuvvet alması istenilir.

Varlık âleminde mutlak denge ve düzeni idrâk edebilmemiz için bu iki unsurdan, yani akıl ile ilimden yararlanmamız devamlı tavsiye edilir; sonra da ana tema ve amaç şu cümleyle vurgulanır: **«Bunları ancak ilim adamları düşünüp akleder..»**

Zira akıl, insanoğlunu öteki canlı yaratıklardan üstün yapan en önem-

li, en büyük kaynaktır. Bu kaynağı, bize veren Yüce Kudretin rızası ve dileği doğrultusunda kullandığımız nisbette mutlu oluruz. Aklın temeli olan düşünce de yalnız insana vergidir. Onun için Kur'ân'da bazan düşünce ufkumuz genişletilir, bazan aklımıza hareket sağlanır ve birtakım temel bilgiler, ön fikirler verilir.

GÖKLERİN VE YERİN HAK ÜZERE YARATILMASI

(خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِن۪ينَ) **«Allah, gökleri ve yeri hak ile (uyumlu, dengeli ve düzenli ölçüde ve plânda) yaratmıştır. Şüphesiz ki bunda inananlar için açık belge ve delil vardır.»**

Göklerin ve yerin «hak» ile yaratılmasının taşıdığı manayı anlayabilmemiz için önce «hak» kavramının delâlet ettiği mana ve hikmetleri bilmemize ihtiyaç vardır. Gerçi tefsîrimizin birçok yerinde bu kavram üzerinde durulmuş ve açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Ne var ki, uyguladığımız metod gereği, her tekrar nasıl yeni bir uyanıklık, taze bir hüküm gerektiriyorsa, her kavram da yer aldığı konu ve cümleye göre birtakım yenilikler yansıtıyor ve her şeyden önce idrâkleri uyanık tutuyor. O bakımdan yeni açıklama istiyor.

Hak : Uyumlu, dengeli, düzenli ölçü ve muhtevada yaratılan her şey hakkında kullanılır. Kapağın kutuya uyumlu bulunması, kapının kasasına tıpatıp uyması, karşılıklı dişlilerin birbiriyle uyum halinde düzenli dönmesi «hak» kavramıyla belirtilir. Doğruyu yansıtan, gerçeğe uygun olan, ilâhî nizama uyan her şey de haktır.

Göklerin ve yerin hak ile yaratılması, bunların her parça ve taşıdığı sistemin dengede olup plândaki yerini alması, düzeninde bir aksaklık ve ahenksizliğin bulunmaması; her şeyin yaratıldığı amaca yönelik hizmet vermesi ve hiçbir şeyin boş, anlamsız ve hikmetsiz yaratılmaması şeklinde yorumlanır.

Bu gerçekleri idrâk edebilmek için imân temeli üzerinde gelişen, yani gücünü imândan alan iki şeye ihtiyaç söz konusudur: Akıl ve ilim.. Zira inkâr ve gurur; cehalet ve ölçüsüzlük seddi ancak bu ikisiyle yıkılabilir. O nedenle ilgili âyetin akışı içinde aklın ve ilmin daha çok sağlam bir imâna muhtaç bulunduğuna işâretle şöyle deniliyor: **«Şüphesiz ki bunda inananlar için açık belge ve delil vardır.»**

VE HER KONUDA NAMAZIN YERİ VE ÖNEMİ

(اُتْلُ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ ..)

«(Ey Peygamber!) Kitaptan sana vahyedileni oku; namazı kılmaya devam et; çünkü namaz cidden ahlâk dışı davranışlardan (dine, akla ve sahih örfe ters düşen) uygunsuz şeyden alıkoyar..»

Namaz, mü'minle kâfiri birbirinden ayıran belirti; kul ile Allah arasında en işlek yol; Allah ile konuşma bahtiyarlığına ermenin edep ve saygı meclisidir.

Namazın sayılmayacak kadar faydaları vardır. Konumuzu oluşturan âyette ise, o faydaları kendinde toplayan namazın iki özelliği üzerinde duruluyor :

1— Ahlâk dışı söz ve davranışlardan,

2— Dine, akla ve sahih örfe ters düşen uygunsuz, nahoş şeylerden alıkoyar.

Çünkü namaz, önce günlük hayatımızı başıboşluktan kurtarıp düzene sokmamızı sağlar; meydana getirdiği fiziksel hareketlerle bedene canlılık ve sağlık kazandırır; direnci artırır. Sonra da vicdanı geliştirip kalbe huzur verir. Cemaatleşme şuurunu kuvvetlendirir; bu konuda idrâki uyanık tutar. Aynı zamanda ferdi toplumun kopmaz parçası düzeyine getirir.

Namaz insana kişilik kazandırır. Her şeyden önce kula kul olmanın zillet ve meskenetinden kurtarıp âlemlerin Rabbına kul olma şerefine eriştirir. Kuvvet ve kudreti bütünüyle Allah'a irca' etmemizi ilhâm eder.

O bakımdan da namaz bütünüyle zikirdir, tesbîh ve tekbîrdir; duâ ve niyazdır. Allah'ı anmak, elbette ki O'na yakınlığı sağlar; O'nun emirlerine kayıtsız şartsız uymayı telkîn eder. Kısacası Allah'ı anmak, O'nun kelâmıyla O'na hitap etmek çok büyük bir ibâdettir. İnkâr ve zulüm düzeyinde Hakk'a baş kaldırıp tuğyan eden kavim ve milletlerden, onların akibetinden ibretli misaller verildikten sonra ilâhî vahye uymamızın ve namaz ibâdetine devam göstermemizin emredilmesi elbette ki çok anlamlıdır. Her şeyden önce insanı günde beş defa dünya dağdağasından, maddenin peşine takılıp yuvarlanmaktan çekip alır; olaylar karşısında dayanma gücümüzü artırır; hakkın üstün gelmesi, bâtılın hezimete uğraması babında insana gereken mânevî gücü sağlarken, maddî yönden de üstün gelmenin meşru yollarını öğretir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhî nizama uymayan, söz ve davranışlarıyla Hakk'a karşı isyan eden ve dünyalığı, değişmeyen amaç seçen kavim ve milletlerin uğradığı felâketler uyarıcı misal olarak verildi. Bâtılın örümcek ağı kadar zayıf ve önemsiz olduğu belirtilirken, haktan yana olanların din ve dünya işlerinde düzenli, güçlü ve prensipli olmalarının gereğine işâret edildi. İlme ve ilim adamlarına iltifat sinyali verilerek gerçekçi âlimlere her zaman muhtaç bulunduğumuz dolaylı şekilde anlatıldı. Sonra da düşünce ufkunu genişletmek ve akla malzeme vermek üzere göklerin ve yerin hak ile yaratıldığı konu edilerek, hakkın üstün gelmesi için inen vahye uyulması ve namaz ibâdetine devam edilmesi emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dinde aşırı taassuba kapılmaya gerek olmadığına işâretle, Kitap Ehli (Yahudi ve Hıristiyanlar) ile seviyeli bir tartışmaya yönelmemiz tavsiye ediliyor. İlâhî hitap ve uslûba az-çok âşina olanların Kur'ân'a inanmasının her zaman için mümkün olduğu konu ediliyor. Sonra da Kur'ân'ın bütünüyle ilâhî vahyin eseri olduğu üzerinde durularak, daha önce Hz. Muhammed'in (A.S.) okur-yazar olmadığına dikkatler çekiliyor. Sonra da önlerinde bunca açık belgeler bulunduğu halde birtakım mu'cizeler isteyenlere en büyük mu'cizenin «Allah Kelâmı» olduğu hatırlatılıyor.

وَلَا تُجَادِلُوٓا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ اِلَّا الَّذِينَ
ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوٓا اٰمَنَّا بِالَّذِٓي اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ
وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذٰلِكَ
اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ
وَمِنْ هٰٓؤُلَٓاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا

الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ
وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ
آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ
بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ
مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ
مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ
يُتْلَى عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَى لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفَى بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ
وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

MEÂLİ:

46— Kitap Ehli olan (Yahudî ve Hıristiyan)larla -içlerinden zulmedenler dışında- ancak en güzel yoldan mücâdele edin. Deyin ki : «Bize indirilene de, size indirilene de inandık; bizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir ve biz ancak O'na teslimizdir.»

47— İşte (ey Peygamber!) sana böyle bir kitap indirdik. Kendilerine (daha önce) kitap verdiklerimiz(den gerçekçi ilim adamları) O'na inanırlar. Bunlar (putperest Araplar)dan da O'na inanan kimseler vardır. Bizim âyetlerimizi ancak inatçı kâfirler inkâr eder.

48— (Ey Peygamber!) sen bundan önce bir kitaptan okur değildin ve elinle de yazı yazar değildin; öyle olsaydın bâtılı savunanlar şüpheye düşerlerdi.

49— Bilâkis Kur'ân, kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde ışıl ışıl ışıldayan açık âyetlerdir. Bizim âyetlerimizi ancak inatçı zâlimler inkâr eder.

50— Dediler ki : O'na (Muhammed'e) Rabbından birtakım mu'cizeler (veya başka başka âyetler de) indirilseydi ya? De ki : «Âyetler, mu'cizeler ancak Allah'ın yanındadır. Ben ise sadece açık bir uyarıcıyım.»

51— Bizim sana indirdiğimiz Kitab'ın onlara karşı okunması kendilerine yetmiyor mu? Şüphesiz ki bunda imân eden bir millete rahmet ve öğüt vardır.

52— De ki : «Aramızda şâhit olarak Allah yeter; O göklerde ve yerde olanları bilir. Bâtıla inananlar ve Allah'ı inkâr edenler var ya, işte onlar zarara uğrayanlardır.»

İLGİLİ HADÎS

Ebû Hüreyre (R.A.) diyor ki :

— Kitap Ehli, Tevrat'ı İbranice okur, Müslümanlara Arapça açıklamasını yaparlardı. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ashabına şöyle buyurdu : «Kitap Ehli'ni (kendi kitapları hakkında) ne tasdîk edin, ne de yalanlayın; sadece şöyle deyin: Biz Allah'a iman ettik ve bize de, size de indirilene inandık. Bizim ilâhımız, sizin ilâhınız birdir ve biz ancak O'na teslimizdir.» (1)

KİTAP EHLİ'YLE SEVİYELİ TARTIŞMA

(وَلَا تُجَادِلُوٓا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ) «Kitap Ehli olan (Yahudi ve Hıristiyan)larla -içlerinden zulmedenler dışında- ancak en güzel yoldan mücadele edin.»

İslâm Dini, son din olma özelliği ve cihanşümul olma hüviyetiyle hiçbir zaman yıkıcı, bölücü, darıltıcı, ürkütücü ve nefret verici değildir; o bütün esas ve prensipleriyle barışçı, kaynaştırıcı, yaklaştırıcı, sevdirici, güven

(1) Buharî/tefsîr: 11/2, i'tisam: 25, tevhîd : 51

verici ve huzur sağlayıcıdır. Savaş, diğer bir anlatımla insan kanı akıtmak en son çaredir.

İslâm, din ve dünya meselelerini, imânla birleşen akıl ve ilimle çözer. İnsanları doğru yola çağırırken ve Allah'a ibâdete dâvet ederken bu yoldan sapmaz; aynı zamanda teblîğ ve irşat hizmetini yetişmiş ilim adamlarına bırakır da onları bu kutsal görevi yerine getirmekle yükümlü tutar. Hiç kimseyi dine girmeye zorlamaz. Çünkü iman ve dindarlık kalp, akıl ve irfan işidir. O bakımdan bu konuda insan aklına ışık tutar, aydınlatıcı bilgi ve malzeme verir, sonra da onu hür iradesiyle başbaşa bırakır.

İslâm, fert ve topluma ilâhî emirleri teblîğde; sapıkları ve inkârcıları uyarmada günün en güzel ve en yapıcı metodunu seçer ve insanlara akılları seviyesinde hitap etmeyi öğütler. Özellikle Kitap Ehli sayılan Yahudi ve Hıristiyanlarla uzlaştırıcı, barıştırıcı bir metod uygulamayı emreder. Onlarla yapılan tartışmada en güzel ve en uygun yolun izlenmesini tavsiyede bulunur. Zira İslâm'la bu iki din arasında ortak bağlar vardır; her üç kitap da aynı kaynaktan indirilmiştir. Bunun için Kur'ân; Tevrat ve İncil'i hak kitap olarak kabul eder; ancak onlarda meydana gelen yanlış ve tahrifatı tashîh eder ve artık hükümlerinin yürürlükten kaldırıldığını belirtir.

O halde bazı papazların, Hıristiyan misyonerlerinin taassuba kapılıp İslâm'a ve onun Peygamberi Hz. Muhammed'e (A.S.) dil uzatmalarına, küçük düşürücü sözlerine ve neşriyatlarına karşı misliyle mukabele etmemiz asla doğru olmaz. Kur'ân ilgili âyetlerle bunu yasaklamıştır. Biz Müslümanlar ilk inen Tevrat ve İncil'i hak kitap olarak kabul eder ve inanırız ve Kur'ân'ın indirilmesiyle onların taşıdıkları ahkâm ile amel edilmiyeceğini en makul ve inandırıcı şekilde anlatmaya çalışırız; fakat hiç bir zaman Musa (A.S.) ile İsa'yı (A.S.) küçük düşürecek bir söz sarfetme yetki ve inancına sahip değiliz; bilakis o ikisini de hak peygamber kabul eder, derin saygı duyarız.

İSLÂM, KUTSAL KİTAPLARIN HAK OLDUĞUNA İNANMAYI EMREDER

(وَقُولُوٓا اٰمَنَّا بِالَّذٖٓي اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ) **«Deyin ki : Bize indirilene de, size indirilene de inandık; bizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir ve biz ancak O'na teslîmizdir.»**

İslâm, nasıl gönderilen bütün peygamberlere -bir fark gözetmeksizin- inanmayı emrediyorsa, indirilen semavî kitaplara ve sahifelere de inanma-

yı emretmekte ve bunu hak dinler arasında uzlaştırıcı iki ana bağ kabul etmekte; dinlerin getirdiği «Hakk'a Teslimiyet» esasından sapılmasına aslâ rıza göstermemektedir.

Ne yazık ki İslâm, ilgili âyette ifadesini bulan yaklaşma ve uzlaşma metodunun uygulanmasını emrederken, Yahudi ve Hıristiyanlar durmadan Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed'i red ve inkâr etmektedirler. Şüphesiz bu katılık ve aşırı taassubun, iki ana sebebi söz konusudur: Biri, Tevrat ve İncil'in orijinalinin ortadan kaybolmasıyla tahrifata uğraması ve böylece son peygamber Hz. Muhammed (A.S.) ile ilgili açık belgelerin kılıf değiştirmesi; diğeri ise, aşırı taassuptan kaynaklanan hazımsızlığın inkâra dönüşmesidir, denilebilir.

KİTAP EHLİ'NDEN İMAN EDENLER

(وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَۜ فَالَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ۚ ..) **«İşte (ey peygamber!) sana böyle bir kitap indirdik. Kendilerine (daha önce) kitap verdiklerimiz(den gerçekçi ilim adamları) ona inanırlar..»**

Kitap Ehli'nden Tevrat ve İncil'i iyice okuyup anlayan ve gerçeği araştıran ilim adamları ile putperestlerden aklını, vicdanını ve idrâkini kullananlar, İslâm'a inanmakta ve onu kendilerine din seçmekte pek gecikmediler. Selmân el-Fârisî, Abdulah b. Selâm o ilim adamlarından ikisidir. Kur'ân onları övmekte ve böylece aklını kullanıp hakikati arayıp bulan âlimlere takdir sunmaktadır.

Şüphesiz Kur'ân'ın bu açıklaması, İslâm'ın ilimle sarmaş dolaş olduğunun ve her vesileyle ilme ve ilim adamına çok yakın ilgi gösterdiğinin ayrı bir belgesi sayılır.

Allah'ın varlığına, Hz. Muhammed'in (A.S.) hak peygamber olduğuna delâlet eden âyetleri, delil ve belgeleri inatla, ısrarla inkâr etmek, kendine has cehaletin küfre dönüşen ayrı bir tezahürü kabul edilebilir. Onun için Kur'ân duygusal davranıp aklını, idrâkini kullanmayan Kitap Ehli din adamlarını «gerçekçi ilim adamı» kapsamına almamakta ve bunu hakikate karşı nankörce çıkışın çok belirgin vasfı kabul etmektedir.

Nitekim İsa Peygamber'in (A.S.) on iki havarisinden biri olan Bernaba'nın yazdığı İncil'in İtalyanca nushasının ortaya çıkması üzerine kilise mensupları bütün güçleriyle buna karşı çıkmışlar ve uydurma olduğunu iddia etmişlerdir. Hattâ bazı din adamları bunun Türkler tarafından düzenlenip ortaya konduğunu iddia edip, kullanılan kâğıdın ve ona sürülen kim-

yevî maddenin Türkler tarafından öteden beri kullanıldığını delil olarak göstermişlerdir. Oysa adı geçen İncil'in mütercimi Dr. Halil Saade bu iddianın doğru olmadığını, pamuktan imal edilen ve Türklerin kullanmadığı bir maddeyle korunan İncil'in çok eski bir nusha olduğunu isbata çalışmıştır.

Kilise neden bu İncil'i red etmiştir? Çünkü yirmiye yakın yerinde son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) geleceği cok açık ve net biçimde haber verilmekte ve bütünüyle ilâhî beyânları taşımaktadır.

İşte aşırı taassup, hakka karşı kayıtsızlık, gerçeğe ters düşme insanı nasıl şartlandırmakta ve gözler önünde arz-ı endam eden büyük mu'cizeyi red ve inkâr edecek kadar katılaştırmaktadır.

Cenab-ı Hak bu gibi fanatik havaya girip hakikata sırt çevirenleri şu sözleriyle hem yermekte, hem de uyarmaktadır: **«Bizim âyetlerimizi ancak inatçı kâfirler inkâr eder.»**

HZ. MUHAMMED (A.S.) ÜMMÎ İDİ

(وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ)

«(Ey Peygamber!) Sen bundan önce bir kitaptan okur değildin ve elinle de yazı yazar değildin; öyle olsaydın bâtılı savunanlar şüpheye düşerlerdi.»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Mekke'de doğup büyümüş ve kırk yaşına gelinceye kadar ne mektep görmüş, ne bir âlimin önünde diz çöküp okuma-yazma öğrenmiş, ne de bir kimseden ilim tahsîl etmiştir. Çocukluğunun beş altı yılı badiyede Beni Sa'd kabilesinde geçmiş, ondan sonra amcası Ebû Talib'in himayesine verilerek birkaç yıl çobanlık yapmış ve 24 yaşına girince ticaretle uğraşmıştır. O bakımdan Peygamberimiz (A.S.) okuma ve yazma bilmezdi. Nitekim A'raf Sûresi 157, 158. âyetlerle onun «ümmî» olduğu açıklanmaktadır. Her ne kadar bu sıfat üzerinde durulmuş ve şu üç ayrı yorum getirilmişse de, konumuzu oluşturan âyetle birleştirdiğimiz zaman, «okur-yazar» olmayan kimse hakkında daha yaygın olduğu ağırlık kazanır.

Üç ayrı yorum :

a) Okur-yazar olmayan kimse,

b) Okuma-yazma bilmeyen bir kavim veya millete mensup olan,

c) Ümmu'l-kura (kasabalar anası, ana merkezi Mekke)ye mensup olan..

İlim adamlarımızın çoğuna göre, bu sıfat, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hakkında ise, Onun okur-yazar olmadığını belirtmek için kullanılmıştır. Bunların delillerine gelince, hem konumuzu oluşturan âyetteki beyân, hem de şu tarihî olaylardır:

Kur'ân indirilmeden önce Hz. Muhammed'in (A.S.) okur-yazar olmadığı, yani okuma-yazma öğrenmediği kesindir. İlim adamlarının bu hususta görüş birliği vardır. Kur'ân indikten sonra ise, Hz. Peygamber'in (A.S.) okuma-yazma öğrenip öğrenmediğinde farklı tesbit ve görüşler söz konusudur. Şöyle ki :

1— Tabiînden Mücahid diyor ki : «Kitap Ehli kendi kitaplarında son peygamberin okur-yazar olmadığını görüp biliyorlardı. İlgili âyetle bilhassa onların dikkati bu açık alâmete çekiliyor.»

2— en-Nekkaş bu konuda Şa'bî'nin şöyle dediğini naklediyor: «Peygamber (A.S.) Efendimiz vefat etmeden önce okuma-yazmayı öğrenmemiştir.» Nitekim Resûlüllah'ın (A.S.), kendisini ziyarete gelen Uyeyne b. Hısn'a yazılı bir sahife okuduğu rivâyet edilmektedir. (1)

3— Berâ' hadîsinde ise, Hudeybiyye anlaşmasında Hz. Ali (R.A.) kâtiplik ediyordu. Anlaşmanın başına, «Bismillahi'r-Rahmâni'r-Rahîm. Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed'in uygun görüp yerine getirdiği bir anlaşmadır..» diye yazdığı, fakat müşriklerin, «Allah'ın Resûlü» sözünü kabul edemiyeceklerini bildirmeleri üzerine Hz. Ali'nin öfkelendiği ve «Vallahi ben bu cümleyi silmem» demesi üzerine Peygamber (A.S.) ona, o cümlenin yerini sordu ve kalemi Hz. Ali'den alıp gösterilen cümleyi sildi, yani karaladı. Onun yerine «Muhammed bin Abdullah» yazıldığı rivâyet edilir.

Bu rivâyetten «Hz. Peygamber'in (A.S.) kendi ismini, babasının ismini yazmasını biliyordu» neticesi çıkarılmıştır.

4— Peygamber (A.S.) Efendimiz'in bazı hususlarda Allah'ın kendisine olan yüksek lûtfu sayesinde yazı yazdığı olmuştur, şeklinde birtakım rivâyetler vardır.

5— Endülüs ilim adamları ise, Hz. Peygamber'in (A.S.) hiçbir zaman okuyup yazmadığını, yani okur-yazar olmadığını; aksini iddia edenlerin büyük günah işlediklerini belirtmişlerdir.

6— Kadı Iyaz, Muaviye'den şu rivâyeti nakletmiştir: «Muaviye kâtiplik yaparken Hz. Peygamber (A.S.) ona: **«Hokkayı yere koy, kalemi değiştir. (b) harfini doğru yaz. (sin) harfinin dişlerini iyice ayırıp belirli eyle. (mim)**

(1) İbn Atıyye, bu rivâyetin zayıf olduğunu belirtmiştir.

harfini körleştirme. Allah ismini güzel yaz. Rahmân ismini biraz uzat (yani nun harfinin kuyruğunu uzat). Rahîm kelimesini iyi yaz» diye emir ve tavsiyede bulunmuştur.» (1)

Sonuç olarak diyebiliriz ki : Hz. Peygamber (A.S.)ın sonraları okuma-yazma öğrendiği hakkındaki rivâyetlerin hepsi zayıftır. Ümmî olduğu ise kesindir ve bu husustaki rivâyetler sahihtir.

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZ NEDEN OKUR-YAZAR DEĞİLDİ

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in okur-yazar olmadığı hakkındaki rivâyetlerin sıhhat derecesi ağırlık kazandığına göre, bunun sebep ve hikmeti ister istemez insanın aklını kurcalamaktadır. Oysa konumuzu oluşturan 48. âyetle bu çok açık şekilde belirtilmekte ve her türlü şüpheyi bertaraf etmektedir. Şöyle ki : **«Sen bundan önce bir kitaptan okur değildin ve elinle de yazı yazar değildin; öyle olsaydın bâtılı savunanlar şüpheye düşerlerdi.»**

Âyetteki ibareyi dikkatle incelediğimizde, Hz. Peygamber'in (A.S.) okuma-yazma öğrenmediği rahatlıkla anlaşılır. Onun ümmî olduğu dikkate alınınca, getirdiği kitabın büyük bir mu'cize olduğu daha da belirginleşir ve muarızlarını susturur. Zira en büyük ve kültürü de çok geniş bir ilim adamının yazamıyacağı, hattâ çeşitli ilimlerde uzman bir kurulun ortaya koyamıyacağı çok mükemmel bir kitabı, okur-yazar olmayan, ilim tahsîl etmeyen ve mektep yüzü görmeyen; aksine çok cahil bir muhitte doğup büyüyen bir kimsenin dikte ettirmesi hiçbir zaman düşünülemez.

Eğer kutsal kitaplara benzer kitaplar yazmak mümkün olsaydı, bugüne kadar garazkârlar, maceracılar, sahte peygamberler binlerce kutsal kitap yazarlar ve bu suretle Kur'ân'ı silik hale getirip unutturürlardı.

Müselleme gibi, Kur'ân'ı taklît edip kendine göre âyetler dizen, sûreler meydana getirenler olmuşsa da, ancak mahdut sayıda kendi hayranları tarafından benimsenmiş ve ölümleriyle birlikte uydurdukları kitap da paçavra misali bir köşeye atılarak unutulmaya mahkûm edilmiştir.

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 13/353. Ancak İmam Kurtubî bu rivâyetin sahîh olmadığını belirtmiştir.

KUR'ÂN, KENDİLERİNE İLİM VERİLENLERİN GÖNLÜNDE IŞILDAMAKTADIR

(بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَا اِلَّا الظَّالِمُونَ) **«Bilâkis Kur'ân, kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde ışıl ışıl ışıldayan açık âyetlerdir. Bizim âyetlerimizi ancak zâlimler inkâr eder.»**

Bu âyetle, Kur'ân-ı Kerîm'in daha çok gerçekçi ilim adamlarının kalbinde ve kafasında ışıl ışıl ışıldayacağı haber veriliyor. Bunun sebebi gayet açıktır. Şöyle ki : İlmi temel kabul eden ve ilim adamına lâyık olduğu değeri ve yeri veren Kur'ân, elbette ki ilim adamına ışık tutan, ana fikir veren, temel bilgiler sunan kudret ve muhtevadadır. On beş asır geriye gidip o çağdaki sosyal ve kültürel yapıları, ilmî hamle ve gelişmeleri gözden geçirecek olursak, şu hakikat ile karşılaşırız: İlmî alanda ciddi hiçbir hamle ve gelişme yoktur. Astronomi, fizik, kimya, biyoloji, anatomi, pedagoji, tıp ve benzeri ilim dallarında yetişmiş ilim adamlarına dünyanın bir çok bölgelerinde ve özellikle Arap Yarımadası'nda rastlamak mümkün değil. Gerçek bu olmakla beraber, Kur'ân'ın yansıttığı mükemmel hukukî sistem, özellikle asrımızda ilmî araştırmaların belirtilen ilim dallarında Kur'ân'ın taşıdığı temel bilgileri tasdîk etmesi bize neyi öğretmekte veya ne gibi gerçekleri hatırlatmaktadır? Hemen cevap verelim ki, Kur'ân'ın her cümle ve kelimesiyle Allah'tan indirildiğini, insan sözünün ona karıştırılmadığını ve Allah'ın her şeyi en iyi bilen olduğunu, bilimsel alanda getirdiği ana fikirlerin, temel bilgilerin bir insanın kafasından çıkmayacak kadar kusursuz ve mükemmel bulunduğunu isbatlamakta ve Hz. Muhammed'in (A.S.) Allah'ın Resûlü olduğunu, O'ndan alıp öylece teblîğde bulunduğunu hatırlatmaktadır.

Nitekim Asr-i Saadet'ten bu yana geçen her çağda hemen hemen birçok ilim adamları bu gerçeği görebilmiş ve bağlı bulunduğu dini bırakarak İslâmiyeti din olarak seçmiştir. Son birkaç yıl içinde Batı ülkelerinde de ilmî sahada haklı şöhrete sahip olan Roger Garaudy, Maurice Bucaille ve emsali birkaç ilim adamının da Kur'ân'ın bütünüyle ilâhî olduğuna inandıklarını ve o yüzden İslâmiyeti benimsediklerini ilân etmeleri bir gerçektir.

O halde Kur'ân'ın nasıl bir kitap olduğunu, nasıl bir kudret taşıdığını bilmek ve anlayabilmek için, ilim gözüyle ona eğilmek yeter. Tefsîrimizin birçok yerinde Kur'ân'ın taşıdığı ilâhî kudreti yansıtan ve ilme temel teşkil eden âyetlerini açıkladığımızdan burada tekrar etmeyi, hacmimiz bakımından uygun görmedik. (1)

---

(1) Bu konuda bilgi için bak : Enbiyâ Sûresi : 23, 30; Neml Sûresi : 88; Yâ-Sîn Sûresi : 40; Rahman Sûresi: 10, 17, 18-20; Kıyâmet Sûresi : 4. âyetlerin tefsîri

DEĞİŞİK MU'CİZE İSTENMESİ

(وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ)

«Dediler ki : Ona (Muhammed'e) Rabbından birtakım mu'cizeler (veya başka başka âyetler de) indirilseydi ya? De ki : Âyetler, mu'cizeler ancak Allah'ın yanındadır. Ben ise sadece açık bir uyarıcıyım.»

İslâm güneşinin parlaklığı karşısında gözleri kamaşan ve o yüzden güneşi göremeyen gözler, daha başka parlak belgeler ve açık mu'cizeler istiyorlardı. Oysa en büyük mu'cize ve belge olarak karşılarında iki şey bulunuyordu: Biri, insan sözünün kudret sınırını aşan, şâirleri, edipleri, bilginleri ve filozofları şaşırtan Allah Kelâm'ı olan Kur'ân; diğeri ise, okur-yazar bile olmadığı halde dünya tarihinde en büyük, en kalıcı inkılâbı yapan ve insanın her iki hayatını en güzel ve en uygun şekilde düzene sokan hükümlerle insanlığa seslenen Hz. Muhammed (A.S.)..

Kaldı ki Hz. Muhammed (A.S.) her istediğini, her istenileni yapan, yapabilen bir kimse değildi; böyle bir iddiayla da ortaya çıkmamıştı. O Allah'ın insanlara rahmet olarak gönderdiği son peygamberiydi; vahiy yoluyla aldığını aynen tebliğ etmekle görevliydi. Mu'cize göstermek ise, Onun görevi değildi. Bütünüyle ilâhî kudrete bağlı bir tecelli olarak bulunuyordu. O bakımdan Cenâb-ı Hak dilediği zaman peygamberinin dilinde veya elinde mu'cize tecelli ettiriyordu. Hem İslâm Dini, son ve cihanşümul olma özelliğiyle daha çok akla, düşünceye ve ilme yer vermekte, meseleleri bu açıdan değerlendirip insan idrâkine sunmaktadır. O bakımdan İslâm'ın ilk yıllarında peygamberin peygamberliğini belgeler mahiyette birtakım mu'cizelere yer verilmişse de, ondan sonra buna pek gerek görülmemiş ve Kur'ân'ın kendisi her âyetiyle birlikte büyük ve kalıcı bir mu'cize olarak milletlere seslenmiş ve seslenmeye devam etmektedir.

Bu bakımdan günümüzde de İslâm'ın fevkalâdeliğini görmek ve anlamak isteyenlere Kur'ân'ı dikkatle okumaları ve her âyetinin delâlet ettiği mana ve hükümleri bilimsel bir gözle incelemeleri tavsiye edilir. Zira Kur'ân bütünüyle güzel ahlâkı, fazileti, adâleti, hakkaniyeti, kardeşliği, dayanışmayı, yardımlaşmayı, sınıf farkını kaldırmayı, zayıftan yana olmayı, zorbayı tesirsiz hale getirmeyi; iffetli, namuslu olmayı, aile çatısını bu iki kavramla örtüp içini sevgi ve saygı, edep ve terbiye, ilim ve irfanla süslemeyi emreder. Adâlette sür'at ve eşitlikten yanadır. Toplum yapısında güven ve huzur havasını hâkim kılmayı ve otokontrol sağlamayı tavsiye eder. Bedenle ruh, dünya hayatıyla âhiret hayatı arasında köprü kurar ve bunları birlikte yürütmemizi telkîne çalışır. Mal ve makamın amaç değil, araç oldu-

ğunu bildirir ve bu aracı ilâhî hoşnutluk doğrultusunda en faydalı biçimde değerlendirmeyi farz kılar. Ölümün silinip yokluğa karışmak olmadığını, dar bir evden daha geniş bir eve taşınma anlamında olduğunu, ruhun ebedî hayatı yaşayabilmesi için oranın şartlarına uyum sağlayacak yeni bir bedene kavuşturulacağını en doyurucu şekilde kalp ve kafalara işler.

Kısacası Kur'ân, Allah'ın mülkünde, O'nun gözetim ve denetimi altında, O'nun rızası doğrultusunda yaşamamızın plân ve proğramını vermekte; kendi başımıza buyruk olmadığımızı, Yüce Yaratan'ın tasarrufu altında bulunduğumuzu öğretmektedir.

İşte en büyük mu'cize; işte en doğru rehber; işte en şifalı reçete..

Cenâb-ı Hak bu gerçeğe işâretle 51, 52. âyetlerde şöyle buyuruyor:

«Bizim sana indirdiğimiz kitabın onlara karşı okunması kendilerine yetmiyor mu? Şüphesiz ki bunda imân eden bir millete rahmet ve öğüt vardır.

De ki : Aramızda şâhit olarak Allah yeter; O göklerde ve yerde olanları bilir. Bâtıla inananlar ve Allah'ı inkâr edenler var ya, işte onlar zarara uğrayanlardır.»

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kitap Ehli olan Yahudi ve Hıristiyanlarla, aşırı taassuba kapılıp lüzumsuz tartışmalara; kırıcı, üzücü, nefret uyandırıcı mücadelelere girmenin doğru olmayacağı hatırlatıldı. Onlarla seviyeli, vakarlı ve bilimsel açıdan bazı konular üzerinde fikir teatisi yapılabileceğine işâret edildi. Sonra da kendilerine daha önce kitap verilenlerden gerçekçi ilim adamları üzerinde durularak onlardan bir kısmının tereddüt etmeden İslâm'ı din olarak seçtiklerine dikkatler çekildi. Arkasından, mu'cize isteyenlere Kur'ân'ın en büyük ve en kalıcı mu'cize olduğu bildirilerek bu ilâhî kitabı bilimsel bir gözle incelemeleri tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, va'dedilen ilâhî azâbın hemen gelmesini acele isteyen inkârcıların bu şaşkınca tutumları konu ediliyor. Dünya hayatının çok kısa olduğuna işaretle, istedikleri azabın âhirette onları çepeçevre kuşatacağı hatırlatılarak ölmeden önce dönüş yapmaları isteniliyor. Aynı zamanda dünyada da bir gün ansızın kendilerine bir azâbın gelebileceği belirtilerek ilâhî va'din şaka götürmeyeceği ihtar ediliyor.

——oOo——

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ
وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ
وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ
مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

M E Â L İ :

53— Senden azâbın hemen inmesini isterler. Eğer belirlenmiş bir vakti olmasaydı, azâp onlara hemen gelirdi ve elbette farkına varmadıkları halde (bir gün) azâp kendilerine gelecektir.

54— Senden azâbın acele gelmesini istiyorlar, (aceleye gerek yok) Cehennem zaten kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.

55— O gündeki azâp, onları hem üstlerinden, hem ayaklarının altından çevirip kaplayacak ve «yaptıklarınıza karşılık (azâbı) tadın!» denilecek.

AZÂBIN BELİRLENMİŞ BİR VAKTİ VARDIR

(وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ) «Senden azabın hemen inmesini isterler. Eğer belirlenmiş bir vakti olmasaydı, azap onlara hemen gelirdi..»

Tefsîrimizde sık sık belirttiğimiz gibi, varlık âleminde mutlak bir plân hâkimdir. Her şey bu plâna göre proğramlanıp belirlenmiş ve yerine oturtulmuştur. Hesapsız, kitapsız, plân ve proğramsız bir tasarruf söz konusu değildir. O bakımdan meydana gelecek her olay belli sebeplere ve hikmetlere bağlanmış, illiyet prensibine göre düzenlenmiştir. Gelişigüzel, rastgele hiçbir olay düşünülemez. O bakımdan her kişinin keyfine ve isteğine göre bir plân, herkesin arzusuna göre bir dünya yapılmamıştır. İlâhî plân ve

proğram şaşmadan hedefine doğru gider. Ona uyanlar, plândaki yerini alıp yaratıldığı amaç ve hikmete yönelenler her iki âlemde de mutlu olurlar; uymayanlar ise kendilerine büyük haksızlıkta bulunurlar ki, bunun cezasını hem dünyada, hem de âhirette çekerler.

Mekkeli azgın putperestler, Kur'ân'ın uyarı ve tehdît mahiyetindeki açıklamasının hikmetini, amacının ne olduğunu anlayamadıkları için va'dedilen azabın hemen inmesini alaylı bir tavırla istiyorlar ve bu açıdan Müslümanları üzmeye, güvenlerini sarsmaya çalışıyorlardı. Kur'ân-ı Kerîm onlara cevap teşkil eden, mü'minlere de aydınlatıcı temel bilgi veren âyetlerle gereken hatırlatmada bulundu: **«Eğer belirlenmiş bir vakti olmasaydı, azap onlara hemen gelirdi ve elbette farkına varmadıkları halde (bir gün) azap kendilerine gelecektir.»**

Unutmamak gerekir ki, küfre karşı verilecek cezanın, kâfire inecek azâbın belirlenmiş bir kertesi vardır. İnkâr ve azgınlık; gurur ve kibir gemi azıya alıp kâfiri o kerteye getirmedikçe azap inmez. İlâhî sünnet gereği, inkârcı azgın belli kerteye gelip dayanınca, sünnetullah sebepleri harekete geçirir ve çok geçmeden olan olur ve herkes lâyık olduğu cezayı görür. Bugüne kadar yıkılıp yok edilen kavim ve milletlerin tarihi, yıkılış sebepleri incelendiğinde hep bu sünnetin onlar aleyhine hükümferma olduğu görülür.

Böylece Kur'ân ilgili âyetle hem Mekkeli müşrikleri uyarmış, hem de yaşamakta olan inkârcı azgınları uyarmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, va'dedilen azâbın hemen gelmesini isteyen inkârcı şaşkınlar uyarılıyor, aynı zamanda bu konuda mü'minlere aydınlatıcı bilgi veriliyor.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren ve her gün saldırıya uğrayan mü'minlere, yeryüzünün geniş olduğu, sırası gelince Mekke'yi terkedebilecekleri işâret yoluyla bildiriliyor. Sıkıntılı günlerde de, feraha kavuşulacağı günlerde de Allah'a dosdoğru ibâdet etmeleri emredilerek, hayatın asıl gayesi belirleniyor.

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ
فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾
وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾
الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ
رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

MEÂLİ:

56— Ey imân eden kullarım! elbette benim (size hazırladığım) yeryüzü geniştir ve ancak bana ibâdet edin.

57— Her canlı ölümü tadacaktır. Sonra da bize döndürüleceksiniz.

58— İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları gerçekten altlarından ırmaklar akan, içinde devamlı kalacakları Cennet'in yüksek (hoş manzaralı) kısımlarına yerleştireceğiz. (İyi-yararlı) amelde bulunanların mükâfatı ne güzeldir!

59— Onlar (Dünya'da hem küfrün saldırısına, hem ibâdetin devamına) sabredip Rablarına güvenir ve dayanırlar.

60— Hayvanlardan nicesi var ki, kendi rızıklarını (sağlayıp) taşıyamazlar. Allah onlara da rızık veriyor, size de. O, işiten ve bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'de Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamberliğine inandıkları ve kutsal Kâbe'de «Tevhîd Meş'alesi»nin yeniden yanmasını arzu ettikleri için, zâlim müşrikler, özellikle ileri gelen şımarıklar

tarafından işkenceye uğratılan, ekonomik ablukaya alınıp aç ve sefil bırakılan ve ibâdetleriyle alay edilen kimsesiz fakir mü'minler birçok sıkıntılar çektiler, ama imanlarından hiçbir şey feda etmediler; Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i kendi haline bırakıp çekilmediler. Cenâb-ı Hak onlara hicret ruhsatı verir anlamda yukarıdaki âyetleri indirdi. Böylece hem ibâdete sımsıkı sarılmaları ve kurtuluşun Hakk'a kullukta olduğu belirtildi, hem de yakın gelecekte çok şeylerin değişeceği, mü'minlerin başka bir yere hicret etmelerinin mümkün olacağı işâret yoluyla haber verildi.

İLGİLİ HADÎSLER

«Şehirler kasabalar Allah'ın şehri ve kasabasıdır; kullar da Allah'ın kullarıdır. Artık ne yerde hayır elde edeceksen orada otur.» (1)

«Seyahat ediniz ki sıhhat bulup zengin olasınız.» (2)

«Sefere çıkınız ki kazanç sağlayasınız. Oruç tutun ki sıhhat bulasınız. Savaşınız ki ganimete erişesiniz.» (3)

«Cennet'te öyle çardaklar var ki, dışı içinden, içi de dışından görünür. Cenâb-ı-Hak onları (muhtaçlara) yediren, güzel söz söyleyen, namaz ve orucun gereğine uyup yerine getiren, insanlar uyurken kalkıp ibâdet edenlere hazırlamıştır.» (4)

HİCRETE RUHSAT

(يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ) «Ey iman eden kullarım! elbette benim (size hazırladığım) yeryüzü geniştir ve ancak bana ibâdet edin.»

Bir ülke, ya da şehir ve kasabada geçim sıkıntısı başgösterir veya Allah'a dosdoğru ibâdet etme imkânı ortadan kalkar; din ve vicdan hürriyeti çiğnenir ve bunu düzeltmeye güç getirilmezse, o takdirde mü'min kişinin başka bir yere hicret etmesinde bir sakınca yoktur. Bunun dışında İslâm her zaman -şartlar elverdiğinde- seyahati teşvik etmiştir. Çünkü geçim sıkıntısı aileyi; din ve vicdan hürriyetinin kısıtlanması veya kaldırılması kalbi ve ruhu sıkıp rahatsız eder. Oysa insanın dünya hayatında bu maddî ve

(1) Müsned-i Ahmed : 1/166
(2) » » : 2/380
(3) » » : Ebû Hüreyre (R.A.)den
(4) » » : 2/173- 5/343

mânevî ihtiyacının karşılanması son derece lüzumludur.

Böylece Mekke'de her iki sıkıntıya ve hürriyetsizliğe maruz bırakılan ashab-ı kirâmın şartlar elverdiğinde başka bir ülkeye veya beldeye hicret etmelerine ruhsat verilmiş ve bu ruhsat aynı sıkıntıya mâruz kalan, benzeri şartlar içinde bulunan mü'minler için de geçerli bir hüküm olarak kalmıştır.

HER CANLI ÖLÜMÜ TADACAKTIR

(كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ) **«Her canlı ölümü tadacaktır. Sonra da bize döndürüleceksiniz.»**

Ölüm, hayat yolu üzerinde bir dönüm noktası, bir başkalaşma devresi ve eskiyen bedeni atıp yenisine kavuşma olayıdır. Çocukken ve genç yaşta bir hastalık, bir kaza sebebiyle ölüm dışında yaşlılıktan dolayı ölmek, önüne geçilmez bir kanundur, vakti gelince hükmünü yürütür. İlim, insan ömrünü biraz uzatabilir, hastalıklara çare bulabilir, fakat ölüme aslâ.. Zira belirli bir çağdan sonra her canlının bütün organlarında düşkünlük görülmeye başlar. Vücudun madde ve enerji alışverişi yetersiz hale gelir. Böylece ihtiyarlama sırasında organizmada meydana gelen değişikliklerin başlıcaları şunlardır: Dokularda bozulma, kansızlık, kemiklerde kireç birikmesiyle kemiklerin sertleşmesi ve yine kemiklerdeki değişiklikler sebebiyle boyun kısalması, kan hücrelerinde mukavemetin azalması, kafanın küçülmesi, kalpte büyüme, damar esnekliğinin azalması, karaciğerin ufalması, beyin ağırlığının azalması, yağlamada değişiklikler..

Saydığımız değişmeler, türlü şekillerde kendini gösterir. Bunlar yavas yavaş ortaya çıktığı gibi birdenbire de başlayabilir. Gençlikle ihtiyarlık arasında kesin bir çizgi yoktur.

İşte ölüm olayını hazırlayan sebeplerden önemli bir kısmını ilim adamları tesbit edip ortaya koymuş bulunuyor. Vücudun bu seyrini değiştirmenin mümkün olmadığını yine ilmî tesbitler bize haber veriyor.

Ölüm olmasaydı, dünya hayatı bir bakıma hikmetsiz kalır ve yerküre insanlara dar gelirdi. Böylece dünyada yaşamak bir işkence haline dönüşürdü. Dünyanın alabileceği kadar insan yaratılmış olsa, o zaman da bizler ve milyarlarca insan hayat sahnesine çıkmazdık. Nesli devam ettirme kanunu olmaz, o sebeple de aile ve hısımlık bağları dumura uğrardı. Bunun gibi sayamıyacağımız kadar sakıncalar doğar ve mutlak bir dengesizlik ve düzensizlik hüküm sürerdi.

Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak mutlak hikmet sahibidir; O'nun kudret elinden çıkan her şey ölçülü, dengeli, düzenli, faydalı ve hikmete dayalıdır. Anlaşıldığı gibi, dünya hayatının tadı, önemi ve anlamı ölümle ve âhiret hayatıyla belirginleşmekte ve anlaşılmaktadır; aynı zamanda bu iki ayrı âlem ve onlarla ilgili iki ayrı hayat birbirini tamamlamakta ve biri diğerinin hikmet-i vücudunu ortaya koymaktadır.

Diğer önemli bir husus da şudur: Varlıkta, insan dahil her şey, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin eseridir ve her şey eninde sonunda o kudrete döndürülecektir. Bu da ölüm olayı gibi değişmeyen bir kanundur. O halde Allah'ı bilen ve O'na kulluk edip emirlerine ve koyduğu nizama uyan kimse, ümitle, şevkle ve hevesle O'na dönmeyi arzular. Bu da dünya hayatını bir işkence, mutlak bir ümitsizlik durumundan kurtarıp insanın kalbini ve ruhunu büyük ümitlerle doldurur. Zira imân temeli üzerinde filizlenip geliştirilen sâlih amellere karşılık ikinci hayatta büyük mükâfatların hazırlandığını, bizzat bizi yaratıp varlık alanına getiren Rabbımız haber vermektedir.

Unutmamak gerekir ki, nîmet külfet mukabilindedir. Sonsuz nîmetlere erişip ebediyen mutlu olabilmek için, önce dünyaya getirilişimizin hikmet ve amacını bilmeliyiz. Sonra da hak uğrunda karşımıza çıkan birçok tehlikelere, sıkıntılara göğüs gerip Allah'tan yardım beklemesini bilmeliyiz. İşte bu noktada çetin sınavlar bizi beklemekte ve başarılı bir hayat sürüp sürmediğimiz bu merhalelerde ortaya çıkmaktadır.

Ashab-ı Kirâm Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den aldıkları ilim ve irfanla bu gerçekleri çok iyi öğrenip benimsedikleri içindir ki, Mekke'de çok zorlu ve sıkıntılı günler geçirirken imân ve irfanlarından bir şey kaybetmediler. Önlerine çıkan her sınavı başarıyla verip yollarına devam ettiler. Cenâb-ı Hak onları ve onların yolunda yürüyenleri şu âyetle ne güzel övüp müjdelemektedir: **«İman edip iyi yararlı amellerde bulunanları gerçekten altlarından ırmaklar akan, içinde devamlı kalacakları Cennet'in yüksek (hoş manzaralı) kısımlarına yerleştireceğiz. (İyi yararlı) amelde bulunanların mükâfatı ne güzeldir! Onlar (dünyada hem küfrün saldırısına, hem Ibâdetin devamına) sabredip Rablarına güvenip dayanırlar.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de aralıksız zulüm ve iftiraya uğrayan mü'minlerin başka bir beldeye veya ülkeye hicret edebileceklerine işâret edildi; aynı zamanda kurtuluşun yakın olduğu dolaylı şekilde haber verildi. Allah'a kulluğun en büyük güven ve huzur kaynağı olduğu belirtilerek her hâl-ü kârda ibâdete devam edilmesi emredildi. Arkasından ekonomik ablu-

kaya alınan mü'minlerin rızık konusunda da fazla ümitsiz olmamaları hatırlatılarak Cenâb-ı Hakk'ın her canlının rızkını hazırlayıp belli ölçü ve kanunlara bağladığı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Arap Yarımadası'nda ve özellikle Mekke'de yaşayan putperestlerin çoğunun Allah hakkında az da olsa bilgileri bulunduğuna dikkatler çekiliyor, ancak putları Allah'a ortak koşmaları sebebiyle Tevhîd İnancı'ndan kopup uzaklaştıklarına işâret ediliyor. Yukarıdaki beyân biraz daha genişletilerek, rızık taksiminde ilâhî plân ve proğrama değinilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor.

—oOo—

وَلَئِنْ
سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ
مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ
مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

MEÂLİ:

61— Onlara, «gökleri ve yeri kim yaratmıştır; Güneş'i ve Ay'ı belli ölçü ve düzende tutup buyruk altına kim almıştır?» diye sorsan, «Allah...» diyecekler. O halde (Hak'tan) nasıl çevriliyorlar?!

62— Allah, rızkı kullarından dilediğine genişletir, hem de kısıp daraltır. Şüphesiz ki Allah herşeyi bilendir.

63— Yine onlara: «Kim gökten su indirip onunla yeryüzünü ölümün-

den sonra diriltir?» diye sorsan, «Allah...» derler. De ki : «Hamd Allah'a mahsustur (övülmeğe hep O lâyıktır).» Ne var ki (insanların) çoğu bunu akletmezler.

İLGİLİ HADÎS

«Ey insanlar! sizi cennete yaklaştıran, cehennemden uzaklaştıran ne varsa size ancak onunla emrettim. Sizi cehenneme yaklaştıran, cennetten uzaklaştıran ne varsa sizi ondan men'ettim.

Haberiniz olsun ki, Ruhu'l-emîn (Melek Cebrâil) kalbime şöyle fısıldadı: «Hiç bir canlı rızkını tastamam almadıkça ölmez.» O halde Allah'tan korkun, rızık aramakta güzel ve meşru yolu seçin.» (1)

GÜNEŞ VE AYIN BAŞ EĞDİRİLMESİ

(وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ) «Onlara: gökleri ve yeri kim yaratmıştır; güneş ve ayı belli ölçü ve düzende tutup buyruk altına kim almıştır? diye sorsan, «Allah...» diyecekler. O halde (Hak'tan) nasıl çevriliyorlar?!»

Âyetin açık anlatımından, Arap putperestlerinin çoğunun Allah hakkında az da olsa bir bilgileri olduğu anlaşılıyor. Zira Musevîlik ile İsevîliğin Arap Yarımadası'na girdiği ve sistemli olmasa bile Allah'ın varlığıyla ilgili birtakım bilgileri yaydıkları düşünülebilir. Aynı zamanda İbrahim Peygamber'in (A.S.) Hanîf Dini'nin izleri o yöreden tamamen silinmiş değildi. Abdülmuttallib Oğulları'ndan çoğunun bu din hakkında az bir bilgileri bulunduğunu siyerciler kaydetmişlerdir.

Ne var ki, Musevîlik'te misyonerlik yoktur. O bakımdan Yahudiliği yayma politikaları hiçbir zaman olmamıştır. İsevîliğe gelince, hem bölgede çok az ve güçsüzdü, hem de üç ilâh inancını ısrarla ve inatla benimsedikleri için «Tevhîd İnancı» onlar arasında da temelinden yara almış ve yerini putperestliğe bırakmıştı. O bakımdan Arap putperestleri Allah'ın varlığını kabul etmelerine rağmen, O'nu kemal sıfatlarıyla bilmiyor ve Âhiret İnancı'yla ilgili temel bilgilerden yoksun bulunuyorlardı.

İlgili âyetle Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin yüceliğine delâlet eden iki belge açıklanıyor: Biri, göklerin ve yerin yaratılması; diğeri güneş

(1) İbn Mâce/ticarat : 2

ve ayın yaratıldığı kanuna bağlı kalarak hizmetlerini sürdürmesi.. Bu iki belgenin birer soru şeklinde putperestlerden sorulması emrediliyor. Böylece putperest müşriklerin de gökleri ve yeri putların yaratmadığını; güneş ile ayı putların teshîr etmediğini bildikleri açıklanmış oluyor.

Cenâb-ı Hakk'ın bu konuda uyguladığı metod, inkârcı sapıkların aklını harekete geçirip doğruyu ve hakikati araştırmalarını sağlamaya yönelik anlamdadır.

Güneş ve ayın baş eğdirilmesi, şüphesiz ki belli kanunlara bağlı tutularak insanların hizmetine verildiğine işârettir. Ne güneş kendiliğinden, yani bir tesadüf eseri olarak dünya ile kendi arasında hesaplı bir mesafe bırakmıştır, ne de kendiliğinden bir bakıma tükenmez enerji kaynağı haline gelmiştir. Onun gibi yerküre de ne kendiliğinden hem kendi ekseni, hem de güneş etrafında iki ayrı hareket sürdürmektedir, ne de kendiliğinden 23 derecelik bir meyil ile belli bir elips çizerek ayları, günleri ve yılları meydana getirmektedir. Şüphesiz ki bunların hepsini belli bir plân ve proğrama göre düzenleyen yüksek bir kudret söz konusudur ki o da Allah'tır.

O halde Cenâb-ı Hak güneş ile ayı nasıl belli kanunlara bağlayıp ölçülü ve düzenli şekilde hizmete sevketmişse, rızık konusunda da bütün sebep ve imkânları, ortam ve şartları hazırlayıp elde edilme düzeyine getirmiştir. Gerisi insanların bilgi, görgü, tecrübe, beceri ve gayretine bırakılmıştır. Herkes bu hususlardaki yeteneğine göre, rızkını sağlar. Yetenekler farklı olduğu gibi, rızkı elde etme de oldukça farklıdır: Kimi çok, kimi az elde edebilir. Bulunduğu beldede geçim sıkıntısı çeken bir kimse için yeryüzü geniştir, başka bir beldeye gitmek suretiyle rızkını arayabilir. Zira Cenâb-ı Hak gökten üzerimize altın ve gümüş yağdırmaz; güneşi, bulutları, havayı, toprağı ve birçok kaynakları hizmetimize sevkeder. Öyle ki, ortada un var, şeker var, yağ var; ama bunların helva haline getirilmesi biz insanlara bırakılmıştır.

O nedenle rızık hususunda hiç kimse Cenâb-ı Hakk'ı suçlayamaz. Cenâb-ı Hak yeryüzünde kusursuz bir denge ve düzen meydana getirmiş; insanoğlu yaratılmadan önce dünya onun yaşamasına elverişli kılınarak bütün kaynaklar ve imkânlar hazırlanmıştır. Bunun yanısıra insana, bu kaynak ve imkânlardan yararlanacak kadar akıl, idrâk, zekâ ve birtakım yetenekler de verilmiştir. Bir yerde sıkıntı ve geçim darlığı varsa, başka bir yer arayıp bulmak da insanın hür irâdesine bırakılmıştır.

Gerçek bu olunca. Cenâb-ı Hak her an övülmeğe lâyıktır. O, ilâhlığına yakışanı kusursuz yapıp hazırlamıştır. Biz de insanlığımıza ve kulluğumuza yakışanı yapmakla yükümlü bulunuyoruz.

Allah'ın rızkı dilediğine geniş tutmasının, hem de kısıp daraltmasının anlamı işte budur. Öyle ki, aklını zekâsını kullanıp kaynaklardan faydalanma yollarını arayanlara rızık kapısı alabildiğine genişler; aramayanlara ve aklını, yeteneğini kullanmayanlara da daralır. Aslında genişleten ve daraltan Allah değil, biz insanlarız. Allah'ın genişletip daraltması ise, hazırlayıp istifademize sevkettiği nîmetleri bilip değerlendirmemizle orantılıdır. Ne var ki insanların çoğu bu gerçeği akletmez ve kusuru ilâhî düzenlemede arar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Arap Yarımadası'nda yaşayan putperestlerin çoğunun Allah hakkında, yani onun varlığı hususunda az da olsa bilgi sahibi bulundukları hatırlatıldı ve bu açıdan hareketle akıllarına ışık tutularak gerçeği arayıp bulmaları istendi. Rızık konusunda ilâhî plâna işâretle temel bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatının önemsizliği üzerinde duruluyor. Kalıcı olmayan bir şeye bağlanıp gönül vermenin insanı saadete götürmeyeceğine işâret ediliyor. Özellikle Mekkeli müşriklerin, kutsal Kâbe'ye sahip oldukları halde bu yüksek nîmetin kıymetini bilmeyerek orayı puthane yapmaları üzerinde durularak, ne kadar nankör oldukları belirtiliyor. Sonra da insan fıtratındaki din ve Allah duygusuna dikkatler çekilerek inkârcıların çok iyi düşünmesi gerektiğine atıf yapılıyor. İnandıktan sonra Allah'ın rızası doğrultusunda mücadele edip hizmet verenler övülüyor.

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا
اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾
لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا
اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ اَفَبِالْبَاطِلِ
يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ
كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾
وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

MEÂLİ:

64— Bu Dünya hayatı bir eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise gerçek hayatın kendisidir. Bunu bir bilselerdi!.

65— Gemiye bindikleri zaman, dini dindarlığı Allah'a has kılarak samimiyetle O'na duâ edip yalvarırlar. Kendilerini kurtarıp karaya çıkarınca bir de bakarsın onlar (Allah'a) ortak koşarlar.

66— Böylece kendilerine verdiğimiz nîmetlere karşı nankörlük etsinler ve bir süre yararlanıp geçinsinler; ileride (bunun nasıl bir kötülük ve şuursuzluk olduğunu) bileceklerdir.

67— Görmediler mi ki, çevrelerindeki ve civarlarındaki insanlar kapılıp (malları) yağma edilirken, biz (Mekke'yi) güven verici bir Harem yaptık. Onlar hâlâ bâtıla inanıyor, Allah'ın nîmetini inkâr mı ediyorlar?!

68— Allah'a karşı yakışıksız isnatta bulunup yalan uyduran veya hak

(olan Kur'ân ve Peygamber) kendisine gelince O'nu yalan sayandan daha zâlim kim vardır? Cehennem'de kâfirlere bir konak yok mudur?

69— Bizim hoşnutluğumuz doğrultusunda cihâd edenleri elbette yollarımıza iletiriz. Şüphesiz ki Allah iyiliği, güzelliği huy edinenlerle beraberdir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Dünya tatlıdır ve yeşilliktir. Kim ondan hak ölçülerine göre alırsa, o ona mübarek kılınır. Dünyaya nice dalan kimseler var ki nefsi iştiha duyar da âhirette ona ateşten başka bir şey yoktur.» (1)

«Dünya yeşilliktir ve tatlıdır. Kim ondan helâlından kazanır da hak ölçüsüne göre harcayıp yedirirse, ona karşılık Allah ona sevap verir ve onu cennetine eriştirir. Kim de dünyadan helâlının gayrisinden kazanır da hak ölçüleri dışında harcarsa, Allah ona horluk, hakîrlik yurdunu helâl kılar (oraya müstahık olur). Allah ve Peygamberi'nin (meşru saymadığı) mala dalan nice kimseler var ki, kıyâmet gününde onlara ancak ateş vardır.» (2)

«Dünya, (âhiretteki makamına nisbetle) mü'mine zindan; kâfire de (cehennemdeki yerine nisbetle) cennettir.» (3)

DÜNYA HAYATI

(وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ ..) «Bu dünya hayatı bir eğlence ve oyundan başka bir şey değildir..»

Dünya, âhiret yolu üzerinde bir uğraktır. İnsan ruhu yaratıldığından beri yolculuk halindedir. Son durağı âhiret âleminde ya cennet, ya da cehennemdir.

Bu uğrakta bir süre kalmamız, hayatın tadını almamız; anlam ve hikmetini öğrenip kavramamız gerekmektedir. Zira ancak böylece âhiret hayatına daha şuurlu hazırlanabiliriz ve oradaki sonsuz nîmetlerin kıymetini ancak bu yoldan anlayıp takdir edebiliriz.

---

(1) Tirmizî/fiten: 26, zühd: 41- İbn Mâce/fiten: 19- Dâremî/rikak : 37- Ahmed: 3/7, 19, 22, 46, 61- 6/68

(2) İbn Hibban- Camiussağîr : 1/17

(3) Müslim/zühd: 1- Tirmizî/zühd: 16- İbn Mâce/zühd: 3- Ahmed: 2/197, 233, 379, 485

O halde dünya, âhiret yurduna hazırlık dönemidir. İnsan ömrü kısadır; ve her gün aynı şeylerin tekrarından, bir bakıma eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Nitekim insanoğlunu eğlendiren oyun ve eğlenceler de her gün tekrarlanmaktadır.

Dünya'yı mutlu bir hayatın son durağı görmek, şüphesiz ki ondan maksat ve amacın, hikmet ve gayenin ne olduğunu idrâk etmemek demektir. Zira ölümlü ve ıstıraplı bir hayat hiçbir zaman son durak değil, son durağın yolu üzerinde bir uğraktır. İnsan uğrak için değil, sonsuz bir hayat için yaratılmıştır. Ona verilen kısa ömür içinde, ancak dünya hayatından maksat ve hikmetin ne olduğunu; niçin yaratılıp varlık alanına getirildiğini, kendisini yoktan var kılıp hayat düzeyine getiren yüce yaratanın âlemlerin Rabbı bulunduğunu anlayıp öğrenebilir. O bakımdan boşuna harcayacak bir saatımız bile yoktur diyebiliriz.

Böylece İslâm Dini dünyayı bırakmamızı, ona hiç önem vermememizi telkîn etmiyor; bilâkis kısa ömrümüz süresinde her iki hayatı birden kucaklamamızı ve dünyadan meşru ölçülerde yararlanmamızı, fakat onu hiçbir zaman amaç edinmememizi emrediyor.

DİN VE ALLAH DUYGUSU İNSANDA FITRÎDİR

(فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ) **«Gemiye bindikleri zaman, dini, dindarlığı Allah'a has kılarak samimiyetle O'na duâ edip yalvarırlar. Kendilerini kurtarıp karaya çıkarınca, bir de bakarsın onlar (Allah'a) ortak koşarlar.»**

Dünya hayatıyla yetinip ondan amaç ve hikmetin ne olduğunu hesaba katmayan şüpheci şaşkınlar, Allah'ı ve âhireti pek hatırlamazlar. Ama bir gün gemiye binip tehlikeyle burun buruna gelince, içlerinde doğuştan var olan, fakat nefis, şehvet ve dünyalık örtüleriyle belirsiz hale gelen din ve Allah duygusu kıpırdayıp harekete geçer ve kişi bir anda Hakk'a teslimiyet havasına girip duâ ve niyaza başlar. İçindeki fıtrî duygu o anlarda onun nefsine, şehvetine ve dünyalığa sed çeker ve kendini ortaya çıkararak «Allah'ı hatırla, O'nu ferahlık günlerinde de, sıkıntılı ve tehlikeli anlarında da anmayı unutma» diye fısıldar. Karaya çıkıp selâmete erince Allah'ı unutup kendi cesaretlerini, beceri ve maharetlerini ve birtakım eşyayı O'na ortak koşarlar.

Kur'ân-ı Kerîm bu incelik üzerinde dururken, insan aklını fıtratındaki cevhere, diğer bir anlatımla, mayaya çekerek onu harekete geçirmek ister. Zira insan, bütün bu gerçekleri incelik ve ayrıntılarıyla birlikte anlaya-

bilecek yetenekte yaratılmıştır. Cenâb-ı Hak hiç bir eşya ve canlıya lâyık görmediği üstün nîmetleri insanoğluna lâyık görmüş ve onu mükerrem yaratmıştır. Bu iltifata rağmen insanın, Yaratan'ı hakkında şüpheye düşmesi veya O'nu inkâr etmesi çok düşündürücüdür. Cenâb-ı Hakk'ın böyle bir nankörlüğü cezasız bırakacağı söylenemez. Meğer ki kişi ölmeden önce dönüş yapar da ilâhî mağfireti dilerse, Allah elbette ki Gafûr ve Rahîm'dir.

MEKKELİ MÜŞRİKLERİN NANKÖRLÜKLERİ

(أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ)

«Görmediler mi ki, çevrelerindeki ve civarlarındaki insanlar kapılıp (malları) yağma edilirken, biz (Mekke'yi) güven verici bir Harem yaptık. Onlar hâlâ bâtıla inanıyor, Allah'ın nîmetini inkâr mı ediyorlar?!»

Cenâb-ı Hak kendisine ibâdet edilmesi için ilk mâbedin Mekke'de yapılmasını diledi. Bununla o beldeyi «Tevhîd İnancı»nın yeşerip dal budak salacağı, ülkeleri aydınlatacağı bir merkez yaptı. Böylece orayı «beldeler anası» veya «beldeler aslı ve merkezi» anlamına gelen «Ümmu'l-kurâ» adıyla şereflendirdi. Kutsal Kâbe'yi güven yeri ilân etti. Böylece Arap Yarımadası'nda yaşayan kabileler arasında vuruşma, tecavüz, haklara saygısızlık ve güvensizlik kol gezerken Mekkeli'ler Kâbe sayesinde güven içinde yaşıyorlardı. Ne yazık ki kendilerine verilen bu yüksek değeri, şeref ve izzeti anlayamadılar; Kâbe'nin Rabbını bırakıp putlara taptılar ve o kutsal yeri bir bakıma puthane haline getirdiler. Yıkılıp şekil değiştiren «Tevhîd İnancı»nı yeniden ihyâ edecek, dünyadaki küfür, şer ve fesadı; zulüm ve tuğyanı durduracak Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed'e (A.S.) düşman kesildiler; O'na inananlara işkencede bulundular; Allah'a iftira ettiler; peygamberi (A.S.) yalanlayarak zâlimlerden oldular.

İlgili âyetlerle Harem sakinleri bu nankörlüklerinden dolayı kınanıyor, uyarılıyor ve dünyada da, âhirette de bunun hesabının ağır olacağı haber verilerek, bundan böyle o kutsal beldede benzeri kötülüklerin işlenmemesine dikkatler çekiliyor.

Cenâb-ı Hak kalıcı tehdît ve ihtarını şöyle açıklamaktadır:

«Allah'a karşı yakışıksız isnatta bulunup yalan uyduran veya hak (olan Kur'ân ve peygamberi) kendisine gelince onu yalan sayandan daha zâlim kim vardır? Cehennem'de kâfirlere bir konak yok mudur?»

ALLAH YOLUNDA CİHÂD EDENLER

(وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ) **«Bizim hoşnutluğumuz doğrultusunda cihâd edenleri elbette yollarımıza iletiriz. Şüphesiz ki Allah İyiliği, güzelliği huy edinenlerle beraberdir.»**

Allah sözü daha yüce olsun, küfür ve azgınlık durdurulsun, fitne ve fesat önlensin ve Allah'ın insanlara son mesajı olan İslâmiyet dimdik ayakta dursun diye savaşmak, gerçek anlamıyla «cihâd»dır.

Bu anlam düzeyinde insanlığın kurtuluş ve mutluluğu; dünya ve âhiret saadetine erişmesi için savaşmak ne büyük şereftir. «Allah vardır ve birdir» sözünü, inancını kalp ve kafalara enjekte etmek için teblîğ ve irşatta, eğitim ve öğretimde bulunmak ne yüce hizmettir!

İşte ilgili âyetle, anlatılan dava ve amaç bu gerçekleri yansıtmakta ve cihâdın gerçek anlamına işârette bulunulmaktadır.

Bilindiği gibi, cihâd, «cehd» ve «cühd» kökünden türetilen bir isimdir. Kökü itibarıyla şu manalara delâlet eder :

a) Güç ve takatı kullanmak,

b) Meşakkat ve sıkıntıya katlanmak,

c) Gayeye erişmek, sonuç almak,

d) Çalışıp çabalamak, mevcut gayret ve enerjiyi sarfetmek,

e) Denemek ve sınavdan geçirmek,

f) Hastayı halsiz bırakmak,

g) Sütün yağını olduğu gibi çekip almak,

h) İştiha duymak..

İşte Cenâb-ı Hakk'ın sözünü ettiği gerçek cihâd, bütün bu mana ve amaçları kendinde taşımaktadır. Mücahid olan mü'min, belirtilen vasıflara lâyık olmaya çalışan ve sonuç elde eden kimsedir.

Şunu da belirtelim ki, cihâdın manası, sadece silah alıp düşmanla vuruşmak değildir. Günün şartlarına, milletlerin tekâmül ve tutumuna; ilim ve tekniğin kaydettiği gelişmeye göre, fikirle, kalemle, sözle, kitapla, yayım organlarıyla; tahsilli, kültürlü kadrolar yetiştirmekle ve gerektiğinde modern silahlarla cihâd yapılır ve böylece asıl amaca hizmet edilmiş olunur.

O sebeple Kur'ân'da «Allah için, Allah yolunda cihâd» sözleri kullanılırken, meşru olan her vasıtaya baş vurup küfrü, tuğyanı, dinsizliği, şer ve fesadı, saldırı ve işkenceyi durdurmaya çalışmanın da gerçek anlamda cihâd olduğuna işâret edilmekte ve bu kavram üzerinde dikkatle durmamız ilhâm edilmektedir.

Bu bakımdan ilim adamlarımızın çoğuna göre, cihâdın bir diğer verimli ve feyizli yanı, amaca en uygun olanı; imân temeli üzerinde sâlih amellerde bulunup iyiliği, faydalı olmayı, örnek bir insan seviyesine gelmeyi ve din kardeşliğini geliştirmeyi görev bilerek bu uğurda üstün gayret sarfetmektir. Zira Allah böyle olan mü'minlerle her zaman beraberdir.

Ankebût Sûresi'ne, «İnandık dedikten sonra insanları çetin sınavların beklediği» hikmetli ve düşündürücü sözle başlanmakta ve Allah yolunda cihâd edenlerin inayet ve rahmet, başarı ve güven yollarına eriştirileceği; aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın, sâlih amellerde bulunup iyiliği, güzelliği huy edinenlerle beraber olduğu belirtilerek sûre noktalanmaktadır.

Bu sûrenin de tefsîrine bizi muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar olsun. Şerefli hadîsleriyle Kur'ân'ı bize açıklayan Sevgili Peygamberimize de salât-u selâmlar olsun..

RÛM SÛRESİ

Romalı'larla İranlı'ların yaptıkları savaş ve Romalı'ların yenilgiye uğraması, fakat birkaç yıl sonra ikinci bir savaşın meydana geleceği, bu defa Romalı'ların üstün geleceği konu edildiğinden sûreye «Rûm» adı verilmiştir.

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Bunun aksini iddia eden veya bu tesbite muhalefet eden olmamıştır.

Âyet sayısı : 60

Kelime » : 819

Harf » : 3534 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— İman ettikten sonra mü'minin münafıktan ayırt edilmesi için çetin sınavların sürüp gideceği belirtiliyor.

2— Allah yolunda cihâdın önemi üzerinde duruluyor.

3— İyiliklerin kötülükleri temizliyeceği bir müjde anlamında açıklanıyor.

4— Ana-babaya iyilikle emrediliyor. Allah'a karşı isyanı gerektiren hususlarda hiç kimseye itaât edilmiyeceğine dikkatler çekiliyor.

5— Münafık ve kâfirin içyüzüne, tutumuna ve faaliyetlerine değinilerek mü'minlere bilgi ve kıstas veriliyor.

6— Nuh, İbrahim, Lût, Şuayb, Sâlih, Musa, Hârun (salât-ü selâm hepsine olsun) peygamberlerin kıssalarından ibret ve öğüt alınacak safhalar anlatılıyor.

7— Müşriklerle Kitap Ehli olan Yahudi ve Hıristiyanların kendi iddialarını isbat için misaller getirdikleri hatırlatılarak, o bakımdan özellikle Ki-

---

(1) Lübabu't-te'vil : 3/428

tap Ehli'yle seviyeli ve en uygun metodla karşılıklı fikir alışverişinde bulunulması tavsiye ediliyor.

8— Peygamberliğin lüzumu ve isbatı; Hz. Muhammed'in (A.S.) mu'cizelerinin doğruluğu açıklanarak bilgi veriliyor.

9— İnkârcı azgınların tehdît edilegeldikleri azabı acele istemeleri ve bu husustaki ilâhî sünnetin anlam ve hikmeti belirtiliyor.

10— Küfür diyarında din ve ibâdet hürriyeti kalmayınca, insan hakları çiğnenip kutsal değerlere hakaret edilince, başka bir ülkeye hicret etmenin yararlı olacağı haber verilerek, aklı eren bir insan için en büyük nîmet ve devletin Allah'a kulluk etmek olduğuna işâret ediliyor.

11— En güzel ve mutlu sonucun, iyi yararlı amellerde bulunan mü'minlere has olduğu açıklanıyor.

12— Allah'ın yegâne rızık veren olduğu, çok düşündürücü ve aydınlatıcı bir anlatımla kalp ve kafalara işleniyor.

13— Dünya hayatının önemsizliği konu edilerek gerçek hayatın ancak âhirette hakikileşeceği; ölümsüz, elemsiz, kedersiz, sıkıntısız ve her şeyden önce hep mutlulukla dolu olup, güven ve huzur havası estiren bir hayata ancak âhirette kavuşmanın mümkün olacağı va'dediliyor.

14— Nankörlükte bulunan putperest müşrikler uyarılırken, emin bir beldenin sakinleri olan Mekkeli'lerin küfürde ısrar etmelerinin çok fena bir nankörlük olduğu duyarlı bir ifadeyle anlatılıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ ف۪ٓي اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ
سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ ف۪ي بِضْعِ سِن۪ينَ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ
وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ اللّٰهِ
يَنْصُرُ مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٥﴾
وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾
يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ
غَافِلُونَ ﴿٧﴾

MEÂLİ:

1—Elif- Lâm- Mîm.

2-5— Rûm (Romalı)lar yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. (Ama) onlar bu yenilgiden sonra birkaç yıl (üç ilâ dokuz veya üç ilâ yedi) içinde üstünlük sağlayacaklardır. Bundan önce de, sonra da buyruk Allah'ındır ve işte o gün mü'minler Allah'ın yardımına sevinecekler. Allah dilediğine yardım eder. O çok üstündür, çok güçlüdür, çok merhamet sâhibidir.

6— Bu, Allah'ın verdiği bir sözdür. Allah verdiği sözünden caymaz. Ama ne var ki insanların çoğu (bu gerçeği) bilmezler.

7— Onlar Dünya hayatının bir dış tarafını bilirler. Onlar Âhiret'ten oldukça habersizdirler.

İNİŞ SEBEBİ

Tarihçilerin ve siyercilerin tesbitine göre : Bi'setin beşinci yılında, yani M.S. 613'de Mecusî olan İranlı'larla Hıristiyan olan Romalı'lar savaşmış ve İranlı'lar üstün gelmişlerdi. O sebeple putperest Araplar, kendileri gibi putperest, aynı zamanda ateşperest olan İranlı'ların zafer sağlamasına sevinmiş; Müslümanlar da Kitap Ehli olan Hıristiyanların yenilgiye uğramasına üzülmüşlerdi. Aynı zamanda Mekkeli müşrikler bu zaferi bir ölçü ve kıstas mahiyetinde değerlendirip Kitap Ehli'nin hep böyle yenilgiye uğrayacağını iddia ediyorlardı.

Yukarıdaki âyetlerle, birkaç yıl sonra Romalı'ların İranlı'ları yeneceği bir mu'cize anlamında haber verilerek mü'minlerin üzülmesine gerek olmadığı hatırlatıldı. (1)

TARİHÎ OLAY

Yukarıda belirttiğimiz gibi, M.S. 613'de Kitap Ehli Romalı'ların, mecusî olan İranlı'lara yenilmesi, putperest müşrikleri sevindirmiş; Müslümanları ise üzmüştü. Çünkü İranlı'lar da bir bakıma putperest idiler, o nedenle Araplarla ortak yanları bulunuyordu. Hıristiyanlar da Müslümanlar gibi Kitap Ehli idi; bu bakımdan aralarında müşterek bir bağ mevcuttu.

Duruma üzülenlerden biri de Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) idi. Yukarıdaki âyet inince, üzüntü sevince döndü ve bu sırada Ebû Bekir Sıddîk (R.A.), müşriklerin ileri gelenlerinden Ubey b. Halef ile karşılaştığında, Ubey aynı şeyleri tekrarlayıp durdu. Sonra da onunla Ebû Bekir (R.A.) arasında şu konuşma geçti:

Ebû Bekir (R.A.) — Bir kaç yıl sonra İranlılar Romalı'lara yenilecektir. Çünkü bu haberi Allah ve Resûlü bize bildirdi.

Ubey — Yalan söylüyorsun..

Ebû Bekir (R.A.) — Asıl sen yalan söylüyorsun.

Ubey — Öyle ise bahse girelim.

Ebû Bekir (R.A.) — Neyin üzerine?

---

(1) Lübabu't-te'vil - Esbab-ı Nüzûl - Tefsîr-i Kurtubî - Tefsîr-i Alûsî

Ubey — On deve üzerine.. Ancak kaç yıl sonra bunun gerçekleşeceğini öğrenmek isterim..

Ebû Bekir (R.A.) — Üç yıla kadar..

Kumarın henüz haram kılınmadığı yıllarda bu bahse girme olayı meydana geldi. Ebû Bekir (R.A.), Ubey b. Halef ile sözü edilen konuda bahse girdiğini gelip Resûlüllah'a (A.S.) anlattı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona: «Ya Ebâ Bekir! Kur'ân-ı Kerîm «bid'i sinîn» diyor. Bidi': Üç yıl ile dokuz yıl arası bir sayıyı ifade eder. Bu bakımdan şartlaşmanızın süresini dokuz yıla çıkar ve deve sayısını yüz yap..»

Resûlüllah'ın (A.S.) bu açıklaması üzerine Ebû Bekir (R.A.) yeniden Ubey b. Halef ile görüştü ve önerisini söyledi. Ubey hiç tereddüt etmeden kabul etti.

Olayın sonu mâlûm. Kur'ân'da haber verildiği anlamda sonuç ortaya çıktı ve Mekkeli müşriklerin başları eğildi. Böylece Ebû Bekir Sıddîk da (R.A.) bahsi kazanmış oldu.

SAVAŞIN KAPSADIĞI ALAN

Yukarıda sözünü ettiğimiz yılda o çağın iki güçlü devleti kabul edilen Romalı'larla İranlı'lar birbirine sınır komşusu olarak bulunuyorlardı. İran'ın başında II. Husrev, Romalı'ların başında Herakl (Heraclius) bulunuyordu. Bu iki süper devletin sınırları Dicle ile Fırat kesiminde birleşiyordu.

Romalı'ların hakimiyet sınırı, Mısır, Suriye, Filistin, Irak ve Anadolu'yu içine alıyordu. İranlı'ların sınırı ise, Hazar Denizi'nin batı kesiminin bir kısmı ile güneyden Umman Körfezi'ne kadar uzanıyor ve Irak'ın doğu ve güney kısımlarından önemli bir kesimi içine alıyordu.

İki devlet arasında çıkan kanlı savaş neticesi İranlı'lar Romalı'ları yenmiş, Suriye, Filistin ve Kudüs gibi önemli yerleri ele geçirmişti. İran'ın bu zaferi durmamış, bir iki yıl içinde Mısır'a kadar uzanmış ve Anadolu'yu zaptederek İstanbul önlerine kadar uzanmışlardı. O yüzden Roma İmparatorluğu ciddi bir sarsıntı geçirmiş ve Kur'ân-ı-Kerîm'de belirtildiği, yani haber verildiği gibi, Bedir Savaşı'na rastlayan yılda bu iki devlet arasında ikinci bir kanlı çatışma başgöstermiş ve bu defa Romalı'lar üstünlük sağlayıp intikam alma imkânına erişmişlerdi.

Böylece 610 veya 613'de başlayan ilk savaş 616'ya kadar sürmüş ve bu tarihte Romalı'lar mağlup olmuştu. 622'de Romalı'lar uğradıkları yenilginin acısını çıkarmak ve işgal edilen topraklarını kurtarmak üzere savaş

açmış ve 625'de zaferi elde edip kesin sonuç almış, yani İranlı'ları hezimete uğratmışlardı.

Tarihçilerin bu tesbitlerine bakılınca da, Romalı'ların ilk mağlubiyetiyle galibiyeti arasında dokuz yıla yakın bir süre geçtiği anlaşılıyor.

ALLAH, DİLEDİĞİNİ ÜSTÜN KILAR

(يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ) **«Allah dilediğine yardım eder. O çok üstündür, çok güçlüdür, çok merhamet sâhibidir.»**

Dünya devletleri arasında dengeyi sağlayan, mutlak anlamda ilâhî plândır. Azıp tuğyan eden milletleri birbirleriyle uslandırır. Büyük imparatorluk kuran Romalı'lar iyice azıp şımarmışlardı. Sünnetullah hükmünü yürüttü; ateşperest, putperest İranlı'ları onlara musallat etti. Böylece Romalı'lar büyük bir sarsıntı geçirip ekonomik yönden olduğu kadar, insan nüfusu bakımından da hayli zayiat verdi ve bir bakıma silkindi.

İranlı'lara gelince zaferin verdiği sarhoşlukla Kudüs dahil, birçok yerlerdeki mâbetleri yıkıp-yakıp ortalığa korku ve dehşet saldılar. Kuvvet ve kudreti Allah'a değil, kendi nefislerine irca' eden bu sapık millet, girdikleri her yerde zulüm ve tecavüzde bulundular. Aradan dokuz yıl geçince, şımarıklık, azgınlık, zulüm ve ahlâksızlık belli bir çizgiye gelip dayandı. Sünnetullah tekrar hükmünü yürütmek üzere bulunuyordu. Derken II. Husrev şu emri vermekten çekinmedi: «Romalı'lar bin yük altın, bin yük gümüş, bin yük ipek, bin at, bin kadın vermekle yükümlü tutulacak ve imparator Herakl'ın elleri zincirle bağlı olarak getirilecektir.»

Bozulan dengenin düzelmesi ve bu defa daha çok azıp şımaran İranlı'ların ağır bir şamar yemesi gerekiyordu. İşte bu iki büyük devlet arasında ikinci kanlı savaş bu sonucu belirlemiş oldu.

İlgili âyetlerle de açıklandığı gibi, bu sonuç Cenâb-ı Hakk'ın sünneti doğrultusunda verdiği bir söz idi ve o söz mutlak surette yerine geldi.. Ne var ki insanların çoğu sünnetullah'ın câri olan plân ve proğramını bilmezler; o bakımdan olayları sadece zâhirî sebeplere döndürüp Allah'ın yeryüzüne hâkim olan denge kanununu unuturlar.

Bunun sebebine gelince, Cenâb-ı Hak, yedinci âyetle bizi aydınlatır anlamda bilgi veriyor ve olayların iç yüzünü, hikmetini daha iyi düşünüp sonuç çıkarmamızı ilhâm ediyor : **«Onlar dünya hayatının bir dış tarafını bilirler. Onlar âhiretten oldukça habersizdirler.»**

Tarihî bir olayın önemli yanı üzerinde durulup Kur'ân'da yer alması, elbette ki boşuna değildir. Mü'minlere karşı üstün durumda olan ve durmadan işkence edip onları kendi öz vatanlarında rahat bırakmayan Mekkeli şımarık müşriklere, yakın gelecekte Kur'ân'a sarılan mü'minlerin üstünlük sağlayacağı ve küfrün azgınlık ve saldırısını durduracağı ihtar ediliyor ve mü'minlere, biraz daha sabretmelerinin kendilerini sâhil-i selâmete eriştireceği müjdeleniyordu. Nitekim Kitap Ehli olan Romalı'lar, putperest, ateşperest İranlı'ları mağlup ettiği yılda, İslâm mücahitleri de Bedir Savaşı'nda müşrikleri hezimete uğratıp elebaşılarının çoğunu kılıçtan geçirmişlerdi. Şüphesiz ki bu bir tesadüf değil, ezelî plâna göre ilâhî va'din gerçekleşmesi idi..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yeryüzünde azıp sapıtan milletleri birbirleriyle te'dip ve terbiye ettiren Cenâb-ı Hakk'ın denge kanununa işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhî denge ve düzen kanunundan habersiz olanların veya bu hususta şüphe izhar edenlerin göklerle yerin nasıl ahenk, uyum, denge ve düzen içinde yaratıldığına bakmaları, ilmî açıdan araştırma yapmaları tavsiye ediliyor. Sonra da Hakk'a baş kaldırıp tuğyan eden milletlerin nasıl yok edildiklerine atıf yapılarak inkârcı ve şüphecilerin yeryüzünde gezip tarihî kalıntıları görmeleri hatırlatılarak peygamberlerin teblîğ ve irşadına kulaklarını tıkayanların akibetine dikkatler çekiliyor.

——oOo——

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى
وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا
فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا
أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا
عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ
لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ
الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوأَىٰ أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾

MEÂLİ:

8— Kendi kendilerine düşünmediler mi ki, Allah gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları ancak hak ile ve (kendi katında) belirlenmiş bir süreye kadar (takdîr edip) yaratmıştır. (Ne yazık ki) insanların çoğu Rablarına kavuşmayı inkâr ederler.

9— Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden önceki (millet)lerin sonlarının ne olduğuna bakmıyorlar mı? Ki onlar kuvvetçe bunlardan üstün idiler, üstelik yeryüzünü kazıp sürmüşler, toprağı altüst etmişler ve (bulundukları) yeri bunlardan daha çok bayındır hale getirmişlerdi. Peygamberleri onlara açık belgelerle, mu'cizelerle gelmişlerdi. Allah onlara haksızlık eder olmadı; ama onlar kendilerine zulmettiler.

10— Sonra da kötülük işleyip onu huy edinenlerin sonu (ne fena olmuştur). Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini yalanlamışlar ve onunla alay etmişlerdi.

HAKİKATI AKIL VE İLİM YOLUYLA ARAŞTIRMA

(أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى ..)

«Kendi kendilerine düşünmediler mi ki, Allah gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları hak ile ve (kendi katında) belirlenmiş bir süreye kadar (takdîr edip) yaratmıştır..»

Diyebiliriz ki, düşünmeyle akıl birbirine bağlıdır. Aynı zamanda bu iki nîmetle insan diğer canlılardan ayrılıp çok mükerrem yaratıldığını isbatlar. O bakımdan Cenâb-ı-Hak insanoğlunu hakikati anlamaya, gerçeği görmeye çağırırken daha çok onun bu iki özelliğini harekete geçirmeyi ister ve insanı bu iki cevheriyle değerlendirir. Zira başta Cenâb-ı Hak olmak üzere birçok şeyleri tanımamızı, anlamamızı, hakkı bulup iman etmemizi bu iki yeteneğimizle sağlayabiliriz.

Konumuzu oluşturan âyetle de Cenâb-ı Hak, inkârcı nankörlerin aklına ve düşüncesine seslenerek ilmin yolunu gösteriyor. Göklerin ve yerin «hak» ile, yani plân, proğram, hesap, uyum, denge ve düzen ölçüleriyle yaratıldığını iyice düşünmelerini, akıllarını kullanıp bu açıdan Allah'ın varlığını ve kudretinin sınırsızlığını anlamaya çalışmalarını hatırlatıyor.

Göklerde ve yerde bir düzensizlik, dengesizlik söz konusu olabilir mi? Mülk Sûresinde bu sorunun cevabı çok net biçimde şöyle verilmektedir : **«O ki yedi göğü tıpatıp uyum halinde yaratmıştır. Sen, Rahmân'ın yarattığında hiçbir düzensizlik, uygunsuzluk göremezsin; gözünü bir çevir de bak, acaba bir çatlak, bir bozukluk görebilir misin? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak; gözün yorgun, bitkin halde alçalmış olarak sana döner.» (1)**

Ancak unutmamak gerekir ki, her başlangıcın bir sonu, her yapılanın bir yıkılışı, kurulan her düzenin bir gün yerini başka bir düzene bırakması mukadderdir. Göklerin ve yerin kuruluşunda devam edegelen düzenin de belirlenmiş bir vakti vardır. Buna onların eceli de diyebiliriz. Saati gelince yıkılıp yerini yeni bir düzene bırakır. Sekizinci âyetle bilhassa ilâhî takdirin bu tecelli yanı yansıtılıyor; her yeninin bir gün eskiyeceğine dikkatler çekiliyor.

---

(1) Mülk Sûresi : 3, 4

Şüphesiz ki burada bir diğer önemli husus da şudur: Göklerin ve yerin kuruluş ve dengesiyle ilgili ilâhî plân anlatılırken ilmî araştırmaya kapı açılıyor ve insan aklına geniş yer verilerek gerçeği bulup çıkarması isteniliyor. Zira güneşin bir gün özelliğini kaybetmiyeceğini kim iddia edebilir? Dünyanın bir gün yörüngesinden çıkmayacağını kim kesin hükme bağlayabilir? Ortada bir başlangıç varsa, mutlaka bir son da söz konusudur. İşte Kur'ân-ı Kerîm'de başlatmanın da, düzeni değiştirmenin de rastgele değil, belli bir plâna göre takdîr edildiği haber verilerek konuya bu açıdan eğilmemiz isteniliyor.

YERYÜZÜNDEKİ TARİHÎ HARABELERİ GEZİP GÖRMEK

(أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ..) **«Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden önceki (millet)lerin sonlarının ne olduğuna bakmıyorlar mı?..»**

İlgili âyetle, inkâr ve ahlâksızlıkta, sapıklık ve azgınlıkta ısrar eden kavim ve topluluklara, kendilerinden daha güçlü milletlerin küfür ve azgınlıkları, zulüm ve ahlâksızlıkları yüzünden yıkılıp yok edildiklerini gezip görmeleri ve mevcut arkeolojik kalıntılar üzerinde araştırma yapmaları tavsiye ediliyor.

Kur'ân-ı Kerîm'in birçok yerinde bu konu işlenirken milletlerin yıkılış sebepleri daha çok beş madde halinde özetlenmektedir:

1— Gönderilen peygamberlere karşı gelip, ilâhî teblîğe kalp ve kulaklarını tıkamaları,

2— Haksızlıkta bulunup, zulmü araç olarak kullanmaları,

3— Kötülüğü huy edinip ahlâksızlığa prim vermeleri,

4— Allah'ın âyetlerini yalan ve uydurma saymaları,

5— Hakkı ve doğruyu gösteren, iyiliği tavsiye eden peygamberlerle, ilim adamlarıyla ve faziletli mürşitlerle alay etmeleri..

Nitekim konumuzu oluşturan dokuzuncu âyetle de bu beş madde kısaca belirtilmekte ve yaşamakta olan inkârcıların çok iyi düşünüp gerçeğe kalplerini açmaları hatırlatılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcılarla şüphecilerin aklına ışık tutulup bilimsel yönden ipucu verilerek Allah'ın varlığına delâlet eden belgeler sıralandı. Sonra da kalp ve kulaklarını bu gerçeklere tıkayan milletlerin yıkılıp yok olma sebeplerini araştırmaları hatırlatılarak tarihî harabelere dikkatleri çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın önce yaratmaya başladığı gibi, sonra öldürüp tekrar diriltmek için, kurduğu düzeni bozarak yeni bir düzen meydana getireceği haber veriliyor ve suçlu günahkârların âhiret gününde uğratılacakları cezadan bir iki safha tasvîr edilerek, gereken uyarı yapılıyor.

—oOo—

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ
مِنْ شُرَكَٓائِهِمْ شُفَعٰٓؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَٓائِهِمْ كَافِر۪ينَ ﴿١٣﴾
وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ ف۪ي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾
وَاَمَّا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓائِ الْاٰخِرَةِ فَاُو۬لٰٓئِكَ
فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

M E Â L İ :

11— Allah, önce halkı (veya hayatı başlatan hılkat kanununu) meydana getirir. Onu (öldükten) sonra geri çevirir. Sonra da ancak O'na dön-

dürüleceksiniz.

12— Kıyâmet saati gelip çattığı (ikinci hayata kalkıldığı) gün suçlu günahkârlar umutsuz olurlar.

13— (Allah'a) koştukları ortakları, onlar için hiç de şefaatçi değillerdir. Onlar (ister istemez o gün) o ortaklarını inkâr ve reddedip dururlar.

14— Kıyâmet kopacağı gün, evet o gün (putperestlerle putları, mü'minlerle kâfirler, suçlu günahkârlarla suçsuzlar) birbirlerinden (seçilip) ayrılırlar.

15— Artık dosdoğru imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar Cennet bahçelerinde ağırlanıp neşelenirler.

16— İnkâr edenlere; âyetlerimizi ve Âhiret'te bana kavuşmayı yalanlıyanlara gelince: İşte onlar azâp için hazır duruma getirilirler.

HAYATI BAŞLATAN HILKAT KANUNU

(اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) **«Allah önce halkı (veya hayatı başlatan hılkat kanununu) meydana getirir. Onu (öldükten) sonra geri çevirir. Sonra da ancak O'na döndürüleceksiniz.»**

Hayatı başlatan ilâhî «hılkat kanunu», önce yoktan var kılar, sonra belli bir süreye kadar ezelî plân gereği yaşatır, sonra da öldürür de canlıları toprak haline getirir ve onlardan sayısı belirsiz bakteriler oluşturur. Sonra bu kanunun gereği, çer çöp haline getirdiği bitkilerde olduğu gibi, toprak haline soktuğu insanları yeniden hayata döndürür. İlk yaratmak nasıl «kün emri»ne bağlıysa, ikinci yaratmak da öylece «kün emri»ne bağlanmıştır. Bu emir tecelli edince ilgili kanunları ve sebepleri harekete geçirir ve belli elementleri biraraya getirerek ruha ikinci bedeni hazırlamış olur.

O bakımdan ilgili on birinci âyetle bu gerçeğe değinilerek, her şeyin ilâhî kudretin tecelli ve tezahürüyle hayata başladığı ve yine o kudretin tecellisiyle birinci hayata veda edeceği ve aynı tecelliyle ikinci hayata kaldırılacağı belirtilirken, sonunda insanların Allah'a, O'nun sonsuz kudretine döndürüleceği açıklanmakta ve bundan başka bir dönüş yönü ve yeri olmadığına işâret edilmektedir.

UMUTLARIN BÜTÜNÜYLE KIRILACAĞI GÜN

(وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ) **«Kıyâmet saati gelip çattığı (ikinci hayata kalkıldığı) gün suçlu günahkârlar umutsuz olurlar.»**

Allah'a ve âhiret hayatına inanmayan nankör sapıklar, kıyâmet günü ikinci hayata gözlerini açınca, Cenâb-ı Hakk'ın ancak mutlak hikmet sahibi bulunduğunu ve mutlak surette adâletle hükmedeceğini anlarlar. Dünya hayatındaki fırsatları kaçırdıklarına binlerce defa pişmanlık duyup üzülürler ve verilen belli ömür süresinde Allah'ı tanımayıp inkâra saptıklarını, emirlerine kulak ve kalplerini kapalı tutup nankörlük ettiklerini düşünerek derin bir ümitsizliğe kapılırlar. Zira dünyada ümitsiz bir hayat süren, ümitsizlik üzerine ölenlerin âhirette de ümitsizlik içinde azâba atılacakları sünnetullah ve adâletullah gereğidir. Ceza daha çok amelin cinsinden olur.

Allah'ı bırakıp yontulup şekillendirilen cisimlere «tanrı» diye tapanlar ise, o gün putlarının şefaatçi olamıyacaklarını öğrenirler ve ister istemez «ilâh» diye taptıkları bu cisimleri red ve inkâra kalkışırlar. Ama nâfile.. Zira dünya hayatında inanılması gereken Yüce Yaratan'ı inkâr etmişler ve âhiret hayatını bir türlü akıl ve havsalalarına sığdıramamışlardı.

Böylece dünya hayatında Allah'ı inkâr edip canlı cansız birtakım şeylere tapanlar, âhiret gününde bunun aksine bir yol izlemek isterler; Allah'ı tanımaya başlarlar ve sahte ilâhlarını red ve inkâr ederler. Artık bu dönüşün bir anlam ve yararı olmaz. Zira teklîf ve sorumluluk dönemi sona ermiş; ceza, hesap ve mükâfat dönemi başlamıştır. Böylece herkes ameliyle, niyetiyle başbaşa kalır; Allah'ın izni olmadan kimse kimse adına şefaatçi olamaz. Hüküm, bütünüyle Allah'a aittir. İlâhî adâlet gereği, iman ve sâlih amellerle ömürlerini değerlendirenlere büyük mükâfatlar; inkâr ve azgınlıkla geçirenlere elim cezalar verilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın yaratmaya başladığı gibi, öldürüp düzeni bozduktan sonra yeniden dirilterek ikinci hayatı başlatacağı konu edildi. Bu gerçeğe kalp ve kulaklarını tıkayanların ilâhî azaba hazır duruma getirilecekleri açıklanarak gereken uyarı yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, ibâdet edilmeye ancak Allah'ın lâyık olduğu belirtilerek beş vakit namazın önemine işâret ediliyor. Sonra da Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden birkaç belgeye yer verilerek akıl ve idrâkler bu konuya döndürülmek isteniyor.

——oOo——

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ
وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ
الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

17— O halde akşamlarken, sabahlarken Allah'ı tesbîh edin (O'nun için namaz kılın).

18— Hamd (her türlü güzel övgü) göklerde de, yerde de O'na mahsustur, (övülmeğe ancak O lâyıktır). İkindi vaktinde de, öğleye girerken de (O'nu tesbîh edin, namaz kılın).

19— O, diriyi ölüden çıkarır, ölüyü de diriden çıkarır. Yeryüzüne, (kuruyup) ölgünleştikten sonra hayat verir ve işte siz de böylece (kabirlerinizden) çıkarılacaksınız.

İLGİLİ HADÎSLER

«Allah'ın neden İbrahim Peygamber'i «halîl» (yani yakın dost) diye adlandırdığını size bildireyim mi? Zira o, her gün sabahlayıp akşamladığında «SÜBHANELLAHİ HÎNE TÜMSUNE VE HÎNE TUSBİHÛN VE LEHÜ'L-HAMDU VE AŞİYYEN VE HÎNE TÜZHİRÛN» derdi.» (1)

«Dile hafif, terazide ağır gelen; Rahmân'a sevimli olan iki kelime vardır: SÜBHANELLAHİ VE Bİ-HAMDİHİ; SÜBHANELLAHİ'L-AZÎM.» (2)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir gün ashabına sordu :

(1) Taberânî/Medîne : 2, 37- Ahmed: 2/303- 5/309

(2) Buharî/tevhîd: 58, daavat: 64, eymân: 19- Müslim/zikir: 30- Tirmizî/daavat: 59- İbn Mâce/edeb: 56- Ahmed: 2/232

— Sizden biriniz her gün bin sevap kazanmaktan âciz olabilir mi?

Ashab-ı Kirâm :

— Bin sevap nasıl, ne ile kazanılır? deyince,

Efendimiz şöyle buyurdu :

— Yüz defa tesbîh ederse, kendisine bin sevap yazılır; bin kusur ve günahı bağışlanır.» (Kul ve millet hakkında doğan günahlar bunun dışındadır). (1)

ALLAH'I TESBÎH VE BEŞ VAKİT NAMAZ

(فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ..) «O halde akşamlarken, sabahlarken Allah'ı tesbîh edin (O'nun için namaz kılın)..»

Yukarıdaki âyetle, Allah'ı tesbîh etmemiz, O'nu kemal sıfatlarıyla övmemiz, O'nu her türlü noksan sıfatlardan tenzîh etmemiz emredilmektedir. Zira varlık âlemi en küçük parçasından en büyük sistemine kadar bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh etmekte ve her parçası O'nun kudretinin damgasını taşımaktadır. Güneş sistemi başta olmak üzere fezaya belli bir plâna göre serpiştirilen bütün sistemler ve onlara bağlı gezegenler kendilerine ayrılmış yörünge ve merkezde durmadan hareket halinde olup, o çok Yüce Yaratan'ın buyruğuna baş eğmektedir.

Kâinatın bu tesbîhine insanoğlunun da aklıyla, idrakiyle, imân ve irfanıyla katılması gerekmez mi? Varlık alanına getirilen canlı-cansız her şey yaratıldığı hikmet ve amaca bağlı kalıp beklenilen hizmeti kusursuz vermektedir. Kaldı ki, onların hemen hepsinin hizmeti insanlardan yana bir anlam taşımaktadır. Güneşin faydası kendi varlığından yana değil, insanlardan yanadır. Bunun gibi bir meyva ağacının verdiği meyva, ağaç için değil, insan içindir. İşte her şey böyle bir proğramla insana el uzatmakta, yardım etmekte ve fayda sağlamaktadır.

Özetliyecek olursak, diyebiliriz ki : Var olan her şey insan için, insan da Allah'ı bilip tanımak, O'na ibâdet için yaratılmıştır. Bu manayla insan, kâinatın gayesi ve var kılınmasının hikmeti oluyor. Kâinatta insan denilen bu kadar üstün ve şerefli canlı varsa, kâinat anlam kazanıyor; insanın olmadığını farzedelim, o takdirde kâinatın var kılınması anlamsız ve hikmetsiz kalıyor.

(1) Müsned-i Ahmed: 1/174, 180, 185

İşte beş vakit namaz, insanı yaratıldığı amaç ve hikmete yöneltmekte ve Cenâb-ı-Hakk'a akıllıca kulluk etmesini sağlamaktadır. O bakımdan ilim adamları, tesbîhle düzenli hareketin, tesbîhle namazın içiçe olduğunu belirtmişlerdir. İlgili âyet bunun en güzel ifadesini taşımakta ve bizleri aydınlatmaktadır. Şöyle ki :

«Akşamlarken» tabiri, akşam ve yatsı namazlarına; «sabahlarken» tabiri, sabah namazına; «aşiy» tabiri, ikindi namazına; «hîne tüzhirûn» tabiri, öğle namazına delâlet etmektedir. Bütün bu vakitlerde gerekli olan her çeşit tesbîhi, namaz ibâdeti en güzel ve en uygun biçimde kendinde taşımakta ve namaz kılan kimse bu ibâdetiyle kâinatın tesbihlerine denk bir tesbîhte bulunmaktadır.

Böylece Kur'ân'da namazın beş vaktinden söz edilip edilmediğini tartışma konusu yapanlara da en güzel cevap bu âyetle verilmiş oluyor. Nitekim İbn Abbas'a (R.A.) : «Kur'ân'da beş vakit namaza delâlet eden bir âyet var mıdır» diye sorulduğunda, onlara konumuzu oluşturan 17 ve 18. âyetleri okumuş ve bunların beş vakit namaza delâlet ettiğini belirtmiştir. (1)

ALLAH DİRİYİ ÖLÜDEN, ÖLÜYÜ DE DİRİDEN ÇIKARIR

(يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ) **«O, diriyi ölüden çıkarır, ölüyü de diriden çıkarır. Yeryüzüne (kuruyup) ölgünleştikten sonra hayat verir ve işte siz de böylece (kabirlerinizden) çıkarılacaksınız.»**

Bu konu Kur'ân'ın dört ayrı yerinde açıklanmaktadır. (2) Cenâb-ı Hak, eşyada izhar ettiği hılkat kanununa dikkatlerimizi çekmekte ve düşünce ufkumuzu genişletmektedir. Zira hayatın sırrı ve bağlı bulunduğu kanun bütün eşyada kusursuz işlemektedir. Öyle ki bitkiler ve hayvanlar âleminde cari olan botanik ve biyolojik esaslar ve kanunlar, ilk konulduğu gibi sapmadan hedefine ve amacına doğru ilerlemekte, ilâhî takdîre baş eğip hizmetini sürdürmektedir.

Böylece ilgili dört yerde bu gerçeğe işâret edilmekte, bitki ve hayvanların biri ölü, diğeri diri sayılan iki devresi bulunduğu belirtilmektedir: To-

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 14/14- Lübabu't-te'vîl: 3/431

(2) Bilgi için bak: Âl-i İmrân Sûresi : 27, En'âm Sûresi: 95, Yunus Sûresi: 31. âyetlerin tefsîri

hum, bitkinin ölü devresi; filizlenip yeşermesi diri devresidir. Yumurta, tavuk ve diğer yumurtlayan hayvanların ölü devresi; kuluçka süresi sonunda oluşan civciv, onların diri devresi sayılır. İnsana gelince: Onun da sperma ve ana rahminde oluşan yumurta ölü devresi, ana rahminde oluşup cenin haline gelmesi diri devresidir.

O halde burada «ölü» sözü, bütünüyle cansızlığa delâlet eden bir kavram değil, çıplak gözle cansız hareketsiz sanılan ve aslında canlı olan varlık demektir.

İşte böylece Cenâb-ı Hak yeryüzünü, içindeki ölü devresiyle ilgili bitki kökleri, sporları ve tohumlarıyla harekete geçirip diriltir. Bunun gibi, insanları da öldürdükten sonra ruhlarının taşıdığı öz ve mayayı harekete geçirmek suretiyle yeniden diriltir.

Ancak bitkilerin tekrar yeşermesi, spermanın cenin haline gelmesi, dünya hayatıyla ilgili bulunduğundan, o husustaki cari ilâhî kanunu biliyoruz. Öldükten sonra diri kalan ruhumuzun taşıdığı mânevî çekirdeğin bir istihale döneminden sonra maddeye intikali ve diri bir insana dönüşmesi ise, âhiretle ilgili bir kanun olduğundan mahiyetini tam anlamıyla bilemiyoruz. Ne var ki, Cenâb-ı Hak anlamamızı bir bakıma kolaylaştırmak için dünya hayatıyla alâkalı botanik ve biyolojik kanunların işleyiş tarzını misal vererek, aynı yüce kudretin âhiret hayatıyla ilgili kanunları da bir gün işler duruma getireceğini va'dediyor. İlâhî kudretin erişilmezliğine inananlar, elbette ki buna da inanırlar ve teslimiyet gösterirler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah'ı tesbîh etmemiz emredilip beş vakit namaz konu edildi ve ilâhî kudrete bağlı hılkat kanununun dünya ve âhiret hayatıyla ilgili tecellisine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin her şeye yettiğine delâlet eden on bir kadar belge sıralanıyor. Böylece inkârcı ve şüphecilerin aklına ışık tutularak ilmî ölçülerle konu üzerinde düşünmeleri tavsiye ediliyor.

——oOo——

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَٓا اَنْتُمْ بَشَرٌ
تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ
اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُٓوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةًۜ اِنَّ
ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ
خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِم۪ينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ مَنَامُكُمْ
بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَٓاؤُ۬كُمْ مِنْ فَضْلِهٖۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا
وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَيُحْي۪ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ
مَوْتِهَاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾
وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِه۪ۜ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ اِذَٓا اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ
يُع۪يدُهُ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِۜ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٧﴾

M E Â L İ :

20— O'nun (varlığına ve kudretinin yüceliğine delâlet eden) açık belgelerinden biri de, sizi topraktan yaratmasıdır. Sonra da siz insan olarak (yeryüzüne) yayılırsınız.

21— O'nun açık belgelerinden biri de, size kendinizden eşler yaratmasıdır ki, onlarla sükûnet bulup huzura kavuşursunuz. Aranızda sevgi ve rahmet meydana getirmiştir. Şüphesiz ki bunda düşünebilen bir millet için öğütler, ibretler ve deliller vardır.

22— O'nun açık belgelerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Şüphesiz ki bunda ilim adamları için deliller, ibretler vardır.

23— O'nun açık belgelerinden biri de, gece ve gündüz (gerektiğinde) uyumanız ve O'nun geniş lûtfundan (geçiminizi) arzulayıp aramanızdır. Şüphesiz ki bunda işitebilen bir millet için öğütler ve ibretler vardır.

24— O'nun açık belgelerinden biri de, size korku ve umut vermek için şimşeği göstermesi ve gökten su indirip öldükten sonra yeryüzüne hayat vermesidir. Doğrusu bunda aklını kullanan bir millet için deliller ve ibretler vardır.

25— O'nun açık belgelerinden biri de, göğün ve yerin O'nun buyruğuyla (yörüngelerinde hareketlerini sağlayıp) durmasıdır. Sonra da sizi bir defa çağırınca hemen yerden çıkarsınız.

26— Göklerde ve yerde bulunan (her şey) O'na âittir. Hepsi de (ister istemez) O'nun buyruğuna boyun eğip itaât etmektedir.

27— Önce halkı yaratan, (öldürdükten) sonra da diriltip (hayata) çeviren O'dur. Bu da O'na göre pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce misaller, en bedi' sıfatlar O'nundur. O çok güçlüdür, çok üstündür ve hikmet sâhibidir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz ki Allah (c.c.) Âdem'i, yeryüzünün her tarafından aldığı bir avuç topraktan yaratmıştır. O sebeple insanlar yeryüzünün (rengine göre) oluşmuşlardır: Kimi kızıl, kimi beyaz, kimi siyah renkte; kimi de bu renkler arasında bir renktedir. Kimi murdar, kimi temiz, kimi de bu ikisi arası

nitelikte bulunuyor.» (1)

«Şanı yüce Allah buyuruyor: Âdemoğlu beni yalanladı. Oysa bu onun hakkı değildir ve bana dil uzattı, bu da onun hakkı değildir. Onun beni yalanlaması, «Beni ilk yaratıp meydana getirdiği gibi, öldüğümden sonra tekrar diriltip hayata çevirmez» demesidir. Oysa ilk yaratma, öleni hayata çevirmekten bana daha kolay değildir... Bana dil uzatması ise, «Allah evlât edindi» demesidir. Oysa ben birim, hiçbir şeye muhtaç değilim; her şey bana muhtaçtır; öyle bir samed'im ki doğurmadım, doğurulmadım ve hiçbir şey bana denk olamaz.» (2)

İNSANIN TOPRAKTAN YARATILMASI

(وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَٓا اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ) «O'nun (varlığına ve kudretinin yüceliğine delâlet eden) açık belgelerden biri de, sizi topraktan yaratmasıdır. Sonra da siz insan olarak (yeryüzüne) yayılırsınız.»

İlk insan Âdem (A.S.) topraktan yaratıldığı gibi, onun nesli de bir bakıma topraktan yaratılmaktadır. Konumuzu oluşturan âyetle bu husus, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden bir belge olarak takdîm ediliyor.

İnsanın, şu hayvanın veya bu hayvanın gelişip tekâmül etmesiyle bugünkü duruma geldiğini iddia etmek, yani Darvinizm'i benimseyip insan ve diğer canlıların doğrudan doğruya yaratılmadığını, ancak bir gelişme sonunda bugünkü hallerini aldıklarını söylemek, bir çırpıda kutsal sayılan her şeyi inkâr etmek ve semavî dinlerin getirdiği bütün esasları kökünden yıkmak ve dolayısıyla kâinatı çok mükemmel bir plânla yaratıp her canlı hakkında bir defa tecelli etmek suretiyle başlangıç noktasını belirleyen Allah'ı tanımamak olur. (3)

Cenâb-ı Hak bu gibi sakat görüşleri, saptırıcı nazariyeleri temelinden yıkmakta ve gerçekçi ilim adamlarına hareket noktasını gösterip temel bilgi vermektedir.

İnsanın topraktan yaratıldığı iki ayrı durumuyla, yani ilk insan Âdem'in doğrudan, neslinin ise dolaylı şekilde menşe'lerinin toprak olduğu kesinlik arzediyor. Şöyle ki : Bütün canlıların menşei su ve topraktır. İlk insanın yaratıldığı toprak nasıl su ile hamur edilip yapışkan bir sıvı haline ve ondan

(1) Ebû Dâvud/sünnet: 16- Tirmizî/tefsîr : 1, 2- Ahmed: 4/400, 406
(2) Buharî/tefsîr: 2, 8, 112- Nesâi/cenâiz : 117- Müsned-i Ahmed: 2/317, 350
(3) Bilgi için bak: Zümer Sûresi : 5-6. âyetlerin tefsîri

da insan suretine geçiş sağlanmışsa, Âdem'den üreyen insanlar da yine toprak ve sudan nemalanıp vücut bulmaktadırlar. Toprak ve suyun yeşertip yetiştirdiği bitkiler baba sulbunda spermaya, ana rahminde yumurtaya dönüşmekte ve sonra belli ortam ve şartlarda gelişip oğulcuk (rüşeym) şekline gelerek insan denilen canlı meydana gelmektedir.

Ne var ki biz, doğrudan doğruya topraktan yaratılan ilk insan hakkında tecelli eden «kün emri»ne inanıyoruz, keyfiyetini bilmiyoruz. Şüphesiz ki bu emrin tecellîsiyle belli kanunlar harekete geçirilerek sebepler oluşturulmuş ve Âdem (A.S.) vücut bulup hayata adımını atmıştır. Bu olayla ilgili kanunların mahiyeti bizim deney ve gözlem sınırının ötesinde kalmaktadır. Âdem'den üretilen insanlar hakkındaki hılkat kanununun önemli bir kısmını biliyoruz; çünkü deney ve gözlemimizin sınırları içinde bulunmaktadır.

İNSANA, KENDİSİNDEN EŞLER YARATILMASI

(وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوٓا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةًۜ اِنَّ
فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) **«O'nun açık belgelerinden biri de, size kendinizden eşler yaratmasıdır ki onlarla sükûnet bulup huzura kavuşursunuz. Aranızda sevgi ve rahmet meydana getirmiştir. Şüphesiz bunda düşünebilen bir millet için öğütler, ibretler ve deliller vardır.»**

Kur'ân-ı Kerîm ve sahîh hadîslerde açıklandığına göre, ilk kadın Havva, Âdem Peygamber'den yaratılmıştır. Hadîslerde bu cümle biraz daha açıklığa kavuşturularak, Havva'nın Âdem Peygamber'in kaburgasından yaratıldığı belirtilir. Şüphesiz hılkat kanununun bu tarz işleyişinin birtakım sır ve hikmetleri vardır. Onları şöyle sıraya koyup özetliyebiliriz:

a) Cenâb-ı Hak canlılardan her birini yaratırken, kudreti o surette bir defa tecelli etmiştir. Aynı canlı hakkında ikinci bir surette tecelli söz konusu değildir. Âdem Peygamber'i yaratmayı murad ettiğinde, kudreti o surette tecelli etmiştir. Böylece Âdem denilen insan hakkında ilâhî kudretin tecellisi belli surette bir defa gerçekleşmiş bulunuyor. O bakımdan ona zevce olarak yaratacağı Havva hakkında, belirtilen anlamda ikinci bir tecelli düşünülemiyeceğinden, Havva'yı Âdem'in suretinde onun kaburgasından yaratmıştır.

b) Kadınla erkek arasında, asılla fer'i arasındaki ilginin sağlanması prensibi irâde edilmiştir. Böylece erkek asıl, kadın onun suretinde ona fer' mahiyetinde, yani o gövdenin dalı olarak yaratılmıştır.

c) Erkekle kadın arasında köklü bir sevgi, ilgi ve rahmetin kurulması istenmiştir. Zira her şey kendi cinsine, türünün özelliğine meyleder de onunla sükûnet ve huzur bulur.

d) Neslin devamını sağlamaya yönelik bir tecelli söz konusudur. Öyle ki : Kadının erkekten yaratılması, erkeğin ona asıl durumuna geçmesini ve kendinden bir parça olan kadına sıcak ilgi duymasını kolaylaştırmış ve insan bu duyguyu taşıyarak gözlerini dünyaya açma düzeyinde oluşturulmuştur. O bakımdan sözü edilen sıcak ilgi ilk insanla başladığından dolayı genetik bir olay olarak fıtrîdir, irsîdir.

İşte dosdoğru düşünebilen bir kavim ve millet için bunda açık ve açıklayıcı belgeler, öğütler ve deliller vardır.

DİLLERİN VE RENKLERİN DEĞİŞİK OLMASI

(وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالِمِينَ)

«O'nun açık belgelerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Şüphesiz ki bunda ilim adamları için deliller, ibretler vardır.»

Allah'ın yaratıcı kudretinin açık delillerinden biri de, göklerin ve yerin şaşmaz bir plâna göre yaratılması ve mükemmel bir düzen ve dengede tutulmasıdır. Ayrıca yeryüzüne yayılan insanların dillerinin ve renklerinin farklı olmasıdır. Yukarıdaki âyetle bilhassa ilâhî kudretin bu tecelli ve tezahürüne değinilerek konu üzerinde ciddi düşünüp araştırma yapmamız ilhâm ediliyor.

Aynı asıldan, yani kök ve gövdeden üreyip türeyen insanların cilt renginin beyaz, siyah, sarı, kızıl ve bileşik olması başlıbaşına bir araştırma ve inceleme konusudur. Nitekim yapılan istatistiklere göre, genel olarak dünya nüfusunun %43'nün sarı, %33'nün beyaz, %24'nün siyah ırka mensup olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ilim adamları ırkların birinin diğerinden üstün oldukları iddiasını anlamsız sayıp bu konuda Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in şu açıklamasını tasdîk ederler :

«Hiçbir kimsenin diğeri üzerine -dindarlık ve salih amel dışında- bir üstünlüğü yoktur.» (1)

«Allah yanında, İslâmiyette tekbiriyle, tahmidiyle, tesbîh ve tehliliyle

(1) Müsned-i Ahmed : 4/145, 158

ömür süren mü'minden daha üstün kimse yoktur.» (1)

«Haberiniz olsun ki, ne Arabın Arap olmayana, ne de Arap olmayanın Araba: ne beyazın siyaha, ne de siyahın beyaza bir üstünlüğü vardır. Üstünlük takvâ (Allah'tan korkup kötülüklerden sakınma) iledir.» (2)

Böylece Kitap ve Sünnet'e göre : Üstünlük ırkta, renkte ve dilde değil: dindarlık, sâlih amel ve takvâ (Allah'tan korkup kötülüklerden sakınma) iledir, yani kim daha çok imân temeli üzerinde sâlih amellerde bulunur ve Allah'tan korkup fenalıklardan sakınırsa, Allah yanında o daha üstündür.

Nitekim biyologlar mikroskop altında baktıkları bir hücrenin hayvan hücresi mi, yoksa insan hücresi mi olduğunu ayırt edebiliyorlar; ama o hücrenin hangi renkte olan ırka ait olduğunu bilemiyorlar, yani bu inceliği tesbit edemiyorlar. Yine aynı şekilde insan kanı hayvanların kanından kesinlikle ayırt edilebiliyor; ama kan bütün insanlarda aynıdır, yani bütün insanların kanı birbirine benzemekle beraber, grup olarak tamamen birbirinin aynı değildir. Sürekli çalışmalar sonunda insanların kanlarını birbirinden ayıran özellikleri incelenerek dört ana grupta toplandığı görülmüştür.

İşte bu gerçeğe dayanarak antropologlar yalnız bir ırkın bulunduğunu, yani insanların tek ırktan geldiğini söylemişlerdir.

İNSAN DERİSİNİN DÖRT FARKLI RENGİ

İlâhî sanat ve kudretin yüceliğine delâlet eden olaylardan biri de, insan derisinin rengini meydana getiren mekanizmadır. Şöyle ki : Normal deri rengini hemoglobin, karoten ve melanin pigmenti (maddesi) verir. Asıl rengi veren melanindir. Deri rengindeki ırksal ve etnik farklılıklar, melanin ihtiva eden melenosom ismindeki hücre içi organellerin sayısı, büyüklüğü ve dağılışı ile yakından ilişkilidir. Bu madde melonist ismi verilen deri yüzünden biraz derindeki hücrelerde yapıldıktan sonra deri yüzeyindeki keratin hücrelerine sevk edilir ve bu hücreler derinin rengini ortaya koyar. (3)

Şüphesiz ki bu fizyolojik ve biyo-kimyasal ameliye ile farklı deri renklerinin ortaya çıkması, çok ince bir hesap ve sağlam plânın neticesidir. İlgili âyetle bu inceliğe dikkatlerimiz çekilerek, olay üzerinde ilâhî damgayı görmemiz tavsiye ediliyor.

---

(1) Müsned-i Ahmed : 1/163

(2) Müsned-i Ahmed : 5/411- Ayrıca bilgi için bak : Nisâ Sûresi : 1. âyetin tefsiri

(3) Textbook Of Dermatology

DİLLERİN FARKLI OLMASI

Bakara Sûresi 31. âyetin tefsîrinde açıklandığı gibi, dil de ilk insan Âdem'le başlamış ve zamanla gelişme göstererek gruplara ayrılmıştır. Zira Cenâb-ı Hak, Âdem Peygamber'e lüzumlu olan eşyanın isimlerini öğretmiştir. Böylece ilk insanın konuşma nîmetine eriştirildiği ve eşyanın isimleri öğretilerek kendi aralarında anlaşma ve konuşma imkânlarının doğduğu kesinlik kazanıyor.

Filologların ve diğer alâkalı ilim adamlarının araştırmaları henüz bu sonuca varmışa benzemiyor. Onlara göre : Yazı ancak Milat'tan 4.000 yıl önce icad edildiği için dillerin daha önceki gelişmesi hakkında kesin bir bilgi vermenin mümkün olmadığı neticesi doğuyor.

Yine ilgili uzmanların yaptığı araştırma neticesi, dillerin genellikle tek heceli, çok heceli ve bükümlü olmak üzere başlıca üç gruba ayrıldığını ortaya koymuştur. Bize göre, bu üç grubun tek menşei vardır, o da Âdem Peygamber'e öğretilen ilk dildir. Zamanla gelişme ve asıldan sapma ile bu gruplar oluşup meydana gelmiştir. Şüphesiz bu gelişme ve gruplara ayrılmanın birtakım faydaları söz konusudur. Kur'ân-ı Kerîm bu inceliğe işârette bulunarak araştırıcılara hareket noktasını göstermektedir.

Diyebiliriz ki : Her milletin kendi bünyesinde kültür birliği sağlaması bakımından ayrı bir dil konuşması yararlıdır. Aynı zamanda milletler arasında bilimsel, ekonomik ve kültürel yönlerden alış-verişin sağlanması, her milletin kendi diliyle geliştirdiğini bir diğerine aktarması ve o sebeple birbirlerinin dilini öğrenmeleri gereği doğuyor ve bu da her bakımdan milletler için başka başka faydaların doğmasına yardımcı oluyor.

Bütün insanlar, diğer bir anlatımla, bütün milletler aynı dili konuşsaydı ne olurdu? Bunun cevabını birkaç madde halinde şöyle verebiliriz:

a) Günümüze kadar gelişme kaydedip gelen bilimsel araştırmalar bu kadar hızlı ve başarılı olmazdı.

b) Aynı dil, ülkelerin uzaklığına ve farklı kültür yapısına göre, çok farklı lehçe ve telâffuzlarla karmaşık bir hal alır ve o sebeple toplum ve fertlerin birbirleriyle anlaşmaları zorlaşırdı.

c) Her millet kendi lehçe ve telâffuzunun doğruluğunu savunur ve böylece dil konusu bir çıkmaza girmiş olurdu.

d) Millî duygular cılız kalır, rekabet duygusu azalabilirdi.

O halde dillerin farklı olması, ilâhî irâdeye dayalı sünnetullah doğrultusundaki takdîrin tabii sonucudur diyebiliriz. İnsan zekâ ve irâdesini

farklı diller icat etmeye yatkın kılan Allah'ın şanı elbette ki çok yücedir. O sebeple 22. âyetin sonunda renklerin ve dillerin ayrı olmasında ilim adamları için deliller ve ana fikirler bulunduğu belirtilerek başlıbaşına bir araştırma ve inceleme konusu olduğuna, aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın insanlardan yana güzel bir tecellisi bulunduğuna işâret edilmektedir.

GECE VE GÜNDÜZ UYKUSU

(وَمِنْ اٰيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ)

«O'nun açık belgelerinden biri de, gece ve gündüz (gerektiğinde) uyumanız ve O'nun geniş lûtfundan (geçiminizi) arzulayıp aramanızdır. Şüphesiz ki bunda işitebilen bir millet için öğütler ve ibretler vardır.»

Bu âyetle de Allah'ın mutlak düzenine ve insanlardan yana sağladığı rahmetinin bir başka tecellisine; aynı zamanda sanatının eşsizliğine değinilmekte ve isbatlayıcı bir delil olarak gözler önüne serilmektedir. Allah'ın bu rahmeti, gece ve gündüz uykusuyla ilgili olup, beynimizin ve vücudumuzun dinlenmesi bakımından onun önemine işâret edilmektedir.

Bilindiği gibi, uyku vücut için gerekli dinlenmeyi sağlayan fizyolojik bir olaydır. Ancak bu dinlenme, yalnız zaman değil, uykunun o zaman içindeki derinliğiyle de yakından ilgilidir. Diğer bir anlatımla sözü edilen dinlenme, zaman ve derinliği çarpımına bağlıdır ki bu çarpıma uyku miktarı denir. Çok yorulan insanlarda uyku zamanı daha kısadır, ama uyku derinliği daha büyüktür. Böylece uyku miktarı yine de yeter dereceyi bulur.

Özellikle uzun günlerde, sıcak mevsimlerde gece uykusu hem pek derin olmaz, hem de uzun sürmez. O bakımdan az da olsa gündüz uykusuna ihtiyaç vardır. Çünkü vücut yeterince dinlenmemiş, merkez sinir sistemine gerekli olan dinlenmeyi sağlayamamıştır.

İşte insanı dinlendiren, ertesi günkü hayata hazırlayan; sinir sistemini yatıştıran; kalbin ve diğer birçok organların dinlenmesini sağlayan uyku, işitebilen, işitip de anlayabilenler için Cenâb-ı Hakk'ın bir lûtfu ve aynı zamanda kudretinin bir başka delilidir.

ŞİMŞEĞİN ÇAKMASI VE YAĞMUR YAĞMASI

(وَمِنْ اٰيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ..)

«O'nun açık belgelerinden biri de, size korku ve umut vermek için şimşe-

ğı göstermesi ve gökten su indirip öldükten sonra yeryüzüne hayat vermesidir..»

Bilindiği gibi, şimşek, yıldırım sırasında meydana gelen çok parlak bir ışıktır. Büyük bir elektrik akımının meydana gelmesiyle oluşur. Zira bulutların elektrik taşıma gücü çok yüksektir. Havada daima bir miktar elektrik vardır. Bu elektrik, bir kondansatör işi gören bulutlarda toplanır. Fırtınalı, kuru, sıcak havalarda nemli bulutlarda toplanan elektrik, buluttan buluta, ya da yere geçerken şimşek dediğimiz ışıklı bir iz bırakarak şiddetle patlar. İşte bu patlama «gökgürültüsü», çakma ise «şimşek», yere düşen elektrik yükü de «yıldırım»dır.

Genellikle yıldırım çarpmasında, vücuttan milyonlarca voltluk, binlerce amperlik akım geçtiğinden birden kömürleşme olur, insan ölür.

O bakımdan bulutlu bir havada şimşeğin çakması, insanlara hem korku verir, hem de susuz kalan arazinin muhtaç olduğu yağmura kavuşma ümidini doğurur. Fiziksel anlamda meydana gelen bu olay hem tesadüfî değildir, hem de yararları söz konusudur. Kur'ân, ilâhî düzene bağlı olan bu önemli olayı da Allah'ın varlığına ve kurduğu düzeninin kusursuzluğuna delil göstermekte ve bu açıdan insan aklına seslenmektedir. (1)

Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın insan hayatını düzenlemede birçok olaylardan üç ayrı olayı sıralarken önce düşünmeye, sonra ilme ve âlime, sonra işitme ve anlamaya, sonra da aklı kullanmaya yer vererek müstesnâ bir sıralamada bulunmaktadır. Öyle ki :

Düşünme araştırmaya ve gerçeği bulmaya sevkeder. Araştırma ilmî gerçekleri bulmaya yarar. Düşünme ve araştırma aynı zamanda işitme ve anlamayı yönlendirir ve onu bilimsel ölçülerle birleştirir.

Bunların hepsi aklı imânla birleştirip lâyık olduğu yere oturtur.

Aynı zamanda :

Kadının erkekten yaratılması ve onun için var kılınması, üzerinde durup dikkatle düşünmeye değer bir olaydır.

Göklerin ve yerin yaratılması ve dillerin, renklerin farklı bulunması ilmî araştırmayı gerektiren bir olaydır.

Geceleyin ve gündüzün bir bölümünde uyuma, kalbi ve kulağı ilâhî düzenlemenin mükemmelliğine çeviren önemli bir olaydır.

---

(1) Bilgi için bak: Bakara Sûresi : 18, 19. âyetlerin tefsiri

Yıldırım, gökgürültüsü, şimşeğin çakması ve bunun neticesi yağmurun yağıp ölü araziyi diriltmesi ise, akla malzeme veren birer fiziksel olaydır. Hiç biri kendiliğinden veya tesadüflerle meydana gelmemekte, kâinat plânında proğramlandığı şekilde cereyan etmektedir. O bakımdan tabiatta meydana gelen bu tür fiziksel olaylardan her biri O Yüce Kudret'in varlığına delâlet etmekte ve her olay O'nun damgasını taşımaktadır.

KONUNUN İLMÎ AÇIKLAMASI

Yağmurlu havada yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki oksijen ve azot birleşerek renksiz azot-monoksit gazını oluşturmaktadır. Bu gaz da tekrar oksijenle birleşerek turuncu renkli azot-dioksit meydana gelmekte ve yine yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki nemlik ve azottan amonyak meydana gelmektedir. Azot-dioksit ise nemliliğin tesiriyle nitrik-asite dönüşmekte, böylece nitrik-asit ile amonyak havada bulunan karbonik asitle birleşerek amonyum-nitrat ve amonyum-karbonat oluşmaktadır.

İşte oluşup meydana gelen bütün bu tuzlar yağmurla birlikte yeryüzüne inmekte, yerdeki mevcut kalsiyum tuzları ile birleşerek kalsiyum-nitratı meydana getirmektedir. Bitkiler de bu tuzu emerek gelişme imkânı bulmaktadır.

Böylece bitkileri yeyip beslenen hayvanlar çeşitli proteinler oluşturmakta ve bu hayvanların etini, sütünü, yumurtasını yiyen insanlar yeterince gıdasını alıp beslenmektedir.

Cenâb-ı Hak, **«Onun açık belgelerinden biri de, size korku ve umut vermek için şimşeği göstermesi ve gökten su indirip öldükten sonra yeryüzüne hayat vermesidir»** buyurarak böyle bir havada yağan yağmurun nasıl bir hayatı birlikte getirdiğine işârette bulunuyor ve Mü'min Sûresi 13. âyetle bunu biraz daha açıklayarak ilim adamlarına ışık tutuyor : **«O Allah ki, size açık belgelerini ve delillerini göstermekte ve üzerinize gökten rızık indirmektedir. Ancak O'na yönelip gönül verenler öğüt ve ibret alırlar.»**

YERİN VE GÖKTEKİ SİSTEM VE GEZEGENLERİN KENDİ YÖRÜNGELERİNDE ŞAŞMADAN HAREKETLERİNİ SÜRDÜRMESİ

(وَمِنْ اٰيَاتِهِ اَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهِ) **«O'nun açık belgelerinden biri de, göğün ve yerin O'nun buyruğuyla (yörüngelerinde hareketlerini sağlayıp) durmasıdır..»**

İlâhî düzenleme, belli bir plân çerçevesinde yaratıldığı amaca yönelik olarak varlığını sürdürmektedir. Her cisim, her sistem ve her gezegen insan için yaratıldığından, hepsi de insan hayatını korumaya ve devam ettirmeye yönelik bir anlam taşımaktadır.

Şöyle ki :

Yerkürenin iki ayrı hareketle belli bir yörüngede elips çizip seyretmesi ve yaratılıp bu düzene sokulduktan sonra hiç şaşmaması, kusursuz bir uygulamanın varlığını ve uygulayanın birliğini isbatlamaktadır.

Güneş'in belli bir mesafede, belli bir merkez içinde iki ayrı hareketi, yani biri kendi merkezindeki, diğeri gezegenlerle birlikteki hareketi, dünyaya ve yıldızlara ışık ve hayat vermesi; yaratıldığı gündenberi bu hizmetini kusursuz sürdürmesi ve bulunduğu merkezden sapmaması, yine sınırsız bir kudretin tasarrufuna delâlet etmekte ve O'nun birliğini yansıtmaktadır.

Ay'ın dünyanın uydusu olarak, ona yakınlığı ve kendine has bir yörüngede düzenli biçimde seyretmesi de Cenâb-ı Hakk'ın üstün kudretine delâlet etmekte ve insanlara sağladığı yararlarla O sonsuz kudretin rahmetini yansıtmaktadır.

Bütün bu plânlı, hesaplı, proğramlı ve düzenli hareketler, yerçekim ve merkezkaç kanunlarıyla gerçekleşmekte ve bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenerek Arş'a kadar dayanmaktadır.

ÖLÜLERİ ÇAĞIRMA OLAYI

(ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ) **«Sonra da sizi bir defa çağırınca hemen yerden çıkarsınız.»**

Kıyâmet olayı meydana gelip mevcut düzen bozulduktan sonra, ikinci hayata kalkma olayı başlar. Oranın hayat şartlarına uygun ve yine bütünüyle insandan yana yepyeni bir düzen kurulur. «Kün Emri» ile nasıl sebepler oluşturulup dünya hayatı var kılınmışsa, yine aynı emirle, sebepler oluşturularak ölüler diriltilip kaldırılır. Buna «Dâvet-i Hak» denilir. Bu dâvetin tecellisi, insanoğlunun âhiret hayatına has ve oranın şartlarına uygun bir bedene kavuşmasıyla gerçekleşir. Öyle ki, ilâhî emir sebepleri oluşturup plândaki hükümleri harekete geçirerek tecelli eder. Ancak bu sebeplerin ve hükümlerin keyfiyetini -bizim deney ve gözlemimizin dışında kaldığından- bilemiyoruz. Zira değişen düzenin inceliklerini, özelliklerini ve meydana gelecek olayların detay ve içyüzünü şimdiden belirlememiz mümkün değildir. Buna sadece inanıyoruz. Çünkü dünyada insan hayatını bir

süre ayakta tutan şartlar ve kanunlar bütünüyle dünya ile ilgilidir, yani ona has bir anlam ve hüküm taşımaktadır. Değişik düzen ve değişik hayat şüphesiz ki değişik şartları, sebepleri ve kanunları gerektirir.

HER ŞEY O KUDRETE BOYUN EĞMİŞTİR

(وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ..) «Göklerde ve yerde bulunan her şey O'na aittir. Hepsi de (ister istemez) O'nun buyruğuna boyun eğip itaât etmektedir.»

İlâhî düzenin sağlamlığına, şaşmazlığına deliller getirildikten sonra, her şeyi hılkatındaki özellikleri ve amaçları doğrultusunda plândaki yerine oturtan Cenâb-ı Hakk'a böylece her varlığın boyun eğip itaat ettiği, yani her şeyin bağlı bulunduğu sebepler ve kanunlar çerçevesinde yaratıldığı maksada yöneldiği belirtildi. İşte bu yönelme, ilâhî buyruğa itaat anlamına gelir. İlgili 26. âyetle dikkatler, sözünü ettiğimiz hususa çekilmekte ve bu düzenleme ve proğramlamanın dışına çıkan kimselerin yaratıldıkları amaçtan saptıkları, plândaki yerlerinden bir bakıma koptukları hatırlatılmaktadır.

YARATMA KUDRETİ O'NA MAHSUSTUR

(وَهُوَ الَّذٖي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعٖيدُهُ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ ..) «Önce halkı yaratan, (öldürdükten) sonra da diriltip (hayata) çeviren O'dur. Bu O'na göre pek kolaydır..»

Varlık alanında yer alan her canlıyı ilk yaratıp hayat düzeyine getirmek nasıl Cenâb-ı Hakk'a mahsussa; insanları öldürdükten sonra yeni bir düzen kurup onları dirilterek kaldırmak da ancak O'na hastır. İlk yarattığında misal ve model yoktu. İkinci yaratmasında ise, hem misal, hem de model vardır. Gerçi Allah için misal ve model söz konusu değilse de inkârcıların ve şüphecilerin anlayış ve kavrayışlarını kolaylaştırmak için âyette «mesel-i a'lâ» tabiri kullanılmıştır. Şöyle ki : Eğer yaratmakta bir güçlük ve imkânsızlık olsaydı, o takdirde ikinci yaratmak çok daha kolay sayılabilirdi. Oysa Cenâb-ı Hakk'a göre bir güçlük ve imkânsızlık hiçbir zaman söz konusu değildir ve olamaz da..

Yerde ve gökte en yüce misaller, modeller, örnekler ve güzel sanatlar Allah'a mahsustur. Her şeyin en güzelini, en bedi'ini yaratmıştır. İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler hep bu hikmete dayalı bulunmaktadır; hepsi de ilâhî sanatın izlerini kendinde taşımakta ve yaratılışındaki o üstünlük ve yüce-

liği yansıtmaktadır. Zira Cenâb-ı Hak çok üstün, çok büyük, çok güçlüdür ve yegâne hikmet sahibidir. Her işi hikmete dayalıdır, her fiil plânlı ve proğramlıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kurduğu mükemmel düzen, koyduğu sağlam ölçüler; hazırladığı kusursuz plânla varlığını, birliğini ve kudretinin her şeye yettiğini belgelerle isbatlayıp ortaya koyan Cenâb-ı Hakk'ın çok yüce, çok üstün olduğu açıklandı. Gerçek anlamda örneksiz ve misalsiz yaratmanın O'na mahsus olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın mutlak anlamda ganî olduğu, eşe, ortağa, yardımcıya muhtaç bulunmadığı bir misal ile açıklanıyor. Sonra da kâinat kitabında hakkın varlığını ve birliğini terennüm eden satırlara bakıp doğuştan ruhumuza enjekte edilen din ve Allah duygusunu harekete geçirmemiz ve ilâhî hükümlerin şaşmazlığını görüp anlamamız emrediliyor. Tevhîd İnancı doğrultusunda kendimizi Allah'a verip bölünmekten, gruplara ayrılmaktan sakınmamız tavsiye ile her zaman haktan yana olanlarla bulunmamızın ilâhî rızaya uygun düşeceği haber veriliyor.

——oOo——

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا
مِنْ اَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ
فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
اَنْفُسَكُمْ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ
اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا اَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ
اَضَلَّ اللّٰهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾ فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ
حَنِيفًا فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ

لِخَلْقِ اللّٰهِ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ مُنِيبِينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ
وَكَانُوا شِيَعاً كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

M E Â L İ :

28— Allah size kendinizden bir misâl veriyor: Size rızık olarak verdiğimiz nesnelerde sâhibi bulunduğunuz kölelerinizden ortaklarınız bulunmasını; ortaklık konusunda birbirinizden korkup endişelendiğiniz gibi onlardan korkarak sizinle onların eşit olmasını ve kendinizi saydığınız gibi onları saymanızı ister misiniz? İşte biz böylece âyetlerimizi aklını kullanan bir millete bir bir açıklarız.

29— Ne var ki o zulmedenler, bilgisizce kendi heveslerine uymuşlardır. Allah'ın saptırdığını kim doğru yola iletebilir? Bu durumda onlara yardımcılar da yoktur.

30— Sen artık yüzünü Hakk'a yönelmiş bir birleyici olarak dine çevir ki bu, Allah'ın sağladığı bir mayadır, insanları onun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratmasında hiçbir değişme, değiştirme bulunmaz. İşte en doğru, en sağlam din budur! Ama insanların çoğu bilmezler.

31— Gönülden kendinizi Allah'a verin, O'ndan korkup (kötülük ve azgınlıktan, sapıklık ve nankörlükten) sakının; namazı dosdoğru kılın ve sakın müşriklerden (Allah'a ortak koşanlardan) olmayın.

32— Onlar ki, dinlerini parçalayıp gruplara ayrıldılar ve her grup benimsediği şeyle sevinmektedir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Doğan her çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra ana-babası onu ya yahudileştirir, ya hıristiyanlaştırır, ya da mecûsîleştirir. Dört ayaklı hayvanın azası yerinde dört ayaklı yavru doğurduğu gibi, doğan çocuğun fıtratında

bir noksanlık hisseder misiniz? (Onda meydana gelen her türlü noksanlık sonradan ârız olur). Bu, Allah'ın sağladığı bir mayadır ki insanları o fıtratta yaratmıştır. Allah'ın yaratma (kanununda) hiçbir değişme, değişiklik bulamazsın.» (1)

«Her çocuk fıtrat üzere doğar ve tâ ki dili açılıp konuşmaya başlar. Derken ana-babası onu ya yahudi, ya da hıristiyan..... yapar.» (2)

İSLÂM'DA ÖZEL MÜLKİYETİN YERİ

(ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ اَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ ...)

«Allah size kendinizden bir misal veriyor : Size rızık olarak verdiğimiz nesnelerde, sahibi bulunduğunuz kölelerinizden ortaklarınızın bulunmasını, ortaklık konusunda birbirinizden korkup endişelendiğiniz gibi onlardan korkarak sizinle onların eşit olmasını...... ister misiniz?»

İslâm özel mülkiyete lâyık olduğu yeri ve önemi vermiştir. Onun bu konuda getirdiği esas ve prensipler ne kapitalizmle, ne de sosyalizmle bağdaşır. Çünkü kapitalizm ilke olarak özel mülkiyeti savunurken ona bir sınır çizmez. Sosyalizm ise ilke olarak toplumsal mülkiyeti savunur ve ferdî mülkiyete çok az ve çok sınırlı yer verir. İslâmiyet daha çok karma mülkiyet sistemini ilke olarak kabul eder; öyle ki, devlet, mülkiyeti hem ferd, hem de toplum yararına belli esaslara ve âdil sınırlara bağlar.

28. âyetle ferdî mülkiyet üzerinde durulurken, mal mülk sahibi bir kimsenin başkalarının kendisine onda ortak olmasını istemiyeceğine dikkatler çekiliyor ve böylece mülkünde mutlak tasarrufa sahip olan Allah'a eş, ortak, denk ve benzer koşmanın, O'nu adaletsizlikle suçlamanın makul hiçbir yanı ve anlamı olmadığı belirtiliyor. Bu konuda daha etraflı ve sağlıklı düşünmeleri tavsiye edilerek toplum ve milletlerin aklına sesleniliyor.

Böylece kendi heveslerine uyup Allah'a ortak koşanlar da, ferdî mülkiyete hiçbir sınır ve ölçü koymayan kapitalistler de, toplumsal mülkiyeti savunup ferdî mülkiyete pek yer vermiyen sosyalistler de âdil ölçüleri aşıp haksızlığı benimsemektedirler. Cenâb-ı Hak 29. âyetle onların bu haksızlığını şöyle açıklamaktadır: **«Ne var ki o zulmedenler bilgisizce kendi heveslerine uymuşlardır. Allah'ın saptırdığını kim doğru yola iletebilir? Bu durumda onlara yardımcılar da yoktur.»**

---

(1) Buharî/cenâiz : 80, tefsir : 1/30, kader: 3- Müslim/kader: 22, 23, 24- Ahmed: 2/315, 346

(2) Müsned-i Ahmed: 3/435- 4/24- Taberânî/cenâiz: 52

DİN VE ALLAH DUYGUSU FITRÎDİR

(فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ..) **«Sen artık yüzünü Hakk'a yönelmiş bir birleyici olarak dine çevir ki bu, Allah'ın sağladığı bir mayadır, insanları onun üzerine yaratmıştır...»**

İslâm, Allah'ın insanlara son mesajı olarak, O'nun varlığını, birliğini tasdîk doğrultusunda hakka tam teslimiyet dinidir. Bütünüyle insan ruhuyla, sağduyu ve akl-ı selimle uyum halindedir. Anasından doğan her çocuk bu duygu ve mayayla gözlerini açar. Çünkü onun ruhuna ezelde bu duygu ve maya zerkedilmiştir. Artık onun bütünüyle silinip belirsiz hale gelmesi düşünülemez. Sadece üzerine bâtıldan yana kılıf geçirilerek bir tarafa itilir ve tesiri azaltılır.

O halde hiçbir çocuk kâfir, putperest, ateşperest ve dinsiz olarak doğmaz. Hiçbir anarahmi çocuğun bu mayasını değiştiremez. Çünkü Allah'ın hılkat kanununda tebdîl söz konusu değildir ve olamaz. Nasıl ki insan, insan olarak, koyun da koyun olarak doğar; birinden diğerine geçiş mümkün değilse, insan ruhundaki fıtrî «Tevhîd İnancı» duygusu da değişmez. Ancak çocuk konuşmaya başlayınca ailesi ve çevresi onun bu mayasını ya geliştirir, ya da külleyip tanınmaz hale getirir.

Kur'ân-ı Kerîm en sağlam, en doğru dinin, insan ruhuna zerkedilen ve bütünüyle «Tevhîd İnancı»nı yansıtan fıtrat dini olduğunu açıklayarak onu lâyık olduğu şekilde ortaya çıkarmamızı telkîn ediyor. Ne var ki insanların çoğu bu gerçeği bilmezler.

DİNDARLIK, ÖNCE KALBİN TESLİMİYETİYLE BAŞLAR

(مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ) **«Gönülden kendinizi Allah'a verin. O'ndan korkup (kötülük ve azgınlıktan, sapıklık ve nankörlükten) sakının. Namazı dosdoğru kılın ve sakın müşrikler (Allah'a ortak koşanlar)dan olmayın.»**

İmân, önce kalp ile tasdîk olduğu gibi, kulluk ve dindarlık da gönül teslimiyeti ve yatışkanlığı ile olur. Dış organlarıyla birlikte bedenin ibâdete katılması, şüphesiz ki gönüldeki imân ve teslimiyeti açığa vurmak ve ibâdeti âdetten ayırmak içindir.

O nedenle ilgili 31. âyetle, **«gönülden kendinizi Allah'a verin»** buyurularak imân ve gerçek dindarlık konusunda kalp teslimiyet ve yatışkanlığı-

nın önemi üzerinde durulmakta ve sadece zevâhiri kurtarmak için dış organlarıyla teslimiyet gösteren sahte dindarların Allah yanında hiçbir değeri olmadığına işâret edilmektedir. Zira öylelerinin zahirî teslimiyeti ruhlarına enjekte edilen fıtrat mayasından kaynaklanmamakta ve o bakımdan ilâhî rızaya uygun düşmemektedir. Aynı zamanda fıtrata uygun imân ve teslimiyet iç disiplini doğurur; kalbi Allah korkusu ve sevgisiyle doldurup insanı iyiye, doğruya, faydalıya yönlendirir; uygun olmayan inanç ve teslimiyet ne iç disiplini doğurur, ne de insanı hayra ve fazîlete yönlendirir.

Ruhlarına yerleştirilen fıtrat mayasını özünden ve amacından uzaklaştırılanların bir başka hali ve görüntüsü ise, kişisel çıkarlarından yana dinde bölünüp parçalanmayı ısrarla sürdürmeleri, kendilerinden başkasını tekfîr edip dini ve dindarlığı inhisarları altında tutmaya çalışmalarıdır. Cenâb-ı Hak onların bu çok tehlikeli ve zararlı tutumlarına değinerek mü'minleri şöyle aydınlatıyor : **«Onlar ki dinlerini parçalayıp gruplara ayrıldılar ve her grup benimsediği şeyle sevinmektedir.»**

TAHLÎL VE YORUM

Fıtrat : Çok yönlü bir kavramdır. O bakımdan ilim adamları az farkla da olsa birtakım açıklama ve yorumlarda bulunmuşlardır. Onları özetle şöyle sıralayabiliriz :

1— İslâmiyet, hakka teslimiyet.

2— Ruhlar yaratıldığında «Ben sizin Rabbınız değil miyim?» hitabına verilen olumlu cevabın özü ve mayası.

3— Her doğan çocuğun din ve Allah duygusuyla gözlerini açması..

4— Türün özelliğine bağlı kalınması, türden türe geçişin mümkün olmadığının belirlenmesi.. Nitekim otuzuncu âyetin bir bölümünde bu husus şöyle açıklanmaktadır: **«Allah'ın yaratmasında hiçbir değişme, değiştirme bulunmaz.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın ortağı ve yardımcısı bulunmadığı bir misal ile açıklanırken, ferdî mülkiyetin önemine değinildi. Sonra da insan ruhuna enjekte edilen din ve Allah duygusu konu edilerek, batılı bırakıp hakka yönelmenin gereği üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın sıkıntılı ve sevinçli günlerindeki tutum ve

düşüncesi konu ediliyor. Rızkın, zekâ, beceri, çalışıp didinme, arayıp bulma gibi kanunlara bağlandığına işâretle Allah'ın rızkı genişletip daralttığına dikkatler çekiliyor. Sonra da sosyal adâleti sağlayan zekât ve benzeri yardımlar üzerinde durularak faizden kaçınmamız açıklanıyor.

——oOo——

وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَٓا
اَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا
بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ
سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَاِذَٓا اَذَقْنَا
النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ
اَيْدِيهِمْ اِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾
فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ
يُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ
مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا فِٓي اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ
مِنْ زَكٰوةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ
هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

MEÂLİ:

33-34— İnsanlara bir zarar dokununca gönülden yönelerek Rablarına yalvarırlar. Sonra da kendi katından onlara bir rahmet tattırınca, bir de bakarsın ki onlardan bir kısmı Rablarına ortak koşarlar. Böylece kendilerine verdiklerimize karşı nankörlük ederler. Öyle ise eğlenip yararlanın yararlanabildiğiniz kadar, ileride (gerçeği) anlayıp öğreneceksiniz (ama neden sonra).

35— Yoksa biz onlara ortak koşmakta oldukları hakkında konuşan (bilgi veren) bir belge mi indirdik?

36— İnsanlara bir rahmet (ferahlık ve genişlik) tattırdığımız zaman, onunla sevinirler. Kendilerine ellerinin kazanıp öne sürdüğü bir kötülük dokununca bir de bakarsın ümitsizliğe kapılırlar.

37— Görmezler mi ki, Allah rızkı dilediğine genişletir ve daraltır. Şüphesiz ki bunda inanan bir millet için öğüt, ibret ve açık delil vardır.

38— O halde hısımlara, yoksula, yolda kalmışa (zekât ve sadaka) hakkını ver. Bu, Allah'ın hoşnutluğunu dileyenler için hayırlıdır. Ve işte korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşanlar da onlardır.

39— İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz fâiz Allah yanında artmaz. Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek verdiğiniz zekât (böyle değildir). İşte bunlar (zekât verenler onun) karşılığını kat kat artıranlardır.

40— Allah, O ki, sizi yaratır, sonra rızıklandırır; sonra sizi öldürür, sonra da diriltir. Allah'a koştuğunuz eşler-ortaklardan, bunlardan bir şeyi olsun yapabilen (yaratabilen) var mıdır? Allah onların koştukları ortaklardan münezzehtir ve yücedir.

İNSANIN DÖNEKLİĞİ

(وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَٓا اَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ ..)

«İnsanlara bir zarar dokununca gönülden yönelerek Rablarına yalvarırlar. Sonra da kendi katından bir rahmet tattırınca, bir de bakarsın ki onlardan bir kısmı Rablarına ortak koşarlar..»

Kur'ân'ın bu müstesnâ anlatım ve tasvirini «insan huyu, insan karakteri» diye yorumlayabiliriz. Şüphesiz ki, karakterin ortaya çıkmasında daha çok şu iki şey rol oynar: Sıkıntı ve sevinç, darlık ve bolluk.. Birincisi son kerteye gelince fıtrî duyguyu kamçılar da Allah'a yönelme başlar. İkincisi, -köklü bir imân ve irfan yoksa- fıtrî duygunun üzerine bir örtü çeker de nefis ve şehveti ön plâna geçirir ve böylece inkâr ve şüphe baş gösterir.

Bunun için Cenâb-ı Hak mü'minleri böylesine zikzaklı bir yola girmekten, döneklik yapmaktan uzak bulundurmak için Ankebût Sûresi'nin baş kısmında şu hususu açıklamakta ve aydınlatıcı bilgi vermektedir: **«İnsanlar «inandık» demeleriyle kendi hallerine terkedileceklerini, çetin sınavlardan geçirilmiyeceklerini mi sanırlar.»**

Peygamber mektebinde yetişip O'nun terbiyesini alan ashab-ı kirâm'ın çoğunun hayatı incelendiğinde görülmüştür ki, darlık ve sıkıntılı günlerinde de, bolluk ve refah dönemlerinde de hep Allah'ı anmışlar ve ibâdetlerinde bir gevşeme meydana getirmemişler; sıkıntılı zamanda sabredip Allah'a güvenip dayanmasını bilmişler; bolluk ve refah günlerinde O'na gönülden şükrederek nankörlükten kaçınmışlardır.

ALLAH RIZKI DİLEDİĞİNE GENİŞLETİR

(اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) **«Görmezler mi ki, Allah rızkı dilediğine genişletir ve daraltır. Şüphesiz ki bunda inanan bir millet için öğüt, ibret ve açık delil vardır.»**

Cenâb-ı Hak 33, 34. âyetlerle insan karakterine işâretle onun dönek haline değinerek yönlendirici bilgi verdi. 36. âyetle bu konuyu biraz daha açıklayarak, imânı zayıf, iradesi sarsık kişileri uyararak, hayat yolunun zikzaklı bulunduğuna, tozpembe olmadığına dikkatlerini çektikten sonra, rızık konusunda Rablerini suçlamalarının büyük bir haksızlık ve saygısızlık olduğuna işârette bulundu.

Çünkü gerçekten Cenâb-ı Hakk'ın kurduğu düzen ve o düzenin bağlı bulunduğu plân ve proğram değişmez. Hayat kanunları ise şaşmadan hedefine doğru gider. Artık bu düzen ve kanunlara uyanlar hem dünyada, hem de âhirette mutlu olurlar; uymayanlar ise kendilerine haksızlık ve yazık etmiş bulunurlar. Öyle ki, gökler ve yer taşıdıkları bütün kaynaklarla insanoğlunun hizmetine yönelmiş bulunmaktadır. Güneş enerjisi, denizler, buharlaşmalar, yıldırım ve şimşekler, yağmurlar; toprak ve taşıdığı bakteriler insana rızık hazırlamakta ve aralıksız hizmetlerini sürdürmektedirler.

Bu durumda insana düşen tek şey, aklını, zekâsını kullanıp Allah'ın hazırlattığı bu imkânlardan yeterince yararlanmaktır. Yoksa gökten altın ve gümüş yağmaz; onları elde etmemizi kolaylaştıran sebepler iner.

O halde kim bilerek, anlayarak çalışır da rızkını elde etmek için enerjisini kullanırsa, elbette ki ilâhî rızık kanunu gereği, o yeterince nasibini alır. Kim de bunun aksine bir tutum içinde olursa, yine o kanun gereği rızkı daralır ve sıkıntıya düşer.

Gerçek bu olunca, inanan kişilerin Allah'ın «rezzak» sıfatının anlam ve hikmetini düşünerek yola çıkmaları ve işe sarılmaları vâciptir. Yoksa kişinin Allah'a inanması, rızık hususunda yeterli sebep değildir. Zira Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu kanun gereği, O rızkı çalışmasını bilenlere, hayata sarılıp mevcut imkânlardan meşru sınırlar içinde yararlanmaya azmedenlere verir, yani elde etme yollarını kolaylaştırır. Bu kişiler ister mü'min, ister kâfir olsunlar, rızık konusunda kendi yeteneklerini bilinçli kullanmaları onlar için yeterli sebep teşkil etmektedir.

Bu hikmete dayalı olarak Cenâb-ı Hak, 37. âyetin son kısmında şöyle buyurmaktadır: **«Şüphesiz ki bunda inanan bir millet için öğüt, ibret ve açık delil vardır.»**

ZEKÂTIN SARF CİHETİ

(فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذٖينَ يُرٖيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ)

«O halde hısımlara, yoksula, yolda kalmışa (zekât ve sadaka) hakkını ver. Bu, Allah'ın hoşnutluğunu dileyenler için hayırlıdır. Ve işte korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşanlar da onlardır.»

İslâm, ferdî mülkiyete lâyık olduğu yeri vermekle kalmamış, onun toplumdan yana sosyal adâletin sağlanmasında yardımcı bir faktör olarak sınırlarını da çizmiştir. Böylece hem kapitalizmden, hem de sosyalizmden kesinlikle ayrılarak kendine has bir sistem getirmiştir.

Nitekim yukarıdaki âyetle de ferdî mülkiyete yer verildiğine işâret edilirken sosyal adâlete yönelmemiz emredilmektedir. Zekât ve sadaka, aynı zamanda keffaretler, faizsiz ödünç ve karşılıksız yardım bunun omurgasını oluşturur.

Kur'ân-ı Kerîm burada birçok sınıfları kapsayan üç sınıftan söz etmekte ve diğer âyetlerin de bununla ilgili açıklamalarını dikkate almamızı dolaylı şekilde tavsiye etmektedir. Şöyle ki :

1— Hısımlar

Bu, yakın ve uzak bütün akrabayı içine alır.

2— «Yoksul» ile çevirisini yaptığımız «miskîn», geçim sıkıntısı çekip imkânları çok dar olan bütün fakirleri kapsar.

3— «Yolda kalmış» ile çevirisini yaptığımız «İbn-i sebil» ise, gurbette olup sıkıntıya uğrayan yolcu, ziyaretçi ve misafirleri kapsar.

Böylece zekât ve sadaka alanı içiçe üç daire çizerek genişler ve hemen hemen toplum bünyesindeki bütün muhtaçları bu dairelerin içine alır.

Zekât ve sadakada niyet :

Bu konuda niyet çok önemlidir. Minnet borcu ve duygusuyla, bir menfaat bekleme arzusuyla değil, sırf Allah rızasını gözetip sosyal adâleti sağlamak düşüncesiyle gerçekleşmelidir. Âyette özellikle bu ince ve duyarlı noktaya parmak basılıyor ve **«Allah'ın hoşnutluğunu dileyenler için hayırlıdır»** cümlesiyle, amellerin niyetlere göre değer kazanacağına işâret ediliyor.

Zekât ve sadakanın sağlayacağı olumlu sonuç :

Şüphesiz bu malî ibâdetin sağlayacağı daha çok iki mutlu sonuç söz konusudur: Biri dünyada, diğeri ise âhirette gerçekleşir. Dünyada, anti İslâmî olan ve parayı tek değer ölçüsü kabul eden rejim ve ideolojilerin önüne sed çekip, kardeş bir topluluk yapısında huzurla yaşamaya; âhirette Allah'ın vereceği mükâfatla bahtiyar olup saadet içinde ebediyen yaşamaya vesîle olur. Cenâb-ı Hak bu iki mutlu sonucu «felâh» sözüyle açıklamakta ve gerçek kurtuluşun ancak ilâhî hoşnutluğa erişmekle sağlanabileceğine dikkatleri çekmektedir.

FAİZ VE ZEKÂT

(وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُو عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ
فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ) **«İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz faiz**

Allah yanında artmaz. Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek verdiğiniz zekât (böyle değildir). İşte bunlar (zekât verenler onun) karşılığını kat kat artıranlardır.»

Faiz yaygınlaştığı ve tek amaç haline geldiği zaman toplumun mânevî yapısını tahrîp eder; sosyal adâletin yolunu tıkar; kişisel menfaati ön plâna alır; sömürücü bir düzen meydana getirmek suretiyle parayı hedef seçen sömürücüleri durmadan kuvvetlendirir. Emeksiz kazanç yolunu açar ve birtakım yatırımları aksatır. Yorulmadan sermaye birikimine yeterince kolaylık sağladığından tefeci mevcut kapitaliyle yorucu yatırımlardan kaçınır. Aynı zamanda faiz nisbeti arttıkça fiat artışlarını körükler ve bu sebeple piyasada istikrar adına bir şey bırakmaz. Dayanışma, yardımlaşma, birleşme ve kardeşlik duygularını dumura uğratır; tek değer ölçüsünün para olduğunu belirler ve bunu çok cazip bir düzeye getirir.

Zekât, sadaka ve karşılıksız ödünç ise, faiz sisteminin tam aksine bir ortam oluşturur.

Bunun için «**mallarda artış olsun diye verdiğiniz faiz, Allah yanında artmaz**» buyurularak faiz sisteminin nasıl bir sonuç doğuracağı açıklanıyor ve mü'minlerin bu konuda çok duyarlı olmaları isteniliyor. Bu cümlenin hemen arkasından «**verdiğiniz zekât böyle değildir**» cümlesiyle bu iki zıt sistem arasında ciddi bir mukayese yapmamıza işârette bulunuluyor. Bu nedenle ilim adamlarımız şu sözü tekrarlamışlardır: «Faiz bütünüyle azâptır; zekât ve faizsiz ödünç her yanıyla rahmettir.» (1)

YARATIP RIZIK VEREN KİMDİR?

(اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ..) **«Allah, O ki, sizi yaratır, sonra rızıklandırır; sonra sizi öldürür, sonra da diriltir..»**

İnsan karakteri üzerinde duruldu. Çoğunun nankör ve dönek olduğu belirtildi ve bu arada mü'minlere izleyecekleri yol gösterildi. Arkasından toplum bünyesinde dayanışma ve yardımlaşmanın, kardeş olmanın ve yakınlık kurmanın önemi üzerinde duruldu. Sonra da toplumu rahmet, fazîlet ve âlicenaplık doğrultusunda ayakta tutacak olan zekât, sadaka ve karşılıksız ödünç gibi sosyal adâletin sağlanmasında nazım rol oynayan yardımların aksatılmaması emredildi. Bunun aksine faizin yapacağı tahribata işâretle konu üzerinde iyi düşünmemiz ilham edildi. Sonra da yukarıda-

---

(1) Bu konuda geniş bilgi için bak : Bakara Sûresi : 275, 276, 278. - Âl-i İmrân Sûresi : 130. - Nisâ Sûresi : 161. âyetlerin tefsiri

ki âyetle kafa ve kalpleri imân ve irfan havasıyla doldurup fazîlet düzeyinde tutmak için Allah'ın sonsuz kudretinin şu dört tecelli ve tezahürü sıralandı :

1— Allah yegâne yaratandır. Yoktan var kılmak O'na mahsustur.

2— Gerçek anlamda rızık veren O'dur. Zira kâinatta hemen her şeyi insana baş eğdirip hizmete sevketmiştir.

3— Öldüren, yani ölüm denilen olayı belirleyip belli kanunlara bağlayan O'dur.

4— Öldükten sonra diriltip ikinci hayata kaldıran da ancak O'dur.

Bu dört tecelli ve tasarruf şüphesiz ki sınırsız bir kudret ve ilmi gerektirir. Allah'a açık veya gizli, dolaylı veya dolaysız koşulan canlı-cansız ortaklarda böyle bir kudret var mıdır? Parayı ve serveti tek amaç seçip onu ilâhlaştıranlar bu gerçeği hiç düşünmüyorlar mı? Para ne dereceye kadar kurtarıcıdır? O'nun geçerlik alanı ne kadardır?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sıkıntılı ve sevinçli günlerde insan karakterinin ve içinde taşıdığı renginin ortaya çıkacağı konu edildi. Sonra rızık konusunda Allah'ı suçlamanın makul hiçbir yanı bulunmadığına işâretle, onun belli plân ve proğrama bağlandığı, kişilerin beceri ve gayretleriyle orantılı bulunduğu hatırlatıldı. Arkasından sosyal adaletin sağlanmasında önemli payı olan zekât, sadaka, faizsiz ödünç gibi yardımlar üzerinde durularak, fâizin huzur ve rahmet havası getirmiyeceğine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın kudret elinden çıkan her şeyin düzenli, dengeli olduğuna işâret edilerek, bu denge ve düzeni, insanların bilgisizce el uzatmalarının bozduğuna değiniliyor. İnkâr, fitne, bozgunculuk ve azgınlığın hiçbir milleti kurtarmadığını, hiç birine huzur ve güven getirmediğini anlayabilmek için yıkılıp yok edilen inkârcı, ahlâksız ve azgın milletlerin harabelerini gezip görmemiz, inceleyip yıkılış sebeplerini tesbit etmemiz emrediliyor ve daha çok Hakk'ı inkâr eden nankörlere hitap edilerek onların bu gibi kalıntıları görüp incelemeleri isteniliyor.

——oOo——

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي
النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾
قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ
كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

M E Â L İ :

41— İnsanların elleriyle işledikleri (bilgisizce) işlerden, fenalıklardan dolayı karada ve denizde fesât ortaya çıktı. Allah da, belki (pişmanlık duyup) dönerler diye işlediklerinin bir kısmının (cezâsını) onlara (Dünya'da) tattıracak.

42— De ki : Yeryüzünde gezip dolaşın da önce gelip geçenlerin sonunun ne olduğunu bir görün! Onların çoğu Allah'a eş-ortak koşanlardı.

KARADA VE DENİZDE FESADIN ORTAYA ÇIKMASI

(ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ..) «İnsanların elleriyle işledikleri (bilgisizce) işlerden, fenalıklardan dolayı karada ve denizde fesat ortaya çıktı..»

Bu âyet üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır. Kanaatımca, geçmiş çağların birtakım olaylarıyla yorumlandığı gibi, çağımızın da getirdiği olaylara ve yeniliklere göre yorumlanmasında bir sakınca yoktur. Çünkü Kur'ân bütün çağları ve milletleri muhatap edinerek indirilmiştir. O halde her çağa ışık tutacak, yön verecek ve yönlendirecek kudreti ve mükemmelliği kendinde taşımaktadır.

Yukarıdaki âyeti bu açıdan ele alıp yorumladığımız takdirde karşımıza şu tablo çıkar :

a) Milletlerin kendi haklarına razı olmayıp sınırlarını genişletmek, başkalarını sömürmek için karada ve denizde çıkardıkları kanlı savaşlar,

b) Deniz sahili ülkelerde hayat ve besin kaynağı olan denizi kirletip istifade edilmez duruma getirmek; karada ise havayı kirletmek, ormanları kesip veya yakıp yok etmek; yeşil alanları, ziraate elverişli toprakları yağma edip üzerinde çeşitli tesisler kurmak ve bir beton yığını haline getirmek,

c) Kara ve denizde bilgisizce avlanıp, insanların yarar ve mutluluğu için yaratılan hayvanların neslini tüketmek veya iyice azaltmak sözü edilen tabloda yer alan elim olaylardan birkaçıdır.

Cenab-ı Hak bu ölçüsüzlüğün ve bilgisizce müdahalenin iki ayrı cezasına dikkatleri çekiyor. Biri dünyada, diğeri ise âhirette gerçekleşir. Dünyadaki ceza, tabiatın dengesini bozup kendimizi zehirlememiz, birtakım felâketlere hazır duruma getirmemiz ve yararlı kaynakları heba etmek suretiyle kendimizi veya gelecek nesilleri açlığa ve sefalete sürüklememizdir. Âhiretteki ceza ise çok daha acı ve şiddetli olacaktır.

Son olarak buna nükleer olayları ilâve edersek, Kur'ân'ın beyânıyla insanın kendi eliyle işlediği fesadın nasıl bir dengesizlik doğuracağını anlatmaya gerek görmüyoruz.

Çağlar boyunca insanoğlu bir yandan dünyayı bayındır hale sokmaya çalışırken, bir yandan da tabiatın dengesini yer yer bozmaktan geri kalmamış ve bir önceki kuşağın işlediği bu cinayet ve tahribatın cezasını bir sonraki kuşaklar çekmiştir. İlmin ve tekniğin ilerlemesiyle bu tahribat daha da çoğalmıştır ve çoğalmaya devam da etmektedir.

YERYÜZÜNÜ İBRETLİ ADIMLARLA GEZMEK, SEBEPLERİ İNCELEYEN BİR GÖZLE TARAMAK

(قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ) **«De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da önce gelip geçenlerin sonunun ne olduğunu bir görün! Onların çoğu Allah'a eş-ortak koşarlardı.»**

Karada ve denizlerde fesat çıkaran, sorumsuzca davranıp ilâhî düzeni tahribe çalışan ve üstelik aşırı nankörlük içinde Cenâb-ı Hakk'a karşı gelen milletlerin eninde sonunda yıkılıp yok edildikleri ilâhî sünnet gereğidir. Gezip onların kalıntılarını görmek, yıkılan medeniyetlerini incelemek ve yıkılış sebeplerini bulup tesbit etmek emredilirken, tarihin bir gün yine tekerrür edeceği dolaylı şekilde hatırlatılıyor. Sonra da araştırıcılara bu konuda ipucu verilerek şöyle buyuruluyor: **«Onların çoğu Allah'a eş-ortak koşarlardı.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

İnkâr ve azgınlıkları, nankörlük ve ahlâksızlıkları sebebiyle yıkılıp yok edilen milletlerden geriye kalan harabelerin gezilip görülmesi ve böylece yıkılış sebeplerinin tesbiti emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet olayı henüz meydana gelmeden Tevhîd İnancı'na dönülmesi ve ona göre Cenâb-ı Hakk'a ibâdet edilmesi emrediliyor. Buna uymayıp inkârda ısrar edenlerin kendilerine haksızlık edecekleri hatırlatılarak kurtuluş yolu gösteriliyor. Sonra da Allah'ın birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden belgeler sıralanarak akla malzeme veriliyor.

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ
اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ
فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِاَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِه۪ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِر۪ينَ ﴿٤٥﴾
وَمِنْ اٰيَاتِه۪ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذ۪يقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِه۪
وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلاً اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَٓاؤُ۫هُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذ۪ينَ اَجْرَمُوا وَكَانَ حَقّاً عَلَيْنَا نَصْرُ
الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٤٧﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُث۪يرُ سَحَاباً فَيَبْسُطُهُ

فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ
خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿٤٨﴾ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ
﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

M E Â L İ :

43— Allah tarafından (plânlanıp) geri döndürülmesi mümkün olmayan (kıyâmet) günü gelmeden önce yüzünü o dosdoğru sapasağlam dine çevir. O gün insanlar gruplar halinde birbirlerinden ayırt edilirler.

44— Kim kâfir olursa, küfrü kendi aleyhinedir; kim de iyi yararlı amellerde bulunursa kendi lehine (Cennet'teki) konakları hazırlamış olurlar.

45— Bu da Allah'ın, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları kendi lûtuf ve kereminden mükâfatlandırması içindir. Çünkü Allah gerçekten kâfirleri sevmez.

46— Rüzgarları (yağmurun yağacağına, aşılamanın yapılacağına) müjdeciler olarak göndermesi, kendi rahmetinden size tattırması, geminin O'nun buyruğu (koyduğu kanunu)yla yüzmesi ve O'nun lûtf-u kereminden arzulayıp aramanız, O'nun açık belgelerindendir. Ola ki şükredersiniz.

47— And olsun ki senden önce (seçtiğimiz kimseleri) kendi milletlerine peygamber olarak gönderdik; onlara, açık belgelerle, mu'cizelerle geldiler. (Çoğu inanmadı). Biz de günah işleyen suçlulardan intikam aldık. Zaten mü'minlere yardım edip onları başarıya eriştirmek bize düşen bir haktır.

48— Öyle Allah ki rüzgarları gönderir de bir bulut kaldırır. Böylece onu nasıl dilerse öyle yayar ve parça parça eder, katlayıp üstüste getirir, derken yağmurun, onun arasından çıktığını görürsün. Kullarından onu dilediğine verince, bir de bakarsın ki seviniverirler.

49— Her ne kadar onlar buluttan önce, yağmur yağmadan evvel ümitsizlik içindeydilerse de..

50— Artık sen Allah'ın rahmet eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor?! Şüphesiz ki O, ölüleri de elbette diriltecektir. O'nun kudreti her şeye yeter.

İLGİLİ HADÎS

«Hangi müslüman, din kardeşinin namus ve şerefini lekeliyecek iftira ve saldırıları geri çevirirse, kıyâmet gününde Cenâb-ı Hakk'ın, ondan cehennem ateşini geri çevirmesi, üzerine gereken bir haktır.» (1)

EN DOĞRU VE EN SAĞLAM DİN : İSLÂMİYET

(فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ ..) «Allah tarafından (plânlanıp) geri döndürülmesi mümkün olmayan (kıyâmet) günü gelmeden önce yüzünü o dosdoğru sapasağlam dine çevir..»

İslâm'ın manası ve mayası gelip geçen hak dinlerin hepsinde mevcuttur. Çünkü İslâm, bütünüyle «Tevhîd İnancı» doğrultusunda Hakk'a teslimiyettir; aynı zamanda yeryüzünde barış ve huzuru sağlamak, fitne ve fesadı önlemek ve bunun neticesi olarak insanları dünya ve âhiret esenliğine kavuşturmaktır. Kur'ân-ı Kerîm'de, **«Kim İslâm'dan başka bir din arzulayıp ararsa, ondan asla kabul edilmiyecektir. Âhirette de o, zarara uğrayanlardandır»** (2) buyurulurken, diğer bir âyette bu daha da pekiştirilerek şöyle açıklanıyor: **«Allah katında din ancak İslâm'dır.»** (3) Böylece Cenâb-ı Hak, son din ile diğer semavî dinlerin yürürlükten kaldırıldığını haber veriyor. (4)

Neden en doğru, en sağlam din, İslâm'dır? Bunun cevabı gayet açıktır: Kur'ân'a insan sözü karışmadığı ve indiği özellik de korunduğu gibi, Allah'ın insanlara tâ kıyâmete kadar en son mesajı olma hususiyetini de taşımaktadır. Değişmiyen, değiştirilmeyen Allah sözü, O'nun yüceliğiyle, mükemmelliğiyle ölçülebilir ki, O'nun yüceliği ve mükemmelliği ölçü ve kıyas kapsamına girmez. O halde Kur'ân'ı başka bir kitapla ölçmek veya kıyas

(1) Tirmizî/birr: 20- Müsned-i Ahmed: 6/449, 450
(2) Âl-i İmrân Sûresi : 85
(3) » » » : 19
(4) Bilgi için bak : Beyyine Sûresi : 2, 3. âyetlerin tefsiri

etmek de pek doğru olmaz. Ancak Tevrat ile İncil'e insan sözü karıştırılıp aslından uzaklaştırıldıklarını anlayabilmek için onları Kur'ân'ın ilâhî beyan ve belağati karşısına getirip ölçmek bu genellemenin dışında kalır.

O halde Cenâb-ı Hakk'a kulluk düzeyinde insan ancak yüzünü din olarak en doğruya ve en sağlama çevirmeli değil midir? İnsan zekâsının ürünü olan dinler, Allah'ın Kelâm'ı olan ve münhasıran O'nun eseri kabul edilen dinle ölçülebilir mi?

İslâm'dan önceki semavî dinler hem gelişen sosyal hayata ve ilmî buluşlara cevap veremez olmuş, hem de içine insan sözü karıştırılarak ilâhî âyetler tahrîfe uğratılmıştır. O bakımdan Cenâb-ı Hak konumuzu oluşturan âyetle, inananları en sağlam, en doğru dine davet ederek, hayatlarını ona göre düzenlemelerini emrediyor. Zira Cenâb-ı Hak kendisine uzanan yolu yine kendisi açıp o yolda yürümemizi istemekte ve ikinci bir yolun bulunmadığını hatırlatmaktadır.

İYİLİK VE KÖTÜLÜK NİSBÎDİR

(مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِاَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ) **«Kim kâfir olursa, küfrü kendi aleyhinedir; kim de iyi yararlı amellerde bulunursa kendi lehine (Cennet'teki) konakları hazırlamış olurlar.»**

İnkâr, sapıklık, hakkı red, döneklik; imân, iyilik, doğruluk ve fazîlet nisbî ve izafîdir. Öyle ki, bu kavramlar biz insanlara ve cinlere nisbetle hüküm taşır. Cenâb-ı Hak bize sadece bizim için yararlı ve zararlı olanları bildirmiş, gerisini anlayış ve irfanımıza bırakmıştır. Artık bu durumda kim inkâra sapıp küfrü benimserse, elbette onun bu inkârı kendi aleyhinedir. Kim de imân temeli üzerinde sâlih amellerde, yararlı işlerde bulunursa, kendi lehine mutlu bir gelecek hazırlamış olur.

İLÂHÎ KUDRETİ YANSITAN BELGELER

(وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ ...) **«Rüzgârları (yağmurun yağacağına, aşılamanın yapılacağına) müjdeciler olarak göndermesi...»**

Cenâb-ı Hak, en doğru ve en sağlam dine yüz çevirilmesinin gereğini açıkladıktan sonra ilâhî kudretin varlık âleminin her noktasında işler durumda bulunduğuna dikkatleri çekiyor ve bunu birkaç belgeyle açıklıyor:

a) Rahmetinden insanlara maddî ve mânevî haz ve füyuzatı tattırmak

için rüzgârı müjdeci olarak göndermesi, varlığına, birliğine, mutlak ve şaşmaz düzen kurduğuna, yarattığı birçok şeyleri insanların yararına verdiğine delâlet etmektedir. Çünkü rüzgâr aynı zamanda bitkiler arasında aşılama, yağmurun yağacağını haber verme, kirli havayı temizleme, yelkenli gemilerin seyrini sağlama gibi hizmetleri vermektedir.

b) Gemilerin denizde yüzmesi de belirlenmiş fiziksel kanunlarla gerçekleşmektedir. Öyle ki «suya daldırılan her cisim aşağıdan yukarıya doğru düşey bir itme kuvvetinin tesirindedir. Bu kuvvet, cismin taşırdığı sıvının ağırlığına eşittir» temel kanûnu söz konusudur. Bu da kendiliğinden veya tesadüflerin biraraya gelmesinden değil de çok yüksek bir kudretin çizdiği plânın gereğidir.

c) Gemilerle denizlerde seyredip Allah'ın bol ve cömertçe nîmetlerinden yararlanmamızın hatırlatılması, denizlerdeki besin kaynağı olan kıymetlere ve geçim imkânı sağlayan maddelere bilerek yönelmemizi ilhâm etmektedir.

Böylece Kur'ân'da yer yer toprak, su, güneşten söz edilmekte ve bunların insan hayatını nîmetlerle dolduran Allah'ın üç büyük lûtfu olduğu gösterilmektedir. O bakımdan ne yana dönülürse dönülsün mutlâka bu lûtufların köpüren nîmetleriyle karşılaşılır. Onları insaf ve imân gözüyle görüp de şükretmemek; Cenab-ı Hakk'ın insandan yana tecelli eden rahmet ve inâyeti karşısında eğilmemek elde değildir. Zira her nîmet kusursuz şekilde proğramlanan ilâhî düzenlemeyi yansıtmakta ve sadece O'nun kudretinin izini taşımaktadır.

ÖNCEKİ PEYGAMBERLERİ DİNLEMİYENLER

(وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَٓاؤُ۫هُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذ۪ينَ اَجْرَمُوا ..) **«And olsun ki senden önce (seçtiğimiz kimseleri) kendi milletlerine peygamber olarak gönderdik; onlara, açık belgelerle, mu'cizelerle geldiler. (Çoğu inanmadı). Biz de günah işleyen suçlulardan intikam aldık..»**

Kur'ân-ı Kerîm ilâhî nîmetlerden bir bölümünü akla, idrake ve vicdana ışık tutar, hareket sağlar anlamda açıkladıktan ve insanların buna karşı şükretmesini hatırlattıktan sonra, daha önce gelip geçen peygamberlerin bu doğrultudaki irşat ve uyarılarına kalp ve kafalarını kapalı tutan milletlerden ve kavimlerden -bu nankörlüklerine karşılık- nasıl intikam alındığına parmak basmakta ve imân cephesinde yer alan mü'minlerin eninde sonunda ilâhî desteğe mazhar kılınarak başarıya eriştirildiklerini haber vermektedir.

Şüphesiz bu hem Mekkeli nankör inkârcıları, hem de her çağda aynı tutum ve benzeri nankörlük içinde bulunanları uyarmaya yönelik bir misaldir. Aynı zamanda samimi mü'minleri ümit ve güven havasına kavuşturan bir müjdedir.

Sonuç olarak belirtelim ki : Cenâb-ı Hakk'ın insandan yana koyduğu hayat kanunlarına imân düzeyinde uyanlar mutlaka mutlu olurlar; ilâhî yardıma lâyık görülerek hem dünyada, hem de âhirette başarıya eriştirilirler. Uymayanlar ise her bakımdan kendilerine çok yazık ederler. Çünkü sözü edilen kanunlar ve sünnetullah kimselere uymaz, şaşmadan hedefine doğru ilerler.

YAĞMURUN OLUŞMASI

(اَللّٰهُ الَّذ۪ي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُث۪يرُ سَحَابًا ..) **«Öyle Allah ki rüzgârları gönderir de bir bulut kaldırır. Böylece onu nasıl dilerse öyle yayar ve parça parça eder, katlayıp üstüste getirir..»**

Kur'ân yukarıdaki âyetle rüzgârların bulutları nasıl sürükleyip üstüste yığdığını ve nasıl yayıp belli bölgelere sevk ettiğini konu ediniyor. Bununla, havadaki nemliliğin yağmur haline gelmesine, aynı zamanda nemli rüzgârların dağlar boyunca yükselirken soğuk hava ile temas kurmasına; alçak basınç alanında yükselen havanın yükseldikçe soğumasına ve havanın sıcak bölgelerden soğuk bölgelere sürüklenmesine yol açan fiziksel olaylara dikkatleri çekiyor. Kurulan düzenin işleyiş tarzında ilâhî plân ve proğramın nasıl kusursuz uygulandığını incelememizi ilhâm ediyor.

ALLAH'IN RAHMETİNİN ESERLERİ

(فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ)

«Artık sen Allah'ın rahmet eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor?! Şüphesiz ki O, ölüleri de elbette diriltecektir. O'nun kudreti her şeye yeter.»

İlâhî rahmet, insanlardan yana hep önde gider; gazabını ise ikinci plânda tutar. Ancak geniş rahmetinin ölçü ve tecellisini bilmek, ona göre bir yerleşim yeri seçmek gerekir. Sel yatağında ev yapmak, tehlike engellenmeden bağ ve bahçe meydana getirmeye çalışmak ne ise, deprem bölgesinde fay hattında birtakım tesisler kurmak veya yüksek binalar yapmak da odur.

Şüphesiz bu misallerle, rastgele bir tevekkül duygusu içinde hiçbir önlem almadan, mevcut şartları ve ortamı değerlendirmeden Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinden nasip beklemek doğru olmaz. Çünkü rahmetin geliş yollarını; sebep ve hikmetlerini çok iyi bilip ona göre tedbîr aldıktan sonra Allah'a güvenip dayanmak «tevekkül»ün ön şartıdır.

«Artık sen Allah'ın rahmet eserlerine bak!» meâlindeki âyetle, rahmetin ne yolda ve ne ölçüde, nerede, nasıl eser ortaya koyduğuna ilim gözüyle bakıp araştırma yapmamız tavsiye ediliyor.

«Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor?!» meâlindeki âyet ise, dirilmeye elverişli toprakları bize hatırlatıyor ve ziraate elverişli olmayan toprakları ıslâh etmemiz isteniliyor.

Ölü duruma gelen elverişli toprakları, belli şartlar düzeyinde değişmeyen kanunlarla dirilten O Yüce Kudret'in, ölüleri de bir gün -o güne has şartlar ve kanunlarla- dirilteceğinde şüphe mi vardır? Zira varlık âleminin her parçasında tezahür eden ilâhî kudret, ezelde hazırlanan plâna göre kademe kademe tecelli etmektedir. Onu durduracak engelleyecek bir güç söz konusu değildir.

«O'nun kudreti her şeye yeter» cümlesi bu gerçeği haber vermekte ve ona teslimiyet göstermemizi ilham etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, «Tevhîd İnancı»yla ilgili gerçeklere parmak basıldı ve o doğrultuda dindarlığın sürdürülmesi emredildi. Bunun aksine bir yol izleyenlerin kendilerine yazık ettikleri hatırlatıldı. Sonra da Allah'ın eşsiz kudretine delâlet eden bilimsel anlam ve ölçüdeki belgeler sıralanarak insan aklına malzeme verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın nankörlüğü konu ediliyor. Kavurucu bir rüzgârın bitkileri sarartmasından dolayı böylelerinin nankörlük ederek nasıl yön değiştirdiği üzerinde durulup çoğunun gezer ölüler, bakar körler, işitir sağırlar olduğu belirtiliyor. Ancak Hakk'a teslimiyet gösterip O'nun âyet ve belgelerine inanan mü'minlere hakikatin sesinin duyurulabileceğine atıf yapılarak, insanın biyolojik gelişme dönemleri yönlendirici bir misal olarak veriliyor.

وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهٖ يَكْفُرُونَ
﴿٥١﴾ فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَٓاءَ اِذَا وَلَّوْا
مُدْبِرٖينَ ﴿٥٢﴾ وَمَٓا اَنْتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ اِنْ تُسْمِعُ
اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾ اَللّٰهُ الَّذٖي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ
ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ
ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَهُوَ الْعَلٖيمُ الْقَدٖيرُ ﴿٥٤﴾

MEÂLİ:

51— (Sıcak kavurucu) bir rüzgâr göndersek de (bitkileri) sararmış görseler, hemen arkasından nankörlüğe başlarlar.

52— Çünkü gerçekten sen ölülere işittiremezsin; arkasını çevirip giden sağırlara da dâveti duyuramazsın.

53— Ve sen, körleri sapıklıktan doğru yola çevirecek de değilsin. Sen ancak âyetlerimize inananlara duyurabilirsin ki onlar Müslümanlar (Hakk'a dosdoğru teslîmiyet gösterenler)dir.

54— Allah'tır ki, sizi oldukça güçsüz (bir madde)den yarattı. Güçsüzlükten sonra güç verdi; sonra da güçlülüğün arkasından güçsüz kılıp saç aklığı meydana getirdi. O, dilediğini yaratır; O, bilendir, kudret sâhibidir.

NİMETİN ÇOKLUĞUNU VE DEVAMLILIĞINI GÖREMİYEN GÖZLER

(وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهٖ يَكْفُرُونَ) «(Sıcak kavurucu) bir rüzgâr göndersek de (bitkileri) sararmış görseler, hemen arkasından nankörlüğe başlarlar.»

İlâhî rahmetten akıp gelen ve çevremizde köpürüp duran sayısız nîmetler devam ederken onun şükrünü bir gün olsun düşünmeyen inkârcı maddeciler, şüpheci şaşkınlar; nîmetlerden biri veya birkaçı kesilince hem inkâr ve nankörlüklerini artırır, hem de azgınlıklarını hızlandırırlar. Geçmişteki bol ve kesintisiz taşıp köpüren nîmetleri veren O Yüce Kudret'e dil uzatır da bütün kusur ve düzensizliği Ona yakıştırmaya çalışırlar.

Kur'ân-ı Kerîm bu nankörleri üç grupta toplayıp tanımlamaktadır:

1— Ölüler,

2— Sağırlar,

3— Körler..

Hakk'ın kurduğu kusursuz düzeni ve akla ışık tutan, malzeme veren ondaki belge ve delilleri idrâk etmeyip inkâr fırtınası içinde maddeyi esas ve amaç seçenlerin kalpleri ölü, ruhları bitkin, vicdanları siliktir. Yüce Yaratan'ın varlığına, birliğine delâlet eden yüzlerce belgeyi tesadüfe bağlamaları, kalplerinin imân ve irfan dirliğini yitirdiğinin başlıca şâhididir. Rahmetten feyezan edip gelen nîmetleri, şuursuz tabiata bağlayıp hepsini ilâhî düzen ve proğram dışında düşünmeleri ise, kalplerinin imân nurundan mahrum kalarak karanlığa boğulduğunun bir başka delilidir.

Hakk'ın rahmet sesine kulaklarını tıkayan; Peygamberin (A.S.) teblîğ ve irşat sesinden, Kur'ân'ın ilâhî beyânından rahatsız olan materyalistler, putperestler ve şüphe içinde bocalayan münafıklara gelince: Bunların hepsi de gönül, akıl ve vicdan kulağı yönünden sağırdırlar.

Doğru yolu eğrisinden ayırt edemiyen; saplanıp kaldığı küfür ve nifak bataklığını göremiyen; mevcut her nîmetin ilâhî rahmetin birer eseri bulunduğunu fark edemiyen kalp, kafa ve vicdan gözü elbetteki kördür.

Bu durumda ne peygamber, ne de Onun yolunda yürüyen din mürşitleri ve ilim adamları ölülere seslerini duyurabilirler; sağırlara işittiremezler; körleri de eğri yoldan alıp onlara doğru yolu kabul ettiremezler. Meğer ki Allah'ın o kulları hakkında hidâyet esintisi tecelli etmiş olsun..

Eşyada Hakk'ın damgasını, O'nun kudretinin izini gören mü'minlerin kalp ve kafaları Peygamber (A.S.) Efendimiz'in teblîğ ve irşat sesine açık bulunmaktadır. Zira sağlam köklü imân ancak bu sesle hayat bulup gelişme sağlayabilir.

İNSANIN BİYOLOJİK YÖNDEN GELİŞME DÖNEMLERİ

(اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفاً وَشَيْبَةً ..)

«Allah'tır ki, sizi oldukça güçsüz (bir madde)den yarattı. Güçsüzlükten sonra güç verdi; sonra da güçlülüğün ardından güçsüz kılıp saç aklığı meydana getirdi..»

Cenâb-ı Hak, insanla ilgili hılkat kanununun tecelli ve gelişme safhalarından üçüne değinerek bunun yön değiştirmeden nasıl sürüp gittiğini açıklamaktadır. Güçsüz sayılacak kadar önemsiz bir canlı olan spermanın ana rahmine intikalden sonraki gelişme safhalarından her birinin benzersiz bir düzenleme ile vücut bulduğunu yine ilim gözüyle incelememizi ilhâm etmekte ve safha safha nasıl güçlenip bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıktığını dikkate almamızı, üzerinde iyice düşünmemizi istemektedir.

Sonra da yaşlanma dönemine parmak basılmakta, değişmiyen bir proğrama bağlı kalınarak, insanoğluna bir gün eski kuvvetini kaybedeceği hatırlatılmaktadır. Öyle değil mi? Cinsî kudret her geçen gün azalır ve bir gün kesilmeye yüz tutar. Organizma artık kendine benzer bir canlı meydana getirme özelliğini kaybeder. Böylece zihin kabiliyetlerinde yavaş yavaş gerileme başlar. Bazı kimselerde bu daha çok belirgin bir durum alır. Saf oksijen ve glikozla çalışan beyin bir yandan yeterli kan alamaz, diğer yandan hücre sayısında bir azalma kendini hissettirir. Bu çöküşü durdurmak mümkün müdür? İlmî araştırma ve buluşlar insan ömrünü -yine ilâhî takdîr uyarınca- biraz uzatabilmektedir; ama sözü edilen yaşlılık belirtilerini giderememekte ve insanı yürüdüğü bu yoldan geri çevirememektedir.

Cenâb-ı Hak, akıl ve imân sahiplerine seslendiği gibi, inkârcı sapıklara da seslenmekte ve insanın yaratıldığı günden beri hükmünü yürüten bu kanunları koyup proğramlayan O Yüce Yaratan'ın huzurunda eğilmeyi emretmektedir. Eğer bu safha safha gelişme ve dönemler tesadüflerin eseri olsaydı, çoktan başka tesadüflerle yön değiştirir ve değişik ölçü ve safhalarda kendini göstermeye başlardı. Böylece ne düzen, ne de denge ve istikrar kalırdı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, köpürüp gelen nîmetlere rağmen insanın nankörlüğü üzerinde durularak, inkârcılar ve şüpheciler uyarıldı. İmânsızlığın kalpleri kılıflayıp gözleri kör, kulakları sağır ettiğine dikkatler çekildi. Sonra da insanın biyolojik olarak gelişme safhaları konu edilerek Hakk'ın kudretinin

tezahürlerini ilim gözüyle görmemiz istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, âhiret âlemine nisbetle dünya hayatının bir saatlik süre olduğu konu ediliyor. O bir saatlik dönemin ikinci hayata hazırlanmaya yeterli olduğuna işâretle, âhiret gününde kimsenin mazeret beyân etmesinin kendisine bir yarar sağlamıyacağı haber veriliyor. Arkasından insanın kalp ve kafasını aydınlatacak, yönlendirecek kadar bilgilerin Kur'ân'da yer aldığı hatırlatılarak, her iki hayatı ancak bu kitap ile aydınlığa kavuşturmanın mümkün olacağı üzerinde duruluyor.

——oOo——

وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذٰلِكَ
كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ وَالْاِيمَانَ
لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ
وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ
ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا
لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ
لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ
يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ
اللّٰهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

M E Â L İ :

55— (Beklenen) Kıyâmet saati gelip gerçekleşeceği gün, suçlu günahkârlar (dünyada veya kabirde) bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler. Onlar (dünyada da) hep böyle (haktan, gerçekten) çevriliyorlardı.

56— Kendilerine ilim ve imân verilenler ise şöyle derler: «And olsun ki siz Allah'ın Kitab'ında (yazıldığı gibi) yeniden dirilip kalkacağınız güne kadar (orada) kaldınız. İşte yeniden dirilip kalkma günü bugündür. Ama siz (bunu bir türlü) bilip anlayamadınız.

57— Zulmedenlerin, o gün özür beyân etmeleri kendilerine fayda vermez ve onlardan Allah'ı (râzı edecekleri) bir amel ve davranış da istenmez.

58— Şanıma and olsun ki, biz bu Kur'ân'da insanlar için her çeşit misâlden getirdik. And olsun ki sen onlara başka bir âyet (açık belge ya da mu'cize) de getirsen, şüphen olmasın ki o küfredenler, «siz ancak bâtılla (boş anlamsız gerçek dışı şeyle) uğraşanlarsınız» diyecekler.

59— İşte kendilerini bilgisizlik içinde bırakanların kalplerini Allah böylece mühürler.

60— (Ey Peygamber!) Sabret; Allah'ın va'di haktır (mutlaka yerine gelecektir). Kesin kesin inanmayanlar seni hafifliğe itmesinler.

ALLAH DİLEDİĞİNİ YARATIR

(يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ) «O dilediğini yaratır; O, bilendir, kudret sâhibidir.»

54. âyetin sonunda, yaratma plânının Allah'ın yanında bulunduğu ve ona göre hılkat kanununu harekete geçirdiği belirtildi. Böylece maddeye canlılık vasfını verenin ancak O Yüce Kudret olduğuna işâret edildi. Sonra da 55. âyetle âhiret gününde meydana gelecek ilk safhalardan birine atıf yapılarak bu iki konu arasındaki bağlantıyı bulup düşünmemiz istenildi.

Şüphesiz kâinat her yanıyla ve her parçasıyla Hakk'ın hılkat izini taşımakta ve kudretinin benzersiz eseri bulunduğunu göstermektedir. Böylece varlık âlemi her parça ve sistemiyle Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet etmekte; hiç bir şeyin boşuna yaratılmadığını isbatlamaktadır. Zira Cenâb-ı Hak mutlak surette «Hakîm»dir, yani hikmet sahibidir ve ancak hikmetle iş görür. Yaratma kanununu da hikmetiyle birleştirip «kün» emrine bağlamıştır.

O halde kâinatta vücut bulan her şey, Cenâb-ı Hakk'ın irâde ve dileğine göre yaratılmıştır ve yaratılmaktadır. Bunlardan bir kısmının yaratılış hikmet ve amacını biliyoruz, çoğunun ise bilmiyoruz. Bilip tesbit ettiklerimizi hikmete bağlamamız ne kadar gerekliyse, bilmediklerimiz üzerinde çalışıp hikmetini araştırmamız da o kadar lüzumludur.

ÂHİRETE NİSBETLE DÜNYA HAYATI BİR SAATLİK SÜRE GİBİDİR

(وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ) **«(Beklenen) kıyâmet saati gelip gerçekleşeceği gün, suçlu günahkârlar (dünyada veya kabirde) bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler. Onlar (dünyada da) hep böyle (haktan, gerçekten) çeviriliyorlardı.»**

Âhirette suçlu günahkârlar, dünyada pek az kaldıklarına yemin edip bununla yeterince hazırlanma imkânı bulamadıklarını belirtmek isteyecekler. Aslında âhiretin sonsuzluğuna nisbetle dünyadaki insan ömrü bir saatlik zaman kadardır denilebilir veya kabir âlemi bir saat kadardır diye ifade edilebilir. Ancak inkârcı sapıkların bunu kendilerine bir mazeret sayıp yeminle söylemelerinin doğru olmadığı belirtiliyor ve onların dünya hayatında da hep böyle gerçeği ters çevirip haktan uzaklaştıkları hatırlatılıyor.

Dünya hayatında gece ile gündüzün birbirini durmadan izlemesi bir bakıma sun'î zaman kavramını meydana getirmekte ve böylece hayatın aynı şeylerin tekrarından ibâret olduğuna işâret edilmektedir. Âhirette ise, aynı şeylerin tekrarına pek az rastlanır. Şöyle ki: Önce o âlemde gece-gündüz; güneş ve ay yoktur. Aynı zamanda yıpranma, eskime ve yaşlanma, çürüyüp yok olma söz konusu değildir. Kudret eliyle hazırlanan safhalar ve cennetteki dekorlar, manzaralar, istekler sık sık değişir. Cenâb-ı Hakk'ın nasıl kudret ve tecellileri sonsuz ve sınırsız ise, cennetteki dekorlar ve insan iştihasına hitap eden nesnelerin de yeni yeni biçimde tecelli ve tezahürleri sonsuz ve sınırsızdır.

O halde bu sonsuz ve sınırsız nîmetlerden yararlanabilmek için, onları anlayıp hazırlanacak kadar dünyada bize imkânlar ve süreler verilmiştir. İster bu süreye bir saatlik zaman diyelim, ister sun'î zaman anlamında bir değerlendirme yaparak onu yıllarla belirtelim, bizi yaratan O Yüce Kudretin varlığını, birliğini anlayıp inanacak kadar bir imkâna sâhip kılındığımız kesindir. Bazı istisnalar bu genel kuralı bozmaz. O bakımdan âhirette «zaman bulamadım» diyerek kendimizi mazur gösteremeyiz.

İLİM ADAMLARININ HATIRLATMASI

(وَقَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ وَالْاِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ)«Kendilerine ilim ve imân verilenler ise şöyle derler: «And olsun ki, siz Allah'ın kitabında (yazıldığı gibi) yeniden dirilip kalkacağınız güne kadar (orada) kaldınız. İşte yeniden dirilip kalkma günü bugündür. Ama siz (bunu bir türlü) bilip anlayamadınız.»

Cenâb-ı Hak bu âyetle ilim adamlarının kadrini yüceltiyor ve dünya hayatında olduğu gibi, âhiret hayatında da ilmini imânla birleştiren hakikî alimlerin insanları doğruya irşat edeceklerini haber veriyor. Nitekim onlar dünyada veya kabir âleminde sadece bir saat kadar kaldıklarını iddia edenleri uyarıp «Levh-i Mahfuz»da yazıldığı kadar eyleştiklerini söyleyecekler.

Kur'ân bu konuda çok ince bir noktaya işârette bulunarak mü'minlere şu mesajı veriyor: İmandan önce ilme, bilgiye ihtiyaç vardır. Zira bilerek, anlayarak inanmak insanı «Tahkiki İman»a kavuşturur; bilmeden, anlamadan inanmak insanı taklît çizgisinde tutup ona daha çok zahirî bir teslimiyet sağlar. «Kendilerine ilim ve imân verilenler» sözünde ilim imândan önce anılmış ve böylece bu ikisinin birbirini tamamlayıp olgunlaştırdığına işâret edilmiştir.

ÖZÜR BEYAN ETMENİN YARARI OLMAYACAK

(فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ) «Zulmedenlerin, o gün özür beyân etmeleri kendilerine fayda vermez ve onlardan (Allah'ı razı edecekleri) bir amel ve davranış da istenmez.»

Dünya teklîf, kulluk, ibâdet ve çalışma yeridir. Âhiret ise hesap, ceza ve mükâfat dönemidir ve sonsuz hayatın değişmeyen yurdudur. Ayrıca dünya hayatı işlenilen kusur ve günahlardan dolayı tevbe, pişmanlık, özür beyân edip Hakk'a yönelme ve mânevî kirlerden arınma dönemi; âhiret ise amellerin niyetlere göre ürününü devşirme zamanıdır. Her kişi dünya denilen tarlaya hangi tohumları serpmişse, onların yeşeren ürününü biçer. Artık atılan tohumların hilâfına bir ürün beklemek söz konusu değildir. Aynı zamanda özür beyân etmenin, pişmanlık duymanın, tevbe ve istiğfarda bulunmanın o âlemde hiçbir yararı yoktur.

O bakımdan kıyâmet gününde hiç kimseden Allah'ı hoşnut edecek ye-

ni bir iş ve amel, niyet ve azim istenmez. Zira orası teklîf yurdu ve olgunlaşıp Hakk'ın rızasını tahsîl dönemi değildir.

İNSAN AKLINA IŞIK TUTAN MİSALLER

(وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ..) **«Şanıma yemin olsun ki, biz bu Kur'ân'da insanlar için her çeşit misâlden getirdik..»**

Kur'ân-ı Kerîm, hakkın sesini duyurmak, gerçekleri göstermek, doğru yolu tanıtmak ve eğri yolu tanımlamak için insan aklına ve idrâkine seslenir ve akla ışık tutan, düşünceyi yönlendiren; öğüt ve ibret alınmasını sağlayan misaller sergilemeyi de ihmal etmez. Özellikle bilimsel konularda sık sık ana fikir ve temel bilgiler vererek akla yardımcı olur.

Ama ne yazık ki, beyni küfürle, kalbi maddeyle doldurulmuş kişiler, bu misalleri ne anlayacak, ne de görecek bir idrâk uyanıklığına sahiptirler.. Böylelerine daha başka belge ve mu'cizeler de getirilse, yine de inanmazlar ve kendi bâtıl anlayış ve niyetlerine göre, «siz boş ve anlamsız şeylerle uğraşıyor, hayal peşinde koşuyorsunuz» derler. İlgili âyetle bilhassa onların bu anlayış ve tutumuna dikkatimiz çekilmekte ve bâtılı inat ve ısrarla savunanları iyi tanımamıza işâret edilmektedir.

KESİN OLARAK İNANMAYANLAR SENİ HAFİFLİĞE İTMESİNLER

(فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ) **«(Ey Peygamber!) Sabret; Allah'ın va'di haktır (mutlaka yerine gelecektir). Kesin kesin inanmayanlar seni hafifliğe itmesinler.»**

Herkes başkalarının da kendi inanç ve karakterinde olmasını ister. İnancı zayıf olup ciddi şekilde eğitilmemişler ise, bu hususta daha da ileri giderek başkalarının inanç, terbiye, ibâdet ve davranışlarını hafife almaya çalışırlar. Böylece iradesi zayıf, dayanma gücü kısır olanlar, öylelerinin tesir alanına girmekten kendilerini zor kurtarabilirler ve o yüzden kafa ve kalplerinde önü alınmayacak bir sürü şüphe ve tereddütler doğmaya başlar da imânla küfür veya imânla nifak arasında mekik dokuma bedbahtlığına uğrarlar.

Cenâb-ı Hak böyle durumlarda az-çok inananlara şu iki hususu tavsiye etmektedir :

1— İmân gücünü harekete geçirip bâtılın önünde bir sed oluşturmak,

2— Eninde-sonunda kendini bu düzeye getiren mü'minlerin sabır ve azmine karşılık Allah'ın onları dünyada da, âhirette de başarıya eriştireceğine inanmak.

Rivâyete göre : Hz. Ali (R.A.) sabah namazını kılarken Haricî'lerden bir adam şu âyeti okuyup onu hafifliğe itmeyi düşünüyor: **«Eğer Allah'a ortak koşarsan elbette amelin boşa gider ve zarara uğrayanlardan olursun.»** Bunun üzerine Hz. Ali (R.A.) kendini hemen toparlayıp şu âyeti okuyor : **«Kesin kesin inanmayanlar seni hafifliğe itmesinler.» (1)**

Rûm Sûresi'ne, ileride meydana gelecek bir olaydan haber verilerek başlandı. Böylece Hz. Muhammed'in (A.S.) mu'cizelerinden biri daha inkârcıların gözleri önüne serilerek insaf ve idrâke dâvet edildiler.

Bilgisizlik, körü körüne taklît yerildi; olaylara karşı iman gücünü kullanmak suretiyle sabredilmesi ve kesin şekilde inanmayanların sataşmasına önem verilmemesi tavsiye edilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin tefsirini bize kolaylaştırıp yardımda bulunan Cenâb-ı Hakk'a hamd; sünnetiyle bize ışık tutan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâm olsun.

(1) Câmi'u'l-beyân Fi-Tefsîri'l-Kur'ân : 21/38

LUKMÂN SÛRESİ

İbn Abbas'a (R.A.) göre : 27, 28, 29. âyetlerin; Katade'ye göre : 27, 28. âyetlerin dışında sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. (1)

Ünlü hekîm Lukmân'dan ve onun, oğluna verdiği öğütlerden söz edildiği için sûreye «Lukmân» adı verilmiştir.

Âyet sayısı : 34

Kelime » : 548

Harf » : 2110 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamberliğini isbat eden belgelere yer veriliyor. Ondan önce Arap putperestlerine bir peygamber gönderilmediğine dikkatler çekiliyor.

2— Allah'ın varlığını, birliğini isbat eden belgeler sıralanıyor. Aynı zamanda Allah'ın sıfatlarından bir kaç tanesi açıklanıyor.

3— Öldükten sonra ikinci hayatın başlayacağı; haşır ve neşrin gerçekleşeceği haber veriliyor.

4— İnsanın kendi türünün özelliği doğrultusunda nasıl tekâmül ettiği anlatılıyor ve bununla ilâhî kudretin yüceliğine delil getiriliyor.

5— Suçlu günahkârların kıyâmet günündeki tavırlarına ve düşüncelerine yer verilerek uyarılar yapılıyor.

6— Mü'minlerin dünyadaki tutum ve durumları, kıyâmet gününde Cenâb-ı Hakk'ın onlara hazırladığı üstün nîmetler konu ediliyor.

7— İnkârcı sapıkların alay yoluyla, kıyâmetin acele kopmasını istemeleri üzerinde durularak gereken tehditler yapılıyor.

---

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 14/50
(2) Lübabu't-te'vîl : 3/438

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الۤمۤ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِۙ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِن۪ينَۙ ﴿٣﴾

اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَۜ ﴿٤﴾

اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

MEÂLİ:

1— Elif- Lâm- Mîm

2— Bunlar o çok hikmetli Kitâb'ın âyetleridir.

3— İyilik ve güzellikte bulunmayı (faydalı iş yapmayı) huy edinenlere doğru yol ve rahmettir.

4— Onlar ki, namazı vaktinde dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve onlar, evet onlar Âhiret'e kesinlikle inanırlar.

5— İşte bunlar, Rablarından (belirlenip gösterilen) doğru yol üzeredirler ve işte bunlar kurtuluşa erenlerdir.

ELİF - LÂM - MİM.

Bu harfler, «Hurûf-i Mukatta'a»dan olup Allah ile Peygamberi arasında bir şifre ve sûrenin hikmet, sır ve mayasını taşıyan bir işâret mahiyetindedir. Asıl mana ve taşıdığı hikmeti Allah daha iyi bilir.

KUR'ÂN'IN ANA VASIFLARI

(تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ) **«Bunlar o çok hikmetli Kitab'ın âyetleridir. İyilik ve güzellikte bulunmayı (faydalı iş yapmayı) huy edinenlere doğru yol ve rahmettir.»**

Lukmân Sûresi'ne, Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleriyle mü'minlere ışık tutulduğu konu edilerek başlanmakta ve ilâhî kitap olan Kur'ân'ın üç ana vasfı belirtilerek aydınlatıcı bilgi verilmektedir. Şöyle ki :

1— Hikmetli bir kitaptır.

Kapsadığı her konuyu en doğru ve faydalı ölçüde, insanın her iki hayatını da düzene sokacak anlamda işlediği; kalpleri ve kafaları Yüce Yaratan'ın varlığını ve birliğini yansıtan belgelere çevirdiği; ruhlara muhtaç bulundukları mânevî gıdayı sunduğu ve insan haklarını en âdil ölçülere ve hükümlere bağladığı için Kur'ân'a «el-Kitabu'l-Hakîm» denilmiştir.

2— Doğru yolun kendisidir.

Kur'ân bütünüyle ilâhîdir. Taşıdığı hükümlerle, tavsiye ve öğütlerle; vaad ve tehditlerle hayat kanunlarını ve sünnetullah'ı tarif edip tanıtır. Sünnetullah'a uymanın bütün yol ve yöntemlerini gösterir. Allah ile kulları arasındaki engelleri kaldırır; Allah'a giden yolu tanıtır. Bu bakımdan o, bütünüyle doğru yolun rehberi ve hayat kanunlarının değişmeyen mecmuasıdır.

3— İnsanlara katıksız bir rahmettir.

Kur'ân, insan aklına ışık tutan, ana fikir veren; ilim adamına temel bilgileri yansıtan; sorumluluk duygusunu aşılayıp geliştiren; ilâhî rahmet yollarını açan; insan ruhunu ve vicdanını rahmet güneşinden ışık almaya hazırlayan müstesnâ bir kaynaktır. O bakımdan kendini «ihsan» düzeyine getiren, yani sâlih amellerde bulunup Allah'ı görürcesine ibâdet eden ve her hâl-ü kârda iyiliği prensip edinip insanlara faydalı olma yolunu seçen mü'minlere rahmettir.

MUHSİN SIFATINA LÂYIK OLAN MÜ'MİNLERİN DÖRT ÖZELLİĞİ

(.. الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ) «Onlar ki, namazı vaktinde dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve onlar, evet onlar Âhiret'e kesinlikle inanırlar..»

Kur'ân-ı Kerîm, yukarıda belirtilen üç ana vasfıyla, kendinde şu dört özelliği bulunduran mü'minlerin hayatını ilâhî rızaya uygun düzene sokar.

1— Namazı vaktinde dosdoğru kılarlar.

2— Zekâtı gerektiği şekil ve ölçüde verirler.

3— Âhiret'e kesinlikle inanırlar.

4— Yukarıda belirtildiği gibi, iyiliği huy edinip Allah'ı görürcesine ibâdet ederler ve insanlara faydalı olmaya çalışırlar.

İşte Rablarından taraf belirlenip gösterilen doğru yol üzerinde olanlar ve korktuklarından kurtulup umduklarına kavuşanlar bunlardır. Nitekim beşinci âyetle, Cenâb-ı Hak o kullarını şu sözüyle müjdelemektedir: **«İşte bunlar, Rablarından (belirlenip gösterilen) doğru yol üzeredirler ve işte bunlar kurtuluşa erenlerdir.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Kur'ân kültürüyle beslenen kalp ve kafaların doğruya yönelecekleri konu edildikten sonra mü'minlerin dört özelliği üzerinde duruldu ve açıklayıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârda ısrar edip tam bir bilgisizlik içinde başkalarını da Allah yolundan saptırmak isteyenler üzerinde duruluyor. İlâhî âyetlere karşı ne kadar kayıtsız kaldıklarına değinilerek büyüklük taslamalarının cahilce bir hareket olduğu belirtiliyor. Sonra da imân temeli üzerinde sâlih âmellerde bulunanlar övülerek uhrevî mükâfatlarına dikkatler çekiliyor ve insan aklına ışık tutup ona hareket kazandırmak için astronomi ve botanikle ilgili temel bilgiler veriliyor.

——oOo——

ومن
الناس من يشتري لهو الحديث ليضل عن سبيل الله بغير علم
ويتخذها هزوا أولئك لهم عذاب مهين ﴿٦﴾ وإذا تتلى عليه
آياتنا ولى مستكبرا كأن لم يسمعها كأن في أذنيه وقرا فبشره
بعذاب أليم ﴿٧﴾ إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات لهم جنات
النعيم ﴿٨﴾ خالدين فيها وعد الله حقا وهو العزيز الحكيم
﴿٩﴾ خلق السماوات بغير عمد ترونها وألقى في الأرض رواسي
أن تميد بكم وبث فيها من كل دابة وأنزلنا من السماء ماء فأنبتنا
فيها من كل زوج كريم ﴿١٠﴾ هذا خلق الله فأروني ماذا
خلق الذين من دونه بل الظالمون في ضلال مبين ﴿١١﴾

M E Â L İ :

6— İnsanlardan bir kısmı, bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve onu (Allah sözünü) eğlence edinmek için sözün alaylı (güldürücü) olanını edinir. İşte onlar için aşağılayıp rüsvay edici bir azâp vardır.

7— Ona (o alaycı nanköre) âyetlerimiz okunduğu zaman sanki hiç işitmiyormuş, kulaklarında bir ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak arkasını çevirir. İşte onu elem verici bir azâp ile müjdele.

8— Onlar ki, imân edip iyi-yararlı amellerde bulundular, şüphesiz onlar için nîmet cennetleri vardır.

9— Orada ebedî kalıcılardır. Allah'ın va'di haktır, (elbette gerçekleşecektir). O, çok güçlüdür çok üstündür; yegâne hikmet sâhibidir.

10— Gökleri -gördüğünüz şekilde- direksiz yarattı. Yeryüzüne de sizi sarsar diye sâbit ulu dağlar yerleştirdi ve orada her türden hayvanlar serpiştirip yaydı. Ve biz, gökten su indirdik de yeryüzünde her çeşit güzel bitkiden yetiştirdik.

11— İşte bu Allah'ın yarattığıdır. Haydi O'ndan başkalarının neler yarattığını gösterin bana! Hayır, zâlimler açık bir sapıklık içindedirler.

İNİŞ SEBEBİ

Arap hikâyecilerinden Nadr b. Hars b. Kelde sık sık seyahata çıkan ve ticarî amaçla birçok ülkeleri gezip gören bir kimseydi. Uğradığı kabile ve kasabalarda birçok efsane dinlemiş, masallar öğrenmişti. Mekke'ye döndüğünde Kur'ân âyetlerinden söz edilince onları dinledikten sonra küçümsemiş ve «Muhammed galiba size Âd ve Semûd kavimlerinden söz ediyor. Oysa ben size Acem ülkesinde yetişen ünlülerden Rüstem ve İsfendiyar hakkında ilginç şeyler anlatayım da dünyada neler olup bittiğini çok daha iyi anlamış olursunuz» demiş ve bir sürü meraklı cahili başına toplayarak onlara masal anlatmıştı.

Yukarıdaki âyetler onu reddeder ve Kur'ân'ın yüceliğini yansıtır mahiyette inmiştir. (1)

Diğer bir rivâyete göre : İnsanlardan bir kısmı Kur'ân'ın tesirini azaltmak, hattâ onun birtakım uydurma masallar olduğunu telkin etmek için çeşitli çalgı aletleri alıp halkı ciddi konulardan, hakka yönelmekten alıkoymaya çalışırlardı. O sebeple yukarıdaki âyetler indirildi. (2)

Müfessir Kurtubî de birinci rivâyeti iniş sebebi olarak göstermiş ve bu konuda geniş bilgi vermiştir. (3)

SÖZÜN ALAYLI VE GÜLDÜRÜCÜ OLANINA MEYLETMEK

(وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ)

«İnsanlardan bir kısmı, bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve onu (Allah

(1) Bilgi için bak : Lübabu't-te'vil : 3/439 - Esbab-ı Nüzûl/Nisabûrî : 232
(2) » » » : Tefsir-i İbn Kesir : 3/441
(3) Tefsîr-i Kurtubî: 14/51-53

sözünü) eğlence edinmek için sözün alaylı (güldürücü) olanını edinir. İşte onlar için aşağılayıp rüsvay edici bir azap vardır.»

Ciddi terbiye, köklü dinî eğitim görmediği için ahlâkan düşük olan ve gününü gün etmeye çalışan maddeci ve midecilerin daha çok zevk aldıkları şeyleri şöyle sıralamak mümkündür:

a) Emek sarfetmeden, alın teri dökmeden tezelden çok kazanmak,

b) Gönül eğlendirmek için çalgı, caz, saz ve içkiyi günlük arkadaş edinmek,

c) Namuslu kadınları ayartıp kötü yola sevketmek için çeşitli çarelere başvurmak,

d) Maddeyi amaç ve hedef seçip ona ulaşabilmek için her şeyi mubah saymak..

Kur'ân-ı Kerîm ilgili âyetle, bütün bunlara yol açacak olan müstehcen anlamdaki çalgı, eğlence ve güldürü konuları üzerinde duruyor; şehveti tahrîk eden, ibâdetten alıkoyan, kadın-erkek ayrımı yapmaksızın hepsini aynı çatı altında toplayıp yine şehevî ve gönül eğlendirici anlamda eğlenceler tertip ederek Allah yolundan çeviren her fiil ve davranışı takbîh ediyor. Zira insanoğlunun şu dünyaya çok daha önemli ve yararlı şeylerle meşgul olup olgunlaşmak ve bu düzeyde Hakk'ın rızasını kazanıp sâlih amellerde bulunmak üzere getirildiğinde hiç şüphe yoktur. Nitekim Cenâb-ı Hak bu hususu şöyle açıklamaktadır: **«Ben, cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım.» (1)**

Ancak Allah'ı tanıyıp O'na ibâdet etmek çok yönlüdür. Özetle diyebiliriz ki, imân doğrultusunda atılan her hayırlı adım, işlenen her iyilik, kazanılan her kuruş ve sarfedilen her dirhem ibâdet sayıldığı gibi adâletle iş görmek, hakları savunmak, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu ve duygusunu geliştirmek, din kardeşliğini pekiştirici davranışlarda bulunmak da ibâdettir.

Günümüzdeki düğün, dernek, sünnet ve benzeri âdetler, ibâdet ölçülerinin çok dışına itilmiş, daha cok şehevî doğrultuda gönül eğlendirecek bir kalıba sokulmuştur. O kadar ki, bazı müslümanlar düğün ve sünnet merasimi icra ettirdikleri zaman, önce mevlid ve Kur'ân okutmakta, sonra caz, saz ve içki gibi eğlenceleri düzenlemektedirler.

İlgili âyetle, islâmî ölçüleri aşan; dini ve Kur'ân'ı alay konusu edinen

---

(1) Zâriyat Sûresi : 56

cahil sapıklar uyarılıyor ve mü'minlerin bu konularda çok dikkatli olmalarına işâret ediliyor.

Hayatı oyun ve eğlence, mide ve şehvet olarak gören sapıkların kötü âdetlerinden biri de, Allah'ın âyetleri okunduğu veya anlatıldığı ve açıklandığı zaman nefislerinin kibir ve gururla kabarması, hiç işitmiyormuş gibi arka çevirerek Allah sözüne hakarette bulunmasıdır.

Bu tipler her devirde sahneden eksik olmamıştır ve olmayacaktır da. Kur'ân-ı Kerîm onları ıslâh oluncaya kadar yalnızlığa itmeyi, hiçbir mü'minin öyleleriyle ciddi ve samimi dostluk ve arkadaşlık kurmamasını telkin etmekte ve gerçek mü'minlerin herkese örnek olabilmeleri için günlerini helâl kazanç sağlamakla, ilim ve irfanlarını artırmakla; insanlığın yararına birtakım buluşlar peşinde koşmakla değerlendirmelerini dolaylı şekilde tavsiyede bulunmaktadır.

Kıyâmet gününde ise, dönüş yapmadan ölen o sapıklara verilecek cezanın, amellerinin cinsinden olacağında şüphe edilmemelidir. Onlar dünyada iken hakkı alaya alıp eğlendikleri için, âhirette kendileriyle alay edilerek azaba sevkedileceklerdir.

DİNDARLIĞIN İKİ ÖNEMLİ BELİRTİSİ

(إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ..) **«Onlar ki, imân edip iyi-yararlı *amellerde bulundular, şüphesiz onlar için nîmet cennetleri vardır..»***

Kur'ân-ı Kerîm bu âyetle dindarlığın iki önemli belirtisi üzerinde durmakta ve sık sık buna yer vermektedir. Onlardan biri asıl, diğeri ise o aslın ürünü veya dal ve budağı sayılır.

a) Dosdoğru imân,

b) Amel-i sâlih, yani iyi yararlı amel.

İman : Bilindiği gibi, daha çok kalbe dayalı bir manadır. İbâdet onun belirtileri ve tabii ürünleridir.

İmân, insanla Yüce Yaratan'ı arasındaki yolu açar. İyi yararlı ameller o yolu işlek duruma getirir. Aynı zamanda imân, kalbin gıdası, ruhun cilâsıdır. İyi yararlı ameller bu gıda ve cilânın içten dışa vuran parlaklığıdır. Birini diğerinden ayırıp yalnız bıraktığınız takdirde dindarlığın dengesi bozulur.. Bu dengeyi sağlayanlara gelince: Onlar için Naîm Cennet'leri hazırlanmıştır. Bu da Allah'ın verdiği bir sözdür ki, O, sözünden asla dönmez; vaadi mutlaka, günü, vakti, saati gelince gerçekleşir.

Diğer bir incelik de şudur: İmansız sâlih amelin hiçbir yararı yoktur; Allah yanında kayda değer bir kıymeti de söz konusu değildir. Çünkü imân asıldır; sâlih amelsiz olunca, yine de yararlıdır ve Allah yanında kıymeti vardır. Âhiret'te de sahibine fayda sağlar. Ancak meyvasız ağaç kabilinden sahibinin yüzünü pek güldürmez veya sıkıntılarını tamamen gidermez.

GÖKLERİN DİREKSİZ YARATILMASI

(خَلَقَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا) **«Gökleri -gördüğünüz şekilde- direksiz yarattı.»**

Bu anlatım şekli, bizim anlayışımıza göredir. Gökteki cisimlerin her birinin kendine has bir yörüngesi bulunduğu; aynı zamanda yerçekim ve merkezkaç kanunlarıyla denge ve düzen sağladığı belirtilerek, cisimler arasında zahirî köprünün oluşturulmadığı gibi, boşlukta durabilmeleri için de altlarına bir direk ve benzeri şey konulmadığı konu ediliyor. Böylece milyonlarca yıldızların ve birçok sistemlerin bir düzensizlik içinde olmadığı kendiliğinden ortaya çıkıyor. Şüphesiz, kâinatı belirtilen kanunlarla zincirleme birbirine bağlayan, yani gezegenler ve sistemler arasında çekim kuvvetiyle bir bütünlük meydana getiren Cenâb-ı Hakk'ın şanı çok yücedir! Biz ancak o yüksek kudretin karşısında mahviyet ve teslimiyetimizi kalpten dile ve diğer organlarımıza getirdiğimiz nisbette O'na yaklaşmış oluruz.

YERKÜRE SARSILMASIN DİYE ONDA SABİT DAĞLAR MEYDANA GETİRİLMİŞTİR

(وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَم۪يدَ بِكُمْ ..) **«Yeryüzünde de, sizi sarsar diye sâbit ulu dağlar yerleştirdi..»**

Kur'ân-ı Kerîm'in dört yerinde, «sizi sarsar diye yeryüzüne sâbit ulu dağlar yerleştirdik» ifadesi; (1) yedi yerinde de, «yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi» şeklinde bir anlatım kullanılmıştır. Bu, Allah'ın kurduğu düzenin mükemmelliğini yansıtırken, dağların oluşturulmasının sebep ve hikmetlerinden biri üzerinde durularak coğrafyacılara ve jeologlara ipucu verilmekte; ekvator itibariyle dakikada 27 km. hızla kendi etrafında; saatte 110.000 km. hızla güneşin etrafında ve güneş sistemiyle birlikte saatte

(1) Bilgi için bak :, Nahl Sûresi : 15, Enbiyâ Sûresi : 31, Neml Sûresi: 61. âyetlerin tefsîri

72.000 km. hızla Herkül Burcuna doğru hareket etmekte olan dünyamızın, bu üç ayrı hareketiyle bizi sarsmadığının sebep ve hikmeti açıklanmaktadır. Bundan da anlıyoruz ki, dünyamız bir karpuz gibi düz ve pürüzsüz olsaydı, bugünkü nîmetlerin ve kaynakların çoğu olmazdı veya yeterli sayılmazdı. Aynı zamanda hayat şartları çok daha değişik bir manzara arzederdi. Sonra da yeryüzü bir çöl halini alır, sarsıntı ve dengesizlik sık sık hissedilebilirdi veya belli aralıklarla sarsıntı ve titreşim meydana gelebilirdi. Kur'ân-ı Kerîm bu konuda sadece ana fikir vermekte ve araştırma, inceleme işini ilgili ilim adamlarına bırakmaktadır.

Böylece kâinatta yer alan her varlığın birtakım ince hesaplara, fiziksel kanunlara göre yaratılıp denge ve düzende tutulduğu anlaşılıyor.

YERYÜZÜNE HER TÜRDEN HAYVAN SERPİŞTİRİLMİŞTİR

(وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ) **«Ve orada her türden hayvanlar serpiştirip yaydı.»**

İlâhî plânda yer alan canlılar, yaratılışlarındaki özelliklerine göre yeryüzüne serpiştirilmiş ve insanlar için bir eğlence, dinlenme, düşünme ve nîmet kaynağı kılınmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm «serpiştirip yaydı» ifadesiyle, hayvanların plânlı şekilde bölge ve kıtalara serpiştirildiği şekilde korunmasına işâretle, bunların niçin yaratıldıklarının hikmeti üzerinde durmamızı ilhâm etmektedir. Ne yazık ki, insanlardan yana yaratılıp yayılan hayvanlardan bir kısmının nesli -bilgisizce avlanma neticesi- yok olmuştur. Bu gerçek, daha çok elde edilen fosillerden anlaşılmaktadır.

Hayvanlar arasındaki üreme dengesi de akıllara durgunluk verecek bir plân ve proğrama bağlanarak sürüp gelmektedir. Ancak insanların bilgisizce el uzatması sebebiyle bu hususta da birtakım dengesizlikler doğmakta ve ilâhî proğramı zedelemektedir.

YERYÜZÜNDE LÜZUMLU HER ÇEŞİT GÜZEL BİTKİNİN YEŞERTİLMESİ

(وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ) **«Ve biz, gökten su indirdik de yeryüzünde her çeşit güzel bitkiden yetiştirdik.»**

Yağan yağmurla yeşeren sayısı belirsiz bitki türleri de öyle.. Her bit-

kinin ayrı bir yararı, başka başka şifâ kaynağı olduğu ve ayrı bir güzellik ve çekicilik arzettiği kesindir. Aynı zamanda dünyamızı süslemekte, ona hoş bir görünüm vermektedir. Şüphesiz her bitki ilâhî sanatın inceliğini, yüceliğini ve eşsizliğini yansıtmakta; insanlara ilhâm vermektedir.

İnkârcı azgınların, câhil müşriklerin Allah'ı bırakıp da ilâh edindikleri canlı-cansız eşyadan hangisi böyle bir yaratma kudretine sahiptir?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın insanlar için doğru yolun rehberi ve bütünüyle rahmet kaynağı olduğu belirtildi. Sonra da inkârcı sapıklarla, imân eden sâlih mü'minlerin durumu açıklandı ve Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin erişilmezliğine delâlet eden belgelere yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle Hz. Lukmân'ın Tevhîd İnancı'na sıkı sıkıya bağlılığı konu edilmekte; ve ahlâkî konularda oğluna olan tavsiyeleri birer misal mahiyetinde işlenmektedir.

——oOo——

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِه۪ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ
لِابْنِه۪ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ
عَظ۪يمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا
عَلٰى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ ف۪ي عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ ل۪ي وَلِوَالِدَيْكَ
اِلَيَّ الْمَص۪يرُ ﴿١٤﴾ وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰى اَنْ تُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ لَكَ
بِه۪ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ
سَب۪يلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ

تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ يَا بُنَيَّ اِنَّهَا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ
فٖي صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوَاتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ
اللّٰهَ لَطٖيفٌ خَبٖيرٌ ﴿١٦﴾ يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَا اَصَابَكَ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٧﴾
وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّ اللّٰهَ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ فٖي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ
مِنْ صَوْتِكَ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمٖيرِ ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

12— And olsun ki Lukmân'a, Allah'a şükret diye hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendi lehine şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse, şüphesiz ki Allah ganiydir (hiç kimsenin şükrüne ihtiyacı yoktur), övülmeğe çok daha lâyıktır.

13— Hani bir vakit Lukmân oğluna öğüt vererek dedi ki : «Oğulcağızım! sakın Allah'a ortak koşma. Çünkü gerçekten ortak koşmak büyük bir haksızlıktır.»

14— Biz insana, ana-babasının (haklarını gözetmesini de) tavsiye ettik. Anası onu sıkıntı üstüne sıkıntı çekerek (karnında) taşımıştır. Sütten kesilmesi iki yıl içindedir. Bana ve ana-babana şükret; dönüş ancak banadır.

15— Eğer anan-baban, hakkında bilgin olmadığı şeyi bana ortak koşman için seninle tartışıp ağırlıklarını koyarlarsa, sakın onlara (bu hususta) itaât etme. Dünya (işlerin)de ise onlara güzel ölçüde destek ol; bana yönelip gönül verenlerin yoluna uy. Sonra da dönüşünüz elbette banadır;

yapageldiğinizi (o zaman) size bir bir haber veririm.

16— (Lukmân yine oğluna dedi ki): «Oğulcağızım! (işlediğin iyilik olsun, kötülük olsun) bir hardal tanesi ağırlığınca bile olsa ve o bir kayanın içinde veya göklerde ya da yerde bulunsa, Allah mutlaka onu getirir (ortaya kor). Şüphesiz ki Allah çok lûtufkârdır; en ince, en gizli şeyleri bilendir, her şeyden haberlidir.

17— Oğulcağızım! namazı dosdoğru kıl, (dince, akılca ve sağlam örfce) uygun olanı emret, kötü olandan da men'et. Başına gelene sabret. Şüphesiz ki bunlar azmedilmeğe değer işlerdendir.

18— İnsanlardan (büyüklük taslayarak) yüzünü çevirme; yeryüzünde çalımlı çalımlı yürüme. Şüphesiz ki Allah, her böbürlenen kendini beğenmişi sevmez.

19— Yürüyüşünde ortalama bir davranış içinde ol; sesini alçalt. Çünkü seslerin en hoşa gitmeyeni, şüphesiz ki eşek sesidir.»

İLGİLİ HADÎSLER

«Yedi helâk edici şeyden sakının: Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana -haklı bir sebep dışında- kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş alanından arka çevirip kaçmak, namuslu beri mü'mine kadına zina (suçu) isnad etmek..» (1)

«İbn Mes'ud (R.A.) diyor ki : Peygamber (A.S.) Efendimiz'e sordum:

— Hangi amel Allah yanında daha çok sevimlidir?

Cevap verdi :

— Vaktinde kılınan namaz.

— Ondan sonra hangisi? dedim.

— Ana-babaya iyilikte bulunmak, buyurdu.

— Ondan sonra hangisi dedim.

— Allah yolunda cihâd, diye cevap verdi.» (2)

---

(1) Buharî/edeb: 6, imân: 16, vasiyet: 23, tıb: 48, hudud: 44- Müslim/imân: 142, 144- Ebû Dâvud/vasaya: 19- Tirmizî/büyû': 3, daavat: 62, tefsîr: 4- Nesâî/tahrîm: 3, vasaya: 12- Ahmed: 2/362

(2) Buharî/tevhîd: 48, cihâd: 1, edeb: 1- Müslim/imân: 137, 140- Ebû Dâvud/salât: 8- Tirmizî/mevakıyt 13, birr: 2- Nesâî/mevakıyt: 51- Ebû Dâvud/salât: 24- Ahmed: 1/410, 418, 421, 430- 5/368-6/374

«Canımı kudret elinde tutan zata and olsun ki, ya iyilikle emreder, kötülükten men'edersiniz, ya da çok sürmez Cenâb-ı Hak kendi tarafından üzerinize bir azap gönderir de artık o durumda duâ edersiniz, ama duânız kabul olunmaz.» (1)

«Sizden kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirip gidersin; buna gücü yetmezse, diliyle onu değiştirsin (gidersin). Buna da gücü yetmezse, kalbiyle değiştirsin (giderme çarelerini düşünüp o fiilden tiksinsin) ki bu, imânın en zayıfıdır.» (2)

«Şüphesiz ki Allah bana, tevâzu' göstermenizi, alçak gönüllü olmanızı emretti; tâ ki biri diğerine karşı büyüklük taslamaya, biri diğerinin hakkına tecavüz etmeye.» (3)

«Allah yanında kötü ahlâktan daha büyük bir günah yoktur.» (4)

LUKMÂN KİMDİR?

Lukmân hakkında klasik tefsîrlerde senedi ve dayanağı olmayan birçok rivâyetlere yer verilmiştir. Ayrıca bu zat sadece sâlih, bilgili, hikmet sahibi bir kimse midir, yoksa teblîğ ve irşatla görevli bir peygamber midir? Bu hususta da farklı görüşler ortaya konmuştur. Her iki husus da ihtimal dahilinde bulunmakla beraber; sâlih, bilgin bir mü'min-i muvahhid olduğu ağırlık kazanmıştır.

Kamusü'l-A'lâm'da şu bilginin verildiğini görmekteyiz: «Hikmetle ün yapan bir zat olup Kur'ân-ı Kerîm'de anılmakla, peygamberliğini iddia edenler olmuşsa da, Hekîm-i-Rabbanî ve Muvahhid (Allah'ın varlığını ve birliğini tasdîk eden) olup peygamber olmaması ihtimali daha kuvvetlidir.»

Lukmân'ın Davud Peygamber'e çağdaş olduğu rivâyetler arasında yer almaktadır. Köle olduğu söylenirse de bunu belgeye dayalı ortaya koymak mümkün değildir. Arap olduğu sanılmaktadır. İbn İshak'a göre: Lukmân el-Hakîm soy itibariyle İbrahim Peygamber'e ulaşır. Şöyle ki, Lukmân b. Baûrâ b. Nâhur b. Tareh denilerek soy ağacı belirlenir ki üçüncü babası Tareh, İbrahim Peygamber'in babası Azer'in bir başka ismidir.

Mukatil'in yaptığı rivâyete göre ise, Lukmân'ın Eyyub Peygamber'in

---

(1) Tirmizî/birr: 36, fiten: 9, 70, 71, zühd: 39, 63, tefsîr: 5, 18

(2) Ebû Dâvud/salât: 242, melâhim: 17- İbn Mâce/ikamet: 159, fiten: 20- Ahmed: 3/10, 52

(3) Müslim/cennet: 64- Ebû Dâvud/edeb: 40- İbn Mâce/zühd: 16, 23

(4) Taberânî - el-Hâkim

teyzesinin oğlu olduğu gösterilmektedir. (1)

Yine tefsîrlerimizde Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in hicretinden yaklaşık bin yıl kadar önce Arap Yarımadası'nın Amman yöresinde bu isimle bir hekîm'in ortaya çıktığı, ahlâk ve fazîlet konusunda çok hikmetli sözler söylediği, öğütlerde bulunduğu ve o yüzden hakkında birtakım hikâyeler yazıldığı anlatılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de ismi geçen Lukmân'ın o Lukmân olduğu ihtimali pek uzak değildir.

İLİM VE HİKMET, ŞÜKRETMEYİ GEREKTİRİR

(وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ)

«And olsun ki Lukmân'a, Allah'a şükret diye hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendi lehine şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse, şüphesiz ki Allah ganiydir (hiç kimsenin şükrüne ihtiyacı yoktur); övülmeğe çok daha lâyıktır.»

İlim hikmetle birleşip, gücünü Allah'a imândan alınca, gerçeği daha iyi anlayıp değerlendirebilme düzeyine gelmiş olur. Varlıkta ne varsa, hepsinin mutlak anlamda Allah'a ait bulunduğunu ve bildiğimiz şeylerin sadece insandan yana yaratılıp hizmete sevkedildiğini anlayıp idrâk ettiğimiz gün, bilgimizi hikmetle tamamlamış ve imânla kuvvetlendirip bütünleştirmiş oluruz ki, böyle bir ilim, sâhibini hem dünyada, hem de âhirette huzurlu ve mutlu kılmaya elverir. Zira bilgisini hikmetle ve imânla donatmış bir ilim adamı herkesten daha çok Cenâb-ı Hakk'a kulluk etmenin, O'na ibâdette bulunmanın gereğine inanır ve her vesileyle Allah'a şükretmenin bir borç olduğunu unutmaz.

Yukarıdaki âyetle, sözünü ettiğimiz hikmete değiniliyor ve insanda daha çok şükretme duygusunu geliştiren önemli kaynağa dikkatler çekiliyor.

Unutmayalım ki, Kur'ân'ın tasvîr ettiği şekilde şükretmek, sünnetullah'a uymak ve hayatı ilâhî hılkat statüsüne göre düzenlemek demektir. Bu da başarının ilk ve son basamağı sayılır. O bakımdan Allah'a gönülden yönelip şükreden ancak kendi lehine bir rahmet havası meydana getirir; nankörlük eden de kendi âleyhine bir sonuca yönelmiş olur. Cenâb-ı Hakk'ın kimselerin hamd ve şükrüne ihtiyacı yoktur. O mutlak ganiydir.

---

(1) Bu konuda geniş bilgi için bak : el-Cami'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 14/59, 60 - Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/444, 445 - Câmiu'l-beyân Fi Tefsîri'l-Kur'ân: 21/43, 44

HİKMET KAVRAMI

Hikmet, çok yönlü bir kelimedir. Adâlet, ilim, hilim, nübuvvet ve Kur'ân; aynı zamanda sapasağlam ilâhî düzen, varlığı bilme, gerçeği ortaya çıkarma, bir şey icat etme, ilâhî sünneti bilip ona göre hayırlı işlerde, sâlih amellerde bulunma; eşyanın gizli-açık yanları hakkında birtakım bilgi edinme gibi manalara delâlet etmektedir. Felsefe, ahlâk, pratik bilgi, fizik ve benzeri konularla yakından ilgilidir. (1)

Rağıb el-Esbehanî ise, «hikmet»in çok yönlü manalarını kısaltarak şu veciz bilgiyi vermiştir: «Hikmet: Hakkı, ilim ve akıl ile bilip doğru olanı tesbit etmektir. Allah hakkında sıfat olarak kullanıldığı zaman, eşyayı bilip onu son derece sağlam ve muhkem icâd etmek anlamına; insana sıfat olarak kullanıldığı zaman, mevcudatı bilmek ve hayırlı işlerde bulunmak anlamına gelir.» (2)

ALLAH'I İNKÂR ETMEK, O'NA ORTAK KOŞMAK BÜYÜK BİR ZULÜMDÜR

(وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ) **«Hani bir vakit Lukmân oğluna öğüt vererek dedi ki: «Oğulcağızım! sakın Allah'a ortak koşma. Çünkü gerçekten ortak koşmak büyük bir haksızlıktır.»**

Lukmân el-Hakîm'in, kendi oğluna öğüt verirken aklı eren her insanı ilgilendiren ve aynı zamanda «Tevhîd İnancı» doğrultusunda bir anlam ve hikmet taşıyan sözlerinin bir bölümü ilgili âyetlerle açıklanmakta ve peygamber sünnetiyle tam uyumluluk arzetmektedir.

Cenâb-ı Hak, o sâlih kulunun güzel öğütlerinden on kadarını Kur'ân'da anmak sûretiyle hem Lukmân'ın kadrini yüceltmiş, hem mü'minlere yol gösterici sünnet olarak bir dizi kural vermiş, hem de bu zat hakkında kalıcı bir ad bırakmıştır.

LUKMÂN'IN KENDİ OĞLUNA ÖĞÜDÜ

1— Allah'a ortak koşmak zulümdür.

---

(1) Fazla bilgi için bak : Kamus Tercümesi : «hikmet» maddesi
(2) el-Müfredat Fi-Garibi'l-Kur'ân : Hikmet maddesi

(إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ) **«Çünkü gerçekten ortak koşmak büyük bir haksızlıktır.»**

Allah'a ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür. Zira varlık âleminde her şey Cenâb-ı Hakk'ın ilim ve hikmet sıfatlarının izini taşımakta ve her biri bağlı bulunduğu hılkat kanunu doğrultusunda Hakk'ın buyruğuna baş eğmekte ve O'nun varlığına ve birliğine şehadet etmektedir. Bunca delil ve belgeleri ve kendi yaratılışındaki yüksek hikmeti ve inceliği görmeyip Yüce Yaratan'ı inkâr etmek veya başka şeyleri O'na ortak koşmak insana yakışan bir ölçü ve yol değildir. Böylesine sakıncalı bir yola girmek elbette ki varlık âlemindeki eşyanın baş eğmesine ters düşmekte, her birinin hakkına saygısızlık ve tecavüzü ortaya koymakta ve böylece insanı çok zâlim ve çok hak tanımaz bir düzeye getirmektedir.

Çünkü zulüm : Bir şeyi lâyık olmadığı yere koymak, bir görevi ehil olmayana vermek, hakkı kabul etmemek, haksızlığı benimsemek ve savunmaktır. Aynı zamanda hak sâhibinin hakkını zayi' etmek, haksızdan yana olmaktır. Bu mana ile de insanın, ilâhlığa lâyık olmayan canlı-cansız şeyleri ilâhlaştırması, kulluğu gerektiği düzeyde tutmaması, ibâdeti ehil olmayana yapması büyük bir zulüm ve kelimeyle belirlenemiyecek ölçüde haksızlıktır.

2— Ana-babaya itaât.

(وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ ..) **«Biz insana, ana-babasının (haklarını gözetmesini de) tavsiye ettik..»**

Annelik ve babalık yalnız çocuğu dünyaya getirmelerinden, onu büyütüp beslemelerinden ibaret değildir. Anne ve baba çocuğun iç ve dış dünyasının, ruhî yapısının dayanağı ve mânevî âleminin mimarlarıdır.

O bakımdan doğan bir çocuğu bu anlam ve ölçülere göre besleyip büyütmek, eğitip yetiştirmek büyük fedakârlıklar, aralıksız zahmetler ve sıkıntılar gerektiren başlı başına bir konudur. O kadar ki, anne-baba hayatlarının önemli bir kısmını çocuklarının yetişmesi uğruna harcamakta ve kendilerinden kopmaz bir parça olan yavrularını korumak için bazan tehlikeyi bile göze alabilmektedirler.

O bakımdan çocuğun her zaman anne sevgisine, baba ilgisine ihtiyacı vardır. Yapılan ciddi araştırmalar göstermiştir ki, ana-babasından, özellikle anasından ayrı düşen çocuk, zamanında kolay kolay konuşamamakta ve daha çok içine dönük bir durum almakta ve fiziksel yapısı da yeterince gelişmemektedir.

Kur'ân-ı Kerîm, ilgili âyette ana-babanın çocuklarıyla olan yakınlığını, onun iç dünyasıyla olan ilgisini ve böylece aralarındaki kopmaz bağları üç madde halinde özetlemektedir. Şöyle ki :

a— Anne sıkıntı üstüne sıkıntı çekerek kendisinden bir parça kabul ettiği yavrusunu karnında taşır.

b— İki yıl veya daha az bir süre onu kucağında taşıyıp süt emzirir.

c— Evlât dünya işlerinde ve önemli konularda ana-babasına destek olmalıdır.

Cenâb-ı Hak, evlâdın destek olmasını emrederken, Allah'a günah ve isyanı, inkâr ve şirki gerektiren konularda ana-babanın emrine itaât edilmiyeceğini açıklayarak sağlam bir kıstas ortaya koymuştur.

Böylece Lukmân el-Hakîm'in bu iki öğüdünden anlıyoruz ki, Allah'a imân ve itaâtten sonra, meşru sınırlar içinde ana-babaya itaât ve onlara hizmet gelmektedir.

3— İşlenilen iyilik ve kötülük..

(يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمٰوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ) **«Oğulcağızım! (işlediğin iyilik olsun, kötülük olsun) bir hardal tanesi ağırlığınca bile olsa ve o bir kayanın içinde veya göklerde, ya da yerde bulunsa, Allah mutlaka onu getirir (ortaya kor). Şüphesiz ki Allah en ince, en gizli şeyleri bilendir, her şeyden haberlidir.»**

Cenâb-ı Hakk'ın ilmi her şeyi kapsayıp kuşatmış ve kudreti her varlığa nüfuz etmiştir. Her şey mutlak anlamda O'nun tasarrufu altında bulunuyor. O bakımdan O'nun ilminin dışında kalan bir şey düşünülemez, kudretini aşan bir şeyden söz edilemez. Bunun aksini düşünmek, uluhiyet kavramını kökünden yıkar ve Cenâb-ı Hakk'a bilgisizlik, unutkanlık yakıştırılmış olur.

İşte bu bilgi ve imân insanın iç ve dış âlemini düzene sokar, sorumluluk duygusunu geliştirip pekiştirir; atılan her adımımıza, ağzımızdan çıkan her söze dikkat etmemizi öğretir. İçimizden geçen her şeyin Allah tarafından bilindiğini telkîn ederek ruh ve vicdan safiyetine erişmemizi kolaylaştırır.

4— Namaz kılmak..

(يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلٰوةَ ..) **«Oğulcağızım! namazı dosdoğru kıl..»**

Cenâb-ı Hakk'ın eşi, benzeri ve ortağı bulunmadığı açıklandıktan; ilmiyle, kudret ve tasarrufuyla her şeyi kapsayıp kuşattığı belirtildikten sonra, O'na şükretmenin ve kulluk görevini yerine getirmenin ilk basamağı kabul edilen namazı kılmaya devam etmemiz emrediliyor. Zira yaratan ile yaratılan arasında namazdan daha işlek bir yol yoktur. Aynı zamanda insanı Allah ile -bir bakıma- konuşturan en ölçülü ibâdet, namazdır. O bakımdan her peygambere namaz ile emredilmiş ve semavî dinlerin hepsinde bu ibâdete yer verilmiştir.

5— İyilikle emretmek, kötülükten men'etmek.

(وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ ..) **«(Dince, akılca ve sağlam örfce) uygun olanı emret, kötü olandan da men'et..»**

Şüphesiz dinin, aklın ve sağlam örfün faydalı kabul ettiği ve tavsiyede bulunduğu şeyleri yetişmekte olan kuşakların kafa ve kalplerine eğitim yoluyla işlemek nasıl vâcipse, bu üç unsurun zararlı görüp yasakladığı kötülüklerden nesli sakındırmak ve korumak da öylece vâciptir. Zira İslâm'ın hayat nizamının temelini, Kur'ân-ı Kerîm'in hedef ve amacını bunlar oluşturmaktadır.

Konuya bu açıdan eğildiğimiz zaman, toplum yapısında otokontrolü sağlamanın önemi ortaya çıkmakta ve nemelâzımcılığın revaç bulduğu yerlerde huzur ve güvenin bozulacağının kaçınılmaz olacağı vurgulanmaktadır. Bu nedenledir ki, Kur'ân'ın tam 38 yerinde sağlam sahîh örften söz edilmekte ve bu açıdan faydalı kültürün korunması dolaylı şekilde istenmektedir. (1)

6— Başa gelen dert ve sıkıntılara karşı sabretmek.

(وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ) **«Başına gelene sabret. Şüphesiz ki bunlar azmedilmeğe değer işlerdendir.»**

Başarının sırrı; amaca erişmenin yollarından biri, olaylar karşısında sarsılmamak, âcizlik, yılgınlık ve bıkkınlık göstermeyip başa gelen dert ve musîbetlere, felâket ve sıkıntılara göğüs gerip dayanma gücünü ortaya koymaktır. Bilindiği gibi, kulluk da, ibâdet de, hayatta başarılı olmak da bir ucuyla sabra dayanmakta ve azimli, kararlı olmakla içiçe bulunmaktadır. Denildiği gibi, sabırsız, kararsız insanın yolu arslanlarla doludur. Kuvvetli iradeye sahip insan, hareketleri üzerine kuvvetinin, sabrının damgasını vurur.

---

(1) Bilgi için bak : Âl-i İmrân Sûresi : 104-114. âyetlerin tefsiri

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in sınır tanımaz sabrı ve azmidir ki, korkaklara cesaret aşılamış, uyuşuklara canlılık kazandırmış, nefsine dönük olanları sahneye çıkartıp dâva adamı yapmıştır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, üç hayatî konuyu açıkladıktan sonra, şu cümleyle onların önemini ve hayatımızdaki yerini belirliyor : **«Şüphesiz ki bunlar azmedilmeğe değer işlerdendir.»**

7— İnsanları küçük görmemek.

(وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ ..) **«İnsanlardan (büyüklük taslayarak) yüzünü çevirme..»**

Müslümanlığını belgelemenin bir yanı da, sevmek ve sevilmektir. Kendini çok yükseklerde görenler hem Allah'tan uzaklaşmakta, hem de toplumdan kopmaktadırlar. Aynı zamanda sevme ve sevilme sınırlarının çok gerisinde kalmakta ve insanlığa faydalı bir hizmette bulunmadan şu hayata veda' etmek zorundadırlar. Denildiği gibi : Dünyanın en büyük işletmesi insanın içindeki saygı işletmesidir. Unutmamak gerekir ki : Aşırı derecede kendini beğenme, kişiyi öylesine bir çıkmaza sürükler ki, artık o noktada hiçbir itirazı, tenkidi, suçu kabul edemez olur. O kadar ki, geçmiş olaylarla ilgili vicdanında beliren azabı susturmaya çalışır. Kendisine doğru olanı telkîne çalışanların düşmanı olur.

O bakımdan Cihan Peygamberi Hz. Muhammed (A.S.) fakir-zengin, efendi-köle diye bir ayrım yapmadan insanlara karşı sıcak ilgi duymuş ve bunu günlük yaşayışıyla ortaya koyarak görüşebildiği insanlara tepeden bakmamış, tevâzu kanadını indirerek onlardan biri olma nezaketini hiçbir zaman unutmamıştır.

8— Yeryüzünde çalımlı yürümemek..

(وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ) **«Yeryüzünde çalımlı yürüme. Şüphesiz ki Allah her böbürlenen kendini beğenmişi sevmez.»**

Kâinatın önemli bir bölümünü bilmeyen, kâinata hâkim olan ilâhî kudret ve azametin yüceliğini ve sınırsızlığını tam anlamıyla idrâk edemiyen ve her şeyden önce kendi iç organlarına kumanda edemiyen insanın böbürlenmesi doğru bir düşünce ve hareket sayılabilir mi? Diğer bir anlatımla, henüz kendini dosdoğru tanımayan, nasıl üstün bir sanatkârın fırçasından çıktığını yeterince bilmeyen ademoğlunun yeryüzünde büyüklük taslaması, böbürlenip kendini yükseklerde gömresi, belirttiğimiz bilgisizliğin ve zaafın neticesidir. Zira Allah'ın üstün kudretini bilen, kâinatın azame-

tini düşünebilen ve varlık âleminde kendi yerini belirleyebilen bir kimsenin ancak mahviyetkâr bir havaya girmesi, Hakk'ın kudretine teslimiyet gösterip kendi aczini anlaması beklenir.

İsrâ Sûresi'nde bu konu şöyle açıklanmakta ve insanın gerçek yeri belirlenmektedir:

«Yeryüzünde böbürlenerek yürüme; çünkü yeri delemezsin ve boyca da dağlara ulaşamazsın.» (1)

9— Vakar ve tevâzu ile yürümek..

(وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ ..) **«Yeryüzünde ortalama bir davranış içinde ol..»**

Mü'min hem vakarlıdır, hem de alçak gönüllüdür. Birinci sıfat ona heybet kazandırır; ikinci sıfat sevilmesine ve saygı görmesine sebep olur. Cadde ve sokaklarda başımızı kaldırıp etrafı taramamız, şunun bunun kapı ve penceresine bakmamız, hafifmeşrep, şahsiyetsiz ve kültürsüz bir insan olduğumuzun açık belirtileridir. Oysa mü'min hem şahsiyetli, hem ciddi, hem mütevazi, hem de vakarlıdır. O bakımdan toplum arasında nasıl davranmamız gerekiyorsa, ona dikkat etmemiz, muaşeret adâbına uymamız ve şahsiyetimizi korumamız sünnettir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in günlük hayatı bize bu konuda da ışık tutmakta ve yol göstermektedir. O bakımdan Resûlüllah'ın (A.S.) hayatını çok iyi bilmemiz ve araştırmamız gerekmektedir.

10— Yüksek sesle konuşmamak..

(وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ) **«Sesini alçalt. Çünkü seslerin en hoşa gitmeyeni, şüphesiz ki eşek sesidir.»**

Konuşurken bazı hususlara dikkat etmek sünnettir. Zira bu konuda da bize örnek olan, yol gösteren vardır, o da âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'dir. O bakımdan O'nun bu hususla ilgili sünnetini şöyle özetliyebiliriz :

a) Bağırarak konuşmaktan kaçınmak,

b) Kime nasıl hitap edilmesini bilmek,

c) Kelime ve cümleler anlaşılmayacak kadar alçak sesle hitap etmemek,

---

(1) İsrâ Sûresi : 37

d) Rahatsız edecek kadar yüksek sesle konuşmamak, bu ikisi arasında bir yol izlemek,

e) Muhatabın anlamasını zorlaştıracak yabancı kelime ve girift cümle kullanmamak..

Şüphesiz ki günlük hayatımızda bu ölçüyü aşmamız, bizim Kur'ân terbiyesiyle eğitilmediğimizi, Peygamber sünnetiyle şekillendirilmediğimizi ve yeterince İslâm kültürü almadığımızı gösterir. Zira bu kültürü yeterince almış mü'minin söz ve davranışları hep ayarlı, ses tonu düzenli, kullandığı kelime ve cümleler ölçülü ve anlaşılması kolay cinstendir.

Yontulmadık kişilerin kabadayılık yapıp yüksek sesle ve uyumsuz cümlelerle konuşmaları, hem onların kültür yapısını, eğitim seviyesini yansıtır, hem de insanlara saygısızlıklarını gösterir. Cenâb-ı Hak o gibilerin ölçüsüz kaba konuşmalarını saygılı ve medenî bir kalıba dökmelerini sağlamak için şöyle uyarıcı bir benzetmede bulunuyor : **«Çünkü seslerin en hoşa gitmeyeni, şüphesiz ki eşeğin sesidir.»**

SÜT EMZİRME SÜRESİ

(.. وَفِصَالُهُ فِى عَامَيْنِ) **«Sütten kesilmesi iki yıl içindedir..»**

Cenâb-ı Hak, ana-babaya itaâti emrederken, annenin nasıl bir fedakârlıkta bulunduğuna dikkatleri çekmekte ve bu arada, süt emzirme için normal bir süre üzerinde durmaktadır. Böylece daha çok anne hakkına ve ona karşı güzellikle hizmette bulunmaya ağırlık kazandırmakta, sonra da anne sütünün önemine ve yararına dolaylı şekilde değinmektedir.

Âyetin açık anlatımından şu incelikleri anlıyoruz :

a) Süt emzirme süresinin bir yılın üstünde olması,

b) Bu sürenin iki yılı aşmaması,

c) Belirtilen süre içinde çocuk için en değerli besin maddesinin ana sütü olduğunun unutulmaması hem anne, hem de çocuk için çok olumlu ve yararlı sonuç doğurur.

Zira süt emzirmenin anneyle bebeği arasında sağlayacağı ruhî ve mânevî yakınlık kelimeyle anlatılamıyacak kadar derin bir anlam taşır.

LUKMÂN HAKÎM'İN OĞLUNA VASİYETİNDE MÜ'MİNLERE ŞU MESAJLAR VERİLMEKTEDİR

1— Allah'ın insana olan nîmetlerinin sayısı belirsizdir. Çünkü her şey insandan yana yaratılıp hizmete sevkedilmiştir. Nîmete karşı Allah'a şükretmek vâciptir. Bu da kulluğun gereklerini yerine getirmekle gerçekleşir.

2— Cenâb-ı Hak mutlak anlamda ganiydir, hiçbir şeye muhtaç değildir. O'nun buyruklarını öğrenip uygulamanın yararı bütünüyle insana aittir. Uygulanmayıp başka bir yol tutmanın da zararları yine insana aittir.

3— Allah'a canlı-cansız bazı şeyleri ortak koşmak, büyük bir haksızlıktır ve kâinat plânına ve düzenine ters düşmek anlamına gelir.

4— Ana-babaya itaât edip onlara iyilikte bulunmak, ilâhî emirlerden biridir. Ancak Cenâb-ı Hakk'a karşı insanı âsi ve günahkâr kılacak konularda ana-babanın emirlerine uyulmaz. Çünkü Allah'ın hakkı çok daha büyüktür.

5— Çocuğun bir yıldan fazla emzirilmesinde fayda vardır. Gerekirse beş altı aylıkken mama ile takviye edilir. (1)

6— Sonunda dönüş mutlaka Allah'a olacaktır. O halde O'nun mülkünde, O'nun koyduğu kurallara ve hazırladığı statüye uymamız gereklidir. Aksine bir yol tutma hakkımız ve yetkimiz yoktur. Çünkü kendi mülkümüzde, kendi başımıza buyruk değiliz.

7— Cenâb-ı Hakk'ın olup biten, kalp ve kafadan geçen her şeyi bildiğinden şüphe etmemek gerekir. Zira böylesine bir imân kişiyi yönlendirir, iç ve dış disiplinine kavuşturur da hayatını düzen ve dengede tutar.

8— Namazı vaktinde dosdoğru kılmak farzdır ve hayatımızın selâmeti ve devamı için bu ibâdet son derece lüzumludur. Çünkü mülkün hakikî sahibi böyle bir ibâdetle kendisine kulluk edip yaklaşmamızı emretmiştir.

9— Dine, akla ve sağlam örfe uygun olanı emredip, bunlara ters düşeni men'etmek Allah'ın emridir. Bu emri uygulamak toplum yapısında otokontrolü sağlar ve her iki hayatımızı huzur ve güvenle süsler.

10— Hayatın yolu düz değildir. Sevindirici yönleri olmakla beraber üzücü tarafları da vardır. O halde sevindirici şeylerine fazla kapılmamak, üzücü taraflarına göğüs gerip dayanma gücünü ortaya koymak, gerçek ve

---

(1) Geniş bilgi için bak : Bakara Sûresi : 233- Ahkaf Sûresi : 15. âyetin tefsîri

olgun mü'min olmanın belirtisi ve ölçüsüdür.

11— İnsanları küçük görmemek, onlara karşı büyüklük taslamamak vâciptir veya kuvvetli sünnetlerden biridir. Böylesine bir tavır ve düşünce insanı dünyada da, âhirette de küçük düşürür ve Allah yanında değersiz kılar. Zira tevazu mü'minin şiârıdır. Kibir ve gurur ise cehaletin tabii ürünüdür.

12— Yeryüzünde tevazu ile yürümek, fakat imân vakarını korumak da sünnettir. Unutmayalım ki, İslâm terbiyesi, kibir ve gururla hiçbir zaman bağdaşmaz ve böylesine bir huy ve karakter insanı Rahmân'ın iltifatına lâyık olacak bir düzeye getirmez. Çünkü gerçekten Cenâb-ı Hak böbürlenen kimseyi sevmez.

13— Cadde ve sokaklarda edep ve terbiyeyle yürümek, kapı ve pencerelere bakmamak da sünnettir. Bu konuda da Resûlüllah'ın (A.S.) vakarlı ve ölçülü yürümesi bizim için en güzel örnektir.

14— Konuşurken sesi ayarlamak, muhatabı rahatsız edecek şekilde sesi yükseltmemek; işitilmiyecek kadar alçak sesle hitap etmemek de sünnettir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Lukmân el-Hakîm'in on kadar öğüdü açıklandı ve bununla mü'minlere on dört kadar yönlendirici mesaj verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın yarattığı şeylerin insanın hizmetine verildiği açıklanıyor. Açık ve gizli birçok nîmetlerin cömertçe hazırlanıp sergilendiğine dikkatler çekiliyor. Buna rağmen insanlardan çoğunun nankörlük edip doğru yoldan sapmayı tercîh ettikleri üzerinde durularak mü'minlerin nasıl hareket etmelerinin gerektiğine işârette bulunuluyor.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةًۜ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ
فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ
اتَّبِعُوا مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ
الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ
اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰىۜ وَاِلَى
اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُۜ اِلَيْنَا
مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُواۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾
نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾ وَلَئِنْ
سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُۜ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِۜ
بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

M E Â L İ :

20— Görmediniz mi, Allah göklerde ve yerde olanı baş eğdirip sizin emrinize vermiştir; açık gizli (birçok) nimetini size tamamlamıştır. İnsanlardan öylesi var ki, ilimsiz, doğru yolu gösteren rehberi, aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışıp durur.

21— Onlara, «Allah'ın indirdiğine uyun!» denildiği zaman, «hayır, babalarımızı neyin üzerinde bulduysak ona uyarız» derler. Ya Şeytan babalarını çılgın alevli ateşe çağırmışsa (ona ne derler?).

22— Kim iyilik ve güzelliği huy edinerek yüzünü (bütün varlığını ve benliğini) Allah'a teslim ederse, cidden o en sağlam kulpa yapışmıştır. İşlerin sonu Allah'a varıp dayanır.

23— Kim de küfrederse, onun küfrü seni üzmesin. Onların dönüşü ancak bizedir. O zaman işlediklerini kendilerine bir bir haber veririz. Şüphesiz ki Allah, göğüslerde olanı bilendir.

24— Onları az bir süre geçindirip yararlandırırız. Sonra da pek ağır bir azâba katlanmaya çaresiz kılarız.

25— And olsun ki, onlara, «gökleri ve yeri kim yarattı?» diye soracak olsan, «elbette Allah...» diyecekler. De ki : Allah'a hamd olsun! Ama onların çoğu bilmezler.

26— Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Şüphesiz ki Allah ganiydir (hiçbir şeye muhtaç değildir; ama her şey O'na muhtaçtır); övülmeye de en çok O lâyıktır.

GÖKLERDE VE YERDE OLAN HER ŞEY İNSANIN HİZMETİNE VERİLMİŞTİR

(أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً)

«Görmediniz mi, Allah göklerde ve yerde olanı baş eğdirip sizin emrinize vermiştir; açık-gizli (birçok) nîmetini size tamamlamıştır.»

Kur'ân-ı Kerîm burada varlık âleminde vücut bulan canlı-cansız her şeyin insan için yaratıldığını ve her şeyin bağlı bulunduğu kanun gereği, ister istemez insanın buyruğuna verilerek hizmetine sevkedildiğini açıklamaktadır. Bu, her şeyden önce insanın yaratılmasındaki hikmeti ve azizliği, onun Allah yanındaki derece ve kıymetini ortaya koymaktadır.

O halde kâinatta insan denilen canlı varsa, yaratılan her şeyin anlamı ve hikmeti de vardır demektir; o yoksa eşyanın vücudunun hikmeti kalkmakta ve bir bakıma anlamsız kalmaktadır.

Konuyu bu açıdan incelediğimizde âyetin delâlet ve işâretinden şu hususları anlamak mümkündür :

a) İnsan türü yalnız dünyada vardır; diğer gezegen ve yıldızlarda insan yoktur. Nitekim Rahmân Sûresi 10. âyetle bu husus belirtilmekte ve araştırıcılara ışık tutulmakta, hareket noktası belirlenmektedir.

b) Diğer gezegen ve yıldızlarda -kuvvetli bir ihtimal ve yorumla- diğer canlılar da yoktur. Zira canlılar insanlar için yaratılmıştır. İnsanın yararlanamıyacağı bir yıldızda canlıların, diğer bir anlatımla hayvanların yaratılması bir bakıma anlamsız ve hikmetsiz kalmaktadır. Ancak herhangi bir gezegen veya yıldızda bir gün gelir de Allah'ın kudretinin erişilmezliğine delâlet eden birtakım canlılara rastlanır veya tesbit edilirse, Kur'ân'ı yalanlamaz; bir yoruma göre, onu tasdîk eder. Çünkü Şûrâ Sûresi: 29. âyetle şöyle buyurulmaktadır: **«O'nun varlığına (delâlet eden) belgelerden biri de, göklerin ve yerin yaratılması ve ikisine serpiştirip yaydığı canlılardır.»**

Bu âyet iki şekilde yorumlanmaktadır. Biz sadece birinci yorumunu dikkate alarak konuyu anlaşılır duruma getirmek istedik. Diğer yorum âyetin tefsîrinde yapılmıştır. Meraklıların oraya bakmaları tavsiye olunur.

c) Her şey insanın yararına yaratılıp onun hizmetine baş eğdirildiğine göre, varlık âleminde insan bilgisinin, keşif ve icadının erişebildiği her şeyden yararlanması söz konusudur.

d) Her şey insan için, insan da Allah'ın varlığını, birliğini, kudretinin yüceliğini ve insandan yana olan rahmetinin genişliğini bilip anlamak ve bu imân atmosferi içinde ebedileşmek için yaratılmıştır.

CENAB-I HAK AÇIK-GİZLİ NÎMETLERİNİ TAMAMLAMIŞTIR

(وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً) **«Açık-gizli (birçok) nîmetlerini size tamamlamıştır.»**

Âyetin açık anlatımından, insan bedeninin ve ruhunun muhtaç bulunduğu bütün nîmetlerin kusursuz ölçüde yaratılıp işlenir duruma getirildiği anlaşılıyor. Ancak bu nîmetleri elde edebilmemiz için aklımızı, idrâkimizi, zekâ ve enerjimizi bilerek harekete geçirmemiz gerekmektedir. Şüphesiz ki bu da insana ve hayata canlılık kazandırır. Aynı zamanda nîmetin kıymeti harcanan emekle ve külfetle bilinir.

Açık ve gizli nîmetler üzerinde müfessirlerin farklı yorumları olmuştur. Bize göre : Açık nîmet gözle görülebilen, araştırmayla tesbit edilebilenleridir. Gizli nîmetler ise, bunun aksine bir durum arzedenleridir. Meselâ, bizi koruyan, zaman zaman ilhâmda bulunan melekler -bize nisbetle- gizli nîmetlerdir. Aynı zamanda ilâhî rahmet ve inâyetin kalplere inmesi, ruhlara gıda verip cilâlaması da bu cümledendir.

O halde insanoğlu dünya hayatı süresince hem bedenini, hem de ruhunu besleyip geliştirecek kadar nîmetlere mazhar kılınmıştır. Yani bu hususta Cenâb-ı Hak, insan kudretinin yetmiyeceğini kendisi yaratıp hazırlamıştır. Onlardan yararlanmayı ise, insanların yeteneğine bırakmıştır.

İLİMSİZ, KİTAPSIZ ALLAH HAKKINDA TARTIŞANLAR

(وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ) **«İnsanlardan öylesi var ki, ilimsiz, doğru yolu gösteren rehbersiz, aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışıp durur.»**

Allah'ın varlığı ve birliği, kudretinin ve ilminin sınırsızlığı ancak birkaç kıymetin biraraya gelmesiyle bilinebilir. Aksi halde birtakım basit mantıkî yollarla neticeye varılamaz. O kıymetler şunlardır: Akıl, imân, kitap, rehber ve ilim..

Yalnız akıl, iyi kullanıldığı, bazı saplantıların tesirinden arındırıldığı takdirde kâinatın bir yaratıcısı bulunabileceğini çok sathi şekilde anlayabilir. İlmî araştırmalar onun yardımına verildiğinde ise, Yüce Yaratan hakkında biraz daha derinleşme imkânı sağlamış olur. Aklı ve ilmi destekleyip aydınlatacak ilâhî kitabı yardımcı verdiğimiz durumda, Allah'ı bilip anlama iyice derinleşir ve mecrasını bulmuş olur. İşte bu noktada «imân» yani «tahkikî imân» başlar. İlâhî hidâyet tecelli eder de kalpte sağlam imân vücut bulursa, Allah'ı bilip anlama iyice kökleşir ve mecrasını değiştirmiyecek kadar kuvvet kazanır.

Nasıl yalnız hidrojen veya yalnız oksijen susuzluğumuzu gideremiyor; ikisinin belli oranda biraraya gelmesiyle bize hayat veren «su nîmeti» oluşuyorsa, onun gibi yalnız akıl veya yalnız ilim Allah'ı lâyıkıyla bilmeye yetmiyor; kitap ve imânı buna kattığımız takdirde gerçek ölçüsünü buluyor ve istenilen faydayı sağlıyor.

Cenâb-ı Hak 20. âyetin son kısmında bu önemli hususu şöyle belirtiyor: **«İnsanlardan öylesi var ki, ilimsiz, doğru yolu gösteren rehbersiz; aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışıp durur. »**

ATALARIN DİNİNE UYMAK DOĞRU MUDUR?

(وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا) **«Onlara: «Allah'ın indirdiğine uyun» denildiği zaman «hayır, babalarımızı neyin üzerinde bulduysak ona uyarız» derler.»**

İnsan, kendisine başta akıl olmak üzere birçok yetenekler verilerek mânen donatılmış ve eğitilmeğe, öğretilmeğe uygun bir yapıda yaratılmıştır. Ancak içinde yetiştiği aile ve çevrenin tesiri oldukça büyüktür. O bakımdan yalnız akıl kendi başına bu tesiri giderecek güce sahip değildir. Akıl bu durumda ilimle birleşir de duyguların tesir alanını aşarak gerçeği aramaya koyulursa, ilâhî hidâyet ondan yana tecelli eder ve böylece körü körüne ataların bâtıl inançlarına; kötü âdetlerine uymaktan kendini kurtarma şansına erişir. Şüphesiz ki ilâhî hidâyetin bir ucu, kitap ve peygambere yönelmekle bağlantılıdır. Zira bu iki esas, akla ve ilme hareket noktasını belirler ve amacın ne olduğunu gösterir. O bakımdan son derece lüzumludur.

İlgili yirmi birinci âyetle, akıllarını duygularının emrine verip atalarının bâtıl inançlarına körü körüne bağlanıp kalan müşrikler, inkârcı maddeciler hem uyarılıyor, hem de akıllarını harekete geçirmek için kendilerine malzeme veriliyor.

EN SAĞLAM KULP

(وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى ..) **«Kim iyilik ve güzelliği huy edinerek yüzünü (bütün varlığını ve benliğini) Allah'a teslîm ederse, cidden o en sağlam kulpa yapışmıştır. İşlerin sonu Allah'a varıp dayanır.»**

Her kulp yapısına ve bağlı bulunduğu bütününe göre sağlamlık veya çürüklük arzeder. «Allah» kavramı bize nasıl sınırsız bir varlık ve kudreti; sonsuz ilim ve rahmeti simgeliyorsa, O'na imân ve ibâdet de o nisbette sağlam bir kulpa tutunmamızı gerçekleştiriyor. Her şeyimizle O Yüce Kudret'in eseri olduğumuz muhakkaktır. O hâlde her şeyimizle O'na teslimiyet gösterip ve münhasıran O'na güvenip dayanmamız, O'na kul olmamızın gereği, insan olarak yaratılmamızın kaçınılmaz yoludur. Cenâb-ı Hak'tan kopmamız hem kendimizi inkâr etmemizi, hem de kendimizi başıboş gayesiz ve amaçsız saymamızı sonuçlandırır. Oysa ne biz, ne de diğer hiçbir varlık başıboş, gayesiz, anlamsız ve hikmetsiz yaratılmamıştır. Çünkü kâinat plânında yer alan her varlığın bir maksada, bir hizmete ve yarara

yönelik bulunduğunu görüyoruz. Bunun aksini isbat etmek elbette mümkün değildir.

İşte bu nedenledir ki, ilgili âyetle Cenâb-ı Hak insana niçin yaratıldığını ve hangi amaca yöneltilerek vücuda getirildiğini hatırlatmaktadır. Böylece Yüce Yaratan'a imanın ve sâlih amellerde bulunmanın bütünüyle «Hakk'a teslimiyet» olduğunu ve bu manayla en sağlam kulpa tutunulduğunu açıklamakta; insanın kendisi gibi fanilere, sonradan vücut bulan eşyaya ibâdet etmesinin büyük bir haksızlık olduğuna işârette bulunmaktadır.

İŞLERİN SONU ALLAH'A VARIP DAYANIR

(وَإِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ) **«İşlerin sonu Allah'a varıp dayanır.»**

Dünyada da, âhirette de bütün işlerin ve olayların sonu Allah'a varıp dayanır. Dünya hayatında Allah'ın koymuş olduğu «hayat kanunları», diğer bir anlatımla «sünnetullah» hedefine doğru şaşmadan ilerler ve bütünüyle insanı her iki hayatta mutlu kılmaya yöneliktir. Hiçbir kuvvet onu durduramaz ve aksi bir hedefe çeviremez. O bakımdan kim nereye giderse gitsin, ne yana çekerse çeksin, nasıl davranırsa davransın sonunda sözünü ettiğimiz kanuna boyun eğmek zorundadır. Çünkü «sünnetullah» kimselere uymaz, ama herkes ona uymakla sorumlu ve mükellef tutulmuştur. O halde Allah'ın mülkünde, O'nun tasarrufu ve gözetimi altında bir ömür tüketirken, O'nun koyduğu kanunlara ve belirlediği statülere uymak mecburiyetindeyiz. Çünkü biz tamamıyla kendimize sahip olamadığımız gibi, ilâhî mülkün ve tasarrufun dışına çıkma gücünü de kendimizde taşımıyoruz. Her şeyimizle O'na aitiz ve O'nun kudretinin eseriyiz.

Âhiret gününde ise, bütün işler, niyetler, ameller O'nun huzurunda son bulup karşılık görür. Hiç kimse kendini bu mukadder sonuçtan kurtaramaz.

İNKÂRDA ISRAR EDENLERDEN YANA ÜZÜLMEMEK

(وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ..) **«Kim de küfrederse, onun küfrü seni üzmesin. Onların dönüşü ancak bizedir. O zaman işlediklerini kendilerine bir bir haber veririz..»**

Hayır ve şer, imân ve küfür, iyilik ve kötülük, helâl ve haram gibi kavramlar nisbî ve izafîdir. Yani biz insanlara ve dünya hayatımızın şartlarına

göre bu kavramların yeri vardır. Allah'a nisbetle bunların hiç biri söz konusu değildir. Çünkü O mutlak yaratandır ve mutlak ganiydir. Koyduğu kanunlar, belirlediği statüler bütünüyle biz insanlardan yanadır ve her iki hayatımızı düzen, denge ve güvene kavuşturmamızla ilgilidir.

O halde kim aklını kullanıp gerçeği arayıp bulur ve onu bâtıla tercîh ederse, kendi lehine bir ortam hazırlamış olur; kim de bunun aksine bir yol tutarsa, kendi âleyhine bir sonuç hazırlamış sayılır. Öylesi için üzülmenin fazla bir anlamı ve yararı yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hak saadete uzanan yolu gösterip kolaylaştırmak suretiyle çok âdil bir ortam vücuda getirmiştir. Bu ortamı kendi lehine değerlendiren, kendi geleceğine olumlu yönde hizmet etmiş olur; kendi aleyhine değerlendiren ise, her bakımdan kendine zulüm etmiş bulunur. Bize düşen görev, onun bu tutumuna üzülmek değil, onu kurtarmanın yollarını düşünüp yardımcı olmaya çalışmaktır. Sonunda iyilik işleyenler de, kötülükte bulunanlar da Allah'ın adâlet ve hakkaniyet divanına döndürülecek ve herkes işlediğinin karşılığını noksansız görecektir. Cenâb-ı Hakk'ın, yaptıklarımızdan hiçbir şeyi kaçırmaksızın tesbit ettiğini unutmamamız gerekmekte ve ölmeden önce kendimizi hesap vermeye hazır duruma getirmemiz istenmektedir.

ALLAH'IN, KİMSENİN İBÂDETİNE İHTİYACI YOKTUR

(لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ) **«Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Şüphesiz ki Allah ganiydir (hiçbir şeye muhtaç değildir; ama her şey O'na muhtaçtır). Övülmeğe de en çok O lâyıktır.»**

Gökleri ve yeri biz yaratmadığımız gibi, kendi kendimizi de yaratan biz değiliz. Şu muazzam kâinatta insanın yoktan var kılıp vücut alanına getirdiği ne vardır? İyice düşünüp incelediğimiz zaman, hiçbir şeyi yoktan var kılamadığımızı ve bir bakıma O sonsuz kudretin karşısında ve kurduğu büyük sistem önünde bir hiç olduğumuzu anlarız. Yaratıp düzene koyan, var kılıp vücuda getiren biz olmadığımıza göre, kâinatta vücut bulan her şey Allah'a aittir. O halde muhtaç olan Allah değil, bizleriz.

Kur'ân-ı Kerîm bu hakikat ve inceliği şu cümleyle gönül defterine yazmamızı emrediyor: **«Şüphesiz ki Allah ganiydir; övülmeğe de en çok O lâyıktır.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yaratılan şeylerin insanın hizmetine verildiği konu edildi. Gizli-açık birçok nîmetlerin cömertçe hazırlanıp insanın istifadesine sevkedildiği belirtilerek mevcut şeylerden meşru sınırlar içinde yararlanmamız istenildi. Buna rağmen insanların çoğunun nefsine ve İblîs'in telbîsine mağlup olarak nankörlük ettiği üzerinde durularak mü'minlerin bu konuda çok dikkatli olmalarına dolaylı şekilde atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın öncesiz ve sonrasız olduğu gibi, O'nun sözlerinin de bir sonu, bir sınırı düşünülemiyeceği konu ediliyor. Böylece Kur'ân'daki sözlerin, biz insanların ihtiyacına göre düzenlendiğine işâret ediliyor. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz ve sınırsız kudretine değinilerek, öldükten sonra yaratmanın O'na göre bir zorluk arzetmiyeceği, bir tek canlıyı yaratmak ne ise, ölen bütün canlıları da yaratmanın o gibi olduğu bildirilerek şüpheden uzak kalmamız emrediliyor.

——oOo——

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ
أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ
اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَّا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ
إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

M E Â L İ :

27— Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz daha katılıp (mürekkep) olsaydı, yine de Allah'ın sözleri bitmezdi. Şüphesiz ki Allah çok üstündür, çok güçlüdür, yegâne hikmet sâhibidir.

28— Sizin yaratılmanız da, öldükten sonra diriltilip kaldırılmanız da ancak bir tek canlıyı (yaratmak ve diriltmek) gibidir. Şüphesiz ki Allah işitendir, görendir.

RABBIMIZIN SÖZLERİ BİTMEZ

(وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ ..)

«Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz daha katılıp (mürekkep) olsaydı, yine de Allah'ın sözleri bitmezdi..»

Allah mutlak anlamda öncesiz ve sonrasızdır. İlmi, kudreti ve kemal sıfatları da öyle.. O halde sınırlı olan ağaçlar kalem ve sınırlı olan denizler mürekkep olsa, yine de Allah'ın sözlerini, O'nun yüceliğini, kudret ve azametini yazıp bitiremez. (1)

İnsanoğlu henüz fizik âlemini tamamen çözememiştir; çözmek şöyle dursun kâinatın büyüklüğü karşısında ilmin katettiği mesafe, büyük bir çölde karıncanın birkaç adımlık kat'ettiği mesafe kadar ya var ya da yoktur. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in mübarek anlatımıyla, yerler ve gökler Arş'a ve Kürsî'ye nisbetle çöle atılmış bir halka gibidir. Fizik âlemi bu kadar geniş ve bir bakıma uçsuz bucaksız olunca, bu azamet karşısında bizim bildiklerimiz ne olabilir? Bir de fizik ötesini düşünelim; kalemler ve mürekkepler, bunları yazmaya; ilâhî kudret ve sanatı belirtmeye yeter mi?

İlgili âyetle, bu gerçeğe değinilerek insan aklına, duygu ve düşüncesine ışık tutuluyor ve âyet-i kerîme Allah'ın iki kemal sıfatıyla noktalanıyor: Azîz, Hakîm..

Birinci sıfat Allah'ın üstün ve sınırsız kudretini; ikinci sıfat O'nun her şeyi bir amaca yönelik, belli bir düzene göre, ilâhî plân çerçevesinde yarattığını; gereksiz, hikmetsiz ve anlamsız hiçbir şey yaratmadığını belirtir.

ÖLEN BÜTÜN CANLILARI YENİDEN YARATMAK BİR TEK CANLIYI YARATMAK GİBİDİR

(مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ) **«Sizin yaratılmanız da, öldükten sonra diriltilip kaldırılmanız da ancak bir tek canlıyı (yaratmak ve diriltmek) gibidir. Şüphesiz Allah işitendir, görendir.»**

Canlılar âleminin anatomik, fizyolojik ve antropolojik yapıları belli elementlerden meydana gelmiş ve taşıdıkları canlılık vasfı, onları cansızlardan ayırmıştır. Allah'ın yaratıcı kudreti tecelli edince bütün canlı türlerini

(1) Bilgi için bak : Kehf Sûresi : 109. âyetin tefsiri.

yaratması bir tek canlıyı yaratması gibi kolaydır. Çünkü O'na göre zorluk söz konusu değildir. Kudretinin sınırsızlığı bütün zorlukları yenecek, kaldıracak özellikte ve vasıftadır.

Yukarıdaki âyetle, Allah'ın bu anlamda yaratıp vücuda getirme kudreti belirtilirken yine O'nun iki kemal sıfatına yer veriliyor: Semî' ve Basîr..

Birincisi, her şeyi işitip bilen, her inceliği ve gizliliği duyan; ikincisi, her şeyi görüp bilen, her inceliği ve gizliliği müşahede edip anlayan demektir. Şüphesiz yaratma kudretine sahip olan Cenâb-ı Hakk'ın yaratmada bu iki sıfatının tecellisi gerekmektedir. Böylece yaratılan her canlı bu iki sıfatın tecellisine mazhar olur. O sebeple çok hücreli canlıların çoğunun gözü ve kulağı vardır. Bu iki organı olmayan canlıların ise, taşıdıkları anten ve benzeri bir organla sözü edilen mazhariyete erdirildiği. görülür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın sözlerinin de sonsuz ve sınırsız olduğuna dikkatler çekildi. Ölen canlıların ikinci hayata kaldırılmasında hiçbir güçlüğün sözkonusu olamıyacağı anlatılarak mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin üstünlüğüne dikkatler çekilerek bilimsel ölçüde üç delil sıralanıyor ve böylece Allah'ın mutlak anlamda «hak» olduğu, herşeyi denge ve düzende yaratıp plân ve proğramsız bir şey vücuda getirmediği açıklanarak hak ile bâtıl arasında daha iyi bir mukayesede bulunmamız isteniliyor.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرٖٓي اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبٖيرٌ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ
وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبٖيرُ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرٖي فِي الْبَحْرِ
بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهٖ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ
الدّٖينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا
كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

MEÂLİ:

29— Görmedin mi ki, Allah geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar; Güneş ve Ay'ı buyruk altına almıştır; herbiri belirlenmiş bir vakte kadar (kendi yörüngesinde) seyredip durur. Ve Allah elbette yapageldiğiniz şeylerden haberlidir.

30— Bu böyledir. Çünkü Allah hak'tır, O'ndan başka taptıkları bâtıldır. Ve elbette Allah çok yücedir, çok büyüktür.

31— Görmedin mi ki, gemi, Allah'ın nîmetiyle denizde yüzüp gider. Allah, bununla (kudretinin yüceliğine delâlet eden) bazı âyetlerini gösterir. Şüphesiz ki bunda çokça sabreden, çokça şükreden herkese öğütler, ibretler vardır.

32— Onları dağlar gibi (veya gölge salan bulutlar gibi) dalgalar sarıp kapladığında, dini Allah'a has kılıp samimiyetle O'na duâ edip yalvarırlar.

Kendilerini kurtarıp karaya çıkardığı vakit, onlardan bir kısmı sâdık kalıp verdiği söze bağlılık gösterir. Zaten bizim âyetlerimizi ancak çok nankör gaddar olanlar inâtla inkâr ederler.

İNİŞ SEBEBİ

Rivâyete göre, Mekke fethedildiği günlerde Ebû Cehl'in oğlu İkrime, Mekke'yi terkedip Cidde'de hareket etmek üzere bulunan bir gemiye binerek başka bir ülkeye sığınmayı düşünmüştü. Derken denizde büyük bir fırtına başladı. Herkes ölüm teri döküyordu. Bu arada İkrime, «Eğer Allah bizi bu fırtınadan sâlimen kurtarırsa, Muhammed'e (A.S.) döner de O'na bey'at etmek için elini elimin üstüne korum» diyerek yemin etti. Çok geçmeden fırtına dindi. İkrime ilk fırsatta Mekke'ye döndü ve İslâm'a girdi. Yukarıdaki 32. âyet o sebeple indi. (1)

GECENİN GÜNDÜZE KATILMASI

(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ..) **«Görmedin mi ki, Allah geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar..»**

Bu anlatım tarzı Kur'ân'da az değişik ifadelerle tam on yerde geçer. Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin kemâline delâlet eden bu belge, bilimsel olarak üzerinde durulmaya değer bir muhtevadadır.

Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katması, dünyanın hem iki ayrı hareketine, hem dünyanın batıdan doğuya doğru döndüğüne, hem de güneşin etrafında elips şeklinde bir yörünge izlediğine işârettir. Öyle ki, dünya batıdan doğuya doğru dönerek hareketini sürdürürken hep geceyi arkasında bırakıp gündüzü oluşturmaktadır.

GÜNEŞ İLE AY'I BUYRUK ALTINA ALMASI

(وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ..) **«Güneş ve ay'ı buyruk altına almıştır. Herbiri belirlenmiş bir vakte kadar (kendi yörüngesinde) seyredip durur..»**

«T e s h î r» kelimesi çok anlamlı olup, bulunduğu konu ve cümleye

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/444

göre yorum ister. Zapt etmek, ele geçirmek, buyruk altına almak, boyun eğdirmek, bağlı bulunduğu kanuna uydurmak, yaratıldığı amaca yönelik hizmet vermesini sağlamak ve baş eğdirip emre uymasını devam ettirmek bu cümledendir.

Güneş ile ay'ın teshîri, bağlı bulundukları fiziksel kanuna uygun hareketlerini sağlamak ve böylece istenilen faydayı vermelerini gerçekleştirmektir. Dünya bağlı bulunduğu kanuna göre, hem kendi ekseni etrafında, hem de güneşin çevresinde ölçülü, hesaplı bir yörüngede hareket etmekte olup, buyruk altına alınmıştır. Artık dünyanın bu belirli sınırı aşması, başka bir hareket göstermesi -kıyâmete kadar- söz konusu değildir. Güneş de bağlı bulunduğu umumî cazibe kanununa göre hareket etmekte ve devamlı enerji üretip vermektedir. Artık güneşin de bu sınırı aşması düşünülemez.

Güneş ve ayın belirlenmiş bir vakte kadar veya belirlenmiş yörüngelerinde hareket sürelerini tekrarlayıp kıyâmet kopuncaya kadar sürdürmeleri takdîr edilmiştir. Her ikisi bu takdîre bağlı bulunuyorlar, yani ona baş eğmişlerdir.

Diğer bir yoruma göre : «Belirlenmiş vakte kadar»dan maksat, yörüngelerindeki hareket sürelerinde bir şaşma, bir aksama olmayacağı gibi, kıyâmet olayına kadar da bu ikisi insanlara hizmet vermeye devam edecek, hizmetlerinde bir aksaklık olmayacaktır.

Cenâb-ı Hak bizim, güneş ve ay hakkında neler düşündüğümüzü, bu iki harika sanat eserinin karşısında Yüce Yaratan'ı nasıl anladığımızı ve böyle bir idrâk içinde nasıl, ne gibi amellerde bulunduğumuzu çok iyi bilir ve ona göre bize bir gelecek hazırlar. Çünkü gerçekten Cenâb-ı Hak her şeyden haberdardır; ilmi her şeyi kemal derecesinde kapsayıp kuşatmıştır.

ALLAH HAKTIR

(ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ) «Bu böyledir. Çünkü Allah hak'tır, O'ndan başka taptıkları bâtıldır.»

Hak, Allah'ın kemâl sıfatlarından biridir. Burada «bâtıl» karşılığında kullanılmıştır. Çünkü hak, sâbit olup zeval bulmayan; bâtıl, sabit olmayıp zeval bulan şeklinde açıklanır. Hak, her yönüyle tamdır ve mutlak kudret sâhibidir. Bâtıl her yönüyle noksandır ve yok olmaya mahkûmdur.

Diğer bir yorumla, Cenâb-ı Hak, her şeyi hikmet doğrultusunda denge ve düzende yaratmış ve sistemler arasında uyum meydana getirmiştir.

O'nun kurduğu bu denge ve düzene uyan her iş ve amel haktır; uymayan bâtıldır.

Cenâb-ı Allah'ın «hak» olduğu belirtildikten sonra O'nun iki kemal sıfatına daha yer verilerek konuyu daha iyi anlamamız istenmektedir. O da: Aliy ve Kebîr..

Birinci sıfat, O'nun yüceliğini, kemal derecesinde sonsuzluğunu; ikinci sıfat ise, O'nun büyüklüğünü, kemal derecesinde sınırsızlığını yansıtır. Çünkü O'nun «Hak» sıfatı bu iki sıfatla tecelli ve kurduğu dengeli düzenli kâinatla tezahür etmektedir.

GEMİNİN DENİZDE YÜZÜP YOL ALMASI

(أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهِ ..) **«Görmedin mi ki, gemi, Allah'ın nîmetiyle denizde yüzüp gider. Allah, bununla size (kudretinin yüceliğine delâlet eden) bazı âyetlerini gösterir..»**

Gemi, önce Allah'ın insana verdiği birtakım yetenekler sayesinde icad edilmiş bir nîmettir. Sonra da Allah'ın lutfunun, rahmetinin ve selâmetinin tecellisi sayılan belli fiziksel kanunlarla suyun üstünde yüzüp yol almaktadır. Aynı zamanda yelkenli olanı Allah'ın rüzgâr nimetiyle, buharlı olanı Allah'ın kömür nimetiyle hareketini sağlamaktadır.

Böylece Cenâb-ı Hak, Kur'ân'da gemi ve denizin yararına işâretle bu konuyu 11 yerde anarak dikkatlerimizi denizlere, onlardaki ürünlere ve deniz taşımacılığına çekmiş, bu büyük nîmetten yararlanmamızı telkîn ederek hafızamızda iz bırakacak, idrakimizi uyanık tutacak şekilde tekrarlamıştır. (1)

İlgili âyetin son kısmında bir diğer incelik söz konusudur; şöyle ki: Denizden ve onda Allah'ın nîmetiyle yüzen gemiden bahsedildikten sonra şu cümleye yer verilmiştir: **«Şüphesiz ki bunda çokça sabreden, çokça şükreden herkese öğütler, ibretler vardır.»'**

Unutmamak gerekir ki, denizlerde araştırma yapmak, deniz ürünlerinden yararlanmak ve denizlerin altındaki kaynaklara inmek bütünüyle ilme, bilgiye, beceriye dayalı sabır işidir. Aynı zamanda elde edeceği her nîmet karşılığında Allah'ı hatırlayıp şükretmesini bilen mü'minlerin görevidir.

---

(1) Bilgi için bak : Bakara Sûresi : 164, İbrâhim Sûresi: 32, Nahl Sûresi: 14, İsrâ Sûresi: 66, Hac Sûresi: 65, Rûm Sûresi : 46, Fâtır Sûresi: 12, Ğafir Sûresi: 80, Zuhruf Sûresi: 12, Câsiye Sûresi: 12. âyetlerin tefsiri

«ALLAH» DUYGU VE DÜŞÜNCESİ İNSANDA DOĞUŞTAN MEVCUTTUR

(وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ..) «Onları dağlar gibi (veya gölge salan bulutlar gibi) dalgalar sarıp kapladığında, dini Allah'a has kılıp samimiyetle O'na duâ edip yalvarırlar..»

Denizde gemiyle yol alırken dağ gibi veya gölge salan büyük bulut parçası gibi dalgalar ardarda gelerek gemidekilere ölüm teri döktürdüğü ve maddî çarelerin ortadan kalktığı bir zamanda, Allah'a inanan ve inanmayan hemen herkesin mânevî bir destek ve yardım beklemesi ne ile yorumlanır? İnsanın ruhuna enjekte edilen ve **«elestü bi-Rabbiküm = ben sizin Rabbınız değil miyim?»** hitabında ifade ve anlamını bulan Allah duygusu ve din fikri bir anda inkâr kabuğunu çatlatıp ortaya çıkmakta ve inkârcı maddeciye «Ya Allah» dedirtmektedir.

Kur'ân bu gerçeğe dikkatleri çekip Allah'ı inkâr etmenin büyük bir gaflet ve aşırı bir haksızlık, aynı zamanda çok gülünç bir bönlük olduğunu imâ etmekte ve **«Zaten bizim âyetlerimizi ancak çok nankör, gaddar olanlar inatla inkâr ederler»** diyerek nankörlüğe ve inkâra esef yağdırıyor, ruhlarını tahrik için de denizdeki olayı misal veriyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretine dikkatler çekilerek bilimsel açıdan üç kadar delil açıklandı. Sonra da kâinattaki mutlâk denge ve düzenin, Hak olan Allah'ın eseri olduğu konu edilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetle, âhiret gününde soy-sop bağlarının kopacağı, hısımların birbirlerine sahip çıkamıyacağı ve herkesin kendi ameliyle başbaşa kalacağı hatırlatılarak kısa olan insan ömrünün ilâhî proğram çerçevesinde değerlendirilmesi tavsiye ediliyor. Dünya hayatının birkaç günlük çekiciliğine ve şatafatına aldanmamamız tenbîh edilerek plândaki yerimizi almamız emrediliyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾

MEÂLİ:

33— Ey insanlar! Rabbınızdan korkup (kötülüklerden) sakının. Öyle bir günden korkun ki, baba evlâdından ötürü bir şey ödeyemez, evlât da babasından ötürü bir şey ödeyici değildir. Şüphesiz ki Allah'ın va'di (verdiği söz) haktır. Sakın Dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın o aldanmış mağrur (Şeytan) sizi Allah'a (O'nun geniş rahmetine ibadetsiz, amelsiz) güvendirmesin.

AKRABALIK BAĞLARI DÜNYA HAYATIYLA SINIRLIDIR

(يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا ..)

«Ey insanlar! Rabbınızdan korkup (kötülüklerden) sakının. Öyle bir günden korkun ki, baba evlâdından ötürü bir şey ödeyemez, evlât da babasından ötürü bir şey ödeyici değildir..»

Babalık, evlâtlık, analık ve hısımlık bağları dünya hayatıyla, neslin devamını sağlama duygusuyla ilgilidir. Kıyâmet gününde ergen olmadan ölen çocuklar dışında herkes kendi nefsiyle, amel ve niyetiyle meşgul olur da bunun dışında başkasının ameliyle veya hesabıyla meşgûl olamaz. Öyle ki : Baba evlâdına karşılık, evlât da babasına karşılık bir şey ödeme hakkına, gücüne ve yetkisine sâhip değildir. O halde yukarıdaki âyetle de işâret edildiği gibi, ne baba evlâdından dolayı günah işleyip inkâra sapsın; ne de evlât babasından dolayı günah ve isyanlara dalsın; azgınlık ve ahlâksızlıkta bulunsun. Zira her ikisi de belirtilen sebepten dolayı işleyecekleri

günah ve hatâ sebebiyle âhiret gününde birbirlerini kurtarmaya mâlik değillerdir. Dünyanın birkaç günlük makam ve şöhreti, servet ve ihtişamı kimseleri aldatmasın; şeytan da o yüzden kimseleri azdırıp sapıtmasın. Çünkü dünya hayatı amaç ve gaye değildir; bütünüyle olgunlaşmamıza ve âhirete hazırlanmamıza vesîle ve araçtır. Diğer bir anlatımla, sonsuz hayata hazırlanma dönemidir. Şeytan ise, zıtların tartışıp çatışmasını hızlandıran, hayata canlılık ve hareket katan, ama bütünüyle şerri temsîl edip hayrın karşısına çıkan bir sınav vasıtasıdır. İnsan iyiliğe ve hayra ağırlık verdiği nisbette onun tesir alanından uzaklaşabilir.

Ebedî hayat için yaratılan insan ancak o hayata gözlerini açmadan önce kendini, Yüce Yaratanını, niçin yaratıldığını, nerede bulunduğunu, nereye gideceğini bilmek zorundadır. Aynı zamanda hayatın tadını, sıkıcı ve ferahlatıcı yanlarını duyup daha iyisine kavuşma arzusunun içinde doğması gerekmektedir; ayrıca bu duygu ve inançla dünya hayatından hikmetin ve amacın ne olduğunu iyice kavraması söz konusudur. Ne var ki, insanın içindeki nefis ve dıştan ona yardımcı olan İblîs durmadan onu dünyaya bağlamaya, amacından saptırmaya, yaratanını unutturmaya çalışırlar; dünya hayatını nîmetleriyle birlikte ona çok çekici gösterip durmadan kalbini tahribe yönelirler. Allah'a imân edenlerin bir kısmını, ilâhî rahmetin genişliğiyle avutup ibâdet ve taâtten alıkorlar.

Böylece Cenâb-ı Hak, hem inkârcılara, hem şüphecilere, hem de inananlara seslenerek şöyle uyarıda bulunmaktadır: **«Allah'ın va'di (verdiği söz) haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın o aldanmış mağrur (şeytan) sizi Allah'a (O'nun geniş rahmetine ibâdetsiz, amelsiz) güvendirmesin..»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle âhiret âleminde soy-sop bağlarının kesileceği, kimsenin kimseye sahip çıkamıyacağı konu edildi. Sonra da dünya hayatından hikmet ve amacın ne olduğuna değinilerek aydınlatıcı ve uyarıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetle, bilgisi sadece Allah yanında mahfuz tutulan beş önemli şeyden söz edilerek, insanın ölüm ve âhiret için her an hazırlıklı olmasına işâret ediliyor.

——oOo——

إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ
وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ وَمَا تَدْر۪ي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا
وَمَا تَدْر۪ي نَفْسٌ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوتُ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ خَب۪يرٌ ﴿٣٤﴾

M E Â L İ :

34— Şüphesiz ki Kıyâmet'in kopuş saatiyle ilgili bilgi Allah'ın yanındadır. Yağmuru O yağdırır; ana rahmindekini O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanıp elde edeceğini bilmez. Hiç kimse hangi yerde öleceğini bilmez. Allah elbette (her şeyi hakkıyla) bilendir, (her şeyden mutlaka) haberlidir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Beş şey var ki onları Allah'tan başkası bilmez: Kıyâmet saati (kopuş tarihi)nin bilgisi Allah yanındadır. Yağmuru o yağdırır, (nereye, ne zaman sevk edeceğini o belirleyip bilir ve ona göre birtakım belirtiler gösterir). Ana rahmindekini (oluşan ceninin saîd mi, yoksa şakiy mi olacağını) O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilmez. Şüphesiz ki Allah bilendir ve her şeyden haberdardır.» (1)

«Gaybın anahtarı beştir ve onları Allah'tan başka kimse bilmez:...» (2)

Abdullah b. Seleme (R.A.) diyor ki :

«Peygamberimize (A.S.) her şeyin anahtarı verildi, ancak (âyetle belirtilen) şu beş şeyin değil:............» (3)

Benî Âmir kabilesinden bir adam Peygamber (A.S.) Efendimiz'in yanına girmek istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (A.S.) kendisine hizmet eden adama şu talimatı verdi : «Çık da ona, içeri girme adabını öğret: es-Selâmü aleyküm, içeri girebilir miyim? desin.» Gelen adam bu adabı öğ-

(1) Müsned-i Ahmed: 2/24, 52, 58
(2) Buharî/tefsîr: 1/6, 2/31, istiska: 29, tevhîd: 4- Ahmed: 2/122
(3) Müsned-i Ahmed: 1/445

renince aynen söyleyerek izin istedi. Kendisine izin verilince de içeri girdi.

Şimdi onunla Resûlüllah (A.S.) Efendimiz arasında geçen konuşmayı hep birlikte okuyalım .

— Ey Allah'ın Peygamberi! bize neler getirdin?

— Size hayır ve iyllik getirdim. Bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibâdet etmenizi; Lât ve Uzza'yı terketmenizi; gece gündüz beş vakit namaz kılmanızı; zekâtı zenginlerinlzden alıp fakirlerinize dağıtmanızı (hüküm olarak) getirdim.

— İlimden bilmediğiniz bir şey kaldı mı?

— Allah şüphesiz bana hayırlı şeyler öğretti. Ama ilimden öyle şeyler de vardır ki, onları Allah'tan başkası bilmez:.............. buyurarak yukarıdaki âyetl okudu. (1)

«Allah bir kulunun ne yerde öleceğini takdir etmişse, o kulun eceli gelince bir ihtiyacı çıkar da o yere gider.» (2)

İNSAN ZEKÂSININ VE İLMİNİN KAPSAYIP BİLMEDİĞİ ŞEYLERDEN BEŞİ

(.. إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ) «Şüphesiz ki kıyâmetin kopuş saatiyle ilgili bilgi Allah'ın yanındadır..»

Âyetin açık anlatımına göre, insan zekâsı ve ilmi şu beş şeyi bilemez:

1— Kıyâmetin ne zaman kopacağını, yani kopuş saatinin hangi tarihte meydana geleceğini,

2— Yağmurun -alâmetleri ortaya çıkmadan- takdîr edilen vaktini ve ne yere yağacağını,

3— Ana rahmindeki ceninin ne olduğunu,

4— Kimin yarın ne kazanacağını,

5— Kimin nerede öleceğini..

---

(1) Müsned-i Ahmed: 1/448
(2) Hafız Ebû'l-Kasım et-Taberânî/el-Mu'cemü'l-Kebîr

Açıklama :

1— Kıyâmet'in kopacağı saatin bilgisinin gizli tutulması, hiç kimseye bildirilmemesi birtakım hikmetlere yönelik bir anlam taşımaktadır. Şöyle ki :

a) Büyük rakamlarla, meselâ şu kadar milyon veya milyar yıl sonra denilseydi, insanların çoğu bunun rastgele söylenmiş bir rakam olduğunu sanır ve o yüzden kıyâmet olayına inanmak istemezdi.

b) Aynı zamanda büyük rakamlarla ifade edilecek bir güne hazırlanmaya gerek duyulmazdı.

c) Yakın olduğu bilinip tarihi kesin belli olsaydı, insanların hayata bakış açısı değişir ve bir yandan da hayat canlılığını kaybeder, ilmî araştırmalar dururdu.

d) Dünyanın hareketlerindeki şaşmazlığa, güneşteki enerjinin tükenmek bilmeyen büyük bir kaynak olduğuna bakanlar, kıyâmetin öyle yakın gelecekte kopmasının mümkün olmayacağını sanıp Allah ve Peygamberini yalanlamaya cesaret edebilirlerdi.

Bu ve benzeri sebep ve hikmetlerden ve bizim bilmediğimiz nice sır ve maksattan dolayı kıyâmetin kopma vakti gizli tutulmuş, bu husus insanlara açıklanmamıştır.

2— Yağmuru Allah'ın yağdırma konusuna gelince: Bu ifade ilk bakışta yağmuru oluşturan sebep ve kanunlara işâret edildiği sonucunu veriyor. Şüphesiz bu bir bakıma itiraz kabul etmez bir gerçektir. Zira sistemi kurup sebep ve kanunları koyan Cenâb-ı Hak'tır, biz değiliz. O halde «Yağmuru O yağdırır» sözünden, bu olayı ancak O meydana getirmektedir, başkası değil neticesi doğuyor. Diğer bir yorumla, yağmuru ne vakit, nereye yağdıracağını ancak O bilir denilmektedir. Bu da ilk nazarda yadırganabilir ve günümüzdeki barometre ve uydular aracılığıyla hava tahmin ve tesbit raporlarına ters düştüğü sanılabilir. Oysa gerçek onların sandığı gibi değildir; yağmurun yağacağına dair birtakım belirtiler ortaya konmadan durumu ne barometre, ne de başka teknik bir imkânla tesbit mümkündür. Ne var ki, Cenâb-ı Hak, yağmur olayını meydana getirmeden önce birtakım alâmetler ve sebepleri yine belli kanunlara göre sevkeder. Bu O'nun devam edegelen sünnetlerinden biridir. Sünnetullah henüz belirtileri sevketmeden, insanın bir tahminde bulunması mümkün değildir. İşte bu manayla, yağmurun yağma vaktini ve nereye yağacağını, belirtilerden önce ancak Allah bilir neticesi ortaya çıkıyor.

3— «Ana rahmindekini Allah bilir.» Bu cümle oldukça kapalıdır. O ba-

kımdan yoruma ihtiyaç söz konusudur. Allah'tan başkası, ana rahminde oluşan ceninin nesini bilmez? Kız veya erkek olduğunu mu; iyi yararlı veya sapık azgın olacağını mı? Bize göre, ana rahminde oluşan ceninin mü'min veya kâfir olacağını; iyi-yararlı veya kötü-zararlı bir kimse olarak hayata gözlerini açacağını; cennetlik veya cehennemlikler arasında yer alacağını ancak Allah bilir. Yoksa bazılarının sandığı gibi, kız veya erkek olacağını Allah bilir demek değildir. Nitekim günümüzde gelişen bilimsel araştırmalarla ceninin kız veya erkek olduğu doğmadan önce tesbit edilebiliyor. Ama iyi-yararlı bir mü'min veya zararlı bir inkârcı olacağını ilim tesbit edemiyor.

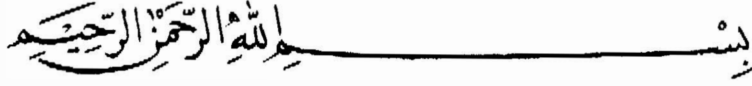
4— Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez; meğer ki, Cenâb-ı Hak ona ilham edip bildirmiş ola..

5— Hiç kimse ne yerde öleceğini de bilmez; meğer ki Cenâb-ı Hak ona bildirmiş ola..

Lukmân Sûresi'ne, Kur'ân'ın hikmet dolu bir kitap, doğru yolu gösteren rehber olduğu belirtilerek başlandı ve Allah'ın her şeyi bildiği, her şeyden haberdar olduğu, insanların ise az şey bildiği açıklanarak sûre noktalandı.

Bu sûrenin tefsîrini kolaylaştırıp bizi başarılı kılan Allah'a hamd-u senâlar; sünnetiyle bize ışık tutup basîretimizi açan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e de salât-ü selâm olsun.

SECDE SÛRESİ

18, 19, 20. âyetleri dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Sözü edilen üç âyetin ise Medine'de indiği söylenir. Mukatil'e göre: 16. âyetten yirminci âyete kadar olan kısmı Medine'de inmiş, geriye kalanı Mekke'de nazil olmuştur. (1)

15. âyetiyle secde emredildiği için sûreye «secde» ismi verilmiştir.

Âyet sayısı : 30

Kelime » : 380

Harf » : 1518 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamberliğini isbat eder mahiyette açıklamalara yer veriliyor ve Arap müşriklerine daha önce uyarıcı bir peygamber gönderilmediği konu ediliyor.

2— Allah'ın varlığını ve birliğini isbat eden deliller ve belgeler sıralanıyor; kurduğu düzenin kusursuzluğu ve mükemmelliği işleniyor.

3— Öldükten sonra dirilip ikinci hayatın başlayacağını açıklar anlamda birtakım delil ve belgelere yer veriliyor. Sonra da kıyâmetin bir gününün bizim sun'î zaman hesabımızla 1000 yıl kadar uzun olduğuna dikkatler çekiliyor.

4— İnsanın ilk yaratılmasına değinilerek bu konuda ilim adamlarına ışık tutuluyor ve hareket noktası belirleniyor.

5— Suçlu günahkâr sapıkların kıyâmet günündeki acıklı durumları tasvîr ediliyor.

---

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 14/84
(2) Lübabu't-te'vîl : 3/445

6— Mü'minlerin dünyadaki bazı durumlarına parmak basılıyor ve âhirette sâlih mü'minlere hazırlanan büyük mükâfatlardan müjde anlamında haber veriliyor.

7— İnkârcı sapıkların, şaşkın müşriklerin alay yoluyla âhiretin acele meydana gelmesini istemeleri üzerinde duruluyor ve ilâhî sünnetin şaşmazlığına işâret ediliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ ف۪يهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٢﴾ اَمْ
يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ
نَذ۪يرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— Elif- Lâm- Mîm.

2— Bu Kitab'ın âlemlerin Rabbından indirildiğinde hiçbir şüphe yoktur.

3— Yoksa onun (Peygamber tarafından) uydurulduğunu mu söylüyorlar?! Hayır, senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmeyen bir milleti uyarman için o, Rabbından (indirilen) hakkın (gerçeğin ve doğru yolun) kendisidir. Ola ki doğru yolu bulurlar.

ELİF-LÂM-MÎM

Bunlar «hurûf-i mukatta'a»dan olup Allah ile Peygamberi arasında bir şifre; sûrenin özetini ve hikmetini yansıtan işâretlerdir. Asıl delâlet ettiği manayı Allah daha iyi bilir.

KUR'ÂN ÂLEMLERİN RABBINDAN İNDİRİLMİŞTİR

(تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ) **«Bu kitabın, âlemlerin Rabbından indirildiğinde hiçbir şüphe yoktur.»**

Kur'ân her âyet ve cümlesiyle, kelime konumu ve konusuyla; taşıdığı ahlâkî, hukukî, ilmî esaslarıyla; âhiretle ilgili beyanlarıyla; Allah'ın varlığı ve birliği hakkında verdiği temel bilgilerle; fesahat ve belâğetteki insan kudretini aşan üstünlüğüyle, insan sözünden ve uslûbundan kesinlikle ayrılır; öyle ki, beşer kafasından ve kaleminden, hiçbir çağda tazeliğini kaybetmeyen ve ilmî buluşlarla hep uyum sağlayan, tasdîk edilen böyle bir kitabın ve bilgi demetinin çıkması mümkün değildir. O nedenle İslâm'a karşı olanlar Kur'ân'a nazîre yazmak için asırlarca uğraşmışlar; ama her defasında gülünç duruma düşmekten öteye geçememişlerdir.

O bakımdan ilgili âyetlerle Kur'ân'ın ilâhî özellikleri konu edilerek, âlemlerin Rabbından indirilme olduğunda hiç şüphe bulunmadığı açıklanıyor.

Böylece Kur'ân'ın Muhammed (A.S.) tarafından uydurulup ortaya çıkarılan bir kitap olmadığı muhakkaktır. Hz. Muhammed'in (A.S.) binlerce hadîsinde kullandığı uslûp ile Kur'ân'da hâkim olan ilâhî uslûp arasında benzerlik söz konusu değildir. Biri ilâhî olduğunu, diğeri beşerî olduğunu her kelime ve cümlesiyle yansıtmaktadır. Aynı zamanda o gün de, bugün de okumuş ve okumamış bir kimsenin bu kadar kusursuz, mükemmel bir eser verdiğini ve vereceğini aklı başında hiçbir ilim adamı iddia etmemiş ve böyle bir cesarette bulunamamıştır. Batılı birtakım garazkâr ilim adamlarının bu konudaki saçmalıkları, ilim adına yüz karası olmaktan başka bir sonuç sağlayamamıştır. Aynı zamanda yine Batılı ilim adamlarından gerçekçi olup konuya bilimsel açıdan eğilenler ise, onların iddialarını takbîh etmiş ve hem Hz. Muhammed'in (A.S.) yüksek şahsiyetini, hem de Kur'ân'ın bütünüyle ilâhî olma özelliğini övmekle bitirememişlerdir.

KENDİLERİNE UYARICI GÖNDERİLMEYEN PUTPERESTLER

(أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ)

«Yoksa O'nun (Peygamber tarafından) uydurulduğunu mu söylüyorlar?! Hayır, senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmeyen bir milleti uyarman için o, Rabbından (indirilen) hakkın (gerçeğin ve doğru yolun) kendisidir. Ola ki doğru yolu bulurlar.»

Mekke ve çevresinde yaşayan insanları, düştükleri küfür bataklığından, izledikleri yanlış ve tehlikeli yoldan kurtarıp doğru yola çağıran bir uyarıcının daha önce gönderilmediği açıklanıyor. Şüphesiz bu, fetret dönemine, yani Hz. İsa (A.S.) ile Resûlüllah (A.S.) Efendimiz arasında geçen altı asra yakın süreye işârettir. Bu süre içinde Mekke ve çevresine, hattâ Arap Yarımadası'na putperestleri uyaran bir peygamber gönderilmemiştir. Bu dönemden önce ise, yine Kur'ân'ın beyânıyla, her kavim ve millete uyarıcı peygamberler gönderildiği kesindir. Tabii bu arada Arap Yarımadası'na da ihtiyaç duyuldukça peygamber gönderilmiştir. Nitekim Mekke vâdisine ilk gelip yerleşen ve orayı bayındır hale sokan ilk peygamber Hz. İsmâil (A.S.)dır. Ondan sonra bu vadi pek boş bırakılmamış; zaman zaman Allah'ın elçileri teblîğ ve irşatta bulunmuşlardır.

O halde Hz. Muhammed'in (A.S.) risâlet göreviyle Mekke'de ortaya çıkması, önce o kavim ve millet için büyük bir lûtuf ve rahmet olmuştur. Ne var ki, onlar ilk yıllarda bu lûtuf ve rahmeti idrâk edemeyip itmişler ve yaktığı irfan meşalesini söndürmeye çalışmışlar; sonra da Mekke'nin fethedilmesiyle çaresiz kalıp inatlarından vazgeçerek doğru yolu seçmişlerdir.

İlgili âyete **«Ola ki doğru yolu bulurlar»** cümlesiyle onların Mekke'nin fetih dönemine işâret edilmekte ve inkârda sonuna kadar ısrar etmiyecekleri dolaylı şekilde anlatılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân-ı Kerîm'in bütünüyle âlemlerin Rabbi Allah'tan indirildiği açıklandı ve putperestlerin ölçüsüz suçlamalarına atıf yapıldı ve uzun bir süre irşat edilmedikleri belirtilerek, Hz. Muhammed'in (A.S.) önce onları irşada başlamasıyla Cenâb-ı Hakk'ın büyük bir lûtufta bulunduğuna işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın kurduğu mükemmel düzene dikkatler çekiliyor ve birtakım ipuçları veriliyor. Sonra da yarattığı her şeyi en güzel biçimde ortaya koyduğuna değinilerek ilk insanın ve ondan üreyip meydana gelen soyunun yaratılışlarındaki özellik üzerinde duruluyor ve ilim adamlarına ön bilgi veriliyor.

——oOo——

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِه۪ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَف۪يعٍ
اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَٓاءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ
يَعْرُجُ اِلَيْهِ ف۪ي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾
ذٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٦﴾ اَلَّذ۪ٓي اَحْسَنَ
كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ ط۪ينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ
نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَٓاءٍ مَه۪ينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوّٰيهُ وَنَفَخَ ف۪يهِ
مِنْ رُوحِه۪ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ
قَل۪يلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

M E Â L İ :

4— O Allah ki, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı gün (devir) de yarattı, sonra da Arş üzerine saltanatını kurdu. Sizin için O'ndan başka ne bir dost ve sâhip, ne de bir şefaatçi vardır. Artık iyice düşünmez misiniz?

5— Gökten yere bütün işleri O düzenleyip yönetir. Sonra da işler, sizin hesabınıza göre bin yıl kadar süren bir günde O'na yükselir.

6— İşte bu (Allah) görünmeyeni de, görüneni de bilendir. O çok üstündür, çok güçlüdür, çok rahmet edendir.

7— O ki yarattığı her şeyi güzel yarattı ve insanı yaratmaya çamurdan başladı.

8— Sonra onun neslini bayağı bir suyun süzülen (sperma haline gelen)inden meydana getirdi.

9— Sonra da düzeltip kılığına soktu ve kendi ruhundan ona üfledi de (böylece) size işiten kulaklar, gören gözler, anlayan kalpler var kıldı. Buna rağmen ne de az şükrediyorsunuz!

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz ki Allah gökleri ve yeri, ikisi arasındaki şeyleri altı dönemde yarattı; yedinci dönemde Arş üstüne saltanat ve azametini kurdu. Toprağı cumartesi günü, dağları pazar günü, ağaçları pazartesi günü, nahoş şeyleri salı günü, nuru çarşamba günü, hayvanları perşembe günü, Adem'i de cuma günü ikindiden sonra son saatte yarattı.

Âdem'i yeryüzünün kızıl, siyah, iyi ve kötü (toprak) kısımlarından yarattı. Onun için Allah (c.c.) ademoğullarını iyi ve kötü diye iki kısma ayırmıştır.» (1)

«Allah (c.c.) Âdem'i kendi suretinde yarattı; boyunun uzunluğu altmış zira' (yaklaşık 40 metre) idi. Sonra Allah ona : «Git de şu oturmakta olan bir grup meleğe selâm ver de sana nasıl dirlik ve esenlik dileyeceklerine kulak ver. Çünkü bu hem senin, hem de soyunun dirlik ve esenlik dileğiniz olacaktır.»

Bunun üzerine Âdem (A.S.) gidip o meleklere: «es-Selâmü aleyküm» dedi. Melekler de ona : «es-Selâmü aleyke ve rahmetullahi» diye karşılık verdiler. Böylece onlar «ve rahmetullah» sözünü artırdılar. Artık cennete girecek herkes Âdem'in suretinde altmış zira' boyunda olacaktır. İnsanlar devamlı kısalarak bugünkü duruma gelmişlerdir.» (2)

GÖKLERİN VE YERİN ALTI DÖNEMDE YARATILMASI

(اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ..) «O Allah ki, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı gün (devir)de yarattı..»

Kur'ân-ı Kerîm'de «gökler, yer ve ikisinin arasındaki şeyler» şeklinde-

(1) Müslim/münafıkun: 27- Müsned-i Ahmed: 2/327

(2) Buharî/isti'zan: 1, enbiyâ: 1- Müslim/Cennet: 15, 16, 28- İbn Mâce/zühd:

ki anlatım, mevcut bilinen ve bilinmeyen bütün sistemleri kapsamaktadır. Buna fizik âlemi de diyebiliriz.

Ortaya atılan son teoriye göre, kâinat, içinde çok sınırlı sayıda gökcisim bulunan kapalı bir boşluk olarak sanılmaktadır. Öyle ki, bu boşlukta bir doğru çizgi 500 milyar ışık yılı yol aldıktan sonra başlangıç noktasına dönmektedir.

İster bu teori doğru olsun, ister doğruya yakın kabul edilsin, isterse hatâlı düşünülsün, sonuç olarak kâinatın maddeyle ilgili kesimi sınırlıdır. Buna kapalı boşluk tabiri verilmiştir. Onun ötesi mana âlemidir ki biz ona fizikötesi de diyebiliriz.

Anlaşıldığı üzere, madde alemine genel anlamda mecazî bir deyimle gökler ve yer veya hakikî anlamda «kâinat» denilmektedir. Yeryüzü dahil bütün sistemler, süreleri kesinlikle bilinmeyen altı dönem veya devirde yaratılmıştır. Bu tarz anlatım Kur'ân'ın tam yedi yerinde anılmıştır. (1) Mevcut Tevrat nushalarında da bu konu biraz farklı bir anlatımla yazılıdır. Özellikle Tekvîn Kitabı'nda bu konu çok detaylı biçimde anlatılmıştır. (2)

Cenâb-ı Hak, süresini rakamla belirtmediği bu dönem veya devirleri «sittet-i eyyam» yani «altı yevm» tabiriyle açıklamaktadır. Çünkü «yevm» kelimesi bulunduğu konu ve yer aldığı cümleye göre üç ayrı mana ifade eder. Biri, bizim sun'î olarak belirlediğimiz 24 saata, biri sadece kısa bir zaman parçasına, (bir an gibi); biri de başlangıç ve sonu kesin bilinmeyen çok uzun bir süreye delâlet eder. «Yevm» kelimesinin bu üç manaya delâlet ettiğini bilmeyenlerin çoğu, yazdıkları Kur'ân meâl ve tefsîrinde onu «gün» ile tercüme etmişlerdir ki bu bazı yerde hatalı bir sonuç doğurmaktadır.

«Yevm» kelimesi hakkında geniş bilgi edinmek isteyenlere, Ebû'l-Baka'nın Külliyat'ını, Râğıb el-Esbehanî'nin Müfredat'ını tavsiye ederiz. Ayrıca «yevm» sadece fecrin doğuşuyla güneşin batışı arasındaki zaman parçasına da delâlet eder. (3)

Konumuzu oluşturan âyette ve Kur'ân'ın diğer altı yerinde «yevm» kelimesi, başlangıç ve sonu kesin bilinmeyen çok uzun süre anlamına delâlet etmektedir. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı uzun dönemde yarattığı anlaşılıyor.

---

(1) Bilgi için bak : A'raf Sûresi : 54, Yunus Sûresi : 3, Hûd Sûresi : 7, Furkan Sûresi : 59 Kaf Sûresi : 38, Hadîd Sûresi : 4. âyetin tefsîri

(2) Tevrat/Tekvîn : 1-2/31-17

(3) Kamus Tercümesi : Yevm maddesi

ARŞ ÜZERİNE İSTİVÂ

(ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ) **«Sonra Arş üzerine saltanatını kurdu.»**

«Saltanat» ile çevirisini yaptığımız «istivâ», bilindiği gibi sözlük olarak bir yerde karar kılmak, üstünlük sağlamak, beraber eşit olmak, doğrulmak, bir şeye azmedip yönelmek gibi mânalara delâlet eder.

Cenâb-ı Hakk'ın Arş üzerine istivâsı, azamet, kudret, kahır ve saltanatını kurması, tedbirine merkez yapması ve yüce kudretinin orada daha çok tecelli etmesi olabilir. Bu bize ait bir yorumdur. Cümlenin delâlet ettiği hakiki manayı Allah daha iyi bilir.

Arş : Daha önce de belirttiğimiz gibi (1) tavan, taht, yücelik, azizlik, saray, saltanat, şan ve şeref gibi manalarda kullanıldığı gibi, dayanak, rükün, çadır, çardak, tabut, kuş yuvası ve gölgelik gibi manalara da delâlet eder. (2) Kur'ân'ın yirmiye yakın yerinde geçen Arş ise, göklerden çok büyük, Cennetler üzerinde yüksekçe tavan görünümünde, tahmin edilemiyecek kadar geniş, tasavvur edilemiyecek kadar azametli bir sistemdir; ilâhî kudret ve saltanatın daha çok tecelli ettiği ve çekim kanunuyla kâinatın merkezi durumunda bulunduğu yerdir. Kısaca diyebiliriz ki, ilâhî tedbir ve tasarrufun merkezi, varlık âleminin en büyük dengesidir.

İlâhî kudret ve azamet Arş'ta tecelli edip bütün varlık âlemine yönelince, artık insan için Allah'tan başka gerçek dost, yakın mevlâ ve yardımcı düşünülebilir mi?

İŞLERİ O DÜZENLEYİP YÖNETİR

(يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَٓاءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ فٖي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ) **«Gökten yere bütün işleri O düzenleyip yönetir. Sonra da işler, sizin hesabınıza göre bin yıl kadar süren bir günde O'na yükselir.»**

Gökten yeryüzüne, Arş'tan bütün varlık âlemine emirleri, işleri düzenleyip belli proğramlara göre yöneten ilâhî kudretin aralıksız tecellileri söz konusudur. Bütün işler ve ameller dünyada da, âhirette de O'na döndürülür. Dünyada işlenilen her fiil ve olay, kafa ve kalplerden geçen her düşün-

---

(1) Bilgi için bak : A'raf Sûresi : 54, Tevbe Sûresi: 129, Yunus Sûresi: 3, Yusuf Sûresi: 100, Ra'd Sûresi: 2, Tâ-Hâ Sûresi : 5, Furkan Sûresi: 59, Hadîd Sûresi: 4. âyetin tefsiri

(2) Bilgi için bak: Mü'min Sûresi : 7, 8. âyetin tefsiri

ce ve duygu, her niyet ve azim, bizim hesabımızla bin yıllık bir süreye denk gelen bir günde veya bir anda Cenâb-ı Hakk'a yükselir. Kıyâmet gününde de bunların hepsi yine bizim hesabımıza göre bin yıllık bir süreye tekabül eden bir günde veya bir anda O'nun huzurunda sergilenip karşılık görür.

Diğer bir yorumla, bin yılık süre burada sınırlı olmayıp o devirdeki günün uzunluğunu belirtmeye yönelik mecazî bir tabirdir. Zira Arap Edebiyatı'nda genellikle sıkıntılı günler uzunlukla, neşeli günler kısalıkla vasıflandırılır. Nitekim İbn Abbas (R.A.) da Araplar arasında buna benzer tabirlerin sıkıntılı ve neşeli günlere göre kullanılmakta olduğundan söz etmiştir.

Diğer bir tefsîre göre : Bin yıllık sürenin bir anda kat'edilmesi veya bir günde alınması hem kâinatın büyüklüğü, hem de meleklerin hızı hakkında bilgi vermeye yönelik bir anlatım tarzıdır.

Meâric Sûresi'nde ise, şu anlatıma yer verilmektedir: **«Melekler ve Ruh (Melek Cebrâil veya çok büyük bir melek olan Ruh), miktarı elli bin yıl olan bir günde ona (o derecelere) yükselirler.»**

Kâinatın büyüklüğünü düşündüğümüz zaman her gök bir basamak anlamına gelir. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği mânevî saygı ve ta'zîm makamına yükselen melekler ve onların başı Cebrâil veya çok büyük bir melek olan Ruh, bu dereceleri veya her birini, bizim sun'î zamanımıza tekabül eden bir günde veya bir anda geçerler. Zira âyette anılan «yevm» kelimesi, bu sûrenin dördüncü âyetinde de açıkladığımız gibi, üç manaya delâlet eder. Onlardan biri de «çok kısa bir zaman parçası» yani «an»dır. Bu takdirde, meleklerin hızı ışık hızının çok üstündedir. Bir anda, elli bin yıllık mesafeyi aşmakta ve belki de ışık hızına göre olan elli bin yılı saniye ve salise denilecek kadar kısa bir zaman parçası içinde geçmektedir.

İki âyette değişik rakam kullanılarak birinde «bin yıl», diğerinde «elli bin yıl» denilmektedir. İş ve amellerin, niyet ve azimlerin, Allah'ın belirlediği dereceye yükselmesi, bizim hesabımıza göre bin yıla tekabül eden bir anda yükselmektedir. Başta Cebrâil olmak üzere meleklerin takdir edilen dereceleri aşması ise, bizim hesabımıza göre elli bin yıla tekabül eden bir anda gerçekleşmektedir.

Böylece iki âyet arasında bir çelişki hiçbir zaman söz konusu değildir ve olamaz da.. (1)

Çünkü Cenâb-ı Hak gerçekten görünmeyeni de, görüneni de en iyi bilir. O çok üstündür, çok büyüktür ve geniş rahmet sâhibidir. İzzet ve kudreti her şeyi teshîr edip baş eğdirmiştir.

(1) Bilgi için bak : Meâric Sûresi: 4. âyetin tefsîri

YARATTIĞI HER ŞEYİ GÜZEL YARATMIŞTIR

(الَّذِىٓ اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ..) **«O ki yarattığı her şeyi güzel yarattı..»**

Allah her türlü noksanlıktan, âcizlikten, bilgisizlikten pâk ve yücedir. Yoktan yaratıp vücuda getirmek O'na mahsustur. Yarattığı her şeyi en güzel şekilde, vasıfta ve özellikte yaratmıştır. O'nun eserinde noksanlık söz konusu değildir. Çünkü O, kurduğu düzen esaslarına göre, bir şeyi nasıl yaratmasını plânlamışsa, ona göre yaratmıştır. Öyle ki, her şeyi vereceği yarar ve hizmet ölçüsünde ve düzeyinde var kılmıştır. Zararlı bildiğimiz veya sandığımız şeyler bile bir bakıma yararlıdır ve yararlı olduğu, denge sağladığı için yaratılmıştır. İlmî araştırmalar o zararlı sayılan şeylerin de birtakım yararları bulunduğunu yavaş yavaş tesbit edip ortaya çıkarmaktadır. Meselâ sivrisinek zararlı bir yaratık kabul edilir veya öyle bilinir. Aslında bataklıkların kurutulması, pisliğin ortaya atılmaması, kurutma kanallarının yapılıp toprağın verimli düzeye getirilmesi gibi hikmetlere yönelik bir yarar da sağlamakta, yani bizleri bir bakıma belirtilen hususları eksiksiz yerine getirmeye zorlamaktadır. Bundan başka daha kim bilir ne gibi faydaları vardır.. Onun gibi, zararlı ve tehlikeli sayılan yılanın, günümüzde tababette zehirinden yararlanılmakta ve eczacılıkta kullanılmaktadır.

O, İNSANI YARATMAYA ÇAMURDAN BAŞLAMIŞTIR

(وَبَدَأَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طِينٍ) **«Ve insanı yaratmaya çamurdan başladı.»**

İlk insanın çamurdan yaratıldığı kesindir. Zira bu önemli konu, az değişik anlatımla Kur'ân-ı Kerîm'in ondan fazla yerinde tekrarlanır ve çamurun özellikleri ise altı yerde açıklanarak geniş bilgi verilir. (1) Özellikle bu altı âyeti biraraya getirdiğimizde şu sonucu elde edebiliriz: İlk insan Âdem (A.S.) süzülmüş siyah, yapışkan, pişirilip kokuşmuş, sertleşip tuğlalaşmış balçıktan yaratılmıştır.

Siyahtan maksat, hazırlanan çamurda kara toprağın çoğunlukta olduğuna işârettir. Sertleşip tuğlalaşması, killi yağlı topraktan meydana geldiğini gösterir. (2)

Sahîh hadîsten de anlaşıldığı üzere, Cenâb-ı Hak ilk insan Âdem'i ken-

---

(1) Âl-i İmrân Sûresi: 59, En'âm Sûresi : 2, A'raf Sûresi: 12, Mü'minûn Sûresi: 12, Rahmân Sûresi: 14, Saffat Sûresi: 11, Hicir Sûresi: 26, 28, 33

(2) Geniş bilgi için bak: Hicir Sûresi : 26, 28, 33. âyetlerin tefsîri

di suretinde yaratmıştır. Bu anlatımdan maksat, Allah'a suret, şekil nisbet etmek değil, O'nun ilk insanı yaratmayı irâde ettiğinde, ezelde proğramladığı sûreti vücuda getirmek için bir defa tecellide bulunmasıdır. Bu sûret şekillenen balçığın sözü edilen proğrama uygun olan biçimidir; öyle ki ilâhî kudret yaratma irâdesiyle bu surete tecellide bulunarak hazırladığı maddeye ruhu yerleştirip ona canlılık bahşetmiştir. Şüphesiz ki biz ne bu tecellinin mahiyetini, ne de bağlı bulunduğu hılkat kanununun içyüzünü bilebiliriz. O, bütünüyle «kün» yani «ol» emriyle gerçekleşmiştir.

ÂDEM'İN NESLİNİN SÜZÜLMÜŞ BAYAĞI BİR SUDAN YARATILMASI

(ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ) **«Sonra onun neslini bayağı bir suyun süzülen (sperma haline gelen)inden meydana getirdi.»**

Âdem'in yaratılması hakkında tecelli eden ilâhî kudret ve o kudrete bağlı hılkat kanunu, ikinci ve değişik bir tecelliyle Âdem'in neslinin meydana gelmesini sağlamıştır. «Kün emri», bu ikinci tecelliyle, biyolojik kanunları harekete geçirerek yine ezelde takdîr edilen ölçü ve anlamda kıyâmete kadar devam edecek insan neslinin vücut bulmasını sağlamıştır.

Ayette **«bayağı bir suyun süzüleninden»** şeklinde bir anlatıma yer verilmesi, belsuyunun içinde oluşan ve o suyun özünü taşıyan spermaya işârettir. Bu, daha çok biyologlara ışık tutup ana fikir vermeye yönelik bir ifade tarzıdır.

HAZIRLANAN ŞEKLE İNSANÎ RUHUN ÜFLENMESİ

(ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ ..) **«Sonra da düzeltip biçimine soktu ve kendi ruhundan ona üfledi..»**

Hem ilk insan, hem de ondan üreyen nesli için daha önce ruhlar âleminde yaratılan ve sayısı dondurulan insanî ruhlar, sırası geldikçe ana rahminde şekillenen ve hayvanî ruhla ceninlik vasfını alan insana üflenir. Şüphesiz bu anlatım şekli, bizim anlamamızı kolaylaştırmak içindir. Zira ruh için bir engel söz konusu olmadığı gibi, bedene yerleşmesi de ilâhî emirle gerçekleşmektedir. Kendi âleminden melek refakatinde iner ve o âleme ait bilgiler kendisinden geri alınır da öylece kendine ait bedene girip yerleşir.

Hayvanî ruha gelince : O ilk önce belsuyunda oluşan spermada teza-

hür eder. Nitekim mikroskopun icadıyla bu sır çözülmüş ve menideki binlerce, milyonlarca spermanın canlı olduğu görülmüştür.

ALLAH, KENDİ RUHUNDAN ÂDEM'E ÜFLEMİŞTİR

Burada ruhun Allah'a nisbet edilmesi, «beytullah», «nakatüllah» gibi, teşrîf içindir; aynı zamanda ruhun Allah'ın bilgisine has bir varlık olduğuna, insanlarca mahiyetinin bilinemiyeceğine işârettir. Nitekim Kur'ân'da, **«Sana ruhtan soruyorlar, de ki : Ruh, Rabbımın emrindendir. Size ilimden pek az şey verilmiştir»** meâlindeki İsrâ Sûresi 85. âyetle bu incelik açıklanmakta, ruhun «ilâhî emir»den olduğu, madde ötesinden geldiği, manevî bir anlam ve hüküm ifade ettiği belirtilmektedir.

Bunun için ilim adamlarının, varlık âlemini, biri «âlem-i emr», diğeri «âlem-i halk» diye iki kısma ayırdıklarını görüyoruz. Birincisi, fizik-kimya kanunlarının üstünde ve ötesinde ilâhî buyruğa bağlı ve ancak ona has bir tecelliyle var kılınan âlemdir. İkincisi, belli sebeplere ve bilinen kanunlara bağlı olup ilâhî irade ve kudretle vücut bulan âlemdir. Dünyamızda doğup büyüyen, ölüp şekil değiştiren canlılar âlemi bu cümledendir.

KULAK-GÖZ VE GÖNÜL

(وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ) **«Ve (böylece) size işiten kulaklar, gören gözler, anlayan kalpler var kıldı. Buna rağmen ne de az şükrediyorsunuz.»**

İnsanı tamamlayan, eşya ile ilgisini sağlayan ve onu diğer canlılardan ayıran üç önemli organa dikkatler çekiliyor. İşitmeyi sağlayan kulak, görmeyi sağlayan göz, işitilen ve görülen şeyleri anlayıp değerlendiren kalp, gönül ve beyin. Zira burada «fuad»ın çoğulu olan «efide»den maksat, kulağa, göze ve diğer bütün organlara kumanda eden, işitilen ve görülen şeyleri sesiyle, rengiyle, biçimiyle alıp arşivleyen ve birçok merkezleri bir arada taşıyan beyin merkezleri ve ona bağlı olan kalp irfanı olması kuvvetle muhtemeldir.

İnsana verilen birçok nîmetler dizisinde şüphesiz ki bu üç organın ve sağladıkları faydaların yeri çok büyüktür. Kör, sağır, kalpsiz ve şuursuz tabiatın ya da tesadüflerin bu kadar mükemmel, akıllara durgunluk verecek özellikte bir varlığı ve bu varlıkta bulunması mutlaka lüzumlu olan bu üç organı meydana getirdiği elbette düşünülemez. Zira ortada çok mükemmel bir cihaz ve o cihazı yaratıp varlık alanına getiren çok mükemmel bir

kudret ve sınırsız bir ilim söz konusudur.

Buna rağmen insanların çoğu bu üstün kudret ve sınırsız ilmi inkâr edip kâinatta şaşmayan mükemmel plân ve düzeni, plân ve düzenden bütünüyle habersiz tabiata ya da tesadüfe bağlayarak nankörlük ve isyân ederler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Cenâb-ı Hakk'ın kurduğu mükemmel düzene değinildi. Doğruyu araştırıp bulması için insan aklına ışık tutuldu, malzeme verildi. Sonra da Allah'ın kudret elinden çıkan her şeyin en güzel şekilde yaratıldığına dikkatler çekilerek, eşyada O'nun damgasını görmemiz istenildi. Arkasından Âdem ve soyunun yaratılma konusu üzerinde durularak hareket noktası belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, öldükten sonra dirilip kalkmayı inkâr edenlere düşündürücü anlamda cevap veriliyor ve kıyâmet gününde suçlu günahkâr müşriklerin durumu tasvîr edilerek uyarıda bulunuluyor.

——oOo——

وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي
خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفَّاكُمْ
مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾
وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا
أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾
وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي
لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا

بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا اِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

M E Â L İ :

10— Dediler ki : yeryüzünde toprağa karışıp belirsiz hale geldiğimizde mi yeniden yaratılacağız? Hayır, (onlar buna inanmamakla) Rablarına kavuşmayı inkâr ediyorlar.

11— De ki : Sizin (ruhunuzu almaya) görevli kılınan Ölüm Meleği canınızı alır, sonra da Rabbınıza döndürülürsünüz.

12— Suçlu günahkârları, Rablarının huzurunda başlarını eğerek: «Ey Rabbımız! artık gördük ve işittik, bizi (Dünya'ya) geri çevir de iyi-yararlı amelde bulunalım; çünkü biz artık kesinlikle inanıp anlamış bulunuyoruz» dedikleri vakit görsen.

13— Biz dileseydik herkesi doğru yola iletirdik; ama şanıma yemin olsun ki, Cehennem'i cinlerle, insanlarla olduğu gibi dolduracağım diye benden hak bir söz çıkmıştır.

14— O halde bugüne kavuşmayı unutup kulak ardına atmanız sebebiyle tadın tadacağınızı. Şüphesiz ki, biz de sizi unuttuk (rahmetimizden sizi uzak tuttuk). Artık yapageldiğiniz işlere karşılık sonsuz azâbı tadın!

RABLARINA KAVUŞMAYI İNKÂR EDENLER

(بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ) «Hayır (onlar buna inanmamakla) Rablarına kavuşmayı inkâr ediyorlar.»

Şüphesiz Allah'ın varlığına, birliğine ve kemal sıfatlarına dosdoğru imân, âhirete de imânı gerektirir. Varlık âleminde yer alan eşyada ilâhî sanatın izlerini görmeyen ve eşyanın tesbîhini anlamayan körler ve anlayışsızlar, elbette Allah'ın varlığını anlayamazlar.

Ayrıca dünya hayatıyla ilgili hikmet ve amacı idrâk de, ikinci hayatın gerçekleşeceğini anlayıp kabule delâlet eder. Bu iki ayrı âlem birbirini tamamlamakta, biri diğersiz anlamsız ve hikmetsiz kalmaktadır. Aynı zamanda biz kendi isteğimizle dünyaya gelmedik, bir başkasının istek ve irâde-

siyle yoktan var kılınıp dünya denilen aşağı âleme getirildik. Böylece insanın kendi kendini yaratan bir kudret olmadığı kesindir. Onu birçok yeteneklerle donatan bir kudret söz konusudur. Bunun aksini varsaydığımız zaman, o takdirde herkes kendi arzu ve hevesine göre kendini yaratır; o sebeple de çok değişik, birbirine birçok yönleriyle benzemeyen antropolojik tipler ve biçimler ortaya çıkardı.

O halde insanı yaratan, insandan kıyas kapsamına girmiyecek anlamda çok üstün bir kudretin mevcudiyetine inanmak gerekir. O kudret sevip yarattığı ve kâinattaki birçok şeyleri hizmetine sevkettiği insanı öldürüp tamamen belirsiz hale getirmek istemez. Bilâkis onu ebedî kılıp daha geniş nîmetlere gark eder.

İşte ilgili onuncu âyetle bu inceliklere işâretle çok etraflı düşünmemiz ilhâm edilmektedir.

ÖLÜM MELEĞİ

(قُلْ يَتَوَفّٰيكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذٖي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ) **«De ki: Sizin (ruhunuzu almaya) görevli kılınan ölüm meleği canınızı alır. Sonra da Rabbınıza döndürülürsünüz.»**

Kâinatta her olay mutlak surette önceden hazırlanmış bir plân ve proğrama göre meydana gelir. Plân ve proğramı denetleyen ve uygulayan görevli melekler vardır. Böylece bu düzenleme hiç aksamadan, şaşmadan, yanlışlık yapılmadan sürüp gider. Çünkü nurdan yaratılıp ilâhî kudrete geniş çapta mazhar kılınan meleklerde unutma, yanılma, ihmal ve hatâ söz konusu olamaz. Zira bu saydığımız ârizî noksanlıklar nefse has sıfatlardır; meleklerde ise nefis yoktur.

Görevli melekler nasıl vakti saati gelince ruhlar âlemindeki insanî ruhları yeryüzüne indirip anarahminde oluşan cenine üflüyorlarsa, öylece ruhun bedeni terketme vakti ve saati gelince yine onu bir yanlışlık yapmadan alıp Berzah Âlemi'ne götürürler ve lâyık olduğu bölüme yerleştirirler. On birinci âyetle bu hususun ana teması işleniyor ve «teveffi» kelimesi kullanılıyor ki bu, görevli meleğin, bedenini terkedecek çizgiye gelen ruhu olduğu gibi alıp yükseltmesi demektir.

Yine âyetin açık delâletinden, insanların ruhunu alan meleklerin özellikle bu iş için görevlendirildikleri, yani onlara yüklenilen proğramın bu olduğu anlaşılıyor.

Ölüm meleği bir tane midir, yoksa birden fazla sayısı belirsiz kadar

çok mudur? Âyet ve hadîslerin açık delâletinden şunu öğreniyoruz: Ölüm meleği bir tane değil, sayısı bizce belirsiz denilecek kadar çoktur. Onların başında, işi organize edip yürüten büyük bir melek vardır ki ona «Azrâil» deniliyor.

Sonra ilâhî plân ve proğram gereği mevcut düzen bozulup, yani ruhlar âlemindeki insanî ruhların tamamı yeryüzüne inip kıyâmet olayı meydana gelince ve yeni düzen kurulunca, insanlar için takdîr edilen ikinci hayata kalkış başlar ve böylece dönüş Allah'ın adâlet terazisinin yer aldığı huzura olur.

ÂHİRET GÜNÜNDEKİ PİŞMANLIĞIN HİÇBİR YARARI OLMAZ

(وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُ۫سِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّـنَٓا اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوقِنُونَ) **«Suçlu günahkârlar, Rablarının huzurunda başlarını eğerek: «Ey Rabbımız, artık gördük ve işittik; bizi (dünyaya) geri çevir de iyi yararlı amelde bulunalım. Çünkü biz artık kesinlikle inanıp anlamış bulunuyoruz» dedikleri vakit bir görsen.»**

Cenâb-ı Hak âhiret gününde meydana gelecek önemli bir olayı tasvîr ederek, inkârcıları ve şüphe içinde çırpınan kararsızları uyarıyor; ölmeden önce hakikati anlamaya ve hakka yönelip niçin yaratıldığımızın hikmet ve anlamını idrâka çalışın; aksi halde dönüşü mümkün olmayan bir çizgiye gelirsiniz de pişmanlığın hiçbir yararı olmaz, şeklinde tavsiyede bulunuyor.

İşte tasavvufta «ölmeden önce ölmek sırrına erişme» bir bakıma bu gerçeği yansıtıyor. Zira bütün bunları öğrenip anlayacak, inanıp kavrayacak yetenekler insana verilmiş ve üstelik yardımcı olarak da kitap indirilmiş, peygamber gönderilmiştir.

ALLAH DİLESEYDİ HERKESİ DOĞRU YOLA İLETİRDİ

(وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا ..) **«Biz dileseydik herkesi doğru yola iletirdik..»**

Cenâb-ı Hak dileseydi insanları da nefis denilen ve kötülüğü çokça telkîn edip insanı o istikamete iten âmilden uzak tutar, melek tabiatlı kılar ve her haliyle Hakk'a itaât eden bir varlık düzeyine getirebilirdi veya me-

leklerin devamlı ilhamıyla, kendi kudretinin o yönde tecellisiyle insan ruhunu çok üstün duruma getirir, nefsin kötü arzularını tamamen tesirsiz kılarak bir bakıma insanı melekleştirebilirdi. Neden böyle yaratmadı, yaratmış olsaydı neler olurdu, ne gibi sakıncalar doğardı?

Bilindiği gibi ilâhî kudret kemal derecesindedir; yani sınırı ve sonu yoktur. O bakımdan dilediğini yapmaya muktedirdir. O'nun için zorluk, sıkıntı, engel gibi söz ve kavramlar söz konusu değildir. Noksan sıfatlardan pak ve yücedir. Ancak insan denilen canlıyı «ahsen-i takvîm» üzere yaratmayı irâde ederken, eşyayı onun için, onu da Rabbını bilip ibâdet etmesi için var kılmış ve ne melek, ne de hayvan türünden olmayıp ikisi arasında ona bir özellik vererek hem dünya, hem de âhiret hayatını yaşamasını dilemiştir. Gerçek bu olunca, bu iki hayat birbirini tamamlamakta ve biri diğeriyle hikmet ve amacının ne olduğunu yansıtmaktadır.

Dünya hayatı bütünüyle hareket, mücadele, didinme, çalışma ve ihtiyaçları karşılama dönemidir. Bunların sağlanması için insanda nefis ve ona bağlı istek, arzu, ihtiras ve emel gibi duygular meydana getirilmiştir. Ancak bu duyguları meşru sınırda tutabilmemiz için de kitap indirilmiş ve peygamber gönderilmiştir.

İnsan melek gibi yaratılsaydı, mevcut düzene lüzum kalmaz; aslında dünyaya getirilmesine hem gerek kalmaz, hem de ilâhî hikmete uygun düşmezdi.

İşte bu ve benzeri sebep ve hikmetlerden dolayı Cenâb-ı Hak insanı melek veya melek gibi yaratmamış; ancak onu hem hayvanî, hem de melekî sıfatlarla teçhîz edip plândaki yerine oturtmuş; sonra da iyiliklerin ve kötülüklerin yollarını bildirerek, fayda ve zararlarını açıklayarak onu serbest bırakmıştır. O bakımdan insanı, şu dünya hayatında yapacağı her şeyden sorumlu tutmuş ve ikinci hayatta ciddi bir hesaba tabi' tutulacağını haber vermiştir.

EZELÎ İLİM İNSAN HAYATININ SEYRİNİ VE NETİCESİNİ TESBİT ETMİŞTİR

(وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنّ۪ي لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَ) **«Ama şanıma yemin olsun ki, Cehennem'i cinlerle, insanlarla olduğu gibi dolduracağım diye benden hak bir söz çıkmıştır.»**

Allah'tan sadır olan hak söz, ezelî ilmiyle, mevcut imkân ve ortamlar düzeyinde insanların nasıl bir ömür süreceklerini, akıl ve idrâklerini haki-

kate çevirip çevirmiyeceklerini, eşyada ilâhî damgayı görüp görmeyeceklerini, ilâhî sanatın izlerini tesbit edip etmiyeceklerini; hakkı bırakıp bâtılın peşine takılıp takılmıyacaklarını: nefislerine mağlup olup akıllarını nefislerinin emrine verip vermiyeceklerini; peygamberin irşat ve teblîğinden yararlanıp yararlanmıyacaklarını tesbit etmesine bağlı bir hükümdür. O'nun ilmi yanılmayacağına göre, ona bağlı hükmü de değişmiyecektir.

İşte Cehennem'i cinlerle ve insanlarla dolduracağına yemin etmesinin anlamı budur. Yoksa Cenâb-ı Hak, sorumlu ve mükellef tutulan bu iki ayrı varlığı hiçbir amellerini ve irâdî temayüllerini dikkate almadan cehennemlik kılmış değildir. Zira o takdirde teklîf anlamsız, ibâdet hikmetsiz; iyilik ve kötülük aldatmaca olurdu. Cenâb-ı Hakk'ı böyle bir düzen kurmaktan tenzîh ederiz.

Âyetin açık anlatımından, cinlerin de insanlar gibi ilâhî teklîflerle yükümlü tutuldukları anlaşılıyor. O bakımdan Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz için «Resûlü's-sakaleyn» denilmiştir ki, bu O'nun insanla cinlerin, dünya ile âhiretin peygamberi olduğunu ifade eder. (1)

Nitekim Zâriyat Sûresi 56. âyetle Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: **«Ben, cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ikinci hayatı bir türlü akıl ve havsalalarına sığdıramıyan inkârcılar uyarıldı ve düşünce ufuklarını genişletmek için âhirette meydana gelecek önemli bir tablo tasvîr edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetlerine kimlerin dosdoğru inanacağı konu ediliyor ve onların bazı özellikleri üzerinde durularak mü'minlere ubudiyetin en zevkli yanlarından biri misal veriliyor. Sonra da ilâhî düzene uyanlarla, uymayıp bozgunculuk yapanlar ve helâl-haram sınırlarını birbirine karıştıranlara dikkatler çekilerek, âhirette onlar için hazırlanan ceza ve mükâfatlar haber veriliyor. Sonra da belki dönerler diye inkârcı sapıklara, bozguncu azgınlara azâp verileceği hatırlatılarak ölmeden önce pişmanlık duymaları isteniliyor.

(1) Bilgi için bak: Zâriyat Sûresi : 56, Cinn Sûresi : 1, En'âm Sûresi: 130, A'raf Sûresi: 130, Ahkaf Sûresi : 29. âyetin tefsîri

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا
ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ
نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ أَفَمَنْ
كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾ أَمَّا الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا
بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ
كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ
لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾
وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

MEÂLİ:

15— Âyetlerimize ancak o kimseler inanır ki, onlar kendilerine âyetlerimiz hatırlatıldığı vakit secdeye kapanırlar; Rablarına hamd ile tesbîh edip (kulluk görevlerini yerine getirirken) büyüklük taslamazlar.

16— Onların yanları döşeklerinden aralanıp, Rablarına korkarak, umutlanarak duâ eder, yalvarırlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (Allah rızası için) harcarlar.

17— Hiç kimse işledikleri (iyi-yararlı) amellerine karşılık gözlerin aydınlığı olarak nelerin saklandığını bilmez.

18— Mü'min olan kimse, fâsık (yozmuş ahlâksız) gibi midir? Bunlar eşit olamazlar.

19— İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara gelince: Onlar için yaptıklarına karşılık konukluk olarak Me'vâ Cennetleri vardır.

20— Yozmuş ahlâksızlara gelince: Onların eyleşecekleri yer, ateştir. Oradan ne kadar çıkmak isteseler hemen geri çevirilirler ve onlara, «yalanlayıp durduğunuz ateşin azâbını tadın!» denilir.

21— And olsun ki biz onlara -belki dönerler diye- o en büyük azâpdan önce yakın azâbı da mutlaka tattıracağız.

İLGİLİ HADÎSLER

İbn Ömer (R.A.) diyor ki : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, içinde secde âyeti bulunan bu sûreyi okuyunca secde eder, Ona bakarak Ashab-ı Kirâm da secde ederlerdi. O kadar ki namaz vaktinin dışında başımızı secdeye koyacak yer bulamazdık.» (1)

«Âdemoğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman, şeytan oradan ağlayarak uzaklaşır ve der ki : «Ah yazıklar olsun bana! Âdemoğlu secdeyle emrolundu, secde ettiği için kendisine cennet verilecektir. Ben secdeyle emrolundum, emre uymadığım için bana da cehennem vardır.» (2)

«Eğer mü'minler yatsı ile sabah namazındaki fazîlet ve hikmeti bilmiş olsalardı, emekliyerek bile olsa bu iki namazı kılmak için gelirlerdi.» (3)

Muâz b. Cebel (R.A.) anlatıyor :

«Bir seferinde Resûlüllah (A.S.) ile beraber bulunuyordum. Bir sabah o yol alırken kendisine yakın yerde bulundum. Aramızda şu konuşma geçti :

---

(1) Müslim/mesacid: 103, 111- Buharî/sücûd: 3, 9, 12

(2) Müslim/imân: 133- İbn Mâce/ikaamet: 70- Ahmed: 2/443

(3) Buharî/ezan: 9, 32, 93, mevakiyt-i salât : 20, şahadat: 30- Müslim/salât: 129- Nesâî/mevakiyt: 22, ezan: 31- Taberânî/cemaat: 6, nidâ: 3- Ahmed: 2/278, 303, 375, 533- 6/80

— Ya Resûlellah! beni cennete sokacak, cehennemden uzaklaştıracak bir amelden haber ver, diye istekte bulundum. Buyurdu ki :

— Sen büyük bir şeyden sordun ve o Allah'ın kolaylaştırdığı kimseye göre kolaydır: Allah'a ibâdet edersin, hiç bir şeyi O'na ortak koşmazsın; namazı vaktinde kılar, zekâtı verirsin; ramazan orucunu tutar ve Allah'ın evine haccedersin.

Sonra devamla buyurdu ki :

— Seni hayrın kapılarına irşat edeyim mi? Oruç bir kalkandır; sadaka hatâları temizler ve bir de adamın gece ortasında kalkıp kıldığı namaz..

Resûlüllah bunları söyledikten sonra «Tetecafâ» ile başlayan âyeti, «cezâen bimâ kânû ya'melûn»a kadar okudu ve şöyle ilâve etti:

— Sana işin başını, direğini, doruğunu haber vereyim mi?

— Evet, Ya Resûlellah! dedim. Buyurdu ki :

— İşin başı İslâm'dır; direği namazdır, doruğu ise (Allah yolunda) cihaddır.

Sonra konuşmasına devamla buyurdu ki :

— Bütün bunları dimdik ayakta tutan şeyden sana haber vereyim mi?

— Evet, Ya Resûlellah! dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz dilini tutup şöyle buyurdu :

— Bunu kendi aleyhine kullanma, buna sahip ol!

Bunun üzerine dedim ki :

— Bizler mutlaka konuştuklarımızdan dolayı sorumlu tutulacak mıyız?

Buyurdu ki :

— Anan seni yitirsin ya Muâz! İnsanların cehenneme yüzükoyun, ya da burunları üstüne atılması sadece dillerinin söyledikleri ve onların ürünleri sebebiyledir.» (1)

«Ramazan ayından sonra orucun en üstünü, Muharrem Ayı'nın orucudur. Farz namazlardan sonra namazın en üstünü, gece namazıdır.» (2)

---

(1) İbn Mâce/fiten: 12- Ahmed: 5/221, 227, 245

(2) Müslim/siyam: 202, 203- Ebû Dâvud/savm: 55- Tirmizî/salât: 207, savm: 40- Nesâî/kıyamülleyl : 6- Dâremî/savm: 45- Ahmed: 2/342, 344, 535

Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz diyor ki : «Şanı Yüce Allah şöyle buyurdu: «Sâlih kullarıma, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın kalbinden geçmediği şeyleri hazırladım.» Sonra Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu: «İsterseniz (FELÂ TA'LEMU NEFSÜN MÂ UHFİYE LEHÜM..) âyetini okuyun.» (1)

ALLAH'IN ÂYETLERİNE İNANANLARIN VASIFLARI VE ÖZELLİKLERİ

(إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا ..) «Âyetlerimize ancak o kimseler inanır ki, onlar kendilerine âyetlerimiz hatırlatıldığı vakit secdeye kapanırlar..»

İlgili âyetle hem Allah'ın indirdiği ve varlık âlemine koyduğu âyetlerine ve belgelerine, hem Kur'ân âyetlerine, hem de mü'minlerin birtakım vasıflarına ve özelliklerine dikkatler çekiliyor ve gerçek mü'min olmanın yol ve yöntemi üzerinde duruluyor. Şöyle ki :

1— Allah'ın âyetleri kendilerine hatırlatılınca, saygı ve teslimiyetle secde ederler.

2— Rablarını hamd (en güzel övgü) ile tesbîh ederler.

3— Kulluk ve ibâdet görevlerini yerine getirirlerken büyüklük taslamazlar; mahviyetkâr bir gönül ile eğilirler.

4— Gece saatlerinde yataklarından kalkıp ibâdet ederler. Aynı zamanda Rablarından hem saygı ile korkarlar, hem de O'na ümit bağlarlar.

5— Kendilerine verilen rızıktan Allah rızası için harcarlar.

Birinci sıfat veya özellik, imânın kalpte kök saldığını; ikinci sıfat, Allah'ı her şeyden fazla sevip saydıklarını; üçüncü sıfat, Allah'ın kadrinin yüceliğini, kendilerinin de âcizliğini ve her an O Yüce Kudrete muhtaç bulunduklarını; dördüncü sıfat, imân nuruyla ve ilâhî maarifle gelişen ruhlarının ibâdetten devamlı zevk alıp cilâlandığını; beşinci sıfat, dünyayı ve nîmetlerini gerçek amaca erişebilmenin aracı saydıklarını göstermektedir.

Bu beş özel sıfatla kendini donatan mü'minler, şüphesiz ki «kâmil insan» derecesine yükselirler.

İlâhî âyet ve belgeleri görüp anlamak, O'na hamd etmeyi, O'nun kad-

(1) Buharî/tevhîd: 35, bed'-i halk: 8, tefsîr: 32- Müslim/imân: 312, cennet: 5- Tirmizî/cennet: 15, tefsîr: 32, 56- İbn Mâce/zühd: 39- Dâremî/rikak: 98, 105- Ahmed: 2/313, 370- 5/334

rlni yüceltip her türlü beşerî ve noksan sıfatlardan O'nu tenzîhi gerektirir. Bu iki dereceye yükselen bir kul ibâdete kendini verip ondan derin zevk almaya başlar. Böyle olunca da ilâhî sevgi ve yakınlığa mazhar olma duygusunu geliştirir; derken geceleri kalkıp ilâhî huzurda kemâl-i edeple durmanın tarifi mümkün olmayan zevkine erişir. Kul sözü edilen dördüncü dereceye yükselince, yalnız kendisi için var olmadığını, yalnız kendisi için çalışmadığını anlar ve Allah'ın lûtfettiği helâl rızıktan Allah'ın muhtaç kullarına gönül rahatlığıyla harcamada bulunur. Böylece kalbi, bedenî ve malî ibâdeti birleştirip bütünleştirir.

GÜZEL AMELLERE KARŞILIK NELERİN HAZIRLANDIĞINI BİLMEK MÜMKÜN MÜDÜR?

(فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) **«Hiç kimse işledikleri (iyi yararlı) amellerine karşılık, gözlerin aydınlığı olarak nelerin saklandığını bilmez.»**

Dünyadaki nîmetler insanın hılkatındaki özelliklerine, içinde bulunduğu şartlara ve bağlı bulunduğu hayat kanunlarına göre düzenlenmiştir. Öyle ki, bu nîmetlere erişebilmenin yollarına, onların değer ölçülerine göre birtakım külfetler konulmuştur. Cenâb-ı Hak insan gücünün yetmediğini kendisi yaratıp yararlanma düzeyinde hazırlamış; onun gücünün yeteceğini ona bırakmıştır. Mevcut yeraltı ve yerüstü kaynakları vücuda getirmek insan takatini aşmaktadır. O bakımdan Cenâb-ı Hak onları belli plân ve proğrama göre sınırlı bir nisbette yaratıp işlenecek düzeye getirmiştir. Onları arayıp bulmayı, işletip yararlanmayı insanın akıl, zekâ ve azmine terketmiştir. Aynı zamanda insanı ölünceye kadar bu nîmetlere muhtaç kılmış ve hayatına renk, hareket ve canlılık kazandırmak için de benliğine istek, arzu, ihtiras ve amel gibi duyguları yerleştirmiştir.

Âhirette ise, aynı şeylerin tekrarı söz konusu değildir. Ne birbirini izleyen gece ile gündüzün tekrarı, ne ayların, mevsimlerin ve yılların birbirini kovalaması vardır. Sonsuz bir hayat, sonsuz ve sınırsız nîmetlerle dopdolu kılınmış, insanların ardı arkası gelmeyen arzularına cevap verecek bollukta ve çeşitlilikte var kılınarak istifade düzeyine getirilmiştir. O âlemde insana verilen ikinci beden, yıpranmıyacak, yaşlanmayacak bir özelliktedir. Ancak onu tanımlamamız ve birtakım misallerle açıklamamız mümkün değildir. Zira hem o âlemin, hem de içindeki şartların ve nîmetlerin misâli yoktur. Aynı zamanda oradaki hayat kanunlarını da bilmiyoruz.

Kur'ân-ı Kerîm'de ilgili 17. âyetle bu hususa değinilerek bize ön bilgi verilmekte, **«Hiç kimse işledikleri (iyi yararlı) amellerine karşılık gözlerin aydınlığı olarak nelerin saklandığını bilmez»** buyurularak o nîmetlerin dünya nîmetlerine benzemediğine ve modellerinin bulunmadığına işâret edilmektedir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de bu âyeti açıklarken şöyle bilgi vermiştir: **«Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir kalbin düşünemediği nîmetler hazırlanmıştır.» (1)**

MÜ'MİNLE FÂSIK BİR MİDİR?

(أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ) **«Mü'min olan kimse, fâsık (yozmuş ahlâksız) gibi midir? Bunlar eşit olamazlar.»**

İmân, Allah'a uzanan mânevî yolda bir ışıktır. İlâhî sınırları aşıp ahlâksızlığı şiâr edinmek ise, insan nefsine dönük bir karanlıktır.

İmân, iyilik ve fazîletin kaynağıdır. Sapıklık ve ahlâksızlık ise, kötülük, güvensizlik ve rezîletin menbaıdır.

İman, dünyaya gelişin gayesi; sapıklık geliş gayesinden uzaklaşmanın bozuk meyvasıdır.

İmân, kalp huzurunun, ruh âfiyetinin ana gıdası; sapıklık ve ahlâksızlık iç fırtınanın dışa vuran rengidir.

İman, ebedî saadetin değişmeyen yolu; sapıklık ve ahlâksızlık husrâna uğramanın açık belirtisidir.

İman, kulu Allah'a yaklaştıran en sağlam vasıta; sapıklık Allah'tan uzaklaştıran kalp körlüğü ve vicdan sağırlığıdır.

Bunun için Kur'ân-ı Kerîm mü'minle fâsıkın eşit olamıyacaklarına değinmekte ve bunun anlam ve hikmetini yine aynı âyetten bir önceki ve bir sonraki âyetlerde görmemizi ilhâm etmektedir. Sonra da bu birbirine zıt iki insanın âhirette karşılaşacağı tablonun kısa bir görüntüsünü tasvîr etmekte ve böylece gerçek mü'minlerin dünyada iç huzuruna, vicdan rahatlığına ve gönül yatışkanlığına mazhar kılındıkları gibi, âhirette bunun en güzel mükâfatının da, bütünüyle huzur ve güven, neşe ve mutluluk kaynağı olan Me'vâ Cennet'i olacağını müjdelemekte; inkârcı sapıkların, ilâhî sınırları çiğneyen ahlâksızların ise, dünyada inkâr ve şüpheleri sebebiyle iç-

(1) Bilgi için bak: Buharî/bed'i-halk: 8, tefsîr: 32, tevhîd: 35- Müslim/cennet: 2, 5- Tirmizî/tefsîr: 32, 56- İbn Mâce/zühd: 39- Ahmed: 5/334

lerinde vücuda gelen kararsızlık, güvensizlik ve tedirginliğin âhirette açığa çıkacağını ve onların bu ameline karşılık yakıcı bir azapla lâyık oldukları cezayı göreceklerini haber vererek, cezanın amelin cinsinden olacağına işârette bulunmaktadır.

YAKIN VE UZAK AZAP

(وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) **«And olsun ki biz onlara -belki dönerler diye- en büyük azâptan önce yakın azâbı mutlaka tattıracağız.»**

Sapık inkârcı şaşkınları ve hakkı reddedip ona sırt çevirenleri, aynı zamanda nankör vicdansızları uyarmak, kalp ve kafalarına neşter vurmak; vicdanlarına seslenmek ve iyice düşünmelerini sağlamak için kıyâmet azâbından önce dünyada birtakım sıkıntılar ve huzursuzluklarla yüzyüze getirilecekleri haber veriliyor. Şüphesiz bu tür uyarılar da ilâhî rahmetin insanlardan yana ayrı bir tecellisi ve O'nun sonsuz lûtfunun bir başka tezahürüdür. Hani derler ya : «Bir musîbet bin nasihattan yeğdir.» İşte onun gibi bir hikmete mebni inkârcı azgınlara dönüş yaparlar diye birtakım musîbetler indirilir.

Kur'ân-ı Kerîm 21. âyetle, önce Mekkeli müşrikleri, sonra da kıyâmete kadar o yolda yürüyen inkârcıları uyarmakta; gelecek azaba hazır olmalarını ve belki de bu sayede hakka dönmelerinin kolaylaşacağını hatırlatmakta ve uyarı sinyalini vermektedir.

Nitekim gerek İbn Abbas'ın (R.A.), gerekse İbn Mes'ûd'ün (R.A.) bu konudaki yorumlarını dikkate alırsak, Mekkeli'lerin hakka dönmeleri için önce kıtlık ve sıkıntı azabı baş gösteriyor ve birkaç yıl devam ediyor. Arkasından Bedir Savaşı patlak verip onların güvenip bağlandıkları, sözlerini emir kabul edip peşlerine takıldıkları ileri gelenlerinden önemli birkaç kişinin savaş meydanında can vermesi bunu izliyor ve arkasından azap fırtınaları birbirini izleyerek Mekke'nin fethiyle takdîr çizgisine ulaşmış oluyor.

Böylece sağ kalanlarının çoğu bâtılı bırakıp hakka yöneliyor; azı ise küfür ve tuğyanında ısrar edip hüsrana uğrayanlardan oluyor.

İşte bu, sünnetullahtır ki, milletlerin hayatında hükmünü yürütmekte ve sırası gelince kendini göstermektedir. O bakımdan savaşlar, millî felâketler çoğu zaman hem bir seleksiyon ameliyesinde bulunur, hem de sağ kalanların inkâr ve azgınlıktan kısmen olsun uzaklaşmasına yardımcı olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetlerine imân edenlerin bazı önemli sıfatları ve özellikleri konu edildi. Sonra da mü'minle fâsıkın bir olamıyacağı belirtilerek âhirette bu iki zıt inanç ve ahlâka sâhip olanlara verilecek karşılığa dikkatler çekilerek gereken uyarılar yapıldı. İnkârcı sapıklara, âhiretteki azaptan önce, dönüş yaparlar diye, dünyada da birtakım uyarıcı azapların verileceği üzerinde durularak ilâhî rahmetin hep insanlardan yana tecelli etmekte olduğuna işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, her şeye rağmen Allah'ın âyetlerinden yüz çevirenlerin büyük bir haksızlıkta bulundukları ve o gibilerinden mutlaka intikam alınacağı ihtar ediliyor ve çok geçmeden İslâm'ın Mekke dahil, birçok ülkeleri fethedeceği kapalı bir anlatımla haber veriliyor.

——oOo——

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ
أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ
﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا
بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ
مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا
يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ

فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ
﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ
﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ
يُنظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

MEÂLİ:

22— Kendisine Rabbının âyetleri hatırlatılarak öğüt verildikten sonra ondan yüzçevirenden daha haksız kim vardır? Şüphesiz ki biz, suçlu günahkârlardan intikam alıcılarız.

23— And olsun ki Musa'ya kitap verdik. Sakın sen ona kavuşmakta şüphe etme. Biz onu (kendisine verdiğimiz kitabı) İsrâil oğulları'na doğru yolu gösteren rehber kıldık.

24— Onlardan bir kısmını sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle inandıkları için emrimizle doğru yola irşâd eden önderler yaptık.

25— Şüphesiz ki Rabbın onların ihtilâf ettikleri şeyler hakkında Kıyâmet günü aralarında hükmedip (haklıyı haksızdan) ayırt edecektir.

26— Kendilerinden önce yok ettiğimiz nice nesillerin yurtlarında gezip dolaşmaları onları doğru yola irşâd etmiyor mu? Doğrusu bunda öğütler ve ibretler vardır. Hâlâ işitmiyorlar mı?

27— Görmediler mi ki, biz suyu kupkuru yere sevkedip onunla davarlarının ve kendilerinin yediği ekini (ürünü) çıkarıyoruz. Hâlâ görmüyorlar mı?

28— Ve diyorlar ki, «eğer doğru sözlülerden iseniz, o (bahsettiğiniz) fetih günü ne zaman?»

29— De ki : «Fetih günü, küfredenlere, inanmaları artık fayda vermez ve onlara mühlet de verilmez.

30— Artık sen onlardan yüzçevir ve bekle; onlar da beklemekteler.»

İLGİLİ HADÎSLER

«Bana (Mi'rac olayında) gece yolculuğu yaptırıldığında Musa'yı gördüm; buğday rengine yakın esmer, uzun boylu, kıvırcık saçlı, uzak bir ülkenin adamına benzer bir durumu vardı.» (1)

«Mi'rac gecesi bana gece yolculuğu yaptırıldığı zaman, Musa'ya rastladım; kızıl bir tepe üzerinde kabrinde ayakta namaz kılıyordu.» (2)

KUR'ÂN-I KERÎM AKLA VE SAĞDUYUYA HİTAP EDER

(وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ..) «Kendisine Rabbının âyetleri hatırlatılarak öğüt verildikten sonra ondan yüz çevirenden daha haksız kim vardır?..»

Kur'ân-ı Kerîm'in nazmı, yani kelime konumu ve dizisi, onun kıraati ve bu ikisindeki ilâhî ahengi, bir yandan duyguya seslenip ona mânevî gıda verirken, bir yandan da manasıyla birleşip akla, mantığa ve sağduyuya hitap etmesi müstesna bir tesir meydana getirmekte ve aklını kullanan kimseleri ilâhî beyânın havasına çekmektedir.

Bu açıdan da bakıldığında Kur'ân'ın bütünüyle Allah sözü olduğu, yani ilâhî kelâm sıfatının tecellisi bulunduğu görülür. Şüphesiz Kur'ân'da insan kafasının ürünü ve insan muhayyilesinin dizisi sayılacak bir cümle olsun yoktur. Her âyet konulduğu yerden bütün güzelliğiyle, hikmetiyle ilâhî damgayı yansıtır. Taşıdığı yüksek anlamdaki hükümler, kıssalar, haberler, emirler, yasaklar, misaller, uyarılar ve müjdeler insan kudretini aşıp çok yüksek bir kudretin eseri olduğunu kalp ve dimağlara işler.

O halde aklı, vicdanı, idrâki, muhakeme kabiliyeti ve sağlam mantığı olan bir insanın, eğer Arapça biliyorsa, eğer Kur'ân'ın ne dediğini derinliğiyle anlıyorsa, hikmetiyle kavrayabiliyorsa, onun Allah kelâmı olduğuna inanmaktan başka bir şey düşünmeyeceği kesindir. Nitekim İslâm'ın ilk yıllarında Arap Yarımadası'nda haklı üne sahip olan bazı edip ve şâirler bu gerçeği anlamakta gecikmemişler ve Kur'ân'ın ilâhî uslûp ve üstünlüğü karşısında insafa gelip onun beşer sözü olamıyacağını belirtmişlerdir. Şair Tufayl, Hasan, Abdullah b. Revaha onlardan bir kaçıdır.

---

(1) Buharî/enbiyâ: 24, 48, bed-i halk : 7, libas: 68- Müslim/iman: 266, 267, 270- Ahmed: 1/243, 257, 259, 277, 342, 374

(2) Müslim/fezâil: 164, kıyamulleyl: 15- Ahmed: 3/148, 248

Bunun aksine Kur'ân'a, şartlanmış bir kafa, yıkanmış bir beyin, kilitlenmiş bir vicdan ve düğümlenmiş bir kin ile bakıp, aklını ve idrâkini nefsinin emrine verenler ise, onu dinlemekle ancak inkâr ve azgınlıklarını artırırlar.

İlgili âyetle böyleleri uyarılmakta, akıllarını kullanmaları hatırlatılarak dönüş yapmaları istenmektedir. Aksi halde büyük bir haksızlık içinde zâlim olarak haşredilecekleri ve ona göre bir ceza görecekleri haber verilmektedir.

MUSA PEYGAMBER'E (A.S.) UYANLAR MİSÂL VERİLİYOR

(.. وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ) «And olsun ki Musa'ya kitap verdik. Sakın sen ona kavuşmakta şüphe etme. Biz onu (kendisine verdiğimiz kitabı) İsrâil oğulları'na doğru yolu gösteren rehber kıldık..»

Hakk'ın nurunu bütün haşmet ve parlaklığıyla taşıyan Kur'ân'a karşı kör ve sağır kalan Mekkeli putperestlerin büyük bir nîmeti elden kaçırmak üzere bulunduklarına işâret edilerek Musa Peygamber'e (A.S.) İsrâil oğulları'ndan dosdoğru imân edenlerin önderler ve liderler kılındıkları, ilâhî lûtfa lâyık görüldükleri misal veriliyor. Süleyman ve Davud Peygamber zamanında imân edip Tevrat ile amel eden İsrâil oğulları altın çağlarını yaşamadılar mı? O çizgiden ayrıldıkları çağlarda ise güçlerini kaybedip boyunduruk altına girdiklerini tarihler, önemli safhalarıyla yazmaktadır.

Cenâb-ı Hak ibret dolu tarihî misali verirken yakın gelecekte Hz. Muhammed'in (A.S.) üstün başarılar sağlayacağını, Araplara altın çağı yaşatacağını; bunun aksine ona imân etmeyip küfür ve azgınlıkta ısrar edenlerin çok geçmeden aşağılanıp rüsvay edileceklerini dolaylı şekilde haber vermektedir. Nitekim Allah'ın bu vaadi en parlak şekilde yerine geldi ve Hz. Muhammed (A.S.) dünya tarihinde bir benzeri daha görülmemiş en büyük, fakat en kalıcı inkılâbı yaptı.

HZ. MUHAMMED'İN (A.S.) MUSA PEYGAMBER'E KAVUŞACAĞI HABERİ

Mekke'de inen bu âyetler hem Hz. Muhammed'i (A.S.) teselli mahiyetindedir; hem de Yahudilerle putperestleri insafa dâvet etmektedir. Aynı zamanda İslâm'ın kısa sürede yüce âlemden geldiği gibi yüceleceği haber

verilmekte; Fir'avn ve yandaşlarıyla çetin mücadele edip İsrâil oğulları'nı Allah'ın izniyle kurtaran ve öylece yüce âlemden indirilen Tevrat'a mazhar olan Musa Peygamber ile Hz. Muhammed (A.S.) arasında bazı yönlerden benzerlik bulunduğuna işâret edilmekte ve kısa bir süre sonra Hz. Muhammed'in (A.S.) Musa'yla (A.S.) görüşeceği bildirilmektedir. Bunun için mü'minlerin biraz daha dişlerini sıkıp sabretmeleri istenmektedir.

23. âyetle verilen haber, Mi'rac Gecesi gerçekleşmiş; Hz. Muhammed (A.S.) altıncı gökte Musa Peygamber'in (A.S.) ruhuyla mülakat yapıp görüşmüştür. Konuyla alâkalı hadîslerde ise bu mülâkat geniş şekilde açıklanmış ve Allah'ın vaadi çok geçmeden gerçekleşmiştir.

İSRAİL OĞULLARI'NIN AHDİ BOZMASI

(إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) **«Şüphesiz ki Rabbın onların ihtilâf ettikleri şeyler hakkında kıyâmet günü aralarında hükmedip (haklıyı haksızdan) ayırt edecektir.»**

Tevrat ve taşıdığı hükümler hakkında görüş ayrılığına düşen İsrail oğulları, dinde aşırı taassup göstermekten bir türlü kendilerini kurtaramadılar. Kelimeleri yerinden oynatıp kendi iddiâları doğrultusunda değiştirmeler ve yorumlarda bulundular. O yüzden «Tevhîd İnancı»nın yansıttığı birlik ve beraberlik çizgisinden saptılar ve saltanatlarını kaybettiler. Altın çağları çok gerilerde kalıp bir masal oldu sanki. Buna rağmen uyanmadılar ve son olarak da Tevrat'ta Hz. Muhammed'le (A.S.) ilgili ilâhî haberleri yanlış bir yoruma tabi tutup asıl ölçüsünden uzaklaştırdılar. Kur'ân'a inanmadılar; ondaki beyânları red ve inkâr ettiler. Tevrat'ta meydana gelen tahrîfatı tashîh eden âyetlere kulaklarını tıkadılar. Böylece kimlerin haklı, kimlerin haksız olduğunu belirleyecek zahirî hakem olmayınca, Cenâb-ı Hak kıyâmet gününde onlar arasında hükmedeceğini, haklıyı haksızdan, mü'mini nankörden ayırt edeceğini haber vererek yahudilerle sürtüşüp tartışmanın yarar sağlamıyacağına işârette bulundu.

Bu, aynı zamanda mü'minleri uyarmaya, onlara doğruyu göstermeye yöneliktir ve gelecekte nasıl hareket etmeleri gerektiğine dair bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Çünkü İsrâil oğulları'nın yanlış tutumu ve o yüzden başlarına gelen sayısız felâketler en ibretli misali teşkil etmekte ve onlar gibi ilâhî kelâmı tahrîfe kalkıştıkları takdirde tarihin tekerrür edeceği hatırlatılmaktadır.

MEKKELİ PUTPERESTLERE VE DİĞER İNKÂRCILARA ÖNERİ

(أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ) «Kendilerinden önce yok ettiğimiz nice nesillerin yurtlarında gezip dolaşmaları onları doğru yola irşat etmiyor mu?.»

Hakkı inkâr ve peygamberliği red etmeleri sebebiyle Hicaz bölgesinde yok edilen millet ve kavimlerin yurtlarında gezip dolaşan putperestlerin ve sapık inkârcıların, o yerlerdeki kalıntılara, tarihi harabelere bakıp öğüt ve ibret almaları gerekirken, küfrün kesif perdesi gözlerinin önüne öylesine gerilmişti ki, o incelikleri, ibretli bakışları görüp anlayacak durumda değillerdi. Cenâb-ı Hak yukarıdaki âyetle, onların önce sözü edilen perdeyi yırtmalarını, sonra da kalıntılara ibret gözüyle bakmalarını öneriyor. Böylece ilâhî rahmetten bir esinti olan bu uyarı ve öneriden yükselen sesi işitmeleri gerekmiyor muydu? Ne yazık ki çoğu işitemedi, kör ve sağır olarak ilâhî rahmete arka çevirip en büyük hazineden nasiplerini almadan ayrılıp gittiler, âhirete göçüp dönüşü mümkün olmayan bir sınıra ulaştılar.

YEŞERMEKTE OLAN BİTKİLER

(أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ)

«Görmediler mi ki, biz suyu, kupkuru yere sevkedip onunla davarlarının ve kendilerinin yediği ekini (ürünü) çıkarıyoruz. Hâlâ görmüyorlar mı?!»

Kur'ân, yukarıdaki âyetle, sapık inkârcılara, inen yağmur sebebiyle yeşeren bitkileri misal veriyor. Yaratıcı kudret, hazırladığı plânı, koyduğu kanunları harekete geçirip ölüyü diriden, diriyi de ölüden çıkarmakta; kupkuru toprağı kabartıp içindeki bitki tohum ve köklerini ölü döneminden sonra nasıl diriltmekte olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bitkiler hakkında nasıl câri bir sünnet varsa, insanların öldürülmesi ve tekrar diriltilmesi hakkında da câri sünnetullah vardır. Aradaki fark: Bitkilerin öldükten sonra dirilmesi kısa zamanda ve bildiğimiz sebeplerle gerçekleşmekte; insanların dirilmesi ise, ezelde belirlenmiş bir vakte bırakıldığından hemen gerçekleşmemektedir. Aslında Cenâb-ı Hakk'a göre, bitkileri yeniden yeşertmek ne ise, öldükten sonra insanı diriltmek te odur. Ne var ki birini gözlerimizle görüp sebeplerini araştırmak suretiyle tesbit edebilmekteyiz; diğerini henüz görmediğimiz ve sebeplerini, yani bağlı bulunduğu kanunları bilimsel olarak bilmediğimiz için tesbit edememekte-

yiz. Birincisini diriltip vücuda getiren kudretin, elbette ki ikincisini de vücuda getirmeye gücü yeter. Bundan şüphe etmeye ne gerek var? Zira sünnetullah kâinat düzeninde plânlandığı ölçüde ve proğramlandığı şekilde ve zamanda mutlaka tecelli eder ve asla şaşmaz.

Elverir ki, bu hakikati görebilen, imân ve akıl nuruyla aydınlanan gözler bulunsun..

FETİH GÜNÜNÜN HEMEN GELMESİNİ ACELE İSTEYENLER

(وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ) «Ve diyorlar ki : «Eğer doğru sözlülerden iseniz, o (bahsettiğiniz) fetih günü ne zaman?»

Mekke ve çevresindeki müşrikler, Kur'ân'da sık sık sapık inkârcıların, şaşkın putperestlerin yakın ve uzak azap ile tehdît edilmesini ciddiye almadıkları için ara sıra «canım nerede sizin o tehdît edip durduğunuz ilâhî azap? Neden hemen indirilmiyor? Doğru sözlülerden iseniz sözünü ettiğiniz fetih günü ne zaman?» gibi isteklerle Peygamberi (A.S.) ve mü'minleri alaya alıp müşkil duruma sokmaya çalışırlardı.

Cenâb-ı Hak, fetih gününün mutlaka geleceğini, inanmak istemedikleri o önemli olayın gerçekleşeceğini ve o günde kâfirlere inanmalarının bir yarar sağlamayacağını haber veriyor.

Ancak âyette sözü edilen «fetih günü»nden maksat nedir ve hangi olaya işârettir? Müfessirlerin bu konuyla ilgili farklı yorumları olmuştur. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz :

a) İnsanlar arasında hükmedilip haklıyı haksızdan, mü'mini kâfirden, samimi müslümanı münafıktan ayırt edecek ilâhî hükmün tecelli edeceği kıyâmet günü.

Nitekim Ashab-ı Kirâm'ın, sapık putperestlere: «Allah'ın takdir ettiği bir günümüz vardır; o gün gelince O, aramızda hükmedecek ve öylece bizler ebedî nîmetlerle mükâfatlandırılırken sizler elîm ve kalıcı bir azaba uğratılacaksınız!» dedikleri rivâyet yoluyla sabit olmuştur.

b) Mekke ve arkasından Arap Yarımadası'nın fethedileceği gün.

Zira gerek Kur'ân âyetlerinin, gerekse Hz. Muhammed (A.S.)in, yakın gelecekte İslâmiyetin başarıya erişeceğine, zaferden zafere koşacağına ve inkârcı azgınların saltanatının sona erip baş aşağı geleceğine zaman zaman işârette bulundukları oluyordu. İlgili âyetle bu husus bir defa daha hatırlatılıyor ve o günler gelmeden İslâm'ın nurlu havasına girmeleri isteniliyor.

c) Yakın gelecekte mü'minlerle kâfirler arasında bir savaşın çıkacağı ve mü'minlerin mutlaka üstün geleceği, müşriklerin hezimete uğrayacağı gün.

Ashab-ı Kirâm, Hz. Peygamber'in (A.S.) ve Kur'ân-ı Kerîm'in beyânından aldıkları ilhâmla o günlerin pek yakın olduğuna inanıyor ve bunu sırası gelince söylüyorlardı. Nitekim hicretten sonra Bedir Savaşı'nın meydana gelmesi mü'minlerin iddiasını veya inandıkları günün doğruluğunu ortaya koydu.

Ancak bu üç yorumdan en sıhhatlisi birincisidir. Çünkü fetih günü kâfirlere inanmaları fayda vermiyecektir. Teklîf döneminin çok gerilerde kaldığı, hesap ve ceza gününün başladığı bir dönemde gerçeği görüp anlamanın, Hakk'a teslim olup inanmanın hiçbir yararı olmaz. O gün Cenâb-ı Hakk'ın adâlet ve hakkaniyetle tecelli edeceği, kulları arasında hükmedeceği bir gündür.

Dünya'da ise, ölümün gelip çattığı an dışında inkârcı günahkâr pişmanlık duyar da Cenâb-ı Hakk'a yönelerek imân ederse, şüphesiz ki Allah onu kabul eder ve o kimse İslâm'a göre müslüman ve mü'mindir. Nitekim Bedir Savaşı'nda Mekkeli'lerden bir grup meydanda katledilirken, müşriklerden bir kısmı gerçeği anlayarak İslâm'a girmeyi tercîh etmiş ve «sizin tevbeniz kabul edilmez, imânınız fayda vermez» diye bir uyarıyla karşılaşmamışlardır. Mekke'nin fethinde ise, belde halkının çoğu İslâm'a girmiş ve hepsinin de dönüşü kabul edilerek geçmişlerinin üzerine sünger çekilmiştir.

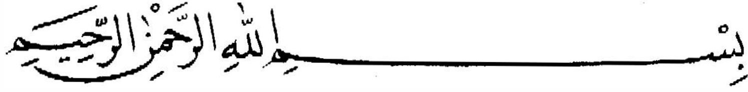
Gerek öldükten sonra, gerekse kıyâmet gününde hakikati ayan beyan görüp, o sebeple yanlış yolda yürüdüğünü anlayarak pişmanlık duymanın gerçekten hiçbir faydası söz konusu olamaz. O bakımdan birinci yorum âyetin delâlet ve hikmetine daha uygun düşmektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm o günün mutlaka geleceğini bildirerek kâfirleri uyarmakta, mü'minlere sabırlı olmayı tavsiye etmektedir. Bunun için Cenâb-ı Hak otuzuncu âyette şu emri vermektedir: **«Artık sen onlardan yüz çevir ve bekle; onlar da beklemekteler.»**

Secde sûresine, âlemlerin Rabbından, O'nun terbiye edip kemâle eriştirici vasfından; indirilen kitapta hiçbir şüphenin bulunmadığından, bütünüyle Hakk'ın sözü olduğundan söz edilerek başlandı ve kâfirlerin azgınlık ve taşkınlıklarına sabırla karşı konulması tavsiye edilerek ilâhî hükmün eninde-sonunda tecelli edeceği müjdelenerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize kolaylaştıran Yüce Rabbımıza hamd-u senâlar; sünnetiyle bize ışık tutan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

AHZÂB SÛRESİ

Sûrenin tamamı Medine'de inmiştir. Daha çok münafıkları konu edinmektedir.

Yirminci âyetinde düşmanın müttefik kuvvetlerinden ve İslâm'a karşı birleşip cephe almalarından söz edilerek onlar hakkında «ahzâb» tabiri kullanılmış ve dolayısıyla bu kelime sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 73

Kelime » : 1280

Harf » : 5796 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Allah'tan korkup inkâr ve sapıklıktan sakınılması ve kâfirlere itaât edilmemesi konu ediliyor.

2— İnen vahye aynen uyulması emredilerek birtakım misaller veriliyor.

3— Cahiliye devrinin âdetlerinden biri sayılan, başkasına ait çocuğu evlât edinme konusu üzerinde duruluyor; neslin birbirine karışmasını sonuçlandıran bu gibi âdetlerin hükümsüz bırakıldığı açıklanıyor.

4— Mîras hukukunun ana esaslarından birine yer verilerek mü'minler aydınlatılıyor.

5— Hendek Savaşı'nda Allah'ın mü'minlerden yana olan yardım ve lûtfu hatırlatılıyor.

6— Peygamber (A.S.) Efendimiz'in zevcelerine, evliliklerini devam ettirmeleriyle, boşanma talebinde bulunabilecekleri arasında bir tercîh yapabilecekleri haber veriliyor.

7— Peygamber (A.S.) Efendimizin zevcelerinin faraza bir hayasız-

(1) Tefsîr-i Nisâbûrî : 21/78

lıkta bulunmaları halinde kendilerine verilecek uhrevî azâbın kat kat olacağına dikkatler çekiliyor.

8— Zeyneb bint Cahş (R.A.) kıssası, hikmet ve esrarıyla anlatılıyor.

9— Bundan böyle Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in evlenmesinin yasaklandığı belirtiliyor.

10— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in evine bir iş, ya da yemek için gelen mü'minlerin Peygamber'e (A.S.) eziyet verecek, O'nu incitecek söz ve davranışlardan kaçınmaları emredilerek Peygamber'le (A.S.) görüşme ve yanında oturma, evine girme kuralları öğretiliyor.

11— Kadınların örtünmeleri emrediliyor.

12— Münafıklar ve imânı zayıf olanlar uyarılıyor.

13— İnkârcı sapık putperestlerin kıyâmet olayının ne zaman meydana geleceği hakkındaki soruları üzerinde duruluyor.

14— İsrail oğullarının Musa (A.S.) peygambere eziyet ettikleri gibi, mü'minlerin de Hz. Muhammed'e (A.S.) eziyette bulunmamaları, O'nu incitmemeleri tenbîh ediliyor ve böyle bir davranışın elim azâba yol açacağına işârette bulunuluyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ
إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰى إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٢﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ
وَكِيلًا ﴿٣﴾

MEÂLİ:

1— Ey Peygamber! Allah'tan korkmaya devam et ve sakın kâfirlere ve münâfıklara uyma. Şüphesiz ki Allah bilendir, hikmet sâhibidir.

2— Rabbından sana vahyolunana uy! Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberlidir.

3— Allah'a güvenip dayan; vekîl olarak Allah yeter.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelenlerinden Ebû Süfyan b. Harb, İkrime b. Ebî Cehl ve Ebû'l Â'ver, Uhûd Savaşı'ndan sonra Medine'ye gelip Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den güven alarak münafıkların başı Abdullah b. Ubey ile görüştüler ve sonra Peygamber (A.S.) Efendimiz'e gelip şöyle bir öneride bulundular: «Sen bizim tanrılarımıza dokunma ve onların kendilerine tapanlara şefaatçi olacaklarını söyle; biz de senin Rabbine dil uzatmayalım, sizi kendi halinize bırakalım.»

Onların bu küstahça önerilerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz üzüldü. Orada hazır bulunan Hz. Ömer (R.A.) dayanamayıp kalktı ve, «İzin ver de

ey Allah'ın Resûlü, bu melûnların boynunu vurayım» dedi. Hz. Peygamber (A.S.) ona izin vermedi ve şöyle buyurdu: «Ya Ömer! onlara güven vermiş bulunuyorum, dokunma.»

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi. (1)

İNKÂRCILARLA MÜNAFIKLARA UYULMAMASI

(يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا) **«Ey Peygamber! Allah'tan korkmaya devam et ve sakın kâfirlere ve münafıklara uyma. Şüphesiz ki Allah bilendir ve hikmet sâhibidir.»**

Hakk'ı red ve inkâr edenler, Kur'ân ve Peygamber hakkında birtakım olumsuz yönde şüpheler taşıyan ikiyüzlü dönekler, kendi içlerinde kopan inkâr ve nifak fırtınasını dindiremedikleri; toplumdan yana güven telkîn edemedikleri ve hemen her zaman kararsızlık içinde bocaladıkları için ne sözlerine inanılır, ne ahidlerine ve dostluklarına güvenilir; ne vaadlerine itibar edilip kulak verilir, ne de ciddi bir konu hakkında onlarla istişarede bulunulur. O bakımdan gerçek mü'minler bu hususlara dikkat edip meselelerini kendi aralarında istişare, dayanışma ve güvenme ölçüleri içinde çözmelidirler.

Verilen sözü bozmak konusunda çok etraflı düşünmek ve karşı taraf hıyânette bulunmadıkça Allah'tan korkup sadık kalmak gerekir. Çünkü mü'min verdiği sözü Allah adına verir ve O'nun adına sadık kalır. O bakımdan mü'min gadretmez, ahdini bozmaz.

Bunun için ünlü velîlerden ve ilim adamlarından Talk b. Habîb diyor ki:

«Takvâ: Allah'tan gelen bir nur üzere Allah'a itaât doğrultusunda amel etmen ve yine Allah'tan gelen bir nur üzere Allah'ın azâbından korkarak günahları terketmendir.» (2)

Şüphesiz Allah'ın emirlerine uymak hayatımızda en güvenli ve sağlıklı yoldur. Zira Cenâb-ı Hak olup biten, kafa ve kalplerden geçen her şeyi lâyıkıyla ve kemâliyle bilir; tesbitinde hatâ yapmaz, teşhisinde yanılmaz. Her şeyi önceden belirlediği bir plân ve proğrama göre yürütür. O hiçbir zaman kötülüğü emretmez ve o hususta tavsiye ve telkinde bulunmaz; ancak faydalı olanı, doğruyu, mutluluk getireni, rahmet havası estireni; ruha

(1) Lübabu't-te'vîl: 3/450- Esbab-ı Nüzûl/Nisabûrî: 236
(2) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/465

gıda vereni ve tek kelimeyle dünya ve âhiret hayatını saadete çevireni emreder. Çünkü O Alîm ve Hakîm'dir.

HER HUSUSTA ALLAH'A GÜVENİP DAYANMAK

(وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا) **«Allah'a güvenip dayan; vekîl olarak Allah yeter.»**

Mü'minin, karşısına çıkan olaylarda, başladığı amelde, işlediği işte; söz ve davranışlarında en iyisini, en doğrusunu düşünüp ilâhî rızaya uygun olanı belirledikten ve imkân nisbetinde bütün sebep ve vasıtaları harekete geçirdikten sonra Allah'a güvenip dayanması gerekir. Çünkü kul imkân ve irâde sınırına gelince, kendi mevcut imkânlarını ortaya koymuş; başarılı olmak için Allah'ın yardımını dileme çizgisine gelip dayanmıştır. Bu durumda Allah'ın yardımı tecelli eder ve sünnetullahın da gereği budur.

İlgili âyetle, başta Hz. Peygamber (A.S.) olmak üzere ümmetinin her ferdinin meşru yolda yürürken Allah'a tevekkül etmelerinin emredilmesinin mana ve hikmeti işte budur. Zira âyete dikkat ettiğimizde sözünü ettiğimiz emir, **«Rabbından sana vahyolunana uy»** emrinden sonra geliyor. Böylece önce ilâhî buyruklara uymanın, sonra da O'na güvenip dayanmanın gereği belirtilmiş oluyor. Şüphesiz koruyucu, gözetip yönlendirici ve işleri düzene koymada yeterli olan ancak Allah'tır. O bakımdan vekîl olarak, mü'minlere yeter.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâfirlere ve münafıklara uymamamız, onlara güvenmememiz emredildi. Allah'a güvenip dayanmamız tavsiye edilerek gereken bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle evlâtlık edinme, zihar gibi konular üzerinde duruluyor ve bu hususta nasıl bir yol izlenmesi gerektiği belirtilerek mü'minler aydınlatılıyor.

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فٖي جَوْفِهٖ وَمَا جَعَلَ
اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـٔي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ
اَدْعِيَٓاءَكُمْ اَبْنَٓاءَكُمْ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ
يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبٖيلَ ﴿٤﴾ اُدْعُوهُمْ لِاٰبَٓائِهِمْ
هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُٓوا اٰبَٓاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ
فِي الدّٖينِ وَمَوَالٖيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فٖيمَٓا اَخْطَاْتُمْ
بِهٖ وَلٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿٥﴾

M E Â L İ :

4— Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamış; zihârda bulunduğunuz eşlerinizi de anneleriniz (gibi) kılmamıştır. Evlâtlıklarınızı da öz oğullarınız yapmamıştır. Bunlar ağızlarınızda dolaşan (hüküm ifade etmiyen) sözlerinizdir. Allah hakkı söyler ve doğru yolu gösterir.

5— Evlâtlıkları babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah yanında daha âdil, daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, artık onlar, dinde kardeşleriniz ve yakın dostlarınızdır. Bu hususta işlediğiniz hatâdan dolayı size bir vebâl yoktur. Ama kalplerinizin kasdettiği şeylerde vebâl vardır. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz namaz kıldırırken hafif bir ayak hareketi gösterip elini ileriye doğru uzatıp çekti. Bunun üzerine arkasında namaz kılmakta olan münafıklar: «Görmüyor musunuz, Muhammed'in biri bizimle, biri de onlarla (cinler veya meleklerle) ilgili bulunan iki kalbi vardır» diye

fısıldaştılar. O sebeple yukarıdaki âyetler indi. (1)

Küçük yaşta Peygamber (A.S.) Efendimiz'in himayesine alınıp O'nun terbiyesinde yetişip büyüyen Zeyd b. Hâris'e için «Muhammed'in (A.S.) oğlu» deniliyordu. Bunun üzerine dördüncü âyet indi. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

«Kim bildiği halde kendini babasından başkasına nisbet ederse, cennet ona harâm olur.» (3)

«Kim babasından başkasının evlâdı olduğunu iddia eder veya efendisinden başkasına kendini nisbet ederse, Allah'ın kıyâmete kadar peşpeşe devam eden lâneti onadır.» (4)

Buharî'nin tesbitine göre : Abdullah b. Ömer (R.A.) şöyle demiştir :

«Doğrusu Hârise oğlu Zeyd, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in azatlı kölesi idi; ama (Ud'uhum li-abâihim..) âyeti ininceye kadar biz onu, (Muhammed'in oğlu Zeyd) diye çağırırdık.» (5)

BİR ADAMIN İÇİNDE İKİ KALP YARATILMAMASI

(مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ..) «Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamış..»

İlim adamları ve ünlü tefsîrciler bu âyetin delâlet ettiği mana ve hüküm üzerinde farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz :

a) Bir adamın kalbinde hem Allah'a imân, hem de inkâr birleşemez.

b) Bir adamın kalbinde hem Allah ve Peygamber sevgisi, hem de Allah ve din düşmanlarının sevgisi biraraya gelemez.

c) Bazı istisnalarla her kişinin içinde bir kalp yaratılmıştır; iki kalp değil.

---

(1) Ahmed b. Hanbel: İbn Abbas (R.A.)dan

(2) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/466

(3) Buharî/menakıb: 5, ferâiz : 29- Müslim/imân: 112, 114, 115, ıtık : 21, vasaya: 5, velâ' : 3- Daremî/siyer: 82, ferâiz : 2- Ahmed: 2/118, 5/38, 46

(4) Buharî/menakıb : 5, ferâiz: 29- Müslim/imân: 112, 114, 115, ıtık : 21, vasaya: 5, velâ' : 3- Daremi/siyer : 82, ferâiz : 2- Ahmed : 2/118, 5/38, 46

(5) Buharî

Bu yorumlardan birinci ve ikincisi âyetin delâlet ve hikmetine daha uygun kabul edilmiştir.

ZİHÂR VE TAŞIDIĞI HÜKÜM

(وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ اللَّٓـئِ تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ ..) **«Zihârda bulunduğunuz eşlerinizi de anneleriniz (gibi) kılmamıştır..»**

Câhiliye devrinde adam kendi karısına kızıp «sen bana anamın sırtı gibisin» der ve bu yüzden karısı bir bakıma anası gibi olur, bir daha aralarında karı-koca ilişkisi kalmaz ve kadın o sebeple perişan olurdu.

Cenâb-ı Hak yukarıdaki âyetle bu çirkin âdeti kaldırıp daha insanî ve âdil hükümler koydu. O türlü bir söz sarfetmekten dolayı erkeğin kendi eşine dönmesinde bir sakınca olmadığını, ancak bunun için keffaret vermesi gerektiğini belirterek kadının vakar ve kişiliğinin zedelenmesini veya çiğnenip ilgisizliğe itilmesini önledi.

Zihâr, böylece İslâm'da fıkhî bir terim olarak yer aldı ve şu anlamda kullanılarak yaygınlaştırıldı: «Adamın kendi karısını, nikâhı kendisine ebediyen haram olan bir kadına (annesine veya kızkardeşine..) veya o kadının bakılması câiz olmayan bir organına benzetmesidir.»

Zihârın hükmü :

Zihârda bulunan kimsenin, keffaret verinceye kadar eşiyle cinsel temasta bulunması veya cinsel temasa yol açan davranışlarla yaklaşması haramdır. Keffaret vermeden temasta bulunursa, büyük günah işlemiş olur. Bu durumda hem tevbe ve istiğfarda bulunması, hem de belirlenen keffareti vermesi gerekir.

Zihârdan dolayı keffaret üç kademeden biriyle gerçekleşir:

1— Malî imkânı ve gücü bulunduğu takdirde bir köle azat eder..

2— Buna malî imkânı yetmezse, iki ay üstüste oruç tutar.

3— Buna yaşı ve sağlığı müsait olmadığında altmış fakiri doyurur.

Görüldüğü gibi, İslâm Dini, cahiliyet âdetini değiştirirken iki zayıf unsuru birden korumayı plânlamıştır: Kadının vakar ve kişiliğini çiğnenmekten koruyup kurtarmak ve toplum içindeki fakirleri himâye ederek yardım sağlamak.

BAŞKASINA AİT ÇOCUĞU EVLÂT EDİNMEK DOĞRU MUDUR?

(.. وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اَبْنَاءَكُمْ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ) **«Evlâtlıklarınızı da öz oğullarınız yapmamıştır. Bunlar ağızlarınızda dolaşan (hüküm ifade etmiyen) sözlerinizdir..»**

Yine cahiliye devrinde yetimleri, kimsesizleri, esir çocukları evlâtlık edinirler ve birbirlerine vâris olurlardı. O yüzden gerçek vâris olan hısımlar mirastan mahrum edilirdi. Bu sebeple de yakınlar arasında soğuk bir hava eser ve ciddi bir kaynaşma olmazdı. İslâm Dini gelince kademeli şekilde ve pedagojik bir metod uygulayarak cahiliye devrinin kötü âdetlerini yavaş yavaş kaldırdı; yerine, fert, aile, toplum, genel ahlâk ve fazîletten yana yeni hükümler koydu.

Onlardan biri de şüphesiz «evlâtlık edinme» âdetidir. Araplar buna «tebennî» derlerdi. İlgili âyetle himayeye alınan yetimlerin ve kimsesiz çocukların baba ve annelerinin kimler olduğunun kendilerine bildirilmesi emrediliyor. Dil alışkanlığı dışında onlara «oğlum», «kızım» denilmesi câiz görülmüyor.

İslâmiyet neden bu âdeti yasaklamıştır?

Yukarıda kısmen değindiğimiz gibi, bunun birtakım sebep ve hikmetleri söz konusudur:

a) Gerçek mîrasçıların hakkını başkalarına vermemek,

b) Hısımlık haklarını en âdil düzeyde tutmak,

c) Neslin karışmasını, hısımların tanınmaz hale gelmesini önlemek,

d) Her insanı öz babasına ve anasına nisbet edip onun kişiliğine ve soyuna saygı göstermek,

e) Baba ve anası belirsiz olanlara «piç», «veled-i zina», «neseb-i gayri sahîh» gibi isimler takmamak, onlara «kardeşim, dostum» gibi onur verici sıfatlar kullanmak..

Ana-babası bilindiği halde bunu çocuktan gizler de kendini ona öz babası, eşini de öz anası olarak tanıtırsa, adam bu tutumuyla ileride telafisi çok zor problemlerin doğmasına sebep olur. Zira evlâtlık edindiği erkek çocuk, bir gün gelir de farkına varmadan kendi kızkardeşiyle veya nikâhı kendisine müebbeden haram olan bir kadınla evlenebilir.

Bunun için Cenâb-ı Hak mü'minleri bu konuda hem uyararak, hem de

aydınlatarak şöyle buyurmaktadır: **«Evlâtlıklarınızı babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah yanında daha âdil, daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, artık onlar dinde kardeşleriniz ve yakın dostlarınızdır. Bu hususta işlediğiniz hatâdan dolayı size bir vebal yoktur. Ama kalplerinizin kasdettiği şeylerde vebal vardır. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, zihâr ve evlâtlık edinme gibi âile hukukunu yakından ilgilendiren konulara yer verilerek ilâhî hükümler açıklandı.

Aşağıdaki âyetle, Peygamber'in (A.S.) mü'minlere çok yakın olduğu, kalbinin onlardan yana merhamet ve şefkatla dolup taştığı belirtiliyor. Sonra da Peygamber (A.S.)ın zevcelerinin mü'minlerin anaları sayıldıklarına dikkatler çekilerek aradaki münasebetin ölçüsü belirleniyor ve arkasından miras hukukunda hısımların haklarının korunması üzerinde duruluyor.

——oOo——

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُ اُمَّهَاتُهُمْ
وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فٖي كِتَابِ اللّٰهِ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرٖينَ اِلَّا اَنْ تَفْعَلُوا اِلٰى اَوْلِيَائِكُمْ
مَعْرُوفًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾

M E Â L İ :

6— Peygamber, mü'minlere kendi nefislerinden daha yakın, daha yeğdir. O'nun eşleri de onların analarıdır. Hısımlar ise (mîras hususunda) Allah'ın Kitabında mü'minlerden ve Muhacirlerden birbirine daha yakın ve daha lâyıktırlar. Ancak yakın dostlarınıza uygun şekilde yapacağınız (bir vasiyyet) müstesnâ. Bu, Kitap'ta yazılıdır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Hiçbir mü'min yoktur ki, ben ona dünyada da, âhirette de diğer insanlardan daha yakın ve daha yeğ olmayayım. İsterseniz «En-Nebiyyü evlâ bi'l-mü'minîne..» âyetini okuyun.» (1)

«Canımı kudret elinde tutan Allah'a and olsun ki, sizden biriniz, ben kendisine canından, malından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça (gerçekten) imân etmiş sayılmaz.» (2)

Hz. Ömer (R.A.) diyor ki :

— Ey Allah'ın Peygamberi! Allah'a yemin ederim ki sen bana canım dışında her şeyden daha sevgilisin.

Bunun üzerine Peygamber (A.S.) ona şöyle buyurdu:

— Hayır ya Ömer! senin canından da sana sevgili olmadıkça...

Bu uyarı üzerine Hz. Ömer (R.A.) şöyle dedi :

— Ey Allah'ın Resûlü! vallahi şu andan itibaren sen bana nefsim dahil, herşeyden daha sevgilisin.

Hz. Peygamber (A.S.) ona :

— İşte şimdi (oldu) ya Ömer! buyurdu. (3)

«Ben her mü'mine canından daha yakın ve daha yeğim. Herhangi bir adam ölür de borç bırakırsa, o bana rücû' eder, (yani onu ben öderim). Kim de geriye mal bırakırsa, o, onun vârislerine aittir.» (4)

PEYGAMBER, EN YAKIN DOSTTUR

(اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ) «Peygamber, mü'minlere kendi nefislerinden daha yakın, daha yeğdir.»

Allah'tan sonra mü'minlerin en yakın dostu ve en sıcak gönüldaşı şüp-

(1) Buharî/İstikraz : 11, tefsîr: 33- Ahmed: 2/343, 335

(2) Buharî/imân : 8, eymân : 3- Müslim/imân : 69, 70- Nesâi/imân: 19- İbn Mâce/mukaddeme: 9- Ahmed: 3/177, 207, 275, 278- 4/336

(3) Müsned-i Ahmed - Ebû Dâvud : Câbir b. Abdullah (R.A.)den

(4) Buharî/kefalet: 5, nefekat : 15, ferâiz: 4, 15- Müslim/cumuâ: 43, ferâiz: 14, 16- Ebû Dâvud/büyû' : 9, cenâiz : 67- İbn Mâce/mukaddeme : 11- Ahmed : 2/318, 335, 464- 4/281-5/347

hesiz ki Hz. Muhammed (A.S.)dır. Bunun sebebi açıktır. Şöyle ki :

a) Aziz ömrünün her gününü insanlığın, özellikle de mü'minlerin sağlık, selâmet, huzur, refah ve güveni için harcamıştır.

b) Mü'minlere bir anne şefkatının çok üstünde ilgi duymuş, onlar üzerine titremiş ve şehit düşenler için göz yaşı dökmüş, el kaldırıp bağışlanma ve ebedî mutluluk dilemiştir.

c) Kendisine sunulan bir avuç hurmayı, bir çanak sütü bile, aç olmasına rağmen yememiş, içmemiş, önce aç olan din kardeşlerini doyurmaya çalışmıştır.

d) Savaşlarda sıkışan ve büyük bir tehlikeyle karşılaşan mü'minler O'nun kanadı altına sığınmak suretiyle kendilerini güvende hissedebilmişlerdir.

e) Yaşadığı süre içinde hem insanların doğru yola eriştirilmesi, hem de ümmetinden günahkâr olanların bağışlanması için sık sık duâ etmiş; gecenin bir bölümünde nemli gözleriyle bu dileğini dile getirmiştir.

f) Kıyâmet gününde insanların kabrinden ilk kalkanı O olacak ve ilk öğrenmek istediği de «Ümmetim ne durumdadır?» sorusunun cevabı olacaktır.

g) Hesap alanında O şefaatçi olacak.

h) Sırat köprüsünün bir yanında durup ümmeti için «Allahım, selâmet ver» diye duâ edecek..

PEYGAMBER'İN (A.S.) ZEVCELERİ, MÜ'MİNLERİN ANNELERİDİR

(.. وَاَزْوَاجُهُٓ اُمَّهَاتُهُمْ) «O'nun eşleri de onların (mü'minlerin) analarıdır..»

Mü'minlerin Allah'tan sonra en yakın ve sıcak dostu Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz olduğuna göre, O'nun eşleri de mü'minlerin mânevî anneleri sayılırlar. Bu açıdan hareketle, Peygamber (A.S.) Efendimiz'den sonra herhangi bir kimsenin O'nun eşleriyle evlenmesi haram kılınmış ve bir evlât duygusuyla onlara saygı gösterilmesi emredilmiştir. Bununla beraber hiçbir mü'min erkeğin, Peygamber'in (A.S.) eşleriyle yalnız başına birarada kalmasına, onlara başka bir gözle bakmasına aslâ cevaz verilmemiştir.

Böylece Resûlüllah'ın (A.S.) âile yuvasının iffet, saygınlık, vakar, ciddiyet, edep ve terbiyesi her bakımdan korunmuş ve kendisinden sonra da o haneye bir leke ve şâibe dokunmasına imkân verilmemiştir. Zira kıyâmete kadar onlar mü'minler için hemen her konuda en güzel misâldir.

MİRAS, HISIMLARIN HAKKIDIR

(.. وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ ف۪ي كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُهَاجِر۪ينَ) **«Hısımlar ise, (mîras hususunda) Allah'ın Kitabı'nda mü'minlerden ve muhacirlerden birbirine daha yakın ve daha lâyıktırlar..»**

İslâm'dan önce Arap Yarımadası'nda birçok kimseler güvendikleri, sevip saygı duydukları, samimi dostluk kurdukları kişileri kardeş edinirler ve o sebeple taraflardan biri ölünce diğeri ona vâris olur; asıl varisler ve hak sahiplerine birşey verilmezdi.

Müslümanlar Medine'ye hicret ettiklerinde, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz muhacirlerle ansarı birbirlerine kardeş yaparak İslâm birliğini, din kardeşliğini sağlam temellere oturtup iyice pekiştirmişti. Mü'minler bu kardeşliği o kadar ileri götürdüler ki, birbirlerine vâris olmayı kararlaştırdılar ve böylece hısımları miras dışı bıraktılar.

Bunun üzerine yukarıdaki âyet indirilerek cahiliyet devrinden kalan ve hısımların hakkını ve akrabalık bağını zedeleyen, hattâ koparan bu âdeti kaldırdı; din kardeşliği bütün sıcaklığıyla devam ederken mîras hakkının sadece hısımlara verilmesini hükme bağladı.

YAKIN DOSTLARA VASİYETTE BULUNMAK

(.. اِلَّٓا اَنْ تَفْعَلُٓوا اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِكُمْ مَعْرُوفًا) **«Ancak yakın dostlarınıza uygun şekilde yapacağınız (bir vasiyet) müstesnâ..»**

İslâm Dini, taşıdığı yüksek ve ebedi anlamdaki ilâhî hükümlerle, **«Vârise vasiyet yoktur»** sahîh hadîsle, vârise vasiyeti kaldırdığı gibi, asıl hak sâhibi hısımları bırakıp da mal ve serveti, başkasını mîrasçı kılmak üzere vasiyette bulunmayı da âyet ile yasaklamıştır. Şüphesiz bunda sayısız yararlar vardır. Her şeyden önce insanları birbirine yaklaştıran, ısındıran ve kaynaştıran feyizli bir hikmeti taşımaktadır. Hısımlık bağlarını kuvvetlendirmeyi, yakınların birbirlerine sahip çıkıp sıcak ilgilerini devam ettirmeyi de amaçlamakta ve bu nedenle akraba arasında soğuk bir havanın esmesine imkân vermemektedir.

Ancak murîs, malından bir kısmını, yani en çok servetinin üçte birini ölüm sonrası kendi hayrına ve bazı dostlarına verilmek üzere vasiyette bulunabilir. Bu da sosyal adâlete, dostluğun unutulmaz hatırasına, muhtaçları koruyup yüzlerini güldürmeye yönelik güzel bir davranıştır. Altıncı âye-

tin son cümlesiyle bu hususa ruhsat verildiği özellikle açıklanmakta ve yanlış bir uygulamaya gidilmesi önlenmektedir. O bakımdan cümleye şu sözler eklenmiştir: «**Bu, kitapta yazılıdır.**» Yani Allah'ın beyân buyurduğu bu hüküm, hem Levh-i Mahfuz'da, hem Kur'ân'da ve bir yoruma göre, hem de Tevrat'ta yazılıdır. Artık değiştirilmesi söz konusu değildir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in mü'minlere kendi nefislerinden çok daha yakın ve lâyık olduğu belirtildi. Zevcelerinin de mü'min erkeklerin anaları sayıldığına dikkatler çekilerek, Resûlüllah'ın (A.S.) vefatından sonra hiçbir erkeğin onlarla evlenmesinin câiz olmayacağı bildirildi. Ayrıca mîras konusunda hak sâhibi olan hısımların bu konudaki haklarının korunması açıklanarak yanlış bir uygulamaya gidilmemesi tenbîh edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, peygamberden alınan kesin sözden bahsedilmekte ve doğrulardan sadakatlerinin ölçüsünün sorulması konu edilmektedir.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّ۪نَ م۪يثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَاِبْرٰه۪يمَ
وَمُوسٰى وَع۪يسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ م۪يثَاقًا غَل۪يظًاۙ ﴿٧﴾
لِيَسْـَٔلَ الصَّادِق۪ينَ عَنْ صِدْقِهِمْۚ وَاَعَدَّ لِلْكَافِر۪ينَ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿٨﴾

M E Â L İ :

7— Hani bir vakit peygamberlerden kesin anlamda anda [illegible]yalı söz almıştık; senden, Nûh'tan, İbrâhim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da, evet bunlardan sağlam-kesin söz almıştık.

8— Doğrulara sadakatlerini sormak; kâfirlere de elem verici bir azap hazırlamak için (böyle yapmıştık).

İLGİLİ HADÎSLER

«Ben, yaratılışta peygamberlerin ilkiyim. İnsanlara gönderilmekte ise, peygamberlerin sonuncusuyum. Onun için Cenâb-ı Hak (yedinci) âyette onlardan önce benden kesin söz aldığını belirterek (konuya giriş yapıp) başlamıştır.» (1)

«Âdemoğlunun seçkinleri beş tanedir: Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed. (Salât-ü selâm hepsine olsun). Bunların en hayırlısı ise Muhammed (A.S.)dır.» (2)

PEYGAMBERLERDEN ALINAN KESİN SÖZ

(وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مِيثَاقَهُمْ ..) **«Hani bir vakit peygamberlerden kesin anlamda anda dayalı söz almıştık..»**

Bu, ruhlar âleminde alınan kesin bir söze işâret olabileceği gibi, daha çok kendilerine peygamberlik gibi yüksek ve o nisbette sorumluluk taşıyan bir hizmet payesi verildiğinde, peygamber kılınan zattan alınan kesin söze de işâret olabilir. Âyette özellikle hem «Resûl», hem de «Ulû'l-azm» yani yüksek azim ve irâde sâhibi kabul edilen beş peygamberden ismen bahsedilmesi, onların büyük kitlelere hitap ettiğine ve unutulmaz hatıralar, misaller bıraktıklarına dikkatleri çekmek içindir. Yoksa her peygamberden kesinlik arzeden anda dayalı söz alındığı muhakkaktır.

Peygamberlerden alınan kesin sözün beş madde olduğu üzerinde durulmuş ve Kur'ân'da peygamberlerle ilgili âyetlerin tamamından bu beş maddenin anlaşıldığı ifade edilmiştir. Şöyle ki:

1— Allah'ın insanlardan yana indirdiği hak dini bütün tazeliğiyle ayakta tutmaya özen göstererek çalışması,

2— Allah'ın emirlerini noksansız teblîğ etmesi,

3— Aynı dönemde gönderilen peygamberlerin birbirine yardımcı ve destek olması hususuna bağlı kalınması,

4— Her peygamberin kendinden önce gelip geçen peygamberleri ta-

---

(1) İbn Ebi Hâtim - Bağavî : Katâde'den; ayrıca İbn Sa'd de Katade'den rivâyet etmiştir. İmam Süyutî hadîsin mürsel ve sahih olduğunu belirtmiştir: Câmiussağîr: 2/97

(2) Hafız Ebû Bekir Bezzar : Ebû Hüreyre (R.A.)den, Hadîs sahîhtir.

nıyıp saygıda kusur etmemesi ve onların kadrini yücelterek tanıtması,

5— Kendinden sonra gelecek peygamberi ve indirilecek kitabı haber vermesi..

PEYGAMBERİ DOĞRULAYANLAR VE YALANLAYANLAR

(لِيَسْـَٔلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا) **«Doğrulara sadakatlerini sormak, kâfirlere de elem verici bir azâp hazırlamak için (böyle yapmıştık).»**

Peygamberler (salât-ü selâm hepsine olsun), risâlet görevini yüklenirken Allah'a verdikleri kesin söze bağlı kalarak hizmetlerini sürdürmüşlerdir. Cenâb-ı Hak da bununla, birçok yeteneklerle donattığı insanları sınavdan geçirmekte; taneyi bir tarafa, samanı diğer tarafa ayırıp doğru olanı, yalancı olandan, mü'mini kâfirden ayırt etmektedir.

Peygamberlerin yüksek kişiliği, sergiledikleri hikmetler, hükümler ve güzel ahlâkî kurallar bütünüyle insan ruhunun azizliği ve yüceliğiyle eşdeğerdedir ve tamamıyla insan saadetiyle ilgilidir. Aynı zamanda sağlam akıl, selîm duygu, gelişmiş vicdanla bağdaşır ölçü ve muhtevadadır.

O halde aklını, duygu ve düşüncesini, vicdan ve idrâkini iyice kullanıp peygambere uyan ve ona sadakatle bağlanan mü'minlerle, nefsinin ve duygusunun esiri olup İblîs'in fısıltı ve dürtüşlerinin tesiri altında kalıp açıktan inkâra sapanlar veya nifak fırtınasına yakalanıp imânla küfür arasında bocalayanlar arasında kesin ayrım yapılması mutlaka söz konusudur. Kıyâmet gününde herkes bu kıstasa göre yargılanacak ve karşılık görecektir. Çünkü Peygamberler, akla ışık tutma, düşünce ufkunu genişletme, Hakk'ın rahmet sesini duyurma ve âhirette meydana geleceğinde şüphe olmayan safhaları bir bir haber verme hususunda gereken teblîğ ve irşadı kusursuz yapmış, risâletin gerektirdiği hizmeti ortaya koymuşlardır. Gerisini ise, insanların anlayış ve irfanlarına bırakmışlar ve herkesin kendi niyet ve amelinden sorumlu tutulacağını bildirmek suretiyle insan irâdesinin yerini ve önemini belirtmişlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, peygamberlerden bazı önemli hususlar hakkında alınan kesin söz konu edildi. Sonra da peygamberleri doğrulayanlarla, onları yalanlayanların mutlaka bu doğrultudaki niyet ve amellerinin karşı-

lığının verileceği üzerinde duruldu ve sorumluluklarının kendilerini nasıl önemli sınavlarla karşılaştırdığına dikkatleri çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hendek Savaşı'nın mü'minle münafığı birbirinden ayırt eden çetin bir sınav olduğu üzerinde duruluyor ve bu düzeyde sözü edilen iki grubun tavırlarına dikkatler çekilerek birtakım ölçüler veriliyor.

——oOo——

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَٓاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ ر۪يحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَص۪يرًاۚ ﴿٩﴾ اِذْ جَٓاؤُ۫كُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ
الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾
هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَد۪يدًا ﴿١١﴾ وَاِذْ يَقُولُ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُٓ
اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ يَٓا اَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ
لَكُمْ فَارْجِعُواۚ وَيَسْتَاْذِنُ فَر۪يقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ
اِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌۜ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍۚ اِنْ يُر۪يدُونَ اِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾
وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَاٰتَوْهَا
وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَٓا اِلَّا يَس۪يرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ

مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُلًا ﴿١٥﴾
قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا
تُمَتَّعُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذ۪ي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ
اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُٓوءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَلِيًّا وَلَا نَص۪يرًا ﴿١٧﴾

M E Â L İ :

9— Ey imân edenler! Allah'ın size olan nîmetini hatırlayın, hani size doğru ordular gelmişti de onların üzerine bir rüzgâr, bir de görmediğiniz askerler göndermiştik. Allah yaptıklarınızı görendir.

10— Hani onlar (düşman orduları) üst tarafınızdan ve alt tarafınızdan (hücuma geçip) üzerinize gelmişlerdi ve hani gözler de kaymış, yürekler gırtlaklara gelip dayanmıştı. Allah'a karşı da türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz.

11— İşte orada mü'minler çetin bir deneme geçirmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğradıkça uğramışlardı.

12— Ve hani münâfıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, «Allah ve Peygamberi bize ancak aldatıcı bir va'dde bulunmuşlardır» diyorlardı.

13— Ve hani onlardan (münâfıklardan) bir topluluk da «Ey Yesrîb (Medine) halkı! artık sizin burada yeriniz yok, dönünüz» diyordu. Bir topluluk da peygamberden izin istiyorlar, «evlerimiz herhalde (ortada sâhipsiz) açıktır» diyorlardı. Halbuki evleri açık değildi. Onlar ancak (savaştan) kaçmayı istiyorlardı.

14— Eğer üzerlerine (şehrin) etrafından girilse ve sonra da fitne çıkarmaları istense, vakit kaybetmeden onu hemen yapar ve yurtlarında pek az bir süre eyleşirlerdi.

15— Oysa bunlar, and olsun ki, daha önce arka çevirip kaçmayacaklarına dair Allah'a kesin söz vermişlerdi. Allah'a verilen kesin söz ise (sorumluluk gerektirdiğinden) elbette sorulacaktır.

16— De ki : Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanız aslâ size fayda vermiyecektir. O takdirde (dünya'da) pek az bir süre ancak geçinip yararlanabilirsiniz.

17— De ki : Eğer Allah (faraza) size bir kötülük dilese, kim sizi Allah'tan koruyabilir? Veya size rahmet elini uzatsa, (kim O'na engel olabilir?). Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilirler.

İLGİLİ HADÎS

«(Ahzâb günü) sabâ rüzgârı (gün doğusundan esen hafif ve tatlı yel) ile yardıma mazhar kılındım. Âd Kavmi ise debûr rüzgârı (batı rüzgârı) ile yok edildi.» (1)

ÇETİN BİR SINAV

En sahîh tesbitlere göre, hicretin beşinci yılı şevval ayında, İslâmiyetin giderek güçlü bir devlet haline geleceğini ve biraz daha ihmal edildiği takdirde karşı konulamıyacak bir kuvvet oluşturacağını hesaba katan Medineli yahudilerle, Mekkeli putperest araplar, Müslümanlara en son, fakat en kesin sonuçlu darbeyi indirmeyi plânladılar. Tarihçilerin tesbit ve rivayetlerine göre, Mekke'de büyük nüfuza sâhip olan Kureyş Kabilesi, Medine'de Benî Nadîr ve Benî Kurayza yahudileri ile çevredeki Gatafan, Mürre, Süleym, Esad, Sa'd, Eşca', Fezare kabileleri müttefik bir kuvvet meydana getirmişlerdi ki, bunun 10, 12 veya 18 bin arasında olduğu söylenir. Müslümanların ise, 700 ilâ 3000 arasında bir sayıya ulaştığı sanılmaktadır.

Gelen müttefik kuvvetleri şehrin dışında karşılayıp vuruşmak isteyenler olmakla beraber, şehrin hemen önünde savunma durumuna geçmeyi önerenler de eksik değildi. Sonunda Medine'nin doğu kesiminde hendek kazma fikri ortaya atıldı. Selman el-Fârisî'nin bu görüşü uygun karşılandı ve ekseriyet tarafından tasvip gördü; o bakımdan süratle hendek kazmaya başlandı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de elinde kazma olduğu halde çalışanlar arasında bulunuyordu. Bu arada ashab-i kirâm'ın parçalayamadığı büyükçe bir kayayı bizzat Resûlüllah (A.S.) elindeki kazma veya bal-

(1) Buharî/istiska' : 26, bed-i halk : 5, enbiyâ: 6, meğâzî : 29- Müslim/istiska' : 17- Ahmed : 1/222, 228, 324, 341, 355, 372

yozla üç defa ardarda vurmak suretiyle parçaladı ve her defasında şimşek gibi parıldayan kıvılcımlar meydana geldi. Bu, İran'ın, Arap Yarımadası'nın ve İstanbul'un fethedileceğine işâretti. Öyle ki tam o esnada bu yerlerin fethedileceği birer tablo halinde Resûlüllah'ın (A.S.) gözleri önüne serilmiş ve İslâm'ın geleceğinin başarılarla dolu olduğu gösterilmişti. (1)

Kuşatma uzun sürdü. Kur'ân'ın tabiriyle, Müslümanların gözleri kaymış, yürekleri gırtlaklarına gelip dayanmıştı. Münafıklar ise, Allah hakkında türlü zanlarda bulunuyorlardı.

Böylece güçlü ve kararlı olan müttefik kuvvetler karşısında sayıları çok az olan mü'minler sarsıldıkça sarsılmışlardı.

İbn Kesîre göre : Kuşatma bir aya yakın devam etmiştir. Sabır ve teslimiyet havası içinde Hakk'a güvenip dayanan mü'minlere Allah iki ayrı yardımda bulundu. Birincisi: Mü'minlerin imânını ve moralini yükseltecek anlamda yardımcı olarak melekleri göndermesi oldu. İkincisi: Düşman ordusunu tarumar edecek şiddetli bir rüzgârı fırtına şeklinde estirip düşmanın çadırlarını yerinden sökmesi, deve ve atlarını şaşkına çevirip etrafa kaçıp dağılmalarını ve düşmanın ikmal malzemelerini havada uçurtup darmadağın etmesi ile gerçekleşti.

Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudreti karşısında perişan olan düşman askerleri can kaygısına düşüp kısa zamanda dağılıp tarumar oldular.

Böylece tarihe «Hendek Günü» ve «Ahzâb Savaşı» adıyla geçen bu kuşatma belâsı geri çevrildi. Düşman umduğunu elde edemeden ilâhî uyarıyla karşılaşarak geri çekildi.

Allah'ın mü'minlere yardımda bulunmasının sebep ve hikmeti:

Bilindiği gibi, Cenâb-ı Hak, kullarının kuvvet ve imkânının yetmediğini kendisi yapar; yettiğini ise onlara bırakır. Burada mü'minler bütün imkânlarını seferber edip ortaya koydukları halde, kendilerinden on, onbeş kat fazla askere ve teçhizata sâhip olan düşmanın müttefik kuvvetlerini püskürtüp hezimete uğratma gücüne sâhip bulunmuyordu. O bakımdan bütün tedbirleri aldıktan sonra Allah'a güvenip dayanan mü'minlere yardımda bulunmak sünnetullahın gereği idi. Meleklerin gönderilmesi, fırtınanın düşman tarafına esip ortalığı alabora etmesi, sözü edilen sünnetin tecelli ve tezahürü olarak gerçekleşmiştir.

SINAVI KAYBEDENLER VE KAZANANLAR

İçlerinde nifak tohumu taşıyanlar iyice sıkıntıya düşüp ölüm korkusuyla burun buruna gelince şöyle fısıldaştılar: «Muhammed bize Kisrâ ve

---

(1) Reşehatü Ayni'l-Hayat/Herevî : 11

Kayser'in hazinelerini va'dediyordu. Oysa bugün bırakın hazineleri, tabii ihtiyacımızı gidermeye bile fırsat bulamıyoruz ve evlerimiz yağma edilmek üzere bulunuyor.»

Bozguncu münafıklar ise, «bugün Muhammed ile arkadaşlarının kökleri kazınacağa benziyor» diyorlar ve için için seviniyorlardı.

Sadık mü'minlere gelince : Onlar her şeye rağmen, «Allah ve Peygamberi bize neyi va'dettilerse, o haktır; mutlaka gerçekleşecektir» diyerek imânlarını artırıyor ve bağlılıklarını gösteriyorlardı.

Nitekim Ebû Saîd (R.A.) anlatıyor :

— Hendek Günü, Hz. Muhammed'e (A.S.) sorduk, dedik ki : **«Ya Resûlellah! yüreklerimiz gırtlaklarımıza geldi; duâ edeceğimiz bir söz yok mudur?»** O bize şu cevabı verdi: **«Vardır.. Deyin ki : Allahım! namus, şeref ve itibarımızı koru, kusurlarımızı ört, korku ve endişelerimizi güvene çevir.»(1)**

İkiyüzlü döneklerden bir topluluk da, «Allah ve Peygamberi bizi aldatır anlamda birtakım vaadlerde bulundular!» diyorlardı.

Onlar bu sözleriyle, Allah ve Peygamberi hem cehaletle ve yalancılıkla suçluyorlar, hem de onları zan altında tutup hafife alıyorlardı.

Başka bir grup da : «Ey Medineli'ler, artık yolun sonuna geldiniz; yapabileceğiniz bir şey kalmamıştır; o bakımdan hemen evlerinize dönünüz. Şu anda Muhammed'in yanında savunmada beklemenizin hiçbir faydası yoktur» diyerek moral bozmaya çalışıyorlardı.

İrâdesi zayıf olup öldürülmekten korkan bir grup ise, o günün dehşetinden uzak kalmak için, «evlerimiz açık ve sahipsiz kaldı» diyerek evlerine dönmenin yollarını arıyorlardı.

Oysa bunların hepsi de daha önce Allah adına, gelecek olan düşmana sırt çevirmiyeceklerine söz vermiş ve and inmişlerdi. Cihan Peygamberi Hz. Muhammed (A.S.) bütün bu olumsuz ve zor şartlara rağmen yüksek irâdesini, üstün kumandanlığını, sarsılmak bilmeyen imân gücünü ve ileri görüşlülüğünü, sarsılmayan azmini, dayanma gücünü ortaya koymak suretiyle zaferin yakın olduğunu biliyor ve inanıyordu.

İşte o büyük peygamberi ve O'na inanan sadık mü'minlerin bağlılığının ölçüsünü öğrenmek isteyenler, Hendek Günü'ndeki bütün olumsuz ortam ve şartları göz önüne getirip sonuç çıkarmaya çalışsınlar; görecekler ki, ortaya konulan celâdet ve cesareti, geleceğe ümitle bakmayı ancak

(1) İbn Ebi Hâtim

peygamber olan bir zat izhar edebilirdi.

Kur'ân-ı Kerîm burada ikiyüzlü döneklerin asıl karakterini ve bağlılık ölçülerini teşhîr ederek diyor ki : **«Eğer üzerlerine (şehrin) etrafından girilse ve sonra da fitne çıkarmaları istense, vakit kaybetmeden onu hemen yapar ve yurtlarında pek az bir süre eyleşirlerdi.»**

Bu âyetle Cenâb-ı Hak, münafıkların içinden geçen şu kötü düşünceyi şöyle tasvîr ediyor: «Dağılıp perişan olan müttefik düşman kuvvetleri yeniden toparlanıp üzerlerine gelse ve Medine'yi işgal etse, münafıklar buna sevinecekler ve düşmanın mü'minlere yapacağı zulmü izlemek için Medine'nin dışına çıkıp karargâh kuracaklar.»

SAVAŞTAN KAÇMIYACAKLARINA SÖZ VEREN YALANCILAR

(وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُلًا) **«Oysa bunlar, and olsun ki,daha önce arka çevirip kaçmayacaklarına dair Allah'a kesin söz vermişlerdi. Allah'a verilen kesin söz ise (sorumluluk gerektirdiğinden) elbette sorulacaktır.»**

Daha önce Bedir Savaşı'na katılmayıp mü'minlerin yenilgiye uğrayacağına muhakkak nazarıyla bakan zayıf irâdeliler ve münafıklar; Tevhîd Ordusu'nun şanlı zaferini görünce kendi kendilerini kınamış ve «bir daha savaş olursa, Allah adına söz veriyoruz, savaşa mutlaka katılacağız» diye yemin etmişlerdi. Ne var ki onlar Uhud Savaşı'nda da birtakım dönekliler yapmışlardı. Hendek Günü, yani Ahzâb Savaşı'nda ise, yukarıdaki âyette açıklandığı gibi, renklerini iyice belli etmiş ve Allah'a verdikleri sözü yerine getirmemişlerdi. Zaten İslâm'ın bu ikiyüzlü dönek parazitlerden temizlenmesi gerekiyordu. O bakımdan savaş her yönüyle tabii elemeyi sonuçlandırdı; sadık olanlarla olmayanlar birbirinden iyice belli olup ayrıldı.

Çünkü İslâm'ın cihanşümul (evrensel) dâvası, ancak Cenâb-ı Hakk'a samimiyetle teslîm olup imanında sebat gösteren sadık mü'minlerle yürütülebilirdi. O bakımdan Ahzâb Savaşı ilâhî sınav mahiyetinde meydana gelmiş bulunuyordu.

Şüphesiz sınavı kaybeden ikiyüzlü dönekler, Allah'a verdikleri sözü yerine getirmemek gibi ilâhî gazabı gerektiren bir sorumluluk altına girmişlerdi. Tabii bunun daha çok hesabı âhiret gününde görülecektir.

SAVAŞTAN KAÇMAK VEYA KATILMAMAK YAŞAMAYI GÜVEN ALTINA ALMAZ

(قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ اِلَّا قَلِيلًا) «De ki : Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanız aslâ size fayda vermiyecektir. O takdirde (dünyada) pek az bir süre ancak geçinip yararlanabilirsiniz.»

Savaş, İslâm'a göre : Küfrü, azgınlığı, zulmü, haklara tecavüzü önlemeye; aynı zamanda milletler arasında bozulan dengeyi düzeltmeye, kutsal değerlerin hatırlanmasını sağlamaya; dünya ile âhiret arasında kesintiye uğrayan irtibatı veya kopan köprüyü yeniden kurmaya yönelik sosyal bir olaydır.

Bu olay ortaya çıkınca, ölüm endişesiyle katılmamak, daha beter bir ölümü; daha elemli, ıstıraplı günleri getirir. İlgili âyetle bu inceliğe işâret edilmekte; insan ömrünün kısalığına dikkatler çekilerek esaret ve zillet altında bir kaç gün yaşamanın mâkul bir yanı olmadığı işlenmektedir.

ALLAH'IN KOYDUĞU DÜZENİ, HAZIRLADIĞI PLÂNI KİM DEĞİŞTİREBİLİR?

(قُلْ مَنْ ذَا الَّذ۪ي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُٓوءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ..) «De ki : Eğer Allah (faraza) size bir kötülük dilese, kim sizi Allah'tan koruyabilir? Veya size rahmet elini uzatsa, (kim O'na engel olabilir?)..»

Herkes ilâhî düzende yerini almak zorundadır. Zira ilâhî düzen ve bağlı bulunduğu plân hem değişmez, hem kimselere uymaz; ama herkes ona uymaya muhtaçtır. Sünnetullah ise, şaşmadan, aksamadan hedefine doğru ilerler. O bakımdan bu sünnete uyanlar ilâhî rahmete lâyık görülerek mutlu olurlar; uymayanlar ise, o rahmetten uzak kalıp geleceklerini karanlığa boğmuş olurlar. Hiç bir kuvvet Allah'ın süregelen sünnetinin hükmünü durduramaz ve ona engel koyamaz. Şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm bütünüyle bu sünneti ve ilâhî düzeni ve onlara uyma yol ve yöntemini öğretmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sadık mü'minlerle ikiyüzlü dönek münafıkları bir-

birinden ayıran Hendek Savaşı konu edildi ve birtakım kıstaslar verilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Hendek Savaşı'nda mü'minlerle münafıkların birtakım tutum ve davranışlarına dikkatler çekiliyor. Hz. Peygamber'in (A.S.) savaş dışında da, savaşta da her bakımdan mü'minler için en güzel örnekler sergilediğine değinilerek O'nun izinde yürümemizde mutlak kurtuluş ve saadet bulunduğuna işâret ediliyor.

——oOo——

قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّق۪ينَ مِنْكُمْ وَالْقَٓائِل۪ينَ
لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَاۚ وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ اِلَّا قَل۪يلًاۙ ﴿١٨﴾ اَشِحَّةً
عَلَيْكُمْۚ فَاِذَا جَٓاءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ
كَالَّذ۪ي يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ
بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ
اَعْمَالَهُمْۜ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ
لَمْ يَذْهَبُواۚ وَاِنْ يَأْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُونَ فِي
الْاَعْرَابِ يَسْـَٔلُونَ عَنْ اَنْبَٓائِكُمْۜ وَلَوْ كَانُوا ف۪يكُمْ مَا قَاتَلُٓوا
اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٢٠﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ ف۪ي رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ
كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَث۪يرًاۜ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا
رَاَ الْمُؤْمِنُونَ الْاَحْزَابَۙ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ

وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّا اِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾

M E Â L İ :

18— Allah gerçekten içinizden (başkalarını) alıkoyup ağır davrananları ve kardeşlerine, «kalkın bize gelin!» diyenleri bilir. Zaten onlardan ancak pek azı savaşın sıkıntı ve şiddetine (göğüs gerip) gelirler.

19— (Gelseler bile) size karşı oldukça kıskanç ve cimridirler. Korku geldiği zaman ölüm baygınlığı geçiren kimse gibi gözleri döner bir halde sana bakıp durduklarını görürsün. Korku gidince hayra karşı pek kıskanç ve cimrice bir tavır içinde sivri dilleriyle sizi incitir şekilde atıp tutarlar. Bunlar (hakikatte) imân etmemişlerdir. Bu sebeple Allah amellerini boşa çıkarmıştır; bu da Allah'a göre çok kolaydır.

20— Münâfıklar, müttefik düşman birliklerinin gitmediğini sanıyorlardı. Müttefik düşman birlikleri bir daha gelecek olsa, onlar çölde Bedevîler arasında bulunup da sizin haberlerinizi sormayı çok arzu ederlerdi. İçinizde bulunsalar pek az savaşırlardı.

21— And olsun ki, sizin için, sizden Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çokça ananlar için Resûlüllah'da güzel örnekler vardır.

22— Mü'minler ise, müttefik düşman birliklerini görünce, «işte bu, Allah ve Peygamberinin bize va'dettiğidir. Allah ve Peygamberi doğru söylemiştir» dediler. Bu (olay) onların ancak imân ve teslimiyetlerini artırmıştır.

MÜNAFIKLARIN OYUNU

(.. قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ) «Allah gerçekten içinizden (başkalarını) alıkoyup ağır davrananları... bilir..»

Müttefik kuvvetler kuşatmayı artırıp öldürücü darbeyi indirmeyi tasarlayarak bunun hazırlıklarını sürdürürken, münafıkların reisi Abdullah b. Ubey b. Selûl, Medineli mü'minleri bir yandan korkutuyor, bir yandan da yurtdaşlarını korur gibi tavırlar takınıyor ve onların büyük bir sıkıntı içinde olduklarını görünce de hemen savaşı bırakıp evlerine dönmelerini telkîne

çalışıyordu. İslâm ordusunun moralini bozmak için savaşa katılan, içten kâfir, dıştan müslüman görünen bir grup da fırsatı kaçırmadan Abdullah b. Ubey'i tasdîk ediyor ve mü'minlerin moralini bozmaya yönelik birtakım entrikalar çeviriyorlardı. Bazı istisnalar dışında, imân zevkini ruhunun derinliğine indirip hücrelerine kadar sızdıran gerçek mü'minler ise, her şeye rağmen Allah ve Peygamberinin yolunda savaşacaklarını söylüyorlar ve ölümden korkmadıklarını ilân ediyorlardı.

Görülüyor ki, münafıklar savaş gününde daha çok şu taktiği kullanmışlardır: Bir kısmı sudan sebepler göstererek savaşa katılmayıp evlerinde oturuyorlar ve katılanlar için hayıflanarak, bile bile kendilerini ölüme sürüklediklerini söylüyorlardı. Bir kısmı da mü'minlerin moralini bozmak için hem sinsice yalanlar uyduruyor, hem de diğer yandan mü'minler gâlip gelirse, elde edilen ganimetten pay almayı tasarlıyorlardı. Diğer bir kısmı ise, her vesileyle ortalığı birbirine katmak, fitne ve fesat çıkartmak için savaşa katılmış bulunuyordu. Cenâb-ı Hak onları şöyle tasvîr etmektedir:

a) Savaşın sıkıntı ve şiddetine göğüs geremezler.

b) Mü'minlerin başarısına tahammülleri yoktur. Elde edilen ganimetten mü'minlerin yararlanmasını hiç çekemezler.

c) Korkulu anlarda baygınlık geçirirler.

d) Korku durumu geçince mü'minleri dilleriyle iğnelemeye devam ederler.

Bunlar iç yapıları itibariyle kâfir, dış görünüşleri itibariyle müslümandırlar. Amelleri ne olursa olsun, Allah yanında hiçbir değer taşımaz; bütünüyle boş ve neticesizdir. Çünkü ancak imân temeli üzerinde yükselen iyi amellerin Allah yanında kıymeti ve mükâfatı vardır.

RESÛLÜLLAH (A.S.) EFENDİMİZ HER YÖNÜYLE ÖRNEK İNSANDIR

(لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ..) **«And olsun ki sizin için, sizden Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çokça ananlar için Resûlüllah'da güzel örnekler vardır.»**

Cenâb-ı Hak bu âyetle mü'minlere; münafıkları ve içinde küfür mayası taşıyanları değil, her bakımdan Resûlüllah'ı (A.S.) örnek edinmelerini, Onu izlemelerini, Ona uymalarını emrediyor. Zira Hz. Muhammed (A.S.) imânın doruğunda, cesaretin son çizgisinde, kahramanlığın erişilmesi âdeta mümkün olmayan noktasında, güzel ahlâkın en üst derecesinde, insan

sevgisinin en güvenilir düzeyinde, adâlet ve fazîletin en ön saffında bulunuyordu. Ne yaparsa Allah için yapar, ne konuşursa O'nun için konuşurdu. O bakımdan Allah'a ve âhiret saadetine selîm bir kalp, güven dolu bir duygu ile kavuşmayı arzu edenler için şüphesiz ki tek örnek ve misal Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'dir. O, savaşta da örnektir, barışta da örnektir.

Nitekim Resûlüllah'ı (A.S.) örnek ve misal edinenler, düşmanın müttefik kuvvetlerini görünce ferahlık duydular; Allah ve Peygamberinin va'dettiği büyük mükâfatın hak olduğunu görür gibi oldular ve tam teslîmiyet göstererek Allah'ın düşmanlarıyla savaşmakta tereddüt etmediler; kararlı davranıp yanıltıcı telkinlere kulak vermediler.

KUR'ÂN-I KERÎM'İN VERDİĞİ ÖLÇÜ

Kur'ân bu tarihî olayın önemli safhalarını anlatırken, kıyâmete kadar gelecek olan samimi ve sadık mü'minlere şu mesajı veriyor: İslâm'ın iki büyük düşmanı vardır. Biri, maddeci inkârcılardır; diğeri, menfaatçi münafıklardır. İkinciler birincilerden çok daha tehlikelidir ve bunlar her dönemde sahnede kendilerini gösterirler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hendek Savaşı'nda bir sürü entrika çeviren münafıklar üzerinde durularak mü'minlere birtakım mesajlar verildi. Sonra da her konuda Resûlüllah'ın (A.S.) değişmeyen örnek ve misal olduğu belirtilerek, mü'minlerin sadece Resûlüllah'ın izinde yürüdükleri takdirde dünya ve âhiret kurtuluşuna erişebileceklerine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, cesaretini imânıyla birleştirip onu Allah ve peygamber sevgisiyle bütünleştiren mü'minler övülüyor ve Allah düşmanlarının uğradığı hezimete değinilerek mü'minlere bu konuda sağlam bir ölçü veriliyor.

——oOo——

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ
قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا (٢٣) لِيَجْزِيَ اللّٰهُ
الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ اِنْ شَاءَ اَوْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا (٢٤) وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللّٰهُ
قَوِيًّا عَزِيزًا (٢٥) وَاَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ
وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا (٢٦) وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ
وَاَرْضًا لَمْ تَطَؤُهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا (٢٧)

MEÂLİ:

23— Mü'minlerden öyle erler (yiğit kahramanlar) vardır ki, Allah'a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlerini isbat ettiler. Onlardan kimi ahde vefa, söze bağlılık edip canını verdi; kimi de (canını vermek için) beklemektedir. Verdikleri sözü aslâ değiştirmediler (ikiyüzlüler gibi döneklik yapmadılar).

24— Allah bu sebeple doğruları doğruluklarına karşılık mükâfatlandıracak; münâfıkları da dilerse azâba uğratacak veya tevbe nasîb edip tevbelerini kabul edecek. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

25— Allah, o küfredenleri öfke ve kinleriyle geri çevirdi de hiç bir ha

ra eremediler. Allah savaşta (yardımcı olarak) mü'minlere yetti. Allah çok güçlüdür, çok üstündür.

26— Allah, Kitap Ehli'nden düşmanlara arka çıkıp yardım edenleri kalelerinden indirdi de kalplerine korku saldı. Onlardan kimini öldürüyordunuz, kimini de esir ediyordunuz.

27— Sizi, onların arazisine, yurtlarına, mallarına ve bir de henüz ayak basmadığınız bir yere vâris kıldı. Allah'ın kudreti her şeye yeter.

İNİŞ SEBEBİ

Enes b. Mâlik (R.A.)den yapılan rivâyete göre, bu âyetler, kahraman mücahitlerden Enes b. Nadr (R.A.) hakkında inmiştir. Hz. Enes b. Nadr (R.A.) Bedir Savaşı'na katılamadığı için çok üzülmüş ve «eğer Allah bana bundan sonra Hz. Peygamber'le birlikte bir savaşta bulunmamı nasip ederse neler yapacağımı Rabbım sizlere gösterecektir» demişti. Nitekim öyle oldu; Uhud Savaşı'na katıldı. Ölmeden önce, «vallahi cennetin kokusunu alıyorum» diyerek ön safta savaşa atıldı. Üstün yararlıklar ve kahramanlıklar gösterdikten sonra şehîd edildi. Seksenden fazla yara aldığından tanınmaz hale gelmişti; ancak kızkardeşi onu parmaklarındaki birtakım belirtilerden tanıyabildi. (1)

Enes misali kahraman mücahitler Allah yolunda can vermek üzere âdeta sıra bekliyorlardı. Ahzâb Savaşı onlar için bir bakıma bayram sayıldı.

İLGİLİ HADÎSLER

«Hz. Peygamber (A.S.) Uhud Savaşı günü, savaştan sonra meydanda şehitleri bulmaya çalışırken Mus'âb b. Umeyr'in (R.A.) cesedine rastladı ve oracıkta durdu, duâ ettikten sonra konumuzu oluşturan âyeti okudu ve arkasından şöyle buyurdu :

«Ben şehadet ediyorum ki, bunlar kıyâmet gününde de Allah yanında şehittirler. Geliniz ziyaret ediniz. Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki kıyâmete kadar bunlara kim selâm verirse, mutlaka onun selâmı alınıp karşılık görür.» (2)

«Talha da savaşta geri çekilmemek üzere verdiği sözü yerine getiren-

(1) Müslim - Tirmizî - Tefsîr-i Kurtubî - Tefsîr-i İbn Cerîr et-Taberî - Tefsîr-i İbn Kesîr

(2) Tefsîr-i Kurtubî : 14/159

lerdendir.» (1)

«Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir, ortağı yoktur. Askerini üstün kılmıştır; kuluna yardım etmiştir. Yalnız başına düşman birliklerini hezimete uğratmıştır. Artık O'ndan öteye bir şey yoktur.» (2)

SAVAŞ, MÜ'MİNİ MÜNAFIKTAN AYIRAN MİHENKTİR

Uhud Savaşı meydana gelmeden önce Müslümanların Bedir Savaşı'nda elde ettikleri zafer ve başarıyı dikkate alanlar, ikinci bir savaş olursa düşmana karşı çıkacaklarını, hiç bir suretle arka çevirmiyeceklerini yeminle ifade etmişlerdi. Uhud Savaşı patlak verince Müslümanlar gâlip durumdayken okçuların yanlış bir kararı yüzünden savaşın kaderi değişiverdi, derken mü'minler mağlup duruma düştüler. Bu sıkıntılı ve tehlikeli anlarda gerçek mü'minler sabr-u sebat gösterirken, münafıklar paniğe kapılıp canlarını kurtarma kaygısına düştüler ve o sebeple savaş alanını bırakıp geriye çekildiler; hattâ bir kısmı kaçmakta bile bir sakınca görmedi. Böylece Cenâb-ı Hak bu olayla doğruları yalancılardan, mü'minleri münafıklardan ayırt edip, bundan böyle Hz. Peygamber'in (A.S.) kimlere güvenebileceği hakkında sağlam bir kıstas ortaya koydu.

AHZÂB SAVAŞI VE DOĞURDUĞU OLUMLU SONUÇLAR

Ahzâb, «hizb»in çoğuludur. Putperestlerle yahudilerden bir kısmı birleşerek Medine'yi kuşattılar. Tarihte buna «Hendek Savaşı» da denilmektedir. Günlerce bu kuşatma devam etmişti. Sonunda Cenâb-ı Hak şiddetli bir rüzgâr estirip müşriklerin, yahudilerin çadırlarını söktürerek darmadağın etmiş; binek ve diğer hayvanlarının kaçıp etrafa yayılmasını sağlamış ve Allah'ın nurunu söndürmek isteyen inkârcıların gözlerini, ağız ve burunlarını kumla doldurup etrafı göremez hale getirmişti. Bunun üzerine düşman kuvvetleri perişan olup geldikleri yere dönmek zorunda kalmışlardı. Böylece kuşatma sona ermiş; Hz. Peygamber ve mü'minler evlerine dönüp zırh ve kılıçlarını çıkarmaya başlamışlardı ki, anlaşmayı bozup düşmanla işbirliği yapan yahudilerden Benî Kurayza'nın işini bitirmek ve bu iç pürüzü kaldırmak gerekiyordu. O yüzden moral veren melekler mânevî silahlarını bırakmamışlardı. Hz. Peygamber (A.S.) silahını çözüp bırakmaktan vaz geçti ve **«Allah, Benî Kurayza üzerine yürümemizi emrediyor, ben de onlara doğru gidiyorum»** buyurarak savaşın henüz bitmediğini ve İs-

(1) Tirmizî/menakıb: 21- İbn Mâce/mukaddeme: 11
(2) Buharî/meğâzî : 29- Müslim/zikir : 77- Ahmed: 2/307, 341, 494

lâm'a karşı tam ihanet içinde olan bu yahudi kabilesine gereken dersi vermenin zamanı geldiğini arkadaşlarına bildirdi. Böylece geceleyin yürüyüp Beni Kurayza kalesini kuşattılar. Başka çare bulamayan bu yahudi kabilesi, ölümden kurtulmak için başka bir ülkeye göç etmeyi kabul etti ve Hz. Peygamber (A.S.) Medine'yi bu fesat yuvasından temizlemiş oldu.

İlgili âyetle yahudilerin dönekliği ve her fırsatta İslâmiyet aleyhine faaliyet gösterdikleri, verdikleri söze, yaptıkları andlaşmaya bağlı ve sadık kalmadıkları; o yüzden ilâhî lânet ve gazaba uğratıldıkları belirtilmektedir.

Böylece İslâm ülkesinde vatandaş olarak bulunan ve mevcut yasalarla hakları korunan gayr-i müslim azınlıklar, verdikleri söze ve yapılan anlaşma ve andlaşmaya bağlı kaldıkları sürece hakları mahfuzdur ve devletin himayesi altındadırlar. İslâmiyet aleyhine gizli-açık faaliyette bulunmaya başladıkları; fitne ve fesat çıkartmak için türlü entrikalar çevirmeye yöneldikleri gün, ülkeden çıkarılmaları vâciptir.

AHZÂB SAVAŞININ VE BENİ KURAYZA OLAYININ SONUÇLARI

İslâm, şehir devletinin temelini atmış; yazılı anayasasını hazırlayıp ortaya koymuş; Mekkeli müşrikleri yenilgiye uğratmış; çevre yahudileri tesirsiz hale getirmiş ve Kurayza Oğulları'nı kalelerinden söküp başka bir ülkeye sürmüş bulunuyordu. Artık Arap Yarımadası'nda İslâm'ın varlığı ve tesiri iyice hissedilir bir düzeye gelmiş; baş kaldırmak isteyen bazı kabileler sindirilmişti. İslâm düşmanları bundan böyle çok dikkatli olmak zorundaydılar. Çoğu ise, İslâm Devleti'ne baş eğmekten başka çare bulamamıştı.

Böylece Arap Yarımadası inkârcı azgınlara her yandan daralıyor; her geçen gün İslâm yeni zaferler sağlıyordu. Mü'minlerin sarsılmayan azmi, gayreti tazeliğine tazelik katıyor, «gelecek İslâm'ındır» diyordu.

AHZÂB VE UHÛD SAVAŞI ANLATILIRKEN MÜ'MİNLERE VERİLEN MESAJLAR

1— Allah'a dosdoğru imân edenlerle birlikte savaşa çıkmak,

2— İç düşman sayılan ikiyüzlü dönek münafıkların oyununa gelmemek,

3— Mümkün olduğu nisbette içi küfürle dolup taşan, dıştan müslüman görünen kimseleri savaşa götürmemek,

4— Anlaşma, andlaşma ve yasaları bozup çiğneyen ve İslâm'a karşı fitne ve fesat çıkartmaya yönelen gayr-i müslim azınlıkları vatandaşlıktan çıkarıp ülke dışına sürmek,

5— Savaşa nasıl başlanacağı, ne gibi taktikler uygulanacağı hakkında tecrübeli, bilgili askerlerin ve güngörmüş kişilerin görüşüne baş vurmak; istişarede bulunmak,

6— Düşmana karşı her türlü önlemi aldıktan sonra Allah'a güvenip dayanmak bu cümledendir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'a ve Peygamberine verdiği sözü tutup yerine getiren kahraman mücahitler övülüyor ve Uhud Savaşı ile Ahzâb Savaşı, aynı zamanda Beni Kurayza olayı konu ediliyor. Böylece sözlerine sadık kalanlarla, döneklik yapanlar hakkında aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

Aşağıdaki âyetlerle, ardarda savaşların sürmesi neticesi, ev halkıyla sıkı temas kuramadığına işâretle, Resûlüllah'ın (A.S.) zevcelerinden bir kısmının daha fazla dünyalık edinme hevesine kapıldıkları konu ediliyor. Bu durumda eriştikleri mânevî saadet ve zenginliği istemiyenler varsa, arzu ettikleri takdirde Hz. Peygamber'in (A.S.) onları boşayabileceğine dikkatler çekiliyor. Sonra da ezvac-i tahirattan açık bir hayasızlıkta bulunacak biri çıkarsa, mutlaka ona iki kat azap verileceği bildirilerek, Allah'ın kendilerine lûtfettiği o yüksek nîmete sahip olmaları tenbîh ediliyor.

يَٓا اَيُّهَا
النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا
﴿٢٨﴾ وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ
فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾ يَا نِسَٓاءَ
النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا
الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

MEÂLİ:

28— Ey Peygamber! Eşlerine de ki: Eğer siz dünya hayatını, onun süs ve şatafatını istiyorsanız, gelin de size yararlanacağınız (boşanma) hakkınızı vereyim de sizi güzellikle salıvereyim.

29— Yok eğer Allah'ı, Peygamberini ve Âhiret yurdunu arzu ediyorsanız, (bilin ki) Allah, sizden iyiliği-güzelliği huy edinenlere büyük mükâfatlar hazırlamıştır.

30— Ey Peygamber kadınları! Sizden kim açık bir hayasızlık, ahlâk dışı davranışta bulunursa azâp onun için iki kat olur. Bu da Allah'a göre çok kolaydır.

İNİŞ SEBEBİ

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in zevcelerinden bir kısmı, dünyalıktan fazla şeyler istemeye başladılar. Oysa Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in mal ve dünyalıkla meşgul olacak hem vakti yoktu, hem de kendisi ticaretle iştigal etmiyordu. Dünya tarihinde yapacağı en büyük ve en kalıcı inkılabı gerçek-

leştirmek için gecesini gündüzüne katıyor, durmadan teblîğ ve irşat görevini sürdürüyordu. O kıt kanaat geçinmesini bilen, fakat kendini en yüksek amaca vakfeden Allah'ın son peygamberi olarak bulunuyordu. Zevceleri Onun görevinin ağırlığını, işlerinin çokluğunu bildikleri halde böyle bir yola, kadınlık halet-i ruhiyesiyle yönelmiş bulunuyorlardı.

Şüphesiz onların bu tarz düşünce ve davranışı hem Hz. Peygamberi (A.S.) üzdü, hem de ilâhî kınamaya sebep oldu. O nedenle yukarıdaki âyetler indi. (1)

İbn Cerîr'in tesbitine göre: Hz. Aişe (R.A.) diğer zevceler adına Resûlüllah'tan dünyalıktan bir şeyler istedi ve nafakalarının artırılmasını talep etti. O sebeple Resûlüllah (A.S.) bir ay süreyle eşlerinden uzak kalıp onları kendi hallerine bırakıverdi. (2)

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.

İLGİLİ HADÎS

Ashab-ı Kirâm'dan Câbir b. Abdullah (R.A.) anlatıyor :

— Ebû Bekir (R.A.), Peygamber (A.S.) Efendimiz'in yanına girmeyi diledi ve bunun için izin istedi. Bu sırada garip bir manzarayla karşılaştı: Kapının önünde içeri girmek için izin isteyen ve fakat izin verilmediğinden dolayı bekleyen birkaç kişi bulunuyordu. Bununla beraber Ebû Bekir'e (R.A.) izin verildi. O içeri girdikten sonra Hz. Ömer (R.A.) gelip izin istedi. Ona da izin verildi. İçeri girince, çevresinde zevceleri bulunduğu halde Hz. Peygamber'in (A.S.) oturduğunu gördü, ancak hiç kimsenin konuşmadığını müşahede etti. Bunun üzerine Hz. Ömer (R.A.): «Şimdi Peygamber'i (A.S.) güldürecek bir söz söyleyeceğim» dedi ve söze şöyle başladı: «Ya Resûlellah! Eğer eşim Hârice kızı benden nafaka talebinde bulunmuş olsaydı, herhalde kalkıp onun boynunu sıkıp bükerdim.» O sebeple Peygamber (A.S.) tebessüm etti ve : «İşte gördüğün gibi, onlar çevremde oturmuşlar benden nafaka istiyorlar!» buyurdu.

Bunun üzerine Ebû Bekir (R.A.) kalkıp Hz. Aişe'nin (R.A.) boynunu, Hz. Ömer (R.A.) de kendi kızı Hafsa'nın boynunu burkmak istedi. Peygamber (A.S.) engel oldu. Onlar da kendi kızlarını kınayarak dediler ki : «Siz, Peygamber (A.S.) da bulunmayan şeyi istiyorsunuz, öyle mi?» Onlar da: «Hayır, vallahi biz şu meclisten sonra Peygamberde bulunmayan bir şey iste-

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/465
(2) Bilgi için bak : Câmiu'l-beyân Fi-Tefsîri'l-Kur'ân: 21/99

miyoruz» diye cevap verdiler.

Bu olay üzerine Hz. Peygamber (A.S.) bir ay veya kamerî ay hesabıyla 29 gün eşlerinden uzak kaldı. Sonra da ilgili âyetler indi. (1)

İbn Cerîr'in tesbitine göre : Bu olay meydana geldiği zaman Resûlüllah'ın (A.S.) nikâhı altında dokuz zevcesi bulunuyordu: Aişe, Hafsa, Ümmu Habîbe bint Ebî Süfyan, Sevde bint Zam'a, Ümmu Seleme bint Ebî Ümeyye, Zeyneb bint Cahş, Meymune bint Hars, Cüveyriye bint Hars, Safiye bint Hay b. Ahtab.. İbn Arabî'ye göre, sadece dört zevcesi bulunuyordu.

Yukarıdaki âyetler inince Peygamber (A.S.) bunları çağırdı ve tercîhlerini yapmalarını önerdi. Önce Hz. Aişe'ye öneride bulundu. O, hiç tereddüt etmeden Allah ve Resûlünü seçip tercîh ettiğini söyleyince diğer zevceler onu izledi ve böylece Resûlüllah'ın (A.S.) yüzünde ferahlık ve neşe görüldü.. (2)

OLAYIN GELİŞME VE SONUÇLARI

Kadın psikolojisi oldukça renklidir ve karakter yapısı daha başkadır. Çevrenin tesirinde çarçabuk kalabilirler. Süse, konfora, lükse karşı hevesleri, istekleri fazladır. Mevcut ile pek yetinmek istemezler; her gün yeni yeni şeyleri görmeye çok eğilimlidirler.. Şüphesiz kadınların bu tür istek ve arzuları meşru sınırlar içinde olduğu, aile bütçesini sarsmadığı ve lükse kaçmadığı takdirde mubahtır, olumlu karşılanabilir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in zevceleri ilk günlerinde O'na eş olma arzusuyla yaşıyorlardı. Bu yüksek şerefe nâil olduktan bir süre sonra çevrelerindeki bazı kadınların günlük yaşayışından etkilenerek Peygamber (A.S.) Efendimiz'de bulunmayan şeyleri istemeye başladılar. Bu, deniz kenarında oturup serinlemek için üzerinde dolaşan bulut parçasından yağmur bekleyen kimseye benzer. Cihan Peygamberi Hz. Muhammed (A.S.) yanlarında dururken, başka bir şey istemek, şunun bunun süsüne özenmek çok ölçüsüz ve anlamsız sayılır. Ne var ki, zevcelerinden çoğu böyle bir gaflete dalıp Hz. Peygamberi (A.S.) üzmüşlerdi. O bakımdan mutlak saadet vaadeden o büyük nîmetin kıymetini bilmeyenden, onu geri almak gerekiyordu. İlgili âyetler inip onları Allah'a ve Peygamberine itaatle dünyalık arasında bir tercîh yapmaları hususunda serbest bıraktı. Nitekim Re-

---

(1) Bu hadîs farklı anlatım ve değişik lafızlarla birkaç tarikten rivâyet edilmiştir. Bilgi için bak: Müslim/talâk: 29- Müsned-i Ahmed: 3/228, 342- İbn Kesîr: 3/481,

(2) Câmiu'l-beyân Fi-Tefsîri'l-Kur'ân : 21/100

sûlüllah'ın terbiyesini alan zevceleri hemen kendilerini toparladılar ve imân ile irfanlarını akıllarıyla birleştirip en güzel tercîhi yaptılar: Allah ve Peygamberini arzu ettikerini söylediler..

FIKHÎ YÖNÜ

Tahyîr-i Talâk - Tefvîz-i Talâk :

İlâhî emir gereği, Resûlüllah (A.S.) Efendimizin, zevcelerini boşanıp boşanmama hususunda serbest bırakması, âile hukukunda önemli bir meselenin ortaya çıkmasına neden oldu ve böylece fakihler bu konu üzerinde durup ona geniş yer vermiş bulunuyorlar. Biz onların tesbitinin bir özetini vermekle yetiniyoruz. Şöyle ki :

Zevcin, talâkı zevcesine havale etmesi veya boşanma işini vekîline, ya da elçisine veya karısının velîsine bırakmasına «Tefvîz-i Talâk» denir.

İslâm Âile Hukuku'nda kadına birtakım haklar verilirken boşanma yetkisinin de verilmesine imkân sağlanmıştır. Böylece «Tefvîz-i Talâk» üç kısım olarak belirlenmiştir:

1— Tefvîz-i mutlak,

2— Tefvîz-i mukayyed,

3— Tefvîz-i amm..

Birincisi herhangi bir vakit ile bağlı bulunmayan tefvîzdir. Meselâ kocanın kendi eşine hitaben «kendini boşa» diye yetki vermesi bu cümledendir. İkincisi, bir zaman ile bağlı bulunan tefvîzdir. Meselâ kocanın kendi eşine hitaben «bugün veya yarın kendini boşat» diye yetki vermesi gibi. Üçüncüsü, bütün vakitleri kapsar şekilde bir ifade kullanarak «ne zaman istersen kendini boşatabilirsin» demesi gibi. (1)

ÂİLEDE KAVGA YOK, BARIŞ VE ANLAŞMA SÖZ KONUSUDUR

İslâm Dini, bu âyetlerin ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in örnek hayatının ışığı altında, aile bünyesinde ortaya çıkan bazı üzücü olayları, ölçüsüz istek ve davranışları kavgayla, kırıcı hareketlerle, incitici sözlerle değil; karşılıklı anlaşma, asgari müşterekte birleşme ve karşılıklı sevgi ve saygı izhar etme atmosferinde çözmeyi emreder. Zira kusursuz insan yoktur. Allah, yalnız peygamberleri günah ve isyândan korumuştur.

(1) Geniş bilgi için bak : Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı/Celâl Yıldırım: 3/65-76

Karı-kocanın anlaşamadığı ve birarada geçinme imkânlarının kalmadığı zaman bile, kırıcı ve onur zedeleyici tavırlarla değil, hoşgörüyle ayrılmaya karar vermeleri çok daha uygun ve isabetli olur. Nitekim Cenâb-ı Hak, dünyalıktan yana fazla istekte bulunan Peygamber (A.S.) Efendimiz'in zevcelerini, anlaşma ve yaklaşma yollarını açarak iki husustan birini tercih etmekte serbest bırakmıştır. Şüphesiz bu şekil bir öneride yumuşaklık, saygı ve rahmet mevcuttur.

Ayrıca karı-koca ayrılmaya karar verdikleri takdirde, erkeğe gereken odur ki, kendi malî imkânları ölçüsünde kadına birşeyler vermek suretiyle onu memnun bir şekilde boşamalı ve kalbini kırmamalıdır.

Bunun için de Cenâb-ı Hak, yukarıda geçen âyetlerle Hz. Peygamber'in (A.S.) âile hayatını ve aralarındaki anlaşmazlığın nasıl giderildiğini misal vermekte ve her konuda olduğu gibi, bu konuda da insaf, adâlet ve saygılı olmayı elden bırakmamamızı ilhâm etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in zevcelerinden bir kısmının çevrenin tesiri altında kalarak Peygamber'den (A.S.) birtakım şeyler talebinde bulundukları konu edildi ve aydınlatıcı, yönlendirici bilgiler verilerek aile bünyesinde meydana gelecek anlaşmazlığın çözüm yollarına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in zevcelerinin hâiz bulundukları şeref ve devletin çok anlamlı olduğuna dikkatler çekiliyor. Kendilerini başka kadınlarla kıyas edip hatâlı bir sonuç çıkarmalarının çok yakışıksız olacağına işâretle, bulundukları kutsal evin yüksek anlamını düşünmeleri hatırlatılıyor.

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَٓا
اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَر۪يمًا ﴿٣١﴾ يَا نِسَٓاءَ النَّبِيِّ
لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَٓاءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذ۪ي ف۪ي قَلْبِه۪ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًاۚ
﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ ف۪ي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُو۫لٰى
وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰت۪ينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ
اِنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ
وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْه۪يرًاۚ ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى ف۪ي بُيُوتِكُنَّ
مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَط۪يفًا خَب۪يرًا ﴿٣٤﴾

M E Â L İ :

31— Sizden kim Allah'a ve Peygamberine boyun eğip itaât eder, iyi-yararlı amelde bulunursa, onun mükâfatını iki defa veririz ve biz ona kadri yüce şerefli bir rızık da hazırlamışızdır.

32— Ey Peygamber kadınları! Sizler, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz; Allah'tan korkuyorsanız (yabancı erkeklere karşı) kırıtarak konuşmayın, sonra kalbinde (şehvetten ârız) hastalık bulunan kimsede arzu uyanabilir. Güzel, ölçülü (ağır başlı) söz söyleyin.

33— Evlerinizde vakarla oturun; eski cahiliyet günlerindeki gibi kırıtarak (sokaklarda) süs ve güzelliklerinizi dışarı atmayın; namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberine itaât edin. Ey Ehl-i beyt (Peygamberin ev halkı)! Allah, elbette sizden her türlü çirkinliği, murdarlığı gi-

dermek ve sizi tertemiz (pâk ve nezîh) yapmak ister.

34— Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmetini hatırlayın; şüphesiz ki Allah her şeyin inceliğini, esrar ve hikmetini bilir, her şeyden haberlidir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Allah'ın câriyelerini Allah'ın mescidlerine girmekten alıkoymayın.» (1)

Açıklama :

Bu hadîsle, kadının açılıp saçılarak sokaklarda gezip tozması men'edilirken onun ibâdet adâbına uygun ve tesettüre riâyet ederek camilere gidip kendine ayrılan yerde ibâdet etmesinde bir sakınca bulunmadığı belirtilmekte ve böylece kadının cami kültürüyle yetiştirilmesine işâret edilmektedir.

«Şüphesiz ki kadın avrettir. Dışarı çıkınca şeytan onu gözleyip bekler. O bakımdan kadının ilâhî rahmete en yakın olduğu zaman, evinin köşesinde bulunduğu vakitlerdir.» (2)

Açıklama :

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu hadîsiyle, kadının anne olmasını, daha çok evine bağlı kalıp kocasıyla çocuklarına yönelmesini, ev işleriyle uğraşıp âile yuvasına çeki düzen vermesini tavsiye etmektedir.

Hz. Enes (R.A.) anlatıyor :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz altı ay devamlı sabah namazını kıldırmak üzere dışarı çıktığında kızı Hz. Fatıma'nın (R.A.) kapısına uğrar ve «Ey Ehl-i Beyt, namaza.. Şüphesiz ki Allah sizden murdarlığı gidermeyi ve sizi tertemiz yapmayı diler.» (3)

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZİN ZEVCELERİNİN ÖZELLİKLERİ

(وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا)

«Sizden kim Allah'a ve Peygamberine boyun eğip itaât eder, iyi yararlı

(1) Buhari/cumua: 13- Müslim/salât : 136- Ebû Dâvud/salât: 52- Dâremî/salât: 57- Taberânî/kıble: 12- Ahmed: 2/16, 151, 438, 475, 528- 5/192, 193- 6/169

(2) Hâfız Bezzar

(3) Müsned-i Ahmed : Enes b. Mâlik (R.A.)den

amelde bulunursa, onun mükâfatını iki defa veririz ve biz ona kadri yüce, şerefli bir rızık da hazırlamışızdır.»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in evi, vahyin zaman zaman tecelli ettiği kutsal bir yerdir. Aynı zamanda bir ilim, irfan, ahlâk, terbiye ve Allah sevgisinin aşılandığı bir yuva olarak bulunuyordu. Resûlüllah'ın (A.S.) bu düzeyde günlük hayatı, kıyâmete kadar gelecek olan insanlara en güzel örnek ve en kusursuz misal özelliğini taşımaktadır.

Arap Yarımadası'nda o çağda kadın bir alım-satım metâ'ı, bir şehvet aracı ve erkeklerin oyuncağı durumundaydı. Arapların kesif cehalet, kabalık, hırçınlık ve tatminsizlik içinde bocalayıp bir ömür tüketmelerinin başlıca sebeplerinden biri, kadının içine düştüğü bataklıktı. Çünkü nesli yönlendiren şüphesiz ki annelerdir. Anne iffet ve namusunu, vakar ve kişiliğini, edep ve terbiyesini kaybedince geriye ahlâk ve fazîletten yana bir şey kalmaz.

Kadını, sözü edilen bataklıktan herhalde, mutlaka kurtarmak ve kapısının önüne dikilen iffetsizlik flâmasını yırtıp atmak gerekiyordu. Hz. Muhammed (A.S.) toplumu eğitirken bir yandan da kadını eğitmeye ağırlık verdi ve kimsesiz kalan perişan, fakat fedakâr mü'mine kadınlarla evlenmeyi teşvik etti. Böylece ahlâklı, imânlı, fazîletli annelerin kucağında yepyeni nesiller yetiştirmeyi plânladı. Bu arada kendisinin 12 kadar kadınla evlenmesinin, bunun da ötesinde birtakım politik, psikolojik, sosyal nedenleri söz konusu idi.

Nitekim öyle oldu; evlenen ve yuva kuran her mü'min Peygamber'in (A.S.) âile yuvasını örnek aldı; anne olan her kadın Hz. Peygamber'in eşlerini ve kızlarını kendilerine misal ve rehber seçtiler. Böylece çeyrek asırda akıllara durgunluk verecek bir başarı tablosu ortaya çıktı; kadın annelik vakarını takındı, saygınlığını korumasını öğrendi. Aynı zamanda çocuğunu hayırlı bir evlât yetiştirme şuur ve becerisini kazandı.

O bakımdan Resûlüllah'ın (A.S.) zevcelerinden birinin yanlış bir tutum ve davranışı, diğer hanımlara tesir edeceğinden ve misal olacağından iki kat azâbı gerektireceği bildirildi ve günlük yaşayışları üzerinde titizlikle durularak kötü örnek olacak her davranıştan kaçınmaları sağlandı. Bunun için ilâhî emir ve tavsiyeler birbirini izledi ve evin, âilenin kutsal havası ve ölçüsü korundu.

O bakımdan diyebiliriz ki, Resûlüllah'ın (A.S.) zevceleri, aile yuvasının medenî mimarları; soylu ve ahlâklı nesil yetiştirmenin en güvenilir elleri; evin efendisine sevgi ve saygı; ilgi ve itaât göstermenin en seviyeli kıstasları; aza kanaat edip mutluluğu zînet eşyasında değil, Allah ve Peygam-

berine itaâtte arayanların öncüleri idiler.

Şüphesiz onlardan birinin bu çizgiden sapması, müslüman âileleri ters yönde etkileyen kötü misâl sayılırdı.

Aynı zamanda ilâhî kelâmın indiği, Melek Cebrâil'in şereflendirdiği bir evde bulunuyorlardı. Gördüklerini, duyduklarını dikkatle hafızalarına alıp kusursuz şekilde ümmete aktarmaları gerekiyordu. Bu hikmete dayalı olarak, Hz. Âişe (R.A.)nın İslâm Hukukuna, özellikle âile hukukuna ve kadın halleriyle ilgili meselelere yaptığı hizmeti hiçbir hukukçu inkâr edemez. Diğer eşlerinin de az-çok bu konularda katkılarını unutmamak lâzımdır.

KADININ CİDDİYETİ

(يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ ..) **«Ey Peygamber kadınları! Sizler, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz; Allah'tan korkuyorsanız (yabancı erkeklere karşı) kırıtarak konuşmayın; sonra kalbinde (şehvetten ârız) hastalık bulunan kimsede arzu uyanabilir. Güzel, ölçülü (ağır başlı) söz söyleyin.»**

Kadının ağır başlılığı, ciddiyeti, söz ve davranışlarındaki ölçülülüğü çok önemlidir. Çevresindeki insanlara hürmet telkîn etmesinin başlıca sebeplerinden bir kısmının bunlar olduğunu söyleyebiliriz.

Cenâb-ı Hak yukarıdaki âyetle, önce bütün müslüman hanımlara örnek düzeyinde bulunan Peygamber (A.S.) Efendimiz'in zevcelerine, sonra da dolayısıyla bütün mü'mine kadınlara seslenmekte; yabancı erkeklerle günlük işlerinde şüphe uyandıracak her türlü söz ve davranıştan kaçınmalarını emretmektedir. Şüphesiz bu emir vücubu gerektirmekte ve Peygamber (A.S.)ın sünnetini yansıtmaktadır.

(فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ) cümlesi o bakımdan çok önemli bir uyarıdır. Onu Türkçemize şu sözlerle çevirmemiz mümkündür:

a) Yabancı erkeklere karşı kırıtarak konuşmayın,

b) Yılışıklık ifade eden davranış içinde söz söylemeyin,

c) Gülerek, işvelenerek konuşmayın,

d) Naz ve cilve yaparak hitap etmeyin..

Zira bir hanımın bu şekilde konuşması, kalplerinde şehvetten ârız olan hastalık bulunan erkeklerde arzu ve ilgi uyandırabilir. Böylece kötü niye-

tin ilk adımı atılmış, kötü düşünmenin tohumuna vasat hazırlanmış olur. O bakımdan kadının kırıtarak, işvelenerek, cilve yaparak konuşması haram kılınıp yasaklanmıştır.

CÂHİLİYE DEVRİNDE KADINLARIN SOKAĞA ÇIKIŞ TARZI

(وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى ..) **«Evlerinizde vakarla oturun; eski cahiliyet günlerindeki gibi kırıtarak (sokaklarda) süs ve güzelliklerinizi dışarı atmayın..»**

Eski cahiliyet devri, fetret dönemi olmakla beraber, her asırda cahiliyetin ayrı bir kılıkla ortaya çıktığı unutulmamalıdır. Ardarda gönderilen peygamberler hemen her devirde ve her yerde cehaleti gidermeye, kötü ve çirkin âdetleri kaldırmaya ve onların yerine ilâhî düzen ve medeniyeti getirmeye çalışmıştır.

Câhiliyet devri kadınlarının çoğu birbirine benzerdi; ancak değişik kılıkta gezip tozmuşlardır. Hak dinin medeniyet havasını teneffüs etme imkânına erişenler ise, bu genellemenin her zaman dışında kalmış ve örnek olma düzeyinde bulunmuşlardır.

Câhiliyet devrinde kadınların ölçü tanımaz davranışlarını müfessirlerimiz şöyle tesbit edip özetlemişlerdir :

a) Baş açık, saçlar bazan dağınık, bazan süslenmiş; gerdan ve göğüsler yarı açık bir halde sokağa çıkarlardı.

b) Giyindikleri entari iki yandan yırtmaçlı olur; yürüdükleri zaman bacak ve baldırları görünürdü.

c) Kırıtarak, cilvelenerek, güzel kokular sürünerek gezip dolaşırlar ve her vesileyle erkeklerin dikkatini kendilerine çekerlerdi.

Anlaşıldığı gibi, yirminci asrın cahiliyeti de belirtilen konuda o dönemden geri kalmamakla beraber, daha da ileri bir safhada kendini yer yer, ülke ülke hissettirmektedir.

İslâm Dini bu şekil sokağa çıkışları yasaklarken, önce kadının namus ve iffetini korumayı, sonra da onun annelik vakar ve şerefini güvence altına almayı; her türlü kötü nazardan onu uzak tutmayı ve toplum içinde ona saygınlık kazandırmayı amaçlamıştır. Aynı zamanda âile yuvasını kutsal bir düzeyde tutmayı, kem gözlerden sakındırmayı; komşular arasında namus ve iffet perdesine güven damgasını vurmayı hedeflemiş ve sağlam

karakterli, dürüst ve fazîletli, imânlı ve ahlâklı nesillerin ana kucağında, baba ocağında eğitilip yetiştirilmesini plânlayıp bunun için gerekli bütün müfredatı belirlemiştir.

Şüphesiz kadının cahiliyet devri yaşantısına özenti duyması veya o havaya girmesi bütün bu amaç ve plânları yıkar. Birbirine kardeşçe yaklaşmayan, güvenmeyen şehvet mübtelâlarının çoğalmasını hızlandırır.

KADINLARIN EVDE OTURMASININ ANLAMI

(وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ) **«Evlerinizde vakarla oturun..»**

Âyette emir ölçüsünde geçen «karne» kelimesini cumhur «kırne»; Âsım ise, «karne» şeklinde okumuştur. Birinci şekildeki kıraat «vakar» anlamına; ikinci şekildeki kıraat «evde karar kılıp ev işleriyle meşgul olmaya» delâlet etmektedir.

Şüphesiz her iki kıraatin delâlet ettiği mana ve emir, kadının annelik vakarına uygun düşmekte ve ona saygınlık kazandırmaktadır.

«Evlerinizde vakarla oturun» emriyle, her ne kadar Peygamber (A.S.) Efendimiz'in zevcelerine hitap edilmekteyse de, umum ifade eder; yani hitap hastır, emir umumîdir.

Cenâb-ı Hak bu emirle, kadının devamlı dört duvar arasında ömür tüketmesini irâde etmemiştir. Emirden sonra gelen «eski cahiliyet günlerindeki gibi kırıtarak (sokaklarda) süs ve güzelliklerinizi dışarı atmayın» cümlesi onun hikmet ve yorumuna işâret etmekte ve bize yol göstermektedir. Şöyle ki : Kadının günlük hayatı şu iki özelliği yansıtmalıdır: Birincisi, evinde bulunduğu sürece, vakar ve ciddiyetini koruyarak çocuklarına en güzel örnek olmaya çalışacak, komşularına da iyiye ve fazîlete yönelik misâl olacaktır. Sokağa çıkması gerektiğinde, açılıp saçılmayacak, tesettüre mutlaka riâyet edip tam bir İslâm hanımı olarak çevresine hürmet telkin edecek; cahiliyet devrindeki kadınlar gibi, kırıtarak, süs ve güzelliğini teşhîr ederek dolaşmıyacak; vakar ve iffetine leke dokundurmayacaktır.

Sonra «Evlerinizde vakarla oturun» emri, kadınları işsiz güçsüz ve anlamsız bir hayata itme anlamına alınmamalıdır. Zira İslâmiyete göre, hayat hareketten ibârettir, ancak her hareket ışığını ilimden almalı ve imânın desteğinde hedef ve amacını belirlemelidir.

Kur'ân âyetlerini dikkatle okuduğumuzda, her cümlenin, hattâ kelimenin bir önceki cümlesine ve bir sonraki cümlesine bakmamızın gerekli ol-

duğunu anlamakta gecikmeyiz. Aksi halde çok yanlış ve fahiş yorumlara sebep oluruz. O bakımdan Cenâb-ı Hak kadınlara evlerinde vakarla oturmayı emrederken, şu üç ayrı şey ile amel etmelerini istemekte ve böylece kadının günlük hayatını verimliliğin doruğuna yükseltmektedir:

1— Namaz kılmak,

2— Zekât vermek,

3— Allah'a ve Peygamberine itaât etmek..

Birincisi, hem evde, hem de evle cami arasında bedenî ve ruhî hareket sağlar. İkincisi, kadının evde kendine has bazı el işleriyle uğraşıp para kazanmasını, âile bütçesine katkıda bulunmasını; zengin olup fakir ve muhtaçlara, yakınlarına yardım etmesini gerektirir. Böylece İslâmiyet kadını sadece bir tüketici olarak görmemekte, onu aynı zamanda üretici kabul etmekte ve o sebeple zekât vermesini emretmektedir. Şüphesiz ki, zekâtı ancak zengin olan kişiler verir ve onlar bu konuda yükümlüdürler. Üçüncüsü, kocasına, çocuklarına bakmasını; kocasının malını, namus ve şerefini korumasını gerçekleştirir. Böylece kadın aileye huzur, güven, neşe ve hareket kazandırır.

CENÂB-I HAK ÂİLEDEN MURDARLIĞI GİDERMEK İSTİYOR

(إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا) **«Ey Ehl-i Beyt (Peygamberin ev halkı)! Allah, elbette sizden her türlü çirkinliği, murdarlığı gidermek ve sizi tertemiz (pâk ve nezîh) yapmak ister.»**

Burada da hitap «Ehl-i beyt»e, yani Resûlüllah'ın (A.S.) ev halkına yönelse de, dolayısıyla bütün mü'minlerin ev halkını kapsamakta ve aynı hükmün içine almaktadır. Zira bütün mü'minlere örnek düzeyde bulunan «Ehl-i Beyt»e yapılan bir tavsiye veya verilen bir emir, dolayısıyla mü'minlerin ev halkına yöneliktir.

«Rics» kapsamlı bir kavramdır; maddî ve mânevî murdarlık anlamına geldiği gibi, şeref ve itibarı zedeleyen, aileye leke süren her türlü kötülük, ölçüsüzlük ve çirkinlik manalarına da delâlet eder. Aynı zamanda âileyi ekonomik yönden çökertecek israf, ölçüsüz harcama gibi huzur bozucu ortama da işâret anlamını taşır.

İslâm, Kur'ân'ın bu tavsiyesinin ışığı altında, âileyi her türlü şüphe ve hayasızlık damgasından temizlemek için gereken hüküm ve kuralları koymuştur. Kadına ölçülü, seviyeli bir hayat ve hareket sahası hazırlamış ve onu süs eşyası olmaktan kurtarmıştır.

ALLAH LATÎF'TİR, HABÎR'DİR

(إِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا) **«Şüphesiz ki Allah her şeyin inceliğini, esrar ve hikmetini bilir; her şeyden haberlidir.»**

Müslümanın evi Kur'ân'la, ibâdetle, sâlih amellerle feyizli ve bereketlidir; nuranî ve rahmanîdir. O bakımdan içinde Kur'ân okunan, namaz kılınan, iyilik işlenen bir evde mutlak anlamda rahmet havası hâkimdir. Eşler bu havanın kutsallığını düşünerek onu birtakım kişisel ihtirasları, nefsanî arzuları ile kirletmemelidirler. Aksine bir davranış hoş kokulu, nefis görünümlü, gönül açıcı bir bahçeyi lağım suyuyla kirletmeye ve kokutmaya benzer.

Cenâb-ı Hak Ehl-i Beyt'te okunan Kur'ân'ı ve inen hikmeti hatırlatırken, dolayısıyla bütün mü'minlerin evlerini benzeri feyiz ve rahmete mazhar düzeye getirmelerine işârette bulunmakta ve bu konuda eşlerin çok duyarlı bulunmalarını tenbîh etmektedir.

Bu açıklamadan sonra ilgili âyetin sonunda Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatı anılmakta ve böylece kadınlarla ve âile yuvasıyla ilgili konu noktalanmaktadır.

Birinci sıfat inceliği, zerafeti, nezaketi, ince düşünmeyi, dikkatli davranmayı; ikinci sıfat, her şeyi lâyıkı vechile bilmeyi; her söz ve davranışın nasıl bir sonuç doğuracağını önceden düşünüp hesaplamayı ilhâm etmektedir. Allah'ın «Latîf» olması ve «Habîr» bulunması, biz insanlara bu iki sıfatın yönlendirici, aydınlatıcı telkinlerini yapmakta ve yol göstermektedir.

Böylece bu iki sıfatın ışığı altında kadın kendi yerini, değerini, inceliğini, zerafet ve nezaketini korumalı; duyarlı bir düzeyde bulunduğunu unutmamalıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerde, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in zevcelerine yer verildi. Bulundukları çok şerefli ve örnek düzeyde nasıl davranmaları gerektiği belirtilerek, bütün inanmış kadınlara aydınlatıcı ve yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetle kendilerinde on kadar vasıf ve özellik bulunan erkek ve kadınlara müjde verilmekte ve Allah'a inanan erkek ve kadınların kendilerini bu on sıfatla donatmaları istenmektedir.

——oOo——

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ
وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ
وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ
فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا
وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

MEÂLİ:

35— Elbette Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar; mü'min erkekler ve mü'min kadınlar; kendilerini ibâdet ve taâte veren erkekler ve kadınlar; (niyet ve davranışlarında) doğru ve samimi olan erkekler ve kadınlar; sabreden erkekler ve kadınlar; (Allah'tan) saygı ile korkan erkekler ve kadınlar; sadaka veren erkekler ve kadınlar; oruç tutan erkekler ve kadınlar; iffet ve namuslarını koruyan erkekler ve kadınlar; Allah'ı çokca anan erkekler ve kadınlar (var ya), işte Allah onlara mağfiret ve büyük mükâfat hazırlamıştır.

İNİŞ SEBEBİ

Âyetin iniş sebebiyle ilgili dört ayrı rivâyet vardır:

1— Peygamber (A.S.) Efendimizin zevceleri bir konu hakkında aydınlanmak isteyerek dediler ki : «Ya Resûlellah! Kur'ân'da daha çok erkekler hayır ile anılmaktadır; yoksa biz kadınların hayır, ibâdet ve taatimiz kabul edilmiyecek mi?» Bunun üzerine yukarıdaki âyet indirildi. (1)

(1) Lübabu't-te'vîl : 3/468 - Câmiu'l-beyân Fi Tefsîri'l-Kur'ân : 22/8

2— Ansar'dan Ümmu Ammare (R.A.) anlatıyor :

— Peygamber (A.S.) Efendimiz'e uğradım ve şöyle dedim: «Görüyorum ki hep erkeklerden söz ediliyor; onların sâlih amelleri anlatılıyor. Kadınlardan ise pek söz edilmiyor, onların anıldığını pek göremiyorum!» Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi. (1)

3— Ebû Ümeyye kızı Ümmu Seleme (R.A.) ile Kâb kızı Enîse (R.A.) diyorlar ki :

— Peygamber (A.S.) Efendimiz'e gittik ve dedik ki : «Ya Resûlellah! neden Cenâb-ı Hak kendi kitabında hep erkekleri anmakta, kadınlardan pek söz etmemektedir?» Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi. (2)

4— Ümeys kızı Esmâ (R.A.), kocası Cafer b. Ebî Tâlib'le (R.A.) birlikte Habeşistan'dan döndüklerinde Peygamber (A.S.) Efendimizin zevcelerine uğradılar ve şöyle dediler: «Biz kadınlarla ilgili bir şeyler indi mi?» Onlar da cevap olarak, «şimdilik hayır..» dediler. Bunun üzerine Hz. Esmâ (R.A.) oradan kalkıp doğruca Peygamber'e (A.S.) gitti ve şöyle dedi: «Ya Resûlellah! Şüphesiz ki kadınlar zararda kaldı.» Peygamber (A.S.) ona : «Neden?..» diye sorunca, o şu cevabı verdi: «Kur'ân'da erkekler hayırla anıldığı kadar kadınlar anılmamaktadır.»

Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi. (3)

İLGİLİ HADÎSLER

«Allah'ı görür gibi ibâdet et; eğer sen O'nu göremiyorsan, mutlaka O seni görmektedir.» (4)

«Su, ateşi söndürdüğü gibi, sadaka da hatâyı (ondan doğacak cehennem azabını) öylece söndürür.» (5)

«Sadaka kötülükten yetmiş kapı kapatır.» (6)

«Oruç bedenin zekâtıdır.» (7)

«Adam geceleyin eşini uyandırır da iki rekât namaz kılarlarsa, ikisi de

(1) Tirmizî : Hadîsün garibün
(2) Lübabu't-te'vil : 3/468 - Tefsîr-i İbn Kesir : 3/487
(3) » » » »
(4) Buhari/imân : 37, tefsîr : 31- Müslim/imân: 1- Ebû Dâvud/sünnet: 16- Tirmizî/imân : 5, 6
(5) Taberânî
(6) Taberânî
(7) İbn Mâce

o gece, Allah'ı çokça ananlardan olurlar.» (1)

FAZÎLETLERİN TAMAMINI KENDİNDE TOPLAYAN ON ÖZELLİK

(.. إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ) **«Elbette Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar..»**

Cenâb-ı Hak kadınlarla ve dolayısıyla âile yuvasıyla ilgili aydınlatıcı ve yönlendirici emir ve tavsiyelerde bulunduktan, uyulması lüzumlu birtakım kuralları açıkladıktan sonra, hayata gözlerini açan her insanın, hem dünyasını, hem de âhiretini mutluluğa eriştirmesi için şu on vasfı, diğer bir anlatımla, on özelliği kendinde taşımasını konu edinerek en doğru yolu göstermektedir :

1— İslâm

İslâmiyet Cenâb-ı Hakk'a inanarak teslîm olmak, baş eğip itaât etmektir. Bu manayla, diğer dokuz özelliği kendinde taşıyan kişiye, gerçek anlamda «Müslüman» denir.

Hakk'a teslimiyet gösterip baş eğen kimse, çevresindeki insanlara da güven ve huzur verir; herkes onun elinden ve dilinden emin olur. Zira dinin özü ve mayası, «Tevhîd İnancı» doğrultusunda Cenâb-ı Hakk'a kayıtsız, şartsız baş eğip teslimiyet göstermek ve selâmet yolunu tutup çevreye güven ve huzur vermektir.

2— İmân

İmân, şartlara uygun olarak dil ile ikrar, kalp ile tasdîkten ibârettir. Kendini bu düzeye getiren kimseye «mü'min» sıfatı lâyık görülür. İslâm, bir bakıma zâhirî bir teslimiyeti andırdığından, «müslüman» sıfatından hemen sonra «mü'min» sıfatı getirilmiştir.

3— Kanıt

İman ve teslimiyet havasında Hakk'a ibâdetle O'nun yüce huzurunda boyun eğip sadakatte bulunmak anlamına delâlet eden «kanıt» çok yönlü bir kavramdır. Edeple durmak, duâ etmek, baş eğmek, namazda uzun süre ayakta durmak gibi mânalara da delâlet eder.

Böylece İslâm ve imân, sadakatle kulluğu gerektirdiğinden, o iki sıfattan sonra bu sıfat anılmıştır.

---

(1) Ebû Dâvud - Nesâî - İbn Mâce

4— Sadakat

Sözünde, özünde, davranışında doğru olup, aleyhine bile olsa doğruluktan ayrılmayan kimseye «sadık» denir. Her şeyin başında, Kelime-i Şehadet'i söyleyen müslüman mü'min, iki şehadetin gerektirdiği hususları yerine getirme konusunda Rabbına söz vermiş olur ve bu sözüne sadık kalması gerekir. İşte Cenâb-ı Hak, yüce huzurunda boyun eğip itaât üzere ibâdet eden kulunu «sadık» sıfatiyle anmaktadır.

5— Sabır

İman ve İslâm'ın gereğini yerine getirirken dayanma gücünü ortaya koyan, karşılaştığı üzücü olaylara göğüs geren, başa gelen dert ve musîbetlere katlanıp kazaya rıza gösteren; ibâdet, meşrû iş, ilim ve hayırlı konulara yönelirken azimle devam eden kimseye «sâbir» denilir.

O bakımdan sabır, kısaca olaylar ve işler karşısında sebat gösterme gücünü taşımanın tezahürü olarak tarif edilmiştir. Sabrın en belirgin olanı, ilk sadamede kendini gösterenidir, yani ilk sademede dayanma gücünü ortaya koymak, sabrın en açık ve en önemli olanıdır.

6— Huşü'

Allah'ın huzurunda sükûnet, gönül yatışkanlığı, sevgi, tevazü' ve saygı ile durup edep ölçüleri içinde korkmak anlamına gelen «ḥuşü'» da geniş kapsamlı bir kavramdır. Kendini kulluğun bu çizgisine getiren mü'mine «Hâşi'» denir.

İslâm'ın va'dettiği selâmet yolunda sadakat ve sabrını ortaya koyan mü'mine yakışan güzel vasıflardan biri de, şüphesiz ki «huşü'»dür. O bakımdan sadakat ve sabırdan sonra bu sıfata yer verilmiştir.

7— Sadaka

Sadaka, «sıdk» kökünden türetilmiştir. Gelir kaynağı ve yeterli işi olmayan, kazanma imkânı çok sınırlı bulunan fakir ve muhtaçlara; dost ve yakınlara Allah için yardım etmek suretiyle sadakatini ortaya koyan mü'mine «mutasaddık» sıfatı verilir. Böylece mü'min bedenî ibâdetin yanında malî ibâdette de bulunmak suretiyle doğruluğunu tazelemiş olur.

Sadaka, çok yönlü bir yardımı ifade eder. Şöyle ki, yolda müslümanlara eziyet veren bir şeyi gidermekten tutun da, kişinin kendi eşinin ve çocuklarının ağzına koyduğu bir lokmaya ve insanlara karşı güler yüz, tatlı dil izhar etmesine kadar yapılan her iyilik bu kelimenin kapsamına girer.

Şüphesiz Allah'tan saygı ile korkup O'na teslimiyet gösteren mü'min, mal ve servetin amaç değil, gerçek amaca erişmek için araç olduğunu bi-

lir ve kazandığı nîmetleri yalnız kendi inhisarı altında tutmaz, fazlasını muhtaç durumda olan din kardeşlerine vermek suretiyle yalnız kendisi için yaşamadığını ve kendisi için kazanmadığını ortaya koyarak toplumdan kopmaz bir parça olduğunu her vesileyle isbatlar.

8— Oruç

Oruç, daha çok bedenî bir ibâdettir. Hayvanî sıfatı zayıflatıp melekî sıfatı kuvvetlendirmek; nefse karşı hâkimiyet sağlayıp irâdeyi en iyi şekilde kullanmak demektir. Mü'min sadaka vermek sûretiyle malını, oruç tutmak suretiyle de bedenini temizler.

9— İffet ve namusu korumak

Bu da oruç ibâdeti gibi, nefsanî arzulara karşı üstünlük sağlamayı; her şeye rağmen meşru' sınırları aşmamayı gerektiren bir sıfattır.

İnsanı kemal derecesine yükselten hasletlerden biri de, şüphesiz ki, namus ve iffeti, emredildiği şekilde korumak; şehevî duyguyu meşru olan yana çevirip kanalize etmektir. O bakımdan oruç ibâdetinden hemen sonra iffet ve namusu koruma anılmıştır.

10— Allah'ı çokça anmak

Yukarıda sıralanan dokuz vasfı kendinde toplayan mü'minler nefis ikliminden uzaklaşır, İblîs'e sırt çevirerek rahmânî aydınlığa doğru yönelirler. Böyle olunca da her gün Allah'a biraz daha yakın olma bahtiyarlığına kavuşurlar. Artık kalpleri daha çok Allah ile dolup taşar, O'nun sevgi ve korkusuyla süslenir de oradan dile taşarak kalbî zikirle birlikte dil ile zikretmeye yönelirler. Bundan derunî zevk duydukları için gece ve gündüz Allah'ı anmayı unutmazlar; işe başlarken, evden çıkarken, oturup kalkarken hep O'nu hatırlarlar.

İşte dünya uğrağına gelip ebediyet yolculuğuna devam eden mü'min erkeklerle mü'mine kadınlar bu on sıfatla kendilerini donatıp yönlendirme basîretine eriştiklerinden dolayı Allah onlara mağfiret ve büyük mükâfat hazırlamıştır.

Diyebiliriz ki, dengeli, düzenli bir toplum ve âile için ideal sıfatlar bunlardır. Yetişmekte olan kuşakların ruh ve dimağlarına, bu son derece faydalı hasletleri işlemek ciddi bir eğitim meselesidir. O bakımdan Cenâb-ı Hak bu sıfatları sıralarken hem erkeklerden, hem de kadınlardan söz ederek dinde, ahlâk ve fazîlette eşit durumda mükâfatlara sahip olduklarına işârette bulunmuştur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, kendilerinde on vasıf ve özellik bulunduran erkek ve kadınlar ilâhî mağfiret ve mükâfatla müjdelendi ve böylece kâmil insan olmanın ölçü ve özelliği ortaya konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, bir konu hakkında Allah ve Peygamberinin koyduğu hüküm varsa, artık onda mü'minler için başka seçeneğin söz konusu olamıyacağı üzerinde duruluyor. Sonra da Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'-in çok evliliği konu edilerek, onları kendiliğinden karar verip yapmadığı, ilâhî takdîr ve emirle yerine getirdiği belirtiliyor. Arkasından Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamberlerin sonuncusu, o zincirin son halkası olduğu açıklanarak mü'minler aydınlatılıyor.

——oOo——

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَمْرًا
اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾ وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذٖٓي اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفٖي فٖي نَفْسِكَ
مَا اللّٰهُ مُبْدٖيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰيهُ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ
مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ حَرَجٌ فٖٓي اَزْوَاجِ
اَدْعِيَٓائِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾
مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فٖيمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهُ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذٖينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾ اَلَّذٖينَ يُبَلِّغُونَ

رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ وَكَفٰى
بِاللّٰهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَٓا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ
رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّنَ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾

M E Â L İ :

36— Allah ve Peygamberi bir iş, bir mesele hakkında hüküm verdiğinde, artık hiç bir mü'min erkeğe ve kadına kendi iş ve meselelerinde istediklerini seçmek uygun olmaz. Kim Allah ve Peygamberine karşı gelirse, gerçekten o, açık bir sapıklıkla sapıtmış olur.

37— Hani sen, Allah'ın nîmetlendirdiği ve senin de nîmet verip beslediğin kimseye, «eşini nikâhında tut; Allah'tan korkup (yanlış bir karar vermekten) sakın!» diyordun da Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde gizliyordun; insanlardan (onların dedikodusundan) endişe ediyordun. Halbuki Allah, kendisinden korkup sakınmana daha lâyıktır. Zeyd o eşiyle ilişkisini kestiğinde, biz onu seninle evlendirdik; tâki oğullukları eşleriyle ilişkilerini kesince, onlarla evlenme hususunda mü'minler üzerine bir vebal ve sakınca olmasın. Allah'ın emri mutlaka yerine gelir.

38— Peygamber üzerinde, Allah'ın onun için takdîr edip gerekli kıldığı şeyde bir vebâl ve sakınca yoktur. Bu daha önce gelip geçenler hakkında da Allah'ın câri bir sünnetidir (ki uygulanır). Allah'ın emri elbette yerini bulan bir kaderdir.

39— Onlar (Peygamberler), Allah'ın gönderdiklerini teblîğ ederler, Allah'tan saygı ile korkarlar; Allah'tan başka hiç kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak da Allah yeter.

40— Muhammed, sizin adamlarınızdan hiç birinin babası değildir; fakat O, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi lâyıkıyla bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (R.A.), Katade ve Mücahid'e göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, hâlâsı kızı Zeyneb'i azatlı kölesi Zeyd'le evlendirmeyi düşündü ve

bunun için Zeyneb'in evine gitti. Zeyneb (R.A.) Kureyş'in soylu âilelerinden birine mensup olduğundan gönlünden hep Hz. Muhammed'e (A.S.) eş olmayı geçiriyor ve ancak Onunla evlenmeyi kendisine uygun görüyordu. O bakımdan Hz. Muhammed'in (A.S.) geldiğini görünce önce çok sevindi. Sonra da Zeyd'e istenildiğini öğrenince bozuldu, üzüldü ve onunla evlenemiyeceğini söyledi. Kardeşi Abdullah da böyle bir evliliğe pek taraftar değildi.

Yukarıdaki 36. âyet onları, sonra da bütün mü'minleri uyarır mahiyette indi. (1)

Nitekim Hz. Zeyneb (R.A.) Allah'ın bu açık beyânı karşısında ister istemez Zeyd ile evlenmeye razı oldu.

İLGİLİ HADÎS

«Canımı kudret elinde bulunduran Cenâb-ı Hakk'a yemin ederim ki, sizden birinizin hava ve hevesi benim getirdiğim dine uymadıkça imân etmiş olmaz.» (2)

ZEYD B. HÂRİSE İLE ZEYNEB BİNT CAHŞ'İN EVLENMESİ

(وما كان لمؤمن ولا مؤمنة اذا قضى الله ورسوله امرا ان يكون لهم الخيرة من امرهم ..) **«Allah ve Peygamberi bir iş, bir mesele hakkında hüküm verdiğinde, artık hiçbir mü'min erkeğe ve kadına kendi iş ve meselelerinde istediklerini seçmek uygun olmaz..»**

Bilindiği gibi, Zeyd b. Hârise (R.A.), Benî Ma'n Kabilesi'nden idi. Anası onu yanına alıp kendi kabilesini ziyarete gidince, orada başka bir kabile tarafından baskına uğramışlar ve Zeyd bu arada esir edilip götürülmüştü. Bir süre sonra onu Ukaz Panayır'ında esirler arasında satışa arzetmişler ve Hakîm b. Huzam'a tarafından satın alınmıştı. Hakîm bu çocuğu zeki ve becerikli görünce onu hâlâsı Hz. Hatice'ye hediye etmişti. O da Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'le evlenince, Zeyd'i Ona hediye etmişti.

Zeyd'i aylarca arayıp nihâyet onu Mekke'de bulan babası Hârise ile anası veya babası ile amcası Hz. Muhammed'e (A.S.) baş vurup Zeyd'i almaya geldiklerini bildirmişlerdi. Bunun üzerine Hz. Muhammed (A.S.), onların önerisini yerinde görmüş ve Zeyd'i huzuruna çağırarak ona şöyle de-

---

(1) Lübabû't-te'vîl : 3/469

(2) İbn Kesîr : 3/490

mişti: «Ya Zeyd! İşte baban ve annen (veya baban ve amcan), dilersen benim yanımda kalmayı, dilersen babanla birlikte kendi kabilene gitmeyi seç, bu hususta seni serbest bırakıyorum.» Resûlüllah'ın (A.S.) bu hoşgörü ve şefkatli sözleri gelenlerin de son derece hoşuna gitti. Zeyd ise hiç tereddüt etmeden: «Ya Resûlellah! Sen benim hem babam, hem de her şeyimsin. Elbette senin yanında kalmayı istiyorum» diyerek tercîhini yaptı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onu alıp Kâbe'nin yanına götürdü ve şöyle buyurdu: «Şâhit olun ki, Zeyd benim oğlumdur ve vârisimdir.»

Bu çok sıcak ilgi karşısında Zeyd'in babası müsterih olarak ayrıldı. Tabii sonra bu hüküm Ahzâb Sûresi 5. ve 40. âyetlerle kaldırılmış oldu. Yani başkasına ait bir çocuğu evlât edinip onu vâris kılma hükmü kaldırıldı.

Böylece Zeyd hürriyetine kavuşturulmuş ve Hz. Peygamber'in (A.S.) tensibiyle Cahş kızı Zeyneb (R.A.) ile evlenmeleri sağlanmıştı. Ne var ki, Zeyneb (R.A.) hiçbir zaman bu evlilikten memnun ve mutlu olamamış ve her fırsatta Zeyd'i küçümsemiş; kendi soyluluğunun ve güzelliğini verdiği gururla ayrılmayı düşünmeye devam etmişti. Çünkü o öteden beri hep büyük soylu bir kişiyle evlenmeyi hayal edip durmaktaydı. Zeyd ile evlenmeye rıza göstermesinin tek sebebi, 36. âyette açıklandığı üzere, Allah ve Peygamberine muhalefet etme durumuna düşmemesi içindi.

Kişiliğinin zedelenmesini istemiyen Zeyd, bu durumda evliliğinin devamını imkânsız görmüş ve her vesîleyle onu boşamayı düşündüğünü Hz. Peygamber'e (A.S.) bildirmiş ve her defasında Peygamber (A.S.) ona sabrı tavsiye etmişti. Zira kendi eliyle kurduğu bir yuvanın bozulmasına gönlü hiçbir zaman razı değildi. Ama Zeyneb'in (A.S.) içinde yankı yapan bir ilham vardı: Hz. Peygamber'e (A.S.) eş olmak ve bu şerefe bir an önce erişmek.. Zamanla bu duygu Hz. Peygamber'in (A.S.) içinde de doğmuştu. Cenâb-ı Hakk'ın muradı da bu doğrultuda tecelli etti. 37. âyetle açıklandığı gibi, Zeyd kararını verdi ve Zeyneb'i boşadı. Şer'î bekleme süresi sona erince, Zeyneb'in kırılan kalbini tamir etmek, öteden beri hayal ettiği şerefe onu kavuşturmak için Resûlüllah (A.S.), -aldığı ilâhî emre uyarak- onunla evlendi.

Öteden beri İslâm düşmanlarının Hz. Peygamber (A.S.) aleyhine istismar edip belge olarak gösterdikleri Zeyneb olayının içyüzü işte budur.

Şüphesiz tarihî bir olayın gerçek yüzünü tesbit edip ortaya çıkarabilmek için, o olayı tarih felsefesi ve perspektifi doğrultusunda inceleyip değerlendirmek gerekir. Aksi halde çok yanlış sonuçlar ve hatâlı hükümler çıkarılmış olur.

FIKHÎ YÖNÜ

EVLİLİKTE KEFAETİN ÖLÇÜSÜ

Evlilikte kefaet konusuna Nûr Sûresi 26. âyette geniş yer vermiş bulunuyoruz. Burada önemine binaen bir özetini vermeyi uygun görüyoruz.

Zeyd ile Zeyneb'in (Allah ikisinden de razı olsun) evliliğine dikkatle bakıp incelediğimizde, çiftler arasında soyluluk ve ekonomik yönlerden kefaet olmadığını, yani bu iki hususta aralarında denklik bulunmadığını görürüz. Sadece bu evlilikte dindarlığın bir ölçü düşünüldüğü anlaşılıyor. Yalnız bu cihetle denkliğin bağlayıcı ve uyum sağlayıcı olmadığı da Zeyd ile Zeyneb'in boşanmasıyla ortaya çıkmış bulunuyor. O bakımdan çiftler arasında kefaetin aynı zamanda soyluluk ve malî kudrette de dikkate alınması, özellikle erkeğin ekonomik yönden biraz daha güçlü olması söz konusudur. Oysa Hz. Zeyd'in dünyalıktan yana kayda değer bir malı ve imkânı yok gibiydi.

Bu ve benzeri olayların ışığında konuyu hukukî açıdan değerlendiren İmam Şâfiî, İmam Mâlik ve Sahnun da belirtilen iki hususta da kefaet aranmasının lüzumu üzerinde durmuşlar ve birtakım hükümler koymuşlardır.

EVLÂTLIK, ÖZ EVLÂT KABUL EDİLEBİLİR Mİ?

(فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فٖٓي اَزْوَاجِ اَدْعِيَٓائِهِمْ ..)

«Zeyd o eşiyle ilişkisini kestiğinde, biz onu seninle evlendirdik; tâ ki oğullukları eşleriyle ilişkilerini kesince onlarla evlenme hususunda mü'minler üzerine bir vebâl ve sakınca olmasın..»

Sûrenin beşinci âyetinin tefsîrinde «evlât edinme» konusunu yeterince açıklamış bulunuyoruz. Yukarıdaki âyetle bu hususta bir diğer hüküm hatırlatılıyor. Şöyle ki: Adamın yanına alarak evlât gibi besleyip büyüttüğü bir kimsenin ölümü veya boşaması üzerine, onun eşiyle evlenmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, evlât gibi büyütüp beslediği Zeyd'in boşadığı Zeyneb ile evlenmiştir.

Mevcut dört mezhebe göre de, evlâtlık öz evlât olmadığından böyle bir evlilik câizdir. Zira yukarıdaki âyetin bununla ilgili hükmü çok açık ve kesindir, onu nesheden, yani hükmünü kaldıran başka bir hüküm de indirilmemiştir.

HÂTEMÜ'N-NEBİYYÎN

(.. مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَآ اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ) **«Muhammed sizin adamlarınızdan hiç birinin babası değildir; fakat O, Allah'ın Resûlü ve Peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi lâyıkıyla bilendir.»**

Kıraat âlimlerinden Âsım «h t m» maddesinden oluşan kelimeyi (t) harfinin üstünüyle okumuştur. Elimizdeki mushaflarda da bu kıraate göre yazılıdır. O halde kelimeyi «hâtem» şeklinde okuduğumuza göre, şu mana karşımıza çıkar : Peygamberlik Hz. Muhammed (A.S.) ile son bulup O'nunla mühürlenmiştir. Diğer bir yorumla : Peygamberler zinciri bir yüzük oluşturmuştur; Hz. Muhammed (A.S.) o yüzüğün taşı olmuş, yüzük O'nunla tamamlanıp kemâlini bulmuştur. Ayrıca bu kıraate göre «hâtem» ism-i alettir, mühür anlamına gelir. Böylece Peygamberlik Hz. Muhammed (A.S.) ile mühürlenmiştir, demektir.

Cumhur ise kelimedeki (t) harfini esreyle okumuştur. Bu kıraate göre : Peygamberlik Muhammed (A.S.) Efendimiz'le son bulmuş; en son peygamber olarak O gelmiştir; peygamberlik zinciri O'nunla hitam bulmuştur.

Bahaîler ise, bu kelimeyi kendi iddialarına delil göstermek için sadece «yüzük taşı» veya yüzük üzerindeki süs manasına yorumlayıp Hz. Muhammed'in (A.S.) son peygamber olmadığını, O'ndan sonra peygamberler gönderileceğini; nitekim Bahaullah ile Abdülbaha'nın O'ndan sonra gönderilen birer peygamber olduğunu iddia etmektedirler.

Oysa yukarıdaki âyeti açıklayan sahîh hadîslerde, Hz. Muhammed (A.S.)dan sonra peygamber gönderilmeyeceği, O'nun son peygamber olduğu şüphe kabul etmez bir açıklık ve netlikle belirtilmektedir.

Bu konuda rivâyet edilen sahîh hadîsler :

«Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im. Ben o kökünden kesip atanım ki, Allah benimle küfrün kökünü kesip attı. Ben o toplayıcıyım ki (kıyâmet gününde) insanlar toplanıp benim önümde biraraya getirilirler. Ben o son takip ediciyim ki, benden sonra peygamber yoktur.» (1)

«Ben Muhammed'im, ümmî peygamberim. Benden sonra peygamber yoktur. Bana sözlerin anahtarları ve az kelimeyle çok mâna ifade etme yeteneği verildi; ayrıca bana sözlerin (yüksek anlamda ve yararda) sonu, (gerçekleri) biraraya getirerek bağlamada (en) süsleyicisi verildi. Cehen-

(1) Buharî/menakıb: 17, tefsir: 61- Tirmizî/edeb: 67- Taberânî/esmâ-i Nebî : 1- Ahmed: 4/80

nem'in ne kadar bekçisi ve Arş'ı kaldıran meleklerin kaç tane olduğu bana öğretildi.

Bana da ümmetime de âfiyet (ruh güzelliği, huzuru ve sağlığı) verildi. Aranızda bulunduğum sürece beni dinleyiniz ve bana itaât ediniz. Aranızdan ayrıldığım zaman Allah'ın kitabına gerekli olunuz; onun helâl kıldığını helâl kabul ediniz; haram kıldığını haram kabul ediniz.» (1)

«Benim peygamberler arasındaki durumum ve misalim, güzel bir bina yapıp onu tamamlayan ve sadece bir kerpiç yerini açık bırakan adamın durum ve misaline benzer. O binayı ziyarete gelip tavaf edenler (etrafında gezip dolaşanlar) onu beğenip hayretlerini ifade ederler ve «Keşke şu bir kerpiç yeri açık kalmasaydı!» derler. İşte ben de peygamberler yapısında açık kalan o kerpiçin yeriyimdir (orayı ben doldurdum).» (2)

«Şüphesiz ki risâlet de, nübuvvet de artık kesildi, son buldu; sadece tebşirat yani sâlih rüyalar (ve ilhâmlar) vardır.» (3)

«Altı hasletle diğer peygamberlerden üstün kılındım:

1— Bana az kelimeyle çok manalar ve hikmetler ifade eden sözler verildi.

2— Düşmanıma korku salmakla zafer buldum.

3— Ganimetler bana helâl kılındı.

4— Yeryüzünün her yanı bana mescid ve temiz kılındı.

5— Bütün insanlara peygamber olarak gönderildim.

6— Peygamberlik benimle son bulup mühürlendi.» (4)

«Şüphesiz ki Âdem henüz çamuru içinde beklerken ben Allah yanında peygamberlerin sonuncusu idim.» (5)

«Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im; ben ümmi peygamberim. Benden sonra artık hiçbir peygamber yoktur.» (6)

Böylece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den sonra peygamber gönderilmeyeceği açıklanarak her türlü şüphe, yanlış yorum, maksatlı iddia giderilip reddedilmiş oluyor. Kur'ân da Allah'ın kıyâmete kadar gelecek olan insanlara en son mesajı olarak indirilmiştir. Artık Hz. Muhammed (A.S.)dan sonra peygamber gönderilmiyeceği gibi, kitap da indirilmiyecektir.

(1) Müsned-i Ahmed: 2/172, 212
(2) Buharî/menakıb: 18- Müslim/fezâil: 20, 23- Ahmed: 2/257, 412
(3) Tirmizî/rüya: 2- Ahmed: 3/267
(4) Müslim/mesâcid: 5- Tirmizî/siyer: 5- Ahmed: 2/412
(5) Müsned-i Ahmed : 4/127, 128
(6) » » : 4/81, 84

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın ve Peygamberinin bir konu hakkında kesin emirleri varsa, o konuda mü'minler için başka bir tercîh hakkı olmadığı belirtildi. Sonra da Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in çok evliliği konu edildi ve evlâtlık edinilen çocuğun hiçbir zaman öz evlât olamıyacağı ve kendisini himâye edene vâris kılınamıyacağı üzerinde durularak mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlerin Allah'ı çokça anması ve sabah-akşam tesbîhte bulunması emredilmekte; bununla beş vakit namazın lüzumu belirtilerek faydalarına işâret edilmektedir. Dünyada ilâhî gufran ve rahmete lâyık olma düzeyine kendini getiren mü'minlerin âhiret yurdunda Allah'a kavuşacakları zaman dirlik ve esenlik dileklerinin «selâm» olacağı müjdelenmekte ve Allah'ın mü'minlerden yana çok merhametli olduğuna dikkatler çekilmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً
وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَٓائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ
مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾
تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾

M E Â L İ :

41— Ey imân edenler! Allah'ı çokca anın.

42— Sabah ve akşam O'nu tesbîh edin.

43— O Allah ki, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, O da, melekleri de üzerinize rahmet ve gufran indirir. O, mü'minlere oldukça merhametlidir.

44— O'na kavuşacakları gün sağlık ve esenlik dilekleri, «Selâm»dır. Allah onlara çok şerefli, göz-gönül doldurucu mükâfat hazırlamıştır.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

— «Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'i rahmet ve bereketle anar; Ona rahmet ve bereket indirirler» meâlindeki âyet inince, ashab-ı kirâmdan bir kısmı kendilerinin de böyle bir rahmet ve berekete mazhar olmalarını temenni ettiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Size, o yegâne hükümdarınız (olan Allah) yanında amellerinizin en hayırlısını, en nezih ve kabule lâyık olanını; derecelerinizi en çok yükseltenini; en çok altın ve gümüş verilmekten size daha hayırlı olanını; düşman ile karşılaşıp onların boynunu vurmanızdan daha hayırlı bulunanını haber vereyim mi?»

Bunun üzerine ashab-ı kirâm :

«Evet, ya Resûlellah!» deyince şöyle buyurdu :

«Azîz ve Celîl olan Allah'ı anmak...» (2)

«Allahım, beni sana en çok ta'zimle şükreden; öğüdüne en çok kulak verip uyan; zikrini en çok yapan; tavsiyeni en çok tutan eyle..» (3)

«Ashab-ı Kirâm'dan biri sordu :

— Ya Resûlellah! insanlardan hangisi daha hayırlıdır? Resûlüllah (A.S.) ona şu cevabı verdi :

— Ömrü uzun, ameli güzel olan kimse...» (4)

Bir başkası sordu :

— Ya Resûlellah! İslâmî hükümler ve tavsiyeler çoğaldı. Bana bir şey ile emret ki, ona yönelip devam edeyim? Resûlüllah (A.S.) ona şöyle buyurdu :

— Dilin Allah'ı anmakla hep ıslak bulunsun.. (5)

---

(1) Esbab-ı Nüzûl Li-Nisabûrî
(2) Tirmizî/zühd : 14, daavat : 4, 20, 113- İbn Mâce/edeb: 53, zühd: 3
(3) Tirmizî/daavat: 113- Ahmed: 2/317, 477
(4) Tirmizî/zühd: 21, 22- Dâremî/rikak : 30- Ahmed: 4/188- 5/40, 43, 44, 47, 48, 49, 50
(5) Tirmizî/daâvat: 4- İbn Mâce/edeb: 53

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, çocuğunu göğsüne basıp emziren esir bir kadın gördü. Ashabına :

— Ne dersiniz, bu kadın gücü yettiği halde çocuğunu ateşe atar mı?

Onlar da :

— Hayır, atmaz, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu :

— Allah'a and olsun ki, Cenâb-ı Hak kullarına bu kadının çocuğuna olan merhametinden çok daha merhametlidir. (1)

ZİKRİN ÖNEMİ VE DİNDEKİ YERİ

(.. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا) «Ey imân edenler! Allah'ı çokça anın..»

Zikir : Sözlük olarak, anmak, övgü mahiyetinde dile getirilen söz mânasına geldiği gibi, şeref manasına da delâlet eder. (z) harfinin ötresiyle düşünmek manasına kullanılır.

Terim olarak : Allah'ı hatırlayıp ya kalp, ya da dil ile anmak anlamında da yaygındır.

Zikrin dindeki yeri, hem çok geniş, hem de çok önemlidir. Zira içinde zikir bulunmayan bir ibâdet yoktur. O bakımdan diyebiliriz ki, zikir ibâdetin tuzu ve mayasıdır.

Nitekim İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

— Cenâb-ı Hak kullarına ne kadar bir vecibeyi emretmişse, mutlaka ona bir sınır da koymuş ve özür sahiplerine gerektiğinde o vecibeyi bir süre bırakma ruhsatı da tanımıştır. Ancak zikir bu genellemenin dışındadır; ona ne bir sınır koymuş, ne de özür sâhiplerine o hususta ruhsat verilmiştir. Meğer ki kişi cinnet getirmiş ola..

İşte Cenâb-ı Hakk'ın, «çokca zikredin» emri bunu yansıtmakta, insan hayatının her bölümünün zikirle süslü olmasını istemekte ve zikrin insanı en iyiye, en doğruya yönlendirici rol oynayacağını ilhâm etmektedir.

Nitekim Âl-i İmrân Sûresi 191. âyette bu inceliğe değinilerek şöyle buyurulmaktadır: **«O akıl sahipleri ki, ayakta, otururken ve yatarken Allah'ı**

---

(1) Buharî/edeb: 18- Müslim/tevbe: 22- İbn Mâce/zühd: 35

anarlar..» Bu durumda Allah da, melekleri de o kullarını rahmet ve gufranla, feyiz ve bereketle anarlar. Öyle ki, Allah, insanı küfür ve şüphe karanlığından uzaklaştırıp imân ve irfan aydınlığına kavuşturur; zikrin nuruyla onun içini ve dışını mânevî ışığa kavuşturur.

MÜ'MİNLERİN ÖLÜRKEN VE ALLAH'A KAVUŞURKEN GÖRECEĞİ İLTİFAT

(تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا) **«O'na kavuşacakları gün sağlık ve esenlik dilekleri «selâm»dır. Allah onlara çok şerefli, göz gönül doldurucu mükâfat hazırlamıştır.»**

Ashab-ı Kirâm'dan Bera' b. Âzib (R.A.) diyor ki : «Âyette geçen (selâm) dan maksat, meleklerin mü'minlerin ruhunu alırken (selâm size olsun) demeleridir.

İbn Mes'ûd (R.A.) da diyor ki : «Ölüm meleği mü'minin ruhunu almaya geldiğinde, ona : (Rabbın sana selâm ediyor) der.»

İlim adamlarından bir kısmına göre : Mü'minler kabirlerinden kalkıp mahşer alanına sevk edilecekleri zaman melekler onlara güven telkîn etmek amacıyla selâm verirler.

İster ölüm anında, ister ruhunu teslim ederken, isterse kabirden kaldırılırken meleğin mü'mine selâm vermesi, mutluluk ve kurtuluşun işâreti, ilâhî selâmete kavuşmanın beşareti sayılır. Nitekim âyetin son kısmında buna işâretle, **«Allah onlara çok şerefli, göz gönül doldurucu mükâfat hazırlamıştır»** müjdesi yer almakta ve selâmın neye kapı açacağına atıf yapılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı anmanın önemi ve yararı üzerinde duruldu. Bu düzeyde hayatını yönlendiren mü'minlerin ölüm anında veya kabirlerinden kalktıklarında meleklerin selâmına mazhar olacakları haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in insanlardan yana beş özellikle gönderildiği konu edilmekte ve bu açıdan mü'minler müjdelenmektedir. Arkasından mü'minlerin birbirlerine dost ve destek olmalarına işâret edilmekte, kâfir ve münafıklara uymamaları tenbîh edilerek yol gösterilmekte ve öylece Allah'a güvenip dayanmaları istenmektedir.

——oOo——

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾
وَدَاعِيًا اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ
بِاَنَّ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ
وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ اَذٰيهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

M E Â L İ :

45-46— Ey Peygamber! Şüphesiz ki biz seni şâhit, müjdeci, uyarıcı; Allah'ın izniyle O'nun (yoluna) çağrıcı ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik.

47— Mü'minleri, Allah'tan kendilerine büyük sevaplar ve üstünlüklerle müjdele.

48— Sakın kâfirlere ve münâfıklara uyma; eziyetlerine aldırış etme. Allah'a güvenip dayan. Vekîl olarak Allah yeter.

İLGİLİ HADÎS

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Ali b. Ebî Tâlib (R.A.) ile Muâz b. Cebel'i (R.A.) Yemen'e emîr ve kadı olarak gönderdiğinde onlara yapmış olduğu tavsiyeler arasında şu hususu da özellikle belirtti: «Yemen'e gidiniz; müjdeleyiniz, nefret ve bıkkınlık vermeyiniz; kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Çünkü bana şu âyet indirilmiş bulunuyor: (Ey Peygamber! şüphesiz ki biz seni şâhit, müjdeci, uyarıcı; Allah'ın izniyle O'nun yoluna çağrıcı ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik)» (1)

---

(1) İbn Ebî Hâtim - İbn Kesîr: 3/497

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZ'İN BEŞ VASFI

(يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ..) **«Ey Peygamber! Şüphesiz ki biz seni şâhit, müjdeci, uyarıcı, çağrıcı ve aydınlatıcı.. olarak gönderdik..»**

Yukarıdaki âyette anılan beş sıfat, hem Cenâb-ı Hakk'ın insanlara olan geniş iltifat ve rahmetini, hem peygamberlik görevinin ana çizgilerini, hem de halkı irşat etmenin metod ve yöntemini yansıtmaktadır. Şöyle ki :

1— Şâhit

Bu, Hz. Peygamber'in (A.S.) aldığı ilâhî buyrukları Allah'ın kullarına teblîğ edip onların bunu nasıl karşıladıklarına ve önce gelip geçen peygamberlerin de kendi kavim ve ümmetlerine teblîğ ve irşatta bulunduklarına dair Hz. Muhammed'in (A.S.) şâhit gösterilmesi ve âhirette bunun için şehadette bulunması anlamına gelir.

O halde insanlara ilâhî buyrukları teblîğ eden mürşitlerin de az-çok bu tebliğleriyle görevlerini yerine getirdikleri ve irşat etmeye çalıştıkları insanların onlara karşı tutum ve davranışlarının ne oldugu da şahitlenecek ve böylece Peygamber (A.S.) Efendimiz'in izinde yürüyenlere de şahitlik makamı lâyık görülecektir.

2— Mübeşşir

Bu daha çok inanan kişileri ilâhî rahmet, gufran, mutluluk, sonsuz saadet ile müjdeleme anlamına gelir.

O halde Peygamber yolunda olan mürşitlerin teblîğ ve irşat görevlerini sürdürürken «tebşîr» yani müjdeleme çizgisinden başlamaları, insanlara zaman zaman ümit ışığı tutmaları; her vesileyle ibâdete, zikre, itaâte heveslendirmeleri gerekmektedir. Zira dini bir korku ve tehdît aracı olarak değil, rahmet, sevgi ve umut ışığı olarak tanımakta sayısız yararlar bulunduğunu unutmamak lâzımdır.

3— Nezîr

Bu, Hakk'a baş kaldırıp ilâhî buyrukları tanımayanları; ömür sermayesini havaî yollarda kullanıp tüketmeye çalışanları; inkâr, sapıklık, azgınlık ve dengesizlik içinde bulunanları ilâhî adâletin tecelli edeceğiyle uyarmak; nankörlük içinde hayatını berbat edenleri âhiret azâbıyla korkutmak, fakat bunun için sistemli, kademeli bir yönlendirme ve eğitme metodu uygulamak suretiyle netice almaya gayret etmek anlamına gelmektedir.

4— Dâî

Bu, Allah'ın varlığını ve birliğini kabule, yani Tevhîd İnancı'na yönelmeye, yaratıldığı amaca ve hikmete ters düşmemeye dâvet etmek anlamına delâlet eden bir sıfattır.

Ancak uygulanacak metodun çok dikkatle üzerinde durulmalı ve Hakk'a çağrılacak insanların bilgi, kültür seviyesi; sosyal ve ekonomik yapısı; hangi ekole bağlı bulunduğu önceden tesbit edilmelidir. Şöyle ki :

a) İlim adamlarını, her olay ve her şeyde Allah'ın kudret damgasının yer aldığını, gelişigüzel hiç bir olay ve sistemin vücut bulmadığını misaller vermek suretiyle Hakk'a çağırmak,

b) İnkârcı sapıkları, akıl ve vicdanlarını harekete geçirecek misallerle dâvet etmek ve kâinatta hâkim mutlak bir düzenin bulunduğunu anlatmak suretiyle düşünce ufuklarını genişletmek,

c) Halk tabakasını güzel öğütlerle, vicdanlarını serinletecek, gönüllerinde ümit ışığı doğuracak çekici sözlerle dâvet etmek.. (1)

Ancak bütün bu çağrıları ilâhî buyruk çerçevesinde yürütmeye çalışmak şarttır; aksi halde anlamını kaybeder, amacından saptırılmış olur. Konumuzu oluşturan âyette geçen «bi-iznihi» sözü bu hikmeti ve inceliği yansıtmaktadır.

5— Aydınlatıcı kandil olmak

Bu, dinin esas ve prensiplerini, gerçeği bulan ve sonuç sağlayan ilimle birleştirip, güzel çekici öğütlerle süsleyerek sunmayı yansıtmaktadır. Hz. Muhammed'in (A.S.) elindeki ilâhî kitap, dilinde tecelli eden hadîsler, kalbinden kaynayıp fışkıran irfan pınarı bu üç ana temayı birleştirip bütünlük içinde işlemektedir. O bakımdan Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz kalp ve kafaları aydınlatan bir kandil olarak tanıtılmaktadır. Şüphesiz bu kandilin yakıtı ilâhî vahiydir; fitili Hz. Muhammed'in (A.S.) kalbidir; muhafazası ise O'nun irfanıdır.

HZ. MUHAMMED (A.S.) SÖZÜ EDİLEN BEŞ SIFATLA ŞU İKİ HİZMETİ SÜRDÜRMÜŞTÜR

(.. وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَضْلًا كَبِيرًا) **«Mü'minleri, Allah'tan kendilerine büyük sevaplar ve üstünlüklerle müjdele..»**

(1) Bu konuda geniş bilgi için bak : Nahl Sûresi 125. âyetin tefsiri

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in beş ana vasfı açıklandıktan sonra bu vasıfların gereği olarak daha çok şu iki hizmeti sürdürmekle yükümlü tutulduğu anlaşılıyor:

1— Dosdoğru imân edenleri büyük bir ümit havasıyla ilâhî cömertliğin sonsuzluğuna ve sınırsızlığına irşad edip ebedî mutlulukla müjdelemek,

2— İnkârcı sapıkları, azgın müşrikleri ve ikiyüzlü dönekleri uyarıp mutlak tehlikeye uzanan yolda yürümelerinin sakıncalarını haber vermek..

Bu kutsal hizmeti yerine getirirken, inkârcıların heveslerine uymamak, din adına taviz vermemek, muhataplardan gelen eza ve cefaya göğüs gerip hizmeti aksatmamak ve her hususta Allah'a güvenip dayanmak şarttır. Zira Cenâb-ı Hak her türlü hayrın ve fazîletin kaynağıdır. O'na gönülden güvenip bağlanmak bu kaynağı harekete geçirir. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hayatı boyunca bu çizgiden sapmamış ve tek güven kaynağı Cenâb-ı Hak olmuştur. Şüphesiz vekîl olarak Allah yeter. Plân ve proğram, güç ve enerji hep O'ndandır. Koruyup başarılı kılan, doğru yola eriştiren hep O'dur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed'in (A.S.) insanlardan yana beş sıfatla donatılarak gönderildiği açıklandı ve hizmetinin daha çok ana temasını iki maddenin oluşturduğu belirtilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetle, inanmış bir neslin yetişmesinde önemli rolü olan kadın haklarından söz edilerek, kadın kendisiyle cinsel temasta bulunulmadan boşandığı takdirde iddete (şer'î bekleme süresine) gerek olmadığı bildiriliyor ve boşamanın nezaket ölçülerine göre olması tavsiye edilerek kadından yana cömert ve hoşgörülü davranmamız isteniliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا
فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

M E Â L İ :

49— Ey imân edenler! İmân eden kadınları nikâhladıktan sonra kendilerine henüz dokunmadan (cinsel yaklaşma ve ona itici bir davranışta bulunmadan) boşayacak olursanız, artık sizin için onlar hakkında sayacağınız i d d e t (şer'î bekleme süresi) yoktur. Onları geçimlikle yararlandırın ve güzel bir şekilde salıverin.

ÂİLE HUKUKUYLA İLGİLİ BEŞ MESELE

Âyet-i Kerîme, cinsel temas, boşama, mehir ve boşanan kadına faydalanacağı şekilde yardımda bulunma ve nikâh gibi beş önemli meseleye delâlet etmekte, yani kadın haklarıyla ilgili beş hüküm taşımaktadır.

«Nikâh» sözü herhangi bir kayıtla kayıtlanmadığında şu üç manaya delâlet eder: a) Evlenme akdi, b) sadece cinsel temas, c) hem evlenme akdi, hem de cinsel temas.. Yukarıdaki âyette ise, nikâh kavramından sadece evlenme akdi kasdedilmiştir.

KADINI, MAKUL BİR SEBEPLE BOŞAMAK

Ayrıca, evlenme akdi yapılıp cinsel temasta bulunmadan kadını makul bir nedenle boşamanın câiz olduğu da delâlet yoluyla anlaşılmaktadır.

Bu durumda boşanan kadına fayda sağlayacak bir şeyler verme hususunu İbn Abbas (R.A.) şöyle yorumlamıştır: «Daha önce, yani nikâh akdi yapılırken mehir belirlenmediği takdirde, ona yardım olsun diye bir şeyler verilir. Mehir belirlenmişse, onun yarısı verilir ve bu durumda artık ayrıca yararlanması için bir şey vermeğe gerek yoktur.»

Hanefî Mezhebi'ne göre: Kendisiyle cinsel temasta bulunulmadan bo-

şanan kadına, «halvet-i sahîha» yani erkeğin onunla tenha bir yerde, bir odada başbaşa kalması vuku' bulmuşsa, mehri tam olarak verilir; vuku' bulmamışsa, mehrin yarısı verilir.

BOŞAMA, AKİDDEN SONRA OLUR

Âyetin açık delâletinden, boşamanın ancak nikâh akdi yapıldıktan sonra olabileceği anlaşılıyorsa da, müctehit imamların bu mesele hakkındaki ictihat ve görüşleri farklıdır:

a) İmam Şâfiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, akid yapılmadan boşamak sahîh sayılmaz, yani şer'î bir hüküm ifade etmez. Bir adamın henüz hiçbir kadınla evlenme akdi yapmadan, «evleneceğim her kadın benden boş» demesi, dinen bir hüküm ifade etmez.

b) İmam Ebû Hanîfe'ye göre, nikâh akdinden önceki talâk (boşama) hüküm ifade eder. Şöyle ki : Bir adam henüz hiçbir kadınla nikâh akdi yapmadan, «evleneceğim her kadın benden boştur» veya «evleneceğim her kadının nikâhı hükümsüzdür, boştur» dedikten sonra bir kadınla nikâh akdi yaparsa, kadın derhal boş düşer, yani boşanmış kabul edilir.

c) İmâm Mâlik'e göre, akidden önceki talâk (boşama) şu şartla hüküm ifade eder: «Evleneceğim şu kadın» diye belirlerse, evlendikten sonra o kadın boş düşer, yani talâk vaki sayılır.

İmam Şâfiî ile İmam Ahmed, âyeti yorumlarken şu iki hadîse dayanmışlardır:

«Âdemoğluna henüz mâlik olamadığı kadın hakkında hiçbir talâk hakkı yoktur.» (1)

«Nikâhtan önce talâk (boşama) söz konusu değildir.» (2)

KONUNUN AHLÂKÎ YÖNÜ

İslâm Dini, kitabıyla, sünnetiyle kadın haklarını korumuş; onlara karşı âdil davranılmasını emretmiş; kaba ve kırıcı bir yol tutmayı yasaklamıştır. Konumuzu oluşturan âyet, İslâm'ın bu prensibini bütünüyle yansıtmaktadır. Nitekim nikâh akdinden sonra adam kadınla cinsel temasta bulunmadan boşarsa, o takdirde kadına yararlanabileceği ölçüde örfe uygun bir

(1) Ebû Dâvud/talâk: 7- İbn Mâce/talâk: 17- Dâremî/talâk: 3- Ahmed: 2/110, 189, 190, 207

(2) Buharî/talâk: 9- İbn Mâce/talâk: 17- Dâremî/talâk: 3

geçimlikte, aynî veya nakdî yardımda bulunur; şüphesiz bu, bir emr-i ilâhîdir. Diğer bir husus da, onları güzellikle kırmadan, incitmeden salıvermek; kişiliğini zedelemeden evliliğe son vermek de tavsiye anlamında emredilmiş bulunuyor. Öyle ki : evliliğin devamında huzur, güven, uyum ve anlaşma ortamı kalmadığında, boşama cihetine belirtilen ölçüler içinde gidilmesine cevaz verilmiş, aksi halde helâlin Allah yanında en çok sevilmiyenin boşama olduğu açıklanarak keyfî boşama takbîh edilmiştir.

Cinsel temas meydana gelmeden boşama olayı gerçekleşirse, kadına iddet (şer'î bekleme süresi) gerekmez. Bu da kadının yeni bir evliliğe yönelmesine engel koymamaya, hemen evlenebilme imkânı tanınmasına yönelik bir hükümdür. Çünkü bu durumda kadının hâmile olduğu düşünülemez.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, kendisiyle cinsel temasta bulunulmadan boşanan kadın hakkında uygulanacak hükümler açıklandı ve böylece kadın haklarından bir kısmına değinilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in evliliği konusu üzerinde duruluyor; kimlerle evlenebileceği açıklanarak birtakım sınırlar konuluyor ve arkasından âyetin indiği tarihten itibaren Peygamber (A.S.) Efendimiz'in evlenmesine cevaz verilmiyeceği belirtilerek O'nun aile hayatıyla ilgili bazı durumlarına değinilerek bilgi veriliyor.

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ

اِنَّٓا اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰت۪ٓي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ
يَم۪ينُكَ مِمَّٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ
خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰت۪ي هَاجَرْنَ مَعَكَۘ وَامْرَاَةً
مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ
يَسْتَنْكِحَهَاۗ خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِن۪ينَۜ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ ف۪ٓي اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ
لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا ﴿٥٠﴾
تُرْج۪ي مَنْ تَشَٓاءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔو۪ٓي اِلَيْكَ مَنْ تَشَٓاءُۜ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ
مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ
وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَٓا اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ
مَا ف۪ي قُلُوبِكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَل۪يمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَٓاءُ مِنْ بَعْدُ
وَلَٓا اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ وَلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ
اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَم۪ينُكَۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَق۪يبًا ﴿٥٢﴾

M E Â L İ :

50— Ey Peygamber! Şüphesiz ki biz, mehirlerini verdiğin eşlerini ve Allah'ın savaş ganimetinden elinin altına verdiği câriyeleri; seninle beraber hicret eden amcan kızlarını, halâların kızlarını, dayın kızlarını, teyzelerin kızlarını sana helâl kıldık. Ayrıca mü'min bir kadın (mehirsiz olarak) kendini peygambere bağışlar, Peygamber de onunla evlenmeyi arzu ederse, onu, mü'minlere değil de sadece sana has bir hüküm olarak helâl kıldık. Biz, mü'minlere eşleri ve câriyeleri hakkında neleri farz kıldığımızı biliriz. Bu (hüküm) sana bir sıkıntı ve sakınca olmamak içindir. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

51— (Ey Peygamber! Giyim-kuşam hususunda seni üzen) eşlerinden dilediğini uzaklaştırır, dilediğini yanına alıp barındırırsın. Ayrılıp uzak kaldığın eşlerinden de dilediğini almanda sana bir sakınca yoktur. Bu tutum, onların gözlerinin aydın olması, üzülmeyip hepsine verdiğine karşılık hoşnut kalmalarına en uygun, en yakın (çare) olanıdır. Allah kalplerinizde olanı bilir. Allah bilendir ve Halîm'dir (her şeyi sabır ve rahmetinin yumuşaklığı ve lûtfunun inceliğiyle yürütendir).

52— (Ey Peygamber!) bundan böyle kadın almak sana helâl olmaz. Onlardan birini başka eşlerle -güzellikleri senin hoşuna gitse bile- değiştirmen de helâl değildir. Ancak sâhip olduğun câriyeler müstesnâ. Allah her şeyi görüp gözetendir.

İLGİLİ HADÎSLER

Sehl b. Sa'd es-Sâidî (R.A.) anlatıyor :

— Bir kadın, Peygamber (A.S.) Efendimiz'e gelerek, «Ya Resûlellah! kendimi sana bağışladım» dedi ve uzun bir süre durup bekledi. Bunun üzerine orada hazır bulunanlardan bir adam cesaret bulup şöyle dedi: «Ya Resûlellah! Eğer bu kadına ihtiyacınız yoksa, onu bana nikâhlayın.» Bunun üzerine Peygamber (A.S.) o adama, «iyi ama, bu kadına mehir olarak vereceğin bir şeyin var mıdır?» diye sordu. O da, «benim şu entariden başka bir nesnem yoktur» diye cevap verdi. Peygamber (A.S.), «entarini ona verecek olursan kendin çıplak kalırsın. O bakımdan başka bir şey bulmaya çalış» buyurdu. Adam, «bir şey bulamıyorum» deyince, Resûlüllah (A.S.), «isterse madenî bir yüzük olsun, o da yok mudur?» diye sordu. Adam «onu da bulamıyorum» diye cevap verdi. Peygamber (A.S.) ona: «Kur'ân'dan bildiğin şeyler var mıdır?» diye sordu. O da «şu ve şu sûreleri bilirim» dedi. Peygamber (A.S.) ona: «O halde kadına bildiğin sûreleri öğretmen karşı-

lığında onu sana nikâh ettim» buyurdu. (1)

Peygamber (A.S.) Efendimiz, zevceleri arasında âdil bir taksimat yapıp belirlenen sıraya göre onların odalarında kalır ve şöyle buyururdu: «Allahım, bu benim sahip olduğum davranışımdır. Senin sahip olduğun, ama benim olamadığım hususta beni kınama!» (2)

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZ'E NİKÂHI HELÂL KILINAN KADINLAR

(يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ ..) «Ey Peygamber! şüphesiz ki biz mehirlerini verdiğin eşlerini sana helâl kıldık..»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de bir insandır; her insan gibi o da yemek yer, uyur, evlenir, âile reisi olur, çarşı pazara çıkar ve meşru birçok konularla meşgul olurdu. Konumuzu oluşturan âyet-i kerîme ile O'nun aile hayatına değinilmekte ve hangi kadınlarla evlenmesinin helâl olduğu açıklanmaktadır. Cümlenin siyak ve sibakı itibariyle O'nun evlenebileceği kadınlar üç grup olarak gösterilmektedir:

1— Mehirlerini verip nikâhladığı mü'mine kadınlar,

2— Savaşta esîr edilip ganîmetler arasında bulunan câriyeler,

3— Peygamber (A.S.) Efendimizle birlikte Medine'ye hicret eden amca, teyze, halâ ve dayı kızları..

Bilindiği gibi, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de nikâhladığı kadınlara mehir verirdi. Sahîh tesbitlere göre, Peygamberin (A.S.) 12 okiyye, yaklaşık 500 dirhem mehir verdiği kesindir. Ancak Ebû Süfyan kızı Ümmu Habîbe'yle evlenirken onun mehrini Habeş kralı Necaşi 400 dînar olarak vermiştir. Bir de Hayber'in fethinde elde edilen Safiye'yi azat edip öylece onunla evlenmiş ve cariyeyi azat etmeyi mehir saymıştır.

Ayrıca kendini mehirsiz olarak Peygambere (A.S.) hibe eden hanımlar vardı. Peygamberimiz (A.S.) onların çoğunu bekâr erkeklerle evlendirmiştir. Böylece mehirsiz evlenme hükmü sadece Peygamber (A.S.) Efendimiz'den yana bir ruhsat olarak kalmış, ümmetine teşmil edilmemiştir. Zira âyetin delâlet ettiği hüküm çok açık ve nettir, başka bir yoruma tahammülü söz konusu değildir.

---

(1) Buharî/vekâlet: 9, nikâh: 40- Ebû Dâvud/nikâh: 22- Nesâî/nikâh: 1- Taberânî/nikâh: 8- Ahmed: 5/336

(2) Nesâî/aşaretü'n-nisâ: 2/İbn Mâce/nikâh: 47- Dâremî/nikâh: 25

PEYGAMBER (A.S.)IN MEVCUT ZEVCELERİNDEN TERCÎH EDİP YANINDA ALIKOYMASI HAKKINDAKİ HÜKÜM

(تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ..) **«(Ey Peygamber! Giyim kuşam hususunda seni üzen) eşlerinden dilediğini uzaklaştırır, dilediğini yanına alıp barındırırsın. Ayrılıp uzak kaldığın eşlerinden de dilediğini almanda sana bir sakınca yoktur..»**

Peygamber (A.S.) Efendimiz'in hayatta olan mevcut zevceleri, bazı üzücü sürtüşmelerden, yersiz isteklerden sonra Allah'ı, Peygamberini ve âhiret saadetini dünyalığa tercîh edip mevcut imkânlarla yetinmeye razı olduklarını söyledikleri zaman, Cenâb-ı Hak onlara mükâfat olmak üzere, Peygamber'in (A.S.) bundan böyle evlenmesini yasakladı. Zaten O da eşlerini, sırf İslâm'a hizmetlerinden dolayı mükâfat olsun diye nikâhlamış ve onlara «mü'minlerin annesi» ünvanını kazandırma şerefini bahşetmişti. Çoğu yaşlı kadınlardı. Bu arada kendini Peygamber'e (A.S.) hibe etmek isteyen kadınların da ardı arkası kesilmiyordu. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hem onlara saygı duyuyor, hem de nezaket ve terbiyesi gereği onları dinliyor, sonra da bekâr mü'minlerle evlenmelerini sağlıyordu. Ne var ki bu arada peygamber (A.S.) tarafından zevceliğe kabul edilmeyenlerden hayli üzülenler de bulunuyordu. Cenâb-ı Hak ilgili âyetle bu kapıyı kapadı. Nitekim ünlü bilgin Muhammed b. Kâb el-Kurezî bu âyetin aynı doğrultuda ayrıca altı değişik yorumunu daha yapmış bulunuyorsa da, biz onları tefsîrimize nakletmeye gerek görmedik.

Şüphesiz her konuda ve olayda murakabacı olarak Allah yeter. O, bizim içimizi, dışımızı, niyetimizi ve düşüncelerimizi çok daha iyi bilmektedir. Önemli olan, O'nun koyduğu hükümler çerçevesinde meşru yoldan yürümek suretiyle feyizli bir ömür sürmek ve âhiret azığını yeterince hazırlamaktır. Evlenmek, çocuk sahibi olmak, dünya hayatıyla ilgili ihtiyaçlardır ve nesli devam ettirme kanunuyla içiçedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Resûlüllah (A.S.) Efendimizin evlilik ve âile hayatıyla ilgili birtakım hükümler üzerinde duruldu ve Peygamber'e (A.S.) has olup ümmetine teşmil edilemiyecek bazı özel hükümlere yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in evine girme adabı üzerinde duruluyor ve O'nun vefatından sonra hiç kimseye, ezvac-ı tahirat

ile evlenmenin helâl ve câiz olamıyacağı belirtilerek; hane-i saadetin, eriştiği kutsallık havası içinde kalmasının gereğine işâret ediliyor. Sonra da yakınlardan kimlerin Peygamber (A.S.) Efendimiz'in eşlerinin yanına girebileceği açıklanıyor.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّٓا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ
اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِر۪ينَ اِنٰيهُۙ وَلٰكِنْ اِذَا دُع۪يتُمْ فَادْخُلُوا
فَاِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِس۪ينَ لِحَد۪يثٍۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ
كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْي۪ي مِنْكُمْۘ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْي۪ي
مِنَ الْحَقِّۜ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فَسْـَٔلُوهُنَّ مِنْ وَرَٓاءِ حِجَابٍۜ
ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّۜ وَمَا كَانَ لَكُمْ
اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ تَنْكِحُٓوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِه۪
اَبَداًۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظ۪يماً ﴿٥٣﴾ اِنْ تُبْدُوا
شَيْـٔاً اَوْ تُخْفُوهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يماً ﴿٥٤﴾
لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ ف۪ٓي اٰبَٓائِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓائِهِنَّ وَلَٓا اِخْوَانِهِنَّ
وَلَٓا اَبْنَٓاءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓاءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَٓا نِسَٓائِهِنَّ

وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدًا ﴿٥٥﴾

M E Â L İ :

53— Ey imân edenler! Peygamberin evlerine, yemeğe izin verilmeksizin, vaktine de bakılmaksızın girmeyin. Ancak dâvet edildiğinizde girin, yemek yediğinizden hemen sonra dağılın. Söz ve sohbette bulunmak için de izinsiz girmeyin. Şüphesiz ki bu gibi davranışlarınız Peygamberi üzüyor; sizden utanıp bir şey de demiyor. Ama Allah, hakkı söylemekten çekinmez. Peygamberin eşlerinden işe yarar bir şey sormak istediğiniz zaman perde arkasından kendilerinden sorun; bu ölçüde hareket etmeniz hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temiz, daha nezîhtir. Allah'ın Peygamberini incitmeniz ve kendisinden sonra O'nun eşleriyle evlenmeniz size aslâ helâl değildir. Böyle bir şey yapmanız Allah yanında çok büyük (bir günah)tır.

54— Bir şeyi açıklar veya gizlerseniz, (bilin ki) Allah her şeyi bilendir.

55— (Peygamberin eşlerine ve diğer Müslüman) kadınlara, babaları, oğulları, kardeşleri, kardeşlerinin oğulları, kızkardeşlerinin oğulları, Müslüman kadınları ve sâhip oldukları câriyeleri hakkında bir sakınca ve vebâl yoktur.

Ey kadınlar! Allah'tan korkup (iffetinizi ve vakarınızı) sakının. Şüphesiz ki Allah her şeye (yeterince) şâhittir.

İNİŞ SEBEBİ

Bir gün Hz. Ömer (R.A.), Resûlüllah (A.S.) Efendimize gelerek şöyle bir öneride bulundu: «Ya Resûlellah! Bildiğiniz gibi evinize, iyi ya da kötü birçok kimseler girip çıkmaktadırlar. Eşlerinizi onların nazarından uzak tutup araya bir perde gerseniz olmaz mı?» Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

İbn Abbas (R.A.) da diyor ki :

(1) Lübabu't-te'vil : 3/476 - Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/503

— Müslümanlardan bazı kimseler sık sık yemekten az önce Peygamber'in (A.S.) evine girip otururlar, hazırlanan yemeği yedikten sonra bir süre daha eyleşirlerdi. Şüphesiz ki bu durum Hz. Peygamberi (A.S.) sıkmakta ve üzmekteydi. Kendisi çok nezîh ve terbiyeli olduğundan onlara bir şey diyemiyordu. O sebeple yukarıdaki âyet indi. (1)

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZİN HALK İLE OLAN GÜNLÜK İLİŞKİLERİ

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ ..) **«Ey imân edenler! Peygamberin evlerine, yemeğe izin verilmeksizin, vaktine de bakmaksızın girmeyin. Ancak dâvet edildiğinizde girin..»**

Bilindiği gibi, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bütün kavim ve milletlere ışık tutacak, örnek olacak, kıyâmete kadar yol gösterecek esas ve prensipleri; ahlâkî ve sosyal konuları teblîğ edip yaymakla; günlük yaşantısında bunların model ve misâlini vermekle görevliydi. Ayrıca kalbi ve ruhu yüce âlemle meşgul olup, zaman zaman mâsivadan elini eteğini çekerek kendini bütünüyle füyuzat-i ilâhiyenin havasına verirdi. O bakımdan boş vakti yok gibiydi. Ancak örnek bir âile reisi olarak eşlerini, çocuklarını ihmal etmez, günün belli vakitlerinde onlarla da oturup bir süre sohbette bulunur, ihtiyaçlarını tesbite çalışırdı.

Araplara gelince, çoğu pek adâb-ı muaşeretten anlamaz ve nezaket kurallarını bilmezdi. O kadar ki bir kısmı tam bir vurdum duymazlık içinde hareket eder; sık sık Resûlüllah'ın (A.S.) evine uğrar, saatlerce oturup ev halkını ve Peygamber'i meşgul ederdi. Öyle ki, sofranın konulmasını bekler, yemek yedikten sonra yine ayrılmayıp otururdu. Şüphesiz ki, iyi niyetle olan bu tür ziyaretler Hz. Peygamberi (A.S.) lüzumundan fazla meşgul eder ve üzerdi. Evdeki hanımların ve çocukların hareket alanı iyice daralır ve sıkıcı bir durum meydana gelirdi.

Oysa Nûr Sûresi 27. âyetle, **«Ey imân edenler! kendi evlerinizden başka evlere-sahipleriyle alışkanlık sağlayıp izin almadıkça ve onlara selâm vermedikçe girmeyin»** emri verilmiş bulunuyordu. Peygamber (A.S.) Efendimiz'in evi de bu genellemeye girmekteydi. Ne var ki mü'minler, Peygamber'i (A.S.) kendi nefislerinden daha yakın bildikleri, eşlerini de kendilerine anne kabul ettikleri için, yukarıda belirtilen hükmün kapsamı dışında kaldığını sanıyorlardı. Yukarıdaki âyetle, onların yanlış yorumda bulunduk-

(1) Lübabu't-te'vil : 3/476

ları, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in evi dahil olmak üzere başkasına ait hiçbir eve izinsiz girmelerinin doğru olmadığı bildirilerek her türlü şüphe ve yanlış yoruma son verildi.

EVE GİRMENİN ÂDÂBI

Hz. Peygamber'in (A.S.) eşlerinden her biri için yaptırdığı hücre fazla büyük değildi. Uzun süre misafir ağırlamaya, sohbetlerde bulunmaya elverişli değildi de. O bakımdan âileyi rahatsız etmemek gerekiyordu. Allah, mü'minlere Peygamber (A.S.)ın evine girmenin adâbını beş madde halinde açıklayarak, onları bu hususta aydınlatmış oldu:

1— İzin almadan girmemek,

2— Ziyaret vaktini seçip öylece izin istemek,

3— Yemek vakti, yemeğe çağrılmadıkça içeri girmemek,

4— Yemeğe dâvet edildiğinde belirlenen vakitte girip yemeği yedikten sonra ayrılmak,

5— İzin alıp girdikten sonra eşlerinden bir şey sormak gerektiğinde perde arkasında durup istemek..

İlim adamlarından çoğuna göre, bu kuralların uygulanması Peygamber'in (A.S.) evi hakkında bir özellik arzetmekte olduğundan, diğer evlere teşmil edilemez. Ancak Nûr Sûresi'nde belirtilen kurallar uygulanır.

PEYGAMBER'İN (A.S.) EŞLERİYLE EVLENMEK HARAMDIR

(وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذٰلِكُمْ..)

«Allah'ın peygamberini incitmeniz ve kendisinden sonra O'nun eşleriyle evlenmeniz size aslâ helâl değildir. Böyle bir şey yapmanız Allah yanında çok büyük (bir günah)tır.»

Peygamber (A.S.) Efendimiz nasıl bütün mü'minlerin en yakın dostu ise, eşleri de bütün mü'minlerin anneleridir. Onlardan her biri Peygamber mektebinde eğitilip yetiştirilen örnek hanımlardır. Hayatlarının her cephesi diğer kadınlara ışık tutacak özelliktedir. O bakımdan Peygamber (A.S.) Efendimiz'in vefatından sonra hayatta kalan eşleriyle herhangi bir mü'minin evlenmesi kesinlikle yasaklanıp en büyük günahlardan sayılmıştır.

Artık bu konuda kalbinde bir şeyler gizleyenler de uyarılıyor ve daha

nezih düşünmeleri, daha saygılı olmaları isteniliyor.

Hicap, yani Resûlüllah'ın (A.S.) eşlerinin yabancı erkeklerle perde arkasında durup konuşmaları ile ilgili emirden sonra yedi kimsenin onlarla yüzyüze konuşup görüşmesine, istisnâ mahiyetinde ruhsat verilmiştir. Onlar sırasıyla şunlardır :

1— Babaları,

2— Oğulları (isterse başka kocalarından olsun),

3— Öz kardeşleri,

4— Kız kardeşlerinin oğulları,

5— Müslüman kadınları,

6— Sahip oldukları köle ve cariyeler,

7— Erkek kardeşlerinin oğulları..

Cenâb-ı Hak isimleri geçen yedi kimseyi istisnâ saydıktan sonra, Peygamber (A.S.)ın âile yuvasının kutsallığını, şeref ve itibarını, nezahet ve saygınlığını hatırlatarak ezvac-i-tahiratın bu konuda çok duyarlı olup Allah'tan korkup sakınmalarını; çünkü Allah'ın gizli açık her şeye şâhit olduğunun bilinmesini açıklayarak onlara emir ve tavsiyede bulunuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in evine gitme ve içeri girme adâbı üzerinde durularak mü'minler aydınlatıldı. Ezvac-ı tahirat ile perde arkasından görüşülmesi emredilerek hicabın lüzumu belirtildi ve Resûlüllah'ın (A.S.) vefatından sonra herhangi bir kimsenin O'nun eşleriyle evlenmesinin kesinlikle haram kılındığı bildirilerek hane-i saadet her türlü kötü ve şüpheli nazardan uzak tutuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın ve meleklerinin Hz. Muhammed'i (A.S.) salât ve selâmla andıkları belirtilerek, mü'minlerin de bu sevgi ve saygı havasına girerek Peygambere salât-ü selâm getirmeleri emrediliyor. Sonra da Peygamber'e ve mü'minlere eziyette bulunanların ilâhî lânete çarpılacakları haber verilerek mü'minlerin bu konuda çok dikkatli olmaları tenbîh ediliyor.

——oOo——

إِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ
اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ
عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ
مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

M E Â L İ :

56— Muhakkak Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey imân edenler! Siz de O'na çokca salât-u selâm getirin.

57— Onlar ki Allah'a ve Peygamberine eziyet ederler, Allah Dünya'da da, Âhiret'te de onlara lânet etmiş ve onlar için aşağılayıcı, horlayıcı bir azâp hazırlamıştır.

58— Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, işlemedikleri bir suç ve günah sebebiyle eziyet edenler ise, cidden iftira ve açık bir günah yüklenmişlerdir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Kim bana bir defa salât getirirse Allah onu on rahmet ile anar.» (1)

«Kıyâmet gününde bana en yakın olan kimse, bana en çok salâvat getiren olacaktır.» (2)

Abdurrahman b. Ebî Leylâ anlatıyor: «Ashab-ı Kirâm'dan Kâb b. Ucre (R.A.) ile karşılaştım. Bana dedi ki : Sana bir hediye vereyim mi? Resûlüllah (A.S.) Efendimiz yanımıza geldiğinde kendisine şöyle dedik: Ya Resû-

---

(1) Ahmed : 3/102, 261-2/172, 187- Ebû Dâvud/vitir: 26- Dâremi/rikak: 58
(2) Tirmizî: İbn Mes'ud (R.A.)den

lellah! Sana nasıl selâm vereceğimizi biliyoruz, ancak nasıl salâvat getireceğiz, onu bilmiyoruz. Bunun üzerine şöyle dememizi tavsiye etti:

جاء رجل إلى النبيّ صلى الله عليه وسلم فقال: يارسول الله هذا السلام عليك قد عرفناه فكيف الصلاة؟

فقال: " قل اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم وبارك على محمد وعلى آل محمد

كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم إنك حميد مجيد " (1)

Abdurrahman b. Avf (R.A.) anlatıyor:

— Peygamber (A.S.) kıbleye yönelip secde etti; bunu o kadar uzattı ki vefat ettiğini sandım. Yanına yaklaştığımda başını secdeden kaldırdı ve «yanımda duran kimdir?» diye sordu. «Abdurrahman b. Avf» diye cevap verdim. «Neyin var senin?» diye sordu. Ben de «Ya Resûlellah! Öyle bir secde ettiniz ki Cenâb-ı Hakk'ın senin ruhunu aldığını sandım» dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: «Şüphesiz Cebrâil bana gelip şu müjdeyi verdi: Allah (c.c.) buyuruyor ki: Kim sana bir salâvat getirirse, onu rahmetle anarım. Kim de sana selâm verirse, onu da selâmetle anarım. Bunun üzerine şükür olsun diye Allah'a secde ettim.» (2)

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZE SALÂT-Ü SELÂM

(إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا) «Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler, siz de O'na çokca salât-ü selâm getirin.»

Salât, kök mana olarak, eğri bir ağacı ateşe tutup doğrultmak anlamına gelir. Aynı zamanda duâ ve namaza da çok yaygın şekilde delâlet etmektedir. Gerek duâ, gerekse namaz insanı hakkın yoluna doğrulttuğu, içindeki eğriliği düzelttiği, hayatını düzene soktuğu için kök mânaya yakınlık arzetmektedir.

Salât, Allah'tan ise, rahmet ve ridvandır. Meleklerden ise duâ ve bağışlanma dileğiyle mü'minlerden yana ilâhî rahmet ve gufranın tecellisini istemektir. Mü'minlerden ise, edep makamında duâ ve ta'zîmdir.

---

(1) Buharî/enbiyâ: 10- Müslim/salât: 66, 67- Nesaî/sehv: 51- İbn Mâce/ikamet: 25- Dârcmî/salât: 85

(2) Müslim/salât: 197, tevbe: 53- Tirmizî/siyer: 24, salât: 1- Ahmed: 1/105, 147, 191

Selâm, sözlükte, ayıp ve kusurdan arınmak demektir. Ayrıca bir şeye saygı, edep ve ta'zimle dokunmak anlamına da gelir. Terim olarak, Allah'tan dünya ve âhiret selâmeti ve güvenliğidir.

ALLAH'A VE PEYGAMBERİNE EZİYET EDENLER

(إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ...) **«Onlar ki Allah'a ve peygamberine eziyet ederler, Allah dünyada da, âhirette de onlara lânet etmiş...»**

Bu âyetin taşıdığı mana hayli geniş ve kapsamlı olmakla beraber şu kutsî hadîs konuyu özetleyip açıklamaktadır:

«Âdemoğlu asra (zamana) sövüp bana eziyet eder. Oysa asrı (zamanı) düzenleyip koyan benim; onun gece ve gündüzünü döndürüp durmaktayım.» (1)

O halde kâinat plânını inkâr eden; eşyanın bağlı bulunduğu kanunları görmeyen; varlık âleminde mutlak hükümrân olan ilâhî kudreti idrâk etmiyen kimseler, gerçek anlamda Allah'a eziyet etmiş oluyorlar. O'nun indirdiği kitabı, gönderdiği peygamberi red ve inkâr edenler de öyle..

Allah'a eziyet, zahirî manasıyla değildir; O'nun gazabını çekmek, azâbının inmesini istemek demektir. Oysa Cenâb-ı Hak kullarına hep rahmet ve inâyet kapısını açık tutmakta; gazap etmek istememektedir. O'nun gazabına sebep olan bir söz veya davranış mecazi manayla O'na eziyettir.

Hz. Peygamber'e (A.S.) eziyete gelince, O'nun çağrısına kulak vermeyen, sünnetiyle yaşamayan, getirdiği kitapla amel etmeyen ve üstelik başkasının inanıp amel etmesine engel olan, sonra da nefis ve iblîsin peşine takılıp din ile alay eden kimseler, gerçekte Allah'a isyânla kalmayıp Hz. Peygamber'e (A.S.) eziyet etmektedirler. Çünkü Resûlüllah (A.S.) Efendimiz âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir; insanların doğru yolu bulup seçmesi onu sevindirir, yanlış yolda yürümeleri O'nu üzer.

Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, işlemedikleri bir suçu ve günahı yüklemeye çalışmak, hem onların hakkına tecavüzdür, hem de eziyette bulunmak suretiyle toplumun birlik ve beraberliğini bozmaktır. Şüphesiz bu gibi haksız suçlamalar ve tecavüzler Allah yanında büyük bir vebal ve günah sayılır. Sahibi tevbe ve istiğfar edip suçladığı kimseye kendini affettirmedikçe, yüklendiği vebalden kurtulması söz konusu değildir.

---

(1) Buharî/tefsir: 45, tevhîd: 35, edeb: 101- Müslim/elfaz: 1, 2, 5, 6 - Ebû Dâvud/edeb: 169- Ahmed: 2/238, 272, 395

HZ. MUHAMMED'İN (A.S.) BİRDEN FAZLA KADINLA EVLENMESİ

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e -az yukarıda da değindiğimiz gibi- eziyete gelince: Gerek inkârcı putperestler, gerek kitap ehli sayılan Yahudi ve Hıristiyanlar, gerekse İslâm'ın bünyesine sızan ikiyüzlü dönek münafıklar durmadan İslâm'a, Kur'ân'a ve Peygamber'e dil uzatıp eziyet etmekteydiler. Hâlâ da aynı tiynette olanlar eziyetlerine devam etmektedirler.

Politik, psikolojik, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı birden fazla kadınla evlenen Hz. Muhammed'in (A.S.) bu hususta güttüğü amaç ve hikmeti bilmeyen veya öğrenmek istemiyen garazkârlarla zayıf imânlılar, durmadan O'nu bu konuda eleştirip tenkîd etmekte ve tenkîd etmek için vesîle aramaktalar. Münafıklar ve maddeyi temel kabul eden sapıklar bu yüzden O'nu şehvetperestlikle suçlamakta ve birtakım zayıf ve uydurma rivâyetleri toplayıp malzeme olarak kullanmaktalar. Oysa Hz. Âişe ve Hz. Zeyneb dışında kalan zevceleri bir iki kocadan dul kalıp yaşını başını almış hanımlardı. Arap Yarımadası'nda geniş yankı uyandıran, aynı zamanda sağlam temele dayalı büyük bir inkılap yapıp İslâm Devleti'nin bir daha yıkılmamasıya temelini atan ve yarımadada huzur ve güveni kuran Hz. Muhammed (A.S.) Efendimize karşı düşman kabileler bile ister istemez hayranlık duyuyorlardı. Çoğu O'nunla yakınlık kurmaya can atıyor; imân eden kabileler ise her an O'nunla yakın ilişki içinde bulunmayı ve aralarında sihriyet bağı kurmayı arzu ediyorlardı. Mekke ve Medine dönemlerinde kocalarını kaybeden cefâkâr hanımlar, ellerinden geldikçe İslâmiyete hizmete koşmuş, bu uğurda öz yurtlarını, yakınlarını terkedecek kadar üstün fedakârlık örneğini sergilemişlerdi. Onları yalnız başlarına kaderleriyle başbaşa bırakmaya Resûlüllah'ın (A.S.) gönlü hiçbir zaman razı değildi. Taltife, övgüye ve mükâfatlandırılmaya çok daha lâyık olan bu hanımlara başlarını sokacak bir yuva bulmak elbette ki başta Resûlüllah (A.S.) olmak üzere aklı eren her mü'minin göreviydi. O bakımdan Melek Cebrâil'in işâreti üzerine kimsesiz kalan dul kadınlarla evlenmeyi tercîh eden Hz. Muhammed (A.S.) arkadaşlarını da bu hususta teşvîk ve tahrîk etmiş oldu.

Hiç şüphesiz Resûlüllah (A.S.) sözü edilen cefakâr dul kadınlarla evlenmeyi plânlarken yukarıda belirttiğimiz sebeple birlikte şunları da tasarlıyordu :

a) İslâmiyete hizmet edip kocasını Allah yolunda şehîd veren asil kadınları «mü'minlere anne» kılmak suretiyle taltîf ve teselli etmek,

b) Bağlı bulunduğu kabileyi İslâm'a yaklaştırmak, arada sihriyet bağı kurarak bu yaklaşmayı çabuklaştırmak,

c) Çok dağınık ve düşman kabileler arasında bu sebeple uzlaştırıcı bir bağ oluşturmak,

d) Ardarda devam eden savaşlarda erkeklerin süratle azalmasıyla kadınların çoğalması gibi bir dengesizliği kısa zamanda gidermek,

e) Kendini İslâmiyete vakfetmiş bir hanımla evlenmenin ilâhî rızaya çok daha uygun olduğunu misâl olmak suretiyle anlatmak,

f) İslâmiyeti koruyup yaşatabilmenin yollarından biri olarak, kısa zamanda nüfusun artması konusunda âcil tedbirler almak bu cümledendir.

O günkü sosyal hayatı, ekonomik sıkıntıyı, kadınla erkek arasında sayısal dengesizliği; Arapların sıhriyete çok önem verdiklerini bilmeyen, ya da araştırma zahmetine katlanmayan yarım aydınlar, Hz. Muhammed'i (A.S.) çok evlilikten dolayı küçük düşürmeye yeltenmektedirler. Bu, Kur'ân'ın tabiriyle Allah'a ve Peygamberine eziyettir ve gerçeği görmemek veya inkâr etmektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâm vermenin önemi üzerinde duruldu. Sonra da Allah'a, Peygamberine ve mü'minlere eziyet edenler konu edilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'min kadınlara saygınlık, iffet ve vakar kazandıran örtünme konu ediliyor. Mü'minler aleyhine olmadık yalan ve iftirada bulunanlar tehdît ediliyor ve İslâm'a karşı fitne ve fesatla çıkanların öldürülmeleri emredilerek artık İslâm'ın vurucu bir güce sâhip olduğu ilân ediliyor.

يَآ اَيُّهَا
النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ
عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ
وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٩﴾ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ
وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ
بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَلْعُونِينَ اَيْنَ
مَا ثُقِفُوٓا اُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

M E Â L İ :

59— Ey Peygamber! Kendi eşlerine, kızlarına ve Müslüman kadınlarına de ki: Dış elbiselerini (sokak kıyafetlerini) üzerlerine alıp örtünsünler. Bu onların (iffetli) tanınmalarına, eziyet edilmemelerine daha uygun olanıdır. Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

60— Münâfıklar, kalplerinde (fitne ve fesât gibi) hastalık bulunanlar ve Medîne'de olmadık fena haberleri yayanlar, eğer bu huylarından vazgeçmezlerse, and olsun ki, seni üzerlerine caydırıcı olarak göndeririz, sonra da Medîne'de senin komşuluğunda pek az bir süre kalabilirler.

61— Lânete uğramışlardır. Nerede bulunurlarsa yakalanıp öldürülürler de öldürülürler.

62— (Bu), Allah'ın daha önceleri de gelip geçenler hakkında uygulanagelen sünnetidir. Ve sen, elbette Allah'ın Sünneti'nde bir değişiklik bulamazsın.

İNİŞ SEBEBİ

Asr-ı Saadet'in ilk yıllarında Arap kadınları pek örtünmezlerdi. Kimi gerdanını açık tutar, kimi yandan yırtmaçlı entari giyerek bacak ve baldırını teşhîr ederdi. Kadının annelik vakarını koruyan ciddi tesettür yok gibiydi.

Aynı zamanda helâlar evlerden uzak yerlerde bulundurulurdu; o bakımdan kadınlar akşam karanlığı çökünce tabii ihtiyaçlarını gidermek üzere helâya yönelirlerdi. Dışarı çıkan kadınların hür ve câriye olduğu tefrîk edilmediğinden yolda sarkıntılık yapanlar eksik olmaz; o yüzden birtakım çirkin olaylar meydana gelirdi.

Nûr Sûresi 31. âyetle kadınların boyun ve gerdanlarını, kulak ve saçlarını kaplayıp örtecek şekilde başörtüsü kullanmaları emredilirken, konumuzu oluşturan âyette, «cilbab» denilen ve hür kadını cariyeden ayıran sokak kıyafeti giyinmeleri emredildi. Böylece İslâmî anlamda tesettürün ölçü ve kapsamı belirlenmiş oldu.

HIMAR VE CİLBAB

(يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ..)

«Ey Peygamber! Kendi eşlerine, kızlarına ve Müslüman kadınlarına de ki : Dış elbiselerini (sokak kıyafetlerini) üzerlerine alıp örtünsünler..»

Kur'ân-ı Kerîm'de kadınların örtünmesiyle ilgili iki ayrı kavram üzerinde durulmuştur: hımar ve cilbab..

Hımar: Başörtüsü demektir. Cenâb-ı Hak bunun örtünme şekil ve kapsamını da belirlemiş bulunuyor. Şöyle ki : **«Mü'min kadınlara de ki : (Bakılması haram olan şeylerden) gözlerini sakınsınlar; iffet ve namuslarını korusunlar; süs yerlerini -görünen kısımlar dışında- açmasınlar; başörtülerini yakaları üzerine (gelecek şekilde) örtünüp salıversinler..»**

Müfessir Kurtubî'nin de sahîh tesbitine göre : Bu âyet inmeden önce Müslüman kadınlar başörtülerini sadece başlarını ve enselerini örtecek şekilde örtünür; kulaklarını, boğaz ve gerdanlarını açık tutarlardı. 31. âyet inince artık bu saydıklarımız yerlerini de örtecek şekilde başörtülerini örtündüler.

Böylece «hımar» kelimesi, sözlük anlamını aşarak âyette ifadesini bulduğu şekilde başörtüsü anlamında bir terim hüviyetine girdi.

Cilbab : Baş örtüsünden daha büyük, bedenin önemli kısmını kaplar şekilde dış kıyafettir. İbn Abbas'a ve İbn Mes'ûd'a (Allah ikisinden de razı olsun) göre, Rıda', yani ferace demektir. Ferace, bilindiği gibi kadınların sokakta giydikleri çarşaf veya pelerine benzer bol ve yakasının arka kısmı çok defa eteklere kadar uzanan üst giysidir. Kına' ise, daha çok başı ve omuzları örten büyükçe bir örtüdür. Kurtubî bu konuda en sahîh yorum olarak «cilbab» yüz ve eller dışında bedenin tamamını örten bir sokak elbisesidir, diyerek ilim adamlarının görüşünü belirtmiştir.

Hz. Âişe (R.A.) Vâlidemiz ise, bu konuda şu bilgiyi vermiştir: «Sözü edilen cilbab âyeti inince Allah rahmet etsin Ansar kadınları futalarını yarıp onunla başlarını örterek Hz. Peygamber'in (A.S.) arkasında öylece namaz kıldılar. O durumda sanki başlarının üstünde kargalar tünemiş gibiydi.»

Bu bakımdan diyebiliriz ki, İslâm Dini cihanşümul esas ve prensipleri doğrultusunda ve ahlâkî kuralları çerçevesinde kadınlarla ilgili kendine has örtünme ve kıyafet sistemi getirmek suretiyle cahiliye devrinin bu husustaki bütün kötü âdet ve geleneklerini kökünden yıkmıştır.

KADININ ÖRTÜNMESİ FARZ MIDIR?

Kadının belirtilen ölçü ve şekilde örtünmesine «tesettür» denilmektedir. Gerek Nûr Sûresi 31. âyette **«başörtülerini yakaları üzerine (gelecek şekilde) örtünüp salıversinler»** emri; gerekse konumuzu oluşturan Ahzâb Sûresi 59. âyette **«dış elbiselerini üzerlerine alıp örtünsünler»** emri vücup mu, yoksa tavsiye ve nedb mi ifade ediyor? Usûl âlimlerinin birtakım farklı görüşleri olmuşsa da, her iki âyeti sahîh hadîslerle ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile dört halîfesi devrindeki uygulamayla karşılaştırıp tefsîr ettiğimizde vücup, yani farziyet ifade ettiği rahatlıkla anlaşılmaktadır.

ÖRTÜNMENİN YARARI

Kur'ân-ı Kerîm örtünmeyi emrederken, günün şartlarına göre bunun yarar ve hikmetini de kısmen açıklamakta ve öylece bize bu konuda bir kıstas vermektedir :

a) İffetsiz, ahlâksız kadınlardan seçilip toplumda saygı görmelerini sağlamak,

b) Sokaklarda, yollarda kırıtıp dolaşan seviyesiz kadınlara sarkıntılık yapanların sataşma ve incitmelerinden güvende kalmalarına yardımcı ol-

mak ve çıkacak birtakım kötülükleri önlemek,

c) Kadının hiçbir zaman süs eşyası olmadığını göstermek..

Hz. Peygamber (A.S.)ın risâlet göreviyle işe başladığı asırda Arap kadınlarının çoğu örtünmediği, mahrem yerlerini teşhîr ettikleri, cadde ve sokaklarda kırıtarak yürüdükleri için peşlerine takılan gençlerin sarkıntılığına uğrarlardı. İslâm Dini, hem toplumda otokontrolü sağlamaya yöneldi, hem de kadının iffet ve namusunu, vakar ve saygınlığını kötü nazarlardan, kirli emellerden ve niyetlerden korumayı plânladı ve kısa zamanda her iki konuda da istenilen olumlu sonucu elde ederek topluma huzur ve güven getirdi.

Diğer yandan İslâmiyet yepyeni bir sistem olarak sahneye çıkarken birçok konularını eğitim yoluyla çözmüş ve irşat ile teblîğe ağırlık vererek toplumu yönlendirmiştir.

Günümüzde süs yerlerini, mahrem taraflarını açıp sokak ve caddelerde kırıtarak gezip dolaşan kadınların çoğu saygınlığını kaybetmiştir. Aynı zamanda kötü nazarlara hedef olmaktan da kurtulamamıştır.

İSLÂM'A GÖRE KADIN NEDİR, NE DEĞİLDİR?

Önce kadının ne olduğunu belirtmek, sonra da ona yakışanı emretmek gerekir. Kadın bir süs eşyası mıdır, yoksa erkeklerin gönül eğlencesi midir? Şüphesiz kadına bu nazarla bakmak, en hafif tabiriyle ona hakarettir ve saygısızlıktır. Aklı başında, ileriyi gören, toplumdaki yerini ve saygınlığını bilen hiçbir kadın kendini belirtilen çizgiye getirerek alçaltmaz, şunun bunun seks oyuncağı olmaktan nefret edip anneliğine yakışanı yapar.

Kadın, toplumun kopmaz bir parçası, âilenin temel yapısı; huzur, sükûn ve güvenin değişmeyen kaynağı; edep ve terbiyenin, nezaket ve nezahetin simgesidir.

İşte İslâm Dini kadını böyle tanır ve tanıtır; onu bu düzeyde tutmanın en ölçülü kurallarını taşır.

MÜNAFIKLARLA YAHUDİLERE SON UYARI

(لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ ..) **«Münafıklar, kalplerinde (fitne ve fesat gibi) hastalık bulunanlar ve Medine'de olmadık fena haberleri yayanlar, eğer bu huylarından vazgeçmezlerse, and olsun ki,**

seni üzerlerine caydırıcı olarak göndeririz, sonra da Medine'de senin komşuluğunda pek az bir süre kalabilirler.»

Medine'de bir yandan Yahudiler, diğer yandan münafıklar her olayı İslâm ve Hz. Muhammed (A.S.) aleyhine çevirip yorumluyor; durmadan şehirde kötü haberler, üzücü yalanlar yayıyor ve bir sürü entrikalar çevirip ortalığı karıştırıyorlardı. Kur'ân-ı Kerîm onları üç grupta toplayıp tanıtmaktadır:

1— İçi dışına uymayan ikiyüzlü dönek münafıklar,

2— Kalplerinde İslâm'a karşı besledikleri kin ve intikam duygusunun tedavisi zor bir hastalık halini almasıyla kendilerini İslâm aleyhine frenleyemiyen nankörler,

3— Medine çevresinde ortalığı velveleye vermek için olmadık haberleri uydurup yayan ve Mekke müşrikleriyle gizli görüşmeler yapan Yahudiler..

İkrime'ye göre, kalplerinde hastalık bulunanlar, şehvetperest zinakârlardır. Olmadık haberleri uydurup yayanlar ise, İslâm'a baş kaldıran kabîleleri tenkîle gönderilen müfrezelerin hezimete uğradığını veya öldürüldüklerini uyduran münafıklardır.

Kur'ân-ı Kerîm bu üç gruptan, daha çok İslâm için büyük bir tehlike oluşturacak olan ve her gün birtakım sinsi faaliyetler içinde bulunan Yahudilere dikkatleri çekmekte ve tutumlarından vazgeçmedikleri takdirde yurtlarından kovulacakları tehdîdinde bulunmaktadır. Şüphesiz ki Kur'ân'ın bu tehdidi, onlara karşı son bir ültimatom anlamında idi. Nitekim Yahudiler buna rağmen uslanmadılar ve o yüzden yurtlarından çıkartılıp kovuldular.

ALLAH'IN UYGULANAGELEN SÜNNETİ

(سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا) **«(Bu,) Allah'ın daha önceleri de gelip geçenler hakkında uygulanagelen sünnetidir. Ve sen elbette Allah'ın Sünneti'nde bir değişiklik bulamazsın.»**

İslâmiyetin gelişmesine engel olmaya çalışan iç düşmanların ve özellikle Medine ve çevresinde yaşayan Yahudilerin hakka karşı bu nankörlükleri ve mü'minleri rahatsız eden tutumları sebebiyle Allah'ın lânetine çarpıldıkları; o yüzden dönüş yapmadıkları takdirde öldürülmelerinin mubah sayılacağı açıklandıktan sonra, böyle bir hükmün vakti saati gelince

-sünnetullah gereği- mutlaka ineceği haber verilmektedir.

Şüphesiz hakka karşı cephe alıp hem ondan yana görünen, hem de onu içinden çökertmeye yönelik olmadık haberler uyduran, entrikalar çeviren ve bu suretle mü'minleri tedirgin edip kargaşalığa iten iç düşmanlar, uslanmadıkları takdirde, haktan yana olan mü'minlerin onları yurtlarından çıkarıp sürmeleri, değilse imhaları cihetine gitmeleri Allah'ın uygulanagelen sünnetlerinden biridir. O'nun sünneti ve o sünnetin gereği olan hükmü zamanı gelince gerçekleşir. Nitekim Peygamber (A.S.) bir gün geldi Medine ve çevresindeki Yahudileri yurt dışına sürmek ve Allah'ın sünnetini yerine getirmek zorunda kaldı.

Unutmamak gerekir ki, sünnetullah'ın uygulanma vakti gelince oluşan sebepler de son kertesine gelip dayanmış olur ve ortam buna hazır duruma gelmiş bulunur. Ahzâb Savaşı'ndan sonra Yahudiler aleyhine oluşan sebepler öylece son kertesine gelmiş bulunuyordu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'min kadınların dış kıyafeti ve örtünmeleri konu edildi. Sonra da mü'minleri durmadan rahatsız edip fitne ve fesat çıkarmaya çalışan, olmadık haberler yayan münafıklarla, yerli Yahudiler üzerinde durularak, İslâmiyet aleyhine serptikleri fitne ve yalan tohumlarına son vermedikleri takdirde ya yurtlarından kovulacakları, ya da imhâ edilecekleri haber verilerek ilâhî sünnetin gereği bir ültimatom mahiyetinde ilân edilmiş oldu.

Aşağıdaki âyetlerle, sık sık âhiret azâbıyla tehdît edilen inkârcı sapıkların kıyâmet olayının ne zaman meydana geleceğinden sormaları konu ediliyor. Sonra da ilâhî lânete çarpılan o inkârcı sapıklar için âhirette hazırlanan azâp tablosundan bir bölüm tasvîr edilerek ilâhî uyarı yapılıyor.

——oOo——

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ
سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾
يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ
وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا
فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ
لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾

MEÂLİ:

63— İnsanlar, sana Kıyâmet'in kopuş saatinden soruyorlar. De ki: Ona ait bilgi ancak Allah'ın yanındadır. Ne bilirsin, belki de onun kopuş saati yakın olabilir.

64— Şüphesiz ki Allah, kâfirleri lânetlemiş ve onlara çılgın alevli bir ateş hazırlamıştır.

65— Orada ebedî kalıcılardır; ne bir dost ve sâhip, ne de bir yardımcı bulabilirler.

66— Bir günde ki, yüzleri ateşe çevrilir de, «Ah keşke Allah'a itaât etseydik, Peygambere uysaydık!» derler.

67— Ve dediler ki: «Ey Rabbımız! doğrusu biz efendilerimize ve büyüklerimize uyduk, onlar da bizi şaşırtıp yolumuzu saptırdılar.

68— Ey Rabbımız! onlara azâptan iki kat ver de onları büyük bir lânet ile lânetle.»

İNİŞ SEBEBİ

Kur'ân âyetlerinde ve Peygamber (A.S.)ın sünnetinde inkârcı azgınlar, kâh gelecek azapla, kâh kıyâmetin dehşetiyle tehdît edilmekteydiler. Ne var ki onlar bu tehdîdin altında yatan hikmeti ve rahmeti anlayamıyorlardı. O yüzden ikiyüzlü dönekler ve inkârcı sapıklar sırf alay olsun diye; sapık yahudiler de sırf Peygamber'i (A.S.) acze düşürmek niyetiyle kıyâmetin kopuş saatini sorup duruyorlar ve bir an önce kıyâmet olayının meydana gelmesini istiyorlardı. İlgili âyet bu sebeple inmiştir.

KIYÂMETİN YAKIN OLMASI

(يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا) **«İnsanlar, sana kıyâmetin kopuş saatinden soruyorlar. De ki: Ona ait bilgi ancak Allah'ın yanındadır. Ne bilirsin, belki de onun kopuş saati yakın olabilir.»**

Dünya'nın üç, dört milyar yıllık ömrüne bakılırsa, kıyâmetin elbette yakın olduğu kendiliğinden anlaşılır. Üstelik Hz. Muhammed'e (A.S.) «Âhir zaman peygamberi» denilmektedir. Yerkürenin üstünde ve içinde olan nîmetlere erişilmiş; birçok icad ve keşifler yapılmış; ilâhî kudretin her şeyde geçerli olduğu, her varlığın o kudretin damgasını taşıdığı az-çok anlaşılmıştır. Birçok konularda zirveye çıkılmış; beşer ilmi hayli mesafe kat'etmiştir. Bilindiği gibi, bir şey, bir olay kemâle erince arkasından zevâle yüztutar; tamam denilince de baş aşağı gelmeye başlar. Her yokuşun bir inişi vardır. Kâinat düzenini kurup onu belli bir plâna göre yürüten; başı boş anlamsız hiç bir şey yaratmayan Cenâb-ı Hak, kıyâmetten önce birtakım belirtiler koymuş, plânda onlara gereken yeri ayırmış ve peygamberinin diliyle o belirtileri bize haber vermiştir. Sağlıklı tesbitlere göre, belirtilerin çoğu çıkmış durumdadır. O halde vakti gelince, yani ruhlar âleminde insanî ruh kalmayınca kâinat plânı değişikliğe uğratılacak ve o yüzden mevcut düzen alt-üst olup bozulacak ve yerine yepyeni kalıcı bir düzen getirilecektir. Şüphesiz bu müthiş olay Cenâb-ı Hakk'ın bir va'didir ki mutlaka yerine gelecektir. Çünkü O va'dinden dönmez.

İlgili âyetle kıyâmetin yakın olduğu ifade edilirken belirttiğimiz hususlara işâret edilmektedir.

Diğer önemli bir husus ta şudur: Cenâb-ı Hak hiçbir kuluna kıyâmetin ne zaman kopacağını bildirmemiştir. Bu, «muğayyabat-i hamse» denilen beş bilinmeyen gayble ilgili olaylardan biridir.

İLERİ GELENLERİN HALKA KÖTÜ ÖRNEK OLMASI

(وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا) **«Ve dediler ki : Ey Rabbımız! doğrusu biz efendilerimize ve büyüklerimize uyduk, onlar da bizi şaşırtıp yolumuzu saptırdılar.»**

Kitleler psikolojisi ayrı bir konudur. Halk tabakası daha çok liderlerin ve ileri gelenlerin tesir alanında bulunur. O bakımdan her ülkede idareci kadro ile refah içindeki tabaka çok önemlidir. Bunların iyi ve kötü davranışları taklîde her zaman açık ve müsaittir, yani taklît ortamını süratle oluşurmakta hayli etkilidir. Tarihte bunun sayısız örnekleri vardır. Lâle Devri, ülkede bu hevesi yani lâle yetiştirme arzusunu uyandırmış ve kamçılamıştır. Kürk modası saraydan servet sahiplerine, onlardan halk kesimine yayılma isti'dadı göstermiş ve birçok âileler dişinden tırnağından artırdığını kürke ayırma ihtiyacını duymuştur.

Bunun gibi, Allah'ı inkâr eden kadronun imansızlığın revaç bulmasına; «din afyondur» diyen liderlerin genç kuşakları maddenin kucağına atmasına sebep olduğu bilinen olaylardandır.

Ancak unutmamak gerekir ki, kökleşmiş, umumîleşmiş inanç ve duygulara uymayan her hareket, her ideoloji ve her düşünce, halkı bir süre ifsat etse bile ömrü uzun sürmez; tıpkı mecrası değiştirilmiş ırmak gibi, eninde sonunda yine kendi yatağına dönüp akışına devam eder. Zayıf inançlılar, karakter yapısı bozuk olanlar kapıldıkları akıntıda şekillenirler. Şüphesiz onların bu durumu bir istisna teşkil eder, umumî kaideyi bozmaz.

Köklü inancı, sağlam örf ve âdeti olmayan kitleler her zaman şekil değiştirmeye müsaittirler. Böyleleri ilk mecralarına ya zor dönebilirler, ya da hiç dönemezler.

İlgili âyetle bilhassa bu ikinci tür kitlelere işâret edilmektedir.

Konumuzu oluşturan âyetten bize verilen mesaj şudur:

Allah'a inanmada köklü imâna, sağlam örf ve âdete sahip olan bir millet er-geç başındaki inançsız kadroyu eritir. Temeli bozuk, inançsız bir millet ise, idareci kadronun ve refah içinde yüzen şımarık varlıklıların kurbanı olur.

Âhirette bunun farkına varan halk tabakasının feryad-u figânı hiçbir anlam ifade etmez ve kendilerinden yana merhamet kapılarını açtırmaz. Çünkü dünya hayatında bu gerçekleri düşünüp anlayacak kadar hem akıl-

ları, hem vakitleri vardı. Onu değerlendirememenin meydana getirdiği kopukluğu telâfi edecek bir şey kalmamış sayılır. Zira âhiret âlemi bütünüyle hesap, ceza ve mükâfat dönemidir.

O bakımdan dünyada şunun bunun tesiri altına girip haktan uzak kalan inkârcı halk tabakası, kendilerini bu duruma düşürmeye sebep olan kadro için âhirette şöyle dilekte bulunacaklar: **«Ey Rabbımız! onlara azaptan iki kat ver de onları büyük bir lânet ile lânetle..»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmetin kopuş saati hakkındaki bilginin Allah yanında mahfuz tutulduğu, kimselere bildirilmediği konu edildi. Arkasından bütün imkânlara, nîmetlere ve yeteneklere rağmen hakka sırt çeviren inkârcı azgınlar için âhirette hazırlanan azap tablosundan bir bölüm tasvîr edilerek ilâhî uyarı yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlere üç öğüt verilmekte ve ilâhî emaneti insanoğlunun yüklendiği hatırlatılmakta ve bunun hikmeti açıklanmaktadır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذٖينَ
اٰذَوْا مُوسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجٖيهًا ﴿٦٩﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدٖيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ
لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظٖيمًا ﴿٧١﴾ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا
الْاِنْسَانُ اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنَافِقٖينَ
وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكٖينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ
عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿٧٣﴾

M E Â L İ :

69— Ey imân edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın; Allah, Musa'yı onların dediklerinden temiz tutup uzaklaştırdı. O, Allah katında değerli ve itibarlı idi.

70— Ey imân edenler! Allah'tan korkun (Peygamberi incitmekten) sakının ve hep doğru söz söyleyin ki,

71— Allah işlerinizi sizin için düzeltip yararlı duruma getirsin; günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Peygamberine itaât ederse, gerçekten o, büyük bir kurtuluşa ermiştir.

72— Şüphesiz ki biz emâneti göklere, yere ve dağlara sunduk, onu

yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korkup titrediler; insan onu yüklendi; şüphesiz ki o, çok zâlim ve çok câhildir.

73— Şunun için ki, Allah, ikiyüzlü dönek erkeklerle, ikiyüzlü dönek kadınlara; Allah'a ortak koşan erkeklere, Allah'a ortak koşan kadınlara azâp edecek ve imân eden erkeklerin, imân eden kadınların tevbeşini kabul edecek. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Münafıklar ile Yahudiler durmadan Hz. Muhammed'in (A.S.) yaşayış tarzını, âile hayatını, evine bizzat öte beri alıp taşımasını tenkîd ediyor; gizli-açık, dolaylı dolaysız ona eziyet ediyorlardı. Cenâb-ı Hak, içinde kin ve haset, nifak ve şikak hastalığı bulunanların tarih boyunca gönderilen peygamberlerin karşısına çıkıp eziyette bulunduklarını hatırlatarak, Musa Peygamber'e (A.S.) yapılan eziyeti buna misâl göstermekte ve böylece yahudi milletinin karakter yapısı hakkında bilgi vermektedir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Doğrusu Musa (A.S.) edepli, terbiyeli, vücudunu örten, utanıp hayâ duyduğu için de teninden bir yer açık tutmayan bir kimse idi. O yüzden İsrâil oğulları'ndan bir kısmı, «Musa'nın kendini bu kadar örtmesi, sırf tenindeki alacalıktan veya debelikten, ya da bir dertten dolayıdır» diyerek ona eziyet ediyorlardı.» (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir gün ganîmet malını taksim etmiş bulunuyordu ki, imânı zayıf olan bir adam, «bu taksimde Allah rızası gözetilmemiştir» diyerek Hz. Peygamberi gayr-i âdil olarak suçlamış oldu. Onun bu ölçüsüz sözünü işiten bir sahabi, «ey Allah düşmanı, senin bu sözünü mutlaka Hz. Peygamber'e haber vereceğim» diyerek gelip durumu Resûlüllah'a (A.S.) arzetti. Resûlüllah (A.S.)ın yüzü kızardı ve şöyle buyurdu:

«Allah, Musa'ya rahmet eylesin; o bundan daha çok eziyete uğradı da sabretti.» (2)

Ebû Musa el-Eş'ârî (R.A.) anlatıyor:

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz öğle namazını kıldırdıktan sonra eliyle

---

(1) Tirmizî/tefsîr: 33- Buharî/enbiyâ: 28- Ahmed: 2/315, 515

(2) Buharî/humus: 19, enbiyâ: 27, meğâzî: 56, edeb: 53, 71, isti'zan: 47, zekât: 140, 141- Tirmizî/menakıb: 63- Ahmed: 1/380, 396, 411, 436, 441, 453

işaret edip oturmamızı emretti ve şöyle buyurdu: «Şüphesiz ki Rabbım bana, Allah'tan saygı ile korkmanızı ve doğru söz söylemenizi emretmemi buyurdu.» Sonra kalkıp zevcelerine uğrayarak onlara da: «Rabbım bana, Allah'tan saygı ile korkmanızı ve doğru söz söylemenizi emretmemi buyurdu» diyerek teblîğde bulundu. (1)

«En şiddetli belâ (sıkıcı, üzücü sınav) peygamberler üzerinedir; sonra derece derece sürüp gider; adam dinine bağlı bulunduğu ölçüde belâ ile karşılaşır. Dinine çok bağlı ise belâsı o nisbette şiddetli olur; az bağlı ise ona göre belâ başına gelir. O kadar ki, kul yeryüzünde hatâsız (günahsız) yürüyünceye kadar belâ onun peşini bırakmaz.» (2)

«İnsanlardan en şiddetli belâya uğrayan peygamberlerdir, sonra sâlihler, sonra da derece derece farklı olanlardır.» (3)

DAVÂNIN BÜYÜKLÜĞÜ BELA FIRTINASINI ŞİDDETLENDİRİR

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا) «Ey imân edenler! Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın; Allah, Musa'yı onların dediklerinden temiz tutup uzaklaştırdı. O, Allah katında değerli ve itibarlı idi.»

Bilindiği gibi büyük davâlar, yüce amaçlar üstün himmetlerle, büyük fedakârlıklarla gerçekleşebilir. Ebedî saadet, ilâhî hoşnutluk pısırıkların, uyuşukların, nemelâzımcıların, sadece nefsiyle meşgul olup dinine hizmete yanaşmıyanların yüzüne gülmez ve onlardan yana tecelli etmez. Hem üstün ve yüksek nîmetler, büyük külfetleri gerektirir.

Mekke'de ve Arap Yarımadası'nda yaşayan kabileler iyice soysuzlaşmış, canileşmiş ve katı putperest olmuş kimselerden oluşuyorlardı. Merkezî bir otorite yoktu. O yüzden saldırılar, yağmacılıklar, adam öldürmeler, kadın ve kızları esir edinip pazarlarda davar gibi satmalar birbirini kovalıyordu. Böyle bir ortamda sahneye çıkan Hz. Muhammed (A.S.) Efendimizin karşılaşacağı sıkıntı, üzüntü ve belâyı bir düşünelim..

Her peygamber kendi derecesine, hitap ettiği muhite ve insanlara göre aynı şeylerle karşılaşmıştır. İsrâil oğullarını Fir'avn'ın esaretinden kurtaran Musa Peygamber (A.S.) bile onların dilinden, ölçüsüz söz ve davra-

(1) İbn Ebî Hâtim - Müsned-i Ahmed: 4/391, 413
(2) Dâremi/rikak: 67
(3) Tirmizî/zühd: 57- İbn Mâce/fiten: 23

nışlarından kurtulamamış, hayli sıkıntılar çekmiş, üzüntüler duymuştur.

Musa Peygamber yaratılışı ve yüklendiği kutsal görevi gereği, çok terbiyeli, edepli, iffetli ve hayâlı idi. O bakımdan vücudunu iyice örter, teninin görünmesine imkân vermezdi. Onun bu hayâsını kötüye yorumlayanlar, onu alacatenli veya debe, ya da eş cinsellikle suçluyor ve durmadan ona bu gibi kusurları yakıştırmaya çalışıyorlardı. O bir gün tenha bir yerde yıkanırken şiddetli esen rüzgâr elbiselerini insanların bulunduğu tarafa sürükleyip götürdü. O da elbisesini kurtarmaya çalışırken o arada vücudunu görenler oldu. Herhangi bir arıza veya kusuru bulunmadığı anlaşıldı, ama yıllarca bunun dedikodusuna katlanmasından sonra..

Musa (A.S.)ın «vecîh» olduğu bildiriliyor. Bu sıfat Arapça bir kelimedir ve daha çok şu manalara delâlet eder :

a) Kadri yüce idi,

b) Çok şerefli ve itibarlı idi,

c) Makam ve mertebesi çok yüksekti,

d) Terbiyeli, iffetli ve vakarlı idi..

MÜ'MİNİN SAADETİ İKİ MADDEDE ÖZETLENMİŞTİR

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ..) **«Ey imân edenler! Allah'tan korkun (Peygamberi incitmekten) sakının ve hep doğru söz söyleyin ki..»**

Kur'ân-ı Kerîm ilâhî beyânın yüksek anlatımıyla, mü'minin dünya ve âhiret mutluluk ve huzurunu iki madde halinde özetlemektedir:

a) Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan, peygamberi incitmekten sakınmak,

b) Her hâl-ü kârda doğru söz söylemek..

Diyebiliriz ki bu iki madde İslâm ahlâkını bütünüyle içine almakta; iyi, yararlı ve erdemli olmanın mayasını oluşturmakta ve insanın kaderini çizmektedir. Zira saadete açılan iki kapı vardır: Birincisi, işlerin ilâhî emirler doğrultusunda düzene sokulmasıdır. İkincisi ise, işlenen günah ve kusurların ağırlığını bu çerçeve içinde hissedip pişmanlık duyarak Allah'a yönelmek; tevbe ve istiğfarda bulunarak bağışlanma mutluluğuna erişmektir.

Bütün bunlar, yani Allah korkusunu içimizde taşımak, doğru söz söylemek, işleri düzene sokmak ve ilâhî mağfirete erişmek mutlak anlamda

Allah'a ve Peygamberine itaâtle gerçekleşir. O halde faziletin kaynağı, doğruluğun menbaı, düzenli hayatın sırrı ve hikmeti mutlak itaâttir. Taâtin temeli ise, şüpheden uzak sağlam imândır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, konumuzu oluşturan 70. âyete, «Ey imân edenler!» sözüyle başlamıştır.

EMANETTEN MAKSAT NEDİR?

(إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا ..)

«Şüphesiz ki biz emâneti göklere, yere ve dağlara sunduk, onu yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korkup titrediler; insan onu yüklendi..»

Göklere, yere ve dağlara sunulan, fakat onların taşımaya güç getiremiyerek taşımaktan korkup kaçındıkları «emanet» ne olabilir? Bu konuda ashab-ı kirâm ve tabiînden birçok ilim adamlarından farklı yorumlar rivâyet edildiğini görüyoruz. Önce şunu belirtelim ki, Kur'ân âyetlerinin delâlet ettiği mana ve hikmeti en iyi anlayan ve bilen, şüphesiz ki Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'dir. O bakımdan bizi aydınlatan bir hadîsin İmam Tirmizî tarafından tesbit edilerek nakledildiğini müşahede etmekteyiz. Hadîs meâlen şöyledir :

«Şanı Yüce Allah, Âdem'e : «Ya Âdem! Şüphesiz ki ben emaneti göklere ve yere arzettim, onlar buna takat getiremediler. Sen ise, emâneti taşıdığı şey (sorumluluk)la kaldırmaya güç getirir misin?» diye sordu. Âdem: «Ya Rab, ondaki şey nedir?» diyerek o şeyi öğrenmek istedi. Allah ona : «Emaneti taşıyabilirsen mükâfatlanırsın; zayi' edersen gazâba uğratılırsın» buyurdu. Bunun üzerine Âdem emaneti, içindeki şey (sorumluluk)la birlikte yüklendi; o yüzden Cennet'te ancak sabah namazıyla ikindi namazı arasındaki süre kadar kalabildi; Şeytan onu (aldatıp) oradan çıkardı (çıkarılmasına sebep oldu).»

Böylece insana yükletilen «emânet» dinî vazifelerin tamamıyla ilgili bulunan sorumluluktur. Onu, yaratıldığımız amaca yönelik anlamda koruduğumuz takdirde bizi mutlu eder; koruyamadığımız takdirde mutsuz eder.

Bunun için cumhur-i ulemâ, burada geçen «emâneti», dinî vazifelerin tamamı olarak yorumlamıştır.

Diğer yandan sözü edilen cumhura ışık tutan ve bu konuda malzeme veren ilim adamlarının az farklı yorumları ise şöyledir:

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Allah'ın kullarına farz kıldığı şeylerin tamamıdır.

b) İbn Mes'ûd'a (R.A.) göre : Kişiye emâneten bırakılan söz, mal ve can olabileceği gibi, namaz, zekât, oruç, hac, doğru söz, borcu ödeme, ölçü ve tartıyı tam kullanma ve adâletle iş görme de olabilir.

c) Ubey b. Kâb'e (R.A.) göre : Adamın nikâhladığı eşi ve çocuklarıdır.

d) Ebû Derdâ'ye (R.A.) göre : Cünüplükten dolayı yıkanmaktır.

e) Abdullah b. Amr'e (R.A.) göre : Bedenimizdeki organlarımızdır.

f) Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden belgelerdir. Allah bunları göklere ve yere, aynı zamanda dağlara sundu, onlar kabul edip hepsini yüklenip izhar ettiler.

Bu son yoruma göre, âyette geçen «arz» kelimesi, «izhar» anlamında kullanılmıştır.

İnsanoğlu ise, bu delil ve belgeleri gizleyip izhar etmediğinden kendi kendine zulmedip cehlini ortaya koymuştur. Bundan dolayıdır ki, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Dört şey sende bulunduğu takdirde artık dünyadan, dünyalıktan yana kaçırdığın diğer şeylerden dolayı sana bir şey gerekmez: Emâneti korumak, doğru sözlü olmak, güzel ahlâk üzere bulunmak, helâl ve temiz bir lokma yemek.» (1)

EMÂNETİN GÖKLERE VE YERE SUNULMASI

Bilindiği gibi, varlık âlemi her şeyiyle hareket halindedir. Her şey yaratıldığı kanuna ve ilâhî plândaki çizgisine bağlı kalıp amacına yönelik olarak hareketini ve hizmetini sürdürmektedir. Ancak onların ilâhî buyruğa mutlâk anlamda itaâti, gayr-i şuurîdir; diğer bir anlatımla, irâde dışı ve bir bakıma mihanikîdir. Sunulan emanet ise, akıl, idrâk ve şuurdur ki bunlar bütünüyle sorumluluk gerektiren ilâhî emânetlerdir. Her biri yerinde ve amacında kullanılmadığı takdirde kişiyi yaratıldığı hılkat kanununa ve plândaki yerine ters düşürür de o yüzden o, bedbahtlar sınıfında yerini almış olur.

Gökler ile yere sunulması ise, takdirî ve temsîlidir. Öyle ki, emânetin ve ona bağlı sorumluluğun ilâhî haklarla ve insan hukukuyla içiçe olduğunu, bunun da çok büyük mesuliyetleri beraberinde getirdiğini tasvîr için nefis bir benzetme yapılmıştır. Buna ilim dilinde «temsîlî istiâre» denir.

(1) Müsned-i Ahmed : 2/177

EMÂNETİ YÜKLENMENİN SORUMLULUĞU

Kur'ân, emânetle ilgili sunuş tarzının ve onunla ilgili sorumluluğun sebep ve hikmetini iki noktada özetlemektedir:

1— Aklını, idrâkini ve diğer yeteneklerini sünnetullah doğrultusunda yaratıldıkları amaca uygun kullanmayanların, ruhlarındaki paslanmayı ortaya çıkarmak ve bu yüzden çeşitli vesilelerle Allah'a ortak koşmaları, ikiyüzlülük ve döneklik yapmaları sebebiyle onları cezalandırmak,

2— Emâneti yerinde, gayesine uygun kullanan mü'minlerin ruhlarındaki cevheri ortaya çıkarmak ve bu arada zaman zaman sünnetullah çizgisinden az-çok kaydıklarını idrâk edip pişmanlık duymak suretiyle dönüş yapanları, tevbe ve istiğfarda bulunanları bağışlayıp mutlu kılmak..

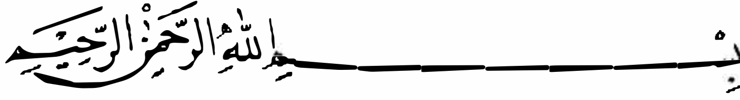
İşte insan ruhundaki cevheri ortaya çıkaran bu emânettir ki dünya hayatına, ölüm olayına ve âhiret âlemine anlam kazandırmakta; birinin diğerini tamamladığını bütün hikmet ve felsefesiyle yansıtmaktadır.

Şüphesiz Allah, inkâr ve sapıklığı bırakıp hakka yönelen ve imân düzeyinde sâlih amellerde bulunan kullarından yana hep merhametlidir ve hep bağışlayandır. Yetmiş üçüncü âyetin «Allah gafûr ve rahîmdir» cümlesiyle noktalanması, mü'minlere müjde vermekte, inkârcı sapıkları uyarıp hakka ve geniş rahmete dâvet etmektedir.

Ahzâb Sûresi'ne, Allah'tan korkup her türlü inkâr ve kötülükten sakınmamız ve kâfirlerle münafıklara uymamamız emredilerek başlandı; bu emre uymayan münafık ve müşriklere azâp edileceği hatırlatılarak, uyan mü'minlerin tevbelerinin kabul edileceği ve o sebeple ilâhî rahmet ve gufrana mazhar kılınacakları müjdelenerek bitirildi.

Bu sûrenin de tefsîrini bize kolaylaştıran Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; her vesileyle yolumuzu aydınlatan, kalbimize ışık tutan Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

SEBE' SÛRESİ

Cumhura göre sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Altıncı âyetinin Medine'de indiğini söyleyenler olmuşsa da pek sıhhatli kabul edilmemiştir. Diğer bir gruba göre, sûrenin tamamı Medine'de inmiştir. (1)

Birincilerin görüş ve tesbiti ağırlık kazanmıştır, yani sûre Mekkî'dir.

Yemen tarafında Sebe' şehrinden ve ora halkının azıp tuğyan etmesinden, sonra da bu yüzden sel baskınına uğratılıp yok edilmelerinden söz edildiği için sûreye «Sebe'» adı verilmiştir.

Âyet sayısı : 54

Kelime » : 883

Harf » : 3512 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Allah'ı lâyıkıyla övmenin, O'na hamd-u senâda bulunmanın lüzumu üzerinde duruluyor.

2— Öldükten sonra ikinci hayatın başlayacağı açıklanıyor.

3— Peygamberleri alaya alanların sapıklık ve ölçüsüzlüklerine dikkatler çekiliyor.

4— Davud (A.S.) ile Süleyman (A.S.)a verilen geniş nîmetlerden söz ediliyor.

5— Sebe' ülkesinde yaşayanların aşırı inkâr ve nankörlüklerinin getirdiği felâket ve azap misal veriliyor.

6— Putlara tapanların âhiretteki durumlarından ibretli safhalar veriliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 14/258

(2) Tefsîr-i Nisâbûrî/Nizamüddin Hasan : 22/38

7— Uyanlarla uyulanlar arasında geçecek ibretli bir tablo çiziliyor.

8— Mal ve evlâdının çokluğuyla gurura kapılan şımarıkların her devirde peygamberlere iftirada bulundukları bildiriliyor.

9— Allah'a ortak koşan putperestlerin Kur'ân âyetlerini duydukça onun uydurma sözler ve masallar olduğunu iddia ettikleri ve Hz. Muhammed'in (A.S.) bu uydurma sözlerle Mekkeli'leri dede ve babalarının yolundan ayırmak istediğini etrafa yaydıkları ve aleyhinde menfi propagandada bulundukları konu ediliyor.

10— İnkârcıları uyarmak, akıllarını harekete geçirmek için delil ve belgeler sıralanıyor.

11— Peygamberin (A.S.) bir uyarıcı olduğu, bâtılda ısrar edip hakka sırt çevirenleri uyardığı açıklanarak bir bakıma Peygamber'in (A.S.) görevinin ana çizgisi ortaya konuyor.

12— Kıyâmet gününde, gerçeği görüp anlayan müşriklerin derin bir pişmanlık duyacakları ve dünyaya dönmek isteyecekleri haber verilerek ölmeden önce pişmanlık duymalarının yararlı olacağına işaret ediliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِي الْاٰخِرَةِ وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا
يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا يَعْرُجُ ف۪يهَا وَهُوَ الرَّح۪يمُ
الْغَفُورُ ﴿٢﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَا تَأْت۪ينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلٰى وَرَبّ۪ي
لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ
وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَٓا اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرُ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍ
مُب۪ينٍ ﴿٣﴾ لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ
مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌ ﴿٤﴾ وَالَّذ۪ينَ سَعَوْ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ
اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَل۪يمٌ ﴿٥﴾ وَيَرَى الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ
الَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْد۪ٓي اِلٰى صِرَاطِ الْعَز۪يزِ
الْحَم۪يدِ ﴿٦﴾

MEÂLİ:

1— Hamd o Allah'a ki, göktekiler de, yerdekiler de O'na aittir. Âhiret'te hamd O'na mahsustur. O, hikmet sâhibidir, (her şeyden) haberlidir.

2— Yere girenleri, yerden çıkanları; gökten inenleri, göğe yükselenleri bilir. O, çok merhamet edendir, çok bağışlayandır.

3— Küfre saplananlar, «Kıyâmet bize gelmez» derler. De ki : Hayır, gaybı bilen Rabbıma and olsun ki elbette Kıyâmet size gelecektir. Göklerde ve yerde zerre ağırlığınca hiçbir şey O'nun ilminden uzak kalmaz. Bundan daha küçüğü de, daha büyüğü de mutlaka o açık ve açıklayıcı kitaptadır.

4— Çünkü imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları mükâfatlandıracak. İşte bunlara mağfiret (bol bağışlanma), çok şerefli, göz ve gönül doldurucu rızık vardır.

5— (Bizi) âciz bırakmak için yarışıp âyetlerimiz hakkında (olumsuz yönde) çaba gösterenlere gelince, onlara elem verici murdar bir azâp vardır.

6— Kendilerine ilim verilen (gerçekçi âlim)ler ise, Rabbından sana indirilenin hak olduğunu ve çok güçlü, çok üstün, övülmeğe hep lâyık olanın yoluna irşâd ettiğini görüp bilirler.

ALLAH, HER ZAMAN ÖVÜLMEĞE LÂYIKTIR

(اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ..) «Hamd o Allah'a ki, göktekiler de, yerdekiler de O'na aittir..»

Sûreye hamd ile başlanmıştır. Zira Cenâb-ı Hakk'ın dünyada kurduğu düzen; âhirette kuracağı yeni bir düzen bütünüyle ve her parçasıyla O'nun her zaman övülmeğe lâyık olduğunun delilidir.

Hamd : Allah'ı, her türlü iyiliğin, fazîletin, rahmetin, gufranın, kuvvet ve kudretin gerçek kaynağı olduğunu dikkate alarak övmek ve O'nun kadrini bilmek anlamına gelir.

Arapçada Allah'ı övme konusunda üç ayrı kavram bulunmaktadır: Hamd, medih ve şükür. Buna bir dördüncüsünü ekliyenler de olmuştur. Onlara göre, «senâ» da Allah'ı övmede kullanılan sözlerden biridir.

Aslında hamd, medihten daha özel, şükürden daha genel bir mana ta-

şıdığından Kur'ân'da bu kavrama daha çok yer verilmiştir. Türkçemizde ise, «hamd»ın tam karşılığı yoktur; onu ancak birkaç cümleyle açıklamamız mümkündür. Medih ise, bir şey görüldüğü veya düşünüldüğü zaman onu över mahiyette ortaya konulan bir değer bilme duygusudur. Ancak o şeyde üstün kuvvet ve kudret, rahmet ve inâyet aranmaz. Şükür kavramına gelince: Ancak yapılan iyilik ve yardım karşılığında izhar edilen bir övgüdür. Hamd böyle değildir, yukarıda da belirttiğimiz gibi o daha geniş ve kapsamlı bir mana taşımaktadır. O bakımdan Cenâb-ı Hak, her türlü üstünlüğe sâhip bulunduğu, kuvvet ve kudretin O'na mahsus olduğu ve bütün nîmetlerin ve feyizlerin O'ndan geldiği için övülmeğe çok lâyıktır. Nîmet versın vermesin, ihsanda bulunsun bulunmasın mutlak kudret sâhibi olduğu için övülür, hamd edilir.

Nitekim konumuzu oluşturan âyette «hamd»ın ölçü ve kapsamı en güzel şekilde belirtilmekte; her iki hayatı en güzel ve en uygun biçimde düzenleyen ve hepsini insandan yana çevirip onun hizmetine veren Allah elbette her türlü övgünün üstünde bir övgüye lâyıktır, denilmekte ve «hamd» kavramıyla bu geniş mana işlenmektedir.

Öyle değil midir? Varlık âlemi bütünüyle Allah'ındır. Âhiret âlemini meydana getirecek O'dur. Yerin dibine giren ve çıkan her şeyi O bilir; gökten inen her şeyi O takdîr eder; yerden göğe doğru yükselen her şeyden mutlak anlamda haberdâr olan yine O'dur. O, rahmet ve gufran kaynağıdır. O halde hamd edilmeğe hep O lâyıktır.

Bu hikmete binaendir ki, Kur'ân-ı Kerîm'de beş sûreye hamd ile başlanmıştır.

GÖKLERDE VE YERDE OLUP BİTENİ BİLMESİ

(يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ..) **«Yere girenleri, yerden çıkanları; gökten inenleri, göğe yükselenleri bilir..»**

Bu âyet ilâhî ilmin her şeyi kapsayıp kuşattığını bildirirken, her şeyin aynı zamanda ilâhî kudretin yüksek tezahürüyle belli ölçüye göre yaratıldığını; her şeyin düzenli harekette bulunup belirlendiği ve proğramlandığı şekilde hizmet verdiğini öğretmektedir. Çünkü göktekiler de, yerdekiler de O'na aittir. O bakımdan da varlıkta her şey O'nun kudretini yansıtmakta ve sadece O'nu övmektedir. Âhiret hayatı da yine O'nun kudretinin ikinci bir tezahürüyle belirlenip ortaya çıkar; ilâhî plânda çizildiği ölçü ve anlamda gerçekleşir. Çünkü Cenâb-ı Hak Hakîm'dir, Habîr'dir.

Birinci sıfat, O'nun her işinin plânlı, proğramlı, maksatlı, dengeli ve düzenli olduğuna; ikinci sıfat O'nun unutkan olmadığına, gaflet etmediğine, uyumadığına, uyuklamadığına; ilmiyle, görme ve işitme kudretiyle her şeye mutlak anlamda nüfuz ettiğine delâlet etmektedir.

Cenâb-ı Hak, yerin altında ve üstünde olup bitenleri, yere inip, göğe çıkan her şeyi hakkıyla bilir. O bakımdan bu anlatım bütünüyle hayatın sırrına işâret etmekte ve tabiat olaylarını meydana getiren sebep ve illetleri, belli kanunlara, plân ve proğramlara göre oluşturup harekete geçiren, bizim göremediğimiz görevli meleklerin bulunduğuna dikkatlerimizi çekmektedir.

Karada ve denizde yaşayan canlıları sevk ve idare eden kimdir? Tavuk yumurtasından çıkan civcivin karada dolaşmasını; ördek veya kaz yumurtasından çıkan yavrunun suya doğru koşup yüzmesini sağlayan veya proğramlayan kimdir? Canlılar arasında tabii eleme kanununu işler durumda tutan kim olabilir? İlim bunları zahirî sebeplere bağlarken, sebepleri oluşturup harekete geçiren gizli ellerden ve görevli meleklerden söz etmez. Kur'ân bize ışık tutar, ipucu verir ve olaylar, konular üzerinde iyice düşünmemizi emreder. Çünkü Allah'ın rahmet ışınları her varlığa nüfuz etmekte, ilmi her varlığı kapsamaktadır. Eşya sadece O'nun kudret damgasını taşımakta, O'nun yüce sanatının izlerini yansıtmaktadır.

İşte insanoğlu bu gerçekleri görüp anladığı, idrâk edip Hakk'a yöneldiği nisbette geleceğini hazırlamış olacak ve o oranda ilâhî rahmet ve gufrana mazhar kılınacaktır.

KIYÂMET MUTLAKA KOPACAKTIR

(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ ..) **«Küfre saplananlar, «kıyâmet bize gelmez» derler. De ki: Hayır, gaybı bilen Rabbıma and olsun ki elbette kıyâmet gelecektir..»**

Böylece inkârcı sapıkların, azgın maddecilerin iddiası reddedilirken, varlık âleminde çok mükemmel bir düzenin hâkim olduğu belirtiliyor. Her düzenin bir düzenleyicisi bulunduğunu inkâr edemiyeceğimize göre, kâinatı kusursuz bir düzenle ayakta tutan ve «el-Hayyu, el-Kayyum» sıfatlarını zatında taşıyan Cenâb-ı Hak, hikmeti gereği bu düzeni bozup, insanın ebedî hayatını devam ettirmeye elverişli ikinci bir düzeni kuracaktır. O, bu bilgiyi kendi zatına yemin ederek haber vermekte ve her türlü şüphelerin yersiz ve neticesiz olduğuna işârette bulunmaktadır.

ZERRE VE ATOM

(لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَا اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَا اَكْبَرُ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ)

«Göklerde ve yerde zerre ağırlığınca hiçbir şey O'nun ilminden uzak kalmaz. Bundan daha küçüğü de, daha büyüğü de mutlaka o açık ve açıklayıcı kitaptadır.»

Zerre : Kök mâna olarak en küçük karıncaya delâlet eder; etrafa dağılıp saçıldıkları ve bir de çok küçük oldukları sebebiyle onlara «zerr» denilmiştir. Ayrıca pencereden içeri vuran güneş ışınında uçuşan küçücük toz hakkında da kullanıldığı çok yaygındır.

Bu son manayla «zerre» en küçük parça demektir ki, eskiden ona «cüz'i lâ yetecezza» yani «parçalanmayan, bölünmeyen parça» denirdi.

Cenâb-ı Hak bu küçük parçayı misal verirken çok dikkat çekici ve düşündürücü bir anlatımla atıfta bulunarak atoma işârette bulunmuştur. Zira «bundan daha küçüğü» tabiri bizi ister istemez atom çekirdeğine ve etrafında dönen elektronlara götürmektedir.

Böylece kâinat plânında yer alan her şey, atomundan diğer cisimlere varıncaya kadar «kitab-i mübîn»de yazılıp hazırlanmıştır. Bu, «Levh-i Mahfuz» olabileceği gibi, Kur'ân-ı Kerîm veya «Kâinat Kitabı» da olabilir. Zira kâinat bütünüyle ilâhî kudretin tecellilerinin, sanatının erişilmezliğini, plân ve proğramının kusursuzluğunu satır satır yazmakta ve yansıtmaktadır. Ayrıca Cenâb-ı Hak, kâinatı yaratmayı irâde edince, önce onun plânını ve kıyâmete kadar meydana gelecek olayları ve plânda yer alan küçük, büyük her şeyi kusursuz şekilde «Levh-i Mahfuz» denilen ana kitabu yazmıştır.

Yukarıdaki âyetle bu incelikler anlatılmakta ve kâinat hakkında daha iyi düşünmemiz istenmektedir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu konuda bize ışık tutarak şöyle bilgi vermiştir:

«Allah'ın ilk yarattığı şey, kalem'dir. Ona «yaz» dedi. O da «ne yazayım?» diye sordu. Cenâb-ı Hak ona: «Kıyâmet gününe kadar olacak her şeyi yaz» buyurdu..» (1)

Konunun önemine binâen «Kitab-ı Mübîn» sözü Kur'ân'ın dokuz veya on yerinde geçmektedir. Yer aldığı konu ve cümleye göre yorum istemek-

(1) Tirmizî/tefsîr : 3/11-68

te ve hafızalardaki izi derinleştirerek kâinatta meydana gelen olayların tesadüfî olmadığını kalp ve kafalara işlemektedir.

Bunlardan beşi Kur'ân-ı Kerîm'e, beşi de Levh-i Mahfuz'a delâlet etmektedir. (1)

KIYÂMETİN HİKMETİ

Kur'ân, kıyâmet olayının birçok hikmete yönelik bulunduğunu sırası geldikçe açıklamakta ve aydınlatıcı bilgi vermektedir. Onları şöyle özetleyip maddeleştirebiliriz :

a) İnsan ruhu Allah'tan gelmedir ve ölümsüzdür. Bu bakımdan ebedî hayat için yaratılmıştır. Dünya hayatında geçici bir süre için hazırlanan bedende eyleşir, sonra ayrılıp hiç ölmeyecek bedenin yaratılmasını bekler.

b) Ebedî hayatın ne demek olduğunu anlayabilmemiz için ruhumuz bir süre dünyaya gönderilmiştir.

c) Dünya hayatı olmasaydı, âhiret hayatının anlamı ve hikmeti anlaşılmazdı; âhiret hayatı olmasaydı dünya hayatı anlamsız ve hikmetsiz kalırdı.

d) Nefis ve ruh ile donatılan ve kendi hür irâdesiyle başbaşa bırakılan her insanın anlayış, tutum ve inancını belirlemek, içindeki cevherinin ortaya çıkmasını sağlamak için dünya hayatı gerekli bir dönüm noktası, bir imtihan devresi kılınmıştır. O bakımdan dünyada işlenen her iş ve amelin karşılık görmesi için de bir hesap dönemi ve âhiret âlemi gereklidir.

İşte ilgili âyetle bilhassa (d) maddesi belirtilmektedir.

RIZK-I KERÎM

(لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ) «Çünkü imân edip iyi yararlı amellerde bulunanları mükâfatlandıracak. İşte bunlara mağfiret (bol bağışlanma), çok şerefli, göz ve gönül doldurucu rızık vardır.»

Rızk-ı Kerîm sözü geniş yorum isteyen bir anlatım tarzıdır. Kerîm, kerem kökünden türetilen bir sıfattır. İyi, âlicenap, cömert, vicdanı gelişip iyilikten ve hayırdan yana seslenen kişilere sıfat olarak gelir. Rızk'a sıfat olarak kullanılması, o rızkı verenin yüceliğini, cömertliğini yansıtmaya yöneliktir. İlim dilinde buna «mecaz-i mürsel» denir.

---

(1) Bilgi için bak: Mâide : 15, Yusuf: 1, Şuârâ: 2, Neml : 1, Kasas: 2- Ayrıca En'âm : 59, Yunus: 61, Hud: 6, Neml: 75, Sebe': 3. âyetlerin tefsîri

Kerîm olan Allah'ın mü'minlere vereceği rızık, şüphesiz ki cennet ve oradaki yüce nîmetlerdir.

İLÂHÎ ÂYETLERİN TESİRİNİ GİDERMEK İSTEYENLER

(وَالَّذِينَ سَعَوْ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ)**«(Bizi) âciz bırakmak için yarışıp âyetlerimiz hakkında (olumsuz yönde) çaba gösterenlere gelince : Onlara elem verici murdar bir azap vardır.»**

İnkâr hastalığına yakalanıp putperestlikle, maddecilikle beyinleri yıkananların, hakkı yansıtan Kur'ân âyetlerini dinlemeye hiç tahammülleri yoktur. İlâhî beyan kalplerde olumlu tesir bırakmasın diye her fırsatta koşup dururlar. Nefisleri birçok yönden akıl ve idrâklerini kendi kumandası altına alıp duygularını ön plâna getirmiştir. O bakımdan kendilerine verilecek ceza da, vicdanları ve nefsanî arzuları kadar murdar olacaktır.

Şüphesiz Allah'ın âyetlerini küçümseyenler hep küçülmüşlerdir. Gündüzleyin çok karanlık bir dehlize giren kimse, güneşin varlığını ve onun ortalığı aydınlattığını inkâr etse bile, güneş yine de vardır ve dünyayı aydınlatmaktadır. O bakımdan Kur'ân âyetleri her yönüyle insanların hem dünyada, hem âhirette mutlu, güvenli ve huzurlu hayat sürmelerine ve Yaratan ile yaratılanlar arasındaki engelleri kaldırmaya yönelik bulunmaktadır. İnkârcı sapıklar bu gerçeği red ve inkâr etseler de, etmeseler de o, güneş misali hep var olacak ve gönülleri, vicdanları ve kafaları aydınlatmaya devam edecektir.

GERÇEĞİ ARAŞTIRAN İLİM ADAMLARI

(وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ)

«Kendilerine ilim verilen (gerçekçi âlim)ler ise, Rabbından sana indirilenin hak olduğunu ve çok güçlü, çok üstün, övülmeğe hep lâyık olanın yoluna irşat ettiğini görüp bilirler.»

Kur'ân, her vesileyle ilme ve ilim adamına takdîr sunmaktadır. Gerçekleri daha çok hakikati arayan ilim adamları görüp anlarlar ve teslimiyet göstererek hakkı kabul ederler. Nitekim Asr-ı Saadet'te Abdullah b. Selâm, Selmân el-Fârisî, Ebû Zer el-Gıffarî ve emsali çağın ilim adamları Kur'ân'ın insan gücünü aştığını görmekte gecikmemişler ve onun Allah sözü olduğunu kabul ederek son peygamber Hz. Muhammed'e (A.S.) inanmışlar ve daire-i İslâm'a girmekle bahtiyar olmuşlardır.

Zira onların ciddi araştırması ve konuya objektif olarak eğilmeleri, kendilerini şu kesin sonuca götürdü: Kur'ân her âyet ve sûresiyle insan hayatını en mükemmel şekilde düzene sokan ve bütünüyle insanlıktan yana rahmet ve feyiz olan bir kitaptır. Hiçbir zaman bu ölçü ve muhtevada ve üstün yararda bir kitap, insan kafasının ürünü olamaz ve tarihte bunun misali yoktur.

Nitekim beşinci âyetin sonunda bu inceliğe işâretle Cenâb-ı Hakk'ın Azîz ve Hamîd diye iki sıfatı kullanılmıştır. Birincisi, Kur'ân ancak çok üstün, çok güçlü olan yüce kudretin eseri olabilir gerçeğini; ikincisi, o yüce kudretin her fiil ve tecellisiyle övgüye lâyık bulunduğunu yansıtır.

Tarihte, İslâm'ı ve Kur'ân'ı, sonra da Hz. Muhammed'in (A.S.) yüksek şahsiyetini tarafsız bir gözle inceleyen ilim adamlarının çoğunun doğru yolu seçmekten başka bir şey düşünemediği de belirtilmiştir. Hemen her çağda bunlardan birkaç tanesine rastlamak mümkündür. Son birkaç yıl içinde Fransız ilim adamlarından Maurice Bucaille, Jacques Cousteau (Kaptan Kusto); yine Fransız düşünürlerinden Roger Garaudy; Hollanda Parlamento Üyesi Düşünür Mr. Poul ve Ay'a ilk ayak basan Neil Armstrong'un ciddi araştırmalarıyla İslâmiyeti kendilerine din olarak seçtiklerini görüyoruz. Konumuzu oluşturan âyette Cenâb-ı Hak bu gibi ilim adamlarını övmekte ve misâl göstermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâinatın bütünüyle Allah'a ait olduğu ve o bakımdan O'nun her zaman övülmeğe lâyık bulunduğu konu edildi. Kıyâmet'e inanmayanlar bu konuda uyarılarak, ikinci hayatın mutlaka başlatılacağı açıklanarak, ölmeden önce hakka yönelmeleri tavsiye edildi. Sonra da imanla sâlih amelleri birleştirip bütünleştiren mü'minler müjdelendi ve Kur'ân'ı ilim ve insaf gözüyle okuyan ilim adamlarının inkârda ısrar etmedikleri, hakikati anlayınca hemen dönüş yapıp Allah'a yöneldikleri misal verilerek ilme ve ilim adamına takdir sunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcı maddecilerin, sapık müşriklerin ölüp toprağa karıştıktan, ufalanıp toz haline geldikten sonra dirilmenin söz konusu olamıyacağı iddiaları üzerinde duruluyor ve bu haberi veren Hz. Muhammed'i (A.S.) aklî dengesizlikle suçladıklarına dikkatler çekiliyor. Sonra da âhirete inanmayanların derin bir sapıklık içinde bulundukları belirtilerek İlâhî kudretin her şeye yettiğine parmak basılarak, ilâhî irâde tecelli edecek olursa, inkârcıları yerin dibine geçirebileceği veya üzerlerine gökten bir parça (meteor) indirebileceği hatırlatılıyor.

——oOo——

İÇİNDEKİLER

(Önemli konular fihristi)

NEML SÛRESİ

KASAS SÛRESİ

ANKEBÛT SÛRESİ

RÛM SÛRESİ

LUKMÂN SÛRESİ

SECDE SÛRESİ

SEBE' SÛRESİ

——oOo——

İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

10. cild

ANADOLU YAYINLARI

Genel Dağıtım

Basım Yayın Koll. Şti.
853 Sok. No: 42 Konak - İzmir
Tel: 255983

Dizgi	. Öğrenci Matbaası	İZMİR
Filim	. İrfan Klişe	İZMİR
Baskı	: Alemdar Ofset 1988	İSTANBUL
Cilt	: Savaş Ciltevi	İSTANBUL

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ
يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾
أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ
فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ
وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ
الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنَّ فِي ذَلِكَ
لَآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٩﴾

M E Â L İ :

7— O küfre saplanıp kalanlar ise, size, ölüp didik didik hale geldiğinizde yeniden yaratılacağınızı size haber veren bir adamı salık verelim mi? derler.

8— O, Allah'a karşı yalan mı uyduruyor, yoksa kendisinde aklî dengesizlik mi var? Hayır, Âhiret'e inanmayanlar (haktan çok) uzak sapıklıkta ve azâp içindedirler.

9— Gökten ve yerden önlerinde ve arkalarında bulunan (açık belgeleri, isbatlayıcı delilleri) görmediler mi? Dilersek onları yerin dibine geçirir veya üzerlerine gökten bir parça düşürürüz. Şüphesiz ki bunda (Allah'a) gönül verip yönelen her kul için öğüt, delil ve ibret vardır.

ÖLDÜKTEN SONRA DİRİLMEYE EN GÜZEL MİŞAL BİTKİLERDİR

(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ...)

«O küfre saplanıp kalanlar ise, size, ölüp didik didik hale geldiğinizde ye-

nlden yaratılacağınızı size haber veren bir adamı salık verelim mi? derler..»

Allah'a ve âhirete inanmayanlar, öldükten sonra dirilmeye de inanmazlar. Oysa buna misâl teşkil edecek binlerce bitki gözlerinin önünde her yıl ölüp dirilmektedir. Yeşeren bitkiler bir süre sonra kuruyup çer çöp haline geldikten sonra mevsimi gelince yeniden filizlenip dirilmektedir. Çer çöp olan bitkinin aynı değilse de mayası ve özü itibariyle benzeri yeşerip vücut bulmaktadır. İnsan, ölüp toprağa karışarak belirsiz hale geldikten sonra yeniden oluşup dirilmesiyle ortaya çıkan bedeni, taşıdığı hücreler itibariyle eski bedenin kendisi değilse de, onun özü ve mayası, özellikleri ve mahiyeti itibariyle kendisidir.

Zira ölüm olayıyla ne maya kaybolmakta, ne de öz yok olmaktadır. Nitekim Kur'ân âyetlerini dikkatle incelediğimizde, kuruduktan sonra inen yağmurla yeniden yeşeren bitkiler, kökleri, tohumları, taşıdıkları sporlarıyla vücut bulmaktadırlar. Böylece ölen insanların dirileceğine misal verilerek ikisi arasındaki benzerliği düşünüp bulmamız bize bırakılıyor.

Aynı zamanda hiç yok iken insanı, yüce kudretine belge olacak, ilâhî hılkat kanununun en belirgin damgasını taşıyacak özellikte yaratan Cenâb-ı Hakk'ın onu öldürdükten sonra -örnek ve misali ortada dururken- yeniden yaratmaya kudreti yetmez mi? Yetmez denilecek olsa, o takdirde ilk yaratan da O değildir, neticesi ortaya çıkar. Bu durumda insanı kim yaratmıştır? Şüphesiz insan kendi kendini yaratmamıştır. Tesadüfler ise bu kadar mükemmel ve düzenli, dengeli bir canlıyı meydana hiç getiremez. O halde insanı, insan üstü çok mükemmel ve sınırsız kudrete sahip olan bir varlığın yaratması zarureti ortaya çıkıyor ki, o da -semavî dinlerin haber verdiği- Cenâb-ı Hak'tır.

İşte bu gerçeklere akıl erdiremiyen putperest şaşkınlar ve sapık müşrikler, Hz. Muhammed'in (A.S.) bu hususta Allah adına yalan uydurduğuna, değilse aklî dengesinin bozuk olduğuna hükmetmişlerdi. Tıpkı günümüzdeki komünistlerle materyalistlerin iddia ettikleri gibi..

ÂHİRETE İNANMAYANLAR DERİN BİR SAPIKLIK İÇİNDEDİRLER

(بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ) **«Hayır âhirete inanmayanlar (haktan çok) uzak sapıklıkta ve azap içindedirler.»**

Dalâlet, hakkı görmemek, hakkı tanımamak, doğru yolu seçmemek; bâtılı savunmak; Allah'ın varlığını birliğini ya tamamen inkâr etmek, ya da Allah'a ortak koşmak; gönderilen peygamberi, indirilen kitabı yalan say-

mak ve böylece kıyâmet ve âhireti reddetmektir.

O bakımdan Kur'ân, maddeyi esas ve temel kabul edenlerle Allah'a ortak koşan müşriklerin kalbinde ve kafasında âhireti inkâr mayası yer almaktadır noktasından hareketle o gibilerin, ölümü ve yok olup silinmeyi düşündükçe ümitsizliğe düştüklerini ve böylece kendi kendilerine hem haksızlık, hem de azap ettiklerini belirtmekte; ilâhî hılkat kanununun belirlediği amacın dışına çıktıklarına, sünnetullaha ters düştüklerine işâret etmektedir. Bu yüzden dönüş yapmadan, hakka dönmeden ölecek olanlarına âhiret azâbı hazırlandığını haber vermektedir.

İNKÂRCININ AKLINA VE VİCDANINA SESLENİLİYOR

(أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ) «Gökten ve yerden önlerinde ve arkalarında bulunan (açık belgeleri, isbatlayıcı delilleri) görmediler mi?»

Gökte ve yerde bulunan her varlık, görülebilen her sistem ve düzen kusursuz bir plânlayıcının ve mükemmel bir proğramlayıcının; her şeyi düzenleyip denge ve düzende tutucunun varlığına, birliğine açık şekilde delâlet etmektedir. İnsanoğlu çevresine bir göz atınca binlerce çeşit bitkileri; yukarıya doğru başını kaldırıp bakınca yüzlerce sistemi görmektedir. Öyle ki : Yeryüzünün onda yedisinin su ile kaplı olması, atmosfer tabakasının belli oranda bulunması; dünyanın hem kendi ekseni, hem de güneşin etrafında belli bir yörüngede şaşmadan, bir aksaklık doğurmadan, sapmadan dönmesi, mükemmelin de ötesinde her şeye mutlak anlamda hâkim ve her şeyi tasarrufu altında bulunduran mutlak kudret sâhibinin mevcudiyetini isbatlamakta ve her türlü tereddüt ve şüpheyi reddetmektedir. Zira bu kadar düzenli, uyumlu, dakik ve hesaplı mekanizmanın ve bağlı bulunduğu sistemin kendiliğinden oluşup bugünkü duruma geldiği söylenemez.

Yok eğer insanoğlu bunca belgelere körler gibi bakıyor, sağırlar misali hakkın uyarıcı ve akla seslenici nidasını işitmiyorsa, elbette ki ilâhî kudret ve sanatı; rabbanî terbiye ve yönlendirmeyi göremez ve anlayamaz. Ama aklını rehber, insafını süzgü, vicdanını ibre yapıp ön yargıdan sıyrılarak düzende yer alan her şeyin hikmetini, amacını, amaca yönelik hizmetini; bağlı bulunduğu plân ve kanunu düşünür de sonuç çıkarmaya çalışırsa, o takdirde ilâhî hidâyet ışığı kalbinde doğup inkârın yeri ve anlamı kalmadığına inanır, inandıkça da mesafe kısalır ve öylece Hakk'a teslimiyet gösterir.

Konumuzu oluşturan âyetle bu hikmet yansıtmaktadır. Sözü edilen düzen ve dengeyi ayakta tutan Yüce Kudret dilerse bir anda hükmünü indirir de küfür ve azgınlıkta ileri gidenleri yerin dibine batırır veya üzerlerine semavî bir afet gönderir.

Unutmayalım ki, insanı dört tarafından çeviren deliller, belgeler, âyetler ve bunların bağlı bulunduğu sistemler, aklını kullananlar için birer öğüt ve ibret arzetmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, öldükten sonra ikinci hayatı inkâr edenler üzerinde duruldu ve bu yüzden Hz. Muhammed'i (A.S.) suçlayanlara dikkatler çekildi. Sonra da insan aklını harekete geçirip onu gerçeğe yöneltmek için gök ve yer konu edilerek bunlardaki açık belgelere dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aynı paralelde olan sapık inkârcıların her dönemde peygamberleri üzdüklerine işâret edilerek, İslâm'a karşı zehir kusan Yahudiler hem uyarılıyor, hem de insafa dâvet ediliyor. Böylece Yahudilerin altın dönemi sayılan Davud ve Süleyman Peygamberlere (salât-ü selâm ikisine olsun) verilen imkânlar, köpürüp duran nîmetler hatırlatılarak her peygambere birtakım lûtuflarda bulunulduğu haber veriliyor.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ مِنَّا فَضْلًاۜ
يَا جِبَالُ اَوِّبٖي مَعَهُ وَالطَّيْرَۚ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدٖيدَۙ ﴿١٠﴾ اَنِ اعْمَلْ
سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًاۜ اِنّٖي بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصٖيرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرّٖيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌۚ
وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِۜ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهٖۜ
وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعٖيرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ
لَهُ مَا يَشَٓاءُ مِنْ مَحَارٖيبَ وَتَمَاثٖيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ
رَاسِيَاتٍۜ اِعْمَلُٓوا اٰلَ دَاوُ۫دَ شُكْرًاۜ وَقَلٖيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ
﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِهٖٓ اِلَّا دَٓابَّةُ
الْاَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَاَتَهُۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَوْ
كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهٖينِ ﴿١٤﴾

M E Â L İ :

10— And olsun ki, Dâvud'a kendi katımızdan bir üstünlük verdik: «Ey dağlar ve kuşlar Onunla beraber tesbîhte bulunup sesinizi çıkarın!» dedik ve ona demiri yumuşattık da.

11— Uzunca, genişçe zırhlar yap; (halkalarının) işlenmesini düzenli

biçimde tut; iyi-yararlı amelde bulunun. Şüphesiz ki, ben sizin yaptıklarınızı görenim» (diye vahyettik).

12— Süleyman'a da rüzgârı (boyun eğdirdik). Sabah bir aylık, akşam bir aylık (mesafeden esmekte idi). Erimiş bakırı ona sel gibi akıttık. Cinlerden de Rabbının izniyle onun ellerinin altında çalışanlar vardı. Onlardan buyruğumuzun gereğini yapmayıp sapanlara çılgın ateşin azâbını tattırdık.

13— Onun için dilediği şekilde kaleler, heykeller, havuz gibi lengerler, büyükçe sâbit kazanlar yaparlardı. Ey Dâvud hanedanı! şükür için çalışın. Kullarımdan şükredenler azdır.

14— Ne vakit ki Süleyman'a ölümü hükmettik; (çalıştırdığı) cinlere onun ölümünü ancak değneğini yiyen ağaçkurdu gösterdi. Süleyman (ölmüş vaziyette) yere kapanınca, şu gerçek ortaya çıktı ki, eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o horlayıcı, aşağılayıcı azâbın içinde kalmazlardı.

İLGİLİ HADÎSLER

Güzel ve yanık sesiyle gece Kur'ân okuyan Ebû Musa el-Eş'ârî'nin (R.A.) sesini işiten Resûlüllah (A.S.) Efendimiz: «Gerçekten buna Davud ailesinin mizmarlarından bir mizmar (musiki sesi ve ahengi) verilmiştir» buyurdu. (1)

«Davud (A.S.) ancak elinin emeğinden yeyip geçinirdi.» (2)

«Doğrusu Davud oğlu Süleyman, Beytü'l-Makdis'i inşa ettikten sonra Allah'tan kendisine ilâhî hükme uygun düşecek bir hüküm (saltanat) verilmesini diledi. Dileği kabul edilip istediği verildi. Kendisinden sonra hiç kimseye lâyık görülmeyecek bir mülk verilmesini de diledi, o da verildi. Beytü'l-Makdis'i bitirince de şöyle dilekte bulundu: «Bu mescide girip sırf namaz için duran kimseyi Cenâb-ı Hak, anasından doğduğu gündeki gibi günahlarından çıkarıp temizlesin!» (3)

DÂVUD PEYGAMBERE ÜSTÜNLÜK VERİLMESİ

(وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا) «And olsun ki, Davud'a kendi katımızdan üs-

(1) Müsned-i Ahmed : 5/349
(2) Buharî/büyû' : 15- Tirmizî/ahlâk : 22- Nesâî/büyû' : 1- İbn Mâce/ticaret: 1, 64- Ahmed : 6/31, 41, 42, 127, 162, 193, 201, 203, 220
(3) Nesâî : Amr b. Âs (R.A.)den

tünlük verdik.»

Davud Peygamber'e (A.S.) verilen üstünlük hakkında farklı yorumlar yapılmışsa da çoğu şu hususlar üzerinde birleşmiştir:

1— Peygamberlik göreviyle taltif edilmesi,

2— Kendisine Zebûr'un indirilmesi,

3— İlim ve hikmet verilmesi,

4— Kudret ve saltanata eriştirilmesi,

5— Dağların ve kuşların, yaratıldıkları amaca yönelik tesbîhlerini anlaması,

6— Gönülden samimi tevbe edip bütünüyle Cenâb-ı Hakk'a yönelmesi,

7— Adâletle hükmetme basîreti,

8— Demir madeninden birçok savaş aleti imal etme yeteneği,

9— Çekici, rahatlatıcı, aşk ve vecde getirici güzel sese sahip kılınması..

Yukarıdaki âyetle bunlardan üçü açıklanmaktaysa da, Davud Peygamber'le ilgili diğer âyetler de gözden geçirildiğinde bunların hepsine rastlamak mümkündür.

Böylece Davud Peygamber'in yaşadığı çağda diğer peygamberlere nisbetle birçok lûtuf ve ihsanlara mazhar kılınmak suretiyle üstün kılındığı anlaşılmış oluyor.

DAĞLARIN VE KUŞLARIN DAVUD'LA (A.S.) BİRLİKTE TESBÎH ETMESİ

(يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ ...) **«Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbîhte bulunup sesinizi çıkarın, dedik..»**

Dağların ve kuşların Davud Peygamber'le (A.S.) beraber tesbîh etmesiyle ilgili açıklamayı Enbiyâ Sûresi 79. âyetin tefsîrinde yapmış bulunuyoruz. Ancak uyguladığımız metot gereği, konuyu az değişik bir anlatımla özetlememizde yarar söz konusudur. Şöyle ki:

Aslında canlı ve cansız her varlık hılkat kanununa bağlı kalarak Ce-

nâb-ı-Hakk'ı tesbîh etmekte, O'nun varlığının, birliğinin delil ve belgesini kendinde taşımaktadır.

Tesbîh, sözlükte bir şeyin süratle geçmesi, devamlı hareket göstermesi demektir. Dağların gerek yankı yapması, gerekse yaratıldığı amaca yönelik hizmet vermesi, kendine has bir tesbîhtir. Davud Peygamber onların bu tesbîhini anlamakta ve âdeta birlikte bir tempo sürdürmekteydiler. Kuşların da özellikleri gereği, hılkat plânına bağlı kalarak ötmeleri ve birtakım hareket sağlamaları bütünüyle Hakk'ı tesbîhe yönelik bir anlam taşır, yani kendilerine has bir tesbîhtir. Davud (A.S.) onların bu tesbîhini çok iyi anlamakta idi. Kuşların da Zebûr okunurken kendilerine has bir tempo tutturarak ötmeye başlamalarıyla ilâhî kudret ve tedbirin her şeyde nafiz bulunduğunu ve her şeyin belli takdîrlere göre meydana geldiğini yansıtıyordu.

Diğer bir yorumla, varlık âleminde hemen her şey, bizim çoğumuzun anlayamadığı ve kavrayamadığı anlamda Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh etmektedir. Davud Peygamber'e onların tesbihlerini anlama ve kavrama yeteneği verilmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, karıncanın bile şuurlu biçimde anladığını, bazı gerçekleri bildiğini; hüdhüd kuşunun da akıllıca elçilik yaptığını haber vermek suretiyle, canlılar hakkında daha geniş araştırma yapmamızı ilham etmekte ve ilim adamlarına bu konuda hareket noktasını belirlemektedir. (1)

Demir madeninin Davud Peygamber'e (A.S.) yumuşatılması, o çağda demir madeninin bol miktarda işlendiği; birçok alet edavat yapıldığı, özellikle savaşlarda kullanılacak zırh ve benzeri şeylerin imal edildiği anlaşılıyor; aynı zamanda Davud Peygamber'in iyi bir usta ve sanatkâr olduğu haber veriliyor.

RÜZGÂRIN, SÜLEYMAN PEYGAMBER'E BAŞ EĞDİRİLMESİ

(... وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ) **«Süleyman'a da rüzgârı (boyun eğdirdik). Sabah bir aylık, akşam bir aylık (mesafeden esmekte idi)..»**

Rüzgârın Süleyman Peygamber'in (A.S.) emrine verilmesi konusunu Enbiyâ Sûresi 81. âyetin tefsîrinde geniş ölçüde açıklamış bulunuyoruz. Ancak Davud Peygamber'le ilgili konuda olduğu gibi, bu konuda da değişik bir anlatımla tekrar açıklamada bulunmamızda, uyguladığımız metot

(1) Bilgi için bak : Enbiyâ Sûresi : 79, Sad Sûresi : 19. âyetlerin tefsîri

gereği yarar görüyoruz. Şöyle ki :

Rüzgârın Süleyman Peygamber'e (A.S.) baş eğdirilmesi, yani onun hizmetine verilmesi; sabah bir aylık, akşam bir aylık mesafeden esmesi neyi anlatmaktadır? Klasik tefsirlerimiz gerek Davud Peygambere verilen üstünlük, gerekse Süleyman Peygamber'in emrine verilen rüzgâr hakkında birçok aslı olmayan rivâyetlere de yer vermişlerdir. Oysa, sözü edilen hususlar her iki peygamberin yaşadığı çağın imkânlarıyla değerlendirildiğinde, nelerin kasdedildiği çok daha net ve sağlıklı şekilde anlaşılabilir.

Bilindiği gibi, yelkenli gemilerin tarihi çok gerilere uzanmaktadır. Süleyman Peygamber'den asırlarca önce Nuh Peygamber tarafından da inşa edildiğini Kur'ân ve Tevrat haber vermektedir. Süleyman Peygamber aynı zamanda büyük bir hükümdardı da. İsrâil oğullarına altın çağı yaşattığı kesindir. Bulunduğu Filistin ve Şam bölgeleriyle fethettikleri yerler dikkate alınınca Irak üzerinden İran körfezine, oradan Umman körfezine, oradan da Aden körfezine hâkim olduğu söylenebilir. Yelkenli deniz filosuyla, İran körfeziyle Kızıldeniz arasında ticarî seferler ve askerî harekât tertiplediği de rivâyetler arasında yer almaktadır. Cenâb-ı Hak, sefer anında ona sebepleri kolaylaştırmış ve rüzgârı onların arzuları doğrultusunda estirmiştir. Bir aylık mesafeden esmesi ve sabah akşam bu mesafe içinde gemileri sürükleyip hedefine doğru götürmesi, Allah'ın o peygamberden yana has bir inâyeti olarak vasıflandırılabilir. (1)

ERİTİLMİŞ BAKIRIN AKITILMASI

(وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ) **«Erimiş bakırı ona sel gibi akıttık.»**

Kur'ân-ı Kerîm, araştırmacılara ipucu olsun diye, tarihi çok gerilere uzanan ve insanların ilk kullandığı maden sayılan; aynı zamanda Milâttan 8.000 yıl öncesinden bilindiği sanılan bakırın Süleyman Peygamber zamanında bol miktarda işlendiğini haber vermektedir. Ayrıca Kur'ân'da, çıkarılan bakır madeninden daha çok büyükçe kazanlar, lengerler, heykeller, kabartmalar ve benzeri ev eşyası imâl edildiğinden söz edilmektedir.

Nitekim yapılan arkeolojik kazılarda o yörelerde bu gibi madenî kaplara rastlandığı söylenir.

M.Ö. 970'de tahta çıkıp 40 yıl hükümdarlık eden Süleyman Peygamber'in, bu uzun süre içinde birçok eserler meydana getirdiği muhakkaktır.

---

(1) Bilgi için bak : Enbiya Sûresi : 81, Neml Sûresi: 16. âyetlerin tefsîri

Kur'ân o çağa ait kalıntıların iyice incelenmesini ilhâm ederken, yapılan eserler hakkında birtakım bilgiler de veriyor.

CİNLERDEN YARARLANMA

(... وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهِ) «Cinlerden de Rabbının izniyle onun ellerinin altında çalışanlar vardı..»

Cin, sözlükte: Gözle görülmeyen varlık demektir. Ayrıca gece karanlığına da denildiği yaygındır. Duyu organlarımızdan gizli kalan ruhanîler hakkında, ins karşıtı olarak kullanılmıştır.

Bu tanımlamaya melekler ve şeytanlar da girmektedir. Ancak meleklerle cinler arasında umum-husus söz konusudur; yani her melek -gözle görülmediği, duyularımızla tesbit edilemediği için bir bakıma cindir; ama her cin melek değildir. (1)

İkinci bir tarifle, cin: Ruhanîlerden bir kısmı hakkında kullanılan bir kavramdır. Çünkü ruhanîler üç gruba ayrılmaktadır: Seçkin şerefli olanları ki bunlar meleklerdir. Kötü habîs olanları ki, bunlar şeytanlardır. Bu ikisi arasında olanları ki, bunlar cinlerdir.

Açıklama:

Cinlerle melekler arasındaki diğer önemli fark şudur: Melekler nurdan yaratılmış ruhanîlerdir. Cinler ise, ateşten yaratılmış ruhanîlerdir. Meleklerde nefis ve şehvet yoktur; cinlerde ise vardır.

Süleyman Peygamber'in (A.S.) emrine baş eğdirilen ve onun direktifiyle çalıştırılan cinlerden maksat nedir veya kimlerdir? Bu hususta farklı yorumlar yapılmıştır:

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre: Ruhanî olup gözle görülmeyen, aynı zamanda ateşten yaratılan cinlerdir.

b) Yabancı esirlerdir.

c) Cin fikirli, becerikli uzman ustalardır.

Bize göre, İbn Abbas'ın (R.A.) yorumu hem kelimenin delâlet ettiği manaya uygun olması, yani mecazî bir anlam taşımaması, hem de Süleyman Peygamber'e has bir inâyet ve tasarruf olması bakımından daha uy-

(1) Bilgi için bak: Kamus Tercemesi/cin maddesi - Müfredat-i Râğib/cin maddesi

gun ve sıhhatlıdır.

İkinci ve üçüncülerin yorumu, mecazî bir anlam taşımaktadır. Aynı zamanda tarihî gerçeğe pek uygun değildir. Zira bir peygamberin yabancıları esir edinip köle gibi çalıştırması hiçbir zaman düşünülemez. Peygamberler genellikle insanlardan yana rahmet ve şefkat kaynağı olarak kabul edilirler ve insanları köle edinmek için değil, onları kölelikten, esaretten, küfür ve ahlâksızlıktan, isyan ve tuğyandan koruyup kurtarmak için gönderilmişlerdir. Bunun aksini iddia etmek mümkün değildir.

Cin fikirli, becerikli usta ile yorumlamak da gerçeği yansıtmamaktadır. Zira eğer bu mana murat edilmiş olsaydı, cin kavramı kullanılmaz, doğrudan uzmanlığa ve becerikliliğe delâlet eden kavramlara yer verilirdi.

İkinci görüş ve yorumu destekleyenler, dayanak olarak şunu ileri sürmüşlerdir: «Süleyman Peygamber kuvvetli ihtimalle yaptığı fetihlerde elde ettiği esirler arasında bulunan uzman sanatkârları ve becerikli kişileri toplayıp kendi ülkesine getirmiş ve ağır işlerde çalıştırmıştır. O yabancılara cin denilmesi, hem yabancı olmalarından, hem de cin gibi zeki ve becerikli bulunmalarından ve bildikleri incelikleri içlerinde gizleyip açığa vurmadıklarından ötürüdür.»

Az yukarıda belirttiğimiz gibi, bu yorumun peygamberden yana birtakım sakıncalı yanları vardır.

MAHARÎB VE TEMÂSÎL

(يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ ...) **«Onun için dilediği şekilde kaleler, heykeller, havuz gibi lengerler, büyükçe sabit kazanlar yaparlardı..»**

Maharîb, «mihrab»ın çoğuludur. Bu geniş mana taşıyan bir kavramdır. Lugatçiler onu şöyle manalandırmışlardır:

a) Yüksekçe olan her yer,

b) İçinde namaz kılınan bizim bildiğimiz mihrab,

c) Mescidler,

d) Saraylardan sonra gelen yüksekçe binalar,

e) Evlerin en yüksekçe manzaraya açık yerleri,

f) Merdivenle çıkılan yüksekçe taraça ve benzeri kısımlar.. (1)

(1) Bilgi için bak: el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 14/271

Temâsîl, «timsal»in çoğuludur. Türkçemizde karşılığı, canlı-cansız bir şeye benzer yapılan sûret demektir.

Ayrıca yorumcular bu kavramı farklı şekilde yorumlayarak birtakım görüşler ortaya koymuşlardır. Şöyle ki :

a) Cam ve bakırdan yapılan cansız eşya şekilleri,

b) Peygamberler ile âlimlerin sûretleri,

Rivâyete göre, o çağda halkın ibâdette daha içli, daha samimi bir tutum içinde bulunmalarını sağlamak için peygamberler ile büyük âlimlerin resimleri yapılarak mâbedlere asılırdı. Nitekim bu konuda Resûlüllah (A.S.) Efendimizin şöyle buyurduğu nakledilmektedir: **«Onlar öyle bir topluluktu ki, kendilerinden salih bir kişi vefat ettiği zaman kabri üzerine mescid inşa ederler ve içini de suretlerle tasvîr ederlerdi.» (1)**

Gerek yorumlardan, gerekse hadîsten, o çağda Süleyman Peygamber'in ve diğer peygamberlerin şeriatında resim, suret ve heykellerin mubah sayıldığı anlaşılıyor. Ancak daha sonraları bu gibi şeyler putperestliğe kapı açtığından, İslâm şeriâtında yasaklanmış ve onunla ilgili ilk konulan hüküm neshedilmiştir. Nitekim Hz. Âişe (R.A.) Vâlidemiz diyor ki : «Üzerinde kuş sureti bulunan bir perdemiz vardı. Dışarıdan eve girmek isteyenler önce bu perdeyle karşılaşırlardı. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bana şöyle buyurdu: **«Bunu değiştir. Çünkü ne kadar içeri girsem onunla karşılaşıyorum, gözüm ona ilişiyor da dünyayı hatırlıyorum.» (2)**

Yine Hz. Âişe (R.A.) Vâlidemiz diyor ki :

— Üzerinde suret bulunan bir perdem vardı ki, onu yatak odasına doğru asmıştım, Hz. Peygamber (A.S.) evde namaz kılarken bu perde kıblesine geliyordu. Bunun üzerine bana: **«Ya Âişe! bu perdeyi al da arka tarafa yerleştir»** buyurdu. Ben onu oradan alıp iki yastık kılıfı yaptım. (3)

ÇOCUK OYUNCAKLARI

İslâm, resim, heykel ve suretleri, putperestlik hortlamasın diye yasaklarken, canlı suretinde çocuk oyuncaklarının yapılmasında ve evde bulundurulmasında bir sakınca görmemiştir. Nitekim Hz. Âişe (R.A.) Vâlidemiz kendisine ait bu tür oyuncakları evinde bulundurduğu halde Hz. Peygam-

(1) Buharî/salât: 48, 54, cenâiz : 7, menakıbü'l-ansar : 37- Müslim/mesacid: 16- Nesâî/mesacid : 13- Ahmed: 6/51

(2) İbn Mâce/zînet : 111- Ahmed : 6/49, 53, 241

(3) Müsned-i Ahmed : 6/172

ber'in (A.S.) ona müdahale etmediği görülmüştür. İlim adamları bu ruhsatın çocuk sevgisi ve terbiyesiyle ilgili bulunduğunu ve çocukta yine çocuk sevgisini, canlılara karşı sıcak ilgi duymasını ve annelik duygusunun gelişmesini sağladığını söyleyerek ruhsatın gerekçesi üzerinde durmuşlardır. (1)

ŞÜKREDENLER AZ OLUR

(اِعْمَلُٓوا اٰلَ دَاوُ۫دَ شُكْرًاۜ وَقَل۪يلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ) **«Ey Dâvud hanedanı! Şükür için çalışın. Kullarımdan şükredenler azdır.»**

Dâvud (A.S.) ailesine sözü edilen birçok nîmetler verilmişti. Onlar ilâhî lûtuf ve kereme fazlasıyla nâil olmuşlardı. Bunun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz: **«Üç şey var ki onlar kime verilmişse, gerçekten Dâvud ailesine verilenin bir benzeri ona da verilmiş demektir: Hoşnutluk halinde de, öfkeli durumda da adâletten ayrılmamak; fakirlik halinde de, zenginlik günlerinde de tutumlu ve dengeli olmak; gizli ve açık hallerde Allah'tan saygı ile korkmak»**, buyurmuştur. (2)

Şükür, yalnız dil ile yapılan bir amel değildir. Diğer organların da ibâdet ve taâtle şükretmesi gerekir. Nitekim geceleri kalkıp ayakları şişinceye kadar namaz kılıp ibâdet eden Peygamberimize (A.S.), Hz. Aişe (R.A.): **«Ya Resûlellah! Cenâb-ı Hak senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışladığı halde neden kendine böyle (eziyet edip uzun süre ibâdet) ediyorsun?»** deyince, Efendimiz (A.S.) ona: **«Ya Aişe! Şükreden bir kul olmayayım mı?»** diye cevap vermiştir. (3)

Bir adam, «Allahım! Beni o (şükreden) az kişilerden biri eyle» diye duâ etti. Onun bu sözünü işiten Hz. Ömer (R.A.), «bu nasıl duâdır?» diye sorunca, adam, «Kullarımdan şükredenler pek azdır» meâlindeki âyeti okudu ve «Cenâb-ı Hak böyle buyurmuyor mu?» diye cevap verdi. Hz. Ömer kendi kendine: «Herkes senden daha bilgilidir ya Ömer!» diye mırıldandı.»

(1) Bilgi için bak : Tefsir-i Kurtubî : 14/274, 275
(2) Câmiussağîr : 1/136- selâs maddesi
(3) Buharî/teheccüd: 6, tefsir: 48- Müslim/münafikun: 79, 81- Tirmizî/salât: 187- Nesâî/kıyamulleyl : 17- İbn Mâce/ikamet : 200- Ahmed: 4/251, 255- 6/115

SÜLEYMAN PEYGAMBER'İN ÖLÜM OLAYI

(فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ ...) **«Ne vakit ki Süleyman'a ölümü hükmettik; (çalıştırdığı) cinlere onun ölümünü ancak değneğini yiyen ağaçkurdu gösterdi..»**

Bu konuda birçok rivâyetler ve yorumlar yapılmıştır. Çoğunun sağlam dayanağı yoktur. Ancak âyetin açık anlatım ve delâletine bakılınca, cinlerin, Süleyman Peygamber'in (A.S.) emrine verildiği, onun da onları birçok ağır işlerde çalıştırdığı anlaşılıyor. Ayrıca cinlerin gaybı bilip bilmedikleri konusu ortaya çıkıyor. Kudüs'teki mâbedin inşasında çalıştırılan cinlerin gayretli çalışmaları devam ederken, Süleyman Peygamber'in eceli gelmiş oldu. Hizmet aksamasın, cinler çalışmayı bırakmasın diye Süleyman Peygamber, öldüğünün bir süre bilinmemesini Cenâb-ı Hak'tan diledi. Dileği kabul olundu ve verilen talimat gereği Süleyman Peygamber elindeki bastonunu alnına dayıyarak oturmuş bir halde ruhunu teslîm etti. Mâbedin inşası bitince ağaç kurdunun kemirdiği baston kırılıverdi ve Süleyman Peygamber'in (A.S.) vefat ettiği öylece anlaşılmış oldu.

Böylece hem başlatılan iş tamamlandı, hem de cinlerin gaybı bilmedikleri kesinlik kazandı.

Âyeti zahirinden alıp te'vîl edenlere gelince: Onlara göre nakil ve rivâyet akılla çatışırsa, te'vîle cevaz vardır. O halde baston, kurulu saltanata, kırılması ise, o saltanatın yıkılmasına; ağaç kurdu, Süleyman Peygamber'in yerine geçen oğlunun beceriksizliğine işârettir ki bu, sözü edilen konuda çok nefîs bir benzetmedir.

Nitekim İsrâil oğullarının Davud (A.S.) ile Süleyman (A.S.) döneminde başlayan altın çağı, Süleyman Peygamber'in (A.S.) vefatıyla gerileme devrine girmiş ve çok sürmeden baş aşağı gelmiştir.

Allah daha iyisini bilir.

CİNLERİN GAYBI BİLMEMESİ

(فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ) **«Süleyman (ölmüş vaziyette) yere kapanınca, şu gerçek ortaya çıktı ki, eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o horlayıcı, aşağılayıcı azâbın içinde kalmazlardı.»**

Cinler, yukarıda da belirttiğimiz gibi, ateşten yaratılan ruhanî varlık-

lardır. Ortaya çıkan olayları süratle görüp tesbit kudretine sahiptirler. Olacak olayları ise, bilmezler; meğer ki, o konuda konuşan melekleri dinleyebilmiş olsunlar, o takdirde duyduklarına bir sürü yalan katarak kendilerine meyli olan kâhinlere fısıldarlar.

Çünkü gaybın anahtarları Allah katındadır; onu ancak dilediği kimselere bildirir. Peygamberler o kimselerin başında gelenlerdir.

Gaybı bilip bilmeme konusu Kur'ân'da daha çok iki yerde açıklanmıştır:

«Allah sizi (peygamberleri) vahiy yoluyla gaybden haberdar kıldığı gibi, (diğer gaybî hususlarda) haberli kılacak değildir. Ama Allah peygamberlerinden dilediğini seçer (de ona gaybı bildirir).» (1)

«Eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o horlayıcı, aşağılayıcı azabın içinde kalmazlardı.» (2)

Süleyman Peygamber'de bu doğrultuda tecelli eden ilâhî kudret, cinleri de çalıştırıp yönetmesine imkân sağlamıştı. Süleyman Peygamber'in (A.S.) ölümünü bilip anlayamadıkları için uzun bir süre daha görevlendirildikleri ağır işlerde çalışmışlardır.

Bazı yöntemlerle cinlerle ilgi kuran kimselere, onlar çoğu zaman olmuş olaylar hakkında yanlış ve yanıltıcı bilgi verirler. Çünkü onlar da şeytanlarla birlikte hareket ederler ve insanları Kur'ân'ın sağlam hukukî hükümlerinden uzaklaştırıp hayal peşinde koştururlar ve masum kimseleri zan altında tutmayı fısıldarlar. O bakımdan İslâm Dini, cincilik sanatını yasaklayıp büyük günahlardan saymıştır. Dosdoğru imân eden cinlere gelince: Onlar Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed'i (A.S.) kabul ettikleri için Allah'tan korkarlar da kâfir cinlerin yolunda yürümezler. Bunun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Kim bir kâhine (gaibden haber verene) gider de onun dediğini doğru kabul ederse, şüphesiz ki o, Muhammed'e indirilen ilâhî buyrukları inkâr etmiş olur.» (3)

Açıklama :

Cin ve şeytanların şerli sinyallerinden, dürtüş ve fısıltılarından korunmak için Euzü-Besmele çekip Muavvazeteyn (Kul euzü bi-Rabbi'l-felak ile Kul euzü bi-Rabbi'n-nas)ı okumak en tesirli çaredir.

(1) Âl-i İmrân Sûresi : 179
(2) Sebe' Sûresi : 14
(3) Ebû Dâvud/tıb : 21- Ahmed: 2/408, 429, 476- Tirmizî/taharet: 21

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yahudilerin İslâm'a karşı olumsuz tutumlarının peygamberliğe karşı hem saygısızlık, hem güvensizlik olduğuna işâretle, Yahudiler için altın devri sayılan Davud (A.S.) ile Süleyman (A.S.)dan söz edildi. Aydınlatıcı bazı bilgiler verilerek cin konusuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ülkelerinde köpürüp duran nîmetlere rağmen nankörlük eden ve semt sakinlerinin birbirlerinden uzak kalmayı arzulayarak kendi birlik ve dirliklerini bozan Sebe'li'ler konu ediliyor. Cenâb-ı Hakk'ın lûtuf ve ihsanına şükretmiyen bir milletin eninde-sonunda başına büyük felâketlerin geleceği üzerinde durularak Sebe'li'leri silip süpüren, ziraî alanlarını tahrip edip evlerini yıkan büyük sel felâketi misâl veriliyor.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ ف۪ي مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌۚ جَنَّتَانِ عَنْ يَم۪ينٍ وَشِمَالٍۜ
كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُۜ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ
﴿١٥﴾ فَاَعْرَضُوا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ
جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَاَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَل۪يلٍ ﴿١٦﴾
ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُواۜ وَهَلْ نُجَاز۪ٓي اِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾
وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّت۪ي بَارَكْنَا ف۪يهَا قُرًى ظَاهِرَةً
وَقَدَّرْنَا ف۪يهَا السَّيْرَۜ س۪يرُوا ف۪يهَا لَيَالِيَ وَاَيَّاماً اٰمِن۪ينَ ﴿١٨﴾
فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ
اَحَاد۪يثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ

شَكُورٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا
فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ
إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

M E Â L İ :

15— And olsun ki, Sebe'li'lere kendi yurtlarında (ilâhî nîmeti güzelliğiyle yansıtan) bir belge ve belirti vardı: Sağlı sollu (Cennet misali) iki bahçe bulunuyordu. «Rabbınızın rızkından yeyin, O'na şükredin. Güzel hoş bir şehir ve çokca bağışlayan bir Rab» (denilmişti).

16— Ne var ki, onlar (bu uyarıdan) yüzçevirdiler. Biz de üzerlerine «A r î m S e l »ini gönderdik. (O güzelim) iki bahçelerini, acımsı buruk yemişli, acı ılgın ve biraz da sidir (Arabistan kirazı) bulunan iki bahçeye çevirdik.

17— Bununla, onları, inkâr ve nankörlüklerine karşı cezâlandırdık ve biz ancak çok nankörleri cezâlandırırız.

18— Onların yurtlarıyla, feyizlendirip mübârek kıldığımız kasabalar arasında biri diğerinden görülebilen yakın kasaba ve köyler meydana getirdik; bunlar arasında gezip dolaşma imkânlarını takdîr ettik, «geceleri ve gündüzleri güven içinde gezip dolaşın!» (dedik).

19— Onlar ise (bu bereket, güven ve rahatlığı anlayamadılar da) «Ey Rabbımız! yolculuğumuzun konaklarını (birbirinden) uzaklaştır» dediler ve böylece kendilerine haksızlık ettiler. Biz de onları bu yüzden dillerde dolaşan masallara çevirdik ve parçalayıp dağıttık. Şüphesiz ki bunda çokca şükredebilen her çok sabırlı kimse için öğütler ve ibretler vardır.

20— And olsun ki, İblîs onlar hakkındaki zan ve tahminini doğruya çıkarmış; mü'minlerden bir topluluk dışında hepsi de ona uymuşlardı.

21— Halbuki İblîs'in onlar üzerinde bir sultası yoktu. Ancak biz, Âhiret'e imân edenlerle o hususta şüphe içinde bulunanları bilip belli etmek için (bu fırsatı verdik). Senin Rabbın her şeyi görüp gözetendir.

İLGİLİ HADÎS

İbn Abbas (R.A.) anlatıyor:

— Bir adam, Peygamber (A.S.) Efendimiz'e: «Sebe' bir erkek midir, yoksa bir kadın mıdır?» diye sorunca, Efendimiz ona şu cevabı verdi: «Sebe' aslında bir adamın ismidir. Onun on oğlu dünyaya gelmiş; altısı Yemen'e, dördü Şam'a yerleşip vatan edinmişler. Yemen'e yerleşenler: Mezhic, Kinde, Uzad (veya Ezd), Eşâriyun, Enmar ve Himyer'dir. Şam'a yerleşenler ise: Lahm, Cüzam, Gassan ve Âmile'dir.» (1)

SEBE' ÜLKESİ

Sebe' ülkesinin geçmişi hakkında ibretli bir safha anlatılarak, refah içinde gününü gün edip Allah'a şükretmiyen aileler ve kavimler misâl veriliyor ve böylece yaşamakta olan nankör aile ve milletler uyarılıyor.

Süleyman Peygamber (A.S.) zamanında bu ülkeye Cenâb-ı Hakk'ın emirleri ulaştırılarak gereken teblîğ ve irşat hizmeti yapılmış ve üzerlerinde dinî, ahlâkî ve siyasî otorite sağlanmıştı. Sonra da bu ülkeye, doğru yoldan sapmasınlar diye belli aralıklarla on üç peygamber gönderilmiştir. Ne var ki, verimli topraklar ve o toprakları rahatlıkla sulayan, aynı zamanda yeryüzünde ilk yapıldığı sanılan büyük bir baraj bulunuyordu. Bağlar, bahçeler ve çeşitli ürünler refah seviyesini iyice yükseltince, dinde ve ahlâkta her geçen gün gerileme başlamış; öyle ki refahla dinî inanç ters orantılı bir durum meydana getirmişti.

Yapılan teblîğ ve uyarılar olumlu sonuç vermemiş, aksine halkın inkâr, azgınlık ve şımarıklığı arttıkça artmış; hak, hukuk diye bir kavram masal olmuştu.

Böylece refah inkârla, inkâr da azgınlıkla; azgınlık da haksızlık ve şımarıklıkla birleşip önüne geçilmez çizgiye gelince ilâhî hükmün tecelli vakti yaklaşmış oldu. Sebeplerin oluşması birbirini izlemiş ve ülkeyi sulamaya yeten Arîm Barajı patlamak suretiyle Sebe' şehri viraneye çevrilmiştir.

Bu ilâhî uyarı üzerine Sebe'li'lerden sağ kalanlar Allah'a yönelip yeniden bu verimli topraklar üzerinde birbirine pek yakın iki kasaba kurmuşlardı. Bu iki kasaba arasındaki yolda sıra sıra ağaçlar, bağlar ve bahçeler yetiştirilmiş ve eski refah seviyesine ulaşılınca da birarada geçinme imkânları her geçen gün zorlaşmış, anlaşmazlık sürüp gitmişti. Daha doğrusu

(1) Müsned-i Ahmed: İbn Abbas (R.A.)dan

refah, bol nîmet onları tepiyordu. Ardı sıra ahlâksızlık, zulüm ve azgınlık baş gösterdi, yağmacılığa kadar uzanıp gitti. Derken üzerlerine bir belâ iniverdi, iki kasaba da mevcut nîmetleri kaybetme felâketine uğratıldı.

ARÎM BARAJI

Önce dünyanın ilk barajı sayılan «Arîm» ismi üzerinde farklı yorumlarda bulunulmuştur:

a) Barajı meydana getiren ön sed,

b) Barajın bulunduğu vadi,

c) Sebe' yöresi..

Bu üç yorum ve rivâyet aynı noktada birleşir. Rivâyete göre, bu büyük barajın kademeli üç menfezi, diğer bir rivâyete göre on iki menfezi bulunuyormuş.

Milâttan asırlarca önce dünyada ilk düşünülüp yapılan bu barajın hangi hükümdar zamanına rastladığı kesin olarak bilinmemektedir.. Ancak Ebûlfidâ tarihinde Sebe' ülkesine ismi verilen Yeşub oğlu Sebe' tarafından yapıldığı kaydedilmiştir. Müfessirlerden bir kısmına göre, Yemen hükümdarı Himyer tarafından; diğer bir kısmına göre, Sebe' melikesi Belkis tarafından yaptırılmıştır.

Arap tarihçilerinden Hemedanî «Vasfu Cezireti'l-Arab» adlı eserinde sözünü ettiğimiz barajın, Me'reb (Sebe') şehrinin batısındaki sıra dağların doğusunda yer alan dağa en yakın olduğu kesimde sağlam bir bent yapılarak meydana getirildiğini ve burada toplanan suyun deniz seviyesinden 1100 metre yüksekte olduğunu yazmıştır. (1)

Ayrıca 1843'de Fransız müsteşriklerinden Erno, Arîm Barajı'nın bulunduğu yeri gidip gördükten sonra Fransa'da neşredilen Tarih Dergisi'nde 1844'de barajın kalıntılarının hâlen mevcut olduğunu ve bazı kitabelere rastlandığını -krokisiyle birlikte- belirterek uzun bir makale yazmıştır ki onun çizdiği krokinin Hemedânî'nin tarifine uyduğu söylenir.

el-Asfahanî ise, sözü edilen baraj seddinin İslâm'dan 400 yıl önce; Tarihçi Yakut M.S. 600 yılında; İbn Haldun ise, M.S. 500 yılında yapıldığını yazarlar.

Eski Romalı'ların taş örme kemer barajları yaptıkları; Bizanslı mühen-

(1) Tefsîr-i Merağî : 12/71

dislerin ise M.S. 550 yılında karma baraj türlerinin ilk örneklerini verdikleri bilinmektedir. (1)

ANCAK NANKÖRLER CEZALANDIRILIR

(ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ) **«Bununla, onları inkâr ve nankörlüklerine karşı cezalandırdık ve biz ancak çok nankörleri cezalandırırız.»**

İnkâr ve nankörlüğe karşı dünyada verilen cezalar çok değişik şekilde tezahür eder. İnsanların çoğu bu cezaların sebebini, hikmetini anlayamazlar, ya da fark edemezler de «tabiat olayları» veya bugünkü tabirleriyle «doğal olaylar» deyip geçerler.

Bu önemli konunun daha iyi anlaşılması için birkaç misal vermemizde yarar vardır:

a) Mal ve kazançta devam eden bereketsizlik,

b) Kazanılan parayı gayr-i meşru yollarda harcayıp tükettikten sonra eldeki nîmeti kaybetmenin acısını için için duymak,

c) Devam eden aile geçimsizliği ve huzursuzluğu,

d) Kutsal değerlerden, millî kültürden uzak yetiştirilen kuşakların toplumu kemiren kanser halini alması, milletin kanını emen asalaklar durumuna gelmesi,

e) Mânevî boşluktan kaynaklanan tatminsizlik ve bunun neticesi intihara teşebbüs,

f) Ana-baba bedduâsı almak suretiyle dengesiz, düzensiz bir hayat sürmek,

g) Ülkede adâletin sarsıntı geçirmesi; zalim zorbaların ve gayr-i meşru kazanç peşinde koşanların tecavüzlerine uğraması,

h) Kötü komşuların, insanî duyguları gelişmemiş kimselerin, kişisel çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen menfaatçilerin arasında sıkışıp kalmak bunlardan birkaçıdır.

(1) Bilgi için bak : Ana Britannica/baraj maddesi

ELDE EDİLEN FIRSATLAR İNSAN KARAKTERİNİ BELİRLER

Kur'ân-ı Kerîm, Sebe'li'lerin İlâhî azâba uğratılıp darmadağın edildiklerini açıkladıktan sonra, onlara verilen nîmetlerin, bir bakıma içlerindeki madenin türünü belirlemek, yani karakter yapılarını ortaya çıkarmak için olduğuna işâretle mü'minlerin dikkatini çekiyor. Kimlerin nîmetin bolluğuna ve çeşitliliğine erişince, o nîmetleri veren Yüce Kudret'i daha çok hatırlayıp şükredeceğini; kimlerin de nîmeti ilâh edinip inkâr ve nankörlüğe saplanıp kalacağını belirlemenin kıstasını veriyor. Bu durumda İblîs'in şükreden mü'minler üzerinde tesiri ve saptırıcı bir sultası olamıyacağını; nankör sapıklar üzerinde ise geniş çapta tesirli olacağını ve bunu devamlı genişleteceğini çok özlü ve anlamlı bir ifadeyle vicdanlara seslenerek işliyor.

Gerek Sebe' ülkesiyle ilgili kıssa, gerekse nankörlüğün doğurduğu acı sonuçlar misâl verilirken, önce Kâbe, sonra Peygamber ve Kur'ân gibi üç önemli nîmetin kıymetini bilmeyen nankör Mekkeli'ler, sonra da refah içinde yüzüp azgınlık, ahlâksızlık havasına bürünen sapıklar uyarılıyor. Cenâb-ı Hakk'ın milletler ve kavimler hakkındaki câri kanununun değişmiyeceği dolaylı şekilde haber veriliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ülkelerinde köpürüp duran nîmetlere erişen Sebe'li'lerin nankörlüğü konu edilerek, nîmetin hangi ellerle hazırlanıp takdim edildiğine bakmadan onu kötü yollarda sarfeden aile, kavim ve milletler uyarıldı. Daha çok üç büyük nîmete kalp gözlerini kapalı tutup tuğyan ve isyan eden Mekkeli müşriklerin sonunun çok elim olacağı dolaylı şekilde hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerinden çok aşağı mertebede olan cisimleri ilâhlaştırıp onların şefaatini uman müşriklerin bu son derece sakıncalı ve yanlış tutumları konu ediliyor. Sonra da gökte ve yerde insanların geçimini sağlamak için gereken bütün kaynakları cömertçe hazırlayanın putlar değil, Cenâb-ı Hak olduğuna temasla inkârcıların akıl ve vicdanlarına sesleniliyor. Aynı zamanda Resûlüllah (A.S.) Efendimizin bütün insanlara uyarıcı ve müjdeci bir peygamber olarak gönderildiği açıklanarak, Mekkeli putperestler Ona inansalar da inanmasalar da, ülkelerin Onun peşine takılacağı, getirdiği son dinin kıtalar üzerine yayılıp kitleleri tesir alanına sokacağı müjdeleniyor.

——oOo——

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِۚ
لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ
وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾
وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهُۜ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ
عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَاۙ قَالَ رَبُّكُمْۜ قَالُوا الْحَقَّۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
قُلِ اللّٰهُۙ وَاِنَّٓا اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾
قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّٓا اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ
بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّۜ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾
قُلْ اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَٓاءَ كَلَّاۜ بَلْ هُوَ اللّٰهُ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَٓافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ
مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ
يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

M E Â L İ :

22— De ki : Allah'tan başka (ilâhlar olduklarını) iddia ettiğiniz şeylere duâ edip yalvarın; ne göklerde, ne de yerde zerre kadar şeye sâhip değillerdir; ikisinde de onların hiçbir ortağı (Allah'a ortak olacak bir dayanakları) yoktur; Allah'ın o tanrılardan yardımcı bir arkası da yoktur.

23— Allah'ın huzurunda O'nun izin verdiğinin dışında (kimselerin) şefaâtı fayda vermez. Sonunda kalplerindeki korku ve dehşet giderilince «Rabbımız ne buyurdu?» derler. «Hakkı buyurdu. O, yücedir, ulûdur.» diye cevap verirler.

24— De ki : Sizi göklerden ve yerden rızıklandıran kimdir? De ki: Allah'tır. Şüphesiz ki, ya biz, ya da siz doğru yol üzereyiz veya açık bir sapıklık içindeyiz.

25— De ki : bizim işlediğimiz suç ve günahtan siz sorumlu tutulmazsınız; sizin yaptıklarınızdan da biz sorumlu tutulmayız.

26— De ki : Rabbımız bizi biraraya toplayacak, sonra da hak ile aramızı ayıracak (haklıyı haksızdan kesin kesin ayırt edecektir). O, (hak ile) en iyi fethedendir; her şeyi bilendir.

27— De ki : O'na kattığınız ortakları bana gösterin! Hayır, (O'nun ortakları yoktur). O çok üstün, çok güçlü, hikmet sâhibi olan Allah'tır.

28— (Ey Peygamber!) Biz seni bütün insanlara ancak (rahmetin) müjdecisi, (azâbın) uyarıcısı olarak gönderdik. Ama insanların çoğu bilmezler.

29— Ve dediler ki : doğrulardan iseniz (söyleyin) bu va'd ne zaman?

30— De ki : size belirlenen bir gün vardır ki ondan ne bir an geri kalabilirsiniz, ne de bir an ileri geçebilirsiniz.

İLGİLİ HADİSLER

«Yüce Allah gökte bir şey buyurunca, melekler O'nun sözüne karşı eğilerek kanatlarını çırparlar; öyle ki bu çırpışları, kaygan bir kayaya vurulan zincir gibi (ses çıkarır). Kalplerindeki korku kalkınca, «Rabbımız ne buyurdu?» diye sorarlar. «Hakkı buyurdu. O, yücedir büyüktür» derler.» (1)

(1) Buharî/tevhîd: 32, tefsir: 1/15, 1/34- Tirmizî/tefsir: 2/34- İbn Mâce/mukaddeme: 13, Dâremî/mukaddeme: 15

İbn Abbas (R.A.) anlatıyor :

— Resûlüllah (A.S.) akşam namazından sonra birkaç ashabıyla oturuyordu. O sırada bir yıldız kayma olayı meydana geldi ve bol ışık saçtı. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ashabına :

— Siz bu olay hakkında cahiliyet günlerinde ne düşünür ve ne derdiniz? diye sordu.

Onlar da şu cevabı verdiler:

— Ya büyük bir adam doğdu, ya da öldü şeklinde yorumda bulunurduk.

Peygamber (A.S.) onlara şöyle buyurdu:

— Bu kayan yıldız ne bir kimsenin ölümü, ne de doğumu için kayar. Yüce ve mübarek Rabbımız bir buyruğunu yerine getirince Arş'ı kaldıran melekler tesbîh getirir, sonra da dünya semasına ulaşıncaya kadar gök ehli sırayla tesbîh getirirler. Arş'ı taşıyan meleklerden hemen sonraki gök ehli, «Rabbımız ne buyurdu?» diye sorarlar. Onlar da vaki haberi verirler. Böylece sırasıyla her gök ehli kendisinden sonraki gök ehline haber vererek dünya semasına ulaşıncaya kadar bu haber verme işi sürüp gider. Cinler kulak verip haberi kapmak isterler, o sebeple onların üzerine şihab (gök taşı) atılır. Ancak cinler ilâhî haberi indiği gibi kapabilirlerse, onu aslından uzaklaştırıp bir sürü yalan katıp değiştirirler (de öylece kâhinlere, cincilere ulaştırırlar).» (1)

ŞEFAAT YETKİSİ

(وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ...) «Allah'ın huzurunda O'nun izin verdiğinin dışında (kimselerin) şefaâti fayda vermez.»

Allah'ı bırakıp putları ilâh edinenler, onların şefaâtlerini umarlar ve bunun için o putların önünde eğilip birçok dilek ve temennide bulunur; kurban keser, tavaf ederlerdi. Oysa göklerde ve yerde hiçbir kudrete mâlik olmayan o yontulmuş cisimleri ilâh edinmek insanın hılkatındaki azizliğe. şerefe ve mükerremliğe ters düşmekte ve insanı çok küçük düşürmektedir. Zira canlılar ve cansızlar âleminde insandan daha kadri yüce, daha aziz bir varlık yaratılmamıştır. Görülebilen her şey onun için, o da Allah'a kullukta bulunmak için yaratılmıştır. O bakımdan insandan çok değersiz

(1) Müslim/selâm : 124- Tirmizî/tefsîr: 34- Ahmed: 1/218

olan cisimlere tapanlar kendilerini onlardan daha değersiz duruma düşürmekte ve yüklendiği İlâhî emânete hiyânet etmektedirler.

Şefaat bilindiği gibi, birine eşlik, arkadaşlık edip arka çıkmak, bağışlanmasını dilemektir. Diğer bir tarifle: Daha çok aşağı derecedeki kimseye sahip çıkıp ondan yukarı derecede olandan onu affetmesini sağlamaya çalışmaktır.

Kıyâmet olayı meydana geldikten sonra ölüler kabirlerinden kaldırılınca, dünyada iken Allah'a ve âhirete inanmayanlar, gerçeği gözleriyle görüp öğrenince kendilerini o günün dehşet ve azâbından kurtaracak şefaatçiler aramaya başlayacaklardır. Ne var ki, düne kadar bel bağladıkları, büyük umutlarla kutsallaştırdıkları putların hiçbir yetkisi bulunmadığına şâhit olunca, büyük bir korkuya kapılacaklar; ne kadar imkân ve fırsatları kaçırdıklarını anlayıp kahrolacaklar.

Allah'ın izin verdiği peygamberler ve onların yolunda olan salihler, âlimler ve mürşitler şefaat ederler. Mahşer ehli böyle bir ortamda heyecan ve merakla beklerken, ilâhî emir tecelli eder. «Rabbımız ne buyurdu?» diye sorulunca da, «Rabbımız hakkı buyurdu. O çok yücedir ve çok büyüktür» diye cevap verilir. Böylece kimler şefaat edecekse bu inen emirle onlar yetkili kılınır.

BATIL İLÂHLARIN KUDRETSİZLİĞİ

(قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ ...) «De ki: Sizi göklerden ve yerden rızıklandıran kimdir? De ki:Allah'tır..»

Bilindiği gibi, insan hayatını devam ettiren rızkın iki ana kaynağı vardır: Gök ve yer. Bu iki kaynak ortak çalışıp kusursuz şekilde rızık için sebep ve ortamı oluştururlar. Gerisi insanın çalışma, azim ve becerisine kalır. O bakımdan Cenâb-ı Hak, gerçekte hiçbir kaynağa sahip olmayan bâtıl ilâhların kudretsizliğini inkârcı sapıklara göstermek için şu soruyu ortaya atıyor: **«Göklerden ve yerden rızıklandıran kimdir?»** Bununla şu hususlar sorulmak istenmektedir: Düzeni kuran kimdir? Güneşi, ayı, bulutları, denizleri, rüzgârı belli kanunlarla hizmete sevkeden kimdir? Canlıcansız hangi sahte ilâh buna sahiptir? İşte bütün bunları kudretiyle yaratıp hizmete sevkeden Cenâb-ı Hak'tır ki insanın rızkını, iki kaynağı harekete geçirerek belli ölçüde verir. Bir an düşünelim ki, güneş belirlenmiş nisbette enerji vermeyip bunu kısacak olsa, onun yerini dolduracak enerji nereden, nasıl sağlanabilir? İnsan hayatı bir anda felce uğrar ve yaşama

şansı ortadan kalkar. Denizler bugünkü orandan çok az bir nisbette buharlaşmaya yönelse, durum ne olur? Kuraklık her yanı kasıp kavurur ve yaşama yolları bir bakıma tıkanmış ve kapanmış olur.

Bütün bu düzenli, ayarlı, plânlı ve proğramlı olayları insanların hizmetine sevkeden kimdir? İnsanın kendisi midir? Hayır.. Putlar mıdır? Hayır.. Tabiatın kendi kendisini ayarlaması ve plânlaması mıdır? Hayır. Çünkü tabiat dediğimiz şey, canlı, cansız varlıkların bütünüdür ki hepsi de sonradan yaratılmıştır.

Konumuzu oluşturan âyetle, insan aklı bu gerçeklere çekilmekte ve olayları akıl ve ilim süzgecinden geçirmemiz önerilmektedir.

HER MİLLET KENDİ YAPTIĞINDAN SORUMLUDUR

(قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّٓا اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ) **«De ki : Bizim işlediğimiz suç ve günahtan siz sorumlu tutulmazsınız; sizin yaptıklarınızdan da biz sorumlu tutulmayız.»**

İnsanları eğitip öğretmekle, uyarıp doğru yolu göstermekle, faydalı ve zararlı şeylerden haber vermekle görevli olan peygamberler, ilim adamları, sâlihler ve mürşitler, yüklendikleri bu kutsal görevi yerine getirdikten sonra, eğitip uyardıkları, doğru yolu gösterip tehlikeli yoldan haber verdikleri aile, toplum, kavim ve milletin sapıtmasından, azıtıp Hakk'a sırt çevirmesinden elbette sorumlu tutulmazlar. Konumuzu oluşturan âyetle bu gerçeğe parmak basılıyor ve mü'minlere nasıl hizmet etmeleri gerektiği bir daha hatırlatılırken, inkârcı sapıklar, nankör azgınlar uyarılıyor. Böylece herkesin kendi işlediğinden, yaptığından; niyet ve amelinden sorumlu tutulacağı kesinlik kazanıyor.

MÜCADELE HALİNDE OLAN İKİ TARAF DA HAKLI OLAMAZ

(قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ) **«De ki : Rabbımız bizi biraraya toplayacak; sonra da hak ile aramızı ayıracak (haklıyı haksızdan kesin olarak ayırt edecek). O (hak ile) en iyi fethedendir; her şeyi bilendir.»**

Uyaranlarla uyarılanlar; doğru yolda olanlarla, yanlış ve eğri yolda yürüyenler bir olamazlar ve her iki taraf da haklı sayılamazlar. Zira «hak» birdir, birkaç değildir. Uyaranlar haklı iseler, uyarıyı kabul etmeyenler haksızdırlar. İnsanları bir olan Allah'a çağıranlar haklıysa, bunu red ve inkâr edenler mutlaka haksızdırlar. İslâmiyet son din olarak diğer semavî din-

leri yürürlükten kaldıran hak din ise, buna karşı gelip öteki dinlerin yürürlükte bulunduğunu savunanlar elbette haksızdırlar. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. O halde ihtilâf, sürtüşme, tartışma ve mücadele halinde bulunan iki görüş, iki ayrı inanç ve düşünceden biri haklıysa, diğeri mutlaka haksızdır. Bu değişmiyen bir kaidedir ki sürüp gider.

Cenâb-ı Allah tek ilâhsa ve haksa, -ki mutlaka haktır- diğer ilâhlar elbette bâtıldır. Haktan sonra ancak bâtıl vardır. Kur'ân bu değişmeyen esası şöyle açıklamaktadır: **«İşte bu Allah, hak (Olan) Rabbınızdır. Haktan sonra ancak sapıklık var.»** (1)

O halde bu dünyada bâtılı temsîl edenler, haksız bir davayı savunduklarını kabul etmeyip hakkı temsîl edenlerin inanç ve irşatlarını red ve inkâr ederlerse, bu iki karşıt inanca sahip olanlar arasında, haklıyı haksızdan ayırd etme imkânı kalmamışsa, o takdirde Cenâb-ı Hak âhiret gününde onlar arasında hükmedip haklıyı haksızdan ayırd edecektir ve o zaman bâtılı savunanların durumu hiç de iyi olmayacaktır.

Bunun içindir ki, Kur'ân hemen her vesileyle akıl sâhiplerine seslenerek, hakkı doğruyu görüp anlamak istiyorlarsa, göklerin ve yerin yaratılışına, kurulan kusursuz düzen ve dengeye bakmalarını ve her şeyin hılkat özelliğine göre, üzerinde taşıdığı ilâhî damgayı görmelerini tavsiye etmekte; gelişigüzel, anlamsız ve hikmetsiz hiçbir şeyin yaratılmadığını araştırıp öğrenmelerini emretmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp bâtılın peşine takılan ve canlı-cansız eşyayı ilâhlaştıran sapık maddecilerin akıl ve vicdanlarına seslenildi. Bu konuda uyarıcı bilgi verilerek, insanlardan yana kudret eliyle hazırlanan rızka dikkatler çekildi. Sonra da insanlık için Allah'ın en büyük nîmeti olan Hz. Muhammed'in (A.S.) bütün insanlara peygamber olarak gönderildiği açıklanarak, Onun getirdiği esaslar ve prensipler üzerinde iyice araştırma yapmaları tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'a ve Hz. Muhammed'in (A.S.) getirdiği son dine inanmayanların büyük bir haksızlık içinde kendilerine yazık ettikleri konu ediliyor ve sonra da bunlardan dönüş yapmadan, hakkı kabul etmeden ölenlerin âhirette, birbirlerini suçlayacaklarına değinilerek çok düşündürücü ibret dolu bir tablo ortaya konuluyor.

(1) Yunus Sûresi : 32

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذٖي
بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ
يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذٖينَ اسْتُضْعِفُوا
لِلَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَٓا اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنٖينَ ﴿٣١﴾
قَالَ الَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذٖينَ اسْتُضْعِفُٓوا اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ
عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَٓاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمٖينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ
الَّذٖينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ
اِذْ تَأْمُرُونَنَٓا اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُٓ اَنْدَادًا وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ فٖٓي اَعْنَاقِ الَّذٖينَ كَفَرُوا
هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾

MEÂLİ:

31— Küfredenler dediler ki: «Biz elbette ne bu Kur'ân'a inanırız, ne de önündeki (önce indirilen)lere inanırız.» Bu zâlimleri, Rablarının huzurunda durdurulduklari zaman bir görsen, sözü birbirlerinin üzerine atıp tutar, evirip çevirirler. İçlerinden zayıf ve âciz sayılanlar, büyüklük taslayanlara: «Siz olmasaydınız bizler herhalde mü'minler olurduk» derler.

32— Büyüklük taslayanlar, âciz ve zayıf olanlara, «size doğru yolu gösteren geldikten sonra biz mi sizi alıkoyduk? Hayır, siz esasen suçlu günahkârlar idiniz,» derler.

33— Âciz ve zayıf olanlar ise, büyüklük taslayanlara, «Allah'ı inkâr

etmemiz ve O'na eşler, ortaklar, benzerler koşmamız için gece gündüz hileler kurup bize emir ve tavsiyelerde bulundunuz» derler. Bunlar azâbı görünce için için pişmanlık duyarlar. Biz de kâfirlerin boyunlarına demir halkalar geçiririz; onlar ancak yaptıklarına karşılık cezâ çekerler.

BÂTILI TEMSÎL EDENLERİN KATI TUTUMU

(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ...) «Küfredenler dediler ki: Biz elbette ne bu Kur'ân'a inanırız, ne de önündeki (önce indirilen)lere inanırız..»

Kutsal değerlere sırt çevirip, dine, «eskilerin masalları» diyen Mekkeli sapık müşrikler ne ise, bugün de dine «afyon» diyen maddeci sapıklar odur. Bunun gibi «dinlerin kökeninde bilgisizlik yatmaktadır» iddiasını tekrarlayanlar ne kadar bilgisizse, «dinler, tabiat olaylarından korkup kendilerine mânevî bir sığınak ve destek arayan câhil ilkel kabilelerin bu duygu ve anlayışının doğurduğu olaylardır» diyenler de bir o kadar cahil ve şaşkındırlar.

Bu tarz bir iddia içinde dönüp dolaşan ve hakka arka çevirmekte ısrar edenlere göre, ya her şeyin temeli düşüncedir, ya da maddedir. Evet bunlara göre, her şey eninde sonunda zıddına dönüşür; yani her şey aynı zamanda hem kendini, hem de kendi zıddını meydana getirir.

Cenâb-ı Hak, konumuzu oluşturan âyetle, mutlak düzen, mükemmel plân ve sapasağlam denge karşısında dengesizlik ve düzensizlik meydana getiren, böylece plândaki yerlerini almayan inkârcı nankörlerin, maddeci sapıkların hem kendilerini, hem de peşlerine takıp karanlığa doğru sürükledikleri insanları derin bir çıkmaza soktuklarını hatırlatarak hesap ve ceza günüyle onları uyarıyor. Bâtılı temsîl edenlerle onlara uyanların Âhiret'te biraraya getirileceğini haber vererek her iki grubun da duygu ve düşüncelerini yönlendirmek istiyor.

Suçlu günahkârların ancak dünyada yaptıklarına, işlediklerine karşılık ceza ve azap görecekleri bir defa daha hatırlatılıyor. Sonra da aklın tek başına Allah'ı ve âhiret âlemini bütün esaslarıyla idrâk etmesinin mümkün olamıyacağı dolaylı şekilde bildirilerek -bazı istisnalar dışında- genellikle insanların doğru yolu bulabilmeleri, hakikati gerçek yönüyle anlayabilmeleri için kitap ve peygambere muhtaç bulunduklarına işârette bulunuluyor.

Yıkılıp yok edilen ülkelerin ve medeniyetlerin kalıntılarını inceleyen bir filozofun, «neler hissediyorsunuz veya neler düşünüyorsunuz?» sorusuna

verdiği şu cevap pek anlamlıdır: «Burada asırlarca önce yaşayan insanların akılları, zekâları gelişmiş, fakat ruhları ve vicdanları çok körpe kalmıştır.»

OKUMUŞLARIN TOPLUM ÜZERİNDEKİ TESİRLERİ

(قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَى بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ)

«Büyüklük taslayanlar, âciz ve zayıf olanlara: Size doğru yolu gösteren geldikten sonra biz mi sizi alıkoyduk? Hayır, siz esasen suçlu günahkârlar idiniz, derler.»

Hemen her ülkede, gelenekleri yıkanların, ahlâkî kuralları, kutsal değerleri çiğneyenlerin çoğunu, ruhu ve vicdanı gelişmemiş zenginler, ileri gelenler ve tek yanlı yetişen okumuşlar oluşturur. Hem ne hazindir ki, halkın çoğu bu kimselerin yaşayışına özen duyarak yavaş yavaş onların meydana getirdiği bataklığa kayıp düşerler.

Ülkenin böylesine ahlâkî bir çıkmaza sürüklenmemesi için Kur'ân, aklı imânla, vicdanı yüksek ahlâkla ve ruhu da ibâdetlerle beslemeyi emretmekte; kurtuluşun, bu doğrultuda gerçekleştirilecek bir eğitim ve öğretime bağlı bulunduğunu vurgulamaktadır.

İlgili âyetle, topluma kötü örnek, fena misal olup sapmalarında nâzım rol oynayan mağrurların sonunun nereye varacağı çok dramatik bir tablo çizilerek haber verilmekte ve ölmeden önce dönüş yapmaları istenerek ilâhî rahmetin genişliği hatırlatılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'a, Hz. Muhammed'e (A.S.) ve önceki kitaplara inanmayan müşriklerin bâtıldan yana tutumları üzerinde duruldu. Duygu ve düşüncelerini hakka döndürmeleri için âhiret âleminde onlar aleyhine tecelli edecek ilâhî azap çok dramatik bir tablo halinde çizilerek gözler önüne konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hemen her çağda gönderilen peygamberlerin karşısına ülkelerin şımarık ileri gelenlerinin çıktığı ve inkâr kampanyasını sürdürdükleri; böylelerinin mal, makam ve evlâtlarıyla övünüp bunları bir üstünlük vesîlesi saydıkları konu ediliyor. Aslında sözü edilen dayanakların Allah katında kurtarıcı olmadığı belirtilerek âhiret pazarında ancak imân ve sâlih amellerin bir değer taşıyacağına dikkatler çekiliyor.

——oOo——

وَمَٓا اَرْسَلْنَا ف۪ي قَرْيَةٍ
مِنْ نَذ۪يرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَٓا اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾
وَقَالُوا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًاۙ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّب۪ينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ
اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ
بِالَّت۪ي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًاۘ فَاُو۬لٰٓئِكَ
لَهُمْ جَزَٓاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾
وَالَّذ۪ينَ يَسْعَوْنَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ
﴿٣٨﴾ قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ
لَهُ وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ ﴿٣٩﴾

MEÂLİ:

34— Biz ne kadar bir kasabaya bir uyarıcı gönderdikse, mutlaka oranın şımarık ileri gelenleri, «doğrusu biz sizinle gönderilen şeyleri tanımıyoruz» demişlerdir.

35— Hem diyorlar ki, «biz malca da, evlâdca da daha çoğuz ve biz azâba da uğratılacak değiliz.»

36— De ki: şüphesiz Rabbın, rızkı dilediğine genişletir ve daraltır. Ama insanların çoğu (bu hikmeti) bilmezler.

37— Sizi bize yaklaştıran ne mallarınız, ne de evlâdınızdır. Ancak imân edip iyi-yararlı amellerde bulunan kimseler (var ya) işte onlar için yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat vardır ve onlar Cennet'in yüksekçe, manzaralı kısımlarında güven içindedirler.

38— (Bizi) âciz bırakacaklarını sanarak âyetlerimiz hakkında (olumsuz yönde) uğraşıp çaba gösterenlere gelince: İşte onlar ihzaren getirilip azâp içinde bekletileceklerdir.

39— De ki: şüphesiz Rabbım, rızkı kullarından dilediğine genişletir ve bir ölçüye göre daraltır. (Allah için) neyi harcarsanız Allah onun yerine bir diğerini verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Ebî Hâtim rivâyet ediyor:

— Ortak çalışan Mekkeli iki adamdan biri, ticaret amacıyla sahil kasabalarına gitti. Çok geçmeden Hz. Muhammed'e (A.S.) risâlet görevi verildi ve Mekke çalkalanmaya başladı. Adam, sözü edilen kasabalarda ticarî işlerini yoluna koyduktan sonra Mekke'ye hemen dönmeyi düşünmüyordu, ancak ilginç havadisler alabiliyordu. Bunun üzerine Mekke'deki ortağına mektup yazıp Hz. Muhammed (A.S.) hakkında geniş bilgi istedi. Arkadaşı ona: «Kureyş ileri gelenlerinden hiç kimse Muhammed'e (A.S.) uymak istemiyor. Peşine ancak köleler, seviyesiz kişiler, aşağılık adamlar takılıyor» diyerek bilgi verdi. Bu haberi alan sahildeki adam vakit kaybetmeden Mekke'ye döndü. Hz. Muhammed (A.S.) ile görüştü ve aralarında şu konuşma geçti:

— Ya Muhammed! İnsanları neye dâvet ediyorsun?

— Şu, şu esaslara...

— O halde ben şehadet ediyorum ki sen Allah'ın peygamberisin.

— İyi ama, bunu nereden ve nasıl bilebildin?

— Çünkü tarih boyunca ne kadar bir peygamber gönderilmişse, mutlaka ona fakirler, yoksullar, kimsesizler ve köleler inanıp uymuşlardır.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

---

(1) Tefsir-i İbn Kesir : 3/540

İLGİLİ HADİSLER

«Şüphesiz ki Allah sizin suretinize (şeklinize, kıyafetinize) ve mallarınıza bakmaz; ama sizin kalplerinize ve amellerinize bakar.» (1)

«Doğrusu cennette öyle şerefli, yüksekçe manzaralı binalar vardır ki dışı içinden, içi de dışından görünür.»

Bunun üzerine bir bedevî dayanamadı, sordu :

— Ya Resûlellah! Onlar kimler içindir?

Resûlüllah (A.S.) ona şu cevabı verdi:

— Güzel ve tatlı konuşan, fakirlere yediren, oruca devam edip halk uyurken gece kalkıp namaz kılanlar içindir. (2)

ÜLKENİN İLERİ GELEN ŞIMARIKLARI

(وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ) «Biz ne kadar bir kasabaya bir uyarıcı (peygamber) gönderdikse, mutlaka oranın şımarık ileri gelenleri, «doğrusu biz sizinle gönderilen şeyleri tanımıyoruz» demişlerdir.»

Kur'ân-ı Kerîm, hak ile bâtıl arasında sürüp gelen çetin mücadelelerin, sürtüşme ve tartışmaların sebep ve hikmetine yer yer değinmekte ve bu konuda mü'minlere bilgi vermektedir.

Nefis, devamlı sınırsız hürriyetten, tükenmez nîmetten, tatmin edici şehvetten; lüks ve konfordan yanadır. Aklın dizginini nefsinin buyruğuna veren kişiler, sözü edilen dünyalığı amaç seçerler ve ona ulaşabilmek için her türlü vasıtayı mubah sayarlar.

Peygamber ile semavî kitap ise, nefsi aklın emrine, aklı da hakiki imânın desteğine teslim eder. Bu yüzden ülkede refah içinde gününü gün eden şımarık servet sahipleri ve makam ile şöhret hastaları, gönderilen peygambere ve indirilen kutsal kitaba karşı tavır alıp hasım kesilirler. O sebeple sürtüşme, tartışma ve ardı arkası gelmeyen mücadele başlar.

Konumuzu oluşturan 34 ve 35. âyetler bu gerçeği hikmet ve felsefesiyle yansıtmakta; peygamber yolunda yürüyen mürşit ve ilim adamlarını

(1) Müslim/birr: 32- İbn Mâce/zühd: 9- Ahmed: 2/285, 539
(2) Müsned-i Ahmed: 2/173 - 5/343

aydınlatarak, hakkı teblîğde daha çok kimlerin kendilerine engel olmaya çalışacağı hakkında bilgi vermektedir.

Mekkeli putperestlerin şımarık ileri gelenleri mal ve evlât çokluğuyla böbürlenip Hz. Muhammed'in (A.S.) karşısına çıktılar; hayatta tek değer ölçüsünün para ve put olduğunu savunarak ilâhî vahyi red ve inkâr ettiler. Günümüzün insanlarının çoğu da öyle, dünyalıktan başka bir şey düşünmeyip nefislerinin hevesine mağlup olarak ilâhî buyruklardan nefret etmekte ve o buyrukları teblîğ ve telkine çalışanlarla amansız bir mücadele sürdürmektedirler.

Şüphesiz, toplumun temeline patlayıcı madde koyan, âileyi dejenere eden, kadını şehvet oyuncağı haline getirip onu reklâm vasıtası yapan; köklü, güzel ve yararlı âdetleri yıkan bunlardır.

RIZKI GENİŞLETEN VE DARALTAN ALLAH'TIR

(... قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ) **«De ki : Şüphesiz Rabbın rızkı dilediğine genişletir ve daraltır..»**

Aslında rızık kanunu câri bir sünnet halinde hükmünü yürütmektedir. Cenâb-ı Hak insanların meydana getiremiyeceğini, yeraltı ve yerüstü kaynakları halinde hazırlamıştır. O kaynaklardan istifade etme yeteneğini insana vererek rızık kanununu bilerek, azmederek çalışmaya ve kişilerin beceri ve bilgisine bırakmıştır.

Ne var ki, hazırlanan bu kaynaklardan yararlanmanın iki ayrı yolu vardır; yani rızka o iki değişik yoldan biriyle veya her ikisiyle ulaşmak mümkündür. Bu yollardan biri meşru, diğeri gayr-i meşrudur. Böylece rızkının peşinde koşan insanoğlu ciddi bir sınav vermekte ve içinde taşıdığı madenin cinsini ortaya çıkarmaktadır. Peygamber bu yolları tanıtmakta, ilâhî kitap onların sonucundan haber vermektedir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, Rabbü'l-âlemin'dir; yani bütün insanların ve diğer canlı cansız her şeyin yegane terbiyecisi, yaratıp vücuda getireni, rızıklarını hazırlayıp belli kanunlara bağlayanıdır. İnkâr ve azgınlık, ahlâksızlık ve düzensizlik içinde gününü gün etmeye çalışanların rızkını kesmez. Çünkü âhiret saadetini kaybeden bir günahkâr veya âsi kulundan dünya nîmetini çekip almaz. Ancak zulme sapıp inkâr ve ahlâksızlığını zulümle birleştirip toplumu tedirgin edenleri dünyada da pek cezasız bırakmaz.

Allah'a dosdoğru imân edip âhirete inanan mü'minlere gelince: Onlar meşru yolda yürüyüp doğru çalıştıkları ve bilerek, inanarak işlerine sa-

rıldıkları takdirde diğerleri kadar, belki daha fazla mal ve servete sahip olabilirler. Böyle olmasa bile, geçimlerini sağlayabilirler. Bu arada mü'-minler hem âhiret saadetine erişmeyi ister, hem de dünyada servet sahibi olabilmek için meşru, gayr-i meşru ayrımı yapmadan kazanç sağlamaya yönelirlerse, Cenâb-ı Hak kendilerinden feyiz ve bereketini keser ve sıkıntı üstüne sıkıntı verir de onları uyarmaya, ölmeden önce dönüş yapmaya -bir bakıma- zorlar. Bu zorlamadan maksat, doğru yola dönmesi için, onu tokatlaması demektir.

İlgili âyetle bu incelikler «rızkı dilediğine genişletir ve daraltır» cümlesiyle özetlenmiş ve bir ana fikir olarak mü'minlerin önüne konulmuştur.

İNSANI ALLAH'A YAKLAŞTIRAN AMEL VE FAZÎLETLER

(وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَى إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ...) **«Sizi bize yaklaştıran ne mallarınız, ne de evlâdınızdır. Ancak imân edip iyi yararlı amellerde bulunan kimseler (var ya) işte onlar için yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat vardır..»**

Şüphesiz mal, çocuk, makam gibi ârızî şeyler dünya hayatını devam ettirmenin birer aracıdır. O bakımdan bunların hiç biri ne hayatın hikmeti, ne de amacıdır. Hayatın hikmeti, onu ilâhî buyruklar doğrultusunda ebedileştirmektir. Amacı ise, onu lûtfeden Yüce Kudreti kemal sıfatlarıyla tanımak ve ulları için hazırladığı sonsuz saadete hazırlanmaktır. Kısacası, hem dünyada, hem âhirette Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğuna lâyık bir düzeye gelmektir. Bu da dosdoğru imân ve onun ürünü olan sâlih amellerle imkân alanına girebilir.

Cenâb-ı Hak, hayatın gerçek yanını, hikmet ve amacını gösterdikten sonra, o hikmet ve amaca yönelen mü'minleri şöyle müjdelemektedir: **«Ancak imân edip iyi yararlı amellerde bulunanlar (var ya), işte onlar için yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat vardır ve onlar cennetin yüksekçe manzaralı kısımlarında güven içindedirler.»**

DİNİ, GERİCİLİĞİN BAŞ ÂMİLİ SAYANLAR

(وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ) **«(Bizi) âciz bırakacaklarını sanarak âyetlerimiz hakkında (olumsuz yönde) uğraşıp çaba gösterenlere gelince: İşte onlar azap içinde bekletileceklerdir.»**

Hıristiyan âlemi Martin LUTHER'in öncülüğünde dinde reform yapmayı becerebilmiştir. Aslında bu reform onlar için çok gerekliydi. Orta çağda Katolik Kilisesi tarafından kurulan ve ilmî hareketin önünde bir sed oluşturan Engizisyon Mahkemeleri, şüphesiz insanlık tarihi adına bir yüz karasıdır. İlim adamlarının aforoz edilerek zindanlara atılması din adına bir ıslâhat değil, bir cinayettir. Böylece aslı kaybolan ve sonradan derlenen İncil'lere insan sözü karışmış, dinî esas ve prensiplerin çoğu belirsiz hale gelmiş olduğundan, Hıristiyanlık papazların elinde oyuncak haline getirilmiş, kendi katı tutumlarını, bilgisizliklerini dine mal ederek onu rahmet havasından uzaklaştırmışlardı.

O sebeple ortaçağda kurulan Engizisyon Mahkemeleri Roma'daki papalık tarafından idare edilen bir zulüm ve işkence yuvaları halinde bulunuyordu. Bütün bu fanatik görüş ve uygulamalar semavî dinlerin ruhuna, mayasına, özüne ve amacına ters düşmekteydi. O bakımdan diyoruz ki, Hıristiyanlıkta ciddi bir reform şarttı. Çünkü ilâhî naslar diye kayda değer pek bir şey kalmamıştı. Din adamları dinî kuralları kendileri icat edip ayakta tutmaya çalışıyorlardı.

İslâmiyete gelince : O Allah'tan indiği gibi korunmuş, tek hükmüne ve kelimesine insan sözü karıştırılmamış ve böylece ilâhî naslar zede almadan günümüze kadar terütaze gelmiştir. Kur'ân kapsadığı hükümlerle; ilmî araştırmalara ışık tutan, hareket noktasını belirleyen ana fikirlerle; temel bilgilerle; sosyal hayatı yönlendiren naslarla; aile yuvasını iffet ve namus çatısı altında tutan kurallarla çağların, medeniyetlerin önünde yürümektedir. İlimle bütünüyle sarmaş dolaş halinde olup cumhurun mantığına ve aklına ters düşen hiçbir hüküm ve kural taşımamaktadır. İnsan aklına hem yer verir; hem değer sunar; âlimi ve ilmi alkışlar ve över. Bu nedenle teblîğ ve irşad gibi önemli bir hizmetin bilgisiz ellere terkedilmesine rıza göstermez.

Batı kültürüyle yetişen aydınlar, İslâm'ın ve Kur'ân'ın bu özelliklerini bilmedikleri ve kutsal kitaplar arasında ciddi hiçbir mukayese yapmadıkları için, Martin LUTHER'i alkışlarken İslâm Dininin de ciddi bir reforma ihtiyacı olduğunu iddia eder dururlar.

Oysa mevcut dört İncil'de ciddi araştırma yapıldığında ne ibâdet şekline, ne âile, ne de genel hukuka, ne de sosyal hayatı denge ve düzende tutacak hükümlere rastlanabilir. İncil'lerin hepsi de İsa Peygamber'in hayatını anlatır ve bir de beş on kadar ahlâkî kuraldan söz eder.

O bakımdan kiliselerdeki ayin ve ibâdetler, çeşitli merasimler, ortaçağda kurulan Engizisyon Mahkemeleri, yapılan aforozlar bütünüyle papazların kalp ve vicdanlarının ürünleridir. İncil'de yazılı olmayan

şeyleri din adına icat edip İsa Peygambere yakıştırıp uygulamak, en hafif tabirlyle hem dine, hem de İsâ Peygambere saygısızlıktır. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'de İsâ Peygamber'in namaz kıldığından, zekât verdiğinden, yani bu ibâdetlerle emrolunduğundan bahsedilmektedir.

Hıristiyanlığın esası tam anlamıyla bilinmediği için de yapılan reform, bozulan ve aslından uzaklaştırılan Hıristiyanlığı aslına çevirememiştir. Ancak kilisenin tesirini sınırlamayı, dünya işlerinde dini engelleyici bir araç olarak kullanmamalarını sağlamıştır.

İslâm Dini'nin hiçbir zaman reforma muhtaç olmadığı ve olmayacağı kesindir. Zira bir şey deforme olmadıkça, aslından uzaklaştırılmadıkça reforma tabi tutulmaz.

Bu gerçeğe işâretle Cenâb-ı Hak 38. âyetle aydınlatıcı şu bilgiyi vermektedir: **«Bizi âciz bırakacaklarını sanarak âyetlerimiz hakkında (olumsuz yönde) uğraşıp çaba gösterenlere gelince : İşte onlar azap içinde bekletileceklerdir.»**

Şüphesiz bu azap iki türlüdür: Biri dünyada, diğeri âhirettedir. Dünyadaki olanı, dine karşı olan kin ve hınçlarını tatmin edememenin sıkıntısı içinde bir ömür tüketmeleridir; âhirette olanı ise, daha kalıcı ve daha elîmdir.

RIZIK KONUSU DİNDARLIĞA VEYA DİNE BAĞLANMAMIŞTIR

(قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ...) **«De ki : Şüphesiz Rabbın, rızkı kullarından dilediğine genişletir ve bir ölçüye göre daraltır..»**

Rızık konusu her kişiyi yakından ilgilendirdiği ve ilâhî takdîre bağlandığı için 36. âyette değinildiği halde, 39. âyette de değinilmekte ve az farklı bir hüküm ve hikmet ortaya konmaktadır. Şöyle ki :

36. âyette mal ve evlâdın çokluğuyla böbürlenme söz konusudur. Mekke'de İslâm'ın ilk yıllarında Müslümanlar bir yandan günlük mesailerinin çoğunu Hz. Peygamber'in (A.S.) meclisinde dine hizmet doğrultusunda harcamakta, bir yandan da ekonomik abluka altında tutulmaktaydılar. Böylece o yıllarda ticaretle uğraşma imkânları hemen hemen mümkün değildi. Aynı zamanda İslâm'a girenlerin çoğunu fakirler oluşturuyordu. Zengin müşrikler son dinin ancak fakirlik ve sıkıntı getirdiğini ileri sürerek kendi malî imkânlarını gururla ortaya koymakta ve bu açıdan da İslâmiyet aleyhine bir hava estirmekteydiler.

Cenâb-ı Hak o toplumdaki bu dengesizliğin sebebinin din ve dindarlık olmadığını belirterek geçimle ilgili çalışıp kazanma, didinip imkân sağlama sünnetine işârette bulundu.

39. âyette ise, zengin Müslümanların mallarını İslâm'ın gelişmesi ve yayılması, Allah'ın hoşnutluğunu tahsîl uğruna harcadıklarını gören iç düşman sayılan münafıkların, bu gidişle zengin Müslümanların da yakında fakir düşüp sıkıntı çekeceklerini demeleri konu edilerek, Allah'ın lûtuf ve ihsanda bulunduğu mal ve serveti bilerek ölçülü şekilde hayır yollarında kullanmanın mala bir noksanlık getirmiyeceği, verilenin, harcananın yerinin fazlasıyla doldurulacağı haber verilmekte ve böylece mü'minlerin morali yükseltilirken rızıkla ilgili sünnetullahın şaşmadan hedefine ilerlediğine işâret edilmektedir.

Hıristiyan Avrupa'nın 18. asırdan bu yana dev adımlarla ilerleyip hızlı bir kalkınma sağlaması, ne Hıristiyan olmalarının eseridir, ne de dinde yapılan reformun tabii neticesidir. Haçlı Seferleri'yle İslâm âlemindeki ilmî hareketleri, buluşları görüp uykudan uyanmak suretiyle çalışma düzenine girmeleri bunun sebeplerinin başında gelir. Endülüs'te kurulan İslâm Medeniyeti'nin Avrupa'ya ışık tutup yol gösterdiğini ise kimse inkâr edemez.

Anlaşıldığı üzere, rızık konusu, mal ve servet edinme, ekonomik yönden güçlenme dine ve dindarlığa bağlanmamıştır. Bu hususta câri olan İlâhî sünnet her zaman söz konusudur; yani bu husus bilgi, beceri, azim, gayret ve kollektif çalışmayla bağlantılıdır. Din ve dindarlık bu çalışmayı meşru sınırlar içinde tutmayı, zengin olup zekât vermeyi, toplum yapısında sosyal adâleti sağlamayı emreder. Böylece daha verimli çalışıp daha çok kazanmanın meşru olduğunu belirterek mü'minlerin azim ve gayretini kamçılar. Cenâb-ı Hak kendi kitabında bu inceliği şöyle açıklamaktadır: **«De ki : Allah'ın kullarına çıkarıp sunduğu zîneti ve rızıklardan temiz pâk olanlarını kim haram kılmıştır? De ki : O dünya hayatında imân edenler içindir, kıyâmette de yine onlara mahsustur. İşte böylece bilen bir millet için âyetlerimizi açıklıyoruz.» (1)**

Mülk Sûresinde ise, Allah'a dosdoğru imân edenlere şu bilgi veriliyor: **«Hanginizin daha güzel iş ve amelde bulunacağını deneyip ortaya çıkarmak için ölümü ve dirimi yaratan O'dur..» (2)**

Böylece hak din, yeryüzündeki her türlü nîmetin ve zînetin meşru yoldan elde edilmesinde hiçbir sakınca olmadığını açıklarken, mü'minin meşgul bulunduğu konuda en iyisini, en güzelini yapmakla yükümlü bulundu-

(1) A'raf Sûresi : 32
(2) Mülk Sûresi : 2

ğunu da hatırlatıyor.

O halde Cenâb-ı Hakk'ın rızkı dilediğine genişletmesi ve bir ölçüye göre daraltması, sözünü ettiğimiz rızıkla ilgili sünnetullahla bağlantılıdır.

ALLAH İÇİN HARCAMAK

(وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ) **«(Allah için) neyi harcarsanız Allah onun yerine bir diğerini verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır.»**

Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek, elde ettiğimiz kazancın bir kısmını din, ahlâk, ilim, fazîlet ve sosyal adâlet doğrultusunda harcama konusu en az Kur'ân'ın altmıştan fazla yerinde farklı anlatımla emir, tavsiye ve telkîn yoluyla anlatılmaktadır.

Bu durumda kimler Allah için belli nisbette harcayıp ülkesinin ve din kardeşlerinin yüzünü güldürebilir? Şüphesiz ki bilerek, inanarak çalışıp ekonomik açıdan kendini güçlendiren mü'minler bu şerefli hizmeti sürdürmek suretiyle insanların hem yüzlerini güldürürler, hem de güzel örnek olurlar.

Konuyla ilgili âyet ve onun bir önceki, bir sonraki âyetlerle olan bağlantısı ve taşıdığı ilâhî hikmet bize bu incelikleri öğretmektedir. Öyle ki, iyi niyetle, temiz kazançtan, helâl servetten harcanan miktarın yerinin boş kalmayacağı, Cenâb-ı Hakk'ın sebepleri kolaylaştırmak suretiyle onun yerine fazlasını koyacağı, âhirette de mükâfatlandıracağı haber verilerek gönül rahatlığıyla, kalp yatışkanlığıyla harcamada bulunmamız isteniliyor. Bunun yanısıra malda feyiz ve bereketin vücut bulacağına işâretle ilâhî inâyet ve rahmetin sınırsız olduğu kalp ve kafalara işleniyor. Çünkü Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır. O'ndan ancak hayır ve rahmet iner.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gönderilen her peygamberin karşısına, devamlı ülkenin şımarık zenginlerinin, meşru ileri gelenlerinin çıktığı ve halkın ahlâkını daha çok bu iki grubun bozup dengesizlik ve düzensizlik meydana getirdikleri konu edildi. Mal ve evlât çokluğuyla övünüp böbürlenmenin inançsızlıktan ve cehaletten kaynaklandığına işâretle Allah yanında değer taşıyan şeyin, imân doğrultusunda yapılan sâlih ameller olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp melekleri ilâhlaştırarak onlara tapanların da değişik anlamda şirk ve putperest olduğu üzerinde durularak, gerçekte onların meleklere değil cinlere, şeytanlara taptıkları haber veriliyor. Sonra da Hz. Muhammed'i (A.S.) yalancı sayıp, Kur'ân'ın insanlar üzerindeki olumlu tesirini açık bir sihir ve büyü kabul edenlerin çok iyi düşünüp öylece bu gibi konulara girmeleri tavsiye ediliyor. Arkasından Hz. Muhammed'de (A.S.) cinnet alâmeti ve eseri bulunmadığına değinilerek Onun ancak ileride kâfirleri çepeçevre kuşatacak şiddetli bir azaba karşı inkârcı nankörleri uyaran bir peygamber olduğu açıklanıyor.

—oOo—

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُلَٓاءِ اِيَّاكُمْ
كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ
بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ اَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ
لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا
ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى
عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ
عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اِفْكٌ مُفْتَرًى
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾
وَمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَٓا اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ
قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ

مَآ اٰتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾ قُلْ اِنَّمَا
اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا
مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾

MEÂLİ:

40— (Allah) onların hepsini o gün biraraya toplayacak, sonra da meleklerine, «bunlar mı size tapıyorlardı?» diyecek.

41— Melekler, «seni tesbîh ve tenzîh ederiz; onlar değil, sen bizim yegâne sahibimizsin. Hayır, onlar, cinlere tapıyorlardı; çoğu onlara inanmışlardı», diyecekler.

42— Bugün kiminizin kiminize ne yarar, ne de zarar vermeye gücü yeter; zulmedenlere de deriz ki: «Yalanlayıp durduğunuz ateşin azâbını tadın!»

43— Âyetlerimiz kendilerine karşı açık-seçik okunduğu zaman, dediler ki, «bu adam ancak sizi babalarınızın taptığı şeylerden alıkoymak ister ve bu Kur'ân uydurulmuş bir düzmeden başkası değildir.» İnkâr edenler de hak (olan Kur'ân) kendilerine geldiği zaman, «bu açık bir sihirden başkası değildir» dediler.

44— Halbuki biz, onlara ders yapacakları bir kitap vermedik ve senden önce kendilerine uyarıcı bir peygamber de göndermedik.

45— Onlardan önce gelen (inkârcılar da) yalanlamıştı; onlara verdiğimizin onda birine olsun (bunlar) erişememişlerdir. Peygamberlerini yalanladılar. (Bir bak), beni inkârın sonu ne oldu!

46— De ki : «Size tek bir öğütte bulunuyorum: Allah için ikişer ikişer, birer birer ayağa kalkmanızı, sonra da iyice düşünmenizi (istiyorum). Arkadaşınızda cinnet diye bir şey yoktur. O, ancak çok şiddetli bir azâptan önce sizi uyaran bir peygamberdir.»

İNKÂRCI MÜŞRİKLERİN, SAPIK MADDECİLERİN BİRARAYA GETİRİLMESİ

(وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ...) «(Allah) onların hepsini o gün biraraya toplayacak..»

Tapılanlarla tapanların; inkârcılarla maddecilerin, Allah'ı bırakıp batılı savunanların hepsinin kıyâmet gününde toplanıp biraraya getirileceği haber veriliyor. Şüphesiz bu tarz bir toplama, yüzleştirmeye yönelik bir anlam taşımaktadır. Öyle ki, Allah'ı bırakıp meleklere «Allah'ın kızları» diyerek hem Allah'a ortak koşanlar, hem de meleklere tapanlar, meleklerle yüzleştirilecekler. İlâhî huzurda melekler, hiçbir zaman kendilerinin tapılmaya lâyık olmadıklarını söyleyerek Cenâb-ı Hakk'ı eş ve ortaklıktan, çocuk edinmekten tenzîh edecekler ve bu şaşkınların cinlere, şeytanlara taptıklarını açıklayacaklar.

Âyette geçen «cinler»den maksat, daha çok şeytanlardır. Çünkü bu her iki ruhanî de ateşten yaratılmıştır, o bakımdan menşe'leri aynıdır. Diğer bir yorumla, ruhanîlere tapanlar dolayısıyla cin ve şeytanlara tapıyorlar demektir. Çünkü cinler gözle görülmeyen ruhanîler olarak da vasıflandırılabilir. Nitekim eski Türklerde Şamanlar ruhlarla temasa geçtiklerini iddia ederek birtakım kişisel ve sosyal meseleleri çözmeğe çalışırlardı. Bu amaçla düzenlenen törende büyük bir cezbeye kapılan şaman, gökteki veya yer altındaki ruhlar âlemine girdiğini söylerdi. Bazan da ruhların gelip şamanın içine girerek ona ilhâm verdiğine inanılırdı.

İşte ilgili âyetlerle, cinlere, şeytanlara ve dolayısıyla ruhanîlere tapanların kıyâmet gününde bu yüzden azâp görecekleri açıklanmakta ve cinlerden, ruhanîlerden çok üstün olup ilâhî tekrîme lâyık görülen insanın o gibi şeyleri ilâhlaştırması ve tapması yerilerek aklını kullanabilenlerin iyice düşünmeleri istenmektedir. Zira Allah'ı bırakıp taptıkları canlı-cansız şeylerin; ruhanî ve cinlerin dünyada bir yararı olmadığı gibi âhirette de olmayacak; bilâkis büyük zararları olacak..

Şüphesiz Allah'a ortak koşmak, her türlü denge ve düzeni aştığı, akl-ı selîme ters düştüğü ve kâinatta yer alan her şeyin hakkına tecavüz sayıldığı için, büyük bir zulüm kabul edilmiştir. Âhiretteki cezası ise, o nisbette ağır olacaktır.

İNKÂRCININ BİLGİSİZCE İNADI

(... وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ) **«Âyetlerimiz kendilerine karşı açık seçik okunduğu zaman....»**

Her âyetiyle ilâhî kudret ve rahmeti yansıttığını açık seçik ortaya koyan ve insan aklına seslenip yeterince malzeme veren; ilme kapı açıp ilim adamına ön bilgi getiren Kur'ân'a «uydurma», «eskilerin masalları», «açık bir büyü» demek kolay, ama bunu isbat etmek mümkün değildir. Zira Kur'ân bir bütün olarak insan kudretini aşmakta ve çağların, medeniyetlerin önünde gitmektedir. Bu düzeyde ortaya koyduğu hiçbir ana fikir, ön bilgi, esas ve tema, gerçeği bulan ilimle ters düşmemiştir ve düşmeyecektir de.. Öyle ki, her sınıf insan -bilgi ve kültür seviyesi ne olursa olsun- bu ilâhî sözler mecmuasından mutlaka nasîbini alabilir. Yeter ki, kendini ön yargıdan kurtarıp hakikatı arama azmi ve gayreti içinde bulunsun.

Kur'ân yalnız doğruyu, iyiyi, güzeli, yararlı olanı, mutluluk getireni emretmekte; insan ruhuna, amacına, hılkatındaki yüceliğine ve azizliğine zıd bütün şeyleri yasaklamaktadır. O halde Kur'ân'a «açık bir büyü» diyebilmek için büyülenmiş olmak gerekir. Ona «eskilerin masalları» damgasını vurabilmek her türlü ilim ve irfandan yoksunluğun damgasını taşımayı gerektirir.

KUR'ÂN'IN HAK OLDUĞUNU REDDEDEN KUTSAL BİR KİTAP YOKTUR

(... وَمَا اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا) **«Halbuki biz onlara ders yapacakları bir kitap vermedik..»**

Kur'ân-ı Kerîm'in ilâhî olmadığını ortaya koyan hiçbir belge kutsal kitaplarda mevcut değildir. Ayrıca Araplara daha önce indirilmiş bir kitap da yoktur. O bakımdan Kur'ân'ın uydurma söz olduğunu nereden, nasıl çıkarıyorlar?

Aksine Hz. Muhammed'in (A.S.) son peygamber olarak gönderileceğine dair Tevrat ve İncil'de hayli belge ve bilgi yer almaktadır. O halde gerek Hz. Muhammed'i (A.S.), gerekse Kur'ân-ı Kerîm'i kabul etmeyen Yahudi ve Hıristiyanların delil ve dayanağı yoktur; ortada sadece dinî taassup, kin ve nefret söz konusudur. Tevrat'a ve İncil'e insan sözü karıştırıldığı ve hayli tahrifata uğratıldığı halde, yine de bazı bölümlerinde son peygamberin

geleceğine dair birtakım belgeler bulunmaktadır. Tevrat'ın Tesniye kitabı 18/15'nci belgesi; İşaya kitabı 42. belgesi büyük bir kurtarıcının geleceğinden söz etmektedir. Yuhanna İncil'i 14/15, 16 ve 16/7-12'nci belgelerinde; Markos İncil'i 1/15; Matta İncil'i 21/40'ncı belgelerde büyük bir tescilcinin geleceği müjdelenmektedir. Ayrıca Bernaba İncilinin 39/14, 42/13, 44/19, 54/1-11, 55/20-24, 82/16, 96/3-7, 96/11-15,97/4-14, 136/18-21, 137/6, 163/3-8, 191/8, 220/17-20. belgelerinde çok açık ve net şekilde Hz. Muhammed'in (A.S.) hem isminden, hem de geleceğinden söz edilmekte ve mü'minler bu konuda müjdelenmektedir.

MEKKELİ'LERE DAHA ÖNCE UYARICI BİR PEYGAMBER GÖNDERİLMEMİŞTİR

(وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ) **«Ve senden önce kendilerine uyarıcı bir peygamber de göndermedik.»**

44. âyette fetret devrinde Arap Yarımadası'na uyarıcı bir peygamber gönderilmediği anlatılıyor. Fetret devrinden önce ise, İbrahim ve İsmail Peygamberlerden sonra Hud, Salih ve Şuayb peygamberlerin gönderildiği bilinmektedir. Bunlardan sonra kaç peygamberin daha gönderildiği hakkında bir bilgimiz yoktur. Sadece İsa (A.S.) ile son peygamber Hz. Muhammed (A.S.) arasında geçen altı asırlık dönemde yarımadaya peygamber gönderilmediği kesindir. Buna işâretle Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Ben dünyada da, âhirette de Meryem oğlu İsa'ya daha dost ve daha yakınım.»

Bunun üzerine Ashab-ı Kirâm sordu :

— Nasıl oluyor bu? Resûlüllah (A.S.) şu cevabı verdi:

— Peygamberler baba bir kardeşlerdir; anneleri ayrı ayrıdır; dinleri (Tevhîd İnancı ve ona bağlı esaslar itibariyle) birdir. Benimle İsa arasında peygamber yoktur.» (1)

Bununla Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hem Arap Yarımadası'na, hem de diğer bölge ve ülkelere peygamber gönderilmediğine, altı asra yakın bir süre buna ara verildiğine işarette bulunmuştur. O bakımdan ilgili âyetin

---

(1) Buharî/enbiyâ: 48- Ebû Dâvud/sünnet: 13- Müsned-i Ahmed: 2/319, 437, 463, 464, 541

delâlet ettiği hüküm ancak bu hadîsle karşılaştırılınca anlaşılmış oluyor.

Dayanağı tesbit edilemiyen bazı rivâyetlerde, Resûlüllah (A.S.) Efendimizle İsa (A.S.) arasında Halid bin Sinan adında bir peygamber gönderildiği belirtilirse de bu sahih değildir. (1)

İNKÂRCILARIN MADDÎ GÜCÜ KURTARICI OLMAMIŞTIR

(وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ) **«Onlardan önce gelen (inkârcılar da) yalanlamıştı; onlara verdiğimizin onda birine olsun (bunlar) erişememişlerdir. Peygamberlerini yalanladılar. (Bir bak) beni inkârın sonu ne oldu!»**

Mekkeli putperestlerden on, ya da yirmi kat daha güçlü, daha geniş imkânlara sahip bulunan önceki kavim ve milletleri maddî refah yalnız başına kurtaramamıştır. İnkâr, ahlâksızlık ve haksızlığı birleştirip yeryüzünde bozgunculuk çıkaran birçok milletler ilâhî sünnet gereği haritadan silinmeye mahkûm olmuş ve bir kısmının sadece ibret ve öğüt alınsın diye birtakım kalıntıları bırakılmıştır. Zira Cenâb-ı Hak, insanların şekil ve suretlerine, mal ve makamlarına değil, kalp ve amellerine bakar da ona göre hükmünü yürütür. Ancak ekonomik kalkınma sağlam imân, güzel ahlâk, devam edegelen adâletle birleşip bütünleşirse, hem dünya, hem de âhiret hayatı amaç ve hikmetine uygun düzeye getirilmiş olur ve her iki âlemde de mutluluğa erişilir. Zira bu durumda Cenâb-ı Hakk'ın vermiş olduğu rızık kaynakları ilâhî rızası doğrultusunda değerlendirilmiş olur ki bu, dünya hayatından amaç ve hikmetin ne olduğunu yansıtır.

İNSAFLA AYAĞA KALKIP GERÇEĞİ ARAMAK

(قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَى وَفُرَادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ ...) **«De ki: Size tek bir öğütte bulunuyorum: Allah için ikişer ikişer, birer birer ayağa kalkmanızı, sonra da iyice düşünmenizi (istiyorum). Arkadaşınızda cinnet diye bir şey yoktur..»**

Batılın peşine takılıp inkârda inat eden putperestler başta olmak üzere hemen her devirde Hz. Muhammed'i (A.S.) küçültücü sözler sarfedenler sahneden eksik olmamıştır. Kimi Onun için «büyülenmiş adam», kimi «sihirbaz», kimi «aklî dengesi bozuk», kimi «çok akıllı bir adam», kimi de «o

(1) Bilgi için bak : Kasas Sûresi : 46- Secde Sûresi: 3

bir dahidir» diyerek kendi kültür, inanç ve bağlı bulunduğu ekolün havasına göre bir yargıda bulunmuştur. İlgili âyetle bu nankörler insafa dâvet edilmekte ve kendilerini hislerinden sıyırıp ön yargıdan uzak tutarak akıl ve idrâkin desteğinde ayağa kalkıp biraraya gelmeleri ve konuya tarafsız olarak eğilmeleri istenmektedir. Zira insanlık tarihinde en büyük fakat en feyizli ve anlamlı inkılâbı yapan; günlük hayatıyla en güzel yaşama örneklerini ve kurallarını veren; getirdiği ilâhî kitapla ilme, akla, idrâke, vicdana ve ruha ışık tutan; insan haklarını en asil ve en ölçülü ve âdil şekilde koruyan; fizik ötesinden en doğru haberi vermek suretiyle ruhları gıdalandıran ve insanlara her vesileyle geniş umut kapılarını açan bir peygambere deli demek veya onu sıradan bir insan gibi görmek veya onu sadece çok akıllı veya dâhi sanmak son derece hatâlı ve sakıncalıdır; aynı zamanda tarihî gerçeğe aykırıdır.

Bugün de, dün de, yarın da insanların çoğu ona uymadıkları için hep huzursuz, umutsuz, kararsız, dengesiz ve tedirgindirler. İlerleyen teknoloji, Allah'a ve Hz. Muhammed'e (A.S.) imân doğrultusunda değerlendirilmediği için milletleri, ülkeleri hem tehdît etmekte, hem de vicdanları silik, ruhları bitik hale getirmektedir. Günümüzde gelişen sözde medeniyet bütün imkânları ve araçlarıyla insan aklını ve zekâsını geliştirmekte; fakat ruhları ve vicdanları ihmal etmektedir.

Konumuzu oluşturan âyetlerle, Cenâb-ı Hak bu konu üzerinde iyice durmamızı ilham etmekte ve kurtuluş yolunu göstermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp bâtıl ilâhlar icad eden inkârcı sapıklardan bir kısmının ruhanîleri ilâh edindikleri üzerinde durularak yönlendirici uyarılarda bulunuldu. Sonra da Hz. Muhammed'i (A.S.) küçük düşürecek anlamda birtakım yakışıksız sözlere dikkatler çekilerek kutsal kitaplara bakmaları önerildi. Böylece hakkın karşısına çıkan nankörler uhrevî azapla tehdit edilerek duygu ve düşünceleri yönlendirilmek istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed'in (A.S.) kişisel bir iddiası bulunmadığı, o yüzden inen vahiy uyarınca tebliğ ve irşat görevini sürdürürken kimseden bir ücret talep etmediği belirtiliyor. Böylece Onun ancak hakkı getirdiğine değinilerek Cenâb-ı Hakk'ın Onun eliyle bâtılın beynini parçalayacağı haber verilerek inkârcılar uyarılıyor. Hakkın gelmesiyle artık bâtılın dönmemesiye gideceği haber verilerek Arap Yarımadasının özellikle Mekke'nin ve kutsal Kâbe'nin putlardan, putperestlerden yakın gelecekte temizleneceği müjdeleniyor.

——oOo——

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾
قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا
أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾

MEÂLİ:

47— De ki: sizden bir ücret istediysem, o size olsun. Benim ücretim ancak Allah'a aittir. O, her şeye şâhiddir.

48— De ki: şüphesiz ki Rabbım, hakkı (bâtılın beynine) fırlatıp çarpar. O, gaybleri en iyi bilendir.

49— De ki: Hak geldi; bâtıl ise ne (bir şey) başlatıp meydana getirebilir, ne de (onu) geri çevirebilir.

50— De ki: eğer ben sapıtırsam kendi aleyhime sapıtmış olurum. Doğru yolu bulursam, bu, Rabbımın bana vahyetmesiyledir. Şüphesiz ki O, işitendir, yakındır.

HAKK'A ÇAĞRI GÖREVİ SÜRDÜRÜLÜRKEN ÜCRET ALINMAMASI

(قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ...) «De ki: Sizden bir ücret istediysem, o size olsun. Benim ücretim ancak Allah'a aittir..»

İslâm, bütün insanlığın son dini, son umududur. İnsan hayatında en büyük değişikliği yapan ve öylece kalıcı büyük bir inkılap meydana getiren Allah'ın son mesajıdır. Ferdin, âilenin günlük hayatıyla içiçe olduğu kadar, toplumların ve milletlerin hayatıyla yakından ilgilidir. O bakımdan sahası bütün dünya, davası bütün bir insanlığın kurtulması, yönelişi her yanıyla rahmet, seslenişi her bakımdan hidâyettir. Büyük himmetleri gerektirmekte, üstün gayretlerin aralıksız sahnede olmasının lüzumunu ortaya koymaktadır. Mü'minden her zaman ferağat-i nefs ve fedakârlık beklemekte; tahkikî imânla ilâhî nurun kalp ve kafaları aydınlatmasına çalışılma-

sını yine mü'minlerden beklemektedir.

Bunun içindir ki tarih boyunca her peygamber teblîğ ve irşat görevini sürdürürken hizmetine karşılık ilâhî hoşnutluktan başka hiçbir şey talep etmemiştir. O kadar ki, elinde, evinde ne varsa onları da bu uğurda harcamaktan derin zevk duymuştur. Zira aksine bir tutum, davanın yüceliğine, kutsallığına gölge düşürür; gelişmesine engel teşkil eder, tesirini azaltır.

Konumuzu oluşturan âyetle, Hz. Muhammed'e (A.S.) böyle demesinin emredilmesi iki ayrı hizmete yönelik bulunuyor: Birincisi, az yukarıda belirttiğimiz husustur. Diğeri, Hz. Muhammed'den (A.S.) sonra ortaya çıkacak olan din âlimlerine ve mürşitlerine sağlam bir ölçü vermekle yakından ilgilidir. Günümüzde Kur'ân'ı bir geçim vasıtası yapanların ve hafızlığı, mevlithanlığı sanat haline getirip halktan ücret alanların kulakları çınlasın. Şüphesiz bu ve benzeri tutum ve davranışlar toplum içinde din adamının değerini düşürmekte, tesirini azaltmaktadır. Bütün bunların ücretsiz yerine getirilmesinde ise sayılmayacak faydalar söz konusudur.

HAKK'IN BÂTILIN BEYNİNE ÇARPILMASI

(قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ) **«De ki : Şüphesiz Rabbım hakkı (bâtılın beynine) fırlatıp çarpar. O, gaybleri en iyi bilendir.»**

Peygamberin (A.S.) ve Onun yolunda olan mürşitlerin ücretsiz hizmette bulunmaları emredildikten sonra, bunun asıl hikmet ve felsefesi açıklanıyor. Şöyle ki :

Dini yaymaya ferağatle azmedenler olur; dine hizmet geçim vasıtası olmaktan uzak tutulursa, hak mutlaka güçlenir, tesiri artar ve ilâhî inâyete mazhar kılınarak bâtılın beynini parçalar. Kişilerin niyetini, hizmetinden amacın ne olduğunu, gaybı çok iyi bilen Cenâb-ı Hak takdîr edip ona göre karşılık hazırlar ve ona göre yardımda bulunur.

HAKKIN GELMESİ

(قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ) **«De ki : Hak geldi; bâtıl ise ne (bir şey) başlatıp meydana getirebilir, ne de (onu) geri çevirebilir.»**

Hakkın hak olduğunu, karşıtı olan bâtılla daha iyi tanıyıp bilebiliriz ve her şey zıddıyla inkişaf ettiği gibi, hak da bâtıl ile mücadelesini sürdürdü-

ğü ölçüde inkişaf kaydeder.

Böylece hakkın karşısında, güçlü veya güçsüz bâtıl eksik olmamış ve ikisi arasındaki mücadele de sona ermemiştir. Şüphesiz hak gelmeyince bâtıl gitmez. Tıpkı güneş doğmayınca karanlığın ortadan kalkmıyacağı gibi.. O halde Kur'ân ilgili âyetle mü'minlere bir ölçü ve metot vermektedir. Şöyle ki : Önce hakkı bilmek, inanıp ona sahip çıkmak ve sonra da bâtılın karşısına çıkıp mücadele etmek gerektir.

Nitekim küfür ve bâtıl diyarında İslâmiyet ortaya çıkınca, bâtıl yavaş yavaş silinip uzaklaşmış oldu ve geriye insanlıktan yana kayda değer hiçbir fazîlet ışığı bırakmadı. İslâm ise, yukarıda belirtilen metoda göre hareket ettiği sürece bâtılın üstünlük sağlayıcı bir güçle gelmesi düşünülemez.(1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hakka dâvette, teblîğ ve irşatta feragat-i nefs göstermenin lüzumu üzerinde durularak, bu alanda hizmet veren âlim ve mürşitlerin mümkün olduğu sürece ücret talep etmemeleri tavsiye edildi. Sonra da mü'minler hakkı ayakta tutup onu bilerek savundukları ve güçlendirdikleri takdirde, bâtılın başaşağı geleceği haber verilerek sağlam bir metoda işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkâr ve azgınlığı sürdürerek hayatını berbat eden nankörlerin âhirette uğratılacakları elim azâptan bir iki safha nakledilerek uyarıda bulunuluyor; ölmeden önce her türlü inkâr ve şüphe fırtınasından kurtulmaya çalışmanın selâmete kapı açacağı hatırlatılıyor.

(1) Geniş bilgi için bak : İsrâ Sûresi : 81- Enbiyâ Sûresi : 18. âyetin tefsiri

وَلَوْ تَرٰىٓ اِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَر۪يبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُٓوا
اٰمَنَّا بِه۪ وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَع۪يدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِه۪ مِنْ
قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَع۪يدٍ ﴿٥٣﴾ وَح۪يلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ
مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِاَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا ف۪ي شَكٍّ مُر۪يبٍ ﴿٥٤﴾

M E Â L İ :

51— Onları, korkup telaşa kapıldıkları zaman görsen! Artık kurtulma (şansları) hiç yoktur ve yakın bir yerde yakalanmışlardır.

52— «Biz O'na imân ettik» derler. Ama uzak bir yerden (Âhiret'ten imâna) el sunmak (Dünya'ya yeniden döndürülmek) onlara nereden?

53— Halbuki daha önce onu inkâr etmişler, uzak yerden gaybe taş atmışlar (bilmedikleri şeye dil uzatmışlar)dı.

54— Artık onlarla arzuladıkları şey arasına bir perde gerilmiştir. Daha önce benzerlerine yapıldığı gibi. Doğrusu onlar hep zan ve iftiraya itici bir şüphe içindeydiler.

DOĞRU YOLU BULUP İLÂHÎ BUYRUĞA UYANLAR

Hak bütün parlaklığıyla ortada dururken, aklını, idrâkini, vicdanını ona çevirmeyip kendini nefsanî arzularının akıntısına bırakan kimse, şüphesiz ki kendi irâde ve fiiliyle sapıklığı seçmiştir. Kim de aklını, idrâkini, bilgi ve yeteneğini hakkı bulmaya çevirir de kalbini ona açarsa, şüphesiz ilâhî hidâyete namzetlik çizgisine gelmiş olur.

Ancak ilâhî vahiy insanlardan yana indirilmemiş olsaydı, hak ile bâtılı tefrîk mümkün olmaz, insanlık mutlak bir karanlık içinde belirsiz hale gelirdi. O halde bir kişinin kalbini hakka açması, vahyin bıraktığı tesir iledir. Vahiy inmeseydi, doğru yolun ne olduğu bilinmezdi.

Nitekim büyük sahabi İbn Mes'ûd'dan (R.A.) bir mesele soruldu. O da «ben bunu kendi görüşüm ve ictihadımla cevaplıyorum. Doğru cevaplar-

sam Allah'tandır; yanlış cevaplarsam kendi nefsimden ve şeytandandır» dedi.

KORKUP TELAŞA KAPILACAKLARI GÜN

(وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ) **«Onları korkup telaşa kapıldıkları zaman görsen! Artık kurtulma (şansları) hiç yoktur ve yakın bir yerde yakalanmışlardır.»**

İnsan olmanın manasını, yaratılışının hikmetini, Yüce Yaratan'ın eşya üzerindeki damgasını idrâk edemiyen, körü körüne geçmişi taklît edip İblîs'in uydusu haline gelen sapık inkârcılar, biraz ölüm anında, sonra da kabir âleminde ve daha çok âhiret gününde gerçeği görüp anlayınca müthiş bir korkuya kapılacaklar; çok uzak sayıp ihtimal bile vermedikleri o günde ilâhî adâlet ve kahır elinde kendilerini bulacaklar. Olgunlaşma, Hakk'a kul olma, imân nîmetiyle hayatı düzene sokma günleri çok gerilerde kalmıştır. Şimdi ise hesap ve ceza gününde bulunuyorlar. Artık «inandık!» demenin hiçbir yararı yoktur. Dünya'ya da artık dönüş mümkün değildir. Çünkü ilâhî plân gereği düzen bozulmuş, sistemler altüst olup yepyeni bir düzen kurulmuştur. Fırsat günleri geçmeden akıllarını kullanmayanlar, kendileri için mutlak rahmet olan peygamber ve kitaba sırt çevirdiler. Karanlığa taş atarak kısa ömürlerini bir hiç uğruna tükettiler. Yalan, iftira, İnkâr ve azgınlıkları, kendileriyle imân, irfan ve sâlih amel arasında aşılması zor engeller meydana getirdi. O bakımdan engeli aşmadan âhirete intikal edenler artık kendi niyet, inanç ve amelleriyle başbaşa kalmak zorundadırlar; bunun başka yorumu ve çaresi söz konusu değildir. Doğan yavruyu nasıl bir daha ana rahmine geri çevirmek mümkün değilse, ölen bir kimseyi de artık dünya hayatına döndürmek muhaldır.

Ümitsizlik anındaki inanmanın da bir yararı söz konusu değildir. Ömrünün son nefeslerine kadar inkâr ve tuğyan içinde bocalayıp ısrar eden kimsenin, ölüm anındaki dönüşü ve hakka yönelme arzusu makbul tutulmaz. Çünkü artık her türlü maddî çarenin son bulduğu bir çizgiye, ümitsizlik çizgisine gelmiş bulunuyor. İnanması iradî değil, bir bakıma ıztırarîdir; korku ve ümitsizliğin neticesidir. Nitekim henüz dünyada iken, ölüm ile burun buruna gelip bütün ümitlerini kaybeden Fir'avn'ın: «İsrâil oğulları'nın Rabbına inandım» demesi kurtarıcı olmamış ve Allah tarafından kabul edilmemiştir. Çünkü yeis halindeki imân ve tevbenin bir yararı yoktur. Yakın gelecekte Mekke'nin putperest müşrikleri de böyle bir sonuç ile burun buruna gelebilirler. Nitekim Bedîr Savaşı'nda onların ileri gelenlerinden önemli kişiler bu çizgiye gelip dayandılar.

Mekke ve Medine döneminde inkârcı maddeciler, sapık müşrikler âhiret hayatı, hesap ceza ve mükâfat konusunda devamlı şüphe ve çoğu zaman İnkâr içindeydiler. Bu da onları rahatsız etmekte, içlerini kemirmekteydi. Ya Hz. Muhammed'in (A.S.) haber verdiği hususlar doğruysa ne olacaktı? Zira fıtratlarındaki din ve Allah duygusu, diğer bir anlatımla, hakkın mayası zaman zaman kabuğundan çıkmak istiyor, duygu ve düşüncelerine fısıldıyordu. Ne var ki, fıtratlarındaki bu maya ile Hakk'ın sesi olan Kur'ân ve Peygamber arasında küfür ve inadın kesif perdesi bulunuyordu. Fıtratlarından yükselen ses bu perdeye çarpıp geri dönüyor, bir türlü onu aşamıyordu.

Cenâb-ı Hak, onların bu iç fırtınasına ve bocalama günlerine dikkatleri çekerek şöyle tasvîrde bulunuyor: **«Artık onlarla arzuladıkları şey arasına bir perde gerilmiştir. Daha önce benzerlerine yapıldığı gibi. Doğrusu onlar hep zan ve iftiraya itici bir şüphe içindedirler.»**

Sebe' Sûresi'ne göklerin ve yerin yegâne sâhibi Allah'a hamd ile başlandı ve inkârcı şaşkınların, maddeci müşriklerin kendilerini devamlı zan ve iftiraya iten şüphe içinde bocaladıkları belirtilerek noktalandı.

Bu sûrenin tefsîrini bize müyesser kılan Rabbımıza hamd-u senâlar; bize ışık tutup yolumuzu aydınlatan Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

FÂTIR SÛRESİ

Birinci âyette, Cenâb-ı Hakk'ın göklerin ve yerin Fâtırı, yani gökleri ve yeri yokluk karanlığını yırtıp varlık alanına getirmek suretiyle yarattığı konu edildiğinden sûreye «Fâtır» ismi verilmiştir.

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Cumhur da aynı tesbitte bulunarak buna muhalefet eden olmamıştır.

Âyet sayısı	:	45
Kelime »	:	777
Harf »	:	3130 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kâinatı örneksiz ve benzersiz yaratan Allah'ın kudretine delâlet eden belgeler açıklanıyor.

2— Şükretsinler diye Cenâb-ı Hakk'ın bazı nîmetleri hatırlatılıyor.

3— Gelip geçen önceki peygamberleri yalanlayan inkârcı sapıkların tutumuna değinilerek Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile mü'minler teselli ediliyor.

4— İnsanların fazîletlerle süslenmeleri, rezîletlerden temizlenip sakınmaları emredilerek uyarıda bulunuluyor.

5— Cenâb-ı Hakk'ın göklerde ve yerde vücuda getirdiği açık delil ve belgelere dikkatle bakılması tavsiye ediliyor.

6— Mü'minlerle kâfirler konu edilerek birtakım misaller veriliyor.

7— Hakikati araştırıp hakka yönelen gerçekçi ilim adamlarından ve bir de Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan sâlih mü'minlerden söz ediliyor.

8— Âhiret gününde mü'minlerin erişeceği mükâfatlar; kâfirlerin karşılaşacağı korkunç safhalar konu edilerek, mü'minlere müjde, kâfirlere tehdît sinyali veriliyor.

---

(1) Tefsîr-i Nisabûrî/Allame Nizamuddin : 22/71

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُو۬ل۪ٓي
اَجْنِحَةٍ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَۜ يَز۪يدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَاۚ وَمَا
يُمْسِكْۙ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِه۪ۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾ يَٓا اَيُّهَا
النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْۜ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾
وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ
الْاُمُورُ ﴿٤﴾

M E Â L İ :

1— Hamd o Allah'a ki, gökleri ve yeri yoktan var kılıp yaratmış; ikişer, üçer ve dörder kanatlı melekleri elçiler yapmıştır. O, yaratmada dilediğini artırır. Şüphesiz ki Allah'ın kudreti her şeye yeter.

2— Allah insanlara rahmetinden neyi açarsa onu tutacak yoktur; neyi de tutar salıvermezse, onu ondan sonra salıverip gönderecek yoktur. O, çok güçlüdür, çok üstündür; yegâne hikmet sâhibidir.

3— Ey insanlar! Allah'ın size olan nîmetini hatırlayın; gökten ve yer-

den sizi rızıklandıran O'ndan başka yaratan var mıdır? O'ndan başka ilâh yok. Artık nasıl (haktan) döndürülüyorsunuz?!

4— Eğer seni yalanlıyorlarsa, senden önce de birçok peygamberler yalanlanmıştır. İşler (eninde sonunda) Allah'a döner.

İLGİLİ HADÎSLER

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Melek Cebrâil'i altıyüz kanadıyla birlikte gördü.» (1)

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz her namazın arkasından şöyle derdi: «Allah'tan başka ilâh yoktur; O birdir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur; hamd O'na mahsustur. O'nun kudreti her şeye yeter.

Allahım, senin verdiğine hiçbir engelleyici bulunmaz; senin vermediğini hiçbir kimse veremez. Hiçbir mal ve devlet sahibine, senin (adâlet ve hükmüne karşı) hiçbir mal ve devlet fayda vermez.» (2)

GÖKLERLE YERİN ANILMASI KÂİNATA DELÂLET EDER

(ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ...) «Hamd o Allah'a ki, gökleri ve yeri yoktan var kılıp yaratmış..»

Kur'ân'ın birçok yerinde kâinat söz konusu edilince sadece göklerle yer anılır. Bu, parçayı anıp bütünü irâde manasına gelen bir mecazdır. İlim dilinde buna «mecaz-i mürsel» denir.

Konumuzu oluşturan âyetle, varlık âlemini örneksiz, benzersiz yokluk karanlığından varlık aydınlığına çıkarıp yaratan Allah'a hamd ediliyor. Zira bütün kuvvet ve kudreti, plân ve proğramı, tasarruf ve yürütmeyi kendinde bulunduran ve hiçbir şeye muhtaç olmayan; eşi, dengi, benzeri ve ortağı bulunmayan Cenâb-ı Hak her zaman övülmeye, senâ edilmeye lâyıktır. Gerçi O'nun hamd ve senâya ihtiyacı yoktur, ama O'nu belirtilen şekilde övmek bizim kulluğumuzun gereği, insan olmamızın tezahürü, mü'min olmamızın alâmetidir. Nitekim bize bu gerçeği ilhâm eden «fâtır» sıfatı kullanılarak idrâkimize seslenilmektedir.

(1) Buharî/ezan: 155, i'tisam: 3, daavat: 17- Müslim/salât: 194, 205, 206- Ebû Dâvud/salât: 140- Tirmizî/salât: 108- Nesâî/tatbiyk: 25

(2) Buharî/bed'-i halk : 7, tefsîr: 53- Müslim/imân: 280, 282- Tirmizî/tefsîr: 53- Ahmed: 1/395, 398, 407, 412, 460

İbn Abbas (R.A.) sözü edilen sıfat hakkında şöyle demiştir:

— Ben önceleri «fâtır»ın manasını bilmiyordum. Sonra bedevîlerden iki adam bir kuyu hakkında davalı ve davacı olarak bana baş vurdular. Onlardan biri, «bu kuyuyu ben fatrettim» yani onu ilk kazıp ortaya çıkaran benim, deyince, âyetteki «fâtır» sıfatının manasını anlayabildim. (1)

MELEKLERİN KANATLI YARATILMASI

(جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُو۬لٖٓي اَجْنِحَةٍ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَ ...) **«İkişer, üçer ve dörder kanatlı melekleri elçiler yapmıştır..»**

Bilindiği gibi melekler nurdan yaratılmıştır; son derece latîf varlıklardır. Onlar için uzaklık, yakınlık söz konusu değildir; bizim ölçülerimizi aşacak bir sürate sahiptirler. Kanatlar bu hızı ifadeye yönelik bir anlam taşımaktadır. Ayrıca melekler birçok konuda elçilik yapar ve proğramları uygularlar. İlâhî plâna bağlı kalıp emredildiklerini kusursuz gerçekleştirirler. Böylece meleklerin hepsi de ilâhî kudreti ve tasarrufu temsîl ederler.

Meleklerin bulundukları sema ve daha yukarı dereceler itibariyle hem görevleri farklıdır, hem de kanat sayıları arasında birçok farklar söz konusudur. Melek Cebrâil'in 600 kanatla inmesi bunun belirtilerinden biridir. Birinci âyette ise, bu hususa değinilerek şu bilgi verilmektedir: **«O, yaratmada dilediğini artırır.»**

İNSANLARA AÇILAN RAHMETİ DURDURACAK BİR KUVVET YOKTUR

(مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ...) **«Allah insanlara rahmetinden neyi açarsa onu tutacak yoktur..»**

Varlık âleminde her şey O'nun rahmetinin ve kudretinin eseridir. Bütün hazineler, feyiz ve bereketler O'nun katındadır ve ancak O'ndan kaynaklanıp gelir. Kime rahmet kapısından bir şey açarsa, artık onu engelleyen bir kuvvet yoktur. Kime de bu kapıyı kaparsa, onu açan bir güç söz konusu değildir. Kendi mülkünde yegâne hükümran ve tasarruf sâhibidir. Ancak O, rahmet, inâyet ve nîmet kapılarını, hazırladığı plâna ve koyduğu kanunlara, düzenlediği proğrama göre açar ve yine ona göre kapalı tutar. Açık ve kapalı tutması belli ölçü ve kurallara, ilâhî sünnete göredir; her yönüy-

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 14/319- Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/546

le düzenli, dengeli ve hesaplıdır. Öyle ki : İnsanların ruhlarını yarattıktan sonra herkesin, dünya hayatına gözlerini açınca kendi akıl, zekâ, duygu ve irâdesiyle nasıl bir hayat süreceğini ezelî ilmiyle tesbit edip ona göre nîmetlerini sergilemiştir. O'nun ilmi elbette ki yanılmaz; yanılmıyacağına göre de tesbit ettikleri, vakti saati gelince aynen gerçekleşir. Çünkü Cenâb-ı Hak çok güçlüdür, çok üstündür ve yegâne hikmet sâhibidir. Gelişigüzel bir tasarrufta bulunmayacağı gibi, rastgele nîmet kapılarını da açmaz; aynı zamanda yararsız bir şey de yaratmaz. Hikmetsiz iş görmez.

GÖKTEN VE YERDEN RIZIK VEREN KİMDİR?

(يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ ...) **«Ey insanlar! Allah'ın size olan nîmetini hatırlayın; gökten ve yerden sizi rızıklandıran O'ndan başka yaratan var mıdır?..»**

Rızık, hayatımızı ayakta tutan, geçinmemizi sağlayan, ihtiyaçlarımıza cevap veren nesnedir. Onları hazırlayan sayısız eller vardır. Güneş, ay, bulut, hava, toprak, yağmur ve toprağın taşıdığı bakteriler bu cümledendir. Bunların hepsini belli düzen ve ölçüde yaratıp insanların hizmetine veren kimdir? İnsanın kendisi olamaz. Çünkü o dünyaya geldiğinde bunların tamamı mevcut idi; işler halde bir plân ve proğram vardı. Kendiliğinden de böylesine mükemmel, hesaplı, plânlı ve proğramlı bir düzen oluşamaz. Zira her olay ve her nîmet birtakım hesaplara, kanunlara dayanmaktadır.

O halde bütün bunları yaratıp düzenleyen ve takdîr edip hizmete sevkeden O en yüce kudret sâhibi Allah'tır. Göklerle yeri belli kanunlarla harekete geçiren ve bize sayısı belirsiz nîmetleri hazırlayan başka bir kudret düşünmek mümkün değildir. Çünkü her nîmet Allah'ın eseri olduğunun izini taşımakta ve her şey, bağlı bulunduğu hılkat kanunu doğrultusunda ancak O'nu tesbîh ve tenzîh etmektedir.

Hazırladığı plân ve proğram şaşmadan hedefine doğru ilerler. Bilgisizce bir müdahale düzeni zedeleyebilir, dengeyi bozabilir. Örneğin nükleer bir savaş bütün bunları alt-üst edip hayatı baştan sonuna felce uğratabilir. Cenâb-ı Hakk'ın kudret elinden çıkan her şey ölçülü, plânlı, dengeli ve düzenlidir; tek kelimeyle kusursuzdur.

O halde Allah'tan başka gerçek ilâh yoktur; ancak O vardır. O'nun varlığına ve birliğine bunca delil varken, insanların çoğunun nasıl haktan döndürüldüğü çok düşündürücü ve hayret uyandırıcıdır! Ya güneş daha uzakta olsaydı, ya atmosfer tabakası daha ince veya daha kalın bulunsaydı, yerkürenin hareket hızı daha az veya daha fazla olsaydı, ya denizler bugünkü nisbetten fazla veya noksan bulunsaydı durum ne olurdu? Hayatı-

mız devam edebilir miydi?

Görülüyor ki, her şey en ince hesaba dayanmakta ve çok hassas teraziyle tartılıp takdîm edilmektedir. Bütün bu gerçekleri görmemek, anlamamak ve takdîr etmemek nankörlük ve basîretsizlik değil midir?

Buna rağmen hâlâ peygamberi yalanlayanlar ortaya çıkıyorsa; koyu cehaletten kaynaklanıp kalp ve kafalara Allahsızlık enjekte ediliyorsa, bu, maddecilerin öteden beri nesli dejenere etme plânlarının tabii sonuçlarıdır. Çok cazip görünümde ve bilimsel kılıfta takdim edilir. Medeniyet adı altında bu öldürücü zehir, panzehir olarak içirilir. Ama fazla üzülmeye gerek yok. Çünkü küfür ve inkâr Hakk'ın damgasını silememekte, O'nun eşyadaki izlerini belirsiz hale getirememektedir.

İnsanoğlu dünyaya ayak bastığı andan itibaren hak ile bâtılın sürtüşme ve tartışması da başlamıştır ve kıyâmete kadar devam edecektir. Gönderilen her peygamberi yalanlayan sapıklar sahneden eksik olmamıştır. O bakımdan Hz. Muhammed'e (A.S.) dil uzatanlar da o sapıklardan bir kısmıdır. Ama unutmayalım ki, işler eninde sonunda Allah'a döndürülür. Kişi Allah'ı ne kadar red ve inkâr ederse etsin, O'nun mülkünden dışarı çıkamaz ve O'nun düzeninin ötesinde bir düzen bulamaz. O'nun koyduğu kanunlara baş eğmek zorundadır ve ölüm olayıyla, inanmadığı, kaçıp uzaklaşmaya çalıştığı âlemlerin Rabbının adâleti huzurunda gözlerini açacaktır.

Onun için Cenâb-ı Hak inkârcı sapıklara, maddeci azgınlara seslenerek şöyle uyarıda bulunuyor : «İşler (eninde sonunda) Allah'a döner.»

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gökleri ve yeri yaratıp insanların hizmetine sevkeden ve rahmet kapılarını açık bulunduran o çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sâhibi Allah'ın her zaman hamd ve senâya lâyık olduğu bildirildi. İnsanın ve diğer canlıların geçimini sağlamak için rızıkla ilgili kaynakları ve sebepleri hazırlayanın Allah olduğu hatırlatılarak inkâr ve nankörlükten kaçınılması telkin edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatının bir hazırlanma dönemi olduğuna işâret edilerek ona şuursuzca bağlanmanın doğru olmayacağı konu ediliyor. Bu arada şeytanın, insanları durmadan dünyalığın peşinde koşturup ondan başka bir amaç olmadığını telkine çalıştığı haber verilerek, bu amansız düşmanın fısıltı ve dürtüşlerinden kendilerini uzak tutmaları öğütleniyor. Sonra da aracı kabul edip ikinci hayata inanmayanlara şiddetli azap; imân temeli üzerinde sâlih amellerle yükselen mü'minlere ise mağfiret ve büyük ecirler hazırlandığı bildiriliyor.

——oOo——

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ
فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾
الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَاٰهُ حَسَنًا
فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ
نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾

MEÂLİ:

5— Ey insanlar! şüphesiz ki Allah'ın va'di haktır. Artık Dünya hayatı sakın sizi aldatmasın ve sakın o gurura kapılıp aldanan (şeytan) da sizi Allah'a karşı (O'nun geniş rahmetine amelsiz, ibâdetsiz güvendirerek) aldatmasın.

6— Muhakkak ki şeytan sizin düşmanınızdır. Artık siz de onu düşman edinin. Çünkü o kendi yandaşlarını alev alev köpüren bir ateşin yakın dostları olsunlar diye çağırır.

7— Küfre saplanıp kalanlar için şiddetli bir azâp vardır. İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara mağfiret (günahlardan bağışlanıp arınma) ve büyük bir mükâfat vardır.

8— Kötü ameli kendisine çekici gösterilip de onu güzel gören kimse, (iyi yararlı amellerde bulunan kimse gibi midir?). Allah, elbette dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. Artık onlara karşı üzüntülere kapılarak kendini yıpratmaya yönelme. Şüphesiz ki Allah onların neler işlediğini bilendir.

İLGİLİ HADÎS

«Şüphesiz ki Allah, yarattıklarını önce karanlıkta yarattı; sonra kendi nurundan onlar üzerine bir aydınlık salıverdi. O gün kime Allah'ın nuru dokunduysa, o doğru yolu buldu; kime de dokunmadıysa, o da sapıtıp kaldı. Bunun için diyorum ki : Kalem(in mürekkebi) Allah'ın (tesbit edip) bildiği üzere kurumuştur.» (1)

ALLAH'IN VA'Dİ ÇİZDİĞİ PLÂNA GÖRE GERÇEKLEŞİR

(... يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ)«Ey insanlar! Şüphesiz ki Allah'ın va'di haktır..»

Cenâb-ı Hak ezelî ilim ve kudretiyle, birbirini tamamlayan ve birinin var kılınmasının hikmeti diğeriyle anlaşılan iki hayatı belli bir plâna göre düzenlemiş ve bu plânda yerini alan her şeyi ve olayı belli kanunlara ve sebeplere bağlamıştır. Artık bu düzenleme yöneltildiği amaç ve hikmete doğru aksamadan ilerler ve vakti, saati gelince de hükmünü yürütür. Allah'ın koymuş olduğu plân ve kanunda bir değişme ve değişiklik söz konusu olamaz. O bakımdan birinci hayatın süresi dolunca, yani ruhlar âlemindeki mevcut insanî ruhlar dünyaya inip sonu gelince mevcut düzen taşıdığı sistemlerle birlikte bozulup alt-üst olur ve yerine kalıcı yeni bir düzen kurulur da öylece ikinci hayat başlatılmış olur.

O halde birinci hayatın şatafatı ve çekiciliği bizi aldatmamalıdır. Çünkü bundan maksat, ikinci hayata iyice hazırlanmak, onun anlamını ve değerini kavramaktır. Birinci hayatı bu anlamda değerlendirdiğimiz nisbette mutlu oluruz ve huzurlu bir hayata emin adımlarla ilerleme imkânına erişiriz. İblîs, ise ilâhî plân ve proğram gereği durmadan birinci hayatı çekici olarak göstermektedir. Nefsimiz ise, onun bu sinyallerine kulak vermekte ve ilgi göstermektedir. Aklımız, vicdanımız ve basîretimiz ise Kur'ân'ın sesine gönül kulağını açmamızı uygun görmektedir.

Böylece İblîs ve nefis, düşmanımız; Allah, Peygamber ve Kur'ân en yakın dostumuzdur. Artık bu iki taraftan hangisine daha çok eğilim gösterir de çağrısına kulak verirsek, ondan yana bir hayat sistemi oluşturmuş oluruz.

---

(1) Tirmizî/îmân: 18- İbn Mâce/mukaddeme: 10- Ahmed: 2/176, 198- İbn Ebî Hâtim

Konumuzu oluşturan âyetle, aynı zamanda şeytanın yaratılışındaki hikmete, insana düşman olmasındaki sırra işâret edilmekte; karşıt kuvvetlerin yaratılıp karşı karşıya getirilmesiyle, insanın iki zıd yapıdan meydana getirilmesi arasında çok yakın bir ilgi ve kopmaz bir köprünün söz konusu bulunduğu dolaylı şekilde vurgulanmaktadır.

Gerçek bu olunca, nefis ve İblîs'e uyup inkâra sapanlar ve dolayısıyla dünyayı amaç seçenler için şiddetli azâp hazırlandığı haber verilmekte ve mü'minlerin bu konuda çok dikkatli bulunmaları tavsiye edilmektedir. Zira Allah'ı ve âhireti inkâr ne kadar büyük bir haksızlık ve aşağılık ise, cezası da o nisbette aşağılayıcı ve horlayıcıdır. İmân ne kadar kıymetli ve üstün bir değer ise, mükâfatı da o nisbette sonsuz ve gönül açıcıdır.

Unutmayalım ki, İblîs'in işi ve hizmeti, imân ve güzel ahlâka, fazîlet ve adâlete ters düşeni nefse süslü ve çekici göstermektir. Onun bu fısıltı ve dürtüşlerine, diğer bir anlatımla, verdiği sinyallere akıl, idrâk ve imân gözüyle değil, nefis gözüyle bakanlar hep aldanır ve sapıtır. Ancak Allah'ın kurtardıkları müstesnâ..

ALLAH, DİLEDİĞİNİ SAPTIRIR

(فَاِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ ...) «Allah elbette dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir..»

İblîs'in çekici sinyallerine gönül verip nefsinin sesine uyanları Cenâb-ı Hak saptırır. Peygamber ve kitabın çağrısına gönül kapısını açıp uyanları ise doğru yola iletir. Zira ezelde ilâhî ilimle kimlerin kendi hür irâdeleriyle doğru yolu seçeceği; kimlerin de bâtılı savunup nankörlük edeceği tesbit edilip yazılmış ve kalemin mürekkebi kurumuştur. Allah'ın ilmi yanılmayacağına göre, olaylar da tesbit ettiği gibi meydana gelecektir.

Bu konuda zorlayıcı ve itici bir kuvvet söz konusu değildir. Çünkü insanlarla Allah arasında «imkân ve irâde sınırı» söz konusudur. Kişi kendi irâde ve aklını kullanarak bu sınıra kadar gelecek olursa, Allah'ın hidâyetine erişmesi umulur. Bu çizgiye gelmeyip gerileyen kimseler de inkâr ve tuğyanlarıyla başbaşa bırakılır. İşte Allah'ın dilediğini doğru yola eriştirmesinin ve dilediğini saptırmasının anlamı budur. O halde bâtılın peşine takılıp Hakk'ı red ve inkâr eden nankörlerin bu tutumlarından dolayı üzülmeye gerek yoktur. Çünkü anlaşıldığı gibi, herkes kendi kader çizgisini çizmektedir. Peygambere ve Onun yolunda yürüyen mürşitlere apaçık teblîğ ve metodlu irşat düşer. Cenâb-ı Hak ise, her kişinin niyet ve amelini çok daha iyi bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatından maksadın ne olduğu üzerinde durularak temel bilgi verildi. İblîs'in yaratılış hikmetine işâretle, insana büyük ve amansız bir düşman olduğu hatırlatılarak onun fısıltılarına gönül kulağının kapalı tutulması tavsiye edildi. Sonra da herkesin kendi kader çizgisini çizdiğine işâret edilerek hidâyet ve dalâletin asıl sebebine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ikinci hayata kalkış konu edilerek, ölgün halde olan toprağın yağan yağmurla yeniden hayat bulması misal veriliyor. Sonra da asıl azizlik ve şerefin Allah'a ait olduğuna değinilerek, izzet ve şeref arayanların Allah'a yönelmesi emrediliyor. Arkasından insan aklına ışık tutup malzeme vermek üzere biyolojik olaylarla ilgili temel bilgiler veriliyor ve her şeyin önceden tesbit edilip ana kitaba yazıldığı hatırlatılıyor.

——oOo——

وَاللّٰهُ
الَّذٖٓي اَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثٖيرُ سَحَاباً فَسُقْنَاهُ اِلٰى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا
بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ كَذٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُرٖيدُ الْعِزَّةَ
فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمٖيعاًۜ اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ
يَرْفَعُهُۜ وَالَّذٖينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّـَٔاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدٖيدٌۜ وَمَكْرُ
اُو۬لٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ
جَعَلَكُمْ اَزْوَاجاًۜ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖۜ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ
مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فٖي كِتَابٍۜ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرٌ ﴿١١﴾

MEÂLİ:

9— O Allah ki, rüzgârı gönderir de bir bulut kaldırır, onu ölü bir beldeye sevkederiz; derken yeri ölümünden sonra onunla diriltiriz. İşte yeniden dirilip kabirlerden kalkmak da böyledir!.

10— Kim azizlik, şan ve şeref istiyorsa, (bilsin ki) şan ve şerefin tamamı Allah'ındır. Güzel, nezîh söz ancak O'na yükselir; iyi-yararlı amel de o sözü yükseltir. Kötülükler kuranlara şiddetli azâp vardır. Ve işte onların kurduğu (düzenler, düzenbazlıklar) silinip yok olmaya mahkûmdur.

11— Allah sizi topraktan yarattı, sonra bir nutfeden; sonra da sizi çiftler şeklinde meydana getirdi. Her bir dişinin karnında taşıdığı ve doğurduğu mutlaka O'nun bilgisiyledir. Ömrü uzayanın ömrünün uzaması, ömrü kısalanın ömrünün kısalması mutlaka Kitap'dadır. Şüphesiz ki bu da Allah'a göre çok kolaydır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Adem oğlunun bedeninin tamamını toprak yiyip tüketir; ancak kuyruk sokumundaki (biliyamsı küçücük) kemiği yemez. Adem oğlu o kemikten yaratılmıştır ve ondan oluşup bileşir.» (1)

Ebû Rızzîn (R.A.) anlatıyor: Resûlüllah'a (A.S.):

— Ya Resûlellah! Allah ölüleri nasıl diriltir? diye sorduğumda, bana şu cevabı verdi:

— Kendi kavminin oturduğu vâdide kuruyan otların çer çöp haline geldiğini görüp bir süre sonra, o yerin kabarıp yemyeşil olduğu bir zaman oraya uğramadın mı?

— Evet, uğradım.

— İşte Cenâb-ı Hak ölüleri de öylece diriltecektir. (2)

(1) Buharî/tefsir: 39, 78- Müslim/fiten: 141, 143- Ebû Dâvud/sünnet: 22- Nesâî/cenâiz: 117- İbn Mâce/zühd: 32- Taberânî/cenâiz: 49- Ahmed: 2/322, 428, 499- 3/28

(2) Müsned-i Ahmed: 4/11

YAĞMUR ÖLÜ YERİ KABARTIP HAYATA DÖNDÜRÜR

(اَللّٰهُ الَّذ۪ٓي اَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُث۪يرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ اِلٰى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذٰلِكَ النُّشُورُ)

«O Allah ki, rüzgârı gönderir de bir bulut kaldırır, onu ölü bir beldeye sevkederiz; derken yeri ölümünden sonra onunla diriltiriz. İşte yeniden dirilip kabirlerden kalkmak da böyledir.»

Yeryüzünde yeşeren bitkiler, sonbaharda yavaş yavaş canlılıklarını yitirip kurur da çer çöp haline gelir. Bu, bitkiler için hayatlarının sonu değil, yeni bir hayata dönmelerinin başlangıcıdır. Rüzgârların sürüklediği bulutlar serin tabakalarda yoğunlaşarak yağmur haline gelmekle yeryüzüne hayat verir. Kuruyup toprağa karışan bitkilerin tohumları, kökleri ve taşıdıkları sporlar yeniden bir benzerlerini meydana getirirler.

Konumuzu oluşturan âyetle, bitkilerin ölümünden sonraki dirilişleri, insanların ikinci hayata kalkmalarına misal veriliyor. Şöyle ki : Bitkilerin yeniden yeşerip hayata dönmesi nasıl birtakım kanunlara, fiziksel olaylara bağlanmışsa, insanların da dirilip kalkması, bizim henüz mahiyetini bilimsel olarak çözemediğimiz birtakım kanunlara bağlanmış ve «kün emri»yle formüle edilmiştir. Materyalistler bu emrin özelliğine ve kâinatta cârî olan ilâhî tasarrufa akıl erdiremedikleri; fizik ötesine iltifat etmeyip maddeyi esas ve temel saydıkları için ikinci hayatı inkâr etmektedirler. Oysa bizi hiç yok iken vücuda getiren ve çer çöp haline gelen bitkilerin benzerlerini yeşerten kudret, elbette ki ölümümüzden sonra bizi diriltip ikinci hayata kaldırabilir. Birinci hayat için kusursuz bir plân ve o plâna göre bir düzen hazırlayan Allah, ikinci hayat ve düzen için de mükemmel bir plân hazırlamıştır. Birinci plân, ikinci plânın delil ve şâhidi sayılır.

AZİZLİK VE ŞEREF ALLAH İLEDİR

(مَنْ كَانَ يُر۪يدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَم۪يعًا) **«Kim azizlik, şan ve şeref istiyorsa, (bilsin ki) şan ve şerefin tamamı Allah'ındır.»**

Akıllı insan, yaratılışı gereği yaşadığı toplum arasında şerefli, itibarlı yerini almak isterken, âhiret âleminde de ilâhî izzetin tecellisine mazhar olabilmenin yollarını arar ve Kur'ân terbiyesiyle bir ömür sürmeyi plânlar.

O halde Allah'ı bırakıp canlı-cansız şeylerin önünde eğilmek, şuna buna dalkavukluk yapmak suretiyle bir makam tutmak azizlik ve şeref değil, şerefsizliğin ve aşağılığın ta kendisidir. O bakımdan unutmamak gere-

kir ki, dünyada da, âhirette de aziz ve şerefli olabilmek için ilimle birleşen imâna ve sâlih amele ihtiyaç vardır. Zira insana Allah yanında hiçbir paye ve makam imân kadar azizlik ve şeref kazandıramaz.

İnsana şan ve şeref veren imân ve sâlih amelden maksat, Kur'ân'da tanımlaması yapılıp şartları belirlenendir.

Böylece biz, varlık âleminin önemli bir kısmının insandan yana yaratıldığını ve o bakımdan insanın Allah yanında çok aziz ve şerefli olduğunu idrâk ettiğimiz nisbette şerefli bir hayat yaşayabilir ve ikinci hayatın azizliğine erişebiliriz.

Diğer önemli bir husus da şudur: Kendini azizlik sınırına getirmesini bileni Cenâb-ı Hak hem dünyada, hem de âhirette aziz eyler. Şüphesiz bu sınırı sağlam imân ve onun en güzel ürünü olan salih ameller belirler. Bu inceliğe değinilerek diğer bir âyette şu bilgi verilmektedir: **«De ki : Ey mülkün sâhibi Allahım! Dilediğine mülkü verirsin, Dilediğinden de onu çekip alırsın; dilediğini aziz kılarsın; dilediğini alçaltır zillete düşürürsün. Hayır, yalnız senin elindedir..» (1)**

İMANDAN YÜKSELEN SES

(إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ...) **«Güzel nezih söz ancak O'na yükselir. İyi yararlı amel de o sözü yükseltir..»**

Cenâb-ı Hak, yukarıda değindiğimiz gibi, insanı aziz ve şerefli kılan iki hususu bize tanıtıyor: Kelime-i Tayyib ve Amel-i Sâlih.. Birincisi, güzel, hoş, iyi ve yararlı söz; ikincisi, iyi yararlı iş ve amel demektir. Şüphesiz sözün en güzeli, Allah'ın varlığına, birliğine, her türlü noksanlıktan pak ve münezzeh bulunduğuna ve her türlü güzel övgüye O'nun lâyık olduğuna delâlet eden «Sübhanellah, el-hamdu lillah ve lâ ilâhe illâllâhu vallahu ekber»dir.

Gerçekten bu birkaç cümlelik söz, Cenâb-ı Hakk'ı noksanlıktan tenzîhi, en güzel övgüye lâyık bulunduğunu, katıksız tevhîdi, büyüklük ve azizliği O'na has kılmaktadır.

İyi yararlı iş ve amel ise, farz, vâcip ve sünnet olan amellerdir. Sonra da Allah rızası gözetilerek yapılan faydalı işlerdir. Güzel hoş söz, iyi yararlı amelle yükselince gerçek değerini bulmuş olur. O bakımdan imânı

---

(1) Âl-i İmrân Sûresi : 26

ağaca benzetirsek, iyi yararlı ameli onun meyvasına; imânı bir plân ve projeye benzetirsek, iyi yararlı işi onun uygulanmasına benzetebiliriz.

Ayrıca, âyette geçen «amel-i sâlih»i «ıhlâs» ile yorumlayanlar da olmuştur. Çünkü ıhlâs sözlü ve fiili bütün iyiliklerin kabulüne sebep teşkil eden derunî samimiyettir.

Taberânî'nin bir bölümünü rivâyet ettiği hadîste: **«Allah, bir sözü ancak amel ile (gerçekleşince) kabul eder; bir söz ve ameli ancak (iyi) niyet ile (iyi niyete dayalı ise) kabul buyurur»** buyurulmaktadır.

İlim adamlarından bir kısmı buradaki «kabul eder»i, kemal derecesiyle yorumlamışlardır. Yani iyi söz, iyi amelle kemâl derecesine ulaşabilir. Bunların hepsi de ancak ıhlâs ile kâmil anlamda söz ve amel sayılır.

Temelinde imân ve iyi niyet, sonra da ıhlâs bulunmayan güzel söz ve güzel ameller, dış görünüşleriyle güzel sayılırsa da hakikatte hile, kurnazlık ve düzenbazlıktır. Cenâb-ı Hak o gibileri uyararak buyuruyor ki: **«Kötülükler kuranlara şiddetli azap vardır. Ve işte onların kurduğu (düzenler, düzenbazlıklar) silinip yok olmaya mahkûmdur.»**

İNSAN TOPRAKTAN YARATILMIŞTIR

(وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ...) **«Allah sizi topraktan yarattı..»**

Su ve toprak canlıların yaratıldığı iki ana kaynaktır. Gerek ilk insan Adem'in, yapışkan kara balçıktan şekillendirilip «ol emri»yle vücut bulması, gerekse bizim bildiğimiz biyolojik kanunlarla baba sulbunda oluşan sperma ile ana rahminde oluşan yumurtanın topraktan çıkan gıda maddelerinin yenilmesiyle meydana gelmesi bütünüyle menşe' olarak suya ve toprağa dayanmaktadır.

«Önce topraktan, sonra nutfeden» denilmesi bu iki değişik yaratılmayı anlatmak içindir. **«Sonra da sizi çiftler şeklinde meydana getirdi»** cümlesiyle insanı erkek ve dişi şeklinde iki cinse ayırdığı ve ona göre ruhları yaratıp sayısını dondurduğu dolaylı şekilde anlatılıyor. Aynı zamanda belirlediği erkek ve dişinin dünyaya gözlerini hangi ortam ve şartlar içinde açacağını ilmiyle tesbit edip yazdığına işâret ediliyor.

O bakımdan **«Allah sizi çiftler şeklinde meydana getirdi»** sözünden bir de şunu anlıyoruz: Plânsız, proğramsız, hesapsız ve kitapsız hiçbir şey yaratılmamıştır ve yaratılmamaktadır. Nitekim büyük savaşlarda erkek sayısının azalması ve kadın sayısının onlara oranla birkaç kat fazlalık arzetmesi, o ülkelerde sosyologları, devlet adamlarını düşündürmeye başlamış-

tı. Oysa kâinatta mutlak bir denge ve düzenleme kanunu hâkimdir. Çünkü boş, anlamsız, plânsız bir hılkat hiçbir zaman söz konusu değildir. O bakımdan çeyrek asır geçmeden bu anormal farklılık kendiliğinden, yani ilâhî denge kanunu gereği ortadan kalkmış ve erkekle kadın arasındaki sayısal durum normale dönmüştür.

Kur'ân-ı Kerîm bu önemli konuya işâretle bize şöyle ışık tutmakta ve ana fikir vermektedir: **«Her bir dişinin karnında taşıdığı ve doğurduğu mutlaka O'nun bilgisiyledir.»** Şüphesiz O'nun bilgisi plânlı, proğramlı, dengeli ve düzenlidir.

ÖMRÜN UZUN VEYA KISA OLMASI

(وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ) **«Ömrü uzayanın ömrünün uzaması, ömrü kısalanın ömrünün kısalması mutlaka Kitap'tadır. Şüphesiz ki bu da Allah'a göre çok kolaydır.»**

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Cenâb-ı Hak ruhları yarattıktan sonra, kimlerin bir hastalık, kimlerin de bir kaza neticesi öleceğini tesbit edip Ana Kitab'a yazmıştır. O'nun ilmi yanılmaz, tesbiti hatâ yapmaz. O halde insanın dünyaya gelme vaktini, ömrünün uzunluk ve kısalığını takdîr eden Allah'tır. Şüphesiz bu takdîr mevcut ortam ve şartların doğuracağı sonuçlara göredir, yani ilim malûmata bağlı kalarak neticeleri tesbit eder. Artık bunun şaşması, değişmesi söz konusu değildir. Hısımlarla olumlu ilgi kurmanın ve iyilikte bulunup sadaka vermenin ömrü uzatacağıyla ilgili hadîslere gelince: Aynı tesbitin çerçevesinde bulunmaktadır. Öyle ki: Cenâb-ı Hak, ruhları yarattıktan sonra onlardan kimlerin dünya hayatında sadaka verip iyilikte bulunacağını, kimlerin akrabasıyla sıcak ilgi kurup dayanışmasını sürdüreceğini; kimlerin de bunları yapmayıp ömrünü kısaltacak birtakım yanlış ve tehlikeli yollara gireceğini çok iyi bilip tesbit ettiğinden, eceli ona göre takdîr etmiştir.

Böylece insanın kaderinin bazı kısımlarını Allah, bazı kısımlarını da insanın kendisi çizmektedir. Dünyaya getirilişimiz bütünüyle ilâhî takdîr ve irâdenin tecellisiyledir. Nerede doğup hangi ortam ve şartlar içinde bir hayat süreceğimiz de bu takdîrle yakından ilgilidir. Kendimizi, sağlığımızı maddî ve mânevî alanda korumak veya korumamak konusu ise, bizim cüz'î irâdemize bırakılmıştır. Ömrün uzun veya kısa olması, bir yönüyle küllî irâdeye, bir yönüyle cüz'î iradeye bağlıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, öldükten sonra diriltilip ikinci hayata kaldırılmamız konu edildi. Buna açık misâl ve benzetme olarak da yağan yağmurla yerin kabarıp yeniden bitkilerin yeşermesine imkân verir duruma getirilmesi gösterildi. Sonra da gerçek şan ve şerefin ancak Allah'a dosdoğru imân ve ibâdetle ilgili bulunduğu belirtilerek, aziz yaratılan insanın Allah'ı bırakıp başka şeylere açık veya gizli şekilde tapınmasıyla kendini o azizlikten azletmesinin çok hazin olduğuna işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, O yegâne izzet ve kudret sâhibi Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden bilimsel belgelere yer verilerek insan aklına ışık tutuluyor.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا
مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً
تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ
فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ
مُسَمًّى ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ
دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا
دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ
يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾

M E Â L İ ;

12— İki deniz (veya göl) bir değildir. Bu, tatlı, susuzluğu giderici, kolay içimlidir. O, tuzlu, acıdır; ama her birinden taze et yersiniz ve takındığınız (bazı) süs eşyasını çıkarırsınız. Allah'ın taşan nimetini elde etmek için gemilerin de denizde suyu yara yara yüzüp gittiğini görürsün. Olur ki şükredersiniz.

13— Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar. Güneş ve Ay'ı buyruk altına almış (şaşmayan kanunlara bağlamış)tır. Herbiri belirlenmiş bir süre içinde (kendi yörüngesinde) hareketini sürdürür. İşte bunları yapan (kudretiyle düzenleyen) Allah Rabbınız (yegane terbiyeciniz)dir. Mülk O'nundur. O'ndan başka yalvarıp taptıklarınız ise, bir çekirdeğin zarına bile mâlik değillerdir.

14— Onlara (el açıp) yalvararak duâ etseniz, duânızı işitmezler; işitseler bile size cevap veremezler. Kıyâmet gününde ise sizin (onları Allah'a) ortak koşmanızı inkâr ve reddederler. (Her şeyden) haberli olan (Allah) gibi (hiçbir şey) sana haber veremez.

TATLI VE ACI SU

(وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ...) «İki deniz (veya göl) bir değildir. Bu tatlı, susuzluğu giderici, kolay içimlidir. O, tuzlu, acıdır..»

Denizlerin ve bazı göllerin suyu neden tuzlu, acıdır? Yapılan bilimsel araştırmalardan, denizlerin tuzunun dünya kabuğundaki volkanik kayaların yaklaşık iki milyar yıl süren bir devre boyunca erimesi sonunda meydana geldiği anlaşılmaktadır. İlâhî plân gereği, eriyen maddeler suların içinde kalmış, erimeyenler de deniz diplerine inerek çökel kayaları meydana getirmiştir.

Volkanik kayalarda bulunan ve eriyebilen bütün elemanlar denizlerin suyunda vardır. Bugün de nehirler erimiş maddeleri ve tuzu denizlere taşıyıp dururlar.

Tuz nisbeti, yine yapılan tesbitlere göre, en çok Kızıldeniz ve Akdeniz'de; en azı Botni (Baltık) körfezindedir.

Tatlı su ise, şu kaynaklardan elde edilir :

1— Meteor suları (yağmur, kar, dolu),

2— Toprak altı suları (kaynak ve kuyu),

3— Yer üstü suları (ırmak, akar ve göl)..

Bu suların çoğu tuzlu, acı değilse de içinde karbon asidi ile kalsiyum ve karbonat vardır. İçinde karbon asidi bulunmayan su tatsızdır.

İlgili âyetle, tatlı, içimi kolay sudan, içinde karbon asidi bulunanı kasdediliyor.

ALLAH'IN KÖPÜRÜP TAŞAN NİMETİ

(وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ...) **«Ama her birinden taze et yersiniz ve takındığınız (bazı) süs eşyasını çıkarırsınız. Allah'ın taşan nîmetini elde etmek için gemilerin de denizde suyu yara yara yüzüp gittiğini görürsün. Olur ki şükredersiniz.»**

Balık türüne ve özelliğine göre, hem tuzlu, acı suda, hem de tatlı suda yaşama şansına sahiptir. Cenâb-ı Hak, protein ve besin değeri yüksek olan balığı «taze» diye övmekte, böylece hem bayatlamış balığın yemeye pek elverişli olmadığına, hem de denizlerdeki bu servete dikkatleri çekmektedir.

Şüphesiz denizler ve göller, sonra da ırmaklar ve akarlar insanoğlunun hizmetine verilen en büyük nîmetlerden biridir. Özellikle denizler köpürüp taşan hazineleriyle insanlar için yaratılıp hazırlanmış ve istifade edilme yolları beşer aklına, idrâkine ve yeteneğine bırakılmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık denizlerden, taşıdığı nîmetlerden, gemilerden, söz edilmekte olduğunu görüyoruz. Aklı ermeyen bazı kimseler derler ki: «Kur'ân'da gemilerden sık sık söz edildiği halde, neden uçaktan ve diğer vasıtalardan söz edilmemiştir?»

Hemen ifade edelim ki, Kur'ân-ı Kerîm insana, başta su olmak üzere geniş çapta gıda maddesi ve kıymetli taşlar, nesneler, süs eşyasına yarar şeyler kaynağı olan denizlere dikkatlerimizi çekiyor; onlara sahip olmamız için deniz gücünü, deniz işletmeciliğini geliştirmemizi emrediyor. Yakın gelecekte hızla artan nüfus karşısında denizlerin en büyük umut kaynağı olarak önümüzde durduğunu daha iyi anlama imkânımız olacaktır. Bunun için Kur'ân-ı Kerîm'de bir yandan yer altı ve yer üstü servet ve nîmetlerinden söz edilirken, diğer yandan denizlerden ve onlardaki bitip tükenmeyen nîmetlerden söz edilerek bize bu konuda sağlam, kalıcı bir plân ve proğram uygulamamız ilhâm edilmektedir.

Bütün bu düzenli, verimli nîmetler yüksek ve sınırsız bir kudretin yüksek ve kusursuz düzenlemesinin eseridir. Eseri görüp de onu meydana getireni düşünmemek büyük bir gaflet ve nankörlük değil midir?

Âyetin sonunda **«Olur ki şükredersiniz»** cümlesi bize bu gerçeği yansıtmaktadır.

GECENİN GÜNDÜZE, GÜNDÜZÜN DE GECEYE KATILMASI

(يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ...) **«Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar..»**

Cenâb-ı Hak, insana hazırlayıp verdiği nîmetleri hatırlattıktan ve bu nîmetlerden gerektiği gibi yararlanma yollarını gösterdikten sonra, kudretinin yüceliğine, erişilmezliğine, varlığının birliğine, eserinin benzersizliğine delâlet eden üç büyük belge ve delili bilimsel ölçüde ardarda sıralamaktadır :

1— Gece ile gündüzün düzenli şekilde oluşması,

2— Büyük enerji kaynağı olan ve dünyamızı aydınlatan güneşin hizmete verilmesi,

3— Dünyamız üzerinde birtakım yararlı, dengeli tesirleri olan, geceleri güneşin ışığını bize yansıtan ayın baş eğdirilmesi..

Güneş ile ayın belirlenen süre içinde kendilerine has yörüngede hareketlerini aralıksız sürdürmelerine özellikle parmak basılmakta; her hareketin nasıl bir başlangıcı ve aynı zamanda hareket ettiricisi varsa, mutlaka bir sonu ve hareketini durdurucusu da söz konusu olduğuna işâret edilmektedir.

Ayrıca âyette çok önemli bir noktaya değinilerek bize bilgi verilmektedir. Şöyle ki : Güneş ve aydan her biri için belirlenmiş bir sürenin bulunduğu açıklanıyor ki bu daha çok kıyâmet olayıyla ilgilidir. Sonra da güneş ve ayın bir yıllık hareket süresine işâret olabilir.

CİSİMLERİN DUYMASI

(إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ...) **«Onlara (el açıp) yalvararak duâ etseniz, duânızı işitmezler; işitseler bile size cevap veremezler..»**

Bu âyetle ilme ve ilim adamına temel bilgi verilip ışık tutulmakta, çok önemli bir konuya değinilmektedir: Putların tanrı olamıyacağı açıklandıktan sonra «onlara yapılan duâları işitmezler, işitseler bile cevap vermeye muktedir değillerdir» deniliyor. Bu, çıkan sesin havada titreşim yaparak cisimlere çarptığına, bir bakıma cisimlerin gayr-i-şuurî şekilde sesleri duyduklarına işârettir.

Kıyâmet gününde ise, Allah (c.c.) put ve benzeri sahte ilâhları konuşturacak; onlar, putperestlerden, onların şirk ve inkârından berî ve habersiz olduklarını söyleyerek yüce kudrete teslimiyet gösterdiklerini açıklayacaklardır.

İşte böylece her konu hakkında en doğru ve doyurucu haberi, her şeyden haberdâr olan Allah vermekte ve bizi lüzumlu konular hakkında aydınlatarak inâyet ve rahmetini devamlı inananlardan yana çevirmektedir. Nitekim on dördüncü âyetin son kısmında buna işâret edilerek şöyle deniliyor: **«Her şeyden haberli olan (Allah) gibi (hiçbir şey) sana haber veremez.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden üç önemli belge getirilerek kalp ve kafalara ışık tutuldu. Putların, kendilerine yapılan duâ ve ibâdetten habersiz oldukları konu edilerek, onların kıyâmet gününde putperest şaşkınlardan berî olduklarını söyleyerek, Hakk'a teslimiyetlerini bir daha açıklayacakları hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimsenin duâ ve ibâdetine ihtiyacı bulunmadığı, fakat her şeyin ona muhtaç olduğu belirtiliyor. Mevcut insanları yeryüzünden giderip başka insanlar veya başka canlılar getirebileceği bildirilerek ilâhî kudretin sınırsızlığı üzerinde duruluyor. Sonra da hiç kimsenin bir başkasının günahını yüklenip taşımıyacağına atıf yapılarak herkesin kendi niyet ve ameliyle başbaşa kalacağına işârette bulunuluyor. Uyarmanın kimler üzerinde olumlu tesir meydana getireceğine de ayrıca parmak basılıyor.

——oOo——

يَٓا اَيُّهَا
النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ اِلَى اللّٰهِۚ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾
اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍۚ ﴿١٦﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ
بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ
اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۜ اِنَّمَا تُنْذِرُ
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۜ وَمَنْ
تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهٖۜ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

M E Â L İ :

15— Ey insanlar! Sizler hepiniz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise ganiy (hiçbir şeye muhtaç olmayan mutlak varlıklı)dır. Övülmeğe çok lâyıktır.

16— Dilerse sizi (sahneden) alıp götürür de yeni bir halk topluluğu getirir.

17— Bu da Allah'a göre güç değildir.

18— Hiçbir günahkâr diğer bir günahkârın günahını taşımaz. Yükü ağır olanın da, taşıması için -yakını bile olsa- yükünden hiçbir şey başkası tarafından taşınmaz. Sen ancak Rabbından gıyabında saygı ile korkanları ve namazı dosdoğru kılanları uyarırsın. Kim kendini (günah kirlerinden) pâk tutarsa, o ancak kendi lehine pâklanmış olur. Varış ancak Allah'adır.

CANLI-CANSIZ HER ŞEY ALLAH'A MUHTAÇTIR

(يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ اِلَى اللّٰهِۚ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ) «Ey insanlar! Sizler hepiniz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise ganiy (hiçbir şeye muhtaç olmayan mutlak varlık)dır. Övülmeğe çok lâyıktır.»

Varlık âleminin niçin yaratıldığı, kurulan sağlam düzenin kimler için hazırlandığı, köpürüp taşan ilâhî nîmetlerin insanlardan yana nasıl teshîr edildiği açıklandıktan sonra, her şeyin muttasıl ilâhî kudret kaynağından çıktığı konu edilerek kâlnatta yer alan her canlının mutlak surette Allah'a muhtaç bulunduğu haber veriliyor. Bu, şımarıp böbürlenen, kaynakların nasıl bir kudret tarafından hazırlanıp hizmete sevkedildiğini bilmeyen, dünya nîmetlerini hayatın tek gayesi olarak gören ve elde ettiği servetten dolayı kendini çok başarılı sanan zenginleri uyarmaya; fakir ve muhtaçları sabır ve teselliye yönelik bir seslenme ve bilgi vermedir. Zira Allah mutlak anlamda ganiydlr ve bu bakımdan da en güzel övgülere ancak O lâyıktır.

O halde her çeşit nîmeti insanın hizmetine sevkeden Cenâb-ı Hak, her canlının rızık kaynağı ve tek umut kapısıdır. O bir an verdiğini çekip alacak olsa, hayat bütünüyle durur ve biter. Bu nedenle de her şey, özellikle insanlar O'na devamlı surette muhtaçtırlar.

DİLERSE, İNSANLARI HAYAT SAHNESİNDEN ALAŞAĞI EDİP İNDİRİR

(إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ) **«Dilerse sizi (sahneden) alıp götürür de yeni bir halk topluluğu getirir.»**

Cenâb-ı Hak mutlak anlamda ganiy olduğu, en güzel övgülere lâyık bulunduğu için hiç kimsenin ibâdet ve duâsına; imân ve irfanına muhtaç değildir. Zira ihtiyaç sonradan yaratılanlara has bir arızadır. Allah ise öncesiz ve sonrasızdır; varlığı kendindendir.

O halde kim bu gerçeği idrâk ederek şükrederse, kendi lehine iyi bir yol seçmiş olur; kim de nankörlük ederse, kendi aleyhine bir sonuç hazırlamış olur. Eğer Cenâb-ı Hakk'ın insanların şükür ve ibâdetine ihtiyacı olsaydı, şükretmiyen, ibâdette bulunmayan kullarını yeryüzünden giderirdi de yerlerine şükredip ibâdette bulunan insanları getirirdi. Oysa nankör inkârcı toplum ve milletler zulüm ve azgınlığa sapmadıkları takdirde Allah onlara mühlet vermekte ve cezalarını âhirete bırakmaktadır. Zulüm ve ahlâksızlığın son kertesine gelen toplum, kavim ve milletleri ise, dünyada da cezalandırmakta ve onları sonra gelenlere öğüt ve ibret kılmaktadır.

Bu uygulamadan anlıyoruz ki, Cenâb-ı Hak, fert, aile, toplum ve milletler hakkında koyduğu kanunları, çizdiği plânı, onlar azıtıp zulme ve tuğyana gitmedikçe değiştirmemekte ve sünnetullah gereği bu hususta kurduğu düzen devam etmektedir. Azıp sapıtan zâlimleri ise, sünnetinin bir diğer tecellisiyle cezâlandırır.

HİÇBİR GÜNAHKÂR, DİĞER GÜNAHKÂRIN GÜNAHINI TAŞIMAZ

(... وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى) **«Hiçbir günahkâr diğer bir günahkârın günahını taşımaz. Yükü ağır olanın da, taşıması için -yakını bile olsa- yükünden hiçbir şey başkası tarafından taşınmaz.»**

Hem sapıtan, hem de başkalarını saptıran kimselere, hem kendi günahları ve veballeri, hem de saptırdıkları kimselerin edindikleri günah ve veballerin bir misli yüklenir. Ama hiç kimse başkasının günahını taşımaz. Çünkü kıyâmet gününde dostluk, hısımlık, yardımlaşma, işleri rüşvetle, aracıyla yürütme diye bir olay söz konusu değildir. O gün bütünüyle hesap, ceza ve mükâfat günüdür. Herkesin kendisine yetecek kadar meşguliyeti olacaktır. Cenâb-ı Hakk'ın şefaat için izin vereceklerinin dışında, hiç kimse, en yakını bile olsa başka biri hakkında af isteğinde bulunma yetki ve cesaretine sahip olamıyacaktır. Hem o gün hısımlık bağları kopar, aynı çatı altında bir ömür geçiren âile fertleri bile birbirlerine yardımcı ve şefaatçi olamazlar. Böylece o gün her kişi dünyadan beraberinde taşıyıp götürdüğü niyet ve ameliyle, inanç ve irfanıyla başbaşa kalır.

KİMLER UYARIDAN FAYDALANIR?

(اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ...) **«Sen ancak Rabbından gıyabında saygı ile korkanları ve namazı dosdoğru kılanları uyarırsın..»**

Cenâb-ı Hakk'ın hayat ve mutluluk va'deden buyruklarıyla kimleri uyarmak olumlu sonuç verir? Elbette ki Cenâb-ı Hakk'ın doğru yolu bulmayı nasip kılmadığı inkârcı zâlimleri uyarmakta fazla bir yarar düşünülemez. Daha çok şu iki önemli sıfatı kendinde taşıyan mü'minleri uyarmak müsbet sonuç verir :

1— Gaybe inanıp Rablarından saygı ile korkanlar,

2— Bu şuur icinde namazı vakitlerinde yerine getirenler..

Gaybe imân; aklın, idrâkin, irfanın ve açık basîretin ürünüdür. Allah'tan saygı ile korkmak, sağlam imânın tezahürüdür. Namaz her zaman için kulluğun belirtisidir. Kendini bu düzeye getirenleri sık sık uyarmak ve müjdelemek şüphesiz ki imân ve irfanlarının artmasına sebep olur; aynı zamanda günahtan daha çok sakınmalarını ilhâm eder. O bakımdan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Din, güzel, yararlı öğüttür»** buyurarak bu cümleyi üç de-

fa tekrarlamıştır. İnkârcıları uyarmak ise, yararı olsun olmasın ayrı bir görevdir. Böylece imân temeli üzerinde namaz ibâdetiyle yükselen kimse, kendini günah kirlerinden arındırmış olur. Bunun faydası ise, Allah'a değil, kişinin kendisinedir. Çünkü Cenâb-ı Hak mutlak surette ganiydir ve her zaman en güzel övgülere lâyıktır.

İnsan, eninde sonunda nereye döndürüleceğini biliyorsa, geliş yolunu anlamış, gidiş yolunu seçmiş ve kendini bu yolculuğa hazırlamış demektir. **«Varış ancak Allah'adır»** cümlesi bu açıdan kalplere neşter vurmaktadır. Çünkü her şey O'nun kudretinin eseridir ve ancak o kudrete dönmek zorundadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimsenin kulluğuna, duâ ve ibâdetine muhtaç olmadığı konu edildi. Hazırlanma dönemi olarak belirlenen dünyada birtakım kirli işlere bulaşmanın akılla ve sağduyuyla bağdaşır tarafı bulunmadığına işâretle, şunun bunun için günaha girmenin de bir anlam ve yararı olmayacağı hatırlatıldı. Böylece kıyâmet gününde hiç kimsenin bir başkasının günahını yüklenip taşımıyacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, görmeyenle görenin, karanlıkla aydınlığın, serin gölgelikle sıcağın bir olamıyacağı misal verilerek, görmeyen, anlamayan, karanlık içinde bocalayan gezer ölülere hakkın sesini duyurmanın zorluğuna işâret ediliyor. Sonra da Hz. Muhammed'in (A.S.) görevinin sınırları çizilerek mü'minler aydınlatılıyor. Toprağı ve aldığı su aynı olmakla beraber yerden muhtelif renklerde ve desenlerde bitkilerin yeşerip çıkması, dağların renk renk bir görünüm arzetmesi; ayrıca insanların farklı ve değişik cilt renginde yaratılması ilâhî kudrete delil olarak gösteriliyor. Arkasından ilim adamlarına takdîr sunularak onların kadr-u kıymeti yükseltiliyor. Kesada uğramayan bir ticareti umanların vasıfları sıralanarak, dünya hayatında nasıl davranılması gerektiği üzerinde duruluyor.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾
وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ
إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾
إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا
وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ
وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ
نَكِيرِ ﴿٢٦﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا
بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ
مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ
وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ
مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ
كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ
وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

MEÂLİ:

19— Görmeyenle gören bir değildir.

20— Karanlıklar ile aydınlık,

21— Gölge ile sıcaklık da bir değildir.

22— Dirilerle ölüler de bir değildir. Şüphesiz Allah dilediği kimselere işittirir. Sen ise kabirlerde olanlara işittirecek değilsin.

23— Sen ancak, (tuttukları yolun tehlikeli olduğuna ve gelecek olan azâba karşı) bir uyarıcısın.

24— Şüphesiz ki biz seni (rahmet) müjdecisi, (azâba karşı) uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Hiçbir millet yoktur ki içlerinden (gelecek felâkete, inkâr ve sapıklıklarındaki inatlarına karşı) uyarıcı bir peygamber gelip geçmiş olmasın.

25— Eğer seni yalanlıyorlarsa, onlardan öncekiler de (kendilerine gönderilen peygamberleri) yalanlamışlardı. Peygamberleri, onlara açık belgelerle, mu'cizelerle, yazılı sahifelerle, aydınlatıcı kitapla gelmişlerdi.

26— Sonra o inkâr edenleri yakalayıverdim. (Bir görsünler) beni inkâr nasıl olur?

27— Görmedin mi ki, Allah gökten su indirdi de biz onunla renkleri farklı meyveler çıkardık. Dağlardan da kimi beyaz, kimi kırmızı muhtelif renklerde ve siyahımsı görünümde çeşitli yollar meydana getirdik.

28— İnsanlardan, yerde yürüyen hayvanlardan, davarlardan da bunun gibi ayrı ayrı renklerde olanlar vardır. Allah'tan ise, O'nun kullarından ancak ilim sâhipleri saygı ile korkarlar. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, çok üstündür, çok bağışlayandır.

29— Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden gizli-açık harcayanlar, işte onlar kesada uğramıyacak, yok olmayacak bir ticaret umarlar.

30— Çünkü Allah onların bu harcamalarının karşılığını noksansız verir. Şüphesiz ki O çok bağışlayan ve şükredenlere nîmetini çok artırandır.

İLGİLİ HADÎSLER

İbn Abbas (R.A.) anlatıyor:

«Bir adam, Peygamber (A.S.) Efendimiz'e gelerek dedi ki:

— Ya Resûlellah! Rabbın renk imal edip yapar mı?

Peygamber (A.S.) ona cevap verdi:

— Evet, solmayan, tükenmeyen renk yapıp meydana getirir: Kırmızı, sarı, beyaz....» (1)

Hz. Aişe (R.A.) anlatıyor:

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir iş işledi ve o hususta mü'minlere de ruhsat verdi. Ancak bazı kişiler o işi yapmaktan kendilerini uzak tuttular. Onların bu davranışını duyan Resûlüllah (A.S.) bir hutbe düzenleyip Allah'a hamd ettikten sonra özetle şöyle buyurdu: «Benim işlediğim (ve size de o hususta ruhsat verdiğim) bir işi yapmaktan kendini uzak tutanlara da ne oluyor? And olsun ki ben onlardan daha çok Allah'ı bilirim ve hepsinden daha çok Allah'tan saygı ile korkarım.» (2)

Hz. Enes (R.A.) anlatıyor:

— Peygamber (A.S.) Efendimiz bir hutbe düzenledi ki (o güne kadar) öyle bir hutbe duymamıştık. Özet olarak buyurdu ki: «Benim bildiğimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız!»

Bunun üzerine Ashab-ı Kirâm başlarını eğip tıkanık bir sesle ağladı. (3)

«Şüphesiz ki, âlimin âbid üzerindeki üstünlüğü, benim sizden derece bakımından en aşağınız üzerindeki üstünlüğüm gibidir.»

Resûlüllah (A.S.) âlimin kadrini yücelttikten sonra, «Allah'tan ise, O'nun kullarından ancak ilim sâhipleri saygı ile korkarlar» meâlindeki âyeti okudu. (4)

---

(1) Müsned-i Hâfız Bezzar

(2) Buharî/edeb: 72, i'tisam: 5- Müslim/fezâil: 128- Ahmed: 6/45

(3) Buharî/küsuf: 2, tefsîr: 12/5, nikâh: 107- Müslim/salât: 112, küsuf: 1, fezâil: 134- Nesâî/sehv: 102, küsûf: 11, 23- Tirmizî/zühd: 9, küsûf: 1- İbn Mâce/zühd: 19- Däremî/rikak: 26- Ahmed: 2/257, 313, 418

(4) Dâremî

GÖRENLE GÖRMEYEN BİR MİDİR?

(وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ) **«Görmeyenle gören bir değildir..»**

Cenâb-ı Hak 19. âyette, mü'minle kâfir, âlimle câhil arasındaki farkı belirtmek için nefis bir benzetmede bulunmakta ve **«Görmeyenle gören bir değildir»** buyurmaktadır.

Aklını imân ve irfanıyla birleştirip gerçeği araştırmak suretiyle Hakk'ı bilip anlayan ve tahkikî imânla inanan âlimin gözü açıktır. İblîs'in peşine takılıp nefis ve şehvet otlağında bir ömür tüketen inkârcı ise, gerçekte kördür. Zira küfürle imân arasındaki mesafe, kıyas kabul etmiyecek nisbettedir. O bakımdan Cenâb-ı Hak, küfrü karanlığa, imânı aydınlığa benzetmiştir. Küfür : Kalp, ruh ve vicdan karanlığıdır; imân ise, kalp, ruh ve vicdan aydınlığıdır. Kâfir, gerçek anlamda önünü görmeyendir. Mü'minin önü aydınlık, görüş mesafesi alabildiğine uzundur.

Serinlik veren gölge ile rahatsız eden sıcaklık da bir değildir. Hakk'ı red ve inkâr, kişinin vicdanını devamlı rahatsız eder, ruhunu tedirgin yapar. Böylece içinde doğan ümitsizlik ateşi onu devamlı surette yakıp rahatsız eder. Hakk'a inanıp yönelmek, iç rahatlığı getirir, vicdanı serinletir, ruha neşe ve ümit verir. O bakımdan mü'minin kalbi yatışkanlık üzere haktan yana serinlik içindedir. Geleceğe imân ve ümitle bakmaktadır.

Dünyada Cenâb-ı Hakk'a imân ve irfanla yönelen kişiler, yaşadıkları sürece ümitsizlikten kendilerini kurtarıp gelecek günlere ve âhirete güvenle bakmaktadırlar. İnkârcı sapıklar ise, iç komaya girmiş bir halde büyük bir ümitsizlik duygusu veren ölümden kaçmaya çalışmaktadırlar.

Dirilerle ölüler de bir değildir. Mü'minler hayatın hikmet ve anlamını; ölümün sebep ve esrarını; yaratılışın mana ve gayesini idrâk içinde ebedî hayata hazırlanma çabasındadırlar. O bakımdan kalpleri hep diri, ruhları uyanık, basîretleri açıktır. Ölüm onlar için yok olup silinmek değil, küçük ve dar bir evden çok geniş ve ferah bir eve göç etmektir. Kâfirler ise, ölümü «tamamen silinip yok olma» kabul ettiklerinden, hayatın hikmet ve gayesinden habersizdirler. Ölümün verdiği ümitsizlik onları ölmeden evvel öldürmüş durumdadır. O bakımdan kâfir, yürüyen ölüdür, bakan kördür, işiten sağırdır.

Onun için Cenâb-ı Hak, onları, yaşayan ölüdür diye tanıtmakta ve mü'minleri her vesileyle müjdelemektedir.

CENÂB-I HAK, KUDRETİNİN SESİNİ DİLEDİĞİNE DUYURUR

(إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ) «Şüphesiz Allah dilediği kimselere işittirir. Sen ise, kabirlerde olanlara işittirecek değilsin.»

Şüphesiz kalbi inkâr ve madde kesafetiyle kılıflanıp ölgün hale gelen kimseye hakkın sesini duyurmak çok zordur. Ancak Cenâb-ı Hak dilediği kimseye hakkın sesini işittirir. Zira O, ezelde sınırsız ilmiyle, kimin, kalbini ilâhî sese açık tutmayacağını tesbit edip yazmıştır. O'nun ilmi yanılmaz, tesbitinde hatâ olmaz. Bu hikmetle hakkın sesini duyamayanlar, yani kalp kulağını o sese açık tutmayanlar, hakikatte ölüp kabir hayatına kendilerini mahkûm etmişlerdir. Zira onlara göre, ölüm mutlak anlamda yok olup bir daha kalkmamasıya oluşmamasıya silinmektir. O bakımdan böyle bir düşünce ve inançta olan maddeci sapıklar ölmeden önce ölüp kendilerini yokluk karanlığına itmişlerdir.

Şüphesiz kendini böylesine karanlık bir çizgiye, ümitsizlik noktasına getirenlere, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile O'nun yolunda yürüyen âlimler ve mürşitler hakkın sesini nasıl duyurabilirler. Zira inkâr ve taassup ön yargı haline gelip kişi şartlanınca, ona başka bir görüş ve inancı enjekte etmek hayli zor, bazan da imkânsızdır. Ancak Allah'ın hidâyet nasip ettikleri müstesnâ..

O bakımdan konumuzu oluşturan âyetle bu çıkmaz sokağa dikkatler çekilmekte ve insan ruhunun imân veya küfür doğrultusunda aldığı renge işâret edilmekte ve o rengi değiştirmenin güçlüğü dolaylı şekilde hatırlatılmaktadır.

Aynı zamanda Peygamber (A.S.) Efendimiz, insanları doğru yola eriştiren bir kudret değildir, yani peygamberlere bu yetki ve kudret verilmemiştir. Peygamber'in (A.S.) görevi, doğru yolu göstermek, yanlış yolun tehlikesinden haber vererek sapıtanları uyarmaktır. Doğru yola eriştiren ise ancak Allah'tır. İlgili âyette bu inceliğe de parmak basılmakta, Allah ile Peygamber arasındaki sınır belirlenmektedir.

PEYGAMBER'İN (A.S.) İKİ ANA GÖREVİ

(إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا) «Şüphesiz ki biz seni (rahmet) müjdecisi, (azaba karşı) uyarıcı olarak hak ile gönderdik.»

Cenâb-ı Hak hidâyet konusunda kendisiyle peygamberi arasındaki sınırı belirledikten sonra, Peygamber'in (A.S.) iki ana görevini açıklamaktadır :

1— İmân edip iyi yararlı amellerde bulunan mü'minleri rahmet, gufran, cennet ve ridvan ile müjdelemek,

2— İnkâr ve azgınlığı seçip İblîs'in fısıltılarına kulak verenleri, tuttukları yolun mutlak felâkete gittiğinden ve âhirette ilâhî adâletin tecellisinden haberdar etmek..

Bundan sonrası, Cenâb-ı Hakk'ın hidâyette bulunma lûtfuna ve kişilerin hür düşünmelerine, irâdelerini kullanmalarına bırakılmıştır.

HER ÜMMETE UYARICI PEYGAMBER GÖNDERİLMİŞTİR

(وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ) **«Hiçbir millet yoktur ki, içlerinden, (gelecek felâkete, inkâr ve sapıklıklarındaki inatlarına karşı) uyarıcı bir peygamber gelip geçmiş olmasın.»**

Peygamberler genellikle dünya hayatının anlamını, ölümün hikmetini, âhiretin safhalarını, Allah'ın kemâl sıfatlarını, kâinattaki câri kanunlarını, Allah'a kulluğun mana ve lüzumunu; düzenli, disiplinli ve ilâhî rızaya uygun bir hayat sürmenin plân ve proğramını öğretirler. Bunun için de akla, düşünceye, duyguya ve idrâke seslenirler.

Bu öğreti ve eğitimden uzak kalan akıl, yalnız başına sözünü ettiğimiz gerçekleri ve hikmetleri sağlıklı ve noksansız şekilde anlayamaz.

Bunun için Kur'ân'ın birkaç yerinde her kavim ve millete mutlaka uyarıcı peygamber gönderildiği; peygamber gönderilmedikçe de onlara azap edilmiyeceği açıklanmaktadır. (1)

GÖNDERİLEN HEMEN HER PEYGAMBER YALANLANMIŞTIR

(وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ...) **«Eğer seni yalanlıyorlarsa, onlardan öncekiler de (kendilerine gönderilen peygamberleri) yalanlamışlardı..»**

Gönderilen peygambere inanmayıp onun karşısına çıkarak yalanlayanlar hiçbir dönemde sahneden eksik olmamıştır. Bunun sebebini iki mad-

(1) Bilgi için bak : İsrâ Sûresi : 15. âyetin tefsiri

de halinde özetlemek mümkündür:

a) Her konu karşıtıyla daha çabuk tanınıp gelişme kaydedebilir. Kâinatın plânında zıtların sürtüşme ve çatışmasına geniş yer verildiğini ve çevremizde bunun misallerinin dizi dizi kendini gösterdiğini biliyoruz. O bakımdan her peygamber hakkı telkine çalışıp savunurken, hakkın karşıtı olan bâtıl bütün şiddetiyle ona karşı çıkmış, onu temsîl eden sapıklar da peygamberi yalanlamışlardır.

b) Peygamberlerin getirip teblîğe çalıştıkları ilâhî hakikatler, nefsin birçok eğilimlerine ters gelir; fakat ruh ile uyum sağlar özelliktedir. O bakımdan kötülükleri çokca telkîn ve tavsiye eden nefis, hürriyetinin kısılmasına, arzularının yerine getirilmedik bırakılmasına tahammül edemiyeceğinden, bütün hıncıyla peygamberin karşısına çıkılmasını emreder ve onu yalanlamayı telkîne çalışır.

Görüldüğü gibi, insan karakteri ve fıtrî temayülleri ile peygamberlerin getirdiği esas ve prensipler arasında geniş bir boşluk vardır; hattâ zıtlaşma söz konusudur. İşte peygamberlere karşı tepki, suçlama, yalanlama, saygısızca davranma bu boşluktan ve zıtlaşmadan kaynaklanmaktadır. O kadar ki, yuların ucunu nefis ve İblîs'in eline veren inkârcı maddeciler, sapık mideciler üzerinde ilâhî belgelerin, açık mu'cizelerin bile tesir etmediğini hem kutsal kitaplar haber vermekte, hem de günlük olaylar arasında müşahede etmekteyiz. Nitekim 25. âyetle bu husus belirtilmekte ve mü'minlere, insan karakteri ve nefsanî duyguları hakkında bilgi verilmektedir.

ALLAH'IN KUDRETİNE DELÂLET EDEN BELGELER

(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ...) «Görmedin mi ki, Allah gökten su indirdi de..»

Kur'ân-ı Kerîm'de câri olan ilâhî metotlardan biri de, dinin lüzumu, peygamberin görevi, kulluğun mâna ve hikmeti açıklandıktan sonra, akla ve idrâke ışık tutar mahiyette bilimsel anlamda delil ve belgeleri sıralamaktır. Konumuzu oluşturan âyetlerde de aynı metot uygulanarak üç belge ardarda getirilmiştir. Şöyle ki:

1— Bitkilerdeki renk farkı,

2— Dağlardaki renk farkı,

3— İnsanda ve hayvanlarda renk farkı..

Bitkilerde renk farkı :

Aynı su ile sulanıp aynı toprakta yeşerip yetişen, aynı güneşten ışık alan bitkilerden her birinin tadı, kokusu ve özellikleri değişik olduğu gibi, renkleri de farklıdır. Biteviyelik yoktur. Cenâb-ı Hak her bitki hakkında bir defa tecellide bulunurken onun genetik yoldan karakter ve özelliklerini de formüle ederek mayasına yerleştirmiştir. Artık o mayanın değişmesi söz konusu değildir.

Bitkilerde biteviyelik, yani hepsi aynı renk, aynı özellikte bulunsaydı ilmî çalışmalar kısır kalır, yararlanma imkânları o nisbette kısırlaşırdı; aynı zamanda dünyamız bu kadar güzel ve çekici olmazdı.

Bitkilerdeki renk farkları, türlerinin özelliklerinden kaynaklanmakta ve böylece maddelerin renkleri, üzerlerine düşen ışınları yansıtmaları, kırmaları, içlerine çekmeleri, ya da geçirmeleri ile belirir. Bir cismin renkli olması, mayasındaki ilâhî formüle bağlı kalarak, üzerine düşen ışınların içinden bazı dalga boylarını emmeleri ile meydana gelir. Meselâ sarı görünen bir cisim, üzerine gelen ışınların -yine mayasına bağlı kalarak- mavi dalga boylarını emdiği için sarı görünür.

Bazı maddelerde emilen ışık yeniden yayılır, o zaman bu cisimde bir «yüzey renk», bir de «iç renk» meydana gelir. Yüzey renkle iç renk birbirini tamamlayıcıdır. Meselâ düz gümüşün yüzeyi, üzerine düşen ışıkları ilk tabakada tamamen emer, yansıtır; bundan dolayı gümüş yüzeyi renksiz parlar. Altının yüzeyi ise, sarı ışığı emip yeniden yaydığı halde öteki ışınları biraz daha içeri çeker, bu yüzden altın sarı görünür.

Şüphesiz bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Önemli olan ise, her bitkinin mayasına enjekte edilen renk alma özelliğidir. Yeşil bitkilerin fotosentez yapması da bu ışınlara ve bağlı bulunduğu kanuna bağlıdır. Klorofil denilen yeşil renk maddesi, toprağın, suyun, havanın karbondioksitini emer, güneş ışığından enerji alır. Bazı kimyasal değişiklikler sonunda karbondioksitle su, karbonhidrata dönüşür, oksijen serbest kalır.

Bütün bu sentezler, değişmeler ve ortaya çıkan renkler ilâhî kudretin birer açık belgeleri sayılır.

Dağlarda renk farkı :

Şüphesiz yeryüzünün hem engebeli olması, hem de dağlarla süslenmesi denizlerin belli sınırda kalmasını sağlamaktadır. Yeryüzü bir bilya gibi pürüzsüz olsaydı, denizlerdeki su en az iki kilometrelik bir yükseklikte her tarafı kaplardı.

Dağlar dahil, yeryüzü örtüsünü meydana getiren toprak tabaka, çeşitli renkte kütlelerin kırılıp ufalması ve bunlara çürümüş bitki, hayvan gibi cisimlerin karışmasıyla meydana gelmiş ve kırılıp ufalan kütlelerin türüne ve özelliğine göre renk almıştır.

Ayrıca jeolojik olaylarla hem dağlar oluşmuş, hem de dağlarda hatlar, yollar, değişik dekor ve görüntüler meydana gelmiştir. Bütün bu oluşumlar, belli bir plânı, kusursuz düzeni ve şaşmayan kanunları yansıtır.

RENK VE IRKLAR

(وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ ...) **«İnsanlardan, yerde yürüyen hayvanlardan, davarlardan da bunun gibi ayrı ayrı renklerde olanlar vardır.»**

28. âyetle, ilâhî kudrete delâlet eden belgelerden biri açıklanıyor: Hayvanların ve insanların ırk ve bölgelere göre renk bakımından farklı olduğu belirtiliyor. Hayvan ve insan derisinde rengi meydana getiren nedir? Bu daha çok fizyolojik bir konudur. Bilimsel araştırma ile, normal deri rengini, hemoglobin, karoten ve melanin pigmenti (maddesi)nin verdiği anlaşılmıştır. Ve asıl rengi veren «melanin»dir. Derinin rengindeki ırksal ve etnik farklılıklar, «melanin» ihtiva eden melonoson ismindeki hücre içi organellerin sayısı, büyüklüğü ve dağılışı ile yakından ilişkilidir. (1)

Hücre içi organellerin sayısını, büyüklüğünü ve dağılışını ırkın özelliğine göre proğramlayıp ayarlayan Yüce Kudretin önünde eğilip secde etmekten ve O'na teslîmiyet göstermekten başka ne söyleyebiliriz?

ALLAH'TAN ANCAK ÂLİMLER SAYGI İLE KORKAR

(إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ) **«Allah'tan ise, O'nun kullarından ancak ilim sahipleri saygı ile korkarlar. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, çok üstündür, çok bağışlayandır.»**

Kur'ân her vesileyle lime, ilim adamına ışık tutmakta, ipucu vermekte, bilimsel anlamda ana fikir, temel bilgi sergilemektedir. Böylece insan aklına ışık tutup İlâhî kudrete delâlet eden belgeleri sıralamakta ve gerçekçi olan âlimlere, eşyadaki İlâhî damgayı görmeye çalışmalarını tavsiye etmektedir.

(1) Bilgi için bak : Rum Sûresi : 22. âyetin tefsiri

Buna bir misal verelim: Edison'un, kendi yakın arkadaşı André Rozonoffi'a şöyle dediği nakledilmiştir: «İnsanlar beni büyük bir dâhi görüp hayranlık duymaktadırlar. Aslında ben bir hiçim. Benim buluşlarımın hepsi dünyada mevcut olan şeylerdir. O bakımdan, «bunu ben yaptım, ben vücuda getirdim» diyen insan en büyük yalancıdır. Gerçek mucit ve dâhi, asıl yaratıcı Allah'tır. O, dünyaya bu kanunları, özellikleri, nesneleri koymasaydı, biz mevcut olmayanı nasıl bulup icat edebilirdik? Bu mümkün müdür?.»

Görüldüğü gibi, ilim adamı taklît çemberinden kurtulup gerçekçi olduğu zaman elde ettiği bilimsel sonuçlarla Allah'a daha çok yaklaştığını anlamakta ve O'na üstün saygı duyup teslimiyet göstermektedir.

GERÇEĞİ ARAYAN ÂLİM ÜÇ ŞEY İLE UYUM SAĞLAR

İlim adamı buluş ve tesbitlerinde daha çok gözlem ve deneye dayanır; ama sadece bu açıdan ip uçları elde etmek, birtakım fiziksel, kimyasal kanunları bulmak yeterli değildir. İlim adamı, bu doğrultuda hareket edip deney ve gözlemini sürdürürken, varlık âlemine bu kanunları ve temaları yerleştiren, varlığa birtakım özellikler veren kudreti ve o kudretin ortaya koyduğu sebepleri düşünmesi; eserden, eseri yaratanı keşfederek anlayıp inanması gerekir.

Konumuzu oluşturan âyetle, gerçekçi ilim adamı tanıtılırken, ondan şöyle söz edilmektedir: Keşfettiği element ve kanunlarda Cenab-ı Hakk'ın kudret fırçasını görür; görünce de O'nun kitabına sarılır. Kulluğunun gereği olan namazı vaktinde kılar, sosyal adâletin gereği olan harcamayı yapar. Zira Kur'ân'ı okudukça bilgisi artar ve mevcut bilgileri imân ve irfanla birleşip bütünleşir. Böylece basîreti daha da açılır. Namaz onun ruhuna gıda verip iç huzuru sağlayınca, Allah'ın hoşnutluğunu umarak yapacağı harcama, onu toplumun kopmaz parçası haline getirir ve yalnız kendisi için var olmadığını kalp ve kafasına işler. Böylece kesada uğramayan mânevî bir kazanca yönelmiş olur.

Şüphesiz kendini böylesine aydınlık bir düzeye getiren ilim adamı ve diğer mü'minler dünyada toplumun güven ve huzur kaynağı; kardeşliğin simgesi olurlarken, âhirette bu iyiliklerine ve fazîletlerine karşılık kat kat mükâfatları verilir. Zira mutlak anlamda Cenâb-ı Hak, çok bağışlayandır ve şükredenlerin şükrünü yeterince kabul buyurandır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minle kâfirin; hakka yönelen ile bâtılın peşine takılanın bir olamıyacağı konu edilerek birtakım misaller verildi. Peygamber'in (A.S.) görevinin sınırına dikkat çekildi. Arkasından ilâhî kudretin yüceliğine ve sınırsızlığına delâlet eden bilimsel belgelere yer verilerek insan aklına ışık tutuldu. Kesada uğramayan bir ticareti benimseyen mü'minlerin üç özelliğine parmak basılarak aydınlatıcı ve yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendisinden önceki semavî kitapları tasdîk eden Kur'ân'ın hak olduğu belirtiliyor. Sonra da kitaba vâris kılınanların üç gruba ayrıldığı konu ediliyor. Bu konuda hayır ve iyiliklerde öne geçenlerin âhiretteki mükâfatları tasvîr edilerek gönüllere huzur verecek bir hava estiriliyor. Bunun aksine bir yol tutan inkârcılara hazırlanan cehennem ateşi hatırlatılıyor ve Allah'ın her şeyi lâyıkıyla bildiğine değinilerek ona göre bir dünya hayatı düzenlememiz isteniliyor.

وَالَّذٖٓى اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ
يَدَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبٖيرٌ بَصٖيرٌ ﴿٣١﴾ ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ
الَّذٖينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهٖ وَمِنْهُمْ
مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُوَ
الْفَضْلُ الْكَبٖيرُ ﴿٣٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فٖيهَا
مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فٖيهَا حَرٖيرٌ ﴿٣٣﴾
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖٓى اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ اِنَّ رَبَّنَا

لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِي اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ
لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ
فِيهَا رَبَّنَا اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ
اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ
النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ عَالِمُ
غَيْبِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾

MEÂLİ:

31— Kitap'tan sana önündekini (Tevrat ve İncil'i) doğrulayarak vahyettiğimiz haktır. Şüphesiz ki Allah kullarından haberlidir (onların her halini ve düşündüklerini) görüp bilendir.

32— Sonra da Kitab'ı kullarımızdan seçip beğendiklerimize mîras bıraktık. Artık onlardan bir kısmı kendine haksızlık eder; bir kısmı ortalama gider; bir kısmı da -Allah'ın izniyle- hayırlarda öne geçer. İşte bu büyük bir fazîlettir.

33— Onlar da Adn Cennetleri'ne girerler, orada altın bileziklerle, incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri ise ipektir.

34— Bizden üzüntü ve sıkıntıyı gideren Allah'a hamd olsun; şüphesiz ki Rabbımız çok bağışlayan ve şükredene şükrünün karşılığını bolca verendir.

35— Bizi kendi fazl-ü kereminden sonsuza dek kalınacak bir konağa yerleştirdi. «Artık burada bize ne bir yorgunluk dokunur, ne de burada bize usanç ve bıkkınlık gelir» derler.

36— Küfür içinde kalanlara ise, Cehennem ateşi vardır. Ölüm hükmü verilmez ki ölsünler; oranın azâbı da kendilerinden hafifletilmez. İşte biz, her aşırı nankör inkârcıyı böyle cezâlandırırız.

37— Onlar, Cehennem'de şöyle bağırıp çağırırlar: «Rabbımız! Bizi (buradan) çıkar, yapageldiğimizden başka iyi-yararlı amelde bulunalım.» (Allah): «Sizi, düşünüp de gerçeği anlayabilenin düşünebileceği kadar ömürlü kılmadık mı? Üstelik size o uyarıcı peygamber de geldi. O halde tadın tadacağınızı! Artık zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur.» (buyurur).

38— Şüphesiz Allah, göklerde ve yerde görünmeyeni, bilinmeyeni bilendir. O elbette kalplerde olanı da çok iyi bilir.

İLGİLİ HADÎSLER

Ebû Derdâ (R.A.) diyor ki :

— Peygamber (A.S.) Efendimiz, «Sonra da kitabı kullarımızdan seçip beğendiklerimize mîras bıraktık. Artık onlardan bir kısmı kendine haksızlık eder; bir kısmı ortalama gider; bir kısmı da -Allah'ın izniyle- hayırlarda öne geçer..» meâlindeki âyeti okuyup şöyle buyurdu :

«Hayırlarda öne geçenler, Cennet'e hesap vermeden girenlerdir. Ortalama gidenler, az bir hesaba tabi tutulanlardır. Kendilerine haksızlık edenler ise, mahşerin (hesap verme döneminde) uzun süre tutuklananlardır.» (1)

İbn Mes'ûd (R.A.) diyor ki :

— Şüphesiz ki bu ümmet, kıyâmet gününde üç gruba ayrılacaktır: Bir grubu hesaba tabi tutulmaksızın Cennet'e girecek; bir grubu az bir hesaba tabi tutulacak; bir grubu da büyüyen günahlarıyla gelir; o kadar ki, Cenâb-ı Hak, «bunlar kimlerdir?» diye sorar. Oysa onların kimler olduğunu O daha iyi bilir. Melekler de, «bunlar büyük günahlarla gelenlerdir; ancak bunlar sana hiçbir şeyi ortak koşmayanlardır» diye cevap verirler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, «Bunları rahmetimin genişliği sayesinde Cennete sokun» buyurur.» (2)

İbn Mes'ud (R.A.) yukarıdaki rivâyeti yaptıktan sonra 32 ve 33. âyetleri okudu.

---

(1) Müsned-i Ahmed : 5/198

(2) Ebû Dâvud - İbn Kesîr : 3/556

Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemiz diyor ki :

— Sözü edilen her üç sınıf (grup) da cennettedir. Hayırlarda öne geçenler, Peygamber (A.S.) Efendimiz zamanında (imân üzere) gelip geçenlerdir ki, Peygamber (A.S.) onlar için ebedî hayat ve sonsuz rızık hususunda şehadette bulunmuştur. Ortalama gidenler, Peygamber (A.S.) Efendimizi izleyip Ona kavuşanlardır. Kendilerine haksızlık edenler ise benim ve sizin gibilerdir.» (1)

«Mü'minin süsü, abdest suyunun ulaştığı yere kadar uzanır.» (2)

«Lâilâhe illâllah ehli üzerine ne kabirlerde, ne kabirlerden kalktıklarında üzüntü ve ürküntü vardır. Kabirden kalkış nefhasında, üstlerinden toprakları silkip giderdiklerine, sanki şu anda bakıyor gibiyim. «Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamd olsun. Doğrusu Rabbımız çok bağışlayan ve şükredenlerin şükrünü çokça kabul buyurandır» derler.» (3)

«Sizden hiç kimsenin ameli onu cennete sokmaz.»

Bunun üzerine soruldu :

— Sizin de mi Ya Resûlellah?!

— Evet, ben de.. Meğerki Allah kendi rahmet ve bol lûtfuna beni gark etmiş ola, diye cevap verdi. (4)

KUR'ÂN, BÜTÜNÜYLE HAKKI YANSITIR

(وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ ...) «Kitap'tan sana önündekini (Tevrat ve İncil'i) doğrulayarak vahyettiğimiz haktır.»

Burada Kur'ân-ı Kerîm'in iki ana özelliğinden söz edilmektedir:

1— Hakkı yansıtması,

2— Tevrat ve İncil'i tasdîk etmesi..

Hak, bütün konuları gerçek yüzüyle tam bir uyum ve ahenk içinde açıklayan; gerçeği bulan ilimle uyum sağlayan; okundukça eskimiyen ve her defasında hizmeti yansıtan ve insan hayatını en düzenli ve dengeli bi-

(1) Müsned-i Ahmet : 5/194, 198 - 6/444
(2) Müslim/taharet: 40- Nesâî/taharet: 109- Ahmed: 2/232, 371
(3) Taberânî : İbn Ömer (R.A.)dan
(4) Buharî/rikak: 18, münafıkun, 71, 73, 75, 76, 78- İbn Mâce/zühd: 20- Dâremî/rikak: 24- Ahmed: 2/235, 256, 264, 319- 3/152- 6/125

çimde ayakta tutmanın yol ve yöntemini getiren ilâhî kitabın sıfatıdır. Öyle ki, bu kitapta hiçbir çelişki, tutarsızlık, ölçüsüzlük, uyumsuzluk, ilimle bağdaşmazlık söz konusu değildir.

Hak'tan inen Tevrat ve İncil'i tasdîk eder, yani bunların da Allah'tan indiğini açıklar. İnsan elinin bilgisizce uzanıp değiştirdiğini ve zamanla bazı hükümlerinin kaybolduğunu belirterek onları tashîh eder ve hatırlatır.

Şüphesiz ki inkârcı maddeciler, sapık müşrikler Kur'ân'ı sadece bu iki açıdan olsun incelemiş olsalar, onun bütünüyle ilâhî olduğunu anlamakta gecikmezler. Ne yazık ki, Kur'ân'ı böylesine tarafsız bir gözle okuyup araştıran inkârcılar pek azdır.

KUR'ÂN İLÂHÎ EMÂNET OLARAK KİMLERE MÎRAS BIRAKILMIŞTIR?

(ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ...) **«Sonra o Kitab'ı kullarımızdan seçip beğendiklerimize mîras bıraktık..»**

Her yönüyle hakkı, gerçeği yansıtan Kur'ân, Hz. Muhammed'e (A.S.) vahyedildikten sonra üç sınıf insana mîras bırakılmıştır ki, bu üçü, milyarlarca insanlar arasından mîrasa lâyık görülerek seçilmiştir. Tabii onları seçen bizzat Cenâb-ı Hak'tır. Şöyle ki :

1— Kendine haksızlık eden mü'minler,

2— Ortalama gidip ifrat ve tefrîtten kaçınan mü'minler,

3— Allah'ın izniyle hayırlarda önde giden mü'minler..

İlim adamları bu üç sınıfı şöyle tarîf edip açıklamada bulunmuşlardır:

Birinci sınıf, farz ve vâciplerin bir kısmını yerine getirmede ölçüyü kaçıranlar, aynı zamanda haram kılınan bazı şeylere yaklaşanlardır. Bu bakımdan kendilerine haksızlık etmiş sayılmaktadırlar.

İkinci sınıf, farz ve vâcipleri yerine getiren; haramları terkeden, sadece müstehabları bırakan, bazı mekrûhları işleyenlerdir. O bakımdan ortalama bir durum arzetmektedirler.

Üçüncü sınıf, farz ve vacipleri işleyen, müstehab olanı yapan; haram ve mekrûhları ve bazı mubah şeyleri terkedenlerdir.

Bu üç sınıfın bulunduğu dereceler farklı olmakla beraber, Allah'ın bol ve geniş lûtf-u keremine en çok mazhar olanları, üçüncü sınıfa girenlerdir. Diğerleri de kendi derecelerine göre o lûtuf ve keremden nasiplendi-

rilirler. Şüphesiz bu lûtuf ve keremin tecellisi daha çok Adn Cennet'inde kendini gösterir.

Kur'ân'ın sözü edilen üç sınıfı mîrasçı göstermesi, yani ilâhî kitaba sahip çıkıp onu korumakla görevli olarak tanıtması, bize şu inceliği de öğretmektedir: Peygamberler dışında günahlardan tamamen sıyrılıp uzak kalan yoktur. Ancak yapılan hayır ve iyilikler kötülükleri siler. Böylece kul hakkı dışında kalan günahların bağışlanması her zaman umulur ve iyiliği ağır gelen kulların cennete sevkedileceği müjdesi vardır.

CENNETİN BAZI ÖZELLİKLERİ

(جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ) **«Onlar da Adn Cennetleri'ne girerler, orada altın bileziklerle, incilerle süslenirler. Oradaki elbiseleri ise ipektir.»**

Bu ve bundan sonraki âyetin ışığında Cennetin bazı özelliklerini şöyle sıralayabiliriz :

a) Cennete girecek olan bu üç sınıf mü'min, oranın tarifi mümkün olmayan zînet eşyasıyla süslenirler. Cenâb-ı Hak, anlamamızı kolaylaştırmak için oradaki süs eşyasını dünyadaki nadide süs eşyasının ismini vererek anmaktadır: Altın, inci, mercan ve ipek..

b) Cennet'in verdiği neşe ve huzur, her an orada Cenâb-ı Hakk'a hamd etmeyi ilhâm eder.

c) Cennet'te üzüntü, keder, sıkıntı, hastalık, yorulma, bunalma, yaşlanma gibi ârizî şeyler yoktur. Orası mutlak anlamda sonsuz huzur, mutluluk, neşe ve güven yurdudur.

d) Allah'ın kulları hakkında çok bağışlayan, şükredenlerin şükrünü çokça kabul eden olduğu Cennet'te çok daha iyi görülür ve anlaşılır.

CEHENNEMİN BAZI ÖZELLİKLERİ

(وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ...) **«Küfür içinde kalanlara ise, Cehennem ateşi vardır..»**

36 ve 37. âyetlerin ışığı altında Cehennem'in bazı özelliklerini şöyle belirtebiliriz :

a) Cehennem her şeyden önce inkârcı nankörlerin, şaşkın maddecile-

rin yurdudur. Öyle ki : Cenâb-ı Hak dünyada güneşinden ayına, bulutundan rüzgârına, denizinden karasına, yıldızlarından gezegenlerine varıncaya kadar her şeyi birer nîmet olarak insan oğlunun hizmetine sevketmiştir. Buna karşılık insan ne gibi bir hizmette bulunmuştur ve Rabbına kullukta neler yapmıştır?

b) Cehennem'de de ölüm yoktur ki ölüp kurtulsunlar; kaçma imkânı yoktur ki firar etsinler. Herkes bulunduğu derecedeki azâbı, ilâhî adâletin gereği olarak çekmek zorundadır. Ama o azâp inkârcı nankörler için hiç de hafifletilmez ve sürüp gider.

c) Cehennem'e girenler, dünyaya bir daha dönüp iyi yararlı amelde bulunan kişiler olmak isterler. Oysa dünya, mevcut sistemlerle beraber bozulup değişikliğe uğramış ve yaşama yeri olmaktan çıkmıştır. Yerine yepyeni ve kalıcı bir düzen getirilmiştir. O bakımdan dönüş mümkün değildir. Hem, dünyada iken, kendimizi ve Rabbımızı bilip tanıyacak kadar bizlere ömür ve fırsat verilmiş bulunuyor. Onu değerlendirmeden ölenlerin artık tekrar döndürülme isteği anlamsızdır.

Nitekim Cenâb-ı Hak bu gerçeğe değinerek şöyle bilgi vermektedir: **«Sizi, düşünüp de gerçeği anlayabilenin düşünebileceği kadar ömürlü kılmadık mı? Üstelik size o peygamber de geldi. O halde tadın tadacağınızı! Artık zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur.»**

Kim ne düşünürse düşünsün, ne gibi niyet taşırsa taşısın ve nereye yönelirse yönelsin, hiçbir an Cenâb-ı Hakk'ın ilminin kapsamının dışında kalamaz ve O'nun kudretini aşamaz. O kalplerde dönüp dolaşanı en iyi bilendir. Gerçek bu olunca, günlük hayatımızı böylesine asil bir düşünceyle düzenlememiz ve gafletten münezzeh olan Allah'ın murakabası altında bulunduğumuzu idrâk etmemiz kadar yönlendirici ne olabilir?

Işte bu nedenledir ki Rabbımız bizi intibaha dâvet ederek şu aydınlatıcı bilgiyi veriyor: **«Şüphesiz Allah, göklerde ve yerde görünmeyeni, bilinmeyeni bilendir. O elbette kalplerde olanı da çok iyi bilir.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, kendisinden önceki semavî kitapları tasdîk eden Kur'ân'ın hak olduğu belirtildi. Arkasından bu hak kitaba üç sınıf insanın vâris kılındığına dikkatler çekildi ve mü'minlerle kâfirlerin âhiret günündeki karşılaşacakları durum kısaca tasvîr edilerek uyarıcı ve müjdeleyici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı inkâr edenlerin kendi aleyhlerine bir durum

meydana getirdikleri konu ediliyor. Sonra da Allah'ı bırakıp bazı cisimleri ilâhlaştıranlar uyarılarak akıllarına ışık tutuluyor. Sonra da Mekkeli müşriklerin hep peygamber beklemekte olduklarına değinilerek, Hz. Muhammed (A.S.) gönderilince; onların, gururlarına yediremeyip inkâr ve azgınlığa sapmalarına dikkatler çekiliyor. Kendilerinden önceki inkârcı azgınların kalıntılarını gezip görmeleri tavsiye edilerek tarihin tekerrür edeceğine işârette bulunuluyor.

——oOo——

هُوَ الَّذٖى جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ فِى الْاَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزٖيدُ
الْكَافِرٖينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزٖيدُ الْكَافِرٖينَ كُفْرُهُمْ
اِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَٓاءَكُمُ الَّذٖينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اَرُونٖى مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى السَّمٰوَاتِ
اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِنْهُ بَلْ اِنْ يَعِدُ الظَّالِمُونَ
بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
اَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَٓا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهٖ اِنَّهُ كَانَ
حَلٖيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَٓاءَهُمْ نَذٖيرٌ
لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ نَذٖيرٌ مَا زَادَهُمْ
اِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ اسْتِكْبَارًا فِى الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحٖيقُ
الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهٖ فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلٖينَ فَلَنْ

تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدٖيلًاۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوٖيلًا ﴿٤٣﴾
اَوَلَمْ يَسٖيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذٖينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةًۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ
شَيْءٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِۜ اِنَّهُ كَانَ عَلٖيمًا قَدٖيرًا ﴿٤٤﴾
وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَٓابَّةٍ وَلٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهٖ بَصٖيرًا ﴿٤٥﴾

M E Â L İ :

39— O Allah ki, yeryüzünde sizi (hem kendine halîfe kıldı, hem de göçüp gidenlerin yerine) koyup yerleştirdi. Artık kim küfrederse küfrünün zararı kendisinedir ve kâfirlerin küfrü Rabları yanında gazabdan başka kendilerine bir şey artırmaz. Kâfirlerin küfrü kendilerine anca hüsran artırır.

40— De ki : Bir baksanız a, Allah'ı bırakıp da duâ edip yalvardığınız ortaklarınızı gösterin bana, yeryüzünde neyi yaratmışlardır? Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı vardır, yoksa kendilerine bir kitap vermişiz de ondan (elde ettikleri) açık bir delil üzere mi bulunuyorlardır? Hayır, o zâlimler birbirine aldatmakdan başka va'dde bulunmazlar.

41— Şüphesiz ki Allah, gökleri ve yeri zevâl bulmasınlar diye (koyduğu belli kanunlarıyla) tutmaktadır. Eğer zevâl bulacak olurlarsa, O'ndan başka hiçbiri onları (yörüngelerinde) tutamaz. O, muhakkak ki Halîm'dir (her şeye sabırla yönelir, lûtufla muamele eder, cezâ vermekte acele etmez); çok bağışlayandır.

42— Olanca yeminleriyle yemin edip, eğer kendilerine uyarıcı bir peygamber gelecek olursa, elbette ümmetlerden en ileri olanından daha çok doğru yolu bulacaklarını (söylemişlerdi). Ne vakit ki, kendilerine uyarıcı peygamber geldi, (aksine) bu onların ancak nefretini artırdı.

43— Sebebi ise, yeryüzünde sırf böbürlenip büyüklük taslamak ve bir de kötü bir düzen kurmak istekleriydi. Halbuki kötü düzen, ancak onu kuranları sarıp başlarına çöker. Öncekilerin sonunu belirleyen (ilâhî) sünnetten (onun tecellisinden) başka ne beklerler? Ve sen, Allah'ın sünnetinde elbette bir değişiklik ve değişme bulamazsın; evet, sen Allah'ın sünnetinde bir tahvîl, başkalaşma bulamazsın.

44— (Bunlar) yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı? Ki onlar, bunlardan daha kuvvetli idiler. Göklerde ve yerde Allah'ı âciz bırakacak hiçbir şey yoktur. Şüphesiz ki O, bilendir, kudreti her şeye yetendir.

45— Eğer Allah, insanları kazandıkları şey sebebiyle hemen yakalayıp cezâlandırmış olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı. Ama onları belirlenmiş bir vakte kadar geciktirir. Artık o vakit gelince (hükmünü yerine getirip cezâlandırır). Çünkü Allah, mutlaka kullarını görüp bilendir.

İNSANLAR YERYÜZÜNDE ALLAH'IN HALÎFELERİDİR

(هُوَ الَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ فِى الْاَرْضِ ...) «O Allah ki, yeryüzünde sizi (hem kendine halîfe kıldı, hem de göçüp gidenlerin yerine) koyup yerleştirdi..»

Rahmân Sûresi 10. âyetin tefsîrinde açıklandığı üzere, Allah yerküreyi sadece «enâm» için alçaltıp koymuştur. «Enâm», yaratılan canlılar hakkında kullanıldığı gibi, insanlar ve cinler topluluğu hakkında da kullanılmakta ve bu hususta yaygınlık arzetmektedir.

Sözünü ettiğimiz Rahmân Sûresi'ndeki âyette mef'ûl fiilden önce getirilerek, insanlarla cinler ve dolayısıyla diğer hayvanlar için sadece yerkürenin hazırlanıp tahsis edildiği manâsı ortaya çıkıyor.

Konumuzu oluşturan âyette ise, insanların yeryüzünde hem birbirleriyle halef-selef olacakları, hem de Allah adına amel edip hükmedecekleri açıklanıyor. Böylece yeryüzünde insandan daha şerefli bir canlı yaratılmadığına işâret edilerek, insanın hangi amaca yönelik yaratıldığına dikkatler çekiliyor.

Nitekim Bakara Sûresi 30. âyetle, Adem'in yeryüzünde halîfe kılındığı belirtilir. Sad Sûresi 26. âyette ise, Davud Peygamber'in (A.S.) insanlar arasında hak ile hükmetmesi için yeryüzünde halîfe kılındığı bildirilerek, halîfeden ne kasdedildiğine açıklık getirilir. En'âm 165. âyette ise, Fâtır Sûresi'ndeki anlatımın bir benzeri kullanılır. Ayrıca milletlerin ve kavimlerin birbirlerine halîfe olduğu, yani birinin diğerinin yerine geçirilerek ha-

lef-seleflik sağlandığı Yunus Sûresi 14 ve 73. âyetlerle açıklanır. A'raf Sûresi 69, 74. âyetlerde de aynı hususa yer verilir.

Anlaşıldığı üzere, Kur'ân'da «halîfe» kavramı her iki manada da kullanılmaktadır. Yani insanın Allah adına konuşup hükmetmesi ve insanların, kabile ve milletlerin sahneden çekilmesi suretiyle başka kavim ve milletlerin gelip onların yerine geçmesi şeklinde iki ayrı manayı kendinde taşımaktadır.

Gerçek bu olunca, insan yaratıldığı amaçtan saparak, Allah adına konuşmazsa, hem hakkı, hem de yaratıldığı amacı inkâr etmiş olur. Bunun vebal ve zararı da bütünüyle kişilerin kendilerine aittir. Cenâb-ı Hakk'ın kimsenin halîfeliğine ihtiyacı yoktur.

İLÂHÎ KUDRETİN AÇIK BELİRTİSİ

(إِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ ...) **«Şüphesiz ki Allah, gökleri ve yeri zeval bulmasınlar diye (koyduğu belli kanunlarıyla) tutmaktadır. Eğer zeval bulacak olurlarsa, O'ndan başka hiçbiri onları (yörüngelerinde) tutamaz..»**

İnsanların çoğu hem kendilerini yaratanı inkâr ederler, hem de kendilerinden daha aşağı cisimlere, bayağı canlılara tapınma âdiliğini gösterirler. 41. âyetle insanın bu gaflet ve nankörlüğü dolaylı biçimde yerildikten sonra akıl ve vicdanları harekete geçirmek için göklerle yer, göklerdeki sistemler ve gezegenler hakkında ana fikir veriliyor. Kurulu bir düzene dikkatler çekilerek bilimsel açıdan incelenmesi isteniliyor. Bu düzende yer alan ve boşlukta duran gezegen ve yıldızların kendi yörüngelerinden sapmadığı bildirilerek yerçekim ve merkezkaç gibi iki kanunla sağlandığına işâret ediliyor ve bu kanunları koyup uygulayanın kim olduğu soruluyor?

İşte insanoğlu bu gerçeği görüp anladığı takdirde nankörlükten kurtulup Yüce Yaratan'ına yönelme ihtiyacını duyar ve gönül yatışkanlığına erişerek hılkat kanununa uymuş olur.

Bir an varsayalım ki, güneş yörüngesinden çıktı; hangi kuvvet ve kudret onu tutabilir veya eski yörüngesine oturtabilir? İşte bu noktada insanın âcizlik ve gafleti; Allah'ın ise sonsuz ve sınırsız kudreti ortaya çıkıyor.

ARAP YARIMADASI'NDA BİR PEYGAMBER BEKLENİYORDU

(وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ...) **«Olanca yeminleriyle yemin edip eğer kendilerine uyarıcı bir peygamber gelecek olursa, elbette ümmetlerden en ileri olanından daha çok doğru yolu bulacaklarını (söylemişlerdi)..»**

Başta Mekkeli'ler olmak üzere Arap Yarımadası'nda bulunan halk bir kurtarıcı bekliyordu. Onlardan aklı erenler, şayet böyle bir lûtfa lâyık görülürlerse, diğer milletlerden çok daha anlayışlı olacaklarını, peygambere uyup doğru yolda yürümekte ileri geçeceklerini söyleyip duruyorlardı. Ne var ki Cenâb-ı Hak, beklenilen son peygamberi bu yarımadada Mekke vâdisinde yaşayan Kureyş Kabilesi'nden seçip çıkarınca, Arapların, yaşayageldikleri kabile hayatı gereği kıskançlık duyguları ağır bastı; o peygambere uyup bağlanacakları yerde karşısına kinle, nefretle, haset ve düşmanlıkla çıktılar; Ona uymayı sahte gururlarına yediremediler. Böylece öteden beri devam edip gelen kötü düzeni sürdürmekte ısrar ettiler. Oysa bâtıldan ve zulümden yana kurulan her kötü düzen, eninde sonunda kurucularının ve savunucularının başına çöküp mahveder. Zira böyle bir âkibetle noktalanması, câri olan sünnetullahın gereği, ilâhî adâletin tabii neticesidir.

ALLAH'IN CÂRİ SÜNNETİ

(فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا) **«Ve sen Allah'ın sünnetinde elbette bir değişiklik ve değişme bulamazsın; evet sen Allah'ın sünnetinde bir tahvîl, başkalaşma bulamazsın.»**

«Sünnetullah», çok kapsamlı bir kavramdır. Sözlük olarak, izafe yoluyla iki kelimeden meydana gelmiştir: Sünnet ve Allah..

Sünnet : Yol, sîret, huy, karakter gibi manalara delâlet eder. Terim olarak, iki ayrı manaya gelmektedir: Biri, Hz. Peygamber'in (A.S.) sözü, fiili ve takriri; diğeri ise, Allah'ın hükmü, buyruğu, yasağı, cari âdeti ve sürüp gelen kanunu demektir.

İlgili âyette geçen «sünnetullah», bu ikinci manaya delâlet etmektedir. Allah'ın düzenlediği tabiat olaylarının bağlı bulundukları kanunlar ve sebepler; milletler hakkındaki devam edegelen câri hükmü, sözü edilen sünnetullah'ın tecellilerinden bir kısmıdır. Bu, değişmez, belirlenen hedefine doğru ilerler; uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar.

Kavim ve milletlere peygamber gönderildikten sonra onlar yine inkâr ve ahlâksızlıkta, zulüm ve tuğyanda ısrar eder ve haddi aşarlarsa, sünnetullah kimsenin gözünün yaşına bakmadan hükmünü yürütür. Nitekim yıkılıp yok edilen nankör millet ve kavimlerin tarihleri incelenip sosyal yanları araştırılınca, sünnetullah'ın hükmünü yürütmesine nasıl bir ortam hazırladıkları kolaylıkla anlaşılır.

Cenâb-ı Hak 43. âyetle bu konuda hem Mekkeli putperest müşriklerin ileri gelenlerini, hem de her çağda yaşayan inkârcı maddecileri uyarmakta, tarihin tekerrür edeceğine atıfta bulunmaktadır.

Âyette geçen «tebdîl» ve «tahvîl» kavramları arasında nuans vardır. (len) edatıyla gelen «tahvîl», sünnetullah gereği inecek azâbı, hak edenden başkasına çevirmenin ve onu durdurmanın mümkün olmadığını; yine (len) edatıyla gelen «tebdîl»; dinin ve peygamberin, inkârcılar aleyhine inecek azap hükmünü kaldırmasının söz konusu olamıyacağını ifade eder.

Konuyu özetliyecek olursak, diyebiliriz ki : Kavim ve milletler, inkâr, azgınlık, zulüm ve ahlâksızlıkta haddi aşıp belirlenen çizgiye gelmedikçe ilâhî azap inmez. Onlar o çizgiye gelip dayandıkları zaman ise, inecek azâbı çevirecek, tebdîl ve tahvîle uğratacak bir kuvvet olmaz ve Cenâb-ı Hak da onu geri almaz.

YERYÜZÜNDE ÖĞÜT VE İBRET ALMA GÖZÜYLE GEZİP DOLAŞMAK

(أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ...)

«(Bunlar) yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı? Ki onlar, bunlardan daha kuvvetli idiler..»

Sünnetullah'ın câri hükümlerinin zaman zaman kavim ve milletler hakkında gerçekleştiği ülkeleri, onların kalıntılarını gezip görmemiz tavsiye ediliyor. Özellikle inkâr ve haksızlığı kendilerine yol seçip taşkınlık gösterenlerin, dönüp geçmişteki olayların sebeplerini araştırmaları hatırlatılıyor. Kendi ölçülerine göre kurulan birçok medeniyetler (!), ekonomik yönden güçlü kavimler neden yıkılıp yok olmuş ve geriye sadece taş ve mermer yığınları kalmıştır? İşte Kur'ân-ı Kerîm onların yıkılış sebepleri üzerinde durulup sonuçlar çıkarılmasını emrederken, tarihî olayları ve sebeplerini çok iyi teşhîs etmemizi telkîn ediyor. Zira tarih durmadan tekerrür etmekte, benzer olaylar birbirini izlemektedir. Hiçbir millet, Cenâb-ı Hakk'ı, sünnetullah gereği vereceği hükümde, indireceği azap konusunda âciz bırakacak bir kudrete sahip değildir. Zaten âcizlik, öncesiz olmayıp sonradan yaratı-

lanlara ârız olan bir sıfattır, Cenâb-ı Hak hakkında muhaldır. O bakımdan Allah'ın koyduğu kanunlar hükmünü yürütürken önüne çıkacak engel bulunmaz.

Şüphesiz ki Allah her şeyin iç yüzünü, mahiyetini bilir; kudreti ise sonsuz ve sınırsızdır. Ancak kudreti, hazırladığı plân ve proğrama göre tecelli eder. O hiçbir zaman gelişigüzel tasarrufta bulunmaz.

HEMEN CEZALANDIRMA SÖZ KONUSU DEĞİLDİR

(وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ ...) **«Eğer Allah, insanları kazandıkları şey sebebiyle hemen yakalayıp cezalandırmış olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı..»**

İnsan, hılkat kanunu gereği, hem zıt temayüllerle donatılmış, hem de zıtların birbirini izlediği bir ortamda ve hayat düzeyinde yaratılmıştır. İyiliğe kabiliyetli olduğu kadar, kötülük işlemeye de kabiliyetlidir. Nefis denilen hayvanî duygu ve sıfatlar; ruh denilen melekî duygu ve sıfatlar aralıksız sürtüşme ve tartışma halindedir. Bu durumda akıl imânla birleşirse, melekî sıfatlar; nefisle birleşip onun tesirinde kalırsa, hayvanî duygu ve sıfatlar güçlenip üstünlük sağlar. Şüphesiz insanın ömrü bu iç ve dış zıtların sürtüşmesi ve mücadelesiyle zikzak çizip gider.

Bu durumda Cenâb-ı Hak, nefsine ve hayvanî sıfat ve duygularına ağırlık kazandıran suçlu günahkârları hemen cezalandırmış olsaydı, yani böyle bir sünneti câri halde olsaydı, yeryüzünde insan denilen canlı kalmaz ve peygamber seçip göndermek anlamsız olurdu. Ama Cenâb-ı Hak yine kurduğu düzen ve hazırladığı plân ve proğram gereği ceza vermekte acele etmez; kişi inkârını zulüm ve ahlâksızlıkla birleştirip belli çizgiye gelmedikçe O azâbını indirmez, daha çok âhirete bırakır.

Kırk beşinci âyetle bu gerçeğe değinilerek mü'minler aydınlatılıyor ve inkârcılar da insaf ve iz'âna davet ediliyor : **«Ama onları belirlenmiş bir vakte kadar geciktirir. Artık o vakit gelince (hükmünü yerine getirip cezalandırır). Çünkü Allah, mutlaka kullarını görüp bilendir.»**

Böylece sûrenin sonunda Cenâb-ı Hakk'ın üç sıfatına yer verilmiş bulunuyor: Alîm, Kadîr, Basîr..

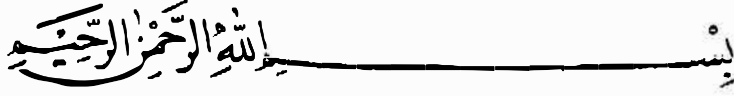
Birinci sıfatla, Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi en iyi bildiği, ilminin her şeyi kapsayıp kuşattığı, hiçbir şeyin kendisine gizli kalmadığı ve kalamıyacağı öğretiliyor. İkinci sıfatla, O'nun her şeye kudretinin yettiği; hiçbir gücün O'nun ilim ve kudretinin önüne geçemiyeceği ve bu doğrultuda hazırladığı

plânı aksatıp değİştİrmiyeceği hatırlatılıyor. Üçüncü sıfatla, kulların her hali, zıtlar âleminde aralıksız bir mücadele durumunda oldukları, içlerinde kendilerini kötülüğe iten, dışlarında bu istikamete doğru yönlendirmeye çalışan iki kuvvetin söz konusu olduğu belirtiliyor; yani nefisle İblîs'İn insanı durmadan fenalıkları işlemeye heveslendirdiği çok iyi bilinip görüldüğü ve o sebeple işledikleri günahlardan dolayı onların hemen cezalandırılmadığı; dönüş yaparlar diye onlara mühlet verildiği açıklanıyor.

Fâtır Sûresİ'ne, Allah'a hamd ile başlandı ve O'nun kullarının her halinden, günah ve kusurlarından haberdar olduğu belirtilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsirine bizi muvaffak kılan Cenâb-u Rabbi'l-âlemîne hamd; bize ışık tutup rehber olan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve Onun âline, ashabına salât-ü selâmlar olsun.

YÂSÎN SÛRESİ

Başında huruf-i mukattaâ'dan (ya) ve (sîn) bulunduğu için bu iki harf birleştirilerek sûreye isim olmuştur.

Kur'ân'ın kalbi sayılan bu sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Ancak bazılarına göre, 12. âyeti Medine'de inmiştir. Rivâyete göre, Ansar'dan Benî Seleme kabilesi kendi evlerini ve mahallelerini terkedip Mescid-i Saadet'e yakın yere yerleşmeyi arzu ettikleri zaman 12. âyet inerek buna gerek olmadığı belirtilmiştir. (1)

Âyet sayısı	:	83
Kelime »	:	727
Harf »	:	3000 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Hz. Muhammed'in (A.S.) hak peygamber olduğu; altı asra yakın bir süre ataları uyarılmayan putperest bir kavme uyarıcı gönderildiği açıklanır.

2— Peygamber (A.S.) Efendimiz'in uyarıp irşat ettiği insanların iki gruba ayrıldığı, bir grubunun Hakk'a çağrıya olumlu cevap vermelerinden ümit kesildiği; diğer grubun olumlu cevap vererek kurtuluşa erenler olduğu belirtiliyor.

3— Mekkeli inkârcılarla, yaşamakta olan maddeci şaşkınların dikkatleri tarihte benzeri inkâr ve azgınlığa çekilerek iyi düşünmeleri tavsiye ediliyor ve İsa Peygamber'in (A.S.) elçilerinden üç kimsenin teblîğ ve uyarısı konu edilerek açıklayıcı misâl veriliyor.

4— Öldükten sonra dirilip hesap ve ceza gününde kalkmaya delâlet eden delillere yer veriliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 15/1
(2) Tefsîr-i Nisabûrî/Nizamuddin : 23/2

5— Allah'ın birliği, kudretinin yüceliği, ilminin sınırsızlığı çok anlamlı biçimde işlenerek bu konuda mü'minler aydınlatılıyor.

6— İnkârcı sapıkların ilâhî azabı ayan beyan görünce derin pişmanlık duyacakları, vicdanları harekete geçirecek ve düşünce ufkunu genişletecek şekilde haber veriliyor.

7— Cennet ve taşıdığı nîmetlerinin çekiciliği anlatılarak mü'minler müjdeleniyor.

8— Davarlardan yararlanmamız konu edilerek, onların insana verdiği her ürünün üzerinde ilâhî kudret damgası ve rezzak sıfatının fırçasının izi bulunduğu dolaylı şekilde anlatılıyor.

9— Kıyâmet gününde insanların dirilip kalkacağını isbat eder mahiyetteki deliller sıralanıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
يٰسٓ ﴿١﴾ وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا اُنْذِرَ
اٰبَٓاؤُ۬هُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ
فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ اِنَّا جَعَلْنَا فٖٓى اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا فَهِيَ
اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدٖيهِمْ
سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾
وَسَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾
اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ
بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ
مَا قَدَّمُوا وَاٰثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فٖٓى اِمَامٍ مُبِينٍ ﴿١٢﴾

MEÂLİ:

1— Yâ-Sîn.

2— Hikmet dolu Kur'ân'a and olsun ki,

3— Sen elbette gönderilen peygamberlerdensin.

4— Doğru yol üzerindesin.

5— (Kur'ân), çok üstün, çok güçlü, çok merhametli (Allah'ın) İndirdiğidir.

6— Babaları uyarılmayan bir milleti -ki onlar gaflet içindedirler- uyarman içindir.

7— And olsun ki, hüküm, çoğu hakkında gerçekleşip sübut bulmuştur, artık inanmazlar.

8— Şüphesiz ki biz onların boyunlarına, çenelerine dayanacak şekilde demir halkalar geçirdik. Bu yüzden başları yukarıya kalkıktır.

9— Önlerine de, arkalarına da birer sed koyduk, gözlerini de bir perdeyle örtüverdik, artık onlar görmezler.

10— (Ey Peygamber!) Onları (tuttukları yolun tehlikesine karşı) uyarsan da, uyarmasan da birdir; imân etmezler.

11— Sen ancak Zikre (Kur'ân'a) uyup Rahmân'dan, gıyabında saygı ile korkanları uyarabilirsin. Öylesini mağfiret ve göz-gönül dolduran güzel bir mükâfatla müjdele.

12— Şüphesiz biz, evet biz, ölüleri diriltiriz; önden gönderdikleri şeyleri ve bıraktıkları eserleri (koydukları izleri) yazarız. Ve her şeyi açık ve açıklayıcı bir Ana Kitap'ta sayıp tesbit etmişizdir.

İNİŞ SEBEBİ

Ebû Cehl, Resûlüllah (A.S.) Efendimizi namaz kılıp secde ederken gördüğü takdirde şöyle şöyle hakaret ve saldırıda bulunacağına dair yemin etmiş bulunuyordu. Oysa Hz. Peygamber'i (A.S.) o vaziyette gördüğü halde nutku tutulmuş, eli kalkmaz olmuştu.

İlk sekiz âyetin bu sebeple indiği rivâyet edilir. (1)

---

(1) Lübabu't-te'vil : 4/3

Benî Seleme Kabilesi, Medine'ye bağlı bir semtte, mahallede oturuyordu. Daha çok sevap kazanmak için Mescid-i Saadet'e yakın yere gelip yerleşmek istiyorlardı. O sebeple 12. âyetin indiği söylenir. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz her şeyin bir kalbi vardır. Kur'ân'ın kalbi ise, Yâsîn'dir. Cenâb-ı Hak bu sûreyi, Kur'ân'ın tamamını on defa okumak kadar (sevaplı ve feyizli) yazmıştır.» (2)

«Kim bir gecede Yâsîn Sûresi'ni okursa, bağışlanmış olarak sabahlar.» (3)

«Kim geceleyin Allah rızasını gözeterek Yâsîn Sûresi'ni okursa, bağışlanır.» (4)

«Yâsîn, Kur'ân'ın kalbidir. Kim onu Allah'tan karşılığını bekleyerek ve âhiret yurdunu umarak okursa, mutlaka bağışlanır. Yâsîn'i ölüleriniz üzerine okuyunuz.» (5)

YÂSÎN

Bu iki harf veya isim üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır. Onları kısaca şöyle belirtebiliriz :

a) İbn Abbas'a (R.A.) ve İkrime ile Zeyd b. Eslem'e göre : «Ya İnsan» demektir.

b) İmam Mâlik'e göre : Allah'ın isimlerinden bir isimdir.

c) Saîd b. Cübeyr'e göre : Hz. Muhammed'in (A.S.) isimlerinden biridir. Çünkü bu ismin hemen arkasından **«Şüphesiz ki sen gönderilen peygamberlerdensin»** buyurularak Hz. Muhammed'e (A.S.) hitap edilmiştir.

d) Ebû Bekir el-Verrak'a göre : «Ya Seyyide'l-beşer» demektir ki bu, «Ey insanların büyüğü ve efendisi» anlamına gelir.

e) İbn Arabî'ye göre : Bu, bedi' bir isimdir. (6)

---

(1) Esbab-ı Nüzûl/Nisaburî : 245
(2) Tirmizî/fezâil-i Kur'ân : 46 - 2889
(3) Câmiussağîr : 2/178 (Süyûtî'nin tesbitine göre, hadîs zayıftır).
(4) İbn Hibban - Câmiussağîr : 2/128
(5) Müsned-i Ahmed : 5/26
(6) Geniş bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 15/4, 5

HZ. MUHAMMED'İN (A.S.) RİSALETİ

(وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) «Hikmet dolu Kur'ân'a and olsun ki, sen elbette gönderilen peygamberlerdensin. Doğru yol üzerindesin.»

Kur'ân-ı Kerîm, kul ile Allah, din ile ilim, bedenle ruh, dünya ile âhiret, ölüm ile dirim, nefis ile akıl arasında sağlam köprü kuran, bunlar arasında uyum sağlayan ve böylece insan hayatını düzene sokan; sonra da her şeyin hikmet ve amacını açıklayıp en doğru bilgiyi vererek insanları aydınlatan kitap olduğu için «hakîm» sıfatıyla birlikte anılmıştır.

Kur'ân'a bu sıfatıyla birlikte and edilerek Hz. Muhammed'in (A.S.) risaleti, yani peygamberliği te'kiden tasdîk ve ilân edilmekte; bu konuda her türlü şüpheden uzak kalmamız emredilmektedir.

Tasdîk anlamı doğrultusunda biri «and», diğeri «inne» edatıyla yapılan iki te'kîd, inkârcı sapıkları, putperest müşrikleri ve şüpheci dönekleri hem uyarmaya, hem de inandırmaya yönelik bir mana taşımaktadır.

KUR'ÂN, AZÎZ VE RAHÎM OLAN ALLAH'TAN İNDİRİLMEDİR

(تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ...) «(Kur'ân), çok üstün, çok güçlü, çok merhametli (Allah'ın) indirdiğidir..»

Burada Kur'ân-ı Hakîm'in Allah'tan indirilme olduğu açıklanırken iki sıfata yer verilmiştir: Azîz ve Rahîm. Çünkü ancak bu iki kemal sıfatını taşıyan üstün bir kudret öyle bir kitap hazırlayıp indirebilir. O da âlemlerin Rabbı olan Allah'tır. Kur'ân her yönüyle beşer aklını ve gücünü aşmakta, her âyet ve sûresiyle insan kafasının ürünü olmadığını göstermektedir.

Birinci sıfat, Allah'ın yegâne üstün, yegâne güçlü olduğuna; bütün güçlerin ve üstünlük sağlayanların O'nun üstünlüğü karşısında küçüldüğüne delâlet etmekte; ikinci sıfat, Allah'ın insanlardan yana çok merhametli bulunduğunu ve bunun açık belgesi olarak böylesine yol gösterici, hayatı düzene sokucu, yaratanı tanıtıcı kitap indirdiğini haber vermekte, o rahmetten her insanın nasibini almasının lüzumu belirtilmektedir.

O bakımdan bâtılın peşine takılıp hakkı inkâr edenler Hz. Muhammed'i (A.S.) tasdîk etmeseler bile, sadece Kur'ân'ın şehadeti yeterli kabul edilir.

ARAP YARIMADASI'NA PEYGAMBER GÖNDERİLMEMİŞ MİYDİ?

(لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا اُنْذِرَ اٰبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ) **«Babaları uyarılmayan bir milleti -ki onlar gaflet içindedirler- uyarman içindir.»**

Sebe' Sûresi 44. âyetin tefsîrinde de açıkladığımız üzere, Kur'ân'ın açık anlatımından şunu anlıyoruz: Musa Peygamber'den önce uzun yıllar İsrâil oğullarına nasıl uyarıcı peygamber gönderilmemişse, Mekkeli'lere veya Arap Yarımadası'nda yaşayan Araplara da altı asra yakın bir süre peygamber gönderilmemiştir.

Kur'ân'ın birkaç yerinde ise, her ümmete uyarıcı peygamber gönderildiği haber verilmektedir. (1) O halde konu iyice incelendiğinde bu iki anlatım arasında bir tutarsızlık veya tezat olmadığı rahatlıkla görülebilir. Şöyle ki, Musa Peygamber (A.S.) ve onu izleyen diğer peygamberlerin bulunduğu, yaşadığı muhit Arap Yarımadası'na hem yakındı, hem de ticarî kervanlarla devamlı ulaşım ve haberleşme imkânı mevcuttu. İsa Peygamber'in (A.S.) bulunduğu bölgenin de coğrafi durumu ondan farksızdır. Böylece uzun süre Araplara özel şekilde uyarıcı peygamber göndermeye gerek görülmemiştir. Musa'dan (A.S.) önce, Mekke'de İbrahim ve İsmâil Peygamberler (salât-ü selâm ikisine de olsun) bulunmuşlar ve İsmâil Peygamber, Mekke'ye gelip yerleşen Cürhüm Kabilesi'nden evlenmek suretiyle yarımadayla geniş temas kurma imkânı sağlamıştır.

Ne var ki, Araplar Musevîlikle, İsevîliğe pek iltifat etmemişlerdir. Aslında bu onlardan ziyade Yahudilerin kendi dinlerini yayma temayülü göstermemelerinden kaynaklanmıştır. Zira Yahudilikte dini yayma misyonu yoktur ve buna ihtiyaç da duymazlar. İsevîlik ise yarımadaya pek inememiş, dar çerçeve içinde kalmak suretiyle uzun yıllar Filistin ve çevresini aşamamıştır. Nitekim İsa Peygamber'den sonra fetret dönemi başlamış ve altıyüz yıla yakın o bölgeye ve Arap Yarımadası'na peygamber gönderilmemiş; o yüzden cahil Araplar iyice tek ilâh inancından uzaklaşıp çok ilâhlı bir sistemi benimsemişler ve bu konuda kutsal Kâbe'yi puthane yapacak kadar ileri gitmişlerdir.

İşte ataları uzun yıllar uyarılmayan Araplar böylesine karanlık cehalet içinde bocalarken Cenâb-ı Hak hem onlara, hem bütün kavim ve milletlere rahmet olarak Hz. Muhammed'i (A.S.) uyarıcı peygamber olarak göndermiştir.

(1) Nahl Sûresi : 36- Fâtır Sûresi : 22

İSLÂM'IN MEKKE DÖNEMİNDE ARAPLARIN ÇOĞUNUN İMÂN ETMİYECEĞİ HABER VERİLMEKTEDİR

(لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ) **«And olsun ki, hüküm, çoğu hakkında gerçekleşip sübut bulmuştur, artık inanmazlar.»**

Kur'ân burada çok dikkat çekici bir hususa parmak basmakta, putperest Arapların çoğunun imân etmiyeceğini haber vermektedir. Şüphesiz bu haber, kader konusuyla çok yakından ilgilidir. Hz. Muhammed'in (A.S.) Mekke'deki 13 yıllık teblîğ ve irşadı bu sonucu vererek ilâhî beyânı doğrulamıştır.

Mekkeli'lerin İslâm'a girmesini çok arzu eden Hz. Muhammed (A.S.) bu husustaki ümidini hiçbir zaman kaybetmemişti. Allah (c.c.) ise, ezelî-ebedî ilmiyle, Mekke devrinde kimlerin imân edeceğini, kimlerin etmiyeceğini önceden tesbit etmiş bulunuyordu. Bu, Cenâb-ı Hakk'ın onlar için önceden çizdiği bir kader veya koyduğu bir hüküm değildi. Öyle olsaydı putperest Araplar mâzur sayılırlardı. Oysa onlar mevcut ortam, şart ve imkânlar içinde kendi irâdeleriyle bu yolu seçmiş ve o sebeple Cenâb-ı Hak ezelî ilmiyle onların bu tercihini tesbit ederek ana kitaba yazmıştır. Artık yazılanın değişmesi söz konusu değildir; çünkü O'nun ilmi kesinlikle yanılmaz ve tesbitinde hatâ olmaz. Böylece putperestler kendi kaderlerini kendileri çizmiş oluyorlardı.

Hidâyete gelince : Kişi kendi akıl, zekâ, irâde ve diğer yeteneklerini ortaya koyar da imkân ve irade sınırının son noktasına ulaşırsa, Cenâb-ı Hak o takdirde ona hidâyeti dilerse nasip eder. O sınıra gelmeyenlere hidâyet kapısını açmaz.

İNKÂRCININ KARAKTERİ HAKKINDA BENZETME

(وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْد۪يهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ) **«Önlerine de, arkalarına da birer sed koyduk, gözlerini de bir perdeyle örtüverdik, artık onlar görmezler.»**

Küfrün ve tuğyanın mayasında kibir, gurur, inat ve azgınlık vardır. İnkârcının ruhsal yapısı bu sıfatların lekesiyle kararmıştır. Hakk'a teslimiyet gösterip baş eğmezler. Önlerinde İblîs'in kurduğu tuzak, arkalarında nefislerinin bencillik ve azgınlık seddi vardır. Gözleri ise, inkâr ve cehalet perdesiyle örtülüdür, artık mümkün değil hakikati göremezler.

İlim dilinde bu benzetmeye «istiâre» denir. İlim adamlarından bir kısmına göre ise, bu tarz bir anlatım, benzetmeden ziyade kâfirlerin âhiretteki durumlarını yansıtır.

Cenâb-ı Hak, sözü edilen anlatım tarzı ve benzetme ile, daha çok azılı İslâm düşmanı olan Ebû Cehl ve yandaşlarının ve bir de o tiynette olan inkârcı sapıkların karakter yapısını ortaya koymakta ve kâfirler hakkında psikologlara ip ucu vermektedir.

YÂSÎN SÛRESİNİN TESİRİ VE TARİHÎ OLAY

Siyerci İbn İshak'ın tesbitine göre :

— Ebû Cehl, zaman zaman Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i alaya alır ve O'nu sık sık rahatsız etmekten derin zevk duyardı. Bir gün yine ayak takımını toplayıp Resûlüllah'ın geçeceği yolun üzerinde oturup O'nun gelmesini beklediler. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz evinden çıkınca yol üzerinde kendisini bekleyenleri görünce, durumu anlamakta gecikmedi ve bir avuç toprak alıp üzerine Yâsîn Sûresi'nin 1-9 kadar âyetlerini okuyarak oturanlara doğru serpti. Hepsi de bakar kör oldular; Hz. Peygamber'in (A.S.) geçtiğini bile fark edemediler. Az sonra bir adam onlara: «Burada oturup kimi bekliyorsunuz?» diye sorunca, kendilerini toparlayarak, «Muhammed'i bekliyoruz» diye cevap verdiler. O da, «Muhammed (A.S.) az önce önünüzden geçti. Başınızın üstünde toprak bulunuyor» dedi. Bunun üzerine Ebû Cehl ve avaneleri birbirlerinin başına baktıklarında cidden hepsinde toprak taneciklerinin bulunduğunu hayretle gördüler.

Yine siyercilerden bir kısmına göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Medine'ye hicret ettiği gece de aynı şeyi yapmış ve kendisini öldürmek üzere bekleyenlerin hepsini derin bir uyku almış veya yukarıdaki olay gibi, hepsi de bakar körler olup, Onun evden çıktığının farkına varamamışlardır.

HAKKA KARŞI SALDIRI İYİCE ARTMAYA BAŞLADI VE HİCRET YAKLAŞTI

On iki yıldan fazla süren iç mücadele mü'minleri iyice tedirgin edip bezgin hale getirmişti. Ne var ki, kalplerindeki Allah, Peygamber ve İslâm sevgisi her defasında tek teselli kaynakları olmuş ve her türlü işkence, hakaret ve açlığa katlanarak kendilerini hak yoluna adamasını bilmişlerdir. Resûlüllah'ın (A.S.) teblîğ ve irşadı, Mekkeli putperestlerin ileri gelenlerin-

den çoğunu putlara tapmaktan çevirememiş, aksine her geçen gün onların tuğyan ve küfrü artmıştı. Hz. Peygamber (A.S.) hiçbir zaman ümidini kaybetmemiş, Cenâb-ı Hakk'ın mutlaka mü'minlere yardım edeceğine, İslâm'ı aziz kılıp üstün duruma getireceğine kesinlikle inanmıştı. O bakımdan olaylar Onun sadece azmini artırıyor ve ümidini kuvvetlendiriyordu. Zira ilâhî ilmin ezelî tesbitine göre, onların çoğunun inanmıyacağı iyice açıklanmış bulunuyor ve İslâmiyetin başka bir yerde gelişip, kuracağı devletin temelini atacağının kaçınılmaz bir çizgiye geldiğini görüyordu. Özellikle yedinci âyetle gaybî olan bu haber verilirken hicretin yakın olduğu kendiliğinden anlaşılıyor ve kalplerde inşirah doğuruyordu.

Böylece hicret olayıyla Mekkeli'lerin başına gelecek ilâhî hükmün kademe kademe yaklaştığına işâret ediliyor ve neticenin mutlaka mü'minlerden yana olumlu olacağı dolaylı şekilde bildiriliyordu.

Nitekim çok geçmeden hicret emri, iki yıl sonra da Bedir Savaşı meydana geldi. Bu savaşta, Mekke'nin ileri gelen azgınlarının çoğu can verdi. Böylece Allah'ın va'di yerine geldi ve hükmünün tecelli etmesiyle inkârcıların belkemiği kırıldı.

UYARININ TESİR ALANI

Allah'ın dinine çağrıda bulunurken, inkârcıları tuttukları yolun yanlışlığına ve sonunun mutlak tehlikeyle noktalanacağına karşı uyarmak; Hakk'a bilerek, inanarak yönelmede kurtuluş ve saadetin bulunduğunu haber vermek ne ölçüde tesirli olur?

Kur'ân'ın açık anlatımından, tesirin iki önemli hususla kayıtlı bulunduğunu anlıyoruz. Şöyle ki : İnkârcı sapıkların ve putperest müşriklerin önce inen Kur'ân'a idrâkle yönelip uymaları, akıl yoluyla bu kitabın ilâhî olduğunu anlamaları; sonra da kitabı indiren Cenâb-ı Hakk'ın damgasını eşyada ve her âyet üzerinde görüp onu tanımaları ve bu düzeyde O'ndan saygı ile korkmaları gerekir. Zira inkârla şartlanıp hakkı reddetme kafalarında ön yargı haline gelen inkârcı maddeciler, ilâhî belge ve âyetleri hiçbir zaman akıl ve insaf kulağıyla dinlemezler; bilimsel açıdan ona yönelmezler. Tabii Allah'ın hidâyet verdikleri müstesnâ..

Kur'ân'a uymanın, Cenâb-ı Hak'tan saygı ile korkmanın iki ayrı mükâfatı söz konusudur : Dünya hayatında geleceğe ümitle bakmayı, ölümün endişe edilecek bir olay sayılmadığını; aynı zamanda ölümün ikinci hayata giriş kapısı bulunduğunu telkîn eder. Böylece huzurlu, güvenli bir ömür sürmeyi kolaylaştırır. Âhirette ise, kul hakkı dışındaki günah ve kusurların

bağışlanacağına, pişmanlık ve tevbe ile hayatını noktalayanların ilâhî mağfirete mazhar kılınacağına inandırır. Kur'ân bu mağfiretin «ecr-i kerîm» ile sonuçlanacağını, yani göz ve gönül dolduran, yüz güldüren Allah'ın cömertçe hazırladığı cennetin ve cemalüllah'ın, mükâfat olacağını haber vermektedir.

ÖNDEN GÖNDERDİKLERİMİZ VE GERİYE BIRAKTIKLARIMIZ

(إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ ...) **«Şüphesiz biz, evet biz, ölüleri diriltiriz; önden gönderdikleri şeyleri ve bıraktıkları eserleri (koydukları izleri) yazarız..»**

İnsan oğlunun dünya hayatı son kertesine gelip noktalanırken, geçen ömrü şu iki hususla sonuçlanır :

a) Önden gönderdiği iyilikler ve kötülükler,

b) Geride bıraktığı iyi ve kötü izler ve eserler..

İmânın feyizli ve yararlı ürünleri sayılan «sâlih ameller», şüphesiz kişinin önünü aydınlatan, arkasından hayır ve rahmet ile anılmasına vesîle olan nîmetlerdir. On ikinci âyetle bilhassa bu incelik belirtiliyor.

Nitekim insan ölünce bu anlamda ortaya iki soru çıkmaktadır ki, onları idrâk ettiğimiz ölçüde güzel bir hayat geçirmiş oluruz. Sahih rivâyete göre, ölüm olayı meydana gelince melekler: «Önünden ne gönderdi?», insanlar da : «Geriye neler bıraktı?» diye sorarlar.

Aslında Allah için insanlığın yararına yapılan her te'sis, atılan her adım, dökülen her damla ter hem önden gönderilen iyiliklerdir, hem de geriye kalan güzel örneklerdir. O bakımdan insanın iyilik ve kötülük adına attığı her adım anında tesbit edilip yazılmaktadır. Nitekim Benî Seleme kabilesi evlerini Mescid-i Saadet'e yakın yere nakletmeyi kararlaştırmış bulunuyorlardı ki, Resûlüllah (A.S.) onlara : «Buna gerek yok. Bulunduğunuz yerde kalın; zira atacağınız her adım, bırakacağınız her iz ve eser yazılmaktadır» buyurarak, kendilerini bu konuda aydınlattı.

İMAM-I MÜBÎN'DEN NE KASDEDİLMEKTEDİR?

(وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ) **«Ve her şeyi açık ve açıklayıcı bir Ana Kitap'ta sayıp tesbit etmişizdir.»**

«İmam-ı Mübîn», âyette sıfat ve mevsuf şeklinde belirtilmiştir. Açık, seçik ve açıklayıcı kitap, uyulan kütük, Levh-i Mahfuz gibi manalara delâlet etmektedir.

Cenâb-ı Hak ruhları yaratıp kâinat plânındaki yerlerine oturttuktan sonra, dünyaya inişlerinde kendilerine ait bedenle birleşince, onların dünya hayatı boyunca neler yapacaklarını, nasıl bir yol izleyeceklerini, mevcut şartları ve ortamı kendi lehlerine veya aleyhlerine nasıl değerlendireceklerini tesbit edip sözü edilen «Kitab-ı Mübîn»e yazmıştır. Artık O'nun yazdıkları aynen gerçekleşir. Çünkü ilmi yanılmaz, tesbitinde hatâ olmaz. Yanılma ve hatâ, sonradan yaratılanlara ârız olan sıfatlardır. Allah (c.c.) ise öncesiz ve sonrasızdır. Aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın yaptığı bu tesbitte bir haksızlık da söz konusu olamaz. Çünkü O zulmü hem kendine, hem de insanlar arasında haram kılmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed'in (A.S.) risaleti te'kiden açıklandı ve Kur'ân'ın mutlak surette Allah'tan indirilmiş bulunduğuna dikkatler çekildi. Sonra da Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in ilk adımda, ataları uyarılmamış bir milleti uyarmakla görevli bulunduğu belirtilerek nasıl ağır ve meşakkatli bir görevin Ona yükletildiğine işâret edildi. Arkasından kimlerin o büyük peygamberin dâvetine olumlu cevap vereceği konu edilerek aydınlatıcı bilgiler verildi ve kader hakkında düşünce ufkumuzu genişletecek anlamda temel bilgiye değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerine üç elçi gönderilen kasaba halkı konu ediliyor; ilâhî buyrukları tebliğ konusunda karşılaşılan tehlike üzerinde durularak misal veriliyor. Sonra da bu uğurda öldürülen bir zattan söz edilerek kendini Allah yoluna adamış kişilerin teslimiyetine dikkatler çekiliyor.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِۢ اِذْ جَٓاءَهَا الْمُرْسَلُونَۚ ﴿١٣﴾
اِذْ اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُٓوا
اِنَّٓا اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَٓا اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۙ وَمَٓا
اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍۙ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ
اِنَّٓا اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَٓا اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ
﴿١٧﴾ قَالُٓوا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ
وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوا طَٓائِرُكُمْ مَعَكُمْؕ
اَئِنْ ذُكِّرْتُمْؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾ وَجَٓاءَ مِنْ اَقْصَا
الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَۙ ﴿٢٠﴾ اتَّبِعُوا
مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَٓا اَعْبُدُ
الَّذٖي فَطَرَنٖي وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً
اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنّٖي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا
وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾ اِنّٖٓي اِذًا لَفٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٢٤﴾ اِنّٖٓي اٰمَنْتُ
بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾ قٖيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَؕ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمٖي
يَعْلَمُونَۙ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لٖي رَبّٖي وَجَعَلَنٖي مِنَ الْمُكْرَمٖينَ ﴿٢٧﴾

وَمَا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا
مُنْزِلِينَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ
﴿٢٩﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا
بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ
اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

M E Â L İ :

13— Onlara, o kasaba halkından misal getir; hani onlara peygamberler (veya peygamber elçileri) gelmişti,

14— Hani kendilerine iki elçi göndermiştik de onları yalanlamışlardı. Bunun üzerine o ikisini bir üçüncüsüyle destekleyip güçlendirmiştik. «Şüphesiz biz size gönderilen elçileriz!» demişlerdi.

15— Onlar ise, «hayır, dediler, siz de ancak bizim gibi insansınız. Rahmân bir şey indirmemiştir. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.»

16— Elçiler de, «Rabbımız bilir ki biz gerçekten size gönderilen elçileriz.

17— Bize gereken, sadece açık teblîğdir» dediler.

18— Kasaba halkı onlara: «Doğrusu sizin yüzünüzden başımıza uğursuzluk çöktü. Eğer (bu iddia ve uyarınızdan) vazgeçmezseniz herhalde sizi taşlarız ve elbette bizden size elem verici bir azâp dokunur» dediler.

19— Elçiler dediler ki: «Sizin uğursuzluğunuz beraberinizdedir; size öğüt verilsede mi? Hayır, siz (inkâr ve sapıklıkta, inat ve azgınlıkta) aşırı giden bir milletsiniz.»

20— Şehrin en uzak kesiminden bir adam koşarak geldi ve «ey kavmim! gönderilen bu elçilere uyun;

21— Uyun sizden ücret istemiyenlere. Bunlar doğru yol üzerinde bulunuyorlardır.

22— Hem beni yoktan yaratıp varlık alanına getiren Allah'a ne diye tapmıyayım? Hepiniz ancak O'na döndürüleceksiniz.

23— Artık ben, O'ndan başka tanrılar edinir miyim? Eğer Rahmân, bana bir zarar vermeyi dilese, onların şefaâti bana hiçbir fayda sağlamaz ve beni kurtaramazlar da.

24— O takdirde ben, mutlaka açık bir sapıklık içinde olurum.

25— (Ey elçiler!) şüpheniz olmasın ki ben sizin Rabbınıza imân ettim, beni işitiniz..» dedi.

26-27— Ona, «gir Cennet'e!» denildi. O da, «ah keşke kavmim, Rabbımın beni bağışladığını ve beni ikrâma lâyık görülen kişilerden kıldığını bir bilselerdi» dedi.

28— Onun ardından, milleti üzerine gökten hiçbir (yok edici) asker indirmedik, indirecek de değildik.

29— Sadece bir haykırış (yetti); hemen sönüverdiler.

30— Yazık, çok yazık o kullara ki, kendilerine ne kadar bir peygamber geldiyse, mutlaka onunla alay ederlerdi.

31— Görmediler mi ki, kendilerinden önce nice nesilleri yok ettik ki onlar(dan hiç biri) bunlara (bir daha) dönüp gelmiyorlardı.

32— Hepsi de istisnasız huzurumuzda biraraya getirileceklerdir.

İLGİLİ HADÎS

Sakafî Kabilesi'nden Mes'ûd oğlu Urve, Peygamber (A.S.) Efendimiz'e gelerek, «Ya Resûlellah! beni kendi kavmime gönder de onları İslâm'a çağırayım» dedi ve aralarında şu konuşma geçti :

— Seni öldürmelerinden endişe duymaktayım.

— Onlar beni uyurken bulsalar uyandırmazlar.

— O halde gidebilirsin.

Bu ruhsat üzerine Urve (R.A.) kendi kavmine gidip önce Lât ve Uzzâ adındaki putlara uğradı ve «yarın sizi kötü duruma düşüreceğim» diye mırıldandı. Onun bu düşüncesini öğrenen Sakifli'ler öfkelendiler. Buna rağmen Urve (R.A.) onlara şöyle seslendi: «Ey Sakifliler! Lât artık Lât değildir; Uzzâ da Uzzâ değildir. İslâm'a girin, selâmete erin» dedi ve bu sözünü üç defa tekrarladı. Sakifli'lerden biri ona bir ok atarak öldürdü.

Bu haber Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ulaşınca, üzüldü ve şöyle buyurdu: «Doğrusu Urve'nin misâli, Yâsîn Sûresinde geçen kimsenin (Habib en-Neccar) misâline benzer.» (1)

KASABA HALKI VE ÖLDÜRÜLEN MÜ'MİN

(وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِ اِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ) **«Onlara,o kasaba halkından misâl getir; hani onlara peygamberler (veya peygamber elçileri) gelmişti.»**

Kıssada mü'minleri aydınlatır anlamda altı safha işleniyor. Şöyle ki:

1— Kasaba halkına önce iki elçinin gönderilmesi,

2— O ikisini destekleyen bir üçüncü elçinin gönderilmesi,

3— Kasabanın bir ucunda oturan şuurlu bir mü'minin yardıma koşması ve elçileri tasdîk etmesi,

4— Bu yüzden o mü'minin zulmen öldürülmesi,

5— Teblîğ ve irşadı kabul etmeyip işi tehdide döndüren ve sonra da mâsum bir insanın kanına giren inkârcı azgınların karakter yapısı,

6— Öldürülen o sadık mü'minin sağ kalanlar hakkındaki temennisinden haber verilmesi.

Anlatılan üç resûl (elçi) konusu bütünüyle Musa (A.S.), İsa (A.S.) ve Muhammed (A.S.) peygamberlere mi işarettir; yoksa Romalılara gönderilen, uyarı, teblîğ ve irşat göreviyle yükümlü bulunan üç peygamber elçisi mi veya üç ayrı peygamber mi misal anlamında kasdedilmektedir?

Önce şunu belirtelim ki : Gönderilen üç elçi hakkında «murselîn» kavramına yer verilmiştir ki bu daha çok peygamberler hakkında kullanılmaktadır ve bazan da onlar adına teblîğ ile görevli elçiler hakkında da kullanıldığı vâkidir. O bakımdan büyük bir peygamberin dini yaymakla görevli üç yakın arkadaşı hatıra gelebilir. Nitekim müfessirlerin çoğu sözü edilen elçilerin, İsa Peygamber'in (A.S.) havârileri olduğu ihtimali üzerinde durmuşlardır. Kasabanın ise, Antakya, öldürülen yerlinin de Habib en-Neccar adında bir zat olduğunu yazmaktadırlar. Ancak bunların hiçbiri sahîh bir rivâyete dayanmamaktadır, yani güvenilir bir dayanakları yoktur. Bu sebeple son asırda yetişen müfessirler bu rivâyetin İsrâiliyattan olduğu şüphesini izhar etmişlerdir.

---

(1) İbn Ebî Hâtim - İbn Kesîr : 3/568

«Üç büyük peygambere işârettir» şeklinde yorumda bulunulmuştur. Bu da kesin değildir, ama gerçeğe pek yakındır. Bu takdirde Musa (A.S.) Mısır'ı Fir'avn'dan ve yandaşlarından kurtarıp temizlemiş ve zamanla ilâhî dinin o ülkede yayılmasına ortam hazırlamıştır. İsa Peygamber (A.S.) Romalılar arasına ilâhî kıvılcımı atıp ayrılmış ve zamanla o kıvılcım ortam bulup genişleyerek kralları dize getirmiş, ülkeleri aydınlatmıştır. Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz de o iki peygamberin arkasından üçüncü resûl olarak gönderilmiştir. O, önce Arap Yarımadası'na, sonra da kıtalara baş eğdirmiş ve Allah'ın dinini yayıp, Allah'ın son mesajını insanlara teblîğ etmiştir.

Bu yoruma göre, öldürülen yerli mü'min, canını Allah ve Resûlüllah yolunda seve seve feda eden ilk müslümanlara misaldir.

PEYGAMBERLERİN TAVRI

İsmi anılmayan, kasabaya gönderilen üç peygamber veya üç peygamber elçisinin herkes gibi insan oldukları ileri sürülerek, kasaba halkı tarafından tasdîk edilmemişlerdir. Bu, gönderilen her peygambere inkârcı sapıkların, putperest müşriklerin söylediği klasik bir sözdür. O halde gönderilenlerin uyarıcı peygamber olması ihtimali daha da kuvvet kazanmaktadır.

Hadîste, İbn Ebî Hâtim'in rivâyetini sahîh kabul edersek, gönderilenlerin üç peygamber elçisi olduğu ağırlık kazanır. Ancak sözü edilen hadîsin sıhhati üzerinde şüphe izhar edenler olmuştur.

GÖNDERİLEN PEYGAMBERLERDEN SONRA SIKINTILI GÜNLERİN BAŞLAMASI

(قَالُوا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ...) **«Kasaba halkı onlara: «Doğrusu sizin yüzünüzden başımıza uğursuzluk çöktü.....» dediler.»**

Kur'ân-ı Kerîm'in birkaç yerinde bir kasaba veya ümmet ve millete peygamber gönderildikten ve hak ile bâtıl arasında sürtüşme ve tartışma başgösterdikten sonra, Cenâb-ı Hakk'ın o yer halkını daha çetin sınavdan geçirmek ve bir bakıma ayrı bir yoldan da uyarmak için üzerlerine kıtlık, zelzele, kasırga, lav, sel baskını ve benzeri bir afet oluşturup gönderdiğine dikkatler çekilmektedir. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hem Mekke'de peygamberliğini ilân ettikten birkaç yıl sonra Mekke'de; hem de Medi-

ne'ye hicret ettikten sonra Medine'de kuraklık ve sıkıntı baş göstermişti. O kadar ki bu durum gerçek mü'minlerin imân ve bağlılığını artırmış; inatçı kâfirlerden bir kısmının yumuşamasına, bir kısmının da büsbütün küfür ve tuğyanını artırmasına sebep olmuştur.

Gönderilen üç peygamberin veya peygamber elçisi üç kişinin sözü edilen kasabaya gelmesiyle birlikte orada sıkıntı baş göstermiştir. O yüzden kasaba halkının çoğu inkâr ve azgınlığını artırarak, «sizin yüzünüzden başımıza uğursuzluk çöktü» demişlerdir. Oysa uğursuzluk kendilerinin kalbinde, niyetinde ve vicdanlarında yuvalanmış bulunuyordu ki onu bir türlü anlayamıyorlardı. Peygamberlerin veya elçilerin gelip teblîğ ve irşatta bulunmasıyla yuvalanan uğursuzluk meydana çıkmış oldu.

Kur'ân'ın bir başka yerinde bu konuya açıklık getirilerek şöyle buyurulmaktadır:

«Hangi memlekete bir peygamber gönderdiysek mutlaka oranın halkını, yalvarıp yakarsınlar (gafletten uyansınlar) diye birtakım sıkıntı, darlık ve şiddete (tabi) tutup (hırpalamışızdır).» (1)

FEDAKÂR MÜ'MİNİN UYARI VE TAVSİYESİ

(وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ...) **«Şehrin en uzak kesiminden bir adam koşarak geldi ve «ey kavmim, gönderilen bu elçilere uyun; uyun sizden ücret istemiyenlere. Bunlar doğru yol üzerinde bulunuyorlar» dedi.»**

Peygamberleri veya gönderilen elçileri tasdîk eden yerli halktan bir mü'minin uyarı ve tavsiye mahiyetindeki bu sözleri incelendiğinde, yedi kadar önemli gerçeği yansıtmaktadır. Şöyle ki :

1— Hakk'a dâvette sür'at ve cesaret esastır. Aynı zamanda peygamberlerin kişiliğini ve görevlerini, yardımcı olup halka anlatmak büyük bir hizmettir.

2— Hakka, doğruya, iyiye çağrıda bulunurken ücret istenmez. Bu kutsal görev tamamen hasbîdir, fahrîdir. Nitekim hiçbir peygamber bu hususta ücret talebinde bulunmamış; aksine hakka dâvet doğrultusunda yapılan teblîğ ve irşadın ücretsiz olduğunu özellikle açıklamıştır. Nitekim Şuârâ sûresinde bu konuda yeterli açıklama yapılmış bulunuyor.

---

(1) Geniş bilgi için bak : A'raf Sûresi : 94 ve En'âm Sûresi: 42. âyetin tefsiri

Unutmamak gerekir ki, davanın büyüklüğünü ve yüceliğini kişisel çıkarlara alet etmek, o davâya bütünüyle ihanettir. Aynı zamanda davânın kutsallığına ters düşer.

3— Peygamberlerin veya onları temsil eden gerçek mürşitlerin doğru yolda bulunduklarına dikkatleri çekmek; hiçbir makam, mevki, servet ve baş olma sevdasında bulunmadıklarını söylemek ve bu açıdan hareketle onların nasıl feragat-i nefisle yola çıktıklarını anlatmak her mü'minin görevidir.

4— Yoktan yaratıp var kılan ve her şeyi insanın hizmetine veren Allah'a kulluk ve ibâdette bulunmanın akıllıca bir düşünce ve sağlam imândan kaynaklanan bir davranış olduğunu belirtmekte; her şeyin O'nun kudretinin eseri olduğunu isbat etmekte; eninde sonunda o yüce kudrete döndürüleceğimizi, ölümün bunun giriş kapısı bulunduğunu haber vermekte sayısız yararlar vardır.

5— Allah'ı bırakıp yarar ve zarara muktedir olmayan basit cisimlere, canlı-cansız eşyaya tapmanın akıl ve idrâk dışı olan cehaletin ürünü olduğunu anlatarak düşünceleri yönlendirmeye çalışmayı ihmal etmemek oldukça lüzumludur.

6— Allah'ı bırakıp başka şeye tapan insan, şüphesiz kendinden daha aşağı derecede bulunan şeylere tapmak gibi bir küçüklük ve aşağılık sergilemekte ve bütünüyle sapıttığını ortaya koymaktadır.

7— Âlemleri yaratıp terbiye eden, her şeyi düzen ve dengede tutan O Yüce Rabbe kulluğun en üstün şeref ve meziyet olduğunu çekinmeden ilân etmekte mutlak hayır vardır.

İşte irşat ve tebliğin tartışmalı, çekişmeli safhalarında mürşitlerin durumunun yedi madde halinde açıklanması, onların gerçek tavrını, sadık mü'minler olduklarını simgeler. Gerisi Allah'a aittir. Dilediğini korur, dilediğini doğru yola eriştirir, dilediğini sapıklığıyla bocalar halde bırakır, dilediğini de bu yolda şehadet mertebesine eriştirir.

Nitekim Hz. Muhammed'in (A.S.) ashabı da bu yedi maddeyle ortaya çıkıp kendilerine düşen hizmeti lâyıkıyla yerine getirmişlerdir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, beyân ettiği kıssa ve misallerle bu gibi mü'minleri hem övmekte, hem de onları kıyâmete kadar gelecek olanlara örnek ve model göstermektedir.

HAK UĞRUNDA ŞEHADET ŞERBETİNİ İÇMEK

(قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ...)

«Ona, «gir cennete» denildi. O da, «ah keşke kavmim, Rabbımın beni bağışladığını ve beni ikrâma lâyık görülen kişilerden kıldığını bir bilselerdi» dedi.»

Kur'ân-ı Kerîm hak uğrunda canını vermek suretiyle şehitlik mertebesine yükselen gerçek bir mü'minin ne kadar aziz ve şuurlu olduğunu bize öğretirken, hak uğrunda öldürülen, kasabanın yerli halkından o mü'mini misal vermekte; öldürüldükten sonra da onun, sağ kalanlar hakkındaki güzel temennisini naklederek Allah'ın gerçek bir mü'mine olan geniş lûtuf, inâyet ve rahmetini bir defa daha hatırlatmaktadır.

MEKKELİ PUTPERESTLER UYARILIYOR

Üç elçi ve öldürülen sadık mü'minin kıssası, Hz. Muhammed'in (A.S.), hak yolunda mücadelesini sürdürürken birkaç sadık mü'minin şehid edilmesiyle başarıya erişeceğine işâret etmekte; aynı zamanda küfür ve azgınlıkları, zulüm ve tuğyanları sebebiyle içlerindeki uğursuzluğun Mekkeli'leri kuşattığına, Hakk'a baş eğmezlerse, bu uğursuzluğun kendilerini perişan edeceğine dolaylı şekilde değinmektedir. Nitekim Bedir Savaşı'yla Allah'ın bu va'di yerine geldi; uğursuzluğu içlerinde taşıyan azgınların çoğu savaş meydanında leş kargalarına yem oldular.

GÖKTEN ASKER GÖNDERİLMESİ

(وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ...) **«Onun ardından, milleti üzerine gökten hiçbir (yok edici) asker indirmedik, indirecek de değildik..»**

Bilindiği gibi, daha çok melekler hakkında «cundullah» sözü kullanılır ki bu, «Allah'ın askerleri» demektir. Aslında melekler savaşmazlar; ilâhî emir üzerine inince mü'minlere moral; kâfirlere korku ve dehşet verirler. Gerçekte ise, bir ülkenin yok edilmesi için bir melek bile kâfi gelir. Çünkü onlar nurdan yaratılıp ilâhî kudreti temsil etmektedirler. Nitekim Lût kavminin tuğyanı üzerine iki meleğin insan suretine sokulup gönderilmesiyle sebepler bir anda oluşturulmuş ve yanardağın harekete geçirilmesiyle Sodom belirsiz hale getirilerek silinmiştir.

Böylece sadık bir mü'mini haksız yere öldürmek suretiyle inkâr ve azgınlıkta ileri giden o kasaba halkının yok edilmesi için bir haykırış yetti. Bu haykırış yüksek derecede bir deprem olabileceği gibi, çok şiddetli bir kasırga da olabilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hakka dâvet edilmeleri amacıyla kendilerine üç peygamber veya elçi gönderilen kasaba halkı konu edildi ve bu arada fedakâr ve sadık bir mü'minin ortaya çıkarak onlara, gelen elçilere uymalarını tavsiye ettiği ve o yüzden öldürüldüğü anlatıldı ve böylece yaşamakta olan mü'minlere güzel misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hem şüpheci ve inkârcıların aklını harekete geçirmek, hem ilim adamlarına temel bilgi vermek, hem de mü'minleri aydınlatmak üzere sekiz kadar belge sıralanıyor; böylece Allah'ın kudretini eşyada görmemiz ilhâm ediliyor.

—oOo—

وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا
حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ
وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ
وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَانَ الَّذِى
خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ
وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ
فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِكَ
تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى

عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ
الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾
وَآيَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا
لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ ﴿٤٤﴾

MEÂLİ:

33— Diriltip içinden taneler çıkardığımız ölü toprak onlar için (varlığımızın ve kudretimizin) açık belgelerinden biridir; ondan yeyip geçinirler.

34— Onda hurmalık ve üzüm bahçeleri meydana getirdik ve içinden pınarlar fışkırttık,

35— Ki onun meyvelerinden ve ellerinin işleyip ortaya çıkardığı ürünlerden yesinler. Artık şükretmezler mi?

36— O'nu tesbîh ve tenzîh edin ki, yerin yetiştirdiğinden, kendi nefislerinden ve bilmedikleri daha nice şeylerden çift çift yaratmıştır.

37— Gece de onlar için (ilâhî kudrete delâlet eden) açık bir belgedir. Gündüzü ondan çekip sıyırırız da hemen karanlıkta kalmış olurlar.

38— Güneş de kendine has karargâhta (yörüngesinde) cereyan etmektedir. Bu o çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen (Allah)ın takdiridir.

39— Ay için de konaklar belirledik; sonunda kuru hurma çubuğu gibi (incelip eğik) döner.

40— Ne Güneş'in Ay'a yetişmesi uygun (bir kanun)dur, ne de gece, gündüzün önüne geçebilir. Her biri ayrı bir yörüngede yüzerler (hareketlerini sürdürürler).

41— Onlar için ayrı bir açık belge de, soylarını o dolu gemiye yükleyip taşımamız,

42— Ve bunun benzeri binecekleri şeyleri onlar için yaratmamızdır.

43— Dilersek onları (suda) boğarız da artık ne çığlıklarına koşan bulunur, ne de kurtarılma şansları olur.

44— Ancak bizden bir rahmet ve bir süreye kadar geçinip yararlanma(ları için irâdemiz onların kurtulmasını sağlamıştır.)

ALLAH'IN VARLIĞINA VE BİRLİĞİNE DELÂLET EDEN SEKİZ BELGE

(وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ) «Diriltip içinden taneleri çıkardığımız ölü toprak onlar için (varlığımızın ve kudretimizin) açık belgelerinden biridir; ondan yeyip geçinirler.»

Hz. Muhammed'in (A.S.) hak peygamber olduğu; Arap Yarımadası'na Ondan önce uzun yıllar uyarıcı peygamber gönderilmediği açıklandıktan ve kendilerine üç elçi gönderilen kasaba halkı misal verildikten sonra, putperest sapıkları daldıkları derin gafletten uyandırmak, inatçı kâfirleri uyarmak, insan aklına ışık tutup vicdanlarına seslenmek için Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden sekiz kadar belge sıralanmakta ve her biri üzerinde dikkatle durmamız istenmektedir :

1— «Diriltip içinden taneler çıkardığımız ölü toprak..»

Kış mevsimine doğru bitkilerden, ekilip dikilen ürünlerden çoğunun kuruyup çer-çöp haline gelmesi, şüphesiz ki onların kendilerine has ölümleridir. Geriye ya kökleri, ya tohumları, ya da taşıdıkları sporları kalır. Bunlar bütün bir kış toprak altında bir bakıma kabir dönemi geçirirler. Bahar gelip hava, su, toprak ısınınca ve yağmur yağmaya başlayınca toprak harekete geçer. Bitkinin bütün özelliklerini kendinde taşıyan yarı ölü tohum veya kökü yeşertir ve öylece yepyeni bir hayat başlar.

Bu olaylar periyodik olarak gözlerimizin önünde cereyan ettiği ve bilinen kanunlarla oluştuğu için görüyor ve inanıyoruz. Ama ölen insanların kıyâmet gününde dirilme olayı bu ölçülerin dışında kaldığı, gözlem ve deneyimizi aştığı için ona sadece inanıyoruz. Zira ikinci hayata kaldırılmanın hangi kanunlara bağlandığını ve nasıl oluşup meydana geleceğini bilmediğimizden Cenâb-ı Hak, aklımızı harekete geçirmek, ilmî araştırma yapmamıza ışık tutmak için birtakım benzetmelerde bulunarak dikkatimizi bu çok önemli konuya çekmektedir. Öyle ki, kuruyup toprağa karışan bitkilerin bu ölü sayılan dönemlerinden sonra tekrar dirilmelerini sağlayan tohumlar, kökler ve taşıdıkları sporlar için iklim şartları ve tabiat olayları gerekmektedir. Ya ölüp çürüyen insanın tohum veya kökü var mıdır?

Varsa nedir? Gerçi Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir bakıma kuyruk sokumundaki bilyamsı küçücük kemiğin nüve teşkil ettiğini belirtmişse de, buna ilâveten insanın asıl kökünün ve gerçek tohumunun onun ruhu olduğunu beyân etmiştir. Bedenle ruh arasında ciddi ve kopmaz bağlantılar vardır. Peygamberlerde zaman zaman bedenlerinin ruha dönüşmesi gibi, beden bir bakıma ruha dönüşmektedir; maddeyle enerji eşitliğine benzer bir özellik arzetmektedir. Beden ister çürüsün, ister yanıp kül olsun, isterse balıklar veya canavarlar tarafından yenilsin, hiçbir zaman ruhunun ondan irtibatı kesilmemektedir. Ancak biz mevcut fizik ve kimya kanunlarıyla bu irtibatı tesbit edemeyiz, bu mümkün değildir. Zira bütünüyle fizikötesi bir olaydır.

Bunun için diyebiliriz ki, kuyruk sokumundaki bilyamsı kemik ne olursa olsun, onunla ruh arasında kurulu bir köprü söz konusudur. Günü gelince, yani şartlar ve ortam oluşunca çürüyen veya çürümeyen o kemik harekete geçer ve yavaş yavaş filizlenip insan şekline girer. Öylece çürüyen beden geriye çürümeyen ve maya kabul edilen bir ruh bırakmıştır, onunla olan ilgisi hiçbir zaman kopmamıştır; tıpkı tohuma enjekte edilen bitkinin bütün özellikleriyle bitki arasındaki ilgi ve irtibat gibi..

Ruhun mahiyetini bilmediğimiz için onun bedeni nasıl yeşerttiğini, «kün emri»yle nasıl harekete geçeceğini bilemiyoruz. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu irtibat ve yeşertme bütünüyle fizikötesi bazı kanunlarla fiziksel, kimyasal kanunların birleşmesiyle gerçekleşir.

Konumuzu oluşturan âyetle bu konuda anlayışımıza ışık tutularak kolaylık sağlanmakta ve o bakımdan nefis bir benzetmeyle önümüzdeki muamma bir bakıma aydınlığa çevirilmektedir.

2— Aynı toprak, aynı su, aynı hava ve aynı iklim ve ortam çerçevesinde her tohum veya kök türünün bütün özelliklerini taşıyıp korumakta; toprak, su ve güneşten aldığı gıdayla ayrı tad, ayrı renk ve farklı vitaminler taşımaktadır.

Bu öylesine bir olaydır ki hedefinden şaşmamakta ve bir devr-i daim ameliyesiyle hizmetini sürdürmektedir. O halde ortada mükemmel bir plân ve kusursuz bir proğram vardır ve bunları uygulayan çok yüce bir kudret söz konusudur.

Öyle ki, bu plânı, câri kanunları ve hâkim olan kudreti görmemek, anlamamak körlük ve nankörlük değil de nedir?

Her tohum veya kök yüklendiği proğramı aksatmadan, bir yanlışlığa meydan vermeden nasıl yerine getiriyorsa, çürüyen bedenimizin yüklendiği

proğram da şartlar oluşunca öylece bir yanlışlığa meydan vermeden oluşacak ve ruh ile olan irtibatı daha da gelişip yepyeni bir varlık olarak ikinci hayata adım atacaktır.

Onun için âyetin sonunda «artık şükretmezler mi?» deniliyor.

3— Her şeyin çift yaratılması..

(سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ) **«O'nu tesbîh ve tenzîh edin ki, yerin yetiştirdiğinden, kendi nefislerinden ve bilmedikleri daha nice şeylerden çift çift yaratmıştır.»**

«Ezvâc», «zevc»in çoğuludur. Zevc kavramının kapsamı hayli geniştir. Birbirine yakın, birbirine benzer, birbirine zıt ve birbiriyle ilgili bulunan her iki şey hakkında kullanılır. Örneğin dişi ile erkek, madde ile mana, madde ile enerji, beden ile ruh, kadın ile erkek, dünya ile âhiret, pozitif ile negâtif, sıcak ile soğuk, acı ile tatlı bu cümledendir.

Varlık âlemi işte bu gibi çiftleri taşımakta ve hayat bunlarla sürüp gitmekte, hareket ve hızını sağlamaktadır. Özellikle yeryüzünün yeşerttiği bitkilerin çoğunda ve erkek ile dişi dediğimiz iki ayrı cinsten oluşan insanlarda sözü edilen zevciyet kanunu câridir ve bütünüyle O çok yüce kudretin fırçasıyla vücut bulduğunu gösterir. Aynı zamanda her çift ilâhî damgayı bütün inceliğiyle kendinde taşır.

Yaratan o yüce kudret ise, zevciyetten, denk ve benzerlikten çok üstün, çok münezzehtir. Öyle ki, varlık âleminde yer alan her şey o kudrete baş eğmekte ve yaratıldığı kanuna bağlı kalarak amacına doğru yönelmektedir ve her hareketiyle Rabbını tenzîh ve tesbîh etmektedir.

4— Gündüzün geceden çekilip çıkarılması..

(وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ) **«Gece de onlar için (ilâhî kudrete delâlet eden) açık bir belgedir. Gündüzü ondan çekip sıyırırız da hemen karanlıkta kalmış olurlar.»**

Âyet-i Kerîme ile, dünyanın düzenli biçimde hem kendi ekseni etrafında, hem de güneşin çevresinde hareketine işâret edilmekte; gece ve gündüzün nasıl oluştuğu çok özlü bir anlatımla ana fikir mahiyetinde verilmektedir.

Silindirvari bedeni saran deri nasıl kademeli biçimde soyulup altındaki et ortaya çıkıyorsa, güneşin de yuvarlak olan dünya yüzeyine kademeli

biçimde dokunmasıyla yeryüzünü örten karanlık kalkmaktadır. Kur'ân bu kapalı, fakat nefis benzetmeyi «salh» kavramıyla ifade etmektedir. Böylece hem dünyanın yuvarlak olduğuna, hem güneşin etrafında elips çizerek döndüğüne işâret edilmekte ve konu üzerinde dikkatle durmamız, düşüncemizi derinleştirmemiz için yarı kapalı bir anlatım şekline yer verilmektedir.

5— Güneşin cereyan (hareket) halinde olması..

(وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ) **«Güneş de kendine has karargâhta (yörüngesinde) cereyan etmektedir. Bu o çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen (Allah)ın takdîridir.»**

Şüphesiz bu da Allah'ın varlığının ve kudretinin açık belgelerinden biridir. Kur'ân birkaç manâya gelen ve ilim adamlarına ışık tutan «müstekar» ve «tecrî» ile konuya ağırlık kazandırmaktadır. Çünkü «müstekar» istikrar kökünden gelip zamana, mekâna delâlet eden bir isim olduğu gibi, masdar manasını da kendinde taşımaktadır. Ayrıca «lâm» harfiyle getirilmesi ona değişik anlamlar vermekte ve farklı hükümler çıkarmamıza yardımcı olmaktadır. Öyle ki, cümlenin bu bölümü beş ayrı manaya delâlet etmekte ve sistem üzerinde ciddi düşünmemizi ilhâm etmektedir. «Tecrî» fiili ise, cereyan kökünden gelmektedir; daha çok akıp gitme, seyretme, dönüp dolaşma gibi manalara delâlet ettiği bilinmektedir.

İşte bu incelemenin ışığı altında âyeti kerime birkaç mana ve hüküm ifade etmekte, az kelimeyle çok mana ortaya koyma örneğini vermektedir. Şöyle ki :

a) Güneş, kendine has yörüngesinde hareket eder.

b) Güneş, kendine has belirlenmiş bir süreye kadar hareketini sürdürür.

c) Güneş kendine ait kanuna bağlı kalarak belli bir alanda düzenli hareket etmektedir.

d) Güneş, plânda kendisine ayrılan yerde istikrarlı şekilde iki nokta arasında cereyan etmektedir.

Birinci yorumdan, güneşin kendine ait bir merkez yörüngede hareket ettiği anlaşılıyor. İkinci yorumdan, güneşin vakti belirlenmiş bir süreye kadar hareketini sürdürüp enerji vereceği neticesi çıkıyor.

Üçüncü yorumdan, güneşin başıboş, düzensiz, amaçsız şekilde değil;

bütünüyle düzenli, plânlı ve proğramlı hareket edip düzenli ışık vermekte olduğunu anlıyoruz.

Dördüncü yorumdan, güneşin belli bir merkezde kalmayıp iki merkez arasında kendine bağlı gezegenlerle birlikte cereyan ettiği sonucu ortaya çıkıyor.

Bu yüksek anlatım tarzından da anlaşılıyor ki, Kur'ân-ı Kerîm bütünüyle ilâhî kaynaktan süzülüp indirilmiştir ve her çağda çağın geliştirdiği ilmin önünde gitmektedir. Kur'ân'ın indiği çağda yeryüzünde yaşayan insanların çoğu koyu cehalet içinde bir ömür tüketirken, bir kısmı putlara, bir kısmı güneş ve aya, bir kısmı birtakım canlı-cansız varlıklara tapmaktaydı. Güneş ve ay hakkında ciddi hiç bir tesbit yapılmamıştı. O bakımdan kimi güneşi tanrı sanıyor, kimi ayın canlı bir varlık olduğuna inanıyordu. Özellikle Arap Yarımadasında mektep, medrese diye bir şey yoktu. Araplar çok hırçın, yağmacı ve cahil kavimlerden oluşuyordu. Kur'ân'ın o çağda bugünkü ilmî gelişme ve buluşlara temel bilgi verecek, ilim adamlarına ışık tutacak kudrette bilgiler sergilemesi, gösteriyor ki, o insan sözü değildir, insan kafasının ürünü hiç değildir; her âyetiyle ilâhîdir.

Nitekim konumuzu oluşturan âyetin son kısmında buna işâretle Allah'ın Azîz ve Alîm sıfatlarına yer verilmiştir. Öyle ki : Cenâb-ı Hakk'ın çok üstün, çok güçlü ve her şeyi bilen üstün bir kudret olduğu vurgulanarak Kur'ân'ın mutlak surette beşer kudretini aşan bir kudreti yansıttığı haber veriliyor.

6— Ay için belirlenen konaklar..

(وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ) **«Ay için de konaklar belirledik; sonunda kuru hurma çubuğu gibi (incelip eğik) döner.»**

Ay'ın hareketi, yörünge ve seyri, güneşin hareket ve yörüngesinden kesinlikle farklıdır. Ay için menziller takdîr edilmiştir. «Menzil», konak yeri, katedilecek mesafe gibi manalara delalet eder. Böylece Kur'ân-ı Kerîm, ayın belli bir merkezde değil, hem dünyanın çevresinde, hem de dünya ile birlikte güneşin etrafında döndüğünü belirtmekte ve her gün belli nisbette güneşle ay arasına giren dünyanın ay üzerine düşen gölgesi onu bir bakıma her gün yeni bir menzile sevketmektedir.

On dört asır önce ay hakkında ciddi hiçbir araştırma ve bilgi yokken Kur'ân'ın gelişen ilme ışık tutan, ana fikir veren açıklaması, onun bütünüyle ilâhî kitap olduğunun bir başka açık delili değil midir ve Kur'ân bu özelliğiyle çağın çok önünde bulunmuyor mu?

7— Güneş mümkün değil aya yetişmez..

(لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ ...) **«Ne güneşin aya yetişmesi uygun (bir kanun)dur..»**

Güneş ile ay birbirinden ayrı yörüngede hareketlerini sürdürmektedirler. Birinin diğerinin sınırını geçmesi ve kesişip çarpışması söz konusu değildir. Çünkü ay dünyanın uydusudur ve ona yakındır. Güneşten çok uzaktır. Kendine has yörüngesi vardır..

Böylece Cenâb-ı Hak bu âyetle iki önemli hususu belirtirken ilmî araştırma yapmak isteyenlere hem temel bilgi veriyor, hem de bu konuda hareket noktasını gösteriyor. Birinci husus, ay ile güneş arasında uzun bir mesafenin bulunmasına; ikinci husus ay ve güneşin ayrı yörüngelerde hareket etmesine yönelik bulunuyor.

Tekrar belirtelim ki, on dört asır önce en açık ve en doğru bilgiyi veren Kur'ân-ı Kerîm'in insan eseri olmadığı kesindir. Zira o asırda güneş ve ay hakkında sağlıklı bir bilgi, ciddi bir araştırma yoktu. Özellikle Arap Yarımadası'nda kabile hayatı yaşayan Arapların çoğu ümmî idi, yani okuryazar değillerdi.

Böylece konumuzu oluşturan âyetle, hem Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretinin sınırsızlığını, hem de Hz. Muhammed'in (A.S.) hak peygamber olduğunu isbat cihetine gidilmektedir. Aynı zamanda bilimsel araştırma yapanlara temel bilgi verilmektedir. Bunun aksini iddia etmek ise, mümkün değildir.

YERKÜRENİN TERSİNE BİR DÖNÜŞ YAPMASI MÜMKÜN MÜDÜR?

(وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ) **«Ne de gece, gündüzün önüne geçebilir.»**

Gece ve gündüzün oluşma sebeplerini biliyoruz. Ancak Kur'ân bu kısa anlatımla çok önemli bir konuya değinerek bize ana fikir veriyor. Şöyle ki : Yerküre yaratıldığından beri batıdan doğuya doğru dönme hareketini sürdürmekte ve meridyenlere göre önce gündüz, sonra gece olayı birbirini izlemektedir. O halde önce gecenin oluşması ve gündüzün onu izlemesi söz konusu olamaz. Çünkü dünyanın tersine dönmesi, yani doğudan batıya doğru dönme hareketini sürdürmesi düşünülemez. Âyette bu gerçeğe parmak basılarak Kur'ân'ın her âyetiyle Allah sözü olduğuna delil getiriliyor ve ilim adamlarına ışık tutularak Kur'ân'ın çağların, medeniyet-

lerin önünde yürüdüğüne işârette bulunuluyor.

O bakımdan Yâsîn Sûresi'nin baş kısmında, ilim ve hikmetle içiçe olan Kur'ân'a yemin edilerek ve onun özelliğine atıf yapılarak konuya giriş yapılmıştır. Aynı zamanda Hz. Muhammed'in (A.S.) da hak peygamber olduğu tekiden bildirilerek anlatılan hususlara bu açıdan da bakılıp değerlendirme yapılmasına işârette bulunulmuştur.

8— İnsan soyunun gemiye yükletilip kurtarılması..

(وَآيَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ...) **«Onlar için ayrı bir açık belge de, soylarını o dolu gemiye yükleyip taşımamız..»**

Kur'ân bütün milletleri yakından ilgilendiren ilmî belgeleri verip gereken uyarıda bulunduktan ve insan aklına yeterince ışık tuttuktan sonra Arap Yarımadası'na ve çevresindeki kasaba, şehir, ülke ve kavimlere seslenerek Nuh Tufanı'nda atalarının kurtarılıp Asya Kıtası'nın bu kesiminde insan ve hayvan neslinin devamını sağlayan Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve kudretinin yüceliğine dikkatleri çekmektedir. Böylece Asya Kıtası'nın önemli bir kesiminde yaşamakta olan milletlerin, Nuh Peygamber'in gemisine alınan mü'minlerin nesli oldukları hatırlatılıyor ve atalarının putperest inkârcılardan uzak, Tevhîd İnancı'na bağlı kimseler bulunduğuna işâretle, tarihin o dönemini ve atalarının gemi ile kurtarılmasını iyice düşünmeleri ilham ediliyor. Sonra da o günün şartlarını aşan büyük bir geminin imal edilmesinin mutlak anlamda ilâhî talimata göre gerçekleştirildiğini göz önüne alarak Cenâb-ı Hakk'ın saltanat ve azameti karşısında eğilip secde etmelerinin gerektiğine dolaylı şekilde atıf yapılıyor.

Bilindiği gibi, gemici olmayan, tersanesi bulunmayan Nuh Peygamber'in (A.S.) böylesine mükemmel bir gemi inşa etmesi ancak İlâhî talimatla ve vahyettiği plânla mümkün olabilir. O halde gemi olayı Allah'ın kudretine delâlet eden bir başka belge değil midir? Zira yapılan geminin, denizde yüzdürülmek için değil, kopacak tufanda dağ misali dalgaların peşpeşe akıp geleceği, tepeleri, ağaçları, evleri yıkıp ortalığı birbirine karıştırarak önüne geçilmez ve aşılmaz bir manzara arzedeceği büyük bir tufandan selâmetle kurtulmak için inşa edildiği kesindir. İşte Nuh Peygamber'in gemisini bu açıdan düşünüp değerlendirme yaptığımızda, işin büyüklüğünü ve yapılan geminin ne kadar sağlam ve muhteşem olduğunu anlamakta gecikmeyiz. (1)

(1) Bak: Zuhruf Sûresi : 12. âyetin tefsîri

Demek ki, plân mükemmel, malzeme kusursuz, sanat hâkim ve netice çok parlaktır. Kur'ân'da buna «Fülk-i Meşhûn» denilmesi, bu incelikleri yansıtır.

İnkârla zulmü birleştirip azgınlık eden Nuh (A.S.) kavmi -imân edenler müstesnâ- tufanda boğulmuş ve öylece yeryüzünün o kesimine Hakk'a baş eğip imân edenler vâris kılınmıştır. Bu bir takdîr-i İlâhidir ki yerini bulmuş; aksine bir durum meydana çıkmamıştır. İlâhî rahmet mü'minlere yönelmiş, ezelde tesbit edilen olaylar aynen cereyan ederek Allah'ın va'di yerine gelmiştir. Çünkü O'nun ilmi yanılmaz, tesbitinde hatâ olmaz.

Mekke ve civarındaki putperest müşrikler de inkârı zulümle birleştirip mü'minlere eza ve cefada hayli ileri gittiler; inen ilâhî nura kalplerini tıkayıp sırt çevirdiler. Cenâb-ı Hak dileseydi onları da Nuh (A.S.)ın kavmi gibi oluşturacağı büyük bir tufanla boğardı ve yeryüzünde izleri ve tozları kalmazdı. Ancak öyle yapmadı ve onlara bir süreye kadar mühlet verdi. Çünkü ezelî ilmiyle onların çoğunun eninde sonunda imân ederek Allah'ın dinine hizmet edeceklerini tesbit etmiş bulunuyordu. Aralarında imân etmiyecek olanları ise, Bedir ve diğer savaşlarda iman darbeleri altında can vererek temizlenmiş bulunuyordu. Nitekim Mekke'nin fethiyle bu âyetin sırrı tecelli etti ve ilâhî işâret çok daha iyi anlaşıldı. Düne kadar Hz. Muhammed'e (A.S.) ve İslâm'a amansız düşman olanlar baş eğip teslimiyet gösterdiler ve Kelime-i Şehadeti getirmek suretiyle Müslümanlar kafilesine katıldılar. İşte o bakımdan Cenâb-ı Hak Mekkeli'leri, bütün zulüm ve inkârlarına rağmen yok etmemiştir. Konumuzu oluşturan âyet yıllarca önce bu tarihî olayı haber vererek ilâhî takdiri şöyle hatırlatmış bulunuyordu: **«Dilersek onları (suda) boğarız da artık ne çığlıklarına koşan bulunur, ne de kurtarılma şansları olur. Ancak bizden bir rahmet ve bir süreye kadar geçinip yararlanma(ları için irâdemiz onların kurtarılmasını sağlamıştır).»**

Bugün de azıp sapıtan toplum ve milletlerin hemen yok edilmemesinin buna benzer birtakım sebep ve hikmetlerinin bulunabileceğini unutmamamız gerekir. Şöyle ki, bunlar ya yakın gelecekte hakkı seçip İslâm'ın tertemiz havasına girecekler, ya girmiş olanlara yardım edecekler veya kendilerinden imân edecek bir nesil meydana gelecektir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak inkârcı azgın milletlere ve toplumlara tarihin bazı dönemlerinde mühlet vermiştir; bugün de onların çoğuna veya bir kısmına mühlet vermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine ve üstün kudretine

delâlet eden sekiz kadar belgeye yer verildi. Böylece ilim adamlarına ışık tutularak hareket noktaları belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkların, daha çok Mekkeli müşriklerin ilâhî âyetlerden yüz çevirmeleri konu ediliyor. Rızık konusunda ciddi bir bilgilerinin olmadığı belirtilerek, sosyal adâleti daha çok Allah'a imân edenlerin gerçekleştireceğine işârette bulunuluyor. Sonra da inkârcıların duygu ve düşüncelerini yönlendirmek için kıyâmetin kopuş safhalarından birkaç safha anlatılarak Cenâb-ı Hakk'ın mutlak anlamda adâletle iş gördüğüne ve göreceğine işâretle herkesin, suçu ve günahı kendi niyet ve tutumunda araması gerektiği dolaylı şekilde hatırlatılıyor.

——oOo——

وَاِذَا
قٖيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدٖيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾
وَمَا تَأْتٖيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضٖينَ ﴿٤٦﴾
وَاِذَا قٖيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا
لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا
فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ
مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٨﴾
فَلَا يَسْتَطٖيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا اِلٰى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٩﴾
وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥٠﴾
قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ ﴿٥١﴾

وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ
شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

M E Â L İ :

45— Kendilerine, «önünüzdekinden ve arkanızdakinden (dünya ve âhiret'te azâbı ve rüsvaylığı gerektiren fenâlıklardan) korkup sakının ki, merhamet olunasınız» denildiği zaman (aldırış bile etmezler).

46— Kendilerine ne kadar Rablarının âyetlerinden bir âyet geldiyse, mutlaka ondan yüzçevirdiler.

47— Yine kendilerine, «Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden (Allah için) harcayın» denildiği zaman, o küfredenler, imân edenlere, «Allah'ın dilediği takdirde yedireceği kimseyi biz mi yedirelim?! Şüphesiz ki siz açık bir sapıklık içinde bulunuyorsunuz» derler.

48— Ve derler ki : «Eğer doğrulardan iseniz, bu va'd ne zaman?»

49— Onlar çekişip tartışırken ansızın kendilerini yakalayıverecek bir haykırışı beklerler.

50— Artık (bu durumda) ne bir tavsiyede bulunmaya güç getirebilirler, ne de âilelerine dönebilirler.

51— Sûr'a üfürülünce bir de bakarsın kabirlerinden çıkıp Rablarına doğru akın akın koşarlar.

52— «Eyvah bize! Kim bizi uyuduğumuz yerden kaldırdı?» derler. (Onlara): «Bu, Rahmân (olan Allah)ın va'dettiği ve peygamberlerin doğru söylediği (gündür) denilir.»

53— Sadece bir haykırış. Bir de bakarsın hepsi huzurumuzda hazır bekliyorlar.

54— Bugün hiç kimseye zulmedilmez ve ancak yapageldiğiniz şeylerin karşılığını görürsünüz.

İNİŞ SEBEBİ

Putperest Araplar ekin ekince, ondan bir kısmını putları, bir kısmını da Allah için adarlardı. Ashab-ı Kirâm'dan çok fakir olanlar, onlara: «Şu Allah için adadığınızı bize verin» diye istekte bulununca, onlara: «Hayır, eski dininize dönerseniz ancak yardım edebiliriz. Siz Allah'ın çokça rızık veren olduğunu iddia ediyorsunuz. O halde O dileseydi size bol rızık verirdi» diyerek ashab ile alay ederlerdi. Bu sebeple yukarıdaki 46, 47. âyetler indi. (1)

Diğer bir rivâyete göre : Zengin putperestlere, «şu Allah için adadığınızdan fakir müslümanlara verseniz olmaz mı?» denilince; «Allah dileseydi onları yedirirdi. Ama o dilemedi ki biz dileyelim» diye cevap verirlerdi. İlgili âyetler o sebeple inmiştir. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

«And olsun ki, iki adam alım-satım için aralarında açtıkları elbiseyi henüz alıp satmadan ve katlayıp kaldırmadan kıyâmet kopar ve elbette devesinden süt ağızı sağıp ayrılmışken onu içmeğe fırsat bulamadan kıyâmet kopar. And olsun ki, havuzunu sıvayıp davarlarına su içirme fırsatı bulmadan kıyâmet kopar ve and olsun ki, lokmasını ağzına doğru kaldırır da onu yemeğe fırsat bulmadan kıyâmet kopar.» (3)

«İki nefha arası kırk..dır. Sonra Allah gökten bir su indirir de baklanın yeşerdiği gibi, insanlar yeşerip oluşurlar. İnsanın her yanı çürür, ancak kuyruk sokumundaki küçücük bilyamsı kemik çürümez; insan ondan yaratılmıştır ve kıyâmet gününde yine ondan oluşup meydana gelecektir.» (4)

İNKÂRDA ISRAR EDENLERİN UYARILMASI

(وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) «Kendilerine «önünüzdekinden ve arkanızdakinden (dünya ve âhirette azâbı ve rüsvaylığı gerektiren fenalıklardan) korkup sakının ki merhamet olunasınız» denildiği zaman (aldırış bile etmezler).»

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 15/36

(2) Tefsîr-i İbn Kesîr : 3/574

(3) Buharî/rikak : 40, fiten: 25- Müslim/fiten: 116, 140, zühd: 74- Ahmed: 2/160 - 3/421

(4) Buharî/Tefsîr : 3/39, 1/78, Müslim/Fiten, 141

Hz. Muhammed'in (A.S.) risâleti te'kiden tasdîk edilip bunu isbatlayan belgeler açıklandıktan sonra, akıl ile vicdanı, idrâk ile insafı biraraya getirmeleri için sapık putperestler, inkârcı azgınlar uyarılıyor. Şöyle ki :

1— Önünüzde sizi beklemekte olan kıyâmetten ve oradaki hesap vermekten; arkanızdaki vebal, günah, inkâr ve zulümden; geriye kalan dünyalıktan korkun. Her canlı ister istemez kendisini beklemekte olan âhirete adım adım, nefes nefes yaklaşmakta ve güvenip gurura kapıldığı dünyalıktan uzaklaşmaktadır. Şüphesiz bu, Allah'ın değişmeyen bir kanunudur ki hükmünü kusursuz yürütmekte ve hiçbir engel tanımamaktadır.

2— Gerçek bu olunca, ne yazık ki Allah'ın varlığına, birliğine; Kur'ân'-ın Allah sözü olduğuna; Hz. Muhammed'in (A.S.) son peygamber olarak gönderildiğine açıkça delâlet eden ne kadar âyet, belge ve delil getirildiyse, inkârcı gafillerin, sapık putperestlerin çoğu ondan yüz çevirdiler; akıllarıyla, vicdanlarıyla değil, hisleriyle, nefisleriyle hareket ettiler.

3— İnsanlık sevgisini, muhtaçlara yardımı, putlara inanıp tapınma uğruna reddettiler. Böylece Allah'tan başkasını ilâh edinip tapmak insanların kalplerini öldürdü, ruhlarını hastalandırdı, vicdanlarını kararttı. Bâtıl adına her iyilik, fazîlet ve doğruluğa karşı çıktılar.

İlgili âyetle, bâtıl ilâhlara inanmanın ve tapınmanın insanı nasıl saptırıp dejenere ettiği çok duyarlı bir anlatımla işlenmekte ve ilâhî fırçayla bunun portresi çizilmektedir.

VA'DEDİLEN KIYAMET NE ZAMAN?

(وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) **«Ve derler ki : «Eğer doğrulardan iseniz bu va'd ne zaman?»**

Şüphesiz ki gerek Kur'ân, gerekse Hz. Peygamber (A.S.), yüce yaratanın varlığına, birliğine delâlet eden belge ve delilleri getirdikten, insan aklına ışık tuttuktan sonra, hâlâ bâtılı savunanları kıyâmet olayı ve âhiretteki hesap ve azâp ile uyarıp tehdît etme metodunu uygulamışlardır. Konuyu akılları ve vicdanlarıyla değil, saplandıkları ön yargıyla reddedenler, sadece bununla yetinmeyip sık sık : «Hani o tehdit edip durduğunuz kıyâmet olayı ne zaman?» diyerek alay ederler ve bu açıdan da kendilerini kurtulması zor bir çıkmaza sokarlar.

Bilindiği gibi, mevcut düzeni kuran O Yüce Kudret, her şeye bir başlangıç ve bir de sonuç belirlediği gibi, kıyâmet olayı için de bir çizgi, bir sonuç belirlemiştir. Çünkü mevcut düzen insana hem Yüce Yaratan'ı, hem

hayatın anlamını, hem yaşamanın nasıl bir nîmet olduğunu öğretmektedir. O halde dünya âhiret hayatına hazırlık dönemidir. Ancak oradaki hayat şartları çok daha değişiktir. Dünyadaki bedenimizle orada yaşamak mümkün değildir. O bakımdan insanın ölmesi gerekiyor. Âhiretteki hayat şartlarına göre yeni bir bedenin oluşmasının şart olduğu kendiliğinden anlaşılmış oluyor. Ölüm bunun ilk kapısı; Berzah, bekleme dönemi; âhiret sahneye çıkma zamanıdır.

Ne var ki, hayat durmasın, ilmî araştırmalar hızını kaybetmesin, atâlet ve aşırı inkâr yaygınlaşmasın diye kıyâmet olayının ne zaman meydana geleceği gizli tutulmuştur. O kadar ki Melek Cebrâil'in «Kıyâmet ne zaman kopacaktır?» sorusuna, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona: «Ondan sorulan, sorandan daha bilgili değildir» buyurarak kıyâmetin ne zaman kopacağını bilmediğini belirtmiştir.

Ancak kıyâmet olayından önce birtakım alâmetlerin ortaya çıkacağını haber vermiş ve ümmetinin her zaman için hazırlıklı olmasını istemiştir.

KIYAMET OLAYI MÜTHİŞ BİR SAYHA İLE GERÇEKLEŞECEK

(مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ) **«Onlar çekişip tartışırken ansızın kendilerini yakalayıverecek bir haykırış beklerler.»**

Cenâb-ı Hak bu müthiş haykırışı «sayha-i vahide» diye açıklamaktadır. Sayha : Sesi fazlaca yükseltmek anlamına geldiği gibi, sağlam bir kumaşın yırtılmasından, büyükçe bir ağacın boylu boyunca yarılmasından çıkan sese ve gürültüye de denilir.

Melek İsrâfil'in Sûr'a birinci defa üflemesiyle mevcut düzen kısa bir zaman parçası içinde bozulup alt-üst olur ve bu sırada çok korkunç bir ses duyulur.

Kıyâmet olayının ne kadar âni meydana geleceğini Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in yukarıda meâlini verdiğimiz hadîslerinden anlıyoruz. Öyle ki ne bir kimse bir tavsiyede ve vasiyette bulunabilir; ne de evinin dışında olan evdeki çocuklarına dönebilir. Her canlı bulunduğu yerde ölür.

O halde İsrâfil'in, mahiyet ve keyfiyetini bilmediğimiz Sûr'a üflemesi, mevcut sistemi bozar ve sonra yeni bir sistem ve düzen meydana gelir.

İKİNCİ NEFHA

(وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ) **«Sûr'a üfürülünce bir de bakarsın kabirlerinden çıkıp Rablarına doğru akın akın koşarlar.»**

Aradan kırk yıl, ya da kırk gün veya kırk saat geçtikten sonra İsrâfil ikinci defa Sûr'a üfürür. Yağan hayat suyuyla vücut bulan insanlara ruhları gelip girer ve topraktan kalkış başlar. Herkes Rabbının buyruğuna boyun eğerek akın akın mahşer alanına koşar.

Hadîslerden de anladığımıza göre, ikinci nefha daha çok ruhlara, kendilerine ait olan bedenlere girmelerini bildiren bir emir anlamınadır. Tabii oluşan bedenler bütünüyle âhiret âleminin hayat şartlarına göre düzenlenmiştir.

İnkârcı sapıklar o gün büyük bir şaşkınlık içinde : **«Eyvah bize! Kim bizi uyuduğumuz yerden kaldırdı!?» derler.»** Çünkü ikinci hayata kesinlikle inanmıyorlar ve inananlarla alay ediyorlardı. Melekler onların bu şaşkınca sorusuna şu cevabı verirler: **«Bu, Rahman (olan Allah'ın) va'dettiği ve peygamberlerin doğru söylediği gündür.»**

ÜÇÜNCÜ NEFHA VE TOPLANMA

(إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ) **«Sadece bir haykırış. Bir de bakarsın hepsi huzurumuzda hazır bekliyorlar.»**

Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği alanda hesaba çekilmek üzere üçüncü nefha, (sesleniş) insanları o huzurda hazır duruma getirir. İkinci nefha ile bu sesleniş arasında ne kadar süre geçeceği açıklanmamıştır. Ancak birinci nefha ile ikinci nefha arası, Resûlüllah'ın ifadesiyle «kırk...» yani ya kırk yıl, ya kırk gün, ya da kırk saat olduğuna bakılırsa, ikinci nefha ile üçüncü nefha arasında fazla bir sürenin olmayacağı kolaylıkla anlaşılır.

Görüldüğü gibi, Cenâb-ı Hakk'ın her işi plânlı, proğramlı ve düzenlidir. Kıyâmet olayı, canlıların ölmesi, kabirlerinden dirilip kaldırılma ve mahşer alanına sevkedilmesi safhası hep bir plân dahilinde yürütülecek ve düzenli bir hesaba çekilme gerçekleşecektir.

ÂHİRET GÜNÜNDE DE HİÇ KİMSEYE HAKSIZLIK EDİLMİYECEKTİR

(فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) **«Bugün hiç kimseye zulmedilmez ve ancak yapageldiğiniz şeylerin karşılığını görürsünüz.»**

Cenâb-ı Hak zulmü hem kendine, hem de insanlar arasında haram kılmıştır. Her işi adâletledir, her hükmü hakkaniyetledir. O, insanı maddeyle ruhun birleşmesiyle oluşturup var kılmış ve onu yararlanabileceği bir dünyaya getirip bir süre yaşaması için gereken imkânları hazırlamıştır. Hayatın anlam ve hikmetini, dünyanın âhirete geçiş ve hazırlık dönemi bulunduğunu öğreterek onu hür irâdesiyle başbaşa bırakmıştır. Aynı zamanda aklına ışık tutan, kendisine hakkı tanıtan, doğru yolu gösteren kitap ve peygamber de göndererek ona yeterince yardımcı olmuştur.

Böylece insan inancı doğrultusunda, akaitçilerin de dediği gibi, «cüz'-i irâdesi»yle kendi kaderini çizer. Bu manayla kıyâmet gününde herkes işlediği iyilik ve kötülüğün karşılığını görecek ve öylece hiç kimseye haksızlık edilmiyecektir. Elli dördüncü âyetle bu inceliğe işâret edilerek ölmeden önce, o güne sâlih amellerle gitmenin yolunu seçmemiz istenmekte ve ilâhî rahmetin insanlardan yana olduğuna işârette bulunulmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı müşriklerin ilâhî âyetlerden yüz çevirdikleri konu edildi. Mekkeli putperestlerin Allah ve Âhiret konusunda ciddi bir bilgilerinin olmadığına değinilerek mü'minler aydınlatıldı. Sonra da inkârcıların duygu ve düşüncelerini yönlendirmek için kıyâmetten birkaç önemli safha üzerinde duruldu ve herkesin kendi kaderini yine kendi irâdesiyle çizdiğine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, iman doğrultusunda sâlih amellerde bulunarak hayatını amacına uygun değerlendiren mü'minlere Cennet'te hazırlanan ferahlatıcı nîmetlere dikkatler çekilmekte ve böylece mü'minlerin imân ve irfanını artırmaya, inkârcıları özendirmeye yönelik bir anlatım tarzı kullanılmaktadır. Arkasından suçlu günahkârların âhirette uğrayacakları azaptan birkaç safha haber verilerek yönlendirici bir metot uygulanmaktadır.

Hz. Muhammed'in (A.S.) şâir olmadığı, ancak Allah sözünü aldığı gibi tebliğ ile görevli peygamber olduğu belirtilerek bu konudaki şüpheler reddedilmektedir.

——oOo——

اِنَّ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ
وَاَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْاَرَٓائِكِ مُتَّكِؤُنَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا
فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾
وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنِي
اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾
وَاَنِ اعْبُدُونِي هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ
جِبِلًّا كَثِيرًا اَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي
كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾
اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَٓا اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ
اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَٓاءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ
فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَٓاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ
عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ
نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَّمْنَاهُ
الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾
لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

M E Â L İ :

55— Bugün Cennetlikler tatlı bir eğlence içinde sevinip neşelenmektedirler.

56— Onlar da, eşleri de gölgede tahtlar, kanepeler üzerinde kurulmuşlardır.

57— Onlara orada meyveler ve istedikleri her şey vardır.

58— Onlara O çok merhametli Rab'dan sözlü selâm vardır.

59— «Ey suçlu günahkârlar! Bugün bir tarafa ayrılın.

60— Ey Âdem oğulları! Şeytana tapmayın, o gerçekten sizin açık düşmanınızdır.

61— Bana tapın. İşte en doğru yol budur» diye size buyurmadım mı?

62— And olsun ki şeytan sizden nice nice nesilleri saptırmıştır. Akledecek durumda değil miydiniz?

63— İşte bu, tehdîd edilegeldiğiniz Cehennem'dir.

64— İnkâr edegeldiğinize karşılık bugün girin oraya!

65— Bugün onların (o inkârcı azgınların, sapık döneklerin) ağızlarını mühürleriz. Neler işleyip elde ettiklerini (ortaya dökmek için) bizimle, (onların ağzı değil) elleri konuşur, ayakları da şâhitlikte bulunur.

66— Dilemiş olsak, gözlerini silme kör ederdik de yolu bulabilmek için koşuşup dururlardı; ama nerede görebilirlerdi?

67— Dilemiş olsak, onların, oldukları yerde suretlerini değiştirirdik de artık ne ileri gidebilirler, ne de geri dönebilirlerdi.

68— Kimi uzun ömürlü yaşatırsak, yaratılışını tersine çevirip değiştiririz. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?

69— Biz O'na (Muhammed'e) şiir öğretmedik; aslında şiir ona yaraşmaz da. O ancak katıksız bir öğüt ve açık ortada bir Kur'ân'dır.

70— Diriyi uyarmak ve kâfirler üzerine (azâpla ilgili) sözün hak olması içindir (bu Kur'ân)!.

İLGİLİ HADÎSLER

«Cennet için kollarını sıvayıp paçasını toplayan bir kimse yok mudur? Çünkü gerçekten cennetin hiç bir suretle yok olma endişesi yoktur.. Kâbe'nin Rabbı hakkı için, o bütünüyle ışıl ışıl ışıldayan nurdur; titreşip duran reyhandır; sağlam saray, devamlı akıp duran nehirdir; olgunlaşmış meyva, güzel çekici eştir; sayısı belirsiz kat kat elbiselerdir.. Selâmet yurdunda sonsuz makamdır. Yüksekçe yerlerde yeşil meyva, hayır ve nîmettir.»

Bunun üzerine ashab-ı kirâm :

— Ya Resûlellah! Bizler kollarını sıvayıp paçalarını toplayanlarız, dediler. Resûlüllah (A.S.) onlara :

— «İnşaallah» söyleyin, diyerek tavsiyede bulundu. Onlar da:

— «İnşaallah», dediler. (1)

«Cennet ehli, bulundukları nîmetler içindeyken ansızın üzerlerine bir nur doğar. Başlarını kaldırınca, bir de ne görsünler, Rabları onlara üstlerinden nazar etmekte ve «ey cennet ehli! Selâm size» buyurmaktadır. İşte, «Onlara O çok merhametli Rabden sözlü selâm vardır» âyeti bunu belirtmektedir. Cennet ehli Rablerine, Rableri de onlara bakar; öyle ki Rablarına baktıkları süre içinde başka hiçbir nîmete dönüp bakmazlar. Bu hal, araya perde gerilinceye kadar devam eder ve Rabbın nuru ve bereketi onlar ve yurtları üzerinde kalır.» (2)

«Şüphesiz ki sizler, ağızlarınız fidam (ağızlara bağlanan özel şey) ile bağlı bulunduğunuz halde çağrılacaksınız. Sizden ilk sorulacak olan (organ), uyluğu ve omuz başları olacaktır.» (3)

YÜKSEK NİMETLER, YÜCE AMAÇLAR

(إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ...) «Bugün Cennetlikler tatlı bir eğlence içinde sevinip neşelenmektedirler..»

Kur'ân'da uygulanan ilâhî metotlardan biri de, önce dâvayı anlatmak, lüzumunu belirtmek; sonra bâtılın, insandan yana hazırlanan yüce amaç-

(1) İbn Mâce/zühd: 39- İbn Ebî Hâtim
(2) İbn Mâce/mukaddeme : 13
(3) Müsned-i Ahmed : 5/4,5

lara engel teşkil ettiğini bildirmek; sonra da davânın doğruluğunu isbat edecek belgeleri sıralayıp insan aklına ışık tutmak suretiyle inananlara, inanmayanların niyet ve amellerine uygun karşılığın va'dedildiğini açıklamaktır.

Böylece Kur'ân, insanı önce düşünmeye, sonra araştırmaya, sonra da delilleri gözden geçirip neticeyi elde etmeye sevketmektedir. Nitekim konumuzu oluşturan âyetlerle, Kelâmullah, mü'minleri cennette, dört önemli *nîmetin beklemekte* olduğunu nefis birer mükâfat ölçü ve anlamında şöyle açıklamaktadır :

1— Cennete girenler tatlı, zevkli ve neşeli bir eğlence havası içinde olacaklar. Orada üzüntü, sıkıntı, ümitsizlik ve güvensizlik söz konusu değildir. Çünkü dünyada iken onlar birçok sıkıntılar çekmiş, meşru yoldan geçimlerini sağlamakta hayli zorluklarla karşılaşmışlardı. Buna mükâfat olarak ancak, cennetin sonsuz nîmetleri uygun düşer.

2— Adamın eşi dünyada huzur ve mutluluk vesîlesi olduğu gibi, cennette de öyle olacaktır. Gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, kalplerin düşünemediği nefaset ve güzellikler orada birbirini izleyecektir. Mü'minler dünyadaki yorgunluklarını tamamıyla atıp rahatlatıcı gölgeliklerde, tarifi mümkün olmayan kanepeler üzerinde karşılıklı oturup tatlı sohbette bulunurlar. Orada aç gözlülük, kıskançlık, ihtiras ve bencillik söz konusu değildir. Cenâb-ı Hakk'ın her kişiye lâyık görüp verdiği nîmetler, göz ve gönül dolduracak kadar bol ve geniştir.

3— Cennet'te arzulanan her şey vardır. O bakımdan kin, intikam, haklara tecavüz diye bir duygu ve davranış yoktur. Cenâb-ı Hak kötü duygu ve düşüncelerin tamamını mü'minlerden temizlemiş olacaktır.

4— Ebediyet yurdunu rahmetiyle kapsayıp kuşatan Allah'ın selâm ve esenlik nuru devamlı Cennet'i aydınlatacaktır. O halde orada hep selâmet ve esenlik vardır; musîbet, felâket, sıkıntı ve üzüntü yoktur.

SUÇLU GÜNAHKÂRLARIN AYRILMASI

(وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ...) **«Ey suçlu günahkârlar! Bugün bir tarafa ayrılın..»**

Kur'ân-ı Kerîm'de daha çok inkâr doğrultusunda suç ve günah işleyene «mücrim» denilmektedir. Kökü «cerm»den gelen bu sıfat birkaç manaya delâlet eder. Ancak kök mana olarak ağaçtaki meyvayı, devenin üzerindeki yünü çekip koparmak demektir. İnkârcı sapıklar ruhlarındaki ilâhî

marifeti, din ve Allah duygusunu söküp atmaya çalıştıkları ve böylece kendilerini ilâhî hidâyetten uzak tuttukları için onlara «mücrimûn» denilmiştir.

Kıyâmet gününde, birler binlere, binler milyonlara karışıp kimin ne olduğunu ortaya çıkartmak için, **«Ey suçlu günahkârlar! Bugün bir tarafa ayrılın»** diye buyruk inecek ve her suçlu günahkâr inkârcı bu buyruğa ister istemez uyacak..

SUÇLULARA İLK YAPILAN UYARI BİR DEFA DA ÂHİRETTE YAPILACAKTIR

(أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ) **«Ey Adem oğulları! Şeytana tapmayın, o gerçekten sizin açık düşmanınızdır.»**

Suç ve günahlar ortaya çıkıp suçlular cehenneme sevkedilirken, Allah onlara, dünyada yapılan uyarıyı bir daha hatırlatıp kendi irâdeleriyle kendilerini böylesine elim sonuca getirdiklerini bildirir. İblîs'in, kâinat plânında ne hikmetle yaratıldığını peygamberler yeterince açıklamış; insanın yaratılmasından maksadın Cenâb-ı Hakk'ı bilip O'na ibâdet etmek olduğunu çok açık şekilde belirtmişlerdir. O bakımdan akıl ve irâdesini kullanmayıp onları nefislerinin emrine verenler, bu uyarıya iltifat etmemişler, hakka sırt çevirip hılkatlarının amacının dışına çıkmışlardır.

İşte kıyâmet gününde sadece cehenneme atılmakla kalınmıyor, bir de kınanıp azarlanıyorlar. Zira Allah'a kulluk, insan için nihaî gaye ve değişmeyen yoldur; aynı zamanda yaratılışının hikmet ve amacıdır.

O GÜN AĞIZLAR MÜHÜRLENİR

(اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) **«Bugün onların (o inkârcı azgınların, sapık döneklerin) ağızlarını mühürleriz. Neler işleyip elde ettiklerini (ortaya dökmek için) bizimle, (onların ağızları değil) elleri konuşur, ayakları da şahitlikte bulunur.»**

İlâhî adâletin kusursuz tecelli ettiğini mahşerdekilere bildirmek; suçlu günahkârların yersiz itirazlarına kapı açmamak, onları kendi aleyhlerine konuşturup meleklerin yazıp tesbit ettiklerinin doğruluğunu belgelendirmek de ilâhî adâletin gereğidir. «Ol emri» neye yönelirse derhal istenilen, irâde edilen gerçekleşir. Suçlu günahkârların organlarını konuşturmak da

bu emre bağlıdır. Ellerinin konuşup ayaklarının şahitlik etmesi, her olayın iki şahitle isbatına yönelik bir işâret anlamını taşımaktadır.

Sonra da ilâhî kudretin tasarrufuna dikkatler çekiliyor; O'nun tasarrufuna son ve sınır olmamakla beraber, her zaman ilâhî adâlet plânına göre tecelli ettiği ve edeceği dolaylı şekilde bildiriliyor. O bakımdan suçlu günahkârların gözlerini silme kör etmiyor, bulundukları yerde dondurup hareketsiz bırakmıyor; sadece yalana alışan ağızlarını mühürleyip ellerini konuşturuyor.

İNSAN ÖMRÜNÜN TERS DÖNÜŞ YAPMASI

(وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ اَفَلَا يَعْقِلُونَ) **«Kimi uzun ömürlü yaşatırsak, yaratılışını tersine çevirip değiştiririz. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?»**

Bazı kişiler çok uzun bir ömürden sonra dünyaya gelişinin ilk safhasına döndürülürler. Buna, iyice bunama dönemi denir. İlâhî kudretin insan ruhu üzerindeki tasarrufu, ruh için birer cihaz olan beden ve taşıdığı organlarda kendini gösterir. Öyle ki, bu cihazın özellikle beyin kısmında meydana gelen bazı arızalar, hafıza merkezini kısmen, ya da tamamen tahriş eder; zekâ merkezini yıpratıp az işler duruma getirir. Sağlam cihazda etkisini gösteren ruh da bu defa gösteremez olur; kendisinde aynı özellik ve yetenekler bulunduğu halde randımanlı çalışma imkânı ortadan kalkar. Bir elektronik cihazla elektrik akımı arasındaki ilişki ve bağ gibi.. Ancak her şeye rağmen ruh kendi özelliğinin maya ve nüvesini korur; kendisine ait bedeni tamamen terkettikten sonra, ilk yaratılıp ruhlar âleminde yerini aldığında edindiği bilgilerle, sonradan dünyada edindiği bilgilere kavuşur, yani dünyaya gelince kendisinden alınan ilk bilgi, bedeni terkedince yeniden iade edilir. Çünkü dünyaya, fizikötesi bilgilerle gelmiş olsaydı, tekâmül kanunu durur, hayat canlılığını kaybederdi. O bakımdan ruhun ruhlar âleminde edindiği bilgiler kendisinden alındıktan sonra bedene yerleşir ve bedenle birlikte tekâmül etmeye yönelir. Böylece çok yetenekli olan ve üstün kudreti taşıyan ruh bedenle birlikte kademeli şekilde gelişme sağlar; bedenin sağlık ve zindelik durumuna; taşıdığı irsî kusur ve meziyetlerine göre fonksiyonunu ortaya koyar.

İlgili 68. âyetle, ilim adamlarına, akıl sahiplerine ruhla beden arasındaki irtibat hakkında ana fikir verilirken, Cenâb-ı Hakk'ın hazırlayıp koyduğu kusursuz düzene parmak basılıyor ve öylece her şeyde ve olayda ilâhî kudretin şaşmayan damgasını araştırıp görmemiz isteniliyor.

HZ. MUHAMMED (A.S.) ŞAİR, KUR'ÂN DA ŞİİR DEĞİLDİR

(وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ) **«Biz O'na (Muhammed'e) şiir öğretmedik; aslında şiir ona yaraşmaz da. O ancak katıksız bir öğüt ve açık ortada bir Kur'ân'dır.»**

Hz. Muhammed (A.S.) mektep ve medrese görmemiş, okuma-yazma öğrenmemiştir. O, ümmî peygamberdir. Arapçanın en fasih ve pürüzsüzünün konuşulduğu bâdiyede Onun birkaç yıl kalıp çocukluğunu bedevîler arasında geçirmesi, -doğuştan güzel konuşma yeteneğini de buna eklersek- çok net ve pürüzsüz Arapça konuşmasını sağlamıştır. Ancak O bir şâir değildi ve şiir kalıplarıyla hiç meşgul olmamıştır. Kur'ân'da hâkim olan ilâhî uslûp ve dizi en ünlü şâirleri ve edipleri büyüleyecek, yani hayran bırakacak yücelikteydi. Kur'ân'ın bu erişilmez edebî kudreti karşısında kıskanıp dayanamıyan putperest müşrikler, Hz. Muhammed (A.S.) için, «O becerikli bir şâirdir» diyorlardı. Oysa Kur'ân'ın uzaktan yakından şiirle hiçbir ilgisinin ve benzerliğinin bulunmadığını devrin şâirleri de ister istemez kabul ediyorlardı.

İlgili 69. âyetle bu gerçek açıklanıp hatırlatılıyor ve putperestlerin iddiası reddedilerek şiir konusunda uzman olanlar insafa dâvet ediliyor.

Siyercilerin tesbitine göre, Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz gerçekçi olan şâirleri beğenmiş ve sırası geldikçe onları övmüştür. Örneğin ünlü şâir Lebîd'in birkaç mısra'ı Kur'ân'daki beyânla uyum sağladığı için Hz. Peygamber (A.S.): **«Şâirlerin en doğrusu Lebîd'dir»** buyurmuştur. (1) Diğer bir rivâyette ise, şöyle buyurulmaktadır: **«Şâirin dediği en doğru söz, Lebîd'in şu sözüdür: Haberiniz olsun ki, Allah'tan başka her şey bâtıldır.» (2)**

Ayrıca şâirlerin İslâmiyeti ve Hz. Peygamber'i (A.S.) hicveder anlamdaki sataşmalarına ve taşlamalarına karşılık, Kur'ân ve Peygamberi savunan İslâm Şâiri Hasan'ın (R.A.), Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in iltifatına mazhar olduğu bilinmektedir.

Resûlüllah (A.S.)ın şiirle hiç meşgul olmadığı kesindir. O kadar ki, şâirin كَفَى الشَّيْبُ وَالْإِسْلَامُ لِلْمَرْءِ نَاهِيًا mısraını, * كَفَى بِالْإِسْلَامِ وَالشَّيْبِ لِلْمَرْءِ نَاهِيًا şeklinde okumuş ve bu şiirin kalıbını çok iyi bilen Ebû Bekir Sıddîk (R.A.)

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 15/54

(2) Buharî/menakıb-i ansar : 26, edeb: 90- Müslim/şiir: 3-6- İbn Mâce/edeb: 41- Ahmed: 2/248, 393, 458, 470

mısra'ın doğru şeklini okuyarak düzeltmiş ve şöyle demekten kendini alamamıştır: «Ya Resûlellah! Senin şâir olmadığına her zaman şehadet ederim.»

Hz. Peygamber'in (A.S.) tesadüfen şiir kalıbına giren birkaç sözü vardır. Huneyn Savaşı'nda parmağı kanayınca : « هل أنتِ إلا إصبعٌ دَمِيتِ * وفي سبيل الله ما لقيتِ » buyurduğu ve bir de : « أنا النبي لا كَذِبْ * أنا ابنُ عبدِ المطلب » iki mısra'ı andırır şekilde söylediği rivâyet edilir. Şüphesiz O bunları şiir maksadıyla söylemiş değildir. Kendisi çok fasih ve net konuşmasını bildiğinden bazan şiiri andırır cümlelerin mübarek dudaklarından çıktığı görülmüştür. Meselâ yukarıda parmak kanama olayında söylediği iki mısra' şiir havasını verirse de gerçekte şiir değildir. Nitekim şiir kalıplarını çok iyi bilen ve edebiyatta haklı üne sahip olan Ebû'l-Hasen el-Ahfeş, bu iki cümlenin şiir olmadığını, o ölçülere girmediğini kaydetmiştir. Ünlü gramerci Halil de aynı görüşü paylaşmıştır. (1)

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de ilk nazarda şiire benzeyen bazı âyetler vardır, ama üzerinde dikkatle durulduğunda şiir kalıbına girmediği kesinlikle anlaşılır. Meselâ : (وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ) (نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ) âyetleri bu cümledendir.

Kur'ân-ı Kerîm'deki kelime dizisi ve konumu olağanüstü bir özellik gösterir. O kadar ki kelime seçimi ve konumu, cümle konumu ve yeri insan gücünü aşmaktadır. Tarih boyunca hiçbir edip ve şâir Kur'ân âyetlerine benzer bir cümle ve mısra' kuramamıştır. Zira hiç kimse Cenâb-ı Hak ile yarışa kalkışamaz, O'ndan daha iyisini vücuda getiremez, icad edemez. İşte Kur'ân-ı Kerîm'in kolay ve çabuk ezberlenmesinin hikmetlerinden biri de budur. İnsan eliyle değiştirilen, ilâhî özelliğini kaybeden Tevrat ve İncil'i bütünüyle ezber bilen bir din adamına rastlanmamıştır.

Nitekim Mekke ve çevre kabilelerde büyük bir üne sahip olan Şâir Tufayl, Mekke'ye geldiğinde Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz tarafından okunan birkaç âyeti dinleyince, bir anda şaşırmış ve âdeta büyülenmiş, «mümkün değil bunlar insan sözü olamaz. Şiir de değildir. Bunlar olsa olsa kâinatın Rabbının yüce sözleridir» diyerek Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamberliğini tasdîk edip İslâm'a girmiştir.

---

(1) Bilgi için bak : el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân/Kurtubî : 15/52, 53- Lübabu't-te'vîl: 4/11

Bunun için 69. âyetin son kısmında Kur'ân'ın nasıl bir söz olduğu çok özlü ve anlamlı şekilde şöyle açıklanmaktadır: **«O ancak katıksız bir öğüt ve açık ortada bir Kur'ân'dır.»**

Bakıllânî ve Taha Hüseyn'In de dedikleri gibi, Kur'ân ancak Kur'ân'-dır, onu başka bir söze benzetmek veya kıyas etmek mümkün değildir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, âhiret âleminde mü'minlere hazırlanan nîmetler konu edildi; inkâr ve tuğyanda ısrar edip dönüş yapmadan ölen kâfirler için hazırlanan azâptan bir kaç safha nakledilerek yönlendirici bir anlatım tarzı uygulandı. Sonra da Kur'ân'ın yüceliği ve benzersizliği üzerinde durularak Hz. Muhammed'in (A.S.) şâir olmadığı, ancak Allah'tan alıp öylece teblîğde bulunduğu belirtilerek aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhî kudret ve tasarrufa delâlet eden davarlar konu ediliyor ve onların münhasıran insanlar için yaratıldığına değinilerek ilâhî lûtuf ve ihsana dikkatler çekiliyor. Sonra da insanın nutfeden yaratılmasına parmak basılarak biyolojik açıdan konuyu incelememiz isteniliyor. Bilâhare Cenâb-ı Hakk'ın varlığına delâlet eden birkaç belge açıklanarak insan aklına ışık tutuluyor.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ

﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا

مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ

آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ

مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ

﴿٧٦﴾ أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ

مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ

وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ

خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ

مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ

بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ

الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

M E Â L İ :

71— Görmediler mi ki, biz (kudret) ellerimizin imalâtı olan davarları yarattık; böylece onlar buna sâhip bulunuyorlar.

72— Onları kendilerine boyun eğer kıldık da bir kısmı binekleridir, bir kısmının da etini yemektedirler.

73— Kendileri için onlarda birtakım yararlar ve içecekler de vardır. Artık şükretmezler mi?

74— Yardım olunurlar (kendilerine imdad olunur) diye, tutup Allah'tan başka ilâhlar edindiler.

75— Halbuki o ilâhların, onlara yardımda bulunmaya güçleri yetmez; onlar ise, o ilâhlar için hazır (koruyucu) askerlerdir.

76— Sakın onların sözü seni üzmesin. Şüphesiz ki, biz onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da biliriz.

77— İnsan, kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmedi mi? Buna rağmen bir de bakarsın ki o, (bize karşı) açık bir hasım.

78— Kendi yaratılışını unuttu da «çürüdüğü halde bu kemikleri kim yaratabilir?» diyerek bize misâl vermeye kalkıştı.

79— De ki, onu ilk yaratıp meydana getiren diriltecektir. O, yaratışın, yaratılışın her özelliğini bilendir.

80— O ki, size yeşil ağaçtan ateş meydana getirdi. Siz de o ateşten yakıp duruyorsunuz.

81— Gökleri ve yeri yaratan, onların bir benzerini (veya tıpkısını) yaratmaya kudreti yetmez mi? Elbette yeter. O her şeyi yaratandır, bilendir.

82— O, bir şeyi (var kılmayı) dileyince, O'nun emri sadece «ol!» demesidir, o şey hemen oluverir.

83— Her şeyin mülkü (mukadderat ve tasarrufu) elinde olan (Allah) çok yücedir, çok münezzehtir ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

NÎMETTE İLÂHÎ DAMGAYI GÖREBİLMEK

(أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ) «Görmediler mi ki, biz (kudret) ellerimizin imalâtı olan davarları yarattık; böylece onlar buna sâ-

hlp bulunuyorlar.»

Kur'ân-ı Kerîm'in kelime konum ve dizimi; taşıdığı yüksek mâna ve hikmeti; cihanşümul hükümleri bakımından da insan gücünü çok aştığı belirtildikten sonra, onu indiren Cenâb-ı Hakk'ın üstün kudretinin damgasını, benzersiz sanatının izlerini taşıyan nîmetlerden bir kısmına yer verilerek insan aklına hem ışık tutuluyor, hem de ilmî araştırma yapmasına dayanak olacak malzeme veriliyor. Şöyle ki :

Vasıtasız, vekâletsiz ve ortaksız; örnek ve modelsiz yaratılan davarlardan her biri insanlardan yana birçok yararları beraberinde taşıyarak var kılınmıştır. Evcil tabiatlı yaratılmaları, yani kısa sürede eğitilip evcilleştirilmeleri, ilâhî plân gereğidir. Bunun için tek ve çift tırnaklı evcil hayvanlardan kimi binek olarak kullanılmaya; kimi de etinden, yününden, kılından, sütünden, derisinden ve sakatatından yararlanılmaya elverişli özelliktedir.

İlâhî imalâtın verdiği bu çok faydalı nîmetlerin yerini başka bir nîmet dolduramamaktadır. Öyle ki, sentetik kumaş her zaman yün karşısında, sün'i deri hayvan derisi yanında çok basit ve sönük kalır. O bakımdan yünün, pamuğun ve ketenin yerini dolduracak ve onların sağladığı faydaları sağlayacak maddeler yoktur.

Şüphesiz davarlardan her birinin insan hayatına, beslenmesine, sağlığına ve ekonomik yapısına sağladığı fayda tartışma kabul etmiyecek kadar kesindir. Cenâb-ı Hakk'ın bu nîmetler üzerindeki damgasını görüp de şükretmemek mümkün müdür? Cenâb-ı Hak bu incelikleri hatırlatarak insanları, özellikle imân edenleri şu sözleriyle şükretmeye dâvet ediyor: **«Onları kendilerine boyun eğer kıldık da bir kısmı bineklerdir, bir kısmının da etini yemektedirler.. Kendileri için onlarda birtakım yararlar ve içecekler de vardır. Artık şükretmezler mi?»**

O halde bütün nîmetler Allah'ın tükenmiyen hazinelerinden köpürüp taşmakta ve hepsi de insana yönelmektedir. Davarın sütü, eti, derisi ve diğer kısımları bütünüyle insanın istifadesine uygun özellikte yaratılmıştır. O halde bunca nîmetlerle hayatımızı sürdürürken, o nîmetleri veren Yüce Kudret'in plân ve proğramına göre hareket etmemiz gerekmektedir. Aksine bir yol izlemek, nankörlük ve saygısızlık olmaz mı?

İNSANLARIN KORUMASINA MUHTAÇ OLAN SAHTE İLÂHLAR

(وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ) **«Yardım olunurlar (kendilerine imdad olunur) diye, tutup Allah'tan başka ilâh-**

lar edindiler. Halbuki o ilâhların onlara yardımda bulunmaya güçleri yetmez; onlar ise, o ilâhlar için hazır (koruyucu) askerlerdir.»

İlâhî kudreti yansıtan evcil hayvanlardan bir kısmının insanların menfaatine sunduğu nîmetlere dikkatler çekildikten ve o yegâne kudret sâhibi olan Allah'ın her birini kendi sanat fırçasıyla şekillendirip insanların hizmetine verdiği belirtildikten sonra aklını, idrâk ve irâdesini bu doğrultuda kullanmayan inkârcı maddecilere, sapık müşriklere ışık tutuluyor; iyice düşünüp sonuç çıkarmaları hatırlatılıyor.

Cenâb-ı Hak hiçbir zaman korunmaya, yardıma, desteğe, ortağa ve vekîle muhtaç değildir. Mülk bütünüyle O'na aittir, her şey üzerinde mutlak tasarrufa ancak O sâhiptir. Putlar, canlı-cansız sahte ilâhlar ise, sonradan yaratılan, var kılınan cisimlerdir; ustaya, yardımcıya, emeğe, korunmaya her an muhtaçtırlar.

Böylece kendini korumaya kudreti olmayan, tapıldığı zaman yarar, tapılmadığı zaman zarar veremiyen cisimleri ilâh edinmek selîm aklın, sağ duyunun kabul edebileceği bir düşünce, bir inanç değildir. İlgili 74-76. âyetlerle akıl sahiplerine sesleniliyor ve çok aziz, şerefli yaratılan insanoğlunun kendinden aşağı varlıklara tapınmasının, insanlığa büyük hakaret sayılacağı dolaylı şekilde hatırlatılıyor.

NUTFEDEN İNSAN YARATMAK

(أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ) **«İnsan, kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmedi mi? Buna rağmen bir de bakarsın ki o, (bize karşı) açık bir hasım.»**

Allah'ın varlığına ve birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden belgeler o kadar çoktur ki, onları saymakla bitiremeyiz. Daha doğrusu kâinat hem bütün olarak, hem de parça olarak O'nun kudretinin izini taşımakta ve varlığına şehadet etmektedir. İnsanın, canlılık vasfı taşıyan spermadan yaratılması, sadece o belgelerden biridir.

Nitekim Allah'ın varlığını inkâr eden ünlü filozof Sir Karl Popper'e, Nobel Armağanı kazanan ünlü beyin uzmanı Edward'ın verdiği cevap çok dikkat çekicidir: «Ben insan beynindeki milyonlarca sinir hücresinin birbiriyle bağlantılarını görünce imân etmekten başka çare bulamıyorum. Oysa felsefenin bu kompleks yapıdan haberi yoktur. Onun için felsefe gelişigüzel iddialar ortaya atar.»

Gelelim ana rahmine (dölyatağına) giren spermaya: Yumurta ile birleşince, beyin dahil insanın bütün özelliklerini, inceliklerini, düşünce ve duygularını kendinde taşır. Tıpkı bitkinin bütün özelliklerini kendinde taşıyan tohum gibi.. Spermanın yumurtayla birleşip bölünmeye başlamasıyla oluşan cenini ve ait olduğu ruhu ona yerleştirmek suretiyle insan denilen mükemmel canlıyı var kılan Yüce Kudret, öldürdükten sonra insanı yaratamaz mı?

Hangi uzman veya hangi cihaz on milyar kabloyu hem ayrı ayrı hizmete yöneltir, hem de bunlar arasında bir yanlışlığa meydan vermeksizin devamlı bir irtibat, alış-veriş sağlayabilir?

Bütün bu gerçeklere rağmen ilmini iman desteğinde derinleştirmeyen, aklını gerçeği arayıp bulmakta kullanmayan inkârcı maddeciler, Allah'ı inkâr etmekle kalmazlar, bir de O'na açık hasım kesilip iddialarını sürdürürler. 77. âyetle bu hususa değinilerek bilgi veriliyor.

İLMÎ YÖNÜ

Âyette «nutfe»den söz edilirken, kelime belirsiz olarak getirilmiştir. Gramer kaidesine göre bu, yer aldığı konu ve cümleye göre iki değişik manadan birine veya her ikisine delâlet eder. Birincisi vahdet ifade eder, yani ana rahmine intikal eden milyonlarca spermadan çoğu zaman sadece birisi yumurtalığa girer ve öylece cenin oluşur. İkincisi kesret ifade eder, yani ceninin ana rahminde oluşabilmesi için menide birçok spermanın bulunması gerekir.

Günümüzde bu konu üzerinde yapılan ilmî araştırmalar aynı sonucu vermek suretiyle Kur'ân'ı doğrulamaktadır.

UFALANIP ÇÜRÜYEN KEMİKLER TEKRAR BİRARAYA GELİP OLUŞUR MU?

(وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ) **«Kendi yaratılışını unuttu da «çürüdüğü halde bu kemikleri kim yaratabilir?» diyerek bize misâl vermeye kalkıştı.»**

Cenâb-ı Hakk'ın hılkat (yaratma) kanunu kusursuz işlemektedir. Bu konuda hazırladığı proğram aksamadan gerçekleşir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in açıklamasıyla insan tekrar kuyruk sokumundaki küçücük bilyamsı kemikten yaratılır. Tohum nasıl hayatın sırrını kendinde taşıyorsa, yanıp kül olsa bile o kemik ve insanî ruh da insan hayatının bütün sır ve özelliklerini, irsî kusur ve meziyetlerini kendilerinde taşırlar. Belli ortam ve

şartlar vücut bulup yaratılmalarıyla ilgili kanunlar harekete geçince, insan toprak altından, bitkilerin filizlenip fışkırdığı gibi filizlenir. Çürüyüp çer çöp haline gelen bitkinin tohumu veya kökü veya taşıdığı sporlar onun benzerini bütün özellikleriyle kendilerinde taşıyıp meydana getirdikleri gibi, çürüyüp toprağa karışan et, kan, kemik, sinir ve benzeri şeylerin de bir benzerini bütün özellikleriyle meydana getirecek olan bilyamsı kemik ve insanî ruh arasındaki mânevî irtibat da böyledir.

Bitkiyi ilk yaratan Yüce Kudret, onun benzerini bütün özellikleriyle nasıl yaratıyorsa, yani kudreti buna nasıl yetiyorsa, insanı da ilk yaratan O Yüce Kudret, onu öldürdükten sonra bütün özellikleriyle yaratacaktır. Bitkinin benzerini yaratmak O'na göre ne kadar kolaysa, insanın da yaratılması öyle..

YEŞİL AĞAÇTA ATEŞİN MEYDANA GETİRİLMESİ

(اَلَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَاراً فَاِذَٓا اَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ) **«O ki, size yeşil ağaçtan ateş meydana getirdi. Siz de o ateşten yakıp durursunuz.»**

Ağaçta enerjinin depolandığı; özellikle jeolojik devirlerde toprak altına geçen dev yapılı ağaçların zamanla kömürleşip büyük bir enerji kaynağı oluşturduğu bir gerçektir. İlgili âyetle bu hususa da işâret edilmiş olabilir. Aynı zamanda âyette bir incelik daha söz konusudur; o da «ağaç» anılırken «yeşil» sıfatına yer verilmesidir. Bu, yeryüzünü örten bitki tabakasının durmadan yakıcı madde olan oksijen neşrettiğini; yanma olayının ancak oksijenle gerçekleşebileceğini yansıtmaktadır. Böylece yeşil ağacın birkaç yönden insan hizmetine sevkedildiği ve her yönüyle ilâhî kudret damgasını taşıdığı ortaya çıkmakta ve bunlar O Yüce Kudretin, ölüleri tekrar dirilteceğine delil gösterilmektedir.

Bu konuda ashab-ı kirâmın ünlü âlimlerinden İbn Abbas'ın (R.A.) şöyle bilgi verdiği rivâyet edilmiştir :

— Arapların çakmak mesabesinde olan Merh ve Afar adında iki ayrı tür ağaçları vardır. Afar, çakmak demiri gibi üstte tutulur, Merh de çakmak taşı gibi altta tutulur. Her iki ağaçtan birer dal kesilip suyu akıtılır ve sonra o iki dal birbirine sürtülerek ateş çıkarılır, yani yanmaları sağlanır.

Kur'ân'da Yâsîn Sûresi'nin 80. âyetiyle verilen bilgi daha çok bu iki ağaca işârettir; aynı zamanda yeşil olan bütün ağaçları da kapsamına almaktadır. (1)

---

(1) Geniş bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 15/60- Lübabu't-te'vîl : 4/13

GÖKLERİN VE YERİN BENZERİNİN YARATILMASI

(أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ) «Gökleri ve yeri yaratanın, onların bir benzerini (veya tıpkısını) yaratmaya kudreti yetmez mi? Elbette yeter. O, her şeyi yaratandır, bilendir.»

Cenâb-ı Hak bu âyetle önemli bir husus hakkında bilgi vermektedir: Kıyâmet olayının meydana gelmesiyle, mevcut düzenin bozularak alt-üst olması söz konusudur. Ancak bozulan kâinat düzeninin, düzensizlik içinde kalması elbette düşünülemez. Arkasından yeni bir düzen meydana getirilir ki bu, göklerin ve yerin bir benzeri demektir.

Bundan da anlaşılıyor ki, bozulup parçalanan, ölüp çürüyen, dökülüp çer çöp haline gelen şeylerin, ortam ve şartlar oluşunca benzerleri meydana gelmektedir. Kıyâmet gününde diriltilip kaldırılan insanın bedeni, dünyadaki bedeninin benzeridir, fakat her yönüyle aynı değildir. Çünkü bu ikinci bedende sindirim sistemi bütünüyle farklı ve değişiktir. Aynı zamanda organların ve dolayısıyla bedenin yıpranması söz konusu değildir. Zaten dünyada iken de 60-70 yıllık ömür süresi içinde vücudumuz birkaç defa yenilenmekte; günde milyonlarca hücre ölmekte ve yerlerine yenileri gelmektedir.

Cenâb-ı Hak, ezelde hazırladığı plân gereği, kâinatı bütünlüğü içinde amacına doğru hareket ettirirken, meydana gelecek şeyler ve olaylar için «ol» emri ile tecellide bulunur. Bu, eşyayı veya olayı meydana getirecek sebeplerin oluşup harekete geçmesini sağlar.

Bazı ilim adamlarına göre, «ol emri» mu'cizenin tecellisinde olduğu gibi, sebep ve kanunlar zincirine bağlı olmaksızın tecelli eder ve irâde edilen şey bir anda oluverir. Gerçi bu, Allah'ın sonsuz kudreti dahilindedir; dilerse öyle de olur; ama O'nun koyduğu kanunlar, çizdiği plânlar vardır ve onlar kusursuz şekilde işler ve uygulanır. «Ol emri» belli bir seyir içinde kanun, plân, proğram ve sebeplerle bağlantı kurarak hedefine ulaşır. Buna «sünnetullah» da diyebiliriz.

O halde her şeyin mülk-ü tasarrufunu kudret elinde bulunduran; hiçbir şeyi boşuna ve anlamsız yaratmayan; yarattığı her şeyi belli kanunlara ve sebeplere bağlayıp belirlenmiş hizmetlere sevkeden O çok yüce kudret, her türlü noksanlıktan, ortaktan ve evlât edinmekten pâk ve münezzehtir. Dönüş, eninde sonunda O'na olacaktır. Zira her şey O'nun kudretinin tezahürüyle vücut bulmuştur ve vakti gelince o kudrete yönelmek zorundadır.

Her şeyin anahtarı O'nun elindedir. Kâinat bütünüyle O'nun mülkü ve eseridir. O, kendi mülkünde tek tasarruf sâhibidir. Bizler mevcut nîmet ve imkânlara eğreti olarak sahip bulunuyoruz.

Dönüşümüz Cenâb-ı Hakk'a olacağına göre, O'nun azamet ve kibriyasına yakışır güzel amellerle, iyilik ve fazîletlerle süslenmiş bir halde dönmemiz gerekmez mi? İşte Kur'ân-ı Kerîm bu gerçeği hatırlatmakta ve aydınlatıcı, yönlendirici öğütler vermektedir.

Yâsîn Sûresi'ne, Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamberliği, and içilip, te'yid ve te'kid edilerek başlanıldı. Her şeyin mülk-ü tasarrufunu kudret elinde bulunduran Cenâb-ı Hak tesbîh ve tenzîh edilerek sûre noktalandı.

Bizi bu sûrenin tefsîrine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; bize bu çalışmamızda ışık tutan, aydınlatıcı bilgiler veren Resûlüllah (A.S.) Efendimize ve O'na uyan sâlih mü'minlere salât-ü selâmlar olsun.

SÂFFÂT SÛRESİ

Sûreye, sâf sâf dizilip duranlara and içilerek başlandığı için «saffât» ismi verilmiştir.

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Bunun aksini söyleyen olmamıştır.

Âyet sayısı : 182 veya 181

Kelime » : 860

Harf » : 3826 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeler sıralanıyor.

2— Göklerin ve yerin yaratılmasındaki plâna dikkatler çekiliyor.

3— İnkârcı sapıkların âhiret âlemine inanmamasına değinilerek, bu yüzden kendilerine verilecek uhrevî cezadan haber veriliyor.

4— Cennet ve ondaki güzel nîmetler anlatılıyor.

5— Peygamberlerin kıssalarına yer verilerek öğüt ve ibret alınacak safhaları naklediliyor.

6— Melekleri Allah'ın kızları sananlar veya öyle iddia edenler reddediliyor.

7— Meleklerin aldıkları emir gereği, sâf sâf olup tesbîhte bulundukları haber verilerek Cenâb-ı Hakk'ı anmanın füyuzatına işârette bulunuluyor.

(1) Tefsîr-i Nisabûrî/Garâibu'l-Kur'ân ve Reğâibü'l-Furkan : 23/39 - Lübabu't-te'vîl : 4/14

8— Peygamberlerden her biri lâyık olduğu şekilde övülerek, yönlendirici misaller veriliyor.

9— Cenâb-ı Hakk'ın peygamberlere selâmla iltifatta bulunduğu açıklanarak, onları salât-ü selâm ile anmamıza işârette bulunuluyor.

10— En güzel övgünün, âlemlerin Rabbı Allah'a mahsus olduğu belirtilerek sûre noktalanıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
وَالصَّٓافَّاتِ صَفًّاۙ ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْراًۙ ﴿٢﴾ فَالتَّالِيَاتِ ذِكْراًۙ ﴿٣﴾ اِنَّ
اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌۜ ﴿٤﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ
الْمَشَارِقِۜ ﴿٥﴾ اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِز۪ينَةِۨ الْكَوَاكِبِۙ ﴿٦﴾ وَحِفْظاً
مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍۚ ﴿٧﴾ لَا يَسَّمَّعُونَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُونَ
مِنْ كُلِّ جَانِبٍۗ ﴿٨﴾ دُحُوراً وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌۙ ﴿٩﴾ اِلَّا مَنْ خَطِفَ
الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾

MEÂLİ:

1— And olsun sâf sâf dizilenlere.

2— Sürükleyip götürenlere, vazgeçirip alıkoyanlara.

3— Kitap okuyanlara.

4— Muhakkak sizin ilâhınız bir'dir.

5— Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbı'dır; doğuların da Rabbı'dır.

6— Şüphesiz ki biz dünya semâsını (veya en yakın semâyı) yıldızlarla süsledik.

7— Ve orayı itaâtten çıkmış her azgın şeytandan koruduk.

8— Mele-i A'lâ'ya kulak verip dinleyemezler ve her yandan atılıp itilerek kovulurlar.

9— Onlar için devamlı azâp vardır.

10— Ancak bir söz dinleyip kapan olursa, peşine çok parlak bir şihâb (meteor taşı, kıvılcım) takılır.

İLGİLİ HADÎSLER

Câbir b. Semûre (R.A.), Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: «Melekler Rablarının huzurunda sâf sâf durdukları gibi, sizler de sâf sâf olmaz mısınız?».

Bunun üzerine ashab-ı kirâm sordu:

— Melekler Rablarının huzurunda nasıl sâf bağlıyorlar?

Resûlüllah (A.S.) bu soruya şu cevabı verdi:

— Ön safları açık bırakmayıp tamamlıyorlar ve böylece sâf arasında boşluk kalmayacak şekilde yanyana duruyorlar. (1)

«İnsanlardan üç şey ile üstün tutulduk: Saflarımız meleklerin safları gibi kılındı. Yeryüzünün her yanı bize mescid sayıldı. Su bulamadığımız zaman yeryüzünün (temiz) toprağı bize temizleyici kılındı.» (2)

BİR TEK İLÂH VARDIR

(اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ) «Muhakkak sizin ilâhınız bir dir.»

Kur'ân'da câri olan ilâhî metotlardan biri de, çok önemli bir şey anlatılırken, ya da önemli bir olaydan haber verilirken, bazı şeylere and edilerek başlanır. Nitekim konumuzu oluşturan âyetlerde Allah'ın birliği belirtilirken üç şeye yemin edilmektedir:

1— Sâf sâf olup Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh eden meleklere ve bu safları düzenleyenlere,

2— Bulutları belli kanun ve sebeplere göre sevkeden meleklere ve in-

(1) Müslim/salât : 119- Ebû Dâvud/salât : 93- İbn Mâce/ikamet: 50- Ahmed: 5/101

(2) Müslim/mesâcid: 4

sanları kötülüklerden, günahlardan men' eden Kur'ân hükümlerine,

3— Allah'ı anıp ve bunu tekrarlayarak devam eden meleklere; aynı zamanda Kur'ân'ı düzenli ve düzgün okuyanlara..

Birinci yemin, iş ve ibâdette düzenli olmayı; özellikle de namazda sâf bağlayıp durmayı ilhâm etmektedir.

İkinci yemin, bulut ve yağmur gibi tabiat olaylarını sevk ve idâre eden görevli meleklerin bulunduğuna; her olayın ve konunun üzerinde birçok görevli meleklerin hizmet vermekte olduklarına dikkatleri çekmektedir.

Üçüncü yemin, düzenli şekilde Cenâb-ı Hakk'ı anmanın, düzenli ve düzgün Kur'ân okumanın büyük yararları bulunduğunu telkîn etmektedir.

GÖKLERİN, YERİN VE DOĞULARIN RABBI

(رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ) **«Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbıdır; doğuların da Rabbıdır.»**

Kur'ân-ı Kerîm'de kâinatın tamamı söz konusu edilen yerlerde, üzerinde yaşadığımız gezegen (yerküre) itibariyle «gökler ve yer» tabiri kullanılır. Burada göklerden maksat dünyadan başka diğer bütün gezegen ve sistemler, onlara bağlı bulunan yıldızlardır. O bakımdan konumuzu oluşturan âyette «göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbı» denilmiştir. Bazan da sadece «göklerin ve yerin Rabbı» şeklinde bir anlatıma yer verildiğini görmekteyiz ki bu da aynı şeyi ifâde etmektedir.

«Doğuların Rabbı» terkibine gelince: Dünya batıdan doğuya doğru belli bir hızla hareket halindedir. Kutuplardan geçmek üzere ekvatora dik olarak çizildiği düşünülen çembere «meridyen» diyoruz. Ekvator ise, bir dairenin çevresi 360 derece olduğu için 360 parçaya bölünmüştür. Her meridyen arası dört dakikadır. Böylece dünya kendi ekseni etrafında doğuya doğru dönerken her meridyen bir doğu sayılır. Zira her meridyen kendisinden bir sonraki meridyen itibariyle dört dakika önce güneşi görmüş oluyor. Böylece «Cenâb-ı Hak» doğuların Rabbıdır, denilerek dikkatimiz yerküreye ve onun iki ayrı hareketine çekilmiştir.

Bu konuda «Rab» sıfatının kullanılmasına gelince: Yerküreyi, kâinat plânındaki yerine ve belirlenmiş kanunlara bağlı kılarak ona düzenli ve yararlı hareket sağladığına ve bu düzenlemeyi sapasağlam kılıp birtakım sapmalardan koruduğuna işârettir.

Ayrıca dünyanın 23 derece meyilli olması sebebiyle, güneşin her gün

doğu cihetinde farklı bir yerden doğduğu için de «Rabbü'l-meşârik» şeklinde bir anlatıma yer verildiği düşünülebilir.

DÜNYA SEMASININ YILDIZLARLA SÜSLENMESİ

(إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ) **«Şüphesiz ki biz dünya semasını (veya en yakın semayı) yıldızlarla süsledik.»**

Kur'ân'ın bu anlatım şekli hasr, yani belli sınır içine alıp yalnız belirlenen şey hakkında kullanmayı ifade etmemektedir. Bu kuraldan hareketle, yalnız dünya semasının yıldızlarla süslenmediğini, diğer semalarda da yıldızların bulunduğunu söyleyebiliriz.

Ancak yıldızlar âlemi bir sema veya en yakın sema kabul edilirse, onların ötesinde altı sema daha vardır ki, onlarda yer alan sistem ve yıldızların durumu çok daha farklıdır, yani daha büyük sistemler ve yıldızlar söz konusudur. Zira Kur'ân'da «Kürsî»den söz edilirken, «Gökleri ve yeri kuşatıp kaplamıştır» buyurulmakta ve Hadîs-i Şerîflerde ise, Arş'ın en büyük sistem ve yıldız olduğu belirtilmektedir; o kadar ki Arş'a ve Kürsî'ye nisbetle gökle yer, büyük bir çöle atılmış küçük bir halka gibidir, şeklinde bir anlatıma yer verilmektedir. (1)

Bir başka yorumla, görülebilen yıldızlar ve sistemler, yakın sema veya dünya seması sayılabilir. Onun ötesinde büyüklüğünü tasavvur bile edemiyeceğimiz altı sema daha bulunmaktadır.

Yakın semanın yıldızlarla süslenmesi, bize şu inceliği de öğretmektedir: Süsleme mutlaka belirlenmiş bir plân ve proğrama, belli hesaplara göre olur. O halde yakın semamızda görülebilen yıldız ve sistemler o kadar düzenli, hesaplı ve plânlı konulup ayarlanmıştır ki, düzensizlik, karışıklık hiçbir zaman söz konusu değildir. Her yıldız ve sistem kendine ayrılan sınırlar ve yörüngeler içinde hareketini belirlenmiş hızla sürdürmekte, biri diğerinin sınırına geçmemekte ve düzeni bozmamaktadır.

Nitekim ilgili âyet ve Fussilet Sûresi 12. âyetle şöyle açıklanmakta ve araştırıcılara temel bilgiler verilmektedir: **«Ve sonra onları iki gün (iki devir)de yedi gök şeklinde yerine getirip oluşturdu ve her göğe işini vahyetti (yaratıldığı gayeyi, bağlı bulunduğu kanunu bildirdi). Dünyayı (veya en yakın semayı) kandillerle süsledik ve onu (düzensizlikten) koruduk. Bu, O çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilenin takdiridir.»**

---

(1) Geniş bilgi için bak : Bakara Sûresi : 255. âyetin tefsiri

İTAATTEN ÇIKMIŞ HER AZGIN ŞEYTANDAN KORUMAK

(وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ ...) **«Ve orayı itaâtten çıkmış her azgın şeytandan koruduk..»**

Dünya'dan başka göklere ve mevcut sistemlere, onların ötesindeki yüce âlemlere «Mele-i A'lâ» denir. Bu, daha çok ilâhî buyrukları ve olup bitenleri yazan ve Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini alıp birbirlerine ulaştırıp teblîğ eden meleklerin bulunduğu yüce âlemler hakkında kullanılır.

Sözü edilen yüce âlemler ve oralarda tecelli eden ilâhî buyruklar, itaâtten çıkmış azgın şeytan ve cinden korunmuştur. Buna rağmen o buyruklardan birine kulak verip kapmak isteyen azgın şeytan ve cinne derhal bir şihab (meteortaşı) atılır da ona engel olunur. Çünkü şeytanlar duydukların bire dokuz katıp öylece kâhinlere ulaştırırlar.

Bu olay Hicr Sûresinde 17, Fussilet Sûresi 12, Enbiyâ Sûresi 32 ve Mülk Sûresi 5. âyetlerle beş ayrı yerde az farklı anlatımlarla açıklanmaktadır.

ŞEYTANLAR ATEŞTEN YARATILMIŞTIR

Cinler ve şeytanların ateşten yaratıldığı bilinmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de «dumansız yalın bir ateşten», «renkli ve zehirli ateşten» yaratıldığı belirtilerek bu konuda kısa bilgiler verilmektedir. Biz ister bu yalın ateşi «ışın» olarak, ister «renkli zehirli alev» olarak yorumlayalım, netice olarak şunu söyleyebiliriz: Ateşten yaratılan bu iki tür ruhanî ışık hızını aşan bir sür'ate sahiptirler. Bir anda üst tabakalara, yani göğe, Mele-i A'lâ'ya doğru yükselme imkânları vardır. Ancak Cenâb-ı Hak, koyduğu sünnet ve hazırladığı kusursuz plân gereği, onların yüce âleme çıkıp gök haberlerini almalarına birtakım engeller koymuş; delip geçici şihabları onlara yönelterek öldürücü ve kavurucu atışlarla sınırı aşanları geri çevirmeyi değişmeyen sistem olarak koymuştur.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm akan yıldızları, meteortaşları ve uçan daire sanılan ışıkları bize tanıtmakta ve araştırıcılara ipucu vererek hareket noktalarını belirlemektedir.

Bütün bu açıklama ve ana fikirlerden anlıyoruz ki, yedi gök, Arş ve Kürsî çok mükemmel bir plâna göre düzenlenmiş ve her biri için değişmeyen, bozulmayan sınırlar konulmuştur. Gelişigüzel, karmaşık bir durum söz konusu değildir ve olamaz da..

Düşen bir meteortaşı rastgele bir olay değildir. Akan yıldız bir tesadüfe bağlanamaz. Bunların hepsi kusursuz işleyen sistem içinde birtakım amaçlara yönelik meydana gelen olaylardır.

Tekrar edelim ki, varlık âleminde anlamsız bir olay meydana gelmiyeceği gibi, hikmetsiz, faydasız ve gereksiz bir olay da hiç bir zaman söz konusu değildir. Kâinat değişmeyen mükemmel bir plâna bağlı olup şaşmayan kanunlarla idâre edilmektedir. Bir yıldızın kayması, bir şihabın kendini göstermesi, bir meteortaşının düşmesi mutlaka bir amaca yöneliktir. Bunun aksini düşünmek veya iddia etmek, kâinatı bütünüyle kör tesadüflere bırakmak demektir ki, kâinatta yer alan her sistem ve meydana gelen her olay bunu kesinlikle reddetmekte, tesadüfün yeri olmadığını göstermektedir. Zira plânsız, proğramsız, hesapsız ve kitapsız hiç bir düzenleme olmadığı bilimsel açıdan da tesbit edilmiş durumdadır. Tefsîrimizin birçok yerinde bununla ilgili bilimsel tesbitlere yer verilmiştir.

Böylece hadîslerin de ışığı altında konuyu incelediğimizde, şeytan ve cinlerin daha çok Resûlüllah (A.S.) Efendimizin risalet göreviyle taltîf edildiği tarihten bu yana yüce âleme çıkmaları yasaklanmış ve gök haberleriyle onlar arasına birtakım engeller konulmuştur. Öyle ki, daha önceleri konulan sınıra yaklaşıp birtakım haberleri kapma imkânları oluyordu. Son peygamber ilim ve irfanla bütün insanlara gönderilince, sözü edilen sınırlar daha çok koruma altına alınmış ve görevli melekler, çıkmak isteyen cin ve şeytanları bir bakıma ilâhî roket olan şihablarla geri çevirmeye başlamışlar ve bunu aralıksız olarak sürdürmekteler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gökleri ve yeri yaratıp düzende tutan ve kâinat plânında yer alan her şeyi bir amaca yönelten Cenab-u Rabbi'l-Âlemîn'in mutlak tasarruf sahibi olduğu açıklandı. Göklerin, sistemlerin ve yıldızların kendilerine has sınırları, yörüngeleri ve hareketleri bulunduğuna dikkatler çekilerek meydana gelen olayların hikmeti üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın yüksek ve sınırsız kudretiyle hiçbir şeyi yaratmasının zor olmadığı konu ediliyor ve bu arada insanın o kudret karşısındaki durumuna değinilerek yapışkan bir çamurdan yaratıldığı açıklanıyor; ilâhî kudretin çamuru insan yapacak tasarrufa sahip bulunduğu belirtiliyor. Sonra da bu kudretin izlerini, eserlerini görmeyen inkârcı nankörlerin âhiret âlemindeki durumları tasvîr edilerek aydınlatıcı ve yönlendirici bilgiler veriliyor.

——oOo——

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا
أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾
وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا
إِنْ هٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ
﴿١٦﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ
وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾
هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾ احْشُرُوا الَّذِينَ
ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
فَاهْدُوهُمْ إِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ ﴿٢٤﴾
مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾

M E Â L İ :

11— Onlara bir sor: Kendilerini yaratmak mı daha zordur yoksa bizim yarattıklarımız (gökler, sistemler ve düzenler) mi?... Şüphesiz biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık.

12— Ne var ki sen onlara (onların inkâr ve inâtlarına) şaşıyorsun; onlar ise (senin)le eğleniyorlar.

13— Kendilerine öğüt verilince öğüt almazlar.

14— Bir açık belge (delil veya mu'cize) görseler, onunla alay ederler.

15— Ve derler ki: «Bu açık bir sihirden başkası değildir.

16— Biz öldüğümüz, toprak ve kemik (yığını) haline geldiğimiz zaman mı, biz (tekrar) dirilip kabirlerimizden kaldırılacağız?!

17— Ya önceki dede ve babalarımız da mı?..»

18— De ki: «evet, hem de aşağılanıp rüsvay olduğunuz halde...»

19— Bir tek haykırış yetecek; hemen (dirilip kalktıklarını) görürler.

20— «Vay bize! Bu hesâp ve cezâ günüdür» derler.

21— Evet, bu yalanladığınız (haklıyı haksızdan, zâlimi mazlumdan, mü'mini kâfirden ve münâfıktan) ayırt etme günüdür.

22-23— Toplayıp sürün mahşer yerine o zulmedenleri, eşlerini, yandaşlarını ve Allah'tan başka taptıklarını; hepsini Cehennem'in yoluna koyun.

24— Ve onları (belli bir noktada durdurup alıkoyun), çünkü onlar mutlaka sorguya çekileceklerdir.

25— Ve onlara: «Size ne oldu da birbirinize yardım edemiyorsunuz?»

26— Hayır, onlar bugün (ister istemez) teslimiyet içindedirler.

İLGİLİ HADÎS

«Kıyâmet gününde kul dört şeyden sorulmadıkça yerinden ayrılamaz:

1— Ömrünü nelerle yıprattığından,

2— İlmiyle nasıl amel ettiğinden,

3— Malını nereden kazanıp nerelere harcadığından,

4— Bedenini ne gibi konularda eskitip tükettiğinden.» (1)

Diğer bir rivâyette, **«gençliğini nerede, ne gibi konularda eskittiğinden sorulacak»** buyurulmuştur.

---

(1) Tirmizî/kıyâmet : 1

İNSAN, YAPIŞKAN ÇAMURDAN YARATILMIŞTIR

(فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقاً اَمْ مَنْ خَلَقْنَا اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ) «Onlara bir sor: Kendilerini yaratmak mı daha zordur, yoksa bizim yarattıklarımız (gökler, sistemler ve düzenler) mi? Şüphesiz biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık.»

Muhakkak ki, şunu veya bunu yaratmak konusunda Allah için zorluk, güçlük hiçbir zaman söz konusu değildir ve olamaz da.. İnsanın hılkatından ve vücut mekanizmasından daha karmaşık, daha yetenekli, daha güçlü ve büyük sür'ate sahip yaratıklar vardır. Nurdan yaratılan melekler, ışık hızını çok gerilerde bırakan ve rakamlarla ifade edilmesi belki mümkün olmayan bir hıza sahiptirler. Arş, Kürsî gibi büyük âlemler ve taşıdıkları özellikler insanın yaratılışı karşısında, bize nisbetle çok daha zor ve akıl almaz ölçü ve anlamdadır. İnsan ise, yapışkan, kokuşmuş bir balçıktan yaratılmıştır. Kâinatın büyüklüğü ve taşıdığı sistemlerin azameti karşısında cirmi itibariyle insan vücudu çok basit kalır. Ruhu, beyni ve kalbi itibariyle çok büyüktür.

Böylece Cenâb-ı Hak, inkârcı nankörleri uyararak, dikkatlerini kâinatın büyüklüğüne, içindeki sistemlerin çokluğuna ve kurulan düzenin akıl almaz mükemmelliğine çekiyor. Böylesine üstün ve sınırsız kudret ve ilme sahip olan Allah'ın insanı öldürdükten sonra yeniden diriltmeye kudreti yetmez mi? Yapışkan çamurdan yarattığı insanı, çürütüp toprak haline getirdikten sonra neden tekrar yaratamazmış?

YAPIŞKAN ÇAMURDAN YARATILAN İNSAN

İlk insanın balçıktan yaratıldığı kesindir. Evrim Teorisi'ne gelince, bunun kahramanı Charles DARWİN (1809-1882), 3 Nisan 1860'da Asa GRAY'e yazdığı mektubunda, «canlıların sahip olduğu gözleri düşünmek beni bu teoriden soğuttu» demiştir.

Darwin, Türlerin Menşei adlı kitabında ise, şu itiraflarda bulunmuştur: «Mesafelerde odağı ayarlayan farklı ışık miktarlarını kabul eden, kürevî ve renklerle ilgili sapmaları taklit edilmez hünerlere sahip olan gözün tabii seleksiyonla oluşabileceğini düşünmek, açıkça itiraf edeyim ki, son derece saçma bir şeydir.» (1)

Ancak bu konu Kur'ân'ın beş yerinde farklı anlatımla açıklanırken, se-

(1) The PLAIN TRUTH adlı derginin 1982 Eylûl sayısında yayınlanmıştır.

kiz yerinde ise, çamur mânasına gelen «tiyn» kavramı kullanılmıştır. Konumuzu oluşturan âyette, «tiyn-i lâzib» denilirken, Mü'minûn Sûresi'nde «sülâletin min tiyn» denilmektedir. Birinci tabir «yapışkan çamur», ikinci tabir «süzülmüş çamur» demektir. Geriye kalan altı yerde sadece «tiyn» sözü kullanılmıştır. (1) Hicr Sûresi'nde insanın pişmedik kuru, çürümüş ve kokuşmuş balçıktan; Rahman Sûresinde ise, testi misali ses veren kuru pişmedik çamurdan yaratıldığı açıklanır. İlgili bütün âyetleri biraraya getirdiğimizde, ilk insanın ne tür bir çamurdan yaratıldığı rahatlıkla anlaşılır. (2)

Sonra da bu farklı anlatımlardan anlıyoruz ki, ilk insan Adem (A.S.)ın çamuru hazırlanırken birtakım safhalardan geçirilmiş, tedrici bir tekâmüle tabi tutulmuş ve böylece her safha ve kademede insan türünün özelliği korunmuştur.

PUTPERESTLERİN ÂHİRETE İNANMAMASI

(بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ) **«Ne var ki sen onlara (onların inkâr ve inatlarına) şaşıyorsun; onlar ise (seninle) eğleniyorlar. Kendilerine öğüt verilince öğüt almazlar.»**

Mekkeli putperestler bâtıl ile öylesine kaynaşmışlardı ki, hakkı görüp anlayacak ne gözleri, ne de gönülleri kalmıştı. Günümüzün materyalistleri de öyle.. Araştırmadan reddetmek, okuyup incelemeden inkâr etmek, anlamadan karşı çıkmak bu nankörlerin âdeti, aynı zamanda hakka karşı cehaletlerinin bir başka belgesidir. Din'le, dindarla alay etmekten zevk alırlar; peygamber öğüdüne nefret duyarlar; ilâhî kudrete delâlet eden âyet ve belgeleri kendi anlayışlarına göre yorumlayıp lâf ebeliği yaparlar.

İkinci hayata gözlerini açınca, büyük bir şaşkınlık içinde hiç de inanmadıkları âhiret gününe kaldırıldıklarını görürler, «Vay bize! Bu hesap ve ceza günüdür» deyip derin pişmanlık duyarlar.

İlgili âyetler ve âhiret gününün bu safhaları çok duyarlı ve yönlendirici bir anlatımla işleniyor ve inkârcı sapıkların mutlaka sorguya çekilecekleri haber veriliyor.

Kur'ân bu bölümde ilâhî metodun ayrı bir ölçüsünü yansıtmakta ve akıl

(1) En'âm Sûresi : 2, A'raf Sûresi : 12, Secde Sûresi : 7, Sad Sûresi: 71, 76, İsrâ Sûresi : 61. âyetin tefsîri

(2) Bilgi için bak : Hicr Sûresi 26, Rahmân Sûresi 14. âyetin tefsîri

sahiplerine yol göstermektedir. Şöyle ki, Kur'ân önce dikkatleri ana temaya çekmek için sâf sâf olan, vazgeçirip alıkoyan, ilâhî zikri durmadan okuyan meleklere yeminle başlıyor. Sonra asıl temayı işliyor. Arkasından onu isbat eder mahiyette delil ve belgeler getiriyor ve buna rağmen aklını, vicdanını kullanmayıp ön yargısıyla, şartlanmış haliyle düşünüp davrananlar için ilâhî adâlet gereği hazırlanan elim neticeyi haber vererek uyarıda bulunuyor. Kalplere, vicdanlara neşter vururcasına âhirette meydana gelecek ibretli safhalardan bir kısmını hatırlatıyor. Öyle ki, o gün her azgın inkârcının, her zorba zâlimin ister istemez Hakk'a teslimiyet göstereceğine parmak basarak gelecek her şeyin çok yakın olduğuna işârette bulunuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın kudretinin yüceliğine delâlet eden belgeler konu edilerek insanın menşei hakkında açık bilgi verildi. Sonra da Hakk'a karşı gelen inkârcı nankörlere hazırlanan uhrevî cezaya değinilerek yönlendirici ve düşündürücü birkaç safha üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, aldatılanlarla aldatanların biraraya getirileceği ve karşılıklı suçlamaların başlayacağı konu ediliyor. Allah'ın varlığına ve birliğine dâvet edilen kâfirlerin, büyüklük taslamalar ve Hz. Muhammed'i (A.S.) cinnet getirmişlikle suçlamaları takbîh edilerek, dönüş yapmadan öldükleri takdirde mutlaka elim azabı tadacakları ve bu azabın daha çok onların amellerinin cinsinden olacağı haber veriliyor. Arkasından ıhlâs üzere amel eden mü'minlerin uhrevî mükâfatları konu edilerek ferahlatıcı ve tatmin edici bilgiler sıralanıyor.

وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ

عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَاۤءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوٓا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمٖينِ ﴿٢٨﴾
قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنٖينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ
بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغٖينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا اِنَّا لَذَٓائِقُونَ ﴿٣١﴾
فَاَغْوَيْنَاكُمْ اِنَّا كُنَّا غَاوٖينَ ﴿٣٢﴾ فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِى الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ
﴿٣٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمٖينَ ﴿٣٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوٓا اِذَا قٖيلَ لَهُمْ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ اَئِنَّا لَتَارِكُوٓا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ
مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاۤءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلٖينَ ﴿٣٧﴾ اِنَّكُمْ لَذَٓائِقُوا
الْعَذَابِ الْاَلٖيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ اِلَّا عِبَادَ
اللّٰهِ الْمُخْلَصٖينَ ﴿٤٠﴾ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ وَهُمْ
مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فٖى جَنَّاتِ النَّعٖيمِ ﴿٤٣﴾ عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلٖينَ ﴿٤٤﴾ يُطَافُ
عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعٖينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاۤءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبٖينَ ﴿٤٦﴾ لَا فٖيهَا
غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ
عٖينٌ ﴿٤٨﴾ كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾

M E Â L İ :

27— Birbirlerine yönelip karşılıklı sormaya başlarlar:

28— «Siz bize sağ taraftan (dinî açıdan) geliyordunuz» derler.

29— (Diğerleri), «Yok, sizler aslında inanmamıştınız.

30— Bizim sizin üzerinizde bir sultamız olmadı, ama siz, azıp sapıtan bir millettiniz» derler.

31— «Bu yüzden Rabbımızın hakkımızdaki sözü yerine geldi. Şüphesiz ki artık onu tadıp duracağız.»

32— «Evet, sizi biz azdırdık. Çünkü biz kendimiz azgınlar idik.»

33— Doğrusu onların hepsi o gün azâpta ortaktırlar.

34— Şüphesiz biz, suçlu günahkârlara böyle muamele ederiz.

35— Çünkü onlara: «Allah'tan başka ilâh yoktur» denildiği zaman büyüklük taslayıp (bunu kabul etmeyi gururlarına yediremediler).

36— Ve derlerdi ki : «Deli bir şâir için hiç tanrılarımızı bırakır mıyız?»

37— Hayır, (O, deli değildir). O, hak ile gelmiş ve peygamberleri tasdîk etmiştir.

38— Ve sizler, elbette elem verici azâbı tadacaksınız.

39— Ve ancak siz, yaptıklarınızla cezâlandırılacaksınız.

40— Ancak Allah'ın (imân temeli üzerinde gelişip) iyi niyetli, gösterişten uzak, samimi kulları müstesnâ..

41— İşte bunlar için bilinen, belirlenen bir rızık vardır;

42-43— Meyveler (sunulur) ve kendileri Nîmet Cennet'inde (veya Naîm Cenneti'nde) ağırlanırlar.

44— Kanepeler üstünde karşılıklı otururlar.

45— Pınardan doldurulan kâseler ile etraflarında dolaşılır.

46— Bembeyaz, içenlere lezzet verir.

47— İçinde tiksindirici hiçbir şey yoktur ve onlar bundan sarhoş da olmazlar, kendilerinden de geçmezler.

48— Yanlarında bakışlarını yalnız eşlerine çevirmiş iri gözlü (hurîler) bulunur.

49— Sanki onlar(ın her biri) saklı bir yumurta (gibi pürüzsüzdür).

KÜFRÜN ÖNDERLERİYLE KENDİLERİNE UYANLARIN TARTIŞMASI

(وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ...) **«Birbirlerine yönelip karşılıklı sormaya başlarlar..»**

Âhiret gününde gerçekler ortaya çıkarılıp ilâhî adâlet terazisi kurulur. Dünyada küfrün önderliğini yapıp hem sapıtan, hem de saptıranlarla saptırdıkları kimseler biraraya getirilir ve karşılıklı tartışmalı senaryo başlar: Aldatılıp saptırılanlar, kendilerini saptıranlara: «Siz haktan yana görünüp geliyordunuz» diyecekler. Saptıran mağrurlar ise, «Hayır siz zaten inanmamıştınız, doğru yol üzerinde bulunan kimseler değildiniz» diye cevap verecekler. Sonra da devamla şöyle diyecekler: «Hem bizim sizin üzerinizde bir sultamız ve kahrımız da yoktu. Sizler zaten azıp sapıtan bir millettiniz. Bununla beraber bugün hepimiz hak ettiğimiz azabı tadacağız. Zira kendimiz yozup azdığımız gibi, sizi de azgınlığa ittik.»

Böylece o gün bu iki grup da azaba ortaktırlar, karşılıklı sürtüşme ve tartışmanın bir yarar sağlamıyacağını onlar da anlayacaklar ve ister istemez ilâhî adâletin hükmüne boyun eğecekler.

Kur'ân-ı Kerîm bu son derece düşündürücü dramatik safhayı haber verirken, körü körüne şu veya bu liderin veya ileri gelen kimsenin peşine takılmanın dünyada da, âhirette de çok kötü ve üzücü sonuçlar doğuracağına dikkatleri çekmekte ve böylece ölmeden önce bu gibi hatâlı yollardan dönmenin rahmet olacağını hatırlatmaktadır. Aynı zamanda önder ve lider durumunda olan kişilerin de, kitleyi sürükleyen kahramanların ve mürşitlerin de büyük bir sorumluluk taşıdığına işâretle; halkı iyiye, doğruya, güzele ve fazîlete; tek kelimeyle «sırat-ı müstakim»e dâvet etmedikleri takdirde taşınması zor ağır vebal altına gireceklerini dolaylı şekilde haber vermektedir.

ALLAH'TAN BAŞKA HAKİKİ İLÂH YOKTUR

(اِنَّهُمْ كَانُوا اِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ) **«Çünkü onlara: Allah'tan başka ilâh yoktur, denildiği zaman büyüklük taslayıp (bunu kabul etmeyi gururlarına yediremediler).»**

Allah'ın varlığı ve birliği «Kelime-i Tevhîd»le ifade edilir. Zira bu kelime, kâinat plânının özünü, mayasını teşkil eder ve var kılınan her şeyin, ilâhî kudretin eseri bulunduğunun damgasını oluşturur. Dünya bu kelime-

nın cazibesiyle döner; güneş bu kelimenin ışık ve nurunu yansıtır; canlılar bu kelimenin rengiyle boyanır ve bu kelimenin sunduğu tadı, lezzeti, şifa ve rahmeti taşır. Atom çekirdeği ve etrafındaki elektronlar bu kelimeyi terennüm eder. Bütün hak dinler ve peygamberler bu kelimeyi açıklar da kalp ve kafalara onun ışığını tutar. Hak ile bâtıl, doğru ile eğri bu kelimeyle birbirinden ayrılır ve ayırt edilir. Her şey bu kelimenin feyizli havasında amacına yönelip hizmetini sürdürür; yüklendiği proğramı yerine getirir. Ancak insanların ve cinlerin çoğu kendilerini bu kelimenin cazibesinin dışına atmaya çalışırlar; ona yönelecekleri yerde sırtlarını çevirirler. Kaba kuvvetin, servet ve makamın, nefis ve şehvetin verdiği sahte gururla kendilerini yoktan yaratıp varlık alanına getiren Yüce Kudret'e yönelmezler. Her organları, hattâ her hücreleri üzerine basılan bu kelimenin damgasını görmezler.

O bakımdan «Kelime-i Tevhîd»i açıklayan Kur'ân-ı Kerîm'e eskilerin masalı, orta çağın köhne kitabı demekten çekinmezler. Hz. Muhammed'i (A.S.) de ya akli dengesi bozuk, ya da histerik sayarlar..

Oysa indirildiği günden beri durmadan cilâlanan ve ilâhî kudreti yansıtan Kur'ân'ı Kerîm hep ilmin, medeniyetin ve çağın önünde yürümüş; her geçen gün lafzıyla, manasıyla ilâhî olduğu daha iyi anlaşılmaya başlanmış ve her yönüyle insan kafasının eseri olmadığını isbat etmiştir.

Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'e gelince: O'nun akli dengesi kemal mertebesinde idi; ruh ve beden sağlığı kusur kabul etmiyecek âfiyet düzeyinde bulunuyordu. Teblîğ ettiği esas ve prensiplerle Allah'ın son peygamberi olduğunu isbatladı. Mükemmel bir insan olduğunu düşmanlarına bile kabul ettirdi. Aynı zamanda kendisinden önce gelip geçen hak peygamberleri de tasdîk edip onların kadr-u kıymetini yüceltti ve onlar hakkında her türlü yanlış görüş ve tesbitleri çürütüp en doğru bilgiyi insanlığa armağan etti.

O halde Hz. Muhammed'e (A.S.) deli diyebilmek için gerçekten deli ve sapık olmak gerekir. Ona histerik diyebilmek için çok cahil ve şaşkın, ya da garazkâr olmak icap eder.

İlgili âyetler bu gerçekleri çok duyarlı ve anlamlı sözlerle yansıtarak insan aklına, vicdanına ve düşüncesine ışık tutmakta, kalpleri doğruya yönlendirmektedir. Öyle ki, 15 asır önce, okur-yazar bile olmayan, bir zatın gerçek medeniyetin ölçü ve kurallarını haber veren, ilme öncülük yapan, çağların önünde yürüyen Kur'ân'ı yazıp ortaya koyduğu iddia edilebilir mi? Bu mümkün müdür? Böyle bir iddia insanı ve ülkeyi nereye götürür? Aynı zamanda insanlığa ne gibi fazîletler ve iyilikler kazandırır? Mekkeli inkârcı azgınların bu tür iddiaları onları nereye götürdü ve kendilerine ne gibi değerler, faziletler kazandırdı?

Hak red ve inkâr edilince geriye sadece sapıklık ve bâtıl kalır. Tarih, inkârcı azgınların, bâtılı savunan zorbaların, peygamberlere deli diyen dengesizlerin kalıntılarıyla doludur. Dünyanın ne yanına gidilirse gidilsin, onlardan geriye kalan birtakım belgelere rastlamak, mahzun ve mükedder bakışlarıyla boyunlarını büküp duran harabelerini görmek mümkündür.

Şüphesiz ki, hılkat kanununun gereğine uymayan, yaratıldığı amacın dışına çıkan, her organı üzerinde iz bırakan ilâhî damgayı göremiyen ve Hz. Muhammed'i (A.S.), aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm'i akıl, idrâk ve vicdan; ilim ve irfan gözüyle incelemiyen maddeci sapıklara, dönüş yapmadan öldükleri takdirde âhîrette verilecek ceza, sadece kötü niyet ve amellerine karşılık olacak; kimseye haksızlık edilmiyecektir. Zira kâinat her şeyiyle «Kelime-i Tevhîd» odağı etrafında varlığını, hareketini ve hizmetini kusursuz sürdürürken, kâinatta yer alan ve en şerefli varlık olan insanın buna ilgisiz ve yabancı kalması veya umursamaması büyük bir gaflet ve dalâlet değil midir? Aynı zamanda bu anlayış ve tutumu; bâtılı, ahlâksızlığı, azgınlık ve haklara tecavüzü ayakta tutmaktan başka neye yarar? İşte bütün bu sapma, inkâr ve inadın cezası sonu gelmeyen bir azap olacak, inkârcı nankörleri yakacaktır. Zira inkârın mânevi ateşi dünyada onların kalbini, irfanını yaktığı gibi, âhirette de her şeylerini yakacaktır.

SAMİMİ KULLAR

(إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ اُولٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ...) «Ancak Allah'ın (imân temeli üzerinde gelişip) iyi niyetli, gösterişten uzak, samimi kulları müstesnâ.. İşte bunlar için bilinen, belirlenen bir rızık vardır.»

Hak ile bâtıl karşılaştırılıp her birinin ayrı ayrı tariflerine, ölçülerine, anlamlarına ve getirecekleri sonuçlarına yer verildikten; bâtılı temsîl edenlere hazırlanan elim azâp açıklandıktan sonra, Allah'ın muhlis, yani samimi kullarına hazırlanan yüce nîmetlere dikkatler çekilmektedir. Tıpkı mihnet, sıkıntı, açlık ve sefalette sonra huzur, güven ve nîmete kavuşmak gibi ferahlatıcı bir sonuçtan haber verilmektedir. Sıkıntı ve üzüntüden sonra genişlik, refah ve neşenin nasıl bir anlam ve değer taşıdığını düşünürsek, elîm azâptan söz edildikten sonra mü'minlere va'dedilen yüce ve kalıcı nîmetlerden bahsetmek de öylesine bir anlam ve değer taşımakta ve imân cevherinin paha biçilmez bir nîmet olduğu vurgulanmaktadır.

İçini küfür, tuğyan, haksızlık, gösteriş ve alayiş kirinden temizleyip aklıyla, vicdanıyla, bilgi ve araştırmasıyla Allah'a yönelerek kulluk görevini ve gereğini ihlâs düzeyinde samimi anlayış, derunî zevk içinde yerine ge-

tirenlere «muhlisîn» denir. İnsana bu yüce mertebeye erişmenin yolunu Peygamber ve Kitap açar; Cenâb-ı Hak da kulunun samimiyetine göre onu doğruya, hakikate eriştirir. Çünkü doğru yola kavuşturmak O'na aittir.

BEŞER ARZUSUNA CEVAP VEREN YEDİ NİMET

Konumuzu oluşturan 42. âyetten 49. âyete kadar, Cenâb-ı Hak sonsuzluk yurdu olan Cennet'te insan arzusuna mükemmel biçimde cevap veren yedi üstün nîmetten haber vermekte ve bütün bunlara kalıcı olarak dünyada erişmenin mümkün olmadığına işâret etmektedir.

1— Allah tarafından yaratılıp her mü'min için belirlenmiş sonu gelmeyen rızık,

2— Çeşitli meyvalar ve ağırlanmalar,

3— Nîmetlerin köpürdüğü cennetler,

4— Tarifi mümkün olmayan kanepeler üzerinde karşılıklı oturmalar,

5— Bembeyaz, içenlere lezzet veren içecekler, sarhoş etmiyen, tiksindirmeyen içkiler,

6— Özenle saklanmış beyaz yumurta misali hûriler,

7— Ve istenilen her türlü hizmetler..

Bunlar Cenâb-ı Hakk'ın muhlis kullarına hazırlayıp va'dettiği sonsuz nîmetlerdir. Hepsi de arzuları karşılayacak, isteklere cevap verecek, gönül yatışkanlığı sağlayacak ve her yönüyle tatmin edecek özellikte yaratılmıştır. Allah'ın va'di haktır, zamanı gelince mutlaka gerçekleşir.

CENNET ŞARABI

(يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ) **«Pınardan doldurulan kâseler ile etraflarında dolaşırlar. Bembeyaz, içenlere lezzet verir.»**

«Şarap» kelimesi, içilebilecek her sıvıya verilen genel bir isimdir. Çoğulu «eşribe» gelir. Türkçemizde bu kavram daha çok üzümden elde edilen alkollü içkiye ad olmuştur. «Cennet Şarabı» Kur'ân'da üç yerde «şarab» kelimesiyle anılmış; üç yerde ise Cehennem'de mideleri rahatsız eden kaynar suya «şarabün min hamîm» denilerek buna yer verilmiş ve bir yerinde arının taşıdığı bal hakkında kullanılmış; bir yerde yağan yağmura,

bir yerinde de kaplıca suyuna bu ad verilmiştir. (1)

Cennet Şarabı'na gelince : İlgili 46 ve 47. âyetlerde bunun vasıfları dört madde halinde belirlenmektedir. Şöyle ki :

1— Rengi beyazdır.

2— Çok nefis ve lezzetlidir.

3— Baş ağrısı yapmaz, şuuru zedelemez, hastalığa yol açmaz, (bütünüyle şifâ ve huzur sağlar).

4— Sarhoş etmez, tatlı bir rehavet ve uzun süre neşe verir.

Cenâb-ı Hak bu son iki vasfı «gavl» ve «yünzefûn» sözüyle özetlemektedir.

CENNET KADINININ ÖZELLİĞİ

(... وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ) **«Yanlarında bakışlarını yalnız eşlerine çevirmiş iri gözlü (hûrîler) bulunur. Sanki onlar(ın her biri) saklı bir yumurta (gibi pürüzsüz)..»**

Cennetteki eşler, ister hûrî olsun, ister dünyadaki eşler olsun, birtakım özellikler taşırlar. İlgili âyetlerle onların daha çok üç özelliği konu edilmekte ve meraklılar için kısa bilgi verilmektedir :

a) Tatlı bakışlarını yalnız eşlerine çevirirler, başkasına kesinlikle ilgi duymazlar.

b) Gözleri büyükçedir ve çekicidir (ki bu onların güzelliğinin bir başka ölçüsü sayılır).

c) Deve Kuşu'nun kumlar arasında çok tatlı beyaz renkte ve oldukça pürüzsüz yumurtası gibi bir tazelik, pürüzsüzlük ve güzelliktedirler.

Nebe' Sûresi 34. âyette ise, bunların iki ayrı özelliği daha konu edilmektedir. Şöyle ki :

a) Göğüsleri yeni kabarmış tazeliktedirler,

b) Hepsi yaşıttırlar.

---

(1) Bilgi için bak : Sâd Sûresi 51, İnsan Sûresi 21, Yâsîn Sûresi 73, Yunus Sûresi 4, Nahl Sûresi 10, Nebe' Sûresi 24, Nahl Sûresi 69 ve Sad Sûresi 12. âyetlerin tefsiri

Başka âyetlerde ise onların her türlü kir ve murdarlıktan uzak, el değmedik şekilde temiz oldukları haber verilmekte ve böylece Cennet'te kadınlar için ayhali ve loğusalık gibi arazların söz konusu olmadığına işâret edilmektedir.

Bütün bu çekici ve son derece güzel nîmetler, tevhîd temeli üzerinde yükselen samimi amellerin karşılığıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, halkı yanlış yola sürükleyip götüren liderler ve rehberler konu edildi. Âhiret gününde bunlarla aldattıkları kimselerin karşılıklı birbirlerini suçlayacakları haber verilerek dünyada kimlerin peşine takılınması gerektiğine işârette bulunuldu. Hz. Muhammed'i (A.S.) cinnet getirmişlikle suçlayan inkârcı sapıkların nasıl katı bir tutum içinde bulundukları tasvîr edildi. Sonra da inananlar ve inanmayanlar için âhiret gününde hazırlanan ceza ve mükâfatlar üzerinde durularak aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Cennete giren mü'minlerin, dünyada iken inkârcılarla aralarında geçen konuşmaları hatırlayarak küfür fırtınasından kurtulduklarına sevinecekleri haber veriliyor. İnkâr üzere ölen yakınlarının Cehennem'de azap gördüğüne bakınca, Allah'a hamd ederek huzura kavuşacaklarına dolaylı şekilde atıf yapılıyor.

İnkârcıların öldükten sonra dirilmeye inanmadıklarına dikkatler çekilerek, büyük fırsatları kaçırdıklarına işâret ediliyor ve Cehennem'de hazırlanan çeşitli azaplardan birtakım safhalar anlatılıyor. Arkasından îmân temeli üzerinde yükselen sâlih amellerini ıhlâs mayasıyla mayalayan mü'minlerin bu azâplardan kurtulacakları haber verilerek ilâhî adâletin şaşmayacağına işârette bulunuluyor.

فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ
يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ اِنّ۪ي كَانَ ل۪ي قَر۪ينٌۙ ﴿٥١﴾
يَقُولُ اَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّق۪ينَ ﴿٥٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَد۪ينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾
فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ ف۪ي سَوَٓاءِ الْجَح۪يمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْد۪ينِۙ ﴿٥٦﴾
وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبّ۪ي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَر۪ينَ ﴿٥٧﴾ اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّت۪ينَۙ ﴿٥٨﴾
اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُو۫لٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّب۪ينَ ﴿٥٩﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ
الْعَظ۪يمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا اَمْ
شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِم۪ينَ ﴿٦٣﴾ اِنَّهَا شَجَرَةٌ
تَخْرُجُ ف۪ٓي اَصْلِ الْجَح۪يمِۙ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَاَنَّهُ رُؤُ۫سُ الشَّيَاط۪ينِ ﴿٦٥﴾
فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِؤُ۫نَ مِنْهَا الْبُطُونَۜ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ
عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَم۪يمٍۚ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَح۪يمِ ﴿٦٨﴾
اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَٓاءَهُمْ ضَٓالّ۪ينَۙ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾
وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّل۪ينَۙ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا ف۪يهِمْ
مُنْذِر۪ينَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَر۪ينَۙ ﴿٧٣﴾
اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٧٤﴾

MEÂLİ:

50— Birbirlerine yönelip sordular;

51— Onlardan bir sözcü şöyle der: «Doğrusu bir yakınım vardı.

52— Bana, «cidden sen de mi inananlardan, (söylenen şeyleri tasdîk edenlerden)sin?

53— Biz mi ölüp toprak ve kemik yığını haline geldiğimizde (yeniden dirilip) hesâp ve cezâ göreceğiz?» diyordu.

54-55— Bir diğeri, «onun ne durumda olduğunu bilir misiniz? derken bakar da onu Cehennem'in ortasında görür.»

56— «Allah'a yemin olsun ki, neredeyse beni de mahvedecektin» der.

57— Eğer Rabbımın (bana şuur ve anlayış veren) nîmeti olmasaydı, muhakkak ben de (azâba) hazır duruma getirilenlerden olurdum.

58-59— (Onlar artık o gün) biz birinci ölümümüzden başka bir daha ölmeyeceğiz ve biz azâba da uğratılmayacağız değil mi? (derler.)

60— Şüphesiz ki bu büyük bir kurtuluştur.

61— (Dünya'da) çalışanlar bunun gibi bir kurtuluş için çalışsınlar!

62— Nasıl, böyle bir nîmete konmak mı daha hayırlıdır, yoksa Zakkum ağacı mı?

63— Şüphesiz ki biz o ağacı zâlimler için bir fitne (bir dert ve kaygı) kıldık.

64— O bir ağaçtır ki Cehennem'in tâ dibinden çıkar.

65— Tomurcukları (veya meyveleri) şeytanların başlarına benzer.

66— Onlar (Cehennem'dekiler) mutlaka ondan yiyecekler de karınlarını onunla dolduracaklar.

67— Sonra da bunun üzerine onlar için iyice kaynar bir su ile karışık bir içecek var.

68— Sonra elbette dönecekleri yer yine Cehennem'dir.

69— Çünkü onlar babalarını sapıklık içinde buldular.

70— Onların izleri üzerinde koşturup durdular.

71— Ve and olsun ki, onlardan önce gelip geçenlerin çoğu da sapıtmıştı.

72— And olsun ki, biz onlara uyarıcı peygamberler göndermiştik.

73— Artık sen, o uyarılanların sonunun ne olduğuna bir bak!

74— Ancak iyi niyetli, samimi, gösterişten uzak, kendini hakka veren Allah kulları müstesnâ..

ÂHİRETİ İNKÂR ETMEYİ AYDINLIK SANANLAR

(فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ ...) «Birbirlerine yönelip sordular; onlardan bir sözcü şöyle der: Doğrusu bir yakınım vardı, bana, cidden sen de mi inananlardan, (söylenen şeyleri tasdîk edenlerden)sin?...... diyordu.»

Kur'ân-ı Kerîm, taşıdığı ilâhî metot ve uslûbuyla, dünyada iken âhirete, oradaki hesap ve cezaya, mükâfat ve kalıcı nîmetlere inanmayıp aydın bilgili geçinen kişinin, inanan arkadaşıyla bu konudaki karşılıklı konuşmalarını konu ediniyor ve âhirette inanan kişinin Cennet'e girdikten sonra yakınıyla aralarında geçen bu konuşmayı hatırlayıp onun cehennemde ne durumda olduğunu görmek istediğini tasvirle, hâlen dünyada bu düşüncede olanları uyarıyor.

İnanan kişinin o inkârcı sapık arkadaşına uymadığı, bu sebeple büyük bir kurtuluşa eriştirildiği anlatılarak cennetin nasıl büyük başarı ve kurtuluş yurdu olduğu açıklanıyor. Sonra da bu kurtuluşa eren mü'minin diğer insanlardan yana dilek ve temennisi naklediliyor ve «Dünyada çalışanlar bunun gibi bir kurtuluş için çalışsınlar!» buyurularak rahmet kapısının açık bulunduğu haber veriliyor.

Böylece Kur'ân'da ileride kesinlikle meydana gelecek olan olaylar, meydana gelmiş gibi kabul edilip uyarıcı, öğütleyici ve ibret verici tasvîrlerle kalp ve kafalar yönlendiriliyor. Zira gelecek olan her şey yakındır; olacağı kesinlik kazanan bir olay, meydana gelmiş demektir.

ZAKKUM AĞACI

(أَذَلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ...) «Nasıl, böyle bir nîmete konmak mı daha hayırlıdır, yoksa Zakkum ağacı mı?.»

Bu âyetle birlikte «zakkum» sözü Kur'ân'ın üç yerinde anılmakta-

dır. (1)

Zakkum ağacı, daha çok bâdiyede yetişir. Yasemine benzer çiçekleri vardır; yapraklarının çok acı olduğu söylenir.

Cehennem'de yetişen ve dalları her tarafa uzanıp yayılan fena kokulu ve son derece acı ve tiksindirici bir ağaca bu ismin verilmesi, bizim anlamamızı kolaylaştırmak içindir. Nitekim Cennet'te dalları her tarafa ulaşıp yayılan ve ferahlatıcı gölgesi olan Tûbâ Ağacı'ndan söz edilmektedir. (2)

Cehennem'de ağaç yetişir mi? Kayaları çatlatıp fışkıran, denizin derinliklerinde renk renk, biçim biçim yeşeren bitkileri gördüğümüz için kabul ediyoruz ve kayada, tuzlu suda bitki yetişmez demiyoruz. Cehennem'i, ondaki ortam ve şartları bilmediğimiz için böyle bir ağacın orada yetiştiğini inkâr etmemiz mi gerekir? Hayır, çünkü biz, ne Cehennem'deki yakıtın mahiyetini ve tesirini; ne de oraya atılanların neden kavrulup kül haline gelmediğinin sebep ve kanunlarını lâyıkıyla bilemiyoruz. Cenâb-ı Hak, Cehennem'deki ortam ve şartlara uygun ağaç yaratmaya elbette ki kadirdir. Ancak bu konudaki kanunları, ortam ve şartları bilmiyoruz, sadece mü'min olarak inanıyoruz.

Nitekim konumuzu oluşturan âyette, **«şüphesiz biz o ağacı zâlimler için bir fitne (sınav ve ölçü) kıldık»** buyurulmaktadır.

İlâhî kudretin yüceliğini, sınırsızlığını bilip imân edenler, Allah'ın buyurduğu, açıkladığı her şeye tereddütsüz inanırlar. Nefis ve İblîs'in uydusu olan zâlimler, kendilerine haksızlık edenler ise, hakkı bütünüyle red ve inkâr etmek için bu gibi âyetleri saçma sayarlar. Zira onların ölçü ve değerlendirmesi sadece gözle görülebilen, elle tutulabilen maddî nesnelerdir. Öyle ki, Kur'ân'ın Zakkum Ağacı'ndan söz ettiğini duyan İslâm'ın baş düşmanı Ebû Cehl, «Zakkum, hurma ve üzerindeki kaymağıdır» diyerek Kur'ân'ın gerçeği yansıtmadığını iddia etmiştir.

Cehennem Ağacı'nın vasıfları ve özellikleri:

a) Daha çok çölde ve Hicaz bölgesindeki Tihame'de yetişir.

b) Rahatsız edecek kadar acıdır ve fena bir koku neşreder.

c) Tomurcukları veya meyvası çirkinlikte ve şeklindeki tuhaflıkta şeytanın başına benzetilir. Nitekim Yemen bölgesinde yetişen ve meyvasına «ruus-i şeyâtîn» denilen «Esten» adında bir bitkiye benzediği söylenir.

(1) Duhan Sûresi : 43- Vakıâ Sûresi : 52. âyet
(2) Bak : Ra'd Sûresi : 29

d) Salgıladığı sıvı insan derisine dokununca tahriş edip cilt hastalığı meydana getirir.

e) Cehennem'de buna benzer ağaçtan, orada azap görenler ister istemez yerler ve bir anda karınları şişer de müthiş rahatsızlık vermeye başlar. O bakımdan yenilmemesi yenilmesinden hayırlıdır.

f) Bu ağaç Cehennem'in tâ dibinden çıkıp etrafa dal budak salar; yani menşei ateştir ve Cehennem'dir.

Cehennem'de zâlim zorbalar Zakkum'dan yedikten sonra üzerine iyice kaynar su ile karışık bir içecek verilir ki, bu da son derece rahatsız edici bir sıvıdır.

ATALARININ İZİ ÜZERİNDE YÜRÜYENLER

(إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ) **«Çünkü onlar babalarını sapıklık içinde buldular. Onların izleri üzerinde koşturup durdular.»**

Her kişi kendinden, amel ve niyetinden sorumludur. Hiç kimse atalarının dinine, âdetlerine uymak zorunda değildir. Herkesin aklı, bilgisi, idrâk ve irâdesi, doğruyu, iyiyi, faydalı olanı araştırıp bulacak yeterliktedir; elverir ki peygamberlerin teblîğatını duymuş olsun.. O halde atalarının tutmuş olduğu yolun yanlış ve her bakımdan felâkete uzandığı haber verildiği halde, bunu araştırmaya lüzum görmeyen ve peygamberin verdiği haber üzerinde aklını kullanmayanlar kendilerini hiç bir zaman mâzur gösteremezler.

Nitekim 69 ve 70. âyetlerle bu hususa dikkatler çekilmekte ve insan aklına, idrâkine seslenilmektedir. Kendilerinden önce gelip geçen kavim ve milletlerin çoğu bu idrâksizlik yüzünden yok edilmiştir. Onların kalıntıları yer yer, bölge bölge tarihin o felâketli günlerini fısıldamakta; harabeye dönmüş halleriyle Hakk'a isyânın maddî ve mânevî alanda nasıl bir yıkıntı ve ıstırap getirdiğini anlatmaya çalışmaktadır. Oysa onların hepsine uyarıcı peygamber gönderilmiş, gereken yardımcı bilgi ve malzeme verilmişti. Ne yazık ki o gerçeği görememiş, anlayamamışlardı.

Cenâb-ı Hak, yaşamakta olan inkârcı zâlimleri, -rahmetinin gereği- uyararak şöyle buyurmaktadır: **«Ve and olsun ki, onlardan önce gelip geçenlerin çoğu da sapıtmıştı. And olsun ki, biz onlara uyarıcı peygamberler göndermiştik. Artık sen, o uyarılanların sonunun ne olduğuna bir bak!»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünyada mü'minle yakınlığı olan inkârcı sapık arasında geçen konuşmanın, Cennet'te o mü'min tarafından hatırlanması konu edildi ve yönlendirici bilgiler verildi. Her şeye rağmen hakkı red ve inkâr edenlere hazırlanan kötü sonuç hatırlatıldı ve Cehennem'deki yiyecekleri üzerinde durularak, ölmeden önce dönüş yapmak suretiyle öyle bir âkibetten kurtulmaları istenildi. Körü körüne ataların izinde yürümenin rahmet ve saadet getirmiyeceği, her hâl-ü kârda peygamberin tebliğine kulak vermenin mutlak anlamda faydalı olacağı üzerinde durularak inkârcı zâlimler bir defa daha uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Nuh Peygamber'in (A.S.) inkârcılara sesleniși konu edilerek hakka sırt çeviren kavimlerin sonunun ne olduğuna dikkat çekiliyor ve kişinin düşünce ufkunu genişletir anlamda misâl veriliyor.

—oOo—

وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ
الْمُج۪يبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظ۪يمِ ﴿٧٦﴾
وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاق۪ينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِر۪ينَ ﴿٧٨﴾
سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِي الْعَالَم۪ينَ ﴿٧٩﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٨٠﴾
اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَر۪ينَ ﴿٨٢﴾

M E Â L İ :

75— And olsun ki, Nûh bize seslenip hâlini arzetmişti; Onun seslenişindeki isteğini kabul edenler ne güzeldir!

76— Biz, onu da, âile ve dostlarını da o büyük sıkıntı ve üzüntüden kurtardık.

77— Hem Onun soyunu (yeryüzünde) bâki kalanlar kıldık.

78— Sonra gelenler için de Onun (şerefli ismini) bıraktık.

79— Âlemler (Dünya milletleri) içinde Nûh'a selâm olsun.

80— Şüphesiz ki biz, iyiliği, yararlı işleri huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.

81— Çünkü O, gerçekten bizim mü'min kullarımızdan idi.

82— Sonra (inkâr içinde kalan) diğerlerini (tufanda) boğduk.

İLGİLİ HADÎSLER

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, «Hem onun soyunu (yeryüzünde) bâki kalanlar kıldık» âyetini açıklarken şöyle buyurdu: «Nuh'un bâki kalan soyu, Sâm, Hâm ve Yâfes'tir.» (1)

«Sâm, Arabın babası; Hâm, Habeş'in babası; Yâfes de Rum'un babasıdır.» (2)

NUH (A.S.) KISSASININ ÖZETİ

(وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَۘ وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ) «And olsun ki, Nuh bize seslenip hâlini arzetmişti; Onun seslenişindeki isteğini kabul edenler ne güzeldirl Biz,onu da, âile ve dostlarını da büyük sıkıntı ve üzüntüden kurtardık.»

İmân edenlerle inkârda ısrar edip sapıklığı tercîh edenler için hazırlanan sonuç açıklandıktan ve âhiret gününde bu iki grupla ilgili birtakım safhalara yer verildikten ve yönlendirici, uyarıcı bilgiler verildikten sonra, başta Mekkeli müşrikler olmak üzere, Hakk'a karşı baş kaldıran bütün inkârcılara Nuh (A.S.) kıssasının özeti hatırlatılıyor ve böylece olayların belli çizgide cereyan etmesiyle tarihin tekerrür edeceği haber verilerek, tarihin derinliklerine dönüp gerçekleri iyi anlamaları tavsiye ediliyor.

Kur'ân-ı Kerîm Nuh (A.S.) kıssasından bir özet verirken, inkârcıları uyarmak, mü'minlere tesellide bulunup ümit vermek için yedi maddelik bir ölçü ve mesaj veriyor. Şöyle ki :

1— Uzun yıllar kavmini Hakk'a dâvet edip teblîğ görevini sürdüren

(1) Tirmizi : Semure b. Cündeb (R.A.)den /Hadîs gariptir
(2) Müsned-i Ahmed : Semûre (R.A.)den

Nuh (A.S.), olumlu sonuç alamayınca, sünnetullahın tecelli etmesini istemiş ve bu amaçla Cenâb-ı Hakk'a yönelip hâlini arzedince, kendisine olumlu cevap verilmiştir.

2— Cenâb-ı Hak, kendilerini hak yoluna vakfeden Nuh ve âilesini büyük bir sıkıntı ve üzüntüden kurtarmıştır. Onun gibi, Mekke'de sıkıntılı günler geçiren Hz. Muhammed'in (A.S.) ve arkadaşlarının da yakında kurtaracağına işâret edilmektedir.

3— Nuh'un soyu yeryüzünde bâki kalma bahtiyarlığına eriştirilmiştir. Onun gibi, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in de ümmeti kıyâmete kadar bâki kalacak ve İslâm meşâlesi yanmaya devam edecektir. Âyette bu inceliğe işaret vardır.

4— Dünya milletleri arasında seçkin kul olan Nuh Peygamber'e Cenâb-ı Hak selâm sıfatıyla da tecelli etmiş ve onu tufandan kurtarıp selâmete eriştirmiştir. Âhirette de o selâmet içinde hep mutlu olacaktır. Onun gibi, Cenâb-ı Hak, son peygamberi Hz. Muhammed'i de (A.S.) Mekke'de esen küfür, azgınlık ve ahlâksızlık fırtınasından mutlaka koruyup kurtaracak, selâmet yolu açıp Onu hem dünyada, hem de âhirette mutlu ve bahtiyar edecektir. Nitekim öyle oldu.

5— İyiliği, yararlı işleri kendine huy edinen ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın ihsanına mazhar kılınan Nuh Peygamber gibi, iyiliği ve yararlı işleri kendine iş ve sanat edinen kulları da Cenâb-ı Hakk'ın mükâfatlandıracağı va'dedilmektedir.

6— Nuh (A.S.) gerçek anlamda Allah'ın mü'min kullarından idi. O bakımdan hayatını Allah'ın yolunu gösterip tanıtmaya vakfetmiş bulunuyordu. Son Peygamber Hz. Muhammed (A.S.) ile arkadaşları da hayatlarını aynı gayenin gerçekleşmesi uğruna vakfettiler ve kalıcı mîras bırakarak insanlara en güzel misâl oldular.

7— Nuh (A.S.)ın ismi şan ve şerefle Tevrat, İncil, Zebûr ve Kur'ân'da anıldığı gibi, Hz. Muhammed'in de (A.S.) ismi şan ve şerefle anılmaktadır ve kıyâmete kadar da anılacaktır. O halde gerek Mekkeli müşriklerin, gerekse her çağda ortaya çıkan maddeci inkârcıların Onu tanımamaları bir şey ifade etmemektedir; güneş misali O hep çevreyi aydınlatmaya devam edecektir.

NUH TUFANI

Nuh Tufanı, diğer sûrelerin tefsîrinde de belirttiğimiz gibi, dünya çapında genel bir tufan değildir. Mevzii olduğunda şüphe yoktur. Çünkü Ce-

nâb-ı Hak, **«Biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz»** (1) buyurmaktadır. Nuh Peygamber (A.S.), bütün insanlara değil, kendi kavmine, milletine gönderilen bir resûldür. 950 yıl yaşadığı hem Kur'ân-ı Kerîm'in, hem de Tevrat'ın verdiği bilgiden anlaşılmakta, bu nedenle Onun uzun yıllar küfürle, zulüm ve ahlâksızlıkla mücadele ettiği kesinlik kazanmaktadır. (2)

Nuh (A.S.)ın bâki kalan soyu hakkında, yukarıda naklettiğimiz iki hadîs bize ışık tutmaktadır. Geriye kalan üç oğlunun, tufanın meydana geldiği bölgelerde uzun yıllar yaşayıp nesillerinin çoğalmasıyla şehirler, kasabalar ve ülkeler meydana gelmiştir. Bu arada Nuh Peygamber'e imân eden az kimsenin soyunun devam edip etmediği hakkında tam bir açıklama yoksa da; sözü edilen bölgesel çoğalma ve gelişmede onların tesirli olduğu söylenebilir.

HAYIR İLE ANILMAK

Tevhîd Dini'nin asırlarca teblîğe çalışılıp kendileriyle çetin mücadele edilen ve sonunda bütün uyarılara rağmen inkârda ısrar edip her türlü rahmet, fazîlet ve kalıcı saadeti kabul etmeyen Nuh (A.S.)ın kavmi, azgınlık ve zulümlerini artırınca, kendilerini yok edilme çizgisine getirmiş oldular. Böylece ilâhî lânet ve gazaba çarpılıp belirsiz hale geldiler. Nuh (A.S.) ise unutulmaz hatıralar, güzel anılar, ibret ve öğüt alınacak belgeler bıraktı ve böylece hayır, selâmet ve rahmet ile anılmaya lâyık görülerek ilâhî iltifata mazhar oldu. 78. âyetle bu inceliğe dikkatler çekilerek iyi bir isim bırakmanın büyük bir bahtiyarlık olacağına işâret ediliyor.

Allah yolunda çalışıp şerefli hizmetler veren bahtiyarlardır ki, ilâhî selâmın ebedî selâmet va'deden tecellisine kavuşmuşlardır. Öylelerine hem dünyada, hem de âhirette Cenâb-ı Hakk'ın selâmı söz konusudur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de sıkıntılı günler geçiren Resûlüllah (A.S.) Efendimizi teselli edip kurtuluşun yakın olduğunu haber vermek için Nuh (A.S.) kıssasından bir özet verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Resûlüllah'ı (A.S.) teselli etmek, mü'minlere ümit ve güven vermek; inkârcıları uyarmak için İbrahim (A.S.)ın puteprest-

(1) İsrâ Sûresi : 15
(2) Bilgi için bak : Kur'ân-ı Kerîm/Ankebût Sûresi : 14- Tevrât/Tekvîn: 9/28

lerle olan mücadelesi konu ediliyor ve Hakk'a teslimiyette oğlunu kurban edecek kadar ileri bir çizgide bulunduğu belirtilerek iki oğluyla birlikte kalıcı bir isim bıraktıkları üzerinde duruluyor ve örnek alınacak pasajlar veriliyor.

——oOo——

وَاِنَّ مِنْ
شِيعَتِه۪ لَاِبْرٰه۪يمَ ﴿٨٣﴾ اِذْ جَٓاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَل۪يمٍ ﴿٨٤﴾ اِذْ قَالَ
لِاَب۪يهِ وَقَوْمِه۪ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ اَئِفْكاً اٰلِهَةً دُونَ اللّٰهِ
تُر۪يدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ
﴿٨٨﴾ فَقَالَ اِنّ۪ي سَق۪يمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِر۪ينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ
فَقَالَ اَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْباً
بِالْيَم۪ينِ ﴿٩٣﴾ فَاَقْبَلُٓوا اِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ اَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾
وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَاناً فَاَلْقُوهُ
فِي الْجَح۪يمِ ﴿٩٧﴾ فَاَرَادُوا بِه۪ كَيْداً فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَسْفَل۪ينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ
اِنّ۪ي ذَاهِبٌ اِلٰى رَبّ۪ي سَيَهْد۪ينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ ل۪ي مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٠٠﴾
فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَل۪يمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ اِنّ۪ٓي
اَرٰى فِي الْمَنَامِ اَنّ۪ٓي اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى قَالَ يَٓا اَبَتِ
افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ
صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَذَا
لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ
فِي الْآخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ
نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى إِسْحَاقَ وَمِنْ
ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

MEÂLİ:

83— Şüphesiz ki Nuh'un açmış olduğu yolda yürüyenlerden biri de İbrâhîm'dir.

84— Hani O, Rabbına arınmış, esenliğe ermiş bir gönül ile geldi.

85— Hani babasına ve kendi milletine, «nelere tapıyorsunuz?» dedi.

86— «Allah'ı bırakıp birtakım sahte ilâhları mı arzuluyorsunuz?

87— O takdirde âlemlerin Rabbını ne sanıyorsunuz?»

88-89— Sonra yıldızlara mânalı bir bakış baktı ve (putlardan nefret ettiğini imâ ederek) «doğrusu ben hastayım» dedi.

90— Bunun üzerine milleti, ona arkalarını dönüp ayrıldılar.

91— Sonra İbrâhîm gizlice onların tanrılarına yönelip yaklaştı ve, «yemek yemez misiniz?

92— Neden konuşmuyorsunuz?» dedi.

93— Sonra üzerlerine yürüdü ve sağ eliyle vurup (kırdı).

94— Az sonra milleti birbirine girerek İbrâhim'e doğru geldiler.

95— İbrahim onlara: «Yontup şekillendirdiğiniz şeylere mi tapıyoruznuz?

96— Sizi de, yaptığınız şeyleri de Allah yaratmıştır» dedi.

97— Onlar, «bunun için bir bina yapın da (içinde odun yakın ve) kendisini o Cehennem gibi ateşe atın» dediler.

98— Böylece Ona bir tuzak kurmayı plânladılar. Biz de onları alaşağı edip daha da alçalttık.

99— Ve İbrahim, «şüphesiz ben Rabbıma gidiyorum, O bana doğru yolu gösterir» dedi.

100— «Ey Rabbım! Bana iyi-yararlı kişilerden olacak (bir evlâtl) bağışla» diye duâ etti.

101— Biz de O'nu çok sabırlı, zarif ve yumuşak huylu bir oğlan ile müjdeledik.

102— Çocuk Onun yanında yürüyüp konuşabilme çağına gelince, İbrâhim ona şöyle dedi: «Oğulcağızım! Doğrusu ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Bir bak, bu hususta görüşün ne?» O da: «Babacığım! Sen emredildiğini yap. Beni -inşaallah- sabredenlerden bulacaksın» dedi.

103— Bunun üzerine her ikisi de (hakkın buyruğuna) teslimiyet gösterdiler ve O, oğlunu alnı üzeri yere yatırdı.

104-105— Biz de Ona şöyle seslendik: «Ey İbrâhim! Rüyayı cidden gerçekleştirdin. Şüphesiz biz, iyiliği, güzelliği, yararlı işleri huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.»

106— Şüphesiz bu, açık bir imtihan idi.

107— Ve onun yerine fidye olarak büyük bir kurbanlık verdik.

108— Sonrakiler arasında onu (onun şerefli ismini) bıraktık.

109— Selâm İbrâhim'e olsun!

110— Biz, iyiliği, güzelliği, yararlı işleri huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.

111— Şüphesiz o, bizim mü'min kullarımızdandır.

112— Ve biz ona İshâk'ı da iyi-yararlı kişilerden sayılan bir peygamber olarak müjdeledik.

113— Onu da, İshâk'ı da mübârek kıldık (üzerlerine feyiz, bereket ve rahmet indirdik). İkisinin soyundan iyiler de vardır; kendine açıkça zulmeden de vardır.

İLGİLİ HADİS

«İbrahim (A.S.) (zâhiren yalan sayılacak) üç yalanın dışında yalan söylememiştir. Onlardan ikisini Allah'ın zâtı (O'nun varlığı ve birliği) için; birini de namusunu korumak için söylemiştir.

1— Ben hastayım,

2— Onların (putların) büyüğü bu işi yaptı,

3— Eşi için, «o benim kız kardeşimdir» dedi.» (1)

Açıklama :

İbrahim Peygamber (A.S.) putları kırıp parçalamak için putperestlerin şenlik gününü bekledi. O gün herkes şehir dışına çıkıp eğlenirken o, putları rahatlıkla kırabileceğini düşünmüş ve ona göre plânını hazırlamıştı. Şenlik günü gelince, kavmi ona, şehir dışına çıkıp şenliğe katılmasını önerince, «ben hastayım, gelemiyeceğim» demişti.

Eline aldığı baltayla putları bir bir kırıp parçalamış, ancak en büyüğüne dokunmayıp baltayı onun boynuna asmıştı. Kavmi şenlikten dönünce putlarının parçalandığını görmüş ve İbrahim Peygamber'e (A.S.) bu çirkin fiili kimin işlediğini sormuşlardı. O da, boynunda balta asılı duran büyük putu göstererek, «işte şu büyükleri bu fiili işlemiştir» diye cevap vermişti.

Eşi Sarre ile küfür diyarına uğradığında o yerin kralı, İbrahim (A.S.)dan, yanındaki kadının kim olduğunu sormuş, o da, «kız kardeşimdir» diyerek namusunu korumayı düşünmüştü.

Böylece bu sözlerin gerçek anlamda yalan olmadığını anlıyoruz; şöyle ki :

a) Şenlik yerine gitmeyip «ben hastayım» diyerek, o gibi gayr-i meşru eğlencelerden ruhunun rahatsızlık duyduğunu, değişik bir anlatımla söylemeyi tercih etmiştir. Zira bir milletin karşısına birden dikilip onların âdet ve geleneklerini hemen kaldırmak mümkün olmadığı gibi, birtakım tehlikeler de söz konusudur.

---

(1) Câmiu'l-beyân Fi-Tefsîri'l-Kur'ân/İbn Cerîr: 23/45- Tefsîr-i İbn Kesîr: 4/13

b) Putları kırma olayını büyük puta yüklemesi, putperestlerin aklını harekete geçirmeye ve düşünce ufuklarını genişletmeye yöneliktir. Zira kendini koruyamıyan ve yapılan işi haber veremiyen bir cismi ilâh edinmenin doğru olmayacağını, az-çok aklı eren herkesin anlaması gerekir.

c) Eşi Sarre için «bu benim kız kardeşimdir» demesi, onun din kardeşi olduğuna işârettir. Zira bütün mü'minler kardeştirler.

NUH (A.S.)IN YOLUNDA YÜRÜYEN İBRAHİM (A.S.)

(وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَاِبْرٰهٖيمَ اِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلٖيمٍ ...) **«Şüphesiz ki Nuh'un açmış olduğu yolda yürüyenlerden biri de İbrahim'di. Hani O, Rabbına arınmış, esenliğe ermiş bir gönül ile geldi..»**

Nuh Peygamber (A.S.) «ulü'l-azm» sayılan resûllerdendi. İbrahim Peygamber de (A.S.) öyle.. Aynı zamanda Nuh (A.S.)ın Tevhîd İnancı'nı yaymaya çalıştığı bölge, İbrahim (A.S.) için de hizmet alanı seçilmişti.

Peygamberliğe aday olarak doğan İbrahim (A.S.), hiçbir zaman putlara iltifat etmemiş, bâtıla yanaşmamış; oldum olası bunlardan nefret etmiştir. Sıkıldığı, karar vermekte tereddüt ettiği zamanlarda meleklerin ilhâmına mazhar olan ve peygamberliğinden önce de Allah'ın varlığına ve birliğine imânı kalbinde taşıyan kadri yüce bir resûldür. Kur'ân-ı Kerîm onun bu durumunu, **«Rabbına selîm bir kalp ile geldi»** sözüyle açıklamaktadır. Nitekim İbn İshak'a, «selîm kalp nedir?» diye sorulduğunda, şu cevabı vermiştir: «Allah'ın hak olduğunu, kıyâmetin mutlaka meydana geleceğini ve Cenâb-ı Hakk'ın kabirlerdeki ölüleri diriltip kaldıracağını bilip inanan kalptir.»

SAHTE İLÂHLARI REDDETMEK

(اِذْ قَالَ لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُونَ اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُونَ اللّٰهِ تُرٖيدُونَ) **«Hani babasına ve kendi milletine, «nelere tapıyorsunuz? dedi. Allah'ı bırakıp birtakım sahte ilâhları mı arzuluyorsunuz? O takdirde âlemlerin Rabbını ne sanıyorsunuz?» (diye ilâve etti).»**

İbrahim (A.S.), selîm kalp ile gelince, kendisine peygamberlik verildi ve işe, yakınlarını Hakk'a dâvetle başladı. Önce babasını ve hısımlarını karşısına alarak, «nelere tapıyorsunuz? Allah'ı bırakıp birtakım sahte ilâhlar mı arzuluyorsunuz?» diyerek onların aklına seslendi ve sonra da, «siz,

âlemlerin Rabbını ne sanıyorsunuz?» sorusuyla, Allah'ın yegâne yaratıp terbiye eden, kademeli olarak kemale erdiren olduğunu hatırlattı.

Onun bu sözleri tepki meydana getirdi. Başta babası olmak üzere kavmi, yakınları ona kızdılar ve arka çevirip ayrıldılar. Bu çok çetin sürecek mücadelenin ilk atılan adımıydı ki atılmış bulunuyordu. Artık geriye dönmek söz konusu değildi.

Kur'ân, İbrahim (A.S.) kıssasının bu bölümünü anlatırken, aynı zamanda Hz. Muhammed'in (A.S.) içinde bulunduğu sıkıcı ortama işâret etmekte ve bir bakıma Onunla arkadaşlarına moral verip teselli havası estirmektedir. Zira Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de aldığı emir üzerine, önce yakın hısımları sayılan Hâşim oğullarını Hakk'a dâvet etmiş ve ne yazık ki şiddetli tepkiyle karşılaşmış, hattâ Ebû Leheb'in müstehziyane sözlerine ve hakaretine hedef olmuştu. Yakınları Ona inanmayınca yabancılar nasıl inanacaktı? Şüphesiz ki bu durum çok yönlü, fakat uzun bir mücadeleyi gerektiriyordu. Gerek İbrahim (A.S.), gerekse Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, azimle başlattıkları mücadeleyi sonuna kadar sürdürmüşlerdir. Bunun için kendilerine «ulü'l-azm» (azim sâhipleri) denilmiştir.

BAYRAM YERİNDE TOPLANMA GÜNÜ

(فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ۝ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ) «Sonra yıldızlara manalı bakış baktı ve (putlardan nefret ettiğini ima ederek) «doğrusu ben hastayım» dedi.»

Bayram yerinde toplanma günü gelince, halk şenlik için evinden çıkıp belirlenmiş yere koşuyordu. Kavminin gönül verdiği putlarının yanında sırt üstü uzanıp sabahın erken saatlerinde yıldızlara bakan İbrahim (A.S.)dan, bayram şenliğine katılması istendi. O da putlara tapınmak, onlar adına adak adayıp kurban etmek ve Allah'ı tanımamak gibi birtakım sapıklıklara tahammülü olmadığını, o yüzden ruhen, vicdanen rahatsızlık hissettiğini kasdederek, «doğrusu ben hastayım» diyerek mazeret beyân etti. Aynı zamanda yıldızlara bakıp, kavminin inancına göre, oradan bir işâret aldığını ima ederek onları inandırmaya çalışıyordu veya insanın genellikle önemli bir konuyu düşünüp karar vermeye yönelirken ister istemez bakışını bir noktaya çevirir de öylece konuyu toparlama imkânı elde etme durumu söz konusudur. İbrahim Peygamber de (A.S.) Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, kudretinin sınırsızlığını düşünerek, insanların çoğunun O'nu bırakıp birtakım yontulmuş cisimlere tapmayı tercih etmelerinin sebepleri üzerinde duruyor ve putlara takdimelerin yapılacağı şenlik gününe katılmaktan kurtulmayı plânlıyor, sonra da kimselerin bulunmadığını fırsat bilerek putları kırmayı için-

den geçiriyordu. İşte bu esnada gözlerini yıldızlara dikip durmasının nedeni bunlar olabilir.

Onun «doğrusu ben hastayım», yani rahatsızım demesi zahiri yalan gibi bir anlam taşıyorsa da, niyet ve amaç itibariyle doğru idi. Çünkü gerçekten O, olup bitenlerden kalben ve ruhen rahatsızlanıyordu. (1)

PUTLARIN ÖNÜNDE KESİLEN KURBANLAR

Şenlik günü, halk hem çılgınca eğlenir, hem de putları takdîs ederek kurbanlar kesip takdimede bulunurlardı. İbrahim (A.S.) bir hiç uğruna bunca hayvanın kesilmesine son derece üzülüyor ve bâtıl ilâhların gönüllerdeki saltanatını yıkmayı düşünüyordu. Kendisini şenlik yerine dâvet edenler ayrılıp gidince, ortalık tenhalaştı ve putlar adına kesilen kurbanlara işâret ederek, onlara, «yemek yemez misiniz?», yani kesilen etler sizi bekliyor, ne duruyorsunuz, yeseniz ya diye seslendi; sonra da «neden konuşmuyorsunuz?» diyerek alay etti ve arkasından sağ elinde tuttuğu balta ile putlara yönelip onları bir bir parçaladıktan sonra baltayı en büyük putun boynuna astı. Maksadı, kendilerini bile korumaya güçleri olmayan bu şekillendirilmiş taşlardan hiçbir fayda sağlanmayacağını gösterip anlatmak ve öylece putperestlerin aklını harekete geçirmekti. Nitekim kavmi şenlik yerinden döndüğünde, putlarının parçalandığını görünce, işin ciddiyet kazandığını anlayarak harekete geçtiler. Yaptıkları araştırma ve soruşturma neticesinde İbrahim adında bir gencin putlardan devamlı nefret ettiği anlaşılmış ve bu yüzden İbrahim Peygamber (A.S.) yakalanıp yetkili kişilerin huzuruna çıkarılmıştı.

İbrahim (A.S.) o çok tehlikeli anlarda bile «Tevhîd İnancı»nı savunmuş ve **«Yontup şekillendirdiğiniz şeylere mi tapıyorsunuz? Sizi de, taptığınız şeyleri de Allah yaratmıştır»** diyerek onların konuyu aklın ve mantığın süzgecinden geçirmelerini istemiş ve atalarının yürüdüğü yanlış yolda yürümelerinin kendilerine rahmet ve saadet va'detmediğini anlatmaya çalışmıştı.

PUTLAR ADINA ÖLÜM CEZASI

(قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ) **«Onlar, «bunun için bir bina yapın da (içinde odun yakın ve) kendisini o cehennem gibi ateşe atın» dediler.»**

---

(1) Geniş bilgi için bak: Enbiyâ Sûresi : 51-69. âyetlerin tefsiri

Kötü geleneklerin kurbanı olup akıl ve idrâkleriyle değil, nefis ve duygularıyla hareket edip düşünen ve öylece karar veren inkârcı azgınlar, putperest şaşkınlar, kendilerini koruyup kurtarmaktan âciz olan putlarına sahip çıkıp yardımda bulunmak, onlar adına öc almak için İbrahim Peygamberi (A.S.) ateşte yakmaya karar verdiler, ne kötü karar! Kendi elleriyle yontup şekillendirdikleri cansız, şuursuz putlar adına, Cenâb-ı Hakk'ın yaratıp birçok yeteneklerle donattığı büyük bir peygamberin imhasında bir sakınca görmediler. Bunun üzerine Âlemlerin Rabbı Allah kudretini izhar etti; inkârcı sapıklara, gözü dönmüş mağrurlara büyük bir mu'cize gösterdi: Ateş İbrahim Peygamber'i (A.S.) yakmadı. Enbiyâ Sûresinin 69. âyetinde belirtildiği gibi, ilâhî rahmet İbrahim Peygamber'i siyanet edip ateşe, **«ey ateş, serin ve esenlik ol İbrahim'e»** diye emretti.

Buna rağmen inkârcı mağrurlar, küfür ve azgınlıkta ısrar ettiler; «bu bir sihir ve büyüdür» diyerek mu'cizeyi ya anlayamadılar, ya da anladıkları halde gerçeği kabule yanaşmadılar.

Hz. Muhammed'in (A.S.) durumu bundan daha da üzücüydü. Saldırı, işkence, ekonomik abluka, küfür, hezeyan, alay ve iftira birbirini izliyor; mu'cizeler sihir veya büyü diye yorumlanıyordu.

İbrahim Peygamber'i (A.S.), inkârda çok ileri giden kâfirlerin zulmünden kurtaran Allah, sünnetullah gereği, Hz. Muhammed'i (A.S.) de koruyup kurtaracaktı. Bunun için Mekke'nin ileri gelenlerine, İbrahim Peygamber'in (A.S.) kıssasının önemli bir bölümü hatırlatılarak, bâtılın başarıya erişmiyeceğine işâret edildi. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in (A.S.) devam edegelen saldırı ve hezeyanlardan kurtulmasının yaklaştığına işâretle kâfirlerin baş aşağı geleceği günlerin sayılı olduğuna atıfta bulunuldu.

İBRAHİM (A.S.)IN HİCRET ETMESİ

(وَقَالَ اِنّ۪ي ذَاهِبٌ اِلٰى رَبّ۪ي سَيَهْد۪ينِ) **«Ve İbrahim, «şüphesiz ben Rabbıma gidiyorum. O bana doğru yolu gösterir» dedi..»**

Son yarım yüzyıl içinde yapılan kazılarda, Nemrud'un Musul dolaylarında hükmettiği anlaşılmıştır. Aslında «Nemrut» ismi, Babil hükümdarlarına verilen genel bir addır; Mısır krallarına «Fir'avn» denildiği gibi.. Bazı tarihçilerin ansiklopedik mahiyette verdikleri bilgiye göre, Nemrut M.Ö. 2000 yıllarında yaşamıştır. Babil ise, Fırat kıyılarında Bağdat'ın 93 km. güneyinde asma bahçeleri ve kaleleriyle ün yapan büyük bir şehrin adıdır.

Urfa-Harran bölgesine gelince, İbrahim Peygamberin, eşi Sarre ve bira-

derzadesi Lût (A.S.) ile bir süre Harran'a yerleşip kaldığı, sonra 75 yaşlarında iken Harran'dan ayrıldığı Tevrat'ta yazılmaktadır. (1)

Böylece İbrahim Peygamber yaşadığı ülkede ölümle tehdit edilip oranın ileri gelenleri tarafından kabul edilmeyince, yapılacak tek şey, o ülkeyi terkedip, Tevhîd İnancı'nın yayılmasına elverişli başka bir ülkeye hicret etmekti. Zaten peygamberlerin bir kısmının veya çoğunun hayatında hicret olayının yer aldığını görmekteyiz.

«Ben Rabbıma gidiyorum, O bana doğru yolu gösterir» sözü, aldığı hicret emrine işârettir.

İBRAHİM PEYGAMBER'İN (A.S.) İKİNCİ YERLEŞİM YERİ

İbrahim Peygamber (A.S.) Babil ülkesinden hicret edince ne tarafa gitmiş ve hangi ülkeyi seçip yerleşmiştir? Gerçi bir süre sonra aldığı vahiy üzerine eşini ve oğlunu Mekke vâdisine götürüp yerleştirdiği, fakat kendisinin Mekke'de kalmayıp geri döndüğü bilinmektedir. Tevrat'ta onun Kadeş ile Şur arasında oturduğu yazılıdır. (2)

Kadeş, Suriye'de eski bir yerleşim yerinin adıdır; Humus'a birkaç kilometre uzaklıkta, Âsi ve Tannur ırmaklarının kavuştuğu yerdedir. Aynı zamanda Lübnan ile Cebel Ensarî'ye arasında Akdeniz yolunda hâkim bir noktadadır. Hititlerle Mısırlı'lar arasında (M.Ö. 1296) meydana gelen meşhur Kadeş Savaşı, Tevrat'ta sözü edilen Kadeş'te cereyan etmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm, onun nereye yerleştiğinden ziyade kıssanın ibret ve öğüt alınacak safhalarını açıklamaktadır. Aynı zamanda İbrahim Peygamber'in, «O bana doğru yolu gösterir» demesi, alacağı vahye göre yerleşim yerini belirliyeceğine işârettir. Böylece İbrahim Peygamber ister Kadeş'e gidip yerleşmiş olsun, ister Suriye dolaylarında başka bir bölgeyi seçsin, bu, mutlaka ilâhî vahye göre gerçekleşmiştir. Böylece uygulanan ilâhî metod gereği Kur'ân, tarih ve coğrafya üzerinde durmaz, onu araştırıcılara bırakır.

İBRAHİM (A.S.)IN ALLAH'TAN SÂLİH BİR OĞUL İSTEMESİ

(رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ) **«Ey Rabbım! Bana iyi yararlı kişilerden olacak (bir evlât) bağışla» diye duâ etti. Biz de Onu çok sabırlı, za-**

(1) Tevrat/Tekvîn : 12/5-6
(2) Tevrat/Tekvîn : 20/1

rif ve yumuşak huylu bir oğul ile müjdeledik.»

Ülkesini terkedip yabancı bir başka ülkeye gelip yerleşen İbrahim (A.S.), hem yalnızlığını gidermek, hem de Allah yolundaki hizmetini sürdürmek ve teselli bulmak için Allah'tan sâlih bir oğul istedi. Duâsı kabul olundu. Böylece Allah ona İshak veya İsmail'i verdi.

Bu iki ismi kullanmamız, konu hakkındaki farklı tesbitlerden ve yorumlardan kaynaklanmaktadır. Nitekim Ömer, Ali, İbn Mes'ûd ve İbn Abbas'a (Allah hepsinden razı olsun); aynı zamanda Tabiînden birçok ilim adamına göre, müjdelenen oğlan İshak'tır. İbn Abbas (R.A.)dan yapılan bir diğer rivâyette ise, İsmail'dir. Tevrat'ta ise bunun İshak olduğu belirtilmektedir. (1)

İBRAHİM (A.S.)IN OĞLUNU KURBAN ETMEYE YÖNELMESİ

(فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى ...) **«Çocuk onun yanında yürüyüp konuşabilme çağına gelince, İbrahim ona şöyle dedi : «Oğulcağızım, doğrusu ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Bir bak, bu hususta görüşün ne?!.»**

Peygamberlerin rüyaları da ilâhî vahyin bölümlerinden biridir ve sadık rüyalar olarak kabul edilir. Cenâb-ı Hak, İbrahim Peygamber'in tam teslimiyet içinde bulunduğunu belgelemek ve bu suretle onun Hakk'a bağlanmakta her türlü fedakârlığa katlanabilen örnek bir peygamber olduğunu göstermek için, çok sevdiği oğlunu kurban etmesini murad etti. O da bu emre kayıtsız, şartsız uyarak gördüğü rüyayı oğluna aynen anlatmak suretiyle onun sâlih ve itaâtkâr olup olmadığını görmek istedi. Ergenlik çağına girip girmediği kesin bilinmeyen oğlu da hiç tereddüt etmeden olumlu cevap verdi: **«Sen emredildiğini yap. Beni -inşaallah- sabredenlerden bulacaksın»** diyerek teslimiyetini gösterdi.

Böylece Hakk'a tam teslimiyet iki taraflı gerçekleşti.

Bir evlâdın önce Allah'a sonra da ana-babasına meşru sınırlar içinde itaâti söz konusudur ki İsmâil veya İshak bunun en güzel misalini teşkil etmektedir. Aynı zamanda bu itaâtin, insana rahmet dolu feyiz kapılarını açacağına yönelik bir hikmeti söz konusudur.

---

(1) Tevrat/Tekvin : 22/1-2

FİDYE OLARAK BÜYÜK BİR KOÇ KURBANLIK İÇİN GÖNDERİLMİŞTİR

(وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَا اِبْرٰهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ) **«Biz de Ona şöyle seslendik: Ey İbrahim! Rüyayı cidden gerçekleştirdin. Şüphesiz ki biz, iyiliği, güzelliği, yararlı işleri huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.»**

Baba ile oğlunun Hakk'a tam teslimiyetleri belgelendirilip açıklık kazanınca, sınav başarıyla sonuçlandı. Cenâb-ı Hak, İsmail'e veya İshak'a karşılık boğazlanmak üzere kadri yüce bir koç kurbanlık olarak ihsan etti ve mesele çözüm noktasına kavuştu.

Ancak sözü edilen kurbanlık koç hakkında birtakım farklı tesbit ve yorumlar ortaya çıkmıştır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de o koçun nereden alındığı veya gönderildiği belirtilmemiştir. Sözü edilen yorum ve rivâyetleri özetleyip şöyle sıralayabiliriz :

1— İbn Abbas'a (R.A.) göre, Âdem Peygamber'in oğlu Hâbil'in kurban ettiği koçtur ki, Cennet'te bekletilmekte idi.

2— Yine İbn Abbas'tan yapılan bir diğer rivâyete ve Tabiînden bazı ilim adamlarına göre, Cennet'te kırk sonbahar otlayan bir koçtur.

3— Hz. Ali'ye (R.A.) göre, büyükçe bir dağ keçisidir ki, ilâhî emir üzerine gelerek İbrahim Peygamber'e boynunu uzatıp teslim olmuştur.

4— Tevrat'ta ise, İbrahim Peygamber, oğlu İshak'ı belirlenen yerde yere yatırıp kurban edeceği sırada Allah'tan bir ses geldi, elini İshak'a uzatmaması emrediliyordu. Yanındaki çalılıkta bir koçun hazır beklediğini gördü ve oğlunun yerine o koçu kurban etti. (1)

İBRAHİM (A.S.)IN SOYUNDAN GELEN PEYGAMBERLER

İbrahim (A.S.)dan sonra gönderilen peygamberlerin çoğu onun soyundan seçilmiştir ki, kimi İsmail'in, kimi de İshak'ın ve İshak'ın oğlu Yakub'un soyundandır. Ancak peygambere torun olmak veya o soydan gelmek, Allah'a imân ve sâlih amelle birleşince bir anlam taşır. O bakımdan İbrahim (A.S.) ve dolayısıyla iki oğlunun soyundan gelenlerin hepsi şerefli, aziz kabul edilmemektedir; zira içlerinde iyi yararlı mü'minler bulunmakla beraber, kendilerine yazık eden sapıklar da olmuştur. Cenâb-ı Hak bu konu

---

(1) Bilgi için bak : Tevrat/Tekvin : 22/14

hakkında mü'minleri aydınlatarak şu bilgiyi vermektedir: **«Onu da, İshak'ı da mübarek kıldık (üzerlerine feyiz, bereket ve rahmet indirdik). İkisinin soyundan iyiler de vardır; kendine açıkça zulmeden de vardır.»**

Kur'ân'daki bu açık anlatımdan, İsmail Peygamber'in soyundan kendine haksızlık eden sapıkların gelmediği anlaşılıyorsa da, bu bir yorumdan öteye geçmez. Allah daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de üzücü olaylarla karşılaşan ve putperestlerin aralıksız saldırılarına uğrayan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz teselli edilmek ve kurtuluşun, daha doğrusu hicretin yakın olduğu kendisine bildirilmek üzere, İbrahim Peygamber'in (A.S.) kıssasından önemli birkaç safhaya yer verildi ve böylece aydınlatıcı, yatıştırıcı ve Hakk'a teslimiyeti sağlayıcı misaller açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa ve Harûn'un (salât-ü selâm ikisine de olsun) büyük sıkıntı ve üzüntüden kurtarıldıkları konu ediliyor. Uzun bir mücadeleden sonra her ikisinin de üstün kılındıkları belirtilerek, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile arkadaşlarına, yakın gelecekte bu sıkıntıların sevince dönüşeceği ve Müslümanların mutlaka galip gelecekleri dolaylı şekilde müjdeleniyor.

وَلَقَدْ مَنَنَّا
عَلَى مُوسَى وَهَرُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٦﴾
وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ
الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَامٌ
عَلَى مُوسَى وَهَرُونَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ إِنَّهُمَا
مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

MEÂLİ:

114— And olsun ki, biz, Musa ile Hârun'a (peygamberliğin) bereketli nîmetini verdik.

115— İkisini de, milletlerini de büyük bir sıkıntı ve üzüntüden kurtardık.

116— Kendilerine yardım ettik ve onlar da bu sayede üstünlük sağladılar.

117— İkisine (hükümleri rahatlıkla anlaşılır) çok açık kitap verdik.

118— İkisini de dosdoğru yola ilettik.

119— Sonrakiler arasında ikisini (ikisinin şerefli ismini) bıraktık.

120— Selâm Musa ile Hârun'a olsun.

121— Şüphesiz biz, iyiliği, yararlı işleri, güzelliği huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.

122— İkisi de elbette bizim mü'min kullarımızdandır.

PEYGAMBERLİĞİN FEYİZLİ - BEREKETLİ NÎMETİ

(وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ) **«And olsun ki, biz, Musa ile Hârun'a (peygamberliğin) bereketli nîmetini verdik.»**

Burada, peygamberliğin Allah'ın feyizli, bereketli büyük bir nîmeti olduğu ve Musa ile kardeşi Hârun'a bu nîmetle minnet edildiği belirtildikten sonra, Fir'avn ile olan mücadelelerinden önemli safhaların özeti verilmekte ve mü'minler teselli edilmektedir.

Sonuç çok parlak olduğundan, bu konuda cârî olan sünntullaha işâret edilmekte ve Mekke'de sıkışıp kalan mü'minlerin yakında o çemberi kırıp başka bir ülkeye giderek İslâm Devleti'nin temellerini atacakları ve Mekkeli azgın mağrurların da baş aşağı gelip iman ve irfan ordusu karşısında boyun bükecekleri dolaylı şekilde müjdeleniyor.

Böylece hakkın eninde sonunda başarıya erişeceği tarihî misallerle anlatılıyor. Mekkeli müşriklerin özellikle ileri gelenlerinin gün geçtikçe saldırı, zulüm ve tuğyanlarını artırmalarının, günlerinin sayılı olduğuna işâret sayılacağı dolaylı şekilde haber veriliyor.

Sabrın doruğuna yükselmesini bilen hakikî mü'minlerin ise, zafere erişmelerine hiç bir engel söz konusu değildir. Bu, öyle bir sünnettir ki, vakti saati gelince mutlaka hükmünü yürütür ve kimsenin ne malî imkânsızlığına, ne de yok edilenin gözünün yaşına bakar.

Küfürle, azgınlıkla ve ilâhlık iddiasında bulunan mağrur şımarıklarla mücadele eden Musa ile Hârun Peygamber'in (salât-ü selâm ikisine de olsun), Allah'ın yüksek değerde yedi büyük lûtfuna mazhar kılındıkları açıklanıyor ve imân temeli üzerinde sâlih amelleri şiâr edinenlerin bu gibi lûtuflarla mükâfatlandırılacağına dikkatler çekiliyor. Şöyle ki :

1— Zulmün saldırısına uğrayan Musa (A.S.) ile İsrail oğulları büyük bir sıkıntıya, bir bakıma esaret ve ağır haksızlığa uğramaktan kurtarıldılar.

2— İlâhî yardıma mazhar kılınıp bâtıla karşı üstünlük sağladılar.

3— Kendilerine dünya ve âhiretlerini düzene koyup saadete çevirecek kitap verildi.

4— Allah'a giden yola; huzur bulup hür yaşayacakları topraklara kavuşturuldular.

5— Musa (A.S.) ile Hârun (A.S.)ın hak yolunda sabırla, azimle hiz-

metlerine karşılık kendilerinden sonra gelecek olanlar arasında anılmaya değer şerefli isim bırakmaları sağlandı.

6— Allah'ın Selâm Sıfatı'nın tecellisine lâyık görüldüler de selâmete eriştiler.

7— Dosdoğru mü'min kullar olarak ilâhî iltifata lâyık görüldüler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Musa (A.S.) ile kardeşi Hârun (A.S.)ın Fir'avn ile olan çetin mücadelelerinden aydınlatıcı, yönlendirici, düşündürücü ve ümit verici pasajlar nakledildi. Haktan yana olanların er-geç başarıya erişecekleri müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minleri hem teselli etmek, hem de tarihin tekerrür edeceğini haber vermek üzere İlyas Peygamber'in putperestlerle olan mücadelesinden bir özet veriliyor ve ilâhî sünnetin şaşmadığına, şaşmayacağına sağlam bir kıstas olarak İlyas Peygamber'in bâki kalan şerefli ismi gösteriliyor.

وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَل۪ينَۜ ﴿١٢٣﴾ اِذْ
قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ اَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ
اَحْسَنَ الْخَالِق۪ينَۙ ﴿١٢٥﴾ اَللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٢٦﴾
فَكَذَّبُوهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَۙ ﴿١٢٧﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَص۪ينَ ﴿١٢٨﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِر۪ينَۖ ﴿١٢٩﴾ سَلَامٌ عَلٰٓى اِلْ يَاس۪ينَ ﴿١٣٠﴾
اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٣١﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٣٢﴾

M E Â L İ :

123— Şüphesiz İlyâs da gönderilen peygamberlerdendir.

124— Hani o, kendi kavmine, «siz (Allah'tan) korkup (putlara tapmaktan, kötülük işlemekten) sakınmaz mısınız?

125-126— Siz, sizin de Rabbınız, önceki babalarınızın da Rabbı olan Allah'ı, O yaratanların en güzelini bırakıp da Ba'l'e mi tapıp yalvarıyorsunuz?» demişti.

127— Onu yalanladılar. Çünkü o inkârcılar da şüphesiz (Cehennem'e atılmak üzere) hazır duruma getirileceklerdir.

128— Ancak Allah'ın iyi niyetli samimi, gösterişten uzak (inanan) kulları müstesnâ..

129— Biz sonrakiler arasında İlyâs'ı (onun şerefli ismini) bıraktık.

130— Selâm İlyâsîn'e (Yâsin ailesine, hem İlyâs'a, hem inanan kavmine) olsun!

131— Şüphesiz biz iyiliği, güzelliği, yararlı işlerde bulunmayı huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız.

132— Doğrusu o, bizim mü'min kullarımızdandır.

İLYÂS PEYGAMBER (A.S.)

İlyâs Peygamber (A.S.) hakkında farklı rivâyetler ve görüşler vardır. Onları şöyle özetleyebiliriz :

a) Katade ve Muhammed b. İshak'a göre, İlyas, İdris Peygamber'in bir diğer ismidir. Nitekim İbn Ebî Hâtim'in İbn Mes'ûd (R.A.)den yaptığı rivâyette deniliyor ki : «İlyas, İdris Peygamber'in kendisidir.»

b) Vehb b. Münebbih'e göre, Hezekiyal (veya Hizkil - Hezekeil) Peygamber'den sonra İsrâil oğulları'na gönderilen bir peygamberdir.

c) İbn Abbas'a (R.A.) göre, Elyesa'ın amcasıdır.

d) Kurtubî'nin İbn İshak'tan ve başka siyercilerden yaptığı rivâyete göre, Cenâb-ı Hak Zülkifl'in ruhunu alınca, İsrâil oğulları'nda büyük çalkantılar meydana geldi, o kadar ki Allah'a verdikleri sözü unuttular da O'nu bırakıp putlara tapınmaya başladılar. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak on-

lara İlyas'ı peygamber olarak gönderdi. Elyesa' ona uyup inandı... (1)

YARATANLARIN EN GÜZELİNİ BIRAKIP BA'L'E TAPANLAR

(أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ) **«Siz, sizin de Rabbınız, önceki babalarınızın da Rabbı olan Allah'ı, O yaratanların en güzelini bırakıp da Ba'l'e mi tapıp yalvarıyorsunuz? demişti.»**

Ba'l, ismi üzerinde de hayli durulmuş ve birtakım farklı yorumlar ve rivâyetlere yer verilmiştir. Onları kısaca şöyle maddeleştirebiliriz :

a) İbn Abbas, Mücahid, İkrime, Katade ve Süddî'ye göre, ilâh edinilen put anlamına gelir ki bu, daha çok Yemen bölgesinde yaygınlaşmıştır.

b) İbn İshak'a göre, tanrıça kabul edilen bir putun adıdır.

c) Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in babasına göre, Şam dolaylarında Ba'lebek'de tapınmak için yapılan bir putun adıdır.

d) en-Nuhas'a göre, Rab manasına kullanılan bir isimdir. Nitekim Yemen halkı, sâhip, terbiyeci yerine daha çok «Ba'l» ismini kullanırlar.

Bunu destekler mahiyette İbn Abbas'ın (R.A.) şöyle dediği rivâyet edilir: «Yemen'den bir adam Mina'da rastladığı bir deve için, «bunun ba'lI, yani sâhibi kimdir?» diye sordu..» (2)

e) Yapılan araştırmalara göre ise, Fenikeli'lerin şöhret bulan en büyük putlarının adıdır ki bu daha çok Şam, Lübnan ve dolaylarında yaygınlaşmıştır. İsrail oğullarının altın çağları geride kalıp gerileme dönemine girince, her konuda inhitat kendini göstermeye başlamış, özellikle dinî konuda bu daha çok belirgin bir hal almıştı; o kadar ki, Allah'ı bırakıp Ba'l'e tapınmaya başlamışlar ve böylece Tevhîd İnancı'nı temelinden yıkıp putperestliğe dönmüşlerdi. Özellikle onların bu gerilemesi Yuşa' Peygamber'in vefatından sonra kendini hissettirmiş ve büyük bir çalkantı, çözülme ile kendi kendilerini sefil ve perişan olma çizgisine getirmişlerdi.

İlyas Peygamber böyle bir dönemde onlara uyarıcı nebî olarak gönderilmiş ve uzun bir mücadele verdiği halde, onları doğru yola çevirme imkânı elde edememiş; sonunda onu yalanlamak suretiyle hakkı red ve inkâr etmişlerdi.

---

(1) Bilgi için bak : Tefsir-i Kurtubî: 15/115, 116
(2) Tefsir-i Kurtubî : 15/117

Kur'ân-ı Kerîm özellikle bu nokta üzerinde durmakta ve İsrâil oğulları'nın zaman zaman, dönem dönem nankörlük ettiklerine dikkatleri çekmektedir.

YARATANLARIN EN GÜZELİ

Kur'ân-ı Kerîm'in iki yerinde **«yaratanların en güzeli»** sözü kullanılmakta ve bununla, bir olan Allah'ın yaratma konusunda da benzer kabul etmiyecek güzellikte ve mükemmellikte olduğuna işâret edilmektedir.

Bu şekil bir anlatım, önce bir tuhaf gelmektedir. Şöyle ki : Kâinatta birçok yaratanlar varmış da, Allah o yaratanların en güzeli imiş gibi bir sonuç ortaya çıkmakta ve Tevhîd Akidesi'ni zedeler anlamda görülmektedir. Oysa yorum ve mana hiç de sanıldığı gibi değildir. Konuyu iyi anlayabilmek için önce hem «halk» kelimesini, hem de bu kökten türetilen «hâlık» sıfatının delâlet ettiği manaları bilmemiz gerekir.

Râğıb, el-Müfredatı'nda «halk» maddesini işlerken, şöyle bir açıklamada bulunmuş, yani bu kelimenin delâlet ettiği farklı manaları şöyle sıralamıştır :

a) Dosdoğru takdîr etmek,

b) Aslı, yani model ve mayası olmayan şeyi ibda' etmek,

(«Allah gökleri ve yeri yarattı» âyetinde olduğu gibi).

c) Bir şeyi bir şeyden, yani bir şeyi, aslı ve modeli bulunan bir şeyden icâd etmek, yapıp ortaya çıkarmak,

(«Sizi bir tek can (Adem)den yarattı» âyetinde olduğu gibi).

Böylece ibdâ' manasına delâlet eden «halk», «bedi'» veya «mübdi'» manasına delâlet eden «Hâlik» ancak Allah hakkında kullanılabilir. İcad manasına gelen «halk» ve mucid manasına gelen «hâlık» ise insanlar hakkında da kullanılabilir.

O halde gerek konumuzu oluşturan 125. âyette, gerekse Mü'minûn Sûresi 14. âyette geçen **«yaratanların en güzeli»**nden maksat, mucid ve sâni'lerin (yapıp yakıştıranların) en güzeli Allah'tır demektir. Nitekim İmam Kurtubî kendi tefsîrinde 125. âyette geçen «Ahsene'l-hâlıkin»i «ahsene's-sâniin» şeklinde yorumlamıştır ki manası şöyledir : «Cenâb-ı Hak, yapıp icad edenlerin en güzelidir.»

İnsanlar ise, hiç olmayan, aslı ve mayası bulunmayan şeyi yoktan var

kılıp vücuda getiremezler; ama aslı ve mayası veya model ve örneği bulunan şeyi yapıp icad edebilirler. (1)

İLYÂS PEYGAMBER'İN (A.S.) DAVET METODU

İlyâs (A.S.)ın, İsrâil oğulları'nı hakka dâvetinden bir özet verilmektedir. Onun bu çağrısında uyguladığı metottan yönlendirici hususlar anlaşılmakta ve düşünebilenler için o, aydınlatıcı misâl özelliği taşımaktadır. Önce, uyarıp dâvet ettiği milletin Allah'tan pek korkmadıkları, kötülüklerden sakınmadıkları; aynı zamanda Allah'ı bırakıp putperestliğe döndükleri konuya giriş anlamında veriliyor. Sonra da ana tema şöyle işleniyor:

a) Cenâb-ı Hak, yapıp yakıştıranların, icad edip ortaya koyanların en güzelidir. İnsan eliyle yontulup şekillendirilen Ba'l ve benzeri putlar, ilâhî icad ve sanatın karşısında hiçbir anlam ve değer taşımaz. Çünkü kâinatı da, onda yer alan her cismi ve eşyayı da yaratan Allah'tır.

b) Allah gelip geçenlerin de, gelecek olanların da yegâne yaratıcısı, terbiye edip kemâle erdiricisidir.

Anlaşıldığı üzere Allah hakkındaki bu iki açıklama, O'nun bütün kemal sıfatlarını içermekte ve indirdiği kitapların, gönderdiği peygamberlerin «Rab Sıfatı» ile ilgili beyanını kapsamına almaktadır.

İlyâs (A.S.)ın teblîğ ve irşatta bulunduğu kavim veya milletin çoğu inkârda ısrar etmişse de, ona inananlar da olmuştur. Tıpkı Mekkeli müşriklerde görülen durum gibi, çoğu Hz. Muhammed'i (A.S.) red ve inkâr ederken, az bir grup Ona inanıp her şeylerini Allah yoluna vakfetmişlerdi.

Şüphesiz bu durum, hak ile bâtılın devamlı sürtüşme, tartışma halinde olduğunu göstermekte ve kıyâmete kadar da devam edeceğine işâret etmektedir. İnsanlık tarihi böyle başlamış ve böyle sona erecektir. İnsan ruhunu harekete geçiren, gerçeği araştırıp bulma şuurunu veren, ilmî araştırmalara canlılık kazandıran bu mücadeledir. Kurulan medeniyetler de yine bu mücadeleleri bir başka tezahürü ve tabii sonuçlarıdır.

Böylece İlyâs Peygamber de görevini lâyıkıyla yerine getirerek ilâhî iltifata mazhar olmuş ve kendisinden sonra gelenlere şerefli bir isim bırakmıştır. Kutsal kitaplar ondan saygı ile söz etmektedir.

Kıssanın bu bölümü, Hz. Muhammed'in (A.S.) cihanşümul bir inkılâp yapacağını, isminin şan ve şerefle anılacağını, kalıcı bir din bırakacağını

---

(1) Bilgi için bak : Mü'minûn Sûresi : 14. âyetin tefsîri

ilhâm etmekte ve dolaylı şekilde Mekke'de ilâhî inâyetin tecellisini bekleyen mü'minlere müjde vermektedir.

İlyâs Peygamber gibi, hemen bütün peygamberler dünyada da, âhirette de Allah'ın selâm sıfatının tecellisine mazhar kılınmışlardır. Onlara dosdoğru uyan mü'minlerin de bu sıfattan nasîplerini alacaklarında hiç şüphe yoktur.

İLYÂSÎN KİMDİR?

130. âyette bu isimden söz edilmektedir. Bundan İlyâs Peygamber mi kasdediliyor, yoksa başka bir zat mı? Müfessirlerimizin araştırma ve tesbitine göre, birtakım farklı yorumlar söz konusudur. Şöyle ki :

a) el-Hasan'a göre, İlyas Peygamber'in bir diğer ismidir, ancak Yâsîn isminin başına tarif edatı olan (elif-lâm) konulmuştur.

b) Şeybe ve Nâfı'ın kıraatlerine göre, «İlyâsîn», «Âl-i Yâsîn» demektir ve aynı zamanda İlyâs Peygamber'e verilen bir diğer isimdir. Bilindiği gibi «âl» ona inanıp uyan mü'minler demektir.

c) Diğer bir ihtimale göre, Araplar, İbranice olan İlyâs'ı bazan «İlyâsîn», «Elyasin», bazen de «Elyesa'» şeklinde kullanmışlardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İlyâs Peygamber'in dâvet metodu üzerinde durularak kıssanın özeti verildi ve böylece Mekke'de bir çıkış yolu bekleyen mü'minlere selâmete erme günlerinin yaklaşmakta olduğu ilhâm edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine aynı amaç doğrultusunda Lût Peygamber kıssasının özeti veriliyor ve azıp sapıtan, cinsel sapıklığın en şenisini irtikâpta bir sakınca görmeyen Sodomlu'ların yerle bir edildiği belirtilerek, Mekkeli müşrikler uyarılıyor.

وَاِنَّ لُوطاً لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾
اِلَّا عَجُوزاً فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَاِنَّكُمْ
لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِالَّيْلِؕ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

M E Â L İ :

133— Şüphesiz Lût da gönderilen peygamberlerdendir.

134— Hani biz onu da, âilesini de tamamen kurtardık.

135— Ancak geride kalanlardan bir yaşlı kadın müstesnâ..

136— Sonra da geride kalan (ahlâksız inkârcıları) kökünden yıkıp yerlebir ettik.

137-138— Ve siz (ey yaşayanlar!) şüphesiz sabah akşam onların kalıntılarına uğrar geçersiniz. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?

LÛT PEYGAMBER

(وَاِنَّ لُوطاً لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اَجْمَعِينَ ...) «Şüphesiz ki Lût da gönderilen peygamberlerdendir. Hani biz onu da, ailesini de tamamen kurtardık..»

Lût Peygamber de Allah'ın selâm sıfatının tecellisine mazhar kılınmakla anılmakta ve inkârcı azgın milletler, Lût olayıyla uyarılmaktadır.

Cinsel sapıklığı hakkı inkârla birleştirip peygambere karşı gelen Sodomlu'lar, kendi kaderlerini kendi elleriyle ve fiilleriyle tayin ettiler. Böylece sapıklık ve küfrün belli çizgisine gelince, ilâhî hüküm takdîr doğrultusunda indi, şehrin üstü altına geçirildi, püskürükler kısa bir sürede şehri belirsiz hale soktu. Geriye sadece lânetle anılan kötü haberler; ibret ve öğüt alınacak kalıntılar kaldı. Ticarî kervanlar o kalıntıların önünden sabah-akşam geçmekte; ağlayan bir şehrin hazin nağmesini dinlemektedirler.

Ne var ki, başta Mekkeli putperestler olmak üzere, Arap Yarımada-

sı'nda yaşayan müşriklerin çoğu bu nağmeleri duyacak kalbe, öğütleri alacak kafaya, ibretleri görecek göze sahip değillerdi.

Cenâb-ı Hak bu hususa dikkatleri çekerek şöyle buyuruyor: **«Ve siz (ey yaşayanlar!) şüphesiz sabah-akşam onların kalıntılarına uğrar geçersiniz. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?»**

Böylece başta Mekkeli inkârcılar olmak üzere şaşkın maddeciler uyarılıyor. Mü'minlere ise, zaferin yakın olduğu sinyali veriliyor. Nitekim çok geçmeden öyle oldu..

Lût Peygamber (A.S.)ın eşi de inkârcı sapıklardan yana idi. O bakımdan inen hükmün dışında tutulmadı.

Olayın bu noktasının her defasında anılması, şu gerçeği hatırlatıyor: Kişiyi kurtarıp mutlu edecek olan şey, soyu, malı, makamı ve eşi değildir; kurtulmasına vesîle sayılan, onun köklü imân ve irfanıdır.

Sonra da Cenâb-ı Hak, Lût Kıssası'nın özetini verip önemli safhasını belirtirken, yakın gelecekte Resûlüllah'ın (A.S.) da Mekke'yi terkedeceğini, imân edenlerin de hicret olayına gönül verip Onu izleyeceğini; inanmayan hısımlarının Mekke'de küfür havası içinde kalacaklarını kafa ve kalplere dolaylı şekilde işleyerek ilhâmda bulunuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yakın gelecekte Resûlüllah'ın (A.S.) imân edenlerle birlikte Mekke'den ayrılacağına işâret edilerek Lût kıssası misal verildi ve olayın ibretli safhalarından ikisine değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Yûnus Peygamber kıssasının özeti verilmekte ve İlâhî izin inmeden şehri terketmesinden dolayı çetin bir sınav geçirdiği hatırlatılmakta ve böylece bir an önce Mekke'yi terkedip başka bir yere hicret etmek isteyen mü'minlere, ilâhî izin çıkmadan bu hususta acele etmemelerine işâretle yönlendirici misal verilmektedir.

——oOo——

وَاِنَّ
يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَۜ ﴿١٣٩﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۙ ﴿١٤٠﴾
فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَۚ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ
﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَٓا اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَۙ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِٓ اِلٰى يَوْمِ
يُبْعَثُونَۚ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَٓاءِ وَهُوَ سَقِيمٌۚ ﴿١٤٥﴾ وَاَنْبَتْنَا
عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍۚ ﴿١٤٦﴾ وَاَرْسَلْنَاهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ
اَوْ يَزِيدُونَۚ ﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ ﴿١٤٨﴾

MEÂLİ:

139— Şüphesiz ki, Yûnus da gönderilen peygamberlerdendir.

140— Hani bir vakit o, dolu bir gemiye kaçmıştı da,

141— (Gemiciler) kur'a çekmişti; kur'a Ona düşmüştü; yenilgiye uğrayanlardan olmuştu; (bu yüzden denize atılmıştı).

142— Yûnus kendi kendini kınarken büyük bir balık onu yutuvermişti.

143-144— Eğer O, (Allah'ı) çokca tesbîh edenlerden olmasaydı, (insanların) dirilip kalkacağı güne kadar balığın karnında kalırdı.

145— Onu çıplak bir sahile attık, hasta idi.

146— Üzerine (gölge yapsın diye) sık ve geniş yapraklı (kabak ya da sarmaşıkgillerden) bir bitki bitirdik.

147— Ve onu yüzbin veya daha fazla bir topluluğa peygamber olarak gönderdik.

148— Onlar da artık Ona imân ettiler. Bu sebeple biz de onları bir süreye kadar yararlandırıp geçindirdik.

İLGİLİ HADÎS

«Hiç kimseye, ben Yûnus b. Meta'dan hayırlıyım demek yaraşmaz.» (1)

BALIĞIN YUTTUĞU PEYGAMBER

(وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ...) «Şüphesiz ki Yûnus da gönderilen peygamberlerdendir. Hani bir vakit dolu bir gemiye kaçmıştı da..»

Yûnus (A.S.)ın kıssası Enbiya Sûresi 87. âyetin tefsîrinde yeterince açıklanmış; Yûnus Sûresi 98. âyetin tefsîrinde ise, Ninovalı'lar hakkında birtakım aydınlatıcı bilgiler verilmiş ve böylece Yûnus Peygamber, Kur'ân'ın dört ayrı yerinde anılarak gerekli metod ve mesajlar sergilenmiştir.

Burada özet mahiyetinde aynı kıssanın önemli safhalarının tekrar anlatılması, Mekke'den bir an önce başka bir ülkeye hicret etmek isteyen mü'minleri aydınlatmak ve ilâhî emir gelmedikçe ayrılmanın doğru olmayacağını hatırlatmak içindir.

O çağda büyük bir kent olan Ninova, bölgenin ana merkezi özelliğini taşımaktaydı. Halkı ise, iyice şımarıp inkâra sapmış, azgınlık göstererek nesli yozlaştırmış ve o yüzden toplum yapısında dengesizlik meydana gelmişti. Cenâb-ı Hak, Yûnus Peygamber'i uyarıcı resûl olarak onlara gönderdi. O da irşad ve teblîğe başladı; çetin mücadele verdiyse de Ninovalı'ların çoğu her geçen gün düzelecekleri yerde inkâr ve ahlâksızlıklarını artırdılar. Bu duruma çok üzülen Yûnus Peygamber (A.S.) onları son bir defa daha uyardı ve kendisine verilen ilâhî bilgiye dayanarak, yakında üzerlerine azap ineceğini haber verdi. Halk onun bu tehdidini ciddiye almadı. Bunun üzerine Yûnus Peygamber, şehri terketme konusunda bir emir almadığı halde, öfkelenerek Ninova'yı terketti; rivayete göre Yafa'ya gelip bir yük gemisine bindi; derken çok geçmeden denizde şiddetli fırtına baş gösterdi.. Denizciler bunun bir uğursuzluk olduğunu sandılar ve fırtınanın şiddeti karşısında geminin batma tehlikesinden büyük endişe duymaya başladılar. Sonunda başka çareleri kalmayınca, gemideki yükün hafifletilmesini düşündüler. Sonra da gemideki yolculardan kimin uğursuzluk getirdiğinin tesbiti için de aralarında kur'a çektiler; kur'a Yûnus Peygamber'e isâbet etti ve bunu üç defa tekrarladılar; sonuçta bir değişiklik olmadığını gördüler. O da denizdeki fırtınanın kendisiyle yakından ilgili bulunduğunu ve

(1) Buharî/enbiyâ: 24, 35, tefsîr: 4, 6, tevhid: 50- Ebû Dâvud/sünnet: 13- Tirmizî/salât: 20

denize atıldığı takdirde fırtınanın dineceğini söyledi. Böylece Yûnus Peygamber'i (A.S.) denize attılar veya kendisi denize atladı ve çok geçmeden fırtına kesildi, ortalık sütliman oldu. Cenâb-ı Hak, büyük bir balığı, kuvvetli ihtimalle büyük bir balinayı, Yûnus'u (A.S.) yutup korumak üzere gönderdi. O da Yûnus Peygamber'i incitmeden yutuverdi.

Şüphesiz ki, zâlim bir kavim, ya da milleti terkedip başka tarafa hicret etmek, sıradan mü'minler için meşru'dur ve bunda bir sakınca söz konusu değildir. Ama bir peygamber için doğru kabul edilmez. Çünkü peygamberlik makamı ve yüklendiği ilâhî hizmetin kutsallığı ayrı bir anlam arzetmektedir; aynı zamanda peygamberler ilâhî emre göre hareket ederler; özellikle hicret gibi önemli konularda mutlâka vahyin gelmesini beklerler. Yûnus Peygamber'in yakında nasılsa Ninovalı'lara azap inecektir düşüncesiyle, vahiy inmeden öfkesine mağlûp olarak şehri terketmesi büyük bir hatâ sayılır. Nitekim o da bu hatâsını çok iyi bildiğinden bütün mevcudiyetiyle Cenâb-ı Hakk'a yönelip tevbe ve istiğfarda bulundu; zikir ve tesbîhe devam etti. Çok uzun sürmeden ilâhî rahmet ve gufran ondan yana harekete geçti; balık, korumakla emrolunduğu emaneti, yine aldığı ilhâm üzerine sâlimen sahile götürüp koydu.

Yûnus Peygamber bir süre balığın karnında kalıp hırpalanmış bir haldeydi. Hasta denilecek kadar bitkindi. Cenâb-ı Hak, sıcak bir mevsimde onu hem sivrisinekten, hem de güneşin yakıcı tesirinden korumak için o boş kumsal sahilde bir mu'cize olarak Yaktîn adında bir bitki yeşertti.

Ancak bu bitkinin ne olduğu hakkında birtakım farklı tesbit ve yorumlar ortaya çıkmıştır. Onları şöyle özetliyebiliriz :

a) Çok geniş ve sık yapraklı kabakgillerden bir bitkidir. Geniş yaprakları güneşten koruyor, üzerindeki ince dikenleri sivrisineğin yaklaşmasını önlüyordu.

b) Sâkı, gövdesi olmayan geniş yapraklı bir bitkidir.

c) Bal kabağıdır.

e) Çabuk filizlenip gelişen geniş yapraklı bir bitkidir ki, o bölgeye mahsustur.

Bunlardan hangisi olursa olsun, mutlaka o sırada kumsal bir arazide öyle bir bitkinin bir anda meydana gelmesi, ancak ilâhî mu'cizelerden biri kabul edilir.

Yûnus Peygamber bir süre Yaktîn bitkisinin gölgesi altında dinlenip kendine gelince, ilâhî vahiy inip nüfusu yüz binin üstünde bulunan Ninova'ya tekrar uyarıcı olarak gönderildi.

Şehir halkı ise, Yûnus Peygamber'in öfkelenerek ayrılmasına hem üzüldüler, hem de verdiği haberin gerçekleşmesinin yakın olduğunu sezerek derin bir pişmanlık duydular ve inmek üzere olan azâptan kurtulmak için eski elbiselerini giyindiler, bir şey yemeyip aç ve susuz olarak şehrin dışına çıktılar, davarları da beraberlerinde götürdüler. Yaşlısı-genci, kadın-erkeği, hep birden Hakk'a yönelip tevbe ettiler, bağışlanma dileğinde bulundular ve onların feryad-u fiğanı, tazarru' ve niyazı Arş'a yükselirken ilâhî rahmet tecelli etti, azâp kaldırıldı. Onlar da böylece bir süre Allah'a imân temeli üzerinde sâlih amellerde bulundular, geçimlerini meşru yoldan sağlamaya yöneldiler.

Bu kıssa, Hz. Muhammed'in (A.S.) kendiliğinden değil, ilâhî buyruk üzerine ancak Mekke'den ayrılabileceğini ve bir süre sonra tekrar Mekke'ye büyük bir ümit ve kuvvetle döneceğini ve Mekkeli'lerden hayatta kalanların ezici çoğunluğunun imân edeceğini yansıtmakta, daha doğrusu kapalı işâretle bu müjdeyi vermektedir. (1)

EFENDİSİNDEN KAÇAN KÖLE MİSALİ

(وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ...) **«Şüphesiz ki Yûnus da gönderilen peygamberlerdendir. Hani bir vakit o, dolu bir gemiye kaçmıştı da..»**

Yûnus (A.S.)ın ilâhî emir inmeden şehri terketmesi «ebaka» fiiliyle ifade edilmektedir. Bu, daha çok efendisinden kaçan, halka görünmeden izini kaybetmek isteyen köle hakkında kullanılan bir anlatım şeklidir. Ancak Allah'a kul olmanın derin anlam ve hikmetini çok daha iyi bilen ve vahye göre hizmette bulunan bir peygamberin, hicret emri gelmeden bulunduğu şehri veya kasabayı terketmesi, bir bakıma efendisinden kaçıp gizlenen kölenin durumuna benzerlik göstermektedir.

TESBÎHİN FAYDASI

(فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ) **«Eğer O, (Allah'ı) çokça tesbîh edenlerden olmasaydı, (insanların) dirilip kalkacağı güne kadar balığın karnında kalırdı.»**

Şüphesiz Yûnus Peygamber (A.S.) balık tarafından yutulmadan önce

(1) Geniş bilgi için bak : Enbiyâ Sûresi 87, Yunus Sûresi 98. âyetin tefsîri

de, yutulduktan sonra da namaz kılan, zikir ve tesbîhte bulunan sâlihlerdendi. Özellikle hatâsını anlayınca zikir ve tesbîhini, tevbe ve istiğfarını artırmak suretiyle Allah'tan başka sığınılacak bir kudret bulunmadığını; kendisinin haksızlardan olduğunu şu tesbîhiyle kalbinden diline getirmiştir: (لَآ إِلٰهَ إِلَّآ أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ) (1) **«Senden başka İlâh yoktur. Seni tenzîh ederim. Doğrusu ben kendine haksızlık edenlerdenim.»**

Cenâb-ı Hak, onun namaz, zikir ve tesbîhinin bir bakıma fidye-i necat olduğunu belirterek, sıkıntıya düşen kullarına selâmet yolunu gösteriyor.

Böylece balığın karnı bir süre Yûnus Peygamber'e mezar olmamış, aksine daha çok yönlendirici ve teslimiyet havasına daha çok sokucu bir sığınak hüviyetine bürünmüş; bir bakıma mescid olmuştur.

Yûnus Peygamber'in (A.S.) balığın karnında ne kadar kaldığı hakkında kesin bir bilgi verilmemiştir. O bakımdan müfessirler birtakım zayıf rivâyetlere dayanarak farklı bilgiler vermişlerdir. Şöyle ki :

a) Süddî, Kelbî ve Mukatil b. Süleyman'a göre, 40 gün,

b) Dahhak'e göre, 20 gün,

c) Ata'a göre 7 gün,

d) Mukatil b. Hayyan'a göre, 3 gün.. (2)

Hangisi doğru olursa olsun, bu kadar süre balığın karnında yaşamak mümkün müdür? Önce şunu belirtelim ki bu, mu'cizevî bir olaydır; fizik-kimya kanunlarıyla ölçülüp değerlendirilemez. Sonra da «Tefhîmü'l-Kur'ân» adlı tefsîrin müellifi bize şu tarihî vak'ayı nakletmektedir: Yaklaşık yüz yıl önce İngiltere'de balina avına çıkan bir grup balıkçı, karşılaştıkları 100 ton ağırlığındaki bir balinayla mücadele ederken onlardan birinin dengesini kaybedip denize düşmesiyle balinanın onu yutması bir olmuş. Sonunda balinayı öldürerek tekneye alabilmişler ve ilk iş olarak karnını yarmışlar ve arkadaşlarının hâlâ yaşamakta olduğunu hayretle görmüşler. Oysa aradan 60 saat gibi uzun bir süre geçmiş bulunuyordu. Buna rağmen adam ölmemişti.

İşte bu olaya bakınca, bir peygamberin uzun süre balinanın karnında yaşayabileceği pek imkânsız görülemez. Kaldı ki işin içinde bir de mu'cize ve kerâmet söz konusudur.

(1) Enbiyâ Sûresi : 87
(2) Tefsîr-i Kurtubî: 15/123

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'den bir an önce uzaklaşmak isteyen mü'minlere, Yûnus Peygamber'in başından geçen olay misal verildi ve bu konuda acele edilmemesine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, aklını nefsinin emrine verip atalarının çok sakıncalı yolunda yürümeyi savunan inkârcı sapıkların, şaşkın müşriklerin, kendileri kız çocuğu edinmekten kaçındıkları halde, melekleri Allah'ın kızları kabul edip Cenâb-ı Hakk'a beşerî sıfatları nisbet etmeleri konu ediliyor. Onların bu hususta da elle tutulur, gözle görülür, akılla idrâk edilir bir delil ve belgeleri olmadığına değinilerek, çoğunun cehaletin kurbanı bulunduklarına işaretle aydınlatıcı bir anlatım kullanılıyor.

—oOo—

فَاسْتَفْتِهِمْ
أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ
شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾
وَلَدَ اللّٰهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾
مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ
﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ
الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللّٰهِ
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ
﴿١٦١﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾

M E Â L İ :

149— (Ey Peygamber!) Putperest müşriklere sor: Kızlar Rabbın'ın, oğlanlar onların mı?

150— Yoksa biz melekleri dişiler olarak yaratmışız da onlar şâhidler mi bulunuyorlarmış?

151-152— Haberiniz olsun ki, onlar cidden yalan uydurmalarından, «Allah doğurdu» diyorlar ve gerçekten onlar yalancılardır.

153— (Hâşâ Allah), kızları oğullara tercîh etmiş, öyle mi?

154— Size ne oluyor, nasıl hükmediyorsunuz?!

155— İyice düşünmez misiniz?

156— Yoksa sizin açık bir belge ve delilliniz mi var?

157— Doğru kişilerden iseniz haydi kitabınızı getirin (de göreyim).

158— Bunlar, Allah ile cinler arasında bir de hısımlık uydurdular. Halbuki cinler de onların mutlaka azâba hazır duruma getirileceklerini bilmektedirler.

159— Allah, onların iddia ve isnad ettikleri sıfatlardan yücedir, münezzehtir.

160— Ancak Allah'ın iyi niyetli, samimi, gösterişten uzak (mü'min) kulları müstesnâ.

161-163— Çünkü siz ve taptıklarınız, Cehennem'e girecek olanlar dışında, Allah'a karşı kimseyi azdıracak, baştan çıkartacak değilsiniz.

PUTPERESTLERİN ALLAH HAKKINDAKİ İNANÇLARI

(فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ) «(Ey Peygamber!) Putperest müşriklere sor: Kızlar Rabbın'ın, oğlanlar onların mı?»

Arap Yarımadası'nda yaşayanların çoğu putperest idi. Ancak yanlış da olsa inançları vardı. Çünkü İbrahim Peygamber'in (A.S.) «Tevhîd Dini», diğer bir deyimle «Hanîf Dini», o bölgede asırlarca yaşamış ve nesilden nesile aktarılırken bazı değişikliklere uğramıştı. Aynı zamanda Yahudi ve Hıristiyanlar'ın da bıraktıkları izler ve tesirler bütünüyle kaybolmamıştı. O ba-

kımdan putperestlerin çoğu Allah'ın varlığına inanır, ancak gökteki bu ilâh'ın, yerdeki ilâhlar vasıtasıyla iş gördüğünü sanırlardı. Böylece tek tanrı inancı, yerini çok tanrı inancına bırakmış oldu.

Putperestlerden bir kısmı meleklerin varlığını kabul eder, ancak onları Allah'ın kızları sanırlardı. Bunun için kız çocuklarından pek hoşlanmazlar, başka erkeklere zevce olmalarını cahiliyet gururlarına yediremezlerdi. Ortada büyük bir ölçüsüzlük kendini hissettirirdi; şöyle ki, kendilerine yakıştıramadıkları kızları, Allah'a yakıştıracak kadar şirke özenirlerdi.

Onlardan bir kısmı da İblîs'i ve bazı cinleri Allah'ın kardeşleri veya ortakları sayar, öyle inanırlardı.

İşte konumuzu oluşturan âyetlerle, bu gibi dayanaksız, delilsiz ve belgesiz inançların «Tevhîd İnancı»na ters düştüğü belirtilerek reddediliyor; yerine katıksız «Bir olan Allah İnancı» konularak mü'minlere en sağlam, en doğru bilgi veriliyor.

CİNLERLE ALLAH ARASINDA HISIMLIK BULUNDUĞU İDDİASI

(وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ) **«Bunlar, Allah ile cinler arasında bir de hısımlık uydurdular. Halbuki cinler de onların mutlaka azâba hazır duruma getirileceklerini bilmektedirler.»**

Burada «cinler»den maksat, melekler olabilir. Müfessirlerin bir kısmının yorumu bu doğrultuda görülmektedir. Ancak hakiki manasına delâlet ettiğini de söyleyebiliriz. Bu durumda, İslâm Dini, cinlerdeki sürat ve kudretten yararlanma yollarını araştırmanın câiz olmadığını belirtirken, onlarla ilgi kurmayı da uygun görmez. Çünkü cinler kendi türlerinin özellikleri doğrultusunda teklifat-i ilâhiyeyle yükümlü tutulmuşlardır. Onlardan mü'min olanlar zaten insanlarla ilgi kurmazlar, çünkü din buna izin vermemiştir. Kâfir olanlarından ise ancak zarar gelebilir. O bakımdan öylelerinin şerrinden Allah'a sığınmakta büyük yarar vardır.

Ayrıca âyetin açık anlatımından, cinlerin de başta akıl olmak üzere birçok yeteneklerle donatıldıkları ve insanlardan kimlerin yanlış yolda yürüyüp Allah'a ortak koştuklarını bildikleri anlaşılmaktadır. Zira cinnî denilen ruhaniyi bizim görmemiz mümkün olmamakla beraber, onlar bizi rahatlıkla görmekte ve ne yaptıklarımızı müşahade etmektedirler. Başta ünlü veli Abdülaziz Debbağ (K.S.) olmak üzere, bazı tasavvuf erbabı durumun âhirette tersine döneceğini, yani o âlemde insanların cinleri göreceklerini, cinlerin ise, insanları göremiyeceklerini belirtmişlerdir. Allah daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'a evlât isnat eden müşriklerin iddiaları reddedildi. Sonra da Allah ile cinler arasında hısımlık bağı bulunmadığı belirtilerek, cinlerin de Allah'ın yaratığı ve ilâhî teklîflerle yükümlü bulundukların işaret yoluyla değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, cinler veya melekler hakkında kısa açıklama yapıldıktan sonra, meleklerin bazı vasıfları ve özellikleri üzerinde duruluyor. Semavî kitaptan söz eden müşriklerin yalancı ve dönek olduklarına dikkatler çekiliyor. Arkasından İslâm'ın zafer burcuna yükselme zamanının çok yakın olduğuna işâretle, Allah'a ortak koşan inkârcıların günlerinin sayılı olduğu haber veriliyor. Yakın gelecekte Arap Yarımadası'nda küfrün ve putperestliğin saltanatının yıkılacağına değinilerek mü'minlerin biraz daha sabretmeleri dolaylı şekilde tavsiye ediliyor ve Allah'a hamd edilerek konu noktalanıyor.

—oOo—

وَمَا مِنَّا
إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ
﴿١٦٦﴾ وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾
لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾ وَلَقَدْ
سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾
وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَأَبْصِرْهُمْ
فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَإِذَا نَزَلَ

بِسَاحَتِهِمْ فَسَٓاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍۙ
﴿١٧٨﴾ وَاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا
يَصِفُونَۚ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَۚ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

MEÂLİ:

164— (Melekler), «bizden her birimiz için belli-belirli bir makam vardır.

165— Ve bizler mutlaka saf saf dururuz,

166— Ve şüphesiz bizler durmadan tesbîh ederiz» (derler).

167-169— Her ne kadar müşrikler, «yanımızda öncekilerden kalma bir kitap bulunsaydı, herhalde bizler, Allah'ın hâlis kullarından olurduk» diyorlardıysa da,

170— (Kitap indirilince) onu red ve inkâr ettiler. İleride (bu dönekliğin sonunun nereye varacağını) bileceklerdir.

171-172— And olsun ki, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında şu sözümüz sübut bulup gerçekleşmiştir: «Elbette onlar (peygamberler) yardım göreceklerdir.»

173— «Ve şüphesiz bizim ordumuz mutlaka gâlib gelecektir.»

174— Artık sen onlardan bir süreye kadar yüzçevir.

175— Onların sonunun ne olacağını gör, onlar da göreceklerdir.

176— Azâbımızın hemen gelmesini mi istiyorlar?

177— Azâp onların sahasına indiği zaman, o uyarılan (nankör inkârcı)ların sabahı ne kötü olur!

178— Ve sen bir süre onlardan yüzçevir.

179— (Sonlarının ne olacağını) gör, kendileri de yakında göreceklerdir.

180— Çok üstün, çok güçlü olan Rabbın, onların vasfedegeldiklerinden yücedir, münezzehtir.

181— Selâm, gönderilen peygamberlere olsun!

182— Hamd de âlemlerin Rabbı Allah'a mahsustur.

İLGİLİ HADİSLER

«Gök inledi ve inlemek onun hakkıdır. (Çünkü) onda bir ayak basılacak yer yoktur ki orada rükû' veya secde eden bir melek bulunmasın.» (1)

«Dünya semasında hiçbir yer yoktur ki orada secde eden veya ayakta duran bir melek bulunmasın.» (2)

«Üç haslet ile insanlardan üstün tutulduk: Saflarımız meleklerin safları gibi kılındı; yeryüzü bize mescid edildi; yeryüzünün toprağı (teyemmüm etmemiz için) bize temizleyici sayıldı.» (3)

«Bana selâm verdiğiniz zaman, diğer peygamberlere de selâm verin. Zira ben de ancak peygamberlerden biriyim.» (4)

«Kıyâmet gününde mükâfatının tastamam ölçekle ölçülmesini arzu eden kimse, oturduğu meclis sona erince, kalkıp gitmek isterken, SÜBHANE RABBİKE RABBİ'L-İZZETİ AMMA YASİFÛN VE SELÂMÜN ALÂ'L-MURSELÎN VE'L-HAMDU LİLLÂHİ RABBİ'L- ÂLEMÎN desin.» (5)

«Kim her namazın arkasından üç defa SÜBHANE RABBİKE RABBİ'L-İZZETİ AMMA YESİFÛN.... derse, gerçekten o mükâfatını en noksansız ölçekle ölçmüş olur.» (6)

Câbir b. Semure (R.A.) diyor ki :

«Mescid-i Saadet'te bulunduğum bir sırada Resûlüllah (A.S.) Efendimiz çıkageldi ve «Meleklerin Rablerinin katında saf saf durdukları gibi, saf saf olmaz mısınız?» buyurdu.

Bunun üzerine soruldu:

— Ya Resûlellah! Melekler Rablarının katında nasıl saf saf dururlar?

— İlk ön safları tamamlarlar, saflar arasında boşluk bırakmazlar, diye cevap verdi. (7)

(1) İbn Mâce/zühd : 19- Müsned-i Ahmed: 5/173
(2) İbn Kesîr : Mesruk tarikıyle Hz. Aişe (R.A.)dan
(3) Sahîh-i Müslim/mesâcid : 4
(4) İbn Cerîr - İbn Ebî Hâtim
(5) İbn Ebî Hâtim : Ammar b. Hâlid'den
(6) Taberânî : Abdullah b. Sarh tarikıyle
(7) Nesâî/imâmet : 28- Müslim/salât : 129- Ebû Dâvud/salât: 93- İbn Mâce/imamet: 50- Ahmed: 5/101

HER MELEĞİN BELLİ BİR YERİ VARDIR

(وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ) **«(Melekler), «bizden her birimiz için belirli bir makam vardır......» derler.»**

Kâinat bütün sistemleriyle proğramlanmıştır. Melekler de yüklendikleri görevleri o proğramlara göre yerine getirirler. Hiçbir melek başıboş, amaçsız ve hikmetsiz yaratılmamıştır. O bakımdan kâinat bir bütün halinde Hakk'a ibâdet etmekte, her parçasıyla O'nu tenzîhle, tesbîhte bulunmaktadır.

«Allah'ın ordusu» diye anılan meleklere gelince: Onların sayısını Allah'tan başka kimse bilmez. Sayıları ölçülerimizi aşan bu nurdan ruhanîlerden her biri hem bulunduğu makamda Cenâb-ı Hakk'a ibâdet etmekte, hem gösterilen hizmeti kusursuz şekilde yürütmektedir. Görevi ve yeri olmayan hiçbir melek düşünülemez. Sahîh hadîslerden de anlaşıldığı üzere göklerde meleklerin yer almadığı bir boşluk yoktur. Kâinat meleklerle dopdoludur. İlâhî buyrukları birbirlerine süratle iletirler ve hiçbir hizmet aksamadan anında, zamanında yerine getirilmiş olur. Kâinatın büyüklüğüne bakılınca, bir haberin kısa sürede nasıl bütün gök ehline iletildiği insana biraz garip gelebilir; ancak nurdan yaratılan meleklerin sürati ışık hızıyla kıyas edilemiyecek ve rakamlarla anlatılması zor olacak ölçüdedir.

Aynı zamanda melekler hem görevlerinde, hem de ibâdetlerinde son derece düzenli ve disiplinlidirler. Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda muntazam saflar halinde durup ibâdet ederler. Hepsi de her an zikir ve tesbîh halindedir. Onlar için gaflet, unutkanlık ve benzeri arazlar söz konusu değildir.

Kur'ân-ı Kerîm'de konumuzu oluşturan âyetlerle, melekler hakkında bize üç önemli bilgi verilirken, kâinat plânındaki yerimizi almamızı, düzenli bir hayat sürmemizi, yaratıldığımız gayeye yönelmemizi; iş ve ibâdetimizde çok dikkatli ve intizamlı bulunmamızı; her kişinin belirli bir yerinin ve işinin olmasını ve her hâl-ü kârda Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh edip anmasını ilhâm etmekte ve sadece Hakk'ı bilip ibâdet etmek için yaratıldığımızı dolaylı şekilde hatırlatmaktadır.

ERKEK VE KADINLARIN SAFLARI

Katade (R.A.) diyor ki: «Önceleri erkeklerle kadınlar bir arada saf bağlayıp namaz kılarlardı. Yukarıdaki âyetler inince, erkekler önde, kadınlar onların arkasında saf olup namaz kılmaya başladılar.» (1)

---

(1) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/23- Tefsîr-i Kurtubî : 15/137

ZAFER HAKKINDIR

(وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ) **«And olsun ki, peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımız hakkında şu sözümüz sübut bulup gerçekleşmiştir: Elbette onlar (peygamberler) yardım göreceklerdir. Ve şüphesiz bizim ordumuz mutlâka gâlip gelecektir.»**

Hakk'ı yeryüzünde temsîl eden gerçek mü'minler, Hakk'a lâyık birlik ve dayanışma içinde bulundukları takdirde, eninde-sonunda başarıya erişeceklerdir. Çünkü hak gelmeden bâtıl gitmez; doğru gelmeden yanlış ortadan kalkmaz. Hakkın gelmesi, onu temsîl eden mü'minlerin peygamber metoduyla hareket etmesine ve böylece kitap ile sünnet doğrultusunda hedefi belirlemesine bağlıdır.

Mü'minler kendilerini bu çizgiye getirdikleri zaman, Cenâb-ı Hakk'ın va'di gerçekleşir ve öylece başarı ve zafer kapıları açılır.

Allah'ın bu husustaki va'di Kur'ân'ın birkaç yerinde açıklanmaktadır. Şöyle ki :

«Şüphesiz ki biz, peygamberlerimize ve imân edenlere dünya hayatında ve şâhitliklerin yer aldığı günde elbette yardım ederiz.» (1)

«Allah, ben ve peygamberlerim mutlâka üstün geleceğiz diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, çok üstündür.» (2)

Burada üstün gelmenin, başarı sağlamanın anlamı ve alanı nedir?

Üstünlük yalnız savaşta düşmanı hezimete uğratmak mıdır, yoksa medeniyet, ahlâk ve fazîlet gibi toplumu yönlendiren, hiç değilse tesir altına alan alanlarda da mı geçerliği söz konusudur?

Tarihin akışına baktığımızda, bu üstünlüğün mutlak anlamda savaş alanında ve zaferi elde etmede olmadığını görmekteyiz. Meselâ Nuh (A.S.) ın asırları kapsayan mücadelesi siyasî ve fizikî alanlarda başarılı olmamış; ama meydana gelen tufan, ilâhî nusratın parlak zaferlerinden biri olmuştur ki, melekler vasıtasıyla gerçekleştirilmiş ve geriye öğüt, ibret ve ders alınacak çok şey bırakmıştır. Bunun gibi İbrahim (A.S.), Lût (A.S.), Hûd (A.S.) ve Sâlih (A.S.)ın da durumları buna yakın bir anlam taşımaktadır.

O halde düşmanın ister insan gücü ve Allah'ın yardımıyla kahredilmesi, isterse ilâhî hükmün inmesiyle silinip yok olması, imân, ahlâk ve fazîlet-

(1) Mü'min Sûresi : 51
(2) Mücâdele Sûresi : 21

ten yana mutlaka bir üstünlüktür. Musa Peygamber'in (A.S.) Fir'avn ve ordusuna karşı koyacak maddî güce sahip olmaması, Mısır'ı terketmesine neden olmuşsa da, aslında onun bu çıkışı zaferin ilk adımı ve başlangıcı olmuş; çok geçmeden Allah düşmanları Kızıldeniz'de hak ettikleri azâba uğratılmışlardı. Demek ki, sonuç itibariyle Allah ve Peygamberi üstünlük sağlayıp düşman kahredilmiştir.

Aynı zamanda «Allah'ın ordusu»ndan maksat, sadece mü'minlerin oluşturduğu insan gücü değil, kâfirlerin moralini bozan, mü'minlerin imân, irfan ve cesaretini artıran ve bir de kahredilecek kavim ve milletleri, tabii sebepleri harekete geçirmek suretiyle haritadan silen meleklerdir de..

AZABI ACELE İSTEYENLER

(أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ) **«Azabımızın hemen gelmesini mi istiyorlar? Azap onların sahasına indiği zaman, o uyarılan (nankör inkârcı)ların sabahı ne kötü olur!»**

Cenâb-ı Hakk'a ve O'nun varlık âleminin her parçası ve bütünü üzerinde hâkim olan mutlak kudretine inanmayanlar, peygamberlerin ve kutsal kitapların; özellikle Hz. Muhammed'in (A.S.) ve Kur'ân'ın haber verdiği azabın hemen inmesini isterler; çünkü inanmazlar; o gibi haberlerin kuru birer tehdît olduğunu sanırlar. Oysa ilâhî hüküm ve azap şunun, bunun isteğiyle, arzusuyla inmez. Her şey belli plâna göre proğramlanmış, belli şartlara göre takdîr edilmiştir. Vakti, saati gelmeden, küfür ve zulüm son çizgisine gelip dayanmadan ilâhî hüküm inmez. Nitekim Mekkeli putperestler, ilâhî azabın inmesini zaman zaman acele istedikleri halde, ilâhî sünnet değiştirilmemiş ve hedefinden saptırılmamıştır. Bedir Savaşı'na ve Mekke'nin fethine kadar hüküm inmemiştir. Ancak 175-179. âyetlerle inecek azabın yakın olduğuna, müşrikleri alaşağı edip küfrün saltanatına son vereceğine; oturdukları yere, Allah'a dosdoğru imân edenlerin gelip yerleşeceklerine atıflar ve işâretler yapılmaktadır. **«Sonlarının ne olacağını gör, kendileri de yakında göreceklerdir»** âyeti zafer sinyali vermekte; inkârcı nankörlere son uyarıyı yapmaktadır.

İNKÂRCILARIN SALDIRI VE ŞARLATANLIKLARINA BİR SÜRE SABRETMEK

(وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ) **«Ve sen bir süre on-**

lardan yüz çevir. (Sonlarının ne olacağını) gör, kendileri de yakında göreceklerdir.»

İmân cephesi, küfür cephesiyle savaşacak güçte değilse, yani mevcut imkânlar ve şartlar buna el vermiyorsa, sadece teblîğ ve irşada devam edip bir çatışma ve vuruşmaya yol açmamak gerekir. Aksi halde mü'minlerden yana iyi sonuçlar, başarılı hizmetler uzun bir süre kesilme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Bu da İslâm'ın aleyhine olur. Hz. Muhammed'in (A.S.) Mekke Devri, sözü edilen metot çerçevesinde değerlendirilmelidir. Sürtüşme ve tartışmaya, vuruşma ve iç savaşa aslâ müsaade edilmemiş ve gerektiğinde sabredilerek ilâhî hükmün inmesi beklenmiştir. Medine Devri çok daha değişiktir; İslâmiyetin güç bulup küfrün azgınlığına ve saldırılarına karşı koyacak düzeye gelinmiş ve arkasından hemen cihad emri inmiştir: **«Ve sen bir süre onlardan yüz çevir»** emri önce Mekke Devri'ne, sonrası ise Medine Devri'ne işârettir.

ZAFERİ KUTLAMANIN YOLU VE ANLAMI

Cenâb-ı Hak, yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de azgın müşriklerin saldırılarına karşı sabreden mü'minlere kurtuluş ve zaferin yakın olduğunu müjdelerken, o günlere erişilmiş gibi bir hava estirmekte ve meydana geleceği kesin olan bir olayın gerçekleşmiş kabul edileceğine işârette bulunmakta ve bu zaferi tesbîh, selâm ve tahmîd ile kutlamayı tavsiye etmektedir. Zira insanları başarıya eriştiren, inkârcıları baş aşağı getiren ancak Cenâb-ı Hakk'ın hükmü ve takdiridir. O halde O'nu her türlü noksanlıktan, kudretsizlikten tenzîh edip yegâne izzet ve şan sâhibi olduğunu dile getirmek; O'ndan bize en doğru haberi getirip imân ve güvenimizi artıran peygamberi salât-ü selâm ile anmak ve asıl övülmeğe lâyık olan zatın Cenâb-ı Hak olduğunu düşünerek O'na hamd-u senâda bulunmak kulluğumuzun ve imânımızın gereğidir.

O bakımdan Sâffât Sûresi, zaferin müjdesini verirken sözü edilen üç hususu açıklayarak son buluyor.

TESBİHİN TAŞIDIĞI TENZÎH VE TA'ZÎM

(سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ) **«O çok üstün, çok güçlü olan Rabbın, onların vasfedegeldiklerinden yücedir, münezzehtir.»**

Tesbîh : Varlıkta her şeyin kendi üzerinde taşıdığı Hakk'ın kudret damgasıyla ve yöneldiği hizmetle ilâhî buyruğa baş eğerek O'nu her türlü nok-

sanlıktan, beşerî sıfatlardan tenzîh etmesi ve kemal sıfatlarıyla O'nu övüp ta'zîmde bulunmasıdır. Bunun için O yegâne izzet ve azamet sâhibi Allah'a tesbîhten sonra hamd edilmektedir. Çünkü hamd, Cenâb-ı Hakk'ın kemal sıfatlarıyla tezahür eden tecellilerini idrâk edip övmektir. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerîm'in birçok yerinde «tesbîh» ile «tahmîd» birarada anılmıştır.

O halde her şeyi ezelî plânına göre, kudretinin tecelli ve tezahürüyle yaratıp, onları bağlı bulundukları kanunlar doğrultusunda türlerinin özelliğine, mayalarındaki cevherine göre yetiştirip terbiye eden, geliştirip kemâle erdiren Allah, şüphesiz ki her türlü noksanlıktan, arâzdan ve benzetmelerden pâk ve yücedir; münezzehtir ve büyüktür. O dünyada da, âhirette de en güzel övgülere ve kemal sıfatlarına lâyıktır.

Sâffât Sûresi'ne, Hakk'ın buyruğuna baş eğip görev ve ibâdetlerini, tesbîh ve tenzîhlerini aralıksız yerine getiren, aynı zamanda Allah'ın huzurunda saf saf durup saygının en güzelini sergileyen meleklere and içilerek başlandı ve âlemlerin Rabbı Allah'a tesbîh ve tahmîdde bulunularak bitirildi.

Cenâb-ı Hakk'ı her türlü noksanlıktan tenzîh ederken, en güzel övgülere ancak O'nun lâyık bulunduğunu söyler ve Peygamberlere de salât-ü selâmlarımızı sunarız.

SÂD SÛRESİ

Başında «hurûf-i mukattaa»dan (sâd) bulunduğu için, sûreye bu isim verilmiştir.

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. İlim adamlarından buna muhalefet eden olmamıştır. İmam Kurtubî de aynı görüşü paylaşmış ve bunun bütün müfessirlerin ittifak ettikleri bir husus olduğuna dikkatleri çekmiştir.

Âyet sayısı : 88

Kelime » : 732

Harf » : 3069 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Allah'a ortak koşan inkârcıların haktan yüzçevirmeleri konu ediliyor ve gelip geçen ümmetlerin hayatından ibretli misaller veriliyor.

2— Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eden nankörlere dikkatler çekiliyor ve aydınlatıcı bilgiler ortaya konuyor.

3— Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamberliğini kabul etmeyen şaşkın müşriklerden, maddeci inkârcılardan söz ediliyor ve insan aklına ışık tutularak yönlendirici bir metot uygulanıyor.

4— Öldükten sonra dirilmeyi ve âhiret hayatını, hesap ve cezâyı inkâr edenlerin düşünce ufuklarını genişletir, akıllarını harekete geçirir mahiyette deliller getiriliyor.

5— Davud, Süleyman, Eyyub, İbrahim, İshak, Yakub ve diğer bazı peygamberlerin kıssalarından önemli safhalar, ibretli yanlar anlatılıyor. Böylece Mekke'de İslâm'a karşı meydana gelen olayların bir benzerinin geçmişte birçok defalar tekerrür ettiğine işârette bulunuluyor.

(1) Tefsîru Garâibi'l-Kur'ân/Nisâbûrî : 23/80

6— Cennet ehlinin nîmetleri; Cehennem ehlinin azapları sıralanıyor ve birtakım uyarılar yapılıyor.

7— Adem Peygamber'le İblîs olayına geçilerek ebedî düşmanımız tanıtılıyor.

8— Kur'ân'ın insanlarla cinlere indirildiği açıklanarak bu iki ayrı varlığın teklifat-i ilâhiyeyle mükellef tutulduklarına işâretlerde bulunuluyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ف۪ي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾
كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ ح۪ينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَعَجِبُٓوا
اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾
اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانْطَلَقَ
الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾
مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾
ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ ف۪ي شَكٍّ مِنْ ذِكْر۪ي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا
عَذَابِ ﴿٨﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَٓائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَز۪يزِ الْوَهَّابِ ﴿٩﴾
اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي
الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْاَحْزَابِ ﴿١١﴾

MEÂLİ:

1— Sâd. Öğüt veren Kur'ân'a and olsun ki,

2— O inkâr edenler, bir gurur ve bölünme içindedirler.

3— Onlardan önce nice nesilleri yok ettik ki çığlık atıp yardım istiyorlardı. Ama artık kurtulma vakti değildi.

4— Kendilerine uyarıcı bir peygamber geldi diye hayret ediyorlar ve o kâfirler: «Bu çok yalancı bir sihirbazdır.

5— İlâhları tek bir ilâh mı yapıyor?! Doğrusu bu şaşılacak şey!» dediler.

6— Onlardan ileri gelen grup da «haydi yürüyün de tanrılarınıza (ibâdet ve bağlılıkta) sabır gösterin. Çünkü herhalde (sizden) istenilen de budur!

7— Diğer sonraki dinde de (Hıristiyanlıkta) hiç böyle bir şey duymadık; bu bir uydurmadan başkası değildir.

8— Aramızdan ona mı Kur'ân indirildi, öyle mi?» (diyorlardı). Hayır, onlar benim Kur'ân'ımdan tam bir şüphe içindedirler. Hayır, azâbımı henüz tadmış değillerdir.

9— Yoksa O, çok güçlü, çok üstün, O çok karşılıksız bağışlayan, ihsânda bulunan Rabb'ının rahmet hazineleri onların yanında mıdır?

10— Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin mülkü (saltanat ve tasarrufu) onlara mı aittir? O takdirde sebeplere yapışıp (göklere) yükselsinler.

11— Onlar burada bir araya gelmiş fakat bozguna uğrayacak kırık-dökük bir ordudur.

İNİŞ SEBEBİ

Hz. Ömer b. Hattâb (R.A.) İslâm'a girince, Mekkeli putperestlerin ileri gelenleri hayli telaşlandılar ve bu işin sonunun nereye varacağından iyice endişelendiler. O bakımdan birtakım çareler düşünüp ön tedbir almak için toplanıp Resûlüllah'ın (A.S.) amcası Ebû Tâlib'e gittiler ve: «Kardeşin oğluna de ki: bizim tanrılarımızı küçük düşüren sözler söylemesin, biz de Onun tanrısına dil uzatmayalım. Artık sen de insaf et de aramızda söz sâhibi ol» dediler. Bunun üzerine Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'i (A.S.) dâvet edip

Kureyş ulularını ile Onu biraraya getirdi ve onların önerisini toplantıda aynen nakletti. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz amcasını dikkatle dinledikten sonra şöyle dedi:

— Amcacığım, onları bundan hayırlı bir hususa çağırsam ne dersin?

— Neye çağıracaksın?

— Arapları dindar kılıp aralarında otorite sağlayacak ve onları diğer milletlere üstün kılacak bir söze çağırıyorum.

Bunun üzerine Ebû Cehl söze karıştı ve :

— O dediğin söz nedir? Biz sana onun on katıyla söz verelim, dedi.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu :

— Lâ ilâhe illâllah, deyiniz..

Müşrikler bu öneriden tiksinip kendi önerilerini tekrarlamaya lüzum görmeden meclisi terkettiler.

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi. (1)

SÂD HARFİ

Sûrenin başına konulan «Sâd», diğer «Hurûf-i mukattaalar»da olduğu gibi, Allah ile Peygamberi arasında bir şifredir; aynı zamanda sûrenin özetidir ve içerdiği hikmetleri yansıtan bir işârettir.

KÂFİRLERİN BOŞ GURURU

(صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ بَلِ الَّذٖينَ كَفَرُوا فٖي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ) **«Sâd. Öğüt veren Kur'ân'a and olsun ki, o inkâr edenler, bir gurur ve bölünme içindedirler.»**

Her kavim ve milletin sosyal yapısında rastlandığı gibi, Mekke'de yaşayan kabilelerin de bünyesinde kendi başlarına buyruk olmayı, ciddi ve seviyeli bir otorite altına girmemeyi arzu edenler hayli çoktu. Bu nedenle doğruluğu herkesçe kabul edilen Hz. Muhammed'e (A.S.) inanıp bağlanmayı şan ve gururlarına yediremiyor ve O'ndan kurtulmak için olmadık yalan ve iftiralara başvuruyorlardı.

Böylesine akıl dışı tepkinin sebebi gayet açıktır. Şöyle ki : İnsanoğlu

(1) Fethü'l-Kadîr : 4/418 - Lübabu't-te'vil : 4/80- Tefsîr-i İbn Kesîr: 4/26

hayat dizginini aklın, sağduyunun eline değil, nefis ve İblîs'in eline verince, sınırsız hürriyete sahip olmak, kendi başına buyruk düzeyinde birtakım arzularını tatmin etmek ister. O nedenle inkârcılar, hürriyetlerine sınır çizmek, nefislerinin aşırılık ve azgınlığını durdurmak ve onları meşru sınırlar içine almak, hayatlarını düzene sokmak isteyen peygamber ve Onun yolunda yürüyen mürşitlere karşı gelir; gerekirse bu uğurda savaşır; haksızlığa baş vurup kan dökerler.

Ayrıca putları ilâh edinip, onları kendi nefsanî arzuları doğrultusunda vasıflandıran bir kavim, ya da millet, bu düzeyde iken, nefislerinin eğilimlerinin çoğunu haram sayan, ilâhî hükümleri değer ölçüsü kabul etmelerini telkîn eden hak dinden devamlı kaçar ve onu yaşamanın, ilerlemenin ayak bağı sayar.

İşte Mekkeli putperestlerin ileri gelen söz sahipleriyle Hz. Muhammed (A.S.) arasındaki, ardı-arkası kesilmeyen mücadelenin asıl sebebi bu idi. Hem tarih boyunca hemen her çağda ve her ülkede sözü edilen mücadelenin sürüp gittiğini kim inkâr edebilir. Zira nerede hak varsa, mutlâka karşısında bâtıl vardır ve bu iki karşıtın sürtüşme ve mücadelesi çok tabiidir.

PEYGAMBERİ YALANCILIKLA, SİHİRBAZLIKLA SUÇLAYANLAR

(وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ) «Kendilerine uyarıcı bir peygamber geldi diye hayret ediyorlar ve o kâfirler: «Bu çok yalancı bir sihirbazdır» diyorlar.»

Arapların ve özellikle Mekkeli'lerin tanınmasına ve ebediyen anılmasına sebep olan son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.), ne yazık ki o millet gerçek değerini, insanlığa ne gibi yüksek değerler, sonu gelmeyen faziletler kazandırdığını ve kazandıracağını o gün anlayamadılar. Bâtılı ayakta tutma, haksızlığı savunma pahasına, Ona «çok yalancı sihirbaz» veya «çok yalancı büyücü» diyecek kadar ileri gittiler ve haksızlıkta bulundular. Oysa Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamberliğinden önceki kırk yıl içinde bir defa olsun yalan söylediğini, büyü yaptığını veya yaptırdığını; sihirle uğraştığını kimse iddia edemez. Nitekim Mekkeli'lerin bu çirkin suçlama ve yakıştırmalarına aklı eren bazı Arap kabileleri gülmüş ve hiçbir zaman o gibi sözleri ciddiye almamışlardır.

Saltanat, nüfuz, hükümranlık, mal ve servet peşinde koşmayan, kıt kanaat geçinip insanları Yüce Yaratan Cenâb-ı Hakk'ı tanımaya, inanma-

ya dâvet eden Hz. Muhammed'in (A.S.) kişisel bir çıkarı uğruna veya ihtirasına mağlup olarak yola çıktığına inanmak büyük bir haksızlıktır. Zira Onun 63 yıllık tertemiz, sade ve nezih hayatı bu gibi iddiaları temelinden söküp atar. Müşriklerin bu gibi suçlama ve iddialarının, gurur ve bencilliklerinden kaynaklandığı ise, kesindir.

HAKK'A KARŞI GELENLER

(أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَاحِدًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ) **«İlâhları tek bir ilâh mı yapıyor?! Doğrusu bu şaşılacak şey, dediler.»**

Kendilerini idareden âciz; önlerini ve geleceklerini göremiyecek kadar şaşkın; nerede niçin bulunduklarını idrâk edemiyecek kadar kör; hakkın sesini duyamıyacak kadar sağır; insan ruhunun yüceliğini anlayamıyacak kadar cahil ve ilâhî sünnet gereği yok edilen kavim ve milletlerin kalıntılarından öğüt ve ibret alamıyacak kadar bilgisiz, nankör olan bir topluluğun hak dine karşı gelmelerine kızmaktan ziyade acımak gerekir. Kur'ân ilgili âyetlerle bu gibi idrâksizlerin anlayışsızlığını tasvîr etmekte, o gibi kudretsizlerin sonsuz kudret sahibine baş kaldırmalarına dikkatleri çekerek aklın yolunun seçilmesini tavsiyede bulunmaktadır. Aynı zamanda şaşkınlığın bu kadarının tedavisi zor maraz-ı kalbî haline geldiğine işâret ederek, ön yargıdan sıyrılmalarında sayısız faydaların söz konusu olduğuna işâretle hakkın sesini duyurmaya çalışmaktadır.

Her şeye rağmen uyanmaz da bâtılı savunmada ısrar edip Hakk'ın ışığını söndürmeye çalışırlarsa, ilâhî hüküm inmeye başlar ve işte o zaman uyanmanın bir yararı olmaz.

RAHMET HAZİNELERİ KİMİN YANINDADIR?

Cenâb-ı Hak, insanı yaratmayı dilediğinde, önce onun yaşayabileceği hayat düzenini bütün kaynaklarıyla, imkânlarıyla vücuda getirdi. Daha doğrusu insanın her iki hayatta mutlu ve bahtiyar olması için kâinatı, bütün sistem ve kaynaklarıyla onun hizmetine sevketti. Böylece insanı çok aziz yarattı. Ne yazık ki, çoğu bu inâyet ve iltifatı anlayamadı da kendini insanlık şeref düzeyinden geri çekip aşağıların aşağısı yaptı. (1)

Cenâb-ı Hak bu gerçeğe değinerek insandan yana hazırlayıp hizmete sevkettiği şeylerin bir kısmını anarak daha iyi düşünmemizi, kâinat

(1) Bilgi için bak: Tîn Sûresinin tefsiri

denilen bu sınırı bilinmeyen varlık âleminde yerimizin ve görevimizin ne olduğunu araştırmamızı; niçin yaratıldığımızı araştırıp öğrenmemizi ilhâm etmektedir.

Sonra da Kur'ân sözü edilen hikmetle işlenmiş tabloyu gözler önüne koyarak Allah'ın iki sıfatına yer veriyor: Azîz ve Vahhâb..

Birinci sıfat, Cenâb-ı Hakk'ın sınır kabul etmez anlamda çok güçlü, çok üstün olduğuna; ikinci sıfat, O Yüce Kudretin kendi geniş hazinelerinden karşılıksız bağışta bulunarak rızık kapılarını, bilerek çalışan insanlara açık tuttuğuna; bu konuda mü'min ve kâfir, inanmış ve inanmamış diye bir ayrım yapmadığına delâlet eder.

İlâhlaştırılan canlı-cansız varlıklarda bu iki sıfat var mıdır? Özellikle yontulup şekillendirilen taşlar bu gibi hazinelere sahip midirler?

KIRIK DÖKÜK BİR ORDU

(جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزَابِ) **«Onlar burada bir araya gelmiş fakat bozguna uğrayacak kırık dökük bir ordudur.»**

İlgili âyetle, Mekkeli müşriklerin o günkü ve o günden sonraki durumları tasvîr edilerek gelecekten haber verilmekte ve böylece mü'minlerin imân ve irfanı artırılmaktadır. Şöyle ki : Bu âyet indiği günlerde, Arap Yarımadası'nda oturan kabileler merkezî bir hükümet kuramamış, belli bir otoritenin altına girememişti. Bölük pörçük halde yağmacılıkla, kısmen de ticaretle geçinip giderlerdi. Böylesine dağınık, birlik ve beraberlik ruhundan uzak bir milletin haline acımak gerekirdi. Onlar bu acıklı durumlarına bakmayıp kendilerini dünyanın en medeni milleti yapacak, sosyal hayatlarına renk ve mana katacak, cehaleti yenip ilmin meşalesini yakacak son peygambere iltifat etmediler; bununla da kalmayarak Onun vücudunu ortadan kaldırmayı düşündüler. İşte Cenâb-ı Hak bu dağınık ve perişan milletin yakın gelecekte nasıl hezimete uğrayıp baş eğeceklerini haber vermek sûretiyle, hakkın mutlaka üstün geleceğini kalp ve kafalara mu'cizevî anlamda işliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Arap putperestlerinin, özellikle Mekkeli müşriklerin son peygamber Hz. Muhammed'e inanmayıp, gurur ve bencilliklerinden dolayı Onu yalancılıkla ve büyücülükle suçladıkları konu edildi. Mer-

kezî bir otoriteden mahrûm olan Arapların yakın gelecekte hezimete uğrayıp hakkın karşısında baş eğecekleri haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tarihin akışı içinde birçok kavim ve milletlerin hakka karşı baş kaldırıp tuğyan ettikleri konu edilerek birtakım misaller veriliyor. Sonra da Davud Peygamber'e verilen nîmetlere, ilâhî inâyetlere dikkatler çekilerek Yahudilerin bugünkü dağınık durumlarına işârette bulunuluyor. Arkasından peygamberlerin yeryüzünde Allah'ın halîfesi bulunduğuna değinilerek insanlar arasında hak ve adâletle iş görmelerinin lüzumu belirtiliyor ve böylece Hz. Muhammed'in (A.S.) yakın gelecekte sağlam bir idare sistemi kuracağına ve halk arasında hak ve adâletle hükmedeceğine işâret ediliyor.

——oOo——

كَذَّبَتْ
قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ
لُوطٍ وَأَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِنْ كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ
الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنْظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا
مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾
اصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿١٧﴾
إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ
مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ
وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾ وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ
﴿٢١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَىٰ دَاوُودَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَىٰ

بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَٓا اِلٰى
سَوَٓاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَٓا اَخ۪ي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ
نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْن۪يهَا وَعَزَّن۪ي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ
ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِه۪ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ الْخُلَطَٓاءِ لَيَبْغ۪ي
بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَل۪يلٌ مَا هُمْ
وَظَنَّ دَاوُ۫دُ اَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ ﴿٢٤﴾
فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾ يَا دَاوُ۫دُ
اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَل۪يفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ
الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَب۪يلِ
اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

MEÂLİ:

12— Onlardan önce Nûh, Âd ve kazıklar sâhibi Fir'avn milleti de (peygamberlerini) yalanladı.

13— Semûd, Lût kavmi ve Eykeli'ler de böyle. Bunlar da (peygamberlere karşı gelen) birleşmiş gruplardı.

14— Hepsi de Peygamberleri yalanladılar. Bu yüzden azâbım (onlar hakkında) gerçekleşti.

15— Bunlar da ancak bir tek haykırış beklerler ki (vakti gelip çatınca) ona bir gecikme yoktur.

16— Onlar ise, «Ey Rabbımız! Hesap günü gelmeden payımızı hemen ver» derler. (Bununla hesap ve cezâ konusunu alaya alırlar).

17— Onların söylediklerine sabret ve bizim güçlü kudretli kulumuz Dâvud'u an. Doğrusu o, Allah'a çokca yönelip gönül veren idi.

18— Şüphesiz biz, dağları onun emrine verdik; akşam sabah onunla beraber tesbîh ederlerdi.

19— Kuşları da toplu halde ona boyun eğdirdik. Hepsi de ona yönelip uyum içinde bulunurlardı.

20— Onun mülk-ü saltanatını sağlamlaştırdık; Ona hikmet ve hakkı bâtıldan ayırt etme yeteneği verdik.

21— Sana, o dâvalı-dâvacı haberi geldi mi? Hani sûrdan tırmanıp ibâdet odasına yükselip çıkmışlardı.

22— Hani Dâvud'un yanına girmişlerdi de o, onlardan korkup ürkmüştü. Onlar: «Korkma, birbirimizin hakkına tecâvüz eden iki dâvacı; aramızda hak ve adâletle hüküm ver, hak olan sınırı aşma, bize doğru yolu göster» dediler.

23— «Şüphen olmasın ki, bu benim kardeşimdir; doksan dokuz dişi koyunu var, benim ise bir tek dişi koyunum var. «Onu da bana ver, diğerine katayım» dedi ve beni konuşmada yendi.»

24— Dâvud, «and olsun ki, senin dişi koyununu kendi dişi koyunlarına katmak isteğiyle sana haksızlık etmiştir. Cidden mallarını birbirine katan ortakçıların çoğu birbirlerinin hakkına tecâvüz ederler. Ancak imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar müstesnâ. Onlar da pek azdır» dedi. Dâvud, kendisini imtihan ettiğimizi anladı ve bu yüzden Rabbı'ndan bağışlanma dileyip secdeye kapandı ve O'na yönelip tevbe etti.

25— Biz de onu bağışladık ve şüphesiz ki onun yanımızda yakınlığı, dönüş ve sonuç güzelliği vardır.

26— Ey Dâvud! Şüphesiz seni yeryüzünde öncekilerin yerine geçirip hükümdar kıldık. O halde insanlar arasında hak ve adâletle hüküm ver, hevesin peşine takılma, sonra seni, Allah yolundan saptırır. Allah yolundan sapanlara, hesap gününü unutmaları yüzünden elbette şiddetli bir azâp vardır.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (R.A.) diyor ki : el-Hakke Sûresindeki **«Kitabı (amel defteri) sol tarafından verilene gelince: Ah keşke kitabım solumdan verilmeseydi ve keşke hesabımın da ne ölçüde olduğunu bilmeseydim! Keşke bu iş olup bitseydi (ölümle son bulsaydı). Malım bana bir yarar sağlamadı. Güç ve kudretim benden (ayrılıp) yok oldu»** âyetleri inince, Mekkeli sapıklar bunu alaya aldılar ve «bizim şu amel defterimizi tez elden dünyada bize ver!» diyerek ilâhî âyetleri hem inkâr ettiler, hem de küçümsediler ve: **«Ey Rabbımız! hesap günü gelmeden payımızı hemen ver»** dediler.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

İLGİLİ HADİSLER

«Allah yanında namazın en çok sevileni, Dâvud'un namazıdır. Yine Allah yanında orucun en çok sevileni, Dâvud'un orucudur. O, gece yarısına kadar uyur, üçte birinde kalkıp namaz kılar; (geriye kalan) altıda birinde uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi.» (2)

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Sâd sûresini okuyup secde ettikten sonra şöyle buyurdu: «Dâvud (A.S.) bunu tevbe secdesi olarak yaptı; biz ise şükür secdesi olarak yapıyoruz.» (3)

«Kıyâmet gününde Allah yanında insanların en çok sevileni ve O'na meclis bakımından en yakın olanı, âdil hükümdardır. Kıyâmet gününde Allah yanında insanların en çok sevilmeyeni ve en şiddetli azap göreni ise, zâlim hükümdardır.» (4)

GELİP GEÇEN MİLLETLERİN SONLARININ NE OLDUĞUNA BAKIP İBRET ALMAK

(كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ) **«Onlardan önce Nuh, Âd ve**

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/32

(2) Buharî/enbiyâ: 38, teheccüd: 7- Müslim/siyâm: 188, 189, 201- Ebû Dâvud/savm: 66- Nesâî/siyâm: 69- İbn Mâce/siyâm: 31- Ahmed: 2/160, 206

(3) Buharî/enbiyâ: 39- Ahmed: 1/73, 279, 364

(4) Tirmizî/ahkâm: 4

kazıklar sâhibi Fir'avn milleti de (peygamberlerini) yalanladı..»

Mekkeli müşriklerin katı tutumları kısmen açıklandıktan sonra, daldıkları gafletten uyanmalarını sağlamak ve «Allah birdir» dedikleri için her türlü hakaret ve işkenceye mâruz kalan mü'minlere tesellide bulunmak maksadıyla, Hakk'a baş kaldıran kavim ve milletlerin hayatından misaller veriliyor. Onların, daha güçlü, daha nüfuzlu ve kudretli oldukları halde, inkâr ve azgınlıkları yüzünden inen ilâhî hükmü durduramadıkları bildiriliyor.

Nuh, Âd ve Semûd kavimlerine geniş mülk, bol nîmet verildiği halde nankörlük ettiler de o yüzden her şeylerini kaybetme felâketine uğratıldılar. Yeryüzünde ilâhlık iddiasında bulunan Fir'avn ve kavmine, inkâr ve zulümleri çok pahalıya mal oldu; sonunda ilâhî sünnet gereği canları dahil her şeylerini kaybetme azâbıyla cezalandırıldılar.

Mekkeli'lerin öğüt ve ibret almaları için sözü edilen kavim ve milletlerin elim âkibetini görüp düşünmeleri yetmiyor mu? Lût ve Şuâyb kavimlerinin kalıntılarına bakmıyorlar mı? Âd ve Semûd kavimlerinin harabeleri boy boy kendini göstermiyor mu?

Daha başka ne gibi delil ve belge getirmeli? Kur'ân mu'cizesi, son peygamber harikası, gelip geçen kâfirlerden kalan yazılı belgeler, dikili taşlar yetmiyorsa ne yapmalı veya nasıl bir irşat metodu düşünmeli? Bunca delil ve belgelerden sonra uyanmayan bir millet veya toplum için yapılacak başka bir şey yok demektir. Hakk'ı red ve inkârları zulüm ve ahlâksızlıkla birleşip önüne geçilmez bir sel halini almışsa, artık ilâhî hükmün inmesini beklemekten başka bir yol kalmamıştır.

Böylece Cenâb-ı Hak, peygamberleri yalanlayıp alaya alanların, dönüş yapıp pişmanlık duymadıkları takdirde mutlâka bir azâba uğratılacaklarını bir kere daha hatırlatarak rahmetinin her zaman gazabının önünde bulunduğuna işâret ediyor.

Sonunda bir haykırış, bir uğultu, bir sarsıntı yeter de artar.

SABIR TAVSİYE EDİLİYOR

(... اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ) **«Onların söylediklerine sabret..»**

Küfür ve tuğyanda gemi azıya alanlarla savaşmak, vuruşmak mümkün olmadığı, yani haktan yana olan mü'minlerin onlara karşı koyacak, saldırılarını durduracak, cesaretlerini kıracak maddî kuvvetleri bulunmadığı zaman, sabredip neticeyi beklemek gerekir. Tabii bu arada Hakk'ın buyruklarını teblîğ edip irşat görevini ihmâl etmemeye dikkat edilir.

Zira insanları Hakk'a, O'nun indirdiği hak dine dâvet ederken, mevcut şartlara ve imkânlara göre hareket etmek, ona göre bir strateji çizip uygulamak vâciptir. Aksi halde yanlış bir adım, duygusal bir çıkış davanın gelişmesini engelleyebilir ve mü'minleri büsbütün faydasız duruma düşürebilir.

O bakımdan Mekkeli'lerin bütün şirretlik ve saldırılarına, alay ve hezeyanlarına karşı fiilî bir durum ortaya konulmamış; Resûlüllah (A.S.) Efendimiz temkinli, sabırlı hareket ederek davaya zarar verecek ölçüsüzlüklerden kaçınmıştır. İlgili âyetle bu metodun uygulanması tavsiye ediliyor ve sonra da başarılı kılınan Davud Peygamber'in hayatından bazı safhalar anlatılarak, İslâm'ın yakın gelecekte parlak zaferler elde edeceği müjdesi dolaylı şeklide veriliyor.

DÂVUD PEYGAMBERE YÖNELEN İLÂHÎ LÛTUFLAR

(وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِ اِنَّهُ اَوَّابٌ ...) **«Ve bizim güçlü kudretli kulumuz Dâvud'u an. Doğrusu o, Allah'a çokça yönelip gönül veren idi..»**

Az yukarıda da değindiğimiz üzere, müşriklerin ardı-arkası kesilmeyen sataşma, alay ve saldırılarına karşı mü'minlerin bir süre daha sabretmeleri tavsiye edildikten sonra, Dâvud Peygamber'e (A.S.) yönelen ilâhî lûtuf ve ihsanlara dikkatler çekilmekte ve böylece Hz. Muhammed'in (A.S.) yakın gelecekte daha üstün, daha muhteşem bir devlet kuracağı; İslâm ordularının dağları, ovaları aşıp uçan kuşlarla yarışırcasına kıtalar üzerinde Kelime-i Tevhîd bayrağını taşıyacağı dolaylı şekilde müjdelenmektedir. Aynı zamanda Hz. Muhammed'in (A.S.) Dâvud Peygamber'den (A.S.) daha çok Allah'a yönelip bütün mevcudiyetini vererek teslimiyet-i kâmile içinde bulunduğuna işâret edilmekte ve o sebeple başarısının Dâvud (A.S.)ın başarısından üstün olacağı haber verilmektedir.

Dağların Dâvud (A.S.)ın buyruğuna verilmesine gelince: Bu iki şekilde yorumlanabilir:

a) Her şey yaratıldığı kanuna bağlı kalıp kâinat plânındaki yerine göre ilâhî emre baş eğerek Hakk'ı tesbîh etmektedir. Dâvud Peygamber'e bunların tesbîhini anlama yeteneği verilmiştir. Böylece dağlar da onunla birlikte Hakk'ı tesbîh ve tenzîh ediyordu manası anlaşılmaktadır.

b) Dâvud Peygamber'in (A.S.) kurduğu sağlam ve güçlü devlet, iyi donatılmış ordusuyla dağları aşıp ülkeler fethediyor; etrafı çınlatan tekbîr seslerine dağlar yankı ile cevap veriyordu. Hz. Muhammed'in (A.S.) ülke-

ler üzerindeki tekbîr seslerinin bundan daha çok yankı yapacağına işâret edilmekte ve İslâm'ın geleceğinin çok parlak olacağı kapalı bir anlatımla müjdelenmektedir.

Kuşların toplu halde Dâvud Peygamber'e boyun eğmesine gelince: Bu hususta da bir kaç yorum söz konusudur :

a) Dâvud Peygamber (A.S.) insanların kalbine kuş sevgisi aşılayarak onların korunmasını sağlamış, o kadar ki kuşlar insanlardan ürkmez olmuşlardı.

b) Dâvud Peygamber kendisine verilen yüksek keramet veya mu'cizeyle, kuşların -İlâhî sünnet gereği- tesbihlerini anlıyor ve özellikle ibâdet için sabah ve akşam gibi iki fazîletli vakitte, diğer bir anlatımla, sabahleyin kuşlar etrafa yayılırken, akşam vakti de yuvalarına dönerken Dâvud (A.S.) onların zikir ve tesbîhine gönül kulağını verip Hakk'ı tenzîh ediyor, O'nu anıp hamd-u senâda bulunuyordu.

c) Güçlü ordusuyla dağları, ovaları aşıp uçan kuşlarla yarış edercesine bir saltanat kurduğu da düşünülebilir. (1)

DÂVUD (A.S.)IN YANINA GİREN DÂVACI İLE DÂVÂLI

(وَهَلْ أَتَيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ...) **«Sana, o dâvalı-dâvacı haberi geldi mi? Hani surdan tırmanıp ibâdet odasına yükselip çıkmışlardı..»**

Kur'ân-ı Kerîm'de bu olay, devleti idare edenlere uyarıcı, yol gösterici ve yönlendirici bir misal olarak nakledilmektedir. Kendilerine devlet hazinesinden veya başka bir cihetten aslan payı ayırıp idare edilenlere az şey ayırmalarının adâlet ve hakkaniyetle bağdaşamıyacağı anlatılmaktadır.

Ancak ilgili âyetin kelime konumu ve anlatım tarzı birkaç yorum istemektedir:

a) Önce içeri giren dâvacı ve dâvalı kötü niyetle gelen iki cani miydi, yoksa uyarıda bulunan insan suretine girmiş iki melek miydi?

İsrâil oğulları'nın zaman zaman kendilerine gönderilen peygamberleri öldürdüklerine bakılırsa, o iki kimsenin surdan tırmanıp ibâdet odasına girmeyi başaran iki sulkastçi olabileceği söylenebilir. Dâvud Peygamber'in uyanık bulunması ve belki de etrafında muhafızlarının yer alması, onlara

(1) Bilgi için bak : Enbiyâ Sûresi 78, 79, Neml Sûresi 15, Sebe' Sûresi 10. âyetlerin tefsîri

bu fırsatı verdirmediğinden, ister istemez dâvacı ve dâvalı niyetiyle geldiklerini söyleyerek zevahiri kurtarmaya çalışmışlardı.

Dâvud (A.S.) bu olay karşısında büyük bir sınav geçirdiğini; ilâhî inâyetin kendisine yönelmesiyle suikastten kurtulduğunu düşünerek Allah'a yönelmiş, bağışlanma dileyerek şükür secdesinde bulunmuştur. Zira ibâdet odasına tırmanıp girenlerin hem niyeti belli, hem de dâva konusu diye ortaya attıkları mesele çözümü basit ve bir peygamberin görüşüne baş vurulmayacak kadar anlamsızdır.

b) Diğer bir ihtimal, Dâvud (A.S.)ın devlet idâresinde çok duyarlı ve çok âdil davranması için bir öğüt ve uyarıda bulunmak üzere insan suretine girmiş iki meleğin gönderildiği söz konusu olabilir. Zira hem devlet idaresini, hem hâkimliği, hem de ordu kumandanlığını kendi üzerinde taşıyan bir zatın ne kadar yüklü ve yoğun bir çalışma içinde bulunduğunu anlatmaya gerek yoktur. Ama bunlardan en önemlisi, adâleti sapasağlam, arızasız ayakta tutma becerisidir. Meleklerin ortaya koyduğu mesele veya misal buna yönelik bir anlam taşımaktadır.

c) Dâvacı, kendisinin fakir, din kardeşinin zengin olduğunu ve böylece dâvalının ekonomik gücünü bir üstünlük sağlama aracı haline getirdiğini, sosyal adâleti sağlamaya pek yanaşmadığını anlatmaya çalışmış ve bir koyun ile doksan dokuz koyunu misal vermiş olabilir.

Dâvalı da onun bu iddiasını kabul eder görünmüş ve ikisi de söze başlarken şu üç önemli mesajı vermek suretiyle Dâvud (A.S.)ın hikmet ve fasl-i hitabın gereğine dikkatini çekmişlerdir :

1— Aramızda hak ve adâletle hükmet,

2— Hak olan sınırı aşma,

3— Bize doğru yolu göster..

Konuyu bir bütün olarak incelediğimiz ve siyakla sibakı arasında irtibat kurduğumuz zaman, (b) maddesindeki yorumun daha sıhhatli olduğu ortaya çıkıyor. Allah daha iyisini bilir.

ŞİRKETİN YERİ VE ÖNEMİ

(وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ) **«Cidden mallarını birbirlerine katan ortakların çoğu birbirlerinin hakkına tecavüz ederler. Ancak imân edip iyi, yararlı amellerde bulunanlar müstesnâ.. Onlar da pek azdır.»**

İlgili âyetlerle, adâlet ve hakkaniyet ölçüleri üzerinde durulmakta ve birtakım yönlendirici misaller verildikten sonra şirketlerin önemine dikkatler çekilmektedir. Mallarını birbirine katan ortakların çoğunun bilerek veya bilmeyerek hakka tecavüz ettiklerinin hayli yaygın olduğu üzerinde durulmaktadır.

Böylece Cenâb-ı Hak, kurulan şirketlerin adâlet ve hakkaniyet düzeyinde tutulması ve sağlıklı yürütülmesi için ortakların şu iki ana sıfatı taşımasının, diğer bir anlatımla, şu iki özelliğe sâhip olmasının gereğini belirtiyor :

1— Allah'a dosdoğru inanmak,

2— İmânın en verimli ve feyizli ürünü sayılan sâlih amellerde bulunmak..

Zira Allah'a dosdoğru imân, bütün hayır ve fazîletlerin kaynağıdır. Sâlih ameller ise, o hayır ve fazîletlerin en güzel ürünleridir ki, bütün farzları, vâcipleri ve sünnetleri içerir.

İşte bu düzeyde bulunan mü'minlerin ortaklık kurup iş görmesi, ilâhî murada çok daha uygun düşer.

İNSANLAR ARASINDA ADÂLETLE HÜKMETMEK

(يَا دَاوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ)

«Ey Dâvud! Şüphesiz seni yeryüzünde öncekilerin yerine geçirip hükümdar kıldık. O halde insanlar arasında hak ve adâletle hüküm ver, hevesinin peşine takılma, sonra seni Allah yolundan saptırır.»

Âyetteki hitap özellik taşıyorsa da emir umumilik arzetmektedir. Öyle ki, hükmetme mevki ve makamında bulunan her mü'mini kapsamakta ve adâletle hükmetmenin farz olduğunu belirtmektedir.

Adâletin tevzi' edildiği bir yerde hâkim kendi arzu ve hevesine uyarak hüküm veremez. Zira böyle bir hüküm hem haksızlığa yol açar, hem de kişiyi saptırır ve toplum arasında kapanması çok zor güvensizlik doğurur.

Kur'ân, adâletten sapıp kendi hevesine uyarak hüküm verenlerin âhireti ve oradaki hesabı unutan veya umursamıyan gâfiller olduğunu belirterek adâletsizliğin mutlak anlamda hem dünyada, hem de âhirette elim sonuçlar doğuracağına işârette bulunuyor.

Sonuç olarak ilim adamlarımız ilgili âyetten şu hükmü de çıkarmışlar-

dır: İslâm Devletinde yargı makamına ancak Allah'a, âhirete ve oradaki hesap ve cezaya dosdoğru imân eden hukukçular atanabilir.

Dâvud Peygamber'e (A.S.) hem nübuvvet, hem de hükümdarlık payeleri verildiğinden, Onun yüksek şahsiyetine hitapla yargı mevkiinde bulunan insanların âdil olmaları hakkında farziyet ifade eden kesin emir verilmekte ve kıyâmete kadar bunun devam edeceği hatırlatılmaktadır.

Ayrıca âyet-i kerîme ile diğer önemli bir hususa daha işârette bulunuluyor. Şöyle ki : Haksızlığı tercîh edip adâletten nasibini alamayan Mekkeli müşriklerin günleri sayılıdır. Yakın gelecekte Mekke'yi Allah'a imân eden âdil bir ordu işgal edecek ve haksızlığa son vererek müşriklere baş eğdirecektir. Cenâb-ı Hak bu inceliğe kapalı bir anlatımla şöyle değinmektedir : **«Allah yolundan sapanlara, hesap gününü unutmaları yüzünden elbette şiddetli bir azâp vardır.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mal, makam ve serveti amaç seçip Allah'ı ve âhireti unutanların eninde-sonunda ilâhî tokadı yiyecekleri hatırlatılarak Karûn'un âkibeti misal getirildi. Sonra da âhiret yurdunda hazırlanan yüksek ve ferahlatıcı nîmetlere kimlerin lâyık olduğu hakkında aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatta boş ve anlamsız; amaçsız ve hikmetsiz hiçbir şeyin yaratılmadığı belirtiliyor ve bu açıdan insanoğlunun başıboş, murakabasız, gözetimsiz olmadığına işâretle, herkesin işlediklerinden mutlâka hesap vereceği dolaylı şekilde hatırlatılıyor. Böylece yeryüzünde adâlet, düzen ve denge kuran sâlih mü'minlerle, bozgunculuk yapan sapıkların ve Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınanlarla, ilâhî sınırları aşmak suretiyle günah ve kötülük işleyenlerin bir tutulmayacağı haber verilerek, kâinatın adâletle ayakta durduğu gibi, toplum, âile ve milletlerin de ancak sâlih kişilerin ahlâk, fazîlet, adâlet ve hakkaniyetiyle ayakta durabileceğine işârette bulunuluyor. İndirilen Kur'ân'ın bütünüyle bu gerçekleri yansıttığına dikkatler çekiliyor.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾
كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ
أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

M E Â L İ :

27— Biz, göğü, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri boşuna, anlamsız yaratmadık. Bu, sadece inkârcıların zan ve iddiasıdır. Ateşten vay o kâfirlere!

28— Yoksa biz, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları, yeryüzünde fesât çıkaranlar gibi mi veya (Allah'tan) korkup (inkâr ve fitneden) sakınanları yozmuş sapıklar gibi mi tutacağız.

29— Biz, sana feyiz ve bereketli bir kitap indirdik, tâ ki âyetlerini iyice düşünsünler ve akıl sâhipleri de öğüt alsınlar.

ANLAMSIZ VE HİKMETSİZ YARATILAN BİR ŞEY YOKTUR

(... وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا) **«Biz, göğü, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri boşuna, anlamsız yaratmadık..»**

Boş ve anlamsız şeyler, düzen ve denge dışı olup, fayda sağlamayan şeylerdir. Oysa kâinatta düzen ve denge dışı bir varlık olmadığı, faydasız bir şeyin vücut bulmadığı bilimsel açıdan da kesinlik kazanmıştır.

Buna bir misal verecek olursak, yerküreyi gösterebiliriz. Şöyle ki : Yerkürenin düzenli iki ayrı hareketi, güneşe olan uzaklık nisbeti, yörünge düzlemi, ekvator düzlemine paralel olmaması; bu bakımdan her iki düzlem ara-

sında 23°,27'lik bir açının bulunması, atmosfer kalınlığı, dünyanın onda yedisinin denizlerle kaplı olması hep belli amaçlara, insandan yana sayısız faydalara yönelik ince hesapların neticesidir. Bunlardan birinin bozulması, mevcut denge ve düzenin bozulması demektir. Diğer bir anlatımla, insan ve diğer canlıların hayatının alt-üst olmasına neden olur.

İşte Kur'ân-ı Kerîm'de ilgili âyetle bu yüce hikmete parmak basılıyor ve varlık âleminde meydana gelen her olay ve her hareketin, vücut bulan her şeyin üzerinde sözü edilen ince hesabın ve yüksek hikmetin izlerini görmemiz ilham ediliyor. Bu açıdan da inkârcı maddecilerin iddiaları çürütülüyor ve her olay ve eşya ile insan aklına ışık tutulup malzeme verilerek araştırma imkânı sağlanıyor.

O halde ne dosdoğru imân edip sâlih amellerde bulunan mü'minler, ilâhî sınırları aşıp denge ve düzeni bozmaya çalışan bozguncular gibidir; ne de Allah'tan saygı ile korkup bozgunculuk ve kötülüklerden sakınanlar; azıp sapıtanlar, hakkı çiğneyen ahlâksızlar gibidir. Birinciler, er-geç başarıya, mutluluğa erişmeye; ikinciler vakti saati gelince hüsrâna uğramaya namzettirler. Nitekim Mekkeli fâcirlerin sonu hüsrân; mü'minlerin ise başarı ve mutluluk olmuştur.

KUR'ÂN'A BAKIŞ AÇIMIZ

(كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ) «Biz, sana feyiz ve bereketli bir kitap indirdik; tâ ki âyetlerini iyice düşünsünler ve akıl sahipleri de öğüt alsınlar.»

Gerçekleri, kurulu denge ve düzenin hikmet ve amacını, insan olarak yaratılmamızın hikmetini, dünyaya getirilişimizin anlamını, ondan sonraki hayatın manasını iyice anlayabilmemiz ve ilâhî kudretin ve tasarrufun her şey üzerindeki mutlâk hükümranlığının izlerini görebilmemiz için Kur'ân-ı Kerîm çok mübarek, feyizli bir kitap olarak indirilmiş ve ona bakış açımız belirlenmiştir.

Önce Kur'ân-ı Kerîm, Allah sözü olarak insanların her iki hayatını saadet havasına eriştirmek için indirildiğine göre, onda insan zararına yol açan bir hükmün bulunmayacağı, bir tavsiyenin yer almıyacağı kesindir ve o bakımdan bu kitap bütünüyle feyiz ve bereketi yansıtmakta, rahmet ve mutluluk va'detmektedir. Bunun için onun her âyeti üzerinde iyice düşünmemiz, aklımızı ve zekâmızı kullanmamız gerekmektedir. Körler ve sağırlar gibi üzerine eğilip hiçbir şey anlamadan okuyup geçmememiz emredilmekte ve her hükmünün ve tavsiyelerinin amel edilmek için konulduğu hatır-

tılmaktadır. Zira Kur'ân ne yalnız lafızdan, ne de yalnız manadan ibârettir; o, bu ikisinin biraraya gelmesiyle yüceliği, erişilmezliği anlaşılan ilâhî bir emânettir. İnsan hayatının her alanıyla ve cephesiyle içiçedir. İlmî araştırmalara hız katar bir muhtevadadır; ilim adamına ışık tutup yol gösteren, temel bilgi veren bir hazinedir. Okumakla eskimez, bıkkınlık vermez; hikmetleri bitip tükenmez; zaman aşımıyla değerini kaybetmez; her geçen gün daha çok ilâhî olduğunu isbatlar kudrettedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlık âleminde hiçbir şeyin boş, anlamsız ve hikmetsiz yaratılmadığı açıklanarak, her olayı bu açıdan inceleyip değerlendirmemiz ilham edildi. Mükemmel düzen içinde dengeli bir hayat süren gerçek mü'minlerle, dengesiz düzensiz sapıkların bir tutulmayacağı haber verilerek, mü'minler aydınlatıldı. Sonra da Kur'ân'ı, mutlak feyiz ve bereket kaynağı olması açısından ele alıp okumamız ve âyetlerini bu açıdan incelememiz emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Süleyman Peygamber'e yönelen ilâhî inâyet ve lûtuflar konu edilmekte, geniş imkânlara mazhar kılınan bu peygamberin Allah'a bağlılıkta kusur etmemeye çalıştığı belirtilerek, başarıdan başarıya eriştiğine değinilmektedir. Böylece Mekke'de sıkışıp kalan ve hep ilâhî inâyetin tecellisini bekleyen mü'minlere müjde verilmekte ve yakın gelecekte Hz. Muhammed'in (A.S.) büyük bir devlet kuracağına işâret edilmektedir.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمٰنَ نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهُ اَوَّابٌ ﴿٣٠﴾
اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ اِنّ۪ٓي اَحْبَبْتُ
حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبّ۪ي حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّ
فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا
عَلٰى كُرْسِيِّه۪ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ ل۪ي وَهَبْ ل۪ي
مُلْكًا لَا يَنْبَغ۪ي لِاَحَدٍ مِنْ بَعْد۪يۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا
لَهُ الرّ۪يحَ تَجْر۪ي بِاَمْرِه۪ رُخَٓاءً حَيْثُ اَصَابَۙ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاط۪ينَ كُلَّ بَنَّٓاءٍ
وَغَوَّاصٍۙ ﴿٣٧﴾ وَاٰخَر۪ينَ مُقَرَّن۪ينَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هٰذَا عَطَٓاؤُ۬نَا
فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ
مَاٰبٍ ﴿٤٠﴾

MEÂLİ:

30— Dâvud'a Süleyman'ı ihsân ettik. Ne güzel kuldur O! Şüphesiz O, devamlı Allah'a yönelip gönlünü O'na verendi.

31— Hani akşama doğru ona, durdukları zaman sakin, koştukları zaman sür'atli iyi cins koşu atları gösterilmişti.

32— O da, «şüphesiz ben mal sevgisini Rabbımı anmama vesîle olduğu için severim» demişti. Tâ ki toz perdesi ardında gözden kaybolmuşlardı.

33— Sonra «Onları bana çevirin» demiş ve onların bacaklarını, boyunlarını okşamaya başlamıştı.

34— And olsun ki biz Süleyman'ı bir imtihandan geçirdik; tahtının üstüne bir ceset atıverdik, o da Allah'a yönelip O'na gönül bağlılığını devam ettirdi.

35— «Ey Rabbıml dedi, beni bağışla; bana benden sonra hiç kimseye yaraşmayan bir mülk (hükümdarlık) ihsân eyle. Şüphesiz ki sen, karşılıksız çokça verensin.»

36— Rüzgârı onun emrine verdik. Rüzgâr Onun emriyle tatlı tatlı istediği yana eserdi.

37-38— Bina yapan, dalgıçlık eden her şeytanı ve bukağılarla bağlı başkalarını ona baş eğdirdik.

39— (Ey Süleyman!) İşte bu bizim vergimizdir; sen de bol bol ver veya yanında tut, hesapsızdır.

40— Şüphesiz onun yanımızda yakınlığı ve güzel dönüşü, iyi geleceği vardır.

TAHT VE SALTANAT AMAÇ DEĞİL, ARAÇTIR

(وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمٰنَ نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهُ اَوَّابٌ) «Dâvud'a Süleyman'ı ihsân ettik. Ne güzel kuldur O! Şüphesiz O, devamlı Allah'a yönelip gönlünü O'na verendi.»

Fir'avn'ın zulmünden kurtarılan İsrâil oğulları, Musa (A.S.)ın yüksek şahsiyeti ve ilâhî risâletiyle benliğine kavuşmuş, hür yaşama bahtiyarlığına erişmişti. Ne var ki, uzun yıllar köle muamelesi görmenin verdiği bir açgözlülük duygu ve hırsı olacak ki, bu millet çoğu zaman dünyayı âhirete, maddeyi mânaya tercîh etmiş ve o yüzden çok zikzaklı bir tarih oluşturmuştur. Ciddi otoriteye ve yüksek ruh mimarlarına muhtaç duruma gelen İsrâil oğulları'na, Cenâb-ı Hak yine rahmetinin ve inâyetinin eseri olarak Dâvud Peygamber'i (A.S.) ve hemen arkasından Süleyman Peygamber'i (A.S.), sözünü ettiğimiz iki hususu sağlayıp ülkeyi derleyerek düzene sokacak sıfat, yetenek ve yetkilerle donatmıştı. Öyle ki, bu iki peygamber de, biri mânevî ve uhrevî, diğeri maddî ve dünyevî olmak üzere nübuvvetle hükümdarlığı kendilerinde toplamışlardı.

Süleyman Peygamber (A.S.) bir yandan yelkenli gemilerle deniz filosunu kurarken, diğer yandan savaşlarda önemli hizmetlerde bulunabilecek, yararlı işlerde kullanılacak cins atlar besliyor, güçlü süvari birlikleri meydana getiriyordu. Şüphesiz motorlu taşıtların henüz icad edilmediği çağ-

larda gerek binek, gerekse savaş için en uygun ve yararlı vasıta, iyi yetiştirilip eğitilen atlar idi. O bakımdan İsrâil oğulları'na altın çağını yaşatan Süleyman Peygamber, atlara fazlasıyla önem vermiş ve bizzat konuyla yakından ilgilenmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de konumuzu oluşturan âyetlerle onun bu ilgi ve sevgisi çok bedi' bir uslûpla şöyle tasvîr edilmektedir:

«Hani akşama doğru ona, durdukları zaman sâkin, koştukları vakit süratli iyi cins koşu atları gösterilmişti. O da, «şüphesiz ben mal sevgisini, Rabbımı anmama vesîle olduğu için severim» demişti. Tâ ki toz perdesi ardında gözden kaybolmuşlardı. Sonra «onları bana çevirin» demiş ve onların bacaklarını, boyunlarını okşamaya başlamıştı.»

SÜLEYMAN (A.S.)IN TAHTININ ÜZERİNE ATILAN CESET

(وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ) **«And olsun ki biz Süleyman'ı bir imtihandan geçirdik; tahtının üstüne bir ceset atıverdik, o da Allah'a yönelip O'na gönül bağlılığını devam ettirdi.**

Bu âyet üzerinde klâsik tefsirlerimiz senedi olmayan birçok rivâyetlere yer vermişlerdir. Aynı zamanda Sahîh-i Müslim'de ki, namazda iken Hz. Peygamber'in (A.S.) yüzüne ateşten bir şihab atmak isteyen şeytan olayıyla ilgili rivâyeti, Süleyman Peygamber'in (A.S.) tahtının üstüne konulan ceset olayıyla bağdaştırmaya çalıştıkları da dikkatleri çekmektedir. (1) Şöyle ki : Süleyman Peygamber'e (A.S.) musallat olan bir ifrit şeytanın, sonunda Onun mührünü ele geçirerek tahtına oturduğu nakledilir. Şüphesiz bu ve benzeri rivâyet ve yorumların ilmî hiçbir değeri yoktur. Çoğu Tevrat'ın I. Krallar bölümünden aktarılmadır. Ne yazık ki, muharref Tevrat'ta muhtelif yerlerde, peygamberlerin «ismet sıfatı» inkâr edilir şekilde, onların çok uygunsuz davranış ve fiillerde bulundukları anlatılır. Nitekim sözü edilen krallar bölümünde, Süleyman Peygamber'in (A.S.), yaşlanınca, putperest olan eşlerinin arzularına boyun eğerek putlar yaptırdığı iddiâsı da bu cümledendir.

Diğer yandan Süleyman Peygamber'in (A.S.) yüz veya doksan veya yetmiş eşiyle bir gecede cinsel temasta bulunacağına ve hepsinin de hâmile kalıp birer mücahid doğuracağına dair yemin etmesi ve bu arada «inşaallah» dememesi sebebiyle sadece bir eşinin gebe kaldığı ve onun da felçli yarım bir çocuk doğurduğu ve işte Süleyman (A.S.)ın tahtının üstüne atılan cesedin bu olduğu rivâyetine gelince: Bu da diğerleri gibi bizi sağlıklı bir neticeye götürememektedir. Zira dört hadîs kitabında nakledi-

(1) Bilgi için bak : Sahîh-i Müslim/mesâcid: 40- Nesâî/sehv: 19

len üç farklı rivâyeti akl-i selîmle ve doğruyu bulan ilimle bağdaştırmak çok zordur. O bakımdan sadece hadîsin senedinin sahîh olması bu konuda yeterli sayılmamaktadır. Aynı zamanda Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bu olayı ne maksatla söylediğini de tesbit etmemiz mümkün görülmüyor. Bu sebeplerden dolayı sözünü ettiğimiz hadîsle ilgili âyeti tefsîr etmemizin pek uygun olmayacağı kanaatini taşımaktayız. Allah daha iyisini bilir. (1)

O halde Süleyman (A.S.)ın tahtının üstüne konulan ceset meselesi kinâye yoluyla olup yorum isteyen bir konudur. Şöyle ki :

a) Filistin'den Mısır'a, Suriye'den Irak'a kadar geniş topraklar üzerinde hükmeden Süleyman (A.S.)ın başta kardeşleri olmak üzere birçok iç düşmanları bulunuyordu. Onların bir ihtilâl çetesi hazırlayıp kısa bir süre tahtı ele geçirdikleri, bu sebeple Süleyman (A.S.)ın ölü gibi hareketsiz bırakılıp yetkilerinin elinden alındığı söz konusu olabilir.

b) İsrâil oğulları'na altın devirlerini yaşatan Süleyman (A.S.)ın oğlu bu geniş ülkeyi idâre edecek yeteneğe sahip değildi. Nitekim Süleyman (A.S.)ın vefatından sonra oğlu, yürüyen ölü misali, tahtı koruyamadı ve kısa zamanda ülkenin parlak dönemi yön değiştirdi. Nitekim Tevrat'ta da bu hususa geniş yer verildiğini görmekteyiz. (2)

c) Süleyman Peygamber'in (A.S.) bir ara ağır bir hastalığa yakalanıp ölmüş ceset gibi kıpırdayamaz duruma geldiği, sonra ilâhî lûtfa mazhar kılınıp iyileşerek eski güç ve kuvvetini bulduğu söylenir. Nitekim Müfessir el-Merâğî kendi tefsîrinde daha çok bu yorum üzerinde durmuştur. Hastalıktan sonra Allah'tan bağışlanma dilemesi ise, hastalıklı günlerinde daha iyi ve verimli amellerde bulunamadığına işârettir.

Bütün bu yorumlarda az-çok hakikat payı bulunmakla beraber, (b) maddesindeki yorum, Kur'ân'ın siyak ve sibakına daha uygun düşmektedir. Allah daha iyisini bilir.

SÜLEYMAN PEYGAMBER'İN HİÇ KİMSEYE LÂYIK OLMAYAN BİR MÜLK İSTEMESİ

(قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ) **«Ey Rabbım, dedi, beni bağışla; bana benden sonra hiç kimseye yaraşmayan bir mülk**

(1) Bilgi için bak : Buharî/cihâd: 23, nikâh: 119, enbiyâ: 40, eymân: 3- Müslim/eymân: 23, 25- Nesâî/eymân: 40, 43- Tirmizî/nüzûr : 7- Ahmed: 2/229, 279, 506

(2) Bilgi için bak : Tevrat/I. Krallar: 9/1-14 ve 11/1-21

(hükümdarlık) ihsan eyle. Şüphesiz ki sen, karşılıksız çokça verensin.»

Bu istek hem kemmiyet, hem de keyfiyet bakımından bir mülk ve saltanata işârettir. Nitekim âyetin açık delâletinden, Süleyman (A.S.)ın güçlü deniz filoları ve o devirde önünde durulamaz süvari birlikleri oluşturduğu, Umman Körfezi ile Aden Körfezi ve Kızıldeniz arasında hükümranlığını sürdürdüğü anlaşılıyor. Kendisinden sonra hiçbir peygambere böyle güçlü bir saltanat verilmediği ise, kesindir. O, bu mülk ve nîmetleri Rabbını anmaya vesîle olduğu için sevmiştir. Aynı zamanda cinlere de hükmetmesi ayrı bir keyfiyet arzetmektedir.

O halde **«Bana, benden sonra hiç kimseye yaraşmayan bir mülk (hükümdarlık) ihsan eyle»** cümlesinden şu iki husus anlaşılmaktadır: Birincisi, kendisinden sonra hiçbir peygambere yaraşmayan bir mülk; ikincisi, kendisinden sonra yerine geçecek olan evlât ve torunlarına lâyık görülmeyecek bir mülk söz konusu olabilir. Zira Süleyman (A.S.)dan sonra kemmiyet bakımından daha geniş mülk ve saltanat kuranlar olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Ancak keyfiyet bakımından O'nun saltanatına benzer bir saltanat kurulmadığını söyleyebiliriz. Çünkü O, yalnız insanlara değil, aynı zamanda cinlere de hükmediyordu.

Süleyman (A.S.)ın vefatından sonra yerine geçen oğlunun, kurulu saltanatı hem kemmiyet, hem de keyfiyet bakımından devam ettiremediğini dikkate alırsak, yukarıda belirttiğimiz ikinci yorumun isâbetli olduğu görülür.

RÜZGÂRIN TESHÎR EDİLMESİ

(فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ...) **«Rüzgârı onun emrine verdik. Rüzgâr onun emriyle tatlı tatlı istediği yana eserdi.»**

Süleyman Peygamber'in (A.S.) geniş çapta yelkenli deniz filosuna sâhip olması ve bu sebeple rüzgârın onun emrine verilmesi, Kur'ân'ın üç yerinde az değişik anlatımla açıklanmaktadır. Konuyu iyi kavrayabilmemiz için önce ilgili âyetleri biraraya getirmemiz, sonra da hepsini hamur edip bir sonuç çıkarmamız gerekmektedir. Şöyle ki:

«Süleyman'a şiddetli esen rüzgârı baş eğdirdik; onun emriyle mübârek kıldığımız yere akıp eserdi ve biz her şeyi bilenleriz.» (1)

---

(1) Enbiyâ Sûresi : 81

«Süleyman'a da rüzgârı (boyun eğdirdik). Sabah bir aylık, akşam bir aylık (mesafeden esmekte idi).» (1)

«Rüzgârı onun emrine verdik. Rüzgâr onun emriyle tatlı tatlı istediği yana eserdi.» (2)

Âyetlerde daha çok şu üç madde konunun mahiyetini yansıtmaktadır: Rüzgâr, teshîr (baş eğdirme, buyruğuna verilme) ve rüzgârın hızı ile ulaştığı yer..

Bu üç maddede, önce geniş çapta yelkenli deniz filosunun mevcudiyetine; rüzgârın, bir kerâmet olarak Süleyman (A.S.)ın sefer yapmak istediği cihete doğru estiğine; sonra da kara ve deniz nîmetlerini kendinde toplayan bereketli yerlere uzandığına delâlet vardır. Aynı zamanda esen rüzgârın tehlike arzetmiyecek bir hızda olduğu anlaşılıyor.

MİMAR VE DALGIÇ ŞEYTANLAR

(وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ) **«Bina yapan, dalgıçlık eden her şeytanı ve bukağılarla bağlı başkalarını ona baş eğdirdik.»**

Kur'ân bu âyetle, Süleyman Peygamber'in (A.S.) insanlara hükmettiği gibi, cin ve şeytanlara da hükmettiğini, onları buyruğu altına aldığını belirtmektedir.

Yine klâsik tefsîrlerimizden bir kısmı bu hususta da dayanağı olmayan birçok rivâyetlere yer vermişler ve romantik bir havaya sokarak konuyu aslından uzaklaştırmışlardır. Tevrat'ta, Süleyman Peygamber'in büyük ölçüde madenî kazanlar, lengerler yaptırdığı; saraylar inşa ettirdiği yazılıdır. Şeytan ve cinlerin bu işlerde kullanıldığından söz edilmemiştir. Kur'ân ise, birçok konularda olduğu gibi, bu konuda da Tevrat'taki yanlış ve noksanları tashîh etmekte ve olayın gerçek yüzünü ibretli yanlarıyla, yansıtmaktadır. O halde uzman ustaların ve becerikli dalgıçların cinlerden seçilmesi nasıl yorumlanabilir? Burada biri açık, diğeri kapalı iki husus söz konusudur. Şöyle ki :

1— Âyetin açık anlatımına bakıp Süleyman (A.S.)ın cin ve şeytanları bu gibi ağır ve yorucu işlerde kullandığını söyleyebiliriz. Öyle ki, her peygambere birtakım mu'cize ve kerâmetler verildiği gibi, Süleyman Peygamber'e de mu'cize ve kerâmet olarak, ruhanîler üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi verilmiştir.

---

(1) Sebe' Sûresi : 12
(2) Sâd Sûresi : 36

2— «Şeytan» ismi ya «şatane» fiilinden gelmedir ki, uzaklaşan, uzakta kalan demektir; ya da ondaki (n) harfi fazladır, kökü «şâta-yeşîtu»dan gelmedir ki, bu takdirde «öfkesinden yanıp kavrulan» demektir. Özel veya cins isim olarak da, dumansız yalın ateşten yaratılan ruhanî kasdedilir.

Bu manayla cinlerden ve insanlardan her kötü ahlâklı azgına «şeytan» denilebilir. (1) Nitekim Kur'ân'da «şeytan» ismi bu manayla insanlar hakkında da kullanılmıştır. (2)

O halde bu mecazî manayla Süleyman Peygamber'in (A.S.) mimar, uzman usta ve dalgıç olarak çalıştırdığı şeytanlar, uzak ülkelerden elde ettiği esirler veya parayla çalıştırılan gönüllüler olabilir. Bunlar hem öfkeli, hem de şeytan fikirli olduklarından haklarında bu ismin kullanılması muhtemel sayılabilir.

Diğer işe yaramıyan azgın esirler ise, bukağılara vurularak ıslâhlarına çalışıldığı anlaşılmaktadır. Allah daha iyisini bilir.

Burada konuyu mu'cize ve kerâmet açısından değerlendirdiğimiz takdirde, birinci yorumun; mevcut şartlara göre değerlendirdiğimiz takdirde ikinci yorumun isâbetli olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Sebe' sûresinde belirtildiği gibi, melike Belkis'in tahtının Sebe' ülkesinden bir an içinde alınıp getirilme olayını da dikkate alacak olursak, birinci yorumun daha sıhhatli olduğu ağırlık kazanır. Aynı zamanda bir peygamberin insanları esir edinip köleler gibi çalıştırdığı da söylenemez.

Böylece Cenâb-ı Hak, ilgili âyetlerle, hem Yahudileri insafa dâvet edip o parlak ve feyizli günleri hatırlatarak daha cömert, mutedil ve âdil olmalarını tavsîye ediyor, hem de Hz. Muhammed'in (A.S.) temelini attığı İslâm Devleti'nin çok muhteşem devirler yaşayacağını müjdeliyor. (3)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de sıkışıp kalan mü'minleri hem teselli etmek, hem de İslâm'ın geleceğinin çok parlak olacağını müjdelemek maksadıyla Süleyman (A.S.)ın kıssasından önemli birkaç safhaya değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine mü'minleri teselli etmek ve kurtuluşun yakın olduğunu dolaylı şekilde haber vermek üzere Eyyub (A.S.) kıssasından önemli bir iki safha konu ediliyor ve her sıkıntıdan sonra mutlaka genişli-

---

(1) Fazla bilgi için bak : el-Müfredat/Rağıb el-Asbahani : «şeytan» maddesi
(2) Bak : En'âm Sûresi : 112- Bakara Sûresi : 14. âyetin tefsîri
(3) Bilgi için bak : Sebe' Sûresi : 12-14. âyetlerin tefsîri

ğin olacağına işâretle, mü'minlerin bir süre daha sabretmelerinin lüzumuna işârette bulunuluyor.

—oOo—

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا اَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ
بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ اُرْكُضْ بِرِجْلِكَۚ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾
وَوَهَبْنَا لَهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرٰى لِاُو۬لِي
الْاَلْبَابِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْۜ
اِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًاۜ نِعْمَ الْعَبْدُۜ اِنَّهُ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

M E Â L İ :

41— Kulumuz Eyyûb'u da an. Hani o, Rabbına şöyle seslenmişti: «Şeytan şüphesiz bana sıkıntı, yorgunluk ve işkence dokundurdu.»

42— Ona : «Ayağını (yere) vur; işte yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su!» (dedik).

43— Biz ona katımızdan bir rahmet ve akıl sâhipleri için bir öğüt olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir mislini daha verdik.

44— Ona: «Eline bir demet sap al, onunla vur, yemininde günahkâr olma!» (dedik). Doğrusu biz onu oldukça sabırlı bulduk. Ne iyi kuldur o! Şüphesiz o, Allah'a yönelip gönül verirdi.

EYYÛB PEYGAMBER (A.S.)

(وَاذْكُرْ عَبْدَنَا اَيُّوبَ ...) «Kulumuz Eyyûb'u da an..»

Bilindiği gibi, peygamberlerin birtakım vâcip sıfatları bulunduğu gibi; diğer insanlarda pek az görülen azim, sebat, Allah'a güvenip dayanma, belâya karşı sabretme gibi kalbî ve ruhî yetenekleri de vardır. Hemen her

peygamberin hayatına bu açıdan bakmamız gerekir. Aksi halde yanlış yorumlara, sakıncalı hükümlere sapmış oluruz.

Eyyûb Peygamber'le (A.S.) ilgili birkaç hadîs rivâyet edilmişse de ilim adamları onların sıhhatında bazı şüpheler izhar ettiklerinden tefsîrimize nakletmekte fazla bir yarar görmedik. İbn Cerîr et-Taberî ile İbn Ebî Hâtim'in naklettikleri uzun hadîs ve Ahmed b. Hanbel'in naklettiği kısa hadîsi, müfessir İbn Kesîr kendi tefsirine alıp nakletmiş, fakat bir yorumda bulunmamıştır.

Tevrat'ta ise, Eyyûb Peygamber'e (A.S.) geniş yer verilmişse de peygamberlikle ilgili özellik ve sıfatları zedeler mahiyette tutarsızlık arzeden konu ve olayları sık sık naklederek onu küçük düşürecek bir anlatım tarzına ağırlık kazandırılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm, kıssanın en ibretli ve öğüt alınacak safhalarını özetliyerek hem mü'minlere sabır konusunda aydınlatıcı misâl vermiş, hem de Tevrat'ta insan sözünün karışmasıyla meydana gelen vaki hatâları tashîh etmiştir. (1)

ŞEYTANIN SIKINTI, YORGUNLUK VE İŞKENCE VERMESİ

(إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ...) **«Hani o, Rabbına şöyle seslenmişti: «Şeytan elbette bana sıkıntı, yorgunluk ve işkence dokundurdu..»**

Şeytanın Eyyûb Peygamber'e (A.S.) yorgunluk ve sıkıntı vermesi iki şekilde yorumlanabilir :

a) Hadîslerde belirtildiği üzere yerdeki zararlı haşerat, parazit ve mikroplara da «cinn ve şeytan» denilebilmektedir. (2)

O halde Eyyûb Peygamber'e, birtakım hastalıklar yapan mikropların, parazitlerin girdiği söylenebilir.

b) Âyette geçen «şeytan»dan maksat hakikî manasında kullanılanıdır. Bu duruma göre, hastalanan Eyyûb Peygamber'e şeytanın durmadan şüphe sinyalleri göndermesi, vesvese doğuracak şekilde fısıldaması sebebiyle

---

(1) Tevrat/Eyyub : 1/21, 2/13-42/1-17

(2) **«Cinler üç sınıftır. Bir sınıf, kanatları vardır boşlukta uçarlar; bir sınıfı yılanlar ve köpeklerdir; bir sınıfı da inip göçerler.»** (Taberânî-Beyhakî: Sahîh isnadla)

«Aziz ve Celîl olan Allah cinleri üç sınıf üzere yaratmıştır. Bir sınıfı, yılanlar, akrepler ve yerdeki haşeredir. Bir sınıfı, boşlukta rüzgâr gibidir. Bir sınıfı da hesap ve cezaya tabi'dirler, (üzerlerine hesap ve ıkab gerekmektedir).»

(Hakîm - İbn Ebi Dünyâ - Ebû'ş-Şeyh) Câmiussağîr: 2/5

onu sıktığı ve yorgun düşürdüğü söylenebilir. Zira hastalıklı bir bünye ile nefsin aşırılıklarını durdurmak, şeytanın fısıltı ve dürtüşlerine karşı koyup sabretmek oldukça yorucu ve yıpratıcıdır.

Yoksa şeytanın mü'minler, özellikle peygamber üzerinde gerçek anlamda sultası yoktur ve olamaz da.

EYYÛB (A.S.)IN HASTALANMASI

Klâsik tefsîrlerin bir kısmında bu konuda da isrâiliyata kapı açılarak mubalağalı ifadeler kullanıldığını, akıl ve mantık süzgecinden geçirilmeyen hikâyelere yer verildiğini görmekteyiz. Başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere kutsal kitaplardan anlaşılan husus şudur: Eyyûb Peygamber (A.S.) geniş servete sahip bulunuyordu. Bir süre sonra ilâhî takdîrin bir cilvesi olarak başına ardarda birtakım dert, musîbet ve felâketin gelmesiyle hem servetini, hem de sıhhatini kaybetmiştir. Zira en şiddetli belâ ve imtihan peygamberlere yönelir. Sonra sırayla dinine bağlılıkları nisbetinde diğer mü'minlere yönelir. (1)

Eyyûb Peygamber'in (A.S.) hastalığının daha çok bir çeşit cilt rahatsızlığı veya cüzzam gibi bir şey olduğu sanılmaktadır. Tevrat'ta da bu hastalığa işâret edilmekte ve birtakım ip uçları verilmekteyse de, Eyyûb Peygamber'in sabırsız, şikâyetçi ve bazan âsi gibi gösterilmesi fâhiş hatalardan biridir. Kur'ân ondaki bu hatâyı da tashîh edip bir peygambere yakışan en doğru bilgiyi vermektedir.

YERDEN ÇIKAN SOĞUK SU İLE YIKANIP İYİLEŞMESİ

(ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ) **«Ona: Ayağını (yere) vur; işte yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su (dedik).»**

Uzun süre yakalandığı hastalıkla pençeleşip yoksulluk içinde sıkıntılı günler geçirirken dayanma gücünü ortaya koyan Eyyûb Peygamber'e, Cenâb-ı Hak kendi katından şifâ vermeyi murad edince, önce maddî ve zahirî sebepleri harekete geçirdi. Yeraltındaki şifâlı sulardan birini onun imdadına sevketti. Ancak suyun yerini ve şifâsını hazırlayan Allah, onu hemen yeryüzüne fışkırtmadı; insan gücünün yeteceği kısmı ona bıraktı ve bunun için Eyyûb Peygamber'e (A.S.), «ayağını yere vur» diye emretti.

(1) Bilgi için bak: İbn Mâce/fiten: 23- Ahmed: 3/234, 284, 278, 450, 523

Şüphesiz ki bu olay da, Allah ile kulları arasındaki imkân ve irâde sınırını çizmekte ve bize en sağlam ölçüyü vermektedir. Şöyle ki : Cenâb-ı Hak, sünneti gereği, gerçekleştirilmek istenen hemen her konuda insan gücünün uzanabileceğini ona bırakır; uzanamadığını kendi kudretinin tecelli ve tezahürüne bırakmak suretiyle kolaylaştırır veya istifade edilebilir düzeye getirir.

Böylece sabreden Eyyûb Peygamber (A.S.) sınavı başarıyla kazandığı için Allah ona hem şifâ vermiş, hem de eski servetinin bir misli fazlasını lûtfetmeyi sağlamıştır. Çünkü Eyyûb Peygamber (A.S.), serveti amaç değil, araç olarak bulunduruyor ve onu Hakk'ın rızası doğrultusunda bilerek kullanıyordu.

Tevrat'ta da Eyyûb bölümünde, ona servetinin iki mislinin iâde edildiği yazılıdır.

Ancak Cenâb-ı Hak, Eyyûb Kıssası'ndan birkaç önemli safhayı bildirirken daha çok ilim adamlarına ışık tutacak, hareket noktasını belirleyeyecek üç noktaya değinmekte ve şifâlı sular hakkında temel bilgi vermektedir. Şöyle ki :

a) Ayağını yere vur,

b) Yıkanılacak soğuk su,

c) İçilecek soğuk su..

Birinci madde, Eyyûb Peygamber'in (A.S.) ayağında tecelli eden bir mu'cize ve ona has bir kerâmet olarak düşünülebilir. Zira cümlenin açık anlatımından, Eyyûb Peygamber'in aldığı vahiy veya ilhâm üzerine ayağını yere vurmasıyla şifâlı bir suyun çıktığını anlıyoruz.

Diğer bir yorum ise şöyle olabilir: Mecazî bir delâletle Eyyûb Peygamber'in (A.S.) ayağını düzenli şekilde atıp yere vurmasıyla faydalı şekilde vücut hareketi sağlanmıştır. Zira günlük hayatımızda, sağlığımızı koruma açısından vücut hareketinin ve bir süre yürümenin çok yararlı olduğu artık bilimsel olarak da kesinlik arzetmektedir.

İkinci madde, yıkanmanın önemini yansıtmaktadır. Bilindiği gibi, derinin içinde her yana yayılmış birçok kan damarları, ter bezleri, sinir uçları vardır. Deri bunlar sayesinde beslenir. Vücutta toplanan zehirleri dışarı atar; dışarıdan gelen etkilerin sertliğini, yumuşaklığını, soğukluğunu ve sıcaklığını duyar.

Derinin bu işleri gereği gibi yerine getirebilmesi için temiz olması, yani üzerindeki gözeneklerin açık bulunması gerekir.

Sıcak su ile banyo deri üzerindeki kirleri iyice eritip gözenekleri açar. Soğuk su ile banyo, damarların gerilmesini ve gücünün artmasını sağlar. Aynı zamanda vücut içerisindeki yanmayı kamçılar. Böylece vücudu ısıtır, kalp atışı ve solunum artarsa da kalp daha güçlü çalışır, soluk alma daha genişler.

İltihaplı, hâd hastalıklarda ılık, az ılık banyolar vücut sıcaklığını biraz artırarak kalbi, kan dolaşımını daha iyileştirmeye yarar; böylece daha birçok organların iyi çalışmasını sağlar.

Süregen (müzmin) hastalıklarda, banyoların sağlık bakımından büyük faydaları görülür. Eyyûb Peygamber olayında, bunun olumlu sonuçlarını Kur'ân haber vermekte ve dikkatimizi bu konuya çekmektedir. Öyle ki, kimi hastalıkta sıcak, kiminde soğuk su banyosu oldukça yararlı neticeler verir.

Üçüncü madde, soğuk suyun, özellikle kaplıca suyunun önemini, banyo yönünden olduğu kadar içme yönünden de yansıtmaktadır.

Yerden kaynayıp çıkan ve daha çok 7-12 derece arasındaki su içilmeye en elverişli olanıdır. Nitekim kaynak suları çıkış noktalarında bu dereceler arasında bir soğukluk arzeder. Şüphesiz ki bir hastalıktan, daha çok cilt ve benzeri arazdan dolayı soğuk su ile yıkanırken biraz da o sudan içmekte sayısız faydalar söz konusudur. Onlardan biri de: Soğuk su cildimize dokununca kan içeriye doğru kaçar; biraz soğuk su içmek suretiyle onun dengesini sağlamak mümkün olur.

Ayrıca ateşli hastalıklarda -doktor tavsiye ettiği takdirde- soğuk su ile yıkanmanın faydası artık bilimsel açıdan da tesbit edilmiş durumdadır. En azından ateşi düşürmekte ve halsiz kalan vücuda zindelik kazandırmaktadır.

EYYÛB (A.S.)IN YEMİNİ VE YÜZ DEĞNEK OLAYI

(وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ) **«Ona, «eline bir demet sap al, onunla vur, yemininde günahkâr olma!» dedik. Biz onu oldukça sabırlı bulduk. Ne iyi kuldur o! Şüphesiz o, Allah'a yönelip gönül verirdi.»**

Bu hususta da farklı birtakım rivâyetler nakledenler olmuşsa da, yapılan ciddi araştırmalar neticesinde çoğunun dayanaksız olduğu anlaşılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm, Eyyûb Peygamber'in (A.S.) bazı sebeplerden dolayı eşine yüz değnek vuracağına yemin ettiği ve bunu iyileşince yerine getireceği

şartına bağladığı hakkında kısa bilgi verir ve sebebin ne olduğunu açıklamaz. Sonunda Eyyûb Peygamber yakalandığı hastalıktan kurtulup şifâ bulunca yeminini yerine getirmek isterse de eşinin buna lâyık olmadığını düşünerek bir çıkış yolu arar. O nedenle Cenâb-ı Hak fetvâ mahiyetinde ona bir kolaylık göstererek âyette ifadesini bulduğu şekilde bir uygulamaya gitmesini emreder.

Ancak bu fetvânın sadece Eyyûb Peygamber'e mi has olduğu, yoksa umuma şâmil bir hüküm mü taşıdığı üzerinde durulmuş ve birtakım farklı yorumlar ortaya konulmuştur:

a) İbn Abbas'a (R.A.) ve Atâ b. Ebî Rebah'a göre, herkes için geçerli olup genel bir hüküm anlamındadır.

b) Mücâhid'e göre, Eyyûb Peygamber'e (A.S.) has bir fetvâdır, umuma teşmil edilemez.

c) İmam Mâlik, İmam Ahmed ve İmam Leys b. Sa'd'e göre, kölesine yüz değnek vuracağına dair yemin eden kimsenin, bitki saplarından yüz tanesini demet yapıp bir defa vurmasıyla yemin yerine getirilmiş olmaz.

d) İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şâfiî'ye göre, demette yer alan her sap vurulan yere dokunduğu takdirde yemin yerine gelmiş olur.

EYYÛB (A.S.) İLE İLGİLİ KUR'ÂN VE TEVRAT'TAKİ BELGELER

Tevrat'ta adı geçen peygambere 40 sahifeye yakın yer verilerek onun bazı önemli kişilerle karşılıklı konuşmaları ve başına gelen musîbetin detayı anlatılır ve yer yer peygamberlik konusu zedelenir şekilde birtakım anlatımlara rastlanır, aynı zamanda Tevhîd İnancı'na ters düşen cümlelerin yer aldığı görülür.

Kur'ân-ı Kerîm'de ise, karşımıza çıkan dert ve sıkıntılara, başımıza gelen felâket ve musîbetlere karşı, Allah'ın yüksek kudretini, rahmetinin genişliğini ve her sıkıntıdan sonra -sabredildiği takdirde- genişliğin geleceğini düşünerek dayanma gücümüzü ortaya koymamız ve Allah'a güvenip dayanmamız telkîn ve tavsiye edilir ve misal olarak da Eyyûb (A.S.)ın kıssasının birkaç ibretli yanı anlatılır; duygu ve düşüncelerimiz yönlendirilmek istenir. Aynı zamanda Eyyûb Peygamber'in (A.S.) peygamberlik derecesine yakışanı yaptığı çok duyarlı bir anlatımla işlenerek Tevrat'taki vâki hatâlar düzeltilir.

Böylece Kur'ân'ın, iki yerinde sadece ismen, iki yerinde de olayın ibretli yanları anılarak Eyyûb Peygamber'e dört sûrede yer verilmiştir. (1)

KISSADAN HİSSE

Mekke'de özellikle hicrete yaklaşan yıllarda müşriklerin eza, cefası, saldırı ve tuğyanı bir bakıma tahammül sınırını aşmış bulunuyordu. Ashab-ı Kirâm'ın iyice bunaldığını ve bir kurtuluş yolu aradıklarını anlatmaya gerek görmüyoruz. Cenâb-ı Hak, Eyyûb (A.S.) kıssasının önemli ve ibretli safhalarını hatırlatarak, sabrettikleri takdirde kurtuluşa erişeceklerini, üstünlük kurup zafer elde edeceklerini; İblîs ve avanesinin bütün fısıltı ve vesvese sinyallerini tesirsiz bırakacaklarını dolaylı şekilde müjdeliyerek ferahlatıcı bir hava getirdi.

Böylece sünnetullah gereği, imân düzeyinde, başa gelen musîbetlere sabredenlerin eninde sonunda kurtulup başarıya erişeceklerinin bir va'd-i ilâhî olduğuna dolaylı şekilde atıf yapılmakta ve müşriklerin günlerinin sayılı olduğu kalp ve kafalara işlenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de sıkışıp kalan mü'minleri teselli etmek ve yakın gelecekte ferahlığa kavuşacaklarını müjdelemek üzere Eyyûb (A.S.) kıssası anlatılarak misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, altı peygamberin ismi anılarak hepsinin de benzeri sıkıntı ve üzücü olaylarla karşılaştıklarına işâret ediliyor, buna mükâfat olarak âhirette onlara nîmet dolu yurt hazırlandığı haber veriliyor.

(1) Nisâ Sûresi : 163, En'âm Sûresi : 84, Enbiyâ Sûresi : 83, Sâd Sûresi : 41

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا
إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ إِنَّا
أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ
الْأَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ ﴿٤٨﴾

MEÂLİ:

45— Kudretli, basîretli kullarımız İbrâhim, İshâk ve Yâkub'u an.

46— Şüphesiz biz, onları katıksız olarak Âhiret yurdunu düşünen hâlis kişiler kıldık.

47— Hem onlar yanımızda seçkin ve hayırlı kimselerdendirler.

48— İsmâil'i, Elyesa'ı ve Zelkifl'i de an. Hepsi de en hayırlı kimselerdendir.

HAKK'IN RIZASI DOĞRULTUSUNDA BAŞARILI OLMAK

(وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ...) «Kudretli, basîretli kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u an..»

Hakk'ın rızasını gözeterek olaylar karşısında sabretmek, gerçekten sağlam irâde, üstün azim, gayret, fedakârlık ve ferağat-i nefis ister. Hz. Muhammed'in (A.S.), özellikle 13 yıllık Mekke döneminde bunun en açık misalini verdiğini ve dayanma gücünü ortaya koymanın modelini sergilediğini görmekteyiz.

Mekke'de son yıllarda da mü'minlerin ağır şartlar altında İslâmiyete sarılıp onu yayma gayretleri, ardı arkası gelmeyen saldırı ve işkencelere sebep olmuştu. İçlerindeki iman sağlam ve köklü olmasaydı, çoğu bunalıp perişan olur ve inandığı dâvayı yarıda bırakıp çekilebilirdi. Resûlüllah (A.S.)ın yüksek şahsiyeti ve olaylar karşısındaki sabr-u sebâtı mü'minlerin imânını her geçen gün kuvvetlendirip artırmış ve davâya daha çok bağlan-

malarını sağlamıştı. İslâmiyetin irfan mektebinde aldıkları feyiz ise, her türlü zorluğu yenecek bir azim ve gayreti onlarda doğurmuştu.

İlgili âyetle, Cenâb-ı Hakk'ın dinine sıdk-u selâmetle hizmetten dolayı birçok çetin sınavlardan geçirilen üç peygamber ve sonra da Hakk'a teslimiyetin en güzel örneğini veren diğer üç peygamber misâl veriliyor.

İbrahim (A.S.), azgın putperestlerle mücadele edip ateşe atılacak ana kadar sabır gösteren; ateşe atılırken de imân ve irfanını artıran ve gönül yatışkanlığı içinde Allah'a güvenip dayanan kadri yüce bir peygamberdir. Böylece O, kendisinden sonra her peygamber ve dâva adamı her mü'min için taklîde değer güzel bir misâldir.

İshak (A.S.) da İbrahim Peygamber'in (A.S.) rahle-i tedrisinde yetişip Cenâb-ı Hakk'a teslimiyette üstün bir dereceye yükselen ve bazı rivâyetlere ve Tevrat'taki beyana göre, babası İbrahim (A.S.) tarafından Hakk'ın rızası uğrunda kurban edilmesi düşünülürken buna gönülden teslîm olup ilâhî emre boyun büken bir peygamberdir. (1)

Oğullarının yanlış ve katı tutumlarına, çok sevdiği oğlu Yusuf'u kaybetmesine ve uzun yıllar Hak yolunda mücadeleler vermesine rağmen sabretmesini bilen ve hâlini yalnız âlemlerin Rabbına arzeden Yakub Peygamber (A.S.) de örnek alınmaya değer kadri yüce bir peygamberdir.

Sözünü ettiğimiz özellik ve meziyetlerinden dolayı Allah onların kalbini ve kafasını bütünüyle âhiret hayatını hatırlatmaya çevirmiş; aynı zamanda onları her türlü mânevî kirden uzak tutup seçkin ve iyi insanlar kılmıştır.

İlâhî iltifata lâyık olmak isteyen mü'minler için ne güzel rehber ve ne güzel örnektir bunlar!

İsmail, Elyesa' ve Zelkifl peygamberler de (selât-ü selâm hepsine olsun) mü'minlere güzel misal teşkil edecek hayır ve fazilet dolu bir hayat sürdüler; ilâhî rıza doğrultusunda hareketle hayırlı kişiler derecesine yükseldiler.

İbrahim (A.S.)ın hayırlı evlâdı olan İsmail (A.S.), Kur'ân'ın on bir yerinde anılarak Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bu tertemiz soydan geldiğine işâret edilmiş ve Kutsal Kâbe'nin bânisi olması dolayısıyla övgüye lâyık görülmüştür. (2)

(1) İbrahim (A.S.)ın kurban etmek istediği oğlu, İshak mıdır, yoksa İsmail midir? Bu hususta farklı tesbit ve yorumlar vardır. Arzu edenlerin Tefsîr-i Kurtubî'nin 15/217 cildine ve tefsîrimiz, s: 5115. bakmaları tavsiye edilir.

(2) Bakara: 127, 133, 136, 140- Âl-i İmrân: 84- Nisâ: 163- En'âm: 86- İbrahim: 39- Meryem: 54- Enbiyâ: 85

Elyesa' (A.S.) ile Zelkifl (A.S.) ise, Enbiyâ ve Sâd sûrelerinde anılarak haklarında fazla bilgi verilmemiş, sadece mü'minler tarafından tanınmalarında yarar olduğu hikmetine mebni hayırlı sâlih kişilerden oldukları belirtilmiştir.

Ancak Tevrat'ta Elyesa' Peygamber'le ilgili geniş bilgi verilmiş ve İbranice isminin Elisa olduğuna değinilerek zâlim krallarla çetin mücadelede bulunmasıyla ilgili birkaç safha anlatılmıştır. (1)

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, yüksek nîmetlerin büyük külfetlerle elde edilebileceğine işârette bulunup mü'minleri aydınlatmakta ve inançlarından dolayı saldırı, işkence ve haksızlığa uğrayan Müslümanları teselli etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de zor günler geçiren ilk müslümanları hem teselli etmek, hem de kurtuluşun yakın olduğunu müjdelemek için altı peygamberden kısaca söz edildi ve Allah yolunda hizmetlerinden dolayı âhiret yurduna lâyık görüldükleri belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatında Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan mü'minlere âhiret yurdunda hazırlanan yüce nîmetler konu edilmekte ve inkâr, azgınlık ve ahlâksızlıkta bulunup o vaziyette ölen kâfirler için hazırlanan azabın birkaç safhası haber verilerek inkârcılar uyarılmaktadır.

(1) Bilgi için bak: Tevrat/II. KRALLAR : 2/1-25

هٰذَا ذِكْرٌ وَاِنَّ لِلْمُتَّق۪ينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً
لَهُمُ الْاَبْوَابُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـ۪ٔينَ ف۪يهَا يَدْعُونَ ف۪يهَا بِفَاكِهَةٍ كَث۪يرَةٍ
وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هٰذَا
مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ﴿٥٤﴾
هٰذَا وَاِنَّ لِلطَّاغ۪ينَ لَشَرَّ مَاٰبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾
هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَم۪يمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِه۪ٓ اَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾
هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾
قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ
﴿٦٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾
وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ اَتَّخَذْنَاهُمْ
سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ
اَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

MEÂLİ:

49— İşte bu (anılar) bir öğüt ve hatırlamadır. Şüphesiz ki (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanlar için dönülecek güzel bir yer ve yurt vardır.

50— Kapıları onlara açık Adn Cennetleri vardır.

51— Orada (kanepelere) yaslanırlar da birçok meyveler ve içecekler isterler.

52— Yanlarında ise, gözlerini sadece eşlerine diken yaşıtlar vardır.

53— Bu, hesap günü için size va'dedilenlerdir!

54— Şüphesiz bu, bizim (hazırladığımız) rızıktır ki ona hiç de bitip tükenmek yok.

55— Bu (mutlu kişiler içindir). Azgın sapıklar için çok kötü bir dönüş yeri vardır.

56— Yaslanacakları Cehennem vardır; ne kötü yataktır o!

57— İşte kaynar su ve irin, tadsınlar onu..

58— Bunlara benzer çifte çifte (azâplar) var.

59— İşte (sapıklara uyan) bu topluluk sizinle beraber (ateşe) itilip sokulanlardır! (Uyulanlar) : «Onlara hiç rahat ve güven yüzü olmasın!» (derler). Çünkü onlar da ateşe girmişlerdir.

60— (Uyanlar ise onlara): Hayır, «size rahat ve huzur yüzü olmasın; bunu bize sunan sizsiniz. Ne kötü eyleşilecek yerdir!» (derler).

61— «Ey Rabbımız! bizi buraya çekip düşüren kimseye, evet onlara ateşte azâbı kat kat artır.»

62— Ve derler ki : «(Dünya'da) kendilerini kötülerden saydığımız (o inanan) adamları neden göremiyoruz?

63— Onları alay ve eğlence edinirdik; yoksa gözler onlardan (başka tarafa) kaydı da (onun için mi göremiyoruz)?»

64— Bu elbette gerçektir: Cehennem ehli birbirleriyle tartışıp duracak.

BEŞ YÜCE NİMET VE BEŞ AYRI AZAP

Gelip geçen peygamberlerin sabır, hayır, iyilik, hizmet ve fazîlet dolu hayatlarından kısaca bir iki misâl verildikten ve böylece nefis bir hatırlatmada bulunulduktan sonra, hayatını ilâhî buyruklara göre düzenleyip peygamberleri rehber edinen takvâ sâhiplerine hazırlanan sonsuz nîmetlere; inkâr temeli üzerinde azıp sapıtanlara ise, amellerine uygun hazırlanan sonsuz azaba dikkatler çekilmekte ve böylece Cennet'in gönül alıcı, umut verici beş önemli kısmı özetlenmekte ve Cehennem'deki azap çeşitlerinin beş kadar korkutucu, düşündürücü ve yönlendirici safhası sıralanmaktadır.

Cennet'teki beş önemli nîmet :

1— Kapıları her an mü'minlere açık tutulan Adn Cennetleri,

2— Hep dinlendirici olup sıkmayan, huzur verip bıkkınlık uyandırmayan kanepeler,

3— Gönüllerin arzu ettiği her çeşit bol ve tükenmez meyvalar,

4— Çok lezîz, aynı zamanda keyif verip sarhoş etmiyen içecekler,

5— Gözlerini yalnız eşlerine diken yaşıt dilberler..

Bilindiği gibi, insanoğlu hem aceleci, hem de dünya nîmetlerine karşı hırslı ve iştiyaklı duygularla yaratılmıştır.. Bunun birçok sebep ve hikmetleri söz konusudur ki biz onları üç madde halinde özetliyoruz :

a) Hayata hareket canlılık kazandırmak, rekabet duygusunu devamlı sahnede tutmak,

b) Birçok nîmetlere külfetsiz erişilemiyeceği gerçeğini öğretmek,

c) Arzu edilen nîmetlerin tamamına, iştiha duyulan nesnelerin göz ve gönül dolduran güzelliklerine bütünüyle erişmeden şu dünyadan ayrılmak zorunda bulunduğunu göstermek..

O bakımdan hemen herkes arzuladıklarının tamamına kavuşmadan, peşine takılıp elde etmek istediklerinin çoğuna veya bir kısmına erişmeden; nefsinin iştiha duyduğu güzellikleri buyruğu altına almadan şu dünyadan ayrılmak zorundadır. Bunun için dünyada arzu, istek ve amelini meşru sınırlar içine alan bahtiyarlardan yana Âhiret Yurdu'nda tatmin edici nîmetler, kalıcı hayırlar hazırlanmıştır. Bunun aksine bir hayat tarzı yaşayanlar için mutluluk yurdunun kapıları kapalı tutulmuştur.

Cehennem'deki beş korkunç azap :

1— Ebediyen üzücü, bunaltıcı ve kahredici bir hayat,

2— İrin misali tiksindirici kaynar su,

3— Çifte, çifte ceza ve işkence,

4— Uyanların uyulanlara aralıksız bedduâsı,

5— Uyulanların uyanlara karşılık vermesi..

Şüphesiz ki Cennet denilen ebedî saadet yurdu, ilâhî rahmet ve inâyetin çok tatlı tezahürleridir. Cehennem denilen ebedî azap yurdu ise, ilâhî adâletin gereğidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatında arzu ve isteklerini imân doğrultusunda meşru sınırlar içine alan mü'minlere Âhiret Yurdu'nda hazırlanan beş nîmete değinildi ve bunun aksine bir yol izleyenler için hazırlanan Cehennem azabının bir kısım safhalarından haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber'in (A.S.) açık bir uyarıcı olduğu haber veriliyor ve Allah'tan başka ilâh olmadığı konu edilerek Cenâb-ı Hakk'ın «vâhid» ve «Kahhar» sıfatları anılıyor. Arkasından Kur'ân'ın büyük bir haber olduğuna dikkat çekilerek insan hayatının değişmeyen tek rehberi kılındığına işâretle akıl sahiplerine sesleniliyor.

——oOo——

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ
(٦٥) رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ (٦٦) قُلْ هُوَ
نَبَؤٌا عَظِيمٌ (٦٧) أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ (٦٨) مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ
الْأَعْلٰى إِذْ يَخْتَصِمُونَ (٦٩) إِنْ يُوحٰى إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ (٧٠)

M E Â L İ :

65— De ki : «Ben ancak uyarıcı bir peygamberim. O, Bir olan, her şeyi kahr-u saltanatı altında tutan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.

66— O, göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların Rabbıdır. Çok üstün, çok güçlü, çok bağışlayandır.»

67— De ki : «Bu (Kur'ân) büyük bir haberdir!

68— Siz ise Ondan hep yüz çeviriyorsunuz.

69— Mele-i A'lâ (Yüce âlemdeki yüce topluluk) tartışıp dururken olup bitenler hakkında bir bilgim yoktur.

70— Bana ancak ve sadece vahyolunmaktadır. Ben ancak açık bir uyarıcıyım.»

İLGİLİ HADİS

Hz. Muaz (R.A.) anlatıyor :

— Bir sabah Resûlüllah (A.S.) Efendimiz gecikip namaza gelmedi. Kendisini güneşin doğmasına az bir süre kalıncaya kadar bekledik; derken çıkageldi ve hemen öne geçip namaz kıldırdı. Selâm verince, «olduğunuz gibi yerinizde kalın!» diye buyurdu. Sonra yüzünü bize çevirip şöyle dedi : «Şüphesiz gece kalkıp namaz kılmaya başladım ve takdîr edildiği kadar namaz kıldım; bu esnada namaz içinde uyuya kaldım, bir süre sonra uyandım ve (uykuyla uyanıklık arasında) kendimi Rabbimle beraber buldum; O en güzel surette idi. Bana hitap ederek :

— «Ya Muhammed! Mele-i A'lâ (en yüce topluluk, meleklerin eyleştiği âlem) ne hakkında tartışmaktadır?» diye sordu.

— «Ya Rabbî, bilmiyorum» dedim.

«Böylece Cenâb-ı Hak bu soruyu üç defa tekrarladı ve o sırada elinin içini (kudretinin ayrı bir tezahürünü) iki küreğimin arasına koyduğunu, parmaklarının soğukluğunu göğsümde hissettiğimi görüp duydum. Böylece o demde her şey bana tecelli etti de anlamış oldum.» Sonra Rabbım bana:

— «Ya Muhammed! Mele-i A'lâ ne hakkında tartışmaktadır?» diye sordu.

— «Keffaretler hakkında» diye cevap verdim.

— «Keffaretler nelerdir?» diye sordu.

— «Cemaate katılmak üzere adımları atmak, namazlardan sonra mescidlerde oturmak; sıkıntılı ve üzüntülü zamanlarda tastamam abdest almaktır» dedim.

— «Dereceler nelerdir?» diye sordu.

— «Açlara yardımda bulunup yedirmek, tatlı, yumuşak söz söylemek ve insanlar uyurken kalkıp namaz kılmaktır» dedim.

— «İste, ne istersen iste» buyurdu.

— «Allahım, hayırlı işlerde bulunmayı, kötülükleri terketmeyi, yoksulları sevmeyi, beni bağışlamanı, bana rahmette bulunmanı; bir kavmi fitneye düşürmeyi dilediğinde, o fitneye düşmeden benim canımı almanı isterim; senin sevgini, sevdiklerinin sevgisini ve beni sana yaklaştıracak amelde bulunmamı isterim» dedim.

«İşte bu rüyam haktır. Söylediklerimi birbirinize aktararak öğretin.» (1)

PEYGAMBERİN ANA VASIFLARINDAN BİRİ, AÇIK UYARIDA BULUNMAKTIR

(قُلْ اِنَّمَٓا اَنَا۬ مُنْذِرٌۗ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُۚ) «De ki : ben ancak uyarıcı bir peygamberim. O, Bir olan, herşeyi kahr-u saltanatı altında tutan Allah'tan başka hiçbir İlâh yoktur.»

Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerin vasıfları, özellikleri ve görev sınırları belirtilirken «münzîr» sıfatına yer verilmekte ve bu sık sık tekrar edilmektedir. İzlenen yolun felâketle noktalanacağına, yaşanan hayat tarzının azâba sebep olacağına; ortaya atılan birtakım iddia ve inançların ilâhî gazabın inmesine neden teşkil edeceğine karşı inkârcıları, ikiyüzlü dönekleri ve şüpheci şaşkınları uyarmaya yönelik bir sıfattır.

Böylece «münzîr» kavramı, hem peygamberin görev sınırını belirlemekte, hem de peygamberin ilâhlaştırılmasına yol açacak en küçük bir esnekliğe imkân vermemektedir.

Münzîr, «inzar» kökünden türetilen bir sıfattır ki az yukarıda dinî terim olarak manasını açıklamış bulunuyoruz.

O halde Peygamber (A.S.) Efendimiz'in görevlerinden biri ve en önemlisi, bâtılın peşine takılıp onu savunanları Allah'ın azâbıyla uyarıp tehdîd etmek ve doğru yolu göstermektir. Azap indirmek ve doğru yola eriştirmek ise, Allah'a aittir.

BİR OLAN ALLAH'A DÂVET

Peygamberlerin bir diğer önemli görevi, azıp sapıtan kavim, millet ve toplumları bir olan, eşi, dengi, benzeri ve ortağı olmayan Allah'a imâna dâvettir. İlgili âyetle hakikî imân ve onun karşıtı olan inkârın ne gibi sonuçlar doğuracağı belirtildikten sonra, imân temelini oluşturan «Tevhîd İnancı»nın lüzumu üzerinde durulmakta ve arkasından yönlendirici ve aydınlatıcı anlamda Cenâb-ı Hakk'ın beş ayrı sıfatından söz edilmektedir. Şöyle ki :

1— Vâhid (bir olan, eşi, dengi, benzeri olmayan),

(1) Tirmizî/tefsîr : 4/33- Müsned-i Ahmed : 5/243

2— Kahhar (her şeyi kahr-u saltanatı, ilm-u kudreti altında tutup baş eğdiren O sonsuz hükümrân),

3— Rab (varlık âlemini belli plân ve proğrama göre yaratıp her şeyi türünün özelliğine göre yetiştirip geliştiren; eğitip olgunlaştıran o yegâne terbiyeci),

4— Azîz (o çok güçlü, çok üstün, en yüce ve en şanlı kudret),

5— Gaffar (çok bağışlayan, affedip kusur ve günahları örterek belirsiz hale getiren, temizleyip gideren yegâne gufran ve merhamet sâhibi)..

Birinci sıfat, katıksız «Tevhîd»i; ikinci sıfat, mülkünde tek tasarruf sâhibi olduğunu; bu manayla her şeyi belli kanunlara bağlayıp insandan yana hizmete sevkederek baş eğdirdiğini; üçüncü sıfat, kâinatın her yönüyle ve parçasıyla ilâhî terbiye ile denge ve düzende durduğunu; dördüncü sıfat, bütün güç ve kudretin mutlâk anlamda ilâhî kudrete mağlûp olduğunu ve olacağını; beşinci sıfat, hayatını küfür ve azgınlıkla berbat ettikten veya günah işleyip kendini kirlettikten sonra dönüş yapan kulları hakkında gufrân ve rahmetle tecelli edeceğini yansıtmaktadır.

Kahhar sıfatı, Vâhid sıfatının yetkisini; Rab sıfatı Kahhar'ın taşıdığı hikmeti; Azîz sıfatı, Rab sıfatının rakipsizliğini; Gaffar sıfatı, bütün bu üstün vasıflara sâhip kudretin tek umut ve güven kaynağı bulunduğunu açıklar.

KUR'ÂN BÜYÜK BİR HABERDİR

(قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظ۪يمٌۙ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ) **«De ki : Bu (Kur'ân) büyük bir haberdir! Siz ise Ondan hep yüzçeviriyorsunuz.»**

Kur'ân-ı Kerîm bütünüyle ilâhî olduğundan, indiği çağdan kıyâmet kopuncaya kadar hep büyük bir haber olmaya devam edecek; her çağda ilmin, medeniyetin, adâletin ve hakseverliğin öncülüğünü yapıp önde yürüyecektir. Kur'ân her asırda tazeliğini koruyacak, cilâsını artıracak ve o hiç bir sisteme uymayacak, ama hep rehber olma özelliğini sürdürecektir.

Öyle ki, 1400 yıl önce doruğuna yükselen edebiyatın ve ünlü ediplerin, ilâhlaştırılan şâirlerin hayranlığını kazanmış, en mağrur hatiplere baş eğdirtmiş ve güzel söz söylemenin en son noktasına erişmiştir. Edebî kudretinin üstünlüğünü, benzersizliğini ve erişilmezliğini kabul ettirmiştir. Yirminci asırda ise, ilme, ilim adamına ışık tutmakta, temel bilgi vermekte, ana fikir koymakta ve böylece ilmin önünde yürüdüğünü isbatlamaktadır. Buna birkaç örnek verecek olursak, güneş sistemini gösterebiliriz. On beş

asır önce güneş sistemi hakkında getirdiği temel bilgiyi, ilim adamları ancak ondan on üç asır sonra keşfedebilmiş ve yaptıkları bilimsel tesbitlerle Kur'ân'ı tasdîka yönelmişlerdir. Yerkürenin hem kendi ekseni etrafında, hem de güneşin çevresinde bir elips çizerek döndüğü hakkında ana fikir veren Kur'ân her yönüyle ve yanıyla ilâhî olduğunu kanıtlamakta ve gerçeği tesbit edip bulan ilimle hiçbir zaman ters düşmeyeceğini ilân etmektedir.

O bakımdan Kur'ân her asırda büyük bir haber olma özelliğini koruyacak ve kıyâmete kadar insanların yolunu aydınlatacaktır.

MELE'-i A'LÂ VE PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZ

(مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ) «Mele'-i A'lâ'da (yüce topluluk) tartışıp dururken olup bitenler hakkında bir bilgim yoktur.»

Mele'-i A'lâ, en yüce âlemde yer alan kadri yüce melekler topluluğu manasına gelen bir isimdir. O âlemde olup bitenleri, meleklerin tartışıp görüştükleri konuları insanların bilmesi mümkün değildir. Ancak Cenâb-ı Hak o âlemde olup bitenleri vahiy yoluyla peygamberlere bildirirse, bilebilirler.

Kur'ân'ın bu âyetinden ve delâlet ettiği kısa açıklamadan anlıyoruz ki, kâinatta olup biten her şey bir proğrama göre yürütülmekte ve yüce âlemde yer alan kadri yüce melekler tarafından organize edilmektedir.

Peygamber (A.S.) Efendimiz de ancak kendisine vahiy edilen hususları bilir ve onun ötesinde Mele'-i A'lâ'da cereyan eden tartışma ve görüşmeler hakkında bir bilgisi olmaz. Nitekim ilgili hadîsle bu konu açıklanmakta ve âyeti daha iyi anlamamıza ışık tutulmaktadır.

O halde Cenâb-ı Hak gaybın kapısını açtığı nisbette peygamberler yüce toplulukta olup bitenlerden haberdar olabilirler.

Böylece Cenâb-ı Hak, Peygamber'in (A.S.) bilgi, keşif, kerâmet ve mu'cize sınırını belirlemekte ve peygamberin mutlak tasarrufa sahip olmadığına işârette bulunmaktadır.

Böyle bir açıklamanın yapılmasının sebebine gelince, diyebiliriz ki : İnsan psikolojik yapısı gereği, olağanüstü şeylere aşırı ilgi duyar; küçük bir kerâmet gösteren bir kişiyi bazan ilâhlaştıracak kadar gözünde büyütür ve zaman zaman bunun dozajını iyice artırıp günah ve küfre girecek kadar ölçüsünü kaybeder. Hani sofiler kafilesinin önderi Cüneyd el-Bağdadî'ye (K.S.) : «İşittiğimize göre, siz havada uçuyormuşsunuz?» de-

nildiğinde; Onun, «ben uçmuyorum, ama hayranlarım ölçüyü kaçırıp beni uçuruyor» diye cevap vermesi, bize sağlam bir ölçü vermekte ve keşf-ü kerâmet hayranlarını uyarmaktadır.

Bilindiği gibi, hemen her çağda hayranlık duyup çok sevdikleri mürşitlerini, şeyhlerini peygamber derecesinin üstüne çıkartıp ölçüsüz övgü ve benzetmelerde bulunan cahiller sahnede boy göstermiştir. Kur'ân bu gibi yanlış ve sakıncalı inanç ve bağlılığı bir yandan kınamakta, bir yandan da en sağlam ölçü ve kıstası vermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in açık bir uyarıcı olduğu belirtildi ve bu arada Cenâb-ı Hakk'ın kudretini yansıtan sıfatlarına yer verildi ve Kur'ân'ın her zaman büyük bir haber olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilk insan Âdem'in çamurdan yaratıldığı ve meleklerin ona secde ettiği, bu arada İblîs'in fâsit bir kıyas yaparak Âdem'e secde etmekten kaçındığı konu edilmekte ve arkasından İblîs'in, amelini ıhlâs düzeyinde tutan sâlih kullar üzerinde saptırıcı tesiri olmayacağı haber verilerek, ibâdeti ıhlâs üzere yerine getirmemiz istenmektedir.

اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ ط۪ينٍ ﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ
وَنَفَخْتُ ف۪يهِ مِنْ رُوح۪ي فَقَعُوا لَهُ سَاجِد۪ينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ
كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٧٤﴾
قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّۜ اَسْتَكْبَرْتَ
اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَال۪ينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْهُۜ خَلَقْتَن۪ي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ
مِنْ ط۪ينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَج۪يمٌۚ ﴿٧٧﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ
لَعْنَت۪ٓي اِلٰى يَوْمِ الدّ۪ينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْن۪ٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾ قَالَ
فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَر۪ينَۙ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ
لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٨٢﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٨٣﴾
قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ اَقُولُۚ ﴿٨٤﴾ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ
اَجْمَع۪ينَ ﴿٨٥﴾

M E Â L İ :

71— Bir vakit Rabbın meleklere: «Ben mutlâka çamurdan bir beşer (insan) yaratacağım» demiş,

72— «Onu biçimine koyup ruhumdan ona üflediğimde, kendisine secde edin!» (diye buyurmuştu).

73-74— Bunun üzerine meleklerin hepsi birden secde ettiler, ancak İblîs secde etmedi, büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

75— Allah: «Ey İblîs! Kudret elimle yarattığım şeye secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü tasladın, yoksa kendini çok yükseklerde mi görüyorsun?» dedi.

76— İblîs : «Ben ondan hayırlıyım, beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın» dedi.

77— Allah : «Çık oradan, çünkü şüphesiz sen kovulmuşun birisin.

78— Ve artık cezâ gününe kadar lânetim senin üzerindedir» dedi.

79— İblîs : «Rabbım! Tekrar diriltilip kaldırılacakları güne kadar bana mühlet ver» dedi.

80-81— Allah, «gerçekten bilinen vakte (kıyâmete) kadar sen, mühlet verilenlerdensin» dedi.

82-83— İblîs: «Senin izzetin hakkı için onların hepsini saptıracağım; ancak iyi niyetli, samimî, gösterişten uzak (mü'min) kulların müstesnâ» dedi.

84-85— Allah, «Hak Benim ve Ben ancak hakkı söylerim. Şanıma and olsun ki, Cehennem'i elbette seninle ve sana uyanlarla, hepinizle dolduracağım» dedi.

İLK İNSAN ÂDEM'İN (A.S.) YARATILMASI

(اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ ط۪ينٍ) «Bir vakit Rabbın meleklere: Ben mutlaka çamurdan bir beşer (insan) yaratacağım, demişti.»

Kur'ân-ı Kerîm'de ilk insanın yaratılmasından söz edilirken, iki yerde «beşer» sözü kullanılmış, dört yerde «insan» sözü; diğer birkaç yerde ise «âdem» ve «halîfe» sözleri kullanılmıştır. (1)

Diğer yandan Âdem'in (A.S.) yaratılış safhaları ile ne çeşit toprak veya çamurdan yaratıldığı kademeli bir anlatımla açıklanmakta ve konuyla ilgili bütün âyetler biraraya getirildiğinde ilk insanın nasıl bir çamurdan şekillendirilip meydana getirildiği daha iyi anlaşılmaktadır. Onları şöyle sıralayabiliriz :

a) Topraktan,

---

(1) Bilgi için bak : Hicr Sûresi : 28, Sâd Sûresi : 71- Mü'minûn Sûresi : 12, Secde Sûresi : 7, Rahmân Sûresi : 14, Saffat Sûresi 11. âyetlerin tefsiri

b) Balçıktan,

c) Süzülmüş çamurdan,

d) Pişmedik kuru çamurdan,

e) Yapışkan çamurdan,

f) Biçimlendirilmiş balçıktan,

g) Kokuşmuş siyah balçıktan.. (1)

Bütün bu farklı anlatım tarzı bize ilk insan Âdem'in kademeli biçimde safha safha nasıl oluşturulup meydana getirildiği hakkında ana fikir vermekte ve araştırıcılara hareket noktası belirlemektedir. Aynı zamanda hılkat kanununun sebepler zincirinin halkalarını bir bir oluşturup ezelde hazırlanan plâna göre Âdem'in cisminin teşekkülünün nasıl gerçekleştirildiği anlatılmaktadır.

Hicr Sûresi 26. âyetle Âdem'in cisminin teşekkül safhası en belirgin yönleriyle ifade edilmekte ve burada onun bir özeti verilmektedir. Şöyle ki: Konumuzu oluşturan âyette Âdem'in çamurdan yaratılmasının üç safhasına yer verilmekte ve «kün emri»nin tecellisine dikkatler çekilmektedir:

a) Balçıktan şekillendirilip yaratılırken derisi kılsız ve açık olup rengi belirginleşen bir insanın oluşturulması,

b) Hazırlanan balçığın bir süre sonra insan suretine sokulması,

c) Ona ait ruhun gelip yerleşmesi..

Bu kısa açıklamalar, insanın maddeyle ruhtan meydana getirildiğini öğretmektedir. O halde insanda hem yüce âlemle, hem de aşağı âlemle ilgili sıfatlar vardır. Hak Din, ondaki aşağı âlemle ilgili sıfatları terbiye edip meşru sınırlar içine alır da böylece yüce âlemle ilgili sıfatına ağırlık kazandırır.

ÂDEM'E (A.S.) SECDE EDİLMESİ

(... فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ) **«Onu biçimine koyup ruhumdan ona üflediğimde, kendisine secde edin! (diye buyurmuştum).»**

Âdem (A.S.)ın hem yaratılış safhaları, hem de taşıdığı özellikleri her yönüyle, göklerin ve yerin yaratılmasının amaç ve hikmetini ortaya koy-

(1) Bilgi için aynı âyetlerin tefsirine bakılması

makta ve insanın Allah yanında ne kadar şerefli olduğunu yansıtmaktadır. O halde insanoğlu mevcut olduğu sürece göklerin ve yerin anlamı ve hikmeti vardır; o yok olduğu takdirde, varlık âlemi anlamsız ve bir bakıma hikmetsiz kalır.

İşte meleklere **«Onu biçimine koyup ruhumdan ona üflediğimde, kendisine secde edin!»** emri bu hikmeti haber vermektedir. Zira varlık âleminin vücut bulmasının sebep ve illeti sayılan Âdem'in bu yönüyle de varlık âleminden üstün ve şerefli olmasını gerektirmektedir.

Meleklere gelince : Onlarda aşağı âlemle ilgili nefis ve şehvet duygusu bulunmadığından kendilerinde kin, haset, kıskançlık, istemezlik, bencillik gibi duygular yoktur. Hepsi de nurdan yaratılmışlardır. İlâhî rahmetin tecellileriyle gıdalanırlar. Bu tecellilere bir son ve sınır olmadığına göre, meleklerin her dem mânevî gıda aldıkları kendiliğinden anlaşılır.

İblîs'e gelince : O dumansız yalın, zehirli bir ateşten yaratılmıştır. Böylece onda da -Âdem gibi- iki âmelle ilgili sıfatlar, özellikler mevcuttur. Aşağı âlemin ürünü olan ateş, onda kin, haset, bencillik ve gurur, böbürlenme ve büyüklük taslama gibi duygular doğurmuştur. Âdem'e secde etme hususunda ilâhî emre uymaması bundandır. Âdem'e verilen keramete tahammül edemediğinden içindeki kötü duygular kabarmış ve sonunda onu âsi durumuna düşürmüştür.

ALLAH'IN RUHUNDAN ÂDEM'E ÜFLENMESİ

«Allah'ın melekleri», «Allah'ın eli», «Allah'ın askerleri» denildiği gibi, ilâhî kudretin feyizli tecellilerinden olan insanî ruh da o bakımdan Allah'a nisbet edilerek anılmıştır.

Ruh, mahiyeti, nicelik ve nasıllığı bilinmeyen hayat kaynağı olma özelliğini taşıyan mânevî bir cevherdir. Âyette ruhun Allah'a nisbet edilmesi, az yukarıda değindiğimiz gibi, teşrîf içindir. Nitekim Kâbe'nin Allah'a nisbet edilerek «Beytullah» denilmesi de bu cümledendir.

Ruhun üflenmesine gelince: Bu anlatım tarzı, bizim konuyu rahat kavramamızı kolaylaştırmak içindir. Elektriğin ampulla temas kurmasıyla meydana gelen ışığı buna misâl verebiliriz. Elektrikte akım ve geçiş söz konusu olduğu gibi, ruh da bedene akım ve geçiş yaparak irtibat sağlar ve ona canlılık verir. Ancak unutmamak gerekir ki, iki çeşit ruh vardır, biri hayvanî, diğeri insanî.. Sperma ve yumurtadaki ruh hayvanî, iyice oluşan cenine sonradan gelip giren ikinci ruh ise, insanîdir. Birincisi hayat ve hareket verir, ikincisi bunlarla birlikte insana has birtakım yetenekleri de beraberin-

de taşır ve beden ile tekâmül edip gelişir.

Melek Cebrâil de bütünüyle hayat ve kudret kaynağı olduğundan, bu manayla ona «Ruh», «Ruhu'l-Emîn» denilmiştir.

Ruh için bir bakıma zaman ve mekân, uzaklık ve yakınlık da pek söz konusu değildir. Ancak zaman ve mekânla ister istemez ilgilidir. Rüyamızda ruhumuzun bir ibresinin serbest kalıp bir anda misal ve melekût âlemlerine intikal sağlaması, az da olsa bu konuda bize bir fikir vermektedir. Melek Cebrâil'in bir anda en yüce âlemden Dünya'ya inmesi de buna en açık delil sayılabilir. Böylece ruhun sürati, ışık hızıyla kıyas edilemiyecek kadar ileri düzeydedir. Allah daha iyisini bilir.

HAZIRLANAN HAYAT PLÂNI

Âdem'in balçıktan, İblîs'in ateşten, meleğin nurdan yaratılması, bir yönüyle dünyada uzun süre hareketli, canlı, mücadeleli bir hayatın devamını sağlamaya yönelik bulunmaktadır. İnsanda ve İblîs'te aşağı âlemden olan nefis bulunmasaydı, dünya hayatının amaç ve hikmeti kalmaz, yeryüzü bayındır hale gelmez; ilim ve medeniyet diye bir şey olmazdı. İnsanı çalışmaya, didinmeye, araştırmaya, mücadeleye iten faktör, nefsin aralıksız devam eden arzularıdır. İblîs ise, verdiği sinyallerle bu arzuları hem kamçılar, hem de insana sınırsız hürriyet aşkı aşılar. Böylece durmak, dinlenmek bilmeyen ihtiraslar, emeller ve hayaller doğar. Peygamber ve kitap, bunları frenleyip zararsız bir çizgiye çekmek ve meşru sınırlara dahil etmek için son derece lüzumludur. Bunun için insanın hem iç âleminde, hem de dış âleminde zıtların sürtüşme ve tartışması, bütün bir hayat boyu devam eder. İlâhî çağrıya kulak verip ihtiras ve amelini frenleyip zararsız duruma getirenler, başlattıkları mücadele ve sınavı kazanmış; hayat dizginini nefis ve İblîs'in eline teslim edip ihtirasının kurbanı olanlar ise, sınavı kaybetmiş olurlar.

ÂDEM (A.S.) İLE İBLÎS KISSASINA DÖNÜŞ

Bakara, A'raf, Hicr, İsrâ ve Kehf sûrelerinde bu kıssa az farklı bir anlatımla anılarak mü'minlere geniş bilgi verilmiş ve konumuzu oluşturan âyette tekrar aynı kıssa anlatılarak birtakım yeni mesajlarla hafızalardaki izler derinleştirilmek istenmiştir. Ayrıca bu tekrarın üç ayrı hikmete yönelik bulunduğunu görmekteyiz. Şöyle ki :

1— Kıssanın farklı safhalarını açıklamak suretiyle Cenâb-ı Hak hazır-

ladığı Dünya, Âdem ve İblîs üçgeniyle ilgili plânını kavramamızı kolaylaştırmaktadır.

2— Aşağı âlemle irtibatlı bulunan nefsin benliğinin, kıskançlık ve ihtirasının, başıboş bırakıldığı takdirde ne kadar tehlikeli boyutlara uzanacağını hatırlatmaktadır.

3— Mekkeli mağrur putperestlerin gurur, bencillik, büyüklük taslama ve kıskançlık gibi duygularının nefis ve İblîs'ten kaynaklandığına dikkatleri çekmekte ve ilâhî terbiye dışına itilen nefsin hakka karşı nasıl amansız düşman kesildiğini, sözünü ettiğimiz kıssa ile göstermektedir.

Sonuç olarak, Hakk'a karşı gelip O'nun buyruklarını dinlemiyenler İblîs'in saffında yer almakta ve böylece kendilerini ilâhî rahmetten mahrum bırakmaktadırlar. Dönüş yapmadıkları takdirde ilâhî lânetin peşlerini bırakmıyacağı hatırlatılmaktadır.

İBLÎS'İN FÂSİT KIYASI

(قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ) **«İblîs: Ben ondan hayırlıyım; beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın, dedi.»**

İblîs'in bencilliği ve kıskançlığı kabarınca ilâhî emre uymadı ve üstelik küstahlıkta bulunarak kendisine haksızlık edildiğini dolaylı şekilde söylemekten çekinmedi.

İblîs'e göre, ateş topraktan daha şerefli ve üstündür. Oysa toprak canlıların hayat kaynağı, feyiz ve bereketin anasıdır. Ateşte ne böyle bir kaynak olma özelliği var, ne de toprak kadar feyizlidir. Aynı zamanda her ikisi de aşağı âleme ait maddelerdir. Önemli olan, bu maddelere gelip yerleşen ruhtur.

Böylece insanî ruhun şeytanî ruhtan çok aziz ve çok şerefli olduğu ortaya çıkıyor ve İblîs'in çok yanlış bir kıyas yaptığı kesinleşiyor. Cenâb-ı Hak bu üstünlük ve şerefe işâretle «ruhumdan ona üflediğimde..» buyurarak konuyu daha iyi anlamamızı sağlamıştır.

Sonra da İblîs'in mühlet istemesi, Cenâb-ı Hakk'ın ona kıyâmete kadar mühlet vermesi ve İblîs'in ademoğullarını saptırmayı kendine iş edinmesi; ancak ihlâs üzere amel eden sâlih mü'minleri saptırmaya güç getirememesi, ezelde hazırlanan plânın uygulama alanına konulmasını göstermekte ve insan hayatının renk ve mana kazanmasının ancak nefis ve İblîs'le mücadele etmesi oranında gerçekleşeceğine işâret edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekkeli azgın müşriklerin kibir ve gururlarının nefis ve İblîs'ten kaynaklandığına işâret edilerek Âdem (A.S.) ile İblîs kıssasının önemli safhaları anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed'e (A.S.) karşı gelip inkâr ve azgınlığını artıranların akıl ve vicdanlarına seslenilerek, teblîğ ve irşat hizmetini sürdüren o büyük peygamberin kişisel bir arzusu ve çıkarı söz konusu olmadığı ve bu sebeple kimseden bir ücret istemediği açıklanıyor. Aynı zamanda Onun kendiliğinden birtakım teklîfler de getirmediği belirtilerek konuyu insafla gözden geçirmeleri isteniliyor. Sonra da Kur'ân'ın âlemler için öğüt olduğu ve ileride nasıl büyük ve kalıcı bir inkılâbın gerçekleşeceği haber verilerek bâtılın hezimete uğrayacağı dolaylı şekilde hatırlatılıyor.

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾
إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

MEÂLİ :

86— (Ey Peygamber!) De ki : «Buna (bu uyarı ve öğütlere) karşı sizden bir ücret istemiyorum ve ben kendiliğimden bir teklîf getirenlerden de değilim.

87— Bu (Kur'ân), ancak milletler için bir öğüttür.

88— Onun verdiği haberlerin (doğru çıkacağını) bir süre sonra mutlaka bilip anlayacaksınız.»

Âdem (A.S.) ve İblîs kıssasıyla, Mekkeli müşriklerin ve sonra da her çağda aynı inanç ve azgınlık düzeyinde olan inkârcıların karakter yapısı ve İslâm'a karşı besledikleri kin belirlendikten sonra, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in kendiliğinden böylesine büyük ve o nisbette meşakkatli bir dâvaya atılmadığı, kendi çıkarı doğrultusunda bir teklîf getirmediği çok anlamlı bir uslûpla işlenmektedir. Aynı zamanda o büyük peygamberin ilâhî vahyi teblîğ konusunda harcadığı mesaiye karşılık kimseden bir ücret istemediği-

ne değinilerek, Onun bütün hizmetlerinin ilâhî rıza doğrultusunda hasbî olduğu belirtilmekte ve o bakımdan inkârcı sapıkların konuya, duygularıyla değil, akıllarıyla yaklaşımda bulunmaları dolaylı şekilde istenmektedir.

KUR'ÂN, BÜTÜN MİLLETLERE İLÂHÎ ÖĞÜTTÜR

(إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ) «Bu (Kur'ân), ancak milletler için bir öğüttür.»

Kur'ân-ı Kerîm çok yönlü bir kitaptır. Hiçbir eserde benzeri görülemiyen müstesnâ bir metotla hazırlanmıştır. Eskimiyecek, tazeliğini kaybetmiyecek, bıkkınlık vermiyecek ve kıyâmete kadar hep önde, ön plânda yer alacak özelliktedir. Öye ki, her sahifesinde birbirinin hikmet ve amacını belirten değişik konular sıralanmaktadır. İlk bakışta bir kopukluk intibaını verirse de, az dikkat edilince, konular arasında kopmaz bağların ve tamamlayıcı unsurların bulunduğu rahatlıkla görülür. Ayrıca sergilediği bilgiler devamlı surette çağın ve ilmin önünde seyretmektedir. İlmî araştırmalar ilerleyip olumlu sonuçlar, müsbet neticeler elde edince, ancak Kur'ân'ın o husustaki temel bilgilerine, getirdiği ana temaya yetişebilmekte ve sadece onu tasdîk edebilmektedir.

Buna birkaç misal verelim :

a) Rahmân Sûresi'nde güneş ve ay hesap iledir, yani hesaba dayalı olarak hareket ederler buyurulmaktadır.

b) Yâsîn Sûresi'nde güneşle ayın her birinin ayrı bir yörüngede hareket etmekte oldukları haber verilmektedir.

c) Yine Yâsîn Sûresi'nde gecenin de gündüzün önüne geçemiyeceği açıklanmaktadır.

Bu âyetler, güneşle ay hakkında ilme, ilim adamına temel bilgi olacak temayı on dört asır önce hiçbir şüphe ve yanlışlığa meydan vermeyecek mana ve muhtevada ortaya koymuştur. Günümüze kadar yapılan bilimsel araştırma ve tesbitler Kur'ân'ın bu âyetlerini doğrulamaktadır.

Gecenin gündüzün önüne geçemiyeceği konusuna gelince, Cenâb-ı Hak bununla, dünyanın yaratıldı yaratılalı hep batıdan doğuya doğru döndüğünü ve kıyâmete kadar aksine bir dönmenin söz konusu olamıyacağını bildirmektedir.

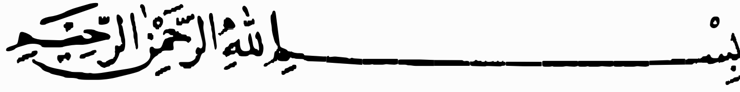
İşte Kur'ân'ın her hükmünün, her ana fikrinin hikmeti, araştırmalar, bilimsel tesbitler ilerledikçe anlaşılabilmekte ve her âyetiyle ilâhî kaynaktan süzülüp geldiği kesinlik arzetmektedir.

Cenâb-ı Hak, bu gerçeği bir defa daha gözler önüne sererken, Kur'ân'ın verdiği haberlerin, taşıdığı ana fikirlerin, koyduğu temel bilgilerin çok geçmeden doğruluğunun ortaya çıkacağını sûrenin son âyetiyle şöyle beyân buyurmaktadır: **«Onun verdiği haberlerin (doğru çıkacağını) bir süre sonra mutlaka bilip anlayacaksınız.»**

Böylece Kur'ân'ın hem dünya, hem de âhiretle ilgili verdiği haberler, sırası geldikçe gerçekleşecek ve her çağda ilâhî olduğunu ortaya koyacaktır.

Allah'a hamd, Resûlüllah'a (A.S.) salât-ü selâm olsun.

ZÜMER SÛRESİ

Cennet'e gönderilecek mü'min zümreler ile Cehennem'e sevkedilecek kâfir zümrelerden söz edildiği için sûreye «Zümer» ismi verilmiştir.

el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir b. Zeyd'e göre, sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas'a (R.A.) göre, onuncu ve yirmi üçüncü âyetleri dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Diğer ilim adamlarına göre, onuncu âyetinden on yedinci âyetine kadar olan kısmı Medine'de, geriye kalan kısmı Mekke'de inmiştir. Sözü edilen yedi âyetin, Hz. Hamza'yı (R.A.) öldüren Vahşî ve arkadaşları hakkında indiği söylenir. (1)

Hz. Âişe (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Zümer ve Benî İsrâil (İsrâ) sûrelerini okumadan uyumazdı.» (2)

Âyet sayısı : 75

Kelime » : 1170 - 1172

Harf » : 4708 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kur'ân'ın bazı vasıf ve özellikleri anlatılıyor.

2— Allah'ın birliğine delâlet eden deliller getirilerek akla ışık tutuluyor.

3— Genişlik ve darlık günlerinde inkârcı sapıkların karakterinin rengi üzerinde duruluyor.

4— Kur'ân'da, ilâhî hükümlerin daha iyi anlaşılması için verilen misallere dikkatler çekiliyor.

---

(1) Tefsir-i Kurtubî : 15/232
(2) Tirmizî/tefsir - Tefsir-i Kurtubî : 15/232
(3) Tefsir-i Nisâbûrî/Garâibü'l-Kur'ân : 23/119

5— Kendilerine haksızlık ve yazık edenlerin tevbe ettikleri takdirde bağışlanacağı haber veriliyor.

6— Cehennemliklerin yüzlerinde belirecek umutsuzluk ve iç sıkıntısı yansıtılıyor.

7— Kıyâmet gününün bazı yönlendirici safhaları anlatılıyor.

8— Mahşerden düşündürücü bir iki tablo veriliyor.

9— Cennetliklerin erişecekleri sayısız nîmetlerden söz ediliyor.

10— Hesap ve verilecek ceza faslı sona erince, mü'minlerin rahat bir nefes alıp Allah'a hamd edecekleri çok duyarlı bir anlatımla açıklanıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدّ۪ينَۜ ﴿٢﴾ اَلَا لِلّٰهِ الدّ۪ينُ الْخَالِصُۜ
وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۢ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا
اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰىۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ف۪ي مَا هُمْ ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَۜ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَتَّخِذَ
وَلَداً لَاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۙ سُبْحَانَهُۜ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

MEÂLİ:

1— Bu Kitab'ın indirilişi, O çok güçlü, çok üstün hikmet sâhibi Allah'tandır.

2— Şüphesiz biz sana bu Kitab'ı hak ile indirdik. O halde dini (ve dindarlığı) Allah'a hâlis kılıp samimiyetle ibâdete devam et.

3— Haberiniz olsun ki, hâlis din (katıksız dindarlık) Allah'ındır; Allah'ı bırakıp (putları) yakın dost ve sâhip edinenler, «bunlara ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye tapıyoruz» (derler). Allah, elbette onların görüş ayrılığına düştükleri şey hakkında aralarında hükmedecektir. Şüphesiz ki Allah, yalancı nankör inkârcı kimseyi doğru yola çıkarmaz.

4— Eğer Allah (bilfarz) oğul edinmeyi dileseydi, herhalde yarattığı şeylerden istediğini seçebilirdi. Ama O, (evlâd edinmekten) yücedir, münezzehtir; O, her şeye boyun eğdirip tasarrufu altında tutan, Bir olan Allah'tır.

İLGİLİ HADÎS

Bir adam, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e dedi ki : «Ya Resûlellah! Doğrusu ben bir şeyi sadaka olarak verirken ve bir iş yaparken hem Allah rızasını, hem de halkın övgüsünü arzuluyorum.» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona: «Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, Allah kendisine ortak koşulan hiçbir şeyi kabul etmez» buyurdu ve «O halde dini (ve dindarlığı) Allah'a hâlis kılıp samimiyetle ibâdete devam et» meâlindeki âyeti okudu. (1)

ESERİN MÜKEMMELLİĞİ, SÂHİBİNİN KUDRETİNİN ÜSTÜNLÜĞÜNE DELÂLET EDER

(تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ) «Bu Kitab'ın indirilişi, O çok güçlü, çok üstün hikmet sâhibi Allah'tandır.»

Her iş ve eser, sâhibinin bilgi, beceri, maharet ve uzmanlığının damgasını taşır veya yansıtır. İnsan ne kadar kusurlu ise, eseri de o nisbette kusurlu çıkar. Allah çok mükemmeldir, eseri de öylece mükemmeldir. Birinci âyet bu gerçeğe ışık tutmakta; inanan, inanmayan her akıl sahibinin, Kur'ân'ın taşıdığı insan üstü mükemmelliğini iyice araştırmasını ilhâm etmektedir.

Âyette Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatından söz edilmektedir: Azîz, Hakîm.. Özetle, birincisi, çok üstün, çok güçlü; ikincisi, her şeyi sınırsız yüksek bilgi marifetiyle düzenleyip uyum ve dengede tutan yüce kudrete delâlet ediyor. İşte Kur'ân, bu iki sıfata kemal mertebesinde sâhip olan Allah'tan indirilmedir. Böylece kitabın gücü, hikmeti ve kusursuzluğu o kudretten kaynaklanmakta ve benzer kabul etmemektedir.

KİTAP HAK İLE İNDİRİLMİŞTİR

(إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ ...) «Şüphesiz biz sana Kitab'ı hak ile indirdik..»

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 15/233

Kur'ân'ın çok üstün kudretten indirildiği açıklandıktan sonra, onun hak ile indirildiği belirtiliyor. Hak kavramı, birçok yerde açıkladığımız gibi, uyum, denge, düzen, kusursuzluk, gerçeğe tıpatıp uygunluk, tam doğruluk gibi manaları içermektedir. Bununla, Kur'ân'ın her türlü bâtıldan, hatâdan, uyumsuzluktan, dengesizlikten, kusur ve düzensizlikten uzak bir kitap olduğu belirtiliyor ve ilim sahiplerinin Kur'ân'ı bu açıdan incelemeleri isteniliyor.

Buna bir misal vermek gerekirse, ondaki bilimsel anlamdaki temel bilgileri ve kendine has hukukî sistemi gösterebiliriz.

ALLAH'A KULLUK VE İBÂDET IHLÂSLA AMACINA ULAŞIR

(... فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدّ۪ينَ اَلَا لِلّٰهِ الدّ۪ينُ الْخَالِصُ) «O halde dini (dindarlığı) Allah'a hâlis kılıp samimiyetle ibâdete devam et. Haberiniz olsun ki, hâlis din (katıksız dindarlık) Allah'ındır..»

Dindarlık ve kulluk birbirini tamamlayan kavramlardır; imân doğrultusunda samimiyet, ciddiyet ve ıhlâs ister. İlgili âyetle bu ölçü ve anlamda kulluk ve ibâdet Hz. Peygamber'in şahsında bütün mü'minlere emredilmektedir. Çünkü Allah ancak kendisi için, rızasına uygun yapılanı kabul edip mükâfatlandırır. Bu bakımdan «ıhlâs» mertebesi, ubudiyetin özünü teşkil eder. Aynı zamanda Allah'ın insanlardan, onların mutluluk ve kurtuluşundan yana indirdiği din de her türlü şüpheden, ıhlâssızlıktan uzaktır.

PUTLARI ALLAH'A YAKLAŞTIRICI VASITA SAYANLAR

(... وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى) «Allah'ı bırakıp (putları) yakın dost ve sahip edinenler, «bunlara ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye tapıyoruz» (derler)..»

Özellikle Arap Yarımadası'nda oturan Arapların çoğu tek tanrı inancının iyice zayıflayıp unutulmaya bırakıldığı fetret devrinde, çok ilâhlı bir inanca yönelmişlerdi. Ne var ki tek tanrı inancının bıraktığı izler bütünüyle silinmemişti. O bakımdan Araplar hem göklerin ve yerin yaratanı kabul edilen Allah'ı tanır, hem de putlarını O'na ortak sayıp yaklaştırıcı ve şefaatçi olduklarına inanırlardı. Nitekim onlar haccederken şu anlamda telbiye getirirlerdi: «Buyur Allahım buyur. Senin hiçbir ortağın yoktur, ancak

bir ortağın vardır ki senin sahip olduğun mülk-ü saltanata o da sahiptir.» (1) Şüphesiz onlar bu «ortak» sözüyle putları kasdediyorlardı.

Katade diyor ki :

— Putperest Araplara, «Rabbınız ve Yaratanınız kimdir?» diye sorulduğunda veya «gökleri ve yeri kim yarattı?» denildiğinde, «Allah...» diye cevap verirlerdi. Bunun üzerine onlara: «O halde putlara tapmanızın anlam ve hikmeti nedir?» denilince, «onlara, Allah yanında bize şefaatçi olsunlar diye tapıyoruz» derlerdi.

Böylece ilgili âyetlerle, önce Kur'ân'ın yeri ve önemi, sonra da Allah'ın varlığı ve birliği belirtildi; arkasından putların anlamsızlığı üzerinde durularak hem Araplar ve diğer putperest kavimler uyarıldı, hem de İsa Peygamber'i Allah'ın biricik oğlu (!) sayan Hıristiyanların çok yanlış ve sakıncalı bir inanç taşıdıkları hatırlatıldı ve Allah'ın eş, ortak, denk ve benzerden; evlât edinmekten pâk ve münezzeh bulunduğuna değinilerek «Tevhîd İnancı»na dikkatler çekildi. Aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatına yer verilerek akıl sahiplerinin çok iyi düşünmelerinin gereğine atıfta bulunuldu. O iki sıfat : «Vâhid» ve «Kahhar» olarak bize şu inceliği öğretmektedir: Birincisi, her türlü ortağı, denk ve benzeri; ikincisi her türlü evlât, yardımcı ve eş edinmeyi reddetmekte ve bu gibi arızî vasıfların sonradan yaratılanlara has olduğuna işâret etmektedir. Zira varlık âlemi bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudretinin eseridir ve her şey o kudret önünde baş eğip yaratıldığı amaç ve hikmete yönelik hizmet vermekte ve hepsi de ilâhî kudretin eseri olduğunu yansıtmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanların kafa ve kalplerini, yol ve izlerini aydınlatan Kur'ân'ın Allah'tan indirilme bir kitap olduğu, aynı zamanda hak ile indirildiği belirtilerek onu bu açıdan değerlendirmemiz istenildi. Sonra da kulluk ve ibâdetimizi ıhlâs üzere yapmamız emredilerek, ilâhî rızaya dikkatimiz çekildi. Putları Allah'a ortak koşanlar uyarılarak yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına delâlet eden yedi kadar belgeye yer verilmekte ve araştırıcılar için temel bilgiler açıklanmaktadır.

(1) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/45

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ الَّيْلَ
عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
كُلٌّ يَجْرٖي لِاَجَلٍ مُسَمًّى اَلَا هُوَ الْعَزٖيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾
خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ
مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فٖي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا
مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فٖي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

MEÂLİ:

5— Gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. Geceyi gündüze doluyor, gündüzü de geceye doluyor. Güneş ve Ay'ı buyruk altına almıştır. Herbiri belirlenmiş bir vakte kadar hareketini sürdürmektedir. Haberiniz olsun ki, O, çok üstün, çok güçlü, çok bağışlayandır.

6— Sizi bir tek canlıdan yarattı, sonra ondan da eşini meydana getirdi. Sizin için davarlardan sekiz çift indirdi. Sizi analarınızın karınlarında üç ayrı karanlıklar içinde yaratılıştan yaratılışa sevkederek yaratır. İşte bu Allah, sizin Rabbınız (yegane terbiye edip yetiştirciniz)dir. Mülk O'nundur. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde nereye dönüyor, neye yüz çeviriyorsunuz?

ALLAH'IN VARLIĞINA VE BİRLİĞİNE DELÂLET EDEN YEDİ BELGE

1— Göklerle yerin hak üzere yaratılması,

2— Gece ile gündüzün birbirine dolanıp sarılması,

3— Güneş ile ayın ilâhî kanuna baş eğip belirlenmiş süreye kadar hareket halinde bulunması,

4— İnsanların bir tek can (Adem)den yaratılması,

5— Havva'nın Âdem'den yaratılması,

6— Etinden, sütünden, yününden ve derisinden istifade edilen dört çift davarın indirilmesi,

7— Ana rahminin üç önemli muhkem tabakadan oluşturulması..

Böylece Cenâb-ı Hak, inkârcıyı inkârından, münafıkı nifak ve şüphesinden, kararsızı tereddütlerinden kurtarmak için kendi varlığına ve birliğine delâlet eden yedi belgeyi beşer aklına seslenerek sergilemekte ve düşünce ufkumuzu genişleterek ilmî araştırma yapanlara bu konularda hareket noktası belirlemektedir. Şöyle ki :

GÖKLER VE YER HAK ÜZERE YARATILMIŞTIR

(خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ) **«Gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır.»**

Bu, göklerin ve yerin tam uyum ve denge üzere yaratıldığını; hiçbir sistem ve parçasında düzensizliğin ve dengesizliğin söz konusu olamıyacağını yansıtmaktadır.

Yeryüzünde insan hayatına yönelik bulunan orman, dağ, deniz, kaynak, toprak ve canlılara baktığımızda, bunların birbirini tamamladığı ve hayatımızın denge ve düzenini sağlamaya yardımcı olduğunu görürüz. Meselâ kömürü meydana getiren bitkiler, kömürün çökeldiği ve oluştuğu göl alanını sınırlayan ve çevreleyen dağlık yükseltilerde gelişir. Ayrıca dağlık alanların yükselmesi -tektonik (yerbilim) hareketler ile- beraberinde çöküntüleri de getirir. Yükselen dağların yanısıra çöken ova ve ara çukurlar mağmaya yaklaşır. Böylece bu havzalardaki yeraltı su sirkülasyonu mağmanın etkisiyle termal özellik kazanır.

Görüldüğü gibi, dağların bizatihi varlığı, beraberinde sayılmayacak kadar faydalar taşımaktadır. Biz sadece o faydalardan ikisini misal olarak vermiş bulunuyoruz. Denge unsuru olan diğer birimlerin de böylece her birinin insandan yana düzenli yararları vardır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, göklerin ve yerin hak ile yaratıldığını bildirirken, bunlarda yer alan her ünite üzerinde ciddi şekilde durmamızı öğütlemektedir.

GECENİN GÜNDÜZE DOLANMASI

(... يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ ...) **«Geceyi gündüze doluyor, gündüzü de geceye doluyor..»**

Bu, dünyanın aynı anda iki ayrı hareket halinde bulunduğunu ve böylece gece ile gündüzün meydana geldiğini yansıtmakta ve «tekvîr» kavramıyla araştırıcılara ip ucu vermektedir. Zira bu kavram, bir şeyi başka bir şeye sarmak, dolamak, yuvarlak bir şekil meydana getirmek anlamında, yerkürenin yuvarlak olduğunu da ifade etmektedir.

Önce gecenin gündüzü sarıp örtmesi belirtilmekte, sonra da gündüzün geceyi sarıp örtmesi ona atfedilmektedir. Şüphesiz ki bu, dünyanın batıdan doğuya dönmesiyle akşamlayın gecenin gündüzü sarıp örttüğünü; sabahleyin de gündüzün geceyi sarıp örttüğünü belirtir mânada bilimsel araştırmaya malzeme olacak bir anlatım tarzıdır.

GÜNEŞ'LE AY'IN BUYRUK ALTINA ALINMASI

(وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ) **«Güneş ve ay'ı buyruk altına almıştır. Herbiri belirlenmiş bir vakte kadar hareketini sürdürmektedir. Haberiniz olsun ki, O, çok üstün, çok güçlü, çok bağışlayandır.»**

Güneş ile ayın baş eğmesi, buyruk altına alınması, bağlı bulundukları yerçekim ve merkezkaç kanunlarına göre kendilerine has yörüngelerini korumalarıyla yorumlanabilir. Ayrıca her birinin belirlenmiş süreye kadar hareketini sürdürmesi, her birinin kendi yörüngesinde belirlenmiş ölçü ve mesafede ve hızda seyrettiğine ve kıyâmete kadar bunun kusursuz şekilde devam edeceğine delil sayılır.

Beşinci âyetin son kısmını dikkatle incelediğimizde, karşımızda Allah'ın iki sıfatının yer aldığını görürüz: Azîz ve Gaffar.. Birinci sıfat, güneş ve ay'ı böylesine mükemmel ve faydalı düzeyde tutup belli kanunlara bağlayan Cenâb-ı Hakk'ın çok üstün, çok güçlü bulunduğunu; ikinci sıfat, bunca güzel nîmetlere, insanların hayatını devam ettirmek için baş eğdiren Cenâb-ı Hakk'ın insanlardan yana çok bağışlayan olduğunu ifade etmektedir.

İNSAN CİNSİNİN BİR TEK CANDAN YARATILMASI

(... خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ) **«Sizi bir tek candan yarattı..»**

İlk insan Âdem'in yapışkan balçıktan yaratıldığı; tek hücrenin çoğalmasıyla veya maymun ve benzeri bir canlının tekâmülüyle vücut bulmadığı kesindir. Nitekim son yıllarda Fransa Tabiat Tarihi Müzesi tarafından organize edilen bir seri oşinografik araştırma proğramı çerçevesinde Yeni Kaledonya Adası (Pasifik Okyanusunda bir Fransız sömürgesi) açıklarında yapılan çalışmalar sırasında «deniz zambağı» olarak da isimlendirilen ve kökleri özellikle çok eski devirlere dayanan bir Krinoid (Crinoide) faunası (1)nın varlığı ortaya konulmuş bulunuyor. Krinoidler deniz kestaneleri ve deniz yıldızları gibi, Ekinoderm (Echinodermata)lerin (2) bir koluna aittirler. Keşfedilen bu «Yaşayan Fosiller» arasında 300 milyon yıldan beri kayıp olduğu, yani türünün tükenerek başka bir türe geçiş yapmış olduğu sanılan bir krinoid alt-sınıfının bugünkü tek temsilcisi de bulunuyor. (3)

Bu, zaman içerisinde türden türe evrimsel geçiş olduğunu ve eski türlerin ortadan kalktığını iddia eden, fakat bunu isbatlayabilecek hiçbir geçiş aşaması fosilini getiremiyen evrim teorisyenlerinin «bilim» etiketli ideolojilerine vurulan yeni bir darbe oluyor.

HAVVÂ'NIN ÂDEM'DEN (A.S.) MEYDANA GETİRİLMESİ

(ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا) **«Sonra ondan da eşini meydana getirdi.»**

Havvâ anamızın, yani ilk kadının balçıktan değil, Âdem'in kaburgasından, yine fizikötesi «kün emri»yle vücut bulduğunu ve Âdem'e zevce kılındığını ilgili âyet ve sahîh hadîslerden öğrenmekteyiz. Böylece ilk erkek ve kadının birleşmesiyle bizim bildiğimiz üreme kanunu işler duruma getirilmiş ve nesil çoğalmaya başlamıştır.

Fütuhat-i Mekkiye müellifi Muhyiddin Arabî'nin de belirttiği gibi, Cenâb-ı Hak her canlı tür hakkında bir defa tecellide bulunmuştur. Aynı tür için ikinci bir tecelli söz konusu değildir. O bakımdan Havvâ anamızı böyle bir tecelliyle değil, Âdem'in kaburgasından meydana getirmek suretiyle yaratmıştır.

---

(1) Fauna, hayvan topluluğu demektir.
(2) Bunlar derisi dikenli hayvanlardır.
(3) La Recherche /Nisan 1987, sayı 187, sayfa : 491

Bu da her yönüyle türden türe geçiş olmadığını belgelemekte ve araştırıcılar için hareket noktası belirlemektedir.

DÖRT ÇİFT HAYVANIN İNSANIN YARARINA VERİLMESİ

(وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ) **«Sizin için davarlardan sekiz çift indirdi.»**

Sekiz çiftten maksat, dişili erkekli dört ayrı cinsin yaratılmasıdır. Her erkeğin yanında bir dişinin ve her dişinin yanında bir erkeğin söz konusu olduğu belirtilmekte ve bununla erkekle dişinin birbirini tamamladığına işârette bulunulmaktadır.

Ayrıca âyetin açık anlatımından şu hususu anlıyoruz: Deve, koyun, keçi ve sığır evcil olmaya çok yatkın bir uysallıkta ve karakterde yaratılmış; aynı zamanda bunların çeşitli ürünlerinden yararlanma imkânları çok elverişli ölçüde vücuda getirilmiştir.

Hemen belirtelim ki : Hiçbir sun'î iplik yünün yerini tutmamakta ve onun sağladığı faydayı sağlamamaktadır. Ayrıca sözü edilen davarlardan elde edilen süt de öyle..

ANA RAHMİNİN ÜÇ ÖNEMLİ TABAKADAN OLUŞMASI

(يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ) **«Sizi analarınızın karnında üç ayrı karanlıklar içinde yaratılıştan yaratılışa sevkederek yaratır.»**

Cenâb-ı Hak bu âyetle ana rahminin üç ayrı tabakadan oluştuğunu haber vererek anatomik bir konuya dikkatleri çekmekte ve bilimsel araştırma yapanlara ip ucu vermektedir.

Döl yatağının ilk bakışta tek tabaka halinde olduğu sanılırsa da, anatomik yönden incelendiğinde üç ayrı muhkem tabakadan oluştuğu görülür. Şöyle ki :

1— Kaslı bölüm,

2— Dış aminyon zarı,

3— Koruyucu zar, koryon zar ve aminyon sıvısı..

Kur'ân-ı Kerîm böylece hem her âyetiyle ve hükmüyle ilâhî olduğunu, hem de her çağda gelişen ilme ışık tuttuğunu isbatlamaktadır. On dört asır önce astronomi ve anatomi ile ilgili verdiği ana fikirler, temel bilgiler,

yirminci asırda gelişen ilmî tesbitlere ters düşmemekte ve ancak tasdîk edilmektedir.

O halde gerçek bu olunca, ilim adamları gerçekçi olup Kur'ân'ı bilimsel bir gözle okudukları takdirde onun Allah tarafından indirildiğini anlamakta gecikmezler. Yeter ki insaf ve imân doğrultusunda ilmî nazarla yönelmiş olsunlar.

«Yaratılıştan yaratılışa» sözüne gelince: Bu, döllenmiş yumurtanın kan pıhtısı, şekilsiz et parçası ve az şekillenme ve sonra da tam şekillenme dönemlerine işârettir. Böylece ana rahminde oluşup yavaş yavaş tekâmül eden dölütün çeşitli safhalarına değinilerek konu üzerinde araştırma yapanlara ana fikir veriliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden, aynı zamanda akla ışık tutup malzeme olan yedi kadar belge sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın mutlak ganî olduğu, o bakımdan kimsenin imân ve ibâdetine muhtaç bulunmadığı belirtilerek, dosdoğru imân edenin kendi lehine, inkâr edenin de kendi âleyhine bir sonuç hazırladığı konu ediliyor ve ancak Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti gereği olarak kullarının inkâra sapmasına rıza göstermediğine değinilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor.

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ
وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ
وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ
ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ
يَدْعُوا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ
قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا اِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

M E Â L İ :

7— Eğer inkâr edip nankörlükte bulunursanız, şüphesiz ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur; ne var ki O, kullarının inkâr ve nankörlüğüne râzı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden râzı olur. Hiçbir günahkâr, diğer bir günahkârın günahını yüklenmez. Sonra da dönüşünüz Rabbınızadır. Yaptıklarınızı size bir bir haber verecektir. Şüphesiz ki O, gönüllerde olanı bilir.

8— İnsana bir sıkıntı ve zarar dokunduğu zaman, Rabbına içten yönelerek duâ eder. Sonra kendi katından ona bir nîmet verince, daha önce Allah'a ettiği duâyı unutur. Yolundan saptırmak için de Allah'a eşler, ortaklar ve benzerler koşar. De ki : az bir süre küfrünle yararlanıp geçin. Çünkü gerçekten sen ateşliklerdensin.

İLÂHÎ MÜDAHALE SÖZ KONUSU DEĞİLDİR

(... إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ) «Eğer inkâr edip nankörlükte bulunursanız, şüphesiz ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur..»

Cenâb-ı Hak, insana doğruyu, iyiyi, güzeli ve gerçek mutluluk ve huzuru gösteren yolları açıp akla malzeme verdikten sonra, doğru yolu seçenin ancak kendi lehine, eğri yolda inatla yürüyenin de kendi aleyhine bir sonuç hazırlayacağını belirtmektedir. Zira kendisinin değil, kullarının her an, her nefes alıp vermede Allah'a muhtaç bulunduklarını; o nedenle mutlâk ganî olan O Yüce Kudretin hiç kimsenin kulluk ve ibâdetine muhtaç olmadığını açıklamakta ve yönlendirici uyarıda bulunmaktadır. Ne var ki kullarının inkâra sapıp azgınlık ve ahlâksızlıkta bulunmalarına aslâ razı değildir.

Bu konudan çıkaracağımız temel inançla ilgili sonuç şudur :

İrâde ile rızanın mertebeleri farklıdır: İrâde, bir şeyin olmasını, ya da olmamasını dileyip ona göre tecellide bulunmak ve gerekli emri vermektir. Rıza ise, sadece bir şeyin olmasını veya olmamasını benimsemek, olmasından hoşnutluk duymaktır. Bunun ötesinde bir emir tecelli ettirmek veya müdahalede bulunmak düşünülemez. O halde insanlar, akıl ve idrâklerine yardımcı olan, yönlendirici anlam ve hikmet taşıyan kitap indirilip peygamber gönderildikten sonra, doğru ya da eğri yolu seçmekte serbest bırakılmakta ve böylece bütün sorumluluk ve neticeleri ona yükletilmektedir. İlâhî müdahale, zorlama, itme söz konusu değildir. Ancak insan bu hususta akıl, irâde ve imkânlarını iyi ve doğru yolda kullanır da beşer irâdesinin erişebildiği sınıra gelirse, Cenâb-ı Hak o takdirde ona hidâyet kapısını açar, yani onu doğru yola eriştirir.

Bunun için ilgili âyette **«Ne var ki O, kullarının inkâr ve nankörlüğüne razı olmaz»** buyurulmakta; müdahale ve zorlamada bulunmayacağına işâret etmektedir.

KIYÂMET GÜNÜNDE KİMSE KİMSENİN GÜNAHINI YÜKLENMEZ

(وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ...) **«Hiçbir günahkâr, diğer bir günahkârın günahını yüklenmez..»**

Bu cümle, Kur'ân-ı Kerîm'in tam on yerinde çok az farkla anılmıştır. Bundan amaç, inkârcı sapıkların, inanmak isteyen veya inanmış bulunan yakınlarına, «siz imân ve ibâdeti bırakın, bundan dolayı bir günah ve vebal varsa bize olsun» veya «siz keyfinizce yaşamaya bakın, dünyaya bir defa gelinir. Eğer bir günah varsa onu biz yükleniriz» diyenleri ve kendisini mürşit gösterip gerek ölüm anında, gerekse âhiret gününde, kendisine bağlı bulunan müritlerini şeytanın vesvesesinden, günah yükünden kurtaraca-

ğını, dünyada da, âhirette de önlerine düşüp kendilerini kurtaracağını iddia eden bilgisizleri susturmak; hakları ve yetkileri bulunmadığı hususlarda çok dikkatli konuşmalarını hatırlatmaktır.

Bilindiği gibi, peygamberlere ve sâlih kişilere, başkalarının günahlarını yüklenmek değil, şefaatte bulunma yetkisi verilecektir. O halde peygambere verilmeyen bir yetkinin inkârcı sapığa, şüpheci şaşkına veya ümmetinden herhangi bir kişiye verildiği elbette ki düşünülemez. Zaten gerçek anlamda sâlih mürşitler böyle bir iddiada bulunmazlar ve bulunmaktan Allah'a sığınırlar.

Her kişi kendi iyilik ve kötülüğünü yüklendiği halde Allah'a döner. O da kimin neler işlediğini, ne gibi amellerde bulunduğunu, söz ve davranışlarının nasıl bir niyetten kaynaklandığını bilir ve ona göre karşılık verir. Herkesin yaptıklarını bir bir açıklayıp iyilik ve günahlardan haber verir.

İNSANOĞLUNUN NANKÖRLÜĞÜ

(وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ ...)

«İnsana bir sıkıntı ve zarar dokunduğu zaman Rabbına içten yönelerek duâ eder. Sonra kendi katından ona bir nîmet verince, daha önce Allah'a ettiği duâyı unutur..»

Darlık ve genişlik; bolluk ve sıkıntı, insanın karakterini ve içinde gizli tuttuğu rengini açığa vuran mihenktir. Aynı zamanda hayatın toz pembe olmadığının ve doğumla ölüm noktaları arasındaki yolun dümdüz, dikensiz, arızasız bulunmadığının bir başka delilidir.

Darlık, sıkıntı ve üzüntü; tehlikeli günlerde ve anlarda, insan ruhuna enjekte edilen Allah ve din duygusunun kabuğunu çatlatıp dışarı çıkarır. Refah ve bolluk günlerinde ise, insanların çoğu onu gizler ve ona yeni yeni kabuklar, kılıflar arar. Şüphesiz ki bu, genel bir ölçü ve kural sayılmaz; her zaman istisnaları vardır.

Kur'ân-ı Kerîm, ilgili âyetlerle insana bu zikzaklı günleri ve dönemleri hatırlatarak her iki durumda da çetin sınavlardan geçirilmekte olduğunu öğütlemekte ve aynı zamanda onu eğiterek yönlendirmeye çalışmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın mutlak ganî olduğu, kimsenin imân ve ibâdetine muhtaç bulunmadığı belirtildi. Böylece imân edenlerin

kendi lehlerine, inkâr ve tuğyan edenlerin kendi aleyhlerine bir sonuç hazırladıkları konu edilerek aydınlatıcı ve yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetle, kendini gece-gündüz ibâdete, sâlih işlere veren mü'minlerle, hayatını inkâr ve ahlâksızlık, zulüm ve azgınlık içinde geçiren sapıkların eşit olmadıkları konu ediliyor. Sonra da bilenlerle bilmeyenlerin, âlimlerle câhillerin aynı çizgi üzerinde olmadıklarına değinilerek ilme ve ilim adamına iltifatta bulunuluyor.

—oOo—

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ
آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ
رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

M E Â L İ :

9— Yoksa böylesi, gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibâdetini yapıp Âhiret'ten çekinen, Rabbının rahmetini uman kimse gibi midir? De ki : hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bunu ancak akıl sâhipleri düşünüp öğüt alır.

İLGİLİ HADÎS

Hz. Peygamber (A.S.), ölmek üzere olan bir adamın yanına gelip, «kendini nasıl buluyorsun?» diye sordu. O da : «Hem ümit besliyorum, hem de korkuyorum» diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu : «Böyle bir durumda bu iki duygu (ve inanç) kimin kalbinde biraraya gelirse, mutlaka Azîz ve Celîl olan Allah ona umduğunu verir ve onu korktuğundan kurtarıp güvene kavuşturur.» (1)

(1) Müsned-i Abd b. Hümeyd

GECELEYİN İBÂDET

(... أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ) **«Yoksa böylesi, gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibâdetini yapıp Âhiret'ten çekinen, Rabbının rahmetini uman kimse gibi midir?..»**

Varlık âleminde bunca nîmetlere ve açık belgelere; indirilen âyetlere rağmen hâlâ inkâr ve nankörlük içinde ömrünü harcayıp tüketmeye çalışan gâfillerin karakteri üzerinde durulduktan sonra, kendini imân ve amel-i sâlih düzeyinde Hakk'a verip teslimiyet içinde gece kalkarak ümit ve korku duygusuyla ibâdet eden mü'minler övülüyor ve bunlarla o inkârcı nankörlerin hiçbir zaman bir tutulmayacağı açıklanıyor. Zira birinciler, yaratıldıkları amaca yönelik, bağlı bulundukları fıtrat ve hılkat kanunları doğrultusunda Allah'a kulluk etmenin derin zevkine erişenlerdir. İkinciler ise, fıtrat ve hılkat kanununa ters düşüp kâinatta kendilerine ayrılan çizgiden sapanlar, yaratılışının hikmet ve amacını bilmeyenler ve o sebeple de Hakk'a baş kaldıranlardır.

KORKU İLE UMUT

(... يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ) **«Âhiret'ten çekinen, Rabbının rahmetini uman kimse gibi midir?.»**

Kur'ân-ı Kerîm'de gerek konumuzu oluşturan âyette, gerekse diğer birkaç sûrede, mü'minlerin ruhunda, düşüncesinde ve günlük hayatında denge sağlayacak korku ile umudun yer etmesi telkîn edilmekte ve günlük hayatın bu iki duygu ile ölçülü ve düzenli tutulması istenmektedir. Öyle ki, âhiretteki hesap ve cezadan korkmak; aynı zamanda ilâhî rahmetin genişliğini düşünüp O'na umut bağlamak kadar iyiye, doğruya, fazîlete yönlendirici başka bir âmil düşünülemez. Tasavvufta buna «beyne'l-havfi ve'r-recâ», yani «korku ile umut arasında bir yol» denir ki, oldukça önemlidir ve üzerinde durulması gereken bir konudur.

Elbette Yüce Yaratan'ı bilip O'na ibâdet ederek kulluğun derin mana ve hikmetini bilenle, cehalet havası içinde kalıp bu gerçeği bilmeyen ve idrâk edemiyen sapıklar hiç bir zaman bir tutulmazlar ve eşit sayılmazlar. Birinciler hayır ve fazîletin üst derecesinde; ikinciler inkâr, kötülük ve nankörlüğün aşağı derecesinde yer almaktadır. Dünya'da bu fark idrâk edilmese bile, âhirette mutlaka bu iki ayrı grup birbirinden ayırt edilecek ve

herbirine lâyık olduğu karşılık verilecektir. Zira Allah'ın ilim ve tesbiti, yanılmaz; meleklerin yazdıkları gerçeğe aykırı olmaz.

BİLENLERLE BİLMEYENLER HİÇ BİR OLUR MU?

(قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ) **«De ki: hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır.»**

Bu anlatım tarzıyla, ilme ve ilim adamına takdîr sunulmakta; akıl sâhibi övülmekte ve aklını gerçeği bulmak için kullananların ilâhî iltifat ve rahmete mazhar kılınacaklarına işâret edilmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın varlığı ve birliği, kâinatta hükümrân olan yüksek kudreti ve indirdiği kitap, gönderdiği peygamber ancak ilimle bilinip anlaşılır. O bakımdan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ilmi ve ilim adamını över, teşvik eder mahiyette 130'a yakın hadîs buyurmuştur. Biz onlardan sadece üç tanesini teberrüken buraya nakletmekle yetiniyoruz.

«İlim tahsîl etmek her müslümana farzdır.» (1)

«Kim ilim tahsiline çalışırken eceli gelirse, onunla peygamberler arasında, peygamberlik derecesinden başka bir derece olmadığı halde Allah'a kavuşur.» (2)

«Sadakanın en üstünü, müslüman kişinin ilim öğrenmesi ve öğrendikten sonra onu müslüman kardeşine öğretmesidir.» (3)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, kendini gece gündüz, ibâdete ve hayırlı işlere veren mü'minle, inkâr, nankörlük ve azgınlık doğrultusunda hayatını berbat eden inkârcı sapığın eşit tutulmayacağı belirtildi ve arkasından ilme ve ilim adamına; sonra da aklını, gerçeği bulmak için kullanan kimseye takdîr sunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, dünyada iyilik edip Allah'tan korkan ve imanından dolayı eziyete mâruz kalıp sabreden mü'minler hem teselli edilmekte, hem de gerektiğinde bu uğurda başka bir ülkeye hicret edebileceklerine işâret-

(1) İbn Mâce/mukaddeme : 17
(2) Taberânî/el-Evsat'ta : İbn Abbas (R.A.)dan
(3) İbn Mâce/mukaddeme : 20

te bulunulmaktadır. Ancak ilâhî emir gelinceye kadar sabredip dayanma gücünü ortaya koyanların eksiksiz mükâfatlandırılacağı müjdelenerek sıkıntıların geçici olduğu dolaylı şekilde anlatılmaktadır. Sonra da Allah'a ıhlâs üzere ibâdetin önemi üzerinde durularak geniş bilgi verilmekte ve kimlerin hüsrana uğrayacağı belirtilmektedir.

——oOo——

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا
رَبَّكُمْ لِلَّذ۪ينَ اَحْسَنُوا ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَاَرْضُ
اللّٰهِ وَاسِعَةٌ اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾
قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدّ۪ينَ ﴿١١﴾ وَاُمِرْتُ لِاَنْ اَكُونَ اَوَّلَ
الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٢﴾ قُلْ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٣﴾
قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصاً لَهُ د۪ين۪ي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِه۪ قُلْ اِنَّ
الْخَاسِر۪ينَ الَّذ۪ينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْل۪يهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَا ذٰلِكَ
هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُب۪ينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ
ظُلَلٌ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِه۪ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾ وَالَّذ۪ينَ
اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا وَاَنَابُٓوا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى
فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ اَلَّذ۪ينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ اُو۬لٰٓئِكَ
الَّذ۪ينَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمْ اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾

M E Â L İ :

10— De ki : «Ey îmân eden kullar! Rabbınızdan korkup (kötülüklerden, nankörlüklerden) sakının. Bu dünyada iyilikte bulunanlara iyilik vardır. Allah'ın arazisi geniştir. Ve elbette sabredenlere mükâfatları hesapsız verilir.»

11— De ki: «Ben elbette dini Allah'a hâlis kılarak O'na ibâdetle emrolundum.

12— Ve Hakk'a teslîm olan Müslümanların ilki olmamla da emrolundum.»

13— De ki : «Eğer Rabbıma karşı gelecek olursam, o büyük günün azâbından korkarım.»

14— De ki : «Dinimi (dindarlığımı) Allah'a hâlis kılarak ancak O'na ibâdet ederim.

15— (Ey putperestler!) Siz de Allah'tan başka dilediğinize ibâdet edin.» De ki : «Gerçek anlamda hüsrâna uğrayanlar, Kıyâmet günü hem kendilerini, hem de ailelerini zarara uğratanlardır. Dikkat edin ki, en açık zarar da budur!»

16— Onların üstlerinde ateşten kat kat tabakalar, altlarında da kat kat tabakalar vardır. Bu böyledir. Allah, bununla kullarını korkutur. Ey kullarım! Benden korkup (ateşe itici yollardan ve kimselerden) sakının.

17— Azgın şeytana ve putlara tapmaktan kaçınıp Allah'a yönelerek gönül verenler için müjde vardır. O halde (Ey Peygamber!) kullarıma müjde ver.

18— Onlar ki, sözü dinlerler, onun en güzeline uyarlar. İşte Allah'ın doğru yola eriştirdiği bunlardır. Ve işte akıl sâhipleri de bunlardır.

İYİLİKTE BULUNANLARA İYİLİK VARDIR

(لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ...) «Bu dünyada iyilikte bulunanlara iyilik vardır.»

Cenâb-ı Hak mü'min için üç mertebe ortaya koymaktadır:

1— Her hâl-ü kârda Allah'tan korkmak,

2— Elinden geldiğince iyilikte bulunmak,

3— İmanından, dindarlığından, ahlâk ve fazîletinden dolayı saldırıları göğüsleyip, Cenâb-ı Hak kurtuluş yolunu açıncaya kadar sabretmek ve gerekirse bu uğurda başka bir yere göç etmek..

Bilindiği gibi, hikmetin başı, Allah korkusudur. Kalbini bu korkuyla ve ilâhî rahmete beslediği umutla doldurmayan kimselerin dindarlığı çok sığ kalır ve her an silinmeye mahkûm sayılır. Çünkü Allah korkusu hayatı disiplinli, düzenli ve dengeli tutan en tesirli âmildir. Bu korkudan mahrûm bulunan kimseden her türlü fenalık beklenebilir.

Dünyada hep iyilik düşünüp, imkânlar nisbetinde iyilikte bulunmak ve hiç değilse düşünceyi bu hususta berraklaştırıp insanlara güler yüz göstermek, tatlı dille hitap etmek vâciptir. Peygamberlerin hepsi bu çizgiden ayrılmamış ve hayatları boyunca iyilikten, haktan ve fazîletten yana olmuşlardır. Cenab-ı Hak da yarattığı varlık âlemini bütünüyle insanın hizmetine sevketmekle en büyük iyilikte ve rahmette bulunmuştur ve O, bu iyilik ve rahmetini devam ettirmektedir. O bakımdan kullarına da sadece iyiliği telkîn ve tavsiye etmektedir.

İmân, pahası biçilmeyen bir cevherdir. Dünyada da, âhirette de ondan azîz bir nesne yoktur. O bakımdan imân cevherine erişme bahtiyarlığıyla taltîf edilen kulun yolunda birçok tehlikeler bulunmaktadır. Zira nîmet külfet karşılığıdır. Bizi Allahımıza selîm bir kalple ulaştıran hakikî imânı ve gereğini koruyabilmek öyle kolay değildir. Birçok fedakârlıklar, mücadeleler ve sabır ister. O bakımdan imân ve dindarlığını korumada dayanma gücünü ortaya koyup ağır külfetlere ve mihnetlere katlanan mü'minlere hesapsız mükâfat verileceği müjdelenmektedir.

MÜ'MİNİN DİNDARLIK ÖLÇÜSÜ

(... قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ) **«De ki : Ben elbette dini Allah'a hâlis kılarak O'na ibâdetle emrolundum..»**

Kur'ân-ı Kerîm'de çoğu kere Hz. Peygamber'in (A.S.) şahsında mü'minlere emir verilmekte ve tavsiyelerde bulunulmaktadır. O bakımdan sözü edilen şekildeki hitap özellik taşısa bile, emir genellik arzeder.

Peygamber'e (A.S.) şu beş hususu açık seçik olarak söylemesi ve böylece inkârcıları susturup, mü'minlere en sağlam ve feyizli dindarlığı öğretmesi emrediliyor :

1— Dini, dindarlığı Allah için hâlis kılarak yalnız O'na ibâdet etmek,

2— Kendini her zaman İslâm Ümmeti'nden bir fert kabul etmek,

3— Allah'ın buyruklarına karşı gelmenin büyük bir günün azâbını gerekli kılacağını bilerek korkmak ve sakınmak,

4— Ciddiyet ve samimiyet duygu ve düşüncesiyle yalnız Allah'a kulluk etmek ve bu hususta niyeti hâlis kılmak,

5— Gerçek anlamda hüsrana uğrayanların, kıyâmet gününde hem kendilerini, hem aile fertlerini zarara uğratanlar olacağını unutmamak..

Birinci emir, gerçek dindarlığın ölçü ve mayasını vermekte; Allah'tan başka hiçbir varlığın ibâdet edilmeye lâyık olmadığını öğretmektedir. Böylece İslâm Dini'nin ihlâs mayasından başka bir maya kabul etmiyeceği en duyarlı anlatımla işlenmekte ve mü'minlerin din ve dünya işlerinde riyâdan, gösterişten, şöhret budalalığından uzak kalmaları öğütlenmektedir.

İkinci emir, imân eden her müslümanın kendini ümmet-i Muhammed'den (A.S.) biri saymasının; dine hizmet edenlere gıpta edip daha verimli ve samimi hizmetlerde bulunma yollarını araştırmasının gereğini hatırlatmaktadır.

Üçüncü emir, din ve dindarlığın mutlak itaât istediğini; Allah'a, Peygamberine imânla âhiret gününe imânı birleştirip bütünlük içinde kalp ve kafalara işlemeyi; böylece günlük hayatı bu imân ve sorumluluk duygusu içinde düzene koymayı telkîn etmektedir.

Dördüncü emir, Allah'a kulluğun ne açık, ne de gizli ortak kabul etmiyeceğini; amel ve ibâdetin mutlak surette gösterişten, ciddiyetsizlikten, lâubalîlikten uzak tutulmasını açıklamakta; aynı zamanda bununla birinci emir hem te'kîd edilmekte, hem de Allah'ın her türlü gizli-açık ortaktan tenzîh edilmesinin lüzumunu belirtmektedir.

Beşinci emir, aile reisinin ve toplumda söz sâhibi olanın sapıtıp ahlâk ve fazîleti çiğnediği takdirde yalnız kendini değil, aynı zamanda aile ve çevresini de saptırıp ifsad edeceğine, hem kendisinin, hem de uydularının hüsrana uğrayacağına dikkat çekmekte; dolayısıyla Mekkeli'lerin, azgın sapık ileri gelen putperestlere uymamaları, kendi akıllarını kullanarak hakikatı bulup seçmeleri öğütlenmektedir.

Tabii bu emir, aynı zamanda yaşamakta olan her toplum ve millete seslenmekte ve yol göstermektedir.

CENAB-I HAK KULLARINI KORKUTUR

(لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ) «Onların üstlerinde ateşten kat kat tabakalar, altlarında da kat kat tabakalar vardır. Bu böyledir. Allah, bununla kullarını korkutur. Ey Kullarım! Benden korkup (ateşe itici yollardan ve kimselerden) sakının.»

Ani korku iyi düşünceyi felce uğrattığı veya şaşkınlığa itip dengesizlik doğurduğu gibi, seviyeli, şuurlu, ölçülü ve gerçeklere yönelik korku daha etraflı düşünmeyi, daha isabetli karar vermeyi ve daha düzenli, temkinli hareket etmeyi ilhâm eder. Konumuzu oluşturan 16. âyet bu inceliği yansıtmakta ve o sebeple biri diğerini kuvvetlendiren iki cümle kullanılmaktadır: **«Allah bununla kullarını korkutur»** ve **«Ey kullarım, benden korkup sakının.»**

Böylece Cenâb-ı Hak, önce âhiretteki çepeçevre kuşatacak azap ile korkutmakta ve sonra da bunun zihinlerde bırakacağı izi derinleştirip idrâkleri uyanık tutmak ve daha etraflı düşünüp tedbirli olmak için, kendi adâletinden korkmamızı ve o sebeple Cehennem'e kapı açacak kötülük ve azgınlıklardan sakınmamızı, kaçınmamızı emretmektedir.

Bu birbirini te'kîd eden korkutma ve sakındırma kalplerde ve dimağlarda yer ettiği takdirde, artık saptırıcı putlara ve aldatan şeytanlara tapınma dönemi kapanır, hayat dizginini eline geçiren nefsin azgınlıkları son bulur veya asgariye iner. İnsan bütün samimiyetiyle Allah'a yönelmekten derin zevk duymaya başlar. Böylece kulluğun gönül yatışkanlığı dönemi başlar.

İşte böyle bir duygu ve teslimiyet havasında Hakk'a yönelen kulların şayan-i dikkat iki özellikleri söz konusudur. 18. âyetle bu özellikler şöyle açıklanmaktadır :

a) Onlar ki sözü dinlerler,

b) Fakat dinlediklerini Kur'ân ve akıl süzgecinden geçirip en iyisine, en yararlı ve güzel olanına uyarlar. Dalkavukluk yapmazlar; körü körüne tasdîk etmezler.

İşte doğru yola eritşirilenler ve akıllarını imânla, ilimle birleştirip en iyi şekilde kullananlar bunlardır.

Kendini aydınlığın bu düzeyine getiren mutlu kişiler, imânlarını akıllarıyla; akıllarını vicdanlarıyla; bunların hepsini sağlam bilgilerle birleştirip

nefis ve İblîs'in saltanatına son verirler. Cenâb-ı Hak bunları sonsuz saadetle müjdelemekte; Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz bunların dostu olduğunu bildirmektedir.

Nitekim 18. âyetin sonunda sözü edilen mü'min kulların iki özelliğine daha değinilerek bütün insanlara en sağlam basamak gösterilip belirlenmektedir :

a) İşte Allah'ın doğru yola eriştirdiği bunlardır,

b) Ve işte akıl sâhipleri de bunlardır.

Böylece insanın kendi hayatında elde edeceği en yüksek devlet ve nîmet tasvîr edilirken onun «ilâhî hidâyet» olduğu belirtilmekte ve gerçeği aramaya yöneltilen aklın payının da bunda önemli rol oynadığına işâret edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân temeli üzerinde gelişen ibâdetin önemi üzerinde duruldu. O sebeple birçok külfetlere karşı sabretmenin yararına dikkat çekildi. Arkasından ıhlâs üzere amel etmenin faydaları özetlenerek mü'minlere yönlendirici ve aydınlatıcı bilgiler ve ölçüler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, cehennemlik olduğu ilâhî ilimle tesbit edilen inkârcıları azaptan kurtarmaya kimsenin gücünün yetmiyeceği konu edilerek, Peygamber (A.S.) Efendimizin ve dolayısıyla mürşitlerin görev ve yetkilerinin sınırı çiziliyor. Aklını kullanıp ilâhî dâvete gönül kapısını açık tutan mü'minler için hazırlanan uhrevî mutluluktan bir kaç safha açıklanıyor. Sonra da Allah'ın kudretinin yüceliğine delâlet eden belgeler üzerinde durularak akla ışık tutuluyor.

أَفَمَنْ
حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لَكِنِ الَّذِينَ
اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ
مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ
زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ
حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

MEÂLİ:

19— (Ey Peygamber!) Aleyhine azâp hükmü gerçekleşmiş kimseyi, (yani) ateşte olan kimseyi sen mi kurtaracaksın?!

20— Ama Rablarından korkup (fenalıklardan) sakınanlar için yüksek manzaralı yerler yapılmıştır ki altlarından ırmaklar akar. Allah'ın va'di (bu)! Allah va'dinden aslâ dönmez.

21— Görmedin mi ki, Allah gökten su indirir, onu yerdeki kaynaklara akıtıp yerleştirir. Sonra onunla renk renk ekin (bitki) çıkarır; sonra kurumaya yüztutar derken onu sararmış görürsün. Sonra da onu kurutup ufalanmış çer-çöp haline sokar. Şüphesiz ki bunda akıl sâhipleri için öğüt ve uyarı var.

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz Cennet'te öyle yüksek çardaklar var ki dışı içinden, içi de dışından gözükür. Allah onları, (muhtaçlara) yediren, yumuşak nezîh söz söyleyen; sık sık oruç tutup insanlar uyurken (gece kalkıp) namaz kılan

kimseler için hazırlamıştır.» (1)

«Şüphesiz ki Cennet ehli Cennet'te yüksekçe çardaklarda oturanları, batıp doğan parlak yıldızları gördükleri gibi görürler. Bu, derecelere ehil olanların birbirlerine olan üstünlüğüdür.»

Bunun üzerine Ashab-ı Kirâm dediler ki :

— Ya Resûlellah! Sözünü ettiğiniz çardaklarda oturanlar peygamberlerdir (değil mi?).

Peygamber (A.S.) onlara şu cevabı verdi:

— Hayır, canımı kudret elinde bulunduran Allah'a and olsun ki, Cenâb-ı Hakk'a imân edip Peygamberi tasdîk eden bazı kavimlerdir. (2)

ALEYHLERİNE AZAP HÜKMÜ GERÇEKLEŞENLER

(أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ) «(Ey Peygamber!) Aleyhlerine azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi, (yani) ateşte olan kimseyi sen mi kurtaracaksın?!»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, amcası Ebû Leheb ve benzeri önemli kişilerin İslâm'a girmelerini çok arzu ediyor ve bunu sık sık hatırından geçiriyordu. Oysa Cenâb-ı Hak, çok önceden yanılmayan ilmiyle sözü edilen kimselerin her şeye rağmen imân etmiyeceklerini tesbit etmiş bulunuyordu. O halde Hz. Peygamber'in (A.S.) bu husustaki ısrarlı arzusunun bir yararı olmayacaktı. Zira gerek Ebû Leheb, gerekse aynı paralelde olan ileri gelenler kendi kaderlerini kendi elleriyle çizmiş bulunuyorlardı. İlâhî ilmin yanılması, hatâ yapması söz konusu olamazdı. O bakımdan ilgili âyetle Cenâb-ı Hak, Peygamber'e (A.S.) teblîğ ve irşad görevini hatırlatmakta ve doğru yola eriştirmenin Allah'a ait olduğunu bildirmektedir.

Aklını, idrâkini, hakkı arayıp bulma doğrultusunda kullanmayıp onu nefsinin, bencilliğinin emrine terkeden sapıklar ölmeden önce cehennemdeki yerlerini hazırlamış ve orayı hakketmişlerdi. Ölünceye kadar dönüş yapmayacakları kesinlik kazanmıştı. O takdirde ateşte olan (olacak) kimseyi kurtarmak mümkün müdür?

Böylece kaderin önemli bir yanı açıklanarak mü'minlere bilgi verilmekte ve şüpheler giderilmektedir.

---

(1) Ahmed: 2/173-5/343
(2) Tirmizî/cennet : 19

HAYATINI TAKVÂ İLE DÜZENE SOKANLAR

(لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ ...) **«Ama Rablarından korkup (fenalıklardan) sakınanlar için yüksek manzaralı yerler yapılmıştır..»**

Kur'ân-ı Kerîm, inatçı azgınların dönüş yapmayacaklarını açıkladıktan sonra, hayatını «takvâ» düzeyinde düzene sokan mü'minleri övmekte ve onlar için hazırlanan yüksek nîmetlere değinerek ferahlatıcı müjdeler vermektedir. Zira takvâ, hayatı belli bir disiplin altında tutan; nefsin aşırılıklarını ve gayr-i meşru' isteklerini durduran öyle ilâhî bir korkudur ki, kişinin kalbinde kök salınca onu bir bakıma melekleştirir. Birçok kimseler nefis otlağında günlerini gün ederken, takvâ sâhibi olan mü'min ilâhî hoşnutluğu elde etmenin yollarını araştırır ve feyizli hizmetlerde, güzel amellerde bulunur. O bakımdan takvâ sahiplerine âhirette verilecek mükâfat, onların sabırlarına, fedakârlıklarına ve Allah'tan saygı ile korkup kötülüklerden sakınmalarına karşılık büyük olacaktır.

AKIL SAHİPLERİNE YÖNLENDİRİCİ BELGELERİ GÖSTERMEK

(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ...) **«Görmedin mi ki, Allah gökten su indirir de onu yerdeki kaynaklara akıtıp yerleştirir..»**

Kur'ân'da uygulanan ilâhî metotlardan biri de şudur: İnkâr ve azgınlığı kınadıktan, imân ve sâlih amelleri övüp takvâ sahiplerini büyük mükâfatlarla müjdeledikten sonra, inkârcılarla şüphecilerin aklını harekete geçirmeye ağırlık verilir; bilimsel araştırmaya kapı açıp temel bilgiler sıralanır. İlgili âyette de aynı metod uygulanmakta ve belirtilen hususlar açıklandıktan sonra insan aklına seslenilerek malzeme verilmektedir.

Yeryüzünde mevcut suyun devridâim yapması ve belli ölçüde kaynakları beslemesi, şüphesiz ki kör tesadüfün sonucu değildir. Yeryüzünün onda yedisinin denizlerle kaplı olması, ihtiyaç nisbetinde yağmur oluşturmaktadır. Yeraltı kaynaklarını belli bir plâna göre önceden hazırlayan Yüce Kudretin insanlardan yana yönelen bu rahmetini anlayabilmek için yeryüzünde sözü edilen kaynakların nasıl bir plâna göre düzenlendiğini bilmeye gerek vardır. Ancak bu konuda yerküreyi bir bütün olarak ele alıp kara parçalarının altlarında ne ölçüde ve neresinde kaynak bulunduğunu tesbit ise, ilgili ilim adamlarının görevidir.

Renk renk bitkilerin yağan yağmurla yeşerip insan hayatına huzur,

neşe, şifâ ve gıda vermesi de rastgele bir olay değildir; hepsi de insanların yararlanması için önceden belirlenen bir proğrama göre devam etmektedir. İlmî araştırmalar yavaş yavaş bunların yararlarını tesbit etmekte ve insan hayatından yana ne kadar lüzumlu bulunduğunu ortaya koymak sûretiyle Kur'ân'ı doğrulamaktadır.

Sonra da bu bitkilerin hayat süresi dolup kuruyarak çer-çöp haline gelmesi ve toprağa karışıp kaybolması; arkasından ortam ve şartların harekete geçmesiyle bıraktıkları kökler, tohumlar, sporlar marifetiyle yeşerip benzerlerinin çıkması, bize öldükten sonra diriltileceğimize misal teşkil etmekte ve böylece ilâhî kudretin kusursuz biçimde işleyişi hakkında hem insanları aydınlatmakta, hem de anlayışlarını kolaylaştırmaktadır.

Bütün bu belge ve delil anlamındaki misalleri ancak selîm akıl sahiplerinin inceleyip anlayabileceğine, ibret ve öğüt alabileceklerine değinilmesi ise, son derece dikkat çekicidir. Kur'ân hemen her konuda ilimden ve akıldan yana yolları açmakta; dünyayı da, âhireti de, kutsal kitapları da, peygamberleri de anlayıp hikmetini kavramanın bu iki unsurla mümkün olacağını bildirmekte ve böylece hem aklımızı iyi kullanmamızı, hem de ilme sarılmamızı ilhâm etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârda ısrar edip kalbini bütünüyle hakka kapalı tutan sapıkların, ilâhî ilimle cehennemlik oldukları belli olunca, artık onları doğru yola eriştirmeye hiç kimsenin gücünün yetmiyeceği açıklanarak peygamber ve mürşitlerin yetki sınırlarına işârette bulunuldu. Aklını kullanıp doğru yolu seçen takvâ sâhibi mü'minler için âhirette yüksek nîmetlerin hazırlandığı haber verildikten sonra, inkârcı ve şüphecilerin aklına ışık tutar anlamda birtakım belgelere yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, göğsünü İslâm'a açan bahtiyarlar konu ediliyor ve bunun aksine haktan yana kalbini kapalı tutup tam katılık içinde olan inkârcılar uyarılıyor. Sonra da hakkı yalanlayanların dünyada da azap ile cezalandırıldıkları hatırlatılarak tarihin tekerrür edeceğine işârette bulunuluyor. Aynı zamanda insanların kalplerini açmak ve akıllarını harekete geçirmek için Kur'ân'da birçok misaller verildiğine değinilerek, ilâhî rahmetin hep önde yürüdüğü dolaylı şekilde anlatılıyor.

——oOo——

اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهٖ فَوَيْلٌ
لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٢﴾
اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ
جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ
اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ اَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهٖ سُٓوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَاَذَاقَهُمُ
اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ
مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي
عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

MEÂLİ:

22— Allah, kimin göğsünü İslâm'a açmışsa, elbette ki o, Rabbından bir nûr (aydınlık) üzeredir, değil mi? Bunun için Allah'ı anmaktan yana kalpleri katılaşanların vay hâline! İşte onlar açık bir sapıklık içindedirler.

23— Allah, sözün en güzelini indirmiştir, birbirine benzer uyumlu ahenkli ikişer ikişer (tekrar ede ede) bir kitap ki, Rabbından saygı ile korkanların ondan derileri ürperir; sonra da hem derileri, hem de kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. Bu, Allah'ın doğru yolu gösteren rehberidir; dilediğini onunla doğru yola iletir. Allah kimi sapıklık içinde bırakırsa, onun için doğru yolu gösteren ve onu doğru yola ileten yoktur.

24— Artık Kıyâmet günü yüzünü o kötü azâptan korumaya çalışan kimse mi (bir yardımcı bulur)? *Zâlimlere:* «Kazandıklarınızı tadın» denilir.

25— Onlardan öncekiler de (Hakk'ı) yalanladılar. Bu yüzden fark edemedikleri yandan azâp kendilerine geliverdi.

26— Böylece Allah, onlara dünya hayatında rezillik ve rüsvaylığı tattırdı; şüphesiz Âhiret azâbı daha büyüktür. Keşke bunu bir bilselerdi!

27— And olsun ki, biz bu Kur'ân'da her misali getirdik; ola ki düşünürler de öğüt alırlar.

28— Bir Kur'ân ki içinde eğrilik olmayan, pürüzsüz bir Arapça ile (indirilmiş)dir. Ola ki, Allah'tan sakınırlar.

İLGİLİ HADÎS

İbn Mes'ûd (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz EFEMEN ŞEREHALLAHU SADREHU Lİ'L-İSLÂMİ.. âyetini okuyunca, kendisine, «göğsün açılıp genişlemesi nasıl oluyor?» diye sorduk. Buyurdu ki : «Nur kalbe girince, kalp (mânen) açılıp genişler.» «Bunun alâmeti nedir?» diye sorduğumuzda ise, şöyle cevap verdi: «Ebediyet yurduna yönelmek, aldatıcı yurttan uzaklaşmak; ölüm gelmeden önce ona hazırlanmaktır.» (1)

GÖĞSÜ İSLÂM'A AÇILANLAR

(أَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ) «Allah kimin göğsünü İslâm'a açmışsa, elbette ki o, Rabbından bir nur (aydınlık) üzeredir, değil mi?»

Kur'ân-ı Kerîm, ilâhî uslûbuyla Hakk'a giden doğru yol ile bâtılın uçurumuna uzanan eğri yolların bazı özelliklerini ve vasıflarını belirttikten son-

(1) Beğavî, Sa'lebe'nin işhadıyle rivâyet etmiştir - Tefsîr-i Kurtubî : 15/247

ra, doğru yolu seçebilmenin hidâyet nuru; kötü yolu seçmenin ise kalp katılığı doğrultusunda gerçekleşebileceğini açıklamaktadır.

Kişi gönül toprağını çoraklıktan kurtarırsa, hidâyet güneşi orayı aydınlatıp geliştirir. Çoraklık devam ettiği sürece, sözü edilen güneşin ona yararı olmaz. Allah'ın hidâyet, yani doğru yola eriştirme anlamında olan rahmet güneşi her tarafı aydınlatmakta kusursuzdur. Ancak kalbini ve kafasını inkâr ve azgınlığın isiyle karartanlar bu güneşten nasibini alamazlar.

İlgili âyetle zarif bir mukayese yapılarak sözü edilen hikmete işâret edilmektedir.

KUR'ÂN'IN BİR DİĞER ÖZELLİĞİ

«Allah sözün en güzelini indirmiştir» meâlindeki âyetle, Kur'ân'ın hem kelime dizisine, hem bu kelimelerin delâlet ettiği mânaya dikkatler çekiliyor.

Kur'ân-ı Kerîm kelime konumu ve dizisi itibariyle fesahat ve belâğatin; edebî uslûb da benzer kabul etmez mükemmelliğin doruğuna yükselmiş bir kudret arzetmektedir. Ne tam nesir (manzum olmayan söz), ne de nazım (vezinli kafiyeli söz)dür. Bu ikisi arasında eşsiz bir anlatım tarzıdır. O bakımdan insan sözünden kesinlikle ayrılır. Her âyet ve cümlesi bulunduğu yerde, bütün parlaklığıyla «ben Allah sözüyüm» demekte ve sadece o hüviyeti taşımaktadır.

Manâsına gelince: Bugüne kadar yazılan kitaplardan yine kesinlikle ayrılır; her yönüyle başkalık arzeder. Çok yönlü konular ve hükümler taşır; fakat aralarında bir kopukluk, uyumsuzluk, zıdlık tesbit etmek mümkün değildir. Hukukun her bölümünün ana kural ve hükümlerine yer verir. Bununla diğer hukukî sistemlerden ayrılır ve kendi orijinalitesi düzeyinde başlı başına müstesnâ bir sistem oluşturur. İlmin birçok dallarında ana fikirler, temel bilgiler getirir. En küçük bir yanlışlık ve şüpheye mahal bırakmaz.

Kur'ân bu özelliğiyle de çağın ve ilmin önünde yürür. Allah'ın varlığını, kudretinin yüceliğini, âhiret kavramını en yüksek manada zarif bir tül gibi kusursuz ölçü ve anlamda işleyerek kalpleri ve kafaları yönlendirir. Bazan ilme, bazan akla, bazan sağ duyuya seslenir ve malzeme verir; ışık tutar, hareket noktasını belirler. Bir sonraki konu bir veya iki önceki konunun ya hikmet ve felsefesini, ya amaç ve maksadını, ya da mücmelliğini açıklar. Az söz ile çok mana ve hüküm verir. Kıssaları, farklı hikmetleriyle, öğüt ve ibretli yanlarıyla tekrar tekrar anlatır ve bütün bunları işlerken çok hassas bir ressamın fırçasını kullanmakta gösterdiği dikkatin çok üstünde

bir dikkat göstererek konuları birbirine tam ahenk ve uyum içinde bağlar.

Bu bakımdan da Kur'ân mutlak anlamda sözün en güzelidir.

UYUMLU, AHENKLİ BİR KİTAP

(كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ...) **«Birlbirine benzer uyumlu, ahenkli ikişer ikişer (tekrar ede ede) bir kitap ki, Rabbından saygı ile korkanların ondan derileri ürperir..»**

İnsan zekâsının ürünü olan her kitap ve her söz en çok yarım asır tazeliğini koruyabilir; ondan sonra gelişen ilim ve düşünce ve aynı zamanda kültür ve sosyal yapı karşısında sahneden alınıp rafa kaldırılır. Ama Allah'ın kudret kaleminin eseri olan Kur'ân bu kayıttan azadedir. O, bütünüyle ilâhîdir ve sadece O'nun damgasını taşır ve o kadar mükemmeldir ki kıyas ölçüsüne sığmaz.

Kur'ân 1400 şu kadar yıldır durmadan kalplerde ve kafalarda cilâlanıp tazelenmekte ve her geçen gün tazeliğini daha tesirli biçimde yansıtmaktadır.

İkizli, ahenkli, uyumlu, birbirine benzer fakat her biri ayrı bir hüküm ve hikmeti yansıtan bir metotla işlenmiştir. Vaad, vaîd; emir ve nehiy, haber ve hüküm gibi ikizler manzumesidir.

İLÂHÎ MARİFETE ERENLER

Allah (c.c.) hakkında bilgi ve mârifete erip O'ndan saygı ile korkanlar, O'nun kalplere nur ve şifâ olan sözünü dinleyince, yansıttığı ilâhî hikmetin azameti karşısında derileri ürperir, sonra da vaîdin (azap ile tehdid) arkasından vaade (mükâfat ile müjdeleme); azap âyetinden rahmet âyetine, tehditten müjdeye geçilince gönülleri Allah'ın ismine ve kitabına yumuşar, derileri yatışıp gönülleri huzur ve güvenle dolup taşar.

Bütün bu safhalarda arınıp durulma, kalbe ilâhî mârifeti yerleştirip O'nun azametini ve kudretinin sınırsızlığını anlayanlar içindir. Kalpleri katılaşıp mârifet-i ilâhiyeden yoksun bulunanların, diğerlerinin aksine küfür ve inatları, azgınlık ve sapıklıkları artar.

ALLAH KİMİ SAPIKLIĞIYLA BAŞBAŞA BIRAKIRSA, ONUN DOĞRU YOLU GÖRMESİ MÜMKÜN DEĞİLDİR

(وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ) «Allah kimi sapıklık içinde bırakırsa, onun için doğru yolu gösteren ve onu doğru yola ileten yoktur.»

Allah ile kulları arasındaki imkân ve irâde sınırı söz konusudur. Kullar için varabilecekleri noktaya bir sınır konulmuştur. Aklını, idrâkini peygamber haberiyle yönlendirip hür irâdesiyle o sınıra gelebilen bir kimseye hidâyet yolu açılır. Cenâb-ı Hak sünnetullah gereği, dilerse, o kimseyi doğru yola eriştirir. Sözü edilen sınıra kendini getirmeyenlere gelince: Cenâb-ı Hak onları sapıklıklarıyla başbaşa bırakır. 23. âyetin son kısmıyla itikadî anlamda bu hikmete işâret edilmektedir. Cenâb-ı Hakk'ın bir kulunu saptırmasının anlamı budur. Yoksa ilâhî müdahale söz konusu değildir.

ZÂLİMLER KAZANDIKLARIYLA CEZALANDIRILIRLAR

(وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ) «Zâlimlere: «Kazandıklarınızı tadın» denilir.»

Buradaki zulüm kavramı üç ayrı mana taşımaktadır:

1— Ruhun gıdasını, hayatın amacını, insan olmanın hikmetini ancak Allah'a dosdoğru imân oluşturur. Kendini bu yüce feyizden mahrum bırakan kimse, önce kendine haksızlık etmiş ve gereken cezayı hazırlamış olur.

2— Kendi dinsizlik ve inançsızlığıyla yetinmeyip başkalarının din, ibâdet ve inanç hürriyetini kısan veya temelinden kaldıran kimse, hem kendine, hem de başkalarına büyük haksızlıkta bulunmuş olur. Birinciye nisbetle bu daha zâlim sayılır.

3— Başkalarının hakkına tecavüz edip devletin veya bulunduğu makamın, ya da sosyal çevrenin verdiği yetkiyi zulüm aracı haline getirip kullanan kimse de hem kendine, hem devletine, hem de ülkesine zulmetmiş olur.

Birinci şekildeki zulüm, kişinin nefsiyle ilgilidir. İkinci şekildeki zulüm hem kendi nefsiyle, hem mü'minle, hem de din ve ibâdetle ilgilidir. Üçüncü şekildeki zulüm, maddî haklar yönünden hem kendisiyle, hem de toplumla ilgilidir.

Kur'ân-ı Kerîm bu bapta ilgili âyetle daha çok birinci ve ikinci kısma

giren zâlimleri tehdît etmekte ve dolayısıyla zulmün her çeşidini lânetlemektedir.

Ayrıca Kur'ân, gelip geçen toplum ve milletlerden pek çoğunun bu üç çeşit zulüm sebebiyle ilâhî azabın inmesine neden olduklarını, bu yüzden yıkılıp yok edildiklerini birer ibretli misal olarak vermektedir.

Âhiret'te verilecek azâbın daha büyük ve elîm olacağı kesindir.

KUR'ÂN'DA İZLENEN BİR DİĞER İLÂHÎ METOT

Kur'ân müstesnâ bir metodla, insan üstü bir uslûpla hazırlanmıştır. Tehdîtler, uyarıcı anlamdaki haberler ve arkasından ilâhî rahmet ve gufrân havasını estiren müjdeler; akla ışık tutan belgeler, vicdanları geliştiren deliller ardarda getirilmekte; bir konu diğerinin hikmet ve hükmünü açıklamakta ve sonra da murad-ı ilâhînin iyi kavranabilmesi için de ibret ve öğüt alınacak misaller verilmektedir.

Kur'ân, çok zengin, aynı zamanda pürüzsüz bir Arapça ile indirilmiştir. Kelime ve cümlelerin konumu ve dizimi, âyetler arasındaki bağ ve ses uyumu beşer gücünü çok gerilerde bırakmaktadır. O kadar ki, bir kelimenin yerinin değiştirilmesiyle ilâhî ahenk ve uyum bozulmakta ve fâhiş bir hatâ yapıldığı derhal anlaşılmaktadır.

Âyet ve cümlelerin delâlet ettiği mâna, her çeşit fazlalık, lüzumsuzluk, bıkkınlık ve hikmetsizlikten uzaktır.

Kur'ân bu yönleriyle de akıl ve idrâk; ilim ve edebiyat sahiplerine seslenmekte ve «şüphe edenler bir benzerini hazırlayıp getirsinler» demektedir. Çünkü ilâhî kelâmın mükemmelliği anlaşılınca, kişinin kalbinde ve kafasında ilâhî kudret ve azamet duygusunu oluşturur ve bu duygu, Allah'tan korkup sapıklıktan, zulüm ve azgınlıktan sakınmaya yol açar. 28. âyetin son bölümü bu inceliği yansıtmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kalbini İslâmiyete açan mü'minler konu edildi. Bu irfandan kendini mahrûm bırakanlar uyarıldı. Sonra da Kur'ân'ın bazı özellikleri üzerinde durularak düşündürücü bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, birçok kimsenin kölesi olan bir adamla, bir kişinin kölesi olan bir adam misal veriliyor. Sonra da Peygamber (A.S.) dahil her kişinin öleceği bildirilerek asıl hesaplaşmanın yarın Allah yanında gerçekleşeceği hatırlatılıyor. Allah'ı ve doğru olanı yalanlayan kimseden daha zâlimin bulunmayacağına değinilerek zâlimler tehdît ediliyor.

——oOo——

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا ف۪يهِ شُرَكَٓاءُ
مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍۜ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًاۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِۜ
بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾
ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

MEÂLİ:

29— Allah, birbirleriyle geçinemiyen birkaç ortak kişinin kölesi olan bir adam ile, tek bir kişinin uyum ve esenlik içinde kölesi olan adamı misal veriyor; bunlar bir olur mu? Hamd Allah'a mahsustur. Ama onların çoğu bilmezler.

30— (Ey Peygamber!) Sen de elbette öleceksin, onlar da öleceklerdir.

31— Sonra da (siz insanlar) Kıyâmet günü Rabbınızın huzurunda dâvâcılar (dâvalılar) olarak duruşacaksınız.

HAKKI BIRAKIP BÂTILA KUL OLANLAR

(ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا ف۪يهِ شُرَكَٓاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ...)

«Allah, birbirleriyle geçinemiyen birkaç ortak kişinin kölesi olan bir adam ile, tek bir kişinin, uyum ve esenlik içinde kölesi olan adamı misal veriyor; bunlar bir olur mu?.»

Bu misal o kadar açık, o kadar net ve o kadar düşünce ufkumuzu genişleticidir ki, fazla bir yoruma bile gerek bırakmamaktadır. Haktan yana olanla, bâtıldan yana olanların durumunu tasvîr ve teşhîs için bundan daha güzel bir misal bulup vermek mümkün müdür?

Unutmamak gerekir ki, Kur'ân bu misalle, «hakkın» bir olduğunu, birkaç olmadığını; bâtılın ise, birbiriyle uyuşmayan, uyum sağlamayan birden fazla olduğunu haber vermekte ve tarihin her çağ ve devrinde bu iki zıd

inanç ve güçlerin sahnede bulunabileceğini hatırlatmaktadır.

Kur'ân böylece, «Tevhîd İnancı»na bağlı olup yalnız Cenâb-ı Hakk'a kulluk eden mü'minin eriştiği güven ve iç huzuru tasvîr ederken, onunla, birbirleriyle uyuşup anlaşamayan birçok ortağın kölesi bulunan bir kişinin eşit durumda olamıyacağını misal vererek insanı imân ve irfan burcuna yükseltmeyi telkîn etmekte ve yalnız Allah'a kul olmanın vereceği huzur, güven ve ümide özendirmektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, hemen her çağ ve devirde her ülkede birçok farklı inançlara ve iddialara sahip grupların bulunabileceğine ve her grubun kendi inancı ve iddiası doğrultusunda faaliyet gösterip adam kazanma politikası güdeceğine işârette bulunmaktadır. Öyle ki, grup ve hiziplerin sürtüştüğü, yarıştığı bir ülkede, kendini bu bâtıl hiziplerin tesir alanı dışında tutamıyan herkesin tedirgin, bezgin, yılgın, huzursuz ve güvensiz olacağı; aynı zamanda kendi benliğini o grupların benliğinde kaybedeceği kesindir. Onlardan birine yaranırken diğerinin hışmını üzerine çekmesi mukadderdir. Önünde yolunu aydınlatan, sonsuz mutluluğu va'dedilen bir ışık bulunmadığı için de kararsızdır.

Bunun aksine, bâtılı temsîl eden mevcut grupların tesir alanının dışında kalmasını bilen ve bir olan «Hakk»a kendini verip hayatın gaye ve maksadını anlayan ve böylece yolunu aydınlatan, sonsuz yaşama ümidini telkîn eden ışığa kavuşan kimse son derece iç güvenine kavuşmuş olur; aynı zamanda huzurlu, kararlı ve ümitli bir havaya erişir; tek kaynaktan emir alır ve yalnız en yüce kudretin buyruğuna baş eğer. Bıkkınlık, yılgınlık, tedirginlik, huzursuzluk ve kararsızlık onun için söz konusu olmaz. İnanıp bağlandığı Cenâb-ı Hakk'a aşk derecesinde bağlanır ve ibâdet ettikçe güven, huzur ve itmi'nan duyar. Fânilere köle olmaktan kurtulur da benliğini korur.

Bâtılı savunanlara Kur'ân'ın tasvîr ettiği bu güzel ve yönlendirici, düşündürücü ve tatmin edici misâlin doğruluğu sorulduğunda, ona cevap vermektense susmayı tercîh edecekleri hatıra gelebilir de o zaman Allah'a hamd etmek gerekli olur.

HAKK'I TEMSİL EDENİN VARLIĞI, BÂTILI TEMSİL EDENLERİN HAZIMSIZLIĞINI ARTIRIR

(إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ) **«(Ey Peygamber!) Sen de elbette öleceksin, onlar da öleceklerdir.»**

Hak ile bâtıl yıllar yılı sürtüşerek, tartışarak, vuruşarak mücadele etmektedir. Peygamberlere karşı olanlar, onların bir an önce vücutlarının ortadan kalkmasını isterler. Oysa her insan gibi onlar da ölmeye mahkûmdurlar. Ne var ki, bâtıldan yana olanlar, hakkı temsîl edenlerin sahnede bulunmasına aslâ tahammül edemezler ve bir an önce onların vücutlarının ortadan kaldırılmasını, hiç değilse meflûç hale sokulmasını yürekten isterler ve sadece istemekle de kalmazlar, birtakım tertiplere girişirler. Nitekim Mekkeli müşrikler Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile Ona inanan mü'minlerin varlığından son derece tedirgin idiler. Son çare olarak da Resûlüllah'ın (A.S.) aziz vücudunu ortadan kaldırmaya karar verecek kadar kinleri kabarmış bulunuyordu. Günümüzde de aynı manzara birçok ülkelerde cereyan etmekte, gerçek mü'minlerin vücudunu ortadan kaldırmak için şer kuvvetleri akla gelmedik çareler düşünmektedirler.

Haklıyı haksızdan, hakkı bâtıldan ayıran Allah'tır. Dünyada haklı olduklarını iddiâ eden bâtılın temsîlcileri ve sapık inkârcılar, Âhiret'te Rablarının adâlet huzurunda duruşacaklar ve her grup boyunun ölçüsünü o gün almak suretiyle ne meta' olduğunu öğrenmiş olacak. Ama önemli olan, o gün gelmeden ve ölüm olayı gelip kapıya dayanmadan hakkı görüp gerçeği anlamak ve öylece yüz seksen derece dönüş yapmak fazîlet ve basîretini göstermektir.

Şüphesiz ki bu fazîlet ve basîreti ortaya koyanlar pek azdır. O bakımdan insanların çoğu hakkı red ve inkâr ettiği, kitap ve peygamberi yalan saydığı için büyük bir haksızlık yapmakta ve kendilerine çok yazık etmektedirler. Zira gerçeği araştırıp bulmak; öğrenip kabul etmek adâlettir, fazîlettir ve rahmettir. Bâtılın peşine takılıp körü körüne uydu olmak zulümdür ve azaptır.

Cenâb-ı Hak bu acıklı durumu, dramatik tabloyu tasvîr ederken, düşünceleri yönlendirmek için şöyle uyarıda bulunmaktadır: **«Allah'a karşı yalan söyleyen ve kendisine gelen doğruyu (son peygamber ve Kur'ân'ı) yalanlıyandan daha zâlim kim vardır? Cehennem'de kâfirler için bir konak yok mudur?»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hakk'a kul olan ile, birbiriyle anlaşamayan birçok ortağa köle olan kimsenin eşit durumda olamıyacağı nefis bir misal olarak verildi. Hakk'ı yalanlayandan daha zâlim bir kimsenin olmadığı açıklanarak, bâtılı savunmanın rahmet ve huzur, güven ve istikrar getirmiyeceğine işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı, doğruyu tasdîk ve kabul eden mü'minler için hazırlanan uhrevî mükâfatlar va'dedilmekte ve sâlih amellerine karşılık en güzeliyle mukabele edileceği müjdelenmektedir. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın kurduğu düzene uyanların doğru yola eriştirileceği, uymayanların sapıklıklarıyla başbaşa bırakılacağı hatırlatılarak, sünnetullahın şaşmazlığına dikkatler çekilmektedir.

—oOo—

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ
اِذْ جَٓاءَهُ اَلَيْسَ ف۪ي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِر۪ينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذ۪ي
جَٓاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِه۪ٓ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾
لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُ۫نَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٣٤﴾
لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذ۪ي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ
بِاَحْسَنِ الَّذ۪ي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ
عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذ۪ينَ مِنْ دُونِه۪ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ
اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَز۪يزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

MEÂLİ:

32— Allah'a karşı yalan söyleyen ve kendisine gelen doğruyu (son peygamber ve Kur'ân'ı) yalanlıyandan daha zâlim kim vardır? Cehennem'de kâfirler için bir konak yok mudur?

33— Doğruyu getiren ve onu getireni tasdîk eden (var ya) işte (Allah'tan) korkup (inkâr ve azgınlıktan) sakınanlar onlardır!

34— Onlar için Rabları yanında arzu ettikleri vardır. Bu, iyiliği, güzelliği, yararlı olmayı huy edinenlerin mükâfatıdır.

35— Çünkü Allah, onların işlediklerinin en kötüsünü de bağışlayıp temizleyecek, yapageldikleri iyiliklerin karşılığını en güzeliyle mükâfatlandıracaktır.

36— Allah, kuluna kâfî değil midir? Seni (Ey Peygamber!) Allah'tan başkasıyla korkutmaya çalışıyorlar. Allah, kimi sapıklığıyla başbaşa bırakırsa, onu doğru yola ileten bulunmaz.

37— Allah kimi doğru yola eriştirirse, onu da saptıracak yoktur. Allah, çok üstün, çok güçlü, intikam sâhibi değil midir?

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelen putperestleri, yakında Hz. Muhammed'in (A.S.) putların hışmına uğrayacağını iddia ederek, Onu ve arkadaşlarını korkutmak istemişlerdi. O sebeple 36. âyet inmiştir. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

«İslâm'a yöneltilip doğru yolu bulan ve işi kendisine yetecek nisbette olup ona kanaat eden kimse kurtuluşa erişmiştir.» (2)

«Kim insanların en güçlüsü olmayı arzuluyorsa, Şanı Yüce Allah'a güvenip dayansın. Kim insanların en zengini olmak istiyorsa, Allah'ın kudret elindeki rızkı, kendi elindekinden daha güven verici kabul etsin. Kim de insanların en saygını ve şereflisi olmayı diliyorsa, Aziz ve Celîl olan Allah'tan korksun.» (3)

İKİ BÜYÜK ZULÜM

(فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ ...) «Allah'a karşı ya-

(1) Lübabü't-te'vîl : 4/56

(2) Müslim/zekât: 125- Tirmizî/zühd: 35- İbn Mâce/zühd: 9- Ahmed: 2/168, 173

(3) İbn Ebî Hâtim: İbn Abbas (R.A.)dan- Tefsîr-i İbn Kesîr: 4/54

lan söyleyen ve kendisine gelen doğruyu (son peygamber ve Kur'ân'ı) yalanlayandan daha zâlim kim vardır?.»

Allah'a karşı, O'nun adına bir şeyler uydurup yalan söyleyen, aynı zamanda Allah adına yemin edip iftirada bulunan ve Allah'ın indirdiği kitabı, gönderdiği peygamberi yalanlayan kimse suçların en büyüğünü, haksızlığın en tehlikelisini işlemiş; cehennem ateşine karşı cesaretin en ileri adımını atmış kabul edilir.

Zira doğru olanı kabul etmek, adâlet ve hak severliktir. Allah adına doğruyu söylemek dindarlıktır ve haddini bilmekliktir. İndirilen Kur'ân'ı hak kabul etmek, hidâyettir ve fazîlettir. Hz. Muhammed'i (A.S.) tasdîk etmek, imânın ve insan olmanın gereğidir. Bunun aksine bir tutum içinde olmak, zulümdür, haksızlıktır, cehalettir ve dalâlettir.

Putperest müşrikler bu iki büyük suçu, aynı zamanda zulmü durmadan işlemekteydiler. Kur'ân onları böylesine sakıncalı bir tutumdan vazgeçirmek ve doğru olanı kabul etmelerini telkîn etmek için, işledikleri suçun büyük zulüm olduğunu hatırlatarak konu üzerinde daha akıllıca düşünmelerini istiyor. Zira hakkı red ve inkâr etmek büyük bir haksızlık sayılırken, bâtılı savunup hakkın karşısına çıkmak da öylesine bir zulüm ve tuğyan kabul edilir. Şüphesiz böylesine katı bir tutumda, yalan ve iftirada bulunmada, aklın, sağlam idrâkin, gelişmiş vicdanın ve gerçekçi olan ilmin payı yoktur. Onun sermayesinin tamamı cehalet, inat, gurur ve geçmişe körü körüne bağlılıktır.

DOĞRUYU GETİREN KİMDİR?

(وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ) **«Doğruyu getiren ve onu getireni tasdîk eden (var ya), işte (Allah'tan) korkup (inkâr ve azgınlıktan) sakınanlar onlardır.»**

Cenâb-ı Hak, ilâhî iltifat ve inâyete mazhar olan iki sınıf insanı övmekte ve onların «takvâ» düzeyinde bulunduklarını haber vermektedir: Doğruyu getiren ve doğruyu getireni tasdîk eden.

Müfessirlerin ve bazı ilim adamlarının bu konuyla ilgili yorum ve tesbitleri az farklıdır. Şöyle ki :

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Doğruyu getiren Hz. Muhammed (A.S.)dır. Zira O, sözün en doğrusunu, hayatın tek amacı olan «Lâ ilâhe illâllah»ı getirip hem tasdîk, hem tebliğ etmiştir. Şüphesiz bu kelimeden daha doğru bir söz düşünülemez.

b) Melek Cebrâil'dir. Çünkü O, hem Kur'ân'ı getirip Hz. Muhammed'in (A.S.) kalbine ilka etti, hem O'nu doğruladı.

c) Doğruyu, Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz getirdi ve Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) O'nu tasdîk etti.

d) Doğruyu, bütün peygamberler getirdi de gerçek mü'minler de onları tasdîk ettiler.

Böylece genel anlamda doğru, «Kelime-i Tevhîd» ve «Kur'ân-ı Kerîm» dir. Onu tasdîk edenler ise, Hz. Muhammed'in (A.S.) dosdoğru imân eden ümmetidir.

Doğruyu getirene ve doğruyu tasdîk edene iki büyük feyiz ve rahmet hazırlanmıştır:

Birincisi, Rabları yanında diledikleri sonsuz nîmetler, ardı-arkası kesilmeyen iltifatlardır. İkincisi, işledikleri kötü amellerinin temizlenmesi ve işledikleri iyi amellerine daha güzeliyle karşılık verilmesidir.

MÜ'MİNE HİÇ KİMSE DEĞER VERMESE BİLE ALLAH ONA YETER

(أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُۥ) **«Allah kuluna kâfi değil midir?.»**

Şüphesiz ki imân, dünya ve âhiret nîmetlerinin en üstünüdür. O bakımdan hem elde edilmesi büyük bir basîret ve mârifet ister; hem de korunması ve ürün vermesi üstün gayretlere ve aralıksız fedakârlıklara bağlıdır. İmân'a bu açıdan baktığımızda, ona karşılık verilecek mükâfat da o nisbette kıymetlidir ve devamlıdır.

İşte bu üstün nîmet ve devlete erişen bahtiyarlara, hiç kimse değer vermese bile Allah'ın onlara değer vermesi ve onları övüp iltifatına lâyık görmesi, yeter de artar.

Nitekim Mekke'de çok zor günler geçiren ve başta hısımları olmak üzere kavim ve kabilesiyle arası iyice açılan, Allah'tan başka desteği ve yardımcısı bulunmayan Hz. Muhammed (A.S.) böyle bir atmosfer içinde bulunduğu yıllarda bile, Cenâb-ı Hakk'ı tek ümit kaynağı bilmiş, O'nun rahmet ve iltifatıyla içini doldurup gönül yatışkanlığına kavuşmuş bulunuyordu. Onun bu cephesini bilmeyen, anlamayan cahiller, hep Onu yalnızlık içinde görüyor ve desteksiz kaldığı için de yakın gelecekte sahneden silineceğine inanıyorlardı. İlgili 36. âyetin son kısmıyla Allah'ın Hz. Muhammed (A.S.) için kâfi olduğu belirtilerek, Ondan sonra İslâm uğrunda hizmet verirken yalnızlığa itilen mü'min kulları aydınlatılmakta ve destek olarak Allah'ın yeterli olduğu müjdelenmektedir.

ALLAH KİMİ SAPIKLIĞIYLA BAŞBAŞA BIRAKIRSA

(وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ) **«Seni (ey peygamber!) Allah'tan başkasıyla korkutmaya çalışıyorlar. Allah kimi sapıklığıyla başbaşa bırakırsa, onu doğru yola ileten bulunmaz.»**

Cenâb-ı Hak ezelî plânı gereği doğru ve eğri yolu belirleyip tarif ettikten ve yol gösterici peygamber ve kitap gönderdikten sonra, insanı hür irâdesi, aklı ve idrâkiyle başbaşa bırakır. Sünnet-i ilâhiyesi gereği, doğru yolu seçenlere hidâyet nasip eder; seçmeyip inkâr ve azgınlığında ısrar edenleri, bulundukları hal üzere bırakır. İşte Allah'ın doğru yola eriştirmesinin ve saptırmasının anlamı budur. Yoksa bir zorlama, itme, müdahale söz konusu değildir.

Allah hem Azîz'dir, hem de intikâm sahibidir:

Azîz sıfatı, çok üstün, çok güçlü anlamına gelir. O, her fiilinde mutlak anlamda üstündür ve her tasarrufunda mutlak anlamda güçlüdür. Hiç kimse O'nunla yarışamaz ve O'nu âciz bırakamaz. Aynı zamanda O, intikam sahibidir, yani gerektiğinde öç alma kudret ve hikmetine sahiptir. Ancak O'nun öç alması, birçok kimsenin anladığı basit anlamda değildir; hazırladığı kâinat plân ve proğramıyla ilgili olup yüksek hikmeti yansıtır. Şöyle ki : Cenâb-ı Hak, insanlar için mükemmel bir hayat sistemi proğramlayıp sahneye koymuş ve onların ebediyen mutlu olmaları için gereken düzenlemeleri yapmış ve bunları tanıtıp tarif eden kitap indirmiş ve peygamber göndermiştir. Artık kim kitaba uyup peygamberin yolunu izlerse, ilâhî düzene uyduğu için mutlu ve bahtiyar olur; kim de uymazsa, o sistem ve düzenlemeye ters düşer ve ebediyen mutsuz ve bedbaht olur. Bu, ilâhî intikam olarak hiç şaşmadan kıyâmete kadar sürüp gider.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, doğruyu getiren ve onu tasdîk eden bahtiyarlar övüldü; ilâhî iltifata ancak onların lâyık bulunduğuna işâretle, sapıklığı ve yalanı seçenler uyarıldı Sonra da Allah'ın kurduğu hayat sistemine ve yaptığı düzenlemeye uyanların hidâyete eriştirileceği, uymayanların sapıklıklarıyla başbaşa bırakılacağı bildirilerek, Allah'ın mutlak anlamda âdil olduğuna işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeli müşriklerden çoğunun Allah hakkında az da olsa bilgilerinin bulunduğuna değinilmekte ve «gökleri ve yeri kim ya-

rattı?» sorusuna «Allah...» diye cevap vereceklerine dikkatler çekilmektedir. Sonra da tapındıkları putların böyle bir kudrete sahip olmadıkları hatırlatılarak iyi düşünmeleri tavsiye edilmekte ve her hâl-ü kârda Allah'ın mü'minler için yeterli olduğu vurgulanmaktadır. Arkasından mü'minlere müjde, kâfirlere tehdît havası estirilerek yakın gelecekte büyük bir inkılâbın meydana geleceği kapalı şekilde anlatılmaktadır.

——oOo——

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلْ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّه۪ٓ
اَوْ اَرَادَن۪ي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِه۪ قُلْ حَسْبِيَ
اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ
اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾
مَنْ يَأْت۪يهِ عَذَابٌ يُخْز۪يهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُق۪يمٌ ﴿٤٠﴾
اِنَّٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدٰى
فَلِنَفْسِه۪ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ
بِوَك۪يلٍ ﴿٤١﴾

M E Â L İ :

38— And olsun ki, onlara : «Gökleri ve yeri kim yarattı?» diye soracak olsan, şüphen olmasın ki, «Allah...» diyecekler. De ki : «Gördünüz ya, Allah'ı bırakarak taptıklarınız, Allah bana bir zarar ve sıkıntı vermeyi dilerse, onlar o sıkıntıyı kaldırabilirler mi? Veya bana bir rahmet (kapısı açmayı) dilerse, onlar O'nun rahmetini tutup engel olabilirler mi?» De ki : «Allah bana yeter. Güvenip dayananlar ancak O'na güvenip dayansınlar.»

39-40— De ki : Ey milletimi bulunduğunuz hal, kurduğunuz düzen, baş vurduğunuz çare üzere yapacağınızı yapın; şüpheniz olmasın ki, ben de gerekeni yapmaya çalışıyorum. Kime rüsvay edici azâbın geleceğini ve üzerine devamlı azâbın ineceğini ileride bilip anlayacaksınız.

41— Şüphesiz ki biz, insanlar için sana, Kitab'ı hak ile indirdik. Artık kim doğru yola gelirse kendi lehine gelmiş olur; kim de sapıtırsa, kendi aleyhine sapıtmış olur. Sen onlar üzerinde (koruyucu) bir vekîl değilsin.

ALLAH'A ORTAK KOŞANLARIN YANILGISI

(وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ...) «And olsun ki, onlara: «Gökleri ve yeri kim yarattı?» diye soracak olsan, şüphen olmasın ki, «Allah...» diyecekler.»

Daha önce Hz. İbrahim'in (A.S.) Allah'ın varlığını ve birliğini bütün sadeliğiyle yansıtan «Hanîf Dini»nin Arap Yarımadası'nda da kalıntı ve izleri bulunuyordu; tamamıyla silinip unutulmamıştı. Ancak daha çok fetret devrinde putperestlikle karıştırılıp iyice zedelenmiş bulunuyordu. O bakımdan Arapların çoğu Allah'ı kemal sıfatlarıyla birlikte olmasa bile, az-çok biliyor ve O'nu göklerin, yerin yaratıcısı olarak kabul ediyorlardı. Ne var ki taştan, ağaçtan şekillendirilen putlarına da üstün ta'zîm gösteriyor ve onların Allah yanında şefaatçi olduklarını sanıyor; böylece putların birtakım tasarruflara sahip bulunduklarına inanıyorlardı. Böyle bir inanç, en açık yanıyla, Allah'a ortak koşmaktı. İslâm'ın, «Tevhîd İnancı»nı bütün tazeliğiyle ve berraklığıyla koruyup yansıtmayı amaç seçen son din olma hüviyetiyle, bu gibi sakat, yanlış inançlara müsamaha etmesi elbette ki düşünülemezdi. Bunun için Müslümanlarla putperestler arasında amansız bir sürtüşme ve tartışma, hattâ vuruşma baş göstermiş ve mü'minler başarı sağlayıncaya, putperestliği temelinden yıkıp Tevhîd İnancı'nı sağlam temellere oturtuncaya kadar bu mücadele sürmüştür.

İlgili âyetle Arapların o günkü «ilâh» anlayışı özetleniyor; putların hiçbir tasarrufu ve kudreti bulunmadığı çok mantıkî bir anlatımla işleniyor.

Putperestler, bilhassa o çağda bütün güçleriyle Allah'ın insanlara son mesajı olan İslâm Dini'nin ve o dini tebliğ ile görevli bulunan Hz. Muhammed'in (A.S.) karşısına dikilip çok zâlimane tavırlar takınırken, putlarının hiçbir mücadele vermediğini, karşı çıkanlara bir zarar, tapınanlara bir yarar ortaya koyamadığını, aleyhlerindeki faaliyetlere engel olmadığını; hep hareketsiz, şuursuz, idrâksiz birer cisim olarak kaldığını haber veren Kur'ân-ı Kerîm, çok ciddi bir uyarmada bulunmakta ve müşriklerin düşünce ufkunu genişletmeyi, akıllarını daha iyi kullanmalarını amaçlamaktadır.

GÜVENİP DAYANMAK İSTEYENLER ANCAK ALLAH'A GÜVENİP DAYANSINLAR

(قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ) «De ki : Allah bana yeter. Güvenip dayananlar ancak O'na güvenip dayansınlar.»

Kim Allah içinse, Allah da onun içindir. Bütün kaynakları insanlardan yana hazırlayıp kusursuz bir düzen kuran Cenâb-ı Hak, elbette ki tapınılmaya, ibâdet edilmeye çok daha lâyıktır. O'nun dinini yaymak hizmetlerin en büyüğü, şereflerin en üstünüdür. O'na kulluk etmek en büyük bahtiyarlık ve bütünüyle azizliktir. O halde ilâhî buyrukları insanlara tebliğ ederken hem sabırlı olmak, hem temkinli hareket etmek, hem de Cenâb-ı Hakk'ın mutlaka yardımda bulunacağına inanmak şarttır. Çünkü O'nun bu hususta verdiği söz vardır ve O hiçbir zaman sözünden dönmez. Mü'minler bu kutsal hizmeti sürdürürken, hiç kimse onlara yardımcı ve destek olmasa bile, Allah'a güvenip dayanmaları yeter. Zira Allah mü'min kulları için yeterli destektir. O halde iman, ahlâk ve fazîlet mücadelesini sürdürmeye çalışan mü'minler her hâl-ü kârda Allah'a güvenip dayanmalıdırlar. Aksi halde başarıya erişmeleri düşünülemez. Nitekim 38. âyetin son bölümü bu irfan ve kültürü işlemekte ve mü'minleri aydınlatmaktadır.

MÜŞRİKLERE YAPILAN SON UYARILAR

(قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ) «De ki: Ey milletim, bulunduğunuz hal, kurduğunuz düzen, baş vurduğunuz çare üzere yapacağınızı yapın; şüpheniz olmasın ki, ben de gerekeni yapmaya çalışıyorum. Kime rüsvay edici azâbın geleceğini ileride bilip anlayacaksınız.»

Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz Hakk'ın varlığını, birliğini ve yalnız O'nun ibâdet edilmeye lâyık bulunduğunu cihana duyurmak ve aklı erenlere bu gerçeği kabul ettirmek için aralıksız mücadele vermekle emrolunmuştu. Ancak bu mücadele ve izlenilen eğitim, günün sosyal ve ekonomik şartlarına, kuvvetler arasındaki denge ve dengesizliğe göre çok mükemmel bir metodla uygulanmıştır. Denilebilir ki, Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz bu kadar ağır bir yükü omuzlarında taşırken, ortam ve şartların Onun aleyhine olmasına rağmen bıkkınlık duymamış, ümitsizliğe düşmemiş ve hiçbir zaman teblîğ, irşat görevini yerine getirirken yılmamış; aksine İslâm'ın bizatihi hep aksiyon halinde bulunduğunu, özünde büyük bir dinamizm taşıdığını isbatlamıştır. O kadar ki, Cenâb-ı Hak'tan aldığı emir gereği, en azgın müşriklere son olarak şöyle seslenmek suretiyle İslâm'ın hiçbir zaman mücadele alanından çekilmiyeceğini kesinkes ortaya koymuştur: **«Bulunduğunuz hal, kurduğunuz düzen, baş vurduğunuz çare üzere yapacağınızı yapın..»**

Böylece Hz. Muhammed (A.S.), hakkın, eninde-sonunda bâtılın beynini parçalayacağını, inkârcı maddecilerin ve azgın putperestlerin hezimete uğrayacağını, Allah'ın dininin mutlaka üstün geleceğini ve tazeliğini kıyâmete kadar sürdüreceğini bütün dünyaya ilân etmiş bulunuyordu.

Nitekim kırkıncı âyetin son bölümüyle bu mücadelenin mü'minler lehine gelişip zaferle sonuçlanacağı çok anlamlı bir ifadeyle haber verilmektedir. Öyle ki, bu haberin gerçekleşmesi için ilk adım hicret olayıyla atılmış ve zaferin ilk meşalesi Bedir meydanında kendini göstermişti.

KİTABIN HAK ÜZERE İNDİRİLMESİ

(إِنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ...) **«Şüphesiz ki biz, insanlar için sana kitabı hak ile indirdik..»**

Bu şekil bir anlatım tarzı Kur'ân'da sık sık geçmektedir. Amaç, insan aklını hissin tesirinden uzaklaştırıp ciddi düşünmeye, sağlıklı araştırmaya heveslendirmek ve aynı zamanda kâinatın kurulup düzenlenmesinde bir uyumsuzluk, dengesizlik, plânsızlık söz konusu olamayacağı gibi, Kur'ân'ın indirilmesinde, Hz. Muhammed'in (A.S.) kalbine ilka edilmesinde ve bu kitabın taşıdığı sûre ve âyetlerinin tertiplenmesinde, konuları arasındaki irtibatta, cümlelerin mana ve maksada delâletinde bir uyumsuzluğun, düzensizliğin ve çelişkinin yer almadığı kesindir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın kudret kaleminden çıkan her şey düzenli, plânlı ve proğramlıdır.

Öyle ki, «hak» kavramı, sözlük olarak : Denge, uyum, düzen, hatasızlık, tıpatıp uygunluk, gerçeği olduğu gibi yansıtma gibi manalara delâlet eder. O bakımdan da Kur'ân bütünüyle haktır. Getirdiği yüksek âile sistemiyle, hukukî yapısıyla, Allah ve âhiret kavramlarıyla, ilmî esaslarıyla hep hakkı ve doğruyu söyler; uygun olanı emreder.

Bilindiği gibi, ilmî araştırmalar ilerledikçe hep Kur'ân'ı doğrulamakta; Onun kusursuz bilgi verdiğini ortaya koymaktadır.

Özetliyecek olursak, diyebiliriz ki : Kur'ân-ı Kerîm münhasıran insandan yana indirilmiş ve onun her iki hayatıyla alâkalı bütün hüküm, prensip ve tavsiyeleri beraberinde getirmiştir. Onu kısaca tarîf etmemiz gerekirse, şu sözü kullanabiliriz: Kur'ân insanın ruhî, bedenî yapılarına uygun düşeni, yararlı olanı emretmekte; onun bu iki yapısının özelliğine ters düşen şeyleri yasaklamakta ve insan hayatının her bölüm ve safhasıyla içiçe bulunmaktadır.

Nitekim ilgili 41. âyetle müşriklerin Allah hakkındaki noksan bilgileri kasdedilerek Kur'ân'ın «hak» özelliği üzerinde durulmakta ve onun bu özelliğiyle Allah'ın varlığına, birliğine; eşi, ortağı bulunmadığına; putların bâtıl, anlamsız, cisimler olduğuna sıhhatlı bir delil ve belge gösteriliyor. Zira bir benzerini vücuda getirmenin beşer kudretini aştığını aklı eren insaflı ve araştırıcı bütün ilim adamları belirtmişlerdir. Bin dört yüz yıl önce getirdiği ana fikirler, temel bilgiler onun bu kudretini isbatlamakta ve insan kafasının ürünü olmadığını en kesin çizgileriyle ortaya koymaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, putları Cenâb-ı Hakk'a ortak koşan Mekkeli müşriklerin çoğunun Allah hakkında az da olsa bilgilerinin bulunduğuna değinildi ve arkasından düşüncelerini yönlendirme metodu uygulandı. Başarıya erişip İslâm meşalesini yakmanın çok yakın olduğuna işâretle, müşriklere son uyarılar yapıldı ve Kur'ân'ın bütünüyle hak üzere indirildiği açıklanarak Onun insanın maddî ve mânevî yapısına şifa verecek, denge sağlayacak hükümleri getirdiğine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, uyku ve ölümle ilgili düzenleme konu edilmekte; bu iki olay üzerinde durmamız istenmektedir. Sonra da Allah'a ortak koşanlar ve putları şefaatçi kabul edenler uyarılmakta; her şeyin dönüşünün ancak Allah'a olacağı hatırlatılmaktadır. Arkasından İslâm'a karşı çıkıp bâtılı savunanlara seslenilmekte ve dönüş yapmadıkları takdirde âhiret gününde gereken hükmün verileceği bildirilmektedir.

——oOo——

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حٖينَ مَوْتِهَا وَالَّتٖى لَمْ تَمُتْ
فٖى مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتٖى قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰى
اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾
اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَاءَ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوا
لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمٖيعًا
لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا
ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْاٰخِرَةِ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذٖينَ مِنْ دُونِهٖ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿٤٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فٖى مَا كَانُوا فٖيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ اَنَّ لِلَّذٖينَ ظَلَمُوا مَا فِى الْاَرْضِ جَمٖيعًا
وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهٖ مِنْ سُٓوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾
وَبَدَا لَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤٨﴾

M E Â L İ :

42— Allah, ölüm anında canları alır. Ölmeyenin de uykuda canını alır. Üzerine ölüm hükmettiğini alıkor, diğerini ise belirlenmiş bir vakte kadar salıverir. Şüphesiz ki bunda düşünebilen bir millet için belgeler, öğütler ve ibretler vardır.

43— Yoksa Allah'ı bırakıp da şefaatçiler mi edindiler?! De ki : «Ya onlar hiçbir şeye sâhip değillerse ve akıl da erdiremiyorlarsa?...»

44— De ki : «Şefaatın tamamı Allah'a aittir (O'nun iznine bağlıdır). Göklerin ve yerin mülkü (ve tasarrufu münhasıran) O'nundur. Sonra O'na döndürüleceksiniz.»

45— Ne zaman Allah, bir olarak anılırsa, Âhiret'e inanmayanların kalpleri nefretle tiksinir. Allah'tan başka ilâhlar anıldığında ise, için için sevinip yüzleri güler.

46— De ki : «Ey gökleri ve yeri örneksiz, misalsiz yaratan, ortada olanı ve olmayanı, görüneni, görünmeyeni bilen Allahım! Farklı görüş ve iddialarda bulundukları hususlar hakkında kulların arasında sen hüküm vereceksin.»

47— Eğer yeryüzünde olan (kıymetlerin) hepsi ve bir misli de beraber o zâlimlerin olsaydı, kıyâmet günündeki azâbın kötülüğünden kurtulmak için onu fidye olarak verirlerdi. Onların hesaplayamadıkları şeyler Allah'tan kendilerine beliriverecek.

48— Kazandıkları amellerin kötülükleri ortaya çıkar, alay ettikleri şeyler kendilerini her taraftan sarar.

İLGİLİ HADÎSLER

«Sizden biriniz yatağına gelip uzanacağı zaman geceliğinin iç kısmıyla yatağı(nın çarşafını) iyice silkip (temizlesin). Çünkü o, yatacağı yere nelerin gelip yerleştiğini bilemez. Sonra da şöyle duâ etsin: «Ey Rabbım, ancak senin isminle yanımı yatağıma (döşeğime) koydum ve senin isminle kaldırırım. Eğer canımı çekip alacaksan, bana rahmet eyle; eğer bırakıp almayacaksan, sâlih kullarını koruduğun şeyle onu (beni) koru.» (1)

Ebû Seleme b. Abdirrahmân (R.A.) anlatıyor:

---

(1) Buharî/daavat: 12- Müslim/zühd: 62- Ebû Dâvud/edeb: 98- Tirmizî/duâ: 20

— Hz. Aişe (R.A.) vâlidemize, «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz gece kalkıp namaz kılmak isterken, namazına ne ile başlardı?» diye sorduğumda şunu söyledi. «Gece kalkıp namaz kılmak isterken şöyle başlardı: «Ey Cebrâil'in, Mîkâil'in, İsrâfil'in Rabbı, gökleri ve yeri yokluk karanlığını yarıp var kılan, gaybı ve hazırı bilen Allahım! Sen kulların arasında ihtilâf ettikleri konular hakkında hükmedersin. İhtilâf edilen hususta beni izninle hakka, doğruya eriştir. Şüphesiz ki sen dilediğini doğru yola eriştirirsin.» (1)

Câbir b. Abdillah (R.A.)den merfu'ân yapılan rivâyette, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den şöyle sorduğunu belirtmektedir :

— Ya Resûlellah! Cennetlikler Cennet'te uyurlar mı?

Resûlüllah (A.S.) ona şu cevabı vermiştir :

— Hayır, uyku ölümün kardeşidir. Cennet'te ölüm yoktur. (2)

İLÂHÎ KUDRETİ YANSITAN UYKU OLAYI

(اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا...) «Allah, ölüm anında canları alır. Ölmeyenin de uykuda canını alır. Üzerine ölüm hükmettiğini alıkor, diğerini ise belirlenmiş bir vakte kadar salıverir..»

Hayatımızın üçte birini kapsayan uykunun sırrı henüz tam anlamıyla çözülmüş değildir. Bilimsel araştırmalar bize bu konuda yararlı birtakım bilgiler toplayıp vermekteyse de bu sırrı bütünüyle çözmüş sayılamaz.

Uykunun beyinden idare edildiği bilinmektedir. O bakımdan vücudun hemen birçok organı bu olaya katılır. Aynı zamanda yorulan beynimiz uyku ile dinlenmiş olur. Ancak uykunun sırf beyni dinlendirmekle ilgili bulunduğunu söyleyemeyiz.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, hadîs-i şerîfte ifadesini bulduğu gibi, uykuyu ölümün kardeşi olarak vasıflandırmış ve İslâm ilim adamlarından bir kısmı bu hadîsin ışığı altında uykuyu «küçük ölüm» diye tanımlamışlardır.

Bu konuda tefsîrcilerimiz ve diğer ilim adamlarımız farklı birtakım yorumlarda bulunmuşlardır. Onları özetleyip şöyle sıraya sokabiliriz:

a) İbn İsa ve el-Ferra'a göre : Ölmeyenin vefatı bir bakıma uykusudur.

b) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Uyku halinde dirilerle ölülerin ruhları bu-

---

(1) Sahîh-i Müslim : Ebû Seleme b. Abdirrahman (R.A.)dan
(2) Dâre-Kutnî - Tefsîr-i Kurtubî : 15/261

luşurlar ve onlardan Allah'ın dilediği kadarı tanışırlar, görüşürler. Ruhlar bedenlerine dönmek istedikleri zaman, Cenâb-ı Hak ölülerin ruhlarını alıkoyar, diğerlerini bedenlerine salıverir.

c) Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemiz'e göre: Uykuya dalanların ruhları henüz bedenlerine dönmeden gökte gördükleri rüyalar doğru rüyalardır. Bedenlerine dönüp henüz tam yerleşmeden, o arada gördükleri rüyalar şeytanların fısıltılarıdır ki onlar gerçek olmayan rüyalardır.

d) İbn Zeyd'e göre : Uyku da bir bakıma ölümdür.

e) Hz. Ömer'e (R.A.) göre : Uyku ölümün kardeşidir. (Hadîste belirtildiği gibi).

f) Tasavvufçulara göre : Uyku halinde ruhun ibreleri misal ve melekût âlemlerine intikal eder ve misal âleminde, Âdem'den kıyâmete kadar olup biten şeylerin birer misaliyle karşılaşır, onlardan tesbit edebildiklerini veya temas kurmaya izin verildiklerini karmaşık şekilde görür ve beyne intikal ettirir. O bakımdan rüyanın yoruma ihtiyacı vardır. (1)

NEFİS VE RUH

«Nefis» kavramı çok yönlüdür. Bulunduğu konu ve yer aldığı cümleye göre birtakım farklı mânalara delâlet eder: Hayvanî ruh, nefs-i natıka (insanî ruh), teneffüs edilen hava, ferahlatıcı hava, şuur altındaki itici duygu bunlardan bir kısmıdır.

«Ruh» kavramı ise daha çok şu manalara delâlet etmektedir: Nefis, hareket sağlayan, yararlı şeyleri kendine doğru çeken, zararlı şeyleri savan iç kuvvet, hayat ve enerji, insanî ruh ve hayvanî ruh.

Ayrıca insanlara ilhâmda bulunup mânevî hayat havası veren meleklere; ölüleri dirilttiği, hastalara şifa verdiği için İsa Peygamber'e (A.S.); uhrevî hayat verip nefis ve duyguları yönlendirdiği için Kur'ân'a da «ruh» denilmiştir.

Bütün bu açıklamalardan, insanda iki ayrı ruhun var olduğu anlaşılıyor: Hayvanî ruh ve insanî ruh. Birincisi, menide canlı varlık olarak oluşan spermada ve ana rahmine intikal ettikten sonra, -insanî ruh gelip yerleşinceye kadar- alâka ve mudğa dönemlerinde mevcut olan ruhtur. Bu, sadece hayat ve canlılık belirtisi taşır. İkincisi, sperma, ana rahminde yumurtayla birleşip çoğaldıktan ve insan şekline girip düzenini aldıktan sonra yüce

(1) Bilgi için bak : el-İbriz/Celâl Yıldırım tercümesi

âlemden gelip yerleşen ruhtur. İnsanî ruhun bedenle ve hayvanî ruhla üç ayrı ilgisi söz konusudur. İkisi ölmeden önce, birisi ise ölüm olayından sonra varlığını sürdürür. Ölmeden önceki iki ilgisinden biri açık, diğeri kapalı diye bir ayrım yapabiliriz. Uyku olayı meydana gelince, ruhun açık ilgisi kesilir, sadece kapalı ilgisi kalır. Ölüm olayı meydana gelince, ruhun hem açık, hem de kapalı ilgisi kesilir ve böylece «hayvanî ruh» da bedenle birlikte ölüp hayatiyetini kaybeder.

Uyku durumunda eceli gelenlerin ruhlarının açık ilgisiyle birlikte kapalı ilgisi de kesilir ve artık kıyâmete kadar bir daha o bedene dönüşü mümkün olmaz. Eceli gelmeyenin ise, ruh, açık ilgisiyle de dönüp ilgisini sürdürür.

Âyette «ruh»un bu iki özelliğine ve iki ayrı ilgisine işâret edilmektedir. Ruhun bedenle olan bir üçüncü ilgisi daha vardır ki, bu, ölüm olayı gerçekleştikten sonra da devam eder. Beden ister yanıp kül olsun, ister balık tarafından yutulup hazmedilsin, ister toprak altında çürüyüp belirsiz hale gelsin ruhun onunla olan üçüncü ilgisi kesilmez. Ancak bu ilgi ve irtibatın mahiyetini bilmemiz veya tarîf etmemiz mümkün değildir. Zira bütünüyle fizikötesi bir olaydır.

UYKU VE ÖLÜM

Bu iki kavram arasında delâlet ve sonuç bakımından açık fark olmakla beraber, birini diğerine yaklaştırıcı münasebet de vardır. Şöyle ki :

Uyku, kas çalışmalarının durması, beyin çalışmasının önemli şekilde azalması; solunum ve dolaşım sistemlerinin yavaşlaması, tansiyonun düşmesi, vücut ısısının azalması şeklinde tezahür eder.

Ölüm, bütün bunların tatile uğrayıp hareket ve faaliyetlerinin kesilmesi olayıdır.

Bu tarife göre : Uyku ile ölüm arasında bir yaklaşım söz konusudur. Zira uyku halinde «nefs-i nâtıka» denilen «insanî ruh» bir bakıma bedendeki faaliyetlerini durdurur; onlardan ayrılmış gibi olur. «Nefis» denilen «hayvanî ruh» ise, bedende kalır. Ölüm anında her iki ruh birden bedeni terkeder.

Buna yakın bir diğer yorumda İbn Abbas'ın (R.A.) bulunduğunu görüyoruz. Adı geçen diyor ki : «İnsanda biri «nefis» (insanî ruh) (1) diğeri de

---

(1) «Nefis» kavramı hem «insanî ruh», hem de «hayvanî ruh» hakkında kullanılmıştır. İbn Abbas onu «insanî ruh» manasına alıp «nefs-i natıka»yı kasdetmiştir.

(hayvanî) ruh olmak üzere iki hayat kaynağı vardır. Aralarındaki fark ise, güneş ile ışın gibidir. Nefis, kendisiyle akledilen ve temyîz yapılabilen şeydir. Ruh (hayvanî ruh) ise, kendisiyle hareket ve teneffüs sağlanılan şeydir. Ölüm olayında bu ikisi de bedeni terkeder. Uyku olayında ise yalnız nefis, yani insanî ruh (açık ilgisini kesip) terkeder.

Böylece 42. âyetin delâlet ettiği mana ve hüküm kısmen anlaşılmış oluyor. Allah daha iyisini bilir.

ECEL-İ MÜSEMMÂ

Ecel: Sözlükte, bir şey için belirlenen süre anlamına gelir. Bu manayla, malın bir süreye kadar ödünç verilmesine, müşteriye vaade tanınmasına «deyn-i müeccel» denilir. Böylece insan için belirlenen ömür süresinin son bulacağı sınıra da «ecel» denilmiştir ki, ilgili âyette bu, «ecel-i müsemmâ» diye adlandırılmaktadır.

İlim adamlarından bir kısmı, ister bir kaza sebebiyle, ister tabii ölümle ömrün son bulmasının bu kavramın kapsamına girdiğini ve hepsine birden «ecel-i müsemmâ» denildiğini belirtmişlerdir. Çünkü onlara göre, Allah'ın ilmi, kimin nasıl öleceğini önceden tesbit edip ona göre herkesin ecelini takdîr etmiştir.

Diğer bazı ilim adamlarına göre, biri «ecel-i müsemmâ», diğeri «ecel-i kazâ» olmak üzere iki ayrı ecel vardır. Tabii ölümle ömür süresini kazasız doldurup ölen kimse, «ecel-i müsemmâ» ile ömrünü tamamlamıştır. Bir kaza neticesi ölen kimse, henüz belirlenip takdîr edilen ömür süresini tamamlamadan ölmüş ve «ecel-i kazâ» ile hayata veda etmiştir. Bu, lambadaki gazın henüz bitmeden bir kaza sebebiyle ışığının sönmesine benzetilmiş ve buna benzer birtakım yorumlar yapılmıştır.

Ehl-i Sünnet'e göre : Ecel birdir. Böylece bu konuda Ehl-i Sünnet âlimleri hem Mu'tezile'nin, hem felsefecilerin görüşünden farklı bir görüş ve yorum getirmişlerdir. (1)

DÜŞÜNEN İNSAN

(إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) **«Şüphesiz ki bunda düşünebilen bir**

(1) Fazla bilgi için bak : Ömer en-Nesefî'nin Akâid'nin şerhi «Şerhü'l-Akâid» adlı kitabın: 170. sahifesi

millet için belgeler, öğütler ve ibretler vardır.»

Kur'ân-ı Kerîm'in özelliklerinden biri de, insan aklına ve düşüncesine geniş yer vermesi ve münasebet düştükçe bu iki açıdan insana seslenmesidir.

İnsanı yaratan Cenâb-ı Hak, onu birçok yeteneklerle donatmış ve bunları, kâinat plânını anlayacak, ilâhî düzeni bilecek, hayat kanunlarını tesbit edecek ölçüde ve özellikte yaratmıştır.

Ruh, nefis, uyku ve ölüm hakkında iyice düşünüp bazı olumlu sonuçlar elde etmemiz için bunların ayrı tezahürlerine dikkatimizi çekmektedir. Böylece Hz. Ali'nin (R.A.) anlatımıyla, güneş ışınlarının eşyayla olan ilgi ve irtibatı ne ise, ruhun da uyuduğumuz zaman nefis ve bedenle ilgisi odur.

Bunu, günümüzde gelişen elektrik akımıyla elektronik cihaz arasındaki ilgi ve irtibata benzetebiliriz. Akımın cihazla iki değişik irtibatı söz konusudur: Biri, akımın mevcudiyetini gösteren sinyal göstergesi; diğeri, cihazı çalıştıran fonksiyonu..

Ruhun bedende varlığını gösteren canlılık ve hayat belirtileri ve bedeni faal duruma getiren fonksiyonel irtibatı..

Cihazla elektrik akımı belli bir plân ve proğramla geliştirilip meydana getirildiği gibi, ruhla beden de belli bir plân ve proğram eseridir. İşte Kur'ân, insanla ruh, uyku ile ölüm hakkında bu ve benzeri açılardan düşünmemizi; Cenâb-ı Hakk'ın bu varlıklar üzerinde kendini gösteren yüksek kudretinin tezahürünü görüp anlamamızı ve böylece taklîdî imân çemberini kırıp tahkikî imân düzeyine çıkmamızı emretmektedir.

KİMLER ŞEFAATÇİ OLABİLİR?

(أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَاءَ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَعْقِلُونَ ...) **«Yoksa Allah'ı bırakıp da şefaatçiler mi edinirler?! De ki: Ya onlar hiçbir şeye sahip değillerse ve akıl da erdiremiyorlarsa?..»**

Akıl nîmetini doğru yolda kullanıp eserden müessire geçiş sağlayan ve bu doğrultuda Allah hakkında şüpheden uzak imân cevherine erişen olgun mü'minler, Allah'ın izniyle şefaatçi olabilirler. Buna karşın, her türlü akıl ve düşünce nîmetinden yoksun olup, insanlar tarafından yontularak şekillendirilen putlar şefaatçi olabilir mi? İnsanın bu derece alçalması ve aklını ters yönde kullanması şaşılacak şey değil midir?

Kendi ruh ve nefsi, uyku ve ölümü hakkında ilâhî düzenleme ve proğ-

ramı görüp anlayamıyacak kadar körleşenler; düşünemiyecek kadar şaşkınlaşanlar, Allah'ı inkâr etmekle önce kendilerini inkâr etmiş olmuyorlar mı? Çünkü sanatkârın ortaya koyduğu sanat eserini küçümseme, sanatkârı küçümsemeye; eserin değer ölçüsünü ve mükemmelliğini görmemek, onu meydana getireni tanımamaya veya reddetmeye delâlet eder.

OYSA DÖNÜŞ MUTLAKA ALLAH'ADIR

(قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) **«De ki : Şefaatin tamamı Allah'a aittir (O'nun iznine bağlıdır). Göklerin ve yerin mülkü (ve tasarrufu münhasıran) O'nundur. Sonra da O'na döndürüleceksiniz.»**

Allah'a dönüş veya O'na döndürülme, her iki hayatta reddi mümkün olmayan gerçeklerden biridir. Dünya'da ne yana dönersek dönelim, nereye gidersek gidelim Cenâb-ı Hakk'ın mülkünden dışarı çıkamayız ve O'nun eserinin ötesinde bir eser göremeyiz. Ruhumuz da O'ndan gelmiştir; kendisine ait bedeni terkedince yine O'na dönmek zorundadır. Âhiret'teki dönüşümüz de ancak O'na olacaktır. Zira Dünya da, Âhiret de O'nundur, biz de O'nun kudretinin eseri olarak bulunuyoruz.

NEFİS DAĞINIKTIR, KONTROLDEN HOŞLANMAZ

(وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ ...) **«Ne zaman Allah, bir olarak anılırsa, Âhiret'e inanmayanların kalpleri nefretle tiksinir..»**

İnsan nefsi, aklın ve imânın kontrolunun dışında kalır da kendi başına buyruk olursa, onun arzu ve heves dağınıklığı hiçbir sınır tanımadan faaliyetini sürdürmek ister. Bu yüzden karşısına çıkan din, ahlâk ve örften nefret eder. Çünkü bu üç kavram da kontrol, disiplin ve doğruya yönlendirmeyle içiçedir. Nefsin aşırılıklarının önüne sed çekip onun duygu ve düşüncelerimiz üzerindeki saltanatını alaşağı edip ruhumuzu imân ve irfanla yüceltip kuvvetlendirme, her bakımdan şehveti meşru sınırlar içine almayı, imânla aklı hükümran kılmayı sonuçlandırır.

Nefislerini bu düzeye getiremiyen inkârcı sapıklara, maddeci müşriklere, Allah'tan başka ilâh olmadığı, canlı-cansız putların bâtıl ilâhlar olduğu söylendiğinde, bu sözü hiç duymak istemezler ve nefretle yüzlerini başka tarafa çevirirler.

Böylece Cenâb-ı Hak, beyni inkârla şartlanmışların psikolojik durum-

larını tasvîr ederken, nefsin kötülüklere iten bir iç kuvvet olduğuna dikkatlerimizi çekiyor ve bu konuda bir olan, ortağı bulunmayan Yüce Kudrete imânın iyiye, doğruya, fazîlete ve meşru yola yönlendirici tesirine işârette bulunuyor.

GÖKLERİN VE YERİN ÖRNEKSİZ VE MİSALSİZ YARATANI

(قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ...) «De ki : Ey gökleri ve yeri örneksiz, misalsiz yaratan, ortada olanı ve olmayanı; görüneni ve görünmeyeni bilen Allahım..»

Allah göklerin ve yerin «fâtır»ıdır. «fetr» kökünden türetilen bu sıfat, Kur'ân'ın altı yerinde Cenâb-ı Hakk'a nisbet edilerek kullanılmakta ve sekiz yerinde de yine Cenâb-ı Hakk'a izafe edilerek fiil şeklinde geçmektedir.

Fetr : Sözlük olarak bir şeyi yarmak, koyunu iki parmakla sağmak, bir işe önce başlayıp açmak manalarına gelen üç harflı bir masdardır. Sıfat olarak Allah hakkında, kök manadan bütünüyle kopmamak suretiyle daha değişik manalara delâlet eder: «Yokluk karanlığını yarıp kudretini izhar ederek gökleri ve yeri örneksiz ve benzersiz yaratan» manası onlardan biridir ve en yaygın olanıdır.

Sıfatın bu açık delâletinden, göklerin ve yerin daha önce yaratılmış bir benzeri olmadığı; Cenâb-ı Hakk'ın Âdem'i yaratmayı murad edince bu düzeni ondan yana var kıldığı anlaşılmakta ve başka bir yaratıcının söz konusu olamıyacağına işâret edilmektedir.

O halde Âdem'den önce başka Âdem yoktur. Şeyh Muhyiddin Arabî'nin, «Âdem'den önce birçok âdemler gelip geçmiştir» sözü ise, yorum isteyen bir kapalılık arzetmektedir. İmam Rabbânî (K.S.)nın buyurduğu gibi, bu, misal âleminde Âdem Peygamber'in (A.S.) birçok misallerinin sıralandığına, yani Âdem Peygamber dünyaya getirilmeden önce ve getirildikten sonra geçirdiği ve geçireceği safhaları yansıtan misallerinin bir film şeridi gibi tesbit edildiğine işârettir.

O bakımdan madde âlemi bir defada örneksiz ve misalsiz yaratılmıştır. Yaratılışının hikmeti ise, Âdem (A.S.)ın yaratılmasıyla belirginleşip anlaşılmaktadır.

İNSANLAR ARASINDA EN DOĞRU HÜKMÜ KİM VERİR?

(...أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) «.. Allahım, farklı görüş ve iddialarda bulundukları hususlar hakkında kulların arasında sen hüküm vereceksin.»

Bilindiği gibi, insanların hepsi aynı görüş ve inançta birleşmezler. Peygamberlerin gönderilmesi, hakkı, doğruyu, iyiyi ve güzeli bildirmek ve öğretmek içindir. Bununla beraber inançta birlik sağlamak mümkün olmamıştır. Çünkü o takdirde sürtüşme, tartışma, inceleme ve bilimsel araştırma olmazdı.

O halde farklı inanç, düşünce ve görüşlerin hemen her devirde ve çağda sahnede boy ölçüşmesi bir tez ve antitez karşılaşmasından başkası değildir. Bu da toplumları sürükleyip götürür ve farklı zümrelerin gelişmesine hız verir.

Oysa «hak» denilen gerçek birdir, birkaç değildir. Farklı görüş, inanç ve iddiaların ortaya çıkması, sonu gelmeyen mücadelelere sebep olmakta ve «hak» denilen doğrunun kimin kalbinde ve dilinde bulunduğu, zaman zaman belirsiz hale gelmekte, çoğu insanlar tarafından tefrîki âdeta mümkün olmamaktadır. Öyle ki, her grup kendi görüş ve inancının haklılığını savunmakta veya iddia etmekte, diğerlerini bâtıl ve zararlı saymaktadır.

Şüphesiz böylesine bir iddia aklın, sağduyunun sınırını aşıp hissin, ön yargının kapsamına girince kişi iyice şartlanır. Böyle olunca da uzlaşma, anlaşma ve birleşme, sonra da hep birden hakka yönelme yolları çoğuna tıkanır.

Kur'ân-ı Kerîm bu inceliğe değinerek, dünyada çözülmeyen bu ihtilâf ve iddiaların Âhiret'te Allah'ın adâletine bırakılacağını; haklıyı haksızdan ancak O'nun ayırt edeceğini ve gereken âdil hükmü ancak O'nun vereceğini bildirmektedir.

Böylece bâtıldan yana şartlanıp saplandığı inanç ve ideali ön yargı haline getiren inkârcılarla tartışmanın bir yararı olmayacağına, aksine zarar doğuracağına işâret edilerek, hakkı savunanların kendi tezlerinin gücünü ortaya koyarken aklî ve bilimsel delil getirmeleri hususunda ilhâmda bulunuluyor; kırıcı, bozucu, dağıtıcı tartışmalara girmemeleri dolaylı şekilde tavsiye ediliyor.

GERÇEKLER ORTAYA ÇIKINCA

(وَلَوْ اَنَّ لِلَّذٖينَ ظَلَمُوا مَا فِى الْاَرْضِ جَمٖيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهٖ مِنْ سُٓوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ...)

«Eğer yeryüzünde olan (kıymetlerin) hepsi ve bir misli de beraber o zalimlerin olsaydı, kıyâmet günündeki azabın kötülüğünden kurtulmak için onu fidye olarak verirlerdi..»

Kıyâmet gününde gerçekler ortaya çıkıp «hak» bütün parlaklığıyla belirginleşince, hisler sönecek, **şuurlar işlemeye başlayacak, akıllar harekete geçecek, ama neden sonra..** Teklîf dönemi bitmiş, hesap ve karşılık görme dönemi başlamıştır. Artık ne tevbenin, ne pişmanlığın, ne de teslimiyet göstermenin bir anlamı vardır. İşlenen kötülükler, inkârcı suçluları çepeçevre kuşatacak ve o zaman hepsi de dünya hayatını nasıl berbat ettiğini anlayacak..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhî kudretin kusursuz düzenleme ve plânına delâlet eden uyku ve ölüm olayları üzerinde duruldu. Tapınmak için şekillendirilmiş basit cisimlerden, ilâhlaştırılan canlılardan şefaât ummanın ilâhî azaba yol açacağı hatırlatıldı ve her olayda Allah'ın yaratma kudretinin izlerini görmemize işâretle dönüşümüzün mutlâka Allah'a olacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanlardan çoğunun nankör ve dönek olduğu konu ediliyor. Gereken bütün kaynakları hazırlayıp insanoğlunun hizmetine ve istifadesine veren Cenâb-ı Hakk'ın rızık hususunda koyduğu kanunların tam denge ve düzende olduğu belirtiliyor.

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ
إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾
قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا
مِنْ هَٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ
﴿٥١﴾ أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

MEÂLİ:

49— İnsana bir sıkıntı dokununca bize duâ edip yalvarır. Sonra kendisine katımızdan bir nîmet bağışlanıp verildiğinde, «bu bana ancak (kazanma yolunu) bildiğim için verilmiştir.» der. Hayır o, bir deneme ve sınavdır. Ama çoğu bilmezler.

50— Onlardan öncekiler de böyle demişti, ama elde ettikleri şeyler kendilerine yarar sağlamadı, (kurtarıcı da olmadı).

51— Bu yüzden de elde ettikleri şeylerin kötülükleri başlarına geldi. Bunlardan zulmedenlerin ise kazandıkları fenâlıkları başlarına gelecektir ve onlar (Allah'ı) âciz bırakacak (güce sâhip) değillerdir.

52— Bilmezler mi ki, Allah elbette rızkı dilediğine genişletir ve kısıp daraltır. Şüphesiz ki bunda, imân eden bir millet için belgeler, öğütler ve ibretler vardır.

HAYAT YOLU, DENEME VE SINAV GEÇİTLERİYLE DOLUDUR

(فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ...) «İnsana bir sıkıntı dokununca bize duâ edip yalvarır.»

İçinde bulunduğumuz şartların elverdiği nisbette yükselmek istiyorsak, önce az bilginin verdiği gururdan sıyrılmasını ve düşüncemizin her şeyi kendi başına kavramaya yeterli olmadığını bilmeliyiz. Bunun için önümüzde uzanan hayat yolunun rastgele hazırlanmadığını, olgunlaşmamız ve gerçekleri kavrayabilmemiz için çok ince hesaplarla düzenlendiğini unutmamamız gerekir. O halde bu yolda hiç huzuru, güvenle ve ümitle yürüyebilmemiz için, önce ruhumuzun gelişmesine, olgunlaşmasına engel sayılan birtakım kötü alışkanlıkları, fena huyları terketmek zorundayız.

Böylece sözü edilen yolda insana dokunan dert, başına gelen kaza, eline geçen nîmet, yükseldiği bir makam, eriştiği geniş servet gibi deneme ve sınav geçitlerini, Kur'ân-ı Kerîm'de belirlenen ölçülere göre bir bir aşmamız ve her geçiti geride bırakırken biraz daha olgunlaşmamız söz konusudur.

Bu inanç ve düşüncenin dışında nefsin ölçü tanımaz arzu ve istekleri doğrultusunda elde edilen nîmetlere ve erişilen servetlere gelince: Bunlar kişinin rengini, karakterini ve imân ölçüsünü belirleyen birer mihenk sayılır. İnsan bunların altında yatan sır ve hikmetleri idrâk edemiyerek her birini hayatın gayesi sanıp, başlangıç noktasıyla bitiş noktası arasını böyle bir anlayış ve düşünceyle bitirirse, bütün sınav ve denemeleri kaybetmiş olur.

Ama başına gelen dert ve musîbete; önüne çıkan kaza ve belâya, sıkıntı ve şiddete; elde ettiği mal ve makama, Kur'ân-ı Kerîm adesesiyle bakarak imân gücünden kaynaklanan irâdesini, dayanma gücünü ortaya koyar, nefsinin aşırılıklarını meşru sınırlar içine alırsa, gerçekte hepsini birer lûtuf ve rahmet olarak kendi lehine çevirmiş olur.

O halde şükrü yerine getirilmeyen ve aynı zamanda meşru sınırlar gözetilmeden elde edilen her nîmetin dış yüzü rahmet gibi görünürse de, iç yüzü sıkıntı ve azaptır. Bunun aksine insanın olgunlaşmasından yana ortaya çıkan her sıkıntı ve belâ, hikmetiyle değerlendirilip imân kuvvetiyle göğüslendiği takdirde, dış yüzü birer azap görünümünde olsa bile, iç yüzü rahmet ve lûtuftur.

İnsanlığındaki kemal ölçü ve mayasını idrâk etmeyip temeli zayıf, rengi şüpheli bir imanla hayat yolunda yürüyen kimselere gelince: Onlar bu

yolda ve geçitlerde hep aldanır ve olayları ters değerlendirirler. Bu yüzden ilâhî sünnet gereği bir nîmete eriştiklerinde, bunu ilâhî takdirin ötesinde kendi bilgi ve becerilerine bağlarlar; tıpkı Karun'un eriştiği geniş serveti kendi bilgi ve becerisine bağlaması gibi..

Başlarına bir dert ve sıkıntı gelince de kusuru kendi bilgi, niyet ve anlayışlarında aramazlar ve bir anda nankörlüğe yönelip Allah'ı suçlarlar. Dert ve sıkıntı peşpeşe gelip zahirî yardım ve destekten mahrum kalınca da, ruhlarında mayalanan fıtrat harekete geçip Allah'a yönelme ve O'na yalvarıp yakarma ihtiyacını duyarlar. Sıkıntıyı atlatıncaya kadar bu yöneliş devam eder. Sonra tekrar Allah'ı unutup eski şımarıklıklarını devam ettirmeye başlarlar.

İşte konumuzu oluşturan 49 ve 50. âyetlerle bu gibilerin imânlarındaki sarsıntı ve zaafa atıf yapılarak uyarıda bulunuluyor ve gerçek mü'minlere de kaderin bir safhasıyla ilgili sağlam bilgi veriliyor.

Mekkeli zengin şımarık müşriklerle münafıkların karakteri hakkında bilgi verildikten sonra, 51. âyetle daha önce kıssası anlatılan Karûn'un tutumunun ve sonunun ne olduğu kapalı bir misal şeklinde hatırlatılıyor.

TAKDÎR VE TESBİT ALLAH'A AİTTİR

(وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ) **«Bunlardan zulmedenlerin ise, kazandıkları fenalıkları başlarına gelecektir ve onlar (Allah'ı) âciz bırakacak (güce sahip) değillerdir.»**

Âyetin açık anlatımından, hayatta karşımıza çıkan her olayın ilâhî ilimle tesbit ve takdîr edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki, ilâhî tesbît, kulun mevcut imkânları ve yetenekleri değerlendirmesine ve elde edeceği sonuçlara bağlıdır. Zira Cenâb-ı Hak ruhları yarattıktan sonra insanların yeryüzüne gelince kendi cüz'i irâdeleriyle neler işleyeceklerini, bulundukları şart ve ortamı ne ölçüde veya istikamette değerlendireceklerini yine ezelî ilmiyle tesbit edip bilmiş ve bildiği üzere takdîr etmiştir. Artık tesbit edilen ne ise, onun değişmesi söz konusu değildir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın ilmi yanılmaz. Bununla beraber şu inceliği hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamalıyız: Hayat yolunda birbirini izleyen olaylarda hakikî müessir Allah'tır. Zira her olay, ilâhî plân ve proğrama göre cereyan eder; sünnetullah doğrultusunda ortaya çıkar. Meselâ ilâç, hastalıktan kurtulmak, şifa bulmak için bir sebeptir; ama asıl şifâyı veren ve bunda müessir olan Allah'tır. Bitkilerde ve diğer kimyasal maddelerde şifâ özelliğini yaratıp hazırlayan O'dur. Kimyacı, varlıkta mevcut olmayan bir şeyi İcad ede-

mez. Edison'un dediği gibi, «en büyük dâhi Cenâb-ı Hak'tır. O, fizik âleme mevcut kanunları koymasaydı, tesbit edilebilen elementleri yerleştirmeseydi, ilim adamları ne yapabilirler veya olmayanı icad edebilirler miydi?»

O halde Tabip, «ben hastamı şifâya kavuşturdum», hasta da «tabip beni hastalıktan kurtarıp sağlığıma kavuşturdu» dememelidir. Bu, hem nankörlüktür, hem de Allah'ın eşyada câri kanunlarını inkârdır. Doktor da, ilâç da sadece birer vasıtadır; gerçek müessir ancak Allah'tır.

Onun için Cenâb-ı Hak, kendi ölçü ve sınırlarını belirlemeyip ilâhî sınıra geçmeye özenen ve bu açıdan büyük bir haksızlık işleyen zalimlere seslenerek «onlar (Allah'ı) âciz bırakacak (güce sahip) değillerdir» buyurmakta, kudretinin her şeyi hazırlayıp düzene soktuğuna işâret etmektedir.

RIZIK TAKSİMİ

(أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ...) **«Bilmezler mi ki, Allah elbette rızkı dilediğine genişletir ve kısıp daraltır. Şüphesiz ki bunda, imân eden bir millet için belgeler, öğütler ve ibretler vardır.»**

Kâinatın hem her parçasında, hem bütününde mutlak bir denge kanunu hâkimdir. Öyle ki canlı-cansız her varlığın bu dengede yeri ve anlamı söz konusudur. Bunun aksini iddia etmek mümkün değildir. Canlılar âleminden hayvanlar daha çok birbirlerini yemek suretiyle hem yaşamlarını sürdürmekteler, hem de dengeyi korumaktalar. Gerçi ilk bakışta onların birbirini parçalayıp yemesi insanı üzmekte ve neden böyle saldırgan ve acımasız yaratıldıkları bir soru şeklinde kafamızda oluşmaktadır. Ama ciddi şekilde bilimsel araştırma ve incelemeye yöneldiğimiz takdirde, bunun böyle olmasının, -yukarıda da belirttiğimiz gibi- hem canlıların türlerinin devamını sağlamaya, hem de aralarında denge kurmaya yönelik bir uygulama olduğunu anlarız.

İşte rızık taksimi de böyle.. Fakir kalmak veya zengin olmak sadece bir akıl, zekâ, beceri ve irâde işi değil, kişinin içinde bulunduğu şart ve ortama göre bir denge kanununun açık tezahürüdür de.. Toplumun zenginlere olan ihtiyacı nisbetinde, geçimini el emeği, göz nuru ile kıt kanaat sağlayan dar gelirlilere de ihtiyacı vardır. En zengin ülkelerde bile bu iki sınıfın mevcut olduğu bir gerçektir. Şüphesiz bu, toplumun hayat ve geçim dengesini, işlerin düzenli ve sağlıklı yürümesini sağlamaktadır.

Ancak sözü edilen denge kanunu bir diğer yönüyle de, kişilerin görgü, bilgi, beceri ve yetenekleriyle, aynı zamanda içinde bulundukları şart

ve ortamla ilgilidir. Çünkü sünnetullah sebepler zincirini oluşturur, sebepler de onları doğurur ve bu düzenlemede de yine denge kanununun mayası bulunur.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, ilâhî hükümleri, kanun ve sünnetleri kısaca ana fikir ve temel bilgi mahiyetinde verir. Sonra da insan aklını, düşünce ve zekâsını harekete geçirip gerçeği bulmasına yardımcı olur.

Âyetin son cümlesiyle, **«şüphesiz ki bunda inanan bir millet için belgeler, öğütler ve ibretler vardır»** buyurularak, asıl amaç belirtilmekte; İlâhî denge kanununu ve sünnetullahı anlayabilmek için imânın ne kadar gerekli olduğu açıklanmaktadır. Zira inanmayan kimsenin Kur'ân'ı tarafsız bir gözle okuyup araştırma ihtiyacı duyması pek nadir olaylardan biridir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanların nankörlüğü ve kadir bilmezliği üzerinde durularak yönlendirici bir misâl verildi. Gelip geçen ümmetlerden böylesine nankörlük yapıp inkâr ve azgınlıkta ısrar edenlerin hak ettikleri cezaya çarpıldıklarına işâretle hem Mekkeli putperestler, hem de yaşamakta olan maddeciler uyarıldı. Rızık konusunda ise, mutlak bir denge kanununun hükümran olduğu dolaylı şekilde haber verilerek, kâlnatın her parçasında kendini gösteren dengeye bakmamız ilhâm edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerine yazık edip günah işleyen kullara, dönüş yapıp pişmanlık duydukları takdirde ilâhî rahmet ve gufranın yöneleceği açıklanıyor. Kıyâmet olayı meydana gelip dönüşü mümkün olmayan gün gerçekleşmeden, o günü düşünüp hayatımızı ilâhî proğram düzeyinde tanzim etmemiz isteniliyor. Dünyada kötülüklerden sakınanlar için mutlu gelecek hazırlandığı müjdeleniyor ve ilâhî âyetleri, belge ve kanunları inkâr edenlerin mutlak zarar içinde bulunduklarına dikkatler çekiliyor.

قُلْ يَا عِبَادِيَ
الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ
اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾
وَاَنِيبُوٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوٓا اَحْسَنَ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ
مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَاَنْتُمْ
لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُ
فِي جَنْبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾
اَوْ تَقُولَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰينِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ اَوْ تَقُولَ
حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِي كَرَّةً فَاَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾
بَلٰى قَدْ جَٓاءَتْكَ اٰيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ
مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللّٰهِ
وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾
وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّٓوءُ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

MEÂLİ:

53— De ki : «Ey kendilerine haksızlık edip ölçüyü aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah elbette bütün günahları bağışlar ve gerçekten O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

54— Size henüz azâp gelmeden önce Rabbınıza yönelip tevbe şuuru içinde O'na gönül verin ve O'na teslîm olun. Aksi halde yardım göremezsiniz.

55— Farkında olmadığınız halde ansızın size azâp gelmeden önce, Rabbınızdan size indirilen en güzel söze (Kur'ân'a) uyun.»

56— Kişinin, «Allah'ın huzurunda yaptığım eksikliklerden, kusurlardan dolayı yazıklar olsun bana; cidden ben alaya alanlar arasında idim!» Diyeceği,

57— Veya «eğer Allah beni doğru yola eriştirseydi, herhalde (O'ndan) korkup (fenalıklardan) sakınanlardan olurdum » diyeceği,

58— Veya azâbı gördüğünde, «benim için dönüş olsaydı da iyiler arasında bulunsaydım » diyeceği (gün gelmeden, Kur'ân'a uyun!).

59— «Hayır, sana âyetlerim geldi, sen onları yalan saydın, büyüklük tasladın da kâfirlerden oldun» (denilecek).

60— Kıyâmet günü, Allah'a karşı yalan uyduranları, yüzleri kararmış bir halde görürsün. Cehennem'de, böbürlenip büyüklük taslayanlar için bir konak yok mudur?

61— Allah (kötülüklerden) sakınanları, kurtuluşları sebebi (olan imânları ve iyi amelleri) ile kurtarır. Kötülük onlara dokunmaz ve onlar üzülmezler de.

İNİŞ SEBEBİ

İlgili âyetlerin iniş sebebi hakkında dört ayrı rivâyete yer verilmiştir:

1— İnkârcı nankörlerden bir topluluk yıllar yılı küfür, sapıklık, zina ve diğer günahları kat kat işledikten sonra, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e geldiler ve dediler ki : «Bizi çağırdığın şey cidden güzeldir. Ancak Cenâb-ı Hak, **«onlar ki Allah'la birlikte başka ilâha tapmazlar, haklı bir sebep dışında Allah'ın haram kıldığı canı öldürmezler, zina etmezler. Kim bunları işlerse cezaya çarptırılır»** buyurmaktadır. Biz ise bu günahların hepsini tekrar tekrar işledik, ne buyurursunuz?»

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

2— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in amcası Hz. Hamza'yı (R.A.) öldüren Vahşi, İslâm'a girmek istiyordu. Furkan Sûresi'nin 68, 69. âyetlerini duyduğu için bağışlanmıyacağını düşünerek durumunu Hz. Peygamber'e (A.S.) arzetmişti. Bunun üzerine Furkan Sûresi'nin 70. âyeti inmiştir ki, orada şöyle buyurulmaktadır: **«Ancak tevbe edenler, dosdoğru imân edip iyi yararlı amellerde bulunanlar müstesnâ. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.»**

Vahşi bu âyeti öğrenince içinde ağır şartların bulunduğunu söyleyerek ümitsizlikten kurtulamadığını belirtmiş ve o sebeple Nisâ Sûresi 48. âyet indirilmiştir: **«Şüphesiz ki Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz; bundan başka (günahları) dilediği kimseler için bağışlar.»**

Buna rağmen Vahşi'nin yine ümitsizliği zâil olmamıştı. Çünkü âyette, **«Allah dilediği kimseler için bağışlar»** buyurulmaktadır. Kesin bir bağışlamadan söz edilmiyordu. Bunun üzerine konumuzu oluşturan 53. âyet inmiştir. Böylece Vahşi'nin şüpheleri giderilmiş ve İslâmiyeti din olarak seçmesine engel bir şey kalmamıştı. O da gönül huzuruyla gelip son dini seçmiş oldu. (2)

3— Iyaş b. Ebî Rebi'â, Velîd b. Velîd ve Müslümanlardan birkaç kişi hakkında inmiştir. Bunlar İslâmiyeti din olarak seçtikten sonra, birtakım fitnelere bulaştılar, bazı yolsuzluklarda bulundular, kirli işlere girdiler. Sonra da bir daha bağışlanmıyacaklarını sanarak İslâmiyeti büsbütün terkettiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi ve Hz. Ömer (R.A.), Resûlüllah'ın (A.S.) emrine uyarak bu âyetleri yazıp onlara gönderdi. Tatmin oldular ve hepsi de gelip yeniden İslâm'ı din seçerek derin bir pişmanlık duydular. (3)

4— İbn Ömer (R.A.) diyor ki : «Biz daha önce işlediğimiz her iyiliğin makbul olduğunu söylerdik. Sonra, **«Allah'a itaât ediniz, Peygamber'e itaât ediniz de amellerinizi boşa çıkarmayınız»** âyeti indi. Biz kendi kendimize, amelleri boşa çıkaran tek şeyin, büyük günahlar ve birtakım hayasızca fiiller olduğunu düşünüyorduk ve böylece bir arkadaşımızın günah işlediğini

---

(1) Esbab-i Nüzûl/Nisabûrî: 248- Lübabu't-te'vîl: 4/59- Tefsîr-i Kurtubî: 15/268, 269

(2) Esbab-i Nüzûl/Nisabûrî: 248- Lübabu't-te'vîl: 4/59- Tefsîr-i Kurtubî: 15/268, 269

(3) Esbab-i Nüzûl/Nisabûrî: 248- Lübabu't-te'vîl: 4/59- Tefsîr-i Kurtubî: 15/268, 269

duyunca, «Eyvah! Helâk oldu» diye üzülmeye başlıyorduk. Bunun üzerine ilgili âyet indi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, günah işler ve günahınız gökle yer arasını dolduracak duruma gelir, sonra da Allah'tan bağışlanmanızı dilerseniz, elbette O sizi bağışlar.

Muhammed'in canını kudret elinde bulunduran zata and olsun ki, sizler günah ve hatâ işlememiş olsaydınız, elbette Allah, günah ve hatâ işleyecek bir kavim yaratıp getirirdi de onlar günah işledikten sonra Allah'tan bağışlanmalarını dilerlerdi ve Allah onları bağışlardı.» (2)

Açıklama :

Hadîs-i Şerîfle, insanlar günah işlemeye teşvîk ve tahrîk edilmiyor; peygamberler hâriç, günahsız insan bulunmayacağına işâret edilerek, hılkatımızdaki özelliğe dikkat çekiliyor ve günaha iten nefis kuvvetiyle İblîs'in sinyallerinin tesirinde kalınabileceği hatırlatılıyor.

Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Eyyûb el-Ansarî (R.A.) vefat edeceği sırada şöyle demiştir: «Bugüne kadar Peygamber (A.S.) Efendimiz'den duyduğum hadîsi gizli tutup size açıklamadım. Efendimiz şöyle buyurdu: **«Eğer siz günah işlememiş olsanız, Allah günah işleyen bir kavim getirirdi de (onlar günahlarından dolayı bağışlanmalarını dilerlerdi, O da) onları bağışlardı.» (3)**

«Günahın keffareti (bağışlanıp temizlenmesi), pişmanlık duymaktır.» (4)

ALLAH'IN RAHMETİNDEN ÜMİT KESMEMEK

(قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ ...) **«De ki : Ey kendilerine haksızlık edip ölçüyü aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin..»**

---

(1) Esbab-ı Nüzûl/Nisâbûrî: 248- Lübabu't-te'vîl: 4/59- Tefsîr-i Kurtubî: 15/268, 269

(2) İbn Mâce/Zühd: 30- Ahmed: 3/238

(3) Müslim/tevbe: 9, 11- Tirmizî/cennet: 2, daâvat: 98- Ahmed: 1/289, 2/305, 309, 5/414

(4) Müsned-i Ahmed: 1/289

Yukarıdaki âyet ve hadîslerin açık delâletinden, bütün günahların bağışlanacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ın neresinde «ibâdî» yani «kullarım» diye bir söze yer vermişse, mutlaka ondan mü'min kullarını kasdetmiştir. Bu durumda âyetin zâhirî delâleti, dinde ümitsizliğe yer verilmediğini ve «çünkü Allah elbette bütün günahları bağışlar» cümlesiyle de küçük-büyük bütün günahların affedileceğini göstermektedir. Ancak her konuda olduğu gibi, bu konuda da diğer âyet ve hadîsleri biraraya getirip asıl çıkarılacak hükmü konunun bütünlüğü içinde değerlendirmemiz gerekir, aksi halde yanlış bir sonuç ortaya çıkar ve murad-i ilâhî hakkıyla kavranmış olmaz.

Önce «israf»ın delâlet ettiği manaya bakalım: Kişinin haddi aşar ölçüde işlediği her iş; kazandığı malı lüzumundan fazla, ihtiyaç fazlası harcaması; durmadan günahlara dalması israf kapsamına girer.

Bütün bu günahlar ve aşırılıklar iki grupta toplanır:

a) Cenâb-ı Hakk'ın hakkına tecavüz,

b) Kulların haklarına tecavüz.

Her ikisi de bazı şartlarla bağışlanabilir: Birincisi, ciddi pişmanlık duyup tevbe ve istiğfarla; ikincisi ise, yine ciddi pişmanlıkla beraber tecavüz edilen hakları asıl sahiplerine ödeyip helâllaşmak ve hemen arkasından tevbe ve istiğfarda bulunup bir daha o gibi günahları işlememeye azmetmekle..

Aksine bir yol tutup ilâhî rahmet ve mağfiretten ümit kesmek suretiyle, aynı günahlara devam etmek son derece sakıncalı ve tehlikeli sonuçlar doğurur. Her şeyden önce imân sınırından uzaklaşması söz konusudur. Zira ümitsizlik devam ettiği takdirde insanı küfre kadar sürükleyebilir. Bununla beraber imânını koruyup günahkâr bir insan olarak ölen kimsenin âhirette cezasız bırakılacağı düşünülemez. Özellikle üzerinde kul hakları varsa, onların affedilmesi mümkün değildir. Zira dâvacı Allah değil, hak sâhibi olan kullardır. Allah ise, ancak adâletle hükmeder. (1)

Kur'ân-ı Kerîm, insanın yaratılışındaki özelliğini dikkate alarak, mü'min de olsa kişinin günah işleyebileceğine işârette bulunmakta ve peygamber dışında hiç kimsenin bütünüyle günahtan korunup uzak kalmasının söz konusu olamıyacağını dolaylı şekilde bildirmektedir. Buna karşılık Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve mağfiret kapısının, tevbekâr kullarına bazı istisnalarla her zaman açık tutulduğunu ilhâm etmektedir.

(1) Ancak denizde şehîd edilen mü'minlerin kul hakkıyla ilgili günahlarının bağışlanacağı bir istisna teşkil eder.

Resûlüllah (A.S.) Efendimizin «Siz günah işlemeseydiniz, Cenâb-ı Hak günah işleyen bir kavim getirirdi de onları bağışlardı» meâlindeki hadîsi, tamamıyla insanın hayvanî ve melekî iki zıd duygularla donatıldığına, yani insanın mânevî yapısında bu iki ayrı sıfatın bulunduğuna; o bakımdan günahlardan tamamıyla kurtulmanın bir bakıma imkânsızlığına; nefsanî duygunun her vesileyle günahlara yönelikliğine işârettir.

O halde günahla sevap arasında mekik dokuyan mü'minlerden, imkân nisbetinde günahlardan kaçınmaları, hiç değilse asgariye düşürmeleri; ona nisbetle iyiliklerini, sevap ve fazîletlerini artırmaları istenmekte ve günahtan sonra pişmanlık duyup dönüş yapanların bağışlanacağı müjdelenmektedir.

İSRAFIN HER ÇEŞİDİNİN ZARARI, ONU İŞLEYENE RÂCİ'DİR

Âyet-i Kerîmede **«kendilerine haksızlık edip ölçüyü aşan kullarım!»** şeklinde bir anlatıma yer verilmiştir. Bu, kişilerin işledikleri günah ve aşırılıktan dolayı Allah'a bir zarar veremiyeceklerine; ancak kendilerine zulmedip geleceklerini karanlığa çevireceklerine işârettir.

O halde Allah'ın emir ve yasakları, her yönüyle insanın iki hayatının huzurlu, mutlu ve güvenli olmasına yöneliktir. Zira O'nun hiç kimsenin ibâdet ve tevbesine ihtiyacı yoktur.

UMUTSUZLUK KÜFRÜN ALÂMETLERİNDEN BİRİDİR

Âyette, **«Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin»** şeklinde bir emir yer almaktadır. Tavsiyeyi gerektiren bir kayıtla bağlı olmadığı takdirde «emir» vücubu gerektirir; yani Allah'a, O'nun rahmet ve gufranına ümit bağlamak farzdır; bunun aksine bir inanç ve tutum hem günah, hem de küfre yakınlıktır. O çok yüce kerem sâhibi, kullarını ümitsizlikten men'ederken, mutlaka kerem ve gufranda bulunacağını va'dediyor demektir. Nitekim âyetin son kısmında **«O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir»** şeklinde çevirisini yaptığımız, **«innehu huve'l-ğafûrü'r-rahîm»** cümlesiyle Cenâb-ı Hak, gufran ve rahmeti kendine hasretmektedir. O, bununla başkasının Gafûr ve Rahîm olmadığını, yani Allah'tan başka hiç kimsenin günahları bağışlama yetkisi bulunmadığını hatırlatmakta; papazların günahları affetmesinin bâtıl bir inanca dayandığına işârette bulunmaktadır.

İNÂBET VE TESLÎMİYET

(... وَاَنٖيبُوا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ) **«Size henüz azap gelmeden önce Rabbınıza yönelip tevbe şuuru içinde O'na gönül verin ve O'na teslîm olun.»**

Allah'ın kudretinin yüceliğine delâlet eden belgelerden bir kısmı sıralanıp kendine ve çevresine inkâr ve azgınlıklarıyla haksızlık edenlerin elîm bir azaba nasıl sürüklenecekleri anlatıldıktan ve insanın nîmet ile müsîbet karşısında nasıl ters dönüşler yaptığı belirtildikten sonra, ilâhî rahmet ve mağfirete dâvet yapılmakta ve arkasından insana yakışan üç vasıf sıralanarak yaratılışın amacı üzerinde durulmaktadır.

Üç emir, üç sıfat :

1— İnâbet,

2— Teslîmiyet,

3— En güzel söze uymak.

İmân temeli üzerine kurulan bu üç emrin delâlet ettiği sıfatlar, insanın yaratılış hikmetini ve insan olmanın anlamını öğretmektedir. Zira gerçek imân : İbâdet, itaât, zikir ve fikirle Allah'a dönüp yönelmeyi; her yerde ve her zaman olaylar karşısında ilâhî sünnetin şaşmazlığını düşünerek O'na teslîmiyette bulunmayı ve insanlığın mutluluğundan yana indirdiği o en güzel söz olan kitaba kayıtsız, şartsız uymayı ister.

Birbirini tamamlayan bu üç vasıftan tecrît edilen imân, başlıbaşına bir değer olmakla beraber, kıyâmet gününde kulun azapsız, cezasız kurtulması için yeterli değildir.

O sebeple Cenâb-ı Hak, mü'min kullarına, ölmeden önce sözü edilen üç emrin gereğini yerine getirmelerini bildirmekte ve ilâhî rahmetinin böyle bir sonuca varmalarını gerekli gördüğüne işârette bulunmaktadır.

Belirtilen üç emir yerine getirilmeden ansızın bir kaza karşımıza çıkabilir ki, o takdirde her şey bitmiş olur. Zira biz insanlar hayata, tabir câizse pamuk ipliğiyle bağlı bulunuyoruz, onun ne zaman, nerede kopacağını önceden bilmemiz söz konusu değildir. Böyle bir durumda artık ne pişmanlığın anlamı kalır, ne de yardım görebiliriz. O halde insan önce kendine yardım etmeli, hılkatının amaç ve hikmeti doğrultusunda kendini düzene sokmalıdır ki, ilâhî yardıma lâyık görülebilsin. Kendine yardım etmeyenlere gelince: Onlar âhirette üç ayrı hasret ve nedâmet ateşinde yanmaya mâruz kalırlar :

1— Allah'a karşı işledikleri kusurlarından dolayı pişmanlık duyup kendini durmadan kınar.

2— «Kendime yardım etseydim de Allah o sebeple beni doğru yola eriştirseydi; O'ndan korkup kötülüklerden kaçınsaydım da O bana rahmet ve gufran kapısını açsaydı» diyerek durmadan hayıflanır.

3— Azabı görünce, dünyaya dönüşün mümkün olmasını temenni ederek; iyi yararlı ve Allah'tan korkan kişiler arasında bulunup onlardan biri olmayı arzular ve bu fırsatı kaçırdığına durmadan üzülür.

KUR'ÂN, KÂİNAT KİTABININ FİHRİSTİ VEYA ÖZETİDİR

(بَلٰى قَدْ جَٓاءَتْكَ اٰيَاتٖى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرٖينَ) **«Hayır, sana âyetlerim geldi, sen onları yalan saydın, büyüklük tasladın da kâfirlerden oldun (denilecek).»**

Kur'ân her âyet ve cümlesiyle ilâhî kudretten kaynaklanıp gelen bir belgedir. Onu ancak, imân gözüyle bakanlar, insaf eleğiyle eleyenler anlayabilir.

Varlık âlemi her yönüyle Hakk'ın varlığına, birliğine, benzersizliğine delâlet etmekte ve her parçasıyla O'nun kudret fırçasının rengini taşımaktadır. Böylece her şey ilâhî emre uyarak yaratıldığı gayeye yönelmiştir. Güneş kendinden istenileni; hava kendinden beklenileni; denizler kendilerinden arzulananı vermektedir. Evet her şey bu hikmet düzeyinde hizmetini sürdürmektedir. Canlılardan her tür, genetik kodda kayıtlı bulunan kalıtıma bağlı kalmakta, her biri kendi benzerini vücuda getirmektedir.

Yüce ve sonsuz kudretin yarattığı eşyada uyumsuzluk, dengesizlik olmadığı gibi, türlerin birbirine karışması veya türden türe geçilmesi de söz konusu değildir. O bakımdan hiçbir sistem ve türde düzensizlik düşünülemez. Bunlardan birinde bir düzensizlik meydana gelmişse, mutlaka insanların bilgisizce müdahalesinden kaynaklanmıştır. Böylece varlık âleminde ilâhî denge ve düzeni yer yer bozan, insanların bilgisizliği ve inançsızlığıdır. Örneğin son yıllarda «ozon gazı»nın birtakım bilgisizce müdahalelerden dolayı her yıl biraz daha azalması, güneşten gelen kısa dalga boylu ve dolayısıyla yüksek enerjili morötesi (ultraviolet) ışığın büyük bölümünü süzerek dengeyi sağlamakta iken, buaün o dengeyi tam sağlayacak oranda olmadığını ortaya çıkarmıştır. Öyle ki önlem alınmadığı takdirde çok tehlikeli olan morötesi ışınlar doğrudan, yani filitre görevi yapan ozon tabakasının yokluğundan veya tesirinin azalmasından dünyaya ulaşır ve başta

cilt kanseri olmak üzere birtakım tehlikeli sonuçlar doğurur. (1)

Böylece Kur'ân, kâinatı plân ve proğramıyla kendinde taşımakta, ondaki kusursuz düzen ve dengeyi bütünüyle formüle edip yansıtmaktadır. Her âyeti, mükemmelliğin ve doğruluğun anahtarıdır. Onu yalanlamak, gerçeği, doğruyu, mükemmelliği reddetmek olur. İdraki örten kibir ve gururun tabii ürünü sayılır. O bakımdan 59. âyetle Kur'ân'ın bu özelliği belirtilerek inkârcılara ve şüphecilere söylenecek sözün ne olacağı bildiriliyor.

FERAHLATICI ÂYETLERDEN BİRİ

(وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) **«Allah (kötülüklerden) sakınanları, kurtuluşları sebebi (olan imân ve iyi amelleri) ile kurtarır. Kötülük onlara dokunmaz ve onlar üzülmezler de.»**

Ashab-ı Kirâm'dan İbn Mes'ûd (R.A.)ın şöyle dediği rivâyet edilmektedir:

— Allah'ın kitabında en azametli âyet, **«Allahu lâ ilâhe illâ huve'l-Hayyü'l-Kayyûm»**dur. Hayır ve şer yollarını en çok kendinde toplayıp yansıtan âyet, **«İnne'llahe ye'müru bi'l-âdli ve'l-Ihsan»** âyetidir. En ferahlatıcı âyet, **«Kul ya ibâdiyye'llezîne esrefû alâ enfüsihim lâ taknetû min rahmetillah»** âyetidir. Aynı zamanda **«ve nünecciye'llahu..»** âyetidir. En çok Allah'a teslimiyeti, güvenmeyi ve dayanmayı yansıtan ise, **«vemen yettakıllahe yec'âl lehü mahracan..»** âyetidir. (2)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, akla ve sağlam idrâke seslenilerek gereken belge ve malzeme verildi. İnkârcılar kınandı; inkârın doğuracağı zararlar ve getireceği azaplar çok duyarlı bir anlatımla işlendi. İmanın ise mutlak anlamda mutluluk olduğu belirtilerek mü'minler parlak bir gelecekle, sonsuz saadetle müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın yüksek kudretine, mutlak tasarrufuna değinilmekte ve insanların mutluluğundan yana bütün kaynakların anahtarlarının Allah'a ait olduğu bildirilmektedir. Sonra da Allah'tan başkasının ibâdet edilmeğe lâyık olmadığı konu edilerek, O'na ortak koşmanın elîm bir zarara yol açacağı hatırlatılmaktadır.

(1) Bu konuda geniş bilgi için bak : Müzemmil Sûresi 17. âyetin tefsiri

(2) Taberânî : Şa'bî tarikıyla rivâyet etmiştir.

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
وَكٖيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالٖيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ
تَأْمُرُٓونّٖٓي اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ اُوحِيَ اِلَيْكَ
وَاِلَى الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ
وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ
مِنَ الشَّاكِرٖينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ
وَالْاَرْضُ جَمٖيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ
مَطْوِيَّاتٌ بِيَمٖينِهٖ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

MEÂLİ:

62— Allah her şeyin yaratanıdır. O, her şey üzerinde vekîldir.

63— Göklerin ve yerin (hazinelerinin) anahtarları O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler ise, asıl zarara uğrayanlar onlardır.

64— De ki: «Ey Câhiller! Siz bana Allah'tan başkasına ibâdet etmemi mi emrediyorsunuz?!»

65— And olsun ki, sana da, senden önceki (peygamber)lere de şöyle vahyolundu: «Eğer Allah'a ortak koşarsan, şüphen olmasın ki, amelin boşa gider ve zarara uğrayanlardan olursun.»

66— Hayır, ancak Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol..

67— Onlar, Allah'ı (O'nun kudret ve yüceliğini, denge ve düzenini)

hakkıyla takdîr edemediler. Oysa yeryüzü kıyâmet günü O'nun kudret avucundadır. Gökler de O'nun (kudretini temsîl eden) sağ elinde katlanmış olacak. O, (inkârcı nankörlerin) ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir.

İNİŞ SEBEBİ

Allah'a ortak koşan inkârcılardan bir grup, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e gelerek şöyle öneride bulundular: «Ya Muhammed! Sen bizim tanrılarımıza ibâdet et, biz de senin ilâhına ibâdet edelim.» Bunun üzerine yukarıdaki âyetler inmiştir. (1)

Buharî'nin tesbit ve rivâyetine göre : Kitap ehlinden birkaç ilim adamı, Hz. Muhammed'e (A.S.) gelerek dediler ki : «Ya Muhammed! Biz (kendi kitabımızda) şunu görüyoruz: Allah gökleri bir parmak üstünde, yeri bir parmak üstünde, ağaçları bir parmak üstünde, suyu ve toprağı bir parmak üstünde, diğer yaratıkları da bir parmak üstünde bulundurmakta ve «gerçek hükümdar benim» demektedir.

Onların bu sözünü doğrular anlamda Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ön dişleri görünecek şekilde güldü ve sonra 67. âyeti okudu. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

«Allah kıyâmet gününde gökleri katladıktan sonra onları sağ elinde tutar; sonra da şöyle buyurur: «Hükümdar olan ancak benim. Zorbalar, büyüklük taslayanlar nerede?» Sonra yerleri katlayıp sol eline alır ve «hükümdar olan ancak benim. Zorbalar ve büyüklük taslayanlar nerede?» buyurur.» (3)

«Cenâb-ı Hak yeri elinde tutar, göğü de sağ elinde katlayıp tutar. Sonra da şöyle buyurur : «Hükümdar olan ancak benim. Yeryüzünün hükümdarları nerede?» (4)

---

(1) İbn Ebî Hâtim - İbn Kesir: 4/62- Lübabu't-te'vîl : 4/62

(2) Buharî - İbn Kesir: 4/62

(3) Buharî/tefsîr: 2/39, rikak : 44, tevhîd: 6- Müslim/münafikun: 23- İbn Mâce/mukaddeme: 13- Dâremî/rikak: 8- Ahmed: 2/348

(4) Müslim/münafıkun : 24- Ebû Dâvud/sünnet: 19

ALLAH, HER ŞEYİN YARATANIDIR

(اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ...) **«Allah her şeyin yaratanıdır..»**

Aynı sûrede Allah'ın gökleri ve yeri yokluk karanlığını yarıp varlık alanına getiren olduğu «fâtır» sıfatı ile kısaca bildirilirken, konumuzu oluşturan 62, 63. âyetlerle bu sıfat biraz daha açıklanıyor. Kur'ân'da sık sık rastlanan gökle yer kavramı, eşyanın iki tarafını anıp tümünü kasdetmeye yönelik bir mecaz-i mürseldir.

Allah (c.c.) öncesiz olup her şeyin evveli olduğuna göre, var kılınan eşya münhasıran O'nun kudretinin eseridir. Hılkat kanunu O'ndan başkasına nisbet edilemez. Çocuk ister ana rahminde, ister ilâhî düzenlemeye aykırı olarak tüpte oluşsun, hılkat kanununun dışında düşünülemez. Çünkü erkekte spermanın, kadında yumurtanın oluşması, bu kanunun gereğidir. Ne var ki ceninin ana rahminde normal nikâhla oluşması meşrûilik arzetmekte; başkasının spermi alınıp ana rahminde aşılanma yapılması ise bu meşrûilik dışındadır.

Olayları sebep ve illetlere; sebep ve illetleri ezelî plân ve proğrama bağlayan Cenâb-ı Hak'tır. O halde her şey O'nun eseridir; her olay O'nun ilmine ve plânına uygun meydana gelir ve denge korunur. Bazan insanların ya kasıtlı, ya da bilgisizce elinin uzanmasıyla birtakım dengesizlikler meydana gelir ve bunun doğuracağı sıkıntıya da elbette ki insanların katlanması gerekir.

CENAB-I HAK HER ŞEY ÜZERİNE VEKİLDİR

(وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَك۪يلٌ) **«O, her şey üzerinde vekîldir.»**

Cenâb-ı Hak kâinatı ezelde takdir buyurduğu düzende yaratıp tam dengede tuttuktan sonra, onu kendi halîne terketmemiştir. Öyle ki, ezelî plânın sağlıklı yürümesi için şaşmayan kanunlar koyup her şey üzerinde mutlak koruyucu, gözetici ve devam ettirici bulunduğunu açıklamakta ve ona göre mevcut düzen üzerinde düşünmemizi ilham etmektedir. Böylece başkasının müdahale hakkı ve yetkisi bulunmadığına, kendi tasarrufunu insanlara bırakmadığına işârette bulunarak, bu konudaki yanlış inançları reddetmekte ve en sıhhatli bilgiyi vermektedir.

O halde, **«O her şey üzerinde vekîldir»** cümlesiyle, Allah'ın kâinat üze-

rinde koruyucu, düzenleyici, yürütücü ve yegâne tasarruf sâhibi bulunduğu şüpheden uzak bir anlatımla bize öğretilmektedir.

Bu durumda «sâhib-i zaman», «vekîl-i mutasarrıf» diye yetkili bir kimsenin bulunmadığı kesinlik kazanır; yani fanilere böyle bir kudret verildiği söylenemez. Hz. Muhammed'e (A.S.), Büyük Ruh Melek Cebrâil'e verilmeyen bir yetkinin başka bir fâniye verilmesi elbette ki düşünülemez.

Kudrette eşi, hılkatta benzeri, tasarrufta ortağı, vekîllikte yardımcısı olmayan Allah her türlü noksanlıktan, âcizlikten pak ve münezzehtir.

GÖKLERİN VE YERİN HAZİNELERİ

(لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ) **«Göklerin ve yerin (hazinelerinin) anahtarları O'nundur.»**

«Anahtarlar» diye çevirisini yaptığımız «makalîd» kelimesine yer verilmiştir. Farsçadan Arapçaya geçtiği söylenir. «ıklid» ismi Türkçeye geçip «kilit» şeklini almıştır. Bu tesbite göre, âyetteki «mekalîd», kilitler, anahtarlar anlamına geldiği gibi, «hazineler» manasına da geldiği lûgatçılarca belirtilmiştir.

Göklerde ve yerde insanoğlu için hazırlanan madenler, petroller, bitkiler, yağmurlar, atmosfer, güneş ışını hep belli ölçülere göre birer hazine mahiyetinde hazırlanmıştır. Her birinin yararlı olmasında mutlak surette hesap söz konusudur. İnsanlara düşen, bu hazinelerden yeterince yararlanmasını bilmektir.

Bunca açık delil ve belge ortada dururken, müşriklerin, Hazreti Peygamber'i (A.S.) putlara ibâdete dâvetleri, şüphesiz ki koyu cehaletten kaynaklanmaktaydı. Nitekim Kur'ân, küfrün de, sapıklığın da, her çeşit ölçüsüzlüğün de temelinde bilgisizliğin yattığını bildirerek, Peygamber (A.S.) Efendimizin diliyle şöyle sesleniyor : **«De ki : Ey câhiller, siz bana Allah'tan başkasına ibâdet etmemi mi emrediyorsunuz?!»**

Böylece «Tevhîd İnancı»nın esasları gelip geçen bütün peygamberlere bildirilmiş ve hepsi de bu esasları teblîğ ile görevlendirilmişlerdir. Artık hiçbir peygambere bunun aksine bir yol izlemek aslâ yakışmaz. İlgili âyetle Tevhîd'in asıl değer ölçüsü bildirilerek, yanlış bir inanca sapanlar tehdît edilmekte ve Tevhîd nuruna erişenlerin ise, şükretmelerinin gereği hatırlatılmaktadır. İbâdet ve taât ise, şükrün başı; iyi yararlı mü'min olup sâlih amellerde bulunmak bunun açık belirtisidir.

ALLAH'I HAKKIYLA TAKDÎR EDEMİYENLER

(... وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ) **«Onlar, Allah'ı (O'nun kudret ve yüceliğini, denge ve düzenini) hakkıyla takdîr edemediler.. »**

Kâinatta her sistem ve parça, Allah'ın varlığını, birliğini, kudret ve azametinin sınırsızlığını yansıtırken, inkârcı şaşkınların Allah'ı bırakıp basit cisimlere tapmaları çok hayret edilecek bir olay olarak vasıflandırılıyor. İnsanoğlu bütün üstünlük ve yeteneklerine rağmen kendini böylesine koyu cehalete kurban edebiliyor mu?!

Varlık âleminde yer alan hangi şeyde düzensizlik, plânsızlık vardır? Hangi sistem bir kanun ve hesaba bağlı bulunmuyor? Akıl bunları tesbit edecek güçte, duygular anlayacak kudrette yaratılmamış mıdır?

Ne yazık ki inkârcı sapıklar Allah'ı ne hakkıyla tanıyabildiler, ne de hakkıyla O'nun azamet ve kudretini anlayabildiler. Bu yüzden kimi putları Allah'a ortak koşacak kadar aptallaştı; kimi de O'nu büsbütün inkâr edecek kadar körleşip sağırlaştı.

Düzeni kuran ancak O'dur. Her kuruluşun bir başlangıcı, bir de sonu vardır. Aynı zamanda her kuruluşun bir kurucusu söz konusudur. Kıyâmet, dünya ve kâinat düzeninin sonu, yeni bir düzenin başlangıcıdır. Kurduğu düzeni devam ettirip ettirmeme bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın irâdesine bağlıdır. Kulların bu konuda hiçbir tasarruf yetkisi yoktur. Âhiret düzenini sonsuzluğa çevirip devam ettireceğini de va'deden O'dur. Şüphesiz O, va'dinden caymaz; söz O'nun yanında değişmez ve değişikliğe uğratılmaz.

SAĞ EL, KUDRETİN SEMBOLÜDÜR

(... وَالْاَرْضُ جَمِيعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ) **«Oysa yeryüzü kıyâmet günü O'nun kudret avucundadır. Gökler de O'nun (kudretini temsîl eden) sağ elinde katlanmış olacak..»**

Sağ el, yüce kudretin sembolüdür. Allah'a hiçbir zaman beşerî sıfatlar nisbet edilemez; sadece anlayışımızı kolaylaştırmak için birtakım sembolik sözler kullanılmıştır. O bakımdan Kur'ân ve Hadîslerde geçen ve beşerî sıfatlara yönelik bulunan tâbirler sembolik mahiyettedir. Cenâb-ı Hakk'ın üstün ve sınırsız kudretinin bütün kâinatı kapsayıp kuşattığı ifade edilirken, **«gökler de O'nun sağ elinde katlanmıştır»** buyurularak her şeyin O sonsuz

kudretin tasarufu altında bulunduğuna işâret ediliyor ve böylece mecazî bir anlatımla düşüncemiz yönlendiriliyor.

Şüphesiz O'nun kudretinin dengi yok ki, eşi ve yardımcısı olsun; saltanatının benzeri yok ki, ortağı bulunsun. Mülkünden başka bir mülk yok ki, karşısına rakip çıksın.. Onun için **«O, (inkârcı nankörlerin) ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretine değinilerek, mutlak tasarruf sâhibi olduğu belirtildi. Sonra da varlıkta yer alan bütün hazînelerin, kaynakların O'na ait bulunduğu konu edilerek, mülkünde ortağı olmadığı açıklandı. Böylece O'ndan başkasının tapılmaya, ibâdet edilmeye lâyık olmadığı üzerinde durularak yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet olayı üzerinde duruluyor, Sûr'a üfürülünce meydana gelecek safhalardan bir kısmına dikkatler çekiliyor. Öyle bir günde amel defterlerinin ortaya konulacağı, peygamberle şâhitlerin getirileceği ve öylece adâlet terazisinin kurulacağı haber verilerek o güne hazırlanmamız isteniliyor.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ
اِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾
وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ
بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾
وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

M E Â L İ :

68— Sûr'a üfürülünce, Allah'ın dilediğinin dışında, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi çarpılıp cansız yere düşer. Sonra ona bir daha üfürülür, derken (ölenlerin tamamı) kalkıp bakışırlar.

69— Yeryüzü, Rabbının nûruyla parıldar, kitap konur, peygamberler ve şâhitler getirilir ve insanlar arasında hak ile hükmedilir ve onlar haksızlığa uğramazlar.

70— Herkese yaptığı amelin karşılığı noksansız ödenir. Allah, onların yaptıklarını çok daha iyi bilir.

İLGİLİ HADÎSLER

«İki üfürme arası kırk..dır.»

Bunun üzerine Ebû Hüreyre (R.A.)den soruldu :

— Kırk gün müdür?

— Bilmiyorum, dedi.

— Kırk yıl mıdır?

— Bilmiyorum, dedi.

— Kırk ay mıdır?

— Bilmiyorum, dedi.

«Artık insanın her yanı çürüyüp ufalanacak, ancak kuyruk sokumundaki (küçücük bilyamsı) kemik çürümeyecektir. İnsanlar o kemikten oluşup meydana gelecek.» (1)

Yine Ebû Hüreyre (R.A.)ın rivâyetine göre, Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurmuştur :

«Melek Cebrâil'e, 68. âyette «Allah'ın dilediğinden başka» sözünden maksat kimlerdir? diye sorduğumda, «onlar şehitlerdir......» diye cevap verdi.» (2)

---

(1) Buharî/tefsir: 3/39, 1/78- Müslim/fiten: 141

(2) Ebû Ya'lâ/hadis zayıftır.

SÛR'A İKİ DEFA ÜFÜRÜLMESİ

(وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ) **«Sûr'a üfürülünce, Allah'ın dilediğinin dışında, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi çarpılıp cansız yere düşer. Sonra ona bir daha üfürülür, derken (ölenlerin tamamı) kalkıp bakışırlar.»**

Sûr konusunda hem Neml, hem En'âm sûrelerinde gerekli açıklama yapılmıştır. Burada tekrar aynı konuya dönülmesi, ilâhî tasarrufun mutlak mânada ezelde belirlenmiş düzenlemeye göre sürdürüldüğüne işârettir.

Aynı zamanda her olayın birtakım sebep ve illetlere bağlı bulunduğu dolaylı şekilde anlatılmakta ve «kün emri»nin kıyâmet olayını doğuracak sebepleri kusursuz meydana getireceği ilhâm edilmektedir.

Şüphesiz kıyâmetin kopması büyük bir olaydır. Böyle bir olayın meydana gelmesi, Sûr denilen ve mahiyeti bizce bilinmeyen aletin üfürülmesine bağlanmıştır.

Sûr, sözlükte: «boynuz» demektir. Böyle bir ismin kullanılması, konuyu anlamamızı kolaylaştırmak içindir. Hem onu, hem de kıyâmet olayını kâinatın bütünlüğü içinde ele aldığımızda, şu sonucu çıkarabiliriz: Kâinat denilen varlık âlemi, kusursuz şekilde ayakta tutulmaktadır. İlâhî kudret bir çember misali kâinatı kucaklamakta ve düzenli kalmasını sağlamaktadır. Görevli Melek İsrâfil, ilâhî emirle kâinatı o kudretin koyduğu denge kanununun çemberinden çekip alınca, tarifi mümkün olmayan bir ses ve gürültü kopacak da mevcut sistemler alt-üst olup bozulacak; hayat şartları bir anda yok olup canlı nesne diye bir şey kalmayacak. Sonra ölenlerin dirilip kalkması için Melek İsrâfil bu defa ruhlar âlemine, diğer bir anlatımla «Berzah Âlemi»ne yönelerek, hazırlanan bedenlerine gelip girmeleri için yine ilâhî emir uyarınca ikinci üflemeyi gerçekleştirecek, yani ilâhî emri ruhlara eriştirecektir.

Âyetin zâhirine göre, boynuza benzer bir alete üfürülecek, ilâhî emir ve hüküm neye yönelikse ona seslenilecek ve böylece kıyâmet olayları bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenerek ikinci düzen kurulacak.

SÂÎKA FİİLİNİN DELÂLET ETTİĞİ MANA

«Saâk» ansızın gelen ses ve onun dehşetinden dengenin kaybolmasıyla canlıların düşüp ölmesi anlamında kullanılmıştır. Bu anlatım bize, kıyâ-

metin kopuş anında Sûr'dan çıkan sesin bütün varlık âlemini inleteceğini, sistemleri dağıtıp, denge ve düzeni bozacağını ve o sebeple canlı varlıkların bir anda kendilerinden geçip öleceklerini haber vermektedir. Kâinatı temel plânıyla sarsıp yıkacak olan bu müthiş sesin bırakacağı tesiri kelimeyle anlatmak elbette ki mümkün değildir. Cenâb-ı Hak bize bu hususta kısa bir bilgi vererek iyice düşünüp kıyâmet olayının azamet ve dehşetini anlamamızı ilhâm ediyor.

SÛR SESİNİN TESİRİ DIŞINDA TUTULANLAR

Müfessir Kurtubî'nin naklettiği, fakat kaynağını bildirmediği bir hadîste, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, konumuzu oluşturan âyeti okuyunca, ashabından birkaç kişi Ona sordu:

— Ya Resûlellah! Düşüp yok olmayanlar kimlerdir?

Cevap verdi :

— Cebrâil, Mikâil, İsrâfil ve Azrâil'dir..

Diğer bazı müfessirlere göre, bu istisnâ edilenler, dört büyük melek ve Arş'ı taşıyan meleklerdir. Bazı ilim adamları bunlarla beraber, cennetlerdeki hurileri, Ridvan'ı ve cehennem Zebanî'sini, bir de Ebû Ya'lâ hadîsinde belirtilen şehidleri istisna edilenler arasında anmışlardır.

Konuyla alâkalı hadîsler arasında mâna ve delâlet birliği sağlayacak olursak, birinci üfürmede, insan, hayvan, cin ve melek ne varsa düşüp ölecek veya dengesini kaybedip kendinden geçecek; ancak dört büyük melek ve bir de Allah yolunda şehit düşenler bu genellemenin dışında kalacak. Zira şehitler de bir bakıma hayattadırlar, bizim bilmediğimiz bir hüküm ve kanunla diridirler.

«Saâk olayı», kıyâmetin dehşetini, kopacak müthiş gürültünün her şeyi mahvedeceğini ifade içindir. İkinci üfürülme ile, mahvedilen canlılar dirilip kalkar da şaşkın bir halde birbirlerine bakışıp kalırlar. Çoğu ne olduğunu hemen anlayamaz. Nitekim Yâsîn Sûresi'nde bu husus açık bir şekilde belirtilmektedir.

YERKÜRENİN DEĞİŞMESİ

Kıyâmet kopunca yerküre dümdüz pürüzsüz bir görünüm arzedecek ve yörüngesinden çıkıp «Mahşer Alanı» nerede kurulacaksa, oraya gidip dayanacak. Nitekim İbrahim Sûresi'nin 48. âyetinde şöyle buyurulmaktadır:

«O gündeki yer başka bir yere, gökler de başka göklere çevrilir.»

Böylece yerküre, Cennet ve Cehennemin, aynı zamanda Mahşer Alanı'nın bulunduğu sisteme kadar gider de yeni düzendeki yerini almış olur.

O GÜN RABBIN NURU YERİ AYDINLATIR

(وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا ...) **«Yeryüzü, Rabbının nuruyla parıldar..»**

Sistemlerin hepsi bozulacağına, güneşin paramparça olacağına ve yeni sistemlerin kurulacağına göre, Mahşer Alanı ve ilgili yerler ne ile aydınlatılacaktır? Kur'ân-ı Kerîm yarı kapalı bir anlatımla bilgi vermektedir. Tabiatıyla âyet mücmel olduğu için de yorum yapmamızı kolaylaştırıyor. O bakımdan o âlemi aydınlatacak ilâhî nurdan neyin kasdedildiği üzerinde farklı yorum ve görüşler ortaya çıkmıştır. Onları şöyle sıralayabiliriz:

a) O gün mahşer ve çevresi ilâhî adâletin tecellisiyle aydınlanacak ve karanlık bir cihet kalmayacaktır. Haklı haksızdan kesinlikle ayırt edilecek; iyilerle kötüler tesbit edilirken en küçük bir hatâ ve yanılma payı olmayacaktır.

b) Allah'ın inen hükmüyle yer aydınlanacaktır.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın tecellisi aydınlatıcı bir nura benzetilmiştir.

c) Cenâb-ı Hak, kıyâmet gününde bir nur yaratacak ve Mahşer Alanı onunla ışıl ışıl ışıldayacaktır.

d) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Güneş ve ay'ın ışığı değil, Allah'ın yaratacağı başka bir ışık kaynağıdır ki her tarafı en kusursuz şekilde aydınlatacaktır.

Çünkü kıyâmet ve âhiret, gecesi olmayan gündüzdür; hep aydınlık ve uykusuzluktur.

Bütün bu yorumlardan şu neticeyi çıkarabiliriz: Yeni kurulacak sistemin, diğer bir anlatımla, yeni âlemin bir daha değişmiyeceğini dikkate aldığımızda, ışık ve enerji ebediyen bitmeyecek güneş misali yeni bir aydınlatıcı sistem kurulacaktır. Ancak onun keyfiyet ve kemmiyetini bilmemiz bugün için mümkün değildir.

Böylece Cenâb-ı Hak ilgili âyetlerle yeniden kurulacak âlemle ilgili kısa bilgi vermek suretiyle daha iyi düşünmemize imkân vermekte ve Kur'ân'ın bütünlüğü içinde birtakım olumlu yorumlar yapmamızı ilham etmektedir.

KIYÂMET GÜNÜNDE KİTABIN GETİRİLMESİ

(وَوُضِعَ الْكِتَابُ ...) **«Kitap konur..»**

Burada, ya her şeyin yazılı bulunduğu «Levh-i Mahfuz»un ortaya konacağına, ya da her kişiye ait amel defterinin getirilip sâhiplerinin eline verileceğine işâret edilmektedir. Nitekim bu ikinci yorum, İsrâ Sûresi'nde çok açık bir anlatımla belirtilmekte ve her çeşit şüpheyi giderecek bir netlik arzetmektedir.

Kitabın konulması, ilâhî adâletin delil ve şahitleriyle tecellisini hatırlatır. Böylece itiraz kapıları kapanır; yalnız hak ve adâlet konuşur.

PEYGAMBERLERLE ŞAHİTLERİN GETİRİLMESİ

(وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ) **«Peygamberler ve şahitler getirilir ve insanlar arasında hak ile hükmedilir ve onlar haksızlığa uğramazlar.»**

Âhiret gününde hesap alanında, dünyada iken ümmetlerine tebliğatta bulunduklarına dair sorulacak hususlara cevap vermeleri için peygamberlerin hepsi hazır bulundurulacak ve diğer ümmetlere karşı şehadette bulunmaları için de Muhammed (A.S.) ümmeti getirilip o alanda yerlerini almaları sağlanacak ve sorulanlara cevap vermeleri istenecek. Nitekim Bakara Sûresi 143. âyette bu konu açıklanmakta ve biraz daha geniş bilgi verilmektedir.

Buradaki «şühedâ» kelimesine gelince, az farklı yorumlarla açıklanmıştır. Onları şöyle özetliyebiliriz :

a) Allah yolunda şehit düşenlerdir. Kıyâmet gününde kimlerin Allah'ın dininden alıkonduğu hakkında şahitlikte bulunmaları sağlanacaktır.

b) Amelleri yazan «Hafeza Melekleri»dir. Bunlar yazdıkları şeylerle ilgili şehadette bulunacaklar. Bu yorum, Kaf Sûresi 21. âyetle açıklanmaktadır.

Bu durumda kimse haksızlığa uğratılmayacak; hiçbir iyilik ve kötülük gizli kalmayacak; herkes amelinin ve niyetinin karşılığını noksansız görecektir. Cenâb-ı Hak, insanların neler işlediğini çok iyi bilir; bununla beraber adâletinin parlaklığı gereği bütün belgeleri, delilleri ve şahitleri de konuşturur.

Kur'ân'da adâletin tecellisi anlatılırken, bir yandan da yeryüzünde insanlar arasında hükmedenlere, ilâhî adâletin azameti hatırlatılmakta ve âdil davranmayanların eninde sonunda o yüce adâlet karşısında hesap vermek zorunda kalacağı bildirilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet olayı üzerinde durularak aydınlatıcı anlamda bir iki safhası konu edinildi. Amel defterlerinin ortaya konulacağı hatırlatılarak, o defterlere yalnız iyilikler, sevaplar ve doğruluklar yazdırmamız istenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatta ilâhî adâlet terazisini göremiyen şaşkınların, âhirette zümre zümre Cehennem'e sevkedileceği; bu teraziyi görüp kendini Hakk'a veren mü'minlerin ise Cennet'e grup grup gireceği haber veriliyor ve kalpleri hakka çevirecek açıklamalar yapılıyor. O gün meleklerin de Arş'ın çevresini çevirmiş halde Allah'a hamd edecekleri belirtilerek, dünyada iken namaz, tevaf ve benzeri ibâdetlerin önemine işârette bulunuluyor.

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاؤُهَا
فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ
يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا
قَالُوا بَلَى وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾
قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى
الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى
الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاؤُهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ

خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ
نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَٓاءُ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِل۪ينَ ﴿٧٤﴾
وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَٓافّ۪ينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ
رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَق۪يلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٧٥﴾

M E Â L İ :

71— Kâfirler bölük bölük Cehennem'e sevkedilir, nihâyet oraya vardıklarında Cehennem kapıları açılır. Cehennem bekçileri onlara derler ki : «Size, içinizden Rabbınızın âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınız hakkında sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?» Onlar da : «Evet, geldi, derler.» Ama azâp hükmü kâfirlere hak olmuştur.

72— Onlara, içinde devamlı kalacakları «Cehennem'in kapılarından girin» (denilir). Büyüklük taslayanların kaldıkları yer ne kötü!.

73— Rablarından korkup (küfür ve böbürlenmekten) sakınanlar, bölük bölük Cennet'e götürülürler; sonunda oraya geldiklerinde Cennet kapıları açılır, oranın bekçileri onlara derler ki : «Selâm size olsun! Gönül huzuru buldunuz. Ebedî kalıcıları olarak girin Cennetlere..»

74— Onlar da : «Hamd O Allah'a ki verdiği sözü bize gerçekleştirdi; bizi bu yere vâris kıldı ki Cennet'te istediğimiz yerde eyleşip oturabiliyoruz. İyi-yararlı amellerde bulunanların mükâfatı ne güzeldir!» derler.

75— Meleklerin, Arş'ın etrafını çevirmiş bir halde Rablarını hamd ile tesbîh ettiklerini görürsün. İnsanlar arasında ise hak ile hükmolunmuştur. «Âlemlerin Rabbına hamd olsun!» denilir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Cennet'te ilk şefaatçi benim.» (1)

«Cennet'in kapısını ilk çalacak olan benim.» (2)

«Kıyâmet günü Cennet'in kapısına gelirim de onun açılmasını isterim. Hâzın, «sen kimsin?» diye sorar. Ben de, «Muhammed'im» diye cevap veririm. Bunun üzerine o şöyle der: «Senden önce hiçbir kimseye açmamakla emrolundum.» (3)

«Cennet'e girecek ilk zümrenin suretleri, bedir gecesindeki dolunaya benzer. Onlar Cennet'te ne tükürürler, ne sümkürürler, ne de abdest bozarlar. Kapları ve tarakları altın ve gümüştendir. Buhurdanlıkları ûd ağacındandır. Terleri misktir. Onlardan her birinin iki zevcesi vardır ki, bacaklarının ilikleri, güzellikleri sebebiyle etlerinin ardından görünür. Aralarında hiçbir ihtilâf olmaz. Kalplerinde de kin bulunmaz. Kalpleri bir tek kimsenin kalbi üzeredir (aralarında mutlak anlaşma ve uyum vardır). Sabah-akşam Cenâb-ı Hakk'a tesbîhte bulunurlar.» (4)

«Ümmetimden Cennet'e öyle bir zümre girer ki, sayıları yetmiş bindir. Yüzleri bedir gecesindeki dolunay gibi ışıl ışıldır.» (5)

«Sizden kim abdest alır, abdestini tastamam yerine getirir ve sonra da Eşhedü ellâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammed'en abdühü ve resûlühü derse, mutlaka ona Cennetin sekiz kapısı açılır da dilediğinden içeri girer.» (6)

ÂHİRETTE İKİ AYRI ZÜMRENİN DURUMU

(وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ...) «Kâfirler bölük bölük Cehennem'e sevkedilir..»

---

(1) Müslim/imân : 332 - Müsned-i Ahmed : 3/140
(2) Müslim/imân : 331
(3) Müslim/imân : 333- Ahmed : 3/136
(4) Buharî/bed-i halk : 8, enbiyâ : 1- Tirmizî/kıyâmet : 60, cennet: 7- İbn Mâce/zühd : 30- Ahmed: 2/230, 232- 3/16- 6/355
(5) Buharî/rikak : 50, 51- Müslim/imân : 369, 373- Müsned-i Ahmed : 1/6- 3/135, 257, 345, 383
(6) Nesâî/tatbiyk : 77- Dâremî/salât : 78- Ahmed : 4/146, 153- 5/508

Âhiret gününde herkesin amel ve niyetine göre noksansız karşılık göreceği kısaca belirtildikten sonra, mü'minlerle inkârcı sapıkların lâyık oldukları yere sevk edilecekleri açıklanarak, inananlara müjde verilmekte; inanmayanlara uyarıda bulunulmaktadır.

Kâfirler o gün zümreler halinde Cehennem'e itilip kakılarak sevk edilecekler. Cehennem bekçilerinin onlara: **«Size, içinizden Rabbınızın âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınız hakkında sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?»** diye sormalarının konu edilmesi, çok önemli bir hususu aydınlatmaya yöneliktir. Öyle ki : İlâhî âyetleri bilmenin, Cenâb-ı Hakk'ı kemal sıfatlarıyla tanımanın ve âhiret âlemiyle ilgili sağlıklı bilgi edinmenin tek yolu, peygamberlerin irşat ve teblîğine dayanır. Zira fizikötesi konuları yalnız akıl ve düşünce yoluyla bilip çözmek mümkün değildir. O nedenle her kavme ve millete uyarıcı, yol gösterici, madde ötesinden haber getirici peygamber gönderilmiştir ve bu hikmete dayalı olarak Cenâb-ı Hak : **«Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz»** buyurarak, sözü edilen konularda mutlaka peygamber teblîğine ihtiyaç bulunduğuna işarette bulunmuştur.

Cehennem bekçilerinin sorusu da bu gerçeği yansıtmakta ve bize tamamlayıcı bilgi vermektedir.

Kâfirlerin bu soruya olumlu cevap vermesi ise, her millet ve kavme Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'den önce peygamber gönderildiğinin bir başka delili sayılır.

«İçinde devamlı kalacağınız Cehennem'in kapılarından girin!» cümlesi, kâfirlerin ümitlerini silip kaldırmaya yönelik bir başka tehdîttir.

Cennet ehline gelince : Onların derecelerine göre zümreler halinde Cennet'e götürülmesi ve Cennet kapılarının kendilerine açık tutulması, önceden bu ebedî saadet yurdunun onlar için hazırlandığını gösterir. Böylece onlar Cennet'e yaklaştıkça oranın nefis kokusunu için için duyarlar ve her nefes alıp vermede ümitleri bir kat daha artıp kuvvetlenir. Kâfirler ise, Cehennem'in önüne getirildikleri zaman, oranın kapıları açılacak ve aldıkları kerîh kokunun ötesinde müşahede edecekleri manzara onlara dehşet ve ümitsizlik verecek, mahvolduklarını anlayarak yüzbin pişmanlık içinde yerlerini alacaklar.

Cennet bekçileri nezaket dolu bir ifadeyle gelenlere selâm verecekler. «Gönül huzuruna kavuştunuz» diyerek o saadet yurdunda ebedî kalacaklarını, her türlü dünyevî kirlerden arınmış olarak sonsuza dek mutlu olacaklarını müjdeliyecekler.

Bu manzara ve haber, ümit üstüne ümit verecek; hiçbir şüphe ve endişeye yer bırakmıyacaktır. Zira Cennetlikler, dünyada iken takvâ, yani Allah'tan korkup kötülüklerden sakınma doğrultusunda bulunmuşlar ve dinin esaslarına bağlı kalıp her çeşit fenalıktan sakınmayı kendilerine huy edinmişlerdi. Böylece dünyada Allah'tan, O'nun âdilane azabından korkanlar için âhiret âleminde korku olmayacağı neticesi ortaya çıkıyor.

Cennet ehli dünyada eriştikleri imân ve amel-i sâlih nîmetine hamd ve şükürde bulunduklarından dolayı, Cennet'e girdikleri zaman aynı terbiye ve nezaketi, şuur ve irfanı dile getirerek mahviyet ve teslimiyetlerini arz ederler.

Cennet'e vâris kılınan bu bahtiyarlar, istedikleri gibi oturup eğlenirler. Çünkü müdahale edecek başka vârisler yoktur. Verilen mülk, göz ve gönül dolduracak kadar geniş ve boldur. Bitip tükenmiyecek nîmetler her yandan köpürüp taşmaktadır. Geçim kaygısı diye bir düşünce ve duygunun yeri ve anlamı yoktur.

MÜ'MİNLERİN HAMD ETMESİ

(وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ ...) **«Onlar da : Hamd O Allah'a ki verdiği sözü bize gerçekleştirdi; bizi bu yere vâris kıldı..»**

Âhiret âleminde mü'minler lâyık oldukları mükâfata erişince, bütün kuvvet ve kudreti elinde bulunduran Cenâb-ı Hakk'ın her an övülmeğe lâyık olduğunu düşünerek derin bir sevgi ve saygı havası içinde hamd edecekler ve Cennet'i de Allah'ı sık sık anmak suretiyle şenlendirecekler. Sadece onlar değil, Cennet'in bir bakıma tavanı sayılan Arş'ın etrafını çeviren melekler de durmadan tesbîh ve tahmîdde bulunacaklar.

Böylece «hamd» ve «tesbîh» hem mü'minlerin gönül gıdası, hem de meleklerin değişmeyen ibâdeti olarak devam edecektir. Allah ile mutlu kulları arasındaki ilgi ve irtibat hep bu anlamda sürüp gidecektir.

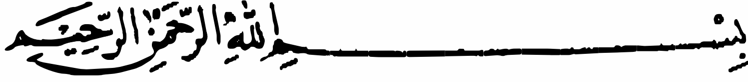
İnananlarla inanmayanların eriştikleri sonuca bakınca, inananların geniş iltifata; inanmayanların sonsuz azaba lâyık görülmeleri bir haksızlık değildir. Amel ve niyetlerine denk âdilâne bir hükümdür. Zira hak kavramı, her şeyi en uygun, en makul ve en yaraşır ölçü ve düzende, uygunluk ve dengede tutmaya delâlet eder. Bu gerçeği bilen melekler, **«İnsanlar arasında hak ile hükmedilmiştir»** diyerek ilâhî adâletin şaşmazlığını bir defa daha dile getirip ilân ederler.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, başlanılan her meşru işin sonunda Allah'a hamd etmemizi tavsiye etmekte, Cennet'teki durumu buna misal vermek suretiyle konuyu iyi anlamamızı ilhâmda bulunmaktadır.

Zümer Sûresi'ne hamd ile başlandı ve yine hamd ile bitirildi.

Bizi bu sûrenin de tefsîrine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; sünnetiyle kalp ve kafamızı aydınlatan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

MÜ'MİN SÛRESİ

Sûre iki ayrı isimle anılmaktadır. Fir'avn'ın zâlimce aldığı karara karşı çıkan kahraman bir mü'minden söz edildiği için «Mü'min», üçüncü âyetin baş kısmında Cenâb-ı Hakk'ın günahları bağışlayan «Ğâfir» sıfatından bahsedildiği için «Ğâfir» denilmiştir.

el-Hasan, Atâ', İkrime ve Câbir'e göre: 55. âyet dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Çünkü bu âyet beş vakit namaza işârettir ve namaz ile ilgili emirler Medine'de inmiştir. İbn Abbas (R.A.) ve Katade'ye göre : 56 ve 57. âyetleri Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir. (1)

Âyet sayısı	:	85
Kelime »	:	1199
Harf »	:	4960 (2)

«Hâ-Mîm» ile başlayan ve ilki bu sûre olan yedi sûreyle ilgili olarak İbn Abbas'ın (R.A.) şöyle dediği rivâyet edilmiştir: «Kur'ân'ın özü ve çekirdeği, Hâ-Mîm'lerdir.»

Enes (R.A.) ile İbn Mes'ud (R.A.) de, «Hâ-Mîm'ler Kur'ân'ın dîbacesidir» demişlerdir. (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kur'ân-ı Kerîm'in bazı özellikleri anlatılarak onun ilâhî olduğuna delil getiriliyor.

2— Allah'ın âyetleri hakkında bilgisizce tartışmak isteyenlerin yaşayışlarına özen duyulmaması emrediliyor

3— Arş'ı taşıyan meleklerin birtakım vasıfları üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi veriliyor.

(1) Tefsir-i Kurtubî : 15/288
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/64
(3) Tefsir-i Kurtubî : 15/288

4— Cehennem ehlinin bir çıkış yolu aramalarına ve bu husustaki isteklerine dikkatler çekilerek inkârcı zâlimler uyarılıyor.

5— Çok Yüce Kudret Sâhibi bir ilâhın varlığına delâlet eden belgelere yer veriliyor. Böylece insan aklı harekete geçirilmek isteniliyor.

6— Allah'a ortak koşanlar, kıyâmet gününde meydana gelecek şiddet ve korkunç safhalarla tehdît ediliyor.

7— Misal olarak Musa Peygamber (A.S.) ile Fir'avn'ın kıssası ve bu sırada imânını gizleyen kahraman bir kişi anlatılıyor.

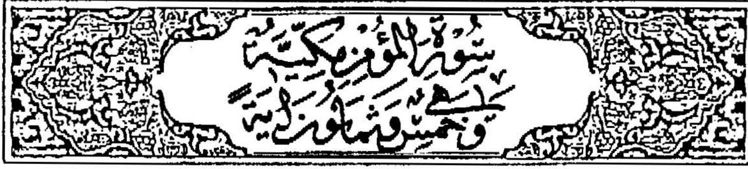
8— Müşriklerin eziyet ve saldırısına karşı Resûlüllah'a (A.S.) ve dolayısıyla mü'minlere sabır tavsiyesinde bulunuluyor.

9— Cenâb-ı Hakk'ın karada ve denizde kulları için hazırladığı nîmetlere yer veriliyor ve o nîmetlerden bilerek meşru şekilde yararlanmamız isteniliyor. Aynı zamanda karada ve denizde hazırlanan kaynaklara dikkatimiz çekilerek onları ihmal etmemizin üzücü sonuçlar doğuracağına işârette bulunuluyor.

10— Allah'a karşı gelip küfür ve tuğyan ile ömrünü noktalayan kavim ve milletlerin yeryüzündeki kalıntılarını gezip görmemiz tavsiye ediliyor ve yaşamakta olan inkârcı zâlimlerin özellikle bu konuya dikkatleri çekiliyor.

11— İlâhî hışma uğrayıp yok edilme çizgisine gelip dayandıktan sonra pişmanlık duymanın hiçbir yarar sağlamayacağı hatırlatılarak, öyle bir noktaya gelmeden önce Hakk'a dönmenin gereğine atıf yapılıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْعَل۪يمِۙ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ
التَّوْبِ شَد۪يدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ اِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— Hâ-Mîm.

2— Kitab'ın indirilişi, çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen Allah'tandır.

3— Günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, cezâsı şiddetli, lûtuf ve ihsânı geniş ve bol olandır. O'ndan başka ilâh yoktur. Varış O'nadır.

HÂ-MÎM İLE BAŞLANILAN SÛRELER

«Hâ-Mîm» ile başlayan yedi sûrenin hepsi de Mekke'de inmiştir. Bunlar yedi büyük işâret ve zafer va'deden yedi müjdeyi beraberinde getirmiştir. İlâhî inâyet ve nusratın mü'minlerden yana yedi ayrı tecellide bulunduğu; her tecellinin yeni bir silkinme, toparlanma ve yeni bir güç oluşturma olacağı ve böylece son din olan İslâm'ın yedi kıtaya yayılacağı ilhâm ve remzini yansıtıyor. Allah daha iyisini bilir.

KUR'ÂN'IN ÜSTÜNLÜK VE BENZERSİZLİĞİ

(تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْعَل۪يمِ) **«Kitab'ın indirilişi, çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen Allah'tandır.»**

İkinci âyette Allah'ın insanlara son mesajı olan Kur'ân'ın, o çok üs-

tün, çok güçlü ve her şeyi hakkıyla bilen ilim sâhibinden indirildiği açıklanmaktadır. Şüphesiz bir eserin, bir kitabın kudret ve üstünlüğü, sâhibinin kudret ve üstünlüğünü yansıtır. Cenâb-ı Hak mutlak kudret ve ilim sâhibidir; o halde O'nun kitabı Kur'ân da ilimlerin önünde ve üstünde yol gösterme kudretini kendinde taşımaktadır. Getirdiği hükümler bütünüyle insanoğluna ruh ve beden, aile ve toplum, dünya ve âhiret düzenini ve dengesini sağlayacak muhteva ve özelliktedir. O bakımdan da Kur'ân'ın bir benzeri yazılamamıştır ve yazılamıyacaktır da. Buluşlar, keşifler, isbatlar, bilimsel araştırmalar hep onu doğrulamaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'deki, insan aklını ve idrâkini harekete geçirmek için konulan ana fikirler, temel bilgiler her yönüyle bilimsel araştırmaların nüvesini oluşturmakta, onlara hareket çizgisini belirlemektedir.

1400 şu kadar yıl önce ortaya koyduğu temel bilgiler, ana fikirler bugün hâlâ bütün parlaklığıyla ve tazeliğiyle üstünlüğünü korumaktadır ve korumaya devam da edecektir. Zira O her yönüyle Azîz ve Alîm olan Allah'ın eseridir, O'ndan indirilmedir.

ÜMİT VE KORKU VEREN DÖRT SIFAT

(غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ) **«Günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden; cezası şiddetli, lûtuf ve ihsanı geniş ve bol olandır. O'ndan başka ilâh yoktur. Varış O'nadır.»**

Ümit veren üç sıfat :

1— Allah bağışlayandır.

2— Tevbeyi kabul edendir.

3— Lûtuf ve ihsanı geniş ve boldur.

Korku veren sıfat :

1— Allah'ın cezası şiddetlidir.

Görüldüğü gibi, korkudan daha çok ümide yer verilmiş ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve gufranının gazabının önünde bulunduğuna işârette bulunulmuştur. Zira Cenâb-ı Hak, kullarına rahmet kapılarını açmadan, onları o rahmete çağırmadan onlara gazap etmez. Kudsî Hadîste bu hakikat şu sözle açıklanmıştır: **«Rahmetim gazabımın önüne geçmiştir.»** (1)

---

(1) Buhari/tevhîd: 15, 22, 28 55, bed-i halk : 1- Müslim/tevbe : 14, 16- Tirmizî/daâvat: 99- İbn Mâce/mukaddeme: 13, zühd: 35- Ahmed: 2/242, 258, 260, 313, 358, 397, 433, 466

Böylece âyette kelime konumu itibariyle iki ümit arasında bir korku prensibi yer almakta ve mü'minleri ferahlatıcı bir kıstas yansıtılmaktadır. O bakımdan Allah'a dosdoğru imân eden kişilerin hayatlarını korku ile ümit arasında değerlendirmeleri ve her işlerinde bu iki hususu göz önünde bulundurarak adım atmaları dolaylı şekilde tavsiye edilmekte ve hayatın bu doğrultuda çok semereli olacağına işârette bulunulmaktadır.

Böylece ikinci ve üçüncü âyetin anlatım tarzına ve taşıdığı esaslarına bakıp bir değerlendirme yaptığımızda bunların iniş sebep ve amacının ne olduğunu rahatlıkla anlarız. Şöyle ki :

a) Kur'ân bütün hüküm ve belgeleriyle ilâhî kudretin yüceliğini; varlığının, birliğinin esasını ortaya koyar.

b) Kulluğun gereğini anlatır ve ilâhî gufran havasını sırası geldikçe estirir.

c) Sapık inkârcıların, maddeci zâlimlerin, günahkâr suçluların Hakk'a dönmelerini sağlamanın yollarını gösterir.

d) Taşıdığı hükümler değişmez. Doğru yolu seçmeyenlerin âhirette şiddetle cezalandırılacağını hatırlatır ve böylece ikinci hayatın önemi üzerinde durarak mü'minleri aydınlatır, inkârcıları korkutur.

e) Her şeye rağmen sünnetullah gereği, ilâhî nîmetlerin bolca lûtfedildiğine dikkatleri çeker ve kâinatta her şeyin insandan yana yaratıldığına işârette bulunur.

f) Bir kavim, ya da milletin, onlar inkârı zulüm ve ahlâksızlıkla birleştirip belli bir çizgiye gelmeden yok edilmiyeceğini haber verir ve sonra da sözü edilen tehlikeli yolda yürüyenleri uyarır.

g) Her şeyin istisnasız ilâhî kudretin eseri olduğunu ve her şeyin eninde-sonunda Allah'a döndürüleceğini açıklar.

Açıklama :

«Tavl», Arapça bir kelimedir. Daha çok süresi uzayıp giden nîmet anlamına gelir. Aynı zamanda bol ve genişçe, eksiksiz ve cömertçe verilen nîmete delâlet eder.

Konuyla ilgili rivâyetler :

Bir adam Hz. Ömer'e (R.A.) gelerek dedi ki :

— Ya Emire'l-mü'minîn, zamanında bir adam öldürdüm. Benim için tevbe yolu var mıdır?

Bunun üzerine Hz. Ömer (R.A.) Mü'min (Ğâfir) Sûresi'nin ilk üç âyetini okuduktan sonra adama şöyle dedi :

— İyi yararlı amellerde bulun, umutsuz olma. (1)

Şam halkından güçlü, kudretli bir adam vardı ki, Medine'den Şam'a elçi ve ulak olarak gönderilirdi. O adam bir süre ortalıkta görünmez oldu. Hz. Ömer (R.A.) onu merak edip sorunca, kendini içkiye verip iyice alkolik olduğunu söylediler. Bunun üzerine Hz. Ömer (R.A.) kâtibini çağırıp o adama şu mektubu yazdırıp gönderdi :

«Bismi'llahi'r-Rahmâni'r-Rahîm. Hattab oğlu Ömer'den falân oğlu filânadır.. Selâm sana olsun. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a hamd ederim. Şüphesiz O, günahları bağışlayan, tevbeyi kabul edendir; aynı zamanda cezası şiddetli; lûtuf ve ihsanı bol ve geniştir. O'ndan başka ilâh yoktur. Dönüş ancak O'nadır.»

Mektubu gönderdikten sonra yanında hazır bulunan arkadaşlarına döndü ve şöyle dedi: «O kardeşiniz için duâ ediniz ki kalbi bu yazdığım şeyleri kabul etsin de Allah'a yönelip tevbe etsin.»

Cidden mektup o adama ulaşınca, tekrar tekrar okudu ve halîfenin öğütleri kalbinde olumlu tesir meydana getirdi, o da vakit kaybetmeden tevbe ve istiğfarda bulunarak içkiyi bıraktı. (2)

Sâbit el-Bennânî anlatıyor :

— Mus'âb b. Zübeyr (R.A.) ile beraber Kûfe köylerinden birinde bulunuyorduk. Namaz vakti girince, orada mevcut olan ihata duvarını siper edinip iki rek'at namaz kıldım. Fâtiha'dan sonra Mü'min Sûresi'ni okumaya başladım. İlk üç âyetini tamamladığımda, ansızın arka tarafımdan beyaz bir katıra binmiş, üzerinde Yemen giysisi bulunan bir adam bana şöyle seslendi: «Âyette (Ğâfirü'z-zenbi) dediğin zaman, (Ey günahları bağışlayan, benim günahımı da bağışla) de. (Kabili't-tevbi) dediğin zaman, (Ey tevbeleri kabul eden, benim tevbemi kabul buyur) de. (Şedîdü'l-ıkab) dediğin zaman, (Ey cezası şiddetli olan, beni cezalandırma) de.

Bunun üzerine arkama döndüğümde hiç kimseyi göremedim. O ilk gözüme ilişen adam ortadan yok olmuştu. (3)

(1) Adam öldürme olayı, İslâm'ın ilk yıllarında henüz kısasla ilgili hükümler inmeden meydana gelmiş ve o sebeple Hz. Ömer (R.A.), suçunu itiraf eden o adam hakkında kısas hükmünü uygulamamıştır.

(2) İbn Ebî Hâtim - Kurtubî : 15/291

(3) Ebû Nuaym - İbn Ebî Hâtim - Kurtubî : 15/291

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Kur'ân'ın çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sâhibi zattan indirildiği ve o bakımdan benzersiz bir kudret taşıdığı konu edildi. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın hem umut, hem de korku veren sıfatları getirilerek mü'minlerin günlük hayatlarını korku ile ümit arasında değerlendirmelerine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcı şaşkınların Allah'ın âyetleri hakkında sürtüşüp tartıştıkları konu ediliyor ve öylelerinin refah içinde günlerini gün etmelerinin özenilecek bir yanı olmadığına değinilerek gerçek saadetin imân ve sâlih amellerle vücut bulacağına işâret ediliyor. Sonra da gelip geçen kavim ve milletlerin peygamberleri yalanlayıp bir takım çirkin davranışlarda bulundukları bildirilerek mü'minler teselli ediliyor.

مَا يُجَادِلُ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي
الْبِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْاَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ
وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا
بِهِ الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ
كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذ۪ينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

M E Â L İ :

4— Allah'ın âyetleri hakkında inkâra sapanlardan başkası sürtüşüp tartışmaz. Onların şehirlerde (refah ve zevk içinde) dönüp dolaşması seni aldatmasın.

5— Onlardan önce Nûh kavmi ve sonra da bir takım topluluklar (peygamberleri) yalanlamışlardı. Hemen her ümmet kendi peygamberini (kin

ve nefretle) yakalamayı azmetmiş; hakkı bâtılla giderip yok etmek için boşuna mücâdele etmişlerdir. Bu yüzden onları yakalayıverdim. Cezâlandırmam nasılmış (bir gör!)

6— Böylece inkârcıların Cehennemlik oldukları hakkındaki Rabbın sözü gerçekleşti.

İLGİLİ HADÎSLER

«Kim hakkı giderip yok etmek için bâtıla yardım ederse, Allah'ın ve peygamberinin himâye ve ilgisi ondan kesilip uzaklaşır.» (1)

Abdullah b. Amr b. Âs (R.A.) diyor ki :

— Bir gün Resûlüllah (A.S.) Efendimize gittim. O sırada bir âyet üzerinde farklı görüş ortaya koyarak tartışan iki adamın sesi kulağımıza geldi. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.), mübarek yüzünde öfke belirtisi farkedilir bir halde dışarı çıktı ve şöyle buyurdu: «Sizden öncekiler ancak kendi kitaplarında ihtilâfa düştükleri için yok olup gittiler.» (2)

«Kur'ân üzerinde inatlaşarak tartışmayınız. Çünkü Kur'ân'da tartışıp inatlaşmak küfürdür.» (3)

KUR'ÂN ÂYETLERİ ÜZERİNDE SÜRTÜŞÜP TARTIŞMAK

(مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا...) «Allah'ın âyetleri hakkında inkâra sapanlardan başkası sürtüşüp tartışmaz..»

İmân ve ilim doğrultusunda ilâhî hükümleri ve ilâhî muradı anlayıp çıkarmak için ictihadda bulunmakta ve farklı birtakım tesbitler yapmakta bir sakınca yoktur. Zira burada imânla ilim aklın rehberliğinde iyi niyetle birleşip varabileceği en son noktaya varmıştır. Kişi bu husustaki yeteneğinin tamamını kullanarak bazı sonuçlar elde etmiştir. İctihada ehil olduğu için de hatâ bile yapsa, yine de sevap sayılır. Nitekim mutlak müctehidlerin ictihad ve istinbatları; kıyas ve görüşleri bu anlamda ve belirtilen çizgide cereyan etmiş ve böylece ümmete rahmet olacak bilgiler ve hükümler çıkarmışlardır.

---

(1) Taberânî : İbn Abbas (R.A.)dan
(2) Müslim/ilim : 2- Ahmed : 1/401, 421 - 2/467, 469, 503, 508 517
(3) Müsned-i Ahmed : 2/258, 478, 494

Unutmamak gerekir ki, müctehid imamlar nüsusta ictihad etmemişlerdir; yani bir konu ve mesele hakkında Allah veya Peygamber'in (A.S.) net, açık ve kesin bir beyânı varsa, artık o mesele hakkında ictihada gerek yoktur. Nitekim gerek İbn Nüceym'in el-Eşbah ve'n-Nezâir'inde, gerekse Cevdet Paşa'nın başkanlığında hazırlanan Mecelle'de şu ana kurala yer verilmiştir: «Mevrid-i nassda ictihada mesağ yoktur.»

Müctehid zatların dışında yeterli bilgiye sahip olmadığı halde, birtakım sözlüğe dayalı manalarla; kişisel görüş ve mantıkla Kur'ân üzerinde konuşup ahkâm kesmek çok tehlikeli bir yoldur; insanı küfre kadar sürükler. O bakımdan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu konuda ümmetini aydınlatarak ve uyararak şöyle buyurmuştur: **«Kim ilimsiz olarak Kur'ân hakkında konuşup hüküm çıkarırsa, cehennemdeki yerine hazırlansın.»** (1)

Diğer bir hadîslerinde ise şöyle uyarıda bulunmuştur: **«Kim Kur'ân'dan kendi re'yine göre hüküm çıkarırsa, isâbet de etse, hatâ ve günah işlemiş olur.»** (2)

Bir de sırf bâtılı savunup ayakta tutmak, hakkı mefluç hale getirmek için Kur'ân âyetlerini kendine göre yorumlayıp inatla tartışanlar vardır ki, ilgili âyetle daha çok onlara dikkat çekilmekte ve öylelerinin kâfir oldukları belirtilmektedir. Mü'minlerin bu gibi inkârcı ve maksatlı kişilerle tartışması haramdır. Çünkü karşısındakinin amacı hakkın ortaya çıkması ve çıktıktan sonra tarafların kabul etmesi değil, hakkı giderip bâtılı ayakta tutmaktır.

İNKÂRCI ŞARLATANLAR, DAHA ÇOK REFAH İÇİNDE OLANLARDIR

(فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ) **«Onların şehirlerde (refah ve zevk içinde) dönüp dolaşması seni aldatmasın.»**

Şükrü yerine getirilmeyen, sorumluluk ölçüsü bilinmeyen her bolluk ve genişlik azaptan başka bir şey değildir. Cenâb-ı Hakk'ın insanlara -şükretsinler diye- hazırlayıp verdiği nîmetleri kötüye kullanıp nankörlükte bulunmak, kötü bir geleceğin en açık işâretidir. Tarihin her çağında ve döneminde en çok tuğyan edip hakka karşı çıkarak bâtılı savunanların, şımarık zenginler, yarım aydınlar olduğu görülmüştür. O halde geçim sıkıntısı çeken ve ekonomik şartların olumsuz havası içinde mücadele veren

---

(1) Tirmizî/fiten: 70, edeb : 13, ilim : 6, 8, 13, tefsîr: 1, menakıb: 19- Ahmed: 1/65, 70, 78, 130, 131 223 - 2/158 - 3/12 - 4/47 - 5/166

(2) Ebû Dâvud/ilim : 5

mü'minlerin, onların birkaç günlük şatafatlı hayatına bakıp imrenmemeleri, özenti duymamaları gerekir. Çünkü dünyalık amaç değil araçtır. Cenâb-ı Hak bu araçtan meşru sınırlar ve ölçüler içinde yararlanmamızı emrederken, zengin olmamızı ve sosyal adâletten yana harcamalarda bulunmamızı emretmiştir. O halde bilerek çalışan milletlerin ekonomik güç oluşturması mümkündür ve bu imkândan Müslümanlar men'edilmemişlerdir. Ne var ki, bu gücü oluştururken dünya ile âhiret arasında denge sağlamayı unutmamak gerekir. Aksi halde yalnız ekonomik güç aile, toplum ve milleti saadete ve huzura, güven ve istikrara kavuşturmada yeterli olamaz. Hiçbir servet ve bolluğun Allah'a dosdoğru imân nîmetine denk gelmiyeceğini, onun yerine geçemiyeceğini unutmamak lâzımdır. Kur'ân'ın tarihin akışı içinde bu hükmün isâbetini ortaya koyan misalleri son derece yönlendirici ve düşündürücüdür. Başta Nuh Peygamber'in (A.S.) kavmi olmak üzere birçok kavim ve milletler maddî refahın verdiği şımarıklık ve azgınlıkla hakkın karşısına çıkıp bâtılı savundukları için sonları mutlak hüsrân olmuştur. Çoğunun kalıntısı yer yer, yöre yöre ilâhî azâbın izini yansıtmakta ve gelip geçenlere uyarı anlamında seslenmektedir.

O bakımdan Mekkeli şımarık zenginlerin, azgın müşriklerin şatafatlı hayatına, henüz imânı kalbinin derinliğine yerleştiremiyen zayıf irâdeli birkaç kişi imrenmişse de, mü'minlerin çoğu hiçbir zaman gönüllerini o şatafata kaptırmamış ve üstelik Allah ve Peygamberini hoşnut etmek için dünyalıktan yana neleri varsa feda etmekten uzak kalmamışlardır.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm hem mü'minleri teselli ediyor, hem de gelecek günlerde küfür ve azgınlığın, şımarıklık ve tuğyanın başaşağı geleceğine işârette bulunuyor.

İNKÂRCILAR HAKKINDAKİ SÖZÜN GERÇEKLEŞMESİ

(وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ) **«Böylece inkârcıların Cehennemlik oldukları hakkındaki Rabbın sözü gerçekleşti.»**

Cenâb-ı Hakk'ın ilmi, olmuş ve olacak her şeyi ezelde tesbit edip yazmıştır. O'nun ilminin yanılması söz konusu değildir. O bakımdan gerek Nuh (A.S.) kavminin, gerekse ondan sonra gelip geçen birçok kavimlerin, gönderilen peygamberleri yalanlıyacakları ve her şeye rağmen imân etmiyecekleri önceden belirlenip hükme bağlanmış ve vakti gelince ilâhî hüküm inmiştir.

Onlar gibi, gerek Mekkeli azgın müşrikler, gerekse kıyâmete kadar gelip geçecek olan o tıynetteki inkârcılardan kimlerin imân etmiyeceği Ce-

nâb-ı Hak tarafından tesbit edilip neticeye bağlanmış; imân etmiyecek olanlar hem dünyada, hem âhirette lâyık oldukları cezaya çarptırılmış; imân edecek olanlara mühlet verilerek olumlu sonuçlar alınmıştır. Örneğin Mekkeli müşriklerden imân etmiyecek olan Ebû Cehl ve emsali birkaç ileri gelen azgın müşrik Bedir Savaşı'nda yok edilmiş, Uhud Savaşı'nda da bazı elemeler meydana gelmiş ve onlardan yaşayanlar ise, Mekke'nin fethinde İslâmiyeti din olarak seçmişlerdir.

Böylece Cenâb-ı Hak, ezelde ruhları yarattıktan sonra onlardan kimlerin imân edeceğini, kimlerin de inkâr üzere öleceğini tesbit edip inkârcılar hakkında gereken sözü ortaya koymuş ve vakti gelince o söz aynen gerçekleşmiştir ve gerçekleşmektedir.

Bütün bunlar ezelde yazılıp tesbit edildiği için meydana gelmiyor; ama olacağı için bilinip tesbit edilmiş bulunuyor. Böylece kader hakkında kısa da olsa ön bilgi veriliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı maddecilerin, hakkı küçük düşürmek için Allah'ın âyetleri üzerinde kasıtlı tartışmada bulunacakları konu edildi ve onların kutsal değerlerden, Allah'a imândan uzak şatafatlı hayatlarına imrenilmemesi hatırlatıldı. Sonra da imân etmiyecekleri tesbit edilenlerin ilâhî azaptan kendilerini kurtaramadıkları üzerinde durularak misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Arş'ı taşıyan meleklerin ibâdeti konu ediliyor ve inkârcıların hakkı kabul etmemelerinin bütün acı sonuçlarının kendilerine râci' olacağına işâret ediliyor. Cenâb-ı Hakk'a hamd edip tesbih ve tehlîlde bulunan meleklerin ancak mü'minlerden yana duâcı oldukları belirtiliyor.

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ
الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾
رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ
مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ
فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

M E Â L İ :

7— Arş'ı taşıyan ve çevresinde olan melekler, Rablarını hamd ile tesbîh ederler ve O'na inanırlar; imân edenler için bağışlanma dilerler ve «Rabbımız! Rahmet ve ilmin her şeyi içine almıştır; tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla ve onları Cehennem azâbından koru!

8— Rabbımız! Onları da, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi hâl, güzel ahlâk üzere olanları da kendilerine va'dettiğin Adn Cennetleri'-ne koy. Şüphesiz ki sen, çok üstünsün, çok güçlüsün, hikmet sâhibisin.

9— Onları her türlü kötülüklerden de koru. O gün sen, kimi kötülükten korursan, gerçekten onu rahmetine eriştirmiş olursun. İşte bu, büyük kurtuluştur» (derler).

İNSANLARLA MELEKLERİ BİRLEŞTİREN İMÂN

Arş'ı taşıyan melekler, en önemli görevlerden birini yerine getirmekte

ve Allah'a çok daha yakın bulunma şerefine lâyık görülmektedirler. Zira Arş, ilâhî saltanat ve kudretin tecelli ettiği çok büyük bir makamdır. O makamda hizmet eden melekler de o nisbette ilâhî iltifata mazhar olanlardır.

İşte öylesine büyük ve azametli bir makamda meleklerin mü'minler için duâ ve istiğfarda, güzel dileklerde bulunmaları, bir bakıma gerçek mü'minleri mânen o makama yükseltmekte ve Allah'a imânın bu iki ayrı mahlûku birleştiren odak noktası olduğuna işâret edilmektedir. O halde inkârcı şaşkınlar, maddeci müşrikler mü'minleri ne kadar küçümserlerse küçümsesinler, Allah'ın mü'minlere verdiği değer ve gösterdiği iltifat her türlü övgünün ve takdîrin üstündedir.

İmân nîmeti dünyada mü'minleri mânevî alanda böylesine yükseltip meleklerin sıcak iltifatına, duâ ve temennisine lâyık düzeye getirdiği gibi, âhirette daha üstün makamlara yükselteceğinde ve orada meleklerle zâhiren biraraya geleceklerinde hiç şüphe yoktur. O bakımdan dünya hayatında da «Allah'a dosdoğru imân»dan daha kıymetli, daha aziz bir nesne yoktur.

ARŞ'IN MELEKLER TARAFINDAN TAŞINMASI

(ٱلَّذِينَ يَحْمِلُونَ ٱلْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُۥ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ...) «Arş'ı taşıyan ve çevresinde olan melekler, Rablarını hamd ile tesbîh ederler..»

«Arş», sözlükte : Taht, kerevet, sedir, gölgelik, tarasa, balkon ve benzeri oturmaya elverişli yüksekçe şeyler anlamına gelir. Aynı zamanda saltanat, azizlik, rükün, çardak, tabut ve kuş yuvasına; evin yüksek kısmına ve saraya denildiği de vakidir. Nitekim Sebe' melikesi Belkis'in arşından söz edilirken, Zemahşerî, Keşşaf adlı tefsîrinde onun kasr, yani saray olduğunu belirterek, Belkis'in, içinde bulunduğu sarayıyla birlikte getirildiğini kaydetmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de «arş» ismi, beş yerde hükümdarların tahtı; yirmi yerde ise, Cenâb-ı Hakk'ın yüksek tasarruf ve kudretinin, saltanat ve azametinin tecelli ettiği çok yüce bir makam, kâinat plânının uygulandığı büyük merkez anlamında kullanıldığını görüyoruz.

Âyetü'l-Kürsî'nin tefsîrinde Arş ve Kürsî hakkında bazı önemli rivâyetleri naklederek aydınlatıcı bilgi vermeye çalıştık. Burada ise, konunun önemini dikkate alarak Kitap ve Sünnet'in ışığı altında şu bilgileri sıralamayı uygun gördük :

a) Kâinatta fizik âleminde yaratılan en büyük varlık Arş'tır. Bunun için ona «Arş-i Azîm» denilmiştir.

b) Dünya ve gökteki yıldız ve sistemlerin Kürsî'nin ve Arş'ın yanındaki durumu, büyükçe bir sahraya atılan küçücük bir halkaya benzer. Bununla Arş'ın büyüklüğü ve yüceliği hakkında icmalî bir bilgi verilmiş oluyor.

c) Allah'ın Arş üzerinde istivası söz konusudur ki bu, ilâhî tedbîr ve tasarruf anlamına ve yüce kudretinin tedbîre göre tecellisine işârettir.

d) Arş'ın, sınırı bizce belirsiz su üzerinde olduğu, yani Arş'ın da Dünya gibi çoğunun su ile kaplı bulunduğu anlaşılıyor. Nitekim Hûd Sûresi 7. âyetle bu husus kısaca açıklanmaktadır.

e) Arş'ın, cennetlerin üzerinde görünüm olarak bir tavan oluşturduğu; dünya semasının dünyaya nisbetle tavan anlamına yakın bir anlam taşıdığı hadîslerden anlaşılmaktadır. Onlardan birini İbn Mâce kendi Sünen'inde şöyle nakletmiştir : **«Şüphesiz ki, Arş, Firdevs (Cennetin)in üstündedir.» (1)** Ayrıca Arş'ın su üzerinde olduğu, yani önemli bir kısmının su ile kaplı bulunduğu şu hadîslerle belirtilmiştir : **«Cenâb-ı Hak, Arş'ını su üzerinde yaratmıştır.»** (2) Ebû Rizzîn'in (R.A.), **«Ya Resûlellah! Rabbımız halkı (mahlûkatı) yaratmadan önce nerede idi?» sorusuna Resûlüllah (A.S.) şu cevabı vermiştir: «O, amâ'da idi, ne altında, ne de üstünde hava vardı. Sonra da Arş'ını su üzerinde yarattı.» (3)**

f) Arş, kâinatın denge merkezidir.

ARŞ'I TAŞIYAN MELEKLER

Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîf, kâinatta en büyük sistem olan Arş'ın şimdilik dört, kıyâmette ise sekiz melek tarafından yüklenip taşındığını ve taşınacağını haber vermektedir. (4) Aynı zamanda yeryüzünde kutsal Kâbe nasıl mü'minler tarafından tavaf ediliyorsa, Arş da sayısı bizce belirsiz melekler tarafından devamlı surette tavaf edilmektedir. Bu meleklere «Karrubiyyûn» yani ilâhî tecelli ve iltifata en yakın melekler denilir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, görmediğimiz ve teknik imkânlarla tesbit edemediğimiz büyük bir âlem hakkında kısa bir bilgi vermektedir. Bunun hikmeti ne olabilir? Bence konunun en ince ve duyarlı noktası da budur. Fi-

---

(1) İbn Mâce/zühd: 39
(2) Tirmizî/tefsîr: 11- İbn Mâce/mukaddeme: 13- Ahmed: 4/11, 12
(3) Ahmed : 4/11
(4) Bilgi için bak : el-Hakka Sûresi : 17. âyetin tefsîri

zik âleminde bizim tesbit edebildiğimiz fiziksel kanunlar rol oynamaktadır; ama iş bununla bitmiyor. Bu kanunları kusursuz yürüten, en küçük bir hataya meydan vermeden hedef ve amacına yönelten birtakım kuvvetler var mıdır? İşte Kur'ân ve hadîs, gerek Sodomlu'ları yok edip sahneden silen meleklerden, gerekse Arş'ı yüklenip taşıyan dört ve sonra da sekiz melekten söz ederken bize ilâhî tedbîr ve yürütmeği bütün açıklığıyla öğretiyor. Öyle ki, mevcut fiziksel olayların ve bağlı bulundukları kanunların görevli melekler tarafından yürütüldüğünü bildiriyor. Olayların meydana gelmesi, sebep ve illetlere; sebep ve illetlerin belirlenmiş ölçü ve dengede harekete geçmesi meleklerin tedbirine dayanmaktadır. O halde dünyanın iki ayrı hareketi; belli bir yörüngede dönmesi, yerçekim ve merkezkaç gibi birtakım kanunlara bağlanmış; ama o kanunları kusursuz işler hale getiren melekler görevlendirilmiştir. İnsanoğlu kendi araştırma ve bilgisiyle birinci sebebi ve illeti görüp inanmakta; ikincisini ise, (yani görevli melekleri) görmediği için çoğu bunu inkâr etmektedir. İlim dinle birleşmediği için tek yanlı sonuca varmış; işin asıl mahiyetini çözememiştir.

ARŞ'IN ETRAFINDA YER ALAN MELEKLER

(اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ...) «Arş'ı taşıyan ve çevresinde olan melekler, Rablarını hamd ile tesbîh ederler..»

Zümer Sûresi 75. âyette bu konuya değinilerek kısa bilgi verilmişti. Burada konu biraz daha açıklanarak, Arş'ın etrafında yer alan meleklerin, Cenâb-ı Hakk'ı durmadan hamd ile tesbîh ettikleri belirtilmektedir.

Arş'ın büyüklüğü, çevresindeki meleklerin çokluğu ve o meleklerin Arş'ın etrafında dönmek suretiyle tavaflarını sürdürürlerken üç önemli ibâdette bulunmaları bize şu bilgiyi veya mesajı vermektedir:

a) İnkârcı sapıklar, nankör azgınlar ve zâlimler, Cenâb-ı Hakk'ı tanısalar da, tanımasalar da; O'na hamd etseler de, etmeseler de bütünüyle kendi aleyhlerine veya lehlerine bir sonuç doğururlar; ama sayısı belirsiz mukarrip melekler ve ilâhî ikrama mazhar kılınıp Arş'ı taşıyan melekler; imân şerefinin ferahlatıcı havası içinde durmadan Rablarını hamd ile tesbîh etmektedirler.

b) Yeryüzünde Allah'ın halîfesi sayılan mü'min kullar yalnızlığa da itilseler; eziyet ve işkence de görseler, yüce âlemde sürekli makam ve dereceleri yükselmekte, mutlu ve parlak bir gelecek onları beklemektedir. O kadar ki, Arş'ı kaldıran ve onun çevresinde dönüp tavafta bulunan melek-

ler o mü'minler için Allah'tan bağışlanma dilemekte ve şu duâyı onlardan yana tekrarlamaktadırlar: **«Rabbımız! Rahmet ve ilmin her şeyi içine almıştır; tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla ve onları Cehennem azâbından koru.**

Rabbımız! Onları da, babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi hal, güzel ahlâk üzere olanları da kendilerine va'dettiğin Adn Cennet'lerine koy. Şüphesiz ki sen, çok üstün, çok güçlüsün, hikmet sâhibisin.»

MÜ'MİNLERDEN İSTENEN VAZİFELER

Konumuzu oluşturan üç âyetin delâletinden, mü'minlerden ne gibi vazifelerin istenildiği anlaşılmakta ve birtakım mesajlar verilmektedir. Şöyle ki :

İnsan ne yalnız dostlarının, ne de yalnız meleklerin duâsıyla kurtulur. Her şeyden önce imân doğrultusunda o duâlara lâyık olma düzeyine kendini getirmesi ve mânen meleklerle birleşmesi gerekir. Bunun için Kur'ân'da ilgili âyetlerle, sözü edilen düzeye gelebilmenin beş önemli görevi yerine getirmekle gerçekleşebileceğini bilmemize ve uygulamamıza işâret edilmektedir:

1— Allah'a dosdoğru imânın en üstün gaye ve şeref olduğunu idrâk etmek,

2— İbâdetle, günlük yaşayışın her bölümüyle Allah'ı hatırlayıp O'na hamd ile tesbîhte bulunmak,

3— Mü'minler için iyi niyet, güzel duygu, hayırlı duâ ve temenniler taşımak; ölenlerinden iyi yararlı sâlih kişiler için Adn Cennetini dilemek,

4— İyi yararlı nesillerin yetiştirilmesini arzu edip bunun gerçekleşmesi uğrunda üstün gayretler sarfetmek,

5— Her çeşit günah ve kötülükten hem sakınmak, hem de sakındırmak..

İşte bir fani için en büyük kurtuluş bu beş maddede gizlenmiştir. Zira meleklerin iyi dilekleriyle mü'minlerin günlük yaşayışı paralellik arzetmekte ve onları mânen biraraya getirmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Arş'ı yüklenip kaldıran meleklerin ibâdeti üze-

rinde durularak, Cenâb-ı Hakk'a ibâdette bulunup O'nu hamd ile tesbîh eden melekler konu edildi ve böylece imân ve ibâdetten uzak bir ömür süren inkârcı sapıklar uyarıldı. Aynı zamanda Allah'a yakın olan meleklerin mü'minler için hep duâcı oldukları belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerine haksızlık eden müşriklere, Allah'ın gazabının daha şiddetli olacağı bildiriliyor ve âhiret gününde onların bir çıkış ve kurtuluş yolu arayacakları haber verilerek, ölmeden önce Hakk'a dönmeleri tavsiye ediliyor. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın âyetlerinden bir kısmı hatırlatılıyor ve aydınlatıcı bilgiler verilerek ilâhî kudretin yüceliği üzerinde duruluyor.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ
إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا
اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾
ذَٰلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ
تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾ هُوَ الَّذِي
يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا
وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ
الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو
الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ
يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ
مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾
الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ
سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

M E Â L İ :

10— İnkâr edip kâfir olanlara şöyle seslenilir: «Şüphesiz, Allah'ın gazâbı, sizin kendi nefislerinize olan gazap ve düşmanlığınızdan çok büyüktür. Hani (dünyada) imâna çağrıldığınız zaman, red ve inkâr ederdiniz.»

11— Derler ki : «Ey Rabbımız! Bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin ve biz de günahlarımızı bir bir açıklayıp kabul ettik; artık çıkış için bir yol var mıdır?»

12— Bu böyledir; çünkü bir olan Allah'a çağrıldığınızda küfrederdiniz; O'na ortak koşulunca inanırdınız. Artık hüküm O Yüce Büyük Allah'a aittir.

13— O Allah ki, size açık belgelerini, mu'cize ve delillerini göstermekte ve üzerinize gökten rızık indirmektedir. Ancak O'na yönelip gönül verenler öğüt ve ibret alırlar.

14— O halde kâfirler hoşlanmasa da siz (ey mü'minler!) dini Allah'a hâlis kılarak gösterişten uzak, samimiyetle O'na duâ edip yalvarın.

15— Dereceleri yükselten, Arş'ın sâhibi, (insanları) kavuşma gününe karşı uyarmak için emrinden olan ruhu (vahyi) kullarından dilediğinin kalbine indirir.

16— O kavuşma günü ki, onlar ortaya çıkarlar, onlardan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir? Bir olan her şeyi kudret, saltanat ve tasarrufu altında tutan Allah'ındır.

17— Bugün her kişi ne kazanmışsa onun karşılığını görür. Bugün haksızlık diye bir şey yoktur. Şüphesiz ki Allah, hesâbı çabuk görendir.

İLGİLİ HADÎSLER

Sahîh kaynakların tesbitine göre ihlâs üzere duâ hususunda Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ashabına şunu okumalarını tavsiye etmiş ve kendisi de namazlardan sonra ona devam etmiştir:

لا إله إلا الله وحده شريك له ، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير لا حول
ولا قوة إلا بالله ، لا إله إلا الله ولا نعبد إلا إياه له النعمة وله الفضل وله الثناء الحسن
لا إله إلا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون..

(1) Müsned-i Ahmed : 2/177 - İbn Ebî Hâtim

TÜRKÇESİ :

«Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir; ortağı yoktur. Mülk O'nundur; hamd (her türlü güzel övgü) O'na mahsustur. O'nun kudreti her şeye yeter. Güç ve kuvvet ancak O'nunladır. O'ndan başka ilâh yoktur. Ancak O'na ibâdet ederiz. Nîmet O'nundur; fazl-ü-kerem O'na aittir. Güzel övgü O'na mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur. Kâfirler istemese bile, (mü'minler) dini (ibâdeti) ancak O'na ıhlâsla has kılarlar.» (1)

«O çok yüce, çok mübârek Allah'a, kabul olunacağına kesinlikle inanarak duâ ediniz. Biliniz ki Cenâb-ı Hak gerçekten gâfil bir kalpten yükselen duâyı kabul etmez.» (1)

ALLAH'IN ÂYETLERİ ÜZERİNDE İNKÂR VE İNATLA

TARTIŞAN KÂFİRLER

(إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ ...) «İnkâr edip kâfir olanlara şöyle seslenilir: Şüphesiz Allah'ın gazabı, sizin kendi nefsinize olan gazap ve düşmanlığınızdan çok büyüktür..»

Kâinatın her parçası Allah'ın ayrı bir âyeti, varlığının bir başka delilidir. İnen Kur'ân âyetleri ise, bize bunları tanıtmakta ve Cenâb-ı Hakk'a uzanan doğru yolu göstermektedir.

Bunca âyet, belge ve delillere rağmen hâlâ inkârda ısrar edip hakikate sırtını döndüren inkârcı sapıklar, dönüş yapmadan ölecek olurlarsa, kendilerine çok yazık etmiş ve bir bakıma kendi kendilerini cezalandırmış olurlar. Böylece lâyık oldukları Cehennem'e girip yerlerini aldıktan sonra, Allah'ın onlar hakkındaki hükmünün değişmiyeceğini çok iyi anlamaya başlar ve büsbütün kahrolurlar. Allah'ın gazabının çok daha büyük olduğunu idrâk ederek, nice fırsatları kaçırdıklarına hayıflanırlar.

(1) Müsned-i Ahmed - İbn Kesîr : 4/73

İşte âhiret gününde kendini böylesine elim bir çizgiye getiren kâfirler, o çok üzücü ortam içinde kendi kendilerine öfkelenip dünyada iken neden akıl ve idrâklerini iyi ve doğru yolda kullanmadıklarını düşünürler ve ister istemez kahrolup yoklara karışmayı isterler. Bunun üzerine görevli melekler onlara şöyle seslenirler: **«Şüphesiz Allah'ın gazabı sizin kendi nefsinize olan gazap ve düşmanlığınızdan çok büyüktür. Hani (dünyada) imâna çağrıldığınız zaman, red ve inkâr ederdiniz. Şimdi o yaptıklarınızın karşılığını görüyorsunuz.»**

KÜFÜR RUHA EZİYET, KALBE YÜKTÜR

Küfür, hakkı red ve Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini, kudret ve azametini inkârdır. O sebeple her yanıyla ruha sıkıntı verir, kalbe ağırlık getirir, sonsuz yaşama ümitlerini yok eder. Oysa ruh, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin tecelli ve tezahürüdür ve ancak o yüce kudrete imânla gıdalanır ve huzura kavuşur. Sonra da tertemiz bir halde O'na dönmekle ebediyen mutlu ve bahtiyar olur. İnkâr ise, ruhu karartır; aynı zamanda huzursuz ve kararsızlığa düşürür. Her bakımdan kalbe yük olup insanın iç ve dış âleminde denge ve düzeni bozar. Sirke balı nasıl ifsat ederse, inkâr da bütün kutsal değerleri ve yararları bozar. Böylece onun ruh ve bedende yaptığı tahribat, bıraktığı kir ve pas Cehennem ateşinde bile ebediyen paklanmaz.

İKİ ÖLÜM VE İKİ DİRİM

(قَالُوا رَبَّنَا اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ ...) **«Derler ki : Ey Rabbımız, bizi iki defa öldürdün, iki defa diriltin..»**

Âhiret gününde meleklerin sergilediği bu safhada iyice bunalıp ümitlerini kaybeden kâfirler şöyle derler: **«Ey Rabbımız, bizi iki defa öldürdün, iki defa diriltin ve biz de günahlarımızı bir bir açıklayıp kabul ettik; artık çıkış için bir yol var mıdır?»**

«İki ölüm»den maksat, biri dünyadaki hayatın son bulması; diğeri ise inkârcı sapıklara uygulanan kabir azabıyla bir bakıma ruhların öldürülürcesine cezalandırılmasıdır. İki dirimden biri, yoktan var kılınıp hayat düzeyine ayak basması; diğeri öldükten sonra ya kabirde ruhun bir bakıma değişik bir ölüm dönemi geçirip iyice uyanmasıdır, ya da ikinci hayata kaldırılmasıdır. Ancak kabir âleminde inkârcı günahkârların ruhlarının karşılaştığı azabın onlara bir ölüm dönemi geçirdiği şeklindeki yorumu şu iki âyet kuvvetlendirmektedir:

«(Onlar artık o gün) biz birinci ölümümüzden başka bir daha ölmeyeceğiz ve biz azâba da uğratılmayacağız değil mi? (derler).» (1)

«(Mü'minler) ilk ölümden sonra artık orada ölümü tadmazlar. (Allah) onları Cehennem azabından korumuştur.» (2)

Böylece, âhirette ebedî saadet yurduna erişen mü'minlerin sadece dünya hayatlarının sona ermesiyle bir defaya mahsus olmak üzere ölümü tadmış olacakları açıklanırken, kâfirlerin bir ölüm değil iki ölüm tadacakları; biri dünya hayatları sona ererken, diğerinin kabir âleminde uğratılacakları elim azâptan dolayı ruhları ölürcesine bir dönem geçirirken gerçekleşeceği anlaşılıyor. Nitekim konumuzu oluşturan on birinci âyetle bu hususa işâret edilmektedir.

Ayrıca iki ölüm ve iki dirimle ilgili şu yorumlara da yer verildiğini görüyoruz:

a) İbn Abbas (R.A.) ile İbn Mes'ûd'a (R.A.) göre : İnsanlar babalarının sulbünde ölgün bir halde idiler; sonra diriltildiler. Sonra da kurtulması mümkün olmayan dünya hayatının son kertesine gelip noktalanmasıyla ikinci kez ölürler. Arkasından kıyâmet günü diriltilirler. İşte iki ölüm ve iki dirimin anlam ve yorumu budur.

b) Suddî'ye göre : Önce dünyada öldürülürler; sonra kabirde suâl için diriltilirler ve arkasından tekrar öldürülürler ve sonra da âhirette tekrar diriltilirler.

Suddî'nin yorumuna pek iltifat edilmemiştir. Zira ölen bir kişinin bedeninin artık kıyâmet kopuncaya kadar dirilmesi söz konusu değildir. Kabirdeki sual, bedene değil, ruha yöneliktir. Ancak ruhla beden arasındaki manevî irtibat kıyâmete kadar sürer.

ÂHİRET AZABININ SEBEBİ

(ذٰلِكُمْ بِاَنَّهُٓ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَاِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ...)

«Bu böyledir. Çünkü bir olan Allah'a çağrıldığınızda küfrederdiniz; O'na ortak koşulunca inanırdınız. Artık hüküm O Yüce Büyük Allah'a aittir.»

Âhiret azabını gerektiren birçok günah ve suçlar vardır; ama bunların en büyüğü küfür ve nifaktır. İlgili âyetle bu husus belirtilirken küfrün, sapıklığın iki nedeni üzerinde durulmaktadır.

---

(1) Saffât Sûresi : 58
(2) Duhân Sûresi : 56

a) İnkârcı maddeciler Allah'ın varlığını ve birliğini tasdîka çağrılınca, onu nefretle red ve inkâr ederler.

b) Allah'a ortak koşulunca hemen kabul eder ve inanırlar.

Nitekim Mekke putperestlerinden çoğunun anlayış ve tutumu böyle idi. Günümüzün eğitilerek yetiştirilen inkârcı maddecilerinin de tutum ve düşünceleri buna yakın bir anlam ve hüküm taşımaktadır. Öyle ki, dine dâvete hiç tahammülleri yoktur. Allah'ın varlığını kabule yanaşmazlar; aksine O'nu inkâr için durmadan delil toplayıp getirmeye ve bir takım mantıkî oyunlar düzenlemeye yeltenirler.

Putperest Araplar cehaletleri ve atalarının dinine körü körüne bağlı kalmaları yüzünden «Tevhîd İnancı»ndan uzaklaşmışlardı. Günümüzdeki inkârcılar ise, eğitim yoluyla saptırılıp beyinleri yıkandığı için sözü edilen inanç çizgisinden kopmuşlardır.

Kıyâmet günü insan için dönüşü mümkün olmayan yeni bir dönemdir. Öyle ki teklîf dönemi sona erip çok gerilerde kalmıştır. Artık ne peygamber gönderilir, ne kitap indirilir, ne de dost ve eğiticinin bir yararı olur. Tabii Cenâb-ı Hakk'ın şefaate izin verdikleri müstesnâ..

Hüküm o çok yüce, çok büyük Allah'ındır. Hazırladığı plân ve koyduğu kanunlar gereği hükmedecektir. Kimselerin itiraz hakkı olmayacak, özür beyan etmenin hiç bir anlam taşımıyacağı herkes tarafından bilinecektir. Şüphesiz ki Cenâb-ı Hakk'ın kulları hakkında vereceği hüküm bir yönüyle kullarının amel ve niyetine göredir, bir yönüyle de ilâhî adâletin şaşmazlığına yakışır anlamdadır.

İLÂHÎ KUDRETİN KEMÂLİ

(هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ)

«O Allah ki, size açık belgelerini, mu'cize ve delillerini gösterir; üzerinize gökten rızık indirirdi...»

İnkârcı sapıkların, verilecek azap ile tehdît edilip ölmeden önce iyi düşünmelerine işârette bulunulduktan sonra, Allah'ın kudretinin yüceliği ve kemaliyle ilgili belgelerle akıllarına ışık tutuluyor ve malzeme veriliyor. Aynı zamanda düşünce ufkunu genişletip dini ve sağlığı koruyan iki önemli ilâhî beyâna dikkatler çekiliyor. Şöyle ki :

a) İnsanın kendi yapısında ve dış âleminde ilâhî varlığa ve birliğe delâlet eden sayısı belirsiz delil ve belgeler her gün gözler önüne serilmekte

ve her parçası Cenâb-ı Hakk'ın kudret fırçasının çizgilerini taşımaktadır. Aklını bu düzeye getirip kullanan kimseler için din ve dünya nîmetleri birlikte gerçekleşir.

b) Gökten kaynakları besleyecek, toprağa feyiz ve bereket verecek rızık indirilmektedir. Böylece her olay bir kanunu yansıtmakta, her kanun ilâhî kudreti temsîl etmektedir.

GÖKTEN RIZIK İNDİRİLMESİNİN İLMÎ AÇIKLAMASI

İlk nazarda suların buharlaşması, bulut ve yağmurun meydana gelmesi ve beraberinde toprağa yararlı maddeler taşıması; güneş ışınlarının bitki, hayvan ve toprağa hayat vermesi düşünülebilir. Ama bilimsel olarak bu konuyu incelediğimiz zaman gökten rızkın nasıl oluşup indiğini daha iyi anlarız. Şöyle ki :

Yağmurlu havada yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki oksijen ve azot birleşerek renksiz azot-monoksit gazını oluşturmaktadır. Bu gaz da tekrar oksijenle birleşerek turuncu renkli azot-dioksit meydana gelmekte ve yine yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki nemlik ve azottan amonyak meydana gelmektedir. Azot-dioksit ise nemliliğin tesiriyle nitrik-aside dönüşmekte, böylece nitrik-asit ile amonyak havada bulunan karbonik asitle birleşerek amonyum-nitrat ve amonyum-karbonat oluşmaktadır.

İşte oluşup meydana gelen bütün bu tuzlar yağmurla birlikte yeryüzüne inmekte ve yerdeki mevcut kalsiyum tuzları ile birleşerek kalsiyum-nitratı meydana getirmektedir. Bitkiler de bu tuzu emerek gelişme imkânı bulmaktadır.

Böylece bitkileri yiyip beslenen hayvanlar çeşitli proteinler oluşturmakta ve hayvanların etini, sütünü, yumurtasını yiyen insanlar yeterince gıdasını alıp beslenmektedir.

Bu plânlı, proğramlı ameliye ve alış-verişten anlıyoruz ki Kur'ân'da Cenâb-ı Hakk'ın rızkı gökten indirdiği açıklanırken bize ip ucu verilmekte, ilmî araştırma yapanlara ışık tutulmakta ve hareket noktası belirlenmektedir. (1)

---

(1) Bilgi için bak : Rûm Sûresi : 24, Râd Sûresi : 12, 13. âyetlerin tefsîri

ÂYET VE BELGELERLE ALLAH'A İNANIP YÖNELMEK

Yukarıda da belirtildiği gibi, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına inanmakta taklît ile yetinmeyip tahkikî anlamda isbat edip kabullenmek, insanın kalbinde köklü bir imân oluşturur. Kur'ân-ı Kerîm her vesileyle insan aklına seslenmekte, ışık tutup malzeme vermek suretiyle onu bu gerçeğe çevirmek istemektedir.

Kendi kısır düşünce çemberi içinde bocalayıp Allah'ın varlığını kabul etmeyenler ise, bu incelikleri, hakikat ve hikmetleri düşünme ihtiyacını duymazlar. Her şeye madde gözüyle bakıp onun ötesinde mânevî kutsal değer; sağlam ve değişmeyen bir plân ve devam edegelen proğram aramazlar.

O halde kendi yapısında ilâhî kudretin hılkat damgasını ve O'nun sanatının incelik ve mükemmelliğini taşıyan insana yakışan odur ki : Kendisiyle o sonsuz kudret arasında en sağlam irtibatı oluşturan tahkikî imâna sahip olmaktır. Böyle bir imân ise, sâlih amel denilen feyizli ürünler verir. Dini ve dindarlığı gösterişten uzak tutup ihlâs derecesine yükseltir.

İNKÂR ÇEMBERİNİ KIRIP AŞMAK

(فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ) **«O halde kâfirler hoşlanmasa da siz (ey mü'minler), dini Allah'a hâlis kılarak gösterişten uzak, samimiyetle O'na duâ edip yalvarın.»**

İnkârcı sapıklar herkesin kendilerinin inanç ve anlayış doğrultusunda yürümesini ister ve kendilerine uyanları alkışlarlar. Hakk'ı red ve inkâr etmeyi, ibâdeti alay konusu yapmayı aydın ve ilerici kişi olmanın gereği sayarlar. Ellerine geçirdikleri dünya nîmetlerini ve sağladıkları makam ve mertebeleri dinsizlerden yana arpalık düzeyine getirirler. Allah'a dosdoğru imân edenleri hor ve hakîr görüp küçümserler.

İşte böylesine üzücü ortam ve çevre içinde bulunan mü'minler, imândan kaynaklanan şahsiyetlerini, vakar ve sabırlarını izhar edip kulluğu, din ve dindarlığı Allah'a hâlis kılarlarsa, kendilerini Cenâb-ı Hakk'ın geniş lûtuf ve inâyetine lâyık görülme düzeyine getirmiş olurlar. Zira imân son derece kıymetli bir cevherdir. Onu satın alabilmek için üstün gayret ve fedakârlıklar göstermek ve birtakım sıkıntılara katlanmak gerekir.

İşte konumuzu oluşturan âyetlerde mü'minlerin ihlâs ile Allah'a yönelmelerinin anlam ve hikmeti budur.

DERECELERİN YÜKSELTİLMESİ

(رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ...) **«Dereceleri yükselten, Arş'ın sâhibi..»**

Cenâb-ı Hakk'ın celâl ve azametini yansıtan üç sıfatının tecellisine yer verilmekte ve böylece gerçek büyüklük ve yüceliğin, ancak Allah'ın lâyık gördüğü kimselerde tezahür edeceğine işârette bulunulmaktadır.

Şüphesiz büyüklüğün, yüceliğin sınırı ve sonu yoktur. O da bütünüyle Allah'a mahsustur. Ne var ki O, dileyip seçtiği kullarının derecelerini yükseltir; ama kulları O'nun derecesini yükseltemez. Çünkü O her bakımdan kemal üzeredir. Öyle ki, dünyadan da, içindeki makam ve mertebelerden de; göklerden ve ondaki derecelerden de çok daha yüksek ve yüce olan şerefli Arş'ın sâhibidir. O'nun kudreti, tedbîr ve tasarrufu Arş'a tecelli etmekte ve oradan varlık âlemine yönelmektedir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak vahyi dilediğine indirir ve dilediğinin kalbini bu ilâhî iltifatına mazhar kılar. O halde en şerefli, en saygın, en aziz insan, Allah'tan en çok korkup, kötülüklerden sakınan ve günlük hayatını ilâhî nizama göre düzenleyen kimsedir. (1)

Âyette geçen «ruh»tan maksat, vahiydir. Nitekim Nahl Sûresi'nin ikinci âyetinde bu husus yeterince açıklanmıştır.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm'de geçen «ruh» ismi, bulunduğu cümle ve konuya göre beş şekilde yorumlanır :

1— Melek Cebrâil ve indirdiği vahiy,

2— İnsana hayat ve yetenek veren, fakat mahiyeti bilinmeyen mânevî varlık,

3— Kur'ân-ı Kerîm,

4— Allah'ın yarattıklarından çok büyük bir varlık,

5— Kalplere hayat verip dimağları aydınlatan ilâhî kelâm..

İLÂHÎ VAHYİN HEDEF VE AMACI NEDİR?

(يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ اَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ) **«(insanları) kavuşma gününe karşı uyarmak için emrinden olan ruhu (vahyi) kullarından dilediğinin kalbine indirir.»**

---

(1) Bilgi için bak : Hücurat Sûresi : 13. âyetin tefsîri

Cenâb-ı Hakk'ın peygamberlere indirdiği vahyin birçok amaç ve hikmetleri söz konusudur. Onlardan başta geleni, insanların dünya ile âhiret arasında köprü kurup dengeli, düzenli bir hayat yaşamalarını ve selîm bir kalp ile Allah'a kavuşmalarını sağlamaktır.

Bu bakımdan ilgili 15. âyetle sözü edilen inceliğe değinilerek o güne «yevm-i telâk» denilmiştir. Zira bedenlerle ruhlar, idare edenlerle idare edilenler, putlarla putperestler, zâlimlerle mazlûmlar, Allah için dostluk kuranlar birbirlerine mülaki olup karşılaşacaklar. Her şeyden önce herkes Allah'ın tecelli edecek adâletine ve hükmüne kavuşmuş bulunacak.

İlk insan Adem (A.S.)dan son doğacak insana kadar gelip geçenlerin hepsi kabirlerinden kaldırılacak, gizli kapalı hiçbir şey kalmayıp ortaya dökülecek ve öylece herkes ne olduğunu, kaç kırat bulunduğunu anlayacak; hüküm münhasıran Allah'ın olacak. (1)

O GÜN MÜLK KİMİNDİR?

(لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ) **«Bugün mülk kimindir? Bir olan, her şeyi kudret, saltanat ve tasarrufu altında tutan Allah'ındır.»**

Geçici bir mülke bağlanıp güvenmek büyük gaflettir. Şu dünyada biz insanların zâhiren sâhip olduğumuz her mülk eğreti olarak elimizde bulunuyor. O halde mülkün hakikî sahibi değilizdir. Nitekim kıyâmet olayı meydana gelip her canlı ölünce, dünya bomboş kalacak ve bu sırada Cenâb-ı Hak varlık âlemine şöyle seslenecek : «Bugün mülk kimindir?» O'nun bu sorusuna cevap veren bulunmayacak. O, kendi kudretinin üstünlüğünü izhâr edip kendi sorusunu kendisi cevaplayacak : «Bir olan, her şeyi kudret, saltanat ve tasarrufu altında tutan Allah'ındır.»

Diğer bir yoruma göre : Cenâb-ı Hak insanları ikinci hayata kaldırıp dirilttikten sonra aynı soruyu soracak ve görevli melekler belirtilen şekilde cevap verecek.

Mülkün bütünü Allah'a ait ilân edilirken iki önemli sıfat anılmaktadır: Vâhid ve Kahhar.. Birincisi her türlü eş ve ortağı, yardımcı ve desteği reddetmekte; ikincisi her şeyin O'nun kahr-u saltanatının önünde baş eğdiğini; yegâne üstünlüğün O'na ait bulunduğunu açıklamaktadır.

(1) Bilgi için bak : Âdiyat Sûresi : 9-11. ve Zilzâl Sûresi âyetleri tefsiri

MUTLAK ADÂLET VE HESAPTA SÜRAT

(اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ) «Bugün her kişi ne kazanmışsa onun karşılığını görür. Bugün haksızlık diye bir şey yoktur. Şüphesiz ki Allah hesabı çabuk görendir.»

«Kirâmen Kâtibîn» denilen «Hafeze» meleklerinin tesbiti, amel defterleri, konuşturulan organların şehadeti en sağlıklı belgeler olarak ortaya konulur. Her şeyi en iyi bilen Cenâb-ı Hak adâlet terazisini kurar. Herkes dünyada niyeti doğrultusunda işlediğinin karşılığını eksiksiz görür. Zira Cenâb-ı Hakk'ın kurduğu düzende, yaptığı işlerde, verdiği hükümlerde zulüm, dengesizlik, düzensizlik hiçbir zaman söz konusu olamaz. O, mutlak anlamda kemal mertebesinde âdildir. 17. âyetle bu husus çok kısa ve özlü anlatımla açıklanmaktadır.

İlim ve kudretinin sınırı, tecellilerinin sayısı hiçbir rakamla ifade edilemez. Çünkü rakam kapsamına girmez. Yerler, gökler ve varlık âlemi bütünüyle O'nun kudret elindedir. Bütün insanların hesabını aynı anda ve çok kısa bir sürede görecek kudrettedir. Her insana aynı anda hitap etmek O'na ağır gelmez. Amel defterlerinin tamamını aynı anda okutup amelleri ortaya koymak bir müşkilat doğurmaz. Dünya'da bile bir düğmeyi çevirmekle yüz binlerce ampul bir anda yanmakta; elektronik beyin denilen bilgisayar, verilen proğramı bir kaç saniyede ekrana getirmekte ve bir ülkede hazırlanan bir konu, meydana gelen bir olay aynı anda bütün dünya ülkelerinin televizyonlarında gösterilmektedir.

İnsan zekâsı ve gücü böylesine bir başarı sağlarken, onu yaratıp varlık alanına getiren Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz ve sınırsız kudreti neler yapamaz? İşte bunun için 17. âyetin sonunda «Allah hesabı çabuk görendir» buyurulmakta ve O'nun kudretine yakışan sürati düşünmemiz ilhâm edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mevcut imkân ve yeteneklerini hakkı arayıp bulma yolunda kullanmayıp kendilerine zulmeden inkârcı sapıkların, âhiret gününde gerçeği görüp anlayınca bir çıkış yolu arayacakları konu edildi. Sonra da ilâhî kudretin yüceliğine delâlet eden belgelere yer verilerek birtakım uyarılar yapıldı. Hesapların çarçabuk görüleceği gün gelmeden önce, insanın kendi kendini hesaba çekip hayatını ilâhî düzene uydurmasının gereği üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, yüreklerin gırtlaklara gelip dayanacağı, zâlimler için hiçbir yardımcı dostun bulunmayacağı âhiret gününün dehşetiyle, inkârcı zâlimlerin uyarılması emrediliyor. Cenâb-ı Hakk'ın ancak hak ile hükmedeceği hatırlatılarak, ilâhî adâletin şaşmazlığına dikkatler çekiliyor. Sonra da inkâr ve zulümleri sebebiyle yıkılıp sadece kalıntıları yer yer ayakta duran milletlerin tarihini ve yıkılış sebeplerini incelemeleri, öylece ilâhî hükmün, olayların tekerrür etmesiyle tekrarlanacağının bilinmesi isteniliyor.

——oOo——

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى
الْحَنَاجِرِ كَاظِمٖينَ مَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ حَمٖيمٍ وَلَا شَفٖيعٍ يُطَاعُ
﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِى الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ يَقْضٖى
بِالْحَقِّ وَالَّذٖينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ اِنَّ اللّٰهَ
هُوَ السَّمٖيعُ الْبَصٖيرُ ﴿٢٠﴾ اَوَلَمْ يَسٖيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذٖينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ
اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِى الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ
وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ
تَأْتٖيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ اِنَّهُ
قَوِىٌّ شَدٖيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

MEÂLİ:

18— Onları yaklaşmakta olan gün (Kıyâmet) ile uyar. Yürekler yutkuna yutkuna gırtlaklara dayanır o gün. Zâlimler için ne sıcak bir dost, ne de sözü dinlenir bir şefaâtçı vardır.

19— (Allah) hâin gözleri, gönüllerin gizlediğini bilir.

20— Allah, hakkı yerine getirir. Allah'ı bırakıp başkasına duâ edip yalvaranlar ise hiçbir şeyi yerine getiremezler. Şüphesiz ki Allah işitendir, görendir.

21— Onlar, yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı? Öyle ki onlar bunlardan daha güçlü ve yeryüzündeki eserleri bakımından daha kuvvetli (ve becerikli) idiler. Allah, onları günahları sebebiyle yakaladı da kendilerini Allah'tan (O'nun azâbından) hiçbir koruyan bulunmadı.

22— Bu böyledir; çünkü peygamberleri onlara açık belgelerle, kesin delillerle gelirdi de onu inkâr ederlerdi. Bu yüzden Allah, onları (azâp ile) yakalayıverdi. Şüphesiz ki O, çok kuvvetli ve cezâ vermekte pek şiddetlidir.

YAKLAŞMAKTA OLAN GÜN

(وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ...) «Onları yaklaşmakta olan gün (Kıyâmet) ile uyar.»

Kıyâmet'in önemli safhalarından birine dikkatler çekildikten sonra, onun yakın olduğu haber verilmektedir. Çünkü gelmekte olan her şey yakın sayılır. Meydana gelmesi kesin olan şey, meydana gelmiş sayılır. Kıyâmet olayı da vakti saati gelince mutlaka gerçekleşeceğinden, onun yakın olduğu bildiriliyor.

Neden Kıyâmet olayıyla uyarı?

Hemen belirtelim ki, Allah'a imândan sonra Kıyâmet'e inanmanın önemi çok açıktır. Kişi dünyada yaptıklarından sorumlu tutulacağını, kendisine verilen her nîmeti nasıl, ne yolda harcadığının hesabını vereceğini bildiği ve inandığı nisbette, hayatını düzende tutabilir ve fazîletli bir ömür sürebilir. İkinci hayata kaldırılacağına inandığı takdirde, birinci hayatını ona göre ayarlıyabilir.

Bunun için Kur'ân'da fert ve toplumu yönlendirme konusunda Allah'ın kudretinin üstünlüğü ve sınırsızlığı, kanunlarının şaşmazlığı anlatıldıktan

sonra, bâtılın zararları ve doğuracağı elim neticeleri işlenir; arkasından insan aklına hareket sağlamak için malzeme verilir ve belgeler sıralanır; hemen arkasından da âhiret, hesap, cezâ ve mükâfatlara geçilerek uyarıcı ve yönlendirici safhalar anlatılır. Böylece en eğitici metod işlenerek duygu ve düşünceye, akla ve idrâke ışık tutulur.

İlgili âyetlerde, belirttiğimiz ilâhî metoda aynen yer verilmiştir.

ÂZİFE GÜNÜ

«Âzife» kavramı daha çok kıyâmetin isimlerinden biri olarak bilinirse de diğer birkaç manaya da delâlet ettiği söylenir. Şöyle ki :

a) İnkârcı suçluların Cehennem ateşine süratle yaklaştığı gün.

b) Ecelin kapıyı çaldığı gün.

c) Kavim ve milletler için yaklaşmakta olan o elemli ve felâketli gün..

İşte böyle bir günde ilâhî hüküm bütün haşmet ve azametiyle inerken yürekler, yutkuna yutkuna gırtlaklara gelip dayanır. Gerek Kıyâmet'in kopuş anı, gerekse kabirlerden kaldırılıp mahşer alanına sevk edilme günü en korkulu dönemlerdir.

Bütün sebepler, vasıtalar ortadan kalkar da kişi kendi amel ve niyetiyle başbaşa bırakılır. Dünya hayatını inkâr, ahlâksızlık ve haksızlıklarla berbat eden zâlimler yapayalnız kalır. Artık ne sıcak bir dostları, ne de sözü dinlenir şefaâtçileri bulunur.

Burada «zâlimler»den maksat, daha çok inkâr temeli üzerinde zorbalık inşa edip önce kendi kendine, sonra da çevresine haksızlık eden bedbahtlardır. Böyleleri küfür üzere öldükleri takdirde, ilâhî rahmetten uzak kalıp hiçbir şefaâtçi de bulamazlar.

Cenâb-ı Hak ise, hâin gözleri ve gönüllerin gizlediklerini bilir. O halde kıyâmet gününde böylesine kapsamlı bilgiye sahip olan Yüce Kudret'in huzurunda hesap vereceğimizi bir an olsun hatırımızdan çıkarmamalıyız ve bu şuur ve inançla iç disiplini sağlamalıyız.

Allah ancak hak ile hükmeder. O bakımdan hükmünde yanılma, haksızlık, bilgisizlik ve duygusallık payı yoktur. Gerçek bu olunca, insanoğlu her söz ve davranışında bu mutlak kudretin vereceği âdil hükmü düşünerek günlük hayatını değerlendirmelidir.

19. âyetin sonunda Allah'ın iki sıfatına yer verilmektedir: Semi' ve Ba-

sîr.. Birincisi her şeyi lâyıkıyla işittiğine; ikincisi, her şeyi lâyıkı vechile görüp bildiğine delâlet eder. Aynı zamanda her kişinin mutlak surette bu iki sıfatın da murakabası altında bulunduğuna işâret söz konusudur.

İNKÂR VE AZGINLIKLARI SEBEBİYLE YOK EDİLENLER

(أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ) **«Onlar yeryüzünde gezip dolaşarak kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı?.»**

İlgili âyetlerle insan aklına, düşünce ve duygusuna seslenilip aydınlatıcı ve yönlendirici bilgi verildikten sonra, önemli bir uyarıda bulunuluyor ve dikkatler bütünüyle, inkâr ve zulümleri sebebiyle ilâhî hışma uğrayan kavim ve milletlerin kalıntılarına çekiliyor. Böylece yaşamakta olan, fakat inkâr, ahlâksızlık ve haksızlık doğrultusunda yaşama dönemlerini tamamlamaya çalışan milletlerin tarih okumalarının lüzumu üzerinde duruluyor; belirtilen sebepten dolayı kökleri kazınan kavim ve milletlerin yıkılış nedenleri üzerinde ciddi araştırma yapmaları tavsiye ediliyor.

Öyle ki, mermerden yapılan ve her biri sanat harikası sayılan saraylar, çeşitli eğlence yerlerini bünyesinde taşıyan şehirlerin, aşk odalarıyla, şarap küpleriyle, ilâhlâştırılan mermer heykelleriyle birlikte neden yerin dibine battığını araştırmamak ve sadece sanat eserlerinin taşıdığı değerlerle meşgul olmak yeterli ve yönlendirici; ibret ve öğüt verici değildir.

Kutsal kitapların ve ciddi araştırma ve incelemelerin belirleyip ortaya koyduğu gerçek şu ki : Kendilerini cinsel konulara verip her türlü hayâsızlığı ve haksızlığı mubah sayanlar; Cenâb-ı Hakk'ı bırakıp kendi elleriyle yontup şekillendirdikleri mermer heykelleri ilâhlâştıranlar; zulmü ve tuğyanı sanat edinenler ilâhî hükmün tecellisinden kendilerini kurtaramamışlardır. Bugün hâlâ birçok bölge ve ülkede onların ağıt destanını yansıtan kalıntıları bulunmakta ve ziyaretçilere, «bize ibret gözüyle bakın da geldiğiniz uçurum kenarından dönme fırsatını kaçırmayın» demektedirler.

Mekkeli'lerden daha güçlü ve daha çok refah seviyesi yüksek olan birçok imparatorluklar ne oldu? Koca Pers İmparatorluğu neden yıkılıp belirsiz hale geldi. M.S. V. yy. da ortaya çıkan; havanın, suyun ve ateşin paylaşıldığı gibi paranın ve kadının da paylaşılmasını öngören ortaklaşmacı bir ahlâk sergileyen Mazdak'dan geriye neler kaldı? Mısır fir'avnları, piramitlere yerleştirilen ceset ve servetleri bize neleri hatırlatmaktadır? Efes harabelerinin bugünkü görünümü bize ne gibi bir çağrışımı ilhâm etmekte-

dir? Gönderilen peygamberleri alaya aldıkları, hakka dâvete sırt çevirdikleri; hayatlarının dizginini olduğu gibi nefis ve İblîs'in eline teslim ettikleri için, ilâhî sünnet gereği, oluşturulan sebepler harekete geçirilmiş ve kendilerine zulmeden bedbahtlar olarak yeryüzünden silinmişlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı zâlimler Âhiret azabıyla tehdît edilerek, ölmeden önce Hakk'a dönmelerine işârette bulunuldu. İlâhî adâletin hakkaniyetle tecelli edeceği güne dikkatler çekildikten sonra, inkâr ve zulümleri sebebiyle yıkılıp yok edilen milletlerin kalıntılarını gezip görmeleri tavsiye edilerek, tarihin tekerrür edeceği dolaylı şekilde hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, ibret ve öğüt alınacak tarihî olaylar üzerinde duruluyor ve buna misal olarak, Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasının bazı önemli safhaları hatırlatılıyor ve bu arada Fir'avn hanedanından olup imanını gizleyen bir mü'min-i muvahhidin yaptığı uyarılara yer verilerek mü'minler aydınlatılıyor.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا
وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢٣﴾ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ
فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا
قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا
نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ
أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾

وَقَالَ مُوسٰٓى اِنّ۪ي عُذْتُ بِرَبّ۪ي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ
بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ
اِيمَانَهُٓ اَتَقْتُلُونَ رَجُلًا اَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَٓاءَكُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَاِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَاِنْ يَكُ
صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذ۪ي يَعِدُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي
مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِر۪ينَ
فِي الْاَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ اِنْ جَٓاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ
مَٓا اُر۪يكُمْ اِلَّا مَٓا اَرٰى وَمَٓا اَهْد۪يكُمْ اِلَّا سَب۪يلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾
وَقَالَ الَّذ۪يٓ اٰمَنَ يَا قَوْمِ اِنّ۪يٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ
الْاَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذ۪ينَ
مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللّٰهُ يُر۪يدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَا قَوْمِ اِنّ۪يٓ
اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِر۪ينَ مَا لَكُمْ
مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾
وَلَقَدْ جَٓاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ ف۪ي شَكٍّ
مِمَّا جَٓاءَكُمْ بِه۪ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِه۪

رَسُولًا كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾
اَلَّذ۪ينَ يُجَادِلُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ كَبُرَ
مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

MEÂLİ:

23-24— And olsun ki, biz, Musa'yı mu'cizelerle ve açık belgelerle Fir'avn'a, Hâmân'a ve Karûn'a peygamber olarak gönderdik. Onlar ise, «bu çok yalancı bir sihirbazdır» dediler.

25— Ne vakit ki, Musa onlara bizden (kendisine verilen) hak ile geldi, onlar: «Musa ile beraber imân edenlerin erkek çocuklarını öldürün, kız çocuklarını diri bırakın!» dediler. Kâfirlerin hile ve düzeni mutlaka boştur, neticesizdir.

26— Fir'avn, «beni bırakın da Musa'yı öldüreyim, varsın o Rabbına yalvara dursun. Doğrusu ben onun dininizi değiştirmesinden veya yeryüzünde fesâd çıkarmasından korkuyorum» dedi.

27— Musa dedi ki : «Şüphesiz ben, hesap gününe inanmayan her kendini beğenmişten, Rabbım ve Rabbınız (olan Allah)a sığınırım!»

28— Fir'avn hânedanından İmânını gizleyen mü'min bir adam, «siz, Rabbım Allah'tır, diyen bir adamı mı öldüreceksiniz? Halbuki o size Rabbınızdan açık belgeler, kesin deliller, mu'cizeler getirdi. Eğer o yalancı ise, yalanının vebâli kendisine; doğru ise, size va'dettiği (azâbın) bir kısmı olsun size dokunur. Şüphesiz ki Allah, elbette ölçüsünü aşan ve taşan, yalanı huy edinen kimseyi doğru yola eriştirmez.

29— Ey milletim! Bugün için mülk ve saltanat sizindir. (Bulunduğunuz) yerde üstünsünüzdür. Peki ama Allah'tan bize bir kahredici azâp gelecek olursa, kim bize yardım eder?» dedi. Fir'avn ise şöyle dedi: «Ben size ancak uygun gördüğümü ve kendi görüşümü aksettiriyorum ve ben size ancak doğru ve isâbetli yolu gösteriyorum..»

30-31— İmân eden adam ise: «Ey milletim! dedi, şüphesiz ben o sürü

sürü toplulukların birleştiği gündeki gibi bir durumun; Nûh kavminin, Âd ve Semûd kavminin ve onlardan sonraki kavimlerin durumu gibi bir durumun sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum. Allah, kullarına zulüm (etmek) istemez.»

32— «Ey milletim! Doğrusu ben sizin için bağrış-çağrış (seslerinin yükseldiği bir) günden korkuyorum.

33— O gün arka çevirip kaçarsınız da Allah'a (O'nun azâbına) karşı sizi koruyan bir kimse bulunmaz. Allah kimi şaşırtıp saptırırsa, onu doğru yola eriştiren bulunmaz.

34— And olsun ki, daha önce Yusuf da size açık belgeler, kesin delillerle gelmişti. Siz onun getirdiğinde hep şüphe edip durmuştunuz. O vefat edince (umutsuzlandınız) ve «Allah ondan sonra herhalde peygamber göndermiyecek» dediniz. İşte böylece Allah, ölçüyü kaçırıp şüphe içinde bocalayan kimseyi saptırır.

35— O şüpheciler ki, kendilerine gelmiş bir delîl ve belge olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp durdular. Allah yanında da, imân edenler yanında da (bu) büyük bir öfke ve nefrettir! İşte Allah, kendini beğenmiş her zorbanın kalbini böyle mühürler.»

İLGİLİ HADÎSLER

«Cihâdın en fazîletlisi, zâlim bir hükümdarın yanında hak olan sözü söylemektir.» (1)

Urve b. Zübeyr (R.A.) anlatıyor :

— Abdullah b. Amr'e (R.A.) dedim ki : «Bana, müşriklerin Resûlüllah (A.S.) Efendimize yaptıkları en kötü şeyden haber ver.» Bunun üzerine Hz. Abdullah bana şu olayı anlattı: «Bir ara Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Kâbe'nin avlusunda namaz kılıyordu; derken Ukbe b. Ebî Muayt çıkageldi, Resûlüllah'ın (A.S.) omuzundan tutup elbisesini boynuna dolayarak onu boğmaya çalıştı. Arkasından Ebû Bekir (R.A.) çıkageldi ve Ukbe'nin omuzundan tutup çekerek şöyle dedi: «Siz, Rabbınız Allah'tır diyen bir adamı mı öldürmek istiyorsunuz?! Halbuki O size Rabbından açık belgeler, kesin deliller ve mu'cizeler getirdi.» (2)

---

(1) Ebû Dâvud/Melâhim: 17- Tirmizî/fiten: 13- İbn Mâce/fiten: 20- Ahmed: 3/19

(2) Buharî/tefsîr: 1/40- Ahmed: 2/204

MUSA (A.S.)IN, ÜLKEYİ İDARE EDEN ÜÇ ÖNEMLİ KİŞİYE GÖNDERİLMESİ

(... وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ) **«And olsun ki biz, Musa'yı mu'cizelerle ve açık belgelerle Fir'avn'a, Hâman'a ve Karûn'a peygamber olarak gönderdik..»**

Kur'ân bu âyetle, halkı iyiye, ya da kötüye yönlendiren; iyi veya kötü örnek olan üç ayrı kişiden söz etmektedir: Fir'avn, Hâman, Karûn. Birincisi, ülkenin mukadderatına el koyan diktatör hükümdar; ikincisi, ülkeyi diktatörün arzusu doğrultusunda idare eden dalkavuk vezir; üçüncüsü, geniş servet ve nüfuza sahip bulunan şımarık zengin..

Tarihte gelip geçen milletlerin hayatı iyice incelendiğinde, ülkelerine rahmet veya azap inmesine sebep olan bu üç sınıf insanın nazım rol oynadığı görülür. Halkı iyiye, doğruya ve fazîlete veya bâtıla, fenalığa ve haksızlığa yönlendiren daha çok bunlardır.

Kur'ân-ı Kerîm, Musa (A.S.) kıssasını misâl verirken bu üç sınıf insanın karakter yapısını, aynı çağda yaşamış üç insandan söz ederek belirtmekte ve böylece Mekke'de cereyan eden olaylara ışık tutmakta; Hz. Muhammed'i (A.S.) öldürmeye kalkışıp mü'minlere eza ve cefada bulunanların sosyal durumlarının ve karakter yapılarının Fir'avn, Hâman ve Karûn'un durumuna benzerlik gösterdiğine dikkatleri çekmekte ve dolayısıyla her çağda dine, sağlam örfe, güzel ahlâka ve fazîlete karşı olanların aynı karakterdeki sapıklardan oluştuğuna ve oluşacağına atıfta bulunmaktadır.

YALANCI SİHİRBAZ DAMGASINI YAKIŞTIRANLAR

(فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ) **«Bu çok yalancı bir sihirbazdır, dediler.»**

Sözü edilen üç tip insan, hakkı reddedip tesirini gidermek için Musa (A.S.)ın getirdiği açık belge ve mu'cizelere sihir damgası vurmak suretiyle onu yalancılıkla suçladılar.

Mekkeli ileri gelen zorbalar, inkârcı sapıklar da aynı yola baş vurmuş; insanlığın ufkunu aydınlatan ilâhî nurun tesirini giderebilmenin yol ve yöntemini araştırarak her çareyi denemekten geri kalmamışlardı. En çok yakıştırmaya çalıştıkları sıfat ise «mecnûn» ve «sâhir» idi. Bununla hâşâ Onun dengesiz bir sihirbaz olduğunu iddia ediyorlar, ama aklı eren ve o

büyük peygamberin kişiliğini az-çok bilen kimseyi inandıramıyorlardı.

Anlaşıldığı üzere, inkârcı sapıkların hakka karşı gelmeleri arasında her zaman benzerlik görülmüş ve böylece olaylar tekerrür ettikçe, tarih de tekerrür etmekten geri kalmamıştır.

BÂTIL UĞRUNA SOYKIRIM POLİTİKASI

(فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ)

«Ne vakit ki Musa onlara bizden (kendisine verilen) hak ile geldi; onlar : «Musa ile beraber imân edenlerin erkek çocuklarını öldürüp, kız çocuklarını diri bırakın» dediler.»

Fir'avn, Hz. Musa'daki kudreti seziyor, yakın gelecekte Mısır'a sahip olabileceğinden ciddi şekilde endişe duyuyordu. O nedenle ikinci tedbir olarak İsrâil oğulları'nın doğacak olan erkek çocuklarını imhaya karar verdi. Ama Kur'ân'ın buyurduğu gibi, bu plân ve kararı onları istedikleri neticeye ulaştıramadı. Çünkü hakka baş kaldıran azgın kâfirlerin hile ve düzeni sonuç vermez. Nitekim öyle oldu; o, İsrail oğulları'nı imha etmeden Cenâb-ı Hakk'ın hükmü indi, hem can düşmanını ona besletti, hem de günü gelince o azgın zâlimleri Kızıldeniz'de boğup lâyık oldukları cezayı vermek suretiyle kudretini izhâr etti.

Mekkeli müşrikler de, Müslümanların çoğalmasından ciddi endişe duyup onları azaltmanın, hiç değilse başkalarının onlara katılmasını önlemenin çarelerini arıyor ve her fırsatı zamanında değerlendiriyorlardı. Ne var ki, yok etmek istedikleri ve küçümseyip hor gördükleri o fazîletli cefakâr insanlar çeyrek yüzyıl geçmeden şan ve şerefle Mekke'yi, arkasından Arap Yarımadası'nı fethettiler.

Görüldüğü gibi, Cenâb-ı Hak bu bölümde Musa ve Fir'avn kıssasından birkaç önemli safhayı açıklarken hem mü'minleri teselli etmekte, hem de bâtılın pâyidar olamıyacağını misallendirmektedir. Yeter ki, Hakk'a gönül verenler birlik ve beraberlik içinde hareket ederek kendilerine düşen hizmeti sabırla sürdürsünler.. Zira kâfirlerin hile ve düzeni mutlaka boştur, neticesizdir.

MUSA PEYGAMER'İN ÖLDÜRÜLMESİNİ İSTEYENLER

(وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى) **«Fir'avn, beni bırakın da Musa'yı öldüreyim,... dedi.»**

Fir'avn, Musa (A.S.)ın yüksek şahsiyeti karşısında küçülüyor; halk üzerindeki tesir ve nüfuzunun azalmasından, Musa'nın da itibar görmesinden endişeleniyordu. Sihirbazlar vasıtasıyla onu gözlerden ve gönüllerden düşürmeyi denedi, sonuç alamadı; hattâ arzusu hilâfına sihirbazlar Musa'-nın (A.S.) Rabbına imân ettiler.

Bunun gibi, Mekkeli müşrikler de Hz. Muhammed'in (A.S.) bir şâir olduğunu iddia ederek karşısına ünlü şâirlerini çıkardılar. Ne var ki, silâh geri tepti; Tufayl gibi ünlü şâirler İslâm'a girmekten başka bir yol seçmenin saçmalığını ilân ettiler.

Fir'avn, son çare olarak Musa Peygamber'i (A.S.) öldürmeyi düşündü ve bu amaçla devlet ricalini toplayıp konuyu müzakere safhasına getirdi. Âyette ifade edildiği gibi, ileri gelenlerin çoğu buna muhalif bulunduğundan Fir'avn'ı dolaylı şekilde engellemek istiyorlardı. Musa (A.S.) da onların böyle bir konuyu müzakere ettiklerini öğrenince, karşı koyacak maddî bir güce sahip olmadığını düşünerek Allah'a sığındı ve şu tarihî sözleriyle, kendisinden sonraki mü'minlere böyle anlarda Allah'a sığınmanın en geçerli yol ve çare olduğunu sünnet olarak bıraktı: **«Şüphesiz ben, hesap gününe inanmayan her kendini beğenmişten Rabbım ve Rabbınız (olan Allah)a sığınırım!»** dedi.

Kıssanın bu bölümünün nakledilmesinin hikmeti, şudur: Mekke'de çok zor durumda kalan mü'minlerin, saldırıları devam eden azgın kâfirlerin şerrinden Allah'a sığınmaları öğütleniyor ve bu işin sonunun zaferle noktalanacağına işâret ediliyor.

İMANINI GİZLEYEN KAHRAMAN BİR MÜ'MİN

(وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ ...) **«Fir'avn hanedanından imanını gizleyen mü'min bir adam, «siz, Rabbım Allah'tır diyen bir adamı mı öldüreceksiniz......» dedi.»**

Hadîs-i Şerîfte ifadesini bulduğu üzere, cihâdın en üstünü, zâlim hükümdarın yanında hakkı söylemektir. Nitekim Fir'avn, Musa (A.S.)ın vücudunu ortadan kaldırmak için devlet konseyinin oy birliğiyle karar vermesini sağlamaya çalışırken, hem konseyde üye, hem de Fir'avn hanedanından olduğu anlaşılan, ama gerçekte Allah'a ve Peygamberine olan imânını gizli tutan kahraman bir mü'min bütün cesaretiyle ortaya atılıp, **«Siz, Rabbım Allah'tır diyen bir adamı mı öldüreceksiniz? Halbuki o size Rabbınızdan açık belgeler, kesin deliller, mu'cizeler getirdi. Eğer o yalancı ise, yalanının**

vebali kendisine; doğru ise, size va'dettiği (azabın) bir kısmı olsun size dokunur. Şüphesiz ki Allah, elbette ölçüsünü aşan ve taşan, yalanı huy edinen kimseyi doğru yola eriştirmez.

Ey milletim, bugün için mülk ve saltanat sizindir. (Bulunduğunuz) yerde üstünsünüzdür. Peki ama Allah'tan bize kahredici azap gelecek olursa, kim bize yardım eder?» dedi.

Bu uyarı üzerine Fir'avn'ın şöyle dediğini yine Kur'ân bize haber vermektedir:

«Ben size ancak uygun gördüğümü ve kendi görüşümü aksettiriyorum ve ben size ancak doğru ve isabetli yolu gösteriyorum.»

Kahraman mü'min yine bütün cesaretini toplayarak son uyarıda bulunmayı uygun gördü ve sözlerini şöyle tamamladı: **«Ey milletim, elbette ben o sürü sürü toplulukların birleştiği gündeki gibi bir durumun; Nuh kavminin, Âd ve Semûd kavminin ve onlardan sonraki kavimlerin durumu gibi bir durumun sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum. Allah, kullarına zulüm (etmek) istemez.**

Ey Milletim, doğrusu ben sizin için bağrış çağrış (seslerinin yükseldiği bir) günden korkuyorum. O gün arka çevirip kaçarsınız da Allah'a (O'nun azabına) karşı sizi koruyan bir kimse bulunmaz. Allah kimi şaşırtıp saptırırsa, onu doğru yola eriştiren bulunmaz.»

Şüphesiz haktan yana olan bu sözler hem büyük bir cesaret meselesidir, hem de Yusuf Peygamber'in sulh-u selâmetle hükmettiği bir ülkede, görevli bir peygamberin öldürülmesinin reddi mümkün olmayan felâkete yol açacağını hatırlatmayı ve din, ibâdet hürriyetine zincir vurmanın hiçbir hükümdara ve idareye rahmet ve fazilet kapılarını açmadığını ve açmayacağını dolaylı şekilde anlatmayı amaçlamaktaydı.

Böylece sözü edilen Kahraman mü'minin hakkı Hak adına söylemeyi, ölüm pahasına da olsa, göze aldığı anlaşılmakta ve böylece kahramanlara her zaman toplumun muhtaç olduğuna işâret edilmektedir.

Mükâfat olarak da Cenâb-ı Hak o kahraman mü'mini hem misâl gösteriyor, hem de onun kadrini yücelterek Kur'ân'daki bu sûreye «mü'min» ismini veriyor.

GÖZLERİ YAŞARTAN TARİHİ BİR OLAY

Bu konuda gözleri yaşartan tarihî bir olayı, muhaddis Bezzar ve Ebû Nuaym, Hz. Ali (R.A.)den naklen şöyle rivâyet etmişlerdir :

— Bir gün Hz. Ali (R.A.), biraraya gelip büyükçe bir cemaat oluşturan mü'minlere şunu sordu :

— Bana insanların en kahramanının kim olduğunu haber verir misiniz?

Onlar da hep bir ağızdan :

— Sensin... diye cevap verdiler ve aralarındaki konuşma şöyle devam etti:

— Ben bugüne kadar kiminle vuruşmak üzere karşılaştımsa, mutlaka intikam almak istedim. O bakımdan siz bana en kahraman kişinin kim olduğunu haber verin.

— Bilmiyoruz, lûtfen en kahramanın kim olduğunu siz söyleyin?

— Ebû Bekir (R.A.)dır. Çünkü o sıkıntılı günlerde Kureyş müşrikleri Resûlüllah'ın (A.S.) etrafını çevirip kimi itip kakıyor, kimi eteğini çekip «İlâhlarımızı tek ilâh yapan sen misin?» diyor ve bir sürü zorluk öne sürüyorlardı. Allah'a and olsun ki, Ebû Bekir (R.A.)den başka bizden hiç birimiz müdahale edemiyorduk. O tek başına koştu, kimini vurup itti, kimini bir tarafa çekti, kiminin önüne geçip engel oldu ve sesini şöyle yükseltti: «Yazıklar olsun size! Rabbım Allah'tır diyen bir adamı mı öldürüyorsunuz?!» Hz. Ali (R.A.) bu olayı anlatırken hırkasının bir ucunu kaldırıp yüzüne doğru götürdü ve sakalı ıslanıncaya kadar ağladı ve arkasından şunu sordu :

— Şimdi Allah için söyleyin, Fir'avn hanedanından olan o kahraman mü'min mi, yoksa Ebû Bekir (R.A.) mı daha hayırlıdır?

Kimse cevap vermedi. Hz. Ali (R.A.) kendi sorusunu şöyle cevapladı:

— Cevap versenize! Allah'a yemin ederim ki Ebû Bekir (R.A.)ın bir saati, imanını gizleyen o kahraman mü'minin -ki Allah onu kendi kitabında övüyor- bütün vakitlerinden daha hayırlıdır. Zira Ebû Bekir (R.A.) imânını açıklayıp bütün malını ve gücünü Allah ve Peygamberi yolunda harcamıştır.

GEÇİCİ KUDRET VE SALTANATA ALDANMAMAK

(يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ اِنْ جَاءَنَا) **«Ey millet, bugün için mülk ve saltanat sizindir. (Bulunduğunuz) yerde üstünsünüzdür. Peki ama Allah'tan bize kahredici bir azap gelecek olursa, kim bize yardım eder? dedi.»**

O kahraman mü'min, konseyin dikkatini ikinci bir hususa çekerek, bugünkü geçici saltanata bakıp geleceği unutmamalarını öğütledi ve nice saltanatların yerle bir edildiğine dolaylı şekilde atıfta bulundu. Bir yandan da Fir'avn'ın hiçbir zaman ilâh olamıyacağına, ama her şeyi kahr-u saltanatı altında tutan Allah'ın varlığına değinerek üyelerin dalkavukluk yapmalarının doğru bir hareket olmadığına işârette bulundu. Şüphesiz kendini ilâhlaştırıp halka zulmeden ve Allah'ın rahmet olarak gönderdiği peygamberi öldürmeye yönelen zâlim bir hükümdarın önünde bundan daha tesirli ve uyarıcı ne söylenebilirdi? Kur'ân-ı Kerîm, kıyâmete kadar gerçek mü'minlere misâl teşkil edecek bu kahraman mü'minin yaptığı o müstesnâ uyarısını dokuz madde halinde açıklarken, hakkı savunmanın ne büyük fazilet olduğunu ilhâm etmektedir. Şöyle ki :

1— «Rabbım Allah»tır diyen bir adamı mı öldürmek istiyorsunuz?! Bunda ne gibi suç ve düzene karşı gelmeklik vardır?

2— Öldürmek istediğiniz adam, Rabbından size, beşer kudretini aşan, aklı harekete geçiren, vicdanı berraklaştıran belge ve mu'cizeyle gelmiş bulunuyor. Bu, iyi düşünüp gerçeği anlamanıza yetmiyor mu?

3— Sözünü ettiğim adam, bir an varsayalım ki yalan söylüyor, bunun vebâli sadece kendisine döner ve o bu davranışıyla kendini halkın gözünden düşürmüş olur.

4— Ama o yalnız doğruyu söylüyor ve gerçekten haber veriyorsa ve siz de buna rağmen onu reddedip öldürmeyi kararlaştırıyorsanız, Onun Allah'tan alıp size haber verdiği elim azaba, yok edici felâkete katlanmanız gerekir.

5— Şüphesiz Cenâb-ı Hak ölçüsünü aşan ve taşan, yalanı huy edinen kimseyi doğru yola eriştirmez.

6— Bugünkü geçici kudret ve saltanata güvenip birtakım haksızlıklarda bulunmanın mâkul hiçbir yanı yoktur. Kaldı ki, zulüm ve azgınlıkta bulunan bir kavim ve milleti Cenâb-ı Hakk'ın hükmünden hiç kimse kurtaramamıştır.

7— Misal olarak Nuh Kavmi, Âd ve Semûd Kavimlerini bir hatırlayınız. İlâhî hüküm indiği zaman onları yerle bir etmedi mi? Bugün sadece kalıntılarını görebilmekte ve yıkılıp yok edilme sebepleri üzerinde kafamızı yormamaktayız. İşte sizin hakkınızda da böyle bir azabın inmesinden endişe ederim.

8— Unutmayın ki, Cenâb-ı Hak mutlak anlamda âdildir, O hiçbir zaman kullarına zulmetmez, ama onlar kendilerine zulmederler.

9— İlâhî hüküm inip felâket sizi her yanınızdan çevirince, bağrış ve çağrışların hiçbir yararı olmaz ve işte ben sizin hakkınızda öyle bir günün geleceğinden korkuyorum ve bir mü'min olarak son uyarımı yapıyorum.

İşte o kahraman mü'min her şeye rağmen bu hakikatleri dile getirerek kendine düşen uyarı görevini yerine getirmiş ve kendisinden sonrakilere örnek edinilecek bir mücadele metodu mirâs bırakmıştır.

HAK ADINA YÜKSELEN SES, FİR'AVN'I SARSTI

Kendini ilâhlaştıracak kadar şımaran, insanları kul köle edinecek kadar ilâhî sınırları çiğneyen, büyük bir peygamberi öldürmeye kalkışacak kadar şuursuzlaşan Fir'avn'ı yanlış bir karar almanın eşiğinden ancak konsey üyelerinden imanını düne kadar gizleyen bir kahraman hak adına sesini yükselterek çevirdi. Onun o tok ve samimi sesi Fir'avn'ı sarstı ve haddini bilmeye dâvet etti. Diğer üyeler, bu cesaret yansıtan uyarıya pek itiraz edemediler..

Böylece Fir'avn, karşısında muhalif görünce rotayı değiştirmek, yelkenleri indirmek zorunda kaldı ve: **«Ben size ancak uygun gördüğümü ve kendi görüşümü aksettiriyorum ve ben size ancak doğru ve isabetli yolu gösteriyorum»** diyerek konunun bir çıkmaza sokulmasını ve prestijinin iyice sarsılmasını önlemeye çalıştı.

Resûlüllah'ın (A.S.) Mekke döneminde buna benzer cesaret ve kahramanlığı Ebû Bekir Sıddîk (R.A.), Ömer (R.A.) ve Hz. Ali (R.A.) göstermemişler miydi? Ebû Zer el-Gıffarî benzeri bir cesaretle sesini yükseltirken komaya sokuluncaya kadar dövülmemiş miydi? Bilâl Habeşî, Yasır ve Eşi Sümeyye, oğlu Ammar daha ileri giderek ölüm pahasına «Allah birdir, Muhammed (A.S.) O'nun peygamberidir» diyerek her türlü övgünün üstünde bir imân celâdetiyle ortaya çıkmamışlar mıydı?

Cenâb-ı Hak, Musa (A.S.) kıssasında yer alan bu müstesnâ olayı açıklarken, zaferin çok yakın olduğunu, Fir'avn'ın ilâhî hışma uğrayarak yok edilmesinin misâl teşkil ettiğini haber veriyor. Nitekim çok geçmeden bu âyetlerin işârette bulunduğu zafer gerçekleşti ve azgın kâfirler baş eğmek zorunda kaldı.

ALLAH'IN ÂYETLERİ ÜZERİNDE BİLGİSİZ VE BELGESİZ TARTIŞANLAR

(اَلَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ ...) **«O şüpheciler ki, kendilerine gelmiş bir delil ve belge olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp dururlar..»**

İlgili âyetlerle hem Mekkeli müşriklere, hem de kıyâmete kadar ortaya çıkacak olan inkârcı maddecilere hakkın sesi, mü'min bir kulun dilinde tecelli edip duyurulduktan sonra, ellerinde isbatlayıcı bir delil ve belge olmadığı halde Allah'ın âyetlerini reddetmek için tartışan sapıklarla ilgili ilâhî hüküm bildirilmektedir:

«Kendilerine gelmiş bir delil ve belge olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp durdular. (Şüphesiz bu), Allah yanında da, imân edenler yanında da büyük bir öfke ve nefrettir. İşte Allah, kendini beğenmiş her zorbanın kalbini böyle mühürler.»

Nitekim Cenab-ı Hak, Fir'avn'ın, Ebû Cehl'in ve emsali azgınların kalplerini mühürleyip onları sapıklıklarıyla başbaşa bırakmış ve arkasından ilâhî hükmünü indirip yerine getirmişti. Dün böyle olduğu gibi, yarın da, yarından sonra da böyle olacak; sünnetullah azgın inkârcılar hakkında hükmünü kusursuz yürütecektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarihin ibretli olaylarına dikkatler çekildi ve Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasının önemli birkaç safhası misâl verildi. İmanını gizleyen kahraman bir mü'minin hakkı nasıl dile getirdiğine atıf yapılarak örnek bir tablo ortaya konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Fir'avn'ın mantık dışı birtakım çarelere baş vurma isteği konu ediliyor ve arkasından o kahraman mü'minin yaptığı uyarı ve irşada yer verilerek, hakkın sesine kulaklarını tıkayan bir milletin hazin akıbetine dikkat çekiliyor ve böylece Hakk'ı red ve inkâr edenler bir defa daha uyarılıyor.

——oOo——

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ
ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَابَ
السَّمٰوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰ إِلٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا
وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ
وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ الَّذِي
آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يَا قَوْمِ
إِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ
﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ
صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولٰئِكَ
يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾
وَيَا قَوْمِ مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾
تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ
وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّمَا
تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ
وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللّٰهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾

فَسَتَذْكُرُونَ مَا اَقُولُ لَكُمْ وَاُفَوِّضُ اَمْرٖي
اِلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بَصٖيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقٰيهُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِ مَا مَكَرُوا
وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ
عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ اَدْخِلُوا
اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

MEÂLİ :

36-37— Fir'avn dedi ki : «Ya Hâmân! Bana yüksekçe bir kule yap; umarım ki ulaştırıcı yollara, göklerin kapılarına ulaşırım da Musa'nın Tanrı'sını görebilirim. Çünkü ben gerçekten Musa'yı yalancı sanıyorum.» Böylece Fir'avn'ın kötü işleri kendisine çok çekici göründü de onu doğru yoldan alıkoydu. Fir'avn'ın hile ve düzeni hüsrâna uğramaktan ve yok olmaktan başka bir şeye yaramadı.

38— İmân eden adam dedi ki : «Ey Milletim! Bana uyun ki, size doğru yolu göstereyim.

39— Ey Milletim! Şu Dünya hayatı kısa süreli bir geçim ve yararlanmadan ibârettir. Şüphesiz ki Âhiret, karar kılınacak yurttur.

40— Kim bir kötülük işlerse, ancak misliyle cezâ görür. Erkek ve kadından mü'min olduğu halde kim iyi-yararlı amelde bulunursa, işte onlar Cennet'e girerler ve orada hesapsız rızıklanırlar.

41— Ey milletim! Ne tuhaftır ki, ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe dâvet ediyorsunuz!

42— Siz beni Allah'ı tanımamaya, bilgim olmayan şeyi O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi O çok güçlüye, çok üstüne, çok bağışlayana dâvet ediyorum.

43— Hiç şüphe yok ki, beni dâvet ettiğiniz şeyin Dünya'da da, Âhirette de dâvete (lâyık hiçbir yanı ve yetkisi) yoktur. Hepimizin dönüşü Allah'adır. Ve ölçüyü kaçırıp aşırı gidenler ateşin dostlarıdır.

44— Benim size dediklerimi ileride hatırlayacaksınız. Ben, işimi ve durumumu Allah'a ısmarlıyorum. Şüphesiz ki Allah, kullarını görendir.»

45— Allah, onu, onların hile ve düzeninin kötülüklerinden korudu. Fir'avn ve yandaşlarını azâbın kötüsü sarıverdi.

46— Sabah akşam ateşe arzolunurlar. Kıyâmet'in kopuşu meydana gelince, «Fir'avn'ın yandaşlarını azâbın en şiddetlisine sokun!» (denilir).

FİR'AVN'IN SAHTE SİYASETİ

(وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ۝ أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ ...)

«Fir'avn dedi ki : «Ya Hamân! Bana yüksekçe bir kule yap; umarım ki ulaştırıcı yollara, göklerin kapılarına ulaşırım da..»

Musa Peygamber'in (A.S.) vücudunu ortadan kaldırma hususunda konseyden bir karar çıkaramayan, üstelik kendi hanedanından ve devletin ileri gelenlerinden bir üyenin açıktan karşı çıkması ve uyarıcı, öğüt verici sözler sarfetmesi; aynı zamanda Allah'ın kudretinin üstünlüğünden ve hükmünden bahsetmesi, Fir'avn'ı iyice sarsmıştı. Nitekim Fir'avn bu sarsıntıyı sezdirmemek için halka inandırıcı olabilmenin yollarını düşünmüş ve mantık dışı şu çareyi ortaya koymuştu: Veziri Hamân, tuğladan yüksekçe bir kule yapacak, o da o kuleden gökleri, dolayısıyla Musa'nın Rabbını araştıracak; ortalıkta bir şey görülmeyince de Musa'nın yalancı bir sihirbaz olduğunu isbatlamış olacaktı. İşte o böylesine gayr-i ciddi, gayr-i mantıkî bir politika gütmeye başlamıştı.

Fir'avn'ın kendine göre kurnazca olan bu plânının altında üç ayrı şeytanlık yatıyordu :

a) Eğer gökte bir ilâh bulunsaydı, yapılan yüksekçe kuleden gözetlemek suretiyle onu görmek mümkün olurdu. Oysa hiçbir şey tesbit edilememiştir.

b) Eğer Musa'nın iddia ettiği bir ilâh varsa, O'na uzanan yolu herhalde bulup görebilirdik. Oysa bütün araştırma ve gözetlemeye rağmen bir yol veya ize rastlanmamıştır.

c) Biz bu kadar imkânlarımızla yüksekçe kule inşa ettirip gözetleme yaptığımız halde bir şey göremedik; Musa hiçbir kuleye çıkmadan nasıl görebiliyor veya böyle bir iddiada bulunabiliyor?

Şüphesiz ki bütün bu cahilce, fakat kurnazca plânlar halkı uyutmaya ve ikna etmeye yönelik bulunuyordu. Ama o kahraman mü'min gibi aklı ba-

şında olanlara ve az-çok Allah hakkında bir şey bilenlere göre çok gülünç bir yöntemdi. Zira Musa (A.S.)dan önce Yusuf Peygamber'in Mısır'da «Tevhîd İnancı»yla ilgili meşaleyi yakması ve ülkede çok geniş çapta islahatta bulunup halka güven ve huzur dolu yıllar yaşatması bütünüyle unutulmamıştı; yer yer o büyük peygamberin koyduğu eserleri görmek mümkündü. O yüzden de Fir'avn'ın güttüğü siyaset onu istediği hedefe ulaştırıcı olmadı ve sonunda hak bâtılın beynini parçalayıp azgın kâfirlerin kökünü kesti.

KAHRAMAN MÜ'MİNİN TEKRAR DEVREYE GİRMESİ

(وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ...) «İman eden adam dedi ki : «Ey milletim! Bana uyun ki size doğru yolu göstereyim..»

Fir'avn'ın sinsi emelini ve izlediği çok hatalı politikayı yakından görüp izleyen o kahraman mü'min, son çare olarak ona karşı bir kuvvet oluşturmayı ve Allah'ın hidâyet nasip edeceği kimseleri hakka davet etmeyi kararlaştırdı.. Nitekim merhûm Elmalılı Hamdi Yazır'ın kendi tefsîrinde Murat Bey'in «Tarih-i Umumî»sinden naklettiğine göre : Uzarsif adında bir kişinin Hiksüsler tarafına geçerek önemli bir orduyla Fir'avn'a karşı baş kaldırdığından ve bu olayın bilhassa Mısır Tarihi'nde belirtildiğinden söz edilmektedir.

Şüphesiz bu, olaya yakınlık görünümünde bir ihtimaldir ki, gerçeği araştırıp bulmak tarihçilerin görevidir. Biz ise, Kur'ân'ın ışığı altında o mü'min kulun Fir'avn'a karşı bir kuvvet oluştururken nasıl bir uyarı ve öğüt metodu kullandığı üzerinde durmak istiyoruz. Zira uyarı ve öğüdün, hakka dâvetin seyri, o günkü Mısır'da yaşayan halkın sosyal, ekonomik ve ahlâkî yapılarını yansıtır.

O halde önce uyarı ve öğütleri bir dizi halinde özetliyerek sıralamamızda fayda vardır. Bunları on madde şeklinde tesbit etmiş bulunuyoruz. Şöyle ki :

1— Dünya hayatı kısa süreli bir geçimlikten ibarettir. Onun için zillete, hürriyetsizliğe katlanmaya değer mi?

2— Asıl karar kılınacak yurt ve sonsuz mutluluk Âhiret'tedir. Bu bakımdan sıkıntılara göğüs germeğe değmez mi? Hakk'a baş kaldırıp tuğyan eden bir hükümdara dalkavukluktan kaçınıp hakkın sesini ona duyurmaya çalışmak bu mutluluğun yolunu açan sebeplerden biridir.

3— Âhiret bütünüyle adâlet, hakkaniyet ve Hakk'a teslimiyet yurdudur. Kötülük ancak misliyle karşılık görür. İyiliğin ise karşılığı ebedî saadet-

tir. Oysa Fir'avn sizi köle gibi kullanmakta ve kendini ilâhlaştırmaktadır. Aristokratlardan kötülük işleyenlere cezâ, halktan ciddi hizmet verenlere mükâfat verilmemektedir. Böylesine gayr-i âdil ve dengesiz bir ömür sürmek daha mı iyidir?

4— Ne tuhaftır ki, ben sizi kurtuluşa, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz! Fir'avn'ın hışmından korkup kendinizi sonu gelmeyecek bir azaba itiyorsunuz. Külfetsiz, mücadelesiz nîmet var mıdır? Öyle bir nîmet varsa gerçekte onun anlam ve değeri yoktur.

5— Sizden pısırık ve korkaklar, durmadan o bir olan yüce kudret sâhibi Allah'ı inkâr etmemi, bilmediğim şeyi O'na ortak koşmamı istiyorlar. Birkaç günlük dünya hayatı için böylesine alçakça ve nankörce bir sapıklığı tercîh etmek, aklın ve sağ duyunun yolu mudur?

6— Ben ise, dikkat edecek olursanız sizi o en güçlü, en üstün ve de çok bağışlayan Cenâb-ı Hakk'a çağırıyorum. Günah ve kusurunu dile getirip pişmanlık duyanları bağışlamıyan Fir'avn'ı mı ilâh edinmek istiyorsunuz?!

7— Beni çağırdığınız şeyin dünyada da, âhirette de dâvete lâyık hiçbir yanı ve yetkisi yoktur. Bizim gibi bir insana, ölümlü olan bir fâniye tapmak aşağılık, rüsvaylık ve akılsızlık değil midir?

Mutlak sûrette hepimizin dönüşü Allah'a olacaktır. Zira O'ndan geldik ve yine O'na dönmek zorundayız; başka dönülecek bir kudret yoktur. Fir'avn'dan gelmedik ki yine ona dönmüş olalım. O da her insan gibi, kendisini yaratıp varlık alanına getiren O Yüce Kudret'e dönecektir. Gelip geçen fir'avnlar hep ölüp o kudrete dönmek zorunda kalmadılar mı?

8— Ölçü ve kıstası kaçırmamaya dikkat edin; fâniyi bâki görüp ilâh edinmeyin. Sonra cehennemliklerden olursunuz da sizi kurtaran bulunmaz.

9— Size dediklerimin ne kadar gerçek olduğunu ileride hem hatırlayacak, hem de anlayacaksınız. Allah'ın azabı inmeden ilâhlık iddiasında bulunan Fir'avn'ın kendini bile kurtaramıyacağına şâhit olacaksınız.

10— Ben gerçeği görüp sizi ona dâvet ederken, Allah'ın ve mü'minlerin en büyük düşmanlarından biri olan Fir'avn ve ordusunu karşıma alıyorum. O bakımdan durumumu Cenâb-ı Hakk'a ısmarlıyorum. Ben, beşer gücünün yettiği sınıra gelmiş bulunuyorum. Gerisi ilâhî takdire kalmıştır.

İşte bu on maddeyi incelediğimizde, halkın sefaleti, köle gibi çalıştırıldığı, zulmün at oynattığı ve birçok insanların şahsiyetsizliğe itildiği; gerçek anlamda din hürriyetinin olmadığı hazin bir tablo şeklinde ortaya çıkar.

Mekkeli putperestlerin sosyal hayatı da buna benzer bir görünümde idi. Fakirlere hiç itibar edilmez; zenginlerin, ileri gelen söz sahiplerinin meclisinde onlara yer verilmezdi. Yağmacılık neticesi elde edilen esirler, bir hayat boyu kölelik kaydından kurtulamazlardı.

Ebû Cehl ve yandaşları birer fir'avn tavrında halka tepeden bakarlardı. Ebû Bekir, Ömer, Ali ve arkadaşları (Allah hepsinden razı olsun) bu azgınlara karşı koyup köle ve fakirleri savunur ve himâye ederlerdi.

Fir'avn'ın sonu nasıl hüsrân olduysa, Ebû Cehl'lerin de sonlarının felâket olacağında şüphe yoktur. Nitekim âyet-i kerîmede buna işâret edilmekte ve mü'minler dolaylı şekilde başarıyla müjdelenmektedir.

İÇ SAVAŞI BAŞLATMA

O kahraman mü'minin, bir gün oluşturduğu gücü harekete geçirip Fir'avn'a karşı isyân ettiği kesindir. Ortalık böylece birbirine karışmıştı. Bir yanda Musa Peygamber (A.S.) ve İsrâil oğulları'nın çözüm bekleyen problemleri, diğer yandan bir grup isyancı. Bu durumda hem Fir'avn'ın, hem de temsîl ettiği devletin sarsılan otoritesini iâde etmek gerekiyordu. Aksi halde yeni birtakım olaylar çıkıp isyan zincirine yeni halkalar ekliyebilirdi. Bunun için Fir'avn, tenkîl ve imha için ordusunu hazırlamaya başladı; ama ilâhî hüküm daha önce iniverdi. Musa Peygamber (A.S.) aldığı vahiy üzerine İsrâil oğulları'nı toplayıp bir gece yarısı Mısır'ı terketti. Onu takibe koyulan Fir'avn, o kahraman mü'minin üzerine hemen varamadı, onu gelecek günlere bıraktı; önce Musa'nın (A.S.) işini bitirmeye yöneldi. Kırk beşinci âyetle bu plânın eriştiği netice belirtiliyor: Cenâb-ı Hak o kahraman mü'mini Fir'avn ve yandaşlarının hile ve tuzağından korudu. Fir'avn ve ordusunu ise, azabın en murdarı sarıverdi.

Mekkeli müşriklerin de sonu bir başka oldu. İleri gelenlerinden azgınlığı huy edinip Hakk'a yönelmeyi gururlarına yediremiyen bedbahtlar Bedir ve Uhud savaşlarında can verdiler. Geriye kalanlar ise, Mekke'nin fethinde hiç sevmedikleri O Büyük Peygamberin önünde baş eğip teslimiyet gösterdiler.

KABİR AZABI

(اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ...) **«Sabah-akşam ateşe arzolunurlar..»**

Ayetin açık anlatımından, kâfirlerin ruhlarının sabah ve akşam kabir azabına tabi' tutuldukları anlaşılıyor. «Sabah-akşam ateşe arz olunurlar» sözünden, onların Cehennem'e atıldıkları istidlâl edilemez. Zira Cehennem'e atılma ancak Âhiret'te gerçekleşir. Bu, Berzah Âlemi'nde kâfirlerin, suçlu günahkârların bulunduğu kesimle Cehennem arasında bir menfezin bulunduğuna, o bakımdan Cehennem'in son derece kerîh kokusunu duyacaklarına ve bununla kıyâmete kadar bir kabir azâbı geçireceklerine işârettir. Kıyâmet meydana gelince, bu defa onların ruhları hazırlanan bedenlerine yerleşip öylece Cehennem'e atılacaklardır. Bu da azâbın en şiddetlisi olacaktır.

Nitekim Ahmed b. Hanbel'in rivâyet ettiği bir hadîste; bir gün Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, gözleri kızarmış bir halde yüksek sesle şöyle buyurdu: **«Kabir, karanlık gecenin bir bölümü gibidir. İnsanlar! Eğer benim bildiğimi bilseydiniz çok ağlar, az gülerdiniz. İnsanlar! Kabir azabından Allah'a sığının. Çünkü kabir azabı haktır.»**

Sahîh isnadla rivâyet edilen bu hadîs, aynı zamanda Akaid kitaplarına bir bölüm olarak konulmuştur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kendini ilâhlaştıran Fir'avn'ın hakka karşı birtakım tertiplere baş vurduğu belirtildi. Ona karşı çıkan ve uyarıda bulunan kahraman bir mü'minden söz edilerek misal verildi ve bu arada hem Mekkeli'ler, hem de yaşamakta olan inkârcı sapıklar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Kıyâmet gününde Cehennem'de biraraya getirilecek olan zâlim inkârcı idarecilerle, onlara uyan halkın nasıl tartışacakları konu ediliyor ve hem ölmeden önce Hakk'a dönmenin gereğine işâret ediliyor, hem de yönlendirici bir metod sergileniyor.

وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ
فَيَقُولُ الضُّعَفَٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ
تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ
الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا إِنَّا كُلٌّ فِيهَآ إِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ
بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ
ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾
قَالُوٓا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا
بَلٰى قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَٰٓؤُا الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾

MEÂLİ:

47— Ateşte karşılıklı delil getirip tartışırlarken, zayıflar, büyüklük taslayanlara: «Şüphesiz biz size uymuş kimselerdik. Şu anda bizden ateşin bir kısmını olsun savmaz mısınız?» derler.

48— Büyüklük taslayanlar şöyle derler: «Doğrusu hepimiz ateşteyiz. Allah ise kulları arasında hükmünü vermiştir.»

49— Ateşte olanlar, Cehennem bekçilerine derler ki : «Rabbınıza duâ edin de bizden bir günlük (olsun) azâbı hafifletsin.»

50— Bekçiler, «size peygamberleriniz açık belgeler ve mu'cizelerle gelmediler mi?» derler. Onlar, «evet geldiler» diye cevap verirler. (Bunun üzerine bekçiler onlara:) «Öyle ise kendiniz duâ edin» derler. Kâfirlerin duâ sı mutlaka boş ve neticesizdir.

KÂFİRLERİN UMUTLARININ KESİLDİĞİ GÜN

(قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ...) **«Büyüklük taslayanlar şöyle derler: Doğrusu hepimiz ateşteyiz. Allah ise kulları arasında hükmünü vermiştir.»**

Cenâb-ı Hak ilgili âyetlerle, hakla bâtılın sürtüşme ve tartışmasına, hemen her dönemde gelip geçen milletlerin bünyesinde rastlandığını belirtip Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasını tarihî bir misal olarak verdi. Sonra da inkârcı Mekkeli'lere son uyarılarını yaparak dönüş yapmalarının kendileri için hayırlı olacağına işârette bulundu ve arkasından olaylar karşısında sabredip Hakk'a teslimiyet gösteren mü'minlere zafer va'dederek Musa Peygamber'in (A.S.) mücadelesinin başarıyla noktalandığını belirtti. Dönüş yapmayıp da inkâr ve zulümde ileri giden kâfirler için Cehennem'de meydana gelecek azap tablolarından birine dikkatleri çekti. Dünya hayatında kendi irâdesini ve hürriyet hakkını kullanmasını bilmeyen, inkârcı maddecilerin, diktatör zâlimlerin buyruğu altında iman ve irfanını yitirip şahsiyetini sıfıra düşüren sapıkların ancak kıyâmet günü uyanacaklarına atıf yaparak, orada derin bir pişmanlık duyacaklarını, kendilerini sapıttıran mağrûr zâlimlerle Cehennem'de tartışacaklarını haber vererek ölmeden önce Hakk'a dönmenin mutlak anlamda saadet va'dettiğini dolaylı şekilde kalp ve kafalara işlemeyi murad etti.

Kâfirler, hak ettikleri azabı görünce, dünyada sapık ve zâlim diktatörlere, haddini bilmeyen şımarık zenginlere kul ve köle olmanın ne kadar büyük bir basîretsizlik olduğunu anlayacaklar ve bunlardan hiç birinin yardımda bulunma yetkisine sahip olmadığını görünce de tek çare olarak Cehennem Bekçisi'nden yardım ve şefaât dileyecekler. Bekçiler onlara, kaçırdıkları büyük fırsatı bir defa daha hatırlatarak: «Peygamberleriniz size açık belge ve mu'cizelerle gelmediler mi?» diye sorarlar ve kâfirler lehine duâ etme yetkilerinin bulunmadığını açıklayarak kendilerinin bârigâh-i izzete el açıp yalvarmalarını söylerler ve sonra da: «Kâfirlerin duâsı boş ve neticesizdir» diyerek onlardan yana ümit kapısının kapalı bulunduğunu hatırlatırlar.

Âyette geçen, «bir gün olsun» sözü, ağız alışkanlığından kaynaklanmaktadır. Zira âhiret âleminde gece-gündüz kavramları yoktur. Cehennemlikler bununla azaplarına bir süre ara verilmesini anlatmak isterler.

İsrâ Sûresi 15. âyette de açıklandığı gibi, Cenâb-ı Hak bir kavme veya millete peygamber göndermedikçe azap etmiyeceğini belirtmektedir. Konumuzu oluşturan âyette de Cehennem bekçilerinin cehennemliklere: **«Si-**

ze peygamberleriniz açık belge ve mu'cizelerle gelmediler mi?» diyerek takrirî anlamda sormaları bu manaya işârettir. Zira peygamber irşat ve teblîğine, diğer bir anlatımla peygamberin getirdiği ilâhî beyânlara her çağda ve her ülkede mutlaka ihtiyaç vardır. İnsan aklı yalnız başına fizik ötesini çözüp anlayamaz, Cenâb-ı Hakk'ı kemal sıfatlarıyla bilip takdîr edemez, kıyâmeti ve oradaki sonsuz azap ve nîmetleri idrâk edemez. Bunlardan ilâhî nizama ve sünnetullaha göre haber veren Allah elçisinin getirdiği bilgilerden mutlaka yardım görmesi gerekmektedir. Hz. Muhammed (A.S.) ise, son peygamber olarak bütün insanlara gönderildiğine ve kıyâmete kadar risaletinin geçerliliği devam edeceğine göre, her millet ve kavme aralıksız peygamber gönderildiği hükmü ortaya çıkıyor ve böylece kimsenin itiraz hakkı kalmıyor. Ancak bugünkü teknik imkânlardan ve medenî nîmetlerden uzak, dünyadan habersiz ilkel bir hayat yaşayan bazı topluluklar varsa ve bunların peygamberden, onun getirdiği ilâhî hakikatlerden haberleri yoksa, o takdirde âhiret gününde onlar sadece akıl yoluyla kâinatın bir yaratıcısının bulunduğunu idrak edip etmediklerinden sorumlu tutulacaklar, fakat âhireti ve diğer dinî esasları bilmediklerinden dolayı kınanmayacaklar ve azap da edilmiyeceklerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hak ile bâtılın devamlı sürtüşme halinde olduğu konu edildi ve bâtılı temsîl edenlerin peşine takılıp şahsiyetini kaybeden inkârcı sapıkların âhirette biraraya getirileceği ve aralarında tartışma çıkacağı belirtilerek, dünyada inkârcı zâlimlerden uzak kalmaları hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı temsîl eden peygamberlerin ve gerçek mü'minlerin dünyada da, âhirette de ilâhî yardım ve desteğe mazhar kılınacağı haber veriliyor ve dünyada peygambere ve mü'minlere uymayı gururuna yediremiyen zâlim inkârcıların âhirette özür dilemelerinin hiçbir anlam taşımıyacağı hatırlatılıyor. Son peygambere uymayan Yahudiler uyarılarak Musa (A.S.)dan ve Tevrat'tan söz ediliyor. Bu durumda Peygamber'in (A.S.) ve O'nun yolunda yürüyen mürşitlerin sabretmesi tavsiye edilerek Allah'tan rahmet ve mağfiret dilemeleri isteniliyor.

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ
يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ
وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى
وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ
وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ
اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ
مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

MEÂLİ:

51— Şüphesiz ki biz, peygamberlerimize ve imân edenlere, Dünya hayatında ve şâhitliklerin yer aldığı günde elbette yardım ederiz.

52— O gün zâlimlere özür dilemeleri fayda vermez. Hem lânet, hem de kötü yurt onlaradır.

53— And olsun ki, Musa'ya doğru yolu gösteren rehber verdik. Kitap (Tevrat)ı İsrâil oğullarına mîras bıraktık.

54— Ki o doğru yolu gösteren bir rehber ve akıl sâhiplerine bir öğüt ve hatırlatmadır.

55— O halde (Ey Peygamber!) Sabret. Şüphesiz ki Allah'ın va'di haktır. Günahlarının bağışlanmasını dile ve akşam-sabah Rabbına hamd ile tesbîh et..

56— Allah'ın âyetleri hakkında kendilerine bir delil ve belge gelmeksizin tartışıp iddlalaşanların gerçekten içlerinde ulaşamıyacakları bir kibir (büyüklük, kendini beğenmişlik) vardır. Sen artık Allah'a sığın. Şüphesiz ki O, işitendir, görendir.

ALLAH'IN YARDIMI KİMDEN YANA TECELLİ EDER?

(إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ...) **«Şüphesiz ki biz, peygamberlerimize ve iman edenlere, dünya hayatında ve şahitliklerin yer aldığı günde elbette yardım ederiz.»**

Mekkeli azgın müşriklerin, İslâm'a ve onu teblîğ edip yaymakla görevli bulunan Hz. Muhammed'e (A.S.) karşı cephe almaları ve durmadan kin ve iftira kusmaları, sonra da düşmanlıkta hiçbir ölçü ve insaf sınırı tanımamaları üzerine Cenâb-ı Hak, ezelî ilmiyle olayları tesbit edip ona göre hazırladığı plânı, diğer bir anlatımla, kader çizgisinin önemli bir bölümünü bir şifre mahiyetinde açıklıyor : **«Biz, peygamberlerimize ve imân edenlere..... elbette yardım ederiz.»**

Dünyadaki yardımı, kâfirleri hezimete uğratması, mü'minleri az veya çok başarıya eriştirmesidir. En azından iman ve irfan kıvılcımını atan, hakkın sesini yansıtan mü'minler gelecek günler için bir ortam hazırlamış sayılırlar ki bu da ayrı bir başarıdır. Nitekim İsa (A.S.) hayatta iken, yani yeryüzünde teblîğ ve irşat hizmetini sürdürürken, kendisine sadece on iki kadar balıkçı veya kumaş ağartan kimse imân etmiş bulunuyordu. Ama O'nun attığı imân ve irfan kıvılcımı ve yansıttığı hakkın sesi öyle bir çekirdek meydana getirdi ki, O'nun göğe yükselmesinden sonra o çekirdek ortam ve şartları bulunca filizlenmeye başladı. Böylece Cenâb-ı Hak, İsa Peygamber'i ve etrafında kümelenen on iki havâriyi başarıya eriştirmiş oldu. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in attığı kıvılcım ise, kendisi henüz hayatta iken Arap Yarımadası'nı kaplamıştı.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, peygamberler bâtıl ile mücadele edip Hakk'ın emrini duyurmaya çalışırlarken, kimi bir süre sonra ilâhî yardıma mazhar olmuş, kimi görünürde bu yardıma erişmeden öldürülmüş, kimi de bu ikisi arasında bir durum arzederken hicret etmek zorunda kalmıştır. Bunlara birer misâl verecek olursak; birinciler için Nuh, Hûd, Sâlih, Şuâyb, Musa, Lût ve Muhammed'i (Salât-u selâm hepsine olsun) gösterebiliriz. İkinciler için Zekeriya, Yahya ve İşaya peygamberleri (salât-ü selâm hepsine olsun) gösterebiliriz. Üçüncüler için de İbrâhim ve İsa peygamberleri (salât-u selâm hepsine olsun) gösterebiliriz.

Oysa âyetin açık anlatımından, peygamberlerin ve mü'minlerin hemen hepsinin dünyada da, âhirette de ilâhî yardıma mazhar kılınacağı anlaşılı-

yor. Bu hususta, yukarıda işâret ettiğimiz gibi, üç yorum üzerinde durulmuştur :

a) İlâhî haber genellik arzediyorsa da, peygamberlerin bir kısmı kasdediliyor. Nitekim Arap edebiyatında buna benzer anlatım şekilleri hayli çoktur.

b) Yardımdan maksat, peygambere karşı çıkıp eziyette bulunanlardan, ya peygamber hayatta iken, ya da onun vefatından sonra intikam almaktır. Nitekim Zekeriya, Yahya ve İşa'ya peygamberleri öldüren Yahudilerden ancak bunların vefatından sonra Babil ve sonra da Romalı'ların saldırısıyla intikam alınmıştır. İsa Peygamberi (A.S.) öldürmek isteyen Yahudilerden de Roma İmparatoru Titus'un vaki saldırısıyla intikam alınmıştır ve kıyâmete yakın İsa (A.S.)ın inip Hz. Muhammed'in (A.S.) şeriâti üzere amel etmesi ve Hıristiyanlara böylece doğru yolu göstermesi de ilâhî yardımın bir başka tezahürü olacaktır.

c— Yukarıda konunun baş kısmında belirttiğimiz üzere, onların attığı kıvılcım ve oluşturduğu çekirdek söz konusudur.

İLÂHÎ YARDIM ŞARTLI MIDIR?

Cenâb-ı Hakk'ın mü'minlere yardım etmesi, elbette bazı şartlara bağlıdır. Onları şöyle özetliyebiliriz :

1— İman cephesinin bütünlük içinde olması,

2— Mevcut ortama ve şartlara göre Allah'ın dinini teblîğe azmetmiş olmaları,

3— Yeterince maddî güce sahip olamadıkları sürece çok dikkatli davranmaları, düşmanlarını, kendilerini imhâ kararı alacak kadar tahrîk etmemeleri ve sırası gelmedikçe hedef göstermemeleri,

4— Teblîğ ve irşad hizmetini günün imkânlarından ve gelişen metotlarından faydalanarak yerine getirmeye çalışmaları; vaki saldırılara misliyle karşı koymayıp sabırla sonucu beklemeleri,

5— Mü'minlerin birtakım kişisel çıkarlardan, hiziplerden, senlik-benlik iddialarından uzak kalmaları; birbirleriyle sürtüşmemeleri bu cümledendir.

Nitekim bütün bu şartları, Muhammed Sûresi 7. âyet yansıtmaktadır. Şöyle ki :

«Ey imân edenler! Eğer siz Allah'a (O'nun dinine, peygamberine ve o

peygamberin yolunda olanlara) yardım ederseniz, O da size yardım eder de ayaklarınızı sâbit kılıp kaydırmaz.»

Uzun yıllardır İslâm âlemi ilâhî nusrattan mahrum bulunuyorsa, bunun tek sebebi, yukarıda belirtilen şartlara riâyet etmemeleridir. Allah daha iyisini bilir.

ŞAHİTLERİN YER ALDIĞI GÜN

(... وَيَوْمَ يَقُومُ الْاَشْهَادُ) **«Ve şahitliklerin yer aldığı günde..»**

Bu, müfessirlerin cumhuruna göre, Kıyâmet Günü'dür. Hafeze melekleri mü'minlerin lehine; kâfir ve münafıkların aleyhine şahitlikte bulunurlar. Allah'ın emirlerini teblîğ ettiklerine dair peygamberler şâhit olarak dinlenir. Peygamberlerin aldıkları görevi yerine getirdiklerine dair Hz. Muhammed'in (A.S.) Kur'ân-ı Kerîm'i açık belge göstererek şahitliği istenir. Nitekim Nisâ Sûresi 41. âyette bu husus şöyle açıklanmaktadır: **«Her ümmetten bir şahit getireceğimiz, seni de onlar üzerine şâhit getireceğimiz zaman (halleri) nice olur.»**

ALLAH'A ORTAK KOŞMAK BÜYÜK BİR HAKSIZLIKTIR

Kur'ân-ı Kerîm bütünüyle «Tevhîd İnancı»nı korumak ve onu bütün tazeliğiyle kalp ve kafalara işlemek için indirilmiştir. Zira kâinat bu esas üzerine kurulmuştur. Her şey onu yansıtmaktadır. O bakımdan Allah'ı inkâr etmek veya O'na ortak koşmak büyük bir zulüm olarak vasıflandırılmakta ve âhiret gününde bu zâlimlerin hiçbir mazereti kabul edilmeyeceği açıklanmaktadır.

O halde inkârcı maddeciler, sapık nankörler hem kâinat düzenine karşı, hem kendilerine karşı, hem de çevrelerindeki insanlara karşı zulmederler ve kâinatın mutlak adâlet terazisi üzerine kurulduğunu görmeyip plândaki yerlerinden uzaklaşmış olurlar.

Nitekim Lûkman Sûresi 13. âyette bu konuya değinilerek şu açık bilgi verilmektedir: **«Hani bir vakit Lûkman oğluna öğüt vererek dedi ki : «Oğulcağızım, sakın Allah'a ortak koşma. Çünkü gerçekten ortak koşmak büyük bir haksızlıktır.»**

ALLAH'IN YARDIMINA MAZHAR OLAN MUSA (A.S.)

(وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ الْكِتَابَ ...) **«And olsun ki, Musa'ya doğru yolu gösteren rehber verdik. Kitap (Tevrat)ı İsrâil oğulları'na mîras bıraktık.»**

Yukarıda elli birinci âyetle, Cenâb-ı Hakk'ın peygamberlerine mutlaka yardım edeceği haber verilmektedir. Bu haber, gerçekte Hz. Muhammed'in (A.S.) yakın gelecekte ilâhî yardıma mazhar kılınarak zafere erişeceğini müjdeliyordu. Sonra da konumuzu oluşturan âyetle, Allah'ın bu yardımının Musa Peygamber'e (A.S.) yöneldiği misal verilmekte ve kendilerine mîras bırakılan Tevrat ile dosdoğru amel ettikleri takdirde Yahudilerin ilâhî yardıma mazhar kılınacakları bildirilmektedir. Nitekim Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz risalet göreviyle sahneye çıkmadan önce Yahudilerin bu esasa bağlı kaldıkları dönemlerde Allah'ın yüksek lûtuf ve inâyetine lâyık görüldükleri bilinmektedir. Ondan saptıkları çağlarda ise, felâketten felâkete uğradıkları da bir gerçektir.

Elli dördüncü âyetle Tevrat'ın iki özelliği üzerinde durulmakta ve Yahudiler bir bakıma uyarılmaktadır. Şöyle ki:

a) Doğru yolu gösteren rehber,

b) Akıl sahiplerine bir hatırlatmadır.

Birinci özellik «Tevhîd İnancı»nı bütün parlaklığıyla ve sadeliğiyle yansıttığına; ikinci özellik, son olarak Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamber olarak gönderileceğine ve artık İsrâil oğulları'nın O'na uymasının gereğine delâlet etmektedir. Ne yazık ki Yahudiler Tevrat'ın taşıdığı bu iki özelliğe dosdoğru sahip çıkmamışlar ve bilhassa son peygambere inanmaya hiç yanaşmamışlardır. Medine ve çevresinde yaşayan Yahudiler ise, son dine ve peygambere karşı çok çirkin tertiplere baş vurmuşlar ve müşriklerle birleşerek Allah'ın insanlara olan son nurunu söndürmek istemişlerdi.

ALLAH'IN VA'Dİ HAKTIR

(فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ...) **«O halde (Ey Peygamber!) Sabret. Şüphesiz ki Allah'ın va'di haktır..»**

Cenâb-ı Hak ezelde hazırladığı plânı aynen uygular. Onda değişiklik yapması söz konusu değildir. Zira O'nun ilmi ve kudreti, her şeyi kapsayıp

kuşatmıştır. Ortaya çıkacak olayları en doğru şekilde tesbît edip yazmıştır; hatâ yapması, yanılması ve unutması mümkün değildir. O halde O'nun plânına ve plânının bağlı bulunduğu sünnetullaha göre, son peygamberine de, Ona uyan mü'minlere de yardım edeceğini va'detmiştir. Artık bu hususta şüpheye yer yoktur. O'nun düzenlediği proğram saattan çok daha dakik işlemekte ve hedefine doğru kusursuz ilerlemektedir. Peygambere ve mü'minlere gereken odur ki, küfürle mücadelede dayanma gücünü ortaya koymak ve olaylar karşısında sabretmektir. Her şeyin gerçekleşmesi için belirlenmiş bir zaman vardır; onu beklemek ve beklemesini bilmek başarının ilk işaretidir. Nitekim Mekke'de çok üzücü olaylarla her gün karşı karşıya bulunan ve aralıksız zâlim kâfirlerin saldırısına mâruz kalan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile ashabı, Allah'ın va'dinin hak olduğuna inandıkları ve vakti gelince onun mutlâka gerçekleşeceğinde şüphe etmedikleri için dayanma güçlerini son kertesine kadar ortaya koydular ve birkaç yıl sonra ilâhî va'd onlardan yana tecelli etti; mü'minler şehir devletini kurup az sonra Mekke'yi, sonra da Arap Yarımadası'nı fethettiler.

PEYGAMBER (A.S.)IN GÜNAHI VAR MIDIR?

(وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ...) «Günahlarının bağışlanmasını dile ve akşam-sabah Rabbını hamd ile tesbîh et..»

Bilindiği gibi, peygambere vâcip olan sıfatlardan biri de «ısmet»tir. Bu, günahlardan korunmuşluğu ifade eder. O halde âyette Hz. Muhammed'e (A.S.) hitapla **«günahlarının bağışlanmasını dile»** şeklindeki bir anlatımdan maksat ve murat nedir? Müfessirler, ilim adamları burada birkaç yorumda bulunmuşlardır. Onları şöyle özetleyebiliriz :

a) Daha uygun, daha üstün olanını terketmek,

b) Ümmet-i Muhammed'i (A.S.) istiğfara teşvîk edip konunun önemine dikkatlerini çekmek,

Bu, «hazf-i muzaf» kaidesine göre bir yorumdur.

c) Küçük günah ve hatâlarda bulunmak,

Bu yorum, Hz. Peygamber (A.S.) hakkında küçük günah ve hatânın câiz olduğunu iddia edenlere göredir.

d) Peygamberlerin derecelerini artırmaya yönelik bir anlatım kullanılarak, bu konuda araştırma zevkini kamçılamak,

Bu, kendisine peygamberlik görevi ve payesi verilmeden önceki küçük

günahlara ve daha uygun olanını terketmeye yönelik bir hatırlatma anlamına delâlet eden bir yorumdur.

e) Olayların ezici ve üzücülüğü karşısında ilâhî va'din bir an önce tecelli etmesini arzulamak..

Bu, az da olsa sabırsızlığa delâlet eden bir duygudur ki, bize nisbetle günah ve hatâ sayılmasa bile, Resûlüllah'ın (A.S.) haiz olduğu üstün derecelere nisbetle az da olsa bir hatâ sayılıyordu. O bakımdan Cenâb-ı Hak, Resûlüllah'ın (A.S.) kendi yanındaki üstün derecesini hatırlatarak böylesine bir zarif uyarıda bulunduğu söylenebilir.

Allah daha iyisini bilir.

Sabah-akşam hamd ile tesbîh emri üç şekilde yorumlanabilir:

1— Beş vakit namaz farz kılınmadan önce Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Hz. İbrahim'in (A.S.) Hanîf Dini'ne uyarak iki rek'at sabahleyin, iki rek'at de akşamlayın namaz kılardı. İlgili âyetle bu namaza devam etmesi emrediliyor.

2— Sabahleyin hayata gözlerini açarken bir kusur işlememeye, yanlış bir şey yapmamaya ve Cenâb-ı Hakk'ın karanlıktan sonra tekrar aydınlığa kavuşturduğunu düşünmeye ve O'na hamd edip, O'nu her türlü noksanlıktan, hatâ ve kusurdan tenzîh etmeyi unutmamaya yönelik bir tavsiyedir.

3— Sâlimen sabaha erişmenin ve sırat-ı müstakimden ayrılmaksızın akşama kavuşmanın büyük bir lûtuf ve rahmet olduğunu düşünerek Cenâb-ı Hakk'ı hamd ile tesbîh etmenin büyük yararlara, sonsuz saadetlere ve başarılara vesîle olacağını öğütlemeye yönelik bir anlatım tarzı olduğunu söyleyebiliriz.

İbn Abbas'a göre: İlgili emirle beş vakit namaz kasdediliyor. Böylece âyetin anlatım şeklinde «mecaz-i mürsel» kaidesi söz konusudur, yani bir şeyin bir parçasını anıp tamamını kasdetmek kuralına yer verilmiştir. Örneğin, birine taziyede bulunduğumuzda, «başın sağ olsun» veya «başınız sağ olsun» şeklinde bir ifade kullanırız ki, bununla bütün vücutlarının sağlığı dilenmiş olur. (1)

NAMAZ, ALLAH'A HAMDİN VE ŞÜKRÜN İFÂDESİDİR

Fâtiha Sûresi, Allah'ın varlığını, kudretinin üstünlüğünü; O'nun kemal sıfatlarının yüceliğini bilip dile getirmenin en güzel ifadesi; namaz da bu

(1) Geniş bilgi için bak: Tefsîr-i Kurtubî: 15/324, 325

ifadenin işten dışa vuran en uygun ve en ölçülü tezahürüdür. O bakımdan namaz kılmayan bir kimsenin Allah'a dosdoğru hamd ettiği ve şükürde bulunduğu söylenemez. Zira Fâtiha, namaz içinde bu hamdın ve şükrün bütün özelliklerini, güzelliklerini taşımakta ve ilâhî düsturun özetini yansıtmaktadır.

Böylece namaz hamd ile tesbîhin değişmeyen simgesi olarak bütün peygamberlere emredilmiştir. Mü'minlerin hemen her çağda teknik imkânlarla, lojistik üstünlükle birlikte başarılı olabilmelerinin sır ve hikmeti Allah'a dosdoğru imânda ve namazda mayalanmıştır. Fâtiha doğrultusunda imân cephesini oluşturanların üstün geleceği her zaman beklenir. Zira bu hususta ilâhî va'd söz konusudur.

DELİLSİZ VE BELGESİZ TARTIŞAN SAPIKLAR

(إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ ...) **«Allah'ın âyetleri hakkında kendilerine bir delil ve belge gelmeksizin tartışıp iddialaşanların gerçekten içlerinde ulaşamıyacakları bir kibir (büyüklük, kendini beğenmişlik) vardır..»**

«Allah'ın âyetleri», biri genel, diğeri özel olmak üzere iki grupta toplanır. Varlık âleminde yer alan her şey, her düzen ve denge Allah'ın varlığının, kudretinin delilidir ve her biri ilâhî damgayı taşıyan, O'nun kudretinin üstünlüğünü yansıtan bir âyettir. Bunlar, genel anlamdaki âyetlerdir. İndirilen kitapların her cümlesi bir âyettir ki beşer tarafından söylenmesi düşünülemez. Bunlar da özel manadaki âyetlerdir.

İnkârcı maddecilerin, zâlim zorbaların delil ve belgesiz olarak Kur'ân âyetleri üzerinde tartışmaya ve iddialaşmaya yeltenmeleri; kendilerini daha üstün, daha bilgili gösterme ve bâtılın azizliğini isbatlama hastalığından kaynaklanmaktadır. Kısacası, Hz. Muhammed'e (A.S.) uymamak için baş vurdukları çarelerden biridir. İşin temelinde inkâr, kibir ve bencillik yatmaktadır. Ama nâfile, bâtılın eninde-sonunda baş eğeceği kaçınılmazdır.

Ayrıca ilgili âyetin anlatımından, dinî konularda söz sâhibi olabilmek için delilleri, belgeleri, rivâyetleri, nâsih ve mensûhları; hüküm çıkarma yol ve yöntemlerini bilmenin şart olduğu anlaşılıyor. Öyle ki, din bir uzmanlık konusudur; rastgele kişilerin fikir beyân etme alanı değildir.

TEDBİR VE ALLAH'A SIĞINMA

(فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ) **«Sen artık Allah'a sığın. Şüphesiz ki O, işitendir, görendir.»**

Bâtılın boş ve anlamsızlığını; insanın yaratılışındaki kanuna ters düştüğünü, ruhun yücelmesine engel teşkil ettiğini ortaya koyabilmek için Hakk'ın hak olduğunu delil ve belgelerle isbat etmek gerekir. Bu, her tartışma ve mücadelede baş vurulacak bir metottur ki hiçbir devirde tazeliğini kaybetmez.

Mü'minler kendilerini sözü edilen metotla belli bir düzeye getirince, gereken tedbîri almış sayılırlar. Ondan sonrası Allah'a aittir. Doğru yola eriştirmek; hakkı üstün kılmak O'nun meşietine bağlıdır. Mü'minler ancak bu çizgide Allah'a güvenip ve ancak O'na sığınırlar. Çünkü yegâne işiten ve gören O'dur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın peygamberlere ve onların yolunda yürüyen mü'minlere dünyada da, âhirette de yardım edeceği haber verilerek mü'minlerin morali yükseltildi. Kibir ve gururlarından bâtılın peşine takılarak hakka karşı gelen zâlimlerin âhirette hiçbir mazeretlerinin kabul edilmiyeceği açıklandı ve başarıya erişebilmek için sağlam imândan gelen bir sabırla dayanma gücünü ortaya koymanın lüzumu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ikinci hayatın mutlâka gerçekleşeceğine işâretle, gökleri ve yeri kusursuz şekilde yaratıp denge ve düzende tutan Cenâb-ı Hakk'ın insanı ikinci defa yaratmasında şüpheye yer olmadığı konu ediliyor. Sonra da hakikati görenle görmeyenin; sâlih amellerde bulunanla, kötülük işleyenlerin hiçbir zaman eşit tutulmayacağı hatırlatılıyor ve arkasından kıyâmet olayının mutlaka meydana geleceği te'kîden beyân buyuruluyor.

لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ
خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾
وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَص۪يرُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُس۪ٓيءُ قَل۪يلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾
اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ ف۪يهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾

M E Â L İ :

57— And olsun ki, gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan daha büyüktür. Ama insanların çoğu (bunu) bilmezler.

58— Görmeyenle gören, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlarla kötülük işleyen kimse bir değildir. Ne de az düşünüyorsunuz?!

59— Kıyâmet'in kopuş anı mutlâka gelecektir; bunda hiç şüphe yoktur. Ama ne var ki, insanların çoğu (bunu) bilmezler.

GÖKLERİ VE YERİ YARATMAK DAHA BÜYÜK BİR OLAYDIR

(لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ ...) «And olsun ki, gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan daha büyüktür..»

Cenâb-ı Hak bu âyetle, delilsiz ve belgesiz inkâra sapanları uyarmakta ve göklerle yeri yaratan o sonsuz kudretiyle insanları yeniden diriltmekten elbette âciz olmadığını haber vermekte ve böylece insan aklına ışık tutmaktadır.

Gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan ve insanların bir şeyler icad etmesinden çok daha büyük bir olaydır. Böylece âyeti iki ayrı manada yorumlamış bulunuyoruz. Birinci yoruma göre : Sınırı henüz tesbit

edilemiyen fizik âleminde yer alan sistemleri şaşmayan kanunlarla yaratıp ayrı ayrı özellik ve yarar doğrultusunda denge ve düzende tutmak; biyolojik kanunlar çerçevesinde insanı yaratmaktan çok daha büyük bir hikmeti, üstün bir kudreti, akıllara durgunluk verecek plân ve proğramları yansıtır. Çünkü insan kendisinin hangi ölçü ve kanunlarla yaratıldığını kısmen de olsa keşfedebilmiştir. Ama kâinat düzeninin kanunlarını henüz tamamıyla keşfedememiş ve sınırını belirliyememiştir. Bütün sistemler en ince hesaplara, fiziksel kanunlara göre var kılınıp dengeleri sağlanmıştır.

İkinci yoruma göre : İnsanoğlunun fizik âleminin en küçük parçası sayılan dünyada keşîf ve icad ettikleri şeyler, göklerin ve yerin yaratılışındaki yüksek kudrete, mükemmel matematiksel ve fiziksel düzenlemelere nisbetle çok önemsiz kalır. Kaldı ki insanoğlu'nun bütün keşif ve icadları, ancak varlıkta var olan kanunlara yöneliktir. Öyle ki, varlığın her parçasına bu kanunlar yerleştirilmiş, maddeler konulmuştur. İnsan ancak onların üzerindeki perdeyi kaldırmakta ve ilâhî kudreti yansıtan şeyleri ortaya çıkartmaktadır. Eğer varlıkta o maddeler ve kanunlar bulunmasaydı ve eşyaya onlar yerleştirilmemiş olsaydı, insan neyi nasıl keşfedebilirdi? Ayrıca insan da şu kâinatta küçücük bir parçadır. Kâinatın büyüklüğü karşısında bir zerre bile değildir. Ne var ki ona verilen akıl ve diğer yeteneklerin değeri elbette ki çok büyüktür ve asıl büyüklük, insanı belirtilen özellikte yaratan Yüce Kudret'e aittir.

Böylece âyette geçen «halk» kelimesi bu ikinci yoruma göre,«takdîr ve icad «mânasına delâlet etmektedir. Öyle ki, âyette iki defa geçen «halk» kelimesinin, birincisi göklerle yere, ikincisi insanlara izafe edilmiştir. Birinci «halk»ın yoktan var kılıp vücuda getirmeye; ikincisinin ise takdîr ve icada delâleti söz konusudur. Birinci yoruma göre ise, her ikisi de yoktan var kılıp vücuda getirme manasına delâlet etmektedir.

Diğer bir yoruma göre ise, âyette geçen «daha büyüktür» sözü kemmiyetle ilgili olmayıp keyfiyet, hikmet ve maya ile ilgilidir. Öyle ki, göklerin ve yerin yaratılması öylesine büyük bir hikmete ve yüksek manaya delâlet etmektedir ki, insanların çoğunun onu hemen anlaması düşünülemez. İnsanın yaratılması ise, o büyük hikmetin ancak bir halkasını oluşturur.

Bütün bunlar biz insanların yorumlarıdır. Hakiki mânayı ise, Allah daha iyi bilir.

İşte ilim adamlarına ışık tutup kâinat ve insanın yaratılışı hakkında başka bir yönden ana fikir veren bu âyetin taşıdığı hikmeti ve yansıttığı hakikati anlayanlar ve bilenler pek azdır. Anlayabilmek için ilmi imânla birleştirmek gerekir. O bakımdan 56. âyetin son kısmında Cenâb-ı Hakk'ın

«Semî' ve Basîr» sıfatları anılmış ve insanoğlunun da bu iki sıfatın inâyet ve tecellilerine lâyık ve mazhar olabilmesi için, imanın desteğinde ilimle işitmesi, ilimle görmesi ilhâm edilmiştir.

GÖRMEYEN İLE GÖREN BİR DEĞİLDİR

(وَمَا يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ) **«Görmeyenle gören.... bir değildir.»**

Körlük, biri zâhirî, diğeri bâtınî; biri baş gözü, diğeri kalp gözü olmak üzere ikiye ayrılır. Bu iki ayrı göz ve ayrı körlük arasında sıkı işbirliği vardır. Baş gözü eşyadaki hakikati, taşıdığı damgayı görmeye çalışırsa, kalp gözüne kapı açmış olur. Bunun hilâfına sadece eşyanın rengiyle ve şekliyle; yarar ve zararıyla yetinir de yaratılmasındaki hikmeti, üzerindeki ilâhî fırçanın rengini araştırmazsa, kalp gözünün görmesine imkân vermemiş olur ve böylece her iki göz de yaratıldığı amacın dışında bırakılmış veya o amacın dışına itilmiş sayılır. Bu olay, mercekle film arasındaki ilgiye benzer. Mercek, makinaya giden ışınların dağılmasını önleyerek film üzerine düşmesini sağlar. Âdi bir cam bu görevi yapamaz.

O halde gerçeği görenle, onu göremiyen veya görmeyen hiç eşit olur mu? Bunun gibi imân temeli üzerinde iyi yararlı işlerde bulunanlarla, kötülük işleyenler de hiçbir zaman eşit tutulmazlar.

İyi yararlı amel sağlam imânın; sağlam imân da kalp gözünün gerçeği görmesinin ürünüdür. Kötülükler daha çok inançsızlığın, ya da inanç zayıflığının; bu ikisi ise kalp körlüğünün eseridir.

KIYÂMET OLAYININ MUTLAKA MEYDANA GELECEĞİ HABER VERİLMEKTEDİR

(اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ) **«Kıyâmetin kopuş anı mutlaka gelecektir. Bunda hiç şüphe yoktur. Ama ne var ki, insanların çoğu (bunu) bilmezler.»**

Kıyâmet'in kopuş anının mutlâka geleceği açıklanıyor. Te'kîden beyân buyurulması ise, her türlü şüpheyi gidermeye yönelik bulunuyor.

«Kıyâmet» kelime olarak insanın bulunduğu yerden kalkması demektir. (t) harfi bir defa kalkmayı ifâde içindir. Kâinat sistemi bozulunca canlı diye bir varlık kalmayacak ve sonra ikinci hayat ve onunla ilgili ikinci dü-

zen kurulacak.

Birinci düzenin bir anda bozulup alt-üst olmasına «saat», insanların diriltilip bir defada kaldırılmasına «kıyâmet» denmektedir.

Birinci düzen, dünya hayatının şartlarını; ikinci düzen ise âhiret hayatının şartlarını taşır. Ne var ki, insanların çoğu bu gerçeği bilmezler. Çünkü kâinatı yaratıp denge ve düzende tutan O Yüce Kudret'e inanmazlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ikinci hayatın mutlaka gerçekleşeceği üzerinde duruldu ve buna delil olarak da göklerin ve yerin yaratılıp denge ve düzende tutulması gösterildi. Sonra da kalp gözü açık olup hakikati görüp anlayanlarla, kalp gözü kör olup gerçeği bir türlü göremiyen nankörlerin bir olmadığına değinilerek insanın Allah yanındaki değer ölçüsünün nelerden ibaret olduğuna işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, ibâdetin Allah'a yaklaştırıcı olduğu konu ediliyor ve gururundan dolayı Allah'a ibâdet etmiyenleri elîm bir azabın beklediği haber veriliyor. Arkasından da Allah'ın her bakımdan ibâdet edilmeye lâyık olduğuna atıf yapılarak, O'nun büyüklüğüne delâlet eden dört delil sıralanıyor.

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونٖٓي اَسْتَجِبْ لَكُمْۜ
اِنَّ الَّذٖينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتٖي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ
دَاخِرٖينَ ﴿٦٠﴾ اَللّٰهُ الَّذٖي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا
فٖيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًاۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ
خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍۢ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾
كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذٖينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ
﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذٖي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءً
وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمٖينَ
﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَۜ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٦٥﴾

M E Â L İ :

60— Rabbınız dedi ki : «Bana duâ edip yalvarın ki kabul edip karşılık vereyim. Doğrusu bana kulluk etmeyi gururlarına yediremiyenler, zillete uğrayıp aşağılanarak Cehennem'e gireceklerdir.»

61— O Allah ki, dinlenip sükûnet bulasınız diye geceyi, aydınlık içinde (hayatınızı kazanasınız diye) gündüzü sizin için yarattı. Şüphesiz ki, Allah insanlara karşı bol bağış, çok iyilik sâhibidir. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

62— İşte bu, Rabbınız Allah'tır, her şeyi yaratandır. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyle iken nereye dönüyorsunuz?!

63— Allah'ın âyetlerini bile bile inâdla inkâr edenler de böyle çevriliyorlar.

64— O Allah ki, yeryüzünü sizin için oturmaya elverişli, göğü de bir bina (kubbe) kıldı. Sizi biçimlendirdi, biçiminizi güzel yaptı ve helâl-temiz şeylerle sizi rızıklandırdı. İşte bu Allah, Rabbınızdır. Âlemlerin Rabbı olan Allah çok yücedir, çok kutsaldır.

65— O hep diridir. O'ndan başka ilâh yoktur. Dini O'na hâlis kılarak kulluk edip yalvarın. Âlemlerin Rabbına hamd olsun.

İLGİLİ HADÎSLER

(Kudsî hadîs)

«Dört hasletten biri benim için, biri senin için; biri benimle senin aranda, biri de seninle kullarım arasındadır: Benim için olanı, bana ibâdet edip hiçbir şeyi bana ortak koşmamandır. Senin için olanı, hayırdan ne işlersen onunla seni mükâfatlandırmamdır. Benimle senin aranda olanı, senden duâ edip yalvarmak, benden de onu kabul etmektir. Seninle kullarım arasında olanı, kendin için arzu edip hoş gördüğünü onlar için de arzu edip hoş görmendir.» (1)

«Şüphesiz duâ, ibâdetin tâ kendisidir.» (2)

«Aziz ve Celîl olan Allah'a duâ etmiyen kimseye Allah gazap eder.» (3)

«Kim Cenâb-ı Hak'tan dilekte bulunup bir şey istemezse, Allah ona gazap eder.» (4)

«Kıyâmet gününde mütekebbirler (büyüklük taslayanlar) insan suretinde küçük karıncalar misâli haşrolunurlar. Küçük olarak ne gibi şey varsa, onları boyca aşar. Böylece Cehennem'de «Bevles» veya «Bûles» zinda-

(1) Müslim/hac: 26- Ahmed: 3/498 - 4/230
(2) Tirmizi/tefsîr: 2/16-40 - İbn Mâce/duâ: 1- Ahmed: 4/267, 271, 276
(3) İbn Mâce/duâ : 1- Ahmed: 2/477
(4) Tirmizî/daavat : 24

nına girerler. Ateş dalgaları üzerlerine yükselir. Cehennemliklerin bedenlerinden akan kanlı irinden meydana gelen «habal»dan içerler.» (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz her namazın arkasından şunu okurdu:

لا إله إلا الله وحده شريك له ، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير

لاحول ولا قوة إلا بالله ، لا إله إلا الله ولا نعبد إلا إياه له النعمة وله الفضل

وله الثناء الحسن ، لا إله إلا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون ،

قال وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يهل بهن دبر كل صلاة .

Türkçesi :

«Allah'tan başka ilâh yoktur, O birdir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur; hamd O'na mahsustur. O'nun kudreti her şeye yeter. Hiçbir güç ve kuvvetimiz yoktur, ancak Allah ile vardır. Allah'tan başka ilâh yoktur ve biz ancak O'na ibâdet ederiz. Nîmet O'nundur; fazîlet ve güzel övgü de O'na mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur. Kâfirler hoşlanmasa bile (mü'minler) dini O'na hâlis kılarak (dindarlıkta bulunup ibâdet ederler).» (2)

DUÂ, İBÂDET ANLAMINA GELİR

(وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ...) «Rabbınız dedi ki : Bana duâ edip yalvarın ki kabul edip karşılık vereyim..»

Hadîs-i Şerîfte açıklandığı gibi, duâ ibâdettir. Çünkü Allah'a kul olduğuna inanan kimse, ancak O'na el açıp duâ eder, hacetini O'na arz edip yalvarır. O nedenle İmam Kurtubî bu cümleyi, «beni bir olarak tanıyın ve bana ibâdet edin ki ibâdetinizi kabul edip sizi bağışlayayım» diye yorumlamıştır. (3)

(1) Tirmizî/kıyâmet : 47- Ahmed: 2/179
(2) Müslim - Ebû Dâvud - Nesâî
(3) Tefsir-i Kurtubî : 15/327

Ayrıca buradaki «duâ»yı zikir, el açıp yalvarma, dilekte bulunma manasına yorumlayanlar da olmuştur. Şüphesiz yorumların hepsi de maksat ve amaca uygundur.

Duâyı asıl delâlet ettiği «dilekte bulunma, haceti arzetme» manası doğrultusunda ele alırsak, karşımıza şu soru çıkar: «Cenâb-ı Hak, bana duâ edip yalvarın ki kabul edeyim ve karşılık vereyim» buyuruyor. Oysa insan, birçok defalar el açıp duâ ettiği halde dileğinin kabul edilmediğini görüp üzülür. Bu duruma göre, âyeti nasıl açıklamak gerekir? Diyebiliriz ki, duânın kabul olunmasının birtakım şartları vardır, onlara herhalde riâyet gerekir. Şöyle ki:

1— İmân ve ıhlâs üzere yerine getirilmesi,

2— Duâ esnasında kalbin başka şeyle meşgul olmaması,

3— Yapılan dileğin, arzedilen hacetin insan için meşru sınırlar içinde olup yararlı ve uygun bir anlam taşıması,

4— Hısımlardan ilgi kesecek, onlara merhamet ve şefkat kapısını kapatacak niyetle yapılmaması,

5— Eninde sonunda kabul olunacağına inanıp güvenmesi,

6— Helâl lokma ile kendini beslemiş bulunması,

7— Allah, Âhiret ve diğer inanç esasları hakkında kalbini her türlü şüpheden uzak bulundurması bu cümledendir.

Nitekim Tirmizî'nin Ebû Hüreyre (R.A.)den yaptığı rivâyette, Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurmuştur: **«Herhangi bir adam, Allah'a el açıp bir dilek ve duâda bulunursa, mutlaka kabul edilir. Bu ya dünyada kendisine hemen verilir, ya âhiret gününe geciktirilir, ya da duâ ettiği nisbette günahları bağışlanır. Şu şartla ki, günahı gerektiren veya hısımlardan ilgiyi kesen bir anlamda yapılmamış ve acele gösterip (hemen kabul olunmasını) istememiş olsun.»**

Bunun üzerine soruldu:

— Ya Resûlellah! Nasıl acele edilir?

Cevap verdi:

— «Rabbıma duâ ettim, kabul etmedi» diye söylenir.

DUÂ KULLUĞUN GEREĞİDİR

(إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ) **«Doğrusu bana kulluk etmeyi gururuna yediremiyenler zillete uğrayıp aşağılanarak Cehennem'e gireceklerdir.»**

Allah'ın kudret ve saltanatının sınırsızlığını, nîmet ve ihsanının bolluğunu ve insanların her an O'na muhtaç durumda olduğunu düşünerek, mahviyetkâr bir tavırla teslimiyet gösteren mü'min, şüphesiz duâ ve ibâdeti kulluğun gereği olarak görür ve aczini dile getirerek Hakk'a sık sık el açıp dilekte bulunur. Allah'ın mülkünde, O'nun tasarrufu altında O'nun rahmet ve nîmetiyle beslendiğine inanan kimsenin duâ ve ibâdeti bırakması, bunu gururuna yedirememesi aslâ düşünülemez. O halde duâ ve ibâdeti aşağılanma sanıp kendini ihtiyaçtan vareste görenlerin kalbinde inançsızlık, nifak ve küfürden kaynaklanan cehâlet yatmaktadır.

Böylesine verilecek ceza da o nisbette aşağılayıcı, horlayıcı ve zillete sürükleyici olacaktır. Konumuzu oluşturan âyette o gibilere hazırlanan azâbın, niyet ve amelinin cinsinden olduğuna işâret edilmekte ve Allah'a kulluk görevini aşağılık ve zillet sayanların, kendi aleyhlerine çok kötü sonuç hazırladıkları hatırlatılmaktadır.

GÖRÜLEBİLEN, BİLİNEBİLEN HER ŞEY İNSANDAN YANA YARATILMIŞTIR

(اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ...) **«O Allah ki, dinlenip sükûnet bulasınız diye geceyi; aydınlık içinde (hayatınızı kazanasınız diye) gündüzü sizin için yarattı..»**

Şüphesiz Cenâb-ı Hakk'a el açıp duâ etmemiz, dilekte bulunmamız, yalvarıp yakarmamız için, önce O'nun insanlardan yana yaratıp hizmete sevkettiği kaynakları görüp anlamamız ve her nîmette O'nun «ihsan mührünü» müşahede etmemiz gerekmektedir. Bunun için Cenâb-ı Hak hem konumuzu oluşturan âyette, hem de Kur'ân'ın özellikle dört ayrı yerinde her şeyin insandan yana yaratılıp onun buyruğuna baş eğdirildiğini haber vermekte ve böylece yerden çıkan, gökten inen nîmetlerde «Rezzak Sıfatı»nın tecelli ve tezahürünü görmemizi ilhâm etmektedir. (1)

---

(1) Bilgi için bak : Bakara Sûresi : 29, Hac Sûresi : 65, Lukman Sûresi: 20, Câsiye Sûresi : 13. âyetlerin tefsîri

Yukarıdaki âyetle, iki önemli nîmet ve belgeden söz edilmekte ve insan aklına ışık tutularak yönlendirici bilgi verilmektedir. Böylece Kur'ân her şeyi yaratanın Allah olduğunu icmâlen bildirdikten hemen sonra bu icmâli tefsîr edip açıklayarak iki önemli nîmeti peşpeşe sıralıyor:

1— Dinlenip sükûnet bulmamız için geceyi,

2— Aydınlık içinde hayatımızı sürdürelim diye gündüzü yaratıp düzenlemiştir.

Bu düzen ve sistem bütünüyle insanın dünya hayatının devamıyla içiçedir. Şöyle ki : Aldığı besin ve kalori nisbetinde hareket sağlayıp enerji sarfeden insanın, 24 saat durup dinlenmeden bu durumunu sürdürmesi mümkün değildir. Hılkatındaki ölçü ve esaslara ters düşmekte, hayatı idame prensibiyle bağdaşmamaktadır. O halde kurulan mevcut düzende gece ve gündüzün ardarda birbirini izleyip durmasına büyük ihtiyaç söz konusudur. Zira bu, gelişigüzel bir sistem değil; insan hayatıyla ve mevcut yaşama şartlarıyla yakından ilgili bir düzenlemedir ki bütünüyle ince hesaplara, çok mükemmel fiziksel kanunlara dayalıdır.

Dünyamızı iki ayrı hareketle belli ve belirli hizmete sevkeden O Yüce Kudret'in, güneşi, güneş ailesini ne maksatla yarattığı kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor. Aynı zamanda bu sistemi bu kadar ölçülü, dengeli ve hesaplı yaratan o kudretin, diğer sistemleri ve kâinatta her şeyi de belli amaçlara yönelik yarattığı kesinlik arzetmektedir. Sistemlerin bağlı bulundukları kanunlarla aksamadan, hatâ yapmadan, hedefinden şaşmadan hareket ve hizmetlerini sürdürmeleri ise, Allah'tan başka ilâh olmadığının başlıca delillerinden biri değil midir?

Gerçek bu olunca, insan aklına ve idrâkine ana fikir verilmesine rağmen, bazı kimselerin hâlâ inkârda ısrar etmesi şaşılacak şey değil midir? Kur'ân-ı Kerîm'de bu hayret, şu cümleyle yansıtılmakta ve inkârcı insafa dâvet edilmektedir: **«Öyle iken nereye dönüyorsunuz?!»**

İCMALDAN SONRA DÖRT AÇIKLAYICI BELGE

(اَللّٰهُ الَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا ...) **«O Allah ki, yeryüzünü sizin için oturmaya elverişli...... kıldı..»**

Kur'ân, ikinci defa ilâhî kudreti yansıtan icmalî bir fikir veriyor ve arkasından bunu dört belge ile açıklayarak aydınlatıcı bilgi sıralıyor:

1— Yeryüzünün yaşamaya elverişli şekilde yaratılması,

2— Göğün bir kubbe görünümünde mükemmel plâna göre düzenlenmesi,

3— İnsanın en güzel biçimde yaratılıp şekillendirilmesi,

4— İnsanın tertemiz yararlı rızıklarla rızıklandırılması..

Bunlar aklı eren, gözü gören herkesin her gün karşılaştığı ve müşahede edebildiği nîmetler ve belgelerdir.

Yerküre belli jeolojik devirleri geçirdikten sonra insan ve diğer canlıların yaşamasına elverişli şekilde ve uygun şartlar doğrultusunda yaratılmıştır. Dörtte üçünün veya onda yedisinin denizlerle kaplı olması, yer yer dağların yükselmesi; ova ve yaylaların; vâdi ve geçitlerin konması; kaynakların, yer altı ve yer üstü madenlerin hazırlanması; atmosfer tabakasının belli kalınlıkta ve belli gazların bileşimiyle var kılınması; dünyanın güneşe olan uzaklık nisbetinin belli oranda tutulması, çok yüksek bir kudretin insanların yaşamasına yönelik mükemmel bir düzen kurduğunu isbatlamıyor mu? Ortada bir dengesizlik ve düzensizlik var mıdır?

«Göğün bina kılınması» anlatımı neyi hatırlatmaktadır veya bize ne gibi bir ip ucu, ana fikir vermektedir?

«Bina» kavramı, önce bir plânı, plânlayanı hatırlatmıyor mu? Sonra da bir amaç ve hikmeti yansıtmıyor mu? Böylece fezadaki her sistem ve âilenin; her yıldız ve galeksinin belli bir plân ve proğrama; hazırlanmış bir amaç ve hikmete göre yaratılıp hizmete sevk edildiği ortaya çıkıyor.

İnsanın güzel biçimde yaratılması bize neyi öğretiyor veya hatırlatıyor? Daha güzel, daha mükemmel yaratılamaz mıydı? Şüphesiz ilâhî kudretin sınırı olmadığı ve üstünlüğü tartışılmadığı gibi, güzel yaratmasının da sınırı düşünülemez; ama O, dünya hayatında ve kâinatta var kıldığı eşya düzeyinde; hikmete dayalı şart ve ortama uygun hazırladığı plân gereği «insanı en güzel biçimde yaratmıştır.» Bu en güzellik, içinde yaşadığımız âleme ve ondaki ortam ve şartlara, sonra da hılkatımızdaki hikmete nisbetledir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz: **«Cenâb-ı Hak, Âdem'i kendi sureti üzerine yarattı; boyunun uzunluğu 60 zira' (yaklaşık 40 metre) idi»**, buyurmuştur. Bu, Allah'ın ezelî ilminde, sanatında tecelli eden surettir. Artık «Neden bu surette yarattı da şu veya bu surette yaratmadı?» denilemez. Çünkü ilim ve kudretinin tecellisindeki hikmeti ancak O bilir, bu konuda bize söz düşmez.

Canlılar içinde insandan daha güzeli yoktur. İç ve dış organlarının gerek konumu, gerekse ölçü ve biçimi «Ahsen-i Takvîm»in bütün özelliklerini yansıtır güzelliktedir.

İlim bu konuda da bize az şey verebilmiş ve canlıların men'şei hakkında doğru bir tesbit yapamamıştır. O sadece canlı organların kimyasal yapısının altı esas bileşimden meydana geldiğini tesbit edebilmiş; canlılık vasfı üzerinde birtakım varsayımlardan öteye geçememiştir. Gerek kâinatın, gerekse insanın var kılınışı hakkında en doğru bilgiyi Kur'ân ve Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz vermiştir.

Genel jeolojide, «Hayat, madde ile birlikte ezelden beri mevcuttur; başlangıcı yoktur» denilerek çok sakat, sathî ve indi bir varsayım ortaya atılmış ve böyle iddiada bulunan sözde ilim adamları kendilerini bile buna inandıramamışlardır. Zira bu kadar önemli bir konuyu ilâhî hılkat kanununun dışında ele alınca, insan aklı ancak bu kadar bir bilgi verebilir.

TAYYİBAT İLE RIZIKLANDIRILMA

(وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ...) **«Ve O helâl temiz şeylerle sizi rızıklandırdı..»**

Tayyibat, «tayyibe»nin çoğuludur. Bu kelime, pak, temiz, faydalı ve helâl nesne anlamına gelir. Karada ve denizde insanın rızıklanıp hayatını belli bir süreye kadar sürdürebilmesi için, vücudunun ihtiyacını en ölçülü ve yararlı anlamda karşılayacak çok şeyler yaratılmış; aynı zamanda nelerin helâl, nelerin de haram ve zararlı olduğu açıklanmıştır. Hayvansal ürünlerin taşıdığı proteinler; meyva ve sebzelerin taşıdığı vitaminler, tuzlar ve diğer kimyasal maddelerin hep bir plân ve proğrama göre hazırlandığı kesindir. Bunların yarar ve zarar oranlarını anlayacak kadar insana akıl, zekâ ve başka yetenekler verilmiş; bir de bunlara ilâveten akla ışık tutan kitap indirilmiş ve peygamber gönderilmiştir.

Böylece din, sözü edilen faydalı temiz rızıklardan yararlanmanın meşru yollarını belirlemekte, zararlı ve haram olanlarını tanıtıp onlardan kaçınmanın insana mutluluk ve rahmet kapısını açacağını haber vermektedir. Şüphesiz dinin bu konudaki emir ve yasakları bütünüyle insandan yana bir hikmet taşımaktadır. Yoksa Allah'a nisbetle helâl ve haram düşünülemez.

NE YÜCE VE NE KUTSALDIR O!

(فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ) **«Âlemlerin Rabbı olan Allah çok yücedir, çok kutsaldır.»**

Hilkat kanununun bazı önemli safhaları açıklanıp «insan» denilen canlının güzel bir biçimde tasvîr edildiği ve en güzel, en yararlı rızıkların ondan yana var kılınıp imkân alanına getirildiği belirtildikten sonra, Allah'ın çok yüce, çok kutsal kudretine dikkatler çekilmekte ve bu kudret sâhibi olan Allah'ın, âlemlerin Rabbı olduğuna değinilerek âyet noktalanmaktadır.

«Âlemîn» kelimesi, bilindiği gibi, «âlem»in çoğuludur. Arapça gramer kaidesine göre bu çoğula «cem'-i selâmet» denilir ki, «akıl sâhipleri» hakkında kullanılır. Aslında tekili olan «âlem» kavramı, Râğıb'ın da kendi Müfredat'ında açıkladığı gibi, kâinatı ve kâinatın kapsadığı cevher ve arâzı içine alır. Kök mana olarak, bir şeyi mühürleyen, bir şeyi tamamlayıp noktalayan (kimse veya âmil) anlamına gelir.

Böylece kâinatta bizatihi yer işgal eden veya yer işgal eden şeyde ârız olan her şeyin, ilâhî kudret ve sanatın mührünü taşıdığına delâlet eden bir mana ortaya çıkıyor. Ancak «cem'i- selâmet» şeklinde kullanılması halinde, kâinatta akıl sahipleri olan insan, melek ve cinlere ağırlık kazandırılarak tağlîp kaidesi uygulanmıştır.

Bu manayla, kâinatta mevcut ister canlı, ister cansız; ister cevher, isterse arâz olsun her şey «âlemîn»in kapsamına girmekte ve her tür kendi özelliği doğrultusunda yüce kudretin ismini taşımaktadır. Onun için her tür hakkında «âlem» kelimesi kullanılmış, örneğin «insan âlemi», «su âlemi», «ateş âlemi» gibi ifadelere yer verilmiştir. Gerçi Türkçemizde bu gibi tabir ve anlatımlar pek kullanılmaz, ama Arapça'da kullanılır.

Sonuç olarak, varlıkta ilâhî sanatın damgasını taşımayan hiçbir şey yoktur. İnanan ilim adamlarına düşen görev, bu damgayı tesbit edip bilimsel açıklamada bulunmaktır.

HER BAŞLANGICIN BİR SONU VAR

(هُوَ الْحَيُّ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ ...) «O hep diridir. O'ndan başka ilâh yoktur.»

İlgili âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın beşer idrâkini ve kudretini aşan sanatındaki estetiğin mükemmelliğine, varlıkta her şeyin «Rab» ismiyle damgalı bulunduğuna dikkatler çekildikten sonra, yaratanla yaratılanın bir olamıyacağı iki önemli delille açıklanıyor:

1— Yaratan hep diridir.

2— O'ndan başka ilâh yoktur.

Yaratanın hep diri olması, O'nun için bir başlangıç ve sonuç söz konu-

su olamıyacağına delâlet etmektedir. Başlangıç ve sonu olmayacağına göre, O'ndan başka ilâhın bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. O halde ölümlü, süreli ve sınırlı olan hiçbir varlığın ilâhlık vasfı yoktur; hepsi de ancak O çok Yüce İlâh'ın eseridir. Bunun için de tapılmaya, ibâdet edilmeye de Allah'tan başkası lâyık değildir.

Bu manayla Allah'a, her türlü gösteriş ve art niyetten uzak, samimi inanç ve hâlis duyguyla yönelip kulluk etmek farzdır. Çünkü yaratanla yaratılan arasındaki köprü ve irtibatın en belirgin tezahürü, duâ ve ibâdettir. Bundan dolayı, âlemleri türlerinin özelliğine göre yaratıp kemal düzeyine getiren Rab, her türlü güzel övgüye çok daha lâyıktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Ibâdet ve duânın önemi üzerinde duruldu. Büyüklük taslayıp Allah'a ibâdet etmiyenler tehdît edilerek yönlendirici uyarıda bulunuldu. Sonra da ibâdete lâyık olan Allah'ın öncesiz ve sonrasız olduğuna atıf yapılarak dört kadar delil sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden insanın biyolojik gelişmesine yer veriliyor ve kâinatın bütünüyle ilâhî tedbîr ile yönetilip yönlendirildiği belirtiliyor.

قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ
الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَٓاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ
مِنْ رَبّ۪ي وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٦﴾
هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ
يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا
وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُٓوا اَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذ۪ي يُحْي۪ي وَيُم۪يتُ فَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا
فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

M E Â L İ :

66— De ki : «Sizin Allah'tan başka taptıklarınıza tapmaktan, bana Rabbımdan gelen açık belgelere göre kesinlikle men'edilmişimdir ve ben âlemlerin Rabbına teslîmiyet göstermekle emrolundum.

67— O ki sizi topraktan yarattı, sonra nutfe(deki sperma)dan, sonra kan pıhtısından meydana getirdi; sonra sizi çocuk olarak çıkarır; sonra gücünüzü bulup ergenliğe erişiyorsunuz; sonra da yaşlanıyorsunuz. Kiminiz önceden (çocukken ya da genç yaşta iken) öldürülür, (kiminiz de) belirlenmiş bir vakte erişmeniz için (yaşatılırsınız). Olur ki aklınızı kullanırsınız.

68— O ki, yaşatır ve öldürür. O bir işin yerine gelmesini dilediğinde, ona sadece «ol!» der, o da oluverir.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelenleri, Müslümanlarla kendileri arasında bir barış ortamının sağlanabilmesi için, her şeyden önce Hz. Muhammed'in (A.S.)

putlara saygılı olmasının gereği üzerinde duruyor, buna benzer birtakım yersiz, anlamsız önerilerde bulunuyorlardı. O sebeple yukarıdaki âyetlerin indiği söylenir.

ALLAH'TAN BAŞKASINA TAPMAMAK

(قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ) **«De ki: Sizin, Allah'tan başka taptıklarınıza tapmaktan, bana Rabbımdan gelen açık belgelere göre, kesinlikle men'edilmişimdir.»**

Âyette «Rab» sıfatı iki defa kullanılmıştır. Birincisi, Hz. Muhammed'i (A.S.) çok cahil ve kaba bir kavmin bağrından seçip edep ve terbiyenin ekmel derecesine yükselttiğine; ikincisi, her varlığın İlâhî terbiye ve tekâmül kanunuyla vücut bulup türünün özelliğine göre kemal mertebesine getirildiğine işârettir.

Böylece Cenâb-ı Hak'tan indirilen belgelerin faydasına dikkatler çekilmekte ve bu belgelere kulak ve kalbini açmayanların dalâlet, yani sapıklıkta kalacağı ve insanın bâtıl bir bataklıktan kurtulması için mutlaka bu belgelere muhtaç bulunduğu dolaylı şekilde hatırlatılmaktadır.

(وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ) **«Ve ben, âlemlerin Rabbına teslimiyet göstermekle emrolundum»** cümlesi, önemli bir hususu yansıtmaktadır. Şöyle ki : İslâmiyet, her yönüyle Hakk'a teslîm olmaktır. Aynı zamanda barış ve güven telkîn edip topluma huzur havası estirmektir. Zira İslâm, «silm» kökünden türetilmiştir. Bu, mutlaka barış, esenlik ve güven anlamını taşır. İslâm, son dinin özel ismi olarak, bütünüyle Hakk'a teslîm olup insanlara -Allah adına- sulh ve güven ortamı hazırlamaktır.

İlgili âyetle, Hz. Muhammed'in (A.S.) Hakk'a olan teslimiyetini sırası geldikçe izhar etmesi emrediliyor. Bu, aynı zamanda kıyâmete kadar gelecek olan ümmetine de yönelik bir emirdir; yani hitap her ne kadar özellik arzediyorsa da emir genellik ifade etmektedir.

İNSANIN YARATILIŞI VE MENŞEİ

(هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ...) **«O ki sizi topraktan yarattı, sonra nutfe (deki sperma) dan, sonra kan pıhtısından meydana getirdi; sonra sizi çocuk olarak çıkarır..»**

Cenâb-ı Hak bu âyetle, «hayat madde ile birlikte ezelden beri mevcuttur. Yeryüzünde hayatın başlaması, tesadüflerin oluşturduğu mikro organizmalarla gerçekleşmiştir» diye iddia edenleri reddetmekte ve araştırıcılara insanın menşei hakkında ip ucu vererek hareket noktasını belirlemektedir.

İlk insan Adem (A.S.) ve onun sol arka kaburgasından yaratılan Havva'nın «kün emri» ile vücut bulmaları, insanın başlangıcı, yani menşei kabul edilir. Böylece ilk erkek ve dişi yaratılınca, konulan biyolojik kanunlarla, erkek ve dişinin birleşmesiyle üreme olayı gerçekleşmiştir. Ancak Kur'ân'da bu üremenin dört ana safhası konu edilmektedir:

a) Toprak,

b) Nutfe (meni ve içindeki canlı organizma),

c) Alâka,

d) İnsan şekline girmiş bebek veya cenin..

Toprak ilk insanın menşei olduğu gibi, onun soyundan gelen insanlara da bir bakıma menşe' sayılır. Şöyle ki : Toprakta yetişip çıkan gıda maddelerinin yenilmesiyle erkekte sperma, kadında yumurta oluşmaktadır. Sperma, ana rahmine intikal edip yumurtayla birleşince, geometrik katlanma şeklinde çoğalıp «alâk» durumuna gelmektedir. Sonra da yavaş yavaş gelişip et parçası haline dönüşerek cenin oluşmaktadır. Bu safhaların hepsi, değişmeyen sünnetullahın gereğidir. Belli bir proğrama bağlı bulunuyor; kör tesadüfün eseri değildir ve olamaz..

«Alâk» çok yönlü bir kavramdır. Bulunduğu yere, konuya göre manalandırılır. Daha çok şu beş şeye delâlet ettiği tesbit edilmiştir:

1— Bir şeye ilgi duyup teşebbüste bulunmak,

2— Avın, avcının ağına takılıp kalması,

3— Kova ve benzeri kapların kulpu veya tutamağı,

4— Asalak (sülük),

5— Donuk, pıhtılaşmış kan..

Konumuzu oluşturan âyette yer alan «alâk» dördüncü ve beşinci manalara delâlet etmektedir. Beşinci manaya delâleti her ne kadar çok yaygınsa da, dördüncü manaya delâleti de uzak bir ihtimal sayılmaz. Zira ana rahmine intikal eden sperma denilen canlı organizmalara mikroskopla bakıldığında tam asalak, yani sülük şeklinde olduğu görülür. (1)

---

(1) Bilgi için bak : Alâk Sûresi : 2. âyetin tefsiri

ECEL-İ MÜSEMMA

(وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا اَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) **«Kiminiz önceden (çocukken ya da genç yaşta iken) öldürülür. (Kiminiz de) belirlenmiş bir vakte erişmeniz için (yaşatılırsınız). Olur ki aklınızı kullanırsınız.»**

İslâm akaidçilerinden bazısı, insanın ölüm olayını, «ecel-i kaza» ve «ecel-i müsemmâ» diye iki kısma ayırmışlardır. «Ecel-i Kaza»yı, henüz takdîr edilip belirlenen ömür süresi bitmeden bir kaza sebebiyle hayat ışığının sönmesiyle yorumlamışlardır. «Ecel-i Müsemma» ise, belirlenip takdîr edilen ömür süresinin son çizgisine kadar devam ettikten sonra hayat ışığının sönmesi şeklinde tarif edilmiştir.

Ecelin belirtilen şekilde iki kısma ayrılması daha çok Mu'tezile'nin görüşüdür. Gerçekte ise, her iki ecel de ilâhî ilmin tesbit ve takdiriyledir. Cenâb-ı Hak, yaratıp dünya hayatına getireceği her insanın ömür sermayesini ne yolda nasıl kullanacağını ve bunu nasıl noktalayacağını bilir ve ona göre kader çizgisini çizer. Bu manayla her iki ecel de önceden belirlenip takdîr edilmiş oluyor.

Kader ve ilâhî kudretin onunla ilgili takdîr ve plânı hakkında verilen kısa bilgi, akla ışık tutmak içindir. Zira akıl yalnız başına bu ince ve duyarlı konuları çözemez; hayat ve kader plânını hazırlayan Allah'ın vereceği ana bilgiye muhtaçtır. İlgili 67. âyetin son cümlesi bu hususa işâret etmektedir.

Böylece insan yaratıldıktan sonra başıboş bırakılmamış, mevcut şart ve ortam içinde hayatını devam ettirmenin yol ve yöntemini anlayacak kadar kendisine akıl ve zekâ verilmiştir. Sonra da kendisine cüz'î irâde verilerek hayat sahnesinde serbest bırakılmış, ancak yanlış bir harekette bulunmasın diye kendisine yol gösteren, ışık tutan kitap indirilmiş ve peygamber gönderilmiştir.

HAYAT VE ÖLÜM KANUNU

(...هُوَ الَّذ۪ي يُحْي۪ي وَيُم۪يتُ) **«O ki, yaşatır ve öldürür.»**

Dünya'ya gelmemiz nasıl elimizde, irâdemiz dahilinde değilse, ölmemiz de bir bakıma elimizde değildir ve irâdemizin dışında cereyan eden kaçınılmaz bir olaydır. O halde insan bütünüyle başka bir kudretin tasarrufu altında bulunuyor demektir. Hayatı da, ölümü de yaptığı takdîre ve hazırladı-

ğı proğrama göre O kudret düzenlemiştir. İster istemez O'na, O'nun çizdiği hayat ve ölüm kanunlarına uymak zorundayız. Böylece insan tamamıyla ne hürdür, ne de esîrdir; ikisi arasında cüz'î bir irâdeye sâhiptir. Varlık alanına çıkarılması, belli bir ömürle sınırlandırılması; iç organlarına kumanda edememesi bütünüyle irâdesi dışında gerçekleştirilen bir düzenlemedir.

Dış organlarına kumanda etmesi, hayatını dinî doğrultuda nizama sokması; iyi ya da kötü bir kişi olması ise, irâdesine bırakılmıştır.

O bakımdan ilgili âyette, insan üzerinde mutlak tasarrufa sahip olan küllî irâdeye dikkatler çekilerek, **«O ki yaşatır ve öldürür»** buyurulmaktadır.

«OL» EMRİ, İLÂHÎ İRADEYE BAĞLIDIR

(فَاِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ) **«O bir işin yerine gelmesini dilediğinde, ona sadece «ol!» der, o da oluverir.»**

«Ol emri», iki yönde tecelli eder: Biri, peygamberlerin doğruluğunu kanıtlamak için sebepler zincirini kaldırıp olağanüstü bir olayı meydana getirir ki buna «mu'cize» denilir. Musa (A.S.)ın Asâ'sının Kızıldeniz'i ayırıp yol açması; Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in parmaklarından, yüzlerce susuz mü'minin susuzluğunu giderecek kadar su kaynayıp çıkması; Resûlüllah'ın (A.S.) parmağıyla Ay'a işâret edip onu ikiye bölmesi bu cümledendir. Diğeri ise, sebep ve illetleri oluşturmak suretiyle olayın gerçekleşmesini sağlayan bir emir ve irâdedir. Kâinatın vücut bulması, düzen ve dengenin kurulması; hayat kanunlarının biteviye aksamadan devam etmesi bu cümledendir.

İlgili âyetle «kün» yani «ol» emriyle bu iki manaya işâret edilmektedir. Mu'cizeler ikinci manaya nisbetle istisna teşkil eder.

Sonuç :

Yaratıp var kılma, öldürüp yok etme; rızık ve eceli belli kanunlara bağlayıp düzenleme; sebep ve illetleri belli ölçülere göre var kılıp harekete geçirme; olayları meydana getirme bütünüyle Allah'a aittir. İnsan aklının ve zekâsının içad ettiği, keşiflerde bulunduğu her şeyin özünü, mayasını önceden oluşturan O'dur. Varlık alanında tesadüflerin, düzensizliğin ve dengesizliğin yeri yoktur. Bu, her yönüyle mükemmel bir plânın mevcudiyetini ve o plânı hazırlayıp işler duruma getiren çok yüksek bir kudretin varlığını isbat etmektedir.

Gerçek bu olunca, neden inkâra sapıp yanlış yola girilir?! Oysa inkârcının kendisi de o mükemmel plândaki çizgiye göre yaratılıp varlık alanına getirilmiştir. Bu durumda Allah'ın varlığını inkâr etmekle neyi isbat etmek ister veya nereye varmak arzusundadır?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, kudretinin sınırsızlığına ve küllî irâde sâhibi olduğuna delâlet eden belgeler ve olaylara yer verildi. Kâinatın bütünüyle O'nun tasarrufu altında bulunduğu belirtilerek, insana cüz'î bir irâde verildiğine işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetleri üzerinde inatla tartışan inkârcı zâlimlere, ölmeden önce dönüp yapmadıkları takdirde çok üzücü bir gelecek hazırlandığına değinilerek âhiret âlemi'nde onlar aleyhine tecelli edecek azabın birkaç safhası konu ediliyor ve böylece yönlendirici bilgiler veriliyor.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ
فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّى يُصْرَفُونَ ﴿٦٩﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ
وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾ إِذِ الْأَغْلَالُ
فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ
فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾
مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُو مِنْ قَبْلُ
شَيْئًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ ذَلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾

ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى
الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ
بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾
وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ
وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ
يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ
هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

MEÂLİ:

69— Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp iddialaşanları görmedin mi? Nasıl da (Hak'tan) döndürülüyorlar!

70— Onlar ki Kitab'ı ve Kitapla Peygamberlerimize gönderdiğimizi yalanladılar, ileride (bunun onları nasıl bir sonuca götüreceğini) bileceklerdir.

71-72— Hani boyunlarında demir halkalar, (ayaklarında) zincirler olduğu halde kaynar suya sürükleneceklerdir; sonra ateşte cayır cayır yakılacaklardır.

73-74— Sonra da onlara: «Allah'ı bırakıp koştuğunuz ortaklar nerede?» denilecek. «Onlar uzaklaşıp bizden kayboldular. Zaten biz daha önce de hiçbir şeye ibâdet etmiyorduk» derler. İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırtır.

75— Bu (kötü sonuç) sizin yeryüzünde haksız yere şımarıp böbürlenmenizden ve ölçüyü kaçırıp taşkınlık yapmanızdandır.

76— Haydi, içinde devamlı kalıcılar olarak Cehennem'in kapılarından girin. Böbürlenip ululuk taslayanların kalacağı yer ne kötüdür!

77— (Ey Peygamber!) Sabret. Şüphesiz ki, Allah'ın va'di haktır. Sana va'dettiğimizin bir kısmını ya gerçekten sana göstereceğiz veya senin ru-

hunu alacağız. (Nasılsa) onların dönüşü bize olacaktır.

78— And olsun ki senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan bir kısmının kıssasını sana anlattık, bir kısmının kıssasını anlatmadık. Hiçbir Peygamber'in, Allah'ın izni olmaksızın bir âyet (bir mu'cize veya ilâhî belge) getirmesi (hem mümkün değil, hem de yakışır) olmaz. Allah'ın emri gelince de hak ile yerine getirilir ve işte burada boş ve anlamsız şeylerle uğraşanlar hüsrâna uğrarlar.

ALLAH'IN ÂYETLERİ ÜZERİNDE BİLGİSİZCE TARTIŞANLAR

(أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّى يُصْرَفُونَ) **«Allah'ın âyetleri hakkında tartışıp iddialaşanları görmedin mi? Nasıl da (Hak'tan) döndürülüyorlar!»**

Allah'ın âyetleri denilince, biri inen Kur'ân âyetleri, diğeri Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden kâinattaki düzenleme ve denge, kurulan sistem ve şaşmayan kanunlar olmak üzere iki şey hatıra gelmektedir.

İndirilen Kur'ân âyetleri üzerinde bilgisizce, inatla tartışan inkârcı maddecilerin, sapık müşriklerin bu tutum ve davranışı hayretle karşılanıyor. Çünkü her şey O'nun kemal-i kudretine delâlet ettiği gibi, Kur'ân'da yer alan her âyet de insan gücünü aşmakta ve mutlak surette bir hikmeti, birkaç hükmü ve hakikati yansıtmaktadır. Böylece sözü edilen her iki ayrı âyetler Allah'ın varlığının başlıca delilleri ve tazeliğini kaybetmeyen belgeleridir. Buna karşın, Allah'ın yokluğuna delâlet eden açık bir delil ve inandırıcı bir belge var mıdır? Güneş'in varlığının delili, nasıl güneşin kendisi ise, Cenâb-ı Hakk'ın varlığının delili de O'nun eseri ve kudretinin tezahürü olan kâinatın her parçasıdır.

O halde Allah'ın varlığı ve âyetleri üzerinde tartışabilmek için, önce cehaletten, ön yargıdan, duygusallıktan sıyrılmak ve hakikati arar bir azimle bilimsel açıdan hareket etmek gerekir.

KİTAP VE PEYGAMBERİ YALANLAYANLAR

(الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ) **«Onlar ki Kitab'ı ve Kitap'la peygamberlerimize gönderdiğimizi yalanladılar, ileride (bunun onları nasıl bir sonuca götüreceğini) bileceklerdir.»**

Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed'i (A.S.) yalanlayabilmek, onların kadrini düşürebilmek için ya çok garazkâr, ya da çok câhil olmak gerekir. Zira

Kur'ân, hem sözüyle, hem mana ve taşıdığı hükümleriyle insan aklının ürünü olmadığını kesinlikle ortaya koyan üstün bir kudrettir. Tarih boyunca bu ilâhî kitabın karşısına çıkan şartlanmış müşrikler, ünlü edipler, şâirler ve kitap ehlinden sayılan Yahudi ve Hıristiyanlar hep mahcûp olmuşlar ve ortaya attıkları gayr-i ilmî ve gayr-i ciddi iddiaları hep çürümeye mahkûm olmuştur.

On beş asır önce ilme temel teşkil edecek; ilim adamına ışık tutacak, hareket noktasını belirleyecek esasları beraberinde getiren Kur'ân'ı, yirminci asrın son çeyreğinde gelişen ilmî buluşların gerçeği yansıtan kısımları mutlaka doğrulamakta ve onunla birleşmektedir. Bütün bu hakikatler bize neleri öğretmekte veya neleri düşünmemizi ilhâm etmektedir? İnsan kafasından çıkan bir kitabın bu kudrette olamıyacağı, zaman aşımıyla, gelişen ilimle eskiyip tazeliğini kaybedeceği ve bir sürü yanlış hükümlerinin ve konularının ortaya çıkacağı kesindir. İnsan kaleminin mahsulü olan en güçlü eserin bile üzerinden yarım asırlık bir süre geçince gücünü kaybettiğini ve o yüzden rafa kaldırıldığını söylemeye gerek var mıdır?

Tarihte sahneye çıkan ve ilim alanında dâhi kabul edilen Sokrates, Eflatun, Aristo ve İslâm âlimlerinden İbn Sina, İbn Rüşd, Ebû Bekir er-Râzî ve benzeri ilim adamları ve filozoflardan hangisinin görüşleri, fikirleri ve eserleri, gelişen ilmî hamleler ve yeni buluşlar karşısında dimdik ayakta durabilmekte ve hakikatı bulup tesbit eden ilimle tam uyum sağlamaktadır?

Hz. Muhammed'in (A.S.) son peygamber olduğunun birçok isbatlayıcı delilleri vardır; ama en başta geleni, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Dünya tarihinde yaptığı en büyük, en kalıcı inkılabı ise, elindeki bu kitabın eseridir.

Aklını duygusunun ve ön yargısının emrine verip kitap ve peygamberi yalancı ve uydurma sayanları, şüphesiz çok kötü bir sonuç beklemekte; dönüş yapmadıkları taktirde, bütün eşyanın hakkına dil uzatmalarından dolayı sonsuz bir azâbı haketmektedirler.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu kötü ve elîm sonuç şöyle tasvîr edilmektedir:

a) Boyunlarında demir halkalar, ayaklarında prangalar bulunduğu halde kaynar suya sürükleneceklerdir.

Şüphesiz böylesine bir azap, onların dünyada işledikleri kötülüklere denk bir anlam ifade eder.

b) Ateşe atılıp derileri yakılacak ve her defasında yanan deri yenilenecek.

Bu, akıllarını duygularının ve ön yargılarının emrine verip gerçeği görememenin tabii sonucudur. Şüphesiz «akılsız başın cezasını ayaklar çeker» denildiği gibi, aklı kullanmamanın cezasını bütün vücut çeker.

c) Allah'ı bırakıp ilâhlaştırdıkları canlı-cansız putların nerede oldukları sorulacak.

Bu, bilgisizce, garazkârca Hakk'ın karşısına inatla çıkıp dikilmenin ne demek olduğunu hatırlatan bir sorudur. Dünyada yalanı, bâtılı, boş anlamsız şeyleri benimseyip kutsal değerlere sırtını döndürenlerin Ahiret Âlemi'nde de yalan söyleyeceklerinde hiç şüphe yoktur. Kur'ân inkârcı şaşkınların karakter yapısını ortaya koymaktadır.

d) Cezalar genellikle amellerin cinsine göredir. Dünyada haksızlığı sanat edinip şımarıklık içinde geçici nesnelerle böbürlenenlerin Âhiret'te şaşkınlığa uğrayarak zillet ve hakarete uğrayacakları ve sonsuz nîmetlerden mahrûm kalacakları haber verilirken, ilâhî rahmet gereği, inkârcı sapıklar uyarılmaktadır.

e) İnkârcı sapıkların bütün ümitlerini kıracak son emir verilecek: «İçinde ebedî kalıcıları olarak Cehennem'in kapılarından girin» denilecek.

Bu, saadet kapılarının onlara açılmayacağına işârettir. Dünya hayatını küfür ve tuğyan, gurur ve kibirle berbat edenler; Âhiret hayatını kendi irâde ve fiilleriyle, niyet ve düşünceleriyle berbat etmişlerdir. Başkasını kınamaya hiçbir hakları yoktur. Kendi cehennemlerini dünyada iken hazırlayıp beraberlerinde getirmişlerdir. Zira Cenâb-ı Hak kimseye zulmetmez.

PEYGAMBERE VE MÜ'MİNLERE GEREKEN SABRETMEKTİR

(فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ...) **«(Ey Peygamber!) Sabret. Şüphesiz ki Allah'ın va'di haktır.»**

Peygamber ve Kur'ân'a şiddetle, inatla, azgınlıkla, küfür ve ahlâksızlıkla karşı çıkanların tavırları, mü'minlerin sabrını taşıracak düzeye gelmiş bulunuyordu. Henüz bir devlet haline gelmeyen; ordusu, teçhizatı, ekonomik gücü bulunmayan Müslümanların göze göz, dişe diş düşünce ve kararıyla karşı koyacak imkânları mevcut değildi. O halde böyle ahvalde sabırsızlık gösterip fiilî mukavemette bulunmak veya karşı saldırıya geçmek İslâm'a çok zarar getirebilir ve ilerleme hızını uzun süre durdurup mefluç hale sokabilirdi. Zira karşı koyabilmek için önce güçlü, vurucu bir kadro oluşturmak gerekliydi. Aynı zamanda en azından bir şehir devletinin temellerini atmaya zarûret vardı. Bu da o gün için Mekke'de mümkün değildi.

Bunun için ilgili âyetle Allah, peygamberine ve dolayısıyla mü'minlere sabır tavsiye ederken iki önemli hususu açıklamaktadır: Birincisi, sabretmesini bilip İslâm'a hizmet şuuruyla birlik ve beraberlik içinde bulunan mü'minlerin mutlaka başarıya eriştirileceği bir va'd-i ilâhî olarak haber veriliyor. İkincisi, mü'minlerin, Allah ve din düşmanlarıyla mücadelede mevcut ortam ve şartlara göre hareket etmeleri hakkında sağlam bir metoda dikkatleri çekiliyor.

İşte bu bilgi ve metoda uyulduğu içindir ki, on üç yıllık Mekke döneminde Hz. Peygamber ve arkadaşları bir tek put olsun kırmadılar ve onların kutsal saydığı bâtıl şeylere fiilî tecavüzde bulunmadılar; neticeyi sabırla, azimle ve güvenle beklediler.

MÜŞRİKLER HAKKINDA İLÂHÎ TEHDİD

(فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ) **«Sana va'dettiğimizin bir kısmını ya gerçekten sana göstereceğiz veya senin ruhunu alacağız. (Nasılsa) onların dönüşü bize olacaktır.»**

Cenâb-ı Hak, İslâm'a karşı olan Mekkeli müşriklerin amansız ve aralıksız saldırılarının neticesiz kalacağını bazan açık ve bazan da biraz kapalı anlatımlarla sık sık bildirirken gelip geçen peygamber ve ümmetleri misâl veriyor ve hakkın karşısında bâtılın mutlâka hezimete uğrayacağına dikkatleri çekiyor; aynı zamanda bunun, ilâhî sünnetinin gereği olduğuna işârette bulunuyor.

Mekkeli'lerin ve Arap Yarımadası'nın; sonra da çevre ülkelerden bir kısmının İslâm'ın önünde baş eğip dize gelecekleri dolaylı şekilde haber verilirken, bunun bir ilâhî va'd olduğuna parmak basılıyor ve Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz vefat etmeden önce bu va'din bir bölümünün gerçekleşeceği bildiriliyor. Nitekim öyle oldu; Resûlüllah (A.S.) Efendimiz vefat etmeden önce Mekke fethedildi ve Arap Yarımadası'na baş eğdirildi. Onun vefatından sonra İslâm kıtalar üzerine yayılmaya başladı.

KUR'ÂN'DA KISSALARI GEÇEN PEYGAMBERLER

(وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلاً مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ...) **«And olsun ki senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan bir kısmının kıssasını sana anlattık, bir kısmının kıssasını anlatmadık..»**

Kur'ân-ı Kerîm'de 25 peygamberin ismine yer verilmekte ve kıssalarından bazı önemli ve ibretli safhalar anlatılmaktadır. Peygamberlerin hemen hepsi, küfrü, bâtılı ve zulmü inatla savunan kavim ve milletlerle mücadele edip teblîğ ve irşad hizmetini ortam ve şartların el verdiği ölçüde yerine getirmişlerdir.

Kur'ân'da her kavim ve millete peygamber gönderildiği açıklanırken, daha çok Arap Yarımadası'nda ve Mezopotamya'da gelip geçen peygamberlerden ve gönderildikleri kavim ve milletlerden söz edilir. Bunun nedenleri ve hikmetleri üzerinde durduğumuz zaman şu neticeyi çıkarabiliyoruz:

a) Milattan önce Ortaasya, milletlerin, kabile ve aşiretlerin en çok yaşadığı bir bölge idi.

b) Asya ve özellikle kıtada yer alan Mezopotamya geniş ve verimli topraklara, köpüren nîmetlere sahip bulunuyordu.

c) Önemli sayılan medeniyetler daha çok bu kıta üzerinde kurulup gelişmiş; kültür ve sanatın beşiği haline gelmiş ve tarih boyunca o bu özelliğini korumuştur.

Bu nedenlerle Asya Kıta'sının belli kesim ve bölgelerine gönderilen peygamberler ve onları yalancılıkla suçlayan kavim ve milletler, unutulmaz eserler, ibret ve öğüt dolu kalıntılar bırakmışlardır. Amaç, bütün peygamberlerin kıssalarını anlatmak değil, ortada silinmez eserleri olan peygamberlerden bir kısmının mücadelesini misal vermek suretiyle tarihin tekerrür ettiğini ve edeceğini hatırlatmak ve göğüsleri iyice daralan mü'minleri teselli edip inkârcı azgınları uyarmaktır.

İNKÂRCI SAPIKLARIN MU'CİZE İSTEMESİ

(وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ...) **«Hiçbir peygamberin, Allah'ın izni olmaksızın bir âyet (bir mu'cize veya ilâhî belge) getirmesi (hem mümkün değil, hem de yakışır) olmaz.»**

Hemen her peygamberden bir takım olağanüstü şeyler istenmiş, akla gelmedik mu'cizeler beklenmiştir. Oysa inkâr vâdisinde şartlananların çoğu, istedikleri mu'cize gösterildiğinde yine inanmamış ve peygamberi sihirbazlıkla suçlamıştır. Aynı zamanda ilâhî hükmün inmesini çabuklaştıran azgınlık ve inkârlarını, zulüm ve saldırılarını artırmışlardır.

Mekkeli putperestler de sırf alay olsun diye zaman zaman birtakım mu'cizeler istemekten geri kalmamış; yakıştıracakları sıfat bulamayınca,

Hz. Muhammed'i (A.S.) acze düşürmek için bu yolu seçmişlerdir. Meselâ Uhud Dağı'nın altın olmasını; Mekke'yi kuşatan dağların kaldırılarak yerlerine ziraate elverişli arazi konulmasını; çevrelerinde güzel ırmaklar vücuda getirilmesini ısrarla istemeleri bu cümledendir.

Âyette açıklandığı üzere, hiçbir peygamber kendiliğinden mu'cize göstermez ve bu gibi isteklere yine kendiliğinden olumlu cevap veremez. Çünkü mu'cize bütünüyle ilâhî kudretin tecellisine bağlı bir olaydır; hikmetinin ayrı bir tezahürüdür, insanlara olan rahmetinin değişik iltifatıdır.

Ancak istenilen mu'cize tecelli ettiği halde, yine de küfür ve azgınlıkta ısrar edilir ve hakka yönelme basîreti açılmazsa, o takdirde inkârcı zâlimler üzerine elîm bir azabın inmesi, ilâhî sünnet gereği kaçınılmaz olur. Ve işte o zaman Cenâb-ı Hakk'ın emri adâlet ve hakkaniyetle yerine gelmiş olur. Bâtılı savunanlar hüsrana uğrayıp her iki âlemde kendilerini zillet çukuruna itmiş olurlar. Nuh kavmi, Âd ve Semûd kavimleri böylesine üzücü bir çizgiye geldiklerinden dolayı ilâhî gazaba uğratılmışlar; Lût kavmi belirsiz hale getirilmiş; Fir'avn ve askerleri Kızıldeniz'in dalgaları arasında can vermişlerdir.

Şüphesiz bunlardan her biri ibret ve öğüt alınacak bir iz bırakıp gitmiş ve eriştikleri helâk çukurundan kendilerini kurtaracak bir kimse bulunmamış; inanıp bağlandıkları putlar yine o sessizlikleri içinde hareketsiz kalmışlardır.

KUR'ÂN'DA İSMİ GEÇEN 25 PEYGAMBER

Adem (A.S.), İdris (A.S.), Nûh (A.S.), Hûd (A.S.), Sâlih (A.S.), İbrahim (A.S.), Lût (A.S.), İsmail (A.S.), İshak (A.S.), Yakub (A.S.), Yusuf (A.S.), Eyyub (A.S.), Şuayb (A.S.), Musa (A.S.), Harûn (A.S.), Davud (A.S.), Süleyman (A.S.), İlyas (A.S.), Elyesa' (A.S.), Yunus (A.S.), Zülkifl (A.S.), Zekeriyya (A.S.), Yahya (A.S.), İsa (A.S.), Muhammed (A.S.).

Ayrıca Kur'ân'da kadri yüce üç zatın isminden de söz edilir. Onlar: Uzeyr, Lukmân ve Zülkarneyn'dir. Peygamber oldukları kesin bilinmemektedir. Ancak Allah'ın sevdiği sâlih kişiler olduğu kesindir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetleri üzerinde bilgisizce, inatla tartışan inkârcı zâlimler uyarıldı. Dönüş yapmadıkları takdirde kendilerine çok elîm bir azâbın hazırlandığı haber verilerek âhiret âleminde cereyan ede-

cek azap safhalarından birkaç tanesine dikkatler çekilerek yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcıların aklını, idrâkini harekete geçirmek; mü'minlerin güven ve teslimiyetini arttırmak için Allah'ın varlığına ve kudretinin mutlak anlamda üstünlüğüne, zatının yüceliğine delâlet eden birkaç belge sıralanıyor; aynı zamanda araştırıcılar için temel bilgi veriliyor.

——oOo——

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ
لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ ف۪يهَا مَنَافِعُ
وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً ف۪ي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ
تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ وَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ۗ فَاَيَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾ اَفَلَمْ
يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَانُوٓا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَاٰثَاراً
فِي الْاَرْضِ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا
جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ
وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا
قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِه۪ مُشْرِك۪ينَ ﴿٨٤﴾
فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ ا۪يمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَاۜ سُنَّتَ اللّٰهِ الَّت۪ي
قَدْ خَلَتْ ف۪ي عِبَادِه۪ۚ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

MEÂLİ:

79— O Allah ki, bir kısmına binesiniz, bir kısmının etinden yiyesiniz diye davarları sizin için yarattı.

80— Sizin için onlarda daha birçok yararlar vardır ve içinizde düşünüp arzuladığınız (yere) onların üzerine (binip) ulaşırsınız. Bunlar üzerinde ve gemiler üzerinde taşınırsınız.

81— Allah size âyetlerini (kudretinin yüceliğine delâlet eden belgelerini) gösteriyor. Artık Allah'ın hangi âyetlerini inkâr edebilirsiniz?

82— Onlar, yeryüzünde gezip kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı? Onlar, bunlardan daha çok kuvvetli ve yeryüzündeki eserleri bakımından daha çetin ve becerikli idiler. Ama kazanıp elde ettikleri şeyler kendilerine yarar sağlamadı, kurtarıcı olmadı.

83— Peygamberleri onlara açık belgeler ve mu'cizelerle gelince, onlar kendilerindeki bilgiden dolayı şımardılar da alaya aldıkları şey kendilerini sarıverdi.

84— Onlar, bizim hışım ve hiddetimizi görünce, «Biz, bir olan Allah'a inandık ve O'na koştuğumuz şeyleri de inkâr ettik!» dediler.

85— Ne var ki, hışım ve şiddetimizi gördükleri vakitteki imânları kendilerine bir fayda vermedi. (Bu), Allah'ın kulları arasında süregelen sünnetidir ve işte kâfirler burada husrâna uğradılar.

BİNEK HAYVANLARININ GÜZEL NÎMETLERDEN BİRİ OLMASI

(اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ...) «O Allah ki, bir kısmına binesiniz, bir kısmının etinden yiyesiniz diye davarları sizin için yarattı..»

At, katır, deve ve eşek, insanların hizmetine verilen güzel nîmetlerden biridir. Bunlar ilk yaratıldıkları günde evcilleştirilmeye yatkın ve hizmete elverişli özelliklerle donatılmışlardır.

Deve ilk yaratıldığı an ne ise, şimdi de odur, türden türe geçiş hiçbir canlı hakkında söz konusu değildr. Zira genetik kodda kayıtlandığı gibi de-

ve ancak deve doğurur, at da ancak at doğurur. Genetik düzenleme onların bu özelliklerini hep korumuş ve korumaktadır.

Sonra da Kur'ân birkaç yerde attan söz ederek bu hayvanın her çağda ayrı bir yarar ve başka bir huzur ve neşe yansıtacağına işârette bulunur da bunların nesillerinin devamına dikkat etmemizi ilhâm eder. Devenin de nasıl yaratıldığına dikkatlerimizi çekerek, bu çöl bineğinin birtakım özelliklerle insanların hizmetine verildiğini hatırlatır. Ciğerine bitişik su torbası taşıması, hörgücünde yağ depolaması, uzun ve eğri boynuyla kaldıraç görevini sürdürmesi onun özelliklerinden bir kısmıdır. Bütün bu düzenleme ve dengelemeler Allah'ın varlığına delâlet eden birer belge olarak gözlerimizin önünde bulunuyor.

Eti yenen davarlara gelince :

Deve, sığır, koyun ve keçi bu amaçla yaratılmıştır. Bunların hem etinden, hem sütünden, hem deri ve yününden istifade edilir. Şüphesiz hılkat kanunu ve ona dayalı ilâhî tecelli bu doğrultuda insanların istifadesine yönelmiştir. Artık bu hayvanları bulundukları ölçü ve özelliğin dışına çıkarma söz konusu değildir, yani koyunu keçi, keçiyi de sığır yapamayız.

Diğer memeli hayvanlara gelince, onlar belirtilen şekilde ve yararda yaratılmamışlardır. Ama her biri hem birtakım fayda vermekte, hem de mevcut dengeyi sağlamaktadır.

Böylece insan hayatını sağlıklı biçimde koruyup devam ettirmek için Cenâb-ı Hak sözü edilen davarları besin deposu, protein kaynağı kılmış ve öylece hizmete sevketmiştir. Ortada kusursuz bir düzenleme ve dengeleme varsa, mutlaka mükemmelin de ötesinde bir düzenleyci ve dengeleyici de vardır. İlgili âyetle bu inceliğe işâret edilmekte ve davarların da ilâhî kudretin eşsizliğine delâlet eden birer açık belge olduğu hatırlatılmaktadır. Şöyle ki : **«Allah size âyetlerini (kudretinin yüceliğine delâlet eden belgelerini) gösteriyor. Artık Allah'ın hangi âyetlerini inkâr edebilirsiniz?»**

Sadece etinden, sütünden, deri ve yününden değil, bütün sakatatından istifade ettiğimiz davarlar, inkârcı maddecilerin iddia ettiği gibi, diğer yabanî hayvanlar arasından insanların bulup seçtiği ve evcilleştirdiği sıradan hayvanlar mıdır, yoksa hılkat kanunu gereği ilk tecellide bunlar taşıdıkları özelliklerle mi yaratılmıştır? Kur'ân gerek ilgili âyetle, gerekse diğer sûrelerde onlarla alâkalı âyetlerle, davarların taşıdıkları bütün özellikleriyle birlikte yaratılıp insanların istifadesine verildiğini açıklamaktadır. Öyle ki, deve, sığır, koyun ve keçi aslında uysal ve evcilleştirilmeye son derece yatkın bir özellikte var kılınmışlardır.

Zira canlılardaki özellikler, türlerinin özelliklerinden kaynaklanır. Son-

radan tekâmülün sağladığı gelişmeler değildir. Onlardaki gelişme sadece mevcut özelliklerinin gelişmesidir. Kalıtımda bir değişiklik söz konusu değildir.

İşte mu'cizeler, olağanüstü şeyler isteyenler için davarlar birer mu'cize değil midir? Yedikleri bitkileri süt haline getirmeleri delil olarak bize yetmiyor mu? Bu kadar açık delil ve belgeleri göremiyenlere başka hangi belge ve delil yeterli olabilir?

«Canlı varlıkları oluşturan organik bileşimler başlangıçta organik veya biyolojik olmayan maddelerden meydana gelip tekâmül ede ede bugünkü düzeye erişmiştir» diyerek bir çırpıda hılkat kanunuyla ilgili ilâhî tecelliyi görmemek, kabul etmemek, hiçbir zaman çözüm getirmiyor ve inandırıcı da değildir. O bakımdan bütün bu iddialar nazarî olmaktan öteye geçemiyor ve ilmî araştırmalara hareket noktası belirliyemiyor.

YIKILIP YOK EDİLEN MİLLETLER

(أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ...) **«Onlar, yeryüzünde gezip kendilerinden öncekilerin sonunun ne olduğuna bakmıyorlar mı?..»**

Kur'ân-ı Kerîm Allah'ın varlığına delâlet eden ve ilim adamlarına ışık tutan belge ve delilleri sıraladıktan sonra, küfür ve azgınlıkları; zulüm ve ahlâksızlıkları sebebiyle yıkılıp yok edilen kavim ve milletlerin kalıntılarını gezip görmelerini; yıkılış sebeplerini incelemelerini önermekte ve böylece beşer aklına malzeme vermektedir.

Kur'ân, yıkılan medeniyetlerin, toprağa gömülen sanat eserlerinden ziyade o medeniyetlerin yıkılış sebeplerine dikkatleri çekiyor. O medeniyetler, imân ve ahlâkın değil, akıl ve zekânın, gelişen maddî imkânların eseridir. Yıkılışları rastgele olayların değil; olayların sebeplerini oluşturup harekete geçiren inkâr, azgınlık ve ahlâksızlığın tabii neticesidir.

Babil'in asma bahçeleri ne oldu? Koca Sasanî imparatorluğu nasıl silinip belirsiz hale geldi? Mermerden inşa dilen şehirler ve saraylar yerin derinliklerine nasıl gömüldü? Oysa Mekkeli'lerin böyle bir medeniyet ve sanat yanları da yoktu. İlâhî hüküm inince ne sanat, ne medeniyet, ne de teknik imkânlar yarar verir.

Endülüs'e ağıt yazan ünlü şâir Salih b. Şerîf ne güzel söylemiştir:

Nerede, de bana, o taçlı hükümdarları Yemen'in?
De bana, onların taçlar içinde bile taç olan taçları ne oldu?
Şeddad'ın cennet diyerek kurduğu saraylar ülkesi İrem,
Sasanîlerin ebedî sanılan devleti ne oldu?
O taçlar, o devletler, o mülkler, saltanatlar, bir rüyadır artık.
Her biri, hayaldan geçen gölge gibi, zamandan gelip geçti.

TEK YANLI İLİM KURTARICI DEĞİLDİR

(فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ)

«Peygamberleri onlara açık belgeler ve mu'cizelerle gelince, onlar kendilerindeki bilgiden dolayı şımardılar da alaya aldıkları şey kendilerini sarıverdi.»

Dün olduğu gibi, bugün de insan aklının ve zekâsının ürünü sayılan pozitif ilimleri tahsîl edenlerin çoğu, kâinatı fethettiklerini sanarak peygamberlerin getirdikleri ilâhî âyetleri ve bilgileri küçümserler. Şüphesiz böylesine tek yanlı bir öğretim zekâyı geliştirmekte, ama ruhu ve vicdanı ihmal etmektedir. Bunun için fiziksel yapısını dikkatle ve itinayla besleyip ruhunu ihmal eden ve bu yüzden dengesiz bir hayat yaşayan maddecilerle mideciler kendi çocuklarına ve kendilerinden sonraki kuşaklara en kötü mîrası bırakmış oluyorlar.

Anlaşıldığı ve görüldüğü gibi, olayları sebeplere, sebepleri kanunlara bağlayan ve kanunları koordine bütün olarak bir merkeze bağlamayıp askıya alarak plân ve proğram dışı tutanların aklı, zekâsı, ilmi, keşif ve icadları onları güzel ahlâka, ruha gıda veren, vicdanı geliştiren Allah'a imâna götürmemiştir. Daha doğrusu onlara böylesine denge ve huzur sağlayacak bir kapı açmamıştır. Böylece hem kendi mânevî varlıklarını, hem yüce yaratanı, hem de yönlendirici ve iç-dış disiplin sağlayıcı olan ikinci hayatı inkâra sapmışlardır.

Netice ne olmuş ve ne olacak?

Bu insanların sonu hep hüsrân olmuş; ilim ve teknikleri; ahlâk ve gerçek imandan yoksun medeniyetleri kendilerini mahva yöneltmiş bulunuyor. Günümüzde Allah'a baş kaldırıp teknik ve refahın verdiği şımarıklık havası içinde korkunç silahlar imal eden milletler, homoseksüelliği yasallaştıracak kadar ahlâk ve fazîletten; gerçek medeniyet ve insanlıktan uzaklaş-

mışlardır. Bu ülkelerde aile temelinden sarsılmış, kadınların çoğu iffet ve namus kavramlarıyla alay edecek duruma gelmiş; bekâreti gülünç ve anlamsız sayan sürüyle genç kız türemiş; geniş refah imkânlarına rağmen intihar olayları artmış; uyuşturucu mübtelaları önüne geçilmez bir hızla çoğalmış; yaygınlaşan zinadan dolayı Aids hastalığı ülkeleri tehdit edecek çizgiye gelip dayanmıştır.

Özetliyecek olursak, dinden, imândan, ahlâk ve fazîletten kopuk bir eğitim ve öğretim neslin tek yanlı, yani dengesiz yetişmesine neden olmuş ve sözü edilen felâketlerin oluşmasını hızlandırmıştır. Böylece medeniyet diye övündükleri teknik ve refah silahı geri tepmiştir. Yetmiş yıl içinde bu insanların kurduğu sözde medeniyet iki defa hurdahaş olmuş, üçüncü defa, daha beter hurdahaş olmaya ramak kalmıştır. Ondan sonra hayatta kalanlar olursa, belki ciddi bir arayış içinde gerçeği bulmaya koyulacaklar ve dinsiz, imansız bir medeniyetin yaşayamıyacağını anlamış olacaklar.

Yok edilme noktasına gelip dayanan milletlerin son andaki uyanma ve pişmanlıkları hiçbir yarar sağlamaz. Çünkü ümitlerin kesildiği, sebeplerin koptuğu vakitte kâfirlerin Allah'a yönelmesi boş ve anlamsız sayılmıştır. Nitekim Kızıldeniz'de yıkılan dalgaların kahredici darbeleri altında Fir'avn ölümle boğuşurken, «İsrâil oğulları'nın Rabbına inandım» demişti. Ama Cenâb-ı Hak onun bu dönüşünü kabul etmemişti. İşte bu, Allah'ın devam edegelen sünnetlerinden biridir ki, asla şaşmaz ve kimsenin gözünün yaşına bakmaz.

Kur'ân-ı Kerîm bu gerçeği şöyle açıklamaktadır:

«Ne var ki hışım ve şiddetimizi gördükleri vakitteki imanları kendilerine bir fayda vermedi. (Bu), Allah'ın kulları arasında süregelen sünnetidir ve işte kâfirler burada husrâna uğradılar.»

Mü'min Sûresi'ne, Kur'ân'ın, o yegâne üstün, yegâne güçlü, yegâne hikmet sâhibi; günahları bağışlayan, tevbeyi kabul eden; cezası şiddetli olan; lûtuf ve ihsanı bol olan Allah'tan indirilmiş olduğu belirtilerek başlandı ve bu kitaba inanmayanların ilâhî sünnet gereği husrâna uğrayacakları haber verilerek noktalandı.

Bu sûrenin tefsîrini bize kolaylaştıran Allah'a hamd; devamlı ilhâm kaynağımız olan Resûlüllah (A.S.) Efendimize de salât-u selâmlar olsun.

——oOo——

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

FUSSİLET SÛRESİ

Üçüncü âyette, Kur'ân âyetlerinin yeterince açıklanmış olduğu «fussilet» fiiliyle ifade edilmiş ve bu sebeple aynı fiil sûreye isim olarak konulmuştur.

İlim adamlarının ittifakıyla, sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. (1)

Âyet sayısı : 54

Kelime » : 794

Harf » : 3350 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Arapça indirilen Kur'ân âyetlerinin hikmet doğrultusunda yeterince açıklandığı; bu gerçeği ancak aklı eren bilgili bir kavmin veya milletin anlayabileceği konu ediliyor.

2— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile Mekkeli müşrikler arasında geçen mücadelenin bir diğer safhası üzerinde duruluyor.

3— Yerkürenin iki önemli dönemde meydana getirildiği ve dengesini sağlamaya yönelik sabit dağların yaratıldığı belirtildikten sonra, başta insan olmak üzere canlıların yaşamasını gerçekleştirmek için dört devir ve dönemden sonra yerkürenin bugünkü duruma getirildiği açıklanıyor.

4— Yerkürenin yaratılmasındaki sağlam esaslar ve şaşmayan kanunlar, âlemlerin yegâne Rabbı olan Allah'ın varlığına ve sınırsız kudretine delil gösteriliyor.

5— Daha önce göklerin gaz halinde bulunduğuna dikkatler çekiliyor.

6— Müşriklerin inkârda inat edip Hakk'a karşı tuğyanları anlatılarak gelip geçen inkârcı nankörlerin sonlarının ne olduğuna misâl veriliyor.

---

(1) Tefsir-i Kurtubî : 15/337

(2) Tefsir-i Nisabûrî/Allâme Nizamüddin : 24/58

7— Allah'a ortak koşan putperestlerin, Kur'ân okunurken şamata ve gürültü yapıp onun işitilmesine ve anlaşılmasına engel olmaya çalıştıklarına atıf yapılıyor.

8— Dosdoğru imân edenlere, ölümleri anında inen rahmet meleklerinin ferahlatıcı ve ümit verici sözleri açıklanarak yönlendirici bilgi veriliyor.

9— Güneş, ay, gece ile gündüz düzenlemesinin mutlak anlamda ilâhî plân ve proğramın bir parçası olduğu üzerinde duruluyor.

10— Kur'ân'a bâtılın yaklaşamıyacağı; insan elinin ve kaleminin onu değiştiremiyeceği bir mu'cize anlamında haber veriliyor.

11— Kur'ân'ın ancak imân edenler için doğru yol ve şifâ olacağına değinilerek, bu ilâhî kitaptan ancak mü'minlerin nasîp alacağı bildiriliyor.

12— Tevrat hakkında da ayrılığa düşenlerin bulunduğu, birtakım farklı yorumlara ve maksatlı te'vîllere sapıldığı tarihî bir olay şeklinde hatırlatılıyor.

13— İnsan karakteri üzerinde durulup birtakım belirtilerine değiniliyor.

14— Kıyâmet'le ilgili bilginin ancak Allah yanında olduğu konu edilerek bu mesele hakkında gereksiz fikir beyân etmenin doğru olmayacağına işârette bulunuluyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
حٰمٓ (١) تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ (٢) كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (٣) بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ
(٤) وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا اِلَيْهِ وَفِي اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ
بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ (٥) قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ
مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَيَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا اِلَيْهِ
وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ (٦) اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ
بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ (٧) اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ
اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ (٨)

MEÂLİ:

1— Hâ-Mîm.

2— Rahmân ve Rahîm (olan Allah)dan indirilmedir.

3— Bir Kitap ki, âyetleri yeterince açıklanmıştır; bilen bir millet için Arapça Kur'ân'dır.

4— Hem müjde verici, hem de uyarıcıdır. Buna rağmen onların çoğu yüzçevirmişlerdir, işitmemektedirler.

5— «Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kılıflıdır; kulaklarımızda ise ağırlık vardır ve bizimle senin aramızda gerili bir perde bulunuyor. Sen yap yapacağını, doğrusu biz de yapıyoruz.»

6— De ki, ben de ancak sizin gibi bir insanım, (şu farkla ki) bana İlâhınızın bir tek İlâh olduğu vahyedilmektedir. O halde hep O'na doğrulun ve O'ndan bağışlanma dileyin. Vay haline o ortak koşanların!

7— Onlar ki zekâtı vermezler; onlar, evet onlar, Âhiret'e de inanmazlar.

8— Onlar ki, imân edip iyi-yararlı amellerde bulundular, onlar için başa kakılmaz, arkası kesilmez mükâfat vardır.

İLGİLİ HADÎSLER

Hz. Hamza (R.A.) İslâm'a girince, Kureyş Kabilesinin ileri gelenleri endişelenmeye başladılar. Her geçen gün Müslümanların sayısı artıyordu. Kendilerini bölüp tedirgin eden bu akımın karşısında durup bir çözüm yolu bulmak ve atalarının dinini korumak gerekiyordu. Onun için Hz. Muhammed'le (A.S.) görüşmede başarılı olabilecek, Onun üzerinde etki yapacak Utbe b. Rebi'â'yı görevlendirdiler. Bu kişi hem güzel konuşmasını bilir, hem de keskin zekâsıyla olayların içinden sıyrılıp çıkmasını ve karşısındaki insanları yönlendirmeyi becerirdi.

Utbe kalkıp Resûlüllah (A.S.) Efendimize geldi; yanına oturup konuya şu sözlerle başladı:

— Kardeşimin oğlu! Şüphesiz sen bizden birisin. Aramızdaki yerini, şerefini, soyunu bilenlerdeniz. Ne var ki, kendi kavmini bölüp parçalayan, onları küçümseyen, ilâhlarını önemsiz sayan, dinlerinin bâtıl olduğunu iddia eden; gelip geçen atalarını küfürle, zalimlikle suçlayan büyük bir davayla ortaya çıkmış bulunuyorsun. Şimdi beni dinle ki bazı hususları arzedeyim; kabul edeceğin kısımlar olabilir.

Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona :

— Ya Ebe'l-Velîd! Konuş, seni dinliyorum.

Buyurdu ve Utbe şu öneride bulundu :

— Eğer bu davanla çok mal elde etmeyi arzuluyorsan, seni bizden daha zengin kılacak kadar, kendi aramızda mal toplayıp verelim. Arzun şan ve şeref ise, seni kendimize baş seçelim de sensiz bir işe karar vermeyelim. Yok eğer maksadın hükümdar olmaksa, seni kendimize kral seçip kabul edelim. Bütün bu belirttiklerim dışında senin bu tutumun ve iddian, kendinden savamıyacağın ruhsal bir rahatsızlıksa, seni tedavi edecek bir ta-

bip bulmaya çalışalım ve gerekirse bu uğurda malımızı acımasızca harcayalım.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Utbe'yi dikkatle dinledikten sonra ona:

— Sözün bitti mi ya Utbe! Diye sordu. O da :

— Evet, bitti, diye cevap verince, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona:

— Şimdi sen beni dikkatle dinle, buyurdu ve Besmele çekerek Fussilet Sûresi'nin baş kısmındaki ilk üç âyeti okudu ve sonra da, müteakip âyetleri okumaya başladı.

Utbe ellerini arkasına bağlayarak dikkatle dinlemeye koyuldu; tâ ki Resûlüllah (A.S.) Efendimiz secde âyetine geldi ve derhal secdeye kapanıp başını kaldırdıktan sonra Utbe'ye dönerek şöyle sordu:

— Ya Ebe'l-Velîd! İşittiğini işittin, duyduğunu duydun. Şimdi seninle bu sözleri başbaşa bırakıyorum.

Utbe kalkıp yandaşlarına doğru yürümeye başladı. Onun gelmekte olduğunu görenler dediler ki : «Allah'a yemin ederiz ki, Ebû'l-Velîd gittiği yüzün başkasıyla bize geliyor.»

Utbe gelip yanlarına oturdu. Onlar da merakla :

— Ya Utbe! Neler var? Diye sordular. O da şu cevabı verdi:

— Şimdiye kadar bir benzerini işitmediğim bir söz işittim. Ona sihir desem sihir değildir. Büyü desem hiç değildir. Ey Kureyş topluluğu! Muhammed'i, ortaya attığı dâva ile başbaşa bırakıp geri çekilin. Yemin ederim ki, Ondan dinlediğim sözün elbette çok önemli bir haberi ortaya çıkacaktır. Gerçekçi bir yanı yoksa, zaten kendiliğinden sönecektir. Araplara karşı üstünlük sağlayıp bir otorite olarak kumandayı ele geçirirse, o takdirde Onun mülkü sizin mülkünüz, Onun üstünlüğü ve azizliği sizin üstünlüğünüz ve azizliğiniz olacaktır. Böylece insanların en mutlu ve en bahtiyarı sizler olacaksınız!

Bunun üzerine toplantıda bulunanlar: «Vallahi ya Ebe'l-Velîd! O seni diliyle büyülenmiştir» dediler. Utbe: «Bu benim görüşümdür. Artık siz nasıl uygun görüyorsanız öyle yapın» diyerek konuyu kapadı. (1)

(1) Ebû Nuaym, Beyhakî, İbn Asâkir ve siyerciler bu olayı az farklı sözlerle nakletmişlerdir. Biz hepsini göz önünde bulundurarak konunun bir özetini çıkartıp naklettik.

HÂ-MİM'LERİN İKİNCİSİ

Fussilet Sûresi, Hâ-Mim ile başlayan yedi sûrenin ikincisidir. Bu, yedi göklerin; yedi kat yerin denge ve düzene sokulup insanlardan yana verimli hareketleri sağladığı gibi, Kur'ân ve İslâm'ın yedi iklime yayılıp yeryüzünde denge ve düzen kuracağına işâret de olabilir. Allah daha iyisini bilir.

RAHMÂN VE RAHÎM'DEN İNDİRİLEN KİTAP

(حٰمٓ ۝ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ) **«Hâ-Mîm. Rahmân ve Rahîm (olan Allah)dan indirilmedir.»**

Kur'ân-ı Kerîm, O Rahmân ve Rahîm olan Allah'tan indirilen son kitaptır ve aynı zamanda insanlıktan yana ilâhî rahmeti yansıtan son mesajdır.

Ancak Kur'ân'ın indirildiği açıklanırken Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatına yer verildiğini görüyoruz: Rahmân ve Rahîm. Elbette ki bu son derece düşündürücü, anlamlı ve hikmetlidir. Zira Rahmân sıfatı, daha çok dünyaya, yani bugünkü düzen ve sisteme ve bunlarda yer alan canlı ve cansızlara yöneliktir. Varlık âlemi bu sıfatın tecellisiyle vücut bulup varlığını sürdürmektedir. Canlılar bu sıfatın tezahürüyle türlerinin devamını sağlayıp korumaktadırlar. Böylece insanlar da kendi yeteneklerine, niyet ve amellerine göre bu sıfattan nasiplerini almakta; kalbini küfür ve nifakla çoraklaştıranlar ise, onun füyuzatından kendilerini mahrûm bırakmaktadırlar.

Rahîm sıfatı ise, daha çok Âhiret'e yöneliktir. Orada ilâhî adâletin tecellisiyle, imân temeli üzerine kurulan sâlih amellerin karşılığı, bu sıfattan kaynaklanıp gelen mükâfatlarla vücut bulur.

Böylece Kur'ân'ın bu iki sıfattan kaynaklanan biri dünya hayatına, diğeri âhiret hayatına yönelik iki ayrı hayat düzeni getirdiği belirtilmekte ve o düzenlerden ikincisinin, mevcut düzen bozulduktan sonra gerçekleşeceğine işâret edilmektedir.

Rahmân ve Rahîm sıfatları nasıl birbirini tamamlayıp İlâhî rahmetin sonsuz ve sınırsızlığını yansıtıyorsa, Kur'ân da iki hayatı birleştirip bütünleştirmekte ve birinin diğeriyle anlam kazandığına dikkatleri çekmektedir. Öyle ki, dünya olmasaydı, âhiret'in anlamı ve hikmeti anlaşılmazdı; âhiret de olmasaydı, dünya hayatı anlamsız ve hikmetsiz kalır ve bütünüyle ümitsizlik doğururdu.

ÂYETLERİ ÇOK AÇIK ARAPÇA BİR KİTAP

(كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ) **«Bir kitap ki, âyetleri yeterince açıklanmıştır; bilen bir millet için Arapça Kur'ân'dır.»**

Kur'ân âyetlerinin açıklığı yedi maddede özetlenebilir. Şöyle ki :

1— Her âyet, insanlardan yana mutlaka bir hayır ve fazîlet, iyilik ve güzellik getirmektedir.

2— Âyetler, insan ruhuna ve bedenine faydalı ve zararlı olan nesneleri, düşünce ve görüşleri «helâl» ve «haram» kavramlarıyla açıklayıp akla ve ilme ışık tutmakta, ilim adamına yol göstermektedir.

3— Âyetler, kulluğun mana ve hikmetini; yaratan ile yaratılan arasındaki ilgiyi; bu manayla ibâdetin ölçü ve hikmetini yeterince açıklar muhtevadadır.

4— Âyetler, iyi yararlı mü'min kişilere dünya ve âhiret'te va'dedilen mükâfatları ve üstünlükleri; inkârcılara ise bâtıl inançlarına, kötü huylarına, zararlı davranışlarına karşı verilecek azâbı ve uğratılacakları husrânı haber vermektedir.

5— Âyetler, insan aklını harekete geçirecek, ilme ve medeniyete; âlime ve fikir adamına yol gösterecek temayı, ana fikirleri net ve açık biçimde yansıtmaktadır.

6— Âyetler, Allah'ı kemâl sıfatlarıyla açıklayıp insana asıl yaratanını tanıtmaktadır.

7— Âyetler, hayatın mâna ve hikmetini, maksat ve gayesini; varlıktaki denge ve düzeni en doğru çizgileriyle belirlemektedir.

KUR'ÂN'IN ARAPÇA İNDİRİLMESİ

Kur'ân-ı Kerîm'in on yerinde, onun açık-seçik Arapça bir kitap olduğu açıklanmaktadır. (1) Daha önce de belirttiğimiz gibi, Arapça insan ruh ve duygusunun, düşünce ve muhayyilesinin bütün inceliklerini kelimeyle ifade edecek bir zenginliğe ve inceliğe sahiptir. İnsanın birçok yönüne ve yanına seslenen böyle bir kitabın ilâhî muradı bu doğrultuda yansıtacak zenginlikte ve kudrette olması gerekmektedir.

(1) Bilgi için bak : Nahl Sûresi : 103, Şuârâ Sûresi : 195, Yusuf Sûresi: 2, Ra'd Sûresi : 37, Tâhâ Sûresi : 113, Zümer Sûresi : 28, Şûrâ Sûresi : 7, Zuhruf Sûresi : 3, Ahkaf Sûresi : 12. âyetlerin tefsiri

Sonra Kur'ân'ın kapsadığı yüksek hikmetlerin ancak bu dili yeterince bilenler tarafından anlaşılabileceğine de ayrıca işârette bulunulmakta ve Kur'ân'ın Arapça gramerin ana kaidelerini de kendinde taşıdığı dolaylı şekilde işlenmektedir.

Arapça'yı incelikleriyle bilen Tufayl, Kâb ve benzeri ünlü ediplerin Kur'ân'ın o yüksek ilâhî uslûbu karşısında küçülmeleri ve ister istemez Kur'ân'ın bu açıdan da erişilmez olduğunu itiraf etmeleri, onun insan sözü olmadığının bir başka delili sayılır.

KUR'ÂN-I KERÎM, KAPSADIĞI HÜKÜMLERLE İKİ ANA HEDEFİ GÖSTERİR

(بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ) **«Hem müjde verici, hem de uyarıcıdır. Buna rağmen onların çoğu yüzçevirmişlerdir, işitmemektedirler.»**

Kur'ân-ı Kerîm'in genel anlamda iki ana sıfatı ve bu sıfatların yönelik bulunduğu iki hedefi söz konusudur: Beşîr ve Nezîr..

Birincisi insanı, imân ve sâlih amel düzeyine getirip ebedî mutluluk ve ilâhî rızaya erişme ile müjdelemeyi; ikincisi, bu düzeye gelmeyip dışta kalan inkârcı ve bozguncular sünnetullaha uymadıkları ve insanı ruhuyla bedeniyle hayatın asıl hikmetine çeviren ilâhî ahkâmı kabullenmedikleri için ebedî hüsrân ve azap ile tehdît etmeyi içerir.

Ne var ki, Mekkeli putperestlerde olduğu gibi, günümüze kadar gelip geçen milletlerin, kavim ve kabilelerin; nesil ve kuşakların çoğu bu hakikat ışığını görmedikleri için Kur'ân'dan hep yüz çevirmişlerdir. Çünkü insan daha çok nefis ve hevesinin esiridir. Çoğu zaman aklını ve idrâkini bu iki temayülün emrine verir.

Kur'ân-ı Kerîm'i Allah kullarına teblîğ edip irşâd görevini yerine getiren Hz. Muhammed de (A.S.) daha çok bu iki sıfatla seslenmiştir. O bakımdan kendisine «beşîr» ve «nezîr» sıfatları uygun görülmüş ve Kur'ân'ın yirmiye yakın yerinde Hz. Muhammed'den (A.S.) yana bu iki sıfat anılmıştır.

ŞARTLANMANIN ZARARLARI

(وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ) **«Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kılıflıdır; kulaklarımızda ise ağırlık vardır ve bizimle senin aramızda gerili bir perde bulunuyor, dediler.»**

Kendi duygu sınırları içinde kalıp Tanrı'yı da bu sınır içinde maddeleştiren inkârcıların hakkı kabul etmemelerinin üç nedeni üzerinde durulmaktadır :

a) Kalplerinin kılıflı, örtülü olması,

b) Kulaklarında hakkın sesine karşı ağırlık bulunması,

c) Onlarla Peygamber (A.S.) arasında gerili kesif bir perdenin konulması..

Birincisi, kalbin nefis, şehvet ve heveslerle örtülü olup madde ile katılaştığını; ikincişi, nefis ve şehvete, madde ve şöhrete bütün benliklerini kaptırdıklarını; üçüncüsü, sınırsız hürriyetlerini meşru sınırlara çekmek isteyen Peygamber'le (A.S.) kendi aralarına bu ölçüsüz ve adâletsiz hürriyet alışkanlıklarını engel koyduklarını göstermektedir.

Bu üç bağ ile aklını, idrâkini ve düşüncesini bağlayanlar, madde ve küfürden yana şartlanmış sayılırlar. Onlara gerçeği gösterip kabul ettirmek çok zordur. Doğru yola eriştiren ise ancak Allah'tır.

PEYGAMBER DE BİZİM GİBİ BİR İNSANDIR

(قل إنما أنا بشر مثلكم يوحى إلي أنما إلهكم إله واحد ...) **«De ki, ben de ancak sizin gibi bir insanım, (şu farkla ki) bana İlâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyedilmektedir..»**

Hakkı red ve inkâr edenler, «peygamberliğini ilân eden Muhammed (A.S.) acaba ne olmak hevesinde veya iddiasındadır» diyerek bazı yakıştırmalarda bulundular. İlgili altıncı âyetle, Muhammed'in (A.S.) dünyalıktan yana bir isteği, makam ve şöhretle ilgili bir dâvası bulunmadığı açıklanarak en güzel ve susturucu cevap verilmektedir: **«De ki, ben de ancak sizin gibi bir insanım....»**

Aynı zamanda, Muhammed'i (A.S.) çok sevenlerden birinin ölçüyü kaçırıp, Hıristiyanların İsa'yı (A.S.) ilâhlaştırdıkları gibi ilâhlaştırmasına bir sed çekilerek engel konuluyor. Sonra da başta Hz. Peygamber (A.S.) olmak üzere, her mü'mine alçak gönüllü olması tavsiye ediliyor.

Herkes için tek kurtuluşun ve gerçek insan olmanın ölçüsü de şöyle veriliyor :

a) Kulluk duygusuyla Allah'a yönelip arzu ve istekleri O'na arzetmek,

b) Kusurlu yolda, hatâlı vâdide yürümekten, yanlış amel etmekten ve imân nîmetini kaybetmekten korkup O Yüce Kudret'ten bağışlanma dilemek..

Bunun aksine bir inanç ve tutum atmosferi içinde bulûnan müşriklere «veyl» va'dediliyor. Bu, Cehennem'de ebedî hasret ve pişmanlık duygusunu tattıran bir çukurun adı olabileceği gibi, kişinin kaçırdığı değer ve nîmetleri hatırladıkça kendini kınaması; hasret çekip üzülmesi ve elem duyup hayıflanmasıyla da yorumlanabilir.

İNKÂRCININ İKİ VASFI

(الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ) **«Onlar ki zekâtı vermezler; onlar, evet onlar, Âhiret'e de inanmazlar.»**

Kur'ân, yedinci âyetle Allah'a ortak koşup küfrü seçenlerin kalbinde ve dimağında kökleşip devamlı inkâr ve inat üreten iki fena tohumdan söz etmektedir:

a) Zekât vermemek,

b) Âhiret'i inkâr etmek..

«Zekât», bu konuda yorum isteyen bir anlatım tarzıdır. Çünkü malın belli bir nisbetini çıkarıp vermek mü'minlere farz kılınmıştır. Müşrikler, yani Allah'a ortak koşup küfrü ihtiyar edenler, imân etmedikçe namaz, zekât, oruç ve hac ile mükellef değillerdir; aynı zamanda bunları yerine getirmeleri için kendilerine emredilmez. O halde buradaki «zekât» kavramı daha geniş bir manaya delâlet etmektedir

1— İbn Abbas'a (R.A.) göre: «Lâilâhe illâllah» demektir. Bu hem katıksız Tevhîddir, hem de nefsin zekâtı, yani onu temizleyip paklayan bir arındırıcıdır.

2— Katade'ye göre: Zekâtın farziyetini kabul ve ikrar etmemek anlamına delâlet etmektedir.

3— Mukatil'e ve Dahhak'a göre: Allah'a itaât anlamında sadaka vermemek; O'nun yolunda harcamamak demektir.

Ayrıca bu kavramın ilgili âyette kullanılması, zekâtın önemini hatırlatmakta ve mü'mini kâfirden ayıran alâmetlerden biri olduğuna işâret edilmektedir. «Mal canın yongasıdır» derler ya, İmânın biri bedenî, diğeri malî olmak üzere iki mahsulünü yetiştirmenin lüzumuna ve bunun da zekât ile gerçekleşeceğine dolaylı şekilde değinilmektedir.

Öyle ki: Mü'min ile müşrik arasında alâmet-i fârika olarak birtakım kıstaslar vardır, az yukarıda değindiğimiz gibi, namaz ve zekât bu kıstasın başında gelen alâmetlerdir.

Âhiret'e inanmamak, bütün fazîletleri, kutsal değerleri, hayat ve ölümün amacını, ahlâk ve adâlet duygusunu temelinden yıkan bir inkârdır. O nedenle Kur'ân, özellikle Âhiret'e imân üzerinde durmakta ve sık sık bu konuyu pekiştirmektedir. Çünkü Mekkeli müşriklerin çoğu, Kur'ân'ın da yer yer açıkladığına göre, Allah'ı az-çok tanır, fakat Âhiret'e, Kur'ân'a ve Hz. Muhammed'e (A.S.) inanmazlardı.

Kâfirlere «veyl olsun» denildikten sonra, dosdoğru imân edip iyi, yararlı amellerde bulunanlara ise, başa kakılmaz, ardı arkası kesilmez mükâfat verileceği va'dediliyor. Zira insanın yaratılmasındaki hikmet bu iki noktada toplanmakta ve gerçek kulluğun belgesi olarak takdim edilmektedir. İmansız ve sâlih amelsiz bir insan, her zaman hılkatının hikmetine ters düşmekte ve önce kendi insanlığını red ve inkâr etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın Rahmân ve Rahîm olan Allah'tan indirildiği konu edildi ve âyetlerinin açık seçik olduğu belirtildi. Sonra Kur'ân'ın iki vasfı üzerinde durularak, ona inanmayan kâfirlerin karakter yapısı hakkında bilgi verildi. Arkasından imân edip sâlih amellerde bulunan mü'minler müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ı inkâr eden maddeciler uyarılıyor; aynı zamanda hem Allah'ın varlığına delâlet eden bilimsel ölçüde belgeler sıralanıyor, hem de aklını kullanabilenlere bu konuda ana fikir veriliyor. Sonra da göklerin iki önemli devirde teşekkül ettiği belirtilerek ilim adamlarına hareket çizgisi gösteriliyor.

قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذ۪ي خَلَقَ الْاَرْضَ ف۪ي
يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُٓ اَنْدَاداًۜ ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَم۪ينَۚ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ ف۪يهَا
رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ ف۪يهَا وَقَدَّرَ ف۪يهَٓا اَقْوَاتَهَا ف۪ٓي اَرْبَعَةِ اَيَّامٍۜ
سَوَٓاءً لِلسَّٓائِل۪ينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ

لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَا اَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿١١﴾
فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِي كُلِّ سَمَاءٍ اَمْرَهَا
وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ
الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

M E Â L İ :

9— De ki: «Gerçekten siz mi, yeri iki gün (iki devir)de yaratanı inkâr ediyor, O'na denkler, benzerler koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbıdır.

10— Yerin üstünde sâbit ulu dağlar yarattı, onda bereketler meydana getirdi ve orada isteyip arayanlar için rızıkları belli bir düzeyde dört günde (devirde veya mevsimde) meydana getirdi.

11— Sonra gaz halinde (veya duman halinde) bulunan göğe yöneldi. Ona ve yeryüzüne: «İster istemez gelin» buyurdu. İkisi de: «İsteyerek, boyun eğerek geldik» dediler.

12— Ve sonra onları iki gün (iki devir)de yedi gök şeklinde yerine getirip oluşturdu. Ve her göğe işini vahyetti (yaratıldığı gayeyi, bağlı bulunduğu kanunu bildirdi).» Dünya'yı (veya en yakın semayı) kandillerle süsledik ve onu (düzensizlikten) koruduk. Bu, çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilenin takdîridir.

ALLAH'I İNKÂR ETMEK MÜMKÜN MÜ?

(قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْاَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ) «De ki: «Gerçekten siz mi, yeri iki gün (iki devir)de yaratanı inkâr ediyor, O'na denkler, benzerler koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbıdır.»

Allah'ın varlığı, birliği; Hz. Muhammed'in (A.S.) kendisine vahiy inen bir insan olduğu; inkârcı müşriklerin, sâlih amelde bulunan mü'minlerin genel ölçü ve vasıfları belirtildikten sonra, Allah'ın birliğine, kudretinin üstünlüğüne delâlet eden on kadar belge sıralanmaktadır:

1— Yerkürenin iki jeolojik devirde oluşturulması,

2— Onda sâbit yüce dağlar meydana getirilmesi,

3— Yerkürede bereketli kaynakların ve bitkilerin düzenlenip sağlanması,

4— Yerkürenin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının dört jeolojik devirde meydana getirilmesi,

5— Bu kaynakların, arzulayanlar için belli düzeyde, eşit ölçüde var kılınması,

6— Göklerin önce «duman» yani gaz halinde bulunması,

7— Göklerin ve yerin belli ve şaşmaz kanunlarla düzen ve dengede tutulup ilâhî buyruğa baş eğdirilmesi,

8— Göklerin iki uzun devirde yedi kat haline getirilmesi ve bunun yerküre ile birlikte iki uzun devirde düzenlenmesi,

9— Her göğe işinin, plândaki yerinin belirlenmesi,

10— Dünya göğünün, kandiller misâli yıldızlarla süslenmesi ve aynı zamanda bunların göğün haberlerini almak isteyen cin ve şeytanları kovma, savma aracı kılınması..

Bütün bunlar o çok üstün, çok güçlü, yegâne ilim sâhibi kudretin takdîridir.

Kur'ân, Allah'tan indirilme bir kitap olduğunu isbat düzeyinde on dört asır önce jeologlara, astronomlara, fizikçilere ana fikir, sağlam esas vererek ilme ve medeniyete öncülük etmektedir ve böylece her çağda ilmin ve medeniyetin önünde yürüdüğünü kanıtlamakta, gerçeği bulup tesbit eden ilimle her zaman uyum halinde bulunduğunu ilân etmektedir.

Özetliyecek olursak, şu sonuçları ortaya koyabiliriz :

— Gökler ve yer önce bir bütünlük içinde gaz halinde idi. Sonra gaz katılaşıp başkalaştı ve arkasından bölünüp yavaş yavaş bugünkü sistemler oluştu. Âyetteki «Sümme» zaman tertibi için değil, beyan tertibini yansıtmaktadır.

Kur'ân'ın bu temel bilgisinden anlıyoruz ki, Cenâb-ı Hak kâinatı yaratmayı dilediği zaman sonsuz kudretini izhâr ederek, ölçüsü belirsiz enerji meydana getirdi ve o enerji zamanla yoğunlaşıp gaz halini aldı ve sonra da yoğunlaşıp bugünkü katı durumuna geçti.

— Yerküre iki jeolojik devirde oluşmuş ve sonra da ondaki kaynaklar belirlenerek, plân uyarınca dört jeolojik devirde oluşup bugünkü duruma gelmiştir. Zira âyetteki «yevm» kelimesi, başlangıç ve sonu kesin bilinmeyen uzun bir devir anlamına gelmektedir.

— Yeryüzü belli ölçüde kaynaklarla donatılıp insan ihtiyacını -kıyâmete kadar- karşılayacak zenginlik ve berekette, dağılım ve çeşitlilikte düzenlenmiştir. Öyle ki, Cenâb-ı Hak insan kudretinin yetmediğini bizzat kendisi hazırlamış, onun kudretinin yeteceğini ona bırakmıştır. Meselâ, yeraltı ve yerüstü kaynakları dört jeolojik dönemde var kılıp hazırlamak insan gücünü aşan bir olaydır. Cenâb-ı Hak o bakımdan bunları kendisi var kılıp istifade edilecek düzeye getirmiştir. O kaynakları bulmak, işletip yararlanmak ise, insan kudreti dahilindedir.

— Kaynaklar bütünlük içinde çok ölçülü, çeşitli ve dengeli olarak serpiştirilmiş, her milletin ve her canlının yararlanmasına imkân verilmiştir. Bir asır öncesine kadar «çölde ne gibi kaynak vardır?» Sorusu akla gelir ve dengeli bir dağıtım yapılmadığı sanılırdı. Oysa kumların derinliğinde kara altın denilen büyük petrol yatakları, keşfedecek insanları beklemekteydi.

— Göklerle yer belli bir plâna ve şaşmayan kanunlara bağlanıp yaratıldıkları amaca sevkedilmişlerdir. O bakımdan fizik âleminde bir dengesizlik, düzensizlik ve karışıklık söz konusu değildir ve olamaz da..

— Gökler yerküre ile birlikte iki uzun devirde yedi tabaka haline getirilmiştir. Çünkü hepsi gaz halinde idi. Yoğunlaşıp katılaşması hep birlikte iki devirde olmuştur ve bu yorum, göklerin ve yerin altı günde yaratıldığını bildiren âyetlerle uyum sağlamaktadır. Göklerin ve yerin aynı anda ilâhî emre baş eğmesi de bunu kuvvetlendirmektedir.

Yerkürede kaynakların dört jeolojik devirde yaratılmasını, dört mevsim ile yorumlayanlar olmuşsa da, sıhhatlı kabul edilemez. Zira her bölgede dört mevsim câri değildir.

— Yıldızların iki önemli yararı bulunduğu belirtilmektedir: Biri, dünyamız için kandiller misâli süs görünümünde olmasıdır. Diğeri, gök haberlerini çalmak isteyen cin ve şeytanları savıp geri çeviren ilâhî roketler olarak bulunmasıdır.

Yerkürenin iki devirde oluşmasını diğer âyetle açıklayacak olursak, diyebiliriz ki : Birinci devir yerin gökten ayrılmasıdır; ikinci devir, yerkürenin soğuyup üstünde kıvrım kıvrım bir katmanın oluşmasıdır. Nitekim Enbiyâ Sûresi 30. âyette birinci devir; Ra'd Sûresi 3. âyette ikinci devir açıklanmaktadır.

Şüphesiz bütün bu düzenlemeler o çok üstün, çok güçlü ve yegâne ilim sâhibi Cenâb-ı Hakk'ın takdîridir.

Takdîr : Hikmetin gerektirdiği şekilde bir şeyi belli ölçü ve oranda düzenleyip hizmete sevk etmektir. O halde «takdîr»de bulunacak zatın yapacağı, düzenleyip ölçüsünde tutacağı iş veya konunun, o zatin kudretine

yakışır muhkemlik ve mükemmellik arzetmesi gerekir. Cenâb-ı Hak «Azîz» ve «Alîm» olduğuna göre, sınırsız üstünlüğe, nisbet ve ölçü kabul etmez güce ve kudrete; ezelle ebedi kapsayan sonsuz ilme sâhiptir ve bu açıdan kâinatı da kendine yakışır şekilde yaratıp düzen ve dengede tutmuş ve onu son derece muhkem kılmıştır. İşte 12. âyetin sonunda bunun için, «Bu, o çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilenin takdîridir» buyurularak konu üzerinde daha sağlıklı düşünmemiz istenilmiştir.

Şüphesiz kâinattan küçük bir parça olan insanın böylesine muhkem, düzenli ve dengeli bir şey yaratması düşünülemez. Zira varlık âlemindeki plân ve işleyiş insan gücünün çok ötesinde bir azamet ve mükemmellik arzetmektedir.

O halde canlı-cansız nesneleri ilâhlaştırmak en koyu cehâlet ve en kötü nankörlük değil midir? Âciz ve fâni bir varlığı bulunduğu çizgiden alıp güç ve kudretinin yetmiyeceği derecelere yükseltmek, hem o varlığı gülünç duruma düşürmek, hem de ilâhî düzene baş kaldırıp tuğyan etmek olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden delil ve belgelere yer verildi ve inkârcıların aklına ışık tutularak, ön yargıdan sıyrılmaları ve öylece hakikati araştırmaları tavsiye edildi. Sonra da ilim adamlarına, ana fikir ve temel bilgi mahiyetinde göklerle yerin kaç devirde yaratıldığı açıklanarak hareket noktası belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, haktan yüz çevirenler uyarılıyor; dönüş yapmadıkları, küfür ve azgınlıkta ısrar ve inat ettikleri takdirde, tarihin tekerrür edeceği hatırlatılıyor ve kendilerini bu tehlikeli çizgiye getiren Âd ve Semûd kavimlerinin hazîn akibetleri misâl veriliyor.

—oOo—

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ
عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾ اِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ
اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً
فَاِنَّا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ

بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي
خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾
فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ ر۪يحاً صَرْصَراً ف۪ٓي اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذ۪يقَهُمْ
عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى
وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَاَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى
عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

MEÂLİ:

13— Buna rağmen yüzçevirirlerse, de ki: «Âd ve Semûd'a düşen yıldırımın benzeri bir yıldırımla sizi uyardım.»

14— Hani onlara peygamberler, önlerinden arkalarından (seslenip) gelmişti de «ancak Allah'a kulluk edin» (demişlerdi). Onlar ise: «Eğer Rabbımız dileseydi melekleri indirirdi. Bu bakımdan biz elbette sizinle gönderilen şeyi inkâr edenleriz!» Demişlerdi.

15— Âd kavmine gelince: Onlar, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve «Bizden daha güçlü kim vardır?» Dediler. Onları yaratan Allah'ın kendilerinden daha kuvvetli kudretli olduğunu görmediler mi? Zaten onlar âyetlerimizi bile bile inadla inkâr etmekteydiler.

16— Bu yüzden üzerlerine o uğursuz günlerde bir kasırga gönderdik ki, bunu Dünya hayatında onlara rezillik rüsvaylık azâbını tattırmak için yaptık. Âhiret azâbı ise daha rüsvay edicidir ve onlar yardım da göremezler.

17— Semûd kavmine gelince: Kendilerine doğru yolu gösterdikse de onlar körlüğü doğru yola tercîh ettiler. Bu sebeple kazanıp elde ettiklerine karşılık aşağılayıcı azâp (olarak) yıldırım onları yakalayıverdi.

18— İmân edenleri, (Allah'tan) korkup (fenalıklardan) sakınanları ise, kurtardık.

İNKÂRCI ZORBALARI UYARMAK

(... فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ) **«Buna rağmen yüz çevirirlerse, de ki : «Âd ve Semûd'a düşen yıldırımın benzeri bir yıldırımla sizi uyardım..»**

Arap Yarımadası'nda kalıntıları bulunan Âd ve Semûd kavimlerinin niçin yok edilerek bir masal haline dönüştürüldüğü konu edilerek, hem Mekkeli azgın müşrikler, hem de her çağda yaşamakta olan o tiynetteki inkârcılar uyarılmakta ve bir gün yine tarihin tekerrür edeceği hatırlatılmaktadır.

Âyetin açık anlatımından anlıyoruz ki : Tarih boyunca hak ile bâtıl mücâdelesi sürüp gelmiş, her devir ve çağda bu mücadelenin bıraktığı yankı kulaklara aksetmekten geri kalmamıştır. Gerçek bu olunca, haktan yana olan mü'minlerin her zaman peygamber metoduyla yola çıkmaları, imanla ilmi birleştirerek teblîğ ve irşad hizmetini sürdürmeleri ve kaba kuvvete, saldırı ve haksızlığa karşı, günün şartlarını dikkate alarak bir strateji uygulamaları gerekmektedir. Çünkü hak saldırgan ve zâlim değildir; hele şarlatan, fitne ve fesat çıkaran hiç değildir. O hep ağırbaşlı, vakarlı, temkinli, yapıcı ve ıslâh edicidir. Vurucu bir kuvvet oluşturduktan sonra da, düşmanı saldırmadıkça o saldırmaz, hasmı tuğyan edip hakları çiğnemedikçe o karşı koymaz. Zira hakkı temsîl edenlerin amaç ve maksadı, dünya saltanatı değil, Cenâb-ı Hakk'ın kurduğu düzen içinde insan olmanın anlam ve hikmetini anlayarak yeryüzünde Allah'a imân doğrultusunda güven ve huzur sağlamak; azgın zorbaları durdurup birbirini sevip sayan toplumlar vücuda getirmektir.

ÂD VE SEMÛD KISSASI

(... فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً) **«Âd Kavmi'ne gelince: Onlar, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve «Bizden daha güçlü kim vardır?» dediler..»**

Cenâb-ı Hak, sık sık inkârcı azgınları uyarmak ve dikkatlerini tarihî hakikatlere çekmek ve sünnetullahın şaşmazlığını hatırlatmak için Kur'ân-ı Kerîm'in yirmi dört yerinde Âd Kavmi'nden, yirmi altı yerinde de Semûd kavminden söz etmekte ve onların başına inen ilâhî azâbın bazı önemli safhalarını açıklamaktadır.

Ancak sözü edilen iki kavimden bu kadar yerde tekrar tekrar söz edilmesi, aynı söz ve aynı mana ve hükümleri tekrar etme şeklinde değil; az farklı anlatımla yeni yeni bilgiler, misâller ve hükümler vermeye yönelik bir tekrardır.

Kur'ân'da uygulanan ilâhî uslûp ve metod gereği, farklı mânalar, değişik safhalar ve birbirine çok yakın anlatım şekilleri söz konusudur. O bakımdan bir kavim veya milletle ilgili kıssayı tam anlamıyla kavrayabilmek, mana ve maksadına nüfuz edebilmek ve nasıl bir misâl teşkil ettiğine akıl erdirebilmek için o kıssayla ilgili anlatımların tamamını biraraya getirmek gerekir.

Ayrıca aynı kıssanın tekrarı, konuyu unutmamamızı, idrâklerimizi o misâle karşı uyanık tutmamızı ve hafızamızda yer eden izin derinleşmesini ilhâm etmektedir.

Buna bir misal verelim :

el-Hakka Sûresi 5. âyette, Semûd Kavmi'nin «tâğiye» ile yok edildiği açıklanır. «Tâğiye», daha çok sınırları aşan, yürekleri yerinden hoplatan korkunç haykırış anlamına gelir. Fussilet Sûresi 17. âyette ise, sınırları aşan o korkunç haykırışın «sâika» olduğu belirtilir. Bilindiği gibi, «sâika» birkaç manaya delâlet eden bir kavramdır: Yıldırım, şimşek, alâmet, korkunç ses, yok edici azap ve ansızın gelen korkunç ses sebebiyle düşüp ölmek ya da bayılıp kendinden geçmek bu cümledendir.

Konumuzu oluşturan Fussilet Sûresi 16. âyette Âd Kavmi'nin «Rîh-i Sarsar» ile helâk edildiği belirtilirken, el-Hakka Sûresi 6. âyette onların «Rîh-i Sarsar-i Âtiye» ile yok edildikleri açıklanmaktadır. Birinci anlatımla esen rüzgârın müthiş ve korkunç ses çıkardığına yer verilirken, ikinci anlatımda bu biraz daha açıklanarak o korkunç rüzgârın engel dinlemediği, sınırları aşıp her şeyi yıkıp yok ettiği «âtiye» sıfatıyla tanımlaması yapılır.

Bu misâlleri çoğaltmak mümkündür; ama tefsîrimizin hacmi pek müsait değildir. Ancak okuyucularımıza şunu tavsiye ederiz: Kur'ân'da tekrar edilen kıssalar ve olaylar arasında birbirini tamamlayıcı ve açıklayıcı bağlar mevcuttur.

Konumuzu oluşturan âyet ile el-Hakka sûresinde aynı konuyla ilgili âyet arasındaki bu tamamlayıcı ve açıklayıcı bağı misal olarak vermemiz bunun açık belgelerinden biridir.

MİSÂL VERİLEN İKİ KAVMİN TUTUMUNUN ANA ÇİZGİLERİ

Hem Mekkeli putperest inkârcılara, hem de her çağda yaşayan inkârcı maddecilere, Hakk'a baş kaldırıp o yüzden yok edilen iki kavmin tutumunun ana çizgileri verilerek gereken uyarı yapılmaktadır. Şöyle ki :

1— Sık sık gönderilen peygamberler, her vesileyle inkârcıların yüzlerine karşı teblîğ ve irşatla seslendikleri gibi, kendilerini dinlemeyip arkalarını döndürüp gidenlere de seslenmişlerdir. Buna karşılık onların peygamberlere verdikleri cevap bütünüyle akıl ve mantık dışı olmuştur. Meselâ **«Rabbımız dileseydi sizi değil, melekleri gönderirdi. Melek olmadığınıza göre size inanmayız»** demelerinin makul ve makbul bir yanı var mıdır?

2— Âd Kavmi yeryüzünde haksızlık eden, hakları olmadığı halde büyüklük taslayan ve inkârda ısrar edip peygamberleri küçümseyen bir topluluktu.

3— Kendilerinden daha güçlü bir kudretin bulunacağına ihtimal bile vermeyecek kadar ilâhî kudreti idrâkten mahrûm bulunuyorlardı.

4— Cenâb-ı Hakk'ın varlığına delâlet eden, akla ışık tutan âyet ve belgeleri inatla inkâra devam ettiler.

Böylece inkâr inatla, kibir ve gururla birleşip azgınlık ve taşkınlığın son kertesine gelince İlâhî hüküm iniverdi de hepsini helâk çukuruna itip doldurdu.

Semûd Kavmi'ne gelince:

1— Kendilerine doğru yol gösterildiği halde körlüğü, sapıklığı tercîh ettiler.

2— Doğru olanı seçmedikleri için Hakk'a karşı daha çok kabalaşıp tuğyan ettiler. Haksızlığı benimseyip inkârla birleştirdiler ve o yüzden dönüşü zor, aynı zamanda çok tehlikeli bir yola girip, yürümeye ısrarla devam ettiler. Sonunda ilâhî sünnet gereği üzerlerine azâp hükmü ansızın iniverdi.

İşte bu tabloyu birçok milletlerin tarihinde görmekte ve anlamaktayız. Önemli olan şudur ki, gelen büyük felâketin ve yok edici azâbın sebep ve hikmetini, maksat ve gayesini araştırıp bilmek ve ona göre gelecek günlerimizi ilâhî sünnet doğrultusunda aydınlığa kavuşturmaktır.

Kur'ân her yanı ve yönüyle bize doğru yolu göstermekte; öğüt ve ibret alacağımız misaller vermekte ve tablolar çizip gözlerimizin önüne koymaktadır.

Böylesine tehlikeli bir çizgiye gelmeden iki şeye büyük ihtiyaç vardır:

1— Allah'a, Âhiret'e ve Peygambere dosdoğru imân etmek,

2— Allah'tan korkup her türlü şirk, inkâr, nifak ve şikaktan sakınmak..

Görüldüğü gibi, küfür ve onun neticesi olan kötü azaptan kurtulmak oldukça kolay bir iştir. Gerçeği görüp, doğru yolu seçmek; sonra da ilâhî buyruklara uyup Allah'tan korkarak her çeşit fenalıktan kaçınmakla istenilen düzeye gelinmiş olur. Onun için Cenâb-ı Hak, Âd ve Semûd kavimlerinin yok edilme sebep ve hikmetini misal olarak verdikten sonra şu âyetle en doğru, en sağlam ve en güven verici hayat düzenini özetliyerek aklın nazarına veriyor : **«İmân edenleri, (Allah'tan) korkup, (fenalıklardan) sakınanları kurtardık.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, haktan yüz çevirenler uyarıldı. Küfür ve tuğyanda ısrar eden Âd ve Semûd kavimleri misâl verildi. Sonra da imân ve takvanın lüzumu üzerinde durularak kurtuluş yolu gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah düşmanlarının Âhiret gününde gözlerinin, kulaklarının ve derilerinin aleyhlerine şahitlik edeceği haber verilerek, kişinin bünyesinde taşıdığı her organını yaratıldığı amaç doğrultusunda kullanması emrediliyor ve ilâhî tesbitin aslâ hatâ yapmayacağına işâret ediliyor.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ
اَعْدَٓاءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا مَا جَٓاؤُ۫هَا شَهِدَ
عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾
وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُٓوا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذ۪ٓي
اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾
وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَٓا اَبْصَارُكُمْ
وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَث۪يرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُم
مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِن يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِن يَسْتَعْتِبُوا
فَمَا هُم مِّنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾

MEÂLİ :

19— Allah'ın düşmanları o gün biraraya getirilip bölük bölük (ya da toplu halde) ateşe sürülürler.

20— Tâ ki oraya vardıklarında, yapageldikleri şeyler sebebiyle kulakları, gözleri ve derileri aleyhlerine şâhitlik eder.

21— Derilerine : «Neden âleyhimize şâhitlik ettiniz?» derler. «Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu. Sizi ilk defa O yarattı ve O'na döndürülüyorsunuz» diye cevap verirler.

22— Siz, kulağınız, gözleriniz ve derileriniz âleyhinize şâhitlik ederler diye hiç de sakınıp gizlenmiyordunuz. Bilâkis yaptıklarınızın çoğunu Allah bilmez sanıyordunuz.

23— İşte Rabbınız hakkındaki bu zannınız sizi mahvetti de o yüzden ziyâna uğrayanlardan oldunuz.

24— Dayanabilirlerse (dayansınlar), ateş onların kalacağı yerdir. Memnun olacakları şeye dönmek isterler, dilekleri yerine getirilecek değildir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Mes'ûd (R.A.) diyor ki :

— İki Sakifli, bir veya iki de Kureyşli olmak üzere üç veya dört kişi, Kâbe'nin yanında konuşuyorlardı. Sakifli adamın göbeği büyükçe, anlayışı da kıtça idi.

— Ne dersin, Allah bizim bu konuştuklarımızı işitiyor mu?

— Tabii sesli konuştuğumuzda işitir; gizli konuştuğumuzda işitmez.

— İyi ama O, sesli konuşmamızı işitiyorsa, herhalde gizli konuşmamızı da işitiyor demektir.

Bunun üzerine ilgili âyetler indi. (1)

---

(1) Buhârî - Müslim : İbn Mes'ud (R.A.)den - Tefsir-i Kurtubî : 15/351

İLGİLİ HADÎSLER

Enes b. Mâlik (R.A.) anlatıyor :

— Bir gün Resûlüllah (A.S.) Efendimiz tebessüm etti ve «Neden güldüğümü sormayacak mısınız?» buyurdu. Bunun üzerine ashab-ı kirâm: «Neden dolayı güldünüz Ya Resûlellah?.» diye sorunca, O şu cevabı verdi : «Kulun Kıyâmet gününde Rabbısıyla olan tartışmasına hayret ettim. Kul: «Ey Rabbım! Bana zulüm etmiyeceğine söz vermedin mi?» der. Allah ona: «Evet söz verdim» buyurur. Kul : «O halde ben kendime karşı nefsimden başka şâhit kabul etmiyorum» der. Allah ona : «Benim ve şerefli kâtipler olan meleklerimin şâhitliği kâfi değil midir?» buyurur. Ama o kul aynı sözü hep tekrarlayıp durur. Bunun üzerine ağzı mühürlenir de organları onun neler yaptığını bir bir anlatır. Bu durumu gören kul, içinden kendi organlarına: «Uzaklık, yine uzaklık size! Ben şimdiye kadar sizin lehinize tartışıyordum» der (içinden geçirir).» (1)

«Şüphesiz ki sizler kıyâmet gününde, ağızlarınız ağız bağıyla bağlı bulunduğu halde çağrılacaksınız. Sizden ilk açıklamada bulunacak olan (organınız), uyluk ve elinizin ayası olacaktır.» (2)

KIYÂMETTEN BİR TABLO

(حَتّٰٓى اِذَا مَا جَٓاؤُ۫هَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) «Tâ ki oraya vardıklarında, yapageldikleri şeyler sebebiyle kulakları, gözleri ve derileri aleyhlerine şahitlik eder.»

Kıyâmet gününde Allah düşmanları, yani Allah'ı inkâr edip peygamberleri yalancılıkla suçlayan nankör zâlimler, Cehennem'e doğru sürülüp götürülürken, belli bir noktada bekletilirler. Böylece arkalarından sürülüp getirilenlerle birleştirilip birarada bulundurulurlar. Meleklerin yazıp tesbit ettiklerine ve onların şâhitliğine itiraz eder gibi bir tavır takınırlar. Bunun üzerine her şeyi konuşturan Allah, onların kulaklarını, gözlerini ve derilerini konuşturur. Diller tutulur, ağızlar mühürlenir, düşünceler alt-üst olur.

ORGANLARI KONUŞTURMA

Allah'ın kudreti bir şeyi, bir olayı oluşturmada «kün emri» ile iki ayrı

---

(1)- Müsned-i Ahmed : 6/16 - Hâfız Bezzar
(2) » » : 5/4,5 - Abdurrezzak : Behz b. Hakîm'den

anlamda tecelli eder: Biri, sebepleri oluşturup, olacak şeyi öylece gerçekleştirir. Lût Kavmi'ni helâk ile görevli iki meleğin, «kün emri»nin tecellisiyle şehrin altını üstüne getiren deprem veya yanar dağın sebeplerini harekete geçirmeleri bu cümledendir. Diğeri ise, sebepler zincirini kaldırıp olağanüstü bir olayı hemen anında vücuda getirir. Mu'cizeler bu cümledendir.

Kıyâmet gününde ise, «kün emri»nin bu ikinci tecellisi söz konusudur.

Çakıl taşlarının Resûlüllah'ın (A.S.) elinde Kelime-i Şehadet getirmesi de bu ikinci emrin tecellilerinden biridir. O emir taşa yönelince onu konuşturuyor, o anda ilâhî kudret «Kelâm Sıfatı»yla tecelli edip bizim bilmediğimiz bir kanunla taşta başka bir hayat meydana getiriyor. İşte kıyâmet gününde kulakların, gözlerin ve derilerin konuşması da böyle.

DAYANABİLİRLERSE DAYANSINLAR

(فَاِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ...) **«Dayanabilirlerse (dayansınlar), ateş onların kalacağı yerdir..»**

Âhiret'e yeterince hazırlık dönemi olan dünya hayatını gerçek amacından saptırıp onu inkâr, nifak, şikak ve ahlâksızlıkla; zulüm ve azgınlıkla berbat eden insanların, biri çok aptalca, diğeri çok cesurane iki sıfatları vardır. İnsanoğlu bu iki sıfatı düzeltip iyiye, doğruya, hakka ve fazîlete yöneltmedikçe, onların kurbanı olur ve âhiret hayatını sonsuz bir azâba çevirir. Artık orada dayanabilirse dayansın, çıkabilirse çıksın, hafifletebilirse hafifletsin, bunlar mümkün müdür? Hazırlanma, uyanma, pişmanlık duyma, gerçeği anlayıp kavrama dönemi çok gerilerde kalmış ve dönüşü mümkün olmayan bir noktaya gelinmiştir.

İlgili 24. âyetle bu tablo gözler önüne konulmakta ve ölmeden önce inkârcıların uyanıp dünya hayatından amacın ne olduğunu idrâk etmeleri tavsiye edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah düşmanlarının âhiret âleminde kendilerine nasıl bir yurt hazırladıkları konu edilirken uyarıcı ve yönlendirici bir tablo ortaya konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, dünyada cin ve şeytanlara, aynı zamanda o tiynette olan sapık nankörlere uyup hayatını gayesinden uzaklaştıran inkâr-

cı sapıklar için âhiret âleminde hazırlanan azap konu ediliyor ve Kur'ân'ın sesini bile duymaya tahammül edemiyen kâfirleri nasıl elîm bir azâbın beklediği haber verilerek o âlemden uyarıcı ve yönlendirici bir başka tablo çizilerek gözler önüne seriliyor.

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ
أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ
الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ
تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ
لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

M E Â L İ :

25— Onlara birtakım yandaşlar hazırlayıp yardakçı olarak gönderdik de, öndeklilerini (yapmak istediklerini), arkalarındakini (geçmişte yaptıklarını) kendilerine çok çekici ve süslü gösterdiler; cinlerden ve insanlardan gelip geçen ümmetler hakkında (olduğu gibi) bunların aleyhine de (aynı) söz (Şanıma yemin olsun ki, Cehennem'i cinlerle ve insanlarla dolduracağım,

sözü) hak olmuştur. Gerçekten bunlar ziyanda kalmışlardır.

26— O küfredenler dediler ki : «Bu Kur'ân'ı dinlemeyin; okunurken gürültü patırdı yapın, belki üstünlük sağlar da onu bastırırsınız.»

27— And olsun ki, o küfredenlere şiddetli bir azâp tattıracağız ve elbette yapageldiklerinin en kötüsüyle kendilerini cezâlandıracağız.

28— İşte Allah düşmanlarının cezâsı ateştir. Âyetlerimizi bile bile inâtla inkâr etmelerine karşılık onlar için orada ebedîlik yurdu vardır.

29— O küfredenler diyecekler ki : «Ey Rabbımız! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları göster ki onları ayaklarımızın altına alalım da en aşağılardan olsunlar..»

YARDAKÇI YANDAŞLAR

(وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ...) **«Onlara birtakım yandaşlar hazırlayıp yardakçı olarak gönderdik de, öndekilerini (yapmak istediklerini), arkalarındakini (geçmişte yaptıklarını) kendilerine çok çekici ve süslü gösterdiler..»**

İnsan daha çok bulunduğu çevrenin, yakınlık kurduğu toplumun adamıdır. Temelde ciddi dinî eğitim görmemişse, çevrenin ve bağlı bulunduğu ekolün potasında şekillenmeye mahkûmdur. Bir bakıma onların rengini ve karakterini alır ve benliğini onların benliğinde kaybeder. «Bana kişinin kendisinden söz etme, onun yakın arkadaşlarının kimliğinden haber ver» sözü yılların tecrübesine dayanmaktadır ve hiçbir devirde tazeliğini kaybetmemiştir.

İnkârcı çevre, seviyesiz dostlar insana devamlı surette tesir eder; düne kadar işlediklerini çekici göstermeye çalışırken, bundan böyle işleyeceği kötülükleri de süsleyerek daha çok ilgisini artırırlar. Çünkü aralarında kendi karakterlerinde olmayan birinin bulunmasına tahammülleri hiç yoktur. Ağlarına takılıp kalan kişiyi kendilerine benzetirler; buna muvaffak olamadıkları takdirde onu alaya alıp küçümserler ve kişiliğini zedeliyecek her sözü söylerler de onu bir süre sonra şaşkına çevirirler.

Bunlar İblîs'in zahirî askerleri; küfrün gönüllü bekçileri; toplumun baş belâlarıdır. Çoğaldıkları ve sahayı ele geçirdikleri oranda tehlikeleri artar.

Cenâb-ı Hak ezelî ilmiyle bu tip insanları ve cinleri tesbit edip, doğru yolu kendi irâdeleriyle seçmiyecek olanları belirlemiş ve şu hükmünü koymuştur : **«Şanıma and olsun ki, Cehennem'i cinlerle ve insanlarla doldura-**

cağım.» (1) Nitekim 25. âyette, **«Onların aleyhine söz hak olmuştur»** cümlesi buna işârettir.

ALLAH SÖZÜNÜ İŞİTMEYE TAHAMMÜL EDEMİYENLER

(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ) **«O küfredenler dediler ki : «Bu Kur'ân'ı dinlemeyin; okunurken gürültü patırdı yapın, belki üstünlük sağlar da onu bastırırsınız.»**

Gerek Mekkeli şaşkın putperestlerin, gerekse yirminci asrın cehalet damgasını taşıyan materyalistlerin, Allah ve Peygamberinin sözlerini dinlemeye hiç, ama hiç tahammülleri yoktur. Birincilerin cehaleti, ilimsizlik, irfansızlık ve eğitimsizlikten kaynaklanmakta idi. İkincilerin cehaleti, materyalist felsefenin ağına takılıp maddeyi veya düşünceyi temel esas kabul etmelerinden ve Allah'ın indirdiği son dinden habersiz yetiştirilmelerinden kaynaklanmaktadır. Her iki grup da değişik açıdan şartlanmıştır. Mekkeli'ler, Kur'ân-ı Kerîm okunurken gürültü yapıp dinlemek isteyenlere engel olurlardı. Materyalistler ise, ezan okununca dini alaya alırlar, kahkaha atıp zihinleri bulandırırlar. Yanlarında Kur'ân'dan söz edilince, dudak büküp «çöl kanunu» derler. Hâfız, din âlimi, hoca gibi sözleri hep gericiliğin alâmeti sayarlar. Dini uyuşturucu madde olarak tarif ederler. Okumadan, incelemeden, gerçeği araştırmadan, ciddi bir mukayese yapmadan Kur'ân'ı reddederler. Oysa Kur'ân her âyetiyle onların aklına seslenmekte, ilme temel teşkîl eden esaslar ve ana fikirler ortaya koymaktadır.

Tabii bu katı tutum ve kendine has cehaletin cezası da o nisbette katı ve şiddetli olacaktır. 27. âyetle bu hususa dikkatler çekilmekte ve uyarıcı sinyaller verilmektedir.

Allah'ın âyetlerini bile bile kin ve inatla, cehalet ve haksızlıkla inkârın karşılığı sonsuz bir azaptır..

Fertleri bir bir avlayıp kendi inkâr potalarında şekillendirenler, çeşitli isimler altında toplantılar meydana getirirler ve insanlıktan yana hizmete yöneldiklerini iddia ederek faaliyetlerini bu paravana arkasında sürdürürler. Kurdukları çeşitli derneklerin hepsinin amacı birdir; ama kullandıkları taktik ve araçları değişiktir.

Kıyâmet gününde bu maddeci sapıkların gerçeği öğrenmesinin hiçbir anlam ve yararı olmayacak ve gerçeği görmek hiç birine rahmet pencere-

(1) Hûd Sûresi : 119

si açmıyacaktır. Zira önemli olanı, dünyada iken bunları anlayıp inanmak ve ona göre dönüş yapıp Hakk'a teslimiyet göstermektir.

28. âyetle, kâfirlere uydu olanlar ciddi şekilde uyarılmakta ve kıyâmet gününde o gibilere hazırlanan ilâhî ceza tablosu en duyarlı ve yönlendirici şekilde ortaya konmaktadır.

O bakımdan dünya hayatında insana verilen fırsatı zamanında ve en iyi şekilde değerlendirebilmek için, her şeyden önce dindar, ahlâklı, fazîletli ve bilgili bir çevre seçmemiz şarttır. Edineceğimiz dost ve arkadaşların olumlu ve olumsuz tesirlerini hiçbir zaman gözardı etmememiz gerekmektedir. Zira insan yer aldığı çevre ve toplum bünyesinde -eğer temelde sağlam imân, kök salan bir ahlâk yoksa- kendi benliğini kaybedebilir.

Bunun için Cenâb-ı Hak, özellikle şüphecileri ve inkârcı grupları uyararak, ilâhî rahmetinden tecelli eden şu bilgiyi vermektedir: **«(Kıyâmet gününde) o küfredenler diyecekler ki : «Ey Rabbımız! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları göster ki onları ayaklarımızın altına alalım da aşağılardan olsunlar.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatının amaç ve hikmetinden uzaklaşıp kötüleri dost ve yandaş edinen sapıklar için âhirette hazırlanan azap tablosu gözler önüne konuldu. Okunan Kur'ân sesini bile dinlemeye tahammül edemiyen inkârcı azgınlar uyarılarak ölmeden önce Hakk'a yönelmeleri istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendini inkâr fırtınasından uzak tutup imân havası içinde hayatını düzene sokan mü'minlere, ölümleri anında inen rahmet meleklerinin verdiği müjde konu ediliyor. Âhiret'te o mü'minlere en güzel şeylerin hazırlandığı bildirilerek daha iyi amelde bulunmaları tavsiye ediliyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ
الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ اَوْلِيَٓاؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِيٓ اَنْفُسُكُمْ
وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾

M E Â L İ :

30— Şüphesiz onlar ki, «Rabbımız Allah'tır» dediler, sonra da dosdoğru oldular; üzerlerine melekler iner de, «Hiç korkmayın ve üzülmeyin; va'dolunduğunuz Cennet ile sevinin.

31— Biz dünya hayatında da, Âhiret'te de sizin yakın dostlarınızız. Sizin için burada canlarınızın çektiği her şey vardır; sizin için burada istediğiniz mevcuttur.

32— Çok bağışlayan, çok merhamet eden (Allah)dan bir konukluktur bu!» (derler).

İLGİLİ HADÎSLER

Bir adam, Peygamber (A.S.) Efendimize dedi ki :

— Ya Resûlellah! Bana İslâmiyetle ilgili öyle bir şey emret ki, senden sonra onu hiç kimseden sorma (ihtiyacını duyma)yayım.

Bunun üzerine Peygamber (A.S.) şöyle buyurdu :

— «Allah'a inandım, de ve sonra da dosdoğru ol.» (1)

Süfyan b. Abdillah es-Sakafî (R.A.) diyor ki : «Resûlüllah (A.S.) Efendi-

(1) Müslim/imân : 62- Ahmed : 3/413 - 4/385

mize sordum, dedim ki : «Sımsıkı sarılabileceğim bir şeyi bana haber ver.»

Efendimiz şöyle buyurdu : «Rabbım Allah'tır, söyle ve sonra da dosdoğru ol.»

Ben tekrar sordum, dedim ki : «Benim için en çok endişe duyduğunuz nedir?» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) dilinin bir ucunu tutup «İşte budur!» diye cevap verdi.» (1)

«Kim Allah'a kavuşmayı sevip arzu ederse, Allah da ona kavuşmayı sever. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz.»

Bunun üzerine ashab-ı kirâm sordu :

— Ya Resûlellah! Hepimiz ölümden hoşlanmıyoruz.

Efendimiz onlara şöyle buyurdu :

— Bu, ölümden hoşlanmamak demek değildir; fakat mü'min ölmek üzere iken Allah'tan ona müjdeci gelir de nereye gidecekse haber verir. O durumda o mü'minin yanında Allah'a kavuşmaktan daha sevimli bir şey olamaz. Allah da ona kavuşmayı sever. Kâfir veya dinî sınırları dinlemiyen ahlâksız günahkâr ölmek üzere iken haberci ona gelir de varacağı şerri veya kavuşacağı fena yeri haber verir. O yüzden o kimse Allah'a kavuşmaktan hoşlanmaz. Allah da ona kavuşmayı sevmez.» (2)

MELEKLERİN RAHMET MÜJDESİYLE İNMESİ

(إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ ...) «Şüphesiz onlar ki, «Rabbımız Allah'tır» dediler, sonra da dosdoğru oldular, üzerlerine melekler iner de «Hiç korkmayın ve üzülmeyin, va'dolunduğunuz Cennet ile sevinin.» (derler).

Kur'ân, inkârcı sapıklara hazırlanan elîm azaptan haber verip gereken uyarıda bulunduktan sonra, dosdoğru imân edip istikamet üzere bulunan mü'minleri iki önemli mükâfatla müjdeliyor: Biri, ölüm anında veya kabirlerden kalkıldığında, ya da Berzah Âlemi'ne intikal edildiğinde, en sıcak dost olarak meleklerin iyi haberle inmesidir. Diğeri ise, meleklerin onları

(1) Tirmizî/zühd: 61- İbn Mâce/fiten: 12- Dâremî/rikak : 4

(2) Buharî/rikak : 41- Müslim/zikir : 14, 16, 18- Tirmizî/cenâiz : 67, zühd: 6- Nesâî/cenâiz: 10- İbn Mâce/zühd: 31- Dâremî/rikak : 43- Ahmed: 2/313, 346, 420- 3/107- 4/259- 5/316, 321- 6/44, 59, 207

ebedî saadet yurdu olan Cennet ile müjdelemeleri ve insan iştihasının çektiği her şeyin orada bulunduğunu haber vermeleridir.

Ayrıca bu konuda iki önemli kavram üzerinde durulmaktadır: «Kemâl» ve «mârifet». İnsanın kemâli, Hakk'ı bilip, O'nun emirlerine göre amel etmesiyle vücut bulur. Mârifeti ise, Cenâb-ı Hakk'ı kemal sıfatlarıyla bilmesi ve O'nun her şeyi yaratıp terbiye ederek kemâle eriştiren bulunduğunu hikmetiyle kavraması düzeyinde gerçekleşir. İşte kendini bu dereceye yükselten kimsenin hayatı istikamet üzere olur.

İSTİKAMET NEDİR?

İstikamet: Sözlük olarak, yön, taraf, doğrultu gibi mânalara delâlet eder. Terim olarak, hayatı Kur'ân'a göre düzenlemek ve disiplin altına alıp doğruluk içinde değerlendirmektir.

Ayrıca bu kavram üzerinde farklı târif ve yorumlarda bulunanlar da olmuştur. Onları şöyle sıralayabiliriz :

a) Ebû Bekir Sıddîk'a (R.A.) göre : Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmamaktır.

b) Ömer'e (R.A.) göre : İlâhî emir ve nehiylere göre dosdoğru olup sünnetullah çizgisinden ayrılmamaktır.

c) Osman'a (R.A.) göre : Amelde ıhlâs (samimiyet doğrultusunda her türlü gösterişten uzak bir niyet ve tutum) üzere olmaktır.

d) Ali'ye (R.A.) göre : Farz ibâdetleri yerine getirmektir.

e) Diğer bazı ilim adamlarına göre : Allah'a itaât etmek, günahlardan kaçınmak; Kelime-i Tevhîd üzere olup Cenâb-ı Hakk'a kavuşuncaya kadar sapmamaktır.

Nitekim bu âyet-i kerîme okunduğu zaman, Hasan el-Basrî (R.A.) şöyle dilekte bulunmuştur: «Allahım! Sen Rabbımızsın; bize istikamet lûtfeyle.» (1)

İNSAN İÇİN EN BÜYÜK BAHTİYARLIK

Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru inanmayan insanlardan çoğunun gayreti ve azmi, halk arasında meşhur olmaya yöneliktir. Katıldıkları yarışmada

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 15/358

alkış topladıkları; altın veya gümüş, ya da bronz madalya aldıkları zaman, amaç ve emellerine ermiş, istedikleri üne kavuşmuş olmanın bütün haz ve heyecanını duyarlar ve bu hava içinde çoğu Allah'ı bir an olsun hatırlamaz. Oysa bu gibi başarılar ve ödüllendirilmeler, vakti değerlendirmek ve azimli, kararlı olmayı öğretmek içindir.

Gerçek mü'minlere göre, bu gibi başarılar ve mutlu sonuçlar amaç değil, hayata hız kazandırmak için birer araçtır. En büyük bahtiyarlık, en mutlu sonuç ise, Allah'ın dilediği doğrultuda Allah'a kavuşmaktır. Mü'min için asıl amaç işte budur. İlgili âyetle bu husus en özlü sözlerle işlenmekte; rahmet meleklerinin ölüm anında veya kabir âleminde, ya da kabirden kalkıldığında en büyük ödülle inmesi tasvîr edilerek ruhlara hayat, kalplere şifa, gönüllere serinlik vermektedir.

MELEKLERİN MÜ'MİNLERİ ALTI MÜKÂFATLA SELÂMLAMASI

Ölüm anında veya kabirlerden kalkıldığında, ya da Berzah Âlemi'ne intikal edildiğinde rahmet meleklerinin altı ayrı müjdeyle inmesi konu edilirken, imân ve sâlih âmel ile hayatını süsleyen mü'minlere daha çok ibâdette bulunma aşk ve şevki verilmektedir.

Meleklerin getireceği altı müjde :

1— Korkmayınız. Çünkü ömrünüz boyunca Rabbınızdan korkup doğruluktan ayrılmadınız. Bundan sonra sizin için artık korku yoktur.

2— Üzülmeyiniz. Çünkü ömrünüzün çoğunu iyi amellerle süsleyip Hakk'ın hoşnutluğunu kazanmaya çalışırken, sizi üzenler oldu. Ama sabredip istikametten ayrılmadınız. Bundan böyle artık üzülmenize gerek kalmamıştır.

3— Va'dedildiğiniz Cennet ile size müjdeler olsun. Varacağınız yer orasıdır. Bütün yorgunluklarınızı, korku ve üzüntülerinizi orada atacaksınız.

4— Nefsinizi alt edip ruhunuzu arındırarak melekleştiniz ve böylece bizim yakın dostlarımız oldunuz. Bu dostluğumuz Âhiret Âlemi'nde de devam edecektir.

5— Cennet'te iştiha duyduğunuz her nîmet mevcuttur ve size külfetsiz verilecektir. Zira dünyada nefsinize hâkim olup haram ve şüpheli şeylerden kaçındınız.

6— Bütün bunlar o çok bağışlayan, çok merhamet eden Allah'tan size bir konukluktur.

İşte dünyevî bütün ödüller, başarılar ve şöhretler bu yüce ve kalıcı iltifat karşısında çok sönük ve donuk kalır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân edip sâlih amellerde bulunan mü'minlere, ölümleri anında veya kıyâmet günü kabirlerden kalktıkları zaman meleklerin vereceği altı kadar müjde konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a dâvet edip sâlih amellerde bulunan ve «Ben müslümanım» diyen mü'minler övülüyor. Kötülüğü iyilikle savmanın çok faydalı ve yaklaştırıcı sonuçlar doğuracağı ve buna da ancak azim sahibi sabırlı kişilerin katlanabileceği üzerinde durularak mü'minlere sağlam ahlâkî kıstaslar veriliyor. Sonra da şeytanın dürtüşlerine karşı hemen Allah'a sığınmamız emredilerek böyle durumlarda nasıl davranmamızın gerektiği öğretiliyor.

——oOo——

وَمَنْ اَحْسَنُ
قَوْلاً مِمَّنْ دَعَٓا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحاً وَقَالَ اِنَّن۪ي مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ
﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُۜ اِدْفَعْ بِالَّت۪ي هِيَ
اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذ۪ي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِيٌّ
حَم۪يمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا الَّذ۪ينَ صَبَرُواۚ وَمَا يُلَقّٰيهَٓا
اِلَّا ذُو حَظٍّ عَظ۪يمٍ ﴿٣٥﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ
فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٦﴾

MEÂLİ:

33— Allah'a dâvet edip iyi-yararlı amelde bulunan ve «Ben şüphesiz müslümanlardanım» diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır?»

34— İyilikle kötülük bir değildir. Sen artık (kötülüğü) en güzel şekilde sav. O vakit seninle, aranızda düşmanlık bulunan kimse sıcak bir dost gibi olur.

35— Buna (bu güzel davranış ve duyguya) ancak sabredenler erişebilir ve buna ancak büyük pay sâhibi olan kavuşabilir.

36— Şeytandan sana bir dürtüş (bir işâret) ile vesvese verilirse, hemen Allah'a sığın; çünkü O, şüphesiz hem işiten, hem bilendir.

EN GÜZEL SÖZLÜ KİM?

(وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ) «Allah'a dâvet edip iyi-yararlı amelde bulunan ve «Ben şüphesiz müslümanlardanım» diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır?»

Zira gerek hılkatın gayesi, gerekse insan olmanın amacı budur! Ancak bu yüksek şerefli hizmeti üzerine alanlar pek azdır. Çünkü unutmamak gerekir ki, şerefin yüksekliği, sözün güzelliği, getireceği külfet ve meşakkatle orantılıdır. Her yiğit böyle bir külfete katlanamaz. O bakımdan Cenâb-ı Hak, katlanan mü'minleri övmekte ve kendi kitabında onlara lâyık oldukları yeri vermektedir.

ALLAH'A DÂVETİN MERTEBELERİ

Allah'a dâvetin dört mertebesi söz konusudur. Her mertebe kendi ölçü ve anlamında üstün bir şeref ve büyük bir ecir taşımaktadır :

1— Peygamberlerin mu'cizelerle, kesin delillerle, açık belgelerle ve sonra da nihaî çare olarak kılıçla yaptıkları dâvet.

2— İlim adamlarının dâveti bundan sonra gelir. Ancak onların dâvetini iki kısımda değerlendirmek gerekir: Birincisi, Allah'ın sıfatlarının delâlet ettiği yönlendirici öğütlerle halkı ilâhî rahmete çağırmakla ilgilidir. İkincisi, Allah'ın indirdiği hükümlerle insanları sağlam esaslara çağırmakla alâkalıdır.

3— Müezzinlerin namaza çağırması da bu dâvetin kapsamına girmektedir. Çünkü ezan vasıtasıyla insanlar itaât, ibâdet ve kurtuluşa çağrılıyorlar.

4— Allah yolunda cihâd edenlerin çağrısı da sözü edilen dâvetin önemli bir bölümünü oluşturur. Azıp sapıtanlara, tuğyan edip hakları çiğneyenlere; yeryüzünde zulüm ve adâletsizlikte bulunanlara silâhla karşı çıkıp onları Hakk'a teslimiyete çağırmak bu cümledendir.

Ancak son üç şekil dâvette, uygulanacak metodu önceden tesbit edip bilmeye son derece lüzum vardır ki bu metod Nahl Sûresi 125. âyetle şöyle açıklanmaktadır:

«Rabbın yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır; onlarla en güzel (ölçü ve usûl ne ise ona göre) mücadeleni sürdür..» (1)

SÂLİH AMEL

Kur'ân Hakk'a dâvette müstesnâ bir sıralamada bulunmakta ve en uygun ölçüyü ortaya koymaktadır. Şöyle ki : Başkalarını Hakk'a, O'nun dinine dâvet eden kimsenin mutlaka sözünün fiiline, fiilinin de sözüne uyması gerekir. O bakımdan dâvetçinin sâlih amellerde bulunması, dâvetin tamamlayıcı unsuru olarak belirtilmektedir.

Sâlih amel genellikle iyi-yararlı amel diye yorumlanırsa da, şüphesiz bu terkibin kapsamı çok daha geniştir. Önce sâlih amel iki kısma ayrılır : Kalbî ameller ki bu, Allah'ı bilip O'nu kemal sıfatlarıyla tanımak ve Allah'ı anmaktan zevk duymaktır. Diğeri beden ve organlarımızla ilgili amellerdir ki, günlük bedenî ve malî ibâdetleri kapsar.

«BEN MÜSLÜMANIM» DEMEK NE BÜYÜK ŞEREF!

(وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ...) **«... Ben şüphesiz Müslümanlardanım, diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır?»**

Allah'a, peygamberine, Âhiret'e ve imânın diğer kısımlarına dosdoğru inananlar bilmelidirler ki, İslâm, gayelerin en üstünü, şereflerin en yükseği, amaçların doruk noktasıdır. Zira insanoğlu Allah'a lâyık kul olma seviyesine ancak İslâmiyetle erişebilir.

---

(1) Geniş bilgi için ilgili âyetin tefsîrine bakılması

O halde ölüm ve işkence tehlikesi söz konusu olmadığı sürece, mü'minin «Ben müslümanım» demekten çekinmemesi farzdır. O bunu kendisi için en üstün şeref ve meziyet sayarken kınayanların kınamasından aslâ müteessir olmamalı ve ayıplayanlardan çekinmemelidir. Aksi halde öylesinin İslâm'a lâyık bir kişi olması söz konusu değildir.

KULLUĞUN ÜÇ HİZMET DERECESİ

Kur'ân 33. âyetle kulluğun üç hizmet derecesini belirliyor: Allah'a dâvet, sâlih âmel ve kendini Müslüman olarak tanıtma.. Bu üç derece birbirini tamamlamakta, biri diğerleriyle asıl amacına ulaşmaktadır. Allah'a dâvetsiz sadece sâlih amel tek başına kurtarıcı değildir. Her mü'min bilgi, beceri, kültür, ekonomik ve sosyal durumuna göre bu dâvete katılmakla yükümlüdür. Dâvet ve sâlih amel, pısırıklık, korkaklıkla yürümez. Ölüm ve işkence tehlikesi yoksa, açıktan dâvette bulunmak ve gönül rahatlığıyla sâlih amelleri yerine getirmek farzdır.

O bakımdan müslüman, bulunduğu toplum içinde ahlâk, fazîlet, cesaret, bilgi, güven ve doğruluk düzeylerinde örnek insan olmakla yükümlüdür ve bu atmosfer içinde «Ben müslümanlardanım» demesi de son derece yakışık alır.

«BEN MÜSLÜMANIM» DİYEN MÜRŞİDİN ÖZELLİĞİ

Kur'ân-ı Kerîm, son Peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) yolunda yürüyen mürşidin üç ana vasfını açıkladıktan sonra, başarılı olabilmesinin bir diğer yanına dikkatleri çekiyor; o da: Kötülüğü iyilikle en güzel şekilde savmaktır.

Bazıları bu âyetin, sonraları cihâd emri inince nesh edildiğini, yani hükmünün kaldırıldığını söylerlerse de, ben şahsen bu görüşe katılmıyorum. Çünkü teblîğ ve irşadda şartlara, ortama ve imkânlara göre hareket edilir ve yine ona göre taktik uygulanır. Zamanı gelince, kötülük İslâmiyeti silmeye yönelmişse, ona karşı silâhla çıkılır. Şartlar el vermediğinde -Mekke devrinde uygulandığı gibi- sabredilir. Ama ferdî çalışmalarla teblîğ ve irşada çıkıldığında, yukarıda Kur'ân'ın açıkladığı usûl ve yol geçerlidir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in savaş dışında bu çizgiden ayrıldığı söylenemez. Savaşa başlayıp silâhlar konuşunca durum değişir ve savaş sona erince yine aynı çizgiye dönülürdü.

İrşad ve teblîğde kötülüğü iyilikle kimler savabilir ve kimler bu olgun-

luğu gösterebilir? İlgili âyetle şu iki sıfatı hâiz olanların ancak böylesine bir olgunluk gösterebilecekleri belirtiliyor:

a) Sabretmesini bilenler ve becerenler,

b) Allah yolunda hizmette büyük paya sahip olanlar.

Böyle durumlarda şeytan durmadan nefse sinyaller gönderip kötülüğe kötülükle karşılık vermesini telkîn eder. Nefis ise kötülüğe daha çok yatkındır. Cenâb-ı Hak mü'minin sözü edilen vesvesenin tesirinden kurtulması için en kestirme yolu şöyle belirlemektedir: **«Şeytandan sana bir dürtüş (bir işâret) ile vesvese verilirse, hemen Allah'a sığın; çünkü O, şüphesiz hem İşiten, hem de bilendir.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'a dâvetin hem metodu, hem de yöntemi üzerinde duruldu. Dine hizmet yolunda karşılaşılan kötülükleri mümkün olduğu nisbette iyilikle savmakta büyük yararların bulunduğuna dikkatler çekildi. Böyle durumlarda şeytanın vesvese ve sinyallerine karşı hemen Allah'a sığınmamız emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına ve kudretine delâlet eden güneş ve ay konu ediliyor, o bakımdan bu iki belgeye değil, onları yaratıp düzende tutan Allah'a secde edilmesi emrediliyor. Allah'a ibâdeti gururuna yediremiyenlere gelince, onlar ibâdet etmese bile, sayısı belirsiz meleklerin devamlı sûrette Hakk'a ibâdet etmekte oldukları bildiriliyor. Sonra da kıyâmeti inkâr edenlere uyarıcı misal verilerek Kur'ân'ın en sağlam bilgiyi sergilediği ve en doğru yolu gösterdiği; aynı zamanda her türlü tecavüzden korunduğu hatırlatılarak yönlendirici bilgiler veriliyor.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ
الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ
وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذ۪ينَ عِنْدَ رَبِّكَ
يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾
وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا
الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْۜ اِنَّ الَّذ۪ٓي اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰىۜ اِنَّهُ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٣٩﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يُلْحِدُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَاۜ
اَفَمَنْ يُلْقٰى فِي النَّارِ خَيْرٌ اَمْ مَنْ يَأْت۪ٓي اٰمِنًا يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِعْمَلُوا
مَا شِئْتُمْۙ اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ
لَمَّا جَٓاءَهُمْۚ وَاِنَّهُ لَكِتَابٌ عَز۪يزٌۙ ﴿٤١﴾ لَا يَأْت۪يهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ
يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِه۪ۜ تَنْز۪يلٌ مِنْ حَك۪يمٍ حَم۪يدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ لَكَ
اِلَّا مَا قَدْ ق۪يلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَۜ اِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ
وَذُو عِقَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٤٣﴾

M E Â L İ :

37— O'nun (varlığına, birliğine delâlet eden) belgelerden biri de, gece, gündüz, Güneş ve Ay'dır. Sakın Güneş'e ve Ay'a secde etmeyin, eğer Allah'a kulluk edecekseniz, onları yaratana secde edin.

38— Eğer (sapık müşrikler) bunu gururlarına yediremezlerse, Rabbın katında olan (melekler) bıkmadan usanmadan gece gündüz O'nu tesbîh ederler.

39— O'nun (varlığına, birliğine, kudretinin yüceliğine delâlet eden) belgelerden biri de, yeryüzünü kupkuru görürsün. Üzerine su indirdiğimizde harekete geçip kabarır. Şüphesiz ki, onu dirilten, ölüleri de diriltir. Doğrusu O'nun kudreti her şeye yeter.

40— Âyetlerimiz hakkında inâtla inkârda ısrar edenler bize gizli-kapaklı kalamazlar. Ateşe atılan mı hayırlıdır, yoksa Kıyâmet günü güven içinde gelen mi? İstediğinizi yapın, şüphesiz ki O, yaptıklarınızı bilmektedir.

41— Onlar ki, Kur'ân kendilerine geldiği zaman onu tanımayıp reddettiler, (herhalde bunun sonucuna katlanacaklardır). Çünkü O, aziz (şerefli, üstün, değerli) bir Kitap'tır.

42— Ne önünden, ne ardından bâtıl ona gelip (sokulamaz). O, yegâne hikmet sâhibi, her türlü güzel övgüye lâyık olan (Allah)'dan indirilmedir.

43— Sana söylenen sözler, senden önceki peygamberlere de söylenenden başkası değildir. Şüphesiz ki, Rabbın mağfiret sâhibidir ve elem verici azâp sâhibidir.

İLÂHÎ KUDRETİN YÜCELİĞİNE DELÂLET EDEN

BELGELER : GÜNEŞ VE AY

(وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ...) «O'nun (varlığına, birliğine delâlet eden) belgelerden biri de, gece, gündüz, güneş ve ay'dır..»

Allah yoluna çağırıp İslâm'ı teblîğe çalışan gerçek mü'minler övüldükten; kötülüğü iyilikle savmanın fazîletine dikkatler çekildikten sonra, insan aklına malzeme verilmekte, ışık tutularak ilmî araştırmalara temel bilgi olacak belgeler sıralanmaktadır. Zira ortada mükemmel bir düzen kusursuz şekilde işlemekte ve her yönüyle, parçasıyla sınırsız bir kudret sâhibinin düzenlemesini yansıtmaktadır.

Böylece her gün insan oğlunun şâhit olduğu dört önemli olay ve olayı doğuran açık belgeyle duygu ve düşünceler yönlendirilmekte; aklın, ilim ve imânla birleşip bütünleşmesi istenmektedir :

1— Gece ile gündüzün birbirini izlemesi,

2— Güneş'in dünyamızı hem aydınlatması, hem de ısıtması,

3— Ay'ın, ay ve yılların hesabını dosdoğru yapmamıza yardımcı olması, gel-git olaylarıyla dünyamız üzerinde denge kurması ve geceleri güneşten aldığı ışığı dünyaya yansıtması,

4— Toprağın, yağan yağmurla kabarıp bitkileri yeşertmesi..

Böylece kâinatta meydana gelen her hareket ve olayın en ince hesaplara dayalı olduğu, fiziksel olayların belli bir plân ve proğrama göre cereyan ettiği kesindir. Dünya yaratıldığı günden beri aynı hızla, aynı yörüngede iki ayrı hareketini sürdürmekte; kendi ekseni etrafında dönmekle gece ile gündüz; güneşin etrafında dönmekle mevsimler meydana gelmektedir. Bu olay Tevbe Sûresi 36. âyetle açıklanarak, ilâhî düzenlemede bir şaşmanın, değişmenin ve hatânın söz konusu olamıyacağına şöyle işâret edilmektedir :

«Şüphesiz ayların sayısı Allah yanında -gökleri ve yeri yarattığı gün-de(n beri)- Allah'ın kitabında (plânlandığı üzere) on ikidir..»

Güneş de yaratıldığı ve belli bir enerji kaynağı haline getirildiği günden beri kendi enerjisini kendisi üretmekte ve özellikle canlılar âlemine hayat vermektedir.

Yapılan bilimsel araştırmalarla, Güneş'in yeryüzüne gelebilen ısısı, her yıl denizlerden 600 milyon M^3 suyu buharlaştırarak yağmur dengesini sağlamaktadır.

Aynı zamanda Güneş'teki enerjinin asıl kaynağı, iç kısmında meydana gelen «termonükleer reaksiyonlar»dır.

Şüphesiz Cenab-ı Hakk'ın hazineleri tükenmez. Kim bilir güneş misali nice yıldızlar vardır. O bakımdan hiçbir kuvvet Allah ile boy ölçüşemez, O'na denk ve benzer olamaz. Biz sadece Güneş'in bir saniyede yaydığı enerjiye bakacak olursak, Allah'ın ne kadar sınırsız bir kudrete sahip olduğunu, kendimizin de ne kadar zayıf ve muhtaç bulunduğumuzu anlamakta gecikmeyiz. Yapılan ciddi hesaplara göre : Güneş'in bir saniyede yaydığı enerji, medeniyet tarihinin başından beri insanların kullandığı enerjiden fazladır.

Güneş'in üç gün içinde gönderdiği ışın ve ısı, dünyada bilinen bütün petrol, kömür ve ormanların yanmasından elde edilecek ışık ve enerjiye eşittir.

Dünyamız Güneş'ten çıkan bu büyük radyasyon enerjinin ancak iki milyonda birini, diğer gezegenlerin tümü ise, iki yüz otuz milyonda birini alabilmektedir.

Bu oranı belli düzeyde tutan, aradaki mesafe nisbeti ve dünya üzerindeki atmosfer tabakası ve ondaki «ozon gazı»nın belli nisbette olmasıdır. Şüphesiz bu düzenleme ve ayarlama çok kusursuz bir plâna ve fiziksel kanunlara göre yapılmıştır. Tesadüfün bunda hiç payı yoktur.

O halde Güneş ve Ay'ın câzibesine bakıp onları ilâhlaştıranlar uyarılıyor; asıl ibâdete lâyık olan bunlar değil, bunları yaratıp insan oğlunun hizmetine veren Cenâb-ı Hakk'tır.

Topraktaki bitki köklerini, tohumlarını, sporlarını, güneş, yağmur, hava ve toprak dörtlüsüyle harekete geçirip yeşertmek, yeniden dirilme olaylarından biridir. İnsanlar sözü edilen dört şeyin iş birliğiyle böyle bir olayın meydana geldiğini bilmekte ve inanmaktadır. Toprağa karışıp çürüyen insan bedeninin hangi sebep ve kanunlarla yaratılıp kaldırılacağına akıl erdiremediklerinden dolayı, çoğu ya şüpheye düşmekte, ya da inkâra sapmaktadır. Oysa bir bitkiyi yeniden yeşertmek ne ise, ölümünden sonra insanı yeniden diriltmek de odur. «Kün emri»nin tecellisiyle sebepler ve kanunlar harekete geçmekte ve istenilen olay meydana gelmektedir.

İlgili 39. âyetle özellikle bu inceliğe değinilerek konu üzerinde daha etraflı düşünmemize imkân veriliyor.

Bu doyurucu delil ve belgelerden sonra ilâhî uyarı kafalara tokmak vururcasına inkârcıların kendilerine gelmelerini ve daldıkları madde çukurundan çıkmalarını hatırlatmakta ve böylece ilâhî rahmet esintisi devamlı gönderilerek, ölmeden önce gâfillerin hakka dönmeleri istenmektedir.

KUR'ÂN'I İNKÂR EDENLER

(إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ...) **«Âyetlerimiz hakkında inatla inkârda ısrar edenler bize gizli-kapaklı kalamazlar..»**

Kur'ân-ı Kerîm'in, Hz. Muhammed'e (A.S.) parça parça indirilip önce Arapların ve sonra da dünya milletlerinin sosyal yapılarında en köklü ve ciddi inkılâba yöneldiği görülünce, putperestler ve maddeci inkârcılar; son-

ra da aşırı müteassıp kitap ehli onu red ve inkâr etmekte bir sakınca görmediler. Kur'ân'ın «eskilerin masalları»nı nakleden uydurma bir kitap olduğunu iddia ettiler.

Günümüzde de bu kutsal kitabı okumadan, araştırmadan, yüceliğini anlamadan, getirdiği cihanşümul esasları görmeden; koyduğu ana fikirlere, temel bilgilere bakmadan; ilmî buluşların, gelişen medeniyetin önünde yürüdüğünün farkına varmadan inkâr edenler eksik değildir.

Bunların çoğuna «mülhid» denir; yani Kur'ân'a eğri mana verip onu hataya çeken inatçı inkârcılar demektir. Kur'ân'ı yalan saymak da bu kavramın kapsamına girer.

İlgili 41 ve 42. âyetlerde Kur'ân'ın üç ana özelliği belirtilerek bâtılın ona dokunamıyacağı ve hiçbir maksatlı görüş ve iddianın onu zedeliyemiyeceği açıklanmaktadır.

Kur'ân'ın ana özellikleri :

1— Kur'ân bütünüyle azîzdir, üstündür ve ilâhî kudrete mazhardır.

Bu onun gerek kelime dizisi, gerek taşıdığı hükümler, gerek edebî yönü, gerekse kullanılan metot bakımından insan gücünü aştığını; çok üstün, çok sağlam bir muhteva ve yapıda olduğunu gösterir. Nitekim on dört asırlık tarihin akışı, Kur'ân'ın bu özelliğini hep doğrulamıştır ve doğrulamaktadır.

2— Kur'ân, taşıdığı ilâhî uslûp ve ebediyete uzanan hükümleriyle kesin biçimde insan uslûbundan ve onun kafasının ürünü olmaktan ayrılır. Arapçayı grameriyle bilip bu dile âşina olanlar çok iyi bilirler ki, Kur'ân'a insan sözü olarak tek kelime karıştığında uslûbu, ahengi, delâlet ve maksadı hemen değişmekte ve bu yabancı maddeyi kabul etmemektedir.

Hani hafız Kur'ân'dan bir parça okurken, onu dinlemekte olan bir bedevînin birden yerinden hareket etmesi ve «hafız efendi, dikkat et, ilâhî uslûp ve ahenk bozuldu» diye uyarıda bulunması pek meşhurdur. Halbuki meydana gelen yanlışlık, insan sözünün karıştırılmasıyla değil, Kur'ân'da geçen ilâhî sıfatların yer değiştirilmesiyle olmuştu. Buna rağmen ilâhî uslûptan kaynaklanan akıcılığın bozulduğu derhal farkedilmişti.

3— Kur'ân, o çok hikmet sâhibi ve övülmeye lâyık Allah'tan indirilen kitaptır. Eserin gücü, yazarının yüksek kabiliyetinden ve kudretinden kaynaklandığına bakılırsa, Kur'ân'ın ne kadar büyük bir kudrete mazhar kılındığı kendiliğinden anlaşılır.

İNKÂRCI MADDECİLER HEP SALDIRGANDIRLAR

Küfrün saldırganlığı, nefsanî arzularının meşru sınırlar içine alınmasına karşı gösterdiği tepkiden kaynaklanır. O devamlı sınırsız hürriyet ister. İnsanî ve ahlâkî ölçülere karşıdır. Allah'a ve Âhiret'e imân etmenin bu bakımdan karşısındadır. Oysa gerçek imân, nefsin ardı-arkası kesilmeyen gayr-i meşru isteklerini meşru sınırlara çeker; her vesileyle insanı kişisel çıkarların bencil zincirinden kurtarıp toplumdan yana hizmetlere sevkeder. O nedenle de maddeci ve mideci, dinden ve imândan nefret eder. Gönderilen her peygamber, onların bu nefretine hedef olmuş; nefis otlağında bir ömür tüketenlerin red ve inkârıyla karşılaşmıştır.

44. âyetle bu gerçek hatırlatılırken, peygambere ve mü'minlere tesellide bulunuluyor; zıdların sürtüşüp çatışmasının kıyâmete kadar sürüp gideceğine işâret ediliyor.

Hak ile bâtılın çarpışma veya sürtüşmesine karşılık Cenâb-ı Hakk'ın, haktan yana vakf-ı hayat edenleri mağfiretine eriştireceği; bâtıldan yana güç ve enerjisini harcayanları cezalandıracağı haber verilerek, insanlar, akıl, irâde ve peygamber teblîğ ve irşadıyla başbaşa bırakılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına delâlet eden dört belgeye yer verilerek insan aklı harekete geçirilmek amaçlandı. Allah'ın kimselerin ibâdetine muhtaç olmadığına işâretle, sayısı belirsiz meleklerin devamlı surette O'na ibâdet ettiği açıklanarak Kur'ân-ı Kerîm'in en sağlam, en doğru bilgiyi veren ilâhî kitap olduğuna değinilerek onu bu açıdan ele alıp tetkik etmenin büyük faydalar doğuracağına işâret edildi ve bâtılın ona yanaşamıyacağına atıf yapılarak her âyetiyle ilâhî olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın Arapça olarak indirilmesine karşı şüphe izhar edenlerin delilsiz iddia peşinde koştuklarına işâret ediliyor ve Kur'ân başka bir dil ile indirilmiş olsaydı, bu defa «neden böyle oldu, âyetleri açıklansaydı ya» diyecekleri belirtilerek, onun delâlet ettiği ilâhî hüküm ve hikmetlere, akıl ve iman gözüyle bakmaları tavsiye ediliyor ve böylece imân edenler için Kur'ân'ın doğru yolun ve şifânın tâ kendisi olduğu açıklanıyor. Sonra da indirilen kutsal kitaplar hakkında bu tür şüphe ve itirazların öteden beri devam edegeldiğine işâretle, İsrâil oğulları'nın Tevrat hakkında görüş ayrılığına düştükleri misâl veriliyor. Arkasından sâlih amelde bulunanların kendi lehlerine, kötü amellerde bulunanların da kendi aleyhlerine bir sonuç hazırladığı bildirilerek, mü'minler aydınlatılıyor; inkârcı sapıklar, ikiyüzlü dönekler ise, uyarılıyor.

——oOo——

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا
لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ءَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى
وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ
عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ
بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

MEÂLİ:

44— Şayet biz, bu Kur'ân'ı yabancı bir dil ile meydana getirseydik, (inkârcı müşrikler) derlerdi ki : «O'nun âyetleri açıklansaydı ya.. Arab'a yabancı dille mi?» De ki : «O, imân edenlere doğru yolun rehberidir, (gönüllerde) şifâdır. İnanmayanların ise kulaklarında bir ağırlık vardır. Kur'ân, onlara kapalı ve karanlıktır. Sanki onlar uzak bir yerden çağırılırlar (gibi bir halleri vardır).»

45— And olsun ki, biz Musa'ya kitap verdik. (Ama İsrâil oğulları) onda görüş ayrılığına düştüler. Eğer Rabbından geçmiş bir söz verilmemiş olsaydı, aralarında hükmedilerek iş bitirilmiş olurdu. Gerçekten onlar, bunun hakkında oldukça şüphe içindedirler.

46— Kim iyi-yararlı amelde bulunursa, kendi lehinedir; kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Senin Rabbın kullarına zulmeden değildir.

İNİŞ SEBEBİ

Âmir b. el-Hadremî'nin hizmetçisi Ebû Fakîhe, soy itibariyle Yahudi idi. İbranice konuşur, Arapçayı zor telaffuz ederdi. Resûlüllah (A.S.) Efen-

dimize karşı içinde sıcak bir ilgi ve samimi bir duygu besliyordu. Bir iki defa Onunla görüşme imkânını bulmuş; son din hakkında bir şeyler öğrenebilmişti. Onun bu durumunu farkeden efendisi öfkelenmiş ve ona: «Herhalde sen, Muhammed'e bir şeyler öğretiyorsun?» diyerek azarlamış ve biraz da dayak atmıştı. O da : «Vallahi ben Ona değil, O bana bir şeyler öğretiyor» diyerek gerçeği söylemekten çekinmemişti. Bunun üzerine ilgili âyet indi. (1)

KUR'ÂN-I KERÎM BAŞKA BİR DİL İLE İNDİRİLSEYDİ NE OLURDU?

(وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ ..) **«Şayet biz, bu Kur'ân'ı yabancı bir dil ile meydana getirseydik, (inkârcı müşrikler) derlerdi ki : O'nun âyetleri açıklansaydı ya.. Arab'a yabancı dille mi?.»**

Hz. Muhammed'e (A.S.) «son peygamber» demek, kıyâmete kadar gelecek olan bütün insanlara gönderilen tek peygamber demektir. O halde bu son peygamberin mutlaka bir milletin bağrından seçilip çıkarılması gerekmiyor muydu? Cenâb-ı Hakk'ın ezelî ve ebedî irâdesi, bu konuda Araplardan Kureyş kabilesine mensup Abdülmuttalib oğullarından Hz. Muhammed'i (A.S.) seçmeyi murad etti. İndirdiği kitabı da bu peygamberin ana diline göre hazırladı. Buna rağmen Mekkeli müşrikler, putperest sapıklar, «Biz bu kitabı pek anlayamıyoruz; kalbimizin üstünde kılıf, kulaklarımızda da ağırlık vardır» diyorlardı. Oysa Kur'ân-ı Kerîm en açık ve en fasîh Arapça idi. O dilin bütün incelik ve özelliklerini en uygun şekilde yansıtıyordu. Ya bir de Kur'ân Arapça değil, başka bir dil üzerine hazırlanıp indirilseydi, o zaman sözü edilen inkârcıların itirazı çok daha sert olmaz mıydı? Bunda hiç şüphe yoktur. Zira Arapça olduğuna itiraz edenler, yabancı dile haydi haydi itiraz eder ve bir sürü yalan ve iftiralarda bulunurlardı. «Bilmediğimiz, anlamadığımız bir dille indirilen kitaptan ne anlarız. Zira çoğumuz ümmiyiz, yani okur-yazar değiliz» diyerek kendilerini haklı göstermeye çalışırlardı.

O halde mesele şu veya bu dil değildir. İşin mahiyetini kavrama ve gerçeği öğrenme basîreti söz konusudur. Mekkeli'lerin çoğu böyle bir basîretten yoksun bulunuyordu.

Musa Peygamber'e (A.S.) indirilen Tevrat'a da itiraz edenler, o hususta görüş ayrılığına düşenler olmuş; İsrâil oğulları kendi öz dilleri İbranice olan bu kitabı anlayamadıklarını ileri sürmüş ve o yüzden ihtilâfa yönelerek züm-

(1) Esbab-ı Nüzûl-i Kur'ân/Süyûtî: 99 - Lübabu't-te'vîl : 4/88

relere ayrılmışlardı.

Unutmamak gerekir ki, ezelde çizilen plân kusursuz uygulanır, değişmesi söz konusu olamaz. O bakımdan Cenâb-ı Hak, İsrâil oğulları'ndan haklıyı haksızdan ayırd edecek hükmünü hemen indirmemiş, onu Âhiret gününe bırakmıştır. Mekkeli'lerin o günkü durumu da öyle.. Hakk'ın sesi onlara çok uzaktan geliyormuş gibi, bir anlayışsızlık içinde bulunuyorlardı.

ALLAH KİMSEYE ZULÜM ETMEZ

(مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ) **«Kim iyi-yararlı amelde bulunursa, kendi lehinedir; kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Senin Rabbın kullarına zulmeden değildir.»**

Rabbımız düzeni kurup yolları belirlemiş; iyiliği ve kötülüğü târif edip insanı kendi hür irâdesiyle, diğer bir anlatımla, onu cüz'î irâdesiyle başbaşa bırakmıştır.

Toplum hayatının dengeli, âile yuvasının düzenli, ferdî hayatın disiplinli geçmesi; ruhu ve bedeni bozacak bir hayat sistemine geçilmemesi için hayır ve şer; sevap ve günah; helâl ve haram; fazîlet ve rezîlet yeterince açıklanıp belirlenmiştir. Böylece bunların hepsi nisbî ve izafî anlam taşır. O halde iyi-yararlı olanı seçip işleyen kendi lehine; kötülüğe yönelip onu işleyen kimse de kendi aleyhine bir sonuç hazırlamış olur. Bütün bunları kişi cüz'î irâdesiyle yaptığı için de verilecek ceza ve mükâfatı kabullenmesi gerekir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın neden Arapça olarak indirildiği konu edildi. Onun her âyet ve hükmünün, doğru yolun tâ kendisi olduğu, kalplere şifâ verdiği belirtildi. Sonra da Kur'ân üzerinde bilgisizce tartışmanın dine zarar vereceğine işâretle, İsrâil oğulları'nın bu tarz tutum ve davranışı misal getirildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet olayının ne zaman meydana geleceği hakkındaki bilgi dahil Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kusursuz şekilde bildiği açıklanarak, insanların ona göre hayatlarını düzene sokmaları isteniliyor. Sonra Allah'ı bırakıp başka şeyleri ilâh edinenler uyarılıyor. Arkasından insan karakteri üzerinde durularak, özellikle inkârcı sapıkların çok dönek ve kaypak olduklarına dikkatler çekiliyor.

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثٰى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
أَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ
عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٤٨﴾
لَا يَسْأَمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُسٌ
قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ
لَيَقُولَنَّ هٰذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ
إِلٰى رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنٰى فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا
وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ
أَعْرَضَ وَنَا بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾
قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ
مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ
وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ
بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ أَلَا إِنَّهُمْ فِي
مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ ﴿٥٤﴾

M E Â L İ :

47— Kıyâmet'in kopuş saati bilgisi O'na çevrilir (Allah'a aittir). O'nun bilgisi dışında ne meyvalar tomurcuklarından çıkar, ne de bir dişi gebe kalır, ne de doğurur. O gün ortak koşanlara (Allah) : «Bana ortak koştuklarınız nerede?» diye seslenir. Onlar: «İçimizde buna hiçbir şâhit bulunmadığını bildirdik» derler.

48— Daha önce taptıkları tanrılar, onlardan uzaklaşıp gözlerinden kaybolurlar ve onlar da kendilerine hiçbir kaçacak yer bulunmadığını anlarlar.

49— İnsan, hayır ve iyilik istemekten usanmaz. Ama kendisine kötülük dokununca ümitsizliğe düşer de ye'se kapılır.

50— Başına gelen sıkıntıdan sonra, tarafımızdan kendisine bir rahmet tattıracak olursak, «Elbette bu benim hakkımdır. Kıyâmet'in kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabbıma döndürülecek olursam, herhalde benim için O'nun yanında daha güzeli vardır» der. And olsun ki biz, elbette o inkâr edenlere neler yaptıklarını haber vereceğiz ve kendilerine çok ağır bir azâptan elbette tattıracağız.

51— İnsana nîmet verdiğimizde yüzçevirip yan çizer. Kendisine kötülük dokunduğu zaman (bakarsın ki), uzun ve geniş bir duâda bulunur.

52— De ki : «Söyler misiniz? Eğer bu Kur'ân Allah'tan indirilmişse, siz de O'nu inkâr etmiş bulunuyorsanız, bu durumda uzak bir ayrılık içinde olan kimseden daha sapık, daha şaşkın kim vardır?

53— İleride onlara âyetlerimizi hem birçok ufuklarda, hem de kendi nefislerinde göstereceğiz. Tâ ki, O'nun (Kur'ân'ın) hak olduğu meydana çıkıp onlara açıklanmış olsun.. Rabbının her şeye şâhit olması yetmez mi?

54— Haberiniz olsun ki, onlar Rablarına kavuşma hususunda tam bir şüphe içindedirler. Dikkat edin ki, O, her şeyi (ilmiyle, kudretiyle, tasarrufuyla) kuşatmıştır.

KIYÂMET'İN KOPUŞ VAKTİ

(إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ...) «Kıyâmet'in kopuş saati bilgisi O'na çevrilir (Allah'a aittir).»

İyiler iyiliklerinin, kötüler de kötülüklerinin karşılığını daha çok Âhiret

Âlemi'nde göreceğine göre, Kıyâmet ne zaman kopacaktır? Sorusu akla gelmektedir. 47. âyetle bu soru cevaplanıyor: Onun kopuş tarihiyle ilgili bilgi ancak Allah'a aittir; gönderilen her peygamber âhiretten haber vermiş, kıyâmet olayından söz etmiş ve bununla ilgili bilgiyi Cenâb-ı Hakk'a çevirmiştir. Melekler de, peygamberler de ancak kendilerine bildirileni, öğretileni bilirler. Kıyâmet'in ne zaman kopacağıyla ilgili bilgi kimseye verilmemiştir.

Cenâb-ı Hak yeri ve üstünde yaşayacak insanı ve diğer canlıları yaratmayı dileyince, onu yaşanacak duruma getirip kıyâmete kadar nelere sahne olacağını, üzerinde kaç çeşit bitkinin yeşereceğini; ne kadar hayvanın orada var kılınacağını önceden tesbit edip belli bir plâna ve proğrama bağlamış, ona göre düzen ve dengeyi kurmuştur.

Plân O'nun kudret elinden çıktığına göre, bütünüyle bilgisi dahilindedir. O'nun ilmi de kudreti gibi sınırsızdır. 47. âyetle bu inceliğe şöyle değinilmektedir: **«O'nun bilgisi dışında ne meyvalar tomurcuklarından çıkar, ne de bir dişi gebe kalır, ne de doğurur.»**

O halde insanların ve diğer canlı-cansız her şeyin; meydana gelecek her olayın bilgisi O'nun katındadır, O'nun ilminin kapsamı içindedir. O kadar ki, içimizden geçen iyilik ve kötülük adına her düşünce ve duyguyu da bilir. Bunun için de ibâdet edilmeye ancak O lâyıktır. Başkasını ilâh edinmek büyük bir zulüm ve nankörlüktür.

KIYÂMET GÜNÜNDEN BİR TABLO

(وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ اَيْنَ شُرَكَائِى قَالُوا اٰذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ...) **«O gün ortak koşanlara (Allah): Bana ortak koştuklarınız nerede? diye seslenir. Onlar: «İçimizde buna hiçbir şâhit bulunmadığını bildirdik» derler..»**

Allah'ı bırakıp başkasına tapan, böylece dünya hayatından maksat ve hikmetin ne olduğunu idrâk etmiyen müşriklerden **«Bana ortak koştuğunuz ilâhlarınız nerede?»** diye sorulunca, hiçbiri buna olumlu cevap veremiyecek, putlarının nerede olduğunu bilmiyecektir. Böylece kurtuluş yollarının kapandığını görecekler ve derin bir ümitsizlik içinde ilâhî hükmü bekleyecekler.

Kıyâmet gününde cereyan edecek bu olayın haber verilmesi, mutlak anlamda inkârcı sapıkları uyarmaya, yönlendirmeye yönelik bir rahmettir.

İNKÂRCI AZGININ KARAKTERİ

(لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَٓاءِ الْخَيْرِۘ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُ۫سٌ قَنُوطٌ) **«İnsan, hayır ve iyilik istemekten usanmaz. Ama kendisine kötülük dokununca ümitsizliğe düşer de ye'se kapılır.»**

Kur'ân, Âhiret Âlemi'nden bir tablo verip gereken uyarıyı yaptıktan sonra, insanların çoğunun, özellikle de inkârcı maddecilerin dönek, menfaatçi ve nankör bir karaktere sahip bulunduklarına değiniyor ve sonra da Allah'a ve Âhiret Günü'ne dosdoğru imânın lüzumu ve yararı üzerinde duruyor. Çünkü hakikî imân, insanla dünyalık, insanla kişisel çıkar arasında denge sağlar; meşru yoldan dünyalık elde etmenin geçimi kolaylaştırmaya ve faydalı, hayırhah bir insan olmaya yönelik bir vasıta olduğunu telkîn eder ve böylece ilk adımda kişide iç disiplin duygu ve inancını oluşturur.

Bu iç disiplinden kendini uzak tutan inkârcılarla iki yüzlü dönekler ise, mal ve makamın her çeşidine erişebilmek için bıkmadan, usanmadan koşup didinirler. Başarı sağlayınca da onu kendi becerilerine bağlayarak Cenâb-ı Hakk'ın her olay üzerinde nâfiz bulunan kudretini hesaba katmazlar. Başlarına bir felâket, bir musîbet; önlerine başarısızlık çıkınca, hemen ümitsizliğe kapılıp için için kıvranırlar. Sıkıntı gidip genişlik ve ferahlık kapısı açılınca, buna çok lâyık ve haklı olduklarını söylerler. Hayatın bu çarpık ve birbirine zıd dönem ve devirlerinin birer ilâhî sınav olduğunu düşünmezler.

Kendilerine Allah ve Âhiret kavramları hatırlatılınca şöyle derler: **«Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabbıma döndürülecek olursam, elbette benim için O'nun yanında daha güzeli vardır..»**

Kur'ân, böylesine imân irfanından mahrum kişilerin işlediklerine karşılık azaptan başka bir şey verilmiyeceğini haber vererek, onları tekrar tekrar uyarmakta ve ilâhî rahmet gereği, ölmeden önce hakka dönmelerini telkîn ve tavsiye etmektedir.

İNSANIN BİR BAŞKA HUYU

(وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هٰذَا ...) **«Başına gelen sıkıntıdan sonra, tarafımızdan kendisine bir rahmet tattıracak olursak, «Elbette bu benim hakkımdır...» der.»**

Yine hayat dizginini nefis ve İblîs'in eline teslîm eden insanın bir başka huyu daha vardır : Bol nîmete erişince, Cenâb-ı Hakk'a her an muhtaç bulunduğunu unutur da birkaç günlük geçimliği tek kurtuluş çaresi görüp kulluk doğrultusunda istenilen ibâdeti bırakır; çoğu zaman fazîlet çizgisinden ayrılır; Allah'ı anmayı veya hatırlamayı gurur ve kibirle birleştirip amacından saptırır. Bir süre sonra Cenâb-ı Hak o kulunu ikinci bir sınavdan geçirmek için verdiklerinin tamamını veya bir kısmını geri alır. Böylece ruhundaki din ve Allah duygusunun, diğer bir anlatımla mayasının üzerinden servet sarhoşluğunun kesafeti kalkar da Allah'ı hatırlamaya başlar; uzun uzun duâ ve niyazda bulunur. Düne kadar yan çizip haktan yüz çeviren o nankör, şimdi hılkatındaki mayasının sesini duymaya başlar.

İşte hakiki imân ışığıyla kalbi aydınlanmamış, Kur'ân terbiyesiyle mânevî yapısı şekillenmemiş insanlar böyle olur.

İLÂHÎ ÂYETLERİN İÇİMİZDE VE DIŞIMIZDA TEZAHÜR ETMESİ

(سَنُرِيهِمْ اٰيَاتِنَا فِي الْاٰفَاقِ وَفِي اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ ...) **«İleride onlara âyetlerimizi hem birçok ufuklarda, hem de kendi nefislerinde göstereceğiz. Tâ ki, O'nun (Kur'ân'ın) hak olduğu meydana çıkıp onlara açıklanmış olsun..»**

Âyette geçen «afâk» «ufk»un çoğuludur. Buna dış dünyamız diyebiliriz. «Enfüs» de «nefs»in çoğuludur. Buna kendi iç âlemimiz diyebiliriz. Aynı zamanda bir toplumun yaşadığı şehir veya kasaba onların «enfüs»ü, onun dışındaki yerler ise onların «afak»ı sayılır. Böylece bu âyetler indiği zaman «afak»tan, Mekke harem sınırlarının dışının, «enfüs»ten ise, Mekke harem sınırları içinin kasdedildiği anlaşılıyor. Nitekim çok geçmeden İslâm'ın son din olduğuna delâlet eden âyet ve belgeler birbirini izledi derken Mekke ve arkasından Arap Yarımadası ve sonra da birçok ülkeler fethedildi. Öylece inkârcı sapıklara, azgın müşriklere ilâhî kudrete delâlet eden belgeler peşpeşe gösterildi.

Kur'ân'ın ve ondan kaynaklanan İslâm'ın yakın gelecekte, hem de Mekkeli inkârcı sapıklardan çoğu henüz ölmeden, hem Mekke dışında, hem de Mekke içinde zafer bayrağını dalgalandıracağı müjdesi, Allah'ın bu beyanıyla kalplere serinlik verdi, mü'minlerin ümit ve güvenleri artırıldı.

Düne kadar Kur'ân'a «eskilerin masalları» diyenler bu defa onu baş tacı edinip uğrunda vakf-ı hayat ettiler.

Bu âyet ve taşıdığı müjde, her çağ için de geçerlidir. Yakın geçmişte,

İslâmiyeti gericiliğin faktörü sayan sosyalistlerin ileri gelenlerinden bir kısmı, 180 derecelik dönüş yaptılar ve Kur'ân-ı Kerîm'in her kelimesiyle ilâhî olduğunu anladılar da, «Kur'ân çağların, ilimlerin ve gelişen medeniyetlerin önünde yürüyor» demekten kendilerini alamadılar. Böylece Allah'ın kudret belgelerini görme bahtiyarlığına eriştiler.

Zira insan zekâsının ürünü olan sistemlerin insanlığa mutluluk, huzur ve güven getirmediği her geçen gün daha iyi anlaşılmakta ve o bakımdan aklı eren ilim adamları, sosyologlar, terbiyeciler toplumu ahlâksızlık çukurundan kurtaracak, ona huzur ve güven havası estirecek, insanları kardeş yapacak sağlam ve kalıcı bir sistem aramaktadırlar. Böylece İslâmiyetle temas kurma yolları açılmış oluyor ve o ilâhî sistemi inceleyince de bir bakıma büyülenip kalıyorlar.

Kur'ân bu gerçeklere parmak basarken mü'minleri üç isbatlayıcı belge ile aydınlatıyor ve gereken bilgiyi veriyor. Şöyle ki :

1— Kur'ân ve İslâm'ın haklılığı, inkârcı toplum ve milletlere açıklanmış olacak. İlim ve teknik çağında Kur'ân'dan kopuk, imândan uzak ilmin ve tekniğin ve bu ikisinin ortaya çıkardığı medeniyetin kurtuluş ve mutluluk, aynı zamanda devamlılık va'detmediği belli olacak.

2— Allah'ın her şeye şâhit olması zaten yetmektedir. O'nun kitabı Kur'ân'ın da her şeye şâhit olması; bâtılın alnına «bâtıl» damgasını; hakkın alnına «hak» damgasını vurması da yeterli delil olacak ve aklı erenler çok geçmeden bu damgaları görüp tefrîk edecekler.

3— Azgın inkârcılar, maddeye tapan materyalistler ve her türlü kutsal değeri reddeden komünistler, Allah'a ve Âhiret'e kavuşmaya inansalar da, inanmasalar da, Allah'ın verdiği müjde mutlaka gerçekleşecek. Çünkü Cenâb-ı Hak her şeyi ilmiyle, kudretiyle kuşatıp küçüğüne, büyüğüne nüfuz etmiştir. Onun kitabı da insanlığa ilim, irfan, imân ve fazîletle çevirip yol gösterecek ve böylece ilâhî kaynaktan süzülüp geldiğini kabul ettirecektir.

ŞÛRÂ SÛRESİ

23, 24, 25, 26, 27. âyetleri dışında tamamı Mekke'de inmiştir. el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre: Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas'a (R.A.) ve Katade'ye göre: Dört âyeti dışında tamamı Mekke'de inmiştir. (1)

38. âyetle, mü'minlerin kendi işlerini ve önemli meselelerini kendi aralarında istişare ile çözmeleri belirtildiğinden, bu manaya delâlet eden «şûrâ» kelimesi, sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 53

Kelime » : 860

Harf » : 3588 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Allah'ın yegâne üstün ve yegâne hikmet sâhibi olduğunun her paygembere vahiy yoluyla bildirildiği açıklanıyor.

2— İnsanların tek bir ümmet haline getirilmediğinin sebep ve hikmeti üzerinde duruluyor.

3— Allah'ın varlığına ve kudretine delâlet eden belgeler sıralanıyor.

4— Peygamberlerin hepsinin insanları aynı esasa dâvet ettikleri hatırlatılıyor.

5— İnkârcıların heveslerine uyulmaması emrediliyor.

6— Kıyâmet olayının yakın olduğuna dikkatler çekiliyor. Bu hususta tartışıp durmanın yararlı olmayacağına işâretle, inkârcı sapıkların daha çok kıyâmet hakkında yersiz ve anlamsız tartışmalara yöneldikleri hatırlatılıyor.

7— Hz. Peygamber'in (A.S.) yakınlarıyla kendi arasında sevgi ve gü-

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 16/1
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/90

ven kurmayı arzuladığı ve bunun için ilk önce hısımlarını dine dâvet ettiği konu ediliyor.

8— Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeler gösterilerek insan aklına sesleniliyor.

9— Büyük günahlardan kaçınıp Allah'ın çağrısına olumlu cevap verenler övülüyor.

10— Haksızlık edenleri çok kötü bir sonucun beklediği haber veriliyor.

11— Hz. Peygamber'in (A.S.) görevinin sınırları belirleniyor.

12— Peygamber'in (A.S.) insanları en doğru yola çağırdığı açıklanarak, dönüşün mutlaka Allah'a olacağına değiniliyor ve böylece hayatımızı ilâhî nizam doğrultusunda tanzim etmemiz isteniliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوح۪ٓي اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكَۙ اللّٰهُ
الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظ۪يمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِۜ اَلَٓا اِنَّ اللّٰهَ
هُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٥﴾ وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ اللّٰهُ حَف۪يظٌ
عَلَيْهِمْۘ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ ﴿٦﴾

MEÂLİ:

1-2-Hâ-Mîm/Ayn-Sîn-Kaf.

3— O çok üstün, çok güçlü yegâne hikmet sâhibi Allah, böylece hem sana, hem de senden öncekilere vahyeder.

4— Göklerde olan her şey, yerde bulunan her şey O'nundur. O yücedir, uludur.

5— Gökler neredeyse (ilâhî kudretin azametinden veya inkârcıların Allah'ı tanımamasından) üstünden yarılacak.. Melekler ise hamd ile tesbîh etmekteler ve yeryüzündekiler için bağışlanma dilemekteler. Haberiniz olsun ki, Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

6— Onlar ki, Allah'ı bırakıp başka (tanrıları) dost ve sâhip edindiler; Allah, onlar üzerinde görüp gözeticidir ve sen onlar üzerinde (koruyucu, savunucu, gözetleyici) vekil değilsin.

HÂ-MÎM - AYN-SÎN-KAF

Bunlar, diğer sûrelerin başında olduğu gibi, «hurûf-i mukattaâ»dandır ve asıl delâlet ettikleri manâ ve maksadı Allah daha iyi bilir. O bakımdan ilim adamları bu harfleri de «müteşabihat»tan saymışlardır. Allah ile Peygamberi arasında birer şifre olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca başında bulunduğu sûrenin özet ve hikmetini yansıtan birtakım işâret ve semboller olduğu da başka bir yorum olarak ortaya konabilir.

PEYGAMBERLERE VAHİY EDİLEN ESASLAR

(كَذٰلِكَ يُوح۪ٓي اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكَۙ اللّٰهُ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ...) **«O çok üstün, çok güçlü yegâne hikmet sâhibi Allah, böylece hem sana, hem de senden öncekilere vahyeder..»**

Cenâb-ı Hak hemen her peygambere şu esasları da vahiy yoluyla bildirmiş ve korunmasını; insanlara teblîğ edilmesini emretmiştir:

1— Önce Allah'ın varlığına ve birliğine imâna,

2— Sonra gönderilen peygambere ve onun gönderilmesinin lüzumuna inanmaya,

3— Âhiret gününe imâna,

4— İnsanları, bütün güzellik ve fazîletleri kendinde toplayan din ahlâkına bağlanmaya,

5— İnsanları kötülüklerden uzaklaştırıp insanlıklarına yakışanı yapmaya,

6— Dünya hayatından amaç ve maksadın ne olduğunu öğrenmeye,

7— Allah'ın yegâne üstün, yegâne güçlü ve hikmet sâhibi olduğunu anlayıp kavramaya dâvet edip bu konuda onları eğitip yetiştirmek..

3. ve 4. âyetlerle bu incelikler Cenâb-ı Hakk'ın Azîz, Hakîm, Alîy ve Azîm sıfatlarıyla özetlenmektedir. Çünkü bütün üstünlük ve kuvvet; her türlü hikmet ve ilim; bütün yücelik ve büyüklük Allah'a ait ve O'na has olunca, insanların bu üstün ve yüce kudret karşısında kendilerinin ne ol-

dukların bilmeleri ve yeterince anlayabilmeleri için mutlaka gönderilen peygamberin teblîğ ve irşadına kulak vermeleri; onun rahle-i tedrisinde okumaları gereklidir.

GÖKLER VE YER HER PARÇASIYLA ALLAH'IN VARLIĞININ BELGESİDİR

(لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ) **«Göklerde olan her şey, yerde bulunan her şey O'nundur. O yücedir, uludur.»**

Kâinat, çok hassas bir saattan daha dakik ve daha duyarlı çalışmakta ve kusursuz şekilde düzen ve dengesini sürdürmektedir. Bütün eşya bu düzende yerini almış, yaratıldığı hikmet ve amaca yönelmiştir. Her hareket ve olay Hakk'ın varlığının ve birliğinin şâhidi ve delilidir. Onun için sapık maddecilerin Hakk'ı inkâr etmesinden dolayı neredeyse gökler üstlerinde yarılıverecek; kâinatın her parçası haykıracak, eşya sesini yükseltip «Allah, Allah!.» diyecek.. Ne var ki, Cenâb-ı Hak kurduğu düzeni, sağladığı dengeyi değiştirmeyi veya bozmayı murad etmemiştir. Çünkü O'nun hazırladığı plân, vakti gelinceye kadar hükmünü yürütür, düzenini korur. Şunun, bunun inat ve inkârından dolayı bu değişmez ve değiştirilmez.

Meleklere gelince : Onlar, övülmeğe lâyık olan Allah'a durmadan hamd ederler ve O'nun yüceliğinin karşısında eğilirler ve çok mükerrem yaratılan insanoğlunun bu çizgiden sapmasından dolayı müteessir olurlar. Zira melekler, Allah'ın rahmet ve gufranının genişliğini bildikleri gibi, O'nun azabının şiddetini de çok iyi bilirler. İnsanoğlu, Allah'ın kendisine en büyük lûtuf ve ihsanından biri olan akıl ve idrâk yeteneğini neden dosdoğru kullanmaz?! Kendi varlığına bile bütünüyle hâkim ve sâhip olamayan, kendi iç organlarına kumanda edemiyen insan, neye güvenip dayanmaktadır?

Eğer insan kendi kendini yaratmış olsaydı, daha başka türlü yaratır, en azından iç organlarına da kumanda etme yeteneğini kendinde bulundururdu. Oysa beyni ve kalbi başta olmak üzere hiçbir iç organına emir verememekte ve onları istediği gibi sevk ve idare edememektedir.

ALLAH'I BIRAKIP BAŞKASINI DOST VE YAR EDİNENLER

(وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ) **«Onlar ki, Allah'ı bırakıp başka (tanrıları) dost ve sâhip edindiler; Allah, onlar üzerinde görüp gözeticidir ve sen onlar üzerinde (koruyucu, savunucu, gözetleyici) ve-**

kîl değilsin.»

Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz aldığı büyük emâneti kusursuz koruyup gereğini yerine getirmek için bütün gayret ve azmini ortaya koymuştur. Terbiye, nezaket, hoşgörü ve tevazuuna rağmen inkârcıların azgınlık göstermesi, saldırıda bulunması O büyük peygamberi için için üzüyor; önlerinde doğru yol apaçık dururken eğri yolu seçmelerine hayret ediyor ve o yüzden kalbi daralıyordu. Oysa Hz. Peygamber'in (A.S.) görevi, Allah'ın emirlerini ve nehiylerini kusursuz şekilde teblîğ edip kullarla Allah'ı başbaşa bırakmak ve günlük hayatında teblîğ ettiklerinin örneklerini sergilemekti. İçindeki şefkat, risâleti teblîğdeki dikkat bazan Onu bu sınırı aşmaya iter gibi oluyor; insanları kurtaramamanın sıkıntısını çekiyordu. O bakımdan 6. âyetle Ona asıl görevi hatırlatılıyor; insanlar üzerine koruyucu ve savunucu vekîl olmadığı bildiriliyor.

ŞEYH KENDİ MÜRİTLERİ ÜZERİNDE VEKÎL MİDİR?

İslâm kültürünü, Kur'ân ilimlerini yeterince almamış bazı tarikat erbabı, Peygamber'e (A.S.) verilmeyen payelerin kendilerine verildiğini sanmakta veya iddia etmekte ve böylece kendilerine kayıtsız şartsız uyulmadıkça Cennet'e girilemiyeceğini söylemekte; hattâ son nefeslerinde müritlerinin imdadına yetişip imân üzere ölmelerini sağlayacaklarına dair teminat vermekteler. Bu sebeple de günah çıkartan papazlara benzerlik gösterdiklerinin farkında mıdırlar? Aynı zamanda bu gibi tasarrufların Hz. Muhammed'e (A.S.) bile verilmediğini ve öz amcası Ebû Tâlib'i olsun son demlerinde kurtaramadığını bilmiyorlar mı?

Kur'ân-ı Kerîm birçok yerde Hz. Muhammed'in (A.S.) «vekîl», «musaytır», «hafîz» olmadığını açıklayarak Ondan sonra din adına ortaya çıkanların yanlış bir yola sapmalarını önlemektedir. Tabii Kur'ân'ı iyi bilen mürşidler, teblîgatçılar ve onlara uyanlar hiçbir zaman Resûlüllah'ın (A.S.) sünnetini aşmazlar ve kendilerini Ondan daha yetkili görmezler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, peygamberlere vahiy edilen esaslardan bir kısmı üzerinde duruldu. Melekler dahil kâinatın her parçasıyla Cenâb-ı Hakk'a hamd ettiği, O'nun yüceliği önünde eğildiği belirtildi. Sonra da Hz. Muhammed'in (A.S.) görev sınırı belirlenerek mü'minler bu konuda aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeli'leri ve o merkezin dışında kalan diğer ül-

ke halklarını uyarıp doğru yola çağırmak için Hz. Peygambere (A.S.) Arapça Kur'ân indirildiği belirtiliyor. İnsanların tek bir ümmet kılınmadığı üzerinde durularak ilâhî muradın tecelli yönü hatırlatılıyor. Dünyada Hz. Muhammed'e (A.S.) muhalefet edenlere, dönüş yapmadıkları takdirde Âhiret Âlemi'nde Cenâb-ı Hakk'ın haklarında en doğru hükmü vereceği bildiriliyor ve arkasından ilâhî kudretin ve büyüklüğün izlerini taşıyan belgelere yer verilerek insan aklı harekete geçirilmek isteniyor.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ
فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً
وَلٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَٓاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا
نَصِيرٍ ﴿٨﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِٓ اَوْلِيَٓاءَ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ
الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ
فَحُكْمُهُٓ اِلَى اللّٰهِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ﴿١٠﴾
فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا
وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

MEÂLİ :

7— İşte böylece biz sana Arapça Kur'ân indirdik ki, «Ümmü'l-Kurâ»yı (Mekke halkını) ve çevresindekileri uyarasın ve meydana geleceğinde hiç şüphe olmayan o toplanma (kıyâmet) gününü hatırlatıp korkutasın. (O gün insanların) bir kısmı Cennet'te, bir kısmı da çılgın ateşli Cehennem'dedir.

8— Allah dileseydi hepsini bir tek ümmet yapardı. Ama O, dilediğini rahmetine sokar. Zâlimlerin ise ne bir dostu, ne de bir yardımcısı vardır.

9— Yoksa onlar, Allah'tan başkasını dostlar ve sâhipler mi edindiler?! Halbuki asıl dost ve sâhip Allah'tır. Ve O, ölüleri diriltir; O'nun kudreti her şeye yeter.

10— Hakkında farklı görüşler ortaya koyduğunuz herhangi bir şey'in hükmü Allah'a aittir. İşte bu, Allah benim Rabbımdır; ancak O'na güvenip dayanır ve ancak O'na yönelip gönül veririm.

11— Gökleri ve yeri misalsiz ve benzersiz yaratandır. Size sizden eşler meydana getirdi; davarları çift çift (erkekli dişili) yarattı. Böylece sizi anarahminde üretip çoğaltıyor. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.

12— Göklerin ve yerin hazinelerinin anahtarları O'nundur. Rızkı dilediğine genişletip yayar ve kısıp daraltır. Şüphesiz ki O her şeyi bilir.

İLGİLİ HADİSLER

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Mekke'ye işâret ederek şöyle buyurdu:

«Vallahi sen Allah yanında O'nun en hayırlı ve en sevimli yerisin. Eğer ben senden çıkarılmasaydım, elbette seni bırakıp ayrılmazdım.» (1)

Abdullah b. Amr (R.A.) anlatıyor :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, iki elinde yazılı iki şey (mânevî belge) bulunduğu halde çıkageldi: «Bu iki yazılı şeyin ne olduğunu bilir misiniz?» diye sordu. Biz de : «Hayır, bilmiyoruz, meğer ki sen bize bildiresin» diye cevap verdik. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) sağ elindekini kasdederek : «Bu, âlemlerin Rabbından (gönderilen) bir yazıdır; cennetliklerin isimlerini, babalarının ve kabilelerinin isimlerini yazmakta ve sonuna kadar hepsini kapsamaktadır. Artık bunlar ebediyen ne artar, ne de eksilir.» Sonra da

(1) Tirmizî/menakıb : 68- İbn Mâce/Menâsik : 103- Dâremî/Siyer: 66

sol elindekini kasdederek: «Bu da cehennemliklerin isimlerini, babalarının ve kabilelerinin isimlerini yazmakta ve sonuna kadar kısaca hepsini kapsamaktadır. Artık bunlar da ne artar, ne eksilir» buyurdu.

Bunun üzerine ashab-ı kirâm sordu :

— Ya Resûlellah! Bu, hükme bağlanıp belirlenmiş ise, artık biz ne için amelde bulunuyoruz?

Efendimiz şu cevabı verdi :

— Doğru olunuz, doğruluktan ayrılmayınız. (Hakk'a) yaklaşmaya, yakın olmaya çalışınız. Çünkü cennetlik kimse hangi amelde bulunursa bulunsun mutlaka cennet ehlinin ameliyle (ömrü) sona erer. Cehennemlik kimse de hangi amelde bulunursa bulunsun, mutlaka cehennem ehlinin ameliyle (ömrü) sona erer.»

Ve sonra elini yumarak devamla şöyle buyurdu :

— Aziz ve Celîl olan Rabbiniz, kulları hakkında (ezelî ilmiyle tesbitte bulunup gerekeni yazmaktan) fâriğ olmuştur. Sonra da sağ elindekini fırlatır gibi yapıp, «bir kısmı Cennet'tedir» buyurdu ve arkasından sol elindekini fırlatır gibi yapıp «bir kısmı da cehennemdedir» buyurdu. (1)

ÜMMÜ'L-KURÂ VE ARAPÇA KUR'ÂN

(وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا ...) «İşte böylece biz sana Arapça Kur'ân indirdik ki, «Ümmü'l-Kurâ»yı (Mekke halkını) ve çevresindekileri uyarasın..»

Ümmü'l-Kurâ, Mekke'nin isimlerinden biridir. Allah'a ibâdet için ilk mâbedin bu şehirde kurulması ve kıyâmet'e kadar mü'minlerin tavaf ve ibâdetine tahsîs edilmesi, Mekke'yi «şehirler anası» «kentler merkezi» haline getirmiştir.

Böylece Mekke, bütün kasaba ve şehirlere; orada inen Kur'ân-ı Kerîm de bütün insanlara hitap etmektedir.

Mekke, Allah'a kulluk doğrultusunda birliğin, beraberliğin, kardeşliğin ve güvenin kucağı; Tevhîd İnancı'nın odağıdır. Kur'ân bu birliğin ve kardeşliğin esas ve prensiplerini belirleyen tek kitaptır.

Onun için Kur'ân yalnız merkez sayılan Mekke'ye ve oradaki halka de-

(1) Müsned-i Ahmed : 2/167

ğil, bu merkezin kutuplara kadar uzanan çevresindeki bütün belde ve kasabalara doğru yolun rehberi ve Tevhîd İnancı'nın değişmeyen açıklamasıdır.

TOPLANMA GÜNÜNÜ HATIRLATMANIN FAYDALARI

(... وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ) **«Ve meydana geleceğinde hiç şüphe olmayan o toplanma (Kıyâmet) gününü hatırlatıp korkutasın..»**

Kıyâmet, insanları şaşkına çeviren bir gündür. Özellikle ona inanmayan inkârcı sapıklar kabirlerinden kaldırılacakları gün, neye uğradıklarını önce anlamıyacaklar, sonra da büyük bir korkuya kapılıp kendilerinden geçecekler.

O gün insanlar, görevli melekler mârifetiyle Mahşer Alanı'na sürülür de biraraya getirilir ve sonra herkes amel ve niyetine göre kendi grubu arasında yerini alıp hesap verir. O bakımdan ona «Yevm-i Cem'» yani «Toplanma Günü» denilmiştir.

Kur'ân'daki esas ve metottan biri de, bu günü uyarıcı ve yönlendirici safhalarıyla yer yer işlemek ve böylece toplum bünyesinde otokontrol sağlamaya yönelip fertlerin içinde sağlam bir disiplin oluşturmaktır..

Sözü edilen o «Toplanma Günü»nde insanlar ikiye ayrılacak: İnananlar ve inanmayanlar. Birinciler hesaplarını verip gereken bir cezaları varsa onu çektikten sonra Cennet'e; ikinciler ise hesaptan sonra alev alev köpüren Cehennem'e sevkedilirler.

Nitekim yedinci âyetin son kısmında bu husus şöyle açıklanmaktadır: **«(O gün insanların) bir kısmı Cennet'te, bir kısmı da çılgın ateşli Cehennem'dedir.»**

TEK ÜMMET VEYA TEK DİN

(... وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً) **«Allah dileseydi hepsini bir tek ümmet yapardı..»**

Cenâb-ı Hak şüphesiz dileseydi bütün insanları bir tek ümmet yapar, hepsini tek dine bağlardı. Ama böyle dilememiştir. Çünkü hılkatın hikmetine uymamaktadır. Öyle ki, dünya hayatı bütünüyle hareket, çalışma, sürtüşme, iddialaşma, rekabet, araştırma, inceleme, sonuç çıkarma, gerçeği arayıp bulma, Hakk'ın varlığını ve birliğini öğrenip inanma dönemidir. Dinle-

rin ve ümmetlerin çokluğu bu hikmeti gerçekleştirmeye yönelik bir düzenlemenin tabii neticesidir. Tek din veya tek ümmet olsaydı, bunların çoğu kapalı kalır; inanç ve idealler arasında rekabet olmaz, sosyal gelişme diye bir ortam doğmazdı.

Oysa insanın yaratılışındaki özellikleri ve sıfatları hep hareket, çalışma, iddialaşma ve yarışmadan yanadır. Aynı zamanda imân paha biçilmez mânevî bir cevherdir; ancak çalışma, mücadele, didinme, feragât-i nefs gibi birçok külfetler karşılığında elde edilebilir. Tek ümmet veya tek din olsaydı bu külfetin çoğu kalkar, en yüksek nîmet değer ölçüsünü bulmazdı. Oysa dünyaya getirilişimizin sebep ve hikmetlerinden biri, hayatın, nîmetin ne olduğunu anlamak; imân denilen o yüksek kıymetin paha biçilmezliğini idrâk etmektir. Aynı zamanda bu konuda zorlama ve ilâhî müdahale söz konusu değildir.

Son Peygamber Hz. Muhammed'le (A.S.) gönderilen İslâmiyet bütün milletlerin kıyâmete kadar tek dini ve mutluluk anahtarı olarak belirtilmesine rağmen, Cenâb-ı Hak kullarını buna zorlamamış, kendi kudretini bu konuda izhar edip onları ister istemez Kur'ân'a bağlı kılmamış; hılkatın hikmeti gereği onları cüz'î irâdeleriyle başbaşa bırakmıştır.

Böylece putperest müşriklerin; inatçı müteassıp yahudilerin İslâm'a girmeyişlerine üzülen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz teselli edilmektedir. Aklını doğru kullanmayanlar, imân saadetine ermek için araştırma külfetine girmeyenler, kendi geleceklerini kendi irâdeleriyle karanlığa döndürmektedirler. O nedenle bütün kusur, günah ve haksızlıkları kendilerine râci' bulunmaktadır.

ALLAH'I BIRAKIP BAŞKASINI GÜVENİLİR DOST SEÇMEK

(... أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ) **«Yoksa onlar, Allah'tan başka dostlar ve sâhipler mi edindiler?! Halbuki asıl dost ve sâhip Allah'tır..»**

Güvenilir dost, en sıkıntılı dönemlerde, en çok ihtiyaç duyulan anlarda imdada koşan; iyiliği en güzel ölçüde değerlendirip karşılık verendir. İkinci bir yorumla, insanı yokluk karanlığından çıkartıp varlık alanına getiren; hayatın hikmet ve anlamını aşılayan ve insanı birtakım yeteneklerle donatan; iyilik ve kötülüğü tanıtan sonsuz kudret sâhibi Allah'tır. Görebildiğimiz her şeyi insan için yaratıp hizmete sevkettiği kesindir. Böylece insanı çok şerefli, aziz ve değerli yaratmıştır. Gerçek bu olunca, Allah'ı bırakıp fânilerin, canlı-cansız eşyanın peşine takılmanın mâkul hiçbir yanı yoktur. Üç beş günlük geçim kaygısı için fânilerin önünde eğilmek, onları ilâh-

laştırmak suretiyle hılkatın işleyiş tarzına ters düşmek, büyük gaflet, aynı zamanda büyük bir nankörlüktür.

O bakımdan 9. âyetle, dost edinmemizde en sağlam kıstas belirtilmekte ve en doğru yol gösterilmektedir.

Hakiki dost olan Allah'ın insana hazırladığı üstün lûtuf ve ihsanlarından biri de, onu dünyaya getirdikten ve bir süre sonra öldürüp toprağa karıştırdıktan sonra ikinci hayata kaldırması ve böylece ebediyen onu yaşatmasıdır. Özellikle O'nun bu lûtfuna atıf yapılmakta ve O'nun kudretinin her şeye yettiği, yeteceği belirtilerek bu konuda hiç şüphe edilmemesi istenmektedir.

DİNDE İHTİLAF ÇOK TEHLİKELİ SONUÇLAR DOĞURUR

(وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ) **«Hakkında farklı görüşler ortaya koyduğumuz herhangi bir şeyin hükmü Allah'a aittir. İşte bu, Allah benim Rabbımdır; ancak O'na güvenip dayanır ve ancak O'na yönelip gönül veririm.»**

İslâm'a bağlı bulunanların, dinî bir meselede görüş ayrılığına düştükleri zaman, ihtilâfı gidermelerinin tek yolu, o meseleyi Allah'ın kitabına ve sonra da o kitabın açıklaması olan Resûlüllah'ın (A.S.) sünnetine çevirip çözüm aramalarıdır; bu, vâciptir.

İslâmiyetle diğer dinler arasında ise, karşı muhalif grupların, Kur'ân'ı hakem kabul etmediklerine göre, durumu kıyâmete bırakıp Allah'ın vereceği hükmü beklemek gerekir.

Her iki durumda da lüzumsuz tartışma, sürtüşme, kavga ve gürültüye meydan verilmemiş olur. Allah ise, haklıyı haksızı en doğru şekilde ayırıp hesabı en çabuk gören yegâne adâlet sâhibidir.

Artık böyle durumlarda Peygamber'e ve mü'minlere düşen, Allah'a güvenip dayanmak; O'na gönül bağlayıp teslimiyet göstermektir.

ALLAH HER HUSUSTA VE HER KONUDA GÜVENİLMEYE ÇOK DAHA LÂYIKTIR

Allah'ın hakiki dost olduğu; güvenilip dayanılmağa lâyık bulunduğu öğretildikten sonra, O'nun hakiki dost olduğunu ve tek ilâh bulunduğunu isbatlayan yedi kadar delil ve belge sıralanıyor ve böylece insan aklına ışık

tutularak gereken yardımcı bilgiler veriliyor. Şöyle ki :

1— Gökleri ve yeri örneksiz, misalsiz, benzersiz yaratıp sistemlere ayıran; değişmeyen plâna bağlayan Allah'tır.

2— İnsanları dişi ve erkek olarak çift yaratan; dişiyi Adem (A.S.)ın sol arka kaburgasından var kılan ve sonra da hılkat kanununu biyolojik olarak bu çiftten başlatıp sürdüren O'dur.

3— Davarları da üreyip çoğalmaları ve öylece insanlara en yararlı ürünlerini vermeleri için çift yaratan ve hepsini insanlara musahhar kılan da O'dur.

4— Ana rahmini üremeye uygun kılan tesadüfler değil, yüksek bir hikmet sâhibinin kusursuz düzenlemesidir. O halde Allah'ın benzeri hiçbır şey yoktur ve olamaz da..

5— Göklerin ve yerin hazineleri, kilitleri O'nundur. Yeryüzünün onda yedisini deniz hazinesiyle kaplayan; denizleri geçim kaynağı, protein yatağı yapan; belli ölçüde buharlaşmayı sağlayıp yağmur hazinesini harekete geçiren; belli hesaplarla ışık ve enerji hazinesi olan güneşi hizmete sevk eden; dünya çevresinde, yaşamamızı sağlayan atmosfer tabakasını çeşitli gazların bileşimiyle yararlı düzeyde tutan; yeraltı kaynaklarını en yeterli şekilde hazırlayan O'dur. Bütün bunlar mükemmel plân ve kusursuz proğramlara göre var kılınıp insanoğlunun istifadesine verilmiştir.

6— Rızkı dilediğine açıp genişleten ve bir ölçüye göre daraltan da O'dur. Bunda da hayatın devamını, toplumun ahengini, fertlerin birbirlerine yardımcı olur şekilde iş sahibi olmalarını sağlamaya yönelik hikmet söz konusudur.

Zira Cenâb-ı Hak, rızık konusunu, insanın aklını kullanmasına, çalışmasına, beceri ve gayretine, bilerek enerji sarfetmesine göre takdîr etmiştir. Bu hususta koyduğu kanun saşmadan hedefine doğru gider; ona uyanlar kendi lehlerine, uymayanlar kendi aleyhlerine bir sonuç hazırlamış olurlar.

7— Şüphesiz ki Allah, bütün bu saydıklarımızı en iyi bilendir. O bakımdan O'nun hatâ yapması aslâ söz konusu değildir. Haksızlık yapması ise, hiç düşünülemez.

«O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.»

Bu cümle, teşbîhi olumsuz kılarken «tevhîd» ve «tenzîh»te muhkem belîğ bir nass sergilemektedir.

Misline benzemeyi olumsuz kılarken kendisine hiçbir şeyin benzeme-

diğini, benziyemiyeceğini en yüksek mana ve ifade kudretinde belirtmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hem Mekkeli'leri, hem de o merkezin dışında kalıp kutuplara kadar bütün ülke halklarını uyarmak için Arapça Kur'ân indirildiği açıklandı. Sonra da dinî konularda ihtilâf zuhur ettiği takdirde onu Allah'ın kitabına, Peygamberin sünnetine çevirmemiz; dinler arasında ihtilâf ortaya çıktığında ise, onu âhirete bırakmamız emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hak dinlerin esasta birleştikleri belirtiliyor. Kitap Ehli'nin kendilerine ilâhî beyân geldikten, yani Kur'ân inip ilâhî haberi ve bilgiyi getirdikten sonra taassuba kapılıp ihtilâf çıkardıklarına dikkatler çekiliyor ve böylece 10. âyet açıklanarak mü'minler yeterince aydınlatılıyor; inkârcı müşrikler, inatçı Kitap Ehli uyarılıyor.

—oOo—

شَرَعَ لَكُمْ
مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا
بِهِ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسٰى اَنْ اَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا
فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ اَللّٰهُ
يَجْتَبِي اِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُوا
اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّ الَّذِينَ اُورِثُوا
الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾ فَلِذٰلِكَ فَادْعُ

وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ آمَنْتُ
بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ اللَّهُ رَبُّنَا
وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ
بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

MEÂLİ:

13— O, Nûh'a vasiyyet ettiği şeyleri, sana vahyettiklerimizi, İbrâhîm'e, Musa'ya ve İsa'ya vasiyyet ettiklerimizi size şeriât yaptı da «dini dosdoğru ayakta tutun, onda ayrılığa düşmeyin!» (buyurdu). Allah'a ortak koşanlara, kendilerini dâvet ettiğin şey çok ağır gelmektedir. Allah dilediğini ona (o çağrıya veya kendine) seçer ve kendine yönelip gönül vereni doğru yola eriştirir.

14— Onlar ancak kendilerine (Allah, Kitap, Peygamber ve Âhiret'le ilgili) bilgi geldikten sonra -sırf aralarındaki kin ve ihtiras yüzünden- tefrikaya düştüler. Eğer Rabbından belirlenmiş vakte kadar verilmiş bir söz geçmeseydi, elbette aralarında hükmedilerek iş bitirilmiş olurdu. Onlardan sonra Kitab'a vâris kılınanlar da kitaptan yana tam bir şüphe içindedirler.

15— İşte (ey Peygamber!) Bunun için çağrına devam et, emredildiğin gibi dosdoğru ol; onların heveslerine uyma ve de ki : «Allah'ın indirdiği her kitaba imân ettim ve ben aranızda adâleti yerine getirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbımız, sizin de Rabbınızdır. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size aittir. Aramızda sürtüşme, tartışma ve iddialaşma diye bir şey yoktur. Allah bizi biraraya getirip toplar ve dönüş de ancak O'nadır..»

İLGİLİ HADİS

«Biz peygamberler topluluğu, bababir kardeşleriz; dinimiz(in esası) birdir.» (1)

(1) Buharî/enbiyâ : 48- Müslim/fezâil : 143, 144- Ebû Dâvud/sünnet: 13- Ahmed : 2/406, 437, 463, 541

DİNÎ ESASLARIN ÇOĞU NUH (A.S.) İLE BAŞLAR

(شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهِ نُوحًا ...) «O Nuh'a vasiyyet ettiği şeyleri, sana vahyettiklerimizi; İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya vasiyyet ettiklerimizi size şeriat yaptı da «dini dosdoğru ayakta tutun, onda ayrılığa düşmeyin!» (buyurdu).»

İlk insan Adem (A.S.) ilk peygamber olarak sahneye çıkmış bulunuyordu. Dinin bütün esasları ona farz kılınmıştı; haramların o gün mevcut olanı ona açıklanmıştı. Çünkü henüz ne içki ve uyuşturucu madde vardı, ne de zinâ ve hırsızlık biliniyordu. Ona sadece günlük hayatını düzene koyacak, sünnetullah doğrultusunda aile yuvası kurup çocuklarını yetiştirecek ve geçimini sağlayacak kadar yollar ve yöntemler gösterilmişti. Şeriâtı değişikti; yani fer'î meselelerde ayrı hükümler verilmişti. Meselâ o dönemde neslin çoğalması, âilenin genişleyip gelişmesi için ayrı batında doğan kardeşlerin birbiriyle evlenmesi meşru kılınmıştı.

Nesil çoğalıp âile hayatı yaygınlaşınca bu gibi hükümler kaldırılmıştır. Ancak hangi peygamber zamanında kaldırıldığını kesin bilemiyoruz. İmam Kurtubî 14. âyeti tefsîr ederken, Nuh (A.S.) zamanında kaldırıldığını ve dinî esaslar çerçevesinde hükümlerin Onun zamanında konulduğunu kaydetmiştir.

Dinî esasların tamamının Nuh (A.S.) zamanında konulduğu doğrudur. Çünkü âyetin açık delâleti bu konuya ışık tutmaktadır. Ama diğer fer'î meselelerle ilgili hükümlerin Onun zamanında kaldırıldığı ise, bir tahminden öteye geçmemektedir. Zira Adem (A.S.) ile Nuh (A.S.) arasında uzun bir dönem geçmiş; birçok peygamberler gönderilmiş ve nesil de çoğalıp kardeşlerle değil, yakın-uzak hısımlarla evlenme imkânları doğmuştur.

ŞERİÂT BURADA GENEL ESASLAR VE AÇIK GENİŞ YOL DEMEKTİR

Kur'ân belli bir dönemden sonra bütün peygamberlere emredilen dinî esasların Nuh'a, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya (salât-ü selâm hepsine olsun) emredildiğini belirterek kendilerine kitap ve sahife indirilen mursellerin büyüklerini misâl vermektedir.

Bu peygamberlere emredilen dinî esasları ve açık geniş yolu iki maddede özetlemek mümkündür. Şöyle ki :

1— Dini dosdoğru ayakta tutmak,

2— Dinî esaslarda ayrılığa düşmemek..

Birinci madde, dini, hayat nizamı olarak takdim etmektir. Zira din, insan hayatıyla içiçedir ve onun günlük hayatının her safhasıyla alâkadardır.

İkinci madde ile, dinin bölünmeye, başka sistemlere uydurulmaya, tavize, kişisel çıkarlara hiç tahammülü olmadığı açıklanmaktadır.

İşte Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, kitaplarına, âhirete ve kadere imân ile farz ibâdetler; helâl ve haramla ilgili hükümler ve dünya ile âhiret düzenini korumakla ilgili buyruklar bu iki emrin kapsamına girmektedir.

Âyette geçen «vassa» fiili, bilindiği gibi, «tavsiye» kökünden türetilmiştir. «Tavsiye», burada öğütle emretmektir. Nitekim Kur'ân'ın uyguladığı metotlardan biri de budur. Osmanlıca'da olduğu gibi, «sipariş ve deruhte etmek» manasına alındığı takdirde, çok hatalı sonuç ortaya çıkar. O halde Kur'ân ve hadîste geçen «tavsiye» sözü, bulunduğu yerin siyak ve sibakına göre mana alır. Her yerde aynı manaya delâlet etmez. Meselâ mîras bahsinde, «evsâ-yûsî» fiillerinin aynı kökten gelmelerine rağmen, ölmek üzere bulunan kimsenin bazı şeyleri vasiyet etmesi anlamına geldiği bilinmektedir.

Hadîs-i Şerîfte de açıklandığı gibi, bütün peygamberler dinî esaslarda birleşirler. Şeriatlerde ise ayrılırlar. Çünkü şeriâtler, peygamberlerin bulundukları çağın sosyal, ekonomik ve aile durumuna göre hüküm ve tavsiyeleri kapsamıştır.

Esasta ise, hiçbir ayrılık, başkalık olmadığını, ama şeriâtlerin ayrı ayrı olduğunu açıklayan âyetler vardır. (1)

TEVHİD ESASI, İNKÂRCI MADDECİYE AĞIR GELİR

(كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ...) **«Allah'a ortak koşanlara, kendilerini dâvet ettiğin şey çok ağır gelmektedir..»**

«Müşrik», Allah'a ortak koşan anlamına gelen bir sıfattır. Daha çok putperest Araplar hakkında kullanılmıştır. Zira onlar putlarını kendileriyle Allah arasında tek vasıta ve tek şefaâtçi olarak görüyor, birçok konularda onları Allah'a ortak ve yardımcı olarak biliyor ve inanıyorlardı.

(1) Bilgi için bak : Ahzâb Sûresi : 7, Enbiyâ Sûresi : 25, Mâide Sûresi : 48. âyetlerin tefsîri

Bununla beraber birçok inkârcı sapıklar hakkında kullanılabilir. Çünkü materyalist maddeyi, Hıristiyan İsâ'yı (A.S.) ve Meryem'i; Yahudiler parayı ilâh edinip Allah'a ortak koşacak kadar bu hususta ileri gitmektedirler.

Tevhîd esasları neden müşriklere ağır gelir? Zira «şirk»te, nefse serbesti tanıma söz konusudur. İlâhlaştırılan canlı-cansız eşya, nefsin önüne engel koymamakta, sınırsız hürriyete kapı açıp insanları bir bakıma başıboş bırakmaktadır, yani onları birtakım mânevî müeyyidelerle çerçeve içine almamakta, arzularının önüne sed koymamaktadır. Tevhîd esası ise, iç disiplini, nefis terbiyesi sağlar; hayatın her bölümünü meşru sınırlar içine alır ve böylece her zaman düzenli, dengeli bir hayat nizamı emreder.

Artık kimin ruhundaki «fıtrat cevheri» veya «fıtrat mayası» hidâyete yatkın, tevhide uygun bir gelişme sağlarsa, Allah ona hidâyet kapısını açıp hak din ile şereflendirir.

KİTAP EHLİ'NİN SON DİNE KARŞI ÇIKMASI

(وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ...) **«Onlar ancak kendilerine (Allah, kitap, peygamber ve âhiretle ilgili) bilgi geldikten sonra -sırf aralarındaki kin ve ihtiras yüzünden- tefrikaya düştüler..»**

Son Peygamber Hz. Muhammed (A.S.) gönderilmeden önce Yahudiler de, Hıristiyanlar da gelecek olan «Hakikat nurunu» sabırsızlıkla bekliyorlardı. Bununla beraber Yahudiler İsa'yı (A.S.) Kurtarıcı Mesîh ve İsrâil oğulları'na gönderilen bir peygamber kabul etmiyorlardı. Aralarındaki tek ortak bağ, son peygamberin geleceğini bilmeleri ve Onu sabırsızlıkla beklemeleri idi.

Son Peygamber Hz. Muhammed (A.S.) gönderilince, Onun Araplardan seçilmesi hoşlarına gitmedi. Çünkü Yahudiler onun Harûn Peygamber'in soyundan geleceğini sanıyorlardı. Hıristiyanlar ise, İsa'nın (A.S.) dünya için tek kurtarıcı olduğunu ve Allah'ın biricik oğlu bulunduğunu iddia edip başka bir peygamberin gelip de İsa'nın dinini yürürlükten kaldırmıyacağını düşünüyorlardı. Böylece dinî taassup onların akıl ve idrâkini, insaf ve vicdanını işlemez hale soktu. Düne kadar kendi dinlerine dosdoğru sahip çıkmayan ve onun birçok hükümlerini kendi arzuları doğrultusunda değiştiren Kitap Ehli, İslâm'a karşı çıkmayı, kendi dinlerini savunup korumayı bir vecîbe saydılar.

Böylece Allah'ın varlığı ve birliği; kitap ve peygamberi; âhiret ve hesabı hakkında semavî bilgi iyice sarsıntı geçirdi ve Kitap Ehli 180 derecelik

dönüş yapıp, hakka karşı aşırı hasım kesildiler. Eğer ilâhî takdîr plânını değiştirmek âdet-i ilâhiyyeden olsaydı, elbette aralarında hemen hükmedip haklı ile haksızı belirler ve işi bitirmiş olurdu. Ama takdîr plânı değişmez; ezelden ebede kadar kusursuz şekilde sürüp gider.

Kitap Ehli'nin kin ve taassubu, dinî esasları bozup değiştirdi. Kendilerinden sonraki nesle bozuk bir itikad; tahrîfe uğramış kitap bıraktılar. O yüzden sonraki nesilleri Tevrat ve İncil hakkında şüpheye düştüler. Hz. Muhammed (A.S.) ile alâkalı haber ve müjdelerin Ona işâret olup olmadığında farklı görüşler ortaya koydular. (1) Zira Bernaba İncil'i dışında kalan mevcut İnciller'de ve Tevrat'ta son peygamber Hz. Muhammed'e (A.S.) açık şekilde delâlet eden âyet ve belgeler yer yer değiştirilmiş ve tahrîf edilmiş bulunuyordu.

Bu tarz farklı görüşler ve aşırı taassup kılıfına sokulmuş duygu ve düşünceler günümüze kadar sürüp gelmiş; kanaatimce manaca tahrîfe uğramayan Bernaba İncil'i ise kilise tarafından reddedilip uydurma olduğu iddia edilmiştir. Oysa bu İncil'de son din ve son peygamber hakkında en az yirmi yerde çok açık ve net beyânlar bulunmaktadır. Diğer bölümleri de Kur'ân ile uyum halinde olup ilâhî kaynaktan indirilme olduğunu bütün açıklık ve berraklığıyla göstermektedir.

Cenâb-ı Hak, Kitap Ehli'nin bu yanlış ve tehlikeli tutumunu ve kuşaktan kuşağa aktarılmak sûretiyle semavî dinlerin aslından nasıl uzaklaştırıldığını belirterek şu bilgiyi vermektedir: **«Onlardan sonra kitaba vâris kılınanlar da kitaptan yana tam bir şüphe içindedirler.»**

EMREDİLDİĞİN GİBİ DOSDOĞRU OL!

(فَلِذٰلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ ...) **«İşte (ey Peygamber!) bunun için çağrına devam et, emredildiğin gibi dosdoğru ol; onların heveslerine uyma..»**

Müşriklerle Kitap Ehli'nin kin ve ihtirası, inkâr ve inadı çözümü zor bir noktaya gelince, Müslümanlara, onları kendi taassuplarıyla başbaşa bırakıp insanları son dinin açtığı kurtuluş ve mutluluk yoluna dâvet etmek düşer. Ancak bu dâvetin bazı şartları vardır ki, her mürşidin ve teblîğcinin dikkat etmesi gerekir. Onları şöyle maddeleştirip sıralayabiliriz :

1— İlâhî emir doğrultusunda dosdoğru olmak,

(1) Bilgi için bak : Beyyine Sûresi : 1-5. âyetlerin tefsîri

2— Bu doğruluk düzeyinde sâlih amellerde bulunmak,

3— Gayr-i müslimlerin heveslerine uymamak; onların kültürüne kapı açmamak,

4— Allah'ın indirdiği kutsal kitapların hepsine inanmak ve bunu ilân etmek,

5— İslâm ile diğer semavî dinlerin yürürlükten kaldırıldığını bildirmek ve İslâm adâletini yaygınlaştırmak; din ve ırk farkı gözetmeksizin herkese âdil davranmak,

6— Millî ilâh bulunmadığını açıklayıp bir olan Allah'ın hepimizin Rabbı olduğunu açıklamak,

7— Kitap Ehli'yle iddialaşma ve sürtüşmeye girmemek,

8— İhtilâf ettikleri konular hakkında hükmü Allah'a bırakıp yumuşak ve yaklaştırıcı havayı devam ettirmek..

Böylece Kur'ân, 15. âyetle Peygamber'e (A.S.) hitap ederek ilâhî buyruğu bütün ümmetine teşmîl düzeyinde, özellikle Kitap Ehli'ne karşı nasıl bir metot uygulamamızın; tevhîd esasına ve İslâm şeriâtına dâvet ederken neleri dikkate almamızın gerektiğini çok açık ve net biçimde belirtmiş oluyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, semavî dinlerin hepsinin esasta birleştikleri belirtildi. Kur'ân indirildikten sonra Kitap Ehli'nin nasıl yan çizdiği konu edilerek, onlarla tartışmaya gerek olmadığına işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Kitap Ehli'nin sözü edilen konudaki iddia ve dellilerinin boş ve anlamsız olduğu belirtiliyor. Kitab'ın hak ve dengede indirildiği açıklanarak Kıyâmet olayını acele görmek isteyenlerin ona inanmadığına dikkatler çekiliyor. Âhiret ürünü arzu edenlerle, sadece dünya ürünü peşinde koşanlar konu edilerek bu hususta geniş ve yönlendirici bilgiler veriliyor.

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ
دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ
﴿١٦﴾ اَللّٰهُ الَّذِي اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ اَنَّهَا الْحَقُّ اَلَا اِنَّ الَّذِينَ
يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾ اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ
يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾
اَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ
بِهِ اللّٰهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّ
الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ
مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ
مَا يَشَاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

M E Â L İ :

16— Allah'a olan çağrıya olumlu cevap verdikten sonra O'nun hakkında tartışıp duranların iddiâ ve delilleri Rabları yanında boş ve anlamsızdır. Üzerlerine gazap ve onlar için şiddetli azâp vardır.

17— O Allah, Kitab'ı hak ile ve teraziyi (denge ve düzeni) indirmiştir. Ne bilirsin, belki o Kıyâmet'in kopuş saati yakındır.

18— Kıyâmet'e inanmayanlar, onun hemen gelmesini isterler. İmân edenler ise, o olaydan korkup çekinirler ve onun mutlaka hak olduğunu bilirler. Haberiniz olsun ki, Kıyâmet'in kopuş saati hakkında tartışıp duranlar, gerçekten uzak bir sapıklık içindedirler.

19— Allah, kullarına çok lûtufkâr, çok şefkatlı, bol ihsânlıdır. Dilediğini rızıklandırır. O çok kuvvetli ve kudretlidir, çok üstün ve çok güçlüdür.

20— Kim, Âhiret ekinini arzu ederse, onun arzuladığı ekini artırırız. Kim de Dünya ekini isterse, ona da ondan veririz; Âhiret'te ise ona bir nasîp yoktur.

21— Yoksa Allah'ın izin vermediği dini, onlara meşru' kılıp ortaya koyan ortaklar mı var? Eğer kesin bir söz geçmemiş olsaydı, aralarında hükmedilirdi de iş olup biterdi. Zâlimlere elbette elem verici bir azâp vardır.

22— Zâlimleri o gün, kazanıp elde ettikleri şeyden dolayı korku ve kuşku içinde görürsün. Oysa korktukları başlarına gelmiştir. İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar ise Cennet bahçelerindedirler. Onların dilediği her şey Rabları yanındadır. İşte bu, büyük lûtuf, büyük ihsandır.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (R.A.), Mücahid ve Katade'ye göre : İslâm Dini teblîğ edilip Allah'ın hidâyet nasîp buyurduğu kişiler imân edince, gerek putperest müşrikler, gerekse Yahudi ve Hıristiyanlar, imân edenlerin yanlış bir din seçtiklerini ileri sürerek kendi inançlarının ve dinlerinin hak olduğunu, başka dine gerek bulunmadığını isbata çalıştılar ve kendilerine göre birtakım uydurma deliller getirdiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

(1) Bilgi için bak : İbn Kesîr Tefsîri : 4/110- Tefsîr-i Kurtubî: 16/14

KİTAP EHLİ'NİN ÖNE SÜRDÜĞÜ DELİLLERDEN BİR KISMI

a) Bizim peygamberimiz daha önce gönderilmiştir. Artık başka bir peygambere gerek yoktur.

b) Kitabımız da daha önce indirilmiştir. Bizim için lüzumlu bütün hükümleri kapsayarak önümüzü aydınlatmaktadır.

c) Hem biz peygamber soyundanız. Bu bakımdan diğer kavim ve milletlerden üstün tutulmuşuzdur.

Kur'ân-ı Kerîm onların öne sürdüğü bu delillerin köksüz ve anlamsız olduğunu açıklamakta ve dinler zincirindeki tekâmüle işârette bulunarak gelip geçen binlerce peygamberin gönderilme hikmetini hem belirtmekte, hem de iddiacılara hatırlatmaktadır.

Kitap Ehli'nin böylesine tutarsız, temelsiz inada dayalı iddialarından dolayı ilâhî gazaba çarpılacaklarını ve şiddetli bir azap ile ta'zîb edileceklerini de Kur'ân haber vermekte ve böylece yaşamakta olan Kitap Ehli'ne ilâhî adâletin sesini duyurmaktadır.

KİTAB'IN HAK, KIYÂMET'İN YAKIN OLMASI

(اَللّٰهُ الَّذٖٓي اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمٖيزَانَۜ وَمَا يُدْرٖيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرٖيبٌ) **«O Allah, Kitab'ı hak ile ve teraziyi (denge ve düzeni) indirmiştir. Ne bilirsin, belki o Kıyâmet'in kopuş saati yakındır.»**

Kıyâmet olayı, diğer bir anlatımla «Âhiret hayatı» hakkında şüphesiz en sağlıklı bilgiyi Kur'ân vermektedir. Tevrat ve İncil'de bu kavram üzerinde geniş ve sağlıklı bir açıklamaya rastlamak mümkün değildir. Zira her ikisinin de orijinali kaybolmuş ve o sebeple insan sözü karıştırılarak birçok kısımları aslından uzaklaştırılmıştır.

Kur'ân, yukarıdaki 17. âyetle üç konu üzerinde durmakta ve indirilen son kitap ile kâinat nizamı ve dengesi arasında kopmaz bağların bulunduğuna işâret etmektedir. Şöyle ki : İndirilen kitapta uyumsuzluk, çelişki, yanlış haber, lüzumsuz konu yoktur. O, bütünüyle insan hayatına yönelen ve onun her dakikasıyla içiçe olan; fert, âile, toplum ve milletin maddî ve mânevî kalkınma, gelişme ve mutlu neticeye erişme yollarını ve çarelerini gösteren; insan ruhuyla da uyum halinde olup onun ilk safiyetini ve temizliğini korumaya yönelen kusursuz bir rehberdir. Kâinat düzen ve dengesini en sağlam bilgilerle tanıtıp öğreten son mesajdır.

Böylece kitabın hak olarak indirildiği belirtildikten sonra «mîzan»ın da indirildiği konu edilmektedir. Müfessirler bunu «adâlet»le, kutsal kitaplardaki «ilâhî hükümler»le yorumlamışlarsa da, aslında bu kavram çok yönlüdür. Rahmân Sûresi: 7 ve 8. âyetlerin tefsîrinde de açıklandığı üzere, Cenâb-ı Hak bu anlatımla, kâinatta hâkim olan denge ve düzene dikkatleri çekmekte ve bu denge ve düzeni en doğru şekilde temel bilgi olarak Kur'ân'ın haber verdiğine işârette bulunmaktadır. Zira varlık âleminde yer alan eşya ve sistemler hem kendi ölçüleri içinde, hem de diğerleriyle olan bağlantılarında tam uyum, ahenk ve dengededirler. Hepsinin hareket ve hizmetinde mutlak anlamda adâlet ölçüsü hâkimdir.

Bu açıklamanın arkasından hemen kıyâmet olayına geçilmesi çok anlamlı ve hikmetlidir. Öyle ki, belli plâna göre kurulan bu kusursuz düzen ve dengenin vakti saati gelince bozulacağı, alt-üst olacağı ve yerine yepyeni kalıcı bir düzenin kurulacağı söz konusudur. Dünya'nın ömrüne baktığımız zaman, kıyâmetin yakın olduğu kendiliğinden anlaşılır. Kaldı ki, onun alâmetleri hakkında birçok bilgiler verilmiştir ki, onların önemli bir kısmı ortaya çıkmış durumdadır.

Unutmamak gerekir ki, her hareketin bir başlangıcı ve bir de hareketi sağlayan sebebi vardır ve her başlangıcın bir de sonu söz konusudur.

Ayrıca «mîzan» tartı aleti olarak da hak ve hukuka titizlikle riâyetin sembolü sayılabilir.

Böylece dünyada da, âhirette de düzenli, fazîletli bir hayat sürebilmek için hak olan Kur'ân'a göre yaşamamız ve kâinat mîzanıyla günlük işlerimiz arasında adâlet terazisini bulundurmamız gerekmektedir.

İnkârcı maddeciler, putperest müşrikler sırf alay ve eğlence olsun diye kıyâmetin hemen kopmasını isterler. Mü'minler ise, kıyâmet olayının neler meydana getireceğine hem inanır, hem de onun dehşetinden korktukları için Cenâb-ı Hakk'a sığınırlar.

İKİ AYRI HAYAT BİRBİRİNİ TAMAMLAR

(مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ ...) **«Kim, Âhiret ekinini arzu ederse, onun arzuladığı ekini artırırız. Kim de Dünya ekini isterse, ona da ondan veririz; Âhiret'te ise, ona bir nasip yoktur.»**

Dünya hayatı olmasaydı, Âhiret'in anlamı, hikmeti ve taşıdığı yüksek nîmetleri anlaşılmazdı. Değeri bilinmeden o nîmetler hikmetsiz kalırdı. Âhiret hayatı olmasaydı Dünya hayatı anlamsız, amaçsız ve hikmetsiz kalır;

kısa bir sürelik mide ve şehvet otlağı olmaktan öteye geçmezdi.

Dinler, özellikle son din İslâmiyet bu iki hayat arasında köprü kurulmasını telkîn eder ve bu köprünün bütün malzemesini verir. Buna rağmen köprü kurmayıp sadece dünya hayatına yönelenlere bir şeyler verilir; Âhiret'te ise öylelerine bir nasîp yoktur.

Her iki hayata birden yönelip ikisi için düzenli şekilde hazırlananlar ise, hayatın amaç ve hikmetini idrak edenlerdir. Onlara Âhiret Âlemi'nde kat kat mükâfatlar vardır.

Böylece Cenâb-ı Hak 20. âyetle, mü'minlerin Âhiret hayatına aşk ve şevklerini artırmakta, Inkârcı sapıkları, gâfil azgınları uyarmaktadır.

Sonra da mü'minlerle kâfirlere hazırlanan karşılık cezâ ve mükâfatlara değinilerek ölmeden önce bu gerçeği anlayıp inanmanın sayılmıyacak kadar faydaları olduğuna işâret edilmekte ve ilâhî rahmet gereği bu kabil hatırlatma ve uyarılara sık sık yer verilmektedir. 21, 22. âyetlerle Âhiret'te her iki grup için hazırlanan şeyler yönlendirici bir anlatımla işlenmekte; duygu ve düşüncelere seslenilerek küfürle kilitlenmiş ön yargıdan sıyrılmaları dolaylı şekilde istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kitap Ehll'nin yersiz ve haksız iddialarına değinilerek aydınlatıcı bilgiler verildi. Kur'ân'ın insan hayatını düzene sokacak hükümlerle hak üzere indirildiği bildirildi ve Allah'a inananların dengeli, düzenli bir hayat sürmeleri dolaylı şekilde emredildi. Yalnız dünya hayatını arzu edenlere âhirette bir nasip olmayacağı bildirilerek, iki hayatın birbirini tamamlayıp birinin diğerine anlam ve hikmet kazandırdığına işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hak ve denge ölçüleri doğrultusunda Allah'ın kulları müjdeleniyor; Hz. Muhammed'in (A.S.) görevinin Allah'tan aldığını olduğu gibi Allah'ın kullarına tebliğ etmek olduğu konu edilerek etraflı bilgi veriliyor. Hakk'a dönenleri Allah'ın bağışlayacağı haber verilerek, inkârın rahmete vesîle olmayacağı dolaylı şekilde belirtiliyor. Sonra da kâinatta rızık konusunda mutlak bir plâna göre takdîrde bulunulduğuna değinilerek, aşırı derecede rızık kaynaklarına imkân verilmediğinin sebep ve hikmeti açıklanıyor.

——oOo——

İÇİNDEKİLER

(Önemli konular fihristi)

FÂTIR SÛRESİ

YÂSÎN SÛRESİ

S Â F F Â T S Û R E S İ

S Â D S Û R E S İ

ZÜMER SÛRESİ

MÜ'MİN (ĞAFİR) SÛRESİ

FUSSİLET SÛRESİ

Ş Û R Â S Û R E S İ

——oOo——

İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

11. cild

ANADOLU
YAYINLARI

ANADOLU YAYINLARI NO.2

Genel Dağıtım

Basım Yayın Koll. Şti.

853 Sok. No: 42 Konak - İzmir

Tel: 255983

Dizgi	: Öğrenci Matbaası	İZMİR
Filim	: İrfan Klişe	İZMİR
Baskı	: Alemdar Ofset 1989	İSTANBUL
Cilt	: Savaş Ciltevi	İSTANBUL

ذٰلِكَ الَّذ۪ي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
قُلْ لَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى وَمَنْ يَقْتَرِفْ
حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ ف۪يهَا حُسْنًا اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ يَقُولُونَ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَاِنْ يَشَأِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللّٰهُ
الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِه۪ اِنَّهُ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
﴿٢٤﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِه۪ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّـَٔاتِ
وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَج۪يبُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَيَز۪يدُهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌ ﴿٢٦﴾
وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِه۪ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ
بِقَدَرٍ مَا يَشَٓاءُ اِنَّهُ بِعِبَادِه۪ خَب۪يرٌ بَص۪يرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي
يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ
الْحَم۪يدُ ﴿٢٨﴾

M E Â L İ :

23— İşte bununla Allah, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunan kullarını müjdeliyor. De ki: «Ben, (Allah'ın buyruklarını teblîğ hususunda) yakınlıkta, hısımlıkta sevgiden başka sizden bir ücret istemiyorum. Kim çalı-

şıp iyilik kazanırsa, ona, ondaki iyiliği artırırız. Çünkü Allah, gerçekten çok bağışlayandır ve şükredene nîmetini artırandır.»

24— Yoksa (senin için) Allah'a karşı yalan uydurdu mu diyorlar? Allah dilerse senin kalbini mühürler. Allah kendi sözleriyle bâtılı yok eder; hakkı isbât edip ortaya koyar. Şüphesiz ki O, gönüllerde dönüp dolaşanı bilir.

25— O ki, kullarının tevbesini kabul eder, kötülüklerini affeder ve neler işlediklerini bilir.

26— İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanların (dilek ve duâlarını) kabul eder de kendi bol nîmetinden, geniş ihsânından onlara artırır. Kâfirlere gelince : Onlar için çok çetin bir azâp vardır.

27— Eğer Allah, rızkı kullarına iyice genişletip bol bol verseydi, elbette azıp tuğyan ederlerdi. Fakat onu dilediği ölçüye göre indirir. Şüphesiz ki O, kullarından haberlidir, görendir.

28— O ki, (kulları) umutlarını kestikten sonra yağmur indirir de rahmetini yayar. (Gerçek) dost ve yardımcı O'dur, övülmeğe de lâyık O'dur.

İLGİLİ HADÎSLER

«Ben Allah'ın buyruklarını teblîğde, size olan hısımlığımdan dolayı beni sevmenizden ve aramızdaki yakınlığı korumanızdan başka (sizden) hiçbir ücret istemiyorum.» (1)

«Getirip size teblîğ ettiğimiz açık belgeler ve doğru yolu gösteren beyânlar karşılığında, Allah ile sevgi bağı kurmanızdan ve ibâdetinizle O'na yakınlık sağlamanızdan başka bir ücret istemiyorum.» (2)

Ansar'dan bir topluluk bir gün geçmiş hizmetlerinden söz ederek, «Biz (İslâm'a ve Peygamber'e) hizmette bulunup şöyle şöyle yaptık» dediler ve övünür gibi bir tavır ortaya koydular. Bunun üzerine ya Hz. Abbas (R.A.), ya da onun oğlu Abdullah (R.A.), «Öyle de olsa bizim size karşı üstünlüğümüz var» diyerek karşılık verdi. Haber Hz. Peygamber'e (A.S.) ulaşınca, kalkıp onların bulunduğu meclise geldi ve şöyle buyurdu : «Ey Ansar topluluğu! Sizler zillet içindeydiniz; Allah sizi aziz ve şerefli kılmadı mı?» Onlar da : «Evet, Ya Resûlellah!» diye cevap verdiler. Peygamber (A.S.) devamla: «Sizler dalâlette idiniz, Allah sizi doğru yola kavuşturmadı mı?» diye sordu. Onlar da : «Evet, Ya Resûlellah!» diye tasdîk ettiler. Bunun üzerine Hz. Pey-

(1) Taberânî : İbn Abbas (R.A.)dan
(2) Ahmed b. Hanbel : İbn Abbas (R.A.)dan

gamber (A.S.) onlara «Sizler benden sormayacak mısınız?» buyurdu. Onlar da : «Ne söyleyelim ya Resûlellah? .» dediler. Peygamber (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu: «Diyemez misiniz, biz seni barındırdık. Onlar (Mekkeli'ler) seni yalancılıkla suçladılar; biz ise seni tasdik ettik. Onlar (Mekkeli'ler) seni zelil ve hakîr etmek istediler, biz sana yardımda bulunduk!»

Râvî devamla diyor ki:

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz durmadan Ansar'ın yaptığı iyilikleri sayıp sıraladı; o kadar ki Ansar fazlasıyla duygulanıp dizüstü çöktüler ve nemli gözleriyle O'na bakıp şöyle dediler: «Ellerimizdeki mallarımız Allah ve Peygamberi içindir!» (1)

Yapılan tesbitlere göre, sözü edilen olay üzerine yukarıdaki 23. âyet inmiştir.

AKRABALIK HUKUKU

(قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ...) «De ki : Ben, (Allah'ın buyruklarını tebliğ hususunda) yakınlıkta, hısımlıkta sevgiden başka sizden bir ücret istemiyorum..»

Bilindiği gibi, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Kureyş Kabilesine mensup Hâşim Oğulları'ndan idi. O bakımdan Mekkeli'lerin çoğuyla uzaktan ve yakından bir hısımlık bağı bulunuyordu. İlâhî buyrukları tebliğ ile görevlendirilince, önce âkrabasını Hakk'a dâvetle işe başladı. Ne yazık ki akrabasından çoğu akrabalık hukukunu çiğneyerek O'na karşı geldiler. Oysa Peygamber (A.S.) onlardan sevgi dolu bir ilgiden, Hakk'ın birliğine böyle bir sevgi ve yakınlık havası içinde gelmelerinden ve hısımlık hukukuna riâyetten başka hiçbir karşılık istemiyor ve düşünmüyordu. Çünkü Onun şahsî dâvası veya makam ihtirası yoktu. Sadece insanları küfrün ve ahlâksızlığın karanlığından kurtarıp imân ve irfanın nuranî havasına kavuşturmayı istiyordu. O bakımdan İslâm şerefiyle herkesten önce hısım ve yakınlarının şereflenmesini arzu ediyordu.

İlgili 23 ve 24. âyetler, Hz. Peygamber'in Mekke'de yakınlarından çoğunun ilgisini bile kaybettiğini, hattâ bir kısmının kendisine azılı düşman kesildiğini ifade etmekte ve Allah yolunda Onun birçok fedakârlıklara katlandığına, omuzlarına yükletilen mukaddes hizmeti yerine getirmek için birçok tehlikelerle yüzyüze geldiğine işârette bulunulmaktadır. Ama her şeye rağ-

(1) Câmi'u'l-beyân Fî Tefsîri'l-Kur'ân/İbn Cerîr : 24/16

men bir an olsun ümidini yitirmediği, görünüşte uğradığı her başarısızlığın aslında başarıya erişmenin müjdesi olduğu da bu âyetlerle kapalı bir anlatımla haber verilmekte ve yaşamakta olan mü'minlerin cesareti artırılmaktadır.

«Kurbâ» kelimesi masdardır. Daha çok hısımlarla olan sıcak yakınlık mânasında kullanılır. Bazan da iyi yararlı amellerle Allah'a yakınlık sağlamak anlamına gelir.

İYİLİĞİN ASIL DEĞERİ

(وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ) **«Kim çalışıp iyilik kazanırsa, ona, ondaki iyiliği artırırız. Çünkü Allah, gerçekten çok bağışlayandır ve şükredene nîmetini artırandır.»**

İyilik, güzellik, fazîlet ve yararlı işin temelinde Allah'a dosdoğru imân varsa ve Hakk'ın rızası amaç olarak bulunuyorsa, gerçek ölçü ve değerini bulmuş olur. Hz. Peygamber'in (A.S.) akrabalık sevgisini korumaya çalışırken, önce onun temelini oluşturmaya çalışması kadar tabii ne olabilir. Çünkü onlara yapılacak en büyük iyilik bu idi. Ne var ki Mekkeli'ler bu iyiliği takdîr duygusundan yoksun bulunuyorlardı. O kadar ki Hakk'a dâvet edildiklerinden dolayı Hz. Peygamber'le (A.S.) her türlü akrabalık ilgisini kesip Ona hasım olarak, baş düşmanları arasında yerlerini almışlardı. İlgili âyetle iyiliğin gerçek değeri üzerinde durularak, akrabayı doğru yola çağırmanın buna misal teşkil ettiğine işâret ediliyor.

Buna karşılık Hz. Peygamber'e (A.S.) inanıp İslâm'a giren hısımları ise, Peygamberin (A.S.) şu hadîsleriyle övülmektedir: **«Canımı kudret elinde tutan Allah'a and olsun ki, adam sizi Allah ve Resûlü için sevmedikçe kalbine İmân girmez.» (1)**

«Ey insanlar! Ben de ancak bir beşerim. Çok sürmez Rabbımın elçisi (ölüm meleği) gelir, ben de onun dâvetine icabet ederim. Doğrusu size (mânevî feyiz ve) ağırlığı olan iki önemli şey bırakıyorum: Birincisi, Allah'ın kitabıdır ki onda doğruluk ve nur vardır. Artık siz Allah'ın kitabına sımsıkı sarılın. Diğeri ise, Ehl-i Beytim'dir. Ehl-i Beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım.» (2)

---

(1) Müsned-i Ahmed : Yezîd b. Hârun tarikıyla Abbas b. Abdulmuttalib (R.A.)dan

(2) Müslim/fezâil: 36, 37 - Dâremî/fezâil : 1- Ahmed: 3/14, 17, 26, 59- 4/367, 371

HZ. PEYGAMBER'E (A.S.) İFTİRA EDENLER

(اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ...) **«Yoksa (senin için) Allah'a karşı yalan uydurdu mu diyorlar?..»**

Kur'ân'ın yüksek ifadesi, derin ve kapsamlı mânası, edebî kudreti karşısında şaşkına dönen inkârcı müşrikler, «Kur'ân Muhammed'in uydurup Allah'a nisbet ettiği düzme bir kitaptır» diyecek kadar akıl ve vicdanlarını yitirdiler. Çünkü kalpleri küfürle kılıflanmış, gerçeği anlayabilecek yetenekleri dumura uğramıştır. Bu duruma bakarak onların yakışıksız sözlerine üzülmenin bir yararı yoktur; ama onları düştükleri cehalet çukurundan kurtarmanın çarelerini düşünmenin ve ona göre hakkı teblîğ metoduyla hizmete koyulmanın sayılmayacak kadar faydaları vardır.

O bakımdan konumuzu oluşturan âyet teselli mahiyetinde indirilerek hakkın mutlaka başarıya erişeceği ve o günler gelinceye kadar mü'minlerin sabr-u sebat göstermeleri haber veriliyor..

«Allah dilerse senin kalbini mühürler. Allah kendi sözleriyle bâtılı yok eder; hakkı isbat edip ortaya koyar.» Ama O'nun muradı seni ortadan kaldırmak veya onlara benzetmek, ya da kendi sözünü vasıtasız işlek duruma getirip üstün kılmak değildir. Böyle olsaydı peygamber göndermeye, kitap indirmeye gerek kalmaz, insanlara verilen cüz'î irâde diye bir kavram ve kanun olmazdı. O bakımdan Cenâb-ı Hak, insanı belli bir plâna göre yaratmayı murad edince, onda iyilik ve kötülüğe eğilimli birtakım duygular var kıldı; önünü aydınlatacak, gerçeği anlayabilecek bir de akıl ve idrâk yeteneği verdi. Sonra da aklına yol gösterecek veya ona ışık tutacak kitap indirdi ve peygamber göndererek bu konuda ona kendi irâdesini kullanma serbestisini tanıdı.

O halde insanoğlu mevcut yeteneklerini kitap ve sünnetle birleştirip sünnetullaha göre yolunu seçerse, Cenâb-ı Hak kendi kudretini izhar edip hakkı isbat ederek bâtılı ortadan giderir.

KUR'ÂN UYDURMA BİR KİTAP OLSAYDI ÇOKTAN SİLİNİP UNUTULMUŞ OLURDU

Şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ın değişmeyen sünnetinden biri de, geç de olsa bâtılı silip yok etmek, hakkı bütün açıklık ve berraklığıyla gün ışığına çıkartıp üstün kılmaktır. Eğer Kur'ân bir insan tarafından hazırlanıp ortaya konmuş olsaydı, çoktan eskiyip bütün özelliğini ve tazeliğini kaybeder, sı-

radan kitaplar gibi bir köşeye atılıp unutulmaya mahkûm olurdu. Zira insan kaleminin ve kafasının mahsulü olan her eser, insan kadar kusurlu ve fânidir; eskimeye ve unutulmaya mahkûmdur. Kur'ân ise bu genellemenin dışında her geçen asır özelliğini bütün tazeliğiyle korumakta; gerçeği bulup tesbit eden ilimle ters düşmemekte ve her konuda tasdîk edilegelmektedir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın kudret kaleminin eseri olan bu kitap, kusursuz ve hatâsızdır. Mutlak surette hakkı yansıtmakta ve bâtılın elîm neticelerini haber vermektedir. O bakımdan her geçen yıl onun cilâsı artmakta, kudreti daha iyi anlaşılmakta ve kapsadığı bütün konularıyla insan kudretini aşmaktadır.

Kur'ân'a nazire yazanlar, kitap te'lîf edip Allah'a nisbet edenler ve bu açıdan hareketle kendilerini peygamber olarak tanıtmaya çalışanlar çok geçmeden hüsrâna uğramışlardır. Yazdıkları kitabın bir sürü tutarsız sözler, konular ve uydurma rivâyetler yığını olduğu ortaya çıkmış ve paçavralaşıp bir kenara itilmeye mahkûm olmuştur.

Bu konuda kim ne düşünürse düşünsün, ne derse desin, sonuç Hakk'ın sözlerinin üstünlüğüyle noktalanır. Cenâb-ı Hak kalp ve kafalarda dönüp dolaşan düşünce ve duyguları çok iyi bilir. O halde bilerek Hakk'a hizmet edip bâtılın şarlatanlığına fazla üzülmemek gerekir. Çünkü mutlu sonuç hakkındır.

BÂTILI TERKEDİP HAKKA DÖNENLER

(وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ) **«O ki, kullarının tevbesini kabul eder, kötülüklerini affeder ve neler işlediklerini bilir.»**

Önceleri Peygamber'e (A.S.) ve Kur'ân'a karşı çıkanlardan ve Hz. Muhammed'e (A.S.) yalancı, iftiracı damgası vurmaya çalışanlardan bir kısmına hidâyet nasip olunca, hakka yönelip gönülden teslimiyet gösterdiler. İlâhî beyân gereği, onların dönüş ve tevbesi kabul edildi; daha önce inkâr ve zulümlerinden dolayı biriken günahları bağışlandı.

Şüphesiz böylesine bir kabul ve açık kapı, insanlardan yana rahmetin en parlak yanlarından biridir. Aynı zamanda onların doğru yolu seçip hidâyete erişmesi için bütün imkânların ortaya konduğunun bir başka şahididir. Öyle ki, kırk elli yılını inkâr ve madde cenderesinde silik hale getirip verimsiz kılan kimse, gafletten uyanır da hakka yönelir ve son din İslâmiyeti kendine din olarak seçerse, geçmiş bütün günahları temizlenir, ana-

sından doğduğu gündeki gibi tertemiz olarak İslâmiyetin nuranî havasında yepyeni bir hayata başlamış olur.

İşte inkârcı her insan için bundan daha büyük müjde ve mutluluk düşünülebilir mi? İmân ve sâlih amel sonsuzluk gıdası, ebediyen mutlu yaşamanın iksiridir. O bakımdan Cenâb-ı Hak kendini bu düzeye getiren mü'min kullarının meşru isteklerini kabul buyurmakta ve kendi fazl-ü keremini onlardan yana artırmaktadır. Yirmi altıncı âyetle bu müjde verilirken, mü'minlere büyük ümit kapılarının açık tutulduğuna işâret edilmekte ve insan hayatının ancak imân ve sâlih amelle değer kazanabileceği kapalı şekilde anlatılmaktadır.

RIZIK KAYNAKLARININ BELLİ BİR PLÂNA GÖRE, BELLİ BİR MİKTARDA YARATILMASI

(وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِه۪ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ بِعِبَادِه۪ خَب۪يرٌ بَص۪يرٌ)

«Eğer Allah, rızkı kullarına iyice genişletip bol bol verseydi, elbette azıp tuğyan ederlerdi. Fakat onu dilediği ölçüye göre indirir. Şüphesiz ki O, kullarından haberlidir, görendir.»

Yirmi yedinci âyetle, çok önemli bir noktaya parmak basılmaktadır; öyle ki ilim adamlarına ışık tutulmakta, temel bilgi verilmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın ezelde hazırladığı plâna göre, insan sayısı önceden belirlenmiş ve dünyanın ömrü takdîr edilip rızık kaynakları ona göre ayarlanmıştır. Sonsuz, sınırsız tükenmez kaynaklar var kılınmamıştır. Zira dünyanın ömrü sonsuz ve sınırsız değildir. Aynı zamanda bunun iki dikkate değer hikmeti söz konusudur: Birincisi, ihtiyaç fazlası nîmetin azgınlık, savurganlık ve ahlâksızlığa yol açmasıdır. İkincisi, çalışma, didinme ve rekabet azminin ortadan kalkması, hayatın canlılığını bir bakıma yitirmesidir.

Kur'ân bütün bu sakıncalı sonuçları «bağıy» kavramıyla özetlemekte ve konu üzerinde iyice düşünmemizi ilhâm etmektedir. Bağıy: Azgınlık, ahlâksızlık, haksızlık, haddini bilmezlik, meşru sınırları aşmak, zulmetmek gibi mânalara delâlet eder. Şüphesiz, azgınlık düzensizlik doğurur. Ahlâksızlık fitne ve bozgunculuğa neden olur. Haksızlık, güvensizlik ve huzursuzluğa yol açar; güçlü güçsüzü ezip dengesizlik ve düzensizliği doğurur. Aşırılık, sınırsız hürriyet arzusuna sebep olur ve böylece hürriyetlere tecavüz revaç bulur.

O nedenle insanı yaratan Cenâb-ı Hak, onun hangi ortamda neler yapacağını çok iyi bildiğinden, hayat plânını ona göre hazırlamıştır. Denizler-

deki nîmetler de dahil, bütün kaynaklar sınırlıdır. İnsanlar yaşayabilmek için hem bu kaynakları işlemek ve işletmek, hem de bilerek ölçülü şekilde kullanmak zorundadır.

Böylece «neden bol ve tükenmez nîmetler verilmemiştir?» sorusu cevaplanmış oluyor. Başka ülkelerin kaynaklarını sömürüp ekonomik yönden çok güçlü duruma gelen İngiltere, Fransa ve Almanya'da azgınlık ve ahlâksızlık her geçen gün artmakta, maddî refah genç kuşakları tatmin edememektedir. Bu sebeple intihar olayları artmakta, homoseksüeller çoğalmakta, uyuşturucu ibtilâsı yaygınlaşmakta, aile yuvası ciddi sarsıntılara maruz kalmaktadır. O kadar ki devlet lûtiliği yasallaştırmakta ve ahlâksızlığın önünde dize gelmektedir.

YAĞMURU DA İHTİYAÇ NİSBETİNDE İNDİRİR

(وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ) **«O ki, (kulları) umutlarını kestikten sonra yağmur indirir de rahmetini yayar. (Gerçek) dost ve yardımcı O'dur, övülmeğe de lâyık O'dur.»**

İlk bakışta konuyla alâkalı başlık kapalı gibi gelir. Zira aşırı kuraklığa maruz kalan bölgeler ve kesimler vardır. Oysa Cenâb-ı Hak bu rahmetini de dengeli, düzenli ve ihtiyaç oranında indirmeyi plânlamış ve öylece uygulamaya koymuştur. Zaten yağmuru oluşturan faktörler incelendiğinde bu plân rahatlıkla anlaşılır. Ne var ki insanların bilgisizce müdahalesiyle, faktörlerden bir kısmını mefluç hale sokması dengeyi bozmaktadır.

İlâhî denge ve düzen kanunu gereği, yağmuru daha çok ormanı, ağacı çok olan bölgeler kendine doğru çeker. O sebeple yeryüzü insanların yaşamasına elverişli duruma getirildiğinde dağlar, denizler, ırmaklar ve ormanlar ona göre yaratılıp düzenlenmiş; yerleşim yerlerini seçme işi ve kaynaklardan yararlanma becerisi insanların irâdesine bırakılmıştır. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu inceliği dikkate alarak ümmetine şöyle tavsiyede bulunarak yol göstermiştir: **«Elinizde bir fidan bulunur ve kıyâmet de kopmak üzere ise, hemen dikme imkânınız varsa, dikiniz.» (1)**

Denizleri kirletip ölü deniz haline getiren; ormanları yok edip bölgeyi çöl haline sokan biz insanlar değil miyiz? Bilgisizce yararlanmaya yönelmemiz birtakım dengesizlikler doğurmakta, kaynakları kısırlaştırıp açlığa, kuraklığa, sefalete neden olmaktayız. Şüphesiz kusur, ilâhî plânda değil, bizim tutum ve anlayışımızdadır.

---

(1) Müsned-i Ahmed: 3/184, 191

«Yağmur indirir ve rahmetini yayar» sözü, O'nun denge ve düzenle ilgili kanunlarını hatırlatmaktadır. **«Gerçek dost ve yardımcı ve övülmeğe lâyık O'dur.»** Çünkü kullarının ihtiyacını karşılar ölçüde kaynak vücuda getiren ve bunu denge kanununa bağladıktan sonra insan aklına ışık tutmak için kitap indiren ve yol göstermek için peygamber gönderen de O'dur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sâlih âmellerde bulunan mü'minler müjdelendi; inkârcı maddeciler de uyarıldı. Hz. Muhammed'in (A.S.) görevinin sınırı belirlenerek ümmetine en sağlam kıstas verildi. Sonra da rızık konusuna değinilerek, bu hususta ilâhî denge ve düzen kanununa işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına delâlet eden iki önemli belgeye yer veriliyor. Başa gelen musîbetin insanın kendisinden kaynaklandığı hatırlatılarak, Allah'ın kimseye haksızlık etmiyeceği dolaylı şekilde anlatılıyor. Sonra da Allah'a âcizliğin nisbet edilemiyeceğine değiniliyor ve arkasından deniz, gemi ve rüzgâr nîmetine atıfta bulunularak aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ ف۪يهِمَا
مِنْ دَٓابَّةٍۜ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَٓاءُ قَد۪يرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَٓا اَصَابَكُمْ
مِنْ مُص۪يبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْد۪يكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍۜ ﴿٣٠﴾ وَمَٓا اَنْتُمْ
بِمُعْجِز۪ينَ فِي الْاَرْضِۚ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٣١﴾
وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِۜ ﴿٣٢﴾ اِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرّ۪يحَ
فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِه۪ۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ

شَكُورٍ ﴿٣٣﴾ اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَث۪يرٍ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ

الَّذ۪ينَ يُجَادِلُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَاۜ مَا لَهُمْ مِنْ مَح۪يصٍ ﴿٣٥﴾

M E Â L İ :

29— O'nun varlığına (delâlet eden) belgelerden biri de, göklerin ve yerin yaratılması ve ikisinde serpiştirip yaydığı canlılardır. O'nun, dilediği zaman onları toplayıp biraraya getirmeğe gücü ve kudreti yeter.

30— Başınıza gelen her musîbet, ellerinizle işleyip kazandığınız (günah ve kötülükler) yüzündendir. (Bununla beraber) çoğunu affeder.

31— Siz yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak (güçte) değilsiniz. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.

32— O'nun (varlığına, birliğine delâlet eden) belgelerden biri de, denizde dağlar gibi yüzen gemilerdir.

33— Dilerse rüzgârı durdurur da (yelkenli olanları) su üstünde durakalırlar. Şüphesiz ki bunda, çokca sabreden, çokca şükreden kimse için deliller, belgeler vardır.

34— Veya o (gemilerdekileri) işledikleri (günah ve vebâl) yüzünden (gemiyi batırarak) yok eder; çoğunu da affeder.

35— Hem âyetlerimiz hakkında tartışıp iddialaşanlar, kendileri için kaçacak yer bulunmadığını bilsinler..

İLGİLİ HADÎSLER

Hz. Ali (R.A.) kendi arkadaşlarına şöyle diyor: «Peygamber (A.S.) Efendimizin, Allah'ın kitabında en üstün âyet hakkında bize verdiği haberi size anlatayım mı? Allah'ın kitabında en üstün âyet : «Başınıza gelen her musîbet, ellerinizin işleyip kazandığınız (günah ve kötülükler) yüzündendir. (Bununla beraber Allah) çoğunu affeder» âyetidir. Peygamberimiz (A.S.) bana: «Ya Ali! Bunu sana açıklamak istiyorum Dünyada başınıza gelen bir hastalık, bir ceza, bir kötü sonuç, bir belâ, ellerinizin işleyip kazandığı sebebiyledir. Allah ise, bunun ikinci defa cezasını Âhiret'te vermekten daha halîm ve daha şefkatlıdır. Allah dünyada bir şeyi (günah ve kusuru) affet-

tikten sonra dönüp onu cezalandırmaktan çok daha kerem sâhibidir.» (1)

«Mü'mine dokunup eziyet veren herhangi bir şeye karşılık Allah mutlaka onun günahlarını bağışlayıp temizler.»(2)

«Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata and olsun ki, (insana eziyet veren) budağın bir çizintisi, damardan birinin seğrimesi ayağın kayması bir günah sebebiyledir. Allah'ın ondan dolayı (kulunu) affetmesi ise daha çoktur.» (3)

«Mü'mine batan bir diken sebebiyle Allah mutlaka onun bir derecesini yükseltir ve bir hatâsını düşürür.» (4)

ALLAH'IN YÜKSEK KUDRETİNİN BELGESİ

(وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَٓابَّةٍۜ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَٓاءُ قَدٖيرٌ) «O'nun varlığına (delâlet eden) belgelerden biri de, gökleri ve yeri yaratması ve ikisinde serpiştirip yaydığı canlılardır. O'nun, dilediği zaman onları toplayıp biraraya getirmeye gücü ve kudreti yeter.»

İnkâr ve imânın; iyi-yararlı amellerin, imân ve irfandan uzak işlerin nasıl bir sonuç vereceği belirtildikten; tevbe kapısının devamlı açık tutulduğu, dönüş yapanların, hakkı seçenlerin bağışlanacağı açıklandıktan sonra, Allah'ın kudretine delâlet eden belgeler sıralanıyor :

1— Göklerin ve yerin yaratılmasında mükemmel bir plânın mevcudiyeti,

2— Göklere ve yere serpiştirilen canlı varlıkların dağılımı,

3— Bu canlı varlıkların, Cenâb-ı Hak dilediği zaman biraraya getirilme durumu,

4— Denizde dağlar misali yüzen gemilerin belli kanunlarla su üstünde hareketi..

Göklerin ve yerin yaratılma olayı, çok mükemmel bir plânın ve şaşma ihtimali olmayan fiziksel kanunların mevcudiyetini; aynı zamanda o plânı hazırlayan mutlak bir kudretin hâkimiyetini hatırlatmaktadır. Gerek kâinat kendi bütünlüğü içinde, gerekse onda yer alan parça ve sistemlerden her

---

(1) Ahmed : 3/30, 37, 41- 5/219- İbn Ebî Hâtim
(2) Ahmed : 1/441 - 4/56
(3) İbn Ebî Hâtim - İbn Kesîr: 4/116
(4) Buharî-Müslim : Hz. Aişe (R.A.)dan

biri ayrı ayrı incelendiğinde, kusursuz bir denge ve düzenin var olduğu anlaşılır. Şüphesiz bunlar, kâinatın hem öncesiz olmadığını, hem de tesadüflerle oluşmadığını isbatlamaktadır.

Göklere ve yere serpiştirilen canlılar :

«Dabbe» kelimesi, hafif yürüyen, hareket eden, debelenip hayat belirtisi gösteren her canlı hakkında kullanılan bir kavramdır. Kur'ân'ın dört ayrı yerinde bu kavrama yer verildiğini görüyoruz. Nahl ve Şûrâ sûrelerinde bu, göklere ve yere serpiştirilen canlılar anlamında yer almaktadır. O bakımdan ilim adamları bu iki âyeti farklı şekilde yorumlamışlardır:

a) Göklerde ve yerde yüzükoyun hareket eden canlılar vardır.

b) Âyetteki anlatımda «tağlîb kaidesi» söz konusudur. Şöyle ki: Yeryüzünde insan ve hayvanlar; göklerde ise melekler hareket halinde olup yaşamaktadırlar. Ancak hepsine birden tağlîb yoluyla «dabbe» denilmiştir. Zira Araplar arasında bu kaide çok yaygındır. Mesela güneş ile ay'ı birarada andıkları zaman çoğu kere «şems ve kamer» demezler de «kamereyn» veya «kameran» derler.

O halde bilimsel araştırmalar sonucu gezegen veya başka bir sistemde, ya da yıldızda canlı varlıklara rastlanır veya böyle bir tesbit yapılırsa, birincilerin yorumunun isabetli olduğu; rastlanmadığı takdirde ikincilerin yorumunun isabetli olduğu ortaya çıkmış olur.

Ancak şu hususu belirtelim ki, Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden her belge beraberinde iki yarar taşımaktadır: Birincisi, Allah'ın kudret damgasını yansıtması; ikincisi insandan yana bir hizmet vermesi şeklindedir. O bakımdan teknik imkânların gelişmesi ve ilmî araştırmaların hızlanması neticesinde mevcut gezegenlerden birinde veya başka bir sistemde birtakım canlı varlıklar tesbit edilirse, bu oranın hayat şartlarına göre yaratılan bir kudret harikası sayılır ve bütünüyle ilâhî varlığın damgasını yansıtarak Cenâb-ı Hakk'ın nelere kadir olduğunu gösterir.

Ne var ki, günümüze kadar güneş ailesinde yer alan gezegenler üzerinde Viking I, Viking II, Viking III ile yapılan araştırmalar, onlarda hayat belirtisi bulunmadığını göstermiştir.

İnsan denilen canlıya gelince : O sadece dünya denilen yerkürede vardır. Başka bir gezegen veya sistemde olması düşünülemez. Nitekim Rahmân Sûresi 10. âyette bu husus gayet açık şekilde ifade edilmektedir.

Göklerde ve yerde bulunan canlıların biraraya getirilmesi :

İlgili 29. âyetle, göklerle yere serpiştirilen dabbeyi, Allah'ın dilediği za-

man biraraya getireceği belirtilmektedir. Bu da iki ayrı yorum istemektedir. Şöyle ki :

a) Kıyâmet gününde Cenâb-ı Hak bütün canlıları diriltip biraraya getirecek ve böylece melekler, insanlar, cinler ve hayvanlar mahşer alanında yerlerini alacaklar.

b) Göklerde, yani bazı gezegen veya sistemlerde «dabbe» denilen canlı varlıklar bulunuyorsa, o gezegen veya sisteme ulaşılması ve orada yaşayan canlılardan birkaç tane alınıp dünyaya getirilmesi veya dünyadan bazı hayvanların o gezegen veya sisteme gönderilmek suretiyle onların biraraya getirilmesi söz konusudur. Ancak birinci yorum, siyak ve sibak itibariyle daha isabetlidir.

Denizlerde dağlar misali yüzen gemiler :

Bu anlatım, üç önemli hususu yansıtmaktadır:

1— İslâm'dan önceki asırlarda da çok büyük yelkenli gemiler inşa edilmiştir. O bakımdan bu, araştırmaya değer bir konu olarak önümüzde bulunuyor. Zira eski çağlarda vücut bulan sanat ve medeniyetin ölçüsünü, gemilerin kalıntılarında da görmek mümkün olur. O halde batık gemileri araştırıp tesbit etmekte birtakım yararlar vardır.

2— Daha büyük gemilerin, dağ misali araçların imal edildiğine işâret ediliyor. Nitekim Nuh Peygamber'in ilâhî gözetim altında yaptığı geminin hayli büyük olduğu kesindir. Ayrıca M.Ö. X. yy'da Süleyman Peygamber'in (A.S.) büyük çapta yelkenli gemiler inşa ettirip deniz filoları meydana getirdiğini hem Tevrat, hem de Kur'ân-ı Kerîm haber vermektedir.

3— Ayrıca suyun cisimleri kaldırma özelliğine atıf yapılarak gemilerin de belli fiziksel kanunlara göre imal edilmesi hatırlatılmakta ve insana böyle yeteneklerin verildiğine dikkatler çekilmektedir.

İşte bütün bu akla ışık tutan belgelerde çok sabreden, çok şükreden kimseler için deliller ve öğütler vardır.

Anlaşıldığı gibi, Kur'ân, belgeler üzerinde başarılı araştırma ve inceleme yapılabilmesi için özellikle iki şeye ihtiyaç bulunduğunu belirtmektedir: Çokca sabır, çokca şükür.. Zira sabırlı çalışma, ilmin desteği, başarının anahtarıdır. Şükür ise, icad edilen, keşfedilen her şeyde ilâhî damgayı görüp kuvvet ve kudreti O'na çevirmektir. O halde bilimsel araştırmayı sabırla sürdürmeyen ilim adamı başarılı olamaz. Elde ettiği başarılı sonucu kendi nefsine irca' eden ilim adamı ise nankörlükten kurtulamaz.

İLÂHÎ ÂYETLER ÜZERİNDE MAKSATLI TARTIŞMALAR

(وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ) **«Hem âyetlerimiz hakkında tartışıp iddialaşanlar, kendileri için kaçacak yer bulunmadığını bilsinler.»**

Bilindiği gibi, ilmin yolu ve hareket çizgisi ikidir: Gözlem ve deney. Ne var ki, gerçeği bulmakta, hakkı dosdoğru anlamakta bu iki yol yeterli değildir. Buna bir misal verelim : Canlıların kimyasal yapısı incelenirken gözlem ve deneyle, organizmaların altı esas bileşimden meydana geldiği görülür: Su, karbon hidratlar, yağlar, adenosin fosfatlar, proteinler ve asitler. İlim, bu altı esası biraraya getirdiğinde ona canlılık vasfı veremiyor ve bu noktada birtakım varsayımlarla konuyu geçiştirmek istiyor. Oysa sözünü ettiğimiz altı esas bileşimi farklı biçimlerde oluşturup ona canlılık veren çok yüksek bir kimyacı söz konusudur. Bunu kabul etmiyenlere gelince : Bir elektronik cihazı meydana getiren unsurları inceleyip tesbit ettikten sonra, onun plân ve projesini hazırlayıp imalata geçen teknik elemanı inkâra benzer. Aynı zamanda o cihazı harekete geçiren bir de elektrik akımı söz konusudur.

İlgili âyetle bu hususa parmak basılıp, **«Âyetlerimiz hakkında tartışıp iddialaşanlar, kendileri için kaçacak yer bulunmadığını bilsinler»** buyurularak gereken uyarı yapılıyor.

Evet, inkâr ister kevnî âyetlere, isterse Kur'ân âyetlerine yönelik bulunsun; inkârcı, gözlem ve deneyleriyle unsurların (elementlerin) bileşimini ortaya çıkartmış, ama ona canlılık vasfı verememiştir. Böylece hem bileşimleri oluşturup onlara canlılık vasfı veren kudreti bilememiş, hem de kendi kafasında meydana gelen sorulara doğru bir cevap bulamamıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına delâlet eden birkaç belgeye yer verildi. Kişiye dokunan musîbet ve kötülüğün kendi nefsinden kaynaklandığına değinilerek Cenâb-ı Hakk'ın mutlak anlamda âdil olduğuna işâret edildi. Sonra da dikkatler gemi ve denize çekilerek yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünyada verilen nîmetlerin birer geçimlikten ibâret olduğu, asıl kalıcı olan nîmetlerin Âhiret Âlemi'nde hazırlandığı hatırlatılıyor. Arkasından bu idrâk içinde olan mü'minlerin on kadar sıfatı konu edilerek sağlam kıstas veriliyor. Kötülüğe karşı kötülükten ziyade affedici bir davranış içinde olmanın fazîlet olduğu belirtilerek bu konularda sabırlı olmanın önemi üzerinde duruluyor.

——oOo——

فَمَا أُوتِيتُمْ
مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَأَبْقٰى لِلَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ
وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا
لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ اِذَٓا اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَجَزٰٓؤُا
سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤١﴾
اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ
بِغَيْرِ الْحَقِّ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ
لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿٤٣﴾

M E Â L İ :

36— Size verilen herhangi bir şey, dünya hayatının kısa süreli bir geçimidir. Allah yanındaki ise, daha hayırlı ve devamlıdır. (Bu da) imân edip Rablarına güvenip dayananlar;

37— Günahın büyüklerinden ve hayâsızlıklardan kaçınanlar; öfkelendikleri zaman bağışlayanlar;

38— Rablarının çağrısına olumlu cevap verenler; namazı dosdoğru kılanlar; işlerini kendi aralarında danışma ile çözenler; kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (Allah için) harcayanlar;

39— Zulme, hakları tecâvüze uğradıkları zaman, yardımlaşıp kendilerini savunanlar içindir.

40— Bir kötülüğün cezâsı, misliyle kötülüktür. Artık kim affeder de barıştan yana olursa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Çünkü Allah elbette zâlimleri sevmez.

41— Kim de haksızlığa uğradıktan sonra sadece hakkını alırsa, işte onlar âleyhine bir yol yoktur.

42— Ancak insanlara zulmedip yeryüzünde haksız yere yolsuzlukta bulunup haklara tecâvüz edenler âleyhine yol vardır. İşte onlara elem verici bir azâp vardır.

43— Ve kim de sabredip bağışlarsa, şüphesiz ki bu, azmedilmeğe lâyık umurdandır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Kim kendine haksızlıkta bulunana bedduâ ederse, (bir bakıma) hakkını almış olur.» (1)

«Sizin âmirleriniz hayırlılarınız, zenginleriniz cömertleriniz olur; işleriniz de kendi aranızda meşveret ile çözülürse, yerin üstü sizin için yerin altından hayırlıdır. Âmirleriniz şerirleriniz, zenginleriniz de cimrileriniz olur; işleriniz kadınların görüşüne havale edilirse, yerin altı sizin için yerin üstünden hayırlıdır.» (2)

İbn Abbas (R.A.) diyor ki : «Müşriklerden bir adam, Ebû Bekir Sıddîk'a dil uzatıp sövdü. Ebû Bekir (R.A.) ona hiç karşılık vermeyip susustu. O sebeple 37. âyet indi.» (3)

DÜNYA GEÇİMLİĞİ

(فَمَآ اُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ...) «Size verilen herhangi bir şey, dünya hayatının kısa süreli bir geçimidir..»

(1) Buharî/mezalim : 25- Tirmizî/tefsir: 15/17, 57, 66, daavat: 16, 66, 118
(2) Tirmizî/fiten : 78
(3) Tefsir-i Kurtubî : 16/36

Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık dünya geçimliğinin geçici olduğu, asıl kalıcı olan nîmetlerin Allah'ın yanında, Âhiret Âlemi'nde hazırlandığı haber verilerek, dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü kurulması ve iki hayat arasında denge sağlanması tavsiye ediliyor. 36. âyetle bu konu çok kısa, fakat anlamlı şekilde açıklanmaktadır. Öyle ki, her insan şu dünyaya çıplak olarak gözlerini açar ve birkaç metrelik kefene sarılıp ayrılır. Doğumla ölüm arasında elde edilen her nîmet, dünya hayatını devam ettirmeye, yani bir süre yaşamamıza medar olmaya yönelik bir anlam taşır. Helâlından elde edilip meşrû ölçülere göre harcanır ve Allah rızası doğrultusunda muhtaçlara sarfedilirse, âhiret hayatını mutluluğa çevirmeye yardımcı olur. Gerisini arkamızda bırakıp gitmek zorundayız.

MÜ'MİNLERİN BAZI VASIFLARI VE ONLAR İÇİN HAZIRLANAN MÜKÂFATLAR

(وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ) **«Allah yanındaki ise, daha hayırlı ve devamlıdır. (Bu da) imân edip Rablarına güvenip dayananlar...... içindir.»**

Dünya hayatından amaç ve hikmetin ne olduğunu anlayıp kendini Allah'a vermek suretiyle dünya ile âhiret arasında kopmaz bağlar vücuda getiren gerçek mü'minlerin on kadar önemli özelliğinden söz edilmektedir. Şüphesiz bu özellikler hem ferdin, hem de âile ve toplumun günlük yaşayışını fazîlet ve hakseverlik düzeyinde, ibâdetin ferahlatıcı havası içinde tanzim eder; aynı zamanda ömrü Allah'ın rızası doğrultusunda amacına eriştirir.

İlgili 37, 38, 39. âyetlerle sözü edilen özellikler şöyle sıralanmaktadır :

1— Dosdoğru imân etmişlerdir.

2— Tedbirle birlikte şartsız olarak Allah'a güvenip dayanırlar.

3— Büyük günahlardan sakınırlar.

4— Hayasızlığın her çeşidinden uzaklaşırlar.

5— (Haksızlıkta bulunan birine) öfkelendikleri zaman, bağışlamasını bilirler.

6— Her hâl-ü kârda Rablarının Kur'ân ile yaptığı çağrıya olumlu cevap verirler.

7— Namazı vaktinde kılarlar.

8— İşlerini kendi aralarında birbirlerine danışarak, istişarede bulunarak çözerler.

9— Allah'ın verdiği rızıktan yine Allah rızasını umarak harcarlar.

10— Zulme maruz kalıp, hakları tecavüze uğradığı zaman, haklarını almak için yardımlaşıp kendilerini hem savunurlar, hem de gerekirse misliyle karşılık verirler.

Sıralanan on sıfat veya özellik arasında zincirleme bir bağ mevcuttur ki, biri diğerini tamamlamakta, amacına ulaştırıp sağlam esasa dayandırmaktadır. Öyle ki :

İmân, Allah'a güvenip dayanmanın kaynağı ve en kuvvetli dayanağıdır. Allah'a güvenip dayanmak ise, insanı günahlardan, hayasızlıklardan alıkoyup disiplin altına alır. Nefsine hâkim olan kimse öfkesini yenebilir. Bütün bu özelliklere sahip olan kimse günde mutlaka beş defa Allah'ın huzurunda durup kulluğunu isbat eder; namazı gözünün aydınlığı bilip cemaatle kaynaşıp bütünleşir. Bu çizgiye gelince de, hem kendi yararlarını, hem de İslâm'ın ve ülkenin menfaatlerini hesaba katarak önemli işlerini, şûrâ oluşturarak kendi aralarında istişareyle çözerler. Toplum bünyesinde sosyal adâleti ayakta tutmak için, malî ibâdetlerini de ihmal etmezler. Kendilerine bir haksızlık yapılınca, kardeşlik bağlarının gevşememesi için gerekirse affetme yolunu seçerler ve birbirlerine yardımcı olurlar.

İşte İslâm'ın, mü'minlerden yana her iki hayatlarında başarılı olabilmeleri için çizdiği plânın, hazırladığı proğramın ana hatlarından bir kısmı bunlardır. Ferdi önce Allah'a ve dine, sonra da Allah'a imân eden topluma bağlamakta; ruhları terbiye edip nefsin aşırılıklarını durdurmakta ve böylece insanı olgunlaştırarak ülkeye kazandırmaktadır.

Diyebiliriz ki bütün bu vasıf ve özellikleri sistemleştirip eğitim ve öğretimin müfredatını ona göre hazırlayan İslâmiyet kadar başarılı başka bir sistem yoktur.

İSLÂM'DA ŞÛRÂ

(وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْ ...) **«İşlerini kendi aralarında danışma ile çözenler..»**

Şûrâ : Kelime olarak masdardır; daha çok meşveret ve teşavür manasına gelir ki bu, Türkçe'de «danışma» ve «birbirine danışma» şeklinde ifade edilebilir.

Dünya ve âhiretle ilgili önemli işleri bilen söz sahibi kişilerin biraraya

gelerek görüşlerini, ictihâd ve bilgilerini ortaya koymaları, bir bakıma danışma meclisi oluşturmaları, şûra'nın temelini oluşturur.

Şûrâ, kök mana olarak, arıdan bal almaya delâlet eder. Böylece kök mânâsı ile ıstılahî mânası arasında nefîs bir bağlantı söz konusudur. Arının birçok çiçeklerden emerek topladığı balda şifâ ve rahmet bulunduğu gibi, umûr bilir mü'minlerden sözsâhibi olanların oluşturduğu danışma meclisine baş vurup onların görüş ve ictihâdını almakta da, önemli konuları çözme babında şifâ ve rahmet mevcuttur.

Kur'ân-ı Kerîm, şûrâ'nın lüzumuna daha çok şu üç hususu misâl vermektedir :

1— Malî ibâdet, ekonomik meseleler ve toplumun zayıf tabakasını güçlendirmede;

2— Aile, toplum ve ülkeye yönelen bir haksızlık ve saldırıyı savma, giderme ve dayanışma ile yardımlaşmanın şekil ve muhtevasını konuşup ortaya çıkarmada;

3— Bir mesele birden fazla kişiyi ilgilendiriyor veya doğrudan toplum ve ülkenin yüksek menfaatiyle alâkalıysa, âdil ve faydalı bir çözüm arayıp bulmada şûrâ son derece gereklidir.

Böylece İslâm'da şûrâ'nın yeri ve önemi ana hatlarıyla ortaya çıkmış oluyor. Cenâb-ı Hak, işlerini meşveret ile çözenleri, meselelerini birbirlerinin görüşlerini alarak sonuca ve hükme bağlayanları övmekte ve İslâm ümmeti için bunun lüzumuna işârette bulunmaktadır.

İslâm tarihinde şûrâ'nın yeri ve başlangıcı:

İlk şûrâ'yı kurup dünya işlerinde, özellikle savaş ve benzeri konularda istişareye gerek gören, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz olmuştur. Çünkü O, Kur'ân'ın emir ve tavsiyelerinin uygulayıcısı ve ümmetinin en büyük rehberi idi. Dinî ahkâmla ilgili konularda istişarede bulunmazdı. Zira o hükümler Allah'tan iner ve ona göre amel edilirdi. Kimsenin fikir beyân etmesine mesağ yoktu.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den sonra hayatta kalan Ashab-ı Kirâm da şûrâ'ya lâyık olduğu önemi vermişlerdir. Sadece dünya işlerinde değil, dinî ahkâm konusunda bir tereddüt ortaya çıkınca birbirleriyle istişarede bulunmak suretîyle çözüm aramışlardır. Ashabın ilk kurduğu şûrâ, hilâfet meselesi hakkında olmuştur. Zira Peygamber (A.S.) bu hususta belli bir şahsın ismi üzerinde durmamış ve kesin bir açıklamada bulunmamış; durumu Müslümanların kendi aralarında meşveret ile çözmelerine bırakmıştır. Nitekim Ebû Bekir Sıddîk (R.A.)ın halîfe seçilmesi bunun ilk adımı sayı-

lır. İkinci adımı ise, Hz. Peygamber'in (A.S.) vefatından sonra irtidad eden Arap kabileleri hakkında nasıl bir hüküm uygulanması gerektiğini belirlemek için şûrâ'ya ihtiyaç duyulmasıyla ortaya çıkmıştır. Ashabın ileri gelenlerinin görüşleri belirlendikten sonra Ebû Bekir Sıddîk'in re'yi tasvip görmüş ve ona göre hareket edilmiştir. Üçüncü olarak da dedenin mîrasçı olup olmayacağı hakkında tereddütler ortaya çıkmış ve o bakımdan şûrâ oluşturulup mesele gözden geçirilerek tereddütler giderilmeye çalışılmıştır. Dördüncü olarak, içki içene verilecek ceza (had) hakkında tereddüt edilmiş ve şûrâya lüzum görülmüştür. Beşinci olarak da Hz. Ömer'in (R.A.) vefat edeceği sırada kendi yerine geçecek halîfenin, aşağıda isimleri belirtilen altı kişilik şûrâ marifetiyle seçilmesini vasiyet etmesidir ki o zatlar: Osman, Ali, Talha, Zübeyir, Sa'd ve Abdurrahman b. Avf'dır. Allah hepsinden razı olsun.

Şüphesiz bu misalleri çoğaltmak mümkündür, ama fazlasına gerek görmüyoruz. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın tavsiyesi ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in sünneti yeterli delil olarak önümüzde bulunuyor.

KÖTÜLÜĞÜN CEZÂSI, MİSLİYLE KARŞILIK VERMEKTİR

(وَجَزَٰٓؤُا۟ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ...) **«Bir kötülüğün cezâsı, misliyle kötülüktür. Artık kim affeder de barıştan yana olursa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Çünkü Allah elbette zâlimleri sevmez.»**

Kötülük, biri şahısla, diğeri kamuyla ilgilidir; yani biri sadece bir şahsı, diğeri umumu rencide eder. Cenâb-ı Hak, karşısındaki adamın fiilî veya sözlü tahrikiyle öfkelenen kimsenin karşılık vermeyip onu affetmesini tavsiye ederken; **«Kötülüğün cezası misliyle kötülüktür»** buyurarak, karşılık vermenin câiz olduğunu bildirmektedir.

Ancak her konuda kötülüğe misliyle karşılık vermek doğru değildir. Meselâ kendisine zinâ suçu isnat edilen kimse, suçlayana aynı şeyi isnat edemez. Kendisine iftirada bulunana iftira ile karşılık veremez. Sonuç olarak bu mesele İslâm Hukuku'nun bütünlüğü içinde incelenince, hangi kötülüğe misliyle karşılık vermenin câiz olup olmadığı rahatlıkla anlaşılır. Âyetteki hükümle, ceza hukukunda genel bir kaide yansıtılmakta ve bunun her zaman istisnaları olabileceğine işâret edilmektedir. Böylece ister ferde, ister topluma karşı işlenen bir kötülüğü cezalandırmak için şu üç şartın söz konusu olduğu neticesi ortaya çıkmaktadır:

1— Verilecek cezanın işlenen suça eşit bir anlam ve ölçüde olması,

2— Cezanın yetkili organa bırakılması,

3— Verilecek cezanın suçluyu te'dîp edip etmiyeceğinin dikkate alınması.

Bu üçüncü şartı bir misâl ile açıklayalım: Ahlâksızın biri, yoldan geçmekte olan suçsuz bir adama pişmedik yumurta atarak üstünü başını kirletir ve bu sebeple kendisine misli yapılınca hoşuna gider de onu bir eğlence sayarsa, misli ceza yerini bulmamış olur.

Bununla beraber kim de kendisine yapılan kötülüğe karşılık vermeyip suçluyu affeder de barıştan yana kapıyı açık tutarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Çünkü Cenâb-ı Hak elbette ki zâlimleri sevmez.

Kim de uğradığı haksızlıktan dolayı, yetkili organ vasıtasıyla misliyle karşılık verirse, artık onun aleyhine bir hüküm söz konusu değildir. Mislini aşmadıkça bu böyledir.

Topluma karşı işlenen suça gelince, suçluyu cezalandırmak elbette ki hayırlıdır. Zira ortada fert yok, toplum vardır ve toplumu rahatsız etmek, onu suçlamak, ona karşı kötülükte bulunmak, cezasız kaldığı takdirde, otokontrol kalmaz, toplumun güveni sarsılır ve ahlâksız mütecavizler de cesaret bulur.

Ferde yapılan kötülük, ona karşı işlenen suç, affedildiği takdirde onu işleyenin ıslâh-ı nefs etmesini sağlar veya başka kötülüklerde bulunmasını önlerse, elbette affetmek hayırlıdır. Cesaret ve ahlâksızlığını artırırsa, misliyle karşılık vermek daha hayırlıdır. (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya nîmetiyle âhiretin kalıcı nîmetleri arasındaki farka değinildi. Her iki hayat için çalışıp ikinci hayatı için ciddi hazırlık yapan mü'minlerin on kadar sıfatına yer verilerek yönlendirici ölçüler sergilendi. Kötülük yapana, birtakım şartları dikkate alarak misliyle karşılık vermeyip affetmenin hayırlı olacağına işâretle, bunun mânevî mükâfatına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhî sünnete ters düşüp sapıtan zâlimlerin duyacağı pişmanlık konu ediliyor ve öylelerinin hem kendilerini, hem âile fertlerini ve çevrelerinden bazı kişileri hüsrâna uğrattıkları hatırlatılarak, sapıklara uymanın hüsrândan başka bir sonuç doğurmayacağına atıf yapılıyor.

(1) Bilgi için bak : Nahl Sûresi : 126, Bakara Sûresi : 194, Hac Sûresi : 60. âyetlerin tefsîri

وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى
الظَّالِمِينَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾
وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ
خَفِيٍّ وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ
وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَا اِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾
وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَنْ يُضْلِلِ
اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

M E Â L İ ;

44— Allah kimi sapıklıkta bırakırsa, artık onun bundan sonra hiçbir dostu, sâhibi bulunmaz. Azâbı gördükleri zaman o zâlimleri bir görsen! «Geri dönmeğe bir yol yok mudur?» derler.

45— Onları, alçaklık ve aşağılıktan korktukları halde Cehennem azâbına getirildiklerini ve göz ucuyla ona baktıklarını görürsün. İmân edenler ise, şöyle derler: «Şüphesiz ki hüsrâna uğrayanlar, kıyâmet günü hem kendilerini, hem âilelerini ziyâna sürükleyenlerdir. Haberiniz olsun ki, zâlimler şüphesiz devamlı azâp içindedirler.

46— Onlara Allah'tan başka yardım edecek dostlar, sâhip çıkanlar da bulunmaz. Allah, kimi saptırırsa, onun için bir yol da yoktur.

ALLAH KİMİ SAPTIRIRSA, ONUN DOSTU VE YARDIMCISI BULUNMAZ

(وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ) «Allah kimi sapıklıkta bırakırsa, artık onun bundan sonra hiçbir dostu ve sâhibi bulunmaz.»

Allah'ın saptırması, koyduğu sünnete uymamak, gönderdiği peygamberi tanımamak ve hayat dizginini nefis ve İblîs'in eline teslim etmek suretiyle, doğru yoldan ayrılmakla gerçekleşir. Böylece kişinin O'nun koyduğu hayat düzenine arka dönmesiyle bir sonuç meydana gelir de haktan sapmasına sebep olur. O halde sapıtan kulun kendisidir, yani onun cüz'i irâdesiyle vücut bulmuş ve öylece ilâhî nizama ters düşmüştür. Sapıtma olayının Allah'a nisbeti, sapıtan kişinin sünnetullaha uymamasıyla yorumlanır.

İşte kendi irâdesiyle kendini sapıklık çizgisine getiren kimse ilk tokatı sünnetullahtan yer ve artık onu kurtaran bir kimse bulunmaz. Meğer ki, Cenâb-ı Hak ona hidâyet kapısını aça..

ZÂLİMLER ALEYHİNE ÂHİRETTEN BİR TABLO

Zâlimler, üzerlerindeki hakları ödemeden, mazlûmlarla helâllaşmadan ölür veya hakkı inkâr etmek suretiyle kendi nefislerine zulmeder ve dönüş yapmadan dünya hayatına vedâ ederlerse, Âhiret hayatında alçaklık ve aşağılık damgasını taşıyarak ateşe sürüklenirler. Sadece kendileri değil, yakın çevrelerini de beraberlerinde hüsrâna uğratırlar.

Şüphesiz temelinde küfür bulunan zulmün cezası, ebedî azaptır. Kırk beşinci âyetle bu husus uyarıcı bir tablo halinde tasvîr edilmekte ve bu dört madde halinde gözler önüne serilmektedir:

1— O gün onlar için hiçbir dost ve yardımcı olmayacak,

2— Azâbı, ilâhî adâletin tecellisini görünce, dünyaya dönmek için yol ve çare arayacaklar,

3— Üzerlerinde alçaklık ve aşağılık damgası bulunduğu halde Cehennem'e sevkedilecekler,

4— Onlara Allah'tan başka yardım edecek dostları olmayacak..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhî nizama uymayıp doğru yoldan sapıtan zâlimlerin âhiret âlemindeki acıklı durumları tasvîr edildi ve dört madde halinde uyarıcı, yönlendirici safha açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, ikinci hayata adım atmadan, yani ruh denilen emaneti sâhibine teslîm etmeden önce küfür ve zulümden, ahlâksızlık ve aşırılıktan pişmanlık duyarak Hakk'a dönmenin lüzumu belirtiliyor. Buna

rağmen inat edip dönüş yapmayanların kendi aleyhlerine acıklı bir sonuç hazırladıklarına işâret ediliyor. Peygamber'e (A.S.) ve Onun yolunda yürüyen mürşitlere düşen, açık tebliğat olduğuna dikkatler çekilerek, inkârcı zâlimler uyarılıyor.

—oOo—

اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ
لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ
مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا
إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً
فَرِحَ بِهَا وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ
كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

M E Â L İ :

47— Allah tarafından geri çevrilmesi mümkün olmayan gün gelmeden önce Rabbınızın dâvetine olumlu cevâp verin. O gün sizin için ne bir sığınak, ne de inkâra çare vardır.

48— Öyle iken yüzçevirirlerse, biz seni onlar üzerine koruyucu, gözetici (bir bekçi) olarak göndermedik. Sana gereken, sadece teblîğdir. Şüphesiz ki biz, insana kendi katımızdan bir rahmet tattırsak onunla sevinir. Kendi ellerinin hazırlayıp öne sürdükleri şey sebebiyle başlarına bir kötülük gelirse, o takdirde insan çok nankör olur.

DÜNYAYA GETİRİLİŞİMİZİN HİKMETİ

İlgili âyetlerle, dünyaya getirilişimizin hikmeti açıklanmakta; yüce yaratanı bilip, tanımamız; O'na ibâdet edip çağrısına kulak vermemiz ve hayatın mana ve hikmetini kavramamız bu hikmete dayalı olarak tavsiye edilmektedir. Kırk yedinci âyetle de, geriye döndürülmesi mümkün olmayan Âhiret günü gelmeden hılkatın hikmetine; Allah'ın mutlak huzur, güven ve mutluluk va'd eden dâvetine kulak vermemiz emrediliyor.

Şüphesiz ki bu tavsiye ve emir, ilâhî rahmetten kaynaklanmakta ve bütünüyle yol gösterip saadet havasını estirmektedir. Artık bu rahmete kalbini ve kafasını açanlar mutlu olur ve kendi lehlerine bir gelecek hazırlarlar; uymayanlar ise, kendi aleyhlerine acıklı bir sonuç hazırlanmasına sebep olurlar. Cenâb-ı Hak bu gerçeği en anlamlı bir ifadeyle şöyle hatırlatmaktadır: **«Allah tarafından geri çevrilmesi mümkün olmayan gün gelmeden önce Rabbınızın dâvetine olumlu cevap verin..»**

PEYGAMBER (A.S.) KORUYUP GÖZETLEYİCİ DEĞİLDİR

(فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا) **«Öyle iken yüz çevirirlerse, biz seni onlar üzerine koruyucu, gözetici (bir bekçi) olarak göndermedik.»**

Peygamber (A.S.) ve Onun yolunda yürüyen mürşitler ve din âlimlerinin görevi, Allah'ın buyruklarını olduğu gibi teblîğ edip doğru yolu göstermek, tehlikeli yolun neticesine karşı uyarmaktır. Yoksa onlar, insanların sapıtmasına engel koyan, doğru yoldan çıkanların elinden tutup sapmalarını önleyen koruyucu ve gözetici bekçiler değillerdir. Çünkü doğru yola eriştirmek, gözetip korumak Allah'a aittir.

Mekke'nin ileri gelen müşriklerinin İslâmiyeti din olarak seçmemelerine çok üzülen Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'e zaman zaman asıl görevinin sınırı hatırlatılarak teselli bulması ve Ondan sonra gelecek olan mürşitlerin de kendi ölçü, yetki ve sınırlarını aşmamaları arzulanmış ve kırk sekizinci âyetle konuya açıklık getirilmiştir.

HERKES KENDİ KADERİNİ ÇİZER

(وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ)
«Şüphesiz ki biz, insana kendi katımızdan bir rahmet tattırsak onunla

sevinir. Kendi ellerinin hazırlayıp öne sürdükleri şey sebebiyle başlarına bir kötülük gelirse, o takdirde insan çok nankör olur.»

Şartlar, ortamlar, yetenekler, yardımcı unsurlar, ilâhî âyet ve belgeler hep insanın lehine yönelmiştir. Buna rağmen eğri yolu seçen kendi aleyhine bir sonuç hazırlamış olur. Böylece kişi kendi kaderini çizip belirler.

İlgili âyetlerle, hem insan karakterinin bir yüzüne dikkatler çekilmekte, hem de kader konusuna kısaca değinilerek mü'minler aydınlatılmaktadır. Öyle ki, Allah hiç kimseye haksızlık etmez. Kişi kendini ilâhî azap sınırına sürükleyip getirmedikçe, ona dünyada ceza vermez. Böylece Allahtan hep rahmet, lûtuf ve ihsan gelmektedir. Kendini O'nun rahmet ve lûtfuna lâyık görüp düzeltenlere daha bol ve kalıcı mükâfatlar hazırlanır. Bunun aksine kalbini o rahmete kapalı tutup hakka sırt çeviren kimseler, kendi irâdeleriyle kendilerini kötülüğe ve musîbete lâyık görürler. Aynı zamanda kusuru Cenâb-ı Hakk'a nisbet ederek nankörlüklerini artırırlar da büsbütün bedbaht olurlar.

Unutmamak gerekir ki, insanoğlu, doğuştan taşıdığı bazı özelliklerle hayata gözlerini açar. Peygamber, kitap, mürşit ve din âlimleri ondaki özellikleri, diğer bir anlatımla, ondaki fıtrî cevheri asıl amacına çevirip geliştirirler. İnkârcı nankörler ise, o cevheri küfrün ve ahlâksızlığın kiriyle karartıp belirsiz hale sokarlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ölmeden önce pişmanlık duyup dönüş yapmanın mutluluk va'dettiği konu edilerek, haksızlık yapanlar uyarıldı. Bu arada Peygamber'in koruyan bir gözetleyici olmadığı açıklanarak, peygamber ve mürşitlerin görevlerinin sınırı belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın mutlak tasarruf sâhibi olduğu açıklanıyor ve ilâhî emirlerin insanlara üç yoldan biriyle ulaştırıldığı belirtilerek vahiy konusunda aydınlatıcı bilgi veriliyor. Sonra da Hz. Muhammed'in (A.S.) kendiliğinden değil, aldığı vahiy ile hareket ettiğine ve ancak doğru yolu gösterdiğine değinilerek, o büyük peygamberi yanlış anlamamamız için şüpheleri giderici bilgi veriliyor.

——oOo——

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ
يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾
اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا
اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ
اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا
فَيُوحِيَ بِاِذْنِهِ مَا يَشَاءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾
وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ
وَلَا الْاِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا
وَاِنَّكَ لَتَهْدِي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِي
لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ اَلَا اِلَى اللّٰهِ تَصِيرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

M E Â L İ :

49— Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuğu bağışlar, dilediğine erkek çocuğu bağışlar.

50— Veya onları erkekli dişili çift (ikiz) olarak verir. Dilediğini de kısır bırakır. Şüphesiz ki O, bilendir, kudreti her şeye yetendir.

51— Allah'a yaraşır ve yakışır olmaz ki, bir insanla konuşsun, ancak ya vahiy ile, ya perde arkasından konuşur, ya da elçi gönderip kendi izniyle dilediğini vahyeder. Şüphesiz ki O, yücedir, hikmet sâhibidir.

52— Ve böylece kendi emrimizden sana (kalplere canlılık veren) bir ruh (kitap) vahyettik. Oysa sen, kitap nedir, imân nedir, bilmezdin. Ama biz onu kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletmek için bir nur kıldık ve sen gerçekten dosdoğru yolu gösterensin!

53— Göklerde ne varsa, yerde ne varsa kendisine ait olan Allah'ın yolunu gösterirsin. Haberiniz olsun ki, işler (eninde sonunda) Allah'a döner.

İNİŞ SEBEBİ

Yahudilerden birkaç kişi, hakkı inkâr ettiklerini dolaylı şekilde ifadeye çalışarak, Hz. Muhammed'e (A.S.) : «Musa Peygamber'in Allah ile konuşup O'nu gözleriyle gördüğü gibi, sen de Allah'ı görüp kendisiyle konuşsan ya» dediler. Bunun üzerine 51. âyet indi. (1)

İLGİLİ HADÎS

Şüphesiz ki Ruhu'l-kudüs kalbime şöyle fısıldadı: «Hiçbir canlı, rızkını (ve ecelini) tamamlamadan elbette ölmez. O halde Allah'tan korkun da rızkınızı güzel meşru yoldan arayın.» (2)

VARLIK ÂLEMİ ÖNCEDEN PROĞRAMLANMIŞTIR

(لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاۤءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاۤءُ اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاۤءُ الذُّكُورَ ...)

«Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuğu bağışlar, dilediğine erkek çocuğu bağışlar..»

Cenâb-ı Hakk'ın öncesiz ve sonsuz olan ilmi ve kudreti dünyaya gelecek insanların ve diğer hayvanların sayısını belirleyip belli bir sınırda tutarken, onların erkek ve dişi nisbetini de belirlemiş; rızık ve ecellerini proğramlamıştır. Ancak O'nun bu belirleme ve tesbitinin bir kısmı, insanların dünyada bulunacakları ortam ve şartlara göre, kendi cüz'i irâdeleriyle hayatlarını değerlendirmeleri dikkate alınarak yazılıp proğramlanmıştır.

Şüphesiz yer yer belirttiğimiz gibi, bu genel anlamda bir kıstas değildir. Bazı hususlarda ortam ve şartların ve cüz'i irâdenin hiçbir tesiri yok-

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/100
(2) Buharî/bed'-i vahiy : 1/3

tur ve düşünülemez de; onlar bütünüyle ilâhî takdîre bağlı olarak düzenlenip proğramlanmıştır. İnsanın dünyaya getirilmesi ve bunun tarihi; varlığın işleyişi, gelişmesi ve canlıların düzenli yayılması; belli orana göre türlere ayrılması ve türden türe geçişin olmaması hep ezelî takdîre bağlı olaylardır. İnsan irâdesinin bu ve benzeri konular üzerinde rolü yoktur.

Konuyu biraz daha anlaşılır düzeye getirmemiz için bir iki misâl daha vermemizde yarar vardır. Şöyle ki : Kadının erkek veya kız çocuğu doğurması, irâdesinin dışında bütünüyle biyolojik bir olaydır ki ezelî proğrama bağlıdır. Savaşlarda kadın-erkek dengesinin sayısal olarak bozulması, bu iki cins arasındaki dengeyi bozmaktadır. Meselâ Birinci Cihan Harbi'nde birçok ülkelerde bu dengesizlik çok açık şekilde ortaya çıkmış oldu. O kadar ki, bazı yerlerde bir erkeğe karşılık yirmi kadın bulunuyordu. Ne var ki, ilâhî denge kanunu hükmünü yürütmeye başladı ve çeyrek asır geçmeden denge kendiliğinden sağlanmış oldu. İşte bu olayda da, yani bozulan dengenin sağlanmasında insan irâdesinin pek rolü yoktur.

Gerek denizde, gerekse karada yaşayan canlıların çoğunun birbirlerini yiyerek hayatlarını devam ettirmeleri de sözünü ettiğimiz ilâhî denge kanununun ayrı bir tezahürüdür. İnsanların bilgisizce el uzatması yer yer ve zaman zaman bu dengeyi bozmaktadır.

49. âyette, **«Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır..»** cümlesi ile her şeyde, plânlı ve proğramlı şekilde yegâne tasarrufun Allah'a ait bulunduğu açıklanmakta ve insan irâdesinin dar bir alanda rolü bulunduğuna işârette bulunulmaktadır.

Cenâb-ı Hak, ilgili âyetle, denge ve düzenleme kanunu hakkında ana fikir, temel bilgi verdikten sonra, konuyu iki sıfatına bağlamak suretiyle düşünce ufkumuzu genişletiyor: Alîm ve Kadîr. Birinci sıfatla, bütün bu düzenleme ve dengelemenin; plânlama ve proğramlamanın ilâhî ilimle belirlendiği; ikinci sıfatla, her şeyin O'nun sınırsız kudretiyle vücut bulup varlık alanına getirildiği vurgulanıyor.

VAHYİN ÜÇ AYRI YOLU VE YÖNTEMİ

(وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهِ مَا يَشَآءُ ...) **«Allah'a yaraşır ve yakışır olmaz ki, bir insanla konuşsun, ancak ya vahiy ile, ya perde arkasından konuşur, ya da elçi gönderip kendi izniyle dilediğini vahyeder..»**

Vahiy : Anlatma, ilhâm, seri işâret gibi manalara gelir. Dinî terim olarak bunun üç ayrı iniş ve ilka yolu vardır ki, onlar 51. âyetle açıklanmaktadır. Şöyle ki :

1— Seri işâretle bir anda kalbe ilka,

2— Perde arkasından kalbe sesleniş,

3— Melek vasıtasıyla kalbe ilka..

Allah Kelâm'ı bu üç yol ve yöntemle beşer kalbine ilka edilir. Cenâb-ı Hak öncesiz ve sonrasız olduğu; nicelik ve nasıllığı bilinmediği; zaman, mekân ve cisimlikten pâk ve münezzeh bulunduğu için O'nu görmek (dünyada) mümkün değildir. Çünkü bizim görme yeteneğimiz sınırlıdır ve ışıkla eşya arasındaki irtibatla ilgilidir. Allah ise, sınırsızdır ve ışıkla irtibatlı veya kayıtlı değildir. Resulüllah (A.S.) Efendimizin Mi'rac Gecesi, baş gözüyle Cenâb-ı Hakk'ı gördüğü rivâyeti -eğer sıhhatında şüphe yoksa- yorum ister bir muhtevadadır. Diyebiliriz ki, Resûlüllah (A.S.) Mi'rac'a çıkarken bedeni bütünüyle ruhuna dönüşmüş ve öylece zaman ve mekân kaydından bir bakıma kurtulmuş ve o ruhanî halde Rabbını görme bahtiyarlığına erişmiştir. Tabii Onun görmesinin nasıl olduğunu kesin çizgileriyle ortaya koymamız mümkün değildir; o hale ve inen tecelliye has bir rü'yettir.

Vahiy, bazan arada melek olmaksızın çok seri şekilde kalbe inmesi ve kalbin onu anlayıp kavramasıyla gerçekleşir. Bazı peygamberlere vahiy böyle tecelli etmiştir. Öyle ki, ilâhî «kelâm»ın önce nura, yani surete yönelip ışık görünümünde inmesi ve öylece suretten surete intikali söz konusudur. Medyen'den dönerken Musa Peygamber'e inen vahiy bu cümledendir. Yani ilâhî «kelâm», nur görünümünde önce ağaçta tecelli etmiş ve oradan Musa Peygamber'in kalbine seslenmiştir. Bunun hikmetini Şeyh Muhyiddin Arabî (K.S.) şöyle açıklamıştır:

«Vahiy ilâhî kelâmdır, vasıtasız ona muhatap olmaya beşer gücü yetmez. O bakımdan bazı peygamberlerden yana önce surette nur görünümünde tecelli eder, sonra da oradan vahiy edilecek peygambere intikal sağlar. Bu durumda insan o tarz hitaba dayanabilir.»

Üçüncüsü, melek vasıtasıyle yapılan ilka ve tefhîmdir. Bu da üç kısma ayrılır :

a) Uyku ile uyanıklık arasında bulunan peygamberin kalbine meleğin ilhâm ve ilkada bulunması,

b) Uyanık bir halde iken, bir surete temessül etmeksizin meleğin getirdiği vahyi kalbe ilka etmesi,

c) Meleğin insan suretine girerek konuşması veya kalbe fısıldaması..

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in: **«Şüphesiz ki Ruhu'l-kudüs kalbime fısıldadı»** buyurması, bu cümledendir. İbrahim ve Lût'un (Salât-ü selâm ikisine de olsun), insan suretinde temessül eden meleklerle konuşması, bunun ayrı bir tezahürü sayılır.

Meleğin insan suretine girmesine gelince :

Melekler sadece nurdan yaratılmış, «cism-i latîf»tirler. Baş gözüyle onları görmemiz mümkün değildir. Ancak Mi'rac Gecesi'nde olduğu gibi, bedenin ruha dönüşmesiyle meleği asıl suretinde görme imkânı Resûlüllah'tan yana doğmuştur. Vahyin ilk inmeye başladığı dönemde ve bir de Arafat'ta Resûlüllah'ın Melek Cebrail'i asıl suretinde görmesi de böyle bir hal içinde gerçekleşmiştir.

Normal hal ve vakitlerde ise, Melek Cebrâil'in, daha çok Ashab-ı Kirâm'dan Dihye el-Kelbî (R.A.) suretine girerek Hz. Peygamber'e (A.S.) gelmesinin sebebi budur; yani o anlarda Resûlüllah'ın (A.S.) bedeni ya kısmen, ya da tamamen ruhuna dönüşmüş bulunmuyordu.

ALLAH, DİLEDİĞİNİ VAHYEDER

(فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ) **«Kendi izniyle dilediğini vahyeder. Şüphesiz ki O, yücedir, hikmet sahibidir.»**

Cenâb-ı Hak, insan hayatını denge ve düzende tutmak; dünya ile âhiret hayatını amacına uygun ölçü ve anlamda yürütmek için peygamberlere dilediği hüküm ve tavsiyeleri vahyeder. Kişilerin arzusu doğrultusunda hüküm indirmez. Ancak sâlih bir kişinin veya peygamberin arzu ve isteği, ilâhî murada tevafuk ederse, o takdirde onun isteğine uygun peygambere vahiy indirilebilir. Nitekim Hz. Ömer'in (R.A.), ilâhî murada tevafuk eden bazı istek ve arzuları vahiy yoluyla gerçekleşmiştir. Hz. Aişe Vâlidemiz'e (R.A.) atılan iftira ve onun bu konuda konuşmayıp ilâhî vahyin inmesini beklemesi de bu cümledendir.

Ayrıca ilâhî vahye, ilhâm ve işârete mazhar kılınmak, bütünüyle ilâhî meşiet ve tesbite bağlı bir keyfiyettir. O dilediğini bu yüksek lûtfuna seçip mazhar kılar. Kişilerin bu konuda kendilerini seçtirme veya namzet gösterme hak ve yetkileri yoktur. Aynı zamanda peygamberlik tahsîl ile elde edilen bir meslek de değildir.

Özellikle peygamberlere inen ilâhî kelâm, aynı zamanda büyük bir

emanettir. Buna ehil ve lâyık olmak hiç kimsenin elinde ve irâdesinde değildir. Cenâb-ı Hak bu emaneti kaldırmaya kimi lâyık görürse, onu seçer.

Konu işlendikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatına yer veriliyor: Aliy ve Hakîm. Öyle ki, vahiy, madde âleminin ötesinden, yüce âlemden iniyor ve bütünüyle sonsuz ve sınırsız ilme ve yüce hikmete bağlı bulunuyor.

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZE VAHYEDİLEN RUH

(... وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا) **«Ve böylece kendi emrimizden sana (kalplere canlılık veren) bir ruh (kitap) vahyettik..»**

Ruh: Terim olarak, maddede canlılık ve hareket doğuran, fakat mahiyeti bilinmeyen bir emr-i ilâhîdir; yani «Alem-i Emr»dendir. 52. âyette Hz. Peygamber'e (A.S.) hitapla : **«Ve böylece kendi emrimizden sana bir ruh vahyettik»** buyurulmaktadır.

İlim adamları buradaki «ruh»tan neyin murad edildiği hakkında farklı yorumlarda bulunmuşlardır :

1— İbn Abbas'a (R.A.) ve İmam Kurtubî'ye göre : Peygamberlik,

2— el-Hasan ve Katade'ye göre : Rahmet,

3— Müfessir es-Süddî'ye göre : Vahiy,

4— Kelbî'ye göre : Melek Cebrâil,

5— Dahhak'e göre : Kur'ân-ı Kerîm..

Âyetin siyak ve sibakına bakılınca, daha çok «ruh» kavramından burada peygamberlik ve kitap kasdedildiği anlaşılıyor.

PEYGAMBERLİK EMANETİ VERİLMEDEN ÖNCE HZ. MUHAMMED'İN (A.S.) DURUMU

(... مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا) **«Oysa sen, kitap nedir, imân nedir, bilmezdin. Ama biz onu kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletmek için bir nur kıldık..»**

Peygamberler genellikle «Tevhîd İnancı» irfanıyla doğarlar. Onlardaki fıtrî duygu çok daha gelişkindir; yani din ve Allah duygusu onlarda daha parlak bir düzeydedir. Hiçbir peygamberin, nübuvvet döneminden önce de

puta taptığı, bâtılı savunduğu görülmemiş ve tesbit edilememiştir. Ezelî kalem onları «peygamber» kaydederken, cahiliyet kirlerinden de temiz ve nezîh kalacaklarını yazmıştır. İlgili 52. âyetle, Hz. Muhammed'in (A.S.) nübuvvetten ve kitaptan önceki yılları tasvîr edilerek, iki madde halinde özetleniyor: Kitap ve imân hakkında muhtevâ ve şartlarına; plân ve esaslarına uygun bir bilgisi bulunmadığı bildirilerek, Onun bilgisinin bütünüyle ilâhî vahye dayandığı belirtiliyor.

Çünkü Allah'a ve Âhiret'e ve diğer esaslara iman ancak kitap ve peygamberlik vasıtasıyla öğrenilebilir. İnsan aklı ve fıtrî duygusu tek başına bunları tafsilî olarak anlamaya yeterli değildir. Ama icmalî olarak her peygamber Allah'ın varlığına, birliğine, daha önce kitap indirdiğine ve peygamber gönderdiğine inanır.

Buna birkaç misal verelim :

a) Musa Peygamber, küçük yaşta iken Allah'ın varlığını, birliğini bilip putlardan, sahte ilâhlardan nefret ederdi.

b) İsa Peygamber, henüz kundakta iken Allah'ın varlığından ve kendisinin peygamber olacağından, kendisine kitap verileceğinden söz etmiştir.

c) Yahya Peygamber çocuk yaşta iken İsa'yı (A.S.) tasdîk etmiştir.

d) İbrahim (A.S.), kendisine henüz vahiy inmeden putlara düşmanlığını ilân etmişti.

e) Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz, birçok mânevî işâretlere mazhar olmuş ve küçük yaşından beri putlardan nefret edip uzak durmuş, havaî şeylere ilgi duymamıştır.

O nedenle diyebiliriz ki, ilgili âyetle icmalî değil de tafsilî iman kasdedilmiştir.

Allah daha iyisini bilir.

KİTAP, KALPLERİ VE KAFALARI AYDINLATAN NURDUR

(... وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا) **«Ama biz onu kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletmek için bir nur kıldık..»**

Nur, bilindiği gibi iki manaya gelir: Birincisi, ilâhî feyiz ve rahmetin tecellisi ve kudretinin remzidir. İkincisi, ışığını başka bir kaynaktan alıp mad-

dî, ya da mânevî yönde aydınlatan şeydir. Kur'ân-ı Kerîm bu iki nuru birden kendinde taşımaktadır. İkinci anlamdaki nuru manevî yöndedir; yani ilâhî feyiz ve rahmeti kaynağından alıp yansıtmaktadır.

Ay'a da «nur» denilmesi, maddî ve zahirî olarak Güneş'ten ışık alıp yansıttığı içindir.

Cenâb-ı Hak Kur'ân nuruyla, kullarından gönül toprağını küfür ve nifak çoraklığından kurtaranlara ışık ve hayat verir de onları doğru yola iletir.

DOĞRU YOLA DÂVET

(وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ...) **«Ve sen gerçekten dosdoğru yolu gösterensin..»**

Vahyin, nübuvvet ve kitabın aydınlatıcı nurlar olduğu belirtildikten sonra, bu nurlara yeterince mazhar kılınan Hz. Muhammed'in (A.S.) göklerde ne varsa, yerde ne varsa kendisine ait olan Allah'ın doğru yoluna dâvet ettiği insanlara, bu nurlu yolu tarif edip gösterdiği açıklanmakta ve böylece ikinci bir yolun bulunmadığına ve önceki bütün yolların kapalı kılındığına işâret edilmektedir.

Başka yollara sapanlar, Allah'tan ne kadar kaçmak isterlerse istesinler, az sonra dönüşleri O'na olacak ve bütün işler eninde sonunda O'na döndürülecektir.

Peygamberin (A.S.) yol göstermede tarif ettiği esas ve prensiplerin dışına çıkıp kendilerine göre, başka esas ve prensipler koyan kimseler, makam ve mevkileri, isim ve unvanları ne olursa olsun, mutlak anlamda sapıklığı seçmişlerdir. Zira haktan sonra ancak dalâlet vardır. Nitekim Yûnus Sûresi 32. âyetle bu husus şöyle belirtilmektedir: **«İşte bu Allah, hak (olan) Rabbınızdır. Haktan sonra ancak sapıklık vardır.»**

Böylece Şûrâ Sûresi'ne, Azîz ve Hakîm olan Allah'ın hem Muhammed'e (A.S.), hem de ondan önceki peygamberlere vahyettiği konu edilerek başlandı ve İlâhî vahyin hayat verici ve aydınlatıcı olduğu belirtilerek, Hz. Muhammed'in (A.S.) bu düzeyde insanları Allah'ın dosdoğru yoluna dâvet ettiği haber verilerek noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar ve her konuda olduğu gibi, bu konuda da bize rehber olup önümüzü aydınlatan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

ZUHRUF SÛRESİ

İlim adamlarının icma'ıyla, sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Ancak Mukatil'e göre, 45. âyet Mekke dışında inmiştir. (1)

35. âyetinde altın ve gümüşten, altın kaplamadan söz edildiğinden, bu manaya gelen «zuhruf» sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 89

Kelime » : 833

Harf » : 3400 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kur'ân-ı Kerîm'in bazı özellikleri konu ediliyor.

2— Gaflet içinde ömrünü tüketen millet ve kavimlerin uyarılması emrediliyor.

3— Allah'a ortak koşan putperest müşriklerin, Peygamber'i (A.S.) yalancılıkla suçlamaları üzerinde durularak, sözü edilen sapıkların karakter yapısı hakkında bilgi veriliyor.

4— Putperest müşriklerin, Allah'ın gökleri ve yeri yaratan kudret olduğunu itiraf etmelerine rağmen putlara taptıklarına dikkatler çekiliyor ve aklı harekete geçirecek sinyaller veriliyor.

5— İnkârcı sapıklardan bir kısmının melekleri Allah'ın kızları sanmaları hayretle karşılanıyor ve aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

6— Dede ve babalarını körü körüne taklît edenler kınanıyor.

7— «Ulü'l-azm» sayılan peygamberlerin kıssalarından ibret alınacak safhalar anlatılıyor ve böylece Mekke'de sıkıntılı günler geçiren mü'minler teselli ediliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 16/61

(2) Tefsîr-i Garâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin en-Nisabûrî: 25/50

8— Cennetteki nîmetlerden bir kısmının bazı özellikleri üzerinde durularak aydınlatıcı bilgiler sergileniyor.

9— Cehennemliklerin azaptan kurtulmak için ölümü temenni edecekleri haber verilerek inkârcı zâlimler uyarılıyor.

10— Bâtılı temsîl eden inkârcılarla, Allah'ın hükmü ve emri gelinceye kadar mütareke yapılması öneriliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَاِنَّهُ فِى اُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِىٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ اَفَنَضْرِبُ
عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا اَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ اَرْسَلْنَا
مِنْ نَبِىٍّ فِى الْاَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِىٍّ اِلَّا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٧﴾ فَاَهْلَكْنَا اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضٰى مَثَلُ
الْاَوَّلِينَ ﴿٨﴾

MEÂLİ:

1— Hâ-Mîm.

2— Açık ve açıklayıcı olan Kitab'a and olsun ki,

3— Biz, aklınızı kullanırsınız diye Arapça bir Kur'ân indirdik.

4— Şüphesiz ki, o bizim katımızda ANA KİTAP'ta (yazılı olup) kadri yücedir ve hikmet doludur.

5— Ölçüyü aşan, aşırı giden bir millet olmanızdan dolayı, öğüt ve hikmet dolu o Kitab'ı size açıklamaktan vaz mı geçelim?

6— Önce gelip geçenlere nice peygamberler gönderdik.

7— Ama onlara ne kadar bir peygamber geldiyse, mutlaka onu alaya alıp eğlendiler.

8— Bu yüzden bunlardan daha çetin, daha atılgan olan (o millet)leri yok ettik. Öncekilerin kıssaları (birçok âyetlerimizde) geçmiştir.

Hâ-Mim :

Bu iki harf de «hurûf-i mukattaâ»dan olup Allah ile Peygamberi arasında bir şifredir. Aynı zamanda sûrenin özeti ve anahtarı mahiyetindedir. Allah daha iyisini bilir.

KİTAB-I MÜBÎN

(... وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ) **«Açık ve açıklayıcı olan Kitab'a and olsun ki..»**

«Mübîn», Kitab'ın sıfatıdır. Geçişli ve geçişsiz olarak iki manaya delâlet eder : Birincisi, insan hayatını hılkatın hikmet ve amacına uygun açıklayarak en doğru yolu gösteren ve böylece Allah ile kulları arasındaki ilâhlık ve kulluk ölçülerini belirleyen kitap demektir. İkincisi, taşıdığı hükümler, kıssalar, vaad ve vaîdler insan aklına ışık tutup şüpheden uzak bir açıklık arzeden kitap demektir. Böylece güneşin varlığına nasıl güneşin kendisi delilse, Kur'ân'ın da ilâhî nur olduğuna, Kur'ân'ın kendisi delildir.

KUR'ÂN ARAPÇA OLARAK İNDİRİLMİŞTİR

(إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) **«Biz, aklınızı kullanasınız diye Arapça bir Kur'ân indirdik.»**

Şüphesiz her peygamber kendi ana diliyle irşad ve teblîğde bulunmuş ve indirilen kitap veya sahifeler de indirildiği peygamberin diliyle vahyedilmiştir. Bu Allah'ın cârî sünnetlerinden biridir. Nitekim İbrahim Sûresi : 4. âyette bu sünnet şöyle açıklanmaktadır: **«Biz her peygamberi, onlara açık seçik anlatsınlar diye kendi milletinin diliyle gönderdik.»**

Hz. Muhammed (A.S.) Kureyş Kabilesi'ne mensup Hâşim Oğullarındandır ve Arap'tır. O bakımdan kendisine indirilen en son kitap Kur'ân Arapça'dır. Bunun aksini düşünmek yersiz ve anlamsızdır.

Bütün insanlara gönderilen ve getirdiği dini kıyâmete kadar devam edecek olan son peygamberin Araplardan seçilmesi, ilâhî irâde ve meşiete dayalı bir olaydır. Neden ve niçini üzerinde görüş beyân edemeyiz; ancak

gerekirse hikmetini düşünmeye çalışırız. Çünkü Cenâb-ı Hak nübuvvet emanetini lâyık gördüğü kimseye verir, ehil olanı o emâneti yüklenmeye seçer. O, yaptığından sorulmaz, biz insanlar yaptıklarımızdan mutlaka soruluruz.

Konunun hikmeti üzerinde durduğumuz zaman şu gerçek karşımıza çıkar :

Diğer dillerle kıyas edilince, Arapça'nın kendine has birtakım özellikleri vardır. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz :

a) Önce dil sağlam kurallara dayalıdır, kelime üretme imkânı hayli fazladır.

b) Akıcı bir yapıya sahiptir, ses uyumuna çok müsaittir.

c) Kelime haznesi oldukça zengindir.

d) İnsanın en ince ve duyarlı duygu ve düşüncelerini kelime kalıbına dökmeye son derece müsaittir.

e) Uzun yıllar gelişip zirvesine yükselen Arap Edebiyatı'nın bütün inceliklerini en ahenkli ve ölçülü anlamda kendinde taşıyan Arapça bir kitabın, önce o millet üzerindeki olumlu ve ediplerini acze düşürücü tesiri söz konusudur. (1)

Konumuzu oluşturan üçüncü âyetin sonunda, «aklınızı kullanırsınız diye..» sözcüğüyle Kur'ân'ın Arapça indirilmesinin hikmeti üzerinde, önce Arapların, sonra da diğer milletlerin düşünmesi istenmekte ve aklın rehberliğine dikkatler çekilmektedir.

ÜMMÜ'L-KİTAP

(وَاِنَّهُ فٖٓي اُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكٖيمٌ) **«Şüphesiz ki, o bizim katımızda Ana Kitap'ta (yazılı olup) kadri yücedir ve hikmet doludur.»**

Ana Kitap, «kitabın asıl kaynağı» manasına gelen ve Kur'ân'ın anlatımıyla «Ümmü'l-Kitap»tan maksat «Levh-i Mahfuz» veya «İlâhî İlim»dir diyebiliriz. Ancak «Levh-i Mahfuz» olması daha sıhhatlı ve daha kuvvetlidir. Nitekim Büruc Sûresi 22. âyetle bu husus açıklanmaktadır.

Levh-i Mahfuz, yüce âlemde Kalem'in ilahî emirle ilk yazdığı manevî bir

---

(1) Geniş bilgi için bak : Nahl Sûresi : 103, Şuârâ Sûresi : 195, Yusuf Sûresi: 2, Ra'd Sûresi : 37, Tâhâ Sûresi : 113, Zümer Sûresi : 28, Fussilet Sûresi: 3, Şûrâ Sûresi : 7. âyetlerin tefsîri

levhadır ki ona «Ümmü'l-Kitap» denilir. Kalem'le yazılanlar orada olduğu gibi korunmaktadır. Herhangi bir değişikliğe uğraması söz konusu değildir.

Ancak Şeyh Muhyiddin Arabî (K.S.) Fütuhat-i Mekkiye adlı kıymetli eserinde bir büyük kalem, bir de küçük kalemlerden söz etmektedir. Büyük kalemin yazdığı aynen sabit kalmaktadır ve zaten o kalem yazdığını yazmış, mürekkebi kurumuştur. Kalemlerin yazdıkları ise, hep sâbit kalmaz, murad-i ilâhî doğrultusunda silinenleri olur.

Böylece büyük kalemin yazdıkları, kâinat düzeniyle, âhiret âlemiyle ve önemli konularla ilgili hususlardır ki, kıyâmete kadar onların değişmesi söz konusu değildir. Diğer kalemlerin yazdıkları ise, daha çok günlük olaylarla ilgili hususlardır ki, gerektiğinde silinir ve yeni şeyler yazılabilir. Mi'rac gecesi Resûlüllah (A.S.) Efendimizin kalemlerin gıcırtı sesini duyduğunu ifade buyurması, bu küçük kalemlerle ilgili olanıdır. Zira büyük kalem yazılacak olan her şeyi yazmış, sahifeler dürülmüş ve onun da mürekkebi kurumuştur. (1)

Kur'ân-ı Kerîm, «Levh-i Mahfuz» ile olan bağlantısı yönüyle de o son derece yüksek, beşer kudret ve idrâkini aşan hikmetlerle doludur. Maddecilerin, bâtıldan yana olan inkârcı şaşkınların bu kadri yüce kitabı inkâr etmesi veya onu küçümsemesi, o kitap için bir nakise değil, bilâkis şeref ve izzettir. Hâfız'ın kendi divanında, «Gülün kadrini eşek ne bilir, onu bayağı bir ot sanır da midesine indirir» dediği gibi..

Nitekim beşinci âyetle hak olan Kur'ân'ın bütün engellere ve engellemelere rağmen yoluna devam edeceği; sapık maddecilerin, inkârcı müşriklerin onu durduramıyacakları açıklanarak, hakkın yolunda hemen her çağda bâtılın pusu kurduğuna işâret edilmekte ve bu sürtüşmenin kıyâmete kadar sürüp gideceğine dolaylı şekilde atıfta bulunulmaktadır.

Bu sürtüşme ve tartışmanın sebebine gelince :

Diyebiliriz ki, zıdların karşılaşması ve sürtüşmesi, insan düşüncesine canlılık kazandırmakta, ilmî araştırmaları hızlandırmaktadır. Hakkın hak olduğunun iyice anlaşılması ve hakkın gelişme kaydetmesi için bâtılın ne demek olduğunu anlamaya ihtiyaç vardır. Bu tez ve antitez şeklinde tezahür etmekte, tezin kuvvetlenip gelişmesi için karşısında antitezin bulunması gerekmektedir.

O bakımdan hak ile bâtıl, doğru ile eğri, adâlet ile zulüm tartışma ve çekişmesi insan tarihiyle başlamış ve kıyâmet kopuncaya kadar sürecektir. Bu, insan hayatının zıdlarla örülüp ölçülü ve dengeli bir mücadele ka-

(1) Geniş bilgi için bak : Ra'd Sûresi 39. âyetin tefsiri

nununa bağlandığını göstermekte ve her iki hayatta mutlu olabilmek için bu mücadeleyi Kur'ân'ın ışığı altında ayarlamayı ilham etmektedir.

Nitekim 6, 7, 8. âyetlerle bu inceliğe işâret edilmekte ve gönderilen her peygamberin mutlaka alaya alındığı, yalancılıkla suçlandığı, birtakım saldırı ve işkencelere mâruz kaldığı dolaylı şekilde haber verilmektedir.

Sonra da hakkın mutlaka üstün geleceğine yine kapalı bir anlatımla atıf yapılarak yıkılıp yok edilen inkârcı azgınların âkibeti hatırlatılmakta ve böylece Mekkeli müşriklerle yaşamakta olan inkârcılar uyarılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın Arapça indirildiği açıklandı ve bunun hikmeti üzerinde aklımızı kullanmamız istenildi. Sonra da Kur'ân'ın «Ümmü'l-Kitap» denilen «Levh-i Mahfuz»dan alındığı ve bu özelliğiyle beşer idrâkini ve kudretini aştığı konu edildi. Hak ile bâtıl mücadelesinin sürüp geldiğine dikkatler çekilerek peygamberlerin hayatı misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcı müşriklerin her şeye rağmen gökleri ve yeri yaratanın putlar değil, Allah olduğunu itiraf etmeleri üzerinde duruluyor ve onların aklına ışık tutmak, ilmî araştırma yapmak isteyenlere temel bilgi vermek ve hareket noktasını belirlemek için beş, altı kadar belgeye yer veriliyor.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَز۪يزُ الْعَل۪يمُۙ ﴿٩﴾ اَلَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ
مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ ف۪يهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۚ ﴿١٠﴾
وَالَّذ۪ي نَزَّلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً بِقَدَرٍۚ فَاَنْشَرْنَا بِه۪ بَلْدَةً مَيْتًاۚ كَذٰلِكَ
تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذ۪ي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ
مِنَ الْفُلْكِ وَالْاَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَۙ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُ۫ا عَلٰى ظُهُورِه۪ ثُمَّ
تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ
الَّذ۪ي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِن۪ينَۙ ﴿١٣﴾ وَاِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا
لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

MEÂLİ:

9— Eğer onlara: «Gökleri ve yeri kim yarattı?» diye sorsan, «Onları O, çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen (Allah) yarattı» derler.

10— O Allah ki, yeryüzünü size bir beşik yaptı ve doğru yolu bulup yürümeniz için onda yollar meydana getirdi.

11— O (Allah) ki, gökten belli bir oranda su indirir de onunla ölü bir beldeye hayat verip canlandırırız. İşte bunun gibi siz de diriltilip kabirlerinizden çıkarılacaksınız.

12— O ki, bütün çiftleri yaratmış ve gemiyi var kılmış; davarlardan da, binmeniz için,

13— Sırtlarına binip doğrulmanız, sonra üzerlerinde iyice kurulunca Rabbınızın nîmetini hatırlamanız ve «bunu bizim buyruğumuza verip baş

eğdiren (Allah) yücedir, münezzehtir; yoksa biz ona yanaşamazdık.

14— Ve elbette biz, dönüp dolaşıp Rabbımıza döneceğiz.» demeniz için var kılınmıştır.

İLGİLİ HADÎS

İbn Ömer (R.A.) anlatıyor :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz sefere çıkarken, bineğine binip üzerinde iyice doğrulunca, üç defa Allah'a hamd eder, üç defa «sübhanellah» der, üç defa «Allahu Ekber» diyerek tekbîr getirir ve sonra da şöyle duâ ederdi: «Bunu bizim buyruğumuza verip baş eğdiren (Allah çok) yücedir, münezzehtir. Öyle olmasaydı biz buna yaklaşamazdık. Şüphesiz ki biz dönüp dolaşıp sonunda Rabbımıza döneceğiz.

Allahım, şu yolculuğumda senden iyilik ve takvâ (duygusunu ve idrâkini bize vermeni) istiyoruz. Amelden de senin razı olacağını diliyoruz.

Allahım, bu yolculuğumuzu kolaylaştır. Yolculuğumuzdan sonra da bizi itaâtkâr kıl.

Allahım, yolculukta asıl sahip, çoluk çocuğumuz arasında asıl halîfe sensin.

Allahım, seferin şiddetinden, üzüntü ve sıkıntı veren görüntüsünden; aile ve malda kötü bir inkılaptan sana sığınırım.» (1)

MEKKELİ MÜŞRİKLERİN ALLAH HAKKINDAKİ BİLGİLERİ

(وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ٩ ...) «Eğer onlara: «Gökleri ve yeri kim yarattı?» Diye sorsan, «onları O, çok güçlü, çok üstün, her şeyi bilen (Allah) yarattı» derler..»

Mekkeli putperest müşrikler, Allah'ın varlığına inandıkları gibi, O'nun gökleri ve yeri yarattığını da ikrar ederlerdi. Ancak âhirete ve Hz. Muhammed'e (A.S.), aynı zamanda indirilen son kitap Kur'ân'a inanmazlar ve putları Allah'ın yardımcıları sanıp onların şefaatini umarlardı. O bakımdan putları memnun ettikleri ölçüde Allah'a yakın olabileceklerine inanırlar ve zaman zaman onlara duydukları aşırı ilgiden dolayı onları Allah'a ortak ko-

---

(1) Ahmed: 2/144- Ebû Dâvud/cihâd: 74, Tirmizî/daâvat: 49

şarlardı.

Böylece müşrikler putperestlik potasında iyice şekillendiklerinden, kendilerine doğru yolu gösterip Allah'ın ortağa ihtiyacı olmadığını söyleyenlere şiddetle karşı çıkar ve gerekirse bu uğurda birtakım cinâyetler işlemekten çekinmezlerdi. Zaten İslâm'a baş düşman olmalarının sebeplerinin başında onların bu şartlanması geliyordu.

İlgili dokuzuncu âyetle müşriklerin Allah hakkındaki inançları konu ediliyor; Allah'ın çok güçlü, çok üstün ve çok bilgili olduğuna inandıklarına dikkatler çekiliyor.

ALLAH, MUTLAK TASARRUF SÂHİBİDİR

(الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ) **«O Allah ki, yeryüzünü size bir beşik yaptı ve doğru yolu bulup yürümeniz için onda yollar meydana getirdi.»**

Putperest müşriklerin inanç ve iddiaları belirtildikten sonra, Allah'ın mutlak kudret ve yegâne tasarruf sahibi bulunduğuna; kudretinde, tasarrufunda ve ilminde ortağı bulunmadığına değinilerek, akla ışık tutar ve malzeme verir mahiyette dört kadar delil sıralanıyor :

1— Yeryüzünün insanlar için bir beşik anlamında yaratılması.

«Beşik» kavramı bize, temsilî anlamda ip ucu vermeye yöneliktir. Genellikle «beşik» askıda tutulup boşlukta sallanan bir araçtır. Ayrıca çocuğun uyuyup dinlenmesine uygun bir yataktır. Dünya da Güneş çekim kuvvetiyle askıda tutulup belli bir yörüngede hareket etmektedir. İnsanların yaşayıp dinlenmesi, gelişip çoğalması için elverişli bir yataktır.

Bir yumurta gibi pürüzsüz olmayıp dağlarla, derelerle, vadi ve ovalarla pürüzlü, engebeli bir biçime sokulan dünya, bu şekliyle hayat dengesini korumakta ve plânlı şekilde düzenlendiği için de gezip dolaşmamıza, yol bulup bölgeler ve kıtalar arasını katetmemize çok elverişli bir ortam arzetmektedir.

Bütün bu ince hesaplar, dakik plânlar, kâinatın kör tesadüflerin biraraya gelmesiyle değil, çok yüksek mutlak kudretin tecellisiyle vücut bulduğunun delilidir. Artık basit cisimler, canlı-cansız varlıklar O'na ortak koşulabilir mi? Çünkü her şey O'nun eseri olarak bulunuyor.

2— Gökten belli oranda su indirilmesi.

Yağmur dengesinden söz edilmekte ve bununla yeryüzünün yeniden hayat bulması konu edilmektedir.

«Mâen bi-kader» cümlesi, ihtiyaç nisbeti; ziraate, içmeye ve diğer lüzumlu şeylere yetecek kadar diye yorumlanabilir. Bu, dünya yaratılalıdan beri, yeryüzünün onda yedisinin denizle kaplı bulunmasına; dünya ile güneş arasındaki uzaklık nisbetine; güneşten gelen ısıyla belli oranda buharlaşmanın meydana gelmesine işârettir. Öyle ki, bütün bu ünitelerin ortak çalışmasıyla yağmur dengesi ihtiyaç nisbetinde sağlanmaktadır. Şüphesiz ki sözü edilen bunca sistemli ameliyenin mutlak bir plâna göre düzenlendiğini idrâk etmemek körlüğün, nankörlüğün açık belirtisi değil de nedir?

Evet bütün bu plânlı, dengeli olaylar, kâinatın şaşmayan kanunlarla yürütüldüğünü göstermekte ve yine mutlak anlamda ilim, kudret ve hikmet sâhibi bir Allah'ın mevcudiyetini isbat etmektedir.

İnen yağmurun toprağı kabartıp tohum ve kökleri harekete geçirerek onları ölümlerinden sonra dirilttiği gibi, ölen insanların da buna benzer bir rahmetin inmesiyle dirilip kalkacakları bildiriliyor. Bu, hayatın su ile başladığını ve ikinci hayatın da yine yağacak kudret yağmuruyla başlayacağını yansıtmakta, hayat için suyun lüzumunu ortaya koymaktadır.

3— Eşyanın çift yaratılması.

Bu konuda Kur'ân **«ezvac»** kavramı üzerinde durmaktadır. «Zevc»in çoğulu olan bu kelimeyi ünlü müfessirlerimiz «esnaf» ve «enva'» diye yorumladıkları gibi, Allah'tan başka her şeyin zıdlar şeklinde çift yaratıldığını; Allah'ın ise eş ve ortaktan, denk ve benzerden münezzeh bulunduğunu ortaya koymuşlardır.

Müfessir Kurtubî ve onun yolunu izleyenler, el-Hasan ve İbn İsa'nın tefsîrlerine yer vererek şu yorumu nakletmişlerdir: «Ezvac'dan maksat, yaz-kış, gece-gündüz, gök ile yer, ay ile güneş, cennet ile cehennem gibi zıd çiftlerdir. Canlıların erkek ve dişisi; bitkilerin dişi ve erkek anlamda aşılanıp döllenmesi de bu cümledendir.»

Bütün bu yorumların çoğu, günümüzde gelişen bilimsel araştırmalarla az veya çok uyum halindedir, diyebiliriz. Çünkü gerek canlılarda, gerekse bitkilerin çoğunda zevciyet kanunu câridir. Ayrıca kâinat zıdlarla donatılmıştır.

Şüphesiz ki bu düzenleme, mutlak anlamda bilgili, hikmetli, kudretli çok yüksek bir varlığın hükümran olduğuna delâlet etmektedir ki, hak dinler ona «Allah» demekte ve O'nu kemal sıfatlarıyla tanıtmaktadır.

Yoksa materyalistlerin iddia ettiği gibi, «hayat madde ile birlikte ezelden beri mevcuttur» denilemez. Çünkü her şey çok mükemmel şekilde proğramlanmış ve şaşmayan kanunlara bağlanmıştır. Onların «ezelden beri mevcuttur» sözü hiçbir ilmî esasa dayanmamakta ve bunu, sadece Cenâb-ı Hakk'ı inkâr etmek için kendilerine göre bir can simidi yapmaktadırlar.

4— Gemilerin ve binek hayvanların yaratılıp hizmete sevkedilmesi.

Gemi ne zaman icad edilmiştir? Onu ilk yapan Nuh Peygamber midir? Şüphesiz bu konuda sağlıklı bir bilgiye sahip değiliz. Kur'ân-ı Kerîm, ilâhî emir ve gözetim altında Nuh (A.S.)ın tahtadan veya madenî levhalardan gemi yaptığını açıklamaktadır. (1)

Aynı zamanda bu geminin suyu yarıp yol almasına imkân veren kuş göğsüne benzer göğsü bulunduğuna veya levhalarının çivilerle tutturulduğuna işâret edilerek, yapımı hakkında ip ucu verilmektedir.

Ayrıca Süleyman Peygamber'in (A.S.) yelkenli gemilerden oluşan güçlü filoları hakkında birtakım bilgilere de yer verildiğini görmekteyiz.

O halde binip deniz yolculuğu yapmamız için Allah'ın gemiyi var kılması iki ayrı yorum gerektirmektedir :

a) Nuh Peygamber'den önce insanlar büyük gemi inşa etmeyi düşünememişler; küçük çapta kayık ve benzeri araçlar kullanmışlardır. Nuh Peygamber'in büyük bir gemi inşa etmesi için, ortada model bulunmadığından ilâhî gözetim altında yapılması gerekiyordu. Diğer yandan, Nuh Kavmi'nin bulunduğu bölgede deniz olmadığından, Onun yapmaya başladığı şeyin ne olduğu sorulmuyordu da, deniz olmayan yerde gemi yapmanın anlamsızlığı düşünülerek alay konusu ediliyordu. İşte bu iki husus bize, Nuh (A.S.)dan önce büyük çapta gemi inşa edilmediğini işâret yoluyla yansıtmakta ve fakat denizde kullanılan birtakım vasıtaların bilindiği de kapalı bir anlatımla haber verilmektedir.

b) Su ile diğer cisimlerin özgül ağırlıkları ve bu kanuna göre, cisimlerin su üstünde yüzmesi, Allah'ın insanlardan yana var kıldığı fiziksel bir olaydır. Bu açıdan da gemi Allah'ın lûtfunun eseridir.

«Bunun bizim buyruğumuza verip baş eğdiren (Allah) yücedir, münezzehtir..» cümlesi, konulan fiziksel kanunlara ve binek hayvanlarının hizmete sevkedilmelerine, böylece her şeyin yaratıldığı hikmete ve hizmete yöneldiğine işâret etmektedir. Zira suyun belli kanunlara bağlı bulunarak taşıdığı özellik, geminin yüzmesini sağlamakta ve onu insana baş eğdirmek-

(1) Bilgi için bak : Kamer Sûresi : 13. âyet

tedir. Binek hayvanlarının binmeye elverişli yapı ve güçte, insanların buyruğuna baş eğme özelliğinde yaratılması da öyle..

İşte Kur'ân-ı Kerîm'in bahsettiği «teshîr» budur.

İnsan gerek at ve benzeri bir bineğe, gerek gemi ve benzeri bir vasıtaya bindiği zaman gururlanıp nefsinin esiri olabilir. İslâm Dini ise, insana her işte ve konuda Allah'ı hatırlatır ve her şeyi O'nun varlığına delil gösterir. Mevlânâ'nın da dediği gibi, kâinat ancak Allah ile güzeldir, O'nunla anlam kazanmaktadır. İslâm'ın amacına gelince: Her konuda Allah ile kulları arasındaki münasebet ve ilgiyi devam ettirmek; insanın çok âciz, Allah'ın ise sınırsız kudret sâhibi bulunduğunu kalp ve kafalara işlemektir. Bunun için bir vasıtaya binildiğinde, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in yaptığı duâyı yapmamız; en azından Kur'ân'daki cümleyi okumamız, imânımızın gereği, kulluğumuzun belirtisidir. Ayrıca Nuh Peygamber'in (A.S.) gemiye binerken yaptığı şu duâyı da okumamızda sayısız faydalar vardır:

(بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَاۜ اِنَّ رَبّٖي لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ) (1)

DÖNÜŞ, ALLAH'A OLACAKTIR

(وَاِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ) **«Ve elbette biz, dönüp dolaşıp Rabbımıza döneceğiz.»**

Allah'ın varlığına, kudretinin sınırsızlığına ve yüceliğine delâlet eden belgeler sıralandıktan, insan düşünce ufku genişletildikten; akla ışık tutulup gereken malzeme verildikten sonra, dönüşümüzün ancak Allah'a olacağı açıklanmaktadır.

Vasıtaya binen kimsenin yapacağı yolculuk, varacağı yer hayatında ayrı bir değişiklik, başka bir dönem oluşturur ve aslında insan yolculuğu devam edip gelmektedir. Ruhlar âleminden yola çıkıp dünyaya gelmekte ve âhirete doğru yol almaktadır. Allah'ın kudretinin tecellisi olarak hepimiz O'ndan gelmekteyiz ve sonunda O'na dönmek zorundayız. Bu, ezelde kudret kaleminin yazıp çizdiği bir plândır ki değişmesi, değiştirilmesi söz konusu değildir.

Böylece Kur'ân, hayatın ve insan olmanın asıl amaç ve hedefini belirlemekte; yolu çizip gayeyi açıklamaktadır. Hiçbir inanç sistemi, hiçbir ilim

---

(1) Hûd Sûresi : 41

adamının bilimsel görüşü insana böylesine yüce ve doyurucu ümit verememiş, onu boşluktan, gayesizlikten kurtaramamıştır. Çünkü sözün en doğrusunu, plân ve proğramın, denge ve düzenin en sağlıklısını Allah ortaya koymakta ve haber vermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, putperest müşriklerin Allah hakkında az bilgileri bulunduğu ve ancak putlarını O'na ortak gösterip sapıklığa yöneldikleri konu edildi. Hem onların, hem de yaşamakta olan inkârcıların «Tevhîd İnancı»nı zedeleyen ve bazan da yıkan bu gibi inanç ve düşünceden vazgeçmelerinde sayısız yararların bulunduğuna işâret edildi ve bu açıdan hareketle, akıllarını iyice kullanabilmeleri için de Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden birkaç belgeye yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, müşriklerin, kendileri kız babaları olmayı bir nakise ve utanç vesîlesi saydıkları halde, Allah'a kız çocuğu nisbet etmeleri üzerinde duruluyor ve aydınlatıcı, yönlendirici bilgiler veriliyor. Allah'a ibâdet etmemelerinin kendi irâdeleri dahilinde olmadığını, putlara ibâdet etmelerini hâşâ Allah'ın dilediğini ileri süren inkârcı müşriklerin nasıl koyu bir cehalet içinde bocaladıklarına atıfta bulunuluyor ve atalarının dinine körü körüne bağlanan o insanlar kınanarak, daha geniş çapta düşünmeleri isteniliyor.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا اِنَّ الْاِنْسَانَ
لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَاَصْفٰيكُمْ
بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ
وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ اَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ
وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِينَ هُمْ
عِبَادُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا اَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ
وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَٓاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ
بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا
مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا اِنَّا
وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾
وَكَذٰلِكَ مَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا
اِنَّا وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾
قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ اٰبَاءَكُمْ
قَالُوا اِنَّا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

MEÂLİ:

15— (İnkârcı putperestler ve azgın sapıklar) ise, Allah'a O'nun kullarından bir cüz' (çocuk) yakıştırdılar. Şüphesiz ki insan (genelllkle) açıktan inkârcı ve çok nankördür. (Ancak Allah'ın korudukları müstesnâ).

16— Yoksa Allah yarattıklarından kendine kızlar edindi de oğulları size mi seçip verdi?

17— Onlardan biri, Rahmân (olan Allah')a yakıştırmağa çalıştığı şey (kız çocuğu) ile müjdelendiği zaman, üzüntü ve öfkesini yutkunarak yüzü kapkara kesilir.

18— Ya, demek onlar süs içinde yetiştirilip de tartışıp çekişmede (hayat ile mücadelede) açıklık getirmeyeni mi (Allah'a isnâd ediyorlar)?

19— Rahmân'ın kulları olan melekleri, dişiler sınıfına soktular. Onların yaratılışında hazır mı bulundular? Onların şâhitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir.

20— Dediler ki : «Eğer Rahmân dileseydi biz onlara (o putlara) tapmazdık.» Bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.

21— Yoksa biz, bundan (bu Kur'ân'dan) önce kendilerine kitap verdik de ona mı sıkıca tutunuyorlar?

22— Hayır, «şüphesiz ki biz babalarımızı bir din ve inanç üzerinde bulduk. Onların izleri üstünde giderek yolumuzu bulduk» (derler).

23— İşte böylece senden önce bir kasabaya ne kadar uyarıcı bir peygamber gönderdikse, mutlaka oranın ileri gelen refah içindeki şımarık zenginleri şöyle dediler: «Doğrusu biz babalarımızı bir din ve inanç üzerinde bulduk ve şüphesiz onların izlerine uyup gitmekteyiz.»

24— (Uyarıcı peygamber onlara:) «Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirecek olsam da mı?» dedi. «Biz, şüpheniz olmasın ki, sizinle gönderileni inkâr edip tanımıyoruz» diye cevap verdiler.

25— Onlardan intikam aldık. O (hakkı) yalanlayanların sonlarının ne olduğuna bir bak!.

ALLAH'A EVLÂT İSNAD EDEN CÂHİLLER

(وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ) «(İnkârcı putperestler ve azgın sapıklar) ise, Allah'a O'nun kullarından bir cüz' (çocuk) yakıştırdılar. Şüphesiz ki insan (genellikle) açıktan inkârcı ve çok nankördür. (Ancak Allah'ın korudukları müstesnâ).»

Her çağda bâtıl ve onun kılıfı olan cehalet değişik görüntülerle ortaya çıkar; ama temelde hepsi aynı noktada birleşir: Hakk'ı red ve inkâr..

Mekkeli putperest müşrikler de «Melekler Allah'ın kızlarıdır» derken, on dört asır sonra da Hıristiyanlardan çoğu «İsa, Allah'ın biricik oğludur» diyerek çok sakıncalı bir inancı savunmaktadırlar. Şüphesiz Mekkeli müşriklerin de, günümüzdeki Hıristiyanların da sözü edilen sakıncalı inançlarının değişmeyen kılıfı cehalettir ve taassuptur.

Çocuk babadan bir parça sayıldığı için Kur'ân onun hakkında «cüz» kelimesini kullanmaktadır.

Gerçekten insan, ciddi ve doğru anlamda dinî eğitim görmezse, çok inkârcı ve apaçık nankör olup çıkar. Ancak Allah'ın korudukları ve doğru yola eriştirdikleri müstesnâ..

Kur'ân-ı Kerîm ayrıca Mekkeli müşriklerin diğer bir cehalet ve küfürlerini şöyle açıklamaktadır: **«Onlardan biri, Rahmân (olan Allah)a yakıştırmağa çalıştığı şey (kız çocuğu) ile müjdelendiği zaman, üzüntü ve öfkesini yutkunarak yüzü kapkara kesilir.»**

İşte o günkü putperest müşriklerin Allah hakkındaki düşünce ve inançları böylesine sakat, sakıncalı ve gülünç idi.

HAYAT MÜCADELESİNDE KADIN, ERKEK KADAR BECERİKLİ VE DAYANIKLI DEĞİLDİR

(أَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ) «Ya, demek onlar süs içinde yetiştirilip de tartışıp çekişmede (hayat ile mücadelede) açıklık getirmeyeni mi (Allah'a isnad ediyorlar)?»

Kur'ân-ı Kerîm, Allah'a kız çocuğu isnad edip kendilerine bunu yakıştırmayan putperest müşriklerin bu ölçüsüz ve mantıksız, aynı zamanda cahilce iddialarını tasvîr ederken, kadınların fiziksel ve ruhsal yapıları hak-

kında ana fikir vermekte ve daha çok süs içinde yetiştirilen ve ince duyguya sâhip olup zerafet ve nezaket simgesi sayılan kız çocuklarının, hayat mücadelesinde erkekler kadar başarılı, dayanıklı ve çilekeş olmadıklarına işârette bulunmaktadır. Aynı zamanda kıymetli madenlerden ve taşlardan imal edilen süs eşyasının kızlara, kadınlara mahsus bulunduğuna da atıfta bulunmakta ve bunun onlar için meşru olduğunu belirtmektedir.

Ünlü psikolog Gustave le Bon'un da dediği gibi, kadınlar olaylar karşısında hem çok duygusal, hem de çok heyecanlıdırlar. O bakımdan sağlıklı bir mücadele veremezler. Tabii bunun her zaman istisnaları vardır, ama genel kaideye tesir etmez.

PUTLARA TAPMAYI İLÂHÎ MEŞİETE BAĞLAYAN MÜŞRİKLER

(وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ) **«Dediler ki : «Eğer Rahmân dileseydi biz onlara (o putlara) tapmazdık.» Bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.»**

Mekkeli müşrikler, Allah'a ortak koşmalarında Allah'ın rızası bulunduğunu ileri sürerek basit mantık oyunlarına baş vururlar; böylece insanların bu hususta irâdelerinin geçerli olmadığını iddia ederlerdi. Oysa Cenâb-ı Hak ruhları yaratıp her insanın nasıl bir ortam ve şartlar içinde dünyada bulunacağını; aklını, irâdesini hangi yolda kullanacağını ezelî ilmiyle tesbit edip yazmıştır. Onlar yazıldığı için biz öyle yapmıyoruz; yapacağımız için yazılmıştır ve değişmesi söz konusu değildir. Zira Allah'ın ilmi yanılmaz, hatâ yapmaz. O halde herkes kendi akıl ve idrâkiyle, irâde ve anlayışıyla yolunu seçmekte ve yaptığından tamamiyle kendisi sorumlu olmaktadır. Evet Allah dileseydi hiç kimse bâtılı benimsemez, hakkı red ve inkâr etmezdi. Ama böyle bir kanun koymamış, öyle bir hayat düzeni kurmamıştır.

Ancak ruhumuzun yaratılması, dünyaya getirilmemiz, erkek veya kız olarak doğmamız; ölüm, ecel, ikinci hayat bütünüyle insanın irâdesi dışında, ilâhî takdîrin eseridir.

ATALARININ YOLUNU SEÇİP BENİMSEYENLER

(بَلْ قَالُوا اِنَّا وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا عَلٰى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰى اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ) **«Hayır, şüphesiz ki biz babalarımızı bir din ve inanç üzerinde bulduk. Onların izleri üstünde giderek yolumuzu bulduk (derler).»**

Atalarımız iyi, ya da kötü yolda yürümüş olabilirler. Bu bizim için örnek alınacak, taklît edilecek sağlam bir ölçü ve kıstas değildir. Çünkü bizler kendi hayatımızı yaşıyoruz ve ancak kendimizden ve yaptıklarımızdan sorumluyuz. Atalarımız da kendi hayatlarını yaşamışlar ve kendi sorumlulukları doğrultusunda ömürlerini harcamışlardır. Bizleri kötü yetiştirmişlerse onun da hesabını vermek ve cezasını çekmek zorundadırlar. Akıl, irâde, idrâk ve zekâ gibi yüksek yeteneklerle donatılan insanoğlu yolunu ilâhî buyruklar doğrultusunda ve aklın rehberliğinde aydınlatırsa, hem dünyada, hem de âhirette mutlu olur ve kendisinden sonrakilere soylu ve iyi bir mîras bırakır. Ondan sonrakiler de sözü edilen mîrası taklît yoluyla değil, tahkîk yoluyla değerlendirir de ilâhî murada uygun olduğunu tesbit ettikten sonra bağlanır ve uygularlarsa, kendi hayatlarını aydınlığa döndürmüş ve gelecekleri için en iyi hazırlığı yapmış olurlar. Zira gerçek imân, taklît değil, tahkîk işidir. Tahkîk ise, akla, irfana ve ilâhî beyânı iyi anlamaya yönelik bir tesbitle vücut bulur.

Bu nedenle sapıklık içinde bir ömür tüketen ataları körü körüne taklît eden Mekkeli müşrikler hem kınanıyor, hem de uyarılıyorlar.

TAKLÎTTE AŞIRI GİDENLER, DAHA ÇOK REFAH İÇİNDE OLANLARDIR

(وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ) **«İşte böylece senden önce bir kasabaya ne kadar uyarıcı bir peygamber gönderdikse, mutlaka oranın ileri gelen refah içindeki şımarık zenginleri şöyle dediler: «Doğrusu biz babalarımızı bir din ve inanç üzerinde bulduk ve şüphesiz onların izlerine uyup gitmekteyiz.»**

Bunun sebebi gayet açıktır; şöyle ki : Zenginin kafası ve kalbi daha çok dünyalıkla meşguldür. Hayatı madde ve eğlencedir. Tahkikî imân ise, düşünme, inceleme, araştırma işi olup, ilâhî âyet ve belgeleri iyice anlamaya dayanır. Zenginin, şımarık sosyetenin buna ayıracağı zamanı ya hiç yoktur, ya da pek azdır. Onlar için en kolay ve rahat olanı, nefislerini okşayıp maddenin yolunu bütün genişliğiyle açık tutan atalarının yolu ve inancıdır. Peygamberlerin getirdiği hakikatler, onların hürriyet alanını sınırlamakta, nefislerinin aşırılıklarını frenlemekte; dünyalıktan da ancak meşru ve helâl olanını sunmaktadır. O nedenle şımarık zengin düşünmeden red ve inkâra baş vurur ve o yüzden çevresindekilere de en kötü örnek kendisi olur. 23. âyet bu hususa işâret etmektedir.

Cenâb-ı Hak tarih boyunca böylesine katı tutum içinde olup hakkı reddetmeyi zulüm ve ahlâksızlıkla birleştiren kavim ve milletleri ilâhî intikam çerçevesinde nasıl cezalandırdığını şöyle açıklamaktadır: **«Onlardan intikam aldık. O (hakkı) yalanlayanların sonlarının ne olduğuna bir bak.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'a evlât isnad eden müşriklerin tutumu konu edildi. Körü körüne atâlarının inancını taklît edenler kınandı ve tahkîkî imâna gerek olduğuna işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, atalarının yoluna uymayan İbrahîm Peygamber (A.S.) misâl veriliyor ve son peygamber gönderilmeden önce, Onun gelmesini bekleyenlerin, gerçek ortaya çıkınca nasıl döneklik yaptıkları konu ediliyor. Maddeci müşriklerin, izzet ve şerefi, büyüklük ve önderliği servetle ölçtüklerine değinilerek, peygamberlik payesinin iki beldede yaşayan söz sahibi zenginlerden birine verilmediğine üzülen o insanların çok bilgisizce düşüncelerine dikkatler çekiliyor. Fazla servetin, lüks ve konforun âile ve toplumlara pek rahmet havası estirmediğine ve estirmiyeceğine atıf yapılarak dünya malının gaye değil, araç olduğuna işârette bulunuluyor.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنٖى

بَرَٓاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَۙ ﴿٢٦﴾ اِلَّا الَّذٖى فَطَرَنٖى فَاِنَّهُ سَيَهْدٖينِ ﴿٢٧﴾

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فٖى عَقِبِهٖ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُبٖينٌ

﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا بِهٖ كَافِرُونَ

﴿٣٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظٖيمٍ

﴿٣١﴾ اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعٖيشَتَهُمْ

فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ

بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

وَلَوْلَٓا اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ

بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَۙ ﴿٣٣﴾

وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَۙ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا

وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ

لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٣٥﴾

M E Â L İ :

26-27— Hani bir vakit İbrâhim, babasına ve kavmine dedi ki: «Hakikat ben, sizin taptıklarınızdan uzağım, onlarla bir ilişiğim yoktur. Ancak beni yoktan örneksiz yaratan (Rabbım) müstesnâ (ancak O'na taparım). Gerçekten O, beni doğru yola eriştirecektir.»

28— İbrâhim bunu, (hakka) dönerler diye soyu arasında bâki kalacak bir söz olarak bıraktı.

29— Fakat bunları ve babalarını, kendilerine hak ve (onu) açıklayan peygamber gelinceye kadar bir süre geçindirip yararlandırdık.

30— Hak onlara geldiği zaman, «Bu bir sihirdir ve biz herhalde onu inkâr edenlerizdir» dediler.

31— Ve bir de dediler ki: «Bu Kur'ân, şu iki şehirden büyük bir adama indirilmeli değil miydi?»

32— Rabbın rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Oysa dünya hayatında onların geçimliğini aralarında biz taksim ettik, bazısının bazısına iş gördürmesi için kimini kiminin üstüne derecelerle yükselttik. Rabbın rahmeti ise, onların toplayıp biriktirdiklerinden hayırlıdır.

33— Eğer insanların (küfür ve sapıklıkta toplanıp) bir tek ümmet olma sakıncası olmasaydı, Rahmân (olan Allah)'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanını, üzerine çıktıkları merdivenleri;

34-35— Evlerinin kapılarını, üzerine yaslandıkları kanepeleri gümüşten yapar ve altın kaplamalarla işlerdik. Bunların hepsi dünya hayatının kısa süreli yararlanılan geçimliğinden başkası değildir. Âhiret ise, Rabbın yanında korkup sakınanlar içindir.

İLGİLİ HADİSLER

«Eğer şu dünya Allah yanında bir sivrisinek kanadına denk sayılsaydı, elbette hiçbir kâfire ondan bir damla su olsun içirmezdi.»(1)

«Eğer dünya Allah yanında bir sivrisinek kanadına denk sayılsaydı (yani o kadarcık olsun bir kıymeti olsaydı) elbette hiçbir kâfire ondan bir şey vermezdi.» (2)

---

(1) Tirmizî/sıfatü'l-kıyâmet : 48- Müsned-i Ahmed : 5/154, 177
(2) Buharî/tefsîr: 6/18- Müslim/sıfatü'l-münafıkin: 18- İbn Mâce/zühd: 3

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, ezvac-i tahirat (eşlerin)den ayrı bulunduğu günlerden bir günde idi, Hz. Ömer (R.A.) içeri girdi, Onu hasır üzerine uzanmış bir halde gördü. Bu sırada Hz. Peygamber (A.S.) onun içeri girdiğini görünce kalkıp oturdu ki hasırın izleri bedeninde yer etmiş bulunuyordu. Hz. Ömer (R.A.) bu manzara karşısında duygulandı ve aralarında şu konuşma geçti :

— Ya Resûlellahl Şu Kisra ve Kayserler nan-u nimet içinde yüzerlerken, sen Allah'ın en seçkin kulu bulunduğun halde böyle mi olacaksın?!

— A Hattab'ın oğlu! Sen yoksa şüphede misin? Onlar birer millettir ki, Allah güzel ve hoş nîmetlerini dünya hayatlarında hemen tezelden vermiştir. Dünya'nın onlar için, âhiretin bizler için olmasına razı değil misin?» (1)

«Altın ve gümüş kaplarla su içmeyin, o tabaklarda yemek yemeyin. Çünkü bunlar dünyada onlar (inkârcı maddeciler) içindir; âhirette de bizim için olacaktır.» (2)

İBRAHİM PEYGAMBER'İN ATALARININ YOLUNDA YÜRÜMEMESİ

(وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ۝ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ) «Hani bir vakit İbrahim, babasına ve kavmine dedi ki : «Hakikat ben, sizin taptıklarınızdan uzağım, onlarla bir ilişiğim yoktur. Ancak beni yoktan örneksiz yaratan (Rabbım) müstesna (ancak O'na taparım). Gerçekten O, beni doğru yola eriştirecektir.»

Mekke'nin ileri gelen şımarık müşrikleri, atalarının yolunda yürüdüklerini, yeni bir yol kabul etmiyeceklerini ısrarla belirtirken, Cenâb-ı Hak birçok millet ve kavimler tarafından tanınan ve sevgi, saygı duyulan İbrahim Peygamber'i (A.S.) örnek veriyor. Baba ve dedesi aşırı putperest oldukları halde İbrahim (A.S.) bâtıla meyletmemiş, putlara aslâ iltifatta bulunmamış ve bütün gücüyle, cesaretiyle «Tevhîd İnancı»nı savunup yaymaya çalışmıştır.

Sonunda nesilden nesile aktarılan ve kıyâmete kadar baki kalacak olan güzel bir söz bırakmıştır. Bu, ya, «Lâ ilâhe illâllah», ya da «İslâm» yani Hakk'a teslîm olma sözüdür.

---

(1) Buharî/mezâlim : 25, cenâiz: 25- Müslim/reda': 101- Tirmizî/tefsîr: 66- Ahmed: 1/34- 2/298

(2) Buharî/eşribe: 28, et'ime: 29, libas: 27, isti'zan: 8- Müslim/libas: 4, 5- Ahmed : 5/390, 396, 398, 404, 408

İbrahim (A.S.) böyle bir mücadele verirken, **«O, beni doğru yola eriştirecektir»** demiştir. Bundan, kendisine o dönemde henüz peygamberlik verilmediği anlaşılıyor. Zaten mücadelenin en ibret ve öğüt alınacak safhası da burada kendini gösterir. İbrahim (A.S.) bu dönemde Hakk'ı savunan ateşin bir genç olarak sahnede kendini hissettiriyor ve dikkatleri kendi üzerinde topluyordu. Cenâb-ı Hakk'ın varlıkta yer alan her şeyi yokluk karanlığını yırtarak varlık alanına getirdiğini biliyordu. «Fatarenî» fiili bunu ifâde etmektedir.

Böylece Kur'ân, taklîtten kurtulmanın, hakikati aramanın yol ve yöntemlerine atıfta bulunurken, daha çok gençlere seslenmekte ve İbrahim Peygamber'i misâl vermektedir.

İbrahim (A.S.), yeşerttiği «Tevhîd İnancı»nı kendisinden sonra Allah'a iman edenlere mîras bıraktı ve böylece O yalnız kendi çağındaki insanları, değil, kendisinden sonraki çağlarda yaşayan birçok kavim ve toplulukları da irşat edip aydınlattı ve unutulmaz anılar bıraktı. Cenâb-ı Hak onun bu güzel mîrasını şöyle açıklamaktadır: **«İbrahim bunu (hakka) dönerler diye soyu arasında bâki kalacak bir söz olarak bıraktı.»**

MEKKELİ'LER KUTSAL KÂBE SAYESİNDE GEÇİNİYORLARDI

İbrahim Peygamber'in (A.S.) bir diğer unutulmaz eseri sayılan kutsal Kâbe, asıl amacından saptırılmakla beraber uzun yıllar Mekkeli'lerin geçim kaynağı olma özelliğini de korudu. Nankör bir kavim hem bu kutsal mâbedin nîmetlerinden yararlanıyor, hem de O'nun gerçek sâhibi olan Cenâb-ı Hakk'a ortak koşuyor ve böylece Kâbe'nin içini de, dışını da putlarla doldurmuş bulunuyorlardı. Ne Musa (A.S.) ile İsa (A.S.)ın getirdikleri esaslara, ne de İbrahim (A.S.)ın Hanîf Dini'ne iltifat ediyorlardı.

Onların bu katılık ve cehaleti, İbrahim (A.S.)ın soyundan gelen son peygamber Hz. Muhammed (A.S.) ortaya çıkıncaya kadar devam etti. Kur'ân, İslâm ve bunları teblîğ eden Resûlüllah'ın birçok delil ve belgelerle hak üzere bulunduklarını apaçık ortaya koymalarına ve Mekke'nin ufuklarına çöken küfrün kara bulutlarını kaldırıp ilâhî nuru bütün parlaklığıyla yansıtmaya yönelmelerine rağmen, kalpleri de ufukları kadar kararan o milleti hemen doğru yola yöneltemediler. Katılık, inat, cehalet her geçen gün biraz daha kabarıp ölçü tanımaz oluyor; Hz. Peygamber'in (A.S.) getirdiği açık belge ve mu'cizelere «sihir», «büyü» damgasını vurarak bütün güçleriyle bâtılı savunuyorlardı.

Böylece Mekkeli putperest müşrikler, eskiye nazaran daha çok putlara ve bâtıla sarılmaya heveslendiler ve ne pahasına olursa olsun Kur'ân'ı ve

Hz. Muhammed'i (A.S.) tesirsiz hale sokmaya azmettiler. Oysa din ve son peygamber, onlara şan ve şeref kapılarını açacak, kalıcı bir isim bırakmalarını sağlayacak ve onları kabile hayatından, talancılık ve haksızlıktan, cehâlet ve kör taassuptan kurtarıp dünyanın en medenî ve ileri ülkesi ve milleti haline getirecek bütün güç ve kudreti beraberinde taşıyordu. Ama onlar o günlerde bu gerçeği görecek bir basîret ve irfana sahip değillerdi.

PEYGAMBERLİĞİN VE SEMÂVÎ KİTABIN DAHA ZENGİN NÜFUZLU KİMSEYE VERİLMESİNİ SAVUNANLAR

(وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ) «Ve bir de dediler ki: «Bu Kur'-ân, şu iki şehirden büyük bir adama indirilmeli değil miydi?»

O günkü sosyal ve ekonomik yapı, psikolojik ve etnik hava, büyüklüğü, peygamberliği, ilâhî iltifata mazhariyeti ve semavî kitabı engin nüfuzlu kişilere lâyık görüyordu. Malı, evlâdı ve güçlü çevresi olan kişiler önde yürüyor, söz sâhibi kabul ediliyorlardı.

Bu üç unsur o günün tek övünme sebebi, büyük ve itibarlı tanınma aracı idi. Tabii bu konuda Hâşimoğulları'nın daha kuvvetli ve nüfuzlu olanları vardı. Risâlet görevi Hz. Muhammed'e (A.S.) verilince bunu hazmedemediler ve sonunda kendi yapılarına, karakterlerine uygun sözü söylediler: «Peygamberlik payesi çok üstün ve çok şereflidir. O halde eğer Allah bu görevi herhalde birine vermeyi murad etseydi, Muhammed'e değil, Mekke veya Tâif'de en çok zengin, nüfuzlu olan Velîd b. Muğîre'ye, ya da Urve b. Mes'ûd es-Sakafî'ye verirdi. Bu büyük zatlara(!) verilmeyen bir paye ve şerefin Muhammed'e verilmesi düşünülebilir mi?»

Anlaşıldığı gibi, ahlâk, fazîlet, emniyet, tevazu, vakar, doğruluk, iffet ve nezahet ikinci, üçüncü plânda kalıyor; zenginlik, geniş çevreye sahiplik ve nüfuz önde yürüyordu. Bu ölçü ve hava hemen her devir ve çağda yer yer geçerliğini korumuştur ve korumaya devam da etmektedir.

Temelinde eğitimsizlik, âile yapısının bozukluğu, sosyal yapının perişanlığı ve hepsinden evvel inançsızlık ve cehalet yatmaktadır. O nedenle para, şatafat, lüks, konfor ve havaî bir yaşamın, şarlatanlıkla, yalancılıkla, ahlâksızlıkla birleşip dört nala gittiği bir ülke veya bölgede dinden, imandan, fazîletten söz etmek alay konusu olmaktan öteye geçmez ve o gibi insanların büsbütün küfür ve azgınlığını artırır. Ancak Allah'ın hidâyet nasîp kıldığı insanlar müstesnâ..

Peygamberlik ise, insanları kardeş yapıp sınıf kagasını önlemeye; zenginle fakir arasındaki uçurumu kapatıp sosyal adâleti sağlamaya; toplum yapısında güven, huzur ve istikrarı temeline oturtmaya; ruh ile beden, dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü oluşturmaya ve insanla Yüce Yaratan'ı arasındaki engelleri kaldırmaya yönelik bir rahmettir ki, Cenâb-ı Hak ehil ve lâyık gördüğü zatları bu hizmetle şereflendirir.

SOSYAL ADÂLETE İŞARET

(أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ...) «Rabbın rahmetini onlar mı taksîm ediyorlar? Oysa dünya hayatında onların geçimliğini aralarında biz taksim ettik; bazısının bazısına iş gördürmesi için kimini kiminin üstüne derecelerle yükselttik..»

İslâm'ın getirdiği sosyal adâlet, gerek kavram olarak, gerekse uygulama yönünden sosyalistlerin ileri sürdüğünden çok farklı ve kendine has bir sistemdir. İlgili 32. âyetle sosyal adâletin asıl temel taşlarından en önemlisine değinilmekte ve ilâhî denge kanunu bu adâletin gereğini ortaya koymaktadır. Şöyle ki :

a) Dünya hayatında insanların geçimliği aralarında taksîm edilmiştir.

b) İşlerin sağlıklı biçimde yerine getirilip yürütülmesi ve günlük hayatın düzenli devam etmesi için insanlar farklı yetenekte, güçte ve beceride yaratılmışlardır.

Ancak ilâve edelim ki, bu farklılık genetik düzenleme ve proğramlardan kaynaklanmakta ve fert, âile ve toplumun taşıdıkları kusur ve meziyetler genler vasıtasıyla nesilden nesile geçmektedir. Şüphesiz genleri böylesine proğramlamaya hazır durumda yaratan ve akıl almayacak bir maharetle onların yüklendikleri proğramı kusursuz yerine getirmelerini sağlayan Cenâb-ı Hak, böylece insanlar arasında denge ve düzeni gerçekleştirmektedir. İlâhî plân hiçbir zaman bu dengeye müdahale etmez; ama insanların bilinçsiz yaşaması ve hılkat kanununu amacından saptırmaya çalışması bu dengeyi yer yer, zaman zaman bozmaktadır.

c) İhtiyaçlar ne kadar çok ve ne kadar çeşitliyse, işler de o nisbette çok ve çeşitlidir.

d) İş taksimi kabiliyetlere, becerilere göre dengesini bulmakta ve geçim de ortaya konulan beceri ve emek nisbetinde farklılık arzetmektedir.

Denge unsuru sayılan bu dört esasın gerçekleşmesinde, az önce de

değindiğimiz gibi, insanların bilgisizliği, hareketsizliği, umursamazlığı ve akıllarını yeterince kullanmamaları neticesi birtakım aksaklıklar doğmaktadır.

İslâmiyet hem çalışmayı ibâdet kabul etmekte, hem hayatı hareket olarak vasıflandırmakta, hem de zekât ve sadaka; faizsiz ödünç ve birtakım keffaretlerle yardımlaşma ve dayanışma ruhunu geliştirmekle sosyal yapıyı dengede tutup güçlendirecek esas ve prensipleri kendi sisteminde taşımaktadır.

KÂFİRLERİN ŞATAFATLI, GAYR-İ AHLÂKÎ YAŞANTILARINA ÖZENMEMEK

(وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً ...) **«Eğer insanların (küfür ve sapıklıkta toplanıp) bir tek ümmet olma sakıncası olmasaydı, Rahmân (olan Allah)'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanını, üzerine çıktıkları merdivenleri; evlerinin kapılarını, üzerine yaslandıkları kanepeleri gümüşten yapar ve altın kaplamalarla işlerdik..»**

İlerisini görmeyen, hılkatın hikmetini bilmeyen, ikinci hayat hakkında inkâr veya şüpheden kendini kurtaramıyan insanların gözü ve gönlü bütünüyle dünyaya, onun şatafatına, lüks ve konforuna yöneliktir. Oysa ölüm denilen olay, maddî alanda bütün makam ve üst dereceleri, servet ve konforu itip atmakta, heveslisini çıplak bir durumda kabir çukuruna indirmektedir. Gerçek bu olunca, dünyalık hiçbir zaman amaç değil, sadece araçtır. Hürriyet, huzur, sükûn, iffet ve doğruluk içinde yaşayabilmek için bu araç lüzumludur ve lüzumu nisbetinde kullanıldığı takdirde faydalıdır. Allah'ın yanında ise, dünya malının hiçbir değeri yoktur. Altın ve gümüşün kıymet olarak bilinmesi, insanlara nisbetledir. O bakımdan asıl gayeden uzak kalıp kendini olduğu gibi bu geçici değerlere verenlerin, üzerine -inkâr ve azgınlıkta, küfür ve tuğyanda birleşip hayatı berbat etme hususu olmasaydı- Cenâb-ı Hak, altın ve gümüşü dökercesine çok yaratırdı da evlerinin tavanını gümüşten yapacak kadar imkânlar verirdi. Ama bütün bunlar birkaç günlük dünya hayatını süslemekten öteye geçmez ve Allah yolunda, O'nun buyrukları doğrultusunda sarfedilmediği takdirde hiç kimseye mutluluk va'detmez; aksine acıklı bir azaba dönüşerek sâhibini ebediyyen bedbaht ederdi.

Âhiret ve ondaki sayısız nîmetlere inanmayanların birkaç günlük dünya hayatının şatafatı saadet getirmediğine göre, Cenâb-ı Hak, dünyada hazırladığı kaynakları insanların dengeli ve düzenli yaşamalarına imkân verecek ölçüde yaratmıştır.

LÜKS HAYATIN TASVÎRİ

Kur'ân-ı Kerîm lükse dayalı geniş refahı dört madde ile özetlerken gümüş ve altına ağırlık vermektedir. Çünkü hiçbir maden veya kıymetli taş, hem gümüş ve altın kadar çok tanınmış değildir; hem de bu iki madenin yerini, işini, görünümünü hiçbir zaman aksettirememektedir. Asırlardır altın ile gümüş saltanatlarını sürdürmekte ve bütün milletlerin hayalinde canlanmaktadır.

Tasvîrî plânın ana çizgilerine gelince : Gümüşten tavanlar, gümüş kaplamalı, altın işlemeli kapılar ve kanepeler, gümüşten merdivenler.. İşte bunlar Allah'ı inkâr eden maddeci sapıkların özlemi ve rüyasıdır.

HİÇBİR MAL TAKVA KADAR DEĞERLİ DEĞİLDİR

(وَإِنْ كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ) **«Bunların hepsi dünya hayatının kısa süreli yararlanılan geçimliğinden başkası değildir. Âhiret ise, Rabbın yanında korkup sakınanlar içindir.»**

Kur'ân, lüks sayılan hayata büyük hayranlık duyanların hayallerinde kurdukları şatafatlı yaşamı tasvîr ettikten sonra paha biçilmez bir servetten söz etmekte; maddî refahın kısa ömrüne, manevî refahın sonsuzluğuna işâretle, «takvâ»yı anmakta, bununla, Allah'tan korkup her türlü kötülükten sakınmayı saadetin anahtarı olarak göstermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, körü körüne geçmişe bağlı kalmayan İbrahim Peygamber (A.S.) misâl verildi. Hz. Muhammed'in (A.S.) risâlet görevini yüklenerek ortaya çıkmasıyla, düne kadar peygamber bekleyenlerin dönekliği üzerinde durularak, şeref ve büyüklüğü mal ve servette arayanların ne kadar aldandıklarına atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Rahmân'a kulluğu gururuna yediremiyen sapıkların çok kötü bir arkadaş edinmeleri, İblîs'in fısıltılarına kulak vermeleri sebebiyle çok karanlık bir geleceği kendilerine hazırladıkları belirtiliyor ve böylelerinin kör ve sağır bulunduklarına dikkat çekilerek, doğru yolu görüp bulmalarının çok uzak olduğu hatırlatılıyor. Sonra da sözü edilen şaşkın sapıklara gereken cezanın elbette verileceği bildirilerek ilâhî hükmün gerçekleşeceğinde şüphe edilmemesine işâret ediliyor ve Kur'ân'ın en büyük şeref olduğu, inananlara şeref ve itibar kazandıracağı hatırlatılıyor.

——oOo——

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا
فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ
أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتّٰى إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ
بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ
أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ
أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا
نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي
وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي
أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ
وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿٤٤﴾ وَسْئَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ
مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

MEÂLİ:

36— Kim de Rahmân-ı anmaktan yana körlük gösterirse, biz ona yandaş olmak üzere bir şeytan sardırırız.

37— Ve gerçekten onlar, bunları doğru yoldan alıkorlar da bunlar, doğru yolda bulunduklarını sanırlar.

38— Sonunda bize gelince, yandaşına : «Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, (Meğer) sen ne kötü arkadaşmışsın!» der.

39— Zulmettiğiniz için bugün (buradaki pişmanlığınız) size fayda vermez. Sizler elbette azâpta birleşen ortaklarsınızdır.

40— Sen mi sağırlara işittireceksin veya körleri ve açık bir sapıklık içinde bulunanı doğru yola ulaştıracaksın?

41— Şayet biz seni (alıp kendimize) götürsek bile şüphesiz onlardan intikam alacağız.

42— Ya da onlara va'dettiğimiz şeyi (azâbı) sana göstereceğiz. Çünkü bizim onlara kudretimiz elbette yeter.

43— Artık sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz ki sen dosdoğru yol üzerindesin.

44— O Kur'ân sana ve milletine elbette hem öğüt, hem de anılmaya değer bir şereftir. İleride bundan sorulacaksınız.

45— Senden önce elçi olarak gönderdiğimiz peygamberlerimize sor : «Rahmân'dan başka tapılacak ilâhlar meydana getirdik mi?»

KALP KÖRLÜĞÜNDEN DAHA BETER NE VARDIR?

(وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ) «Kim de Rahmân'ı anmaktan yana körlük gösterirse, biz ona yandaş olmak üzere bir şeytan sardırırız.»

Ölçüsüz mal ve ihtişam sevgisi, temelde sağlam imân yoksa, kalbi köreltir ve vicdanı hissiz bırakır. İnsanın mânevî yapısında önemli yeri ve görevi olan bu iki şey dumura uğrayınca, zahirî ve bâtınî şeytanlara giriş için yol iyice açılır da engeller kalkar. Yakın ve sıcak dostluklar ve arkadaşlıklar başlar. Allah'ın hidâyet ve inâyeti erişmezse, bu körlük içinde kişinin İblîs ile olan dostluğu ve arkadaşlığı kabre kadar sürüp gider. Gerçekleri bir türlü göremiyen bu kalp körleri, iyi şeyler yaptıklarını sanırlar. Zira yakın arkadaşları hep bu duyguyu fısıldayıp aşılarlar.

Dünyanın lüks ve konforu ne kadar geçici ve fâni ise, insanın ömrü de öyle.. Birkaç günlük şatafat ve tatmin; sonra da hayatın son çizgisine gelip dayanmak suretiyle dünyalıktan kopup uzaklaşmak, hepsi o kadar. Birkaç gün önce umut ve amaç seçilen nesneler sıfıra müncer olur; sevenler sevdiklerini bırakıp ayrılır. Arkada vebal, hasret kalırken ayrılanın yanında İblîs ve o tiynetteki sapıkların kara lekesi kalır.

Âhiret gününde Cenâb-ı Hakk'ın adâlet huzuruna çıkarıldıklarında ise, arkadaşlar ve yandaşlar gerçeği görüp anlayacaklar ve : **«Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı. (Meğer) sen ne kötü arkadaşmışsın!»** diyecekler.

Ne yazık ki, böyle bir temenninin ve gerçeği görmenin o gün için hiçbir yararı ve olumlu neticesi olmayacak ve sözü edilen yakın arkadaşlar biraraya getirilip azabı müştereken tadacaklar.

Onların dünyada işledikleri bütün iş ve amelleri «zulüm» olarak anılmaktadır. Zira zulüm, hılkatın hikmetine ters düşmek, amaçtan sapmak, dünya ile âhiret arasında köprü kurmamak ve kulluğun mertebe ve ölçüsünü bilmemektir. Böylece kişi en büyük haksızlığı önce kendine, sonra da aldatıp kendi saffına çektiği kimselere yapmış olur..

SAĞIRLARA DUYURMAK MÜMKÜN MÜ?

(أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ) **«Sen mi sağırlara işittireceksin veya körleri ve açık bir sapıklık içinde bulunanı doğru yola ulaştıracaksın?»**

Kâinat kitabı, aydınlatıcı belgeler, yol gösterici deliller ve gerçekleri yansıtan hakikatlerle doludur. Her şey O Yüce Yaratan'ın kudret damgasını taşımakta; ilim ve insaf gözüyle bakanlara, «Lâ ilâhe illâllah» ibaresini göstermekte; gönül kulağını verenlere, «Allah'tan başka ibâdet edilecek ilâh yoktur» nağmesini işittirmektedir.

Varlığa madde ve şehvet gözüyle bakanları, hakikat sesinin önüne nefis engelini koyanları doğru yola, Allah'tan başka kim iletebilir? Zira onlarla hidâyet nuru arasında küfür ve tuğyan perdesi gerilidir. Nitekim Mekkeli putperest müşriklerin o günkü sosyal ve psikolojik yapıları bu düzeyde idi. Kırkıncı âyetle onların küfür ve cehalet vadisinde bakan körler, işiten sağırlar dizisinde yer aldıkları açıklanmaktadır.

Her şeye rağmen Peygamber (A.S.) ve din âlimlerinin görevi, insanları Hakk'ın yoluna dâvet etmek, ilâhî buyrukları mevcut şartlar ve ortama göre teblîğ etmektir. Doğru yola eriştirmek ise, Allah'a aittir.

ALLAH'IN VA'DİNİN YAKIN OLDUĞU BİLDİRİLİYOR

(فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ)

«Şayet biz seni (alıp kendimize) götürsek bile şüphesiz onlardan intikam alacağız. Ya da onlara va'dettiğimiz şeyi (azabı) sana göstereceğiz. Çünkü bizim onlara kudretimiz elbette yeter.»

Yıllarca süren amansız mücadele, bâtıldan yana olanları iyice şımartıp azdırmış; haktan yana olanların da imân ve irfanını artırmış ve dayanma güçlerine güç katmıştı. Kısacası, hakkı savunanlar ve bu doğrultuda tebliğ ve irşat hizmetini sürdürenler, kendilerine düşeni yerine getirmenin huzuru içinde her türlü hezeyan ve şiddete göğüs gererken, bâtılı savunanlar olumlu sonuç alamamanın sıkıntısı içinde kendilerini kurtulması zor bir çıkmaza sokmuşlardı. Bu durumda Allah'ın va'di yakındı. İnecek olan ilâhî hüküm yerini mutlâka bulacaktı. Bunun bir bölümüne Resûlüllah (A.S.) Efendimiz dünya gözüyle şâhit olacak; geriye kalan kısmını ise, O'nun mektebinde yetişen bahtiyar mü'minler müşahede edeceklerdi. İşte 41 ve 42. Âyetlerle bu hususa değinilmekte ve mü'minlere hem teselli, hem de müjde verilmektedir.

Nitekim çok geçmeden hicret olayı gerçekleşti. Arkasından Bedir ve Uhud savaşları onu izledi. Sonra da Mekke fethedilerek Allah'ın va'dl yerine geldi. Çevre kabilelerin baş eğerek İslâm'a girmesi, Yahudilerin Medine ve çevresinden sürülmesi gibi önemli olaylar da Resûlullah'ın (A.S.) vefatından önce gerçekleşen başarılı sonuçlardır.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in vefatından sonraki fetihlerin ardarda gerçekleşmesi dünyanın önemli bölgelerinde küfrün ve ahlâksızlığın hayat damarlarının kesilmesini sağlamış ve ilâhî va'din ikinci safhası zaferle hedefine ulaşmıştır.

PEYGAMBER (A.S.) İN VE ONUN YOLUNDA YÜRÜYENLERİN GÖREVİ

(فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) **«Artık sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz ki sen dosdoğru yol üzerindesin.»**

İnkârcı sapıklar ne kadar gemi azıya alıp dört nala giderlerse gitsinler; İslâm mübelliğ ve mürşitleri imân ve aklın yolunu seçip bilerek, sabırla, günün şartlarını ve mevcut ortamı dikkate alarak hakka dâvete devam ederler de, atacakları her adımla, söyleyecekleri her sözle Allah'ın hoşnutluğunu kazanmayı amaç edinirlerse, doğru yolda Kur'ân metoduyla yürüdükleri kesinleşir ve vakti saati gelince ilâhî yardım -O'nun va'di gereği- tecelli eder.

«İnsanların çoğuna hakkı kabul ettiremedik, olumlu sonuç alamadık; imân eden az, inkâr ve azgınlıkta ısrar eden çok..» gibi düşüncelerin tesirine giren dâvetçiler başarısızlığa uğrama tehlikesiyle karşılaşabilirler. Çünkü bu durumda kendi görev sınırlarını aşıp, doğru yola iletmeyi yüklenmiş olurlar. Oysa doğru yola iletme Allah'ın inâyet ve meşietine bağlı bir husustur; dilediğini eriştirir, dilediğini de sapıklığıyla başbaşa bırakır.

Onun için İslâm'da doğru yolu göstermekle, doğru yola eriştirme sınırları belirlenmiştir. Şöyle ki; Hz. Peygamber'e (A.S.) : «Artık sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz ki sen dosdoğru yol üzerindesin!» meâlindeki âyetle tebliğ sınırı gösteriliyor.

KUR'ÂN-I KERÎM ARAPLARA ŞAN VE ŞEREF KAZANDIRMIŞTIR

(وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ) **«O Kur'ân sana ve milletine elbette hem öğüt, hem de anılmaya değer bir şereftir. İleride bundan sorulacaksınız.»**

İslâm'dan önceki devirlerde ancak bir iki güçlü devlet kurabilen ve fakat onları da devam ettiremiyen Araplar, daha çok düzensiz ve kabile kılıfında dağınık, merkezi otoriteden mahrum, başsız ve tutarsız bir hayat içinde bocalayıp günlerini gün etmeye çalışan bir millet idi. İslâmiyet bu dağınık, başsız ve merkezî otoriteden yoksun milleti biraraya getirmek suretiyle dünyanın en güçlü ve en medenî devletini kurmuş ve cihan tarihinde en büyük, fakat en kalıcı inkılâbı gerçekleştirmiştir.

Ne yazık ki, Araplar, İslâm'ın ilk yıllarında bu şerefe lâyık olamamışlar; ondan kinle, nefretle uzaklaşıp Hz. Muhammed'e (A.S.) amansız düşman kesilmişlerdi. Kendilerinden şeref ve ün getiren Kur'ân'a lâyık olup olmadıkları, kendilerini o düzeye lâyıkıyla getirip getirmedikleri, hem dünyada, hem de âhirette sorulacaktır. Nitekim dünyada, İslâm'a yeni giren her fert ve toplum soruyor : «Araplar neden kendi dilleriyle inen Kur'ân'a daha çok sarılmıyorlar, neden Kur'ân ile yaşayıp dünya Müslümanlarına örnek olacak bir düzeye gelmiyorlar?» Âhiret'te ise, Cenâb-ı Hak onlara, bu yüksek nîmete ve ebedî devlete lâyık olup olmadıklarını soracak, ona göre karşılık verecektir.

PEYGAMBERLERİN HEPSİ ALLAH'A İBÂDET ESASINI GETİRMİŞTİR

(وَسْـَٔلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ) **«Senden önce elçi olarak gönderdiğimiz peygamberlerimize sor : Rahmân'dan başka tapılacak ilâhlar meydana getirdik mi?»**

Araplar, Hıristiyanların «İsa Allah'ın biricik oğludur», «İsa, üç ilâhtan biridir» iddialarını delil gösterip putlarının neden ilâh olamıyacaklarını savunuyorlardı. Aslında bu şaşkınlar, İsa Peygamber'e inanmıyorlardı. Ama putlarını müdafaa için Hıristiyanların akıl dışı sözlerini, inançlarını belge göstermeyi kendilerine dayanak seçiyorlardı. Oysa hiçbir peygamber «Tev-

hîd İnancı» nın dışına çıkmamış, onu zedeleyecek bir teblîğ ve telkînde bulunmamıştır. Zira peygamberlerin gönderilmesinin asıl hikmeti, Allah'ın varlığını, birliğini, ibâdete ancak O'nun lâyık olduğunu ve bu doğrultuda dünya ile âhiret hayatının anlamını insanlara teblîğ etmektir. Nitekim 45. âyetle bu husus gayet açık şekilde vurgulanmaktadır.

Ancak, **«Rahmân'dan başka tapılacak ilâhlar meydana getirdik mi?»** sorusu kimden sorulacak? Âyette **«Senden önce elçi olarak gönderdiğimiz peygamberlerimize sor»** denilmektedir. Burada iki yorum söz konusudur : Ya harf-i cer olarak getirilen «min», «min-i beyân» veya «tahsîn-i lafız» içindir, ya da öyle değildir. Birinci terkîbe göre, âyetin mânası şöyledir : «Senden önce gönderdiğimiz resûllerden sor» ; ikinci terkîbe göre, «Senden önce ümmetlere gönderdiğimiz resûllerimizden sor..» şeklinde meâl ortaya çıkmaktadır. Biz birinci terkîbi uygun bulduk. Nitekim İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, «İsrâ Olayı»nda Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Beytülmakdis'e varınca, bütün peygamberlerin ruhları orada toplandı. Melek Cebrâil ezan ve ikaamet okuduktan sonra, «Ya Muhammed! Kalk da bunların önüne geçip namaz kıldır» dedi. Namazdan sonra Cibrîl (A.S.) : «Ya Muhammed! Senden önce gönderilen peygamberlerimize sor : Rahmân'dan başka ilâhlar meydana getirdik mi?» dedi. Peygamberimiz (A.S.) da : «Sormaya gerek yok; çünkü bu hususta hiçbir şüphem söz konusu değildir» diye cevap verdi.

İkinci terkîbe göre : Yahudi ve Hıristiyanların Tevrat ve İncil'i çok iyi bilen din âlimlerine sor, şeklinde bir yorum ortaya çıkar.

Maksat, hiçbir peygamberin «Tevhîd İnancı»ndan sapmadığını ve sapmasının söz konusu olamıyacağını beyândır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp başka şeylere tapanların ancak şeytanı dost ve arkadaş edindikleri konu edildi ve aydınlatıcı bilgiler verildi. Mekkeli'lerin bir takım yersiz ve anlamsız iddiaları üzerinde durularak hiçbir peygamberin «Tevhîd İnancı»ndan sapmadığına işâret edildi. Aynı meseleler düzeyinde Kur'ân'ın Araplar için şeref ve kalıcı bir anı olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gönderilen her peygamberin «Tevhîd İnancı»nı teblîğ ederken inkârcı sapıkların itiraz, sataşma, saldırı ve hezeyanına mâruz kaldığına işâret edilmekte ve Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasının bununla ilgili safhalarından birkaçına yer verilerek yönlendirici misaller sergilenmektedir.

—oOo—

وَلَقَدْ
اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ فَقَالَ اِنّ۪ي رَسُولُ
رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِاٰيَاتِنَٓا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾
وَمَا نُر۪يهِمْ مِنْ اٰيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَا وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَٓا اَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ
بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ
الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادٰى فِرْعَوْنُ ف۪ي قَوْمِه۪ قَالَ
يَا قَوْمِ اَلَيْسَ ل۪ي مُلْكُ مِصْرَ وَهٰذِهِ الْاَنْهَارُ تَجْر۪ي مِنْ
تَحْت۪ي اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ اَمْ اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الَّذ۪ي هُوَ مَه۪ينٌ
وَلَا يَكَادُ يُب۪ينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَٓا اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ
ذَهَبٍ اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِن۪ينَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ
قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّٓا
اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ
سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْاٰخِر۪ينَ ﴿٥٦﴾

M E Â L İ :

46— And olsun ki biz, Musa'yı açık belge ve mu'cizelerle Fir'avn'a ve ileri gelen yandaşlarına peygamber olarak gönderdik. (O da onlara :) «Şüphesiz ki ben, âlemlerin Rabbı'nın peygamberiyim ve elçisiyim» dedi.

47— Ne vakit ki o, onlara mu'cizelerimizle geldi, onlar birdenbire (işi alaya alıp) buna gülüverdiler.

48— Onlara hiçbir âyet (belge ve mu'cize) göstermedik ki, diğerinden daha büyük olmasın. Belki dönerler diye onları azâp ile yakalayıverdik.

49— Böyle iken, «Ey sihirbaz büyücü! Sana verdiği sözü gereği, Rabbına bizim için duâ edip yalvar, bizler herhalde doğru yola geleceğiz» dediler.

50— Kendilerinden o azâbı kaldırdığımızda, birden verdikleri sözü bozdular (yerine getirmediler).

51— Fir'avn kendi milleti arasında şöyle seslendi : «Ey Milletim! Mısır mülkü ve krallığı benim değil midir? Şu ırmaklar benim altımdan akmıyor mu? Görmüyor musunuz?

52— Yoksa ben, şu zavallı ve neredeyse açık şekilde meramını anlatamıyan kimseden daha hayırlı değil miyim?

53— (Eğer doğru sözlü ise) üzerine altından bilezikler atılmalı veya beraberinde melekler yer alıp gelmeli değil miydi?» dedi.

54— Böylece o, kendi milletini hafife aldı (da aldatıcı sözler söyledi). Bu sebeple ona itaât ettiler. Şüphesiz ki onlar hakkın yolundan çıkmış ahlâksız bir milletti.

55— Ne vakit ki, bizi öfkelendirip gazabımızı çektiler, kendilerinden intikam aldık da böylece hepsini (Kızıldeniz'de) boğduk.

56— Onları sonra gelecekler için geçmiş bir ibret ve misâl yaptık.

HER PEYGAMBER HAKKI TEBLÎĞ, BATILI GİDERMEK ÜZERE GÖNDERİLMİŞTİR.

(وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ فَقَالَ اِنّ۪ي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ) «And olsun ki biz, Musa'yı açık belge ve mu'cizelerle Fir'avn'a ve ileri gelen yandaşlarına peygamber olarak gönderdik. (O da onlara :) «Şüphesiz ki ben, âlemlerin Rabbı'nın peygamberiyim ve elçisiyim» dedi.»

Mekkeli müşriklerden söz sâhibi olanların bütün hınç ve azgınlıklarıyla hakka karşı gelmeleri; Hz. Muhammed'i (A.S.) yalancılıkla ve sihirbazlıkla suçlamaları, tarihin akışı içinde tekrarlanan saçmalıklardır ki peygamber bu gibi yakışıksız sözlere hedef olmuştur. Cenâb-ı Hak hem görevlendirdiği peygamberlerinin küfür ve azgınlıkla nasıl mücadele ettiklerini haber vermek, hem de Mekke'de zor günler geçirmekte olan mü'minleri teselli edip onları ümitlendirmek için önce Musa (A.S.), sonra da İsa (A.S.) kıssalarından ibretli birkaç safhaya yer vermektedir.

Musa Peygamber'in (A.S.) Firavn ile geçen çetin mücadelesinin on iki kadar dikkat çekici safhasının özetini ve mü'minlere bununla verilen mesajları şöyle sıralayabiliriz:

1— Musa Peygamber (A.S.), Fir'avn'a ve Mısır'ın ileri gelen inkârcılarına ilâhî âyetlerle, belge ve mu'cizelerle gönderilmiştir. Zira delilsiz, belgesiz ve hiçbir peygamber için de mu'cizesiz yola çıkılmayacağına işâret edilmekte; hele bu yol, Allah'ın varlığına ve birliğine dâvet edilen kutsal bir yol olursa..

Böylece Kur'ân-ı Kerîm kıssanın bu safhasıyla mürşit ve mübelliğlere ölçü veriyor: Bâtıla karşı yeterli bilgi ve malzemeyle çıkın diyor.

2— Artık kavim ve kabile tanrısı ve millî ilâh yoktur; âlemlerin Rabbı vardır. İslâm, Allah'a ortak koşulan her şeyi reddetmekte ve «Tek İlâh» inancını delil ve belgeleriyle isbat edip ortaya koymaktadır.

3— İnkârcı müşriklerin hakka karşı kullandıkları taktiklerden biri ve onlarca en önemlisi, hakkı küçümsemek, alaya almaktır. Mu'cize, açık delil ve belge karşısında bu silahı kullanmak, küfrü temsîl edenlerin devam edegelen âdetidir. Nuh'a (A.S.), İbrahim'e (A.S.), Musa'ya (A.S.), İsa'ya (A.S.) ve Hz. Muhammed'e (A.S.) karşı hep bu silahla karşı çıkılmıştır. Şüphesiz bu da aczin ve cehaletin eseridir.

4— İnkârcı maddeciler üzerinde açık belge ve mu'cize tesir etmeyince, uyanırlar da akıllarını kullanırlar diye ilâhî sünnet gereği başlarına birtakım musîbet ve felâket indirilmiştir. Aslında dış yüzü azap ve musîbet olan olayların iç yüzünde ilâhî adâlet ve rahmet yer almaktadır.

5-6— Kıtlık ve tabii felâketlerin sürüp gittiğini; Musa Peygamber'in (A.S.) bu hususta kendilerini uyardığını düşünerek, ona baş vurmaktan başka çareleri kalmadığını anladılar da: **«Ey sihirbaz büyücü! Sana verdiği sözü gereği, Rabbına bizim için duâ edip yalvar, (bu sıkıntıyı üzerimizden kaldırsın; o takdirde) bizler herhalde doğru yolu seçeceğiz»** dediler.

Mide derdi, hastalık sıkıntısı onları ister istemez yumuşattı. Ancak bu yumuşama, nefis perdesini aşamamış, ruhun ve aklın perdesine aksede-

memişti. O nedenle Musa'nın duâsı bereketiyle belâ ve sıkıntı kalkınca, verdikleri sözü yerine getirmediler.

Mekkeli'ler de bir vakitler böyle bir kıtlık felâketine uğratılmış ve Resûlüllah'a (A.S.) baş vurmaktan başka çareleri kalmamıştı. Sıkıntı kalkınca, onlar da verdikleri söze sadık kalmamış, üstelik düşmanlık ve saldırılarını artırmışlardı. Çünkü küfürle şartlanan nefis ekseriya kaypak, dönek ve nankördür. Bulamayınca sabretmez, bulunca şükretmez.

7— Fir'avn, Musa (A.S.)ın, felâketin kalkmasındaki tesirini unutturma gayretine düştü; Mısır ülkesinin toprağıyla, ırmağıyla kendi mülkü olduğunu açıklayarak, kuvvet ve kudreti sadece madde ve dünyalıkta görüyor; bunun ötesinde başka bir değer tanımak istemiyordu. Mekkeli'ler de mal ve evlâdın çokluğuyla övünüp güvenmekte; soy ve kabilenin gücüyle gururlanmakta; bunun ötesinde başka bir kudret tanımamaktaydılar. Putlara bağlılıkları, hem mânevî boşluklarını doldurmaya, hem kendi mevcut güçlerini onların himmet ve şefaatiyle korumaya yönelikti. Günümüzün inkârcı materyalistleri de maddeye tutkularını bilimsel kalıba sokmakta ve putperestlerden daha kurnaz, daha plânlı çalışmaktadırlar.

8— Musa Peygamber'in (A.S.) dilinde hafif bir rekaket vardı; çok net ve akıcı konuşamazdı. Fir'avn Onu bu az kusuruyla eleştirip bir lider olamayacağını söylüyor, Mısır ülkesinin de Ona ait bulunmadığı hususunu koz olarak kullanıyordu.

Mekkeli'lerin ileri gelenleri ise, Hz. Muhammed'in (A.S.) fakir ve yetim büyüdüğünü ileri sürüp liderliğe lâyık, peygamberliğe ehil olamıyacağını ısrarla söylüyorlardı.

9— Fir'avnlar döneminde Mısır'da krala sadakatle hizmet edip başarılı olanların üzerine kral tarafından altın bilezikler serpilir ve bu onlarca üstün takdîr ve taltîf madalyası sayılırdı.

Fir'avn bu açıdan konuya eğilerek, «Musa'nın (A.S.) güçlü ve kudretli bir tanrısı bulunuyorsa, bugüne kadar Onun sadakatine ve hizmetine karşılık o tanrının altın bilezikler indirmesi gerekmiyor muydu? Altın bilezikler Onun üstüne atılmadığına göre, kudretli bir tanrısı da yok demektir» şeklinde sözler sarfederek Onu yalancı olarak tanıtmaya çalışıyordu.

Mekkeli'ler de «Hz. Muhammed (A.S.) gerçekten Allah'ın elçisi ise, dağları kaldırsın, hazinelere sahip olsun» diyorlar ve bunu yapamadığına göre, Onun yalancı olduğunu iddia ediyorlardı.

10— En azından, «eğer gök tanrısının elçisi ise, beraberinde melekler gelmeli değil miydi?» diyerek, Musa Peygamber'in bir maceraperest olduğunu ilân ediyorlardı.

Aynı sözler Mekkeli müşriklerin de ağzından çıkmamış mıydı?

11— Bütün bu telkinler, hakkı hafife alıp bilgisizlik karanlığında kalmalarını sağlamaktan başka bir şeye yaramamıştır ve yaramıyacaktır da. Nitekim Fir'avn'ın da, Mekkeli ileri gelenlerin de sözü edilen tutumları kendi kavimlerine hüsran ve aşağılanmaktan başka bir kapı açmamıştır. Zaten Hakk'ın yolundan çıkıp ahlâksızlık bataklığında ömür tüketen bir milletin, azgın sapık, inkârcı zorba liderlere itaâttan başka yapacakları bir şey yoktur. «İnsafsız avcıya hizmetten zevk alanın köpekten ne farkı vardır» denildiği gibi, o zâlim zorbalara hizmetten zevk alanlara başka nasıl bir sıfat takılabilir?

12— Ama bütün bu yolsuzluk ve sapıklığın, cehâlet ve azgınlığın, zorbalık ve ölçüsüzlüğün neticesi hem dünyada, hem de âhirette hüsrândır.

İlâhî intikam hükmü inince her şey bitmiş olur. Bu hüküm, Kızıldeniz'e inince Fir'avn'ı da, yandaşlarını da yok etmiştir. Mekkeli'ler hakkında ise, imân etmiyecek olanları Bedir Savaşı'nda ve bir kısmını da Uhud Savaşı'nda hayat sahnesinden silip atmıştır. Mekke'nin fethine kadar hayatta kalanları ise, imân edecekleri ilâhî ilimle sübut bulduğundan, bu hükmün dışında tutulmuşlardır.

Çıkarılan sonuç ise şudur:

Küfür, haksızlık ve ahlâksızlıkla birleşip bütünleşir ve dört nala gitmeye başlarsa, Hak'tan yana olanlar, birlik içinde dâvalarını savunmaya ve teblîğe devam ederlerse, ilâhî hükmün inmesi pek yakın sayılır. Bu, câri bir sünnettir ki değişmez.

Kur'ân, Fir'avn'ı ve Mekkeli azgınları birer tarihî misâl olarak gözler önüne seriyor; ibretli neticelerini açıklayıp öğüt almamızı istiyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gönderilen her peygamberin karşısına inkârcı sapıkların çıktığı ve onu bir takım yakışıksız sıfatlarla suçladıkları konu edildi. Sonra da Musa Peygamber (A.S.) kıssasından bununla ilgili birkaç ibretli safha misâl verilerek, sıkıntılı günler yaşayan mü'minler hem teselli edildi, hem de Hakk'ın yardımının yakında tecelli edeceğine işârette bulunularak, o günleri sabırla beklemeleri dolaylı şekilde işlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, İsa (A.S.)ın misâl verilmesi üzerine Mekkeli müşriklerin buna itirazları konu ediliyor. Sonra da İsa'nın (gökten indirileceğine işâretle) Onun kıyâmetin alâmetlerinden biri olduğu belirtiliyor. Arka-

sından İsa (A.S.)ın İsrâil oğullarına peygamber olarak gönderilmesi üzerine onların bu hususta ihtilâfa düştüklerine dikkatler çekiliyor.

——oOo——

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا اِذَا
قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ اَمْ هُوَ
مَا ضَرَبُوهُ لَكَ اِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا
عَبْدٌ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي اِسْرَاۤئِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاۤءُ
لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلٰۤئِكَةً فِي الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾
وَاِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هٰذَا صِرَاطٌ
مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ
﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَاۤءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ
وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا
صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ
لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ
اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

M E Â L İ :

57— Ve ne vakit ki, Meryem oğlu misâl verildi, senin kavmin hemen gülerek çığrıştılar, yaygara kopardılar.

58— Ve dediler ki : «Bizim tanrılarımız mı hayırlıdır, yoksa O mu hayırlıdır?» Bu misâli sırf bir tartışma ve sürtüşme konusu olsun diye sana getirdiler. Zaten onlar yaygaracı, hasmane tartışan bir millettir.

59— O (Meryem oğlu İsâ) kendisine nîmet verdiğimiz ve İsrâil oğulları'na örnek gösterdiğimiz bir kuldur.

60— Eğer biz, dileseydik yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık.

61— Ve şüphesiz O (İsâ veya Kur'ân), Kıyâmet'in kopuş saati için bir bilgidir. Artık siz, o saat hakkında şüphe etmeyin; bana uyun. Dosdoğru yol da budur!

62— Sakın şeytan sizi (doğru yoldan) alıkoymasın. Çünkü gerçekten o açık bir düşmandır.

63— İsa, açık belgeler ve mu'cizelerle gelince, «Ben gerçekten size hikmetle ve görüş ayrılığına düştüğünüz bazı hususları size açıklamakla geldim; artık Allah'tan korkun da bana itaât edin.

64— Şüphesiz ki, Allah, benim de Rabbımdır, sizin de Rabbınızdır. O halde O'na ibâdet edin. Dosdoğru yol budur» dedi.

65— Hızipleşenler, kendi aralarında ayrılığa düştüler. O elim günün azâbından, zulmedenlerin vay hâline!

66— Onlar ancak beklenen o saatın, farkına varmadıkları bir halde ansızın kendilerine gelmesini bekliyorlar.

İNİŞ SEBEBİ

«Siz ve taptığınız (putlar) Cehennem yakıtlarısınızdır» meâlindeki âyet inince, Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenleri sordular: «Ya Muhammed! Bu herkes için geçerli bir hüküm müdür?» Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onlara: «Evet...» deyince, o inkârcılar gülüştüler ve İsa'ya da tapıldığını söyleyerek tartışmak istediler ve sonra İsa Peygamberin hayatından bazı misâller verdiler. Arkasından şöyle dediler: «Muhammed bize yalnız Allah'a ibâdet etmemizi önermekte ve O'ndan başkasına ibâdetin küfür olduğunu söylemektedir. Oysa Hıristiyanlar İsa'ya tapmaktadırlar. Bu durumda bizim ilâhlarımız mı hayırlıdır, yoksa İsa mı hayırlıdır?»

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.(1)

(1) Lübabu't-te'vîl; 4/108-Esbab-ı Nüzûl/Nisabûri : 252

İLGİLİ HADÎSLER

«Hiç bir kavim, üzerinde bulunduğu doğru yoldan sapmamış, ancak haklı çıkmak için aralarında çıkan tartışma ve sürtüşme (duygu ve hevesi) kendilerine (telkin edilip) verilince sapıtmıştır..»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu açıklamayı yaptıktan sonra 58. âyeti okudu.(1)

«Canımı kudret elinde tutan zata and olsun ki, çok sürmez Meryem oğlu İsa, size âdil bir hakem olarak inecek, haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak; malı köpürüp taşarcasına akıtacak, o kadar ki onu kabul eden kimse bulunmayacak.»(2)

«Benimle İsa arasında peygamber yoktur. Şüpheniz olmasın ki, İsa size inecektir. Onu gördüğünüz zaman tanıyınız; çünkü O orta boylu, kırmızı beyaz tenlidir. Hafif sarı renkli iki elbise arasında (bir giyim-kuşamla) iner. Islaklık dokunmadığı halde başından su damlar. İslâmiyet adına insanlarla savaşır; haçı kırar, domuzu öldürür, cizyeyi kaldırır. Cenâb-ı Hak Onun zamanında İslâm'dan başka bütün milletleri yok eder. O, Deccal'ı da helâk eder. Sonra İsa yeryüzünde 40 yıl eyleşir de öylece vefat eder. Müslümanlar Onun cenaze namazını kılarlar.»(3)

«Meryem'in oğlu inip imamınız da sizden olduğu zaman, nasıl (bir dönemde ve halde) olacaksınız?» (4)

İSA PEYGAMBER (A.S.)

(وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ) **«Ve ne vakit ki, Meryem oğlu misâl verildi; senin kavmin hemen gülerek çığrıştılar, yaygara kopardılar..»**

Yukarıda da kısaca değindiğimiz gibi, Hıristiyanlardan çoğunun İsa'yı (A.S.) ilâhlaştırması, putperest müşrikler için de misâl teşkîl etmiştir. Öyle ki, «insan ilâhlaştırılır da putlar neden ilâhlaştırılmaz veya ilâh olarak kabul edilmez?» şeklinde hatâlı bir kıyasta bulunmalarına sebep olmuş-

---

(1) Tirmizi/tefsîr : 43- İbn Mâce/mukaddeme : 7- Ahmed : 5/252, 256

(2) Buharî/büyû' :102, mezâlim : 3, enbiyâ : 49- Müslim-imân : 54- İbn Mâce/fiten : 33

(3) Ebû Dâvud/Melâhim : 14- Ahmed : 2/437

(4) Buharî/enbiyâ : 49- Müslim/imân : 244, 246 Ahmed : 2/272, 336

tur. Oysa Kur'ân-ı Kerîm, İsa Peygamber'in (A.S.) kimliğini en doğru çizgileriyle açıklamış bulunmaktadır. O bakımdan bu konuda fâsit bir kıyasla tartışmanın hiçbir anlamı yoktur. Zira olay ve kıssayı en iyi bilen Cenâb-ı Hak'tır. Âl-i İmrân Sûresi'nde bu konuya geniş yer vermiş ve gerekli açıklamayı yapmış bulunuyoruz. Burada ise, önemini dikkate alarak bir özetini vermekle yetineceğiz:

İSA (A.S.) VEFÂT ETMİŞ MİDİR?

Kur'an'da yine Âl-i İmrân Sûresi 45-55. âyetlerde Cenâb-ı Hak, İsa'yı refi' edeceğini, yani yerden kaldırıp yükselteceğini açıklarken, bu cümleden önce «müteveffike» buyurmuştur. «Teveffî» kökünden gelen bir sıfatın kullanılması, sözü edilen konu hakkında birtakım yorumlar getirmektedir.

«Teveffî», hem ölüm, hem de uyku hakkında kullanılan bir kavramdır. Kur'ân'ın bazı yerlerinde, örneğin En'âm Sûresi 60. âyette uyku manasına; bazı yerlerinde, örneğin Bakara Sûresi 234. âyette ölüm manasına delâlet ettiğini görmekteyiz. Ancak kırkın üstünde sahîh hadîslerden İsa (A.S.) ın bir bakıma uyku haline dönüşen bir vecd içinde göğe yükseltildiği anlaşılıyor.

Sözünü ettiğimiz «vecd hali»ni biraz daha açıklıyalım : Göğe yükseltileceği anda bedeni ruhuna dönüştürülerek maddî kayıtlardan sıyrılmış bir halde yükseltileceği yere yükseltilmiştir.

Fâtihâ Sûresin'de belirtildiği gibi, üzerlerine Allah'ın in'âmda bulunduğu kimseler, peygamberlerdir. Burada da aynı ona benzer bir anlatım tarzına yer verilerek, **«O (Meryem oğlu İsa), kendisine nîmet verdiğimiz ve İsrâil oğulları'na örnek gösterdiğimiz bir kuldur»** buyurulmaktadır.

İsa (A.S.)ın öğüt ve ibret alınacak yanları nelerdi?

Müfessir Kurtubî'nin de değindiği gibi, İsa (A.S.) babasız doğmuştur. Beşikte iken konuşmuş; ölüleri diriltip dilsizleri konuşturmuş, alâtenlileri iyileştirip körlerin gözünü açmış ve bir nice hastalıklı kimseleri Allah'ın izniyle şifâya kavuşturmuştur.

Âhireti unutup dünya hayatına yönelen; Tevrat'ın hükümlerini değiştirip onunla amel etmemeye başlayan Yahudilerin yüzünü Âhiret'e çevirip dünyaları ile âhiretleri arasında köprü ve denge kurmalarını sağlamaya çalışan İsa (A.S.), hiç şüphesiz ki kadri yüce bir peygamberdir. Gösterdiği mu'cize ve açık belgelere, isbatlayıcı delillere rağmen kendini o millete kabul ettirememiş, aksine hezeyan ve saldırılarına mâruz kalıp, konseylerinin verdiği ölüm cezasından ilâhî inâyetle kurtulabilmiştir.

İsa (A.S.)ın babasız doğmasını bir türlü kısır akıllarına sığdıramıyan; ilâhî kudretin her şeye karşı yeterli bulunduğunu idrâk etmiyenler, Ona çeşitli yakıştırmalarda bulunmaktan çekinmemişlerdir. Altmışıncı âyetle, ilâhî kudretin yüceliğine ve sınırsızlığına işâretle, **«Eğer biz dileseydik yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık»** buyurulmaktadır. Ama öyle dilememiş ve ona göre bir düzen kurmayı plânlamamıştır.

O halde Adem'i topraktan, İsa'yı (A.S.) da babasız yaratması, ezelde ilâhî plânda yer almıştır; artık onun değişmesi veya başka bir şeklinin düşünülmesi anlamsızdır.

Neden Güneş'i daha küçük ve Dünya denilen yerküreyi ona daha yakın yaratıp bir düzen oluşturmamıştır? Böyle bir soru veya düşünce ne kadar yersiz ve anlamsızsa, Allah'ın meydana getirdiği harikaları kendi basit ve kısır ölçülerine vurup bir türlü olumlu sonuç çıkaramamaları da bir o kadar yersizdir. Zira kâinat plânı bizim ölçülerimizin çok üstünde ve ötesindedir. Allah'ın mutlak irâde ve kudret sâhibi olduğunu isbatlayan eşyayı bu göz ve idrâkle görüp inanmamız bize müşkilleri çözmeye yeter. O nedenle aklı imânla birleştirip bütünleştirerek yola çıkmak, olumlu sonuca götüren en güzel vasıta ve çaredir.

İSA (A.S.) KIYÂMET'İN ALÂMETLERİNDEN BİRİDİR

(وَاِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ...) **«Ve şüphesiz O (İsa veya Kur'ân), Kıyâmet'in kopuş saati için bir bilgidir...»**

«İnne» harfine bitişik gelen üçüncü şahıs zâmirinin siyak ve sibak itibariyle İsa'ya (A.S.) râci' olduğu anlaşılıyor. Bu zâmirin Kur'an'a râci' olduğunu diyenler de var; ama birinci tesbit daha isâbetlidir. Çünkü âyeti, ilgili hadîslerle karşılaştırıp tefsîr ettiğimiz zaman bu daha da kuvvet kazanır.

Yukarıda meâlini yazdığımız hadîsler, İsa Peygamber'in (A.S.) kıyâmete pek yakın bir zamanda âdil bir hakem olarak ineceğini haber vermekte ve böylece Onu kıyâmetin yakın alâmetlerinden biri olarak göstermektedir. Böylece Âyet-i Kerîme'de Onun kıyâmetin kopuş saatinin ilmi, yani bilgi ve alâmeti olduğu belirtilmekte ve konu hakkında bize bilgi verilmektedir. Ancak İsa (A.S.)ın kıyâmetin alâmetlerinden olması iki yönlüdür: Biri, henüz göğe yükseltilmeden önce ölüleri diriltmesidir ki bu, kıyâmet kopup düzen değiştikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın ölüleri dirilteceğini yansıtmakta ve İsa Peygamber'e verdiği böyle bir kudretin bütünüyle ilâhî kudretinin eseri olduğuna işârette bulunmaktadır. Diğeri ise, az yukarıda açıkladığı-

mız gibi, İsa (A.S.)ın kıyâmete çok yakın bir zamanda yeryüzüne inmesi ve böylece ilâhî kudretin yüceliğini apaçık göstermesidir.

İslâm'ın son ve cihan dini olduğu bir defa daha isbat edilecek; İsa (A.S.)ın Allah'ın oğlu olmadığı bütün yanlarıyla açıklanacak; imân edenler kurtulacak, inkârda ısrar edenler her iki âlemde de azaba uğratılacaktır.

Allah'ın bu açıklaması karşısında şüphenin yeri ve anlamı yoktur; her yanı ve yünüyle imân ve irfana dayanır. O bakımdan kıyâmetin kopuş saati hakkında mü'minler aslâ şek ve şüphe etmezler. İsa Peygamber (A.S.) inince, mü'minlerin bu hususta sadece imânı artar ve gönül yatışkanlığına kavuşmaları sağlanır.

Gerek gelip geçen kavim ve milletler, gerek Musa (A.S.) ile İsa (A.S.), gerekse kıyâmet hakkında en sağlıklı ve en doğru bilgiyi Kur'ân vermektedir. Kur'ân-ı iyi anlayabilmek için de mutlaka Hz. Muhammed'i (A.S.) iyi bilip tanımak ve Ona uymak gerekir. «Sırat-ı Müstakiym» yani «en doğru yol» işte budur. Gerisi şek ve şüpheyle, duygu ve düşünceyle şekillenmiş haberlerdir. 61 ve 62. âyetlerle bu hususlar gayet net ve açık bir anlatımla özetlenmekte, araştırıcılar için hareket noktası belirlenmektedir.

İSA (A.S.)IN HİKMETLE GELMESİ

(وَلَمَّا جَاءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذ۪ي تَخْتَلِفُونَ ف۪يهِ ...)

«İsa, açık belgeler ve mu'cizelerle gelince, «Ben gerçekten size hikmetle ve görüş ayrılığına düştüğünüz bazı hususları size açıklamakla geldim..» dedi.»

Hikmet, sözlük olarak, ilim ve akıl yoluyla gerçeği bulmakta isâbet kaydetmektir. Allah hakkında sıfat olarak kullanılınca, eşyayı bilmek ve onu en muhkem, dengeli ve uyumlu ölçüde icad etmek; aynı zamanda her şeyi plânlı, proğramlı ve yararlı anlamda yaratıp düzene koymak anlamına gelir. İnsana sıfat olarak getirildiğinde ise, varlığı amacına uygun bilmek ve hayra yol açan fiilleri idrâk edip uygulamaya çalışmak manâsını yansıtır.

Hüküm ile hikmet arasında bir yönlü umum-husus söz konusudur; öyle ki, her hikmet aynı zamanda hükümdür de; ama her hüküm hikmet değildir.

İsa Peygamber de diğer peygamberler gibi ve biraz da farklı hikmetlerle İsrâil oğulları'na gönderilmiştir. Böylece Onun da tebliğ ve irşâd alanı sınırlı idi.

İsa Peygamber'in (A.S.) getirdiği «beyyinat» ve «hikmet» nelerdi?

Beyyinat: Ölüleri diriltmek, hastaları iyileştirmek, çamurdan kuş yapıp Allah'ın izniyle ona can vermek, gökten hazır sofra indirmek, körlerin gözünü açmak ve gaibden haber vermek gibi mu'cizelerdir.

Hikmet: Hayra, fazîlete götüren fiilleri işlemek ve teblîğ etmek; iyiyi, güzeli yapmak ve yaptırmak olduğuna göre, İsa (A.S.) bütün bunları en güzel şekilde yapmış ve yapılmasını telkîn ve tavsiye etmiş; insanları madde cenderesinden kurtarıp kutsal havaya ulaştırmayı kendine vazife edinmiştir.

YAHUDİLERİN GÖRÜŞ AYRILIĞINA DÜŞTÜKLERİ HUSUSLAR NELERDİ?

Musa Peygamber'in (A.S.) vefatından sonra İsrâil oğulları bazı dinî konularda görüş ayrılığına düşmüş; Babil esaretiyle Tevrat'ın orijinal nushasını kaybetmişlerdi. O yüzden yeniden yazılan Tevrat nushalarında, her ne kadar dağınık halde olan birtakım yazılı parçaları toplanıp biraraya getirilmeye çalışılmışsa da, hayli tahrifat meydana gelmiş; Âhiret kavramıyla ilgili âyetlerin çoğu unutulmuş, ya da değiştirilmişti. Aynı zamanda sosyal yapıya artık hitap etme tazeliğini kısmen de olsa kaybeden bazı hükümlerinin değiştirilmesi gerekiyordu. İsa (A.S.)ın görevi, Tevrat'taki hükümleri yeniden canlandırıp aslına döndürmek, unutulan hükümlerinden lüzumlu olanlarını gündeme getirmek ve yeni birtakım hukukî ve ahlâkî hükümleri teblîğ etmekti. 63 ve 64. âyetlerle bu hususlar belirtilmekte ve konunun o açıdan değerlendirilmesine işârette bulunulmaktadır.

Ne yazık ki, İsrâil oğulları bu teblîğ karşısında hiziplere ayrıldılar. İsa'ya (A.S.) inanan pek az kimse oldu. İsa (A.S.)dan sonra ona inananlar da zamanla çeşitli mezheplere ayrılarak bölündüler. Oysa dinin hizipleşmelere ve sarih hükümleri üzerinde ayrılığa düşmeye hiç tahammülü yoktur. Din adına her bölünme ve her hizipleşme bir zulüm ve ihanettir ve zâlimler dönüş yapmadıkları takdirde elim bir azapla kendilerine çok yazık etmiş olurlar.

Dönüş yapmayıp, görüşünde ve haksız iddiasında ısrarlı olanlar ise, kıyâmetin veya ilâhî hükmün kendilerine ansızın gelmesini beklemekteler. Oysa bu iki durumda da artık dönüş yapmanın bir anlamı olmaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minler teselli edilmek ve inkârcılar uyarılmak üzere İsa Peygamber'in birtakım mu'cize ve hikmetlerle gönderilmesi ko-

nu edildi. Aynı zamanda Onun kıyâmetin alâmetlerinden biri olduğuna dikkatler çekilerek Hıristiyanların o kadri yüce peygamber hakkında daha doğru düşünmeleri dolaylı şekilde istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmetin ansızın kopması konu ediliyor. Sonra da âhiret gününde ancak Allah'tan korkup fenalıklardan kaçınmak suretiyle takvâ derecesine yükselen mü'minlerin dostluğunun fayda vereceği açıklanıyor. Arkasından bu mü'minlere hazırlanan sonsuz nîmetlerden birkaç misâl verilerek ilâhî lûtuf ve inâyetin mü'minlerden yana olduğuna işârette bulunuluyor.

——oOo——

ٱلْأَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍۭ
بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ يَٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ
عَلَيْكُمُ ٱلْيَوْمَ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا
وَكَانُوا۟ مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ أَنتُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ
تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ
وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ ٱلْأَنفُسُ وَتَلَذُّ ٱلْأَعْيُنُ وَأَنتُمْ فِيهَا
خَٰلِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ ٱلْجَنَّةُ ٱلَّتِىٓ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَٰكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

M E Â L İ :

67— O gün yakın dostlar birbirlerine düşmandır. Ancak (Allah'tan) korkup (küfür ve nifaktan, azgınlık ve sapıklıktan) sakınanların (dostluğu) bunun dışındadır.

68— Ey kullarım! Bugün size bir korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz de.

69— O kullar ki, âyetlerimize inandılar ve (bize, buyruklarımıza) teslimiyet gösterdiler.

70— Sizler ve eşleriniz sevinç ve mutluluk içinde girin Cennet'e!

71— Çevrelerinde tavaf edercesine, altın tepsiler ve bardaklar dolaştırılır ve orada canlarının çektiği, gözlerin zevk aldığı şeyler vardır ve sizler orada devamlı kalıcılarsınız.

72— İşte işleyip geldiğiniz (sevap ve iyilikler)e karşılık vâris kılındığınız Cennet!.

73— Orada sizin için (sayısı belirsiz) çok meyveler vardır ki, onlardan yiyeceksiniz.

İLGİLİ HADÎSLER

«İki mü'min dost, iki de kâfir dost vardı: İki mü'minden biri öldü ve Cennet ile müjdelendi. Bu sırada dostunu hatırladı ve şöyle istekte bulundu: «Allahım, doğrusu falân adam dostum idi; sana ve peygamberine itaât etmemi emreder, hayır işlememi önerir; kötülükten beni alıkordu; aynı zamanda sana kavuşacağımı da zaman zaman hatırlatırdı. Allahım, benden sonra, bana gösterdiğini ona gösterinceye kadar onu saptırma; benden razı olduğun gibi ondan da razı ol.» Bunun üzerine o mü'mine: «Sana ayrılan makama git. Eğer sen, o dostuna benim yanımda neler hazırlandığını bilseydin, çok sevinir, az ağlardın!»

Sonra öteki mü'min öldü. Ruhları biraraya geldi. Onlara: «Birbirinizi övünüz» denildi. Biri diğerine: «Ne güzel arkadaş, ne güzel yoldaş ve ne güzel dost.!» diyerek iltifatta bulundu.

O iki kâfir dosta gelince: Onlardan biri ölünce, Cehennem ile müjdelendi. O sırada dostunu hatırladı ve şöyle dedi: «Allahım, doğrusu benim falân dostum sana karşı gelmemi, peygamberine isyan etmemi emreder, kötülük işlememi tavsiyede bulunurdu; aynı zamanda beni hayırdan da alıkordu. Sana kavuşmayacağımı söylerdi. Benden sonra, bana gösterdiğini ona gösterinceye, bana gazap ettiğin gibi ona gazap edinceye kadar onu doğru yola erdirme.»

Sonra öteki kâfir öldü. Ruhları biraraya getirildi. Onlara: «Birbirinizi övün» denildi. Onlar da şöyle dediler: «Ne kötü arkadaş, ne fena yoldaş ve ne kötü dost!» (1)

«Eğer iki adamdan biri doğuda, biri de batıda olsa, birbirlerini Allah için seviyorlarsa, Allah mutlaka kıyâmet gününde onları biraraya getirir de, «işte bu senin sevdiğin dostundur» buyurur.» (2)

«Şüphesiz ki, Cennet ehlinin derece ve konak bakımından en aşağısı, Cennet'e en son giren kimsedir. Onun gireceği konak yüz yıllık bir mesafeden (görünür de) gözünün önüne açılıp (serilir). İçinde altından saraylar, inciden çadırlar vardır. Bir karış yeri boş kalmamak üzere her tarafı bayındır kılınmıştır. Sabah-akşam yemeği yetmişbin altından mamul tabaklarla sunulur. Her tabağın rengi diğerinden ayrıdır. Adamın şehveti önce (ilk anda) nasılsa, sonraları da (aynı güçte) öyledir. Yeryüzünde yaşayan bütün insanlar inse yine de o yere sığabilirler de o adama verilenden bir şey eksilmez.»(3)

«Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, sizden biriniz Cennet'te bir lokma alıp ağzına korken aklına başka bir yiyecek gelir, anında o lokma onun iştiha duyduğu yiyeceğe dönüşür.» (4)

«Her insanın, bir yeri Cennet'te, bir yeri de Cehennem'de vardır. Kâfir, mü'minin Cehennem'deki yerine; mü'min de o kâfirin Cennet'teki yerine vâris olur.»(5)

«Şüphesiz ki, Cennet ehli, yerler, içerler ama tükürüp sümkürmezler; küçük ve büyük abdest bozmazlar.»

Bunun üzerine soruldu:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Ya yedikleri yiyecekler ne oluyor?

Cevap verdi:

— Hafif geğirmek ve misk kokulu bir terleme olur. Onlara tesbîh, tahmîd ve tekbîr ilhâm edilir.»

Diğer bir rivâyette: «Kendilerine nefes alıp verme ilhâm edildiği gibi, tesbîh, tahmîd ve tekbîr ilham edilir.»(6)

---

(1) Abdürrezzak : Ali b. Ebî Tâlib (R.A.) den -İbn Ebî Hâtim
(2) İbn Asâkir : Ebû Hüreyre (R.A.) den
(3) Abdürrezzak : İkrime Mevlâ İbn Abbas (R.A.) dan
(4) İbn Ebî Hâtim : Ebû Hüreyre (R.A.) den -İbn Kesir : 4/134
(5) İbn Ebî Hâtim : Ebû Hüreyre (R.A.) den -İbn Kesir : 4/134
(6) İbn Mâce/zühd : 39

TAKVÂ SÂHİPLERİNİN DOSTLUĞU DEVAM EDER

(اَلْاَخِلَّٓاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِينَ) **«O gün yakın dostlar birbirlerine düşmandır. Ancak (Allah'tan) korkup (küfür ve nifaktan, azgınlık ve sapıklıktan) sakınanların (dostluğu) bunun dışındadır.»**

Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan mü'minlere Kur'ân «muttakiy» sıfatını vermektedir. Takvâ: Allah'ı bilip O'ndan saygı ile korkmak; yasakladığı haramlardan, kötülüklerden sakınıp şüpheli şeylerden uzak kalmak; ilâhî emirleri yerine getirmeye özen göstermektir. Kendisini bu düzeye getiren mü'min artık Allah için konuşur, O'nun için adımını atar; O'nun için verir, O'nun için alır, O'nun için dostluk kurar.

Unutmamak gerekir ki, Allah için olmayan dostluklar ölüm ile son bulur ve âhirette düşmanlığa dönüşür. Ancak Allah için «takvâ» doğrultusunda kurulan dostluklar şüphesiz bu genellemenin dışındadır.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm takvâ üzerine kurulan dostluğun mutlu sonuçlarından söz ederken, önce Mekkeli ileri gelen müşrikleri, sonra da her çağda yaşayan sapıkları ve kişisel çıkarlar üzerine kurulan dünyevî dostluk izhar edenleri uyarmakta ve özellikle mü'minlere bu konuda en sağlam kıstası vermektedir.

İMÂN VE TESLİMİYET

(يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَٓا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ) **«Ey kullarım! Bugün size bir korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz de. O kullar ki, âyetlerimize inandılar ve (bize, buyruklarımıza) teslîmiyet gösterdiler.»**.

Cenâb-ı Hak, ilâhî âyetlere imân edip Hakk'a dosdoğru teslimiyet göstererek müslümanlığını isbatlayanları Cennet ve oranın sonsuz nîmetleriyle müjdeliyor ve bununla ilgili Âhiret hayatının iki safhasını çok anlamlı ve özendirici iki cümleyle tasvîr ediyor.

İlâhî âyetler ikiye ayrılır: Biri, Kur'ân-ı Kerîm'in kapsadığı belgelerdir. Diğeri, Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden ve ilâhî kudret damgasını taşıyan eşyadır. Konumuzu oluşturan 69. âyetle bu iki farklı belgeye işâret edilmekte, birinin diğerini tamamladığı dolaylı şekilde belirtilmektedir.

Böylece imânın ilim ve irfanla kalpte yeşereceğine atıf yapılmakta; sonra da imânın tam teslimiyet gerektirdiği «ve kânû müslimîn» cümlesiyle vurgulanmakta ve imânla İslâm arasındaki kopmaz bağın önemi üzerinde durulmaktadır.

ÂHİRET'TE KORKULU VE ÜZÜNTÜLÜ HAVANIN DIŞINDA KALANLAR

Âhiret'te, insan aklının, zekâsının, yeteneklerinin ve fiziksel gücünün saltanatı yıkılır. Dünyevî bütün kuvvet ve kudretler, böbürlenme ve zorbalıklar son bulur. Kuvvet ve kudretin, hüküm ve saltanatın tamamının Allah'a ait olduğu gözler önüne serilir. Hısımlık, dostluk, kardeşlik, yandaş ve yoldaşlık bağları kesilir. Ancak Allah için kurulan dostluk ve kardeşlik devam eder.

İşte böylesine muhteşem ortam herkesi korkutup üzer. Allah'tan başka yardımcı ve kurtarıcı olmadığını bütün açıklığıyla ortaya koyar. Umutlar kırılır, nefesler kesilir. Herkes kendi derdini ve hesabını düşünür. Dünya hayatında ömürlerini iman ve teslimiyetle süsleyip değerlendirenler, şüphesiz ilâhî rahmetin parlak iltifatını görünce korkuları ve üzüntüleri kalkar. 68. âyet özellikle bu müjdeyi vermektedir.

CENNET NÎMETLERİ

(... يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ) **«Çevrelerinde tavaf edercesine, altın tepsiler ve bardaklar dolaştırılır..»**

Kur'ân burada Cennet'in huzur ve güven; umut ve mutlak saadet veren nîmetlerini beş madde halinde özetliyerek bize Cennet hakkında temel bilgi vermektedir:

1 — Cennet, âile için de sevinç ve mutluluk yurdudur.

2 — Cennetliklere yapılan ikramlar tamamıyla altın kaplar içinde sunulur. Ancak oradaki altın çok daha başka ve farklı biçimde çekici ve gönül açıcıdır. Benzerini görmediğimiz için dünyadaki altın madenine benzetilerek anlatılmakta ve böylece anlamamız kolaylaştırılmaktadır.

3 — İnsan oğlunun iştihâ duyduğu her nîmet en güzeliyle orada mevcuttur. Hepsi de ayrı lezzet ve başka nefasettedir.

4 — Cennetlikler bu yüce nîmetler içinde ebedidirler. Artık ne hastalık, ne yaşlılık, ne güçsüzlük, ne de ölüm vardır. İnsan bedeni bir daha eskimiyecek, yıpranmıyacak bir özelliktedir. Hücreler süratle yenilenmekte ve durmadan denge ve düzeni sağlamaktadır. Yenilen ve içilen gıda maddeleri bedenin tazeliğini koruyacak niteliktedir.

5 — Sayısı belirsiz meyveler mevcuttur ve hepsinden de büyük bir arzu ve iştiyakla istifade edilir. Koparılan meyvanın yerinde bir benzeri hemen oluşur. O bakımdan eksilme diye bir husus söz konusu değildir.

İşte imân ve sâlih amellerin karşılığı bu sonsuz nîmetlerdir. Nitekim Tirmizî'nin rivâyet ettiği bir hadiste şöyle denilmiştir: **«Bir adam, Peygamber (A.S.) Efendimize sordu: «Ya Resûlellah! Cennette at var mıdır? Çünkü ben atı çok severim.» Efendimiz (A.S.) ona şu cevabı verdi: «Eğer Allah seni Cennet'e yerleştirirse, sen kırmızı yakuttan bir ata binip havada uçmak istediğin takdirde, o arzunu hemen gerçekleştirebileceksin.»**

Bir başka adam sordu: «Ya Resûlellah! Cennet'te deve var mıdır? Zira deveyi çok severim.» Efendimiz ona şöyle buyurdu: «Eğer Allah seni Cennet'e sokarsa, orada nefsin iştiha duyduğu, gözün zevk aldığı her şey vardır.»

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Kıyâmet olayı hatırlatıldı. Dünyada takvâ üzere bulunup hayatını düzene sokan mü'minlere yüksek nîmetlerin hazırlandığı müjdelendi. Âhiret âleminde onların korkmayacağı ve üzülmeyeceği haber verilerek, yönlendirici bilgiler sergilendi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkâr doğrultusunda hayatını suç ve günahla berbat edenler için âhiret hayatında hazırlanan elim azap konu ediliyor ve uyarıcı bilgiler veriliyor. Cehennem'de de artık ölüm diye bir olayın söz konusu olamıyacağı hatırlatılarak inkârcı sapıklar uyarılıyor.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ
فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾
وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ
جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا
فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ
بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

M E Â L İ :

74— Suçlu günahkârlar ise, elbette Cehennem azâbında devamlı kalıcılardır.

75— Kendilerinden azâba ara verilip gevşetilmiyecektir ve orada ümitsizlik içindedirler.

76— Biz onlara zulmetmedik, ama onlar kendileri zâlimlerdir.

77— Cehennem bekçisine: «Ey Bekçi! Rabbın hükmünü verip işimizi bitirlversin (canımızı alsın)» diye seslenirler. Bekçi : «Hayır, siz burada (ölmeden) kalmaya mahkûmsunuz» der.

78— And olsun ki, biz size hakkı getirdik, fakat çoğunuz haktan hoşlanmayıp tiksinirsiniz.

79— Yoksa onlar, işi sıkı mı tuttular? Doğrusu biz de sıkı tutanlarız.

80— Yoksa onların sırlarını, gizli fısıltılarını işitmediğimizi mi sanırlar? Hayır, yanlarındaki elçilerimiz yazıyorlar.

KÜFÜR TEMELİ ÜZERİNE KURULAN SUÇ VE GÜNAHLAR

(إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ) «Suçlu günahkârlar ise, elbette Cehen-

nem azâbında devamlı kalıcılardır.»

Cenâb-ı Hak, bu seviyede suç ve günah işleyene «mücrîm» sıfatını yakıştırmaktadır. Biz bunu, küfürle birleşip bütünleşen suç ve günah sâhibi diye yorumluyoruz.

Kur'ân, ilgili âyetle bunların Âhiret'te dikkat çekici tablosunu çizip vermekte; İlâhî adâlet gereği, ortaya çıkacak elim neticeden birkaç ibretli ve uyarıcı safhayı açıklamaktadır. Şöyle ki:

1 — Cennetlikler nasıl Cennet'te ebedileşirlerse, cehennemliklerden küfür üzere ölen azgın ahlâksızların da cezası öylece sonsuza dek uzanıp gidecektir.

2 — Bunlara Cehennem'de ne bir umut ışığı vardır, ne de takdîr edilen azapta bir gevşeme ve hafifleme söz konusudur. 75. âyetle bu safhanın özeti verilerek, inkârcı sapıklar uyarılmakta ve ölmeden önce Hakk'a dönmelerinde sayısız faydaların bulunduğuna işâret edilmektedir.

3— Allah hiçbir zaman zâlim değildir. Cehennemlikler, dünya hayatını amacından saptırıp ilâhî nizama karşı geldiklerinin ve bu yüzden iki hayat arasındaki dengeyi; ruhla beden arasındaki feyizli irtibatı bozduklarının cezasını hak etmişlerdir.

4— Sözü edilen inkârcı günahkârlar bütün ümitlerini kaybedince, ölmeği temenni edecekler ve bunun için Cehennem bekçisine: **«Rabbın hükmünü verip işimizi bitiriversin (canımızı alsın)» diye seslenirler. Bekçi: «Hayır siz burada (ölmeden) kalmaya mahkûmsunuz» der..»**

Çünkü artık ölümlü hayat çok gerilerde kalmış, ölümsüz ve sonsuz hayat başlamıştır. İlâhî plân ve proğram gereği bu kurulan yeni düzenin değişmesi veya bozulması bir daha söz konusu değildir.

HİCRETİN YAKINDA GERÇEKLEŞECEĞİNE İŞARET

(أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ) **«Yoksa onlar, işi sıkı mı tuttular? Doğrusu biz de sıkı tutanlarız.»**

Mekke döneminin son yıllarında müşrikler, baş vurdukları birçok yalan, iftira, sataşma, hakaret ve işkenceden sonuç alamadıklarını görünce, işi daha sıkı tutmaya, Hz. Muhammed'in (A.S.) vücudunu ortadan kaldırmaya karar verdiler ve bir iç savaşın çıkmaması için de plânlar hazırladılar. Dârünnedve'de aldıkları kararla, Hz. Muhammed'i (A.S.) kim vurduya getirmek için her kabileden bir gencin seçilmesini ve böylece Hâşim Oğulları'nın diğer mevcut kabilelerle savaşmayı göze alamıyacağını hesapladılar.

Cenâb-ı Hak ise, işi daha sıkı tutup onların kurdukları plânı alt-üst etmeyi diledi. ve böylece hicret olayıyla ilgili emrini indirdi. Zira Cenâb-ı Hak onların gizli toplantı ve fısıltılarını, neler düşündüklerini çok iyi biliyordu. Aynı zamanda O'nun görevli melekleri, olup bitenleri anında tesbit edip yazıyordu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, suçlu günahkâr inkârcılar için hazırlanan sonsuz azap konu edilerek uyarıcı ve yönlendirici safhalara yer verildi. Âhiret hayatının ölümsüz olduğu hatırlatılarak mü'minlerin de, inkârcıların da bu gerçeği hiçbir zaman akıllarından çıkarmamalarına dolaylı şekilde işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a evlât isnat edenler üzerinde duruluyor ve bu konuda aydınlatıcı bilgiler veriliyor. Kâinatın her parçasıyla Allah'ın varlığının ve birliğinin şâhidi ve delili olduğuna işâretle, inkârcıların akıllarını bu doğrultuda kullanmaları öneriliyor. Buna rağmen inkârda ısrar edenleri kendi hallerine bırakıp, teblîğ ve irşat hizmetinin sürdürülmesi ve neticenin sabırla beklenmesi bildiriliyor.

قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَاَنَا
اَوَّلُ الْعَابِدٖينَ ﴿٨١﴾ سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ
الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا
يَوْمَهُمُ الَّذٖى يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذٖى فِى السَّمَٓاءِ اِلٰهٌ وَفِى
الْاَرْضِ اِلٰهٌ وَهُوَ الْحَكٖيمُ الْعَلٖيمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبَارَكَ الَّذٖى لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَاِلَيْهِ
تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذٖينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ
اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ وَقٖيلِهٖ يَا رَبِّ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ
قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

M E Â L İ :

81— De ki: Eğer (bilfarz) Rahmân'ın çocuğu olsa idi, ben ona kulluk edenlerin ilki olurdum.

82— Göklerin ve yerin Rabbı, Arş'ın Rabbı onların vasfedegeldiklerinden yücedir, münezzehtir.

83— Bırak onları, (tehdit anlamında) va'd olundukları günlerine kavuşuncaya kadar (inkâr ve azgınlıklarına) dalıp oynasınlar.

84— O ki, gökte de tek İlâh'tır, yerde de tek İlâh'tır. O hikmet sâhibidir, bilendir.

85— Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin mülk-ü saltanatı kendisine ait olan O Allah'ın şanı çok yücedir. Kıyâmet'in kopuş saatinin bilgisi O'nun katındadır ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

86— Allah'tan başkasına duâ edip yalvaranlar, yalvardıkları şeyin şefaâtine eremezler. Ancak bilerek hak ile (hak adına) şehadet edenler müstesnâ...

87— Eğer onlara kendilerini kimin yarattığını soracak olsan, herhalde «Allah...» derler. O halde nasıl (Hakk'tan, O'na kulluktan) döndürülüyorlar?!

88-89— (Peygamberin) «Ey Rabbım! şüphesiz ki bunlar imân etmeyen bir millettir» sözüne karşılık, «Sen, onlardan vazgeç de selâm (size) de. İleride bileceklerdir» (diye buyuruldu.)

İNİŞ SEBEBİ

Müşriklerin ileri gelenlerinden Nadr b. Hars birkaç arkadaşıyla kendi aralarında şunları fısıldaşıyorlardı: «Eğer Muhammed'in dediği haksa, o takdirde biz Onu değil, melekleri kendimize şefaâtçi kabul ederiz. Çünkü melekler Allah'ın kızlarıdır.»

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

ALLAH ÇOCUK EDİNMEKTEN MÜNEZZEHTİR

(قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ) **«De ki : Eğer (bilfarz) Rahmân'ın çocuğu olsa idi, ben ona kulluk edenlerin ilki olurdum.»**

Bu âyetin tefsîrinde farklı yorumlar yapılmıştır. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1— Sizin iddianıza göre, Rahmân'ın çocuğu bulunsaydı, ona ilk ibâdet eden ben olurdum. Oysa O'nun eşi, ortağı, dengi, benzeri ve evlâdı yoktur.

2— İbn Abbas'a göre: (in) edatı, (ma) manasınadır, yani olumsuzluk ifade eder. Bu takdirde âyetin mânası şöyle olur: «Rahmân'ın çocuğu yoktur. Ben buna ilk şâhitlerdenim.»

3— Rahmân'ın bilfarz çocuğu olsaydı, ona ilk saygı gösteren ben

(1) Lübabu't-te'vîl

olurdum. Ama O'nun çocuğu yoktur; O her türlü beşerî sıfatlardan pak ve münezzehtir.

4— Sizin iddianıza göre, Rahmân'ın çocuğu olsaydı, bu sözü ilk red ve inkâr eden ben olurdum.

Oysa Cenâb-ı Hak göklerin, yerin ve ilâhî kudret, saltanat ve azametinin tecelli ettiği en büyük sistem olan Arş'ın Rabbıdır. Her şeyi O yaratıp düzene koymuştur, ama kendisi yaratılmamıştır.

BİRKAÇ GÜNLÜK GEÇİM, OYUN VE EĞLENCE

(فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذٖى يُوعَدُونَ) **«Bırak onları, (tehdît anlamında) va'd olundukları günlerine kavuşuncaya kadar (inkâr ve azgınlıklarına) dalıp oynasınlar.»**

Dünya; hayatın, geliş ve gidişin; nimet ve mihnetin anlam ve hikmetini iyice anlamamız ve kavramamız; Yüce Yaratan Rabbımızı tanıyıp ibâdet etmemiz için yolumuz üzerine konulmuş bir uğraktır. İkinci hayatın anlam ve hikmeti ancak dünya hayatıyla anlaşılır ve değer kazanır ve o bakımdan iki hayat birbirini tamamlar ve birinin mevcudiyeti diğerinin mevcudiyetini gerektirir.

İnkârcı maddeciler Âhiret Âlemi'ne inanmadıkları için dünya hayatını kendilerine tek amaç seçerler ve birkaç günlük geçimliğin verdiği sarhoşlukla ömürlerini bir hiç uğruna tüketirler. 83. âyetle bu hususa değinilerek insanlar uyarılmakta ve akıl denilen o mânevî cevheri yerinde ve yolunda kullanmaları hatırlatılmaktadır.

GÖKLERİN, YERİN VE ARŞ'IN RABBI

Seksen ikinci âyetle, varlık âleminin tamamı kasdedilmekte ve ancak bizim görebildiğimize karşılık gökler ve yer; göremediğimize karşılık Arş anılmakta ve Rab sıfatı bu üçüne izafe edilerek varlıkta tek yaratanın, terbiye edip tekâmül ettirenin Cenâb-ı Hak olduğu açıklanmaktadır. Zira her şey O'nun yüksek kudretinin eseridir ve ancak O'nun kudretinin gözetim ve tasarrufu altındadır. Babalık, oğulluk, kızlık gibi başlangıç ve sonu belli ve sınırlı olan; illet-mâlûl çerçevesinde birbirini izleyen varlıklar ne Rab olabilirler, ne de evlâtlık bağıyla Allah'a nisbet edilebilirler. Aksi halde illet-mâlûl zinciri sonsuzluğa yönelerek, Cenâb-ı Hakk'ın da bir bakıma illet, bir bakıma mâlûl olması sonucunu doğurur ki bu son derece sakıncalıdır ve fâsit bir daire, kısır bir döngü içinde bütün özelliğini yitirir. Böylece ge-

riye doğru illet-mâlûl halkaları uzayıp gider de sayısı belirsiz Rablerin gelip geçtiği neticesini doğurur. Şüphesiz bu da hem bilimsel olarak, hem de mantıksal olarak hem mümkün değildir, hem de her yönüyle olumlu hiçbir netice vermeye uygun değildir.

GÖKTE TEK İLÂH, YERDE TEK İLÂH ANCAK O'DUR

(وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَٰهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ) **«O ki, gökte tek ilâhtır, yerde de tek ilâhtır. O hikmet sâhibidir, bilendir.»**

Yeryüzünde insanların ve cinlerin; göklerde ise meleklerin tapacağı, ibâdet edeceği tek ilâh, Allah'tır. O'ndan başka tapılmaya lâyık ilâhlar olsaydı, içinde bulunduğumuz mevcut düzen devam etmez; her ilâh kendine göre bir düzen kurmak isterdi. Tıpkı bir ülkede birden fazla hükümdarın birarada yaşayamıyacağı gibi.. Oysa kâinat yaratılalıdan beri belli bir plâna göre düzenlenmiş ve dengede tutulmuştur. Bir değişme, şaşma ve sapma söz konusu olmadığına göre, kâinat her parçasıyla ve sistemiyle bir ilâh'ın varlığına delâlet etmekte ve aksi görüş ve iddiaları kökünden çürütüp reddetmektedir.(1)

Aynı zamanda bu tek ilâh, hem «Hakîm»dir, hem de «Alîm»dir. Her şeyi belli bir amaca yönelik olarak yaratmış ve plândaki yerine oturtmuştur. Gelişigüzel hiçbir sistem ve parça söz konusu değildir ve şüphesiz kurulan bu mükemmel düzen, kıyâmete kadar devam edecektir.

MÜLK BÜTÜNÜYLE ALLAH'A AİTTİR

(وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ)

«Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin mülk-ü saltanatı kendisine ait olan O Allah'ın şanı çok yücedir. Kıyâmetin kopuş saatinin bilgisi O'nun katındadır ve ancak O'na döndürüleceksiniz.»

Madem ki tek ilâhtır, tek Rabdır; eşi ortağı, dengi ve benzeri; çocuğu ve eşi yoktur. O halde varlık âlemi bütünüyle ve her şeyiyle O'nun eseridir ve bu manayla O'nun mülküdür. Bu mülkünü düzenleyip dengede de tutan ancak O'dur. O bakımdan kurduğu bu düzeni, ezelde hazırladığı plâna göre, değiştirecek de O'dur. O mutlak surette hikmetle iş görür, bilgiyle yürütür. Var kıldığı bu kusursuz düzeni ne zaman bozup yeni ve kalıcı düzeni

(1) Bilgi için bak : Enbiyâ Sûresi : 22. âyetin tefsiri

getireceğini de ancak O bilir. Bu konuda kimseye bilgi vermemiştir. Ancak birtakım alâmetlerine dikkatlerimizi çekmiştir.

ALLAH'I BIRAKIP BAŞKASINA DUÂ EDİP TAPANLAR

(وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ...) **«Allah'tan başkasına duâ edip yalvaranlar, yalvardıkları şeyin şefaâtine eremezler. Ancak bilerek hak ile (hak adına) şehadet edenler müstesna..»**

Kendi beşerî seviyesini, hılkat kanununun amacını; kulluk ve ilâhlık münasebetini yeterince veya hiç bilmeyenler, ömürleri süresince mânevî boşluklarını doldurmakta hep hatâ ederler ve kutsal bir ışık beklerken karanlıklara gömülürler.

Seksen altıncı âyette, «Allah'tan başka..» terkibi, canlı-cansız olarak ilâhlaştırılan bütün şeyleri kapsamaktadır. Cansız eşyadan meded beklemek, aydınlatıcı, ferahlatıcı bir esinti ummak abes ve anlamsızdır. Ancak Allah'ın kutsal tanıttığı «Hacerü'l-Esved», «Kâbe» tazîme lâyık görülmüştür ki, aslında onlara gösterilen tazîm Cenâb-ı Hakk'adır. İnsanlardan ise duâ beklenir ki bu da yine Allah'a yönelmenin bir başka vasıtası sayılır. Ayrıca Allah'ın izin vereceği peygamberlerin, sıddîkların, şehidlerin ve sâlih kişilerin de Âhiret gününde şefaati umulur. İlim adamlarına, İslâm'a hizmet edenlere, din mürşitlerine ve dini teblîğe çalışanlara da saygı göstermek sünnettir. Gösterilen bu saygı da Peygamber (A.S.) Efendimizin tavsiyesiyle yapıldığı için şirkten uzaktır.

Âyette **«Ancak bilerek hak ile (hak adına) şehadet edenler müstesna..»** denilmektedir, yani bunların duâ ve şefaâti umulur. Çünkü hizmetleri hak adına ve hak içindir. «Lâ ilâhe illâllah» onların yolu ve amacıdır.

İsa Peygamber'e ve Üzeyir'e, aynı zamanda meleklere ibâdet edenler olmuştur. Bu, küfürdür; çünkü ibâdet ancak Allah'a yapılır. Ne var ki bunları hak adına sevmekte bir sakınca yoktur. Kıyâmet gününde ise, Allah kendilerine izin verirse şefaâtleri beklenir.

Mekkeli müşrikler ise, hem kaba çizgilerle Allah'ın varlığını kabul ederlerdi, hem de putları ilâh kabul edip şefaâtlerine erişmek için onlara taparlardı. Kur'ân bu şaşkınlara şöyle seslenmektedir: **«O halde nasıl (Hak'tan, O'na kulluktan) döndürülüyorsunuz!?»**

HZ. PEYGAMBER'İN (A.S.) MÜŞRİKLER HAKKINDAKİ KANAATİ

(وَقِيلِهِ يَا رَبِّ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ...) **«(Peygamberin) «Ey Rabbım! şüphesiz ki, bunlar imân etmeyen bir millettir» sözüne karşılık, «sen onlardan vazgeç de selâm (size) de. İleride bileceklerdir» diye (buyuruldu).**

Yılların ardı arkası kesilmeyen mücadelesi, Hz. Muhammed'de (A.S.) şu kanaati doğurmuştu: Mekkeli müşrikler imân etmiyecekler. Onun için ne yapmak gerekiyordu? Kendisinden önceki bazı peygamberlerin, bu çizgiye gelindiğinde söyledikleri sözler olmuştu; örneğin Nûh (A.S.) : **«Rabbım, yeryüzünde kâfirlerden dolaşıp yurt edinen bir kimse bırakma. Eğer onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar ve sadece ilâhî sınırları çiğneyen çok nankör, aynı zamanda ahlâksız evlât doğurup yetiştirirler»** diye bedduâ etmişti.(1)

Cenâb-ı Hak, Peygamberimize (A.S.) iki sebepten dolayı şöyle tavsiyede bulunmaktadır: «Onlardan vazgeç de «selâm (size)» de. İleride bileceklerdir.»

O sebeplerden biri, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in âlemlere rahmet olarak gönderilmesi; diğeri de Mekkeli müşriklerden çoğunun yakın gelecekte İslâm'a girecekleridir.

Zuhruf Sûresi'ne, Kur'ân'ın açık, ortada ve açıklayıcı, aydınlatıcı bir kitap olduğu konu edilerek başlandı. Putperest müşriklerden çoğunun ileride hakkı idrâk edeceklerine ve böylece mü'minlerin de sıkıntıdan kurtulacağına işâretle sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; sünnetiyle yolumuzu aydınlatıp Kur'ân-ı Kerîm'i anlamamızı kolaylaştıran Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve âline salât-ü selâmlar olsun.

(1) Nûh Sûresi : 26, 27

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

DUHÂN SÛRESİ

Sûrenin tamamı, ilim adamlarının ittifakıyla Mekke'de inmiştir. Ancak bazı müfessirlere göre, on beşinci âyeti Mekke'de inmemiştir.(1)

Onuncu âyetinde, göğün duman (gaz) görünümünde insanları kuşatacağından söz edildiği için, buna delâlet eden «duhân», sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 59

Kelime » : 340

Harf » : 1440 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kur'ân-ı Kerîm'in mübarek bir gecede indirildiği konu ediliyor.

2— Cenâb-ı Hakk'ın varlığı ve birliği işlenerek, yönlendirici bilgiler veriliyor.

3— Göğün duman (gaz) görünümünde insanları kuşatacağı üzerinde durularak dikkatler önemli bir noktaya çekiliyor.

4— İnkârcı maddeciler kıtlık, sıkıntı ve benzeri felâketlerle tehdît edilip uyarılıyor.

5— Başlarına birçok dert ve musîbet inmesine rağmen, inatçı kâfirlerin Hakk'a dönmedikleri anlatılıyor.

6— İnkârcı müşriklere, Fir'avn ve Musa (A.S.) kıssasıyla misâl ve öğüt verilerek kıssaların ibretli safhaları birer tablo halinde gözler önüne seriliyor.

7— Müşriklerin, maddeci sapıkların öldükten sonra dirilmeyi ve ikinci hayatı inkâr etmeleri üzerinde durularak, akla ışık tutulup malzeme veriliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 16/125
(2) Tefsîr-i Garâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin en-Nisabûrî: 25/50

8— Hz. Muhammed'in (A.S.) Peygamberliğini isbatlayan deliller sıralanıyor.

9— Kıyâmet'in korkunç safhaları anlatılarak inkârcı ve şüpheciler uyarılıyor; mü'minlerin de daha dikkatli olmaları tavsiye ediliyor.

10— Küfür temeli üzerinde yükselen suç ve günahlardan dolayı mücrimlerin karşılaşacağı elim azâbın şiddeti üzerinde durularak, uyarıcı sinyaller veriliyor.

11— Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan sâlih kişilere verilecek yüksek nîmetlere ve arzu duyacakları nesnelere atıf yapılıyor ve birtakım misaller veriliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا
مُنْذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا اِنَّا كُنَّا
مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيِي
وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾
فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَٓاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ
هٰذَا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾
اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ
وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾ اِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا اِنَّكُمْ
عَٓائِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰى اِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

M E Â L İ :

1— Hâ - Mîm.

2— Açık ve açıklayıcı olan Kitab'a and olsun ki,

3— Biz onu gerçekten mübârek bir gecede indirdik. Şüphesiz ki biz, (haktan yüzçevirenleri) uyaranlarız.

4-6— O gecede her hikmetli iş, katımızdan bir emirle ayrılır, ayırd edilir. Rabbından bir rahmet olarak, hakikat biz, peygamberler göndermekteyiz. Şüphesiz ki O, işitendir, bilendir.

7— Eğer kesinlikle bilip inanıyorsanız, O, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin Rabbıdır.

8— O'ndan başka (hakiki) ilâh yoktur, ancak O vardır. Diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbınızdır, önceki babalarınızın da Rabbıdır.

9— Fakat onlar (o inkârcı sapıklar) şüphe içinde (Kur'ân-ı) alaya alıp (Onunla) eğlenmektedirler.

10-11— (Ey Peygamber!) Artık göğün, insanları saracağı bir dumanla geleceği günü gözetle. Bu elem verici bir azâptır.

12— «Rabbımız! Bu azâbı bizden kaldır; çünkü gerçekten biz imân edenler olacağız.»

13-14— Onların düşünüp ibret alması nerede? Gerçekten kendilerine (hakkı) açıklayan bir peygamber geldiği halde onlar O'ndan yüzçevirdiler de «öğretilmiş bir deli» dediler.

15— Biz, azâbı muhakkak sizden biraz kaldıracağız ama siz (yine de inkâr ve kötülüğe) döneceksiniz.

16— Büyük bir hışımla yakalayıp sıkacağımız gün, elbette intikam alacağız.

İNİŞ SEBEBİ

Mesrûk'dan yapılan rivayette, adı geçen şöyle anlatıyor :

— Bir gün Abdullah b. Mesûd'un (R.A.) yanında oturuyorduk. Kendisi yanüstü uzanmış vaziyette idi ki, bir adam içeriye girdi ve şöyle dedi : «Ya Ebâ Abdirrahmân! Kıssacılardan biri kendi kapısının yanında şu iddiada bulundu : «Duhân olayı gelecek de kâfirlerin canlarını alacak, mü'minler de

nezle olur gibi bir rahatsızlık duyacaklar..» Bunun üzerine Abdullah b. Mesûd (R.A.) öfkelenerek kalkıp oturdu ve şunları söyledi :

«Ey insanlar! Allah'tan korkun. Sizden kim bir şey biliyorsa, söylesin. Bilmiyorsa, «Allah daha iyi bilir» desin. Çünkü onun bilmediğini «Allah daha iyi bilir» demesi de bir ilimdir. Cenâb-ı Hak kendi peygamberine şöyle buyurdu : **«De ki : Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum ve ben kendiliğimden bir teklif getirenlerden de değilim.»**

Şüphesiz Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Kureyş'in Hakk'a sırt çevirdiğini ve bunda ısrarlı olduğunu görünce, «Allahım, Yusuf Peygamberin (A.S.) yedi yılı gibi bunlara kıtlık ver» diye duâ etti. Bunun üzerine kuraklık ve kıtlık başladı. O kadar ki, kurumuş hayvan derilerini, ölü hayvanları yediler. Onlar öylesine bunaldılar ki başlarını kaldırıp göğe bakınca sisli, dumanımsı bir şeyler görüyorlardı. Ebû Süfyan dayanamayıp Resûlüllah'a (A.S.) geldi ve şöyle dedi : «Ya Muhammed! Sen kendin bize Allah'a itaâti emrediyor, hısımlara ilgi göstermeyi tavsiye ediyorsun. Oysa senin kavmin helâk oldu. Onlar için Allah'a duâ et.»

Bu sebeple Azîz ve Celîl olan Allah : «Artık göğün, insanları saracağı bir dumanla geleceği günü gözetle. Bu elem verici bir azaptır» meâlindeki âyeti indirdi.(1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Şabandan şabana eceller belirlenip (görevli meleklere bildirilir). O kadar ki, adam evlenir, çocuğu olur, oysa ismi ölüler (ölecekler) arasına (yazılıp) belirlenmiştir.»(2)

«Şaban'ın yarısına tesadüf eden gece gelince, kalkınız o geceyi ibâdetle geçiriniz; gündüzünde de oruç tutunuz. Çünkü Cenâb-ı Hak, güneşin batmasıyla birlikte (rahmet ve ihsanıyla, gufran ve inâyetiyle) dünya semasına iner de şöyle buyurur :

— Günahlarının bağışlanmasını dileyen yok mudur, onu bağışlayayım?

— Derde mübtelâ olan yok mudur, ona âfiyet vereyim.

— Rızık isteyen yok mudur, onu rızklandırayım? Ve fecir doğuncaya kadar şunu şunu isteyen yok mudur hitabı devam eder.»(3)

---

(1) Câmi'u'l-beyân Fi-Tefsiri'l-Kur'ân : 25/66, 67 - Lübabu't-te'vil : 4/112, 113

(2) İbn Kesîr : 4/137 - Hadîs mürseldir, yani senedinden bir sahabi düşmüştür.

(3) İbn Mâce/ikaamet : 191

«Şüphesiz ki, Azîz ve Celîl olan Allah Şaban'ın yarısı gecesi (rahmet ve mağfiretiyle) dünya semasına iner de Benî Kelb Kabilesi'nin koyunlarının kılları sayısınca kimseyi mağfiretine nâil kılar.»(1)

«Şüphesiz ki Rabbınız sizi üç şey ile korkutup uyarıyor : Birincisi duhân'dır ki, mü'mini nezle ile yakalar; kâfiri yakalayıp, bütün menfezlerinden çıkacak şekilde ona üfler. İkincisi Dâbbetü'l-arz'dır. Üçüncüsü ise, Deccal'dır.»(2)

KİTAB-I MÜBÎN VE MÜBAREK GECE

(حمٓ ۝١ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝٢ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ فٖي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا مُنْذِرٖينَ) **«Hâ-Mim. Açık ve açıklayıcı olan kitaba and olsun ki, biz onu gerçekten mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz ki biz (haktan yüz çevirenleri) uyaranlarız.»**

«Kitab-ı Mübîn»den maksat, «Levh-i Mahfûz»dur, diyenler olmuşsa da, bundan, Kur'ân-ı Kerîm'in kasdedildiği ağırlık kazanmıştır. Böylece Kur'ân'ın iki ana vasfı açıklanarak yemin suretiyle kadri yüceltilmektedir. Zira «mübîn» sıfatı, açık, ortada, net ve aydın anlamına geldiği gibi, açıklayan, aydınlatan, ortaya çıkaran, net anlamda bilgi veren gibi manalara da delâlet etmektedir. O bakımdan Kur'ân'ın önemli özelliklerinden biri sûrenin ikinci âyetiyle belirtilmekte ve o kitaba bu açıdan da bakmamız ilhâm edilmektedir.

«Fi leyletin mübareketin» ile, Kur'ân'ın çok mübarek, feyizli bir gecede indirildiği açıklanmaktadır. Ancak «mübarek gece» hakkında farklı yorumlar ve birtakım zayıf rivâyetler yapılmıştır. İmam Kurtubî kendi tefsîrinde bu yorumları şöyle sıralamıştır:

a) Kadir Gecesi,

b) Şaban ayının on dördünü on beşine bağlayan gece (Berat Gecesi),

Cumhura göre, birinci yorum daha sıhhatlıdır. Çünkü Bakara Sûresi'nde Kur'ân'ın Ramazan ayında indirildiği açıklanmaktadır. Konumuzla ilgili âyette ise, Ramazan'da Kadir Gecesi'nde indirildiğine işâret edilerek tamamlayıcı bilgi verilmektedir.

Nitekim bir adam, el-Hasan'dan sordu :

— Ya Ebâ Saîd! Ne dersin, Kadir Gecesi hep Ramazan'a mı tesadüf eder?

---

(1) İbn Mâce/ikaamet : 191- Tirmizî/savm : 38- Ahmed : 6/176, 238

(2) Ahmed : 3/178- Buharî/tefsîr : 30- Müslim/münafikun : 39, 40 Tirmizî/tefsîr : 44

Cevap verdi :

— Evet, vallahi; hiç şüphen olmasın ki, Kadir Gecesi Ramazan'dadır ve her hikmetli iş o gecede Allah katından bir emirle ayırt edilir. Allah bu gecede, yaratacağı canlıları, takdir edeceği ecel ve rızıkları, amel ve benzeri şeyleri yerine getirmek üzere görevli meleklere tevdi' eder de hükme bağlar.

İbn Abbas (R.A.) da diyor ki :

— Bir sene içinde meydana gelecek ölüm, doğum, rızık, yağmur, hattâ hac, Ana Kitap'tan alınıp yazılır.(1)

O halde cumhura ve adı geçen ilim adamlarına göre, âyette geçen «Leyletin Mübareketin»den maksat, Kadir Gecesi'dir.

HER HİKMETLİ İŞ O GECE AYIRT EDİLİR

(... فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ) **«O gecede her hikmetli iş, katımızdan bir emirle ayrılır, ayırt edilir..»**

Hikmet : Zuhruf Sûresi'nde açıkladığımız gibi, sözlük olarak, ilim ve akıl yoluyla gerçeği bulmakta isâbet kaydetmektir. Cenâb-ı Hakk'a nisbet edildiğinde ise, eşyanın hakikatını bilmek ve onu en muhkem, dengeli, uyumlu ve düzenli şekilde amacına yönelik olarak icad etmek anlamına gelir. İnsana nisbet edildiği zaman, eşyayı ve hayra yol açan fiilleri bilmek; ona göre hükmetmek manasına delâlet eder.

«Ümmü'l-Kitap»ta ezelde ilâhî kalemle yazılıp tesbit edilen her şey, sırası gelince aynen tecelli eder. Bunun için de Kadir Gecesi veya Şaban ayının on dördünü on beşine bağlayan Berat Gecesi, bir yıl içinde meydana gelecek olaylar, bu ana kitaptan alınıp görevli meleklere verilir ve bu sistem, aynı zamanda ona bağlı ameliye kıyâmete kadar sürüp gider.

Hılkat kanunu, bütünüyle ilme, hikmete dayalıdır. Gelişigüzel, amaçsız, anlamsız, yararsız ve hikmetsiz hiçbir şey yaratılmamıştır. Onun için Kadir Gecesi'nden ve yıllık olaylardan söz edilirken «her hikmetli iş, olay..» anlatımı kullanılmaktadır.

---

(1) Geniş bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 16/127

PEYGAMBERLERİN GÖNDERİLMESİ RAHMETTİR

(إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) **«Rabbından bir rahmet olarak hakikat biz, peygamberler göndermekteyiz. Şüphesiz ki O, işitendir, bilendir.»**

Rahmet, sözlük olarak : Kalp yufkalığıdır ki, acınılan, merhamet duyulan kimseye yardım ve ihsanda bulunmayı gerektirir. Bazan sadece kalp yufkalığı, bazan da iyilik ve ihsan hakkında kullanılır. Bu son mana, daha çok Allah'a nisbet edildiği zaman kasdedilir.

Bu manayla rahmet Allah'tan ise, nîmet verme, fazl-ü keremde bulunma; insanlardan ise, acıma ve kalp yufkalığı duyma anlamına gelir.

Acıma duygusu, kalp yufkalığı Allah'a nisbet edilemez; bunlar beşerî vasıflardır. O halde peygamberlerin gönderilmesi, yeryüzündeki insanlara acındığı için değil, onlara sadece iyilik ve in'âmda, ihsan ve fazl-ü keremde bulunmak; doğru yolu göstermek, gerçekleri öğretmek içindir ve şüphesiz bu tecelli, ilâhî rahmetin insanlardan yana açık tezahürlerinden biridir. Çünkü Cenâb-ı Hak her şeyi hakkiyle işiten ve bilendir.

DİRİLTEN VE ÖLDÜREN O'DUR

(لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ) **«O'ndan başka (hakiki) ilâh yoktur, ancak O vardır. Diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbınızdır, önceki babalarınızın da Rabbı'dır.»**

«Hayat», «ölüm»ün karşıtıdır. Biri olmazsa, diğeri kapalı kalıp bilinmez ve böylece hikmeti anlaşılmaz olur. Bu manayla da kâinatta bazı istisnalarla her şey çift yaratılmıştır : Hayat-ölüm, acı-tatlı, soğuk-sıcak, yer-gök, katı-sıvı, karanlık-aydınlık gibi.

Hayat, hılkat kanununun tabii neticesi olduğu gibi, ölüm de bir bakıma bu kanunun gereğidir. Çünkü ölüm, aynı zamanda yeni bir hayatın başlamasıdır.

Bu kanun sekmeden, şaşmadan hükmünü yürütür. Atalarımız nasıl bu kanunun tecellisiyle vücut bulmuşsa, biz de onunla varlık alanına getirilmiş bulunuyoruz. 7,8,9. âyetlerle bu inceliklere dikkatler çekilmekte ve câri olan sünnetullahı anlamamız ilhâm edilmektedir.

Ama gelin görün ki, Kur'ân'ın anlatımıyla : O inkârcı sapıklar şüphe içinde Kur'ân'ı alaya alıp Onunla eğlenirler.

GÖK YÜZÜNÜN İNSANLARI SARACAĞI BİR DUMANLA GELMESİ

«Duman» diye çevirisini yaptığımız «duhân», aynı zamanda sis, gaz ve benzeri şeylere de delâlet etmektedir. Nitekim Araplar «leyletün dahnanetün» dediği zaman, sisli, dumanlı ve oldukça kapalı bir gece anlaşılır.

Âyetteki «duhân»dan maksat, müfessirlerin çoğuna göre, Mekkeli putperest müşriklerin başlarına gelen kıtlık ve çok sıkıntılı günlerde bunalmaları sebebiyle gök yüzünü dumanlı, sisli görmelerini tasvîre yönelik bir anlatım tarzıdır. Nitekim çok geçmeden Mekke'de kuraklık ve kıtlık baş gösterdi, o kadar ki insanlar ve hayvanlar bunaldılar ve yağmur yağar umuduyla sık sık başlarını kaldırıp göğe baktılar, ama her defasında dumanlı, sisli bir hava görebildiler.

Şüphesiz açlık ve susuzluğun insanın sinir sistemi ve duyu organları üzerindeki olumsuz tesiriyle havayı dumanlı görmek son derece olağandır. Ayrıca kuru bir havanın da çölden gelen tozlu bir rüzgârla böyle bir manzara arzedeceği düşünülebilir.

DUHÂN'LA İLGİLİ YORUM VE RİVÂYETLER

Kurtubî, Âlûsî başta olmak üzere müfessirlerin önde gelenleri «duhân» hakkında şu üç yoruma yer vermişlerdir :

1— Duhân olayı, kıyâmetin alâmetlerinden biridir ki, henüz ortaya çıkmamıştır.

Bu dumanın yeryüzünde kırk gün süreceği, yerle gök arasını kaplayacağı; mü'minlerin böyle bir havada nezle olacağı, kâfirlerin ise göğüsleri daralıp zor nefes alabilecekleri; kulak ve burunlarını tıkar gibi bir rahatsızlık doğuracağı, Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Ömer, Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Ali'den (Allah hepsinden razı olsun) rivâyet edilmiştir.

Ebû Saîd el-Hudrî'ye (R.A.) göre : Bu, kıyâmet günü insanları heyecana sevkedecek bir dumandır ki, mü'minler nezle gibi bir rahatsızlık geçirirler; kâfirlerin ise, kulak burun ve boğazını tıkarcasına bir sıkıntı verir. Bu rivâyeti Maverdî de aynen nakletmiş ve Müslim'in şu hadîsini dayanak göstermiştir :

— Huzeyfe b. Ebî Esîd (veya Üseyd) (R.A.) anlatıyor : «Biz oturup bazı

konular üzerinde bildiklerimizi anlatırken, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz çıkageldi ve bize :

— «Neler üzerinde konuşuyorsunuz?» diye sordu. Onlar da :

— Kıyâmetin kopma konusu üzerinde konuşuyoruz, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu :

— **«Önce on alâmet görülmedikçe kıyâmet kopmaz : Duhân, Deccal, Dâbbe, Güneş'in batıdan doğması, Meryem oğlu İsa'nın inmesi, Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıkması; biri doğuda, biri batıda, biri de Arap Yarımadası'nda olmak üzere üç hasf (yere batma olayı)nın meydana gelmesi ve en sonuncu olarak da Yemen tarafından bir ateşin çıkıp insanları mahşerlerine (toplanacakları alana) sürmesidir.»(1)**

2— Peygamber (A.S.) Efendimizin duâsıyla, Kureyş Kabile'sini kasıp kavuran kıtlık ve kuraklık sebebiyle gözlerinin ferini kaybeden inkârcı müşriklerin gök yüzünü devamlı dumanlı ve bulanık görmesidir. İbn Mes'ud (R.A.) de bu yorumu uygun görmüş ve eğer kıyâmette meydana gelecek bir duman olsaydı, 15. âyette : **«Biz, azâbı elbette sizden biraz kaldıracağız; ama siz, (inkâr ve kötülüğe yine) döneceksiniz»** buyurulmazdı. (2)

Buharî de buna yakın bir yorum belirtir anlamda Mesrûk'dan rivâyetle Abdullah b. Mes'ûd'un dediklerini nakletmektedir.

3— Mekke'nin fetih gününe işârettir. Nitekim o gün İslâm ordusunun at ve develerinin ayaklarından yükselen toz bulutu Mekke'yi kaplamış vaziyette idi.

Dördüncü bir yorumda da bulunmak mümkündür. Şöyle ki : Kur'ân-ı Kerîm yalnız Mekkeli putperestlere değil, bütün inkârcılara seslenerek nükleer savaşa işâret etmekte; kullanılacak olan atomların yerle gök arasını toz ve gaz bulutlarıyla kaplayacağını kapalı bir anlatımla haber vermektedir. Nitekim yukarıda on alâmetle ilgili hadîste kıyâmete yakın ortaya çıkacak «duhân»dan söz edilirken, böyle bir savaşın meydana geleceği, mü'minlerin nezle olacağı, kâfirlerin ağız ve burunlarının tıkanır gibi bir hal alıp boğulacak duruma gelecekleri belirtilmektedir. Bu da «duhân»la ilgili dördüncü yoruma kapı açmakta ve sözü edilen dumanın (gazın) kâfirleri daha çok perişan edeceğine atıf yapılmaktadır.

(1) Ebû Dâvud/melâhim : 12- Müslim/fiten : 39, 40- Tirmizî/fiten : 21- İbn Mâce/fiten : 28- Ahmed : 4/6, 7

(2) Tefsîr-i Kurtubî : 16/131

EĞİTİLİP ÖĞRETİLEN BİR DELİ KİMDİR?

(ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ) **«Gerçekten kendilerine (hakkı) açıklayan bir peygamber geldiği halde onlar Ondan yüz çevirdiler de «öğretilmiş bir deli» dediler.»**

Aklı ve mantıkları hislerine; vicdanları nefis ve ihtiraslarına mağlûp olan inkârcı sapıklar, Hz. Muhammed (A.S.) Efendimizi halkın gözünden ve gönlünden düşürmek için «Ona, vahiy dediği sözleri Rumlardan bir köle öğretmektedir» veya «Ona cin dokunmuştur. Kendisinden geçer duruma gelince cinler o sözleri Onun kulağına fısıldamaktadırlar» diyorlar ve halkı buna inandırmaya çalışıyorlardı.

Aklını ve vicdanını bu derece kaybetmiş bir toplumun, verdiği sözde durması, tevbesinde samimi olması çok zordur; hattâ inanılmaz bile.. Nitekim Resûlüllah'ın (A.S.) duâsı bereketiyle yağmur yağıp ferahlatıcı bir ortam meydana gelince, Kureyş müşrikleri bir süre önce, «Rabbımız, bu azâbı bizden kaldır; çünkü elbette biz imân edenler olacağız» diye yalvarıp yakarırlarken, azâp hafifletilince döneklik yaptılar; inadına küfür ve azgınlıklarını artırdılar.

Buna karşılık 16. âyetle, sözü edilenler âhiret azâbıyla tehdît edilerek büyük bir hışımla yakalanıp sıkılacakları haber veriliyor. Çünkü dünyada ilâhî plân ve proğram ne ise öyle devam eder; inkârcılardan dolayı insanlar hemen cezalandırılmaz. Ancak inkârlarını zulümle birleştirip gemi azıya alan azgın ahlâksızlar, belli bir kerteye gelip dayanınca, dünyada da azâba uğratılırlar: Kimi tamamen yok edilir; kimi belâ ve sıkıntılara uğratılır. Mekkeli'ler yok edilmediler, ancak belâ ve sıkıntıya uğratıldılar. Çünkü yakın gelecekte çoğu İslâm'a girecekti. Fir'avn ve yandaşları ise, hem sıkıntıya uğratıldılar, hem de bir süre sonra yok edildiler. Çünkü onların imân etmiyeceği kesinlik arzetmiş bulunuyordu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın çok mübarek bir gecede indirildiği konu edildi. Sonra Peygamber göndermenin hikmetine değinilerek bilgiler verildi ve hakka sırt çeviren inkârcı azgınların dünyada da bir takım sıkıntı ve felâketlere uğratılacaklarına değinilerek, Mekkeli müşriklerin dönekliği üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hem Mekkeli müşrikleri, hem de yaşamakta olan inkârcı madecileri uyarmak ve aynı zamanda mü'minleri teselli edip hak-

kın üstün geleceğini müjdelemek üzere Fir'avn ile Musa (A.S.) kıssasının bir özeti veriliyor ve aydınlatıcı mesajlar sıralanıyor.

——oOo——

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ
كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾
وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٩﴾ وَإِنِّي عُذْتُ
بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ
﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ بِعِبَادِي
لَيْلًا إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا إِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾
كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾
وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ
﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ
﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ
إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى
الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَآتَيْنَاهُمْ مِنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُبِينٌ ﴿٣٣﴾

M E Â L İ :

17-18— And olsun ki, bunlardan önce Fir'avn'ın milletini çetin bir sınavdan geçirmiştik. Onlara çok saygıdeğer bir peygamber gelmişti de, «Allah'ın kullarını bana teslîm edin! Çünkü ben şüpheniz olmasın ki size (gönderilen) güvenilir bir peygamberim.

19— Ve sakın Allah'a karşı kendinizi yüksek görmeyin. Şüphesiz ki ben size çok açık bir belgeyi, inandırıcı delili getirdim.

20— Hem beni taşlamanızdan, benim de Rabbım, sizin de Rabbınız (olan Allah)a sığındım.

21— Eğer bana inanmıyorsanız, beni yalnız başıma bırakıp çekilin» (demişti).

22— Sonra da Rabbına, «bunlar suçlu günahkâr bir millettir» diye duâ etmişti.

23— Bunun üzerine (Allah ona:) «Kullarımı gecenin bir bölümünde yola çıkarıp götür. Şüpheniz olmasın ki tâkip olunacaksınız.

24— Denizi (geçtikten sonra) sâkin ve (yol verir şekilde) açık bırak. Onlar elbette boğulacak bir ordudur» (buyurdu).

25-27— Geride nice bahçeleri, pınarları, ekinleri, şerefli konakları ve içinde zevk-u safâ sürdükleri nîmetleri bıraktılar.

28— Evet bu böyledir. O nîmetleri başka bir millete mîras bıraktık.

29— Üzerlerine ne gök ağladı, ne de yer... Onlara artık mühlet de verilmedi.

30-31— And olsun ki, biz, İsrâil oğulları'nı horlayıcı, aşağılayıcı olan o azâptan, Fir'avn'ın zulüm ve haksızlığından kurtardık. Şüphesiz ki o, ölçüyü kaçıranların, aşırı gidenlerin kendini yüksekte göreni (başkalarına tepeden bakanı) idi.

32— And olsun ki, İsrâil oğulları'nın durumunu bilerek onları dünya milletlerinin üzerine seçip tercîh ettik.

33— Onlara öylesine açık belgeler, mu'cizeler verdik ki, herbirinde hem açık nimet ve bereket, hem de imtihan vardı.

İLGİLİ HADÎSLER

«Hiç bir kul yoktur ki, gökte onun için iki kapı bulunmasın. Bir kapı-

dan rızkı çıkıp gelir, diğer kapıdan ameli ve sözü girer. Kul ölünce kapılar onu kaybetmiş olurlar ve o yüzden onun için ağlarlar.»

Bu sözleri söyledikten sonra Resûlüllah (A.S.) : **«Üzerlerine ne gök ağladı, ne de yer...»** âyetini okudu.(1)

«Haberiniz olsun ki, İslâm garip olarak başladı ve ileride yine (bir süre) garipliğe dönecek, (sonra yine insanların tek kurtuluş ışığı olacak). Bilin ki, mü'min için hiç gurbet yoktur. Bir mü'min gurbette ölür de onun ağlayanları kendisinden uzaklarda bulunursa, gökle yer de onun için ağlar.»(2)

Sonra Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, **«Üzerlerine ne gök ağladı, ne de yer...»** âyetini okudu ve şunu ilâve etti : **«Gökler ve yer kâfir üzerine ağlamaz.»**

FİR'AVN'IN YOK EDİLMESİ VE ON KADAR İBRETLİ SAFHA

(وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ...) **«And olsun ki, bunlardan önce Fir'avn'ın milletini çetin bir sınavdan geçirmiştik. Onlara çok saygıdeğer bir peyganıber gelmişti de..»**

Kur'ân-ı Kerîm, Fir'avn'dan yaklaşık 72 yerde bahsetmektedir. Böylece Kur'ân, konunun özelliğine uygun safhalardan birini veya birkaçını verir; kıssayı tam detaylı veya bütün ibretli safhalarıyla bir çırpıda aynı yerde anlatmaz. Bir yerde onun on kadar kötü tutumundan, bir yerde onun zulmünden, bir başka yerde Musa'ya (A.S.) sihirbaz demesinden, bir diğer yerde başlarına gelen sıkıntı ve kıtlıktan söz eder. Şüphesiz her bir yerdeki anlatım tarzı ayrı bir öğüt ve ibret sergilemekte ve başka başka mesajlar vermektedir.

Konumuzu oluşturan Duhân Sûresi'nde ise, onun kıssasının çok ibretli safhalarından on kadarı özetlenerek açıklanmaktadır. Böylece Musa Peygamber'in Mısır'ı terkedip başka bir ülkeye hicretine ağırlık verilmekte ve yakında Hz. Muhammed'in de (A.S.) hicret edeceğine işâret edilmektedir.

On önemli safha ve hikmetleri :

1— Fir'avn ve kavmi çetin bir sınavdan geçirildi; onlara her bakımdan güvenilir bir peygamber gönderildi.

(1) Hâfız Ebû Ya'lâ : Enes b. Mâlik (R.A.) den- Tirmizî/tefsîr : 44

(2) Müsned-i Ahmed : 1/184, 398- 2/177, 222, 389-4/73

Ayrıca bu hadisi az değişik şekilde, Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Dâremî de rivayet etmişlerdir.

Bunun gibi, Mekkeli'ler de çetin bir sınavdan geçirildi; son peygamber Hz. Muhammed (A.S.) onların arasından seçilip görevlendirildi ve ilk önce onları Hakk'a dâvet etti. Sonra da kıyâmete kadar gelecek olan bütün kavim ve milletler çetin bir sınava tabi tutulmuş bulunuyor; öyleki dosdoğru imân edenler kazanıyor, etmiyenler kaybediyor.

2— Musa (A.S.), çok sıkıntılı günler geçiren İsrâil oğulları'nın kendisine teslîm edilmesini Fir'avn'a önerdi. Amacı, onları Fir'avn'ın zulmünden kurtarıp daha emîn bir ülkeye götürmekti.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de, mü'minleri Mekkeli azgın müşriklerin zulmünden kurtarmak için kimini Habeşistan'a gönderdi ve hicret etmek için de ilâhî emri sabırla bekledi.

Fir'avn, Musa'nın (A.S.) isteğini kabul etmediği ve üstelik büsbütün zulmünü artırdığı için, Cenâb-ı Hak, Musa'yı (A.S.) ve kavmini kurtardı; onları ise Kızıldeniz'de yok etti. Onun gibi, Resûlüllah (A.S.) ile mü'minlerin de yakında kurtulacakları ve Mekkeli'lerin baş aşağı geleceği vakit artık yaklaşmış bulunuyordu.

3— Musa (A.S.), Fir'avn'a ve konseyde yer alan adamlarına uyarıda bulunarak şunları söyledi : **«Sakın Allah'a karşı kendinizi yüksek görmeyin. Şüphesiz ki ben size çok açık bir belgeyi, inandırıcı delili getirdim...»** Bu sözlerle Musa (A.S.) onlara şunu hatırlatıyordu : Kimse Allah ile yarışamaz; O'nun kudretine karşı koyamaz. Baş kaldırıp tuğyan edenler eninde sonunda o yüce kudretin adâlet tokadını yer de ezilir gider.

Aynı uyarı, Mekkeli müşriklere de yapılmakta ve ilâhî hükmün inmesinin yakın olduğu hatırlatılmaktadır. Hem her iki peygamber de açık belgelerle, inandırıcı delillerle dâvete başlamışlardı.

4— Fir'avn, karşısına çıkan Musa'yı (A.S.) imha etmeyi plânladı. Mekkeliler de son çare olarak Hz. Muhammed'in (A.S.) aziz vücudunu ortadan kaldırmaya heveslendiler. Cenâb-ı Hak, her iki kavme de bu fırsatı vermedi.

5— Musa Peygamber, zâlim bir kavimden kurtulmak istiyordu. Zira küfür ve tuğyanda ısrarlı olup kendilerini helâk çizgisine getirenlerle daha fazla mücadele etmenin anlamı bir bakıma kalmıyordu. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de Mekkeli'lerin inat ve azgınlığın son kertesine yaklaştıklarını bildiğinden, aralarından ayrılmak için ilâhî vahyi bekliyordu.

6— Musa (A.S.) Mısır'ı terketmeyi düşünürken, duyup anladığı bir gerçeği şöyle dile getirdi : «Rabbım! bunlar suçlu günahkâr bir millettir», doğru yola geleceklerine pek ihtimal veremiyorum. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de yılların mücadelesi neticesinde Mekkeli'lerin çoğunun imân etmiyeceğini çok iyi biliyor ve İslâm'ın gelişip yayılabilmesi için uygun bir ülke arıyordu.

O halde inkârcı zâlimlerle mücadelede olumlu sonuç alınmayınca ve mü'minlerin de maddî güçleri yetersiz kalınca, o ülkeden hicret etmek vâcip olur.

7— Musa (A.S.)ın dileği kabul olundu. Gecenin bir bölümünde İsrâil oğulları'nı alıp Mısır'ı terketmesi emredildi. Aynı zamanda Fir'avn tarafından takip edileceği ve o sebeple tedbirli olmaları bildirildi.

Böylece yakın gelecekte Hz. Muhammed'in de (A.S.) arzusu gerçekleşecek, Mekke'yi bir gece terkederken takibe uğrayacaktı. Bunun için de çok plânlı ve gizli hareket etmesi gerekecekti. Nitekim öyle oldu.

8— Denizin açılıp yol vermesi, büyük mu'cizelerden biridir. O bakımdan bunu «gel-git» olayına bağlamak doğru olmaz. Zira mu'cizenin özelliği, mu'cize olmasındadır. Bu bakımdan mu'cizeyi te'vîle kalkışmak onu özelliğinin dışına çıkartmak olur ki, bu çok sakıncalı bir yoldur.

9— Böylece Fir'avn ve diğer inkârcı sapıklar küfür ve zulümlerinde ısrar pahasına cennet misali yerleri, nîmetleri başkalarına bıraktılar. Her şey bir anda olup bitti. Ne diktatörlük, ne haksızlık, ne elpençe durmalar, ne dalkavukluklar, ne de kahredici emirler verme kaldı. Bir varmış, bir yokmuş masalına döndü..

Mekkeli'lere gelince : Onlar, yakın gelecekte Allah'a imân edip İslâm'a girecekleri ilmî ilâhîde belirlendiği için, yok edilmediler. Hz. Peygamber'in (A.S.) hicretinden iki yıl sonra ilâhî tokatlar inmeye başladı; önce Bedir Savaşı ve arkasından birkaç savaş derken, Mekke'nin fethi gerçekleşti. Mekke ve içindeki kutsal Kâbe asıl sâhiplerine kaldı; Mısır da İsrâil oğulları'na...

Allah'ın bu sünneti her çağda câridir. Vakti saati, yeri gelince gerçekleşir. Hiç kimsenin şüphe etmesine gerek yoktur. Yeter ki, mü'minler hizmetlerini bilsinler ve dayanma gücünü ortaya koyup birlik ve beraberlikten ayrılmasınlar...

10— İsrâil oğulları mihnet verici bir azaptan kurtuldu. İkinci, üçüncü sınıf vatandaş muamelesi son buldu. İlk müslümanlar da yakın gelecekte mihnet ve sıkıntıdan kurtulacaklardı. Nitekim öyle oldu, din ve vicdan hürriyetine saygı gösterilen Medine'ye hicret edildi.

Ancak sıkıntılı günler sona erip hürriyet havasına kavuşarak sevinçli günler başlayınca, Allah'ı ve O'nun yardımını unutmamak gerekir. Aksi halde, olayların tekerrürüyle tarih de tekerrür eder.

FİR'AVN'IN ÜÇ KÖTÜ VASFI

Fir'avn, zaman zaman kendini insan üstü meziyetlere sahip görüp milletine tepeden bakmış; çoğunu kul ve köle gibi kullanmış; İsrâil oğulları'nı ise, insan ve vatandaş yerine koymamış, zulmün en kötüsünü onlara revâ görmüştü.

Kur'ân-ı Kerîm'de yer yer Fir'avn'ın bu ölçüsüzlüğü konu edilerek, mağrur liderler uyarılır.

Onun üç kötü vasfı şunlardır :

1— Beşerî ölçüyü aşıp kendini ilâhlaştırması,

2— Allah'ın kullarını yönetirken haksızlık ve adâletsizlik etmesi,

3— Kendini başkalarından hep üstün görüp insanlara tepeden bakması.

Kur'ân-ı Kerîm'de onun bu üç kötü vasfı birçok yerlerde detaylı açıklanırken, konumuzu oluşturan otuz birinci âyette, «âlî ve müsrif» şeklinde iki kelime kullanılarak üç vasfın özeti verilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de çok zor günler geçiren mü'minleri hem teselli etmek, hem de onlara kurtuluşun yakın olduğunu müjdelemek için Musa (A.S.) ve Fir'avn kıssasının özeti, aynı zamanda yaşamakta olan mü'minlere de birtakım aydınlatıcı, yönlendirici mesajlar verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ikinci hayatı inkâr edenler hem uyarılıyor, hem de kendilerinden çok daha güçlü olan kavimlerden inkâr ve azgınlık gösterenlerin yok edildikleri misâl veriliyor. Sonra İlâhî kudrete delâlet eden göklerin ve yerin yaratılması açık bir belge olarak anılıyor. Arkasından kıyâmet gününde hepsinin biraraya getirileceği bildirilerek, ölmeden önce o günlere hazırlıklı olmanın gereği hatırlatılıyor.

إِنَّ هٰؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولٰى وَمَا نَحْنُ
بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ أَهُمْ
خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا
مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾
مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾
إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى
عَنْ مَوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللّٰهُ إِنَّهُ هُوَ
الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾

M E Â L İ :

34-35— Şüphesiz bunlar (inkârcı sapıklar) diyorlar ki : «Bizim ancak ilk ölümümüz var, ötesi yoktur ve biz yeniden diriltilip kaldırılacak da değiliz.

36— Eğer doğrulardan iseniz, haydi bize (ölen) babalarımızı diriltip getirin.»

37— Bunlar mı daha iyi, yoksa T u b b â' milleti ve onlardan önce gelenler mi? Onları yok ettik. Çünkü onlar cidden suçlu günahkârlar idiler.

38— Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri oyun ve eğlence olsun diye boş ve anlamsız yaratmadık.

39— Biz, ikisini de ancak hak ile yarattık, ne var ki onların çoğu bilmezler.

40— Şüphesiz ki, (mü'min ile kâfirin, hak ile bâtılın, doğru ile eğrinin birbirinden) ayırt edileceği gün, hepsinin belirlenmiş (biraraya getiri-

lip toplanma) vaktidir.

41— O gün, dost dosttan herhangi bir şeyi savıp yararlı olamaz ve yardım da göremezler.

42— Ancak, Allah'ın kendi rahmetine lâyık gördüğü kimse müstesnâ.. Şüphesiz ki, O, çok güçlü, çok üstün ve çok merhametlidir.

İLGİLİ HADÎS

«Tubbâ'a sövmeyin. Çünkü o Hakk'a teslimiyet göstermişti.»(1)

Ebû Hüreyre (R.A.) diyor ki «Bilemiyorum, Tubbâ', peygamber miydi, değil miydi?»(2)

İbn Ebî Rebah da diyor ki : «Tubbâ'a sövmeyiniz. Çünkü Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona dil uzatmayı yasaklamıştır.»(3)

Hz. Aişe (R.A.) da diyor ki : «Tubbâ'a sövmeyin. Çünkü o, sâlih bir adam idi.»(4)

İKİNCİ HAYATI İNKÂR EDENLER

(إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ) «Şüphesiz bunlar (inkârcı sapıklar) diyorlar ki : «Bizim ancak ilk ölümümüz var,, ötesi yoktur ve biz yeniden diriltilip kaldırılacak da değiliz.»

Dünkü putperestler, öldükten sonra dirilmeyi ve böylece ikinci hayatı inkâr edip bu konuya bir türlü akıl erdirememişlerdi. Günümüzdeki materyalistler de bu konudaki inkârı bilimsel kalıba sokup insanları Hakk'ın yolundan uzaklaştırmaya çalışırlar. Anlaşılan küfür sadece kılıf, diğer bir anlatımla, yalnız ambalaj değiştirmekte, ama her çağın ve dönemin kâfirleri aynı esasları red ve inkâr etmektedirler ve Allah'a, Âhiret gününe imân edenlere : «Eğer iddianızda doğrulardan iseniz, haydi bize (ölen) babalarımızı (diriltip) getirin!» derler. Şüphesiz bu, gayr-i ciddi bir öneridir. Çünkü hılkat kanunu belli bir plâna göre hükmünü yürütür ve kendinin haklılığını da varlıkta hâkim olan denge, düzen ve değişmeyen belgelerle isbat eder.

---

(1) Müsned-i Ahmed : 5/340
(2) Abdurrezzak : Ebû Hüreyre (R.A.) den
(3) Abdurrezzak : İbn Kesîr : 4/145
(4) Lübabu't-te'vîl : 4/115

Kur'ân, daha önce âhireti inkâr edip azgınlık ve ahlâksızlığı zulüm derecesine vardıran güçlü Tubbâ' Kavminin yerle bir edildiğini hatırlatarak Kureyş müşriklerine ilâhî tokatın inmek üzere olduğunu haber vermektedir.

TUBBÂ' VE KAVMİ

Mısır hükümdarlarının ortak adı «Fir'avn», Fürslerin ki «Kisra», Rumlarınki «Kayser» olduğu gibi, Yemen hükümdarlarının da bir vakitler ortak adı «Tubbâ'» idi. Ancak ilgili âyette, azıp sapıtan kavminin yok edilmesinden söz edilen «Tubbâ'» hangi hükümdardır veya Yemen'in kaçıncı hükümdarıdır? Aynı zamanda hangi tarihlerde yaşamıştır? Bu hususta birçok rivâyetlerin yapıldığını görmekteyiz ki çoğu kaynaksız ve dayanaksızdır.

Siyerci İbn İshak, bunun ilk Tubbâ' olduğunu belirtmiş ve sonra da onun Hz. Muhammed (A.S.) dan yaklaşık bin yıl önce yaşadığını söylerken, onun son peygambere hitapla yazdığı şu meâldeki bir mektubuna da değinmiştir :

«Emma ba'd : Şüphesiz ki, ben sana ve sana indirilen kitaba imân ettim. Doğrusu ben senin dinin ve sünnetin üzereyim. Hem senin, hem de benim Rabbımıza imân ettim. Rabbımdan gelen İslâmî şerayi'a da inandım. Sana ulaşırsam ne güzel, ne a'lâ! Ulaşamazsam bana şefaat et, kıyâmet gününde beni unutma. Çünkü ben senin ilk ümmetindenim; sen gelmeden önce sana bey'ât etmiş bulunuyorum. Ben senin ve atan İbrahim (A.S.)ın dini üzereyim.»

Mektubun baş kısmına : «Allah'ın Nebî ve Resûlü Abdullah oğlu Muhammed'e» diye yazılmış; son kısmına ise, «Tubbâ'ı Evvel tarafından» diye imza konulmuştur.

Ancak İbn İshak'ın bu rivâyetini hangi kaynaktan aldığını tevsîk etmek çok zordur. Kesin olan şu ki, Tubbâ', Yemen'de kurulan Himyerî devletini uzun yıllar idare eden hükümdarlara verilen ortak unvandır. İlk Tubbâ'ın Allah'a imân ettiği, ölümünden sonra kavminin küfre ve ahlâksızlığa saptığı, o yüzden yok edildiği ve bu kavmin birçok yönden güçlü bulunduğu anlaşılıyor.

İKİNCİ HAYATIN GERÇEKLEŞECEĞİNE AİT BELGELER

(وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ) «Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri oyun ve eğlence olsun diye boş ve anlamsız yaratmadık.»

Kur'ân, âhiret hayatına inanmayanları uyarmak düzeyinde, önce Fir'avn'ın, sonra da Yemen'de hüküm süren Tübbâ'ın kavminin yok edildiklerini birer ibretli misâl olarak getirdikten sonra, ikinci hayatın gerçekleşeceğine delâlet eden aklî delillere yer vermektedir. Şöyle ki :

a) Gökler ve yer, yani fizik âlemi boş ve anlamsız yaratılmamış; oyun ve eğlence olsun diye var kılınmamıştır. Varlıkta bilinen hemen her şey mutlaka birtakım amaçlara yönelik yaratılarak insan oğlunun hizmetine verilmiş ve böylece her şey kâinat plânındaki yerine oturtulmuştur. Milyar yıllar geçtiği halde plâna bağlı düzen aynen korunmaktadır. Buna tesadüf demek mümkün müdür? İşte böylesine muhkem bir düzen vücuda getiren Cenâb-ı Hak, elbette insanları diriltip ikinci hayata kaldırmaya kadirdir.

b) Gökler, yer ve ikisi arasındaki her şey hak üzere yaratılmıştır. Hak kavramı birçok yerde açıkladığımız gibi, belli amaca yönelik denge, düzen ve uyumu yansıtmakta ve kâinatta herhangi bir dengesizliğin söz konusu olamıyacağını vurgulamaktadır.

İlmî araştırmalar da şu gerçeği ortaya koymuştur : «Allah'ın kudret elinden çıkan her şey dengeli, düzenli ve kusursuzdur. Dünya'da bazı şeylerde ortaya çıkan dengesizlik ve düzensizlik bütünüyle insan elinin bilgisizce müdahalesinden kaynaklanmaktadır.

Nitekim 39. âyetin son cümlesinde buna işâretle şöyle buyurulmaktadır : **«Ne var ki insanların çoğu bunu bilmezler.»**

HAK İLE BÂTILIN AYIRT EDİLECEĞİ GÜN

(إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ...) **«Şüphesiz ki (mü'min ile kâfirin, hak ile bâtılın, doğru ile eğrinin birbirinden) ayırt edileceği gün, hepsinin belirlenmiş (biraraya getirilip toplanma) vaktidir..»**

İnsanların çoğu hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt edemezler. Bu kavramları biribirine karıştıranlar sayılmayacak kadar çoktur. Kimi bâtılı hak diye savunur; kimi eğriyi doğru diye tanımlar. Şüphesiz aklını, ilmini hakkı araştırmaya çevirmeyip birtakım varsayımlar ve gerçekten uzak faraziyeler peşinde koşturanlar, insanların hepsinin biraraya getirileceği Âhiret Günün'de ancak gerçeği anlayabileceklerdir ve tabii bu anlamanın hiçbir değeri ve yararı olmaz. Varlık âleminin öncesiz olduğunu ve tesadüflerin birbirini izlemesiyle bugünkü düzene kavuştuğunu iddia eden materyalist inkârcılar, hiçbir zaman bu iddialarını isbat edememişlerdir.

Nitekim zaman içerisinde türden türe evrimsel geçiş olduğunu, bunu kâinatın öncesiz olduğuna delil gösterip, eski türlerin ortadan kalktığını iddia

eden, fakat bunu isbatlayabilecek hiçbir geçiş aşaması fosilini getiremiyen evrim teorisyenlerinin de, günümüzde yapılan bilimsel araştırmalarla hayal peşinde koştukları anlaşılmıştır. 300 milyon yıldan beri kayıp olan ve ancak elde edilen fosiliyle gün ışığına çıkan Deniz Zambağı denilen «Krinoid»in, zamanla başka bir türe geçiş yaptığı sanılmaktaydı. Oysa son yıllarda Lyon I (Fransa) Claude- Bernard Üniversitesinden üç paleontologun 470 m. derinlikten aldıkları yirmi kadar canlı nümunesi arasında Deniz Zambağı'nın da bulunması, türden türe geçiş diye bir evrimin söz konusu olmadığını ortaya koymuş oluyor. (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ikinci hayatı inkâr edenler hem uyarıldı, hem de akla ışık tutulup hareket noktasını belirleyecek belgelere yer verildi. Gerçek ayrımın âhiret âleminde insanların hepsinin toplandığı alanda gerçekleştirileceği belirtilerek, bâtılı savunanların ölmeden önce dönüş yapmaları dolaylı şekilde hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, hakka yönelmeden ölenlerin âhirette karşılaşacakları elim azaptan birkaç safha konu ediliyor. Allah'tan korkup fenalıklardan sakınan mü'minlere hazırlanan sonsuz nîmetler açıklanıyor ve bütün bu hakikatlerin Hz. Muhammed'in (A.S.) diliyle kolaylaştırılıp anlaşılır ölçü ve anlamda sergilendiğine dikkatler çekilerek, ileride nasıl bir inkılâbın meydana geleceğine işâret ediliyor.

(1) La Recherche/Nisan 1987, sayı : 187

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ
يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ
الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ
أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ
الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ
مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَٰلِكَ
وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ
فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ
الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ
ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

MEÂLİ :

43-44— Hakikat, Zakkum ağacı, günah ve vebâl taşıyanın ylyeceğidir.

45-46— Pota misali, kaynar su gibi karınlarında kaynar.

47— Onu yakalayın da Cehennem'in ortasına sürükleyin.

48— Sonra da başının üstüne kaynar su azâbı dökün.

49— (Azâbı) tad! (İddiana göre) üstündün, güçlüydün, saygıdeğerdin.

50— Elbette bu, hakkında şüphe edip durduğunuz şeydir.

51-52— Şüphesiz ki, (Allah'tan) korkup (küfür, azgınlık ve sapıklıktan) sakınanlar, güvenli makamdadırlar; Cennetlerde ve pınar başlarındadırlar.

53— Zarif yumuşak ipekten, ince ve kalın atlastan giyinirler ve karşılıklı otururlar.

54— Evet bu böyledir. Ve biz onları iri-siyah gözlü hurîlerle evlendiririz.

55— Orada tam bir güven içinde her türlü meyveden isteyebilirler.

56— İlk ölümden sonra artık orada ölümü tadmazlar. (Allah) onları Cehennem azâbından korumuştur.

57— Rabbından geniş lûtuf, bol ihsân olarak bu, büyük kurtuluştur.

58— Biz O'nu (Kur'ân'ı) iyi düşünüp anlasınlar diye senin dilinle kolaylaştırdık.

59— O halde bekle, onlar da bekliyorlar.

İLGİLİ HADÎSLER

«Kıyâmet gününde ölüm, güzel bir koç suretinde getirilerek Cennet'le Cehennem arasında bekletilir. Sonra kesilir ve «ey cennet ehli, artık ölümlü olmayan ebedilik», «ey cehennem ehli, ölümlü olmayan sonsuzluk» diye seslenilir..»(1)

«Cennetliklere şöyle denilir : Sizin için hep sağlıklı bir hayat var; artık hastalanmıyacaksınız; sizin için hep yaşamak var, artık ölmeyeceksiniz. Sizin için devamlı nîmet var, artık ebediyen umutsuzlanmıyacaksınız.»(2)

«Kim Allah'tan korkup kötülüklerden sakınırsa, Cennet'e girer de orada nîmetlenir ve bir daha umutsuz olmaz. Orada devamlı yaşar ve artık bir daha ölmez. Elbisesi eskiyip yıpranmaz; gençliği de yok olmaz, hep devam eder.»(3)

«Uyku, ölümün kardeşidir. O bakımdan cennet ehli uyumaz.»(4)

---

(1) Buharî/tefsîr : 19- Müslim/cennet : 4- Tirmizî/tefsîr : 2/19- Dâremî/rikak : 90- Ahmed : 2/377, 422, 515 - 3/9

(2) Müslim/cennet : 22- Tirmizî/tefsîr : 10/39- Dâremî/rikak : 103- Ahmed : 2/319-3/38

(3) Müsned-i Ahmed : 5/366

(4) Taberânî - İbn Murdeveyh

İNATÇI KÂFİRLERE HAZIRLANAN AZAP

(إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْأَثِيمِ ...) **«Hakikat, Zakkum ağacı, günah ve vebâl taşıyanın yiyeceğidir..»**

İlgili âyetle, dünyada iken imânın altı şartını red ve inkâr edip, kendine haksızlık ettiği halde ölen inatçı kâfire âhiret gününde verilecek altı azaptan söz edilmekte ve böylece cezanın amelin cinsinden olduğuna işâret edilmektedir. Şöyle ki :

1— Zakkum ağacının meyvası, onların yiyeceğidir.

Bu ağaçtan Kur'ân'ın üç yerinde söz edilmekte ve yer aldığı cümleye göre, birtakım bilgiler yansıtmaktadır. Son olarak Saffat Sûresi 62. âyetin tefsîrinde buna geniş yer vermiş bulunuyoruz.

Zakkum, bilindiği gibi, sonbaharda kapsül şeklinde zehirli meyva veren bir ağaçtır. Cehennem'de buna benzer bir ağacın yetişmesi, bizim bilmediğimiz kanun ve ortamda gerçekleşmektedir. Eğer denizde balık ve benzeri canlılar olmasaydı, biz suyun derinliğinde herhangi bir canlının yaşayabileceğine ihtimal dahi vermezdik. Ama balığın ağzından giren suyun, solungaçların bulunduğu boşluğa geldiğini, ordan da solungaç kapaklarından dışarı çıktığını; suyun içinde erimiş halde bulunan oksijenin damarlara değerek kana geçtiğini görüp tesbit edince, balığın ve diğer canlıların suda nasıl yaşadığını anlıyor ve yüzgeç kesesinde bir miktar havanın bulunması, özel kaslarla bu keseyi büzüp genişletmesiyle suda denge sağladığını kabul ediyoruz. Cehennem'de yetişen Zakkum ağacının bulunduğu ortam ve şartlarını, özellik ve inceliğini bilmediğimiz için susuyoruz ve Allah buyurduğu için inanıp kabul ediyoruz.(1)

2— Pota misali kaynar su midesinde kaynar.

Bu, oradaki Zakkum ağacının meyvasının sindirim sistemini alt-üst edeceğini; taşıdığı zehirli madde ile müthiş rahatsızlık vereceğini belirtmeye yönelik bir anlatım tarzıdır. Aynı zamanda sözü edilen ağaç hakkında bize kısa bilgi ve ipucu vermeyi amaçlamaktadır.

3— İnkârcı zâlimler, günahkâr fâcirler sürüklenerek Cehennem'e atılırlar.

Bu, kişinin dünyada iken nefsinin, duygusunun ve şehvetinin peşine takılıp İblîs'i takip etmesine denk bir cezâdır.

---

(1) Bilgi için bak : Saffat Sûresi : 62, Vâkı'a Sûresi : 52, âyetlerin tefsiri

4— Cehennem'de başlarının üstüne kaynar su dökülür.

Bu, aklını ve idrâkini doğru yolda haktan yana kullanmamanın en uygun cezâsıdır.

5— Dünyada kendini aziz görüp güçlü kabul eden İnkârcı, ilâhî adâlet ve kudretin karşısında ne kadar zayıf ve önemsiz kaldığını görür de başı eğilir ve ona : «Hazırlanan azaptan tat» denilir.

6— Hayatı boyunca inanmadığı, inanmak istemediği âhiret gününü ve oradaki ilâhî adâleti görünce kahrolur ve Hakk'ın sesi karşısında, nasıl büyük fırsatları kaçırdığını anlayarak vicdanen muzdarip bir hal alır da kurtuluş çaresi kalmadığını anlar.

ALLAH'TAN KORKUP DÜZENLİ YAŞAMAK

(إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ...) **«Şüphesiz ki, (Allah'tan) korkup (küfür, azgınlık ve sapıklıktan) sakınanlar güvenli makamdadırlar..»**

İnkârcı zâlimlerin amellerine uygun verilecek cezâ türü altı madde halinde açıklandıktan sonra, Allah'a inanıp O'ndan saygı ile korkan ve kötülüklerden sakınanlar için imânın altı esasına göre mükâfatların, yüksek nîmetlerin hazırlandığı haber verilmektedir. Şöyle ki :

1— Güvenilir bir makamda yerlerini alırlar.

Orada itişme, tartışma, haklara tecavüz, bencillik, ihtiras ve ihânetin yeri yoktur. Herkese fazlasıyla tatmin olacak kadar verilecektir. Aynı zamanda insanın içindeki kötü duygular o âlemde tamamen silinecek, iyi düşünce ve niyetten başka bir şey kalmıyacaktır.

2— Zarif yumuşak ipekten, ince ve kalın atlastan elbiseler ve karşılıklı tatlı sohbetler birbirini izleyecektir.

Cennet'teki ipek ve atlas kumaşlar, dünyadakinden çok farklıdır ve kıyas kabul etmiyecek zerafettedir. Ancak Cenâb-ı Hak bizim anlamamızı kolaylaştırmak için, dünya ipeğini ve atlasını misâl vermektedir.

3— İri siyah gözlü hûrîlerle evlenilir.

Hûr kavramı, az beyaz içinde karası çok olan iri gözlü erkek ve kadınlara delâlet eden bir çoğul sıfattır. Tekili erkek için «ahver», dişi için «havrâ» gelir. Kur'ân'da geçen «hûr» çoğunluğunun, müfessirler, hadîsleri de delil göstererek sadece dişiler hakkında kullanıldığını belirtmişlerdir.

Cennet'te erkeğe verilecek kuvvet ve iktidar, birçok eşlerle birleşmeye yetecek ve her birini tatmin edecek düzeyde olacağından, «neden cennetlik kadınlar için de hûrî yaratılmamıştır?» diye bir soruya gerek kalmamak-

ta ve her şeyi dengeli, düzenli ve ölçülü yaratan Cenâb-ı Hak, sözü edilen konuyu da mükemmel bir denge ve düzende yaratıp hazırlanmıştır.

4— Orada melekler hizmete hazır beklerler. İstenilen her meyva ve yiyeceği anında takdîm gücüne sahiptirler. Cennet meyvaları ve yiyecekleri posasızdır. O bakımdan tarifi mümkün olmayacak letafet ve özelliktedir. Bunun için rahatsızlık vermeleri hiçbir surette söz konusu değildir.

5— Cennet'te ölüm yoktur, yani o hayat tamamıyla ölümsüzlük kavramıyla içiçedir. Mü'minler bir defa ölürler, o da dünyada..

6— Cennete girenler, Cehennem azabından ebediyyen korunmuş olurlar. Öyle ki bir daha Cennet'ten çıkmazlar ve bir daha hesaba tabi tutulmazlar. Şüphesiz bu yüksek mükâfat, Allah'a dosdoğru imân edenlere lâyıktır ve zaten onlar için var kılınmıştır.

KUR'ÂN'IN ANLAŞILMASI KOLAYLAŞTIRILMIŞTIR

(فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ) **«Biz Onu (Kur'ân'ı) iyi düşünüp anlasınlar diye senin dilinle kolaylaştırdık.»**

Âhiret'ten ve fizik ötesinden haber veren; Cenâb-ı Hakk'ın kemal sıfatlarını, sınırsız kudret ve azametini yansıtan Kur'ân, o âlemlerdeki düzeni, hayat şartlarını, nîmet ve azapları ve diğer konuları dünya hayatındakilere benzeterek anlatmaktadır. Zira başka türlü anlamamız mümkün değildir.

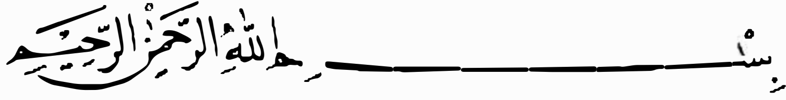
Aynı zamanda yüce hikmetlerle donatılan ilâhî kelâm, Hz. Muhammed'in (A.S.) diliyle kolaylaştırılmış; O, binlerce hadîsleriyle Kur'ân'ı tefsîr edip açıklamıştır.

Her şeye rağmen Mekkeli müşrikler inanmak istemediler ve her geçen gün kin ve düşmanlıklarını artırdılar; yakın gelecekte O'nu da, yaymak istediği dini de ortadan kaldıracaklarını umarak fırsat beklemeye koyuldular. Mü'minler de ilâhî yardımın yakın olduğuna inanarak, mutlu günleri sabırla beklediler. Sonunda hak üstün gelip başarı sağladı, bâtıl baş aşağı gelip hezimete uğradı. Cenâb-ı Hakk'ın va'di böylece gerçekleşti.

Duhân Sûresi'ne, «Kitab-ı Mübîn»e yemin edilerek başlandı ve bu kitabın çok mübarek bir gecede indirildiği belirtilerek konuya geçiş yapıldı. Zafer ve başarının, Allah'a dayanıp güvenen ve sabretmesini bilen mü'minlerden yana tecelli edeceğine işâret edilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; sünnetiyle yolumuzu aydınlatıp Kur'ân'ı anlamamızı kolaylaştıran Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

CÂSİYE SÛRESİ

el-Hasan, Câbir ve İkrime'ye göre : Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (R.A.) ve Katade'ye göre : 14. âyeti Medîne'de Hz. Ömer b. Hattab (R.A.) hakkında inmiştir. Mâverdî de aynı rivâyete yer vermiştir. Ancak Mehdevî ve Nuhhâs'ın İbn Abbas (R.A.)dan yaptıkları rivâyete göre : 14. âyet Hz. Ömer (R.A.) hakkında Mekke'de inmiştir. Şöyle ki, Mekke'de bir adam Hz. Ömer'e karşı ağır bir dil kullanmış ve o da onu yakalayıp haddini bildirmek istemiş; o sebeple 14. âyet inmiştir.(1)

28. âyetinde, her ümmetin Cenâb-ı Hakk'ın adâletinin tecelli edeceği âhiret gününde dizüstü çökeceğinden söz edildiği ve buna delâlet eden «câsiye» kavramına yer verildiği için, aynı kavram sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı	:	37
Kelime »	:	488
Harf »	:	2161 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Yüce Yaratan'ın varlığına delâlet eden belgelere yer veriliyor.

2— Allah'ın âyetlerini yalanlayıp büyüklük taslayanlar tehdit ediliyor.

3— Kâfirlerin yersiz ve anlamsız sataşmalarına karşılık verilmemesi; gerektiği takdirde affedilmeleri isteniliyor.

4— İsrâil oğulları'na verilen nîmetler, maddî ve mânevî alanlarda yükselmelerini sağlayan ilâhî lûtuflar hatırlatılıyor ve böylece nankörlük eden milletlerin elîm âkibetine atıflar yapılıyor, misâller veriliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 16/156
(2) Tefsîr-ü Garâibi'l-Kur'ân/Nizamüddin Hasan Nisâbûrî : 25/88

5— Müşriklere uyulmaması, onların heveslerine göre hareket edilmemesi emrediliyor.

6— Müşriklerin sergiledikleri sapıklık ve ahlâksızlıkları konu edilerek, onların bir süre bulundukları sapıklık içinde bırakılmaları tavsiye ediliyor.

7— Müşriklerin, öldükten sonra dirilmeyi, âhireti ve hesabı, ceza ve mükâfatı red ve inkâr ettiklerinden söz edilerek yönlendirici bilgiler veriliyor.

8— Âhiret âleminin mahşer, hesap, amel defterlerinin inmesi gibi önemli safhaları anlatılıyor.

9— Kötü amelleri açıklanıp yüzlerine vurulduktan sonra müşriklere inecek olan ilâhî azaba dikkatler çekiliyor.

10 — Cenâb-ı Hakk'ın yüceliğinin, azamet ve kudretinin sınırsızlığından söz edilerek düşünce ufkumuz genişletiliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾ اِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٣﴾ وَف۪ي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَٓابَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ
مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْر۪يفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ
لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِاَيِّ
حَد۪يثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِه۪ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

M E Â L İ :

1— Hâ- Mîm.

2— Kitab'ın indirilişi, çok üstün, çok güçlü ve hikmet sâhibi Allah'tandır.

3— Şüphesiz ki, göklerde ve yerde imân edenler için açık belgeler, isbatlayıcı deliller vardır.

4— Sizi yaratmasında, hayvanları üretip yaymasında, kesin olarak inanan bir millet için öğütler, açık deliller ve ibretler vardır.

5— Gece ile gündüzün birbirini izleyip durmasında; Allah'ın gökten

indirip öldükten sonra onunla diriltti̇ği yeryüzündeki rızıkta; rüzgârları değiştirip çevirmesinde, aklını kullanan bir millet için açık belgeler, isbâtlayıcı deliller vardır.

6— İşte bunlar sana hak ile okuduğumuz Allah'ın âyetleridir. Artık onlar, Allah'tan ve âyetlerinden sonra hangi söze inanırlar?

KUR'ÂN, AZÎZ VE HAKÎM OLAN ALLAH'TAN İNDİRİLMİŞTİR

(حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ) **«Hâ-Mim. Kitab'ın indirilişi, çok üstün, çok güçlü ve hikmet sâhibi Allah'tandır.»**

Sûreye çok önemli bir cümleyle giriş yapılmaktadır. Öyle ki, Kur'ân'ın insan sözü olmadığı, olamıyacağı ve ancak çok güçlü çok üstün ve yegâne hikmet sâhibi Allah'tan indirilmiş bulunduğu açıklanmakta ve böylece eserin değerinin, sâhibinin kudret ve maharetine delâlet ettiğine işâret edilmektedir.

Şüphesiz en mükemmel, en güçlü eser, en güçlü, en uzman ve en çok bilenden beklenebilir. Kur'ân gerek kelime dizisiyle, gerek cümle konumuyla, gerekse âyetler arasındaki uyumlu düzenlemesiyle insan uslûp ve anlatım tarzından kesinlikle ayrılır. Az kelimeyle çok mana ve hüküm ifade etme, insan düşüncesinin ufkunu genişletme, beşer aklına yer verme, Allah ile kulları arasındaki yolu işler duruma getirme; fizikle fizikötesi arasında tamamlayıcı ilgiyi kurma; hılkatın nasıl başladığını temel bilgi mahiyetinde verme; dünya ile âhiretin birbirini tamamlayıp biriyle diğerinin hikmetinin anlaşılabileceğini belirtme ve kâinatta hemen her şeyin insandan yana yaratılıp onun hizmetine verildiği gerçeğini ortaya koyma bakımından da insan kudretini aşan özellik arzetmektedir.

Kur'ân'daki akıcılık, çekicilik her türlü övgünün üstündedir. Taşıdığı ilâhî nağme ruhları doldurmakta, kalplere şifâ vermektedir. Çünkü O, Azîz ve Hakîm olan Allah'tan indirilmedir.

HER ŞEY İLÂHÎ KUDRETİ YANSITMAKTADIR

(إِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ) **«Şüphesiz ki, göklerde ve yerde imân edenler için açık belgeler, isbatlayıcı deliller vardır.»**

Kur'ân'ın nasıl bir kitap olduğu, kimin eseri bulunduğu belirtildikten sonra, bu mükemmel eserin sâhibinin varlığına, birliğine delâlet eden belgeler sıralanıyor :

1— Göklerde ve yerde, inanma isti'dadı ve basireti; anlama irfan ve feraseti olanlar için belgeler vardır. Gökler çok sağlam esaslara bağlı kılınıp düzenlenmiştir. Gerek «Güneş Ailesi»nin, gerekse diğer sistemlerin hareketleri bütünüyle kusursuz hesaplara, şaşmayan kanunlara bağlanmıştır. O nedenle milyon ve milyar yıllar geçtiği halde kâinat düzeninde bir anormallik, ahenksizlik ve uyumsuzluk görülememiştir. Plân dışı gelişigüzel hiçbir olay ve hareket söz konusu olamaz. İlim bu konuda bize bazı bilgiler toplamışsa da henüz yeterli sayılmamaktadır. Zira kâinat düşündüğümüzden de çok büyüktür ve anladığımızdan da çok daha kusursuzdur.

Yerküre sadece insanoğlu için var kılınıp düzenlenmiştir. Buradaki hayat şartlarının tamamını başka bir gezegen ve yıldızda görmek mümkün değildir. Aynı zamanda başka bir gezegen veya sistemde insan denilen canlı da yoktur. Rahmân Sûresi 10. âyette bu incelik net biçimde açıklanmaktadır. Bu doğrultuda ilim yapanların çoğu henüz birtakım varsayımlarla oyalanmaktadırlar. Oysa Kur'ân ilme ışık tutan, akla ana fikir veren en doğru kitaptır. İlmin henüz tesbit edip gün ışığına çıkardığı birtakım gerçekleri Kur'ân on dört asır önce açık şekilde ortaya koymuş ve temel bilgiler vermiştir.

2— Sizi yaratmasında, hayvanları üretip yaymasında, kesin olarak inanan bir millet için öğütler, açık deliller ve ibretler vardır.

Bu belgelerden birkaçını sıralayalım :

a) Vücudumuzun yapı taşı sayılan küçücük hücrelerin yapısı aynı olmakla beraber, yaptıkları işler, yüklendikleri proğramlar değişiktir. Hücrelerdeki canlılık vasfı ise, ilâhî hılkat kanununun her şeyde sâri ve câri olduğunu isbatlar.

b) İnsan beyninin kabuğu da bir mu'cizedir. «İnsan tekâmül edip gelişen bir hayvandır» diyenler hep aldanmışlardır. Her canlı, türünün özelliğine bağlı kalarak doğar ve yaşar. Türden türe geçiş yoktur. Nitekim Duhân Sûresi 40. âyetin tefsîrinde bunu isbatlar anlamda, ilim adamlarının yaptıkları tesbiti nakletmiş bulunuyoruz.

Önce insanın beyin kabuğuna dikkat edildiği zaman, hiçbir hayvanın beyin kabuğuna benzemediği görülür. Şüphesiz bir canlının üstünlüğü, daha çok beyin kabuğunun mükemmelliğine bağlıdır. Bu da ancak insanda görülebilmektedir.

İşte Cenâb-ı Hak hılkat kanunuyla insanı birtakım özelliklerle donatıp diğer canlılardan kesin ve net çizgileriyle ayırmış; herhangi bir hayvanın tekâmül ederek bu çizgiye gelmediğini, gelemiyeceğini ortaya koymuştur.

3— Gece ile gündüzün birbirini izlemesi de akıl sahiplerine ilâhî kud-

retin eşsizliğini yansıtan belgelerden biridir.

Gece ile gündüzün biteviye birbirini takip etmesi, dünyanın düzenli iki ayrı hareketini isbatlamaktadır. Dünya yaratıldı yaratılalı, onun bu iki ayrı hareketi fire vermeden sürüp gelmektedir ve kıyâmete kadar da devam edecektir. Yerçekim ve merkezkaç kanunlarının bu hareketleri üzerindeki rolü söz konusudur.

4— Allah'ın gökten indirip, öldükten sonra onunla dirilttiği yeryüzündeki rızıkta da..... aklını kullanan bir millet için açık belgeler, isbatlayıcı deliller vardır.

Yeryüzünde canlıların su dengesini ve ihtiyacını karşılayan denizler, göller ve ırmaklar belli hesaplara göre var kılınmışlardır. Yağmur olayı ancak bunlarla karşılanabilmektedir. O bakımdan sözü edilen kaynaklar, mevcut olandan daha az veya daha fazla olsaydı bu denge bozulurdu.

Şüphesiz sağlanan yağmur dengesi toprağın kabarması, tohum ve kökleri harekete geçirmesi; bitkilerin oluşup gelişme kanunuyla içiçedir. Tabiatçılar, yeryüzünde meydana gelen ve bir devridaim halinde devam eden olayların zahirî sebeplerini ve bağlı bulundukları kanunları izaha çalışırlar; ama sebep ve kanunların nasıl bir plân ve proğrama göre yürütüldüğünü, proğramlayanın kim olduğunu düşünmezler. Oysa ortada mutlak anlamda kusursuz bir düzenleme ve sürüp gelen ölçülü bir uygulama vardır. Bunun tesadüflerin biraraya gelmesiyle oluştuğunu söylemek, kâinatı bütünüyle kör tesadüfe bağlamak demektir.

Toprak, su, hava, güneş, tohum veya kökün biraraya gelmesi yeni bir hayat oluşturmaktadır. Tohum ve kök, aynı zamanda spor, bitkinin özelliklerini kendinde taşır. İlmî araştırmalar bu düzenli ve değişmez kanunları ve sebepleri tesbit ediyor, ama bunun nasıl başladığını, daha doğrusu ilk menşeini, kâinat plânında nasıl yer aldığını ve nasıl bir kudretin tasarruf ve denetimi altında bulunduğunu araştırmıyor ve o yüzden bu konuda sağlıklı ve doğru bir bilgi üretemiyor.

Bitkilerdeki hayata dönme olayı ne ise, insanların da kıyâmet gününde yeniden hayata dönmesi onun gibi bir olaydır. Önceden çizilmiş bir plânın uygulanan parçalarından biridir. İnsanın kuyruk sokumundaki bilyamsı küçücük kemik, bir bakıma tohuma benzemektedir; öyleki bu kemik insanın bütün özelliklerini kendinde taşımaktadır. Ancak tohumla onun arasındaki fark, tohum yanıp kül olunca veya parçalanıp çürüyünce yeniden yeşerme fonksiyonunu kaybediyor, sözü edilen kemik ise, ruhla arasındaki mânevî ve kopmaz irtibat sayesinde, çürüse de, yanıp kül olsa da o özelliklerini kaybetmiyor.

Şüphesiz bu olayı, mevcut fiziksel kanunlarla anlamak veya çözmek mümkün değildir. Zira ruhla o kemik arasındaki ilgi, fizikötesi bir olaydır.

5— Rüzgârları değiştirip çevirmesinde de aklını kullanan bir millet için açık belgeler, isbatlayıcı deliller vardır.

Rüzgâr, bilindiği gibi, atmosferin hareketidir. Bu hareketlere yer ve hava sıcaklığındaki değişmeler sebep olmaktadır. Sıcaklık farkları yüksek ve alçak basınç alanlarının doğmasına yol açar. İki bölge arasında basınç farkı meydana gelince hava yüksek basınç bölgesinden alçak basınç bölgesine doğru akar.

Anlaşıldığı gibi, atmosferin hareketi belli sebep ve şartların oluşmasına bağlanarak sağlanmıştır. Şüphesiz bütün bu olay ve oluşumlar, çok sağlam ve dengeli bir plâna göre yürütülmektedir. Bizler ancak zahirî sebepleri tesbit edebiliyoruz, onların gerisindeki ilâhî plânı ve görevli melekleri göremiyoruz.

Kur'ân-ı Kerîm, bütün bu tabiat olayları üzerinde iyice düşünmemizi emretmekte ve aklımızı harekete geçirmek için birtakım ip uçları vermektedir. Öyle ki, her olay, mevcut düzenin bir parçasını, kurulu sağlam dengenin açık belirtisini yansıtmakta ve o denge ile düzeni sapasağlam ayakta tutan Yüce Kudrete yönelmemizi ilhâm etmektedir.

Nitekim altıncı âyetle bu inceliğe değinilerek düşünce ufkumuz genişletilmekte ve aklımızla imânımızı birleştirmemiz istenmektedir : «**İşte bunlar, sana hak ile okuduğumuz Allah'ın âyetleridir. Artık onlar, Allah'tan ve âyetlerinden sonra hangi söze inanırlar?**»

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın çok güçlü, çok üstün ve yegâne hikmet sâhibi Allah katından indirildiği belirtilerek, eserin mükemmeliğine ve kusursuzluğuna dikkat çekildi. Sonra da o çok üstün, çok hikmet sâhibi Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden belgeler anılarak insan aklına ışık tutuldu, malzeme verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bu gerçekleri görmeyen ve ilâhî âyetleri akıl ve insaf kulağıyla dinlemeyip arkasını çeviren, büyüklük taslayıp küstahlık eden inkârcılar için murdar bir azâbın hazırlandığı haber veriliyor ve böylece onların duygu ve düşünceleri harekete geçirilmek isteniyor.

——oOo——

وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ﴿٧﴾
يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا
فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٨﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيَاتِنَا شَيْـًٔا اتَّخَذَهَا
هُزُوًا اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩﴾ مِنْ وَرَٓائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي
عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْـًٔا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَٓاءَ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠﴾ هٰذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ
مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ ﴿١١﴾

M E Â L İ :

7— Çok yalan söyleyip iftira atan her günahkârın vay hâline!

8— Allah'ın âyetleri kendisine karşı okununca dinler ve hemen sonra büyüklük taslayarak sanki hiç işitmemiş gibi ısrar edip durur. Artık onu elem verici bir azâp ile müjdele.

9— Âyetlerimizden bir şey anlayıp öğrenince onu alay konusu edinir. İşte bunlar için horlayıcı, alçaltıcı, aşağılayıcı bir azâp vardır.

10— Ve önlerinde de Cehennem vardır. Kazandıkları hiçbir şey ve Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar fayda vermez, (azâbı geri çevirmez). Onlar için büyük bir azâp vardır.

11— İşte bu (Kur'ân), soğru yolu gösterendir. Rablarının âyetlerini inkâr edenlere gelince : Onlara da pek fena-murdar elemli bir azâp hazırlanmıştır.

İLGİLİ HADÎS :

İbn Ömer (R.A.) diyor ki : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz düşman saldırısına uğrar endişesiyle, Kur'ân-ı Kerîm ile düşman ülkesine seyahat yapılmasını men'etmiştir.»(1)

ALLAH'IN ÂYETLERİNİ YALAN SAYANLARIN DÖRT VASFI

(وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ...) «Çok yalan söyleyip iftira atan her günahkârın vay hâline!»

Ruha, akla, düşünce ve duyguya hitap eden ilâhî âyetlere iltifat etmiyen, üstelik onları hafife alıp arkasını döndüren inkârcı sapıkların dört kötü vasfı üzerinde durularak mü'minlere aydınlatıcı bilgi verilmektedir. Şöyle ki :

1— Çok yalancı ve iftiracıdırlar.

2— Günah işlemekte bir sakınca görmez ve buna devam ederler.

3— İlâhî âyetleri dinleyip onlardaki hüküm ve beyânları gururlarına yediremezler ve o yüzden büyüklük taslayarak arkalarını döndürürler.

4— Âyetlerden bir şeyler duyup öğrenince de onu alay konusu edinirler.

Açıklama :

Yalan ve iftira, daha çok küfrün gereği, inançsızlığın ve şüpheciliğin değişmeyen karakteridir. Aynı zamanda bâtıldan yana amaca ulaşmanın ve bunun için her şeyi mubah saymanın tabii neticesidir.

Allah'ın âyetleri, nefsin bu gibi aşırılık ve ölçüsüzlüklerine engel koyduğu için inkârcı devamlı haktan tiksinir ve nefret duyar. Haktan yana gelen kıvılcımın kalp ve kafasında doğurduğu tesiri gidermek için büyüklük taslar ve arkasını döndürmek suretiyle rahatlamak ister. Hakkı yansıtan âyet okununca, işi alaya alıp küstahlık yapar.

Kur'ân, yedi ve sekizinci âyetlerle inkârcı maddecinin karakter yapısının genel çizgilerini açıklayarak, hemen her çağda bu gibilerin sahnede yer alacaklarına işârette bulunuyor ve mü'minlerin ona göre tedbirli olmalarını istiyor.

---

(1) Buharî/cihâd : 129- Müslim/imaret : 92, 93, 94- Ebû Dâvud/cihâd : 81- İbn Mâce/cihâd 45- Taberânî/cihâd : 7- Ahmed : 2/6, 7, 10, 55, 63, 76, 128

İşte kendilerini küfrün bu çizgisine getirenleri, dönüş yapmadıkları takdirde, cehennem pusu kurup beklemektedir. Zira inkâr düzeyinde işlediği hiçbir iş ve amelinin Allah yanında bir değeri yoktur.

KUR'ÂN YALNIZ DOĞRU YOLU GÖSTERİR

(... هٰذَا هُدًى) **«İşte bu (Kur'ân), doğru yolu gösterendir.»**

Kur'ân-ı Kerîm, naklettiği kıssalarla hem tarihin karanlık yanlarını aydınlatmakta, hem de sosyologlara en doğru bilgiyi vermektedir. Ancak Kur'ân, olayları ibretli safhalarıyla anlatırken onların tarihi üzerinde durmaz, neden ve niçinine neşter vurarak yönlendirici misaller verir.

Bunun gibi, Kur'ân ilmî konuların detayına inmez; ilim adamına hareket noktasını belirliyerek temel bilgi verir. Böylece ilâhî olduğunu her vesileyle isbât eder.

Kur'ân, «hukuk sistemini» adâlet, ahlâk, fazîlet ve uhrevî müeyyidelerle birleştirip maddî müeyyidelerle kuvvetlendirir. Böylece hukukî uygulamanın asıl amacını belirler.

O bakımdan Kur'ân çok yönlü kutsal bir kitaptır. Onu, ilim ve insaf gözüyle inceleme zahmetine katlanan gerçekçi ilim adamları anlayıp takdir eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhî âyetlere kayıtsız kalıp inkâr fırtınasına yakalanan maddecilerin birtakım vasıfları ve karakter çizgileri üzerinde duruldu ve yönlendirici açıklamalar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, insan denilen varlığın ne kadar mükerrem yaratıldığına işâret edilerek, başta deniz nîmeti olmak üzere, göklerde ve yerde olan şeylerin onun hizmetine sevkedildiği açıklanıyor ve bu kadar geniş lûtuf karşısında, inkârcı sapıklar insaf ve iz'ana çağrılıyor. Sonra da herkesin kendi lehine veya aleyhine bir gelecek hazırlandığı belirtilerek, Allah'ın kimselerin ibâdetine muhtaç olmadığına işâret ediliyor.

——oOo——

اَللّٰهُ الَّذ۪ي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ ف۪يهِ بِاَمْرِه۪
وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعاً مِنْهُ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾
قُلْ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذ۪ينَ لَا يَرْجُونَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْماً
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِه۪ وَمَنْ اَسَاءَ
فَعَلَيْهَا ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

M E Â L İ :

12— O Allah ki, buyruğu gereği, gemiler yüzüp yol alsın; geniş lûtfunu, bol ihsânını arayasınız ve şükredesiniz diye denize başeğdirip emrinize vermiştir.

13— Göklerde ve yerde ne varsa, hepsini kendi tarafından sizin emrinize vermiştir. Şüphesiz ki, bunda iyice düşünen bir millet için açık belgeler vardır.

14— İmân edenlere deki : Allah'ın her milleti, işleyip elde ettikleriyle cezâlandıracağı günlerin (geleceğini) ümit etmeyenleri bağışlasınlar.

15— Kim iyi-yararlı amelde bulunursa kendi lehinedir. Kim de kötülük işlerse kendi âleyhinedir. Sonra da (hepiniz) Rabbınıza döndürüleceksiniz.

İNİŞ SEBEBİ

«Kim Allah'a fâizsiz güzel bir ödünç verirse..»(1) meâlindeki âyet in-

(1) Bak : Bakara Sûresi : 245- Teğabun Sûresi : 17- Hadid Sûresi : 11- Müzzemmil Sûresi : 21

diğinde, Fihnas veya Fahnas adında bir Yahudi, «Muhammed'in Rabbı muhtaç duruma düşmüştür» diyerek âyeti kendine göre yorumlamış ve bir bakıma alay konusu edinmişti. Onun bu sözünü duyan Ömer b. Hattab (R.A.), fazlasıyla hiddete gelmiş ve onu öldürmek üzere kılıcını alıp dışarı fırlamıştı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Hz. Ömer'in (R.A.) ne yapmak istediğini anladığından, onu geri çağırmıştı. Gelince, Hz. Peygamber ona : «Ya Ömer! kılıcını bırak» buyurmuştu. Bunun üzerine Hz. Ömer (R.A.) : «Ya Resûlellah! çok doğru buyurdunuz. Sizin hak paygamber olduğunuza bir defa daha şehadet ederim. Çünkü Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır : **«İman edenlere de ki : Allah'ın her milleti, işleyip elde ettikleriyle cezalandıracağı günlerin (geleceğini) ümit etmiyenleri bağışlasınlar.»**(1)

ALLAH'IN VARLIĞINA VE BİRLİĞİNE, İNSANIN DA EN ŞEREFLİ CANLI OLDUĞUNA DELÂLET EDEN BELGELER

(اَللّٰهُ الَّذ۪ي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ ف۪يهِ بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ...) **«O Allah ki, buyruğu gereği, gemiler yüzüp yol alsın; geniş lûtfunu, bol ihsanını arayasınız ve şükredesiniz diye denize baş eğdirip emrinize vermiştir..»**

Bu, cisimlerin su üzerinde yüzme prensibine işârettir. İlk mucidinin (M.Ö. 287-212) Arşimet olduğu kabul edilirse de, ondan asırlarca önce Hz. Nuh'a bu bilginin verildiğini ve dünyada ilk büyük çapta ve dengede gemi yapanın o olduğunu hem Kur'ân, hem de Tevrat açıklamaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm birkaç yerde farklı cümlelerle bu kanuna dikkatleri çekerek ana fikir vermekte ve yüzmekte olan cisimle su arasındaki fiziksel kanuna işâret etmektedir.

Şüphesiz suyun belirtilen özellikte yaratılması büyük bir nîmettir ve münhasıran insandan yanadır. Sonra da denizin iki önemli yararına değinilerek mü'minler aydınlatılmakta ve dikkatlerini deniz nîmetleri üzerinde toplamalarına atıf yapılmaktadır:

1— Deniz ticareti ve taşımacılığı,

2— Cenab-ı Hakk'ın denizlerde vücuda getirdiği geniş ve bol nîmetler..

Böylece Kur'ân, hem gemilerin su üzerinde yüzmesiyle ilgili fiziksel kanuna, hem de denizdeki besin kaynaklarına ve diğer nimetlere atıfta bulunarak mü'minlerin geniş çapta denizlere sâhip olmalarını ilhâm etmektedir. Ayrıca bu düzenlemeyi, Allah'ın varlığına, birliğine ve insanın en şerefli canlı olduğuna delil göstermektedir.

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 16/161

GÖKLERDE VE YERDE NE VARSA, HEPSİ İNSAN OĞLUNUN EMRİNE VERİLMİŞTİR

(... وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ) «Göklerde ve yerde ne varsa, hepsini kendi tarafından sizin emrinize vermiştir..»

Bu âyet, kâinatın insan için, insanın da Allah'a ibâdet ve şükürde bulunması için yaratıldığını hikmet ve felsefesiyle belirtmektedir. Gerçekten varlık âlemine baktığımızda her şeyin insan için yaratılıp onun hizmetine verildiğini görmekteyiz. O halde insan denilen varlık varsa, kâinatın anlamı, hikmeti ve değeri vardır; o yoksa, kâinat anlamsız ve hikmetsiz kalır. O bakımdan insan türünün dünyada yaşama süresi sona erince, yani ruhlar âlemindeki en son insan ruhu da gelip yeryüzüne inince, mevcut düzenin anlam ve hikmeti de sona ermiş olur ve o bakımdan bozulması gerekir. İşte kıyâmetin bir bakıma anlamı budur. Sonra insan asıl amaç olan ikinci hayata kaldırılacağı için, bozulan düzenin yerine kalıcı yeni bir düzenin kurulması gerçeği ortaya çıkıyor.

Sonuç olarak kâinat bir saat gibidir. Her parçası diğerleriyle birleşip bütünleşerek çalışmakta ve varlığını sürdürmektedir. Parçalardan birinin bozulması, diğerlerine de olumsuz yönde tesir eder. O bakımdan kıyâmet olayının, önemli bir sistemin bozulmasıyla başlayacağı söz konusu olabilir.

KÜFÜR VE AZGINLIKLA SİSTEMLİ MÜCADELE ETMEK

(... قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) «İmân edenlere de ki : Allah'ın her milleti, işleyip elde ettikleriyle cezalandıracağı günlerin (geleceğini) ümit etmeyenleri bağışlasınlar..»

İslâm, insan oğlunun hayat yolunu çizen, onun umutsuzluğunu gideren, önünü aydınlatıp hem ruhuna, hem de bedenine yönelip denge kurmasını sağlayan; iki hayatın amaç ve hikmetini öğreten ve yaratan ile yaratılan arasında en sağlam ve köklü irtibat kuran son dindir.

O, insana bu açıdan bakıp yaklaşırken, günün şartlarını, imkânlarını göz önünde bulundurmayı ve öylece seviyeli, sistemli ve kademeli bir metotla tebliğ ve irşadı eğitim ve öğretim düzeyinde sürdürmeyi emreder.

Nitekim bu metodu en iyi bilen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz on üç yıllık Mekke döneminde saldırgan inkârcı zorbalara karşı silahlı bir mücadeleye kesinlikle kapı açmamış; kâfirleri insaf ve iz'ana dâvet ederken on-

ların saldırı ve sataşmalarını müsamaha ile karşılamıştır. Şüphesiz ki 14. âyet İslâm'ın uygulamada izlediği bu yolu açıklamaktadır.

İYİLİK VE KÖTÜLÜK İZAFÎDİR

(... مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ) **«Kim iyi-yararlı amelde bulunursa kendi lehinedir..»**

İyilik ve kötülük kavramları nisbî ve izafîdir. İnsan hayatını dengede, meşru sınırlar içinde tutmaya yönelik ilâhî düzenlemenin bir uzantısıdır. Hayat kanunları, diğer bir anlatımla, sünnettullah bu düzenlemeyi korur ve yaşatır. Bilerek, inanarak uyanlar iki hayatta da mutlu olurlar; uymayanlar kendi aleyhlerine bir sonuç hazırlama haksızlığında bulunurlar. Ama unutmamak gerekir ki, sünnetullah'a uyanların da, uymayanların da sonunda dönüşleri Allah'adır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, göklerde ve yerde olan her şeyin insan için yaratıldığı açıklanarak, onun Allah yanındaki yerine ve önemine işârette bulunuldu ve bu arada denizlerin taşıdığı kaynaklara dikkatler çekildi. Sonra da iyilik ve kötülüğün nisbî ve izafî olduğuna değinilerek, sünnetullahın şaşmadan hedefine ilerlediği dolaylı şekilde hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, İsrâil oğulları'na, başta Tevrat olmak üzere birçok yüksek nîmetlerin verildiği; fakat, son peygamber hakkındaki bilgi kendilerine ulaşınca ihtilâfa düştükleri, ilâhî sınırları aştıkları konu ediliyor. Hz. Muhammed'in (A.S.) ve Onun izinde olan ilim adamlarının, gerçeği bilmeyen sapıkların heveslerine uymamaları tenbih edilerek, İsrâil oğulları'nın düştüğü bataklığa düşmekten sakınmaları emrediliyor. Sonra da Kur'ân'ın üç ana vasfına yer veriliyor.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ الْكِتَابَ
وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ
عَلَى الْعَالَم۪ينَۚ ﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِۚ فَمَا اخْتَلَفُٓوا
اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُۙ بَغْياً بَيْنَهُمْۜ اِنَّ رَبَّكَ
يَقْض۪ي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾
ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَر۪يعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ
الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـٔاًۜ
وَاِنَّ الظَّالِم۪ينَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۚ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّق۪ينَ
﴿١٩﴾ هٰذَا بَصَٓائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

MEÂLİ :

16— And olsun ki, İsrâil oğulları'na kitap, hüküm ve peygamberlik verdik; onları iyi-temiz şeylerle rızıklandırdık ve onları (o çağda yaşayan mevcut) milletlerden üstün kıldık.

17— Onlara (din ve dünya) işinde açık belgeler; deliller verdik. Kendilerine ancak ilim (son Kitap ve son Peygamber) geldikten sonra aralarındaki haklara tecâvüz ve ihtirastan dolayı görüş ayrılığına düştüler. Şüphesiz ki, Rabbın, görüş ayrılığına düştükleri hususlar hakkında Kıyâmet günü aralarında hükmedecektir.

18— Sonra da (din ve dünya) işlerinde seni ayrı bir şeriât üzere görevlendirdik. Artık sen o şeriâta uy; bilmeyenlerin heveslerine uyma!.

19— Çünkü onlar elbette Allah'a karşı seni koruyup (gelecek azâptan) kurtaramazlar. Şüphesiz ki zâlimler birbirinin dostu ve sâhibidirler. Allah ise korkup (inkâr ve azgınlıktan, şer ve fesâttan) sakınanların dostu ve sâhibidir.

20— Bu kitap, insanlar için gönül gözleri; kesinlikle inanan bir millet için doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmettir.

YAHUDİLERİN İNAT VE İHTİRASI

(وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ...) **«And olsun ki, İsrâil oğulları'na kitap, hüküm ve peygamberlik verdik..»**

Kur'ân, duyguya, düşünceye, akla ve irfana seslenip uyarıcı ve yönlendirici malzeme vermekle beraber, inkârcı maddecilerin, muhteris kitap ehlinin çoğu hislerine ve ön yargılarına mağlup olup küfürde ve haksızlıkta inatla ısrar etmişlerdir ve hâlen de ısrar etmektedirler. Kitap Ehli olan Yahudilerin çoğu Tevrat'ın haber vermesine rağmen, son peygamber Hz. Muhammed (A.S.) risalet göreviyle sahneye çıkınca, ihtiraslarına yenik düşüp bu açık belge ve bilgi üzerinde ayrılığa düştüler ve Tevrat'daki belgeleri yanlış bir yorumla hedefinden saptırdılar. Onlar, daha önceleri de Tevrat'ın bazı hükümlerini değiştirmek suretiyle birtakım ihtilâflara yol açmışlardı. O bakımdan son peygamberi red ve inkârda bir sakınca görmediler. Kendilerini üstün görüp başka kavimden gönderilen peygambere uymayı gururlarına yediremediler.

Böylece Cenâb-ı Hak, Yahudi milletinin kin ve ihtirasını yansıtarak Hz. Muhammed'in (A.S.) üzülmemesini tavsiye etmekte ve hakkın mutlaka başarılı olacağını, inkârcı ve ihtilâfçıların da âhirette hesap vereceklerini haber vermektedir.

AYRI ŞERİÂT, FARKLI HÜKÜMLER

(ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَرٖيعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذٖينَ لَا يَعْلَمُونَ) **«Sonra da (din ve dünya) işlerinde seni ayrı bir şeriât üzere görevlendirdik. Artık sen o şeriâta uy; bilmeyenlerin heveslerine uyma.»**

Şeriat, sözlükte «Açık yol» anlamına gelir. Dinî terim olarak : Allah'ın peygamber vasıtasıyla kullarına teblîğini emrettiği din ve dünya işlerini düzenleyen ilâhî sistem demektir. Bu sistem, sosyal yapıyı, gelişen kültürü ve ilmi hedef alarak belirlenir. O bakımdan esasta bütün dinler birleşirse

de, hayat düzeniyle ilgili hükümlerde birbirinden ayrılırlar. Musa Peygamber'in (A.S.) şeriâtı, İsrâil oğulları'nın sosyal yapısını, bilgi ve kültürünü hedef alarak inmiştir. Hz. Muhammed'in (A.S.) şeriatı, bütün milletlerin, ülkelerin sosyal ve kültürel yapılarını, ortaya çıkacak medeniyetlerini ve gelişmeye devam edecek ilimlerini hedef alarak indirilmiştir. O bakımdan kendisinden önceki şeriâtleri yürürlükten kaldırmış ve Allah'ın insanlara son mesajı olarak kıyâmete kadar devam edeceğini ilân etmiştir.

Ancak Kur'ân'da «şeriât» kavramının, tarifini yaptığımız manadan başka, dinlerin birleştiği «esaslar» hakkında kullanıldığını da görmekteyiz ki bu, bir istisna teşkil etmekte ve ilk yapılan tarifi değiştirmemektedir.(1)

İbn Abbas (R.A.) ise, yukarıdaki tarîf doğrultusunda «şeriât» kavramını, Kitap ve Sünnet'te vârid olan hükümler olarak yorumlamıştır.

Şeriâtlerin farklı olması, dinlerdeki tekâmülün başlıca belirtisi kabul edilir. Dinler İslâmiyetle noktalanıp tekâmülün zirvesine yükselmiş bulunduğundan, artık yeni bir şeriâtın, yani ilâhî hükümlerin indirilmesi söz konusu değildir. O bakımdan her aklı eren mü'minin son dini koruması, yanlış ve kasıtlı yorumlardan uzak tutması bir vecîbedir.

Bu gerçeği bilmeyenlerin arzu ve heveslerine uyup İslâmiyeti, insan zekâsının ürünü olan başka sistemlere uydurmaya kalkışmak, günahların en büyüğü, haddini bilmezliğin en kötüsü, ilâhî sistemi hafife almanın en çirkin oyunudur. Zira din bir bütündür, ya tümüne uyulup kabul edilir, ya da tümü reddedilir. Bazı hükümlerine inanıp bazısına inanmamak veya amel edilmeye değer bulmamak küfürdür.

Modernistlere yaranmak, yabancı kültür istilasına uğramış ve öz değerlerinden kopmuş taklîtçileri memnun etmek için din adına taviz verenler, bilmelidirler ki : Bu davranış ve düşünceleriyle İslâm'a ve Kur'ân'a ters düşmektedirler ve yaranmak istedikleri kimselerin de onları Allah'ın azâbından kurtarmaya güçleri yetmiyecektir.

KUR'ÂN KÂİNAT PLÂNINI AÇIKLAMAKTADIR

(هٰذَا بَصَٓائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ) **«Bu kitap insanlar için gönül gözleri; kesinlikle inanan bir millet için doğru yolu gösteren bir rehber ve bir rahmettir.»**

Kur'ân-ı Kerîm, her yönüyle kâinat plânını ve insan oğlunun bu plândaki yerini ve görevini, yaratılışının hikmetini, hayat ve ölümün anlamını

(1) Bilgi için bak : Şûrâ Sûresi : 13. âyetin tefsîri

açıklamaktadır. Kendilerini Kur'ân ölçülerinin dışında tutanlara gelince: Onlar plândaki yerlerinden kopup niçin yaratıldıklarının hikmetinden habersiz bir halde sadece fiziksel yapılarını ve zekâlarını geliştirme ihtiyacını duyarlar ve ömürlerini böylesine dengesiz bir hava içinde tüketerek ruhlarını, kalplerini mânevî gıdadan yoksun bırakırlar. Oysa her şey insan için, insan da Allah'a ibâdet için yaratılmıştır. İlgili yirminci âyetle Kur'ân'ın belirttiğimiz özelliğine değinilerek Onun üç ana vasfı açıklanmaktadır :

1— Basâir.

Basâir, «basîret»in çoğuludur. Bu kavram daha çok kalp gözü hakkında kullanılır.

Şüphesiz ki Kur'ân, bütünüyle en doğru yolu, en iyi ve güzel ameli, en yüksek ahlâkı, en âdil ölçüyü gösterir. Bu hususta insan kalbini ve kafasını hakikate açıp ışık tuttuğu; ona malzeme verip belge ve delilleri sıraladığı için insandan yana da gönül gözü hüviyetindedir.

2— Hüdâ.

Bu, doğru yolu gösterme, iyiye irşad etme anlamına masdar olup «sapıklığın» karşıtıdır. Böylece Kur'ân her yanıyla doğru yolun rehberi, iyiliğe irşadın değişmeyen kılavuzudur. O bakımdan Kur'ân hidâyetin tâ kendisi sayılmış ve artık Ondan başka hidâyet rehberi söz konusu olamıyacağı kesinlik kazanmıştır.

3— Rahmet.

Kur'ân'ın rahmet olması, ilâhî rahmeti hikmet ve anlamıyla yansıttığından kaynaklanmaktadır. Kur'ân'ın her iki hayatımızla ilgili mutluluk va'deden beyânları ise, insana ayrı bir rahmet, huzur ve güven kapısı açmakta ve ümitsizliğini bütünüyle gidermektedir.

Ne var ki, Kur'ân'ı, sözü edilen bu üç özelliğiyle anlayıp, Onun saadet va'deden havasına girebilmek için şüpheden uzak bir imân ve gönül yatışkanlığına ihtiyaç vardır. Şöyle ki : Bu konuda düşünce ve ilim imânla birleşip bütünleşmelidir. Nitekim bu hususta 19. âyetin son kısmı bize ışık tutmakta ve Allah'a dost olmanın, her yönüyle Kitap ve Sünnet'e sıkı bağlı kalmakla gerçekleşeceğine işâret etmektedir.

GERÇEK HAYAT NEDİR VE NASILDIR?

Kişiler kendi bilgi ve kültürlerine; zekâ ve anlayışlarına; inanç ve ideallerine göre, hayatı tarif ederler. Konuya dış kabuğu itibariyle bakanlara göre, hayat, doğup büyümek, gelişip yok olmaktır. Hiçbir amaç ve hikmeti yoktur. O bakımdan insan yaşama süresince en iyi şekilde beslenip bütün

arzularını en iyi şekilde gerçekleştirmelidir ve asıl mutlu olaniar da bu imkânı elde edenlerdir. Şüphesiz bu tarîf, belki insandan başka canlılar için geçerli sayılabilir. Ama insan için asla... Çünkü diğer canlılar da dahil her şeyin insan için yaratıldığı kesindir. Ya insan niçin yaratılmıştır? O, ne başka canlıları memnun etmek için, ne de kendisini zahirî alanda tatmin etmek için yaratılmıştır. O, en yüce kudretin halîfesi olarak yeryüzüne getirilmiştir. İşte onun hayatının hikmet ve felsefesi budur.

O halde insan kendi yerini, hılkatının hikmetini, görevinin sınırını, yüklendiği emanetin ağırlığını, yükseldiği üstün derecenin anlamını bildiği ve anladığı nisbette, hayatı kavrama bahtiyarlığına erişebilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İsrâil oğulları'nın son din hakkındaki tutumları ve onları âsi durumuna getiren ihtirasları konu edildi. Arkasından, Müslümanların din adına taviz vermemeleri tenbîh edilerek, İsrâil oğulları'nın yanlış tutumundan ibret almaları istendi. Sonra da doğru yolu gösteren Kur'ân'ın üç özelliği üzerinde durularak yeterli bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatın mutlak anlamda hak üzere yaratıldığı hatırlatılarak kötülük işleyenlerin iyilik işleyenlerle bir tutulmayacağı ve bunlar arasında hak ölçüsüne göre hüküm verileceği belirtiliyor. Kalbini ve kafasını hakikate karşı kapalı tutan kimsenin hidâyet çizgisinden uzaklaştığına değinilerek, bu durumda öylesinin doğru yolu bulup seçmesinin çok zor ve belki bazı durumlarda imkânsız olduğuna işâret ediliyor. Sonra da ikinci hayata inanmayan inkârcı maddeciler üzerinde durularak, bilgi veriliyor.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ
كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ
سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾
أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ
وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾ وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا
وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾
وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتُوا
بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ
ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

M E Â L İ :

21— Yoksa o kötülükleri işleyip duranları; imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar gibi mi yapacağımızı, hayatlarını, ölümlerini bir mi tutacağımızı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!

22— Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Herkes kazanıp elde ettiğinin karşılığını görsün diye (onları Dünya'ya getirdi). Onlar (amellerinin karşılığı verilirken) hiç de haksızlığa uğratılmazlar.

23— Kendi hevesini ilâh edinen; Allah'ın (durumunu) bildiği için saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği; gözünün üstüne bir perde gerdiği kimseye ne dersin? Allah'tan sonra kim onu doğru yola çıkarabilir? Artık iyice düşünmez misiniz?

24— Onlar dediler ki : «Bizim ancak dünya hayatımızdır; ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman (aşındırıp) yok eder.» Onların bu hususta bir bilgisi yoktur; onlar sadece öyle sanırlar.

25— Âyetlerimiz onlara karşı açık-seçik okununca, ileri sürdükleri tek delilleri şöyle demeleri olur : «Eğer doğrulardan iseniz haydi babalarımızı (geri) getirin.»

26— De ki : Allah sizi diriltir, sonra öldürür, sonra da (vuku'unda) hiç şüphe olmayan Kıyâmet günü sizi (diriltip) biraraya toplar. Ne var ki, insanların çoğu bilmezler.

İLGİLİ HADÎSLER

«Diken ağacından üzüm elde edilemiyeceği gibi, ilâhî sınırları aşan ahlâksız sapıklar da iyilerin makam ve derecelerine erişemezler.»(1)

Kudsî Hadîs / Cenâb-ı Hak buyurdu :

«Ademoğlu bana eziyet edip zamana sövüp sayar; oysa ben zamanım (onu, insanların yaşamasına hazırlayıp veren benim). İş ve durum benim elimdedir. Gece ile gündüzü (düzenli) evirip çeviren de benim.»(2)

«Sizden birinizin arzu ve hevesi, benim getirdiğim (ilâhî nizama) uymadıkça imân etmiş olmaz.»(3)

«Gökkubbe altında Allah'ın en çok buğzettiği ilâh, tapılan arzu ve hevestir.»(4)

«Zeki ve akıllı o kimsedir ki, nefsini hesaba tabi' tutup ölümünden sonraki hayat için çalışır. Âciz o kimsedir ki, kendini hevesinin peşine takıp (amelsiz, ibâdetsiz) Allah'tan birtakım temennilerde bulunarak kuruntular kurar.»(5)

«Üç şey kurtarıcı, üç şey de yok edicidir. Yok edici üç şey : Peşine

(1) Ebû Ya'lâ - İbn Kesîr : 4/150

(2) Buharî/tefsîr : 45, tevhîd : 35- Müslim/elfaz : 2, 3- Ebû Dâvud/edeb : 169- Ahmed : 2/238

(3) el-Câmi'û Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 16/167

(4) el-Câmi'û Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 16/167

(5) Tirmizî/kıyâmet : 25- İbn Mâce/zühd : 31- Ahmed : 4/124

takılıp uyulan ihtiras ve cimrilik; tabi olunan heves ve kişinin kendini beğenmesidir. Kurtarıcı olan üç şey : Gizli ve açık hallerde Allah'tan saygı ile korkmak, zenginlik ve fakirlik günlerinde aşırı gitmeyip itidali korumak; hoşnutluk ve öfkeli anlarda adâleti gözetmektir.» (1)

KÂİNAT TAM DENGELİ VE UYUMLU YARATILMIŞTIR

(وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ...) «Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı..»

İslâmî sistemin uyulacak en son, en metekâmil hayat düzeni olduğu açıklandıktan sonra, kâinatın hak üzere yaratıldığı belirtilerek insan aklına ışık tutulmakta ve ön fikir verilmektedir. Şöyle ki :

Allah'ın kudret elinden çıkan her şey mükemmel ve kusursuzdur. Gökleri ve yeri nasıl denge ve düzende tutmuş; her şeyi harekete sokarken nasıl en ince hesaplara ve şaşmayan esaslara göre yörüngeler meydana getirmiş ve böylesine bir kuruluşta en küçük bir sapmanın söz konusu olamıyacağını açıklamışsa, Hz. Muhammed'e (A.S.) indirdiği din ve kitabı da öylece ve hatadan uzak tutmuş; insanın hılkatına uygun her iki hayatla ilgili hükümleri ve esasları eskimekten, özelliğini kaybetmekten korumuştur.

Konuya bu açıdan bakıp bir değerlendirmede bulunduğumuzda, göreceğiz ki, asıl uyumsuzluk, dengesizlik ve düzensizlik insanın kendisinden kaynaklanmaktadır.

İlâhî vahye dayanarak Resûlüllah'ın (A.S.) yaptığı kalıcı inkılabı ve kurduğu gerçek medeniyeti hangi millet veya lider kurabilmiştir. Ondan başka yapılan bütün inkılaplar ve kurulan birçok medeniyetler, kurucularının ölümüyle yıkılmaya ve çok geçmeden silinmeye mahkûm olmamış mıdır? Günümüzdeki ilmî buluşlar, teknolojideki başarılar, dinî ahlâktan, âhiret kavramından uzak tutulduğu için insanlığa huzur ve güven getirebilmiş midir?

Görülüyor ki, ilim ve teknik hak din ve onun getirdiği köklü imândan kopuk kalınca, huzur ve güven havası estirememekte ve bazan da felâkete yol açmaktadır.

O bakımdan insanlığın son ve tek ümidi, İslâmiyettir. Milletler Ona yöneldiği gün, beşeriyetin beklediği gerçek medeniyet ancak doğabilecek ve hakikî kardeşlik sağlanmış olacaktır.

---

(1) Bezzar - Taberânî - Ebû Nuaym (el-Aclûnî, bu hadîsin zayıf olduğunu belirtmiştir : 1/323

KENDİ HEVESİNİ İLÂH EDİNENLER

(أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلٰهَهُ هَوٰيهُ ...) **«Kendi hevesini ilâh edinen...... kimseye ne dersin?»**

Göklerde ve yerde olanı insanın hizmetine verip baş eğdiren Allah, en çok sevilmeye, sayılmaya, korkulmaya ve ümit bağlanılmaya lâyıktır. Hem insan, Allah'ı bilip O'na ibâdet etmek üzere yaratılmış ve hılkatının hikmeti meçhul bırakılmamıştır. O bakımdan var kılınmasının amacını bu gerçeğin dışında arayanlar hep aldanırlar.

O halde insan, hılkatının bağlı bulunduğu yüce kudreti sevdiği ve saygı ile O'ndan korktuğu ölçüde, insanlığını öğrenmiş sayılır. O kudreti bırakıp nefsinin heveslerinin peşine takılarak hayat dizginini İblîs'in eline verenler ise, kendi heveslerini ilâh edinmiş ve ona tapmış kabul edilirler. Zira insan şu dünya hayatında Allah'ı bırakıp en çok neyi sever ve ne ile meşgul olup yeteneklerini o doğrultuda kullanırsa, o şeyi ilâh edinmiş sayılır.

ALLAH'IN SAPTIRDIĞI KİMSELER

(وَأَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْد۪يهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ)

«Allah'ın (durumunu) bildiği için saptırdığı; kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne bir perde gerdiği kimseye ne dersin? Allah'tan sonra kim onu doğru yola çıkarabilir? Artık iyice düşünmez misiniz?»

23. âyetle, kendi hevesini ilâh edinenler konu edilirken, Allah'ın bir bilgiyle onları saptırdığı, kulak ve kalplerini mühürlediği, gözlerinin üzerine perde gerdiği haber verilmekte ve bu açıdan konu üzerinde düşünmemiz ilhâm edilmektedir.

Gerçi bu âyetin çeşitli yorumları yapılmıştır; ama müfessirlerin çoğu bundan maksadın, ezelde ilâhî ilmin yaptığı tesbit olduğunu belirtmiştir. Zira O'nun ilmi ezelle ebed arasını kuşatmıştır. Yanılması da hiçbir zaman söz konusu olamaz. O halde O, kimlerin imân etmiyeceğini, hakka karşı kalp ve gözlerini kapalı tutacağını tesbit edip öylece ana deftere işlemiştir. Onun değişmesi mümkün değildir. Artık sapıklıkta ısrar eden o kimseleri, Cenâb-ı Hak sapıklıkları üzere bırakır ve onları doğru yola eriştiren bulunmaz.

İşte ilgili âyetin delâlet ettiği mana ve hüküm budur. Allah daha iyisini bilir.

İNKÂRCI MADDECİLERİN İDDİASI

(وَقَالُوا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا اِلَّا الدَّهْرُ ...) **«Onlar dediler ki : «Bizim ancak dünya hayatımızdır; ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman (aşındırıp) yok eder.»**

Bu sapıklar, hayatın madde ile birlikte ezelden mevcut olduğunu savunurlar; Allah, hılkat, düzen ve denge kavramlarını reddederler. Bir sürü tesadüfler eseri olarak canlıların oluştuğunu söyleyerek, birtakım nazariye ve hayaller peşinde koşarlar.

Onlar hayatı bu açıdan ele alıp tarif ederler; zamanın her şeyi aşındırıp eskittiğini ve sonra da başka şeylere dönüştürdüğünü söylerler. Onlara göre, hayatın bu şekli devr-i dâim halinde sürüp gider. Başlangıcı olmadığı gibi sonu da yoktur, şeklinde düşünürler. Aynı zamanda, ikinci hayatın gerçekleşeceğine inananlara derler ki : «Doğrulardan iseniz, daha önce ölüp toprağa karışan ve parazitlere dönüşen atalarımızı diriltip geri getirin!»

Bu, Kur'ân'ın anlatımıyla, çok bilgisizce bir itiraz; gerçekten uzak bir iddiadır. Çünkü Kur'ân, ikinci hayatın meydana geleceğine, kuruyup çer çöp haline gelen bitkileri misal vererek, vakti saati, yani dönemi gelince mevcut düzenin bozulacağını ve ikinci hayat için yeni bir düzen kurulacağını haber vermekte ve ilâhî kudretin üstünlüğünü yansıtan delil ve belgeleri gözler önüne sermektedir.

Zira her hareketin bir başlangıcı, bir sonu; bir de hareket ettireni söz konusudur. Aynı zamanda düzenli, dengeli hareket, düzenli ve kusursuz bir plânın mevcudiyetine delâlet eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâinatın hak üzere yaratıldığı belirtilerek, her konu ve sistemin bu açıdan değerlendirilmesi istendi. Kendilerini nefis ve heveslerinin peşine takılmaktan alıkoyamıyan inkârcı sapıkların, kalplerinin ve kulaklarının mühürlendiğine değinilerek hidâyet meselesine atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet gününde her ümmetin dizüstü çökerek amel defterleriyle başbaşa kalacakları konu ediliyor. Meleklerin o defterleri tanzimde hiçbir hata yapmıyacakları belirtilerek, ona göre bir hayat düzeni kurmamıza işârette bulunuluyor. Sonra da kıyâmetin mutlaka meydana ge-

leceği üzerinde durularak, âhiret gününde inkârcıların ilâhî rahmetten uzak tutulacakları haber veriliyor.

——oOo——

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰى اِلٰى كِتَابِهَا اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ
رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا
اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ
﴿٣١﴾ وَاِذَا قِيلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ
مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ اِنْ نَظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾
وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٣﴾
وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسٰيكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا وَمَاْوٰيكُمُ النَّارُ
وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا
وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾

M E Â L İ :

27— Göklerin ve yerin mülk-ü saltanatı Allah'ındır. Kıyâmet'in kopmasının meydana geleceği gün, evet o gün (daha önce) bâtıla saplanıp kalanlar hüsrâna uğrayacaktır.

28— (O gün) her ümmeti dizüstü çökmüş görürsün ve her ümmet kendi kitabına çağrılır. Bugün yapageldiğiniz şeylerin karşılığını görürsünüz.

29— İşte bu kitabımız size karşı hakkı söyler; çünkü gerçekten biz sizin işlediklerinizi yazdırdık.

30— İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara gelince : Rabları onları rahmetine alır. Bu da açık bir kurtuluştur.

31— İnkâr edenlere gelince : Âyetlerimiz size okundu da büyüklük tasladınız ve böylece suçlu günahkâr bir millet oldunuz değil mi?

32— «Allah'ın va'di (verdiği söz) mutlaka haktır; Kıyâmet'in kopacağında hiç şüphe yoktur» denilince de, «Biz, Kıyâmet'in kopuşu nedir bilmiyoruz, sadece zan ve tahminde bulunuyoruz; bizim bu konuda kesin bilgimiz yoktur» diye cevap verdiniz.

33— Yapageldikleri işlerin kötülükleri kendilerine belli oldu ve alaya aldıkları şeyler(in vebâli) her taraftan onları kuşatıverdi.

34— Onlara : «Bugününüze kavuşmayı unuttuğunuz gibi, bugün de biz, sizi kendi hâlinize bırakacağız. Oturup karar kılacağınız yer ateştir ve sizin için yardımcılar da yoktur» denilecek.

35— Bu böyledir; çünkü siz, Allah'ın âyetlerini alay ve eğlence konusu edindiniz. Dünya hayatı sizi iyice aldattı. Bugün artık ne ateşten çıkarılırlar, ne de özür ve dilekleri kabul edilir.

KUR'ÂN HER VESİLEYLE İNSAN AKLINA IŞIK TUTAR

(وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ...) «Göklerin ve yerin mülk-ü saltanatı Allah'ındır..»

Kur'ân, ilâhî metod gereği, inkârcı sapıkların iddialarını reddederken, sık sık Cenab-ı Hakk'ın ilminin ve kudretinin her şeyi kapsayıp kuşattığını açıklar ve hemen sonra bu kudretin varlığına delâlet eden delil ve belgeleri sıralayarak akla malzeme verir ve insan hayatını köklü biçimde yönlendiren âhiret kavramını en inandırıcı, uyandırıcı, yönlendirici ve düşün-

dürücü anlatımla işler ve arkasından birtakım safhalarına yer vererek gereken uyarıyı yapar.

İlgili âyetle, kâinatın bütünüyle Allah'a ait olduğu belirtilirken, kıyâmetin kopması konu edilmekte ve âhiret gününden birkaç safhaya değinilmektedir. Böylece ilâhî rahmet insan aklına, düşüncesine, duygusuna ve vicdanına seslenerek yardımcı olmaya devam etmektedir. Bu sese kulak verenler mutlaka mutlu olurlar; vermeyenler sapıklıkları içinde bocalar kalırlar.

ÂHİRET ÂLEMİNDEN BİRKAÇ SAFHA

(وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰى اِلٰى كِتَابِهَا ...) **«(O gün) her ümmeti dizüstü çökmüş görürsün ve her ümmet kendi kitabına çağrılır..»**

Cenâb-ı Hak, beşer ruhunu dolduran, ona sorumluluğun mana ve ölçüsünü veren âhiret gününde meydana gelecek safhalardan birkaçını sıralamakta ve böylece kullarını uyarmaktadır. O, bununla, dünya hayatından amacın âhiret hayatı olduğunu ve bu iki hayatın birbirini tamamladığını; biri olmayınca diğerinin anlamsız kalacağını haber vermektedir. Şöyle ki :

1— Kıyâmet gününde diriltilen insanlar kendi çağdaşlarıyla, bağlı bulundukları kavim ve ümmetleriyle biraraya getirilirler. Diğer bir yorumla, kendi inançlarında olanlarla biraraya getirilerek, mahşer alanında kendilerine ayrılan yerde bekletilirler. İşte bu safhada özellikle inkârcı azgınlar, maddeci şaşkınlar ilâhî azamet ve adâletin verdiği korku sebebiyle dizüstü çöküp kalırlar da Cenâb-ı Hakk'ın vereceği hükmü beklerler. Zira o gün de yegâne hâkim Allah'tır.

2— Her ümmet, hesabını belirleyen, geleceğini haber veren amel defterine çağrılır. Bu, herkesin dünya hayatında nasıl bir yol izlediğini; ömrünü nerede, nasıl harcadığını; ruhunu ve kalbini ne ile doldurduğunu bir defa daha ayan-beyân görüp kendi âkıbetini yine kendisinin hazırladığını anlamasına yönelik bir safhadır.

3— Amel defterini eline alan herkes şaşırıp kalır; öyle ki, dünyada işlediği her şeyin orada anında yazıldığını görür. O sırada görevli melekler onlara : **«İşte bu kitabımız size karşı hakkı söyler; çünkü gerçekten biz sizin işlediklerinizi yazdırdık.»** derler.

Meleklerin bu hatırlatması, üç ayrı yorumu gerektirmektedir :

a) Hz. Ali (R.A.) diyor ki : Şüphesiz ki Allah'ın melekleri her gün bir görev ile yeryüzüne inip ademoğullarının amellerini yazarlar.

b) İbn Abbas (A.S.) diyor ki : Cenâb-ı Hak, o tertemiz melekleri görevlendirir de Ramazan Ayında adem oğullarının Ümmu'l-Kitap (Levh-i Mahfûz)da yazılı olan amellerini istinsah ederler ve her perşembe günü onları «Hafeze» denilen meleklere arzederler. Onlar da kendi tesbit edip yazdıklarını onunla karşılaştırırlar da birbirine tıpatıp uyduğunu görürler.

İstinsah : Bir konuyu başka bir kitaptan aynen yazıp aktarmak anlamına gelir.

c) İlim adamlarından bir kısmına göre : Hafeze denilen yazıcı melekler her gün insanların amellerini yazıp asıl yerlerine döndüklerinde ondaki iyilik ve kötülükleri ayırırlar da ayrı ayrı yazıp sıralarlar. Mubah sayılan amelleri ise, bu ikinci deftere nakletmezler.

ÂHİRET SAADETİ ÜÇ ŞARTA BAĞLANMIŞTIR

(فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ...) **«İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara gelince : Rabları onları rahmetine alır. Bu da açık bir kurtuluştur.»**

Âhiret, dünya hayatının bir bakıma devamı sayılır. Ne var ki, eskiyen bedeni terkeden ruh, bir süre Berzah Âlemi'nde bekler ve ikinci hayata elverişli yaratılan bedene girerek onunla birlikte ölümsüz olur.

Ancak ikinci hayatta mutlu ve bahtiyar olabilmek için şu üç şeyi, dünyada iken gerçekleştirmek şarttır :

1— Allah'a, âhirete ve imânın diğer esaslarına dosdoğru inanmak,

2— Sâlih amellerde bulunmak,

3— İlâhî rahmete lâyık olabilme düzeyine gelmek.

İmân mutluluk ağacı ise, sâlih ameller onun tabii meyvalarıdır. İlâhî rahmet ise, bu ağacı yetiştirip geliştiren feyiz ve inâyettir. O bakımdan Kur'ân, imândan söz ederken, hemen arkasından sâlih amellere yer vermekte ve ilâhî rahmetin insanlara nasıl yöneldiğini belirtmektedir.

İşte, dünyada da âhirette de kurtuluşun anahtarı bu üçüyle gerçekleşip vücut bulur. Aksine bir yol izleyenler ise, bu anahtara erişemeyip kendilerine yazık edenlerdir. Cenâb-ı Hak onların daha çok âhirete inanmamalarına dikkatleri çekerek, sadece Allah'ın varlığına inanmanın yeterli olmayacağına işârette bulunmaktadır.

ALLAH'IN VA'Dİ HAKTIR

Cenâb-ı Hak, kâinatı ve ondan bir parça olan insanı yaratmayı murad edince, mükemmel bir plân hazırladı. Böylece bu plânda va'dine dayalı hiçbir şey değişmez ve zamanı gelince mutlaka gerçekleşir. Zira Cenâb-ı Hak, kendi plânına müdahale etmez ve koyduğu kanunları, hazırladığı proğramı değiştirmez.

Kıyâmet'in kopması da sözü edilen plânda bir va'd olarak yer almış bulunuyor. 32. âyetle bu hususa dikkatler çekilerek, Allah'ın va'dinin hak olduğu ve onda şüphenin yeri bulunmadığı belirtilerek mü'minler aydınlatılıyor, müşrikler de uyarılıyor.

İNKÂRCI SAPIKLARIN VARACAĞI NOKTA

(وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) **«Yapageldikleri işlerin kötülükleri kendilerine belli oldu ve alaya aldıkları şeyler(in vebâli) her taraftan onları kuşatıverdi.»**

Yaratılış hikmetinden habersiz, behimî bir yaşam atmosferi içinde hayatı gayesizliğe döndüren inkârcı maddeciler, çok yüce amaçları, sonsuz mutlulukları kaybetme pahasına Allah'ın verdiği nîmetleri kötüye kullanmaktadırlar. Bundan dolayı kıyâmet gününde dört ayrı cezâ ile cezalandırılacakları haber verilmekte ve ölmeden önce dönüş yapmaları hatırlatılmaktadır :

1— Dünyada işledikleri kötülükler her taraflarından onları kuşatır. Böylece küfür damgasını taşıyan bu sapıklar kendi cehennemlerini beraberlerinde taşıdıklarını anlarlar, ama neden sonra..

2— Görevli melekler, biraz olsun ümit bekleyen bu zavallılara : «Bugüne kavuşmayı inkâr edip unuttuğunuz gibi, siz de bugün bulunduğunuz hal üzere bırakılacaksınız» diyerek ümit kapılarını kapatırlar.

3— Onlara o gün, «Yurdunuz ve yuvanız ateştir. Hiçbir yardımcınız da yoktur» diye seslenilir.

4— İnkârcı şaşkınların birçok kötü huyları yanında ebedî azâba sebep olan iki büyük günahları konu edilmektedir :

a) İlâhî âyetleri, kitap ve peygamberi küçümseyip alaya almaları,

b) Dünya hayatına bağlanıp onun ötesinde başka bir hayat ve kutsal değerin olmadığını savunmaları..

Kur'ân'da sözü edilen elîm ve uyarıcı safhaların açıklanması, inkârcıları yönlendirmeye, daldıkları gaflet uykusundan uyandırmaya yönelik ilâhî rahmetin ayrı bir tezahürüdür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet gününde her ümmetin dizüstü çöküp ilâhî hükmü bekleyeceği konu edildi. İşlenen amellerin görevli melekler tarafından noksansız şekilde tesbit edildiği belirtilerek, günlük hayatımızı ilâhî nizama uydurmamız emredildi. Sonra da inkârcılara hazırlanan kötü sonucun tablosu verilerek, Allah'ın va'dinin mutlaka yerine geleceği açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, her şeyin Rabbı olan Allah'a hamd edilerek, her şeyin O'nun terbiyesiyle düzenini bulduğuna işarette bulunuluyor. Gerçek büyüklük ve ululuğun ancak O'na mahsus olduğuna değinilerek, O'nun çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sâhibi bulunduğu açıklanıyor.

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾
وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

M E Â L İ :

36— Hamd (en güzel övgü) göklerin Rabbı, yerin Rabbı ve âlemlerin Rabbı Allah'a mahsustur.

37— Göklerde ve yerde gerçek büyüklük ve ululuk O'nundur. O, çok güçlüdür, çok üstündür, hikmet sâhibidir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Azizlik O'nun izarı, kibriya O'nun ridasıdır. Allah buyurdu : «Kim bu hususta benimle çekişmeye, tartışmaya kalkışırsa, ona azâp ederim.»(1)

---

(1) Müslim/birr : 136

«Kibriya ridamdır, azamet izarımdır. Kim bunlardan biri hakkında benimle tartışma ve çekişmeye kalkışırsa, onu ateşe atarım.» (1)

Açıklama :

«Kaftan» anlamına gelen «rida» ve «peştemal» anlamına gelen «izâr» burada mecazî anlamda kullanılmıştır.

TEVHÎD İNANCININ ESASI

Bu husus delil ve belgelerle açıklandıktan sonra, varlık âlemini kapsayan ve her zerreye nüfuz eden ve kâinat üzerinde mutlak tasarrufa sahip olan Cenâb-ı Hakk'ın her türlü güzel övgüye lâyık olduğu belirtilmekte ve bu doğrultuda dört sıfatına yer verilmektedir :

1— O, göklerin, yerin ve âlemlerin yegâne Rabbıdır.

Öyle ki : Gökleri ve yeri Rab sıfatının da tecellisiyle en güzel ve kusursuz bir plâna göre hazırlamış, her şeyi terbiye edip kemale eriştirmiştir. İnsan yeryüzüne getirilmeden önce, onun için gerekli olan bütün kaynakları ve hayat şartlarını hazırlayıp düzenlemiştir.

2— İlim ve kudreti sınırsız olan Allah çok büyüktür ve büyüklük ancak O'na mahsustur.

3— Çok büyük olan Allah, aynı zamanda çok üstün ve çok kudretlidir. Her şey O'nun kudret ve azameti karşısında küçülür ve kâinat her parçasıyla O'nun kudret ve azameti karşısında baş eğmiştir.

4— İlim ve kudreti, ululuk ve azameti, üstünlük ve mutlak tasarrufu bütünüyle hikmete dayalıdır. Çünkü O, mutlak anlamda «Hakîm»dir.

Böylece Câsiye Sûresi'ne, Allah'ın Azîz ve Hakîm sıfatlarıyla başlanmış ve yine O'nun bu sıfatlarının tecellisi konu edilerek sûre noktalanmıştır.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; Kur'ân'ı indiği gibi ümmetine tebliğ eden Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve âline salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

(1) Ebû Dâvud/libas : 25- İbn Mâce/zühd : 16- Ahmed : 2/248, 376, 414, 427, 442

AHKAF SÛRESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Hâ-Mim harfleriyle başlayan sûrelerin sonuncusudur. Hûd Peygamber'in (A.S.) kendi kavmini Ahkaf denilen yerde Hakk'a dâvet edip uyardığı konu edildiğinden, bu kelime aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 35

Kelime » : 644

Harf » : 2595 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Tevhîd'in esasını isbatlayıcı anlamda delil ve belgelere yer veriliyor ve putperestlik, çok ilâhlık kökünden red ediliyor.

2— Müşriklerin Peygamber'e (A.S.) karşı olumsuz yönde tavır almaları ve onlara verilen cevaplar, sonra da iddialarının boş ve anlamsızlığı açıklanıyor.

3— Allah'ın birliğini, peygamberlerin doğruluğunu tasdîk edenlerin imân istikameti üzere olduklarına ve öylelerinin âhiret gününde mükâfatlarının ancak cennet olacağına değiniliyor.

4— Ana-babaya iyilik ve ikramda ve Allah'ı hoşnut eden amelde bulunmamız tavsiye edlliyor.

5— Kendini dünya lezzetlerine verip hayatını ilâhî rıza doğrultusunda değerlendirmiyenlerin durumu yeriliyor.

6— Âd Kavmi'nin kıssası, tarihî bir ibret ve öğüt olarak naklediliyor.

7— Cinlerden bir kısmının gelip Hz. Peygamber'i (A.S.) dinledikten sonra kendi kavimlerine gidip uyarı ve teblîğde bulundukları haber veriliyor.

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/122

8— Hz. Muhammed'e (A.S.) ve ümmetinden mü'min olanlara öğüt ve tavsiyelerde bulunuluyor.

9— Kur'ân-ı Kerîm'in kavim ve milletleri uyaran, doğru yolu gösteren birçok esaslarla indirildiği açıklanıyor.

10— Allah'ın va'di ve adâleti gereği, ancak itaâtten çıkanların azap edileceklerine dikkatler çekiliyor.

بسم الله الرحمن الرحيم

حم ﴿١﴾ تنزيل الكتاب من الله العزيز الحكيم ﴿٢﴾ ما خلقنا السموات والارض
وما بينهما الا بالحق واجل مسمى والذين كفروا عما انذروا معرضون
﴿٣﴾ قل ارايتم ما تدعون من دون الله اروني ماذا خلقوا من الارض
ام لهم شرك في السموات ايتوني بكتاب من قبل هذا او اثارة من
علم ان كنتم صادقين ﴿٤﴾ ومن اضل ممن يدعوا من دون الله
من لا يستجيب له الى يوم القيمة وهم عن دعائهم غافلون ﴿٥﴾
واذا حشر الناس كانوا لهم اعداء وكانوا بعبادتهم كافرين ﴿٦﴾

M E Â L İ :

1— Hâ-Mîm.

2— Kitab'ın indirilmesi, O çok üstün, çok güçlü hikmet sâhibi Allah'-tandır.

3— Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri ancak hak ile ve belli bir süreye kadar yarattık. İnkâr edenlere gelince : Uyarıldıkları şeylerden yüzçevirirller.

4— De ki : Baksanıza, Allah'ı bırakıp yalvararak taptıklarınızın yeryü-

zünde neler yarattığını bana gösterir misiniz? Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğrulardan iseniz bundan önce (size verilmiş) bir kitap bana getirin veya ilimden bir eser ortaya koyun.

5— Allah'ı bırakıp Kıyâmet'e kadar kendilerine cevap veremiyecek ve yaptıkları duâ ve yalvarıdan habersiz bulunan şeylere tapanlardan daha sapık, daha şaşkın kim vardır?

6— (Kıyâmet günü) insanlar sürülüp Mahşer'de biraraya getirildiğinde, (tapındıkları putlar) onlara düşman kesilirler ve kendilerine tapındıklarını inkâr ederler.

KUR'ÂN'IN ÜSTÜNLÜĞÜ

(حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ) «Hâ-Mim. Kitabın indirilmesi, O çok üstün, çok güçlü hikmet sâhibi Allah'tandır.»

On beş asırdır mihrap ve kürsülerde, mektep ve medreselerde tazeliğini koruyan; mü'minlerin gönüllerinde ışıl ışıl yanan; kalp ve kafaları ilimle, hikmetle, sağlam düzeni ayakta tutan hükümlerle aydınlatan Kur'ân-ı Kerîm, şüphesiz her asırda bu üstünlüğünü sürdürmüş ve sürdürmektedir. Onunla boy ölçüşecek muhteva ve kudrette bir kitap ortaya çıkarılamamıştır. En güçlü ediplerin söz ve yazıları Onun edebî özelliği yanında çok sönük kalmıştır. Gelişip olumlu sonuçlar veren ilimle hiçbir zaman ters düşmemiş; hakikatı bulup ortaya çıkaran ilim hep onu tasdîk etmiştir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm okundukça zevk, mana ve hikmet veren müstesnâ bir kitaptır. Tekrar okunmakla bıkkınlık vermez, her defasında ayrı bir ilhâm ve başka bir hikmet yansıtır. Uslûp ve ahengi; akıcılık ve çekiciliği, reddi mümkün olmayan yüceliktedir. Hafızaya yerleşmesi çok kolaydır. Her sınıf insana seslenme kudretini taşımaktadır. Herkes bilgi, kültür ve zekâsına göre Ondan yararlanabilir. O her âyetiyle âlimi derinden düşünmeye, câhili gafletten uyanmaya sevkeder.

Çünkü Kur'ân, O Azîz ve Hakîm olan Cenâb-ı Hakk'ın kitabıdır. Bütünüyle O'nun kudret kaleminin eseridir. Üstünlüğü, kudreti, tazeliği Azîz Sıfatı'ndan; uslûbu, akıcılığı, ilme öncülüğü; tek kelimeyle kâinatın plânı, insan ruhunun değişmeyen gıdası olma özelliği Hakîm Sıfatı'ndan kaynaklanmaktadır.

KÂİNATIN MEVCUT DÜZENİ BELİRLENMİŞ BİR SÜREYE KADAR DEVAM EDER

(مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى ...) **«Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri ancak hak ile ve belli bir süreye kadar yarattık..»**

Şüphesiz Kur'ân'ın üstünlüğü, ilâhî olmasından tezahür eder. Kâinattaki mükemmel düzen ve dengeyi anlayanlar, Kur'ân'ın da ne kadar mükemmel hazırlandığını anlamakta gecikmezler. Çünkü Kur'ân her âyetiyle kâinatın plân ve proğramını yansıtmaktadır.

Nitekim ilgili âyetle, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin hak üzere yaratıldığı belirtilirken, mevcut düzende uyumsuzluğun, tersliğin, dengesizliğin ve anlamsızlığın söz konusu olamıyacağı ilân edilmektedir. Bu, araştırma heveslisi ilim adamlarına gerçekleri araştırıp bulmaya yönelik bir çağrıdır.

Ayrıca kurulan düzenin belirlenmiş bir süresi olduğu, o süre dolunca düzenin bozulup alt-üst olacağı ve arkasından onun yerine kalıcı bir düzenin kurulacağı haber verilerek, hayat ve maddenin ezelî olmadığı, her ikisi için de bir başlangıcın bir de sonucun söz konusu olduğu vurgulanmaktadır.

Böylece Kur'ân, ilim adamlarına, hareket noktası olarak «ecel-i müsemmâ» yani «belirlenmiş süre»yi göstermekte ve birtakım hayalcilerin varsayımlarından sıyrılmalarını dolaylı şekilde öğütlemektedir.

KUR'ÂN MEYDAN OKUMAKTADIR

(قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ ...) **«De ki : Baksanıza, Allah'ı bırakıp yalvararak taptıklarınızın yeryüzünde neler yarattığını bana gösterir misiniz?.»**

Allah'ı bırakıp başka şeyleri ezelî ve ebedî sanıp, canlı-cansız nesneleri O'na ortak koşanlara seslenilerek kendilerinden iki açık belgeden birini getirmeleri istenmektedir: Kur'ân'dan önce bu iddialarını doğrulayan semavî bir kitap veya ilimden bir iz ve eser; gelip geçen peygamberlerden kalma yazılı bir belge..

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, kuru dayanaksız iddiaların bilimsel hiçbir değeri olmadığını açıklamaktadır. «Bitkiler dahil bütün canlılar uzun yıllar

kendiliğinden oluşup biçimlenmiş ve tekâmül ederek türden türe geçiş sağlamıştır» şeklinde bir iddia ortaya atmak kolay, ama bunu ilmî açıdan olumlu sonuçlarıyla ortaya koyup isbatlamak zordur; zorun da ötesinde mümkün değildir.

Putlara, maddeye ve sadece pozitif ilme bağlı kalıp bunların üstünde ve ötesinde bir üstün kudrete inanmayanlara, taptıkları şeyler kıyâmete kadar olumlu cevap veremiyecek ve hepsi de kendilerine yapılan tapınmalardan habersiz kalacaktır.

Günümüzün gâfilleri de kendi öz değerlerinden kopuk bir halde birsürü «izm'ler» icâd edip onları bilimsel kılıfa sokarak sapıklığın, dinsizliğin en katmerlisini sergilemekte ve mânevî boşluk içinde yetişen gençleri kendi fâsit potalarında şekillendirmektedirler.

Bugüne kadar hiçbiri insanlık âlemine rahmet ve mutluluk havası estirememiş; hiç biri güven ve huzur getirememiş ve insanın içindeki manevî boşluğu tatmin edecek şekilde dolduramamış; bilâkis sıkıntı ve huzursuzluk, bunalma ve ruhî depresyon doğurmuştur. Hele materyalizm ile komünizmin va'dettikleri cennet hiçbir zaman gerçekleşmemiş, aksine tam bir cehennem havası oluşturmuştur.

O bakımdan kıyâmet günündeki tablo çok daha başka olacak, tapılan eşya, tapanlara düşman kesilecek ve böylece boş anlamsız, küfrü ve tuğyanı gerektiren şeylere alet edildiklerini nefretle belirteceklerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın o çok güçlü, çok üstün yüce kudretten indirildiği belirtilerek, Onu bu açıdan değerlendirmemiz istendi. Sonra da Hakk'ın varlığına delâlet eden ve hak ölçüleriyle yaratılan kâinatta hâkim olan mutlak düzen ve dengeyi iyice düşünüp olumlu sonuçlar elde etmemiz önerildi. Allah'tan başka ilâh edinilen eşyanın hiçbir şey yaratmaya güç ve kudretlerinin olmadığı üzerinde durularak, onlardan çok üstün meziyetlerle yaratılan insanoğlunun bu derece küçülmesi kınandı. Kıyâmet gününde taptıkları canlı-cansız eşya ile aralarında büyük bir düşmanlığın doğacı hatırlatılarak inkârcılar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın âyetlerine «sihir» veya «büyü» diyecek kadar akıl ve idrâkini kaybedenlere dikkatler çekiliyor. Hz. Peygamber'in (A.S.) gönderilen ilk ve tek peygamber olmadığı, Ondan önce birçok peygamberlerin gelip geçtiği konu edilerek Onun iki ana görevi bulunduğu açıklanıyor. Sonra da inkârcı sapıkların, mü'minleri hafife alıp, «son din hayırlı bir olay olsaydı, elbette şu fakirler, köleler ve kimsesizler önümüze geçemezlerdi» diyerek çok yanlış bir kıyaslamada bulundukları üzerinde duruluyor.

——oOo——

وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ
هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا
تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفٰى بِهِ شَهِيدًا
بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا
مِنَ الرُّسُلِ وَمَٓا اَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى
اِلَيَّ وَمَٓا اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ
وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِٓي اِسْرَٓائِيلَ عَلٰى مِثْلِهِ فَاٰمَنَ
وَاسْتَكْبَرْتُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَٓا اِلَيْهِ وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوا
بِهِ فَسَيَقُولُونَ هٰذَٓا اِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾

M E Â L İ :

7— Onlara âyetlerimiz açık-seçik okunduğu zaman, küfre saplanıp kalanlar, kendilerine gelen hak için, «Bu açık bir sihirdir» derler.

8— Yoksa onlar, Kur'ân'ı O (Muhammed) uydurdu mu diyorlar?! De ki : «Eğer onu uydurdumsa, o takdirde siz beni Allah'tan (O'nun vereceği azâp'tan) kurtaracak hiçbir şeye sâhip değilsiniz. Ve O, Kur'ân hakkında kopardığınız yaygara ve sergilediğiniz taşkınlığı çok iyi bilir. Benimle sizin aramızda şâhid olarak Allah yeter. O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.»

9— De ki : «Ben, gönderilen peygamberlerin ilki değilim; bana ve size neler yapılacağını da bilmiyorum. Ben ancak bana vahyolunana uyarım ve ben ancak açık bir uyarıcıyım.»

10— Söyleseniz a, eğer bu (Kur'ân), Allah katından ise, siz de bunu inkâr etmiş olursanız, İsrâil oğulları'ndan bir adam da bunun benzerine (dayanarak) şehâdette bulunup imân ederse ve siz büyüklük taslayıp kabul etmezseniz, (kendinize büyük bir haksızlık etmiş olmaz mısınız?). Şüphesiz ki Allah, zâlim bir milleti doğru yola çıkarmaz.

11— İnkâr edenler, imân edenlerle ilgili olarak derler ki : «Eğer İslâm, bir iyilik olsaydı, elbette onlar bizim önümüze geçemezlerdi.» Kur'ân ile doğru yolu bulmayı düşünmedikleri için de, «bu çok eski bir uydurmadır!» derler.

İNİŞ SEBEBİ

Kelbî'nin yaptığı rivayete göre : «Mekke'de ashab-ı kirâm iyice sıkılmış ve üzülmüşlerdi. Müşriklerin ardı arkası kesilmeyen saldırı ve işkenceleri onlara çok zor günler yaşatıyordu. Bir gün Resûlüllah (A.S.) Efendimiz rüyasında, hurması ve suyu bulunan bir ülkeye hicret ettiğini görmüştü. Bunu arkadaşlarına anlatınca, onlar çok sevindiler; müşriklerin eza ve cefasından kurtulacakları o günü beklediler. Süre gecikince, Peygamber'e (A.S.) baş vurdular ve ne zaman hicret edebileceklerini sordular. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz susup cevap vermedi ve derken dokuzuncu âyet indi.»(1)

İLGİLİ HADÎS

«Ansardan Ümmu'l-a'lâ adında bir kadın anlatıyor : Resûlüllah (A.S.) Efendimize bey'at ettim. Sonra Mekke'den gelen muhacirleri evlerinde misafir edinmek için Medineli'ler kur'a çektiklerinde Osman b. Mez'ûn (R.A.) bize isabet etti. Onu evimizde konuk edindik; derken hastalandı ve bu hastalıktan kurtulamıyarak vefat etti. Yıkanıp kefenlendi. Bu sırada Resûlüllah (A.S.) Efendimiz geldi ve ben de Osman b. Mez'ûn'u (R.A.) kasdederek şöyle dedim : «Ya Ebâ Sâlih! Allah'ın rahmeti sana olsun. Allah'ın sana ikrâmda bulunduğuna şehadet ederim.» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bana : «A kadın, Allah'ın ona ikrâmda bulunduğunu ne bilirsin?» buyurdu. Ben de : «Anam-babam sana feda olsun; ya Allah kime ikrâmda bulunur?» diyerek sordum. Efendimiz şöyle buyurdu : «Osman'a gelince, ona ölüm erişti. Vallahi ben onun için hayır ummaktayım. Vallahi ben Al-

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/123- Tefsîr-i Kurtubî : 16/186, 187

lah'ın Peygamberi olduğum halde bana ne yapılacağını bilemiyorum!»

Râvî diyor ki : Bunun üzerine Ümmu'l-a'lâ (R.A.) ; «Vallahi bundan böyle hiç kimseyi tezkiye etmiyeceğim» diyerek yemin etti. Sonra yine bu sahabiye şunu anlattı : «Rüyamda Osman b. Mez'ûn'u gördüm; ondan bir pınar akıyordu. Rüyamı, Hz. Peygamber'e (A.S.) anlattığımda, O şöyle buyurdu : «Bu onun amelidir.»(1)

KUR'ÂN'IN YÜKSEK TESİRİ

(وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ) «Onlara âyetlerimiz açık seçik okunduğu zaman, küfre saplanıp kalanlar, kendilerine gelen hak için, «Bu açık bir sihirdir» derler.»

Kur'ân âyetleri kısım kısım inip ilâhî beyânın erişilmezliğini bütün parlaklığıyla yansıtınca, az-çok içinde insaf ve iz'an mayası taşıyan şâir ve edipler, hayranlıklarını dile getirmek suretiyle baş eğdiler. İnsan sözü ile Allah sözü arasındaki açık farkı görüp duyanlar ise vakit kaybetmeden Hakk'a teslîm olup dâire-i İslâm'a girdiler.

Hz. Peygamber'in ve Kur'ân-ı Kerîm'in, insana, insan olduğu için üstün değer verdiğini gören fakirler ve köleler, Hz. Muhammed'e (A.S.) uyup imân halkasını oluşturdular. İçinde insaf, idrâk ve irfan cevheri taşımayan ileri gelen müşrikler ise, hakkı red ve inkâr doğrultusunda ilâhî âyetleri «sihir» ve «büyü» diyerek küçümsediler.

«Güneşin varlığına yine güneşin kendisi delildir» denildiği gibi; Kur'ân'ın ilâhî beyânının erişilmezliğine yine Kur'ân âyetlerinin kendisi delil teşkil etmektedir. Nitekim aradan bin dört yüz şu kadar yıl geçmesine rağmen Kur'ân hâlâ tazeliğini korumakta ve erişilmezliğini, muhalif-muvafık birçok kimselere kabul ettirmektedir.

HZ. MUHAMMED (A.S.), GÖNDERİLEN İLK VE TEK PEYGAMBER DEĞİLDİR

(قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ ...) «De ki : Ben, gönderilen peygamberlerin ilki değilim..»

Şüphesiz Hz. Muhammed'in (A.S.) nuru, bütün peygamberlerden ön-

(1) Buharî/şehadat : 30, menakıb-i Ansar : 46

ce yaratılmıştır. Ancak cismanî olarak en son peygamberdir. Ondan önce birçok peygamber gelip geçmiştir. Peygamberliği inkâr etmek, bütün peygamberleri inkâr anlamına gelir. Oysa Kureyş müşrikleri Nuh, İbrahim, Musa ve İsa peygamberleri (salât-ü selâm hepsine olsun) kabul ediyorlardı. Ne var ki, Hz. Muhammed'e (A.S.) duydukları kin ve nefret zaman zaman onları peygamberliği de inkâr edecek kadar şuursuzlaştırıyordu.

GÜNLERİN NE GİBİ OLAYLARA GEBE OLDUĞUNU ÖNCEDEN BİLMEK MÜMKÜN MÜDÜR?

(وَمَا أَدْرٖي مَا يُفْعَلُ بٖي وَلَا بِكُمْ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ وَمَا اَنَا اِلَّا نَذٖيرٌ مُبٖينٌ) **«Bana ve size neler yapılacağını da bilmiyorum. Ben ancak bana vahyolunana uyarım ve ben ancak açık bir uyarıcıyım.»**

Hz. Peygamber (A.S.) her işin başını ve sonunu ilâhî takdîre ve irâdeye bağlayıp tam teslimiyet içinde teblîğ ve irşat hizmetini sürdürüyor ve bütün işlerin ve durumların dönüp varacağı merci'in, ilâhî kudret olduğunu biliyordu. O bakımdan Hz. Peygamber (A.S.)ın görevinin ve bilgisinin sınırı çizilmiş bulunuyordu. Allah'ın bildirdiğinin dışında bir bilgi ve yetkisinin olmadığını her vesileyle açıklayarak etrafındaki insanların düşüncelerini doğruya yönlendiriyordu. Bunun için ömrünün son döneminin nasıl bir havaya gireceğini, ne gibi olaylarla karşılaşacağını; âhiret gününde neler tezahür edeceğini, Allah bildirdiği takdirde bilir ve haber verirdi. Onun dışında bir beyanda bulunmazdı.

Ancak bu manayı yansıtan dokuzuncu âyet inince, müşrikler kendi iddialarından yana yorumda bulundular : «Lât ve Uzzâ hakkı için, bizimle Muhammed'in Allah yanındaki durumu farksızdır. Onun bizim üzerimizde bir üstünlük ve meziyeti yoktur» dediler. Bunun üzerine Fetih Sûresi'nin şu meâldeki ikinci âyetinin indiği rivâyet edilmiştir : **«Bu da, Allah'ın senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlaması içindir.»**

Şüphesiz ki bu, Hz. Peygamber'e (A.S.) has bir iltifattır. Ashab-ı Kirâm, Resûlüllahı (A.S.) bu ilâhî iltifattan dolayı kutladılar ve «Allah bize neler yapacak bilemiyoruz» diyerek bir işâret beklediler. Bunun üzerine Fetih Sûresinin beşinci âyetinin indiği söylenir.(1)

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/123

İSRÂİL OĞULLARINDAN BİRİNİN ŞEHADETİ

(قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِه۪ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ عَلٰى مِثْلِه۪ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ ...)

«Söyleseniz a, eğer bu (Kur'ân), Allah katından ise, siz de bunu inkâr etmiş olursanız, İsrâil oğulları'ndan bir adam da bunun benzerine (dayanarak) şehadette bulunup imân ederse ve siz de büyüklük taslayıp kabul etmezseniz, (kendinize büyük bir haksızlık etmiş olmaz mısınız?).»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in son peygamber, Kur'ân'ın da hak kitap olduğuna şehadet eden İsrâil oğulları'ndan bir adam kimdir? Bunun cevabını, âyetin iki ayrı yorumu belirtildikten sonra anlaşılabilir. Şöyle ki : Eğer âyet Medine'de inmişse, o şâhit, Yahudi ilim adamlarından Abdullah b. Selâm (R.A.)dır. Çünkü bu ilim adamı, el-Hasan, İkrime, Katade ve Mücahid'in tesbitine göre, Yahudilerin de bulunduğu mecliste, Hz. Muhammed'in (A.S.) Tevrat'ta isminin geçtiğini ve geleceğinin haber verildiğini açıkça söylemiş ve Onun peygamber olduğunda aslâ şüphe etmediğini ilân etmişti. Nitekim Tirmizî'nin rivâyetine göre : Abdullah b. Selâm (R.A.) şöyle demiştir : «Ahkaf Sûresinin onuncu âyeti benimle ilgilidir.»

İkinci yoruma gelince : Sûre Mekke'de indiğine göre, bu şâhidin Musa Peygamber (A.S.) olduğu kendiliğinden anlaşılır. Nitekim Tevrat'ta daha önce de belirttiğimiz gibi, Hz. Muhammed'in (A.S.) geleceğine dair birtakım belgeler ve işâretler mevcuttur. Ne var ki, bu ikinci yorum âyetin son kısmıyla pek uyum sağlamamaktadır.

KENDİLERİNİ HAYRA VE İYİLİĞE LÂYIK GÖRENLER

(وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَٓا اِلَيْهِ ...) **«İnkâr edenler, imân edenlerle ilgili olarak dediler ki : «Eğer İslâm, bir iyilik olsaydı, elbette onlar bizim önümüze geçemezlerdi..»**

İnsanı soyuyla, servet ve nüfuzuyla, makam ve yetkisiyle ele alıp değerlendirenler hep aldanmışlardır. Çünkü bunlar insan için öz değer, temel esas, yüceltici maya değil, ârızî ve geçici vasıflardır. İnsanın asıl değerini, ruhundaki cevher, kalbindeki imân ve irfan belirler. Mekkeli putperestler de yüceliği, iyiliği, fazîleti sadece ârızî vasıflarda görüyor ve bunun için mücadele ediyorlardı. Onlara göre : İslâm bir hayır ve iyilik olsaydı, şu zavallı fakirler, her şeylerini kaybetmiş köleler öne geçmez, kendilerinden önce bu dine girmezlerdi. Allah dini, toplumun hakîr gördüğü insanlara değil bize gönderirdi. İslâmiyet fakirleri ve köleleri de kendi çatısı altına aldığına göre, din olarak insana şeref ve meziyet, fazîlet ve yücelik

va'detmiyor demektir. Tıpkı günümüzdeki batı kültürüyle şekillenen, kendi öz değerlerinden kopuk yetişen yarım aydınların câmiyi, din görevlisini, cemaati ve cumayı küçümseyip onların arasında bulunmayı kendilerine nakise saymaları gibi..

Böyleleri Kur'ân'ın ilâhî pınarından içip doğru yolu bulmayı düşünmedikleri için de, İslâm'ın getirdiği cihanşümul esas ve prensipleri kendi basit ve kişisel mantıklarına vurup «bunlar eski uydurmalar ve birtakım masallardır. Günümüzde bunların geçerli ve yararlı bir yanı yoktur» derler. On birinci âyetle, inkârcı sapıkların, maddeci şaşkınların sakîm anlayışlarına ve çok yanlış değer ölçülerine dikkat çekilerek mü'minlere aydınlatıcı kıstas veriliyor..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân âyetlerine «sihir» diyecek kadar idrâkini kaybeden inkârcıların katı tutumu konu edildi. Peygamber (A.S.) Efendimiz'den önce birçok peygamberlerin gönderildiği belirtilerek, bu ilâhî lûtfun karşısına çıkanların, dolayısıyla bütün peygamberleri red ve inkâr ettiklerine dikkatler çekildi. Üstünlük ve şerefi ârızî nesnelerde görenlerin ne kadar aldandığına işâret edilerek, aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'dan önce Tevrat'ın doğru yolu gösteren bir rahmet olarak indirildiği ve Kur'ân'ın onu tasdîk ile gerçeği ortaya koyduğu belirtiliyor. İmân edip dosdoğru olanlara büyük ecirler hazırlandığı bildiriliyor.

وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسٰى
اِمَامًا وَرَحْمَةً وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ
ظَلَمُوا وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ
اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾ اُولٰئِكَ
اَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

M E Â L İ :

12— Bundan önce Musa'nın kitabı, yol gösteren bir rahmet idi. Bu kitap (Kur'ân) ise onu doğrular, Arap diliyledir; zulmedenleri uyarmak, iyiliği, güzelliği, yararlılığı huy edinenleri müjdelemek için (indirilmiştir).

13— Onlar ki, «Rabbımız Allah'tır» dediler, sonra da dosdoğru oldular, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de.

14— İşte bunlar Cennet ehlidirler, yapageldiklerine karşılık orada ebedîdirler.

MUSA'NIN (A.S.) KİTABI

(وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسٰى اِمَامًا وَرَحْمَةً ...) **«Bundan önce Musa'nın kitabı, yol gösteren bir rahmet idi.»**

Kur'ân-ı Kerîm ilk indirilen kitap değildir. Ondan önce birçok hükümleri kapsayan Tevrat ve onu tamamlar mahiyette Zebûr ve İncil indirilmiştir. Böylece semavî sahife ve kitaplarda, milletlerin tekâmülüne paralel olarak bir tekâmül söz konusudur. Sosyal yapılarda meydana gelen gelişme ve değişmeyi hedef alarak indirilen bu kitaplar, Kur'ân ile tekâmülün zirvesine yükselmiş ve noktalanmıştır.

Bu konuyu az da olsa bilimsel açıdan incelemekte büyük yarar vardır. En azından, Tevrat, İncil ve Kur'ân'ı iyice tetkik edip mukayesede bulunmak bizi çok olumlu neticelere götürür.

Allah'ın varlığını, birliğini, kemal sıfatlarını, Âhiret Âlemi'ni ve onunla ilgili safhaları; iki hayatın mana ve hikmetini; insan haklarının derin anlamını; yaratılışın başlangıç ve gelişmesini ancak ilâhî kitaplardan öğrenmemiz mümkündür. Eğer bu kitaplar indirilmeseydi, insanlığın mânevî alanı boş kalır, ruhî arzu ve ihtiyaçlar cevap bulamaz olur ve insan maddenin cenderesinde ezilip silik hale gelirdi. Sonra da hayatın asıl hikmet ve felsefesi çözülmez bir düğüm halini alır; fizikötesi bütünüyle muamma bir karaktere bürünür, her yanıyla meçhûl kalırdı.

Bunun için on ikinci âyetle, Musa'nın (A.S.) kitabı Tevrat'tan söz edilirken iki ana vasfı açıklanmaktadır : İmam ve rahmet.. İmam : Uyulmaya lâyık olan, yol gösterip gerçeği telkîn eden şey demektir. Rahmet : İnsanlardan yana yufka yürekli olup onları mutluluğa eriştirmeyi dilemek ve ortam uygun olunca da bunu gerçekleştirmek ve kitaba sıfat olarak da, ilâhî merhametin feyizli, bereketli, diriltici ve yönlendirici havasını estirmek anlamına gelen geniş kapsamlı bir kavramdır. İşte Tevrat'ın Allah'tan indirilen orijinal nüshasında bu iki esas hâkim bulunuyordu. Bugün ise, sadece o esasların bazı bölümleri kalabilmiş, çoğu kaybolmuş veya değiştirilmiştir.

Kur'ân'a gelince : Son kitap olma hüviyetiyle dört ana vasfından söz edilmektedir :

1— Musaddık, yani tasdîk eder bir muhtevada indirilmiştir.

2— Arapça olarak düzenlenmiştir.

3— Küfür, ahlâksızlık ve haksızlıkta ileri gidenleri uyarmaktadır.

4— İyiliği, ahlâk ve fazîleti kendine huy edinenleri ebedî saadetle müjdelemektedir. Kur'ân birinci sıfatıyla, kendinden önceki semavî sahife ve kitapları tasdîk etmektedir. İkinci vasfıyla, okur-yazar olmayan Hz. Muhammed'e (A.S.) Arapça olarak indirildiği açıklanmaktadır. Üçüncü vasfıyla, hılkatın hikmetine ters düşüp dünyaya getirilişinin amacından saparak hem kendine, hem de çevresine haksızlık edenleri elim bir azâbın beklediği haber verilmektedir. Aynı zamanda Onun bu sıfatıyla dönüşün mutlaka Allah'a olacağına atıf yapılmakta ve böylece insanların nereden gelip nereye gittiğine işâret edilmektedir. Dördüncü vasfıyla, iyi-yararlı insan olmanın temelinde gerçek imanın bulunmasına değinilmekte ve iyi yararlı amellerde bulunan mü'minler sonsuz mutluluklarla müjdelenmektedir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, insan hayatının her bölümüne seslenmekte ve onun iki hayatını birarada düzene sokup dengede tutmaktadır.

Kur'ân'ın bu yüceliği her geçen asırda daha iyi anlaşılmakta ve kurtuluşun İslâm'da olduğu ağırlık kazanmaktadır. Çünkü Kur'ân her yönüyle uyulması lüzumlu bir imam, her âyetiyle rahmet, her hükmüyle yepyeni ve kalıcı bir düzendir.

İMANIN İKİ TEMEL UNSURU

(... إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) «Onlar ki, «Rabbımız Allah'tır» dediler, sonra da dosdoğru oldular, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de..»

İmân : Akıl ve vicdan, idrâk ve iz'ân yoluyla kalbe yerleşen mânevî bir cevherdir. Kalpte kök salıp iyice yerleşince de içten dışa vurup şu iki yararlı ürünü birden yansıtma kudretini beraberinde taşır : Birincisi, mü'minin her yerde ve her hâl-ü kârda «Rabbım Allah'tır» demesi; ikincisi, bu doğrultuda düzenli insan olmasıdır.

Rab Sıfatı'nın burada kullanılması, imânın ve sâlih amellerin ilâhî terbiyeye muhtaç bulunduğuna ve bu sıfatın tecellisiyle kemale erişebileceğine işârettir. Nitekim Kur'ân ve Peygamber eğitiminin dışında kalıp başka bir sisteme bağlı eğitim ve kültürle şekillenen kişide ne hakikî anlamda imân cevheri, ne de onun ürünü olan sâlih amel bulunur.

İmân ve sâlih amelin karşılığı ise, âhirette, içinde ebedî kalınacak olan Cennet ve taşıdığı nîmetlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, semavî kitapların insanlıktan yana rahmet oldukları belirtildi ve böylece Tevrat'ın iki ana vasfına, Kur'ân'ın da dört özelliğine değinilerek aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a imândan sonra, sâlih amellerden biri kabul edilen ana-baba hakkı konu ediliyor ve böylece aile yuvasının ana-babayla rahmet ve füyuzata kavuşabileceğine işarette bulunuluyor. Sonra da aydınlatıcı misal verilerek konunun önemi üzerinde duruluyor. Arkasından, imândan ve sâlih amelden uzak yaşayanların âhiretteki durumlarına değinilerek birtakım uyarılar yapılıyor.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ
كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ
أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ
عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي
إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ
عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ
وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾ وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ
أُفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا
يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَٰذَا
إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي
أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾
وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾
وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ
الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ
تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

M E Â L İ :

15— Biz, insana, ana-babasına iyilik edip güzel davranmasını tavsiye ettik. Anası onu güçlük ve sıkıntıyla taşıdı; güçlük ve sıkıntıyla doğurdu. (Rahimde) taşınması ve sütten kesilmesi (süresi) otuz aydır. Nihayet güç bulup şahsiyetini kazanınca ve kırk yaşına erişince, «Ey Rabbim! dedi, bana ve ana-babama verdiğin nîmete karşı şükretmemi, râzı olacağın iyi-yararlı amelde bulunmamı ilhâm eyle. Soyum hakkında da benim için iyilik, dine bağlılık sağla.. Şüphesiz ki ben, sana yönelip tevbe ettim ve ben gerçekten (sana) teslimiyet gösterenlerdenim.»

16— İşte bunların yapageldiklerinin en güzelini kabul eder; işledikleri kötülüklerinden vazgeçeriz (cezâlandırmayız). Bunlar Cennet ehli arasındadırlar. Bu, va'dolundukları doğru sözdür (ki mutlaka yerini bulacaktır).

17— O kimse ki, ana-babasına : «Üf be ikinize! Benden önce nice kuşaklar gelip geçtiği halde siz beni tekrar dirilip topraktan çıkarılacağımla mı tehdîd ediyorsunuz?» derken, ana-babası Allah'a sığınıp O'nun yardımını dileyerek ona : «Yazıklar olsun sana! İmân et.. Şüphesiz ki, Allah'ın verdiği söz haktır» diyorlardı. O da : «Bu Kur'ân veya sizin anlattıklarınızı), eskilerin masallarından başka bir şey değildir» diye cevap veriyordu.

18— İşte bunlar kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçen ümmetler hakkında (azâp va'di ve hükmü) gerçekleşen kimselerdir. Şüphesiz ki bunlar hüsrân içinde kalanlardır.

19— Herkes için yaptıkları işlere göre dereceler vardır. Bu da Allah'ın, onların amellerinin karşılığını noksansız vermesi içindir ve onlar haksızlığa uğramazlar.

20— İnkâr edenler, getirilip ateşe sunulacakları gün, kendilerine : «En güzel, en iyi şeylerinizi dünya hayatında harcayıp tükettiniz; onlarla yararlanıp keyif sürdünüz. Artık bugün yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladığınıza ve dinî kuralları aşıp ahlâk dışı davranışlarda bulunduğunuza karşılık horlayıcı, aşağılayıcı azâp ile cezâlanacaksınız.

İNİŞ SEBEBİ

Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) henüz on sekiz, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de 20 yaşında bulunuyordu. Birlikte ticarî amaçla Şam'a doğru bir yolculuk yaptılar. Konakladıkları bir yerde sidre ağacının gölgesinde oturuyorlar-

dı. O sırada Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) dinî konuda hatırına gelen bir meseleyi sormak üzere kalkıp yakın yerdeki manastıra gitti. Rahip ona : «Şu sidre ağacının gölgesinde oturan kimdir?» diye sordu. Oda : «Mekkeli Abdullah oğlu Muhammed'dir; Abdülmuttalib'in torunudur» diye cevap verdi. Rahip ona : «Vallahi o peygamberdir. İsa'dan sonra ağacın altında ondan başka kimse gölgelenmedi. Şüphesiz o son peygamber olacaktır» diyerek yemin etti. Böylece Ebû Bekir Sıddîk'ın kalbine tasdîk ve yakîn girdi ve artık Peygamber (A.S.) Efendimizden ayrılmak istemedi. Hz. Peygamber (A.S.) kırk yaşına girip nübuvvet taçını giyince, otuz sekiz yaşında olan Ebû Bekir (R.A.) Ona imân edip tasdîkte bulundu ve kırk yaşına girince de, âyette açıklandığı şekilde duâ etti.

Yukarıdaki onbeş ve onaltıncı âyetler bu sebeple indi.(1)

Ebû Bekir Sıddîk'in (R.A.) oğlu Abdurrahman, babasıyla birlikte İslâma girmeyip ona muhalefet etti ve : «Üf be ikinize! Benden önce nice kuşaklar gelip geçtiği halde siz beni öldükten sonra dirilip topraktan çıkarılacağımla mı tehdît ediyorsunuz?» diyerek sert çıkışta bulundu. Ebû Bekir (R.A.) ile eşi ona : «Yazıklar olsun sana! İmân et. Şüphen olmasın ki Allah'ın verdiği söz haktır» diyerek uyarılarını tekrarladılar ve bu hususta Allah'a sığınıp O'nun yardımını dilediler. On yedinci âyet bu sebeple indi.(2)

İLGİLİ HADÎS

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz sordu :

— Sizden kim bu gün oruçludur?

Ebû Bekir (R.A.) :

— Ben oruçluyum, dedi. Peygamber (A.S.) :

— Sizden kim bugün bir cenazeyi izledi? diye sordu. Ebû Bekir (R.A.) :

— Ben izledim, dedi. Peygamber (A.S.) :

— Sizden kim bugün bir yoksulu yedirip doyurdu? diye sordu. Ebû Bekir (R.A.) :

— Ben yedirdim, diye cevap verdi. Peygamber (A.S.) :

—Sizden kim bugün bir hastayı ziyaret edip sordu? diye seslendi, Ebû Bekir (R.A.) :

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/125- Tefsîr-i Kurtubî : 16/194
Ancak Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in 20 yaşında Ebû Bekir (R.A.) ile birlikte ticarî anlamda bir sefere çıktığı, ciddi bir araştırma konusudur.

(2) Lübabu't-te'vîl : 4/125

— Ben ziyaret edip sordum, diye cevap verdi. Peygamber (A.S.) :

— Bu hasletler bir kişide toplanmaya görsün, mutlaka o cennete girer, buyurdu.(1)

ANA-BABA HAKKI VE ONLARA İYİLİK

(وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا ...) **«Biz, insana, ana-babasına iyilik edip güzel davranmasını tavsiye ettik..»**

Hakikî imânın ürünleri konu edilirken, ana-babaya iyilik emredilmekte ve dolayısıyla onların haklarını korumamız istenmektedir. Böylece imân denilen o paha biçilmez mânevî cevher, insanı önce Allah'a, sonra çevresine bağlamaktadır. Şüphesiz kişinin çevresinde en yakın ilgi duyacağı kimseler ana-babası ve sonra da diğer aile fertleridir.

İşte Kur'ân-ı Kerîm ilgili âyetle bu sıranın gözetilmesini telkîn etmekte ve hısımlar arasında kopmaz bağların vücut bulmasını tavsiye ile muhkem temel oluşturmayı amaçlamaktadır.

Ayrıca annemize daha çok iyilikte bulunmamıza işâretle, annenin gebelik ve doğum esnasında çektiği sıkıntı ve emzirme, besleme dahil ilk otuz ay içinde nasıl ağır külfetlere katlandığı hatırlatılmakta ve anne hakkının önemi üzerinde durulmaktadır.

Diğer yandan âyette çok önemli bir incelik de söz konusudur. Şöyle ki : «vâlideyn» kelimesi tağlîp kaidesini taşımaktadır. Kelime olarak «iki baba» anlamına gelirse de, terim olarak «baba-ana» anlamına delâlet eder. Böylece aile reisinin baba olduğuna, ananın ona tâbî ve destek bulunduğuna işâret vardır. Sonra annenin iki önemli hakkı konu edilmektedir :

a) Yavrusunu karnında sıkıntıyla taşıması ve sıkıntı çekerek doğurması,

b) Bir sürü zorluklara katlanıp onu emzirip beslemesi.

Böylece Cenâb-ı Hak, anne hakkının babaya nisbetle birkaç kat fazla olduğunu kapalı bir anlatımla işlemekte ve bu anlatım, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in hadîsleriyle açıklanarak, anne hakkının üç, baba hakkının bir olduğu ortaya çıkmaktadır.

---

(1) Müsned-i Ahmed : 1/196

ÇOCUĞU EMZİRME SÜRESİ

(وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا) **«(Rahimde) taşınması ve sütten kesilmesi (süresi) otuz aydır.»**

Bakara Sûresi 233. âyette : **«Analar çocuklarını, -baba süt emzirme süresinin tamamlanmasını istiyorsa- iki tam yıl emzirirler»** buyurulmakta; burada ise gebelik ve sütten kesilme süresi otuz ay olarak belirlenmektedir. Böylece «otuz ay» sözü, gebeliğin en az, emzirmenin en çok süresini yansıtıyor denilebilir. Konuyu bu açıdan yorumlayanlar, gebelik süresinin en az altı ay olduğunu savunuyorlar ki, bu hususta bir de İslâm tarihinde geçen ve delil olarak kabul edilen İbn İshak'ın şu rivâyetini gösteriyorlar.

Rivâyete göre : Ma'mer b. Abdullah el-Cühenî diyor ki : «Bizden bir adam Cüheyne Kabilesi'nden bir kadınla evlendi. Kadın hamile kalıp tam altı ay sonra doğum yaptı. Adam şüphelendi ve kalkıp Hz. Osman'a (R.A.) gelerek durumu arzetti. Hz. Osman (R.A.) kadını çağırttı. Meselenin inceliğini hemen anlayan onun kız kardeşi ağlamaya başladı. Kadın ona : «Ne ağlıyorsun? Allah'a yemin ederim ki kocamdan başka bir erkek bana dokunmadı. Allah dilediğini hükmedecektir» diyerek kalktı ve Hz. Osman'a (R.A.) geldi. Recmedilmesi kararlaştırıldı. Zira altı ayda normal bir doğum olmayacağını belirtenler çoğunluktaydı. Durum bir de Hz. Ali'ye (R.A.) intikal ettirilince, o, verilen karara itiraz etti ve Hz. Osman'a (R.A.) : «Siz Kur'ân'ı dikkatle okumuyor musunuz?» diyerek uyarıda bulundu. O da : «Okuyoruz, bu kararın uymadığı bir hüküm mü vardır?» deyince, Hz. Ali (R.A.) konumuzu oluşturan 15. âyetin şu bölümünü okudu : **«Rahimde taşıması ve sütten kesilmesi (süresi) otuz aydır.»** Sonra da Bakara Sûresi'nin 233. âyetinden şu bölümü okudu : **«Analara çocuklarını, -baba süt emzirme süresinin tamamlanmasını istiyorsa- iki tam yıl emzirirler.»** Hz. Ali (R.A.) iki âyeti okuyup dikkatleri ilâhî beyâna çektikten sonra şöyle açıklamada bulundu : «Otuz aydan iki tam yıl çıkarılınca, geriye tam altı ay kalır.» Bunun üzerine Hz. Osman (R.A.) : «Bu inceliği düşünememiştim» dedi ve «kadını bana getirin» diye emretti. Kadın gelince, Hz. Osman (R.A.) onun doğurduğu çocuğa dikkatle baktı, tam babasına benziyordu ve onu serbest bıraktı.

GEBELİK SÜRESİ

Bakara Sûresi 233. âyetin tefsîrinde kısmen açıkladığımız gibi, insanda gebelik süresi normal olarak 280 gündür. Bu süre hesaplanırken son

âdet görmeden yedi gün evvelki tarih, başlangıç olarak alınır. Bu süre dikkate alınınca, emzirme süresi 20 ay, 20 gün olarak kalır.

Ancak Hz. Ali'nin (R.A.) istidlâl ettiği gibi, altı ayda normal doğum olabilir mi? Bu konudaki araştırma ve incelemeler yedi ayda normal doğumun gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber, altı ayda normal bir doğum olamaz diye kesin bir sonuç da sanırım pek mevcut değildir. İstisnaî de olsa altı ayda doğum yapanlara raslanmaktadır. Kaldı ki, İbn İshak'ın ve İbn Ebî Hâtim'in Hz. Ali'yle ilgili rivâyetlerinin tam sıhhat derecesini de bilemiyoruz. (1)

KIRK YAŞ KEMAL DÖNEMİDİR

(حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَع۪ينَ سَنَةًۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْن۪ٓي ...) **«Nihayet güç bulup şahsiyetini kazanınca ve kırk yaşına erişince; «Ey Rabbım! dedi, bana ve anababama verdiğin nîmete karşı şükretmemi, râzı olacağın iyi-yararlı amelde bulunmamı ilhâm eyle..»**

Kırk yaş genellikle gençlikle yaşlılık arasında bir köprü sayılır. Aynı zamanda kişinin heves duyduğu ve uzmanlık dalı olarak seçtiği veya nefsanî saplantılarından en çok ilgi duyduğu konuda da en verimli, ya da en zararlı kerte kabul edilir.

Kırk yaşına kadar imân esasına bağlı sâlih amellerde bulunan kimse artık olgunlaşmış sayılır. Bundan sonra sapıtması uzak bir ihtimaldir. Bunun gibi kırk yaşına kadar azgınlık, sapıklık ve ahlâksızlıkla günlerini geçiren kimsenin, bu yaştan sonra azgınlığı büsbütün artabilir. Tabiî Cenâb-ı Hakk'ın hidâyeti tecelli etmiyecek veya geç tecelli edecek olursa, öylesinin dönüş yapması, yani hakka, iyiye, doğruya ve ibâdete dönmesi çok geç gerçekleşebilir veya hiç gerçekleşmeyip kişi o hal üzere ölür.

Müfessirlerin çoğuna göre, 15. âyetle bütün mü'minlere, Ebû Bekir Sıddîk'ın (R.A.) kırk yaşındaki kemal mertebesi ve Onun ana-babasıyla ev halkını hakka dâvet etmesi örnek veriliyor.

İniş sebebinde de naklettiğimiz gibi, 38 yaşında İslâm'a giren Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) 40 yaşına girip olgunluk derecesine erişince, kişiliğini tam anlamıyla kazanıp İslâm'ın hayat verici havasıyla içini doldurunca, ana-babası ve ev halkının çoğu imân dairesine girmiş bulunuyordu. O da, Allah'ın bu hidâyet ve yüksek lûtfuna şükrederken şöyle diyordu : **«Ey Rabbım! Bana ve ana-babama verdiğin nîmete karşı şükretmemi; râzı olacağın iyi-yararlı amelde bulunmamı ilhâm eyle. Soyum hakkında da benim**

(1) Bilgi için bak : Bakara Sûresi : 233. âyetin tefsiri

için iyilik, dine bağlılık sağla. Şüphesiz ki ben sana yönelip tevbe ettim ve ben gerçekten (sana) teslimiyet gösterenlerdenim.»

Böylece Cenâb-ı Hak, insanın kırk yaşına girmeden eğitilip öğretilmesinin; imân ve irfan ile donatılmasının lüzumuna işârette bulunmaktadır. Temelde iyi bir dinî eğitim ve öğretim gören kimse, hem kendini, hem çevresini aydınlatan bir kandil olur.

Kur'ân bu düzeye gelen mü'minleri hem övmekte, hem de onları uhrevî mükâfatlarla şöyle müjdelemektedir : **«İşte bunların yapageldiklerinin en güzelini kabul eder; işledikleri kötülüklerden vazgeçeriz (cezalandırmayız). Bunlar Cennet ehli arasındadırlar. Bu, va'dolundukları doğru sözdür (ki mutlaka yerini bulacaktır).»**

ANA, BABASINA «ÜF» DİYEN EVLÂT

(وَالَّذٖى قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَكُمَٓا اَتَعِدَانِنٖٓى اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلٖى ...) **«O kimse ki, ana-babasına «üf be, ikinize! Benden önce nice kuşaklar gelip geçtiği halde siz beni tekrar dirilip topraktan çıkarılacağımla mı tehdît ediyorsunuz» derken..»**

Bu âyetle, kendilerini İslâm'ın imân ve irfan düzeyine getirebilme bahtiyarlığına erişen ana-babanın öz çocuklarını aynı düzeye getirme gayretleri konu edilmektedir. Bu nedenle aynı çatı altında yaşayan veya irsî bağlarla birbirine bağlı bulunanların sorumluluk dereceleri, görevleri açıklanmaktadır. «Her koyun kendi bacağından asılır» tekerlemesine iltifat edilmemekte, her ferdin hem ailenin, hem de bağlı bulunduğu toplumun kopmaz bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca eğitimin önemine parmak basılmakta; ana-babaların kendi çocuklarıyla yakından ve ciddi biçimde ilgilenmeleri istenmektedir.

Diğer yandan âyette, evlâdın dinsiz bir ortamda yetiştiği; Allah ve Âhiret kavramlarından uzak tutulduğu takdirde, şüpheci materyalist yetişeceği, küfür potasında şekillenip Âhiret'e inanmayacağı üzerinde durulmakta ve kapalı bir anlatımla konunun önemine dikkatler çekilmektedir. Bu durumda yaşını başını almış ana-babaların tam bir olgunluk ve ciddiyetle evlâtlarına yönelmeleri, yönlendirici bir metotla hakikati onların kalp ve kafalarına işlemeleri emredilmektedir.

Nitekim siyercilerin verdikleri bilgiye göre : Ebû Bekir Sıddîk'ın (R.A.) ev halkı hakka yönelip İslâm'a girdiği halde, oğlu Abdurrahman onların telkinlerine öfkelenmiş ve âyette açıklandığı üzere, onlara : «üf be ikinize!.» diyecek kadar küfrü ve sapıklığı benimsemişti. Ne var ki, Ebû Bekir (R.A.)

ile eşi çok sabırla ve yönlendirici bir metotla ona yönelmesini ve öfkesini artırmadan kalbini fethetmesini başarmışlardır.

Cenâb-ı Hak bu olayı misal vermek suretiyle ana-babaların görevlerinin ne kadar ağır ve sorumluluk gerektirdiğine işârette bulunmaktadır.

DİNÎ EĞİTİMDEN YOKSUN YETİŞENLER

(... فَيَقُولُ مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ) **«O da : «Bu (Kur'ân veya sizin anlattıklarınız), eskilerin masallarından başka bir şey değildir» diye cevap verir..»**

Dinî eğitim ve öğretimden bütünüyle uzak kalıp yabancıların kültür potasında şekillenen yarım aydınlar üzerinde durulmakta ve okumadan, araştırmadan, ciddi bir kıyas yapamadan, gereken temel bilgileri alıp öğrenmeden maddeci yetişip din ve ahlâkın karşısına çıkan bu tiplerin en kadar ölçüsüz konuştuklarına atıf yapılmaktadır.

Bunların dengesiz yetiştiği kesindir. Öyle ki : Akılları, zekâları ve fiziksel yapıları hayli geliştirildiği halde, ruhları, vicdanları, kalpleri ve tek kelimeyle mânevî boşlukları ihmâl edilmiştir. Bu çizgiye gelip dayanan kuşakları tatmin etmek çok zor ve bazan da imkânsızdır. Dünyanın birçok ülkesinde refah içinde bulunup sayısız nîmetler içinde yüzen gençlerin ve orta yaşlıların önemli bir kısmı ruhen hasta bulunmakta ve stress denilen sinir sistemi bozukluğu ile savaş vermektedirler. Ruhsal depresyon geçirmek suretiyle intihar edenler veya intihara teşebbüs edenlerin sayısı hayli kabarıktır. İslâm ülkelerinde de uzun yıllar dinî eğitimin ihmâlinden kaynaklanan boşluk yer yer kendini hissettirmekte ve dengesiz kuşakların belirginleştiği görülmektedir.

Cenâb-ı Hak, aile bireyleriyle ciddi şekilde meşgul olup onları dengeli düzeye getiren Ebû Bakir Sıddîk'ı (R.A.) misal vermek suretiyle ana-babaları ve eğitimcileri uyarmaktadır.

Dönüş yapmayan, ilâhî uyarıya kulaklarını tıkayanlar hakkında nasıl bir sonucun hazırlandığı şöyle haber verilmektedir : **«İşte bunlar kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçen ümmetler hakkında (azap va'di ve hükmü) gerçekleşen kimselerdir. Şüphesiz ki bunlar hüsrân içinde kalanlardır.»**

Bu hüsrân hem dünyada, hem de âhirette kendini gösterir.

İNSAN BİRÇOK YETENEKLERLE DÜNYAYA GÖZLERİNİ AÇAR

İnsan, Allah'tan gelen ve «Âlem-i emr»den olan «ruh»la, onun taşıdığı birçok yeteneklerle doğar. Aile, çevre ve okul bu yetenekleri iyi, ya da kötü yolda geliştirir. İrsî kusur ve meziyetleri de buna eklersek, insanların çok farklı derecelerde bulundukları kendiliğinden anlaşılır. Buna pratikten bir misâl verelim : Bir maden kütlesi birçok işlerde kullanılma özelliğinde var kılınmıştır. Silâh imal eden onu öldürücü bir alet, kuyumcu güzel süs eşyası yapar. Böylece maden düştüğü çevrenin eğilimine göre şekillenir. İnsan da aile ve bağlı bulunduğu çevre içinde şekillenir. Şüphesiz onun şekli, daha çok aile ve çevresinin inanç, ideal, ahlâk ve karakter yapısına uyum sağlar. Ancak aklını ve idrâkini iyice kullanıp Allah'ın hidâyetine kendini lâyık düzeye getirenler bu genellemenin dışında kalır.

Bu nedenle Cenâb-ı Hak, 19. âyette : **«Herkes için yaptıkları işlere göre dereceler vardır. Bu da Allah'ın onların amellerinin karşılığını noksansız vermesi içindir ve onlar haksızlığa uğramazlar.»** buyurmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ana-baba hakları konu edildi. Bu konuda güzel misal teşkil edecek tarihî bir olay -isim ve yer anılmaksızın- nakledilerek yönlendirici bir metod uygulandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Hûd Peygamber'in Âd kavmiyle geçen kıssasının önemli ve ibretli safhalarından birkaçına yer veriliyor ve Mekkeli müşriklerle, her çağda yaşayan inkârcı azgınlar uyarılıyor; olayların tekrarıyla tarihin tekerür edeceğine işârette bulunuluyor.

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ
مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖٓ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٢١﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا
تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاُبَلِّغُكُمْ
مَٓا اُرْسِلْتُ بِه۪ وَلٰكِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا
مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ
بِه۪ ر۪يحٌ ف۪يهَا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوا
لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ
مَكَّنَّاهُمْ ف۪يمَٓا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ ف۪يهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا
وَاَبْصَارًا وَاَفْـِٔدَةً فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَٓا اَبْصَارُهُمْ
وَلَٓا اَفْـِٔدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ
مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ
مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا
نَصَرَهُمُ الَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً بَلْ
ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

M E Â L İ :

21— Âd'ın kardeşini (Hûd Peygamberi) an. Hani o Ahkâf'da milletini uyarmıştı. Gerçekten ondan önce de, sonra da birçok uyarıcılar gelip geçmiştir. O, «Ancak Allah'a kulluk edip tapın. Şüphesiz ki size karşı büyük bir günün azâbından korkarım» demişti.

22— Onlar da : «Sen bizi tanrılarımızdan döndürmek için mi geldin? Eğer doğrulardan isen, tehdîd edip durduğun azâbı getir» dediler.

23— O, «Buna ait bilgi ancak Allah'ın yanındadır; ben, sadece benimle gönderilen şeyi size teblîğ ediyorum. Ne var ki, sizi câhillik edip duran bir millet olarak görüyorum» dedi.

24— Onlar, vâdilerine doğru enine yayılıp gelen bir bulut görünce, «bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur» dediler. O, «Hayır, o sizin acele istediğiniz şeydir; içinde elem verici azâbı taşıyan bir rüzgârdır;

25— Rabbının emriyle her şeyi yıkıp yerle bir eder» dedi. Çok geçmeden meskenlerinin (kalıntılarından) başka bir şey görünmez oldu. İşte biz, suçlu günahkâr milletleri böyle cezâlandırırız.

26— And olsun ki, biz onları, sizi yerleştirmediğimiz yerlere yerleştirmiş, kendilerine kulaklar, gözler, gönüller vermiştik; fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de gönülleri onlara bir yarar sağlamadı. Çünkü Allah'ın âyetlerini bile bile inâtla inkâr ediyorlardı. Alaya alıp eğlendikleri şeyler onları kuşattı.

27— And olsun ki, çevrenizdeki kasabalardan bir çoğunu yok ettik; dönerler diye âyetleri bir bir açıkladık.

28— Allah'ı bırakıp da Allah'a yaklaşmak için edindikleri tanrılar onlara yardım etselerdi ya.. Hayır, bilâkis ortadan kaybolup uzaklaşırlar. Ve işte bu onların yalanlarıdır ve uydurup durdukları şeylerdir.

İ LGİ LİHADİSLER

Hz. Âişe Vâlidemiz (R.A.) dan yapılan rivâyette, adı geçen şöyle bildiriyor :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz havada bulut veya rüzgar görünce, bu olayın (Ona tesiri) yüzündeki ifadeden anlaşılırdı. Bunun üzerine : «Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlar bulut görünce, onda yağmur var umuduyla sevinirler. Siz ise bu olaya bakınca, hoşlanmadığınız yüzünüzden belli oluyor?» dedim. Efendimiz bana şöyle buyurdu : «Ya Âişe! Onda bir azap bulunma-

dığından emin değilim. Çünkü bir kavim rüzgâr ile azaba uğratılmış; bir kavim de gelen azâbı görmüş, ama «bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur» demiştir.(1)

Yine Hz. Âişe (R.A.) anlatıyor :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ufukta bir bulut parçası görünce, işini bırakır ve şöyle duâ ederdi : «Allahım, bundaki şerden, kötülükten sana sığınırım.»

Bulut açılıp dağılınca, Allah'a hamd ederdi. Yağmura dönüşünce de şöyle derdi : «Allahım, bunu yararlı bir yağmur eyle.»(2)

ÂD KAVMİNİN YOK EDİLMESİ MİSAL VERİLİYOR

(وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍۜ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ ...) «Âd'ın kardeşini (Hûd Peygamberi) an. Hani O, Ahkâf'da milletini uyarmıştı..»

Kur'ân müstesnâ uslûbuyla, önce Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgeleri getirerek inkârcı sapıkları, saplandıkları ön yargılarından kurtarmayı amaçlamaktadır. Sonra da onların akıllarına ışık tutup ana fikir vermekte ve arkasından küfürde inat ve ısrar edenleri elîm bir azâp ile tehdît etmektedir. Mü'minleri ise, bu uyarıdan hemen sonra müjdelemekte ve onlar için hazırlanan sonsuz nîmetlere dikkat çekmektedir. Bunu müteakip ilâhî hışma uğrayıp haritadan silinen azgın inkârcı kavimleri misal vermek suretiyle tarihin tekerrür edeceğine işârette bulunmaktadır.

Konumuzu oluşturan âyetlerde ise, Hûd Peygamber'le (A.S.) kendi kavmi arasında geçen teblîğ, irşat ve tartışmanın, uyarı ve ikazın yedi önemli safhası işlenirken, Mekkeli putperestlerin de aynı paralelde bulunduklarına değinilir ve küfrün hemen her dönem ve çağda aynı şarlatanlık ve azgınlığı sergilediğine atıf yapılır.

Kıssayla ilgili yedi önemli safha :

1— Hûd Peygamber de (A.S.), Hz. Muhammed (A.S.) gibi, kendi kavminden bir kişi idi. Cenâb-ı Hak, buyruklarını kullarına teblîğ için Onu seçip görevlendirmiş; böylece tanımıyacakları bir yabancıyı bu hizmetle onlara göndermemiştir.

Âd Kavmi, Umman ile Dehraman, diğer bir tesbite göre, Umman ile Mehre arasındaki Ahkâf adıyla bilinen bir vadide eyleşirlerdi. Kur'ân, «Ah-

---

(1) Buhari/tefsir: 2/96- Müslim/istiska' : 14, 16- Ebû Dâvud/edeb : 104- Müsned-i Ahmed : 6/66

(2) Müsned-i Ahmed : 6/190, 223

kaf» ismini anarak bu vadinin coğrafi yapısının; kumsal ve eğri tepelerle, engebeli bir araziyle oluştuğunu bildiriyor. Ayrıca bu vâdiye daha önce de birçok uyarıcı peygamberin gönderildiğini açıklayarak, Ahkâf'ın tarihinin hayli gerilere uzandığını dolaylı şekilde anlatıyor.

2— Âd Kavmi de Mekkeli'ler gibi putlara taparlardı. Hûd Peygamber, onları Allah'ın varlığını ve birliğini tasdîke dâvet etti. Ne var ki, onlar bu rahmete kalplerini açmadıkları gibi, büsbütün azgınlık ve küfürlerini artırdılar. Hûd Peygamber onları büyük bir günü, yani ya dünyada onlara gelecek olan azâbı, ya da âhirette hazırlanan sonsuz azabı haber vererek gereken uyarısını yaptı.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de inen tehdît âyetleriyle, Mekkeli müşrikleri böyle bir azâba karşı uyararak tarihin tekerrür edeceğini hatırlatmış bulunuyordu.

3— Âd Kavmi, tehdît edildikleri azâbın hemen inmesini istediler. Mekkeli müşrikler de öyle.. Günümüzün inkârcı maddecileri de âhireti, ikinci hayatı alay konusu edinerek Hakk'a karşı küstahlıkta bulunmaktadırlar.

4— İnkârcı ve ahlâksız kavim ve milletleri te'dip eden veya haritadan silen ilâhî hükmün geliş saati bilinmez. Ancak Allah onu dilediğine önceden bildirir ve azap rahmete dönüşsün diye, inecek azaptan önce birtakım alâmetler ortaya çıkartır.

5— Peygamberin görevi, ilâhî azabı getirmek değil, O'nun buyruklarını kusursuz teblîğ etmektir. Hûd Peygamber'e de görevin bu inceliği bildirilmiştir.

6— Küfrün, sapıklığın ve haksızlığın temelinde cehâlet, şartlanma, inat, gurur ve bencillik yatmaktadır. Hûd Peygamber de kavmini aynı şeylere nisbet ederek uyarısını tamamlamıştır.

7— Sonunda ilâhî emir ve hüküm inmiş ve bir türlü hakkı kabul etmeyen Âd Kavmi yerle bir edilmiştir.

Ancak unutmamak gerekir ki, inen emir ve hükmün çok değişik tecelli ve tezahürleri vardır : Âd Kavmi şiddetli kasırgayla, Lût Kavmi yanar dağın harekete geçmesiyle, Nuh Kavmi tufan ile yok edilmişlerdir.

ÂD KAVMİNE SAĞLANAN İMKÂNLAR

(وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَاَبْصَارًا وَاَفْئِدَةً ...) **«And olsun ki, biz onları, sizi yerleştirmediğimiz yerlere yerleştirmiş; kendilerine kulaklar, gözler, gönüller vermiştik..»**

Kur'ân-ı Kerîm'in bu ve diğer sûrelerdeki beyânına göre, Âd Kavmi, verimli topraklar üzerinde birçok imkânlara ve Mekkeli'lerin nâil olamadıkları nice nîmeltere sahip bulunuyordu. Kendilerine has bir medeniyet kurmuşlardı. Zira ayakta duran kalıntılarının az-çok buna delâlet ettiği rivâyetler arasında geçmektedir. Ne var ki, onlar, kulaklarını, gözlerini ve kalplerini olduğu gibi maddeye çevirip «ilâh» kavramını da maddeye yöneltip şekillendirmişlerdi. Oysa sözü edilen üç önemli organ, gerçeği arayıp bulmaları için Allah'ın birer emaneti olarak bulunuyordu.

Diyebiliriz ki, Âd Kavmi de, Mekkeli müşrikler de, günümüzde yaşayan maddeci dinsizler de Cenâb-ı Hakk'ın bu emânetlerini amaçlarının dışında kullanıp hılkatın hikmetine ters bir hayat düzeni kurmuşlardır.

Bu üç organı asıl amacından saptıran sebepler neler olabilir?

Kulak, göz ve kalp birbirini tamamlayan üç organdır. Bunların üçü de, varlık âleminde Cenâb-ı Hakk'ın kudret tezgâhında şekillendirilip ortaya konulan eserlerde o kudretin izlerini tesbit edip görmekle yükümlüdür. Onları amaç ve hikmetlerinin dışında kullanıp ilâhî kudrete inanmayanların, sonlarının ne olduğunu Kur'ân haber vermekte ve geriye kalan harabeleri, Kur'ân'ın beyanını doğrulamaktadır.

Cenâb-ı Hak onlarla ilgili hazin âkibeti şöyle tasvîr buyurmaktadır: **«Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne de gönülleri onlara bir yarar sağlamadı. Çünkü Allah'ın âyetlerini bile bile inatla inkâr ediyorlardı. Alaya alıp eğlendikleri şeyler onları kuşattı.»**

ÇEVRE KASABALARIN İBRETLİ SONUÇLARI

(وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) **«And olsun ki, çevrenizdeki kasabalardan bir çoğunu yok ettik; dönerler diye âyetleri bir bir açıkladık.»**

Âd, Semûd, Medyen, Ashab-ı Ress ve benzerleri Mekke çevresinde, Hicaz bölgesinde yer alan kavimlerdi. Çoğunun kalıntıları, onların geçmişinden haber veriyor, gelip geçen yolcu ve seyyahlara uyarı seslenişinde bulunuyordu.

Hicaz ile Filistin, Hicaz ile Umman, Hicaz ile Hicr arasında seyahat edenlerin çoğu sözü edilen harabelere katılaşmış kalp, perdelenmiş gözle bakıp geçiyorlardı.

Mekkeli'lerin de, diğer inkarcı maddecilerin de dikkatleri bu tarihî kalıntılara çekilerek, ölmeden önce Hakk'ın kudret sesini ve değişmeyen hükmünü idrâk etmeleri isteniliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Âd Kavmi'nin hakkı yalanlayıp inkâr ve haksızlıkta ısrar etmeleri, yönlendirici misal olarak verildi. Mekke çevresindeki tarihî kalıntılara dikkatler çekilerek, benzeri inanç ve tutumların benzeri hükümlerin inmesine neden olacağı bir defa daha hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, cinlerden bir grubun gelip Kur'ân dinlemesi ve ilâhî dâvetin azameti karşısında doğruyu görüp anlaması, sonra da imân edip kendi cinslerine bu hakikati teblîğe çalışması konu edilmekte ve böylece, cinlerden çok üstün yaratılan insanlardan çoğunun, hâlâ Hakk'ın ışığına gözlerini kapalı tutmaları hayretle karşılanmaktadır. Arkasından insanoğlunun aklını harekete geçirmek için göklerin ve yerin yaratılması delil gösteriliyor ve Âhiret Âlemi'nden uyarıcı ve düşündürücü bir tablo gözler önüne konuluyor.

——oOo——

وَاِذْ صَرَفْنَٓا اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَۚ فَلَمَّا حَضَرُوهُ
قَالُٓوا اَنْصِتُواۚ فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرٖينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا
يَا قَوْمَنَٓا اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدٖٓي
اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرٖيقٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَٓا اَجٖيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهٖ
يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلٖيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ
دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَٓاءُۜ اُولٰٓئِكَ
فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٣٢﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذٖي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى بَلٰٓى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَٰذَا
بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ
تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِل
لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً
مِّن نَّهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

M E Â L İ :

29— Hani bir vakit cinlerden birkaç tanesini Kur'ân dinlemek üzere sana çevirip göndermiştik. Onu dinlemeye hazır duruma gelince, birbirlerine : «Susun, dinleyin!» dediler. Dinleme işi yerine gelip sona erince, birer uyarıcı olarak kendi topluluklarına gittiler.

30— «Ey kavmimiz, dediler, şüpheniz olmasın ki biz, Musa'dan sonra indirilen, önceki kitapları doğrulayan ve hakka götüren, dosdoğru yola ileten bir kitap dinledik.

31— Ey kavmimiz, Allah'ın dâvetçisine olumlu cevap verip uyun ve Ona imân edin ki Allah sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi elem verici bir azaptan korusun.

32— Kim Allah'ın dâvetçisine olumlu cevap vermez de Ona uymazsa, (bilsin ki) o, yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değildir ve onun için Allah'tan başka dostlar, sahipler de yoktur. İşte onlar açık bir sapıklık içindedirler.»

33— Görmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratan, onları yaratmaktan dolayı yorulmayan Allah'ın, ölüleri de diriltmeye kudreti yeter. Evet, O'nun mutlaka her şeye kudreti kâfi gelir.

34— İnkârcılara ateşe sunulacakları gün, «bu hak değil miydi?» diye sorulur. Onlar : «Evet, Rabbımız hakkı için (öyledir)» diye cevap verirler.. Allah da : «İnkâr edip durmanıza karşılık azâbı tadın.» buyurur.

35— (Ey Peygamber!) Peygamberlerden azim (yüksek irâde ve dayanma gücü) sâhiplerinin sabrettiği gibi sabret. Onlara (inecek azabı) acele etme. Onlar, va'dolundukları şeyi görecekleri gün sanki gündüzden bir saat kadar kalmış gibi olacaklar. Bu, yeterli bir teblîğdir! Allah yolundan çıkmış suçlu günahkâr bir milletten başkası mı yok edilir?

İLGİLİ HADÎSLER VE DİĞER RİVÂYETLER

Beyhakî'nin Delâilünnübuvvet adlı kitabında, yaptığı tesbite göre : İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz cinlere ne Kur'ân okumuş, ne de onları görmüştür. O, ashabıyla birlikte Ukaz Panayırı'na doğru giderken, bu arada şeytanlar ve cinlerle gök haberleri arasına engel bir perde gerilmiş; üzerlerine de şihablar salıverilmişti. Bunun üzerine şeytanlar kendi kavimlerine döndükleri zaman, kavimleri : «Size ne oldu?» diye sormuşlar, onlar da : «Bizimle gök haberleri arasına engel konulmuş ve üzerimize de şihablar gönderildi» diye cevap vermişler. Bunun üzerine kavimleri : «Sizinle gök haberi arasına mutlaka yeni bir olay engel olmaktadır. Yeryüzünü doğusundan batısına kadar gezip dolaşın da bunun ne olduğuna bir bakın» demişler. Onlar da ayrılıp Tihame'ye doğru yürümüşler. Derken Resûlüllah (A.S.) Efendimiz o sırada Nahle mevkiinde bulunuyordu; Ukaz Panayırı'na gitmek üzere yola çıkmıştı. Ashabına sabah namazını kıldırırken cinler ve şeytanlar okunan âyetleri dinlemişler ve «vallahi bizimle gök haberi arasına giren perde işte bundan başkası değildir» diyerek geri dönmüşler ve kavimlerine şöyle seslenmişler : «Ey kavmimiz, doğrusu biz, hayret uyandıran bir Kur'ân dinledik ki o doğruya iletiyor ve ona inandık. Artık hiçbir şeyi Rabbımıza ortak koşmayacağız.» Bunun üzerine Cin Sûresi'ndeki ilgili âyetler iniyor.(1)

Kur'ân'ı dinleyip inananlar, şeytanlar değil, cinlerdir. Rivâyette, bu husus bilindiği için bir açıklamaya gerek görülmemiştir.

Bu olaydan sonra cinlerle buluşma

Hz. Alkame (R.A.) diyor ki : «İbn Mes'ud'a (R.A.) dedim ki : «Cin gecesi Peygambere (A.S.) arkadaşlık eden bir kimse oldu mu?» O, bana şu cevabı verdi : «Hayır, ancak bir gece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i kaybettik; çevreyi arayıp taradık, bulamadık. O, bir uğursuzluğa uğrayıp helâk olmuştur diyenler oldu. En şerli bir gece olarak geceledik. Sabah olunca, ansızın Resûlüllah (A.S.) Efendimizin Hıra tarafından geldiğini gördük ve : «Ya Resûlüllah! sizi kaybettik, aradık bulamadık ve o yüzden çok kötü bir

(1) Tefsir-i İbn Kesir : 4/162

gece geçirdik» dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu : **«Cinlerin dâvetçisi bana geldi, onunla birlikte gidip kendilerine Kur'ân okudum!» Sonra da bizi alıp o cihete doğru gittik. Cinlerin izlerini, yaktıkları ateşlerinden kalanını bize gösterdi. Cinler, Hz. Peygamber'den (A.S.) yiyecek maddesi sormuşlar. O da onlara şöyle tavsiyede bulunmuştur : «Üzerine Allah ismi anılan her kemik size geldiğinde yeyin, zira o sizin için etten daha çok bir özellik taşır. Davar tersi olan her şey de sizin hayvanlarınızın yemidir.»**

Sonra da Efendimiz şöyle buyurdu :

«Kemik ve tezeği murdar etmeyin. Çünkü bu ikisi cin kardeşlerinizin yiyeceğidir.» (1)

Bu konuda farklı ibarelerle 10'un üstünde rivâyet vardır. Biz sahih gördüğümüz iki rivâyeti seçmekle yetindik.

İNSAN, CİN, MELEK

Kâinatı süsleyen ve her yönüyle hikmetini yansıtan, mayası, özü ve cevheri farklı üç ayrı canlı : İnsan, cin, melek.

İnsan : Kâinatın hulasası, ilâhî kudretin «ahsen-i takvîm» üzerine yaratma tecellisinin mazharıdır. Ruh ve maddeden meydana gelmiştir. Ruhu melekleşmeye, maddesi behimileşmeye yatkın özelliktedir.

Hılkatındaki amaç, Allah'ı bilip O'na ibâdet etmesi ve yeryüzünde O'nun adına hükmetmesi ve buna mükâfat olarak sonsuz, fakat bütünüyle mutluluk dolu Cennet hayatına lâyık görülmesidir.

Cin : İlâhî hılkat kanununun başka bir tecellisiyle vücut bulmuştur. Ruhla ateşten oluşup hayat düzeyine getirilmiştir. O da insan gibi, nefsanî ve şehevî duygular taşımakta ve iyilik ile kötülüğe eğilimli bir karakter yansıtmaktadır. Aynı zamanda insan gibi hılkatının gereği, Allah'ı bilip, yalnız O'na ibâdetle yükümlüdür. Bundan dolayı ilâhî teklîfler çerçevesinde bulunuyor ve âhiret âleminde hesap vermek suretiyle lâyık olduğu sonsuz hayat çizgisine ulaştırılmış olacaktır.

Nitekim Zâriyat Sûresi 56. âyetle, insan ve cinlerin niçin yaratıldıkları, hikmet ve felsefesiyle açıklanmakta ve böylece bu iki ayrı tür için hareket noktası belirlenmektedir.

Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'in 22 yerinde cinden söz edilmektedir. Onun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e : «Resûlü's-sakaleyn» denilmiştir. Yani O,

(1) Tirmizî/tefsîr : 46- Müslim/salât : 150- Ahmed : 1/436, 457

hem insanlara, hem de cinlere peygamber olarak gönderilmiştir. Nitekim Cin Sûresi'nde bu husus gayet açık şekilde belirtilmekte ve şüpheleri giderecek bir anlatım ortaya konmaktadır.

Cin ismini, sözlük manasını dikkate alarak «yabancı kimse» ile yorumlayanlar, Kur'ân-ı Kerîm'i zâhirinden ve asıl delâlet ettiği sarih manasından uzaklaştırıp, ilâhî muradın anlaşılmasını tahrip etmektedirler. Oysa bu gibi sakat yorumlara, mecazî mana çıkarmalara gerek yoktur. Çünkü Kur'ân çağların ve milletlerin önünde yürümektedir. Yakın gelecekte cinlerin varlığı bilimsel açıdan da ortaya çıkmaya namzettir. O zaman ters ve yanlış yorumda bulunanların kendi cehaletlerini Kur'ân'a nasıl yükledikleri anlaşılır, ama neden sonra.

Melekler ise, ruhla nurun birleşmesinden yaratılmışlardır. Onlarda nefis ve şehvet yoktur. O bakımdan günah ve kötülük işlemezler. Verilen hizmetleri, yükletilen proğramları aynen yerine getirirler. Allah'a karşı gelmezler ve hep itaât üzere bulunurlar. Peygamber ve kitaba ihtiyaçları yoktur; doğrudan Cenâb-ı Hak'tan alıp öylece görevlerini sürdürürler.

CİNLERİN, KUR'ÂN ÂYETLERİNİ DİNLEYİNCE, ONDAN ÖĞRENDİKLERİ

(قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلٰى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ)

«Ey kavmimiz, dediler, şüpheniz olmasın ki biz, Musa'dan sonra indirilen, önceki kitapları doğrulayan ve hakka götüren, dosdoğru yola ileten bir kitap dinledik.»

Cinlerin kısa sayılacak bir süre içinde Kur'ân'ı, Peygamberi ve İslâm'ı kavrayıp anlayacak kadar bir basîrete ve sezgiye sahip oldukları kesinlik arzediyor. Bu, onların da akıl, zekâ, idrâk ve benzeri yeteneklerle donatıldıklarını göstermektedir. Zira ilâhî hitap ve teklîf, akıl sahiplerinedir.

Cinlerin okunan Kur'ân'dan anlayıp öğrendikleri hususlar :

1— Allah Kelâmı'na saygı duyarak, birbirlerine «susun dinleyin» demeleri, ilâhî sözle beşer sözünü ayırt edecek basîreti yansıtır.

2— Dinlediklerini iyice hazmedip birer uyarıcı ve tebliğatçı olarak kendi cinslerine dönme azimleri, mutlak anlamda ilâhî hidâyetin açık tezahürüdür.

3— Musa Peygamber ve Tevrat'tan, diğer kitaplardan söz etmeleri, bu konuda geniş bilgiye sahip bulunduklarını ve bir bakıma onları tasdîk etmelerini gösterir.

4— Kur'ân'ın bütünüyle hakka, doğruya ilettiğini anlatmaları, derin ve geniş tefrîk kabiliyetinde olduklarına delâlet eder.

5— Kendi kavimlerine, Allah'ın dâvetçisi son peygambere olumlu cevap verip inanmalarını önermeleri, Hz. Muhammed'in (A.S.) hak peygamber olduğunu kısa süre içinde kavramalarının bir başka şâhidi sayılır.

6— Son dine ve son peygambere imân etmenin, bütün günahları affettirip temizleyeceğini ve elim bir azaptan koruyup kurtaracağını teblîğe çalışmaları, âhiret hayatı hakkında geniş bilgiye sahip olduklarını gösterir.

7— Olumlu cevap vermeyenlerin, Cenâb-ı Hakk'ı âciz bırakamıyacaklarını belirterek uyarıda bulunmaları, ilâhî kudretin sınırsızlığı ve Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimsenin kulluk ve ibâdetine muhtaç olmadığı hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarının bir başka belgesi kabul edilir.

8— İnkârda ısrar edenlerin açık bir sapıklık içinde kalıp bocalayacaklarını anlatmaları, küfür ve tuğyanın nasıl elîm bir sonuç doğuracağını çok iyi bildiklerini belirtir.

CİNLERDEN BİR NEFER

«Nefer» kavramı, üçten ona ve bazan da kırka kadar yükselen topluluk demektir. Böylece Osmanlıcada «bir kişi ve er» manasında kullanılan bu kelime, Arapça'da daha farklı bir anlama delâlet etmektedir. O bakımdan Hz. Peygamber'e gönderilen cinlerin, üç veya daha fazla sayıda oldukları kesindir.

Hz. Peygamber'in (A.S.) cinleri uyarıp onlara ilâhî emirleri teblîğ etmesi, bize kadar gelen rivâyetlere göre, iki defa gerçekleşmiştir : Biri «Şi'b-i hacun», diğeri ise, «Batn-ı nahl» adlı yerde..

GÖKLERİ VE YERİ YARATAN ALLAH

(أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْـيِيَ الْمَوْتٰى ...) **«Görmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratan, onları yaratmaktan dolayı yorulmayan Allah'ın, ölüleri de diriltmeye kudreti yeter..»**

İlgili âyetle, cinlerden bir topluluğun Hakk'a gönül kapısını açtıkları en güzel ve ibretli yanıyla açıklanırken, Mekkeli müşriklerin daha geniş ve kapsamlı düşünmeleri istenmekte; sonra da akla ışık tutulup hareket noktasının belirlenmesi metoduna geçilerek ilâhî kudretin sonsuzluğuna ve sınırsızlığına değinilmektedir. Kusursuz bir plâna göre yaratılan ve en uygun

denge ve düzende tutulan kâinat ve içindeki sistemler her yanı ve yönüyle «Allah» demekte ve sadece O'nun kudret fırçasının rengini ve izini taşımaktadır. Böyle bir kudret, ölüleri diriltmekten âciz midir? Elbetteki hayır..

KÜFRÜN ATEŞİ

(... وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا) **«İnkârcılara, ateşe sunulacakları gün, «Bu hak değil miydi?» diye sorulur. Onlar : «Evet, Rabbımız hakkı için (öyledir) diye cevap verirler..»**

Hakk'ı red ve inkâr, gerçeği katletmek, doğruyu küllemek demektir. Hakkına tecavüz edilen kimsenin, nasıl içinde haksızlığa uğramanın ateşi yanarsa; hakkı red ve inkâr edenin de fıtratında mevcut olan din ve Allah mayası, için için onu yakar ve tedirgin eder. Kıyâmet gününde ise, dünyadaki bu ateşle âhiretteki cehennem ateşi birleşip inkârcı maddeciyi yakar. Onun için Cenâb-ı Hak, Kur'ân'da : **«İnkârınıza karşılık azâbı tadın»** buyurmakta ve âhirette meydana gelecek bu safhayı, yine rahmetinin eseri olarak hatırlatmaktadır.

ULÜ'L-AZM

(... فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ) **«(Ey Peygamber!) peygamberlerden azim (yüksek irâde ve dayanma gücü) sahiplerinin sabrettiği gibi sabret..»**

Sûrenin sonunda yüksek irâde sâhibi peygamberlerin sabır, metanet ve azimleri misal verilerek övülmektedirler.

Azim : Bir işi yapmaya, bir yere gitmeye, bir konuyu çözmeye kesin karar verip irâde ve imkânı bütünüyle kullanmak suretiyle, sonuç alıncaya kadar sebat etmektir.

Bu tarif efradını câmi' değilse de, peygamberler hakkında daha çok bu anlamda kullanılmıştır. Ancak peygamberlerin azim hususunda hepsi aynı derecededir denemez. Kendilerine kitap verilip teblîğ ve irşatla görevli kılınan Resûllerde bu irâde ve duygu daha çok belirgin ve gelişkindir.

Ayrıca bu kavram üzerinde ilim adamlarının farklı yorumları olmuştur. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz :

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Tepki ve direnmeleri hoş görüyle karşılayıp hazmetmesini bilenler demektir.

b) Dahhak'e göre : Son derece ciddi olup dayanma gücünü ortaya koyanlar anlamına gelir.

Az yukarıda değindiğimiz gibi, «ulü'l-azm» derecesinde olan peygamberler hakkında da farklı tesbit ve yorumlar ortaya çıkmıştır :

a) Tabiîn'den Mücahid'e göre : Bunlar beş tanedir : Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed'dir. Salât-ü selâm hepsine olsun.

b) Ebû Âliye'ye göre : Bunlar dört tanedir : Nuh, İbrahim, Hûd ve Muhammed (A.S.) dır.

c) Müfessir Süddî'ye göre : Bunlar altı tanedir : İbrahim, Musa, Dâvud, Süleyman, İsa ve Muhammed (A.S.) dır.

d) Mukatil'e göre de, «ulû'l-azm» altı tanedir : Nuh, İbrahim, İshak, Yakub, Yusuf, Eyyub (A.S.) dır.

Zira Nuh (A.S.) uzun süre kavminin eziyet ve cefasına katlanıp sabretmiştir. İbrahim (A.S.)ın, atıldığı ateşe karşı azminde ve sabrında bir sarsıntı meydana gelmemiştir. İshak veya İsmâil (A.S.) kurban edilmeye karşı teslimiyet göstererek itaât etmiş ve sabır gösterip işin sonuna kadar azminde bir sarsıntı meydana gelmemiştir.

Açıklama :

Mukatil'e göre, İbrahim (A.S.)ın gördüğü rüya üzerine kurban etmek istediği oğlu, İsmail değil İshak'tır. Bu konuda adı geçen daha çok Tevrat'ta yer alan belgelere dayanmıştır.

Yakub (A.S.), sevgili oğlu Yusuf'u kaybetmeye karşı bütün sabır ve azmini kullanmaya ve birtakım yersiz çıkışlara, sataşmalara yine sabır gösterip hoşgörüyle davranmaya çalışmıştır. Yusuf (A.S.)ın, tazecik oğlan iken kuyuya atıldığı ve sonra da çetin sınavlar geçirdikten sonra zindana atıldığı dönemlerde Allah'a olan güveninde bir gevşeme meydana gelmemiş ve sabretmek suretiyle neticeyi beklemesini çok iyi bilmiştir. Eyyub (A.S.) ise, yakalandığı kötü hastalığa karşı sabretmiş ve birtakım felâketlerle yüzyüze geldiğinde, Allah'a olan güven ve bağlılığında bir sarsıntı vuku' bulmamıştır.

e) Kelbî'ye göre : Bunlar, savaş ile emrolunan peygamberlerdir. Mucahid de aynı görüşte olup kâfir ile savaşın büyük azim ve irâdeye dayalı bir olay olduğunu belirtmiştir.

f) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Resûllerin hepsi azim sahibidir.

g) Diğer bazı ilim adamlarına göre : En'am Sûresin'de isimleri anı-

lan 18 peygamberdir.(1)

Bunlardan (a) maddesinde belirtilen Mücahid'in görüş ve yorumu daha çok benimsenmiş ve akaid kitaplarında bu görüşe yer verilmiştir.

Ne var ki, müfessir Fahruddin er-Râzî'nin de dediği gibi, Allah'ın gönderdiği her peygamber azim, akıl ve isabetli görüş sahibidir. Râzî'ye göre, âyette geçen «mine'rrüsül» terkibindeki «min», teb'iz için değil, tebyîn içindir. Mücahid'in, isimlerini açıkladığı beş resûl ise, bu yetenekleri daha yüksek derecede kendilerinde taşıyanlardır.

Otuz beşinci âyette : **«Azim sâhibi resûllerin sabrettiği gibi sabret»** emri, Resûlüllah (A.S.) Efendimizi daha çetin ve zorlu günlerin beklediğine işârettir. Aynı zamanda mü'minleri o günlere hazırlamaya yönelik bir işâret sayılabilir.

VA'D OLUNDUKLARI ŞEYİ GÖRECEKLERİ GÜN

(وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ ...) **«Onlara, (inecek azabı) acele etme. Onlar, va'd olundukları şeyi görecekleri gün, sanki gündüzden bir saat kadar kalmış gibi olacaklar..»**

Hakk'a karşı gelip kin ve intikam duygusuyla saldıran inkârcı azgınları, şüphesiz iki ayrı azap bekler : Biri, dünyada; diğeri âhirette gerçekleşir. O gün gelince, her şeyin bittiğini, yolun sonuna gelindiğini görüp geçen yılların ve uzun bir ömrün bir saat kadar kısa olduğunu ve dünyada da ancak bir saat kadar eyleştiklerini anlayacaklar veya böyle sanacaklar. Ebedî hayatın sonsuzluğu, bir bakıma zaman kavramının ortadan kalkması onlara bu duyguyu verecektir.

Dünya'da ise, zulüm ile birleşen inkâr ve azgınlığın cezasız kalmayacağı; er-geç ilâhî hükmün inmesinin mukadder olduğu söz konusudur. Bu hüküm, Mekkeli müşrikler üzerine de indirilmiş ve Mekke'nin fethi ağır bir şamar olarak suratlarına dokunmuştur. Nitekim Fetih günü, Mekkeli'ler, geçen yılların sabun köpüğü gibi söndüğünü, bir saatlik süre gibi geride kaldığını anlamış ve İslâm'a girmekten başka seçenekleri bulunmadığını idrâk etmişlerdi.

---

(1) Geniş bilgi için bak : Kurtubî'nin el-Câmi'û Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 16/ 220, 221

ALLAH'IN RAZI OLDUĞU DİNİ TEBLİĞ ETMEK

(بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ) «Bu, yeterli bir teblîğdir! Allah yolundan çıkmış suçlu günahkâr bir milletten başkası mı yok edilir »

Kur'ân-ı Kerîm, insan duygusunu ve düşüncesini yönlendirmek, vicdanını harekete geçirmek ve aklına ışık tutup malzeme vermek için o müstesnâ metodunu işlerken, yeterince belge ve misal getirir. Hayatın hikmet ve felsefesini bir tül gibi örüp kalp gözünün önüne serer ve böylece her âyet ve cümlesiyle hakkı en güzel ve en uygun anlamda teblîğ eder. Bu açıdan bakılarak Kur'ân'a «belâğ» denilmiştir. Öyle ki, O, her yönüyle, her emir ve tavsiyesiyle ancak iyiyi, doğruyu, güzeli ve gerçeği bildirir.

Kur'ân'ın bu yüksek eğitici ve öğretici özelliği karşısında hâlâ inkârda ısrar edip imân cephesine saldıranlar varsa, bu, yaman bir şartlanmanın tabii sonucu sayılır.

Artık Kur'ân'ın aydınlatıcı parlak ziyasına rağmen doğru yolu görmeyip, Allah'a imân ve itaâtin dışına çıkanların yok edilmeleri ilâhî sünnetin bir gereğidir. Şüphesiz bu yok edilmenin biri dünyada, diğeri de âhirette ayrı ayrı tecelli edeceğini de hatırdan çıkarmamak gerekir.

Ahkâf Sûresi'ne, Kur'ân'ın Azîz ve Hakîm olan Allah'tan indirildiği konu edilerek başlandı ve bu kitabın her yönüyle yönlendirici, doğru yolu gösterici ve kalpleri aydınlatıcı ilâhî belâğ olduğu belirtilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; Kur'ân'a göre yaşamamız için bize bilgi veren, yol gösteren Resûlülllah (A.S.) Efendimize de salât-ü selâmlar olsun.

MUHAMMED SÛRESİ

İbn Abbas (R.A.) ile Katade'ye göre : On üçüncü âyeti dışında, tamamı Medine'de inmiştir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Veda' Haccı'ndan sonra Mekke'den ayrılırken Kâbe'ye bakıp gözleri nemlendi. Bunun üzerine şu meâldeki 13. âyet indi : **«Nice kasabalar var ki onlar senin çıkarıldığın kasabadan daha kuvvetli idiler, onları yok ettik; onlara bir yardımcı da bulunmadı.»**

es-Sa'lebî'ye göre, Sûre Mekke'de inmiştir.(1)

Ancak birinci rivâyet daha isabetli kabul edilmiştir.

Sûrenin ikinci âyetinde Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in en meşhur ismi olan Muhammed anıldığı için bu aynı zamanda sûreye isim olmuştur. Ayrıca sûreye «Kıtâl» adı da verilmiştir.

Âyet sayısı : 38

Kelime » : 540

Harf » : 2349 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kâfirlerle mü'minlerin ana vasıfları açıklanıyor ve inkârcı sapıkların akıllarını harekete geçirmek için Âhiret Âlemi'nde meydana gelecek bazı yönlendirici safhalar üzerinde duruluyor. Sonra da bu iki karşıt görüş ve inanca sahip olan sınıflar arasındaki açık farklar çok düşündürücü bir anlatımla işleniyor.

2— Sözü edilen iki ayrı sınıfa dünya ve âhirette verilecek karşılığın, inanç, niyet ve amellerine uygun olacağı belirtiliyor ve âhiretteki azâbın ve mükâfatın bazı özelliklerine dikkatler çekiliyor.

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 16-223
(2) Tefsîr-i Garâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisâbûrî : 26/21

3— Şehir devletini kurup yayılma ve gelişme basamaklarında yükselen Müslümanların artık küfür cephesiyle savaşmalarının kaçınılmaz olduğuna değiniliyor.

4— Münafıkların dönek halleri, kötü niyetleri, olumsuz ve kaypak tutumları üzerinde durularak birtakım misaller veriliyor.

5— Münafıklar tehdit edilerek, dönüş yapmaları tavsiye ediliyor.

6— İslâm'ın başarıya eriştiğine işâretle, daha önceki sıkıntıların, umut kırıcı olayların gerilerde kaldığı ve bu yüzden kalpde doğan bazı düşüncelerden dolayı istiğfar etmenin lüzumu üzerinde duruluyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ (١) وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ (٢) ذَٰلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِن رَّبِّهِمْ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ (٣)

M E Â L İ :

1— Onlar ki, inkâra saptılar ve Allah yolundan çevirip alıkoydular, Allah onların işlerini boşa çıkarır.

2— İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara ve Muhammed'e indirilene -ki o Rabbından gelen bir gerçektir- inananlara gelince : Allah onların kötülüklerini örtüp bağışlar ve durumlarını düzeltip iyileştirir.

3— Bu böyledir. Çünkü inkâra sapanlar bâtıla uydular; imân edenler ise, Rablarından gelen hakka uydular. İşte böylece Allah, insanlara kendileriyle ilgili misallerini getirir.

HAKK'I İNKÂR VE O'NUN YOLUNDAN ALIKOYMA

(الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ) «Onlar ki, inkâra saptılar ve Allah yolundan çevirip alıkoydular, Allah onların işlerini boşa çıkarır.»

Ahkaf Sûresi'nin sonunda, ilâhî sınırları aşanların yok edileceği belirtilmişti. Ancak bu ilâhî sınırı aşanlar, her türlü fenalıklarına ve tuğyanlarına rağmen iyilikte de bulunurlar, fakirleri yedirirler, hısımlarına merhamet kucağını açarlar ve esirleri de gerektiğinde salıverirlerdi. Bu durumda onların nasıl yok edilecekleri hep kafaları kurcalayıp duruyordu.

Muhammed (A.S.) Sûresi'nin ilk üç âyetiyle bu soru cevaplandırılıyor ve o gibilerin işlerini Cenâb-ı Hakk'ın boşa çıkaracağı haber veriliyor.

Zira iyi amelin, yararlı işin Allah yanında kabule uygun olması, imân esasına bağlanmıştır. Cenâb-ı Hakk'a dosdoğru imândan kaynaklanan iyi ameller, en makbul ürünlerdir. Küfür ve nifaktan kaynaklanan ameller ise, hiçbir zaman ilâhî rızaya uygun değildir ve uhrevi hiçbir mükâfatı da söz konusu olamaz.

Bu konuda üzerinde önemle durulacak şöyle bir mesele ortaya çıkıyor :

Temelinde Allah'a, Âhiret'e ve diğer esaslara imân bulunmayan keşiflerin, icadların ve bilimsel araştırmalarla ortaya çıkarılan olumlu sonuçların, insanlıktan yana birtakım faydalar taşıdığı kesindir. Böylece âhiret kavramını kabul etmiyenlerin sözü edilen hususlardaki hizmet ve başarılarının Allah yanında bir değeri yoktur. Onların mükâfatları dünyada gerçekleşmiştir. Zaten onlar da sadece dünyevî başarı ve mükâfat bekliyorlardı. Böylece onlardan her biri uzmanlık dalına ve başarı grafiğine göre, şöhret basamaklarına yükselmiş ve arzuladığı karşılığa erişmiştir. Allah'a ve âhiret'e inanmadıkları ve bu kavramlara itibar etmedikleri için, Âhiret Âlemi'nde onlara rahmetten yana bir pay yoktur.

Hem inkârcı ilim adamlarının bu tür hizmetleri ve elde ettikleri olumlu, yararlı sonuçlar, yoktan var edilme düzeyinde değil, kâinatta mevcut olan kanunları ve kapalı lûtuf ve nîmetleri bulup ortaya çıkarmak doğrultusunda bir beceridir. O halde hakiki kâşif ve mucid ancak Allah'tır; yoktan da var kılıp meydana getiren ancak O'dur.

HZ. MUHAMMED'E (A.S.) İNANIP UYMAK, MÜ'MİN OLMANIN ŞARTIDIR

(وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ ...) «İman edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara ve Muhammed'e indirilene... inananlara gelince :...»

İslâm, gerçek imânı, şartlarına bağlı kılıp bütünlük içinde tarif eder. Şartlarından bir kısmına inanmamak, bir kısmına inanmak onun bütünlü-

ğünü bozar ve tümüne inanmama hükmünü doğurur. Onun için Kur'ân ve Hadîs'in hangi bölümünde imân esaslarından birinden söz edilirse tamamı kasd edilmiş kabul edilerek ona göre manalandırılır ve yorumlanır. Çünkü bu gibi yerlerde usûl ilminin şu kaidesi câridir : «Zikr-i cüz', irâde-yi küll», yani tümün bir parçasını anıp tamamını irâde etmek kuralı söz konusudur. Buna «mecaz-i mürsel» denir. O bakımdan tefsîrin inceliklerini, ilmî kaideleri bilmeyenlerin Kur'ân'ı tefsîre kalkışmaları son derece sakıncalıdır. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz o gibilerini uyararak şöyle buyurmuştur :

«Kim Kur'ân hakkında kendi re'yiy (görüşüy)le hükmederse, isâbet etse bile hatâ etmiş olur.» (1)

«Kim Kur'ân'da, ilimsiz konuşup (hüküm çıkarırsa) Cehennem ateşindeki yerine hazırlansın.» (2)

İlgili âyette, genel anlamda imân ve sâlih amelden söz edildikten sonra, Muhammed'e (A.S.) imânın lüzumu tahsisan belirtilerek, hassın amm üzerine atfı sağlanmıştır. Böylece Hz. Muhammed'e (A.S.) indirilene imân, Ona da imânı; Kur'ân ve Muhammed'e (A.S.) imân diğer esaslara imanı gerektirir. Allah'a dosdoğru imân ise, bütün esaslara inanmanın özünü ve temelini oluşturur.

MUHAMMED'E (A.S.) İNDİRİLEN HAKTIR

Kur'ân-ı Kerîm'in Allah'tan indirilen hak kitap olduğu açıklanmaktadır. Allah her bakımdan «hak» olduğuna göre, O'nun sözü de haktır.

Hak : Düzen, denge, uyum, fayda ve adâlet gibi mânalara delâlet eder. Böylece hak olan Kur'ân, insanın ruhunda, vicdanında, kalbinde, kafasında ve günlük hayatında denge ve düzen, adâlet ve uyum sağlar. Toplumu yönlendirip bu hususlarda en verimli düzeye getirir. Aileyi sağlam esaslar üzerinde huzurlu ve dengeli tutar. Hayatın hedef ve hikmetini belirler. Dünya ile Âhiret, ruh ile beden, madde ile mâna arasında kopmaz bağlar meydana getirir.

MÜSLÜMANLARIN DURUMLARININ DÜZELTİLMESİNİN ŞARTLARI

(... كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ) **«İnsanlara gelince : Allah onların kötülüklerini örtüp bağışlar ve durumlarını düzeltir..»**

---

(1) Ebû Dâvud/ilim : 5- Tirmizî/tefsîr : 3

(2) Tirmizî/tefsîr : 1- Müslim/münâfikun : 40- Dāremî/mukaddeme : 20

Cenâb-ı Hak bu âyetle, Müslüman cemaatine seslenmekte; durumlarının kendi tarafından düzeltilmesini bazı şartlara bağlamaktadır :

a) Dosdoğru imân,

b) İmân temeli üzerinde iyi-yararlı ameller,

c) Muhammed'e (A.S.) ve O'na indirilene inanıp kitap ve sünnet nizamına girmek.

İmân eden bir topluluk bu üç esası kendi bünyesinde uygulayıp gerçekleştirmedikçe, Allah'ın yardımı onlardan yana inmez ve durumları düzelmez.

HAKK'IN KARŞITI BÂTIL'DIR

(ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ ...) **«Bu böyledir. Çünkü inkâra sapanlar batılâ uyarlar; imân edenler ise Rablarından gelen hakka uyarlar..»**

Bir sistem, bir ideal, bir inanç ve bir amel aynı zamanda hem hak, hem de bâtıl olamaz. Bu birbirine zıd iki ayrı kavram tek çizgide biraraya gelemez. Aynı zamanda hak bütünlük arzeder, bölünme kabul etmez. Yeryüzünde birçok dinler, inançlar, idealler ve görüşler vardır. Bunlardan ancak aynı çizgide birleşip ilâhî murada uygun olanları haktır, geriye kalanı bâtıldır.

O halde son din ve son kitap bir bütünlük içinde haktır. Buna aykırı olan, uymayan, ters düşen her şey bâtıldır, neticesi çıkmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hakkı inkâr edip insanları o yoldan alıkoyanlar üzerinde duruldu. Muhammed'e (A.S.) indirilen kitabın hak olduğuna değinilerek, hak ile bâtıl arasında ayrım yapabilmenin kıstası verildi. Sonra da Müslümanların haktan yana olup kendilerini toparlayabilmeleri ve düzeltip hatırı sayılır bir düzeye gelebilmeleri için birtakım şartların gerçekleşmesinin söz konusu olduğuna işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Hakk'a karşı olup küfür ve tuğyan içinde İslâm'a hasım kesilenlerle savaşmanın meşru olduğu belirtiliyor ve elde edilen esirlere ne gibi işlem yapılacağı üzerinde duruluyor. Aynı zamanda savaşın çetin bir sınav olduğu hatırlatılıyor. Sonra da Allah'ın mü'minlere yardımının şartlı olduğuna dikkatler çekilerek eğitici bir anlatım sergilenir.

——oOo——

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا
الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَٰلِكَ
وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِنْ لِيَبْلُوَ بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ
وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ
بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا
لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ
أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾

M E Â L İ :

4— (Savaşta) kâfirlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun. Sonunda kuvvetlerini kırıp üstünlük sağlayınca, artık (aldığınız esirlerin) bağını sıkı tutun; savaş ağırlıklarını bırakıp (nihayete erince) o esirleri ya iyilik edip salıverin, ya da fidye (kurtuluş akçesi) alarak serbest bırakın. Bu böyledir. Allah dileseydi onları yok edip öc alabilirdi. Ama (savaş ortamında) sizi birbirinizle imtihan etmek ister. Allah, kendi yolunda öldürülenlerin ise amellerini boşa çıkarmaz.

5— Onları (Cennet) yoluna eriştirir; işlerini ve durumlarını düzeltip iyileştirir.

6— Ve onları, kendilerine tanıttığı Cennet'e koyar.

7— Ey İmân edenler! Eğer siz, Allah'a (O'nun dinine, Peygamberine ve O'nun yolunda olanlara) yardım ederseniz, O da size yardım eder de ayaklarınızı sâbit kılıp kaydırmaz.

8-9— İnkâr edenlere gelince : Onlara yıkım, yüzükoyun kapanmak olsun! Allah, onların amellerini boşa çıkarmıştır. Bu böyledir. Çünkü onlar, Allah'ın indirdiğinden tiksinip hoşlanmamışlardır. Bu yüzden Allah, amellerini değersiz kılıp faydasız duruma getirmiştir.

İNİŞ SEBEBİ

Yukarıdaki âyetler Uhud Savaşı'nda inmiştir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz iki tepe arasında bulunuyordu ki, o kesimde hayli yaralı ve ölü vardı. Müşrikler, «Hübel'in kadrini yüceltiniz!» diye bağırıyorlardı. Müslümanlar da, «Allah daha yüce ve daha azîzdir!» diyerek karşılık veriyorlardı. Müşrikler : «Bugün Bedir gününe karşılıktır. Savaşta başarı nöbetleşedir» diyorlardı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ise, ashabına, «Onlara deyin ki : Hayır bu karşılık eşit değildir. Bizden öldürülenler Rablarının yanında rızıklanıyorlar. Sizden öldürülenler ise Cehennem'de azap görüyorlar.» Bunun üzerine müşrikler, «bizim Uzzâ'mız vardır; sizin hiçbir Uzzâ'nız yoktur» diyerek sataşmalarını sürdürüyorlardı. Müslümanlar da onlara : «Allah bizim mevlâmızdır. Sizin ise hiçbir mevlânız yoktur» diyerek Allah'a güvenip dayandıklarını bir defa daha ilân ediyorlardı.(1)

İLGİLİ HADÎSLER VE RİVÂYETLER

Ebû Hüreyre (R.A.) rivâyet ediyor :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz birkaç süvariyi Necd tarafına gönderdi. Bunlar, Benî Hanîfe'den bir adamı esir edip getirdiler ve Mescid'in sütununa bağladılar. Adı, Semâme b. Esâl idi. Biraz sonra peygamber (A.S.) Efendimiz evinden dışarı çıkıp o esire uğradı ve sordu : «Yanında neler var ya Semâme!?» O da : «Ya Muhammed! yanımda bir haber vardır : Öldürmek istiyorsan, üzerinde kan bulunanı öldür; nîmetlendirmek istiyorsan, şükredeni nîmetlendir. Mal istiyorsan, iste de sana dilediğin kadarı verilsin!»

Bunun üzerine Peygamber (A.S.) onu o halde bırakıp ayrıldı. İkinci gün yine uğradı, aynı şeyi sordu, aynı cevabı aldı ve ayrıldı. Üçüncü gün tekrar çıktı ve aynı şeyi sordu ve aynı cevabı alınca, «Semâme'yi serbest bırakın!» diye emretti. Semâme, Mescide yakın bir hurmalığa gidip önce gusletti. Sonra Mescid-i Saadet'e girerek, «Eşhedü ellâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammed'den Resûlüllah» dedi ve arkasından şunları ekledi :

(1) Câmi'u'l-beyân Fi-tefsîri'l-Kur'ân/İbn Cerîr et-Taberî : 26/28- İbn Ebi Hâtim (Hübel ile Uzzâ, müşriklerin taptığı en büyük putlardan ikisidir).

«Vallahi yeryüzünde senin yüzünden daha sevimsiz bir yüz yoktu bana; ama şimdi senin yüzün benim yanımda en sevimli ve tatlı yüz oldu. Vallahi bana, senin dininden daha sevimsiz bir din yoktu; şimdi ise, o bana bütün dinlerden en sevimlisi oldu. Vallahi bana, senin beldenden daha sevimsiz bir belde yoktu; ama şimdi ise, senin belden bana en sevimli belde oldu. Senin süvarilerin beni yakaladılar; ben ise Umre yapmak istiyordum. Şimdi benim hakkımda görüşünüz nedir?» diyerek sözünü bitirdi. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onu müjdeledi ve umre yapmasını emretti. O da Mekke'ye gitti. Biri ona, «Dinini değiştirdin mi?» diye sordu. O da : «Hayır, Müslüman oldum. Hayır, vallahi Resûlüllah (A.S.) izin vermedikçe Yemame'den size bir tane olsun buğday gelmiyecektir.» (1) diye cevap verdi.

Allah yolunda savaşıp canını veren şehîde altı üstün mükâfat vardır :

1— İlk damla kanıyla birlikte bütün günahları temizlenip bağışlanır. (Ancak kul hakkı bağışlanmaz. Yalnız denizde şehit düşenlerin kul hakkı da bağışlanır).

2— Cennet'deki yeri kendisine gösterilir.

3— Hûrilerle evlendirilir.

4— En büyük korkudan (Âhiret'in kalpleri yerinden oynatan dehşetinden) güvende kalır.

5— Kabir azâbından emin olur. (2)

SAVAŞTA ÜSTÜNLÜK SAĞLANINCA

(... فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ) «(Savaşta) kâfirlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun. Sonunda kuvvetlerini kırıp üstünlük sağlayınca, artık (aldığınız esirlerin) bağını sıkı tutun..»

Savaş istenmeyen bir olaysa da, zaman zaman ondan kaçınmak veya ona kapı açmamak mümkün değildir. İnsanın ihtirası sınır tanımaz, hayat kavgası bitip tükenmez. O bakımdan insanın bu aşırı duyguları, Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru imân potasında şekillenip meşrû sınırlar içine alınmazsa, kendisini çok tehlikeli maceralara sürükleyebilir. Bu açıdan bakınca, savaşı gerektiren nedenleri şöyle özetliyebiliriz :

a) Düşmanın kendi hakkına razı olmaması, başkalarının mülküne ve eriştiği nîmete göz koyması,

---

(1) Buharî/salât : 76, 82, husâmat : 7, 8- Ebû Dâvud/cihad : 114- Nesâî/mesâcid : 2

(2) Tirmizî/fezâil-i cihâd : 25- İbn Mâce/cihâd : 16- Ahmed : 14/131, 200

b) Cihangirlik sevdasına kapılıp bu uğurda her tecavüzü mubah sayması,

c) Kendi inanç ve idealinin yayılmasını gerekli görüp çirkin plânlar hazırlaması,

d) Azıp tuğyan etmesi ve insanlık için tehlikeli bir noktaya gelmesi,

e) Müslümanların saldırmak isteyen düşmanın, saldırmadan önce kol ve kanadını kırmaya karar vermesi ve kuvvet dengesini sağlamaya yönelmesi gibi sebepler bu cümledendir.

Yukarıda ilk üç maddede belirtilen durum, İslâm düşmanlarında kendini göstermeye başladığı; Müslümanların da karşı koyacak kuvvetleri bulunduğu takdirde onlara savaş açması meşru'dur. Son iki durumda ise, düşmana karşı çıkıp savaşmaları farzdır.

SAVAŞTA UYGULANACAK YÖNTEMDEN BİR KISMI

Kur'ân hak ile bâtılın karşılaşma ve vuruşmasını konu edinip haktan yana mü'minlerin uygulayacağı bazı yöntem ve prensipleri altı madde halinde belirlemektedir :

1— Düşman savaşa karar verdiğinde, mü'minlerin seferber olup düşmana karşı çıkması kaçınılmazdır.

2— İki ordu belli bir noktada karşılaşınca, düşman hem İslâmiyete girmekten kaçınıyor, hem de barıştan yana bir arzu izhar etmiyor ve cizye vermeye yanaşmıyorsa, o takdirde kahredici darbeyi indirmekte bir vebal yoktur. Zira âyette «boyunlarını vurun» emri, imhaya delâlet etmektedir.

3— Düşman kuvvetini kırıp üstünlük sağlamak da savaşa katılmak gibi farzdır. Bu noktaya gelindiğinde, direnme yoksa, artık dağılan düşmanı öldürmek değil, esir edinmek daha uygundur. Zira böyle durumlarda da İslâm'ın hem adâletini, hem de barış severliğini, insan kanına saygısını göstermekte sayılmayacak kadar faydalar vardır. Amaç, insanları kahretmek değil, doğru yola çağırıp ıslâh etmektir.

4— İlk safhada elde edilen esirlerin herhangi bir ihanette bulunmalarına fırsat vermemek için ellerini bağlamak lüzumludur.

Bu durumda esirlere iyi muamele edilir ve İslâm dininin özellikleri anlatılarak çağrıda bulunulur. Hiçbir zorlama ve tehdide baş vurulmaz. Kabul edenler derhal serbest bırakılır ve Müslümanların kardeşleri sayılırlar. Olumlu cevap vermeyenler hakkında, Kur'ân'ın açıkladığı iki yöntemden biri uygulanır :

a) İslâm'ın insanlardan, düşman bile olsa intikam almayı hoş görmediği izhar edilerek, esirlerin karınları doyurulur ve kendi ülkelerine gitmelerini sağlamak üzere serbest bırakılırlar.

b) Varsa, esir mübadelesi, yoksa fidye (kurtuluş akçesi) alınmak suretiyle yine her türlü insanî muamele yapılarak kendi ülkelerine teslim edilir. Böylece esirler öldürülmez ve organları kesilmez, eziyet edilmez.

Bu konuda ilim adamlarının görüş ve yorumları

1— Katade, Dahhak, Süddî, İbn Cüreyc ve el-Avfî'ye göre : Bu âyetin hükmü, Tevbe Sûresi 5. âyetle kaldırılmıştır.

2— Bu âyet bütün kâfirler hakkında uygulanacak bir hüküm taşımaktadır. Nitekim Tabiîn'den Mücahid'e göre, kâfir esirler fidyesiz serbest bırakılmazlar ve gerekirse katledilirler. Ancak esir kadınlar öldürülmezler. Çocuklara da dokunulmaz. Cizye verenler serbest bırakılırlar.

3— Sevrî'nin Cüveybir'den yaptığı rivâyete ve el-Hasan'a göre : Bu âyetle Tevbe Sûresi'nin beşinci âyetinin hükmü kaldırılmıştır. İslâm kumandanı veya İslâm hükümdarı isterse esirleri karşılıksız serbest bırakabilir, isterse fidye alabilir.

4— Tabiîn'den Saîd b. Cübeyr'e göre : Savaşa girip silah kullanmadıkça ve düşmana karşı üstünlük sağlanmadıkça esir alınmaz. Çünkü Cenâb-ı Hak, Enfal Sûresi 67. âyette : **«Hiç bir peygambere yeryüzünde ağır basıp zafer elde etmedikçe esirler edinmek yakışır (câiz) olmamıştır»** buyurmaktadır.

4— Ali b. Talhâ'nın İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre : Âyet muhkemdir, yani hükmü kaldırılmamıştır. İslâm hükümdarı, âyette belirtildiği gibi, esirleri karşılıksız serbest bırakmakla fidye karşılığı salıvermek arasında muhayyerdir. İmam Şâfiî, İmam Mâlik ve İmam Evzâ'î'nin ictihad ve mezhepleri böyledir. Zira Hz. Peygamber'in (A.S.) ve dört halîfesinin uygulaması bu doğrultuda cereyan etmiştir. Muhtar olan hüküm de budur.

SAVAŞ BÜYÜK BİR SINAVDIR

Savaşın kendine has getireceği birtakım sıkıntıları olabileceği gibi, bazı yararları da söz konusudur. En azından azgınlık ve taşkınlığı durdurur, millî birliği kuvvetlendirir, ülkeyi idâre edenleri daha iyi düşünmeye sevkeder, toplumu daha verimli çalışmaya heveslendirir ve daha çok çalışmanın, daha güçlü olmanın lüzumunu hissettirir.

Aynı zamanda mü'minlerin Allah'a güvenip dayanma ölçüsünü, Allah yolunda ölümü küçümseyip küçümsemediklerini, imânlarının kökleşip kök-

leşmediğini; mal ve canlarını Allah, din, namus ve vatan uğrunda feda etmekten kaçınıp kaçınmadıklarını belirler. Kâfirlere de, inkâr ve azgınlığın kahramanlık ruhunu geliştiremiyeceğini gösterir. Böylece Cenâb-ı Hak savaş ile insanların bir kısmının şerrini ve tuğyanını, diğer bir kısmıyla savıp tesirsiz duruma getirir. Nitekim üçüncü âyette, **«Allah dileseydi onları yok edip öc alabilirdi. Ama (savaş ortamında) sizi birbirinizle imtihan etmek ister..»** buyurularak bu gerçeğe değinilmektedir.. Hem yüksek nîmetler büyük külfetlerle elde edilebilir. Âl-i İmrân Sûresi 142. âyette bu husus şöyle açıklanmaktadır : **«Yoksa siz, Allah sizden cihad edenleri belirleyip ortaya çıkarmadan, sabredenleri belli etmeden Cennet'e gireceğinizi mi sandınız?»**

ŞEHİDLERİN AMELİ VE AŞİNA KILINDIKLARI MAKAMLARI

(وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ...) **«Allah kendi yolunda öldürülenlerin ise, amellerini boşa çıkarmaz..»**

İmân temeli üzerinde işlenen sâlih ameller, kişinin niyetine göre değerlendirilir ve karşılığı noksansız olarak verilir. İyi ve hâlis niyetle Allah yolunda şehîd edilenlerin -kul hakkı dışında kalan- bütün günahları bağışlanır. Kul hakkı ise, ilâhî adâlet gereği, dünyada ödenmediği takdirde, âhirette bazı iyiliklerin sevapları alınıp hak sahibine verilmek suretiyle karşılanır. Özellikle şehîdlerin «şehadet» denilen bu güzel amelleri karşılıksız ve mükâfatsız bırakılmaz; onlar Cennet yoluna eriştirilirler. Böylece hem dünyadaki işleri, hem de âhirette ki durumları düzene sokulur. Geride bıraktıkları hısımlarına, aile ve çocuklarına ummadıkları yerden rahatlatıcı kapılar açılır. Sonra da şehîdlerin ruhları yeşil kandiller içinde Arş'ın altında ilâhî feyiz ve rahmeti aralıksız alıp ebediyen mutlu edilirler. Diğer mü'minlerin ruhları ise, Berzah Âlemi'nde yerlerini alınca, makam ve amellerine göre, Cennet ile aralarında bir menfez açılır da kıyâmete kadar Cennet kokusuyla neşelenirler.

«Onları kendilerine tanıttığı Cennet'e koyar» şeklinde tercemesini yaptığımız **«arrefeha lehüm»** fiilinin **«arf»** kökünden türetildiğini ileri sürenler de olmuştur. Bu yoruma göre, «Allah şehîdleri güzel kokularla neşelendirip Cennet'e koyar» manası ortaya çıkıyor.

ALLAH'IN YARDIMI ŞARTA BAĞLIDIR

(يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ) **«Ey imân edenler! Eğer siz, Allah'a (O'nun dinine, peygamberine ve O'nun yolunda olanlara) yar-**

dım ederseniz, O da size yardım eder de ayaklarınızı sâbit kılıp kaydırmaz.»

Bu âyetle, Allah'ın mü'minlere, düşmanlarına karşı yardımda bulunmasının birtakım şartlara bağlı bulunduğu açıklanmaktadır. Böylece diğer konularda olduğu gibi, bu konuda da kulun irâde ve imkânının yerine ve önemine işârette bulunuluyor. Şüphesiz, Allah'a yardımdan maksat, O'nun dinine, indirdiği kitabına, gönderdiği peygamberine uyup emredildiği şekilde hizmette bulunmaktır. Kendilerini imânın bu çizgisine getirenlere Cenâb-ı Hak yardımda bulunacağını va'detmektedir.

Allah'ın yardımının belirtileri nelerdir?

a) Mü'minlerin cesaretini artırması,

b) Özellikle savaşlarda onları, ölümü küçümseme şuuruna eriştirmesi,

c) Her hâl-ü kârda morallarını yükseltmesi,

d) Savaş alanında dayanma gücünü ortaya koymaları hususunda kendilerine melekleri vasıtasıyla ilhâmda bulunması,

e) Düşmanlarının kalplerinde korku ve endişe uyandırması,

f) Yine düşmanlarının ayaklarını kaydırıp hezimete sürüklenmelerini kolaylaştırması,

g) Kâfirleri kurdukları tuzağa düşürmesi; plân ve proğramlarını alt-üst edip karıştırması bu cümledendir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hakk'a karşı gelip inkâr ve azgınlıkta ısrar eden Allah düşmanlarıyla savaşmanın meşru olduğu açıklandı. Savaşta elde edilen esirlere yapılacak işlemin ana hatları üzerinde duruldu. Sonra da savaşın her iki taraf için de çetin birer sınav olduğuna dikkatler çekilerek eğitici anlamda bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeli müşriklerin ve yaşamakta olan inkârcı maddecilerin yok edilen milletlerin kalıntılarını gezip görmeleri, ibret ve öğüt almaları hatırlatılıyor. Cenab-ı Hakk'ın mü'minlerin tek Mevlâsı olduğuna değinilerek, imânla salih âmelleri birleştirenlere hazırlanan mükâfatlardan bir tablo ortaya konuluyor. Mekkeli'lerden daha güçlü kavim ve milletlerin yok edildiği hatırlatılarak, iyice düşünmelerine fırsat tanınıyor.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾ ذَلِكَ
بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ ﴿١١﴾
إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ
مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ
أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ
سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٤﴾

MEÂLİ :

10— Onlar, yeryüzünde gezip, kendilerinden öncekilerin sonlarının ne olduğuna bakmıyorlar mı? Allah, onları yok edip (neleri varsa hepsini) yerle bir etti. Kâfirler için de bunun benzerleri vardır.

11— Bu böyledir. Çünkü Allah, imân edenlerin dostu ve sâhibidir. Kâfirlerin ise hiç bir dost ve sâhibi yoktur.

12— Şüphesiz ki Allah, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Küfredenlere gelince : Davarlar gibi yerler, içerler, keyif ve zevklerine bakarlar. Ateş onların varıp eyleşeceği yerdir.

13— Nice kasabalar var ki, onlar senin çıkarıldığın kasabadan daha kuvvetli idiler; onları yok ettik; onlara bir yardımcı da bulunmadı.

14— Rabbından açık belge, isbatlayıcı delil üzere bulunan kimse, kendisine kötü ameli süslenip çekici gösterilen ve heveslerine uyan kimse gibi midir?

İLGİLİ HADÎSLER

«Mü'min bir tek barsakla yer; kâfir ise yedi barsakla yer.»(1)

«Mü'mln bir tek barsağıyla içer; kâfir ise, yedi barsağıyla içer.»(2)

Açıklama :

Kâfir nefsanî arzularını tatmin hususunda çok hırslıdır, doymak nedir bilmez. Mü'min kanaatkârdır; aza razı olur. Kâfir alabildiğine aç gözlüdür, doymak nedir bilmez.

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Medine'ye hicret için Mekke'den çıkıp Sevr Mağarası'na girerken dönüp Mekke'ye bakmış ve şöyle demiştir : «Sen benim yanımda Allah'ın en sevimli şehrisin. Sen benim yanımda Allah'ın en sevimli beldesisin. Eğer müşrikler beni çıkarmasalardı, seni bırakıp çıkmazdım.»(3)

GELİP GEÇEN MİLLETLERİN YIKILIŞ SEBEPLERİNİ ARAŞTIRMAK

(... أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ) **«Onlar, yeryüzünde gezip, kendilerinden öncekilerin sonlarının ne olduğuna bakmıyorlar mı?.»**

Kur'ân-ı Kerîm, imân edenlerle inkârda ısrar eden sapıkların amellerinin ölçü ve anlamını belirttikten ve ilâhî yardımın kimlere ne şartla tecelli edeceğini açıkladıktan sonra, kâfirlerin dikkatini, tarih boyunca yıkılıp yerle bir edilen inkârcı azgın kavim ve milletlerin harabelerine çekmekte; o gibi yerleri akıl ve idrak gözünü baş gözüyle birleştirmek suretiyle görmenin insan üzerinde daha başka tesir bırakabileceğini hatırlatmaktadır.

Aynı olayların tekerrürü, ilâhî hükmün tekerrürünü gerektirir ve böylece tarih tekerrür edip ilâhî adâlet hükmünü yürütür.

---

(1) Buharî/et'ime : 12- Müslim/eşribe : 182, 186- Tirmizî/et'ime : 20- İbn Mâce/et'ime : 3- Dâremî/et'ime : 13, 20- Taberânî/sıfatü'n-nebiy : 9, 10- Ahmed: 2/21, 43, 74, 145, 257, 318, 375

(2) » » » » » » » » » »

(3) İbn Ebî Hâtim : İbn Abbas (R.A.)dan- İbn Kesîr : 4/125

Kur'ân burada «emsal» kavramını kullanırken, inen azabın, bölgenin coğrafî yapısına, yeraltı durumuna ve iklim şartlarına göre ineceğine işârette bulunmaktadır. Cenâb-ı Hak, azap doğuracak olayı meydana getirirken, sebep ve kanunları harekete geçirmek üzere melekleri görevlendirir.

MEKKELİ ZORBALARA UYARI

Âd ve Semûd kavimleri, Mısır'ın fir'avnları, Babil'in nemrutları, şüphesiz ki Mekke müşriklerinden çok daha güçlü ve ileri idiler. Onların Allah ile yarışmaları ise hiçbir zaman mümkün değildir. Sonunda azgın inkârcıların hepsi O Yüce Kudret'in adâlet ve kahır yumruğu altında ezilip yok edildiler. Mekkeli'lerin de yakında başlarına inecek tokmağın çok acı olacağı hatırlatılıyor ve o gün gelmeden dönüş yapmaları isteniliyor.

Bütün bu uyarılar, Mekke'nin yakında fethedileceğine delâlet eden birtakım işâretlerdir. Öyle ki, kâinat plânındaki yerini alıp hılkatının hikmetine uygun bir hayat düzeni kurarak Allah'a yönelen mü'minler ile, yerini kaybedip hılkatının hikmetine ters düşen inkârcı sapıklar ne dünyada, ne de âhirette bir tutulmayacaklardır. Allah, mü'minlerin tek dostu ve sâhibidir. Kâfirlerin ise, dostları ve sahipleri yoktur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yaşamakta olan inkârcıların, gelip geçen inkârcı milletlerden yok edilenlerin harabelerini gezip görmeleri ve ibret almaları hatırlatıldı. Kâfirlerin dünya hayatına ne kadar hırslı olduklarına dikkatler çekilerek, her iki hayatı ilâhî rızaya uygun şekilde kucaklayıp yürüten mü'minlerin uhrevî mükâfatları açıklandı. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın o gibi mü'minlerin dostu ve sahibi olduğu müjdelendi.

Aşağıdaki âyetle, muttaki mü'minlere va'd edilen Cennet tarîf ediliyor ve içindeki nîmetlerin birer misali veriliyor. Sonra da Cehennem'de ebediyen kalmaya mahkûm olan kâfirlerin durumuna atıf yapılarak, ikisi arasında kıyas yapıp düşünmemiz emrediliyor.

——oOo——

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ
فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ
مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ
كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا
مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

M E Â L İ :

15— Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlara söz verilen Cennet'in misâli şöyledir : Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen sütten ırmaklar; içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar, iyice süzülmüş baldan ırmaklar vardır. Ve onlar için orada her çeşit meyvalardan ve bir de Rablarından bağışlanma vardır. Bu (bahtiyarlığa lâyık görülenler), ateşte devamlı kalıcı olup kaynar sudan içirilerek barsakları parça parça olan kimseler gibi midir?

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz ki, cennette su denizi, bal denizi, süt denizi ve şarap denizi vardır. Sonra bu denizlerden ırmaklar ayrılıp akmaktadır.»(1)

«Allah'tan istediğiniz zaman, Firdevs cennetini isteyiniz. Çünkü o, cennetlerin ortasında olup en yüksek kısmında yer almaktadır. Sonra da Cennet'in ırmakları oradan akıp gelir. Firdevs'in üstünde ise, Rahmân'ın Arş'ı bulunmaktadır.» (2)

(1) Tirmizî/cennet : 27- Ahmed : 5/5
(2) Müsned-i Ahmed - Hakîm : Muâviye'den, o da babasından..

MÜ'MİNLERE VA'D EDİLEN CENNET'İN ÖZELLİKLERİ

(... مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ) «Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlara söz verilen Cennet'in misâli şöyledir :...»

Cenâb-ı Hak, doğru yola eriştirilenlerle, sapıklıkta ısrar edip kalanların durumlarını ayrı ayrı tasvîr ettikten sonra, Allah'tan korkup fenalıklardan sakınanlara söz verdiği cennet'in altı kadar özelliğini açıklayarak, mü'minlerin imân ve irfanını artırmakta, inkârcıların da duygu ve düşüncelerine neşter vurmaktadır. Şöyle ki :

1— Bozulmayan su ırmakları..

Bu tarz anlatım, Kur'ân'a has bir uslûp arzetmektedir. Bozulmayan sudan maksat, durduğu ve aktığı yerde yabancı maddelerden arınmışlığını koruyan ve sertlik derecesi bulunmayan su demektir. Öyle ki : Cennet ne kadar nefaset arzediyorsa, ondaki sular da o nisbette nefistir. Zira su akıp geldiği, kaynaklanıp toplandığı yerin bazı özelliklerini beraberinde taşır.

2— Tadı değişmeyen sütten ırmaklar..

Bu, davarlardan sağılmayıp ilâhî kudretten kaynaklanıp gelen bir sıvıdır ki, sütün nefaset ve tadını çok aşmakta ve bozulup değişmesi söz konusu olmamaktadır.

3— İçenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar..

Bu anlatım bizim anlamamızı kolaylaştırmak içindir. Çünkü Cennet'in meyvalarının posası olmadığı ve dünya meyvalarına benzemediği gibi, oradaki su, süt ve şarap da dünyadakilere hiç benzemez. Öyle ki, bütün bunlar, O sonsuz kudretin ebediyet laboratuvarında insanı ölümsüz kılıp devamlı şifâ ve neşe veren gıdalardır. Hiç biri şişkinlik yapmaz; şarabı sarhoş etmez ve kanı zehirlemez.

4— İyice süzülmüş baldan ırmaklar..

Bu, anlatım, Cennet'de füyuzat-i ilâhiyeden kaynaklanıp akan balın, elde edilmesinin kolay ve içiminin kesin rahmet ve şifâ olduğunu yansıtan bir ifade tarzıdır.

Neden su, süt, şarap ve bal?

Bunlar insanların dünyada en çok âşinalık ve alışkanlık sağladığı nesnelerdir. O bakımdan Cennet'te daha nefis ve daha çok lezzetlisi verilecek ve öylece insanlar yeterince tatmin olacaklar.

5— Her çeşit meyva..

6— Ve Rabbından bağışlanma..

Cennet bütünüyle huzur, güven, yaşama, neşe ve tatmin olma yurdudur. O bakımdan her çeşit meyvanın en güzeli orada mevcuttur. Ama bütün nîmetlerin üstünde ise, Allah'ın mağfireti ve rızası yer alır.

DÜNYASINI BERBAT EDİP İLÂHÎ NİZAMA TERS DÜŞENLER

Dünya hemen her konuda tekâmül edip gelişme; hayatın anlam ve hikmetini anlama; Yüce Yaratan'ı bilip inanma ve O'na ibâdet etme yeri ve dönemidir. Bu ölçü ve kuralların dışına çıkanlar ise, kendilerine büyük haksızlık etmiş olurlar.

Cehennem'de içilen kaynar sudan dolayı barsakların kopup parça parça olması, yine bizim anlamamızı kolaylaştırmaya yönelik bir anlatım tarzıdır. Zira Âhiret Âlemi'nde sindirim sistemi çok farklıdır; idrar ve dışkı yoktur. O bakımdan barsakların parçalanması, içilen suyun vereceği ıstırap ve sıkıntıya işârettir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, takvâ sahibi mü'minlere söz verilen Cennet ve ondaki sonsuz nîmetler konu edildi. İnkâr ve sapıklık üzere ölenler için hazırlanan sonsuz azaba atıf yapılarak uyarıcı ve yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, içinde nifak ve şüphe kiri bulunanların bakar kör, işitir sağır oldukları üzerinde duruluyor. Doğru yolu seçenlerin ise, Peygamber'in meclisinde hidâyet ve takvâlarının arttığına atıf yapılıyor. Sonra da inkârcılar ile münafıkların kıyâmetin ansızın gelmesini mi bekledikleri sorularak, o olayın birtakım alâmetlerinin ortaya çıktığına dikkatler çekiliyor. Arkasından Hz. Peygamber'in (A.S.) hem kendisi, hem de mü'minler için Allah'tan bağışlanma dileğinde bulunması emrediliyor.

——oOo——

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ حَتّٰٓى اِذَا
خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا
اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ
اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ ﴿١٧﴾ فَهَلْ يَنْظُرُونَ
اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَٓاءَ اَشْرَاطُهَا فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا
جَٓاءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

16— Onlardan kimi sana kulak verir de senden ayrılıp dışarı çıkınca, kendilerine (az-çok) ilim verilenlere, «az önce O ne söyledi?» diye sorarlar. İşte bunlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir ve bunlar heveslerine uyanlardır.

17— Doğru yolu seçip bulanların ise, Allah başarılarını artırır ve takvâlarını (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınmalarını) verir.

18— Yoksa onlar, ancak Kıyâmet'in kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Oysa onun alâmetleri gerçekten gelmiştir. Ama kendilerine (o gün) geldiği zaman anlayıp ibret almaları neye yarar?

19— Bil ki, başka hiçbir ilâh yoktur, ancak Allah vardır. Hem kendi kusurlarından, hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların kusur ve günahlarından dolayı bağışlanma dile. Allah, dönüp dolaşacağınız, varıp kalacağınız yeri bilir.

İNİŞ SEBEBİ

Zâhiren müslüman görünüp içinde inkâr, şüphe, kin ve kıskançlık duygusunu taşıyan ikiyüzlü dönekler, zaman zaman Resûlüllah'ın (A.S.) meclisinde bulunurlar; konuşmasını dinlerler ve dışarı çıktıklarında, mü'minlerden bilgili olanlara, «az önce Muhammed (A.S.) neler söyledi?» diye sorarlardı. O nedenle ilgili âyetler indi.(1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Yedi şey gelip çatmadan iyi-yararlı amellerde bulunmakta acele ediniz : Yoksa size sizi unutturacak bir fakirliği mi veya azdırıp saptıran bir zenginliği mi veya düzen ve dengeyi bozacak bir hastalığı mı veya oturup yatalak kılacak bir yaşlılığı mı veya acele gelen ölümü mü veya beklenilen gâibin en şerlisi Deccal-ı mı veya Kıyâmet'in kopmasını mı bekliyorsunuz? Şüphesiz kıyâmet olayı daha korkunç, daha acıdır.»(2)

«Kıyâmet alâmetlerinden bir kısmı şunlardır : (Dinî) ilim kalkar, cehalet belirginleşir, alkollü maddeler (çokca) içilir, zina açık şekilde yaygınlaşır, erkekler azalır, kadınlar çoğalır; o kadar ki elli kadına bir yardımcı, bakıcı erkek düşer.»(3)

«Kıyâmet'in belirtilerinden bir kısmı da şunlardır : Zaman birbirine yaklaşır (seri vasıtalar icad edilir de uzak mesafeler kısalır); iş ve güç azalır (birçok şeyler motorize edilir; teknik imkânlar çoğalır); fitne ve fesat ortaya çıkar; cimrilik, ihtiras ve aç gözlülük (her geçen gün artıp çoğalarak toplumda yer edip) kalır; herec çoğalır.»

Bunun üzerine soruldu : «Ya Resûlellah! Herec nedir?» Cevap verdi : «Öldürme olaylarıdır.»(4)

Ebû Hüreyre (R.A.) anlatıyor :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz oturup çevresinde yer alan insanlara hitap ederken, ansızın bir bedevî içeri girdi ve «Kıyâmet ne zamandır?» diye sordu. Hz. Peygamber (A.S.) ona cevap vermedi ve konuşmasına de-

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 16/238- Tefsir-i İbn Kesîr : 4/177- Lübabu't-te'vîl : 4/137

(2) Müslim/fiten : 128, 129- İbn Mâce/fîten : 28- Ahmed : 2/304, 337, 407, 511, 523

(3) Buhari/enbiyâ : 1, menakıb : 51, tefsîr : 2, fîten : 24, ilim : 21- Müslim/ilim : 8, 9- Ebû Dâvud/salât : 59- Tirmizî/fîten : 24- Nesâî/mesâcid : 2, fiten : 24- Ahmed : 387, 406-2/394- 3/108, 151, 156, 189

(4) Buharî/edeb : 39- Müslim/ilim : 11, fîten : 18- Tirmizî/fiten : 31- İbn Mâce/fîten : 10- Ahmed : 1/389- 2/257, 261, 371-4/405

vam etti. Sözünü bitirince : «Kıyâmet olayından soran kişi nerede?» diye seslendi. Bedevî : «Buradayım» dedi. Peygamber (A.S.) Efendimiz ona : «Emanet zayi' edildiği zaman Kıyâmet'i bekle (yakındır)» buyurdu. Bedevî : «Ya Resûlellah! Emânet nasıl zayi' edilecek?» diye sordu. Peygamber (A.S.) ona : «İş ehil olmayana verildiği zaman Kıyâmet'i bekle (o yakındır).» buyurdu.(1)

«Doğrusu ben günde yetmiş defa istiğfar edip Allah'tan bağışlanmamı dileyip tevbe ederim.»(2)

«Şüphesiz (bazan) kalbime bulutumsu bir perde (sis) gelir gibi olur da o yüzden günde yüz defa Allah'a istiğfarda bulunurum.»(3)

İLGİSİZ GÂFİL DÖNEKLER

(وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفًا ...)

«Onlardan kimi sana kulak verir de senden ayrılıp dışarı çıkınca, kendilerine (az-çok) ilim verilenlere, «az önce O ne söyledi?» diye sorarlar..»

Cuma günleri münafıklardan Abdullah b. Ubey b. Selûl, Rıfaâ b. Tabût, Zeyd b. Salît, Hâris b. Amr ve benzeri kişiler Mescid-i Saadete gelirler; neler olup bittiğini, ashabın Hz. Muhammed'e (A.S.) ilgi ve saygısının ölçüsünü tesbite çalışırlar ve her hafta daha çok gelişmeye şâhit olunca içlerindeki kin ve intikam alevi yükselip köpürmeye başlardı. Tabii bu arada Peygamber (A.S.) Efendimiz'in konuştuklarını dinler gibi görünürlerdi. Oysa kulaklarının üzerinde bir ağırlık, kalplerinde tıkanıklık vardı. O bakımdan bir şey anlamadan dışarı çıkarlar ve mü'minler üzerinde meydana gelen olumlu tesiri azaltmak için ashab-ı kirâmdan bilgili olan kişilere : «Az önce Muhammed (A.S.) neler söyledi?» diye sorarak, konuşulanların önemsizliğini anlatmak isterlerdi.

Cenâb-ı Hak, hem Resûlünü, hem de mü'minleri bu ilgisiz, bilgisiz, kindar ve yıkıcı döneklerden siyânet ederek ilgili âyetleri indirdi ve böylece münafıkların kirli çamaşırlarını ortaya çıkarıp bir daha öyle terbiyesizce davranışlarda bulunmamalarını ihtar buyurdu.

Münafıklar, inkâr ve inatları yüzünden Cenâb-ı Hakk'ın iki büyük iltifat ve rahmetinden kendilerini mahrûm bırakmışlardır :

---

(1) Buharî/ilim : 2

(2) Buharî/daâvat : 3- Tirmizî/tefsîr : 1/47- İbn Mâce/edeb : 57- Ahmed : 2/282, 341

(3) Müslim/zikir : 41- Ebû Dâvud/vitir : 26

a) Allah'ın rahmet nazarı onlardan kesildiği için kalpleri mühürlenmiş; ilâhî maarifi almaktan uzak kalıp mânevî boşlukları nifak ve şikak havasıyla dolmuştur.

b) Nefis ve şehvetlerinin emrine girip sınırsız hürriyet ve ölçüsüz bencillik hevesine kapıldıkları için de, inkârcıların peşine takılarak kişiliklerini kaybetmişlerdir.

Cenâb-ı Hak onların bu iki fena halini şöyle tasvîr buyurmaktadır :

«İşte bunlar Allah'ın, kalplerini mühürlediği kimselerdir ve bunlar heveslerine uyanlardır.»

DOĞRU YOLU SEÇİP ONA ERİŞTİRİLENLER

(وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ...) **«Doğru yolu seçip bulanların ise, Allah başarılarını artırır ve takvâlarını (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınmalarını) verir.»**

Kendini kötü âdetlerden, saptırıcı geleneklerden ve nefis esaretinden kurtarıp aklını vicdanıyla birleştiren ve böylece imân, irfan doğrultusunda düzenli yaşayanlara gelince : Onlar Resûlüllah'ın (A.S.) irfan meclisine girdikleri zaman, iki büyük kazançla vakitlerini değerlendirerek ayrılırlardı :

1— Cenâb-ı Hak, onların dikkatli ve samimi hallerini beğenip, ilgi, başarı ve doğruluklarını artırıyordu.

2— Allah sevgisi ve korkusu onlarda saygı düzeyinde doruğuna yükseldiğinden kötülüklerden kaçınırlar; iffetli bir hayat sürme şuurunu taşıyarak takvâ basamaklarında yükselmeye devam ederlerdi. Allah da bunların takvâsını artırıyordu.

KIYÂMET'İ BEKLEYENLER

(فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ اَشْرَاطُهَا ...) **«Yoksa onlar, ancak Kıyâmet'in kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Oysa onun alâmetleri gerçekten gelmiştir..»**

Gerek küfrünü açığa vuranlara, gerekse inkâr ve nifakını içinde gizliyenlere çok önemli bir husus hatırlatılmaktadır : Kıyâmet'in ne zaman kopacağı kimseye bildirilmemiştir, o hep gizli tutulmaktadır. Ancak birtakım belirtileri söz konusudur.

Şüphesiz ki, son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) ortaya çıkması, Kıyâmet'in belirtilerinden biridir. Ona benzer birtakım alâmetler birbirini izlemektedir. Bu belirtileri görüp de dönüş yapmamak, Allah'a yönelmemek, tevbe ve istiğfarda bulunmamak büyük bir gafletin ve nankörlüğün kalpler üzerine gerdiği kalın bir perdenin neticesidir. Zira kıyâmet koparken veya onun en büyük alâmetlerinden biri olan güneş batıdan doğarken tevbe kapısı kapanır da o demlerde hakikati anlamanın hiçbir yararı olmaz. Bunun gibi, inkâr ve nifaklarını zulüm ve tuğyanla birleştirip insanlık ve din için büyük tehlike arzedenlerin başına kahredici bir azap indiği zaman, daldıkları gafletten uyanmaları ve gerçeği kavramaları kendilerine hiçbir yarar sağlamaz. Zira bütün ümitlerin kesildiği bir anda, imana gelmek, İslâm'a girmek akıl, idrak ve sağduyunun yolu değildir; ölüm korkusunun ve ilâhî hışmın estirdiği azap havasının tabii neticesidir. Nitekim Fir'avn Kızıldeniz'de, kurtulma şansı kalmayınca, «İsrâil oğulları'nın Rabbına inandım» diyerek kurtuluş çaresini aradı, fakat bunun ona hiçbir faydası olmadı.

KIYÂMET ALÂMETLERİ

Kıyâmet kopmadan önce birtakım alâmetlerin ortaya çıkacağı Allah ve Peygamberi tarafından haber verilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu alâmetlerden bir kısmı yer yer açıklanmaktadır : Dabbetü'l-arz'ın ortaya çıkması, Ay'ın ikiye bölünüp tekrar birleşmesi bu cümledendir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de bu konuya geniş yer ayırmış ve birçok açıklamalarda bulunmuş ve ortaya çıkacak olan belirtileri haber vermiştir. Hadîslerin ışığı altında bu alâmetleri üç grupta toplamamız mümkündür:

a) Ortaya çıkıp inkıraz bulanlar,

b) Ortaya çıkıp devam edenler,

c) İleride ortaya çıkacak olanlar..

Son Peygamber'in zuhuru ve vefatı, Beytü'l-Makdis'in fethi, Osman b. Afvan (R.A.)ın öldürülmesi, Cemel Vak'ası, Sıffîn Savaşı, Emevîlerin iş başına geçmesi, Abbasîlerin hilâfeti ele geçirmesi, Hicaz'da yükselen ateşin Busra'daki develerin boyunlarını aydınlatması, Rafizîlerin ortaya çıkması, otuz kadar yalancı sahtekârın peygamberlik iddiasında bulunması, Arapların mülklerinin zeval bulması (başka milletlerin sömürgesi haline gelmesi), deprem olaylarının çoğalması birinci gruba giren alâmetlerdir.

Karakter yapısı çok bozuk şahsiyetsiz kişilerin iş başına getirilmesi, dindarların avuçlarında kor tutarcasına sıkıntıya uğraması, camilerde bazı

kişilerin dünyalık adına böbürlenmelerine sık sık rastlanması; câhil âbidlerin, fâsik kurra'ın çoğalması; cami'lerin yol edinilmesi, namaz kılan mü'minlerin azalması; emânete hıyânet edilme olaylarının artıp yaygınlaşması, faiz yiyenlerin çoğalması, yalancılığın mubah sayılması, insan kanı akıtmanın önemsenmemesi, binaların yüksek yapılması, dinin dünya karşılığında satılması; din adına taviz verilme olaylarının çoğalması; hısımların birbirleriyle ilgilerini kesmeleri; yalancının itibar görmesi, doğru kişilere itibar edilmemesi; ipek ve benzeri nadide kumaşlardan imal edilen elbiselerin erkekler arasında yaygınlaşması; zulüm ve tuğyanın artması; boşanma olaylarının çoğalması ve âni ölümlerin çoğalması, hâin kimselere güvenilmesi, emin kişilere güvenilmemesi; zina suçlamalarının artıp yaygınlaşması; çocukların ana-babaları için öfke ve sıkıntı nedeni olmaları; idarecilerin rüşvet, irtikap ve ihanet içinde bulunmaları; içkinin yaygınlaşması ve içenlerin çoğalması, ilâhî sınırlara saygı gösterilmemesi; yalın ayak baş açık sığır çobanlarının yüksek bina yapma yarışına girmesi; kadınların ticarete alet edilmesi; kadınların erkeklere, erkeklerin de kadınlara benzemeye özenmesi; Allah'tan başkası adına and içilmesi; servetin sayılı ellerde toplanması; zekât ibâdetinin unutulması; erkeğin kendi eşinin emrine girmesi ve işlerin kadınlara havale edilmesi; caz, saz ve havaî şeylere aşırı rağbet edilmesi, hâkimlerin rüşvet alması; sonra gelenlerin önce gelenleri yerip lânetlemesi; din âlimlerinin azalması ve dinî konularda fetvâ veren cahillerin çoğalması ikinci gruba giren alâmetlerdir.

Deccal'ın ortaya çıkması, İsa'nın (A.S.) gökten inmesi, Ye'cuc ve Me'cuc'un zuhur edip ortalığı fitne ve fesada vermesi; Kâbe'nin yıkılması; ortalığı kaplayacak duhan (duman, gaz, radyasyon ve benzeri bir şey)ın görünmesi; Kur'ân hükümleriyle amel edilmemesi; Dabbetü'l-arz'ın sahneye çıkması; doğudan bir ateşin çıkıp insanları batıya sürüp götürmesi; güneşin batıdan doğması üçüncü gruba giren ve çıkması beklenen alâmetlerdir.

ÖNCE İLİM, SONRA AMEL

(فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ...) **«Bil ki, başka hiçbir ilâh yoktur, ancak Allah vardır. Hem kendi kusurlarından, hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların kusur ve günahlarından dolayı bağışlanma dile..»**

«Allah'tan başka ilâh olmadığı» inancı, dinin temeli, imânın özü, kâinatın yaratılmasının gaye ve amacıdır. Bu temele dayanmayan her din bâtıl, bu inanca bağlı olmayan her imân anlamsızdır. Kâinattaki şaşmayan denge ve düzen bu hükmün eseridir.

O halde bütün bu gerçekleri bilmenin tek yolu ilimdir. Kur'ân 19. âyetle, başta Resûlüllah (A.S.) Efendimiz olmak üzere bütün mü'minlere bilgilerini artırmalarını emretmektedir. Aynı zamanda önce ilim, sonra amel hikmetini belirtmekte ve öğrenip anlamadan namaz için abdest almanın bile sağlıklı olamıyacağına işâretlerde bulunmaktadır. Nitekim ilgili âyette, önce Allah'tan başka ilâh olmadığını bilmemiz, sonra da bu bilgiye dayanarak günah ve kusurlarımızdan dolayı istiğfar etmemiz emredilmektedir.

PEYGAMBER (A.S.)IN GÜNAHI VAR MIYDI?

On dokuzuncu âyette : **«Hem kendi kusurlarından, hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların kusur ve günahlarından dolayı bağışlanma dile..»** buyurulmaktadır.

Şüphesiz Hz. Peygamber'e yönelik bulunan bu emir, yorumu gerektirecek bir anlatım arzetmektedir. Şöyle ki :

a) Peygamber (A.S.) zaten bağışlanmış ve aynı zamanda günahlardan korunmuştur. O bakımdan bu konuda kendisine verilen emir, ümmetinin sık sık istiğfarda bulunmasına yönelik bir teşvîk anlamını taşır.

b) Müslim'in rivâyet ettiği hadîs, bu âyeti kısmen açıklamaktadır. Şöyle ki, Hz. Peygamber (A.S.) **«Bazan kalbime bulutumsu bir perde (sis) gelir gibi olur da o yüzden günde yüz defa Allah'a istiğfarda bulunurum»** buyurarak, kendi makam ve derecesine göre istiğfarı gerektiren bir halden söz ediyor. Bu hal, ümmetinin durumunu düşünüp zaman zaman üzülmesiyle yorumlanabilir.

c) Şeyh Muhyiddin en-Nevevî, Kaadı Iyaz'dan naklen diyor ki : «Kalbin bulutumsu anlamda perdelenmesinden maksat, devamlı Allah'ı anması Peygamberliğin şanından iken, bir süre buna ara vermesinden dolayı kusur işleyip gaflet ettiğini düşünerek istiğfarda bulunma ihtiyacını duymasıdır.

Âyetteki emir de buna işâretle bir tavsiye anlamında olabilir. Allah daha iyisini bilir.»

d) Bulutumsu perdelenme, güzel bir hal olup Resûlüllah'ın (A.S.) kalbini kaplayınca, şükür mahiyetinde istiğfarda bulunduğu söylenebilir.

Resûlüllah'ın (A.S.) ümmetinden mü'minler için istiğfarda bulunması, Allah'ın bu ümmete olan ikrâmlarından biridir.

O halde her kusur ve günahtan dolayı Allah'a yönelip tevbe ve istiğfarda bulunmamız son derece lüzumludur ve Allah'ın kullarından beklediği de budur. Zira hepimizin dönüp dolaşacağımız, varıp eyleşeceğimiz yeri en iyi bilen O'dur. Sonunda O'nun huzurunda toplanıp biraraya getirileceğiz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

İnkârcı ve şüpheci gâfil döneklerin hakkı anlayıp kavramaktan ne kadar uzak bulunduklarına değinildi ve doğru yolu seçip ona erişme bahtiyarlığına lâyık görülenler övüldü. Sonra yönlendirici anlamda Kıyâmet olayının gizli tutulduğu, alâmetlerinin yer yer açıklandığı bildirilerek, olayların dikkatle gözden geçirilmesi emredildi. Arkasından Allah'a yönelip istiğfarda bulunmamız buyurularak, Allah ile irtibatımızın devamının sağlanması istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine ikiyüzlü dönek münafıkların savaşla ilgili tavırları konu ediliyor ve bunların karakter yapısı üzerinde durularak geniş ölçüde bilgi veriliyor.

——oOo——

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ
وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ
إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلَى لَهُمْ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ
مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ
﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا
أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَ
أَعْمَى أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ
أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ
مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَى لَهُمْ

(٢٥) ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذ۪ينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ
سَنُط۪يعُكُمْ ف۪ي بَعْضِ الْاَمْرِۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ
(٢٦) فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَاَدْبَارَهُمْ (٢٧) ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَٓا اَسْخَطَ اللّٰهَ
وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ (٢٨) اَمْ حَسِبَ
الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ (٢٩)
وَلَوْ نَشَٓاءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِس۪يمٰيهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ ف۪ي لَحْنِ
الْقَوْلِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ (٣٠) وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِد۪ينَ
مِنْكُمْ وَالصَّابِر۪ينَ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ (٣١)

M E Â L İ :

20— İmân edenler derler ki : «Savaş hakkında bir sûre indirilseydi ya.» Muhkem bir sûre indirilip onda savaştan (onun farziyetinden) söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların, ölüm komasına giren kimsenin bakışı gibi baygın gözleriyle sana bakıp durduklarını görürsün. Korktukları başlarına gelsin!

21— (Onlara gereken), itaât ve güzel bir sözdür. İş, çiddileşip kesinlik kazanınca, Allah'a sadakatlerini gösterselerdi, elbette kendileri için çok hayırlı olurdu.

22— (Ey ikiyüzlü dönekler!) Eğer duruma hâkim olup iş başına geçecek olursanız yeryüzünde fesat çıkarmak ve hısımlık bağını kesmek sizden (pekalâ) beklenmez mi?

23— İşte Allah'ın lânetlediği, sağırlaştırdığı ve gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır.

24— Kur'ân'ı iyice tetkik edip üzerinde düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpler üzerinde kilitler mi vardır?

25— Kendilerine doğru yol belli olduktan sonra arkalarını dönüp gidenlere şeytan bunu çok çekici göstermiş ve kendilerine uzun umut ve emel (duygusu) vermiştir.

26— Bu böyledir. Çünkü Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara, «bazı işlerde size itaât edeceğiz» demişlerdi. Allah, onların gizlediklerini bilir.

27— Melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırken halleri nice olur?

28— Bu böyledir. Çünkü onlar, Allah'ın gazabına sebep olan şeylere uydular. O'nu râzı edecek şeyden hoşlanmadılar. Bu yüzden O, onların amellerini boşa çıkarmıştır.

29— Kalplerinde hastalık bulunanlar, Allah'ın içlerindeki kinlerini dışarı çıkarmıyacağını mı sanırlar?

30— Biz dileseydik onları sana gönderirdik ve sen de onları simalarından tanırdın. Ve and olsun ki sen, onları sözlerinin anlatım tarzından tanırsın. Allah sizin işlediklerinizi bilir.

31— And olsun ki, içinizden mücâhidleri ve sabredenleri bilip tanıyıncaya kadar sizi hep deneyeceğiz ve haberlerinizi ortaya çıkarıp açıklayacağız.

İNİŞ SEBEBİ

İslâm'ın yayılması ve ona engel olanların tesirsiz hale sokulması hususunda çok hırslı ve iştiyaklı olan gerçek mü'minler, cihâdı emreden bir sûrenin inmesini çok arzu ediyorlardı. Münafıklar da bazan zevâhiri kurtarmak için onların bu isteğine katılır gibi görünmeye çalışıyorlardı. İlgili âyetler bu sebeple inmiştir.(1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Hısımlarla yakın ve sıcak ilgi kurmak (sılâ-i rahm), Rahmân'dan bir damar, O'nun eserlerinden bir eserdir. Yüce Allah buyurdu ki : «Kim seni

(1) Lübabu't-te'vil : 4/139- Tefsir-i İbn Kesir : 4/178

(yerine) ulaştırırsa, onu (rahmetime ve iltifatıma) eriştiririm. Kim de seni keserse, (rahmetimi ondan) keserim.»(1)

«Şüphesiz Allah, halkı yarattıktan sonra «rahm» (hısımlarla merhamet doğrultusunda ilgi kurma) kalktı ve Rahmân'ın eteğinden tuttu. Rahmân ona : «Bırak!» diye buyurdu. Bunun üzerine «rahm» şöyle dedi : «Bu, hısımlardan ilgi kesmekten sana sığınma makamıdır.» Rahmân (olan Cenâb-ı Hak) ona : «Evet, öyledir. Seni ulaştıranı (rahmetime) ulaştırmama, seni kesenden (rahmetimi) kesmeme râzı değil misin?» buyurdu. O da : «Evet râzıyım» deyince; Rahmân : «İşte bu (makam ve derece) sana ait olsun» buyurdu.

Sonra Resûlüllah (A.S.) Efendimiz devamla şöyle buyurdu :

«(Ey ikiyüzlü dönekler!) Eğer duruma hâkim olup iş başına geçecek olursanız, yeryüzünde fesat çıkarmak ve hısımlık bağını kesmek sizden (pekalâ) beklenmez mi? İşte Allah'ın lânetlediği, sağırlaştırdığı ve gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır» meâlindeki âyetleri okuyunuz.» (2)

«Hiçbir günah, Allah'ın sahibine âhirete sakladığı azapla beraber dünyada da cezasını vermekte acele ettiği zulüm ve tecavüzden, bir de sıla-i rahm'i kesmekten daha lâyık değildir.»(3)

«Kim ecelinin geciktirilmesini, rızkının artmasını arzu ediyorsa, hısımlarıyla yakın ligi kursun.»(4)

«Merhametli olanlara Rahmân (olan Allah) merhamet eder. Yeryüzündekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamette bulunsunlar. Şüphesiz «rahm», Rahmân'dan bir kök ve damardır. Kim onu ulaştırır (hısımlarıyla yakın ilgi kurar)sa, Rahmân rahmetini ona eriştirir. Kim de onu keserse, O da (rahmetini) ondan keser.»(5)

«Söz açığa çıkar, amel gizlenir, diller ülfet eder, kalpler birbirlerine buğzeder ve her rahm sâhibi merhamet ilgisini keserse, işte o zaman Allah onlara lânet eder; onları sağırlaştırıp gözlerini kör eder.»(6)

---

(1) Buharî/edeb : 13- Tirmizî/birr : 16- Ahmed : 1/190, 321- 2/295, 383, 406, 455, 498

(2) Buharî/tefsîr : 40, tevhîd : 35- Müslim/birr : 16- Ahmed : 2/330, 383, 406

(3) Ahmed : 5/36, 38- Tirmizî/kıyâmet : 57- İbn Mâce/zühd : 23

(4) Buharî/edeb : 12, büyû' 13- Müslim/birr : 20, 21- Ahmed : 3/156, 247- 5/279

(5) Tirmizî/birr : 13- Dâremî/ferâiz : 6- Buharî/tefsîr : 59, edeb : 90- İbn Mâce/zühd : 13- Taberânî/cihâd : 36- Ahmed : 4/47, 48, 50

(6) Râmuzu'l-ahâdis : 54- el-Harâitî : Selmân (R.A.)den

GERÇEK MÜ'MİN ALLAH YOLUNDA CİHÂDI ARZULAR

(... وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ) «İmân edenler derler ki : «Savaş hakkında bir sûre indirilseydi ya..»

Ihlâs derecesine yükselen köklü imân, şüphesiz ki daha çok gıdasını takvâ ve cihâddan alır. Bu iki mânevî gıdadan mahrûm kalan imân, gün geçtikçe zayıflar ve nefsin tesiri altında kalmak suretiyle ıhlâs derecesinden aşağı düşer. Ayrıca imân, şüphe ve nifak duygusuna açık tutulunca da takvâ ve cihaddan nefret etmeye başlar. Çünkü o bu durumda yanlış bir reçetenin kurbanı olmuş sayılır.

Nitekim Bakara, Enfal ve Tevbe sûrelerinde kesin anlamda cihâd emri inince, kalplerinde nifak hastalığı bulunan ikiyüzlü dönekler ölüm komasına giren kimsenin baygın ve bitkin bakışı gibi, kayan gözleriyle Hz. Peygamber'e (A.S.) bakakalıyorlardı.

Böylece savaş bir bakıma, asil madeni cürufundan ayıran bir ölçü oldu. Münafıkların renkleri ve karakterleri ortaya çıktı. Düşman tanınınca tedbîr kolaylaşır misâli, Müslümanlar da artık o döneklere karşı nasıl davranacaklarını ayarladılar.

MÜNAFIKLARIN İŞ BAŞINA GEÇMELERİNE İMKÂN VERMEMEK

(... فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوا اَرْحَامَكُمْ) «Eğer duruma hâkim olup iş başına geçecek olursanız yeryüzünde fesat çıkarmak ve hısımlık bağını kesmek sizden (pekalâ) beklenmez mi?.»

Müslüman bir ülkede, mü'minler, seçecekleri idarecilere ve lider kadrosuna çok dikkat etmek zorundadırlar. Zira halk tabakasının önemli bir kısmı daha çok başlarındaki liderlerin uydusu olurlar ve onların yaşayış ve davranışlarını, inanç ve tutumlarını kendilerine örnek edinirler.

Bunun için Kur'ân-ı Kerîm özellikle bu konu üzerinde durup gerçek mü'minleri uyanık bulunmaya çağırmaktadır. İnkârcı zâlimlerin, ikiyüzlü dönek münafıkların iş başına geçmesiyle iki büyük kötülüğün doğacağı açıklanmakta ve ülkenin geleceğinin o yüzden karanlığa döneceğine işâret edilmektedir : Birincisi, yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar, huzur ve güveni bozarlar. O kadar ki çoğu makam ve kişisel çıkarları uğruna hısımlarından bile ilgilerini keserler. Yakın tarihimizde birçok ülkede inkârcı zâlimlerin şebekesine düşüp, onların teknesinde yoğrulup şekillenen gençle-

rin kendi kardeşlerini, ana ve babalarını öldürecek kadar fitne ve fesat fırtınası estirdikleri hafızalardan silinmemiştir.

ALLAH SÖZÜ OLAN KUR'ÂN'IN İYİCE OKUNUP İNCELENMESİ GEREKLİDİR

(أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا) **«Kur'ân'ı iyice tetkik edip üzerinde düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpler üzerinde kilitler mi vardır?!»**

Kur'ân, Cenâb-ı Hakk'ın insanlara en son rahmet ve inâyet mesajıdır. Sosyal yapıda ne kadar gelişme ve değişme olursa olsun, ilim ne kadar ilerleyip gerçekleri bulursa bulsun, Kur'ân'ın mutlaka rehberliğine ihtiyaç olacaktır. Zira dinden, imândan kopuk bir medeniyet, ülkelere rahmet havası estirmez, huzur ve güven sağlamaz, kalpleri ve ruhları fazîletle dolduramaz. Böyle ortamlarda yetişen kuşaklar dengesizliğe itilmiş olur; yani akıl ve zekâları gelişmiş, fiziksel yapıları güçlendirilmiş olur; ama ruhları, vicdanları ve kalpleri bomboş kalır.

O bakımdan insanı kendi kudret eliyle yaratıp emsalsiz sanatıyla onu şekillendiren Cenâb-ı Hak, onun huzur, güven, inanç, ahlâk ve fazîlet havası içinde yetişmesinin reçetesini de hazırlamıştır. Kur'ân bütünüyle onu yansıtmakta ve insandan yana en doğru olanı göstermektedir.

Bu bakımdan az-çok bilgi ve kültürü olan ve ön yargıdan kendini uzak tutmasını bilen, insaf ölçüleriyle yaklaşımda bulunabilen herkes Kur'ân'ı dikkatle okuyup ilâhî muradı anlamaya çalışınca, kendi bilgi ve iyi niyeti seviyesine göre, ondan nasibini alabilir. Meselâ edip bir kişi, Kur'ân'ın fesahat ve belâğati karşısında küçülüp erir. İyi bir hukukçu, onun cihanşümul mahiyetteki hukukî sistemi karşısında şaşırır. İlmî araştırma meraklısı olan fizikçi veya kimyacı, ya da biyolog veya astronom, Kur'ân'ın getirdiği bilimsel ölçüdeki ana fikirler ve temel bilgiler karşısında hayranlık duyarak eğilir.

Bütün bu açıklamalar şu gerçeği ortaya koymaktadır : Kur'ân en doğru bilgilerle donatılmış bir kitaptır ve her yönüyle beşer kudretini aşmaktadır. Her âyetiyle ilme, akla ve düşünceye, sonra da sağduyuya seslenmekte, insan hayatının her yanıyla içiçe bulunduğunu ilân etmektedir. O nedenle her zaman okunmaya, incelenmeye ve üzerinde düşünülmeye değer muhteva ve kudrettedir.

DOĞRU YOL BELLİ OLUNCA, ARKALARINI DÖNDÜRENLER

(إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ...) **«Kendilerine doğru yol belli olduktan sonra arkalarını dönüp gidenlere şeytan bunu çok çekici göstermiş ve kendilerine uzun umut ve emel (duygusu) vermiştir.»**

Cenâb-ı Hak, bu âyetle, hem Kitap Ehli olan Yahudi ve Hıristiyanları, hem de İslâm'a girdikten sonra veya öyle göründükten sonra döneklik yapanları kınamakta ve uyarmaktadır. Zira bu üç grup da hakkı bile bile red ve inkâr etmekte; özellikle Yahudi ve Hıristiyanlar aşırı taassuba kapılıp kendi kitaplarında geleceği haber verildiği halde son peygamberi ve son kitabı tanımamaktadırlar. Gerekçe olarak da, Hz. Muhammed'in (A.S.) Hârun Peygamber'in soyundan olmadığını ve beklenen Azîz'in papazlar arasından yetişip çıkacağını göstermektedirler. Oysa bu iki grubun da iddiaları delilsiz ve dayanaksızdır. Ne Tevrat'ta böyle bir beyân vardır, ne de İnciller'de buna yer verilmiştir.

KİTAP EHLİNİN, İSLÂM DÜŞMANI MÜŞRİKLERE YARDIM VAADİ

(ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ ...)

«Bu böyledir. Çünkü Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara, «bazı işlerde size itaât edeceğiz» demişlerdi..»

Kitap Ehli olan Yahudiler, Hz. Muhammed (A.S.) ve kurmakla görevli bulunduğu İslâm Dini aleyhinde putperest müşriklerle anlaşacak kadar şuurlarını yitirmişlerdi. Medine çevresinde huzur ve güven içinde yaşayan Benî Kurayza ve Benî Nadîr Yahudileri Mekkeli müşriklerle gizli görüşme ve anlaşma havasına girmişlerdi.. Zira her iki tarafın hedef ve amacı birdi : Hz. Muhammed'i (A.S.) ortadan kaldırmak ve son dinin meşalesini söndürmek..

Cenâb-ı Hak, mü'minleri bu iki zümre hakkında uyanık bulundurmak üzere ilgili âyeti indirerek onların ne gibi entrikalar çevirdiklerine dikkatleri çekmiş oldu.

MELEKLERİN MÜNAFIKLARIN RUHLARINI AZAP VEREREK ALMASI

(فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ) **«Melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırken halleri nice olur?»**

Kitap Ehli ile münafıklar, tuttukları yanlış yoldan dönmeyecek olurlarsa, ölümleri sırasında ayrı bir azaba tabi tutulurlar. Kur'ân ilgili âyetle bu konu üzerinde dururken onu iki madde halinde özetliyor :

1— Allah'ın gazabına neden olan bâtıla uydular; bile bile Hakk'a sırt çevirdiler.

2— Allah'ı hoşnut edecek gerçek imân ve sâlih amelden hoşlanmadılar. İblîs'in süsleyip çekici gösterdiği bâtılın peşine takıldılar. Böylece Allah onların iyi amellerini boşa çıkardı ve neticesiz bıraktı. Çünkü sâlih amel, gerçek imânın ürünü olduğu takdirde muteberdir ve mükâfatlandırılmaya lâyıktır. İşte ölüm anında meleklerin onların yüzlerine ve arkalarına vurması bu yüzdendir.

Ancak «meleklerin vurması» sözü, bizim anlamamızı kolaylaştırır şekilde açıklanmaktadır. Diyebiliriz ki bu vuruş, kirlenip paslanan ruha Cehennem havasını estirmek ve varacakları yeri göstermektir.

CENÂB-I HAK KOYDUĞU KANUNLARI AYNEN UYGULAR

(أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ) **«Kalplerinde hastalık bulunanlar, Allah'ın içlerindeki kinlerini dışarı çıkarmayacağını mı sanırlar?»**

Münafıkların içlerinde gizledikleri kin ve düşmanlığı, Allah, dileseydi hemen ortaya çıkarıp Peygamberine ve mü'minlere gösterirdi; ama öyle yapmadı; hazırlanan plân gereği, o hususu olayların seyrine, sebeplerin oluşmasına bıraktı. Nitekim cihâd emri inince münafıkların içlerinde gizli tuttukları renk dışlarına aksetti. Zaten Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de, o dönekleri söz ve davranışlarından tanırdı. İslâm'a bir zarar gelmesin diye sabrediyordu. Böylece otuzuncu âyetle, Allah'ın çizdiği plânı, koyduğu kanunu aynen uyguladığına işâret edilmekte ve münafıkları teşhîrin gecikme nedeni açıklanmaktadır. **«Biz dileseydik onları sana gönderirdik ve sen de onları simalarından tanırdın. Ve and olsun ki sen, onları sözlerinin anlatım tarzından tanırsın. Allah sizin işlediklerinizi bilir.»**

SAMİMİYETİN ÖLÇÜSÜNÜ BELİRLEME

(وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَا أَخْبَارَكُمْ) **«And olsun ki, içinizden mücahidleri ve sabredenleri bilip tanıyıncaya kadar sizi hep deneyeceğiz ve haberlerinizi ortaya çıkarıp açıklayacağız.»**

Varlıkta en zor anlaşılan ve içyüzü geç keşfedilebilen canlı, insandır. Ondaki zekâ, akıl ve benzeri yetenekler, içinde taşıdığı arzu, emel, hırs ve kıskançlığı bir süre gizli tutabilir ve tanınmasını zorlaştırabilir. Ancak kişinin imanında ve dâvâya bağlılığındaki ciddiyetini, sözünün doğruluğunu, dostluğundaki samimiyetini olaylar ortaya çıkarır. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz devrinde bile İslâm'a girenlerin hepsi samimi değildi.

Onları hemen ayırt etmek çok zordu. Savaşlar, sıkıntılar, galibiyet ve mağlubiyetler, ganimetler ve benzeri olaylar bir dizi halinde birbirini izleyince, gerçek mü'minlerle dönek münafıklar birbirinden seçilip ayrıldı. Bunun gibi, mü'minlerin de sınava tabi tutulup kiminin cihâd aşkı taşıdığı, kiminin hayatı daha çok sevdiği, kiminin sıkıntılara daha çok sabrettiği belirlendi. Savaş ve beraberinde getirdiği sıkıntılar böyle bir denemeye yetti. İnen âyetlerle de bu sıkıntıların ve taşıdığı sınavların sonuçları bir bir açıklanarak uyarılar ve tavsiyeler yer yer kalp ve kafalara işlendi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, münafıklar üzerinde duruldu. Kur'ân-ı Kerîm'in ciddi ve tarafsız olarak okunup incelenmesi tavsiye edildi. Kitap Ehli'nin yanlış ve kışkırtıcı tutumlarına değinilerek, hem mü'minlere bilgi verildi, hem de Yahudilerle Hıristiyanlar uyarıldı. Ölümleri anında meleklerin onlara nasıl davranacağı haber verilerek, ölmeden önce hakka dönmeleri öğütlendi. Sonra da birbirini izleyen olayların birer sınav anlamında cereyan ettiğine atıf yapılarak mü'minler ciddiyete, münafıklar samimiyete dâvet edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hak apaçık belli olduktan sonra inkâr ve azgınlıkta ısrar edenlerin Allah'a hiçbir şekilde zarar veremiyecekleri ve bununla beraber amellerinin boşa çıkarılacağı konu ediliyor. Mü'minler ise mutlak itaâte çağrılıyor. Dünya hayatının önemsizliği üzerinde durularak, en yüce amaca yönelmenin lüzumu belirtiliyor. Sonra da Allah için cömert davranmanın yararına değinilerek en doğru ve en sağlam yol gösteriliyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ
الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾
إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ
فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ
الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾ إِنَّمَا الْحَيَاةُ
الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ
وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِنْ يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ
تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَا أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ
لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا
يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا
يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

M E Â L İ :

32— Şüphesiz ki, o inkâra sapanlar ve (insanları) Allah yolundan alıkoyanlar; kendilerine doğru yol belli olduktan sonra da Peygambere muhalefet edip karşı gelenler elbette Allah'a hiç bir şekilde zarar veremezler; Allah ise, onların amellerini boşa çıkaracaktır.

33— Ey imân edenler! Allah'a itaât edin, Peygambere itaât edin; işlediğiniz amelleri boşa çıkarmayın (buna sebep olacak söz ve davranışta bulunmayın).

34— Şüphesiz onlar ki, inkâra saptılar ve Allah yolundan alıkoydular, sonra da kâfir oldukları halde (tevbe edip dönüş yapmadan) öldüler, Allah elbette onları bağışlamıyacaktır.

35— O halde gevşemeyin. Sizler üstün iken barışa dâvet etmeyin. Allah sizinle beraberdir; iş ve gayretinizi kuvvetten düsürüp eksiltmez.

36— Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başkası değildir. Eğer dosdoğru inanır ve saygı ile sakınırsanız, O sizin için ecirlerinizi (iyi amelinizin karşılığını) verir ve sizden mallarınızı istemez.

37— Eğer sizden mallarınızı isteyip sizi (bu hususta) sıkıştıracak olsa, cimrilik edersiniz, O da (cimrilikten doğan) içinizdeki kin ve nefreti dışarı çıkarırdı.

38— İşte sizler, Allah yolunda (farz olanı) harcamanız için dâvet edilenlerdensiniz! İçinizden bir kısmı cimrilik gösteriyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendine cimrilik etmiş olur. Allah, Ganî (hiçbir şeye muhtaç değil, her şey O'na muhtaç)dır, sizler ise fakirlersiniz (devamlı ihtiyaç içindesiniz). Eğer yüz çevirirseniz, (bilin ki) sizin yerinize başkalarını getirir de onlar size (hiç de) benzemezler.

İNİŞ SEBEBİ

Ebû Âliye diyor ki : «Ashab-ı Kirâm nasıl şirk ile birlikte hiçbir amelin fayda vermiyeceğini biliyorlardıysa, öylece imânla beraber hiçbir günahın zarar vermiyeceğini sanıyorlardı. O sebeple yukarıdaki âyetler indi. Bunun üzerine Ashab-ı Kirâm büyük günahlardan fazlasıyla korkmaya başladılar.

İlim adamları da bu âyetlere ve Zilzâl Sûresi'ne dayanarak, günah sebebiyle iyi ve yararlı amellerin boşa çıkmıyacağını istidlâl etmişlerdir.

Nitekim İbn Ömer (R.A.) diyor ki : «Amellerinizi boşa çıkarmayın» meâlindeki âyet inince, bizler, onları boşa çıkaran şeylerin büyük günahlar ve

ahlâk dışı davranışlar olduğunu sanıyorduk. Sonra Nisâ Sûresi 48. âyet inince bu görüşten vaz geçtik. Çünkü Cenâb-ı Hak o âyetle şöyle buyurmaktadır : «Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını dilediği kimseler için bağışlar.»(1)

İLGİLİ HADÎS

Ashab-ı Kirâm, otuzuncu âyetin asıl delâlet ettiği mânayı öğrenmek istediler ve Hz. Peygamber'e (A.S.) gelip şöyle dediler :

— Ya Resûlellah! Cenâb-ı Hak : «Eğer yüz çevirirseniz (bilin ki) sizin yerinize başkalarını getirir de onlar size (hiç de) benzemezler», buyurmaktadır. Bizim yerimize getireceği insanlar kimler olabilir?

Bu sırada Selmân el-Fârisî (R.A.) da Resûlüllah'ın (A.S.) yanında oturuyordu. Resûlüllah (A.S.) elini onun dizine dokundurarak :

— «İşte bu ve arkadaşlarıdır. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, eğer imân ülker yıldızına asılı olsa bile, Fâris (kavmin)den bazı adamlar ona erişecektir.»(2)

ALLAH'A VE PEYGAMBERE İTAÂT HER BAKIMDAN TESLÎMİYET İSTER

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ) «Ey imân edenleri Allah'a itaât edin, Peygambere itaât edin; işlediğiniz amelleri boşa çıkarmayın.»

«İtaât» terim olarak, inanıp baş eğmek, teslimiyet gösterip verilen emri aynen yerine getirmek anlamına gelir. Ancak verilen emri yerine getirmekte birtakım kusur ve ihmaller olabilir ki, temelinde inkâr ve nifak yoksa, sâlih amelleri boşa çıkarmaya neden olmaz. Çünkü insan kusur edebilir, hatâ yapabilir.

(1) Lübabu't-te'vil : 4/142
(2) Buharî/tefsir : 62- Müslim/fezâil-i sahabe : 231- Tirmizî/tefsir : 3/47, 62, menakıb : 20- Ahmed : 2/417

KÜFÜR ÜZERE ÖLENLER

(إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ) **«Şüphesiz onlar ki, inkâra saptılar ve Allah yolundan alıkoydular, sonra da kâfir oldukları halde öldüler, Allah elbette onları bağışlamıyacaktır.»**

Küfür, mutlak anlamda ilâhî rahmete ve mağfirete engel bir haldır. Çünkü inkârcı her haliyle ilâhî rahmete ve mağfirete değer vermemekte, hattâ Allah'a inanmamakta ve her türlü kutsal değeri reddetmektedir. O halde inkârcı kâfire, inanmadığı, kabule yanaşmadığı şeyi lâyık görmenin ve bu hususta Allah adına cömertlik edip vermenin makul anlamı yoktur. Kitap ve Sünnet bize bu konuda hiçbir yetki tanımamıştır. Zira Cenâb-ı Hakk'ın gerek mü'minler, gerekse kâfirler hakkında koyduğu hükümler değişmez. Ölmeden, ümitsizlik kertesine gelmeden dönüş yapıp imân edenler, analarından yeni doğmuş gibi günahlarından arınırlar. Bu da Allah'ın koyduğu hükümlerden biridir. Küfür üzere ölenlerin ise bağışlanması söz konusu değildir. Ezelde hazırlanan ilâhî statü bunu kesin çizgileriyle ortaya koymuştur. Yukarıdaki âyetle bu husus açıklanmakta ve mü'minler aydınlatılırken, inkârcılar uyarılmaktadır.

SAVAŞTA, MÜSLÜMANLAR ÜSTÜNLÜK SAĞLAYINCA, ARTIK DÜŞMANI SULHA ÇAĞIRMAZLAR

(فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ) **«O halde gevşemeyin. Sizler üstün iken barışa dâvet etmeyin. Allah sizinle beraberdir; iş ve gayretinizi kuvvetten düşürüp eksiltmez.»**

İslâm Dini savaşı, kan dökmeyi son çare olarak düşünür. Düşman sinsi plânlar hazırlayıp Müslümanları imhaya sözlü veya fiilî adım atmadıkça veya onun bu plânı kesin bilinmedikçe savaşa kapı açmaz. Savaş başlayınca da mü'minler artık Allah'a güvenip dayanarak küfrün kökünü kesmeye azmederler. Bu durumda geri dönüş -bazı istisnaî haller dışında- câiz değildir.

Müslümanların üstün durumda olması iki şekilde yorumlanabilir :

a) Müslümanlar bulundukları yerde, gelecek düşmanı savacak veya kahredecek bir güce sahip bulunuyor ve bu durumda düşman da Müslümanlara saldırmayı plânlayıp kararlı görünüyorsa, o takdirde İslâm ordusu harekete geçer ve karşı tarafı sulha dâvet etmez. Çünkü düşmanın niyeti kesin belli olmuştur. O bakımdan yılanı deliğinde öldürmek gerekir.

b) Savaş başlamış durumdadır ve Müslümanlar da az-çok üstünlük sağlama düzeyinde veya çizgisinde bulunuyorlarsa, bu durumda düşmanı barışa çağırmanın gereği yoktur. Çünkü düşman, fırsat buldukça düşmanlığını sürdürecektir.

Ancak bu iki durumda da İslâm ordusu, düşmana oranla sayı ve teçhizat bakımından çok az ve yetersizse, ordu kumandanı veya devlet reisi sulhta maslahat ve yarar görüyorsa, o takdirde bir zaaf alâmeti göstermeksizin ortam ve şartları iyi değerlendirip düşmana dolaylı şekilde sulh teklif edebilir yani sulhtan yana olduğunu açıklayabilir veya düşmanın böyle bir teklifine olumlu cevap verebilir.

Müslümanlar kendi ülkelerinde bulunur, ancak düşmanları savaş için ciddi hazırlığa başlarlarsa, müslümanlar da savaşacak durumda iseler, o takdirde gevşeklik gösterip barışa dâvet etmeleri doğru olmaz. Çünkü her geçen gün aleyhlerine gelişir ve mü'minler de savaşma azmini ve gayretini kaybedebilirler. Nitekim yukarıda meâlini verdiğimiz âyetin indiği zaman, Müslümanlar fiili bir savaş içinde bulunmuyorlardı. Düşmanları ise, sinsice plânlar hazırlıyor ve İslâm'ı bir daha dirilmemesiye yeryüzünden silmeyi düşünüyorlardı. İslâm ordusu, bir avuç Ansar ve Muhacir'den oluşuyordu. Ancak imân ve cesaretleri engel kabul etmez bir derecede idi. O bakımdan düşmanı yıldırmak, saldırısına imkân vermemek gerekiyordu. Bu nedenle, Hz. Peygamber (A.S.) ne Mekkeli müşrikleri, ne de Medine çevresindeki Yahudi ve inkârcıları sulha dâvet etmeyi düşünmedi. Ancak Yahudilerle birtakım anlaşmalar yapmakla yetindi.

İNSAN YÜCE AMAÇLAR İÇİN YARATILMIŞTIR

(إِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ...) **«Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başkası değildir..»**

Kâinat bütün nîmetleriyle birlikte insan oğlunun hizmetine verilmiştir. Bakara Sûresi 29. âyetin tefsîrinde de kısmen açıkladığımız gibi, her şeyin insan için, insanın da Allah'a ibâdet ve kulluk için yaratıldığı hikmeti ortaya çıkıyor.

İnsan hikmetin bu parlak çizgisinde Yüce Yaratan'ını bilip tanıma, anlayıp idrâk etme amacına yönelik olarak ilâhî teklîflerle hem mükellef tutulmuş, hem de sorumluluklar yüklenmiştir. Dünya hayatı bu amaca erişmek için bir vasıtadır. Onu amaç yerine geçirip asıl amacı unutmak büyük gaflet ve devamı ise dalâlettir. O halde dünya hayatı yüce amaçtan yana bir araç olarak kullanıldığı ve değerlendirildiği ölçüde anlamını koruyabilir. Zira gerçek imân ve takvâ bütün saadetlerin temeli ve iyiliklerin başı

sayılır. Bunun için Cenâb-ı Hak bizim şeklimize, fiziksel yapımıza, mal ve servetimize değil, kalbimize ve amellerimize bakmakta ve ona göre bize yer ayırmaktadır.

CENÂB-I HAK MALIMIZIN TAMAMINI İSTEMİYOR

(... وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ) **«Ve sizden mallarınızı istemez..»**

«Mal canın yongasıdır» atasözü bir bakıma geçerlidir. Servet ve makama karşı insanın doğuştan ilgi ve tutkusu vardır. Şüphesiz bu da hayata canlılık kazandırmak, rakabet duygusunu geliştirmek içindir. Meşru sınırlar içinde tutulduğu sürece faydalı kabul edilir.

Onun için İslâm Dini, önce kalbî, sonra bedenî ibâdeti emretmekte, arkasından da malî ibâdeti buna ekleyip bütünleştirmektedir. Fakat hiçbir zaman malımızın tamamını hayırlı yollarda tasadduk etmemizi emretmemiştir. Çünkü böyle bir emir, hılkat kanununun hikmetine ters düşer, nefsin varlığını bir bakıma inkâr olur. Ölmek üzere bulunan bir kişinin bile malının ancak üçte birini hayra sarfedilmek üzere vasiyyet edilebileceğini hükme bağlamış, daha fazlasına cevaz vermemiştir. Ancak vârisler rıza gösterdikleri takdirde üçte biri aşan vasiyet yerine getirilebilir.

Nitekim bu inceliklere değinilerek 37. âyette şöyle buyurulmaktadır : **«Eğer sizden mallarınızı isteyip sizi (bu hususta) sıkıştıracak olsa, cimrilik edersiniz. O da (cimrilikten doğan) içinizdeki kin ve nefreti dışarı çıkarırdı.»**

ALLAH YOLUNDA HARCAMAYA DAVET

(... هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ) **«İşte sizler, Allah yolunda (farz olanı) harcamanız için dâvet edilenlerdensiniz!..»**

İslâm'ın ve insanlığın selâmeti uğruna savaşlar sürerken mü'minlerin, orduya malî yardımda da bulunması istenmektedir. Şüphesiz Allah'ın bu çağrısı, müslüman ülkenin ve milletinin huzur ve güveniyle, istiklâl ve hürriyetiyle ilgilidir. Buna rağmen hemen her çağda Müslümanlardan bir kısmı cimrilik göstererek bu dâvete olumlu cevap vermemişlerdir. Zira cimrilik, mala karşı hırs ve iştiyak insanın mayasında mevcuttur. Din onu kanalize edip bir mü'minin yalnız kendisi için yaşamadığını ve yalnız kendisi için çalışmadığını öğretir.

Farz olan yardıma gelince : Zekât başta olmak üzere, adak, keffaret ve benzeri vecibeleri içine alır. Bunları da çok görüp malî ibâdetten kaçan

kimsenin, İslâm'dan adım adım uzaklaşacağı ve din kardeşlerine kötülük ettiğinden dolayı Allah yanında günahkâr durumuna düşeceği kesinlik kazanır. Nitekim Resûlüllah'ın vefatını müteakip 11 kadar Arap kabilesinin zekât vermekten kaçındıkları olayı ortaya çıkınca, Ebû Bekir Sıddîk, (R.A.) onları tenkîl edip yola getirmek üzere Halid b. Velid (R.A.) kumandasında bir ordu hazırlayıp sevketmiş ve böylece İslâm'ın omurgasını oluşturan bir farzın terkine imkân vermemiştir.

Müslüman ülkesinde yaşayan mü'minlerin çoğu bu farzdan kaçtıkları, İslâm ordusuna malî yardımda bulunmadıkları ve bu cimriliklerini sürdükdükleri takdirde, ilâhî sünnet harekete geçer de, Allah'a ve Peygambere itaât eden başkalarını getirtip onların yerine oturtur. İslâm tarihinde bunun birtakım örnekleri vardır. Selahattin Eyyûbî'nin başa geçip dağılan, bölükpörçük olan Müslümanları toplamak suretiyle merkezî otorite sağlaması, Mısırî Fatimî'lerden kurtarıp temizlemesi bunun canlı misallerinden biridir.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; sünnetiyle bize ışık tutup yol gösteren, eğitip yönlendiren Resûlüllah (A.S.) Efendimize ve O'nun âline ve ashabına selât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

FETİH SÛRESİ

Birinci âyetinde açık bir «fetih»ten söz edildiğinden, bu kelime aynı zamanda sûreye isim olarak konmuştur.

Sûrenin tamamı hicrî altıncı yılda Hudeybiye dönüşü Medine'ye yakın bir yerde inmiştir.

Nitekim İbn İshak'ın Zührî'den, onun da Urve'den, onun da Misver b. Mahreme ile Mervan b. Hakem'den yaptığı rivâyette, son iki râvî şöyle demişlerdir : «Fetih Sûresi Hudeybiye anlaşmasıyla ilgili olarak Mekke ile Medine arasında inmiştir.» (1)

Âyet sayısı	:	29
Kelime »	:	560
Harf »	:	2438 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Peygamber (A.S.) Efendimiz açık bir fetihle ve böylece son dinin üstünlük sağlayacağı, inkârcı sapıkların hezimete uğratılacağı ile müjdeleniyor.

2— Mü'minlere zafer va'd edilirken, kâfirlere ve münafıklara azâp hazırlandığı haber veriliyor ve her geçen gün mü'minlerin imân ve irfanlarının artacağına işârette bulunuluyor.

3— Bedevîlerden Eslem, Cüheyne, Müzeyne ve Gıfar kabilelerinin mazeret ileri sürüp, umre maksadıyla Mekke'ye hareket eden Hz. Peygamber'le (A.S.) birlikte çıkmayışları yeriliyor.

4— Hudeybiye'de ağaç altında Hz. Muhammed'e (A.S.) bey'at eden mü'minlerden Cenâb-ı Hakk'ın râzı olduğu belirtiliyor.

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 16/259
(2) Tefsîr-ü Garâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisâbûrî : 26/43

5— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in, mü'minlerle birlikte başları tıraş edilmiş halde güven içinde Mekke'ye girdiklerine dair gördüğü rüyanın gerçekleşeceği bildiriliyor.

6— Peygamber (A.S.) ile mü'minlerin birbirlerine karşı merhametli, kâfirlere karşı şiddetli oldukları konu edilerek mü'minler övülüyor.

7— İyi-yararlı amellerde bulunan mü'minlere Allah'ın mağfireti ve büyük mükâfatı va'd ediliyor.

İNİŞ SEBEBİ

Hicretin altıncı yılında Resûlüllah (A.S.) Efendimiz umre yapmak üzere Mekke'ye gitmeyi kararlaştırdı. İslâmiyeti din olarak seçen çevre kabilelere haber salındı ve yaklaşık 1400 kişilik iman ve irfan kafilesiyle yola çıkıldı. Ne var ki, İslâm düşmanı müşrikler, Hz. Peygamber'in (A.S.) Mekke'ye girmesine imkân vermediler. O yüzden hayli tartışma ve görüşmeler oldu. Savaş niyetiyle çıkmayan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, bütün tahriklere rağmen nahoş bir olayın çıkmamasına çok özen gösterdi. Ashab-ı Kirâm'ın gerginleşen sinirlerini devamlı yatıştırmaya çalıştı. Sonra Hudeybiye mevkiinde Mekkeli müşriklerle, birtakım ağır şartlar ileri sürmelerine rağmen anlaşmaya varıldı ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz mü'minlerle birlikte Medine'ye geri döndüler.

İbn Mes'ûd (R.A.) diyor ki :

— Hudeybiye'den Medine'ye hareket ettikten sonra Resûlüllah'ın yanında bulunuyordum. Yolumuza devam ederken vahiy indiğini Resûlüllah'ın (A.S.) o andaki değişen durumundan anladım. Vahiy hali geçince Resûlüllah'ın (A.S.) yüzünde sevinç pırıltısı görülüyordu. Böylece O, bize «İnnâ Fetahnâ» Sûresi'nin indiğini bildirdi. (1)

Diğer bir rivâyette ise, şöyle belirtilmektedir :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in yaptığı seferlerinden birinde idi, yanında Ömer b. Hattâb (R.A.) da bulunuyordu. Gece yol yürüdüğümüz bir sırada Ömer (R.A.), Hz. Peygamber'e (A.S.) bir şey sordu. Peygamber (A.S.) cevap vermedi. Ömer (R.A.) aynı şeyi ikinci ve üçüncü defa sorduysa da Cenâb-ı Peygamber (A.S.) yine susup cevap vermeyince, Ömer (R.A.) kendi kendine : «Anan seni yitirsin ya Ömer! Üç defa tekrar tekrar sordun ama Peygamber (A.S.) cevap vermedi» diyerek mırıldandı. Sonra da olayı şöyle anlattı : «Bunun üzerine devemi sürüp insanların önüne geçtim. Hakkımda bir âyet inmesinden endişe ediyordum. Nitekim çok geçmeden Resûlüllah

---

(1) Müsned-i Ahmed- Ebû Dâvud- Nesâî

(A.S.) beni çağırdı. Ben, herhalde hakkımda birşeyler indi, diyerek büsbütün korktum. Peygamber'e (A.S.) vardığımda selâm verdim. O, bana tatlı bir sesle : «Ya Ömer! Bu gece bana bir sûre indi ki, o, bana, üzerine güneş doğan her şeyden sevimlidir» buyurdu ve «İnnâ Fetahnâ» sûresini okudu.» (1)

Böylece hem Hudeybiye anlaşmasının gerçekte bir fetih olduğu, hem de ileride bu fethe birçok fetihlerin ekleneceği kesinlik arzetti.

Nitekim Hz. Enes (R.A.), «Bu fetihten maksat, Hudeybiye'dir» derken, Câbir (R.A.) de şöyle demiştir : «Biz gerçekten Mekke fethini, Hudeybiye gününden itibaren düşünüp hesapladık», yani Hudeybiye olayı, Mekke'nin fethine açılan bir kapı kabul edildi. İmam Ferra da şöyle demiştir : «Sizler Kur'ân'da belirtilen «fetih»ten, Mekke'nin fethini kasdediyorsunuz; oysa Mekke'nin fethi zaten bir fetihtir; ama biz Hudeybiye günündeki «Bey'âtü'r -Ridvân»ı fetih saymaktayız.» (2)

---

(1) Buharî/tefsîr : 1/48
(2) Tefsîr-i Kurtubi : 16/260

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ
وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾
وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— Şüphesiz ki biz, senin için açık bir fetih (zafer ve başarı yolunu) açtık.

2— (Bu da) Allah'ın, senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlaması, sana olan nimetini tamamlaması, seni dosdoğru yola iletmesi;

3— Ve Allah'ın sana çok şerefli, çok parlak bir yardımda bulunması içindir.

İLGİLİ HADÎSLER VE RİVÂYETLER

Mecma' b. Hârise el-Ansarî (R.A.) anlatıyor :

— Hudeybiye dönüşü «Küraûlğamîm» mevkiine gelindiğinde ashab-ı kirâmdan bir kısmının Resûlüllah (A.S.)ın etrafında toplandığı görüldü. Bu sırada Resûlüllah (A.S.) «İnnâ Fetahnâ Sûresi»ni okudu. Derken bir adam : «Ya Resûlüllah! Bu bir fetih midir?» diyerek Hudeybiye anlaşmasının bir fetih olup olmadığını sordu. Hz. Peygamber (A.S.) ona : «Evet, Muhammed'in canını kudret elinde bulunduran Allah'a and olsun ki bu, bir fetihtir» diye cevap verdi. (1)

---

(1) Ebû Dâvud/cihâd : 143- Ahmed : 3/420, 486

Hz. Berâ' (R.A.) diyor ki :

— «Sizler âyette geçen fethi, Mekke'nin fethi sayıyorsunuz. Mekke'nin fethi zaten bir fetihtir; ama biz Hudeybiye günündeki Bey'âtü'r-Ridvân'ı fetih sayıyoruz ki, o gün Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile birlikte Hudeybiye Kuyusu'nun başında 1400 kişi olarak bulunuyorduk.» (1)

RESÛLÜLLAH (A.S.) EFENDİMİZE BEŞ BÜYÜK LÛTUFDA DAHA BULUNULUYOR

(... إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا) «Şüphesiz ki biz, senin için açık bir fetih (zafer ve başarı yolunu) açtık..»

Hicretin altıncı yılında hem mü'minlerin İslâm dâvasına bağlılığını göstermek, hem İslâm'a sızan münafıkları az-çok ayıklamak, hem de Mekkeli'lerin, vurucu bir kuvvet oluşturan İslâmiyete karşı tavırlarını anlamak; aynı zamanda imkân verildiği takdirde umre ibâdetini yerine getirmek suretiyle ruhları daha da zindeleştirmek amacıyla Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Medine ve çevresindeki Müslüman kabileleri dâvet ederek umre niyetiyle Mekke'ye doğru hareket ettiler. Yanlarına silahlarını almadılar, sadece kurbanlık hayvanları beraberlerinde götürerek, sırf ibâdet maksadıyla Mekke'ye girmek istediklerine müşrikleri inandırmayı düşündüler. Buna rağmen Mekkeli müşrikler, mü'minlerin Mekke'ye girmesine müsaade etmediler. Konuyu gelecekte doğuracağı olumlu-olumsuz yanlarıyla ve neticeleriyle değerlendiren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, bir anlaşmayla bunu belgelendirmeyi arzu ediyordu. Nitekim olayların gelişmesi, Onun bu arzusu doğrultusunda gerçekleşme yoluna girdi. Ashab-ı Kirâm'dan bir kısmı, olayı zahirî ve o günkü ortam ve şartlar çerçevesinde değerlendirerek, anlaşmada yer alan maddelerden önemli bir bölümünü İslâm âleyhine görüyor ve ister-istemez tepki gösteriyordu. Oysa bu, açık bir zafer ve Mekke'nin fethine açılan geniş bir kapı idi.

Kur'ân-ı Kerîm, ilgili üç âyetle bu olayda beş büyük inâyet ve lûtfun yer aldığını şöyle açıklamaktadır :

1— Şüphesiz ki biz, sana açık bir fetih (zafer ve başarı yolunu) açtık.

İslâm, devlet olma hüviyetiyle yakında birçok fetihler yapacak ve sıkıntılı günler gerilerde kalacaktır.

2— Allah, Peygamberinin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağışlayaca-

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/144

ğını haber veriyor. Bu kusurlar, Mekke'de geçen çok sıkıntılı ve zorlu günlerde Hz. Peygamber'in (A.S.) zaman zaman göğsünün daralması, oradaki önemli sayılan kişilerin İslâm'a girmeyip küfür ve azgınlıkta ısrar etmesinden dolayı Resûlüllah'ın (A.S.) üzülmesi ve buna benzer bir takım duygusal hal ve tavırlar olabilir.

Hudeybiye anlaşmasının sağladığı açık zafer kapısı bütün bu sıkıntı ve üzüntüleri giderecek kadar anlamlı ve hikmetliydi.

3— Böylece, nübuvvetin son halkasıyla en büyük inkılâbın gerçekleşeceği ve İslâm'ın cihan dini olma hüviyetiyle zaferden zafere, başarıdan başarıya koşmak suretiyle Allah'ın geniş rahmet ve inâyetine mazhar olacağı müjdeleniyor.

4— Bütün bu zafer, başarı ve inkılâbın en doğru yolda, İslâmî esaslar doğrultusunda tahakkuk edeceği haberi veriliyor. Böylece hiçbir başarının Hz. Peygamberi (A.S.) ve O'na dosdoğru inananları şımartmıyacağına, sadelik içinde geçen hayatlarını değiştirmiyeceğine işâret ediliyor. Zira Resûlüllah (A.S.) çok yüce amaçlar için yaratılmıştır. O bakımdan risâlet göreviyle ilk gün nasıl mütevazi ve sade bir hayat içinde işe başladıysa, aynı ölçü ve hava içinde onu noktaladı.

5— Bu sebeple Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Hudeybiye anlaşmasıyla çok şerefli, çok parlak yardıma eriştirilmiştir. Artık ülkelerin fethedilmesi bunu izleyecek ve kıtalar üzerine yayılıncaya kadar sürüp gidecektir.

İşte olayları sebep ve sonuçlarıyla değerlendirmek; günün şartlarına göre bir plân ve hareket noktası çizip belirlemek; olaylara duygusal değil, akıl, idrâk ve imânla bakmak, şüphesiz ki zaferin ilk adımı ve parlak habercisi sayılır.

Kısacası, Fetih Sûresi'nin ilk üç âyetiyle, İslâm'ın geleceğinin çok parlak zaferlerle dolu olacağı müjdelenmekte ve mü'minlerin buna lâyık olma düzeyinde sabırla hizmetlerini sürdürmeleri dolaylı şekilde istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hudeybiye anlaşmasının açık bir fetih olduğu ve birçok fetihlerin nüvesini teşkil ettiği müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, ortaya çıkacak olayların mü'minlerin imân ve irfanını artıracağı ve her şeyin dizgininin Cenâb-ı Hakk'ın kudret elinde bulunduğu belirtiliyor. Sonra de kendilerini bu çizgiye getirmeyen münafıklar üzerinde durularak uyarıcı ve yönlendirici tehdîtlere değiniliyor.

——oOo——

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ
الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ
ذَٰلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ
وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ
السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ
مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

MEÂLİ :

4— İmânlarıyla birlikte kat kat imân artırsınlar diye Allah, mü'minlerin kalplerine güven ve sükûnet indirdi. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah hep bilendir ve hikmet sâhibidir.

5— (Bu da) Allah'ın, mü'min erkeklerle, mü'min kadınları, altlarından ırmaklar akan içinde devamlı kalacakları Cennet'e sokması, günah ve kuşurlarını örtüp bağışlaması içindir. Bu, Allah yanında büyük bir kurtuluş ve başarıdır.

6— Hem de Allah hakkında kötü zanda bulunan ikiyüzlü dönek erkekleri ve kadınları; Allah'a ortak koşan erkek ve kadınları azaba uğratması içindir. Çevirdikleri o kötü zan başlarına dönsün! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiştir. Ayrıca onlara Cehennem'i hazırlamıştır. Orası ne kötü varış yeridir.

7— Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah çok güçlüdür, çok üstündür ve yegâne hikmet sâhibidir.

PARLAK ZAFERİN İLK MÜJDESİ

(... هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ) **«İmânlarıyla birlikte kat kat imân artırsınlar diye Allah, mü'minlerin kalplerine güven ve sükûnet indirdi..»**

Hudeybiye olayı, bütünüyle hisleri tahrîk eder mahiyetteydi. Müşriklerin kin ve nefretleri her cümlede kendini açığa vuruyor ve neredeyse bir çatışma kaçınılmaz oluyordu. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in yüksek şahsiyeti, olayların neticesine nüfuz eden basîreti her vesileyle yatıştırıcı rol oynuyor, kimsenin bir çılgınlıkta bulunmasına fırsat vermiyordu.

Zira Cenâb-ı Hak, İslâm'a geniş bir zafer yolunu açacak ve bu istikamette sebepleri oluşturacaktı. Hudeybiye o sebeplerin önemli bir kısmını kendinde taşıyordu. O bakımdan bütün tahriklere rağmen Allah mü'minlerin kalplerine yatışkanlık, vakar ve sükûnet havasını estirdi; temkînli hareket etmelerini sağladı. Şüphesiz bu gelişmeler, büyük zaferin müjdecisi ve habercisi idi. Bundan sonradır ki, Mekke'nin fethi kolaylaşmış, Arap Yarımadası son dinin izzet ve şeref sancağı altında toplanmayı kabul etme çizgisine gelip baş eğmiştir.

ALLAH'IN ASKERLERİ

(وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا) **«Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah hep bilendir ve hikmet sâhibidir.»**

Bu, anlatım hem dördüncü, hem de yedinci âyette az farkla tekrarlanmaktadır. Birinci anlatımda Allah'ın «Alîm ve Hakîm» sıfatları, ikinci anlatımda «Azîz ve Hakîm» sıfatları kullanılmakta ve çok plânlı bir dönemin başladığı haber verilmektedir. Şöyle ki : Hudeybiye anlaşmasının dış görünüşü pek iç açıcı görünmüyordu. O bakımdan mü'minlerden bir kısmı ister istemez bunu bir onur meselesi gibi düşünüyordu. Cenâb-ı Hak ise, gerçeğin hiç de onların düşündüğü gibi olmadığına işâretle, bu olayın zafere açılan bir pencere hikmetini taşıdığını haber vermekte ve kendisinin mutlak anlamda «Alîm ve Hakîm» olduğunu hatırlatmaktadır. Alîm'dir, her şeyin iç yüzünü, sebep ve sonuçlarını çok iyi bilir. Hakîm'dir, her şeyi haktan yana denge ve düzende tutan, adâlet ölçülerine göre hükmünü yürütendir.

Büyük kurtuluş ve üstün başarı ilâhî takdir iledir. O, mü'minleri kurtuluşa erdirirken, inkârcı sapıkları, ikiyüzlü dönekleri de ta'zîb edecek, sal-

tanatlarını baş aşağı getirecektir. Çünkü göklerin ve yerin görünmeyen orduları O'nundur. Sayısı belirsiz melekler aralıksız Hakk'ın emirlerini yerine getirmekte ve her an buyruğuna hazır beklemektedirler. O bakımdan mutlu sonuç, mutlaka haktan yana olan mü'minler lehine tecelli eder. Zira Allah Azîz'dir; üstün güç ve kudret O'na mahsustur; dilediğini âzîz, şerefli ve üstün kılar, dilediğini rezil edip husrâna uğratır. Aynı zamanda Hakîm'dir, her işi mutlaka ölçülü, hesaplı, plânlı ve proğramlıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sıkıntıların, savaş ve zaferlerin, hattâ yenilgiye uğramanın mü'minlerin sadece imânını artıracağına değinildi ve böylece köklü, sağlam imânın en şiddetli ve tehlikeli olayları göğüsleyecek kudrette bulunduğuna işârette bulunuldu. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın, insanların çoğunun anlayamadığı, bilmediği ordulara sâhip olduğu açıklanarak, Hak'tan yana olanların er-geç zafere erişeceği müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber'in (A.S.) üç önemli vasfı üzerinde durularak, mü'minlerin öyle bir peygambere kavuşmaları sebebiyle Hakk'a saygıyla yönelip tesbîhte bulunmaları isteniliyor. Hz. Peygamber'e bey'at edenler övülürken, Hudeybiye seferinde Ona arkadaşlık etmiyenler yeriliyor.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾
إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ
فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ
أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾ سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا
أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ
فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا
أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾
بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَدًا
وَزُيِّنَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا
بُورًا ﴿١٢﴾

M E Â L İ :

8— Şüphesiz ki biz, seni şâhid, müjdeci ve uyarıcı bir peygamber olarak gönderdik.

9— Ki, (siz insanlar) Allah'a ve peygamberine imân edesiniz; Onu (O peygamberi) destekleyip yardımcı olasınız; Ona saygı gösteresiniz ve sabah-akşam Allah'ı tesbîh edesiniz.

10— Ey Peygamber! Şüphesizki sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli (kudret ve rahmeti) onların ellerinin üstündedir. Artık kim verdiği sözü bozarsa, ancak kendi aleyhine bozar. Kim de Allah'a karşı verdiği sözü yerine getirirse, Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.

11— Bedevilerden (savaşa ve sefere katılmayıp) geri kalanlar ise, «bizi mallarımız ve âilemiz oyaladı. Bizim için bağışlanma dile» diyecekler. Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki : «Eğer Allah sizi bir zarara uğratmayı dilerse veya size bir yarar sağlamak isterse, O'na karşı kim bir şey yapmaya güç bulabilir? Elbette Allah yaptıklarınızdan haberlidir.

12— Hayır, siz Peygamberle mü'minlerin, âilelerine bir daha dönemiyeceklerini sanmıştınız. Bu, kalplerinizde size çok câzip görünmüştü de kötü zanda bulunmuştunuz ve yok olmaya yüz tutan bir kavim olmuştunuz.

İLGİLİ HADÎSLER

Yezîd b. Ubeyd (R.A.) anlatıyor :

— Ashab-ı Kirâm'dan Seleme b. Ekva'a sordum : «Ne üzerine Hz. Peygamber'e bey'at ettiniz?» Bunun üzerine bana şu cevabı verdi : «Ölüm üzerine..» (Yani Allah ve Rasûlünün yolunda canımız dahil her fedakârlığı yapmaktan kaçınmıyacağımıza dair kesin söz verdik.) (1)

Ma'kal b. Yesar (R.A.) diyor ki :

— «Hudeybiye'de ağaç altında Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz insanlarla bey'atleşirken, (yani beraberinde olan mü'minler O'na bey'at ederken) ben de Hz. Peygamber'in başına doğru sarkan dalı tutup yukarıya kaldırmış bulunuyordum. Bizler o gün 1400 kişi idik. Ölüm üzerine değil, düşmana arkamızı çevirip kaçmamak üzere bey'at ettik.» (2)

İbn Ömer (R.A.) diyor ki :

— «Hudeybiye günü Hz. Peygamber (A.S.) ile birlikte olan insanlar ağacın gölgesinde dağınık şekilde bulunuyorlardı. Bir ara insanlar Hz. Peygamber'in (A.S.) çevresinde toplanıverdiler. Babam bana : «Abdullah! Bir bak da o insanlar neden Peygamber'in (A.S.) çevresinde halka oluşturuyorlar?» Gittim, gördüm ki Peygamber (A.S.) Efendimize bey'ât ediyorlardı. Babama döndüm ve gördüklerimi anlattım. O da kalkıp Peygamber'e

---

(1) Buharî/cihâd : 110

(2) Tirmizî/siyer : 34- Müslim/imaret : 68, 76- Nesâî/bî'ât : 7- Dâremî/siyer: 17- Ahmed : 3/292, 355, 381, 396- 5/25

(A.S.) gitti ve bey'at etti.» (1)

«Kim kılıcını Allah yolunda kınından çekip sıyırırsa, o, cidden Allah'a bey'ât etmiş olur.» (2)

HAK ŞÂHİDİ

(إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ...) «Şüphesiz ki biz, seni şâhid, müjdeci ve uyarıcı bir peygamber olarak gönderdik ki, (siz insanlar) Allah'a ve Peygamberine imân edesiniz..»

İnsan, aklını varlıktaki düzen ve dengeye çevirip, kâinatın meydana getirilmesinin hikmetini ve hayatın başlangıcının esrarını, niçin yaratılıp dünyaya getirildiğini öğrenmek ister. Duygu ve düşüncesi, ölümsüz mutlu bir hayatı arzular; nefsi sınırsız hürriyet içinde gününü gün etmek eğilimindedir.

Ama yalnız akıl kendi başına kâinatın var kılınışının hikmetini, onu yaratıp oluşturan Cenâb-ı Hakk'ı ve O'nun kemal sıfatlarını tesbit edip anlamaya yeterli değildir. Belki bunlardan bir kısmını kalın çizgileriyle anlayabilir, fakat gerçek yönü ve anlamıyla iç yüzüne nüfuz edemez. O bakımdan akla, gerçeği haber veren bir Hak Şâhid'ine ihtiyaç ve gerek vardır. Düşünme yeteneği de bu konuda fazla şansa sahip değildir.

O bakımdan ikinci hayatı hikmet ve safhalarıyla, Yüce Kudreti bütün kemal sıfatlarıyla, hayatın mana ve hikmetini bütün yönleriyle haber verip açıklayacak bir Hak Müjdecisi'ne ihtiyaç söz konusudur.

Nefis kendi başına buyruk olup sonu gelmeyen bir arzu ve ihtirasla meşru hiçbir sınır tanımadan İblîs'in peşine takılıp meçhule doğru sürüklenip gider. Öylece o, insanı hılkatından kaynaklanan azizlik makamından indirir de gayesizliğe doğru çekip götürür.

Bunun için nefsi frenliyecek, arzularını doğruya ve meşru çizgiye çevirecek, hakka doğru yönlendirecek bir Hak Uyarıcısı'na lüzum vardır.

Gerçek bu olunca, Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Muhammed'in (A.S.), sözünü ettiğimiz lüzumlu üç vasıfla donatılarak gönderildiğini haber vermektedir. Böylece O, Allah'ın rahmet olarak gönderdiği son peygamberdir; Hakk'ın varlığının ve birliğinin şâhididir ve bu hakikate delâlet eden belgelerin tanıtıcısıdır. İnsanı mutlu yarınlara hazırlayan ve ilâhî rahmetin genişliğini ha-

(1) Sahîh-i Buharî : İbn Ömer (R.A.) dan
(2) İbn Ebî Hâtim- İbn Kesîr : 4/185

ber veren müjdecidir. Nefis ve şehvetin tuğyanını belli bir çizgide tutacak, doğuracakları felâketi gözler önüne serecek ve insanları Allah'ın tecelli etmekte olan adâletiyle, Âhiret Âlemin'de herkesi hesaba çekip yaptıklarına karşılık vereceğine dair beyânlarıyla korkutan bir uyarıcıdır.

İNSANLARIN HAK ŞÂHİDİ'NİN YANINDAKİ GÖREVLERİ

Hz. Muhammed'in (A.S.), insanları hakka çevirip doğruya yönlendirmede üç önemli vasfı üzerinde durularak, gönderilmesindeki hikmet açıklandığına göre, Onun yanında insanların nasıl yer alması gerektiğini ve ne gibi hizmetlerle yükümlü tutulduklarını bilmeye ihtiyaç vardır.

Cenâb-ı Hak bunu dokuzuncu âyetle beş madde halinde özetlemektedir :

1— Allah'a dosdoğru imân.

Bu, hayatın hedefini, insan olarak yaratılmanın hikmetini, varlık âleminin gerçek kaynağını belirler. Allahsız bir kâinat düşünmek; plânsız, proğramsız, mimarsız ve ustasız bir sarayın veya elektronik cihazın varlığını iddia etmek kadar saçmadır. Zira göklerde ve yerde kurulu her sistemde mutlak bir denge ve düzen varsa, bu her yönüyle bir düzenleyicinin varlığına şehadet etmekte ve Ondan yana açık belge olarak kendini takdim etmektedir.

2— Peygambere imân.

Bu, beşer aklının Allah'ı kemal sıfatlarıyla, hayatı amaç ve hikmetiyle, Âhiret Âlemini bütün incelik ve yönlendirici safhalarıyla anlamaya yeterli olmadığının açık belgesidir. O bakımdan peygambere imân, Allah'a imanı tamamlayan esaslardan biri olarak kabul edilmiştir.

3,4,5— Peygamber (A.S.) yüklendiği şerefli hizmeti, hiçbir maddî karşılık, kişisel çıkar beklemeden yerine getirir. O, her söz ve hareketiyle insanlığın kurtuluşunu düşünerek onları mutlu yarınlara çağırır. O halde böylesine asil bir hizmeti, canı pahasına da olsa sürdüren bir zata üstün saygı duymak; her zaman Onun kadrini yüceltip Onu rehber ve önder seçmek gerekir.

İnsanı dünyada huzurlu, güvenli; ahlâklı, fazîletli bir hayat ortamına getiren; onu sonsuz saadete lâyık bir düzeye ulaştırmak için her türlü yetenek ve imkânını kullanan Hz. Peygamber (A.S.), Allah'tan sonra her türlü sevgi ve saygıya çok daha lâyıktır. Ona salât-ü selâm getirmekle emrolunmamızın veya bu yoldaki tavsiyenin sebep ve hikmeti gayet açıktır.

Bizi insan olarak yaratıp aydınlığa eriştiren ve sonra da Hz. Muhammed'e (A.S.) ümmet kılıp lûtuf ve ihsanını esirgemiyen Cenâb-ı Hak da en güzel övgülere çok daha lâyık bulunduğundan, sabah-akşam O'nu anmamız, tesbîh ve tahmîdde bulunmamız ve Onu her türlü noksan sıfatlardan tenzîh etmemiz gerekmiyor mu? Onun için yedinci âyetin son bölümünde bu emir ve tavsiye hatırlatılmaktadır.

PEYGAMBER'E (A.S.) BEY'AT, ALLAH'A BEY'ATTİR

(إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ ...) **«(Ey Peygamber!) Şüphesiz ki sana bey'ât (bîât) edenler, ancak Allah'a bey'ât etmiş olurlar..»**

Peygamber (A.S.) Efendimiz, Allah adına konuşur ve ancak O'nun adına bey'ât alır ve O'nun adına hükmeder. Peygamber'e (A.S.) itaât nasıl Allah'a itaât ise, Ona bey'ât de dolayısıyla Allah'a bey'attir.

Aynı zamanda Peygamber'e (A.S.) uymanın, Onun gösterdiği şekilde bir hayat düzeni kurup sürdürmenin bütün faydası, Ona uyup itaât edene aittir. Çünkü bu husustaki ilâhî plân ve proğram sadece insan oğlunun mutluluğuna yönelik bir hikmet taşımaktadır.

Onun için İslâm Tarihin'e «Bey'âtü'r-Ridvân» adıyla geçen bu söz vermenin feyizli sonuçlarına işâret edilirken, sözünü yerine getirmeyip döneklik edenlerin kendi aleyhlerine onu bozduklarına dikkat çekilmektedir. Zira hakikî imân, Allah'a ve Peygamberine mutlak teslîmiyeti gerektirir.

MÜNAFIKLARIN ÖZÜR BEYAN EDECEKLERİ HABER VERİLİYOR

(سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ...) **«Bedevîlerden (savaşa ve sefere katılmayıp) geri kalanlar ise, «bizi mallarımız ve âilemiz oyaladı. Bizim için bağışlanma dile» diyecekler..»**

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Fetih Sûresi, Hudeybiye dönüşü yolda inmiştir. Zafer anahtarını ellerine geçiren mü'minler şan ve şerefle Medine'ye dönerken, bu yolculuğunda Hz. Peygambere (A.S.) arkadaşlık etmiyen münafıklar, âdeta şaşkına döndüler. Zira onlar, Peygamber'in (A.S.) ve arkadaşlarının sâlimen dönemiyeceklerini düşünüyorlardı. Durum aksine tezahür edince, kendilerini temize çıkarmak ve üzerlerindeki şüpheli bakışlardan kurtulmak için, Hz. Peygamber (A.S.) Medine'ye döner dönmez, mal ve çocuklarının meşguliyetinden dolayı bu sefere katılamadıklarını belirterek özür beyân edeceklerini kendi aralarında kararlaştırdılar.

Cenâb-ı Hak, bu ikiyüzlü döneklerin neler düşündüklerini, Hz. Peygamber (A.S.) henüz Medine'ye dönmeden kendisine haber vererek, ona göre münafıklara karşı tavır almasına işarette bulundu.

A'RÂB (ÇÖLDE YAŞAYANLAR)

A'râb: çoğul şeklinde tekil veya tekili olmayan çoğul olarak, şehir ve kasaba dışında bâdiye ve benzeri yerlerde yaşayan Araplar hakkında kullanılmaktadır. Bunlara «bedevî» de denir.

A'râb'ın çoğulu ise, «aârîb» gelir.

Hz. Peygamber (A.S.) Umre niyetiyle Mekke'ye hareket ederken İslâm'ı din olarak kabul edenlerin beraberinde bulunmasını arzu etmiş ve çevre kabilelere haber göndermişti. Amaç, Mekkeli müşriklere, Müslümanların çoğalıp birlik içinde vurucu bir kuvvet oluşturduklarını göstermek ve böylece onların cesaret ve moralini bozup İslâm âleyhinde bulunmalarının kendilerine felâketten başka bir şey getirmiyeceğine inandırmaktı.

Birçok kavim ve kabileler Hz. Peygamber'e (A.S.) olumlu cevap verirken, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne, Eslem, Eşca' ve ed-Deyl kabileleri o çok şerefli sefere katılmamışlar ve silahsız olarak Mekke'ye gidenlerin Kureyş Kabilesi tarafından imha edileceklerini sanmak suretiyle Hz. Peygamberi (A.S.) kötü zan altında tutmuşlardı.

10 ve 11. âyetler onların bu düşünce ve tutumlarını tasvîr etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed'in (A.S.) üç önemli vasfı üzerinde durulurken, mü'minlere düşen görev beş madde halinde özetlendi. Sonra da bedevîlerden döneklik yapanların tutumu kınandı ve tavırları tasvîr edilerek açıklayıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a ve Peygamberine dosdoğru inanmayanlar tehdit ediliyor ve Allah'ın mutlak hükümran bulunduğu belirtilerek, inkârcılar uyarılıyor. Sonra da münafıkların gayr-i ciddi davranışları konu edilerek, onlara güvenmenin yanıltıcı olacağına dikkatler çekiliyor ve ileride onların çetin bir sınavdan daha geçirilecekleri haber veriliyor.

——oOo——

وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَاِنَّٓا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُولُ
الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا
نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِ قُلْ
لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ
بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾
قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِى بَأْسٍ شَدِيدٍ
تُقَاتِلُونَهُمْ اَوْ يُسْلِمُونَ فَاِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا
وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ
عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ
حَرَجٌ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٧﴾

M E Â L İ :

13— Kim Allah'a ve Peygamberine imân etmezse, elbette biz, kâfirlere alevleri köpüren bir ateş hazırladık.

14— Göklerin ve yerin mülk-ü saltanatı Allah'ındır. Dilediği kimseyi bağışlar, dilediği kimseye azap eder. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

15— (Savaşa katılmayıp) geri kalanlar, siz ganimetleri almaya gideceğiniz vakit, «Bırakın biz de peşinizden gelelim» derler. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki : «Peşimize takılıp gelmiyeceksiniz. Allah, sizin için daha önce böyle buyurdu.» Onlar, «Hayır, siz bizi kıskanıyorsunuz» diyecekler. Bilâkis kendileri çok az anlayan kimselerdir.

16— Bedevîlerden geri kalanlara de ki : «İleride siz, güçlü savaşçı bir milletle savaşmaya çağrılacaksınız; ya İslâm'a girmeyi kabul edecekler, değilse onlarla vuruşacaksınız. O takdirde eğer (çağrıya «evet» deyip Peygamber'e) itaât ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Daha önce arka döndüğünüz gibi dönerseniz, Allah sizi elem verici bir azap ile azâplandırır.»

17— Gözleri kör olan kimseye (savaşa katılamadığından dolayı) bir günah yoktur. Topal ve hastaya da bu hususta günah yoktur. Kim, Allah'a ve Peygamberine itaât ederse, Allah onu, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar; kim de yüz çevirirse, onu da elem verici bir azâba uğratır.

NİFAK KÜFRE YOL AÇAR

(وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَاِنَّٓا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِر۪ينَ سَع۪يرًا) «Kim Allah'a ve Peygamberine imân etmezse, elbette biz, kâfirlere alevleri köpüren bir ateş hazırladık.»

Münafıkların gayr-i samimi tutumları ve asıl renklerini içlerinde gizlemeye çalışmaları kınanırken, dönüş yapmaları, içlerindeki şüpheyi atıp «tahkikî imân»a erişmeleri istenmekte ve dönüş yapmadıkları takdirde nifaklarının küfre dönüşeceğine işâret edilmektedir. Bunun sonunun da sonsuz bir azap olacağı ve ilâhî hükmün değişmiyeceği tehdît anlamında hatırlatılmaktadır. Zira Allah ancak sağlam imânı ve onun tabii ürünü olan sâlih amelleri kabul edip mükâfatlandırır.

Böylece Kur'ân, nifakla küfrün ikiz olduklarına işârette bulunmakta ve içinde din, Kur'ân, Peygamber veya Allah hakkında şüphe taşıyanların dö-

nüş yapmaları istenmektedir.

ALLAH KENDİ MÜLKÜNDE MUTLAK TASARRUF SAHİBİDİR

(وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ...) **«Göklerin ve yerin mülk-ü saltanatı Allah'ındır..»**

Sonsuz kudretinin eseri olarak var kıldığı kâinatın her parçası O'nun tasarrufu altındadır. Hükümranlık ve saltanatı plânlı ve proğramlıdır. Nasıl hiçbir şey, boş anlamsız ve hikmetsiz yaratılmamışsa, öylece yaratılan her şey de belli kanunlara bağlanıp ilâhî tasarruf ve kontrol altında tutulmaktadır. Cenâb-ı Hak, koyduğu kanunları, hazırladığı plânı değiştirmez, yani şunun-bunun hatırı için müdahalede bulunmaz. O bakımdan hikmet ve hükümranlığı gereği, dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Hükmü, kusursuz şekilde hedefine doğru ilerler. Böylece koyduğu nizama ve hayat kanunlarına uyanları ilâhî meşieti gereği bağışlar; uymayanlara azap eder. Çünkü O, hem Gafûr, hem de Rahîm'dir. Kendilerini o rahmet ve gufrana lâyık olma düzeyine getirenleri bağışlayıp rahmetine gark eder.

GANÎMET KOKUSUNU ALAN MÜNAFIKLAR

(سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ ...) **«(Savaşa katılmayıp) geri kalanlar, siz ganîmetleri almaya gideceğiniz vakit, «bırakın biz de peşinizden gelelim» derler..»**

Münafıkları leş kargalarına benzetmek bir bakıma doğru olur. Aslanlar avlarını yakalayınca, bir anda ortalık leş kargalarıyla dolmaya başlar. O avı birlikte avlamışlarcasına ortaklık tavrına girerler.

Münafıklar, ganîmet kokusunu duymadıkları Hudeybiye seferine katılmadıkları halde Hayber'in fethine karar verilip harekete geçilince, bu kokuyu derhal aldılar ve Hz. Peygamber'e baş vurup kendisiyle birlikte bu savaşa katılmak istediklerini bildirdiler. Şüphesiz onların bu tavırlarında da samimiyetin eseri, Hak yolunda hizmetin niyeti ve izi yoktu. Oysa Cenâb-ı Hak, sünnetullahı gereği, Hayber'de elde edilecek zafer ve ganîmeti, Hudeybiye'de Hz. Peygamber'e (A.S.) bey'ât eden samimi mü'minlere va'detmiş bulunuyordu. Onun va'di mutlaka yerine gelir ve irâdesi gerçekleşir. O bakımdan değişmesi söz konusu olamaz. Bu nedenle Cenâb-ı Hak, münafıkların Hayber Savaşı'na çıkmalarına izin vermedi. Sadece Hz. Muhammed (A.S.) ile birlikte «Bey'âtü'r-Rıdvân»da hazır bulunanların çıkmasını

emretti. 15. âyet bu hususu özetlemektedir ve münafıklar ancak nifak ve şikaktan uzak kalıp içlerindeki şüphe ve kini temizlerlerse, o takdirde ileride meydana gelecek büyük bir savaşa katılabileceklerine atıf yapılarak, Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi en iyi bildiğine işâret edilmektedir.

MÜNAFIKLARI İKİNCİ, FAKAT DAHA BÜYÜK BİR SINAV BEKLEMEKTEDİR

(قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ...) **«Bedevîlerden geri kalanlara de ki : «İleride siz güçlü savaşçı bir milletle savaşmaya çağrılacaksınız; ya İslâm'a girmeyi kabul edecekler, değilse onlarla vuruşacaksınız..»**

Hayber Savaşı'na katılmalarına müsaade edilmeyen kabileler, yakındılar, savaşmak istediklerini, fakat bu imkânın verilmediğini dile getirip sızlandılar. O sebeple Cenâb-ı Hak, onları ikinci büyük bir sınavla deneyeceğini haber vererek, sızlanmalarının geçerli ve makul yanı bulunmadığına işârette bulundu.

İleride Müslümanların savaşacağı güçlü, savaşçı millet hangisi olabilir? İlim adamlarının tesbit ve yorumları farklıdır :

a) İbn Abbas, Atâ b. Ebî Rebah, Mücahid, İbn Ebî Leylâ ve Atâ el-Horasanî'ye göre : İranlılardır. Meşhur Kadisiye Savaşı'na işârettir.

b) Kâb, el-Hasan ve Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'ya göre : Rumlardır. Meşhur Tebük Seferi'ne işârettir.

c) İbn Cüreyc'e göre : Hevâzin ve Sakîf kabileleriyle meydana gelecek savaşa işarettir.

d) Katadeye göre : Huneyn Savaşı'nda İslâm'ın karşısına çıkan Hevazin ve Gatafan kabileleridir.

e) Zührî' ve Mukatile göre : Benî Hanîfe kabilesidir ki bu meşhur Yemame Savaşı'na işârettir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in vefatına yakın yapılan Tebük Seferi, cidden mü'mini münafıktan ayırd eden bir sınav oldu. Ebû Bekir Sıddîk'ın (R.A.) Benî Hanîfe'ye karşı hazırladığı ordu ile Hz. Ömer'in (R.A.) Rum ve Fârislere karşı gönderdiği ordular da bu konuda birer mihenk taşı oldu; öyle ki samimi mü'minleri, ikiyüzlü dönek münafıklardan seçip ayırdı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı sapıklar, şaşkın münafıklar tehdît edildi. Umre Seferine katılmayan kabileler kınandı ve ileride meydana gelecek çetin bir savaşa hazırlanmaları hatırlatılarak, nifak ve şikakı bırakmaları tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hudeybiye'de ağaç altında Hz. Peygamber'e bey'at edenler hem övülüyor, hem de müjdeleniyor. Sonra da İslâmî fetihlerin birbiri ardınca devam edeceği bildirilerek, mü'minlerin ona göre hazırlanmaları isteniliyor ve aynı zamanda kâfirlerle münafıklar tehdît edilip, dönüş yapmadıkları takdirde başlarına gelecek azabı savacak bir gücün bulunamayacağı dolaylı şekilde hatırlatılıyor.

——oOo——

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنٖينَ
اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فٖي قُلُوبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكٖينَةَ
عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرٖيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثٖيرَةً يَاْخُذُونَهَا
وَكَانَ اللّٰهُ عَزٖيزًا حَكٖيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثٖيرَةً تَاْخُذُونَهَا
فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهٖ وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ
وَلِتَكُونَ اٰيَةً لِلْمُؤْمِنٖينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقٖيمًا ﴿٢٠﴾
وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا وَكَانَ اللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذٖينَ كَفَرُوا

لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ
اللّٰهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

M E Â L İ :

18-19— And olsun ki, Allah o ağaç altında sana Bey'ât eden mü'minlerden râzı oldu; onların kalplerindekini (iyi niyet ve samimiyetlerini) bildi de bunun için üzerlerine güven ve sükûnet indirdi ve onlara çok yakın bir fethi (müyesser kılmakla başarıyı) ve ele geçirecekleri birçok ganîmetleri lâyık gördü. Allah çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sâhibidir.

20— Allah size, ele geçireceğiniz birçok ganimetleri va'detmiştir. Bunu şimdilik size hemen verdi; insanların elini sizden çekti ki mü'minler için açık bir belge ve isbatlayıcı bir delil olsun ve sizi dosdoğru yola eriştirsin.

21— Size başka ganîmetler de va'detti ki, onlara henüz kudretiniz yetmemektedir ki, gerçekten Allah, o ganîmetleri (ilmiyle, kudretiyle) kuşatmıştır. Allah'ın kudreti her şeye yeter.

22— Kâfir olanlar, sizinle savaşacak olsalardı, arkalarını dönüp kaçarlardı; sonra da ne bir dost ve sâhip, ne de bir yardımcı bulabilirlerdi.

23— Allah'ın öteden beri gelip geçenler hakkındaki câri sünnetidir bu. Sen artık Allah'ın sünnetinde hiçbir değişme bulamazsın.

İLGİLİ HADÎSLER

«Ağaç altında bey'ât edenlerden hiç biri Cehennem'e girmeyecektir.» (1)

«Ağaç altında bey'ât edenler elbette Cennet'e gideceklerdir. Ancak kızıl deve sâhibi müstesnâ..» (2)

---

(1) Tirmizî/menâkıb : 57, 58

(2) Tirmizî/menâkıb : Hadisteki bu anlatım, kızıl tüylü devesini daha çok sevip Allah yolunda cihâda katılmayan veya bu gibi ganîmete erişmek için cihâda katılan kimse ile yorumlanmıştır.

RESÛLÜLLAH'A (A.S.) BEY'AT EDENLER

(... لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ) **«And olsun ki Allah, o ağaç altında sana bey'ât eden mü'minlerden râzı oldu..»**

Cenâb-ı Hakk'ın güvenli kıldığı; iyilik, sevap ve fazîletin kaynağı saydığı Mescid-i Haram'ı görmek ve kutsal Kâbe'nin etrafında dönüp tavaf yapmak için mü'minler ve özellikle de Muhacirler can atıyorlardı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bu sırada gördüğü rüya ile, mü'minlerin başları tıraşlı bir halde korku duymadan Mescid-i Haram'a gireceklerini müjdelemesi bir bahar havası meydana getirdi. Haber yıldırım hızıyla etrafa yayıldı. Sonra da Resûlüllah (A.S.) umre niyetiyle Mekke'ye hareket edeceğini, mü'minlerin de kendisine refakat etmesini istedi. 1400, bazı rivâyetlere göre 1500 kişilik bir cemaat halinde yola çıktı. Mekkeli'ler onların Mescid-i Haram'a girmelerine engel oldular; ancak bir yıl sonra Mekke'ye girebileceklerine ve Mescid-i Haram'da ibâdet edebileceklerine müsaade edebileceklerine söz verdiler ve bunu müteakip birtakım ağır şartlar da ileri sürerek bir anlaşma ortamının oluşmasına eğilim gösterdiler. Anlaşma metni üzerinde bazı itirazlar ve düzeltmelerden sonra taraflarca kabule uygun görülerek imzalandı.

Bu olaydan az önce de Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Hudeybiye'de mevcut bir sakız ağacının altında oturup mü'minleri bey'âte çağırdı. İslâm tarihinde buna «Bey'âtü'r-Ridvân» denilmektedir. Bu bey'ate katılanların hepsinden Allah razı olmuştur. Çünkü o gün mü'minler ilâhî rızadan başka hiçbir niyet ve arzuları olmaksızın Peygamber'in (A.S.) bu dâvetine olumlu cevap vermek suretiyle her konuda ve her hususta Ona itaât edeceklerine, canları pahasına bile olsa ayrılmayacaklarına söz vermişlerdi. O gün oluşan o renkli havada ne ganîmet arzusu, ne şan ve şöhret duygusu söz konusu idi.

ŞECERETÜ'S-SEMURE (SAKIZ AĞACI)

Hudeybiye'de Resûlüllah'a (A.S.) bey'at edilen arazi parçasında gölgesinden yararlanılan semure ağacı bulunuyordu. Resûlüllah (A.S.) bu ağaca sırtını dayamış bir halde ashabın bey'âtini kabul etti. Kuvvetli ihtimalle bunun sakız ağacı olduğu sanılmaktadır. Sonraları bu ağacın bulunduğu toprak parçası, Mekke cihetine gidip gelen Müslümanların ziyaret yeri haline gelmiş ve o ağacın altında bir süre oturmakla tefe'ül edilmeye başlanmıştı. Hz. Ömer (R.A.) hilâfet makamında bulunduğu yıllarda bu tefe'ül

olayının iyice yaygınlaştığını ve ağaca kutsallık atfedildiğini görünce, yanlış bir inanca sapılmasından endişe duyarak bu ağacı kestirmiştir.

FETH-İ KARÎB (YAKIN FETİH)

On sekizinci âyetle, mü'minler yakın bir fetih ile müjdelenmektedirler. Şöyle ki : Hudeybiye Anlaşması ve «Bey'âtü'r-Ridvân», «feth-i karîb»in altın anahtarı oldu. Mü'minler bu anlaşmadan sonra daha düzenli ve disiplinli bir döneme girdiler.

Buna mükâfat olarak Cenâb-ı Hak, onlara üç büyük lûtufta bulundu :

1— Kureyş Kabilesi'nin hırçın ve kaba davranışları, tahrîk edici sözleri karşısında mü'minlerin kalbine güven, sabır ve sükûnet ilhâm edildi. Böylece o gün meydana gelmesi muhtemel bir fitne önlenmiş oldu.

2— Bunun hemen arkasından Allah, mü'minlere Hayber'in kapısını açarak yakın bir fethi müyesser kıldı. Sonra da Mekke'nin fethi gerçekleşti.

3— Maddî ve mânevî; zâhirî ve bâtınî birçok ganîmetleri mü'minlere lâyık gördü. Bu ganîmetler yeni kurulan İslâm Devleti'nin malî gücüne geniş imkânlar sağladı. O sebeple de mü'minlerin kâfirlerle savaşmalarına karşı şevk ve hevesleri kamçılanmış oldu.

Bunlardan başka daha birçok ganîmetler va'dediliyor ki, önemli kısmı dört halîfe zamanında gerçekleşmiştir.

İKİ KABİLENİN ORTAYA ÇIKAN FIRSATI KULLANMA HEVESİ

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Hayber'in fethine hazırlanıp Medine dışına çıkınca, Benî Esed ile Benî Gatafan kabileleri, Medineyi basıp mal ve kadınları yağmalamayı plânladılarsa da, Cenâb-ı Hak kalplerine korku saldı da plânlarını uygulamaktan vazgeçtiler. Yirminci âyetle, bu olaya işaretle, Allah'ın mü'minlerden yana olan rahmet ve yardımı konu ediliyor.

Böylece mü'minlerin tam sadakat ve teslimiyetle davâlarına gönülden sarılmaları, Allah'ın yardımına mazhar kılınmalarına kapı açtı; suskunluk içinde geçen sıkıntılı günler geride kaldı. Sabır, güven, teslimiyet ve sadakatte birleşip bütünleşen mü'minlerin fethedemiyecekleri kabile bulunmayacağı kesinlik arzetti. Sağlam bir kıstas ortaya çıktı : Gelecek olan İslâm kuşaklarına başarının yolları hazırlanıp açıldı.

VA'DEDİLEN DİĞER GANÎMETLER

(وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ ...) **«Allah size, ele geçireceğiniz birçok ganîmetleri va'detmiştir. Bunu şimdilik size hemen verdi..»**

Cenâb-ı Hak, Arap Yarımadası'nı yavaş yavaş İslâm'ın zafer bayrağını dalgalandırdığı bir bölge haline getirirken, bunun dışında mü'minlerin henüz fethetmesine güç getiremedikleri önemli devletlerin ve ülkelerin fethini de ezelî ilmiyle tesbit edip hazırlamış bulunuyordu. Bu ülkeler: İran ve Bizans idi. Yirmi birinci âyetle, daha çok bu ikisine işâret edilmekte ve böylece İslâmiyetin şan ve şeref dolu parlak geleceği haber verilmektedir. Nitekim çok geçmeden İslâm orduları İran ve Bizans kapılarına gelip dayandılar..

Medine'yi basıp yağma etmek isteyen Benî Esed ve Benî Gatafan kabilelerine gelince: Eğer onlar hazırladıkları sinsi plânlarını uygulama alanına koymuş olsalardı, mutlaka ağır bir darbe yiyip hezimete uğratılacaklardı. Çünkü İslâm mücahitlerinin maddî ve mânevî gücü buna yetecek bir düzeye gelmiş bulunuyordu. Nitekim yirmi ikinci âyetle buna işâret edilmektedir.

ALLAH'IN SÜREGELEN SÜNNETİ

(سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا) **«Allah'ın öteden beri gelip geçenler hakkında câri sünnetidir bu. Ve sen artık Allah'ın sünnetinde bir değişme bulamazsın.»**

Yaratan ile yaratılanlar arasında, ezelî takdîr gereği, bir imkân ve irâde sınırı söz konusudur. Hakikî imân doğrultusunda gelişip İslâm dâvasına sadakatle, ferağat-i nefisle sarılan bir cemaatin zafer elde etmesi, ilâhî sünnet gereğidir. Şu şartla ki, bu cemaat birlik ruhuyla yola çıkıp Allah ve din uğrunda mevcut bütün imkânlarını kullanarak, kullar için konulmuş imkân ve irâde sınırına gelmiş olsunlar...

İşte Resûlüllah (A.S.) ve arkadaşları bu şartı en duyarlı anlamda yerine getiren bahtiyarlar idiler. Onun için Cenâb-ı Hak, süregelen sünneti gereği onlara yardımda bulundu ve zafer kapılarını ardına kadar açtı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hudeybiye'de ağaç altında Resûlüllah'a (A.S.)

bey'at eden mü'minler konu edildi ve bunun yakın bir fethe anahtar teşkil ettiğine dikkatler çekildikten sonra ileride daha birçok fetihlerin müyesser olacağı müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hudeybiye Anlaşması'ndan az önce, ortaya çıkan gergin havaya işâretle, yok yere bir savaşın eşiğine gelindiği konu ediliyor ve bunun için mü'minler üzerine sekînet ve sabır indirildiği belirtilerek, ilâhî muradın ne yanda tecelli ettiğine dikkatler çekiliyor. Sonra da yakında Mescid-i Haram'a mutlaka girecekleri ve böylece Allah'ın, Peygamber'inin (A.S.) gördüğü o rüyayı gerçekleştireceği müjdeleniyor.

——oOo——

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُم بِبَطْنِ مَكَّةَ
مِن بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾
هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ
مَعْكُوفًا أَن يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُّؤْمِنَاتٌ
لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَن تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُم مِّنْهُم مَّعَرَّةٌ بِغَيْرِ
عِلْمٍ لِّيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾ إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا
فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ
وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

M E Â L İ :

24— Size, onlara karşı zafer sağladıktan sonra Mekke sınırları içinde onların ellerini sizden çeken, sizin de ellerinizi onlardan çeken O'dur. Allah yaptıklarınızı görüp bilendir.

25— İnkârda ısrar edip sizi Mescid-i Haram'dan alıkoyanlar, hediyelik kurbanlarınızı yerine ulaştırmanıza engel olanlar, onlardır. Eğer (içlerinde) sizin bilip tanıyamadığınız mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bilmeden çiğnemeniz ve bu yüzden size vebâl, üzüntü ve sıkıntı gelmesi söz konusu olmasaydı, (elbette aranızda bir savaş meydana gelirdi). (Bu da) Allah'ın dilediği kimseyi rahmetine sokması içindir. Eğer onlar (o mü'min erkekler ve kadınlar) diğerlerinden seçilip ayrılabilselerdi, onlardan küfre sapanları elem verici bir azâba uğratırdık.

26— Hani o inkâra sapanlar kalplerinde cahiliye devrinin gurur ve taassubunu alevlendirdikleri zaman Allah, Peygamberinin ve mü'minler üzerine güven, huzur ve kalp sükûneti indirdi de onlara takvâ sözünü gerekli kıldı. Zaten onlar bu söze daha lâyık ve ehil idiler. Allah her şeyi bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

Hudeybiye günü Mekkeli'lerden seksen kadar silahlı adam Cebel-i Ten'îm'de gizlenip Hz. Peygamber'i (A.S.) gaflete getirip arkadaşlarıyla birlikte esir etmek istiyorlardı. Cenab-ı Hakk'ın lûtfu olarak, onların kalplerini barıştan, anlaşmadan yana çevirmesi sebebiyle, kaçınılması zor bir çatışma ve vuruşma önlenmiş oldu. Bunun üzerine ilgili 24. âyet indi. (1)

Diğer bir rivâyet :

Abdullah b. Muğeffer el-Müzenî (R.A.) anlatıyor : «Biz Hz. Peygamber (A.S.) ile beraber, Allah'ın Kur'ân'da sözünü ettiği ağacın altında bulunuyorduk. Dalları Resûlüllah'ın sırtına doğru sarkmış vaziyette idi. Ali b. Ebî Tâlib ve Süheyl b. Amr de orada hazır bulunuyorlardı. Resûlüllah (A.S.), Hz. Ali'ye (R.A.) : «Bismillahi'r-Rahmâni'r-Rahîm» yaz diye emretti. Süheyl b. Amr, müdahale ederek Hz. Ali'nin elini tuttu ve şöyle dedi : «Biz, Rahmân ve Rahîm'i bilmiyoruz ve tanımıyoruz. Sen bizim bildiğimiz şekilde yaz.» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) : «Ya Ali! Bi-ismikellahümme, yaz» diye buyurdu. Sonra Hz. Ali (R.A.), «Bu, Allah Resûlü Muhammed ile Mekke halkı arasında bir sulh anlaşmasıdır» ibaresini yazdı. Süheyl b. Amr yine Hz. Ali'nin elini tutarak şöyle müdahalede bulundu : «Eğer Allah'ın Resûlü isen,

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 16/280

o takdirde sana zulmetmiş bulunuyoruz. Onun için bizim ölçü ve anlayışımıza göre yazılsın..» Hz. Peygamber (A.S.), Hz. Ali'ye (R.A.) : «Ya Ali! Bu, Abdullah oğlu Muhammed ile Mekke arasında bir sulh anlaşmasıdır, ibaresini yaz» diye emretti. Tam bu sırada silahlı otuz kadar genç çıkageldi ve ayaklarından yükselen toz üstümüze doğru yöneldi. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) onlar aleyhine duâ etti de Cenâb-ı Hak onların kulaklarını işitemez hale soktu. Böylece kalkıp hepsini yakaladık. Peygamber (A.S.) onlara : «Birisinin ahd-ü emânında bulunarak mı geldiniz, yoksa biri size güvence mi verdi?» diye sordu. Onlar da : «Hayır» deyince, Hz. Peygamber (A.S.) hepsini serbest bıraktı. Bunun üzerine 24. âyet indi. (1)

25 ve 26. âyetlerin iniş sebebi ise, şöyle rivâyet edilmiştir :

Ashab-ı Kirâm'dan Abdullah b. Amr (R.A.) diyor ki : Cüneyd b. Sübeyi' şöyle anlattı : «Günün evvelinde kâfir olarak Resûlüllah (A.S.) ile savaştık, günün sonuna doğru Onunla birlikte yanyana Müslüman olduğumuz halde düşmana karşı savaştık. Biz, yedisi erkek, ikisi kadın olmak üzere dokuz kişi idik.»

Bu sebeple sözü edilen iki âyet inmiştir. (2)

HUDEYBİYE GÜNÜ NEREDEYSE VURUŞMA OLAYAZDI

(وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُم بِبَطْنِ مَكَّةَ مِن بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ...)

«Size, onlara karşı zafer sağladıktan sonra Mekke sınırları içinde onların ellerini sizden çeken, sizin de ellerinizi onlardan çeken O'dur..»

Mekkeli müşriklerin her türlü terbiye ve nezaket dışı söz ve davranışları; önceden silahlanıp ani bir baskında bulunmayı plânlayan bir grubun kötü niyeti; Hz. Osman'ın Mekke'de bir süre alıkonması ve birtakım ağır ve yersiz şartların ileri sürülmesi gibi olumsuz gelişmeler Müslümanlarla müşrikleri kanlı bir çatışmaya sürükleyecek nitelikteydi. Şüphesiz böylesine kanlı bir çatışma, ister istemez Harem sınırları içinde cereyan edecek ve Mekke'de, İslâmiyeti kendilerine din olarak seçip kâfirlerin işkencede bulunmasından korkarak imânlarını gizliyenler de böyle bir savaşta elde olmayarak yer alacak ve onların iç yüzünü henüz bilmeyen ashab-ı kirâmın darbelerine mâruz kalacaklardı. O sebeple mü'minler kendi din kardeşlerini öldürecek ve sonra da farkına varınca büyük bir teessür ve üzüntü duyacaklardı.

(1) Müsned-i Ahmed : 1/342 - 4/87, 325
(2) Taberânî - İbn Kesîr : 4/193

Cenâb-ı Hak böyle bir sonucun doğmasını murad etmedi. Mü'minlere sükûnet ve sabır havası estirerek hislerini yatıştırdı.

KELİME-İ TAKVÂ

(وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا ...) **«Onlara takvâ sözünü gerekli kıldı. Zaten onlar bu söze daha lâyık ve ehil idiler..»**

«Kelime-i Takvâ» kavramı üzerinde hayli durulmuş ve birbirine yakın yorum ve açıklamalarda bulunanlar olmuştur. Onları şöyle özetliyebiliriz:

a) Tirmizî'nin «hadîsün hasenün garîbün» dediği rivâyetinde, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bunu «Lâ ilâhe illâllah» ile belirlemiştir.

b) İbn Cüreyc'e göre: «Lâ ilâhe illâllah, Muhammed'ün Resûlüllah» sözüdür.

c) Atâ' b. Ebî Rebah'a göre: «Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir, ortağı yoktur. Hamd O'na mahsustur. O'nun kudreti her şeye yeter» sözüdür.

d) Urve'nin el-Misver'den yaptığı rivâyete göre: «Allah'tan başka ilâh yoktur; O birdir, ortağı yoktur» sözüdür.

e) Hz. Ali (R.A.) den yapılan rivâyete göre: «Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah çok büyüktür» sözüdür.

f) Ali b. Talha'nın İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre: «Lâ ilâhe illallah» kelimesidir. Aynı zamanda bu kelimenin gölgesi altında cihâd etmektir.

g) Zührî'ye göre: «Bismi'llahi'r-Rahmâni'r-Rahîm»dır.

Allah daha iyisini bilir. Ancak Tirmizî'nin rivâyet ettiği hadîs, her ne kadar haber-i vâhid kapsamına girmekteyse de, hasen olduğu kabul edildiği takdirde -ki Tirmizî öyle kabul etmiştir- açıklama olarak onu daha sahîh ve sıhhatlı kabul etmemiz uygun olur.

KELİME-İ TAKVÂ'YA BAĞLI KALMAK

Kur'ân, «Kelime-i Takvâ» sözüyle bütün mü'minlere, savaş ve barış hallerinde, «Allah'tan başka ilâh yoktur; Allah çok büyüktür» esasına bağlı ve sadık kalmalarını, bütün meselelerini bu esasın ışığı altında çözmelerini tavsiye ve telkîn etmektedir. Zira bu yüce söz, gayelerin gayesi, amaç-

ların amacı; akıl ve imânı birleştirip hüküm vermenin tek çözüm şifresidir. Hudeybiye Anlaşması, bu sözün kalp ve kafalarda oluşturduğu gerçeği görebilme basîretiyle gerçekleştirilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hudeybiye Anlaşmasından önceki gergin hava konu edildi. Arkasından yakın gelecekte mü'minlerin Mescîd-i Haram'a girecekleri müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Resûlüllah'ın (A.S.) bundan böyle kâfirlere ve kitap ehline karşı üstünlük sağlayacağı ve İslâm Dini'nin bütün dinleri neshedip yürürlükten kaldırmak suretiyle Allah'ın insanlara son mesajı olduğunu izhar edeceği haber veriliyor. Sonra da Tevrat ve İncil'de bazı vasıfları anlatılan Ashab-ı Kirâm'ın güzel halleri konu edilerek yönlendirici misal veriliyor.

——oOo——

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّۚ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِن۪ينَۙ مُحَلِّق۪ينَ رُؤُ۫سَكُمْ وَمُقَصِّر۪ينَۙ
لَا تَخَافُونَۜ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا
قَر۪يبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذ۪ٓي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَد۪ينِ الْحَقِّ
لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّ۪ينِ كُلِّه۪ۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَه۪يدًاۜ ﴿٢٨﴾
مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِۜ وَالَّذ۪ينَ مَعَهُٓ اَشِدَّٓاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَٓاءُ بَيْنَهُمْ
تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًاۘ س۪يمَاهُمْ
ف۪ي وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِۜ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِۚ وَمَثَلُهُمْ

فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ
عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

M E Â L İ :

27— And olsun ki Allah, Peygamberine o rüyayı hak ile doğru gösterdi: Şanıma yemin olsun ki, elbette -Allah dilerse- güven içinde başlarınızı tıraş etmiş veya kırkmış bir halde korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. O, sizin bilmediğinizi bilir ve ondan önce (veya sonra) yakın bir fetih verdi (veya verecek).

28— Peygamberini doğru yol üzere ve hak din ile, diğer bütün dinlere üstün kılmak için gönderen O'dur. Şâhit olarak Allah yeter.

29— Muhammed, Allah'ın Peygamberidir. Onunla beraber bulunanlar, kâfirlere karşı çok çetin ve serttirler; kendi aralarında birbirlerine karşı merhametlidirler. Onları, rükû' edenler, secde edenler olarak görürsün; Allah'ın geniş lûtfunu, bol ihsânını ve O'nun rızasını arzu ederler. Alâmetleri, yüzlerindeki secdeden oluşan izdir. İşte bu onların Tevrat'taki misâlleridir. İncil'deki misalleri ise, filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da sapı üzerine doğrulmuş, (öyle ki) ziraatçıların hayranlığını çeken bir ekin gibidir. (Bu da) Allah'ın kâfirleri öfkelendirmesi içindir. Allah, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara çok bağışlama ve büyük bir mükâfat va'd etmiştir.

İNİŞ SEBEBİ

Katade diyor ki: «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Hudeybiye'den önce rüyasında, güven içinde başları tıraş edilmiş veya kırkılmış bir halde korkmadan Mescid-i Haram'a girdiklerini görmüş ve bu rüyayı ashabına anlatmıştı.

Hicrî altıncı yılda umre niyetiyle 1400 kişilik bir cemaatle Mekke'ye doğru yola çıktılarsa da Kureyş Kabilesi, onların Mekke'ye ve dolayısıyla Mescid-i Haram'a girmelerine o yıl engel oldular ve bir sonraki yıl müsaade

edeceklerine dair söz verdiler ve o sebeple aralarında bir anlaşma yazılarak imzalandı.

Münafıklar hemen kollarını sıvayıp Hz. Peygamber'in (A.S.) gördüğü rüyanın doğru çıkmadığını etrafa yaymaya başladılar. Bunun üzerine 27. âyet indi. (1)

İbn Kesîr'in tesbitine göre : Hudeybiye Anlaşması yapılırken Hz. Ömer (R.A.), Peygamber (A.S.)ın rüyasını hatırlayarak herhangi bir yorumda bulunmadı, ancak gelip Peygamber (A.S.) ile görüştü ve : «Ya Resûlellah! Sen bize, Beytullah'a girip tavaf yapacağımızı haber vermedin mi?» diye sordu. Hz. Peygamber (A.S.) ona : «Evet, öyle» diye cevap verdi ve hemen ilâve etti : «Ben size bu yıl gelip tavaf edeceksiniz dedim mi?» Hz. Ömer (R.A.) : «Hayır...» diye cevap verince, Efendimiz (A.S.) ona : «Sen elbette Beytullah'a gelip onu tavaf edeceksin» diyerek ilk verdiği müjdeyi tekrarladı. Bunun üzerine ilgili âyetler indi. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

«Mü'minlerin birbirlerini sevmelerinin ve birbirlerine merhametli davranmalarının misali, bir bedene benzer ki, onun bir organı ağrı ve sızıdan şikâyet edince diğer organlar da ateşlenme ve uykusuz kalmada onunla çağrışımda bulunurlar.» (3)

«Mü'min, mü'min kardeşi için bir bina gibidir ki, onun bir kısmı bir kısmını sıkıp pekiştirir.» (4)

«İnsanların hayırlısı, benim karnim (bana çağdaş olan mü'minlerdir), sonra da onları izleyenlerdir.» (5)

Bir adam, Peygamber (A.S.) Efendimiz'den, «İnsanların hangisi hayırlıdır?» diye sordu. Peygamber (A.S.) ona : «Benim içinde yaşadığım çağdaki (yaşayan mü'min)lerdir. Sonra ikinci, sonra da üçüncü kuşaklardır» diye cevap verdi. (6)

---

(1) Tefsir-i Kurtubi : 16/289, 290 - Lübabu't-te'vîl : 4/160

(2) Tefsir-i İbn Kesir : 4/201

(3) Müslim/birr : 67

(4) Buharî/salât : 88, edeb : 36, mezâlim : 5- Müslim/birr : 65- Tirmizî/birr: 18- Nesâi/zekât : 67- Ahmed : 4/104, 405

(5) Buharî/şehadet : 9, fezâil-i sahabe : 1, rikak : 7, eyman : 10, 27- Tirmizî/fiten : 45- İbn Mâce/ahkâm : 27- Ahmed : 1/378 417, 434, 438, 442 - 2/228

(6) Müslim/fezâil-i sahabe : 210, 211, 212, 214, 215- Ebû Dâvud/sünnet : 9- Ahmed : 2/327 - 6/156

Cennet ile müjdelenenler :

«Ebû Bekir cennettedir; Ömer cennettedir; Osman b. Afvan cennettedir; Ali b. Ebî Tâlib cennettedir; Talha cennettedir; Zübeyir cennettedir; Abdurrahman b. Avf cennettedir; Sa'd b. Ebî Vakkas cennettedir; Saîd b. Zeyd cennettedir; Ebû Ubeyde b. Cerrah cennettedir.» (1)

«Ashabıma sövmeyiniz. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki : Sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın (Allah yolunda) harcasa, yine de onlardan birinin ne bir avuç, ne de yarım avuç (harcadığı hayrın sevabına) erişemez.» (2)

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZİN RÜYASI

(لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ ...) «And olsun ki Allah, Peygamberine o rüyayı hak ile doğru gösterdi..»

Peygamberlerin (salât-ü selâm hepsine olsun) rüyaları da haktır. Şeytan onların rüyalarına girip hayalî şeyler yansıtamaz. O bakımdan rüya, peygamberlere yapılan vahyin çeşitlerinden biri olarak kabul edilir. Nitekim Hudeybiye seferinden az önce Hz. Peygamber (A.S.), rüyasında güven içinde başları tıraşlı olarak Mescid-i Haram'a girdiklerini görmüştü. Çok geçmeden bu rüyası gerçekleşti. Hayber'in fethi de fetihlerin ilki oldu. Ardından Mekke fethedildi.

Bunun gibi, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in peygamberliğinin ilk altı ayı, rüyasında tecelli eden ilâhî bilgi ve haberlerle geçmiştir.

RESÛLÜLLAH'IN (A.S.) İNSANLIĞA GETİRDİĞİ İKİ BÜYÜK SAADET

(هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ ...) «Peygamberini doğru yol üzere ve hak din ile, diğer bütün dinlere üstün kılmak için gönderen O'dur..»

İnsanlığı yönlendirip onlara hayatın asıl amacını öğreten ve kul ile Allah arasındaki engelleri kaldırıp ruhlara muhtaç bulunduğu mânevî gıdayı veren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, her yönüyle ilâhî rahmeti yansıtmakla birlikte, iki ayrı mutluluk ışığını da beraberinde taşıyor ve insanlığın önünü aydınlatıyordu :

(1) Tirmizî/menakıb : 25, 36
(2) Buharî/fezâil-i sahabe : 5 - Müslim/fezâil-i sahabe 221, 222

1— Hidâyet,

2— Hak din.

Hidâyet burada, rüyanın doğruluğu ile yorumlandığı gibi, Kur'ân ile de yorumlanmıştır. Zira gerek Onun gördüğü rüya, gerekse getirdiği kitap ancak doğru yolu göstermekte ve insanları, Allah'a uzanan bu yola çağırmaktadır.

Nitekim Bakara Sûresi 185. âyette Kur'ân'ın hidâyet olarak indirildiği belirtilmektedir. Böylece Kur'ân, kalp ve kafaları aydınlatıp hak din olan İslâm'ı ve bu dinin getirdiği doğru yolda yürünmesini öğretmekte ve insan hayatını amaçsızlıktan, başı boşluktan kurtarıp ona anlam kazandırmaktadır.

İSLÂM'IN GELECEĞİ

Hidâyet ve hak dinin indirilmesi, önceki dinleri yürürlükten kaldırmaya; bâtıl dinlerin tesirini gidermeye, putperestliğin anlamsızlığını ortaya koymaya yöneliktir ve bu sebeple de son din olan İslâmiyet bütün dinlere üstün kılınma kudretiyle donatılmıştır.

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu âyetin ışığında İslâm'ın geleceğiyle ilgili şu bilgiyi vermiştir :

«Peygamberlik sizde Allah'ın dilediği kadar kalır; sonra dilediği zaman onu kaldırır. Arkasından peygamberlik yolunda yürüyen hilâfet başlar. O da Allah'ın dilediği kadar (aranızda) kalır; sonra Allah dilediği zaman onu kaldırır. Arkasından ısırıcı hükümdarlık başlar. O da Allah'ın dilediği kadar (aranızda) kalır; sonra Allah dilediği zaman onu da kaldırır. Arkasından zorba hükümdar dönemi başlar. O da Allah'ın dilediği kadar (aranızda) kalır; sonra Allah dilediği zaman onu da kaldırır. Arkasından peygamberlik yolu üzere halifelik dönemi başlar..» (1)

Böylece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz kendi ümmetinin hayatını, idare edilme tarzını beş ayrı dönem olarak belirlemiş ve İslâmiyet nasıl peygamberliğin nuranî havası içinde ortaya çıkıp etrafı aydınlattıysa, beşinci döneminde de yine öyle olacak ve o zaman insanlığın yüzü gülecektir.

O halde İslâm'ın üstünlük sağlayıp diğer dinleri geri plânda bırakması, sadece Asr-ı Saadet'e ve dört halîfe devrine mahsus olmayıp, kıyâmete kadar baki kalacak bir hüküm ifade etmektedir.

---

(1) Müsned-i Ahmed : 4/273

Bu konuda şâhit olarak da Allah yeter, O'nun kitabı olan Kur'ân da yeter.

Nitekim Bernaba'nın (Barnabas) yazdığı İncil'de İsa (A.S.), İslâm'ın ebediyen bâki ve üstün kalacağını şöyle haber vermiştir: **«Ben sizin sözünü ettiğiniz Mesîh (Tesellici) değilim. Zira ben Onun ayakkabısının ipini, çorabının bağını çözmeye bile ehil sayılmam. O benden önce (nuru) yaratılmıştır ve O, Hakk'ın sözünü getirecek, dininin sonu olmayacak, ebediyen bâki kalacaktır.» (1)**

ASHAB-I KİRAM'IN BEŞ BÜYÜK MEZİYETİ

(... مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ) **«Muhammed, Allah'ın Peygamberidir. Onunla beraber bulunanlar, kâfirlere karşı çok çetin ve serttirler; kendi aralarında birbirlerine karşı merhametlidirler..»**

Şüphesiz bir insan için en üstün, en büyük şeref, kulluk çerçevesi içinde Allah'ın Resûlü olmaktır. Ancak bu şeref çalışmakla elde edilebilen bir meslek değil, Allah'ın kendi kulları arasından seçip beğendiğine lâyık gördüğü bir iltifattır.

Peygamberlik zincirinin en son, fakat en büyük halkası Hz. Muhammed (A.S.) bu ilâhî iltifata mazhar kılınmış; «Muhammed'ün Resûlüllah» âyetiyle şereflendirilmiştir.

Hz. Muhammed (A.S.), ilâhî mesajın son tebliğatçısı ve ilâhî risâletin emîn dâvetçisi olarak yalnız Allah adına konuşmuş, O'nun namına küfürle, zulüm ve ahlâksızlıkla savaşmış ve sadece Rabbı'nın adıyla hükmetmiştir.

Gerçek bu olunca, Onunla beraber İslâm bahçesinde yerini alan mü'minlerin de bütün azim ve gayretleri, güç ve imkânları, Hakk'ı teblîğe ve Allah'ın varlığına, birliğine dâvete yönelmeli değil midir? İlgili 29. âyetle bu gerçeğe parmak basılarak Cenâb-ı Hakk'a imân doğrultusunda vakf-ı hayat eden bahtiyar mü'minlerin beş önemli özelliği açıklanarak sonraki mü'minlere en sağlam misal ve kıstas verilmektedir:

1— Muhammed (A.S.) ile beraber olanlar, kâfirlere karşı çok şiddetlidirler. Çünkü küfür ve azgınlık bulutlarının kaldırılması, imân ve irfan güneşini ortaya çıkarmakla sağlanır; inkârcı azgınların tesirleri azaltılınca, hak bütün parlaklığıyla alanı doldurur ve bâtıl silinmeye mahkûm olur.

2— Mü'minler birbirlerine karşı merhametli ve şefkatlıdırlar. Çünkü

(1) Bernaba İncil'i: 42/14

kişisel çıkar, menfaat ve ihtiras söz konusu değildir. İslâm'ın mânevî gölgesi altında birleşip bütünleşme vardır.

3— Kulluğun özünü ve mayasını yansıtan «namaz»ı, derin bir zevk ve derunî istekle kılarlar. Zira mü'minlere göre, en büyük şeref, Allah'a kul olmaktır. Nitekim Cenâb-ı Hak İsrâ olayını konu edinirken «Kulunu gecenin bir bölümünde..» anlatımına yer vererek «kulluğun» kendi yanındaki kıymetini belirtmiştir.

Mü'minler namaz ibâdetiyle yalnız Allah'ın geniş lûtuf ve rahmetini, bol ihsan ve inâyetini arzu ederler.

4— Bu mü'minlerin en belirgin alâmetlerinden biri, yüzlerindeki secdeden oluşan izdir. Zira secde hali, Allah'a en yakın olma dönemi ve ilâhî ma'rifetin kalpte en çok tecelli, oradan yüze aksettiği anlardır.

5— Tevrat ve İncil'de onların misalleri, belirtilen ölçü ve anlamda haber verilmiştir. Böylece indirilen her kitap kendisinden sonra indirilecek kitapları müjdelemiş ve gönderilecek peygambelerden kısmen haber vermiştir. Bir sonra indirilen kitap ta kendisinden önceki kitapları tasdîk etmiş ve onların kadrini yüceltmiştir.

Tevrat ile İncil'in Allah'tan indirilen ilk nushası zâyi' edildiğinden, sonradan tertiplenen her iki kitapta da birtakım yanlışlar meydana gelmiş ve insan sözüyle Allah sözü birbirine karıştırılmıştır. Böyle olmasına rağmen, yine de ilgili âyetle bildirilen hususların izlerine onlarda rastlamak mümkündür. Meselâ Tevrat'ın Tesniye bölümünün 18/15; İşaya bölümünün 42/5 belgesinde Hz. Muhammed'in (A.S.) bazı vasıfları ve geleceği yarı kapalı bir anlatımla yazılıdır. İncil'de ise, Yuhanna : 16/7-14, Markos : 1-15, Matta : 21/40 belgelerinde Hz. Muhammed'in geleceği haber verilmekte, ancak isminden sarih olarak söz edilmemektedir.

Bernaba (Barnabas) İncil'inde ise, yirmiye yakın yerinde Hz. Muhammed'den (A.S.) ve Onun birtakım özelliklerinden, ashabının bazı vasıflarından söz edilmektedir. 1958 yılında Dr. Halil Saade tarafından tercüme edilip aynı yılda Mısır'da Arapça bastırılıp neşredilen nüshasında, bu konuyla ilgili yaptığımız tesbitlerin yerlerini aşağıya yazmakta fayda görmekteyiz :

Bernaba (Barnabas) İncil'i : 39/14, 42/13, 44/19, 54/1-11, 55/20-24, 82/16, 96/3-7, 96/11-15, 97/4-14, 136/18-21, 137/3-8, 191/8, 220/17-20, 208/17.

Ayrıca Markos İncil'inde «Allah'ın Melekût»undan söz edilirken, Hz. Muhammed'in (A.S.) yeryüzüne attığı küçücük gibi sanılan «Tevhîd Tohumu»nun nasıl gelişip büyüyeceği temsili olarak anlatılmakta ve «Melekût»-

tan maksadın, Allah'ın yeryüzünde kendi adına konuşup hükmedecek, meleklerle desteklenecek peygamber olduğu dolaylı şekilde belirtilmektedir:

«Ve dedi: Allah'ın melekûtunu nasıl benzetelim? yahut onu ne meselle önünüze koyalım? Hardal tanesi gibidir ki, toprağa ekilirken her ne kadar yer üzerinde olan bütün tohumlardan en küçüğü ise de, ekildikten sonra büyür ve bütün sebzelerden daha büyük olur, küçük dallar salar; şöyle ki, göğün kuşları onun gölgesi altına yerleşebilirler.» (1)

AYDINLATICI BİR TEMSÎL

(وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ ...)

«İncil'deki (misalleri) ise, filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da sapı üzerinde doğrulmuş, (öyle ki) ziraatçının hayranlığını çeken bir ekin gibidir..»

Fütuhatçı, diğer bir anlatımla «fâtih mü'minler»i yetiştirme yol ve yöntemi; usûl ve metodu işlenirken dikkat çekici bir misal verilmekte ve öylece nefis bir benzetme yapılmaktadır. Şöyle ki:

Atılan imân ve irfan tohumunun filizlenmesi, İslâm'ın ciddi anlamda sistemli ve duyarlı bir eğitim ve öğretimle kalplere işlenmesinin gereğine işârettir.

Filizin kalınlaşıp kendi sakı üzerinde doğrulması, eğitilip öğretilen genç neslin olgunlaşıp bütün benlik ve enerjisiyle dâvâya sarılmasına işârettir. Öyle ki ne madde, ne makam, ne ölüm, ne de açlık endişesi onları yolundan alıkoyabilir.

Sonra da böyle bir imân ve irfan ordusunun arzedeceği satvet ve ihtişam, bakanların hayranlığını çeker; inkârcı sapıkların ise kin ve öfkesini artırır.

Bütün bu kademeli eğitim ve öğretimin en önemli yanlarından biri de, azıp sapıtan din düşmanlarını korkutmaya, caydırıcı bir güç ortaya koymaya yönelik bulunmasıdır.

İşte Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz ile beraber olan ve Onun mektebinde eğitilip yetiştirilen mü'minler böylesine düzenli, disiplinli, azimli, kararlı ve güçlü idiler.

---

(1) Markos İncil'i : 4/30-32

Şüphesiz bütün bu güzel vasıfların iki temel kaynağı vardır:

a) Allah'a dosdoğru imân,

b) Sâlih ameller..

Âyette geçen «minhüm» zamiriyle, «vellezîne maahüm» ile özellikleri açıklanan cemaatten sonra kıyâmete kadar, Hz. Muhammed'in (A.S.) sünnetiyle doğru yolu seçenler kasdedilmektedir. Böylece Kur'ân hem ilâhî mağfireti, hem de büyük ecri bütün mü'minlere teşmîl ederek ilâhî rahmet ve inâyetin bütün mücahit mü'minleri kapsadığını haber vermektedir.

Fetih Sûresi'ne, «feth-i mübîn» müjdesiyle başlanıldı ve imân edip sâlih amellerde bulunan mücahidlere ilâhî mağfiret ve büyük ecir va'd edilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; kendi sünnetiyle kalp ve kafamızı aydınlatan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

HUCURAT SÛRESİ

Tamamı Medine'de inmiştir. İlim adamlarının bu hususta icma'ı vardır. (1)

Dördüncü âyetinde Hz. Peygamber'in (A.S.) hane-i saadetini oluşturan odalqrdan söz edildiğinden, bu mânaya delâlet «hucurat», aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 18

Kelime » : 340 veya 343

Harf » : 1476 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

Sûre genellikle iki bölümden oluşmaktadır : Birinci bölüm, Peygamber ile ümmeti arasındaki münasebetlerden; ikinci bölüm, ümmetin günlük hayatını ilâhî nizama göre disiplinli ve düzenli tutmasından söz etmektedir.

Birinci bölümle ilgili konular :

1— Allah ve Peygamberi bir husus hakkında hüküm vermeden, mü'minlerin hemen acele edip hüküm vermelerinin doğru olmayacağı üzerinde duruluyor.

2— Hz. Peygamber'e (A.S.) üstün sevgi ve saygı gösterilmesi; Peygamber'in (A.S.) huzurunda konuşurken ses tonuna dikkat edilmesi, Onun sesinden yüksek bir tonla konuşmanın saygısızlık olacağı belirtiliyor ve bu konuda mü'minlere emir veriliyor.

3— Hz. Peygamber'e (A.S.) ismiyle veya künyesiyle hitap edilmemesi; «Ya Nebiyyellah», «Ya Resûlellah» şeklinde hitap edilmesi tavsiye ediliyor.

(1) Tefsîrü Gârâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisâbûrî : 26/69 - Tefsîr-i Kurtubî : 16/300

(2) Tefsîrü Gârâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisâbûrî: 26/69 - Lübabu't-te'vîl : 4/163

4— Resûlüllah'ın (A.S.) huzurunda sesini alçaltarak konuşanlar övülüyor.

5— Resûlüllah'ı (A.S.), bulunduğu odanın arka tarafına geçip dışardan yüksek sesle çağıranlar kınanıyor.

6— İslâm ve imân nîmetine eriştirildikten sonra, Allah'a ve Peygamberine minnet edenler yeriliyor ve uyarılıyor.

İkinci bölümle ilgili konular:

1— Dinî sınırları aşan günahkâr ahlâksızın verdiği haberi -araştırıp gerçeği öğrenmedikçe- ciddiye almamamız üzerinde duruluyor.

2— Mü'minler bölünüp iki ayrı zümre oluşturur, biri diğerine saldırıp savaşırsa, saldırıya uğrayan zümreden yana olup mütecaviz tarafı durduruncaya kadar savaşmamız emrediliyor.

3— Allah'ın her zaman mü'minler arasında barışın hâkim kılınmasını dilediği, yani barışın devamının ilâhî rızaya uygun olduğu açıklanıyor.

4— Müslüman kimse hakkında kötü zan beslemek yerilerek men' ediliyor.

5— İnsanları alaya almak, gizli hallerini araştırmak yasaklanıyor.

6— İnsanların ancak birbirlerinden «takvâ» derecesiyle üstün tutulacağı bildiriliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ
صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ
أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ
رَسُولِ اللّٰهِ أُولٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ
عَظِيمٌ ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— Ey imân edenler! Allah ve peygamberinin huzurunda ileri geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah, işitendir, bilendir.

2— Ey İmân edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne (Onu bastıracak şekilde) yükseltmeyin. Birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi, Ona yüksek sesle hitâp etmeyin; sonra farkına varmıyarak amelleriniz boşa gidebilir.

3— Şüphesiz o kimseler ki Resûlüllah'ın yanında seslerini kısarlar, işte onlar Allah'ın kalplerini takvâ ile denediği kimselerdir. Onlar için bol bağışlanma ve büyük karşılık vardır.

İNİŞ SEBEBİ

Ashab-ı Kirâm'dan Hz. Câbir'in (R.A.) birinci âyetin iniş sebebi hakkında şöyle dediği rivâyet edilmiştir :

«Kurban Bayram'ı günü, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz henüz kurban kesmeden, mü'minlerin kurban kesmemeleri emrediliyor. Sebebine gelince : Mü'minlerden bazısı kurban kesme hususunda acele etmiş bulunuyordu. Böylece önce kesenlerin kurbanlarını iade etmeleri, yani yeniden kesmeleri istenmektedir.» (1)

İLGİLİ HADÎSLER

Bu konuda Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurmuştur :

«Bu günümüzde başlayacağımız ilk şey, namaz kılmamız, sonra dönüp kurban kesmemiz olacaktır. Kim böyle yaparsa, sünnetimize uymuş olur. Kim de namaz kılmadan keserse, o, ancak ev halkına acele ulaştırmak istediği eti kesmiş olur da bu nüsuk (kurban ibâdeti) yerine geçmez.» (2)

Hz. Aişe (R.A.) diyor ki :

— «Bu âyetler, şek günü oruç tutmayı yasaklar mahiyette inmiştir. Öyle ki, Peygamber (A.S.)dan önce oruç tutmayın demektir.» (3)

«Kim şek gününde (Ramazan'ın ilk günü olup olmadığında şüphe edilen günde) oruç tutarsa, Ebû'l-Kasım'a (Hz. Peygamber'e) isyân etmiş olur.» (4)

ALLAH'IN VE PEYGAMBERİNİN HUZURUNDA İLERİ GİTMEMEK

(يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ ...) «Ey imân edenler! Allah ve peygamberinin huzurunda ileri geçmeyin. Allah'tan korkun..»

Âyette «ileri geçmeyin» şeklinde çevirisini yaptığımız «lâ tukaddimû» sözü üzerinde birçok yorumlarda bulunanlar olmuştur. Onları şöyle özetliyebiliriz :

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/163

(2) Buharî/ıydeyn : 3, 8, 10, 17, adâhî : 1, 11- Müslim/adâhî : 7- Ahmed : 4/282, 303

(3) Lübabu't-te'vîl : 4/163

(4) Tirmizî/savm : 3- Buharî/savm : 11- Nesâî/siyâm : 37

a) Peygamber (A.S.)ın huzurunda bir konu üzerinde, Peygamber (A.S.) dan önce bir fikir ve görüş beyân etmeyin. Her hususta Ona uyun, Onun arkasından gidin.

b) Kitap ve Sünnet'e aykırı söz söylemeyin, hüküm vermeyin.

c) Resûlüllah'ın huzurunda fetvâ vermekte acele etmeyin; Allah'ın Onun kalbi ve dili üzerine indireceği hükmü bekleyin.

d) Söz ve davranışınızda Peygamber'in (A.S.) önüne geçmeyin.

e) «Şu ve şu hususta ilâhî emirler inseydi..» diyerek acele etmeyin. Peygamber'in (A.S.) verdiği bilgiyle yetinin.

KİTAP VE SÜNNET'E BAĞLI KALMAK

Allah'ın ve Resûlüllah'ın (A.S.) huzurunda kitap ve sünneti dikkate almadan ileri gitmek böylece yasaklanmıştır. Âyetteki hitap bütün mü'minlere yöneliktir. Bunu nesheden başka bir hüküm inmediğine göre, hükmü kıyâmete kadar bâkidir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hayatta iken kitap ve sünnette yer alan hükümler, emirler ve tavsiyeler Ondan öğreniliyordu. Allah ve Resûlü bir konu hakkında bir hüküm ortaya koymadıkça, başkasının hüküm beyân etmesi aslâ câiz kabul edilmemiştir. Resûlüllah'ın (A.S.) vefatından sonra, mü'minler bu iki esas kaynağa bağlı kalmakla emrolunmuşlardır. Ortaya çıkacak yeni yeni meselelerin çözümünü yine bu iki kaynakta arayıp bulmaları; bulamadıkları takdirde ictihad düzeyinde icmâ ve kıyasa yönelmeleri her zaman geçerli bir kural olarak belirlenmiştir.

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Hz. Muâz'ı (R.A.) Yemen'e görevli olarak gönderdiğinde, aralarında şu tarihî konuşma geçmiştir :

— Ya Muâz! Orada ne ile hükmedeceksin?

— Allah'ın kitabıyla...

— Aradığın hükmü onda bulamıyacak olursan?

— Resûlüllah'ın (A.S.) sünnetiyle...

— Onda da bulamayacak olursan?..

— Kendi re'yimle ictihadda bulunurum.

Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz elini Muâz'ın (R.A.) göğ-

süne vurarak şöyle hamd etti : «Resûlünün elçisini, Resûlünün hoşnut olacağı şeye muvaffak kılan Allah'a hamd olsun.» (1)

Bunun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, ümmetine son olarak şunu da tavsiye etmiştir : **«Şüphesiz size öyle bir şey bırakıyorum ki, ona sımsıkı sarıldığınız takdîrde ebediyen sapıtmazsınız : Allah'ın kitabını, peygamberinin sünnetini..» (2)**

Ebû Dâvud bu hadîsin son kısmını sadece «Allah'ın kitabını» şeklinde; Ahmed b. Hanbel de «Allah'ın kitabını ve ehl-i beytimi..» şeklinde rivâyet etmişlerdir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu iki ana kaynağı tavsiye ederken, Muâz hadîsinde açıklandığı üzere, bunlarda bir hükme rastlanmazsa, kıyas ve ictihad yolunun seçileceğine cevâz vermiş bulunuyor.

PEYGAMBER'İN (A.S.) HUZURUNDA YÜKSEK SESLE KONUŞULMAZ

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ ...) **«Ey imân edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne (Onu bastıracak şekilde) yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle konuştuğunuz gibi, Ona yüksek sesle hitap etmeyin..»**

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in huzuru, şüphesiz ki edep, terbiye, nezaket, vakar, ciddiyet, sevgi ve saygı makamıdır. Çünkü O, Allah'ın elçisidir ve âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Ona saygı, dolayısıyla Allah'a saygıyı ifade eder. Ona hürmetsizlik Allah'a hürmetsizlik sayılır..

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ilâhî vahye, Melek Cebrail'in ilka ve hitabına mazhar bulunduğundan kalbi daha çok Allah ile meşgul idi. O bakımdan her sözü ve davranışı bu hava içinde düzenli, dengeli ve edepli bulunuyordu.

İslâm'a yeni giren bazı kabile reisleri ve bedevîler, alışkanlıklarının tesiriyle olsa gerek, Hz. Peygamber'e (A.S.) bazan ismiyle, bazan da künyesiyle hitap eder, hem de seslerini yükseltirlerdi. İlgili âyetle, onların bu gibi davranışlarının saygısızlık ifade ettiğine dikkatler çekilmekte; edep ve saygı makamında, edepli ve saygılı olmanın lüzumu belirtilmektedir.

---

(1) Ebû Dâvud/akdiye : 1- Tirmizî/ahkâm : 3- Nesâî/kudat : 11- İbn Mâce/menâsik : 38- Ebû Dâvud/mukaddeme : 30- Ahmed : 1/37- 5/230, 236, 242

(2) Hâkim : İbn Abbas (R.A.) dan isnad-i sahih ile... - Ebû Dâvud/menâsik: 56- İbn Mâce/menâsik : 84- Taberânî/kader : 3- Ahmed : 3/26

İlâhî beyân inince, daha önce edep dışı söz ve davranışlarda bulunanlar kendilerini toparladılar ve yaptıkları hatâlardan dolayı pişmanlık duyarak istiğfarda bulundular.

Rivâyete göre: Yukarıdaki âyetler inince, Sabit b. Kays (R.A.) üzüntü, mahcubiyet ve endişesinden dolayı evine kapanıp dışarı çıkmaz oldu. Sebebi sorulunca, şöyle dedi: «Bildiğiniz gibi ben yüksek sesli bir adamım. Korkarım ki bu âyet benim hakkımda inmiştir ve o takdirde ben cehennem ehlinden biriyimdir.» Onun durumu Hz. Peygamber'e (A.S.) haber verilince, Peygamber (A.S.): «Hayır, Sâbit cehennem ehlinden değil, cennet ehlindendir» buyurarak onu huzuruna çağırdı.

İmam Mâlik'e ve bazı ilim adamlarına göre: Âyetin hükmü kıyâmete kadar bâkidir. O bakımdan Ravzâ-i Muttahhara'da bulunan bir kimsenin o yüce huzurda yüksek sesle konuşması câiz değildir. Nitekim devrin halîfesi, yanında İmam Mâlik bulunduğu halde Ravzâ-i Muttahhara'yı ziyâret ederken yüksek sesle konuşuyordu. İmam Mâlik'in onun bu saygısızlığına dayanamadığı ve yukarıdaki âyeti okuyarak halîfeyi uyardığı; Resûlüllah'ın mânevî huzurunda saygılı olmaya onu dâvet ettiği pek meşhûr bir olaydır.

O halde dün olduğu gibi, bugün de yarın da, yarından sonra da Ravza-i Muttahhara'da ve bir de Hadîs-i şerîf okunan meclislerde yüksek sesle konuşulmaz, Resûlüllah'a (A.S.) saygı gösterilir. Aksi halde, Kur'ân'ın anlatımıyla, **«Sonra farkına varmıyarak amelleriniz boşa gidebilir»** meâlindeki ilâhî uyarıya muhatap olma durumu ortaya çıkar.

RESÛLÜLLAH'IN (A.S.) YANINDA SESİNİ KISANLAR ÖVÜLÜYOR

(إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ أُولٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى ...) **«Şüphesiz o kimseler ki Resûlüllah'ın yanında seslerini kısarlar, işte onlar Allah'ın kalplerini takvâ ile denediği kimselerdir..»**

Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Hüreyre (R.A.) ile İbn Abbas (R.A.) anlatıyor:

— Üçüncü âyet inince, Ebû Bekir Sıddîk (R.A.), Resûlüllah (A.S.) ile sır verip sır alan bir kardeş gibi çok hafif bir ses tonuyla konuşurdu.

İbn Zübeyir (R.A.) diyor ki:

— Bu âyet inince, Hz. Ömer (R.A.) duyulmayacak kadar hafif bir sesle Hz. Peygamber'e (A.S.) hitap ederdi. Bazan Peygamber (A.S.) bile onun ne dediğini iyice anlayamaz ve tekrar söylemesini emrederdi.

İlgili âyet bu terbiyeli, saygılı mü'minleri övmekte ve misâl olarak takdîm etmektedir.

Kalplerindeki takvâ, dillerinde ve davranışlarında kendini belli ediyor, ilâhî sınavda başarılı bir çizgide kendilerini tutuyorlardı. Böylece ilâhî mağfiret onlardan yana bolca tecelli ediyor ve uhrevî mükâfatlarla müjdeleniyorlardı.

Buna kıyasla, Resûlüllah'ın (A.S.) yolunda olan ilim adamlarının huzurunda da konuşurken sesi kısmanın sünnet veya müstehap olduğu belirtilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah ve Peygamberinin verdiği hükmün aksine bir görüş beyân etmenin sakıncası üzerinde duruldu. Resûlüllah'ın yanında yüksek sesle konuşmanın saygısızlık olacağı belirtilerek, O'nun yanında seslerini kısanlar övüldü.

Aşağıdaki âyetlerle, Resûlüllah'ın (A.S.) kaldığı odaların yanında, arkasında durup yüksek sesle Peygamber'i (A.S.) çağıranlar kınanıyor ve Hz. Peygamber (A.S.) kendiliğinden dışarı çıkıncaya kadar sabredip beklemelerinin kendileri için hayırlı olacağı bildiriliyor.

—oOo—

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾
وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿٥﴾

M E Â L İ :

4— Şüphesiz onlar ki (sana ait) odaların arkasından sana seslenirler, çoğunun aklı ermez.

5— Eğer onlar, sen kendilerine çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette haklarında çok daha hayırlı olurdu. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Tabiîn'den Mücahid'e göre : Bu âyet Benî Tamîm Kabilesi'ni temsîlen gelen bir grup elçiyle ilgilidir. Şöyle ki : Onlar Medine'ye gelip Mescid-i Saadet'e girdiler ve hücrelerin arkasında durup yüksek sesle Resûlüllah'ı (A.S.), görüşmek üzere dışarıya çağırdılar ve şunu ilâve ettiler : «Şüphesiz bizim övgümüz bir süs, yergimiz bir kusurdur.»

Bu sırada Resûlüllah (A.S.) sıcaktan bunalıp istirahata çekilmiş bulunuyordu. Onların bu sözüne karşılık : «Övgüsü zînet, yergisi kusur ve leke hususu ancak Allah'a aittir. O, kimi överse, ona zînet bahşetmiş olur; kimi de yererse o elbette kusurlu kabul edilir» buyurarak gelenleri uyardı ve o sebeple yukarıdaki âyetler indi. (1)

İSLÂM BÜTÜNÜYLE EDEP VE TERBİYE TELKÎN EDER

İslâm Dini her yanı ve yönüyle medeniyettir; edep ve terbiye, nezaket ve nezahettir. Büyüklerin, inanmış ilim adamlarının huzurunda davranış ve konuşmadan tutun da önemli bir kişiye seslenmeye kadar her şeyi birtakım edep ve terbiye, sevgi ve saygı kurallarına bağlamıştır.

O bakımdan medeniyet ve nezaketten; edep ve terbiyeden yoksun yetişen kaba ve hırçın bedevîleri bile eğiterek, onları dünyanın en medenî ve terbiyeli insanları yapma şerefi bütünüyle İslâm'a aittir. Dünya milletleri daha yirminci asrın son yarısında bile o yüksek ve feyizli medeniyete erişememiştir. Bu bir gerçektir. Zira teknolojide baş döndürücü bir hızla ilerlemek ve ekonomik güç oluşturmak, milletleri ne ahlâklı ve dindar yapar, ne de topluma edep ve terbiye havası estirir.

Milletleri gerçek anlamda medenî yapan dört unsur söz konusudur :

1— Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru inanmak ve gençliği bu ruh ve inançla yetiştirmek,

2— Son kitaba ve son peygamberin sünnetine göre bir hayat düzeni kurmaya çalışmak,

3— İlim ve teknikte durmadan ilerlemek ve bunu barış ve kardeşliğin kökleşmesi, yaygınlaşması doğrultusunda kullanmak,

4— Ekonomik güç oluşturup insanları sefaletten kurtarmaya yönelmek..

(1) Tefsir-i Kurtubî : 16/309 - Tirmizî - Lübabu't-te'vîl : 4/166

Bu bakımdan Yesrib şehrine, Resûlüllah'ın (A.S.) «Medine» demesinin anlamı elbetteki çok geniştir. Zira O, gerçek medeniyetin temelini bu kutsal şehirde atmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber'e (A.S.) ve Onun izinde yürüyen büyük ilim adamlarına, yaşını başını almış mü'minlere, sonra da her aklı başında olan insana seslenilirken, bir takım kuralları göz önünde bulundurmanın yararı üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, dinî ve ahlâkî kurallara riâyet etmiyen kişilerin verdiği habere inanmayıp araştırmanın lüzumu belirtiliyor ve birçok konu ve meselelerde Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in, ashabının teklîf ve görüşüne uymadığının hikmeti konu edilerek mü'minler aydınlatılıyor.

——oOo——

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ جَٓاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُٓوا
اَنْ تُص۪يبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِم۪ينَ ﴿٦﴾
وَاعْلَمُٓوا اَنَّ ف۪يكُمْ رَسُولَ اللّٰهِؕ لَوْ يُط۪يعُكُمْ ف۪ي كَث۪يرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْا۪يمَانَ وَزَيَّنَهُ ف۪ي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ
اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَؕ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَۙ ﴿٧﴾
فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةًؕ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٨﴾

M E Â L İ :

6— Ey imân edenler! Eğer din ve ahlâk sınırlarını aşan yozmuşun biri size bir haberle gelirse, onu (o haberin doğru olup olmadığını) iyice araştırın, sonra bilmeden bir topluluğa kötülükte bulunursunz da yaptığınıza pişman olursunuz.

7-8— Bilin ki, aranızda Allah'ın Peygamberi bulunuyor. Eğer O, birçok işlerde size uymuş olsaydı, elbette sıkıntıya uğrar, kötü duruma düşerdiniz. Ne var ki Allah, imânı size çok sevdirdi de onu kalbinizde süsleyip çekici kıldı. (Buna karşılık) küfrü, dinî ve ahlâkî sınırları aşmayı, baş kaldırıp itaâtsizlikte bulunmayı size çirkin ve tiksindirici göstermiştir. İşte bu ölçüde olanlar, Allah'tan geniş lûtuf, bol ihsân ve bir nîmet olarak doğru yolda bilerek yürüyenlerdir. Allah, bilendir ve hikmet sâhibidir.

İNİŞ SEBEBİ

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Velîd b. Ukbe'yi (R.A.), Benî Mustalık Kabilesi'ne zekât toplamak üzere göndermişti. Ne var ki, Velîd ile bu kabile arasında cahiliyet devrinden mîras kalma bir düşmanlık devam ediyordu. Kabile halkı, Resûlüllah'ın (A.S.) emrine ta'zîm olsun diye Velîd'i saygıyla karşıladılar. Velîd ise, şeytanın fısıltılarına kulak vererek onların kendisini öldüreceklerini sanıp kaçtı ve Hz. Peygamber'e (A.S.) gelip, Mustalık Oğulları'nın zekât vermiyeceklerini söyledi. Hz. Peygamber bu olaya çok üzüldü ve biraz da öfkelendi. Bu arada adı geçen kabilenin aklı eren ileri gelenleri durumu tahmîn edip acele Medine'ye geldiler ve Peygamber (A.S.) ile görüşüp gönderdiği tahsildarı saygı ile karşıladıklarını, ancak buna rağmen onun vehme kapılıp zekât toplamadan geri döndüğünü anlattılar. Bu arada sizden, geri dönmesi için yazılı bir emir aldığını ve Resûlüllah'ın bu emirle Mustalık Oğulları'na gazap ettiğini ilâveten bildirdiler.

Resûlüllah'ın (A.S.) şüphesi tam anlamıyla zâil olmadı. Durumu yerinde ve etraflıca tahkîk etmesi için Hâlid b. Velîd'i (R.A.) görevlendirdi ve işi gizli tutmasını tenbîh etti ve sonra şöyle buyurdu : «Ya Hâlid! Bak, eğer onlarda imânlarına delâlet eden bir durum görürsen, mallarının zekâtını kabul et. Böyle bir belirti görmez isen, kâfirlere ne yapılması gerekiyorsa, onlara da onu yap!»

Hâlid b. Velîd (R.A.) aldığı emir üzerine hareket etti. Hem akşam, hem de yatsı namazı için ezan okuduklarını işitti. Şüphesi kalmayınca, zekâtlarını aldı ve onlardan son derece itaât ve saygı gördü. Dönüp durumu Hz. Peygamber'e (A.S.) arz ettiğinde, ilgili âyetler indi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

«İslâm açık ortadadır. İmân ise kalptedir.» (2)

---

(1) Esbab-ı Nüzûl/Nisâbûri : 261- Lübabu't-te'vil : 4/166
(2) Müsned-i Ahmed : 3/135

«Teenni (soğukkanlılık, sakinlik ve sabırlı olmak) Allah'tandır. Acelecilik ise şeytandandır.» (1)

ŞÂHİTLİK VE HUKUKÎ YÖNÜ

(... يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا) **«Ey imân edenler! Eğer din ve ahlâk sınırlarını aşan yozmuşun biri size bir haberle gelirse, onu (o haberin doğru olup olmadığını) iyice araştırın..»**

Fâsik : Fisk kökünden türetilen bir sıfattır. Fisk ve füsûk : Allah'ın emirlerini terketmek, hakka karşı gelip doğru yoldan çıkmak anlamına gelir. Ayrıca zina ve hayasızlık manâlarında da kullanildığı vâkidir.

Toplumda bu karakterde insanlar eksik değildir. İlâhî emirleri terkedip, haktan ve doğruluktan ayrılan kimse, rahatlıkla yalan söyleyebilir; aynı zamanda fitne çıkarmaya özenebilir.

O halde böyle karakterde olan kişiler, çoğu zaman gayr-i âdil olurlar. Verdikleri haber kabule şayan sayılmamalı, tez elden tahkîk edilmelidir.

Bunun aksine ilâhî emirlere uyup âdil olduğu ve doğru yolda yürüdüğü bilinen ve böyle tanınan bir mü'minin verdiği haber kabul edilebilir. Çünkü haber bir emanettir; fisk ise onu boş ve anlamsız kılan bir karinedir.

İmam Şâfiî'ye göre : Fâsik, nikâhta şahit olamaz. İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'e göre, olabilir.

Aynı zamanda müctehid imâmlar bu âyetin ve Resûlüllah'ın (A.S.) uygulamasının ışığı altında, şer'î hükümlerle ilgili konularda ve şâhsî hukukta bir kişinin şahitliğinin kabul edilemiyeceğini hükme bağlamışlardır.

Ancak şehadet nisabı, olaylara ve konulara göre değişir. Öyle ki, her olay ve konu için sadece iki şâhit veya iki kadın şâhitle bir erkek şâhit yeterli olmayabilir.

O halde İslâm Hukukuna göre, şahitliği beş bölümde toplayabiliriz :

1— İlâhî haklara dayanan zinâ isnadında dört erkek şâhit gerekir. Üç şahidin bu husustaki şehadetine itibar edilmez ve bundan dolayı iftira suçuyla her birine seksen değnek şer'î ceza uygulanır.

2— Diğer şer'ân hadleri gerektiren konularda iki erkek şâhit gerekir. Adam öldürmek ve içki içmekle ilgili şahitlik bu cümledendir.

---

(1) Tirmizî/birr : 66- İbn Hibbân

3— Yukarıdaki her iki konu hakkında kadınların şahitliğine itibar edilmez ve onların bu husustaki şahitlikleri dinlenmez.

4— İnsan haklarına dayalı olan konularda ise, ya iki erkek, ya da bir erkek, iki kadının şehadeti gerekir. Bu hususlarda yalnız kadınların şahitliği muteber değildir.

5— Ancak insan haklarıyla ilgili bir konuda, yalnız kadınların görüp tesbiti mümkün olması, erkeklerin mümkün olmaması halinde sadece kadınların şahitliği kabul edilir. Meselâ kadın hamamında bir adam öldürme olayı meydana geldiği takdirde, yalnız kadınların şahitliğine itibar edilir. (1)

PEYGAMBER'E (A.S.) UYMAK

(وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ ...) **«Bilin ki, aranızda Allah'ın Peygamberi bulunuyor. Eğer O, birçok işlerde size uymuş olsaydı, elbette sıkıntıya uğrar, kötü duruma düşerdiniz..»**

Hz. Muhammed (A.S.) hem peygamber, hem devlet adamı, hem de ordu kumandanıdır. Din işlerini, bütünüyle vahye dayanarak yürütürdü. Dünya işlerini de bazan Melek Cebrâil'in talimatına göre, bazan da Melek Cebrâil bir talimat indirmediğinde, ashabının ileri gelen ve umur bilenleriyle istişarede bulunarak yürütüp gerekeni yerine getirirdi.

Acelecilik, hissî davranma, nefse uyma insanın tabiatında mevcuttur. Oysa Peygamber (A.S.) Efendimiz bu gibi sıfatlardan arındırılmıştı. Gerek Hudeybiye'de, gerekse Velîd b. Ukbe olayında eğer ashabından çoğunun görüş ve düşüncesine uysaydı, sonuç çok kötü olur, birçok kimsenin kanı yok yere akar ve telâfisi zor gedikler açılırdı. O bakımdan Resûlüllah (A.S.) böylesine önemli ve muhataralı konularda, hislerin kabardığı hallerde ashabının görüşüne uymazdı. Soğukkanlı olmayı, sabretmeyi ve olayı sebep ve sonucuyla düşünmeyi tercîh ederdi.

Bu, mü'minlere yön tâyin etmekte ve liderlerin olaylar karşısında çok dikkatli olmalarını ilhâm etmektedir.

ALLAH'IN MÜ'MİNLERE ÜÇ BÜYÜK LÛTFU

(وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ ...) **«Ne var ki Allah, imânı size çok sevdirdi de**

---

(1) Geniş bilgi için bak : Bedayi'u's-Senayi' Fi-Tertibi'ş-Şerâyi' : 6/266-270 ve 7/33-64

onu kalbinizde süsleyip çekici kıldı. (Buna karşılık) küfrü, dinî ve ahlâkî sınırları aşmayı, baş kaldırıp itaâtsizlikte bulunmayı size çirkin ve tiksindirici göstermiştir..»

Kulun himmet ve gayreti Allah olunca, Cenâb-ı Hak onun kalbinde üç feyiz meydana getirir :

1— İmânı çok sevme duygusu gelişir,

2— İmân gönülde kökleşip çekici duruma gelir,

3— Küfür, fisk ve isyâna karşı tiksinme hissi iyice belirginleşir..

Mekke'de Resûlüllah'a (A.S.) inanıp bağlanan mü'minler, imânlarından kaynaklanan bir zevkle, yurtlarını, mallarını ve hısımlarını terkederek Medine'ye ve daha önce de bir kısmı Habeşistan'a hicret etmişlerdir.

İman onlara o kadar süslü ve çekici gelmişti ki, bu uğurda karşılarına çıkan her türlü saldırı, işkence, alay ve benzeri tecavüzlere göğüs germesini ve dayanma gücünü ortaya koymasını bilmişlerdi. Hiçbir olumsuz olay, onları bu güzel ve çekici nîmetten uzaklaştıramamıştı.

Yine bu bahtiyar ve saygıdeğer mü'minler fethettikleri hiçbir ülkede, yağmacılık yapmamış, kadın ve kızlara tasallutta bulunmamış ve her zaman Allah korkusuyla hareket edip adâletten ve güzel ahlâktan ayrılmamışlardır. Çünkü dosdoğru imândan ve onun ürünü olan sâlih amellerden başka diğer her iş ve amelden tiksinmişler, nefret etmişlerdir.

Bu da, Hz. Peygamber'e (A.S.) dosdoğru uyup kendi mantıklarına ve kişisel görüşlerine göre hükmetmemelerinden kaynaklanmaktaydı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ahlâkan düşük bir kişinin getireceği habere itibar edilmemesi konu edildi. Mü'minlerin kendi görüşleri doğrultusunda hüküm vermemeleri, birçok konularda Resûlüllah'a uymaları emredilerek hatâlı düşünce ve davranışta bulunmamaları tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlerden iki grubun arası açılıp birbirleriyle vuruşmaya yöneldikleri zaman, onların arasını düzeltmemiz emrediliyor ve nasıl hareket etmemiz gerekiyorsa, o hususta bilgi veriliyor ve mü'minlerin kardeş oldukları belirtilerek ona göre bir hava oluşturmamız bildiriliyor.

وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى
فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتّٰى تَفِٓيءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ فَاِنْ فَٓاءَتْ فَاَصْلِحُوا
بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾ اِنَّمَا
الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

M E Â L İ :

9— Eğer mü'minlerden iki zümre vuruşacak olurlarsa, aralarını düzeltip barışı sağlayın. Buna rağmen onlardan biri diğerine tecavüz ederse, mütecaviz tarafla Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın. Dönerlerse, o takdirde aralarını adâletle düzeltin ve hep âdil davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever.

10— Mü'minler ancak kardeştirler. O halde iki kardeşinizin arasını düzeltin. Allah'tan korkun ki merhamete lâyık görülesiniz.

İNİŞ SEBEBİ

Ansar'dan Sa'd b. Ubâde (R.A.) hastalanmıştı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onu ziyaret edip sormak üzere evinden çıktı. Henüz İslâm'a girmeyen ve girmek niyetinde de olmayan, aynı zamanda İslâmiyeti içinden çökertmeyi plânlamayı düşünen Abdullah b. Ubey'yin bulunduğu meclise uğradı. Mecliste yahudi, müşrik, putperest, münafık ve müslüman olan birçok kişiler bulunuyordu. Resûlüllah (A.S.) binek olarak bir merkebe binmişti. Resûlüllah'ın (A.S.) geldiğini gören Abdullah, Onu küçük düşürmek için hemen burnunu tıkayarak bu hayvanın kokusundan rahatsızlık duyduğunu söyledi. Resûlüllah (A.S.) merkebinden inip Müslümanlara selâm verdi. Sonra da mecliste yer alanları hakka dâvet etti ve arkasından Kur'ân okudu. Bu duruma büsbütün sinirlenen Abdullah b. Ubey içinde gizlediği kin

ve düşmanlığını açığa vurarak : «Dediğin, okuduğun güzel bir söze benzemiyor. Eğer hak olduğunu iddia ediyorsan, onu bize okuyarak eziyet verme; kendi arkadaşlarına dön de onlara anlatıp oku» diyerek küstahlıkta bulundu. Orada hazır bulunan mü'minlerden Abdullah b. Revaha (R.A.) söze karıştı ve : «Ya Resûlellah! Bineğin kokusunu meclisimize saç; çünkü onu cidden seviyor ve hoşlanıyoruz» dedi. Bunun üzerine inançları ayrı olan o insanlar birbirlerine ağır sözler sarfetmeye başladılar. Peygamber (A.S.) Efendimiz onları yatıştırmaya çalıştı ve çok geçmeden sözleri tesirini gösterdi, hepsi de susup oturdular. Peygamber (A.S.) da bineğine binip Sa'd b. Ubâde'nin (R.A.) evine doğru hareket etti.

Bu olay üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

Katade'nin tesbitine göre : Âyetler, Ansar'dan iki kişi hakkında inmiştir. Aralarında bir haktan dolayı ihtilâf çıkmıştı. Hak sâhibi olduğunu iddia eden adam diğerine : «Bunu senden kahr-ü cebirle alacağım!» derken; diğeri ona : «Peygamber'e (A.S.) gidelim de aramızda O hükmetsin» diyordu.

Bu teklîf hasım tarafından kabul edilmeyince yumruk, tokat birbirlerine girdiler. İlgili âyetler bu sebeple indi. (2)

Medine'de birbirleriyle asırlık kin ve düşmanlık güden Evs ve Hazrec kabileleri hakkında indiği de söylenir. (3)

İLGİLİ HADÎS

«İster zâlim, ister mazlûm olsun din kardeşine yardım et!»

Bunun üzerine ashabdan biri sordu :

— Ya Resûlellah! Şuna mazlûm olduğu için yardım edelim; ya zâlime nasıl yardımda bulunalım?

Resûlüllah (A.S.) ona şu cevabı verdi :

— «Onu zulümde bulunmaktan men'edersin. İşte bu, senin ona yardımda bulunman demektir.» (4)

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/167- Buharî/sulh : 1- Müslim/cihâd : 117- Ahmed : 3/157, 219 (Aynı olay az farklı elfaz ile rivâyet edilmiştir.)

(2) Lübabu't-te'vîl : 4/167

(3) İbn Kesîr : 4/211

(4) Buharî/mezâlim : 3, ikrâh : 7- Tirmizî/fiten : 68, Dâremî/rikak : 40- Ahmed : 3/99, 201

MÜ'MİNLERİN İKİ GRUBA AYIRILIP BİRBİRİYLE VURUŞMASI

(وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا ...) **«Eğer mü'minlerden iki zümre vuruşacak olurlarsa, aralarını düzeltip barışı sağlayın. Buna rağmen onlardan biri diğerine tecâvüz ederse, mütecaviz tarafla Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın..»**

İslâm, bütünüyle ve her yönüyle «Tevhîd» yani Allah'ı bir bilip O'nun birliğinin ışığı altında birlik ve dirlik, beraberlik ve kardeşlik kurma dinidir. Kısacası «Tevhîd» kâinatın nizamı, dünyanın dengesi, insanlığın en yüksek amacıdır. İslâm'ın da özü ve mayasıdır. Gerçek bu olunca, Müslümanların farklı gruplara, başka başka isimler altında değişik zümrelere bölünmesi, bu öze ve mayaya ters düşer. Müslümanların gruplara ayrılarak bozuşup vuruşması ise, İslâm'ı sarsar, denge ve düzeni bozar; din düşmanlarına fırsat hazırlar.

İmânın altı şartı ile İslâm'ın beş şartı, dini bütün hükümleriyle, sistemleriyle kendinde özetlemekte ve her Müslümanın bu şartlara bağlı kalmasını farz kılmaktadır. Bölünüp zümreleşenler bu şartlara arkalarını dönmüş sayılırlar.

Gerek mezhep taassubuna, gerekse siyasî taassuba kapılıp ikilik yaratmak; kişisel çıkar uğruna zümrelere ayrılmak ve diğer müslüman gruplarla tartışmak, vuruşmak haramdır.

Böyle durumlarda İslâm Devleti ağırlığını koyup ihtilâfı derhal giderir ve buna rağmen hâlâ müslümanlardan bir grup veya ülke, diğerine tecavüze devam ederse, müslümanlardan müdahale imkânı olan kavim veya ülkeler mütecaviz tarafla, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşmakla yükümlüdürler. Tabii bu yükümlülük, -ihtilâf küçük bir zümre arasında isefertlere de raci'dir. Ülke ve kavimler arasında ise, İslâm devletlerini ilgilendirir. İhtilâflı kavim veya ülke arasında âdil bir barış sağlarlar. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu âyetin açıklamasında şöyle buyurmuştur : **«Müslümana sövmek fisk; onunla vuruşmak küfürdür.» (1)**

HUKUKÎ YÖNÜ

1— Mütecaviz taraf veya grupla -tecavüzünü bırakıncaya kadar- sa-

(1) Buharî/imân : 36, edeb : 44, fiten : 8- Müslim/imân : 116- Tirmizî/birr : 51, imân : 15- Nesâî/tahrîm : 27- İbn Mâce/fiten : 4, mukaddeme : 7, 9- Ahmed: 1, 176, 178, 385, 411, 454, 460

vaşmak farz-ı kifayedir. Yani Müslümanlardan bir kısmının bu görevi yüklenmeşiyle farz yerine gelmiş olur. Ama hiç kimse müdahale etmezse, hepsi günahkâr sayılır.

2— Taraflar arasında barış sağlanınca, kısas hükmü geciktirilir. Zira böyle bir uygulamayı çabuklaştırmak fitneye sebep olabilir. Nitekim Hz. Ali (R.A.) İslâm Halîfesi seçildiği halde Hz. Osman'ı (R.A.) öldürenler hakkında kısas hükmünü hayli geciktirmiştir.

3— Bu durumda kan ve mal davası söz konusu olmaz. Çünkü böyle durumlarda önemli olan barışı sağlayıp İslâm birliğini korumaktır. Kısasın ötesinde başka bir kan ve mal davası barışı bozabilir.

4) Esirler öldürülmez; kaçanın peşine düşülmez; ele geçirilen mal ganîmet edilmez. Bütün bunlar her iki tarafa da haram kılınmıştır.

5— Müslümanlardan iki grubun birbiriyle vuruşması büyük günahtır. Ancak böyle bir vuruşma onlardan imânı giderip küfrü gerektirmez. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in :

«Müslümanla vuruşmak, savaşmak küfürdür» buyurması, «küfre yaklaştırıcı, kâfirin ekmeğine yağ sürücü ve fırsat verici» şeklinde yorumlanmıştır. Aynı zamanda olayın dehşetini ve doğuracağı elim sonucu yansıtmaya yönelik bir anlatım tarzıdır.

Nitekim Cemel ve Sıffîn savaşlarına katılıp Hz. Ali'ye (R.A.) karşı baş kaldıranlar hakkında kendisine soru tevcîh edenlerle, Hz. Ali (R.A.) arasında şu konuşma geçmiştir :

— Size karşı silâh kullananlar müşrikler midir?

— Hayır, çünkü onlar şirkten kaçıp uzaklaşanlardır.

— Peki onlara münafık diyebilir miyiz?

— Hayır, çünkü münafıklar Allah'ı pek az anarlar ve içlerinde küfür ve nifak vardır, dıştan müslüman görünmeye çalışırlar. Oysa bunların içinde küfür yoktur.

— İyi ama onlar hakkında ne demeli?

— Onlar bize karşı serkeşlik edip baş kaldıran kardeşlerimizdir. (1)

Aynı zamanda onuncu âyetle : **«O halde iki kardeşinizin arasını düzeltiniz»** buyurularak, savaşa, vuruşmaya rağmen din kardeşliği bağının kop-

(1) Fütuhu'ş-Şam/Vâkıdî

madığı, kopmayacağı belirtilmekte ve yanlış bir hüküm vermemiz önlenmektedir.

Ayrıca âyetlerin siyak ve sibakı dikkate alınınca, imânın din kardeşliğiyle, din kardeşliğinin takvâ ile birleştirilip bütünleştirildiği görülür. Bunlardan birinin diğerini kuvvetlendirdiğine işâret söz konusudur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İslâm birliği üzerinde duruldu. Bunu zedeler mahiyette Müslümanlardan iki grubun hasım kesilip vuruşmaya yöneldikleri takdirde aralarının düzeltilmesinin gereğine değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Müslüman bir topluluğun arasında yer alan mü'minlerin birbirlerine karşı saygılı olmaları emrediliyor. Kırıcı ve küçültücü söz ve davranışlardan kaçınmalarının gereğine değinilerek birtakım kurallara yer veriliyor.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُونُوا خَيْرًا
مِنْهُمْ وَلَا نِسَٓاءٌ مِنْ نِسَٓاءٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّۚ وَلَا تَلْمِزُٓوا
اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْاَلْقَابِۜ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ
بَعْدَ الْا۪يمَانِۚ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَث۪يرًا مِنَ الظَّنِّۘ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا
تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًاۜ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ
لَحْمَ اَخ۪يهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢﴾

M E Â L İ :

11— Ey imân edenler! Sizden bir kavim diğeriyle alay etmesin. Olabilir ki alay edilenler, alay edenlerden hayırlıdır. Bir kısım kadınlar da diğerleriyle alay etmesin, umulur ki, alay edilen kadınlar, alay eden kadınlardan hayırlıdır. Kendi kendinizi ayıplamayın; kötü lâkablarla sataşıp atışmayın. İmân nimetine eriştikten sonra din ve ahlâk sınırlarını aşmakla ilgili isim ne kötüdür! Kim tevbe etmezse, işte onlar, evet onlar zâlimlerdir.

12— Ey imân edenler! Zann'ın çoğundan kaçının. Şüphesiz ki «zann»ın bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın. Sizden biriniz, ölen kardeşinin etini yemek ister mi? Ondan tiksinirsiniz. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah, tevbeleri çokca kabul edendir. Çok merhametlidir.

İNİŞ SEBEBİ

Ashab-ı Kirâm'dan Sâbit b. Kays'in (R.A.) kulakları ağır işittiğinden, mecliste Peygambere en yakın yerde oturmayı tercîh ederdi. Bir gün sabah namazına biraz gecikerek geldiğinde, ancak bir rek'atine yetişebilmişti. Resûlüllah (A.S.) selâm verince, o kalkıp yetişemediği rekâtı kılıp tamamlarken Resûlüllah'ın huzurunda herkes yerini almış oldu. Sâbit b. Kays namazı bitirip selâm verdikten sonra kalktı ve Peygamber'e (A.S.) yakın oturabilmek için cemaatin omuzlarını aşarak ilerlemeye başladı. O kadar ki, onunla Hz. Peygamber (A.S.) arasında bir adam kaldı. Onu da aşmak isteyince, adam ona : «Otur oturduğun yere, zaten cemaati yeterince rahatsız edip buraya kadar geldin!» dedi. Bunun üzerine Sâbit (R.A.) oturdu, ama o adama karşı içinde öfke belirdi. Toplantı sona erip ashab dağılmaya başlayınca, Sâbit (R.A.) o adamı çimdikleyip «sen kimsin» diye sordu. O da : «Ben, falân adamım» diye cevap verdi. Sâbit (R.A.) baklayı dilinin altından çıkarıverdi : «Hayır, sen falân adam değilsin, falanca kadının oğlusun» diyerek, onu cahiliyet devrindeki durumuyla ayıplayıp kınadı ve alaya aldı.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

Diğer bir rivâyete göre : Benî Temîm Kabilesi'nden gelen temsîlciler; İslâm'a ilk girenlerden Ammar, Habbab, Bilâl, Süheyb, Sâlim ve benzeri fakirleri alaya alıp onların perişan hallerine gülmüşlerdi. O nedenle ilgili âyetler inmiştir. (2)

Ayrıca Hz. Safiye (R.A.) hakkında bazı kadınlar, «yahudi kızı yahu-

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/169- Tefsîr-i Kurtubî : 16/324
(2) » » » » » »

diye» diyerek dedikodu yapmışlardı. Hz. Safiye (R.A.) buna üzülerek olup bitenleri Resûlüllah'a (A.S.) anlattı. Resûlüllah (A.S.) ona: «Üzülme ve sen onlara, atam Hârun (A.S.)dır ve amcam Hz. Musa (A.S.)dır; kocam da Muhammed (A.S.)dır, deseydin ya» buyurarak teselli etti. (1)

Başka bir rivayete göre: Ebû Cübeyr b. Dahhak şöyle haber vermiştir:

«On birinci âyet, biz Benî Seleme Kabilesi hakkında inmiştir. Şöyle ki: Resûlüllah (A.S.) Medine'yi teşrîflerinde bizden her adamın iki, üç ismi vardı. Adam o isimlerinden biriyle çağrılınca, arkadaşları: «Ya Resûlüllah! O, bu isimle çağrılmaktan hoşlanmaz» derlerdi. Bunun üzerine «Kötü lâkaplarla sataşıp atışmayın» meâlindeki âyet indi.» (2)

İLGİLİ HADÎSLER

Abdullah b. Ömer (R.A.) diyor ki:

— Resûlüllah (A.S.) Efendimizi Kâbe'yi tavaf ederken gördüm, şöyle diyordu: «Ne güzelsin sen, kokun da ne kadar hoştur! Ne kadar çok büyüksün ve ne kadar çok tâzîme lâyıksın! Muhammed'in canını kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, Allah yanında mü'minin hürmeti senin hürmetinden daha büyüktür.» (3)

«Zandan sakının. Çünkü zan, sözün en yalanıdır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın; birbirinizin (özel hayatına) göz ve kulak dikip (kusur aramayın); birbirinizi kötülüğe teşvîk etmeyin; birbirinizi kıskanmayın; birbirinize kızıp öfkelenmeyin; birbirinize (küsüp) arkanızı çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olun. Hiçbir müslümana kardeşiyle üç günden fazla küs kalmak helâl olmaz.» (4)

«Üç şey ümmetim hakkında sürüp giden kötü hasletlerdendir:

1— Kötü zan beslemek,

2— Haset etmek,

3— Bazı şeyleri uğursuz saymak.»

Bunun üzerine soruldu:

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/169- Tefsîr-i Kurtubî : 16/324
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 16/326
(3) İbn Mâce : Abdullah b. Ömer (R.A.) dan - İbn Kesîr : 4/212
(4) Buharî/vasâya : 8, nikâh : 45, edeb : 57, 58- Müslim/birr : 28- Tirmizî/birr : 56- Ahmed : 2/245

— Ya Resûlellah! Bunları gidermenin yolu nedir? Cevap verdi :

— Zanna kapıldığında araştırıcı olma. Haset ettiğinde Allah'tan bağışlanma dile. Bir şeye bakıp uğursuz saydığında, (onun vehim olduğunu düşünerek) üzerinde durma geç.» (1)

«Kim bir mü'minin ayıbını gizleyip örterse, toprağa diri diri gömülen bir kız çocuğunu diriltmiş gibi (sevâp kazanmış) olur.» (2)

«Adamın biri sordu :

— Ya Resûlellah! Gıybet nedir? Cevap verdi :

— Kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmandır.» (3)

«Müslümanın her şeyi : Malı, ırzı ve kanı müslümana haramdır. Müslümana, şer olarak müslüman kardeşini küçümseyip horlaması yeter.» (4)

İSLÂM AHLÂKINDA FERDÎ VE TOPLUMSAL MÜNASEBETLER

(... يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ) **«Ey imân edenler! Sizden bir kavim diğeriyle alay etmesin..»**

Kur'ân gerek ferdî (bireysel), gerekse toplumsal münasebetlerde herkesin kişiliğini, şeref ve itibarını korumayı öngörür ve peygamberler dışında kusursuz, günahsız ve hatâsız insan olamıyacağına göre, kişileri ve toplumları kusurlarıyla değil, iyilik ve meziyetleriyle; yararlı iş ve amelleriyle değerlendirmeyi emreder. Ancak azgınlık, taşkınlık ve ahlâksızlıkta ileri gidip zararlı düzeye gelenlerin te'dîp edilmesini ve başkalarının onlar hakkında uyarılmasını tavsiye etmekte bir sakınca görmez.

Böylece İslâm Dini, güvenli, huzurlu, ahenkli ve edepli bir toplumu oluşturmada beşerî münasebetlerin sağlıklı yürütülmesi için altı prensip koymuştur :

1— Bir toplum, bir kabile veya aşîret; bir aile, bir fert diğeriyle alay etmesin. Olabilir ki alay edilenler, alay edenlerden hayırlıdır. Zira her fert, aile ve toplum, başkasıyla uğraşmaktansa, önce kendisindeki kusurları, kötülükleri, ölçüsüzlükleri görüp gidermeye çalışmalıdır.

---

(1) Taberânî : Hâris b. Nu'mân (R.A.) dan

(2) Müsned-i Ahmed : 4/148, 153, 158, 159

(3) Tirmizî/birr : 23- Dâremi/rikak : 6- Taberânî/kelâm : 10- Ahmed : 2/384, 386

(4) Müslim/birr : 32- Ebû Dâvud/edeb : 35- Tirmizî/birr : 18- İbn Mâce/fiten : 2- Ahmed : 2/277, 360- 3/491 - 4/168

Aksine bir tutum, İslâm'ın getirdiği din kardeşliğini zedeler, hattâ yıkabilir.

2— Kadınlar da birbirlerini alaya almasınlar.

Sağlıklı, fazîletli bir toplum, iffetli ve vakarlı hanımlarla ölçüsünü bulabilir. Birbirleriyle soyluluk, zenginlik, lüks ve konfor yarışına giren kadınlar, bağlı bulundukları aile ve topluma, sonra da millete zarar vermekle kalmaz, ekonomik sıkıntıya ve gayesiz, havâî kuşakların yetişmesine de sebep olabilirler.

3— Kendi kendinizi de ayıplamayınız.

Tevhîd İnancı'nın gölgesinde biraraya gelenler, kardeşlik bağlarıyla bütünlük arzederler. Birini ayıplayan, dolayısıyla kendini ayıplamış olur. Ayıplanacak bir söz söyleyen veya öyle bir davranışta bulunan kimse de dolayısıyla bağlı bulunduğu toplumu ve aileyi ayıplamış sayılır.

4— Kötü lâkaplarla sataşıp atışmayın..

Müslüman her bakımdan saygılıdır, edep ve terbiyelidir. Başkasını üzecek söz ve davranıştan kaçınması imânının gereğidir. O bakımdan din kardeşini üzecek bir isimle çağırması haram kılınmıştır.

5— İman nîmetine eriştikten sonra din ve ahlâk sınırlarını aşmakla ilgili isim ne kötüdür!

Şüphesiz aklı eren bir insan için «mü'min» ve «kul» sıfatları ne güzeldir! Buna eriştikten sonra başka yakışıksız isim ve sıfatlar takınmak veya takmak kişiliği zedeler, imân vakarına ters düşer. Aynı zamanda edep ve terbiyeyi, sevgi ve saygıyı bozar.

6— İnsan mayası itibarıyla bu gibi günah ve kusurlara kayabilir. Önemli olan, kusur ve günahını idrâk edip hemen Allah'a dönmesini, tevbe ve istiğfarda bulunmasını bilmesidir. Aksi halde kişi zâlimler sınıfına girer ve ona göre geleceğini hazırlar.

Şüphesiz imândan kaynaklanan böyle bir duygu ve düşünce, nefsi kontrol altında tutar ve kişinin içinde mânevî bir bekçi olarak görev yapar.

TOPLUMUN GÜVEN VE AHENGİNİ BOZAN ÜÇ ŞEY

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ ...) «Ey imân edenler! Zann'ın çoğundan kaçının. Şüphesiz ki «zann»ın bir kısmı günahtır..»

Kur'ân, din kardeşliğinin lüzumu üzerinde durduktan sonra, bunu takvâ temeline, takvâyı da imân esasına dayamıştır. Ferdî ve içtimaî münasebetlerin bu doğrultuda devamını sağlamak için de altı prensip koymuştur. Ayrıca toplumun ahenk, güven ve huzurunu ayakta tutmak için de şu üç şeyi de harâm kılmıştır :

1— Başkası hakkında kötü zan beslemek,

2— Başkalarının gizli hallerini araştırmak,

3— Gıybet etmek, toplum arasında söz götürüp getirmek.

Kötü zan, hadîslerde ifâdesini bulduğu gibi, yalanın en kötüsüdür. İnsanı, gerçeği bilmeden yorum ve yargıda bulunmaya iter. Böylece o, yalanla imânın birbirine zıd şeyler olduğunu düşünmez; hele yalanın takvâ ile birarada bulunmasının mümkün olamıyacağını hesaba katmaz. Sonunda kişi şüphelere kapılıp şunun, bunun hakkında kötü zan besleye besleye imânını zayıflatır ve takvâ havasından uzaklaşır.

Ancak zannın hepsinin böylesine tehlikeli ve günah olduğu söylenemez. Çünkü İslâm şeriâtının ibâdetle ilgili bölümlerinde «zann-ı gâlibe» yer verilmiştir. Kıyas, haber-i-vâhid ve benzeri hususlar da bu cümledendir. O halde Kur'ân ve hadîslerde yerilen zan, şüphe doğuran, zarar getiren «kötü zan»dır.

Unutmamak gerekir ki, «gıybet» de, «zan» da Kur'ân'ın anlatımıyla «ism» doğurur, yani günah meydana getirir ve bu da uhrevî cezayı hazırlar.

Bu günahlardan sonra, pişmanlık duyup tevbe ve istiğfarda bulunulduğu takdirde, Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. Onun günahkâr kulunu bağışlaması umulur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İslâm ahlâkıyla ilgili konular üzerinde duruldu ve aydınlatıcı, aynı zamanda yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, üstünlüğün, şeref ve itibarın «takvâ»da olduğu, kim daha çok Allah'tan korkup fenalıklardan sakınırsa, onun daha üstün kabul edildiği açıklanıyor. İman ile İslâm kavramları arasındaki farka değiniliyor. Gerçek mü'minlerin üç önemli vasfı üzerinde duruluyor. İslâm'a girenin kendi lehine mutlu yol seçtiği hatırlatılıyor.

——oOo——

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى وَجَعَلْنَاكُمْ
شُعُوبًا وَقَبَٓائِلَ لِتَعَارَفُوا اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْ اِنَّ اللّٰهَ
عَلٖيمٌ خَبٖيرٌ ﴿١٣﴾ قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُٓوا
اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاٖيمَانُ فٖي قُلُوبِكُمْ وَاِنْ تُطٖيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
لَا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١٤﴾
اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا
وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾ قُلْ اَتُعَلِّمُونَ اللّٰهَ بِدٖينِكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ
عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ
اَنْ هَدٰيكُمْ لِلْاٖيمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿١٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ
غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

M E Â L İ :

13— Ey insanlar! Hakikat biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz ki, sizin Allah yanında en şerefli ve itibarlınız, (O'ndan saygı ile en çok)

korkup (fenalıklardan) sakınanınızdır. Muhakkak Allah bilir ve haberlidir.

14— Bedeviler, «imân ettik» dediler. De ki : «Siz imân etmediniz, belki İslâm'a girdik (zâhiren teslimiyet gösterdik) deyin. İmân henüz kalplerinize girmedi. Eğer Allah'a ve Peygamberine itaât ederseniz, amellerinizden (iyi işlerinizin karşılığında) hiçbir şey eksiltmez. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.»

15— Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Peygamberine imân etmişler, sonra da (imânlarında) şüpheye düşmemişler ve mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihâd etmişlerdir. İşte onlar doğrulardır.

16— De ki : «Siz, dininizi, dindarlığınızı Allah'a mı öğretmek istiyorsunuz?! Allah, göklerde olanı da, yerde olanı da bilir. Allah her şeyi (en iyi) bilendir.

17— İslâm'a girmelerini senin başına kakıyorlar. De ki : «İslâm'a girmenizi benim başıma kakmayın, ama eğer doğru kimselerseniz Allah, sizi doğru yola eriştirdiği için sizi minnet altında tutar.»

18— Şüphesiz ki, Allah, göklerin ve yerin gaybını (görünmeyen her şeyini) bilir. Allah, yapageldiğiniz şeyleri görüp bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

— Ashabdan Sâbit b. Kays (R.A.), mecliste kendisine yer vermiyen adamı anasıyla ayıplamıştı. Bunu işiten Resûlüllah (A.S.) : «Falanca kadından söz eden kimdi?» diye sordu. Sâbit (R.A.) : «Ben idim» deyince, Resûlüllah (A.S.) ona : «Şu cemaatin yüzüne dön de bak, neler görebileceksin?» buyurdu. O da baktı ve : «Beyaz, siyah, kızıl, esmer renkte insanlar görüyorum» dedi. Efendimiz (A.S.) ona : «O gördüklerinden ancak diyanet ve takvâ ile üstün tutulabilirsin» buyurdu. O sebeple ilgili âyetler indi. (1)

Ayrıca bulunduğu mecliste içeri giren din kardeşine yer açmayan kişi hakkında da şu âyet indi : **«Ey imân edenler! Bulunduğunuz toplantılarda size «yer açın» denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin..» (2)**

Diğer bir rivâyete göre :

---

(1) Lübabu't-te'vîl Fi Maani't-Tenzîl : 4/172

(2) Mücadele Sûresi : 11

Mekke fethedildiği gün, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Bilâl'e, Kâbe'nin damına çıkıp ezan okumasını emretti. Bilâl (R.A.) çıkıp ezan okumaya başlayınca, Mekke'nin ileri gelenlerinden Itâb b. Useyd (veya Esîd) : «Allah'a hamd olsun ki, babam daha önce öldü de bugünleri görmedi?» diye mırıldandı. Hars b. Hişâm de : «Muhammed bu siyah kargadan başkasını bulamadı mı?» diyerek öfkesini belirtti. Ebû Süfyan ise : «Bu hususta bir şey söylemek istemem. Çünkü göklerin ilâhının hemen Muhammed'e haber vereceğinden korkarım» dedi. Bunun üzerine Melek Cebrâil yukarıdaki âyetleri indirdi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

Peygamber (A.S.) Efendimiz'den soruldu :

— İnsanların hangisi daha hayırlıdır? Cevap verdi :

— Allah yanında insanların en iyileri ve hayırlıları, Allah'tan en çok korkup fenalıklardan en çok sakınanlarıdır.

— Biz bunu sormuyoruz.

— O halde insanların en iyisi, peygamber oğlu peygamber, Peygamber İbrahim Halîl torunu Yusuf Peygamber'dir.

— Biz ondan da sormuyoruz.

— Siz Arap madenlerinden mi soruyorsunuz?

— Evet...

— Sizin cahiliyet devrinde iyi ve seçkin olanlarınız, -şeriât ahkâmını bildikleri takdirde- İslâm'da da iyi ve seçkinlerinizdirler. (2)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Ebû Zerr'e (R.A.) hitapla şöyle buyurdu :

«Ya Ebâ Zer! Dikkat et ki sen ne kızıldan, ne de siyahtan hayırlısın. Ancak Allah'tan korkup kötülüklerden sakınmanla üstünlük sağlamış olursun.» (3)

«Müslümanlar kardeştirler. Takvâ dışında birinin diğerine üstünlüğü yoktur.» (4)

---

(1) Lübabu't-te'vîl Fî Maani't-tenzîl : 4/172

(2) Buharî/enbiyâ : 8, 14, 19, menâkıb : 20, tefsîr : 12- Müslim/fezâil : 168- Ahmed : 2/431

(3) Müsned-i Ahmed : 5/158

(4) Ebû Dâvud/eymân : 7, imaret : 36, edeb : 38- Tirmizî/hudud : 3, birr : 18, tefsîr : 9- İbn Mâce/ticarat : 45- Ahmed : 2/6, 8, 91, 311, 360 - 3/491 - 4/66, 69, 79

«Hepiniz Adem'in oğullarısınız. Adem ise topraktan yaratılmıştır. Bir kavim ya atalarıyla böbürlenmekten vaz geçer, ya da Allah yanında kara böcekten daha basit kalır.» (1)

«İnsanların en hayırlısı, en çok okuyup, Azîz ve Celîl olan Allah'tan en çok korkan ve en çok iyilikle emredip kötülükten men'eden ve yakınlarıyla en çok ilgi kurandır.» (2)

İSLÂM'DA SOYLU SINIF YOKTUR

(يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى ...) **«Ey insanlar! Hakikat biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık..»**

İslâm, sınıf, milliyet, dil ve renk farkını kaldırıp cihan kardeşliğinin temelini atan son dindir. Baba ve dedelerle; şu veya bu aile veya kabile ve aşîretle övünmeyi, böbürlenmeyi ve bu sebeple imtiyazlı bir sınıf haline gelmeyi hoş karşılamamış ve bunu yasaklamıştır.

Zira İslâm, kişiyi, sahip olduğu imân, irfan, bilgi ve takvâ derecesiyle değerlendirir; Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınmayı üstünlük sebebi olarak gösterir.

İslâm'ın insanı bu hak terazide tarttığını unutanlar veya bilmeyenler, soyluluklarına bakarak başkalarını küçük görürler, kötü lâkap takmaktan, fena zan beslemekten zevk duyarlar. Kendilerini hep üstün tutabilmek için diğer insanların kusurlarını araştırıp teşhir etmeyi kendilerine görev sayarlar.

On üçüncü âyetle, cihan kardeşliğinin kıstası ortaya konmakta ve her türlü soylu ve imtiyazlı sınıf reddedilmektedir. Çünkü insanların hepsi Adem'in oğullarıdır, Adem ise topraktan yaratılmıştır. Bilâl el-Habeşî'nin Kâbe'nin damına çıkıp ezan okumasını emreden Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, bununla bütün dünyaya şunu ilân etmek istemiştir : «Din, renk, ırk ve soy farkı kaldırılmıştır. Allah yanında en saygıdeğer ve en mükerrem insan, Allah'tan en çok korkup, fenalıklardan en çok sakınandır. Kendini bu mânevî dereceye getiren Habeşli siyahî Bilâl elbette Kâbe'nin damına çıkmaya lâyıktır.»

Böyle olmakla beraber, neden insanlar çeşitli kavim ve kabilelere, aşîret ve milletlere ayrılmışlardır? Bu sorunun cevabını yine ilgili âyetin

(1) Hafız Bezzâr : Huzeyfe (R.A.) den

(2) Müsned-i Ahmed : 6/432

son bölümü vermektedir: **«Birbirinizle tanışasanız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık..»**

Şüphesiz yeryüzünde bütün insanların tek bir millet haline gelip birarada yaşaması birçok sıkıntıları, zorlukları ve ihmalleri beraberinde getirirdi. Her şeyden önce dosdoğru tanışma imkânı kalmaz, rekabet duygusu ölür, geçimsizlik, sürtüşme, tartışma ve benzeri durumlar her geçen gün artar ve otokontrol diye bir mekanizma sağlanamazdı.

ŞUÛB VE KABÂİL

Kur'ân, bir bütün halinde olan karaparçasının zamanla parçalanıp kıtalara ayrılmasıyla, her parça üzerinde bulunan insanların birtakım şa'b ve kabilelere ayrıldıklarını dolaylı bir anlatımla haber vererek ilim adamlarına bu konuda ip ucu ve hareket noktası göstermektedir.

Öyle ki: Birçok kabilelerin birleştiği köke, «şa'b» denilmekte ve böylece «şa'b» kabilelerin başı ve aslı sayılmaktadır. Şüphesiz bu bölünmeler ve ayrılmalar, soy-sop ile böbürlenmek için değil, rahat ilgi kurmayı kolaylaştırmak ve dünyaya hareket ve canlılık kazandırmak içindir. Zira Allah her şeyi en iyi bilendir ve her konudan haberdardır.

MİLLET KAVRAMI

Bu kavram Kur'ân'da ayrı; Osmanlıca ve Türkçede ayrı anlama delâlet etmektedir. Kur'ân'da 18 yerde geçen bu isimle din ve şeriât kasdedilmektedir. Buna, Allah'ın peygamberler vasıtasıyla insanlardan yana meşru' kıldığı sistem de diyebiliriz. «İbrahim'in (A.S.) milleti» Onun dini ve teblîğ ettiği şeriâtı demektir.

Osmanlıca'da ise, din, mezhep hakkında kullanıldığı gibi, din veya mezhepte birleşen cemaat ve zümre hakkında da kullanıldığı vakidir.

Türkçe'de, ulus ve benzer özellikleri olan topluluk demektir. O bakımdan Kur'ân'da birçok yerde geçen «kavim» ismini «millet» olarak çevirmeyi uygun gördük. Zira yeni kuşaklar daha çok Türkçe'de çok yaygın olan «millet» kavramını bilirler.

Konumuzu oluşturan âyette ise, yeryüzüne yayılıp üzerinde gruplar halinde yaşayan insan topluluklarından her birine «şa'b» ve «kabile» denilmesinin sebebi gayet açıktır. Şöyle ki: Kur'ân bir memleket sınırları içinde yaşayan insanların tümüne «millet» demez, «şa'b» ve «kavim» der. Aynı zamanda o toplulukta yer alan her boya «kabile» adını verir. «Millet»

ismini, daha çok peygambere izafe ederek kullanır ve bundan ülkede yaşayan ulusu kasdetmez, din ve şeriât ifade ettiğini belirtir. «Millete İbrahim» terkibinde olduğu gibi. Sonra bu isim Allah'a veya başka şahsa izafe edilemez; yani «Millete'llah» veya «Millete Hasan» denilmez.

«Din» ismi ise, hem peygambere, hem Allah'a, hem de ümmetten herhangi bir ferde izâfe edilebilir. Meselâ «Dînüllah», «Dînü Muhammed», «Dînü Ali» denilebilir. Bu da ancak bir şeriatın tümü kasdedildiği zaman böyle kullanılır. Ceza ve hesap, işlenen amel karşılığı olarak kullanıldığı zaman bunlardan hiç birine izafe edilmez.

İSLÂM VE GERÇEK MÜSLÜMAN

(... قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُوا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ) **«Bedevîler, «imân ettik» dediler. De ki : «Siz imân etmediniz, belki İslâm'a girdik (zâhiren teslimiyet gösterdik) deyin..»**

«İslâm» ismi üzerinde hayli durulmuştur. Bunu «silm» yani barış anlamına alanlar, 14. âyetteki bedevîlerin «âmennâ» demesi üzerine, Cenâb-ı Hakk'ın onların «eslemnâ» demelerini beyân buyurmasını delil gösteriyorlar. Öyle ki, ganîmete erişmek için imân ettiklerini söyleyen bedevîler, o gün için «silm»e girmiş bulunuyorlardı. İmân ise, kalp ile tasdîk, dil ile ikrar konusu olduğundan, onların kalplerine sözü edilen ortamda imân henüz girmiş değildi.

Bütün bu açıklama ve tesbitlerden anlıyoruz ki, İslâm, şeriâtte iki anlama delâlet etmektedir : Birincisi, imândan sonra, ondan aşağı derecede gelen bir teslimiyettir ki, yalnız dil ile ikrar kapsamına girer. Bedevîlerin sözü edilen günlerde «eslemnâ» yani «biz İslâm'a girdik, teslim olduk» demeleri gibi. Zâhir ile hükmeden din, onların mallarının ve canlarının korunmasını sağlamıştı. Diğeri ise, kalbî imânla birlikte Hakk'a teslimiyete delâlet eder ki, bu, zahirî bir teslimiyetten ibaret değil, imânla birleşen bir teslimiyettir. İbrahim Peygamber'in (A.S.) «Eslemtü li-Rabbi'l-âlemîn», «Ben, âlemlerin Rabbına inanıp teslim oldum» demesi gibi.

ALLAH VE RESÛLÜNE MUTLAK İTAAT

(... وَاِنْ تُطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا) **«Eğer Allah'a ve Peygamberine itaât ederseniz, amellerinizden (iyi işlerinizin karşılığında) hiçbir şey eksiltmez..»**

Hakikî müslüman, içiyle, dışıyla, kalbiyle, organlarıyla şüpheden ve gösterişten uzak anlamda itaât eden kimsedir. Kendini bu çizgiye getiren mü'minlerin iyi-yararlı amellerinden hiçbir şey karşılıksız kalmaz ve fazlasıyla mükâfatlandırılır. Zâhiren İslâm'a girenlere gelince : Öylesi hakikî müslim ve mü'min kabul edilemiyeceğinden dolayı, iyi-yararlı amelleri Allah yanında boş ve anlamsızdır, onun için uhrevî mükâfat söz konusu değildir. Çünkü Cenâb-ı Hak ancak gerçek imândan kaynaklanan amelleri kabul eder.

Böylece şüpheciler ve ikiyüzlü dönekler uyarılmakta, ölmeden önce iyi niyet ve ıhlâsa dönmeleri önerilmektedir. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; ama kalplerinize ve amellerinize bakar»** (1) buyurarak zahiren iyi-yararlı görülen amellerin temelinde mutlaka samimi ve hakikî imânın bulunmasına işârette bulunmuştur.

SADIK MÜ'MİNLERİN ÖZELLİKLERİ

(إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ ...) **«Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Peygamberine imân etmişler, sonra da (imanlarında) şüpheye düşmemişlerdir..»**

Kur'ân bu âyetle, sadık mü'minlerin dört önemli vasfını, diğer bir anlatımla dört özelliğini sıralayarak, bu yüksek şerefe erişmek için birtakım külfetlere ve fedakârlıklara gerek bulunduğuna işaret etmektedir:

1— Allah'a dosdoğru imân ve teslimiyet,

2— Şirke, inkâra yol açacak her türlü şüpheden kalbi uzak tutup buna özen göstermek,

3— Mal ve can ile Allah yolunda (İslâm'ın ve insanlığın selâmeti için) kutsal savaşa katılmak,

4— Resûlüllah'a (A.S.) dosdoğru inanmak ve uymak..

Böylece Kur'ân, kalbî ve bedenî ibâdetle, malî ibâdeti birleştirmektedir. İmân kalbe dayalı bir mânadır; iyi-yararlı ameller onun en tabii mahsulüdür ve aynı zamanda kulun imân sadakatının başlıca belirtilerinden biridir.

---

(1) Müslim/birr : 32- İbn Mâce/zühd : 9- Ahmed : 2/285, 539

İSLÂM'I DİN SEÇENLERDEN, BUNU MİNNET DUYGUSU HALİNE GETİRENLER UYARILIYOR

(يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ ...) «İslâm'a girmelerini senin başına kakıyorlar. De ki : «İslâm'a girmenizi benim başıma kakmayın; ama eğer doğru kimselerseniz Allah sizi doğru yola eriştirdiği için sizi minnet altında tutar.»

Özellikle bedevîler, Peygamber'e (A.S.) karşı savaşmayıp İslâmiyeti din olarak seçmelerini zaman zaman başa kakıyorlardı. Bu tutumları onların henüz hakiki imânın zevkini duymadıklarını; İslâm'a intisaplarının birtakım sosyal ve ekonomik meselelere dayandığını gösteriyordu. 14. âyet ile 17. âyetler inince, ilâhî beyân bedevîler üzerinde geniş tesir meydana getirdi. Allah'ın kalplerde ve kafalarda dönüp dolaşan niyet ve düşünceleri de bildiğini anlamakta gecikmediler. O bakımdan çoğu kalbindeki şüphe ve tereddüdü attı. Ancak onlar henüz yeterince İslâm kültürünü alma imkânı bulamadıkları için ara-sıra Peygamber'e (A.S.) serzenişte bulunurlardı. Hz. Peygamber (A.S.) terbiye ve nezaketi gereği onların bu gibi söz ve davranışlarını hoş karşılar ve kısa zamanda onları eğitip olgunlaşma çizgisine getirmeye gayret ederdi. Cenâb-ı Hak, onları sadakate ve imân zevkine dâvet ederek, uyanmalarını dilemekten ve yol göstermekten elbetteki çekinmezdi. İşte ilgili âyetler bu amaca yönelik olarak indirilmiştir.

Hucurat Sûresi'ne «Allah ve Resûlünün huzurunda ileri gitmeyin, onların buyruklarını aşmayın..» emriyle başlandı. İlâhî hidâyete lâyık görülenlerin bundan böyle şükretmelerinin gereği üzerinde durularak, Cenâb-ı Hakk'ın insanların işleyegeldikleri her şeyi hakkıyla görüp bildiği belirtilerek sûre noktalandı.

Bizi bu sûrenin de tefsirine muvaffak eyleyen Rabbımıza hamd-u senâlar; Allah'ın muradını bize en güzel şekilde açıklayan Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

KAF SÛRESİ

el-Hasan, Atâ', İkrime ve Câbir'e göre: Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas'a (R.A.) göre: 38. âyeti dışında tamamı Mekke'de inmiştir. (1)

Ümmu Hişâm bint Hârise b. Nu'mân (R.A.) diyor ki: «Bizim tandırımızla Resûlüllah'ın (A.S.) tandırı birdi, yani iki aile bir tandırı kullanırdık. Bu iki yıl kadar devam etti. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz her cuma günü minber üzerinde cemaate Kaf Sûresini okurdu. Ben de bu sûreyi olduğu gibi O'nun lisanından alıp öğrendim.» (2)

Hz. Ömer (R.A.), birgün Ebû Vâkıd el-Leysî (R.A.)den, Resûlüllah (A.S.) Efendimizin kurban ve ramazan bayramlarında hangi sûreyi okuduğunu sordu. O da şöyle dedi: «Her iki bayramda da Kaf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd.. sûresini okurdu. Ayrıca İkterebeti's-saatü ve'n-şakka'l-kamer sûresini okurdu.»

Câbir b. Semûre (R.A.) de diyor ki: «Resûlüllah (A.S.) sabah namazında (bazan) Kaf Sûresi'ni okur ve öylece namazı hafif tutardı.» (3)

Âyet sayısı : 45

Kelime » : 375

Harf » : 1477 veya 1494 (4)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Müşriklerin peygamberliği ve ikinci hayata kaldırılmayı inkâr etmeleri konu ediliyor.

(1) Fethü'l-Kadîr/Şevkanî : 5/70
(2) Müsned-i Ahmed : 6/435, 436, 463
(3) Tefsîr-i Kurtubî : 17/1
(4) Tefsîrü Ğarâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisabûrî : 26/98 - Lübabu't-te'vîl: 4/174

2— Göklere ve onlardaki dengeli, düzenli nizama ve görüntüye; yere ve ondaki bitki örtüsüne ve inen yağmura ilim gözüyle bakmamız tavsiye ediliyor.

3— İnkâra sapan azgın kavimlerin kalıntılarına bakıp inkârcıların ibret ve öğüt almaları tavsiye ediliyor.

4— İnsanın gerek duygu ve düşüncelerinde, gerekse fiillerinde ve ibâdet anlamında iş ve amellerinde büyük sorumluluklar taşıdığı hatırlatılıyor. Her söz, iş ve amelin anında yazılıp tesbit edildiğine dikkatler çekiliyor.

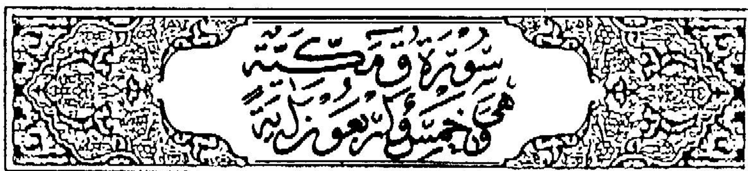
5— Göklerin ve yerin boş ve anlamsız ve amaçsız yaratılmadığı bildiriliyor.

6— Kur'ân'ın, anlayabilen kalpler için katıksız öğüt olduğu açıklanıyor.

7— Allah'a ortak koşan inkârcı sapıkların katı inkâr ve inatlarına karşı Hz. Peygamber (A.S.) teselli ediliyor.

8— Peygamber'in (A.S.) gece ve gündüz Hakk'ı tesbîh etmesi emrediliyor.

9— Allah'ın va'dine güvenip, tehdîdinden korkan mü'minlere Kur'ân ile öğüt verilmesi üzerinde duruluyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَج۪يدِ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُٓوا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ
هٰذَا شَيْءٌ عَج۪يبٌ ﴿٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً ذٰلِكَ رَجْعٌ بَع۪يدٌ ﴿٣﴾ قَدْ عَلِمْنَا
مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَف۪يظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ
لَمَّا جَٓاءَهُمْ فَهُمْ ف۪ٓي اَمْرٍ مَر۪يجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُٓوا اِلَى السَّمَٓاءِ فَوْقَهُمْ
كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا
وَاَلْقَيْنَا ف۪يهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا ف۪يهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَه۪يجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً
وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُن۪يبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً مُبَارَكاً
فَاَنْبَتْنَا بِه۪ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَص۪يدِ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ
نَض۪يدٌ ﴿١٠﴾ رِزْقاً لِلْعِبَادِ وَاَحْيَيْنَا بِه۪ بَلْدَةً مَيْتاً كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

M E Â L İ :

1— Kaf.. Çok şerefli saygıya lâyık, hayırlı, bereketli Kur'ân'a and olsun.

2-3— Hayır, içlerinden kendilerine uyarıcı bir peygamberin gelmesine şaştılar da, kâfirler : «Bu şaşılacak şey!» dediler. «Biz öldüğümüz ve toprağa dönüştüğümüz zaman (tekrar dirilecek miyiz?) Bu, uzak, çok uzak bir dönüş!.»

4-5— Biz, muhakkak yerin onlardan neyin (çürütüp) eksilttiğini biliriz. Yanımızda (her şeyin yazılı bulunduğu) muhafazalı bir kitap vardır. Hayır, onlar hak kendilerine gelince yalanladılar. Bu bakımdan onlar, kararsızlık ve perişanlık içindedirler.

6— Üstlerindeki göğe bakmıyorlar mı? Onu nasıl kurup meydana getirdik ve (yıldızlarla, sistemlerle) süsledik. Onda hiçbir yarık (dengesizlik, uyumsuzluk) da yoktur.

7— Yeryüzünü de (nasıl) yaydık, onda sâbit büyük dağlar koyup oturttuk ve her güzel türden çift çift bitirdik, (bunlara dikkatle bakmıyorlar mı?).

8— (Bu eserler ve taşıdığı hikmetli faydalar) Hakk'a yönelip gönül veren her kul için bir gönül gözü, bir hatırlatma ve öğüttür.

9-10— Gökten mübarek (feyizli, bereketli) su indirdik de onunla bahçeler, biçilecek taneler; tomurcukları sıra sıra birbiri üstüne gelen yüksek hurma ağaçları yetiştirdik.

11— Kullar için rızıktır (bunlar). Ve biz, o su ile ölü bir beldeyi dirilttik. İşte (dirilip toprak altından da) çıkmak böyledir.

KAF HARFİ

Kaf : Bu harf üzerinde hayli durulmuş ve az farklı yorumlarda bulunulmuştur :

1— Bu bir anddır ki sûrenin önemini belirtmekte ve harflerle and edilmesi, 28. sûrede belirtildiği gibi, âdet-i ilâhiye'den olduğu söylenmektedir.

2— Sûrenin ismidir. Ancak delâlet ettiği mânayı Allah bilir.

3— Allah'ın isimlerinden bir isimdir.

4— Kur'ân'ın isimlerinden biridir.

5— Cenâb-ı Hakk'ın (kaf) harfiyle başlayan sıfatlarının anahtarıdır. Örneğin «Kadir», «Kayyum» «Kadîm» bu cümledendir.

6— İlâhî takdîrin yazılıp bağlandığının ifade edildiğine; olmuş olacak şeylerin ezelde tesbitle kaleme alındığına delâlet eden bir işârettir.

7— Sûrenin başında gelen hece harflerinden biridir. (1)

8— Allah ile Peygamberi arasında bir şifredir. Aynı zamanda sûrenin hikmetinin remzidir.

KUR'ÂN-I MECÎD

(قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَج۪يدِ) «Kaf.. Çok şerefli saygıya lâyık, hayırlı, bereketli Kur'ân'a and olsun.»

Ölümden sonra insanın diriltilip ikinci hayata kaldırılacağı, Kur'ân-ı Mecîd'e yemin edilerek açıklanmaktadır. Bu, konunun önemini ve üzerinde dikkatle durulmasının gereğini belirtmek için kullanılan bir anlatım şeklidir.

Kur'ân-ı Kerîm'in hangi sûre veya âyetinde Cenâb-ı Hak bir şeye and içerek konuya başlarsa, mutlaka o şey ve o konunun çok faydalı veya çok önemli olduğuna bir işaret söz konusudur. Aynı zamanda bu tarz bir ifadenin uslûb-i ilâhî olduğu söylenebilir.

Kur'ân'ın sıfatlarından biri de «Mecîd»dir. Aynı zamanda Allah'ın 99 isminden biridir. Bu, şanlı, şerefli, saygın, her türlü tâ'zîme lâyık, çok hayırlı ve bererekli gibi mânalara delâlet etmektedir. Aynı zamanda kerîm, azîm ve derecesi çok yüksek anlamında da kullanıldığı söz konusudur.

YOL GÖSTEREN UYARICI PEYGAMBERİN GELMESİNE ŞAŞANLAR

(بَلْ عَجِبُٓوا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا شَيْءٌ عَج۪يبٌ) «Hayır, içlerinden kendilerine uyarıcı bir peygamberin gelmesine şaştılar da, o kâfirler : «Bu, şaşılacak şey!» dediler.»

Her şeyin insan için, insanın da sonsuz bir hayata namzet olarak Allah için yaratıldığını bilmeyenler; Allah'ı kemal sıfatlarıyla; hılkatın hikmet ve felsefesini incelikleriyle idrak etmiyenler, elbetteki peygamber gön-

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/174- Tefsîr-i Kurtubî : 17/3- Tefsîr-i İbn Kesîr: 4/221

derilmesini hayretle karşılarlar ve bunun şaşılacak bir olay olduğunu söylerler. Çünkü imân ve irfandan, ilim ve hikmetten nasibini almayan akılla bu hakikatleri anlamak çok zordur.

Dünkü putperest müşriklerin iddia ve tutumu ne ise, bugünkü materyalist ve komünistlerin de iddiası odur. Ancak aralarındaki fark: Birincilerin iddialarının temelinde koyu bir cehalet ve bilgisizlik; ikincilerin iddiasının temelinde sahte bilimsellik yatmaktadır.

ÇÜRÜYEN BEDENİN DİRİLTİLMESİNİ İMKÂNSIZ KABUL EDENLER

(أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذَٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ) **«Biz öldüğümüz ve toprağa dönüştüğümüz zaman (tekrar dirilecek miyiz?) Bu, çok uzak, çok uzak bir dönüş.»**

Müşrik Araplar, peygamber ve kitabın haber verdiği ikinci hayata inanmıyorlardı. Bu husustaki ilâhî beyânları bir türlü o kısır akıllarına sığdıramıyor ve inkârda ısrar edip duruyorlardı.

Varlık âleminin oluşumunu ve bununla ilgili kanunları, mevcut düzen ve dengenin kusursuz bir plâna göre var kılındığını göremiyor ve o bakımdan en kestirme yolu seçerek inkâra sapıyorlardı.

İslâmiyet ise, bu gibi önemli konuları, ilim ve irfanı sağlam imânla birleştirmek suretiyle anlamanın mümkün olduğunu yer yer açıklarken, kıyâmete kadar bu ölçünün değişmiyeceğini hatırlatmaktadır.

TOPRAĞIN NELERİ ÇÜRÜTÜP NOKSANLAŞTIRDIĞI KONUSU

(قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ) **«Biz muhakkak yerin onlardan neyin (çürütüp) eksilttiğini biliriz. Yanımızda (her şeyin yazılı bulunduğu) muhafazalı bir kitap vardır.»**

Kâinat en küçük parçasından en büyüğüne kadar her şeyiyle bir hesaba göre var kılınıp düzenlenmiştir. Kaybolan hiçbir şey yoktur. Değişme, başkalaşma, dönüşme söz konusudur. Nasıl sperma, topraktan alınan gıdalarla erkekte oluşuyor, sonra ana rahmindeki yumurtayla birleşip dölleniyor ve bir süre sonra insan şekline giriyorsa, ölen bir insan bedeni de aslı olan toprağa dönüşüyor; ruhu ise, Allah'tan geldiği gibi, yine O'na dönüyor. Bu, bir kanundur ki şaşmadan hükmünü yürütür. Dünyanın ömrü bitip ruhlar âleminden yeryüzüne inecek insan ruhu kalmayınca, mevcut düzenin süresi tamamlanmış olur ve bu sebeple bozulur. Bir süre sonra

ikinci hayata uygun yeni bir düzen meydana getirilir. Toprağa karışıp belirsiz hale gelen insan bedeni, -sperma misali- yeniden oluşmaya başlar. Ancak biz henüz bu oluşma kanununu bilmemekteyiz. Tıpkı bir sebze tohumu gibi, vakti gelince topraktan gıdasını alıp filizlenir, büyür; olgunlaşınca da ruhu gelip ona yerleşir. Böylece ikinci beden, ruhun ikinci kılıfı sayılır.

Bütün bunlar önceden ilâhî ilmin tesbitiyle Levh-i Mahfuz'a yazılmıştır. Artık onun değişmesi söz konusu olamaz.

İNKÂRCI MADDECİ HEP KARARSIZDIR VE UMUTSUZDUR

(بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ) **«Hayır onlar hak kendilerine gelince yalanladılar. Bu bakımdan onlar kararsızlık ve perişanlık içindedirler.»**

İnkârcı maddeci hep bâtılın savunucusudur. Karşısına hak çıkınca büsbütün hırçınlaşır, katı bir inat içinde saldırıya geçer. Bu da içindeki kararsızlık, şaşkınlık ve umutsuzluktan kaynaklanır. Hak ile karşılaşmadan önce bu hususlardaki duygu ve düşüncesinin alanı dar ve sığdır. Hakkın antitez hüviyetiyle ortaya çıkması, onun duygu ve düşüncesini kamçılar; bir yandan da akıl ve idrâkine seslenir. Derken ya hidâyet nasip olur, ya da şaşkınlık ve kararsızlığı artar.

Yukarıdaki âyetle, kâfirin iç yapısındaki bu kararsızlık çok anlamlı bir cümleyle belirleniyor : **«Onlar kararsızlık ve perişanlık içindedirler.»**

DUYGUDAN AKLA GEÇİŞ

(... أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ) **«Üstlerindeki göğe bakmıyorlar mı? Onu nasıl kurup meydana getirdik ve (yıldızlarla, sistemlerle) süsledik. Onda hiçbir yarık (dengesizlik, uyumsuzluk) da yoktur..»**

Kur'ân'ın yüksek ve çarpıcı metotlarından biri de şudur : Önemli bir şeye yemin edilerek konuya geçilir. İnkârcıların iddialarına parmak basılıp uyarılar yapılır. Sonra hakkın kapısı aralanıp bilgiler verilerek duygu ve düşüncelere seslenilir. Arkasından duyguyu aklın buyruğuna vermek suretiyle bilimsel muhtevada belge ve deliller sıralanır. Nitekim 6,7,8 ve 9. âyetlerle bu belgeler maddeler halinde sıralanmaktadır. Şöyle ki :

1— **«Üstlerindeki göğe bakmıyorlar mı? Onu nasıl kurup meydana getirdik ve (yıldızlarla, sistemlerle) nasıl süsledik; onda hiçbir yarık, (dengesizlik, uyumsuzluk) da yoktur.»**

Gökteki yıldızlar, sistemler sağlam fiziksel kanunlarla düzenlenmiş ve kesin ölçülere göre dengelenmiştir. Öyle ki, bir sistem diğerinin, bir yıldız başkasının sınırına, yörüngesine geçmemekte, kendine ait sınırda hareketini sürdürmektedir.

Âyette **«vema leha min fürûc»** denilerek, yarık, çatlak, eğrilik ve ahenksizlik bulunmadığına dikkatler çekilmektedir. Bu, gök cisimlerinde ve bağlı bulundukları sistemlerde bir dengesizlik, uyumsuzluk, gelişigüzellik olmadığını beyân içindir. Günümüze kadar astronomi üzerindeki ilmî çalışmalar bu gerçeği kısmen tesbit edip ortaya koyabilmişse de henüz tamamen şüphecilikten sıyrılamamıştır. Ama gelecekteki daha ciddi ve kararlı araştırma ve tesbitler Kur'ân'ı doğrulamaktan öteye geçemiyecek ve her buluş ve tesbit bu ilâhî kitap karşısında baş eğecektir.

2— **«Yeryüzünü de (nasıl) yaydık; onda sâbit büyük dağlar koyup oturttuk..»**

Yerkürenin, canlıların yaşamasına uygun düzenlendiği, iklim, rüzgâr, maden ve su kaynaklarının hazırlandığı belirtilmektedir. Bütün bunların belli bir süreye kadar insanların ihtiyacını karşılayacak ölçüde düzenlendiğini ve bir plâna göre yerküreye serpiştirildiğini görmemek, anlamamak mümkün mü? Jeolojik devirlerde yer altında oluşturulan kömür ve petrol kaynakları delil olarak yetmiyor mu?

3— Yeryüzünde sabit dağların meydana getirilmesi olayı ise, ayrı bir delil ve belge olarak karşımızda durmakta ve bizi ilâhî ilmin sınırsızlığına, kudretinin eşsizliğine çekip götürmektedir. Su kaynaklarının oluşmasında, iklimin ayarlanmasında, canlı türlerinin yerleşmesinde dağların önemini kim inkâr edebilir. Ayrıca günümüzde yapılan bilimsel araştırmalar şunu da ortaya koymuş bulunuyor : «Kömürü meydana getiren bitkiler, kömürün çökeldiği ve oluştuğu göl alanını sınırlayan ve çevreleyen dağlık yükseltilerde gelişir. Göl tabanının çökmesi ile yüseklik farkı artar ve çevre yükseltilerden akarsular toprak, çakıl gibi malzemelerle ağaç, bitki ve bunların kalıntılarını göle daha hızlı taşır ve kömürü oluşturan bu malzemenin daha hızlı çökelmesi sağlanır.
turan bu malzemenin daha hızlı çökelmesi sağlanır.

Diğer bir deyişle dağların sebebiyet verdiği yükseklik farkları kömür oluşumu için özellikle büyük ve geniş yayılım sunan kömür havzalarının oluşumu için ilk şartlardan birisidir.» (1)

4— **«Ve her güzel türden çift çift bitirdik..»**

---

(1) Türkiye I. Kömür Kongresi Araştırmaları : 1978

«Zevciyet Kanunu» bütün canlılarda mevcuttur. İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler bu kanuna bağlı kalarak türlerinin devamını sağlamakta ve yürütmektedirler. (1) Aynı zamanda her şeyin karşıtının bulunması da söz konusu olabilir.

5— «Gökten mübarek (feyizli, bereketli) su indirdik de..»

Bu âyetle, yağmurun oluşma kanunları ve safhaları üzerinde düşünmemiz ilhâm ediliyor. Bir devridâim halinde denizlerin, ırmakların ve göllerin buharlaşıp yükselmesi, çok mükemmel bir düzenleyicinin ve proğramlayıcının varlığına şâhit değil midir?

«Hayat madde ile birlikte ezelden beri mevcuttur» deyip işin içinden çıkmak kimi nereye ve hangi gerçeğe götürebilir? Şuursuz maddenin, kendiliğinden en ince hesaplara ve kusursuz plân ve proğrama bağlı bir düzen oluşturması düşünülemez. Her şey yüksek bir kudretin damgasının izini taşımakta ve her sistem, eşi, benzeri bulunmayan bir yaratıcının varlığını yansıtmaktadır. Aksini isbat etmek hiçbir zaman mümkün olmamıştır ve olmayacaktır da.

GÖKLERLE YER, İNSAN OĞLUNA RIZIK VERMEKTE YARIŞMAKTADIR

(رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَاَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ) **«Kullar için rızık (bunlar). Ve biz, o su ile ölü bir beldeyi dirilttik. İşte (dirilip toprak altından da) çıkmak böyledir.»**

Hazırlanan rızık plânı, insan ve diğer canlıların ihtiyaç nisbetiyle orantılıdır.

Toprağın üst tabakasında humus (bitki ve hayvanlardan meydana gelen madde) toprağı verimli hale getirir. Böylece her desimetre küp toprağın içinde «bakteri» adı verilen ve ancak mikroskopla görülebilen milyonlarca küçücük canlılar, bitkicikler vardır. Aynı zamanda küf bitkileri ve sayısı belirsiz hayvancıklar da mevcuttur. Bu, öyle bir düzenleme ve ayarlamadır ki, toprağın istenileni verebilmesi son derece lüzumludur ve her yanıyla ilâhî formüllemenin eseridir. Ancak bütün bunlar rızık vermeye kâfi sayılmazlar. Suya ihtiyaç vardır. Bu da daha çok yağan yağmurla karşılanmaktadır.

(1) Bilgi için bak : Hac Sûresi : 5, Şuârâ Sûresi : 10, Ra'd Sûresi : 3 ve Zâriyat Sûresi 49. âyetlerin tefsîri

Bütün bu ünitelerin düzenli, sistemli faaliyetiyle yeryüzünde solup çer çöp haline gelen hayat yeniden başlar.

İşte ölüm, kabir ve âhiret de bundan farksız bir yenilenme ve hayata dönmedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, peygamberin gönderilmesine şaşan inkârcıların tutum ve anlayışları konu edildi. Sonra da öldükten sonra ikinci hayata kalkmayı akıllarına sığdıramıyan maddecilerin düşünce ufkunu genişletmek ve akıllarını çalıştırmak için birtakım bilimsel belgeler ve temel bilgiler sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, daha önce gönderilen peygamberleri yalanlayan sekiz kadar inkârcı kavim misal veriliyor ve bu yüzden ilâhî tehdîdi hakkettikleri belirtiliyor. Sonra da ikinci hayata kaldırmanın Allah için bir zorluk ve yorgunluk teşkil etmiyeceği üzerinde durularak, O'nun kudretinin sınırsızlığına işâret ediliyor.

——oOo——

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ
وَإِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ
فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

M E Â L İ :

12-13— Onlardan önce Nuh kavmi, Ressli'ler, Semûd, Âd, Fir'avn ve Lût'un kardeşleri,

14— Eykeli'ler, Tubba' kavmi de (gönderilen peygamberleri) yalanladılar. Evet bunların her biri, peygamberleri yalanladılar. Böylece tehdîdimi hakketmişlerdir.

15— İlk yaratmak ile yorulduk mu? Hayır, onlar yeniden yaratılma hususunu karıştırıp şüphe içindedirler.

İKİNCİ HAYATA KALDIRILMAYI İNKÂR EDENLER

(... كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ) **«Onlardan önce Nuh kavmi, Ressli'ler, Semûd, Âd, Fir'avn ve Lût'un kardeşleri de......yalanladılar.»**

İkinci hayatı inkârın tarihi çok gerilere uzanmaktadır. Arap Yarımadası'nda yaşayan kavimlerin çoğu putperest idi. Onlar genellikle Âhiret'e inanmazlar; maddecilerin iddia ettikleri gibi, «insan doğar, bir süre yaşar, sonra ölür, toprağa karışarak birsürü parazitlere dönüşür. Böylece hayat sona erer; dönüşü mümkün olmayan dönüşümlere uğrar» diyerek Peygamber'in (A.S.) getirdiği ilâhî haberleri reddederler.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onların bu bilgisizce inkârlarına, inatla küfrü savunmalarına üzüldü. Cenâb-ı Hak, bu gibi inkâr ve inat havasının yeni bir olay olmadığını açıklayarak, o bölgede yaşamış olan inkârcı sekiz kavmi misal veriyor :

1— Nuh Kavmi.

Nuh Peygamber (A.S.) ilk resûllerdendir. İlim adamlarının çoğuna göre, 950 yıl yaşamıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de, Onun kendi kavmi arasında 950 yıl kaldığı belirtilmektedir. Nuh Kavmi koyu putperest idi. Uzun yıllar Hakk'a dâvet edilmelerine rağmen, çok azı dışında Nuh Peygambere imân eden olmadı. Küfür ve azgınlıkta çok ileri gidip belli çizgiye yaklaştıklarını gören Nuh Peygamber, onların yok edilmelerini dileyerek Allah'a duâ etti. Duâsı kabul olundu. Kur'ân'a göre Cudî, Tevrat'a göre Ararat dağında karar kılan gemideki mü'minlerden başka o bölgelerde hayatta kalan olmadı.

Ararat, «Ağrı Dağı» diye yorumlanmıştır. Cudî ise, Güneydoğu Anadolu'da Şırnak ve Silopi ilçe merkezleri arasında yer almaktadır. Bu kayıtlar Nuh Peygamber'in (A.S.) hangi bölgede yaşadığı hakkında ip ucu vermekte ve araştırıcılar için hareket noktasını belirlemektedir. (1)

2— Ashab-ı Ress.

Furkan Sûresi 38. âyetin tefsîrinde açıkladığımız gibi, Ashab-ı Ress hakkında farklı tesbit ve yorumlar yapılmıştır :

a) Ress adında büyükçe bir kuyuları bulunan putperest bir kavimdir. Daha çok hayvancılıkla geçimlerini sağladıkları söylenir. Cenâb-ı Hak onları doğru yola dâvet etmek üzere Şuayb veya başka bir peygamberi gön-

(1) Bilgi için bak : Hûd Sûresi : 44. âyetin tefsiri

dermiştir. İnanmadıkları ve azgınlıkta ileri gittikleri için büyük bir sarsıntı sonucu kuyularıyla birlikte yerin dibine batırılmışlardır.

b) Yemame bölgesinde meşhur bir kuyunun bulunduğu kesimde yaşayan putperest bir kavmin adıdır.

c) Tâbiîn'den Saîd b. Cübeyr'e göre : Hanzele b. Safyan adında bir peygamberin gönderildiği putperest bir kavim konu edilmekte ve o yörece meşhur olan isimleriyle anılmaktadırlar.

d) Antakya'da İsa Peygamber'in (A.S.) Havarîlerine inanan Habîb en-Neccar'ı öldüren bir kavmin o tarihteki ismidir.

e) Bunların bir diğer adı «Ashab-ı Uhdûd»dur. Uhdûd, kara parçasında uzunca bir yarık anlamına gelir. Orada yaşayan inkârcı azgınların, kendilerini hakka çağıran mü'minleri, derin bir yarıkta yaktıkları ateşe atarak hayatlarına son verdikleri söylenir.

Nitekim Burûc Sûresi'nde bu kavimden söz edilmektedir.

3— Semûd Kavmi.

Asûr hâkimiyetinde yaşayan putperest bir kavim olduğu; Hicaz ile Hicr arasında yaşadığı bilinmektedir. Nitekim o bölgede yapılan kazılarda birtakım belgeler elde edilmiştir. Önemine binâen Kur'ân'ın 26 yerinde bu kavimden söz edilmekte ve ibretli safhaları anlatılmaktadır.

4— Âd Kavmi.

Umman ile Dahraman arasında bir yörede yaşadıkları bilinmektedir. Sâlih Peygamber onlara gönderilmiştir. Fiziksel yapıları itibariyle de güçlü bir kavim sayılan Âd Kavmi, şiddetli bir kasırgayla yok edilmiştir. Araplarca az-çok durumları bilinen bu kavimden Kur'ân'ın 24 yerinde bahsedilmekte ve ibret, öğüt alınacak safhalarına dikkatler çekilmektedir.

5— Fir'avn.

Fir'avn, Mısır hükümdarlarına verilen ortak bir isimdir. Daha çok Musa Peygamber ile mücadele eden kral hakkında kullanılmış ve tarihçilerce adının II. Ramses olduğu belirlenmiştir. Bu tarihî olay da Kur'ân'ın 74 yerinde anılmakta ve çoğu yerinde yaşamakta olan inkârcı toplum ve milletlere tarihin tekerrür edeceğini hatırlatır anlamda yönlendirici safhaları nakledilmektedir.

6— Lût Kavmi.

Sodomlu'lara gönderilen Lût Peygamber kıssası çok daha ibretli bir muhtevadadır. Lût Peygamber'in Sodomlu'ların yakın hemşehrisi olduğu

anlaşılmakta ve bundan dolayı Kur'ân'da «Lût'un kardeşleri» sözü kullanılmaktadır. Cinsel sapıklığın milletleri hangi çizgiye getirdiğine en ibretli misali teşkil ettiğinde şüphe yoktur. Bunun da önemi göz önüne alınarak Kur'ân'ın 27 yerinde Lût (A.S.)dan ve kavminden söz edilmektedir.

7— Ashab-ı Eyke.

Şuayb Peygamber'in (A.S.) gönderildiği kavim kasdedilmektedir. Medyenli'ler daha çok ormanlık, sık ağaçlı bir bölgede yaşadıkları için onlara, bu mânaya delâlet eden «Ashab-ı Eyke» de denilmiştir.

Medyen, Filistin ile Hicaz arasında Kızıldeniz sahilinde bir bölgedir.

8— Kavm-ı Tubba'.

Duhân Sûresi 37. âyetin tefsîrinde geçtiği üzere, Tubba' : Yemen krallarının ortak adıdır. Himyerîler'e bu ismin verildiği de söylenir. Daha çok Yemen'de hükmeden krallardan biri, Ahmed b. Hanbel'in rivâyetine göre, İslâm'a girmişti, yani Hakk'a teslîm olup peygamber yolunu seçmişti. Kavmi ise, ateşe tapıp azgınlıkta ileri gittikleri için yok edilmişlerdir.

Tubba'ın peygamber veya sâlih bir kişi olduğu da söylenir.

Böylece Mekkeli putperest azgınlar uyarılarak tarihin bir gün yine tekerrür edeceği hatırlatılıyor ve yaşamakta olan inkârcıların da bu sekiz kavim hakkında araştırma yapıp ibret almaları isteniliyor.

YORGUNLUK HİSSETMEK, KUDRETİN AZALMA VEYA KESİLMESİNE İŞARETTİR

(أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ) **«İlk yaratmak ile yorulduk mu? Hayır, onlar yeniden yaratılma hususunu karıştırıp şüphe içindedirler.»**

Cenâb-ı Hak nasıl öncesiz ve sonrasız ise, kudreti de öyledir. Başlangıcı ve sonu olan her şey sonradan yaratılmıştır.

Gerçek bu olunca, Cenâb-ı Hak, kâinatı ve ondan bir parça olan insanı yaratınca kendisinden yana bir yorgunluk duyması elbetteki söz konusu olamaz. Aksi halde öncesizlik ve sonrasızlık vasfı ve bu anlamdaki kudretinin özelliği kalkar.

Birinci yaratmaya kudreti yeten Allah, ikinci defa yaratamaz mı? Kudret aynı kudret, bir eksilme, yorgunluk duyma diye bir arızî hal mümkün değildir. İşte 15. âyetle bu önemli konu işlenmekte ve özet mahiyetinde aydınlatıcı bilgi verilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarihin tekerrür edeceği hatırlatılarak inkârcı azgınlar uyarıldı ve sekiz kavmin elim akibeti misal verildi. Sonra da ilâhî kudretin ikinci hayatı mutlak surette meydana getireceği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın insana şah damarından daha yakın olduğu konu ediliyor ve insanın söz ve davranışlarını anında tesbit edip yazan meleklerin varlığına dikkatler çekiliyor. Arkasından ölüm sekeratı ve Âhiret günündeki ahval üzerinde durularak birtakım yönlendirici bilgiler veriliyor.

——oOo——

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ نَفْسُهُ ۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ
اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرٖيدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمٖينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
قَعٖيدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقٖيبٌ عَتٖيدٌ ﴿١٨﴾ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ
الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ۜ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحٖيدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ۜ ذٰلِكَ
يَوْمُ الْوَعٖيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهٖيدٌ ﴿٢١﴾ لَقَدْ
كُنْتَ فٖي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدٖيدٌ
﴿٢٢﴾ وَقَالَ قَرٖينُهُ هٰذَا مَا لَدَيَّ عَتٖيدٌ ۜ ﴿٢٣﴾ اَلْقِيَا فٖي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ
عَنٖيدٍ ﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرٖيبٍ ۙ ﴿٢٥﴾ اَلَّذٖي جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا
اٰخَرَ فَاَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدٖيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرٖينُهُ رَبَّنَا مَا اَطْغَيْتُهُ

وَلٰكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ
إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

M E Â L İ :

16— And olsun ki, insanı yarattık ve nefsinin ona ne gibi vesveseler verdiğini biliriz. Ve biz, ona şah damarından daha yakınızdır.

17— Hani sağında ve solunda oturan denetleyici ve tesbit edip yazıcı iki melek vardır.

18— Ağzından ne gibi bir söz çıkarsa mutlaka yanında onu görüp gözeten bir gözcü vardır.

19— Ölümün (kişiyi) kendinden geçirme sıkıntısı gerçekten gelince, ona: «İşte bu senin ürküp korktuğun şeydir» denilir.

20— Sûr'a üfürüldü, (üfürülecek.) Bu, va'dedilen gündür.

21— Her canlı, beraberinde bir sürücü, bir de şâhid ile gelir.

22— And olsun ki, sen bundan (bu günden) habersizdin. Artık senden perdeyi kaldırıverdik; o nedenle bugün gözün oldukça keskindir.

23— Beraberindeki arkadaşı (onu sevketmekle görevli melek), «İşte bu (onun amelini yansıtan defter) yanımda hazırdır» der.

24-25-26— Atın Cehennem'e her inatçı nankör kâfiri, hayra engel olan saldırgan şüpheciyi; Allah ile beraber başka tanrı edineni atın şiddetli azâba.

27— Yandaşı (olan şeytan, sapık inkârcı, şekillendirilmiş put) : «Ey Rabbımız! Ben bunu azdırmadım, ama o, uzak bir sapıklık ve şaşkınlık içinde idi» (der).

28— Allah : «Benim huzurumda çekişip tartışmayın. Size daha önce uyarımı göndermiştim.

29— Benim yanımda söz değişmez ve ben, kullarıma zulmedici de değilim» buyurur.

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz ki Yüce Allah, ümmetimin içinden geçen şeylerden dolayı -onlar o şeyleri dillerine getirmedikleri veya onlarla amel etmedikleri takdirde- onları bağışlamıştır.» (1)

«Doğrusu adam ilâhî rızaya uygun bir söz söyler de o sözün nereye varacağını pek hesaba katmaz; derken Azîz ve Celîl olan Allah ona, kendisine kavuşacağı gün rızasını gerekli kılar. Yine adam ilâhî gazaba yol açacak bir söz söyler de onun nereye varacağını hesaba katmaz; derken Yüce Allah ona, kendisine kavuşacağı gün gazabını gerekli kılar.» (2)

«Sübhanellah! Ölümün birtakım sekreleri (insanı kendinden geçiren sıkıntıları) vardır.» (3)

«İyilikleri yazan melek, kötülükleri yazan meleğin karşısında emîndir. Kul bir iyilik işlediğinde sağdaki melek onu 10 misliyle yazar. Bir kötülük işlediğinde, sağdaki melek soldaki meleğe : «Onu yedi saat geciktir de belki tesbîhte veya istiğfarda bulunur» der.» (4)

«Koruyucu (iki) kâtip melek, kula veya câriyeye (erkek veya kadına) indikleri zaman beraberlerinde mühürlü kitap bulunur. Kulun veya câriyenin ağzından çıkan her sözü yazarlar. Ayrılmak istedikleri zaman ise, biri diğerine : «Yanındaki o mühürlü kitabı aç» der. Açılınca yazdıklarıyla o kitapta yazılı bulunan şeylerin aynı olduğunu görürler.» (5)

ALLAH İNSANA YAKINDAN DA YAKINDIR

(وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ) «And olsun ki, insanı yarattık ve nefsinin ona ne gibi vesveseler verdiğini biliriz. Ve biz, ona şah damarından daha yakınızdır.»

İnsan birtakım duygu, düşünce, hayal, kuruntu, ümit, şüphe ve vesve-

---

(1) Buharî/rikak : 23- Müslim/zühd : 49, 50- Tirmizî/zühd : 10, 12- Taberânî / kelâm : 6- Ahmed : 2/236, 255, 379, 402, 533-3/38

(2) Beğâvî/Sa'lebî'ye isnaden Ebû Ümâme (R.A.) dan

(3) Buharî/rikak : 42

(4) Ebû NUAYM/Sehl b. Abdullah tarikiyle İbn Mes'ud (R.A.) dan

(5) » » » » » » »

senin dönüp dolaştığı bir alandır. Her an bir şeyler hatırından geçebilir. İyi veya kötü birtakım hayaller kurabilir. Çünkü içinde «nefis» denilen aşağı âleme yönelik şehevî bir güç vardır. O bakımdan sözü edilen gücün istekleri sınırsız ve çoğu zaman ölçüsüzdür. Diğer yandan buna karşın onun ruhuna ilhâmda bulunan melekler vardır.

Ama her iki durumda da Allah onu kudretiyle, ilmiyle kuşatmış; bütün duygu ve düşüncelerine nüfuz etmiştir ve etmektedir. İçinden geçen her şeyi mutlak anlamda bilir. Bu çok yakın ilgi, insanın devamlı surette ilâhî kontrol altında bulunduğunu; her an denetlendiğini gösterir. Kişinin bu hakikate inanması ise, içinde mânevî bir bekçi oluşturur. Böylece hem duygu ve düşüncelerini; hem de söz ve davranışlarını disiplin altına alıp günlük hayatını düzende tutmaya özen gösterir.

«Habl-i Verîd» terkibi üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır :

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : İnsan boynunun iki tarafındaki şah damarıdır.

b) Hasan el-Basrî'ye göre : Kalbe bağlı olan bir damardır.

Her iki yorum dikkate alınınca, amacın, ilâhî ilim ve kudretin yakınlığını ve kapsayıp kuşatma özelliğini, her şeye nüfuz etme vasfını belirtmek olduğu kendiliğinden anlaşılır.

KİŞİNİN SAĞINDA VE SOLUNDA YER ALAN İKİ MELEK

(إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ) **«Hani sağında ve solunda oturan denetleyici ve tesbit edip yazıcı iki melek vardır.»**

Cenâb-ı Hakk'ın ilminin ve kudretinin her şeyi kapsayıp kuşattığına ve her duygu ve düşüncenin, niyet ve azmin iç yüzünü bildiğine göre, iyilik ve kötülükleri yazmaya gerek var mıdır? Bunun cevabı gayet açıktır : Varlık âlemi önceden belirlenmiş plân ve proğrama göre sevk ve idâre edilmekte ve sayısı belirsiz melekler görev yapmaktadırlar. Cenâb-ı Hakk'ın mülkünde ortağı, tasarrufunda yardımcısı yoktur. Kudretinin yüceliğini, ilminin sınırsızlığını izhar için varlık âlemini birtakım kanunlara bağlamıştır. Artık kıyâmet kopuncaya kadar O, kendi kanunlarına müdahale etmemektedir.

Böylece Cenâb-ı Hak bu düzenli ve ölçülü tasarrufuyla, biz insanları da düzenli ve dengeli olmaya davet ediyor ve hayatta başarının sırlarından birini dolaylı şekilde bizlere hatırlatıyor. Her halimizi tesbit edip yazan melekler ve bizi her an gözetip duran Yüce Kudret olduğuna göre, ha-

yatımızı bu inanç doğrultusunda değerlendirmek zorundayız ve bunun başka yorumu söz konusu olamaz.

İNSAN YALNIZ DEĞİLDİR

Her şey insan için, insan da Allah'ı bilip O'na ibâdet için yaratılmıştır. Varlık âleminin değer ve anlamı insan unsurunun var olmasıyla anlaşılıp vücut bulur. İnsan türü yoksa, şu âlemin var olmasının anlam ve hikmeti kalmaz.

Böylece insanoğlu Cenâb-ı Hakk'ın has tecellilerine mazhardır. Yalnız başına değildir. Çevresinde sayısını kesin bilemediğimiz koruyucu, doğruyu ilhâm edici görevli melekler bulunmaktadır. Onu, kâfir cinlerden, azgın şeytanlardan korumaya çalışan bu görevliler, kulun niyet, inanç ve düşüncesine göre koruyucu kapı olmayı sürdürürler. Ne var ki insanların çoğunun bundan haberi ve bilgisi olmadığı gibi, bu hususta inancı da yoktur. Ayrıca iyilik ve kötülükleri anında yazan melekler de insanın sağ ve sol omuzlarında hizmetlerini kusursuz sürdürürler.

Bütün bu mânevî ve plânlı olaylar, insanın yalnız olmadığını ve sadece fizik âleminin değil, fizikötesi mânevî varlıkların onun çevresinde yer aldığını göstermektedir.

ÖLÜM, CANLILAR HAKKINDA CARİ BİR KANUNDUR

(وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ) **«Ölümün (kişiyi) kendinden geçirme sıkıntısı gerçekten gelince, ona : «İşte bu senin ürküp korktuğun şeydir» denilir.»**

«Ölüm haktır» sözü çoğu zaman kullanılır. Ölüm sekresinin hak ile gerçekleşeceği ise, bize önemli bir konuyu öğretmektedir. Şöyle ki : Ölüm canlılar için hem lüzumlu, hem de ikinci hayata dönmek için şarttır. O bakımdan ölüm, iki hayatı hikmet ve anlamıyla birbirine uyumlu ve dengeli manada bağlayan bir köprüdür. Artık bu köprüyü kaldırmak veya yönünü değiştirmek, iki hayat arasındaki uyum ve dengeyi felce uğratmak mümkün değildir. Dünyanın iki ayrı hareketinde nasıl bir denge ve uyum kanunu hâkimse, canlılar için de ölüm olayında öylesine bir denge söz konusudur. Zira ikinci hayat ebedilik vasfını taşıdığından, ondaki ortam ve şartlar çok farklıdır; birinci hayatın ortam ve şartları orada yoktur. O bakımdan birinci hayatın şartlarına göre yaratılan bedeni atıp ikinci hayatın

şartlarına uygun yaratılacak bir bedene ihtiyaç vardır. Ölüm olayının sebep ve hikmetlerinden biri de budur.

SÛRA ÜFÜRÜLMESİ

(وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ) **«Sûr'a üfürüldü, (üfürülecek.) Bu, va'dedilen gündür.»**

Sûr : Sözlükte, boynuza benzer üfleme aleti anlamına gelen bir isimdir. Melek İsrâfîl'in üfürmekle görevli bulunduğu Sûr, nasıl bir âlettir? Şüphesiz bunun keyfiyet ve kemmiyetini bilemeyiz. Cenab-ı Hak anlamamızı kolaylaştırmak için bu ismi kullanmıştır. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den rivâyet edilen hadîslerde ise, aynı isme yer verilmiş ve daha iyi kavrayabilmemiz için bazı benzetmelerde bulunulmuştur.

Sûr'a ikinci defa üfürülmesiyle ölüler dirilip kalkar ve va'd edilen âhiret günü ve onunla ilgili düzen kurulmuş olur.

Böylece bu âyetle, mü'minlerin ikinci hayata daha güzel hazırlanmaları, inkârcı maddecilerin de ölmeden önce, bu olayın hikmetini iyice düşünmeleri istenmektedir.

İNSANLA BİRLİKTE BİR SÜRÜCÜ, BİR DE ŞAHİT BULUNUR

(وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ) **«Her canlı (insan ve cin), beraberinde bir sürücü, bir de şâhit ile gelir.»**

Ruhların, hazırlanan bedenlere girmesiyle ikinci hayata kalkış başlar. Her kişi beraberinde bir sürücü, bir de şâhit bulunduğu halde mahşer alanına getirilir.

Sürücü ve şâhitten maksat nedir? Bu iki kavram üzerinde farklı yorum ve tesbitler yapılmıştır. Onları şöyle özetliyebiliriz :

a) İbn Cerîr et-Taberî'ye göre : Bir melek onu sürüp mahşer alanına getirirken, bir melek de onun amellerinin şâhidi olarak beraberinde yürür. Nitekim Hz. Osman (R.A.) da ilgili âyeti böyle tefsîr etmiştir. (1)

b) Ebû Hüreyre'ye (R.A.) göre : Sürücü bir melektir; şâhit ise, «mef'ûl» manasına gelen bir anlam taşır ve kişinin kendi amelidir.

---

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 17/14

c) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Sürücü meleklerdendir; şahit ise insanın organlarının konuşturulup dinlenmesidir. Öyleki o gün, kişinin ağzı mühürlenir ve elleri, ayakları şâhit olarak konuşturulur.

d) İbn Müslim'e göre : Sürücü onun yakını olan şeytandır ki onu arkasından takip eder.

e) Tabiîn'den Mücahid'e göre : Hem sürücü, hem de şâhit meleklerden iki melektir. (1)

Şüphesiz insanların çoğu, âhiret gününde bir sürücü, bir de şâhit melekle mahşer alanına sevk edileceklerinden tam gaflet içindedirler. Çünkü fizikötesi ve âhiretle ilgili bilgileri ancak semavî kitaplardan ve gönderilen peygamberlerden öğrenmek mümkündür. İnkârcı maddeperest bu gerçeği ancak ölünce anlayabilir. Diriltilip kaldırılma da buna ayan-beyan şâhit olur. Neden sonra; artık o anlamanın ve müşahade etmenin bir yararı olmaz.

Nitekim onu sürüp getiren melek şöyle der : **«And olsun ki sen bundan (bu günden) habersizdin. Artık senden perdeyi kaldırıverdik; o nedenle bugün gözün oldukça keskindir..»**

KÂFİRLERİN BEŞ KÖTÜ VASFI ANILARAK AZABA İTİLMELERİ

Cenâb-ı Hak, inkârcı maddeperestlerin, putperest müşriklerin, suçlu günahkâr inkârcıların beş kötü vasfının anılacağını ve öylece gerçeklerin ona hatırlatılacağını belirterek, ölmeden önce inkârcıların hakka dönmelerinin lüzumuna atıfta bulunmaktadır.

Onların beş kötü vasfı :

1— Küfür ve tuğyanda ısrar ve inat,

2— Hayra karşı gelmek ve engellemek,

3— Saldırgan olup haklara tecavüzde bulunmak,

4— Hakk'a karşı hep şüpheci olmak,

5— Allah'ı bırakıp başka şeyleri ilâh edinmek..

Şüphesiz bu beş kötü vasıf birbirini bir zincirin halkaları gibi tamamlamakta ve biri diğerine kapı açmaktadır. Şöyle ki : Küfür nankörlüğü ve inatçılığı doğurur. Böylesi hayra ve iyiliğe engel olmaya yönelir. Bu üçü,

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 17/14

kişiyi şerre alet olmaya iter ve dolayısıyla saldırgan yapar. Ruhundaki din ve Allah mayası ise, bazı olaylar karşısında kıpırdamaya başlayınca inkârcıda birtakım şüpheler meydana gelir. Bu duygu içinde çoğu kendini mânevî bir boşluk içinde hisseder ve Hakk'ı tanımadığı için bâtılın peşine takılarak Allah'tan başkasını ilâh edinir.

ALLAH'IN YANINDA SÖZ VE HÜKÜM DEĞİŞMEZ

(... مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ) «Benim yanımda söz değişmez ve ben, kullarıma zulmedici de değilim» buyurur..»

Cenâb-ı Hak mutlak hikmet sâhibidir. Her işi plânlı, proğramlı ve faydalıdır. Kâinatı yürütme ve yönlendirme işini, hazırladığı kanunlara göre sürdürür. O bakımdan varlık âleminde hiçbir olay O'nun kanunlarını aşamaz, plânının dışına çıkamaz, hazırladığı proğramına ters düşemez. Çünkü O'nun katında söz ve hüküm, plân ve proğram değişmez; kıyâmete kadar bu böyle sürüp gider.

Âhiret gününde, saptıranlarla saptırdıkları kimselerin birbirlerini suçlamaları da ilâhî hükmü değiştirmez. Çünkü her şey en sağlam ölçülerle tesbit edilip yazılmış ve âdil ölçülerle hükme bağlanmıştır. O bakımdan hiç kimse o gün ilâhî adâletin ortaya koyacağı hükümden kendini kurtaramaz. Çünkü Allah mutlak anlamda âdildir ve zulmü kendine haram kılmıştır.

Zâlim sıfatının mübalağa ifade eden «zellâm» şeklinde getirilmesi, zulmün her çeşidini Allah hakkında olumsuz kılmaya yönelik bir anlatım tarzıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın insana yakından da yakın olduğu belirtildi. İnsanın başıboş bırakılmadığı, onun için bir hayat plânının hazırlandığı ve işlediklerini anında yazan görevli meleklerin bulunduğu üzerinde durularak yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Cehennem'in doymak bilmediğine işâret ediliyor ve sonra Allah'tan korkup fenalıklardan, küfür ve nifaktan sakınan mü'minler için hazırlanan Cennet ve ondaki nîmetler konu ediliyor.

——oOo——

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَأُزْلِفَتِ
الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾
مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ
ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

M E Â L İ :

30— O gün Cehennem'e, «doldun mu?» diyeceğiz. O da : «Daha fazlası var mı?» diyecek.

31— Cennet ise, (Allah'tan saygı ile) korkup (fenalıklardan) sakınanlar için yaklaştırılmıştır; uzak değildir.

32-33— İşte bu, size va'dolunandır. Allah'a yönelip gönül veren, (ilâhî sınırları) koruyan, gıyabında Rahmân'dan saygı ile korkan ve Allah'a yönelen bir kalb ile gelen (her insana söz verilen Cennet'tir).

34— Oraya selâmetle girin. İşte bu, sonsuzluk günüdür.

35— Orada onlar için diledikleri her şey var ve yanımızda fazlası da mevcuttur.

İLGİLİ HADÎSLER

«Cehennem'e «doldun mu denilecek». O da : «Daha fazlası var mı?» diyecek. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak (kudret) kademini onun üzerine koyacak da Cehennem : «Yeter, yeter» diyecek.» (1)

«Cennet ile Cehennem tartışıp birbirlerine karşı huccet getirirler : Cehennem der ki : «Zorbalar, mütekebbirler bendedir.» Cennet de der ki : «İnsanların zayıfları ve yoksulları bendedir.» Bunun üzerine Allah onların arasında hükmeder de Cennet'e : «Sen ancak benim rahmetimsin, seninle

(1) Buharî/tefsir : 1/50- Tirmizî/cennet : 20- Ahmed : 2/369

kullarımdan dilediğime merhamette bulunurum» buyurur. Cehenneme de der ki : «Sen ancak azabımsın ki, kullarımdan dilediğime seninle azap ederim. Her biriniz için dolası (cennetlik ve cehennemlik insan) vardır.» (1)

CEHENNEM'İN DOYMAZLIĞI

(يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ...) «O gün Cehennem'e, «doldun mu?» diyeceğiz. O da : «Daha fazlası var mı?» diyecek..»

Cennet ile Cehennem, kâinat düzeni kurulduğunda yaratılmış iki büyük eyleşim yerleridir. Hangi sistem içinde ve nerede yer aldıklarını bilemeyiz. Zira kâinat o kadar büyüktür ki, ışık hızıyla bile tarifi zor anlaşılmaktadır. Ancak bildiğimiz şey, ebediyet yurdu olan, biri azap, diğeri mutluluk yansıtan bu iki yerin dünyadan milyarlarca defa büyük olmasıdır. Arş'ın en büyük varlık olduğu kesinlik arzettiğine göre bunun Cennet'e tavan görünümünde olduğunu hadîslerden öğreniyoruz.

Kâinatta her şey yaratıldığı amaca yönelik hizmet vermektedir. Şüphesiz Cennet ile Cehennem de birer amaç için yaratılmışlardır ve her biri amacına bağlı olarak doluncaya kadar insan bekleyecektir.

Böylece ifadede olayın azametini yansıtma söz konusudur.

CENNETLİKLERİN BİRTAKIM ÖZELLİKLERİ

(وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ) «Cennet ise, (Allah'tan saygı ile) korkup (fenalıklardan) sakınanlar için yaklaştırılmıştır; uzak değildir.»

Şüphesiz cennetlik olan mü'minlerin birçok güzel vasıfları ve özellikleri vardır. Bunlardan önde gelenleri şunlardır :

1— Günahları bırakıp kalbiyle, kalıbıyla Cenâb-ı Hakk'a yönelerek gönül verirler.

2— İlâhî buyrukları koruyup uygularlar.

3— Gıyabında Rahmân olan Allah'tan korkup saygı ve ta'zîmle titrerler.

4— Allah'a yönelik bir kalp ile taât ve ibâdette bulunurlar.

(1) Müslim/cennet : 34, 36- Buharî/tefsîr : 1/5- Tirmizî/cennet : 22- Ahmed : 2/276, 314, 450-3/79

Âyette geçen «evvâb» kavramı üzerinde farklı yorum ve tesbitler yapılmıştır :

a) Dahhak'e göre : Günahtan kopup Allah'a dönen; sonra yine günah işleyip yine Allah'a tevbe ve istiğfarla, ümit ve azimle dönen,

b) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Allah'ı gönülden çokca tesbîh eden,

c) Hakem b. Utbe'ye göre : Halvette Allah'ı çokca anan,

d) Şa'bî ve Mücahid'e göre : Halvette günahını hatırlayıp Allah'a yönelerek istiğfarda bulunan,

e) İbn Mes'ud'a (R.A.) göre : Yalnız başına bulunduğu zaman, Allah'a yönelip günahlarından dolayı göz yaşları içinde tevbe ve istiğfar eden,

f) Ubeyd b. Umeyr'e göre : Oturduğu her mecliste Allah'ı anıp istiğfarda bulunan,

g) Ebû Bekir el-Varrak'a göre : Gizli ve açık hallerde Allah'a güvenip dayanan,

h) el-Kasım'a göre : Kalbi sadece Allah ile meşgul olan kimse demektir. (1)

Allâme Râğıb'a göre : Evvâb, «tevvâb» gibi, günahları terkederek ve taât-ü ibâdette bulunarak Allah'a dönen kimse hakkında kullanılır. (2)

CENNET'E SELÂM İLE GİRMEK

(ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ) **«Oraya selâmetle girin. İşte bu, sonsuzluk günüdür.»**

Cennet, mutlak mânada selâmet yurdudur. Dünya'da Allah'a dosdoğru imân temeli üzerinde ruhunu esenliğe, kalbini yatışkanlığa, amelini ilâhî rızaya çevirip eriştiren mü'minin varacağı yer, şüphesiz ki «Cennet»tir.

Cennet'e «selâm» ile girmeyi, meâl kısmında «selâmetle» yorumlamamıza rağmen, daha başka yorumlarda bulunanlar da olmuştur. Onları şöyle özetliyebiliriz :

Mü'min kullar, azaptan, elem ve kederden, hastalık ve yıpranmadan, gürültü ve patırtıdan, hırs ve aç gözlülükten uzak tutulmuş ve selâmete eriştirilmiş bir halde Cennet'e girerler.

(1) Geniş bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 17/20- Fethü'l-Kadîr/Şevkanî : 5/79

(2) Mu'cemü Müfredatı Elfazi'l-Kur'ân : 25,. 26

Allah'ın «Selâm Sıfatı»na mazhar kılınarak oraya adım atılır.

Melekler, cennetliklere : «Selâm size, girin Cennet'e!» diyerek iltifatta bulunurlar.

Nîmetin artık zeval bulmayacağı, ebediyet yurdunda ebediyen esenlik içinde kalınacağı müjdelenerek içeri alınırlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cehennem'in doymazlığı konu edilerek uyarıcı manada ve cennetlik olan mü'minlerin birkaç güzel vasfı açıklanarak teşvîk anlamında bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca ilâhî beyânlara rağmen hâlâ inkârda ısrar edenler, helâk edilen milletlerin akıbetiyle tehdît ediliyor. Göklerin ve yerin altı devirde yaratıldığı hatırlatılarak düşünce ufku genişletiliyor. İnkârcıların sataşma ve saldırısına sabretmemiz ve fakat günün belli vakitlerinde namaz kılıp Allah'ı tesbîh etmemiz emrediliyor. Sonra da ikinci hayata kalkış safhalarından bir kısmı haber veriliyor ve ilâhî tehdîtten korkanlara Kur'ân ile öğüt verilmesi tavsiye ediliyor.

——oOo——

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي
الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ
اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى
مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾
وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ
مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ
﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ
عَنْهُمْ سِرَاعًا ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ
وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

M E Â L İ :

36— Bu küfre sapanlardan önce nice kuşakları yok ettik ki onlar, bunlardan daha güçlü, daha çetin, vurup kırıcı, tutup yıkıcı idiler. Şehirlerde delikler, geçitler, sığınaklar meydana getirmişlerdi. Var mı bir kaçıp kurtulacak yer?

37— Şüphesiz ki bunda kalbi olana veya hazır bulunduğu halde kulak verip dinleyene hatırlatma ve öğüt vardır.

38— And olsun ki gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı devirde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı.

39— O halde onların (o inkârcı sapıkların) dediklerine karşı sabırlı ol ve Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbını hamd ile tesbîh et.

40— Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından O'nu tesbîh et.

41— Çağrıcının yakın bir yerden çağıracağı güne kulak ver.

42— O gün, o haykırışı hakkıyla işitirler. İşte o gün (kabirlerden) çıkış günüdür.

43— Şüphesiz ki biz, evet biz diriltiriz, öldürürüz ve dönüş ancak bizedir.

44— O gün ki, yer onlardan yarılıp ayrılır da (onlar da dirilip çıkarlar ve) sür'atle koşarlar. İşte bize göre çok kolay bir toplanmayı sağlamadır bu..

45— Biz, onların neler söylediklerini biliriz. Sen, onlar üzerinde zorbalık yapan bir diktatör değilsin. Tehdîdimden korkanlara Kur'ân ile öğüt ver.

İNİŞ SEBEBİ

Yahudîler, insan eliyle değiştirilen ve içine insan sözü karıştırılarak aslından uzaklaştırılan, aynı zamanda orijnali kaybolan Tevrat'taki «Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Pazar günü (buna) başladı ve cuma günü bitirdi. Yedinci gün olan cumartesi istirahata çekildi» şeklindeki tahrîf edilmiş âyete dayanarak, cumartesi Allah'ın dinlenme günüdür diye iddiada bulunuyorlardı. O sebeple 38. âyet indi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz her namazın ardından tesbîh edilmesini emretti.» (2)

«Kim her farz namazın arkasından 33 defa tesbîh (sübhanellah), 33 defa tahmîd (elhamdu lillah) ve 33 defa tekbîr (Allahu Ekber)de bulunursa; -ki bu 99 eder- sonra da yüzü tamamlamak üzere «Lâ ilâhe illâllahu vahdehü lâ şerîke lehü, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdu ve hüve alâ külli şey'in

(1) Esbab-ı Nüzûl/Nisâbûrî : 266- Lübabu't-te'vil : 4/179
(2) Buharî- Ebû Dâvud/salât : 90

kadîr» derse, günahları deniz köpüğü kadar bile olsa (kul ve millet hakkı müstesnâ olmak üzere) bağışlanır.» (1)

Müslümanlardan fakir bir grup, Peygamber (A.S.) Efendimize geldiler ve şöyle dediler :

— Ya Resûlellah! Zenginler derecelerle, kalıcı nîmetlerle önde yürüdüler (veya gittiler).

Peygamber (A.S.) onlara sordu :

— O dereceler ve önde gitmeler nelerdir?

Cevap verdiler :

— Zenginler bizim gibi namaz kılarlar, bizim gibi cihad ederler : (fazla olarak da) mallarından arta kalanı (Allah yolunda) harcarlar. Bizim ise mal ve servetimiz yoktur.

Bunun üzerine Peygamber (A.S.) şöyle buyurdu :

— Size, sizi sizden öndekilere eriştirecek, sizden sonrakilerin önüne geçirecek ve hiç kimsenin sizin yerine getirdiğinizin benzerini getiremiyecek; ancak benzerini işleyenin sizinle eşit sayılacağı bir amelden haber vereyim mi? Her namazın ardından on tesbîh, on tahmîd, on da tekbîr getiriniz (veya getirirsiniz).» (2)

ALLAH'A YORGUNLUK, İSTİRAHAT NİSBET EDİLEMEZ

(وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ) «And olsun ki gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri altı devirde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı.»

Gökleri ve yeri altı uzun devirde yaratıp düzen ve dengede tutan O Yüce Kudret'e yorgunluk nisbet edilemez. Zira kudreti sonsuz ve sınırsızdır. Yorgunluk, bıkkınlık, usanç ve dinlenme gibi ârızî haller, sonradan yaratılanlara mahsustur.

Böylece Cenâb-ı Hak, Tevrat'ta bu konuda ilâhî kelâma karışıp onu tahrîfe uğratan sözü tashîh etmekte ve bize en doğru bilgiyi vermektedir.

---

(1) Buharî/ezan : 155, fezâil-i ashab : 9, nefakat : 6, 7, daâvat : 10, 17, tefsîr : 50- Müslim/zikir : 80, 81- Ebû Dâvud/edeb : 100- Tirmizî/mevâkiyt : 185, daâvat : 27

(2) Buharî/ezan : 155, daâvat : 17- Müslim/mesâcid : 142, zekât : 53- Ebû Dâvud/vitir : 24- İbn Mâce/ikamet : 32- Dâremi/salât : 90- Ahmed : 2/238 - 5/167, 168

Aynı zamanda inkârcı sapıklar uyarılmakta, daha önce küfür ve zulümleri yüzünden ilâhî gazaba uğrayan kavimlerin hazîn âkıbeti misal verilmektedir. Ayrıca ilâhî metot gereği, duygu ve düşünceler yönlendirilmek istenmekte ve akla ışık tutularak göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin altı uzun devirde yaratıldığı temel bilgi mahiyetinde verilmektedir.

ORTAM VE ŞARTLARA GÖRE ZAMAN KAZANMA METODU

(فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ ...) **«O halde onların (o inkârcı sapıkların) dediklerine karşı sabırlı ol..»**

On üç yıllık Mekke dönemi, İslâm'ın gönüllere enjekte edilmesine, «Tevhîd İnancı»nın ilâhî damgasının kalp ve kafalara işlenmesine yönelik zaman kazanma süresidir. Pasif savunma, olayları sabırla göğüsleme, şirretlik ve zorbalıklara katlanma bu metodun tema ve mayasını oluşturur. Büyük ve kalıcı bir inkılâbı gerçekleştirebilmenin eşiğinde olan İslâm, devletini kurmadan, savunma ve vurucu gücünü gerçekleştirmeden ve kalplerde ilim, irfan meşalesini yakmadan aktif savunmaya geçmemiş; geçen her günü kendi lehine çevirmeyi plânlamış; müşriklerle bir vuruşmaya kesinlikle yol açmamıştır. Bütün bunların aksine bir yol izlemenin, İslâm'ın canlanıp gelişmesini engelleyeceği hiçbir zaman dikkatten uzak bulundurulmamıştır.

Şüphesiz bu ilâhî metot, Müslümanların azınlıkta kaldığı, güçsüz bulunduğu her yerde ve çağda geçerlidir. Cenab-ı Hakk'ın, Peygamberine ve dolayısıyla mü'minlere böyle dönemlerde sabırlı olmayı tavsiye etmesi, elbetteki çok anlamlıdır ve gelecekte başarılı olmanın hikmetini yansıtmaktadır.

Mİ'RAC OLAYINDAN ÖNCE NAMAZ

(وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ۚ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ) **«Ve güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbını hamd ile tesbîh et. Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından O'nu tesbîh et.»**

Mi'rac olayından önce güneş doğmadan ve bir de batmadan önce, yani sabah ve ikindi vakitlerinde veya sabah ile ikindi vaktinden biraz sonra ikişer rekât namaz kılmak vâcib idi. Geceleyin kalkıp ibâdet etmek de hem Hz. Peygamber'e (A.S.), hem de ümmetine vâcipti. Bu hal bir yıl devam etmiştir ki, Hz. İbrahim'in (A.S.) Hanîf Dinine göre bir uygulama idi. Sonra

gece namazı ümmet hakkında nesih edilip vücubu kaldırılmış; günde iki vakit ikişer rek'at namaz kılmak da Mi'rac gecesinde farz kılınan beş vakit namazla kaldırılmıştır. Ancak gece namazının, Resûlüllah (A.S.) Efendimize has olmak üzere vücubu devam etmiştir. (1)

BEŞ VAKİT NAMAZ İCMÂLEN BELİRTİLİYOR

İbn Abbas'a göre : Otuz dokuzuncu âyetle, güneş batmadan önceki tesbîh, öğle ve ikindi namazlarına, gece tesbîhi, akşam ve yatsı namazlarına; güneş doğmadan önceki tesbîh ise, sabah namazına delâlet etmektedir.

Böylece bu âyetin ya Mi'rac olayına tekaddüm eden günlerde, ya da o olaydan hemen sonra indiği söylenebilir.

GECENİN BİR BÖLÜMÜNDE VE SECDELERİN ARDINDAN TESBÎH ETMEK

Bu konu dört ayrı anlamda yorumlanmıştır :

1— Geceleyin kalkıp Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh etmek,

2— Akşam ve yatsı dahil bütün gece namazlarını yerine getirmek,

3— Sabahleyin iki rekât namaz kılmak,

4— Yatsı namazını kılmak.

Secdelerin ardından tesbîh etmek ise, ilim adamlarından bir kısmına göre : Akşam farzından sonra ve sabah farzından önce iki rekât namaz kılmaktır. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Kim akşam farzından sonra konuşmadan iki rekât namaz kılarsa, onun bu namazı «Illiyyîn» (en yüce derece ve makamlar)da yazılır»**, buyurmuştur. (2)

YAKIN BİR YERDEN ÇAĞRILMA GÜNÜ

(وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ) **«Çağrıcının yakın bir yerden çağıracağı güne kulak ver. O gün, o haykırışı hak-**

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/229

(2) Tefsir-i Kurtubî : 17/25, 26- Abdurrezzak/el-câmi'de Mekhûl'den mürselen rivâyet etmiştir. Süyûtî ise Câmiussağîr'de bunun zayıf olduğunu kaydetmiştir.

kıyla işitirler. İşte o gün (kabirlerden) çıkış günüdür.»

Birinci düzen bozulup alt-üst olduktan ve ikinci hayata uygun düzen kurulduktan sonra Melek İsrâfîl'in, ölülerin dirilip kalkması için ikinci defa sûra üflemesi, yakın bir çağrı olarak vasıflandırılmaktadır. Zira dirilme olayı ancak âhiret âleminde kurulacak ikinci düzende gerçekleşiyor ve melekler, insanlar ve cinler birbirlerini görme imkânını buluyor. Aynı zamanda Melek İsrâfil'in, mahşer alanına yakın bir yerde bulunacağı söz konusudur. Çünkü bozulan ilk düzenden sonra yörüngesinden çıkıp alt-üst olan yerkürenin şekli tamamen değişecek, hayat ortamı silinecek ve mahşer alanının bulunduğu sisteme gelip dayanacak. Böylece varlık âlemindeki melekler, insanlar ve cinler biraraya gelmiş olacak.

Melek İsrâfîl'in nefhasını net ve açık şekilde duyan ruhlar, hazırlanmış bulunan bedenlerine gelip yerleşecek; toprak süratle yarılıp insanlar kalkacak. Şüphesiz bütün bu plânlı olaylar Allah'a göre çok kolaydır. Kudreti sınırsız, tasarrufu noksansızdır.

PEYGAMBERİN (A.S.) GÖREVİ

(نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ ...) **«Biz onların neler söylediklerini biliriz. Sen, onlar üzerinde zorbalık yapan (bir diktatör) değilsin. Tehdîdimizden korkanlara Kur'ân ile öğüt ver.»**

Peygamber (A.S.) Efendimiz ilâhî buyruklar doğrultusunda teblîğ ve irşad ile görevlidir. Yoksa insanlar üzerine musallat bir zorba değildir. Zira din ihtiyarîdir; bütünüyle ilim, irfan ve gönül yatışkanlığına bağlıdır. Hiç bir kâfir zorla, silah tehdidiyle İslâm'a sokulmaz. Ancak İslâm bir güç oluşturduktan sonra hakka karşı saldırıya geçenlerle, yeryüzünde fitne ve fesat çıkaranlarla, dinin Allah'a hâlis kılınması için savaşılır. Kimse zorla dine sokulmaz. Dine girdikten sonra dönüş yapanlar olursa, tevbeye dâvet edilirler, aksi halde yani tevbe etmedikleri takdirde haklarında ölüm cezası uygulanır. (1) Zira böyle bir uygulama kamu düzeniyle ilgilidir.

Kur'ân'ın kalp ve kafalarda tesir bırakmasının iki yolu vardır: Biri, her türlü ön yargıdan, duygusallıktan sıyrılıp ilim ve irfan ile Kur'ân'ı inceleyenlerin açacağı bilimsel yol; diğeri, Allah'tan ve Âhiret'teki hesap ve cezadan korkanların küfür ve şüpheyi atarak açacağı hidâyete gönül verme yoludur. Konumuzu oluşturan 45. âyetin son cümlesi daha çok bu ikin-

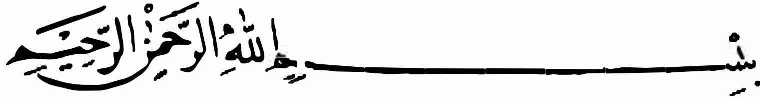
(1) Geniş bilgi için bak: Bakara Sûresi: 256. âyetin tefsîri

ci şıkka delâlet etmekteyse de, dolayısıyla her iki şıkka da yönelik bir anlam taşımaktadır.

Kaf Sûresi'ne, Kur'ân-ı Mecîd'e and içilerek başlandı; İlâhî tehdîtten korkanlara Kur'ân ile öğüt verilmesi emredilerek noktalandı.

Bizi bu sûrenin de tefsîrine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; düzenli, sabırlı ve dikkatli çalışmamızı öğütleyen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

ZÂRİYÂT SÛRESİ

Sûreye, «zâriyât»a and içilerek başlanmaktadır. «Esip savuranlar, tozup esenler» mânasına delâlet eden bu kelime, aynı zamanda sûreye isim olmaktadır.

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Müfessirlerin bu hususta görüş ve tesbit birliği vardır. İbn Abbas da (R.A.) aynı görüştedir. (1)

Âyet sayısı : 60

Kelime » : 360

Harf » : 1239 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— İkinci hayatın gerçekleşeceğine delâlet eden tabii olaylardan ve farklı görüş ortaya koyanlardan söz ediliyor.

2— Uğradığı saldırı ve eziyet karşısında Hz. Peygamber (A.S.) ve mü'minler teselli ediliyor.

3— Takvâ derecesinde hayatını tanzîm edenlere âhirette verilecek mükâfat ve nîmetler anlatılıyor.

4— Peygamberleri yalanlayan ümmetlerin kendilerini hangi çizgiye getirdikleri misal veriliyor.

5— Kötülüklerle de dolu olan şu dünyadan, onun saptırıcı ve aldatıcı yanlarından kaçıp Allah'a sığınmanın lüzumu belirtiliyor.

6— Allah'a ortak koşmanın büyük bir nankörlük olduğu konu edilerek, küfrü gerektiren bu gibi sakıncalı inançlardan kaçınmanın önemi belirtiliyor.

---

(1) Bilgi için bak : Fethü'l-Kadîr Tefsîri/Şevkanî : 4/82

(2) Lübabu't-te'vîl : 4/180

7— Hakk'a karşı gelip peygamberleri yalanlayanların tarihinin çok gerilere uzandığına değinilerek hakla bâtılın devamlı mücadele halinde olduğuna işâret ediliyor.

8— Azgın inatçı kâfirlerden yüz çevirip, tesir edip fayda sağlamaya eğilimli olanlara öğüt verilmesi emrediliyor.

9— Kâfirlerin Âhiret Âlemi'nde mutlaka azaba uğratılacakları haber verilerek uyarıda bulunuluyor.

سُورَةُ الذَّارِيَاتِ
مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سِتُّونَ آيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْواًۙ ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْراًۙ ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْراًۙ ﴿٣﴾
فَالْمُقَسِّمَاتِ اَمْراًۙ ﴿٤﴾ اِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌۙ ﴿٥﴾ وَاِنَّ الدّ۪ينَ لَوَاقِعٌۜ ﴿٦﴾
وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ الْحُبُكِۙ ﴿٧﴾ اِنَّكُمْ لَف۪ي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍۙ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ اُفِكَۜ
﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَۙ ﴿١٠﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي غَمْرَةٍ سَاهُونَۙ ﴿١١﴾ يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ
الدّ۪ينِۜ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْۜ هٰذَا الَّذ۪ي كُنْتُمْ
بِه۪ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

MEÂLİ:

1— Tozup savuranlara,

2— Ağır yük yüklenip taşıyanlara,

3— Kolayca akıp gidenlere,

4— İş bölümü yapanlara and olsun ki,

5— Size va'dolunan elbette yerine gelecektir.

6— Hesap ve cezâ günü mutlaka gerçekleşecektir.

7— Yollar ve yörüngeler sâhibi göğe and olsun ki,

8— (Ey inkârcı sapıklar!) cidden siz sözünüzde, hükmünüzde görüş ayrılığı içindesinizdir.

9— Ondan çevrilebilen kimse çevrilir.

10— Yalancı câhiller kahrolsun!

11— Onlar, bilgisizliğin sarhoşluğu ve mahmurluğu içinde kalmış gâfillerdir.

12— «Hesap ve cezâ günü ne zaman?» diye sorarlar.

13— Ateşe karşı çetin bir sınav verecekleri gündür.

14— Fitnenizi tadın. İşte, acele isteyip durduğunuz şey budur! (denilir.)

DÖRT ÖNEMLİ OLAY

(وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ...) **«Tozup savuranlara, ağır yük yüklenip taşıyanlara, kolayca akıp gidenlere, iş bölümü yapanlara and olsun ki..»**

Dört önemli olaya yemin edilerek, Âhiret'te iyiler iyiliklerinin, kötüler de kötülüklerinin karşılığını görecekleri ve bu haberin mutlaka doğru olduğu açıklanmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hak ne ile yemin etmişse, onda mutlaka insanlıktan yana büyük yararlar; akla ve vicdana ışık tutan belgeler söz konusudur.

«Zâriyât» kavramı üzerinde hayli durulmuş ve az farklı yorumlar yapılmıştır :

a) Yerden toz, toprak kaldırıp savuran rüzgârlar,

b) Yeraltında ve yerüstünde meydana gelen patlamalar sonucu savrulan topraklar,

c) Canlı-cansız varlıkları, belli plâna göre serpiştiren melekler.

Birinci yorum Hz. Ali'ye (R.A.) aittir ki, kendisi minber üzerinde soruları cevaplarken cemaattan biri kalkıp «zâriyat nedir?» diye sordu. O da : «Esip tozutan rüzgârlar demektir. «Hâmilat», yağmur yüklü bulutlardır.

«Câriyat», denizde yüzen gemilerdir. «Mukassimat», iş bölümü yapan meleklerdir» diye cevap verdi. (1)

Ayrıca İmam Kurtubî bir diğer rivâyete yer vererek, bu hususta İbn Kevvâ' adında bir adamın Hz. Ali (R.A.)den sorduğunu ve onun da : «Yazıklar olsun sana, bunu öğrenip anlamak için sor, karşındakini küçük düşürmek için sorma» diye uyarıda bulunduğunu ve sonra o dört kelimeyi yukarıda belirtilen şekilde açıkladığını kaydetmektedir.

Rüzgâr, bulut, gemi ve melek.. Bu dört olay beşer hayatını düzenleyip dengede tutan değerlerdir. Geminin tabii olaylar arasında anılması, mü'minlerin dikkatini denizlere çekmek ve bu büyük kaynaktan yararlanmalarını ilhâm etmek içindir. Allah daha iyisini bilir.

Meleklerin iş bölümü yapması :

Kâinat yaratılıp düzene sokulduktan buyana kusursuz işlemekte ve içinde yer alan her sistem şaşmadan hizmet vermektedir. Ancak her olayda, her düzenleme ve dengelemede belli bir plân ve proğrama göre iş bölümü yapan melekler vardır.

İnsanlardan çoğunun tabii olay diye belirlediği fiziksel ve benzeri olayları sevk ve idare edenlerin bulunduğunu unutmamak gerekir. O kadar ki, esen rüzgâr, yükselen buhar, oluşan bulut, yağan yağmur üzerinde görevli melekler bulunmaktadır. Gerçi bu ve benzeri tabiat olayları belli fiziksel kanunlara göre meydana gelmektedir; amma işin içinde sözünü ettiğimiz gizli, yani ruhanî kuvvetler rol oynamaktadır. Nasıl ki, belli plâna göre kurulan bir fabrikanın başında görevliler bulunuyorsa..

Bütün bu önemli olayları birtakım kanunlara bağlayan Yüce Kudret, insanı da başıboş bırakmayıp, onun için de plânda çok önemli bir yer ayırmış ve ölümü, bir intikal dönemi kılıp ikinci hayatın şartlarına uygun yeni bir bedene kavuşmasına sebep yapmıştır.

Her şeyin insan için, insanın da Rabbını bilip O'na ibâdet etmek için yaratıldığına göre, onun bu amaca uygun olan ve olmayan söz ve davranışları, niyet ve düşünceleri kontrol altında tutularak, ikinci hayatta karşılık göreceği kesin hükme bağlanmıştır. Artık Cenâb-ı Hakk'ın sözünün değişmesi düşünülemez.

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 17/30- Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/231

YÖRÜNGELER SAHİBİ GÖĞE AND OLSUN

(وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ اِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ) «Yollar ve yörüngeler sâhibi göğe and olsun ki, (ey inkârcı sapıklar!) Cidden siz sözünüzde, hükmünüzde görüş ayrılığı içindesinizdir.»

Göğün, yani fezanın düzenli yol ve yörüngelerle bir ağ gibi işlendiği çok anlamlı bir şekilde belirtilmektedir.

Hubük : Lûgatçıların tesbitine göre, «hibak» veya «habikâ»nın çoğuludur. Bu iki kökü incelediğimizde yedi manaya delâlet ettiklerini görürüz :

1— Kumaşın itinayla yol yol dokunup çizgilerinin iyice belirginleşmesi,

2— Esen rüzgarın suya veya kuma dokunup kıvrım kıvrım yollar ve çizgiler meydana getirmesi,

3— Baştaki saçın dalga dalga olup düzenli kıvrımlar oluşturması,

4— Yapının sağlam ve muhkem, aynı zamanda düzenli olması,

5— Bir şeyin güzel, çekici ve oldukça düzenli, dengeli yaratılmış bulunması,

6— Göğün yüksekliğine orantılı düzende olması,

7— Göğün çok süslü, çekici bir görünüm arzetmesi..

Hubük kavramı bütün bu manalara delâlet etmekle beraber, yollar ve yörüngeler anlamına daha zâhir ve daha yakındır.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm, on beş asır önce gezegen, yıldız ve sistemlerin sağlam, düzenli hareketlerini sağlayan yörüngelerinden söz ederek, bu olayı Allah'ın varlığına ve birliğine delil ve belge göstermektedir.

İNKÂRCILARIN FARKLI GÖRÜŞLERİ

İnkârcı maddecilerin, müşrik putperestlerin, Allah, peygamber, kitap, hılkat ve canlılar hakkındaki varsayımları (faraziye, hipotez), ciddi bir esasa dayanmaz. Sözü edilen konulara bakış açıları hem farklı, hem de hatâlı olduğundan onları olumlu bir sonuca götürmemektedir. İnsan menşe'i hakkında fikir yürütürlerken de iddia ve varsayımları farklı ve çelişkilidir. Kimi hayatın başlangıcını cansız maddeye, kimi tek hücreye, kimi birden ortaya çıktığına dayamakta ve kimi de maddeyle birlikte öncesiz olduğunu

savunmaktadır. Bazısı ise, hayatın kimyasal reaksiyonların sonucu meydana geldiğini öne sürmektedir. Oysa hiç birinde isabet yoktur.

Mekkeli müşrikler, Kur'ân'a «eskilerin masalları», Hz. Muhammed'e (A.S.) «sihirbaz, büyücü, şâir» damgasını yakıştırırken; günümüzün inkârcı maddecileri daha farklı iddialar ve yakıştırmalarla ortaya çıkmış bulunuyorlar: Kimi Kur'ân'a «çöl kanunu», Hz. Muhammed'e (A.S.) «akıllı bir adam» demekte ve böylece ilâhî inâyet ve tecelliyi reddetmektedirler. Cenâb-ı Hak hakkında ise, büsbütün şaşkınlık içinde karanlığa inkâr taşı atmakta ve bu mükemmel düzenin tesadüfler neticesi meydana geldiğini söylemektedirler. Bütün bunları söylemek, iddia etmek, varsaymak kolay, ama isbatı mümkün değildir.

Allah'ın hidâyet nasip ettiği kimseler ancak bu karanlık görüş ve dayanaksız iddialardan kurtulabilir.

YALANCILAR KAHROLSUN

(قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ۙ الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ) **«Yalancı câhiller kahrolsun! Onlar, bilgisizliğin sarhoşluğu ve mahmurluğu içinde kalmış gâfillerdir.»**

Yalancı câhiller, Hakk'a karşı gelip ilâhî düzen ve dengeyi inkâr etmektedirler. Kur'ân onların daha çok iki kötü sıfatını konu edinmektedir. Şöyle ki:

a) Bilgisizliğin sarhoşluğu içindedirler,

b) Haktan, gerçekten habersiz, nefis perdesi altında gaflet uykusuna dalmışlardır.

Cehalet, insanı patavatsızlığa, ölçüsüzlüğe, yersiz ve anlamsız iddialara ve mütecavizliğe iter. Bir bakıma insanı sarhoşlar gibi kararsız kılar. Nefsin kesif perdesi ise, aklı kendi hizmetine alıp kalp gözünü kör eder. Bunun için Kur'ân'ı yalanlayanların bu iki sıfatına değinilerek lânetlenmektedirler.

HESAP VE CEZA GÜNÜ NE ZAMAN?

(يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ۖ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ) **«Hesap ve ceza günü ne zaman diye sorarlar. Ateşe karşı çetin bir sınav verecekleri gündür.»**

İlk kurulan şu düzeni Allah'a nisbet etmiyenlerin, ikinci hayatı ve dü-

zeni kabul etmeleri veya öyle bir günün geleceğine inanmaları pek düşünülemez. O bakımdan Kur'ân, sık sık mevcut düzendeki belgelere yer vermekte ve insan aklına malzeme takdim ederek yol göstermekte; temel bilgi verip ilmî araştırmaya teşvikte bulunmaktadır. Zira âhirete inanmanın yolu, mevcut düzenin Allah tarafından yaratıldığına inanmaktan geçer.

Dünya her yanıyla teklîf, imân, sâlih amel ve olgunlaşma dönemidir. Âhiret ise, hesap ve ceza günüdür. O bakımdan ona «yevmü'd-dîn» denilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dört faydalı olay üzerinde duruldu. Göğün yol yol, yörünge yörünge şeklinde düzenlendiği belirtildi. İnkârcıların her çağda farklı birtakım varsayımlar peşine takılıp hakka yakınlık gösteremediklerine dikkatler çekildi. Sonra da hesap ve ceza gününü red ve inkâr edenler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlara hazırlanan yüce nîmetlerden bir kısmından söz ediliyor. Onların ibâdet düzeyindeki halleri konu edilerek övülüyor. Gerek yeryüzünde, gerekse insanın yaratılışında ve taşıdığı özelliklerinde Allah'ın varlığına delâlet eden belgelerin yer aldığına değiniliyor. Gökten rızık indirldiğine atıf yapılarak düşünce ufkumuz genişletiliyor.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ
رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ
مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ
حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي
أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾
فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

M E Â L İ :

15— Şüphesiz ki muttakîler (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınan mü'minler) Cennetlerde ve pınarlar başındadırlar.

16— Rablarının kendilerine verdiğini alırlar. Çünkü onlar, bundan önce iyiliği, güzelliği, yararlı olmayı huy edlnenlerdi.

17— Geceden de az bir süre uyurlardı.

18— Seher vakitleri hep Allah'tan bağışlanma dilerlerdi.

19— Onların mallarında, dilenen ve yoksul için bir hak vardır.

20— Kesinlikle bilip inananlar için yeryüzünde (Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden) açık belgeler vardır.

21— Sizin kendi (ruh ve beden) varlığınızda da öyle... Artık (hakikati) görmez misiniz?

22— Gökte hem rızkınız, hem size va'dedilen şey vardır.

23— Göğün ve yerin Rabbı hakkı için, gerçekten bu, sizin kendi konuşmanızda (şüpheniz olmadığı) gibi haktır.

İLGİLİ HADÎSLER

Abdullah b. Selâm (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hicret edip Medine'ye geldiği gün, herkes gibi ben de Onu yakından görmeye çalıştım. Yaklaşıp yüzünü gördüğüm zaman, Onun yalancı bir kişi olmadığını anladım. Kendisinden ilk duyduğum hadîs şu oldu :

«Ey İnsanlar! (Muhtaçlara, yakınlarınıza Allah için) yemek yediriniz; hısımlarınızla sıcak ilgi kurunuz; selâm vermeyi yaygınlaştırın; insanlar uykuda iken siz kalkıp namaz kılın ki selâmetle Cennet'e giresiniz.» (1)

«Şüphesiz ki Cennet'te öyle yüksek çardaklar vardır ki, dışı içinden, içi de dışından görünür.»

Bunun üzerine Ebû Musa el-Eş'ârî (R.A.) sordu :

— Ya Resûlellah! Onlar kimler içindir? Cevap verdi :

— Yumuşak söz söyleyen, (Allah için) yemek yediren; insanlar uyurken gece kalkıp namaz kılan kimse içindir. (2)

«Dilencinin, at üzerinde gelse bile bir hakkı vardır.» (3)

Açıklama :

«Dilenci» ile çevirisini yaptığımız «sâil», ihtiyacını dile getirip bir şey isteyen kimse demektir.

«Miskin, çevrede dönüp dolaşarak bir, iki lokmanın veya bir, iki hurmanın geri döndürdüğü kimse değildir. Asıl miskin, kendine yetecek kadarını bulamayan ve bilinip tanınmadığı için de kendisine sadaka verilmeyen kimsedir.» (4)

TAKVÂ DÜZEYİNDE HAYATLARINI DÜZENLEYENLER

(إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ...) **«Şüphesiz ki muttakîler (Allah'tan saygı ile**

---

(1) Ebû Dâvud/salât : 156, isti'zan : 4- Ahmed : 3/451

(2) Ahmed : 2/173-5/343

(3) Ebû Dâvud/Süfyan Sevrî hadisinden - Müsned-i Ahmed

(4) Buharî/zekât : 53, tefsîr : 2, 48- Müslim/zekât : 101, 102- Ebû Dâvud/zekât : 24- Nesâî/zekât : 76- Dâremî/zekât : 2- Taberânî/sıfatü'n-nebî : 7- Ahmed : 1/384, 446 - 2/260, 316, 393, 395, 445, 457, 469, 506

korkup fenalıklardan sakınan mü'minler) cennetlerde ve pınarlar başındadırlar..»

Takvâ, imân ve irfandan gelen bir duygudur ki, kişi bu duyarlılıkla Allah'ın denetim ve gözetimi altında olduğunu bilir ve O'ndan saygı ile korkup günlük hayatını ilâhî buyruklara göre düzenler; fenalıklardan kaçınıp kulluk görevini aksatmamaya çalışır.

İlgili âyetlerle, takvâ derecesine eren mü'minlerin âhiretteki mükâfatları açıklanırken, onların dört önemli amelinden söz edilmektedir. Böylece takvâ duygusunun işlerliğiyle insanın eriştiği fazîlet belirtilmekte ve ilâhî inâyet ve rahmetin onlardan yana olduğuna işâret edilmektedir.

Muttakî mü'minlerin dört güzel ameli :

1— İyiliği, güzelliği huy edinirler.

2— Geceleri bir süre uykularını terkederek ibâdet ederler.

3— Seher vakti Allah'tan bağışlanma dilerler. Çünkü bu vakitler insan duygu ve düşüncesinin en toplu bulunduğu anlardır.

4— Allah'ın farz kıldığı zekâtı ve teşvîk buyurduğu sadakayı bir hak olarak muhtaçlara verirler.

Böylece gerçek imân ve irfan takvâyı; takvâ da iyiliği, ibâdet zevkini, Allah'a sık sık yönelmeyi ve bedenî ibâdetin yanında malî ibâdetin de yerine getirilmesini doğurur.

ZEKÂT FAKİR VE MUHTAÇTAN YANA BİR HAKTIR

(وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ) **«Onların mallarında, dilenen ve yoksul için bir hak vardır.»**

Mü'minlerin mallarında, muhtaç bulunduğunu dile getirenler ve yoksulluk içinde sıkıntı çekenler için bir hak vardır. Ancak bu «hak»dan maksat nedir? İlim adamlarının tesbit ve yorumları farklıdır :

a) Muhammed b. Sirîn ve Katade'ye göre : Farz olan zekâttır.

b) Hısımlara yapılması gereken yardımdır.

c) Misafirleri ağırlamak için yapılan masraftır.

d) Muhtaç durumda olan aileleri sıkıntıdan kurtaracak kadar aynî veya nakdî yardımdır.

e) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Malî durumu zayıf olan hısımlara ve bir de muhtaçlara verilecek sadakalardır. Çünkü bu âyet, zekât henüz farz kılınmadan çok önce Mekke'de inmiştir.

Şüphesiz bu yorumlardan en sağlıklı olanı, (a) maddesinde belirtilen zekâttır. Nitekim Mearic Sûresi de Mekke'de indiği halde : **«Mallarında muhtaç durumda olana, maldan yoksun bulunana belirli bir hak ayıranlar..»** (1) meâlindeki âyette geçen **«hakkun mâlûm»** zekât ile tefsîr edilmiştir. O halde bu iki âyetin Medine'de indiği söylenebilir. Çünkü «belirli hak» ancak zekât olabilir. (2)

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : **«Kıyâmet günü fakirlerden dolayı vay zenginlerin haline! Fakirler derler ki : «Ya Rab! Bizim için üzerlerine farz kıldığın hakka, zenginler tecavüz edip bize zulmettiler.»**

Bunun üzerine Şanı Yüce Allah şöyle buyurur : «İzzet ve celâlime and olsun ki, sizi (kendime) yaklaştıracağım, o zenginleri de uzaklaştıracağım.»

Bunun arkasından Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : «Onların mallarında dilenen ve yoksul için bir hak vardır» meâlindeki âyeti okudu. (3)

YERDE VE İNSANIN YAPISINDAKİ BELGELER

(وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ) **«Kesinlikle bilip inananlar için yeryüzünde (Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden) açık belgeler vardır. Sizin kendi (ruh ve beden) varlığınızda da öyle... Artık (hakikatı) görmez misiniz?»**

Yeryüzünün, başta insan olmak üzere mevcut canlıların yaşamasına uygun ölçü ve şartlarda yaratılması bir tesadüf değil, çok mükemmel, mükemmelin de ötesinde insan aklını aşan bir plân ve proğramın ürünüdür.

Meselâ dünyanın kendi ekseni etrafında dönmesi ve güneşin çevresinde belli bir mesafede elips çizerek hareketini sürdürmesi, gece ile gündüzü ve mevsimleri meydana getirmektedir. Bir an düşünelim ki dünya kendi ekseni etrafında bir dönüşünü 23 saat, 56 dakikada değil, 15 saat veya 30 saatte tamamlasaydı, gece ve gündüz durumları anormal farkla meydana gelir ve bugünkü düzenli ve dengeli hayat olmazdı. Güneşin

(1) Meâric Sûresi : 24, 25
(2) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 17/38
(3) Sa'lebî : Enes (R.A.)den Tefsîr-i Kurtubî : 17/39

etrafında elips değil de tam bir daire çizseydi, mevsimler oluşmazdı. 23 derece meyilli olmasaydı, güney ve kuzey yarımkürede ekvatora yakın bölgelerde devamlı yaz, ondan uzak bölgelerde devamlı kış olurdu.

Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Bütün bunların birer tesadüf neticesi oluşarak biraraya geldiğini söylemek, karanlığa taş atmaktan başka neyi ifade eder.

İnsan vücudu «ahsen-i takvîm», yani en güzel plân, biçim ve endamda yaratılmıştır. Bu en güzel yaratılmanın açık belirtilerinden bir kısmını hatırlamamızda fayda vardır:

— Duyu organları ve beyinle olan bağlantıları ve her birinin konumu,

— İç organların birbiriyle irtibatı ve işlevi,

— Kalbin bir günde yaklaşık 100.800 kere atması ve 70 yıllık bir ömür süresi içinde iki buçuk milyar defa gibi yüksek bir rakama ulaşması bize neyi göstermektedir? Bunca aralıksız çalışmasına rağmen işlevini sürdürmesi çok şaşırtıcı değil midir? Yapılan ciddi tesbitlere göre: Kalp her kasılmadan sonra bir dinlenme dönemine girerek yorulmamasını temin etmektedir.

— Karaciğer bir kan, akciğer de bir hava limanı halinde çalışmıyor mu?

— Vücuda alınan besinlerin vücut dokularını yapması, sonradan kullanılmak üzere biriktirmesi ve bununla yaşamımızı ve sağlığımızı düzenlemesi harika bir fabrikayı andırmıyor mu?

— Yapısı aynı olan her hücrenin bir hayat birimi olması ve bağlı bulunduğu soyun ve türün özelliklerini beraberinde taşıması bize hangi üstün kudretin plânını yansıtıyor?

— Beyin kabuğunun hareket, irâde, zekâ, duygu, karakter, düşünce ve benzeri yüksek görevleri kendinde düzenli ve dengeli taşıması ve bütün vücuda kumanda etmesi, tesadüflerle mi meydana gelmiştir?

— Her gün vücudumuzda binlerce hücrenin doğması ve binlercesinin ölmesi ve böylece bu var oluş ve yok oluştan habersiz bulunmamız bize ikinci hayat hakkında kesin bilgi vermiyor mu?

Her zerre lisanıyla Allah'ı zikrediyor;
O Yüce Rabbımızı aslâ inkâr etmiyor.

Hepsinde bir birlik, bir nizam ve intizam,
Her varlıkta görülür özen ile ihtimam.

Bu varlık âleminde tesadüfe yer yoktur.
Her şey yerli yerinde, buna delil pek çoktur.

(A. Fuat ULUTÜRK)

GÖKTE RIZKIMIZ VARDIR

(وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ) **«Gökte hem rızkınız, hem size va'dedilen şey vardır.»**

Buharlaşan denizler, göller ve ırmaklar gökte bulut haline gelir ve sonra belli ortam ve şartlarla yağmur olarak yeryüzüne iner de toprağa hayat verir.

İLMÎ YÖNÜ

Diğer önemli bir husus da şudur : Yağmurlu havada yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki oksijen ve azot birleşerek renksiz azot-monoksit gazını oluşturmaktadır. Bu gaz da tekrar oksijenle birleşerek turuncu renkli azot-dioksit meydana gelmekte ve yine yıldırım ve şimşeklerin tesiriyle havadaki nemlik ve azottan amonyak meydana gelmektedir. Azot-dioksit ise nemliliğin tesiriyle nitrik-aside dönüşmekte, böylece nitrik-asit ile amonyak havada bulunan karbonik asitle birleşerek amonyum-nitrat ve amonyum-karbonat oluşmaktadır.

İşte oluşup meydana gelen bütün bu tuzlar yağmurla birlikte yeryüzüne inmekte, yerdeki mevcut kalsiyum tuzları ile birleşerek kalsiyum nitratı meydana getirmektedir. Bitkiler de bu tuzu emerek gelişme imkânı bulmaktadır.

Böylece bitkileri yiyip beslenen hayvanlar çeşitli proteinler oluşturmakta ve bu hayvanların etini, sütünü, yumurtasını yiyen insanlar yeterince gıdalarını alıp beslenmektedirler.

Gökten rızkımızın indirilmesinin bir anlamı da işte budur.

Güneş ise, gönderdiği ışın ve enerjiyle bitkilere renk ve gıda, canlılık ve nema vermekte, toprağı ısıtıp geliştirme gücünü artırmaktadır.

Diğer bir yorum ise şöyledir :

Rızkımızın yazılıp takdir edildiği kitap göktedir, yani Levh-i Mahfuz'da belirlenmiştir. Ona göre rızkımızı sağlamaktayız.

Gökte bizim için va'dedilen şey nedir?

Bu cümle üzerinde hayli durulmuş ve birtakım farklı yorumlar yapılmıştır. Onları şöyle özetleyip sıralayabiliriz :

a) Tabiîn'den Mücâhid'e göre : Hayır ve şerdir.

b) el-Hasan'a göre : Sadece hayırdır.

c) Süfyân b. Uyeyne'ye göre : Cennet'tir.

d) Dahhak'e göre : Cennet ve Cehennem'dir.

e) İbn Sirîn'e göre : Kıyâmet olayıyla ilgili plân ve takdirdir.

Ancak bu yorumlardan (d) maddesi ağırlık kazanmış ve böylece Cennet ile Cehennem'in gökte ayrı birer sistem halinde mevcut olduğu anlaşılmıştır.

RIZKIN VE VA'DEDİLEN ŞEYİN GÖKTE OLMASI HAKTIR

(فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ) **«Göğün ve yerin Rabbı hakkı için, gerçekten bu, sizin kendi konuşmanızda (şüpheniz olmadığı) gibi haktır.»**

Gerek canlıların rızkı, gerekse va'dedilen şey, sağlam esaslara, mükemmel plâna göre düzenlenmiştir. Artık değişmesi, aksaması, unutulması söz konusu değildir. Böylece ilâhî takdîr plânının hak olduğuna, bizim konuşmamız misal veriliyor. Öyle ki, işittiğimiz bir şeyi yanlış duymuş veya anlamış olabiliriz; ama kendi ağzımızdan çıkan sözde şüpheye yer verilmeyecek kadar haberli olmamız söz konusudur. O bakımdan takdîr edilen rızık da, va'dedilen şey de her türlü şüpheden, yanlışlıktan uzak olup kesinlik arzetmektedir.

Diğer bir yorumla, her kişi ancak kendine ait ana diliyle rahat ve hatasız konuşabileceği gibi, herkes kendine ait rızkı yiyebilir; başkasının rızkını yemesi düşünülemez.

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu inceliği şöyle belirtmiştir :

«Şüphesiz Ruhü'l-Kudüs (Melek Cebrâil) şu sözü kalbime nefh etti : Hiçbir can, bütün rızkını tamam olarak almadıkça ölmez. O halde Allah'tan korkup sakının da rızkınızı güzel meşrû' ve helâl yoldan arayınız.» (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, müttakî kullara hazırlanan sonsuz nîmetler müjdelendi. İbâdet ve taâtleri övülerek teşvîkte bulunuldu. Göklerde, yerde ve insanın kendi yapısında Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belgelere dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, İbrahim Peygamber'e (A.S.) insan suretine girip misafir gelen melekler ve İbrahim Peygamber'i bir erkek evlâdıyla müjdelemeleri; sonra da Lût Kavmi'nin helâk edileceğini haber vermeleri konu ediliyor.

(1) İbn Mâce/ticarat : 2

هَلْ اَتٰيكَ
حَد۪يثُ ضَيْفِ اِبْرٰه۪يمَ الْمُكْرَم۪ينَۢ ﴿٢٤﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا
سَلَامًاۜ قَالَ سَلَامٌۚ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اَهْلِه۪ فَجَٓاءَ بِعِجْلٍ
سَم۪ينٍۙ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ
خ۪يفَةًۜ قَالُوا لَا تَخَفْۜ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَل۪يمٍ ﴿٢٨﴾ فَاَقْبَلَتِ
امْرَاَتُهُ ف۪ي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَق۪يمٌ ﴿٢٩﴾
قَالُوا كَذٰلِكِۙ قَالَ رَبُّكِۜ اِنَّهُ هُوَ الْحَك۪يمُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٠﴾
قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُٓوا اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمٍ
مُجْرِم۪ينَۙ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ ط۪ينٍۙ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ
لِلْمُسْرِف۪ينَ ﴿٣٤﴾ فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ ف۪يهَا مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَۚ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا
ف۪يهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَۚ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا ف۪يهَٓا اٰيَةً لِلَّذ۪ينَ يَخَافُونَ
الْعَذَابَ الْاَل۪يمَۜ ﴿٣٧﴾

M E Â L İ :

24— Sana İbrâhim'in ağırlanmaya değer şerefli konuklarının haberi geldi mi?

25— Hani onlar İbrâhim'in yanına girip, «selâm» dediler. İbrâhim de

«selâm» dedi ve tanımadığım yabancı bir kavim diye içinden geçirdi.

26— Bir sebep bulup âilesinin yanına giderek (kızartılmış) semiz bir buzağı ile geldi.

27— Onlara yaklaştırıp, «buyrun yemez misiniz?» dedi.

28— (Yemediklerini görünce) onlardan içinde bir korku ve endişe doğdu. Onlar, ona : «Korkma» dediler ve onu bilgili (olacak) bir oğul ile müjdelediler.·

29— Bunun üzerine, İbrâhim'in eşi bir çığlık atarak geldi ve elini yüzüne vurarak, «kısır, yaşlı bir kadın!» dedi..

30— Onlar : «Bu böyledir. Rabbın buyurdu. Şüphesiz ki O, hikmet sâhibidir, bilendir» dediler.

31— İbrâhim, onlara : «Ey elçiler! Sizin iş ve isteğiniz nedir?» dedi.

32— Onlar : «Doğrusu biz suçlu günahkâr bir kavme gönderildik,

33-34— Ki aşırı gidenlerin, ölçüyü kaçıranların üzerine Rabbın yanında işâretlenmiş balçıktan taş yağdıralım diye..

35— Bunun için orada bulunan mü'minleri çıkardık.

36— Zaten orada Allah'a teslîmiyet gösterenlerden sadece bir ev (âile) bulduk.

37— Orada, elem verici azâptan korkanlar için açık belge (ibretli kalıntı) bıraktık» dediler.

İLGİLİ HADÎS

«Allah'a ve âhiret gününe imân eden kimse, misafirine ikram etsin.» (1)

İBRAHİM PEYGAMBERE GELEN MİSAFİR MELEKLER

(هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ) «Sana İbrahim'in ağırlanmaya değer şerefli konuklarının haberi geldi mi?»

Bu olay Kur'ân'ın üç yerinde kelime farkıyla anlatılmaktadır :

1— Hûd Sûresi 69. âyette, insan suretinde müjdeci olarak gelen me-

(1) Buharî/edeb : 31, 85, rikak : 23- Müslim/imân : 74, 75, 77- Ebû Dâvud/et'ime : 5- Tirmizî/birr : 43- İbn Mâce/edeb : 5

leklerin selâm verip oturdukları ve az sonra İbrahim (A.S.)ın onlara kızartılmış bir buzağı sunduğu; fakat onların sofraya el uzatmadıkları anlatılır. Sonra da İbrahim (A.S.)ın onların bu tavrından içine bir korku düştüğü belirtilir. Arkasından meleklerin, İbrahim'i (A.S.) rahatlatmak için, Lût Kavmi'ni yok etmekle görevli olduklarını açıklaması anlatılır ve bu arada İbrahim (A.S.)ın eşinin ayakta durduğuna ve güldüğüne dikkat çekilir. Meleklerin bu aileyi İshak ve ardından Yakub ile müjdelediklerine yer verilerek konu noktalanır.

2— Hicr Sûresi 52. âyette ise, sadece meleklerin insan suretine girip İbrahim'in (A.S.) yanına girdikleri ve «selâm» dedikleri belirtilir. Sonra da İbrahim'in (A.S.) onların tavrından korkup endişeye kapıldığı; meleklerin, kendilerini tanıtması ve Onu bilgin bir erkek evlâdıyla müjdelemek üzere geldikleri kaydedilir. Asıl amaçlarının ise, Lût Kavmini helâk etmek olduğunu haber vermelerine değinilerek olayın tafsilatına geçilir.

3— Konumuzu oluşturan Zâriyat Sûresinde ise, gelen misafirlerin yabancı oldukları ve kendilerine semiz bir buzağının takdîm edildiği; ondan yemeyince de İbrahim (A.S.)ın endişelendiği ve bunun üzerine meleklerin kendilerini tanıtıp bilgin bir oğul ile Onu müjdeledikleri; o sebeple İbrahim'in (A.S.) eşinin çığlık atarak geldiği ve elini yüzüne vurarak, kısır, yaşlı bir kadın olduğunu söylediği belirtilir. Sonra da olayın diğer kısmına geçilir.

Böylece birbirine yakın bu üç anlatım şekli biraraya getirilince, konunun mahiyeti kalın ve ince çizgileriyle ortaya çıkmış olur. Şöyle ki :

İkram edilen kızartılmış buzağının semiz olduğu; İbrahim Peygamberi (A.S.) bilgin bir erkek evlâdıyla müjdelemelerini duyacak kadar yakın mesafede bulunan ev hanımının heyecanlandığı, o sebeple gülerek ve elini yüzüne kapatarak yaklaştığı ve hayretini belirterek kendisinin yaşlı ve kısır bulunduğunu söylemesi anlatılmakta; aynı azmanda İbrahim Peygamber'in de yaşının hayli ileri olduğunu düşünerek bu müjdenin neye göre verildiğini öğrenmek istediğine değinilmekte ve sonra Lût Kavmi'nin helâk edilmesinin bir emr-i ilâhî olduğuna atıf yapılarak konunun detayına geçilmektedir.

Kıssaya geçişin nedeni :

Gökte, yerde ve insanın ruhsal ve fiziksel yapısında ilâhî kudrete delâlet eden belgeler sıralanırken ve yalancı inkârcıların tutumu kınanırken, İbrahim (A.S.) kıssasına geçilmesi, önemli bir misal teşkil etmektedir :

İbrahim Peygambere (A.S.) müjdeyle gelen ve Lût Kavmi'nin yok edilmesi için görevlendirilen meleklerin, bir gün Hz. Muhammed'e (A.S.) kur-

tuluş ve zafer müjdesiyle geleceklerine ve Mekkeli azgınların hüsrana uğrayacaklarını haber vereceklerine dair işâret vardır.

Sodom'da yalnız bir müslüman ailenin bulunduğu belirtilmektedir. Şüphesiz ki o da Lût Peygamber'in ailesidir. Ancak Onun eşi o aileden kopup şehrin ahlaksız azgınlarından yana bir tutum ve düşünce içinde olduğundan o istisnâ teşkil eder.

36. âyette «müslimîn» sıfatı kullanılmıştır. Bu, gönderilen her peygamberin genel anlamda İslâm ruhuyla donatıldığına, indirilen her kutsal kitabın bu teslimiyeti yansıttığına işârettir. Sonra bu sıfat özel anlamda son din olan İslâm'a intisab edenlere ad olarak verilmiştir.

YAŞLI BABA, KISIR ANA

(فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ...) «Bunun üzerine İbrahim'in eşi bir çığlık atarak geldi ve elini yüzüne vurarak, «kısır, yaşlı bir kadın!» dedi..»

Bu kısa bilgi bize neleri öğütlemektedir? Kur'ân, Alîm ve Hakîm olan Allah'tan indirilme ve münhasıran O'nun sözüdür. İçinde faydasız bir âyet veya cümle düşünülemez. O bakımdan Kur'ân'da yer alan her âyet, her cümle, hattâ her kelime üzerinde iyice araştırma yapıp ilâhî muradı öğrenmemiz gerekmektedir. Nitekim İbrahim (A.S.)ın eşinin hayret dolu sözü ve onu izleyen âyetin şu bilgileri ve öğütleri içerdiğini görüyoruz :

1— Melekler nurdan yaratılmışlardır. O nedenle onları baş gözüyle görmemiz mümkün değildir. İnsanlarla mülakat yapmak istedikleri zaman, insan suretine girerler.

2— Melekler yemez, içmez, evlenmez ve uyumazlar.

3— Aldıkları emri, yüklendikleri proğramı kusursuz yerine getirirler. Allah'a asla isyân etmezler.

4— Melekler, hayat ve kudret kaynağıdırlar; ilâhî emir gereği dokundukları veya üfledikleri yerde hayat başlar.

5— Melekler büyük bir kuvvet ve kudrete sahiptirler; mesafe onlar için söz konusu olmaz; ışık hızının çok üstünde bir sürate mâliktirler.

6— Cenâb-ı Hak bir şeyi murad edince, sebep ve illetleri oluşturur. Öyle ki, yaşlı kısır kadını gebe kalma; yaşlı erkeği baba olma düzeyine getirir.

7— İnsan çok yaşlı da olsa, kısır da sayılsa, Allah'tan ümit kesmemelidir.

8— Misafire ikrâmda bulunmak, yiyeceğin en güzelini ona takdîm etmek, devam edegelen bir sünnettir.

9— Bir eve girildiğinde selâm vermek, meleklerden ve peygamberlerden kalan bir sünnettir. Verilen selâmı alıp cevaplamak ise vâciptir.

10— Cenâb-ı Hak dilediği takdirde; kısır kadın doğurur. O'nun «kün emri» tecelli edince sebepleri oluşturur. Çünkü O, mutlak anlamda hikmet sâhibidir; her şeyi ilim ve hikmetle yürütür.

BALÇIKTAN TAŞLAR

(قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ...)

«Onlar, «doğrusu biz suçlu günahkâr bir kavme gönderildik ki, aşırı gidenlerin, ölçüyü kaçıranların üzerine Rabbın yanında işâretlenmiş balçıktan taş yağdıralım diye..»

Suçlu günahkâr; inkârcı azgın, aynı zamanda cinsel sapık bir kavim olarak tarihe geçen Lût Kavmi, ahlâksızlıkta çok ileri giderek, dünya milletlerinde görülmeyen bir cinsel azgınlık ve sapıklık içinde bulunuyorlardı.

Böylece Lût Kavmi, ilâhî hükmü çabuklaştıran üç büyük ahlâksızlık ve sapıklık bataklığında bütün irfan ve fazîletleri, insanî hasletleri kaybetmiş bulunuyorlardı. Allah'ı, peygamberi ve âhireti temelinden inkâr ediyor, en küçük bir taviz dahi vermek istemiyorlardı. Azgınlık, taşkınlık, tecavüz ve şirretlikleri had safhaya gelip dayanmıştı. Şüphesiz ilâhî gazabın inmesi için bu üç sebep yeterliydi. Nitekim sonuç öyle oldu.

İşâretlenmiş taşlar :

«Balçık» sözü bize bir yanardağın harekete geçirilmesini ve püskürüklerinin yükselip sözü edilen kavmi yok ettiğini hatırlatıyor. Ancak işâretlenmiş veya damgalanmış tabirinden ne anlaşılıyor? Klasik tefsîrlerimizde bu, siyah-beyaz veya siyah-kırmızı çizgili taşlar diye yorumlanmıştır. Ayrıca her taşın bir azap aracı olarak belirlendiğini veya her taş üzerinde helâk edilecek kişinin isminin yazılı bulunduğunu söyleyenler de olmuştur. Bence bu tarz bir yoruma gerek yoktur. Cenâb-ı Hakk'ın emri tecelli edince hangi taşın hangi kâfire isabet edeceği proğramlanıp görevli meleklere bildirilmiştir. Böylece herhangi bir yanlışlığa imkân vermeyecek bir dikkat ve maharetle, melekler ilâhî proğramı aynen uygularlar. Balçık taşların işaretlenmesi de böyle olmuştur. Allah daha iyisini bilir.

Yanardağın harekete geçip patlamasından fışkırıp dışarı çıkan katı maddeler de vardır. Bunlara «piroklast» adı verilir. Akarken soğuyarak ka-

tılaşan lav parçaları bunlara karışabilir. Böylece «piroklast»ların küçük boydakileri «lapili», daha büyükleri ise «volkan bombası» adını alır. Asitli lavlar çok ağır akar. Katışıksız lav ise daha az yoğun bir sıvıdır ve hızı saatte 75 km.yi bulabilir. Nitekim 1883'de Sunda boğazında volkanik kökenli bir ada olan «Krakatau», büyük bir patlama ile püskürmüş ve 30.000 kişinin ölümüne yol açmıştır.

Lût Kavmi'nin de üzerine böylesine büyük bir patlamayla püskürük gönderilmiş olabilir. Bu püskürüklerin taşıdığı renk özelliği sebebiyle çizgili olması düşünülebilir.

Lût Peygamber'in (A.S.) ailesi ise, olaydan önce Sodom'u terketmişlerdi

Geriye ibretli bir tablo kaldı :

Cenâb-ı Hak, hükmünü indirmekle kalmadı, geriye azabının şiddetini yansıtan belgeler, kalıntılar bıraktı. 37. âyetle bilhassa bu husus belirtilmekte ve ibret, öğüt almak isteyenlerin gidip Sodom ve çevresindeki belge mahiyetindeki kalıntıları görmeleri tavsiye edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI :

Yukarıdaki âyetlerle, Mekkeli müşrikleri, tarihî olayla uyarmak için İbrahim (A.S.) ile Lût (A.S.) kıssalarından birkaç safha anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, benzeri olayların tekerrürüyle tarihin tekerrür edeceği hatırlatılarak Musa (A.S.) ile Âd ve Semûd kıssalarının birer özeti veriliyor ve sonra da Nuh kavminin elîm akibetine atıf yapılıyor.

وَفِى مُوسَىٰٓ إِذْ أَرْسَلْنَٰهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَٰنٍ
مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِۦ وَقَالَ سَٰحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَٰهُ وَجُنُودَهُۥ
فَنَبَذْنَٰهُمْ فِى ٱلْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِى عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ
ٱلرِّيحَ ٱلْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِن شَىْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ
كَٱلرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾ وَفِى ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا۟ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا۟
عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ وَهُمْ يَنظُرُونَ ﴿٤٤﴾
فَمَا ٱسْتَطَٰعُوا۟ مِن قِيَامٍ وَمَا كَانُوا۟ مُنتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ
مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٤٦﴾

MEÂLİ:

38— Musa'nın kıssasında da (ibretli belgeler bıraktık). Hani bir vakit Onu açık belge ve mu'cizeyle Fir'avn'a gönderdik.

39— O, bütün ileri gelenleri ve ordusuyla birlikte yüzçevirdi ve «bu ya sihirbazdır, ya da delidir» dedi.

40— Bu sebeple onu da, ordusunu da yakalayıp (deniz) dalgaları arasına fırlattık ki (o sırada) kendini kınıyordu.

41— Âd kıssasında da (ibretli belgeler bıraktık). Hani bir vakit üzerlerine, köklerini kesip yok eden kasırgayı göndermiştik.

42— (Kasırga) nerenin üzerine uğradıysa mutlaka orayı kül haline çeviriyordu.

43— Semûd kıssasında da (ibretli belgeler bıraktık). Hani bir vakit onlara: «Bir süreye kadar yararlanıp geçinin» denilmişti.

44— Onlar ise azgınlık gösterip, Rablarının emrinin dışına çıkmışlardı. Bu yüzden bakıp dururken yıldırım onları yakalayıvermişti.

45— Artık ayağa kalkmaya güç getiremediler, yardım da göremediler.

46— Bundan önce Nûh milletini de (yok ettik). Çünkü onlar, din ve ahlâk sınırlarını aşan (inkârcı azgın) bir milletti.

İBRETLİ MİSÂLLER VE TARİHÎ OLAYLAR

(وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ) «Musa'nın kıssasında (ibretli belgeler bıraktık). Hani bir vakit Onu açık belge ve mu'cizelerle Fir'avn'a gönderdik.»

İnkârcı azgınları iyice uyarmak, yaşamakta olan maddeci sapıkların aklını harekete geçirmek için Kur'ân'da konumuzu oluşturan âyetlerle, yok edilen emsali kavimlerden dördü daha misal verilmektedir :

1— Musa Peygamber (A.S.), Asâ, Yed-i Beyza gibi açık mu'cizelerle devrin en azgın, en mağrur kralı Fir'avn'a uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fir'avn ve etrafındaki devlet adamları, nefislerine ağır gelen, makam ve şöhretlerini sarsan ilâhî dâveti reddedip yüz çevirmişler ve kendilerini haklı göstermek için de Musa'ya (A.S.) iki yakışıksız damga vurmaktan çekinmemişlerdi : Sihirbaz büyücü ve dengesiz deli..

Mekkeli müşrikler de Hz. Muhammed'e (A.S.) bu iki damgayı vurmaktan derin zevk almışlar ve halkı inandırmaya çalışmışlardı.

Sonunda ilâhî sünnet gereği inen hüküm Fir'avn ve yandaşlarını denize çekip dağ misali dalgalar arasında tam bir umutsuzluk havası içinde canlarını almıştı. Mekkeli'lerin de İslâm'ın satveti altında ezilecekleri gün pek yakındı.

2— Hûd Peygamber (A.S.) da Âd Kavmi'ne uyarıcı olarak gönderilmişti. Yapılan hiç bir uyarı, tebliğ ve irşada kulak vermeyen bu kavim, bütün kuvvet ve üstünlüğü mal ve fiziksel güçte düşünüyorlardı. Oysa Allah'ın kudreti çok daha üstün ve bastırıcı ve kahredici idi. Umman ile Dahraman arasındaki güzergâhtaki bu azgın kavim üzerine, köklerini kesip soylarını kurutacak şiddetli kasırga gönderildi ve geriye ancak ibretli bir tablo olarak şehirlerinin kalıntıları ve yoldan gelip geçenlere, tarihin o elemli günlerinin ağıtlarını fısıldayan bakışları kaldı.

3— Hicaz yakınında Hicr yöresinde yine aynı güzergâhta yaşayan Semûd Kavmi'ne Sâlih ise, Peygamber uyarıcı olarak gönderilmişti. İsteni-

len mu'cizeyi getirince, döneklik yapıp verdikleri söze bağlı kalmadılar ve yapılan hiçbir teblîğ, uyarı ve irşada gönül kulaklarını açık tutmadılar ve üstelik inkâr ve tuğyanlarını artırdılar. O yüzden sünnetullah gereği, semavî bir âfeti hak etmişlerdi. Yağmur, fırtına, yıldırım, şimşek ve deprem birbirini izledi ve âdeta kıyâmet koptu. Böylece inkârcı azgınların leşleri kartallara, akbabalara yem oldu. Birkaç günlük zevk ve eğlence yerini haşerat ve parazitlere terketti.

4— Nuh Kavmi de, din, ahlâk ve fazîlet sınırlarını aşıp peygamberle alay edecek kadar şuursuzlaştılar. İlâhî emirleri küçümseyip Nuh (A.S.)ı tehdît etmeye başladılar. Böylece inkâr, tuğyan, ahlâksızlık ve taşkınlık son çizgisine gelip dayandı. Sünnetullah hükmünü yürütmeye yöneldi. Tufan koptu, bölgede canlı namına bir şey kalmadı.

Mekkeli müşrikleri de çetin bir hüküm bekliyordu. Ancak ileride İslâm'a girecekleri ilâhî ilimle tesbit edildiğinden, sözü edilen kavimler gibi yok edilmediler ve Mekke'nin fethedilmesiyle cahiliyet gurur ve tuğyanlarına son verildi ve sevmedikleri, alay ettikleri mü'minlerin karşısında boyunlarını bükmek zorunda kaldılar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkâr ve tuğyanda ileri giden Mekkeli müşrikler tehdît edildi ve tarihin tekerrür edeceği hatırlatılarak, yok edilen dört kavim misal gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yaşamakta olan inkârcıların akıllarını harekete geçirmek ve düşünce ufuklarını genişletip hakkı anlamalarını kolaylaştırmak için üç belgeye yer veriliyor. Sonra da Allah'a yönelmeleri emredilerek, Hz. Peygamber'in sadece açık bir uyarıcı olduğuna atıf yapılıyor.

——oOo——

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا
لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ
شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ
نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥١﴾

M E Â L İ :

47— Göğü de kudretimizle yapıp kurduk. Şüphesiz ki biz, hep genişleticileriz.

48— Yeryüzünü döşedik. Ne güzeldir o döşeyenler!

49— Her şeyden çift çift yarattık; olur ki düşünüp ibret ve öğüt alırsınız.

50— O halde Allah'a doğru yönelip kaçın (O'na güvenip sığının). Şüphesiz ki ben, O'nun tarafından (gönderilen) açık bir uyarıcıyım.

51— Allah ile beraber başka bir tanrı edinmeyin. Muhakkak ki ben, O'ndan size (gönderilen) açık bir uyarıcıyım..

MİSAL VE TEHDİTTEN SONRA KEVNÎ BELGELER

(وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ) **«Göğü de kudretimizle yapıp kurduk. Şüphesiz ki biz, hep genişleticileriz.»**

İlâhî metod gereği inkârcılar uyarılıp ibretli misaller verildikten sonra, insan aklına ışık tutulmakta; duygu ve düşünceleri hakka yönlendirilmek için belgeler sıralanmaktadır.

Âyetin açık delâletinden, kâinatın bir balon gibi şişip devamlı genişlediği anlaşılıyor. Gerçi klasik tefsirlerde «Şüphesiz ki biz hep genişleticileriz» âyetini değişik şekilde yorumlamışlar ve beş kadar farklı tefsîrde bulunmuşlardır. Şöyle ki :

1— Bizim kudretimiz çok geniştir, her şeye yeter.

2— Yarattıklarımıza rızkı genişletmiş bulunuyoruz.

3— Yağmur yağdırmak suretiyle yeryüzünde geniş imkânlar meydana getiriyoruz.

4— Zenginlerinize geniş imkânlar vermiş bulunuyoruz.

5— Halkımıza karşı geniş lûtuf ve ihsan sâhibiyiz.

Ne var ki, fezada sayısını henüz kesin olarak bilemediğimiz yıldızlar ve onların oluşturduğu sistemler, galeksiler en küçük bir yanlışlığa meydan vermeyecek plânda yaratılıp her biri için ayrı bir yörünge ve değişik bir hareket takdîr edilmiştir. Başıboş hiçbir yıldız veya sistem söz konusu değildir. Başta Einstein olmak üzere son asrın fizikçileriyle astronomları bu muhteşem kâinatın bir bütün halinde devamlı genişlediğini söylüyorlar. Kuvvetli bir ihtimalle, eğer bunun doğruluğu isbat edilirse, Kur'an'daki ilgili beyânın bu manaya delâlet ettiğini söyleyebiliriz. Zira âyetin böyle bir yoruma tahammülü vardır ve o zaman inkârcı maddecilerin on beş asır öncesine dönüp, o çağda böyle bir tesbitin mümkün olup olmadığını araştırmaları gerekir.

47. âyette «bi-eydinâ» yani «ellerimizle» sözü geçmektedir ki bu, ilâhî kudreti sembolize eden bir anlatım tarzıdır ve biz insanların da konuyu anlamamızı kolaylaştırır mahiyette mecazî bir tabirdir.

YERYÜZÜNÜN DÖŞENİP SÜSLENMESİ

(وَالْاَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ) **«Yeryüzünü döşedik. Ne güzeldir o döşeyenler!»**

Bu âyetle, yeryüzünün, başta insan olmak üzere canlıların yaşamasını ve her türlü ihtiyacını karşılayacak zenginlikte ve nitelikte döşenip hazırlandığı açıklanmaktadır.

Döşemek, mutlaka bir plân ve proğram, bilgi ve beceri işi; aynı zamanda zevk ve zerafet meselesidir. O halde yeryüzünün en ince hesaplara, en sağlam kanunlara ve en dengeli, düzenli peyzaj mimariye göre hazırlandığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Konuya bu açıdan bakınca, yeryüzünde birtakım dengesizliklerin meydana gelmesi, bütünüyle insanların bilgisizce müdahalesinden kaynaklandığı anlaşılır. Çünkü yeryüzünü döşeyip donatan O Yüce Kudret çok güzel döşemiştir.

Âyette, «döşeyenler» sıfatının çoğul kullanılması, her konuda olduğu gibi, yeryüzünün döşenip dekore edilmesinde sayısı belirsiz meleklerin de görevli kılındığına ve onu asıl döşeyen Cenâb-ı Hakk'ın tâzîme çok daha lâyık bulunduğuna işârettir.

HER ŞEYDEN ÇİFT YARATILMASI

(وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ) **«Her şeyden çift çift yarattık; olur ki düşünüp ibret ve öğüt alırsınız.»**

Bu, her şeyden çift, ya da her şeyden iki çift yaratıldığına delâlet eden bir anlatımdır. Bir bakıma her iki husus da aynı noktada birleşir. Çünkü «iki çift» tabiri, Kur'ân'da genellikle erkek ve dişiye ve sonra da birbirine zıd iki şeye delâlet etmektedir.

O halde varlık âleminde canlıların çoğu erkek ve dişi olmak üzere çift yaratıldıkları gibi, kâinatın zıdların sergilendiği bir düzenleme içinde bulunduğuna bakacak olursak hemen her şeyin bir karşıtının da vücuda getirildiğini söyleyebiliriz.

Müfessirlerin çoğu bu genellemenin kapsamına insan, cin, hayvan ve bitkileri almak suretiyle bir sınırlama cihetine gitmişlerdir. Ne var ki, bazı canlılarda «çift yaratılma» olmayabilir ki bu, bir istisna teşkil eder ve genel kuralı bozmaz. Sonra da «çift yaratılma» kuralından hareketle, kâinatta her şeyin karşıtının da bulunabileceğini dikkate alırsak, yapılan sınırlamanın isabetli olmadığını söyleyebiliriz.

Kur'ân bu konuda daha çok biyologları, zoolojistleri ve botanistleri ilgilendiren «zevciyet kavramı» hakkında ana fikir vererek, «leâlleküm tezekkerûn» (olur ki düşünüp ibret ve öğüt alırsınız) cümlesiyle akla ve düşünceye seslenmektedir.

Böylece gerek kâinatın bir balon gibi tedricen şişip genişlemesi, gerek yeryüzünün döşenip düzenlenmesi, gerekse zevciyet kavramı kapsamına giren çift yaratılma keyfiyeti, hılkat kanununun nasıl plânlı, proğramlı, dengeli ve düzenli işlediği, bilimsel araştırmaya temel bilgi mahiyetinde verilmektedir.

HILKAT KANUNUNUN KAPSAMINDA İNSANIN YERİ

(فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ) «O halde Allah'a doğru yönelip kaçın (O'na güvenip sığının). Şüphesiz ki ben, O'nun tarafından (gönderilen) açık bir uyarıcıyım.»

Kâinatta yer alan her şey, hılkat kanununa bağlı, yaratıldığı amaç ve hikmete yönelik olarak Yüce Yaratan'ın buyruğuna baş eğmiştir. Bu gerçeği görmemek için kör olmak gerekir. İnsanın, bu sınırı henüz kesin tesbit edilemiyen sistem içinde yaratılış hikmeti çok yönlüdür. Onlardan biri, ilâhî sanatın yüceliğini ve mükemmelliğini görüp eserden müessir-i hakikiye, sanattan sanatkâra geçiş sağlayıp her şeyin O Yüce Sanatkârın mülkünde ve ancak O'nun tasarrufu altında bulunduğunu anlamak ve bu anlayışla O'nun varlığına ve birliğine imân edip ibâdette bulunmaktır.

51. âyetle bu husus işlenirken, son bölümünde «Ben, O'nun tarafından açık bir uyarıcıyım» buyurularak bu hikmete dikkat çekiliyor.

Artık bunca açık belge ve kesinlik arzeden delil karşısında Allah'ı inkârın ve başka ilâh edinmenin akıl terazisinde yeri ve anlamı var mıdır? Hz. Peygamber (A.S.) insanları bu hakikate dâvet edip, olumlu cevap vermeyenleri elim bir azapla uyarmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı maddecinin aklını hakikate döndürmek için üç belge sıralandı ve her belgenin O Yüce Kudret'in varlığına delâlet ettiğine atıf yapılarak Hz. Muhammed'in (A.S.) Hakk'a inanmayanları uyarmakla görevli bulunduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gelip geçen peygamberlerin yalanlandığı ve çoğuna sihirbaz ve mecnun denildiği üzerinde durularak Hz. Peygamber (A.S.) teselli ediliyor. Kur'ân ile öğütte bulunmanın mü'minlere fayda vereceği konu edilerek insanlarla cinlerin ne amaç ve hikmetle yaratıldığı belirtiliyor. Sonra da zulmeden azgınlara dalkavukluk edenler uyarılıyor ve âhiret günündeki azap ile tehdîtte bulunularak sûre noktalanıyor.

——oOo——

كَذٰلِكَ مَا اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ
اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ اَتَوَاصَوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ
فَمَا اَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَا اُرِيدُ مِنْهُمْ
مِنْ رِزْقٍ وَمَا اُرِيدُ اَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ
الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾ فَاِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ اَصْحَابِهِمْ
فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

M E Â L İ :

52— Bunun gibi onlardan öncekilere de ne kadar bir peygamber geldiyse, mutlaka, «bu bir sihirbazdır veya delinin biridir» demişlerdi.

53— Onlar, birbirlerine bu hususta böyle mi vasiyette bulundular? Hayır, onlar azgınlığı huy ve sanat edinen bir millettir.

54— Onlardan yüzçevir; bu yüzden kınanacak değilsin.

55— Ve sen öğüt vermeğe devam et. Çünkü gerçekten hatırlatmada bulunup öğüt vermek mü'minlere fayda sağlar.

56— Ben, cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım.

57— Onlardan hiçbir rızık istemiyorum ve beni yedirip içirmelerini de dilemiyorum.

58— Şüphesiz ki Allah, O'dur rızık veren metin kuvvet sâhibi..

59— Doğrusu o zulmedenlere, (önceki) arkadaşlarının payı gibi dolu bir pay vardır. Artık acele etmesinler.

60— Va'dolundukları günlerinden (o günün azâbından) vay kâfirlerin hâline!

İLGİLİ HADÎSLER

Kudsî Hadîs/Allah buyurdu :

«Ey Ademoğlu! Kendini bana ibâdete ver ki, göğsünü (kalbini) zenginlikle doldurayım ve fakirliğine bir sed çekeyim. Eğer böyle yapmazsan, kalbini (dünyevî) meşgale ile doldururum ve fakirliğine bir sed çekmem (de hep açgözlü yaşarsın).» (1)

«Azîz ve Celîl olan Allah, kıyâmet gününde şöyle buyurur : «Ey Ademoğlu! Hastalandım, gelip beni sormadın.» O da : «Ya Rabbî! Seni nasıl ziyaret edip sorayım ki, sen âlemlerin Rabbısın?» der. Allah buyurur : «Bilmedin mi, benim falân kulum hastalandı, sen onu gidip sormadın. Bilmedin mi ki, eğer onu gidip sorsaydın, beni onun yanında bulurdun. Ey Ademoğlu! Senden yiyecek istedim, bana bir şey yedirmedin.» O da : «Ya Rabbî! Nasıl seni yedireyim ki, sen âlemlerin Rabbısın?» der. Allah ona : «Bilmedin mi ki, falân kulum senden yiyecek istedi, sen onu yedirmedin? Bilmedin mi ki, eğer onu yedirseydin, onu benim yanımda bulurdun. Ey Ademoğlu Senden su istedim, bana su içirmedin» buyurur. O da : Ya Rabbî! Sana nasıl su içireyim ki, sen âlemlerin Rabbısın?» der. Allah ona : «Falan kulum senden su istedi, sen ona su içirmedin; bilmedin mi eğer ona su içirseydin, onu benim yanımda bulurdun» buyurur.» (2)

İNKÂRIN TEMELİNDE AZGINLIK VE CEHALET VARDIR

(كَذٰلِكَ مَٓا اَتَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ...) **«Bunun gibi onlardan öncekilere ne kadar bir peygamber gönderdîkse, mutlaka, «bu bir sihirbazdır veya delinin biridir» demişlerdi..»**

Sınırı aşmak, kendi ölçü ve kıymetini bilmemek, inkâr ve baş kaldırmada çok ileri gitmek, zulüm ve tecavüzü artırmak gibi manalara gelen «tuğyan», daha çok inkârcı sapıklar, nankör zalimler hakkında kullanılmaktadır. Ayrıca nehir veya denizin kabarıp taşmasında da bu kelime kullanılır.

İlgili âyetlerle, Hz. Peygamber teselli edilirken, daha önceki inkârcı kavimlerin de gönderilen peygamberlere «sihirbaz» veya «deli» dedikleri haber verilmektedir.

(1) Tirmizî/kıyâmet : 30- İbn Mâce/zühd : 2- Ahmed : 2/358
(2) Müslim/birr : 43

Yoksa inkârcı sapıklar böyle yakışıksız söz söylemeyi biribirlerine vasiyet mi etmişlerdir? Hayır bu bir vasiyet değildir; temelinde cehalet ve azgınlık vardır. Bu da ruhî bir marazdır ki, tedavisi hayli zordur.

İNKÂRCI AZGINLARDAN YÜZ ÇEVİRMEK

(فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ) **«Onlardan yüz çevir; bu yüzden kınanacak değilsin.»**

Mekke döneminde bunca sapıklık, azgınlık ve haksızlığa karşı koyacak maddî bir güç bulunmuyordu. İslâm'a giren mü'minlerin çoğu fakir ve kölelerden oluşuyordu; bunlar da Mekke'nin ileri gelen söz sahipleri tarafından küçümseniyor, hor ve hakîr tutuluyordu. O bakımdan silâhlı bir vuruşmaya kalkışmak İslâm'ın aleyhine olurdu. Yapılacak tek şey, ilâhî buyrukları kusursuz teblîğ edip irşad hizmetini imkânlar elverdiği ölçüde sürdürmekti.

54. âyetle bu hususa işâret edilerek, Hz. Peygamber'in (A.S.) sözü edilen aşırılık ve hayasızlığa karşı sabretmesi ve müşriklerle bu hususta bir tartışmaya girmemesi, meydana gelecek bu kabil şarlatanlıklara kulak vermeyip ayrılması tavsiyede bulunulmakta ve bunun bir korkaklık, pısırıklık olmadığı, aksine başarılı olmanın uygun metodlarından biri sayıldığı öğütlenerek, böyle bir yol izlemesinden dolayı kınanmayacağı hatırlatılmaktadır.

ÖĞÜT MÜ'MİNLERE FAYDA VERİR

(وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ) **«Ve sen öğüt vermeye devam et. Çünkü gerçekten hatırlatmada bulunup öğüt vermek mü'minlere fayda sağlar.»**

Küfür bataklığında çırpınıp beyni yıkanan tâğilerin Hakk'a karşı çıkıp inkârda ısrar etmeleri, şüphesiz ki onların çoğunda ön yargı haline gelir. Bunu gidermek çok zor, hattâ bazan imkânsızdır. Kur'ân ile onlara öğüt vermenin fazla bir yararı yoktur. Ancak Kur'ân'daki temel bilgi ve ana fikir mahiyetindeki bilimsel konuları gözlerinin önüne sermekte yarar düşünülebilir.

Zira ilâhî öğüt ve uyarılara kulak verebilmek için, önce imâna ihtiyaç vardır.

CİNLERİN VE İNSANLARIN YARATILMASINDAKİ AMAÇ VE HİKMET

(وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ) **«Ben, cinleri ve insanları ancak beni tanıyıp ibâdet etsinler diye yarattım.»**

Tanımak, bilmek ve ibâdet etmek ihtiyarî fiillerdendir. Yaratmanın hikmeti ve «innema» edatıyla tekîd, cin ve insanları buna mecbur tutmak suretiyle ihtiyarlarını salbetmiyor. Sadece bu iki cinsin hılkatının hikmet ve amacı belirtiliyor.

O bakımdan âyetin yorumu üzerinde hayli durulmuş ve farklı açıklamalar yapılmıştır. Onların bir kısmını şöyle özetliyebiliriz :

1— Ezelde Allah'ın ilmiyle, kimlerin ibâdet edeceği tesbît edilerek genel bir anlatımla özel mana murad edilmiştir. Şöyle ki : Âyetteki «cin» ve «ins» kavramlarından maksat, bu iki ayrı cinsten ibâdet edecek olanlardır ki, âyette **«li-ya'budûnî»**, «li-yuvahhidûnî» ile tefsîr edilmiştir. Yani benim varlığımı ve birliğimi bilsinler diye onları yarattım, demektir.

2— Hz. Ali'ye (R.A.) göre : «Cinleri ve insanları ancak, ibâdetle emretmem için yarattım» demektir. Nitekim İmam Zeccac bu yorumu kendine delil ve dayanak seçmiştir.

3— Ali b. Talha'nın İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre : «İster istemez bana kulluklarını ikrar etsinler diye yarattım» demektir. Çünkü gerek cinler, gerekse insanlar ilâhî tasarrufun altında, O'nun mülkünde isteseler de, istemeseler de kul olarak bulunuyorlar.

3— Tabiîn'den Mücâhid'e göre : «Ancak beni bilip tanısınlar diye yarattım..» anlamına gelmektedir. Sa'lebî bu yorumun güzel olduğunu kaydetmiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak, cinleri ve insanları yaratmasaydı, varlığı ve birliği gizli bir hazine olarak kalırdı.

Âyette önce «cin», sonra da «ins» anılmıştır. Fahruddin Râzî bunun hikmetini açıklarken şöyle yorumda bulunmuştur :

«Cin kavramı melekleri de kapsamaktadır. Zira «cin»nin aslı gizlenmek, görünmemektir. Melekler de halkın gözünden gizli olarak görünmemektedirler. O halde cinnin önce anılması meleklerin de aynı kavramın kapsamına girdiğine yönelik olduğundandır. Aynı zamanda melekler daha çok ibâdet eder, daha çok ihlâs üzeredirler.» (1)

---

(1) Mefâtihü'l-Gayb : 7/685

Diğer bir yoruma göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, cinlere de peygamber olarak gönderilmiştir. Böylece onlar da Onun ümmetine dahil bulunuyorlar.

İNSAN ALLAH'I BİLİP İBÂDET İÇİN YARATILMIŞTIR

Varlık âleminde insan aklının ve ilminin erişebildiği her şeyin insan için yaratıldığını görüyoruz. İnsan denilen bu harika canlı yoksa, eşyanın ve sistemlerin anlam ve hikmeti kalmıyor. Hattâ Allah'ın akıl, ilim ve din üçlüsüyle bilinip ibâdet edilmesi için insanın mevcudiyeti gereklidir. O nedenle Ahmed b. Hanbel, Buharî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (R.A.)den yaptıkları rivâyette, Peygamber (A.S.) Efendimiz : **«Allah, Adem'i kendi suretinde yarattı..»** buyurarak, insanın varlık âlemindeki yerini, önemini, kemal ve kıymetini belirtmek istemiştir. (1)

«Kendi suretinde»n üç ayrı mana anlaşılmaktadır :

1— Allah (c.c.) Adem'i ezelî ilmiyle takdîr buyurduğu surette yarattı; onu sperma, ana rahmi, cenin, bebek gibi kademe ve safhalardan geçirmeden ezelî ilminde sübut bulan suretini, şeklini çamura intikal ettirip manadan maddeye çevirdi.

2— Allah (c.c.) Adem'i kendi kudret ve sanatına mâkes kılıp onu sevdiği surette yarattı.

3— Suretin Allah'a nisbet edilmesi, teşrîf içindir.; yani Cenâb-ı Hak, Adem'i kendine halîfe olarak yaratıp onu aziz ve şerefli kıldı.

Bu bakımdan insanoğlu bu izzet ve şerefe lâyık olmaya çalışıp, Hakk'ın rahmet ve inâyetine mazhar olma çizgisinden ayrılmamalıdır.

İBÂDET KULLUĞUN GEREĞİDİR

Kölenin efendisine kulluk edip hizmette bulunması, şüphesiz ki daha çok efendisinin yararınadır. Cenâb-ı Hak mutlak ganî olduğundan hiç kimsenin kulluğuna ve ibâdetine ihtiyacı yoktur. O, kullarından taât ve ibâdette bulunmalarını isterken, onlardan yana, onların menfaatine karşılık vermeyi ve öylece onları sonsuz saadete eriştirmeyi dilemiştir. Yoksa ne kimseden rızık ister, ne de yiyecek ve içecek. Ama O, her canlının rızkını vermektedir ve mülkün tamamı O'na aittir. Bütün güçler O'nun kudretinin karşısında eğilir. 58. âyetle bu hakikat şöyle özetlenmektedir : **«Şüphesiz ki Allah, O'dur rızık veren metin kuvvet sâhibi..»**

---

(1) Müsned-i Ahmed-Buhari-Müslim : Ebû Hüreyre (R.A.) den

ZÂLİMLERİN AZAPTAN NASİPLERİ VARDIR

(فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ) **«Doğrusu o zulmedenlere, (önceki) arkadaşlarının payı gibi dolu bir pay vardır. Artık acele etmesinler.»**

Allah'a ortak koşmak, hakkı red ve inkâr etmek, peygamberi yalancı saymak, ilâhî buyruklarla alay etmek şüphesiz ki zulmün en büyüğü, günahın en katmerlisi ve azabın en şiddetlisidir.

Altmışıncı âyette «zenûb» kavramıyla bu zâlimlere azaptan ayrılan pay açıklanmakta ve böylece Mekkeli azgın putperestler, sonra da inkârcı her sapık «zâlim» diye anılmaktadır. Önceki zâlimlere azaptan ayrılan nasip gibi, bunlara da birer nasip ayrılmıştır. Zira, zâlimin işlediği haksızlık ve yaptığı tecavüz hiçbir zaman cezasız kalmaz. Bu, sünnetullah gereğidir ki, vakti saati gelince hem dünyada, hem de âhirette gerçekleşir.

«Zenûb» sözlükte, su doldurulan büyükçe kova anlamına gelir. Ayrıca dolgun pay anlamında da kullanılmıştır. Âyette, zâlimlerin azaptan alacakları nasip anlamına istiare edilmiştir.

O halde o zâlimler azabı pek acele istemesinler veya ilâhî tehdidi alaya alıp inecek azabın hemen inmesini acele etmesinler. Her şey belli bir plâna ve proğrama bağlanmıştır. Şartlar ve ortam oluşup azâbın inmesini gerektiren sebepler zuhur edince, ilâhî hüküm kimselerin gözünün yaşına bakmadan iner.

Cenâb-ı Hak bu hususu şöyle beyân buyurmaktadır : **«Va'dolundukları günlerinden (o günün azabından) vay kâfirlerin hâline!»**

Zâriyât Sûresine, dört kadar önemli şeye yemin edilerek başlandı ve kâfirlere, zâlimlere hazırlanan azaptan ve gerçekleşeceği günden söz edilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sayısız hamd-u senâlar; Allah'ın emirlerini bizlere teblîğ edip ulaştıran Sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed'e (A.S.) salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

TÛR SÛRESİ

Sûrenin birinci âyetinde Musa Peygamber'in, çıkıp üzerinde Allah ile konuştuğu Tûr Dağı'ndan söz edildiğinden sûre bu isimle anılmıştır.

Tamamı Mekke'de inmiştir. Buna muhalefet eden olmamıştır. (1)

Âyet sayısı : 49

Kelime » : 312

Harf » : 1500 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Yüce âlemle aşağı âleme and içilerek, inkârcı azgınlar için mutlaka azâbın geleceği haber veriliyor.

2— Cehennem azabının bazı vasıfları anlatılıyor ve yalancıların o gün uğrayacağı zillet ve horluk konu ediliyor.

3— Cennet ehlinin nâil olacağı nîmetlerin bazı özellikleri anlatılarak, onlardan nasıl yararlanılacağı tasvîrle, teşvîk edici bir anlatıma yer veriliyor.

4— Peygamber (A.S.) Efendimiz'e, risâleti teblîğde sebat göstermesi ve sataşan kâfirlere iltifat etmeyip yüz çevirmesi emrediliyor.

5— Allah'ın varlığı ve birliği, tartışma kabul etmez delil ve belgelerle isbat ediliyor.

6— Melekler için «Allah'ın kızları»dır diyenler kınanıyor.

7— İnkârda aşırı gidip hakkı inatla reddetmeleri sebebiyle kâfirlerin gerçeği göremiyecek kadar körleştiklerine değiniliyor.

8— Va'd olunan gün gelinceye kadar Hz. Peygamber'in (A.S.) put-

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 17/58- Lübabu't-te'vil : 4/186
(2) Lübabu't-te'vil : 4/186

perest sapıkları kendi hallerine bırakması; açıktan bir çatışma ve vuruşmaya gidilmemesi tavsiye ediliyor.

9— Zâlimlerin dünyada da azâba uğratılacakları bildiriliyor.

10— Allah'ın kendi peygamberini insanların eziyet ve saldırısından koruyacağı haber veriliyor.

11— Resûlüllah'a (A.S.) gece ve gündüz zikir ve tesbîhte bulunması emredilerek yakında hakkın üstün geleceğine işârette bulunuluyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ ف۪ي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾
وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا لَهُ
مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَٓاءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَتَس۪يرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿١١﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ
اِلٰى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هٰذِهِ النَّارُ الَّت۪ي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾
اَفَسِحْرٌ هٰذَٓا اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُٓوا اَوْ لَا تَصْبِرُوا
سَوَٓاءٌ عَلَيْكُمْ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

MEÂLİ:

1— Tûr'a,

2-3— Yayımlanmış ince deri üzerine yazılı Kitâb'a,

4— Bayındır eve (veya Beytü'l-Ma'mûr'a),

5— Yükseltilmiş tavana,

6— Dolup kabaran (veya kaynayıp kabaran) denize and olsun ki,

7— Elbette Rabbın azâbı gerçekleşecektir.

8— Onu savacak bir güç yoktur.

9-10— O gün, gök döndükçe dönecek. Dağlar (yerinden ayrılıp) yürüyecek. (Hakk'ı) yalanlıyanların o gün vay hâline!

11-12— Ki onlar, daldıkları şeyde (küfür ve sapıklık içinde) eğlenip dururlar.

13-14— O gün, onlar Cehennem ateşine itildikçe itilecekler. «İşte bu, yalanladığınız ateştir!» (denilecek).

15— Bu da mı sihirdir, yoksa siz göremiyor musunuz?

16— Girin oraya! İster katlanın, ister katlanmayın sizin için birdir. Siz, ancak yapageldiklerinize karşılık cezâlandırılıyorsunuz.

İLGİLİ HADÎSLER

Enes b. Mâlik (R.A.) diyor ki:

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz yedinci gökte bulunan «Beytü'l-Ma'mûr»a her gün yetmiş bin meleğin girdiğini ve bir daha onların dönmediğini gördüğünü haber verdi. (1)

«Dört dağ, Cennet dağlarındandır: Dört ırmak Cennet ırmaklarındandır. Dört de savaş alanı Cennet alanlarındandır.»

Bunun üzerine soruldu:

— Onlar hangi dağlardır?

Cevap verdi:

— Uhud Dağı, Biz onu, o da bizi sever. Tûr Dağı. O da Cennet dağlarından bir dağdır. Lübnan Dağı da Cennet dağlarından bir dağdır. Cûdî Dağı da Cennet dağlarından bir dağdır.» (2)

ÜSTÜN DEĞERLİ BEŞ ŞEYE YEMİN EDİLMİŞTİR

(وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ...) «Tûr'a, yayımlanmış ince deri üzerine yazılı kitaba...... and olsun ki..»

Kur'ân'da Cenâb-ı Hak çok önemli bir hususu açıklarken veya dikkatleri fazlasıyla bir konuya çekmeyi murad ederken, üstün değerde olan bazı şeylere yemin ederek başlar.

(1) Müslim/imân : 264
(2) İbn İshak - Kurtubî : 17/58

«Elbette Rabbın azâbı gerçekleşecektir» meâlindeki âyette yer alan ilâhî haberin kuru bir tehdît olmadığı; azgın putperestlerin dönüş yapmadıkları, imân saadetine kalplerini açmadıkları ve öylece küfür üzere ısrar edip öldükleri takdirde, Allah'ın adâleti gereği ve va'di icabı azaptan kurtulamayacakları; aynı zamanda o azabın bir kısmını da dünyada iken görecekleri bildirilerek, bunun mutlaka gerçekleşeceğini beyanla ilâhî uyarı yapılıyor.

Üstün değerde olup kutsal sayılan beş şey :

1— Tûr Dağı.

«Tûr»un cins isim olduğu söylenir. Şöyle ki : Üzerinde bitki örtüsü bulunan her dağa «tûr» denilir. Tabiînden Mücahid de bu ismin Süryanice'de «dağ» anlamına geldiğini kaydetmiştir. (1)

İlgili âyette ise, Musa Peygamber'in (A.S.) ilâhî emir gereği üzerine çıkıp 40 gece kaldığı ve indirilen Tevrat âyetlerini, ya da levhalarını telakki ettiği özel dağın ismidir ki, ona «Tûr-i Sinâ» ve «Tûr-i Seynâ» denilmektedir.

Mukatil b. Hayyan'a göre : İncir ve zeytin ağaçlarıyla örtülü yanyana iki dağ vardır. Birine «Tûr-i Seynâ», diğerine «Tûr-i Zeytâ» denilir.

2— İnce deri üzerine yazılı kitap.

Eski ve orta çağlarda kutsal ve kıymetli kitapların korunması için ceylan derisine yazıldığı, yapılan ciddi araştırmalardan anlaşılmıştır. Nitekim Tevrat ve İncil'in ince deri üzerine yazılıp rule halinde havra ve kiliselerde korunduğunu biliyoruz. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'in de gerek Ashab-ı Kirâm, gerekse onlardan sonra bir iki asır içinde ceylan derisi üzerine itinayla yazılıp muhafaza edildiği de bir gerçektir.

Böylece Cenâb-ı Hak, ince deri üzerine satır satır itinayla yazılan kitaba yemin ederken, hem semavî kitapların kutsallığına, hem de bu gibi kitapların en iyi kâğıda basılmasına işârette bulunmaktadır.

Resûlüllah (A.S.) Efendimizin komşu devletlerin kral ve hükümdarlarına gönderdiği bazı mektup ve nâmelerin de deri üzerine yazıldığı, elde edilen tarihî belgelerle ortaya çıkmış bulunuyor.

Müfessirlerimiz âyette geçen «kitab-ı mestûr»u «Levh-i Mahfûz» veya sadece «Kur'ân-ı Kerîm» ile yorumlamışlardır. Bir kısmı ise, âhiret gününde âmellerin yazılı bulunduğu deftere işâret edildiğini belirtmiştir. Allah daha iyisini bilir.

(1) Tefsîr-i Kurtubi : 17/58

3— Beyt-i Ma'mûr.

Bunun Türkçemizde sözlük olarak karşılığı «bayındır ev»dir. Hadîslerin açık delâletinden anlaşıldığı üzere, bu, yedinci gökte Kâbe'nin benzeri, fakat kıyaslanmıyacak kadar büyüklükte tavaf mahallidir. Melekler burayı yetmişer binlik gruplar halinde tavaf edip bir kapısından girerler, diğer kapısından çıkıp bir daha geri dönmezler.

Böylece Mekke'deki kutsal Kâbe ile gökteki Beytü'l-Ma'mûr arasında hem kutsallık, hem de tavaf edilme bakımından benzerlik ve irtibat söz konusudur.

Nitekim İbnü'l-Kevâ, Hz. Ali'den (R.A.), Beytü'l-Ma'mûr'un ne olduğunu sorduğunda, imam ona şu cevabı veriyor : «Yedi göğün üstünde bir evdir ki, tam Arş'ın altındadır. Ona «Durâh» da denir.»

el-Hasan ise bunu «Kâbe» diye yorumlamıştır. Çünkü Kâbe devamlı dolup taşan ma'mûr bir ev olarak bulunmaktadır.

4— Yükseltilmiş tavan.

Yıldızlar âlemi bize göre bir tavan görünümündedir. Kur'ân ilgili âyetle bu görüntüyü tasvir etmekte ve kolay anlamamızı güzel bir benzetmeyle sağlamaktadır.

Enbiyâ Sûresi 32. âyette ise, göğün bu görünümü şöyle açıklanmaktadır : **«Göğü de korunmuş bir tavan yaptık.»** O bakımdan «Sakf-i Mahfûz»un gök olduğu, aynı zamanda belli plâna göre, düzenlenip korunduğu belirtilmekte ve kurulu düzenin mükemmelliğine işâret edilmektedir.

5— Bahr-i Mescûr.

«Dolup kabaran deniz» diye çevirisini yaptığımız bu terkip üzerinde farklı yorumlarda bulunulmuştur :

a) Tabiîn'den Mücâhid'e göre : «Yanıp tutuşan deniz» demektir. Zira kıyâmet olayında denizlerin tutuşup ateş haline geleceği âyet ve sahîh hadîsle sâbit olmuştur. Nitekim Tekvîr Sûresi 6. âyette : **«Denizler birbirine karışıp kaynaştığında (veya ateş haline geldiğinde)..»**, İnfitar Sûresi 3. âyette : **«Denizler kaynayıp birbirine karıştığında..»** buyurulmaktadır.

b) Katade'ye göre : Dolu deniz demektir.

c) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Suyu çekilip kuruyan denize delâlet etmektedir. Nitekim Araplar, suyu kalmamış havuza «havz-ı mescûr» derler.

d) Tabiîn'den İkrime'ye göre : Bu, Arş'ın altında yer alan çok büyük bir denizdir.

Kur'ân-ı Kerîm, 1400 şu kadar yıl önce denize yemin ederek onun önemini belirtir anlamda bize ön fikir vermektedir. Günümüzde denizin önemi ve yararı artık iyice anlaşılmış bulunuyor. Denizlere hâkim olan milletler çok zengin kaynaklara sahip olma şansına sahiptirler.

Kıyâmet olayında denizlerin yanıp ateş haline gelmesi :

Bu, bir ihtimal zincirleme hidrojen patlamasıyla denizlerin ve atmosferin ateş haline geleceğine işâret olabilir veya başka bir sebepten dolayı böyle bir dönüşüm gerçekleşebilir.

Yemin edilen beş şeyden çıkarılan sonuçlar :

1— Dağları ormanlık haline getirip bitki örtüsüyle örtmemiz tavsiye ediliyor.

2— Önemli kitapları, özellikle kalıcılık arzedenleri itinayla en güzel şekilde en iyi kâğıda bastırıp korumamız isteniliyor.

3— Kâbe'nin her bakımdan mü'minlerin kardeşlik, birlik ve dirlik odağı kılınması, yüce âlemdeki benzerinin mevcudiyetiyle vurgulanıyor.

4— Göklerin tam düzen ve dengede olduğuna dikkatler çekilerek araştırıcı olan ilim adamlarına hareket noktası belirleniyor.

5— Denizlerin hem insanlardan yana faydasına işâret ediliyor, hem de kıyâmete yakın kaynayıp ateşe dönüşeceği haber veriliyor.

KIYÂMET OLAYIYLA MEYDANA GELECEK DEĞİŞMELER

(إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ۝ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ۝ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ۝ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ...) **«Elbette Rabbın azabı gerçekleşecektir. Onu savacak bir güç yoktur. O gün gök döndükçe dönecek. Dağlar (yerinden ayrılıp) yürüyecek..»**

Allah'ın azâbının gerçekleşeceği, onu savacak bir gücün olamayacağı işlenirken, bu azabın kıyâmet olayıyla belirginleşecegi haber verilmektedir. Sonra da kıyâmette meydana gelecek yönlendirici iki safhaya dikkat çekilmekte ve böylece Hakk'ı inkâr edenler uyarılmaktadır :

a) O gün gök döndükçe dönecek.

Sistemler ve onlara bağlı yıldızlar, gezegenler yörüngelerinden çıkacak, yıldızlar birbirine çarpılıp parçalanacak ve kâinatın mevcut düzeni alt-üst olacaktır.

b) Dağlar (yerinden ayrılıp) yürüyecek.

Böylece yerküre de yörüngesinden çıkıp dümdüz bir yumurta gibi pürüzsüz hale gelecek, boşlukta kayıp gidecek yeni düzenin kurulacağı vakte kadar her şey denge ve düzenini kaybedecektir.

Neden kâinatın düzeni bozulacak?

Mevcut düzen, insanların ve diğer canlıların yaşamasına uygun şartları ve ortamı beraberinde taşımaktadır. Yeryüzünde insan nesli son bulunca, yani ruhlar âlemindeki en son insan ruhu yeryüzüne inip kendine ait bedene girince, dünyanın ömrü tamamlanmış olacak. İkinci hayatı kalıcı olarak devam ettirecek yeni bir düzenin, ortam ve şartların hazırlanması gerekecek. Zira bugünkü mevcut düzen ve şartlar, ölümlü bir hayata göre plânlanmıştır. Ölümsüz kalıcı bir hayat için yeterli değildir. O bakımdan yeni bir düzenin kurulması zorunludur.

HAKKI YALANLAYAN VE BÂTILI SAVUNAN İNKÂRCILAR

(فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۝ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ) **«(Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay haline! Ki onlar, daldıkları şeyde (küfür ve sapıklık içinde) eğlenip dururlar.»**

Cenâb-ı Hak, kıyâmet olayından iki safhayı haber verdikten sonra, hakkı yalanlayanların âhiret âleminde dört ayrı kınama ve suçlama ile karşılaşacaklarını bildirerek, duygu ve düşüncelerini yönlendirmeyi murad ediyor; dünya hayatında insanı saptıran iki büyük gaflet üzerinde durarak inkârcıları tehdîtte bulunuyor.

O yüzden âhirette, dünyadaki amellerine uygun olarak ilk adımda kınama, azarlama ve gerçeği hatırlatma cezası söz konusu oluyor; şöyle ki :

1— Kâfirler Cehennem ateşine zillet ve horluk havası içinde itilirler.

2— Onlara : «İşte yalan saydığınız ve sandığınız Cehennem budur» denilir.

3— «Yoksa buda mı bir sihir veya büyüdür?» şeklinde uyarılar yapılır.

4— «Girin oraya. İster katlanın, isterse katlanmayın sizin için birdir fark etmez» denilir.

Bütün bu azap ve kınamalar, azarlama ve itilip kakılmalar, ilâhî adâletin gereği, sünnetullah'ın icabıdır. Çünkü ceza amelin cinsindendir. Cenâb-ı Hak ancak âdildir, kimseye mümkün değil zulmetmez. Ama insan kendi kendine zulmeder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dört önemli şeye yemin edilerek, ilâhî adâlet gereği azabın mutlaka gerçekleşeceği haber verildi ve kıyâmet olayı üzerinde durularak yönlendirici uyarılar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan mü'minlere hazırlanan altı yüksek nîmete değiniliyor ve özendirici bilgiler veriliyor. Doğru yolda olup imân üzere ölen mü'minlerin neslinin de, dosdoğru imân ettikleri takdirde, fazîlet ve mükâfatta atalarına eriştirilecekleri müjdeleniyor. Sonra da Cennet'in diğer gönül refahlatıcı nîmetlerinden söz edilerek, imân ve sâlih amele karşılık verilecek mükâfatın güzelliği üzerinde duruluyor.

——oOo——

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ
وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ
﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ
مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ
ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ
مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾ وَأَمْدَدْنَاهُمْ
بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا
لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ
كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ

﴿٢٥﴾ قَالُٓوا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ فٖٓي اَهْلِنَا مُشْفِقٖينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللّٰهُ
عَلَيْنَا وَوَقٰينَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُۜ
اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحٖيمُ ﴿٢٨﴾

M E Â L İ :

17— Şüphesiz ki muttâkîler (Allah'tan saygı ile korkup kötülüklerden sakınan mü'minler) Cennetlerde nîmet içindedirler.

18— Rablarının kendilerine verdikleriyle neşelenip zevk-u safa sürmektedirler. Rabları, onları o çok yakıcı Cehennem azâbından korumuştur.

19— İşlediklerinize karşılık âfiyetle gönül huzuru içinde yeyiniz içiniz.

20— Bunlar, birer dizi halinde sıralanan kanepelere, tahtlara yaslanırlar ve biz, kendilerini iri kara gözlü eşlerle evlendiririz.

21— Onlar ki imân ettiler ve soyları da kendilerine imân ile uydular, soylarını onlara eriştirip katarız ve biz, onların amellerinden hiçbir şey eksiltmeyiz. Her kişi kazandığına karşılık rehîndir.

22— Onlara (Cennet'tekilere), canlarının çektiği meyvalardan ve etten sunarız.

23— Orada kadeh tokuştururlar ki, bunda ne bir boş-anlamsız saçmalama, ne de günaha sokma vardır.

24— Kendilerine alt hizmetçiler etraflarında dönüp dolaşırlar da sanki herbiri sedefteki saklı inciler gibi..

25— Birbirlerine dönüp sorarlar;

26— Derler ki : «Hakikat biz bundan önce (dünya'da) âilemiz hakkında korkup endişe duyardık?

27— Allah, bize bol lûtufta bulundu da Cehennem'in kavurucu azâbından korudu.

28— Şüphesiz biz, bundan önce de O'na yalvarıp ibâdet ederdik. Çünkü O, iyiliği bol, rahmeti geniştir.»

İLGİLİ HADÎSLER VE RİVÂYETLER

Tabiin'den Saîd b. Cübeyr'in İbn Abbas (R.A.)dan mevkufen yaptığı rivâyette buyuruluyor ki :

«Adam Cennet'e girince, ana-babasını, eşini ve çocuklarını sorar. Ona : «Sözünü ettiğin yakınların senin derecene erişememişlerdir» denilir. O da : «Ya Rabbî! Ben hem kendim için, hem de onlar için amel ettim» diyerek dileğini arzeder. Bunun üzerine, yakınlarının ona kavuşturulması emredilir.» (1)

«Şüphesiz ki Allah, sâlih kulun cennetteki derecesini yükseltir. O da : «Ya Rabbî! Bu derece bana nereden, nasıl olabilir?» diyerek hayretini dile getirir. Allah ona : «Bu, evlâdının senin için yaptığı duâ ve istiğfarın karşılığıdır» buyurur.» (2)

«Ademoğlu ölünce ameli kesilir. Ancak şu üç cihetten değil : Cârî bir sadaka veya istifade edilen bir ilim veya kendisi için duâ eden bir evlât..» (3)

«Cennetlikler Cennet'e girdikten sonra, (din) kardeşlerini ve dostlarını görmek isterler. Bunun üzerine (kardeşinin veya dostunun) kanepesi getirilir de onun kanepesinin hizasına konulur. Herbiri kendine ait kanepesine oturup dayandığı halde dünyada olup bitenlerden, (o günlerde cereyan eden olaylardan) söz ederler. Biri diğerine şöyle der : «Dostum! Allah'ın hangi günde bizi bağışladığını bilir misin? Biz şu yerde bulunduğumuz günde Azîz ve Celil olan Allah'a duâ etmiştik de O bizi bağışlamıştı.» (4)

TAKVÂ DERECESİNE EREN MÜ'MİNLERİN MÜKÂFATI

(إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ...) «Şüphesiz ki muttakîler (Allah'tan saygı ile korkup kötülüklerden sakınan mü'minler) cennetlerde nîmet içindedirler..»

• Kur'ân ilâhî metod gereği, önce insanlıktan yana çok yararlı olan beş önemli şeyi sıraladı ve arkasından kıyâmet günündeki safhalardan birkaçına dikkatleri çektikten sonra, inkârcı sapıkları, azgın zâlimleri nasıl kor-

(1) Taberânî : İbn Abbas (R.A.)dan - İbn Kesîr : 4/242
(2) Taberânî/Kur'ân : 38
(3) Müslim/vasiyyet : 14- Ebû Dâvud/vasayâ : 14- Tirmizî/ahkâm : 36- Nesâî/vasayâ : 8- Ahmed : 2/316, 350, 372
(4) Müsned-i Bezzar : Enes b. Mâlik (R.A.)den - İbn Kesîr : 4/242

kunç bir azâbın beklediğini haber verdi. Sonra da kendini inkâr ve haksızlık fırtınasından; cehalet ve azgınlık karanlığından kurtarıp Allah sevgisi ve korkusu doğrultusunda hayatını ilâhî buyrukların ışığı altında düzene sokan mü'minlerin erişeceği on kadar gönül açıcı, mutluluk verici nîmetleri sıralamaktadır :

1— Takvâ derecesine eren mü'minler cennetlerde nîmetler içinde olacaklar.

Dünyada imân ve irfanın kalp ve ruhta oluşturduğu haz ve iştiyak, âhiret âleminde ilâhî iltifatın belirtisi olan Cennet'in nîmetleriyle ve cemalüllah ile son çizgisine ermiş olacak. Çünkü tahkîki imânın mükâfatı ancak Cennet'tir.

2— Mü'minler ebediyet yurdunda Rablarının verdiği mükâfatlarla neşelenip zevk ve safa süreceklerdir.

Çünkü orada teklîf ve tekellüf yoktur. Sınavlar, mücadeleler, teklîf ve tekellüfler çok gerilerde kalır; daha doğrusu onların dönemi kapanmış olur. Kişinin beraberinde getirdiği sağlam imân ve onun ürünü olan sâlih ameller değerlendirilir.

3— Cenâb-ı Hak o takvâ sâhibi mü'minleri Cehennem azabından koruyacaktır.

Zira onların imân temeli üzerinde yükselttikleri iyi-yararlı amelleri, samimi niyetleri, kötülüklerine ağır gelir ve böylece «hüküm eksere göredir» kuralınca, onlar, suçlu günahkârlarla aynı çizgide tutulmazlar.

4— Dünyada ömrünü hak yolunda değerlendirip nefis ve İblîs'le mücadele ederek sâlih amellerde bulunan o mü'minler, Allah'ın şu iltifatına lâyık görüleceklerdir : **«İşlediğinize karşılık âfiyetle, gönül huzuru içinde yeyiniz, içiniz!»**

5— Dünyada hak yolunda mücadele eden o bahtiyarlar, âhirette Cennet'in gönül çekici havası içinde karşılıklı tahtlar üzerinde oturup tatlı sohbetlerde bulunma imkânına kavuşturulacaklardır.

6— Dünyada nefis ve şehvetinin aşırılıklarını frenleyip kendini meşru sınırlar içinde tutarak cadde-i haktan sapmayan o mü'minler için Cennet'te eş olarak hûriler hazırlanmıştır.

7— Sözü edilen o mü'minlerin soylarından da imân edenler arkalarından onlara kavuşturulacaktır. Kimsenin amelinden bir şey eksilmeksizin öncekilerin mükâfatının bir benzeri diğerlerine de verilecektir.

Kur'ân'ın bu beyânı, mü'min bir neslin mü'min nesil yetiştirmesinin lüzumunu tahrîk ve teşvîke yönelik bulunmaktadır.

8— Cennet mutlak anlamda mutluluk ve bolluk yurdudur. Mü'minlerin iştiha ettiği her şey orada mevcuttur. Dünyada kendini haramdan koruyup şüpheli şeylerden uzak tutan takvâ erbabına, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve kalplerin tasavvur edemediği sonsuz mükâfatlar hazırlanmıştır.

9— Cennet yiyeceklerinin posası olmadığı ve alınan gıda ile vücut hep tazelendiği gibi, içkilerinin de sarhoş edici nitelikte bulunmadığı, insanı saçmalamaya itmediği bir gerçektir. O bakımdan Cennet'te pislik, kir, toz, moloz, çöp ve benzeri rahatsız edecek hiçbir şey söz konusu değildir. Bütünüyle huzur, güven, rahatlık, temizlik, saadet, neşe ve gönül yatışkanlığıdır.

10— Takvâ erbabı mü'minlerin etrafında hizmet aşkıyla dolaşan hizmetçilerden her biri sedefteki inci kadar temiz ve zariftir. Dünyada kendini Hakk'ın yoluna ve hizmetine veren mü'minlere Cennet'te devamlı hizmet edenler olacaktır.

HER KİŞİ KAZANDIĞINA KARŞILIK REHÎNDİR

(كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ) **«Her kişi kazandığına karşılık rehîndir.»**

Burada «her kişi» sözü, zahirî itibariyle umum ifade ediyorsa da, Müddessir Sûresi 38. âyette, meymenetli mü'minler bu genellemenin dışında tutulmuştur. O halde «her kişi»den maksad, inkârcı sapıklar, zâlim mütecavizler, suçlu günahkârlardır. Kâfirler küfürlerinden kaynaklanan amellerine karşılık Cehennem'de rehîn tutulurlar. O amellerinin doğurduğu günahlardan başka kendilerine bir günah yükletilmeyeceği gibi, mükelleflerin de günahları kaldırılıp onlara yükletilmeyecektir. Ancak kişinin dünyada açtığı kötü çığırda yürüyenlerin kazandığı günahın bir misli kendisine yazılır. Böylece kötü amel bir borç, sâhibi ise ona karşılık rehindir. Borç ödenmedikçe rehîn geri verilmez. İyi ve yararlı amel işlemek borcu ödemek demektir. Âhirette iyi-yararlı amel işleme diye bir teklîf olmadığına göre, kötü amelinden dolayı rehîn tutulan kişinin kurtulma şansı da yok demektir. Ancak suçlu günahkâr mü'minlerin dünyada işledikleri sâlih amelleri, kötü amelleri karşısında ağır gelirse, o takdirde kurtulma şansı söz konusudur.

CENNET'TE MEYVA VE ET NÎMETİ

Kur'ân'da cennet nîmetleri sayılıp açıklanırken meyva ve etten ismen söz edilerek dikkatler bu iki maddeye çekilmektedir. Zira bu iki nîmet, dün-

ya hayatında da insanın dengeli beslenmesi için son derece lüzumludur. Âhirette de onların gerekli olduğu anlaşılıyor. Ancak oradaki meyva ve et, dünyadakinden çok farklıdır. Meyvadaki vitaminler, etteki proteinler temel gıdalardır. Cennet'te bunlar en verimli ve hayatı devam ettirici özellikte hazırlanmıştır.

SARHOŞ ETMEYEN İÇKİLER

(يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ) **«Orada kadeh tokuştururlar ki, bunda ne bir boş ve anlamsız saçmalama, ne de günaha sokma vardır.»**

Cenâb-ı Hak ilgili âyetle alkolsüz meşrubatı överek Cennet'teki içkileri misal vermektedir. Anlaşılan odur ki, alkollü içkiler hem dünyada, hem de Cennet'te zararlıdır. O bakımdan bize emânet olarak verilen bu bedeni, zararlı maddelerle tahrîp etmeden sağlığını, zindeliğini korumamız farzdır. Aksi halde hem emânete hiyânet, hem de kendimize haksızlık etmiş oluruz.

Âyette, Cennet'teki faydalı içkilerin iki özelliği konu edilmektedir: «lağv» ve «te'sîm». Birincisi, içenleri sarhoş etmiyeceğine ve o nedenle onlardan boş, anlamsız ve saçma sözlerin çıkmayacağına delâlet etmektedir. İkincisi ise, insanı dengesizliğe itmeyeceğini, günaha sokmayacağını, Hakk'ı unutturmayacağını belirtmektedir.

ĞILMAN VE VİLDÂN

(وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ ...) **«Kendilerine ait hizmetçiler etraflarında dönüp dolaşırlar da sanki herbiri sedefteki saklı inciler gibi..»**

«Ğılman» ismi Kur'ân'da bir yerde geçer. «gulam»ın çoğuludur. Daha çok on yaşın üstündeki taze çocuklar hakkında kullanılır. Bu tarîften anlaşılan şu ki: Cennet'te mü'minlere hizmet eden on yaş üstü çocuklar vardır. Ancak onların menşei nedir? Dünya'da henüz ergen olmadan ölen çocuklar mıdır, yoksa Cennet'te sırf hizmet için yaratılan ayrı varlıklar mıdır? Müfessirlerin bu hususta farklı tesbit ve yorumları olmuştur:

a) Mü'minlerin belirtilen yaşlarda ölen çocuklarıdır. Böylece Cenâb-ı Hak, cennetliklerin gönlünü ve gözünü çocuklarıyla da aydınlatacak ve onları orada biraraya getirecektir.

b) Başkalarının çocuklarıdır. Bunlar teklîf çağına girmeden ölenlerdir ki, daha çok ana-babaları küfür üzere ölen kâfir ve müşriklerin çocukları

olup, ilâhî teklîflerle henüz mükellef yaşa gelmeden dünyadan ayrılmışlardır ve **«Her doğan çocuk fıtrat üzere (din ve Allah duygusu, İslâm ruhu ve mayası) üzere doğar..»** meâlindeki hadîste ifadesini bulduğu üzere, bunlar kâfir ve müşrik sayılmadığından Cennet'e girme nîmetine erdirilmiş ve mü'minlerin hizmetine verilmişlerdir.

c) Cennet'te hûri misali, sırf mü'minlere hizmette bulunmaları için yaratılmışlardır. Ne yaşlanırlar, ne de tazelik ve zerafetlerini kaybederler.

Kur'ân'ın bir de altı yerinde «vildân» ismi geçmektedir. Onlardan dördü dünyadaki çocuklarla ilgilidir; ikisi ise, Cennette hizmet edecek çocuklar hakkında kullanılmıştır.

Bunun tekili «velîd» gelir. Hem çocuğa, hem de köleye delâlet ettiğini görmekteyiz. Ebû'l-Hasan'a göre : Bu isim hem erkek, hem de kız çocukları hakkında kullanılabilir. Tekili olan «velîd» ise, daha çok yeni doğan çocuk hakkında kullanılmıştır.

«Ğılman» ve «vildân» isimlerinin aynı mânaya gelmediği anlaşılıyor. Ancak bu iki kavramdan, Cennet'te mü'minlere, kimi on yaşından az yukarı, kimi de on yaşından aşağı olan çocukların hizmet edeceği istidlâl edilmiştir. Bununla beraber bazı ilim adamları bunların eş anlamlı isimler olduğunu söylemiştir. Allah daha iyisini bilir.

AİLENİN SAPMASINDAN ENDİŞE DUYUP TEDBİR ALMAK

(وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ) **«Birbirine dönüp sorarlar : Derler ki, «hakikat biz bundan önce (dünyada) âilemiz hakkında korkup endişe duyardık.»**

Kur'ân-ı Kerîm, 25 ve 26. âyetlere göre, cennettekiler yerlerini alıp nîmetlere erişince, dünyada geçen hayatlarının önemli safha ve dönemlerini düşünerek, o dönem ve safhalarda ilâhî buyrukların dışına çıkmaktan ne kadar korktuklarını; özellikle âile fertleri hakkında çok endişeli olduklarını birbirlerine anlatırlar. Karşılıklı sorular ve cevaplar sürüp gider.

Olacak olayın olmuş gibi anlatılmasına gelince : Allah'a göre, olması kesinlik arzeden olaylar olmuş gibi kabul edilir. Zira geçmiş, gelecek gibi zaman kavramları biz insanlara göredir; Cenâb-ı Hak için söz konusu değildir.

Böylece Kur'ân, âilesini düzen içinde yetiştiren, onların hak yolundan sapmalarını düşünerek tedbîr alan mü'minlerin Cennet'e lâyık olduklarını

açıklamakta ve anlayabilenler için çok sağlam ve kalıcı kıstas ortaya koymaktadır.

Sonra da sapıtabilirim ve kötülüklere dalabilirim endişesiyle Allah'a duâ etmek, O'nun bu konuda yardımını beklemek konusu işlenmekte ve Cennet'e girecek olan takvâ sâhibi mü'minlerin dünyada iken Allah'a yalvarıp duâ ettikleri misal verilmekte ve Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatı anılmaktadır : Berr ve Rahîm.

Birincisi, Cenâb-ı Hakk'ın bütün incelik, zerafet, doğruluk ve iyiliğin tek kaynağı olduğuna; ikincisi, dünyada imân doğrultusunda sâlih amellerde bulunan mü'minleri âhiret gününde de geniş rahmetine kavuşturacağına delâlet etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sâlih amellerde bulunan mü'minlerden yana âhirette hazırlanan altı kadar yüksek nîmetten söz edildi. Sonra da Cennet'in diğer göz ve gönül açan nîmetlerinden bir kısmı haber verilerek imân edenlerin hevesi kamçılandı. Dünyada aile fertlerini doğru yolda tutmanın önemi üzerinde durularak uyarıcı işâretlerde bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Peygamber (A.S.)ın öğüt ve teblîğe devam etmesi emrediliyor. Ona «deli» damgasını vuranların yakın gelecekte kimlerin deli olduğunu görecekleri tehdît yoluyla haber veriliyor. Sonra da inkârcı müşriklerin akıl ve mantık dışı, gerçeğe ters düşen söz ve davranışları üzerinde durularak uyarıcı bilgiler sıralanıyor ve yakın gelecekte ilâhî hükmün tecelli edeceği müjdeleniyor.

فَذَكِّرْ فَمَٓا اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ
بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ
بِه۪ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا فَاِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّص۪ينَ ﴿٣١﴾
اَمْ تَأْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَٓا اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ
بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَد۪يثٍ مِثْلِه۪ٓ اِنْ كَانُوا صَادِق۪ينَ ﴿٣٤﴾
اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَٓائِنُ رَبِّكَ اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾
اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ ف۪يهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُب۪ينٍ
﴿٣٨﴾ اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ
مُثْقَلُونَ ﴿٤٠﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤١﴾ اَمْ يُر۪يدُونَ كَيْدًا
فَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَك۪يدُونَ ﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾ وَاِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَٓاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ
﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذ۪ي ف۪يهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ لَا يُغْن۪ي
عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ

ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا
وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

M E Â L İ :

29— Sen, öğüt vermeye devam et. Sen, Rabbın nîmetiyle ne bir kâhinsin, ne de deli...

30— Yoksa onlar (senin için) «O şâirdir, zamanın tokadını yemesini bekliyoruz» mu diyorlar?

31— De ki : «Siz bekleye durun, doğrusu ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.»

32— Yoksa bunu (bu tutarsızlık ve çelişkiyi) akılları mı onlara emrediyor? Değilse onlar, azıp sapıtan bir millet midir?

33— Yoksa bunu (Kur'ân'ı) kendisi mi uydurup söyledi diyorlar? Hayır, onlar inanmazlar.

34— Eğer doğru sözlü kimseler ise, bu sözün bir benzerini getirsinler!

35— Yoksa onlar, hiçbir şeysiz (plânsız, proğramsız rastgele)mi yaratıldılar? Değilse, yaratanlar kendileri midir?

36— Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar kesinlikle inanmazlar.

37— Yoksa Rabbın hazineleri onların yanında mıdır? Yoksa onlar mı (Kâinat'ta) hüküm ve saltanat kurup (düzeni) yürütenlerdir?

38— Yoksa onların merdivenleri var da onunla mı (yükselip göklerin haberlerini) dinliyorlar? O halde dinleyenleri (bu hususta) açık belge, isbatlayıcı delil getirsinler.

39— Yoksa kızlar Allah'a, oğlanlar size, öyle mi?

40— Yoksa sen, onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altına mı giriyorlar?

41— Yoksa gayb (görünmeyen, bilinmeyen hususlar), onların yanında bulunuyor da onu kendileri mi yazıp tesbit ediyorlar?

42— Yoksa bir hile ve tuzak mı kurmak istiyorlar? Ama o küfre sapanlar kendileri tuzağa düşeceklerdir.

43— Yoksa onların, Allah'tan başka bir ilâhları mı var? Allah, onların ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir.

44— Gökten bir kütlenin düştüğünü görseler, birbiri üstüne yığılmış bulut kümesidir derler.

45— Sen onları çarpılacakları güne kavuşmalarına kadar bırak.

46— O gün onların hile ve tuzağı kendilerine hiçbir fayda vermez ve onlar yardım da olunmazlar.

47— Şüphesiz ki, zâlimler için bundan başka da azâp vardır. Ama çoğu bunu bilmezler.

48-49— Rabbın hükmüne (o gelinceye kadar) sabret. Şüphesiz ki sen, bizim gözetimimizdesin. Kalktığında Rabbını hamd ile tesbîh et; gecenin bir bölümünde ve yıldızların batmasının ardından da tesbîhe devam et.

İNİŞ SEBEBİ

Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenleri Dârünnedve'de toplanıp Hz. Muhammed (A.S.) hakkında tedbîr alınmasını ve Mekke'yi karıştırıp aileleri bölen bu akıma bir son verilmesini müzakere ediyorlardı. Onlardan biri şöyle öneride bulundu : «Muhammed'in (A.S.) ellerini arkasından bağlayıp hapsedin ve zamanın tokadını yiyip yok oluncaya kadar göz altında bulundurup bekleyin. Ondan önceki şâirler, örneğin Züheyr ve Nabiğâ gibi büyük üne sahip olanlar da zamanla yok olup silindiler.»

Bunun üzerine 20-30. âyetler indi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Bir şeyi uğursuz sayanı veya başlayacağı şeyin uğur getirmiyeceğini söyleyeni tasdîk eden, kehanette bulunan, kâhine gidip onun dediğine inanan; sihir ve büyü yapan; büyücüye ve sihirbaza gidip onların dediklerini tasdîk eden kimse bizden değildir.

Kim de bir kâhine (gaybden haber verene) gider ve onu tasdîk ederse, Muhammed'e (A.S.) indirileni inkâr etmiş olur.» (2)

(1) İbn İshak : İbn Abbas (R.A.) dan - İbn Kesîr : 4/243
(2) Müsned-i Bezzar/İsnad-i ceyyid ile - Taberânî - Ahmed: 2/408, 429, 476

Bir adam Hz. Peygamber'e (A.S.) sordu :

— Ya Resûlellah! Büyük günahlar kaç tanedir?

Cevap verdi :

— Dokuz tanedir. En büyüğü, Allah'a ortak koşmak, haksız yere bir mü'mini öldürmek, savaştan kaçmak, namuslu kadına zina suçlamasında bulunmak, sihir ve büyü yapmak ve yaptırmak, yetim malı yemek ve faiz yemektir.» (1)

«Kim bir kâhine gider de onun dediğini tasdîk ederse, cidden o, Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur.» (2)

«Kim bir kâhine gider de onun dediğini tasdîk ederse, Muhammed'e indirilenden ilgisi kesilir. Kim de ona gider, ama dediğini tasdîk etmezse, kırk günlük (ve gecelik) namazı kabul olunmaz.» (3)

«Kim kehanette bulunur veya fala bakıp veya baktırıp kısmet ararsa ve yolculuğa çıkarken falâ baktırıp ya da karşısına çıkan bir canlı sebebiyle onu uğursuz sayıp geri dönerse, yüce derecelere asla erişemez.» (4)

«Kim bir arrafa (gelecekten haber veren kâhin veya büyücüye) gider de ondan bir şey sorar ve dediğini tasdîk ederse, kırk (gün ve) gece namazı kabul olunmaz.» (5)

MUHAMMED (A.S.) NE KÂHİN, NE DE DENGESİZ İDİ

(فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ) «Sen, öğüt vermeye devam et. Sen, Rabbın nîmetiyle ne bir kâhinsin, ne de delisin.»

Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenlerinden Şeybe b. Rebi'a, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz için «kâhin» derken, Ukbe b. Ebî Muayt, «aklî dengesi bozuk» diyordu. İlgili âyetlerle bu gibi yersiz ve yakışıksız isnat ve suçlamalar reddedilmektedir. Aynı zamanda bu gibi sataşmalara Peygamberin önem vermemesi, teblîğ hizmetini sürdürmesi emredilerek, inkârcı sapıkların her zaman böyle ölçüsüzlüklerde bulunabileceklerine işâret edilmektedir.

Hz. Muhammed'in (A.S.) üstün kişiliği, fevkalâde akıl ve zekâsı, dirayet ve yeteneği, vakar ve terbiyesi; hepsinin üstünde, ilâhî vahye mazhar

(1) Taberâni : Ubeyd b. Umeyr'den
(2) Müsned-i Bezzar/İsnad-i ceyyid ile
(3) Taberânî : Reşid b. Sa'd tarıkiyle Enes b. Mâlik (R.A.) den
(4) Taberânî : Vesîle b. Eska' (R.A.) den
(5) Taberânî : İki ayrı isnadla

bulunması, bu gibi isnatların kin, haset, garezkârlık ve azgınlıktan kaynaklandığını ortaya koyuyor ve böyle diyenleri gülünç duruma düşürüyordu.

Kâhin : Kehanet kökünden türetilen sıfattır. Daha çok gâibden haber veren, büyü yapan, çakır gözlü bir çocuğu su dolu tas veya tırnak üzerine eğip cinlerden haber veren kimse hakkında kullanılır.

Kamus Şârihi ise, «kehanet» maddesi hakkında şu bilgiyi veriyor :

«Araplarda kâhinler olurdu. Şakk ve Satıh adındaki şahıslar gibi. Şeytanlar göklere çıkmaktan men'edilmedikleri dönemde bazı olay ve haberleri meleklerden kaparak çalarlar ve onları (ilgili kişilere) naklederlerdi. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz peygamber olarak gönderilince, artık şeytanlar ve cinler göklere çıkmaktan men'edildiler.

Bazı kimseler cin taifesinden «huddam»la ilgili kurduğunu iddia eder. Oysa cinler gaybı bilmezler.»

et-Terğîb ve't-Terhîb sâhibi Münzerî (656) «Kâhin» maddesi hakkında şu bilgiyi veriyor : «Gizli tutulan bazı şeyler hakkında haber verip bir kısmında isabet kaydeden, çoğunda ise hatâ yapan ve bu bilgileri cinlerin kendisine haber verdiğini iddia eden kimseye kâhin denir.» (1)

KÂHİN VEYA BÜYÜCÜNÜN VERDİĞİ HABER

Cinlerden kâfir olanlar, meydana gelen olayların bir kısmını vaktinde görüp tesbit etme şansına sahiptirler. Yalın zehirli ateşten, diğer bir anlatımla, ışından yaratıldıkları için cinler baş döndürücü bir hız ve hareket gösterebilirler. Ancak tesbit ettikleri olayların çoğunu net göremezler. Net olarak görebildiklerine de yalan katıp öylece kâhinlere fısıldarlar.

Kâhin ve büyücü, kendini şeytan ve cinne teslîm edip bu husustaki ilâhî yasağı çiğnediğinden, cinlerden koruyan melek ondan uzaklaşır. Böylece kâfir cinlerin ona yaklaşıp fısıldaması kolaylaşır.

Bir takım yöntemlerle, ya tırnak, ya bir çanak su veya benzeri bir şeye görüntüleri akseder. Böylece kâhin, ya da büyücü o görüntülerle birlikte aldıkları mesajları değerlendirirler.

Şüphesiz bu değerlendirmenin % 10 isabetli olsa bile, % 90'ı kapalı, dolaylı, yanlış ve isabetsizdir.

İslâm bütünüyle hukuk, adâlet, ahlâk, fazîlet ve kardeşlik dinidir. Dava konusu olan olayları şahit ve belgelerle değerlendirir. Bu hususta hâkim

(1) et-Terğîb ve't-Terhîb : 4/440- Mısır : 1933

ne kendi kehânetiyle, ne de başkasının keşif ve kerâmetiyle amel edebilir. Aynı zamanda İslâm meselesinin çözümü için kâhinlere, büyücü ve üfürükçülere baş vurmayı küfür sayar; insanların bu gibi bâtıl yol ve hurafelerden; yalan ve çarpık haberlerden uzak kalmasını emreder.

Kâhin ve büyücülerden önemli bir kısmı ise, cinlerle temas kuramaz; ancak bazı gözboyama yolu ve yöntemiyle psikolojik tesir uyandırabilirler. Gelecekten ise, ne cinlerin, ne de kâhin ve büyücülerin haberdar olması söz konusudur. Nitekim Neml Sûresi 65. âyette : «**De ki : Allah'tan başka ne göktekiler, ne de yerdekiler gaybı bilir.**» buyurulurken, Sebe' Sûresi 14. âyette, cinlerin gaybı bilmediği net olarak açıklanmaktadır. Ama Cenâb-ı Hak dilediği peygambere ve velî kuluna gaybi bildirir. Bu da bir istisnâ teşkil eder.

Ruhlardan mesaj aldıklarını sanan medyumlara da ancak kâfir cinler mesaj vermekte ve böylece bu fırsattan yararlanarak hissettirmeden semâvi dinlerin teblîğ ettiği inancı temelinden yıkmakta ve sık sık Kur'ân ve Sünnet'e ters düşen, çelişkili bilgiler, haberler sunmaktadırlar. Sünnetullah gereği, ruhların insanlarla, yani dirilerle temas kurup gaybden haber vermesi yasaklanmıştır. Bunun sebebi ise gayet açıktır: Eğer yaşamakta olan insanlara ruhlarla ilgi kurma imkân ve yeteneği verilseydi, kitap ve peygamber göndermeye lüzum olmaz; aynı zamanda akıl ve idrâkin, irâde ve azmin rolü kalmazdı. Herkes ruhlardan alacağı habere ve bilgiye ister istemez inanacak ve ona göre kendine bir yol çizecekti. Böyle bir durumda iyilerle kötüleri ayırt edecek ilâhî kıstasın indirilmesi hikmete ters düşerdi.

KUR'ÂN BİR İNSAN TARAFINDAN UYDURULMUŞ DEĞİLDİR

(أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ) «**Yoksa bunu (Kur'ân'ı) kendisi mi uydurup söyledi diyorlar? Hayır, onlar inanmazlar. Eğer doğru sözlü kimseler ise, bu sözün bir benzerini getirsinler.**»

Kur'ân ve hadîslerde verilen haberlerin, gelecekle ilgili mesajların; bilimsel anlamda ana fikirlerin, temel bilgilerin, hukukî kuralların üzerinden on beş asır geçmesine rağmen hepsi de tazeliğini, lüzumluluğunu korumakta ve gerçeği bulup ortaya çıkaran ilimle hiçbir zaman ters düşmemektedir. Eğer -hâşâ- Hz. Muhammed (A.S.) bir kâhin veya şâir, ya da büyücü olsaydı, diğer kâhinler, büyücüler ve şâirler gibi verdiği haberlerin, getirdiği sistemin çoğunun uydurma ve yalan olduğu kısa zamanda anlaşılır ve kendiliğinden silinip unutulmaya mahkûm olurdu.

Aklî dengesi bozuk bir kimsenin kafasından bu kadar mükemmel, mükemmelin de üstünde böylesine şaheser bir kitabın çıkması mümkün değil-

dır. Aynı zamanda aklî dengesi yerinde üstün zekâ ve yeteneklere sâhip büyük bir ilim adamının da böylesine cihanşümul bir kudrete sahip olan, hiçbir çağda cumhurun aklıyla ve gerçeği tesbit eden ilmi buluşlarıyla çelişkili olmayan bir kitap vücuda getirmesi düşünülemez. Bunun için Ona şair veya kâhin damgasını vurmaya çalışan putperest müşriklere Cenâb-ı Hak, şöyle denilmesini emretmektedir : **«De ki, siz bekleye durun, doğrusu ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.»** Yakın gelecekte benim ve bana indirilen kitabın nasıl bir rahmet ve mutluluk olduğunu göreceksiniz.

GERÇEĞİ GÖREBİLMENİN İKİ ÖNEMLİ SEBEBİ

Gerçeği görebilmek, büyük bir irfan ve insaf işidir. Herkes duygusunun, ön yargısının perdesini yırtarak akıl ve irfan gözüyle hakikati arama külfetine katlanmak istemez. İnsanların çoğu nefis ve maddenin; duygu ve ihtiraslarının esiridir. Hz. Muhammed (A.S.), aldığı vahiy ve sergilediği hakikatlerle insan aklına, vicdanına ve sağduyusuna birden seslenmektedir. Ama dün Mekkeli putperestler, bugün materyalist ve komünistler, duygularını maddeyle, akıllarını çıkmaza sokan felsefeyle birleştirip kafalarında bir ön yargı oluşturmuşlardır. O bakımdan çoğunu saplandığı ve şartlandığı bâtılın büyüleyici havasından kurtarmak çok zordur.

PLÂNSIZ HILKAT OLMAZ

(أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ۝ أَمْ خَلَقُوا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بَل لَّا يُوقِنُونَ) **«Yoksa onlar hiçbir şeysiz (plânsız, proğramsız rasgele) mi yaratıldılar? Değilse, yaratanlar kendileri midir? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar kesinlikle inanmazlar.»**

Mekkeli putperestler, Allah hakkında az bir bilgiye sahip bulunuyorlardı. Bunun için insanın nasıl yaratıldığını, ilk insanın yeryüzüne nasıl ayak bastığını bilmiyorlardı. Bu sebeple de çoğu, rastgele, plânsız, proğramsız, gayesiz ve amaçsız bir hılkata inanıyor veya öyle sanıyorlardı. Günümüzün materyalistleri ise, biraz daha farklı ve teorik bilgilere dayanarak yaratılışın oluşmasını şöyle iddia ediyorlar :

«Dünya üzerindeki canlılar da birdenbire değil, inorganik maddelerden organik maddelerin, protoplazmanın oluşmasını olası kılan şartlar gerçekleştikten sonra ortaya çıkmaya başlamışlardır. Bunlar çevrelerini kuşatan doğa (tabiat) ile savaşa savaşa, farklılaşa farklılaşa evrim sprialini geliştirmişlerdir.» (1)

(1) Davranışların Kökeni : 22/1978- Sorum Yayınları/İstanbul 1978

Görüldüğü gibi, materyalist inkârcının bütün iddiaları birer varsayımdan öteye geçmemekte; şuursuz, cansız maddenin, şuurlu maddeye dönüştüğünü söyleyerek gerçek anlamda bilimsel ölçülerden uzak bir iddiayla beyin yıkamaya çalışmaktadır.

İNATÇI İNKÂRCILARA YÖNELTİLEN ON SORU

Kur'ân, Hz. Muhammed'in (A.S.) her türlü gerçek dışı söz ve davranıştan uzak ve pâk bulunduğunu; teblîğ ettiklerinin hepsinin ilâhî kaynaktan indirilme olduğunu açıkladıktan sonra, inanmayan maddecilere, bâtılı savunan sapıklara, iddialarında doğru iseler Kur'ân'ın bir benzerini hazırlayıp getirmelerini önermekte ve arkasından akıl ve düşüncelerini hakka yönlendirmek, idrâklerini gerçeği araştırmaya çevirmek için on kadar soru tevcîh etmektedir :

1— **«Yoksa onlar, hiçbir şeysiz (plânsız, proğramsız rasgele) mi yaratıldılar?»**

İnsan en güzel biçim ve ölçüde, yetenek ve yapıda yaratılmıştır. Bu konuda inorganik maddelerin organik maddelere dönüşüp tekâmül ede ede bugünkü çizgiye geldiğini söylemek, insanın hılkatındaki plân ve proğramı ve her organı üzerinde yer alan ilâhî damgayı görmemek, anlamamak demektir.

Aynı zamanda organik maddede oluşan protoplazmaya canlılık vasfının nereden, nasıl geldiğini isbat eden bilimsel bir tesbit de yoktur. İlim bu noktada âciz kalmaktadır. Nerede kaldı bir sürü tutarsız, çelişkili varsayımlarla hılkatı isbat etmek, insanın menşeini belirlemek.

2— **«Değilse, yaratanlar kendileri midir?»**

Dekart'ın da dediği gibi, insan kendi yaratıcısı değildir. Çünkü o takdirde insan, kendini daha başka şeylerle de donatıp acaip bir şekil almış olur ve birbirlerinden farklı durumlar arzederlerdi. Oysa genetik kodda kayıtlı bulunan kalıtım hep devam etmekte, insan türünde bir başkalaşma söz konusu olamamaktadır.

Gerçek bu olunca, bu kadar yeteneklerle donatılıp vücuda getirilen insanı, mutlaka belli bir plân ve proğrama göre yaratıp biçimlendiren vardır ve onun da çok üstün kudret ve sınırsız ilme ve irâdeye sâhip olması gereklidir. İşte hak dinler o kudrete «Allah» demektedir.

3— **«Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar kesinlikle inanmazlar.»**

Kâinatta hem bütünde, hem parçada hâkim olan mükemmel düzen ve denge kanunu bir tesadüfün eseri midir? Milyarlarca tesadüfler nasıl birbirini izleyip bu düzen ve dengeyi oluşturabildi? Bu mümkün müdür? Birden ona kadar numaralandırıp cebimize yerleştirdiğimiz on düğmeden ilk bir numaralıyı çekip çıkarmamız yüzde bir ihtimaldir. İkinci defa elimizi sokup iki numaralı düğmeyi çekip çıkarmamız binde bir ihtimaldir. Üçüncü defa üç numaralı düğmeyi çıkarmamız milyonda, belki on milyonda bir ihtimaldir. Hakikat bu olunca, kâinatta binlerce kanun kusursuz işlemekte, denge ve düzeni korumaktadır. Birine tesadüf denilse, bu yüzde bir ihtimaldir; ikincisine tesadüf denilse bu binde bir ihtimaldir...

4— **«Yoksa Rabbın hazineleri onların yanında mıdır? Yoksa onlar mı (kâinatta) hüküm ve saltanat kurup (düzeni) yürütenler?»**

Hüküm ve saltanat onların elinde ve tasarrufunda olsaydı, hem bugünkü düzen devam etmezdi, hem de kaynakları devam ettirme imkânları bulunmazdı.

5— **«Yoksa onların merdivenleri var da onunla mı (yükselip göklerin haberlerini) dinliyorlar?»**

Dev adımlarla ilerleyen teknoloji, henüz güneş ailesini bile tam anlamıyla keşif ve tesbit etmiş değildir. Kâinatın büyüklüğünün ışık hızıyla izahına bakılınca, insanoğlunun ne kadar âciz ve zayıf olduğu kendiliğinden anlaşılır. Komşu gezegenlere merdiven kurmaya çalışan, yani teknik imkânlarla oralara ayak basmak isteyen insan, henüz ancak Ay'a ayak basabilmiştir.

6— **«Yoksa kızlar Allah'a, oğlanlar size, öyle mi?»**

Bu ne fena ve ne haksız bir taksim! Kendilerine yakıştıramadıklarını Allah'a yakıştırmaları ne büyük küstahlık! Oysa Cenâb-ı Hak, her türlü beşerî sıfatlardan, sonradan ârız olan vasıflardan pâk ve münezzehtir. O mutlak ganîdir; her şey onun eseri ve ancak O'na muhtaçtır; O ise hiç kimseye muhtaç değildir.

7— **«Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır bir borç altına mı giriyorlar?»**

Peygamberin hizmeti bütünüyle ilâhî rızaya yönelik olup hasbîdir. Tebliğ ve irşad görevini yerine getirirken hiç kimseden bir ücret ve benzeri bir karşılık beklemez. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den önce gönderilen her peygamber, hitap ettiği topluma şöyle demiştir : «Sizden buna karşılık bir ücret istemiyorum; benim ücretim, ancak âlemlerin Rabbına aittir.»

Eşitlikten, hürriyetten, insan haklarından, hukuk devletinden söz edip

dem vuran maddeciler hiçbir zaman eşitlik, hakkaniyet ve gerçek anlamda hürriyet getirmemişlerdir. İşçi ve ırgatı kendi ideolojileri doğrultusunda kullanarak ancak dengesizlik ve anarşizmi doğurmuşlardır. İşin başında olanlar hep aslan payını alıp götürmekte, sömürdüğü halkı ve ırgatı karın tokluğuna çalıştırmaktadırlar.

8— **«Yoksa gayb (görünmeyen, bilinmeyen hususlar), onların yanında bulunuyor da onu kendileri mi yazıp tesbit ediyorlar?»**

Daha henüz fizik âleminden çok az şey tesbit edebilen insanoğlu, nerede kaldı fizikötesini keşfedip hakikatleri öğrenebilsin? Kâinatta kurulu düzenin işleyişinde sayısı belirsiz meleklerin hizmet vermesinden haberleri var mıdır?

İddiaları da, yazdıkları ve ileri sürdükleri hususların çoğu da varsayımdan ileri geçmemektedir. Teorik bilgilerinin çoğu hakikate ters düşmekte ve ciddi hiçbir çözüm getirmemektedir.

9— **«Yoksa bir hile ve tuzak mı kurmak istiyorlar? Ama o küfre sapanlar kendileri tuzağa düşeceklerdir.»**

Bâtılı savunup hakkın nurunu söndürmek için akla gelmedik hile ve entrikalara baş vuranlar, hiçbir zaman o nuru söndürememişlerdir. Zira hak incelir ama kopmaz, ışığı azalabilir ama bütünüyle sönmez. O bakımdan hazırladıkları her hile ve tuzağa sonunda kendileri düşmeye mahkûm olmuş; yetiştirdikleri maddeci ve inkârcı kuşaklar onları kemirip bitirmiştir.

10— **«Yoksa onların Allah'tan başka bir ilâhları mı var? Allah onların ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir.»**

Allah'ı bırakıp birtakım canlı-cansız mahlûku ilâhlaştıranlar, sadece kendilerini aldatmakta ve yetişmekte olan yeni nesillere en büyük kötülüğü yapmakta ve gelecek kuşaklara en fena mîrası bırakmaktadırlar. Mânevî boşluk içinde bunalan toplumların bugün hazin âkibetlerini görmekteyiz. Maddî refah bir dereceye kadar tatmin edebilmiş, ondan sonra amaçsızlık, başı boşluk, uyuşturucu, içki, kumar, zina, livata ve benzeri kötülükler zincirin halkaları gibi birbirine eklenerek ıslâhı gayr-i mümkün bir çizgiye gelip dayanmıştır. Cinsel sapıklık, uyuşturucu ibtilası, sözde medeniyet denilen hayat sistemi henüz çaresi bulunmayan birtakım öldürücü hastalıkları doğurmuştur. Milletler yaptıkları hatâları anlayıp Hakk'a dönünceye kadar bu öldürücü, kahredici hava esmeye devam edecek ve insanlığı kemirip tüketecektir.

GÖKTEN KÜTLENİN İNMESİ

(وَاِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ) **«Gökten bir kütlenin düştüğünü görseler, birbiri üstüne yığılmış bulut kümesidir derler.»**

Şuârâ Sûresi 187. âyetin tefsîrinde açıklandığı üzere, inkârcı sapıklar, inatçı zâlim zorbalar, Hz. Peygamber'e (A.S.) : **«Eğer doğrulardan isen haydi göğün bir parçasını üzerimize düşür»**, diyerek, ilâhî azaba inanmadıklarını tekrarlayıp duruyorlardı. Konumuzu oluşturan 44. âyetle, onların inatlarında ısrar edecekleri belirtilerek, «gökten bir kütlenin (meteorit) düştüğünü görseler, birbirinin üstüne yığılmış bulut kümesidir, derler» buyurularak, putperestlerin câhilâne tutumları, yanlış ve sakıncalı düşünce ve inançları tasvîr edilmekte, kâinat olaylarının sebep ve hikmetini bilmediklerine işârette bulunulmaktadır.

Böylece Cenâb-ı Hak, inkârcı azgın putperestlerin üzerine azap olarak büyük bir kütlenin düşürülmeyeceğini dolaylı şekilde bildirerek, onları bundan başka bir kuvvetin te'dip ve terbiye edeceğini kapalı bir anlatımla haber vermektedir. Nitekim Mekke'nin fethi, onları azgınlık ve küfürleriyle birlikte alaşağı edip inatlarını kırdı ve İslâm'a girmekten başka çareleri kalmadığını onlara öğretti.

Özellikle 45-49. âyetlerle onlar aleyhine gelişecek günlerin çok yakın olduğuna değinilerek mü'minlerin biraz daha sabırlı ve temkinli olmaları tavsiye ediliyor.

PEYGAMBER (A.S.) ALLAH'IN GÖZETİMİNDE BULUNUYORDU

(... وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا) **«Rabbın hükmüne (o gelinceye kadar) sabret. Şüphesiz ki sen, bizim gözetimimizdesin..»**

İlâhî rahmet, inâyet ve gözetime rağmen, Resûlülah (A.S.) Efendimiz kendine düşen hizmeti ve uygulanacak metodu kusursuz sürdürüyor; bu arada her türlü saldırı ve hezeyana göğüs gerip sabrediyordu. Zira Mekke'de bir iç çatışma ve vuruşmaya yol açmanın hiç doğru olmayacağını biliyor ve arkadaşlarını ona göre eğitip yetiştiriyordu.

48 ve 49. âyetlerle bu metod bir defa daha işlenerek, Hz. Muhammed'in (A.S.) aslâ hezimete uğramıyacağı, Onun hep ilâhî gözetim altında korunduğu ve başarılı sonuca adım adım yaklaştığı dolaylı şekilde ifade ediliyor.

FIRTINALI, MÜCADELELİ DÖNEMLER İBÂDETİ UNUTTURMAMALIDIR

(وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ۙ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُومِ) **«Kalktığında Rabbını hamd ile tesbîh et; gecenin bir bölümünde ve yıldızların batmasının ardından da tesbîhe devam et.»**

Hakk'ın bâtıl ile mücadelesinin amaçlarından biri, insanı başkasına kulluktan ve kölelikten kurtarıp Cenâb-ı Hakk'a kul yapmaktır. O halde bu mücadelede zaman gelir hak zayıflayabilir; aralıksız saldırılara mâruz kalabilir. Günün şaşırtıcı olaylarının, fırtınalı dönemlerinin tesirinde kalıp can, mal, evlâd, makam ve mansıb kaygısına düşerek ibâdeti bırakmak veya ihmal etmek, ya da unutmak, şüphesiz ki başarısızlığın, hezimete uğrayıp yenilmenin tâ kendisidir. Çünkü böylesine bir panik ve şaşkınlık, mücadelenin asıl amacını belirsiz hale getirir ve dolayısıyla mücadele anlamsız ve hikmetsiz kalır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, Peygamber'e (A.S.) hitap ederken dolayısıyla bütün mü'minlere şu emri vermektedir : «Bir meclisten kalkıldığında veya namaza, veya uykudan, ya da herhangi bir toplantıdan kalkıldığında Rabbını hamd ile tesbîh et. Gecenin bir bölümünde ve yıldızların batmasının ardından da tesbîhe devam et.» Çünkü Allah'a bu vakitlerde yönelip O'nun kudret ve azametini düşünmek, imânı güçlendirir, zekâyı açar, ruhu cilâlar, kalbi takviye edip azim ve cesareti artırır.

KALKACAĞIN ZAMAN TESBÎH ET

Kur'ân bu hususta mutlak bir ifade kullanarak, kalkmayı Resûlüllah'ın yorum ve açıklamasına bırakmıştır. O bakımdan Efendimiz (A.S.) şöyle buyurmuştur :

«Kim bir mecliste oturur da boş ve anlamsız söz ve davranışları çoğalırsa, meclisten kalkmadan önce şöyle desin : «Sübhânellahi ve bi-hamdike, eşhedü ellâ ilâhe illâ ente, esteğfiruke ve etubu ileyke». İşte kim böyle derse, mutlaka o mecliste olan şeylerden dolayı bağışlanır.» (1)

İbn Ömer (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimizin, bulunduğu bir meclisten henüz kalkmadan en az yüz defa : **«Rabbım, beni bağışla. Şüphesiz ki sen tevbeleri çokça kabul eden ve çok bağışlayansın»** dediğini sayardık. (2)

(1) Müsned-i Ahmed : 2/494
(2) Ebû Dâvud/vitir : 26

Gecenin bir bölümünde tesbîhe gelince :

Bu daha çok teheccüd namazına işârettir. Ayrıca akşam ve yatsı namazlarını da kapsamına almakta ve böylece beş vakit namaza işâret edilmektedir.

Teheccüd namazı, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e vâcip idi. Ümmetine ise sünnet kılınmıştır. Ancak unutmamak gerekir ki, gecenin bir bölümünde uykudan kalkıp namaz kılmak, zikir ve tesbîhte, duâ ve niyazda bulunmak, bütünüyle rahmet, feyiz ve bereket; nur ve hidâyettir.

Yıldızların batmasının ardından tesbîhe gelince :

Bu cümle üzerinde farklı yorum ve açıklamalar yapılmıştır :

a) Hz. Ali, Câbir ve Enes'e (Allah hepsinden râzı olsun) göre : Sabahın iki rek'at farzıdır.

b) Dahhak ve İbn Zeyd'e göre : Sabah namazının kendisidir, farz ve sünneti kapsamaktadır. Taberî bu yorumu tercîh etmiştir.

c) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Namazların arkasından yapılan tesbîhlerdir.

d) Tirmizî'nin tesbitine göre : Fecir doğmadan önce iki rek'at namaz kasdedilmiştir.

Sûrenin başında birtakım değerlere yemin edilerek başlandı ve İslâm'ın yakın gelecekte zafere kavuşacağına işâret edilerek, belli vakitlerde Cenâb-ı Hakk'ı hamd ile tesbîh etmemiz emredilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a na-mütenahi hamd-u senâlar; doğru yolu bulmamızda bize rehberlik edip Hakk'ın sözünü bize teblîğ eden Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

NECM SÛRESİ

el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre : Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas'a (R.A.) göre : otuz birinci âyet müstesnâ, tamamı Mekke'de inmiştir. Bazısına göre : Tamamı Medine'de inmiştir. Ancak Mekke'de indiğini belirtenlerin delili daha sahîh kabul edilmiştir. Nitekim İbn Mes'ûd (R.A.) diyor ki : «Resûlüllah'ın (A.S.) Mekke'de ilk ilân ettiği sûre, Necm Sûresi'dir.» (1)

Buharî'nin tesbitine göre : İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir : Resûlüllah (A.S.), Necm Sûresini okuyup secde edince, müslümanlar, müşrikler, cin ve ins ne varsa hepsi Onunla birlikte secde ettiler.» (2)

Sûrenin birinci âyetinde yıldız anlamına gelen «necm»e yemin edildiğinden, bu aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 62

Kelime » : 360

Harf » : 1405 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Hz. Peygamber'in (A.S.) kendi arzu ve hevesine göre değil, ilâhî vahye dayanarak konuştuğu belirtiliyor.

2— Kur'ân'ı, o çok kuvvetli, kudretli olan Melek Cebrâil'in Hz. Muhammed'e (A.S.) öğrettiğine değinilerek, her türlü şüphe ve tereddüdün atılması emrediliyor.

3— Resûlüllah'ın (A.S.) Cenâb-ı Hakk'a olan yakınlığı konu ediliyor.

4— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in, Melek Cebrâil'i asıl suretinde iki defa gördüğü açıklanıyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 17/81
(2) » » » »
(3) Tefsir-i Garâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisâbûri : 27/26 - Lübabu't-te'vil: 4/190

5— Müşriklerin, melekleri dişi sanıp onları Allah'ın kızları diye tanımlamaları kınanıp reddediliyor.

6— İyilerle kötülerden her birinin kendi niyet ve amelinin karşılığını göreceği ve ona göre kendisine mükâfat veya mücazat takdîr edileceği haber veriliyor.

7— İyi, yararlı kişilerin birtakım özelliklerine değiniliyor.

8— İlâhî ilmin gökleri ve yeri kapsayıp kuşattığı bilgi mahiyetinde işleniyor.

9— Kişinin kendi nefsini tezkiye etmesinin doğru olmayacağı bildiriliyor.

10— İbrahim (A.S.) ile Musa (A.S.)ın sahife ve kitabında yer alan tavsiyelerden bir kısmı sıralanıyor.

11— Müşriklerin, Allah'ın birliğini, Peygamber'in (A.S.) risâletini ve ikinci hayatı inkâr etmeleri eleştirilerek takbîh ediliyor.

12— Müşriklerin Kur'ân'ı alay konusu edinmeleri hayretle karşılanıyor ve insanların bu derece haktan uzak kalmalarının yadırganacak şey olduğuna işâret ediliyor.

13— Mü'minlerin, Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda kulluk görevini yerine getirirlerken tevazu' ile eğilip ıhlâs üzere amel etmeleri emrediliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰىۙ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰىۚ ﴿٢﴾ وَمَا يَنْطِقُ
عَنِ الْهَوٰىۜ ﴿٣﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰىۙ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُ شَد۪يدُ الْقُوٰىۙ ﴿٥﴾
ذُو مِرَّةٍۜ فَاسْتَوٰىۙ ﴿٦﴾ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰىۜ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰىۙ ﴿٨﴾
فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰىۚ ﴿٩﴾ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِه۪ مَٓا اَوْحٰىۜ ﴿١٠﴾
مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿١١﴾ اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ
رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰىۙ ﴿١٣﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰىۜ
﴿١٥﴾ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰىۙ ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾
لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾

M E Â L İ :

1— Battığı zaman yıldıza and olsun ki,

2— Arkadaşınız (Muhammed) ne sapıttı, ne de azıttı.

3— O, kendi hevesine de uyarak söz söylemez.

4— O'nun (Allah adına) konuşması ancak kendisine vahyolunan bir vahiydir.

5-7— Onu O'na, çok çetin güce sâhip olan Melek (Cebrâil) öğretti ki, o güzel bir görünümdedir ve en yüksek ufukta iken doğruldu.

8— Sonra yaklaştı ve sarktıkça sarktı.

9— O kadar ki (aralarında) iki yay boyu veya daha az bir mesafe kaldı.

10— (Böylece Cenâb-ı Hak) kuluna vahyettiğini etti.

11— Gözünün gördüğünü kalbi yalanlamadı.

12— O'nu gördüğü, (görüp görmediği) hakkında kendisiyle hâlâ tartışmak mı istiyorsunuz?

13-14— And olsun ki, O, O'nun bir başka inişini Sidretülmünteha'nın yanında görmüştü.

15— Me'vâ Cennet'i onun yanındadır.

16— Sidre'yi bürüyenler bürüyordu o demde.

17— Göz, ne kaydı, ne de şaştı.

18— And olsun ki, O, Rabbı'nın en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü.

İNİŞ SEBEBİ

Müşrikler, Peygamber ve kitabı küçük düşürmek, halkın bu iki değere olan ilgisini olumsuz yönde etkilemek için, «Kur'ân'ı Muhammed kendi arzu ve hevesine göre uyduruyor. Dilediği kısmı değiştiriyor, dilediğini kaldırıp başka bir hüküm koyuyor» diyerek birtakım çirkin suçlamalarda ve sakıncalı iftiralarda bulundular.

O sebeple Necm Sûresi indi ve Hz. Peygamber'in (A.S.) Kâbe'nin yanında ilk aşikâr okuduğu sûre de bu oldu. Aynı zamanda ilk inen secde âyeti de bu sûrede yer almış bulunuyor. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Abdullah b. Amr (R.A.) anlatıyor :

— Ben, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den hemen her işittiğimi yazıp tesbit ediyordum. Amacım, onları korumaktı. Kureyş Kabilesi beni bundan

(1) Tefsîr-i Âlûsî

men'etti ve : «Sen, Peygamber'den (A.S.) her işittiğini yazıyorsun. Oysa O da bir insandır; öfkelendiği zaman da konuşur.» Bunun üzerine artık yazmayı bıraktım ve durumu Hz. Peygamber'e (A.S.) arzettim. Buyurdu ki : «Ya Abdellah! Yaz.. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, benden ancak hak (söz ve davranış) çıkar (ve ben ancak doğru olanı söylerim).» (1)

Ebû Vâil'in, Abdullah (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre : Resûlüllah (A.S.), Melek Cebrâil'i asıl suretinde gördü; Onun altıyüz kanadı bulunuyordu ki her kanadından, Allah'ın bildiği anlamda, muhtelif renklerde sanki inci ve yakut dökülüyordu.» (2)

«Melek Cebrâil'i gördüm, altıyüz kanadı vardı.» (3)

Ebû Zer (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e sordum, dedim ki : «Ya Resûlellah! Rabbını gördün mü?» Cevap verdi : «Bir nur idi, O'nu nasıl görebilirim?»

Diğer bir rivâyette ise : «Sadece bir nur gördüm» buyurdu.

Yine aynı meâlde bir soru kendisine yöneltildiğinde, şu cevabı vermiştir :

«O'nu gönlümle (kalp gözüyle) iki defa gördüm. Melek Cebrâil'i ise, Sidretülmüntehâ'nın üzerinde gördüm, altıyüz kanadı bulunuyordu.» (4)

İbn Mes'ûd (R.A.)dan yapılan rivâyete göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz İsra Gecesi, Sidretülmüntehâ'ya erişince -ki burası yedinci göktedir; yeryüzünden yükselen her şey orada son bulur ve orada tutulur. Üst tarafından gelen şeyler de yine orada son bulur ve orada alınıp (korunur)- Melek Cebrâil'i orada gördü.» (5)

İbn Zeyd'in rivâyetine göre : Hz. Peygamber'e (A.S.) soruldu :

— Ya Resûlellah! Sidre'yi ne bürüdü?

Cevap verdi :

— Altından bir örtü veya altından pervaneler orayı bürümüştü. Onun her yaprağının üstünde ayakta durup Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh eden bir melek bulunuyordu.» (6)

---

(1) Ebû Dâvud/İlim: 3- Dâremî/mukaddeme : 43- Ahmed: 2/162
(2) Tirmizî/suret : 53- Ahmed : 1/395, 398, 407, 412, 460
(3) İbn Cerîr/Câmi'u'l-beyân Fî-Tefsîri'l-Kur'ân : 27/30
(4) Müslim/imân : 291- Tirmizî/tefsîr : 53- Ahmed : 5/157, 171, 175
(5) Ahmed : 1/165
(6) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/252

ÜZERİNE YEMİN EDİLEN «NECM» NEDİR?

(... وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى) **«Battığı zaman yıldıza and olsun ki..»**

«Necm» ismi, gerek baş kısmındaki tarîf edatının bulunması, gerekse birden fazla şeye ve manaya delâlet etmesi cihetiyle farklı yorumları gerektiren bir kavramdır. Şöyle ki :

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Başındaki tarîf edatı, «ahd» içindir. Süreyyâ (ülker) yıldızı kasdedilmiştir. Öyle ki, bu yıldız bir salkım üzüm görünümündedir, göze en çarpıcı şekilde aksettiğinden onunla yemin edilmiştir.

b) Tabiîn'den Mücâhid'e göre : Parça parça inen Kur'ân'a işârettir. Çünkü Arap dilinde bir bütünün her parçasına «necm» denilir.

c) Ferrâ'a göre : «Necm», batan her yıldız hakkında kullanılmaktadır.

d) el-Hasan'a göre : Kıyâmet olayıyla parçalanıp dökülen yıldızlara işârettir. Başındaki tarîf edatı «cins» içindir.

e) Süddî'ye göre : Zühre (Çoban Yıldızı = Venüs) yıldızına işârettir.

f) Göğe çıkıp gök haberlerini kapmak isteyen şeytanlara atılan meteoritlere işâret olabilir.

Arapça sözlükte ise, «necm» maddesi şu manalara delâlet etmektedir : Sapı olmayan bitki, kök ve asıl, yıldız, Ülker Yıldızı, borcun ödeme vaktinin girmesi, belirlenmiş vakitte ödenen borç, Kur'ân'ın sûre ve âyetleri..

Böylece yorum olarak altı şeye delâlet eden «en-necm» ismi, Allah'ın varlığını, kudretinin yüceliğini yansıtan belgelerden biri sayıldığından, onunla yemin edilerek bir bakıma ona kutsallık atfedilmiştir.

Yıldızın batışı, kâinatın ve özellikle güneş ailesinde yer alan gezegenlerin hareketiyle ilgili bir olaydır.

«Hevâ» fiili, «hevye» kökünden ise, düşüp batmak; «hüvye» kökünden ise, yükselip çıkmak manasına gelir. O halde Cenâb-ı Hak, batan ve yükselen yıldıza yemin ederek dikkatleri yıldızların hareketlerine çekmektedir.

MUHAMMED (A.S.)IN TEBLİĞ ETTİĞİ HER ŞEY VAHYE DAYANIR

(مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى) **«Arkadaşınız (Muhammed) ne sapıttı, ne de azıttı. O, kendi hevesine de uyarak söz söylemez. Onun, (Allah adına) konuşması ancak kendisine vahyolunan bir vahiydir.»**

Kureyş Kabile'sinin ileri gelenleri, atalarının dinini terkedip putlara sırtını döndüren kişileri sapıklık ve azgınlıkla suçluyorlardı. Son Peygamber Hz. Muhammed (A.S.) son dini teblîğe başlayınca, aynı damgayı ona da vurmaktan çekinmediler. Cenâb-ı Hak ilgili âyetle Peygamberinin bu gibi çirkin ve yakışıksız sıfatlardan beri olduğunu açıklayarak, kendi katından görevlendirildiğine işârette bulundu. Böylece Hz. Muhammed'in (A.S.) dinle ve insanlardan yana bir meseleyle ilgili verdiği haberin, söylediği sözün ilâhî vahiy olduğunda hiçbir şüpheye yer verilmemesinin lüzumu belirtilmektedir.

Hz. Muhammed (A.S.) hayatı boyunca doğruluğun timsali olmuştur. Yaşadığı süre içinde ne haktan ayrılmış, ne de doğru yoldan sapmıştır. Ne azıtıp tuğyan etmiş, ne de boş ve anlamsız söz söylemiştir.

Teblîğ ettiği Kur'ân ve Onun açıklaması mahiyetinde olan hadîsleri, bütünüyle vahye dayanmaktadır. O kendi heves ve arzusuna göre bir şey uydurmamıştır. Peygamberlik döneminden önce nasıl hiç yalan söylememiş, Hakk'a karşı iftirada bulunmamışsa, peygamberlik döneminde de aynı çizgiden ayrılmamıştır. Zira Peygamberlere vâcip olan beş sıfat vardır ki, hiçbiri o vâciplerin sınırını aşmamıştır :

1— Sıdk (doğruluk ve doğru sözlülük),

2— Emânet (her bakımdan güvenilir olmak, emâneti koruyup çevreye güven telkîn etmek),

3— Fetanet (son derece zeki, anlayışlı olup üstün bir seziş kabiliyetine sahip bulunmak),

4— İsmet (her türlü günah ve isyândan korunmuş bulunmak),

5— Emredileni noksansız teblîğ etmek..

VAHYİN ÇEŞİTLERİ

Şûrâ Sûresi 51. âyetin tefsîrinde açıklandığı üzere, vahiy : Anlatma, ilham, seri işâret gibi manalara gelir. Terim olarak, şu üç ayrı iniş ve ilka hali ve şekli söz konusudur :

a) Seri işâretle kalbe ilka,

b) Mânevî perde arkasından kalbe sesleniş,

c) Melek vasıtasıyla kalbe ilka..

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e biri rüya halinde kalbe ilka suretiyle, diğeri uyanık halde çok çetin güce sâhip Melek Cebrâil vasıtasıyla kalbine

ilka edilmesiyle ilâhî vahiy gerçekleşmiştir. Böylece Kur'ân âyetleri, rüyada değil, uyanık halde Melek Cebrâil aracılığıyla parça parça indirilerek Resûlüllah'ın kalbine aktarılmıştır. Nitekim altıncı âyetle bu husus net bir anlatımla açıklanmaktadır.

HZ. PEYGAMBER (A.S.) VE İCTİHÂD

İlgili üç ve dördüncü âyetin zâhirî delâletine bakıp istidlâl eden ilim adamlarından bir kısmı, olaylar ve meseleler hakkında peygamberlerin hiç ictihâd etmediğini söylemişlerdir. Aynı zamanda Peygamberin sünneti de amel hususunda inen vahiy gibidir. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir hadîslerinde şöyle buyurmuştur : **«Haberiniz olsun ki, bana kitap (Kur'ân) ve onunla birlikte bir misli daha verilmiştir...» (1)**

Bunun bir anlamı da şöyledir : «Kur'ân, vahy-i metlûvdur; hadîsler ise, vahy-i-bâtındır, mutlûv değildir.» Ama her iki esas da aynı kaynaktan indirilmiştir.

Hadîsin bir diğer manası şöyledir : «Bana tilâvet edilen kitap vahyedildi ve onu açıklamam için bana izin verildi.»

Bu ikinci yoruma göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ictihadda bulunmuştur. Nitekim bu manayı şu âyet kuvvetlendirmektedir : **«Allah seni affetsin! Doğru söyleyenler sence belli oluncaya ve yalancılar bilininceye kadar neden onlara izin verdin?» (2)**

Tebük Seferi'ne çıkmak istemiyen münafıklar, birer mazeret ileri sürüp Hz. Peygamberden izin istemişlerdi. Peygamber (A.S.) da kendi rey ve ictihadına dayanarak onlara izin vermişti. Bunun isabetli olmadığı ilgili âyetle belirtilerek Resûlüllah'ın rey ve ictihadı tashîh ediliyor.

ÇOK ÇETİN GÜCE SAHİP OLAN MELEK

(عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى ۙ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى ۙ ...) **«Onu Ona, çok çetin güce sâhip olan Melek (Cebrâil) öğretti ki, o güzel bir görünümdedir ve en yüksek ufukta iken doğruldu..»**

Cebrâil, meleklerin başı, ilâhî elçilerin önderi, peygamberlerin gönül dostudur. İlâhî kudreti temsîl eden bu melek, muazzam bir hayat ve ener-

(1) Ebû Dâvud/sünnet : 5- Ahmed : 4/131
(2) Tevbe Sûresi : 43

ji kaynağıdır. Nurdan yaratıldığı için sayıya girmeyecek bir hıza sahiptir. Bulunduğu makamdan yeryüzüne inişi an meselesidir. Dokunduğu yerde hayat başlar. Nitekim Hz. Meryem'e hafif üflemekl' İsâ (A.S.) vücut bulmuştur. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i vahyin başlangıcında kucaklayıp sıkması ve sonra da kalbine fısıldayıp ışık tutması, Onda büyük bir güven, cesaret, azim ve kahramanlık doğurmuştur. Altıncı âyetin son bölümü Onun bu kudretini özetle yansıtmaktadır. Bazı rivâyetlere göre : Lût, Âd ve Semûd kavimlerini yerlebir edip haritadan silen de Odur.

Ancak âyette geçen «zu mirre» terkibi üzerinde durup onu az farklı yorumla açıklayanlar olmuştur :

a) Çetin kuvvet ve kudret sâhibi,

b) Güzel görünüm sâhibi,

c) Güzel endamlı, uzun boy sâhibi.

Bu üç yorum O Büyük Melek'e uygun düşerse de, birinci yorum ve mâna ağırlık kazanmıştır.

CEBRÂİL'İN EN YÜKSEK UFUKTA DOĞRULMASI

«İstevâ» fiilindeki üçüncü şahıs zamiri, müfessirlerin çoğuna göre, Melek Cebrâil'e râci'dir. Böylece hakiki suretinde en yüce ufukta bütün haşmetiyle arz-ı endam etti. Sonra da son peygambere tevazuyla yaklaştı; derken aralarında iki yay, ya da daha yakın bir mesafe kaldı.

Bu anlatım, Melek Cebrâil'in Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ne kadar saygılı, yakın ve sıcak dost olduğunu göstermektedir. Rivâyete göre : Melek Cebrâil, hiçbir peygambere asıl suretiyle tecelli edip görünmemiştir. Gerektiğinde insan suretine girip öylece zâhiri mülakatta bulunmuştur.

İkinci bir yoruma göre : «Tedellî», «delâl» kökünden olup, zamiri Allah'a râci'dir. Bu manayla sevenle sevilen arasında sevgi ve ilgi tecellisi gerçekleşmiştir.

ALLAH KULUNA VAHYETTİĞİNİ ETTİ

(... فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِه۪ مَٓا اَوْحٰى) **«Kuluna vahyettiğini etti..»**

Melek Cebrâil'in tevazu' ve saygıyla Hz. Peygamber'e (A.S.) yaklaşmasından sonra, en büyük tecelli meydana geldi; Cebrâil aradan çekildi. Habîb mahbubuna kavuştu. Vahiy vasıtasız cereyan etti. Mi'rac'ın bu safha-

sında Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bedeni ruhuna dönüşmüş halde idi. Zaman ve mekân kavramları bir bakıma tatil edilmiş; Ruh-i Muhammedî bütün safiyet ve nuraniyetiyle yükselmişti. İlâhî vahiy doğrudan Onun kalbine inmeye başladı. Bedeni ruhlaştığı için de buna tahammül edebiliyor ve tarifi mümkün olmayan bir zevk içinde ilâhî cemal sıfatının tecellisine mazhar oluyordu.

Vasıtasız yapılan vahiy arasında, beş vakit namaz, Bakara Sûresi'nin son kısmı ve Ümmet-i Muhammed'den Allah'a ortak koşmadığı halde günahkâr ölenlerin bağışlanacağı yer almıştır. Bunlardan başka bizim bilmediğimiz birçok sır ve hikmetler Efendimiz'e bildirilmiştir.

GÖZÜN GÖRDÜĞÜNÜ KALBİN YALANLAMAMASI

(مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ...) **«Gözünün gördüğünü kalbi yalanlamadı..»**

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in o gece bedeni ruhuna dönüşmekle beraber baş gözüyle kalp gözü birleşip bütünleşmiş bulunuyordu. Gerek Melek Cebrâil'i aslî suretinde o en yüce ufukta görmesi, gerek Cebrâil'in Ona tevazu' ile yaklaşması, gerekse ilâhî Kelâm ve Cemal sıfatlarının tecellilerine mazhar kılınması, bir hayal ürünü değildi. Kalbi, basîreti, gözlerinin gördüğünü doğruluyor ve birlikte aynı lûtuflara mazhar kılındıklarını tasdîk ediyordu.

Artık bu konuda Hz. Peygamber ile tartışmak veya doğruluğunu inatla inkâr etmek büyük bir küstahlık olur. Çünkü Melek Cebrâil, yine aslî suretinde bir defa daha Ona Sidretülmünteha'da görünmüştü.

SİDRETÜLMÜNTEHA

(وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ...) **«And olsun ki, O, Onun bir başka inişini Sidretülmünteha'nın yanında görmüştü.»**

Sidretülmünteha : Son nokta veya son çizginin sidresi, son sınırın sidresi anlamına delâlet eden bir terkiptir ki, madde âleminin son sınırına isim olmuştur.

Sidre, kök mana olarak, Arabistan kirazının adıdır. Bu ağacın sık yapraklı, aynı zamanda koyu gölgeli olduğu bilinmektedir. Yüce âlemde, diğer bir anlatımla, madde âleminin son kesiminde veya son sınırında böyle bir ağacın bulunması ne ile yorumlanabilir? Neden başkası değil de sidre ağacı, kavranması zor bir haşmet ve büyüklükte o noktada nirengi noktası

olarak belirlenmiştir? Arabistan kirazının aşılı olanlarının meyvaları çok lezzetli ve yaprakları da çok sık olur. Koyu gölgelik meydana getirir. Madde âleminin son sınırında buna benzer bir ağacın yaratılması, Cenâb-ı Hakk'ın ağaca, meyvaya ve ağaç gölgesine insanların büyük çapta ihtiyaçları bulunduğuna dikkatleri çekmek içindir. Böylece dünyamızın bitki örtüsüyle kaplanmasının hikmetine işâret edilmekte ve ağaçsız, meyvasız bir dünyanın düşünülemiyeceği ilhâm edilmektedir.

O bakımdan Sidretülmünteha madde âleminin son sınırının özel ismi olarak belirlenmiştir. Çünkü «ağaç» kavramı maddeyi, «münteha» kavramı, son sınırı sembolize etmektedir.

Ayrıca Sidre, yani Arabistan Kirazı'nın birtakım daha özellikleri vardır. Yapılan tesbitlere göre : Meyvasında bol miktarda A, B vitaminleri vardır. Sapı idrar söktürücü bir özellik taşımaktadır. Çiçeği öksürüğü ve nezleyi geçiricidir ve aynı zamanda göğsü yumuşatır. Romatizmaya iyi gelir. Damar sertliğini önlediği de söylenir. Ayrıca bu meyvada «karetoni» maddesi vardır.

ME'VA CENNETİ

(عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰى) «Me'vâ Cennet'i onun yanındadır.»

Cennet, madde âleminde midir, yoksa mâna âleminde, yani fizikötesinde midir? Kur'ân ilgili 15. âyetle «Me'vâ Cenneti»nin «Sidretü'l-münteha»nın yanında olduğunu bildirerek, sekiz cennetin de madde âleminin sınırları içinde bulunduğuna işârette bulunmaktadır.

SİDREYİ BÜRÜYEN NE İDİ?

(... اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى) «Sidre'yi bürüyenler bürüyordu o demde..»

Hadîs bölümünde açıklandığı üzere, kemmiyet ve keyfiyeti bizce bilinmeyen altın örtüler veya altın pervaneler onu bürümüştür. Her yaprağının üstünde, Hakk'ı tesbîh eden bir meleğin yer aldığı ve böylece tarifi mümkün olmayan bir manzara arzettiği söylenebilir.

Bu müstesna manzara ve tecelli ile Sidretülmüntehâ'nın göz ve gönül alıcı bir görünüm arzettiği ve ilâhî tecellilerin aralıksız o sınıra yöneldiği anlaşılıyor.

EDEP VE SAYGI MAKAMINDA EDEBİN TİMSALİ

(... مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى) **«Göz, ne kaydı, ne de şaştı..»**

Sidretülmünteha'ya yükselen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, belli bir makama gelip orada ilâhî hitaba mazhar oldu. Edep ve ta'zîm makamında edep ve saygının bütün kurallarına riâyet etti ve o makamda gözü başka bir yana kaymadı ve şaşkınlık da geçirmedi. Gelen vahyi kalbiyle telakki etti.

Gerek Sidretülmünteha'da, gerekse onun ötesinde Cenâb-ı Hakk'ın en büyük âyetlerini görme bahtiyarlığına erişti. Mi'rac gecesi, gidiş ve dönüşte; çıkış ve inişte; maddeden mânaya intikal sağlayışta ilâhî kudretin yüceliğine, sanatının eşsizliğine delâlet eden birçok belgeler ve âyetleri, temsîli anlamda öğüt ve ibret alınacak görüntüleriyle müşahede etti. Melek Cebrâil'i aslî suretinde altıyüz kanadıyla birlikte görmesi; mânevî bir vasıta olan Refref'e binmesi bunlardan sadece iki tanesidir. (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed'in (A.S.) teblîğ ettiği her şeyin vahye dayandığı açıklandı. Melek Cebrâil'in çok çetin bir güce sâhip olduğu belirtilerek, ilâhî vahyi onun indirdiğine değinildi. Sonra Mi'rac olayına geçilerek birkaç önemli safhası üzerinde durulup, madde âleminin sınırına dikkatler çekildi ve aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkların taştan, ağaçtan yontup şekillendirdikleri ve «ilâh» diye taptıkları Lât, Menât ve Uzzâ adlı büyük putlar konu ediliyor. Bu gibi bâtıl inançların inandırıcı hiçbir delil ve belgeye dayanmadığına dikkatler çekiliyor. Sonra da Allah'ın izni olmadan gökteki meleklerin bile şefaat yetkileri bulunmadığına atıf yapılarak, putların nasıl şefaatçi olabileceklerini müşriklerin isbat etmesi dolaylı şekilde isteniyor.

(1) Geniş bilgi için bak : İsrâ Sûresi : 1. âyetin tefsîri

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ﴿١٩﴾
وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٢٠﴾ أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ ﴿٢١﴾
تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ ﴿٢٢﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ
وَآبَاؤُكُم مَّا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ
وَمَا تَهْوَى الْأَنفُسُ ۖ وَلَقَدْ جَاءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ الْهُدَىٰ ﴿٢٣﴾ أَمْ لِلْإِنسَانِ
مَا تَمَنَّىٰ ﴿٢٤﴾ فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي
شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِن بَعْدِ أَن يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَن يَشَاءُ وَيَرْضَىٰ ﴿٢٦﴾

M E Â L İ :

19-20— (Siz ey putperestler!) Ne dersiniz, Lât ve Uzzâ'ya, diğer üçüncüsü Menât'a?

21— Erkek sizin, dişi Allah'ın öyle mi?

22— O takdirde bu haksızca bir taksim!

23— Bunlar, sizin ve babalarınızın taktıkları adlardan başkası değildir. Allah, bu hususta hiçbir belge ve delîl indirmemiştir. Onlar, ancak zanna ve nefislerinin sevip heveslendiğine uyarlar. Oysa, and olsun ki, Rablarından onlara doğru yolu gösteren gelmiştir.

24— Yoksa insana her temenni ettiği mi var?

25— Âhiret de, Dünya da Allah'ındır.

26— Göklerde nice melekler vardır ki, şefaatleri hiçbir fayda vermez; meğer ki Allah'ın dilediğine, râzı olduğuna izin verdikten sonra şefaât etmiş olsunlar..

İLGİLİ HÂDÎS

Sizden biriniz temennide bulunduğunda, temenni ettiği şeye dikkat etsin. Çünkü o içinden geçirdiği temenni ve kuruntulardan nelerin (amel defterine) yazılacağını bilmez.» (1)

ALLAH'A ORTAK KOŞULUP ŞEFAATLERİ UMULAN ÜÇ BÜYÜK PUT

(أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى وَمَنَوٰةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرٰى) «(Siz ey putperestler!) Ne dersiniz, Lât ve Uzzâ'ya, diğer üçüncüsü Menât'a?.»

Resûlüllah (A.S.) Efendimizin, Mir'ac Gecesi belirlenmiş bir makama yükseltilip kendisine vasıtasız vahiy geldiği, o gece Allah'ın büyük âyetlerini gördüğü açıklandıktan ve ilâhî kudret ve kemâlin yüceliğine, sınırsızlığına değinildikten sonra, putperestlerin Allah'a ortak koştukları putlardan kendilerince önemli sayılan üç büyük puta nasıl câhilane ve müteassibane taptıkları konu edilerek, müşrikler hem yerilmekte, hem de uyarılmaktadır.

Sözü edilen üç büyük putun nerede, hangi kabilelere ait olduğu hakkında çok farklı tesbitler olmuştur. O tesbitlerin hepsini buraya nakletmeyi yararsız görüyoruz. İlgili âyetlerle, özellikle ilâh ismine ve sıfatına uydurularak adlandırılan o taştan ağaçtan şekillendirilmiş ruhsuz ve şuursuz cisimlere tapanların ne kadar geri, vahşî ve ilkel bulundukları anlatılarak, Hz. Peygamber'in (A.S.) kimlerle, hangi cahil sapık ve azgınlarla mücadele ettiğine işâret edilmektedir.

«Lât», Sakîf Kabilesi'nin, «Uzzâ», Kureyş Kabilesi'nin, «Menât» ise, Benî Hilâl Kabilesi'nin idi. Diğer bir tesbite göre : «Menât», Hüzeyl ve Huzaâ kabilelerine aitti.

Mekke fethedilince, Resûlüllah (A.S.), Hz. Ali'yi (R.A.) «Menât»ı kırıp parçalamak üzere görevlendirdi. O da aldığı emri aynen uyguladı.

Müfessirlerin tesbitine göre : Araplar, «Allah» ismine karşılık «Lât» ismini, O'nun «Azîz» ismine karşılık «Uzzâ» ismini en büyük saydıkları putları için kullanmışlardır. «Uzzâ» adlı putun Halid b. Velîd (R.A.) tarafından kılıçla hurdahaş edildiğini siyerciler nakletmişlerdir.

Bu üç put ve Kâbe'de yer alan «Hubel» adlı put Arapların en çok ilgi duydukları idi. O kadar ki, yemin edecekleri zaman «Lât hakkı için», «Uzzâ

(1) Müsned-i Ahmed

hakkı için..» derlerdi. Onlara göre bu putlar adına yemin etmek çok inandırıcı sayılırdı. Nitekim Uhud Savaşı'nda Ebû Süfyân yüksek sesle : «Bizim Uzzâ'mız var, sizin Uzzâ'nız yok» diye bağırarak putların kendilerine yardımcı olduğunu anlatmak istiyordu. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, ashabına : «Siz de ona karşılık : Allah bizim Mevlâmız'dır; sizin ise hiçbir mevlânız yoktur, deyin» diye emretti.

FETRET DEVRİ

Bilindiği gibi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'den önce yeryüzünde seri vasıtalar olmadığı gibi, ülkeler ve milletler arasında da ciddi bir bağlantı ve haberleşme imkânları mevcut değildi. O bakımdan her millet ve kavime ayrı ayrı uyarıcı peygamber gönderilmiştir. Büyük peygamberlerin daha çok Ortadoğu'ya gönderilmesinin sebebi bellidir : O dönemlerde yeryüzünde en hareketli bölgeler Asya'da yer alıyor ve nüfusun çoğu yine bu bölgelerde yaşıyordu. Aynı zamanda kıta üzerinde ticarî kervanlar durmadan hareket halinde idi.

Arap Yarımadası ve çevresine, İsa Peygamber'den sonra peygamber gönderilmemiş ve böylece bu konuda uzun süre kesinti başlamıştı. O yüzden tek ilâh inancı yerini çok ilâhlı inanca bırakmış ve putperestlik son derece yaygınlaşmıştı. Bunun yanı sıra bir çok bâtıl inançlar, hurafeler, sapmalar sürüp gidiyordu. 19-23. âyetlerle bu bâtıl inançlara dikkat çekilmekte ve hakkı bütün tazeliği ve üstünlüğü ile yansıtan İslâm Dini ile ancak bunlardan kurtulmanın mümkün olabileceğine işâret edilmekte ve ciddi bir mukayese yapılması dolaylı şekilde istenmektedir.

Böylece altı asra yakın fetret dönemi kapanmış ve bütün kavim ve milletlere yol gösteren, ışık tutan, gerçek medeniyetin havasını estiren ve cihan kardeşliği ilkesiyle ortaya çıkan İslâmiyet ve onun kitabı olan Kur'ân dönemi başlamıştır. Bu, Allah'ın insanlara en son rahmet mesajıdır.

23. âyetle bu gerçek şöyle açıklanmaktadır : **«Onlar ancak zanna ve nefislerinin sevip heveslendiğine uyarlar. Oysa and olsun ki Rablarından onlara doğru yolu gösteren gelmiştir.»**

PUTLARDAN ŞEFAAT BEKLEYEN MÜŞRİKLER VE GARANİK OLAYI

İnsan, gerek ruhu, gerekse bedenî yapısı itibariyle en seçkin canlı ve Allah'ın büyük eseridir. Ne var ki, ruhunun yüceliğini bilmeyen, aklını vicdanıyla birleştirmeyip gerçeği araştırmayanlar, kendilerini bayağı bir canlı sanıp, ya kendileri gibi bir canlı fâniye tapmakta, ya da insan eliyle

şekillendirilen cisimlerin önünde eğilmekte ve onları Allah yanında şefaâtçi kabul etmektedirler; aynı zamanda onlarda ilâhî kudret bulunduğunu iddia ederek Allah'a ortak koşmaktadırlar. Oysa Allah'a çok yakın olup nurdan yaratılan melekler bile şefaât yetkisine sâhip değillerdir; meğerki Cenâb-ı Hak onlara bu hususta izin vermiş ola..

26. âyetle bu inceliğe değinilerek hakikatın ışığı yansıtılmakta ve inkârcı şaşkınlar uyarılmaktadır.

Nitekim Yakut el-Hamevî (H : 626) Mu'cemü'l-buldan adlı coğrafya kitabında, Mekke ve çevresindeki putperest müşriklerin, câhiliye devrinde Kâbe'yi tavaf ederken putlarının şefaâtçi olduklarını şu sözleriyle dile getirdiklerini şöyle kaydetmiştir :

«Lât ve Uzzâ; diğer üçüncüsü Menât.. Bunlar cidden yüce alaca güvercinlerdir ve elbette bunların şefaâti umulur.»

Hz. Muhammed'i (A.S.) küçük düşürmek ve O'nun gönüller üzerindeki tesirini gidermek veya azaltmak amacıyla, İslâm'a sızan bazı maksatlı kişiler, bir de «Garanik olayı» diye bir olay uydurarak zihinleri bulandırmaya çalışmışlar. İddiâlarına göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Necm Sûresinin 19 ve 20. âyetlerini okuduktan hemen sonra şöyle bir ilâvede bulunmuş «Tilke garâniku'l-ulâ ve inne şefaatehünne le-türcâ» yani «Lât, Menât ve Uzzâ yüce güvercinlerdir ve elbette onların şefaâtleri umulur.»

Bu büyük bir iftira ve bühtandır. Allah'ı ve Resûlüllah'ı (A.S.) böyle bir hatâ ve sözden tenzîh ederiz. Oysa Resûlüllah (A.S.) Kureyş Kabilesi'nden birçok kimselerin de bulunduğu bir mecliste yukarıda sözünü ettiğimiz 19 ve 20. âyetleri okuyunca, müşriklerden biri aynı tonda sesini yükselterek naklettiğimiz cümleyi söylemiş ve dikkatle dinlemeyen birkaç kişi o cümlenin de Resûlüllah (A.S.) Efendimiz tarafından söylendiğine zahip olmuşlar; sonra da mesele anlaşılınca onlar da tevbe edip şüpheden kurtulmuşlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, müşriklerin çok saygı gösterdiği üç büyük put konu edildi ve gereken uyarıcı bilgiler verildi. Meleklerin bile, ilâhî izin olmadan kimseye şefaât edemiyecekleri ve esasen böyle bir yetkilerinin bulunmadığı belirtilerek, putların hiçbir zaman şefaât edemiyeceğine dikkat çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, âhirete inanmayan sapıkların melekleri dişi sanıp birtakım yakışıksız benzetmelerde bulunmaları kınanıyor. Bütün bu ve ben-

zeri yanlışların ve sapık iddiaların, bâtıl inançların cehaletten kaynaklandığına atıf yapılarak, ilmî araştırmanın lüzumu belirtiliyor. Sonra da büyük günahlardan sakınmanın önemi üzerinde duruluyor; arkasından insanın ceninlik dönemi hatırlatılarak, Allah'ın her şeyi lâyıkıyla bildiğine değiniliyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى
﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا
يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿٢٨﴾ فَاَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا
وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِنَّ رَبَّكَ
هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾ وَلِلّٰهِ
مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اَسَٓاؤُا بِمَا
عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ اَحْسَنُوا بِالْحُسْنٰى ﴿٣١﴾ اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ
كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ
اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ
فَلَا تُزَكُّوا اَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾

M E Â L İ :

27— Şüphesiz Âhiret'e inanmayanlar, melekleri dişi diye adlandırırlar.

28— Onların bu hususta hiçbir bilgisi yoktur; sadece zanlarına uyup giderler. Zan ise, haktan yana hiçbir şey ifade etmez.

29— O halde bizi anmaktan yüzçevirenden ve ancak dünya hayatını arzu edip durandan sen de yüzçevir.

30— Onların ilimden erişebildikleri işte budur. Şüphesiz ki, senin Rabbın, yolundan sapanı çok iyi bilir ve doğru yolda yürüyeni de daha iyi bilir.

31— Göklerde ne varsa, yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. Yaptıklarıyla kötülük işleyenlere cezâ verir; iyilik edenlere de daha iyisiyle karşılık verir.

32— O iyilik işleyenler ki, ufak çaptaki kusur ve günahlar dışında günahın büyüklerinden ve her türlü ahlâk ve terbiye dışı söz ve davranışlardan kaçınırlar. Şüphesiz ki Rabbının bağışlaması geniştir. Sizi topraktan (elde edilen ürünlerle) oluşturup yetişme alanına getirdiği anlarda ve siz analarınızın karınlarında cenînler halinde bulunduğunuz zamanda sizi en iyi bilen yine O'dur. Artık kendinizi temize çıkarmaya kalkışmayın. O, korkup sakınanları daha iyi bilir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Zandan kaçının. Çünkü zan, sözün en yalanıdır.» (1)

«Dünya, (ebedî saadet) yurdu olmayanın yurdudur. (Allah için kullanacağı) malı olmayanın malıdır. Aklı olmayan kimse ancak dünya (hayatı) için toplayıp biriktirir.» (2)

«Şüphesiz ki Allah, ademoğlunun zinadan nasîbini (ezelî ilmiyle tesbit edip) yazmıştır; kişi ona mutlaka erişecektir. Gözün zinası (harama) bakmaktır. Dilin zinası, (cinsel söz) söylemektir. Nefis ise (zinaya, harama yönelip onları) temenni edip iştiha duyar. Ferc (cinsel organ) ise ya onu doğrular, ya da yalanlar.» (3)

(1) Buharî/vasâya : 8, nikâh : 45, ferâiz : 2, edeb : 57, 58- Müslim/birr : 28- Tirmizî/birr : 56- Taberânî/halk : 15- Ahmed : 2/245, 278, 312

(2) Ahmed : 6/71

(3) Buharî/isti'zân : 12, kader : 9- Müslim/kader : 20- Ebû Dâvud/nikâh : 43- Ahmed : 2/276

Bir adam, Osman'a (R.A.) geldi ve yüzüne karşı onu övmeğe başladı. Orada hazır bulunan Mikdad b. Esved (R.A.) bir avuç toprak alıp o adamın yüzüne serpti ve şöyle dedi : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, **«Dalkavuk meddaha rastladığınız zaman yüzüne toprak saçın»** diye bize emretti.» (1)

ZAN, HAKTAN YANA BİR ŞEY İFADE ETMEZ

(وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا) **«Zan ise, haktan yana hiçbir şey ifade etmez.»**

İslâm, hak ve adâlet dinidir. Zanna göre hüküm vermeyi tecvîz etmez. Delil ve isbata yer verir; hükme medar olarak bunları seçer. O kadar ki, bir kişinin getirdiği haberi, ortaya attığı iddiayı bazı istisnalar dışında delil saymaz, araştırılıp gerçeğin tesbitini emreder.

Putperest müşriklerin, melekleri Allah'ın kızları diye adlandırmaları veya öyle sanıp iddia etmeleri bütünüyle cehle ve zanna dayanmaktaydı. Kur'ân bunun haktan yana, gerçeği yansıtma bakımından hiçbir hüküm taşımıyacağını belirterek, zanna göre konuşulmamasını ve hüküm verilmemesini emretmektedir. Nitekim müşriklerin zanna dayalı bu iddialarını isbatlayan hiçbir delilleri yoktu. Günümüzün inkârcı materyalistlerinin **de** maddenin öncesiz olduğunu, hayatın kendiliğinden başlayıp tekâmül dönemleri geçirdiğini zannetmeleri, onların şaşkınca iddiasından farksızdır, bilimsel hiçbir dayanağı yoktur.

YALNIZ DÜNYA HAYATINA YÖNELİP ONU TEK AMAÇ SEÇMEK DOĞRU MUDUR?

(فَاَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا) **«O halde bizi anmaktan yüz çevirenden ve ancak dünya hayatını arzu edip durandan sen de yüz çevir.»**

Âhiret hayatı, dünya hayatına anlam ve hikmet kazandırıyor. Dünya hayatı da âhiret hayatının lüzumunu ortaya koyuyor. Birini diğerinden ayırdığımız zaman, hayat bütünüyle amaçsız ve hikmetsiz kalıyor. O ba-

---

(1) Müslim/zühd : 68, 69- Ebû Dâvud/edeb : 9- Tirmizi/zühd : 55- İbn Mâce/edeb : 36- Ahmed : 2/94- 6/5

kımdan bu iki hayat arasında köprü kurmak gerekir. İslâm bu köprüyü en sağlıklı biçimde kuran son dindir.

Sadece dünya hayatına yönelip onu tek amaç seçip Hak'tan yüz çeviren kişilerden yüz çevirmemiz emredilmektedir. Bu, onlarla gereksiz tartışmaya girmememizi öğütlemekte ve bundan dolayı bir vuruşma ortamını doğuracak söz ve davranışlardan kaçınmamıza işârette bulunmaktadır. Zira aklını, idrâkini nefsinin ve duygusunun emrine verip gerçek imândan nasibini almayan inkârcılarla tartışmak, fayda yerine zarar getirir. Oluşan ön yargıyı hemen gidermek çok zor olduğundan, aklın ve ilmin yolunu seçmemizde büyük yararların bulunduğu kesindir.

Ancak ortam ve şartlar elverdiği ve inkârcı da fitne ve fesat unsuru haline geldiği takdirde, onları durdurmak ve susturmak vâcip olur. Nitekim Medine dönemi bunun en açık misâllerinden biridir.

GÖKLERDE VE YERDE BULUNAN HER ŞEY ALLAH'A AİTTİR

(وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ...) **«Göklerde ne varsa, yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır..»**

Şüphesiz her şey belli bir amaca yönelik yaratılmıştır. Bunun aksi iddia edilemez. Zira kâinatta başıboş, amaçsız, faydasız hiçbir şeye rastlamak mümkün değildir. Böylece eşya arasında, bütünde olduğu gibi, parçada da denge ve düzen kanunu hâkimdir. Biri diğerini tamamlamakta ve düzensizliğe, gayesizliğe imkân vermemektedir.

Gerçek bu olunca, ortada mükemmel bir plân ve ona bağlı düzen varsa, mutlaka bir plânlayıcı ve düzenleyici de vardır.. O bakımdan Kur'ân, kâinatta yer alan her şeyin Cenâb-ı Hakk'ın eseri olduğunu ve O'na ait bulunduğunu belirtirken, mevcut düzen ve dengede ilâhî sanatın izlerini, kudretinin damgasını görmemizi ilhâm etmekte, eserden müessire geçiş sağlamamızı istemektedir.

GÜNAHIN BÜYÜKLERİNDEN VE HAYASIZLIKTAN SAKINMAK

(اَلَّذ۪ينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ...) **«O iyilik işleyenler ki, ufak çaptaki kusur ve günahlar dışında günahın büyüklerinden ve her türlü ahlâk ve terbiye dışı söz ve davranıştan kaçınırlar. Şüphesiz ki Rabbının bağışlaması geniştir..»**

Günahın en büyüğü, Allah'ı inkâr etmek veya O'na ortak koşmaktır. Hayâsızlığın en fenası, zina, livata ve benzeri cinsel sapıklıklar ve bir de kul ve millet hakkına el uzatmak, insanlara zulmetmektir. Bunun dışında daha birçok büyük günahlar vardır.

İyilik derecesine erişen mü'minler bu iki ayrı günahtan sakınırlarsa, küçük günahlardan tamamen kurtulmasalar bile, çok dikkatli olurlar ve ilâhî mağfireti umarlar. Zira peygamberlerin dışında kalan insanlardan hiç kimse günahlardan korunmamıştır.

«Ufak çaptaki kusur ve günah» ile çevirisini yaptığımız **«lemem»** kavramı üzerinde farklı tesbit ve yorumlar yapılmıştır:

a) Ebû Hüreyre ve İbn Abbas'a (Allah ikisinden de razı olsun) göre: zinadan aşağı derecede olan hayasızlıktır. Nitekim ilgili âyetin iniş sebebini nakledenler, bir kadını öpüp sonra pişmanlık duyan Nebhan adında bir mü'minin fiilini ve pişmanlığını hedef alır anlamda 32. âyetin indiğini belirtmişlerdir.

b) İbn Mes'ûd, Ebû Saîd el-Hudrî ve Huzeyfe'ye (R.A.) göre: Yabancı bir kadını öpmek, ona kötü niyetle bakmak ve kötü niyetle dokunmak demektir.

c) Tabiîn'den Mücâhid'e ve el-Hasan'a göre: Kişinin işlediği günahtan pişmanlık duyduktan sonra tekrar ona dönmesi demektir.

d) Zührî'ye göre: Zina, hırsızlık, içki gibi büyük günahlardan birini işledikten sonra pişmanlık duyup tevbe etmek ve bir daha o günaha dönmemektir.

KİŞİNİN KENDİNİ TEMİZE ÇIKARMASI UYGUN OLUR MU?

(فَلَا تُزَكُّوا اَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى) **«Artık kendinizi temize çıkarmaya kalkışmayın. O, korkup sakınanları daha iyi bilir.»**

Kişinin kendini tezkiye etmesi, işlediği ameli övmesi makûl ve muteber bir tavır değildir. Çünkü iş ve amellerimizin karşılığını kendimiz takdîr edip veremiyeceğimiz gibi, Allah'tan başkasının takdîr ve övgüsünü beklememiz de doğru sayılmaz. Zira o takdirde âhiret gününde bir karşılık göremeyiz; arzuladığımız mükâfatı dünyada almış oluruz.

Başkasının gıyabımızda bizi tezkiye etmesinde bir sakınca yoktur. Ama biz kendimizi tezkiye edip temize çıkarmaya kalkışmamalıyız. Asıl

tezkiyeyi, her şeyi en iyi bilen Cenâb-ı Hakk'a bırakmamız bizim için kâfi ve vâfi bir yöneliş ve bağlanıştır.

Sonra yüzümüze karşı bizi övenlere de iltifat etmemeliyiz. Hz. Peygamber ilgili âyetin açıklamasında bunu uygun görmemiş ve «Meddahların yüzüne toprak saçın» buyurarak gerekli uyarıyı yapmıştır.

BİZİ TOPRAKTAN OLUŞTURUP YARATAN O'DUR

(هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ) **«Sizi topraktan (elde edilen ürünlerle) oluşturup yetişme alanına getirdiği anlarda ve siz analarınızın karnında cenînler halinde bulunduğunuz zamanda sizi en iyi bilen yine O'dur.»**

İlk insan ayrı bir kanun ve tecelliyle doğrudan topraktan yaratıldığı gibi, onun sulbundan gelen insanlar da ayrı bir kanunla dolaylı şekilde topraktan yaratılmaktadır. Şöyle ki : Topraktan çıkan ürünler ve gıda maddelerini yiyen erkekte sperma, kadında yumurta oluşmaktadır. Böylece spermanın yumurtalığa geçişiyle döllenme olayı meydana gelmekte ve genetik kodda kayıtlandığı gibi gelişip tekâmül etmektedir. Hücreler geometrik şekilde katlanmakta ve sonunda hücrelerin sayısı 26 trilyonu bulmaktadır. Bu sayı, yeni doğan bebekteki hücrelerin sayısıdır.

Böylece çoğalan hücreler yüklendikleri proğrama bağlı kalarak yavaş yavaş, fakat düzenli, sistemli şekilde hiçbir hatâ ve eksiklik yapmadan kasları, kemikleri ve diğer organları meydana getirmekte ve akıl üstü bir ustalıkla biri diğerine karışmadan işlevini sürdürmektedir.

Yüce kudretin koyduğu biyolojik ve fizyolojik kanunlar şaşmadan işlemekte; gizli bir elin her şeyi en uygun biçimde organize ettiği kendiliğinden anlaşılmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, âhiret gününe inanmayan inkârcı maddecilerin melekler ve Allah hakkındaki zan ve iddialarının çok yanlış ve sakıncalı olduğu belirtildi. Her konuda ilme ve ciddi araştırmaya gerek bulunduğuna atıf yapıldı. Sonra da büyük günahlardan sakınmanın lüzumu üzerinde duruldu ve insanın topraktan meydana getirildiği açıklanarak konuyu bu açıdan değerlendirmemiz istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhî irâdenin zorlayıcı, itici olmadığı, her kişinin kendi amel ve gayretine göre bir sonuç elde edeceği belirtiliyor. Dönüşün mutlaka Allah olacağına değinilerek insan hayatının belirlenmiş bir proğrama bağlandığına dikkatler çekiliyor. Sonra da ilâhî kudretin üstünlüğü, eşsiz tasarrufu konu edilerek çok yönlü bilgi veriliyor ve sûre secde emriyle tamamlanıyor.

——oOo——

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّىٰ
﴿٣٣﴾ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴿٣٤﴾ أَعِندَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰ ﴿٣٥﴾ أَمْ لَمْ
يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾ وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُ
سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ
الْمُنتَهَىٰ ﴿٤٢﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾
وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٤٥﴾ مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ ﴿٤٦﴾
وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٤٧﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ﴿٤٨﴾ وَأَنَّهُ
هُوَ رَبُّ الشِّعْرَىٰ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَ فَمَا قصر
أَبْقَىٰ ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ ﴿٥٢﴾
وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّاهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ

تَمَارٰى ﴿٥٥﴾ هٰذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْاُولٰى ﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا
مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ
وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

M E Â L İ :

33-34— Arkasını döneni, az şey verip gerisini yanında tutup direneni gördün mü?

35— Gaybın ilmi, onun yanındadır da onu o mu görüyor?

36-37— Yoksa Musa'nın ve ahde vefâ eden İbrâhim'in sahifelerindeki hususlar ona bildirilmedi mi?

38— Günah yükü çeken hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü çekmez.

39— Ve insana ancak çalışıp çabaladığı vardır.

40— Ve onun çalışıp çabalaması da ileride görülecek,

41— Sonra da ona, karşılığı tastamam verilecektir.

42— Ve elbette son varış Rabbınadır.

43— Şüphesiz ki, O, hem güldürür, hem de ağlatır.

44— Ve elbette O, hem öldürür, hem de diriltir.

45-46— Ve gerçekten O'dur, fışkırıp atılan nutfeden, (ana rahmine intikal ettiğinde) erkeği dişiyi çift yaratan.

47— Sonradan oluşturup yaratma da O'na aittir.

48— Ve şüphesiz O, hem zengin edendir, hem de sermaye verendir.

49— Ve elbette ki O, Şi'râ (denen) yıldızın da Rabbıdır.

50-51— Ve gerçekten O, ilk Âd'ı ve Semûd'u yok edip geriye bırakmayandır.

52— Daha önce Nûh kavmini de yok edendir. Çünkü onlar, hem çok zâlim, hem çok azgın idiler.

53— Yerlebir edilecek kasabaların, O, altını üstüne getirdi de,

54— Onları örtecek şeyler örttü de örttü..

55— Artık Rabbının hangi nîmetinde şüphe edersin?

56— Bu (Muhammed) ilk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır.

57— Yaklaşmakta olan yaklaşıyor (kurtuluş yok).

58— Onu Allah'tan başka çıp ortaya koyacak yok.

59— Yoksa bu söze mi şaşıyorsunuz?

60— Gülüyorsunuz ve (fakat) ağlamıyorsunuz.

61— Ve siz gaflet içinde diretiyorsunuz.

62— Artık Allah'a secde edip O'na kulluk edin!.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli Velîd b. Muğîre, bir ara Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ısınıp İslâm'a girer gibi göründü. Ne var ki ileri gelen söz sâhibi bir grup onu durmadan ayıpladı ve ona : «Sen atalarının dinini terkedip sapıttın» diyerek ilgilerini keseceklerini tehdît yoluyla belirttiler. O da : «Allah'ın azabından korktuğum için Ona uydum» diye cevap vererek kendini mâzur göstermeye çalıştı. Azgın sapıklar, fanatik putperestler ona : «İslâm'dan vaz geçip eski dinine dönersen sana şu kadar mal veririz ve seni Allah'ın gazap ve azabından koruyacağımızı üstleniriz» şeklinde öneride bulundular. Velîd de zaten tamamen inanıp bağlanmış değildi; öneri hoşuna gitti ve eski dinine döndü. Cidden ona sözlü taahhütte bulunanlar, kendi aralarında mal toplayıp verdiler. Bu sebeple ilgili âyetler indi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

Ebû Ümâme (R.A.) rivâyet ediyor :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, «ahde vefa eden İbrahim» meâlindeki âyeti okuduktan sonra sordu : «İbrahim'in neye vefa gösterdiğini biliyor musunuz?» Ashab-ı Kirâm : «Allah ve Peygamberi daha iyi bilir» diye cevap verdi. Efendimiz şöyle buyurdu : «Günlük amelinde günün ilk saatlerinde dört rekât namaz kılarak ahde vefa etti.» (2)

(1) Lübabü't-te'vîl : 4/198
(2) İbn Ebî Hâtim - Tefsîr-i İbn Kesir : 4/258

Kudsî Hadîs :

«Ey ademoğlu! Günün evvelinde benim için dört rekât namaz kıl ki günün sonunda sana yeterli olayım.» (1)

«Kim doğru yola çağırırsa, kendisine uyanların sevabının bir misli -hiçbirinin ecrinden bir şey eksilmeksizin- ona verilir. Kim de sapıklığa çağırırsa, kendisine uyanların günahının bir misli -hiçbirinin günahından bir şey eksilmeksizin- ona verilir.» (2)

İSLÂM'DA SOSYAL ADÂLET

(أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّىٰ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ) **«Arkasını döneni, az şey verip gerisini yanında tutup direneni gördün mü?»**

İslâm, fertle toplum arasında ve toplumun yapısında sosyal adâleti kurmak için zekât, keffaret, adak, fitre, kurban, sadaka ve faizsiz ödünç gibi yardımlaşma sistemini işler duruma getirmiştir.

Dinimiz, zekât ve keffaretin, kurban ve fitrenin nisap ve nisbetini belirlerken diğerlerine bir sınır koymamış; ekonomik imkânlarına göre, kişilerin imân ve irfanına bırakmıştır. Dünyada feyiz ve bereketle, huzur ve güvenle, âhirette kat kat ecirlerle taltîf edilip mükâfatlandırılacaklarını müjdelemiştir.

Zengin bir müslümanın az şey verip sosyal adâlete katkıda bulunmamasını hoş karşılamamış ve Kur'ân'da ilgili 34,35. âyetlerle açıklandığı üzere, onlar kınanmıştır. Zira her müslüman malî gücüne ve mevcut imkânlarına göre yardımda bulunma, faizsiz ödünç verme; karşılığını yalnız Allah'tan bekleyerek zayıf unsurları güçlendirme gibi yardımlaşma, dayanışma ve işbirliğine katıldığı takdirde denge ve adâlet gerçekleşir; toplum yapısı sağlık kazanıp güven ve kardeşlik havasına erişir. Aksi halde ferdiyetçilik, yani kişisel çıkar ön plâna geçer ve denge bozulur.

İbn Abbas, Süddî, Kelbî ve Müseyyeb b. Şüreyk'e göre : Bu âyetin inişi, Osman b. Affân ile ilgilidir. O, hayır işlerinde elinden geldiğince yardımda bulunurdu. Süt kardeşi Abdullah b. Ebî Serh, ona : «Bu yaptığın nedir? Çok sürmez senin için geriye bir şey kalmaz!» diyerek kendine göre uyarıda bulundu. O da : «Benim hayli günah ve hatâlarım

(1) Tirmizî/tefsîr : 22, 49

(2) Müslim/ilim : 16, zikir : 1- Ebû Dâvud/sünnet : 6- Tirmizî/ilim : 15, sevâbü'l-kur'ân : 14- İbn Mâce/mukaddeme : 14- Dâremî/fezâil-i Kur'ân : 1

vardır. Yaptığım hayır ve yardımlarla Allah'ın hoşnutluğunu umuyorum ve beni bağışlamasını diliyorum» diye cevap verdi. Abdullah ona şöyle öneride bulundu : «O halde şu deveni üzerindeki semeri ve nevalesiyle birlikte bana ver de senin bütün günah ve kusurlarını yükleneyim!» Bunun üzerine Hz. Osman onun bu teklîfini kabul edip şahitlendirdi ve deveyi yüküyle birlikte ona verdi. Sonra da artık kimseye yardımda bulunmamaya başladı. Bunun üzerine 34,35,36. âyetlerin indiği belirtiliyor.

Hz. Osman (R.A.) hatasını anlayarak eski cömertliğine döndü. (1)

MUSA'NIN KİTABI, İBRAHİM'İN SAHİFELERİ

(اَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسٰى وَاِبْرٰهِيمَ الَّذِي وَفّٰى اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى) **«Yoksa Musa'nın ve ahde vefâ eden İbrahim'in sahifelerindeki hususlar ona bildirilmedi mi? Günah yükü çeken hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü çekmez.»**

Bilindiği gibi, kendi ülkesinde İsrâil oğulları'na ikinci sınıf vatandaş muâmelesinde bulunan ve onları köle gibi çalıştırıp haklarını ellerinden alan Mısır Kralı Fir'avn'ın zulmü o insanları tedirgin etmekle kalmamış, ülkede adâleti, sosyal güven ve huzuru, dayanışma ve yardımlaşmayı temelinden yıkmıştı. Musa Peygamber (A.S.), Allah'ın emrettiği hakları ayakta tutabilmek, sosyal adâleti sağlamak için yine aldığı vahiy üzerine İsrâil oğulları'nı Mısır'dan çıkarmayı plânladı. Bilahare indirilen Tevrat'ta sosyal adâletin esas ve prensiplerine yer verildi. Buna uymayan devrin ünlü zengini Karûn servetiyle birlikte yerin dibine batırılarak geride kalanlara en tesirli misal mirâs bırakıldı.

İbrahim (A.S.), gerek ibâdette, gerek sosyal adâleti gerçekleştirmede, gerekse konukseverlikte ve ibadette vefanın en güzel örneklerini sergiledi. Böylece silinmez izler, güzel örnekler bıraktı.

Yukarıdaki âyetle, bu iki peygamberin bıraktığı bu güzel ve yönlendirici misallere dikkat çekilmekte ve ferdî çıkarı her şeyin üstünde tutmanın elim sonucuna atıf yapılmaktadır.

KİMSE BAŞKASININ GÜNAH YÜKÜNÜ TAŞIMAZ

Bu, daha çok Hıristiyan din adamlarının, yani papaz, rahip ve piskoposların uyguladığı çok sakıncalı bir inanç tarzıdır. Günah işledikten ve boğazına kadar kul ve millet hakkına tecavüzden sonra gelip papazın huzu-

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 17/111

runda günah çıkaranların hiçbir zaman bu yoldan kendilerini Cenâb-ı Hakk'a affettirmeleri düşünülemez. Çünkü günahları affedip kusurlarını mağfiretine mazhar kılan ancak Allah'tır. Hem kul ve millet hakkı, asıl sâhiplerine ödenmedikçe, o yüzden işlenen günahın bağışlanması söz konusu değildir.

Hz. Osman (R.A.) olayı ve inen âyetin taşıdığı hüküm, bize bu konuda en sağlam bilgi ve hükmü vermekte, aynı zamanda Hıristiyanları uyarmaktadır.

O halde din bilginlerine düşen tek şey, insanı günahlardan uzaklaştırmaya çalışmak ve Allah'ın rahmetinin genişliğini telkîn etmek suretiyle, kul ile Allah arasındaki engel ve vasıtaları kaldırmaktır.

Nitekim bu sağlam bilgiler, hem Musa'ya (A.S.) indirilen Tevrat'ta, hem de İbrahim'e (A.S.) indirilen sahîfelerde de açıklanmıştır.

Müfessirlerin çoğu, Necm Sûresi'nde 36. âyetten 53. âyete kadar olan bölümde Musa'ya ve İbrahim'e (salât-ü selâm ikisine olsun) indirilen kitaplarda şu oniki maddelik düsturun yer aldığını belirtmişlerdir. Şöyle ki :

1— Kişi başkasının günahıyla yargılanamaz.

2— Her kişi ancak işlediği iyilik ve kötülüğün karşılığını görür.

3— Her amel ilâhî adâlet terazisinde tartılıp iyi veya kötü olduğuna göre belirlenir.

4— Her amelin karşılığı noksansız verilir. Ancak iyiliklerin karşılığı kat kat artırılarak verilir. Kötülük ise, misliyle karşılık görür.

5— Allah, gülmeyi, ağlamayı, sevinç ve üzüntüyü de yaratmıştır. Bunlar insan tabiatına enjekte edilmiş duygulardır.

6— İnsanların hepsi, gerçekleşmesi kesin olan kıyâmet gününde Allah'ın adâlet huzuruna döndürülürler ve yaptıklarından orada hesap verirler.

7— Cenâb-ı Hak erkek ve dişiyi, ana rahmine intikal eden nutfeden yaratır. Bu, biyolojik bir kanundur ki kıyâmete kadar devam eder.

8— Allah ölümü ve dirimi de yaratmış ve takdîr etmiştir.

9— Cenâb-ı Hak, kurduğu düzen ve denge doğrultusunda insanı zengin ve fakir kılan yegâne kudret sâhibidir.

10— Allah ilk ortaya çıkan Âd Kavmi'ni yok edip haritadan silmiştir.

11— Allah, Semûd Kavmi'ni de günah ve azgınlıkları sebebiyle yok edip silmiştir.

12— Daha önce de inkâr, zulüm ve azgınlıkları sebebiyle Nuh Kavmi'ni tufan ile helâk etmiştir. Lût Kavmi'nin eyleştiği beldeyi ise, yanar dağı harekete geçirerek püskürüklerle yok edip belirsiz hale getirmiştir.

İNSANA ANCAK ÇALIŞIP KAZANDIĞI VARDIR

(وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى) **«Ve insana ancak çalışıp çabaladığı vardır. Ve onun çalışıp çabalaması da ileride görülecek.»**

Herkes çalışıp elde ettiğinin karşılığını görür. İlâhî ilim her şeyi önceden tesbit etmekte ve kişinin niyet ve amelini en âdil ölçülerle değerlendirmektedir. Öyle ki, dünyada iyi faydalı bir çığır açan kimseye, o çığırda yürüyenlerin sevabının bir misli de verilecektir. Kötü çığır açana ise, bunun aksine, o çığırda yürüyenlerin günahının bir misli yükletilecektir.

Okunan Kur'ân'ın sevabını başkasına bağışlamak :

Müctehid imâmların ise, bu âyeti, ahkâm yönünden yorum ve değerlendirmeleri az farklıdır. Şöyle ki :

a) İmam Mâlik ve İmam Şâfiî'ye göre : Okunan Kur'ân'ın sevâbını ölülere bağışlamak sünnet değildir. Hz. Peygamber'in (A.S.) bunu teşvîk eder anlamda bir açıklaması olmamıştır. Çünkü başkasının tilâvet ve kıraati diğerine ait bir amel ve kazanç sayılmaz.

Diğer bedenî ibâdetler de öyle. Ashab-ı Kirâm'ın da bu yolda misâl teşkîl edecek bir amelleri olmamıştır. Onlardan hiç birinin Kur'ân okuyup sevâbını başkalarına bağışladığı duyulmamıştır. Eğer böyle bir sünnet olsaydı, elbette o büyük insanlar ihmal etmezlerdi.

Sadakaya gelince : Bu hususta Peygamber (A.S.) Efendimiz'in sünneti sâbit olmuştur; yani sevâbı ölülere bağışlanmak üzere verilen sadakaların sevabı kim için niyet edilirse ona ulaşır. Nitekim Sahîh-i Müslim'de yapılan rivâyette, Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurmuştur : **«Ademoğlu ölünce ameli kesilir; ancak şu üç cihetten değil : Câri sadaka, istifade edilen ilim ve kendisine duâ eden salih evlâd..»**

b) İmam Ahmed b. Hanbel'e ve ilim adamlarından bir cemaate göre : Okunan Kur'ân'ın da sevabı ölülere ulaşır. Şafiîlerden bazı ilim adamları da bu görüşe katılmışlardır.

c) İmam Ebû Hanîfe'ye ve arkadaşlarından çoğuna göre : Kur'ân okuyup sevabını ölülere bağışlamak câizdir. Diğer sadaka ve benzeri iyilikler de öyle..

ÇALIŞMAK GENEL ANLAMDA İKİ TÜRLÜDÜR

Biri dünyevî, diğeri uhrevîdir. İslâm Dini, ikisini birbirinin tamamlayıcısı olarak tanımlamakta ve böylece çalışmayı meşru sınırlar içine alıp ona iki ayrı kazanç va'detmektedir : Biri dünyada elde edeceği gelir, diğeri âhirette verilecek mükâfattır.

Böylece İslâm, insan hayatını harekete ve çalışmaya bağlamakta; hareketsiz, amelsiz hayatı ölgün saymaktadır.

SON VARIŞ CENAB-I HAKK'ADIR

(وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ...) «Ve elbette son varış Rabbınadır.»

İnsan, ilâhî kudretin tecellisiyle vücut bulup varlık alanına ayak basmıştır. Gelişimiz O'nun yüksek kudretinden kaynaklandığı gibi, dönüşümüz de yine O'nun kudretine olacaktır. Zira bu kudret kâinatı her parça ve atomuyla kapsayıp kuşatmıştır. Sınırı yok ki dışına çıkabilsin; belli bir yeri yoktur ki aşılsın. Zaman kavramına hiç bağlı değildir ki eskiyip tazeliğini ve gücünü kaybetsin.

Ölünce ruhumuz O'na dönmektedir. Kabirlerden kalktığımızda yine O'nun huzuruna sevkedilip götürüleceğiz. Her bakımdan varışımız O'nadır.

O, HEM GÜLDÜRÜR, HEM DE AĞLATIR

(وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰى) «Şüphesiz ki, O, hem güldürür, hem de ağlatır.»

Dünya, çok yönlü bir kavramdır. Âhiret karşılığında kullanıldığı zaman daha çok aşağı âlem anlamına gelir. Yüce ve sonsuz âlemde hayat ve nîmetin değerini anlayabilmek için, oraya varmadan hayatın acı ve tatlı yanlarını görüp tatmak; nîmetlerin kıymetini bilip takdîr etmek gerekir. Bunun için insanın kendi varlığı, birbirine zıd iki şeyin, yani ruh ile maddenin birleştirilmesiyle yaratıldığı gibi, zıdların yarış halinde bulunduğu bir hayat sahnesine getirilerek ona çetin bir mücadele ortamı sağlanmıştır.

İnsan hayatı böyle bir ortamda bütünüyle sünnetullaha uymak zorundadır. O bakımdan ömür merdivenlerinden tırmanırken sünnetullah'a uyanlar mutlu olur; uymayanlar mutsuz olup kendilerine haksızlıkta bulunmuş sayılırlar.

Böylece sünnetullah'a uyanlar sevinip güler; uymayanlar ise üzülür ve ağlar. Mücadele safhasında da durum buna yakın bir manzara arzeder : Akıl ve irâdesini, imân gücünü kullanmasını bilenler sevinç havasına girer, kullanamıyanlar üzüntü havasına girip ağlamaya yüz tutar.

CENAB-I HAK HEM ÖLDÜRÜR, HEM DE DİRİLTİR

(وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا) **«Ve elbette O, hem öldürür, hem de diriltir.»**

Her canlının, ölü ve diri olmak üzere iki ayrı dönemi söz konusudur. Yenilen gıda maddelerinden oluşan sperma ve yumurta, her ne kadar canlıysa da, bu canlılık onun ölü dönemi sayılır. Belli biyolojik ve fizyolojik safhalardan geçince onun bu defa diri dönemi başlar ve sonra da hılkat kanununun hükmünün yürütülmesiyle tekrar ölü bir döneme geçiş yapar. Ruhu Berzah Âlemi'ne yükselirken, bedeni toprağa intikal edip parazitlere dönüşür. Parazitlerde de sperma misâli canlılık vasfı vardır, ama bu bedenin ikinci ölü dönemidir. Hılkat kanunu bir süre sonra ilâhî plân ve proğram gereği harekete geçip çürüyüp toprağa karışan ve parazitlere dönüşen bedeni ikinci hayata hazırlar ve böylece tekrar yeniden dirilme dönemine geçilmiş olur.

ERKEĞİ, DİŞİYİ ÇİFT YARATAN O'DUR

(وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى مِنْ نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى) **«Ve gerçekten O'dur, fışkırıp atılan nutfeden (ana rahmine intikal ettiğinde) erkeği-dişiyi çift yaratan.»**

Bilimsel araştırma ile, insanda normal olarak 23 çift halinde 46 kromozom bulunur. Üreme hücresinde sperma ve yumurta oluştuğu zaman, her çift kromozomun yalnız bir tanesi cinsiyet hücrelerine geçer.

«Cinsiyet kromozomları» adı verilen bir çift kromozom çocuğun cinsiyetini belirler. Cinsiyet kromozomları XX (dişi), ya da XY (erkek) olarak gösterilir. Geri kalan ve cinsiyet belirtmeyen 22 çift kromozoma otozom adı verilir. Otozom çiftlerin her biri aynı sayıda ve aynı miktarda kalıtsal malzeme içerdiklerinden benzeşirler.

Kromozomlar binlerce «gen»in birleşmesinden meydana gelirler ve bunlar kalıtsal özelliklerinin iletilmesini sağlayan başlıca birimlerdir. Böylece o çok yüce kudret sâhibi Allah (c.c.), hılkat kanununu ve kalıtımla ilgili bütün özelliklerinin devamını, «gen» denilen harikayı yaratmakla hazırlamış ve genlerin bir araya gelmesiyle oluşan 23 çift kromozomdan bir çiftini cinsiyetin tesbitine yöneltmiştir. Bu bir çift kromozom XY şeklinde ise, erkeği; XX şeklinde ise, dişiyi meydana getirir.

Gerek genler, gerekse onların oluşturduğu kromozomlar mikroskopla bile zor görülebilecek kadar küçüktürler. Kudret kalemi, kâinatta en büyük sistemi yarattığı gibi, onun en küçük modelini de yaratarak ilminin, kudretinin erişilmezliğini göstermiştir.

Anlaşıldığı gibi, erkek ve dişi nasıl çift kabul ediliyorsa, onları oluşturan 46 kromozom da 23 çift halinde bulunuyor. Aynı zamanda cinsiyeti tesbit eden iki kromozom da bir çift oluşturuyor.

İşte insanı bu kadar incelik arzeden denge ve düzene, hesap ve plâna göre yaratan Cenâb-ı Hak, onu öldürüp toprağa karıştırdıktan sonra, yine hılkat kanununu harekete geçirmek suretiyle yaratmaya kudreti yetmez mi? Bunda ne şüphe vardır..

O HEM ZENGİN EDER, HEM DE SERMAYE VERİR

(وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَى وَأَقْنَى) **«Ve şüphesiz O, hem zengin edendir, hem de sermaye verendir.»**

Yeraltı ve yerüstü kaynaklarını önceden belli bir plâna göre hazırlayıp insanların istifadesine sevk eden O'dur. Herkes aklına, zekâsına, irâde ve beceresine göre o kaynaklardan yararlanma imkânına sahiptir. Bu da ilâhî sünnetin gereğidir. Öyle ki : Cenâb-ı Hak, insanın gücünün ve irâdesinin yeteceğini insana bırakır, yetmiyeceğini kendisi hazırlayıp imkân alanına getirir. Önemli olan o kaynaklardan bilerek yararlanmak ve Yüce Yaratan'a şükretmektir.

O, «Şİ'RÂ» DENEN YILDIZIN DA RABBIDIR

(وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرَى) **«Ve elbette ki O, Şi'râ (denen) yıldızın da Rabbıdır.»**

Şi'râ, parlak bir yıldızın adıdır. Aslında iki şi'râ vardır: Birine, «Şi'râ-yı

Yemenî», diğerine, «Şi'râ-yı Şâmî» derler. Aynı zamanda Araplar birincisine «Abûr», ikincisine «Gumeysâ» da derler.

Birincisi, ikizler burcundadır ve çok daha parlaktır. Cahiliye devrinde Araplardan bazı kabileler bu yıldıza taparlardı. Müfessir Süddî'ye göre, bu Himyer ile Huza'â kabilelerinin ilâhı olarak belirlenmişti. Müfessir Âlûsî'nin tesbitine göre : Peygamber (A.S.) Efendimiz'in atalarından Ebû Kebşe'nin ona taptığı söylenir. Ama bunu tevsîk etmek elbette çok zordur. Bu isme izafeten Arapların ileri gelenleri Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e «İbn Ebî Kebşe» künyesini yakıştırmak suretiyle, Onu küçük düşürmek isterlerdi.

Ayrıca sözü edilen «Şi'râ» ile ilgili bir sürü efsane de nakledilir.

Kur'ân-ı Kerîm, Şi'râ'nın da diğer yıldızlar gibi bir yıldız, cisimler gibi bir cisim olduğuna ve ilâh olamıyacağına dikkatleri çekmekte ve onun da Allah tarafından yaratılıp belli bir yere ve yörüngeye oturtulduğuna işârette bulunmaktadır.

İLK ÂD KAVMİ

(... وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى) **«Ve gerçekten O, ilk Âd'ı ve Semûd'u yok edip geriye bırakmayandır.»**

Kur'ân'ın on yerinde sadece «Âd Kavmi» sözü kullanıldığı halde, Necm Sûresi 50. âyette «Âdeni'l-Ulâ» yani «İlk Âd» sözü kullanılmaktadır. O nedenle müfessirlerin bu isim üzerinde farklı yorum ve tesbitleri olmuştur :

a) Semûd Kavmi, Âd Kavmi'nden öncedir. O bakımdan Semûd Kavmi'ne «İlk Âd» denilmiştir.

b) İbn Zeyd'e göre : Nuh Kavmi'nden sonra ilk yok edilen Âd Kavmi'dir ki, buna «Âd-i Ulâ» yani «ilk Âd» ismi takılmıştır.

c) İbn İshak'a gelince : İki ayrı Âd kavmi vardır. Birincisi, çok şiddetli bir kasırgayla; ikincisi büyük bir ses ve uğultu ile helâk edilmiştir.

d) Âd-i Ulâ, İrem oğlu Âd'dır. Böylece ikinci Âd Kavmi, bu birinci Âd'ın soyundandır.

CENAB-I HAKK'IN HANGİ NİMETİNDE ŞÜPHE EDİLİR?

(فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى) **«Artık Rabbının hangi nîmetinde şüphe edersin?»**

Nîmetin en güzeli, en yararlı olanı nedir? Altın mı, gümüş mü, geniş çapta servet mi, yüksek makam mı? Bunların her biri, kıymeti bilindiği ve şükrü yerine getirildiği nisbette birer nîmet hüviyetini taşır. Ancak nîmetin en güzeli, ilâhî hitabı duymak ve dâvet edilen doğru yola girmektir.

Anlaşıldığı gibi Necm Sûresi baştan sonuna kadar birçok ilâhî nîmetleri gözlerimizin önüne sermektedir. Onların hangisinde şüphe edilebilir? Hepsi de kendi üzerinde ilâhî damgayı taşımakta ve sonsuz kudretin eseri olduğunu yansıtmaktadır. Yıkılıp yok edilen kavimlerin bugün hâlâ kalıntıları, ilâhî nîmetlere nankörlük izlerini taşımakta ve gelip geçenlere, o izleri görmelerini âdeta fısıldamaktadır.

Peygamberlerin hepsi bu nîmetlerin hangi kaynaktan hazırlanıp imkân alanına sevk edildiğini haber vermiş ve nîmete bakıp onu ihsan eden yüce kudretin tanınmasının gereğini teblîğ etmiştir. Cenâb-ı Hak bu hakikati şu âyetle bize öğretmektedir : **«Bu (Muhammed) ilk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır.»**

YAKLAŞMAKTA OLAN YAKLAŞIYOR

(اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ) **«Yaklaşmakta olan yaklaşıyor (kurtuluş yok).»**

Kâinatın ömrüne nisbetle kıyâmetin kopması çok yakın sayılır. Zaten olacak bir şey, olmuş sayılır. Bu, Allah yanında böyledir. O sebeple kıyâmet olayına «âzife» denilmiştir. «Ezifeti'l-âzife»nin tam karşılığı «yaklaşan yaklaştı» veya «yaklaşmakta olan yaklaştı» demektir. Bu, dünya hayatıyla ilgili mevcut düzenin bozulma zamanının çok yakın olduğuna işârettir. Kıyâmet olayının hangi tarihte meydana geleceğini bilip keşfeden bir kudret, bir deha yoktur. Aynı zamanda kıyâmet olayının doğuracağı büyük sıkıntı ve korkuyu Allah'tan başka savacak da bir kuvvet mevcut değildir.

KUR'ÂN'DA VERİLEN HABERE ŞAŞANLAR MI VAR?

(اَفَمِنْ هٰذَا الْحَد۪يثِ تَعْجَبُونَ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ) **«Yoksa bu söze mi şaşıyorsunuz? Gülüyorsunuz ve (fakat) ağlamıyorsunuz!»**

İnsanların çoğu, bilgisizliğin ve hakka olan ilgisizliğin derin gafletinde inatla diretmekte ve bilmeden, öğrenmeden gerçeği reddetmektedir. Oysa Kur'ân insan hayatını her yönüyle iyiye, doğruya, mutluluğa, huzur ve güvene çevirmekte ve bunun için gereken en sağlam ve doyurucu bilgileri vermektedir. Meydana geleceğini kesin bir anlatımla haber verdiği «kıyâmet» hakkında şüphe etmeye ne gerek vardır. Zira bu düzenleme ve proğram bütünüyle biz insanların yararına yönelik birer hikmet taşımaktadır ve sadece insanı mutlu etmek için peygamberin kalbine indirilmiştir.

Buna rağmen tarih boyunca birçok kavim ve milletler sözü edilen hakikate karşı kör ve sağır kalmışlar; kötü âdetlerine mağlûp olarak semavî haberleri inatla ve isyânla reddetmişlerdir. Nuh kavmi asırlarca bu gafleti gösterdi, sonunda ilâhî hükmün inmesine neden oldu. Âd ve Semûd kavimleri de öyle.. Şiddetli deprem ve kasırgalar o azgınları sonbahar yaprakları gibi yerlere serdi ve bir varmış, bir yokmuş masalına döndürdü.

O halde yaşamakta olan inkârcı sapık toplum ve milletlerin ilâhî hükmün inmesine ortam hazırlamaktan vazgeçip, gerçeği anlamaları, elbetteki yararlarına olur. Yoksa sünnetullah şaşmaz, benzeri olayların tekerrürüyle tarih de tekerrür eder.

Hakk'ı idrâk edip kendini küfür ve nifak fırtınasının dışında tutan mü'minler, böyle bir iltifata lâyık görüldükleri ve hidâyete erdirildikleri için Hakk'a secde etmelidirler. Cenâb-ı Hak, sûrenin sonunda bütün mü'minlere şöyle buyurmaktadır : **«Artık Allah'a secde edip O'na kulluk edin.»** Şüphesiz ki kurtuluş ve mutlak saadet bundadır.

Necm Sûresi noktalanırken :

Son bölümdeki âyetlerle, insan irâdesine işâret edildi. Herkesin kendi niyet ve ameline, inanç ve eğilimine göre karşılık göreceği belirtildi. Herşeyin plân ve proğram dahilinde yürütüldüğüne atıf yapılarak, ilâhî tasarrufun şaşmazlığı üzerinde duruldu ve yönlendirici misaller verildi.

Kamer Sûresi'ne ise, Kur'ân'ın haber verdiği kıyâmet olayının yakın olduğuna delil anlamında ay'ın ikiye ayrılması konu edilerek başlanmakta ve yer yer Necm Sûresinde geçen konular hem pekiştirilmekte, hem de kısmen açıklanmaktadır.

Bu Sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; ilâhî beyânı bize teblîğ edip ulaştıran Sevgili Peygamberimize de salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

KAMER SÛRESİ

Cumhura göre, sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Mukatil'e göre, 44,45,46. âyetleri dışında tamamı Mekke'de inmiştir. Birincilerin tesbiti daha sıhhatlı kabul edilmiştir. (1)

Birinci âyetinde Ay'ın ikiye bölündüğü konu edildiğinden, bu manâya delâlet eden «Kamer» aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 55

Kelime » : 342

Harf » : 1423 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Müşriklerin, ayın ikiye bölünme konusunda da Hz. Peygamber'e (A.S.) inanmayıp, «devam edegelen bir sihir» iddiaları üzerinde duruluyor.

2— Cenâb-ı Hakk'ın hükmü gelinceye kadar, Peygamber'in (A.S.) inkârcı sapıklardan yüz çevirip açıktan bir çatışmaya kapı açmaması emrediliyor.

3— Âhiret gününde müşriklerin zelîl, hakîr ve küçültülmüş olarak haşredilecekleri bir uyarı anlamında haber veriliyor.

4— Daha önce Hakk'ı yalanlayıp peygambere inanmayan Nuh, Âd ve Semûd kavimleriyle Fir'avn ve yandaşlarının sonunun hüsrân olduğu, ilâhî hükmün inmesiyle yok edildikleri ibretli birer misâl olarak gösteriliyor.

5— Müşriklerin âhirette hakarete mâruz kalıp amellerinin cinsine uygun cezalandırılacakları çok anlamlı bir anlatımla açıklanıyor.

6— Kâinatta meydana gelen her olayın ilâhî kazayla vücut bulduğu hatırlatılıyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 17/125
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/201

7— Kişinin amel defterinde yazılı bulunan bütün amellerinin çok şerefli kâtipler tarafından yazıldığı bildiriliyor.

8— Takvâ sâhibi mü'minlerin Allah yanındaki kerâmet ve derecelerine, yakınlık ve değerlerine dikkatler çekiliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ
مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾
وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا
تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٦﴾
خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ﴿٧﴾
مُهْطِعِينَ اِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾

M E Â L İ :

1— Kıyâmet'in kopuş saati yaklaştı, Ay yarıldı.

2— Bir âyet (açık bir belge, bir mu'cize) görseler yüzçevirirler ve «devam edegelen bir sihir» derler.

3— (Hakk'ı) yalanladılar da kendi heveslerine uydular. Oysa her işin kararlaştırılmış bir vakti vardır.

4— And olsun ki, onlara öyle haberler geldi ki içinde onları (tutumlarından) vazgeçirecek olanı da vardı.

5— Gayesinin doruğuna yükselmiş bir hikmet! Ne var ki, uyarmalar, korkutmalar yarar sağlamıyor.

6— Onlardan yüzçevir. O gün çağrıcı, bilinmedik (korkunç) bir şeye çağırır.

7— Onlar da gözleri korkudan önlerine eğik bir halde kabirlerinden çıkarlar; tıpkı etrafa yayılan çekirge misâli.

8— Çağrıcıya doğru koşarlar. Kâfirler ise, «bu zorlu ve sıkıntılı bir gün!» derler.

İNİŞ SEBEBİ

Enes b. Mâlik (R.A.) diyor ki :

— «Mekke halkı, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den kendilerine bir mu'cize göstermesini istedi. O da ay'ın ikiye bölünme mu'cizesini gösterdi.» (1)

Tirmizî de bu olayı naklettikten sonra, «o sebeple ikterebe sûresinin başındaki üç âyet indi» cümlesini eklemiştir. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

Yine Enes (R.A.) anlatıyor :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir gün ashabına hitap ederken güneş batmak üzere idi ki konuşmasını şöyle bitirdi : «Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, geçen süreye nisbetle dünyanın ömründen ancak bu gündüzden kalan zaman parçası gibi bir parça ve güneşten görebildiğimiz azıcık şey gibi bir kısım kalmıştır.» (3)

«Sizle kıyâmet şu ikisi gibi birarada geldiniz» buyururken şehadet parmağıyla orta parmağını gösteriyordu.» (4)

AYIN İKİYE BÖLÜNMESİYLE İLGİLİ RİVÂYETLER

Mekke halkı, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den kendilerine bir âyet (mu'cize), açık bir belge göstermesini istedi. Bunun üzerine Peygamber (A.S.)

---

(1) Lübabu't-te'vil : 4/201
(2) Müsned-i Bezzâr - Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/260
(3) Müsned-i Ahmed : 3/223
(4) » » »

ay'ı ikiye bölünmüş parçalar halinde gösterdi; o kadar ki bu iki parça arasındaki açıklıktan Hıra Dağını görebildiler. (1)

Peygamber (A.S.) zamanında ay ikiye bölündü; bir parçası şu dağın üzerinde, diğer parçası bu dağın üzerinde (görüntü verdi).

Bunun üzerine Mekkeli müşrikler: «Muhammed bizi büyüledi, sihir yaptı» dediler ve sonra «Eğer O bununla bize sihir yaptıysa, bütün insanlara yapamaz ya» diyerek olayı araştırmak istediler. (2)

Resûlüllah (A.S.) zamanında ay ikiye bölündü. (3)

Ayın ikiye bölünme olayı Resûlüllah (A.S.) Efendimiz zamanında meydana geldi. Bir parçası dağın ötesinde, bir parçası da arka kesiminde idi. Peygamber (A.S.) bu mu'cize tecelli edince: «Allahım! Sen şâhid ol» dedi. (4)

Peygamber (A.S.) devrinde ay ikiye bölündü; o kadar ki halk (dakikalarca) durup baktı. Bunun üzerine Peygamber (A.S.): «Şâhid olunuz!» buyurdu. (5)

Resûlüllah (A.S.) zamanında ay ikiye bölündü. Bunun üzerine Kureyş Kabilesi'ne mensup müşrikler: «Bu, İbn Ebî Kebşe'nin (yani Muhammed'in) açık sihridir» dediler ve sonra da: «Etrafı kolaçan edip, dışardan gelen bir kimse var mıdır? Çünkü Muhammed (A.S.) bütün insanların gözünü boyamaya güç getiremez» şeklinde ilâve ettiler. O sırada seyahattan dönenler oldu. Kendilerine böyle bir olayı görüp görmedikleri sorulunca, onlar: «Ay'ı iki parçaya ayrılmış bir halde gördük» diye cevap verdiler. (6)

AYIN İKİYE BÖLÜNME MU'CİZESİ

(اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ) «Kıyâmet'in kopuş saati yaklaştı, ay yarıldı.»

Bu olayla ilgili rivâyetler «haber-i vâhid» kanalıyla gelmişse de hepsini biraraya getirdiğimizde neredeyse şöhret derecesine ulaşacak bir kuvvet arzetmektedir.

(1) Buharî/tefsîr: 54, münâkıb: 27- Müslim/münafıkun: 46- Ahmed: 3/207, 220

(2) Buharî/tefsîr: 54- Müslim/münafıkun: 47- Tirmizî/tefsîr: 54- Ahmed: 1/447-3/275 - 4/82

(3) Buhari: İbn Abbas (R.A.)dan

(4) Müslim/münafıkun: 44- Tirmizî/tefsîr: 54- Ahmed: 1/447

(5) Müslim/münafıkun: 43, 47, 48- Buharî/menâkıb: 27, 36, tefsîr: 54- Ahmed: 1/377, 413-3/279, 287 - 4/82

(6) Müsned-i Ahmed: 4/82

Bununla beraber ilim adamlarından bir kısmı bu olayın kıyâmette meydana geleceğini, göklerin yarıldığı bir sırada ayın bölüneceğini söylemişse de bunu belgelendirememişlerdir.

Resûlüllah (A.S.) Mekke'de iken, yaklaşık hicretten beş yıl önce meydana gelen bu mu'cizenin dünyanın her kıta ve bölgesinde görülebileceği düşünülemez. Zira kıta ve bölgelere göre metali' farkı söz konusudur. Diğer bir husus da şudur: Ayın ikiye bölünme olayı birkaç dakikalık gibi kısa zaman parçası içinde cereyan etmiştir ki, böyle kısa bir zaman parçası içinde herkesin o anlarda hazır bulunup görme şansına sâhip olması pek mümkün değildir. Bununla beraber o gün seyahattan dönen kafilede yer alan yolculardan çoğunun olayı gördükleri rivâyet edilmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: Bu olay bir mu'cizedir ve her yönüyle ilâhî kudreti ve Hz. Muhammed'in (A.S.) hak peygamber olduğunu yansıtır.

Olayın ileride meydana geleceği değil, geçmişte meydana geldiğine delâlet eden bir diğer belge, üçüncü âyettir. Şöyle ki, ayın ikiye bölündüğünü gören müşrikler: «Bu bir sihirdir» demişlerdir. Böylece ilgili âyet onların mu'cize ve açık belge karşısında hep aynı düşünce ve duyguyu açığa vuracaklarını kaydeder: «Bir âyet (mu'cize) görseler, yüz çevirirler ve devam edegelen bir sihir, derler.»

Ay üzerinde bugün hâlâ o mu'cizenin izini taşıyan bir belirti var mıdır?

Böyle bir belirti üzerinde durmaya gerek yoktur. Zira mu'cize, sebepsiz, illetsiz, aynı zamanda olağanüstüdür; beşer kudretini aşarak meydana gelen bir olaydır. Şüphesiz onu ikiye bölen kudret, tekrar eski haline döndürebilir ve üzerinde en küçük bir iz bile kalmayabilir.

HAKK'I YALANLAMANIN NEDENİ

(وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ) **«Bir âyet (açık bir belge, bir mu'cize) görseler yüz çevirirler ve «devam edegelen bir sihir» derler..»**

Ayın ikiye bölünmesi, son peygamberin mu'cizelerinden sadece biridir. O'nun yaptığı büyük ve kalıcı inkılâp, getirdiği kitap şüphesiz ki mu'cizelerin en büyüğü ve en devamlısıdır. O'nun bu iki büyük ve köklü mu'cizesi karşısında başka mu'cize ve belge aramaya ne gerek vardır. Ne

var ki câhil putperestlerin bâtıla olan aşırı tutkuları, onları körleştirip sağırlaştırmıştı. Atalarının dinine ölçüsüz bir bağlılıkları vardı. Bunun ötesinde başka bir inanç kabul etmeleri çok zor ve hattâ bazı ahvalde imkânsızdı.

O nedenle Kur'ân mu'cizesini ve yapılan inkılâbın hikmet ve azametini anlayacak ve duyacak, sonra da kavrayacak bir kültüre ve ruhî bir yapıya sâhip değillerdi.

Gözleriyle ayan-beyân görebilecekleri başka başka mu'cizeler de istiyorlardı. Ay'ın bölünme mu'cizesi bu isteklerinin cevabı idi. Ama yine de geçmişe körü körüne bağlılık ve bâtılı bilgisizce savunma duygu ve inancı ağır basmış; «sihir» damgasını vurmak suretiyle inatlarını tekrarlamışlardı.

AYIN BÖLÜNME OLAYI KIYÂMETİN YAKIN ALÂMETİDİR

Bu yakınlığı tahmin etmek, yani yaklaşık bir rakamla ifade etmek mümkün değildir. Dünyanın dört, beş milyarlık ömrüne ve ilk insanın, elde edilen birtakım arkeolojik belgelere dayanılarak yaklaşık bir milyon yıl önce yaşadığına bakacak olursak, «yakın» kavramının bizim sandığımızdan daha değişik bir anlam taşıdığı anlaşılır. Öyle ki, bu yakın oluş yüzlerce, hattâ binlerce yıl olabilir. Bunun aksine çok yakın bir tarihte gerçekleşmesi de mümkündür.

Ancak unutmamak gerekir ki, her işin, her olayın kararlaştırılmış bir vakti ve saati vardır. Üçüncü âyetle bu husus çok veciz şekilde belirtilmektedir. O bakımdan kâinatta hâkim bir plân mevcuttur; gelişigüzel hiçbir olayın meydana gelmesi düşünülemez. Kıyâmet olayı da bu plâna göre düzenlenip belirlenmiştir. Ne var ki, o husus gizli tutulmuş ve peygamberler dahil hiçbir kimseye açıklanmamıştır. Sadece birtakım belirtileri üzerinde durulmuş ve olayları izlememize yardımcı olacak belgeler vermekle yetinilmiştir.

O halde ruhlar âlemindeki en son insan ruhu yeryüzüne inince, dünyanın ömrü tamamlanmış olacak. Bu son ruhun ne zaman ineceğini ve o âlemde ne kadar ruhun hâlen mevcut olduğunu bilmiyoruz.

GAYESİNİN DORUĞUNDA BİR HİKMET

(حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ) «Gayesinin doruğuna yükselmiş bir hikmet! Ne var ki, uyarmalar, korkutmalar yarar sağlamıyor.»

Kur'ân-ı Kerîm, taşıdığı cihanşümul esas ve prensipleriyle insan hayatını gayesinin doruğuna yükseltecek bir muhtevâ ve kudrettedir. Hukukî ve ahlâkî sistemleri maddî ve mânevî müeyyidelere bağlanıp insan ruhunu yüceltecek; âile ve topluma güven ve huzur sağlayacak özelliktedir.

Fizikötesinden verdiği haberlerle insanı ümitsizlikten kurtarıp iç huzuruna kavuşturmakta; hayatın amaç ve hikmetini en doyurucu şekilde kalp ve kafalara işlemektedir. Getirdiği bilimsel esaslar, ana fikirler, ilim adamlarına ışık tutmakta, yol göstermekte ve hareket noktası belirlemektedir. Naklettiği tarihî kıssaların ibretli safhalarını açıklarken en küçük bir hatâya imkân vermemekte ve böylece yönlendirici, ibret ve öğüt alıcı kısımlara dikkatleri çekmektedir.

Böylece Kur'ân'ı hangi yönüyle ele alırsak, mutlaka hikmetin doruğunda bulunduğunu görürüz. Buna rağmen küfür ve bâtılla şartlanan inkârcı maddeciler bu ilâhî kaynaktan susuzluklarını gidermek istememekte ve delilsiz, belgesiz birtakım iddialar ve varsayımlarla hakkı yıpratmaya çalışmaktadırlar.

İNATÇI İNKÂRCILARDAN YÜZ ÇEVİRMEK

(فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ نُكُرٍ) «Onlardan yüz çevir. O gün çağrıcı, bilinmedik (korkunç) bir şeyle çağırır.»

Mekke dönemi, «Tevhîd İnancı»nın filizlenecek tohumlarının gönül bahçelerine serpiştirildiği devredir. Tartışma, sürtüşme ve vuruşma dönemi değildir. Hem insanları akıl, ilim ve imân yoluyla dâvet etmek İslâm'ın değişmeyen metotlarından biridir.

O bakımdan önce kalpler, sonra gerektiğinde kaleler fethedilir. Bunun için bâtılı savunmada, hakkı reddetmede inatla ısrar eden sapıklardan, İslâm güçleninceye kadar yüz çevirmek, yani açık bir çatışmaya gitmemek en hayırlı yoldur. Altıncı âyetin başında «Onlardan (şimdilik) yüz çevir» emri, bu gerçeği ilhâm etmektedir.

İsrâfil'in çağrısı:

Melek İsrâfil'in ikinci defa sûra üflemesiyle ikinci hayat başlamış olur. Şüphesiz böyle bir çağrı, inkârcı azgınların hiç de hoşuna gitmeyecektir. Çünkü o çok korkunç günün hesabına dâvet, onlar için mutlak anlamda ebedî hüsran olacaktır.

Mahşer alanına koşan insanlar, gözlerin alabildiği, neredeyse sınırsız denilecek kadar büyük bir kalabalık oluştururlar. Herkes şaşkınlık içinde ilerlerken büyük bir çekirge sürüsü görünümünü yansıtırlar.

Cenâb-ı Hakk'ın, onların o günkü halini tasvîri çok dikkat çekicidir: **«Onlar da gözleri korkudan önlerine eğik bir halde kabirlerinden çıkarlar; tıpkı etrafa yayılan çekirge gibi. Çağrıcıya doğru koşarlar. Kâfirler ise, «bu zorlu ve sıkıntılı bir gün» derler.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ayın ikiye bölünme mu'cizesinin kıyâmetin yakın olduğunun alâmeti olarak belirtildi. Buna rağmen inkârcı müşriklerin hakkı yalanlamaya devam ettikleri üzerinde durularak, birtakım bilgiler verildi. Gayesinin doruğuna yükselen İslâm ve Kur'ân'ın yüce bir kudreti yansıttıklarına işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, tarih boyunca hak ile bâtılın mücadele halinde bulunduğuna değiniliyor ve peygamberleri, indirilen kitapları yalanlamanın yeni bir olay olmadığına atıf yapılarak tarihte bu yüzden yok edilen dört kavim misal veriliyor.

——oOo——

كَذَّبَتْ
قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾
فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ
مُنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ
﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ
كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي
وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾ كَذَّبَتْ
عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا
فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾
فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ
مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوا أَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا
نَتَّبِعُهُ إِنَّا إِذًا لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا
بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ﴿٢٦﴾
إِنَّا مُرْسِلُو النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾
وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ

فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشٖيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا
الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ اِنَّٓا
اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّٓا اٰلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾ نِعْمَةً
مِنْ عِنْدِنَا كَذٰلِكَ نَجْزٖي مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا
بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهٖ فَطَمَسْنَٓا اَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا
عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾
فَذُوقُوا عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ
مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾

M E Â L İ :

9— Bunlardan önce Nûh kavmi, Nûh'u yalanladı; kulumuzu yalanladılar da «delidir» dediler ve (o kadar üzerine vardılar ki, Nûh dâvetinden) vazgeçirildi.

10— O da Rabbına yalvarıp, «yenilgiye uğradım, bana yardım et!» diye duâ etti.

11— Bunun üzerine göğün kapılarını sağnak halinde boşanan su ile açıverdik.

12— Yerden de göz göz sular fışkırttık. Böylece sular, mukadder olan bir hükmün gerçekleşmesi üzerine birleşti.

13— Biz, Nuh'u tahtalar ve çivilerle yapılı gemiye yükledik.

14— Nankörlük ve inkâr edilen kimseye (Nûh'a) bir mükâfat olmak üzere verdiğimiz gemi, gözetim ve denetimimiz altında yüzüp yol alıyordu.

15— And olsun ki biz, o gemiyi bir âyet (açık belge ve tarihî bir ibret) olarak bıraktık. Acaba öğüt ve ibret alan var mıdır?

16— Benim azâbım ve uyarılarım nasılmış (bir görün)?

17— And olsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt ve ibret için kolaylaştırdık. Öğüt ve ibret alan var mıdır?

18— Âd da (peygamberlerini) yalanladı. Benim azâbım ve uyarılarım nasılmış (bir görün)?

19— Biz, gerçekten onların üzerine, uğursuzluğu devam eden bir günde ortalığı alt-üst eden şiddetli bir rüzgâr gönderdik ki,

20-21— İnsanları bulundukları yerden söküp atıyordu da her biri sanki kökünden devrilen birer hurma kütüğüne benziyordu. Benim azâbım ve uyarılarım nasılmış (bir görün)?

22— And olsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt ve ibret için kolaylaştırdık. Öğüt ve ibret alan var mıdır?

23— Semûd kavmi de (yapılan) uyarıları yalanladı.

24— «Bizden bir adama mı uyacağız? O takdirde biz, sapıklık, sıkıntı ve delilik içinde kalırız.

25— Aramızdan kitap ona mı verilmiş?! Hayır O, çok yalancı şımarığın biridir» dediler.

26— Yarın kimlerin çok yalancı şımarıklar olduğunu bileceklerdir.

27— Şüphesiz ki, onları çetin bir sınavdan geçirmek için o dişi deveyi gönderdik ve (Sâlih Peygamber'e) «sen onları gözetle ve sabırlı ol!

28— Suyun aralarında belli bir sıraya göre taksim edildiğini haber ver.. Herbiri su alış sırasına hazır bulunsun.» (dedik).

29— Bu uyarıya rağmen (bir azgın gözü dönmüşe) arkadaşları seslendiler; o da silahını kullanarak deveyi düşürüp kesti!

30— Benim azâbım ve uyarılarım nasılmış (bir görün)?

31— Hakikat biz, üzerlerine bir tek haykırış salıverdik, onlar da, davar ağılındaki kuru ot gibi oldular.

32— And olsun ki, biz Kur'ân'ı öğüt ve ibret için kolaylaştırdık. Öğüt ve ibret alan var mıdır?

33— Lût kavmi de yapılan uyarıları yalanladı.

34-35— Bunun için biz, üzerlerine taş (yağdıran bir yanardağ belâsı) gönderdik; ancak Lût âilesini katımızdan bir nîmet olarak seher vakti kurtardık. İşte şükredeni biz böyle mükâfatlandırırız.

36— Ve and olsun ki, Lût, onları bizim şiddetli tutup kahretmemize karşı uyardı; ama onlar, bu uyarılarda şüphe edip inâtlarını sürdürdüler.

37— And olsun ki onlar (o ahlâksız cinsel sapıklar), Lût'un konuklarına sataşmak için devamlı O'na gidip geldiler. Bu yüzden onların gözlerini silme kör ettik de «tadın azâbımı ve uyarılarımı!» (dedik).

38-39— And olsun ki, bir sabah devam eden bir azâp onlara geliverdi. «Tadın azâbımı ve uyarılarımı!» (dedik).

40— And olsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt ve ibret için kolaylaştırdık. Öğüt ve ibret alan var mıdır?

NUH KAVMİNİN HAKKI YALANLAMASI

(كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ) «Bunlardan önce Nuh kavmi, Nuh'u yalanladı; kulumuzu yalanladılar da «delidir» dediler ve (o kadar üzerine vardılar ki, Nuh dâvetinden) vaz geçirildi.»

Kalpleri uyandırmak, kafaları aydınlatmak için Ay'ın ikiye bölünme mu'cizesi ve inkârcıların o olaya «sihir» demeleri açıklandıktan sonra, daha önce gelip geçen inkârcı azgın kavimlerin kıssalarından uyarıcı, yönlendirici ve ibretli safhalara geçildi.

Nuh Peygamber'in (A.S.) uzun yıllar devam eden teblîğ, irşat ve uyarısı bir bakıma istenilen olumlu sonucu vermemiştir. Üstelik kavmi o büyük peygamberi yalancı saymakla da kalmamışlar, onu ölümle tehdît edip irşad görevinden alıkoyacak kadar ileri gitmişlerdi. (1)

Mekkeli'ler de Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in teblîğini yalanlayıp Ona «deli» ve «büyücü» diyecek kadar ileri gitmişlerdi. Sonra da Ona imân edenlere saldırıp işkence ve haksızlıkta bulunmuşlar ve Hz. Peygamber'in (A.S.) vücudunu ortadan kaldırmayı tasarlamışlardı.

Nuh (A.S.), denediği bütün yol ve metotlardan olumlu sonuç alamayınca, kavminin doğru yolu seçmesinden ümidini kesmiş ve aldığı vahiy

(1) Bilgi için bak : Şuârâ Sûresi : 116. âyetin tefsîri.

gereği, onların imân etmiyeceklerini öğrenmiş idi. (1) Bu durumda Allah'ın yardımını istemekten başka çaresi kalmamış ve o sebeple inkârcı azgınların yok edilmesini Allah'tan dilemişti. (2)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ise, Mekkeli'lerden ümit kesmemiş, ilâhî hükmün ıslâh edip yönlendirici mahiyette ineceğine kendini inandırmıştı. Zaten konuyla alâkalı âyetlerin anlatımından ve yapılan işâretlerden de bu husus anlaşılıyordu. Nitekim sonuç muslihane oldu; Mekkeli müşriklerin çoğu İslâm'ı din olarak seçmek suretiyle geçmişlerinin üzerine sünger çekmiş oldular.

GÖĞÜN KAPILARININ AÇILMASI

(فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ) **«Bunun üzerine göğün kapılarını sağnak halinde boşanan su ile açıverdik.»**

Sağnak halinde ve halkın deyimiyle «testiden boşanırcasına» yağmur yağdı. O bakımdan göğün kapılarının açılması, temsîlî ve mecazîdir ve yağan yağmurun âdetin üstünde boşanırcasına inmesi demektir. Yeryüzü de o sırada birçok kaynaklarıyla harekete geçirilmiş; derken sular birleşip önüne geçilmez bir tufan halini almıştır.

Şüphesiz bu olay, ezelde ilâhî ilim ve takdirle plânlanan bir uygulamadır ki değişmesi veya hatâ yapması söz konusu değildir. Zira Allah'ın ilmi ve takdîri mümkün değil yanılmaz.

GEMİNİN ANA MALZEMESİ

(وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ) **«Biz, Nuh'u tahtalar ve çivilerle yapılı gemiye yükledik.»**

Burada gemi yapımında iki ana malzemeden söz edilmektedir. Biri «levhalar», diğeri «disar»ın çoğulu «düsûr»dur.

«Levha»nın çoğulu olan «elvâh», levha haline getirilmiş madenî veya ahşap madde demektir. O bakımdan biz âyetin meâlinde buna karşılık «tahta levhalar» sözünü kullandık. Bununla beraber, demir madeninin tarihinin çok gerilere uzandığına bakılırsa o levhaların madenî olması da düşünülebilir.

(1) Bilgi için bak : Hûd Sûresi : 36. âyetin tefsîri
(2) Bilgi için bak : Nâh Sûresi : 26. âyetin tefsîri

Düsûr : Ahşap ve madenî çivilere, perçinlere denildiği gibi, geminin göğüs kısmına da denildiği vakidir. Zira «desere» fiilinin masdarı olan «ders» göğüsleyip savmak anlamına gelir. Ayrıca kenetleyip bağlama işinde kullanılan halata da delâlet ettiği bilinmektedir. Aynı zamanda geminin tahtalarını birbirine kenetleyen halat mânasına geldiği de tesbit edilen manalarından biridir. Nitekim Sıhah-i Cevherî'de, tekili «disar» olan «düsûr», geminin levhalarını birbirine sıkıştırıp kenetleyen urgan olarak açıklanmıştır.

Böylece Nuh (A.S.)ın yaptığı geminin ahşap veya madenî levhalardan ve bu levhaları birbirine bağlayıp sıkıştıran çivilerden veya perçin ve kalınca urgandan yapıldığı; suyu yarıp rahatlıkla seyretmesini sağlayan kuş göğsüne benzer bir göğüsten oluştuğu ortaya çıkıyor.

GEMİNİN TARİHÎ BİR BELGE OLARAK BIRAKILMASI

(وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ...) **«And olsun ki biz o gemiyi bir âyet (açık belge ve tarihî ibret) olarak bıraktık..»**

Nuh (A.S.)ın ilâhî gözetim altında inşa ettiği geminin, Ondan sonrakilere ibret ve öğüt olsun diye bırakıldığı açıklanmaktadır. Ancak günümüze kadar çürümeyip kaldığı pek söylenemez. Bazı senedi olmayan rivâyetlere göre : Cenâb-ı Hakk'ın bu gemiyi uzun yıllar ve asırlar Irak ve Suriye sınırı yakınında Cizre'nin kuzeydoğusunda yer alan Cudi Dağı'nda veya Dicle ve Fırat vâdisinde, yani Yukarı Mezopotamya'da koruduğu söylenmektedir.

Müfessir Kurtubî ile Müfessir el-Merağî de buna yakın rivâyete yer vermiş ve el-Cezira'da Bakırdâ adlı yerde korunduğuna değinmişlerdir. (1)

Ama günümüze kadar gerek Ararat (Ağrı) dağında, gerekse Cudi Dağı'nda ve sözü edilen kesimde bütün araştırmalara rağmen olumlu bir sonuç elde edilememiştir. Bununla beraber bir gün fosilleşmiş şekline rastlanılabilir. Zira böyle bir geminin inşa edildiği hem Tevrat'ta, hem Kur'ân'da, hem Barnabas İncil'inde, hem de Hadîslerde açıklanmıştır. O bakımdan olay ve gemi hakkında her hangi bir şüphenin yeri ve anlamı yoktur.

Hûd ve Ankebût sûrelerinde de bu tarihî olaya geniş yer verilerek aydınlatıcı bilgiler ortaya konmuştur. Ancak Ankebût Sûresi 15. âyette gemiden söz edilirken, «onu bir ibret ve belge kıldık» buyurulurken, konu-

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubi : 17/133- Tefsir-i Merâğî : 27/84

muzu oluşturan âyette ise, «And olsun ki biz onu âyet (açık belge ve tarihî bir ibret) olarak bıraktık» buyurulmakta ve böylece Ankebût Sûresi'ndeki âyet biraz daha açıklanmaktadır.

Buna rağmen öğüt alan var mıdır? Cenâb-ı Hak, 15. âyetin son bölümüyle, insanların nankörce tutumuna ve eşyaya ibretle bakmadıklarına değinmekte ve «Acaba öğüt ve ibret alan var mıdır?» buyurmak suretiyle öğüt alanların pek az olduğuna işâret etmektedir.

ÂD KAVMİ'NİN HÛD PEYGAMBERİ YALANLAMASI

(كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ) **«Âd da (peygamberlerini) yalandı. Benim azabım ve uyarılarım nasılmış (bir görün).»**

Nûh Kavmi'nden sonra Âd Kavmi, kendilerinden önce inkârcı azgınları, putperest inatçıları kahreden tufan olayından öğüt ve ibret almadılar. Kendilerine yol gösterip uyarıcı olarak gönderilen Hûd Peygamber'e (A.S.) iltifat etmediler ve yaptığı teblîğatı yalanlayıp hakkı, bütün güçleriyle ve inatlarıyla red ve inkâr ettiler. Böylece estirilen ilâhî hidâyet ve rahmet havasına karşı gönül ve vicdan kapılarını kapadılar; zulüm, tuğyan, saldırı, haklara tecavüz ve ahlâksızlıkta çok ileri gittiler; derken ilâhî hüküm indi. Azabı gerektiren sebepler harekete geçirildi; öyleki önünde durulmaz şiddetli kasırga, uğursuz saydıkları bir günde onları birer hurma kütüğü gibi yerden yere çarpıp yok etti. Fizikî kuvvetlerine mağrur olan bu kavim, Allah'ın sınırsız kudretini anlayamadılar ve sünnetullah gereği hüküm inince artık anlamalarının bir yararı olmadığını az-çok farkettilerse de bu onlar için kurtarıcı bir dönüş kabul edilemezdi. Zira ilâhî kanun ve hükümler değişmez. Vakti gelince onu geri çevirecek bir kuvvet bulunmaz.

Hâ-Mîm Secde Sûresinde ve el-Hakka Sûresin'de bu kasırganın yedi gece, sekiz gün devam ettiği açıklanmaktadır. O halde onların uğursuz saydıkları gün diye çevrisini yaptığımız «yevmi nahs»den maksad, 24 saatlık bir zaman parçası değil, yedi, sekiz günü kapsayan geniş bir zaman kavramıdır. Zira «yevm» kavramının üç manaya delâlet ettiği bilinmektedir ki, belirttiğimiz mana onlardan biridir.

Mekkeli müşrikler de inkâr ve azgınlıkta ileri gittiklerinden, sıkıntılı günler onları beklemekte idi. Yakın gelecekte kasırga misâli gelecek olan İslâm ordusunun satveti önünde kudret ve saltanatlarını kaybedeceklerdi.

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 17/133- Tefsîr-i Merâğî : 27/84

Kur'ân özellikle Âd Kavmi'nin yıkılıp yok edilmesini uyarıcı bir misal olarak hatırlatmakta ve inkârcıların hakka dönmelerinde kendilerinden yana büyük yararların söz konusu olduğuna işâret etmektedir.

İNSANLAR ÖĞÜT VE İBRET ALSINLAR DİYE KUR'ÂN KOLAYLAŞTIRILMIŞTIR

(وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ) **«And olsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt ve ibret almak için kolaylaştırdık. Öğüt ve ibret alan var mıdır?»**

Kur'ân-ı Kerîm, öylesine bir kelime dizisine ve cümle konumuna; lâfız ve mâna zincirine; akıcılık ve çekicilik uslûbuna sâhiptir ki, beşer gücünü aşmakta ve bir benzerinin ortaya konulmasının mümkün olmadığını her âyetiyle ilân etmektedir. Aynı zamanda berraklık ve ahengiyle; letafet ve inceliğiyle; kalplere ve kafalara neşter vurmasıyla; duygu ve düşünceleri yönlendirmesiyle; vicdanları serinletmesiyle gönüllerde taht kurma kudretini taşımakta; hafızalarda arşivlenmeye geniş imkân veren bütün özellikleri beraberinde getirmektedir.

Bu hikmete dayalı olarak, on beş asırdan beri Onu ezberleyip hafızasına nakşedenler birbirini izlemekte; tek harf ve kelimesine bir halel getirmeden Onu kalplerinde koruyanların sayısını tesbit etmenin imkânsızlığı her çağda kendini göstermektedir.

Dünya tarihinde hiçbir kitap böyle bir mazhariyete erişememiş; hiçbir eser bu kadar kolay ezberlenememiştir. Çünkü o, insan sözü değil, bütünüyle Allah kelâmıdır.

SEMÛD KAVMİ VE SÂLİH (A.S.)

(كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ فَقَالُوا اَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعُهُ اِنَّا اِذًا لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ...) **«Semûd Kavmi de (yapılan) uyarıları yalanladılar. «Bizden bir adama mı uyacağız? O takdirde biz sapıklık, sıkıntı ve delilik içinde kalırız» dediler..»**

Arap Yarımadası'nda Hicr yöresinde yaşayan Semûd Kavmi, hakka karşı gelip ilâhî buyrukları teblîğ ile görevli Sâlih Peygamberi dört maddeyle suçladılar ve böylece onu hâşâ tam bir yalancı ve düzenbaz olarak ilân ettiler :

1— Bizden bir adama uyacağız, öyle mi?

2— Böyle bir adama uyarsak hem sapıtır, hem de aklımızı yitirmiş oluruz.

3— Aramızda kala kala semavî buyruk buna mı indirilmiş?!

4— Hayır o, çok yalancı şımarığın biridir.

Bu suçlamalar, küçümsemeler Semûd Kavmi'ne çok pahalıya mal oldu. Faturasını çok ağır ödediler. Bir haykırışla tuz buz olup yeryüzünden silindiler.

Mekkeli müşrikler de Hz. Muhammed'i (A.S.) benzeri sözlerle, farklı ifadelerle suçluyor ve teblîğ ettiği ilâhî buyrukları sert şekilde red ve inkâr ediyorlardı. Öyle ki, hiçbir belge ve mu'cizeye inanmıyor; olanca güçleriyle bâtılı savunuyorlardı.

Semûd Kavmi'nin kulaklarının zarını patlatan, kalplerini yerinden oynatan o müthiş haykırışın bir benzeri, Mekkeli'lere de yönelebilirdi. Nitekim çok geçmeden Hz. Muhammed (A.S.) Melek Cebrâil'in desteğinde on binin üstünde mücahid bir orduyla Mekke vâdisini çınlattı. Allahu Ekber sesi müşriklerin hem kalp, hem de kafa kulaklarının zarını patlatıp yüreklerini hoplattı ve kısa bir süre içinde küfür ve azgınlığı baş aşağı getirip putperestliğe son verdi. Ne var ki, Mekkeli müşriklerin çoğu imân edeceklerinden dolayı Cenâb-ı Hak onları yok etmedi.

Bu tablo her çağda ortaya çıkabilir. Yeter ki mü'minler «Tevhîd İnancı» odağında kenetlenmiş olsunlar.

DEVE MU'CİZESİ

(... إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ) **«Şüphesiz ki onları çetin bir sınavdan geçirmek için o dişi deveyi gönderdik ve (Sâlih Peygambere) «sen onları gözetle ve sabırlı ol!» (dedik).**

Semûd Kavmi'nin azgınlık ve şirretlikleri bardağı taşırınca, ilâhî hükmün inmesi mukadder oldu. Son olarak «deve mu'cizesi» istediler. Arzuları doğrultusunda bir dişi deve mu'cizesi tecelli etmesine rağmen, sözlerinde durmadılar ve deveyi devirip öldürdüler. İçtiği sudan fazla süt veren mu'cize anlamındaki devenin zuhuru da tesir etmeyince, her şey bir anda olup bitti.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in ortaya koyduğu, başta Kur'ân olmak üzere birçok âyet ve mu'cizelere «sihir» diyen Mekkeli müşriklere mühlet verildi. Zira yakın gelecekte çoğu imân edip İslâm dairesine girecekti. Se-

mûd Kavmi'nin önlerinde böylesine açık bir hidâyet kapısı yoktu; kalpleri tamamen kararıp haktan uzaklaşmışlardı. O bakımdan çer-çöp olup gittiler.

LÛT (A.S.) VE SODOMLU'LAR

(كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ اِنَّا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّا اٰلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ...) **«Lût Kavmi de yapılan uyarıları yalanladılar. Bunun için biz, üzerlerine taş (yağmuru yağdıran bir püskürük) gönderdik. Ancak Lût ailesini katımızdan bir nîmet olarak seher vakti kurtardık..»**

Dünya tarihinde benzerine pek az rastlanan bir hayasızlığı kendi aralarında yaygınlaştırıp ona meşrûilik kazandıran Lût Kavmi, yapılan bütün uyarı ve tehdîtlere kulaklarını tıkadılar. Ülkelerine uğrayan yabancılara bile cinsel sapıklık doğrultusunda saldıracak kadar gözleri kararmış, kalpleri körelmişti. İnsan suretine girip Lût Peygamber'e (A.S.) gelen görevli meleklere bile sarkıntılık yapmaya yeltendiler. Eşi dışında kalan Lût âilesinin, ilâhî nîmete lâyık görülüp Sodom'u seher vaktine doğru terketmeleri emrerildi. Arkasından gelen melekler tabii sebepleri harekete geçirmek suretiyle yanar dağdan lavlar ve püskürükler yükselmeye başladı. Kısa bir süre içinde şehri belirsiz hale getirdi.

Mekkeli müşriklerin hayâsızlığı daha başka idi. Onlar inkârlarını inatla, inatlarını gurur ve tuğyanla birleştirip ardı-arkası kesilmeyen haksızlıklar sergilediler. Yakın gelecekte kahir ekseriyeti imân edeceğinden, Cenâb-ı Hak onları helâk etmedi. Mekke'nin fethedilmesiyle putperestliğe ve azgınlığa son verildi.

Kur'ân, bütün bu kıssaları ve olayları kolaylaştırıp ibretli ve öğütlü safhalarıyla anlatmak suretiyle duygu ve düşünceleri yönlendirmektedir.

LÛT PEYGAMBER'İN (A.S.) KONUKLARINA SATAŞMAK İSTEYENLER

İnsan suretine girip Lût Peygambere gelen meleklere sataşmak isteyen kâfir sapıkların gözleri silme kör olmuştur. Zira meleklere kötü niyetle dokunmak mümkün değildir. Nurdan yaratılan o şerefli varlıklar, bütünüyle hayat ve enerji kaynağıdırlar. İlâhî izin ve inayetle dokundukları yerde hayat ve sağlık başlar; ilâhî gazapla dokundukları yerde hayat söner.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imânla inkâr arasında sürüp gelen mücadele konu edildi. Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren mü'minler teselli edilerek, ilâhî gazaba çarptırılan dört azgın milletin âkibeti üzerinde durularak uyarıcı, ibret verici safhalarına değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, İlâhî uyarılara kalplerinin penceresini açmayan Fir'avn ve ailesinin tutumu üzerinde duruluyor ve ilâhî kudretin kahredici pençesiyle nasıl yok edildikleri anlatılıyor. Sonra da yaşamakta olan inkârcı sapıklar uyarılarak, tarihî olayları iyice sebep ve hikmetleriyle incelemeleri dolaylı şekilde telkin edilerek hatırlatılıyor.

——oOo——

وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَٰئِكُمْ
أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ
الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ
وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾

M E Â L İ :

41— And olsun ki, Fir'avn âilesine de uyarılar geldi.

42— Onlar ise, âyetlerimizin hepsini yalanladılar. Biz de onları çok üstün, çok güçlü muktedire yakışır şekilde yakalayıverdik.

43— Sizin kâfirleriniz mi bunlardan hayırlıdır, yoksa önceki kitaplarda sizin için bir berat mı bulunuyordu?

44— Yoksa onlar, «biz yardım gören (yardımlaşan) bir cemiyet miyiz» diyorlar?

45— Yakında o cemiyet hezimete uğrayarak arkalarını dönüp kaçacaklar.

46— Hayır, onlara va'dolunan gün Kıyâmet'tir. Kıyâmet günün (azâbı) daha korkunç ve daha acıdır.

FİR'AVN'A GÖNDERİLEN UYARICI

(وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ۝ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ) **«And olsun ki, Fir'avn âilesine de uyarılar geldi. Onlar ise, âyetlerimizin hepsini yalanladılar. Biz de onları çok üstün, çok güçlü muktedire yakışır şekilde yakalayıverdik.»**

Mısır kralı Fir'avn da inkâr ve zulüm havası içinde saltanatını sürdürürken, Cenâb-ı Hak ona uyarıcı olarak Musa (A.S.) ile kardeşi Harûn'u (A.S.) gönderdi. Aynı zamanda birtakım açık belgeleri de Musa'ya vererek, Hakk'ın kudretinin üstünlüğünü inkârcı bir millete göstermeyi murad etti. Saltanatının sarsılacağını düşünen ve hep ilâhlık iddiasında günlerini gün ederken, kulluk mertebesine düşmeyi hiç arzu etmiyen Fir'avn, bu kadri yüce iki peygamberin teblîğ ve irşadını; getirdikleri mu'cizevî belgeleri red ve inkâr etti. Bununla kalmayarak onlara «sihirbaz» damgasını vurdu. Sonra da hem Musa Peygamberi, hem de İsrail oğullarını imhayı plânladı. Onun bu çok hatalı kararı, bardağı taşıran son damla oldu ve Mısır'ı geceleyin terkeden İsrail oğulları'nı takibe koyuldu. Derken ilâhî hüküm indi ve Kızıldeniz onlara mezar oldu.

KUREYŞ KÂFİRLERİNİN ÖNCEKİ İNKÂRCI SAPIKLARDAN HAYIRLI BİR YANLARI MI VARDI?

(أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَٰئِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ) **«Sizin kâfirleriniz mi bunlardan hayırlıdır, yoksa önceki kitaplarda sizin için bir berat mı bulunuyordu?»**

İslâm'a göre : Cinsi, özelliği, dili, rengi ve milliyeti ne olursa olsun, küfür tek millettir. Nuh Kavmi ne ise, Âd Kavmi de onlar gibi idi. Fir'avn ve yandaşları neyse, Mekkeli kâfirler de o idi. Biri diğerinden hayırlı değildir. Hepsi de hakkı reddedip bâtılı savunan sapıklardır. İlâhî sünnet gereği, öncekiler nasıl yok edilip hayat sahnesinden silinmişse, Mekkeli'ler de silinebilirdi. Ancak sık sık belirttiğimiz gibi, Mekkeli müşriklerin çoğu ileride Allah'a ve Peygamberine imân edeceklerinden, diğer inkârcı zâlim kavimler gibi yok edilmemişlerdi.

Fir'avn kıssasının bir özeti açıklanırken, Mekkeli müşriklere şu mesaj verilmekteydi : Sizden çok güçlü ve kudretli olan Fir'avn bile kendini ilâhî azaptan kurtaramamıştır. Ona göre iyice düşünün de tercihinizi yapın.

KÜFÜR CEPHESİ OLUŞTURDUĞU TOPLUMLARA GÜVENMESİN

(أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ) **«Yoksa onlar, «biz yardım gören (yardımlaşan) bir cemiyet miyiz» diyorlar? Yakında o cemiyet hezimete uğrayarak arkalarını dönüp kaçacaklardır.»**

Küfür cephesinin birlik kurması; kendilerine göre güçlü, iddialı ekoller meydana getirmesi bütünüyle dünyevî amaçlara, kişisel ve toplumsal çıkarlara yöneliktir. İman cephesinin birlik kurması, ilâhî rızâ ve emir doğrultusunda yüce amaçlara yönelik bir hikmet taşımaktadır.

İman cephesi bu düzeyde şuurlu mücadele verdikleri takdirde, Cenâb-ı Hak, sünnetullah gereği, küfür cephesinin birliğini çok sürmez hezimete uğratır da arkalarını dönüp kaçarlar. Nitekim Bedir Savaşı, Mekke'nin fethi bunun açık örneklerinden ikisidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı zorbalar, Fir'avn kıssasıyla uyarıldı ve küfür ile zulmün belli kertesine gelip dayanan hiçbir toplum ve milletin ilâhî gazaptan kurtulamadığı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, âhiret gününde suçlu günahkârlara hazırlanan kavurucu azap konu ediliyor. Her şeyin bir ölçü ve plâna göre yaratılıp takdîr edildiğine dikkatler çekilerek küfür ve azgınlıktan vazgeçilmesi dolaylı şekilde bildiriliyor. İlâhî ilmin bütün olmuş ve olacak şeyleri önceden tesbit edip yazdığına değinilerek herkesin hesap vermeye hazırlanması emrediliyor. Sonra da Allah'tan korkup her türlü kötülükten, küfür ve şirkten sakınan mü'minlere hazırlanan yüksek mükâfata değiniliyor.

——oOo——

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ
عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾
وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا
أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ
فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ
فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

M E Â L İ :

47— Şüphesiz ki, suçlu günahkârlar sapıklık ve çılgınlık içindedirler.

48— Ateşe yüzüstü sürülecekleri gün, «Sakar (Cehennem'in)in dokunan azâbını tadın!» (denilecek).

49— Şüphesiz ki biz, her şeyi (belli) bir ölçüye göre yarattık.

50— Bizim emrimiz ancak bir defadır, göz açıp kapamak gibi.

51-52— And olsun ki, biz sizin nice benzerlerinizi yok ettik. Öğüt ve ibret alan yok mudur? Onların işledikleri her şey defterlerdedir.

53— Küçük-büyük her şey satır satır yazılıdır.

54— Şüphesiz ki, muttakîler (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınan mü'minler) Cennetlerde genişlik ve aydınlık içindedirler.

55— Doğruluk makamında kuvvetli kudretli hükümdarın yanındadırlar.

İNİŞ SEBEBİ

Müslim'in yaptığı rivâyete göre : Ebû Hüreyre (R.A.) şöyle demiştir : «Kureyş müşrikleri, Peygamber (A.S.) Efendimiz'e gelerek kader hakkında tartışmak istediler. Bunun üzerine 46-49. âyetler indi.»

İLGİLİ HADÎSLER

Gelecekte ümmetim arasından öyle toplumlar çıkacak ki, onlar kaderi yalanlıyacaklar.» (1)

«Her ümmetin mecûsisi vardır. Benim ümmetimin mecûsisi, «kader diye bir şey yoktur» diyenlerdir. Onlar hastalanınca gidip sormayın; öldükleri zaman cenazelerine hazır olmayın.» (2)

«Şu dört şeye inanmadıkça hiçbir kimse imân etmiş sayılmaz:

1-2— Allah'tan başka ilâh olmadığına; benim de Allah'ın Resûlü bulunduğuma şehadet eder;

3— Öldükten sonra dirilip ikinci hayata kaldırılacağına inanır;

4— Kaderin hayrına ve şerrine inanırsa, (dosdoğru imân etmiş olur). (3)

«Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, halkın (yaratılan canlıların) kaderini, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce yazmıştır. Arş'ı da su üstünde idi.» (4)

TEMELİNDE İNKÂR BULUNAN GÜNAHLAR

(إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ) «Şüphesiz ki, suçlu günahkârlar sapıklık ve çılgınlık içindedirler.»

Kur'ân'da «mücrim» sıfatı daha çok inkârcı günahkârlar hakkında kullanılmıştır. Zıdlar âleminde önümüze, biri diğerinin zıddı iki yol konulmuş ve birinin saadete, diğerinin felâkete uzadığı belirtilerek aydınlatıcı bilgiler verilmiş ve sonra da insanlar bu kavaşakta kendi cüz'i irâdeleriyle başbaşa bırakılmıştır.

Bunun gibi içimizde iki ayrı eğilim gösteren nefis ve ruhumuz da mücadele halindedirler. Hangisi üstünlük sağlarsa, diğeri ona uyar. Böylece nefis felâkete uzanan yolda, ruh ise saadete giden yolda yürümek ister. Çünkü nefis aşağı; ruh ise yüce âlemdendir. Felâkete uzanan yolda ise, nefsin iştihasını kamçılayan aşağı âlemin birçok nesnesi yer almıştır. Saa-

(1) Tirmizî/kader : 16- Ahmed : 1/330- 2/90, 125, 181 - 5/90
(2) İbn Mâce/mukaddeme : 10, 35- Ahmed : 2/86- 5/407
(3) İbn Mâce/mukaddeme : 10- Ahmed : 1/97, 133
(4) Müslim-kader : 16- Tirmizî/kader : 18- Ahmed : 2/169

dete uzanan yolda ise, «nîmet külfet karşılığı» kuralı gereğince üzücü, sıkıcı, korkutucu, sınavlardan geçirici birçok engeller bulunmaktadır.

İnsanın gerek içindeki, gerekse dışındaki bu zıdları bize ancak kitap ve peygamber tanımlayıp tanıtmaktadır. Sonra da kişi bu iki kaynağa aklıyla, sağ duyusuyla yönelirse, sapıklıktan ve çılgınlıktan kurtulur. Aksine bir tutum içine girerse, sapıklık ve onun tabii neticesi olan çılgınlık havasına girer.

HER ŞEY BELİRLENMİŞ KADER ÖLÇÜSÜNE GÖRE YARATILMIŞTIR

(اِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ) **«Şüphesiz ki biz, her şeyi (belli) bir ölçüye göre yarattık.»**

Âyetin açık anlatımından, her şeyin kader çizgisine göre gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. Böylece kâinatta var kılınan her şey, önceden çizilmiş bir plâna ve belirlenmiş kadere göre yaratılmıştır.

Şüphesiz «kader» konusu oldukça zor ve karmaşıktır. Resûlüllah (A.S.) Efendimizden bu hususta kırka yakın hadîs rivâyet edilmiştir. Aynı zamanda ashab-ı kirâmın kaderle ilgili birtakım açıklamaları olmuştur.

O halde konu alabildiğine geniş ve esnektir. Üzerindeki yüz yılların inceleme ve araştırması ciltlerle kitap meydana getirmiştir.

Biz burada konunun detayına inmek istemiyoruz. Çünkü hem yorucu olur, hem de tefsîrimizin hacmi buna müsait değildir. Sadece Ehl-i Sünnet'in görüş, yorum ve açıklamasının özetini nakletmekle yetiniyoruz:

«Cenâb-ı Hak henüz eşyayı yaratmadan önce, ezelî ilminde yer alan hılkat kanununun, pılân ve proğramının gereği, yaratacağı şeylerin miktarını, ölçü ve anlamını, amaç ve hikmetini, ahvâl ve zamanını, başlangıç ve sonunu bilmektedir. Yeryüzünde ne kadar insanın ne kadar süre yaşayacağını; herbirinin bulunacağı ortam ve şartlar düzeyinde hayatını nasıl düzenleyip değerlendireceğini; kendi irâde, akıl, zekâ, düşünce ve duygusuyla nasıl bir yol izleyeceğini; ruhunda var olan Allah ve din duygusunu geliştirip geliştirmiyeceğini yine ezelî ve ebedî ilmiyle tesbît edip Levh-i Mahfuz'a yazmıştır. O'nun ilmi elbette yanılmaz, tesbitinde hatâ olmaz. Olaylar ancak O'nun tesbitine göre ortaya çıkar. İşte bu kaderdir. Ezelde bilinip yazıldığı için biz onları işlemiyoruz; işleyeceğimiz için yazılmıştır. Böylece küllî irâde bütün ortam ve şartları, kaynak ve imkânları hazırlayıp insanoğlunun önüne koymuş ve onu birçok yeteneklerle donatmakla kalmamış, bir de aklına ışık tutacak, yol gösterecek kitap indirmiş, peygamber göndermiş ve sonra da onu cüz'i irâdesiyle başbaşa bırakmıştır.

Bunun için insanlar yaptıklarından sorumludurlar. Kendi irâde ve imkânlarını kullanıp aklın rehberliğinde hareket ederek kendini hidâyet çizgisine getiren kişilere hidâyet kapısı —Allah dilerse— açılır. O çizgiye kendini getirmeyenler dalâlette kalır.»

HAYIR VE ŞERRİN ALLAH'TAN OLDUĞUNA İMAN

Sahîh hadîslerle sâbit olan İslâm'ın imânla ilgili bu şart ve esası, konunun ilmî cihetini bilmeyen ve sadece cümlenin zâhirine bakıp hüküm çıkarma cesaretinde bulunan bazı câhiller, «Allah şer işlemez ve şerri emretmez. Onun için şerrin Allah'tan olduğu söylenemez» gibi birtakım yersiz çıkış ve iddialarda bulunurlar. Oysa mesele ve cümlenin delâlet ettiği mâna onların sandığı veya anladığı gibi değildir. Önce şunu belirtelim ki, sözü edilen cümleyi reddetmek, Resûlüllah'ın (A.S.) beyânına karşı çıkmak olur ki bu son derece tehlikelidir.

Sonra da şöyle açıklayalım:

Kâinatta insanlardan yana hazırlanmış bir hayat kanunu vardır. Kur'ân buna «sünnetullah» demektedir. Bu kanunlar değişmez ve hedefine doğru ilerler. İnsanoğlu akıl, irâde ve zekâsını peygamber haberiyle birleştirip sünnetullaha uyarsa, hem dünyada, hem de âhirette mutlu ve bahtiyar olur. Sözü edilen yeteneklerini aksi istikamette kullanır da sünnetullaha uymazsa, kendine şer kapısını açıp yazık etmiş olur. Sünnetullah kimseye uymaz, ama herkes mutlaka ona uymak zorundadır. Bu, öyle bir kanundur ki, ezelde sağlam bir plâna ve proğrama bağlanmıştır, artık değişmesi söz konusu olamaz.

İşte «hayır ve şerr Allah'tandır» sözünün gerçek anlamı ve hükmü budur. Yoksa Cenab-ı Hak hiç kimseyi şerre itmez ve hiç kimseye haksızlık da etmez.

KADER KELİMESİ VE KAVRAMI

«Kader» çok yönlü bir kavramdır. Sözlükte şu manalara delâlet eder:

a) Kaza ve hüküm,

b) ölçü ve miktar,

c) güç ve takat,

d) rızık taksimi..

Ancak ilim adamlarından bir kısmı, «kader» ile «kaza» kavramları

arasında fark bulunduğunu belirterek şöyle bir açıklamada bulunmuşlardır: Kader, Cenâb-ı Hakk'ın olacak şeyleri ve olayları henüz meydana gelmeden bilip takdîr etmesidir. Kaza, Cenâb-ı Hakk'ın bilip takdir ettiği şey ve olayların vakti gelince ortaya çıkıp gerçekleşmesidir.

Özellikle son bir asır içinde yetişen müfesirlerimiz ve ilgili ilim adamlarımız, 49. ayette geçen «kader»in ikinci maddedeki mânaya delâlet ettiğini dikkate alarak, kâinatta yaratılan her şeyin belli bir ölçü ve miktara, denge ve düzene, sonra da ihtiyaca göre meydana getirildiğini belirtmişlerdir.

Öyle ki, güneş ile dünya arasındaki uzaklık; yerkürenin 23 derece meyilli olması; atmosfer tabakasının kalınlığı ve oluştuğu gaz nisbeti; yeryüzünün onda yedisinin denizlerle kaplı bulunması; karada ve denizdeki canlıların birbirlerini yemek suretiyle hem hayatlarını sürdürmeleri, hem de canlılar âleminde dengeyi sağlamaları hep belli bir plân ve proğrama göre ayarlanmıştır. Gelişigüzel, nisbetsiz, ölçüsüz ve hesapsız hiçbir şey yoktur.

Yeryüzünde bu denge ve düzeni bozan insanlardır. Ormanları yok etmek suretiyle hem «erozyon» denilen toprak kayması ve aşınmasına, hem yağmur dengesinin bozulmasına, hem de oksijen kaynağı olup insanlara sağlık ve hayat veren bitki örtüsünün kalkmasına sebep olmuşlardır. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Önemli olan, ilâhî denge ve düzen kanunlarını bilip ona göre hayatımızı yönlendirmemizdir.

İLAHÎ EMİR BİR KELİMEDEN İBARETTİR

(وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ) **«Bizim emrimiz ancak bir defadır, göz açıp kapamak gibi.»**

Cenâb-ı Hak sonsuz ve sınırsız kudret sahibidir. Âcizlik, bıkkınlık, yorgunluk, bitkinlik gibi beşerî sıfatlar ve arazlar O'na nisbet edilemez. O mutlaka ganî ve mutlak azîzdir. Emri engelsiz olarak nâfizdir; hükmü değişmez, sözü askıda kalmaz. Bir şeyi murad ettiğinde ona sadece «ol!» der, o da oluverir. Bu göz açıp kapama kadar seri ve ânidir.

Ancak O'nun «ol» mânasına gelen «kün emri», iki türlü tecelli eder: Biri doğrudan, sebepleri oluşturmadan olayı, olacak şeyi bir anda meydana getirir. Mu'cize bu cümledendir. Melekût Âlemi'ne yönelen emirler de böyle.. İkincisi, daha çok madde âlemine yöneliktir, tecelli edince sebep ve illetlerin oluşmasını sağlar.

Âhiret Âlemi'nde ise, birinci tecellide belirttiğimiz gibi, sebep ve illetleri oluşturmaya yönelmeden doğrudan irâde edileni vücuda getirir.

TARİHİ ÇOK İYİ BİLMEK GEREKİR

(وَلَقَدْ اَهْلَكْنَٓا اَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ) «And olsun ki biz sizin nice benzerlerinizi yok ettik. Öğüt ve ibret alan yok mudur?»

Kur'ân, hayatın hedef ve amacından sapanları uyarırken sık sık gelip geçen millet ve kavimlerin yıkılıp yok edilmelerine dikkatleri çekmekte ve bunun sebeplerini araştırmamızı ilhâm etmektedir. Öyle ki, Kur'ân, ilâhî hüküm gereği yok edilen bir milletin hayatının önemli safhalarına yer verir ve hangi sebeplerle kendilerini helâk edilme çizgisine getirdiklerini açıklar. Sonra da onlardan geriye kalan harabeleri gezip görmemizi emrederek birtakım öğüt alınacak bilgiler toplamamızda sayılmayacak faydaların bulunduğuna dolaylı şekilde atıfta bulunur.

Şüphesiz bütün bunlar, tarihi çok iyi okumamıza, araştırıcı bir ruh taşımamıza ve tarih felsefesini bilmemize bağlıdır. Ancak o zaman tarihî kalıntılara ve benzeri eserlere baktığımızda öğüt ve ibret almamız gerçekleşebilir.

KÂİNAT ÇOK HASSAS BİR SAAT GİBİ İŞLİYOR

(وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ) «Onların işledikleri her şey defterlerdedir. Küçük-büyük her şey satır satır yazılıdır.»

Oluşturulan hayat sistemi akıllara durgunluk verecek bir duyarlılık düzeyinde çalışmakta ve her şey yüklendiği proğramı kusursuz yerine getirmeye çalışmaktadır. Sonra da hayat çarkında ilâhî hitaba lâyık görülen ve O'nun sayısız iltifatlarına erişen insanoğlu, diğer canlılara nisbetle ön safta bulunuyor ve büyük bir sorumluluk taşıyor. Zira varlıkta tesbit edebildiğimiz hemen her şeyin insandan yana yaratılıp onun hizmetine baş eğdirildiğini görüyoruz.

Bu kadar mazhariyetler içinde kâinatın özü ve mayası sayılan insanoğlunun yüklendiği proğram nedir, ona neden bunca sorumluluk yöneltilerek ilâhî hitaba muhatab tutulmuştur? Şüphesiz, o da Allah'ı bilip O'na ibâdet etmek ve O'nun adına yeryüzünde konuşup O'nun kurallarından yana buyruklarını yerine getirmek için yaratılmış ve bu doğrultuda

ebediyen ilâhî rahmet ve inâyete mazhar kılınması için de ondan yana sonsuz bir hayat hazırlanmıştır.

O bakımdan insanın günlük, saatlık, hattâ anlık hayatı bütünüyle kontrol altında tutulmakta ve işlediği her şey anında tesbit edilip yazılmaktadır. Bu kontrol ve yönlendirme, her yanıyla ona, yüklendiği proğramı kusursuz yerine getirmeyi hatırlatmakta ve aksine bir yol izlemesi halinde hılkatının hikmetinden uzaklaşacağını ilhâm etmektedir.

HAYATINI TAKVÂ ÇİZGİSİNDE TUTANLARIN MÜKÂFATI

(إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ) **«Şüphesiz ki muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınan mü'minler) cennetlerde genişlik ve aydınlık içindedirler. Doğruluk makamında kuvvetli kudretli hükümdarın yanındadırlar.»**

Takvâ: Bilindiği gibi, çok yönlü, çok manalı bir kavramdır. Özetliyecek olursak, maksadı daha iyi anlamış oluruz. Şöyle ki, takvâ, tahkîk derecesindeki imân atmosferi içinde Allah'tan saygı ile korkup her türlü şirkten, fenalıktan, ahlâksızlıktan sakınmak; kulluk görevini yerine getirme azim ve gayretiyle farz ve vâcib ibâdetleri vaktinde yerine getirmek, sünnetleri ihmal etmeyip günlük hayatı kitap ve sünnete göre düzen ve dengede tutmaktır.

Kendini takvânın bu düzeyine getiren mü'minlere iki büyük ecir ve mükâfat va'dedilmektedir:

a) Geniş ve aydınlık cennet,

b) Doğruluk makamında o çok kudretli, kuvvetli hükümdarın yanında mutluluğa erişmek.

Zira bir insan için, kurtuluşun en büyüğü, Cennet'e erişmekse, saadetin en büyüğü Cenâb-ı Hakk'ın iltifatına lâyık bir dereceye yükseltilmektir.

Kamer Sûresi'ne, ayın ikiye bölünmesiyle kıyâmetin yakın olduğu bildirilerek başlandı; Allah'a ve âhirete dosdoğru imân edip hayatını takvâ çizgisinde düzene sokan mü'minlere âhirette hazırlanan iki büyük mükâfat müjdelenerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; O'nun buyruklarını ümmetine kusursuz ve noksansız tebliğ eden Resûlüllah (A.S.) Efendimize de salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

RAHMÂN SÛRESİ

el-Hasan, Urve b. Zübeyr'e, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre : Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas'a göre : 29. âyeti dışında tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Mes'ud ve Mukatil'e göre : Tamamı Medine'de inmiştir. Ancak birincilerin görüşü daha sahîh kabul edilmiştir. (1)

Âyet sayısı : 76 veya 78

Kelime » : 351

Harf » : 1636 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— İnsana verilen anlama ve anlatma yeteneği konu ediliyor.

2— Güneş ve Ay dahil her şeyin belli bir hesaba göre düzenlendiği ve hareket ettiği açıklanıyor.

3— Kâinatta mutlak bir düzen ve dengenin hâkim olduğu ve insanın bu düzene uyması belirtiliyor.

4— Yerkürenin ancak «enâm», yani insanlar ve cinler veya canlılar için yaratıldığına dikkat çekilerek ana fikir veriliyor.

5— Cânn (cin)ın da yalın zehirli ateşten yaratıldığı haber veriliyor.

6— İki doğu, iki batı deyimi kullanılarak dünyanın yuvarlak olduğuna ve güneşin etrafında döndüğüne işâret ediliyor.

7— Birbirine salıverilen iki denizin kavuşmasına bir engel konulduğu bildirilerek ilim adamlarına temel bilgi veriliyor.

8— Denizin özelliklerinden ve faydalarından söz ediliyor.

9— Yerin ve göklerin çekim kuvveti alanının ancak ilim, hesap ve kesin bilgilerle nüfuz edilip aşılabileceği kapalı bir anlatımla işleniyor.

---

(1) Fazla bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 17/151

(2) Lübabut-te'vîl : 4/208

10— Kıyâmetin kopmasıyla gökte meydana gelecek değişikliklerin bazı önemli kısım ve safhaları üzerinde duruluyor.

11— Âhiret gününde kimseden niçin günah işlediğinin sorulmayacağı; zira her şeyin anında yazılıp tesbit edildiğinin ortaya konulacağı haber veriliyor.

12— Cehennem'e girecek suçlu günahkârların uğratılacakları azâbın safhalarından birine değinilerek yönlendirici anlamda inkârcılar tehdît ediliyor.

13— Cennet'teki yüksek nîmetler konu edilerek birtakım misaller veriliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلرَّحْمٰنُۙ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَۜ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَۙ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾
اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍۙ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾
وَالسَّمَٓاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْم۪يزَانَۙ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْم۪يزَانِ
﴿٨﴾ وَاَق۪يمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْم۪يزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ
وَضَعَهَا لِلْاَنَامِۙ ﴿١٠﴾ ف۪يهَا فَاكِهَةٌۙ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِۖ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ
ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُۚ ﴿١٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾
خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِۙ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَٓانَّ مِنْ
مَارِجٍ مِنْ نَارٍۚ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

M E Â L İ :

1— Rahmân (olan Allah);

2— Kur'ân'ı öğretti.

3— İnsanı yarattı;

4— Ona anlatma ve açıklama yeteneği verdi.

5— Güneş ve Ay hesap iledir.

6— Bitki ve ağaç (türleri) secde ederler.

7— Gökyüzünü o yükseltti ve mîzanı (ölçü-tartıyı) koydu.

8— Sakın mîzânda (ölçü, tartı, denge ve düzende) hakkı, insafı aşmayın!

9— Tartıyı adâletle ayakta tutun, tartıyı eksik tartmayın.

10— Yeryüzünü de ancak ve sadece canlı varlıklar için alçaltıp koydu.

11— Onda meyveler ve salkım tomurcuklu hurma ağacı vardır.

12— Kabuklu, kapçıklı taneler ve güzel kokulu bitkiler mevcuttur.

13— O halde (ey insanlar ve cinler!) Rabbınızın hangi nîmetlerini yalan sayabilirsiniz?

14— İnsanı testi gibi ses çıkaran kuru balçıktan yarattı.

15— Cânn'ı (Cinleri) de dumansız bir ateşten yarattı.

16— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

İNİŞ SEBEBİ

Furkan Sûresi 60. âyetle, «Rahmân'a secde ediniz!» meâlindeki emir inince, Mekke müşrikleri: «Rahmân da neymiş?» diyerek Allah'ın bu isim ve sıfatını da red ve inkâr ettiler. Bu sebeple yukarıdaki âyetler Rahmân'ı tanıtır mahiyette indirildi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Nahle mevkiinde bulunuyordu. Kalkıp sabah namazını kılarken Rahmân Sûresi'ni okudu. O sırada cinlerden bir grup oradan geçiyordu; derken okunan Kur'ân âyetlerini dinlediler ve imân ettiler. (2)

Aynı konuya Tirmizi'de yer verilerek deniliyor ki: «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ashabının yanına geldi ve onlara Rahmân Sûresi'nin tamamını okudu. Ashab-ı Kirâm edeple susup dinlediler. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu :

(1) Lübabu't-te'vil : 4/208
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 17/151

«Cin'lerle mülâkat yapılan gecede bu sûreyi cinlere okuduğum zaman sizden çok daha güzel karşılayıp cevapladılar. Ne kadar «Febieyyi alâi Rabbikümâ tükezzibân» âyetini okudumsa, onlar : «Ya Rabbî! Senin hiçbir nîmetini yalanlamıyoruz. Hamd sana mahsustur» dediler.» (1)

Kays b. Âsım el-Minkarî'den yapılan rivâyette, adı geçen diyor ki : «Resûlüllah'a (A.S.) şöyle dedim : «Ya Resûlellah! Sana indirilen (Kur'ân âyetlerin)den bana oku. O da bana Rahmân Sûresi'ni okudu. Ben o sûreyi dinleyince şöyle dedim: «Vallahi bunda bir başka güzellik, üzerinde bir tatlılık ve çekicilik vardır. Altı bereketli, üstü meyvalıdır ve mümkün değil bunu beşer söyleyemez.» Sonra da Kelime-i Şehadeti getirerek İslâm'a girdim.» (2)

ER-RAHMÂN

Fâtiha Sûresi'nde bu sıfat üzerinde yeterince durulmuş ve gereken açıklama yapılmıştır. Allah'a has bir sıfattır. «Rahmet» kökünden türetilmiştir. Kök manâ olarak, kalp yufkalığı, şefkat ve incelik mânalarına delâlet eder. İsim olarak, Allah'ın 99 güzel isimlerinden biridir. Kâinat bütünüyle bu sıfattan tecelli eden rahmet kapsamına girmiştir. Ancak her kişi kendi inanç ve yeteneğine; irfan ve kültürüne göre bundan yararlanabilir. Onun için Rahmân ismi daha çok dünyaya yönelik bulunmaktadır. Rahîm ismi ise daha çok Âhiret Âlemi'ne yönelik olup mü'minlerden yana bir özellik arz etmektedir.

KUR'ÂN'I ÖĞRETEN RAHMÂN

(... اَلرَّحْمٰنُ ۝١ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ) **«Rahmân (olan Allah); Kur'ân'ı öğretti..»**

Bu mânayla Rahmân olan Allah, insanlara rahmetinin bir diğer kapısını açarak Kur'ân-ı Kerîm'i indirip öğretme lûtfunda bulunmuştur.

Bundan önce de bu rahmetin tecellisi olarak Adem'i yaratıp Ona eşyanın ismini öğretmiş veya Muhammed'i (A.S.) yaratıp Ona helâl ve haramı; doğru ve eğri yolları öğretmiştir.

Diğer bir yorumla, Rahmân olan Cenâb-ı Hak, insan türünü yaratıp ona anlama, anlatma, açıklama, duyduğunu söyleme, düşündüğünü ifade

---

(1) Tirmizî : Câbir (R.A.)den/Hadîsün garibün
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 17/151

etme yeteneğini vermiştir. Ve bütün bunlar O'nun rahmetinin eseri, kudretinin tezahürleridir.

Diğer yandan öteki canlılara beyân öğretmemiş ve bu yeteneği en güzel ölçü ve anlamda insana bahşetmiştir. Zira insan, yaratılan canlıların en şereflisidir. Diğer bütün canlılar onun için yaratılıp, yine ona hizmette bulunmak üzere yeryüzüne dengeli şekilde serpiştirilmiştir.

GÜNEŞ VE AY HESAP İLEDİR

(اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ) **«Güneş ve Ay hesap iledir.»**

Kur'ân-ı Kerîm, henüz dünya üzerinde yaşayan milletler güneş ve ay hakkında ciddi hiçbir bilgiye ve tesbite sahip değilken, on beş asır önce güneş ve ayın hareketlerinin hesaba dayandığını açıklayarak ilim adamlarına hareket noktasını belirlemiş ve ön bilgi vermiştir.

İbn Abbas (R.A.), Katade ve Ebû Mâlik gibi, Kur'ân âyetleri üzerinde çalışan İslâm ilim adamları sözünü ettiğimiz âvetin tefsîrinde şu tarihî sözü söylemişlerdir : «Güneş ve ay kendi menzil (yörünge)lerinde belli ve belirli hesaba göre hareket etmektedirler. Öyle ki, hiçbiri menzilinden (yörünge) meyledip sapmamaktadır.» (1)

İbn Zeyd ve İbn'i Kisan'a göre : Bu ikisinin düzenli hareketiyle vakitler, ömürler ve işler hesaplanır. (2)

Süddî'ye göre : Güneş ve ay insanların eceline benzer bir ecele doğru hareketlerini sürdürürler; yani ikisinin de bir gün hareketi sona erer ve ömürleri tamamlanmış olur. (3)

Tabiîn'den Mücâhid'e göre : âyette geçen «hüsbân», yuvarlak olan değirmen taşının kendi ekseni etrafında dönmesi anlamına gelir. Bu yorum ve mânayla, güneş kendi merkezinde, ay da kendine has menzilinde hareket halindedir. (4)

Ancak İbn Abbas'ın yorum ve açıklaması, ilâhî murada daha uygun kabul edilmiştir.

Nitekim Yâsîn Sûresi'nde : «Güneş ve aydan her biri kendi yörünge-

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 17/153
(2) » » » » »
(3) » » » » »
(4) » » » » »

sinde yüzüp gitmektedir» buyurularak, konumuzu oluşturan âyete açıklık getirilmiştir. Yine aynı sûrede güneş ile ayın yörüngelerinin çakışıp kesişmesinin söz konusu olamayacağı belirtilerek bu hususta astronomlara ve diğer ilgili ilim adamlarına en doğru temel bilgi verilmiştir.

BİTKİ VE AĞAÇ TÜRLERİ SECDE ETMEKTEDİRLER

(وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ) «Bitki ve ağaç (türleri) secde ederler.»

Kur'ân burada «necm» ve «şecer» isimlerini kullanmıştır. Necm ismi, birkaç mânaya delâlet eder:

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre: Sakı olmayan bitki demektir.

b) Yıldız hakkında kullanıldığı yaygındır.

Yeryüzünde ilâhî kudrete, vahdaniyet doğrultusunda delâlet eden saksız bitkilerle gövdesi ve sakı olan bitki ve ağaçların secde etmesi belirtilmektedir. Bunun anlamı üzerinde hayli durulmuş ve az farklı yorumlar yapılmıştır:

1— Bitkilerin sabah ve akşam vakitlerinde gölgelerinin batıya ve doğuya doğru uzanması demektir.

2— Yıldızların secdesi ise, güneşin doğmasıyla görünmez olmaları ve bir de kendi yörüngelerinde hareket halleridir.

«Secde»nin sözlük mânası, teslimiyet gösterip Allah'ın kurduğu kanun ve düzene baş eğmektir. Terim olarak, üstün saygı duyup kulluğun gereğini yerine getirmek üzere eğilmek, başı indirip yere koymaktır. Namazda Allah'a secde etmek bu tarifin kapsamına girer.

Bu mânayla secde yalnız Allah'a edilir; başkasına secde etmek küfürdür ve nankörlüktür.

İnsan dışındaki diğer şeylerin secdesi, herbirinin yaratıldığı amaca yönelip bağlı bulunduğu kanun gereği hizmet vermesidir.

GÖĞÜN YÜKSELTİLMESİ VE DENGENİN KURULMASI

(وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ) «Gökyüzünü O yükseltti ve mîzânı (ölçü-tartıyı) koydu. Sakın tartıda hakkı, insafı aşmayın.»

Yedinci âyetle, Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden dördüncü belge işlenirken «mîzân» kavramına yer verilmektedir. Fezanın bir bakıma rakama sığmayacak büyüklüğü ve ondaki cisimlerin birbirinden uzak tutulması; sistemlerin oluşturulmasının muhakkak ki çok hassas bir mîzana göre sağlandığını göstermektedir.

Mîzân, ism-i alet olup «terazi» anlamına geldiği gibi, denklem, denge, adâlet ve düzen mânalarında da kullanıldığı vâkidir.

Bunlardan şu sonucu çıkarabiliriz : Fezada yer alan, dünya dahil bütün yıldız ve sistemlerin kendi hareketlerinde, yerçekim ve merkezkaç kanunlarıyla mutlak bir denge hâkimdir. Aynı zamanda her yıldız ve sistemde yer alan şeyler arasında da bir denge ve hassas bir düzenleme söz konusudur.

Dünyanın belli bir süratle kendi ekseni ve güneş etrafında elips çizerek sürdürdüğü hareketi, her bakımdan dengeli ve düzenlidir. Nitekim «elips»in tarifi yapılırken bu tür dengeye işâretle şöyle denilmiştir : «Öyle kapalı bir eğri ki bütün noktalarının 'odak' denilen iki ayrı noktaya olan uzaklıklarının toplamı birbirine denktir.»

Yeryüzünün kuruluş ve yayılışında da bu denge kanunu hâkimdir. Ancak zaman zaman insanların bilgisizce müdahalesi bu dengeyi bozmaktadır. Meselâ ormanlar hem bol oksijen verip sağlık kazandırır, hem havanın tozunu ve kirliliğini toplar, hem yağmur yağmasını sağlar, hem birçok canlılara barınak hizmeti verir.

Ağaçları plânsız, proğramsız ve bilgisizce kestiğimiz takdirde bu denge bozulur ve zincirleme birçok dengelerin de bozulmasına neden olur. Önce kuraklık başlar, toprak kayması meydana gelir.

Denizleri kirletmek ve barındırdığı canlıları bilgisizce avlamak ayrı bir dengesizlik doğurur.

Kur'ân bu hususu biraz daha açıklayarak Rûm Sûresi 41. âyette şöyle buyurmaktadır : **«İnsanların elleriyle işledikleri (bilgisizce) işlerden, fenalıklardan dolayı karada ve denizde fesat (dengesizlik ve düzensizlik) ortaya çıktı..»**

Onun için konumuzu oluşturan sekizinci âyette, insanlara seslenilerek şu uyarı yapılmaktadır : **«Sakın mîzânda (ölçü, tartı, denge ve düzende) hakkı, insafı aşmayın.»**

Ayrıca âyette, göklerde mîzân, yani denge ve düzen kurulduğu gibi, yerde de mîzan kurulmuştur. Artık siz de hem denge ve düzeni koruyun, hem

de alım-satımda bulunurken teraziyi, tartıyı doğru ve âdil kullanın, hususu da kısaca belirtilerek uyarıda bulunulmaktadır.

YERYÜZÜ SADECE ENÂM İÇİN ALÇALTILIP KONULMUŞTUR

(وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِۙ) **«Yeryüzünü de ancak ve sadece canlı varlıklar için alçaltıp koydu.»**

Cümlede «hasr» var. Arapça gramere göre, mef'ûl fiilden önce gelirse, «hasr» ifade eder. Şöyle ki : Enâm için ancak yerküre konulmuştur. O halde başka yıldız ve gezegende «enâm» yoktur.

«Enâm» kavramı Arapça olup birkaç mânaya delâlet etmektedir. Kamus'ta da belirtildiği üzere, bu isim bütün canlı yaratıkları kapsamına alır. Bir diğer tesbite göre, cinlere ve insanlara veya yeryüzünde yaşamakta olan canlı mahlûkatın tümüne delâlet eder.

Cin ve insanlar hakkında kullanılması ise, daha yaygındır. Bu açıdan hareketle, insan ve cinlerin barınması ve hayatlarını sürdürmesi için yeryüzü onlara tahsîs edilmiştir. Başka bir gezegen veya yıldızda bu iki cinsin yaşamasına elverişli ortam ve şartlar mevcut değildir.

Sonuç olarak, dünya denilen gezegen dışında başka bir gezegen ve yıldızda insan ve cin türü yoktur, denilebilir.

Nitekim son birkaç yıl içinde gezegenler üzerinde yapılan bilimsel araştırmalardan, hiç birinde biyolojik var oluşun veya bir uygarlığın izlerine rastlanmadığı gibi, bildiğimiz mevcut canlıların yaşamasına elverişli ortam ve şartların da bulunmadığı anlaşılmıştır.

Güneş'e en yakın gezegen «Merkûr»dür. Milyonlarca yıldır güneş ışınları çarptığı halde, gezegenin yüzeyinde hiçbir hayat ortamı bulunmadığı tesbit edilmiştir.

Dünyamızın ikiz kardeşi durumunda olan «Venüs» gezegeninde ise, bir atmosfer vardır ki, % 98'i karbondioksit'ten oluşmuştur. Hidrojen, argon, karbonmonoksit ve biraz da su buharından oluşan bu kızgın gazlarla bezenmiş atmosfer, saatte 360 km. hızla gezegen yüzeyinde 500 santigram dereceye ulaşan ısı, gezegende «nem»in oluşmasına imkân vermemektedir.

Dünyamızdan gönderilen uzay araçları Viking I ve Viking II 1976 yılı yazında birbirlerinden oldukça uzak yüzeylere indirildikleri halde, bilim

adamları, Merih yüzeyinde heyecanla incelemeye başlamışlardı. Ancak bu gezegende de herhangi bir hayat ortamı bulunmadığı anlaşılmıştır.

Dev gezegenlerden «Jüpiter»in çevresi ise, hidrojen, helyum ve diğer zehirli gazlardan oluşmuştur. Isı -250 dereceye düşmektedir. Bu durumda hayat ortamı söz konusu değildir.

«Satürn»ün güneşe uzaklığı sebebiyle çevresinde dolaşan gaz halkalarının donup buz küreleri halinde olduğu anlaşılmıştır. -155 derecedeki ısı, biyolojik varoluşu tanımamaktadır.

Diğer iki dev gezegen «Üranus» ve «Neptün»ün güneşten çok uzak oldukları için, yüzeyleri 10.000 km. kalınlığında buzlarla kaplanmış durumdadır. Hayata elverişli ortam mevcut değildir.

En uzaktaki gezegenlerden 1930 yılında keşfedilen «Plüton» ile 1978 yılında keşfedilen «Charon» adlı uydularda da hayatın varoluşu beklenemez.

YERYÜZÜNÜ KAPLAYAN BİTKİ ÖRTÜSÜ

(فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ) **«Onda meyvalar ve salkım tomurcuklu hurma ağacı vardır. Kabuklu, kapçıklı taneler ve güzel kokulu bitkiler mevcuttur.»**

Kur'ân'da denizlere sık sık değinildiği gibi, yeryüzünü kaplayan bitki örtüsünden de yeri geldikçe söz edilmektedir. Böylece hem Allah'ın insanlara hazırlayıp verdiği çok çeşitli nîmetlerin, hem de ağacın ve diğer bitkilerin önemine atıf yapılmaktadır.

Anlaşıldığı üzere, tarımın yararına işârette bulunulmakta; diğer yandan çeşitli meyvalara dikkatler çekilerek Allah'ın bu güzel nîmetlerinden en iyi şekilde yararlanmamız ilhâm edilmektedir. Aynı zamanda kabuklu ve kapçıklı olan tahıl ve benzeri bitkiler üzerinde durulmakta; güzel kokulu olup şifâ kaynağı diğer bitkilere parmak basılmaktadır.

Bütün bu kısa açıklamadan anlıyoruz ki, varlıkta hiçbir şey faydasız, amaçsız ve gayesiz yaratılmamış ve hepsi de insandan yana var kılınmıştır. Gerçek bu olunca, insanoğlu ve sonra cinler Rablerinin hangi nîmetinin lüzumsuz, hikmetsiz amaçsız olduğunu söyleyip gerçeği yalanlıyabilirler?

İNSAN KURU BALÇIKTAN YARATILMIŞTIR

(خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِۙ) «İnsanı testi gibi ses çıkaran kuru balçıktan yarattı.»

Cenâb-ı Hak, her türlü nazariye, varsayım ve şüpheyi bir tarafa iterek, ilk insanı ilâhî kudretin tecellisiyle balçıktan yarattığını açıklamaktadır. Sonra da yer yer Adem'in soyunu da bir bakıma topraktan elde edilen gıdalardan oluşan «nutfe»den yarattığını bildirerek insanın yaratılışı hakkında iki ayrı kanunun birbirini izlediğini haber vermektedir. Birinci kanun bir defaya mahsus «kün emri» ile; ikincisi, kıyâmete kadar sürecek biyolojik kanunla gerçekleşmiştir.

İlk insanın kurumuş balçıktan yaratıldığı haber verilirken, Kur'ân'da birbirini tamamlayan beş ayrı bilgi sergileniyor :

1— Turab,

2— Tîn,

3— Sülâletin min tîn,

4— Tîn-i Lâzib,

5— Salsalin ke'l-fahhar..

İlk insanın önce topraktan yaratıldığı, sonra bu toprağın özelliklerine ve bazı ârızî vasıflarına değinilerek, balçık halinde olduğu, sonra bu balçığın süzülmüş bulunduğu, sonra da bunun testi misali fiske vurulduğunda ses çıkardığı beyân ediliyor. Ayrıca «salsâl»in, kokuşmuş balçık anlamına geldiği de söylenir. Diğer yandan bu balçığın çok yapışkan bir özellik taşıdığı belirtiliyor.

Bütün bu değişik anlatım şekilleri bize ilk insan Adem'in (A.S.) yaratıldığı toprağın şekillenip içine ruh girinceye kadar geçirdiği safhaları haber vermekte ve bu konuda araştırıcılara hareket noktası belirlenmektedir.

Diğer bir yorum da bize başka bir hareket noktası gösteriyor. Şöyle ki : Yer kabuğunun geçirdiği dönem ve safhalara işaret edilmekte ve her şeyin kendi özelliği doğrultusunda tekâmül devresi geçirdiğine değinilmektedir.

Yer kabuğunun oluşma safhaları incelendiği zaman, âyetle bilimsel araştırma arasında bir paralellik kurmanın mümkün olduğu anlaşılır.

Yer kabuğunun, derinlerdeki ergimiş kızgın kütlelerin yeryüzüne püs-

kürmesiyle meydana geldiği ve başka kütlelerin de buna eklendiği bilinmektedir. Akarsuların, göllerin ve denizlerin bıraktığı çökelek kütle ile yer kabuğunda meydana gelen büyük çaptaki yer değişmelerinden doğan basınçların tesirine uğrayan kütleler de bu cümledendir.

Böylece yer kabuğunun derinliklerindeki ergimiş kızgın kütlelerin püskürmesiyle oluşan tabaka, soğuyunca bunlardan granit, bazalt gibi mineraller oluşmuştur. Yapışkan balçık, süzülmüş balçık, tın tın ses veren iyice kuruyup pişmiş balçık bu kütlelere de işâret olabilir.

CANN (CİN) DE DUMANSIZ ATEŞTEN YARATILMIŞTIR

(وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ) **«Cânn'ı (cinleri) de dumansız bir ateşten yarattı.»**

«Cânn» ismi üzerinde hayli durulmuş ve farklı yorumlarda bulunulmuştur :

a) el-Hasan'a göre : Bu, cinlerin ilk babası sayılan İblîs'in bir diğer adıdır.

b) Bununla doğrudan cinler kasdedilmektedir. Zira «cânn», «cin»nin tekilidir. Bu manayla, cinlerin ilk babası kasdedilmiş olunabilir.

«Mâric» sıfatına gelince : Bunun üzerinde de farklı tesbit ve yorumlar olmuştur :

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Yalın ateş demektir.

b) el-Leys'e göre : Alev alev yükselen dumansız ateş demektir.

c) Diğer bazı ilim adamlarına göre : Dumansız ateş üzerinde renk renk birbirine karışıp yükselen zehirli alev demektir.

d) el-Müberrid'e göre : Salıverilip engel tanımayan ateş demektir.

e) Ebû Ubeyde'ye göre : Her şeye tesir edip geçebilen şu'le (ışın) demektir.

f) Lûgatçi Cevherî kendi Sıhah'ında, bunun dumansız ateş olduğunu belirtmiştir.

Böylece toprak nasıl et, kan, sinir ve kemiğe dönüşüp insan bedenini meydana getirmişse, ateş de ışınlara dönüşüp «cin» denilen varlığın meydana gelmesine vasat kılınmıştır. İnsanî ruh, çamurdan oluşan bedene girince, ona akıl, duygu, düşünce ve hareket sağlamış; cinnî ruh da ışına gi-

rince onda aynı şeyleri ve fazla olarak da baş döndürücü bir hız ve hareketi doğurmuştur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, kudretinin yüceliğine delâlet eden belgelere yer verildi ve ilmî araştırma yapmak isteyenlere hareket noktaları belirlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine ilâhî kudretin yüceliğine delâlet eden birkaç belgeye yer veriliyor. Hemen arkasından insan ve cinlerin çok sınırlı bir alanda hareket etme imkânlarının bulunduğu konu edilerek yerçekim kuvveti sınırına dikkatler çekiliyor. Sonra da duygu ve düşünceleri yönlendirecek anlamda kıyâmet ve âhiret olaylarına değiniliyor.

——oOo——

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِۚ ﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِۙ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِۚ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُۚ ﴿٢٢﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِۚ
﴿٢٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍۚ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقٰى وَجْهُ
رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِۚ ﴿٢٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾
يَسْـَٔلُهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَاْنٍۚ ﴿٢٩﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِۚ ﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ

أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ
إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا
شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ
﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ
عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾

M E Â L İ :

17— O, iki doğunun da, iki batının da Rabbıdır.

18— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

19— Birbirine kavuşmak üzere iki denizi salıverdi.

20— Aralarında bir engel vardır ki, biri diğerinin sınırını geçemez.

21— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

22— İkisinden de inci ve mercan çıkar.

23— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

24— Denizde dağlar gibi yükselen gemiler O'nundur.

25— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

26— Yerin üstündeki her şey fânidir.

27— Çok yüce azamet ve iyilik sâhibi olan Rabbının zâtı bâkidir, bâki kalacaktır.

28— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

29— Göklerdeki ve yerdeki kimseler hep O'ndan ister; O, her gün (her dem ve an) bir işte, bir tecellidedir.

30— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

31— Ey (yeryüzünün) iki ağırlığı (olan insanlar ve cinler)! Yakında (kıyâmet günü) sizinle meşgul olup gerekeni yapacağız.

32— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

33— Ey cin ve insan topluluğu! Göklerin ve yerin sınırlarını aşıp geçmeye gücünüz yetiyorsa, haydi aşıp geçin.. Ama geçemezsiniz, ancak bir sultan (açık belge, kesin delil, hesap, kuvvet ve üstünlük) ile geçebilirsiniz.

34— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

35— Üzerinize dumansız bir ateş ve bunaltıcı bir duman (gaz) gönderilir de artık kendinizi savunamaz ve kurtaramazsınız.

36— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

37— Gök yarılıp gül rengine dönüşerek yağ gibi eridiği zaman..

38— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

39— O gün, ne insanlara, ne de cinlere günahları (nın sebebi) sorulur.

40— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlayabilirsiniz?

İKİ DOĞUNUN VE İKİ BATININ RABBI

(رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ) «O, iki doğunun da Rabbıdır, iki batının da Rabbıdır.»

En uzun günde güneşin doğup battığı nokta ile en kısa günde doğup battığı nokta söz konusu edilerek «iki doğu, iki batı» şeklinde bir anlatıma yer verilmiştir.

Diğer bir yorumla, yerkürenin 180 derecesine işâretle «iki doğunun, iki batının Rabbı» denilmiştir. Bu manayla bir şeyin iki tarafını anmak, tümünü kasdetmek olduğundan, her gün meydana gelen iki doğu, iki batı söz konusu olabilir.

İKİ DENİZİN BİRBİRİNE SALIVERİLMESİ

(مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ) **«Biribirine kavuşmak üzere iki denizi salıverdi; aralarında bir engel vardır ki, biri diğerinin sınırını geçemez.»**

Klasik tefsîrlerde bu âyet üzerinde birçok yorumlar yapılmışsa da, çoğu İsrâiliyata dayanır. Son yıllarda denizlerde ciddi anlamda bilimsel araştırma yapan Kaptan Kusto (Cousteau), Cebelitarık boğazında araştırmasını sürdürürken şu önemli olayla karşılaştığını belirterek diyor ki : «Akdeniz'in suyu gerek yoğunluğu, gerekse içindeki yetişen bitki çeşitleriyle ve canlılarıyla suların karıştığı Atlas Okyanus'undan farklı yapıdadır. Bu konuda bir araştırma yapmak için ekibimle birlikte Cebelitârık Boğazı'na gittim. İlk birkaç gün sonunda ortaya çıkan sonuç beni şaşırtmıştı. Bu iki denizin suyu birbirine karışmıyordu.

Çünkü bu iki denizin karışmasına, birleşme noktasında bulunan harika bir su engeli bulunuyordu.»

Bu arada Almanların yıllar önceki bulgularını da incelemeyi ihmal etmiyen Kaptan Kusto sözüne şöyle devam ediyor : «1962 yılında Alman ilim adamları Aden Körfezi ile Kızıldeniz'in birleştiği Mendep Boğazı'nda bir araştırma yapmışlar. Vardıkları sonuç aynı.. İki denizin suyu, ortada bulunan bir su engeli ile birbirinden kesin olarak ayrı bulunuyorlar.»

Çok geçmeden Kaptan Kusto kesin sonuca ulaştı : «Farklı yapıda olan bütün denizler, aralarında yer alan su engeli nedeniyle birbirine kavuşmazlar.»

Sonra da Kaptan Kusto, son yıllarda İslâm'ı kendine din seçen ünlü ilim adamı Dr. Murice Bucaill'le görüştü. Bu önemli konunun 1400 yıl önce Kur'ân'da ayrıntılı şekilde açıklandığını duyan Kusto şaşırdı; Rahman Sûresi 19 ve 20. âyetler kendisine gösterilince hayreti arttı. Aynı konuya Furkan Sûresi 53. âyetle de temas edildiğini görünce, Kur'ân'ın ilâhî olduğunu, insan sözü olamıyacağını; modern ilmin Kur'ân'ı on dört yüzyıl geriden takip ettiğini anlamakta gecikmedi ve böylece İslâm'ı kendine din seçti.

Ancak iki deniz arasında engel kabul edilen su hakkında bilimsel bir açıklamaya ihtiyaç vardır. Basın yoluyla bize intikal eden tesbitlerde Kaptan Kusto'nun, bu hususta aydınlatıcı ve tatmin edici bilimsel bir açıklamada bulunmadığını görüyoruz.

Kur'ân-ı Kerîm bu su engelini «berzah» olarak belirtmektedir. Bu da, iki şey arasında aşılması zor engel, fasıl gibi mânalara gelir.

İKİSİNDEN ÇIKARILAN İNCİ VE MERCAN

(يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ) **«İkisinden de inci ve mercan çıkar.»**

Cenâb-ı Hak, deniz nîmetlerine dikkatleri çekerken, iyi bir ticaret ürünü sayılan inci ile mercandan söz etmektedir. Süs eşyası olarak bu iki şeyin her devirde değer taşıdığına işâretle, deniz ürünleriyle yakından ilgilenmemizi telkîn ve teşvîk ediyor.

İnci, İstiridye ve benzeri kabuklu deniz hayvanlarının içinden çıkan sedef renginde sert taneciktir, süs olarak kullanılır. İnci sadece denizde yaşayan bu kabuklu hayvanlardan çıkmaz, en küçük incilerin yüksek değerli olanları, çoğunlukla İskoçya, İrlanda, Almanya, Rusya ve Çin gibi bazı ülkelerden geçen nehirlerdeki midyelerden de elde edilir.

Mercan, daha çok sıcak denizlerde bulunur.

İNŞA EDİLEN DAĞ GİBİ GEMİLER

(وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ) **«Denizde dağlar gibi yükselen gemiler O'nundur.»**

Denizlerde yüzen dağ misali büyük gemilerden söz edilmektedir. Bu, hem bize Kur'ân'ın indiği çağda büyük gemilerin inşa edildiğini, hem de her çağda böyle büyük gemileri inşa etmeye muhtaç bulunduğumuzu belirtmeye yönelik bir anlatım tarzıdır.

Ayrıca «münşeat gemiler» tabiri kullanılmaktadır. Bu, üç ayrı yorumda bulunmaya uygun bir esneklik taşımaktadır:

a) İnşa edilip suda yüzdürülen gemiler,

b) Büyükçe, yüksek yelkenli gemiler,

c) Su üzerinde yüzebilecek özellikte büyük gemiler..

Birinci yorum, maksada daha uygundur. Çünkü Cenâb-ı Hak, insana verdiği zekâ ve yeteneklerin bu ve benzeri büyük gemiler yapmaya yeterli olduğuna işâretle, bilhassa «inşâ» kökünden gelen «münşeat» sıfatını kullanmıştır.

«A'lâm», «alem»in çoğuludur. Alem, yüksek dağ demektir. Aynı zamanda işâret, arda, belirti ve bayrak manalarına da delâlet etmektedir.

Böylece Kur'ân, mü'minler için denizin ve deniz taşımacılığının; deniz ürünlerinden yararlanmanın önemini sık sık belirterek, bu konuyla yakından ilgilenmemizi ilhâm etmektedir.

YERYÜZÜNDEKİ HER ŞEY FÂNİDİR

(كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ) **«Yerin üstündeki her şey fânidir. Çok yüce azamet ve iyilik sâhibi olan Rabbının zatı bâkidir, bâki kalacaktır.»**

Burada her ne kadar sadece yeryüzündekilerin fâni olduğu belirtilmekteyse de, göktekiler de buna dahildir. Zira bu gibi konularda «Parçayı anma, tümü irâde etme» kuralı, (mecaz-i mürsel kaidesi) söz konusudur.

Allah'ın zatından başka her şeyin ölüp gideceği, silinip yok olacağı, eskiyip özelliğini kaybedeceği açıklanıyor. Buradaki ölüp gitme, eskiyip silinme, mutlak anlamda bir yokluğa karışma değildir. Her şeyin aslına dönmesidir ki, bu da eşyanın bulunduğu halden başka bir hale geçişi demektir. Ölen insanın bedeninin çürüyüp parazitlere, sonra da toprağa dönüşmesi ve günü gelince, belli ve belirli elementlerin biraraya getirilmesiyle fenâdan bakaya döndürülmesi bu cümledendir. Allah (c.c.) ne değişir, ne değişikliğe uğrar; ne ölür, ne de fenâ bulur. O, nasılsa öyledir ve hep öyle kalacaktır. Her şey O'nun sonsuz kudretinin eseridir. O ise, kendi zâtiyle, kudretiyle kaimdir ve vardır. O'nun varlığı vâciptir. Bizim ve diğer eşyanın varlığı mümkündür. Varlığı vâcip olanın başka bir varlığa ihtiyacı yoktur. Varlığı mümkün olanın ise, her zaman varlığı vâcip olan kudrete ihtiyacı söz konusudur. Akaid İlmi'nde bu konu şöyle belirtilmiştir : «Allah, vâcibü'l-vücud'dur. O'ndan başkası mümkünü'l-vücud'dur.»

Kasas Sûresinde : **«Allah'ın vechi (zatından veya rızasına uygun olanın) dan başka her şey yok olucudur»** meâlindeki 88. âyetin tefsîrinde geniş açıklama yapılmıştır. O bakımdan konuyu burada özetlemeyi yararlı gördük.

Celâl ve ikrâm sâhibi Allah'ın vechi :

«Allah'ın vechi» burada daha çok şu iki manaya delâlet etmektedir :

1— Allah'ın zâtı ve varlığı,

2— Allah'ın rızasına uygun olan amel..

Bu ikinci manâya göre : Kulun bütün iş ve ameli boş ve anlamsızdır; neticesiz ve semeresizdir. Ancak Cenâb-ı Hakk'ın rızasına uygun iş ve amelleri bu genellemenin dışındadır. Kalıcı olanı da bu istisna teşkil edenidir.

Böylece denizler de, onlarda yüzen dağ gibi gemiler de, o gemileri inşa edenler ve ettirenler de; birçok nîmetlere erişip şükredenler ve etmiyenler de eninde sonunda fenâ bulacak; mevcut düzenle birlikte silinip belirsiz hale gelecek. İkinci hayat düzeni kurulunca, insanlar yeniden varlığın aydınlığına getirilecek ve ebediyet damgasıyla mühürlenip Zat-i Hakk'ın sonsuz lûtuf ve inâyetine ebediyen mazhar kılınacaklardır.

«Zü'l-celâl», azamet, yücelik, büyüklük sahibi ve övgü değer sıfatlara lâyık olan zat gibi manalara; «ve'l-ikrâm» ise, lûtuf ve ihsan sâhibi, bağış ve vergisi bol olan zat gibi mânalara delâlet eder.

GÖKTEKİLER VE YERDEKİLER HEP O'NDAN İSTER

(يَسْـَٔلُهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَاْنٍ) «Göklerdeki ve yerdeki kimseler hep O'ndan ister. O, her gün (her dem ve an) bir işte, bir tecellidedir.»

Göklerdeki melekler, O'ndan rahmet ve yakınlık; yerdeki canlılar O'ndan rızık ve rahmet; insanlar ve cinler O'ndan sayısız şeyler isterler. Cenâb-ı Hak, her canlının isteğine yetecek kadar nîmet kaynaklarını önceden hazırlayıp belli bir plâna göre düzenlemiştir. Artık herkes kendi zekâ ve becerisine, ilim ve idrâkine göre, o kaynaklardan faydalanır.

İbn Abbas (R.A.) ve Ebû Sâlih'a göre : Gök ehli O'ndan mağfiret ister, rızık istemez. Yer ehli O'ndan hem mağfiret, hem de rızık ister.

İbn Cüreyc'e göre : Melekler, yeryüzü ehli için O'ndan rızık isterler.

O, her dem ve her an bir işte, bir tecellidedir. O'nun tecellilerinin sonu ve sınırı yoktur. Kiminin günahlarını bağışlar, kiminin sıkıntısını giderir. Kimini yükseltir, kimini alçaltır. Kimini aziz kılar, kimini zelîl ve hakîr eyler. Öldüren ve dirilten ancak O'dur. Rızkı belli kanunlara göre genişletip ve bir ölçüye göre daraltan da O'dur. Kullarını devamlı surette denemelere tabi tutar, onların irâde, imân ve sabırlarını belirleyip yazar. Kâinat düzenini belli plân ve proğrama göre yürütür. Geceyi gündüze, gündüzü geceye katar. Ölüyü diriden, diriyi de ölüden çıkarır. Zira O her an bir iş ve bir tecellidedir.

Ayrıca bu âyetle, Yahudilerin, «Allah cumartesi günü dinlenir; hiçbir

iş yapmaz» şeklindeki iddiaları reddedilmektedir. Allah için dinlenme, istirahate çekilme, yorulma, bıkkınlık duyma gibi ârızî şeyler câiz değildir. Zira O, mutlak kudret sâhibidir ve kudreti zatındandır.

ÂHİRET GÜNÜNDE İNSAN VE CİNLERİN HESABINI GÖRMEĞE YÖNELME

(سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِ) «Ey (yeryüzünde) iki ağırlığı (belirgin olan insanlar ve cinler)! Yakında (kıyâmet günü) sizinle meşgul olup gerekeni yapacağız.»

Cenâb-ı Hakk'ın aralıksız tecellilerde bulunduğu belirtilmektedir. Bu, bizim anlamamızı kolaylaştırmak için «yevm» ismi, zarf şeklinde kullanılarak ifade edilmiştir. Cenâb-ı Hak hakkında zaman ve mekân kavramları söz konusu olamaz. O bakımdan âyette geçen «külle yevm»i her ne kadar «her dem, her an» şeklinde çevrisini yapsak da, devamlılık söz konusudur; yani Cenâb-ı Hak devamlı surette faaliyet ve tecelli halindedir.

Burada geçen «yevm» ise, birçok âyetlerin tefsîrinde açıkladığımız üzere, zamanın en kısa parçasına delâlet etmektedir.

«Yakında sizinle meşgul olacağız» cümlesine gelince : Bu, âyette «ferağ» kökünden türetilen «nefruğu» fiiliyle ifade edilmiştir. Ferağ, bir işi bitirip, bir diğerine başlamak demektir. Böyle bir anlatımın zahirî delâletini Allah'a nisbet ederken, O'nun hâsıl-i mânasını düşünmemiz gerekir. Şöyle ki : Âhiret gününde Cenâb-ı Hak adâlet ve rahmetiyle; izzet, celâl ve hikmetiyle tecelli edip insanlarla cinlerin hesabını görecek, geriye bir şey bırakmayıp hükmünü verecektir. Dünyada ise ne böyle bir hesaba yönelir, ne de her şeyi hemen hükme bağlar; çoğunu âhirete bırakır.

SEKALEYN

«Sıkal» ağırlık anlamına delâlet ettiği gibi, «sekal» da nefis, kadri yüce ve korunmaya değer nesne hakkında kullanılmıştır. Resûlüllah (A.S.) Efendimizin : «Şüphesiz ki ben size sekaleyn (iki sekal) bıraktım : Allah'ın kitabını ve kendi evlâd ve torunlarımı..» (1) buyurması, onların kadrinin yüceliğine ve korunmalarının gereğine işârettir.

(1) Müslim/fezâil-i sahabe: 36, 37- Dâremî/fezâil-i Kur'ân : 1- Ahmed : 3/ 14, 17, 26, 59, 4/367, 371

Âyetteki «sekalan» ile, insanlar ve cinler kasdedilmektedir. Zira onlardan her biri yeryüzünde değer, hikmet ve anlam bakımından ayrı bir ağırlık arzetmektedir. Nitekim Zemahşerî de Keşşâf'ta buna yakın bir tefsîrde bulunmuştur.

Bu mânayla Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e «Resûlüs-sekaleyn» denilmiştir.

İnsan ve cinnin diğer canlılara nisbetle çok önemli yerleri söz konusudur. Zira her şey insan için yaratılmıştır. Asıl değer ağırlığı olan odur. Cinler de ilâhî tekliflerle mükellef tutuldukları için onlar hakkında da sekal kavramı tebaiyyet yoluyla kullanılmıştır.

Cafer es-Sadık'a göre : Canlılar arasında ilâhî teklîflerle yükümlü tutulan insan ve cinlerin günahları ağırlık gösterdiğinden, haklarında «sekalan» sözü kullanılmıştır.

GÖKLERİN VE YERİN SINIRINI AŞMAK MÜMKÜN MÜ?

(يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوا ...)

«Ey cin ve insan topluluğu! Göklerin ve yerin sınırlarını aşıp geçmeye gücünüz yetiyorsa, haydi aşıp geçin. Ama geçemezsiniz, ancak bir sultan... ile geçebilirsiniz.»

Âyette göklerin ve yerin «aktar»ından söz edilmektedir. «Kutr'un çoğulu olan bu kelime, bir şeyin, bir bölgenin veya kesimin çevresi, sınırı ve cihetleri anlamına gelir. Ayrıca köşegen ve çap mânasında da kullanıldığı olur.

Burada göklerin ve yerin «aktar»ından maksad, yerçekim kuvvetinin sınırları veya madde âleminin sınırları olabilir. Diğer bir yorumla, «zikr-i cüz, irâde-i küll» kuralınca Allah'ın mülkünün ve tasarruf alanının dışına çıkabilme imkânının bulunmadığını ifadeye yönelik bir anlatım tarzı sayılabilir. Ancak yerçekim kuvvet sınırı maksada daha uygun görünmektedir.

Böylece insanlarla cinler, yeryüzünün sıklet merkezini oluşturmalarına ve birçok şeylerin bu iki ayrı cinsin emrine verilmesine rağmen her ikisinin de ilmi, aklı ve idrâk alanı sınırlıdır. Ne fizik âlemini aşmaya, ne ilâhî mülkün dışına çıkmaya, ne de O'nun tasarrufundan sıyrılmaya güçleri yeter. Bunun için Cenâb-ı Hak, mükerrem yarattığı insana ve çok seri hız ve harekete sahip bulunan cinne hitapla, birçok hususlarda âcizlik içinde bulunduklarına işârette bulunmakta ve hiç kimsenin ilâhî kuvvet ve kudret ile yarışamıyacağını dolaylı şekilde işlemektedir.

«Sultan» kelimesi, üzerinde hayli durulmuş ve birtakım yorumlarının ve delâletlerinin bulunduğu ileri sürülmüştür. Şöyle ki :

a) Lübabu't-te'vîl sâhibine göre : Kuvvet, kahır ve galebe demektir.

b) İbn Abbas'a göre : Âyette geçen «tenfüzû» fiili, «nefaz» kökünden türetilmiştir ki, kök mana olarak «bilmek» demektir. «Sultan» ise, «beyyine» yani delil, belge ve hüccet gibi manalara delâlet eder.

O halde göklerin ve yerin sınırlarını bilmek isterseniz, haydi biliniz bakalım? Ama bilemezsiniz, ancak Allah'tan indirilen beyyine ile bilebilirsiniz.

c) Müfessir Kurtubî'ye göre : «Sultan»dan maksad, Allah'ın saltanat ve kudretidir. Öyle ki, insanlar O'nun saltanat ve kudretini aşamazlar; ancak O'nun lûtfedeceği kuvvet ve kudret ile aşabilirler. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in Mi'rac Gecesi madde âleminin sınırını aşması, bütünüyle ilâhî kuvvet ve kudretle gerçekleşmiştir.

DÜNYA'NIN YERÇEKİM KUVVET SINIRINI AŞMAK

Yukarıdaki farklı yorumlardan sonra âyetin bir diğer delâletinden şu mâna ve hükmü çıkarmak mümkündür : Yerküre dahil, fezadaki cisimlerin taşıdıkları yerçekim kuvvetini aşabilmenin ancak «sultan» ile gerçekleşebileceği söz konusudur. «Sultan» ise, az yukarıda açıkladığımız üzere, delil, belge, hesap ve birtakım fiziksel kanunlar demektir. Nitekim gerek yerçekim kuvvet sınırını aşıp Ay'a ayak basmak, gerekse Merih'e gönderilen Viking I, Vigink II ancak belli fiziksel kanunlara ve en ince hesaplara göre yürütülmüştür.

Böylece Kur'ân, bu ikinci yorumla fezanın kapılarının insanoğluna açık bulunduğunu beyân ederken, ilmî delilleri, belgeleri, fiziksel kanunları ve astronomik konuları çok iyi bilmenin şart olduğuna işârette bulunuyor.

YALIN ATEŞ VE BUNALTICI GAZ GÖNDERİLMESİ

(يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ) **«Üzerinize dumansız bir ateş ve bunaltıcı bir duman (gaz) gönderilir de artık kendinizi savunamaz ve kurtaramazsınız.»**

Âyette çok önemli iki hususa dikkat çekilmektedir. Biri, üstümüze salınıp inecek yalın, dumansız ateş; diğeri, ya erimiş bakır, ya da bakır renginde zehirli bir duman veya gaz.

Âyette birinci olay «şüvazün min nar», ikincisi, «nuhas» ile ifade edilmiştir. Bu iki kavram üzerinde farklı yorumlar yapılmış; asıl delâlet ettikleri mâna araştırılarak bazı sonuçlar çıkarılmıştır. Şöyle ki :

1— İbn Abbas'a göre : «şuvaz», dumanı olmayan alevli ateştir. «Nuhas» ise, alevi olmayan duman veya gaz demektir.

2— Mücahid'e göre : «Şuvaz» ateşten çıkan yeşilimsi bir alevdir.

3— Dahhak'a göre : «Şuvaz» ateşten veya alevden çıkan gazdır, odun dumanı değildir.

4— İkrime ve İbn Mes'ud'a (R.A.) göre : «Nuhas» eriyik bakırdır.

5— el-Kissâî'ye göre : «Nuhs» çok fena kokusu olan ateştir.

İster gaz, ister zehirli duman, ister erimiş bakır veya benzeri şeyler olsun, bunlar nasıl ve nereden insanlar üzerine gönderilecek veya indirilecektir? Konu üzerinde dikkatle durup incelediğimizde, karşımıza iki değişik mana ve sonuç çıkıyor: 1— müfessirlerin çoğunun dediği gibi, Âhiret Âlemin'de insanları mahşer alanına sürüp götürecek olan dumansız bir ateş ile bakır renginde bir duman veya gaz kasdedilmiştir. 2— Dünyada nükleer bir savaşın meydana geleceğine işârettir. Atomların patlamasıyla, bir anda ortalığı ateş, öldürücü gazlar, radyasyonlar doldurup insanlara kurtulma şansı bile tanımıyacaktır.

Nitekim ilgili âyetin son kısmında bu husus şöyle belirtilmektedir : **«Artık kendinizi savunamaz ve kurtaramazsınız..»**

GÖĞÜN YARILIP GÜL RENGİNE DÖNÜŞMESİ VE YAĞ MİSALİ ERİMESİ

(فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَٓاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ...) **«Gök yarılıp gül rengine dönüşerek yağ gibi eriyeceği zaman..»**

Göğün yarılması, gül rengine dönüşüp yağ gibi eriyip akması, çok müthiş bir olayı tasvîr etmektedir. Bu, kıyâmet olayı mıdır, yoksa ona benzer bir başkalaşma ve büyük bir felâket midir?

Daha önceki âyetlerde, yeryüzündeki her şeyin fenâ bulacağı açıklandıktan sonra 37. âyetle göklerin de bir bakıma fenâ bulacağı haber veriliyor. Bu yoruma göre, olay kıyâmetin kopmasıyla meydana gelecek, atmosfer yanmaya başlayacak, gül rengini alıp eriyerek inecek ve böylece mevcut düzen bütünüyle bozulacak.

İkinci bir yoruma göre, bu bir nükleer savaşı tasvîr etmektedir. Kuvvetli bir ihtimalle zincirleme şekilde hidrojen patlamasıyla atmosfer ve denizler ateşe dönüşecek. Böylece insanoğlu kendi kıyâmetini kendi acımasız elleriyle koparacaktır; yani büyük kıyâmetin kopmasına vasat hazırlamış olacaktır. Zaten atmosferle denizlerin ateşe dönüşmesi, büyük kıyâmetin en açık ve belirgin belirtisidir.

Kızıl deriye de «dihan» denilmiştir. Buna göre, gök kızılderiye, diğer bir anlatımla bakır rengine benzeyen gül rengini alacak. Artık böyle bir günde ne insana, ne de cinne günahından (onu niçin işlediğinden) sorulmayacak. Zira herkesin amel defteri en doğru bilgilerle dağıtılarak sâhibine ulaştırılacak. İtiraz kapıları kapanacak..

Eğer bu bir atom savaşının doğuracağı sonuçlar ise, meydana gelen o müthiş kahredici azap insanları her taraftan kuşatacak ve kitleler halinde ölüme sürüklerken kimsenin günahından sorulmayacak. Çünkü atom savaşı, kadın, çocuk, genç, yaşlı, sakat ve malûl demeden hepsini mahvedecek güçtedir.

Bütün bu yorum ve ihtimallerden sonra 41. âyet konuya açıklık getirmekte ve olayın kıyâmet düzeyinde meydana geleceğini belirtmektedir.

Böylece inkârcı günahkârlar, sapık suçlular, yalan saydıkları Cehennem'e atılırlar da amellerine uygun azap edilirler.

39. âyette **«O gün, ne insanlara, ne de cinlere günahları (nın sebebi) sorulmaz»** buyurulurken, Hicr Sûresi 92. âyette : **«Rabbın hakkı için elbette onların hepsinden yapageldikleri şeylerden bir bir soracağız»** buyurulmaktadır.

Bu iki âyet arasını mâna ve hüküm yönünden te'lîf etmek gerekiyor. Şöyle ki, konumuzu oluşturan âyette, insan ve cinlerden «şu günahları işlediniz mi?» diye sorulmayacağı haber veriliyor. Hicr Sûresinde ise, «günahlarından sorulmaya ihtiyaç duyulmayacaktır» diye bildiriliyor. Arada az bir fark söz konusudur. Birincide, herkesin günahı amel defterinde yazılı bulunduğundan dolayı; ikincide günahkarların simalarından bilinip tanınacağından dolayı, «sen şu günahı işledin mi?», «sen günahkar mısın?» diye sorulmayacaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve kudretine delâlet eden birkaç belgeye yer verildi ve böylece insan aklına ışık tutularak araş-

tırma çizgisi belirlendi. Sonra da yerin ve göklerin sınırına değinilerek, bunları ancak kesin hesaplarla, fiziksel kanunlarla aşmanın mümkün olabileceğine işâret edildi. Arkasından yönlendirici anlamda uhrevî tasvîrler yapılarak duygu ve düşüncelere seslenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, suçlu günahkârların simalarından tanınacağı konu ediliyor ve Rabbının makamından korkan mü'minlere hazırlanan uhrevî mükâfatlardan bir kısmı haber veriliyor ve böylece Cennet'teki nîmetlere dikkatler çekiliyor.

——oOo——

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰيهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاص۪ي وَالْاَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هٰذِه۪ جَهَنَّمُ الَّت۪ي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَۢ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ
بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَم۪يمٍ اٰنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ
مَقَامَ رَبِّه۪ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَٓا
اَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ ف۪يهِمَا عَيْنَانِ
تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ ف۪يهِمَا مِنْ كُلِّ
فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِـ۪ٔينَ
عَلٰى فُرُشٍ بَطَٓائِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍۜ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ ف۪يهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِۙ
لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَٓانٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا

تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾ فَبِأَيِّ
آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾
فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾
فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾
حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾
لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾
مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

M E Â L İ :

41— Suçlu günahkârlar yüzlerindeki belirtileriyle bilinip tanınırlar. Alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar (da yaka-paça Cehennem'e atılırlar).

42— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

43— İşte bu, suçlu günahkârların yalanladığı Cehennem'dir.

44— Onlar, Cehennem ateşiyle son derece kaynar su arasında dolaşıp dururlar.

45— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

46— Rabbı'nın (hüküm ve adâlet) makamından korkan kimseye iki Cennet vardır.

47— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

48— İkisi de bol çeşitli ağaçlara sâhiptirler.

49— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

50— İkisinde akıp duran iki pınar vardır.

51— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

52— İkisinde de her çeşit meyveden çift çift vardır.

53— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

54— Onlar (o Cennetlere lâyık görülen bahtiyarlar), astarları kalınca atlastan olan döşekler üzerine yaslanırlar. Her iki Cennet'teki meyveler ise kolayca devşirilecek şekilde yakındır.

55— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

56— Cennetlerde gözlerini sadece kendi eşlerine çevirmiş, daha önce kendilerine ne insan, ne de cin dokunmamış zevceler vardır.

57— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

58— Onlar (o zevceler) sanki yakutlar ve mercanlardır.

59— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

60— İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir.

61— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

62— Bu ikisinden başka iki Cennet daha vardır.

63— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

64— Bu ikisi de koyu yeşilliktir.

65— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

66— İkisinde de durmadan fışkırıp akan iki pınar vardır.

67— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

68— İkisinde de meyva, hurma ve nar vardır.

69— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

70— Cennetlerde huyları güzel, yüzleri güzel hayırlı kadınlar vardır.

71— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

72— Otaklarında tüller ardında hurîler vardır.

73— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

74— Bunlardan önce onlara hiçbir insan ve cin dokunmamıştır.

75— Artık Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

76— Yeşil yastıklara ve benzerî görülmeyen döşeklere yaslanırlar.

77— O halde Rabbınızın hangi nîmetlerini yalanlıyabilirsiniz?

78— Büyüklük, ululuk, saygınlık, cömertlik, iyilik sâhibi olan Rabb'ının ismi çok mübârektir, çok yücedir.

RABBININ MAKAMINDAN KORKANLAR

(وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ) **«Rabbının (hüküm ve adâlet) makamından korkan kimseye iki cennet vardır.»**

Âyette, Cenâb-ı Hakk'ın yüce makamından korkan mü'mine iki cennet va'dedilmektedir. «Makam» kavramından maksad nedir? Cenâb-ı Hakk'a zaman ve mekân izafe edilemiyeceğine göre, bu, zahirî anlamından başka bir mânaya delâlet etmektedir. O bakımdan ilim adamlarının farklı yorumları olmuştur :

a) Hesap vermek üzere kişinin, Rabbının huzurunda duracağı makam,

b) Cenâb-ı Hakk'ın her ikisinin her an üzerinde murakabada bulunduğu ve herkesin neler düşündüğünü, neler işlediğini görüp bildiği makam,

c) Kişinin gizli ve açık hallerde mutlak gözetim ve denetim altında bulunduğuna inanarak, hayatını ona göre düzenleme idrâkine eriştiği makam,

d) Allah'tan her dem korkup gösterişten uzak kalınarak ihlâs üzere amelde bulunma makamı.

Nitekim Tirmizî'nin Ebû Hüreyre (R.A.)den rivâyet ettiği hadîste, Resû-

lüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: **«Kim Allah'tan korkarsa, ilk adımda kendini buna hazırlayıp kolları sıvar ve kim de ilk adımda kendini hazırlarsa, makam ve mertebelere erişir. Haberiniz olsun ki, Allah'ın sıl'âti (ticaret malı)nın fiatı yüksektir; gözünüzü açın ki Allah'ın ticaret malı cennettir.»** (1)

İki Cennet:

İki cennetten maksad nedir? Cennet kavramı, umum ifade ettiğine göre, burada «iki» kelimesiyle anılmasının birtakım farklı mânaları olsa gerek. O bakımdan ilim adamları şu yorumlar üzerinde durmuşlardır:

1— Cennet'te büyük bir alanı kaplayan iki güzel bahçe,

2— Biri mü'min kimse için yaratılıp hazırlanan makam, diğeri kâfir için hazırlanıp mü'minin vâris kılındığı makam,

3— Biri kendisine tahsîs edilecek menzil, diğeri eşlerine ayrılacak konak,

4— Biri, oradaki göz alıcı konağı, diğeri geniş bahçesi,

5— Adn Cennet'i ile Naîm Cennet'inde ayrılan ayrı iki yurt.

Kur'ân'ın tasvîriyle, her iki cennet de renk renk meyvalar ve çiçeklerle donatılmıştır. Ağaçların dalları, budakları düzenli ve uyumludur.

İkisinde de akıp duran iki pınar vardır; biri «Tesnîm», diğeri «Selsebîl» ismini taşımaktadır. Biri saf temiz su, diğeri sarhoşluk vermeyen nefis içkidir.

MEYVALARDAN ÇİFT ÇİFT VARDIR

(فِيهِمَا مِن كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ) **«İkisinde de her çeşit meyvadan çift çift vardır.»**

Sözü edilen iki cennette her çeşit meyvadan çift çift bulunduğu belirtilmektedir. Müfessirlerin bu hususta farklı yorumları olmuştur. Şöyle ki:

a) İki ayrı tatlılık ve değişik nefasette,

Nitekim İbn Abbas (R.A.) diyor ki: «Dünyadaki mevcut her meyvadan, -kargadöleği dahil- mutlaka Cennet'te de vardır. Ancak cennettekilerin herbiri ayrı bir lezzet ve nefasettedir.

(1) Tirmizî/kıyâmet 18

b) Yaş ve kuru meyva,

Çünkü insanın bazan canı kuru yemiş, kuru meyva ister.

c) Gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, kalplerin düşünemediği daha nice çift çift meyvalar vardır ki, çiftlerden herbiri ayrı bir renk, ayrı bir koku ve değişik bir lezzet taşır.

CENNET'TEKİ MEYVALAR KOLAYCA DEVŞİRİLİRLER

(وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ) **«Her iki cennetteki meyvalar ise, kolayca devşirilecek şekilde yakındır.»**

İlgili âyetle, cennetteki ağaçların konumu ve dallarının düzeni ve uyumluluğu; aynı zamanda kanepeler üzerinde oturanların kolayca koparmasına uygun boyda bulunması, oradaki ağaçların görüntüyü kapatacak kadar boylu olmadıklarına delâlet etmektedir.

Ayrıca cennetteki kanepeler üzerine serilen döşeklerin çekiciliği ve nefaseti üzerinde duruluyor.

GÖZLERİNİ SADECE EŞLERİNE ÇEVİREN DİLBERLER

(فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ) **«Cennetlerde gözlerini sadece kendi eşlerine çeviren ve daha önce kendilerine ne insan, ne de cin dokunmayan zevceler vardır.»**

Saffat Sûresi'nde de belirtildiği gibi, Cennet'te iki ayrı cins zevceler (eşler) vardır. Biri, özel olarak Cennet'te yaratılıp cennettekiler için hazırlanmıştır ki onlara «hûrî» denilmektedir. Diğeri, dünyadaki mü'mine kadınlardır ki, Cennet'te kocalarıyla birleşirler.

İlgili âyette «hûrî»den söz edilerek onların iki önemli özelliği üzerinde durulmaktadır. Öyle ki : Cennet'te herkese verilen bol nîmetler, geniş mülkler öylesine çok ve göz doyurucudur ki, biri diğerinin mülk ve nîmetine açgözlülükle bakmaz ve kıskançlık duyacak şekilde ilgi göstermez. O bakımdan hûrî denilen eşler de sadece kime bağışlanmışlarsa onunla ilgilenirler. Ne başkaları onlara şehevî ilgi duyar, ne de onlar başkalarına karşı böyle bir duygu besler..

Hûrî denilen eşler, o kadar güzel, endamlı, pürüzsüzdürler ki, Kur'ân onları «inci ve mercanı» misal vererek tasvîr etmektedir.

Âyette başka bir incelik daha söz konusudur :

Cennet'teki «hûrî» denilen eşlere, daha önce insan dokunmadığı gibi, cin de dokunmamıştır. Burada üç ayrı mâna ve yoruma işâret edilmektedir. Şöyle ki :

1— Hûrî ne insan türündendir, ne de cin türündendir. O bakımdan hiç kimse onlara dokunmamıştır.

2— Dünyadaki kadınlara insanlar dokunduğu gibi, bazan cinler de dokunabilir. Ancak cinlerin dokunması şöyledir : Mücâhid'in açıklamasına göre, erkek Besmele çekmeden eşiyle cinsel temasta bulunurken cin veya şeytan da -keyfiyeti bizce bilinmeyen şekilde- temas kurar.

3— Cinlerden cennete girecek olan dişilere, erkek cinler; insanlardan cennete girecek kadınlara, erkek insanlar dokunmuştur. Hûrî ise, cennette yaratıldığı için kimse ona dokunmamıştır.

İYİLİĞİN KARŞILIĞI ANCAK İYİLİKTİR

(هَلْ جَزَاءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ) **«İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir.»**

İyilikle çevrisini yaptığımız «ihsan», çok yönlü bir kavramdır. Delâlet ettiği mânaların hepsini biraraya getirip özetliyecek olursak, şu sonucu çıkarmamız mümkün olur: «İyilikte bulunmak, bir şeyi iyileştirip güzelleştirmek, bir şeyi iyi yanıyla gerektiği şekliyle bilmek; hep iyilik üzere bulunup iyilik düşünmek; kulluk görevini yerine getirirken Allah'ı görür gibi güzel ibâdet etmek ihsandır.

O halde dünyada da iyiliğe karşılık iyilikte bulunmak bir fazîlet ve insanî bir borçtur. Allah için yapılan iyiliğin daha çok karşılığı, âhirette, Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğüne yakışır tarzda vereceği mükâfatla gerçekleşir.

Bu mânayı dikkate alanlar, âyeti şöyle açıklamışlardır :

a) İbn Abbas ve İbn Mes'ûd'a (Allah ikisinden de râzı olsun) göre : Gerçek iyilik, Lâ ilâhe illâllah'tır ve onunla amel etmektir. Bu sözün karşılığı ise, ancak cennettir.

b) Dünyada iyilik ve güzellikte bulunan mü'minler, âhirette iyilik ve güzellikle mükâfatlandırılırlar.

KOYU YEŞİL İKİ CENNET

(وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ...... مُدْهَامَّتَانِ) «Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır...... Bu ikisi de koyu yeşilliktir.»

Yukarıda bazı özellikleri belirtilen iki cennetten başka, iki cennet daha vardır ki, bunlar kendine has bir görüntü arzeden koyuca yeşilliklerle örtülüdür; aralarından fışkırıp akan iki ayrı pınarla birlikte hurma, nar ve diğer meyvalar mevcuttur.

Âyetlerde bütün meyva çeşitlerini içine alan «fakihe» ismi kullanılmış ve bu genel anlatımdan sonra özel anlatıma geçilerek hurma ve nardan söz edilmiştir. Bu, cennetteki hurma ve narın tarifi mümkün olmayacak güzellik, tad ve nefasetine ve cennetliklerin bu iki meyvaya daha çok rağbet edeceklerine işârettir.

HÛRÎNİN BAZI ÖZELLİKLERİ

(فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ) «Cennetlerde huyları güzel, yüzleri güzel hayırlı kadınlar vardır.»

Cennet'te yaratılan hûrîlerin birtakım vasıf ve özellikleri anlatılarak, dünyadaki hanımlara örnek gösteriliyor. Şüphesiz, hûrîlerin birçok özellikleri vardır, ancak burada dört kadarı üzerinde durulmaktadır :

1— Gözlerini yalnız eşlerine çevirirler.

2— Temizlik, parlaklık, çekicilik ve değerlilikte inci ve mercana benzerler.

3— Huyları güzel, yüzleri güzel hayırlı eşlerdir.

Bu, kadının sadece fiziksel yapısının güzelliğinin yeterli olmadığına, huy ve ahlâk güzelliğinin bununla paralellik arzetmesi gerektiğine işârettir.

4— Kendilerine ait çardak ve benzeri güzel manzaralı yerlerde, tülden perdeler arkasında otururlar.

Bu, kadının iffet perdesini, lâyık olduğu yeri ve ilgiyi yansıtmaya yönelik bir anlatım tarzıdır.

Abkar : Arap mitolojisinde «cinler, periler ülkesi» hakkında kullanılırdı. Böylece Araplar çok ender şeylere de «akbar» derlerdi. Cenab-ı Hak

bu kelimeyle cennetteki döşek ve örtülerin nadide kumaştan olduğuna işaret etmektedir.

ALLAH'IN İSMİ ÇOK MÜBAREKTİR

(تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ) «Büyüklük, ululuk, saygınlık, cömertlik, iyilik sâhibi olan Rabbı'nın ismi çok mübarektir, çok yücedir.»

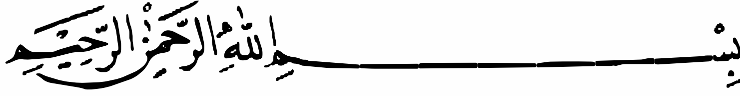
Bütün bu yüksek nîmetleri sadece inanan insanlara hazırlayan ve dünyada iken ebediyet yurduna lâyık bir hayat geçirip Allah'a karşı kulluk görevini yerine getirenler için çekicilik ve nefasetin doruğuna yükselten Cenâb-ı Hak, her bakımdan çok üstündür, tâzîme lâyıktır ve ismi çok mübarektir.

Bütün güzelliklerin, iyiliklerin, cömertlik ve yüceliklerin tek kaynağı olan Cenâb-ı Hak, inanan insanların da bu güzelliklerinden pay almasını dilemekte ve bunun için gereken bütün bilgileri vermektedir.

Rahmân Sûresi'ne, Kur'ân'ı öğreten Rahmân ismiyle başlandı ve celâl, ikrâm sâhibi Allah'ın isminin çok mübarek olduğu belirtilerek sûre noktalandı.

Bu Sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; dünya tarihinde en büyük, en kalıcı inkılâbı insanlığın huzur, güven ve ebedî mutluluğu için yapan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

VÂKIÂ SÛRESİ

el-Hasan, İkrime, Câbir ve Atâ'a göre : Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (R.A.) ile Katade'ye göre : 82. âyeti müstesnâ tamamı Mekke'de inmiştir. Kelbî'ye göre : 39 ve 40. âyetleri, Resûlüllah (A.S.) Medine'ye sefer yaparken yolda inmiştir ve 81, 82. âyetleri ise, Resûlüllah (A.S.) Mekke'ye giderken yolda inmiştir. Geriye kalanının tamamı Mekke'de inmiştir. (1)

Âyet sayısı	:	96	
Kelime »	:	398	
Harf »	:	1703	(2)

Sûreyle ilgili hadîsler :

«Kim her gece Vâkıâ Sûresi'ni okursa, ona ebediyen fakirlik ulaşıp dokunmaz.» (3)

«Vâkıâ Sûresi, zenginlik sûresidir.» Yani zengin olmaya vesîle kılınan bir sûredir. «Onu hem okuyun, hem de çocuklarınıza öğretiniz.» (4)

«Kadınlarınıza Vâkıâ Sûresi'ni öğretiniz. Çünkü bu sûre zenginliğe vesîle olan sûredir.» (5)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kıyâmet olayı meydana geleceği zaman yerkürenin müthiş sarsılacağı, dağların tuzbuz haline gelip dağılacağı konu ediliyor.

2— Hesab gününde insanların genel anlamda üç sınıfa ayrılacağı haber veriliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 17/194- Tefsîr-i Fethü'l-Kadîr/Şevkanî : 5/146
(2) Tefsîrü Garâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisâbûrî : 24/97
(3) Ebû Ya'lâ - İbn Murdeveyh - Beyhakî : İbn Mes'ud (R.A.)den
(4) İbn Asâkir : İbn Abbas (R.A.)dan
(5) Deylemî : Enes (R.A.)den

3— Öncekilerle sonrakilerin hesap alanında biraraya toplanacağı gün çok duyarlı ve düşündürücü bir anlatımla işleniyor.

4— Yüce Yaratan'ın varlığına delâlet eden deliller sıralanıyor.

5— Öldükten sonra dirilme, mahşer alanına sevk edilme ve hesaba çekilmeyle ilgili delil ve belgelere yer veriliyor.

6— Bütün bu fizikötesi ve gaybe dayalı haberlerin hak olduğu belirtiliyor.

7— Hakk'ı yalanlayan sapıkların azarlanıp kınanacağına dikkatler çekiliyor.

Sûrenin önemi :

İlim adamları diyor ki : «Kim öncekilerle sonrakilerin; cennettekilerle cehennemliklerin; dünya ehliyle âhiret ehlinin haberlerini öğrenmek istiyorsa, Vâkıâ Sûresi'ni okusun.»

Ashab-ı Kirâm'dan İbn Mes'ud (R.A.) hasta yatıyordu. Üçüncü Halîfe Hz. Osman (R.A.) onu sormaya geldi ve aralarında şu konuşma geçti :

— Şikâyetin nedir?

— Günahlarım.

— Canın ne istiyor?

— Rabbımın rahmetini.

— Bir tabip çağırtayım mı?

— Beni hastalandıran odur.

— Sana yardım yapılması için emir vereyim mi?

— Hayır, onu hayatımda benden esirgedin. Şimdi ise ölmek üzere bulunduğum bir sırada vermek istiyorsun, neye yarar?

— İyi ama, senden sonra kız çocuğuna kalır.

— Ölümümden sonra kızlarımın sıkıntı çekeceğini mi sanıyorsun? Şüphen olmasın ki, onlara her akşam «Vâkıâ Sûresi»ni okumalarını tavsiye ettim. Çünkü bu hususta Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu : **«Kim her gece Vâkıâ Sûresi'ni okursa, ona ebediyen fakirlik ulaşıp dokunmaz.»** (1)

(1) İbn Abdilberr/et-Temhîd'de rivâyet etmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُۙ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌۢ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌۙ ﴿٣﴾
اِذَا رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجًّاۙ ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّاۙ ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَٓاءً
مُنْبَثًّاۙ ﴿٦﴾ وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةًۜ ﴿٧﴾ فَاَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِۙ مَٓا اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِۜ ﴿٨﴾
وَاَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِۙ مَٓا اَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِۜ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَۚ ﴿١٠﴾
اُو۬لٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُونَۚ ﴿١١﴾ ف۪ي جَنَّاتِ النَّع۪يمِ ﴿١٢﴾

M E Â L İ :

1-2— Kıyâmet olayı meydana gelince, -ki onun meydana gelmesini (İnkâr edecek) yalancı (bir nefis) bulunmaz-.

3— (Bu büyük olay kimini) alçaltır, (kimini) yükseltir.

4— Yer sarsıldıkça sarsıldığı,

5-6— Dağlar tuz-buz olup parçalandığı, toz halinde dağıldığı zaman,

7— Sizler üç sınıfa ayrılmış bulunacaksınız.

8— Meymenetliler, ne mutludur meymenetliler!

9— Şeametliler, ne bedbahttır şeâmetliler!

10— İyilikte öne geçenler, (mükâfatta da) öne geçenlerdir!

11— İşte (Allah'a) yakın olanlar bunlardır.

12— Bunlar Nîmet (veya Naîm) Cennetlerindedirler.

İLGİLİ HADİSLER

«Mi'rac Gecesi dünya semasına yükseldiğimde bir adam ile karşılaştık. Sağında ve solunda birer karartı bulunuyordu; sağına bakınca gülüyor, soluna bakınca ağlıyordu. Beni görünce: «İyi-yararlı peygambere, sâlih evlâda merhaba!» dedi. O'nun kim olduğunu Melek Cebrâil'e sordum. Cevap verdi: «Adem Peygamber'dir. Sağında ve solunda bulunan karartı onun zürriyetinin mayasıdır. Sağındakiler cennetliktir, solundakiler cehennemliklerdir..» (1)

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, ashabına şöyle sordu:

— Kıyâmet günü Allah'ın gölgesine doğru öne geçenler kimlerdir bilir misiniz?

Ashab-ı Kirâm:

— Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler.

Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu:

— Onlar o kimselerdir ki, hakları verilince kabul ederler; kendilerinden bir şey istenilince bolca verirler; insanlar hakkında bir karar verince, kendi nefisleri hakkında verdikleri karar ve hüküm gibi hüküm verirler.» (2)

Resûlüllah (A.S.) buyurdu:

«Öne geçenler kimlerdir bilir misiniz?» Ashab-ı Kirâm: «Allah ve Peygamberi daha iyi bilir» diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu: «Kendilerine hak verilince kabul edenler; kendilerinden bir şey istenildiği zaman verenler ve kendi nefislerinden yana hükmettikleri gibi, insanlardan yana da hükmedenlerdir.» (3)

---

(1) Buharî/salât: 1, enbiyâ: 5- Müslim/imân: 263- Ahmed: 5/143
(2) Müsned-i Ahmed: 6/67, 69
(3) Müsned-i Ahmed: 6/67, 69

KIYÂMET OLAYI VE SONUÇLARI

(إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ١ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ٢) **«Kıyâmet olayı meydana gelince -ki onun meydana gelmesini (inkâr edecek) yalancı (bir nefis) bulunmaz-..»**

Kur'ân'da Âhiret hayatının Dünya hayatiyle anlam kazandığı; dünyasız bir âhiretin hikmetsiz ve anlamsız kalacağı; âhiretsiz de bir dünyanın anlam ve hikmet taşımıyacağı çok çeşitli anlatımlarla belirtilir ve böylece ikinci hayatın önemine ağırlık verilerek o, imânın şartlarından biri olarak tanıtılır.

«Kıyâmet», terim olarak, mevcut düzenin bozulması, yeni bir düzenin kurulup ölenlerin dirilip kalkması demektir. Cenâb-ı Hakk'ın ezelî plânında buna yer verildiğinden, günü gelince gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Bunun aksi düşünülemez. Çünkü O'nun çizdiği plân, koyduğu kanunlar değişmez.

O bakımdan Kıyâmet'e, «vâkıâ» denilmiştir. Vukuu, yani meydana gelmesi muhakkaktır. Zira Cenâb-ı Hakk'a göre, meydana gelmesi kesin olan bir olay, gelmiş kabul edilir ve ona göre bir anlatım kullanılır.

Kıyâmet olayı meydana gelip ölüler dirilince, artık hiçbir nefis, onu yalan sayamaz. İnkârcıların düne kadar inanmadıkları o müthiş olayı ayan-beyân görmeleri, hepsini şaşkına çevirecek, artık yalanlamanın hiçbir anlam ifade etmiyeceğini anlayacaklar. İkinci âyette bilhassa buna değinilmektedir.

KIYÂMET OLAYI KİMİNİ ALÇALTIR, KİMİNİ DE YÜKSELTİR

(خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ٣) **«(Bu büyük olay kimini) alçaltır, (kimini) yükseltir.»**

Dünya'da Hakk'a baş eğmeyip O'nun buyruklarına iltifat etmiyenler; ikinci hayatı red ve inkâr edenler, o gün alçaltılıp aşağıların aşağısı edilirler. Dünya hayatına getirilmesinin hikmetini bilip Hakk'ı kabul ederek kulluğunun gereğini yerine getirenler ise, yükseltilip, O çok muktedir hükümdarın yanında doğruluk makamına yerleştirilirler.

Bunun sebebi açıktır :

Dünya, Âhiret'e hazırlık yeri ve dönemidir. İnsanoğlu ancak dünyada hayatın anlam ve hikmetini; yüce yaratanının varlığını ve kemal sıfatlarını

öğrenebilir ve böylece ikinci hayat için yaratıldığını idrâk ederek ömür sermayesini ona göre değerlendirir.

İşte kendini böyle bir çizgiye getiren bahtiyarlar, dünyada köle ve esir olarak yaşasalar bile, âhiret hayatında azîz ve şerefli insanlar olarak yüksek makamlara erişirler; ebediyet bahçelerinde ilâhî cemaldan tecelli eden güzelliklerin hazzını yudum yudum tadarlar. Aksine bir inanç ve tutum ise, insanı hılkatın amacından uzaklaştırıp İblîs'in tuzağına düşürür ve esîr eder. Bunun neticesi alçalma, hakarete uğrama ve ilâhî cemalın tecelli ve güzelliklerinden mahrum kalmaktır.

KIYÂMET SAFHALARINDAN İKİSİ

(إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا) «Yer sarsıldıkça sarsıldığı; dağlar tuz-buz olup parçalandığı, toz halinde dağıldığı zaman.»

İlgili âyetlerle, kıyâmet olayı meydana geldiğinde, yerkürede daha çok ürpertici iki korkunç olayın gerçekleşeceği haber verilmektedir: a) Yeryüzü sarsıldıkça sarsılacak, mevcut düzeni alt-üst olup ayrı bir görüntü arzedecektir. b) Dağlar yerinden ayrılacak ve kısa bir süre içinde tuz-buz olup toz haline gelecektir.

Böylesine korkunç bir günün artık akşam ve sabahı olmayacaktır. Çünkü güneş sistemi de yörüngesinden çıkıp parçalanacak; yeryüzünde canlı diye bir şey kalmayacak. Sonra başka bir sistem ve düzen kurulacak ve artık sun'i zaman ortadan kalkacak; o sistem ve düzende âhiret âlemi ve mahşer alanı başka bir düzenleme ile hep aydınlık olacaktır.

Bu ikinci hayatın eşiğine adım atıp içeri giren insanlar genel anlamda üç sınıfa ayrılacak:

1— Meymenetliler,

2— Meş'emetliler,

3— İleri geçenler.

Birinci sınıf, Arş'ın sağ tarafında yer alan yümünlü, uğurlu, bereketli inananlardır ki, bunların amel defterleri sağ ellerine verilir.

İkinci sınıf, Arş'ın sol tarafında yer alan, yümünsüz, uğursuz, feyizsiz insanlardır. Kendilerinde marifet ve bereket yoktur. Dünya'da hayatının dizginini nefis ve İblîs'in eline vermek suretiyle hikmete aykırı bir ömür yaşamışlardır. O bakımdan amel defterleri sol ellerine verilir.

Üçüncü sınıf, öne geçip Azîz ve Celîl olan Allah'ın izzet huzurunda, doğruluk makamında yer alan bahtiyarlardır. Bunlar, Allah'ın has konuklarıdır; bunlar, peygamberler, sıddîklar ve şehîdlerdir. Bir yoruma göre, dünyada sırat-ı müstakîm üzere olup ilâhî nîmete mazhar kılınmışlarla beraber olan mü'minler de bunlara dahildir.

Bunun gibi, birincilere «sağ kol», ikincilere «sol kol» da denilebilir. Çünkü birinciler, Adem (A.S.)ın sağ tarafından, ikinciler sol tarafından alınmıştır.

Üçüncüler ise, Adem'in sağ tarafından alınanların en seçkinleridir ki, Kur'ân onları «sâbikun» sözüyle övmekte; iyilik ve sevapta, marifet ve fazîlette öne geçenler olarak tanımlamaktadır.

Bu manayı dikkate alanlar, «öne geçenler»in dört kişi olduğunu belirtmişlerdir: Musa Peygamberin (A.S.) ümmetinden Hızakl veya Hezekiel'dır. İsa Peygamberin (A.S.) ümmetinden Habîb en-Neccar'dır. Üçüncü ve dördüncüsü ise, Muhammed (A.S.)ın ümmetinden Ebû Bekir (R.A.) ile Ömer (R.A.)dır.

Birinci yorum, siyak ve sibaka daha uygun gelmektedir. Allah daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet olayının mutlaka meydana geleceği haber verildikten sonra iki önemli safhası konu edildi. Kıyâmet gününde insanların üç kısma ayrılacağı üzerinde durularak, yümünlü, feyizli ve bereketli bir hayat düzeni kurmamızın lüzumu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ebedî saadet yurdu olan Cennet'e lâyık görülen mü'minlere orada hazırlanan göz ve gönül açıcı nîmetler sıralanıyor ve ölmeden önce o nîmetlere lâyık olma düzeyine gelmemiz emrediliyor.

ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلٖينَ ﴿١٣﴾ وَقَلٖيلٌ
مِنَ الْاٰخِرٖينَ ﴿١٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُتَّكِؤٖينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلٖينَ ﴿١٦﴾
يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِاَكْوَابٍ وَاَبَارٖيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعٖينٍ
﴿١٨﴾ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَ
لَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عٖينٌ ﴿٢٢﴾ كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ
﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فٖيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثٖيمًا ﴿٢٥﴾
اِلَّا قٖيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

M E Â L İ :

13-14— Öncekilerden büyük bir cemaattir, sonrakilerden az bir topluluktur.

15— İşlenmiş motifli tahtlar üzerindedirler.

16—- Yaslanıp karşılıklı otururlar.

17— Çevrelerinde sonsuzluğa erişmiş çocuklar,

18— Kaynaktan (doldurup getirdikleri) küpler, ibrikler ve kadehlerle dönüp dolaşırlar.

19— Ondan ne başları ağrır, ne de başdönmesi ve bitkinlik meydana gelir.

20— Ve bir de seçip beğenecekleri meyvalar;

21— Canlarının çektiği cinsten kuş eti;

22— Ve iri kara gözlü eşler ki,

23— Sedefinde saklı inciler misâli..

24— (Bütün bunlar) işlediklerinin karşılığı..

25— Orada boş-anlamsız söz işitmezler;

26— Ancak «selâm!. selâm!.» sözünü işitirler.

İLGİLİ HADÎSLER

Câbir b. Abdillah (R.A.) diyor ki:

«İzâ vakaâ sûresi indiğinde «Öncekilerden büyük bir cemaattir; sonrakilerden az bir topluluktur» meâlindeki âyet okununca, Hz. Ömer (R.A.) üzüldü ve: «Ya Resûlellah! Öncekilerden büyük bir topluluk, sonrakilerden az bir topluluk öyle mi?» diye sordu. Aradan az bir süre geçtikten sonra aynı sûrenin 39 ve 40. âyetleri inerek «Bunlar öncekilerden büyük bir cemaattir, sonrakilerden de büyük bir cemaattir» müjde anlamında bilgi verilerek açıklama yapıldı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Hz. Ömer'e seslenerek: «Ya Ömer! Gel de Allah'ın indirdiği âyetleri işit» buyurdu ve inen 39 ve 40. âyetleri okuduktan sonra şöyle dedi: «Haberiniz olsun ki, Adem'den bana kadar gelip geçen (mü'minler) büyük bir topluluktur; benim ümmetim de büyük bir topluluktur. (Lâ ilâhe illa'llahu vahdehu lâ şerîke leh) ile şehadette bulunan deve çobanlarından iki önemli cemaatten yardım görmedikçe üçte birimizi tamamlıyamayız.» (1)

«Ümmetimin misâli, yağmura benzer; öncesi mi hayırlıdır, sonu mu hayırlıdır bilinmez.» (2)

«Ümmetimden bir tâife hak üzere olup üstünlük sağlayarak devam edecek; onları rüsvay etmek isteyenler ve onlara muhalefet edenler kıyâmete kadar onlara zarar veremiyecektir.» (3)

«Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, kıyâmet günü sizden öyle bir cemaat ba'solunacak (kabirlerinden kaldırılacak) ki, onlar (çoklukta) gecenin karanlığını andırırlar da yeri bir baştan bir başa kaplarlar. Melekler ise (o gün) şöyle derler: «Muhammed'le (A.S.) gelenler, diğer peygamberlerle gelenlerden daha çoktur.»(4)

---

(1) Hâfız İbn Asâkir : Câbir (R.A.)den

(2) Tirmizî/edeb : 91

(3) Buharî/i'tisam : 10- Müslim/imân : 247, imâret : 170, 173- Ebû Dâvud/fiten : 1- Tirmizî/fiten : 27, 51- İbn Mâce/mukaddeme : 1- Ahmed : 5/34, 269, 279

(4) Taberânî : Ebû Mâlik'den

ÜMMETLERDEN DOSDOĞRU İMÂN EDENLERİN OLUŞTURACAĞI TOPLULUK

(ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلِينَ وَقَلِيلٌ مِنَ الْاٰخِرِينَ) **«Öncekilerden büyük bir cemaattir; sonrakilerden az bir topluluktur.»**

Kur'ân-ı Kerîm, imân nîmetine erişip cemaat olmaya lâyık görülenleri, iki gruba ayırmaktadır : Önceki ümmetlerden çok kalabalık bir cemaat, gelip geçen peygamberlerdir. Sonrakilerden az bir cemaat ise, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ve O'nun ümmetinden olan ilim adamlarıdır. Zira bu ümmetin gerçek âlimleri, İsrâiloğulları'na gönderilen peygamberlerin derecelerine yakın bir derecededirler.

Bu yorum daha çok müfessir Fahruddin er-Râzî'ye aittir.

Diğer bir yorum ise, şöyledir :

Öncekilerden büyük bir cemaat, İslâm'a ilk giren «muhacir» ve «ansar»dır. Sonrakilerden az bir cemaat ise, İslâm'a girdikleri halde hicret etmeyip kendi yurtlarında kalan mü'minlerdir.

Veya tek kanaldan rivâyet edilen hadîste ifâdesini bulduğu gibi, 39 ve 40. âyetler bunu açıklığa kavuşturmaktadır.

Bunlardan başka bir yorum daha söz konusudur. O da şudur :

Öncekilerden çok cemaat, Ashab-ı Kirâm'dır. Sonrakilerden az bir cemaat, Ashab-ı Kirâm'ı görüp imân eden tabiîn'dir. Allah daha iyisini bilir.

ÖNE GEÇEN BAHTİYARLAR İÇİN HAZIRLANAN SONSUZ NÎMETLER

14-26. âyetlerde, öne geçen bahtiyarların Cennet'te erişecekleri sayısız nîmetlerden yedi tanesi açıklanarak gerçek azizliğin, yüksek makamın Cennet'te olgun mü'minlere hazırlanan süslü tahtlar olduğu bildirilmektedir. Şöyle ki :

1— İşlenmiş süslü, motifli tahtlar.

Öyle ki, bunlar, kudret eliyle hazırlanıp Sani'-i Hakiki'nin fırçasıyla tezyîn edilmiştir. Böylece o tahtlar üzerinde tatlı sohbetler, karşılıklı ilgi ve iltifatlar, ayrı bir huzur ve mutluluğa vesîle olur.

2— Sonsuzluğa ermiş taze, nazik ve saygılı hizmetçi çocuklar.

Bunlar en nefis meşrubatla dolu kadehlerle dönüp dolaşırlar. Şüphesiz ki, bu manzara daha farklı bir neşe kaynağı oluşturur ve meclise renk katar.

Ancak bu taze hizmetçi çocuklar kimlerdir? İlim adamları ve müfessirlerimiz, bu hususta iki ayrı yorumda bulunmuşlardır:

a) Ergen olmadan ölen mü'minlerin çocuklarıdır.

b) Hurî misâli, Cennet'te sırf hizmet için yaratılan ayrı varlıklardır.

3— Cennet içkileri ne baş ağrısı yapar, ne de baş dönmesi ve halsizlik doğurur. İçkilerin hepsi de ilâhî tecellilerin letafetini yansıtır ve o bakımdan bütünüyle şifâ ve rahmet taşır.

4— Seçilip beğenilecek her çeşit meyva mevcuttur.

Cennet ebedî mutluluk yurdudur. Meyveleri de sayısız ve süreklidir. O bakımdan oradaki şartları, bizim bilemiyeceğimiz birtakım özellikler arzetmekte ve tarifi mümkün olmayan nefaset ve güzellikler taşımaktadır.

5— Orada iştihâ edilen her çeşit kuş eti vardır.

Şüphesiz Cennet'in kuşları da dünyadakilerden çok farklıdırlar. Oranın ebediyet zerkeden hava ve suyuyla beslenirler. Etlerinin posası yoktur. O bakımdan son derece nefis ve lezzetlidir. Buna değinen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle haber vermiştir: **«Şüphesiz ki adam, Cennet meyvalarından birini koparınca, bir diğeri anında onun yerinde oluşup çıkar.» (1) «Cennet kuşu, melez deve gibi, Cennet ağaçlarından otlar (yeyip dolaşır).» (2)**

6— Sedefinde saklı inci misâli hûriler mevcuttur.

Bunlar da Allah'ın Cemal ve Latîf sıfatlarının tecellileriyle vücut bulan eşlerdir. Üstün güzelliği, çarpıcı zerafeti, çekici büyükçe göze sâhipliği ve tarîfi mümkün olmayan şekil ve endamı yansıttığı için kendilerine «Hûrü'l-Iyn» denilmiştir.»

7— Dünyada iken mü'minlerin gayr-i meşru nesnelere karşı nefislerini frenlemelerine mukabil sonu gelmiyen daha başka nîmetler de hazırlanmıştır. Öyle ki, boş ve anlamsız söz söylemezler. Hiçbirinde hırs, kıskançlık, açgözlülük, kin ve ihtiras yoktur. Bu gibi duygulardan arınmışlardır. Birbirlerine «selâm» vererek iltifatta bulunurlar ve böylece devamlı sûrette Cenâb-ı Hakk'ın selâmet tecellisine mazhar olurlar.

---

(1) Taberânî : Sevbân (R.A.) den
(2) Müsned-i Ahmed : 3/221

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cennet'e lâyık düzeye gelen mü'minlere orada hazırlanan sayısız nîmetlerden bir kısmı açıklandı ve ibâdete teşvîk edici anlamda müjdeler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, meymenetli mü'minleri beklemekte olan sonsuz nîmet ve iltifatlardan birkısmı daha açıklanıyor. Meş'emetli olan suçlu günahkârlar, inkârcı sapıklar için hazırlanan sonsuz azaplardan bir bölümü haber verilerek, gereken uyarılar yapılıyor.

——oOo——

وَاَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا اَصْحَابُ الْيَمِينِ
﴿٢٧﴾ فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَمْدُودٍ ﴿٣٠﴾
وَمَاءٍ مَسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ
وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ اِنَّا اَنْشَأْنَاهُنَّ اِنْشَاءً ﴿٣٥﴾
فَجَعَلْنَاهُنَّ اَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا اَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِاَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ
مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِنَ الْاٰخِرِينَ ﴿٤٠﴾ وَاَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا اَصْحَابُ
الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَا بَارِدٍ
وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ
عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ اَوَ اٰبَاؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ اِنَّ
الْاَوَّلِينَ وَالْاٰخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ اِلٰى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّٓالُّونَ الْمُكَذِّبُونَۙ ﴿٥١﴾ لَاٰكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍۙ ﴿٥٢﴾
فَمَالِؤُ۫نَ مِنْهَا الْبُطُونَۚ ﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِۚ ﴿٥٤﴾
فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِۜ ﴿٥٥﴾ هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِۜ ﴿٥٦﴾

M E Â L İ :

27— Meymenetliler, ne mutludur meymenetliler!.

28— Dikensiz kiraz,

29— Salkım salkım muzlar,

30— Yaygın uzun gölgeler,

31— Devamlı akan sular,

32-33— Eksilmeyen, sonu gelmeyen, alıkonmayan birçok meyvalar arasında;

34— Yüksek döşekler üstündedirler.

35— Şüphesiz biz onları (Cennet'teki Hurîleri) yepyeni bir yaratılışla yaratıp meydana getirdik.

36-37-38— Onları hep bâkire, meymenetli olan eşlerine karşı sevgi dolu ve hepsini yaşıt kıldık.

39-40— Bunlar öncekilerden bir büyük cemaattir, sonrakilerden de büyük bir cemaat.

41— Şeametliler, ne bedbahttır şeametliler!

42— Çok kızgın ateşte ve kaynar su içindedirler.

43— Ve kara-boğucu bir dumandan meydana gelen gölgededirler.

44— O ne serindir, ne de okşayıcı ve rahatlatıcıdır.

45— Şüphesiz onlar bundan önce refah içinde,

46— Büyük günah üzerinde ısrar edip dururlardı.

47— Ve derlerdi ki : «Sahi biz öldükten, toprak ve (ufalmış) kemik haline geldikten sonra gerçekten tekrar diriltilip kaldırılacak mıyız?

48— Önce gelip geçen babalarımız da mı?...»

49-50— De ki : «Öncekiler de, sonrakiler de mutlaka belli bir günün belirlenmiş vaktinde elbette biraraya toplanacaklar..

51— Sonra siz, ey şaşkın sapıklar, (hakkı) yalan sayanlar!

52— Şüpheniz olmasın ki, Zakkum ağacından yiyeceksiniz.

53— Karınlarınızı onunla dolduracaksınız.

54— Üzerine de kaynar su içeceksiniz.

55— Hem de susamış develer gibi içeceksiniz.

56— Hesap ve cezâ gününde onların konacakları (sofra) işte budur!

İLGİLİ HADÎSLER

«Bedevîlerden bir adam, Resûlüllah'a (A.S.) gelerek dedi ki :

— Ya Resûlellah! Allah Kur'ân'da, Cennet ehline eziyet veren bir ağacı anmaktadır.

Peygamber (A.S.) ona :

— O hangi ağaçtır? diye sorunca, bedevî :

— Sidr (arap kirazı)dır, diye cevap verdi.

Bunun üzerine Peygamber (A.S.) Efendimiz ona : «Dikensiz kiraz buyurmuyor mu? Allah onun dikenlerini giderip her dikenin yerinde bir meyva bitirir. Meyvası yarılıp içinden yetmiş iki çeşit gıda çıkar da hiçbirinin rengi diğerine benzemez» buyurdu. (1)

«Şüphesiz ki Cennet'te öyle ağaçlar var ki, süvari kimse onlardan birinin gölgesinde yüz yıl yürür de bir ucundan diğer ucuna ulaşamaz. İsterseniz, «Uzunca yaygın gölgeler» (meâlindeki) âyeti okuyunuz.» (2)

«Doğrusu Cennet'te hiçbir ağaç yoktur ki, sapı (gövdesi) altından olmasın.» (3)

(1) Hafız Ebû Bekir : İbn Âmir (R.A.)dan- İbn Kesîr : 4/288

(2) Buharî/bed'i halk : 8, tefsîr : 56, rikak : 51- Müslim/cennet : 6, 8- Tirmizî/cennet : 1- tefsîr : 56- İbn Mâce/zühd : 39- Dâremî/rikak : 114- Ahmed : 2/257, 404, 418-3/110

(3) Tirmizî : Ebû Hüreyre (R.A.)den (Hadisün garibün)

Hz. Câbir (R.A.) anlatıyor:

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile birlikte öğle namazını kılıyorduk. Bir ara öne doğru elini uzattı, sonra geri çekti. Namazı kıldırıp tamamlayınca, Ubey b. Kâb (R.A.) dedi ki: «Ya Resûlellah! Daha önce yapmadığın bir hareketi bugün namazda yaptın.»

Peygamber (A.S.) ona şöyle buyurdu:

«Doğrusu Cennet ve ondaki gül ve çiçekler, pırıl pırıl renkler bana arz olundu. Elimi uzatıp ondan bir salkım üzüm koparmak istedim, derken aramıza bir engel girdi. Eğer onu size getirebilseydim, gökle yer arasındakiler ondan yiyecek olsalardı yine de bir şey eksilmezdi.» (1)

Yaşlı bir kadın, Peygamber (A.S.) Efendimiz'e geldi şöyle dedi:

— Ya Resûlellah! Allah'a duâ edin de beni Cennet'e koysun.

Bunun üzerine Peygamber (A.S.) ona:

— «A falânın anası! Doğrusu o ki, yaşlı kimseler Cennet'e girmez» buyurdu. Kadın üzüldü ve gözleri yaşlı bir halde ayrılıp gitmek isterken, Peygamber (A.S.) ona şu haberi vermemizi emretti: «Kendisi o yaşlı haliyle Cennet'e girmez. Zira Allah Kur'ân'da «Biz onları yepyeni bir yaratılışla meydana getiririz, onları hep bakire kılarız» buyuruyor.» (2)

«Cennet'e ilk giren zümre, bedir gecesindeki ayın sureti üzeredir. Onlardan sonra girenler parlaklık bakımından gökteki en parlak yıldızdan daha parlak surettedirler. Orada idrar ve dışkı yapmazlar; tükürüp sümkürmezler. Tarakları altındandır. Terleri misk gibi, güzel kokulu tütsüleri ise ud'dur. Eşleri büyükçe gözlü hûrilerdir. Huyları, bir tek kişinin huyu üzeredir. Boyları, gökteki ataları Adem'in sureti üzere olup altmış zira' (yaklaşık 40 m) dir.» (3)

«Cennetlikler, Cennet'e 33 yaşında, kılsız, başı kabak, sürmeli olarak girerler.» (4)

---

(1) Ahmed : 3/352- Buharî/vasâyâ : 25- Ebû Dâvud/edeb : 1- Tirmizî/birr : 69- Dâremî/muk.: 10

(2) Müsned-i Abd b. Humeyd : el-Hasan'dan - İbn Kesir : 4/291

(3) Tirmizî/cennet : 8, 12- Dâremî/rikak : 104- Ahmed : 2/295, 343 - 5/232, 240, 243

(4) Buharî/bed'-i halk : 8, enbiyâ : 1- Müslim/cennet : 15, 17- Tirmizî/cennet : 7- İbn Mâce/zühd : 39- Ahmed : 2/232, 253, 316

ASHAB-I YEMÎN (MEYMENETLİLER)

(وَاَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا اَصْحَابُ الْيَمِينِ ...) **«Meymenetliler, ne mutludur meymenetliler!.»**

Kur'ân'da «ashab-ı yemîn» terkibi kullanılmaktadır. Bunu «sağcılar» diye tercüme etmek hatalı olur. Zira bu terkibin delâlet ettiği mâna hayli kapsamlıdır. Onları kısaca şöyle belirtebiliriz:

a) Kıyâmet gününde amel defterleri sağ taraflarından verilenler,

b) Amel defterleri sağ ellerine verilenler,

c) Meymenetli, uğurlu, feyizli ve bereketli olanlar,

d) Yeminlerine sadık ve bağlı kalanlar,

e) Verdikleri sözü yerine getirenler.

İslâm'da genellikle «yemîn» kavramı, hakkı, doğruyu, saadeti ifade eder. And mânasına da, sağ el ile sadakatten müsteâr olarak alınmıştır.

«Ashab-ı şimal» ise, bunun tam tersine bir terkiptir.

HAKKI, DOĞRUYU TEMSİL EDENLERE VERİLECEK SEKİZ NÎMET

(فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ...) **«Dikensiz kiraz, salkım salkım muzlar..»**

Cenâb-ı Hak, dünyada imân temeli üzere sâlih amellerde bulunan meymenetli, feyizli mü'minlere Cennet'te hazırladığı sekiz ayrı nîmeti müjdelemektedir. Şöyle ki:

1— Dikensiz, nefis kokulu ve tadı çok güzel kiraz,

2— Salkım salkım muz,

3— Yaygın uzun gölgelikler,

4— Devamlı akan nefis sular,

5— Eksilmeyen, sonu gelmeyen, alıkonmayan sayısız meyvalar,

6— Yüksekçe dinlendirici döşekler,

7— Cennet'te mü'minlere has yaratılan hûriler,

8— Hûrilerin ve diğer eşlerin hep saygı ve neşe saçan bakışları..

Açıklama:

Sayısı belirsiz meyvalardan genel anlamda söz edildiği halde, kiraz ve muzdan özellikle bahsedilmesi, bu iki meyvanın o âlemde de önemini ve yararını yansıtmaya yönelik bir işâret taşımakta ve Kur'ân'da bu metod birçok yerde uygulanmaktadır.

«Yaygın uzun gölge» sözü ise, devam edip inkıtaâ uğramayan gölgeyi yansıtan bir anlatım tarzıdır. Cennet'te gece olmadığı, hep ilâhî cemal sıfatının tecellisiyle aydınlandığı için, hareketli, uzayıp kısalan gölge düşünülemez. Zira o düzendeki dengeleme çok değişiktir. O bakımdan oradaki gölgeler, bizim dünyadaki gölgelerden çok farklıdır. Tatlı bir görünüm arzeder ve Cennet'in dekoresine ayrı bir güzellik katar.

Ayrıca cennet'teki kadınların hepsi gençleşip yaşıt durumda olurlar ve bakirelikleri hep sürüp gider.

ASHAB-I ŞİMAL (ŞEAMETLİLER) KİMLERDİR?

(... وَاَصْحَابُ الشِّمَالِ مَٓا اَصْحَابُ الشِّمَالِ) **«Şeametliler, ne bedbahttır o şeametliler!.»**

Burada geçen «şimâl», «yemîn»in karşıtıdır. Amel defteri sol taraflarından verilen kaypak ruhlu, uğursuz, yalancı, mutsuz kimseler demektir.

Cehennem'de uğratılacakları birçok azap ve işkenceden sadece ikisi açıklanarak genel anlamda bir ölçü veriliyor:

1— Çok çılgın ateşte ve ısı derecesi yüksek su içindedirler.

2— Simsiyah boğucu bir duman içinde bulunurlar.

Gerek su, gerekse duman, cehennemliklerin ne susuzluğunu giderir, ne de onları rahatlatır. Devamlı rahatsız edip tedirginliğe uğratır.

Kur'ân, 42-44. âyetlerle Cehennem ateşi hakkında kısa bir bilgi ve ipucu veriyor: İçindeki yakıttan siyah boğucu bir duman çıkmaktadır. Bu, «yakıtı insan ve taş olan ateşten korkun» meâlindeki âyetle birleşince, asıl maksad ortaya çıkıyor. Yakıt olarak kullanılan taşın, yanarken siyah boğucu duman çıkarması, onun taş kömürüne benzer bir yakıt olduğu izlenimini veriyor. Bununla beraber mahiyetini bilmemiz söz konusu değildir.

ŞEAMETLİLERİN DÜNYADAKİ İNANÇ VE TUTUMLARI

a) Meşru sınırlardan uzak, refah içinde dönüp dolaşırlar ve tek umutları bu düzeydeki hayatlarının devamını sağlamaktır. Âhiret'e ya inanmaz-

lar, ya da umut bağlamazlar; nasiplerinin tamamını dünyada almak isterler.

b) Nîmeti günah ve isyan düzeyinde kullanıp bunu ısrarla sürdürürler.

c) Öldükten sonra dirilmeye inanmazlar veya bu konuda devamlı şüphe içindedirler. O yüzden hem Allah'tan korkmazlar, hem de bir sorumluluk duymazlar. 44-47. âyetlerle bu hususlar haber verilerek inkârcı sapıklar uyarılıyor.

Şüphesiz ki, temelinde Allah'a ve Âhiret'e imân bulunmayan bir refah, sahibini azdırıp saptırır.

ZAKKUM AĞACI SAPIKLARIN SOFRASIDIR

(ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ لَآكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ...) **«Sonra siz, ey şaşkın sapıklar, (hakkı) yalan sayanlar! Şüpheniz olmasın ki, zakkum ağacından yiyeceksiniz..»**

Cenâb-ı Hak, amel defterleri sol yanlarından verilecek uğursuz bedbahtların dünyada işledikleri günah ve yaptıkları yalanlamalarını açıkladıktan sonra, onların inanç ve amellerine uygun verilecek cehennem azabının iki önemli safhasını haber vermektedir:

1— Zakkum ağacından yiyip karınlarını onunla dolduracaklar,

2— Üzerine de kaynar su içecekler.

Zakkum ağacı, sıcak iklimde yetişir. Zehirlidir; bundan dolayı ona «ağı ağacı» da denir. Yapılan incelemelere göre, zakkumun her yanı zehirlidir; çiçekleri, dalları, yaprakları ağza götürülmemelidir. Ancak tababette bu ağacın zehirli ve diğer maddelerinden yararlanılmaktadır.

Zakkum ağacı, Kur'ân'da üç yerde anılır. Saffat ve Duhân sûrelerinde de açıkladığımız gibi, Cehennem ateşinin içinde ağacın yetişmesi bize garip gelebilir; oradaki ortamı, şartları ve kanunları bilmediğimiz için hayli düşünürüz. Buzların içinde canlı yaşar mı? Sorusu, kutupların keşfiyle açıklığa kavuşmuştur. Tuzlu suda bitki yetişir mi? Sorusu ise, denizlerin dipleri keşfedilince cevap bulmuştur. Cehennem'deki zakkum ağacı daha çok acı ve ıstırap vericidir. Başka yiyecek bulamıyanlar, ister istemez bu ağaçtan bir şeyler yiyip açlıklarını gidermeye çalışırlar. Üzerine de kaynar su içerek midelerini iyice ifsad ederler. (1)

(1) Bilgi için bak : Saffât Sûresi : 62, Duhân Sûresi : 43. âyetlerin tefsîri

İşte dünyada ilâhî nîmetlerden yararlanırken, O'na kullukta bulunmayıp nankörlük eden sapıklara Âhiret'de böylesine zehirli bir sofra hazırlanmıştır.

Âyetin anlatımından sağlıkla ilgili iki hususa işâret edildiğini anlıyoruz :

a) Zehirli bitkileri tesbit edip onlardan yememek,

b) Yemekten sonra fazla sıcak meşrubat içmemek.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, meymenetli mü'minlere hazırlanan sonsuz nîmetler müjdelendi ve onların aksine bir yol tutan meş'emetliler için hazırlanan ebedî azaptan birkaç safha anlatılarak gereken uyarılar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın insanlardan yana hazırlayıp istifade edilir düzeye getirdiği ve her birinin O'nun mutlak surette kudretinin damgasını taşıdığı on kadar nîmete dikkat çekiliyor ve yönlendirici, düşündürücü, aynı zamanda aklı kamçılayıcı bilgiler veriliyor.

——oOo——

نَحْنُ
خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾
أَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ
وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ
فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ
﴿٦٢﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ
﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ

﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ اَفَرَاَيْتُمُ الْمَٓاءَ الَّذ۪ي تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَاَنْتُمْ
اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَٓاءُ جَعَلْنَاهُ اُجَاجًا
فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ اَفَرَاَيْتُمُ النَّارَ الَّت۪ي تُورُونَ ﴿٧١﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ
شَجَرَتَهَٓا اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِؤُنَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا
لِلْمُقْو۪ينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظ۪يمِ ﴿٧٤﴾

M E Â L İ :

57— Biz, sizi yarattık; hâlâ (bu gerçeği) tasdîk etmiyecek misiniz?

58-59— Gördünüz mü o akıttığınız meniyi? Siz mi onu yaratıyorsunuz, yoksa biz mi yaratıyoruz?

60— Aranızda ölüm olayını (ve süresini) biz takdîr ettik.

61— Sizi (yok edip yerinize) benzerlerinizi getirmemize ve sizi bilemiyeceğiniz (şekil ve vasıfta) yaratıp ortaya çıkarmamıza karşı önümüze geçilecek de değiliz.

62— And olsun ki, siz, ilk yaratılıp ortaya çıkarılışınızı biliyorsunuzdur. Artık düşünüp ibret almaz mısınız?

63— Söyleseniz a, o ektiklerinizi,

64— Siz mi onları bitirip yeşertiyorsunuz, yoksa biz mi bitirip yeşertiyoruz?

65— İstesek onu çer-çöp yapardık da siz de şaşırıp kalırdınız..

66-67— Ve «doğrusu borç altına girdik, hattâ büsbütün mahrûm kaldık» (dersiniz).

68— İçtiğiniz suya ne dersiniz?

69— Onu siz mi buluttan indirdiniz, yoksa biz mi indirenleriz?

70— Dileseydik onu acı yapardık. Artık şükretmez misiniz?

71— Ya yaktığınız ateşe ne dersiniz?

72— Onun ağacını siz mi yaratıp meydana getirdiniz, yoksa biz mi yaratıp meydana getirenleriz?

73— Biz, onu bir öğüt ve ibret ve hem de boş arazide yolculuk yapanlar (gezip dolaşanlar, rahat ve temiz hava almak isteyenler) için bir fayda kıldık.

74— O halde sen, O Büyük Rabbın'ın adını tesbîh ve tenzîh et.

İLGİLİ HADÎSLER

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz su içerken şöyle duâ ederdi:

«Hamd olsun O Allah'a ki, bize içimi kolay tatlı bir su içirdi de günahlarımız sebebiyle onu tuzlu, acı kılmadı.» (1)

«Şüphesiz ki sizin bu ateşiniz, Cehennem ateşinin yetmişte biri (nisbetinde sıcak ve yakıcı tesirli)dir. İki defa denize vurularak (sokularak bugünkü duruma getirilmiştir). Eğer öyle olmasaydı Allah onda hiçbiriniz için bir yarar meydana getirmezdi.» (2)

«Sizin şu ateşinizle Cehennem ateşinin misali nedir, bilir misiniz? And olsun ki cehennem ateşi sizin şu ateşinizden yetmiş kat daha karadır.» (3)

YARATMAK ALLAH'A MAHSUSTUR

(نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ) «Biz sizi yarattık; halâ (bu gerçeği) tasdîk etmiyecek misiniz?»

Yapısı aynı olan her hücre bir hayat birimidir. Her hücrenin başlıbaşına bir hayatı vardır. İlim adamları kimyevî tahliller neticesi hücreyi yapan maddeleri tesbit etmiş bulunuyor ve o maddeleri belli nisbette biraraya getirmek suretiyle hücreyi oluşturabiliyor; ama ona canlılık vasfı veremiyorlar. İşte bu noktada beşer kudreti kesilip kalmakta; ilâhî kudret bütün üstünlüğüyle kendini hissettirmektedir. Öyle ki, ilâhî kudretten kaynaklanan hılkat kanunu bir maddeye yönelince onda hayat başlıyor.

---

(1) İbn Ebî Hâtim : Ebû Cafer (R.A.)den

(2) Müsned-i Ahmed : 2/244, 312, 478- Buharî/bed'-i halk : 10- Tirmizî/cehennem : 7- İbn Mâce/zühd : 38- Dâremî/rikak : 120

(3) Taberâni - İbn Kesîr : 4/297

Aynı zamanda hücre, sözü edilen kanunun harika eserlerinden biridir; mensup oldukları canlının bütün özelliklerini taşımaktadır. O kadar ki, insan hücreleri insanın ve bağlı bulunduğu türün özelliklerini, maymun hücreleri de kendi türünün özelliklerini ve huylarını taşır. Maymuna ait hücre, insan yapısını; insana ait hücre maymun yapısını meydana getirmez.

Cinsiyeti tayin eden hücrelerin birleşmesiyle meydana gelen birimde, doğacak yeni canlının maddî ve mânevî bütün özellikleri gizlidir. Bu da yüce yaratanın ilminin ve kudretinin eşsizliğini, üstünlüğünü gösterir.

İlgili 57. âyetle hılkatın bu mâna ve inceliğine işâret edilmekte ve cümlede yer alan «halk» kökünden türetilen «halaknâ» fiilinin, keşif ve icad anlamında olmadığı, yoktan var kılıp hayat alanına getirme mânasını taşıdığı anlaşılmaktadır.

MENİNİN OLUŞMASINI SAĞLAYAN MEKANİZMA

(أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ءَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ) **«Gördünüz mü o akıttığınız meniyi? Siz mi onu yaratıyorsunuz, yoksa biz mi yaratıyoruz?»**

«Meni» denilen sıvının bir damlasında binlerce, hattâ milyonlarca hücre (sperma) bulunmaktadır. Erkeğin aldığı gıdalarla vücut mekanizması harekete geçerek bu canlı yaratıklar oluşuyor ve bütünüyle ilâhî hılkat kanununa bağlı bulunuyor. Mikroskopla bile zor görülebilen «sperma», insanın bütün özelliklerini kendinde taşıyor. Onu önce baba sulbunda yaratmak münhasıran Allah'a aittir.

Kur'ân böylece biyolojik bir olayı, ilim adamlarının irfan ve idrâkine bırakarak konu üzerinde iyice düşünmelerini ilhâm etmektedir.

ÖLÜM OLAYININ TAKDİRİ

(نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ) **«Aranızda ölüm olayını (ve süresini) biz takdîr ettik...... önümüze geçilecek de değiliz.»**

Ölüm, ikinci hayata geçiş kapısıdır. O bakımdan ölüm büsbütün yok olup bir daha dönmemesiye, kalkmamasıya silinme demek değildir. Mutlaka ebedî yaşamanın sırrı ve habercisidir. Ölüm, dar ve sıkıntılı bir evden, çok geniş ve o nisbette ferah bir eve taşınmaktır. Ölüm, eskiyen bedenin atılması ve ruhun yeni, aynı zamanda kalıcı bir bedene bürünmesi demektir.

Ölüm olmasaydı, hem dünya insanlara dar gelirdi, hem de Âhiret ha-

yatına ve oradaki düzene intıbak sağlanamazdı. Zira o düzendeki hayat sonsuzdur. Şartları çok değişiktir. O bakımdan beden yapımız ve organlarımız oradaki şartlara uygun vasıfta yaratılmamıştır. Bütünüyle dünyadaki hayat şartlarına göre organize ve takdîr edilmiştir.

Aynı zamanda ölüm olayı, özellikle ebedî hayatın önemini ve değerini tanıtan ve aşılayan en kuvvetli müessirlerden biridir.

İşte bu belirttiklerimiz, ilâhî kanunlardır. O'nun kanunlarının ve koyduğu plân ve proğramın değişmesi söz konusu değildir. 60. âyette bilhassa bu esasa değinilmektedir.

BENZERLERİMİZİN YARATILMASI

(عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ ف۪ي مَا لَا تَعْلَمُونَ) **«Sizi (yok edip yerinize) benzerlerinizi getirmemize ve sizi bilmiyeceğiniz (şekil ve vasıfta) yaratıp ortaya çıkarmamıza karşı önümüze geçilecek de değiliz.»**

Bir ırmak veya akarda akıp giden su, aslında atom zerrelerinin biraraya gelmesiyle oluşup kesintisiz gibi görünür. Gerçekte ise, birbirinin benzeri zerrelerin zincirleme olarak yekdiğerini izlemesidir. İnsanlar da öyle; nesiller birbirini izlemekte, ölenlerin yeri boş kalmamaktadır. Yani benzerler birbirini takip ederek belirlenen vakte kadar akıp gitmeye devam edecektir.

Bu düzeni takdîr edip yaratan Cenâb-ı Hakk'ın düzenlemesi ne kadar kusursuz ve mükemmeldir!

BİLEMİYECEĞİMİZ ŞEKİL VE VASIFTA YENİDEN YARATILACAĞIZ

Âhiret Âlemi henüz meydana gelmediği, yani mevcut düzenin bozulup yeni ve kalıcı düzen kurulmadığı için, o hayata adım atacak olan insanların beden yapıları çok farklı olacak; fizyonomide bir başkalaşma olmayacak; hücre yapısı da çok farklı olacağı gibi sindirim sistemi de bizim şimdikinden ayrı olup, dışarı atılacak posa ve benzeri şey vücut bulmayacaktır. Bunun gibi tükürük, balgam ve benzeri ifrazat da görülmeyecek; yenilen yiyecek maddelerinin posası sadece hafif buharlaşma ve az bir terleme şeklinde ifraz edilecektir.

Şüphesiz bu vasıfta ve özellikte bir canlı olmadığı için, âhirette gerçekleşecek bu başkalaşmayı ancak imân doğrultusunda kabul ediyoruz. Çünkü bizi böyle yaratıp vücuda getiren O Yüksek Kudret, öyle de yaratabilir. Bunda hiç şüphemiz yoktur.

Dünyada câri olan biyolojik ve fizyolojik kanunları bildiğimiz için bizde hiç bir şüphe doğmuyor; âhirette meydana gelecek farklı biyolojik kanunları bilmediğimiz için onu inkâr veya reddetmemiz gerekmemektedir. Zira her şeyi bilip tesbit etmemiz mümkün değildir. 61. âyetle bu inceliğe değinilerek ilâhî kudretin mutlak anlamda nâfiz bulunduğunu iyice düşünmemizin gereğine işâret edilmektedir.

TOPRAĞA ATILAN TOHUMU YEŞERTEN KUDRET

(أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ءَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ) «Söyleseniz a, o ektiklerinizi, siz mi onları bitirip yeşertiyorsunuz, yoksa biz mi bitirip yeşertiyoruz?»

Önce bitkilerin tohumuna dikkatle bakalım: Tohumu meyvaya bağlayan göbekbağının izi olarak bir göbek ve yumurtacığın kapısının kalıntısı olan ve kapcık denen çok küçük bir delik bulunur.

Tohumdaki özün önemli kısmı embriyondur. Embriyonda bir kök taslağı ve bunun devamı olan bir sap taslağı bulunur.

Tohum bu özelliğiyle canlı bir uyuşukluk içinde çimlenmek için elverişli zamanın ve ortamın gelmesini bekler. Böylece Cenâb-ı Hak, hılkat kanununu küçücük çekirdeğin embriyonuna yerleştirmiştir. Koca bir ağacın en küçük modelini embriyonda çizip hazırlamıştır.

Câri olan bu ilâhî kanuna iltifat etmeyip bir bitki veya kocaman bir ağaç yetiştirmek için insanoğlu bir tohumu yoktan var kılıp meydana getirebilir mi? Tohumu oluşturan maddeleri biraraya getirmek mümkün, ama ondaki yarı ölü uyuşuk canlılığı, nasıl verebiliriz? Bu mümkün müdür? Şüphesiz bu uyuşuk canlılık sadece tohumda değil, aynı zamanda bitkilerin köklerinde ve taşıdıkları sporlarda da mevcuttur.

İşte 63. âyetle O Yüce Kudret'in tohumdaki tecellisine işâretle, bunları kimin hazırlayıp yetiştirdiği, sorulmakta ve böylece insanoğlunun aklı harekete geçirilmek, düşünce ufku genişletilmek istenmektedir.

İÇTİĞİMİZ SU KUDRET HARİKASIDIR

(... أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ) «İçtiğiniz suya ne dersiniz? Onu siz mi buluttan indirdiniz, yoksa biz mi indirenleriz?»

Belli oranda oksijenle hidrojen bileşiği olan suyun (H_2O) buharlaşıp

bulutlaşması ve yağmur halinde inmesi, bütün canlıların hayatının devamını sağlayan önemli unsurlardan biridir.

Bu fiziksel ve kimyasal olaylar kendiliğinden değil, ilâhî denge ve düzen kanunlarıyla plânlanmıştır. 68. âyetle bu noktaya dikkatlerimiz çekilerek, sözü edilen olayların biteviye gitmesinden, Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ve birliğinin, kudretinin mutlak anlamda hükümranlığını anlamamızı ilham etmektedir. Ayrıca buharlaşmanın suyu arındıran bir ilâhı filitre olduğuna işâretle, dünyanın su ihtiyacını karşılayan denizlerin tuzlu, acı suyunun aynı bileşilerle buharlaşmasına imkân vermeyen câri bir kanunun süregeldiğine atıf yapılmaktadır: **«Dileseydik onu acı yapardık. Artık şükretmez misiniz?»**

YAKTIĞIMIZ ATEŞ VE HAM MADDESİ

(... أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ) **«Ya yaktığınız ateşe ne dersiniz? Onun ağacını siz mi yaratıp meydana getirdiniz, yoksa biz mi yaratıp meydana getirenleriz.»**

Ateşin, diğer bir anlatımla «ısı»nın önemli ham maddesi ağaçtır. Taş kömürünün de menşei yine ağaçtır. Buna «fosil kömür» veya «maden kömürü» denir. Bitkilerin kömüre dönüşmesi, «karbonizasyon» diye adlandırılır.

Gerek ağacın, gerekse kömürün yanması için bir de oksijene ihtiyaç vardır.

Görüldüğü gibi, yanan ağacın asıl maddesi ve bu maddenin, oksijenin varlığıyla yanmaya elverişli duruma gelmesi, Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu değişmez kanunlardan biridir. 72 ve 73. âyetlerle hem bizi ısıtan ateşe, hem de onun ham maddelerinden biri olan ağaca atıf yapılarak ilâhî sanatın yüceliği, eşsizliği anlatılıyor.

İlgili 57-73. âyetlerle on kadar çok önemli ilâhî lûtuf ve rahmet eseri olan nîmetler sıralandıktan; hepsinin de Allah'ın koyduğu kanunlarla insanlıktan yana birtakım faydalar sağladığına işâret edildikten sonra; böylesine geniş bir lûtuf ve ihsan karşısında O çok büyük Rabbımızı tesbîh ve tenzîh etmemiz gerekmiyor mu? İşte 74. âyetle bu kadirbilirlik tavsîye edilmekte ve her nîmeti O'nun yüksek kudretine çevirmemiz emredilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Allah'ın insanlardan yana hazırlayıp istifade edilme düzeyine getirdiği on kadar nîmet ve lûtfu konu edildi ve böylece yaratılanla yaratan arasında mânevî irtibatın devam edilmesinin birçok yararlar getireceğine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, insan hayatını en iyi şekilde düzene sokma kanun ve kurallarını; hüküm ve tavsiyelerini kendinde taşıyan Kur'ân'ın birkaç özelliği üzerinde duruluyor ve Onun küçümsenecek hiçbir yanının bulunmadığına işâretle, inkârcılarla şüpheciler uyarılıyor.

——oOo——

فَلَا أُقْسِمُ
بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾
إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾ تَنْزِيلٌ
مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ أَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ
رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾

M E Â L İ :

75-76— Hayır, (bu nîmetleri inkâr edemezsiniz!) Parça parça inen Kur'ân'ın (iniş) mevkilerine (veya yıldızların yörüngelerine) yemin ederim ki, eğer bilirseniz bu cidden büyük bir yemindir.

77— Şüphesiz bu, çok yüce, çok değerli Kur'ân'dır.

78— Saklı, korunmuş bir kitaptadır.

79— O'na ancak arınıp temizlenmiş olanlar dokunabilir.

80— Âlemlerin Rabbı'ndan indirilmedir.

81— Siz, bu sözü mü küçümseyip değersiz görüyorsunuz?

82— Siz, rızkınızı (şükürle karşılıyacağınız yerde) yalan saymanıza çeviriyor (onunla nankörlük yapıyor)sunuz.

İLGİLİ HADÎSLER

Ashab-ı Kirâm'dan İbn Ömer (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, İslâm düşmanları maksatlı olarak Kur'ân'a dokunurlar endişesiyle, düşman ülkesine seyahat edilirken mü'minlerin beraberlerinde Mushaf götürmemelerini emretti.» (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in Amr b. Hazm'e hitaben yazdığı mektupta şu cümle de yer almıştır : Kur'ân'a ancak temiz, pâk olan kimse dokunabilir.» (2)

Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Hudeybiye'de bize sabah namazını kıldırdı. Geceleyin yağmur yağdığı için yer biraz ıslak bulunuyordu. Namazı bitirince yüzünü arkasında namaz kılan cemaate çevirip şöyle buyurdu : «Rabbımızın ne buyurduğunu biliyor musunuz?» Onlar da : «Allah ve Peygamberi daha iyi bilir» diye cevap verdiler. Efendimiz buyurdu ki : «Kullarımdan sabahleyin uykudan kalkanların bir kısmı bana imân ederken bir şeyi de inkâr etti. «Biz, Allah'ın fazl-ü keremiyle yağmurlandık» diyen kimse, bana imân etti, yıldızların yağmur yağdırmasını ise inkâr etti. «Bizi şu ve şu akan yıldız yağmurladı» diyen kimse ise, beni inkâr edip yıldıza (onun yağmur yağdıracağına) inanmıştır.» (3)

YILDIZLARIN YÖRÜNGELERİNE YEMİN EDİLMESİ

(فَلَآ اُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ...) «Hayır, (bu nîmetleri inkâr edemezsiniz!) Parça parça inen Kur'ân'ın (iniş) mevkilerine (veya yıldızların yörüngelerine) yemin ederim ki..»

«Nücûm», «necm»in çoğuludur. Bu isim iki ayrı manaya delâlet eder. Birincisi, yıldızlara, ikincisi Kur'an'a..

(1) el-Câmiu Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 17/225- İbn Kesîr : 4/298
(2) » » » » » » »
(3) Tenvîrü'l-Havâlik' Şerhün Alâ Muvattai Mâlik : 1/198

Birinci manayla, Cenâb-ı Hak yıldızların yörüngelerinin önemine, bağlı bulundukları fiziksel kanunlara işâretle yemin ediyor. İkinci mânayla ise, 23 yıla yakın bir süre içinde parça parça indirilen Kur'ân âyetlerinin ve sûrelerinin yerlerine yemin ederek bunun önemini ve Mushaftaki tertibin bütünüyle ilâhî belirleme üzerine yapıldığını haber veriyor. Sonra da, eğer insanlar bilip anlarlarsa bu yeminin pek büyük bir anlam taşıdığına dikkatleri çekiyor.

Böylece âyetin siyak ve sibakından, parça parça indirilen Kur'ân âyetlerinin bir bütünlük içinde hem Levh-i Mahfuz'da tesbit edilip korunduğu; hem de Mushafta biraraya getirilip insan sözünden uzak tutularak muhafaza edildiği anlaşılıyor.

Sonuç olarak, şu tablo karşımıza çıkıyor : Kur'ân her âyet ve kelimesiyle Allah sözüdür. Onda sihir, büyu, uydurma söz ve insan kafasının mahsulü olan bir cümle yoktur ve olamaz da.. O nedenle Kur'ân, «kerîm»dir, yani her bakımdan saygıdeğer olup övülmeğe lâyıktır; aynı zamanda Hz. Muhammed'in (A.S.) en büyük mu'cizesidir. Gerçek mü'minlerin yanında son derece hürmeti hâiz olup, ancak tertemiz olan kimselerin ona dokunabileceği bir kutsallık arzetmektedir. O her beyânıyla kalplere şifâ, gönüllere rahmet, ruhlara gıda, vicdanlara cilâdır. En güzel ve en uygun ahlâkı yansıtır; işlerin çözümünü en âdil şekilde gerçekleştirir.

KUR'ÂN, KİTAB-I MEKNUN'DADIR

(... فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ) **«Saklı korunmuş bir kitaptadır..»**

Cenâb-ı Hak, indirdiği kitabın kutsallığını ve korunmuşluğunu belirtirken, Onun «Kitab-ı Meknûn»da korunduğuna değinmektedir. Bu terkip üzerinde hayli durulmuş ve birtakım yorumlar yaplımıştır. Onları şöyle özetliyebiliriz :

1— Cenâb-ı Hakk'ın yanında korunmuştur.

2— Her türlü bâtıldan, boş ve anlamsız sözden uzak tutulup muhafaza edilmiştir.

3— Onun aslı, kaynağı, gökte saklıdır.

4— Bütünü «Levh-i Mahfuz»da korunmaktadır ve ancak oradan alınıp parça parça indirilmiştir.

5— Tevrat ve İncil'de anılmıştır.

6— Elimizdeki mushaflarda titizlikle korunmuştur ve korunmaktadır.

.R'ÂN'A ANCAK ARINIP TEMİZLENENLER DOKUNABİLİR

(لَا يَمَسُّهُٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَۜ ...) **«Ona ancak arınıp temizlenmiş olanlar dokunabilir..»**

Sözü edilen «mess» yani dokunma kavramıyla, elle veya diğer bir azayla dokunmak mı, yoksa mânevî bir temas mı kasdedilmektedir? Ayrıca «muttahharûn» sıfatıyla kimler murad edilmektedir? Bu hususta da birtakım farklı yorumlar, tesbitler ve ictihatlar söz konusudur. Şöyle ki :

1— Hz. Enes (R.A.) ile Tabiîn'den Saîd b. Cübeyr'e göre : Bu kitaba ancak günahlardan arı, duru olan tertemiz melekler dokunabilir. Öyle ki, Levh-i Mahfuz'da saklı tutulan ve sonra ayrı bir tecelliyle Dünya Seması'na indirilen Kur'ân'a cinler, şeytanlar, kâhinler ve büyücüler değil, ancak tertemiz melekler dokunmuştur ve dokunmaktadırlar.

2— Ebû Âliye ile İbn Zeyd'e göre : Günahlardan tertemiz olan melekler ve peygamberler dokunabilir.

3— Kelbî'ye göre : Ona, o çok şerefli kâtip melekler dokunabilir.

Bu üç yorumdan şunu anlıyoruz : Âyette geçen «mess» den maksat, elle veya bir organla dokunma değil, indirmedir; yani Kur'ân'ı ancak melekler indirmiştir.

4— Kur'ân'a, «Levh-i Mahfuz»da saklı bulunan o yüce kitaba ancak melekler dokunabilir. Bu yoruma göre : «Kitab-ı Meknûn»dan maksat, «Levh-i Mahfuz»dur.

5— Elimizdeki Mushafa ancak tertemiz olan kimseler dokunabilir. Bu yorumla, «Kitab-ı Meknûn»dan maksat, Mushafta toplanan Allah Kelâmı'dır. Nitekim Hz. Ömer, henüz İslâm'a girmeden önce, kız kardeşinden Kur'ân yazılı sahifeleri isteyip eline alarak bakmayı teklîf edince, kız kardeşi ona : «Hayır, buna ancak tertemiz olanlar dokunabilir» demiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer boy abdesti alıp İslâm'a girmiş ve öylece Kur'ân âyetleri yazılı sahifeye elini dokundurmuştur.

6— Katade'ye göre : Kur'ân'a ancak abdestsizlik ve cünüplükten temizlenen mü'minler dokunabilir.

7— Kelbî'ye göre : Küfür ve şirkten kurtulup temizlenenler dokunabilir.

8— Rebi' b. Enes'e göre : Günahlardan arınanlar ancak dokunabilir.

9— Kur'ân'ın sevabına ancak mü'minler erişebilir.

10— Kaadı Ebû Bekir b. Arabî'ye göre : Şer'ân temiz sayılanlar dokunabilir.

FIKHÎ YÖNÜ

Abdestsiz bir halde Mushafa dokunma konusunda ilim adamları ve müctehid imamların tesbit ve ictihadları farklıdır :

a) Hz. Ali, İbn Mes'ud, Sa'd b. Ebî Vakkas, Saîd b. Zeyd, Atâ', Zührî ve Nahaî'ye göre : Abdestsiz bir halde Mushafa dokunmak câiz değildir. Cumhur da bu görüşü ve ictihadı benimsemiştir. İmam Şâfiî'nin de ictihadı bu doğrultudadır.

b) İbn Abbas ve Şa'bî'ye göre : Câizdir. İmam Mâlik'in de ictihadı bu anlam ve hükümdedir. Bir rivâyete göre, İmam Ebû Hanîfe'nin de ictihadı bu anlamdadır. İkinci bir rivâyete göre, İmam Ebû Hanîfe'nin, «Mushafın yazılı olmayan kenar kısımlarına abdestsiz bir vaziyette dokunmakta bir sakınca yoktur» dediği şeklinde bir tesbit yapılmıştır.

c) Bu konuda, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in Amr b. Hazme yazdığı mektupta «Kur'ân'a ancak tâhir (temiz) olan kimse dokunabilir» meâlindeki hadîs delillerin en kuvvetlisi olarak bilinmektedir.

d) Yapılan başka bir rivâyette, İmam Mâlik'in, abdestsiz kimsenin Mushafa dokunmasını sakıncalı gördüğü belirtilmiştir.

Abdurrahmân el-Cezîrî'nin tesbitine göre : İmam Mâlik, abdestsiz bir halde Kur'ân'a veya Onun bir sûre veya âyetine dokunabilmek için birtakım şartlar ön görmüştür :

1— Kur'ân'ın Arapça'dan başka bir dil ile yazılmış olması,

2— Dirhem ve dînar (para) üzerine yazılmış bulunması,

3— Mushafı korumak için eline almış olması,

4— Bir kılıfla örtülü bulunması,

5— Abdestsiz olarak taşıyan kimsenin ya öğretici, ya da öğrenci olması, (İsterse bu durumda öğretici veya öğrenci ayhali olsun, yine dokunabilir). (1)

Bu şartlardan herhangi birinin gerçekleşmesi halinde, İmam'a göre,

(1) Geniş bilgi için bak : el-Fıkhu Alâ'l-Mezâhibi'l-Arbaa : 1/47, 48

Kur'ân'a abdestsiz bir halde dokunmakta ve onu okumakta bir sakınca yoktur.

e) Bu konuda Hanbelî'lerle Hanefîlerin ictihad ve yorumları birbirine çok yakındır.

f) İmam Şâfiî de, bazı hallerde Kur'ân'a abdestsiz dokunmanın câiz olduğunu belirterek onları şöyle sıralamıştır :

1— Korumak maksadıyla alınıp taşınırsa,

2— Dirhem veya dînar (para) üzerinde yazılı olursa,

3— Kur'ân âyetlerinden bir kısmının ilim kitaplarında yazılı bulunması halinde, o kitapları alıp okumak veya öğretmek durumu ortaya çıkarsa,

4— Tefsîr kitaplarında, meâl veya tefsîrde kullanılan kelimeler, Kur'ân kelimelerinden fazla olursa,

5— Elbise üzerine yazılı bulunursa,

6— Öğrenmek maksadıyla ele alınırsa, o takdirde Kur'ân'a ve âyetlerine abdestsiz olarak elle dokunmakta bir sakınca yoktur. (1)

g) Dâvud ez-Zâhirî'ye göre : Abdestli olsun olmasın Müslümanın ve kâfirin Mushafa el dokundurmasında bir sakınca yoktur. Ancak kâfirin onu taşıması câiz değildir.

Dâvud bu konuda, Resûlüllah'ın (A.S.) Rum Kayser'ine, içinde âyet yazılı bulunan mektup yazmasını delil kabul etmektedir.

KUR'ÂN, ÂLEMLERİ YARATIP TERBİYE EDEN ALLAH'TAN İNDİRİLMİŞTİR

(تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ) **«Âlemlerin Rabbından indirilmedir.»**

Kâinatta görüp bildiğimiz, inanıp kabul ettiğimiz her şeyi Cenâb-ı Hak, belli bir plân ve kanuna göre yaratıp tekâmül basamaklarında terbiye ede ede var kılmakta ve öylece her şeyi asıl amacına yöneltmektedir. Göklerle yer bile altı uzun devirde yaratılmıştır ve böylece uzun bir tekâmül dönemi geçirdikten sonra bugünkü denge ve düzenini almıştır. Öyle ki, Cenâb-ı Hak her işini bilgi ve hikmetle; her yarattığını terbiye ve tekâmül ettirmekle yürütmektedir. Onun işinde ve terbiyesinde bir kusur söz konusu

(1) Bilgi için bak : el-Fıkhu Alâ'l-Mezâhibi'l-Arbaa : 1/48, 49

değildir ve olamaz. Ancak Rab sıfatıyla terbiye edip kemâie erdirmesinin anlamı şudur : Her türün hılkat özelliği onun mayasına enjekte edilmiş ve öylece türden türe geçişe imkân verilmemiştir.

İşte «Kur'ân âlemlerin Rabbı Allah'tan indirilmedir» şeklindeki anlatım bu incelikleri yansıtmakta ve Rab sıfatının çok geniş ve kapsamlı bir kavram olduğuna işâret etmektedir.

Gerçek bu olunca, Kur'ân'ı veya Cenâb-ı Hak'ın ortaya koyduğu herhangi bir eseri küçümsemek veya değerini takdîr etmemek kişiyi küfre ve nankörlüğe sürükler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın birkısım özellikleri üzerinde durularak, aydınlatıcı ve düşündürücü bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ölüm anındaki bir safha konu ediliyor ve sonra da insanların iki kısma ayrılacakları üzerinde durularak, her kısım için hazırlanan mükâfat veya mücazata dikkat çekiliyor ve böylece insanların ölmeden önce Hakk'a dönmelerinde sayısız faydaların bulunduğuna işâret ediliyor.

فَلَوْلَٓا اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَۙ ﴿٨٣﴾ وَاَنْتُمْ حِينَئِذٍ
تَنْظُرُونَۙ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَٓا
اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَۙ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾
فَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَۙ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَاَمَّٓا
اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِۙ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾
وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّٓالِّينَۙ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍۙ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ
جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِۚ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

M E Â L İ :

83— Can boğaza gelip dayandığında,

84— Siz de bakıp dururken,

85— Biz ona sizden daha yakınızdır, ama siz göremezsiniz.

86-87— Eğer siz hesap ve cezâ görmeyecekseniz, haydi iddianızda doğrular iseniz o (çıkmak üzere olan) canı geri çevirin!.

88-89— Fakat o (ölmek üzere olan kimse Allah'a) yakınlık sağlayanlardan ise, rahatlık, huzur, neş'e ve Nîmet Cenneti onundur.

90-91— Ve eğer meymenetlilerden ise, meymenetlilerden sana selâm olsun!

92-94— Eğer o (hakkı) yalanlayan sapık şaşkınlardan ise, ona da kaynar sudan bir konukluk ve Cehennem'e yaslanmak vardır.

95— Şüphesiz ki bu, kesin bilgi derecesinde bir gerçektir.

96— O halde O çok büyük Rabbın'ın ismini tesbîh ve tenzîh et..

İLGİLİ HADÎSLER

Ümmü Hâni' (R.A.), Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den sordu :

— Ya Resûlellah! Öldüğümüz zaman ziyaretleşip birbirimizi görebilir miyiz?

Efendimiz ona şu cevabı verdi :

— Ruh bir kuş olur da ağaca asılır (veya tutunur). Tâ ki kıyâmet günü olunca her ruh kendine ait bedene (gelip) girer.» (1)

«Mü'minin ruhu Cennet ağacına asılan (tutunan) bir kuş olur da, Allah ölüleri diriltip kaldıracağı gün onu kendine ait bedenine döndürür.» (2)

«Kim Allah'a kavuşmayı sevip arzularsa, Allah da ona kavuşmayı sever. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz.» (3)

Ukbe b. Âmir el Cühenî (R.A.) diyor ki :

«Sebbih bismi Rabbike'l-Azîm» âyeti inince, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bize : «Bunu rükû'a vardığınızda söyleyin»; «Sebbih isme Rabbike'l-A'lâ» âyeti inince, «Bunu da secdenizde söyleyin» buyurdu.» (4)

«Kim, (Sübhanellahi'l-Azîm ve bi-hamdihi) derse, Cennet'te onun için bir hurma ağacı dikilir.» (5)

«İki kelime vardır ki dile hafîf, terazide ağır gelir ve Rahmân (olan Allah) yanında sevimlidir : (Sübhane'llahi ve bi-hamdihi, Sübhane'llahi'l-Azîm)» (6)

CAN BOĞAZA GELİNCE

(فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ ...) «Can boğaza gelip dayandığında, siz de bakıp dururken..»

İnsanın çevresinde birçok görevli melek bulunduğu gibi, ölüm anında

(1) Müsned-i Ahmed : 6/425

(2) Nesâî/cenâiz : 117- İbn Mâce/zühd : 32- Ahmed : 3/455, 456, 460

(3) Müslim/zikir : 14-18- Tirmizî/cenâiz : 67, zühd : 6- Nesâî/cenâiz : 10- Dâremî/rikak : 43- Taberânî/cenâiz : 51- Ahmed : 2/313-3/107-4/259-5/316-6/44

(4) Tirmizî/Nesâî

(5) Tirmizî/daavat : 59- İbn Mâce/edeb : 56

(6) Buharî/eymân : 19, daavat : 66, tevhîd : 58, Müslim/daavat : 31- Tirmizî/daavat : 59- İbn Mâce/edeb : 56- Ahmed : 2/232

«ruh» denilen emâneti geri alıp götürecek melekler vardır. Nitekim En'âm Sûresi 61,62. âyetlerde bu husus şöyle açıklanmaktadır: **«Kulları üzerinde kudret ve saltanatıyla hep O üstündür. Size «hafeze» (işlediklerinizi yazıp koruyan melekler) gönderir; sizden birinize ölüm geldiğinde, elçilerimiz onun canını alırlar ve onlar (görevlerinde) bir eksiklik yapmazlar. Sonra da canları alınarak Hak olan Mevlâ'larına (yegâne sâhiplerine) döndürülürler. Haberiniz olsun ki, hüküm O'nundur ve O, hesap görenlerin en çabuğudur.»**

Evet, ecel gelip can boğaza dayanınca artık onu geri çevirmek mümkün değildir. O anda Cenâb-ı Hakk'ın ölmek üzere olana yakınlığına gelince: Bu, meleklerin görev için orada hazır bulunmalarıyla yorumlanır.

83-87. âyetlerle, insan hayatı noktalanırken son durum tasvîr edilerek, insanoğlunun istese de, istemese de dönüşünün Allah'a olacağı haber verilmektedir.

ÖLMEK ÜZERE OLAN İNSANLAR ÜÇ SINIFA AYRILIR

1— Mukarribîn derecesinde olanlar,

2— Meymenetliler, yani amel defterleri sağ taraflarından verilecek olanlar,

3— Hakk'ı yalanlayan inkârcı sapıklar.

Birinci sınıf derecesinde olanlar, farzları ve sünnetleri yerine getirip haram ve mekrûhları terk edenler ve bazı mubahlara iltifat etmiyenlerdir.

Bunların mükâfatı: Rahatlık, huzur, neşe dolu nîmet cennetleridir.

Nitekim ünlü müfessir Kâb el-Kurezî diyor ki: «Hiçbir insan, gideceği yerinin cennet veya cehennem olacağını bilmeden ölmez. Ruh bedeni terk edeceği sırada ölenin varacağı yer kendisine gösterilir.»

İkinci sınıf derecesinde olanların mükâfatı, ölüm anında meleklerin selâm vermesi, «Selâmet sana. Endişelenme, sen meymenetlilerdensin» demeleri olacaktır. Nitekim Fussilet Sûresi 30. âyette bu husus şöyle açıklanmaktadır: **«Şüphesiz onlar ki «Rabbımız Allah'tır» dediler, sonra da dosdoğru oldular, üzerlerine melekler iner de : «Hiç korkmayın ve üzülmeyin; va'dolunduğunuz cennet ile sevinin.....» (derler).**

Üçüncü sınıf derecesinde olanlara ise, kaynar sudan bir konukluk ve cehenneme yaslanmak vardır.

Ölmek üzere olan insanın bu üç sınıftan birine gireceği kesindir. Çünkü, sünnetullah gereği plânlanan hüküm değişmez. İslâm'ın çağrısına olumlu cevap verip hakka uyanlar mutlu; uymayanlar ise mutsuz olurlar. O sebeple 95. âyette : **«Şüphesiz ki bu, kesin bilginin en üst derecesinde bir gerçektir»** buyurulmaktadır.

HAKKA'L-YAKÎN

(إِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ) **«Şüphesiz ki bu, kesin bilgi derecesinde bir gerçektir.»**

Burada «hakka'l-yakîn» terkibi; Tekâsür Sûresi'nde ise «ayne'l-yakîn» ve «ilme'l-yakîn» terkipleri kullanılmaktadır. Böylece «yakîn» yani «kesin bilgi» üç derece halinde açıklanmaktadır : Birincisi, ilim yoluyla kesin bilgi edinmek; ikincisi gözle görmek suretiyle gerçek olduğunu kesin şekilde anlamak; üçüncüsü olayın içinde bulunup yaşamak suretiyle kesin bilgiye sahip olmak anlamına gelir.

Ölümü ve ameline göre nasıl bir karşılık göreceğini akıl ve ilim yoluyla bilmek, «ilme'l-yakîn»dir. Haber getiren melekleri görmek ve verecekleri haberi işitmek «ayne'l-yakîn»dir. Dedikleri gibi bir sonuçla karşılaşıp mutluluk veya mutsuzluğa itilmek ise, «hakka'l-yakîn»dir.

O ÇOK BÜYÜK RABBIN İSMİNİ ANMAK

(فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) **«O halde O çok büyük Rabbı'nın ismini tesbîh ve tenzîh et.»**

Her şey O Büyük Kudret Sâhibi'nin eseri; her olay O'nun plânının gereği; her eser O'nun sanatının tezahürüdür. Hiçbir şey amaçsız, plânsız ve proğramsız yaratılmamıştır. Kâinatta mutlak bir denge ve düzen hâkimdir. Her insan o denge ve düzende yerini, hizmetini, amacını bilmekle yükümlüdür. Ne olduğunu bilmeyen; nerede bulunduğunu, niçin bulunduğunu da bilmez. Nereden niçin geldiğini bilmeyen, nereye niçin gideceğini de bilmez. Hayatının ölümle noktalanmasının hikmetini bilmeyen hayatın ve ölümün hikmet ve anlamını da bilmez.

Şüphesiz ölüm bir son değil, sonsuzluğa açılan bir kapıdır. Bunu idrâk etmiyen, her an ölümden korkar ve insan olmanın hedef ve hikmetinden uzaklaşır.

O halde bütün bu hikmetleri, gerçekleri ve fizikötesi bilgileri bize en doğru ve doyurucu şekilde veren Rabbımızın ismini anıp O'nu tesbîh ve tenzîh etmemiz gerekmez mi? İşte sûrenin son âyetiyle, bu gerçeği yerine getirmemiz emrediliyor.

Burada «tesbîh»in üç mânaya delâlet ettiği söylenir:

1— Rabbımızı her türlü kötülük, haksızlık ve adâletsizlikten tenzîh etmemiz,

2— Rabbımızın adını anarak, emrine uyarak namaz kılmamız,

3— Rabbımızın ismini anmamız; özellikle secdede «Sübhane Rabbiye'l-a'lâ» söylememiz emredilmektedir.

Sûreye, kıyâmetin meydana geleceğinin kesin bir hüküm olduğu belirtilerek başlandı ve her şeyi mükemmel şekilde plânlayan Allah'ın adını anıp tesbîhte bulunmamız emredilerek sûre noktalandı.

Bundan sonraki sûreye, her şeyin Hakk'ı tesbîh ettiği konu edilerek başlanmakta ve böylece Vâkıâ Sûresi'nin sonundaki «tesbîh emri»nin hikmeti açıklanmaktadır.

Bizi bu sûrenin tefsîrine muvaffak kılan Cenâb-ı Hak'a hamd-u senâlar; Cenâb-ı Hakk'ın sözlerini bize en doğru şekilde teblîğ eden Resûlüllüh (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

İÇİNDEKİLER

(Önemli konular fihristi)

ZUHRUF SÛRESİ

DUHÂN SÛRESİ

C Â S İ Y E   S Û R E S İ

A H K Â F   S Û R E S İ

MUHAMMED SÛRESİ

FETİH SÛRESİ

HUCURAT SÛRESİ

K A F S Û R E S İ

ZÂRİYÂT SÛRESİ

TÛR SÛRESİ

NECM SÛRESİ

KAMER SÛRESİ

RAHMÂN SÛRESİ

VÂKIÂ SÛRESİ

İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

12. cild

ANADOLU YAYINLARI

ANADOLU YAYINLARI NO: 2

Genel Dağıtım

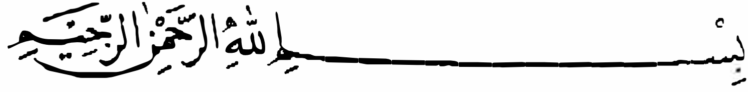

Basım Yayın Koll. Şti.

853 Sok. No: 42 Konak - İzmir
Tel: 255983

Dizgi	: Anadolu Matbaası	İZMİR
Filim	: İrfan Klişe	İZMİR
Baskı	: Alemdar Ofset 1989	İSTANBUL
Cilt	: Savaş Ciltevi	İSTANBUL

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

HADÎD SÛRESİ

25. âyette «demir»den ve ondaki faydalardan söz edildiğinden, bu mânaya gelen «hadîd» sûreye isim olmuştur.

Sûrenin tamamı Medine'de inmiştir. (1)

Âyet sayısı : 29

Kelime » : 544

Harf » : 2476 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Allah'ın sıfatlarına ve güzel isimlerine yer veriliyor. O'nun sanatının eşsizliğinin yarattıkları üzerinde tezahür ettiği bildiriliyor.

2— Muhtaçlara gıda yardımında bulunmak ve toplumun zayıflarına destek olup cömertlik elini uzatmak tahrîk ve teşvîk ediliyor.

3— Müslümanların kıyâmet gününde noksansız bir nura kavuşacakları müjdeleniyor.

4— Allah için faizsiz ödünç vermenin sevâbının çok yüksek olacağı üzerinde duruluyor.

5— Dünya hayatının bir oyun ve eğlenceden ibaret bulunduğuna dikkatler çekiliyor.

6— Âhiret hayatının önemine ve iyi amellerle o hayata hazırlanmanın lüzum ve yararlarına değiniliyor; bu hususta ilâhî murad açıklanıyor.

7— Musîbete uğrayanlar teselli ediliyor.

8— Kibir, gurur ve başkasına tepeden bakma gibi mü'mine yakışmayan huylar ve sıfatlar yeriliyor. Sonra da cimriliğin sevilmeyen bir sıfat olduğu belirtiliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 27/235

(2) Lübabu't-te'vîl : 4/226

9— Adâletle iş görmek ve her yerde, her konuda âdil olmak teşvîk ediliyor.

10— Gelip geçen ümmetlerin yıkılış ve çöküş sebepleri üzerinde durularak, o gibi tarihî olaylar üzerinde iyice düşünüp ibret ve öğüt almamızın gereğine işârette bulunuluyor.

11— Nûh (A.S.) ve İbrahim (A.S.) kıssaları birer ibretli misal olarak anılıyor.

12— Hem kendi peygamberlerine, hem de son peygamber Hz. Muhammed'e (A.S.) imân eden Kitap Ehli'nin mükâfatının kat kat olacağı bildiriliyor.

13— Peygamberliğin tahsîl ile elde edilebilecek bir meslek olmadığına atıf yapılarak aydınlatıcı bilgi veriliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢﴾ هُوَ
الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbîh ve tenzîh eder. O, çok üstün, çok güçlüdür, hikmet sâhibidir.

2— Göklerin ve yerin mülkü (tasarruf ve hükümranlığı) O'na aittir. Diriltir ve öldürür. O'nun kudreti her şeye yeter.

3— O, Evvel'dir (O'ndan önce hiçbir şey yoktur ve O'nun öncesi de yoktur). Âhir'dir (her şey O'nda son bulur, O'nun sonu ve sınırı yoktur). Zâhir'dir (sıfatlarının tezahürüyle, ilim ve kudretinin tecelli ve eserleriyle varlığı ortada açık olarak bilinmektedir). Bâtın'dır (zâtı ve mahiyeti kavranamaz, niceliği ve nasıllığı bilinemez, idrâk edilemez). O, her şeyi bilendir.

İLGİLİ HADÎS

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz yatağına uzandığı zaman şöyle duâ ederdi :

«Ey yedi göğün, büyük Arş'ın Rabbı olan Allahım! Ey bizim ve her şeyin Rabbı! Tevrat, İncil ve Furkan'ı indiren; tohum ve çekirdeği yaran Rabbım! Senden başka ilâh yoktur. Alnından (perçeminden) tutup (güttüğün)

her şeyin şerrinden sana sığınırım. Sen evvelsin, senden önce hiçbir şey yoktur. Sen âhirsin, senden sonra bir şey yoktur. Sen zâhirsin, senden üstün bir şey yoktur. Sen bâtınsın, senden öte bir şey yoktur.

Borcumuzu ödeme imkânını bize lûtfeyle ve bizi fakirlikten kurtarıp zengin eyle.» (1)

CENAB-I HAKK'I TESBÎH VE TENZÎH

(سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) **«Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbîh ve tenzîh eder. O, çok üstün, çok güçlüdür; hikmet sâhibidir.»**

Göklerde ve yerde canlı-cansız ne varsa her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ettiği açıklanmaktadır.

Canlılar, akıl sahibi olanlar ve olmayanlar diye iki kısma ayrıldığına göre, burada «tesbîh»in delâlet ettiği mâna ne olabilir?

«Sebh» maddesi, suda ve havada hızlı geçiş anlamına gelir. Bu mânayla yıldızların kendi yörüngelerinde hızlı dönüşlerine «tesbîh» denilebilir. Ayrıca atın hızlı koşarak yol alması da bu kelimeyle ifade edilir.

Terim olarak, Allah'ı her türlü noksanlıktan, beşerî sıfatlardan tenzîh etmek suretiyle, bunu ibâdet yoluyla sözlü ya da fiilî olarak izhar etmek anlamında kullanılır.

Böylece «tesbîh», sözlü, fiilî, hissî ve fikrî her türlü ibâdeti kapsamaktadır. O halde akıl sahiplerinin iki ayrı tesbîhi vardır : Biri, kulluk göreviyle ilgili olup Cenâb-ı Hakk'a yapılan ibâdettir. Diğeri, insanın yaratılışındaki ilâhî sanatın açık delâletidir.

O halde biri irâdeye bağlı, diğeri irâde dışında iki ayrı tesbîh ve tenzîh söz konusudur.

Akıl sâhibi olmayan canlıların tesbîhi, yaratıldıkları amaca yönelik hizmet vermeleri; hılkat kanuna bağlı kalarak kendi sesleriyle Hakk'ı anmalarıdır.

Cansız varlıkların tesbîhi ise, taşıdıkları atomların baş döndürücü bir hızla hareket halinde olması ve yüksek bir plân ve proğrama bağlı kalıp amaca yönelik olarak baş eğmesidir.

---

(1) Müslim/zikir : 61- Ebû Dâvud/edeb : 98- Tirmizî/daavat : 19, 67- İbn Mâce/duâ : 15- Müsned-i Ahmed : 2/381, 404, 532

Bu mânayla her şey Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh etmekte, O'nun varlığının ve birliğinin tecelli aynası olmaktadır. Zira Cenâb-ı Hak yegâne üstün ve çok güçlüdür. Kudreti sınırsızdır. Aynı zamanda yegâne hikmet sâhibidir; hikmet dışı hiç bir tecellisi söz konusu değildir.

Üstündür, zira her şey O'nun eseridir ve O'nun koyduğu kanuna baş eğmiştir. O çok güçlüdür; zira her şey O'nun tasarrufu altındadır. Hikmet sâhibidir; çünkü her şeyi belli bir plân ve proğrama göre yaratıp belirlenmiş kanunlara bağlamıştır. Böylece eşya arasında en sağlam denge ve düzeni kurmuştur. Boşuna, anlamsız yaratılan hiçbir şey yoktur.

GÖKLERİN VE YERİN MÜLKÜ O'NUNDUR

(لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُحْيٖ وَيُمٖيتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ) **«Göklerin ve yerin mülkü (tasarruf ve hükümranlığı) O'na aittir. Diriltir ve öldürür. O'nun kudreti her şeye yeter.»**

Kâinat bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın sınırsız kudretinin eseridir. O'nun kudreti hep sınırsız olduğuna göre, varlık alanına getirilen her şey o kudretin kapsamı içindedir. O halde mülk O'nundur; tasarruf hakkı münhasıran O'na aittir. Mülkünde eşi, tasarrufunda ortağı; düzeninde yardımcısı yoktur.

Diriltme, var kılıp hayat verme sadece O'nun kudretinin tezahürüdür. Öldürme kanunu da O'nun hikmetinin ayrı bir tecellisidir. O, sonradan var olmamış ki başkasına muhtaç olsun. Kendisini yaratan yok ki, onun kudreti karşısında eğilsin. Varlığı kendindendir. Zira O, «vâcibü'l-vücud»dur.

O, EVVELDİR, ÂHİRDİR, ZÂHİRDİR, BÂTINDIR

(هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ) **«O, Evvel'dir (Ondan önce hiçbir şey yoktur ve O'nun öncesi de yoktur). Âhir'dir (her şey O'nda son bulur, O'nun sonu ve sınırı yoktur.) Zâhir'dir (sıfatlarının tezahürüyle, ilim ve kudretinin tecelli ve eserleriyle varlığı ortada açık olarak bilinmektedir). Bâtın'dır (zâtı ve mahiyeti kavranamaz, niceliği ve nasıllığı bilinemez, idrâk edilemez). O, her şeyi bilendir.»**

Allah Evvel'dir :

O'nun başlangıcı yoktur; O her şeyden öncedir; önceliği bir sınırla kayıtlı değildir. Zira O vardı ve hep var olacaktır; her şey O'nun eseridir. Zira öncesi olan her şey, sonradan yaratılıp vücut bulmuş demektir. Son-

radan yaratılan her şey, mutlaka bir yaratıcıya muhtaçtır. Cenâb-ı Hak -bir sınır çizmeksizin- ezelde vardı, hiçbir şey yoktu.

Allah Âhir'dir:

O ezelde var olduğu gibi, hep var olacak, her şey fenâ bulacak; ama O'nun sonu ve sınırı olmayacaktır. Eşyayı ifnâ edip kendisi bâki kalacak ve irâdesi tecelli ettiği zaman varlık âlemini yeni bir düzenlemeyle tekrar var kılacaktır.

Allah Zâhir'dir:

Yegâne üstün O'dur ve yüceliği sonsuz ve sınırsızdır. Her şeye gâliptir. Zatıyla mahiyetiyle bilinmesi mümkün değildir. Zira gözler O'nu idrâk edemez, ama gözleri ve her şeyi O idrâk etmektedir. Ancak sıfatlarının tecelli ve tezahürleriyle varlığını hissettirir ve kudretinin damgasını eşyada gösterir. O bakımdan her şeyde O'nun varlığına delâlet eden açık âyet vardır. O bakımdan da «zâhir»dir.

Allah Bâtın'dır:

O mutlak anlamda her şeyi bilir; fakat O'nun zatı ve mahiyeti bilinmez. İnsan aklı ve düşüncesi O'nun zatını kavrayamaz. İlim ve kudreti her şeyi kapsayıp kuşatmıştır. Zatı için bir zaman ve mekân düşünülemez. Zira bu iki kavram, sonradan yaratılan eşya ile bağlantılıdır.

Diğer bir yorumla:

O Evvel'dir varlığıyla. O'ndan önce hiçbir şey mevcut değildi. Önceliği sınırsızdır.

O Âhir'dir, O'ndan sonra hiçbir şey yoktur; yani her şey O'nda son bulur.

O Zâhir'dir, birliğine delâlet eden belgelerle bilinebilir. Sıfatlarının tecellileri eşyada tezahür eder.

O Bâtın'dır, O'nun zatı ve mahiyeti bilinmez; niceliği ve nasıllığı akıl ve düşünce sınırının ötesindedir, idrak edilmez.

O Kadîm-i evveldir; Rahîm-i âhirdir. Hâkim-i zâhirdir; Âlim-i bâtındır.

O, iyilik ve ihsanıyla öndedir ve öncedir. Yarattıklarına kendi varlığını ve birliğini tanıtmıştır.

O, cömertliğiyle de sonsuz ve sınırsızdır. Çünkü insanlara ihsânda bulunup tevbe ve pişmanlık yollarını öğretmiştir.

O, tevkifıyle zâhirdir. Çünkü yetenekli kullarını kendi zatına ve kudretine secdeye muvaffak kılmıştır.

O, gizlenmesiyle bâtındır. Zira insanlar günah işledikleri zaman onların günahlarını gizleyip açığa vurmaz.

Cüneyd el-Bağdadî'ye (K.S.) göre :

O, kalpleri açıp genişletmekle Evvel'dir. Günahları bağışlamakla Âhir'dir. Sıkıntı ve üzüntüleri gidermekle Zâhir'dir. Gaybî ilimleri bilmekle Bâtın'dır.

Hz. Ömer (R.A.), Cenâb-ı Hakk'ın bu dört sıfatını Kâb (R.A.)den sorduğunda, adı geçen şöyle yorumlamıştır : «O'nun evvel ile olan ilmi, âhir ile olan ilmi gibidir. O'nun zâhir ile olan ilmi, bâtın ile olan ilmi gibidir.» (1)

İmam Kurtubî bu sıfatların, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz tarafından açıklandığına dikkat çekerek, «Onun açıklaması bizi her çeşit yorumdan müstağni kılacak anlam ve muhtevadadır» demiştir.

Bu sıfatları kendi yol ve meşreplerine göre yorumlayıp «vahdet-i vücut» (panteizm) açısından sonuç çıkarmak isteyenlere, yine Resûlüllah (A.S.)ın, Sahîh-i Müslim'de rivâyet edilen hadîsini hatırlatmakta yarar vardır. Şöyle ki :

«Allahım! Sen Evvel'sin, senden önce hiçbir şey yoktu. Sen Âhir'sin, sonsuzsun, senden sonra hiçbir şey yoktur. Sen Zâhir'sin, senin üstünde hiçbir şey yoktur. Sen Bâtın'sın, senden öte hiçbir şey yoktur. Borcumuzu ödeme imkânını bize lûtfeyle ve bizi fakirlikten (kurtarıp) zengin eyle.» (2)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlık âleminde her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh ettiğine değinildi ve her şeyin O Yüce Kudret'e ait olduğu belirtildikten sonra, geniş yorum isteyen dört sıfatı üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın kudretinin sınırsızlığına delâlet eden beş kadar ilmî belgeye yer veriliyor ve böylece ilâhî ilmin her şeyi kapsayıp kuşattığı dolaylı şekilde anlatılıyor.

——oOo——

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/226, 227
(2) Sahîh-i Müslim/zikir : 61

هُوَ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فٖى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ
يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا يَعْرُجُ
فٖيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿٤﴾ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ
وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَهُوَ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾

M E Â L İ :

4— Gökleri ve yeri altı gün (devir)de yaratan, sonra da Arş üzerinde saltanat ve kudretini kuran O'dur. Yere nelerin girdiğini, nelerin ondan çıktığını; gökten nelerin indiğini ve nelerin oraya yükselip çıktığını bilir. Nerede olursanız olun mutlaka O, sizinledir. Allah yaptıklarınızı görüp bilendir.

5— Göklerin ve yerin mülkü (tasarruf ve hükümranlığı) O'na aittir. İşler eninde-sonunda Allah'a döner (veya döndürülür).

6— Geceyi gündüze katıp bağlar, gündüzü de geceye katıp bağlar; O, göğüslerde duyulup dolaşanı bilir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Gündüz girmeden gece ameli, gece girmeden gündüz ameli O'na (Cenâb-ı Hakk'a) yükseltilir.» (1)

Melek Cebrâil, Resûlüllah (A.S.) Efendimize: «İhsan nedir?» diye sorduğunda, Efendimiz ona şu cevabı vermiştir: «Allah'ı görür gibi ibâdet etmendir. Eğer sen O'nu görmüyorsan muhakkak ki O seni görüyor.» (2)

(1) Müslim/imân : 293, 295- Nesâî/siyam : 70- İbn Mâce/mukaddeme : 13- Ahmed : 4/395, 401, 405

(2) Buharî/tefsîr : 2/31, imân : 37- Müslim/imân : 57- Ebû Dâvud/sünnet : 16- Tirmizî/imân : 4- İbn Mâce/mukaddeme : 9- Ahmed : 1/27, 51, 53, 319- 2/107, 426- 4/129, 164

«Şüphesiz ki imânın en üstünü, nerede olursan ol, Allah'ın seninle beraber bulunduğunu bilmendir.» (1)

GÖKLER VE YER ALTI «YEVM»DE YARATILMIŞTIR

(هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ) «Gökleri ve yeri altı gün (devir)de yaratan.... O'dur.»

Göklerin ve yerin altı «yevm»de yaratıldığı, Kur'ân'ın yedi yerinde anılmaktadır. (2) Genellikle Kur'ân'da geçen «yevm» ismi şu üç mânadan birine delâlet etmektedir :

1— Başlangıcı ve sonu kesin bilinmeyen çok uzun bir devir,

2— Yirmi dört saatlık bir zaman parçası,

3— Çok kısa bir zaman parçası..

Âyetlerde geçen «yevm» isminin bunlardan hangisine delâlet ettiği, bulunduğu âyetin, konulduğu yerin siyak ve sibakıyla bilinebilir. Göklerin ve yerin altı yevm'de yaratılmasıyla ilgili yedi âyette ise, birinci mânaya delâlet ettiği kesindir. Böylece «yevm» ismini, bulunduğu cümlenin başlangıç ve bitiş kısmını dikkate almadan, konunun amacını belirlemeden «gün» ile yorumlamak veya çevirisini yapmak çok hatalı olur.

Böylece âyetin delâletinden, göklerin ve yerin altı uzun jeolojik devirde yaratılıp oluşturulduğu ve bugünkü düzene sokulduğu anlaşılıyor.

ARŞ ÜZERİNE İSTİVA

(ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ) «Sonra da Arş üzerinde saltanat ve kudretini kuran O'dur.»

Göklerin ve yerin altı «yevm»de yaratılması, nasıl Kur'ân'ın yedi yerinde anılmışsa, Cenâb-ı Hakk'ın Arş üzerine istivâ konusu da yedi yerde anılmaktadır. (3)

A'raf Sûresi 54. âyetin tefsîrinde gerekli açıklama yapıldığı gibi, Allah'ın Arş üzerinde istivası haktır. Buna imân eder, keyfiyetini Allah'ın il-

(1) İbn Kesîr : 4/304 : Ubâde b. Sâmit (R.A.)den

(2) A'râf Sûresi : 54, Yunus Sûresi : 3, Hûd Sûresi : 7, Furkan Sûresi : 59, Secde Sûresi : 4, Kaf Sûresi : 38, Hadîd Sûresi : 4

(3) A'râf Sûresi : 54, Yunus Sûresi : 3, Ra'd Sûresi : 2, Tâhâ Sûresi : 5, Furkan Sûresi : 59, Secde Sûresi : 4, Hadîd Sûresi : 4

mine bırakır ve ancak bu istivanın kudret ve saltanatla tecelli etme anlamına geldiğini bir yorum olarak söyleyebiliriz. Nitekim İmam Mâlik, «İstivâ haktır, keyfiyeti meçhuldür ve ondan sormak ise bid'attir» demiştir. (1)

«İstivâ» kelimesi Arapça'da yükseklik ve istikrar anlamına gelir. Ünlü lûgat âlimi Cevherî bu kelimeye şöyle karşılık vermiştir : «Eğrilikten istivâ etti, binitinin sırtı üzerinde istivâ etti, yani istikrar bulup karar kıldı. Göğe doğru istivâ etti, yani yöneldi.» Ayrıca üstünlük sağlayıp saltanat kurma mânasına da gelir.

Ebû Bekir er-Râzî ise, Muhtarü's-Sihâh adlı lûgat kitabında, istivâ'nın itidal anlamına geldiğini belirtmiştir.

Diğer lûgatçilerin de açıklamalarını dikkate aldığımızda, hepsinden şu sonucu çıkarmamız mümkündür : Bir şey istivâ etti, yani istikrar bulup doğruldu demektir. Nitekim İbn Abdilberr de «Rahmân Arş üzerine istivâ etti» cümlesini, «alâ» fiiliyle yorumlamıştır ki, bunun mânası, «Arş üzerine yüceldi; saltanat ve kudretiyle tecelli etti» demektir.

Belirtilen yorum ve târiflerden, Cenâb-ı Hakk'ın ilmiyle, kudretiyle, kahr-u saltanatıyla Arş üzerine tecelli ettiği mânası güzel bir yorum olarak ortaya çıkıyor. Allah daha iyisini bilir.

Bilindiği gibi, Arş, yedi kat göklerden daha büyüktür. O bakımdan kâinatın çekim merkezi sayılabilir. Bütünüyle ilâhî azameti, kudreti, sanatı ve haşmeti yansıtır. Yoksa Cenâb-ı Hak orada doğrulup karar kıldı mânası anlaşılmamalıdır. Çünkü bu durumda Allah'a mekân izafe etmiş oluruz ki, O zaman ve mekândan pâk ve yücedir.

ALLAH'IN BİZİMLE BERABER OLMASI

(وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) **«Nerede olursanız olun mutlaka O, sizinledir. Allah yaptıklarınızı görüp bilendir.»**

Kur'ân, ilâhî ilmin, tasarrufun, kudret ve rahmetin sınırsızlığını ve varlık âleminde bütün zerrata nüfuzunu belirtirken, O'nun bu sıfatlarının tecellileriyle insanlarla beraber olduğuna dikkat çekmektedir. Şüphesiz bu «maiyet» zatî değil, sıfatîdir. Öyle ki, O, ilmiyle, kudretiyle, tasarruf ve rahmetiyle tecelli halinde olup bütün eşyayı kapsayıp kuşatmıştır. Yeryüzüne nelerin indiğini, yerin derinliklerine nelerin girdiğini, yerden nelerin çıktığını ve nelerin göğe yükseldiğini O en iyi anlamda bilir. O sadece bizi gö-

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 7/219

rüp gözetmekle, bilip kudretiyle kuşatmakla kalmaz, bütün niyet, düşünce ve duygularımızı da bilir. Zaman ve mekân nisbî ve izafîdir. Cenâb-ı Hak bu iki kavramdan yücedir, münezzehtir. Geçmiş, gelecek O'nun yanında birdir.

CENAB-I HAKK'IN BİZİMLE BERABERLİĞİ, HER TÜRLÜ FAZÎLETİN KAYNAĞIDIR

Kişinin imânı, Allah'ı kemâl sıfatlarıyla bilip anlama temeline oturtulmuşsa; aynı zamanda iç ve dış âlemini ilâhî disiplin altına almışsa, o takdirde Allah'ın rahmetiyle beraber olma şerefine erişmiş olur. Her an görülüp denetlendiğine inanan bir kimse, ancak Allah'ın çizdiği yolda yürür ve öylece o, fazîlet ve güzel ahlâkın misali olur. Bu durumda öylesinin her düşünce ve duygusu, söz ve davranışı ölçülü ve dengesi bir düzeyde seyreder.

Sonra da hayatın anlamını, dünyaya getirilişinin hikmetini; nerede bulunduğunu, nereye niçin yönelip gittiğini bilir ve hayatının her saatini ilâhî rıza doğrultusunda değerlendirme gayreti içinde bulunur. Beşinci âyetle bu inceliklere işâretle, insanoğlunun yüce amaçlar, fazîletler ve mutluluklar için yaratıldığı ilhâm edilmektedir.

GECENİN GÜNDÜZE, GÜNDÜZÜN DE GECEYE KATILMASI

(يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) **«Geceyi gündüze katıp bağlar, gündüzü de geceye katıp bağlar. O, göğüslerde duyulup dolaşanı bilir.»**

Kur'ân-ı Kerîm'in beş yerinde geçen bu belîğ anlatım, (1) yüksek bir hakikati haber vermektedir. Öyle ki, âyet-i kerîme insan aklına ışık tutup düşünce ufkunu genişletmekte ve bu husustaki ilâhî düzenlemeyi anlamamızı ilhâm etmektedir. Zira gecenin gündüze, gündüzün de geceye katılması, bir devr-i dâim şeklinde sürüp gitmekte ve böylece dünyanın hem kendi ekseni, hem de güneşin çevresinde bir elips çizerek iki ayrı harekette döndüğünü haber vermektedir.

Böylece Kur'ân on beş asır önce yirmiye yakın yerde yerkürenin hareket halinde bulunduğunu bazan çok açık, bazan kapalı şekilde bildirmek-

(1) Bilgi için bak : Al-i İmrân Sûresi : 27, Hac Sûresi : 61, Lukmân Sûresi : 29, Fâtır Sûresi : 13. âyetlerin tefsiri

tedir. Nitekim Zümer Sûresi 5. âyette «tekvîr» kelimesi kullanılarak «yûlicu» yerine «yükevviru» denilmiştir ki bu, «geceyi gündüze, gündüzü de geceye doluyor» anlamına gelmektedir. Buna, ince bezin fese sarılıp dolanmasını misâl verebiliriz ki, sonuç olarak dünyanın hareket halinde yuvarlak olduğu ortaya çıkıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin ve ilminin her şeyi kapsayıp kuşattığı belirtilerek beş kadar belge sıralandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a ve Peygamberine imân etmenin lüzumu belirtiliyor. İndirilen Kur'ân'ın insanları karanlıktan aydınlığa çıkarmaya yönelik bir bilgiyle donatıldığı haber veriliyor. Sonra da üzerinde bulunduğumuz mal ve mülkün bize emâneten verildiğine işâretle, Allah yolunda harcamamız emrediliyor. Fetih'ten önce Allah için harcayan ve O'nun için savaşan mü'minlerin derecelerinin çok daha yüksek olduğuna dikkat çekiliyor. Sonra da faizsiz ödünç vermenin yararı üzerinde duruluyor.

—oOo—

آمِنُوا بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾
وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ

دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ
الْحُسْنٰى وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾ مَنْ ذَا الَّذٖي يُقْرِضُ اللّٰهَ
قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ اَجْرٌ كَرٖيمٌ ﴿١١﴾

M E Â L İ :

7— Allah'a ve Peygamberine imân edin; Allah'ın sizi başkalarının yerine getirip vâris kıldığı mal ve mülkten (Allah yolunda) harcayın. Artık sizden kimler imân edip (malını Allah'ın dilediği yolda ve ölçüde) harcarsa, onlar için büyük bir mükâfat vardır.

8— Size ne oluyor ki, Peygamber, Rabbınıza imân etmeniz için sizi dâvet ettiği halde Allah'a imân etmiyorsunuz? Kaldı ki, O, sizden kesin söz almıştı. Eğer cidden mü'min olmak istiyorsanız (bu dâvete olumlu cevap verin).

9— Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna (Muhammed'e) açık-seçik âyetler indiren O'dur. Şüphesiz ki Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

10— Size ne oluyor ki, mallarınızı Allah yolunda harcamıyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Sizden fetih (Mekke'nin fethin)den önce malını harcayıp savaşanlarla, fetihten sonra harcayıp savaşanlar bir değildir; öncekilerin derecesi bunlardan daha büyüktür. (Ama) Allah, hepsine de en güzelini (en yüksek dereceleri) va'detmiştir. Allah, yaptıklarınızdan haberlidir.

11— Kim ki Allah'a (O'nun için) faizsiz güzel bir ödünç verirse, Allah, bu ödüncü onun için kat kat artırır ve onun için güzel, şerefli bir karşılık vardır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Çokluk kuruntusu sizi oyaladı. Ademoğlu «malım, malım» der, durur. Senin malın ancak yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin ve tasaddukta bulunup (muhtaçları) geçindirdiğindir.» (1)

(1) Müslim/zühd : 4- Ahmed : 2/368, 412

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir gün ashabına sordu ve aralarında şu konuşma geçti :

— Mü'minlerden hangisi sizce imân yönünden daha çok beğenilmeğe lâyıktır?

— Melekler.

— Melekler niçin imân etmesinler ki, onlar Rablarının yanındadırlar.

— Öyleyse peygamberler.

— Onlar da niçin imân etmesinler ki üzerlerine vahiy iniyor.

— Bizler.

— Sizler de niçin imân etmiyeceksiniz ki, ben aranızda bulunuyorum. Ama mü'minlerin imân cihetiyle en beğenileni; o kimselerdir ki, sizden sonra gelirler de sahifelerde yazılı olanları bulup ona göre inanırlar.» (1)

«Kuvvetli sağlam (bünyeli) mü'min, Allah yanında zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha sevimlidir. Ama hepsinde de hayır vardır.» (2)

ALLAH'IN BİRLİĞİNİ TASDÎK

(اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ) «Allah'a ve Peygamberine imân edin..»

Âyetteki hitap mü'minleredir. O bakımdan imân edenlerin tekrar imâna çağrılması, «tahsîl-i hâsil» sayılacağından, ilim adamları bu âyette «imân edin» emrini, Cenâb-ı Hakk'ın birliğini tasdîka dâvet anlamına hamledip yorumda bulunmuşlardır.

Mü'minler burada üç önemli hususa dâvet edilmektedirler :

1— Allah'ın birliğini tasdîk edip O'nu her türlü şirkten tenzîhle imânı sağlıklı anlamda devam ettirmeye,

2— Allah'ın gönderdiği peygamberi tasdîk edip Ona olan bu inancı sürdürmeye,

3— İnsanoğluna eğreti olarak verilen ve aslı Allah'a ait olan mal ve mülkten (muhtaçlara, Allah yolunda olanlara zekât, sadaka ve bağış şeklinde) harcamaya...

İslâm cemaati, tasdîkte kararlı, sebatlı mü'minlerle vücut bulur ve meşru sınırlar içinde en güzel, en verimli çalışıp kazanmakla, sonra da kazanılanın bir bölümünü din ve ahlâkı, sosyal adâleti ayakta tutmak ve böylece zayıf unsurları güçlendirmeğe sarfetmekle gelişir.

---

(1) Sahîh-i Buharî/imân

(2) Müslim/kader : 34- İbn Mâce/mukaddeme : 10, zühd : 14

Âyette Imândan hemen sonra «infak»tan söz edilmesi, çok anlamlıdır. Kendi kişisel çıkarını toplumun önüne geçiren ve sosyal adâletten yana hizmette bulunmayan bir mü'minin kalbinde sağlam bir tasdîkin olmadığına işâret edilmekte ve Allah için harcamanın önemine parmak basılmaktadır.

MÜLKÜN ASLI ALLAH'A AİTTİR

(وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ ...) **«Allah'ın sizi başkalarının yerine getirip vâris kıldığı mal ve mülkten (Allah yolunda) harcayın..»**

Âyette «müstahlefîn» kavramını dikkate alan ilim adamları şöyle bir yorumda bulunmuşlardır : «Bu âyet, mülkün aslının Cenâb-ı Hakk'a ait bulunduğuna; ademoğlunun ancak o mal ve mülkte Allah'ın rızası doğrultusunda tasarrufa yetkili kılındığına delildir.»

Mal ve mülkün nesilden nesile, kuşaktan kuşağa mîras yoluyla geçtiğine bakılınca, herkesin eğreti olarak bir süre ona sahip olduğu ve tasarrufta bulunabildiği rahatlıkla anlaşılır.

Allah'ın mülkünde O'nun verdiği mal ve serveti O'nun emrettiği şekilde kullanmamız ve muhtaçları O'nun adına sevindirmemiz; zekât, sadaka, bağış vermek suretiyle insanları birbirine ısındırıp yardımlaşma ve dayanışmayı ayakta tutmamız elbetteki kulluğumuzun gereğidir; aynı zamanda bu, ilâhî emir ve tavsiyelerden biridir.

Şüphesiz bu emri yerine getirmenin mutlak surette ecri çok büyüktür. Yedinci âyetin son cümlesiyle, Allah için yapılan hayır ve iyiliklerin karşılıksız bırakılmayacağı bildirilmekte ve daha çok geleceğe yönelik bir yatırım olduğuna işâret edilmektedir.

AKIL VE İDRÂK HER BAKIMDAN SORUMLULUĞU GEREKTİRİR

(وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ ...) **«Size ne oluyor ki, Peygamber, Rabbınıza imân etmeniz için sizi dâvet ettiği halde Allah'a imân etmiyorsunuz?.»**

Allah'a ve peygamberine Imân, akıl ve idrâke dayanır. Bu iki yetenekle erişilen sonuç, sağlam tasdîki doğurur. Doğuştan insanın ruhuna enjekte edilmiş olan «Allah ve din duygusu» ise, ruhumuzun daha önce Allah'ı tasdîk düzeyinde kendisinden alınan kesin sözün özü ve mayasıdır. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın bizden aldığı kesin söz iki yönde kendini hissettirir :

1— Cenâb-ı Hakk'ın, ruhlarımızı yarattıktan sonra «Ben sizin Rabbınız değil miyim?» diye sorması ve ruhların da «Evet Rabbımızsın» diye tasdîk anlamında cevap vermesi ile,

2— İnsanı diğer canlılardan ayırıp onu akıl, zekâ, idrâk ve benzeri yeteneklerle donatması ve bu yeteneklerinden herbirinin taşıdığı ilâhî damga ile Allah'tan başka ilâh olmadığını yansıtması ile.

Onun için Cenâb-ı Hakk'ın kullarına olan teklîfleri bütünüyle akıl sâhiplerine yönelik bulunmaktadır.

Kâinat nizamında yer alan sayısız belgelerin, peygambere indirilen âyetlerin asıl hedefi, biz insanları inkâr, şirk ve cehalet karanlığından kurtarıp imân, irfan, ahlâk ve fazîlet nuruna kavuşturmaktır. Akıl ve idrakimizi bu birbirini tamamlayan belgeler dizisine çevirip gerçeği araştırdığımız nisbette mutlu olabilir ve Allah ile aramızdaki engelleri kaldırabiliriz.

Böylece Cenâb-ı Hak, kâinat nizamında sayısı belirsiz belgelerle; peygamberine indirdiği âyetlerle ve bize ihsan buyurduğu akıl ve üstün yeteneklerle hakkımızda ne kadar merhametli olduğunu göstermiştir. Elbetteki O'nun bu yüksek lûtuf ve keremi şükürsüz ve hamdsiz kalmamalıdır.

Dokuzuncu âyetle bu gerçekler şöyle yansıtılmaktadır :

«Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna (Muhammed'e) açık-seçik âyetler indiren O'dur. Şüphesiz ki Allah, size karşı çok şefkatlı, çok merhametlidir.»

MÜLK BÜTÜNÜYLE ALLAH'INDIR VE GERÇEK VÂRİS ODUR

(وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ) **«Size ne oluyor ki, mallarınızı Allah yolunda harcamıyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin mîrası Allah'ındır.»**

Cenâb-ı Hakk'ın mülkünde, O'nun verdiği hayat, güç ve kudretle, akıl ve idrakle geçinmekteyiz. Kendimiz dahil neyimiz varsa hepsi O'na aittir. O halde O'nun mülkünde, O'nun nîmetlerini ancak O'nun öğretisi ve hoşnutluğu uyarınca kullanmamız; indirdiği kitabın esaslarına göre değerlendirmemiz gerekmiyor mu?

Âyette «vema leküm» sorusuyla hayret ifâde edilmekte, ilâhî kurallar dışına çıkanların bu çok hatalı düşünce ve davranışlarının makul hiçbir yanı olmadığına işâretle akıl ve düşünceye seslenilmektedir.

FETİHTEN ÖNCE MALINI HARCAYIP SAVAŞAN BAHTİYARLAR

(... لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ) «Sizden fetih (Mekke'nin fethin)den önce malını harcayıp savaşanlarla, fetihten sonra harcayıp savaşanlar bir değildir..»

Sözü edilen fetih ya Hudeybiye anlaşmasıdır, ya da Mekke'nin fethidir. Çünkü Hudeybiye Anlaşması, dış görünümüyle müşriklerin bir baskı ve caydırıcı zaferi gibiyse de içyüzü itibariyle İslâm'ın Mekke'yi ve arkasından Arap Yarımadası'nı fethinin ilk kapısıdır.

Böylece en sıkıntılı günlerde ve ümit ışığının zâhirde pek görünmediği bir dönemde malını Allah ve din uğrunda harcayıp soğuk ve sıcak savaşa katılan mü'minler övülmekte ve o cefakâr ve fedakâr kişilerin kadri yüceltilmektedir. O bakımdan fetihten sonra bu yola girenlerden daha büyük ecirlerin onlara va'dedildiği müjdeleniyor. Bununla beraber Cenâb-ı Hakk'ın her iki gruba da mükâfat ve sevâbın en güzelini hazırladığına atıfta bulunularak, Allah yolunda cihâd edenlerin bizatihi değerli ve kadri yüce insanlar olduğuna dikkatler çekiliyor.

DÂVÂYA İLK GÖNÜL VERENLER

Allah adına, din ve ahlâk uğruna paçalarını ve kollarını, her türlü sıkıntı ve tehlikeye rağmen sıvayanlar, şüphesiz her çağda övülmeğe lâyık kişilerdir. Tarih onları «Büyük Kahramanlar» diye yazar. Allah yanındaki mükâfatları ise, pek büyük ve kalıcıdır. İşte Mekke ve Medine dönemlerinde imân eden ilk Müslümanlar o bakımdan kıyâmete kadar örnek alınacak bir düzeydedirler. Kur'ân ve Sünnette onlar takdîr ve tebcîl edilmektedirler.

Kutsal dâva gerçekleştikten sonra inanıp vakf-ı can ve mal edenlere de büyük ecirler va'dedilmiştir. Ama ilk adımı atan mücahidlerin derecesi elbetteki çok daha yüksektir. Zaten bir kişinin büyüklüğü, inandığı dâvaya harcadığı mesai ile orantılıdır. Malını ve canını vermekten çekinmeyip hayatı boyunca Allah yolunda hizmette bulunanları ise, tarih hep büyük insan olarak kaydetmiştir.

KARZ-I HASEN

(... مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا) «Kim ki Allah'a (O'nun için) faizsiz güzel bir ödünç verirse, Allah, bu ödüncü onun için kat kat artırır ve onun için güzel, şerefli bir karşılık vardır.»

Bu âyet-i Kerîme inince, Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Dahdah (R.A.) Resûlüllah'a (A.S.) gelerek dedi ki: «Ya Resûlellah! Şüphesiz Allah bizden, gösterişten uzak kalıp malımızın iyisini sırf ilâhî rızaya erişmemiz niyetiyle en uygun cihete harcamamızı istiyor, öyle mi?» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) «Evet» diye cevap verince, Ebû Dahdah (R.A.) Ona: «Elini bana göster» dedi. Peygamber (A.S.) elini uzatınca, adı geçen düşündüğünü şöyle dile getirdi: «Bahçemi Rabbıma karz-ı hasen, (yani O'nun rızasını umarak sadaka) olmak üzere veriyorum» dedi. Bahçesinde 600 kadar hurma ağacı bulunuyordu. Aynı zamanda onun âile fertleri de o bahçede kalıyordu. Ebû Dahdah (R.A.) eşine: «Bahçeden başka bir yere taşın; onu Allah rızası için hayır cihetine sarfedilmek üzere bağışladım» deyince, eşi sevincini belirterek: «Çok kârlı bir alış-veriş» dedi ve vakit kaybetmeden bahçeden başka bir yere taşındı. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu: **«Cennet'te nice inci ve yakuttan olan hurma ağaçları dallarını Ebû Dahdah için sarkıtmış bulunuyor.»** (1)

«Karz-ı Hasen» terkibi Kur'ân'da, başta Bakara, Mâide, Hadîd, Teğabün ve Müzzemmil sûrelerinde olmak üzere yedi yerde geçmektedir. Bu terkip, İslâm Hukukunda «Faizsiz ödünç» hakkında daha çok yaygın şekilde kullanılmışsa da, burada malın iyisinden, beğenileninden sırf Allah rızası gözetilerek yapılan yardım, hayır ve sadakaya delâlet etmektedir. Nitekim bu âyetin ne gibi bir mana ve hükme delâlet ettiği hakkında Hz. Ömer'e (R.A.) sorulduğunda: «Bu Allah yolunda infaktır.» dedi.

Bununla beraber ilim adamlarının bu terkip ve kavramla ilgili yorumları az farkla da olsa biraz değişiktir:

a) Kelbîye göre: Allah rızası gözetilerek gönül hoşnutluğuyla verilen sadakadır.

b) Ebû Hayyan'dan yapılan rivâyete göre: «Sübhanellahi ve'l-hamdu liilâhi velâ ilâhe illâllahu vallahü ekber» demektir.

c) Hayırlı işlerdir.

Ayrıca ilim adamlarından bir cemaate göre: Bir karzın «hasen» olabilmesi için kendinde şu on vasfın bulunması gerekir:

1— Malın helâl kazançla veya helâl bir yoldan elde edilmiş bulunması,

2— Malın en iyisinden seçilip verilmesi,

3— Kendi ihtiyacı bulunduğu halde hayır işlerine sarfetmeyi ön plâna alması,

---

(1) İbn Ebî Hâtim : Abdullah b. Mes'ûd (R.A.)den

4— Yapılan hayrın, en çok muhtaç durumda olana veya en çok ihtiyaç duyulan cihete sarf edilmesi,

5— Mümkün olduğu kadar yapılan hayrın gizli tutulması,

6— Yapılan hayrın başa kakılmaması,

7— Her türlü gösterişten uzak kalıp sırf Allah'ın hoşnutluğuna erme niyetiyle verilmesi,

8— Yaptığı hayrı ve iyiliği, çok az bile olsa, azımsamaması,

9— En çok sevdiği malından çıkartıp vermesi,

10— Verdiği sadaka ve yaptığı hayır ile kendini aziz ve şerefli; fakiri aşağı ve hakîr görmemesi..

İşte böylesine iyi niyetle ilâhî rıza gözetilerek verilen bir sadaka ve yapılan bir hayrın Cenâb-ı Hak karşılığını kat kat vereceğini va'detmektedir. Şüphesiz bir fani için böyle bir va'de mazhar olma şereflerin en üstünü sayılır.

FAİZSİZ ÖDÜNÇ

İslâm bütün esas ve prensipleriyle kardeşlik, yardımlaşma, dayanışma ve aynı zamanda sınıf farkını ve kavgasını giderme; toplumda huzur ve güven havasını hâkim kılma dinidir. Meşrû olan maddî kazancı mubah kabul ettiği gibi, hemen her konuda mânevî kazanca da geniş yer vermiş ve her şeyi maddeyle ölçmenin doğru olmayacağını belirtmiştir.

Karşılığı yalnız Cenâb-ı Hak'tan beklenerek verilen sadaka, yapılan iyilik ne kadar muhterem ve mübarekse, faizsiz verilen ödünç de o nisbette, hattâ fazlasıyla kutsaldır ve mübarektir.

O bakımdan «karz-ı hasen» denilince, bir de başlangıçta ödünç, sonunda ise, «bey'-i sarf» (faizsiz olarak nakdi nakde satmak) manası söz konusudur. Böylece «karz-ı hasen» kavramı yer aldığı cümleye ve bağlı bulunduğu konuya göre mânalandırılır ve hüküm ifade eder. Konumuzu oluşturan âyette ise, daha çok malın iyisinden, beğenileninden Allah için, O'nun yolunda harcama anlamına gelmektedir.

Allah daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imânda sebat etmenin gereği üzerinde duruldu. Fetihten önce malını Allah yolunda harcayıp cihad edenlerin derece bakımından daha yüksek olduğu belirtilerek insanlığın kurtuluşu ve saadeti uğruna harcanan mal ve servetin büyük ecirlere, kalıcı mükâfatlara sebep olacağına değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, imân temeli üzerinde salih amellerde bulunarak Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihâd edenlerin âhiret gününde nura kavuşacakları müjdeleniyor ve imanla küfür arasında mekik dokuyan münafıkların o gün nasıl hüsrana uğrayacakları, önlerini aydınlatacak hiçbir nurlarının olmayacağı haber veriliyor ve onlarla inkârcı sapıkların varacağı yerin cehennem olacağına atıf yapılıyor.

—oOo—

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
بُشْرَيكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ
لِلَّذِينَ آمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ
فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ
وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَى
وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
الْأَمَانِيُّ حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ
مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَيكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَيكُمْ
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

M E Â L İ :

12— O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları, nûrları önlerinde ve sağlarında koşarcasına seyrederken görürsün. Bugün size müjde; altlarından ırmaklar akan, içinde devamlı kalıcıları olacağınız Cennetler vardır. İşte bu, büyük bir kurtuluştur!

13— O gün, ikiyüzlü dönek erkeklerle ikiyüzlü kadınlar, imân edenlere derler ki : «Bizi gözetip bekleyin, nûrunuzdan biraz edinelim.» Onlara : «Geriye dönün de nûr arayın!» denilir. Sonra da aralarına kapısı bulunan bir sûr çekilir; iç tarafında rahmet, dış tarafında o cihetten yana azap vardır.

14— İkiyüzlü dönekler, mü'minlere : «Biz sizinle beraber değil miydik?» diye seslenirler. Onlar da : «Evet, beraberdik, ama siz kendinizi fitne unsuru yaptınız; (mü'minlerin başına gelmesini istediğiniz kötülüğü ve kurduğunuz tuzağı) gözleyip şüphe içinde kaldınız. Kuruntularınız sizi iyice aldattı. Allah'ın emri (azâbı) gelinceye kadar bu hâliniz devam etti. Aldatıcı azgınlar sizi Allah'a karşı aldatıp ayarttılar.

15— Artık bugün ne sizden, ne de küfre sapanlardan fidye (kurtuluş akçesi) alınmaz. Varıp kalacağınız yer Cehennem'dir, sizin dostunuz, arkadaşınız ateştir. Ne kötü varış yeridir orası!

İLGİLİ HADÎSLER

«Kıyâmet gününde secde etmek üzere ilk izin verilecek olan kişi ben olacağım. Başımı secdeden kaldırmam için de yine ilk izin verilecek olan benim. Secdeden başımı kaldırdığımda, önüme, arkama, sağıma ve soluma baktığım zaman ümmetler arasında kendi ümmetimi tanırım.»

Bunun üzerine bir adam sordu :

— Ya Resûlellah! Ümmetler arasında tâ Nuh (A.S.)dan senin ümmetine gelinceye kadar gelip geçenler hayli çoktur; onların arasında kendi ümmetini nasıl tanıyabileceksin?

Efendimiz ona şu cevabı verdi :

— Onları, kollarında, ayaklarında ve alınlarında (parıldayan) abdestin bıraktığı izden tanırım. Bu hal ve görünüm onlardan başka hiçbir ümmet-

te mevcut değildir. Hem onları, amel defterleri sağ taraflarından verilmekle, simalarındaki alâmetle ve önlerinde seyreden nurlarıyla da tanırım.» (1)

«Şüphesiz ki şanı yüce Allah, kıyâmet gününde kullarının (günah ve kusurlarını) örterek onları (iyi ve kötü sıfatlarıyla değil) adlarıyla çağırır. Sırat üzerinde ise, her mü'mine ve her münafıka birer nur verir. Tam Sırat üzerine gelip dizilince Allah münafıkların nurunu alır. Bunun üzerine münafıklar : «Bizi gözetip bekleyin de sizin nurunuzdan edinelim (yararlanalım)» derler. Mü'minler ise şöyle duâ ederler : «Ey Rabbımız! Nurumuzu bize tamamla...» İşte o esnada hiç kimse kimseyi hatırlayamaz.» (2)

ÂHİRET GÜNÜNDE MÜ'MİNLERİN MÜNAFIKLARDAN AYIRT EDİLMESİ

(يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ ...) «O gün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları, nurları önlerinde ve sağlarında kaşarcasına seyrederken görürsün..»

İnsan dünya hayatında gerçek rengini ve duygu ile düşüncelerini gizleyebilir. Dışından mü'min, içinden kâfir nice kimseler var ki renklerini hemen tesbit etmek mümkün değildir. Zaten en zor anlaşılan, içyüzü ve karakter yapısı en zor bilinen canlı, insandır. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın cârî sünnetlerinden biri de; kişi, işlediği zulüm ve ahlâksızlığını, inkâr ve azgınlığını artırmadıkça onun kusurlarını gizleyip açığa vurmaması ve dönüş yapar diye ona mühlet vermesidir.

Allah'ın «settar» sıfatı, bu sünnetin tecellisinin ana kaynağıdır. Kıyâmet gününde ise, artık insanların birbirinden seçilip ayırt edilme dönemidir. Renkler ve karakterler olduğu gibi ortaya çıkar. Öyle ki, her kişi taşıdığı niyet, inanç ve bulunduğu hal üzere ölür ve öldüğü hal üzere kabrinden kalkar. Suçlu günakârlar simalarından bilinirler.

Böylece dünyada içini ve dışını imân ve sâlih amellerle aydınlatan mü'minler, iyi-yararlı amelleri oranında bir nura kavuşurlar ki o nur onların önünü aydınlatır. Dünyada içini küfür ve nifakla karartıp dışını aydınlık gibi göstermeye çalışan ikiyüzlü döneklerin bu ameline ve niyetine uygun bir cezâ uygulanır : Sırat üzerinde kendilerine verilen nurun alınması bunun ilk belirtilerinden biri sayılır.

Dünyada mü'minleri aldatmaya çalışıp içindeki küfür ve nifakı izhar etmiyen bu döneklerin, âhiret gününde mü'minlerin nurundan yararlanma istekleri karşılıksız kalır ve onlarla mü'minler arasına kapısı olan bir sur

---

(1) İbn Ebî Hâtim : Ebûzer el-Gıffarî ve Ebû Derdâ (R.A.)den
(2) Taberânî : İbn Abbas (R.A.)dan

konulur; mü'minlerden yana olan yüzü rahmettir, kâfir ve münafıklardan yana olan yüzü azaptır. Böylece Cennet ile Cehennemi birbirinden ayıran ve fakat kemiyet ve keyfiyeti bizce tam anlamıyla bilinmeyen bu duvar, mü'minlerin içindeki imân nuruna uygun bir rahmet yansıtırken, münafıkların kalplerinde gizledikleri nifak ve şikaka uygun bir azap ortaya koyar.

MÜ'MİNLERLE BERABER OLDUKLARINI İDDİA EDEN MÜNAFIKLARIN GÜLÜNÇ HALİ

(يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَى وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ) **«O gün, ikiyüzlü dönekler, mü'minlere : «Biz sizinle beraber değil miydik?» diye seslenirler. Onlar da : «Evet, beraberdik, ama siz kendinizi fitne unsuru yaptınız..» derler.»**

Nurları karanlığa gömülen münafıkların mü'minlerden nur iktibas istekleri karşılıksız kalınca, «Biz dünyada sizinle beraber değil miydik?» diye ilgi beklerler. Bunun üzerine mü'minler onların içyüzünü beş madde halinde açıklayarak sıralarlar :

1— Siz kendinizi devamlı fitne ve fesat unsuru ve aracı yaptınız.

2— Bizlere kurduğunuz fitne tuzağına düşmemizi hep beklediniz ve bir türlü şüphe atmosferinden sıyrılmaya çalışmadınız,

3— Kuruntulara kapıldınız ve kendi kendinizi iyice aldatıp mahvettiniz,

4— Ne dönüş yaptınız, ne de yapmayı düşündünüz; ölüm gelinceye kadar ikiyüzlülüğünüzü, nifak ve şikakınızı sürdürdünüz,

5— Sapık azgınlar, inkârcı nankörler sizi de Allah'a karşı kuruntuya, boş vaadlere boğup aldattılar. Kendi aklınızı ve idrâkinizi doğruyu bulmada kullanmadınız; sapıkların, fitnecilerin peşine takıldınız.

İşte bu kötü düşünce, niyet ve fena amellerinizden dolayı dört kötü sonuçla cezalandırılıyorsunuz :

1— Bugün hiç kimseden, ne sizden, ne de sizi ayartan kâfirlerden kurtuluş akçesi kabul edilmez. O gibi hileli ve kirli işler dünyada bir bakıma geçerliydi.

2— Kalacağınız yer Cehennem'dir. Onun azap ateşini dünyada toplayıp beraberinizde getirdiniz. Böylece kendi ateşinizde yanacaksınız.

3— Sizin bugün dostunuz ve yakınınız sadece ateştir. Çünkü dünya hayatında hep bu ateşe lâyık olan kimselerle dostluk ve yakınlık kurdunuz.

4— Varıp eyleşeceğiniz yer, çok kötü bir yurttur.

Âhiret âleminde meydana geleceği muhakkak olan bu düşündürücü ve yönlendirici tablo ve safhaların anlatılması, mutlak rahmeti yansıtmakta ve inkârcılarla münafıkların ölmeden önce daldıkları gafletten uyanmalarına yönelik bir hikmeti aksettirmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihâd edenlere âhirette hazırlanan ecir ve mükâfattan söz edildi. Münafıkların nasıl hüsrana uğrayacakları en uyarıcı tablosuyla gözler önüne konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlerin Allah'ı saygı ile anmaları konu ediliyor ve Kitap Ehli olan Yahudi ve Hıristiyanların durumuna düşmemeleri hatırlatılıyor. Kıyâmetin mutlaka meydana geleceğine değinilerek ölgün hale gelen toprağın inen yağmurla harekete geçirilmesi ve yeniden bitkileri yeşertip fışkırtması buna misal veriliyor. Sonra da Hakk'ı tasdîk edip Allah yolunda malının en iyisini ve beğenilenini harcayanlar müjdeleniyor.

——oOo——

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ
وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾ اِعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ
الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ
وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾
وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ

عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

16— O imân edenlerin kalplerinin Allah'ı saygıyla, korkuyla anmaları, O'ndan inen hakka (bağlanmaları) zamanı gelmedi mi? Ve sakın mü'minler, kendilerine daha önce kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerlerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Ve çoğu da ilâhî sınırları aşan yozmuş kişilerdir.

17— Bilin ki, Allah yeryüzünü ölümünden sonra diriltir. Gerçekten Biz, size âyetleri (belgeleri) bir bir açıkladık. Ola ki aklınızı kullanırsınız.

18— Şüphesiz ki sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınların ve (onlardan) Allah'a (O'nun rızasını arzulayarak) faizsiz ödünç verenlerin (ecirleri) kat kat verilir ve onlar için göz ve gönül dolduran karşılık vardır.

19— Allah'a ve Peygamberine dosdoğru imân edenler var ya, işte (hakkı) tasdîk edip doğruluğu huy edinenler, Rabları yanında (O'nun adına) şahadette bulunanlar (veya O'nun yolunda şehîd olanlar) bunlardır. Kendilerine mükâfatları ve aydınlıkları vardır. Bizim âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlar ise, işte onlar Cehennem'in arkadaşları ve dostlarıdır.

İNİŞ SEBEBİ

Süfyan es-Sevrî'nin el-Mesûdî'den, onun da el-Kasım'dan yaptığı rivâyete göre : Ashab-ı Kirâm'a az da olsa bir uyuşukluk ve gevşeklik ârız olmuştu. Onlar bu hallerinden hiç de memnun değillerdi. O bakımdan Hz. Peygamber'e (A.S.) baş vurup : «Ya Resûlellah! Bize (bizi canlandırıp hareket verecek) bir şey buyur» diyerek arzularını belirttiler. Bunun üzerine Yusuf Sûresi'nin baş kısmındaki **«Sana bu Kur'ân'ı vahyetmemizle kıssaların en güzelini anlatıyoruz»** meâlindeki âyet indi. Sonra yine Ashab-ı Kirâm'a bir uyuşukluk ve gevşeklik ârız oldu. Onlar yine Peygamber'e (A.S.) baş vurup, «Ya Resûlellah! Bize bir şey emret» diyerek istekte bulundular. Bunun üzerine Zümer Sûresindeki şu âyet indi : **«Allah sözün en güzelini indirdi; birbirine benzer, uyumlu, ahenkli ikişer ikişer, tekrar ede ede bir kitap.. Rabbından saygı ile korkanların ondan derileri ürperir; sonra da**

hem derileri, hem de kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. Bu, Allah'ın doğru yolu gösteren rehberidir. Dilediğini onunla doğru yola iletir. Allah kimi sapıklık içinde bırakırsa, onun için doğru yolu gösteren yoktur.»

Bunun ardından yine ashapta bir üşengeçlik, uyuşukluk başladı. Peygamber'e (A.S.) baş vurdular ve : «Ya Resûlellah! Bize bir şey emret» dediler. Bunun üzerine konumuzu oluşturan 16. âyet indi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz ki Cennet ehli, üst tarafta yüksek çardaklarda oturanları, doğu, ya da bâtı ufkundaki parlak yıldızı gördükleri gibi görürler. Bu da aralarındaki farklılıktan ileri gelir.»

Bunun üzerine soruldu :

— Ya Resûlellah! Sizin sözünü ettiğiniz konaklar herhalde peygamberlere aittir; başkaları o makamlara erişemez?

Efendimiz şu cevabı verdi :

— Hayır, canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, o makamlarda Allah'a dosdoğru imân edip peygamberleri tasdîk eden kişiler bulunurlar.» (2)

«Şehidler dört (derece üzere)dir :

1— İyi, sağlam inançlı mü'min kimse düşmanla karşılaşırken de Allah'ın varlığını, birliğini tasdîk eder bir halde öldürülürse, işte o kıyâmet gününde, diğer insanların gözlerini yukarıya doğru kaldırıp (makamına parlak yıldıza baktıkları gibi) bakacakları kimsedir.

2— Yine iyi ve doğru inançlı mü'min kimse düşmanla karşılaşır da korkudan derisi sanki diken ağacına vurulmuş gibi olur; derken bilinmedik bir ok gelir de onu öldürür. İşte bu adam ikinci derecededir.

3— Mü'min bir kimse iyi amellerle kötü amelleri birbirine karıştırır; derken düşman ile karşılaşır; Allah'ı tasdîk eder ve bu halde iken öldürülür. Bu, üçüncü derecede olandır.

4— (Günah ve haksızlıkta bulunmak suretiyle) kendine yazık eden mü'min bir adam, düşman ile karşılaşır da Allah'ı tasdîk eder halde öldürülür. Bu da dördüncü derecede olandır.» (3)

---

(1) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/310
(2) Müslim/cennet : 10- Tirmizî/cennet : 19- Ahmed : 3/340
(3) Tirmizî/fezâil-i cihâd : 14- Ahmed : 1/23

MÜ'MİN HEP UYANIK VE CİHÂDA HAZIRDIR

(أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ...) **«O imân edenlerin kalplerinin Allah'ı saygıyla, korkuyla anmaları, O'ndan inen hakka (bağlanmaları) zamanı gelmedi mi?.»**

«Mü'min» sıfatı, insana verilen en güzel isimlerden biridir. Bu sıfat imânın bütün şartlarını, vecibelerini kendinde taşır. O bakımdan böyle bir sıfatı kendinde taşıyan kimse, az bir başarı ve kısa dönemli bir fetihle; gelip geçici bir teblîğ ve irşatta bulunmakla yetinmez. Kalbinde sevgi ve saygıyla taşıdığı «Tevhîd İnancı» ve «Hakk'ın rızası», onu devamlı harekete geçiren itici bir kuvvettir.

Bu kuvveti kaybeden veya ihmal eden mü'min amacı bırakıp araçla vakit geçiriyor, havaî şeylerle gönül eğlendiriyor demektir.

Nitekim hicretten sonra sıkıntılı günler geride kalmıştı. Bedir Savaşı'nda sağlanan parlak zafer onlara güven vermişti. Oysa bütün bunlar cihâd, teblîğ ve irşadın; tek kelimeyle Allah'ın dinine ciddi hizmetin ilk adımları idi; mü'minleri daha nice savaşlar, mücadeleler, teblîğ ve irşad hizmetleri beklemekteydi. Büyük davanın üstün hizmet ve gayretler beklediğini unutmamak gerekirdi. Ashab-ı Kirâm'dan bir kısmı görevi bitirmiş gibi kendini dünya hayatına verip daha çok ev halkıyla meşgul oluyor, İslâm'ın yayılma stratejisini unutuyordu.

Bunun üzerine konumuzu oluşturan 16. âyet bir uyarı anlamında indi ve kendi dinlerini, kitaplarını unutup dünya nîmetlerine dalan Yahudi ve Hıristiyanların bu yüzden sapıtıp canlılıklarını kaybettikleri; dinin ruhundan ve mayasından kopup madde cenderesine girdikleri ibretli bir misal olarak hatırlatıldı.

TEBLİĞ VE İRŞAD ŞUURUNUN DUMURA UĞRAMASI

İslâm ve O'nun kutsal kitabı Kur'ân, bütün insanların ortak değeri ve Allah'ın insanlardan yana son mesajıdır. Bu değerin, hikmet ve amacına uygun düzeyde tutulması şarttır. Onun için de ciddi eğitim ve öğretime; teblîğ ve irşadı ilâhî metoda göre devam ettiren fedakâr mücahidlere büyük ihtiyaç vardır. Bu bakımdan diyebiliriz ki, bu yüce hizmeti sistemli, plânlı ve proğramlı günün şartlarına ve gelişmekte olan sosyal yapıya uygun sürdürmek farzdır. Zira bu konuyla ilgili ilâhî emirler vücubu gerektirmektedir. Bu şuurun zayıflaması veya gönüllerden silinmesi, İslâm'ı zayıflatır ve milletler Allah'ın son seslenişinin estirdiği rahmet havasından mahrûm bırakılır.

Onun için âyette Ashab-ı Kirâm'a yapılan ilâhî uyarı, kıyâmete kadar bütün mü'minleredir de.. Özellikle günümüzde hak rızası uğruna istirahatı terkedip, Kur'ân-ı Kerîm'in çağımızın gerçeklerine ışık tuttuğunu ve her yönüyle çağın ve gelişmekte olan ilmin önünde yürüyerek insanlığa muhtaç bulunduğu gönül devâsını uzattığını bilimsel olarak ortaya koymak ve genç kuşaklara bu hakikatleri en metodlu şekilde anlatmak dinî ve insanî vecibedir ve bu vecibeyi yerine getirecek bilgili mübelliğ ve mürşitlere büyük hizmetler ve sorumluluklar düşmektedir.

Unutmamak gerekir ki, insanlığın hayrına yönelik hiçbir dava ve olay kendiliğinden yürümez. Yürütenler ise, biraz başarılı olduktan sonra gevşeyip yürütme faaliyetini durdururlarsa, çok geçmeden hem kendilerinin, hem de inanan cemaatin kalbi katılaşmaya yüztutar. Nitekim Cenâb-ı Hak, kendilerini bu çizgiye getiren Yahudi ve Hıristiyanların dinî ahlâktan kopup maddeyi nasıl ilâhlaştırdıklarını misâl vermekte ve sadece maddî refahın yeterli olmadığına işârette bulunmaktadır.

ALLAH'IN İHYÂ KANUNU SİSTEMLİ FAALİYET HALİNDEDİR

(اِعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) **«Bilin ki, Allah yeryüzünü ölümünden sonra diriltir. Gerçekten biz size âyetleri (belgeleri) bir bir açıkladık. Ola ki aklınızı kullanırsınız.»**

Yeryüzünün her yıl ölümünden sonra diriltilmesi, Cenâb-ı Hakk'ın bu hususta koyduğu ihyâ kanununun devamlılığını ve sistemli faaliyetini gösterir. İnsan kalbi de mânevî toprak olarak böylesine sistemli şekilde irşad edilip ilâhî rahmetin nesimiyle harekete geçirildiği takdirde, dirilip canlılık kazanır ve her mevsimde yararlı ürünler verir.

Şüphesiz bu benzetme ve nefis misal akla ışık tutmakta; irşad, öğüt ve eğitimin önemini yansıtmaktadır. Nitekim âyetin sonunda **«Ola ki aklınızı kullanırsınız»** cümlesi bu gerçeği vurgulamaktadır.

Gönüller, ilâhî irfanla aydınlatılınca, midesi boş olan muhtaçların zarurî ihtiyaçlarını karşılamak müslüman zenginlerin görevi olarak ortaya çıkmakta ve böylece ruhî gıdalandırmakla midenin ihtiyacını karşılamak paralellik arzetmekte; ikisi arasında denge kurulmaktadır. Zira insan iki şey ile yaşayıp ezelî plânda takdîr edilmiş vakte kadar varlığını sürdürür : Ruhunu dosdoğru imân ve onun tabii ürünü olan sâlih amelle; bedenini zinde tutacak maddî gıdalarla yaşatır. Birini ihmal, denge ve düzeni bozar. O bakımdan Kur'ân-ı Kerîm ile kalp ve kafalar aydınlatılırken, Allah için muhtaçlara vermemiz de emrediliyor. Aynı zamanda böyle bir yardımın kat kat mükâfat göreceği müjdeleniyor.

Öyle ki, bir yandan zekât ve sadaka, diğer yandan faizsiz ödünç, hem kişinin ruhla bedeni, hem de toplum bünyesinde fakirle zengin arasında sağlam köprü oluşturur. Bunun karşılığı ise, 18. âyetin sonunda açıklanan **«ecr-i kerîm»**dir.

ALLAH'A VE PEYGAMBERİNE İMÂN EDENLERİN DERECESİ

(وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ ...) **«Allah'a ve peygamberine dosdoğru imân edenler var ya, işte (hakkı) tasdik edip doğruluğu huy edinenler... bunlardır. Kendilerine mükâfatları ve aydınlıkları vardır..»**

Kur'ân, Allah'a ve O'nun peygamberine dosdoğru imân edenleri iki güzel vasıfla övmekte ve buna karşılık âhirette onlara, biri mükâfat, diğeri nur olmak üzere iki lûtuf ve rahmet kapısı açılacağını müjdelemektedir.

Sıfatlardan biri «sıddîk», diğeri «şehîd»dir. Birinci sıfat, imânın sadakat ölçüleri içinde kabule şayan olacağına; ikincisi, Allah'ın birliğine, Hz. Muhammed'in (A.S.) hak peygamber olduğuna şehadetle imânın devamlılık göstereceğine delâlet etmektedir.

Diğer yandan bu âyetle, mü'minlerin hem Peygamber, hem de kendilerini irşad edenler lehine şâhitlikte bulunacakları da ayrı bir yorum olarak belirtilmiştir.

Şüphesiz sıddîkler ve şehitler kafilesinin başında, İslâm'a ilk girenlerden sekiz kişi bulunmaktadır: Ebû Bekir (R.A.), Ali (R.A.), Zeyd (R.A.), Osman (R.A.), Talha (R.A.), Zübeyir (R.A.), Sa'd (R.A.), Hamza (R.A.) ve Hattab oğlu Ömer (R.A.).

Mukatil b. Hayyan diyor ki:

«Gerçek anlamda «sıddîkler», Resûlüllah'a (A.S.) imân edip bir an olsun Onu tekzîbi düşünmeyenler ve hatırından geçirmeyenlerdir. Ebû Bekir Sıddîk bu düzeyde olanların başında gelir.»

İnkâr ve yalanlamaya gelince, bu hiçbir zaman imân, sadakat ve şehadetle birleşemez. O sebeple hakkı inkâr ve yalanlamakla ömrünü noktalayanlar hem kendi ruhlarını katletmiş, hem de ateşlerini beraberlerinde götürmüşlerdir. 19. âyetin son cümlesi bu hususu belirtmekte ve gereken uyarıda bulunmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imânın sadakatle asıl hedefine ulaşabileceği üzerinde duruldu. Arkasından ilâhî kudretin mutlak tasarrufuna değinilerek ihyâ kanununun işler halde olduğu belirtildi. Sonra da Allah'a ve Peygambere imân edenlerin derecelerine atıf yapılarak aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatının geçici olduğuna dikkatler çekilerek, onunla övünüp böbürlenmenin doğru olmayacağı hatırlatılıyor. Her şeyin muvakkat olduğu, gönül verip bağlandıklarımızın, -Allah rızası düzeyinde cereyan eden sevgi ve bağlılıklar müstesnâ- birgün çer-çöp misali sönüp gideceği ve asıl gönül verilecek hayatın âhiretteki sonsuz saadet yurdu cennet olduğu haber veriliyor.

——oOo——

اِعْلَمُٓوا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا
لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ
وَالْاَوْلَادِۜ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا
ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًاۜ وَفِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌۙ وَمَغْفِرَةٌ
مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌۜ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾
سَابِقُٓوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَٓاءِ
وَالْاَرْضِۙ اُعِدَّتْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِۜ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ
يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

M E Â L İ :

20— Bilin ki, dünya hayatı oyun ve eğlenceden, süsten, aranızda övünme ve böbürlenme aracı olmaktan; mal ve evlâdı çoğaltma yarışından ibarettir. Bu, ekini ziraatçıların hoşuna giden yağmura benzer. Sonra o ekin kurur da onu sararmış görürsün. Sonra da çer-çöp hâline gelir. Âhiret'te şiddetli azap ve Allah'tan bol bağışlama ve hoşnutluk vardır. Dünya hayatı ise, aldatıcı bir yararlanma ve geçimlikten ibârettir.

21— Rabbınızdan bol bağışlanmaya ve eni gökle yer genişliği gibi olup, Allah'a ve Peygamberine imân edenlere hazırlanan Cennet'e koşuşup yarışın. Bu, Allah'ın öylesine büyük ve geniş lûtfu, bol ihsanıdır ki dilediğine verir. Allah, büyük lutûf ve ihsân sâhibidir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Cennette bir değneğin işgal edeceği yer, dünyadan ve ondaki mevcut şeylerden daha hayırlıdır.» (1)

«Cennet size ayakkabınızın bağcığından daha yakındır. Cehennem de öyle..» (2)

«Muhacirlerin fakirleri dediler ki: «Ya Resûlellah! Çokca mal sahipleri ecirlerle, yüksek derecelerle ve kalıcı nimetlerle gittiler.» Peygamber (A.S.) onlara: «Neymiş o ecirler ve dereceler» diye sorunca, onlar şu cevabı verdiler: «Bizim namaz kıldığımız gibi zenginler de namaz kılıyor, oruç tuttuğumuz gibi, onlar da oruç tutuyor, ama onlar sadaka veriyor, biz veremiyoruz; onlar köle azâd ediyor, biz edemiyoruz.»

Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) onlara şöyle buyurdu: «Sizi bir şeye irşad edeyim mi ki, onu işlediğiniz zaman kendinizden sonrakilerin önüne geçmiş olursunuz ve hiçbir kimse sizden daha üstün olamasın, ancak sizin işlediğiniz gibi işleyen müstesnâ? Her (farz) namazın arkasından 33'er defa tesbih, tekbîr ve tahmîdde bulunursunuz.»

Râvî diyor ki: Fakir muhacirler dönüp şöyle dediler: «Mal sahibi olan kardeşlerimiz bizim yaptığımızı duyup onlar da öyle yaptılar.» Resûlüllah (A.S.) onlara: «Bu, Allah'ın bir fazl-u keremidirki dilediği kimseye verir.» buyurdu. (3)

---

(1) Buharî/cihâd : 23, bed'i-halk : 8, rikak : 2- Tirmizî/fezâil-i cihâd : 17, 25- tefsîr : 3, 56

(2) Buharî/rikak : 29- Ahmed : 1/387, 413, 442

(3) Buharî/ezân : 155, daavat : 17- Müslim/mesacid : 142, zekât : 53- Ebû Dâvud/vitir : 24- İbn Mâce/ikamet : 32- Dâremi/salât : 90- Ahmed : 2/238- 5/167, 168

DÜNYA HAYATININ ANLAM VE HİKMETİ

(اِعْلَمُوٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ ...)

«Bilin ki, dünya hayatı oyun ve eğlenceden, süsten, aranızda övünme ve böbürlenme aracı olmaktan; mal ve evladı çoğaltma yarışından ibarettir.»

Yukarıdaki âyetle dünya hayatının bir bakıma anlam ve hikmeti dört madde halinde özetlenmekte ve gönül bağlamaya değer olmadığına işâret edilmektedir :

1— Çocukların sokakta veya boş bir arsada toplanıp oynadığı ve akşam olunca da yaptıkları şeyleri yıkıp evlerine döndükleri gibi, dünya hayatı da iyi düşünebilenlere göre böylesine bir oyuncaktan ve oyalanmaktan başka bir şey değildir. Ömrün akşamı olunca her şeyi yüzüstü bırakıp âhiret evine göç edilmekte ve dünyalıktan her şey başkalarına bırakılmaktadır.

2— Eğlenceli vakitler geçiren, eğlendirenleri hayranlıkla seyreden kimseler de saat dolunca, oyalanıp neşelendikleri sahneyi bırakıp evlerine dönerler. Gerçek anlamıyla ve hikmetiyle dünya hayatı bundan farksızdır. Onu kendine amaç ve hedef seçenler, bir süre zevklerini, iştihalarını tatmine çalışırlar, gönüllerince eğlenip keyiflenirler; henüz tam tadını almadan, sonuca varmadan, zevkine doymadan kabir kapısına gelip dayanırlar.

3— Kız çocukları nasıl birtakım süs eşyasıyla oyalanıp avunurlarsa, dünyanın hemen her nîmeti, âhirete inanmayanlar için avundurucu birer süsten ibârettir. İnananlar için ise, her nîmet, Allah'ı ve âhireti hatırlatan ayrı bir belge ve delildir.

4— Dünya hayatı, onu tek hedef seçenler için övünme ve böbürlenme aracı kabul edilir. Oysa her şey fâni, Allah ise bâkidir. Övünmeye vesîle olan şeylerden bir bir ayrılmak mukadderdir. Geriye iyilik ve kötülükten başka bir şey kalmaz.

Her gün kabir çukuruna indirdiğimiz ölüler Kur'ân'ın bu beyânının açık misâlleri ve kesin delilleri değil midir?

MAL VE EVLÂDIN ÇOKLUĞUYLA ÖVÜNMELER

Cenab-ı Hak, dünya hayatıyla ilgili nefis bir misal vermektedir : Ziraatçıların hoşuna giden yemyeşil ekin çok geçmeden sararıp çer çöp haline gelir.

İnsan hayatıyla, yeryüzünde yetişen bitkiler arasında kurulan bu benzerlik, çok düşündürücü bir teşbîhtir ki her yanı ve yönüyle uyarıcı ve yönlendiricidir.

Mevsimi gelince umutla beklenen yağmur yağar, yeryüzü kabarıp taşıdığı tohum ve kökleri harekete geçirir; derken bitkiler yeşerip boy vermeye başlar. İlâhî kudret plânını görmeyen ve hangi ellerin bunları harekete geçirdiğini idrâk etmiyen maddeci sapıklar : «Doğa cömert davranıp yüzümüzü güldürdü» diyerek bol nîmete kavuşacaklarını düşünürler ve böbürlenirler. Çok geçmeden yemyeşil bitki örtüsü sararır ve ardından kuruyup çer-çöp haline gelir. O halde yeşilliği, güzelliği devam etmeyip kurumaya mahkûm olanla yetinmeyip, hiç solmayacak, hep taze kalacak ebedî nîmetlere erişmek için ciddi şekilde çalışıp hazırlanmak daha akıllıca sayılmaz mı? Hem bitkilerin canlı bir hayattan sonra sararıp ölmesi bir gerçeği haber vermiyor mu? Onu öylesine bir proğrama bağlayan yüce kudret insan hayatını başı boş mu bırakmıştır? Bu mümkün müdür?

Böylece dünya nîmetlerini gerçek amaca ulaşabilmek için meşru yoldan kazanmak mutlaka faydalıdır. Bunun aksine bir yol izlemek nefsin tuğyanını kamçılamaktan başka bir şeye yaramaz.

Sonuç olarak âyetin delâletinden öğreniyoruz ki, insan hayatı da bitkilerinki gibi üç dönemden ibarettir : Çocukluk, gençlik ve yaşlılık.. Bu kadar değişken ve çabuk yıpranan bir ömür gerçek anlamda mutluluğa ermiş sayılmaz. Ancak o her dakika ve dönemiyle ilâhî tâlimat doğrultusunda değerlendirildiği takdirde gerçek mutluluğa yönelmiş olur.

İlgili âyetle bu incelik ilhâm edilmektedir. Aynı zamanda kişilerin kendi dünyalarını anlayıp değerlendirdikleri nisbette paylarını alabileceklerine kapalı şekilde atıfta bulunulmaktadır. Öyle ki, ömrün sonu ya ilâhî rahmet ve mağfiretle, ya da şiddetli azaba kapı açarak noktalanır.

Şüphesiz dünya hayatı bütün hikmet ve felsefesiyle âhiret hayatına hazırlanma ve yaratılışın anlamını öğrenip kavrama dönemidir. Bütün nîmetleri bu hazırlanmaya yardımcı araçlardır. Onu, sözü edilen hikmetin dışında anlamak ve değerlendirmek ise, aldatıcı bir geçimliğe sonsuz ve gerçek hayatı feda etmek olur.

GÖKLE YER GENİŞLİĞİ KADAR BİR CENNET

(سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ...) **«Rabbınızdan bol bağışlanmaya ve eni gökle yer genişliği gibi olup, Allah'a ve Peygamberine imân edenlere hazırlanan cennete koşuşup yarışın..»**

İlâhî rahmetin tezahürü olan Cennet'in büyüklüğü hakkında kısa bilgi veriliyor. Ancak burada «semavat» denilmiyor da bunun tekili olan «semâ» deniliyor. Müfessirlerin çoğuna göre, tekil olarak kullanılan «arz»a karşılık «semâ»da tekil kullanılmıştır. Bize nisbetle yerkürenin fevkinde olan ve onu her tarafından kuşatan «Dünya Seması» kasdedilmiş olabilir. Şüphesiz bugünkü teknik imkânlarla da bu semanın sınırlarını belirlememiz mümkün değildir. Yedi semânın mevcudiyeti nass-ı Kur'ân ile sâbittir. Bizim görebildiğimiz yıldızların birinci semayı oluşturduğunu söylememiz bir yorumdan öteye geçmez.

Âyetten çıkaracağımız sonuç şu olabilir :

Cennet Arş'ın altındadır, yani Arş ona tavan görünümündedir. Arş'ın büyüklüğü ise, yedi kat göğü aşmaktadır. Aynı zamanda beşer ilminin ve teknik imkânların erişemiyeceği kadar uzaktadır.

Kürsî konusuna gelince : Arş'tan sonra en büyük varlıktır. Nitekim Bakara Sûresi'nde geçen «Âyetü'l-Kürsî»nin tefsîrinde Kürsî'nin yedi kat gökten ve yerden geniş olduğu belirtilerek gereken açıklama yapılmıştır. Cennetler ise, Kürsî'den sonra üçüncü derecede bir büyüklük arzetmektedir. Cennetliklerden herbir kişiye gözünün görebileceği genişlikte yurt verileceğine bakılırsa, bu saadet yurdunun ne kadar büyük olduğunu rahatlıkla anlarız.

Günün gelişen tekniğiyle, bırakın Cennet'in bu kadar geniş olup olamıyacağı tartışmasını, dünyadan milyarlarca defa büyük olan yıldızlar tesbit edilmekte ve kâinatın ne kadar çok büyük olduğu hakkında birtakım ip uçları verilmektedir.

İşte böylesine geniş ve ferah Cennet, Allah'a ve Peygamberine dosdoğru imân edenler için hazırlanmıştır. Ölümlü bir dünyada çok kısa bir ömürle bu sonsuz saadet yurduna lâyık olabilmek için sâlih amellerde bulunmak ve ilâhî beyân düzeyinde fazîletli bir hayat sürmek gereklidir. O bakımdan Cenab-ı Hak, böylesine mutlu bir âleme yüzü ak, vicdanı temiz, kalbi arınmış bir halde erişebilmek için ilâhî mağfirete yönelmemizi ve yarışırcasına bir gayret içinde olmamızı emir ve tavsiye etmektedir.

ALLAH'A VE PEYGAMBERİNE İMAN YETERLİ MİDİR?

Hadîd Sûresi 19. âyette Allah'a ve Peygamberine imân edenlerin iki özelliği üzerinde durulmakta ve onlar için mükâfat ve nur hazırlandığı bildirilmektedir. Konumuzu oluşturan 21. âyette ise, büyüklüğü gökle yer kadar olan Cennet'in Allah'a ve Peygamberine imân edenler için hazırlandığına dikkat çekiliyor.

İman'ın altı şartı söz konusu olduğu halde, bunlardan yalnız ikisini gerçekleştirmek yeterli midir? Âyetin zahirî delâletinden bunun yeterli olduğu anlaşılıyorsa da, gerçek mâna bu zahirin çok üstündedir. Zira Allah'a ve Peygamberine imân, gerçekte imânın diğer bütün şartlarını ve şubelerini kapsamakta ve beraberinde taşımaktadır. Öyle ki, Allah'a ve Peygamberine dosdoğru imân, Allah ve Peygamberinin va'dettikleri, haber verdikleri her şeye imânı gerektirir de hepsi bir bütünlük arzeder. O bakımdan bir kısmına inanmak, bir kısmına inanmamak, tümüne inanmamak demektir.

İmân ve eriştireceği sonsuz mükâfat, şüphesiz ki Allah'ın fazl-u keremi, lûtf-u inâyetidir ki onu dilediğine verir. Kul kendi akıl ve irâdesiyle hakkı arayıp bulmaya çalışırsa, Allah'ın hidâyeti ondan yana tecelli eder. Kendini böyle bir imkân ve irâde sınırına getirmeyenlere ise, hidâyet kapısı açılmaz. Zira sünnetullahın gereği olan tecelliler değişmez. Bazı istisnaî olaylar bu sünnetin değiştiğine delâlet etmez. O halde insanın, akıl ve irâdesiyle gerçeğe yönelmesi ve beşer için konulan sınıra kadar çaba sarfederek gelmesi, ilâhî meşiet doğrultusunda hidâyet, lûtuf ve inâyete mazhar kılınmasına vesîle olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatının kısa süreli bir geçimlikten ibâret olduğu çok duyarlı ve anlamlı çizgileriyle belirtildi. Gerçek hayatın Cennet'te olduğuna ve insanın da o hayat için yaratıldığına atıf yapılarak ilâhî mağfirete yönelmemiz emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatın çok mükemmel bir plâna göre yaratıldığı ve proğramlandığı şekilde hareketini sürdürdüğü belirtiliyor. Aynı zamanda meydana gelecek her olayın önceden tesbit edilip ana kitaba yazıldığına değinilerek, Allah'ın her şeyden haberli bulunduğuna işâret ediliyor. Bu gerçek karşısında elden çıkana üzülmemenin, elde edilene fazla sevinmemenin, her iki olayın da geçici olduğunu bilmenin gereği vurgulanıyor.

مَا أَصَابَ
مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ
مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾ لِكَيْلَا
تَأْسَوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ
بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

MEÂLİ:

22— Yeryüzünde ve kendi nefsinizde hiçbir musîbet meydana gelmemiştir ki o, biz ortaya çıkarmadan önce bir kitapta (yazılı) olmasın. Şüphesiz bu da Allah'a göre çok kolaydır.

23— Öyleki bu, elinizden çıkana tasalanmamanız ve size verdiğine fazla sevinmemeniz içindir. Allah, çok övünen böbürlenen kimselerden hiçbirini sevmez.

24— O övünenler ki, cimrilik ederler ve insanlara da cimriliği emrederler. Kim (haktan) yüzçevirirse, şüphesiz ki Allah ganîdir (hiç kimseye, hiçbir şeye muhtaç değildir). Övülmeye de hep O lâyıktır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Allah, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce kaderleri (olacak olayları, yapılacak işleri, yerine getirilecek amelleri) takdîr etmiş (herkesin kader çizgisini belirlemiş)tir» (1)

(Bu takdîr, ilâhî ilmin, yapılacak işleri önceden tesbit edip yazması demektir.)

---

(1) Tirmizî/kader : 18- Ahmed 2/169- Müslim/kader : 16

«Sizden biriniz, başına gelecek musîbetin hatâ etmiyeceğini; başına gelmiyecek bir musîbetin de hatâen gelmiyeceğini bilmedikçe imânın tadını duymuş olmaz.» (1)

«Cenâb-ı Hak ilk önce kalemi yarattı. Ona : «Yaz» dedi. Kalem de : «Ne yazayım?» diye sordu. Allah ona : «Kıyâmete kadar olacak şeyleri yaz» diye buyurdu.» (2)

KADER YAZISI

(مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ ...) «Yeryüzünde ve kendi nefsinizde hiç bir musîbet meydana gelmemiştir ki o, biz ortaya çıkarmadan önce bir kitapta (yazılı) olmasın.»

İlgili âyetle kader yazısı ve çizgisi hakkında kısa bilgi verilmektedir.

Dünyaya ayak basan, gözünü açan her insanın karşısına nelerin çıkacağı, başına ne gibi dert ve sıkıntıların geleceği, nasıl bir ömür geçireceği; aynı zamanda rızık ve ecelinin ne ölçüde olacağı önceden tesbit edilip yazılmıştır. Cenâb-ı Hakk'ın ilmi yanılmayacağına, tesbitinde hatâ olmayacağına göre, her şey yazıldığı, çizildiği gibi gerçekleşmektedir. Şu demek değildir ki, bunların hepsi insanın irâdesi dışında yazılıp takdîr edilmiştir. Bilâkis Cenâb-ı Hakk'ın ilmi, her insanın bulunacağı ortam ve şartlara göre kendi irâdeleriyle neler işleyeceğini; karşısına nelerin çıkacağını önceden bilip tesbit etmiş ve ona göre «Ana Kitab»a yazmıştır. Ancak hayat çizgisinde bazı olaylar vardır ki onlar insan iradesinin dışında kalıp bütünüyle ilâhî takdirle gerçekleşir. Meselâ her insanın ruhunun yaratılması, dünyaya getirilmesi, ecel ve ömrünün belirlenmesi bu cümledendir.

Böylece insan işlediği iyilik veya kötülüğe itilmemekte ve mecbur tutulmamakta; mevcut yetenekleriyle ve irâde hürriyetiyle serbest bırakılmaktadır. Buna «cüz'i irâde» denir. O bakımdan insan yaptıklarından, işlediklerinden ve her türlü fiilinden sorumlu tutulmuştur ve hesap vermek zorundadır.

Kadere bu çerçeve içinde inanmanın yararı :

Kadere, Ehl-i Sünnet âlimlerinin yorumladığı ve bizim de açıkladığımız ölçü ve anlamda inanmanın sayılmayacak kadar faydaları söz konusudur :

(1) Ebû Dâvud/sünnet : 16- Tirmizî/kader : 10- İbn Mâce/mukaddeme : 10- Ahmed: 5/317- 6/442

(2) Müsned-i Ahmed- Tirmizî/tefsîr : 68- Keşfü'l-hafa : 1/263

a) Kişi bu inancı sebebiyle attığı her adımını hesaplı ve dikkatli atar; ağzından çıkan her sözün nasıl bir sonuç doğuracağını düşünür.

b) Kendi geleceğini yine kendisinin hazırlayacağını hesaba katarak duygularını ve düşüncelerini berraklaştırır, kötülüklerden arındırır; günlük hayatının her bölümünü imân düzeyinde sâlih amellerle değerlendirmeye çalışır.

c) Her iş ve konuda Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu ön plânda bulundurur.

d) Elinden çıkana tasalanmaz, elde ettiği nîmetlerden dolayı fazla sevinmez ve şımarmaz. Her nîmetin eğreti olduğunu bilir. Mevcut imkân ve nîmetleri uhrevî saadete erişmek için birer araç olarak kullanır.

e) Bulunduğu makam ve derecelerden dolayı böbürlenmez. Allah'ın mülkünde, O'nun nîmetleriyle, O'nun murakabası altında yaşadığını düşünerek kulluk derecesini unutmaz. Cenâb-ı Hakk'ın, başkalarına tepeden bakıp böbürlenen, büyüklük taslayan kullarını sevmediğini, sevmiyeceğini bilip alçak gönüllü olmaya çalışır.

f) Maddeyi geri plâna itip Allah'ın verdiği nîmetlerden, O'nun rızasına ermek uğrunda harcar, mânevî kazancı maddî kazancın önünde yürütür.

g) Haktan yüz çevirmez, aleyhine bile olsa hakkı savunur ve ancak doğruyu söyler.

İlgili 23 ve 24. âyetlerle bu saydığımız faydalardan sadece beşine dikkat çekilmekte ve bize sağlam bir kıstas verilmektedir.

Kadere imândan doğan bunca yarar ve fazîletler bütünüyle insan içindir. Allah mutlak ganîdir ve O hep övülmeğe lâyıktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlıkta her şeyin önceden tesbit edildiği ve proğramlandığı gibi cereyan ettiği belirtildi. Kader yazısı hakkında kısa bilgi verilerek mü'minlerin tam teslimiyet içinde olmaları tavsiye edildi. Sonra da bu imân atmosferi içinde yararlı bir insan olmanın lüzumu üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetle, işler adâletle yürütülsün ve haklar korunsun diye peygamberlerin açık belgelerle, kitap ve sağlam kıstaslarla teçhiz edilerek gönderildiği konu ediliyor ve demirin yararlarına dikkatler çekiliyor.

——oOo——

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَاَنْزَلْنَا الْحَد۪يدَ ف۪يهِ بَأْسٌ شَد۪يدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَز۪يزٌ ﴿٢٥﴾

M E Â L İ :

25— And olsun ki, biz, peygamberlerimizi açık belgelerle gönderdik ve insanlar adâletle iş görsünler diye onlarla beraber Kitab'ı ve (adâlet) terazisini indirdik. Demiri de indirdik; onda şiddet ve sertlik ve insanlar için yararlar vardır. Bu da Allah'ın, kimin O'na ve Peygamberine gıyabında yardım ettiğini bilip tesbit etmesi içindir. Şüphesiz ki Allah, çok kuvvetlidir, çok üstündür.

İLGİLİ HADÎS

«Kıyâmete yakın bir zamanda, bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a ibâdet edilsin diye kılıç ile gönderildim. O, benim rızkımı kalkanımın gölgesi altında kılmış; zillet ve horluğu ise, emrime muhalefet edenler üzerine indirmiştir. Artık kim bir kavim (veya millete) benzemeye özenirse, o onlardandır.» (1)

DİN, İLİM VE TEKNİK

(... لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ) **«And olsun ki, biz, peygamberlerimizi açık belgelerle gönderdik ve insanlar adâletle iş görsünler diye onlarla beraber kitabı ve (adâlet) terazisini indirdik..»**

İslâm, bütünüyle iki hayatı en iyi şekilde düzen ve dengede tutmaya yönelik hükümleri, prensipleri ve tavsiyeleri beraberinde getiren son din-

(1) Müsned-i Ahmed : 2/50, 92

dır. Bunun için ilmi kendine hayat veren iksir sayarken tekniğe geniş kapı açmış ve böylece mü'minleri sağlam imân temeli üzerinde yükseltirken bu iki lüzumlu nîmetten yararlanmalarını emretmiştir.

İlgili 25. âyette, peygamberlerin mu'cize, açık belge, ilme dayalı âyet ve delillerle gönderildiği açıklanırken hemen arkasından her iki hayatı ayakta tutacak kitap ve mîzanın indirildiği kaydediliyor ve sonra da bundan amacın insanların adâletle hayatlarını huzur ve güven havasında tutmalarını sağlamak olduğu belirtiliyor. Böylece dinin ilimsiz, ilmin tekniksiz olamıyacağına parmak basılarak demir madeninin indirildiğine ve bu madende daha çok iki büyük yararın bulunduğuna dikkat çekiliyor : Birincisi, demirde şiddet, kuvvet ve sertlik olduğu; İkincisi, onun bu özelliğiyle, hayırlı yollarda kullanıldığı takdirde insanlara birçok menfaatler sağlayacağıdır.

Bu suretle Kur'ân-ı Kerîm, tekniğin mayasını, gerçek maddesini belirttikten sonra ondaki şiddet ve kahredici kuvvetin insanlık yararına çevrilmesini ilhâm ediyor.

Diğer yandan peygamberlerin görevi ve yönü belirlenmektedir. Şöyle ki : Peygamberler (salât-ü selâm hepsine olsun) sadece hakkı, adâleti, dinî ahlâkı ve hükümleri teblîğle yetinen birer elçi değil, aynı zamanda teblîğ ettiklerinin uygulanmasını gerçekleştirmeye çalışan ve bu hususta hem mânevî, hem de maddî müeyyideyi caydırıcı kuvvet olarak elinde tutan birer liderdirler. Özellikle son peygamber Hz. Muhammed (A.S.)ın görevi bu hikmete dayalı bulunuyordu.

İnsanlar arasında adâleti hâkim kılsınlar diye peygamberlerin şu üç temel faktörle gönderilmesi ve arkasından demirin şiddetinden söz edilmesi, elbetteki çok anlamlıdır :

1— Peygamberin peygamberliğini isbatlayan mu'cize, açık belge ve deliller,

2— Yol gösterici kitap,

3— Hakkaniyet ve adâlet terazisi..

Bu üç temel faktörü çiğneyip hayatını berbat etmekle kalmayan ve bir de toplumu azdırıp saptıranlara karşı peygamberler maddî müeyyide de uygulayarak düzen ve dengeyi korumaya çalışmışlardır.

Mîzan ve demirin indirilmesi :

Mîzân, terazi ve tartı manasına geldiği gibi, adâlet, düzen ve denge kurma anlamına da gelir. Nitekim Rahmân Sûresi 7 ve 8. âyetler buna açık biçimde delâlet etmektedir.

Böylece insan haklarının korunması, haksızlıkların giderilmesi için biri maddî, diğeri mânevî olmak üzere iki ayrı terazinin indirildiği, yani kullanılmaları hakkında genel bilgi verildiği belirtiliyor. Esnafın kullandığı terazi, maddîdir; hâkimin kullandığı terazi mânevîdir. Şüphesiz bunlar birbirini tamamlayan ikiz kardeşlerdir.

Demirin indirilmesi :

Bu anlatım tarzı, Kur'ân'a mahsustur. Nitekim buna benzer bir anlatımla uyuklama, sükûnet, rızık ve sekiz çift davarın indirildiğinden de söz edilmektedir. (1) Bu, ya ilâhî irâde ve emrin inmesiyle bunların vücut bulduklarına işârettir, ya da her olayın ve vücut bulan her maddenin yukarıdan proğramlandığı gibi yürütüldüğünü ilhâm etmekdir. Ayrıca demir madeninin indirilmesi, yeryüzünde onun ham maddesinin çok yaygın ve belirgin olduğuna ve kullanımının da ilk yaratılan Adem (A.S.)dan beri devam edildiğine işâret de olabilir. Nitekim İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyette, adı geçen şöyle demiştir : «Üç şey Adem (A.S.) ile beraber inmiştir : Hacerü'l-esved, Musa (A.S.)ın Asa'sı ve demir madeni..»

Arkeolojik araştırmalarda ise, demirin M.Ö. 3000 yıllarında kullanıldığı belirlenmektedir. Tabii bu tarih kesin değildir. Bugüne kadar elde edilen belgelere göre bir tesbittir. Mısır'da Sülâleler Devrinden önceye ait mezarlarda (M.Ö. 3000) demirden yapılmış eşyaya rastlanmıştır. İleride daha gerilere uzanan belgelere de rastlanılabilir.

Demir hemen her çağda, özellikle günümüzde gelişen sanayide saltanatını korumaktadır ve kıyâmete kadar da koruyacağa benziyor. Bunun için Cenâb-ı Hakk'ın kullarına olan büyük lûtuflarından biri de şüphesiz ki demir madenidir. O bakımdan Kur'ân'da özellikle bu mâdenden söz edilmektedir.

İLÂHÎ LUTÛFLARIN AMAÇ VE HEDEFİ

Peygamberlerin mu'cize ve açık belgelerle gönderilmesi, kutsal kitapların indirilmesi, mîzanın konulması ve şiddet, kuvvet taşıyan demir madeninin belirgin şekilde yaygınlaştırılması, şüphesiz ki kimlerin Allah'a ve Peygamberine gıyabında yardım edeceğini -ezelde tesbit edildiği üzere- ortaya çıkarmak içindir. Yani bunların hepsi dinle, ahlâkla, insanlıktan yana birtakım yararlarla birleştiği ölçüde faydalıdır. Peygambere uyulmaz, adâlet terazisi doğru kullanılmaz, demir de insanlığı sömürme ve kahretme aracı olarak kullanılırsa, ilâhî lûtuf ve ihsan hedefinden saptırılmış olur

(1) Bilgi için bak : Bakara : 59- Al-i İmrân : 154- A'raf : 26. âyet

ki, bunun dünyada da, âhirette de getireceği sıkıntı çok elîm ve şiddetli sonuçlar doğurabilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, yeryüzünde düzen ve denge kurulsun, işler adâletle yürütülsün diye peygamberlerin açık belgelerle, kitap ve sağlam kıstaslarla gönderildiği konu edildi ve arkasından demir madenine değinilerek peygamberlerin maddî ve mânevî müeyyide uyguladıklarına işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Nuh ve İbrahim'den (A.S.) bahsedilerek soylarından iyilerin de kötülerin de geldiği ve böylece peşpeşe peygamber gönderildiği belirtiliyor. Ayrıca «rehbaniyet» konusuna dikkat çekiliyor.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا
فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ
مَرْيَمَ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً
وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ
اِلَّا ابْتِغَٓاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا فَاٰتَيْنَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾

M E Â L İ :

26— And olsun ki, Nûh'u ve İbrâhim'i (peygamber olarak) gönderdik; soylarına peygamberlik ve kitap verdik. Onlardan kimi doğru yol üzeredir; çoğu ise, ilâhî sınırları aşan sapık yozmuşlardır.

27— Sonra onların izleri üzerine peygamberlerimizi birbiri ardınca gönderdik. Ve Meryem oğlu İsâ'yı da onların ardından gönderdik ve ona İncîl'i verdik; ona uyanların kalplerinde bir şefkat ve rahmet meydana getirdik. Üzerlerine gerekli kılmadığımız halde Allah'ın rızâsına erişmek için, rehbaniyyeti din adına icâd edip ortaya çıkardılar; buna rağmen ona da hakkıyla riâyet etmediler. Onlardan imân edenlerin mükâfatını verdik. Çoğu ise ilâhî yoldan çıkan yozmuşlardır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Her peygamberin kendine has bir rehbaniyeti vardır. Bu ümmetin rehbaniyeti ise, Azîz ve Celîl olan Allah yolunda cihâddır.» (1)

«Bir adam, ashab-ı kirâmdan Ebû Saîd el-Hudrî'ye (R.A.) gelip dedi ki :

— Bana tavsiyede bulun.

O da şöyle dedi :

— Benim Resûlüllah (A. S.) Efendimiz'den istediğimi sen de benden istiyorsun! Sana : Allah'tan korkmanı tavsiye ederim. Çünkü bu, her şeyin başıdır. Bir de (Allah yolunda) cihâda gerekli ol. Çünkü cihâd, İslâm'ın rehbaniyetidir. Allah'ı anmaya, Kur'ân okumaya da gerekli ol. Çünkü bu, gökte senin için asanlık ve rahmettir, yerde ise zikrindir.» (2)

HER ÇAĞDA İNSANLARIN AZI İNANMIŞ, ÇOĞU İNKÂR ETMİŞTİR

(وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا وَاِبْرٰه۪يمَ ...) «And olsun ki, Nûh'u ve İbrahim'i (peygamber olarak) gönderdik; soylarına peygamberlik ve kitap verdik. Onlardan kimi doğru yol üzeredir; çoğu ise, ilâhî sınırları aşan sapık yozmuşlardır.»

Dinler tarihi incelendiğinde, hemen her çağda hak dine uyanlar azınlıkta kalmış, bâtılı seçenler ise çoğunluğu oluşturmuştur. Nitekim yukarı-

(1) Müsned-i Ahmed : 3/266
(2) » » 3/82, 266

daki âyette bu hususa işâret edilmekte ve aydınlatıcı bilgi verilmektedir. Şöyle ki :

Önce Nûh (A.S.) ve İbrahim (A.S.) misâl veriliyor. Bu iki peygamberin soyundan bazı peygamberler ve sâlih kişiler gelmekle beraber, soylarının çoğu ilâhî sınırları aşıp sapıtmış kimselerdir. Hz. Muhammed'in (A.S.) bağlı bulunduğu kabile ve ailenin de çoğu Ona inanmayıp sapıklığı seçmişlerdir.

Böylece peygamberler birbirini izleyerek İsrâil oğulları'na son olarak İsa (A.S.) İncil ile gönderildi. Ona imân eden Havariler az bir grubu oluşturuyordu. Bununla beraber bu bir avuç mü'minin kalbinde insanlara karşı şefkat ve merhamet duygusu hâkim idi. O bakımdan İsa Peygamber'in insanlığın bağrına attığı ilâhî kıvılcım, Onun göğe yükseltilmesinden sonra birçok gönülleri tutuşturdu ve Ona inanan rahipler ve diğer din adamları ile rahibeler, Allah tarafından kendilerine farz kılınmadığı halde, dinde bir bid'at meydana getirerek ilâhî hoşnutluğa erişmek için dağ eteklerinde, mağaralarda, sarp yerlerde, tenha semtlerde fitneden uzak kalıp sabırla Hakk'a ibâdeti kendilerine gerekli gördüler ve bunu bir ibâdet yolu ve çeşidi olarak ortaya koydular. Bununla beraber çoğu sözü edilen rehbaniyete riâyet etmedi de İlâhî ölçüleri aştılar : Allah adına günahları affedebileceklerini ilân ettiler; üç ilâh inancını uydurdular. İncil'de geleceği haber verilen Son Peygamber Hz. Muhammed'e inanmadılar ve İncil'in o belgelerini kısmen değiştirip kendilerine göre farklı bir yorum ortaya koydular. İsa Peygamberin ibâdet şeklini değiştirdiler. Namaz ve zekât ile emrolundukları halde bu iki ibâdeti terkettiler; çok değişik bir ibâdet şekli ihdas edip ölçüyü kaçırdılar. İçlerinden pek azı İsa Peygamber'in (A.S.) tavsiyelerine uyup son peygamberi tasdîk etti. Çoğu ise, yanlış bir akide tutturarak din ve ahlâk sınırlarını aştılar. Dinî âyinlerde şarap içmeye yöneldiler; kadın-erkek karışık bir halde ibâdet etmeyi tercih ettiler.

Cenâb-ı Hak, Muhammed (A.S.) ümmetinin böylesine sakıncalı ve sonu hüsrân ile noktalanacak bir inanç ve aşırılıktan sakınmalarını tenbîh buyurarak, Hıristiyanların sergiledikleri ölçüsüzlüklerden uzak kalmalarına kapalı şekilde atıfta bulunmakta ve 26. 27. âyetlerle o ölçüsüzlüklerin bir özetini vermektedir. Öyle ki : **«Onlardan imân edenlerin mükâfatını verdik. Çoğu ise ilâhî yoldan çıkan yozmuşlardır.»**

MERYEM OĞLU İSA (A.S.)

(ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ...) **«Sonra onların izleri üzerine peygamberlerimizi birbiri ardınca gönderdik. Ve Meryem oğlu İsa'yı da onların ardından gönderdik ve Ona İncîl'i verdik..»**

Kur'ân-ı Kerîm'in muhtelif yerlerinde İsa (A.S.)dan söz edilmektedir. Ancak 16 yerinde «Meryem oğlu İsa» sözü kullanılarak, İsa'ya (A.S.) uluhiyet izafe edenlerin bu husustaki inançlarının sakatlığı belirtilir. Aynı zamanda Melek Cebrâil'in Meryem'e nefhasıyla vücut bulup babasız dünyaya geldiği, hâşâ Allah'ın oğlu olmadığı te'kiden vurgulanır.

Her ne kadar mevcut dört İncil'de ve son yıllarda bir nushası İtalya'da bulunup neşredilen Bernaba İncil'inde; aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm'de İsa'nın (A.S.) babasız dünyaya geldiği ve Melek Cebrâil'in nefhasıyla Meryem'in hâmile kaldığı açıklanırsa da, Hıristiyan din adamları böylesine mu'cizevî bir doğum olayını yanlış bir yoruma tabi tutarlar ve İsa'nın -hâşâ- Allah'ın biricik oğlu olduğunu iddia ederler.

Nitekim Matta İncil'inde İsa (A.S.)ın doğması şöyle anlatılmaktadır:

«İsa Mesih'in doğması da şöyle oldu: Anası Meryem Yusuf'a nişanlanmış olduğu halde, buluşmalarından önce Ruhu'l-kudüs'den gebe olduğu anlaşıldı. Nişanlısı Yusuf, salih bir adam olup onu âleme rüsvay etmek istemiyerek gizlice boşamak niyetinde idi. Fakat bunları düşünürken, işte Rabbın meleği rüyada ona görünüp dedi: Sen, Dâvud oğlu Yusuf, Meryem'i kendine karı olarak almaktan korkma; çünkü kendisinde doğmuş olan Ruhu'l-kudüs'tendir. Ve bir oğul doğuracaktır ve onun adını İsa koyacaksın. Çünkü kavmını günahlardan kurtaracak olan odur.» (1)

Luka İncil'i 1/26-38. belgelerde buna yakın bir bilgi vermektedir. Bernaba İncil'inin birinci ve ikinci faslında Kur'ân'daki beyâna uygun bilgi verilmekte ve İsa (A.S.)ın nasıl dünyaya geldiği açıklanmaktadır.

Bunca açık delil ve belge karşısında ismi ve soyu belli bir anadan doğan İsa'ya «Allah'ın oğlu» diyerek uluhiyet izafe etmek küfürdür ve büyük bir haksızlıktır.

REHBANİYET (RUHBANİYET)

27. Âyette sözü edilen «rehbaniyet», «rehb» kökünden türetilmiştir. Bu isim, «ruhbaniyet» olarak da zikredilir. Kök mâna olarak, fazla korku ve endişe ifade eder. Terim olarak, günün fitnelerinden uzak kalmak; kalbi bu gibi endişelerden temizleyip inzivaya çekilerek Cenâb-ı Hak ile huzur duymaktır.

Hıristiyan din adamları aynı duygu ve düşünceyle günün dağdağasından uzak bir atmosfer içinde kendilerini Allah'a verip, evlenmek ve benzeri

(1) Matta İncil'i: 1/18- 21

zevklerden kurtularak Cenâb-ı Hakk'a ibâdet etmek üzere dağ eteklerinde, mağaralarda, sarp yerlerde manastır yaptırarak rehbaniyeti icad etmişlerdir. Bu manayla onlara «rehban» ve «ruhban», tekiline «râhip» denilmiştir.

İsrâil oğulları âhiret kavramını bir fantezi olarak kabul edip yüzlerini tamamıyla dünyaya çevirmişlerdi. Onların dünya ile âhiret arasında bozdukları dengeyi yeniden kurabilmeleri için, yüzü bütünüyle âhirete yönelik olan İsa (A.S.) peygamber olarak gönderildi. Ne var ki İsa'dan sonra Hıristiyan din adamları İsa (A.S.)ın bu özelliğini, dengeyi sağlamaya değil, rehbaniyeti ihdasa yönelik olarak yorumladılar ve böylece mâbedlere çekilerek uhrevî saadeti elde etmeyi umdular. Oysa gönderilen her peygamber her iki hayatı düzen ve dengede tutmak için teblîğ ve irşatta bulunmuş; dünyanın âhireti, âhiretin de dünyayı tamamladığını; birinin hikmetinin ancak diğerinin mevcudiyetiyle anlaşılabileceğini açıklamıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Nûh ve İbrahim (A.S.)dan sonra da ardarda peygamberlerin gönderildiğine değinildi. Gönderilen peygamberlerin soylarının çoğunun sapıklığı seçtiklerine dikkat çekilerek, Hz. Muhammed (A.S.) ve arkadaşları teselli edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, daha çok kitap ehline seslenilerek son peygambere imân etmeleri telkîn ediliyor ve bundan dolayı kendilerine ilâhî rahmette iki pay verileceği müjdeleniyor. Sonra da gönderilen peygamberlerin insanların istek ve arzusuna göre seçilmediği konu ediliyor ve bu seçim ve tercihin bütünüyle Allah'a ait olduğu bildiriliyor.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوا بِرَسُولِه۪ يُؤْتِكُمْ
كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِه۪ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِه۪
وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٨﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ
الْكِتَابِ اَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ
بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٢٩﴾

M E Â L İ :

28— Ey imân edenler! Allah'tan korkup sakının; O'nun Peygamberine inanın ki, size rahmetinden iki pay versin; size, aydınlığında yürüyeceğiniz bir nûr sağlasın ve sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

29— Tâ ki, Kitap Ehli bilsinler ki Allah'ın geniş lûtfundan, bol ihsanından bir şeye (onu elde etmeye veya geri çevirmeye) güçleri yetmez ve elbette geniş lûtuf, bol ihsân Allah'ın elindedir; onu dilediği kimseye verir. Allah, büyük lûtuf ve ihsân sâhibidir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Üç kimse var ki, ecirleri (mükâfatları) kendilerine iki defa verilir :

1— Kitap Ehli'nden bir kişi hem kendi peygamberine, hem de bana imân etmiş olursa, ona iki ecir vardır.

2— Kölelik kaydı altında bulunan kişi hem Allah'ın hakkını, hem de efendisinin hakkını ödemiş olursa, onun için de iki ecir vardır.

3— Câriyesini güzelce terbiye ederek edeplendirdikten sonra onu azâd edip kendine nikâhlayan adama da iki ecir vardır.» (1)

---

(1) Ebû Dâvud/nikâh : 46

«Sizin misalinizle Yahudi ve Hıristiyanın misali, birkaç işçi tutup çalıştıran kimseye benzer : O, işçilere «Kim benim için sabah namazından gün ortasına kadar birer kirata karşılık çalışır?» demiştir. Haberiniz olsun ki, Yahudi (buna olumlu cevap verip) çalışmıştır. Sonra o adam : «Kim bana öğle namazından ikindi namazına kadar birer kırata karşılık çalışır?» demiştir. Dikkat edin (onun bu teklîfine) Hıristiyan (olumlu cevap verip) çalışmıştır. Sonra o adam : «Kim bana ikindi namazından güneş batıncaya kadar ikişer kırata karşılık çalışır?» demiştir. Haberiniz olsun ki, sizler (ona olumlu cevap verip) çalıştınız.»

Bunun üzerine Hıristiyan ve Yahudi olanlar, öfkelendiler ve : «Bizler daha çok çalışıyoruz, daha az karşılık veriyorsunuz!» diyerek itirazda bulundular. O adam onlara : «Sizin ücretiniz tam ödendi, bu hususta bir haksızlık ettim mi?» diyerek sordu. Onlar da : «Hayır...» diye cevap verdiler. O adam sonra şöyle dedi : «Bu benim fazl-ü keremimdir ki dilediğime veririm.» (1)

Açıklama :

Hadîste benzetme yoluyla mecazî bir anlatım vardır : Son peygamber gönderilmeden önce kendi peygamberine inanıp uyan Yahudi ve Hıristiyana birer ecir vardır. Bu iki milletten son peygamber Hz. Muhammed'e (A.S.) ulaşıp Ona da inanıp uyanlara ve bir de başka inançlara saplanıp henüz ölmeden son peygambere ulaşan ve Ona iman edenlere ikişer ecir vardır.

Ayrıca Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'den sonra artık peygamber gönderilmiyeceğine işâret edilmektedir.

KİTAP EHLİNE SESLENME

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ ...)

«Ey imân edenler! Allah'tan korkup sakının; O'nun Peygamberine inanın ki, size rahmetinden iki pay versin..»

Bu âyetle, Musa Peygambere ve Tevrat'a, İsa Peygambere ve İncil'e imân eden Kitap Ehline seslenilmektedir : Son Peygamber Hz. Muhammed'e (A.S.) imân edip uydukları takdirde kendilerine iki nasip, iki kat mükâfat verileceği va'dediliyor ve böylece ancak yollarını Kur'ân'ın hidâyet nuruyla aydınlatabilecekleri bildiriliyor. Zira hem Tevrat, hem de İncil

---

(1) Buharî/icâre : 8, enbiyâ : 50- Tirmizî/edeb : 82- Ahmed : 2/6, 111
Kırât : Bir dinarın dörtte birinin altıda biri nisbetinde bir ağırlık birimidir. (Kamus) ve bu ölçüdeki paradır.

aydınlatıcı, yönlendirip düzen ve dengede tutucu dönemini ve devresini tamamlamış bulunuyor. Aynı zamanda bu iki kitap yeryüzünde yaşayan bütün kavim ve milletlere değil, sadece İsrâil oğulları'na hitap etmek üzere indirilmiştir. Şüphesiz üçbin yıl önceki sosyal hayat ve ikibin yıl önceki şartlar çok farklıdır. O günden son peygambere kadar birçok değişiklikler meydana gelmiş, aynı zamanda milletler ve kavimler arasında haberleşme imkânları doğmuştur. Böylece Cenâb-ı Hak, kıyâmete kadar sosyal gelişmeleri de hesaba katarak bütün milletlere ve çağlara seslenebilen son kitabını indirmiş ve son peygamberini göndermiş bulunuyor. Kur'ân bu kapsamlı kudretiyle yepyeni ve kalıcı hükümlerle, esas ve prensiplerle donatılmıştır. Zaman aşımıyla aşınmaz, olayların değişmesiyle özelliğini kaybetmez; gelişip gerçeği bulan ilimle ters düşmez. İndiği gibi yazılmış ve yazıldığı gibi korunmaktadır. Tevrat ve İncil ise, indiği gibi korunamamış, orijinal nushaları kayıp olmuş ve birtakım noksanlıklarla, ilâvelerle yeniden yazılıp değişik nushaları vücuda getirilmiştir. O bakımdan Kur'ân bu iki semavî kitapta meydana gelen hatâları, ilâve ve noksanları münasebet düştükçe tashîh etmekte ve aydınlatıcı bilgiler vermektedir.

«Size, aydınlığında yürüyeceğiniz bir nur sağlasın» sözünden maksat, Kur'ân'dır. Zira Tevrat ve İncil artık aydınlatıcı olma özelliklerini kaybetmiş durumdadır. Onun için Hz. Muhammed'in (A.S.) yolundan başka bütün yollar kapalıdır. Kur'ân'ın nurundan başka insanların kalbini ve ruhunu; dünyasını ve âhiretini aydınlatan bütün nurlar kararmıştır.

Kitap Ehli'nin, böyle bir nura ve bu nuru kalp ve kafalara aksettiren Hz. Muhammed'e (A.S.) yönelip gelmesi, onlar için mutlak rahmet ve mağfirettir. Çünkü İslâm kendinden önceki küfür ve günahları kökünden koparıp temizler, inanan kişiyi yepyeni bir hayat düzenine günahsız olarak alır. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu gerçeği şu mübarek sözleriyle açıklamış bulunuyor : **«Şüphesiz İslâm kendinden öncekini (günah, inkâr ve her türlü mânevî kiri) kesip atar ve temizler.»** (1)

O bakımdan 28. âyetin sonunda «Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir» buyurulmaktadır.

(1) Müsned-i Ahmed : 4/199, 204, 205

PEYGAMBERLİK DE, SEMÂVÎ KİTAP DA ÖNCEKİ KİTAP EHLİNİN İNHİSARINA TERKEDİLMEMİŞTİR

(لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ..)

«Tâ ki, Kitap Ehli bilsinler ki, Allah'ın geniş lûtfundan, bol ihsanından bir şeye (onu elde etmeye veya geri çevirmeye) güçleri yetmez ve elbette geniş lûtuf, bol ihsan Allah'ın elindedir..»

Yahudilerin bu ilâhî iltifatın tezahürü olan kitap ve peygamberlik paye ve iltifatına yalnız İsrail oğulları'nı lâyık görmeleri; Hıristiyanların da İsa'yı (A.S.) ilâhlaştırıp başka peygamber tanımamaları, doğrudan, Allah'ın kendi mülkünü idare edip yönlendirmesine karşı bir müdahale anlamını taşır. Oysa Allah kendi irâde, fiil ve tasarrufunda muhtardır. O'nun eşi, dengi, benzeri, ortağı ve yardımcısı yoktur. O'nun her fiili ve tasarrufu ezelde hazırladığı bir plâna ve tesbite göre tecelli eder. Kimsenin hatırı için ne o plânını değiştirir, ne de koyduğu kanunları iptal eder.

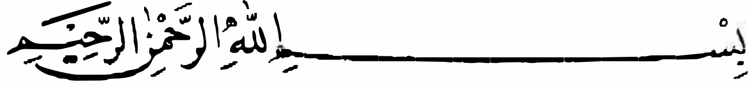
Fazl-ü kerem, nîmet-u ihsan, lûtf-u inâyet sâhibi O'dur ve her şey O'nun kudret elinde bulunuyor. Peygamberlik emanetini dilediğine vermiştir. Kitabını da dilediği peygamberlere indirmiştir. Başkalarının bu hususta bir müdahale ve imtiyaz hakkı yoktur.

29. âyetle, bu gerçek bütün incelik ve hikmetiyle yansıtılmakta ve Kitap Ehli uyarılmaktadır. Zira âyetteki «fazıl»dan maksat, peygamberlik payesidir.

Hadîd Sûresine, her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh ettiği bilgisiyle başlandı ve her türlü fazl-ü keremin, inâyet ve ihsanın O'nun kudret elinde olduğu beyân edilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; âyetlerin hikmetini ve taşıdığı ilâhî muradı bize açıklayan Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

MÜCÂDELE SÛRESİ

Birinci âyette, kocası hakkında Hz. Muhammed'e (A.S.) baş vurup şikâyette bulunan ve bu hususta haklılığını ortaya koymak için bir bakıma tartışırcasına bir hava içine giren Havle'nin (R.A.) mücadelesi konu edildiğinden, bu kavram aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Sûre'nin tamamı, Medine'de inmiştir. Bu hususta ilim adamlarının ittifakı vardır. Ancak Ata'dan yapılan bir rivâyete göre : İlk on âyeti Medîne, geriye kalanı Mekke'de inmiştir. Kelbî'ye göre : Yedinci âyeti dışında tamamı Medine'de inmiştir. (1)

Âyet sayısı : 22

Kelime » : 473

Harf » : 1792 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Aile düzeni; karı-koca arasındaki ülfetin önemi üzerinde duruluyor.

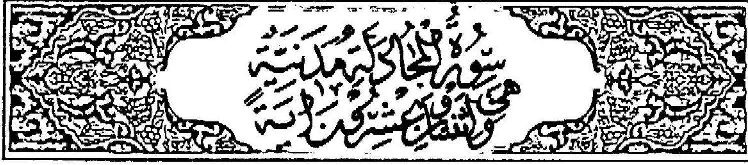
2— Arkadaş ve dostların kendi aralarında olumlu, sıcak, yapıcı olmaları; kırıcı, üzücü söz ve davranışlardan kaçınmaları tenbîh ediliyor.

3— Hâkimlere karşı saygılı davranmamız isteniliyor ve onların işlerinin ağırlığı, sorumluluklarının genişliği dikkate alınarak kendilerini fazla sıkıştırmanın doğru olmayacağı dolaylı şekilde belirtiliyor.

4— Hâkimlerin gerek dâvacı ile davalıya, gerekse hüküm giyenlere karşı şefkatlı ve nazik davranmaları istenerek, bu hususta onlara metod ve ölçü veriliyor.

5— Müslümanların İslâm düşmanlarıyla dostluk kurmaktan kaçınmaları ve sakınmaları tenbîh ediliyor.

(1) Bilgi için bak : el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 17/269
(2) Lübabu't-te'vil : 4, 235

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ
نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا الّٰئِي وَلَدْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ
لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ
يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ
اَنْ يَتَمَاسَّا ذٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَاسَّا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ
سِتِّينَ مِسْكِينًا ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤﴾

M E Â L İ :

1— Kocası hakkında sana başvurup tartışan ve (halini) Allah'a arzedip şikâyette bulunan kadının sözünü Allah, elbette işitti. Allah, karşılıklı konuşmanızı da duymaktaydı. Şüphesiz ki Allah, işiten ve görendir.

2— Sizden kadınlarını (eşlerini annelerinin sırtına benzeterek) zihar yapanlar (bilsinler ki), karıları onların anaları değildir; anaları ancak onları doğuranlardır. Şüphesiz ki, sözün çirkinini ve uydurmasını söylüyorlar. Allah elbette çok affeden, çok bağışlayandır.

3— Karılarını (öz analarına benzetip) ziharda bulunduktan sonra sözlerinden dönenler, eşleriyle cinsel yaklaşmada bulunmadan önce bir köle azâd etmeleri gerekir. Bununla size öğüt verilir. Allah yaptıklarınızdan haberlidir.

4— Kim azâd edecek köle bulamazsa, yine eşiyle cinsel yaklaşmada bulunmadan önce iki ay ardarda oruç tutsun. Kimin de buna gücü yetmezse, altmış yoksulu (fakir ve muhtacı) doyursun. Bu (keffaretler) Allah ve Peygamberine inanmanızla ilgilidir ve bunlar, Allah'ın koyduğu (dinî) sınırlardır. İnkârcılar için elem verici bir azap vardır.

İNİŞ SEBEBİ

Sahabiyyeden Havle bint Sâlebe (R.A.), kocası Evs b. Sâmit'den şikâyette bulunmak üzere Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e baş vurdu. Evs'de cinnet derecesinde asabî bozukluk hali vardı. Eşi Havle ise oldukça güzel bir hanımdı. Evs bir ara ona yaklaşmak istemiş, her nedense Havle ona bu imkânı vermemişti. Bunun üzerine Evs sinirlenmiş ve : «Sen bana anamın sırtı gibisin!» diyerek «zihar»da bulunmuş ve çok geçmeden de bu sözüne pişman olmuştu. Zira o devirde Araplar arasında gerek «zihar», yani ona «sen bana anamın sırtı gibisin» demesi, gerekse «i'lâ» yani kocanın kendi karısıyla cinsel temasta bulunmamak üzere yemin etmesi boşama anlamına gelirdi ve böyle durumlarda kadın kocasına haram sayılırdı. Evs bunu bildiği için karısına : «Sanıyorum ki seni kendime artık temelli haram kılmış bulunuyorum» demişti. Kadıncağız ona : «Hayır, bu bir boşama değildir ve olamaz da» diyerek soluğu Resûlüllah (A.S.) Efendimizin yanında aldı. O sırada Hz. Aişe (R.A.) de Peygamberimizin başını yıkıyordu. Havle söze şöyle başladı :

— Ya Rasûlellah! Kocam Evs b. Sâmit, çok genç bir yaşta bulunduğum bir dönemde benimle evlendi. Aynı zamanda hem malım, hem de geniş bir aile çevrem de bulunuyordu. Malımı yedi, gençliğimi tüketti, beni ailemden koparıp ayırdı; yaşım ilerledi ve şimdi de kalkıp ziharda bulundu, fakat çok geçmeden buna pişman oldu. Beni kocamla tekrar biraraya getirecek bir yol yok mudur?

Peygamber (A.S.) onu dikkatle dinledikten sonra ona şu cevabı verdi :

— Hayır, sen ona haram oldun!

Kadıncağız, ister istemez aynı soruyu birkaç defa sormak ihtiyacını duydu ve her defasında Peygamber (A.S.) ona aynı cevabı verdi ve sonra da şöyle ilâve etti : «Ya Havle! Senin hakkında bana bir vahiy inmedi.»

Kadın bu durumunu Allah'a havale edip şikâyette bulundu, küçük yaşta çocukları bulunduğunu belirterek bir çıkış yolu niyaz etti.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler «zihar hükmünü» açıklar mahiyette indi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER VE RİVÂYETLER

Hz. Aişe (R.A.) şöyle demiştir :

«Hamd olsun o Allah'a ki, O'nun işitmesi bütün sesleri kapsar. Tartışıp halini arzeden kadın, Peygamber'e (A.S.) gelip konuştu; ben de evin bir köşesinde bulunuyordum. Kadının söylediklerini duyuyordum. Bunun üzerine ilgili âyet indi.» (2)

İkinci Halîfe Ömer (R.A.) bazı kişilerle birlikte bir toplantıya giderken yolda Havle bint Sâ'lebe (R.A.) ile karşılaştı. Havle'nin bir derdi vardı, onu Hz. Ömer'e (R.A.) anlatmak istedi. Hz. Ömer (R.A.) yanındaki arkadaşlarını bırakıp kadına döndü ve başını eğip onu dakikalarca dinledi. Ayrılınca ashabdan biri ona : «Ya Emîre'l-mü'minin! Bu yaşlı kadından dolayı Kureyşli zatları hayli beklettin» deyince, Hz. Ömer (R.A.) ona : «Yazıklar olsun sana! Bu kadının kim olduğunu bilmiyor musun?» dedi. O da : «Hayır, bilmiyorum» diye cevap verdi. Hz. Ömer (R.A.) onu şöyle tanıttı : «Bu öyle bir kadındır ki Allah onun şikâyetini yedi göğün üstünden işitmiştir. Bu, Havle bint Sa'lebe'dir. Vallahi eğer o, geceye kadar ayrılmayıp anlatmak istediğini anlatmaya devam etseydi ayrılmayıp onu dinlerdim. Ancak namaz vakti gelince ayrılıp namaz kılar, tekrar onu dinlemeye yönelirdim.» (3)

Diğer bir rivâyete göre : Havle (R.A.) yolun üzerinde Hz. Ömer'i (R.A.) durdurup ona şu öğüdü vermiştir :

«Ya Ömer! Önceleri sen «ömercik» olarak çağrılırdın. Sonra sana «Ömer» diye seslenildi. Sonra «Mü'minlerin Emîri» ünvanını aldın, bu sıfatla çağrılmaya başlandın. Artık Allah'tan kork ya Ömer! Çünkü gerçekten ölüme kesinlikle inanan kimse fevt olmaktan korkar. Hesaba inanan kimse azâptan korkar.» (4)

---

(1) Lübabu't-te'vîl- Esbab-ı Nüzûl/Süyûtî- Tefsîr-i Kurtubî- Âlûsî- İbn Kesîr

(2) Müsned-i Ahmed- Buharî

(3) İbn Ebî Hâtim- İbn Kesîr : 4/318

(4) Tefsîr-i Kurtubî : 17/269

Hz. Ömer (R.A.) onun dediklerini ayakta bekleyip dikkatle dinledi. Bunun üzerine adamın biri dayanamadı da şöyle dedi : «Ya Emîre'l-mü'minînl Bu yaşlı kadın için mi böyle ayakta durup bekliyorsun?!» Hz. Ömer (R.A.) o adama şöyle uyarıda bulundu : «Vallahi bu kadın günün evvelinden sonuna kadar beni ayakta tutsa, namaz vakti dışında bir yere ayrılmayıp hep onu dinlerim. Sen bu kadının kim olduğunu biliyor musun? Bu, Havle bint Sa'lebe'dir. Allah onun sözünü, şikâyetini yedi göğün üstünden işitmiştir. Âlemlerin Rabbı onu dinler de, Ömer dinlemez mi?» (1)

Yine sahih rivâyete göre : Zihar âyeti inince Hz. Peygamber (A.S.), Evs b. Sâmit'i çağırdı ve aralarında şu konuşma geçti :

— Ya Evs! Keffaret olarak bir köle azâd et.

— Ya Rasûlellah! Elimin altında köle yoktur.

— O halde üstüste iki ay oruç tut.

— Bir günde üç öğün yemek yemede bir yanlışlık yapar (az yer veya bir öğünü terkedersem) gözlerime bir ağırlık çöküyor, ferini kaybediyor.

— O halde altmış yoksulu (sabah-akşam doyuracak şekilde) yedir.

— Bunu bulamıyorum. Ancak siz bana yardım ederseniz, mümkün olabilir.

Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona 15 sâ', (yaklaşık 50 kilo tahıl veya hurma) yardımda bulundu ve böylece Evs gereken keffaretl verip eşiyle birleşti.

İSLÂM HUKUKUNDA ZİHAR HÜKMÜ

Firuzâbâdî'nin Kamus'ta beyânına göre : Zahr : «nehr» kalıbında bel ve sırta denir ki «batn» (karın) mukabilidir.

«Kıtal» kalıbında gelen «zihar» bu kökten türetilmiştir ki, sözlük olarak iki şeyi birbirine tıpatıp denk getirmek mânasınadır. Meselâ elbisenin astarına tıpatıp uygun gelmesi gibi..

Fıkhî terim olarak : Kocanın kendi karısına, «Senin sırtın bana anamın sırtı gibidir» demekten ibarettir.

Zihar : Câhiliye dönemine ait boşamanın şiddetlisi olarak bilinir. İslâm bu şiddeti hafifletip hem ziharda bulunan kocayı te'dip, hem de muhtaçları ve köleleri korumayı amaçlıyarak yeni ve âdil bir hüküm getirmiştir.

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 17/271

Zihara delâlet eden sözler :

a) Sen bana anamın sırtı gibisin.

b) Sen benimle birlikte veya benim yanımda anamın sırtına benzersin.

c) Sen bana göre anamın karnı gibisin.

d) Sen benim yanımda anamın başı gibisin.

e) Senin karnın veya başın veya elin bana anamın sırtı gibidir.

Ancak İmam Ebû Hanîfe'nin ictihadına göre : Adam kendi eşini anasının veya nikâhı kendisine müebbeden haram olan bir yakınının, bakılması haram olan organ ve benzeri yerlerinden birine benzetirse zihar hükmü gerçekleşir.

Kimin ziharda bulunması sahîhtir?

a) İmam Şâfiî'ye göre : Boşaması sahîh olan her adamın ziharı da sahîhtir. O sebeple zimmînin (gayr-i müslim vatandaş) ziharı sahîh sayılmıştır.

b) İmam Ebû Hanîfe'ye göre : Zimmînin ziharı sahîh değildir.

Zihar sebebiyle neler haram olur?

a) İmam Ebû Hanîfe'ye göre : Hem cinsî temas, hem de ona yol açan yaklaşma, okşama ve sevişme haram olur. Bu tahrîm keffaret verilinceye kadar devam eder.

b) İmam Şâfiî'ye göre : Sadece cinsel temas haram olur. Diğer bir rivâyette ise, o, bu konuda İmam Ebû Hanîfey'le aynı görüştedir.

Birkaç defa ziharda bulunana ne gerekir?

a) İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şâfiî'ye göre : Muhtelif meclislerde birden fazla ziharda bulunan kimseye, her zihar için ayrı keffaret gerekir. Bir mecliste birden fazla ziharda bulunursa, sadece bir keffaret gerekir.

b) İmam Mâlik'e göre : Birden fazla mecliste ayrı ayrı ziharda bulunan kimseye bir keffaret gerekir. Çünkü ara yere keffaret girmediği takdirde, hepsi bir tek zihar kabul edilir.

Zihar'ın keffareti âyetle açıklanmıştır :

1— Ziharda bulunduğu eşiyle henüz cinsel ilişkide bulunmadan keffaret olarak bir köle azad etmesi gerekir.

2— Köle bulamayan kimsenin iki ay üstüste oruç tutması gerekir.

3— Buna gücü yetmiyecek olursa, altmış yoksulu sabahlı-akşamlı doyurması gerekir.

İLÂHÎ SINIRLAR

İslâm Hukuku kendi ölçüleri ve ilâhî sınırları içinde beşerî münasebetleri, sosyal ilişkileri düzene koyan hükümleriyle bir yandan sosyal adâlete, bir yandan tahkikî imâna ve ilâhî buyrukları kayıtsız kabule, bir yandan aileyi -eşler arasında karşılıklı hakların korunması doğrultusunda- sağlam temele oturtmaya, bir yandan da fertleri ıslâhta dinî ahlâkı kalp ve kafalarda kökleştirmeye yönelir. Uygulayanları uhrevî mükâfatlarla müjdeler. Uygulamayanlar hakkında ise maddî ve mânevî olmak üzere iki ayrı müeyyide belirler.

Bütün bu esas ve prensiplerin tesirli olması, kalp ve kafalarda imân derecesinde yer etmesi için de fertlerin küçük yaştan Kur'ân ahlâkıyla eğitilmesinin lüzumuna dikkat çeker.

Zihar meselesinde önce kadını korumakta; ona yaklaşmayı kendine haram kılan kocayı keffaret ile cezalandırmakta ve böylece olayı maddî ve mânevî müeyyidelerle hakkaniyete bağlamaktadır.

Bu suretle dördüncü âyetin son cümlesiyle mânevî müeyyidenin ağırlığı hatırlatılarak kâfirler uyarılıyor; mü'minlerin de imân ve irfanına ışık tutuluyor : «Bu (keffaretler) Allah'a ve Peygamberine inanmanızla ilgilidir ve bunlar, Allah'ın koyduğu (dinî) sınırlardır. İnkârcılar için elem verici bir azap vardır.»

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle zihar hakkında ilâhî hüküm açıklandı ve aile hukukuyla ilgili düzenleme ve müeyyidelerden birine yer verilerek mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın ve Peygamberin emir ve hükümlerine uymayıp dinî sınırları aşanlar uyarılıyor ve böyle bir toplumun eninde sonunda rüsvay edilecekleri haber veriliyor. Nifak hastalığına yakalanan ikiyüzlü döneklerin Peygamber aleyhine gizli toplantılar yaparak fısıldaştıkları konu ediliyor ve öylelerinin zevahiri kurtarmak için yapmacık saygı izhar ettiklerine dikkat çekiliyor. İlâhî rıza düzeyinde toplantı yapmakta bir sakınca olmadığı bildirilerek, mü'minlerin her hâl-ü kârda Allah'a güvenip dayanmaları emrediliyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا
كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ
عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا
أَحْصَاهُ اللّٰهُ وَنَسُوهُ وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾
أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى
ثَلٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذٰلِكَ
وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ
يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ
الرَّسُولِ وَإِذَا جَاؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ وَيَقُولُونَ فِي
أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا
فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا
بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ

وَالتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ اِنَّمَا النَّجْوٰى
مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَلَيْسَ بِضَٓارِّهِمْ شَيْـًٔا اِلَّا
بِاِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

M E Â L İ :

5— Allah'ın ve Peygamberinin buyruklarına uymayıp karşı gelenler, kendilerinden öncekiler nasıl alçaltılıp rüsvay edilmişlerse, öylece alçaltılıp rüsvay edilirler. Gerçekten biz, açık-seçik âyetler indirdik. Kâfirler için rezil ve rüsvay edici azâp vardır.

6— O gün ki, Allah, onların hepsini diriltip kaldıracak ve yaptıklarını kendilerine bir bir haber verecektir. Allah, onları bir bir saymış, onlar ise unutmuşlardır. Allah her şeye şâhiddir.

7— Görmedin mi, göklerde olanları da, yerde olanı da Allah elbette bilir. Üç kişi toplanıp gizli bir fısıltıda bulunmaz ki, onların dördüncüsü Allah olmasın. Beş kişi olmaz ki, onların altıncısı O olmasın. Bundan daha az veya daha çok nerede olurlarsa olsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra da yaptıklarını Kıyâmet günü kendilerine bir bir haber verir. Şüphesiz ki, Allah herşeyi bilir.

8— Görmedin mi onları, gizli toplantıdan men'edilmelerinden sonra men'edildikleri şeye dönüyorlar; günah, düşmanlık ve Peygambere karşı gelme hususunda fısıldaşıp duruyorlar. Sana geldikleri zaman Allah'ın seni selâmlamadığı bir şey (bir söz ve ifadey)le selâmlıyorlar ve kendi kendilerine, «Bu dediklerimize karşılık Allah bize azap etse ya» diye söyleniyorlar. Cehennem onlara yeter, oraya girecekler. Varış yeri olarak ne kötü!

9— Ey imân edenler! Birbirinizle gizlice fısıldaşmak istediğiniz zaman günah, düşmanlık ve Peygambere karşı gelme hususlarında gizli toplantı yapıp fısıldaşmayın. İyilik ve takvâ (Allah'tan korkup fenalıklardan sakınmak) hususunda toplantı yapıp fısıldaşın ve (Kıyâmet günü dirilip) huzurunda toplanarak biraraya getirileceğiniz Allah'tan korkun.

10— Gizli toplantı ve fısıldaşmalar, imân edenleri üzmek için şeytandandır. Oysa Allah'ın izni olmadan mü'minlere zarar verecek değildir. Artık mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar.

İNİŞ SEBEBİ

Hz. Aişe (R.A.) anlatıyor:

— Yahudîlerden bir adam, Peygamber (A.S.) Efendimiz'e geldi ve «es-Sâmu aleyke» diyerek sözde selâm verir gibi göründü. Oysa bu kelime dert ve ölüm mânasına delâlet etmekteydi. Bunun üzerine ben onun bu sinsi ve küstahça sözüne karşılık: «Ve aleykümü's-sâmu» dedim. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bana şöyle buyurdu: **«Ya Aişe! Şüphesiz ki Allah kötü söz ve edep dışı davranışı sevmez.»**

Ben de: Ya Rasûlellah! Onun es-sâmu aleyke dediğini duymadın mı?» dedim. Buyurdu ki: **«Sen benim onlara «ve aleyküm...» dediğimi işitmedin mi?»**

Diğer bir rivâyette ise, Hz. Aişe (R.A.), o yahudiye şu karşılığı vermiştir: «Ölüm, dert ve yerilme size olsun!» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.): **«Şüphesiz ki bizim onlar hakkındaki sözümüz kabul olunur, ama onların bizim aleyhimizdeki kötü dilekleri kabul olunmaz.» buyurdu.»**

İşte bu sebeple sekizinci âyet inmiştir. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Kitap Ehli'nden biri size selâm verdiğinde, siz de ona «ve aleyküm» yani sizin üzerinize... diyerek karşılık verin.» (2)

«Kıyâmet gününde Cenâb-ı Hak, mü'min kulunu kendine yaklaştırır da (settar) kanadını onun omuzlarının üzerine koyar ve böylece onu insanların gözlerinden gizler; sonra da günahlarını ona bir bir ikrar ettirir: «Şu günahını bilir misin, şu gün işlediğin günahı hatırlıyor musun? Şu ve şu günahları işlediğini biliyor musun?» diye sorarak ona günahlarını bir bir ikrar ettirir ve o mü'min kul artık helâk olduğunu sanır; derken Cenâb-ı Hak ona: «Bu günahları dünyada senin üzerinde gizledim ve bugün de onları bağışlıyorum» buyurur ve sonra da iyiliklerinin yazılı bulunduğu defterlerini ona verir. Kâfirlerle münafıklara gelince: Şâhitler onlarla ilgili olarak şöyle derler: «İşte bunlar Rablarını yalanladılar. Haberiniz olsun ki Allah'ın lâneti zâlimler üzerinedir.» (3)

---

(1) İbn Ebî Hâtim- İbn Kesîr: 4/323

(2) Buharî/isti'zan: .22, mürteddîn: 4- Müslim/selâm: 9, 87- Taberânî/selâm: 3- Dâremî/isti'zan: 7- Ahmed: 2/9- 3/99

(3) Buharî/tefsîr: 11, edeb: 60, tevhîd: 36, tevbe: 52- İbn Mâce/mukaddeme: 13

«Sizler üç kişi birarada bulunduğunuz zaman ikiniz, üçüncü arkadaşından izin almadan gizlice fısıldaşmasın. Çünkü böyle bir davranış onu üzer.» (1)

İMAN MUTLAK İTAATİ GEREKTİRİR

(إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا ...) **«Allah'ın ve Peygamberinin buyruklarına uymayıp karşı gelenler, kendilerinden öncekiler nasıl alçaltılıp rüsvay edilmişlerse, öylece alçaltılıp rüsvay edilirler..»**

Allah'a ve Peygamberine imân, onların bütün buyruklarını kayıtsız, şartsız kabullenmeyi gerektirir. Bir kısım buyruklara uymak, bir kısmına uymamak; bir kısmını kabul edip gerisini red ve inkâr etmek veya beğenmemek, tümünü red ve inkâr anlamına gelir. Çünkü din bütün esas ve prensipleriyle ilâhîdir ve mutlak teslimiyet ister; aynı zamanda hükümlerinin biri diğerini tamamlayarak hepsi bir bütünlük arzeder. İnsanlığın hayrına yönelik olup mutlak saadet va'deden hükümlerin hikmet ve amacını araştırıp öğrenmek, bizi birtakım ölçüsüzlüklerden, hatalı yola girmekten ve yanlış karar vermekten korur ve imân eden kişi kendini bu çizgiye getirince, Allah ve Peygamberinin emir ve tavsiyelerinin tamamını tereddütsüz kabullenir de uygulamaya çalışır.

O halde Allah'a ve Peygamberine karşı düşmanlık edenler; onların açıkladığı hükümleri küçümseyenler veya o hükümlerin bir kısmını beğenip kabul ederken, diğer bir kısmını reddedenler, hem dünyada, hem de âhirette zillet, hakaret, aşağılanma ve rüsvay olmaya mahkûmdurlar. Öyleki, ya hürriyet ve istiklalleri ellerinden alınır, ya yabancıların kültür istilâsına uğrayarak öz değerlerini kaybetme şaşkınlığına düçar olurlar, ya da iç huzursuzluğuyla karşılaşıp ahlâkan kokuşan toplumlardan dolayı ülke çapında sevgi, saygı, dayanışma, haklara saygılı olma, kardeşçe yaşama çizgisinden uzaklaşırlar. Tabii böylelerine âhirette verilecek rüsvaylık azâbı daha elîm ve daha şiddetli olacaktır.

Tarih boyunca, Allah'a ve Peygambere inandıktan sonra ilâhî buyrukları bir yana itip hayat dizginini nefis ve dünyalığın eline veren kavim ve milletlerin ilâhî sünnet gereği zillete uğradığını anlatmaya gerek var mıdır?

Bu böyledir; çünkü Cenâb-ı Hak kendi mülkünde ancak kendi nizamı-

---

(1) Buharî/isti'zan : 47- Müslim/selâm : 37, 38- Tirmizî/edeb : 59- İbn Mâce/edeb : 50- Dâremî/isti'zan : 28

na uyulmasını ister. Bunun için de insana yardımcı imkânlar verir. Kitap ve peygamber vasıtasıyla o nizama uymanın ölçü ve kurallarını bildirir.

Buna rağmen hâlâ aklını, idrâkini kullanmayıp ilâhî nizama ters bir hayat sürmekte ısrar edenler olursa, kendilerine hem dünyada, hem de âhirette yazık etmiş olurlar. Çünkü ilâhî nizam bütünüyle insanı her iki hayatta mutlu etmeye yönelik esas ve prensipleri içermektedir.

DÜNYADA UYANMAYANLAR, ÂHİRETTE UYANIRLAR

(... يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا) **«O gün ki, Allah, onların hepsini diriltip kaldıracak ve yaptıklarını bir bir haber verecektir..»**

Kâinatta insandan yana hazırlanan düzen ve onunla ilgili plân ve proğram son derece kusursuzdur. Dakik bir saat gibi çalışmakta ve insanın iki hayatına birden yönelmektedir. Öyle ki, hayatı bu düzenle içiçe olan insan her an gözetim ve kontrol altında bulunuyor. Söz ve davranışları bir atlama söz konusu olmaksızın tesbit edilmekte ve görevli melekler tarafından yazılmaktadır. İnsan kâinat plânındaki bu yerini ve kurulan düzendeki rolünü bilmeyip kendini amaçsız, gayesiz ve başıboş sayarsa, ömrünü tam bir gaflet ve dalâlet içinde berbat etmiş olur. Belki yaşadığı sürece onu rüsvaylık çukuruna iten bu sapıklığı idrak etmiyebilir. Ama gerek Berzah'ta, gerekse kabrinden kalktığında dünya hayatını bir hiç uğruna nasıl heder ettiğini anlar, ama neden sonra..

Böylece altıncı âyetle, ilâhî ihtar çok anlamlı şekilde kalp ve kafalara seslenip ölmeden önce dönüş yapmanın lüzumuna işârette bulunulmaktadır.

GİZLİ GÖRÜŞMELERDE BULUNMAK

(... أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ) **«Görmedin mi, göklerde olanları da, yerde olanı da Allah elbette bilir. Üç kişi toplanıp bir fısıltıda bulunmaz ki, onların dördüncüsü Allah olmasın..»**

Gizli görüşmelerde, kapı arkası fısıldaşmalarda bulunmayı, dinî ahlâk ölçülerine göre dört kısımda toplamak mümkündür :

1— Devletin iç ve dış politikasıyla ilgili önemli ve gizli tutulması gerekli meselelerin yetkili şahıs ve organlarca gizli görüşülmesinde dinen bir sakınca olmamakla beraber birçok faydalar söz konusudur.

2— Hayırlı bir konu hakkında iyi karar almak; Allah rızasını gözeterek birtakım meseleleri çözmek veya çareler araştırıp bulmak için birkaç kişinin biraraya gelip başbaşa vererek konuşmasında, fısıldaşmasında da sakınca söz konusu değildir.

3— Bir toplantıda iki veya daha fazla kişinin başbaşa verip diğerlerinin yanında fısıldaşmasına gelince : Bu, dinî ahlâk ve görgü kuralına aykırıdır. Ancak böyle bir fısıldaşmaya ihtiyaç duyulduğu zaman, hazır olanlardan müsaade istemek gerekir.

4— Geceleri kapalı kapı arkasında toplanıp günah, isyan, haksızlık ve ahlâksızlığı teşvîk eder anlamda fısıldaşarak kararlar almak haramdır, büyük günahlardan biridir.

Böylece gizli toplantı yapmak, gizli kararlar almak, konuşulan, görüşülen konu ve meseleye göre hüküm alır; sakıncalı olup olmadığı ona göre belirlenir.

Kur'ân'da yasaklanan gizli toplantı ve kapı arkası fısıldaşmanın, birçok kötülükleri kapsar şekilde üç misâli verilmektedir :

a) Günah işlemek ve işletmek,

b) Düşmanlık kurmak, onu körüklemek,

c) Peygamber'e, O'nun vasıtasıyla gönderilen dinî hükümlere karşı gelmek..

Ortada kurulu bir İslâm devleti varsa, bu tür toplantıları sadece uhrevî müeyyide düzeyinde tehdîtle yetinmez, aynı zamanda yasaklayıp maddî müeyyide kullanarak engeller.

Diğer yandan Cenâb-ı Hak, iyilikleri kapsar şekilde meşru olan gizli toplantılarda konuşulan, görüşülen hususları iki madde ile özetlemektedir :

1— Birr,

2— Takvâ..

Birincisi, geniş çapta iyilik, taât, hayırlı söz ve fiiller gibi fazîletlere; ikincisi, her hususta Allah'tan korkup kötülüklerden sakınmaya, ilâhî sınırlara riayet etmeye delâlet eder.

İNKÂR VE NİFAKTAN KAYNAKLANAN SAYGISIZLIK

(وَيَقُولُونَ فِىٓ أَنفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا ٱللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ...) **«Kendi kendilerine: «Bu dediklerimize karşılık Allah bize azap etse ya» diye söylenirler. Cehennem onlara yeter..»**

Kalplerinde küfür ve nifak mayası bulunan Yahudiler ve münafıklar, Hz. Peygamberin huzuruna çıkınca veya bir yerde Ona rastlayınca «es-selâmu aleyküm» yerine, dert ve ölüm mânasına gelen «es-sâmu aleyküm» derler ve sonra da «Bu dediklerimize karşılık Allah bize azap etse ya» diye fısıldaşırlar. Çünkü Allah'a, O'nun indirdiği kitaba ve gönderdiği peygambere ya hiç inanmazlar, ya da bu hususta koyu bir şüphe, derin bir çıkmaz içinde bocalarlar. O bakımdan, sözü edilenlerin inanç ve anlayışına göre: Eğer cidden Allah varsa ve O da bir peygamber göndermişse, bizim bu kötü niyet ve düşüncemize, fena söz ve hayasızlığımıza karşı neden üzerimize bir azap indirmiyor? Oysa Muhammed'in (A.S.) iddiasına göre, Allah her şeyi bilmektedir ve O'nun azabı da çok şiddetlidir.

Şüphesiz ilâhî nizam ve o nizamla ilgili plân ve proğram şaşmadan hedefine doğru ilerler; ne şunun bunun arzusuna göre yön değiştirir, ne de şunun bunun inkâr ve nifakından, hayasızlık ve ahlâksızlığından dolayı hükmünde bir gecikme veya öne alınma söz konusu olabilir. Vakti, saati gelince kimsenin göz yaşına bakmadan hükmünü yürütür.

Bunun için sekizinci âyetin sonunda **«Cehennem onlara yeter, oraya girecekler. Varış yeri olarak (orası) ne kötü!»** buyurularak, kimsenin birkaç günlük dünya hayatıyla mağrur olmasına gerek yok, insan ömrü kısadır, ölüm adım adım onu izlemekte ve eriştiği nîmetleri bir bir geride bırakmaya itmektedir. Yolun sonunda elîm bir azap onu beklemektedir. Ceza olarak bu yetmiyor mu? Bundan daha büyük ceza ne olabilir? Cenâb-ı Hak mutlak anlamda âdildir. Kul inkâr, tuğyan ve ahlâksızlıkta belli çizgiye gelmedikçe dünyalığını elinden almaz, yani hem dünyasını, hem de âhiretini birden karanlığa gömmez. Tarihte yok edilen inkârcı kavim ve milletler, sözünü ettiğimiz hususlarda kendilerini belli çizgiye getiren azgın nankörlerdir. O yüzden âhiretleri bütünüyle azap olacağı gibi, dünyaları da azap ile noktalanmıştır.

MÜNAFIKLARIN YAHUDİLERLE BİRARAYA GELİP FISILDAŞMASI

İslâmiyeti içinden yıkmak veya bazı menfaatler elde etmek için inanmadıkları halde inanmış gibi görünen ve kendilerini Müslüman olarak ta-

nıtmaya çalışan münafıklar, zaman zaman Yahudilerle gizli toplantılar tertipler; günah, düşmanlık, peygambere baş kaldırmak gibi kötülükler üzerinde görüşürler; umuma açık toplantı yerlerinde kaş, göz işâretiyle fısıldaşırlardı. Onların bu tutumu İslâm'ın ve Müslümanların genel menfaatlerini baltaladığı ve tehlikeli dereceye geldiği için Cenâb-ı Hak onu ifşa ederek mü'minleri uyanık bulunmaya çağırıyor ve böylece münafıklarla yahudileri de tehdît ediyor.

Sonra da bütün iyilik ve hayırları kendinde toplayan şu iki şey hakkında gizli görüşmede bulunmayı, fısıldaşmayı meşru kılıyor : Birr ve takvâ..

Bu suretle Cenâb-ı Hak önce bu iki zümreyi mânevî, uhrevî cezalarla tehdit ederek tuttukları yoldan geri dönmelerinde sayısız faydalar bulunduğuna işâret etti. Mânevî müeyyideden sonra işi azıtan ve her vesileyle İslâmiyetin aleyhine çalışan Yahudileri maddî müeyyide ile cezalandırarak Medine ve çevresinden sürülmelerini emretti. Böylece bu iki düşman gruba karşı mevcut şartlara ve ortama göre bir strateji uygulanmış oldu. Mü'minlere de sağlam bir kıstas verilerek bu gibi olaylarla karşı karşıya gelince ne yapacakları belirlendi.

Onuncu âyette : **«Artık mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar»** emri, mevcut ortam ve şartlar oluşuncaya kadar sabırlı ve temkinli davranmanın lüzumuna yönelik bir işâret taşımaktadır.

TOPLANTI VE GÖRÜŞME ÂDÂBI

İslâm Dini günlük hayatımızın her safha ve bölümüyle yakından ilgilidir ve onunla içiçedir. O bakımdan insanı medenileştirip olgunlaştırmanın bütün kurallarını kendinde taşımakta ve böylece yaşayışımızı en iyiye, en doğruya ve en faydalıya yönlendirmektedir.

Şüphesiz ki bu arada toplantı ve görüşme adâbı önemli bir yer tutmakta ve topluma huzur, güven ve kardeşlik, aynı zamanda sevgi ve saygı havası estirecek bir anlam ve hikmet yansıtmaktadır. Gerek Kur'ân'da, gerekse hadîslerde bu adâbın bütün kuralları açıklanmış durumdadır. Ancak biz burada onların özeti mahiyetinde olan 7-10. âyetlerle belirlenen kuralları kısaca sıralamak istiyoruz. Şöyle ki :

1— Dikkatleri çekecek, kuşku uyandıracak, şüpheleri çekecek şekilde gizli toplantılara iltifat etmemek ve yapanları uyarıp toplumun yararından yana değilse, terkedilmesini sağlamak,

2— Din, ahlâk, iyilik ve hayır işleriyle ilgili konuları görüşmek için toplanmak ve bunu gizlilik derecesine vardırmamak,

3— Birçok kişilerin bulunduğu toplantı yerinde iki kişinin başbaşa vererek fısıldaşmamasını telkîn etmek,

4— Böyle toplantı yerlerinde herhalde önemli bir konuyu yanındaki arkadaşıyla görüşmek isteyen kimsenin, hazır olan diğer arkadaşlarından müsaade isteyerek yürütmesine özen göstermek.

Ayrıca diğer âyet ve ilgili hadîslerin ışığı altında şu kurallara bağlı kalmamız da tavsiye edilmiştir :

a) Toplantıya girerken selâm vermek,

b) Toplantıyı tertipleyen şahıs veya kurumun göstereceği yere oturmak,

c) Toplantıya katılanlara yer gösteren yoksa, boş bulunan yere oturmak,

d) Dikkati çekecek davranışlardan sakınmak,

e) Konuşulan şeyleri dikkatle dinlemek ve bu arada dikkatleri başka yana çekmemek için konuşan kişiye yönelik bir halde bulunmak,

f) Konuşma bitmeden, konuşmacının sözünü kesmemek,

g) Konuşulana bir ilâve yapmak gerektiğinde zamanı iyi ayarlamak ve izin istemek,

ğ) Toplantıyı terketmek gerektiğinde, müsaade istemek bu cümledendir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın ve Peygamberin emirlerine uymayan inkârcılarla münafıklar uyarıldı. İnandıktan sonra dinî hükümleri bir tarafa iten veya onları küçümseyenlerin eninde sonunda rüsvay edilecekleri hatırlatıldı. Kötülükten yana gizli görüşmelerde bulunmanın sakıncalarına değinilerek bu konuda birtakım kıstaslar verildi.

Aşağıdaki âyetle, toplantının adabından önemli iki husus açıklanarak mü'minler aydınlatılıyor.

——oOo——

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ
لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

M E Â L İ :

11— Ey imân edenler! Bulunduğunuz toplantılarda size «yer açın» denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin. «Kalkın..» denilince de kalkıverin ki Allah sizden dosdoğru imân edenlerle kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan haberlidir.

İNİŞ SEBEBİ

Muhacirîn ve Ansar'dan Bedir Savaşı'na katılanlara, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ikrâmda bulunur, şerefli meclisine geldiklerinde onlara iltifat eder ve çevresinde halka oluşturup oturan mü'minlere, bu İslâm'a geniş şekilde hizmet eden iki gruba yer açmalarını arzu ederdi. Bir defasında, onlardan birkaç kişi içeri girince yer bulamayıp ayakta kalmış ve kendilerine yer açan da olmamıştı. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz yer açılmasını emretmiş ve ne yazık ki bu tavsiye emri mü'minlerden bir kısmına ağır gelmişti. O sebeple yukarıdaki âyet inmiştir. (1)

Hücurat Sûresi'nde açıklandığı gibi, kulağı ağır işittiği için toplantıda Hz. Peygamber'e (A.S.) yakın oturmayı tercîh eden Sâbit b. Kays (R.A.) hakkında indiği de söylenir.

İLGİLİ HADÎSLER

Toplantı yerine sonradan gelenlerin öne geçmelerinde bir zaruret yoksa, başkasını kaldırtıp onun yerine oturmaları doğru olmaz. Ama kendi-

---

(1) Esbab-ı Nüzûl/Nisâbûrî : 276- Lübabu't-te'vîl : 4/240, 241

liğinden yer açıp veya kendi yerini ikrâm ederek «buyur» diyenin ikramını kabul etmekte bir sakınca yoktur. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Sizden biri, bir adamı mecliste oturduğu yerden kaldırıp kendisi onun yerine oturmasın. Ama (sonradan) gelenlere yer açın ki Allah da size genişlik versin.» (1)

«Sizden biriniz cuma günü (cuma camiinde) din kardeşlerini yerinden kaldırıp onun yerine geçerek oturmasın. Ama siz şöyle deyin: «Yer açar mısınız?.» (2)

«Allah kimin hakkında hayır ve iyilik dilerse, onu dinde fakîh (bilgili ve anlayışlı) kılar.» (3)

«İlim İslâm'ın hayatı, imânın direğidir.» (4)

TOPLANTI YERLERİNDE SONRADAN GELENLERE YER AÇMAK

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ ...) «Ey imân edenler! Bulunduğunuz toplantılarda size «yer açın» denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin..»

Kur'ân-ı Kerîm, toplantı yerlerinde İslâm'ın bir diğer adâbını açıklamaktadır. Şöyle ki: İster cami ve mescit olsun, ister düğün-dernek yeri olsun, isterse vaaz veya konferans salonu olsun, sonradan gelenlere imkân nisbetinde yer açmak, tavsiye anlamında bir emr-i ilâhîdir ve bunun birçok faydaları söz konusudur:

a) İçerideki cemaat biraz sıkıştıkları veya toparlandıkları takdirde gelenlere yer verme imkânı varken yer açmamak, mü'minler arasında soğuk bir hava oluşmasına sebep olabilir. Aksini yapmak ise, din kardeşliğini pekiştirir ve aralarındaki sevgi ve saygıyı artırır.

b) Kişileri bencillikten uzak tutup toplumdan yana iyi duyguların gelişmesine yardımcı olur.

c) Mü'minlerin daha çok kaynaşıp birleşmesini, birleşip bütünleşmesini sağlar. Aynı zamanda aralarında soğuk bir hava mevcutsa, onu giderir.

---

(1) Müsned-i Ahmed : 2/338, 483, 523

(2) » » 3/295

(3) Buharî/ilim : 10, i'tisam : 10- Müslim/imaret : 175- Tirmizî/ilim : 4- İbn Mâce/mukaddeme : 17- Daremi/mukaddeme 24, rikak : 1- Ahmed : 1/306- 2/234- 4/92

(4) Ebû'ş-Şeyh : İbn Abbas (R.A.)dan

Yine ilgili âyette, toplantıyla alâkalı iki kuralın daha uygulanması emredilmektedir. Birincisi, toplantıyı idare eden kimse tarafından, sonra gelenlere oturma imkânı sağlamak için «yer açınız!» denildiğinde, oturmakta olanların bu tavsiyeye uyması, ilâhî rahmete vesile olan bir davranıştır. İkincisi, içeriye giren yaşlıların, ağır işitenlerin ve dıştan gelen misafirlerin konuşmayı yakından izleyebilmelerini sağlamak için yine ilgili bazı görevliler veya kişiler tarafından bazı kimselere : «Lûtfen kalkıp yerinizi gelen şahıslara veriniz» denildiğinde, onların itirazsız kalkması, sünnete uygun bir davranış olduğundan, kendilerinin Hz. Peygamber'e (A.S.) mânen daha çok yaklaşmasına sebep olur. Aynı zamanda onların böyle bir isteği vakar ve onur meselesi yapmamaları gerekir. Nitekim kulağı ağır işiten Sâbit b. Kays'ın (R.A.), Resûlüllah'a (A.S.) daha yakın yerde oturabilmek için, oturmakta olan bir kişiye kalkıp yerini kendisine vermesini istemesi ve o yüzden aralarında bir tartışma çıkması, Resûlüllah'ı (A.S.) üzmüş, aynı zamanda ilgili âyetin inmesine sebep olmuştur. Ancak âyet inince bir daha toplantı yerlerinde mü'minler arasında o gibi tatsızlıklar meydana gelmemiş, hepsi de bu emre ve sünnete uymayı candan benimsemiştir.

İMÂN EDEN BAHTİYARLAR VE İLİM SAHİPLERİ

(وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ ...) **«Kalkın, denilince de kalkıverin ki Allah sizden dosdoğru imân edenlerle kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.»**

Cenâb-ı Hakk'ın övdüğü ve derecelerini yükselttiği iki sınıf insan söz konusudur :

a) Dosdoğru imân edenler,

b) Kendilerine ilim verilenler.

Şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ın yalnız bu iki sınıfın değil, daha birçok sınıfların da derecelerini yükseltir. Ancak gerek gizli toplantı ve fısıldaşmalarda, gerekse toplantı yerlerine girip çıkmada ve yer almada imân ile ilmin rolü çok büyüktür. Zira imân, Allah korkusunu ve murakabasını durmadan hatırlatır; ilim de faydalı düşünmeyi ve müslümanlardan yana yararlı karar almayı ilhâm eder. Yeter ki bu iki paha biçilmez nîmet kişinin kalbinde ve dimağında birleşip bütünleşsin.

Böylece ilgili âyetle, sosyal ilişkilerin düzeninde, hayatın dengesinin imân ve ilimle gerçekleşebileceğine işâret edilmekte ve mü'minlerin dikkati bu iki ana faktöre çekilerek sağlam ölçü verilmektedir.

Bilerek, anlayarak, öğrenerek, kısacası ilme ve irfana sarılarak kendini sağlam imân çizgisine getirip günlük hayatını sâlih amellerle süsleyen bahtiyar mü'minlerin dünyada da, âhirette de derecelerini Cenâb-ı Hak yükseltir. Dünyadaki dereceleri, nezih bir ömür yaşayıp çevrelerine huzur ve güven havası estirmeleri ve güzel örnek olmalarıdır. Öyle ki bu düzeyde olan mü'minin yüzünü gören bir kişi Allah'ı hatırlar da kendini toparlayıp onun tertemiz hayatına gıpta eder. Âhiretteki dereceleri ise, Cennet'in yüksek makamları, ilâhî rıza ve iltifattır.

İlmi imân ve ahlâkla birleştirip sâlih amellerle zinetlendirerek insanlığın hizmetine sunan âlimler ülkenin temel taşları, kültürün öncüsü, huzur ve güveni sağlamanın kaynağıdır. Onlara verilecek uhrevî mükafatın bir başka derecesi ise, peygamberler, sıddîkler ve şehîdlerle beraber olmaktır.

Âyetin sonunda **«Allah yaptıklarınızdan haberlidir»** buyurularak, imân ile ilmin bütünlük içinde ilâhî rıza doğrultusunda değerlendirilip değerlendirilmediğinden Cenâb-ı Hakk'ın haberdar bulunduğuna ve ona göre karşılık vereceğine, kişinin niyetine göre onun imân, ilim ve ameline değer biçeceğine işâret vardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Toplantı yerlerinde nasıl davranılması gerektiği konu edilerek iki önemli âdap üzerinde duruldu ve aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber (A.S.) ile özel toplantı yapmak isteyenlerin, toplantıdan önce bir sadaka vermeleri emrediliyor. Sonra da çoğunun buna gücü yetmiyeceği dikkate alınarak hafifletici hüküm indiriliyor ve dört önemli hususu yerine getirmeleri konu ediliyor.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ
صَدَقَةًۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاَطْهَرُۜ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ
﴿١٢﴾ ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍۜ فَاِذْ لَمْ
تَفْعَلُوا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَط۪يعُوا
اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

M E Â L İ :

12— Ey imân edenler! Peygamberle özel toplantı yapıp gizli konuşmak istediğiniz zaman, bu toplantıdan önce bir sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı, daha temiz ve nezîhtir. Verecek sadaka bulamadığınız takdirde, şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

13— Yoksa özel gizli toplantınızdan önce sadakalar vermekten endişelendiniz mi? Zaten bunu yapamadınız. Allah, tevbenizi kabul etmiştir. Artık namaz kılmaya devam edin, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberine itaât edin. Allah, yapageldiğiniz şeylerden haberlidir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyete göre: Müslümanlar birara Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz'den soru sormayı çoğalttılar. O kadar ki, onların bu aşırılığı, Hz. Peygamberi üzmeye başladı. Cenâb-ı Hak hem mü'minleri daha dikkatli ve ölçülü olmaya sevketmek, hem de Hz. Peygamber'in (A.S.) üzüntü ve sıkıntısını kaldırmak için, Peygamberle özel toplantı yapıp gizli konuşabilmeyi sadaka vermeye bağladı. Böylece ilgili âyetleri indirdi. (1)

---

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 14/301

Diğer bir rivâyete göre : Bazı varlıklı kişiler zaman zaman Resûlüllah'ı (A.S.) ziyarete gelir ve uzun süre oturup konuşmak isterlerdi. Böylece hem Resûlüllah'ı sıkar, hem de diğer ziyâretçilere fırsat vermezlerdi. Bu sebeple ziyaretten önce birer sadaka vermeleri emredildi. Böylece ziyaretçiler seyreldi ve sık sık gelenler ara sıra gelmeye başladı. (1)

PEYGAMBER MECLİSİ VE ONU ZİYARET ÂDÂBI

(يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ ...) **«Ey imân edenler! Peygamberle özel toplantı yapıp gizli konuşmak istediğiniz zaman, bu toplantıdan önce bir sadaka verin..»**

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in meclisi, ilâhî vahyin indiği, Melek Cebrâil'in nüzul ettiği çok mübarek ve çok yüce bir meclistir. Lüzumsuz işgal edilmesi birçok yönden adâba aykırıdır. Orası ciddiyet, edep, terbiye, saygı, ilim ve irfan mahfelidir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in pak ve nezîh kalpleri her dem lâhutî ve ledünnî bilgi ve hikmetlerle meşgul bulunduğundan huzurunda uzun süre oturup yerli-yersiz konuşmak, soru sormak elbetteki doğru değildir. Aynı zamanda bazı kişilerin bunu âdet haline getirmesi, başkalarının o irfan meclisinden yararlanmasına engel oluyordu. Yüksek terbiye ve nezaketi icabı, böyle hareket edenleri bu konuda uyaramıyan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in burada da ilâhî inâyet ve beyâna ihtiyacı vardı. O sebeple Cenâb-ı Hak, sözü edilen ziyareti birtakım kural ve müeyyidelere bağladı. Sadaka verecek durumda olanların, ziyaretten önce bir sadaka vermesini emretti. Verecek durumda olmayanlar hakkında Allah'ın çok bağışlayıcı ve çok merhametli bulunduğunu hatırlattı.

Bu ilâhî emir inince, özel toplantı yapmak isteyenler azaldı. Böylece durum arzu edildiği şekilde normale döndü. Birçok mü'min de sık sık sadaka vermenin malî bünyesine ağır geleceğini dikkate alarak üzüntü duydu.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, bu konuda da çok samimi olanlarla, gösteriş için Peygamber'le (A.S.) özel toplantı ve sohbet yapanları birbirinden ayırt etti. Sonra da emir amacına ulaşınca ilgili sadaka verme hükmü kaldırıldı. Sadaka vermekten kaçınanların da tevbesini kabul buyurdu.

İlmî sohbetlerin proğramlanması :

Âyetin delâletinden anlıyoruz ki, ilim adamlarını proğramsız bir halde rastgele ziyâret etmek, hem onların düzenli çalışmasını engeller, hem de onları proğram dahilinde ziyaret etmek isteyenlerin görüşmesine fazla

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/242

imkân vermez. Zira özellikle ilim adamlarının yapacakları, başarmak istedikleri şey çok, insan ömrü ise kısadır. Cenâb-ı Hakk'ın her fiili ve irâdesi plânlı ve proğramlıdır. Çünkü O, Hakîm'dir. İnsanlardan da bu sıfatın hikmetine yönelik olarak ömürlerini en verimli şekilde plânlamasını ister. Bunun içindir ki, onüçüncü âyetin son kısmında ömrün düzenli sürdürülmesi ve verimli bir proğrama göre istenilen amaca ulaşılabilmesi için daha çok şu üç şeye dikkat etmemiz emredilmektedir:

1— Namazı vaktinde edâ etmek,

2— Zekâtı ödemek,

3— Her hususta Allah'a ve Peygamberine itaât etmek.

Namaz, günlük hayatımızı denge ve düzende tutan; iç ve dış dünyamızı disiplin altına almamızı sağlayan bir ibâdettir. O aynı zamanda dünyamız ile âhiretimiz, ruhumuz ile bedenimiz arasında en sağlam köprüdür. Günde belirlenmiş beş vakitte dünya meşgalesini bir tarafa bırakıp ruha gıda vermek ve onu tazelemek için Allah'ın huzurunda edep ve tâzîmle durmak kadar insanı hayra, iyiliğe, olgunluğa yönelten ne olabilir?

Zekât emri, zengin olmayı, çalışıp meşru ölçüler içinde kazanmayı gerektiren malî ibâdetlerin başında gelmektedir. O bakımdan Allah'a dosdoğru imân eden her Müslümanın kendisine ayrılan ömür süresini dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmek için farz ibâdetler doğrultusunda ve taşıdıkları hikmet çerçevesinde değerlendirmesi bir emr-i ilâhîdir. Bunun aksine bir tutum ve davranış aslâ düşünülemez.

Böylece namaz ibâdetinin yanında zekât ibâdetinin sosyal hayatımıza yüksek verimlilikte nasıl bir renk kattığı kendiliğinden anlaşılmaktadır.

Allah'a ve Peygamberine itaât ise, tahsîsten sonra tamime yönelik bir anlatım tarzıdır ki, sünnetullaha uygun bir ömür sürmemizi, kâinat plânında insanoğluna ayrılan yerde bulunmamızı ve bizden beklenilen hizmeti aksatmadan vermemizi ilhâm etmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın sözünü ettiğimiz üç emri uyarınca günlük hayatımızı bütünüyle dengeli, düzenli, seviyeli ve feyizli geçirmemiz; ilim başta olmak üzere O'nun sayısız nîmetinden bilerek, anlayarak, şükrünü edâ ederek yararlanmamız istenmekte ve bunun için en doğru yol gösterilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile özel toplantı ve sohbet yapmak isteyenler hakkındaki hükümler açıklandı. Sonra da yerine getirilmesinin lüzumu üzerinde durularak dört önemli hususa dikkat çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın gazap ettiği sapık ikiyüzlü dönek kişiler konu edilerek onların en belirgin vasıflarından birinin yalancılık olduğu belirtiliyor. Âhiret gününde de bu karakter yapısı zayıf ve dönek insanların kurtulmak için yalana baş vuracaklarına atıfta bulunuluyor.

——oOo——

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا
غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى
الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ
سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٦﴾ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ
وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ
أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ
فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ
هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

14— Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost ve arkadaş edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizden, ne de diğerlerindendirler. Bildikleri halde yalan yere yemin ederler.

15— Allah, onlara çetin bir azâp hazırlamıştır. Doğrusu onların yapageldiği şey ne kötüdür!

16— Yeminlerini siper edindiler de Allah yolundan alıkoydular. Onlar için rezil ve rüsvay edici bir azâp vardır.

17— Ne malları, ne de çocukları onları Allah'tan (O'nun hüküm ve azâbından) hiçbir şekilde kurtaramaz. Onlar Cehennem ateşinin dost ve arkadaşlarıdır ve orada ebediyen kalacaklardır.

18— Allah'ın onların hepsini diriltip kaldıracağı gün, size yemin ettikleri gibi Allah'a da yemin ederler ve bununla birşey üzere bulunduklarını sanırlar. Haberiniz olsun ki, onlar elbette yalancıların tâ kendileridir.

19— Şeytan onlara karşı üstünlük sağlamıştır da Allah'ı anmayı kendilerine unutturmuştur. İşte bunlar şeytanın dostları ve yandaşlarıdır. Haberiniz olsun ki, hüsrâna uğrayanlar, ancak şeytanın dost ve yandaşlarıdır.

İNİŞ SEBEBİ

Münafıkların bir kısmı İslâm'a karşı olan kinlerine mağlûp olarak Yahudileri dost ve sırdaş edindiler. Müslüman cemaatiyle ilgili gizli tutulması lüzumlu görülen bazı hususları onlara günü gününe ulaştırmayı ihmal etmediler.

Ayrıca Süddî ve Mukatil'in tesbitine göre : Resûlüllah (A.S.) kendine ait odalardan birinde otururken yanındaki arkadaşlarına şu haberi verdi : «Az sonra yanınıza bir adam gelecek ki onun kalbi azgın zorbaların kalbi gibidir; şeytanî bir gözle bakar!» Çok geçmeden ünlü münafık Abdullah b. Nebtel içeriye girdi. Yeşil gözlü, kısa boylu, seyrek sakallı idi. Resûlüllah (A.S.) ona : «Neden sen ve arkadaşların benim âleyhimde bulunup birtakım kötü sözler söylüyorsunuz?» diye sordu. O da böyle bir şey yapmadığını yemin ederek anlatmaya çalıştı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

(1) Esbab-ı Nüzûl/Nisâbûrî : 277- Lübabu't-te'vil : 4/243- İbn Kesîr : 4/327- Fethü'l-Kadîr/Şevkanî : 5/192

İLGİLİ HADÎS

«Bir kasaba veya bâdiyede üç kişi bulunur da cemaat olup namaz kılmazlarsa, mutlaka şeytan onlara galip gelir. O halde sen cemaate gerekli ol. Kurt ancak sürüsünden ayrılanı yer.» (1)

ALLAH'IN GAZAP ETTİĞİ TOPLULUĞU DOST EDİNENLER

(... أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ) **«Allah'ın gazap ettiği bir topluluğu dost ve arkadaş edinenleri görmedin mi?.»**

İslâm'a göre, küfür bir tek millettir. Müslümanlardan başkası «gayr-i müslim»dir. O bakımdan Müslümanların hakiki dostu ve yakını Allah'tır, O'nun peygamberidir ve bütün mü'minlerdir. Bu, dünyada böyle olduğu gibi, âhiret âleminde de böyle olacaktır.

Âyette, **«Allah'ın gazap ettiği topluluk»**tan, maksat, sapık azgınların hepsini kapsamakla beraber özellikle Yahudiler ve onlara yandaşlık eden münafıklardır.

Bakara Sûresi 120. âyette : **«Ne Yahudiler, ne de Hıristiyanlar, onların dinine uymadığın sürece senden aslâ hoşnut olmayacaklardır. (Onlara) de ki : Elbette (İslâm'ın ilettiği) yol, Allah'ın doğru yoludur. Sana gelen bunca ilimden sonra (bilfarz) onların heveslerine uyacak olursan, and olsun ki, artık Allah'tan başka senin için ne hakiki bir dost, ne de gerçek bir yardımcı vardır»** buyurularak bu iki milletin dostluk ve samimiyetine inanılmaması, güvenilmemesi tenbîh edilmektedir.

Nitekim tarihin akışı içinde meydana gelen olaylar hep bu âyeti tasdîk etmiştir ve bundan sonra da tasdîke devam edecektir. İslâm âlemini dağıtıp parçalamak, kutsal değerleri yıkıp Müslümanları öz kültürlerinden koparmak için Batılı ülkeler bugüne kadar her türlü hile ve melânete baş vurmuşlardır ve vurmaktadırlar da. Onlar hiçbir zaman müslümanlara gerçek anlamda dost olmamışlardır. Kurdukları bazı dostluk ve yakınlık varsa, sahtedir, aldatıcı ve maksatlıdır. İngiliz asıllı Zwemer Samuel bakın ne demiştir :

«Bir kadeh alkolün ve bir dansözün Muhammed ümmetini dağıtıp perişan etmedeki tesirini ve tahribini bir top güllesi meydana getiremez..»

---

(1) Ebû Dâvud/salât : 46- Nesâî/imâmet : 48- Ahmed : 5/196- 6/446

İşte yıllardır Batı Medeniyeti(!) adı altında İslâm ülkelerine içki, kumar, şehvet, lüks, dansöz, şantöz, bale ve benzeri şeyler ihrac edilmiş ve bunun tabii neticesi olarak İslâm âleminin önemli bir kısmı kendi öz değerlerinden uzaklaşmıştır.

Yahudi ve Hıristiyanları dost ve sırdaş edinen ikiyüzlü dönekler, yalancı münafıklar her çağda sahneden eksik olmamıştır. Asr-ı Saadet'te bunların İslâm aleyhine faaliyetinden Kur'ân ve sonra da hadîsler, siyerciler bahsetmektedir. Aslında bu kaypak ikiyüzlüler ne Müslümanlardan, ne de Yahudilerdendirler; bunlar ruhlarını, kişiliklerini menfaatleri uğruna satmış zavallılardır. Onlar için : «İki ayrı millet arasında bocalayıp duran bir sürü beyinsiz» de diyebiliriz.

Böylece Kur'ân, küfür ehlini ve Yahudileri dost edinen şaşkınlara, tevbe edip dönüş yapmadıkları takdirde kötü huylarına, dönek hallerine uygun onbir kötü karşılığın hazırlandığını haber vermektedir. Şöyle ki :

1— Âhiret gününde çetin bir azap onları beklemektedir.

2— Yapageldikleri ikiyüzlülük, döneklik çok fena bir duygu ve düşüncenin ürünüdür. O bakımdan kendilerine verilecek cezâ amellerinin cinsinden olacaktır.

3— Bu tipler zevâhiri kurtarmak için yalanı siper edinirler. Müslümanları aldatmak ve inandırmak için her türlü yalanı mubah sayarlar.

4— Hem kendileri Allah'ın yolundan sapmışlardır, hem de başkasını o yoldan alıkoymaya çalışırlar.

5— Bu rezillik ve aşağılıklarından dolayı onlara rezil ve rüsvay edici bir azap verilecektir.

6— Güvenip böbürlenme vesîlesi kıldıkları mal ve çocukları kendilerini ilâhi adâletin tecellisinden hiçbir suretle kurtaramıyacaktır.

7— Yüreklerinde küfür, nifak ve inadı tutuşturan bâtılı dost edinmelerinden dolayı sonunda varacakları yer Cehennem ateşi olacaktır.

8— Küfür ve inatları üzere öldükleri takdirde ise, Cehennem'de sonsuza dek kalacaklardır.

9— Dünyada ikiyüzlülük edip mü'minlere yaranmak için başkalarını dost edinmediklerine dair yemin ettikleri gibi, âhiret gününde de hesap verme alanında Allah'ı aldatacaklarını sanarak yalan yere yemin edeceklerdir.

10— Onların bu dönek hali kendilerine hiçbir değer kazandırmıyacağı gibi, dünyada da, âhirette de alınlarına «yalancı» damgası vurulacaktır.

11— Şeytanın üstünlük sağlayarak şaşkınlaştırdığı, sonra da kalp ve vicdanlarını körleştirdiği bu insanlar, gerçekte en büyük düşmanları olan İblis'i dost ve yandaş edinmişlerdir. Çünkü şeytan her türlü küfür ve inançsızlığın, ahlâksızlık ve fazîletsizliğin ölçüsü ve sembolüdür.

Şüphesiz bir insan için en büyük hüsrân da böylesine azılı, aynı zamanda ebedî düşmanı dost edinmesidir.

Sonuç olarak belirtelim ki : Bütün bu döneklikleri̇n, şaşkınlıkların ve basiretsizliklerin ve bunlara karşılık verilecek azabın tek sebep ve kaynağı, imânsızlık ve onun ürünü olan yalancılıktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Allah'ın gazap ettiği inkârcı nankörler ve dönek münafıklar üzerinde duruldu. Onların birtakım açık vasıflarına değinildi. Arkasından sözü edilenlerin Hakk'a dönmeden öldükleri takdirde âhiret gününde de yalana baş vuracaklarına atıf yapılarak uyarıcı ve yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gerçek mü'minlerin Allah ve Resûlüllah düşmanı olan kişileri dost edinmelerinin düşünülemiyeceği konu ediliyor. Allah düşmanları onların en yakınları bile olsa Allah'a olan imân ve bağlılıklarının, sevgi ve saygılarının hep ön plânda yer alacağı çok açık bir anlatımla belirtiliyor. Sonra da bu sadık mü'minlere verilecek mükâfatlar müjdeleniyor.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ
فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾
لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ
أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ
وَرَضُوا عَنْهُ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

M E Â L İ :

20— Şüphesiz ki Allah'a ve Peygamberine karşı gelip düşmanlık besleyenler varya, işte onlar en aşağılık kimseler arasındadırlar.

21— Allah, «Ben ve Peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz» diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, çok üstündür.

22— Allah'a ve Âhiret gününe imân eden bir kavim ve milletin, Allah ve Peygamberine karşı gelip düşmanlık besleyenleri -isterse bunlar onların babaları veya öz oğulları veya kardeşleri ya da hısım ve kabilesi olsunlar- sevip dost edindiğini göremezsin. İşte Allah onların kalplerine imânı yazmış, onları kendinden bir ruh (mânevi bir destek ve indirdiği inâyet)le desteklemiştir. Onları, altlarından ırmaklar akan, içinde devamlı kalacakları Cennetlere koyacaktır. Allah onlardan hoşnut oldu, onlar da Allah'tan hoşnut oldular. İşte bunlar Allah'ın yakınları ve dostlarıdır. Haberiniz olsun ki, korktuklarından kurtulup umduklarına erenler ancak Allah'ın yakınları ve dostlarıdır.

İNİŞ SEBEBİ

Bedir Savaşı'nda küfür ve azgınlıkta ısrar ve inat edip bütün hınç ve kinleriyle Hakk'ın karşısına çıkan Kureyşli'lerin önemli bir kısmı Ashab-ı Kirâm'ın yakınları idi. Ebû Ubeyde'nin (R.A.) babası Cerrah, Ebû Bekir Sıddîk'ın (R.A.) oğlu Abdurrahman, Mus'âb b. Umeyr'in (R.A.) kardeşi Ubeyd ve Hz. Ömer'in yakın hısımları bunlar arasında bulunuyor ve Hz. Muhammed'in (A.S.) aziz vücudunu ortadan kaldırmak istiyorlardı.

İlgili âyetle, en yakınlarına karşı silah çekip Allah yolunda savaşan mü'minler övülmekte ve kıyâmete kadar gelecek olan diğer mü'minler için misal teşkil ettiklerine dikkat çekilmektedir.

ALLAH VE PEYGAMBERİ MUTLAKA ÜSTÜNLÜK SAĞLAR

(كَتَبَ اللّٰهُ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا وَرُسُلٖيۜ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزٖيزٌ) **«Allah : Ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geliriz, diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah çok güçlüdür, çok üstündür.»**

Hak incelir fakat kopmaz. Hakk'a inanıp bağlanan mü'minler, sünnetullah doğrultusunda dâvaya sadık kalıp birlik kurdukları takdirde -gecikmeli olsa bile- başarı sağlar ve hakkın eninde, sonunda üstün geleceğine misal teşkil ederler. Ancak bu uğurda mücadele verirken günün şartlarını ve mevcut ortam ve imkânları göz önünde bulundurarak ona göre bir metod ve proğramla hareket etmeleri gerekir. Mekke ve Medine dönemleri bu konuda yeterince malzeme vermekte ve kalplere ışık tutmaktadır.

İMAN VE DİN BAĞI, SOY BAĞININ ÜSTÜNDEDİR

(لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَٓادُّونَ مَنْ حَٓادَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ ...) **«Allah'a ve âhiret gününe imân eden bir kavim ve milletin, Allah ve peygamberine karşı gelip düşmanlık besleyenleri -isterse bunlar babaları.... olsunlar- sevip dost edindiklerini göremezsin..»**

İslâm Dini, «sıla-i rahm» kavramıyla hısımlar arasında sevgi, saygı, yardım ve merhamet düzeyinde kaynaşmayı vâcip kılmıştır. Böylece âile hayatına renk katarak hısımlar arasında kopmaz bağlar oluşturmuştur. Ancak hısımlar arasında din ve inanç farkı bulunmadığı sürece bu böyledir. Farklı din ve farklı inanç ortaya girince artık aralarında sevgi ve dostluk, akrabalık ve yakınlık bağları kopar. İslâm'a saldırmıyor, Müslümanlara kar-

şı düşmanlıklarını izhar etmiyor ve silâh çekmiyorlarsa, o takdirde sırf insan oldukları veya komşu bulundukları için zahirî bir ilgi kurulur. Gerekirse sadaka verilir ve yardım yapılır. Çünkü Allah, Peygamber ve din sevgisi bütün sevgilerin üstünde bir anlam taşır. Kişinin babası veya kardeşi, ya da oğlu küfür üzere olur da bunda ısrar ederek kin, nefret ve düşmanlığını ortaya korsa, artık aralarındaki hısımlık bağları bütünüyle kopar; sadece vatandaşlık veya komşuluk bağı kalır.

Nitekim âhiret gününde hiç kimse babasının veya oğlunun destek ve yardımıyla ilâhî adâletin tecelli ettiği hesap alanının dışında tutulmaz ve hesap vermekten kurtulamaz. Herkes kendi inanç, niyet ve ameliyle başbaşa kalır. Hısımlık bağları, dünya ile ilgili olup nesli devam ettirmeye, sağlam temellere oturtulan aile ve toplum oluşturmaya yönelik bir hikmete dayanmaktadır. Âhiret Âlemi'nde nesli devam ettirme kanunu bütünüyle ortadan kaldırılacağı için en yakınlar arasında bile bu kabil bağlar kopmuş olur.

Bu konuda tarihî misaller :

Bedir Savaşı'nda Ebû Bekir Sıddîk (R.A.), düşman saffında yer alan oğlu Abdurrahman'a gözü ilişince, gayret-i diniyesi kabarmış ve onu, hesaplaşmak üzere düelloya çağırmıştır.

Mus'âb b. Umeyr (R.A.) ise aynı savaşta kardeşi Ubeyd b. Umeyr ile karşılaşmış ve Ubeyd'in Hz. Peygamber'e (A.S.) dil uzatmasına tahammül edemiyerek elindeki kılıcı bütün gücüyle kardeşinin başına indirmekte bir an olsun tereddüt etmemiştir. Hz. Ömer'in (R.A.) ise yine bu savaşta dayısı Âs b. Hişam'ı öldürdüğünü siyerciler yazmaktadır. Hz. Ali, Hz. Hamza ve Hz. Ebû Ubeyde'nin (Allah hepsinden razı olsun), Bedir Savaşı'nda yakın hısımları olan Utbe, Şeybe ve Velîd b. Utbe'yi öldürdükleri pek meşhur bir olay olarak İslâm tarihinde geçer.

İMÂNIN KALPTE KÖK SALMASI

(أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ ...) **«İşte Allah onların kalplerine imânı yazmış, onları kendinden bir ruh (mânevî bir destek ve indirdiği inâyet)la desteklemiştir..»**

İmân, taklîtten kurtulup tahkîk derecesine yükseltildiği; sağlam şuur ve anlayış, duygu ve düşünce atmosferi içinde zevkine erildiği zaman, insanın benliğini sarar ve akılla birleşip bütün değerlerin üstünde yer alır. Mü'min bu çizgiye gelince dini uğruna göze alamıyacağı fedakârlık, aşa-

mıyacağı engel kalmaz. Ashab-ı Kirâm'ın Allah'a ve Resûlüllah'a olan imânı böyle bir derecede bulunuyordu. Peygamber mektebinin verdiği yüksek irfan onların bütün hücrelerine sızmış, ruhlarını doldurup kalp ve kafalarını aydınlatmıştı. Artık dünyevî bütün değerler böyle bir imân cevheri karşısında sönük kalmış, başta canları olmak üzere her şeylerini feda etmekten derin zevk duymuşlardır.

Böylece Allah sevgisi ve O'na kavuşma arzusu, gaye-i kusvâ, yani en yüce amaç haline gelip kalplerde kökleşmiştir. Yukarıda meâlini yazdığımız 22. âyetle böyle bir imâna dikkat çekilmektedir.

Şüphesiz kendini imânın bu yüksek irfan derecesine getirmek için çırpınan gerçek mü'minlerden yana ilâhî inâyet tecelli eder ve onlara beş büyük lûtufta bulunur:

1— Tahkikî imânı kalplerine nakşedip silinmemesiyle işler.

2— İlâhî yardıma mazhar kılıp üstün gelmelerini sağlar.

3— Âhiret Âlemi'nde onları sonsuz saadet yurdunun nîmetleriyle hoşnut eder.

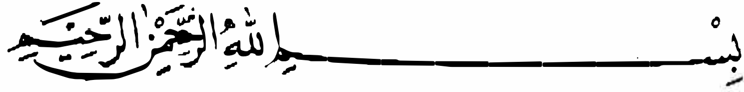
4— Dünyada da, âhirette de ilâhî rızasına lâyık görüp onlara en üstün iltifatını bahşeder.

5— İlâhî dostluk mertebesine eriştirerek onları korktuklarından kurtarıp umduklarına kavuşturur.

Mücadele Sûresi'ne, halini Allah'a arzedip O'nun yardımını dileyen mü'mine kadının ağzından çıkan sözün yedi kat gökler üzerinde duyulduğu açıklanıp Cenâb-ı Hak tarafından mü'min bir kişiye verilen kıymet ölçüsü belirtilerek başlandı ve yine gerçek mü'minlerin Allah'ın dost ve yakınları bulunduğuna ve o yüzden felâha eriştirileceklerine dikkat çekilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrine bizi muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-ü senâlar; çalışmalarımızda bize ilhâm kaynağı olan Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

HAŞIR SÛRESİ

Müfessirlerin hepsine göre, sûrenin tamamı Medine'de inmiştir. (1) Ayrıca Buharî ve Müslim'in tesbitine göre, bu sûre bir yahudi kabilesi olan Nadîr Oğulları hakkında inmiştir. (2)

Medine'de köklü bir kabile olan Nadîr Oğulları'nın döneklikleri ve ihânetleri yüzünden toplu halde Medine'den sürülmeleri konu ediliyor ve buna delâlet eden «haşr» kelimesi sûreye isim oluyor.

Âyet sayısı : 24

Kelime » : 445

Harf » : 1913 (3)

Tirmizî'nin Ma'kıl b. Yesar (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu sûrenin fazîleti hakkında şöyle buyurmuştur : «Kim sabahleyin üç defa EUZÜ BİLLAHİ'S-SEMİİ'L-ALÎMİ MİNE'Ş-ŞEYTANİ'R-RECÎMİ dedikten sonra Haşır Sûresi'nin sonundaki üç âyeti okursa, Cenâb-ı Hak ona yetmiş bin meleği müvekkel kılar da o kimse akşamlayınca kadar o melekler onun için duâ ve istiğfar eder ve eğer o kimse o günde ölecek olursa, şehîd olarak ölür. Kim de akşamlayın okursa, aynı şeye mazhar olur.»

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Cenâb-ı Hak zat-i uluhiyetini her türlü noksanlıktan, beşerî sıfatlardan tenzîh ediyor.

2— Allah ve peygamberinin, aynı zamanda dosdoğru imân eden mü'minlerin din düşmanlarına karşı üstünlük sağlayacakları konu ediliyor.

3— Yahudi olan Nadîr Oğulları'ndan elde edilen ganîmetin taksimi ve sarf yeri belirtiliyor.

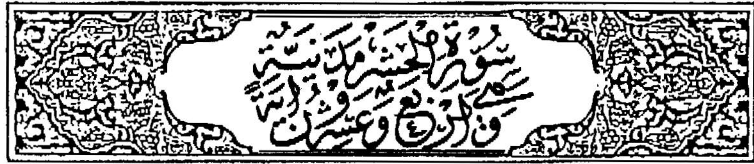
(1) Tefsîr-i Kurtubî : 18/1
(2) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/330
(3) Lübabu't-te'vil : 4/244

4— Sapıtan ve başkalarını da doğru yoldan saptırmaya çalışan münafıkların ve sapıklığı tercîh eden Kitap Ehli'nin tutumları ve karakterleri üzerinde duruluyor.

5— Mü'minlere öğüt vermenin yararına değinilerek bu hususta özendirici hükümlere temas ediliyor.

6— Kur'ân-ı Kerîm'in kadri yüceltilerek bu hususta aydınlatıcı bilgi veriliyor.

7— Cenâb-ı Hak kendini Kemal ve Celâl sıfatlarıyla anıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ١
هُوَ الَّذ۪ي اَخْرَجَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ
الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ
مِنَ اللّٰهِ فَاَتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ ف۪ي
قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْد۪يهِمْ وَاَيْدِي الْمُؤْمِن۪ينَ
فَاعْتَبِرُوا يَا اُولِي الْاَبْصَارِ ٢ وَلَوْلَا اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ
الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ٣
ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ
شَد۪يدُ الْعِقَابِ ٤ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ ل۪ينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلٰى
اُصُولِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِق۪ينَ ٥

M E Â L İ :

1— Göklerde ne varsa, yerde ne varsa herşey Allah'ı tesbîh ve tenzîh eder. O, çok üstündür, çok güçlüdür; hikmet sâhibidir.

2— Kitap ehlinden kâfir olanları, ilk defa toplu halde yurtlarından çıkaran O'dur. Sizler ise, onların çıkarılacaklarını pek sanmamıştınız. Onlar da kalplerinin kendilerini Allah'tan (Onun hükmünden ve azâbından) koruyup savunacağını sanmışlardı. Ama Allah(ın azâbı) onlara hesaplıyamadıkları bir cihetten geliverdi de kalplerine korku saldı; (öyle ki) kendi evlerini ve yurtlarını kendi elleriyle ve mü'minlerin elleriyle yıkmaya koyuldular. Artık siz ey kalp gözü açık akıl sâhipleri! İbret alın..

3— Eğer Allah, haklarında sürülüp çıkarılmayı yazmamış olsaydı, şüphe yok ki, onları bu dünyada azâba uğratacaktı. Âhiret'te ise onlar için Cehennem azâbı vardır.

4— Bu böyledir. Çünkü onlar, Allah ve Peygamberine karşı gelip ayrıldılar. Kim Allah'a karşı gelip (hakk'tan) ayrılırsa, şüphesiz ki, Allah'ın vereceği azâp çok şiddetlidir.

5— Ne kadar bir hurma ağacı kestiniz veya kökleri üzerinde ne kadar bir hurma ağacı bıraktınızsa, (bu) Allah'ın izniyle gerçekleşmiştir ve Allah'ın, ilâhî sınırı aşan sapıkları rüsvay etmesi içindir.

HER ŞEY CENÂB-I HAKK'I TESBÎH VE TENZÎH ETMEKTEDİR

(سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) **«Göklerde ne varsa, yerde ne varsa her şey Allah'ı tesbîh ve tenzîh eder. O, çok üstündür, çok güçlüdür; hikmet sâhibidir.»**

Bu konu üzerinde İsrâ Sûresi : 44, Nûr Sûresi : 41, Hadîd Sûresi : 1. âyetlerin tefsîrinde durulmuş ve «tesbîh»in delâlet ettiği sözlük mânası ile Kur'ân'da kasdedilen anlamı açıklanarak bilgi verilmiştir.

Özetliyecek olursak şöyle tarîf edebiliriz :

Varlıkta ne varsa belli bir plâna göre yaratılıp, belli bir amaca yöneltilerek şaşmayan kanunlara bağlanmıştır. Artık o plân ve kanunların kıyâmete kadar değişmesi söz konusu olamaz. O halde canlı varlıklar taşıdıkları özelliklerine göre, kimi kalp ve diliyle, kimi ilâhî sanatın mükemmelliğini yansıtmasıyla, kimi yüklendiği proğramı kusursuz yerine getirmesiyle Allah'ın varlığına ve birliğine, eşi, ortağı, dengi ve benzeri bulunmadığına

delâlet etmekte ve her varlık, üzerinde derin izleriyle kendini hissettiren ilâhî damgayla Hakk'ın mevcudiyetini natık bulunmaktadır.

Öyle ki, bitkiler yaratıldıkları amaca ve bağlı bulundukları statüye göre türlerini bütün özellikleriyle devam ettirmekte ve mutlak anlamda insanların hizmetine ve yararına yönelik bir hikmeti yansıtmaktadırlar.

Hayvanlar da insanların birtakım ihtiyacını karşılayacak özellikte yaratıldıklarını fısıldamakta ve dünyaya renk ve mana kattıklarını göstermektedirler.

Cansız varlıklar ise, boş ve anlamsız; denge, düzen, plân ve proğram dışı yaratılmadıklarını gözler önüne sermekte; sadece insan oğlunun hizmetine yönelik bulunduklarını isbatlamaktadırlar.

Böylece gerek her varlık kâinattan bir parça olarak, gerekse her varlığı meydana getiren elementler ve taşıdıkları atomlar durmadan hareket ederek Hakk'ı tesbîh etmekte ve düzenli hareketiyle mutlak bir hareket ettiren kudretin varlığını lisan-ı hal ile kalp ve kafalara işlemektedir. Çünkü Cenâb-ı Hak yegâne üstün ve yegâne hikmet sahibidir; O abesle iştigâl etmez, yararsız, anlamsız bir şey yaratmaz.

ANLAŞMA VE ANDLAŞMAYI BOZANLARA VERİLEN DERS

(هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ ...) **«Kitap Ehli'nden kâfir olanları, ilk defa toplu halde yurtlarından çıkaran O'dur..»**

İslâm barış dinidir. Bu ismin «silm» kökünden türetildiğine bakılınca, onun her bakımdan sulh ve selâmetten yana olduğu rahatlıkla anlaşılır. O bakımdan İslâm politik olarak da yapılan anlaşma ve andlaşmalara sadık kalır; karşı taraf ihanete kaymadıkça, döneklik yapmadıkça Müslümanlar verdikleri söze bağlı kalıp yaptıkları anlaşmayı bozmazlar.

Medine'de şehir devleti kuran ve yazılı bir anayasa meydana getiren Hz. Muhammed (A.S.) Medine ve çevresindeki Yahudi vatandaşların da haklarını te'minat altına aldı ve onlara kendi inançları çerçevesinde ihanete yeltenmedikleri sürece barış içinde yaşamalarına imkân tanıdı.

Ne yazık ki Yahudiler sözlerine ve yapılan anlaşmaya sadık kalmadılar. Kureyş müşrikleriyle ve Medine'deki münafıklarla gizliden işbirliği yapıp İslâm aleyhine birtakım entrikalar çevirmeyi göze aldılar.

İlk hareket Kaynuka Oğulları'na karşı başlatıldı. Sonunda bu kabile mensupları Medine'den çıkartıldı. Böylece İslâm'a karşı hasmane tavır

alıp andlaşmaya bağlı kalmayan ihanet şebekesinin bir kanadı tesirsiz hale getirilmiş oldu.

Medine'nin doğusunda yine bir Yahudi Kabile'si olan Nadîr Oğulları, bir süre önce cereyan eden bu olaydan ders ve ibret almayarak sinsi faaliyetlerini sürdürmeye çalıştılar. Durmadan bir ihanet tuzağı kurmakla meşgul olup yeni doğan İslâm Devleti'ni yıkmayı plânladılar. Uhud Savaşı'nda Müslümanların parlak bir zafer elde edememeleri bunları büsbütün şımartıp cesaretlerini artırdı ve daha hızlı faaliyet göstermelerini kamçıladı.

Siyercilerin tesbitine göre, olaylar şöyle gelişme kaydetmiş ve İslâm lehine bir ortam vücuda getirilmiştir :

— Nadîr Oğulları, günlerce hazırlandılar. Bu sırada Abdullah b. Ubey bunlara iki elçi göndererek : «Yurdunuzdan çıkmayınız. Müstahkem mevkiinizde kalınız. Benim iki bin adamım var; üstelik daha başka Araplar da var ki bunlar sizinle beraber olurlar ve size dokunulmadan kanlarının son damlasını akıtırlar» dedi. Yahudiler, Abdullah b. Ubeyy'in gönderdiği bu haber üzerine durup konuştular; fakat içlerinde Abdullah b. Ubeyy'e güvenmiyenler bulunuyordu. Çünkü Kaynuka Oğullarına da yardım va'dinde bulunmuş, yardımı gösterme sırası gelince yan çizmişti. Sonra Kurayza Oğulları'yla Peygamber (A.S.) arasında andlaşma bulunduğu için onlardan da yardım gelmesi beklenemezdi. Fakat buradan çıkar da Hayber'e yahut daha yakın bir yere giderlerse, hurmalarının olgunlaştığı sırada buraya gelirler, hurmalarını toplarlar ve böylece önemli bir şey kaybetmiş olmazlardı.

Yahudilerin ulusu Ahtab oğlu Huyey : «Hayır, dedi, ben yurdumuzdan çıkmayacağımıza, mallarımızı bırakıp gitmiyeceğimize dair Muhammed'e haber göndereceğim. O da elinden ne geliyorsa yapsın. Biz de müstahkem mevkilerimize çekiliriz. Ambarlarımızı azıkla doldururuz. Sokaklarımızı kapatırız. Zaten bizi bir yıl idare edecek kadar gıdamız var. Suyumuz kesilmiyor. Muhammed'in ise bizi bir sene muhasaraya takati yok.»

Böylece bunlar da yerlerinde kaldılar ve verilen on günlük va'de içinde çıkıp gitmediler.

Bunun üzerine Müslümanlar silahlanarak hareket ettiler ve Yahudilerle yirmi gün ve gece dövüştüler. Müslümanlar bir sokağı veya bir evi aldıkça, Yahudiler bu sokağı veya evi tahrip ederek geriliyor ve diğer bir sokakta muharebeye devam ediyorlardı. Yahudilerin mukavemetini kırmak

ve burada kalmakla bir şey kazanamıyacaklarını göstermek için hurmalıklarının kesilmesi ve yakılması emrolundu. (1)

Yahudiler, Abdullah b. Ubeyy'in yardımını bekledikleri halde bu yardımdan eser görülmedi. Araplardan da Yahudileri tutan bir kimse çıkmadı. Bunun üzerine Yahudiler burada kaldıkları ve savaşa devam ettikleri takdirde fena bir akıbete uğrayacaklarını anladılar ve bu anlayışın verdiği ümitsizlik içinde Hz. Muhammed'e (A.S.) baş vurarak mallarını, kanlarını, çoluk çocuklarını korumak şartıyla Medine'den çıkıp gideceklerini bildirdiler ve iki taraf bu esas üzere anlaştılar. Her üç kişi malını, gıdasını ve lüzumlu eşyasını bir deve ile taşıyacaktı. Böylece Yahudiler Medine'den çıkıp gittiler. Onların bir kısmı Hayber'e indi, bir kısmı da Şam sınırındaki Ezriât'a gitti. Müslümanlara birçok ganîmetler ve silahlar bırakmışlardı. Silahlar arasında elli kalkan ile üç yüz kırk kılıç bulunuyordu. Sonra onların bıraktıkları topraklar da Müslümanlara kaldı. Fakat bu toprak harp ganîmeti sayılmadığı için taksim edilmedi. Tamamı Hz. Peygamber'e (A.S.) ait sayıldı. O da bu toprağı istediği gibi kullanacaktı. Nitekim Hz. Peygamber (A.S.) sözü edilen toprağı ilk muhacirler arasında taksim etti. Bir kısmını da fakir ve yoksullar için ayırdı. Böylece Muhacirler, Ansar'ın yardımından müstağni kaldılar ve az da olsa bir servet sahibi oldular. Ansar içinde bu topraktan istifade edenler ise, Ebû Ducâne ile Sehl b. Hunayf (R.A.) idi. Bunlar fakir olduklarını söyledikleri için Hz. Peygamber (A.S.) Muhacirlere ayırdığı hisselerin bir benzerini bunlara ayırdı. Nadîr Oğulları'ndan ise, yalnız iki kişi Müslüman olmuş ve bunların malları kendilerine bırakılmıştı.

Nadîr Oğulları'nın Medine'den bu şekilde çıkarılmaları bir muvaffakıyetti. Çünkü bunlar Medine içinde bir fesat âmili idiler. Müslümanların başına bir felâket geldikçe münafıkların baş kaldırmalarına sebep oluyorlardı. Bilhassa Medine'nin dıştan bir taarruza uğraması halinde bunlar Medine içinde de cahilî bir savaşın kopmasında nâzım rol alabilirdi. (2) Nadîr Oğulları'nın bu şekilde Medine'den çıkarılmaları ilgili âyetle belirtilmekte ve olayın özeti verilmektedir.

Nadîr Oğulları, bu olayda bilerek veya bilmeyerek Allah'a ve Peygamberine karşı gelip savaşmayı göze alacak kadar basîretlerini kaybetmişlerdi. Çünkü Yahudî itikadına göre, İsrâil Oğulları'yla savaşmak isteyen-

(1) Savaşlarda ağaçları kesip yakmak sadece Nadîr Oğulları hakkında uygulanan istisnai bir olaydır. Ne ondan önce, ne de sonra artık buna cevaz verilmemiştir. Gerek Resûlüllah (A.S.), gerekse dört halîfesi dönemlerinde savaşa gönderilen orduya verilen talimatlar arasında, zarurî bir durum olmadıkça ağaçların kesilmemesi de yer almış bulunuyor. (C.Y.)

(2) Hz. Muhammed Mustafa (A.S.)/M.H. Heykel : 1948

lere karşı Allah savaş açar ve aynı zamanda yapılan tercüme hatâlarından kaynaklansa gerek, «İsrâil» ismi, «Allah ile güreşen» şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim Tevrat'ta deniliyor ki : «Ve Yakup yalnız başına kaldı ve seher vakti sökünceye kadar bu adam onunla güreşti. Ve onu yenemediğini görünce, uyluğunun başına dokundu ve onunla güreşirken Yakub'un uyluk başı incindi. Ve dedi : Bırak gideyim, çünkü seher vakti oluyor. Ve dedi : Beni mubarek kılmadıkça seni bırakmam. Ve ona dedi : Adın nedir? Ve o dedi : Yakub. Ve dedi : Artık sana Yakub değil, ancak İsrâil denilecek; çünkü Allah ile ve insanlarla uğraşıp yendin. Ve Yakub sorup dedi : Rica ederim, adını bildir. Ve dedi : Adımı niçin soruyorsun? Ve orada onu mubarek kıldı. Ve Yakub o yerin adını Peniel koydu; çünkü : Allah'ı yüz yüze gördüm ve canım sağ kaldı. Ve Peniel'i geçtiği zaman, güneş üzerine doğdu ve uyluğu üzerinde aksıyordu. Bunun için bugüne kadar İsrâil oğulları uyluk başı üzerindeki adalesini yemezler; çünkü Yakub'un uyluk başına kalça adalesine dokundu.» (1)

Belki de bu inanç, İsrâil Oğullarının ruhuna işlemiş ve kuşak kuşak sürüp gelmiştir.

Nadîr Oğulları'ndan kalan mal ve arazi, askerin savaşarak elde ettiği ganimet cinsinden olmayıp anlaşma ve barış yoluyla elde edilen «fey'» kapsamına girmektedir. O bakımdan Nadîr Oğulları'ndan kalan mal ve arazi bütünüyle Resûlüllah'ın tasarrufuna bırakılmış, beşte bir (humus) kapsamına alınmamıştır.

HURMALARIN KESİLİP YAKILMASI

Az yukarıda da dip not şeklinde değindiğimiz üzere, Nadîr Oğulları, hem yapılan anlaşmaya sadık kalmamış, hem de ültimatom mahiyetinde kendilerine tanınan süre içinde yerlerini terketmemişlerdi. O yüzden meydana gelen vuruşmada daha çok ağaçları siper ediniyorlar, bir sokak ellerinden çıkınca ikinci sokağı karargâh seçip savaşı sürdürüyorlardı. Girdiği her yerde, fethettiği her ülkede ağaç kesmeyi, çocukları, kadınları ve savaşa katılmayan din adamlarını öldürmeyi yasaklayan Hz. Muhammed (A.S.) Medine'de tam fitne yuvası haline gelen bu şerri ortadan kaldırmaya azmetmiş bulunuyordu. Yılanın başını bulunduğu deliğinde ezmenin gereğine inanan Resûlüllah (A.S.) başka çare kalmayınca, aldığı ilâhî işâret üzerine onların hurmalarının kesilmesini emretti. Böylece Nadîr Oğulları yapılan kuşatmanın ciddiyetini ve Hz. Muhammed'in (A.S.) bu konuda çok kararlı olduğunu anlamakta gecikmediler ve yerlerini terkedip başka bir ülkeye gitmeye razı oldular.

(1) Tevrat/Tekvîn : 32/22- 32

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Medine'de çiban başı olup İslâm düşmanlarıyla iş birliğl yapan ve yakın gelecekte büyük bir tehlike arzedecek olan Nadîr Oğulları'nın Medine'den çıkarılma olayı üzerinde duruldu ve Allah'ın bu kuşatmada mü'minlere nasıl yardımda bulunduğuna dikkat çekilerek yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ganimet ve fey' taksiminde âdil davranılmadığını iddia edip bununla Peygamber (A.S.) ve İslâm aleyhinde menfi propaganda yapan münafıklar konu ediliyor ve elde edilen mal ve arazinin taksimatıyla ilgili aydınlatıcı bilgiler veriliyor. Sonra da Muhacirîn ve Ansar'ın güzel hallerine değinilerek Cenâb-ı Hakk'ın onlardan yana felâh kapısını açtığı açıklanıyor.

——oOo——

وَمَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ
عَلٰى رَسُولِه۪ مِنْهُمْ فَمَٓا اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌ ﴿٦﴾ مَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِه۪ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِ كَيْ لَا يَكُونَ
دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَٓاءِ مِنْكُمْ وَمَٓا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ
وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾
لِلْفُقَرَٓاءِ الْمُهَاجِر۪ينَ الَّذ۪ينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ

أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ
مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ
حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ
خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾
وَالَّذِينَ جَاءُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا
الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا
رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾

M E Â L İ :

6— Allah'ın kendi Peygamberine onlardan (alıp verdiği) ganimete karşı siz ne at sürdünüz, ne de deve yürüttünüz. Ama Allah, Peygamberini dilediği kimselerin üzerine gönderip O'na üstünlük sağlar. Allah'ın kudreti her şeye yeter.

7— Allah'ın o (fethedilen) kasabalar halkından Peygamberine ayırdığı ganimet, Allah içindir, Peygamber içindir, O'nun hısımları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Tâ ki bu mal içinizden zengin olanlar arasında elden ele dolaşan bir servet haline gelmesin. Peygamber size ne verir (ve ne buyurur)sa onu alın. Sizi neden men'ederse ondan sakının. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah'ın azâbı şiddetlidir.

8— Ganimet malı, bir de fakir muhacirleredir ki onlar yurtlarından ve mallarından çıkarıldılar; (onlar sadece) Allah'ın geniş lûtuf, bol ihsanını ve hoşnutluğunu arzulamaktadırlar. Allah'a ve Peygamberine yardım ederler. İşte (imânlarında) sâdık olanlar da bunlardır.

9— Bunlardan önce (Medine'yi) yurt edinip imânı (kalplerine) yerleştirenler ise, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilen şey-

lerden dolayı kalplerinde bir ihtiyaç duymazlar; ihtiyaçları olsa bile onları kendilerine tercih ederler. Kim de nefsinin aşırı cimrilik, kıskançlık ve ihtirasından korunursa, işte onlar umduklarına kavuşanlardır.

10— Bunlardan sonra (imânları uğruna hicret edip) gelenler ise, «Ey Rabbımız! Bizi ve bizden önce imân eden kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde imân edenlere karşı kin bırakma. Rabbımız! şüphesiz ki sen çok şefkatlı ve çok merhametlisin» (dediler).

İNİŞ SEBEBİ

Nadîr Oğulları, her üç kişi kendilerine lâzım olan eşyadan seçip bir deveye yüklemek suretiyle geriye kalan mal ve araziyi bırakarak Medine'yi terkedince, «Fey» diye anılan mal ve araziye Resûlüllah (A.S.) Efendimiz el koydu ve bunun hemen hepsini çok perişan halde olan Muhacirlere taksim etti. Ansardan da sadece fakir olduklarını beyân eden iki kişiye belirli hisse ayırıp verdi. Münafıklar bu taksimatı gayr-i âdil görüp menfi propaganda yapmaya başladılar. O sebeple ilgili âyetler indi.

Diğer bir rivâyete göre : Nadîr Oğulları Medine'yi terkedince, kalan mal ve arazinin Müslümanlar arasında taksîm edilmesini arzu edenler çoğunluktaydı. Ama Resûlüllah (A.S.) Efendimiz aldığı ilâhî işâret üzerine o mal ve araziyi çok perişan halde olan Muhacirlere ve bir de Ansar'dan iki veya üç kişiye taksim etti. Bu yüzden üzülenler oldu. O sebeple de ilgili âyetler indi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER VE RİVÂYETLER

«Size bir emir verdiğim zaman, gücünüzün yettiğince onu yerine getirin. Sizi neden men'edersem ondan kaçının.» (2)

Hz. Enes (R.A.) anlatıyor :

— Resûlüllah'ın (A.S.) yanında oturuyorduk. Bir ara şöyle buyurdu : «Az sonra cennet ehlinden bir adam sizin yanınıza gelecektir!» Çok geçmeden Ansar'dan olup, aldığı abdestten dolayı sakalından su damlayan ve ayakkabısını sol elinde tutan bir adam çıkageldi. İkinci gün yine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz aynı haberi verdi ve çok geçmeden yine o adam bir önceki günde olduğu gibi çıkageldi. Üçüncü gün yine Resûlüllah (A.S.) aynı şeyi söyledi ve çok geçmeden o adam aynı vaziyette çıkageldi.

---

(1) Tefsir-i Kurtubî : 18/11- Fethü'l-Kadîr/Şevkanî : 5/197- Lübabu't-te'vîl : 4/247

(2) Buharî/i'tisam : 6- Müslim/fazâil : 130, hac : 412-İbn Mace/mukaddeme : 1

Toplantıdan sonra o adamın amelini merak edip öğrenmek isteyen Abdullah b. Ömer (R.A.) onu izledi ve yanına yaklaşarak şöyle dedi:

— Babamla tartıştık, ben üç gün onun yanına girmiyeceğime yemin ettim. Uygun görürsen üç gün sizde kalmak istiyorum?

Adam ona:

— Evet, kalabilirsin, dedi. Bunun üzerine Hz. Abdullah (R.A.) üç gece o adamın evinde kalıyor, fakat hiçbir gece onun kalkıp ibâdet ettiğini göremiyor. Sadece akşam yatağına uzanınca Allah'ı anıyor; tekbîr getirip gözlerini yumuyor ve fecir doğuncaya kadar uyuyordu. Hz. Abdullah (R.A.) asıl maksadını ona açıklıyor ve fevkalâde bir amelini görmediğini söylüyor. Sonra da ona: «Seni cennet ehlinden kılan amelin nedir?» diye soruyor. O da: «Ya Abdellah! Gördüğün gibi, başka bir amelim yoktur» diyor. Hz. Abdullah (R.A.) ayrılmak üzere iken adam onu çağırıyor ve şöyle diyor: «Gördüğün gibi, fazla bir amelim yok, ancak Müslümanlardan hiçbirine kin beslemem; hiç kimseyi, Allah'ın verdiği hayırdan dolayı kıskanmam.»

Bunun üzerine Hz. Abdullah (R.A.) ona: «İşte bu amelindir ki seni yüksek derecelere eriştirmiştir ve bu amelindir ki herkes ona güç getirememektedir» diyor ve ayrılıyor. (1)

Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) servetinin tamamını Allah ve Resûlüllah yolunda harcayınca, Peygamberimiz (A.S.) ona: «Geriye çocuklarına ne bıraktın?» diye sordu. O da: «Onlara Allah'ı ve Peygamberini bıraktım» diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber (A.S.) ona: «Allah ve Peygamberi onlara yeter» diye buyurdu. (2)

Yermuk Savaşı'nda yaralanan ve «su!» diye inleyen Hz. İkrime'ye su ulaştırılınca, bir başkasının «su!» diye inilti sesi işitildi ve Hz. İkrime getirilen suyu içmeyip o yaralı Müslümana ulaştırılmasını söyledi. Suyu ona götürdüklerinde, tam suyu içmek üzere iken bir başkasının «su!» diye iniltisi işitildi. O ikinci yaralı da suyu içmeyip sesi işitilen yaralı Müslümana ulaştırılmasını söyledi. Derken su o üçüncü kişiye ulaşıncaya kadar öldüğü görüldü. İkinci yaralıya ulaştırılmaya çalışıldı, ama onu da ölmüş bir halde buldular. İlk yaralıya ulaştırmak üzere harekete geçtiler, ne yazık ki o da ölmüş bulunuyordu. Böylece suyu taşıyan adam o suyu hiçbirine içiremeden durup kaldı ve bu manzara karşısında fazlasıyla duygulandı. (3)

«Zulümden sakının; çünkü gerçekten zulüm kıyâmet gününde birtakım karanlıklara dönüşecektir. Aşırı hırs, açgözlülük ve cimrilikten de sakının.

(1) Müsned-i Ahmed : Enes (R.A.)den
(2) Nuru'l-Ebsar Fi Menâkıb-ı Âl-i beyti'n-Nebiyyi'l-Muhtar
(3) İbn Kesir : 4/335

Çünkü böylesine açgözlülük ve cimrilik sizden öncekileri helâk etmiş ve onları birbirlerinin kanını dökmeye, haram kılınan şeyleri helâl saymaya itmiştir.» (1)

«Aşırı cimrilik, açgözlülük ile imân Müslüman bir adamın kalbinde birleşemez.» (2)

«Allah yolunda yükselen toz ile Cehennem dumanı bir kulun içinde ebediyen birleşemez. Aşırı hırs ve cimrilik ile imân da bir kulun kalbinde ebediyen biraraya gelmez.» (3)

FEYİ' VE GANİMET

Feyi' : Fazla külfete katlanmadan, fazla askerî bir masraf yapmadan; at ve deve kullanmadan yaya gidilip daha çok sulh yoluyla fethedilen yerde elde edilen mal, nakit ve topraktır.

Ganîmet veya nefel : Fey'in aksine fazla külfete katlanıp büyük harcamalar yapılarak, savaşla ilgili imkânları kullanmak suretiyle düşmanı bozguna uğrattıktan veya bir yeri fethettikten sonra elde edilen mal, para ve topraktır. Nitekim Enfal Sûresi'nin baş kısmında bu husus yeterince açıklanmaktadır.

Altıncı âyette konu edilen «fey'» ise, Medine'ye iki mil mesafede olan Yahudi Kabilesi Nadîr Oğulları, Hz. Peygamber (A.S.) tarafından kuşatıldıktan sonra yurtlarını terketmek ve her üç kişinin bir deve yükü mal götürmesi şartıyla yapılan barış neticesi elde edilen mal, para ve toprakla ilgili bulunmaktadır.

Fey'in ganîmetten ayrıldığı başlıca noktalar şunlardır :

1— Ganîmetin beşte biri Hz. Peygamber'e (A.S.), Onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara verilmek üzere Allah'a aittir. Beşte dördü ise, savaşa katılan mücâhitlere taksim edilir.

Fey' ise, bütünüyle Hz. Peygamber'in (A.S.) emrine verilir ve O dilediği şekilde, dilediği yere harcamakta serbesttir.

2— Ganîmet, külfetlere katlanılarak elde edilen mal, para ve topraktır.

Fey', böyle bir külfete girilmeden barış yoluyla elde edilen mal, nakit ve topraktır.

(1) Müslim/birr : 56- Ahmed : 2/160, 191, 195, 431- 3/323
(2) Ahmed : 2/256, 340, 342- Nesâî/cihâd : 8
(3) » » » » »

3— Ganîmetin taksim şekli Enfal Sûresi 41. âyetle açıklanmıştır.

Fey' ise, bütünüyle Hz. Peygambere teslim edilir ve O da bunu Allah yolunda ve kendi ihtiyacı uğrunda harcayabildiği gibi, ondan yakınlarına, yani Hâşım ve Abdülmuttalip oğullarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara dağıtabilir.

SOSYAL ADÂLET

Kur'ân ve Sünnet, malî ibâdetin sarfında, onun her çeşidini toplumun zayıf kesimine tahsîs ederken faizsiz borcu, yardımlaşma ve dayanışmayı -din kardeşliği düzeyinde- teşvîk etmekte ve uhrevî mükâfat va'dederek mânevî kazancı ön plânda tutmaktadır. Böylece her şeyin maddeyle ölçülemiyeceğini ve maddî kazancın tek başına istenilen huzur, güven ve kardeşliği sağlayamayacağını vurgulamakta; toplum bünyesinde fakirle zengin arasındaki mesafeyi kapatmayı, hiç değilse kısaltmayı plânlamaktadır. Amaç ise, sosyal hayatı bütünleştirip sağlam temele oturtmak; fertle toplum arasında kopmaz bağın bulunduğunu ve insanın yalnız kendisi için çalışmadığını, topluma vermesi gereken birçok hakların bulunduğunu kalp ve kafalara işlemektir.

Savaşta elde edilen ganîmetin beşte birinin Peygamber'e, Ondan sonra ise İslâm halîfesine ayrılması da bu adâleti gerçekleştirmeye yönelik bir uygulamadır. Zira gerek Hz. Peygamber'e, gerekse Ondan sonra İslâm halîfesine ayrılan bu beşte bir hisse, yine toplumun zayıf kesimine harcanmakta ve servetin sınırlı bir kesimin elinde dönüp dolaşmasını önlemektedir.

Anlaşma ve barış yoluyla elde edilen fey'in tamamının Peygamber'in (A.S.) emrine verilmesi de bu gayeye yönelik bir diğer uygulama olarak belirlenmiştir.

Böylece İslâm, ibâdetiyle, ticaretiyle, savaş ve barışıyla ve her çeşit muamelât ve ukubatıyla sosyal adâleti, güven ve huzuru; toplum yapısında denge ve düzeni kurmanın esas ve prensiplerini kendinde taşıyan Cenâb-ı Hakk'ın son mesajı olarak bulunuyor.

İlgili yedinci âyette, İslâm'ın bu benzersiz ve kusursuz yönü açıklanarak şu aydınlatıcı bilgi hikmetiyle verilmektedir :

«Tâ ki bu mal içinizden zengin olanlar arasında elden ele dolaşan bir servet haline gelmesin.»

Câhiliyet devrinde ganimet ve yağmalanan malların dörtte biri kabilenin söz sâhibi nüfuzlu kişilerine ayrılır, geriye kalanı savaş ve yağmacı-

lığa katılanlara taksim edilirdi. Böylece savaşamıyanlar, yağmacılık yapmayanlar, dullar, yetimler ve miskinler mahrûm edilirdi.

İslâmiyet diğer kötü âdetleri yıkıp kaldırdığı gibi, bu gayr-i âdil taksimatı da yasakladı ve yukarıda açıklandığı üzere, gerek fey', gerekse ganîmetten Allah yolunda hizmet edenlere, Peygamber'in muhtaç yakınlarına, yetimlere, miskinlere ve yolda kalmışlara geniş çapta hisse verilip mal ve mülkün sadece zenginler elinde dolaşan bir servet olmasını önleyerek sosyal adâletten yana en köklü hükmü koymuş oldu. Ganîmetin beşte biri bu cihete sarfedilirken, fey'in tamamı tahsîs edilmiştir.

SÜNNETE DAYALI HÜKÜMLER, KUR'ÂN HÜKÜMLERİNİN UZANTISIDIR

(وَمَا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ)

«Peygamber size ne verir (ve ne buyurur)sa onu alın. Sizi neden men'ederse ondan sakının. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah'ın azâbı şiddetlidir.»

Necm Sûresi'nde de belirtildiği gibi, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz kendi hevesine göre konuşmaz ve hüküm vermezdi. Onun emir ve nehiyleri; tavsiye özelliğindeki bütün sözleri; helâl-haram; mekrûh-müstehab ile ilgili bütün beyânları ilâhî vahye ve işârete dayanırdı.

Fey' konusuyla ilgili âyet, bu yönüyle özellik arzediyorsa da umum ifâde etmektedir. O nedenle ilim adamlarımız bu âyeti şöyle yorumlamışlardır :

a) Peygamber (A.S.) size ganîmetten ne verirse onu alınız. Sizi neyi almaktan men'ediyorsa ondan kaçının.

b) Size fey' malından ne verip ayırıyorsa onu alın; vermediğini istemeyin veya hak sâhibi olduğunuzu iddia etmeyin. Çünkü O, sadece ilâhî adâlete göre taksimat yapmaktadır.

c) Peygamber (A.S.) size, bana ibâdet ve taât hususunda neyi emrederse, onu işleyip yerine getirin. Sizi ne gibi günah ve isyandan men'ederse ondan uzaklaşın.

d) Peygamber (A.S.) size ne verir, ne emrederse, onu alıp itaât edin. Sizi neden men'ederse ondan kaçının.

Nitekim el-Mehdevî diyor ki : «Bu âyetlerle, Peygamber (A.S.) Efen-

dimiz'in emrettiği her şeyin Allah'ın emirleri cümlesinden olduğunun gereği ortaya çıkmış oluyor.»

Bu konuda Yezîd b. Rumân ile Katade'nin : «Fey' âyetinin hükmü Enfal Sûresi'ndeki ganîmet taksimiyle ilgili âyetle kaldırılmıştır» sözü, ilim çevresinde pek itibar görmemiştir.

İmam Şâfiî ise, savaşsız olarak kâfirlerden alınan malın beş sehim olarak belirleneceğini, bundan dört sehmin Peygamber (A.S.) Efendimiz'e ayrılacağını; geriye kalan bir sehmin de beş kısma ayrılıp bir sehmi yine Resûlüllah'a tahsis edileceğini, bir sehmi Onun yakın hısımlarına (Hâşim ve Muttalib oğullarına), bir sehmi yetimlere, bir sehmi miskinlere ve bir sehmi de yolda kalmışlara verileceğini söylemiştir.

Yine bu imama göre : Hz. Peygamber'in vefatından sonra elde edilen fey'den Ona ayrılanı, serhadlarda nöbet tutan mücahitlere dağıtılır. Diğer bir kavline göre ise, Müslümanların mesalihinden yana harcanır. (1)

MUHACİRÎNE YARDIM

İslâmiyeti tek kurtuluş yolu seçip Resûlüllah'ı (A.S.) gönüller sultanı kabul eden; Allah adına, O'nun rızasına mazhar olma inancıyla o peygamberi kendilerine imam ve rehber seçen; Kur'ân'ı baş tacı edinip ondaki hükümlere kayıtsız, şartsız bağlanan Mekkeli muhacirler, bu uğurda fedakârlığın en büyüğünü, sadakatın en üstününü, teslimiyetin bütün yönlerini gösterip kendilerini her şeyleriyle Allah yoluna adamışlardı. Sonunda Allah ve din uğrunda yurtlarını ve yakınlarını terkedip Medine'ye hicreti cana minnet, kalbe rahmet, ruha gıda saydılar. Ansar, yani Medineli mü'minler ise, ülkelerine hicret edip gelen bu kardeşlerine en sıcak ve anlamlı ilgiyi gösterip zaman zaman onları kendi nefislerine tercîh etme fazîletini her vesileyle ortaya koydular.

Çok tehlikeli bir ihanet şebekesi haline gelen yerli Yahudilerden Nadîr Oğulları, Medine dışına çıkartılınca, kalan ganîmet veya fey' malından Muhacirîne verilmesi emrediliyor. Zira bu bir savaş ve büyük çapta bir askerî harekat değildi; külfetsiz bir kuşatma ve sonra da anlaşma ve barış yoluyla sağlanan bir servet idi. Ansar'dan sadece iki veya üç fakire, geriye kalanının tamamı Mekkeli Muhacirîn'e dağıtılmıştır. Böyle bir taksimatı gayr-i âdil görüp İslâmiyeti ve dolayısıyla Hz. Peygamber'i (A.S.) yıpratmak isteyen münafıklar boş durmayıp Medineli mü'minleri kışkırtmaya çalıştılar. Cenâb-ı Hak ilgili âyeti indirerek onların bu yıpratma gayretlerini

(1) Geniş bilgi için bak : el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 18/12, 13

te'sirsiz kıldı. Böylece Medineli mü'minler de tam teslimiyet havası içinde Allah ve Peygamberinin taksimatına rıza göstererek münafıkları susturdular.

Kur'ân ilgili âyetle, sözü edilen fey'in Muhacirîn'e, şu beş vasıflardan dolayı verildiğini övgüyle açıklamaktadır:

1— Allah'ın geniş lûtfuna, bol ihsanına ve hoşnutluğuna erişmek uğruna yurtlarından çıkarıldılar.

2— Taşınır, taşınmaz mallarını bu maksatla feda edip her şeylerini bırakarak Medine'ye hicret ettiler.

3-4— Allah'ın dinine yardım ettiler; Hz. Peygamberi (A.S.) desteklediler.

5— Gerek imânlarında, gerekse hizmet ve yardımlarında Hak rızasını tercîhte büyük bir sadakat gösterdiler.

ANSARIN ÖRNEK HAREKETİ

Din ve vicdan hürriyeti uğruna kendi öz yurtları olan Mekke'den hicret eden cefakâr muhacirleri -din kardeşliği çerçevesinde- bağrına basıp onları bir bakıma mallarına ortak edecek kadar fedakârlık, cömertlik ve fazîletin en üst derecede grafiğini çizen Medineli mü'minler bu meziyetleri sebebiyle «Ansar» ismine lâyık görülmüşlerdir. Cenâb-ı Hak 9. âyetle bunların o seçkin vasfını ve müstesnâ özelliklerini şöyle açıklamaktadır:

1— Daha önce Medine'yi yurt edinip Hz. Muhammed'in (A.S.) zuhuruyla imân ve irfanı gönüllerine silinmemesiye nakşetmişlerdir.

2— Yurtlarına hicret eden din kardeşlerini imânlarındaki sadakatın bütün heyecanıyla sevip barındırmışlardır.

3— Kendi ihtiyaçları olsa bile bu din kardeşlerine yardımda bulunmak sûretiyle onları kendi nefislerine tercîh etmişlerdir.

4— Nefislerinin aşırı cimrilik, hırs ve ihtirasını yenip kendilerini imân ve kardeşlik duygularıyla doğruya, iyiye ve güzele yönlendirmişlerdir.

BAŞKASINI KENDİ NEFSİNE TERCÎHİN SEBEP VE ANA KAYNAĞI NE OLABİLİR?

Dünyevî hazlarda ve menfaatlerde başkasını kendine tercîhin sebep ve kaynağı, mü'minin dinî hazlara erişip imânın yakîn derecesine yüksel-

mesi; aynı zamanda Allah'a ve Peygamberine karşı aşırı sevgi beslemesi; meşakkate karşı dayanma gücünü kendi ruhunda bulmasıdır.

İşte Ansar'ın dinî hazlarının ve din kardeşlerini kendi nefislerine tercîh sebebinin kaynağı bu irfana erişmeleridir.

Kendi nefsinin arzularını ön plânda tutup yalnız kendisi için çalışıp kazanan kişilerden böylesine bir fedakârlık ve âlicenaplık elbetteki beklenemez. Zira insanın maddeye aşırı tutkusu onu maddenin kulu ve kölesi haline getirir ve ona ulaşmak için her türlü kuralı çiğnemekte bir sakınca görmez. Allah'a dosdoğru imân ise, insanı bu esaret ve kölelikten kurtarıp insanlığın hizmetine sevkeder ve her türlü fedakârlığı, yardımlaşmayı, zayıfları korumayı ilhâm eder ve toplumun kopmaz bir parçası olduğunu en anlamlı şekilde öğretir.

Tarihî bir misâl :

İkinci halîfe Hz. Ömer (R.A.), Resûlüllah'ın (A.S.) vefatından sonra ashab-ı kirâmın ileri gelenlerinin dünyaya karşı eğilimlerini, fakirlere karşı ilgi seviyelerini ölçmek için 400 dînarı bir keseye koyup hizmetçisine verdi ve şöyle talimatta bulundu : «Bunu Ebû Ubeyde b. Cerrah'a götürüp benim tarafımdan hediye olduğunu söyle ve kendisine teslim ettikten sonra bir süre orada oyalan da bu dinarları ne yapacağına dikkat et!»

Hizmetçi aldığı emri aynen yerine getirdi. Ebû Ubeyde (R.A.) hediyeyi alıp Hz. Ömer için duâ etti ve arkasından hemen câriyesini çağırdı. Çevresindeki fakirlerin listesini ona uzatarak şu emri verdi : «Bu parayı al ve listede belirlendiği üzere adı geçen fakir ailelere dağıt.» Ebû Ubeyde (R.A.) birtakım ihtiyaçlarına rağmen, o 400 dinardan kendine bir şey ayırmadı, daha çok muhtaç olanları tercîh etme fazîletini gösterdi. Hizmetçi de görüp tesbit ettiklerini gelip Hz. Ömer'e (R.A.) anlattı. Az sonra o yine bir 400 dinar veya dirhem bir keseye koyup hizmetçisine verdi ve : «Bunu Muâz b. Cebel'e götür, benim hediyem olduğunu söyle ve ne yapacağını tesbite çalış» diye emretti. O da, yani Muâz b. Cebel de aldığı bu parayı -kendi ihtiyacına rağmen- olduğu gibi fakir ve muhtaçlara dağıttı. Eşi dayanamadı ve şöyle demek zorunda kaldı : «Vallahi biz de fakiriz ve bu paraya çok muhtacız!» diyerek Hz. Muâz'ı bir bakıma kınadı. O sırada kesede sadece iki dinar veya dirhem kalmıştı, onu da sızlanan eşine verdi. Hizmetçi yine gördüklerini gelip Hz. Ömer'e (R.A.) anlattı. Bunun üzerine halîfe fazlasıyla sevindi ve : «Vallahi bunlar birbirinden gelme din kardeşleridirler» diyerek gözleri yaşla doldu.

İkinci bir misâl :

Emevî halîfelerinden Muaviye b. Ebî Süfyan, Hz. Aişe Vâlidemize (R.A.)

harçlık olarak 10.000 dinar gönderdi. Mü'minlerin anası o gün oruçluydu; evinde ise yiyecek adına bir şey yoktu. Akşama varmadan bu paranın tamamını fakirlere dağıttı. Kendisine hizmet eden kadın üzülerek huzuruna çıktı ve : «Ey mü'minlerin anası! Paranın tamamını dağıttınız. Oysa akşama iftar yemeğiniz bile yok!» deyince, Hz. Aişe (R.A.) tebesüm etti ve şöyle dedi : «Bunu daha önce hatırlatsaydın ya.» (1)

ŞUHH (AŞIRI CİMRİLİK, İHTİRAS VE KISKANÇLIK)

(وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) **«Kim de nefsinin aşırı cimrilik, kıskançlık ve ihtirasından korunursa, işte onlar umduklarına kavuşanlardır.»**

Aşırı cimrilik, kıskançlık ve ihtiras şeklinde çevirisini yaptığımız «şuhh» kavramı üzerinde hayli durulmuş ve az farklı yorumlar yapılmıştır. Onları şöyle özetleyebiliriz :

a) Cimrilik anlamına gelip «buhl» ile eşanlamlıdır.

b) Aşırı cimrilik demektir.

c) Hırs düzeyinde olan cimriliktir.

d) Daha çok zekât ödeme hususunda nefsinin hırsına kapılıp muhtaçlara vermekte tereddüt etmek veya zekâtın bir kısmını vermemek anlamına gelir. Farz olan malî ibâdeti nefsinin ihtirasına feda eden kimse hakkında böyle bir kelimenin kullanıldığı da çok yaygındır. Daha önceki kavimlerin bu yüzden helâk olanları da zaman zaman misâl verilmek suretiyle aç gözlüler uyarılmaktadır.

e) İbn Mesûd'a (R.A.) göre : Başkasının yardımına engel olma duygusunun belirmesi ve yine başkasına ait malın haksız yere yenmesi de «şuhh» olarak vasıflanır.

Bunun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Allahım! Nefsimin şuhhundan, onun israf ve vesvesesinden sana sığınırım»** diye duâ ederdi.

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 18/27

TABİÎN-İ KİRÂM

(... وَالَّذِينَ جَاؤُ مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ) **«Bunlardan sonra (imânları uğruna hicret edip) gelenler ise, «Ey Rabbımız, bizi ve bizden önce imân eden kardeşlerimizi bağışla..» (dediler).»**

Ashab-ı Kirâm'ı görüp imân ederek onlara uyanların veya ikinci kademede imân ettikten sonra hicret edenlerin İslâmî tezgâhta ne kadar güzel şekillendirildikleri; içlerinin din kardeşliğinin iyi duygularıyla süslendiği; kin, kıskançlık, ihtiras ve bencillik duygularını tahkikî imân gücüyle yenerek iç âlemlerini de temizledikleri çok duyarlı bir ifadeyle işlenmektedir.

Evet âyetin zahiri bu iki bahtiyar zümreye delâlet etmektedir. Cidden her iki zümre de sözü edilen ve âyette anlatımını bulan meziyetlere sahiptirler. Önce imân edenler için Cenâb-ı Hakk'ın mağfiretini dilerken, o bahtiyarlara karşı -kendileri henüz imân devletine erişmeden- içlerinde oluşan kin ve intikam, kıskançlık ve bencillik duygularına bir daha kapılmamaları için Allah'ın yardımını dilemişler ve O'nun ne kadar şefkatli ve merhametli olduğuna inanarak teslimiyet göstermişlerdir.

Kıyâmete kadar zincirin halkaları gibi birbirini izleyen ve tamamlayan bir sonraki mü'minlerin bir önceki mü'minlere karşı böylesine asil duygu taşıması, şüphesiz ki emr-i ilâhîdir ve her devirde ve çağda yaşayan gerçek mü'minlere yakışan da böyle bir temiz duygu ve yönlendirici fazilettir. Zaten Cenâb-ı Hak, peygamber ve ashab terbiyesi almış mü'minlerin birbirine karşı gösterdikleri sevgi ve saygıyı, bağlılık ve güveni tarihî bir ölçü, ahlâkî bir misal ve itikadî bir kıstas olarak vermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Hz. Peygamberi (A.S.) ganîmet taksiminde gayr-i âdil davranmakla suçlayan münafıklar konu edildi. Arkasından Muhacirîn ve Ansar'ın örnek halleri ve samimi duyguları üzerinde durularak güzel misaller verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, münafıklarla Yahudilerin İslâm aleyhine olan tavırlarına ve sahte vaadlerine değiniliyor; sonra da münafıkların bu hususta da döneklik yapacakları ve Yahudileri yüzüstü bırakacakları haber veriliyor. Şeytanın onlara misal teşkil ettiği üzerinde durularak hem kitap ehli, hem de dönek ikiyüzlüler uyarılıyor.

——oOo——

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ
لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ
مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ
وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ
مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ
لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً
فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾
لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ
بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ
ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ
الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ
إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾
فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا وَذَٰلِكَ جَزَاءُ
الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾

M E Â L İ :

11— Görmedin mi, münafıklıkta bulunanları, Kitap Ehli'nden küfre sapan kardeşlerine : «Eğer siz (buradan) çıkarılırsanız, and olsun ki biz de sizinle beraber çıkarız. Sizin hakkınızda (aleyhinizde) hiçbir kimseye uymayız ve eğer sizinle savaşırlarsa herhalde size yardım ederiz» diyorlardı. Allah ise, onların şüphesiz yalancılar olduklarına şehadet etmektedir.

12— Eğer (o küfre sapan kitap ehli, yurtlarından) çıkarılsa, and olsun ki münafıklar onlarla beraber çıkmazlar ve eğer onlarla savaşılırsa yardım etmezler. Yardıma gitseler bile dönüp kaçarlar; sonra yardım da görmezler.

13— And olsun ki, onların yüreklerine Allah'tan (çok) siz korku ve yılgınlık vermektesiniz. Bu böyledir. Çünkü onlar anlayışsız (dinî bilgilerden uzak) bir topluluktur.

14— Onlar, sizinle toplu halde vuruşmazlar; ancak kale içindeki kasabalarda veya duvarlar gerisinde savaşmak isterler. Kendi aralarında (birbirlerine ve düşmanlarına karşı sözlü saldırıları) pek çetin ve hırçıncadır. Onları toplanıp birleşmiş sanırsın, oysa kalpleri değişik ve dağınıktır. Bu böyledir; çünkü onlar akıllarını kullanmayan bir topluluktur.

15— Bunlar, kendilerinden yakın bir süre önce gelip geçen, işlerinin günah ve vebâlini tadan kimselere benzerler. Bunlar için elem verici bir azâp vardır.

16— (Bunların) misâli, hani insana : «İnkâr et» diyen ve insan inkâr edince de, «doğrusu ben senden beriyim, uzağım; ben herhalde âlemlerin Rabbından korkarım» diyen Şeytan'a benzer.

17— İkisinin de sonu, mutlaka içinde devamlı kalacakları Cehennem ateşidir. İşte bu, zâlimlerin cezâsıdır.

MÜNAFIKLA KÂFİR ARASINDA BİR KARDEŞLİK BAĞI VARDIR

(أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ...) «Görmedin mi, münafıklıkta bulunanları, Kitap Ehli'nden küfre sapan kardeşlerine : «Eğer siz (buradan) çıkarılırsanız, and olsun ki biz de sizinle beraber çıkarız...» diyorlardı..»

Nifak hastalığına yakalanıp ikiyüzlülüğü ve dönekliği sanat edinen münafıklar, içten kâfir oldukları, dıştan da Müslüman görünmeye çalıştıkları için Cenâb-ı Hak onları, küfrü benimseyen Yahudilerle, sapık putperestlerle

kardeş diye vasıflandırmakta ve böylece küfrün tek millet olduğuna işârette bulunmaktadır.

Nitekim verdikleri sözü bozan, yapılan anlaşmaya sadık kalmayan Benî Kurayza ve Benî Nadîr kabileleriyle işbirliği yaparak İslâm'a karşı ihânet plânı hazırlayan Medineli münafıkların karakter yapısı yukarıdaki âyetle açıklanarak mü'minlerin sözü edilen ikiyüzlü sapıklara karşı çok dikkatli olmaları isteniliyor.

Şöyle ki : Medineli münafıklar, bir yahudi kabilesi olan Nadîr Oğulları'yla gizli görüşmelerde bulunup üç maddelik bir sözleşme ve teminatta bulunmuşlardı :

1— Yurdunuzu kesinlikle terketmeyin. Bununla beraber burayı terketmek zorunda kalırsanız, and olsun ki biz de sizinle beraber Medine'den ayrılırız.

2— Sizin aleyhinize hiç kimseye ve hiçbir kuvvete uyup katılmıyacağız. Her zaman size destek olacağız.

3— Müslümanlar sizinle savaşırlarsa, mutlaka size yardım eder, saflarınızda yer alırız.

Nitekim gerek Mekkeli Kureyş kabilesine mensup kâfirlerin, gerekse Medineli münafıkların, şaşkın Yahudilere verdikleri sözlü te'minat, onlara cesaret verdi ve İslâm aleyhine açtıkları soğuk harbi devam ettirdiler.

İlgili âyetle, münafıkların verdiği bu sözlü te'minatlarında yalancı oldukları açıklanarak onların hiçbir zaman güvenilir bir toplum olmadıklarına işârette bulunuluyor. Zira bu kararsız ikiyüzlü insanlar, Allah'tan ziyâde Müslüman mücahitlerden korkuyor, bir vuruşma çıkar diye ödleri kopuyordu. Yahudileri kışkırtmalarının sebeplerinden biri, güçlenen İslâm toplumunu zayıflatıp fitne havasını rahat estirme ortamı bulmaktı. Yoksa Yahudi kabilelerle bir vuruşma olayı meydana geldiğinde, onların vuruşma dışında kalacakları belliydi.

Nitekim azıp sapıtan, ihânette bulunup yapılan andlaşma hilâfına hareket eden Nadîr Oğulları, Müslümanlar tarafından kuşatılınca, münafıklar, üç maddelik te'minat anlamındaki sözlerine bağlı kalmadılar, sadakatlerini isbat edemediler. Böylece Nadîr Oğulları'nı kaderleriyle başbaşa bıraktılar. Neticeyi bekleyip hangi taraf gâlip gelirse, ondan yana adım atacaklarını hesapladılar. Zevâhiri kurtarmak için de bir sürü yalan vaadlerde bulunmaktan geri kalmadılar.

İmân nurundan, irfan aydınlığından mahrûm bulunan o insanlar, unutmayalım ki toplumun baş belâsı ve ülkenin fitne kaynağıdır.

Yahudilere gelince : Bir ordu kurup münafıkları da saflarına katmayı bir türlü başaramadılar. Ancak kale içinde, mahalle sokaklarında, duvarlar ardında bir vuruşmayı göze alabildiler. Kendi aralarında sözlü saldırıları pek çetin ve hırçındır; yani dilleriyle kahraman, vurucu, bozguna uğratıcı olduklarını sıkıp savururlar. Oysa kalpleri dağınık ve kafaları farklı düşünce ve duygular taşımaktadır. Çünkü gerek inkârcı yahudiler, gerekse münafıklar, dosdoğru hakka yönelmeyen, bu vadide akıllarını kullanmayan basîretsiz, şaşkın kimselerdir.

Olaylar tekerrür edince tarih de tekerrür eder; yani ilâhî hüküm iner de gerekeni yapar. Bunlardan önce aynı şekilde hareket edenlerin işledikleri hata ve sergiledikleri azgınlığın vebalı dünyada cezasız kalmadığı gibi, âhirette de kendilerini ebediyen bedbaht kılacaktır. O halde Cenâb-ı Hakk'ın milletler ve kavimler hakkındaki câri sünneti değişmiyor, devam ediyor. Yakında Nadîr Oğulları da, münafıklar da elem verici bir azap ile karşılaşacaklardır. Nitekim öyle oldu. Nadîr Oğulları, Medine'den çıkartılıp sürüldü. Münafıklar ise, özellikle Tebük Seferi'nde ayıklanıp, nifaklarının boğucu havasında kahredici bir hayat yaşamaya başladılar.

MÜNAFIK, İBLİS MİSALİ DÖNEK VE KAYPAKTIR

(كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ)

«(Bunların) misali, hani insana : «İnkâr et» diyen ve insan inkâr edince de, «doğrusu ben senden beriyim; ben elbette âlemlerin Rabbından korkarım» diyen Şeytan'a benzer.»

İblîs, hılkat ve tiyneti gereği durmadan her fırsattan yararlanarak insanın kalbine, beyninin bazı noktalarına inkâr, şüphe ve inat sinyalleri gönderir. İyice şüpheye sokup sapıttırdıktan sonra, Allah'ın vereceği azabı ve o dehşetli günü hatırladıkça ve bir de âhirette hesap faslı başladığında aldattığı insana : «Ben senden beriyim. Kendi akıl ve iradenle kendini küfür çukuruna attın. Doğrusu ben, âlemlerin Rabbı Allah'tan korkarım» der.

Yahudi olan Nadîr Oğulları da İblîs misali, Medineli münafıkların kışkırtıcı sözlerine, kuru vaadlerine kanıp Hakk'a karşı iyice azgınlaşarak ihânette bulundular. Cenâb-ı Hakk'ın hükmü, Hz. Peygamber'in (A.S.) âdil yumruğunda tecelli edince münafıklar korkup geri çekildiler ve onlara : «Bizim sizinle ilgimiz yoktur. Kendi başınızın çaresine bakın» diyerek döneklikte bulundular. 16. âyetle bunların perişan ve kararsız hali, İblîs'in bir sürü vaadler fısıldayarak aldattığı adamla olan durumuna benzetilerek düşündürücü bir tasvîr yapılmakta ve her ikisinin de âkibetinin ebedî azap

olduğu ve böyle bir cezanın kendine ve başkasına -Hakk'ı red ve inkâr etmek suretiyle- zulmedenin ameline uygunluğu haber verilmekte; yani cezanın âdil ölçülere göre verileceğine işâret edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, münafıklarla Yahudilerin İslâm aleyhine aldıkları tavır üzerinde duruldu ve şeytanın sinsi vaadlerine işâretle münafıklarla İblîs arasında bu bakımdan da benzerlik bulunduğuna dikkat çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatının âhiret hayatına geçiş dönemi olduğu ve o bakımdan ciddi hazırlıklarda bulunmayı gerektirdiği konu ediliyor. Geçici hayatın şatafatına aldanıp Allah'ı unutmanın çok üzücü sonuçlar doğuracağına atıfla mü'minler uyarılıyor.

——oOo——

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ
مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾
وَلَا تَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْۜ اُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَو۪ٓي اَصْحَابُ النَّارِ وَاَصْحَابُ الْجَنَّةِۜ
اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿٢٠﴾

M E Â L İ :

18— Ey imân edenler! Allah'tan saygı ile korkun; her kişi yarın için önden ne göndermişse ona dikkatle baksın. Allah'tan saygı ile korkun. Şüphesiz ki Allah, yapageldiklerinizden haberlidir.

19— Artık siz, Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onları kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar, ilâhî sınırları aşıp yozan, sapıtan kişilerdir.

20— Cehennemlik olanlarla Cennetlik olanlar bir değildir. Kurtulup başarıya ulaşanlar Cennetlik olanlardır.

İLGİLİ HADÎSLER VE RİVÂYETLER

Münzîr b. Cerîr, babasından naklen şöyle haber vermiştir :

— Günün evvelinde Resûlüllah'ın (A.S.) yanında bulunduğumuz bir sırada, yalınayak, yarı çıplak, sırtlarında yırtık alacalı hırka ve bellerinde asılı kılıç olduğu halde bir grup insan çıkageldi ki hepsi de Mudar Kabilesi'nden idi. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onların perişan halini görünce üzüntüden mübarek yüzünün rengi değişiverdi. Kalkıp odasına girdi ve az sonra dışarı çıkıp ezan okuması için Bilâl'e emretti. Ezan okunduktan sonra namaz kıldırdı ve ashabına dönerek şöyle buyurdu :

«Ey insanlar! Sizi bir tek candan (Adem'den) yaratan Rabbınızdan korkun..» cümlesiyle başladı ve âyeti sonuna kadar okudu. Sonra da Haşır Sûresinin «Ey imân edenler! Allah'tan saygı ile korkun; her kişi yarın için önden ne göndermişse, ona dikkat etsin. Allah'tan saygı ile korkun. Şüphesiz ki Allah yapageldiklerinizden haberlidir.» meâlindeki 18. âyeti okudu ve şu sözleri ekledi : Artık her kişi dînarından, dirheminden, elbisesinden, birkaç avuç buğdayından, birkaç avuç hurmasından, isterse yarım hurma ile olsun tasaddukta bulunsun.»

Bunun üzerine Ansar'dan bir adam avucuna neredeyse sığmayacak kadar dolu bir kese getirdi. Arkasından insanlar birbiri ardınca bir şeyler getirdiler. Derken yiyecek ve giyecekten iki kümenin oluştuğunu gördüm. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu manzara karşısında duygulandı ve yüzü ışıl ışıl ışıldadı, sanki altın yaldızla süslenmiş gibi oldu ve şöyle buyurdu :

«Kim İslâm'da güzel bir yol, bir çığır açarsa, hem kendi ecri, hem de kendisinden sonra o yolda amel edenlerin ecri -ecirlerinden bir şey eksilmeksizin- ona verilir. Kim de İslâm'da kötü bir yol, fena bir çığır açarsa, onun günahı ve kendisinden sonra o yolda amel edenlerin günahı -günahlarından bir şey eksilmeksizin- ona yükletilir.» (1)

Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) irad ettiği bir hutbesinde şu cümleleri söylemiştir :

---

(1) Müslim/ilim : 15, zekât : 69- Nesâî/zekât : 64- Ahmed : 4/357, 359, 360, 361

«Allah rızası gözetilmeyen bir sözde hayır yoktur. Allah yolunda harcanmayan bir malda hayır yoktur. Cehli hilmine üstün gelen kimsede hayır yoktur. Allah yolunda amel ederken kınayanın kınamasından korkan kimsede de hayır yoktur.» (1)

İSLÂM İKİ HAYATI BİRDEN KUCAKLAR

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ...) **«Ey imân edenler! Allah'tan saygı ile korkun; her kişi yarın için önden ne göndermişse ona dikkatle baksın..»**

İslâm, ilâhî düzenin değişmeyen plânıdır; ruhsal yapıyla fiziksel yapıyı uzlaştıran, maddeyle mana arasında denge sağlayan, dünya ile âhiret arasında kopmaz köprü oluşturan son dindir.

Beden, madde âleminden, ruh ise mâna âlemindendir. Biri dünya, diğeri âhirete eğilimlidir. Onun için Kur'ân'da bu iki hayata birden yönelmemiz emredilmekte ve önce dünya, sonra âhiretten söz edilerek birinin diğerini tamamladığına işârette bulunulmaktadır. Aynı zamanda bu iki hayattan her biri diğeriyle anlam ve hikmet kazanmakta; birinin mevcudiyeti diğerini gerekli kılmaktadır. Öyle ki, âhiret hayatı yaratılmasaydı dünya hayatının anlamı ve hikmeti kalmazdı.

İnsanoğlu bu ortam ve şartlar içinde zıdların yarıştığı bir dünyada bulunuyor. Zira her şey zıddıyla anlaşılıp inkişaf ediyor. Bu manayla dünya, âhiret kavramıyla; hayat da ölüm kavramıyla daha iyi anlaşılmaktadır. Onun için yüzünü bütünüyle dünya hayatına çeviren insanlar, hayatı tek yanlı ele alıp kendilerini dengesizliğe itmiş olurlar. Kur'ân böylesine yanlış bir değerlendirmeye gitmemizi önlemek ve iki hayata birden yönelmemizi sağlamak için 18, 19. âyetlerle hayatı gerçek anlamda değerlendirmemizin formülünü vermektedir.

Sonra da konu şöyle bağlanmakta ve her birimize en sağlam kıstas verilmektedir : **«Cehennemlik olanlarla cennetlik olanlar bir değildir. Kurtulup başarıya ulaşanlar cennetlik olanlardır.»** Zira ikinciler dengeli ve düzenli bir ömür yaşayıp dünya ile âhiret hayatının anlam ve hikmetini kavrayanlardır. Birinciler ise, dengeyi bozup düzensiz bir ömür tüketen; niçin dünyaya getirildiğini, ne olduğunu, nereye gittiğini bilmeyen şaşkınlardır. Böylelerine, sun'i teneffüsle yaşayanlar da diyebiliriz.

---

(1) Taberânî : Osman b. Naîm b. Namha'dan

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatı ile âhiret hayatı arasında denge kurmanın lüzumu üzerinde durularak yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanlara indirilen Kur'ân-ı Kerîm'in bütünüyle iki hayatı mutluluğa döndürmeye yönelik hükümler taşıdığı belirtilerek bu kitabın nasıl yüksek bir kudreti yansıttığına değiniliyor. Sonra da o yüksek kudretin sıfatlarından bir kısmı sıralanarak aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

——oOo——

لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ
عَلٰى جَبَلٍ لَرَاَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَتِلْكَ
الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذ۪ي
لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّح۪يمُ ﴿٢٢﴾
هُوَ اللّٰهُ الَّذ۪ي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ
الْمُهَيْمِنُ الْعَز۪يزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾
هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى يُسَبِّحُ
لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٤﴾

M E Â L İ :

21— Eğer bu Kur'ân'ı bir dağ üzerine indirmiş olsaydık, onu, saygı ile eğilip Allah korkusundan parça parça görürdün. Bu misâlleri belki iyice düşünürler diye insanlara getiriyoruz.

22— O öyle Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur; gaybı da, ortada olanı da bilendir; O (dünyadaki canlılara karşı) çok merhametlidir ve (Âhiret'te de mü'minlere karşı) çok merhametlidir.

23— O öyle Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Mülkün sâhibidir. O çok mukaddestir; selâmet ve güven kaynağıdır. Gözetendir; çok üstündür, çok güçlüdür. Dilediğini engelsiz, müdahalesiz yapandır; büyüklük ve yücelik O'na mahsustur. Allah (inkârcıların, putperest ve müşriklerin) ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir.

24— O öyle Allah ki, yaratandır, en güzel şekilde ve biçiminde var kılandır. Dilediği surette meydana getirendir. En güzel isimler O'na mahsustur. Göktekilerle yerdekiler O'nu tesbîh eder. O, çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sâhibidir.

İLGİLİ HADÎSLER VE RİVÂYETLER

Kudsî Hadîs/Allah buyurdu :

«Azamet entarim, kibriya üstlüğümdür. Kim bunlardan biriyle benimle çekişip boy ölçüşmeye kalkışırsa, ona azap ederim.» (1)

«Şüphesiz ki Allah'ın 99 ismi vardır (yüzden bir noksan). Kim bunları (vird edinip) sayarsa, cennete girer. Allah birdir, O tekdir ve teki sever.» (2)

«Kim sabahleyin üç defa : (Euzü billahi's-semî'i'l-alîmi mine'ş-şeytani'r-recîmi) der ve Haşr Sûresi'nin sonundaki üç âyeti okursa, Allah ona yetmiş beş bin melek müvekkel kılar da hepsi onun için akşama kadar rahmet ve gufran dilerler. Kim de akşamlayın böyle der ve o üç âyeti okursa, yine aynı dereceye (kendini çıkarmış) olur.» (3)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz için Medine'de Mescid-i Saadet'te bir minber yapıldı. Daha önce Efendimiz (A.S.) Mescid'deki hurma kütüğüne dayanıp hutbe irâd ederdi. Minber yapılınca kütüğe gitmeyip minberin birinci basamağına ayağını koyunca hurma kütüğü Kur'ân'dan, Peygamber'den uzak kalmanın üzüntüsünden on aylık gebe deve inler gibi inledi veya susturulmak istenen çocuk gibi hıçkırırcasına bir ses çıkardı.» (4)

(1) Ebû Dâvud/libas : 25- İbn Mâce/zühd : 16- Ahmed : 2/376, 414, 427, 442
(2) Buharî/daavat : 69- Müslim/zikir : 5, 6- İbn Mâce/duâ : 10
(3) Tirmizî : Muhammed b. Geylan'dan - Müsned-i Ahmed
(4) İbn Cerîr- Katade

KUR'ÂN BİR DAĞ ÜZERİNE İNDİRİLSEYDİ

(لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ لَرَاَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ...)
«Eğer bu Kur'ân'ı bir dağ üzerine indirmiş olsaydık, onu, saygı ile eğilip Allah korkusundan parça parça görürdün.»

Kur'ân bütünüyle Allah sözüdür; O'nun gibi kusursuz ve mükemmeldir. Beşer sözüyle, onun düşünce ve bilgi ürünüyle kıyaslanamaz. Çünkü beşer sözü, beşer kadar kusurlu ve kısa ömürlüdür.

Kur'ân hayat plânını çizen; insanı kendine, Allah'ı insana tanıtan ve insanın nasıl büyük bir sorumluluk taşıdığını öğreten bir kitaptır. Bunun için taşıdığı hükümler ancak gerçeği yansıtır ve kalıcılık vasfını taşır. Çağları içine alır; ilmin ve medeniyetlerin önünde yürür. İnsanlar bu kitabı bilip anladıkları, anlayıp amel ettikleri nisbette hayatlarını ilâhî nizama uydurmuş olurlar ve sorumluluklarını idrâk çizgisine getirmiş sayılırlar.

İşte bu Kur'ân -bil'farz- yüce bir dağın üzerine indirilse ve o dağa akıl ve idrak verilseydi, Allah sözünün azamet ve yüceliğinden, telkin ettiği sorumluluktan o koskoca dağ çatlayıp parçalanır; saygı ve korkudan tuz-buz olurdu.

İnsan denilen şerefli ve mükerrem canlının, böyle bir kitap ile taltîf edilmesinden dolayı daha çok saygılı, korkulu, sorumluluklarını müdrik olup Hakk'a baş eğmesi gerekmez mi? Ona ve hılkatındaki azizliğe yakışan bu değil midir? Zira Kur'ân dahil her şey onun için, o da Hakk'a ibâdet için yaratılmıştır. İnsan varsa, müşahede edebildiğimiz âlemin değeri ve anlamı vardır. İnsan yoksa, bunların hepsi anlamsız ve hikmetsiz kalır.

Evet, Cenâb-ı Hak anlamamızı kolaylaştırmak, duygu ve düşüncelerimizi hakikate çevirmek için böyle misaller vermekte ve aklımıza ışık tutup rahmet kapısını açık tutmaktadır.

ALLAH'IN GÜZEL İSİMLERİ

(هُوَ اللّٰهُ الَّذِي لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ) **«O öyle Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur; gaybı da, ortada olanı da bilendir. O (dünyadaki canlılara karşı) çok merhametlidir ve (âhirette de mü'minlere karşı) çok merhametlidir.»**

Cenâb-ı Hakk'ın 99 güzel ismi vardır ki, bunlara «Esmâ-i Hüsnâ» denilmektedir. Muhaddîs Tirmizî ve İbn Mâce sahîh tesbitle bu isimleri ri-

vâyet etmişlerdir. Haşır Sûresinin sonunda ise O'nun bu güzel isimlerinden 15 tanesi anılmakta ve konuyu daha etraflı kavramamıza yardımcı olmaktadır. Öyle ki, sözü edilen kitabı indiren o sonsuz kudret sâhibini biz ancak isim ve sıfatlarıyla, eserleri ve koyduğu şaşmayan kanunlarıyla tanıyabilmekte ve O'nun her bakımdan erişilmez olduğunu idrâk etmekteyiz.

Biz tefsîrimizin hacmini de dikkate alarak Cenâb-ı Hakk'ın 99 ismini hadîslerde belirtildiği sıraya göre nakletmeyi ve her ismi kısaca açıklamayı uygun gördük.

ALLAH

Allah, hak olan vâcibü'l-vücudun özel ismidir ve isimlerinin en büyüğü, en kapsamlısı ve en azametlisidir. Çünkü ilâhî sıfatların hepsini kendinde toplamaktadır.

Allah ismi başka dile çevrilemez; çünkü özel isimler olduğu gibi kalır ve kullanılır. O bakımdan Farsçada «hudâ», Türkçede «tanrı», İngilizcede «God», Allah'ın karşılığı değil, «ilâh»ın ve bazan da «rab»bın karşılığıdır.

1-2— er-RAHMÂN ve er-RAHÎM

Bu iki isim «rahmet» kökünden türetilmiştir. Rahmet, rahmete ereni ister ve rahmete erişen her canlı mutlaka ihtiyaç içindedir, yani devamlı surette muhtaçtır. O nedenle muhtaç olana «Rahmân» ve «Rahîm» denilmez; ihtiyacı muttasıl karşılayan sonsuz kudret sahibine «Rahmân» ve «Rahîm» denilir; yani bu iki isim O'na lâyıktır.

Rahmet, sözlük olarak kalp yufkalığına ve duyarlığına delâlet eder. Cenâb-ı Hak hakkında kalp yufkalığı söz konusu olamıyacağına göre, bu isim ve sıfatlardan sonuç olarak çıkarılacak mana muraddır ki o da sevgi, şefkat ve bağışlamadır.

Rahmân, fiil ve delâlet yönünden Rahîm'den daha umumi bir anlam taşır. Onun için Allah'tan başkası hakkında Rahmân kullanılmaz, ama bazan Rahîm sıfatı kullanılır. Nitekim Peygamberimiz hakkında Kur'ân'da Rahîm sıfatı anılarak bunun câiz olduğuna işârette bulunulmuştur. Cumhura göre de : «Rahmân» isim olarak hastır, fiil olarak umumilik ifade eder. «Rahîm» ise, isim olarak umumilik ifade eder, fiil olarak hususilik ifade eder.

Rahmân hem dünya, hem de âhiretle ilgili bir sıfat olmakla beraber daha çok dünyaya yöneliktir ki her canlı bu sıfatın tecellisine mazhardır.

Rahîm ise, daha çok âhirete yöneliktir ki o âlemde mü'minler bu sıfatın tecellisine mazhar olacaklardır.

3— el-MELİK

Zatında, sıfatında her vasıtadan müstağnidir. Kâinatta vücut bulan her varlık mutlaka O'na muhtaçtır. Her şey O'nundur, mülk bütünüyle O'na aittir. O, mutlak anlamda mülkün yegâne sâhibi ve mutasarrıfıdır. İnsan ise mutlak anlamda «melik» olamaz. Çünkü kendisi ne kadar güçlü ve büyük bir hükümdar olursa olsun, mutlaka mülkün gerçek sâhibine muhtaçtır ve elinde bulundurduğu mülk ve iktidarı eğretidir. Aynı zamanda idaresi altında bulunanların da ona muhtaç olduğu söylenemez.

4— el-KUDDUS

Duygu ve düşüncenin, hayal ve vehmin tasavvur edebildikleri her vasıftan pak ve yücedir. Gönüllerden geçen, kafalarda dönüp dolaşan her düşüncenin sınırının ötesindedir. Zira Cenâb-ı Hak hiçbir suretle sınırlanamaz; O her türlü kusur ve noksanlıktan münezzehtir. Hattâ böyle demek bile edep dışı olur. O bakımdan «O, her türlü duygu ve düşüncenin idrâk edebildiği ve edebileceği vasıflardan pâk ve yücedir» dememiz daha uygun sayılır. Aynı zamanda insanların zannettiği ölçüdeki kemal sıfatından da çok yücedir. Çünkü O'nun kemali ölçüye girmez; belli bir sınırda kalmaz; bizim anlayış ve kavrayışımızın çok ötesinde kemal ile muttasıftır.

5— es-SELÂM

Zât-i uluhiyeti ayıp ve kusurdan; sıfatları noksanlıktan; fiilleri ölçüsüzlük ve kötülükten beridir, sâlimdir ve O hep selâmettir. Bunun için kalbini kötü düşüncelerden arındıran, fiillerini ve sözlerini şer ve kötülükten uzak tutan ve böylece imân selâmetine erenler O'nun SELÂM sıfatının tecellisine mazhar olup selîm bir kalp ile O'na kavuşma nîmetine erişirler. Cenâb-ı Hak, dünya ve âhirette selâmet ve esenliğin kaynağıdır.

Bir kimsenin SELÂM sıfatıyla vasıflanabilmesi için İslâm'a girmesi ve Müslümanların O'nun dilinden ve elinden selâmette kalması gerekir. Bununla beraber o kimse selâmet kaynağı değildir, o sıfatın gerçek kaynağı olan Cenâb-ı Hakk'ın SELÂM sıfatının tecellisine mazhardır.

6— el-MÜ'MİN

Cenâb-ı Hak mutlak anlamda güven ve eman kaynağıdır. O, başkasından güven dileyip sığınmaya muhtaç değildir; ama her şey O'na yönelip sığınmaya muhtaçtır. Güven ve emân duygusu, korku ve noksanlık, yok olma ve silinme endişesi hâkim olduğu zaman belirir. Şüphesiz bu tür duygu ve endişeler Allah hakkında düşünülemez. Çünkü O, mutlak surette müstağnidir. İnsan ise, hayatı boyunca noksanlık, yok olma, kazaya uğrama gibi tehlikelerle yüzyüzedir ve o bakımdan insan, o en büyük ve mutlak kudretin emn-u emanına sığınma ihtiyacını duyar ve buna her an muhtaçtır.

7— el-MÜHEYMİN

Cenâb-ı Hak, amelleri, rızıkları ve ecelleri bakımından da yarattığı her canlı üzerinde mutlak hükümrân ve denetleyici olarak bulunmaktadır. İlmiyle, kudretiyle; rahmet ve inâyetiyle onları kapsayıp kuşatmakta, sevk ve idâre etmekte ve şaşmayan kanunlarına göre tasarrufunu sürdürmektedir.

8— el-AZİZ

Öyle saygın, öyle izzetli ki eşi ve benzeri, dengi ve mânendi yoktur. O, öyle güçlü, öyle üstündür ki, bütün üstünlükler ve güçler O'nun yanında küçülür, güçsüz ve çaresiz kalır. Varlıkta cereyan eden bütün ihtiyaçlar sadece O'na yönelir ve hepsi de şiddetle ve aralıksız olarak O'na muhtaçtır. O izzetiyle bütün ihtiyaçları karşılayacak kudrettedir; izzeti kemaldedir; kuvveti kusursuz ve sınırsızdır.

9— el-CEBBAR

İrâde ve meşieti icbar yoluyla her şeye nüfuz etmiştir. Hiç bir gücün ve kudretin irade ve meşieti O'na nüfuz edemez; hiçbir şey O'nun kabza-ı kudretinden çıkamaz. Bütün güçler O'nun sınırsız kudreti karşısında baş eğip itaât etmek zorundadır. En âsi mağrur krallar ve imparatorlar bile -O'nu ne kadar red ve inkâr etseler de- eninde sonunda O'nun ezelî ve ebedî hüküm ve irâdesine baş eğmekte ve ecel hükmüne teslim olmaktadır.

10— el-MÜTEKEBBİR

O'nun zatının yüceliğine nisbetle her şey hakîr ve zelîl; her mağrur cılız ve önemsiz kalır. Büyüklük, ululuk ancak O'na mahsustur. O'nun büyüklük ve ululuğu her türlü kıyas ve nisbetin ötesindedir.

11,12,13— el-HALIK, el-BÂRİ, el-MUTASAVVIR

Bu üç isim eş anlamlı değildir; aralarında az fark söz konusudur. Üçü birden, yaratmak ve yoktan var kılmak anlamında aynı noktada birleşmez.

Yokluktan varlığa çıkarılan herşeyin önce takdîre ve takdîre uygun irâdeye ihtiyacı vardır. Sonra da irâdeyi müteakip tasvîre muhtaçlığı söz konusudur. O bakımdan Allah takdîrde bulunma haysiyetiyle Hâlık'dır; icâd etme haysiyetiyle Bâri'dir; düzenleyip en güzel biçimde tertip etme haysiyetiyle Mutasavvır'dır.

14— el-GAFFAR

Güzeli, iyiyi ortaya çıkaran; kul hakkıyla ilgili olmayan günahı, çirkini dünyada gizleyip örten; âhirette ise affedip bağışlayandır. O her bakımdan geniş rahmet ve gufran sâhibidir.

«Gaffar» kelime olarak «gafr» kökünden türetilen ve bağışlayıp yargılamada çok merhametli olduğundan mubalağa ifade eden bir sıfattır.

15— el-KAHHAR

Zorba zâlimlerin, azgın düşmanların belini kırıp aşağılayan; takdîr ettiği ecelle öldürüp kahreden; mağrur gafillerin, şaşkın mütecavizlerin gurur ve kibirlerini ayaklar altına aldırtmak suretiyle onları zillet ve meskenete uğratan Yüce Kudret sâhibidir O. Her şey O'nun kahr-u saltanatı karşısında baş eğmiş; O'nun sonsuz, sınırsız kudreti önünde âciz kalmıştır. Kahrı adâletledir.

16— el-VAHHAB

Vahhab : Hibe kökünden türetilen mubalağalı bir sıfattır. Hiçbir karşılık beklemeden ve maksat gütmeden bol bol bağış ve lûtufta bulunan zat demektir. Nitekim dünya nîmetlerinin kapılarını ardına kadar herkese

açık tutmuş; mü'min kâfir diye bir ayrım yapmadan insan için lüzumlu bütün kaynakları hazırlayıp hizmete sevketmiştir.

17— er-REZZAK

Canlılar için gerekli olan rızıkları yeterince yaratıp hazırlayan; ihtiyaç nisbetinde gökten rahmet misali yağmur indiren; kaynaklardan yararlanmanın sebeplerini ve yollarını kolaylaştıran ve böylece rızkı belli bir plân ve proğrama bağlayan Cenâb-ı Hak yegâne rızık verendir ve bu mânayla O, Rezzak'tır.

Cenâb-ı Hak iki ayrı rızıkla rızıklandırır : Zahiri ve bâtınî.. Zâhirî, yani maddî rızık, bildiğimiz ve bilmediğimiz yiyecekler, içecekler ve benzeri nesnelerdir. Bâtınî, yani mânevî rızık ise, maarif ve mükâşefedir. Bu ikinci rızkı lâyık olan kullarına verir.

18— el-FETTAH

O'nun yüksek inâyeti ve sınırsız kudretiyle kilitli ve kapalı bulunan herşey açılmaya mahkûmdür. O'nun hidâyetiyle her müşkil çözülür. Zaman gelir, peygamberlerine ülkelerin kapılarını açıp fetihler müyesser kılar; zaman gelir, dostlarına semânın melekût kapılarını açar da yüceliğinin güzelliğini yansıtan cemal sıfatının tecellisine onları mazhar kılar. Kalpleri de kalelerin kapılarını açtığı gibi, inâyet ve hidâyet nuruyla açıp aydınlatır. Her türlü müşkilin anahtarı O'nun katındadır.

19— el-ALÎM

Cenâb-ı Hak, ezelî ve ebedî ilmiyle her şeyi en iyi bilen zattır. O'nun sonsuz ve sınırsız ilmi her şeyi içiyle, dışıyla, inceliğiyle, küçüğüyle, büyüğüyle; zeresiyle, kubbesiyle kapsayıp kuşatmış ve her şeyin içine nüfuz etmiştir. Olmuş ve olacak şeyleri, olayları başlangıcıyla, sonucuyla, tesiriyle ve sınırıyla bilir. Tesbiti şaşmaz, ilmi yanılmaz.

20— el-KÂBIZ

Ölümleri anında, takdîr edilen ecelleri gelince canlı varlıkların canlarını, ruhlarını bedenlerinden çekip alandır. İyilikleri, hayır ve hasenatları, iyi ve hayırhah mü'minlerden rahmet eliyle alıp kabul edendir. Bazı kalpleri kabza uğratıp daraltan, bazısını besta uğratıp genişletendir.

21— el-BÂSIT

Ruhları bedenlere gönderip onu bedenin her hücresine yayandır. Rızıkları zayıflara da ulaştırıp yararlanmalarını kolaylaştırandır. Zenginlere rızkı iyice yaygınlaştırıp fakirlikleri giderendir.

22— el-HÂFID

Azgınlık ve isyânları sebebiyle mağrur kâfirleri alçaltır; düşmanlarını rahmetinden uzaklaştırıp aşağıların aşağısı yapar. Kalp ve kafasını sadece madde ve şehvete verip kendilerini hayvanlaştıran gafilleri esfel-i sâfilîne düşürür.

23— er-RÂFİ'

Mü'minleri saadet burcuna yükseltir. Dostlarını kendine yaklaştırmakla yüceltir. Kalp gözünü açıp ilâhî kudret damgasını eşyada müşahede edenleri, mukarribîn olan melekler ufkuna yükselterek onlara iltifatta bulunur.

24— el-MUİZZ

O, mülkü dilediğine verip aziz kılar. Gerçek azizliği, kendini madde zilletinden, şehvet bataklığından kurtarıp imân devletiyle, sâlih amel nimetiyle süsleyen kullarına bahşeder. İlâhî maarife erip tezkiye-i nefiste bulunan kullarına, son nefeslerini verirken «Ey itmı'nana kavuşmuş can! Haydi Rabbına dön» buyurarak iltifatta bulunur ve onlara ikram ederek kıymetlerini yükseltir.

25— el-MÜZİLL

Mülkü dilediğinden çekip alarak zillete uğratır. Hakk'a karşı tuğyan edenleri vakti gelince alaşağı eder. Kendini beğenip başkalarına tepeden bakanları zelîl ve hakîr kılar.

26— es-SEMİ'

İşitilecek hiçbir şey O'nun idrâkinden uzak kalmaz. En gizli, gizlinin

de gizlisi O'nun idrakinin kapsamındadır. Öyle ki, küçücük siyah karıncanın, gecenin zifiri karanlığında kaygan kayanın üzerinde attığı adımların, gösterdiği hareketlerin sesini işitir. Kendisine hamd ve şükür edenlerin niyetini ve sözünü mutlak şekilde duyup, iyi niyete dayalı olanını kabul eder. Gönüllerden geçeni, kafalarda dolaşanı, dillerle ifade edileni mutlaka bilir.

27— el-BASÎR

O her şeyi, yerin altında olanı, göklerde bulunanı, varlıkta yer alan küçük, büyük bütün eşyayı görür.. Ancak O'nun işitmesi de, görmesi de her türlü alet ve vasıtadan münezzehtir. Onun «Basîr» sıfatıyla her şey gerçek yüzüyle açılıp keşfolunur; eşya hakiki vechesiyle görünür. Bu bakımdan Cenâb-ı Hak hakkında göz ve kulak gibi organlar düşünülemez.

28— el-HAKEM

O, ezelde hazırladığı plâna göre hükmeder. Hükmünü reddedecek, verdiği kararı bozacak bir kuvvet yoktur. Yegâne hâkim O'dur. İnsanlara gayretleri, becerileri; akıl ve zekâlarını doğru yolda kullanmaları nisbetinde karşılık verip hükmünü yürütür. Samimi mü'minler hakkında ebedî saadetler; inkârcı sapıklar hakkında sonsuz azaplar hükmeder ve O'nun hükmünü değiştirecek yoktur.

29— el-ADL

O, yegâne âdildir. O'ndan ancak âdil hüküm, hakkaniyete dayalı fiil sadır olur. O, zulmü, haksızlığı, keyfî azabı kendine haram kılmıştır. Varlık âlemindeki mutlak denge ve düzen, O'nun adâletinin eseridir. Kullarından da âdil ve düzenli olan mü'minleri sever ve onları adi sıfatının tecellisine mazhar kılar.

30— el-LATÎF

O, her şeyin inceliğini; niceliğini, künh-ü hakikatini bilir. Gerçek mü'minlere karşı hoşluk, güzellik, iyilik ve ihsan ile tecellide bulunur. Lütf ve şefkatı sonsuz ve sınırsızdır, dilediğini ona mazhar kılar.

31— el-HABÎR

Gizli-açık, zâhir-bâtın hiçbir şey ve olay; haber ve fiil O'ndan gizli kalamaz. O'nun mülk-ü melekûtunda bir zerre hareket etmiye görsün, bir canlı debelenmeye dursun, mutlaka O, onu bilir ve ondan haberdardır. En gizli halleri bilmek O'na mahsustur. O sebeple Cenâb-ı Hak hep Habîr'dir.

32— el-HALÎM

Günahkârların günah ve isyânlarını, kâfirlerin inkâr ve tuğyanını; indirdiği kitap ve gönderdiği peygamberi küçümseyenlerin düşünce ve tavrını bilip gördüğü halde hemen gazaba gelmez; ceza vermekte acele etmez ve uzun süre sabretmeden intikam almaya yönelmez. Kudreti yettiği halde, birçok inkârcı sapıklara, azgın gâfillere ölümlerine kadar mühlet verir. Zira O, çok sabırlıdır, çok şefkatlı, çok merhametlidir; rahmeti gazabının önüne geçmiştir.

33— el-AZÎM

Duygularımız O'nun büyüklüğünü kuşatamaz; aklımız O'nun azametini lâyıkıyla idrâk edemez; düşüncelerimiz O'nun ululuğunu kapsayamaz. O, şanına yakışır anlamda büyüktür. Büyüklüğü kayıtlara, rakamlara sığmaz, kelimeyle ifade edilemez. O nasıl büyükse, öyle büyüktür.

34— el-GAFÛR

Günah ve kusurları örtüp bağışlar. Mağfireti kemal mertebesindedir ki tevbe edip pişmanlık duyanlardan yana tecelli eder. Günahkârların tek umut kapısıdır. Hesap ve ceza günü, O'nun mağfireti tek kurtuluş çaresidir.

35— eş-ŞEKÛR

O, hâlis niyete dayalı az bir ibâdeti ve taâti bile büyük derecelerle, sonsuz nîmetlerle mükâfatlandırır. Dünyanın sayılı günlerinde, ömrün sayılı ve sınırlı süresinde işlenen güzel amellere, âhirette sonsuz karşılıklar verir. Şükredenlerin şükrünü kabul edip lûtuf ve ihsanını artırır.

36— el-ALİY

Cenâb-ı Hakk'ın üstünde bir rütbe ve makam yoktur. Bütün derece ve mertebeler O'nun yücelik ve saltanatının altındadır. O'nun yüceliği de, mertebesi de duygu ve düşünce sınırının ötesindedir ve her bakımdan sınırsızdır. Kâinat O'nun yüceliğinin bir basamağı ve azametinin bir belgesidir. Gerçek yücelik ve ululuk O'na mahsustur.

37— el-KEBÎR

O, kibriyâ sâhibidir. Kibriyâ zatın kemâlinden ibârettir. Zatın kemâlinden maksat, vücudun kemâlidir. Vücudun kemâli ise iki şeyle ilgilidir: Birincisi, ezelî olup ebediyen devam etmesidir. Zira öncesi ve sonrası olan vücut (varlık) noksandır. İkincisi: O'nun vücudu öyle bir varlıktır ki bütün varlıklar ondan südur eder.

38— el-HÂFIZ

O, gerçekten koruyucudur; mevcudatın vücudunu devam ettiren yegâne koruyucu kudrettir. Dilediğinin devamını keser, dilediğini bâki kılar. Kâinatı bağlı kıldığı denge ve düzen kanunuyla ayakta tutar. İnsanları, özellikle dosdoğru imân edenleri, melekleri vasıtasıyla bilmedikleri, göremedikleri birçok şeylerden muhafaza eder. Her şey O'nun hıfz-u emânında varlığını sürdürebilir.

39— el-MUKÎYT

O, mutlak anlamda kut verici, besleyici, gıdaları yaratıcı, canlıların bedenlerine belli kanun ve belli yollarla onu ulaştırıcıdır. Canlıların, özellikle insanların hayatlarını sağlık içinde sürdürmelerini sağlamak ve takdir edilen ömürlerini tamamlamalarına imkân vermek maksadıyla sayısı belirsiz yiyecekler, şifâlı otlar, devamlı ihtiyaç duyulan kaynaklar yaratmıştır. Ayrıca kalp ve kafaları Kur'ân'ın nuruyla aydınlatıp inananların ruhuna mânevî gıda vermektedir.

40— el-HASÎB

O, her şeye kâfidir. Kim O'nun içinse, o mutlak mânada ona yeter. O'nun yeterliliği sınırsız ve sonsuzdur; her bakımdan kemal mertebesin-

dedir. Her şeye yeterli olan vücut, (varlık) ise, devamlılık ve kemal ister. Bu anlamla Cenâb-ı Hak'tan başka «Hasîb» yoktur.

41— el-CELÎL

O, celâl sıfatıyla muttasıftır. Celâl sıfatı, mutlak surette gına (bolluk, zenginlik), mülk, kutsallık, ilim, kudret ve benzeri sıfatları kendinde toplar. O bakımdan el-KEBÎR sıfatı zatın kemâline; el-CELÎL sıfatı sıfatların kemâline yöneliktir. El-AZÎM sıfatı ise, hem zatın, hem de sıfatlarının kemâline yöneliktir.

42— el-KERÎM

O öyle kerem sâhibidir ki, kudreti yettiği halde affeder; söz verdiğinde onu mutlaka gerçekleştirir. Vaadinden dönmez. Verince de fazlasıyla verir. Kime ne kadar verdiğine bakmaz. Başkasına ihtiyacını arzedip şikâyette bulunan kullarının bu davranışından hoşnut olmaz.

Bu gibi meziyetleri külfetli-külfetsiz, vasıtalı-vasıtasız kendinde toplayan cömert ve âlicenap kimseye de «Kerîm» denilmektedir. Cenâb-ı Hak ise, belirtilen meziyet ve üstünlükleri külfetsiz, vasıtasız olarak mutlak mânada kudretinde kemal mertebesinde bulundurmaktadır. O bakımdan O, mutlak Kerîm'dir.

43— er-RAKÎB

Her şeyi yeterince bilip koruyan, görüp gözetendir. Sevk ve idâresinde, görüp gözetmesinde gaflet etmez; devamlı surette en küçük bir ihmal ve kusur söz konusu olmaksızın denetler. Tesbitinde hatâ, gözetmesinde yanılma ve atlama mümkün değildir. O bakımdan Cenâb-ı Hak mutlak surette yegâne Rakîb'dir.

44— el-MUCÎB

O yegâne hacet kapısıdır. Bütün hacetler O'na arzolunur. O dilediği haceti yerine getirir, dilediğini geciktirir, dilediğini cevapsız bırakır. İyi niyetle şartlarına uygun yapılan duâları kabul eder. Zorda ve darda kalanlar için her bakımdan O yeterdir. İstek ve dilek arzedilmeden bile nîmetlendirir; duâ yapılmadan bile bol ihsan ve geniş lûtufta bulunur. Çünkü O, mutlak surette Mucîb'dir.

45— el-VÂSΑ

«Sıat» kökünden türetilen bir sıfattır. Sıat: bazan geniş anlamda birçok bilgileri kapsayıp kuşatan ilme izafe eder; bazan da nasıl takdîr ederse öylece ihsan ve nîmeti yaymaya izafe eder.

Cenâb-ı Hak ise, mutlak mânada Vâsî'dir. Çünkü ilmi her şeyi kapsamış; ihsan ve nîmetleri her yanda yaygınlaşmıştır. O'nun ilminin sınırı; ihsan ve lûtfunun ölçüsü yoktur. Dilediğine dilediği kadar takdîr edip verir.

Denizler mürekkep olsa, bir o kadarı da ilâve edilse ve ağaçlar kalem olsa yine de O'nun sözünü yazmaya yetmez.

46— el-HAKÎM

O, yegâne hikmet sâhibidir. Hikmet, varlığı, en yüksek anlamda, en üstün ilimle bilip tanımak, her şeyin gerçek yüzünü, niyet ve amacını idrâk etmektir. Her şeyi hılkatının amacına yönelik sevketmek ve plândaki yerine oturtmaktır. Abesle, boş ve anlamsız, yararsız şeylerle meşgul olmamak; boş ve anlamsız, yararsız ve gayesiz bir şey icad etmemektir.

Bütün bunları mutlak anlamda kemal mertebesinde sevk ve idâre etmek Allah'a mahsustur. Çünkü O, mutlak hikmet sâhibidir.

İnsanlar hakkında da bu sıfat özel anlamda kullanılır. O bakımdan birçok şeyleri bilen, fakat o şeyleri yaratanı ve hılkatlarının amaç ve hikmetini bilmeyen, tanımayan kimseye «Hakîm» denilmez.

47— el-VEDÛD

O, bütün yarattıklarından yana hayrı sever ve onlara bu sevgiyle iyilik ve ihsanda bulunur. İlâhî sevginin anlamı: Koyduğu kanunlara, hazırladığı plân ve proğrama uygun olarak mahlûkatına rahmet, in'âm, ihsan, gufran ve hilm kapılarını açık tutmasıdır. Herkes imân ve idrâki, ahlâk ve fazîleti nisbetinde O'nun bu sıfatının tecellisine mazhar kılınır.

48— el-MECÎD

O, en yüce şeref sâhibidir. Zatı güzel olduğu gibi, ef'âlı da güzeldir. Vergisi bol, ihsanı yaygındır. Mutlak yücelik, azizlik O'na mahsus olduğu

gibi, mutlak ihsan ve ikrâm, şeref ve yücelik de O'na aittir. Çünkü O mutlak Mecîd'dir.

49— el-BÂİS

İkinci hayata hazırlayıp dirilten; diriltip haşır ve hesap alanına sevkeden; kabirleri deşen; göğüslerde olanı ortaya çıkartıp döken O'dur.

50— eş-ŞEHÎD

İlmi ve kudreti her şeye şâhittir. O, hem gaybı, hem de hazır olanı; hem gizli, hem de âşikâr olanı en iyi bilendir. Varlıkta cereyan eden olaylara; kâinatta yer alan eşyaya mutlaka şâhittir. Mutlak sûrette her şeyi bilmesi bakımından O, «Alîm»dir. Bâtınî ve gaybî halleri bilmesi itibariyle O, «Habîr»dir. Zâhiri ve âşikârı bilmesi itibariyle O, «ŞEHÎD»dir.

51— el-HAKK

O, her şeyi denge ve düzende yaratmış; varlık âleminde mutlak uyum ve ahenk sağlamıştır.

Hak, bâtılın karşıtıdır. Eşya çoğu zaman karşıtıyla açıklığa kavuşur. Haberi verilen her şey ya mutlak bâtıldır, ya mutlak haktır, ya da bir bakıma bâtıl, bir bakıma haktır. Cenâb-ı Hakk'ın mutlak bâtıl olması imkânsızdır, muhaldır. Mutlak hak olması vâciptir. O'nun vâcip olan zatıyla imkân alanına gelen ise, bir bakıma hak, bir bakıma bâtıldır. O halde Allah'tan başkası, zatı itibariyle hak değil bâtıldır; başkasıyla imkân alanına, yani vücudu vâcib olan zatın kudretinin tecellisiyle imkân alanına gelme itibariyle haktır. Çünkü zatı itibariyle vücudu vâcip olan tek varlık Cenâb-ı Hak'tır; O'ndan başkasının vücudu mümkündür.

52— el-VEKÎL

O, her şeyin üzerinde mutlak koruyucu; her şeyin umurunu düzenleyen mutlak yetki sâhibidir. Bütün işler ve durumlar O'nun korumasına ve himayesine ısmarlanır. Çünkü O, kulları üzerinde yegâne Vekîl'dir.

53,54— el-KAVİY, el-METÎN

Kuvvet, tam kudrete; metanet de kuvvetin şiddetine, üstünlüğüne delâlet eder. Cenâb-ı Hak, kudretin erişilmezliğine sâhip olduğu itibariyle Kaviy'dir. Şiddetli, üstün kuvvete sâhip olması itibariyle de Metîn'dir.

55— el-VELİY

O, yegâne seven ve yardımda bulunup başarıya erdirendir. Cenâb-ı Hak düşmanlarını hüsrana uğratır; dostlarına ise yardımda bulunup zafere eriştirir. O, imân edenlerin Velî'sidir; kâfirlerin ise, bu anlam ve özellikte hiçbir velîsi yoktur.

56— el-HAMÎD

Hamd-u senâya O lâyıktır; en güzel övgüler ancak O'na yakışır. O, ezelî anlamda zatını hamd ile överek her bakımdan HAMÎD'dir. Ebedî anlamda kullarının O'na hamd etmesiyle MAHMÛD'dur.

Böylece hamd, kâmil anlamdaki vasıfların kemal mertebesinde olması itibariyle övülüp anılması demektir. Cenâb-ı Hak mutlak anlamda kemal mertebesindedir ve O hep hamde lâyıktır.

57— el-MUHSÎ

Cenâb-ı Hakk'ın ezelî-ebedî ilmi her şeye yönelip kuşatmıştır ve bu manayla O, her şeye nüfuz edip eşyanın büyüğünün de, küçüğünün de hem ölçüsünü, hem sayısını bilmektedir. Zira her şey O'nun yanında belirli hesaplara, proğramlara bağlanmıştır.

58,59— el-MUBDİ, el-MUÎD

O, örneksiz, modelsiz ve misalsiz icad eder. İcad ettiğini öldürdükten sonra misline uygun geri çevirir. Cenâb-ı Hak insanları Hâlık sıfatının tecellisiyle misalsiz ve modelsiz yaratıp varlık alanına getirdikten sonra onların canlarını alır ve sonra ikinci hayata döndürür.

Böylece eşyanın hepsi O'ndan, O'nun kudretindendir ve eninde-sonunda O'na dönmek zorundadır. Her şey O'nunla başladığına, O'nunla hayat bulduğuna göre, yine O'nun irâde ve hükmüyle ölür, sonra yine O'nun

kudretinin tecellisiyle dirilip ikinci hayata dönme imkânı bulmuş olur.

Böylece O, canlıları hayata nasıl Mubdi' sıfatıyla başlatıyorsa, öldürdükten sonra Muîd sıfatıyla onları yeniden hayata çevirecektir.

60,61— el-MUHYİ, el-MÜMİT

O, canlıları yoktan yaratıp varlık alanına getirir; ecelleri yetince de onları öldürür. Gerçekte dirilten ve öldüren ancak O'dur. Koyduğu kanunlar ve düzenlediği illet ve sebepler zinciriyle diriltme ve öldürme olayları gerçekleşir.

Böylece Cenâb-ı Hak, Muhyi sıfatıyla diriltir ve Mümit sıfatıyla öldürür.

62— el-HAYY

Cenâb-ı Hak hep fiil ve idrâk halindedir. Fiili ve idraki olmayan şey ölü sayılır. İdrakin en azı, kendi kendine eşyayı bilip anlamaktır. Anlamayan, cansız sicimlerdir. Cenâb-ı Hak hep diridir. Çünkü fiil ve idrâki mutlak surette öncesiz ve sonrasızdır ve hep işler durumdadır.

63— el-KAYYUM

Allah mutlak anlamda kendi nefsiyle kaimdir; kendi zatiyle varlığını sürdürmektedir. O'ndan başkası ise, ancak O'nun kudretiyle, O'nun mülkünde kaimdir, O'nunla var olup O'nun inâyetiyle ayakta durmakta ve varlığını bir süreye kadar devam ettirmektedir.

Cenâb-ı Hak, kâinatı kendi kudretiyle ayakta ve düzende tutmaktadır. Böylece kâinat O'nunla mevcuttur ve ancak O'nunla kaimdir.

64— el-VÂCID

O'nun mülkünden bir şey eksilmez, O hiçbir şeyi yitirmez. Eşya bütünüyle O'na aittir, o bakımdan O'na ihtiyaç nisbet edilemez. Kudretinin yetmediği, yetmiyeceği hiçbir şey yoktur. İlâhî sıfatlardan ve onların kemal mertebesinden gerekli ne varsa hepsi Allah ile mevcuttur ve O'nun kudretinin eseridir.

65— el-MÂCİD

Bu sıfat, el-Mecîd sıfatının değişik şeklidir. Şu farkla ki, el-Mecîd sıfatı buna nisbetle daha mubalağalı bir anlam taşır.

Böylece Cenâb-ı Hak el-Mâcid sıfatıyla en yüce şeref sâhibidir. Zatı güzel, ef'âlı güzeldir; vergisi bol, ihsanı yaygındır.

66— el-AHAD

O bölünmeyen, tekrar etmeyen Bir'dir. Zatında birkaçlık muhaldır; bölünme söz konusu değildir. O'ndan başka şeyler bölünmeye, parçalanmaya, birkaç kısım olmaya müsaittir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak ezel ve ebed cihetiyle de mutlak birdir.

67— es-SAMED

O, hiçbir şeye, başka bir güç ve kudrete muhtaç değildir. Bütün ihtiyaçlar O'na arzedilir. İhtiyaçları O, ihtiyaçsız olarak karşılar. Böylece bütün istek ve arzularla O'na yönelinilir; ihtiyaçları karşılayıp gidermenin tek kaynağı O'dur. O mutlak ganîdir.

68,69— el-KADİR, el-MUKTEDİR

Cenâb-ı Hak mutlak kuvvet ve kudret sâhibidir. Kudreti sınırsızdır, ezelî olduğu gibi ebedidir. O'nun kudreti her türlü tasavvurun üstünde ve ötesindedir. O Muktedir'dir, gücü her şeye yeter, âcizlik O'na nisbet edilemez. O'nun kudreti ilim ve irâdesiyledir. Mutlak Kadir, dilediği zaman fiiliyata geçer, dilediği zaman geçmez; mutlaka fiiliyata geçmesi şart değildir. Ama O her dem fiil halindedir. Çünkü O'nun kudret ve iktidarı plânlı ve proğramlıdır.

Muktedir sıfatı, Kadir sıfatından daha mubalağalıdır.

70,71— el-MUKADDİM, el-MUAHHİR

Cenâb-ı Hak yaklaştırır ve uzaklaştırır. Öne alır ve geciktirir. O, her şeyin önünde ve üstündedir. Her şey ancak O'na döndürülür ve O'nunla noktalanır. Kimi yaklaştırırsa onu öne alır; kimi de uzaklaştırırsa, onu geride bırakır. Dostlarını rahmet ve gufranına yaklaştırıp öne alır; düşman-

larını bu sıfatlarının tecellisinden uzaklaştırıp geride bırakır. O, mutlak surette Mukaddim ve Muahhir'dir.

72,73— el-EVVEL, el-ÂHİR

Varlık âleminin düzenine, mevcudatın silsile ve dengesine bakıldığında, Cenab-ı Hakk'ın her şeyden önce bulunduğu ve bir başlangıcı olmadığı kendiliğinden anlaşılır. İllet ve mâlûl uzantısı O'nda son bulur. Zira var kılınan her şeyin varlığı O'ndandır. O ise, zatiyle mevcuttur; varlığını bir başkasından almamıştır. O'nun varlığı zatının gereğidir. Onun için O öncesizdir, sonsuzdur.

74,75— ez-ZÂHİR, el-BÂTIN

O, ilminin, kudretinin, rahmetinin; inâyet ve lûtfunun tecellisiyle Zâhir'dir. Eşya ancak O'nun kudret damgasını taşımakta; her şey O'nun varlığına ve birliğine delil olmaktadır. O bu sıfatlarının tecellisiyle zâhirdir. Zatiyle, hakikatiyle Bâtın'dır. Duygu ve düşünceler, akıl ve idrâkler O'nun zatını idrak edemez. O'nun niceliği ve nasıllığı düşünülemez; zira O her bakımdan düşünce sınırlarının üstünde ve ötesindedir.

76— el-BERR

Bütün iyilik, lûtuf ve ihsan ancak O'ndandır. O, mutlak anlamda bütün iyilik, hayır ve ihsan kaynağıdır. Kâinatı, taşıdığı sayısız nîmetleriyle birlikte insan hizmetine vermesi, yüce rahmetinin ve bu sıfatının tecellisidir.

77— et-TEVVAB

O, kullarına tevbe kapısını açık tutup tevbe etme sebeplerini kolaylaştırır. Gönülden inanıp pişmanlık duyan günâhkar kullarının tevbesini kabul buyurur. Allah'tan korkup işlediği günaha üzülen ve bu sebeple ilâhî dergâhe yönelip bağışlanmasını dileyen kulunu boş çevirmez.

78— el-MÜNTAKIM

Peygamber gönderip kitap indirmek suretiyle azgın sapıkları uyardıktan, doğru yolu gösterip akıl, duygu ve düşünceye seslendikten ve gereken yardımcı bilgileri verdikten sonra bir türlü uyanmayan inkârcıları, sün-

netullah gereği kahretmek suretiyle intikam alır. Dünyada bunu yapmadığı takdirde âhirette mutlaka yerine getirir.

Dinî, ahlâkî kuralları çiğneyip şuna-buna haksızlık edip yeryüzünde bozgunculuk yapan şaşkınlara ilâhî intikam tokadını indirir.

Peygambere uyup kitaba göre hayatını düzene sokan mü'minlere yardım edip onları dünyada da, âhirette de başarıya ve kurtuluşa eriştirir.

79— el-AVF

Cenâb-ı Hak geniş rahmeti gereği, günah ve kusurlarından dolayı pişmanlık duyanları bağışlar. İsyan ve tuğyandan dönüş yapıp Hakk'a yönelen kullarını affeder. Küfrü terkedip imân eden ve bir de işlediği günahlardan sonra ciddi dönüş yapıp ıslâh-ı nefs ile şükreden bir kul olmak isteyen kimse hakkında avf ve gufranıyla tecellide bulunur.

Kul hakkına tecavüz edip o hakkı sâhibine ödedikten ve kendini hak sâhibine bağışlattıktan sonra tevbe eden kimseyi affetmek O'nun şanındandır.

80— er-REUF

Rahmeti çok yaygın, şefkatı çok geniştir. Bunun için kullarını günahlarından dolayı hemen cezalandırmaz, pişmanlık duyup dönüş yapmaları için rahmet elini hep açık tutar. Gündüz günah işleyenler için, tevbe edip dönüş yaparlar diye geceleyin; gece günah işleyenler için, tevbe edip dönüş yaparlar diye gündüzleyin rahmet ve avf elini açık bulundurur.

81— MELİKÜ'L-MÜLK

Varlık âlemi bütünüyle O'nun mülküdür. O da bu mülkün mutlak sâhibi ve mutasarrıfıdır. Dilediği gibi kendi mülkünde tasarruf eder. Ancak O'nun tasarrufu hep plânlı, proğramlıdır; belli kanunlara bağlanmıştır. Gelişigüzel hiçbir fiili ve tasarrufu söz konusu değildir ve olamaz da..

O, mülkünde eşsiz kudrete sâhiptir; dengi, benzeri, eşi ve ortağı; yardımcı ve destekçisi yoktur.

82,83— ZÜLCELÂLİ VE'L-İKRÂM

Yücelik, kemalat, azamet ve kibriya O'na mahsustur. Her türlü övgü değer ikrâm ancak O'na yakışır ve O'ndan kaynaklanır. O, her bakımdan mutlak yücelik ve büyüklük, azamet ve kibriya; ikram ve in'âm sâhibidir.

84— el-VÂLÎ

Yarattığı canlıların işlerini, yaşayışlarını ve diğer durumlarını tedvîr ve tedbîr eden ancak O'dur. Ezelî plânında ve takdîrinde yer aldığı gibi yürütmektedir ve takdîr ettiği gibi işler, olaylar, durumlar sonuçlanmaktadır.

85— el-MÜTEÂLİ

O, çok yücedir; O'nun yüceliğinin sınırı ve sonu yoktur. Her şey O'nun yüceliği karşısında alçalır ve küçülür. İlmiyle, kudretiyle her şeyi kapsayıp kuşatmıştır ve her şeyin üzerinde yüceliğini kurmuştur.

86— el-MUKSİT

O'nun her fiili, her icadı ve her tasarrufu âdildir. Kâinatı denge üzere yaratıp gerçek teraziyi koymuş, adaleti sağlamıştır. Bütün emirleri ve nehiyleri mutlak surette adâleti yansıtır ve O'nun ADL sıfatının, bir de MUKSİT sıfatının tecellisidir. Mazlûmun hakkını mutlaka zâlimden alır. Bütün hakları âdilane korur.

87— el-CÂMİ'

Zıdları, çiftleri, karşıtları, misilleri, benzerleri biraraya O getirmiştir. Canlıları yeryüzüne O yayıp, kıtalar üzerinde O toplamıştır. Varlık âlemini büyük bir sistem yapan ve o sistemin içinde değişik birçok sistemleri düzenleyip bütünleştiren de O'dur.

88,89— el-GANÎ, el-MUĞNÎ

Cenâb-ı Hakk'ın zatında ve sıfatında hiçbir şeye taalluku yoktur, yani hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. Hiçbir kuvvetten yardım beklemez. Mülk O'nun-

dur, saltanat ve hükümranlık; tasarruf ve tedbîr O'na mahsustur. Çünkü O, mutlak ganîdir; bütün ihtiyaçlar O'nun tükenmeyen hazînelerinden karşılanır; O bitmez, tükenmez zenginliğe sâhiptir. Canlıları yedirip doyuran, gani kılıp ihtiyaçlarını karşılayan ancak O'dur. Zira ilâhî kaynakları kudreti gibi sonsuz ve sınırsızdır.

90— el-MÂNİ'

Kurduğu sistemleri dengesizlikten; icad ettiği âlemleri düzensizlikten koruyup bozulmasına engel tedbîrler koyan O'dur. Kur'ân-ı Kerîm'i bâtıldan, İblîsin telbîsinden, beşeri söz ve müdahaleden koruyup aslına uygunluğunu sağlamıştır.

İmân ve sâlih amellerini takvâ düzeyinde tutan mü'minleri, nefislerinin ve şeytanlarının galebesinden koruyan; onlarla küfür, nifak ve şikak arasında aşılması zor engeller koyan da ancak O'dur. Birlik, dirlik ve kardeşlik çizgisinde kendilerini Hakk'ın yoluna vakfeden mücahitleri, düşmanlarının kahredici saldırısından, üstünlük sağlamasından muhafaza eden ve bunun için meleklerini yardımcı olarak o mü'minlerin imdadına sevkeden de O'dur.

91,92— ed-DARR, en-NÂFİ'

Koyduğu hayat kanunlarına, sağladığı denge ve düzene, indirdiği kitaba ve gönderdiği peygambere uyup ilâhî buyruklarla uyum sağlayan mü'minlere fayda; uyum sağlamayan inkârcılara ve münafıklara zarar veren ancak O'dur. O'nun fayda vermesi de, zarara itmesi de sünnetullahı doğrultusunda adâlet ölçülerine göredir.

Böylece insanı hem dünyada, hem âhirette mutlu ve bahtiyar edecek olan ilâhî düzene uyanlar her iki âlemde de fayda görür; uymayanlar zarar görür.

93— en-NUR

Her şey Cenâb-ı Hakk'ın kudretiyle meydana gelir. Varlık âlemi ancak O'nun nuruyla aydınlanır. O, her şeyi yokluk karanlığından çıkarıp vücud aydınlığına kavuşturandır.

Kâinatı aydınlatan güneşler ve benzeri sistemler O'nun nurunun tecellisiyle vücut bulmuştur.

94— el-HÂDÎ

Doğru yolu gösteren, doğru yola iten ancak O'dur. Beşerî irâde ve yeteneğini kullanıp doğru yolu bulmaya çalışanları -dilerse- doğru yola ulaştırır. Cenâb-ı Hak kime hidâyeti nasîp kılarsa, ancak o doğru yolu bulmuş olur. Kimi de sapıklığıyla başbaşa bırakırsa, o da sapıtıp doğru yoldan uzaklaşır.

95— el-BEDİ'

Zatında, sıfatında eşsiz ve benzersizdir. Kâinatı içindeki her şeyiyle misalsiz ve modelsiz yaratmıştır. Her şeyin en güzelini, en bedi'ini yaratan O'dur. Fiilinde, tasarrufunda, tedbîrinde kusursuz ve benzersizdir. O, bu manayla mutlak Bedi'dir.

96— el-BÂKİ

Cenâb-ı Hakk'ın vücudu vâciptir; kendi zatiyle mevcuttur ve kaimdir. O, ezelî olduğu gibi ebedîdir de. Her şey O'nun kudretinin eseridir ve O'na döndürülecektir. Mutlak mânada bâki kalan odur; O'ndan başka her şey fânidir. Ancak O'nun bâki kılacağı şeyler ebedîleşebilir.

97— el-VÂRİS

Ülkelere hükmedenler, kıtaları hâkimiyeti altında tutanlar; mal, mülk sahibiyim diye iddia edenlerin hepsi eğreti olarak mal ve mülk ile meşgul olurlar. Sonunda herkes elindekini, hükmünün ve tasarrufunun altındakini bırakıp ayrılmak zorundadır. O bakımdan musalla taşına konulan kral için de, hammal için de «er kişi niyetine» denilir.

Zira mal ve makam dünya hayatıyla ilgili olup insanın vefatıyla son bulur. Mülk bütünüyle Cenâb-ı Hakk'a aittir ve gerçek sâhibi O'dur. Kıyâmet gününde : «Bugün mülk kime aittir?» diye sorulacak. Ancak cevap veren olmayacak. Böylece Cenâb-ı Hak kendi sorusunu kendisi şöyle cevaplıyacaktır : «Bir ve kahhar olan Allah'a aittir.»

98— er-REŞÎD

O, varlıkta her şeyi belli kanunlara bağlayıp, belirlenmiş hizmete sev-

kedendir. Bu nedenle O, insanları sadece hayra, iyiye, güzele, doğruya ve fazîlete irşad eder. Hükmünde hatâ, tedbîrinde yanılma, fiilinde isabetsizlik söz konusu olamaz. Mutlak anlamda O, hep iyiyi, doğruyu, faydalı olanı ve fazîleti gösterir ve her şeyi bu manayla belli plân ve proğrama göre yürütür.

99— es-SABÛR

Yaratma ve icadında düzenli ve plânlıdır. Koyduğu kanunları bozmaz; ezelde hazırladığı düzeni belirlenmiş vaktine kadar değiştirmez. Hemen her şeyi tekâmül kanunuyla yavaş yavaş, kademe kademe oluşturup meydana getirir. Bir şeyin olmasını murad edince sebeplerini oluşturur. İnkâr ve azgınlık içinde hayatını berbat edip yeryüzünde bozgunculuk yapanlara ceza vermekte acele etmez. Vakti, saati gelmeden kimseyi kahretmez.

Günahkârları, ileride tevbe edip dönüş yaparlar diye, günahlarından dolayı hemen cezalandırmaz; ölüm sekresi gırtlağa gelinceye kadar kullarına mühlet verir. O'nun bütün hükümleri ve kanunları sünnetullaha göre cereyan eder.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; ilâhî kelâmı anlamamızı kolaylaştıran Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

MÜMTAHİNE SÛRESİ

İslâm'ın Mekke dönemi daha çok müşriklerle, putperestlerle mücadele ortamı içinde geçti. Tevhîd İnancı'nı ve İslâm'ın mutlak rahmet olduğunu kalp ve kafalara işlemek, bu dönemde uygulanan başlıca metod olarak bulunuyordu. Medine dönemi ise, daha çok münafıklar ve bir de Medine çevresinde kümelenen yahudilerle ciddi ve seviyeli bir mücadele ortamı arzetmiş ve İslâm devletinin kudretini Arap Yarımadası'nda, sonra da komşu ülkelerde hissettirme faaliyetiyle sürdürülmüştür.

Onun için Medine döneminde, gerek Mekke'den, gerekse çevre kabilelerden İslâmiyeti din olarak seçip gelen kadınların ciddiyet ve samimiyet derecelerini anlayabilmek için İslâm'a has ölçülerle sınavdan geçirilmeleri onuncu âyetle emredildiğinden; bu manaya gelen «mümtahine» kelimesi sûreye isim olmuştur.

Sûrenin tamamı Medine'de inmiş ve bu tesbite muhalefet eden olmamıştır.

Âyet sayısı : 13

Kelime » : 348

Harf » : 1510 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Müşriklerin dost ve sırdaş edinilmemesi üzerinde duruluyor ve bunun sebeplerinden önemli kısımlar açıklanıyor.

2— İbrâhim (A.S.) kıssası misal olarak anılıyor ve birtakım yönlendirici ölçüler ve kıstaslar veriliyor.

3— İslâmiyeti din olarak seçip muhacir olarak Medine'ye gelen kadınların samimiyet derecelerini ölçmek için sınavdan geçirilmeleri emrediliyor ve bu kadınların şahsî hukuklarıyla ilgili bilgiler veriliyor.

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/255

4— İmân eden kadınların İslâm yurdunda Hz. Peygamber'e (A.S.) bey'ât etmeleriyle ilgili hususlar belirtiliyor.

5— Yine dosdoğru imân edenlerin müşrikleri dost edinmemeleri te'kiden emr'edilerek kısa bir açıklama yapılıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوّ۪ي وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَٓاءَ تُلْقُونَ
اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَٓاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ
وَاِيَّاكُمْ اَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا ف۪ي سَب۪يل۪ي
وَابْتِغَٓاءَ مَرْضَات۪ي تُسِرُّونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَاَنَا اَعْلَمُ بِمَٓا اَخْفَيْتُمْ
وَمَٓا اَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿١﴾
اِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ اَعْدَٓاءً وَيَبْسُطُٓوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ
وَاَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّٓوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾ لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ
وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— Ey imân edenler! Benim de düşmanımı, sizin de düşmanınızı dost ve arkadaş edinmeyin. Size gelen hakkı inkâr ederlerken siz, onlara sevgi sunuyorsunuz! Rabbınız olan Allah'a imân ettiğiniz için, Peygamber'i ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlardı. Eğer siz, benim yolumda cihâda çıkmış ve

hoşnutluğumu arzu etmişseniz, onlara (nasıl olur da) sevgi sunup sır verirsiniz? Ben, sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilirim. Sizden kim böyle yaparsa, gerçekten o doğru yolun ortasında şaşırıp sapıtmıştır.

2— Eğer onlar, bir yolunu bulup size karşı üstünlük sağlarlarsa, hemen düşmanlarınız oluverirler; ellerini ve dillerini kötülükle size uzatırlar ve küfre dönmenizi içten arzu ederler.

3— Kıyâmet günü ise, ne hısımlarınız, ne de evlâdınızın size elbette bir yararı dokunmaz. Allah aranızı ayırır. Allah, işleyegeldiğiniz şeyleri görüp bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Mekke'nin fethini tasarlıyor ve bunun için bazı hazırlıklar yapıyor ve birtakım tedbîrler düşünüyordu.

Bu sırada Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Melek Cebrâil'in verdiği önemli bir haber üzerine Ali b. Ebî Tâlib'i (R.A.), Zübeyr b. Avam'ı (R.A.) ve Mikdad b. Esvedi (R.A.) çağırdı, şu talimatı verdi : «Hemen yola çıkın, Ravzâ-ı Hâh mevkiine varın, orada hevdec (deve üstünde üzeri kubbeli mahfe) içinde bir kadınla karşılaşacaksınız. Yanında bir mektup taşıyor. O mektubu alıp Medine'ye geri dönün.» Bunun üzerine adı geçen üç kişi o mevkiye vardılar ve hevdeç içinde bir kadının Mekke'ye müteveccih yol aldığını gördüler. Kendisine yaklaşıp : «Beraberinde taşıdığın mektubu çıkar!» diye uyardılar. Kadın inkâra gelip mektup falan taşımadığını söyledi. Birkaç uyarıya rağmen kadın bir türlü doğruyu söylemedi ve yalanda ısrar etti. Hz. Ali (R.A.) ona : «A kadın! Ya mektubu çıkarıp verirsin, ya da üzerindeki elbiseyi soymak ve her tarafını aramak zorunda kalırız» diyerek son uyarıyı yaptı. Kadın işin ciddiyetini anladı ve mektubu çıkarıp verdi. O üç kişi mektubu açmadan derhal Medine'ye döndüler ve olduğu gibi Resûlüllah'a (A.S.) teslim ettiler. Mektup açıldı, bir de ne görsünler : Muhacirlerden Hâtıb b. Beltaâ tarafından Mekkeli müşriklere hitaben, Hz. Peygamberin tutum ve durumu hakkında bilgi veriliyor; savaş hazırlığından söz ediliyor. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Hâtıb'ı çağırıp sordu

— Ya Hâtıb! Bu nedir?

O da :

— Ya Resûlellah! Hakkımda acele etme. Ben Kureyş Kabilesi'yle ilgiliyim, ama onlardan değilim. Seninle beraber bulunan muhacirler Mekke'deki hısımlarıyla az-çok ilgilenip onları himaye ediyorlar. Ben de Kureyş'ten Mekke'deki yakınlarımı himâye edecek bir el (bir güç ve dayanak)

edinmek istedim. Bunu küfre dönmek, dinden çıkmak için yapmadım. İslâm'dan sonra küfre rıza göstermek için de bu yola baş vurmadım.

Resûlüllah (A.S.) onu dikkatle dinledikten sonra şöyle buyurdu :

— Hâtıb doğrusunu söyledi.

Olayın tesirinde kalan Hz. Ömer (R.A.) dayanamadı ve şöyle dilekte bulundu :

— Ya Resülellah! İzin ver de şu münafığın boynunu vurayım?

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Ömer'e şöyle karşılık verdi :

— Ya Ömer! O, Bedir Savaşına katılıp savaş alanında hazır bulunanlardan biridir. Ne bilirsin, belki Cenâb-ı Hak Bedir Ehli hakkında tecelli edip, «istediğinizi işleyin; çünkü ben sizi bağışladım» buyurabilir.

Bunun üzerine ilgili âyetler indi. (1)

CASUSLUK YAPAN KİŞİ HAKKINDA UYGULANACAK CEZA

Bu konuda müctehid imamlar daha çok Hâtıb b. Beltaâ (R.A.) olayıyla istidlâl etmişler ve birtakım farklı hükümler çıkarmışlardır.

Önce şunu belirtelim ki, İslâm aleyhine casusluk hiçbir sûrette câiz değildir. Sonra da böyle çirkin bir suçu işleyen Müslüman, niyeti ihânet değil de mal ve can tehlikesine karşı önlem almak ise, dinden çıkmış sayılmaz ve o nedenle hakkında «murted» hükmü uygulanmaz. Nitekim Hâtıb'ın durumu bu çizgide bulunuyordu.

Müctehidlerin ictihad ve istinbatlarına gelince; onları kısaca şöyle sıralayabiliriz :

a) İmam Mâlik, İbn Kasım ve Eşbeh'e göre : İmam (devlet reisi) bu konuda kendi ictihad ve reyine göre amel eder. Yani uygun gördüğü cezayı tatbikte serbesttir.

Mâlikîlerden Abdülmelik'e göre : Eğer kişi casusluğu iş ve âdet edinmişse, öldürülür. Rivâyete göre, İmam Mâlik'in de bu anlamda bir görüşü söz konusudur ki sahih olan da budur. Çünkü casusluk yapan hem Müslümanlara zarar vermekte, hem de yeryüzünde fitne ve fesat çıkarmaktadır.

---

(1) Müsned-i Ahmed - Lübabu't-te'vil : 4/256- İbn Kesîr : 4/345- Eshabu'n-nüzûl/Nisabûrî : 282- Tefsîr-i Kurtubî : 18/50 - Fethü'l-Kadîr/Şevkani : 5/211

b) İmam Evzâî'ye göre : Casusluk yapan kişi kâfir ise, ahdini bozmuş sayılır ve öldürülür. Esbağa göre : Harbî (Müslümanlarla aralarında barış anlaşması olmayan) casusluk suçundan dolayı öldürülür. Müslüman veya zimmî (gayr-i müslim vatandaş) ise, ta'zîr edilerek cezalandırılır. Ancak bu ikisinin yaptığı casusluk İslâm'ın mağlup olmasına sebep olursa, o takdirde öldürülürler. Aksi halde öldürülmez, başka cezalar verilebilir. Nitekim Hz. Ali (R.A.)den yapılan rivâyete göre : Müşrikler adına casusluk yapan Furat b. Hayyan'ı yakalayıp Hz. Peygamber'e (A.S.) getirdiklerinde, Hz. Peygamber (A.S.) onun hemen öldürülmesini emretti. Bunun üzerine adı geçen casus şöyle dedi : «Ey Ansar topluluğu! Ben, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de (A.S.) Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet ettiğim halde öldürülüyorum.» Bu sebeple Resûlüllah (A.S.) onun serbest bırakılmasını emretti. (1) Zira İslâm, kendisinden önceki bütün suç ve günahları kökünden kesip temizler.

c) İmam Ebû Hanîfe'ye göre : Suçu sübut bulan casus dayak ve hapis cezasıyla tecziye edilir.

d) İmam Şâfiî'ye göre : Casusluk yapan kimse Müslümansa, ta'zîr edilir. (2)

ALLAH VE İSLAM DÜŞMANLARINI DOST EDİNENLER

(يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ) **«Ey imân edenler! Benim de düşmanımı, sizin de düşmanınızı dost ve arkadaş edinmeyin..»**

İnanç hak olsun, bâtıl olsun; doğru olsun, eğri olsun kişinin kalbinde kök salıp benliğini sarınca, ona karşı olan veya ona uymayan diğer inanç ve düşüncelerin düşmanı kesilir ve fırsat buldukça saldırmaktan geri kalmaz.

İslâmiyet, asırların geçmesiyle köhneleşen inanç ve saplantıları karşısına alınca hak olmayan inanç sâhipleriyle çetin ve aralıksız mücadele kapısını da açmış oldu. Bütünüyle ilâhî olup ruhlara arzuladığı gıda ve huzuru veren son din kalplere nüfuz edip kişilerin benliğini sarınca, inanç ayrılığından dolayı kardeşi kardeşinden, babayı oğlundan, kadını kocasından, kocayı da karısından ayırdı; hısımlık bağları ister istemez koptu. Böylece din ve inanç üzerinde araştırmalar yapılmaya, bilgi ve deliller toplanmaya başlandı. Yahudiler Tevrat'a dönüp Kur'ân'a karşı tavır aldılar. Put-

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 18/52, 53 den özetlenecek
(2) Bilgi için bak : İbnü'l-Ahkâmü'l-Kur'ân : İlgili âyetin açıklaması

perestler putlara sarılıp her türlü yüceliği ve yeniliği reddettiler.

Gün geldi mü'minlerle kâfirler; mü'minlerle münafıklar arasında dostluk ve hısımlık adına ilgi kalmadı; kin ve nefret havası hâkim oldu. Şüphesiz inançları ayrı tarafların hepsi haklı olamazdı. Çünkü hak birdir. Taraflardan biri hak üzere ise, diğeri mutlaka bâtıl üzeredir.

Mekke döneminde mü'minler bu yüzden işkenceye uğramış, haksız saldırılara maruz kalmış ve öz yurtlarından çıkarılarak malları yağma edilmişti. Öyle ki, bu iki karşıt zümrenin, bâtıldan yana olanı hakka dönmedikçe anlaşmaları, uyum sağlayıp birarada yaşamaları mümkün değildi.

Gerçek bu olunca, mü'minlerden bir kısmının, örneğin Hâtıb b. Beltaâ ve emsali kişilerin kâfirleri dost sayarak Hz. Peygamber'in (A.S.) Mekke'nin fethi hakkında neler tasarladığını öğrenip Mekke'deki yakınlarını himâye maksadıyla dostluk elini uzatmaları fâhiş bir hatâ idi. Bunlar ne kadar iyi niyet sâhibi de olsalar, karşı tarafın iyi niyete karşılık iyi niyet besleyeceği ve mü'minlere sıcak ilgi duyacakları hiçbir zaman söz konusu olamazdı.

Nitekim Allah yolunda ve O'nun rızası ve dini uğrunda kutsal savaşa katılan, çetin mücadeleler veren mü'minlerin, müşriklere, inkârcı sapıklara, Kur'ân'ı ve son peygamberi reddeden Yahudi ve Hıristiyanlara sıcak ilgi duyup dostluk izhar etmeleri bütünüyle yanlış ve son derece tehlikelidir.

İlgili bir ve ikinci âyetle bu gerçek açıklanarak mü'minler hem uyarılıyor, hem de kendilerine bilgi verilerek eğitiliyor.

Bakara Sûresi 120. âyette de bu konuya yer verilerek lüzumlu açıklama yapılmıştır.

Her millet kendi kültürüyle yaşar :

Müslüman ülkelerin kurduğu medeniyetin temelinde İslâm vardır; Yunan medeniyetinin temelinde felsefe, Roma medeniyetinin temelinde sanat ve askerlik vardır. Kendi kültürünü bırakıp başkasının kültürüne hayranlık duyarak onunla var olmak isteyenler, herhalde suni teneffüsle yaşayan kimselere benzerler. Toplumlar ve kitleler ancak kendi temel kültür kaynaklarıyla beslenirlerse iki ayakları üzerinde durabilirler.

İslâmiyet, ruhları köreltip aç bırakan, vicdanları silik hale getiren, kalpleri bağlayıp hakikatten uzaklaştıran akımların yaygınlaştığı; küfür ve tuğyanın arttığı, insan haklarının hiçe sayılıp çiğnendiği, zâlimin itibar gördüğü bir çağda sahneye çıkıp hakikatın ışığını kalp ve kafalara çevirmek suretiyle en köklü ve en faydalı bir medeniyetin kurucusudur. Dünya milletlerinin silkinip uyanmasına, ilmî araştırmaların öneminin anlaşılmasına, yalnız Allah'a kul olarak yaşamanın gerçek hürriyet olduğuna bu mede-

niyet kapı açmış ve sebep olmuştur. O bakımdan özellikle Müslümanlar, hakikat ışığını, gerçek medeniyeti, kardeşçe yaşamayı, gözleri kamaştıran Batının teknolojisinde değil, kendi öz kaynağında aramalıdır. Gelişen teknoloji İslâm potasında ölçü ve değerini aldığı takdirde faydalıdır ve ümit vericidir.

O halde gerek Yahudilerle, gerek Hıristiyanlarla, gerekse inkârcı maddecilerle birtakım ilişkiler kurulabilir, ama bu hiçbir zaman dostluk ve kardeşlik çizgisine vardırılmamalı ve ancak ekonomik, aynı zamanda ilmî düzeyde kendini hissettirmelidir.

İNKÂRCI MÜŞRİKLERİN BİR DİĞER KARAKTERİ

(إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً ...) **«Eğer onlar, bir yolunu bulup size karşı üstünlük sağlarlarsa, hemen düşmanınız oluverirler..»**

Cenâb-ı Hak ikinci âyetle, İslâm düşmanlarının karakter yapısına dikkat çekiyor. Onların dostluğuna inanıp güvenen Müslümanların eninde-sonunda aldandıklarını göreceklerinde şüphe olmadığına işârette bulunuyor. Çünkü maddeci kâfirin gerçek imân ve irfan güneşine, İslâm'ın cihanşümul kudretine hiç tahammülü yoktur. O, yarasa misali, ışıktan, aydınlıktan rahatsız olur ve karanlıkta avlanmaya çalışır. Müslümanlara gelince : Onlar inanıp bağlandıkları Rabbı ve gönül verdikleri dini terketmedikçe, hem gayr-i müslimleri hoşnut etmezler, hem de zillet ve meskenete uğramazlar. Nitekim tarih boyunca Müslümanlar Yahudilere ve Ermenilerle Rumlara, sonra da Hıristiyanlara, özellikle bunlar İslâm ülkesinde azınlıkta bulunduklarında hep iyilik, merhamet ve komşuluk göstermişlerdir. Ama sözü edilen azınlıkların ayağı yer edip tırnaklarıyla tırmalama gücünü bulunca, Müslümanlara her çeşit kötülüğü reva görmüşlerdir.

Mekkeli müşriklerin de mü'minlere karşı tutum ve tavırları hep böyle oldu.

Cenâb-ı Hak önce Medine'deki mü'minleri, sonra da kıyâmete kadar gelecek olan mü'minleri uyararak küfrü temsîl edenler hakkında çok uyanık bulunmalarını belirtiyor; gayri müslimlerden gerçek dost olamıyacağını açık bir anlatımla haber veriyor.

KIYÂMET GÜNÜNDE SOY BAĞI KALKAR

(لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ...) **«Kıyâmet günü ise, ne hısımlarınızın, ne de evlâdınızın size elbette bir yararı dokunmaz. Allah aranızı ayırır..»**

Mü'minûn Sûresi 101. âyette : **«Sûr'a üfürülünce, o gün artık aralarında soy bağları kalmaz; birbirlerinden (bir şeyler de) soramazlar.»** buyurulduğu gibi, hısımlık ve soy-sop bağları dünya hayatıyla alâkalıdır; neslin devamını sağlamak için Cenâb-ı Hak canlıların, özellikle de insanın ruhuna evlâd ve torun sevgisini enjekte etmiştir. Aynı zamanda aile hayatının sağlam temel üzerinde gelişmesi için karı-koca ve hısımlar arasında derûnî bir ilgi ve sevgi oluşturmuştur; yani bu mayayı insanın ruhuna yerleştirmiştir.

Âhirette artık neslin devamı söz konusu olamıyacağından, ruhumuzdaki o maya siliniyor ve öylece herkes kendi ameliyle başbaşa kalıyor. Zira ne Cennet, ne de Cehennem üreme yeri ve dönemi değildir.

O halde şu veya bu yakınımız ve hısımımız için, ya da evlâd ve torunlarımız için günaha girmenin, harama el uzatmanın, inkârcı maddecileri, gayr-i müslimleri dost edinmenin hiçbir makul yanı yoktur.

Üçüncü âyette : **«Kıyâmet günü ise, ne hısımlarınızın, ne de evlâdınızın size elbette bir yararı dokunmaz. Allah aranızı ayırır. Allah, işleye geldiğiniz şeyleri görüp bilendir»** buyurularak mü'minler bu konuda hem eğitiliyor, hem aydınlatılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah ve din düşmanlarını dost edinmememiz emredildi. Sonra da hısımlık bağını düşünerek inkârcı sapıklara sevgi ve dostluk izhar etmemizin bize dünyada da, âhirette de hayır ve iyilik getirmiyeceği; bilhassa âhirette bu bağların tamamen kopacağı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, hısımlık konusunda İbrâhim (A.S.) misâl veriliyor ve Onun küfür üzere olan babasıyla ilgili duygusuna değinilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor.

——oOo——

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي اِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ
اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ اِلَّا قَوْلَ
اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا
عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا
فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾
لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ
وَمَنْ يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾

M E Â L İ :

4— Gerçekten İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar, kendi kavimlerine : «Şüphesiz ki, sizden de, Allah'tan başka taptıklarınızdan da beriyiz (uzağız, sizinle hiçbir ilişiğimiz yoktur). Sizi (ve taptıklarınızı) tanımıyoruz. Siz, bir olan Allah'a ibâdet edinceye kadar aramızda düşmanlık ve öfke sürekli olarak belirmiştir» demişlerdi. Ancak İbrâhim'in kendi babasına : «And olsun ki senin için istiğfarda bulunacağım (günahlarının bağışlanmasını dileyeceğim), ama Allah'tan sana gelecek hiçbir şeyin önüne geçmeğe sâhip değilimdir» dediği sözü müstesnâ..

Ey Rabbımız! Ancak sana güvenip dayandık; yalnız sana yönelip gönül verdik ve dönüş de ancak sanadır.

5— Ey Rabbımız! Bizi o küfre sapanlarla imtihan etme, (onların yüzünden bizi fitneye uğratma); bizi bağışla ey Rabbımız! Şüphesiz ki sen, çok üstünsün, çok güçlüsün, hikmet sâhibisin.

6— And olsun ki, sizin için, sizden Allah'a ve Âhiret gününe inanıp kavuşmayı umanlar için onlarda (İbrâhim'le arkadaşlarında) güzel örnekler vardır. Kim de yüzçevirirse (bilsin ki), Allah ganîdir (hiç kimsenin kulluğuna ihtiyacı yoktur); O, her türlü güzel övgüye lâyıktır.

KÂFİR HISIMLARINA KARŞI İBRAHİM'İN (A.S.) TAVRI

(... قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ) «Gerçekten İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar, kendi kavimlerine : «Şüphesiz ki sizden de, Allah'tan başka taptıklarınızdan da beriyiz (uzağız, sizinle hiçbir ilişiğimiz yoktur) Sizi (ve taptıklarınızı) tanımıyoruz.....» demişlerdi »

Önceki âyetlerle, Allah ve İslâm düşmanlarını dost edinmenin sakıncaları üzerinde durularak mü'minler uyarıldıktan ve gereken bilgi verildikten sonra, ilâhî metod gereği konuyu kalp ve kafalarda iz bırakacak şekilde nakşetmek için İbrahim Peygamber'in (A.S.) inkârcı kavmine ve aynı çizgide olan hısımlarına karşı tutumu ve tavrı misâl veriliyor.

İbrahim (A.S.) gerek kendi ailesi, gerekse kendi kavmi arasında imân cephesini oluşturmaya çalışan kadri yüce bir resûldür. Teblîğ, irşad, uyarma ve yönlendirme hususunda her resûl gibi o da kendine düşeni yapmakla yükümlüydü. Putlara fiili tecavüzü, o yüzden takibata uğrayıp sorguya çekilmesi ve verdiği hakîmane cevaplar, onunla ailesi ve kavmi arasında derin bir uçurum meydana getirmiş ve mesafeyi iyice açmıştı. Yapılacak başkà şey kalmayınca da kavmine ve hısımlarına, imân etmedikleri, putları terketmedikleri sürece aralarındaki soy bağının kopuk kalacağını söylemiş; eski yakınlığın sona erdiğini bildirmişti. Böylece İbrahim (A.S.) onlara karşı tavrını şu üç maddeyle ilân etmiş bulunuyordu :

1— Sizden de, Allah'tan başka taptıklarınızdan da beriyiz. Sizinle her türlü dostluk ve yakınlık ilişkilerimiz kesilmiştir.

2— Sizler Allah'a dönüp O'na kulluk edinceye kadar aramızdaki bu kopukluk ve düşmanlık devam edecek, beliren öfke ateşi sönmeyecektir.

3— Ancak babam için Allah'tan bağışlanma dileyeceğim. Ama Allah'tan ona gelecek hiçbir şeyin önüne geçmeğe sâhip değilimdir.

Şüphesiz bu muhtıra anlamındaki duyuru üstün cesaretin, şahlanan köklü imânın, gelişen irfanın ürünüydü. İbrahim Peygamber bütün bunları söylerken tek güvenip dayandığı kuvvet Allah idi. O bakımdan sözlerinin hemen arkasından şu duâyı yaparak Hakk'a teslimiyetin müstesnâ

örneklerinden birini ortaya koydu : **«Ey Rabbımız! Ancak sana güvenip dayandık; yalnız sana yönelip gönül verdik ve dönüş de ancak sanadır. Ey Rabbımız! Bizi küfre sapanlarla imtihan etme, (onların yüzünden bizi fitneye uğratma); bizi bağışla ey Rabbımız! Şüphesiz ki sen çok üstünsün, çok güçlüsün, hikmet sahibisin.»**

İbrahim (A.S.)ın bu üç kademeli duâsı kıyâmete kadar darda kaldıkları zaman mü'minlerin de duâsıdır.

Böylece her hususta, her fırtına ve sıkıntıda, her kargaşalık ve fitne havasında O çok güçlü, çok üstün ve yegâne hikmet sâhibi Allah'a yönelmek, ibâdetin başlangıcı ve sonudur. Kulluğun da ilk ve son teslimiyet ölçüsüdür.

Cenâb-ı Hak, Medine'ye göç edip az-çok güvene kavuşan mü'minlere Mekke'deki müşrik hısımlarına duydukları sıcak ve yakın ilginin ve dostluğun karşılıksız kalacağını; karşı tarafın eline fırsat geçtiği takdirde bu yakınlığı hiçbir zaman dikkate almıyacaklarını açıklarken, gerçekte mü'minlerin müşriklerden fazla korkuları kalmadığına, fakat mücadelenin, İslâmiyeti yayma görevinin devam edeceğine ve asıl bundan sonra Hakk'ın sesini ülkelere duyurma zamanının geldiğine işârette bulunuyor ve kâfirler arasında az bir mü'min tarafdarıyla tavrını ortaya koyan İbrahim Peygamberin çok parlak ve kalıcı bir misâl olduğunu gözler önüne seriyor.

Son peygamber Hz. Muhammed de (A.S.) öyle yapmadı mı? Allah yolunda yurdunu ve hısımlarını terkedip Medine'ye hicret etmedi mi? Tek dostunun ve yegâne güven kaynağının Cenâb-ı Hak olduğunu her vesileyle ilân etmedi mi? Tebbet Sûresi, O'nun amcasını yerer ve ebedî azapla müjdeler mahiyette inmedi mi?

Böylesine açık ve net ilâhî düstur ortada dururken ve kıyâmete kadar uyulacak misâl verilirken mü'minlerden bir kısmının bu gerçeklerden ve ilâhî kıstastan habersiz görünmesi, inkâra sapan, küfrü tercîh eden hısımlarıyla samimi ilgisini sürdürmesi din ve imân adına tehlikeli değil midir?

İŞİN BAŞI ALLAH'A VE ÂHİRETE İNANMAKTIR

(لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ ...) **«And olsun ki, sizin için, sizden Allah'a ve âhiret gününe inanıp kavuşmayı umanlar için onlarda (İbrahim'le arkadaşlarında) güzel örnekler vardır.»**

Şüphesiz Cenâb-ı Hak dostların en yakını ve en hayırlısıdır. O'na güvenip dayanmak ruha gıda, kalbe cesaret verir ve başarının yolunu açar.

O'nun hoşnutluğu gözetilmeyen bir söz ve davranışta hayır yoktur. O'nun yolunda harcanmayan bir malda ise, feyiz, bereket ve saadet mevcut değildir.

Cehli hilmine üstün gelen, dünya endişesi âhiret korkusunu geri plâna iten; duygusu aklına ve imânına kumanda eden kimsede gerçek dindarlık söz konusu olamaz.

Âhirete imân, en iyi öğütçü, o güne hazırlanmak hususunda en akıllıca meşguliyettir. Allah için dost edinmek; O'nun için sevmek ve sevmemek ibâdettir.

Hayata bu açıdan bakılınca, İbrahim Peygamberle ona uyanlar yeterli misaldır. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in kendi kavmiyle olan mücadelesi ve hicreti en güzel örnektir. Bu ilâhî nîmete lâyık görülen büyük peygamberler ve onlara sadakatle bağlı kalanlar dünyalık adına her şeylerini Allah yoluna feda edip küfür ve azgınlıkta ısrar eden en yakınlarından bile ilgilerini kesmişlerdir. Mükâfat olarak da, dünyada iyi bir isimle anılma lûtfuna lâyık görülmüşler; âhirette ise, gıpta edilecek makam ve dereceler onlara ayrılmıştır. Cenâb-ı Hak hem dünyalarından, hem de âhiretlerinden yana onlara kâfi ve vâfidir.

O halde Peygamber (A.S.) Efendimiz'in beyânı doğrultusunda Allah'a ve âhirete dosdoğru imân edenler için İbrahim Peygamberle ona yürekten inanıp uyan Lût ve arkadaşları, her çağda taklîde değer kimselerdir.

Buna rağmen imânın gereği olan bu güzel ameli yerine getirmeye yönelmiyenler olursa, Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimsenin ibâdet ve dostluğuna ihtiyacı yoktur. O mutlak ganîdir ve her zaman övülmeğe lâyıktır.

İbrahim Peygamberi belirtilen hususta örnek alırken, onun, babasına : **«Senin için istiğfarda bulunacağım (günahlarının bağışlanmasını dileyeceğim)»** sözünü istisnâ olarak düşünmemiz gerekir. Zira o, babasının imân edeceğini umuyordu. Ne vakit ki onu küfürde ısrarlı ve kararlı görünce istiğfardan vazgeçip ondan bu hususta da ilgisini kesti. Çünkü kâfirler için istiğfarda bulunulmaz. (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minlerin gerçek dostunun Allah olduğu konu edilerek, Allah'ı inkâr eden kâfirlerle -hısım bile olsalar- dostluk kurmamız men'edildi ve bu hususta İbrahim (A.S.) misâl verildi.

---

(1) Geniş bilgi için bak. : Tevbe Sûresi 114. âyetin tefsiri

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'a imân etmiyen kâfirlere ve İslâmiyeti din seçmeyen gayr-i müslimlere, mü'minlerle savaşmadıkları ve onları yurtlarından çıkarmaya kalkışmadıkları takdirde, kendilerini dost ve arkadaş, sırdaş ve yakın edinmemek şartiyle gerekirse yardımda bulunmanın sakıncalı olmadığı belirtiliyor. Sonra da İslâm'a girmek üzere Medine'ye gelen kadınların, İslâmî yöntemlere göre sınavdan geçirilmeleri ve böylece doğruluk derecelerinin tesbiti emrediliyor. Aynı zamanda kadın haklarından bir bölüme yer veriliyor.

—oOo—

عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَ الَّذ۪ينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةًۜ وَاللّٰهُ قَد۪يرٌۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٧﴾
لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذ۪ينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدّ۪ينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ
مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُٓوا اِلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِط۪ينَ ﴿٨﴾
اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذ۪ينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدّ۪ينِ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ
وَظَاهَرُوا عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ
﴿٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا جَٓاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّۜ
اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِا۪يمَانِهِنَّۚ فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ
اِلَى الْكُفَّارِۜ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّۜ وَاٰتُوهُمْ مَٓا اَنْفَقُواۜ
وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّۜ وَلَا تُمْسِكُوا

بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقُوا ذٰلِكُمْ
حُكْمُ اللّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿١٠﴾ وَاِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ
مِنْ اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا الَّذٖينَ ذَهَبَتْ اَزْوَاجُهُمْ
مِثْلَ مَٓا اَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖٓي اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

M E Â L İ :

7— Allah'ın sizinle o düşmanlık ettiğiniz kimseler arasında bir sevgi bağı kurması umulabilir. Allah çok kudretlidir; Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

8— Allah, din uğrunda sizinle savaşmıyanlara ve sizi yurdunuzdan çıkarmıyanlara iyilikte bulunmanızı, adâletle davranmanızı men'etmez. Şüphesiz ki, Allah, adâletle davranıp insaf ölçülerine bağlı kalanları sever.

9— Allah ancak sizi, sizinle din uğrunda (yola çıktığınız için) savaşanları, sizi yurdunuzdan çıkaranları ve çıkarılmanıza yardımcı olanları dost ve arkadaş edinmekten men'eder. Kim de onları dost ve arkadaş edinirse, işte onlar zâlimlerdir.

10— Ey îmân edenler! Mü'min kadınlar muhacir olarak size gelirlerse, onları imtihan edin, -Allah onların îmânını daha iyi bilir- onların îmân ettiklerini bilip anlarsanız, artık kendilerini o kâfirlere geri çevirmeyin; ne bunlar onlara, ne de onlar bunlara helâldır. (O kâfir kocaların) bunlara harcadıkları mehirleri kendilerine verin. Artık bu kadınların mehirlerini verdiğiniz takdirde kendileriyle evlenmenizde bir sakınca yoktur. Kâfire kadınları nikâhınız altında tutmayın; onlara harcadığınız mehri isteyin; o kâfir kocalar da (hicret eden mü'mine) eşlerinden harcadıkları mehirleri istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür ki aranızda hükmeder. Allah, bilendir, hikmet sâhibidir.

11— Eğer eşlerinizden (biri küfre dönüp) sizden aldığı mehirle kâfirlere kaçarsa ve siz de (onlara üstün gelip) onları cezâlandırırsanız, eşleri kaçıp gidenlere, harcadıkları miktarını (ganimetten) verin. İmân ettiğiniz Allah'tan korkun (haksızlıktan) sakının.

İLGİLİ HADÎSLER

«Dostunu vakar doğrultusunda ölçülü sev; belki bir gün o düşmanın olabilir. Düşmanına da vakar doğrultusunda ölçülü düşmanlıkta bulun; bir gün o dostun olabilir.» (O halde her iki durumda da ifrat ve tefrîtten kaçın.) (1)

«Benim yanımda amellerin en sevimlisi, Allah için sevmek ve yine Allah için sevmemektir.» (2)

«Ebû Bekir'in (R.A.) kızı Hz. Esmâ (R.A.) anlatıyor :

— Kureyşle muâhedede bulunulduğu bir dönemde müşrike olan anam çıkageldi. Bunun üzerine Peygamber (A.S.) Efendimiz'e uğradım ve sordum : «Ya Resûlellah! Müşrike olan anam beni arzulayarak geldi; ona ilgi göstereyim mi?» Efendimiz bana şöyle buyurdu : «Evet, ona hısımlık ilgisinde bulun.» (3)

DÜŞMANLIKTA ÖLÇÜLÜ VE İNSAFLI OLMAK

(عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذ۪ينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً ...) «Allah'ın, sizinle o düşmanlık ettiğiniz kimseler arasında bir sevgi bağı kurması umulabilir..»

Mekke'de kalıp küfrü tercîh edenlerle Medine'ye hicret eden mü'minlerin -aralarındaki yakınlık ne ölçüde olursa olsun- dostluk kurmamaları emredildikten sonra, ilgili âyetle mü'minlerin onlara karşı düşmanlıkta ölçülü ve insaflı olmalarına işâret edilmektedir. Zira düşman bildikleri o müşriklerin yakın gelecekte İslâm'a girip dost ve kardeş olmaları umulabilir. Cenâb-ı Hakk'ın kudreti her şeye yeter. O, çok üstün ve çok güçlüdür; aynı zamanda çok merhametlidir. Nitekim öyle oldu : Mekke'nin fethinde en azılı düşmanlar dize gelip cihan peygamberi Hz. Muhammed'in (A.S.) önünde eğildiler; Hakk'a teslîm olmaktan başka yol bulamadılar. Düne kadar Müslümanlara diş bileyen bu adamlar şimdi onların saffına katılmak suretiyle din kardeşi oldular. Kin ve intikam duyguları bir anda dostluk ve kardeşlik duygusuna yerini bıraktı. Şeytanın umutları kırılıp gerisingeri çekildi. Eski dostlar şimdi imân birliğinin ferahlatıcı ve birleştirici havasında bir bütün oluverdiler. Geçmiş günlerin üstüne sünger çekilip geleceğe ümitle bakmaya yöneldiler.

---

(1) Tirmizî - İbn Hibbân : Ebû Hüreyre (R.A.)den - Taberânî : İbn Amr (R.A.)den
(2) Müsned-i Ahmed : Ebû Zer (R.A.)den
(3) Buharî - Müslim - Müsned-i Ahmed

İHÂNET ETMEYEN MÜŞRİKLERE İYİLİK EDİP ÂDİL DAVRANMAK

(لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا اِلَيْهِمْ ...)

«Allah, din uğrunda sizinle savaşmayanlara ve sizi yurdunuzdan çıkarmayanlara iyilikte bulunmanızı, adâletle davranmanızı men'etmez..»

İslâm bütünüyle sulh ve selâmet dinidir. Kendisine karşı çıkmayan, saldırıya geçmiyen, yapılan anlaşmayı bozmayan; saldıranlara gizli-açık yardımda bulunmayan müşriklere karşı iyi davranmayı, adâletle muamele etmeyi emreder. Çünkü amaç, ıslâh edip doğru yola dâvet etmek ve bozgunculuk etmemektir.

Nitekim Huzaâ ve Benî Hars kabileleri Resûlüllah'a (A.S.) müracaatla bir barış anlaşması önerdiler : Müslümanlarla savaşmıyacaklarına, savaşanlara yardım etmiyeceklerine söz verdiler ve bu anlamda yazılı bir anlaşma sağladılar. Onlar bu anlaşmaya sadık ve bağlı kaldıkları için, Müslümanlar birçok kabilelerle savaşırken onlara dokunmadılar ve hep iyi ve âdil davrandılar. Sekizinci âyetle İslâm'ın bu güzel prensibi açıklanmakta ve sağlam bir kıstas verilmektedir.

O halde Allah yolunda kutsal savaştan amaç, kin, düşmanlık, azap, işkence ve haklara tecavüz değil, adâleti yaymak, insanları doğruya, iyiye, güzele, yararlı olana ve tek kelimeyle Allah'a kul olmaya dâvet ve irşâd etmektir.

Bunun için Kur'ân-ı Kerîm'de müşriklerden, gayr-i müslimlerden kimlerle savaşılmaması konu edilirken üç madde üzerinde durulmuştur :

1— Sizinle savaşmıyanlarla,

2— Sizi yurdunuzdan çıkarmayanlarla,

3— Düşmanlarınıza yardım etmiyenlerle savaşmayın. Onlara iyilik ve adâletle davranın buyurularak mü'minler aydınlatılmaktadır. Şüphesiz bu bir ruhsattır; şartlar ve ortam elverdiği nisbette uygulanmasında mutlaka fayda vardır. Karşı taraf Müslümanların bu güzel prensibini kötüye kullanmadıkları takdirde kıyâmete kadar geçerli ve kalıcıdır.

İLGİYE VE İYİLİĞE LÂYIK OLMAYAN MÜŞRİKLER

(اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلٰى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ ...)

«Allah ancak sizi, sizinle din uğruda (yola çıktığınız için) savaşanları, sizi

yurdunuzdan çıkaranları ve çıkarılmanıza yardımcı olanları dost ve arkadaş edinmekten men'eder. Kim de onları dost ve arkadaş edinirse, işte onlar zâlimlerdir.»

Müslümanların iyiliğine, iyi niyetine ve beşerî münasebetlerine lâyık olmayan müşriklerın bu çizgide belirlenmesi için tahdidî olmamakla beraber şu üç fiilden birini veya benzerini işlemiş olması gerekir :

1— Din uğrunda, Allah yolunda irşâd ve teblîğde bulunan mü'minlerle savaşmış olmaları,

2— Mü'minleri öz yurtlarından sürüp çıkarmış bulunmaları,

3— Sürüp çıkaranlara yardım ve destek sağlamaları..

Bu üç fiilden birini veya benzerini işleyen müşrikleri zâhirî anlamda da olsa dost edinmek hem İslâm'ın ruhuna ve felsefesine, hem de dış siyasetine aykırı düşer ve aksine bir yol seçen Müslümanlar zâlim kabul edilir. Dokuzuncu âyetle bilhassa bu hassas noktaya temas edilerek mü'minlere uyulması gereken bir kıstas veriliyor.

MUHÂCİR OLARAK MEDİNE'YE GELEN KADINLAR

(... يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ) **«Ey imân edenler! Mü'min kadınlar muhacir olarak size gelirlerse, onları imtihan edin..»**

Mekke'den Medine'ye hicret, İslâm için ciddi bir dönüm ve hareket ortamı hazırlamış ve tarih başlangıcı olmuştur. Resûlüllah'ın (A.S.) hicret etmesiyle Arap Yarımadası sarsılmış, bir silkinme ve gelecek günleri hesaplama şuurunu uyandırmıştır. Kadınlar bile bu olayın tesiri altında kalmış ve fırsat buldukça İslâmiyete kalplerini açarak Medine'ye göçmüşlerdir. O halde hicret son derece muhteşem ve dikkat çekici bir olaydır. O kadar ki, Allah yolunda yurtlarını terkedip hicret edenler için mü'min sıfatından sonra bundan daha şerefli ve gönül alıcı bir isim ve sıfat düşünülememiştir. Toynbee dediği gibi : «Bugüne kadar 27 medeniyet tesbit edilmiştir. Bu medeniyetlerin hemen hemen hepsi, hattâ en eskileri göçlerin olduğu kıtalarda muhacir ırklara aittir. Yerlilerin ise bir varlık gösterdikleri görülmemiştir. Kızılderililer Amerika'da asırlar boyu silahla mücehhez oldukları halde bir medeniyet kuramamışlardır. Oysa Avrupa'nın köle satıcıları ve gangsterleri Amerika'ya göç ettiler ve bugünkü medeniyeti kurdular.

Böylece anlıyoruz ki, hicret tarih boyunca yeni kültürlerin, yeni me-

deniyetlerin oluşmasında baş etkenlerden biridir.» (1)

Ayrıca Endülüs'ü fethederek oraya göçüp yerleşen Müslümanların kurduğu İslâm Medeniyeti bunun canlı misâllerinden biri değil midir?

İşte Medine'ye hicret eden ve ikinci halîfe Ömer (R.A.) devrinde fethedilen ülkelere yerleşen mücahit müslümanların gittikleri yerde İslâm medeniyetini süratle kurmaları, uyuşuk insanlara dinamizm ruhunu vermeleri ve yepyeni bir dünya icâd etmeleri bu yüzdendir.

Zira muhacirlerin dünya görüşü hem geniş, hem de dinamiktir. Bir de ona hayat ve gerçek medeniyet dini olan İslâm'ı eklersek bu dinamikliğin nelere kadir olduğunu anlamakta gecikmeyiz.

Hudeybiye anlaşmasında yer alan maddelerden biri de şu idi : «Mekkeli bir adam İslâm'a girmek üzere Hz. Muhammed'e (A.S.) gidecek olursa, O onu kabul etmeyip geri çevirecek..»

Nitekim anlaşma imzalandıktan hemen sonra Mekkeli Sâide bint Hâris İslâmiyeti din seçip Peygamber'e (A.S.) geldi. Diğer bir rivâyete göre, Ümmu Müysüm İslâmiyeti seçerek Hz. Peygamber'e (A.S.) geldi. Bunun üzerine adı geçenin kocası, Resûlüllah'a (A.S.) baş vurup yapılan anlaşma gereği zevcesini geri çevirmesini bildirdi. Oysa sözü edilen anlaşmada «rical (erkekler, adamlar) sözü kullanılmıştı. Kadınlardan söz edilmemişti. Bu inceliği Hz. Peygamber (A.S.) ona hatırlatarak zevcesini geri çevirmiyeceğini söyledi. Bunun üzerine onuncu âyet indi. Böylece inanıp İslâm'a gönül veren kadınlar bir bir Medine'ye gelmeye başladılar. Kendilerinde yepyeni bir hayat ruhu oluştu, ne kocalarını, ne de hısımlarını düşünmeyerek annelerinden yeni doğmuşcasına kendilerini İslâm'ın naranî havasına atıp içlerinde yenilmez bir kudretin varlığını hissettiler.

Ancak Cenâb-ı Hak böyle durumlarda bir ihanet, casusluk, suikast ve benzeri bir kötülüğe meydan verilmemesi ve ruhlar üzerinde olumlu tesir bırakması için gelen kadınların usûlen imtihandan geçirilmesini, samimiyet derecelerinin ölçülmesini emretti. Şüphesiz bu kural da, aynı olayların meydana gelmesi halinde hep geçerlidir.

Bu imtihanın, samimiyet derecesini ölçmenin çerçevesi ne idi?

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Gelen her kadının şöyle yemin etmesi öneriliyordu : «Allah'a and olsun ki, kocama kızdığım, darıldığım için veya Medine'de güven içinde kalmak için, mü'min bir erkeğe aşık olduğumdan dolayı evimi terkedip gelmiş değilim. Sırf Allah ve Resûlünü sevdiğim için

---

(1) Medeniyet ve Modernizm/Bir Yayıncılık : 65. sahifeden özetlenerek

hicret etmiş bulunuyorum. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ediyorum ki doğru söylüyorum.»

Kadın içten ve heyecanla bu yemini yapınca Hz. Peygamber (A.S.) onu Medine'ye kabul ediyor; kocası tarafından verilen mehrini ve diğer eşyayı kocasına gönderiyordu. Zira bu durumda İslâm'a giren kadınla müşrik kocası arasında nikâh bağı kopmuş ve aralarındaki münasebetler sona ermiş oluyordu.

b) Ashab-ı Kirâm'dan bir kısmına göre : Gelen her kadının şevk ve heyecanla «Eşhedü ellâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammed'en Resûlüllah» demesi kâfi geliyordu.

c) Gelen her kadının sözlü bey'âtte bulunması ve iki şehadet kelimesini getirmesi yeterli sayılıyordu.

Şüphesiz bunlar zâhirî birer deneme ve tesbitten öteye geçmiyordu. Cenâb-ı Hak ise, kadınların gönülden inanıp inanmadığını çok iyi biliyordu.

İSLÂM'A GİREN KADININ DURUMU VE HUKUKÎ YÖNÜ

1— Kitap Ehli dışında diğer bâtıl dinlere bağlı olan bir erkeğin karısı İslâm'a girer veya bâtıl dine bağlı bir kadının kocası İslâm'ı din olarak seçerse, aralarındaki nikâh hükümsüz olur, biri diğerine haram sayılır.

2— Müslümanlarla sulh anlaşması yapan taraftan bir kadın İslâmiyeti din olarak seçerse, o kadının, kocasından aldığı mehir ve bazı önemli malları geri verir. Böylece koca iki yönlü zarara uğratılmamış olur.

3— Sözü edilen mehir, beytü'l-mal (İslâm hazinesin)den çıkarılıp verilir.

4— Her iki durumda da İslâmiyeti seçen kadın artık Müslüman bir erkekle evlenebilir ve emsaline uygun mehir takdir edilir.

5— Kadın İslâm'a girip Müslüman bir erkekle evlendikten ve mehir aldıktan sonra kaçıp kendi yurduna giderse, o kadının kavmiyle yapılan savaşta elde edilen ganimetten o erkeğe, eşine verdiği mehir ödenir.

Bütün bu hususlar cereyan edip yürütüldüğünde, adâleti gözetmek farzdır. Kadınların haklarını korumak gereklidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ihânet etmiyen, saldırmayan müşriklere karşı iyi davranılması konu edildi ve bu arada aydınlatıcı bilgi verildi. İslâm'a girip yurtlarını terkederek Medine'ye gelen kadınların samimiyet derecesinin tesbiti emredilerek bu hususta kalıcı hüküm ve tavsiye açıklandı. Sonra da kadınların bazı hakları üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, imân eden kadınların Hz. Peygamber'e (A.S.) bey'at etmelerine değinilerek nasıl bir söz almanın gerektiğine dikkatler çekiliyor. Arkasından yukarıdan beri üzerinde durulan konuya dönülerek Allah'ın gazap ettiği kavimleri dost edinmenin harâm olduğu belirtiliyor.

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَٓاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ
بِاللّٰهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْن۪ينَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْت۪ينَ
بِبُهْتَانٍ يَفْتَر۪ينَهُ بَيْنَ اَيْد۪يهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْص۪ينَكَ
ف۪ي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ
﴿١٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ
يَئِسُوا مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

M E Â L İ :

12— Ey Peygamber! İnanan kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlıkta bulunmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir yalan uydurup (başkasından olan çocuğu kocalarına nisbet ederek) getirmemek ve iyi-yararlı, uygun ve güzel kabul edilen hususlarda sana karşı gelmemek üzere bey'at etmeye geldikleri

zaman, onların bey'atını kabul et; onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

13— Ey imân edenler! Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir milleti, bir topluluğu dost ve arkadaş edinmeyin; kâfirler kabirlerdeki kimselerden nasıl umutlarını kesmişlerse, onlar da Âhiret'ten öylece umutlarını kesmişlerdir.

İLGİLİ HADÎS VE RİVÂYET

Mekke fethedildiğinde Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Safa tepesine çıkıp orada imân eden erkeklerin bey'âtini kabul ettikten sonra sıra imân eden Mekkeli kadınlara geldi. Hz. Peygamber'e (A.S.) yakın yere gelip sözlü şekilde bey'ât etmeye hazırlandılar. Bu sırada Hz. Ömer (R.A.) de Peygamber (A.S.) Efendimiz'den biraz aşağı kesimde bulunuyordu.. Kadınlar sözlü bey'at ederken Ömer (R.A.), onların seslerinin Hz. Peygamber (A.S.) tarafından duyulmasına yardım ediyor ve Resûlüllah (A.S.) âyette açıklandığı üzere altı şeyi telkîn ederken yine Hz. Ömer (R.A.) zaman zaman aracı oluyordu.

Kadınların bey'atı şu altı şarta bağlanmış bulunuyordu :

1— Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmamak,

2— Hırsızlık etmemek,

3— Zinada bulunmamak,

4— Doğurdukları çocukları öldürmemek,

5— Başkasından gebe kaldıkları takdirde doğurdukları çocuğu asıl babasına nisbet etmek, yalan ve uydurma beyanlardan kaçınmak,

6— Dine, akla ve sahîh, sağlam örfe uygun olan hususlarda Hz. Peygamber'e (A.S.) karşı gelmemek..

Bu altı kötü fiilin hemen hepsi putperest araplar arasında yaygın ve câri idi. Böylece Hz. Peygamber (A.S.) ilk adımda ilâhî emir gereği bu kötü âdetlere bir daha dönmemelerini şart koşarak onların bey'atini kabul etti.

Bey'atleri kabul edilenler için bir de Resûlüllah'ın (A.S.) Allah'tan bağışlanma dilemesi emredilmektedir. Bu da samimi olmayanlara Allah'ın hidâyet nasip etmesini ve geçmiş günahlarının İslâmiyeti din olarak seçmeleriyle silineceğini bildirmeye yönelik bir anlam taşımaktadır.

Anlaşıldığı gibi, bey'atte İslâm'ın beş şartı üzerinde durulmamıştır. Zira İslâm'a girmeye karar veren kimse, önce Allah'a ve Peygamber'e imân edip Allah'ın birliğine, Hz. Muhammed'in (A.S.) son peygamber olduğuna şehadette bulunmaktadır. Bu şart diğer bütün şartları kendi kapsamında tutmakta ve İslâm'ın bütünlüğünü yansıtmaktadır. Hem İslâm'a giren kimse, İslâm'ın bütün şartlarını, hükümlerini, vecîbelerini kabul etmek zorundadır. Aksi halde İslâm'a girmiş sayılmaz.

KÂFİRİN UMUTSUZLUĞU

(يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْاٰخِرَةِ ...) **«Ey imân edenler! Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir milleti, bir topluluğu dost ve arkadaş edinmeyin; kâfirler kabirlerdeki kimselerden nasıl umutlarını kesmişlerse, onlar da âhiretten öylece umutlarını kesmişlerdir.»**

Kâfirler hep umutsuzluk içindedirler. Önleri karanlık, gelecekleri kendilerince tamamen meçhuldür. Dünya hayatı tek amaçları, mideleri tek kaygılarıdır. Dostlukları sahtedir, arkadaşlıkları kişisel çıkarlarına dayalıdır.

Allah'ın gazap ettiği kavme gelince: Bunlar daha çok Yahudilerdir. Tevrat ile amel etmedikleri; İslâm'a ve onun peygamberi Hz. Muhammed'e (A.S.) karşı sinsice düşmanlık besledikleri; dönek, kaypak bir karakter taşıdıkları; maddeye aşırı bağlı olup Allah'ın kesin haram kıldığı faiz sistemini yaygınlaştırdıkları; insan haklarına tecavüzden çekinmedikleri sebebiyle ilâhî lânet ve gazaba uğratılmışlardır.

Artık bu durumda mü'minlerin onları ve benzeri inkârcı sapıkları dost edinmeleri, onlardan yana yakınlık duymaları, maddeci tutumlarına heves etmeleri çok sakıncalı ve tehlikelidir. Zira İslâm Dini, gönülden imân edenlere hem kişilik kazandırır, hem de onları yabancılara uydu olma zilletinden devamlı uzaklaştırır. Modernleşme zihniyetiyle hareket edip yabancıların kültürünü benimseyenler, çok geçmeden kendi dininden ve öz değerlerinden uzaklaşırlar da kişiliklerini kaybederler.

Unutmamamız gerekir ki, Yüce İslâm Dini, Allah'ın son mesajı olarak insanları madde cenderesinden, kula kul olma zilletinden, kişisel çıkarı ön plâna alıp her şeyi mubah sayma gafletinden kurtarıp Allah'a kul olma şerefine eriştirir ve ferdi toplumun kopmaz parçası yaparak gerçek medeniyetin zirvesine eriştirir. Aynı zamanda İslâm, insan hayatına, o hayatın gaye ve amacı, hikmet ve maslahatı doğrultusunda değer verir ve Allah ile kul arasında kopmaz bağlar oluşturur da insana Allah'a kul olmanın nasıl kişilik ve azizlik kazandırdığını öğretir ve yabancıların uydusu olma bed-

bahtlığına uğramaktan onu kurtarır. O bakımdan Müslümanların, İslâm'ın hakikatına ters bir inanç ve düşünceye sahip olanları dost ve kardeş edinmelerine asla cevaz vermez.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; ilâhî muradı ümmetine en güzel şekilde teblîğ edip açıklayan Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-u selâmlar olsun.

——oOo——

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

SAFF SÛRESİ

Cumhura göre, tamamı Medine'de inmiştir. İbn Abbas (R.A.)dan yapılan bir rivâyette ise, Mekke'de indiği söylenir. (1)

Dördüncü âyetinde, Allah yolunda birbirine kurşunla kenetlenmiş bir yapı gibi düşman karşısında saf halinde savaşan mü'minlerden söz edildiği için, bu mânaya delâlet eden «saff» kelimesi aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı	:	14
Kelime »	:	221
Harf »	:	900 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Sözün davranışa uymaması kınanıyor.

2— Son Peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) geleceğinin İsa Peygamber (A.S.) tarafından haber verilip müjdelendiği açıklanıyor.

3— Muhammed (A.S.) Efendimiz'in doğru yol, cihad ve hak din ile gönderildiği bildiriliyor.

4— Allah yanında kârlı ticaretin, dosdoğru imân ve bir de Allah yolunda cihâd olduğuna değinilerek ikisinin de mü'min için paha biçilmez nîmet teşkil ettiğine işâret ediliyor.

5— Allah'ın dinine yardım edilmesi emredilirken Havârilerin kendi dinlerine yardımcı oldukları misâl veriliyor.

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 18/77
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/261

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتاً
عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذ۪ينَ
يُقَاتِلُونَ ف۪ي سَب۪يلِه۪ صَفّاً كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ﴿٤﴾ وَاِذْ قَالَ
مُوسٰى لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَن۪ي وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ
فَلَمَّا زَاغُٓوا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٥﴾
وَاِذْ قَالَ ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اِنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ
يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّراً بِرَسُولٍ يَأْت۪ي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُٓ اَحْمَدُ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٦﴾

M E Â L İ :

1— Göktekiler de, yerdekiler de Allah'ı tesbîh ederler. O, çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sâhibidir.

2— Ey imân edenler! Yapamıyacağınız şeyi neden söylüyorsunuz?

3— Yapamıyacağınız şeyi söylemeniz Allah katında büyük bir gazap sayılır.

4— Allah kendi yolunda birbirlerine kurşunla kenetlenmiş bir yapı gibi saf halinde savaşanları elbette sever.

5— Hani bir zaman Musa, kendi milletine : «Ey milletim! demişti. Neden beni incitip üzüyorsunuz? Oysa siz, gerçekten benim size gönderilen Allah'ın peygamberi olduğumu biliyorsunuz.» Ne vakit ki, onlar (haktan bâtıla) meyledip saptılar, Allah da onların kalplerini (hakkı kabulden uzak tutup) eğik hale getirdi. Allah, hakkın sınırlarını çiğneyip yozan milleti doğru yola çıkarmaz.

6— Hani bir zaman da Meryem oğlu İsa şöyle demişti : «Ey İsrâil oğulları! Şüphesiz ki ben size gönderilen Allah'ın peygamberiyim; önümdeki Tevrat'ı doğrulayanım ve benden sonra gelecek olan Ahmed ismindeki bir peygamberi müjdeliyenim.» Ne vakit ki, o (müjdelenen peygamber) onlara açık belgelerle, mu'cizelerle geldi, «Bu apaçık bir sihirdir» dediler.

İNİŞ SEBEBİ

Allah yolunda cihâd etmeyi durmadan temenni edenlerden bir kısmı, cihâd emri inip savaş başlayınca sözlerinde durmadılar, geri kalmak istediler. Bunun üzerine ilgili âyetler indi. (1)

Nitekim böyle bir tutumu kınayan Nisâ Sûresi 77. âyetle ve Muhammed Sûresi 20. âyetle münafıkların dönekliği üzerinde durulmakta ve onlar hakkında aydınlatıcı bilgi verilmektedir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Münafığın alâmeti üçtür : Söz verdiğinde yerine getirmez; konuştuğu zaman yalan söyler; kendisine bir şey emânet edildiğinde hıyânet eder.» (2)

Abdullah b. Amr (R.A.) anlatıyor :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bize geldi; o sırada ben henüz çocuktum, dışarı çıkıp oynamak istedim. Annem bana : «Abdullah, gel sana bir şey vereceğim» diye seslendi. Peygamber (A.S.) anneme sordu : «Ona ne

(1) Lübabu't-te'vil : 4/262- İbn Kesîr : 4/358
(2) Buharî/şehadat : 28- Müslim/imân 107, 109- Tirmizî/imân : 14

vereceksin?» Annem de: «Bir hurma...» diye cevap verdi. Peygamber (A.S.) Efendimiz: «Eğer dediğini yerine getirmezsen bu senin aleyhine bir yalan olarak yazılır» buyurdu. (1)

«Allah yolunda düşmana karşı bir gün (gözetleme ve savunmada) bulunmak, dünyadan da, üzerindeki şeylerden de hayırlıdır. Cennet'de sizden birinizin değneğinin işgâl ettiği yer (kadar küçücük bir parça), dünyadan da, üzerindeki her şeyden de hayırlıdır. Günün evvelinde ve sonunda kulun Allah yolunda (evinden, iş yerinden adım atıp) çıkışı, dünyadan da, üzerindeki şeylerden de hayırlıdır.» (2)

«Kişi ölünce her amelinin sevabı kesilir; ancak Allah yolunda düşmana karşı duran kimsenin ameli kesilmeyip artmaya devam eder ve rızkı (Cennetin ferahlatıcı kokusu) kıyâmete kadar kendisine kesintisiz verilir.» (3)

«İki göze (Cehennem) ateşi dokunmayacaktır: Allah korkusundan ağlayan göz ve bir de Allah yolunda uyumayıp gözetlemede bulunan göz.» (4)

KÂİNATIN HER ZERRESİ TESBÎH ETMEKTEDİR

(سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) «Göktekiler de, yerdekiler de Allah'ı tesbîh ederler. O, çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sâhibidir.»

«Sebbaha» fiili, «sebh» kökünden türetilmiştir. Sebh: Suda veya boşlukta hızlı geçiş ve dönüş anlamına gelir. Gökteki yıldızların kendi yörüngelerindeki hareketleri konu edilirken bu kökten türetilen «yesbahûn» fiili kullanılmıştır. Ayrıca atın dörtnala koşması, bir işe acele gidilmesi de bu fiille ifade edilir.

Terim olarak, Cenâb-ı Hakk'ı her türlü noksanlıktan, ortaklıktan, beşerî sıfatlardan tenzih edip kalp, dil ve diğer aza ile O'na ibâdet etme anlamında kullanılır.

Bu iki mana çerçevesinde, daha önce diğer sûrelerde münasebet düştükçe açıkladığımız gibi, kâinatta var olan her şey plândaki yerine, hılkatındaki özelliğine, yaratılışındaki amaç ve hikmete, bağlı bulunduğu kanuna göre Hakk'ı tesbîh etmektedir. Güneş sisteminin devamlı hareket halin-

(1) Ebû Dâvud/edeb : 80- Ahmed : 3/447

(2) Buharî/cihad : 73- Müslim/imaret : 163- Nesâî/cihad : 39- İbn Mâce/cihad : 7- Dâremî/cihad : 31- Ahmed : 1/62, 65, 66, 75- 3/177- 3/468- 5/339

(3) Taberânî/el-Kebîr : Irbad b. Sâriye (R.A.)den

(4) Tirmizî/fezâil-i Cihâd : 12

de olması, gezegenlerin kendi yörüngelerinde belli bir plâna göre dönmesi tesbîhtir.

Atom çekirdeğinin etrafında baş döndürücü hızla dönen elektronların bu hareketi de tesbîhtir. Diğer canlıların günlük yaşayış ve hareketleri, sesleri de birer tesbîh anlamına gelmektedir. Vücudumuzda kalbimizin durmadan kan pompalaması, diğer organların kendine has hareketleri, faaliyetleri birer tesbîhtir. Ama insanın en güzel tesbîhi, şüphesiz ki ilâhî talimata uygun olarak yerine getirdiği günlük ibâdetidir.

O halde kâinatın her parçasıyla Hakk'ın buyruğuna baş eğip bağlı bulunduğu düzene uyarak Allah'ın varlığına, birliğine delâlet etmesi bize bir ölçü ve kıstas vermiyor mu? Her şey itaât üzere görevini yerine getirirken insanın hılkatının gayesine ve hikmetine ters düşüp kendine has çizginin dışına çıkması, Hakk'ın buyruğuna baş eğmemesi ne ile yorumlanabilir? Oysa iç organları bile Cenâb-ı Hakk'ın hılkat kanununa baş eğip tesbîhlerini sürdürmektedirler. Artık bu durumda böbürlenmek, büyüklük taslamak, gaflet etmek, ibâdet ve taâtte bulunmamak ona yakışır mı?

Allah mutlak ganîdir, yani hiçbir şeye muhtaç değildir. Bütün emir ve yasakları, tavsiye ve teşvîkleri insanların yararınadır. Artık kim O'na itaât edip sâlih amelde bulunursa kendi lehine, kim de aksine bir yol tutarsa kendi aleyhine bir sonuç hazırlar. Cenâb-ı Hak koyduğu düzeni, kurduğu sistemleri ayakta tutan, hükmünü kusursuz yürütendir. O, çok üstün, çok güçlüdür ve yegâne hikmet sâhibidir.

YAPAMIYACAĞIMIZ ŞEYİ SÖYLEMEMİZ DOĞRU OLUR MU?

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ...) **«Ey imân edenler! Yapamıyacağınız şeyi neden söylüyorsunuz?.»**

Bu âyetle, mü'mine her konuda çok dikkatli konuşması, temkinli davranması, kendini çok iyi kontrol edip yapabileceği şey için «Allah dilerse ve bana kuvvet ve cesaret verirse yapmaya çalışacağım» demesi gerekir. Bol keseden harcamak, rasgele konuşmak insanı çok müşkil duruma düşürür de mahcup eder.

Ashab-ı Kirâm'dan Abdullah b. Selâm (R.A.) diyor ki : «Biz birkaç arkadaş kendi aramızda sohbet ederken, «Eğer hangi amelin Allah yanında daha çok sevimli olduğunu bilseydik herhalde onu yerine getirirdik» diye konuştuk, çok geçmeden Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Saff Sûresi'nin baş kısmındaki âyetlerin indiğini söyledi. Ashaptan bir kısmı da bir savaş olur-

sa büyük yararlıklar göstereceğini, Allah yolunda büyük fedakârlıklara katlanacağını söylüyordu. İlgili âyetlerle onlar da uyarılmış bulunuyordu.»

Böylece Allah, boş lâf, tatbiki mümkün olmayan vaad, bol keseden konuşma gibi sözlere değer vermediğini, sözden ziyade amel istediğini belirtiyor.

Onun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz her zaman az konuşan, çok amel eden ve davranışlarıyla İslâmiyetin özünü ve hikmetini yansıtan bir peygamberdir. O sık sık boş sözden, fayda vermiyen bilgiden, amele uymayan atıp tutmadan Allah'a sığınmıştır.

Ayrıca âyetin «adak» ile ilgili yanı vardır. Şöyle ki: Mü'min kişi yapabileceği ölçü ve anlamda adamalı; yapamıyacağını adamamalıdır. Adadıktan sonra da onu yerine getirmeli, kendisine vâcip olduğunu unutmamalıdır.

Böylece müctehid imamlar, adağı yerine getirmenin vücubunu bu âyetten istidlâl etmişlerdir. Aksine bir yol ve tutum Allah yanında hiç de sevimli değildir.

KURŞUNLA KENETLENEN SAĞLAM BİNAYA BENZEME

(إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ) **«Allah kendi yolunda birbirlerine kurşunla kenetlenmiş bir yapı gibi saf halinde savaşanları elbette sever.»**

Allah yolunda, O'nun hoşnutluğunu arzulayarak, dinine hizmeti cana minnet bilerek savaşabilmek için birtakım hususların, şartların ve araçların gerçekleşmesi gerekir. Âyetin açık anlatımından ve bir bakıma işâretinden şöyle bir sıralamada bulunabiliriz:

1— Önce imân cephesinin oluşması,

2— Sonra bu cephenin iyi bir eğitim görmesi,

3— Fertlerin kendiliğinden karar verip şöyle şöyle yapacağını söylememesi,

4— Konuyu, aklı eren tecrübeli kişilerin görüş ve reyine bırakması,

5— Savaş hazırlığının kusursuz yerine getirilmesi,

6— Baştaki kumandanın sevk ve idâresi altında mü'minlerin birbirlerine kurşunla kenetlenmişcesine birlik, beraberlik ruhunu ve azmini taşıması,

7— Savaş nizamına girmesi; dağınık, kontrol dışı kalmaması; herkesin kendi başına buyruk olmaması bu cümledendir.

Cenâb-ı Hak ancak böyle bir düzen, eğitim, kontrol ve kumanda doğrultusunda hareket edenleri sever ve yardım eder.

DÜŞMANLA SAVAŞMAKTAN KAÇINAN İSRÂİL OĞULLARI

(وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ ...) **«Hani bir zaman Musa, kendi milletine, «Ey milletimi demişti. Neden beni incitip üzüyorsunuz? Oysa siz, gerçekten benim size gönderilen Allah'ın peygamberi olduğumu biliyorsunuz.»**

Cenâb-ı Hak savaşın önemini ve onunla ilgili nizamın gereğinin özetini verdikten sonra, Hz. Peygamber'in (A.S.) ve dolayısıyla Ondan sonra gelecek olan İslâm lider ve kumandanlarının verdiği, vereceği direktife uymanın lüzumu üzerinde duruyor. Bu çizgiden sapan İsrâil oğulları'nın kendilerine nasıl büyük haksızlık ve fenalık yaptıklarını ibretli bir misâl olarak veriyor. Hani Musa (A.S.) aldığı emir üzerine mukaddes toprağa girmek üzere hareket etti. Bu harekete çok hevesli olan ve daha önceleri büyük yararlıklar göstereceklerini söyleyen İsrâil oğulları, iş başa gelince ölüm korkusuyla o toprağa girmeye cesaret edemediler. Israr edilince de şöyle dediler : **«Ya Musa! O zorbalar orada bulundukça biz kesinlikle girmeyiz. Sen Rabbınla git de, ikiniz (onlarla) savaşın; biz burada otururuz!»** Bunun üzerine Hz. Musa (A.S.) şöyle duâ etti : **«Ey Rabbım! Ben ancak kendimle kardeşime sâhip bulunuyorum. Artık bizimle, Allah yolundan çıkan bu kavmin arasını ayır.» (1)**

O sebeple ağır bir ceza olarak Allah o kutsal yeri onlara kırk yıl harâm kıldı. Böylece İsrâil oğulları sefil ve perişan bir halde kırk yıl çölde dolaştılar.

İşte beşinci âyetle, Musa'nın (A.S.) kendi kavmine : **«Ey kavmimi Neden beni incitip üzüyorsunuz? Oysa siz, gerçekten benim size gönderilen Allah'ın peygamberi olduğumu biliyorsunuz»** demesi, naklettiğimiz olaya işârettir.

İslâm'da savaş farz kılınınca mü'minlerin, İsrâil oğulları gibi çok yanlış ve tehlikeli bir tutum izhar etmemeleri hatırlatılıyor. Arada birkaç münafığın olumsuz tutumu kınanarak yakın gelecekte dönüş yapmadıkları

---

(1) Mâide Sûresi : 24

takdirde sefil ve perişan olacaklarına işâretle sünnetullahın şaşmayacağına dikkat çekiliyor.

İSA PEYGAMBER'İN (A.S.) MÜJDESİ

(وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ ...) **«Hani bir zaman da Meryem oğlu İsa şöyle demişti: «Ey İsrâil oğulları! Şüphesiz ki ben size gönderilen Allah'ın peygamberiyim; önümdeki Tevrat'ı doğrulayanım ve benden sonra gelecek olan Ahmed ismindeki bir peygamberi müjdeliyenim..»**

Musa Peygamber'den sonra Tevrat'ın taşıdığı hükümlerle amel eden birçok peygamberler gönderildiyse de İsrâil oğulları çoğunu dinlemediler; bir kısmını ülkeden sürüp çıkardılar, bir kısmını da öldürdüler. Kalpleri iyice katılaşan ve dünyalıktan başka kaygısı olmayan bu millet birkaç defa Cenâb-ı Hakk'ın gazabına uğradı. Babil esareti, Romalı Titus istilası başlıbaşına birer belâ idi.

Son olarak, İsrâil oğulları'nın tamamıyla dünyaya yönelik olan yüzlerini ve kalplerini biraz olsun âhirete çevirmek; maddeyle mânaları, dünya ile âhiretleri arasında bozulan dengeyi sağlamak üzere İsa Peygamber onlara gönderildi ki, bu peygamberin yüzü bütünüyle âhirete yönelik bulunuyor ve kendisi büyük bir mu'cize olarak Hakk'a dâvet ediyordu.

Bu kadri yüce peygamber hem Tevrat'ı tasdîk edip tamamlıyor, hem de son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) gelmesinin yakın olduğunu haber veriyordu. Zaten Yahudiler de büyük bir peygamberin kurtarıcı olarak gönderileceğini az-çok biliyorlardı. Çünkü ellerindeki Tevrat'ta şu sözler yer alıyordu: «Ve Rab bana dedi: Söylediklerini iyi dediler. Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyliyecek..» (1) Ne var ki, Yahudiler bu geleceği haber verilen peygamberin Hârun (A.S.) soyundan olacağını sanıyordu.

Bazı tahrîflere rağmen Tevrat'taki bu anlatım tarzı ile, Musa'ya (A.S.) benzer bir peygamberin geleceği ve aynı zamanda onun İsrâil oğulları'nın kardeşlerinden seçileceği belirtilmektedir.

Şüphesiz burada önemli iki bilgi söz konusudur:

a) Hz. Muhammed (A.S.) ile Musa (A.S.) arasındaki benzerlik kendilerine indirilen şeriattedir. Zira her ikisinin de şeriatı düzen sağlayıcı ve

(1) Tevrat/Tesniye: 18/17, 18

yönlendirici hükümler taşımakta ve beşer hayatının gerekli safhalarına ışık tutmakta, yol göstermektedir. Bu iki peygamber arasında böylesine kapsamlı ve kalıcı hükümlerle donatılan üçüncü bir şeriat indirilmemiştir. İsa Peygamber ise, Tevrat'ın bazı hükümlerini değiştirmek ve amel edilmeyen hükümlerine işlerlik kazandırmak, kısacası Tevrat'ı tamamlamak üzere İsrâil oğullarına gönderilmiştir.

b) **«Onlar için kardeşleri arasından..»** ifadesine gelince : Hz. Muhammed (A.S.) ile İsrâil oğulları İbrahim Peygamber'de birleşiyorlar; onların soyu İshak'a, Hz. Muhammed'in (A.S.) soyu İsmâil'e dayanıyor sonucu çıkıyor.

Yuhanna İncil'inde ise, şu cümleler yer almaktadır :

«Eğer beni seviyorsanız, emirlerimi tutarsınız. Ben de babaya (Rabbıma) yalvaracağım ve size başka bir tesellici, hakikat ruhunu verecektir..» (1)

«Bununla beraber ben size hakikati söylüyorum; benim gitmem sizin için hayırlıdır; çünkü gitmezsem Tesellici size gelmez; fakat gidersem, onu size gönderirim. Ve o geldiği zaman, günah için, salâh için ve hüküm için dünyayı ilzam edecektir. Günah için, çünkü bana imân etmezler; salâh için, çünkü Babama (Rabbıma) gidiyorum ve artık beni göremezsiniz ve hüküm için, çünkü bu dünyanın reisine hükmedilmiştir.

Size söyleyecek daha çok şeylerim var; fakat şimdi dayanamazsınız. Fakat o hakikat ruhu gelince size her hakikate yol gösterecek; zira kendiliğinden söylemiyecektir; fakat her ne işitirse söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir.

O beni taziz edecektir; çünkü benimkinden alacak ve size bildirecektir.» (2)

Markos İncil'inde şöyle yazılıdır :

«Bundan dolayı size derim : Allah'ın melekûtu sizden alınacak ve onun meyvalarını yetiştirecek bir millete verilecektir. Ve bu taşın üzerine düşen parçalanacak, o da kimin üzerine düşerse onu toz gibi dağıtacaktır.» (3)

Matta İncil'inde ise buna yakın bir anlatımla şu cümleler bulunmaktadır :

---

(1) Yuhanna İncil'i : 14/15, 16
(2) Yuhanna İncil'i : 16/7-14
(3) Markos İncil'i : 21/43, 44

«Yahya ele verildikten sonra, İsa Allah'ın İncil'ini vâzederek, Galile'ye gelip dedi : Vakit tamam oldu ve Allah'ın melekûtu yakındır; tövbe edin ve İncil'e imân eyleyin.» (1)

Yine aynı İncil'in 12. bölümünde şu cümleler yer almaktadır :

«İşaya Peygamber vasıtası ile söylenen söz yerine gelsin : «İşte benim seçtiğim kulum; canımın kendisinden razı olduğu sevgilim; ruhumu onun üzerine koyacağım ve milletlere hükmü ilân edecektir. O uğraşmayacak ve bağırmayacaktır; ve kimse meydanlarda onun sesini işitmeyecektir. Hükmü zafere erişinceye değin, ezilmiş kamışı kırmayacak ve tüten fitili söndürmeyecek ve milletler onun ismine ümit edeceklerdir.» (2)

Diğer yandan Bernaba (Barnabas) İncil'inde, Levili'lerden olan kâhinlerin İsa'ya yaklaşıp aralarında şu konuşmanın geçtiği belirtilmektedir :

— Sen kimsin? İsa (A.S.) onlara :

— Ben, o beklenilen tesellici değilim.

Sonra da İsa (A.S.) şunları söyledi :

— Sizin kurtarıcı ve tesellici diye adlandırdığınız Resûlüllah(ın nuru) benden önce yaratılmıştır. (Bedeni ise) benden sonra gelecektir. O Hakk'ın sözüyle gelecek ve dininin sonu gelmiyecektir.» (3)

Bernaba İncil'inin yirmiye yakın yerinde son peygamberden ismiyle, sıfatıyla, birtakım özellikleriyle söz edilmekte ve İsa (A.S.)ın diliyle haber verilmektedir.

Ne yazık ki, Kur'ân'ı tasdîk edip Hz. Muhammed'in (A.S.) geleceğini haber veren bu İncil asırlardır kilise tarafından reddedilmekte ve uydurma olduğu iddia edilmektedir. Son devrin ünlü din âlimlerinden Ebû'l-A'lâ Mevdudî, Tefhîmü'l-Kur'ân adlı tefsirinde ve konumuzu oluşturan âyetin açıklamasında bu İncil hakkında yaptığı araştırmanın bir özetini şöyle vermektedir :

«Gerek Hz. Muhammed (A.S.) ile ilgili Hz. İsa'nın müjdeleri ve haberleri, gerekse Hz. İsa'nın hayatı ve eserleri hakkında bilgi edinmenin muteber ve güvenilir kaynakları Katolik Kilise'sinin meşru ve geçerli saydığı sadece dört İncil değildir. Bu hususta belki de nisbeten daha muteber kaynak, Kilise'nin «muhtevası şüpheli» olduğu gerekçesiyle nazarı dikkate almadığı Barnabas İncil'idir. Çok ilginçtir, Hıristiyanlar bu kutsal kitabı sak-

(1) Matta İncil'i : 1/14, 15
(2) Matta İncil'i : 12/18, 19
(3) Bernaba İncil'i : 42/1- 14

lamaya a'zâmî gayret göstermişlerdir. Bu kitap asırlarca herkesin gözönünden uzak kaldı. 16. asırda Lâtince tercümesinin nâdir bir nushası Papa Sixtus'un kütüphanesinde bulunuyordu ve kimsenin el sürmesine izin verilmiyordu. Ancak 18. yüzyılın başında bu nusha John Toland adında bir kişinin eline geçti. Bundan sonra çeşitli ellerden geçerek 1738 yılında Viyana İmparatorluk Kütüphanesine ulaştı. 1907'de bu İncil'in İngilizce çevirisi Oxford Matbaası tarafından neşredildi. Ne var ki, bu eser piyasaya çıkar çıkmaz, Hıristiyan dünyasında bir telaş başladı ve pekçok din adamıyla kilise çevreleri, bu kitabın fazla yayılmasının Hıristiyan dininin yok olmasına neden olabileceği kuşkusuna kapıldılar. Netice, basılan nusha esrarengiz, ama plânlı bir şekilde ortadan kaldırıldı. Bir daha da İngilizce tercümenin yayınlanması mümkün olmadı. Aynı şekilde, Lâtince tercümesinden İspanyolca'ya çevrilen nushanın 18. yüzyılda piyasada ve kütüphanelerde bulunduğu belirtiliyor. Bu bilgiyi George Séll, Kur'ân-ı Kerîm'in İngilizce meâlinde bize nakletmiştir. Ama İspanyolca çevirisinin de ortadan kaldırıldığı görülmüştür.

Bugün maalesef bunun hiçbir nushası hiçbir yerde bulunmuyor. Ben, Oxford'da yayınlanan İngilizce tercümesinin fotokopisini okuma fırsatını buldum. Barnabas İncili'nin tamamını dikkatle okudum. Bence, bu İncil, Hıristiyanlar için büyük bir nîmettir ve sadece taassup ve inatçılıkları yüzünden böyle kıymetli bir eserden mahrum kalmışlardır.

Hıristiyan literatüründe Barnabas İncili'nin adı nerede geçmişse, oraya bir muhalefet şerhi konmuş, bunun sahte ve uydurma bir İncil olduğu, dolayısıyla reddedilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Gözü dönmüş, ilim ve irfandan nasip almamış bazı Hıristiyan din adamları bunun bir Müslümanın hayal gücünün eseri olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmişlerdir. Bu, aslında büyük bir yalandır ve bunun sebebi sırf İncil'in metninde pekçok yerlerde Hz. Peygamber'in (A.S.) dünyaya geleceği konusunda açık seçik kayıtların bulunmasıdır. Bir defa, bu İncil'i okuyan herkes, onun bir Müslüman tarafından kaleme alınmadığına katiyetle inanmış olur. İkincisi, böyle bir kitap bir Müslüman tarafından yazılmış olsaydı, bu Müslümanlar tarafından iyice tanınır ve Müslüman ilim adamlarının eserlerinde bundan sık sık ve geniş şekilde bahsedilirdi. Fakat, George Séll'in, Kur'ân-ı Kerîm'in İngilizce meâlinden önce Müslümanlar Barnabas İncil'inin adını bile duymamışlardı. Taberi, Yakubî, Mes'ûdî, Birûnî, İbn Hazm, İbn Teymiye vs. gibi Hıristiyan kaynaklarına vâkıf olan, fakîh, yazar ve tarihçiler hıristiyanlık ve hıristiyanlığın kutsal kitaplarından söz ederken Barnabas İncil'ine en ufak bir işârette bile bulunmamışlardır. İslâm dünyasında sayısız kütüphanelerde bulunan kitapların en geniş ve güvenilir bibliyografyaları İbn Nedîm ile Hacı Halîfe (Bak : el-Fihrist ve Keşfü'z-zünûn) tarafından hazır-

lanmıştır. Ama bunlarda da Barnabas İncili'ne raslamak mümkün değildir. Hıristiyanların ileri sürdüğü iddianın asılsız oluşunun üçüncü ve en büyük delili, Hz. Muhammed Mustafa'nın (A.S.) dünyaya gelişinden 75 yıl önce bile, Papa Gelasius I. döneminde, «Yanlış ve dinî düşüncelere aykırı kitaplar» adı altında hazırlanan listede Barnabas İncili'nin (Evangelium Barnabe) adının geçmiş olmasıdır. Söyler misiniz, o çağda bu sözde sahte İncil'i yazacak bir Müslüman var mıydı?»

Böylece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in doğumundan 75 yıl önceden günümüze kadar kilisenin Barnabas İncili'ni bütünüyle reddedip uydurma saymasının temelinde iki ana sebebin yattığını anlıyoruz:

a) Hz. İsa'nın (A.S.) sadece Allah'ın peygamberlerinden bir peygamber olduğu; Allah'ın oğlu olmadığı ve ilâhî mu'cizeyle yaratıldığı çok açık biçimde belirtilmektedir.

Hıristiyan din adamları ise, bu kadri yüce peygamberi Allah'a ortak koşmakta ve Ona «Allah'ın biricik oğlu» demektedirler. Barnabas İncil'i bu yanlış ve fasit akideyi kökünden yıkmaktadır.

b) Ayrıca Hz. Muhammed'in (A.S.) son peygamber olarak gönderileceği birçok özelliklerine de atıf yapılarak haber verilmekte ve her türlü şüpheyi giderecek bir açıklıkla müjdelenmektedir.

Hıristiyan din adamları ise, Hz. Muhammed'i (A.S.) peygamber olarak kabul etmemekte ve tek kurtarıcının İsa (A.S.) olduğunu savunmaktadırlar. Barnabas İncil'i onların bu sakat ve garazkârane görüş ve iddialarını çürütmekte ve en doğru haberi vermektedir.

Kaldı ki, Luka İncil'inde de Barnabas İncilli'ni te'yid eder anlamda şu cümlelerin yer aldığını görüyoruz:

«Ve vaki oldu ki, İsa yalnız başına duâ ederken, şakirtleri yanında idi; onlara sorup dedi: Halkın dediğine göre ben kimim? Onlar da cevap verip dediler: Vaftizci Yahya'dır; başkaları: İlya'dır ve başkaları da: Eski peygamberlerden biri kıyam etti, diyorlar. Onlara dedi: Ya siz ben kimim dersiniz? Petrus cevap verip dedi: Allah'ın Mesîhi'sin. İsa da bunu kimseye söylemesinler diye onlara tenbîh ederek emretti..» (1)

Bernaba (Barnabas) İncil'inde ise şu sözlerin yazılı bulunduğunu görmekteyiz:

«Kadın, İsa'ya (A.S.) dedi ki:

— A Efendim, herhalde sen o tesellici peygambersin?

(1) Luka İncil'i: 9/18, 21

İsa (A.S.) ona şu cevabı verdi :

— «Ben gerçekten İsrâil'in yurduna gönderilen halâskâr bir peygamberim; ama benden sonra tesellici bir peygamber Allah tarafından bütün âleme gönderilecektir ki, Cenâb-ı Hak şu âlemi onun için yaratmıştır..» (1)

Gerek Yahudiler, gerekse Hıristiyanlar, kendi kutsal kitaplarında geleceği müjdelenip haber verilen son peygamberi sabırsızlıkla beklerlerken, Cenâb-ı Hak beklenilen o peygamberi Mekke'nin Kureyş Kabilesi Haşim Oğulları'ndan seçerek gönderdi. Ne var ki sözünü ettiğimiz kitap ehli onun Harun Peygamber'in soyundan geleceğini düşünüyor ve bir bakıma Yahudiler bu düşünceyle şartlanmış bulunuyorlardı. O bakımdan da son peygamber Hz. Muhammed'e (A.S.) inanmak istemediler ve dinî taassupları iyice kabarınca da Onu getirdiği kitapla birlikte reddettiler : «Bu açık bir sihirdir» dediler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlık âleminde her şeyin o çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sâhibi Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh ettiği belirtildi. Böyle bir kudretin gölgesi altında bulunan her mü'minin ağzından çıkaracağı söze çok dikkat etmesi üzerinde duruldu. Sonra da Allah yolunda saf saf olup savaşanlar övüldü ve Musa Peygamberin emir ve talimatını dinlemeyen İsrâil oğulları'nın kalplerinin nasıl saptığı konu edilerek yaşamakta olan mü'minlere tarihî bir misâl verildi. Arkasından İsa Peygamber'in Tevrat ile Kur'ân; Musa (A.S.) ile Muhammed (A.S.) arasında bir köprü oluşturduğuna değinilerek bu kadri yüce peygamberin son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) geleceğini müjdelediği hatırlatılıp Yahudi ve Hıristiyanların akıllarını duygularının üstünde tutmalarına ve son peygamber hakkında daha etraflı düşünmelerine işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, sözü edilen konuda Allah'a karşı yalan uyduran Kitap Ehli'nin büyük bir haksızlık ettikleri açıklanıyor ve Allah'ın insanlıktan yana indirdiği ilâhî nur olan İslâm'ı söndürmeye kimsenin gücünün yetmiyeceğine değiniliyor. Arkasından Hz. Muhammed'in (A.S.) mutlaka üstün geleceği haber veriliyor.

——oOo——

(1) Bernaba İncil'i : 32/15, 16- Kahire : 1908

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ
وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٧﴾ يُرِيدُونَ
لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٨﴾
هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾

M E Â L İ :

7— İslâm'a çağrıldığı halde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim vardır? Allah, (halkı ve idârecileri) zâlimler olan milleti doğru yola eriştirmez.

8— Onlar, Allah'ın nûrunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Allah ise -kâfirler hoşlanmasa da- nûrunu hep tamamlayandır.

9— Allah'a ortak koşan putperestler, hoşlanmasalar bile, dinini bütün dinlere üstün kılmak için Peygamberini doğru yolu gösterici ve hak din'le gönderen O'dur.

İLGİLİ HADİSLER

«Şüphesiz ki Adem henüz çamuruyla yerde atılıp serilmiş vaziyette iken ben, Allah yanında peygamberlerin sonuncusu olarak bulunuyordum.

Bunun başlangıcını ise, size şöyle haber verebilirim : İbrahim'in duâsı, İsa'nın benim geleceğimi müjdelemesi ve annemin gördüğü rüya bu cümledendir. Bunun gibi diğer peygamberlerin anneleri de (böylesine müjdeleyici ve ferahlatıcı rüyalar) görürlerdi.» (1)

Ebû Umâme (R.A.)ın Peygamber (A.S.) Efendimiz'e : «Senin peygam-

(1) Müsned-i Ahmed : İrbad b. Sâriye (R.A.)den

berliğinin başlangıcı nasıl oldu?» diye sorması üzerine, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şu cevabı verdi : «Atam İbrahim'in duâsı, İsa'nın beşareti ve annemin, kendisinden çıkan nurun Şam saraylarını aydınlattığını görmesidir.» (1)

TEVRAT VE İNCİL'DE GELECEĞİ HABER VERİLEN PEYGAMBER

(وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ) «İslâm'a çağrıldığı halde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim vardır?.»

Tevrat ve İncil'in Allah'tan indirilen orijinal nüshalarında çok açık ve net biçimde; bugün elimizde bulunan tahrifata uğramış nüshalarında ise «kurtarıcı», «tesellici» kavramlarıyla ifade edilen son peygamber Hz. Muhammed'in geleceği haber verildiği halde, Yahudi ve Hıristiyan din adamlarının çoğu dinî taassubu ön plânda tutarak hem son peygamberi, hem de Onun getirdiği son kitap Kur'ân'ı uydurma ve yalan sayıp reddetmektedirler. Şüphesiz böyle bir düşünce ve inanç son derece sakıncalıdır ve aynı zamanda büyük bir haksızlığı beraberinde taşımaktadır.

Hemen belirtelim ki, Allah'a dosdoğru iman eden hiçbir mü'min, Cenâb-ı Hakk'a iftirada bulunup O'nun adına bir şeyler uydurma cesaretini gösteremez. Meğer ki, sahtekâr, dengesiz ve macereperestin biri olsun..

Kaldı ki Hz. Muhammed (A.S.)ın getirip teblîğ ettiği hakikatler, insan kafasının ve hayalinin ürünü olmaktan çok uzak ve çok yüce hikmetlerdir. Okur-yazar olmayan bir zatın onbeş asır önce, günümüzün gelişen ilimlerine temel bilgi olacak kudrette açıklamalarda bulunması, çok mükemmel bir hukuk sistemi meydana getirmesi; fizik ve fizikötesi gerçekleri bir yanlışlık yapmadan belirleyip denge kurması düşünülemez. Bunun gibi binlerce delil ve belge ortada dururken Kitap Ehli'nin Ona «büyücü» ve «sihirbaz» demesi çok çirkin bir suçlama ve âdi bir benzetme; aynı zamanda zâlimane bir iftiradır.

Cenâb-ı Hak, haksızlığı huy ve sanat edinip doğruyu seçmeyen bir milleti doğru yola ulaştırmaz. Çünkü kul ile Rabbısı arasında -sünnetullah gereği- imkân ve irâde sınırı söz konusudur. Kul, aklını, idrâkini yerinde kullanıp o sınıra gelmedikçe Allah'ın hidâyeti onun hakkında tecelli etmez.

Yahudi ve Hıristiyan din adamlarının çoğu, kutsal kitaplarındaki bazı açık-kapalı belgelere rağmen ve kilise tarafından onbeş asırdan fazla bir

(1) Müsned-i Ahmed : Ebû Umâme (R.A.)den

süredir reddedilen Barnabas İncili'ndeki açık beyânlara rağmen sözü edilen sınıra gelmek için mevcut yeteneklerini kullanmadılar ve hâlâ da kullanmak niyetinde değillerdir.

ALLAH'IN NURUNU SÖNDÜRMEK İSTEYENLER

(يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ) **«Onlar, Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Allah ise, -kâfirler hoşlanmasa da- nurunu hep tamamlayandır.»**

İslâm güneşi saadet burcunda yükselmeye devam edince, eskiye bağlılık, kişisel çıkarlar akıl ve idrakleri işlemez hale getirdi. Papazlar kiliselerde günah çıkarmayı ve kiliseye kayıtlı insanlardan para toplamayı; Yahudiler faiz yemeyi, yahudi olmayan milletlerin haklarına tecavüzü din adına mubah sayıp Allah'ın seçkin kulları olduklarını vehmederek ilâhî sınırı aşmaktan vazgeçmediler. Dünya ile âhiret arasında en sağlam hayat ve memat dengesini kuran İslâm'ın hükümlerini kendi yaşama düzenlerine ters buldular. Böylece Allah'ın indirdiği hayat nizamına uymaktan kaçınıp o nizamı kendi sahte düzenlerine uydurmaya cüret ettiler. Bu yüzden İslâm güneşini karartmayı; kalp ve kafaları aydınlatan Allah'ın en son mesajını tesirsiz kılmayı kendilerine görev saydılar. «Kur'ân bütünüyle Tevrat'tan adapte edilmiştir. Allah böyle bir kitap indirmemiştir» iddiasıyla ortaya çıktılar. Hz. Muhammed'in (A.S.) hâşâ yalancı bir maceracı olduğunu, halk tabakasını büyülediğini söylemekten çekinmediler.

Güneşi balçıkla sıvamak mümkün mü? İlâhî hakikatlere «şiir» demek tutarlı mıdır? Cihan Peygamberine «şâir», «büyücü» demek ne kadar tesirlidir? Çünkü Kur'ân-ı Kerîm şiir sanatından ve kalıplarından ötede bütünüyle ilâhî belâğatin parlak eseri olduğunu her çağda isbat etmekte ve en büyük edipleri, yazarları hayran bırakmaktadır. Kur'ân Arapçasına vakıf her insan çok iyi bilir ki, beşer kafası böylesine mükemmel bir kitap meydana getiremez. Zira mu'cize ile sihir, büyü ile ilâhî beyânın tesiri arasında hiçbir münasebet ve bağ mevcut değildir. Aynı zamanda aralarında uzaktan ve yakından bir benzerlik de söz konusu olamaz.

Onun için İslâm'a saldırı devam ettikçe, Kur'ân'ın ilâhî tesiri artmış ve İslâm daha da kuvvetlenmiştir. Söndürmek istedikleri nurun aydınlatıcı özelliği hep güçlenmektedir. Zira Cenâb-ı Hak onu kıyâmete kadar koruyacağını vaadetmiştir. Kâfirler hoşlanmasa da O, nurunu hep tamamlayacaktır.

Onbeş asırdan beri Kur'ân'ın zede ve yara almadan orijinalitesini ko-

rumasının; gerçeği bulan ilimlerle ve akl-ı selimle bağdaşmasının sebebi işte budur. Şüphesiz İslâm ve Kur'ân insan düşüncesinin mahsulü olsaydı, tezadlarla, tutarsızlıklarla; ilme ve akl-ı selîme ters düşmekle dolu olur ve kısa bir süre içinde tazeliğini, kudretini ve tesirini kaybedip unutulmaya mahkûm olurdu.

MUHAMMED (A.S.) ANCAK DOĞRU YOLU GÖSTERİR

(... هُوَ الَّذِىٓ اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ) **«Allah'a ortak koşan putperestler hoşlanmasalar bile, dinini bütün dinlere üstün kılmak için peygamberini doğru yolu gösterici ve hak dinle gönderen O'dur.»**

Bu âyetle, son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) iki küllî hakikatle gönderildiği açıklanmaktadır :

1— Hidâyet,

2— Hak din.

Birincisi, insanın hılkatındaki hikmet ve yüceliğe uygun bir yolu yansıtmakta; ikincisi, kâinat plânıyla ve düzeniyle tam uyum halinde olan insan ruhuyla dengeli bulunduğunu; gerçeği bulup çıkaran ilimle ve akl-ı selîmle ters düşmeyeceğini belirtmektedir.

İşte İslâm'ın son din olma özelliği bu iki noktada özetlenmiştir. O halde Tevrat ve İncil hem belli bir kavme ve millete gönderilme sınırı içinde, hem indirildikleri çağın sosyal yapısına seslenme çerçevesinde, hem de içine insan sözünün karışmasıyla ilâhî hususiyetinin zedelenmesi sebebiyle artık hidâyet ve devamlılık arzeden hak din olma düzeyinden çok gerilerde kalmıştır.

Onun için İslâm, sözü edilen iki ana özelliğiyle bütün dinleri yürürlükten kaldırmış ve üstünlüğünü, evrenselliğini her yönüyle isbat edip ortaya koymuştur.

Maddeci şaşkınlar, inkârcı sapıklar istemeseler bile, İslâm bu ebedilik ve cihanşümulluk kudretini kıyâmete kadar sürdürecektir. Zira Cenâb-ı Hakk'ın kâinat plânında son dinine ayırdığı yer budur; değişmesine imkân yoktur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, son dine karşı çıkıp Allah'a karşı yalan uydu-

ran kitap ehli kınandı ve büyük bir haksızlık izhar ettikleri belirtildi. Sonra da İslâm'ın ilâhî nurunun kıyâmete kadar sönmeyeceği ve hep üstünlük sağlayacağı çok veciz bir ifadeyle açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah yolunda Cihadın çok kârlı ve kesada uğramayan bir ticaret olduğu konu ediliyor. Böyle bir yolu seçenler için âhirette büyük mükâfatların hazırlandığı haber veriliyor. Yakında birtakım fetihlerin başlayacağı müjdelenerek, Havarîler misâli, Allah'ın dinini ayakta tutmanın lüzumuna parmak basılıyor.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ
تُنْج۪يكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَتُجَاهِدُونَ
ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾
يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ
طَيِّبَةً ف۪ي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿١٢﴾ وَاُخْرٰى تُحِبُّونَهَا
نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَر۪يبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
كُونُٓوا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيّ۪ينَ مَنْ اَنْصَار۪ٓي اِلَى اللّٰهِ
قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ وَكَفَرَتْ
طَٓائِفَةٌ فَاَيَّدْنَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوا ظَاهِر۪ينَ ﴿١٤﴾

M E Â L İ :

10— Ey imân edenler! Sizi elem verici bir azâptan kurtaracak bir ticaret yolunu size göstereyim mi?

11— Allah'a ve Peygamberine dosdoğru inanırsınız, Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihâd edersiniz. Bu, eğer bilirseniz sizin için çok hayırlıdır.

12— Bu durumda Allah günahlarınızı bağışlar ve sizi altlarından ırmaklar akan Cennetlere, Adn Cennetleri'ndeki tertemiz, gönül açıcı konaklara koyar. İşte bu büyük bir kurtuluştur.

13— Bir başkası da -ki onu çok seveceksiniz- Allah'tan yardım ve yakın bir fetih... Ve sen (Ey Peygamber!) mü'minleri müjdele..

14— Ey imân edenler! (Dinini sapasağlam ayakta tutmak hususunda) Allah yardımcıları olunuz. Nasıl ki Meryem oğlu İsa, Havarîlere, «Allah yolunda yardımcılarım kim?» demişti. Havârîler de, «Allah yardımcıları biziz!» demişlerdi. Böylece İsrâil oğulları'ndan bir kısmı imân etmiş, bir kısmı da küfre sapmıştı. Biz, imân edenleri düşmanlarına karşı destekledik de üstün geldiler.

ÇOK KÂRLI BİR TİCARET

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ...) «Ey imân edenler! Sizi elem verici bir azaptan kurtaracak bir ticaret yolunu size göstereyim mi?.»

Ticaret, biri maddî, diğeri mânevî olmak üzere iki kısımdır ve bunlar birbirini tamamlayıcı özelliktedir. İslâm'ın koyduğu ticaret ahlâkı, iki kısmın birarada yürütülmesini âmirdir.

Maddî kazanç, Allah yolunda harcandığı takdirde bütünüyle mânevî kazanca dönüşür. İlgili onuncu âyetle böyle bir kazancın asıl sermayesinin iki ana değer taşıdığı açıklanmaktadır :

a) Allah'a ve Peygamberine dosdoğru imân,

b) Allah yolunda mal ve can ile cihad..

Böylece Kur'ân, imân için temiz bir kalbe, cihad için de malî ve bedenî güce işârette bulunuyor. O halde mü'min üç yönlü bir gelişme ve yükselmeye muhtaçtır :

1— Kalbî gelişme ve yükselmeyle tahkikî imâna,

2— Bedenî gelişmeyle iyi çalışma ve başarılı cihada,

3— Malî gelişmeyle Müslüman kardeşlerini desteklemeye yol bulur.

Böylesine kapsamlı bir ticaretin ise, ikisi dünyevî, üçü uhrevî olmak üzere beş büyük kazancı söz konusudur:

1— Dünyada hür ve bağımsız olup örnek bir millet düzeyinde kendi öz kültür kaynaklarıyla ayakta durabilmek.

2— Allah'ın sevgi ve yardımına lâyık olup yine Allah yolunda, insanlığın mutluluğu için fetihler yapmak.

3— Hayırlı ve fazîletli amellerde bulunup günahların temizlenmesiyle ruhen arınma çizgisine erişmek,

4— Böylesine bir arınmayla Cennet'e ve oradaki yüksek nîmetlere eriştirilme düzeyine gelebilmek.

5— Ölmeden önce sözünü ettiğimiz böylesine büyük bir kurtuluşla müjdelenmek.

Ashab-ı Kirâm, bahse konu olan bu ticaretin ilk temsîlcileri ve başarılı uygulayıcılarıdır. Onlar sadece Allah'a ve Resûlüne imân etmekle kalmadılar, imânın gereği olan canlarıyla, mallarıyla Allah yolunda cihad ettiler. O sebeple ebedî saadet yurduyla ve nîmetiyle müjdelendiler ve insanlık tarihine şeref damgasını vurarak örnek hizmetlerde bulundular da Adn Cenneti'ne lâyık oldular.

YAKIN FETİH

(وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ) **«Bir başkası da -ki onu çok seveceksiniz- Allah'tan yardım ve yakın bir fetih.. Ve sen (Ey Peygamber!) mü'minleri müjdele.»**

Yakın fetih, Mekke'nin fethiyle başlamış, İrân ve Bizans'ı başaşağı getirmekle devam etmiştir. Ancak İslâm Peygamberinin ve arkadaşlarının yeryüzüne yaydığı adâlete, insan haklarını korumada gösterdiği dikkate, dosttan önce düşman şahitlik etmiştir. Onlar girdikleri her yere rahmet ve ışık saçmışlardır. Mü'minler her çağda böylesine büyük kârlı bir kazanca, sağlam bir imân ve onun gereği olan can ve mal ile cihad etmekle nâil olabilirler. İmân her vesileyle Müslümanların azim ve gayretlerini kamçılayıp artırır; mal ve can ile cihad ise, çalışıp ekonomik yönden gelişmeyi gerek-

tirir. İman ve ekonomi yönlerinden gelişme ise, hür ve bağımsız bir millet olarak şan ve şeref düzeyinde yaşama gücünü doğurur.

ALLAH YOLUNDA YARDIMCILAR

(... يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللّٰهِ) **«Ey imân edenler! (Dînini sapasağlam ayakta tutmak hususunda) Allah yardımcıları olunuz..»**

Havâriyûn, «havarî»nin çoğuludur. «Havar» veya «haver» kökünden gelme bir isimdir; buna sıfat da diyebiliriz. Kök mâna olarak, beyaz, ak, beyazlık, aklık demektir. Samimi dost ve yardımcı anlamına da geldiği vakidir.

İsa Peygamber'e (A.S.) ilk imân eden oniki balıkçı veya kassara «havâriyûn» adı verilmiştir. Ayrıca imân ve irfanla gönülleri temizleyip arındırdıkları; balıkçı misali irşâd ve teblîğ ile insanları dinî havaya çektikleri veya tertemiz beyaz elbise giyindikleri için de sözü edilen on iki kişiye bu isim verilmiş olabilir.

Havârlerin özelliği : İsa (A.S.) yalnız başına ilâhî dinî teblîğe başlayınca, onun bu Allah yolundaki hizmetinden dolayı yardımına ilk koşan onlar olmuştur. İnanıp peygamberin yüce davasına hizmeti cana minnet bilenler ve bu uğurda büyük fedakârlıklara katlananlar yine onlardır.

Zira büyük bir lider, bir peygamber başarılı olup geniş çapta çevre edindikten ve savaşacak kadar kuvvetli bir ordu hazırladıktan sonra ona inanıp bağlanmak fazla bir fedakârlık ve kahramanlık ifade etmez. Ama öylesine, en zayıf ve yardımcısız bulunduğu dönemde koşup inanmak, destek olup dâvasını benimsemek ve aynı zamanda samimiyetle hizmet etmek büyük bir cesaret, fedakârlık ve basîret işidir. İşte Havârilerin misal verilmesi onların bu meziyetlerinden dolayıdır.

Mekke'de, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ilk inanan ve her türlü engel ve işkenceye rağmen İslâm'a hizmete yönelen Ashab-ı Kirâm da her zaman övülmeğe ve örnek edinilmeye lâyıktırlar.

İNCİL'DE ONİKİ ŞAKİRT

14. âyette sözü edilen «Havariler», mevcut İncil'lerde de «şakirtler» şeklinde anılmışlardır. Şöyle ki :

«İsa oniki şakirdini yanına çağırıp murdar ruhları çıkarmak, her çeşit hastalığı ve her türlü zayıflığı iyi etmede kudretini onlara verdi.

Ve oniki resûlün adları şunlardır: Birincisi, Petrus denilen Simun ve kardeşi Andreas, Zebedi'nin oğlu Yakub ve kardeşi Yuhanna; Fitipus ve Bartolomeus; Tomas ve vergi mültezimi Matta; Alfeus'un oğlu Yakub ve Taddaus; Gayyur Simun ve İsa'yı ele veren Yahuda İskariyot.» (1)

«Ve vaki oldu ki oniki şakirdine emir vermeği bitirince, onların şehirlerinde öğretip vazetmek için oradan gitti.» (2)

Böylece İncil'de Havarilerin oniki kişi olduğu ve İsa Peygamberin (A.S.) bunları eğitip teblîğ ve irşat için başka yerlere gönderdiği belirtilmiştir.

Havarilerin başarısı :

Bunların üstün gayret ve fedakârlığı neticesi, İsrâil Oğulları'ndan bir topluluk imân ederken diğer bir topluluk inkâra sapıp ilâhî sınırı aşmış oldu ve arkasından bir mücadele başladı. Sonunda imân edenler üstün geldi.

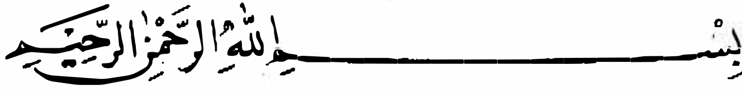
Mekkeli putperestler de, Medineli Yahudiler de İslâm'ı din olarak seçme konusunda ihtilâfa düşüp ikiye ayrıldılar; aralarında çetin mücadeleler baş gösterdi. Sonunda İslâm'ı seçen imân cephesi -Allah'ın izni ve yardımı ile- üstünlük sağladı. Mekke fethedildi; Yahudiler Medine ve çevresinden çıkartılıp başka ülkeye sürüldü.

Kur'ân-ı Kerîm, bu iki ayrı dönemde hak uğruna mücadele eden mü'minleri, sonraki mü'minlere örnek gösterip ilâhî sünnetin ne yolda tecelli edeceği hakkında bilgi vermekte ve samimi mü'minlerin biraraya gelip kendilerini Allah yolunda hizmete adamalarıyla yenilmez bir gücün oluşacağına işârette bulunmaktadır.

Birlik ve beraberliğin Cenâb-ı Hak yanındaki değerini bize yansıtan bu sûrenin de tefsîrini biz âciz kuluna müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; Hak yolunda hizmetin en güzelini sergileyerek ümmetine yol gösteren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve Onun âl ve ashabına salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

(1) Matta İncil : 10/1- 4
(2) Matta İncil : 11/1

CUMUA SÛRESİ

Tamamı Medine'de inmiştir. (1) Onuncu âyetinde mü'minlerin, cuma günü ezan okununca işlerini bırakıp câmiye gitmeleri emredildiğinden, sûrenin çekirdeğini «cuma» oluşturmaktadır. O bakımdan bu, sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı	:	11	
Kelime »	:	180	
Harf »	:	770	(2)

Bu sûreyle ilgili hadîsler :

«Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün, cuma günüdür : Bu günde Adem yaratılmıştır; bu günde o cennete konulmuştur ve bu günde o cennetten çıkarılmıştır. Kıyâmet ancak cuma günü kopacaktır.» (3)

«Bizler kıyâmet gününde, (dünyada son gelen ümmet olarak) önde bulunacağız ve cennete ilk giren de bizler olacağız. Şu farkla ki, onlara (kitap ehline) kitap bizden önce verilmiştir; bize de onlardan sonra kitap verilmiştir. Onlar (cuma günü hakkında) ihtilâfa düştüler. Cenâb-ı Hak onların haktan yana ihtilâfa düştükleri (cuma gününe), bizi (lâyık görüp) eriştirdi. İşte bugün (cuma günü) onların ihtilâf ettiği bir gündür ki Allah bizi ona (lâyık görüp) eriştirdi. Evet, cuma günü bize mahsustur; ondan sonraki gün Yahudilere ve ondan sonraki gün de Nasarâ (Hıristiyan) milletine mahsustur.» (4)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 18/91
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/264
(3) Müslim/cumua : 17, 18- Buharî/cumua : 4- Ebû Dâvud/vitir : 26- Tirmizî/cumua : 1, 2- Nesâî/cumua : 4, 5, 43- İbn Mâce/ikamet : 79- Ahmed : 2/372, 373
(4) Buharî/enbiyâ : 54, cumua : 1/12- Müslim/cumua : 19, 20, 21- Nesâî/cumua : 1- Ahmed : 2/236, 249, 274, 342, 401, 503, 509, 512

1— Cenâb-ı Hakk'ın zatıyla ilgili kemal sıfatları konu ediliyor.

2— Âlemlere rahmet olarak gönderilen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bazı vasıflarına yer veriliyor.

3— Tevrat ile amel etmeyen, onun hükümlerini uygulamayan Yahudiler kınanıyor.

4— Yahudilerin kendilerini Allah'ın dostu olarak tanıtmaları üzerinde durularak, iddialarında doğru iseler ölümü temenni etmeleri öneriliyor.

5— Cuma ezanı okununca namaza gidilmesi, alım-satımın bırakılması emrediliyor.

6— Namazdan sonra rızık talebi için yeryüzüne yayılarak çalışmayı sürdürmemiz emrediliyor.

7— Peygamber (A.S.) Efendimizi minberde yalnız bırakıp alım-satıma koşan mü'minler hem kınanıyor, hem de eğitiliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ
الْحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْاُمِّيِّنَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ﴿٢﴾ وَاٰخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾
ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾

M E Â L İ :

1— Göklerdekiler ve yerdekiler, mülk-ü saltanat sâhibi O çok mukaddes, çok üstün, hikmet sâhibi Allah'ı tesbîh ederler.

2— Ümmîlere (çoğu okur-yazar olmayan ve aynı zamanda kendilerine kitap indirilmeyen Araplara) kendilerinden bir peygamber gönderen O'dur. O Peygamber, onlara Allah'ın âyetlerini okur, onların (iç ve dışlarını) arındırıp temizler; onlara kitap ve hikmet öğretir; oysa ümmîler daha önce açık bir sapıklık içinde bulunuyorlardı.

3— Bunlara yetişmeyen (sonradan gelen) diğer insanlara da (O, peygamber olarak) gönderilmiştir. Allah çok üstündür, hikmet sâhibidir.

4— Bu, Allah'ın büyük bir lûtuf ve keremidir ki dilediğine verir. Allah büyük lûtuf ve kerem sâhibidir.

HER ŞEY HAKK'I TESBÎH ETMEKTEDİR

(... يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ) «Göklerdekiler ve yerdekiler, mülk-ü saltanat sâhibi O çok mukaddes, çok üstün, hikmet sâhibi Allah'ı tesbîh ederler...»

Saff Sûresi'nin başında açıkladığımız gibi, «sabh» kökünden türetilen «yusabbihu» fiilinden, her şeyin bağlı bulunduğu kanuna ve yüklendiği proğrama uyarak, plândaki yerinin özelliği doğrultusunda hareket etmekte olduğunu anlıyoruz. İlmî araştırmalar, Kur'ân'ın bu konudaki ana fikrinin, astronomi üzerinde elde edilen başarılı sonuçlarla ve atomla ilgili buluşlarla doğruluğu isbatlanmıştır. Her hareket bir kanuna, her kanun mükemmel bir plâna, mükemmel plân ise kusursuz bir plânlamacıya delâlet eder.

O halde kâinatta yer alan her şey, yüce yaratanın buyruğuna baş eğip O'nu tesbîh ve tenzîh etmektedir. Çünkü O, her şeyin yegâne sâhibi, mâliki ve mutasarrıfı olarak bulunuyor. Sonsuz kudret ve hikmetiyle O her şeyi yürütmekte ve amacına uygun ona hizmet ölçüsü vermektedir. Birliğine, yüceliğine, kemâl sıfatlarına lâyık olmayan her düşünce ve davranıştan, yaratma ve icaddan pak ve münezzehtir. O, her bakımdan yegâne üstün, yegâne güçlü ve benzersiz hikmet sâhibidir.

CENAB-I HAKK'IN DÖRT SIFATININ ANILMASI

1— el-Melik

2— el-Kuddûs

3— el-Azîz

4— el-Hakîm

İlgili birinci âyetle her şeyin belli kanuna bağlı kalarak hareket ettiği ve bu hareketiyle Hakk'ın damgasını taşıdığı belirtildikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın dört sıfatı sıralanıyor ve varlık âlemindeki mutlak tasarrufun mükemmelliği bu sıfatlarla ifade ediliyor. Şöyle ki :

O, Melik'dir; mülk bütünüyle O'nundur ve O kendi mülkünde yegâne tasarruf sâhibidir. Dilediğini aziz, dilediğini zelîl kılar; dilediğini yükseltir, dilediğini alçaltır. Yahudilerin iddia ettiği gibi, Cenâb-ı Hak son peygamberi, Harun (A.S.) soyundan değil de, dilediği millet veya kavmin bağrından seçip hizmete sevkeder. Nitekim Tevrat ve İncil'de geleceği haber verilen son peygamberi Mekke vâdisinden Kureyş Kabilesi'nden seçip çıkardı.

Aynı zamanda fert ve ailelerin, kavim ve milletlerin sahip oldukları mülk ve saltanat kalıcı değil, eğretidir. Kalıcı olan, Cenâb-ı Hakk'ın mülk-ü tasarrufudur.

O halde el-Melik olan Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz, benzersiz ve eşsiz olması gerekmektedir. Onun için hem yegâne kudret sâhibidir, hem de kudreti her dem geçerli ve mutlak surette üstündür. O bakımdan da Azîz'-dir. Bütün bu yüce ve emsalsiz sıfatlar sınırsız bilgiyi ve o bilginin her şeyi lâyık olduğu düzeyde tutmasını, varlıkta nizam ve denge sağlamasını gerektirmektedir. Aynı zamanda boş, anlamsız ve hikmetsiz bir şey vücuda getirmemesini iktiza etmektedir. Bunun için de Cenâb-ı Hak mutlak anlamda hikmet sâhibidir.

RESÛLÜLLAH'IN (A.S.) İRŞAD VE TEBLİĞİNİN DÖRT ANA HEDEFİ

(هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ...)

«Ümmîlere (çoğu okur-yazar olmayan ve aynı zamanda kendilerine kitap indirilmeyen Araplara) kendilerinden bir peygamber gönderen O'dur. O peygamber, onlara Allah'ın âyetlerini okur, onların (iç ve dışlarını) arındırıp temizler; onlara kitap ve hikmet öğretir..»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, dünya tarihinde en büyük ve en kalıcı inkılabı yaparken, önce bağlı bulunduğu putperest Arapların cahiliyet devrine ait bütün kötü âdetlerini yıkmak ve Tevhîd İnancı'nın nuruyla onları aydınlatmakla işe başladı. Koyu cehalet içinde şekillenip ilâhî nizamın dışında bir ömür tüketen o insanları eğitip medenî düzeye getirmenin ne kadar zor bir iş olduğunu da düşünürsek, O büyük peygamberin omuzlarına ne nisbette ağır bir yükün yükletildiği kendiliğinden anlaşılır. Bir de o topluluğa semavî kitap indirilmemiş olduğunu;ve asırlarca cehalet cenderesinde ruhlarının bitik ve silik hale geldiğini buna eklersek işin ve olayın azametinin aşılması güç bir dağ gibi karşımıza dikildiğini görürüz.

Ümmî sıfatına gelince : Bakara Sûresinde açıklandığı gibi, çok yönlü bir kavramdır. İbn Abbas'a (R.A.) göre : Okur-yazar olan ve olmayan-Arapların hepsine denilirdi. Daha çok Yahudiler, kutsal kitabı olmayan kavim ve milletler hakkında bu sıfatı kullanarak kendilerine ayrıcalık ve üstünlük payı çıkarırlardı.

Diğer ilim adamlarına göre : Okur-yazar olmayan toplum hakkında kullanılan bir sıfattır. Nitekim Kureyş Kabilesi'nin çoğu okur-yazar değildi. Buna işâretle Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Doğrusu biz ümmî bir üm-**

metiz; ne yazı biliriz, ne de hesap...» (1) buyurmuştur. Ayrıca bu sıfatın, Mekkeye mensup olan kimseler hakkında da kullanıldığını söyleyenler olmuştur.

Diğer bazı ilim adamlarına göre: Ümmî, okumasını bilip yazı yazmasını bilmeyen kimse hakkında kullanılır.

Bunlardan son iki görüş ağırlık kazanmıştır. Zira Kur'ân'da birkaç yerde geçen bu sıfat, bir yerde okur-yazar olmayanlar hakkında, bir yerde kendilerine kitap indirilmeyen cahiller hakkında, bir başka yerde kitap ehli olmayan kavim ve milletler hakkında kullanılmaktadır. Bir diğer yerde ise, Yahudî olmayanlar hakkında yahudilerin kullandığı bir sıfat olarak geçmektedir. (2)

İşte Resûlüllah (A.S.) Efendimiz önce kitaptan, ilim ve irfandan uzak, koyu cehalet içinde bocalayan, çoğu okur-yazar olmayan putperest araplara ilâhî buyrukları teblîğ ile işe başlamıştır. Amaç ise, İslâm'ın tesir kudretini dünya milletlerine gösterip tanıtmaktı. Zira en ilkel, en cahil bir topluluğu ıslâh edip medenî yapan bir dinin insan kafasının ürünü olamıyacağı kesindir. Böylece Arap Yarımadası'nda Tevhîd meşalesini yaktıktan sonra bu yüce ve kutsal dâvayı dünyanın diğer kavim ve milletlerine ulaştırıp kabul etmelerini sağlamanın kural ve metodu uygulanmıştır.

Bunun için de nasıl bir eğitim ve öğretim esası düzenleyip uygulamaya koymanın lüzumu ortaya çıkmış bulunuyordu. İşte ilgili ikinci âyetle bunun özü ve esası belirlenmekte ve hedefin ne olduğu gösterilmektedir.

Metodun ana teması, Allah'ın varlığını, birliğini, gönülleri serinletir, kalpleri doldurur, kafaları aydınlatır ve vicdanları yönlendirir mahiyette işlemektir. Şekilcilikten kaçınılarak, o gün için hazmı kolay esaslar duygu ve düşünce perdesine aksettirilerek akla malzeme verilme yolu seçilmiştir. Cahiliyet devrinin kötü âdetleri teknesinde yoğrulup şekillenen putperestlerin hemen kabul etmiyeceği ahkâm ile teklîfte bulunulmamıştır ve bu Medine devrine kadar sürmüştür.

Hedef ve amaca gelince: Bunun en açık uygulaması, daha çok hicretten sonra Medine'de ele alınıp gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Kurulan şehir devletinin kuvvet bulup gelişmesi için şu dört esas çerçevesinde mü'minlerin eğitilip yetiştirilmesi ön görülmüştür:

1— İnen ilâhî âyetleri günü gününe onlara teblîğ edip taşıdığı hüküm-

---

(1) Buharî/savm : 13- Müslim/siyâm : 15- Ebû Dâvud/savm : 4- Nesâî/siyam : 17- Ahmed : 2/43, 52, 123, 129

(2) Bakara Sûresi : 78- A'raf Sûresi : 157, 158- Âl-i İmrân Sûresi : 75- Cumua Sûresi : 2

leri uygulamalı olarak öğretmek ve her vesileyle fiîli misâlini ortaya koymak,

2— İç ve dış arınmalarını sağlamak ve böylece cahiliyet devri âdetlerinden kurtarıp dünyanın en medenî insanları yapmak,

3— Kur'ân-ı Kerîm'i eskimeyen, yıpranmayan, ilâhî kudretini kaybetmeyen hayat kitabı olarak kalp ve kafalara işlemek ve bu kitabın taşıdığı esas ve prensiplerle fert ve toplumları yönetmek, bir bakıma kaderlerini belirlemek,

4— İlme, akla ve düşünceye geniş yer verip, hayatın anlam ve hikmetini; hılkatın gayesini; dünya ile âhiretin birbirini tamamladığını; kâinatta mutlak denge ve düzen kanununun hâkim olduğunu; nizamsız, hikmetsiz hiçbir şeyin vücut bulmadığını, kişilerin ve toplumların akıl ve idrâk seviyesine göre anlatıp öğretmek.

Bütün bu gerçekleri nesilden nesile aktarmayı plânlamak ve imân edenleri en iyi şekilde donatıp diğer kavim ve milletleri Hakk'a dâvet etmek gerekiyordu. Bu mümkün müydü? Neden mümkün olmasın ki, Cenâb-ı Hak insanlıktan yana son mesajını peygamberine indirmiş bulunuyordu. İndirdiği esasları kıyâmete kadar korumayı da üzerine aldığını bildiriyordu.. O çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sâhibi olduğuna göre, sebepleri harekete geçirdi, dosdoğru imân eden mü'minler mal ve canlarını O'nun yoluna adadılar. Nitekim ikinci ve üçüncü âyetlerle bu hakikatler haber verilerek İslâm'ın geleceğinin umut dolu olduğuna işârette bulunuluyor. Öyle ki, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz üçüncü âyeti okuyunca, mü'minlerden biri sordu :

— Ya Resûlellah! Âyette belirtilen «sonradan gelenler» kimlerdir?

Resûlüllah (A.S.) cevap vermedi. Adam aynı soruyu üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz elini Selmân el-Farisî'nin omuzuna dokundurarak : **«İmân ülker yıldızının yanında bile olsa bunlardan bazı kişiler ona ulaşacaktır!»** buyurarak ileride İran'ın İslâm'a gireceğini ve o bölgeden de çok değerli ilim adamlarının yetişeceğini haber vermiş oldu. (1)

Mukatıl b. Hayyan'a göre : Bu, sonradan İslâm'a girecek olanlar, Hz. Peygamberin (A.S.) vefatından sonra kıyâmete kadar imân eden mü'min-

(1) Buharî/tefsîr : 62- Müslim/fezâil-i sahabe : 231- Tirmizî/tefsîr : 47, 62- menakıb : 70- Ahmed : 2/417

Aynı hadîs şu lafızla da rivâyet edilmiştir : «İman ülker yıldızının yanında bile olsa Fâris'ten bazı adamlar ona ulaşacaktır.»

lerdir. Bu yorumu kuvvetlendirir mahiyette Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in şu rüyası da delil olarak gösterilmiştir :

— Peygamberimiz (A.S.) bir gece rüyasında peşine önce siyah bir koyunun ve az sonra da beyaz bir koyunun takıldığını görüyor ve sabahleyin bu rüyasının yorumunu Ebû Bekir Sıddîk'a (R.A.) havale ediyor. O da emre itaat ederek şöyle yorumluyor : «Ya Resûlellah! Siyah koyun Arapları, beyaz koyun ise acemleri (Arap olmayan beyaz ırkı) temsîl eder.»

Bunun üzerine Hz. Peygamber (A.S.) onu tasdîk etti ve şöyle buyurdu : «Evet melek de böyle yorumladı.» (1)

İşte İslâm'ın bu tarz yayılma ve başarısı, şüphesiz Allah'ın fazl-ü keremidir ki dilediğine o şerefli hizmeti verir. Çünkü Allah'ın lutf-u inâyeti geniş, ihsanı boldur.

Nitekim dördüncü âyetin sonunda «Zü'l-fazli'l-azîm» terkibi kullanılmıştır ki bütünüyle bu hikmeti yansıtmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tenzîh ettiği belirtildi. Arkasından O'nun dört sıfatına yer verilerek konu üzerinde daha iyi düşünmemiz ilham edildi. Sonra da Hz. Peygamber'in (A.S.) ümmî bir kavme gönderildiği konu edilerek Onun teblîğ ve irşadının dört ana esası açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Tevrat'ın hükümleriyle amel etmeyen Yahudiler kınanıyor ve o yüzden büyük bir haksızlık işledikleri bildiriliyor. Sonra da Yahudilerin Allah'ın has ve yakın dostları olduğu iddiaları reddedilerek birtakım kıstaslar öne sürülüyor ve ölüm olayından hiç kimsenin kurtulmasının söz konusu olamıyacağına dikkat çekiliyor.

——oOo——

(1) İbn Ebî Leylâ : Ali b. Ebî Tâlib (R.A.)den

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا
بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ﴿٥﴾ قُلْ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَاءُ لِلّٰهِ
مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦﴾ وَلَا
يَتَمَنَّوْنَهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٧﴾
قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَاِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ
اِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

M E Â L İ :

5— Kendilerine (okuyup amel etmeleri, kalp ve kafalarında taşımaları için) yükletilen Tevrat'ı sonradan (onunla amel etmeyip) taşımayanların misâli, kitap taşıyan eşeğin misâline benzer. Allah'ın âyetlerini yalanlayan milletin misâli ne fena!. Allah, zâlim milleti doğru yola çıkarmaz.

6— De ki : Ey Yahudîler! Eğer siz cidden insanlardan ayrı olarak Allah'ın dostları ve yakınları bulunduğunuzu iddia ediyorsanız ve eğer doğru sözlülerden iseniz haydi ölümü temenni ediniz!.

7— Elleriyle (kazanıp) öne sürdükleri günah ve veballer sebebiyle ölümü asla temenni etmezler. Allah zâlimleri bilendir.

8— De ki : «(Şu korkup) kaçtığınız ölüm, mutlaka sizinle buluşacaktır. Sonra da ortada olanı da olmayanı da bilen (O Yüce Kudret)e döndürüleceksiniz; O da yapageldiklerinizi size bir bir haber verecektir.»

İLGİLİ HADÎS

«İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir :

— Allah, Ebû Cehl'e lânet etsin; o, «Eğer Muhammed'i Kâbe'nin yanında görürsem, Ona yaklaşıp ayağımı boynunun üzerine koyarak çiğnerim» demişti. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu : «Eğer o böyle bir fiile teşebbüs etseydi, melekler onu ayan-beyân tutup alıkorlardı. Ve eğer Yahudiler ölümü temenni etselerdi, ölürler ve cehennem ateşindeki yerlerini görürlerdi.» (1)

ALLAH'IN KİTABINI TAŞIYIP ONUNLA AMEL ETMİYENLER

(... مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا) **«Kendilerine (okuyup amel etmeleri, kalp ve kafalarında taşımaları için) yükletilen Tevrat'ı, sonradan (onunla amel etmeyip) taşımayanların misali, kitap taşıyan eşeğin misaline benzer..»**

Kendilerine Tevrat verilip onunla amel etmeleri emredilen Yahudiler, böylece ilâhî buyrukları imân ve amel düzeyinde taşımakla yükümlü kılındıkları halde onunla amel etmediler; birçok hükümlerini kendi arzuları doğrultusunda değiştirdiler. Son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) geleceğini ve birtakım vasıflarını haber veren belgeleri tahrîf ettiler. Onların bu ölçüsüz ve bilgisiz hali, sırtında kocaman kitaplar taşıyan merkebin durumuna ne kadar benziyor! Çünkü kitap ne süs eşyasıdır, ne de rafta tozlanmaya bırakılan lüzumsuz bir şeydir. Okunup mefhumunca amel edilmek üzere indirilmiştir.

Yahudiler, hayatlarını fazîlet sathında nizama sokacak, dünyalarıyla âhiretleri arasında denge ve köprü oluşturacak, Musa Peygamber'den (A.S.) sonra gönderilen bütün peygamberlere imân etmelerini açıkça beyân eden Tevrat'ı kendi dünyevî ihtirasları uğruna bir tarafa atıp, hem ona sâhip bulunduklarını iftihar ve gururla söylerler, hem de ondaki ahkâmla amel etmezler. Kur'ân-ı Kerîm böylesine çelişkili bir tutum ve davranışı kınayarak onları aptallıkla damgalıyor ve kitap taşıyan merkeple bir bakıma benzerlikleri bulunduğunu çarpıcı bir teşbîhle açıklıyor.

Sonra da böylesine çarpık bir tutumun zulüm, yani haksızlık olduğuna onların dikkatlerini çekiyor ve son kitaba imân edenlerin böylesine çok sakıncalı bir yola girmemelerini dolaylı şekilde bildirerek uyarıda bulunuyor.

Haksızlığı sanat edinen bir topluluk veya millet, şüphesiz ki akıl, zekâ ve diğer yeteneklerini imkân ve irâde sınırına ulaşacak anlamda kullan-

(1) Buharî - Tirmizî - Nesâî

madıkları için ilâhî hidâyetten kendilerini mahrûm bırakır. Bu da kişinin veya toplumun kendi kendilerine zulümde bulunmasından ve kötü örnek olmasından başka hiçbir fazîlet ışığı taşımaz!

Evet Allah'ın âyetlerini hiçe sayıp yalanlayan kavim ve milletin misali ne fena! Allah böylesine bir haksızlık ve ölçüsüzlükte ısrar eden bir milleti doğru yola eriştirmez. Öylesi hep başka milletlerin uydusu ve kölesi olur; öz kültürünü kaybetmiş şahsiyetsizlik çukurunda ömrünü tüketmeye yönelir.

ALLAH'IN KOYDUĞU ÖLÇÜ VE TAKDİR DEĞİŞMEZ

Cenâb-ı Hak, kullarını doğru yola çıkarmak için birtakım şartlar koymuştur. Bunların başında, kulun doğru yolu bilip ona ulaşabilmek için elinden geldiğince çalışması ve bilenlerin irşadına kulak vermesi gelir. Özellikle Allah'ın insanlara en son mesajı ve geniş rahmeti olan Hz. Muhammed'i (A.S.) ve Kur'ân'ı anlayıp dinlemesi gereklidir. Buna, kulun kendi idrâk ve irâdesiyle erişebileceği «hidâyet sınırı» denir. Kul bu sınıra gelince Cenâb-ı Hakk'ın sünnetullah gereği onu doğru yola eriştirmesi beklenir ve mukadderdir.

YAHUDİLERİN KURU İDDİÂ VE İNATLARI

(قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ)

«De ki: Ey Yahudiler! Eğer siz cidden insanlardan ayrı olarak Allah'ın dostları ve yakınları bulunduğunuzu iddia ediyorsanız ve eğer doğru sözlülerden iseniz haydi ölümü temenni ediniz!»

Allah'ın indirdiği hükümlerle amel etmedikleri bir yana, bir de Tevrat'ın bazı âyet ve belgelerini kendi çıkarları uğruna değiştirdikleri halde, Allah'ı kendilerine has millî bir ilâh saymaları ve O'nun tek dostları ve yakınları bulunduklarını söylemeleri üzerine. Cenâb-ı Hak altıncı âyetle onlara bir öneride bulunmakta ve böylece onları çetin bir sınavdan daha geçirmeyi murad etmektedir. Zira Allah'ın gerçek anlamda dostluğunu, sevgi ve yakınlığını kazanan bahtiyarlar, âşık oldukları mahbublarına bir an önce kavuşmayı temenni ederler. Öyle ki, bu düzeye gelen mü'minler, gerektiğinde her şeylerini Mevlâları uğruna feda etmekten çekinmezler. İsa Peygamber'e imân eden Havarîlerin çoğu, Hz. Muhammed'e (A.S.) ilk imân eden Ashab-ı Kirâmın hemen hepsi böylesine bir ferağat-i nefis içinde bulunuyorlardı.

O halde Yahudiler iddialarında doğru iseler ölmeyi temenni etsinler bir görelim. Nerede?. Geleceklerini karanlığa boğup kendileriyle Cenâb-ı Hak arasına bir sürü günah ve vebal, zulüm ve haksızlık perdelerini engel olarak koymuşlardır. Dünyayı tek amaç ve hedef seçtikleri için de hiçbir zaman ölmek istemezler. Dünya onların cennetidir. O bakımdan bu cennetten asla ayrılmak niyetinde değillerdir.

İşte böyle bir ilâhî sınav, ciddi, samimi olmayıp aksine zulmü huy edinen bir kavim veya milletin gerçek rengini ortaya çıkartmaktadır. Cenâb-ı Hak elbette zâlimleri, yalancı ve maddecileri çok iyi bilir.

ÖLÜM DEĞİŞMEYEN KANUNLARDAN BİRİDİR

(... قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذ۪ي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَاِنَّهُ مُلَاق۪يكُمْ) **«De ki : (Şu korkup) kaçtığınız ölüm, mutlaka sizinle buluşacaktır..»**

Kâinat plânında yer alan her şey, hılkatının bağlı bulunduğu hikmet ve gaye doğrultusunda varlığını ve hizmetini sürdürür. Canlılar için konulan ölüm kanunu da bu plânın gereğidir. Tababet ne kadar ilerlerse ilerlesin ölümsüz bir hayat gerçekleştirmesi mümkün değildir. Belirli bir yaştan sonra her canlının bütün organlarında gerileme başlar. Vücudun madde ve enerji alış-verişi yetersiz hale gelir. Organizma artık benzerlerini üretemez olur. Böylece bir gün her şey durur ve ölüm olayı gerçekleşir.

İşte bu, canlının mayasına zerk edilmiş ve plânda çizgisini almış bir kanundur ki değişmesi söz konusu değildir. Ne var ki hayat tatlıdır, kimse ölmek istemez. Ama ölüm iki hayatın dengesi ve hikmetinin anlaşılması için son derece lüzumludur. Zira bu olay önce hayatın değerini ortaya koyar; sonra da ikinci hayatın hem lüzumunu belirler, hem de onun şartlarına uygun yeni bir bedenin oluşmasına yol açar.. Aynı zamanda kimsenin Allah ile yarışamıyacağını, bütün güçlerin O'nun kudreti karşısında silinmeye mahkûm bulunduğunu kalp ve kafalara en tesirli şekilde işler.

O halde fâni hayatla ebedî hayatın birbirini tamamladığını, biri olmayınca diğerinin hikmetsiz ve anlamsız kalacağını bilen ve inanan kişiler ölümü bu bütünün kopmaz parçası olarak görür ve ondan endişe duymazlar ve ancak ona ve ötesine hazırlanmak için peygamber talimatına göre gereken mesaiyi sarfederler.

Bunların hilâfına hayatı madde ve bazı iç arzuların yerine getirilmesinden ibaret sayıp ölümü bütünüyle silinip yok olma şeklinde kabul edenler ise, hem ölümden çok korkarlar, hem de ona ve ötesine hiçbir hazır-

lıkta bulunmazlar. Ölmemek için durmadan çareler ararlar, fakat ilâhî kanunu hiçbir şey durduramaz, sonunda ona mağlup olurlar.

Sekizinci âyetle böylesine yanlış ve ters bir anlayış ve inanışa sâhip olan Yahudiler misâl veriliyor.

Hz. Muhammed'in (A.S.) ilâhî müfredat ve proğramla düzenlenmiş yüce meclisinde yetişen talebeye hayatın, ölümün ve ötesinin mana ve hikmeti öğretildiğinden ve kalplerinin buna iyice yatışması sağlandığından, onlar yeri gelince ölümü küçümseyip bir bakıma hiçe saymışlardır. Aynı zamanda insan hayatını bir baştan bir başa düzenleyen Kur'ân'ı mushaf olarak rafta süs eşyası bulundurmak yerine onu kalp ve kafalarında taşımış ve gereğince amel etmişlerdir.

SONUÇ ALLAH'A DÖNÜŞTÜR

(ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) **«Sonra da ortada olanı da, olmayanı da bilen (O Yüce Kudret)e döndürüleceksiniz. O da yapageldiklerinizi size bir bir haber verecektir.»**

Varlıkta bilinen ve bilinmeyen her şey Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin eseri ve tezahürüdür ve her şey vakti saati gelince yine hazırlanan ezelî proğram gereğince O yüce kudrete döner. Zira ne O'nun kudretinin ötesinde ve üstünde bir kudret vardır, ne de O'nun kudretinin kapsadığı ilâhî mülkün ötesinde başka bir mülk söz konusudur.

İnsan maddeyle ruhun birleşmesiyle vücut bulmuştur. Bunların birbirinden ayrılmasıyla bedeni toprağa, ruhu yüce âleme döner. Böylece yolculuğun dördüncü konağına varılmış olur. Kıyâmet kopuncaya kadar ruhlar bu konakta bekler ve sonra beşinci konak olan mahşer alanına getirilirler. Ancak bu getirilişleri dünyada bir süre birarada kaldıkları bedenleriyle gerçekleşir. Açık ve gizli her şeyi bilen Allah'ın hükmü o konakta beklenir. Sonra da yolculuğun son durağı olan Cennet veya Cehennem'e sevk edilme başlar. Sekizinci âyetin son kısmı bu hususa işâretle düşündürücü anlamda bir özet vermektedir.

Yahudi isminin sebep ve menşei :

Altıncı âyette, «Ey Yahudîler!» diye meâlini verdiğimiz «Ya eyyühe'llezîne hâdû» cümlesinde bir incelik ve hatırlatma söz konusudur. Şöyle ki : «Yahudi» ismi, Yakup Peygamberin oğlu Yahuda'ya nisbetle sonradan İsrâil oğulları'nın bir zümresine ad olarak konulmuştur. Yahudilerin diğer

zümresi birtakım savaş ve istilâlarda yok edildiğinden, Yahuda soyundan gelenler yaşama şansına sahip olmuşlar ve buna nişane olarak «İsrail oğulları» ismindense, Yahuda'ya nisbet edilmeyi uygun görmüşler. O bakımdan Kur'ân-ı Kerîm'in 43 yerinde onların ilk ismi olan «İsrâil Oğulları» diye anılırken, sonradan edindikleri Yahudi ismi dokuz yerde anılmaktadır. Böylece yukarıdaki cümlenin en açık meâli şöyle olabilir: «Ey kendilerini Yahudi ismiyle adlandıranlar!»

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Tevrat'ın hükümleriyle amel etmiyen İsrâil oğulları üzerinde duruldu ve birtakım aydınlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, cuma namazının farz olduğu belirtilerek, ezan okununca artık alım-satımın ve diğer işlerde bulunmanın haram olduğuna dikkat çekiliyor. Namazdan sonra yeni bir ruh, yeni bir enerjiyle yeniden hayatı kazanmaya yönelmemiz tavsiye ediliyor. Sonra da hutbeyi dinlemenin lüzumu üzerinde duruluyor.

——oOo——

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا
اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَاِذَا قُضِيَتِ
الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوًاۨ انْفَضُّٓوا اِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَٓائِمًاۜ قُلْ
مَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ ﴿١١﴾

M E Â L İ :

9— Ey imân edenler! Cumua günü namaza (ezân ile) çağrıldığında hemen Allah'ı anmaya (namaz kılıp hutbe dinlemeye) gidin; alım-satımı bırakın. Bu, eğer bilirseniz sizin için çok hayırlıdır.

10— Namaz kılınıp (Cumua) yerine getirilince, yeryüzüne dağılın da Allah'ın bol nîmetinden, geniş lûtfundan (nasîbinizi) arayın. Bir de Allah'ı çok anın, ola ki muradınıza erer, umduğunuza kavuşursunuz.

11— Böyle iken onlar(dan bir kısmı) bir ticaret veya eğlence gördükleri zaman seni ayakta bırakıp ona doğru dağılırlar. De ki : Allah katındaki (sevâp, fazîlet ve mükâfat) o eğlence ve ticaretten çok daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

İNİŞ SEBEBİ

Hz. Câbir b. Abdirrahman (R.A.) diyor ki :

— «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz cuma günü hutbe irad ederken, bir ticarî kervan çıkageldi. İhtiyacı olanlar hutbeyi bırakıp dışarı çıktılar, içeride sadece 12 kişi kaldı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, ilgili âyetleri indirdi.» (1)

Ayrıca Câbir b. Abdillah (R.A.)dan yapılan bir başka rivâyette, adı geçen şöyle demiştir :

— «Cuma günü Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'le beraber bulunuyorduk. O sırada yiyecek maddesi taşıyan kervan gelip yakınımızdan geçiyordu. 12 kişi dışında Mescid'deki cemaatin hepsi yiyecek maddesi satın almak için dışarı çıktı. O sebeple ilgili âyetler indi.» (2)

Müslim'in İshak b. İbrahim'den ve onun da Cerîr'den; Buharî'nin «Kitabü'l-cumua»da Muaviye b. Amr (R.A.)dan yaptığı rivâyette ise, olay şöyle haber verilmektedir :

«Medine halkı açlık ve kıtlık sıkıntısı içinde bulunuyordu. Dıhye b. Halîfe el-Kelbî ise o sırada gıda maddesi ve ticarî emtia taşıyan kervanıyla Şam'dan dönmüş bulunuyordu. Onun bu gelişi davul çalınarak insanlara duyuruluyordu. Tam bu sırada Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, cuma hutbesini irad ediyordu. Mescid'de 12 kişi müstesna kimse kalmayıp hepsi dışarı

---

(1) Esbabu'n-Nüzûl/Nisabûri : 286

(2) Esbabu'n-Nüzûl/Nisabûri : 286- Buharî/büyû' : 11, cumua : 38- Ahmed : 5/85

çıkmış oldu. Ebû Bekir (R.A.) ile Ömer (R.A.) da içerde kalan 12 kişi arasında bulunuyordu. Bu sebeple ilgili âyetler indi ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu : **«Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, eğer birbirinizi takip edip içeride hiç kimse kalmayacak şekilde hepiniz dışarı çıkmış olsaydınız, şu vadi sizden yana ateşle dolup akardı.» (1)**

İLGİLİ HADÎSLER

«Bizler kıyâmet gününde öne geçen son gelenleriz. Ne var ki onlara bizden önce kitap verilmiştir. Sonra da bu Allah'ın onlara farz kıldığı (cuma) günüdür ki onlar bu hususta görüş ayrılığı izhar edip ihtilâfa düştüler, bu yüzden Allah doğru yolu göstererek bizi bu güne eriştirdi. İnsanlar bu günde bize tabi'dirler : Yahudiler yarın (cumartesi), Hıristiyanlar yarından sonra (pazarı seçtiler).» (2)

«Kim abdest alır, abdestini güzelleştirir ve sonra cumaya gelir, kulak verip dinler ve susup konuşmazsa, o cumayla diğer cuma arasındaki (günah ve kusurları) üç gün de fazlasıyla bağışlanır. Kim de (camide hutbe okunurken) elini yerdeki küçük taşlara dokundurup (onunla meşgul olursa), hatâ edip ecrini kaçırmış olur.» (3)

«Kim gusleder (boy abdesti alır), iyice yıkanır, (Hakk'a) yakınlık sağlar, erkenden hareket eder (camiye gelip hatibe) yaklaşır ve ona kulak verip dinlerse, ona, attığı her adımına karşılık bir yıllık namaz ve oruç sevabı verilir.» (4)

«Şüphesiz ki cuma günü, günlerin büyüğü ve efendisidir ve Allah yanında (günlerin) en büyüğüdür. O, Allah yanında Kurban Bayramı'ndan, Ramazan Bayramı'ndan daha kadri yücedir.

Cuma gününde beş önemli olay cereyan etmiştir :

1— Cenâb-ı Hak, Adem'i o gün yarattı.

2— Allah o gün Adem'i yeryüzüne indirdi.

3— Allah o günde Adem'in ruhunu aldı.

4— Cuma gününde bir saat var ki, kul o saatte Allah'tan bir şey istemeye görsün mutlaka Allah ona istediğini verir; yeter ki harâm istememiş olsun.

(1) Esbabu'n-Nüzûl/Nisabûri : 286

(2) Buharî - Müslim : Ebû Hüreyre (R.A.)den

(3) Buharî/cumua : 6, 19- Müslim/cumua : 27- Tirmizî/cumua : 5- Ebû Dâvud/salat : 202

(4) Müsned-i Ahmed : Abdullah b. Amr (R.A.)den

5— Cuma gününde kıyâmet kopacaktır. Hiçbir mukarrib melek yoktur ki cuma gününden korkup endişe duymasın: Gök, yer, rüzgâr, dağlar ve denizler de öyle.. Hepsi de cuma günü (olunca kıyâmet kopacak diye) korkarlar.» (1)

«Kim cuma günü cünüplük guslüne uygun yıkanır da öylece birinci saatte (camiye cuma için) giderse, bir deve kurban etmiş gibi olur. İkinci saatte giden bir sığır kurban etmiş gibi olur. Üçüncü saatte giden, boynuzlu bir koyun kurban etmiş gibi olur. Dördüncü saatte giden bir tavuk kurban (tasadduk) etmiş gibi olur. İmam minbere çıkınca, melekler de hazır olup hutbeyi dinlerler.» (2)

Açıklama: Ezanla hutbe arasındaki süre beş kısa zaman parçasına ayrılarak her biri için «Saat» tabiri kullanılmıştır.

CUMA NAMAZI

(يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ ...) **«Ey imân edenler! Cumua günü namaza (ezan ile) çağrıldığında hemen Allah'ı anmaya (namaz kılıp hutbe dinlemeye) gidin..»**

Cuma namazı, ilim adamlarının ittifakıyla farz-ı ayndır; yani hür ve ergen olup hasta ve seferî olmayan, aklı başında her müslüman erkeğe farzdır. Farziyeti kitap, sünnet ve icma' ile sabit olmuştur. İnkârı küfür, terkedilmesi büyük günahtır. Yerine getirilmesi ise büyük sevaptır ve Cenâb-ı Hakk'ın dâvetine icabettir.

Âyette cuma namazıyla ilgili iki emre yer verilmiştir: Biri, cuma ezanı okunduğunda cuma camiine gidip hutbeyi dinlemek ve namaz kılmak için vakit kaybetmeden hemen harekete geçmemiz; diğeri ise, bu sırada, yani ezan okunmaya başlayınca alım-satımı ve diğer meşgul bulunduğumuz işi bırakmamızla ilgilidir.

Bilindiği gibi, «emir», tavsiyeye delâlet eden bir karine yoksa, vücuba delâlet eder. Cuma konusunda böyle bir karine olmadığına göre, ezan okunmaya başlandığında her işi ve meşguliyeti bırakıp cumaya gitmek farzdır. Aksine hareket etmek büyük günahtır. Ancak hastane ve benzeri sağlık merkezlerinde ciddi bir vaka olur da ölüm tehlikesi arzederse, görevli doktorun, insan hayatını kurturmak için sözü edilen vakitte cumayı terketmesinde bir sakınca yoktur. Vakit çıkmadan önce cuma namazı yerine bulunduğu yerde öğle namazını kılar.

---

(1) Müslim/cumua: 18

(2) Buharî/cumua: 4, 6- Müslim/cumua: 10, 26- Tirmizî/cumua: 46

CUMA EZANI

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz zamanında mü'minler Medine'de Mescid-i Saadet'e yakın bulunuyorlardı; aynı zamanda sanat, ticaret ve ziraat de henüz gelişmemişti. O bakımdan cuma günü Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hutbe irad etmek üzere minbere çıkınca müezzin ezan okurdu. İşte o devirde bu ezan okununca, her işi bırakıp cuma camiine gitmek farzdı. Aynı durum birinci ve ikinci halîfe devrinde de devam etti. Üçüncü halîfe Osman (R.A.) devrinde iş ve meşguliyet arttı, şehir hayli genişleyip büyüdü. İç ezanı duymayanlar ve takip edemiyenler oldu. Bunun üzerine halîfe öğle vakti girince bir de dış ezan okunmasını emretti. Ashab-ı Kirâm bunun yararlı ve gerekli olduğunu görerek halîfeye uydular ve itiraz eden olmadı. Böylece dış ezan hakkında icma' vaki oldu ve günümüze kadar sürüp gelmektedir.

Bu hususu dikkate alan fukahanın çoğu, dış ezan okununca alım-satımın ve diğer işlerin bırakılmasının farz olduğunu söylemiştir ki, sahih olan da budur. Bununla beraber iç ezanı ölçü olarak almak ve ona göre camiye gitmekte de bir sakınca yoktur.

CUMA NAMAZINA KOŞARAK VEYA SEĞİRTEREK Mİ GİTMEK GEREKİR?

Âyette, biri «fes'âv» diğeri «vezerü'l-beyi» ifadesi kullanılmıştır. Sa'y : Koşmak, acele etmek, kalbi ve niyeti yapılacak işe çevirip gitmek, bir işe gayret edip yönelmek ve bir işe hemen başlamaya azmetmek gibi mânalara delâlet eder. Konumuzu oluşturan âyette ise, hadîslerden anladığımıza göre, koşmak anlamına değil, kalbi ve niyeti Cuma namazına çevirip meşguliyeti bırakmak ve bu hususta gayret sarfetmek demektir. Zira namaza koşarak nefes nefese gelenleri uyaran Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : **«Namaza geleceğiniz zaman yürüyerek (normal adımlarla) gelin. Sekinet ve vekarı elden bırakmayın. Yetiştiğiniz kadarını (imamla) kılar, kaçırdığınızı tamamlarsınız.» (1)**

CUMA EZANI OKUNDUĞUNDA ALIM-SATIMI BIRAKMAK

Âyette «alım-satımı bırakın» emri yer almaktadır. Bu anlatım, lafzın

(1) Buharî/ezan : 21- Müslim/mesâcid : 154- Ahmed : 1/269- 2/427, 489- 4/357- 5/201, 207, 379- 6/376

delâleti bakımından alış-verişle ilgilidir; ama taşıdığı hüküm bakımından -bazı istisnalarla- her işi ve meşgûliyeti kapsamaktadır. Zira sanat da, ziraat da, masa işleri de daha çok alım-satımla ilgili konulardır. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile dört halîfe devrinde uygulama bu genellik içinde cereyan etmiştir.

Zarûrî bir hal ve çok âcil bir vaka yokken cuma namazına gitmemek haramdır ve çok büyük bir günahtır.

CUMA NAMAZINA GİTMEK MUTLAKA HAYIRLIDIR

Cuma namazı ve hutbesi, İslâm'ın yüce amaçlarından biri ve varlığının delilidir. Aynı zamanda insanlık ve kardeşlik dini olduğunun açık belgesi, Hak'tan yana olmanın değişmeyen yoludur. O bakımdan İslâm cumasız, cuma da İslâmsız olamaz. Cenâb-ı Hak bu günü Müslümanların lehine kutsal kılmış, toplu halde ibâdete ve kardeşlik duyguları içinde birlik ve beraberliğe, yardımlaşma ve dayanışmaya; tek kelimeyle Hakk'ın rahmet sesini duyurmaya vesîle eylemiştir.

Bu açıdan da cumaya bakınca, onun sayılmayacak kadar faydaları, kelimeyle anlatılamıyacak kadar ecir ve sevapları vardır. Bütün bunları şöyle maddeleştirip özetliyebiliriz :

1— Bir haftadan beri -kul hakkı dışında- biriken günahları temizler.

2— Ruhla beden arasında bozulan veya sarsılan dengeyi düzeltir.

3— Dünya ile âhiret arasında İslâm'ın kurduğu sağlam köprüyü, -dünyevî maksatlarla, gayr-i ahlâkî davranışlarla zedelenmişse- onarır.

4— Müslümanların birbirlerini daha yakından görüp kaynaşmalarını ve dertlerinin tek dert haline getirilmesini sağlar.

5— Toplum yapısında sosyal adâletin en feyizli tohumlarının ekilip geliştirilmesini hızlandırır. Ferdi toplumun kopmaz bir parçası haline getirip insan unsurunun bizatihi çok değerli olduğunu kalp ve kafalara işler.

6— Hafta içinde cereyan eden önemli meselelere Kur'ân ve Sünnet doğrultusunda çözüm getirir.

7— Dinî, ahlâkî, tarihî ve ilmî yönden Müslüman cemaatin aydınlanmasına; dinî kültürlerinin artmasına yardımcı olur..

8— Kırgınlıkların kalkmasına, dargın duranların barışmasına; âile ve toplumun huzur ve güven havasında verimli bir hayat sürmelerine imkân sağlar.

9— İslâmiyetin yüce dava ve amacına hizmette bulunma duygusunu geliştirir. Böylece ferde bilinçli hareket, cemaate aksiyon kazandırır. Nemelazımcılığa yer vermez ve Hak yolunda insanlığın selâmet ve saadeti için çalışıp yararlı bir düzeye gelmeyi ilhâm eder.

10— İş hayatında daha doğru ve daha faydalı, daha dikkatli ve düzenli olabilmenin idrâk ve inancını hem uyandırıyor, hem de kuvvetlendirir.

O bakımdan İslâm yurdu ve ülkesi küffar tarafından istilâ edilip küfür ahkâmı bütünüyle hâkim olmadıkça cuma namazı terkedilmez.

CUMA NAMAZINDAN SONRA İŞ HAYATINA DÖNMEK

(فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ ...) **«Namaz kılınıp (cumua) yerine getirilince, yeryüzüne dağılın da Allah'ın bol nîmetinden, geniş lûtfundan (nasîbinizi) arayın...»**

İslâm'da hem emeklilik, hem de boş ve hareketsiz yaşamak yoktur. Hayat baştan sonuna kadar şuurlu ve düzenli hareketten ibarettir. Kişinin henüz aklı başında, çalışma kudreti yerinde iken kendini hayat sahnesinden çekip emekli etmesi, iç komaya girmesi demektir. Beş vakit namaz ve haftada bir cuma namazına katılmak insana yeterince dinlenme ve iç huzuruna kavuşma imkânı bahşetmektedir.

Bunun için İslâm büyükleri şu sözü tekrarlamışlardır: «İslâmiyet bütün esas ve prensipleriyle insan hayatına hareket ve hız kazandıran, onun günlük hayatına canlılık veren son dindir.» İki bayram dışında belirlenmiş bir tatil günü yoktur. Çünkü İslâm, bir günlük (24 saat) hayatımızı çalışma, dinlenme, ibâdet, uyku, okuma ve dostlarla buluşup görüşme çerçevesi içinde plânlamıştır. Şöyle ki: Sabah namazına kalkabilmek için yatsı namazından hemen sonra yatmayı tavsiye eder. Zira düzenli ve ölçülü bir uyku kişinin daha sağlıklı çalışmasına yardımcı olur. Sabah namazı, bütün bir gece dinlenen bedeni harekete geçirir ve ruha gıda vererek ona zindelik kazandırır. Bu namazdan hemen sonra kısa bir süre bile olsa, dostlarla selâmlaşıp görüşmemiz için zaman olarak bir imkân hazırlar. Sonra kahvaltı yapıp işe başlamak; öğle, ikindi ve akşam namazı için camiye gidip cemaate katılmak hayatımızı maddenin kesif ve yorucu havasından kurtarıp ibâdetin ferahlatıcı havasına sokar. Böylece günde birkaç defa, bozulan sinir sistemimizin bu namazlarla düzelmesini sağlamış oluruz. Aynı zamanda dünya ile âhireti birlikte kucaklamamızı ve ikisini paralel yürütmemizi öğretir. Bu da kişiye sorumluluk duygusu verir ve kalbinde, vicdanında fazîlet meşalesinin yanmasına vesîle olur.

Akşam yemeğinden sonra vücudu harekete geçirmek, uyuşukluğu atmak ve Müslüman cemaatle yeniden biraraya gelebilmek için yatsı namazı için camiye gidilir. Arkasından rahatlamış, huzura kavuşmuş, sinirleri yatışmış bir kafa ve beden ile uyumaya geçilir.

İşte günlük hayatımızın böylesine düzenli hareket içinde geçmesi ve maddî-mânevî yapımıza muhtaç oldukları gıdanın verilmesi için İslâm Dini, çok mükemmel bir proğram hazırlayıp önümüze koymuş ve uygulanmasını emrederken hem aklımıza, hem idrâkimize, hem de düşünce ve duygularımıza seslenmiştir.

Bunun için haftanın belli bir gününde tatil yapmaya bile ihtiyaç kalmaz. Bu ihtiyacı duyanlara da engel olunmaz. Nitekim günümüzde sanayiinin gelişip yaygınlaşmasıyla fabrika, kömür ocakları ve benzeri ağır işlerde çalışıp yeterince dinlenme imkân ve fırsatını bulamayan işçilerin haftada bir-iki gün dinlenmelerine ihtiyaç vardır. Beş vakit namaz onlara zindelik bahşedip sinir sistemlerini düzeltirken, nîmet külfet karşılığıdır, her hak bir vazifenin yerine getirilmesiyle «hak olma» özelliğini taşır esası, işçiyle işveren arasında ciddi bir problem doğmasına engel olur.

Dokuzunca âyetle, cuma namazından sonra tekrar iş başı edinmemiz, normal çalışma düzenine girmemiz tavsiye edilmekte ve bütün bir günün ibadet vakitleri dışındaki kısmını boş ve âtıl geçirmemizin pek yararlı olmayacağına işâret edilmektedir. Bununla beraber değişen hayat şartları ve gelişen sanayi karşısında hiç değilse haftada bir gün tatil yapılmasında da İslâm'a göre bir sakınca yoktur. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz buna işâret ederek -hadîs bölümünde naklettiğimiz gibi- şöyle buyurmuştur :

«Bizler kıyâmet gününde öne geçen son gelenleriz. Ne var ki onlara (kitap ehline) bizden önce kitap verilmiştir. Sonra da bu, Allah'ın onlara farz kıldığı (cuma) günüdür ki onlar bu hususta görüş ayrılığı izhar edip ihtilâfa düştüler; bu yüzden Allah doğru yolu göstererek bizi bu güne eriştirdi. İnsanlar bu günde bize tabî'dirler : Yahudiler yarın (cumartesi), Hıristiyanlar yarından sonra (pazarı seçtiler).»

HAYATIN HER SAFHASINDA ALLAH'I ANMAK

(وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) **«Bir de Allah'ı çok anın; ola ki muradınıza erer, umduğunuza kavuşursunuz.»**

Kur'ân-ı Kerîm Allah'ın son kitabı olarak, hayatımızı dengeli, düzenli,

ahlâklı ve fazîletli bir düzeyde sürdürmemizin en güzel proğramını, diğer bir anlatımla en güzel müfredatını vermektedir. Şöyle ki :

a) Cuma günü, bir haftalık biriken iç ve dış kirlerden arınmakla işe başlanır. Bunun için gusledilir, yani cuma sabahı -gereksin, gerekmesin- banyo yapılır; genel temizliği gerektiren ne ise o yerine getirilir. Temiz elbiseler giyilir, güzel koku sürünülür; komşulara, yakınlara, muhtaçlara sıcak ilgi gösterilir.

b) Böylece çalışma süresince kapsamlı bir temizlikle beşerî münasebetlerimiz sürdürülür.

c) Ezan okununca veya biraz önce camiye gidilerek ruhlar tazelenir, kalpler cilâlanır, vicdanlar geliştirilir, merhamet duygusu harekete geçirilir.

e) Namazdan sonra, cami ve cemaatten, namaz ve hutbeden alınan yepyeni bir ruh ve enerjiyle işe dönülür. Cenâb-ı Hakk'ın insanlara hazırlayıp verdiği kaynaklardan ve imkânlardan meşru sınırlar içinde yararlanılmaya çalışılır.

Görüldüğü gibi İslâm'da, Yahudilerin cumartesi gününde, Hıristiyanların pazar gününde tatil yaptıkları gibi, Müslümanların da cuma gününde tam gün tatil yapmaları pek söz konusu değildir. Cuma vâzının, hutbesinin, namazının ve sağladığı kaynaşmanın ruhu ve bedenî dinlendirmesi, meydana gelen stresi gidermesi, kalbe inşirah vermesi; her şeyden önce kutsal hava içinde mü'minlerin -sınıf farkı olmaksızın- biraraya gelmesi, kişiyi her bakımından dinlendirmektedir.

Bununla beraber, az yukarıda da değindiğimiz gibi, cuma günü mü'minlerin öğle vaktine kadar tatil yapmalarında ve hattâ gerektiğinde bütün günü tatil günü olarak seçmelerinde bir sakınca yoktur.

Bundan çıkaracağımız sonuç şudur : Müslüman bir milletin, bir ülkenin diğer milletlerden daha çok çalışması, kaynakları harekete geçirmesi, Allah'ın emridir ve İslâm'ın gereğidir.

Müslümanlardan herkişi ne ile meşgul oluyorsa, yaptığı işin en güzelini yapması ve dürüstlük timsali olması, imânın gereğidir.

İslâmiyet insan hayatının her safha ve bölümüyle içiçedir. İbâdet vakti ibâdetin yerine getirilmesini, iş zamanı işin kusursuz yapılmasını emreder. Bunlardan birinin diğeri için feda edilmesine cevâz vermez. Hem bu iki ayrı uğraşının birbirini tamamlayıp asıl gayesine çevirdiğini vurgular. İniş sebebiyle ilgili tarihî olay ve ilâhî uyarı bunun en açık belgelerinder biridir.

İSLÂM'DA İLK KILINAN CUMA NAMAZI

İslâm'dan önce cuma gününe «arûbe» denirdi. İlim adamlarının çoğuna göre, o güne ilk «cuma» ismini veren Medineli mü'minler olmuştur.

İbn Sirîn'e göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Medine'ye henüz hicret etmemişti ki, Medineli müslümanlar biraraya gelip : «Yahudiler cumartesi günü, Hıristiyanlar pazar günü toplanırlar. Geliniz biz de «arûbe» günü biraraya gelip topluca Rabbımıza ibâdet edelim» demişler ve böylece «arûbe» ismini değiştirerek, belli bir amaç ve maksat için biraraya gelindiğine delâlet eden «cumua» ismini uygun görmüşlerdir. Bunun üzerine Es'ad b. Zürare (R.A.) o günün hatırasına atfen bir koyun kesip mü'minlere ziyafet vermiştir.

Medineli mü'minlerin bu toplantısı, ilk cuma sayılır mı, sayılmaz mı? İlim adamlarının bir kısmına göre, sayılmaz. Zira ilk cuma hutbesinin ve namazının, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz tarafından yerine getirildiği kesindir. Şöyle ki : Efendimiz Medine'ye hicret ederken, perşembe günü Kuba denilen mevkiye gelmiş ve orada bir mescid yaptırdıktan sonra cuma günü Medine'ye hareket etmişti. «Batn-i Nahle»de Benî Sâlim b. Avf kabilesine gelince cuma vakti girmiş bulunuyordu. Oradaki Müslümanları biraraya toplayıp hutbe irad etti ve namaz kıldırdı. Resûlüllah'ın (A.S.) bu ilk hutbesinin Türkçe çevirisini aşağıya naklediyoruz :

«el-Hamdu lillâh.

Allah'a hamd ederim, O'nun yardımını isterim, O'ndan bağışlanmamı ve beni doğru yola eriştirmesini dilerim. O'na imân ederim, O'nu inkâr etmem. O'nu inkâr edene düşman olurum. Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun birliğine, hiçbir ortağı bulunmadığına şehadet ederim. Muhammed'in de O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet ederim.

Cenâb-ı Hak, Muhammed'i doğru yol üzere, hak dinle; nur, öğüt ve hikmetle, peygamberlerin ardı arkası kesildiği, ilmin azaldığı, insanların sapıttığı, kıyâmetin yaklaştığı, belirlenen vaktin takarrup ettiği bir dönem (çağ)da göndermiştir.

Artık kim Allah'a ve Resûlüne itaât ederse, doğruyu bulur; kim de Allah'a ve Resûlüne isyân ederse, azıp sapıtır; uzak bir sapıklıkla Hak'tan uzaklaşır.

Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Çünkü Müslümanın müslümana yaptığı (yapacağı) en hayırlı tavsiye, onu âhirete hazırlanmaya tahrîk ve teşvîk etmesi ve Allah'tan korkmasını emretmesidir. Cenâb-ı Hak nasıl si-

zi kendisinden korkmanızla uyarıyorsa, ben de sizi aynı şeyle uyarıyorum. Zira Rabbından korkup ona göre amel etmek, âhiretten arzu ettiğinize karşı yardımcı bir dosttur. Kim kendisiyle Rabbisi arasındaki durumu, gizli ve açık hallerde düzeltir ve bu hususta Allah'ın rızasından başka niyeti olmazsa, bu, onun için dünyasında bir şeref ve meziyettir; ölümünden sonra, kişi önden gönderdiğine iyice ihtiyaç duyduğu ve ondan başka ameliyle kendi arasında uzun bir mesafenin meydana gelmesini arzuladığı bir dönemde azık olur.

Allah sizi kendisinden korkmanızla uyarır. Cenâb-ı Hak kullarına çok şefkatlı ve merhametlidir.

O Allah ki, vaadini doğruladı, sözünü yerine getirdi. O'nun sözünden dönmesi düşünülemez. Çünkü O, şöyle buyurmaktadır : «Söz benim yanımda asla değişmez ve ben, kullarıma zulmeden de değilim.»

O halde dünyanız ve âhiretiniz hususunda gizli - açık hallerinizde Allah'tan korkun. Çünkü kim Allah'tan korkarsa, O, onun günahlarını bağışlar ve mükâfatını büyültür. Evet kim Allah'tan korkarsa büyük bir kurtuluşa erişir. Şüphesiz ki Allah korkusu, kişiyi, O'nun gazabından koruyacağı gibi, azabından da korur. Gerçek o ki, Allah korkusu yüzleri ak, pak yapar, Rabbı hoşnut eder, dereceyi yükseltir.

Artık nasîbinizi alın. Cenâb-ı Hakk'ın yanında itidal çizgisinin altına düşüp haktan uzaklaşmayın. O, size cidden kitabını öğretti, kendisine uzanan yolu size açtı. Böylece kimlerin sadık, kimlerin de kâzib (yalancı) olduğunu bilip ortaya çıkarır.

Cenâb-ı Hakk'ın size iyilikte bulunduğu gibi, siz de (başkalarına) iyilikte bulunun. O'nun düşmanlarına düşman olun. Allah yolunda hakkıyla cihâd edin. Sizi seçip beğenen ve size «Müslüman» adını veren O'dur. Tâki mahvolacak olan, açık belgeleri (görüp öylece) mahvolsun; yaşayacak olan da açık belgeleri (görüp öylece) yaşasın. Bütün güç ve kuvvet ancak Allah'tandır.

Artık Yüce Allah'ı çokca anın, ölüm ötesi için iyi amelde bulunun. Çünkü kim kendiyle Allah arasındaki durumu düzeltirse, Allah da onunla insanlar arasındaki durum için ona yeter. Bu böyledir; zira Allah insanlar üzerinde hükmeder; insanlar O'nun üzerinde O'na hükmedemez. O, insanlara her bakımdan sahiptir; insanlar ise O'nun hükmüne karşı bir şeye sahip değillerdir.

Allah çok büyüktür. Bütün güç ve kuvvet ancak O çok yüce, çok büyük olan Allah'ındır.» (1)

---

(1) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 18/98, 99

FIKHÎ YÖNÜ

Hanefîlere göre : Cuma namazının vakti, öğle namazının vaktidir. İkindi vakti girinceye kadar devam eder. Alım-satımda bulunmak ve diğer işlerle meşgul olmak, ikinci ezanın okunmaya başlamasıyla haram olur ve bu yasak, namaz kılınıncaya kadar devam eder.

Cuma namazı devlet idaresi altında bulunan her yerleşim yerinde kılınır. Ebû Hanîfe'ye göre, imamdan başka iki kişi cemaat olursa; imameyne göre imamla beraber bir kişi bile olsa cuma namazı kılınır.

Şafiî'lere göre: Cuma namazının vakti, Hanefîlerde olduğu gibi, öğle namazının vaktidir. Alım-satım ve diğer işlerle uğraşma yasağı, ikinci ezanla başlar ve namaz bitinceye kadar devam eder. Teklîf çağına girmiş kırk kişinin bulunduğu her yerleşim bölgesinde cuma namazının kılınması farzdır. Bu sayıdan az olan cemaatle cuma kılınmaz, öğle namazı kılınır.

Hanbelîlere göre : Cuma namazının vakti, güneş bir mızrak boyu kadar yükseldikten sonra başlar, ikindi vaktinden biraz öncesine kadar devam eder. Alım-satım ve diğer işlerle uğraşmak, ikinci ezandan sonra başlar ve namaz kılınıncaya kadar devam eder.

Bir yerde cuma kılınabilmesi için teklîf çağına girmiş eyleşik 40 kişinin bulunması şarttır. Aksi halde öğle namazı kılınır.

Mâlikîlere göre : Cuma namazı zevaldan az sonra başlar ve güneş batmadan az öncesine kadar devam eder. Bu mezhebe göre de, alım-satım ve diğer işlerle uğraşmak, ikinci ezandan sonra başlar ve namaz kılınıncaya kadar devam eder.

Cuma namazının sahîh olabilmesi için, imamdan başka teklîf çağına girmiş 12 kişinin bulunması şarttır. Aksi halde öğle namazı kılınır.

Yine bu mezhebe göre, cuma namazı kıldırmak için sultan veya nâibinin imâm olması şart değildir. Müslümanlar kimseden izin almadan ve sultan, ya da nâibini beklemeden bulundukları eyleşim yerinde cuma namazını kılarlar.

Cumua sûresinin tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; bu sûreyi de ümmetine açıklayıp aydınlatıcı bilgiler veren Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

MÜNAFİKUN SÛRESİ

Tamamı Medine'de inmiştir. Bunun aksine bir görüş veya tesbit ortaya koyan olmamıştır (1). Birinci âyetinde münafıklar konu edildiğinden, bu sıfat aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 11

Kelime » : 180

Harf » : 976 (2)

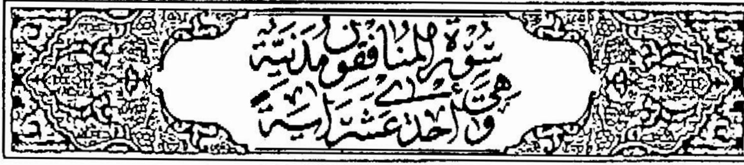
Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Medine'de, İslâm'a girmekten başka çare bulamayan ve özellikle Hz. Peygamber (A.S.) hicret etmeden önce, orada lider olmaya namzet gösterilen Abdullah b. Ubey b. Selûl başta olmak üzere münafıklar, İslâm'ı içinden yıkmaya yönelmişlerdi. Sûrenin hemen hemen bu baş belası ikiyüzlü dönekler hakkında indiği anlatılarak yönlendirici bilgiler veriliyor.

2— Mü'minler ise ibâdet ve taâtte bulunmaya ve Allah yolunda harcamaya tahrîk ve teşvîk ediliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 18/120
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/271

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اِذَا جَٓاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ
لَرَسُولُهُ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾ اِتَّخَذُوا
اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْ وَاِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ
لِقَوْلِهِمْ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ
عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

M E Â L İ :

1— Münâfıklar sana geldikleri zaman derler ki: «Biz gerçekten senin Allah Peygamberi olduğuna şehadet ediyoruz.» Allah, senin, kendi peygamberi olduğunu elbette bilir ve Allah, münâfıkların şüphesiz yalancılar olduklarına şehâdet eder.

2— Onlar yeminlerini siper edindiler de öylece Allah yolundan alıkoydular. Gerçekten onların yaptıkları ne kötü şeydir!

3— Bu böyledir. Çünkü onlar önce inanıp sonra inkâr ettiler. Bu yüzden kalpleri mühürlendi, o sebeple onlar (hakkı) anlamazlar.

4— Onları gördüğün zaman bedenî yapıları hoşuna gider; konuşmaya başlarlarsa, sözlerine kulak verirsin. Onlar, bir yere dayatılmış keresteler gibidirler. Her haykırışı aleyhlerine sanırlar. Asıl düşman kendileridir. Onlardan sakınıp tetik üzere olun. Allah, onları gebertip kahretsin; nereden nasıl çevriliyorlar?!

İNİŞ SEBEBİ

Huzaa'dan bir kol olan Benî Mustalık Kabilesi, kabile reisleri Hâris b. Dırar kumandasında toplanarak Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i öldürmeyi ve mevcut Müslümanları dağıtmayı plânladılar. Bunun için birtakım hazırlıklara başladılar. Resûlüllah (A.S.) onların bu teşebbüsünü zamanında haber aldı ve vakit kaybetmeden İslâm mücahitlerini toplayıp yılanı deliğinde ezmeğe karar verdi. Birkaç gün sonra harekat başadı ve sözü edilen kabileye yakın «Müreysi Kuyusu»nun başına indiler ve kabileyi kuşattılar. Savaş başladı, kısa zamanda savaşın kaderi belli oldu : Benî Mustalık Kabilesi'nden 10 kişi, Müslümanlardan da bir kişi öldürülmüş oldu. Zaten Hz. Peygamber'in (A.S.) amacı, insanları öldürüp kahretmek değil, onlara ilâhî mesajın ferahlatıcı havasını ulaştırmaktı. Ne var ki, adı geçen kabile İslâmiyeti ortadan kaldırmak niyetiyle saldırıya geçme hazırlıklarına başlayınca, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu fitne ateşini, etrafa yayılmadan, daha zararlı düzeye gelmeden söndürmek zorunda kaldı. O bakımdan az zayiatla ve insan kanı fazla dökmeden neticeye vardı; kısa sürede bu kabilenin savaşçılarını esir almayı başardı.

Savaştan hemen sonra Hz. Ömer'in (R.A.) seyisliğini yapan bir adamla Hazrec Kabilesinden bir adam su konusunda tartıştılar ve kavgaya tutuştular. Hazrecli adam : «Ey Hazrecli'ler yetişin!» diye seslenirken, Hz. Ömer'in seyisi de : «Ey Muhacirler yardıma koşun!» diyerek sesini yükseltti. Bu olayı İslâm aleyhine değerlendirmeyi ve elde edilen fırsatı kaçırmamayı düşünen ünlü münafık Abdullah b. Ubey b. Selûl hemen koştu ve Hz. Peygamber (A.S.) aleyhine Medineli'leri kışkırtmaya başladı. Sonra da şu sözleri çekinmeden ağzından kaçırıverdi : «Muhacirler şehrimizde iyice çoğaldılar. Köpeği besleyip semizletirsen, çok sürmez seni parçalayıp yer.»

Abdullah b. Ubey buna benzer birtakım yakışıksız ve ölçüsüz sözler sarfetti. Sonra da şöyle tavsiyede bulundu : «Medine'ye döner dönmez, artık aziz olanlar zelîl olanları sürüp çıkarmalıdır.»

Ortalık iyice karıştı ve huzursuzluk doğdu. Abdullah ortamı biraz daha İslâm âleyhinde kullanmayı ihmal etmedi ve Medineli'lere şöyle serze-

nişte bulundu : «Bütün bunları kendiniz yaptınız. Bu adamları yurdunuza davet edip soktunuz, onlarla mallarınızı paylaşacak kadar ölçüyü kaçırdınız. Sizler artık uyanmalısınız; malınızı ve imkânlarınızı onlardan çekiniz, çok sürmez Medine'yi bırakıp başka yerlere hicret ederler.»

Durum derhal Hz. Peygamber'e (A.S.) bildirildi. Fazlasıyla üzülüp öfkelenen Hz. Ömer (R.A.), Resûlüllah'a (A.S.) : «İzin ver de Bilâl şu münafığın boynunu vursun!» dedi. Hz. Peygamber (A.S.), ilâhî hidâyetle ve yüksek dehasıyla olayı büyütmedi ve Ömer'e (R.A.) şu hassas konuyu hatırlattı : «Ya Ömer! Senin dediğini yapacak olursak, ne olacağını bilir misin? Muhammed (A.S.) kendi arkadaşlarını öldürtüyor» derler. Bu İslâm'ın yüce davasına zarar verir. Şimdi söyle, böyle bir sonuç daha mı iyi olur?»

Böylece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, hem İslâm'ın geleceğini düşündü, hem de Medine'de hayli tarafdarı bulunan Abdullah b. Ubey'e dokunulmamasını emretti.

Abdullah b. Ubey ise, çevirdiği entrikanın Hz. Peygamber tarafından duyulduğunu öğrenince, acele gelip o gibi sözler sarfetmediğine dair yemin etti. Hz. Peygamber olayı büyütmeden derhal Medine'ye dönmeye karar verdi.

Çok geçmeden yukarıdaki âyetler indirilerek, Ubey oğlu Abdullah'ın ve yandaşları olan diğer münafıkların yalancı oldukları açıklandı. (1)

Aynı konu, Buharî ve Müslim'de de Zeyd b. Erkam'dan (R.A.) rivâyetle özetlenmiştir.

MÜNAFIKLAR VE İÇ HUZURSUZLUK

Uzun yıllar savaşıp kan gütme doğrultusunda birbirlerini iyice zayıflatan Evs ve Hazrec kabileleri, bir asra yakın kavga ve sürtüşmeden yorgun ve bitkin düşmüşlerdi. Kavgaya, vuruşmaya son vermek için iki taraf da birtakım çareler düşünüp araştırıyorlardı. Sonunda iki tarafın da razı olacağı bir lider belirlenmiş bulunuyordu. O da, Medineli Abdullah b. Ubey b. Selûl idi. Kabilelerin hazırlığı sürerken Akabe bey'atleri gerçekleşti ve kısa zamanda Hz. Peygamber'e (A.S.), aynı zamanda İslâmiyete ısınıp son dinin kendilerine ve diğer kabile ve milletlere huzur, güven, mutluluk ve kardeşlik getireceğine inandılar ve bu sebeple Resûlüllah'ı (A.S.) Medine'ye dâvet ettiler.

Vakit gelince ilâhî emir ve izinle Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Medine'-

---

(1) İbn İshak'dan özetlenerek..

ye hicret etti ve büyük bir coşku ve sevgiyle karşılandı. Böylece Medine'ye reis olmasına ramak kalmışken bütün plân ve proğramları alt-üst olan Abdullah b. Ubey b. Selûl, Peygambere (A.S.) karşı açıktan bir düşmanlığın kendisine çok pahalıya mal olacağını hesaba katarak İslâm'a girmiş gibi göründü ve böylece kaleyi içinden fethetmeyi plânladı. Benî Mustalık Kabilesi'yle yapılan savaştaki tavrı ve sinsice kışkırtmalarda bulunması, onun rengini ortaya çıkartmış bulunuyordu. Şüphesiz ki bu olay onun sürdürdüğü fitne zincirinin sadece bir halkasını oluşturuyordu. Bunun ötesinde çevirdiği bir sürü hainane entrikalar birbirini izliyordu.

Kur'ân'ı Kerîm'de konumuzu oluşturan âyetlerle isim verilmeden, şahıs üzerinde durulmadan «münafıklar» sıfatı kullanılarak genel ölçüler içinde bu ikiyüzlü dönek hâinlerin karakteri yedi madde halinde açıklanıyor :

1— Allah'a ve Peygambere inanmalarında ve İslâmiyeti din seçmelerinde ciddiyet ve samimiyet yoktur. Bunlar dış görünüşleriyle müslüman, iç yapıları itibariyle kâfir idiler. O sebeple de münafıkların yalancı olduğu bildiriliyor. Söz ve davranışları kalplerinde gizlediklerine uymuyordu.

2— Allah'a yemin etmek suretiyle renklerini belli etmemeye özen gösterirler ve böylece samimi mü'minleri aldatmaya çalışırlar.

3— Gerçek mü'minleri ve bir de İslâmiyete ısınanları Allah yolundan alıkoymak için birçok entrikalar çevirirler.

4— Münafıkların yolu ve tutumu çok çirkin ve tehlikelidir.

5— Önce inanır gibi görünürler, sonra renkleri az-çok belli olunca açıktan inkâra sapmakta bir sakınca görmezler. Dıştan müslüman, içten kâfir olmaları, onları, küfrünü izhar eden kâfirlerden ve müşriklerden daha tehlikeli kılmaktadır. Bu yüzden Cenâb-ı Hak onların kalplerini mühürler de gerçeği bir türlü idrâk edemezler.

6— Bunlar dış kıyafetlerine, fiziksel yapılarına çok önem verilrer ve yaldızlı cümle kullanmaya dikkat ederler. Böylece kendilerini gerçek mü'minlerin gıptasına sebep olacak düzeyde tutarlar.

7— Bunlar Allah ve din düşmanıdırlar. Mü'minlerden korkarlar; imân cephesinden yükselen bir sesten ödleri kopar. Her biri bir yere dayatılan cansız keresteler gibi ruhsuz ve vicdansızdırlar.

Cenâb-ı Hak, kendilerinde bunca kötülükleri taşıyan münafıklardan sakınmamız ve korunmamız için şu iki önemli hususu kıstas olarak veriyor :

a) Münafıklar son derece tehlikeli düşmanlardır. Fırsat buldukları zaman yapamıyacakları fenalık yoktur.

b) Münafıklardan sakınıp her zaman tetik üzere olun. Çünkü onlar ortama uyup her renge girebilirler.

Bunun için münafıklar tel'in edilmekte ve münafık kaldıkları takdirde ilâhî rahmete lâyık olamıyacakları bildirilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Münafıklar konu edildi ve onların yalancı kişiler olduklarına dikkat çekilerek birtakım bilgiler verildi. Sonra da bu ikiyüzlü döneklerin karakterleri üzerinde durularak mü'minlerin onlara karşı çok dikkatli olmaları gereğine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, münafıkların Hakk'a dönüp ilâhî mağfirete mazhar kılınmalarını arzu eden mü'minlerin samimi düşünce ve duygularına değiniliyor. Sonra da onların dosdoğru imân etmedikçe, hiç kimsenin onlardan yana istiğfarda bulunmasının bir yararı olmayacağı bildiriliyor.

Arkasından münafıkların Medine'de kargaşa ve fitne çıkarmaya çalıştıkları belirtilerek mü'minlerin ona göre tedbirli olmaları isteniliyor.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُؤُ۫سَهُمْ وَرَاَيْتَهُمْ
يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ
اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلٰى مَنْ عِنْدَ
رَسُولِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوا وَلِلّٰهِ خَزَٓائِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾ يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَٓا اِلَى
الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

MEÂLİ:

5— Onlara, «gelin de Allah'ın Peygamberi sizin için bağışlanma dilesin» denilince, başlarını çevirirler, büyüklük taslayarak yüzlerini döndürdüklerini görürsün.

6— Onlar için bağışlanma dilesen de, bağışlanma dilemesen de kendilerine göre birdir, farketmez. Allah elbette onları bağışlamıyacaktır. Şüphesiz ki Allah, Ilâhî sınırı aşan sapıkları doğru yola eriştirmez.

7— Bunlar o kimselerdir ki, «Allah'ın Peygamberi'nin yanında bulunanlara (yardım olarak) harcama yapmayın ki dağılıp gitsinler» derler. Göklerin ve yerin hazîneleri Allah'ındır. Fakat Ikiyüzlü dönekler (bu gerçeği) anlamazlar.

8— Derler ki: «Eğer Medine'ye dönersek and olsun ki, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık alçakları oradan çıkaracaktır.» (Oysa) üstünlük ve şeref Allah'a, Peygamberine ve mü'minlere aittir. Ne var ki münâfıklar (bunu) bilmezler.

İHTİRAS, GÜN GELİR DİN VE AHLÂK SINIRLARINI AŞAR

(وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ ...) **«Onlara, gelin de Allah'ın Peygamberi sizin için bağışlanma dilesin, denilince, başlarını çevirirler..»**

Münafıkların ileri gelenlerinden Abdullah b. Ubey b. Selûl'ün ortalığı iyice karıştırıp Ansarla Muhacirleri kışkırtarak karşı karşıya getirme çabası ve olayın Resûlüllah'ın (A.S.) yüksek irfan ve hilmiyle tesirsiz hale getirilmesi, şüphesizki İslâm tarihinde önemli hâdiselerden biridir. Öyle ki, olayın tezgâhlanışı mü'minleri çok üzmüş, münafıklar ise şaşkına dönmüştü. O kadar ki, Abdullah b. Ubey açtığı tehlikeli gediği kapatmak için kimseyi kışkırtmadığını yeminle belirterek göz göre göre yalan söylemişti.

Ansar'dan bazı önemli kişiler ve Abdullah b. Ubey'in yakınları açılan bu gediğin ve kangren olmaya yüz tutan yaranın bir an önce kapanması için Abdullah b. Ubeyy'e, bizzat Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e baş vurmasını ve bağışlanma dileğinde bulunmasını ısrarla teklîf ettiler. Ne var ki, kin ve ihtiras, kıskançlık ve baş olma duygusu kabarınca hiçbir ölçü kabul etmez, ahlâk ve fazîlet adına ne varsa pervasızca çiğner. O bakımdan adı geçen, yapılan ciddi ve samimi teklîfi kabul etmeyi sahte gururuna yediremedi ve onlara arkasını çevirmek suretiyle reddettiğini anlatmak istedi.

Bu azılı münafığın plânı -az yukarıda kısaca değindiğimiz gibi- şöyle idi : En küçük olayları bile abartıp İslâm aleyhine değerlendirmek; fakat her vesileyle zevahiri kurtarmak için Hz. Muhammed'i (A.S.) arkadaşlarının yanında övmek ve O'nun Allah'ın Resûlü olduğunu söylemek. Nitekim Benî Mustalık kabilesiyle yapılan savaşa, hem elde edilecek ganimetten hisse almak, hem de ortaya çıkan birtakım tatsız olayları İslâm aleyhine çevirmek için katıldı ve çıkan önemsiz bir olayı derhal değerlendirip İslâm aleyhine kullandı. Sonra da işler çığırından çıkmaya başlayınca, kendini temize çıkartmak için yalan yere yemin edip mü'minleri yatıştırmaya çalıştı.

İlgili âyetlerle bu ve benzeri münafıkların içyüzleri açıklanırken, plân ve entrikalarının iki ana maddesine dikkat çekiliyor :

1— Medine yerlilerini, Mekke'den hicret edip gelen muhacirlere karşı ilgisiz kılmaya ve onlardan her türlü yardımlarını kesmeye inandırmak,

2— Aksi halde yakın gelecekte yabancıların, yani Mekkeli'lerin Medine'de daha da çoğalıp yerli halka söz hakkı tanımayacaklarını kalp ve kafalara işleyip ciddi tedbir almalarını sağlamak.

Benî Mustalık Kabilesi'yle yapılan savaştan hemen sonra, yukarıda da değindiğimiz gibi, Medineli bir adam ile Mekkeli bir adamın tartışmasını kendi plânı doğrultusunda değerlendiren Abdullah b. Ubey b. Selûl, sözünü ettiğimiz iki hususu işlemeye çalışmıştır.

Yine ilgili âyetle münafıkların değişmeyen huylarından ikisi konu edilmekte ve ona göre tedbîr alınması istenmektedir:

a) Haktan her vesileyle yüz çevirirler,

b) Büyüklük taslayarak nefislerine ve ihtiraslarına mağlûp olurlar.

Böylece ilâhî sınırları aşıp gerçeğe sırt çevirirler. Onlar bu çizgide ısrar ettikleri, yani huylarını değiştirmedikleri sürece, ne peygamberin, ne de başka bir mü'minin onlar için Allah'tan bağışlanma dilemesinin bir anlamı kalmıyor.

İSTİĞFAR KİMLER İÇİN GEÇERLİDİR?

Saplandığı küfür bataklığından kurtulmaya azmedip kalbini hakka açanlar ve bir de mü'min olduğu halde işlediği günahlardan pişmanlık duyup biriken seyyiat kirlerinden temizlenmek isteyen Müslümanlar için Allah'tan af ve mağfiret, rahmet ve inâyet dilemenin mutlaka yararı ve olumlu tesiri vardır. Zira bu durumda kul irâdesini kullanıp hidayete ermek için belli çizgiye gelip dayanmıştır. Gerisi Cenab-ı Hakk'ın takdîr ve irâdesine kalmıştır; dilerse kabul eder, dilerse geri çevirir. Ama bu durumda o kula merhamet edip bağışlamak sünnetullahın bir gereğidir.

ÜSTÜNLÜK VE ŞEREF KİME YAKIŞIR VEYA KİM BU MEZİYETE LÂYIKTIR?

(يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ...) **«Derler ki: «Eğer Medine'ye dönersek and olsun ki, üstün ve şerefli olanlar, aşağılık alçakları oradan çıkaracaktır.» (Oysa) üstünlük ve şeref Allah'a, Peygamberine ve mü'minlere aittir. Ne var ki münafıklar (bunu) bilmezler.»**

Benî Mustalık Kabilesi'yle yapılan savaş Müslümanlardan yana başarıyla sona ermişti. Bunu bir türlü hazmedemiyen ve her vesileyle fitne çıkartmak isteyen ünlü münafık Abdullah b. Ubey, iki Müslüman arasındaki tartışma ve kavgayı İslâm âleyhine kullanmakta tereddüt etmedi. Sonra da Medine yerlisi olan kendini ve yandaşlarını üstün, şerefli ve aziz kişiler

olarak tanıtıp Mekke'den hicret edip gelenleri hakir ve aşağılık kimseler olarak vasıflandırdı. Medine'ye dönünce bu aşağılık kişileri kendi yurtlarından çıkaracaklarını pervasızca söylemekten çekinmedi.

Şüphesiz bu sözler çok çirkin bir nifak, kin ve düşmanlığın açığa çıkan deliliydi. Medineli münafıkların İslâm'a karşı iyice cephe aldıklarını gösteriyor ve ilk fırsatta yapamıyacakları bir kötülüğün bulunmayacağını gösteriyordu.

Fakat münafıkların bilmediği bir gerçek vardı; o da hakiki şeref ve üstünlüğün Allah'a, Peygamberine ve mü'minlere ait olduğuydu. Çünkü hak incelebilir ama kopmaz; aynı zamanda sağlam adımlarla ve ağır bir tempoyla yol alır; gösterişten uzak bir iz bırakır, sarsılmaz temel oluşturur ve sabırlı, temkinli bir metotla dâvasını yürütür. Küfür ve nifak ise, ataktır, şarlatan ve şirrettir. Dört nala gider, ama amacına ulaşmadan hezimete uğrar, hakkın yumruğu altında beyni parçalanır. Nitekim Medine dönüşünden hemen sonra münafıklar iyice baş aşağı geldiler. Müslümanlar ise, saadet ve ebedilik vaadeden yolda emin adımlarla yürümeye devam ettiler. Arap Yarımadası'nı aydınlatan İslâm güneşi karşısında müşrik ve münafıkların gözleri körleşip şaşkına döndüler. Medine onların değil, gerçek mü'minlerin yurdu oldu.

Bu kural her çağda ve İslâm'ın yeşerdiği her bölge ve ülkede geçerlidir. Hakk'a dosdoğru bağlanan mü'minler, Hz. Peygamberin ve O'nun çevresinde kümelenen sadık Müslümanların yolunda azimle yürüdükleri takdirde, karşılarına çıkan küfür ve tuğyanı, nifak ve şikakı hezimete uğratırlar. Zafer eninde sonunda onlardan yana tecelli eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Medine'de kargaşa ve fitne çıkarmaya çalışıp mü'minleri zor duruma düşürmeye yeltenen münafıkların tutumu konu edildi ve onlara karşı mü'minlerin her zaman uyanık bulunmalarına işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, mal ve evlâdın dünya hayatıyla ilgili nîmetler olduğuna değiniliyor ve bundan dolayı mü'minin Allah'a olan ibâdetini ihmal etmemesi emrediliyor. Sonra da çalışıp elde edilen mal ve servetin belli bir bölümünün Allah yolunda harcanmasının lüzumu üzerinde duruluyor ve ölüm gelip çatmadan önce mü'minin ibâdet ve harcamasıyla âhiretini nura kavuşturması isteniliyor. Zira eceli geri çevirmenin veya geciktirmenin söz konusu olamıyacağı belirtilerek hayatın geçici olduğuna atıf yapılıyor.

——oOo——

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِۚ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾ وَاَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَٓا اَخَّرْتَن۪ٓي
اِلٰٓى اَجَلٍ قَر۪يبٍۙ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ
نَفْسًا اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهَاۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

M E Â L İ :

9— Ey imân edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan meşgul edip alıkoymasın. Kim böyle yaparsa, işte onlar zarara uğrayanlardır.

10— Henüz sizden birinize ölüm gelmeden ve o da: «Rabbım! Beni yakın bir ecele geciktirseydin de sadaka versem ve iyi-yararlı kişilerden olsam.» demeden önce size rızık olarak verdiğimizden (Allah için, O'nun yolunda) harcayın.

11— And olsun ki, Allah, hiçbir canlıyı eceli geldiğinde elbette geciktirmez. Allah işleyegeldiğiniz şeylerden haberlidir.

İKİ HAYATA BİRDEN YÖNELİP SAĞLAM DENGE KURMAK

(يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ...) «Ey imân edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan meşgul edip alıkoymasın. Kim böyle yaparsa, işte onlar zarara uğrayanlardır.»

Cenâb-ı Hak 9 ve 10. âyetlerle, iki hayatı birden kucaklamamızı, o bakımdan mal ve evlâd sevgisinde ölçü ve dengeyi kaçırmamamızı emret-

mektedir. O bakımdan mü'minlerin hem maddeyle mâna, hem dünya ile âhiret arasında sağlam köprü kurmaları gerekmekte ve dünya hayatından maksat ve hikmetin ancak bu olduğuna işârette bulunmaktadır. Şöyle ki: Mal ve evlât dünya nîmetleri arasında çoğu zaman baş köşeyi tutmakta ve ön plânda yürütülmektedir. Dünya hayatının tatlılığı da içimizi doldurma, kalbimizi yönlendirme derecesine varmaktadır. Oysa bu çok hatalı ve sakıncalıdır. Aynı zamanda insanı hılkatın amacından ve insan olarak yaratılmanın hikmetinden uzaklaştırmaktadır. Çünkü mal ve evlât, dünya hayatının birer süsüdür, hiçbir zaman onun amaç ve gayesi değildir. Hayata bağlılık ise, insanda fıtrî bir arzudur; âhiret hayatıyla değerlendirilmezse, ölçü ve sınırı aşar. Böyle olunca da iki hayat arasında tamamlayıcı denge ve düzen diye bir ölçü kalmaz.

Kişi, hayatın hikmet ve anlamından habersiz bir hava içine girince, mal hırsı gemi azıya alır, evlât sevgisi ve onun parlak geleceğini düşünüp hayal etme sonu gelmeyen bir meşguliyet doğurur. İstekler, arzular, ihtiraslar birbirini izler ve böylece kişiyi namazdan, zekâttan, hacdan ve diğer hayırlardan; uhrevî yatırımlardan alıkoyar. Derken yolun sonuna gelinmiş olur, yani ecel kapıyı çalarak ömrün son çizgisine gelindiğini haber verir. Bu durumda kaçırılan fırsatları telafi etme zamanı çoktan gerilerde kalmış ve amaç edindiği her şey ondan kopup uzaklaşmıştır.

İşte ilgili âyetlerle, hayatımızın plân ve proğramını çizip bize yol gösteren Cenâb-ı Hak aklımıza seslenmekte, kendimizi toparlamamızı istemektedir.

TAKDİR EDİLEN ECELİ GECİKTİRMEK MÜMKÜN MÜDÜR?

(وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهَا ...) **«And olsun ki, Allah, hiçbir canlıyı eceli geldiğinde geciktirmez. Allah işleyegeldiğiniz şeylerden haberlidir.»**

İnsanın ömrü ezelde takdîr edilip yazılmıştır. Cenâb-ı Hak olayları sebeplere bağlamış, sebepleri de kendi kudretine bağlı plânda lâyık olduğu yere oturtmuştur. Sebeplerin oluşmasını ise, ezelî ilmiyle önceden tesbit edip belirlemiştir. O'nun ilmi ve tesbiti yanılmayacağına göre, vakti saati gelince, olayların meydana çıkması için de sebeplerin oluşması gecikmez ve şaşmaz, tesbit edildiği gibi aynen gerçekleşir.

Her insanın ecelini bu plân ve proğrama göre düzenlemiştir. Öyle ki, kişinin bulunduğu ortam ve şartlar içinde hayatını nasıl koruyacağını, nasıl değerlendireceğini ve nasıl tahrip edip tedrici intihara doğru sürükleye-

ceğini; onun irâdesi doğrultusunda sebeplerin nasıl oluşacağını da Cenâb-ı Hak ezeli ve ebedî ilmiyle tesbit etmiş bulunuyor ve ona göre o kişiye bir ömür süresi belirliyor. Artık O'nun belirlediği gün ve saat gelince kişinin eceli gelmiş oluyor. Bu durumda onun ecelini biraz olsun geciktirmek mümkün değildir.

Günümüzde tıbbın ilerlemesi ve birçok faydalı ilâçların keşfedilmesi ve çok uzman tabiplerin yetişmesi, kader konusunu bilmeyen kimseleri yanıltmakta ve ecelin geciktirilebileceği inancını onlarda doğurmaktadır. Oysa hakikat onların düşündüğü veya inandığı gibi değildir. Bunu bir misâl ile açıkladığımızda konu daha iyi anlaşılacak ve şüpheler zail olacaktır. Şöyle ki :

A böbreklerinden rahatsızdır. İki böbreği de fonksiyonunu kaybetmek üzeredir. Kan kanseri denilen lösemi had safhaya gelmiştir. O bakımdan müdahale edilmezse, hasta kısa zamanda hayatını kaybedecek durumdadır. Tıbbî bütün imkânlar kullanılarak hastanın bir süre daha yaşaması sağlanmış oluyor. Buna eceli geciktirme diyebilir miyiz? Diyemeyiz. Çünkü Cenâb-ı Hak her şeyi kapsayıp kuşatan, geçmiş ve geleceği kucaklayan ilmiyle (A)nın bu durumunu tesbit etmiş ve ecelini ona göre takdîr etmiştir. O bakımdan (A)nın mukadder olan eceli gelince aynen gerçekleşir.

İlgili âyetle Cenâb-ı Hak, hem dünyada ölümlü bir hayat yaşadığımızı ve ecellerin ezelî ilmiyle tesbit ve takdîr edilip belirlendiğini haber vermekte, hem de geçici bir hayatla meşgul olurken Allah'ı ve ikinci hayatı unutmamamızı telkîn ve tavsiye etmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hak, Münafikun Sûresiyle çok önemli üç olaya dikkatlerimizi çekmektedir :

1— Müslümanların içine sızan münafıklar her zaman büyük bir tehlike arzeder.

2— Mü'minlerin hak yolunda birleşmesi ve İslâm'ın yüce davasına sarılmasıyla, başta münafıklar olmak üzere Allah ve din düşmanlarının hezimete uğraması mukadderdir.

3— Dünya malı ve evlâd gaye ve amaç değil, hayatın geçici süsleridir. Bunlarla uğraşırken Allah'ı ve ikinci hayatı unutmak, ibâdeti ihmal etmek büyük gaflettir ve neticesi hüsrandır.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; dertlerimize devâ, kalplerimize şifâ olan, hadîsleriyle iki hayatın anlam ve hikmetini bize öğreten Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

TEĞABUN SÛRESİ

İlim adamlarının çoğuna göre, Medine'de, Dahhak'e göre, Mekke'de inmiştir. Kelbi'ye göre, bir kısmı Mekke'de, bir kısmı da Medine'de inmiştir. (1) İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyette ise, 14-18. âyetleri dışında tamamının Mekke'de indiği belirtilmiştir. (2)

Dokuzuncu âyetle, kıyâmet gününde, kimlerin dünya hayatı döneminde aldandığı, kimlerin de aldattığı ve aldatıldığı ortaya çıkarılacağı konu edilerek ve bu mânaya delâlet eden «Teğabun», hem o güne, hem de bu sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı	:	18	
Kelime »	:	241	
Harf »	:	1070	(3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kendilerinden önceki ümmetlerin başına inen ilâhî hüküm ve onu gerektiren sebepler açıklanarak müşrikler uyarılıyor.

2— İnkârcı putperestlerin öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkmayı inkâr etmeleri konu ediliyor ve yönlendirici bilgi veriliyor.

3— Kâinatta meydana gelen her olayın, Cenâb-ı Hakk'ın emriyle, takdîriyle olduğu açıklanıyor.

4— İnkârcı sapıkların hakkı red ve inkârda ısrar etmelerinin Hz. Peygamber'e (A.S.) bir zarar veremiyeceği belirtilerek mü'minler teselli ediliyor.

5— Bazı ahvalde adamın zevcesinin ve öz çocuklarının kendisine düşmanlık duygusu besleyeceklerine dikkat çekiliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 18/131
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/274
(3) Lübabu't-te'vîl : 4/274

6— Mal ve evlâdın birer imtihan vesîlesi olduğuna değinilerek, kalbin daha feyizli ve daha kalıcı kutsal değerlerle meşgul edilmesine işârette bulunuluyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ① هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ② خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ
فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَاِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ③ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ④

M E Â L İ :

1— Göklerdekiler ve yerdekiler Allah'ı tesbîh ederler. Mülk-ü saltanat O'nundur. Hamd (en güzel övgü) O'na mahsustur. O'nun her şeye kudreti yeter.

2— Sizi O yarattı. İçinizden kiminiz kâfir, kiminiz mü'mindir. Allah, yaptıklarınızı görüp bilendir.

3— O, gökleri ve yeri hak ile yarattı; sizi biçimlendirdi, biçiminizi güzelleştirdi. Dönüş ancak O'nadır.

4— Göklerde ve yerde olanı bilir; gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Allah, göğüslerde dönüp dolaşan (duyguların ve düşüncelerin) aslını, mayasını bilendir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Cenâb-ı Hak, anarahmine bir meleği vekîl olarak bırakır (görevlendirir) de o melek : «Ya Rabbî! Nutfe (intikal etti); Ya Rabbî! Kan pıhtısı oldu. Ya Rabbî! Bir çiğnem et parçasına dönüştü» der. Allah yaratmayı irâde

edince de melek: «Ya Rabbî! Erkek mi, dişi mi, saîd mi, şaki mi? Rızkı nedir ve eceli ne olacaktır?» der ve cenin anarahminde iken melek bunları yazar.» (1)

«Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, cennetlikleri yaratmıştır ki, onlar henüz babalarının sulbunda iken onları cennet ehil (olarak takdîr edip) yaratmıştır. Cehennemlikleri de yaratmıştır ki, onlar henüz babalarının sulbunda bulunuyorlardı.» (2)

«İnsanlar çeşitli kademelerde doğarlar. Öyle ki: Adam mü'min olarak doğar, mü'min olarak yaşar ve mü'min olarak ölür. Adam kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar ve kâfir olarak ölür. Adam mü'min olarak doğar, mü'min olarak yaşar ve kâfir olarak ölür. Adam kâfir olarak doğar, kâfir olarak yaşar ve mü'min olarak ölür.» (3)

«Şüphesiz sizden biriniz cennet ehlinin ameliyle amel eder, o kadar ki onunla Cennet arasında ya bir zira', ya da bir kulaç mesafe kalır; derken kitapta (yer alan kaderin hükmü) öne geçer de adam cehennem ehlinin ameliyle amel etmeye başlar. Yine sizden biriniz cehennem ehlinin ameliyle amel eder, o kadar ki onunla cehennem arasında bir zira' veya bir kulaç mesafe kalır; derken kitapta (yer alan kaderin hükmü) öne geçer de adam cennet ehlinin ameliyle amel etmeye başlar ve o sebeple Cennet'e girer.» (4)

«Doğan her çocuk fıtrat (Allah ve din duygusu ve mayası) üzere doğar. Sonra ana-babası ya onu yahudi, ya nasranî, ya da mecûsî yapar.» (5)

GÖKTEKİLER DE, YERDEKİLER DE ALLAH'I TESBÎH EDERLER

(يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ...) **«Göklerdekiler ve yerdekiler Allah'ı tesbîh ederler..»**

Daha önceki sûrelerde ve en yakını Cumua Sûresi'nde «tesbîh»in manasını ve varlıkta yer alan eşyanın Hakk'ı tesbîh etmelerinin anlamını açık-

(1) Buharî/hayz : 17, enbiyâ : 1, kader : 1- Müslim/kader : 5- Ahmed : 3/116, 148

(2) Müslim/kader : 31- Ebû Dâvud/sünnet : 17- Nesâî/cenâiz: 58- İbn Mâce/mukaddeme : 10- Ahmed : 6/41, 208

(3) Tirmizî/fiten : 26- Ahmed : 3/19

(4) Buharî/tevhîd : 28, bed'-i halk : 6, enbiyâ : 1, kader : 1- Ebû Dâvud/sünnet : 16- Tirmizî/kader : 4

(5) Buharî/cenâiz : 92- Ebû Dâvud/sünnet : 1-7 Tirmizî/kader : 5, cenâiz : 52- Ahmed : 2/232, 273, 393, 410, 481

lamıştık. Onlardan bir kısmı lisan-i kal, bir kısmı ise lisan-i hal ile Cenâb-ı Hakk'ı anmakta ve hılkatındaki özelliği gereği Hakk'ın damgasının izini taşımakta, kudretinin tecellisini yansıtmaktadır.

Müşriklerin, inkârcı sapıkların Cenâb-ı Hakk'a karşı kulluk görevini bırakıp O'nun kudretiyle varlıklarını sürdürdükleri halde O'nu anmamaları, şüphesiz ki O'nun şanına, yüceliğine bir noksanlık getirmez. Çünkü kâinat büyük-küçük her parçasıyla O'nun hılkatının eseridir ve hepsi de istisnasız O'nun varlığına ve birliğine delâlet etmektedir. Zira mülkün tamamı O'nun kudretinin eseridir ve bütünüyle O'na aittir. O halde müşrikler, maddeci inkârcılar O'nu övse de, övmese de, O, her türlü güzel övgüye bizatihi lâyıktır. Kudreti nâfiz, hükmü kesindir; tasarrufu mutlak, rahmet ve inâyeti aralıksızdır. O bakımdan kimsenin kulluk etmesine ve ibâdette bulunmasına; tesbîh ve tahmîdle övgü sunmasına ihtiyacı yoktur. O, her şeyden müstağnidir.

Cenâb-ı Hak, bu âyetle, aklını ve idrâkini kullanabilen ilim adamlarına, ön fikir vermekte, eşyanın hılkatındaki özellikleri ve taşıdığı hikmetleri inceleyip bulmalarını ilhâm etmektedir. Zira hiçbir şey boş ve anlamsız, hikmetsiz ve proğramsız yaratılmamıştır.

YARATTIĞI İNSANLARIN KİMİ KÂFİR, KİMİ DE MÜ'MİNDİR

(هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ ...) **«Sizi O yarattı. İçinizden kiminiz kâfir, kiminiz mü'mindir..»**

Kâinat düzeni zıdlarla doludur. Aslında birbirine zıd gibi görünen her iki şey arasında bir bakıma zevciyet söz konusudur ve ikisinden biri diğerinin iyice bilinip anlaşılmasını ve gelişmesini sağlayıcı faktör olarak bulunmaktadır. Meselâ imânın değerinin iyice anlaşılabilmesi, zıddı olan küfrü bilmekle gerçekleşir ve zıdların, tez-antitez düzeyinde sürtüşme ve tartışmasıyla gelişme sağlanır ve ciddi araştırma ve incelemelere ilgi duyulur.

Cenâb-ı Hak, insanlarla ilgili ruhları belli sayıda yarattıktan sonra, onlar için dünyada hazırladığı hayatı kendi irâdeleriyle, belirlenmiş süre içinde nasıl değerlendireceklerine nazar kılıp ezelî ilmiyle hepsini bilip tesbit etmiştir. O bakımdan kimlerin küfre sapacağını, bâtılı temsîl edip savunacağını, kimlerin de imân cevherine erişip onu koruyacağını bildiğinden kader çizgisini ona göre çizmiştir. Artık O, bizi şu veya bu inanç ve amele zorlamamaktadır. İşlediklerimizin hepsi O'nun tesbitine uygun şekilde gerçekleşmektedir.

O halde kendi irâde ve aklımızla hayatımızın her anını değerlendirmek veya boşuna harcamak elimizdedir. Akıl, zekâ, hafıza, idrâk gibi yeteneklerle donatılmışızdır. Kâinatta hâkim olan kusursuz düzen ve dengeyi ve eşya üzerindeki hılkat kanununun izlerini görmemiz mümkündür. Zira hayvanlar iç güdüleriyle proğramlanmışlardır. O nedenle hayatlarını plânda belirlendiği şekilde kusursuz sürdürürler. İnsanlar böyle değildir. Onlara iç güdünün üstünde ve ötesinde akıl nîmeti verilmiş ve plândaki yerini aklıyla bulup ona göre düzenlemesi emredilmiştir.

Bu bakımdan Cenâb-ı Hak aklımızı harekete geçirmek ve ona ışık tutmak için beş kadar yol gösterici ve önümüzü aydınlatıcı belge sıralamaktadır. Şöyle ki :

1— O, gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. «Hak» kavramı, uyum, denge ve düzeni bütün inceliğiyle yansıtır. Eşyaya baktığımızda, düzen, denge ve uyum dışı hiçbir anormallik göremeyiz. Şüphesiz bu da mutlak bir denge ve düzen kuranın varlığının açık belgesi sayılır ve kabul edilir.

2— İnsanın gerek fiziksel, gerekse ruhsal yapısı, ilâhî sanatın bu bapta en mükemmelini ve en güzelini yansıtıyor. Buna burnumuzu ve teneffüs ettiğimiz havayı misâl gösterebiliriz. Öyle ki : Teneffüs ettiğimiz havanın burun filitresinde üç süzgecden geçtikten sonra ciğerlerimize ulaştığını söylersek, hılkat kanununun nasıl kusursuz çalıştığını anlamakta gecikmeyiz. Burun kılları, burun zarı ve mukus denilen incecik seri hareketli tüyler, havayla giren mikrop ve benzeri şeyleri süzüp dışarı atar. Bu kadar seri ve kusursuz çalışan filitre bize neyi hatırlatmaktadır? Mükemmel, mükemmelin de ötesinde çok bilgili yüce kudretin varlığını, birliğini göstermekte ve O'nu arayıp bulmamızı ilhâm etmektedir.

3— Dönüş O'na, O'nun sonsuz kudret ve hükümranlığınadır. Koyduğu hayat kanunları şaşmadan hükmünü yürütmekte; en zorba azgınlar bile O'na baş eğmek zorundadır. Şüphesiz bu hayatı ve onunla ilgili kanunları biz değil, onları da, bizi de bir başkası yaratmıştır neticesi ortaya çıkıyor. O başkasının ise her şeyden güçlü ve her şeye hâkim olması; her şeyi bilmesi gerekiyor. Bu da ancak Allah'a has sıfatlardır.

4— Göklerde ve yerde olanı bilir. Çünkü her şey, her olay O'nun proğramladığı şekilde vücut bulmaktadır. Plân ve proğram dışı bir olay, bir icâd düşünemeyiz.

5— İnsan da kâinattan bir parçadır. İlâhî ilim ve kudret onu da diğer eşya gibi kapsayıp kuşatmıştır. Kudretinin yetmediği, ilminin bilmediği bir şey yoktur. O halde Cenâb-ı Hak içimizden geçirdiklerimizi, düşüncelerimizi, niyetlerimizi çok iyi bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, her şeyin Hakk'ı tesbîh ve tenzîh ettiğine değinildi ve kâinatın zıdlarla dolu olduğuna işâretle, insanların mü'min ve kâfir yaratıldıkları misâl verildi. Sonra da, insanın güzel bir surette yaratıldığına atıf yapılarak, ilâhî sanatın mükemmelliğine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, gerçeği göremiyen inkârcı milletlerin nasıl yok edildikleri konu ediliyor ve gönderilen peygamberleri dinlemedikleri, ikinci hayatı kabul etmedikleri için kâinat plânındaki yerlerini alamadıkları dolaylı şekilde anlatılıyor, sonra da Allah'a ve Peygamber'e imân etmenin lüzumu üzerinde duruluyor. Küfür üzere ölenler için elim bir azâbın hazırlandığı haber veriliyor.

—oOo—

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ
أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ
وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي
لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَآمِنُوا
بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ
يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ
صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ
خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾

M E Â L İ :

5— Size, daha önce inkâr edip sapıtanların haberi gelmedi mi? Yaptıklarının vebâlini tattılar ve onlar için elem verici bir azâp vardır.

6— Bu böyledir. Çünkü onlara, peygamberleri açık belgelerle geldiler, onlar ise, «Bir insan mı bize doğru yolu gösterip bizi ona ulaştıracak?!» dediler de kâfir oldular ve yüz çevirdiler. Allah da müstağnî olduğunu açıkladı. Allah ganiydir ve en güzel övgüye lâyıktır.

7— İnkâra sapanlar, öldükten sonra bir daha diriltilmiyeceklerini iddia ettiler. De ki : «Hayır, Rabbım hakkı için elbette diriltilip kaldırılacaksınız; sonra da neler işlediğiniz size bir bir haber verilecektir. Bu, Allah'a göre çok kolaydır.»

8— Artık Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz nûra (Kur'ân'a) inanın. Allah sizin yaptıklarınızdan haberlidir.

9— O toplanma günü için sizi toplayıp biraraya getireceği gün, işte o gün aldanma günüdür (kimin aldandığının, kimin aldattığının ve aldatıldığının ortaya çıkacağı gündür). O halde kim Allah'a imân eder de iyi-yararlı amelde bulunursa, Allah onun kötülüklerini örtüp temizler ve altlarından ırmaklar akan içinde devamlı kalacakları Cennetlere yerleştirir. Bu da büyük bir kurtuluştur.

10— Küfre sapıp âyetlerimizi yalanlayanlar (var ya), işte onlar, içinde devamlı kalacakları ateşin arkadaşlarıdır. Varış yeri olarak ne kötü!

TARİHÎ OLAYLARDAN İBRET ALMAK

(أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ ...) «Size, daha önce inkâr edip sapıtanların haberi gelmedi mi? Yaptıklarının vebâlini tattılar ve onlar için elem verici bir azap vardır.»

Hakk'ı red ve inkâr insanı kişiliğinden uzaklaştırır; ruhuna yerleştirilen fıtrat mayası (Allah ve din duygusu)ndan yükselen sesi işitmez duru-

ma getirir. En şerefli mahlûk olma mertebesinden aşağı indirir ve alabildiğine nankörlüğe itip şahsî çıkarını da plâna getirir. Dünya nîmetlerini tek amaç olarak karşısına almasına neden olur ve böylece inkârcı kişi hılkatının hikmetine ters bir hayat yaşamaktan zevk alır. O, bu zevkini frenliyecek her şeyin karşısına dikilip hasım olur.

İşte tarih boyunca kalp ve kafaları küfür, şehvet ve madde ile doldurulan kavim ve milletlerin peygamberlere saldırmalarının, kutsal kitaplardan nefret etmelerinin başlıca sebebi budur. Ne var ki, böylesine bir inkâr ve azgınlık eninde sonunda sahibinin felâketine neden olmuş ve sünnetullah gereği, küfrün ve tuğyanın belli kertesine gelen kavim ve milletler ilâhî hışma uğrayarak yok olmuşlardır.

Onun için Kur'ân-ı Kerîm, yaşamakta olan toplum ve milletleri inkâr ve madde fırtınasından uzaklaştırıp korumak için tarihte bu fırtınayı görüp yaşayan milletlerin âkıbetini misâl vermektedir.

Zira Peygamberlerin irşad ve teblîğinin tamamı insanın her iki hayatını mutluluğa ve fazîlete eriştirecek muhtevadadır. Ruha gıda vermek, akla ışık tutmak, körelen vicdanları açıp geliştirmek, haklara saygılı olmayı, kardeşçe ve dostça yaşamayı; iki hayatın birbirini tamamladığının hikmet ve felsefesini; ölüm ve ötesinin nedenini belletmek; kâinat plânında yer alan her şeyin belirlenmiş bir amaç için yaratıldığını; başıboş, gayesiz hiçbir şeyin vücut bulmadığını göstermek; kul ile Allah arasındaki engelleri kaldırmak; kısacası insan olmanın derin hikmetini bildirmek peygamberlerin irşadının özünü ve mayasını oluşturur.

O halde ilâhî buyrukların bütünüyle insandan yana iyilik ve rahmet, ahlâk ve fazîlet yansıttığını unutmamamız gerekir. Zira Cenâb-ı Hak mutlak ganîdir, hiçbir şeye ve hiç kimsenin ibâdet ve kulluğuna ihtiyacı yoktur.

PEYGAMBERLERİN GETİRDİĞİ BEYYİNAT NELERDİR?

Önceki inkârcı sapıkların helâk edilmesi misâl verildikten sonra, onların, peygamberlerin irşad ve teblîğine karşı daha çok şu üç maddeyle çıktıkları konu edilmektedir :

a) «Bir insan mı bize doğru yolu gösterip bizi ona ulaştıracak?!» dediler.

b) Küfrü benimseyip Hakk'a karşı gelmekte ısrarlı olduklarını bildirdiler.

c) Peygamberlerden ve getirdikleri ilâhî beyânlarından yüz çevirdiler.

Peygamberlerin getirdiği beyyinatın ana çizgileri nelerdi? Onları dört madde halinde özetlememiz mümkündür:

1— Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin üstünlüğüne ve sınırsızlığına delâlet eden belgeler,

2— İnsan aklına ışık tutan ana fikirler, temel bilgiler,

3— Hayatın, ölümün, âhiretin ve oradaki hesabın, mükâfat ve cezanın anlam ve hikmetini açıklayan âyetler,

4— Hakk'a kul olmanın insana kişilik kazandırıp onu şerefli bir düzeye getireceğini bildiren ölçü ve kıstaslar,

Medenice yaşamanın yol ve yöntemlerini; hür, mustakil ve efendice bir hayat sürmenin cihad ruhu ve aşkıyla içiçe olduğunu telkin eden hükümler.

İnkârcı maddeciler bir insanın Allah adına yol gösteremiyeceğinl iddia ediyorlardı. Oysa meleğin inip bu görevi yerine getirmesi düşünülemez. Zira melek kendi nuraniyetiyle bir görünüm vermez. Mutlaka bir surete girmesi gerekir. Öyle olunca da bir insan suretinde tecessüm etmesi ortaya çıkıyor ki, inkârcıları inandırmak, doğru yola yönlendirmek için bu yeterli değildir. Çünkü o takdirde, insan suretindeki meleğin, melek değil yabancı bir kimse olduğu sanılır ve aynı kısırdöngü yenilenirdi.

Kaldı ki, Cenâb-ı Hakk'ın değişmeyen âdetlerinden biri de, insanları, yine onların arasından seçip beğendiği iyi kişilerle irşad etmektir. Meleğin kendi suretinde inip irşadda bulunması ve bunun için de onları görebilmek için irşad edilenlerin gözlerinin önündeki mânevî perdenin kaldırılması büyük bir mu'cize sayılır. Böylece başka hiçbir delil ve belge aramaya lüzum kalmadan insanların imân etmesi söz konusu olur. Buna rağmen imân etmiyenler olursa, cezaları hem en ağır şekilde verilir, hem de o zaman beşer aklının ve irâdesinin bir değeri ve hikmeti kalmazdı. Nitekim buna benzer büyük mu'cizeler isteyen kavimlere ilâhî uyarı yapılarak, istedikleri mu'cize indirildikten sonra inkârlarında ısrar ederlerse, azabın; kahredici, yok edici hükmün hemen ineceği bildirilmiştir. Zaten peygamberler de bu kabîl bir mu'cizenin tecelli ettirilmesinden yana olmamışlardır. Zira sonucun çok üzücü ve tehlikell olacağını biliyorlardı.

Unutmamak gerekir ki, ortada Hakk'ın varlığına delâlet eden mükemmel bir nizam vardır ve bu nizamın parçalarını oluşturan her sistem ve ünitede Hakk'ın kudretinin ve eşsiz sanatının damgası bulunuyor. Her ferdin ya da toplumun mantığına göre düzen değiştirilmez; herkesin arzusu doğrultusunda hükümler indirilmez. Çünkü o takdirde bir nizam değil bir-

çok nizamın ve birbirini reddeden birçok hayat kanunlarının ve toplum düzenini sağlayan farklı birçok hükümlerin ortaya çıkması kaçınılmaz olurdu. Bu takdirde de dünya hayatı ölçü ve hikmetini yitirirdi. Allah ise sonsuz ilim ve kudretiyle kurduğu mükemmel nizamı kıyâmete kadar devam ettirmeyi dilemiştir. O bakımdan kendi nizamına kendisi bile müdahale etmemektedir.

Evet Cenâb-ı Hak her bakımdan mutlak ganîdir ve her zaman övülmeye ancak O lâyıktır.

ÖLDÜKTEN SONRA DİRİLMEYİ İNKÂR EDENLER

(زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا ...) **«İnkâra sapanlar, öldükten sonra bir daha diriltilmiyeceklerini iddia ettiler..»**

Tarih boyunca insanın kafasını kurcalayan ve onun en çok şüphe ile karşıladığı iki önemli soru vardır. Biri, öncesiz ve sonrasız olup kâînatı yaratan ve idâre eden bir kudret (Allah) var mıdır? Diğeri, öldükten sonra dirilip ikinci bir hayata kalkmak mümkün müdür?

Şüphesiz insan aklı da, duygusu da, hattâ düşüncesi de sınırlıdır. Allah ise sınırsızdır. Sınırlı araçlarla o sınırsız yüce kudretin mahiyetini kavramak elbetteki mümkün değildir. Ancak O'nun kurduğu mükemmel düzenle ve sergilediği belgelerle O'nu bilmemiz ve sıfatlarıyla tanımamız mümkündür.

Ölümden sonra dirilme olayına gelince : Böylesine fizikötesi kanunlara bağlı bir olayı fiziksel ve kimyasal kanunlarla çözüp anlamak çok zordur; hattâ insanların önemli bir kısmı için hiçbir zaman mümkün değildir. İlim adamlarından oluşan diğer grup ise, ilimlerini Allah'a imânla birleştirdikleri ve her fizikî ve kimyevî kanunda O'nun kudret elinin izini gördükleri takdirde bu gerçeği anlayabilir.

Bitkilerin bir devr-i daim halinde muntazam aralıklarla ölüp yeşermeleri bu olaya misâl teşkil etmektedir. Kur'ân yer yer bu misâli karşımıza koymak suretiyle daha etraflı ve daha ince düşünmemizi ilhâm etmekte, bilgimizi imân doğrultusunda çalıştırıp ilerlememizi istemektedir.

Yedinci âyetle, aklı ve düşünce ile duyguyu yönlendirmek, doğru bir öneriyle doğru bir sonuç elde etmek için Cenâb-ı Hak her türlü şüphe ve tereddüde yer verilmeyecek kesinlikte şöyle buyurmaktadır : **«Hayır, Rabbım hakkı için elbette dirilip kaldırılacaksınız; sonra da neler işlediklerinizi size bir bir haber verilecektir. Bu, Allah'a göre çok kolaydır.»**

Çünkü kâinatın kuruluş plânında birinci hayata ve ölüme yer verildiği gibi, ikinci fakat ebedî hayata da yer verilmiştir. Artık bu plânın değişmesi, aksaması, uygulanmaması söz konusu olamaz.

ÜÇ ESASA İMAN

(فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) **«Artık Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz nura (Kur'ân'a) inanın. Allah sizin yaptıklarınızdan haberlidir.»**

Gerek Allah'a ortak koşanlar, gerekse O'nu doğrudan inkâr edenler; öldükten sonra ikinci hayata dirilip kalkmayı kabul doğrultusunda şu üç esasa inânmaya dâvet ediliyorlar:

a) Allah'a,

b) Peygamberine,

c) İndirilen nura, yani Kur'ân'a..

Çünkü geçici olan dünya hayatı, geçici olmayıp ebedî olan ikinci bir hayatı zorunlu kılmaktadır. Öyle ki, ebedî hayat diye bir dirilip kalkma yoksa, birinci hayat bütünüyle neticesiz, semeresiz ve hikmetsiz kalır; bir bakıma aklı erenler için işkence ve haksızlık olur.

Yaratılışın taşıdığı mükemmel düzen ve dengeli sistemlere bir başlangıç belirlemek zorundayız. Zira hiçbir düzenli, dengeli ve uyumlu sistem kendiliğinden oluşup tesadüflerin birbirini izlemesiyle var olamaz. Ortada ince hesaplar, sağlam kanunlar, şaşmayan plân ve proğramlar varsa -ki vardır-, mutlaka bunları çok iyi bilen çok yüce bir kudret de var demektir..

O halde tesadüflerin yaratılış ve hayat zincirinin milyonlarca halkalarını bir yanlışlığa meydan vermeden birbirine bağlayarak akıllara durgunluk verecek harikalar meydana getirmesi hiçbir zaman mümkün değildir. Böylece öncesi ve sonrası olmayan çok üstün bir yaratanın mevcudiyeti zorunlu olmaktadır ki, dinler O'nu bize sıfat ve eserleriyle tanıtmakta ve O'na «Allah» demektedir.

Allah'a dosdoğru imân, Peygamber'e imânı; bu ikisine imân ise, Cenâb-ı Hakk'ın indirdiği kitaba imânı gerekli kılmakta ve bu üçüne imân, diğer imân esaslarına inanmaya kapı açmaktadır.

Evet bu üç esasa imân, dinin ve dindarlığın omurgasını oluşturmakta ve diğer organların bu omurgaya bağlı bulunduğunu hatırlatmaktadır.

TOPLANMA GÜNÜ

(يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ...) **«O toplanma günü için sizi toplayıp biraraya getireceği gün, işte o gün aldanma günüdür (kimin aldandığının, kimin aldattığının ve aldatıldığının ortaya çıkacağı gündür)..»**

Bu âyetle, kıyâmetin kopmasından hemen sonra oluşacak ikinci hayat düzeniyle birlikte insan ve cinlerin diriltilip kaldırılacağı güne dikkat çekiliyor. Öyle ki, trilyonlara ulaşan insan ve cinler biraraya getirilecek ve hesaba hazır duruma geçirileceklerdir. Artık o günde bu amaçla hazırlanan alanın büyüklüğünü tasavvur etmek bile zordur. Ancak astronomiyi iyi bilenler bunun şaşılacak bir şey olamıyacağını hemen söylerler. Zira bugün dev teleskoplarla ve uzaya fırlatılan uydularla yapılan tesbitlere baktığımızda, dünyamızdan milyar, hatta trilyon defa büyük olan yıldızlar olduğunu öğreniriz. Sonra da hadîslerde Arş'ın en büyük sistem olduğu, cennetlere tavan görünümünde bulunduğu haber verilmektedir. Cennet ve Cehennem'in yanıbaşında kurulan mahşer alanının da ne kadar büyük olduğunu söylemeye gerek kalır mı?

Toplanma yeri, dünya üzerinde değil, dünyanın yörüngesinden çıkıp birleştiği çok büyük bir sistemdedir. Nitekim İbrahim Sûresi 48. âyette şu açıklamaya şâhid olmaktayız: **«O gün ki, yer başka bir yere, gökler de başka göklere çevrilir ve (hepsi de) O bir olan, her şeyi kahr-u saltanatı altında tutan Allah'ın huzuruna koşarlar.»**

Böylece kıyâmette yerküre bulunduğu sistemden ayrılıp ilâhî takdîr plânında belirlenen mahşer alanına gidip dayanacak ve dirilme olayı orada gerçekleşecektir.

O gün insanı kurtuluşa erdiren iki husus söz konuşudur: İmân ve onun tabii ürünleri olan sâlih ameller. İmân kavramı, inanç esaslarını; sâlih amel kavramı, bu esaslara bağlı olan ilâhî hükümleri kabul edip gereğince yaşamayı içine alır. Bunun mükâfatı ise, içinde ebedî kalınacak Cennet'tir.

Ve o gün insanı cehennemlikler arasına sokan iki ayrı şey vardır: Hakk'ı inkâr ve peygamberle getirdiği ilâhî kitabı yalan saymak..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tarihte Hakk'a karşı baş kaldırıp kutsal değerleri ayaklar altına alan kavim ve milletlerin nasıl yok edildiklerini gezip görmemiz emredildi. Sonra da kurtuluşun üç esasa dosdoğru imânla ger-

çekleşeceği haber verildi ve Hakk'ı yalanlayanlar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın başına gelen musîbetlerin de ancak Allah'ın izniyle bağlantılı bulunduğu konu ediliyor. Allah'a imân eden kimsenin kalbinin doğruya çevrileceğine değinilerek, işin başının Allah'a imân olduğuna işâret ediliyor. Arkasından peygamberin görevi açıklanıyor ve mü'minlerin Allah'a güvenip dayanmaları telkîn ediliyor.

——oOo——

مَٓا اَصَابَ مِنْ مُصٖيبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ
وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١١﴾
وَاَطٖيعُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُوا الرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا
الْبَلَاغُ الْمُبٖينُ ﴿١٢﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

M E Â L İ :

11— Hiçbir musîbet, Allah'ın izni olmadan başa gelip çatmaz. Kim, Allah'a imân ederse, Allah, onun kalbini doğruya çevirir. Allah herşeyi bilendir.

12— Allah'a itaât edin, Peygambere itaât edin. Eğer yüzçevirirseniz, bizim Peygamberimize gereken sadece açık tebliğdir.

13— Allah (vardır ve birdir). Hiçbir ilâh yok, ancak O vardır. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar.

İLGİLİ HADÎSLER

«Mü'minin her hali hayret vericidir : Allah onun hakkında ne kadar bir kaza hükmederse, mutlaka onun için hayırlı olur. Başına bir zarar ve sı-

kıntı gelirse, sabreder de kendisi için yine hayırlı olur. Bir ferahlık ve sevince nâil olursa, şükreder; bu da onun için hayırlı olur. Bu (güzel hal) hiç kimseye değil, ancak mü'mine hastır.» (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e soruldu :

— Ya Resûlellah! Hangi amel daha üstündür?

Cevap verdi,

— Allah'a imân; tasdîk ve O'nun yolunda cihâd etmek..

Adam yine sordu :

— Bundan daha kolay olanını (öğrenmek) istiyorum, dedi.

Peygamber (A.S.) ona şöyle buyurdu :

— Senden yana hükmettiği hiçbir kaza hakkında Allah'ı suçlama. (2)

BAŞA GELEN MUSÎBET

(مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ ...) «Hiçbir musîbet, Allah'ın izni olmadan başa gelip çatmaz..»

Hayat kanunları çok duyarlı ve sistemlidir. İyilik ve kötülük; saadet ve musîbet kavramları nisbî ve izafîdir; yani bir olay insana göre iyi veya kötüdür; mutluluk ve mutsuzluk da öyle.. Cenâb-ı Hak bu gibi beşerî sıfatlardan, arâzdan pâk ve münezzehtir.. O'nun helâl veya haram diye takdîri; faydalı ve zararlı diye bildirdiği her şey insanın fiziksel, ruhsal yapısıyla ve sosyal hayatıyla ilgilidir; yani ona nisbetle bir şey helâl veya haram sayılıyor; faydalı veya zararlı olarak tavsif ediliyor.

O halde hayatta insan için, onun ruh ve beden sağlığı için; dünya ve âhiretini saadete çevirmek için uyulması gereken kurallar, kanunlar ve hükümler indirilmiştir. Bunların hepsine birden «hayat kanunları ve ilâhi kanunlar» denir. Mu'cize ve kerâmet bu kural ve hükümlerin dışında kalır.

Sözü edilen kural ve kanunlar, onlara bağlı hükümler değişmez. Öyle ki, her şâhıs bunlara uymak zorundadır. Ama bu kural ve kanunlar kimseye uymaz. O bakımdan nerede bulunduğunu, nereye gittiğini, hılkatının hikmetini bilen kimseler, hayat kanunlarına ve ilâhî hükümlere uyarlar da hem dünyada, hem de âhirette mutlu ve bahtiyar olurlar.

---

(1) Müslim/zühd : 64- Dâremî/rikak : 61- Ahmed : 5/24
(2) Ahmed : 5/319

Ancak sözü edilen kural ve kanunların tamamını biz yalnız aklımızla ve zekâmızla gözlem ve deneylerimizle çözüp anlayamayız. Aklımızı ilimle, bu ikisini dinle birleştirdiğimiz takdirde çözüm bulur ve gerçeği anlayabiliriz.. Aksi halde hayatımız boyunca sünnetullaha ters bir ömür sürmüş oluruz ki bunun cezası bizi her iki hayatta da üzebilir ve bizi hüsrana uğratabilir.

İşte bu manayla **«Hiçbir musîbet Allah'ın izni olmadan başa gelip çatmaz»** diye buyurulmuştur.

HAKK'A İMAN KALBİ DOĞRUYA ERİŞTİRİR

(وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ...) **«Kim, Allah'a imân ederse, Allah onun kalbini doğruya çevirir..»**

Kalbi ve düşünceyi, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in teblîğ ve irşadıyla birleştirip doğruyu, iyiyi, fazîleti aramak, insanı imkân ve irâdenin son sınırına ulaştırır. Bu durumda kişi iyi niyeti ve samimi duygusu ölçüsünde ilâhî hidâyete erişebilir. Niyet hâlis olunca Cenâb-ı Hak onu Hakk'a uzanan doğru yola eriştirir. Bu, sünnetullahın bir gereğidir ki meşiet-i ilâhîye ile yakından ilgilidir.

Nitekim onuncu âyetle bu inceliğe değinilmektedir. Arkasından Allah'a imanın gereklerinden biri olan, Allah'a ve Peygamberine itaâtın lüzumu belirtilmekte ve imân edenlere en sağlam kıstas verilmektedir. Aksine bir yol tutanlara gelince: İtaâtsız bir imânın meyvasız bir ağaç gibi olduğu hatırlatılır. Hattâ Eş'ârîlere göre, öylesine bir imân noksandır ve kurumaya mahkûmdur.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm'de verilen ana kurala göre: Peygamber'in ve dolayısıyla Onun yolunda yürüyen mürşitlerin ve ilim adamlarının görevi, Hakk'a uzanan doğru yolu gösterip tanıtmaktır. Doğru yola eriştirmek ise, ancak Allah'a aittir. On ikinci âyetle bu incelik çok anlamlı bir anlatımla belirtilmektedir.

ALLAH'A GÜVENİP DAYANMAK İMANIN GEREĞİDİR

(اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ...) **«Allah (vardır ve birdir). Hiçbir ilâh yok, ancak O vardır. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar.»**

Cenâb-ı Hak mutlak güven kaynağıdır. Hayatın her zerresi O'nun kudretini yansıtmakta ve her sistem ve olay O'nun varlığının, birliğinin dam-

gasını taşımaktadır. Allah'sız bir düzen, bir plân ve program düşünülemez. Birden fazla ilâh olmuş olsaydı, mevcut düzenin, kurulan sağlam dengenin devamı mümkün olmazdı. Aralarında cereyan edecek üstünlük ve rekabet duygusu çatışma ve kargaşalık doğurur; birinin yaptığını diğeri tahribe yönelirdi. Oysa kâinat kuruldu kurulalı, ilk düzen ve dengesini korumakta ve en küçük bir yanlışlığa meydan verilmemektedir. Bu da yaratanın bir olduğunun başlıca delillerinden biridir ki İslâm Akaid'inde buna «Delil-i Temânu'i» denir. (1)

Gerçek bu olunca, O'na, evet sadece O'na güvenip dayanmak imânın gereği ve Müslüman olmanın teslimiyet derecesidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerde, insanların başına gelen musîbetin de sünnetullah gereği cereyan ettiği konu edildi. Sonra da Allah'a ve Peygambere itaât üzerinde durularak, peygamberin görevinin sınırına dikkat çekildi. Arkasından gerçek mü'minlerin her hâl-ü kârda Cenâb-ı Hakk'a güvenip dayanmaları emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minin eşlerinden ve evlâdından kendisine düşmanlık besleyebilenlerin çıkabileceği konu ediliyor ve bu durumda da affetmenin ilâhî rızaya uygun olacağı hatırlatılıyor. Aynı zamanda kişinin mal ve evlâdının birer imtihan olduğuna atıf yapılarak, bu araçları amaç olarak kullanmamamıza işârette bulunuluyor. Sonra da Allah'a itaât emrediliyor ve nefsin cimrilik ve ihtirasından uzak kalmamız tavsiye edilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor.

(1) Enbiyâ Sûresi : 22. âyetin tefsirine bakılması

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ
وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعْفُوا
وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ
وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ
مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ
وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ إِنْ تُقْرِضُوا
اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ
حَلِيمٌ ﴿١٧﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

M E Â L İ :

14 — Ey îmân edenler! Şüphesiz ki, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının ve eğer affeder, kusurlarını görmezlikten gelir ve bağışlarsanız, şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

15— Mallarınız ve çocuklarınız ancak bir fitne (imtihan, uğraşı ve üzüntü)dir. Büyük mükâfat Allah katındadır.

16— Gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun, (hakkı) dinleyin, itaât edin. Kendi lehinize (mallarınızdan) hayırlı yollara harcayın. Kim nefsinin aşırı cimrilik, kıskançlık ve ihtirasından korunursa, İşte onlar muradlarına eren, umduklarına kavuşanlardır.

17— Eğer Allah'a (faizsiz) güzel bir ödünç verirseniz, O, onu sizin lehinize kat kat artırır ve sizi bağışlar. Allah, şükredenlere artırandır ve

azâp etmekte acele etmiyen, kullarına karşı sabır ve şefkatla muamele edendir.

18— Görüleni de, görülmeyeni de bilendir. Çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sâhibidir.

İNİŞ SEBEBİ

Bu âyetlerin iniş sebebi hakkında gerek Süyûtî ve Nisabûrî'nin Esbab-ı Nüzûl adlı eserlerinde, gerekse Alûsî, Kurtubî ve Lübabu't-te'vîl'de üç ayrı olay konu edilmiştir :

1— el-Hâkim ve Tirmizî'nin de belirttikleri gibi, Resûlüllah (A.S.) Efendimizin hicretinden sonra Mekke'de İslâm'a girerek Medine'ye hicret etmek isteyen Müslümanlara eşleri ve çocukları engel olmaya çalışmışlar ve onları tesir altına almışlardı. Ne var ki bunlar Medine'ye hicret edince, Medinedeki mü'minlerin dinî konularda fevkalâde yetiştiklerini, bilgili ve anlayışlı bulunduklarını gördüler ve o yüzden kendilerini böylesine yüksek bir irfandan alıkoyan eşlerine ve çocuklarına ceza vermeyi düşündüler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.

2— Atâ b. Ebî Rebah'ın tesbitine göre : Ashab-ı Kiram'dan Avf b. Mâlik el-Eşcaî (R.A.), Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in de katıldığı bir savaşa gitmek isterken eşi ve çocukları sızlanıp kendilerini acındırarak onu alıkoymuşlardı. Bir süre sonra Avf b. Mâlik (R.A.) bu düşünce ve davranışın hatalı olduğuna kanaat getirerek derin bir pişmanlık duymuş ve Allah'a yönelip bu günahından ve kusurundan dolayı tevbe ve istiğfarda bulunmuştu. O sebeple de ilgili âyet iniyor.

3— Müslümanlardan bir adam hicrete karar verince, aile efradı ona engel oluyordu. Onlardan biri de hicret kararından vazgeçirilince buna öfkelenmiş ve şöyle yemin etmişti : «Eğer Cenâb-ı Hak bizi Medine'de biraraya getirirse, and olsun ki size gereken cezayı vereceğim.»

Bu sebeple de ilgili âyetler inmiştir.

ADAMIN EŞİ VE ÇOCUKLARI

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ ...) **«Ey imân edenler! Şüphesiz ki, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının ve eğer affeder, kusurlarını görmezlikten**

gelir ve bağışlarsanız, şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.»

Evliliğin insan hayatındaki olumlu tesirleri tartışılmaz. Neslin, ahlâkın, ailenin, toplum ve milletin sağlıklı ve düzenli devamı, ciddi, samimi evliliğe bağlıdır. Onun için Cenâb-ı Hak insanın iç yapısına birtakım kopmaz duygular yerleştirip bu doğrultuda onun mayasına mal, eş ve evlât sevgisini aşılamıştır. Bu aşıyı söküp atmak istesek bile, -bazı istisnalar dışında- bunu yapamayız.

Ancak bunları hayatın kopmaz parçaları kabul ederken hiçbir zaman sevgide ve öfkede aşırı gitmemeliyiz. Zira birinde ifrat, diğerinde tefrît vardır ki bunlar bizi asıl amaç ve gayeden uzaklaştırıp bedbaht yapabilir.

İyi eğitilmemiş, ciddi anlamda dinî terbiye almamış eş ve çocuklar, kişinin birtakım hayırlı, yararlı teşebbüslerine engel olurlar veya olmaya çalışırlar; hattâ onu namaz, oruç, hac ve zekât gibi ulvî ve çok önemli farzları yerine getirmekten de alıkoyabilirler. Şüphesiz onların bu tür davranışı, hayra ve saadete engel bir anlam taşır ki böylesine bir tutum ve tavır ancak düşmandan beklenebilir. Onun için ilgili âyette, o gibi eş ve çocuklar düşman kapsamına alınmakta ve fakat diğer düşmanlarla bir tutulamıyacağına işâretle de kendilerini affetmenin daha iyi olacağı belirtilmektedir.

Unutmamak gerekir ki, bazan eğitim de mayası veya çevresi bozuk bir çocuğu fazîlet düzeyine getirememektedir. Bazan da eğitimsiz, ibadetsiz, cahil veya kültürlü fakat inkârcı bir aileden dindar ve fazîletli bir evlât yetişebilir. Öyle ki, dikenler arasından gülün fışkırıp çıkması gibi bir hikmeti insana hatırlatır.

«Kişinin kibar bir aileye mensubiyeti, iyi terbiye almış olmasına sadece bir karinedir. İyi bir ailenin kötü ahlâklı, kötü bir ailenin de yüksek ahlâklı çocukları olabilir.» (1) Nuh (A.S.) ile İbrahim (A.S.) aileleri buna en güzel misali teşkil eder.

Mekkeli bazı Müslümanların hicretine, Medineli bazı Müslümanların cihada çıkmasına engel olan eş ve çocuklarının bu tutum ve davranışı sadece âyetin inişine has bir sebep teşkîl etmektedir. Genel anlamda ise, dindarlığa, hayra ve fazîlete engel olan her tutum ve davranış bu âyetin kapsamına girer.

Diğer yandan eş ve çocukları baş tacı edinip «her şey onlar için» diye düşünen ve onları mutlu etmek için helâl ve haram sınırlarını gözet-

(1) Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm : İlgili âyetin tefsir ve açıklaması

meden haksız kazanç sağlayan babalar, unutmamalıdırlar ki geçirmekte oldukları sınavı kaybetmiş de tam bir başarısızlıkla sonuçlanmasına yardımcı olmuşlardır. Bu açıdan mal ve evlâd kişi için bir fitne, yani çetin bir sınavdır. Büyük ve kalıcı mükâfatlar ise, bunların yanında değil, Cenâb-ı Hakk'ın yanındadır.

Her şeye rağmen onları, yani eş ve çocukları affedip bağışlamak büyük bir fazîlettir ve aile yuvasının devamına vesîle teşkil eder. Cenâb-ı Hak ise, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. Aile reisinin hayrına, ibâdet ve taâtine engel olan eş ve çocuklar, işledikleri günah ve kusuru idrâk ederek Hakk'a yönelir de tevbe ve istiğfar ederlerse, şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir.

Böylece Cenâb-ı Hak ilgili 14 ve 15. âyetlerle, mü'minleri eş ve çocuklarının tutum ve davranışları hakkında uyarmakta, onlara ciddi anlamda dinî eğitimin verilmesinin lüzumuna ve çok yararlı sonuçlara vesîle olacağına işârette bulunmaktadır.

KURTULUŞUN ALTI ŞİFRELİ ANAHTARI

(فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ...) «Gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun, (hakkı) dinleyin, itaât edin..»

Cenâb-ı Hak'tan takatimiz ve idrakimiz nisbetinde saygı ile korkup kötülük ve aşırılıktan sakınmamız, şüphesiz ki işin başı, hayatın anahtarı ve saadetin değişmeyen giriş kapısıdır. O bakımdan önce O'ndan korkmamız emredilmekte, sonra da şu beş şeye çok dikkat etmemiz buyurulmaktadır :

1— Allah'ın ve Peygamberinin buyruklarını, tavsiyelerini gönülden dinlemek ve bundan derin zevk duymak,

2— Allah ve Peygamberine mutlak sûrette itaât etmek; Onlara hiçbir suretle muhalefet etmemek,

3— Hakk'ın rızasını tahsîl etmek için malın bir kısmını hayırlı yollara, din ve ahlâk uğruna severek, inanarak harcamak,

4— Aşırı cimrilikten, ihtiras ve kıskançlıktan kaçınmak ve korunmak,

5— Karşılığını yalnız Cenâb-ı Hak'tan bekleyerek muhtaçlara yardımcı olmak; faizsiz ödünç sistemini geliştirip uygulamak..

Başta takvâ olmak üzere beş şifreden üçü imân ve itaâtle, ikisi de ruh

ve vicdan temizliği ve yüksek ahlâkla, fazîletle ilgilidir.

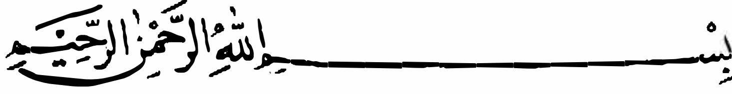
Bunların hepsi biraraya gelince insana hem dünyada, hem de âhirette saadet kapısını açar.

Allah ise görüleni de, görülmeyeni de; kalp ve kafalarda dönüp dolaşan düşünceleri; uygulamaya koyduklarımızı ve koymadıklarımızı en iyi bilendir. O halde bunlar için iyi niyet, samimi duygu şarttır. Cenâb-ı Hak, hiç şüphesiz çok üstündür, çok güçlüdür ve yegâne hikmet sâhibidir. Her yerde ve her zaman O'ndan korkup utanmamız; O'na üstün saygı ve sevgi duyup yüce ismini gönülden çıkarmamamız kendi lehimize yönelik bir hayır ve fazîlettir ki Cenâb-ı Hakk'ı memnun eder de rızasına mazhar olmamızı kolaylaştırır. Yoksa O'nun ne bizim kulluğumuza, ne de itaât ve ibâdetimize ihtiyacı vardır. Bütün emir ve tavsiyeleri bizim iki hayatımızın saadet havasına kavuşmasıyla ilgilidir.

Teğâbun Sûresi'ne, her şeyin Hakk'ı tesbîh ve tenzîh ettiği sözüyle başlandı ve Cenâb-ı Hakk'ın Azîz ve Hakîm sıfatları anılarak sûre noktalandı.

Bizi bu sûrenin de tefsîrine muvaffak kılan Rabbımıza sonsuz hamd-u senâlar ve Rabbımızı bize sıfatlarıyla tanıtarak insan olmamızın mana ve hikmetini öğreten Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e selâmlar olsun.

TALÂK SÛRESİ

Tamamı Medine'de inmiştir. Birinci ve sonraki âyetlerle «boşanma hukuku»nun önemli bir kısmı konu edildiğinden, bu mânaya delâlet eden «Talâk» aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 12

Kelime » : 249

Harf » : 1060 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Birtakım şer'î hükümlere, dinî prensiplere ve İslâmî fetvâlara yer veriliyor.

2— Halk arasında adâletin gözetilmesi; aile, toplum, kavim ve milletlerin ancak adâletle, hakkaniyetle ayakta durabilecekleri konu ediliyor.

3— İddet (şer'î bekleme süresi) açıklanıyor ve bu arada boşanan kadının ve çocuğunun nafakası belirleniyor.

4— İlâhî buyruklara uymayanlara ve onlara inanarak uyanlara verilecek mükâfat ve cezaya dikkat çekiliyor, yönlendirici bilgi veriliyor.

5— Yedi göğü ve yedi kat yeri yaratanın emir ve hükümlerinin gökten yere indirildiği ve Cenâb-ı Hakk'ın ilminin her şeyi kapsayıp kuşattığı haber veriliyor.

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/277

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ
وَاَحْصُوا الْعِدَّةَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْۚ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ
وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّٓا اَنْ يَأْت۪ينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ
وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۜ لَا تَدْر۪ي لَعَلَّ اللّٰهَ
يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ﴿١﴾ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ اَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَاَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ
وَاَق۪يمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِۜ ذٰلِكُمْ يُوعَظُ بِه۪ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًاۙ ﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ
لَا يَحْتَسِبُۜ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُۜ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِه۪ۜ
قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız vakit, iddetlerini (ayhallerini ve bekleme sürelerini) dikkate alarak boşayın ve iddeti sayın. Rabbınız Allah'tan korkun; kadınları evlerinden çıkarmayın; kendileri de çıkmasınlar. Ancak açık bir hayasızlıkta bulunanları müstesnâ. Bunlar Allah'ın belirlediği sınırlardır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, gerçekten o kendine haksızlık etmiş olur. Bilemezsin, bunun ardından Allah'ın, (barışıp anlaşma gibi) bir durum meydana getirmesi umulur.

2— Bekleme sürelerinin sonuna yaklaştıkları zaman onları ya iyilikle, güzellikle tutun, ya da güzellikle ayrılın. Aranızdan iki âdil kimseyi şâhit tutun; şahitliği Allah için yerine getirin. Bununla Allah'a ve Âhiret gününe imân edenlere öğüt verilir. Kim Allah'tan korkar (da karşı gelmekten) sakınırsa, Allah ona bir çıkış imkânı sağlar.

3— Ve ummadığı, hesaplıyamadığı bir cihetten onu rızıklandırır. Kim Allah'a güvenip dayanırsa, Allah ona yeter. Şüphesiz ki Allah, emrini yerine getirendir. Gerçekten Allah, her şey için bir ölçü belirleyip ortaya koymuştur.

İNİŞ SEBEBİ

Bu âyetlerin inişiyle ilgili iki sebep rivâyet edilmiştir :

a) Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir gün eşi Hz. Hafsa'ya gizli bir şey söylemiş ve onu sır olarak saklamasını istemişti. Buna rağmen Hz. Hafsa (R.A.) hissine mağlûp olarak onu Hz. Aişe'ye anlatmış ve bu nedenle de bazı huzursuzlukların çıkmasına yol açmıştı.

Bunun üzerine üzülen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz eşi Hafsa'yı bir talâkla boşamıştı. İlgili âyetler inince Resûlüllah (A.S.) ona rec'at edip boşamaktan vazgeçmiştir.

b) Abdullah b. Ömer (R.A.), eşi ayhalinde iken onu bir talâkla boşamıştı. Resûlüllah (A.S.) ona eşine dönmesini ve mutlaka boşamak istiyorsa, eşinin ayhalinden temizlenip tekrar ayhali görmesinden sonra temizlenince onunla cinsel temasta bulunmadan boşamasını emretti. O sebeple ilgili âyetler indi. (1)

---

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 18/148- Esbabu'n-Nüzûl/Nisaburî : 289

İLGİLİ HADÎSLER

«Allah yanında helâlın en sevilmeyeni, boşamaktır.» (1)

«Kadınları ancak (ciddi bir) şüphe ve töhmetten dolayı boşayabilirsiniz. Çünkü Cenâb-ı Hak, zevkine çokça düşkün erkeklerle zevkine çok düşkün kadınları sevmez.» (2)

Dare Kutni'nin Abdurrezzak hadisinden naklen yaptığı rivâyette, İbn Abbas'ın (R.A.) şöyle dediği tesbit edilmiştir : «Boşama dört kısımdır : İkisi helâl, ikisi de harâmdır. Helâl olanının birincisi, kadın ayhalinden temizlendikten sonra kocası onunla cinsel temasta bulunmadan onu boşamasıdır. İkincisi ise, kadının gebe olduğu kesinlik kazandığı bir dönemde kocasının onu boşamasıdır. Harâm olanının birincisi, kadın ayhalinde iken kocasının onu boşamasıdır. İkincisi ise, kadın ayhalinden temizlendikten sonra kocasının onunla cinsel temasta bulunup öylece boşamasıdır.»

Açıklama :

Burada «harâm» diye belirtilen boşama, tahrime yakın bir kerahet anlamına hamledilebilir.

BOŞAMANIN FIKHÎ YÖNÜ

Talâk (boşama) üç kısımdır : Biri bid'at, biri sünnet, biri de ne sünnet ne de bid'attır.

1— Kadın ayhali veya loğusa ya da ayhalinden temizlendikten sonra kocası onunla cinsel temasta bulunmuş ise, bu üç durumda onu boşaması bid'attir, sünnete aykırıdır.

2— Adam, kadını nikâhladıktan sonra onunla cinsel temasta bulunmadan ve kadın da ayhali durumunda iken veya ayhalinden tamamen kesilmiş bir dönemde veya gebe olup onunla cinsel temasta bulunduktan sonra onu boşaması ne bid'at, ne de sünnettir.

3— Kadın ayhalinden temizlendikten sonra kocası onunla cinsel temasta bulunmadan onu bir talâkla; ikinci defa ayhalinden temizlendikten sonra yine cinsel temasta bulunmadan bir talâkla ve üçüncü defa ayhalinden temizlendikten sonra yine onunla cinsel temasta bulunmadan onu

---

(1) Sa'lebî : İbn Ömer (R.A.)dan

(2) Taberânî-Bezzar - İbn Hibban. (Hadîsin zayıf olduğunu iddia edenler olmuşsa da Ahmed b. Hanbel, ravîlerinin hepsinin güvenilir olduğunu belirtmiştir.)

bir talâkla boşaması sünnettir; yani böyle bir boşama usûlü sünnete uygundur.

Konunun bu ölçüler çerçevesinde hüküm ifade etmesinin sebep ve hikmeti açıktır. Şöyle ki : Kadın ayhalinden temizlenince, daha önce ona karşı isteksizlik, hattâ tiksinme duyan kocası, bu defa cinsel ilgi duyabilir ve boşamaktan vazgeçebilir. İkinci ve üçüncü defa ayhalinden temizlenmesini bekleyip bu süre içinde cinsel temastan uzak kalmak hem kadının, hem de erkeğin cinsel ilgi ve iştihasını artırır ve kadın hırçınlıktan, erkek de boşamaktan vazgeçebilir.

İDDET (ŞER'Î BEKLEME SÜRESİ)

Kadın bir, iki veya üç talâkla boşandıktan sonra oturmakta olduğu evi terketmeyip üç ayhali veya üç temizlenme dönemi geçirmeyi bekler ki bu, yaklaşık üç aylık bir süreyi içine alır. Nitekim Bakara Sûresi 228. âyetle iddetin bu süresi açıklanmıştır.

Kadının belirtilen süre oturmakta olduğu evde beklemesinde birtakım faydalar sözkonusudur :

a) Şunun, bunun kem nazarından korunmak,

b) Bir veya iki talakla boşanmışsa, kocasının o süre içinde pişmanlık duyup tamamen boşamaktan vazgeçmesini sağlamak,

c) Nafakasının eksiksiz verilmesine ve başını sokacak başka bir ev ve çare düşünüp aramasına ortam hazırlamak bu cümledendir.

Koca, bu süre içinde boşadığı eşini, nikâhı altında iken oturduğu evden çıkarmaz; onun nafaka ve mesken ihtiyacını karşılamakla yükümlüdür. Aynı zamanda kadın da belirtilen süre bitmeden evi terketmez veya terketmemelidir. Aksi halde günahı gerektiren harâm bir fiil işlemiş olur ve o yüzden Ebû Hanîfe'ye göre, nafaka ve mesken hakkını kaybeder.

Yukarıda sözünü ettiğimiz iddet (şer'î bekleme süresi), kendisiyle cinsel temasta bulunulan kadınla ilgilidir. Nikâh akdi yapılmakla beraber henüz cinsel temas vuku bulmadan boşanan kadına iddet gerekmez.

Diğer bir husus da, kendisine iddet gereken kadın kocasına ait evi terketmez; ancak talâk-ı bâin ile boşanmışsa, Mâlikîlerle Şâfiîlere göre, terkedebilir.

ŞER'Î BEKLEME SÜRESİ İÇİNDE AÇIK HAYASIZLIKTA BULUNAN KADININ DURUMU

Şer'î bekleme süresi içinde kadında açık bir hayasızlık görülürse, oturduğu evden çıkarılabilir veya daha ciddi tedbirler düşünülebilir.

Açık hayasızlık neler olabilir?

a) İbn Abbas'a (R.A.), Hasan, Şa'bî ve Mücahid'e göre, zinadır. Bu yüzden çıkarılıp kadıya teslim edilir.

b) İmam Şâfiî'ye göre, kocasının yakınlarına karşı söz ve davranışlarıyla edep ve terbiye dışına çıkması ve onları bu gibi fiilleriyle üzmesidir.

c) Süddî'ye göre, kimseyi dinlemeyip iddeti bitmeden evi terkedip kendi başına buyruk olmasıdır.

d) Katade'ye göre, şiddetli geçimsizliğe sebep olan söz ve fiillerde bulunmasıdır.

Boşama hukukuyla ilgili sıralanan bu hükümler, Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği dinî sınırlardır. Artık kim bu sınırları aşarsa, şüphesiz kendine haksızlık etmiş olur.

Yukarıda da kısmen belirttiğimiz gibi, bir veya iki ric'î talakla boşanan kadının da bulunduğu evde oturup süresini beklemesinde hayır vardır. Birinci âyetin son cümlesiyle bu hayra işâret edilmektedir. Zira kadının bekleme süresince ağırbaşlı, edepli, saygılı ve temkinli davranması, kocasıyla aralarında meydana gelen soğukluğu kaldırabilir ve bozulmaya yüztutan bir aile yuvası yeniden hayatiyet kazanır.

İDDET (ŞER'Î BEKLEME SÜRESİ) SONA ERİNCE

Üç talâkla boşanan kadın, iddeti sona erince -oturduğu ev kocasına aitse- orayı terkedip çıkar ve nafakası kalkar. Bir veya iki talak-ı ric'i ile boşanmışsa, iddet süresinin bitimi yaklaşınca, kocası ya pişmanlık duyup ona döner ya da kalan bir talâkı da ika edip onu salıverir. Ama her iki durumda da kadının şerefini ve kişiliğini zedeliyecek söz ve davranışlardan kaçınır; en iyi, en güzel şekilde muamelede bulunur; İslâmiyetin insan unsuruna ve özellikle müslime bir kadına verdiği değeri göz önünde bulundurarak ona insanca davranır. Şüphesiz bu, bir emr-i ilâhîdir ki adamın uyması ve uygulaması gerekir. Aksi halde büyük günah işlemiş ve ilâhî sınırı aşmış olur.

TALÂK OLAYINDA İKİ ÂDİL ŞAHİT TUTMAK

(وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ...) **«Aranızdan iki âdil kimseyi şâhit tutun; şahitliği Allah için yerine getirin..»**

İki şâhit, bir veya iki talâktan sonra eşine ric'at etmek isteyen adamın durumuyla mı, yoksa hem ric'at, hem de kadını tamamen boşamasıyla mı ilgilidir? İlim adamlarının ve mezhep imamlarının bu husustaki yorum ve ictihatları farklıdır:

a) İmam Ebû Hanîfe'ye göre, gerek ric'atte, gerekse tamamen boşamakta âdil iki şâhit bulundurmak menduptur. Bu, tıpkı «alım-satım yapılırken şahit bulundurun» emrinde olduğu gibi nedbi ifade eder.

b) İmam Şâfiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, ric'atte iki âdil şâhit bulundurmak vâciptir. Ancak Şâfiî'nin Kavl-i Cedîd'inde bu yorum ve ictihadından vazgeçtiği ve şahit tutmanın mendup olduğunu söylediği rivâyet edilmiştir.

c) Ashab-ı Kirâm'dan İmrân b. Husayn (R.A.)den, «Eşini boşadıktan sonra ona ric'ât edip cinsel temasta bulunur ve bunun için şahit tutmazsa, adama ne lâzım gelir?» diye sorulduğunda, o şu cevabı vermiştir: «Sünnete aykırı boşamış ve yine sünnete aykırı ric'at etmiş olur.» (1)

Böylece İmrân b. Husayn (R.A.) âyetteki işhad emrini sünnet anlamına hamledip yorumlamıştır ki imamlar bu yorumu benimsemişlerdir.

İYİLİKLE TUTMAK VEYA GÜZELLİKLE AYRILMAK

(فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ ...) **«Bekleme süresinin sonuna yaklaştıkları zaman onları ya iyilikle, güzellikle tutun, ya da onlardan güzellikle ayrılın..»**

Kur'ân-ı Kerîm, aile hukukunun önemli bölümünü oluşturan boşanma konusunun ana çizgilerinden bir kısmını belirtirken şu maddelere yer vermektedir:

1— Kadınları rasgele değil, şer'î bekleme süreleri dikkate alınarak, içinde cinsel temasta bulunulmayan temizlik döneminde birer talâk ika et-

(1) Ebû Dâvud - Lübabu't-te'vîl : 4/279

mek suretiyle üç temizlik dönemini kapsayacak veya üç ayhalini içine alacak şekilde sünnete uygun boşayın.

2— Nikâh akdinden sonra eşiyle cinsel temasta bulunan kimse, onu boşayacak olursa, Iddeti (şer'î bekleme süresi olan üç ayhali ve üç temizlenme) sona erinceye kadar onu evinden çıkarmayıp nafakasını vermekle yükümlüdür.

3— Üç talâkla boşanan kadın da süreyi doldurmadan dışarı çıkmamalıdır; yani kocasına ait evin bir odasında oturmalıdır. Zira belirtilen süre içinde koca hem onu barındırmakla, hem de nafakasını vermekle mükelleftir.

4— Adam eşini bir veya iki ric'i talâkla boşamışsa, iddet sona ermeden ona güzellikle dönebilir ve evliliklerini sürdürebilirler.

5— Adam, süre sona erinceye kadar eşine ric'at etmezse, onu güzellikle boşamış olur. Bu durumda da sertlik, kabalık, haklara tecavüz harâmdır.

6— Adam gerek eşine ric'at ederken, gerekse onu tamamen boşarken iki âdil erkek şâhit bulundurmalıdır. Böylece niyetini açığa vurmuş ve onu belgelendirmiş olur da ileride birtakım yanlış yorumlara ve itirazlara kapıyı kapamış bulunur.

Unutmamak gerekir ki, boşanma konusunda özellikle adamın iyi muamelede bulunması, güzel ve nazik davranması; kırıcı, üzücü söz ve davranışlardan kaçınması bir emr-i ilâhîdir ki her Müslümanın uyması söz konusudur.

Boşanma sona erince, her iki taraf da Allah'a dayanıp güvenmeli ve kendilerine uygun eş arayıp yeni bir aile düzeni kurmaya özen göstermelidirler. Şüphesiz Cenâb-ı Hak kendisine güvenip dayananlara bir çıkış yolu ve imkânı hazırlar da ummadıkları yerden onları rızıklandırır. Yeter ki işin ve olayın temelinde iyi niyet, Allah korkusu hâkim bulunsun. O takdirde Cenâb-ı Hak mutlâka hükmünü yerine getirir. Zira O'nun kanunları, ölçü ve tedbirleri şaşmaz; söz O'nun katında asla değişmez. O bakımdan ilâhî emir ve tavsiyelere uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar. Üçüncü âyetin son kısmı bu inceliği yansıtmakta ve mü'minlerin dikkatini çekmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, boşanma hukukunun önemli kısmı üzerinde du-

ruldu ve özellikle kadın haklarının lüzumu yansıtılarak yönlendirici bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ayhalinden kesilen ve bir de gebe olan kadınların -boşanmaları söz konusu olduğu takdirde- iddetleri açıklanıyor. Sonra da boşanan kadının mesken ve nafakasına atıf yapılarak doğurduğu çocuğu emzirmesi hakkında ilâhî hüküm beyân ediliyor.

——oOo——

وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ
مِنْ نِسَائِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ
وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ
يَجْعَلْ لَهُ مِنْ اَمْرِهِ يُسْرًا ﴿٤﴾ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهُ اِلَيْكُمْ
وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ اَجْرًا ﴿٥﴾
اَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا
عَلَيْهِنَّ وَاِنْ كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ
فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ وَاْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ
وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ اُخْرٰى ﴿٦﴾ لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ
وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا اٰتٰيهُ اللّٰهُ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا
اِلَّا مَا اٰتٰيهَا سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

MEÂLİ

4— Kadınlarınızdan ayhalinden ümitleri kesilmiş olanların iddetleri hakkında şüphelenirseniz, onların iddeti üç aydır. Henüz ayhali görmeyen kadın da böyle... Gebe kadınların ise bekleme süresi, doğum yapmasıyla son bulur. Kim Allah'tan korkup sakınırsa, Allah, onun işinde bir kolaylık sağlar.

5— Bu Allah'ın buyruğudur ki, size indirmiştir. Kim Allah'tan korkar (buyruğuna karşı gelmekten) sakınırsa, Allah, onun kötülüklerini örtüp temizler; mükâfatını büyültür.

6— (Boşayıp da henüz iddeti sona ermemiş) kadınları, gücünüz ve imkânınız elverdiği nisbette oturduğunuz yerde oturtun. Sıkıntıya uğratmak için kendilerine sakın zarar vermeyin. Eğer o (boşadığınız) kadınlar gebe iseler, doğumlarını yapıncaya kadar nafakalarını verin. Size ait çocuğu emzirirlerse ücretlerini verin. (Bu hususları) aranızda güzellikle örfe uygun şekilde görüşün. Eğer aranızda sıkıntıya sebep bir anlaşmazlık çıkarsa, çocuğu başka bir kadın emzirecek (şekilde karar alabilirsiniz).

7— Geniş imkânı olan, geniş imkânına göre nafaka versin. Rızkı dar ve sınırlı olan ise, Allah'ın kendisine verdiğinden nafaka versin. Allah, hiç kimseye verdiğinden fazlasını teklîf etmez. Allah, bir sıkıntı ve zorluğun ardından bir kolaylık meydana getirir.

İNİŞ SEBEBİ

Ubey b. Kâb (R.A.), Peygamber Efendimize : «Ya Resûlellah! Kadınların iddetiyle ilgili âyet inince Medineli bazı kişiler, ayhalinden ümidi kesilenle henüz ayhali olmayan kadınların ve bir de hâmile kadınların iddeti hakkında Kur'ân'da bir açıklama ve hüküm yoktur, diyorlar. Bu hususta ne buyurursunuz?» diye sorunca, ilgili âyetler indi. (1)

İLGİLİ HADÎS

Ebû Seleme (R.A.) anlatıyor :

— Bir adam, İbn Abbas'a (R.A.) geldi; orada Ebû Hüreyre (R.A.) da bulunuyordu. Bir konu hakkında bilgi edinmek istediğini belirterek şöyle dedi : «Kocasının vefatından 40 gün sonra doğum yapan kadının iddetinin

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/280, 281- İbn Kesir - Âlûsî - Kurtubî

ne kadar olacağını bana haber verir misin? dedi. İbn Abbas (R.A.) ona : «Doğum yapması ve üç ayhali, üç temizlik görmesi dikkate alınarak bu iki sürenin sona ermesini bekler» diye cevap verince ben söze karıştım ve «Gebe kadınların iddeti, doğum yapmalarıyla son bulur» meâlindeki âyeti okuyarak delil gösterdim. Ebû Hüreyre (R.A.) de bana katıldı. Bunun üzerine İbn Abbas (R.A.) hizmetçisi Küreyb'i, Ebû Seleme'nin eşi Ümmu Seleme'ye göndererek durumu sordurdu. Ümmu Seleme (R.A.) : «Sübey'a el-Eslemî öldürüldüğünde eşi hamile idi. Kırk gün sonra doğum yapınca, onunla evlenmek isteyenler oldu. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onun evlenmesine müsaade etti» diye cevap gönderdi. (1)

AİLE HUKUKUNDA BOŞANMA KONUSU

Boşanan kadının iddeti (şer'î bekleme süresi) şu dört kısımdan biriyla takdîr edilir :

1— Ayhali gören bir kadın ise boşandıktan sonra başka bir erkekle evlenebilmesi için üç ayhali veya üç ayhalinden temizlenme dönemi görüp geçirmesi gerekir. Bu süreden önce evlenmesi kesinlikle harâmdır.

2— Yaşı itibariyle ayhalinden umudu kesilip artık kan görmeyen bir kadınsa, kamerî ay hesabıyla üç ay beklemesi gerekir. Bu süre tamamlandıktan sonra başka biriyle evlenebilir.

3— Yaşı küçük olduğundan henüz ayhali görmüyorsa, o da boşandıktan sonra üç ay bekler; bu süre dolmadan başka biriyle evlenemez.

4— Gebe iken boşanan bir kadının bekleme süresi, doğum yapmasıyla son bulur; yani doğum yaptıktan hemen sonra başka biriyle evlenmesinde bir engel ve sakınca söz konusu değildir.

Boşanma hukukuyla ilgili hükümler işlenirken şu tavsiyelere de yer verilmektedir :

a) Bu hükümler Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği sınırlardır. Artık kim Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa, gerçekten o kendine haksızlık etmiş olur.

b) Bir veya iki talâkla boşanan kadınların bekleme süresi sona ermek üzere iken onları ya iyilikle, güzellikle tutun, ya da örfe uygun şekilde iyilikle salıverin.

c) Kim Allah'tan korkup kadınların hakkına tecavüzden, kaba ve hırçın davranmaktan sakınırsa Allah ona bir çıkış imkânı sağlar.

---

(1) Buharî/tefsîr : 2/65

d) Boşayan erkek veya boşanan kadından kim bu kritik zamanında da Allah'a güvenip dayanırsa, Allah ona yeter.

e) Kim de Allah'tan korkup O'nun koyduğu sınırları aşmaktan sakınırsa, Allah ona işinde kolaylık sağlar.

f) Kim de Allah'tan korkup O'nun buyruklarına karşı gelmekten sakınırsa, Cenâb-ı Hak onun kötülüklerini örtüp temizler ve ona büyük bir mükâfat lûtfeder.

Bütün bu hüküm ve tavsiyeler gösteriyor ki, İslâm Dini, hukukla ahlâk ve fazileti; hukukla maddî ve mânevî müeyyideleri; hukukla imân ve vicdanı birleştirip bütünleştirmiştir.

Dördüncü âyette ise, birbirinden farklı iddetlerin olduğu belirtilmektedir. Şöyle ki : Yaşı itibariyle ayhalinden tamamen kesilen kadın, boşandığı takdirde, başka bir adamla evlenebilmesi için üç kamerî ay beklemesi gerekir. Bunun gibi henüz ayhali görmeyen kız evlendikten sonra yine yaşı icabı ayhali başlamadan boşanırsa, o da üç kamerî ay geçmeden evlenemez.

Hamile olan kadın doğum yapmadan boşanır veya kocası ölürse, iddeti (şer'î bekleme süresi) doğum yapmasıyla sona erer. Oysa kocası ölen kadının iddeti, dört ay on gün olarak belirlenmiştir. Böylece hamile kadın bu genellemenin dışında tutulmuştur. Nitekim Sübey'a hadîsi buna açık şekilde delâlet etmektedir. (1)

Hâmile kadın, kocası öldükten veya ondan boşandıktan sonra düşük yaparsa, bu, kan ya da et parçası şekillenmemiş bile olsa, İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e göre, doğum yapma sayılır ve aynı hükmün kapsamına girer. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, tam teşekkül etmedikçe, yani cenin şeklini almadıkça aynı hükmün kapsamına girmez. İmam Şâfiî de aynı görüştedir.

SÜNNETE UYGUN BOŞAMA-BOŞANMA

Sünnet doğrultusunda boşanmanın faydalarını az yukarıda belirtmiştik. En azından erkeğin daha doğru düşünmesini ve duygularından sıyrılıp akıl ve vicdanıyla konuyu daha iyi muhakeme etmesini kolaylaştırır ve bu imkânı verir.

O bakımdan dördüncü âyetin sonunda : **«Kim Allah'tan korkup (sünnet dışına çıkmaktan) sakınırsa, Allah onun işinde bir kolaylık sağlar»** buyurulmaktadır.

---

(1) Bilgi için bak : Bakara Sûresi : 234

AKIL VE VİCDAN İLE MUHAKEME HER ZAMAN GEÇERLİDİR

Günahsız, kusursuz ve hatasız kimse yoktur. Cenâb-ı Hak ancak peygamberleri günah işlemekten korumuştur. O bakımdan erkek, eşinin bazı kusurlarını büyültüp onu, akıl, vicdan ile değerlendirmeye veya aklın süzgecinden geçirmeye lüzum görmeden hissine mağlûp olarak hemen boşamaya kalkarsa, hatâ etmiş olur; aynı zamanda dönüşü çok zor veya mümkün olmayan bir yola girer. Öylece hem Allah'ın rızasına uygun davranmadığından sünnetullah çizgisinden ayrılır, hem de âhiret gününde bunun cezasını çekmekten kurtulamaz. O bakımdan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in açıkladığı sünnet doğrultusunda boşamaya karar vermek aklın, vicdanın ve ilâhî rızanın yolunu seçmek demektir. Çünkü kadın alınıp satılan bir meta' değildir; o, her yönüyle aile yuvasının temel taşı ve terbiye kucağıdır. Nesil onun elinde şekillenmekte ve ilk terbiyeyi ondan almaktadır. İşte kadın, bu özelliklerini bilip sosyal düzendeki şerefli yerini almayı idrâk ettiği nisbette muhteremdir ve her vesileyle anne olmaya lâyıktır.

BOŞANAN KADININ İBATESİNİ SAĞLAMAK

Bâin talâkla boşayıp ric'at hakkı olmayan koca, eşini kendi malî imkânları nisbetinde barındırmakla yükümlüdür. Nafaka ve elbiselerini sağlamakla yükümlü değildir.

Kadın hamile ise, hem mesken, hem nafaka, hem de elbise hakkına sahiptir. İddeti bitinceye kadar kocası onu belirtilen hususlarda beslemekle mükelleftir.

Üç talâkla boşanan kadına gelince :

Buna mesken ve nafaka gerekir mi? Müctehid imamların bu konudaki ictihad ve görüşleri farklıdır :

a) İmam Mâlik ve İmam Şâfiî'ye göre, iddet sona erinceye kadar kadının mesken ve nafaka ihtiyacı karşılanır. İmam Ebû Hanîfe'nin de ictihadı buna yakın bir hüküm ifade etmektedir.

b) İmam Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuye (veya Rahaveyh) ve Ebû Sevr'e göre, ona ne mesken, ne de nafaka gerekir.

Bu üç imam ictihadlarına şu olayı mesned göstermişlerdir : Fatma bint Kays, yanında kocasının kardeşi olduğu halde Resûlüllah'a (A.S.) gelip şöyle dedi : «Ya Resûlellah! Doğrusu kocam beni boşadı ve bu adam da benim için ne mesken, ne de nafaka gerekmediğini iddia ediyor.» Bu-

nun üzerine Resûlüllah (A.S.) ona : «Hayır, sana hem mesken, hem de nafaka vermeleri gerekir» buyurdu. Yanındaki adam müsaade isteyerek şöyle dedi : «Ya Resûlellah! Kocası bu kadını üç talâkla boşadı..» Resûlüllah (A.S.) onlara : «Bu durumda ne mesken, ne de nafaka gerekir. Mesken ve nafaka ancak kendisine ric'at yapılabilecek kadına verilir» buyurdu. (1)

Böylece İslâm, sağlam bir aile hukuku düzenleyerek hakları korumuş ve kadının itilip kakılmasını, vakarının zedelenmesini önlemiş; boşanma olayını birtakım esaslara bağlamıştır. **«Sıkıntıya uğratmak için kendilerine sakın zarar vermeyin!»** emri, bütünüyle kadın haklarını korumakla ilgilidir.

ÇOCUĞU ÜCRETLE EMZİRME

(فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ ...) **«Size ait çocuğu emzirirlerse ücretlerini verin. (Bu hususları) aranızda güzellikle örfe uygun şekilde görüşün..»**

Hâmile iken boşanan ve sonra da doğum yapan kadının süt emer durumda olan çocuğu beslemek için babası, onu emzirmek üzere öz anasına teklîfte bulunur, kadın razı olursa ücret mukabilinde onu emzirebilir. Çünkü bu durumda olan kadın çocuğu emzirip beslemekle yükümlü değildir.

Ancak âyette **«fein erda'ne leküm»** cümlesi dört meseleye delâlet etmektedir :

1— Boşanan kadınlar süt emer durumda olan çocuğu ücret karşılığında emzirebilirler ve çocuğun öz babası bu ücreti ödemekle yükümlüdür. Nasıl çocuğun öz annesi ölmüş olsa, babası ona bir süt anne tutmak zorundaysa, boşadığı kadını da öylece tutması gerekir.

İmam Ebû Hanîfe, «kadın talâk-ı bâin ile boşanmamışsa, çocuğu emzirmek için ücret talep edemez; zira onu zaten emzirmekle mükelleftir» demiştir. İmam Şâfiî'ye göre, her iki durumda da kadına ücret verilmesi ve onun da ücret talep etmesi câizdir.

2— Erkek ve boşadığı kadın gerek nafaka ve mesken hususunda, gerekse çocuğu ücretle emzirmede örfe uygun bir tutum ve anlayış içinde olmalıdırlar. Öyle ki, kadının durumu müsaitse çocuğu ücretsiz emzirmesi bir fazîlettir ve anneliğin ayrı bir tezahürüdür. Adamın malî kudreti yerin-

(1) Sahih-i Müslim - Dârekutnî

deyse, kadına bu hususta ücret verirken cömert davranması da bir fazîlet ve kadirbilirliktir.

3— Adam ücret vermek istemez, kadın da ücretsiz emzirmeye yanaşmazsa, ne adam, ne de kadı (hâkim) kadını emzirmeye zorlayamaz. Bu durumda bir süt anne ücretle tutularak çözüm getirilir.

4— Boşanan kadın bir, iki talâkla değil tamamiyle boşanmışsa, çocuğu emzirmekle yükümlü değildir. Ancak çocuk başka bir kadının göğsünü emmiyorsa, o takdirde ecr-i misil takdîr edilerek öz anasına emzirtilmesi sağlanır.

NAFAKA TAKDİRİ

(... لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ) **«Geniş imkânı olan, geniş imkânına göre nafaka versin..»**

İslâm nafaka konusunda dondurucu ve tahdid edici bir nisbet koymamış ve belirlememiştir. Malî imkânı geniş olan kimse ona göre, dar olan da imkânına göre nafaka vermekle yükümlüdür. Bu hususta adamı sıkıntıya sokmaya cevaz verilmez. Zira Cenâb-ı Hak hiç kimseye takatının üstünde teklîfte bulunmaz.

RİC'Î VE BÂİN TALÂK ARASINDAKİ AÇIK FARKLAR

Ric'î talâk ile bâin talâk arasındaki farkları daha çok bu iki talâkla ilgili şartları bildikten sonra anlamak mümkündür. Biz burada sadece fukahanın tesbit ettiği farkların bir özetini vermekle yetiniyoruz :

Ric'î talâkın şartları :

1— Kadına cinsel temasta bulunmuş olmaması,

2— Boşamanın sarih (açık) lafızlarla olması,

3— Ivaz (mal ve para) karşılığında olmaması,

4— Üç sayıya ne açıktan, ne de delâleten beraberlik etmemesi,

5— Beynuneti ifade eder şekilde bir sıfat ile mevsuf bulunmaması..

Bâin talâkın şartları :

1— Kinaye lâfızlarla meydana gelmesi veya,

2— Kinaye şeklinde olunca niyet etmiş bulunması veya,

3— Sariha delâlet eden lafızlardan biriyle ifade edilmesi veya,

4— Mal karşılığında verilen üç talâk'la vuku bulması veya,

5— Açıktan üç sayısına delâlet eden bir lafızla boşanması bu cümledendir.

Bu şartlardan birinin gerçekleşmesiyle talâk-ı bâin vücut bulmuş olur. (1)

ÂYETLER ARASINDAKİ BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle aile hukukunun önemli bir kısmını oluşturan boşanma üzerinde duruldu ve bu durumda kadının şer'î bekleme süresinin ne kadar olacağı belirlendi. Sonra da nafaka ve çocuğun emzirme konusuna değinilerek aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah ve Peygamberinin emirleri dışına çıkıp ilâhî sınırları aşan kavim ve milletlerin nasıl yok edildikleri ve o yüzden elem verici bir azaba uğratıldıkları haber veriliyor ve indirilen kitabın, gönderilen peygamberin insanları küfür ve cehaletin karanlığından kurtarmaya, düzenli ve aydınlık bir hayat yaşamalarını sağlamaya yönelik bulunduğu konu ediliyor.

(1) Fazla bilgi için bak. : Celâl Yıldırım/Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı : 3/83, 84

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ
عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِه۪ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَد۪يدًا وَعَذَّبْنَاهَا
عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾
اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَد۪يدًا فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ اَلَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ
لِيُخْرِجَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ
وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًا قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾

M E Â L İ :

8— Nice kasaba (halkı) Rabbının ve O'nun peygamberlerinin buyruğu dışına çıkıp azgınlık gösterdi de biz onları çetin bir hesaba tabi tuttuk ve bilinmedik bir azâba uğrattık.

9— Böylece onlar, yaptıklarının vebâlini tattılar da işlerinin sonu hüsrân oldu.

10— Allah, onlara çetin bir azâp hazırladı. Artık siz ey imân eden akıl sâhipleri! Allah'tan korkun (O'nun buyruklarına karşı gelmekten) sakının. Gerçekten Allah size bir zikir (Kur'ân) indirmiştir.

11— Ayrıca, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın açık-seçik ve açıklayıcı âyetlerini okuyan bir peygamber göndermiştir. Kim Allah'a inanır da iyi-yararlı amelde bulunursa, Allah onu, altlarından ırmaklar akan içinde devamlı kalacakları Cennetlere yerleştirir. Allah, ona cidden güzel bir rızıkla ihsânda bulunmuştur.

AKLI BİLGİYLE VE BU İKİSİNİ İLÂHÎ SÜNNET İLE BİRLEŞTİRMEK

(وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا ...) «Nice kasaba (halkı) Rabbının ve O'nun peygamberlerinin buyruğu dışına çıkıp azgınlık gösterdi de onları çetin bir hesaba tabi tuttuk ve bilinmedik bir azâba uğrattık.»

İlgili âyetle Cenâb-ı Hak, ilâhî emirlere ve O'nun belirleyip indirdiği hayat düzenine akıl ve idrâk kapısını kapatıp kendilerini şartlanmış duygularının akıntısına kaptıran inkârcıların üç büyük sıkıntıyla karşılaşacaklarını ve sonlarının mutlak hüsrân olacağını haber vermektedir :

1— Sınırlı hayatını amacından saptırıp madde ve şehveti hedef seçen ve böylece behimî bir hayat tarzına özenenler, ruha gıda veren, vicdanı geliştiren, toplumu birleştiren ve insanı yalnız Allah'a kul yapmak suretiyle gerçek kişiliğine kavuşturan kutsal değerleri hiçe sayarlar ve böylece toplum yapısında kapatılması mümkün olmayan gedikler açarak nesilleri ifsad ederler. Şüphesiz böylesine çarpık bir düzen sıkıntı ve belâdan başka bir şey getirmez.

2— Böyleleri neslin zekâsını geliştirmek için birçok çarelere baş vururlar, fakat onların ruhlarını ihmal edip vicdanlarını silik hale getirirler ve bu sebeple madde ve makamı ilâh edinen kuşakların ortaya çıkmasını hızlandırırlar.

Bu da toplum, aile ve millete sıkıntı ve kargaşalık, belâ ve adâletsizlik getirmekten, kişisel çıkarları ön plânda tutmayı gaye edinmekten başka bir sonuç doğurmaz.

3— Bunlar ilâhî sünnete uymadıkları için en ağır tokadı yine o sünnetten yemek suretiyle kendi kendilerine zulüm etmiş olurlar. Zâlimlerin sonu ise mutlaka hüsrân ve perişanlıktır.

Sekizinci âyetle bu inceliklere değinilmekte ve o sebeple aklı bilgiyle, bu ikisini dosdoğru imânla birleştirmeyenlerin kötü âkibetine dikkat çekilmekte; inkârcılar bir defa daha uyarılmakta, mü'minlerin imân ve irfanı artırılmaktadır.

AHLÂKİ YÖNÜ

Şüphesiz sağlam akıl, idrâk ve irfanla birleşince kişiyi imana; imân da saadete dâvet eder. Peygamberlerin teblîğ ettikleri ilâhî emirler ve nehiyler bütünüyle insan ruhunu geliştirip beslemeye, duygu ve düşünceyi doğru

olana yönlendirmeye, akla en sağlıklı temel bilgi ve ana fikirleri vermeye yöneliktir.

Unutmamalıyız ki, nefis hayvanî duygularla teçhiz edilirken, ruh meleksel değerlerle süslenmiştir. Ancak bu birbirine zıd ölçü ve değerler kişinin içinde doğuştan kılıflıdır, tıpkı toprağa atılan tohum gibi.. Bulduğu ortam ve şartlara göre ikisinden birinin veya ikisinin kılıfı açılır ve filizlenip gelişme imkânı bulabilir. O bakımdan terbiyeciler: «Doğan çocuk bir ok gibidir. Ana-babası ona yay mesabesindedirler; alıp ne yana atarlarsa, çocuk oranın rengini, karakterini alır ve ona göre şekillenir» demişlerdir.

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (A.S.): **«Çocuk yedi yaşına girince ona namaz kılmayı öğretin ve kılmasını sağlayın. Allah'ın kitabını ve peygamberinin sünnetini ona öğretin»** diye tavsiyede bulunarak çocuğun ruhunda örtülü bulunan meleksel değerlerin, yani din ve Allah duygusunun kılıfından çıkarılmasını istemiştir.

KONUNUN SOSYAL YÖNÜ

Müslüman bir toplumu ayakta tutan ve onu gerçek anlamda toplum yapan bazı ortak değerler vardır:

a) Bir olan, ortağı bulunmayan Allah'a dosdoğru imân odağında birleşmek,

b) Din ve ondan kaynaklanan yüce amaç birliğini sağlamak,

c) Dinî ve kültürel değerleri korumak ve yaşatmak,

d) Bu gaye uğrunda kader birliği yapmak başta gelenleridir.

Cenâb-ı Hak ilgili sekizinci âyetle bu değerlere sahip olmayan birçok milletlerin ömrünün çok kısa olduğuna dikkat çekmektedir. Bunların temelinden sarsıntı geçirerek tarih sahnesinden silinmekten kendilerini kurtaramadıkları bir gerçektir. Bugün önemli bir kısmının kalıntılarını müzelerde, yapılan arkeolojik kazılarda görmekteyiz.

Bu nedenle önce Mekkeli putperestler, sonra da diğer inkârcı kavim ve milletler uyarılmakta, tarihten ibret ve öğüt almalarında çok büyük faydaların söz konusu olduğuna işâret edilmektedir.

ÇÖKMEYE ADAY OLAN MİLLETLERE İKİ AYRI AZAP VARDIR

(... فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا) **«Böylece onlar, yaptıklarının vebalini tattılar da işlerinin sonu hüsran oldu..»**

Allah'ın son mesajına gönül kapısını açan Müslüman milletler kendi ayakları üzerinde durabilmek, kendi sağlam kültürleriyle beslenmek ve her vesileyle kendi öz değerlerine dönmek; yabancı kültürden arınıp uzak kalmak ve bu doğrultuda kendi kişiliğine sahip olmak zorundadırlar. Çünkü Müslüman anasından doğarken tâbi' olarak değil metbû' olarak doğar. Bu bakımdan o başkasının kültürüyle beslenme ihtiyacı duymaz; bitip tükenmeyen öz değerleriyle her iki hayatını cennete çevirme imkânına sahip bulunduğunu unutmaz. Aksi halde biri dünyada, diğeri âhirette olmak üzere iki elim ve şiddetli azaba mâruz kalır. Dünyada mevcut nîmetlerinin; hürriyet ve istiklâlinin elden gitmesiyle başka milletlerin ve yabancı kültürlerin esiri haline gelir ki bu, cezanın en kötüsü, azabın en şiddetlisidir. Âhirette ise, nankörlüğüne karşılık hazırlanan ve hesabı çok çetin ve üzücü olan bir azapla yüzyüze gelir. Şüphesiz böyle bir ceza bedbahtlığın en fenası, fayda vermeyen pişmanlığın en katmerlisidir.

KUR'ÂN DEVAMLI İNSAN AKLINA SESLENMEKTEDİR

(فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُولِي الْاَلْبَابِ الَّذِينَ اٰمَنُوا قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا) **«Artık siz ey imân eden akıl sahipleri! Allah'tan korkun (O'nun buyruklarına karşı gelmekten) sakının. Gerçekten Allah size bir zikir (Kur'ân) indirmiştir.»**

Küfür ve ahlâksızlığın, bozgunculuk ve azgınlığın ne gibi elim sonuçlar doğurduğuna değinildikten sonra akıl sâhiplerine seslenilerek kâinatı mutlak ve değişmez kanunlarıyla idare eden Cenâb-ı Hakk'a karşı gelmekten sakınmamız emrediliyor. Sonra da aklımıza ışık tutularak ona yardımcı olacak ve onu doğruya yönlendirecek iki şeyden söz ediliyor :

a) En doğruyu, en iyi ve en güzeli açıklayıp hayat düzenimiz için en sağlam ölçüleri beraberinde taşıyan Kur'ân'ı Kerîm,

b) Kur'ân'daki ilâhî âyet ve belgeleri, hüküm ve tavsiyeleri açık ve net biçimde bize teblîğ eden Hz. Muhammed (A.S.)..

İşte insanı küfür, cehalet, tuğyan ve ahlâksızlık karanlığından kurtarıp imân ve irfan aydınlığına kavuşturan iki değişmez ilâhî rahmet!. Bu

iki yardımcı ve son derece lüzumlu faktör, insan ruhuna zerk edilen din ve Allah mayasını harekete geçirip geliştirmenin tek vasıtası ve değişmeyen kaynağıdır. Böylece insan nefsinde yer alan dünyevî arzu ve ona karşı olan ihtirası meşru sınırlar içine almak ve faydalı düzeye getirmek mümkündür. Aksi halde nefsi frenliyecek, hayvanî duyguları kanalize edecek başka bir kuvvet ve unsur söz konusu olamaz. Tarihî olaylar göstermiştir ki, kendini bu ilâhî proğram dışında tutanların nefsanî ihtirasları, şehevî duyguları gemi azıya almış ve hiçbir engel dinlemeden amaç seçtiği dünyevî zevklere doğru yol almış da sonunda dönüşü ve kurtulması mümkün olmayan bir uçuruma düşmekten kurtulamamışlardır.

İMÂN VE SÂLİH AMEL

(وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ...) **«Kim Allah'a inanır da iyi-yararlı amelde bulunursa, Allah onu, altlarından ırmaklar akan içinde devamlı kalacakları Cennetlere yerleştirir..»**

Kur'ân bu bapta gönderilen peygamberin, indirilen kitabın şu iki önemli hususu kalp ve kafalara işleme bilgi ve irfanıyla donatıldığını belirtmekte ve ilâhî muradın neye yönelik bulunduğuna işârette bulunmaktadır:

1— Allah'a dosdoğru imân,

2— Onun tabii ürünü olan sâlih amel..

Bu iki ana değer, dünya hayatını sünnetullah doğrultusunda aydınlatır ve bu aydınlığın sürüp gelen uzantısı olarak sonsuzluk yurdunda göz ve gönülleri dolduran cennetlere erişme yolunu kolaylaştırır. Artık o âlemdeki gözlerin henüz göremediği, kulakların işitemediği, kalplerin düşünemediği güzel ve çarpıcı rızıklar karşısında her türlü ihtiras ve doymazlık son bulur. Ademoğlu öteden beri arzuladığı, fakat dünyada bir türlü elde edemediği sonsuz nîmetleri orada bulur.

On birinci âyetin son kısmında bu güzel rızık en çekici bir anlatımla müjdelenmekte ve mü'minlerin sâlih amellerini artırmalarında sonsuz yararların bulunduğuna işâret edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanları ebediyen mutlu kılacak ilâhî buyrukların dışına çıkıp inkâr ve tuğyanda ısrar eden kavim ve milletlerin yok edildikleri konu edildi. Sonra da gönderilen peygamberin, indirilen kitabın mah-

za insanı küfür ve cehalet karanlığından çıkartıp imân ve sâlih amelle aydınlık bir hayata kavuşturmaya yönelik bulunduğu belirtilerek ruhlara gıda, vicdanlara serinlik verildi.

Aşağıdaki âyetle, insan aklına ışık tutulmakta, göklerle yer arasında nasıl bir denge ve kopmaz bağlar bulunduğuna değinilmektedir.

——oOo——

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ سَبْعَ
سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا
اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ وَاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

M E Â L İ :

12— O Allah ki, yedi göğü ve yerden de onların bir benzerini yarattı. O'nun emri bunlar arasına iner de iner. Bu da, Allah'ın kudretinin herşeye yettiğini ve Allah'ın gerçekten herşeyi ilmiyle kapsayıp kuşattığını bilmeniz içindir.

İNSAN BENZERİ BİR CANLININ YAŞADIĞI BAŞKA DÜNYALAR VAR MIDIR?

(... اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ) **«O Allah ki, yedi göğü ve yerden de onların bir benzerini yarattı.»**

Yeryüzünün de, yedi tabaka gökler misâli yedi tabaka halinde yaratıldığı bildirilmektedir. Yedi gök konusu tefsîrimizin birkaç yerinde işlenmiş ve birtakım lüzumlu açıklama ve yorumlamaya gidilmiştir. Ancak daha çok Mülk Sûresi 3 ve 5. âyetlerin tefsîrinde bu anlatım tarzı üzerinde durduk. Dünya semasının veya en yakın semanın yıldızlarla süslendiğini dikkate alarak görebildiğimiz ve dev teleskoplarla tesbit edebildiğimiz yıldızların ve sistemlerin göğün bir tabakasını oluşturduğunu veya oluşturabileceğini

söyledik. Bu birinci semadan sonra altı sema daha vardır ki henüz mahiyetini tesbit etmiş değiliz. Onlarda da yıldızlar ve sistemler mi var, yoksa bilmediğimiz başka başka şeyler mi var? Zira kâinat o kadar büyüktür ki onu rakamla ifade etmemiz bir bakıma mümkün değildir. Işık saniyede 300.000 km. hızla yol almaktadır. Buna rağmen henüz ışığı dünyamıza ulaşmayan yıldızlar vardır.

İlgili âyette göğün yedi tabaka halinde bulunduğundan söz edilirken, yerkürenin de bir bakıma yedi tabaka halinde olduğu belirtiliyor.

Bu konuda ilk akla gelen, yedi iklim veya yedi kıta değil, yerkürenin yedi ayrı tabakadan oluştuğudur. Öyle ki, Atmosfer (havaküre), Hidrosfer (suküre), Litosfer (taşküre) olmak üzere üç tabaka vardır. Bunların altında Sial, Prosfer (ateşküre) bulunmaktadır. Pirosferle yerin asıl çekirdeğini oluşturan Barisfer (ağırküre) arasında bir tabaka daha bulunuyor ki ona «Nifsima» denir. Yerin tam çekirdeğini de hasaba katınca yedi tabaka olduğu ortaya çıkıyor. Gök tabakalarıyla yerküre tabakaları arasındaki benzerlik, sadece sayıya ve yuvarların birer daire halinde birinin diğerini kuşattığına yönelik olabilir.

Ancak âyetin bu cümlesi üzerinde birtakım garip yorumlarda bulunanlar da olmuştur; özellikle son bir asır içinde yetişen bazı müfessirler bundan, dünyamızdan başka insan misali canlı taşıyan altı dünyanın mevcut olduğunu istidlâlen çıkartıp yeni bir yorum ve iddia ortaya koymuşlardır. İddia ve yorumlarını kuvvetlendirmek için de, İbn Abbas (R.A.)dan yapılan şu zayıf rivâyeti senet seçmişlerdir : İbn Abbas'a (R.A.), «Bu âyetin delâlet ettiği mana nedir?» diye sorulmuş; o da şu cevabı vermiştir : «Size bunu açıklayacak olursam, inkâra saparsınız. İnkâra sapmanız, onu yalanlamanızdır.» (1)

Diğer bir rivâyette ise, Amr bu âyetin tefsirinde şöyle demiştir : «Her bir arz (dünya)da yeryüzündeki halktan İbrahim ve benzerleri (peygamberler) vardır.» (2)

Beyhakî'nin Kitabu'l-Esmâ ve's-Sıfat'ta İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyette ise, adı geçenin şöyle dediği nakledilmiştir : **«Yedi arz ve her arzda sizin Adem, Nuh, İbrahim ve İsa peygamberler gibi Adem, Nuh, İbrahim ve İsa peygamberler vardır.»**

Bu zayıf rivâyetleri senet olarak seçip dünyamız gibi altı tane dünyanın daha bulunduğunu ve her dünyada, oraya mahsus insan misali can-

(1) Câmi'u'l-beyân Fi-Tefsîri'l-Kur'ân/İbn Cerîr : 28/29
(2) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/385

lıların ve peygamberlerin yer aldığını söylemek mü'minleri çok fâhiş bir hatâya sürükler. Aynı zamanda bu, insanın hılkatındaki hikmete ve âlemlere rahmet olarak gönderilen son peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) umumi risaletindeki yüksek gayeye ters düşer.

Oysa Resûlüllah (A.S.) Efendimiz yerkürenin yedi tabaka halinde oluştuğuna değinerek aydınlatıcı birtakım bilgiler vermiştir. Onlardan ikisi şöyledir :

«Kim (başkasına ait) araziden bir karış toprağa tecavüz edip haksızlıkta bulunursa, yedi arzdan (oluşacak) bir halka onun boynuna geçirilir.» (1)

«Kim (başkasına ait) araziden bir karış toprağa tecavüz edip zulmederse, o, yedi arzın dibine geçirilir.» (2)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz burada yerkürenin tabakalarına işârette bulunmakta ve araştırıcılar için temel bilgi vermektedir. Ayrıca Rahmân Sûresi 10. âyetle, yukarıda naklettiğimiz zayıf rivâyetler reddedilmekte ve araştırıcılar için en sağlam bilgi, belge ve fikir sergilenmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm yedi gök ve onların misli yerküreden söz ederken Allah'ın yüce kudretine delâlet eden belgeleri gözler önüne seriyor ve insan aklına temel bilgi vermek suretiyle daha doğru düşünme ve araştırma yapmasını teşvîk ediyor.

ALLAH'IN EMRİ GÖKLERLE YER ARASINA İNER

(يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ ...) **«O'nun emri bunlar arasına iner de iner..»**

Bu emir üç yönlüdür :

Birincisi, Cenâb-ı Hakk'ın kâinatta hâkim kıldığı denge ve düzen kanunudur. Çekim kuvveti ve alanlar kanunu doğrultusunda bu denge ve düzen kusursuz sağlanmıştır.

İkincisi, kâinat plânında yer alan her şey belli kanunlara bağlanmıştır. Her olay o kanunlara göre oluşup ortaya çıkar. Görevli melekler de mevcut plân ve proğramları bir hata yapmadan uygularlar. Öyle ki, olay-

---

(1) Buharî/mezalim : 13, bed'i-halk : 2- Müslim/müsakat : 142- Ahmed : 4/173- 6/64, 79, 252, 259, 374

(2) Buharî/mezalim : 14, bed'i-halk : 3- Müslim/müsakat : 142- Ahmed : 4/173- 6/64, 79, 252, 259, 374

lar sebep ve illetlere, sebep ve illetler de plân ve proğramlara bağlanmıştır.

Üçüncüsü, yerküre üzerinde yaşayan insan türünün, yaratıldığı amaca uygun bir hayat sürmesi, ruhundaki yüceliğe yakışanı yapabilmesi, plândaki yerini alabilmesi ve hılkatının hikmetine uygun hizmetini bilip kusursuz yerine getirmesi için Melek Cebrâil vasıtasıyla peygamberlere vahiy indirilmesidir.

Böylece ilâhî ilim ve kudretin kâinatı bütün ünite ve parçalarıyla kapsayıp kuşattığı ortaya çıkıyor. 12. âyetin son cümlesiyle bu husus belirtilerek aklımızı çok iyi kullanmamız isteniliyor.

Talâk Sûresi'ne boşanma hukukuyla başlanıldı ve Cenâb-ı Hakk'ın ilm-u kudretinin her şeye nüfuz edip kuşattığı belirtilerek sûre noktalandı.

Sağlık ve afiyet bahşederek bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; bizimle Allah arasındaki yolu bize gösterip tanıtan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve O'na dosdoğru uyanlara salât-u selâmlar olsun..

TAHRÎM SÛRESİ

Tamamı Medine'de inmiştir. Bazı sebeplerden dolayı Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in eşlerinden birini veya bal şerbetini kendine harâm kıldığı konu edildiğinden, bu mânaya delâlet eden «tahrîm» sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 12

Kelime » : 247

Harf » : 1060 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Allah'ın helâl kıldığı bir şeyi kimsenin harâm kılma yetkisinin olamıyacağı belirtiliyor. Dolayısıyla Resûlüllah'ın (A.S.) bu husustaki davranışı konu ediliyor.

2— Aile sırrı ve düzeni hakkında çok dikkatli olmamız üzerinde duruluyor ve bu konuda yönlendirici bilgi veriliyor.

3— Aile fertlerini her çeşit inkâr, ahlâksızlık ve maddeperestlikten uzak tutup korumamız emredilerek aile reisinin vazifesi hatırlatılıyor.

4— Kıyâmet gününde inkârcı sapıkların, günahkâr azgınların özür beyân etmelerinin geçerli olmayacağı ve onlara bir yarar sağlamıyacağı haber veriliyor.

5— Mü'minlerin işledikleri günah ve kusurlardan dolayı inanarak ciddiyetle Hakk'a yönelip tevbe etmeleri emrediliyor.

6— Kâfir ve münafıklarla, şartlar ve ortam el verdiği nisbette cihâd edilmesi ve böylece küfür ve nifak tehlikesinin önüne geçilmesi emrediliyor.

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/283

7— Kocalarına ihânet edip ilâhî sınırları aşan peygamber eşi iki kadın ve Allah'a imân eden Fir'avn'ın eşi, bir de Hz. Meryem misal veriliyor.

Böylece aile çatısı altında ve toplum yapısında kadının önemi ve rolü üzerinde durularak mü'minlerin çok dikkatli ve tedbirli olmalarına işârette bulunuluyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَۚ تَبْتَغ۪ي مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَۜ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْۚ وَاللّٰهُ مَوْلٰيكُمْۚ وَهُوَ الْعَل۪يمُ
الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾ وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِه۪ حَد۪يثاًۚ فَلَمَّا نَبَّاَتْ بِه۪
وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَاَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍۚ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِه۪
قَالَتْ مَنْ اَنْبَاَكَ هٰذَاۜ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَل۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿٣﴾ اِنْ تَتُوبَٓا اِلَى اللّٰهِ
فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَاۚ وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْر۪يلُ
وَصَالِحُ الْمُؤْمِن۪ينَۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَه۪يرٌ ﴿٤﴾ عَسٰى رَبُّهُٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ
اَنْ يُبْدِلَهُٓ اَزْوَاجاً خَيْراً مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَٓائِبَاتٍ
عَابِدَاتٍ سَٓائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَاَبْكَاراً ﴿٥﴾

M E Â L İ :

1— Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arzulayarak Allah'ın sana helâl kıldığını neden kendine harâm ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

2— Şüphesiz ki Allah, yeminlerinizin çözümünü (keffaret vermeniz suretiyle) helâl kılmıştır. Allah sizin dostunuzdur, sâhibinizdir. O, bilendir, hikmet sâhibidir.

3— Hani bir ara Peygamber, eşlerinden bir kısmına gizli bir söz söylemişti; o da bu sözü (Peygamber'in diğer bir eşine) haber verince, Allah, bu durumu Peygamberine açtı. O da kendisine açılan bilginin bir kısmını açıklamış, bir kısmını açıklamaktan vazgeçmişti. Peygamber, olup biteni o eşine haber verince, o, «Bunu kim size haber verdi?» dedi. Peygamber de ; «Bana (her şeyi) bilen, (her şeyden) haberli olan (Allah) bildirdi» dedi.

4— (Ey Peygamberin iki eşi!) Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz (Allah bağışlayandır). Çünkü gerçekten kalpleriniz (vâcib olandan) meyletmiştir. Yok eğer Peygambere karşı birbirinize arka olursanız; şüphesiz ki Allah, O'nun dostu ve sâhibidir; sonra da Cibrîl, sâlih mü'minler ve melekler O'nun yardımcısıdır.

5— Eğer O sizi boşayacak olursa, umulur ki, Rabbı O'na sizin yerinize sizden daha hayırlı, hakka teslimiyet gösteren, inanan, Allah'a itaât edip ümit bağlayan, tevbe eden, ibâdete devam gösteren, oruç tutan dul ve bakire kadınları verir.

İNİŞ SEBEBİ

Yapılan sahîh rivâyete göre, Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemiz şöyle demiştir :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bal ve helvayı çok severdi. Aynı zamanda hemen her gün ikindi namazından sonra eşlerinin hücrelerine uğrar, onlarla görüşürdü. Bir gün Hz. Hafsa'nın yanına girdi, ama mutad süreden fazla onun yanında kaldı. Bunun üzerine kıskançlığım tuttu. Birinden bunun sebebini sorduğumda şöyle denildi : «Hafsa'nın kavminden bir kadın, içinde bal dolu olan küçük bir tulumu ona hediye olarak getirdi ve o da bal şerbeti yaparak Resûlüllah'a (A.S.) ikrâmda bulundu.»

Kıskançlık duygum iyice kabardı ve : «Vallahi Peygambere karşı elbette bir hile kuracağım» diye yemin ettim ve durumu Hz. Sevde'ye anlatıp şöyle öneride bulundum : «Ya Sevde! Peygamber (A.S.) Efendimiz senin yanına gelince, sana yaklaşmak isteyecek ve o sırada sen, «Ya Resûlellah! Meğafîr mi yediniz?» diye sor. O sana : «Hayır, böyle bir şey yemedim» der ve sen de : «Ya bu duyduğum koku nedir?» de..»

Şüphesiz Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e en çok ağır gelen ve hoşuna gitmeyen şey, kendisinden kötü, tiksindirici bir kokunun hissedilmesi idi.

O bakımdan Resûlüllah (A.S.) senin bu soruna karşılık : «Hafsa bana bal şerbeti içirdi» der ve sen de O'na : «O balın arıları urfuta (bir çeşit meşe ağacı) konup yayılmıştır» de. Ben de O'na aynı şeyleri söyleyeceğim ve «sen de Ya Safiye aynı şeyleri söyle.»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Sevde'nin yanına girince, o, «Ya Resûlellah! Meğafir mi yedin» (1) diye sordu. O da : «Hayır...» deyince; Sevde : «Ya senden hissettiğim bu koku nedir?» dedi. O da : «Hafsa bana bal şerbeti ikrâm etti» dedi. Sevde : «Onun arıları urfuta konup yayılmıştır» dedi. Hz. Peygamber (A.S.) oradan ayrılıp benim yanıma gelince, aynı şeyleri ben de söyledim. Benden sonra Hz. Safiye'nin yanına gitti. O da O'na aynı şeyleri söyledi. Sonra oradan kalkıp Hz. Hafsa'nın yanına gitti. O da : «Ya Resûlellah! Bal şerbeti ikrâm edeyim mi?» diye sordu. Resûlüllah (A.S.) ona : «Hayır, ihtiyaç duymuyorum» buyurdu. Bunun üzerine Hz. Sevde : «Sübhanellah, biz O'nu bal şerbetinden mahrûm ettik!» deyince, ben ona : «Sakin ol!» diye tenbihte bulundum.

O sebeple ilgili âyetler indi. (2)

Buharî ve Müslim'in Hz. Aişe (R.A.)dan naklettikleri bir diğer rivâyette ise, buna yakın bir anlatımla, fakat değişik isimler üzerinde durularak şöyle denilmektedir :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Cahş kızı Zeyneb'in yanında oturup bal şerbeti içti. Benle Hafsa şöyle söz birliği ettik : «Hz. Peygamber bizden kimin yanına gelirse, O'na : Senden meğâfîr kokusu alıyorum, yoksa meğâfîr mi yedin? diye soracak..» Çok geçmeden Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onlardan birinin yanına girince, eşi O'na önceden belirlenen sözleri söyledi. O da : «Hayır, ben sadece Cahş kızı Zeyneb'in yanında bal şerbeti içtim» diye cevap verdi ve bir daha Zeyneb'e dönmiyeceğini söyledi. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.

Sözünü ettiğimiz rivâyetlerin dışında iniş sebebi olarak tefsîrlerde ve siyer kitaplarında farklı rivâyetlere yer verilmiştir. Ama hepsini biraraya getirdiğimizde ortaya şu temel kural çıkmaktadır : «Hiç kimse Allah'ın helâl kıldığı bir şeyi kendine haram kılma yetkisine sahip değildir.»

İbn Abbas (R.A.) ve İbn Ömer'in (R.A.) yaptıkları rivâyete göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Hz. Hafsa'nın evinde eşi Mariye ile buluştu. Bunun üzerine Hz. Hafsa üzüldü ve üzüntüsünü dile getirdi. Resûlüllah (A.S.)

---

(1) Meğâfir : Tatlı olup hoşa gitmeyen koku neşreden bir çeşit bakla veya fena kokusu olan bir çeşit ağaç reçinesi..

(2) Tefsir-i Kurtubî : 18/179

onu hoşnut etmek için bir daha Mariye'ye dönmiyeceğine yemin etti. O sebeple ilgili âyetler indi. (1)

İbnü'l-Arabî'ye göre : Birinci rivâyet daha sahihtir. İkinci rivâyet zayıftır, çünkü râvîleri âdil değillerdir. Üçüncü rivâyet her ne kadar mana yönünden daha yakınsa da Buharî'de ona yer verilmemiştir. Aynı zamanda mürsel olarak rivâyet edilmiştir.

ALLAH'IN HELÂL KILDIĞI ŞEYİ HARÂM SAYMAK MÜMKÜN MÜ?

(يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ...) **«Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arzulayarak Allah'ın sana helâl kıldığını neden kendine harâm ediyorsun?»**

Zorlayıcı ve tehlike arzedici bir sebep olmadıkça bu anlamda yemin edip helâl olanı kişinin kendine harâm kılması takvâ yönünden doğru değildir. Hele bazı kişilerin gönlünü almak veya onları hoşnut etmek için bu yola girilmez.

Resûlüllah (A.S.) Efendimizin günlük hayatında cereyan eden safhalar ve olaylar, İslâm aile hukukunu da oluşturmakta ve bilinmeyen birçok meseleleri çözüme kavuşturmaktadır. O bakımdan hiçbir olay boşuna, anlamsız ve hikmetsiz ortaya çıkmamıştır. Hz. Hafsa'yı memnun etmek için Mariye'yi kendine harâm kılması, bu konuda yapılan yeminin keffaretle bozulmasının daha uygun olacağı hükmünü ortaya çıkarmıştır. Böylece yapılan yemini bozmakta hayır ve fayda söz konusu olduğu zaman, keffaretini ödemek suretiyle o yemini bozmakta bir sakınca yoktur.

Ancak sözünü ettiğimiz olayda Resûlüllah'ın (A.S.) yemin ettiği kesinlik kazanmamış, bir rivâyette buna yer verildiği halde diğer rivâyetlerde yer verilmemiştir.

BİRDEN FAZLA EVLİLİK

Bilindiği gibi, kıskançlık, bencillik, kişisel çıkarı ön plâna alma gibi huylar insanın mayasında mevcuttur. Sağlam imân, iyi ahlâk, gelişmiş kültür ve her şeyden önce Allah korkusu bu gibi duyguları, kişinin irfanı nisbetinde zararlı sınıra varmaktan alıkoyar ve onun tesirini gidermekte nazım rol oynar; hiç değilse, kişi onu meşru bir sınırda tutmaya çalışır ve çoğu zaman olumlu netice alır.

(1) Tefsir-i Kurtubî : 18/179

Eğer insan ruhunda bu gibi duygular mevcut olmasaydı rekabet, hızlı çalışma, başarılı sonuçlara gitme arzusu olmaz, hayat bir bakıma canlılık ve gelişme kazanmazdı. O halde kıskançlığı gıptaya, bencilliği kardeşlik ve adâlete; sonra da daha iyi ve daha sistemli çalışmaya bırakmak gerekir.

Bu bakımdan birden çok evlilik sisteminde önce erkek ve kadınları bu yüksek ahlâk ve fazîlet düzeyinde eğitip yetiştirmek gerekir.

KADININ KARAKTER YAPISI

Kadın daha duygusal, daha yufka yürekli, daha zarif ve ince ruhlu yaratılmıştır. Sevilmek, sayılmak, ilgi görmek ister. Ondan bazı yanlarıyla daha güçlü ve yetenekli yaratılan erkekten vefâ ve sadakat bekler. Üstüne başka kadın edinilmesini istemez; diğer bir anlatımla, kumaya pek tahammülü yoktur.

O nedenle Peygamber terbiyesinde yetişen ezvac-ı tahirat (Resûlüllah'ın eşleri) sağlam imân, yüksek ahlâk ve hoşgörülü olmalarına rağmen bazen kıskançlık duygularını yenememişler ve kumalarının daha fazla ilgi gördüğünü sanarak küçük çapta da olsa olay çıkarmışlardır. O günkü sosyal ve ekonomik şartlar karşısında bakımsız kalan cefakâr mü'mine kadınlara «mü'minlerin anası» payesini vermek ve kendilerini sıcak bir yuvaya kavuşturmak gerekiyordu. Hz. Peygamber (A.S.) Efendimiz her hayırlı konuda olduğu gibi, bu konuda da ashabına ve ümmetine öncülük yapmış, örnek hareketlerde bulunmuştur.

Ancak unutmamak gerekir ki, birkaç eşi birarada besleyip uyumlu, ahenkli ve huzurlu bir aile hayatı sürdürmek zaman zaman Resûlüllah (A.S.) Efendimiz için de zor olmuştur. O'nun yüksek dirayet ve şefkatı, hoşgörü ve mütebessim çehresi ortaya çıkan zorlukları bertaraf etmeye yetmiş ve kadınların kalbini anında tamir etmesini başarmıştır.

Bundan çıkarılacak sonuç şu olabilir : Zorlayıcı sebepler, ihtiyaç hissettiren durumlar olmadıkça mevcut şartlar da dikkate alınarak bir veya iki kadınla evliliği sürdürmek çok daha huzurlu ve uyumludur. Zira kadının karakter yapısı çok farklı ve çok renklidir. Onu memnun etmek pek kolay değildir. Çabuk kırılabilir ve üzülebilir.

Eşler arasındaki sır kutsaldır :

Ailenin mutluluğuna ve devamlılığına katkıda bulunan güzel hasletlerden biri, vefa duygusu; biri de aile sırrını başkalarına açmama anlayışıdır. Nitekim Hz. Peygamberin (A.S.) eşi Hafsa'ya bir sır olarak söylediği

şeyi, onun içinde tutmayıp Hz. Aişe'ye haber vermesi ilgili âyetlerle kınanmakta ve tevbeyi gerektiren bir günah ve suç olarak vasıflanmaktadır. Çünkü kalp ve duygu ahde vefadan caymış, ailenin selâmetini koruyan çizgiden sapmıştır. Dördüncü âyetle böyle bir tutum ve anlayışa dikkat çekiliyor ve özellikle kadınlar uyarılıyor.

Aile sırrını ifşa etmeyi âdet haline getiren ve böylece kendini rahata kavuşturmayı uman kadın veya erkek, bu huyundan dönüş yapmadığı, işlediği günah ve hatâdan dolayı tevbe ve istiğfar etmediği takdirde boşanma hayırlı olur. Gerçi Cenâb-ı Hakk'ın yanında helâlin en kötüsü ve en sevilmeyeni, kadın boşamaktır; ama huzuru bozup hayatı çekilmez bir işkence haline getiren çiftlerin ayrılmaları elbetteki hayırlıdır. Böyle durumlarda müslihane yollar denenir ve olumlu sonuç alınmadığı zaman boşanmak bir bakıma gerekli olur.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in eşlerinin dedikoduda bulunmaları, kıskançlık izhar etmeleri pek uzun sürmedi. Hepsi de pişmanlık duyup hatâlarından dolayı tevbe ve istiğfarda bulundular ve bozulan aile havasını düzelttiler; sonra da bir daha bu yola girmediler.

MÜ'MİNİN GERÇEK DOSTLARI

(وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْر۪يلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِن۪ينَ ...) **«Yok eğer Peygambere karşı birbirinize arka olursanız; şüphesiz ki Allah, O'nun dostu ve sâhibidir; sonra da Cibrîl, sâlih mü'minler ve melekler O'nun yardımcısıdır.»**

İlk nazarda kişinin en yakınları, eş ve çocukları; ana ve babası, kardeş ve hısımlarıdır. Bunlar Hakk'ın irâdesi doğrultusunda kendi yerlerini, hizmet ölçülerini; faydalı ve zararlı sınırları bilip doğru olanı uyguladıkları ölçüde ve imân düzeyinde kulluk görevlerini yerine getirdikleri takdirde cidden yakınlarımız ve dostlarımızdırlar. Aksine tutum ve davranışları ise, aradaki mânevî bağların kopmasına sebep olur ki, o takdirde onlardan bize daha çok yakın olan Allah, melekleri ve sâlih mü'minler bize yeter. Bunlar en hakikî dostlarımızdır. Eş ve çocuklarımız bunları dost ve yakın bildiği ölçüde bizim için değerlidirler.

EŞ SEÇİLECEK KADINDA ARANILAN ÖZELLİKLER

(عَسٰى رَبُّهُ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُبْدِلَهُ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ ...) **«Eğer O sizi boşayacak olursa, umulur ki, Rabbı O'na sizin yerinize sizden daha hayırlı, hakka teslimiyet gös-**

teren... dul ve bakire kadınları verir.»

Cenâb-ı Hak, Peygamber'in (A.S.) eşlerinden, olaya sebep olanların yanlış tutumlarında ısrar ettikleri takdirde, Hz. Muhammed'in (A.S.) onları boşayabileceğini ve kendilerinde altı kadar güzel vasıf ve özellik taşıyan başka kadınlarla evlenebileceğini bildirirken, dolayısıyla mü'min bir erkeğin kendisine eş seçeceği kızda ne gibi özellikler araması gerektiğine işârette bulunuyor. O özellikler şunlardır :

1— Hakk'ın emirlerine teslîm olmuş, mü'mine sıfatını almış olmak,

2— İman esaslarını bilip şüpheden uzak bir ciddiyetle onları uygulamak,

3— Hakk'a her bakımdan itaât edip ümitle bağlanmak,

4— Küçük ve büyük kusur ve günahlarını düşünerek pişmanlık duymak ve bu sebeple tevbe ve istiğfarda bulunmayı kulluğunun gereği saymak,

5— İbâdetten zevk alıp ona devam etmek,

6— Oruç tutmak suretiyle nefis terbiyesi sağlamaya yönelmek veya gerektiğinde din ve ahlâk uğrunda hicret etmek suretiyle sadakatini isbat etmek..

Bu altı vasfı kendinde taşıyan kadının dul olması eş seçilmesine hiçbir zaman engel sayılmaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın helâl kıldığı şeyi kişinin kendine harâm kılmasının doğru olmayacağı konu edildi ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in ailesi içinde meydana gelen nahoş bir ortam üzerinde durularak yönlendirici bilgi verildi. Sonra da eş seçilecek kadınlarda aranılan birtakım özelliklere değinilerek mü'minlerin dikkati çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aile çatısı altında bulunan fertleri din ve ahlâk düzeyinde eğitip yetiştirmek suretiyle onları Cehennem ateşinden korumamız emrediliyor. Dünya'da kulluk görevini yerine getirmeyen inkârcı azgınların, sapık müşriklerin, suçlu günahkârların âhirette özür beyân etmelerinin hiçbir yararı olmayacağı haber veriliyor. Sonra da mü'minlere hitap edilerek, işledikleri kusur ve günahlardan dolayı ciddi pişmanlık duymaları ve öylece Hakk'a yönelip tevbe etmeleri emrediliyor.

——oOo——

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قُٓوا اَنْفُسَكُمْ
وَاَهْل۪يكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ
شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَٓا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا تُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسٰى رَبُّكُمْ
اَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ
يَسْعٰى بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا
وَاغْفِرْ لَنَا اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٨﴾

M E Â L İ :

6— Ey imân edenler! Kendinizi ve âilenizi Cehennem ateşinden koruyun ki onun yakıtı insan ve taştır; üzerinde kaba yapılı, sert tabiatlı olan görevli melekler bulunur ki onlar, Allah'ın kendilerine emrettiği hususlarda O'na karşı gelmezler; emrolundukları şeyleri (kusursuz) yerine getirirler.

7— Ey küfre sapanlar! Bugün özür dilemeye heveslenmeyin. Çünkü ancak yapageldiğinize karşılık cezâlandırılacaksınız..

8— Ey imân edenler! Tam bir pişmanlık, gönül huzuru içinde gösterişten uzak ölçüde Allah'a tevbe ediniz. Umulur ki Rabbınız, kötülüklerinizi örtüp temizler ve sizi altlarından ırmaklar akan Cennetlere yerleştirir. O günde ki, Allah, Peygamberi ve O'nunla beraber bulunup imân edenleri

rüsvay etmez. Nûrları önlerinde ve sağlarında yürür. «Ey Rabbımız! Derler, bize nûrumuzu tamamla, bizi bağışla. Şüphesiz ki senin kudretin herşeye yeter.»

İLGİLİ HADÎSLER

«Çocuğun babası üzerindeki hakkı : (Doğunca) ona güzel bir isim koyması, (Allah'ın) kitabını öğretmesi ve ergen olunca onu evlendirmesidir.» (1)

«Hiç bir baba çocuğuna güzel edep ve terbiyeden daha üstün bir bağışta bulunamamıştır, bulunamaz da.» (2)

«Çocuklarınıza, yedi yaşına girince namaz ile emredin; on yaşına girince namaz (kılmadığı takdirde) dövün ve bu yaşta yataklarını ayırın.» (3)

«Allah şu adama rahmet etsin ki, gece kalkıp namaz kılar ve alle halkını uyandırır. Onlar kalkmadığı takdirde yüzlerine su serper. Cenâb-ı Hak şu kadına da rahmet eylesin ki, namaz kılar ve eşini uyandırır. Eşi kalkmadığı zaman yüzüne su serper.» (4)

İlgili âyet inince Hz. Ömer (R.A.) Resûlüllaha (A.S.) şöyle sordu :

— Kendimizi korumaya çalışıyoruz, ya aile halkını nasıl koruyalım?

Cenâb-ı Peygamber (A.S.) şöyle buyurdu :

— Allah'ın sizi men'ettiği şeylerden onları men'edin; Allah'ın size emrettiği şeyleri onlara emredin.» (5)

«Hepiniz birer idareci çobansınız ve hepiniz idare ettiğiniz şeyden sorumlusunuz! Hükümdar idareci bir çobandır ve idare ettiği halktan sorumludur. Adam ev halkını idare eden bir çobandır ve idare ettiği o kimselerden sorumludur. Kadın, kocasının evinde idareci bir çobandır ve idare ettiği şeyden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malını koruyan bir çobandır ve idaresi ile memur olduğu şeyden sorumludur.

---

(1) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 18/195
(2) Tirmizî/birr : 33- Ahmed : 2/412- 4/77, 78
(3) Ebû Dâvud/salât : 26
(4) İbn Mâce/ikamet : 175
(5) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 18/195, 196

Evet, hepiniz birer idareci çobansınız ve hepiniz idare ettiğiniz şeyden sorumlusunuz.» (1)

AİLE REİSİNİN SORUMLULUĞU

(... يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا) «Ey imân edenler! Kendinizi ve ailenizi Cehennem ateşinden koruyun..»

Altıncı âyetle, aile reisinin, yani ana ve babaların hem kendilerini, hem eşlerini, hem de çocuklarını ateşten korumaları emredilmektedir. Ancak ne ile korunabilecekleri sûrenin bütünlüğü dikkate alınınca anlaşılabilecek bir muhtevadadır. Az yukarıda eş olarak seçilecek kadınların altı kadar özelliği belirtilmişti ki, bu özelliklerden her birinin ateşe karşı birer engel teşkil ettiğinde şüphe yoktur.

O halde eş ve çocukları, Allah'a dosdoğru imân doğrultusunda sözü edilen özellik ve sıfatlarla donatmak ve İslâm'ın yönlendirici yüksek ahlâkıyla şekillendirmek, onları dünyada Allahsızlık, dinsizlik ve imânsızlık ateşinden, âhirette de Cenâb-ı Hakk'ın adâleti gereği Cehennem ateşinden korur. Zira insanın içinde ve dışında en uygun ve kalıcı disiplini sağlayan, Allah'a dosdoğru imândır ve O yüce kudretin her an üzerimizde bizi görüp denetlediğini idrâk etmemiz ve bu idrâk içinde O'ndan, O'nun adâletinden korkmamızdır.

ÇOCUK TERBİYESİ

Çocuğu şekillendiren, yönlendiren, iyi veya kötü düzeye getirip geliştiren iki önemli ortam söz konusudur:

a) Aile,

b) Çevre..

Çocuk bu iki ortam ile içiçedir. Ruhunda doğuştan mevcut olan Allah ve din duygusu veya mayası, iyi bir aile ve sağlam bir çevre içinde amacına yönelik şekilde gelişmeye her zaman namzettir. Kötü bir aile ve sapık bir çevre içinde ise, körelip belirsiz hale gelmeye mahkûmdür.

---

(1) Buharî/cumua : 11, cenâiz : 32, istikraz : 20, vasayâ : 9, ıtk : 17, 19, nikâh : 81, 90, ahkâm : 1, imâret : 20- Ebû Dâvud/imaret : 1, 13- Tirmizî/cihâd : 27- Ahmed : 2/5, 54, 55, 108, 111, 121

O bakımdan dindar, ahlâklı, fazîletli ve kültürlü bir nesil yetiştirmenin yolu önce aileden geçer ve hemen arkasından çevre gelir. Kız kendine eş seçerken, belirtilen sıfatları erkekte arama ihtiyacını duyar; erkek de kendine eş seçerken aynı ihtiyacı duyarsa, o takdirde temeli sağlam bir aile yuvası kurma imkânı ortaya çıkmış olur.

Çocuğa ana-baba seçmekte bu kadar duyarlı davranırken, ona çevre ve arkadaş seçerken de bir o kadar duyarlık göstermek gerekmez mi? Çünkü çocuk atıldığı, itildiği çevre ve toplumun, arkadaş ve yakınların renk ve karakterini alır ve ölünceye kadar bunun tesirinden kurtulamaz.

İşte çocuğu ateşten korumanın en tesirli çaresi budur.

CEHENNEM YAKITI

(وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ...) **«Ki onun yakıtı insan ve taştır..»**

Âl-i İmrân Sûresi 10. âyette inkârcı azgınların ateşin yakıtları oldukları belirtilirken, Bakara Sûresi 24. âyet ile konumuzu oluşturan âyette, Cehennem ateşinin yakıtının insan ve taş olduğu açıklanmaktadır.

Bakara Sûresin'de bu anlatım üzerinde iki ayrı yorumda bulunduk : Oluşumları en eski olan taş kömürüne işâret olabileceği gibi, tapınmak için yontulup şekillendirilen taştan putlar da olabilir..

Ancak hemen belirtelim ki, bunlar bizim yorumlarımızdır. Daha uygun olanı ise şudur : Cenâb-ı Hakk'ın o âleme mahsus yarattığı taştan bir yakıttır ki, menşeini ve mahiyetini O'ndan başkası bilmez.

İnkârcı putperestlerin, azgın sapıkların ve taptıkları putların Cehennem ateşini tutuşturan birer çıra olabileceği şeklinde yorumda bulunmak ise, isabetli olmaz. Zira Cehennem yaratıldığı günden beri yanmaktadır. O halde cehennem yakıtı olan insan ve taş eski bir yakıt mıdır, yoksa bunlar yeni bir yakıt mı olacak? Ölen inkârcı azgınlar hemen yakıt durumuna getirilirler mi?

Cehennem'in güneşte olduğu gibi, kendine has ve devridaim halinde yanıp alev alev köpüren bir yakıtı vardır. O bakımdan ölen kâfirlerin hemen yakıt durumuna geçmesi söz konusu değildir. Çünkü ölenin bedeni toprağa, ruhu Berzah Âlemi'ne verilmektedir. Beden çürümekte, ruh yerleştiği o âlemdeki yerine ve inancına göre ya Cennet, ya da Cehennem kokusu almaktadır. Kıyâmet günü ise, sözü edilen inkârcılar, Cehennem'in kendine has yakıtıyla karışıp bir bakıma yakıt haline gelecekler; derileri yandıkça yerine yenisi gelecek ve bu peryodik olarak sürüp gidecektir.

Mü'min Sûresi 46. âyetle «Sabah-akşam ateşe arzolunurlar» sözüne gelince, bunu o sûrenin tefsîrini yaparken şöyle yorumlamıştık : Bu sözden onların, yani kâfirlerin öldükten sonra Cehennem'e atılacakları istidlâl edilemez. Çünkü Cehennem'e atılma ancak âhirette gerçekleşecektir. Ateşe arzolunma, Berzah Âlemi'nde kâfirlerin ruhlarıyla Cehennem arasında bir menfez meydana gelmesi ve sabah-akşam Cehennem'in kerih kokusunu alarak azap görmeleri demektir. Kıyâmet kopup âhiret âleminin dönemi başlayınca, onların azap çekmekte olan ruhları bu defa bedenleriyle birleşip doğrudan Cehennem ateşine atılmak suretiyle elim azaba uğratılırlar.

CEHENNEM'DE GÖREVLİ MELEKLER

(عَلَيْهَا مَلَٓائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَٓا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ...) **«Üzerinde kaba yapılı, sert tabiatlı olan görevli melekler bulunur ki onlar, Allah'ın kendilerine emrettiği hususlarda O'na karşı gelmezler..»**

Kâinatta bizce sayısı belirsiz melekler, ilâhî plân ve proğramı belirlenen düzene göre yürütürler. Buna gelişmiş bir fabrikayı misâl verebiliriz : Her ünitesinin başında usta ve işçiler bulunmakta, bununla onun verimli çalışmasını sağlayıp faaliyetini sürdürmektedirler. Günün gelişen tekniğiyle ve elektronik cihazlarla bir fabrikayı elektronik beyinle çalıştırıp sonuç almak mümkündür. Buna rağmen her şey insan içindir felsefesinden hareketle, işsize iş bulmak temel prensiplerden biridir.

Bunun gibi, Cenâb-ı Hak dileseydi hiçbir meleği görevlendirmeden kâinat düzenini koruyup yürütürdü. Ama O'nun ezelî plânına göre, her şey üzerinde meleklerin görevlendirilmesi hükme bağlanmıştır. Artık O'nun plânı ve hükmü değişmez.

O bakımdan Cehennem'de de görevli melekler vardır. İlgili âyetle onların özellikleri hakkında bilgi verilmekte ve dünya hayatında ilâhî sınırları hiçe sayan suçlu günahkârları, inkârcı sapıkları cezalandırırken kanunları kusursuzca uygulayan ve yürüten eğitilip yetiştirilmiş elemanlara ihtiyaç bulunduğuna işâret edilmektedir.

Sözü edilen meleklerin vasıf ve özellikleri :

1— Katı kalplidirler; merhamet dileyenlere acımazlar ve müsamaha etmezler.

2— Yapılarında sertlik, ilâhî buyruklara kayıtsız, şartsız bağlılık vardır. Âyetteki «gılaz» sıfatı bu manaya delâlet eder.

3— Görünümleri korkunç ve ürkütücüdür. Sözleri sert ve kesindir. Bu, «şidad» sıfatının bir yorumudur.

4— İlâhî emirleri aynen uygularlar; O'na karşı asla isyan etmezler.

5— Verilen görevi kusursuz yerine getirirler. (1)

Cennet'teki görevli meleklere gelince : Onlar da o nisbette yumuşak, zarif, sevimli ve saygılıdırlar. Cennet ehlinin bütün isteklerini yerine getirmekte ne gevşeklik izhar ederler, ne de aksatırlar.

ÂHİRETTE ÖZÜR BEYAN ETMENİN HİÇBİR YARARI YOKTUR

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) **«Ey küfre sapanlar! Bugün özür dilemeye heveslenmeyin. Çünkü ancak yapageldiğinize karşılık cezalandırılacaksınız.»**

Dünya hayatı bütünüyle gelişip olgunlaşma, teklîf ve sorumluluk taşıma dönemidir. Aynı zamanda işlenen günah ve kötülüklerden pişmanlık duyma, Hakk'a yönelip tevbe etme ve itizarda bulunma yeridir. İnsana, her iki hayatın hikmet ve anlamını, maksat ve gayesini anlayacak kadar akıl, zekâ, idrâk gibi yetenekler de verilmiştir. Bütün imkân ve kolaylıklara rağmen tuttuğu yoldan ayrılmayıp ömrünü inkâr ve sapıklık, azgınlık ve ahlâksızlık doğrultusunda noktalayan kimsenin âhiret gününde pişmanlık duymasının, dönüş yapmak istemesinin ve yaptıklarından dolayı özür dilemesinin mâkul ve makbul hiçbir yanı ve anlamı yoktur. Çünkü orası teklîf, sorumluluk yüklenme yeri değil; hesap, mükâfat ve mücazat yurdudur. Bu tıpkı, derslerine ve verilen ödevlere çalışmayıp imtihan gününde kendini boşlukta hissedip hocalarından özür dileyen haylaz ve tembel talebeye benzerlik arzeder.

O bakımdan Cenâb-ı Hak o günde : **«Ey küfre sapanlar! Bugün özür dilemeye heveslenmeyin. Çünkü ancak yapageldiğinize karşılık cezalandırılacaksınız»** buyurarak, dünyada inkâr hastalığına yakalananların o günkü halini tasvîr etmekte ve yaşamakta olan kâfirleri ve suçlu günahkârları uyarmaktadır.

Böylece her kişinin ceza ve mükâfatının nüvesini dünyada kazanıp beraberinde âhirete götüreceğine işârette bulunularak, Cenâb-ı Hakk'ın kimseye haksızlık etmiyeceği ve sadece adâletiyle tecelli edeceği haber veriliyor.

---

(1) Bilgi için bak. : Müddessir Sûresi 30. âyetin tefsiri

NASÛH TEVBESİ

(... يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا تُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًا) **«Ey imân edenler! Tam bir pişmanlık, gönül huzuru içinde gösterişten uzak ölçüde Allah'a tevbe ediniz..»**

Âyet-i Kerîme'de önce imân edenlere seslenilerek tevbe etmeleri emrediliyor. Emir vücubu gerektirdiğine göre, günah ve kusurlardan vazgeçip pişmanlık duyarak tevbe etmek vâcip oluyor. Bunun için güneş batıdan doğuncaya kadar tevbe kapısının açık tutulacağı haber verilmiş ve insana geniş imkân ve yararlanabileceği kadar fırsatlar tanınmıştır.

Diğer bir yorumla, kişi ölünceye kadar tevbe kapısı ona açık tutulur. Her zaman ve her yerde bu kapıya yönelip kendini günah kirlerinden temizleyebilir.

«Nasûh» kavramı hayli geniş ve kapsamlıdır. Sözlükte : Temizleyip paklayıcı, öğüt verici ve alıcı, sadık kalıcı gibi manalara delâlet eder. Terim olarak : Birbirinden az farklı 24 kadar mâna içerdiği tesbit edilmiştir :

1— Sağılan süt nasıl bir daha memeye dönemiyecekse, yapılan tevbeden sonra bir daha günaha dönmemek söz konusudur.

2— Katade'ye göre, doğru dönüş ve öğüt alınacak bir yöneliş ile tevbe etmek demektir.

3— Gösterişten, şüpheden uzak, katıksız bir pişmanlık duyup Cenâb-ı Hak'tan af ve bağışlanma dilemektir.

4— Hasan el-Basrî'ye göre, severek işlediği günaha iyice üzülüp nedamet duymak ve her hatırladıkça Allah'tan rahmet ve mağfiret dilemektir.

5— Kabul edileceğine tam emin olmayıp hatıra geldikçe üzülmek, endişelenmek ve bu hava içinde bir daha o gibi günahlara dönmemeye azmetmektir.

6— Öyle bir pişmanlık ve dönüştür ki, kendini o çizgiye getirenin artık tekrar, tekrar o hususta tevbe etmeye ihtiyaç duymamasıdır.

7— Kelbî'ye göre, gönülden pişmanlık duyup ciddi ve samimi dönüş yapmak; dil ile de istiğfarda bulunup günahtan uzaklaşmak ve bir daha dönmemeye kalp yatışkanlığı sağlamaktır.

8— Tabiînden Saîd b. Cübeyr'e göre, makbul olan tevbedir ki, şu üç şartla kabul edilmesi umulur : a) Kabul olunmaz korku ve endişesini duymak, b) bununla beraber kabul edilir ümidini yitirmemek suretiyle taât ve

ibâdete devam etmek, c) bir daha o günaha dönmemeye azmetmektir.

9— Saîd b. Müseyyeb'e göre, kendi kendinize öğüt vermeniz, için için pişmanlık duyup Hakk'a yönelerek tevbe etmeniz demektir.

10— Müfessir el-Kurezî'ye göre, şu dört özelliği kendinde toplayan bir tevbedir:

a) Dil ile istiğfar etmek,

b) Bütün organları günahtan uzak tutup arındırmak,

c) İşlenen günaha bir daha dönmemeye azmetmek,

d) Kötü ahlâktan uzaklaşıp güzel ahlâk iklimine göçetmek..

11— Süfyan es-Sevrî'ye göre, «nasûh tevbe»nin dört belirtisi vardır: Kıllet, illet, zillet ve gurbet..

Birincisi, günahı azaltmaktır. İkincisi, günahı hatırladıkça rahatsızlık duymaktır. Üçüncüsü, işlediğinden dolayı kendini kınayıp alçaltmaktır. Dördüncüsü, işlediği o günahtan dolayı Cenâb-ı Hak'tan uzaklaşıp gurbette kaldığını hissetmektir.

12— Fudayl b. Iyaz'a göre, günahı iki gözünün arasında bulundurmak ve her an onu görüyormuş gibi dikkatli olup bir daha günaha dönmemeye çalışmaktır.

13— İbn Semmak'e göre, Allah'tan utanma duygusunun zayıfladığı anda işlediği günahtan dolayı pişmanlık duyup Allah'tan utanmak ve o günahı göz önünde bulundurarak kendisini nasıl bir sonucun beklediğini düşünmek ve ona göre tedbîr almaktır.

14— Ebû Bekir el-Verrak'a göre, işlediğin günahtan dolayı, bütün genişliğine rağmen yeryüzünün sana dar gelmesi ve o yüzden nefsinin seni için için sıkmasıdır.

15— Ebû Bekir el-Vâsıt'a göre, bir karşılık beklemeden yapılan ciddi tevbe demektir. Çünkü dünya hayatında nefsini hoş tutmak için günah işleyen kimse, sonradan pişmanlık duyup âhiret saadetini elden kaçırmamak ve öylece nefsini o âlemde de hoş tutmak için tevbe ederse, onun bu tevbesi bütünüyle nefsine yönelik ve onu korumaya matuftur, Allah için değildir.

16— Ebû Bekir ed-Dakkak el-Mısrî'ye göre, işlenen zulüm ve haksızlıkları giderip zulmettiği kişilerin hakkını vermek, hasımlarıyla helallaşmak, ibâdete devam edip kulluğun gereğini yerine getirmektir.

17— Ruveym'e göre, Allah'a yönelip O'nun huzurunda kafasız bir yüz olmaktır. Nasıl ki günah işlerken yüzsüz bir kafa durumunda idiyse..

18— Zinnûn el-Mısrî'ye göre, nasûh tevbesinin alâmeti üçtür : a) Az konuşmak, b) az yemek, c) az uyumak..

19— Şakik el-Belhî'ye göre, günah sahibinin kendini çokça kınaması, pişmanlıktan ayrılmaması ve öylece günah afetinden selâmetle kurtulmaya çalışmasıdır.

20— Seriy-yi Sakatî'ye göre, nasûh tevbe, ancak kendi nefsine ve mü'minlere nasihatta bulunmakla gerçekleşebilir.

21— Cüneyd el-Bağdadî'ye göre, günahı unutup bir daha hatırlamamaktır. Çünkü tevbesi sıhhatlı olan kişi Allah dostluğuna erişir. Allah'a dost olup O'nu gönülden seven, O'ndan başkasını unutur.

22— Enes b. Mâlik'e (R.A.) göre, «nasûh tevbesi»nde bulunan kimsenin akıp duran bir göz yaşı, günahlardan ürküp kaçan bir kalbi vardır.

23— Fetih el-Mevselî'ye göre, «nasûh tevbesi»nin alâmeti üçtür : a) Nefsanî arzu ve heveslere muhalefet etmek, b) çokça ağlamak, c) açlık ve susuzluğa yönelip bir süre nefse eziyet çektirmektir.

24— Sehl b. Abdillah et-Tüsterî'ye göre, Ehl-i Sünnet ve'l-cemaatten olan kimsenin tevbesidir. Zira bid'at sâhibinin makbul bir tevbesi olmaz.

GÜNAHTAN DOLAYI NASIL TEVBE EDİLİR?

Günahlar genel anlamda ikiye ayrılır : Birincisi, Allah'a ait haklara tecavüzden; ikincisi, kullara ait haklara tecavüzden doğar.

Allah'a ait bir hakkı, bir vazifeyi yerine getirmemekten doğan günahın, pişmanlık duyup kaçırılanı yerine getirmekle, yani kaza etmek suretiyle Hakk'a yönelerek tevbe etmekle affolunması umulur. Vaktinde kılınmayan namaz, tutulmayan oruç, verilmeyen zekât bu cümledendir.

Kullara ait bir hakka tecâvüzün ise, onu asıl sahibine çevirip teslîm etmek ve helâllaşıp haktan berî olmak suretiyle mütecavizin Cenâb-ı Hak tarafından affolunması me'muldür. Meselâ namuslu beri bir kişiye zina isnadında bulunmak veya bir kimseyi dolaylı, dolaysız aldatıp malına el uzatmak, kul hakkının kapsamına girer. Bunun affolunması için, zina isnadında bulunup onu dört şahitle belgelendiremiyen kişinin kadıya baş vurup kendisine «hadd-i kazf» olarak 80 değnek vurdurması gerekir. Aksi halde bu suçun cezasını âhirette daha ağır şekilde çekmeye maruz kalır. Teca-

vüz edilen mal veya para ise, bu günahın affolunması için, mütecavizin gaspettiği veya hileli yoldan ele geçirdiği mal ve parayı götürüp asıl sahibine teslim etmesi, onunla helallaşması; aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'a yönelip tevbe ve istiğfarda bulunması gerekir.

O halde işlenen günah ilâhî haklara dayanıyorsa, tevbe ve istiğfarla; kul hakkına dayanıyorsa, hem tevbe ve istiğfarla, hem de gaspedilen veya hileli yoldan elde edilen şeyi asıl sahibine teslîm etmekle günahkâr kişi bağışlanabilir. Zira Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

TEVBEYİ KABUL ETMEK İLÂHÎ SÜNNET GEREĞİDİR

(عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ ...) **«Umulur ki Rabbınız, kötülüklerinizi örtüp temizler..»**

Hiçbir şeyi yapmak veya yapmamak Cenâb-ı Hak üzerine farz veya vâcip değildir. Ancak ezelde hazırladığı plân gereği her şeyi proğramlamış, birtakım esaslara, kanunlara ve prensiplere bağlayarak denge ve düzeni kurmuştur. O bakımdan günahından dolayı tevbe eden kişi, şartlarına uygun pişmanlık duyup dönüş yaparsa, onu bağışlamak ilâhî sünnetin gereğidir. Çünkü böylesine bir dönüş, ilâhî proğrama uymakta ve O'nun rızasına uygun düşmektedir.

Kul ve millet hakkıyla ilgili günahlara gelince, yukarıda da kısaca belirttiğimiz gibi, onun davâcısı Allah değil kul veya millettir. O bakımdan hak sâhibinin hakkı geri çevrilip kendisine ödenmedikçe, onun tevbe ve istiğfarla affolunması umulamaz.

Sekizinci âyette «umulur» sözüyle çevirisini yaptığımız «asâ» kelimesi, Kurtubî'ye göre, Allah tarafından ise vücup ifâde eder. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Günahtan tevbe eden kimse, hiç günahı olmayan kimse gibidir» (1)** buyurmuştur.

İşlediği günahların kime karşı işlendiğinin idrâki içinde olup derin pişmanlık duyan ve bütün ciddiyet ve samimiyetiyle Hakk'a yönelip o kirlerden temizlenmeye çalışan kimse, bir daha günahlara dönmez ve ömrünü bu temizlikle noktalarsa, mükâfat olarak kendisine âhirette, altlarından ırmaklar akan cennetler verilir. Zira Cenâb-ı Hak o günde Peygamberlerini ve imân edenleri rüsvay etmez.

---

(1) İbn Mâce/zühd : 30

ÂHİRET GÜNÜNDE IŞIĞI SÖNENLER VE SÖNMEYENLER

(نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ ...) «Nurları önlerinde ve sağlarında yürür..»

Allah'a dosdoğru imân eden mü'minlerin kalbinde kök salan imân cevheri, ebediyen sönmeyecek bir nur mahiyetindedir. Dünya hayatında kişinin işlerini ilâhî rızaya göre düzenleyip ruhunu ve kafasını aydınlatır. Âhirette ise, bu nur daha da belirginleşip sâhibinin önünde ve sağ yanında yer alıp çevresini aydınlatır. Kâfirlerin hiçbir nuru yoktur. O bakımdan onlar dünya hayatında kalplerini ve ruhlarını küfür kiriyle ve isiyle kararttıkları gibi, âhirette de mutlak karanlık içinde kalacaklardır. Münafıklara gelince, kıyâmet gününde onlara geçici bir ışık verilir, onlar bununla sevinirlerken birden o ışık sönüverir ve tam bir şaşkınlık ve bocalama içinde kalırlar. Zira ceza amelin cinsinden olur. Onlar dünyada iken zâhiren Müslüman görünürler, içleri inkâr ve düşmanlıkla dolup taşardı. İkiyüzlülüklerine karşılık âhirette onlar da böylece aldatılırlar.

Âhiret gününde münafıkların nurunun söndüğünü gören gerçek mü'minler korkmaya başlarlar ve şöyle niyazda bulunurlar: **«Ey Rabbımız! Bize nurumuzu tamamla, bizi bağışla. Şüphesiz ki senin kudretin her şeye yeter.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, aile reisinin, ana-babanın evlâdına karşı görevi ve sorumluluğu konu edildi. Böylece aile eğitiminin önemine değinilerek çocuklar üzerinde ciddiyetle durulması istendi. Sonra da dinî ahlâk ve terbiye dışında bırakılanların âkibetinin çok üzücü olacağına değinilerek âhiret gününde kâfirlerin hiçbir özürlerinin fayda vermeyeceği bildirildi. Günahtan dolayı pişmanlık duyup tevbe etmenin lüzumu belirtilerek bu konuda mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, âhirette ancak kişinin kendi inancının ve sâlih amelinin değer kazanacağı hususu üzerinde durularak dört kadın misâl veriliyor. Kişinin babasının veya kocasının peygamber, âlim ve velî olmasının değer ölçüsü olamıyacağına dikkatler çekiliyor.

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ

جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِق۪ينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ

جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿٩﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا

امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ

مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ

شَيْـًٔا وَق۪يلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِل۪ينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ

مَثَلًا لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ ل۪ي

عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّن۪ي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِه۪ وَنَجِّن۪ي

مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّت۪ٓي

اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا ف۪يهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ

بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِه۪ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِت۪ينَ ﴿١٢﴾

M E Â L İ :

9— Ey Peygamber! Kâfirler ve münâfıklarla cihâda devam et; onlara karşı katı ve sert davran. Onların eyleşeceği yer Cehennemdir. Ne kötü gidiş yeridir!.

10— Allah, o inkâr edenlere Nuh'un eşiyle Lût'un eşini misâl verir. İki-

si de sâlih kullarımızdan iki kulun nikâhı altında idi. Öyle iken onlara hıyânet ettiler; o sebeple o iki sâlih kul, Allah'tan inen azâptan hiçbir şeyi onlardan geri çeviremediler. Onlara : «Haydi ikiniz de, girenlerle beraber ateşe girin!» denildi.

11— Allah, imân edenlere de Fir'avn'ın karısını misâl veriyor. Hani o şöyle demişti : «Rabbım! Benim için kendi katında Cennet'te bir ev yap ve beni hem Fir'avn'dan, hem onun amelinden kurtar; beni bu zâlim milletten de kurtar.»

12— (Allah), İmrân kızı Meryem'i de misâl verir; o ki, iffet ve namusunu korumuştu. Biz de ona kendi ruhumuzdan üflemiştik. O Rabbının sözlerinin ve kitaplarının doğruluğunu bilip kabul etmiş ve umut bağlayıp itaât edenlerden olmuştu.

İLGİLİ HADÎSLER

İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyette, adı geçen şöyle haber vermiştir :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz elindeki çubukla toprak üzerine dört çizgi çizdi ve ashabına : «Bunun ne olduğunu bilir misiniz?» diye sordu. Onlar da : «Allah ve Resûlü daha iyi bilir» diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) şöyle açıklamada bulundu : «Cennetlik kadınların en üstünü, Huveylid kızı Hatice, Muhammed kızı Fatıma, İmrân kızı Meryem ve Mezahim kızı, aynı zamanda Fir'avn'ın eşi Âsiye'dir.» (1)

Ebû Musa el-Eş'ârî (R.A.)den yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : «Erkeklerden çok kimseler kemal mertebesine erişmiştir. Kadınlardan ise, ancak Fir'avn'ın eşi Âsiye, İmran kızı Meryem, Huveylid kızı Hatice kemal mertebesine erişmiştir. Şüphesiz ki Aişe'nin kadınlara olan üstünlüğü, serîdin (yağ veya et suyuyla ıslatılmış ekmek kırıntıları) diğer yiyeceklere olan üstünlüğü gibidir.» (2)

KÂFİRLERE KARŞI CİHÂD EMRİ

(يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِق۪ينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ...) «Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla cihâda devam et; onlara karşı katı ve sert davran..»

(1) Buharî/rikak : 4- İbn Mâce/zühd : 27

(2) Buharî/enbiya : 32, 46, fezâil-i eshab : 30- Müslim/fezâil-i sahabe : 70- Tirmizi/et'ime : 31, Ahmed : 4/394, 409

İslâm'ın birlik ve dirliğini bozmaya, mü'minlere sıkıntı vermeye, din kardeşliğini yıkmaya, istiklâl ve hürriyetleri çiğnemeye yönelen kâfirlere karşı, Allah'ın dinini korumak, İslâm birliğini kuvvetlendirip ayakta tutmak şarttır. Bunun için kâfir ve münafıklara karşı cihâd ilân etmek ve onları tesirsiz kılmak için günün şartlarına, imkânlarına ve mevcut ortama göre soğuk, ya da sıcak savaşı sürdürmek emrediliyor. Bunun ihmali veya benimsenmemesi, İslâm'ın bütün şubeleriyle yıkılmasına, ahlâk ve fazîletin çökmesine, birlik ve dirliğin ortadan kalkmasına göz yummak olur.

O bakımdan bu iki yıkıcı zümreye karşı sert tedbirler almak vâciptir. Çünkü küfür ve nifak ateşini ancak sert ve kararlı tutumla söndürmek mümkündür. Bunlar nezaket, hoşgörü ve müsamahadan anlamazlar; aksine büsbütün cesaretlenirler ve daha rahat faaliyette bulunma imkânı elde ederler.

Böylece Cenâb-ı Hak, kâfirleri ve münafıkları iki ateş arasına alıyor: Dünyada imân cephesinin güçlü ve kararlı cihâdı, âhirette ise cehennem azabı..

NANKÖR KADINLAR

(ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍ ...) **«Allah, o inkâr edenlere Nuh'un eşiyle Lût'un eşini misâl verir. İkisi de sâlih kullarımızdan iki kulun nikâhı altında idi..»**

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in birden fazla evliliği, Medine'ye hicretinden sonra başlar. Şüphesiz bu çok evliliğin birtakım sosyal, ekonomik, ahlâkî, dinî ve siyasî sebepleri vardır. Din farkının ortaya çıkmasıyla eşlerin birbirinden ayrılması, Medine'ye hicretle dul kadınların ekonomik sıkıntıyla yüzyüze gelmesi, ardarda sürüp giden savaşlarda erkeklerin şehîd düşmesiyle dul kadınların çoğalması ve gerek Mekke ve civarından, gerekse Medine ve çevresinden İslâmiyeti benimseyip kocasını terkederek Medine'ye gelip yerleşen kadınların sayısının gün geçtikçe artması, ister istemez çözüm bekleyen önemli olaylardan biri idi. Her konuda ümmetine en güzel şekilde misâl teşkîl eden ve örnek olan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu mü'mine kadınları sıkıntıdan kurtarmak, İslâm'a olan hizmetlerini takdîr edip ellerinden tutmak için onlarla evlenmeyi en uygun çare ve çözüm olarak gördü ve öyle yaptı. Bu sayede kimsesiz, naçar kalan birçok mü'mine kadın huzur ve güvene kavuşturulmuş oldu.

Tefsîrimizin hacmi buna müsait olmadığından kanunun detayına inmedik. Ancak kısa bilgi vermek suretiyle okurlarımızı kısmen aydınlatmaya

çalıştık. Biz burada 10, 11, 12. âyetlerin kadınlar hakkında verdiği değişik bilgi ve misâller üzerinde durmak istiyoruz. Önce şunu belirtelim ki, peygamberler de, onların yolunu izleyenler de birer mürşit ve mübelliğdirler. Hak'tan aldıklarını halka teblîğle görevlidirler. Diğer mürşitler ise, peygamberin teblîğ ettiği dini ve şeriâtı, günün şartlarına ve metoduna göre açıklayıp doğru yolu göstermekle yükümlüdürler. Doğru yola eriştirmek ise, ancak Allah'a aittir. Hidâyet bütünüyle O'nun kudret elindedir ve meşietine bağlıdır, dilediğine bu kapıyı açar, dilediğine kapatır. Ancak bu iki durumda da birtakım sebepler, vesîleler ve ortamlara göre sünnetullah hükmünü yürütür. Peygamberler, mürşitler, dinî ahlâkçılar ve terbiyeciler sözü edilen sebep ve vesîlelerin başta gelenidir.

O halde teblîğ ve eğitime rağmen Nuh Peygamber'in eşinin, ona deli ve dengesiz diyecek kadar kalpleri kararmış, basîretleri kapanmış inkârcılara destek olmasından, Lût Peygamber'in eşinin, cinsel sapıklara sinyal vermek için gece ateş yakmayı, gündüzleyin duman çıkarmayı âdet edinmesinden,dolayı kocalarını sorumlu tutmaya hakkımız yoktur. Zira bu her iki peygamber de kendine düşeni lâyıkıyla yerine getirmiş; irşad ve teblîğde; eğitim ve öğretimde kusur etmemiştir. Mayaları bozuk olan eşlerine hidâyet güneşinin, rahmet yağmurunun bir faydası olmamıştır. Çorak toprağın ürün vermemesinde güneş ve yağmurun ne suçu olabilir?

Resûlüllah (A.S.) Efendimizin iki veya üç eşine gelince, onlar ne küfre saptılar, ne kâfirlerden yana oldular, ne de ihânette bulundular. Beşerî zaafları gereği günaha sapıp Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i biraz üzdüler, daha doğrusu ölçüsüz davrandılar. Sonra da ilâhî hidâyete mazhar bulundukları için de hemen dönüş yapıp tevbe ve istiğfarda bulundular.

KADININ ÖLÇÜSÜZ DAVRANMASINA KARŞI NE YAPILIR?

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hayatı boyunca ne bir eşine sert davranmış, ne de onlara bir fiske vurmuştur. Hoşgörü, af, nezaket, edep, terbiye, sevgi ve saygı Onun değişmeyen şiârı idi. O, eşlerinden bir kısmının zaman zaman kadınlık halet-i ruhiyesiyle bazı ölçüsüz söz ve davranışlarını görmezlikten gelmiş; kırıcı, kişiliğini zedeleyici, kalbini rencide edici kaba ve sert bir sözden ve hareketten kesinlikle kaçınmıştır. O bakımdan Resûlüllah (A.S.) aynı zamanda çok mükemmel bir aile reisi idi.

Hz. Hafsa, Hz. Aişe, Hz. Sevde ve Hz. Zeyneb'in (Allah hepsinden razı olsun) âyette işâret edilen yanlış tutumları aile otoritesini sarstığı, dedikodu ve huzursuzluğa sebep olduğu için Resûlüllah (A.S.) onların bu davranışını kınamak, saygılı bir düzeye getirmek maksadıyla bir ay süreyle hiç-

birinin odasına ayak basmamış ve günün önemli bir kısmını Mescid'de mü'minleri irşad edip eğitmekle geçirmiştir.

İşte bu çok akıllıca ve nezih davranış, uslandırıcı, yönlendirici bir tedbirdir. Böylece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, sözü edilen ortam ve durumlarda yatakların, gerekirse odaların ayrılmasını tavsiye ediyor.

Unutmayalım ki, nankörlük beşer tabiatında vardır ve kadınların bu tabiatı daha açık ve belirgindir. Nuh (A.S.) ile Lût (A.S.)ın eşleri bunun tipik misâllerinden biridir.

ÂSİYE VE MERYEM

(وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ ...) **«Allah, imân edenlere de Fir'avn'ın karısını misâl veriyor...»**

Tarihte gelip geçen kavim ve milletlerden, olgunluğun, sağlam imân ve köklü güzel ahlâkın doruğuna yükselen iki hanım misâl veriliyor: Fir'avn'ın eşi Âsiye ve İmrân kızı Meryem..

Birincisi, küfür ve tuğyan ortam ve şartlarının en amansız döneminde küfür kokan bir sarayda ve maddî imkânların en çarpıcı ve göz kamaştırıcı ihtişamı içinde gönlünü geçici maddeye değil, ebedî mutluluğu vaadeden Cenâb-ı Hakk'a çevirmiş bulunuyordu. Hiçbir nîmet ve devlet ona Allah'a imândan daha câzip görünememiştir. O bakımdan bu hanım cidden kemal mertebesindedir ve büyüktür; her yönüyle ahlâk ve fazîletin timsâlidir. Aynı zamanda nefse hâkimiyetin eşsiz misâllerinden biridir. O bakımdan Kur'ân'da ona yer verilmekte, Cenâb-ı Hak onu anmakta ve ismini tarihin silinmez sahifesine nakşedip kalıcı kılmaktadır.

İkîncisi, İsa Peygamber'in (A.S.) anası Meryem'dir ki, bu müstesna hanım, küçük yaşından beri mâbede adanmış bir kadındır. (1) Her yönüyle iffet ve namusun timsalı; yalnız Hakk'a kul olmanın parlak örneğidir. Melek Cebrâil'in nefhasına lâyık görülen büyük veliye bir annedir. O bakımdan Cenâb-ı Hak Kur'ân'da 34 yerde onun ismini anmış ve kıyâmete kadar da anılmasına kapı açmıştır.

İşte Hakk'a selîm bir kalple erişme düzeyinde ve basîretinde olan Hz. Meryem, imân eden bütün kadınlara güzel bir örnek olarak gösteriliyor.

---

(1) Geniş bilgi için bak : Âl-i İmrân Sûresi : 33-37. âyetlerin tefsîri

İLÂHÎ RUHUN MERYEM'E ÜFLENMESİ

(وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا ...) **«(Allah), İmrân kızı Meryem'i de misâl verir; o ki, iffet ve namusunu korumuştu. Biz de ona kendi ruhumuzdan üflemiştik..»**

Kur'ân-ı Kerîm'de «nefh» sözü, üç yerde Adem Peygamber hakkında (1), iki yerde Meryem hakkında kullanılmaktadır. Ayrıca 12 yerde kıyâmetin kopmasını sağlayan İsrâfil (A.S.)ın Sûr'u konu edilirken; iki yerde ise İsa Peygamber'in (A.S.) çamurdan kuş yapıp diriltmesi belirtilirken; bir yerde de Zulkarneyn'in yaptırdığı sedden söz edilirken anılmaktadır. (2)

Nefh : sözlükte havayı bir cisme üflemektir. Ancak kıyâmet olayında Sûr'a üflenmesinin keyfiyetini bilemiyoruz, sadece inanıyor ve Kur'ân'ı tasdîk ediyoruz.

Melek Cebrâil'in nefhasının ne demek olduğunu anlayabilmek, Onun nasıl bir ruh, bir kudret olduğunu bilmemize bağlıdır. Enbiya Sûresi 91. âyetin tefsîrinde kısaca belirttiğimiz gibi, Melek Cebrâil nur ve ruhun birleşmesiyle vücut bulmuştur. Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı en büyük ruh Odur. Onun için büyük bir enerji ve hayat kaynağıdır. Dokunduğu yerde hayat başlar. Hz. Meryem'e üflemesi, onda ayrı bir hayat var kılmaya yöneliktir. Bunun da keyfiyetini bilemiyoruz. Çünkü ruhun mahiyeti hakkında kaydadeğer bir bilgimiz yoktur.

Diğer bir yorum ise şöyledir :

Gerek Enbiya Sûresi 91. âyette, gerekse konumuzu oluşturan 12. âyette Cenâb-ı Hak : **«Kendi ruhumuzdan ona üfledik»** buyurmuştur. Hicir Sûresi 29, Sad Sûresi 72. âyetlerde ise aynı tabir ve anlatım Adem (A.S.)ın yaratılması hakkında da kullanılmıştır.

Cenâb-ı Hak, ruhları bedenlerden önce yarattığına ve sayısını dondurduğuna göre, gerek Adem Peygamberin ruhunu, gerekse İsa Peygamberin ruhunu da yaratmış bulunuyordu. İlâhî kudretin sınırsızlığı ve her şeye yettiğini göstermek için Adem ve İsa (Salât-ü selâm ikisine de olsun) hakkında biyolojik kanunun ayrı ve istisnaî yanı uygulanmış veya bu kadın bütünüyle iptâl edilmiştir. Böylece Melek Cebrâil, Adem Peygamber'in ruhunu ruhlar âleminden alıp şekillenen cisme ilka ederek ona hayat vermiştir.

(1) Bilgi için bak : Secde Sûresi : 9- Hicir Sûresi : 29- Sad Sûresi : 72. âyetlerin tefsiri.

(2) Bilgi için bak. : Enbiya Sûresi : 91. âyetlerin tefsiri

Öyle ki, Melek Cebrâil'in Adem'in şekillenmiş çamuruna dokunmasıyla onda hayvanî hayat oluşmuş ve hemen arkasından insanî ruh nefh edilmiştir.

Meryem'e gelince, onda biyolojik ortam zaten mevcuttu. Ancak rahmine hayvanî ruha sahip spermanın intikali söz konusu idi. Melek Cebrâil'in nefhası bu hayvanî ruha sahip canlıyı meydana getirmiştir. Sonra da İsa'ya (A.S.) ait ruh ona ilka edilerek gebelik dönemi başlamıştır.

Erkekte oluşan sperma tekâmül göstererek vücut bulur. Şöyle ki, yenilen gıdalar hücrelere de dönüşürler ve her hücre yüklendiği proğrama göre vücut dokusunu meydana getirir. Görüldüğü gibi, topraktan çıkan gıda maddeleri vücuda girince, belli bir ameliyeden sonra bir kısmında canlılık başlamakta ve böylece bedenin hayatiyetinin devamını sağlamaktadır. Hücre ve sperma bunun açık birer misâli sayılır. Melek Cebrâil ise, zaten büyük bir hayat ve enerji kaynağı olarak bulunuyor. O bakımdan keyfiyetini bilmediğimiz nefhası hayat neşretmektedir.

Hem, hücre ve spermadaki hayvanî hayatı, yani canlılık vasfını yine görevli meleklerin şaşmayan kanunlarla gerçekleştirdiklerinde şüphe yoktur. Her biri ilâhî kudretin tecellisinin birer harikası sayılır. Zira kâinatta küçük-büyük hiçbir olay yok ki üzerinde görevli bir melek bulunmasın. Vücut mekanizmasının düzenli, sistemli çalışması da belli kanunlarla gerçekleşiyorsa da, o kanunları uygulayan görevli melekler vardır. Meryem hakkında ise, değişik bir proğram uygulanmak suretiyle hem Allah'ın kudretinin sınırsızlığına değiniliyor, hem de insan aklına ışık tutularak ipucu veriliyor.

ÖRNEK HANIMLARIN BAZI ÖZELLİKLERİ

Konumuzu oluşturan âyetlerle, Allah'a dosdoğru imân eden iki hanımın iffet, namus, teslimiyet ve gönül yatışkanlığı misâl veriliyor. Şüphesiz gerek Âsiye'nin, gerekse Meryem'in kendine has birtakım vasıf ve özellikleri vardır. Az yukarıda da açıkladığımız üzere bu iki hanımı şöyle tasvir mümkündür:

Fir'avn'ın eşi Âsiye:

a) Geçici hayatın şatafatına kendini kaptırmamıştır.

b) Sarayın da, krallığın da arızî şeyler olduğunu unutmamış ve asıl kalıcı olan değerlere yönelmiştir.

c) Kalbini kutsal değerlere açık tutmuş, kendini maddenin ihtirasından, sarayın kalpleri katılaştıran havasından uzak bulundurmuştur.

d) Dünyadaki ihtişama arkasını dönüp Allah'a el açarak arzuladığı şeyleri şöyle dile getirmiştir : **«Rabbım! Benim için kendi yanında Cennet'te bir ev yap; beni hem Fir'avn'dan, hem de onun amelinden kurtar ve beni bu zâlim milletten de kurtar.»**

İsa'nın (A.S.) annesi Meryem :

a) Her yanıyla iffet ve namusun simgesi idi.

b) Küçük yaştan beri iyi bir dinî terbiye almış ve bu düzeyde en sağlam ellerde yetiştirilmiştir.

c) Böylece Melek Cebrail'in nefhasına lâyık görülmüştür.

d) Cenâb-ı Hakk'ın sözlerinin ve kitabının doğruluğuna kesinlikle inanıp onları kabul etmiştir.

e) Cenâb-ı Hakk'a hep umut bağlayıp itaât ve ibâdette kusur etmemeye çalışmıştır.

Tahrîm Sûresi'ne aile hukukunun önemli bir kısmını oluşturan «boşanma» konusuyla başlandı ve örnek iki mü'mine hanımdan söz edilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Allah'a sonsuz hamd-u senâlar; örnek bir aile hayatı süren Resûlülah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

MÜLK SÛRESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Bu tesbite muhalefet eden olmamıştır.

Birinci âyette Cenâb-ı Hakk'ın mülk-ü saltanatından, bütün mülkün O'nun kudret elinde bulunduğundan ve her şey üzerinde mutlak tasarruf sâhibi olduğundan söz edilmekte ve böylece «mülk» kelimesi sûreye isim olmaktadır.

Ayrıca bu sûreye hem «el-Vâkiye», hem de «el-Münciye» adı da verilmiştir. (1)

İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyete göre :

— Ashab-ı Kirâm'dan bir adam, çadırını, kabir olduğunu sanmadığı bir yere kuruyor. Bir süre sonra çadırının altından bir insanın Mülk sûresini okumaya başladığına ve sonuna kadar devam edip bitirdiğine şâhit oluyor. Medine'ye döndüğünde Resûlüllah (A.S.) Efendimize geliyor ve olayı anlatıyor. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyuruyor : **«Mülk Sûresi, (azap ve kötülüğü) engelleyicidir ve insanı kabir azabından kurtarıcıdır.»** (2)

«Şüphesiz ki Kur'ân'da bir sûre vardır ki o otuz âyettir; o sûre bir adam için şefâatçi oldu ve kıyâmet gününde onu Cehennem ateşinden çıkartıp Cennet'e koydu. İşte o Mülk Sûresi'dir.» (3)

«İsterim ki (Tebareke'llezî bi-yedihi'l-mülk) sûresi her mü'minin kalbinde bulunsun.» (4)

Âyet sayısı	:	30	
Kelime »	:	335	
Harf »	:	1313	(5)

(1) el-Câmi'u Li Ahkâmi'l-Kur'ân : 18/205
(2) Tirmizî/sevâbü'l-Kur'ân : 9
(3) Tirmizî : 9/46-28-93
(4) Kurtubî/Sa'lebî'den rivâyet etmiştir: 18/205
(5) Tefsirü Garâibi'l-Kur'ân/Nisabûrî : 29/2

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretinden söz edilerek mülk-ü saltanatın bütünüyle O'na ait olduğu belirtiliyor.

2— Ölüm ve dirimin yaratılmasının sebep ve hikmeti üzerinde duruluyor.

3— Göklerin yedi tabakadan ibâret olduğuna değinilerek kâinat düzeninde kusursuz dengenin bulunduğuna; plânsız, proğramsız gelişigüzel hiçbir şeyin yaratılmadığına dikkat çekiliyor.

4— Dünya semâsının yıldızlarla süslendiği ve yıldızlardan kopan meteoritlerin cin ve şeytanları kovaladığı açıklanıyor.

5— İnkâr ve azgınlık içinde ömrünü noktalayan kâfirlere hazırlanan azabın birkaç safhası konu edilerek yaşamakta olan inkârcılar uyarılır.

6— Dosdoğru imân edenler müjdeleniyor.

7— Yerkürenin insanların yaşayışına uygun yaratıldığı çok yönlendirici bir anlatımla işleniyor.

8— Cenâb-ı Hakk'ın sünneti gereği, azıp sapıtan kavim ve milletlerin O'nun azabından hiçbir zaman kendilerini güven içinde hissetmemeleri haber verilerek, olayları ve sebepleri harekete geçirenin sadece Cenâb-ı Hak olduğuna işâret ediliyor.

9— Kuşların hılkatındaki hikmete bakmamız emrediliyor.

10— Cenâb-ı Hakk'ın insanoğluna verdiği sayısız nîmetlerden söz edilerek bazı organlar örnek gösteriliyor.

11— Kıyâmetin kopmasıyla ilgili bilginin ancak Allah yanında olduğu, kimselere bu hususta kesin bilgi verilmediği açıklanarak Hz. Peygamber'in (A.S.) görevinin sınırları çiziliyor.

12— Yerüstü, yeraltı kaynaklar dahil olmak üzere her şeyin ilâhî kudret ve irâdeye bağlı bulunduğuna atıf yapılarak inkârcıların aklına sesleniliyor ve daha objektif düşünmeleri isteniliyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ
وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾ الَّذِي خَلَقَ
سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ۖ مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍ ۖ فَارْجِعِ الْبَصَرَ
هَلْ تَرَىٰ مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ
خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ
وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

M E Â L İ :

1— Mülk-ü saltanatın tasarrufunu elinde tutan (Allah) çok yüce, çok mübarektir. O'nun kudreti her şeye yeter.

2— Hanginizin daha güzel amelde bulunacağını deneyip ortaya çıkarmak için ölümü ve dirimi yaratan O'dur. O, çok üstündür, çok güçlüdür ve çok bağışlayandır.

3— O ki, yedi göğü tıpatıp uyum halinde yaratmıştır. Sen, Rahmân'ın yarattığında hiçbir düzensizlik, uygunsuzluk göremezsin! Gözünü bir çevir de bak, acaba bir çatlak, bir bozukluk görebilir misin?

4— Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak, gözün yorgun-bitkin halde alçalmış olarak sana döner.

5— And olsun ki biz, dünya semâsını (veya en yakın semâyı) kandillerle süsledik; onları şeytanlara atılacak şeyler yaptık ve onlara alev alev köpüren Cehennem azâbını hazırladık.

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, ademoğlunu ölüm olayıyla aşağılamış ve dünyayı hayat yurdu, sonra da ölüm yurdu yapmıştır. Âhireti ise, ceza (amellere karşılık verme) yurdu ve sonra da sonsuzluk, ölümsüzlük yurdu kılmıştır.» (1)

İbn Ömer (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Tebareke Sûresini okumaya başladı, tâki (Li yebluveküm eyyuküm ahsenü amelen) âyetine geldi ve şöyle buyurdu : «En güzel amelde bulunan, Allah'ın haram kıldığı şeylerden en çok sakınıp uzak kalan ve Allah'a taât-ü ibâdette en çok sürat gösteren kimsedir.» (2)

MÜLKÜ KUDRET ELİNİN ALTINDA TUTAN ALLAH ÇOK YÜCE, ÇOK MÜBAREKTİR

(تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) «Mülk-ü saltanatın tasarrufunu elinde tutan (Allah) çok yüce, çok mübarektir. O'nun kudreti her şeye yeter.»

Bu âyetle, kâinatın her parçasıyla ve bütünüyle ilâhî kudretin tasarrufu altında bulunduğu ve her sistem ve şeyin önceden belirlenip hazırlanan kusursuz bir plâna göre proğramlandığı belirtilmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın kendi mülkünde tasarrufu ne bir meleğe, ne bir peygambere, ne de başka bir kimseye havale etmediğine işâretle insanların tasarruf alanının çok sınırlı ve geçici olduğu vurgulanıyor.

Mu'cize ve kerâmet dışında câri kanunların, kurulu denge ve düzenin değişmesi veya başkasının bunları değiştirmesi söz konusu değildir. Denilebilir ki, nükleer bir savaş dünyanın dengesini bozabilir. Bu bir müda-

(1) İbn Ebî Hâtim - Ma'mer : Katade'den - İbn Kesîr : 4/396
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 18/208

hale sayılmaz mı? Elbetteki sayılmaz; çünkü ezelî plânda buna yer verilmişse, böylesine bir olay plâna bağlı programın bir bölümünü teşkîl eder. Zira Cenâb-ı Hak dileseydi, kâinatta çok değişik bir sistem ve düzen kurar, bu düzende ne atoma, ne de nükleer bir savaşa yer vermezdi. Yer verdiğine göre, meydana gelecek bu tür olaylar O'nun tasarrufuna bir müdahale sayılmaz.

Şüphesiz o çok mübarektir, çok yücedir, çok azametlidir, bolluk ve bereket kaynağıdır. Aynı zamanda kudreti sınırsızdır. İlmi herşeyi kapsayıp kuşatmıştır. Hazırladığı plânı ona göre çizmiş ve neticeye bağlamıştır.

ÖLÜMÜ VE DİRİMİ YARATAN O'DUR

(... الَّذِى خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا) **«Hanginizin daha güzel amelde bulunacağını deneyip ortaya çıkarmak için ölümü ve dirimi yaratan O'dur.»**

Ölüm, hayatın anlam ve hikmetini; hayat da var olmanın sırrını öğretiyor. Sonsuz hayatın değer ve hikmeti, fâni hayatın sona ermesiyle; ikinci hayat için hazırlanan kusursuz nîmetlerin kıymeti, çileli bir hayat döneminden geçtikten sonra anlaşılabilir.

İşte hayat ve ölümün takdîr edilmesinin sebeplerinden biri de budur. Çünkü bu sebepler insanı daha düzenli, şuurlu, kalıcı ve daha iyi bir hayat sürmeye dâvet etmektedir. O bakımdan sonsuz ve kusursuz nîmetlere ancak büyük gayretler, düzenli hizmetler ve birtakım fedakârlıklarla erişilebilir.

HAYAT BİR YARIŞTIR

Hayat, gayesi, hedefi, hareket noktası ve hikmeti belirlenen bir yoldur. Kurulan nizam ve hazırlanan proğram gereği, dünya hayatında daha iyiyi, daha güzeli ve daha yararlı olanı yapmaya yönelik bir yarıştır. Bu yarışta başarılı olabilmek için insana lüzumlu yetenekler ve yardımcı faktörler verilmiştir. Onları hayat kanunları doğrultusunda yerli yerince kullananlar başarılı, kullanamıyanlar başarısız olurlar.

Şüphesiz dünya hayatının bütün bu önemli safhaları, sünnetullah gereği birer imtihan olarak beşerin önüne konulmuştur. Bu gerçeği ancak semavî kitap ve gönderilen peygamberden öğrenmek mümkündür.

Hayatın böylesine renkli ve sistemli proğramlanması, o çok üstün, çok

güçlü ve yegâne bağışlama sâhibi Cenâb-ı Hakk'ın eseridir. Ceza vermekte acele etmez; işlediği günahlardan pişmanlık duyan ve Hakk'a yönelerek tevbe ve istiğfarda bulunan kullarını affeder.

Böylece âyetin son kısmında anılan «Azîz» ve «Gafûr» sıfatları, insan aklını kâinatta hâkim olan kudrete çevirmek ve insanın düşünce ufkunu genişletmek içindir.

UYUMLU, DENGELİ VE DÜZENLİ YEDİ GÖK

(الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍ ...) **«O ki, yedi göğü tıpatıp uyum halinde yaratmıştır. Sen, Rahmân'ın yarattığında hiçbir düzensizlik, uygunsuzluk göremezsin.»**

Talâk Sûresi'nin 12. âyetinin tefsîrinde kısmen belirttiğimiz gibi, uyumlu, dengeli, düzenli yedi gökten söz ediliyor ve bu, ilmî açıdan Allah'ın varlığına, kudretinin sınırsızlığına delil ve belge gösteriliyor. Şüphesiz kâinat bizim tasavvurumuzun çok üstünde bir büyüklüğe ve genişliğe sahiptir. Beşinci âyette : **«Biz, dünya semasını (veya en yakın semayı) kandillerle süsledik»** buyurularak, yedi tabakadan neyin kasdedildiğine bir işârette bulunuluyor. Dünya seması, onu her tarafından süsleyen yıldızların yer aldığı göktür. Ancak çıplak gözle görebildiğimiz veya teleskoplarla inceleyebildiğimiz yıldızlar mı, yoksa kâinatta mevcut bütün yıldızlar mı kasdediliyor? Âyeti bu iki değişik şekilde yorumlamak mümkün. Ancak hangi yorum kabul edilirse edilsin, dünya semasının veya en yakın semânın ötesinde altı sema daha vardır ki onların özellikleri henüz bilinmemekte ve teknik imkânlarla tesbit edilememektedir. İlmî araştırmalar ve gelişen teknik imkânlar henüz güneş sisteminin bile özelliklerini bütünüyle tesbit etmiş değildir. Bunun ötesinde sayısı belirsiz sistemler, galeksiler söz konusudur ki beşer ilmi henüz o sınırlara erişememiştir. O bakımdan âyette «dünya seması» veya «en yakın sema» denilmesi, araştırıcılara ipucu vermeye yönelik bir anlatımdır.

Ayrıca burada dünya semasının yıldızlarla donatıldığı bildirilirken, diğer âyetlerle bu sûredeki âyetin bütünlüğü içinde onların üç ayrı faydasına dikkat çekiliyor :

1— Göğe yükselmek isteyen cin ve şeytanlara karşı birer nükleer başlık gibi fırlatılıp geri çevrilmeleri sağlanır.

2— Geceleri yönleri belirlememize yardımcı olurlar.

3— Dünyamızı süsler ve kâinatta yer alan sistemlerin dengesinin birer parçası olarak düzeni sağlarlar.

Gökteki milyonlarca sistemlerde bir düzensizlik söz konusu olabilir mi?

Kur'ân, ikinci ve üçüncü âyetlerle daha çok ilim adamlarına, gökteki yıldız ve bağlı bulundukları sistemlerin hem kendilerinde, hem de diğer sistemle olan bağlantısında bir düzensizlik ve uyumsuzluk olup olmadığını dikkatle gözetleyip incelemelerini tavsiye etmekte ve sonra da sonucu yine kendisi açıklamaktadır: **«Sen, Rahmân'ın yarattığında hiçbir düzensizlik, uygunsuzluk göremezsin; gözünü bir çevir de bak, acaba bir çatlak, bir bozukluk görebilir misin? Sonra gözünü tekrar tekrar çevir de bak; gözün yorgun-bitkin halde alçalmış olarak sana döner.»**

ŞİHAB (KAYAN YILDIZ, DÜŞEN METEORİT)

Cenâb-ı Hak, konumuzu oluşturan bu âyette, cin ve şeytanlara birer roket anlamında fırlatılan yıldızlardan, meteoritlerden söz ederken **«rücûmen li'ş-şeyatîn»** sözünü kullanmıştır. Hicir Sûresi 18, Saffat Sûresi 10, Cin Sûresi 8,9. âyetlerle «şihab» ve «şühüb» isimlerini kullanmıştır. Uzayda meydana gelen olayların bir kısmını rasathanelerdeki gözlemlerle tesbit edip onları astrofizik açısından değerlendirebiliyoruz. Ancak bu olayların içyüzünün dayalı olduğu hikmeti bilemiyoruz. Çünkü biz insanların bu husustaki bilgimiz deney ve gözleme dayanmaktadır. Oysa her olayda yer alan görevli meleklerin önceden proğramlandığı şekilde olayları düzenledikleri bir gerçektir.

Biz meteoritlerle ilgili, ancak güneş sisteminde ve ona çok yakın olan sistemlerde yer alan ve birçoğu hakkında belirli, yani hesaplanmış yörüngeler üzerinde hareket eden gökcisimlerinin bulunduğunu tesbit edebiliyoruz. Oysa diğer sistemlerde sayısı belirsiz buna benzer olaylar cereyan etmektedir.. Cenâb-ı Hak, ilgili âyetle bu meteoritler hakkında bilgi vermekte ve sebeplerinden birini açıklamaktadır.

Bilindiği gibi, kâfir olan cinler ve bir de şeytanlar ışından yaratılmışlardır. Göklere çıkma yeteneğine sahiptirler. Fezada yine sayısı belirsiz melekler, emir ve komuta zincirinde ilâhî buyruk gereği devamlı haberleşme halindedirler. Şeytan ve kâfir cinler bu esrarlı âlemde inen haberleri dinlemek isterler. Oysa bu onlara yasak kılınmıştır. Yükselmeye başladıkları zaman «şihab» denilen meteoritler birer roket veya nükleer başlıklı füze gibi onlara fırlatılır ve böylece geri dönmeleri sağlanır.

Olayın içyüzü astrofizik açısından bilinmese de kâinatın çok mükemmel işleyen düzenine bakıp bu olaya inanmak gerekir.

Meteoritlerin kendi ışınları yoktur. Dünya çekim alanına girenleri atmosferde sürtünmeden dolayı akkor haline gelir; kimi parçalanıp toz haline girerken, kimi de yeryüzüne düşebilmektedir.

Konuya astrofizik (yani fizik ilminin astronomiye uygulandığı ilim dalı), astronomi ve astronomik uzaklıklar açısından bakıldığı zaman, kâinatın büyüklüğü, ilâhî kudretin sınırsızlığı çok daha rahat anlaşılabilir.

Yalnız samanyolu denilen galeksiye bakılınca, en az yüz milyon yıldızın onu oluşturduğu görülür. Güneş ise bu yıldızlardan sadece biridir. Şüphesiz bu galeksiden başka uzayda birçok galeksiler vardır. Onlardan bir kısmı o derece uzaktır ki ışıkları bize yüz milyonlarca yılda ancak ulaşabilmektedir. Bu da kâinatın akıl almaz büyüklükte olduğunun bir başka belgesidir.

Yapılan astronomik hesaplara göre, en parlak yıldız olan Sirius, dünyamızdan sekiz ışık yılı, yani 75 684 400 000 000 km. uzaklıktadır.

Günümüzde yıldızlar hakkında bilgi edinmenin başlıca dört metodu söz konusudur . Tayf analizi, Dopper etkisi, fotometre ve fotoğraf..

İlgili âyetle, gerekli metodlarla araştırma yapılmasına işâret edilmekte ve insan aklı harekete geçirilmek istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ölüm ve dirimin yaratılmasının sebep ve hikmetlerinden biri üzerinde duruldu. İlâhî kudretin yüceliğini yansıtan göklerin yedi tabaka halinde tam uyum ve denge üzere bulunduğuna değinildi. Sonra da dünya semasının veya en yakın semanın yıldızlarla süslendiği belirtilerek ilim adamlarına hareket noktası gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca delil ve belgelere rağmen inkârında ısrar edip o vaziyette ölenlerin âhiret âleminde uğratılacakları elim azabın önemli safhaları açıklanıyor. Gönderilen peygambere gönül kulağını verip tebliğ ettiği esasları akıl terazisinde tartmanın ve her zaman aklın yolunu seçmenin lüzumu belirtiliyor. Sonra da aklını bu doğrultuda kullanıp Cenâb-ı Hak'tan saygı ile korkan mü'minler büyük ecirle müjdeleniyor.

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا
سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا
فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا
وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا
نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ
السَّعِيرِ ﴿١١﴾

M E Â L İ :

6— Rablarını inkâr edenler için de Cehennem azâbı vardır. Orası ne kötü gidiş yeridir!

7— Oraya itilip atılacakları zaman kaynayıp uğuldamanın kötü sesini işitirler.

8— Neredeyse öfkeli köpürmesinden patlayıp paralanacak. Oraya ne kadar bir bölük insan itilip atılırsa, bekçileri onlara : «Size uyarıcı peygamber gelmedi mi?» derler.

9— Onlar da : «Evet bize gerçekten uyarıcı geldi ama biz yalanladık ve Allah birşey indirmemiştir, siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik» diye cevap verirler.

10— Hem derler ki : «Eğer biz işitseydik ve aklımızı kullansaydık, alevi kabarıp köpüren cehennemlikler arasında olmazdık.»

11— Böylece günahlarını gizlemeyip söylerler. Alev alev köpüren Cehennem dostlarına uzaklık ve helâk olsun!

BUNCA AÇIK BELGEYE RAĞMEN İNKÂR MI?

(... وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ) **«Rablarını inkâr edenler için Cehennem azâbı vardır. Orası ne kötü gidiş yeridir!»**

Cenâb-ı Hakk'ın üstün kudretine değinilerek isbatlayıcı belgelere yer verildikten sonra hâlâ aklını kullanmayıp inkâr ve tuğyanda ısrar edenler bir defa daha uyarılıyor. Böylece aklın ilimle ve bu ikisinin de imânla birleştirilmesinin lüzumuna işâretle, duygusunu ve önyargısını aklının önünde tutan kâfirler kınanıyor. Hakikate sırt çevirmenin çok fena bir akibete yol açacağı haber veriliyor.

Böylece Cehennem ateşinin çok yüksek ısı derecesinde yanmaya devam ettiğinden korkunç uğultular çıkarmakta olduğunu yedinci âyette yer alan anlatımdan öğreniyoruz. Şüphesiz bu beyânla, hem Cehennem hakkında kısa, fakat aydınlatıcı bilgi veriliyor, hem de inkârcı şaşkınlar uyarılarak ölmeden önce Hakk'a dönmeleri isteniliyor.

Uslûb-i İlâhî gereği, Kur'ân-ı Kerîm'de, konumuzu oluşturan âyet dahil Cehennem'in 13 kadar isim ve sıfatına yer verilmiştir. Şöyle ki :

1— Saîr,

2— Gavaş,

3— Eşedd-i harr,

4— Mâ-i Sedîd,

5— Hasîr,

6— Azâb-i ğaram,

7— Zefîr ve Şehîk,

8— Serabiluhüm min katiran,

9— Min fevkihim zülel,

10— Mâ'-i Hamîm,

11— Sekar,

12— Hâviye,

13— Naren Telezzâ,

14— Zat-i Leheb.. (1)

Bu sıfat ve isimlerin taşıdığı mana :

Saîr : İyice kızışıp boy boy köpürüp yükselen ateş.

Gavaş : Örtü misali kat kat ateş tabakaları.

Eşedd-i harr : Çok şiddetli yüksek derecedeki ısı.

Mâ'-i Sedîd : Kanlı, irinli suya benzer tiksindirici bir sıvı.

Hasîr : Çepeçevre kuşatan bir zindan.

Azâb-i ğaram : Sadece deriyi yakıp devamlı acı ve ıstırap veren bir işkence.

Zefîr ve Şehîk : Şiddetli inilti ve sesli sesli soluk veya derinden gelen korkunç inilti ve uğultu.

Katiran : Katrandan gömlekler.

Bu, ısı derecesi yüksek olan taş kömüründen akan katran bölümünü ve katranın bedene bulaşacağını ifade etmektedir.

Zülel : Ateşten kat kat tabakalar.

Mâ'-i Hamîm : Isı derecesi çok yüksek sıvı,

Sekar : Yakıp deriyi değiştiren ateş.

Hâviye : İyice yanıp kor haline gelen kömür.

Telezzâ : Köpürüp dalga, dalga; boy boy yükselen ateş.

Zât-i Leheb : Alevi perde perde yükselip ısı derecesi yüksek olan ateş.

Bütün bu isim ve sıfatları biraraya getirdiğimizde, Cehennem'in nasıl bir azâp yeri olduğunu; yanan yakıtından akan katran ve irinli kan misâli sıvısı bulunduğunu; içinde müthiş patlamaların ve o sebeple ateş kütlelerinin yükseldiğini, bütün çıkış yollarının kapalı tutulduğunu anlarız.

Isısı bu kadar yüksek olan Cehennem ateşinin, içine atılan insanları bir anda yakıp kül haline getirmiyeceği hususuna gelince : Âhiret âleminde ruhlara giydirilen bedenlerin, o âleme has bir özellik taşıdığı; ateşin sadece deriye ve dolayısıyla sinir uçlarına tesir edebileceği ortaya çıkıyor. Günümüzde ateşte yanmayan birtakım maddelerin tesbit edildiğini biliyo-

(1) Nisa : 55, A'raf : 41, Tevbe: 81, İbrahim : 16, İsrâ : 8, Furkan : 65, Hûd : 106, İbrahim: 50, Zümer : 16, Muhammed : 15, Kamer 48, Kariâ 11, Leyl : 4, Tebbet Sûresi..

ruz. O halde âhirette Cenâb-ı Hakk'ın, hiç ölmeyecek, hasta olmayacak, yıpranmayacak bir beden yaratıp insana vermesi elbetteki mümkündür. Bunun keyfiyetini bilmemiz ise, pek mümkün değildir. Bugün için hayal bile edemediğimiz birtakım ilâhî kanunlar o gün işler duruma geçer ve hükmünü yürütür. Nitekim Tâhâ Sûresi 74. âyetle, Cehennem ahvalinden söz edilirken, **«Orada ne ölür, ne de yaşar!»** buyurulmaktadır.

İŞİTEN VE AKLEDEN BİR BAŞ

(وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ) **«Hem derler ki : Eğer biz işitseydik ve aklımızı kullansaydık, alevi kabarıp köpüren cehennemlikler arasında olmazdık.»**

Cehennem'e atılacak azgın kâfirlerin oradaki durumu tasvîr edilirken, görevli bekçilerin : «Size uyarıcı peygamber gelmedi mi?» sorusuna, onlar : **«Evet, bize gerçekten uyarıcı geldi, ama biz onu yalanladık ve Allah bir şey indirmemiştir; siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik»** diye cevap verirler. Sonra da şunu ilâve ederler : **«Eğer biz işitseydik ve aklımızı kullansaydık, alevi kabarıp köpüren Cehennem'in yaranları arasında olmazdık.»**

Bu anlatım ve uyarı; aynı zamanda tasvîr, insanın hakka, gerçeğe yönelmesinin; hakikati bulabilmesinin iki yolu bulunduğunu öğretiyor :

a) Uyarıcı mürşidin sesine kulak verip ciddiyetle dinlemek,

b) Dinlediği şeyleri aklın süzgecinden geçirip tam bir idrâk içinde değerlendirerek sonuç çıkarmak..

Yoksa şartlanmış bir kafa, büyülenmiş bir kalp ile hissi aklın üstünde ve önünde tutarak gerçeği işitmek ve anlamak, aklın ışığında değerlendirmek çok zor, bazan da imkânsızdır.

Kendini inkârın bu çizgisine getirenlerin çoğu hakikati ancak öldükten sonra Âhiret Âlemi'nde anlayabilir; ama neden sonra.. Nitekim 11. âyetle, Cehennem'e girecek olan inkârcı sapıkların böyle bir itirafta bulunacakları haber verilerek, ölmeden önce sağduyu ve akl-i selîmi kullanmanın lüzumuna atıfta bulunuluyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Kâinattaki mutlak ve kusursuz düzen ve dengeden söz edilerek insan aklına ışık tutuldu ve sonra aklını kullanmayıp hakikatten uzaklaşanların âkibeti hakkında bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aklını imânla birleştirip eserden müessire geçiş sağlayan ve bu açıdan hareketle, kâinatı tasarrufu altında tutan Yüce Kudret'in varlığına inanmakla kalmayıp, O'nun gözetimi altında bulunduğunu düşünerek korkan; korktuğu için de söz ve davranışlarını ilâhî hayat düzenine uyduran; aynı zamanda böyle bir idrâkle iç disiplini sağlayan mü'minlere mağfiret ve büyük mükâfat va'dediliyor. Sonra da Cenâb-ı Hak'la kulları arasındaki irtibata değinilerek bilgi veriliyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾
وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا
يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

M E Â L İ :

12— Şüphesiz ki, Rabbından gıyabında saygı ile korkup eğilenler için bağışlanma ve büyük mükâfat vardır.

13— Sözünüzü ister gizleyin, ister açıklayın fark etmez. Şüphesiz ki O, gönüllerde dönüp dolaşanı, duygu ve düşüncelerin aslını ve mahiyetini bilendir.

14— O Yaratan hiç bilmez mi? O, Lâtîf'dir (çok lûtuf sâhibidir; her şeyin bütün inceliklerini, özelliklerini en iyi bilendir). (Her şeyden) haberlidir.

15— O, yeryüzünü sizin yararınıza baş eğdirdi (üzerini yaşanacak duruma getirdi). Bunun için yerin engebelerinde gezip dolaşın da, Allah'ın rızkından yeyin. (Yeniden dirilip kalkınca) dönüşünüz ancak O'nadır.

GAYBE İMAN

(إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ) **«Şüphesiz ki, Rabbından gıyabında saygı ile korkup eğilenler için bağışlanma ve büyük mükâfat vardır.»**

Dış dünyanın tesirlerini, ölçü ve anlamını duyularımızla algılayabiliyor ve bu açıdan bir sonuca varabiliyoruz. Kısacası, deney ve gözlem sınırlarına giren eşyayı anlayabiliyor ve onları az-çok tanıyabiliyoruz. Bu sınırın dışında kalan ve «fizikötesi» kabul edilen gaybe inanmak ise, duyu sınırını aşar; bütünüyle akıl ve idrâk, bu ikisiyle birleşip bütünleşen imân sınırına girer. Böylece sınırlı olan akıl imânla birleştirilince, gaybe gönül kapısını açma imkânı doğar.

Cenâb-ı Hak mutlak birdir; öncesiz ve sonrasızdır. O'nun zatının mahiyetini bilmemiz, idrak etmemiz mümkün değildir. Zira bizim hem duyularımız, hem de akıl ve idrakimiz sınırlıdır. O ise, sınırsızdır ve keyfiyeti, mahiyeti bilinmemektedir.

O halde Allah'ı sıfatlarıyla, eserleriyle, kurduğu mükemmel düzeniyle, hazırladığı plân ve proğramıyla bilip tanımamız mümkündür. Buna pratikten bir misâl verecek olursak, elektriği gösterebiliriz : Bu güç ve enerjiyi bizatihi göremiyoruz, ancak eşyadaki tezahürleriyle varlığını kabul ediyoruz.

O bakımdan Kur'ân'ın ikinci sûresinin başında, diğer sûrelerde ve burada gaybe imânın lüzumu üzerinde duruluyor. Zira hiçbir âmil insanı bu kadar yönlendiremez ve düzenli bir iç ve dış disiplinine kavuşturamaz. Aynı zamanda insanın kalbini ve vicdanını hiçbir müeyyide böylesine dolduramaz.

İlim hücrenin yapısını biliyor, ama canlılık vasfının nasıl oluştuğunu bilemiyor. Hücrede hayat bulunduğu kesindir; biz o hayatı ancak hücrenin faaliyet ve yüklendiği proğramı yerine getirmesinden anlayabiliyoruz. O halde «görmediğimiz, göremediğimiz şeye inanmayız» demek, varlık âleminde görülmesi mümkün olmayan bir çok şeylerin de red ve inkârı demektir. En azından insanın kendi ruhunu, aklını ve benzeri mânevî yeteneklerini inkâr etmesi sonucunu doğurur.

O, GİZLİ-AÇIK HER ŞEYİ BİLİR

(وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) **«Sözünüzü ister gizleyin, ister açıklayın farketmez. Şüphesiz ki O, gönüllerde dönüp dolaşan duygu ve düşüncelerin aslını ve mahiyetini bilendir.»**

Cenâb-ı Hak madem ki zaman ve mekân kavramları dışında sınırsızdır; bu sebeple de öncesiz ve sonrasızdır; o halde ilmiyle, kudretiyle, rahmet ve âtıfetiyle her şeyi kapsayıp kuşatmış ve ilmi her şeye mutlak anlamda nüfuz etmiştir. Gizlediğimizi de, açığa vurduğumuzu da, gönlümüzden geçenleri de bilir. İnsanın beyin mekanizmasını da O hazırlamış ve hafıza, düşünme arşivini o kurmuştur. O arşive neler yerleştirdiğimizi ve neler yerleştirmek istediğimizi çok iyi tesbit etmektedir. Zira düğme O'nun kudret parmağının altında bulunuyor. 13 ve 14. âyetlerle bu gerçeğe değiniliyor. Çünkü Cenâb-ı Hak Latîf'tir, bütün incelikleri, gizlilikleri bilir. Habîr'dir, ilmi her şeyden haberdardır.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın iki sıfatı anılarak hayatımızı ona göre tanzîm etmemiz istenmekte ve bu iki sıfatın ışığı altında nefsimiz üzerinde imân ve aklımızla hâkimiyet kurmamız tavsiye edilmektedir.

YERYÜZÜNÜ YAŞANACAK DURUMA GETİREN O'DUR

(هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا ...) **«O, yeryüzünü sizin yararınıza baş eğdirdi (üzerini yaşanacak duruma getirdi)..»**

İlâhî irâde, ezelî kudret ve ilmiyle tecelli edince, insanoğlu için yerküreyi yarattı. İlk insan Adem (A.S.) henüz yaratılmadan Onun ve neslinin hayat beşiği hazırlandı da adına «Dünya» denildi.

Dünya yüz milyonlarca yıl önce kendi ekseni etrafında dönerken yer kabuğunun erimiş bir maden kütlesi halinde olduğu sanılmakta ve bağlı bulunduğu ilâhî hılkat kanunu gereği yavaş yavaş soğuyarak kürenin yüzeyinde hafif minerallerden meydana gelen ince bir kabuk bağladığı neticesine teorik olarak varılmaktadır. Demir, nikel gibi daha ağır minarellerin kürenin merkezine doğru çekilerek ağır bir çekirdek oluşturduğu da bu teoriler arasında yer almaktadır.

Böylece engebeli, hayat şartlarına elverişli, canlıların ihtiyaçlarını karşılayacak kaynaklara sahip bir yüzey meydana gelmiştir. Dağıyla, tepesiyle,

ovasıyla, nehir ve deniziyle insanoğlunun hizmetine ve istifadesine verildiği kesindir.

Bu kadar ince hesaplara, şaşmayan tekâmül kanununa dayalı olarak var kılınan dünya, her parçasıyla ve nîmetiyle O Yüce Yaratan'ın varlığına, birliğine delâlet etmektedir. Bu gerçeği görmemek, anlamamak kadar körlük ve basîretsizlik olur mu?

Evet bize gereken, yeryüzünün dalgalı, engebeli yüzeyinde gezip araştırma ve incelemede bulunmak; Cenâb-ı Hakk'ın hazırlayıp istifademize verdiği rızıklardan bilerek yararlanmak ve her lokmasını ağzımıza korken, her çiçeğini koklarken, havasını teneffüs edip hayat bulurken, tatlı sularını yudumlarken Yaratan Yüce Kudret'e şükretmektir. Çünkü yolculuğumuz bitmemiş, arzu ve isteklerimiz son kertesine gelmemiştir. Daha huzurlu, kalıcı ve ebediyen mutlu edici bir hayata doğru nefes nefes ilerlemekte ve yaklaşmaktayız. Yolculuğumuz böylece devam edip ya Cennet'te, ya da Cehennem'de noktalanacak ve hepimiz istesek de, istemesek de Cenâb-ı Hakk'a dönmek zorunda kalacağız. Bu proğramı değiştirecek ve engelleyecek hiçbir kuvvet yoktur. 15. âyetle bu hakikat bize haber verilerek aklımızı çok iyi kullanmamız ve onu sağlam imânla birleştirip hayatımızı ona göre düzenlememiz emredilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlıkta yer alan delil ve belgelere bakıp Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudretinin damgasını gören ve bu imân atmosferi içinde O Kudret'ten saygıyla korkan mü'minler büyük mağfiret ve rahmetle müjdelendi. Yerkürenin ve üzerindeki kabuğun nasıl oluştuğu hakkında kısa bilgi verilerek insan aklına seslenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gelip geçen inkârcı sapıkların âkibetine dikkat çekiliyor ve ilâhî kudretin her şey üzerinde mutlâk hükümran bulunduğu düşündürücü bir anlatımla işleniyor. Havada uçan kuşlar üzerinde ciddi araştırma yapıp ilâhî hılkat kanununun yüceliğinin izlerini görmemiz tavsiye ediliyor. Sonra da ilâhî inâyet ve lûtuflara atıf yapılarak duygu ve düşüncemiz, akıl ve idrakimiz yönlendirilmek isteniyor.

——oOo——

ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ
مَنْ فِي السَّمَاءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾
وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ
فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا الرَّحْمٰنُ اِنَّهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ
الرَّحْمٰنِ اِنِ الْكَافِرُونَ اِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ
اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ اَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا
عَلَى وَجْهِهِ اَهْدَى اَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ
هُوَ الَّذِي اَنْشَاَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْئِدَةَ
قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ
وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

M E Â L İ :

16— Göktekilerin sizi yere göçürüvermesinden emin misiniz? O takdirde bakarsınız ki, ansızın yer sallanıp çalkanır.

17— Ve göktekilerin üzerinize taş yağdıran şiddetli bir rüzgâr göndermesinden güvende misiniz? O takdirde tehdîd eden uyarıcının nasıl olduğunu bileceksiniz.

18— And olsun ki, onlardan öncekiler de (hakkı) yalanlamışlardı. Beni tanımamak nasılmış (bir görün)?

19— Onlar, üzerlerinde diziler halinde kanatlarını açıp kapayarak uçan kuşları görmediler mi? Onları ancak Rahmân (olan Allah) tutar. Şüphesiz ki O, her şeyi görüp bilendir.

20— Yoksa Rahmân'dan başka O'na karşı size yardım eden ordunuz mu var? Kâfirler ancak aldanma ve gaflet içindedirler.

21— Yoksa (Allah) rızkını tutup kesecek olursa, kim sizi rızıklandırır? Hayır, onlar bir azgınlık ve nefret içinde inâtla ısrar etmektedirler.

22— Yüzükoyun yürüyen mi daha doğru yoldadır, yoksa dümdüz yolda dimdik yürüyen mi?

23— De ki: Sizi yaratıp varlık alanına getiren, size işiten kulaklar, gören gözler, anlayan gönüller veren O'dur. Ne de az şükredersiniz?

24— De ki: Sizi üretip yeryüzüne yayan O'dur. Ve siz ancak diriltilip hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

GÖKTEKİLERİN SİZİ YERE GÖÇÜRMESİNDEN GÜVENDE MİSİNİZ?

(ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُورُ) «Göktekilerin sizi yere göçürüvermesinden emin misiniz?. O takdirde bakarsınız ki, ansızın yer sallanıp çalkanır.»

Göktekilerden maksat, yağmur, kasırga, tayfun, fırtına veya göreve hazır bekleyen melekler olabilir.

Sebeplerin kısa sürede oluşup olayları meydana getirmesini çoğu zaman önceden tesbit etmemiz mümkün değildir. Olayların sebep ve illetlere, bunların da belli kanunlara, kanunların da ilâhî kudrete bağlandığı bir gerçektir. Böylece Cenâb-ı Hak bir şeyin meydana gelmesini murad ettiği zaman melekler vasıtasıyla sebep ve illetleri harekete geçirir de umulmadık bir zamanda ya kahredici, ya da ferahlatıcı olaylar vücut bulur. Bu durumda ya volkanik bir depremi, ya tektonik bir sarsıntıyı, ya da tahripkâr bir kasırgayı harekete geçiren melekler işbaşı yapar. Bu olayların zahirî sebep ve illetleri bilinse bile, o sebeplerin hangi plân ve proğrama göre oluşturulup harekete geçirildiğini insanların çoğu bilmez.

Kur'ân-ı Kerîm, kâinat düzenlemesinde mutlak bir kudretin hâkim ve nâfiz bulunduğunu ve O'nun her şeyi birtakım sebeplere bağlayıp kendi ta-

sarrufu altında tuttuğunu haber vererek Hakk'ı inkâr ve reddin hiçbir yararı olmayacağına dikkat çekmektedir.

YIKILIP YOK OLAN KAVİM VE MİLLETLER

(وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ) **«And olsun ki, onlardan öncekiler de (hakkı) yalanlamışlardı. Beni tanımamak nasılmış (bir görün)!»**

İlgili âyetle, küfür ve azgınlığı, sapıklık ve ahlâksızlığı inatla sürdürerek her vesileyle hakkın karşısına red ve inkârla çıkan ve her türlü kötülüğe, inançsızlığa prim veren kadroların, kavim ve milletlerin eninde sonunda tabii bir afetin harekete geçirilmesiyle yeryüzünden silindikleri misâl veriliyor ve onlardan artakalan tarihî belgeleri gezip görmemize işârette bulunuluyor.

Şüphesiz günümüze kadar ayakta durma şansına sâhip olan tarihî kalıntılar mahzun boyunlarını bükerek her parçasıyla Hakk'ı red ve inkâr eden sapıkların sonunun ne olduğunu fısıldamakta, ziyaretçilerin kalp ve vicdanlarına seslenmekte; Allah'ı tanımamanın ne olduğunu açıklayıp belge hüviyetiyle yansıtmakta, ibret almayanlar hakkında tarihin tekerrür edeceğini âdeta haykırmaktadır.

KUŞLARIN KANAT AÇIP SAF SAF UÇUŞU

(... أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ) **«Onlar, üzerlerinde diziler halinde kanatlarını açıp kapayarak uçan kuşları görmediler mi?..»**

Kuşların kanat çırparak havalanması, belli mesafelerde uçup dolaşması, her yanıyla ilâhî kudretin ve sanatın çok belirgin eseri değil midir? Şüphesiz bu olayın gerçekleşmesi, birtakım fiziksel kanunlara bağlıdır: Kemiklerinin iliksiz olması, kanatlarının simetrik olarak düzgün tutulması, tüylerinin arasında hava boşluklarının bulunması, vücutlarının çok ince bir yağ salgılayıp tüylerini kaygan hale getirmesi bu cümledendir. Bütün bu fevkalâde fizikî kanunlar ve ince hesaplar kör ve sağır, şuursuz ve bilgisiz tabiatın eseri midir? Binlerce tesadüfün bir zincirin halkaları gibi biraraya gelmesiyle mi bunlar gerçekleşmiştir? Yoksa çok mükemmel plân ve proğramla ortaya konulan ilâhî sanatın kendisi midir?

Okyanusları aşan, yaz-kış yer değiştiren kuşlara kim bu duygu ve yeteneği ve içgüdüyü vermiştir? Kim onları bu düzenli ve bilinçli yer değiş-

tirme olayından alıkoyabilir? Meğer ki kâinatta sürüp gelen bu ve benzeri dengeli olayları bozmaya kalkışanlar olsun; o takdirde insanoğlu kendi hayat düzenine kasdetmiş olur.

Şüphesiz Rahmân olan, rahmeti her şeyi kapsayıp kuşatan Cenâb-ı Hak her şeyi en iyi bilen ve görendir. O'nun kudret elinden çıkan her şey mükemmeldir; dengeli ve düzenlidir. Denge ve düzene şuursuzca el uzatanlar ise, insanlardır.

ALLAH'LA YARIŞABİLİR MİYİZ?

Her canlı kendi şartları ve bulunduğu ortam içinde kendi cinsiyle yarışır. Filin aslanla yarışması; kaplumbağanın tavşan veya tilkiyle koşuya çıkması ne kadar gülünçse, insanoğlunun da Allah ile yarışmaya hevestenmesi o kadar gülünç ve anlamsızdır. Zira onun ne Cenâb-ı Hakk'a karşı koyacak bir ordusu vardır, ne de canlıları dünya durdukça besleyecek kaynakları vardır. Cenâb-ı Hak, yeryüzünde denizlerle ve ırmaklarla su dengesini sağlamakta, buharlaşmayı gerçekleştirip yeryüzüne feyiz ve bereket indirmektedir. Bitkileri toprakla beslemekte, damarları vasıtasıyla suyu onların yapraklarının ucuna kadar kusursuzca ulaştırmaktadır. Güneşle aramızdaki mesafeyi yararlı bir çizgide tutan; atmosfer tabakasını belli kalınlıkta koruyan O değil midir? O'nunla yarışmak mümkün müdür? Okyanusta sevkettiği tayfunun karşısına çıkıp onu geri çevirebilir miyiz? Dünyanın dönüş hızını eksiltip artırabilir miyiz? Yeni bir plânla yeni ve değişik bir dünya vücuda getirebilir miyiz?

O halde inkâr ve tuğyanın, ahlâksızlık ve bencilliğin anlamı nedir? Şaşkın kâfir kime kafa tutmakta veya kiminle yarışmak hevesindedir?

Şüphesiz inkârcı sapıklar hep aldanma ve gaflet içinde bocalama çizgisinde bir ömür tüketmektedirler. Yirminci âyetle onların bu hali tasvir edilmekte; yirmi birinci âyetle onların duygularının, ön yargılarının akıllarının önünde yürüdüğüne işâret edilmektedir.

CENÂB-I HAK RIZKIMIZI KESECEK OLURSA, ONUN KAPISINI KİM BİZE AÇABİLECEKTİR?

(أَمَّنْ هٰذَا الَّذٖي يَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ لَجُّوا فٖي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ) **«Yoksa (Allah) rızkını tutup kesecek olursa, kim sizi rızıklandırır?..»**

Canlıların rızkını oluşturup meydana getiren belli sebepler ve kanun-

lar söz konusudur. Güneş, yağmur, hava, toprak ve daha önce hazırlanan yeraltı ve yerüstü kaynakları bu cümledendir. Bütün bunları hizmete sevk eden Cenâb-ı Hak, bunlarla ilgili kanunları ibtal edecek olsa, rızık diye bir şey kalır mı? Yeryüzünde geniş çapta bir değişiklik meydana getirip kara parçalarını denizlerin istilasına uğratsa, ortada ne kalır? Ne var ki O, kâinatı düzen ve dengede tutan kanunlarını kıyâmete kadar ibtal etmez. Ezelî kanunlarına müdahalede bulunmaz; hepsi de proğramlandığı gibi devam eder.

Bu hakikatleri anlamamak için ya kör, ya da geri zekâlı olmak gerekir. Yirmi ikinci âyetle bu incelik yansıtılmakta ve insanla hayvan arasındaki farka değinilerek, bu farkı göremiyenlerin de bir bakıma hayvanlaştıklarına işâret edilmektedir.

DOĞRU KALP İLE EĞRİ KALP

(أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ...) **«Yüzükoyun yürüyen mi daha doğru yoldadır, yoksa dümdüz yolda dimdik yürüyen mi?..»**

Burada nefis bir benzetme vardır: Hayvanlar insanlardan yana fayda sağlasınlar diye yaratılmış ve onların buyruğuna verilmiştir. İnsanoğlu en şerefli canlı olarak yeryüzünde Allah'ın halîfesi olarak bulunuyor; o bakımdan da iki ayak üzeri dimdik durabilme nîmetine erdirilmiştir. Hayvanlar ise, insanın istifadesine verildiği için çoğu yüzükoyun iki veya dört ayaklı, ya da sürüngen olarak yaratılmışlardır. İnsanla hayvan arasındaki bu açık fark ne ise, inkârcıyla mü'min arasındaki fark odur. Birinin kalbi eğiktir, diğerinin kalbi doğru ve düzenlidir.

Nitekim bu âyet-i kerîme, A'raf Sûresi 179. âyetle şöyle açıklanmaktadır: **«Şanıma and olsun ki, cin ve insanlardan birçoğunu Cehennem için yarattık; kalpleri vardır onunla (hakkı) anlamazlar, gözleri vardır, onunla (hakikati) görmezler, kulakları vardır, onunla (doğruyu) işitmezler. İşte bunlar (bu şuursuzlar) hayvanlar gibidir, belki daha da sapık ve şaşkındırlar. İşte gâfiller ancak bunlardır!»**

İNSANA VERİLEN ÜÇ BÜYÜK NİMET

(قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ) **«De ki: Sizi yaratıp varlık alanına getiren, size işiten kulaklar, gören gözler, anlayan gönüller veren O'dur. Ne de az şükredersiniz?»**

İşitme, görme ve anlama.. Bunlar birbirini tamamlayan değerlerdir. Öyle ki, hakkı, doğruyu, iyiyi ve faydalıyı anlayabilmek için önce Hakk'ın sesine kulak verip O'nun buyruğunu işitmek ve eserini görmek gerekir. İşitip gördüğümüzü akıl ve idrâk terazisine koyup tartmamız ve öylece onun değer ölçüsünü belirlememiz bizi sağlıklı sonuca götürür. İşittiğimizi, gördüklerimizi aklımızdan ayrı tuttuğumuz, onları sadece duygu kefesine koyduğumuz takdirde, hiç birinin gerçek yüzünü ve hakiki değerini anlayıp tesbit etmemiz mümkün olmaz. Zira akıl denilen ilâhî mevhibe, insanın kendi düşünce ve davranışlarını bilmesine; olayları inceleyip içyüzünü anlamasına, muhakeme edip belirlemesine yarayan bir yeteneği olarak bilinmektedir. Onun tarifi de bu mana çerçevesinde yer alır.

Böyle bir yeteneği bize lûtfeden Allah'a şükretmek kadar tabii ne olabilir? Bir de bu üç organın her yanıyla ilâhî damgayı taşıdığı bir gerçektir. Şöyle ki :

Kulak : Vücudumuzun sihirli radarıdır. Onu yaratıp hizmete sevkeden O Yüce Kudret, öylesine bir sistem kurmuştur ki, akla durgunluk vermekte, her türlü yanlış görüş ve inanışı reddetmektedir. Öyle ki : Ses titreşimleri havada dalgalar halinde yayılarak dış kulağa gelir. Dış kulak yolundan kulak zarına kadar ulaşan bu titreşimler orta kulakta birbirine mafsallaşmış çekiç, örs ve üzengi kemiklerinden geçerek oval pencereden iç kulağa atlar. İç kulakta işitmede görevli özel hücre ve cisimcikler aracılığıyla işitme sinirine ve oradan da beyindeki işitme merkezine varır. Böylece beyinde, gelen sesler manâ bakımından değerlendirilir. Bir sesin ne yandan geldiğini, uzaklığını, yakınlığını anlamamızı da dış kulaktaki girintiler, çıkıntılar sağlar.

Göz ise, dünyaya açılan penceremizdir ve başlıbaşına harika bir organdır. Merkezleri aynı olan 3 kattan oluşur. Şüphesiz görmeyi sağlayan iki gerçek vardır. Bunlar ışık ve gerektiği gibi çalışan bir görme aygıtıdır. Görme aygıtı göz ve buna bağlı sinirlerden oluşur.

Gözdeki ağtabakaya düşen ışığın burada oluşturduğu fotokimyasal değişimlerin sonucu olarak, beyinde görme olayı gerçekleşir. Söz konusu fotokimyasal değişimler, sinir hücrelerini uyarırlar; bu uyarılar, sinir telleri aracılığıyla beyinde değerlendirilerek ışık olarak algılanırlar.

Anlaşıldığı gibi, ortada işiten ve gören iki eser vardır. Herbiri taşıdığı özellikleriyle Hakk'ın yüksek sanatını yansıtmakta ve «Allah vardır, birdir» demektedir.

İNSANIN YERYÜZÜNE YAYILMASI

(... قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ) **«De ki : Sizi üretip yeryüzüne yayan O'dur. Ve siz ancak diriltilip hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.»**

Bu da ezelde hazırlanan plân ve ona bağlı proğramın uygulanma safhalarından biridir.

Kıtaların kayması teorisine göre, yerkabuğu başlangıçta tek bir kütle iken sonradan yavaş yavaş kayıp parçalanarak bugünkü kıtalar halindeki kara parçalarını meydana getirmiştir. Yerkabuğu parçalanmadan önce de üzerinde insan denilen canlının yaşadığı anlaşılıyor; yani ilk insan Adem (A.S.) yeryüzüne indirildiği zaman, yerkabuğunun tek bir kütle olduğu neticesi ortaya çıkıyor. Yoksa o günkü ilkel imkânlarla okyanusları aşıp Amerika ve Avustralya gibi karaparçalarına gidip yerleşmek mümkün değildir.

İnsanları böylesine bir plânla yeryüzüne yayan Yüce Kudret, onları öldürdükten sonra diriltip hepsini mahşer alanında biraraya getirecektir. Bu da Cenâb-ı Hakk'ın ezelî takdirlerinden biridir ki değişmesi söz konusu değildir.

ÂYETLER ARASINDAKİ BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yok edilen inkârcı kavim ve milletlerin hazîn âkibetine dikkat çekildi. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın insanoğluna lûtfettiği nîmetler sıralanarak kudretinin erişilmezliği konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet olayının ne zaman meydana geleceğiyle ilgili bilginin Allah'a mahsus olduğu ve Hz. Peygamber'in (A.S.) görevinin sınırına değinilerek O'nun açık bir uyarıcı bulunduğu belirtiliyor. Sonra da ilâhî kudretin her şeye hâkim olduğu konu edilerek misâller veriliyor.

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِق۪ينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِۖ وَاِنَّمَٓا اَنَا۬ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٢٦﴾
فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً س۪يٓـَٔتْ وُجُوهُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَق۪يلَ هٰذَا الَّذ۪ي
كُنْتُمْ بِه۪ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَعِيَ
اَوْ رَحِمَنَاۙ فَمَنْ يُج۪يرُ الْكَافِر۪ينَ مِنْ عَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ
الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا بِه۪ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَاۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٢٩﴾
قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَٓاؤُ۬كُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْت۪يكُمْ بِمَٓاءٍ مَع۪ينٍ ﴿٣٠﴾

M E Â L İ :

25— (İnkârcı maddeciler) derler ki : Eğer doğru kimseler iseniz bu vaad (azâp tehdidi) ne zaman?

26— De ki : Bunun bilgisi ancak Allah katındadır. Ben sadece açık bir uyarıcıyım.

27— Vaadolunan azâbın yaklaştığını görünce, o küfre sapanların yüzleri bir tuhaf olup çirkinleşir. Onlara : «Sizin istediğiniz, dâvet edip durduğunuz bu idi!.» denilir.

28— De ki : Söyler misiniz, eğer Allah beni ve benimle beraber olanları yok edecek veya bize merhamet edecek olsa, ya kâfirleri elem verici azâptan kim kurtarabilir?

29— De ki : (Kurtaracak olan yalnız) O Rahmân (olan Allah)dır. Biz O'na imân ettik ve sadece O'na güvenip dayandık. İleride kimin açık bir sapıklık içinde olduğunu bileceksiniz.

30— De ki : Suyunuz iyice çekilip kaynağı kuruyacak olursa, söyler misiniz kim size akan bir su kaynağı getirebilir?

İLGİLİ HADÎSLER

«Melek Cebrâil genç bir adam suretine girip Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e geldi; birkaç soru sordu. Bu arada şunları da sordu :

— Kıyâmet'in kopması ne zaman?

Resûlüllah (A.S.) ona şu cevabı verdi :

— Bu hususta sorulan kimse, onu sorandan daha bilgili değildir. Ne var ki sana onun alâmetlerinden haber verebilirim : Câriye kendi efendisini doğurduğu; ne oldukları belirsiz deve (sığır) çobanlarının bina yapıp (o binaları yüksek tutmada) birbirleriyle yarıştıkları zaman (kıyametin yakın olduğu söylenebilir).» (1)

Resûlüllah (A.S.) bu açıklamayı yaptıktan sonra şu âyeti okudu :

«Şüphesiz ki kıyâmetin kopuş saatiyle ilgili bilgi Allah'ın yanındadır. Yağmuru O yağdırır; ana rahmindekini(n nasıl bir insan olacağını) O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanıp elde edeceğini bilemez. Hiç kimse hangi yerde öleceğini bilmez. Allah elbette (her şeyi hakkıyla bilendir. Her şeyden mutlaka) haberlidir.» (2)

KIYÂMET OLAYINA İNANMAYANLAR

(وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) «(İnkârcı maddeciler) derler ki : Eğer doğru kimseler iseniz bu vaad (azap tehdidi) ne zaman?»

«Kıyâmet» ve «Âhiret» gerçeği olmasaydı, dünyanın ölümlü hayatı anlamsız ve hikmetsiz kalırdı. Dünya ve ölüm olmasaydı, Âhiret'e gerek görülmez ve o bakımdan da takdîr edilip hazırlanmazdı.

Ancak tarih boyunca gönderilen her peygamber Allah'ın varlığından, birliğinden ve O'na imânın lüzumundan söz ettiği gibi, mutlaka Âhiret'ten ve ona inanmanın lüzumundan da haber vermiş ve bu konuda hitap ve irşad etmek istedikleri kavim ve milletleri yönlendirmeye çalışmıştır.

Bunun sebebi çok açıktır : Hayatı birtakım geçici zevklerden ibaret sayıp nefsinin bütün arzularını, hiçbir engel, mânevî müeyyide ve sınır tanı-

(1) Buhari/imân: 37- Müslim/imân : 5- İbn Mâce/mukaddeme: 9- Ebû Dâvud/sünnet : 1- Tirmizî/imân: 4- Nesâî/imân: 5, 6- Ahmed: 1/27, 52, 319- 2/426
(2) Lukmân Sûresi : 34

madan yerine getirmeye özenenlerin çoğu böylesine sınır tanımaz hürriyetlerini meşru sınırlar içine alan, işlediği her şeyden sorumlu tutulacağını haber veren ve öldükten sonra ikinci hayata kaldırılıp dünyada yaptıklarından hesaba çekileceğini telkîn eden peygambere ve semâvî kitaba inanmak istemezler; aynı zamanda dinî hükümleri ve beyânları, «eskilerin masalları» diye vasıflandırarak kendilerini öylesine bir havadan uzaklaştırırlar. Zaten şehevî duyguların gemi azıya aldığı ve maddenin tek amaç ve hedef seçildiği kavim ve toplumlarda kutsal değerlere itibar edenler parmakla gösterilecek kadar azdır.

O bakımdan Âhiret'i inkâr ederken alaylı bir tavırla : **«Eğer doğru kimseler iseniz bu vaad (azap tehdidi) ne zaman?» diye sorarlar.**

KIYÂMET'İN KOPMASIYLA İLGİLİ BİLGİ ALLAH'A MAHSUSTUR

(قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ) **«De ki : Bunun bilgisi ancak Allah katındadır. Ben sadece açık bir uyarıcıyım.»**

Öyle konular ve bilgiler vadır ki, Cenâb-ı Hak hikmeti gereği onları kendi katında tutup hiç bir kuluna bildirmemiştir. Kıyâmet'in kopuş zamanıyla ilgili bilgi de bunlardan biridir.

Neden bu çok önemli bilgi gizli tutulmuştur? Şüphesiz ki konu üzerinde iyice düşündüğümüzde birkaç sebep ve hikmetinin olduğunu anlarız. Onları kısaca şöyle sıralayabiliriz :

a) Kıyâmet her an kopabilir düşüncesi ve endişesi ortadan kalkar, o sebeple de inananların bir kısmında iç disiplini tam anlamıyla sağlanmış olmazdı.

b) Yakın bir tarihte meydana geleceği kesin şekilde bilinince, yine imân eden kavim ve milletlerde hayat canlılık ve hareketini kaybeder, ruhlarda bir uyuşma ve gönüllerde bir atalet başlardı. Böylece hareketten ve çalışıp çabalamaktan ibaret olan dünya hayatı hedefinden kısmen de olsa sapmış olurdu.

c) Yine yakın bir gelecekte meydana geleceği kesin şekilde bilinince, ilim ve teknikte duraklama başlar ve bugünkü medeniyet vücut bulmazdı.

d) İmân edenlerle, imân etmiyenler arasında büyük bir uçurum meydana gelir ve çok çalışan inkârcılar, inananları kahredip silecek çizgiye gelirlerdi.

PEYGAMBERİN GÖREVİ

Peygamberin görevi, ilâhî buyrukları apaçık teblîğ etmek ve bu doğrultuda halkı hakka irşad edip küfür ve tuğyandan, ahlâksızlık ve aşırı maddecilikten dolayı hazırlanan uhrevî azaptan haber vermek; aynı zamanda inkâr ve ahlâksızlığı son kertesine getirenlerin dünyada da ilâhî azaptan kurtulamıyacaklarını teblîğ edip uyarmak ve dosdoğru imân edenleri büyük mükâfatlarla müjdelemektir.

Böylece «Peygamber mutlak anlamda her şeyi bilir» demek doğru olmaz. Zira O, ancak Allah'ın vahiy yoluyla bildirdiğini bilir. Dinî konuda kendiliğinden konuşmaz, kendi hevesine göre hüküm vermez. Kıyâmetin kopuş tarihi Ona bildirilmediği için, soranlara şu cevabı vermesi emredilmektedir : **«De ki : Bunun bilgisi ancak Allah katındadır. Ben sadece açık bir uyarıcıyım.»** (1)

İNKÂRCILAR, VAADOLUNAN AZABIN YAKLAŞTIĞINI GÖRÜNCE..

(فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيـَٔتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ...) **«Vaadolunan azâbın yaklaştığını görünce, o küfre sapanların yüzleri bir tuhaf çirkinleşir.»**

İnkârcı sapıklar, azgın münafıklar hakkında vaadolunan azabın ne olduğu hususunda birtakım farklı tefsîrler ve tesbitler olmuştur :

a) Âhiret günündeki azap,

b) Bedir Savaşı'nda uğratıldıkları hezimet ve perişanlık,

c) Ölümleri gelip kapıyı çalınca, varacakları yerin kendilerine gösterilmesiyle kalplerini dolduran korku.

İşte inananlarla inanmayanların böyle anlardaki durumlarından doğan açık fark.. Birincilerde bir neşe ve ümit; tebessüm ve huzur duygusu.. İkincilerde üzüntü ve umutsuzluk.. O yüzden bunların yüzünde tuhaf bir çirkinleşme hâkim olur ve âhiret gününde bu suçlu günahkâr inkârcılar ve ikiyüzlü dönekler simalarından tanınırlar. (2)

---

(1) Bu konuda geniş bilgi için bak : Necm Sûresi : 3-5. âyetlerin tefsîri

(2) Bu konuda geniş bilgi için bak : Rûm Sûresi : 12, Rahmân Sûresi : 41. âyetlerin tefsiri

RESÛLÜLLAH'IN (A.S.) BİR AN ÖNCE ÖLMESİNİ İSTEYENLER

(قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَعِيَ اَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ) **«De ki: Söyler misiniz, eğer Allah beni ve benimle beraber olanları yok edecek veya bize merhamet edecek olsa, ya kâfirleri elem verici azaptan kim kurtarabilir?»**

İslâm'ın cihanı aydınlatan ilâhî nurunu söndürmek, dünya tarihinde en büyük, en yararlı ve en kalıcı inkılabı yapan Hz. Muhammed'in (A.S.) aziz vücudunu ortadan kaldırabilmek için Mekkeli müşriklerin, sapık ve azgın kâfirlerin baş vurmadıkları işkence, denemedikleri yol ve yöntem kalmamıştı. Hezeyan, şarlatanlık, sataşma, saldırı birbirini izliyordu. Ne var ki, küfür azgınlaşıp gemi azıya aldıkça, mü'minlerin imân ve irfanı daha da artıyor ve dâvalarına daha çok bağlanmalarına bir bakıma yardımcı veya itici kuvvetlerden biri oluyordu. Böylece tez, antitezin şiddeti nisbetinde kuvvet kazanıyor ve gelişme imkânı buluyordu.

Müşrikler bütün uğraşmalarına rağmen bu manzarayı görünce büsbütün çileden çıkıyor ve tek çare olarak Hz. Muhammed'in (A.S.) vücudunu ortadan kaldırmayı düşünüyorlardı. Oysa Resûlüllah'ın (A.S.) hayatta kalması ve getirdiği ilâhî mesajı teblîğ edip son sözünü söylemesi hem Mekkeli müşrikler, hem de bütün insanlık için lüzumlu idi. Bu gerçeği anlayamayıp Onun ölmesini temenni edenlerin bir gün doğru yolu bulmalarına sebep olabilirdi. Öldürülmesi ise, onların ilâhî hışma ve azaba uğramalarını çabuklaştırırdı.

Cenâb-ı Hak müşrikleri daha etraflı düşünmeye; mü'minlere de güven ve güç vermeye yönelik olarak yukarıdaki âyetle rahmetinin sesini duyurmayı murad etti. Şüphesiz kurtarıcı yalnız Rahmân olan Allah'tır. İmân doğrultusunda O'na güvenip dayanmak başarı ve selâmetin tek yoludur. Hz. Muhammed (A.S.) ve ashabı da bu çizgide hareket ederek yalnız O'na güvenip dayandılar. Sonunda küfür ve tuğyan hızını kaybetti, müşrikler başaşağı geldi; hak, rahmet ve haşmetiyle yükseldi. Düne kadar ortada haksızlık, saldırı, zayıfı ezme, yağmacılık, güvensizlik hakim iken, bu kötü hava yerini sevgi ve saygıya, kardeşlik ve dostluğa, birlik ve dirliğe, adâlet ve hakkaniyete bıraktı. Bedir Savaşı'nda, sonra da Mekke'nin fethinde müşrikler kimlerin açık sapıklık ve azgınlık içinde olduğunu ayân-beyân görüp anladılar.

AKLA IŞIK TUTAN BELGE

(قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَاؤُ۬كُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْت۪يكُمْ بِمَٓاءٍ مَع۪ينٍ) **«De ki : Suyunuz iyice çekilip kaynağı kuruyacak olsa, söyler misiniz kim size akan bir kaynağı getirebilir?»**

Mülk Sûresi'nde birçok uyarıcı, aklı harekete geçirici, vicdanlara seslenici âyet ve belgeler sıralandıktan sonra, yine akla ışık tutan bir diğer belgeyle konu noktalanıyor. Su kaynaklarının çekilip kurumasına dikkat çekiliyor. Şöyle ki : Dünya'da su dengesini muhafaza eden ve sürdüren birtakım sebepler ve kanunlar vardır. Örneğin, yerkürenin onda yedisinin denizlerle kaplı olması, su ve yağmur ihtiyacını karşılamaktadır. Aynı zamanda dağların ve tepelerin konumu da buna yardımcı olarak yeraltı ve yerüstü kaynakları beslenmekte, aklını, enerjisini bilerek kullanan kavim ve milletler için yeterli su bulunmaktadır.

Şayet Cenâb-ı Hak bu kurduğu plânda bir değişiklik yapsa, dengeyi bozup kaynakların yer değiştirmesini veya tamamen kurumasını gerçekleştirse, kim, hangi kuvvet bozulan dengeyi düzeltebilir ve kaynakları harekete geçirebilir?

Böylece kâinattaki bütün nîmetlerin insanoğlu için yaratılıp sadece onun istifadesine verildiği belirtiliyor. Hiçbir nîmetin gelişigüzel, plânsız, proğramsız olmadığını; her denge ve düzenin O Yüce Mevlâ'nın varlığına ve birliğine delâlet ettiğine işârette bulunularak akıl sahiplerinin kendilerini duygularının tesirinden kurtarıp bu belge ve açık delilleri görmeleri isteniliyor.

Mülk Sûresi'ne, Mülk-ü saltanatı tasarrufu altında tutan Cenab-ı Hakk'ın çok mübarek, çok aziz, çok yüce olduğu belirtilerek başlandı ve hem yeryüzünde, hem de bütün kâinatta denge ve düzeni kuranın ancak O olduğuna değinilerek sûre noktalandı.

Bize bu sûrenin de tefsîrini müyesser kılan Yüce Rabbımıza sonsuz hamd-u senâlar; O'nun hayat veren mesajını bize kusursuz teblîğ eden Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

KALEM SÛRESİ

el-Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre : Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas'a (R.A.) göre : 14. âyetine kadar olan kısmı Mekke'de, ondan sonra 33. âyetine kadar olan kısmı Medine'de; bundan sonra 47. âyete kadar olan kısmı Mekke'de, 50. âyetine kadar olan kısmı Medine'de ve ondan sonra sonuna kadar olan kısmı Mekke'de inmiştir. Katade de aynı görüştedir. (1)

Sûreye «Nûn» ve «Kalem» kelimeleriyle başlanmış ve bunlar aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı	:	52	
Kelime »	:	300	
Harf »	:	1456	(2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in örnek ahlâkından söz ediliyor.

2— İnkârcı sapıkların kötü ahlâkı yeriliyor ve onlara verilecek cezaya dikkat çekiliyor.

3— Cennet ehlinin mutlu durumlarına değinilerek mü'minlerin imân ve irfanını artıracak bir anlatımla konu işleniyor.

4— Suçlu günahkârlar kınanıyor ve onları susturucu anlamda sağlam delillere yer veriliyor.

5— Kur'ân'ı yalan ve uydurma sayan müşrikler çok elim bir âkıbetle tehdît ediliyor.

6— Müşriklerin ezâ ve cefâsına karşı, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e sabır tavsiye ediliyor ve Yunus Peygamber gibi bu konuda acele etmemesi isteniliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 18/223

(2) Tefsirü Gârâibi'l-Kur'ân/Nizamüddin Nisabûrî : 28/12

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَۙ ﴿١﴾ مَٓا اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍۚ ﴿٢﴾ وَاِنَّ لَكَ
لَاَجْراً غَيْرَ مَمْنُونٍۚ ﴿٣﴾ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظ۪يمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَۙ
﴿٥﴾ بِاَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَب۪يلِه۪ۖ وَهُوَ اَعْلَمُ
بِالْمُهْتَد۪ينَ ﴿٧﴾

M E Â L İ :

1— Nûn'a, Kâlem'e ve (kalemle) satır satır yazdıklarına and olsun ki,

2— Sen, Rabbın nîmetiyle (şımarıp dengeni kaybeden) bir çılgın değilsin.

3— Şüphesiz ki senin için ardı-arkası kesilmez bir ecir vardır.

4— Ve sen, elbette büyük-yüksek bir ahlâk üzeresin.

5-6— Yakında kimlerin fitneye uğramış çılgın olduğunu sen de göreceksin, onlar da görecek.

7— Şüphesiz ki Rabbın, yolundan sapan kimseyi daha iyi bilir ve O, doğru yol üzere bulunanları da daha iyi bilir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Allah'ın ilk yarattığı şey, Kalem ve Hût'tur. Kaleme : «Yaz!» diye buyurdu. O da : «Ne yazayım?» dedi. Cenâb-ı Hak ona : «Kıyâmete kadar olacak her şeyi yaz!» diye buyurdu.

Resûlüllah (A.S.) bu açıklamasından sonra «Nûn ve'l-Kalem» sûresini okudu.» (1)

«Allah'ın ilk yarattığı şey, Kalem'dir. Sonra da Nûn'u yaratmıştır. Nûn, mürekkeptir. Sonra ona : «Yaz!» diye buyurdu. O da : «Ne yazayım?» diye sordu. Cenâb-ı Hak ona : «İş, rızık, eser ve ecelden olacak her şeyi yaz!» buyurdu. O da kıyâmete kadar olup bitecek o şeyleri yazdı.» (2)

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz sima bakımından da insanların en güzeli, ahlâk bakımından onların en iyisi idi. O, ne uzun, ne de kısa idi.» (3)

Enes (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e on yıl hizmet ettim. Allah'a and olsun ki, O bana bir defa olsun «of!» bile demedi ve «şunu neden yaptın?» diye beni azarlamadı.» (4)

«Ben ancak, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.» (5)

Hz. Aişe (R.A.) diyor ki :

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ne eliyle bir hizmetçiye vurdu, ne bir kadına dayak attı. O hiçbir zaman eliyle bir şeye vurmadı, meğer ki Allah yolunda mücadelede buluna.. O iki şey arasında bir tercîh yapma hususunda muhayyer bırakılınca, kendisince en kolay olanını seçerdi; meğer ki bir günah söz konusu ola, o takdirde de günahtan insanların en çok uzaklaşanı olurdu. Kendi nefsinden yana hiçbir zaman intikam almaya heveslenmedi, meğer ki (kötülükte bulunan kimse) Allah'ın yasaklamış olduğu şeylerden birini hiçe saymış ve çiğnemiş ola, o takdirde O, Allah adına o kimseden intikam alırdı.» (6)

---

(1) Taberânî : İbn Abbas (R.A.)dan

(2) İbn Asâkir : Ebû Hüreyre (R.A.)den

(3) Buharî/libas: 68, fezâil: 93, 113- Tirmizî/libas: 21- Taberânî/sıfatu'n-nebî 1

(4) Müslim/fezâil : 51- Ebû Dâvud/edeb : 1- Dâremî/mukaddeme: 10

(5) Taberânî/menakıb: 23

(6) Buharî/menakıb: 23, edeb: 80, hudud: 10- Müslim/fezâil : 77- Ebû Dâvud/edeb : 4- Taberânî/hüsnü'l-huluk: 2- Ahmed: 6/32, 114, 116, 130, 182, 223, 229, 232, 262, 281

Ashab-ı Kiram'dan Sa'd b. Hişam (R.A.) diyor ki :

— Hz. Aişe (R.A.)dan Resûlüllah'ın (A.S.) ahlâkını sordum. Bunun üzerine bana : «Kur'ân okuyor musun?» diye sordu. Ben de : «Evet, okuyorum» diye cevap verdim. O şöyle dedi : «Resûlüllah'ın ahlâkı Kur'ân'dır.» (1)

NÛN İLE KALEM

(... نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ) **«Nûn'a, Kalem'e ve (kalemle) satır satır yazdıklarına and olsun ki..»**

«Nûn» ve «Kalem» kavramları üzerinde hayli durulmuş ve birçok yorumlar yapılmıştır. Biz bunlardan dokuz kadarını özetleyip nakletmekle yetiniyoruz :

a) Muâviye b. Kurre'nin kendi babasından, onun da Resûlüllah (A.S.) dan merfuân yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurmuştur : **«Nûn, nurdan bir levhadır.» (2)**

b) Sâbir b. Bünanî'ye göre : Nûn, hokka demektir. el-Hasan ile Katade de aynı yorumu benimsemişlerdir. Nitekim Velîd b. Müslim'in Mâlik b. Enes tarikıyle Ebû Hüreyre (R.A.)den yaptığı rivâyette Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurmuştur : **«Allah'ın ilk yarattığı şey Kalem'dir. Sonra da Nûn'u yaratmıştır : «Nûn ve'l-Kalem..» Sonra da Cenâb-ı Hak Kalem'e şöyle buyurdu : «Yaz!» O da : «Ne yazayım?» diye sordu. Allah : «Kıyâmete kadar olacak şeyleri yaz!» buyurdu. Bunun üzerine Kalem işlemeye başladı ve kıyâmete kadar olacak şeyleri yazdı. Sonra Kalem'in ağzı (ucu) mühürlendi, konuşamaz oldu ve kıyâmete kadar da konuşmayacaktır. Ondan sonra Cenâb-ı Hak «aklı» yarattı ve Cebbar (olan Allah) ona dedi ki : «Benim yanımda senden daha hayret uyandıran bir yaratık yaratmadım. İzzet ve Celâlim hakkı için sevdiğim kimsede seni mükemmelleştireceğim, sevmediğim kimsede seni noksanlaştıracağım.»**

Sonra Resûlüllah (A.S.) devamla şöyle buyurdu : **«İnsanların akıl yönünden en olgunu, Allah'a en çok itaât edeni ve O'na en çok ibâdet ve taâtte bulunanıdır.» (3)**

c) Tabiînden Mücahid'e göre : Nûn, yerin altındaki Hût (balık)tır. Kalem de, kendisiyle zikir yani Kur'ân yazılandır.

---

(1) İbn Kesîr : 4/402
(2) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 18/223
(3) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 18/223

Nûn ile ilgili bu yorum, İslâm'ın getirdiği temel bilgilere, ana kurallara pek uymamaktadır.

d) Dahhak'e göre : Nûn, Rahmân sıfatının son harfidir.

e) İbn Zeyd'e göre : Nûn, yemin edatıdır.

f) İbn Keysan'a göre : Nûn, yer aldığı sûrenin açış anahtarıdır ve aynı zamanda sûrenin ismidir.

g) Ebû Âliye'ye göre : Nûn, Cenâb-ı Hakk'ın «Nasîr», «Nûr» ve «Nâsır» isimlerinin baş harflerinden meydana gelen bir semboldur.

h) Muhammed b. Kâb el-Kurezî'ye göre : Cenâb-ı Hakk'ın mü'minlere nusrat vereceğine and içtiğinin remzidir.

ı) Cafer es-Sadık'a göre : Cennet ırmaklarından birinin ismidir.

Kalem ise :

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Bu, Allah'ın yarattığı «Kalem» ile yemin anlamında bir anlatım tarzıdır ki, bu kalemle kıyâmete kadar olacak şeyler yazılmıştır.

b) Katade'ye göre : Kalem, genel bir anlam taşımaktadır ve o bakımdan Cenâb-ı Hakk'ın insanlara verdiği en güzel nîmetlerden biridir. Çünkü hayat kalemle düzene girer.

c) Bazı ilim adamlarına göre : İki kalem yaratılmıştır. Birincisi, zikir adına ne varsa yazıp tamamladıktan sonra Arş'ın üstüne konulan kalemdir. İkincisi, olacak şeyleri yazmaya devam eden kalemdir.

Şeyh Muhyiddin el-Arabî buna yakın bir yorumda bulunarak özetle şöyle demiştir : «İki çeşit kalem vardır. Biri, doğum, ölüm, rızık ve ecel gibi önemli şeyleri yazıp bitiren kalemdir. İkincisi, diğer olaylar ve konuları günü gününe yazan kalemlerdir. Hz. Peygamber'in (A.S.) Mi'rac gecesi gıcırtı seslerini duyduğu kalemler bunlardır.»

Nûn ve Kalem ile yemin edilmesinin hikmeti :

Cenâb-ı Hak, insan hayatıyla içiçe olup önem arzeden eşyanın yer yer adını anarak onlarla yemin etmekte ve böylece o şeylerin önemsenmesini istemektedir. Güneş'e, Ay'a, zeytine, incire vb. şeylere yemin etmesi bu cümledendir.

Nûn'un hokka olduğu ve bu harfin yazılışının da bir halkayı andırdığı, bununla ilgili yorumlardan biridir. Böylece Cenâb-ı Hak, hokkayla kalemin günlük işlerimizdeki yerine işâretle, okuyup yazmanın lüzumunu belirt-

mekte ve ilmin ancak yazılmak suretiyle korunabileceğini, kuşaktan kuşağa aktarılabileceğini dolaylı şekilde kafalara işlemektedir.

Bu iki şeyle yemin edildikten sonra, meleklerin veya insanların satır satır yazdıkları Kur'ân ve yazacakları diğer eserler konu edilerek okuyup yazmanın kutsallığı ilhâm edilmekte ve Allah'a dosdoğru imân eden herkesin okuma-yazma öğrenmesi emir ve tavsiyeye şayan görülmektedir. Bu inceliği ve gerçeği çok iyi bilen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Bedir Savaşı'nda elde ettiği esirleri fidye karşılığı serbest bırakırken, kurtuluş akçesi verme imkânı olmayan esirlerden her birinin on tane Müslüman çocuğuna okuma-yazma öğretmesi halinde kendilerinden kurtuluş akçesi talep edilmiyeceği ve bu hizmetlerinin onun yerine geçeceğini ilân etmiştir.

Anlaşıldığı üzere İslâm, Allah'ın insanlara saadet, huzur, güven, kardeşlik, ilim ve irfan vaadeden son mesajıdır. O bakımdan işe okuma-yazma seferberliğiyle başlamış; ilk inen Alak Sûresi «Oku!» emriyle, ilâhî mesajı yansıtmıştır. Konumuzu oluşturan âyette de bu emir biraz açıklanarak hokka ve kalemin önemi üzerinde durulmuş ve iyi düşünebilen insanlara hayatın anahtarı verilmiştir. Arkasından satır satır yazılmakta olan kitapların kıymeti yüceltilerek özendirici bir anlatımla ilâhî murad yansıtılmıştır.

Okuyup yazmaya, kalem ve kitaba saygı göstermek; kalem tutan ellere lâyık olduğu ilgiyi göstermek aynı zamanda medenî olmanın açık belirtisi, kalkınmanın en aydın yoludur.

O halde Kur'ân-ı Kerîm'in nasıl bir kitap olduğunu, İslâm'ın da nasıl bir din olduğunu iyice anlayabilmek için sûre ve âyetler üzerinde çok etraflı düşünmek ve ilâhî muradı anlayıncaya kadar uğraşmak; her âyetin ve cümlenin bize neler öğretmek istediğini araştırmak; aynı zamanda Hz. Muhammed'in (A.S.) hayatını çok detaylı olarak bilmek gerekir.

Nûn ve Kalem deyip geçmek bize bir şey öğretmez. Ama bu iki kavram üzerinde durup neye delâlet ettiğini; Cenâb-ı Hakk'ın neden bu ikisiyle and içtiğini araştırdığımız takdirde Kur'ân'ı anlamış oluruz.

PEYGAMBER (A.S.) HÂŞÂ DENGESİZ DEĞİLDİ

(مَا اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ) **«Sen, Rabbın nîmetiyle (şımarıp dengeni kaybeden) bir çılgın değilsin.»**

Mekkeli müşrikler, Hz. Muhammed'i (A.S.) gözlerden ve gönüllerden düşürmek için O'nun hakkında bazan «şâir», bazan «kâhin», bazan «büyücü sihirbaz», bazan da «şımarık dengesiz» şeklinde sözler sarfediyor, kü-

çük düşürücü benzetmelerde bulunuyorlardı. O kadar ki, Kur'ân-ı Kerîm'in bir başka âyetinde onların bu hususta daha da ileri giderek şöyle dedikleri belirtilmektedir : **«Ey kendine kitap indirildiğini iddia edip duran kişi! Doğrusu sen delisin.»**

Cenâb-ı Hak, Nûn ve Kalem'e, sonra da kalemle yazılan satırlara yemin ederek, inkârcı azgınların, şuursuz müşriklerin Peygamber hakkında akıl ve mantık, insaf ve izân kabul etmez saçmalamalarını reddederek Onun ne kadar yüksek ahlâka ve üstün meziyetlere sâhip bulunduğunu şöyle açıklamaktadır : **«Sen, Rabbın nimetiyle (şımarıp dengeni kaybeden) bir çılgın değilsin. Şüphesiz ki senin için ardı-arkası kesilmez bir ecir vardır ve sen elbette büyük, yüksek bir ahlâk üzeresin. Yakında kimlerin fitneye uğramış çılgın olduğunu sen de göreceksin, onlar da görecek.»**

Ardı, arkası kesilmeyen ecir :

Hz. Muhammed'in (A.S.) âlemlere rahmet olarak gönderilmesi; Allah ile kulları arasındaki engelleri, her türlü bâtıl inancı kaldırmakla noktalanmıyor; aynı zamanda her iki hayatın anlam ve hikmetini öğretmek ve insanoğluna yakışan bir hayat düzeni getirerek gerçek medeniyetin temelini atmak ve böylece insanlığa en büyük ve kalıcı hizmeti vermek suretiyle de çok kapsamlı bir inkılabı gerçekleştirme hikmetini de içeriyor.

Şüphesiz bu inkılâp öyle bir ecir (mükâfat)dır ki kıyâmete kadar devam edecek, ardı, arkası kesilmeyecektir. İnceldiği zamanlar olacak, ama mümkün değil kopmayacaktır. Eninde sonunda insanlar aramakta oldukları gerçek huzur ve güveni, kardeşlik ve barışı, sevgi ve saygıyı, adâlet ve fazîleti, yardımlaşma ve dayanışmayı, ahlâk ve edebi Onda, Onun getirdiği ilâhî nizam ve sistemde bulacaklar ve susuzluklarını Onun yüksek ahlâkıyla gidereceklerdir.

Nitekim üçüncü âyetle bu müjde verilmekte ve dördüncü âyetle toplum ve milletleri ancak Onun yüksek ahlâkının gerçek hüviyetine kavuşturacağına işâret edilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Muhammed'in (A.S.) yüksek şahsiyeti konu edilerek müşriklerin Onu küçük düşürmek için ortaya attıkları gerçek dışı suçlama ve yakıştırmaları reddedildi. Aynı zamanda bu büyük peygamberin çok yüksek ahlâk üzere olduğu belirtilerek inkârcı sapıklar insafa dâvet edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, içleri ihanet ve kin dolu müşriklerin yapmacık dav-

ranışlarla diyalog kurma istekleri üzerinde durularak, o gibi yalancı sapıklara itibar edilmemesi emrediliyor ve arkasından bu kaypak, dönek, ikiyüzlü yalancı sapıkların 12 kadar alâmetine atıf yapılarak mü'minlere bilgi veriliyor.

—oOo—

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾
وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ
مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ
وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٥﴾
سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾

M E Â L İ :

8— (Hakk'ı) yalan sayanlara boyun eğme.

9— Onlar senin yapmacık da olsa (kendilerine) yumuşak ve müsamahalı davranmanı, kendilerinin de sana yapmacık yumuşaklık göstermelerini isterler.

10-14— Çok yemin eden, değersiz, alçak, kusur araştırıp leke süren, ikiyüzlülük edip söz götürüp getiren, hayra hep engel olan, saldırgan olup hakları çiğneyen, günah işleyen, kaba ve şerefsiz ve sonra da soysuz olan hiçbir kimseye -mal ve oğullar sâhibi de olsa- boyun eğme.

15— Onun karşısında âyetlerimiz okununca, «Öncekilerin masallarıdır» der.

16— Yakında onun burnunu damgalıyacağız.

PUTLARA SAYGI GÖSTERİLMESİNİ İSTEYEN ŞAŞKINLAR

(فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ) «(Hakk'ı) yalan sayanlara boyun eğme. Onlar senin yapmacık da olsa (kendilerine) yumuşak ve müsamahalı davranmanı, kendilerinin de sana yapmacık yumuşaklık göstermelerini isterler.»

İnkârcı putperest sapıklar, bazan da Hz. Muhammed'e (A.S.), kendi putlarına saygı göstermesi halinde onların da Onun Rabbına karşı saygılı olabileceklerini söyleyerek bir bakıma sathî bir anlaşma tarafdarı olduklarını ihsas ediyorlardı. Şüphesiz ki Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'in putlara saygı göstermesi, iltifatta bulunması, onları ilâh kabul etmesi anlamına gelirdi ki, bu, İslâm'ın sonu ve risaletin de hedefinden bütünüyle sapması olurdu. Böylece o yüce dâva temelinden yıkılır, doğduğu yerde ölürdü. Hattâ müşrikler Ona : «Kâtiplerine yazdırdığın âyetlerde putlara dokunma, onların bâtıl ilâhlar olduğunu belirtme, ne istersen sana vermeye hazırız» diyecek kadar akıllarını kaybetmiş; ilâhî vahyin ve peygamberliğin mana ve hikmetinden uzak kalmışlardı.

Birara Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, İslâmiyetin yayılmasını engelleyen pürüzlerin az da olsa kalkmasını düşünerek Kureyş Kabilesine mensup putperestlere biraz hoşgörülü davranmayı düşünmüştü ki Cenâb-ı Hak hemen şu beyânı indirdi : **«Eğer sana sebat vermemiş olsaydık, az da olsa onlara meyledecektin ve o takdirde sana hayatın da, ölümün de (acısını) kat kat tattırırdık; sonra da kendine, bize karşı bir yardımcı da bulamazdın.» (1)**

İSLÂM DÜŞMANLARININ ONİKİ ALÂMETİ

Mekkeli putperest müşriklerin ileri gelenleri, Hz. Muhammed'in (A.S.), dede ve babalarının dinine dönmese bile onlara ve inançlarına karşı saygılı olmasını istediler ve bunun için birtakım yersiz, anlamsız teklîfler ileri sürdüler ve o takdirde Ona karşı daha mülayim bir tutum ve anlayış izleyeceklerini bildirdiler. Az yukarıda belirttiğimiz gibi, Hz. Peygamber (A.S.)ın böyle mantıksız, ölçüsüz ve bütünüyle yanlış bir teklîfi kabul etmesi aslâ düşünülemezdi. Zira O, Mekkeli'lerin daha câzip teklîflerine karşı, «Güneşi sağ avucuma, ayı da sol avucuma koysalar yine de dâvamdan vazgeçecek değilim. Çünkü bu kutsal dâva benim icadım değil, bütünüyle Cenâb-ı

---

(1) İsrâ Sûresi : 74

Hakk'ın emir ve tecellisidir» diyerek İslâm esaslarıyla bağdaşmayan hiçbir teklîfe iltifat etmiyeceğini çok önceden ilân etmiş bulunuyordu.

Nitekim Cenâb-ı Hak, ilgili âyetlerle bu ve benzeri teklîflerde bulunanların hemen her devir ve ülkede bulunabileceğini ve onları iyi tanıyabilmek için şu onikl alâmetlerini dikkatten uzak bulundurmamayı mü'minlere bildirmekte ve böylece İslâm ülkesinde o gibilere sahayı boş bırakmamayı emretmektedir :

1— Hakk'ı, doğruyu, ilâhî dini yalanlarlar; küfrü, ahlâksızlığı savunurlar.

Böylelerine uymak, onların izlediği yola girmek demektir ve o takdirde ne İslâm kalır, ne de Kur'ân..

2— Yapmacık sahte dostluk kurmak isterler. Gerçek mü'minlerden de aynı şeyi bekleyip asıl amaçlarına ulaşmayı düşünürler. Böylece ortam ve şartlara göre dalkavukluğun en kötüsünü sergileyerek çok fena bir çığır açarlar.

Şüphesiz hem Hz. Muhammed'in (A.S.), hem de Onun yolunda yürüyen gerçek mü'minlerin böylesine şerefsiz, haysiyet kırıcı, kişiliği zedeleyici ve dine ağır darbe indirici bir yaklaşmaya iltifat etmeleri aslâ düşünülemez.

3— Çok yemin ederler ve onu maske yapıp sinsî ve şeytanî arzularını gerçekleştirmeye çalışırlar.

4— Bunlar son derece değersiz, şahsiyetsiz, alçak kişilerdir. Dostluk kurmaya lâyık değillerdir.

5— İkiyüzlü, kaypak ve dönektirler. O bakımdan onlara asla inanmak doğru olmaz ve arkalarından gidilmez.

6— Söz götürüp getirirler. Kendilerine göre siyaset yapıp toplumu, özellikle inanan zümreyi birbirine düşürmeye özen gösterirler. Böylesine tehlikeli soysuzlara yüz vermek İslâm'ın aleyhine birtakım sonuçlar doğurur.

7— Hayra, iyiliğe, birliğe engel olurlar, kişisel çıkarlarını hep ön plânda tutup fırsat beklerler. Alabildiğine maddecidirler, kendilerinde fazîletten yana hiçbir ışık yoktur.

8— Ortam ve şartlar elverdiğinde saldırgandırlar. Hakları çiğnemekte bir sakınca görmezler. Zorbalık onların vasfı, nankörlük karakterleridir. O bakımdan böyleleriyle yola çıkılmaz ve arkadaşlık edilmez.

9— Günah işlemekten zevk alırlar. İçinde bulundukları toplumdan utanmazlar.

10— Şerefsizlik onların şiârı, saygısızlık ve şarlatanlık onların sanatıdır. O bakımdan onlar hiçbir zaman dost edinilmeye lâyık değildirler ve hiçbir ciddi konu ve davada da onlarla işbirliği yapılmamalıdır.

11— Mal ve servetleriyle, aşiret ve çocuklarıyla gururlanıp böbürlenirler. Değer ölçüleri zenginlik ve dalkavukluktur. Bunun için onlara meyletmek, yaklaşmak asla doğru olmaz.

12— Cenâb-ı Hakk'ın indirdiği âyetlere «eskilerin masalları» deyip geçerler. Gerçeği akıl ve irfan ile öğrenmeye yanaşmazlar. Çoğu duygusunun esiridir. O bakımdan güvenilmezler.

Mekke'de bu çirkin alâmetleri birer süs ve büyüklük sayıp durmadan ortalığı karıştıran ve İslâm aleyhine akla gelmedik iftira ve çirkin yakıştırmalarda bulunanların başında Ebû Cehl, Velîd b. Muğîre, Ebû Leheb, Utbe ve benzeri azgınlar bulunuyordu. Cenâb-ı Hak, 16. âyetle bu mağrur sahtekârların yakın gelecekte burunlarının kırılacağını haber vermekte ve eninde, sonunda Hz. Muhammed'in (A.S.) başarıya erişeceğini müjdelemektedir. Nitekim öyle oldu: Önce Bedir Savaşında bu azgınların çoğu İslâm mücahitlerinin kılıç darbeleri altında can verdiler ve lânet damgasını yiyerek tarih sahifelerine öylece yazıldılar. Bir rivâyete göre, Velîd b. Muğîre savaş alanında burnundan ağır şekilde yaralandı ve hezimete uğrayarak hakkettiği cezayı gördü.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İslâm düşmanlarına hiçbir zaman itibar edilmemesi emredildi ve onların oniki kadar alâmeti üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yakın gelecekte Mekkeli müşriklerin burunlarının kırılacağı, zorbalıkların son bulacağı ve büyük bir perişanlık içinde neye uğradıklarını şaşıracakları haber veriliyor ve nîmet dolu bahçenin ürünleriyle müreffeh geçinen gafillerin başına gelen musîbet misâl verilerek Mekkeli putperestler uyarılıyor; mü'minlere de sabır tavsiye ediliyor.

إنا بلوناهم كما بلونا أصحاب الجنة إذ أقسموا
ليصرمنها مصبحين ﴿١٧﴾ ولا يستثنون ﴿١٨﴾ فطاف عليها طائف من ربك
وهم نائمون ﴿١٩﴾ فأصبحت كالصريم ﴿٢٠﴾ فتنادوا مصبحين ﴿٢١﴾
أن اغدوا على حرثكم إن كنتم صارمين ﴿٢٢﴾ فانطلقوا وهم
يتخافتون ﴿٢٣﴾ أن لا يدخلنها اليوم عليكم مسكين ﴿٢٤﴾ وغدوا على
حرد قادرين ﴿٢٥﴾ فلما رأوها قالوا إنا لضالون ﴿٢٦﴾ بل نحن محرومون ﴿٢٧﴾
قال أوسطهم ألم أقل لكم لولا تسبحون ﴿٢٨﴾ قالوا سبحان ربنا إنا كنا
ظالمين ﴿٢٩﴾ فأقبل بعضهم على بعض يتلاومون ﴿٣٠﴾ قالوا يا ويلنا إنا كنا
طاغين ﴿٣١﴾ عسى ربنا أن يبدلنا خيرا منها إنا إلى ربنا راغبون ﴿٣٢﴾
كذلك العذاب ولعذاب الآخرة أكبر لو كانوا يعلمون ﴿٣٣﴾

M E Â L İ :

17-18— Şüphesiz ki biz, onları, ürünlerini sabahladıklarında devşireceklerine yemin eden ve hiçbir istisnâ yapmayan bahçe sahiplerini belâya uğratıp denediğimiz gibi, belâya uğratıp denedik.

19— Kendileri henüz uykuda iken, Rabbın tarafından dolaşan bir belâ, bahçeyi sarıverdi.

20— Sabaha doğru bahçe (yok olup) siyah bir kül (yığını halin)e döndü.

21— Sabahleyin birbirlerine seslendiler :

22— «Devşirecekseniz, haydi durmayın erkenden ürünlerinizin başına gidiniz!»

23-24— Derken hemen yola koyuldular ve şöyle fısıldaştılar: «Sakın bugün ürünlerimizin bulunduğu o yerde aramıza bir yoksul sokulmasın.»

25— (Yoksulu) engellemeye güçleri yeter halde sabah erkenden gittiler.

26-27— Bahçeyi görünce, «Biz herhalde şaşırıp (başka yere) sapmışız, hayır biz mahrûm kalmışız» dediler.

28— İçlerinden en uygun düşüneni: «Ben size demedim mi, tesbîh etseydiniz ya!?» dedi.

29— Onlar da «Rabbımız! Seni tesbîh ve tenzîh ederiz. Şüphesiz ki, biz zalimlermişiz» dediler.

30— Sonra birbirlerine dönüp kendilerini kınamaya başladılar:

31— «Yazıklar olsun bize! Doğrusu biz azgınlarmışız.

32— Umulur ki Rabbımız, o bahçenin yerine bize daha iyisini verir. Biz artık Rabbımızı (O'nun lûtf-u keremini) gönülden istemekteyiz» dediler.

33— İşte azâp böyledir ve and olsun ki Âhiret azâbı daha büyüktür. Bunu bir bilselerl.

İNKÂRDA ISRAR EDİP HAKK'A KARŞI GELENLERİN DURUMU

(إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ) «Şüphesiz ki biz, onları, ürünlerini sabahladıklarında devşireceklerine yemin eden ve hiçbir istisna yapmayan bahçe sahiplerini belâya uğratıp denediğimiz gibi, belâya uğratıp denedik.»

Cenâb-ı Hak bu âyetle, nîmetin kıymetini, hangi kudret kaynaklarından elde edildiğini ve nasıl bir rahmetin eseri olduğunu bilmeyen, sadece nefislerinin sınır tanımaz hürriyet eğilimini ön plâna alıp ahlâk ve fazîletin, hak din ve telkîn ettiği esas ve prensiplerin karşısına çıkan inkârcı putperestler ve maddeci şaşkınlar için öğüt ve ibret alınacak bir misâl veriyor:

Sözü edilen büyük bahçe veya çiftliğin Yemen'in San'â bölgesinde olduğunu İbn Abbas (R.A.) kendi tefsîrinde kaydetmiştir. Bahçe sahibi Allah'a inanan bir kişi olarak, ürünlerinin devşirme mevsiminde dalda ve başakta kalanlarla yere dökülenleri fakir ve yoksullara bırakırdı. Kendisi ölünce mî-

rasçıları aç gözlülük ederek fakirlere ve yoksullara hiçbir şey bırakmaz oldular; o kadar ki sabahın erken saatlerinde fakirler ve muhtaçlar henüz gözlerini açmadan meyva ve diğer ürünleri toplamayı âdet haline getirdiler. Derken böyle bir ailenin çiftliği ortaya çıkan bir afetle kül haline geldi. Mîrasçılar neden sonra kusurlarını, günahlarını anladılar da Allah'a yönelip pişmanlık duygularını dile getirdiler.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu olay, hem Mekkeli nankör putperestlerin hem de her çağda yaşamakta olan nankör maddecilerin Hakk'a yönelmeleri için çok ibretli ve öğüt alınacak misâl veriliyor. Yakın gelecekte Mekkeli zorbaların bütün güçlerini ve imkânlarını kaybedeceklerine işârette bulunularak uyanmaları isteniliyor. Nitekim Mekke'nin fethedilmesiyle her şey bitti. Müşrikler düne kadar zulüm ve işkencede bulundukları mü'min mücahidler karşısında hezimete uğradılar ve çok geçmeden Allah'ın büyük bir lütuf ve ihsanının kıymetini bilmediklerini anladılar, vakit kaybetmeden İslâm'ın nurlu havasına girdiler.

Böylece nankörlerin, bencil ve muhterislerin âkibeti gözler önüne serilerek tuttukları yanlış ve neticesi çok tehlikeli yoldan dönmeleri, ilâhî rahmet gereği istenilmekte ve Cenâb-ı Hakk'ın, pişmanlık duyup dönüş yapanları bağışlayacağı haber verilmektedir.

Unutmayalım ki, ceza amelin cinsindendir. Nîmete şükretmesini bilmeyenlerin bir gün gelir de o nîmet ellerinden alınabilir. Şüphesiz ki böyle bir nankörlükten dolayı pişmanlık duymadan ölenlere âhirette verilecek ceza çok daha elim olur.

Cenâb-ı Hak bu misâli verirken mü'minlere ayrıca iki mesaj daha vermektedir :

1— Doğru yolu gösteren, iyiliği telkîn eden kimseyi dinlemekte büyük yarar vardır. Nitekim çiftlik sâhipleri, kendilerini uyaran ve doğruyu telkîn eden yakınlarını dinlemiş olsalardı, felâkete uğramıyacaklardı.

2— (İnşallah), yani «Allah dilerse» demeden, «yarın şunu yapacağım, bunu isteyeceğim» demeyin. Çünkü kuvvet ve kudretin bütünü Allah'a aittir. O güç ve kudret verirse, istenilen şeyler yapılabilir. Nitekim çiftlik sahipleri muhtaçlar uyanmadan sabahleyin erkenden gidip meyva toplayacaklarına yemin etmiş, fakat «Allah dilerse» dememişlerdi. O yüzden de sabahleyin kalkıp bahçe ve çiftliklerine gidince, yerinde sadece kül yığını bulmuşlardı. (1)

---

(1) Bilgi için bak : Kehf Sûresi 24, İnsan Sûresi 30, Tekvîr Sûresi 29. âyetlerin tefsîri

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, başta Mekkeli nankör müşrikler olmak üzere, yaşamakta olan inkârcılar uyarıldı ve Allah'a karşı nankörlük eden çiftlik, bağ ve bahçe sâhiplerinin başına gelen felâket düşündürücü bir misâl olarak verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'tan saygı ile korkup nankörlük ve her türlü kötülükten kaçınan mü'minler müjdeleniyor. Hakk'a teslim olanlarla, Hakk'ın koyduğu sınırları dinlemeyen suçlu günahkâr sapıkların hiçbir zaman bir tutulmayacağı konu ediliyor. Sonra da kendilerini hep üstün gören ve mü'-minleri küçümseyen inkârcı şaşkınlara âhirette verilecek azâbın birkaç saf-hası üzerinde durularak yönlendirici bilgi veriliyor.

—oOo—

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ
جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾
أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ
عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُمْ
بِذٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ
﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾
خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ
سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ

لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَاُمْلٖي لَهُمْ اِنَّ كَيْدٖي مَتٖينٌ ﴿٤٥﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ
مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾

M E Â L İ :

34— Şüphesiz ki, muttakîlere (Allah'tan saygı ile korkup haksızlıktan, azgınlıktan ve cimrilikten sakınanlara) Rablarının yanında nîmet cennetleri (veya Naîm Cennetleri) vardır.

35— Artık biz, (hakka) teslimiyet gösterenleri, günahkâr suçlular gibi mi tutarız?

36— Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz?!.

37— Yoksa size ait, ders yapıp okuduğunuz (semâvî) bir kitap mı var?

38— İçinde, neleri seçip beğenirseniz onlar sizin olacak (diye) bir bilgi mi bulunuyor?

39— Yoksa üzerimizde Kıyâmet'e kadar sürüp gidecek sizden yana yeminler mi var ki, siz neleri hükmederseniz o sizin olacak diye?

40— Sor onlara : İçlerinden hangisi buna kefîl?..

41— Yoksa onlara ait ortaklar mı var? O halde eğer doğru kişiler iseler, ortaklarını getirsinler.

42— O gün, baldır-bacak açılacak; secdeye çağrılacaklar, ama (buna) güçleri yetmiyecek.

43— Gözleri korkudan kararmış halde kendilerini zillet sarıverecektir. Oysa (daha önce dünyada) kendileri sağlam ve sıhhatli iken secdeye çağrılırlardı.

44— Artık bu sözü yalanlayanı bana bırak; biz, onları bilmedikleri cihetten kademe kademe sürükleyip (azâba) yaklaştırırız.

45— Onlara biraz zaman verip erteliyoruz; şüphesiz ki, benim cezâ düzenim oldukça sağlamdır.

46— Yoksa sen, onlardan bir ücret istiyorsun da bu yüzden kendileri ağır bir borç altına mı girmiş bulunuyorlar?

47— Yoksa gayb ile ilgili bilgiler yanlarında bulunuyor da onu mu yazıyorlar?

MUTTAKİLERE AYRILAN SONSUZ NÎMETLER

(إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ) **«Şüphesiz ki, muttakilere (Allah'tan saygı ile korkup haksızlıktan, azgınlıktan ve cimrilikten sakınanlara) Rablarının yanında nîmet cennetleri (veya Naîm Cennetleri) vardır.»**

Muttaki, şüpheden uzak imân doğrultusunda haram ve şüpheli şeylerden sakınıp farz ve vâcipleri yerine getiren; sünnete riâyet edip nankörlükten, kötülükten kaçınan kimse hakkında kullanılan bir sıfattır. Bulunduğu cümle ve konuya göre daha kapsamlı ve geniş manalara delâlet eder.

Dünya hayatının her türlü çekiciliğine ve şatafatına rağmen nefsine hakim olup hemen her iş ve konuda, her olay ve davranışta ilâhî hoşnutluğa erişmeyi amaç seçen fazîletli bir mü'mine, bu güzel niyet ve ameline karşılık Âhiret hayatında Naîm Cenneti hazırlanmıştır. Allah'ın sözü değişmez, vaadi mutlâka yerine gelir.

Hayatını günah ve kötülüklerle, nankörlük ve maddeyi amaç seçmekle kirleten suçlu günahkârlarla, onların aksine Allah'a yönelip sünnetullah doğrultusunda hayatını düzene sokan gerçek mü'minler hiçbir zaman bir tutulmazlar. Zira bir tutulmuş olsalardı, imân, güzel ahlâk, adâlet ve fazîlet gibi hayatımıza anlam kazandıran kutsal değerler hedef ve amacına ulaşmamış olur, bir bakıma hikmetsiz kalırdı. Bunun için Cenâb-ı Hak, 35. âyetle : **«Artık siz (hakka) teslimiyet gösterenleri, günahkâr nankör suçlular gibi mi tutarız?»** buyurarak ilâhî adâletinin şaşmazlık ve anlamını bizlere öğretiyor.

İNKÂRCI SUÇLULAR KALP TEMİZLİĞİNDEN SÖZ EDERLER

(مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ...) **«Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz?!.»**

Hemen her çağda sahnede olan inkârcı sapıklar, suçlu günahkârlar, din, Allah ve âhiretten; ibâdet, taât ve teslimiyetten söz edilince, dudak bükerler ve kalp temizliğine değinerek «Siz kalbe bakın, o temiz olduktan sonra gerisi fazla ve lüzumsuzdur» derler.

Oysa kalp denilen o ilâhî nazargâh, imân, sâlih âmel, güzel ahlâk ve irfan suyuyla sulanıp Cenâb-ı Hakk'ın rahmet, lûtuf ve ihsanına; inâyet ve

keremine ayna olunca, vücudun diğer organları bu havaya katılır ve her biri güzel ve iyi amellerin aracı haline gelir. Böylece vücudun zahirî organları kalbin aynası durumuna geçer. Kalpte olan imân ve irfan bütünüyle kendini organlarda hissettirir. Ancak münafıklığı şiâr edinenlerin durumu bu genellemenin dışındadır. Çünkü onların sözleri niyetlerine, iş ve amelleri kalplerine uymaz.

O halde «Ben iyi bir insanım; kalbim son derece temizdir» demek ve her Allah'ın günü nefsanî arzuların peşine takılıp durmadan günah işlemek hiç kimseyi takvâ derecesine yükseltmemiş, hiç bir şahsı kurtarıcı ve Hakk'ın rızasına eriştirici olmamıştır.

Bunun için Cenâb-ı Hak 36. âyetle, böylelerine hayret dolu bir anlatımla seslenerek : **«Ne oluyor size?. Nasıl hükmediyorsunuz?!»** buyurarak onları uyarıyor. Sonra da şöyle ekliyerek onların düşünce ufuklarını genişletiyor ve vicdanlarını harekete geçirmek istiyor : **«Yoksa size ait ders yapıp okuduğunuz (semâvî) bir kitap mı var? İçinde, neleri seçip beğenirseniz onlar sizin olacak (diye) bir bilgi mi bulunuyor? Yoksa üzerimizde Kıyâmet'e kadar sürüp gidecek sizden yana yeminler mi var ki, siz neleri hükmederseniz o sizin olacak diye?»**

DÜNYADA HAKK'A SECDE ETMİYENLER ÂHİRETTE SECDE EDEMEZLER

(يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ) **«O gün baldır-bacak açılacak; secdeye çağrılacaklar, ama (buna) güçleri yetmiyecek.»**

Bu âyetle, âhiretten bir safha, diğer bir anlatımla, bir tablo sergileniyor. Bilindiği gibi, Allah'a secde etmek kulluğun gereği, insan olarak yaratılmanın şükrü; bir çok yeteneklere lâyık görülmenin itirafı ve her şeyin insan için, insanın da Allah'a ibâdet için yaratıldığının belirtisidir.

Dünya hayatında bu idrâke erişmeyenler, en şerefli makamı, en aziz dereceyi ve en yüksek nîmeti kaçırmış olurlar. O nedenle âhirette, mü'minler ilâhî seslenişe gönül verip secdeye kapanırken, bunlar, sırtlarındaki günah, zulüm ve sapıklık, şehvet ve madde yükünün bir kabus haline gelmesi sebebiyle secde etme imkânı bulamazlar.

Bulamazlar, çünkü dünyada sağlıkları ve güçleri yerindeyken günde beş defa müezzin onları namaza, secdeye, ibâdete dâvet ettiği halde onun bu çağrısına ilgi duymamış ve iltifat da etmemişlerdi. Hattâ onlardan bir kısmı ezan ve ibâdeti alay konusu edinmek suretiyle edep ve terbiyelerini

iyice bozmuş, kalplerinde imândan eser bırakmamışlardı.

Böylece kıyâmet gününde gerçek mü'minler Hakk'a bağlılık ve teslimiyeti şükür ve zikirle ifadeye çalışırken, o inkârcı suçluları zillet ve meskenet kaplayacak; küfür ve nifaktan kaynaklanan kir ve karanlık yüzlerini karartıp şaşkına çevirecek. 43. âyetle bu hazîn safha açıklanarak, inkârcı maddecilerin, suçlu günahkârların ölmeden önce Hakk'a dosdoğru yönelmeleri arzu ediliyor ve ilâhî rahmetin her kişiye açık bulunduğuna işârette bulunuluyor.

Şüphesiz bu ilâhî çağrı ve uyarı, büyük bir fırsatı değerlendirmeye yönelik bulunmaktadır. Yeter ki, anlayan kalpler, işiten kulaklar bulunsun.

İLÂHÎ HÜKÜM ÖNCEDEN BELİRLENMİŞ BİR PROĞRAMA GÖRE İNER

(وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ) **«Onlara biraz zaman verip erteliyoruz; şüphesiz ki, benim cezâ düzenim oldukça sağlamdır.»**

Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarından biri de «Sebûr»dur. Bu, çok sabreden, koyduğu kanunlarını değiştirmeyen, hazırladığı proğramın uygulanmasına müdahale etmiyen, kurduğu kâinat düzenini kıyâmete kadar sürdüren Allah'ın değişmeyen isimlerinden biridir.

O bakımdan gerek Mekkeli azgın inkârcıları, gerekse her çağda Hakk'a karşı çıkan maddeci sapıkları hemen cezalandırmaz; dönüş yapıp tevbe ederler diye onlara mühlet verir. Şüphesiz O'nun indirdiği kitap, gönderdiği peygamber de bu mühletin bir başka tezahürüdür. Öyle ki, ceza vermekte acele etseydi, bu iki kutsal değeri göndermeye gerek görmezdi.

44. âyetle, Kur'ân'ı yalan sayıp onun uydurma olduğunu iddia edenlerin, sünnetullah gereği kademe kademe, adım adım azaba sürüklenecekleri haber veriliyor. Dönüş yapmayanların o azaptan kurtulmasının hiçbir zaman söz konusu olamıyacağına işâret ediliyor.

İnkârcılardan bir kısmının da zamanla doğruyu itiraf edeceklerine atıf yapılıyor. Nitekim Bedir Savaşı bu iki zıd hususun mihenk taşı ve tecelli mahalli oldu : İnatçı kâfirler meydan ortasında küfür ve tuğyan üzere canlarını verirken, hayatta kalanlardan bir kısmı gerçeği anlamakta gecikmedi. Özellikle Mekke'nin fethedilmesiyle hidâyete lâyık görülenler 180 derecelik bir dönüşle Hakk'a teslimiyet gösterdiler.

Bu ne demektir? Cenâb-ı Hak, ilgili âyetle mü'minlere şu sağlam bilgiyi ve itikadî meseleyi veriyor : Öyle ki, mü'minlere düşen görev, Hakk'ın buyruklarını dosdoğru teblîğ etmek ve birlik şuuruyla küfrün karşısında dur-

maktır. Gerisi ise, Allah'a aittir. Dilediğini doğru yola kavuşturur, dilediğini de sapıklığıyla başbaşa bırakır.

O halde irşad ve teblîğ düzeyinde olan mü'minlerin : «Biz, inkârcı sapıkları, suçlu günahkârları Hakk'a dâvet ettik, onları doğru yola çağırdık, ilâhî buyrukları teblîğ ettik, ama onlar kabul etmediler» diyerek üzülmelerine gerek yoktur. Çünkü mürşid ve mübelliğe düşen şey, teblîğ ve irşatta bulunmaktır. Hidâyete eriştirmek ise, bütünüyle Allah'a aittir. Kul hem kendi sınırını, hem de ilâhî sınırları bilip gözetmekle yükümlüdür. (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'tan saygı ile korkan mü'minlere verilecek mükâfat müjdelendi. Bu düzeyde olan mü'minlerle, inkâr ve sapıklık bataklığında bocalayan inkârcıların bir tutulmayacağı belirtilerek, mü'minlere tesellide, kâfirlere ihtarda bulunuldu. Sonra da Kâfirlerin âhiret gününde uğratılacakları elîm azaptan birkaç safha üzerinde durularak yönlendirici bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hak ile bâtıl mücadelesi sürerken, mü'minlerin çok sabırlı olmaları konu ediliyor. Arkasından bu hususta sabrı elden bırakıp acele eden Yunus Peygamber misâl veriliyor ve Onun hayatının o dönemine dikkat çekiliyor. Sonra da Kur'ân âyetleri okununca müşriklerin gözlerini hâinlikle, kin ve nefretle Hz. Peygamber'e (A.S.) çevirdiklerine değinilerek ilâhî hükmün inmesini acele istememelerine işârette bulunuluyor.

(1) Kasas Sûresi : 56. âyetin tefsirine bakılması.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ
رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ
نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ
﴿٥٠﴾ وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا
الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

M E Â L İ :

48— Sen, Rabbın hükmünü sabırla bekle de, o balığın arkadaşı (Yunus) gibi olma. Hani o öfkeye kapılıp üzüntü içinde (Rabbına) seslenip duâ etmişti.

49— Eğer Rabbından ona bir lûtuf nîmeti erişmeseydi, yerilecek bir halde çırılçıplak (sahile) atılacaktı.

50— Ama Rabbı onu seçti de iyi-yararlı kişilerden eyledi.

51— Kâfirler, Kur'ân'ı işittikleri zaman neredeyse seni gözleriyle yerinden devireceklerdi; «Bu herhalde delinin biridir» diyorlardı.

52— Halbuki Kur'ân, ancak milletler için bir öğüttür.

BALIĞIN ARKADAŞI YUNUS (A.S.)

(فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ) «Sen, Rabbın hükmünü sabırla bekle de, o balığın arkadaşı (Yunus) gibi olma. Hani o öfkeye kapılıp üzüntü içinde (Rabbına) seslenip duâ etmişti..»

Mekkeli müşriklerin zulüm, işkence ve şartlatanlığı, İslâm'ın karşısına aşılması zor engeller koymuştu. O yüzden hem Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, hem de arkadaşları için için üzülüyor ve bazı mü'minlerin zaman zaman

sabrı taşıyordu. O kadar ki, va'dedilen ilâhî hükmün hemen inmesini istiyor ve bu hususta fazla beklemeye âdeta tahammül edemiyorlardı. Oysa buna gerek yoktu. Önemli olan Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini dosdoğru teblîğ edip anlatmaktı. Peygamber (A.S.) Efendimiz bunu kusursuz şekilde yerine getiriyordu. Ancak hidâyet (doğru yola eriştirmek) ilâhî sınıra girer; beşerin o sınırı aşmaya çalışması kesinlikle yanlıştır ve haddini bilmezliktir. Resûlüllah (A.S.) bu inceliği çok iyi biliyor, elinden geldiğince hem sabrediyor, hem de ilâhî hidâyeti temenni ediyordu. Ashâb-ı Kirâm'dan bir kısmı ise, bu hususta biraz sabırsızlık gösteriyordu. Bunun üzerine, Cenâb-ı Hak, o sabırsızlık gösteren mü'minleri aydınlatmak ve onlara ait sınırı göstermek için Yunus Peygamber'i (A.S.) misâl verdi. Şöyle ki :

Tarihte Musul civarında nüfusu yüz binin üstünde olan Ninova Şehrine uyarıcı ve müjdeleyici olarak Yunus, peygamber hüviyetiyle gönderilmişti. Yıllarca irşad ve teblîğ o bölge halkı üzerinde olumlu bir tesir bırakmayınca, yani hakkı red ve inkâr edenler doğru yolu seçmeyip günah ve sapıklıkta ısrar edince, ilâhî hükmün (dünyada inecek olan azabının) yakın olduğu bildirilmişti. Buna rağmen Ninovalı'lar uslanmamış, dönüş yapmamış ve şımarıklıklarına devam etmişlerdi. İnecek azabın geciktiğini gören Yunus Peygamber (A.S.) sabırsızlanmış ve öfkelenerek Ninova Şehrini terketmişti. Şüphesiz bu davranış bir peygamberin bulunduğu dereceye göre çok hatâlı idi. Cenâb-ı Hak, Yunus Peygamber'i o yüzden çetin bir sınava tabi tuttu; çok geçmeden o, balığa yem oldu. Ne var ki, ilâhî irâde tecelli edip balığa : «Onu hazmetme, karnında diri olarak tut!» diye ilhâmda bulundu. Yunus (A.S.)ın şehri terketmesinden sonra Ninova üzerine bulutumsu siyah bir tabaka inmeye başladı. Onlar bunun farkına varıp Allah'a yönelerek tevbe ve istiğfarda bulundular ve kusurlarının bağışlanmasını dilediler. Tabiatıyla bu dönüş kitlesel idi. İnen hiçbir azap geri alınmadığı halde, Cenâb-ı Hak o azabı kaldırdı. Böylece Yunus (A.S.) da, Ninovalı'lar da boylarının ölçüsünü almış oldular. 48. âyetle bu olaya parmak basılarak Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in ve arkadaşlarının sözünü ettiğimiz hususta sabırlı olmaları emredilmekte; Yunus'a (A.S.) benzememeleri, yani Onun gibi sabırsızlık göstermemeleri bildirilmekte ve çok dikkatli olmaları hatırlatılmaktadır. (1)

Aynı zamanda bu misâl ile teblîğ ve irşad metodunda çok önemli yeri olan başarı sağlamanın bir ucunun sabırlı, temkinli, ümitli ve güvenli olmaya bağlı bulunduğuna işâret vardır. Diğer yandan Ninova'nın Hakk'a dönüp hidâyete eriştirildikleri gibi, yakın gelecekte Mekkeli putperestlerin

(1) Fazla bilgi için bak: Yunus Sûresi : 98, 99- Enbiyâ Sûresi : 87, 88 ve Saffat Sûresi : 139-148. âyetlerin tefsîri

de Hakk'a dönüp teslimiyet göstereceklerі dolaylı şekilde haber veriliyor. Nitekim öyle oldu; Mekke'nin fethedilmesiyle bu kapı açıldı ve düne kadar mü'minlere karşı amansız birer düşman olan bu insanlar bugün onlarla din kardeşi olma bahtiyarlığına eriştiler.

Şüphesiz Cenâb-ı Hakk'ın bu sünneti, şartlar elverdiği ve ortam hazırlandığı her çağda ve dönemde hükmünü yürütür; yeter ki Hakk'ı savunan mü'minler kendilerine düşen görevi yürütürken birlik ve beraberlik içinde bulunsunlar ve niyetleri hâlis olsun..

NAZAR (GÖZ DEĞMESİ) KONUSU

(وَإِن يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ ...) **«Kâfirler, Kur'ân'ı işittikleri zaman neredeyse seni gözleriyle yerinden devirecekler..»**

Bu âyetin nazarla ilgili olduğunu söyleyenler hayli çoktur. Zira Mekkeli azgın müşriklerin kini o dereceye varmıştı ki, Resûlüllah'ı (A.S.) gördükleri ve Onun mübarek ağzından çıkan Kur'ân âyetlerini duydukları zaman kin ve nefret dolu gözlerini Ona çevirirlerdi de neredeyse Onu bir anda yok etmeyi akıllarından geçirirlerdi.

Hattâ müşriklerin arasında göz değme tesiri yüksek olarak bilinen kişiler bu maksatla Hz. Peygamber'e (A.S.) dikkatle bakıp öldürücü bir hastalık veya olayla karşılaşmasını temenni ederlerdi. Rivâyete göre, göz değmesi konusu Beni Esed Kabilesi'nde çok yaygındı; yani o kabilenin insanlarının gözleri çok keskin idi, hayretle, dikkatle baktıkları bir şeyde olumsuz tesirler meydana getirirlerdi. Kurtubî'nin tesbitine göre, onlar semiz bir inek veya deve görünce, câriyelerini çağırırlar ve «selenizi, dirheminizi alıp gelin, az sonra ileride şu devenin veya sığırın eti satılacak, bize de bir miktar satın alın» diye emrederlerdi. (1)

Onlar göz değmesini de şöyle sağlarlardı: «Doğrusu hayret, bugüne kadar böylesine güzel, böylesine semiz bir koyun veya deve görmedim!» derler ve gözlerini o hayvan üzerine dikerlerdi. Çok geçmeden o hayvan hastalanır ve bıçağın altına girerdi.

Yine rivâyete göre, Beni Esed Kabilesi'nde nazar hususunda bir adam çok meşhur olmuştu. Onu çağırıp Hz. Muhammed'e (A.S.) nazar etmesini istediler. Ne var ki Cenâb-ı Hak, Peygamberini onların şerrinden ve nazarından korudu ve bunun üzerine yukarıdaki nazar âyeti indi.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 18/254

Maverdî de buna benzer şu rivâyeti nakletmiştir : Araplardan bir kişi diğerine nazar etmek istediği zaman üç gün bir şey yemez, içmez ve iyice acıkmış bir halde o kişinin malına veya şahsına nazar edip şöyle derdi : «Allah'a and olsun ki bu adamdan daha kuvvetli, daha cesur görmedim. Aynı zamanda hayret bunun malı da, evlâdı da hayli çok!»

Ancak Kuşeyri bu rivâyetlerin bir kısmını pek isabetli bulmamış ve şöyle demiştir : «İsabet-i ayn (nazar değmesi) ancak nazar edilen şeyin çok beğenilmesi ve nazar edenin içinden gelen bir hayretle ona bakmasıyla gerçekleşebilir. Bir şeyden tiksinmek, bir şeye kızmak ve öfkelenmek suretiyle nazar değmesi olmaz. Hz. Peygambere kin ve nefret dolu gözle bakıyorlar ve «Bu herhalde delinin biridir» diyorlardı. O bakımdan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hakkında bu bapta bir göz değmesi arzusu söz konusu değildir.» (1)

Müfessirlerden önemli bir kısmı bu görüşün hilâfını belirterek, birini yok etmek, dert ve musibete uğratmak için de nazar değmesi olabilir demişlerdir.

«İzlâk»ın delâlet ettiği manalar :

İlim adamları ve lûgatçiler, «izlâk» kökünden gelen «yüzliku» fiilinin şu mânalara delâlet ettiğini belirtmişlerdir :

1— Helâk etmeyi dilediler,

2— Uzaklaştırmayı, bulunduğu yerden ayrılmasını arzu ettiler,

3— Bulunduğu şerefli makam ve dereceden gidermeyi istediler,

4— Nüfuz etmeye yöneldiler,

5— Yere düşürmeyi düşündüler,

6— Risâleti teblîğden alıkoymayı tasarladılar,

7— Fitneye düşürmek istediler,

8— Kötülükle dokunmaya yöneldiler,

9— Gözleriyle yeyip bitirmek istediler,

10— Öldürmeyi umdular..

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 18/255'den özetlenerek

GÖZ DEĞMESİ HAKTIR

Göz değmesi, ruhun beğenme arzusunun gözde belirmesi ve etkileyici bir kuvvet olarak karşısındakini tesir altına almasıdır.

Ruhun mahiyetini bilmemekle beraber onun mevcudiyetini, vücudumuzdaki tezahürlerinden anlıyor ve kabul ediyoruz. Şüphesiz ruh, İlâhî kudretin öyle bir tecellisidir ki, hılkat kanunuyla içiçedir ve bütünüyle hayat ve enerji kaynağıdır.

Ruhun bu gibi etkileyici tezahürleri üzerinde duran ilim adamları, çalışmalarını sürdürmektedirler. Yakın gelecekte onun gözde beliren etkileyici kuvvetinin bilimsel olarak da ortaya çıkarılacağını ümit ediyoruz.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de bu önemli sayılacak konu üzerinde durmuş ve birtakım açıklamalarda bulunmuştur :

«Göz değmesi haktır.» (1)

«Cefer'in oğullarına nazar değiyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) rukyede bulunur, yani okuyup üflerdi.» (2)

«Eğer kaderin önüne bir şeyin geçmesi söz konusu olsaydı, herhalde göz değmesi onun önüne geçerdi.» (3)

«Her türlü kötü nazardan Allah'ın tastamam kelimelerine (İlâhî sözlerine) sığınırım.» (4)

«Göz değmesi haktır; deveyi tencereye, adamı kabre sokar.» (5)

Keşfü'l-Hafa'da bu hadîslerden birincisi üzerinde durulmuş ve bu cümlenin üzerine yapılan her fazlalığın zayıf olduğuna dikkat çekilmiştir.

«Kim bir şeyi görür de onu beğenir ve hayretini izhar eder de şöyle derse : «Maşaallah, lâ kuvvete illâ billah», artık o baktığı şeye bir zarar vermemiş olur.» (6)

Böylece göz değmesi ihtimali belirdiği zaman, Resûlüllah (A.S.) Efen-

---

(1) Buharî/tıb : 36, libas: 86- Müslim/selâm: 41, 42- tıb: 15- Tirmizî/tıb: 19- Taberânî/ayn: 1- Ahmed: 1/274

(2) İbn Mâce/tıb: 33- Ahmed: 6/438

(3) Müslim/selâm: 42- Tirmizî/tıb : 17, 19- İbn Mâce/tıb: 33- Taberânî/ayn: 3- Ahmed: 1/254

(4) Buharî/enbiyâ: 10- Ebû Dâvud/sünnet: 20- İbn Mâce/tıb: 36

(5) Ebû Nuaym : Câbir (R.A.)dan merfuân

(6) İbn Sinnî - Bezzar : Enes (R.A.)den - Keşfü'l-Hafa: 2/77

dimizin dört no'lu duâsının okunmasını ve bir de (Kul eûzü bi-Rabbi'l-felak» ile «Kul eûzü bi-Rabbi'n-nas» sûrelerinin okunmasını tavsiye ederiz.

KUR'ÂN-I KERÎM MİLLETLER İÇİN DOĞRU YOLU GÖSTEREN TEK REHBERDİR

(وَمَا هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ) **«Halbuki Kur'ân, ancak milletler için bir öğüttür.»**

İnsan, nefsinden gelen sese kulak vererek hürriyetinin sınırlanmasını, önünde bir engelin bulunmasını istemez. Şüphesiz ki, ilâhî buyruklar ve O'nun indirdiği hayat düzeni ruha gıda verip kalbi yönlendirirken «nefis» denilen süflî duyguya ağır gelir. O bakımdan Kur'ân'ın tilâvetini duyan Mekkeli müşrikler huzursuzluk hissediyor ve Hz. Muhammed'e (A.S.) karşı kin ve düşmanlık bakışlarını artırıyorlardı. Neredeyse o bakışlarıyla Onu devirip meflûç hale getirmeyi arzuluyorlar ve nefislerden gelen sese kulak verip, Peygamber (A.S.) için «Bu herhalde delinin biridir» diyecek kadar ölçü ve idrâklerini, insaf ve vicdanlarını kaybediyorlardı. Oysa asıl deli onlardı. Nefis ve küfür fırtınasında insanî özelliklerinden önemli bir kısmını kaybetmişlerdi, ama bunun hiç de farkında değillerdi.

Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ın ilim, irfan, güzel ahlâk, fazîlet, adâlet, hakseverlik, din kardeşliği, sevgi ve saygı aşılayan ve bu doğrultuda milletler için bir zikir (öğüt, bilgi, görgü, ahlâk ve medeniyet) aşılayan bir kitap olduğunu açıklayarak akıl ve imân gözüyle onun incelenmesini belirtmekte ve insanı, hılkat kanunu gereği fazîlet ve şeref çizgisinde ancak bu kutsal kitabın tutabileceğini ilhâm etmektedir.

Bir fikir adamının dediği gibi: «Kendi kendinin zindanı olan insan, irâdesini fizikî istekler tuzağında, nefis, iç güdü ve eğilimlerinin ağına bırakan insan demektir. Bütün bunları bir kenara iten insan, mutlak iradeye, seçme irâdesine ulaşan ve Allah'a daha çok yaklaşan insandır.»

Kalem Sûresi'ne, hokka ve kaleme and içilerek ve bunların insan hayatındaki önemine işâret edilerek başlandı ve Resûlülah'ın (A.S.) ilâhî nîmetle dengesini kaybeden bir çılgın olmadığı açıklanarak Onun yüksek ahlâk üzere bulunduğu belirtildi. Kur'ân-ı Kerîm'in milletler için yönlendirici, aydınlatıp gerçek medeniyete eriştirici bir kitap olduğu ifade edilerek sûre noktalandı.

Bizi bu sûrenin de tefsirine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; yüksek ahlâk çizgisinde insanlar için tek örnek ve rehber olan Hz. Muhammed'e (A.S.) salât-ü selâmlar olsun.

EL-HÂKKA SÛRESİ

Müfessirlerin hepsine göre : Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir.

«Kıyâmet» anlamına gelen «hâkka»den birinci âyetinde söz edildiğinden, bu aynı zamanda sûrenin de ismi olmuştur.

Âyet sayısı : 52

Kelime » : 480

Harf » : 1056 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Gelip geçen ümmetlerden kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlayıp imân etmiyenlerin nasıl yok edildikleri misâl veriliyor.

2— Âhiret gününde ise, onlara daha elim azâbın verileceği detaylı anlatılarak yaşamakta olan inkârcı sapıklar uyarılıyor.

3— Amel defteri sağ eline ve sol eline verilenlerin durumları tasvîr edilerek ölmeden önce o defteri imân düzeyinde sâlih amellerle doldurmamız isteniliyor.

4— Resûlüllah'ın (A.S.) teblîğ ettiği âyetlerin bütünüyle ilâhî olduğu, şiir türünden uydurma sözler olmadığı açıklanıyor.

5— Kur'ân'ın, Allah'tan korkup kötülüklerden, nankörlükten sakınanlar için yönlendirici ve aydınlatıcı bir öğüt olduğuna dikkat çekilerek bu kitapla amel etmemizde hem dünyamız, hem de âhiretimiz için sayısız faydaların söz konusu olduğuna işâretle düşünce ufkumuz genişletiliyor.

---

(1) Tefsîru Garâibi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisabûrî : 29/25

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَاقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ
بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا
بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا
فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾
وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا رَسُولَ
رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١٠﴾ إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾
لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾

M E Â L İ :

1-3— Sâbit olan Hâkka; nedir sâbit olan Hâkka? Sâbit olan Hâkka'nın ne olduğunu bilir misin?

4— Semûd ve Âd (kavimleri), inecek o müthiş felâketi yalan saydılar.

5— Semûd'a gelince: Sınırları aşan bir haykırışla yok edildiler.

6— Âd ise, yıkıcı bir kasırgayla yok edildiler.

7-8— O kasırgayı onların üzerine aralıksız olarak yedi gece, sekiz gündüz musallat edip estirdi; o kavmi, içleri kof hurma kütükleri gibi yere serilmiş görürsün. Onlardan geriye kalan bir şey görebilir misin?

9— Fir'avn da, ondan önceki altı üstüne getirilip yok edilen kasabalar da hep o suç ve azgınlıkla geldiler.

10— Rablarının peygamberlerine karşı geldiler. O sebeple Rabları, onları fazla şiddetli bir tutuşla yakalayıverdi.

11-12— Doğrusu biz, su iyice kabarıp taştığında size ibret ve öğüt kılmamız için ve anlayabilen kulaklar anlasın diye sizi yüzüp giden gemide taşıdık.

İLGİLİ HADÎSLER

«Ben, saba (doğudan veya Kâbe cihetinden esen rüzgâr) ile yardım görüp zafer elde ettim. Âd Kavmi ise, debûr (batıdan esen rüzgâr) ile yok edildi.» (1)

«Cenâb-ı Hakk'ın Âd Kavmi üzerine açıp sevkettiği rüzgâr ancak (büyük kasırgalardan) bir yüzük yeri kadardı. Esen kasırga bâdiye halkı üzerine uğradı da onları, davarlarını ve mallarını yerle gök arasına kaldırarak (silip süpürdü). Âd Kavmi'nden kasaba halkı ise, o kasırgayı ve taşıdığı şeyleri görünce : «Bu ârızî bir buluttur, yağmur verecek» dediler. Çok sürmedi ki o (bulut görünümünde olan) kasırga bâdiye (çöl) halkını ve davarlarını (ağaç yaprağı misâli uçurup) kasaba halkı üzerine attı.» (2)

EL-HÂKKA

Marife (belirli) kullanılan bu isimden maksat, Cenâb-ı Hakk'ın yanında kopacağı zaman ve saati belli ve belirli olan kıyâmet olayıdır. Taşıdığı diğer birkaç mâna ile de kıyâmet olayının ne olduğunu bize bildirmektedir. Şöyle ki :

1— Kıyâmet olayı haktır ve (ilâhî takdirde) sübut bulmuştur. Bunda hiçbir şüphe söz konusu değildir.

2— Kıyâmet gününde bütün işler ve fiiller su yüzüne çıkar; her şey gerçek yönüyle ve hakiki rengiyle belirginleşir. Öylece kimin ne olduğu anlaşılır. Ceza ve mükâfatı hak edenler belli olur.

3— Kıyâmet mutlaka bütün dehşetiyle inecek; onu durduracak bir kuvvet bulunmayacaktır. Zira Cenâb-ı Hakk'ın emri mutlaka geçerlidir ve

---

(1) Buharî/istiska: 26, meğâzî: 29, bed'-i halk : 5, enbiyâ: 1- Müslim/istiska: 17- Ahmed 1/223, 228, 324, 341, 355, 373

(2) İbn Ebî Hâtim : İbn Ömer (R.A.)dan - İbn Kesîr : 4/412

nâfizdir, vakti saati gelince gerçekleşir.

4— İnsanların üzerine mutlaka ve mutlaka böyle bir gün gelecektir.

5— Cennetlikler hakkettiklerini, cehennemlikler de lâyık oldukları karşılığı göreceklerdir.

6— Kıyâmet olayı her türlü küfür, azgınlık, ahlâksızlık ve ölçüsüzlüğü alt edip sona erdirecektir.

7— Kıyâmet günü her yanı ve yönüyle hak ve adâlet günüdür. Dünyada işlenen amellerin eksiksiz karşılık göreceği dönemdir.

Böylece açıklamasını yaptığımız bu yedi madde, el-Hâkka'nın delâlet ettiği mânaları yansıtmakta ve konu üzerinde daha iyi durmamıza yardımcı olmaktadır.

İNKÂRCILARA UYARI

(كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ...) **«Semûd ve Âd (kavimleri), inecek o müthiş felâketi yalan saydılar..»**

Başta o günkü Mekkeli müşrikler olmak üzere, kıyâmete kadar ortaya çıkacak hak ve ahlâk düşmanları; küfür ve tuğyan bezirgânları, Semûd ve Âd kavimlerinin başına gelen o korkunç felâketle uyarılıyor. Çünkü ilâhî plân, diğer bir anlatımla sünnetullah şaşmadan ve sapmadan işler de hedefine doğru gider. Ona uyanlar mutlu ve bahtiyar olurlar, uymayanlar en acı tokatı ondan yer ve yokluğa karışırlar. Nasıl zehir öldürür, ateş yakar, havasızlık boğarsa, sünnetullah da öyle, ondaki ilâhî proğrama göre hayatını düzenleyenler, muradı ilâhî doğrultusunda lâyık oldukları yerlerini almış olurlar; bunun aksine bir yol izleyenler yerlerini almadıklarından hem dünyada, hem de âhirette huzursuzluğa ve mutsuzluğa kendilerini itmiş olurlar. İşte bu proğram hiç sapmaz ve değişmez. Ancak kişiler belli bir sınıra gelmedikçe ilâhî hüküm inmez. Bazı inkârcıların şen ve şatır bir hayat sürmesi istisna sayılmaz, bilâkis belli sınıra henüz gelmediklerini gösterir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın âdetidir; kavim ve milletleri inkâr ve azgınlıklarından, ahlâksızlık ve şirretliklerinden dolayı hemen yok etmez, belli bir sınıra gelmelerini sabırla bekler.

İşte Semûd ve Âd kavimlerinin yok edilmesi böyle bir sınıra gelmeleri sebebiyle gerçekleşmiştir. Diğer helâk edilen kavimler de öyle..

Adı geçen kavimler önce «kariâ»yı, yani insanların kapısını şiddetle çalıp beraberinde büyük felâketi getirecek olan kıyâmeti yalanlayıp inkâr

ettiler. Kıyâmet inkâr edilince, nefsi ve aşırılıklarını durduracak, ruhu füyuzatla dolduracak, insanı tatmin edip huzur ve güvene kavuşturacak, toplum ve milletleri hakka döndürecek başka bir müeyyide kalmıyor. Böylece her türlü zulüm ve ahlâksızlığa kapılar açılıyor.

TARİHÎ YÖNÜ

Kur'ân'da yirmiden fazla yerde anılan Semûd ve Âd kavimleri, tarihin birer ibret levhası olarak misâl verilmektedir.

Semûd Kavmi, daha önce belirttiğimiz gibi, Asurlar devrinde Hicaz yakınlarında Hicr yöresinde yaşayan bir millettir. O bölgede yapılan kazılarda birtakım kitabelere rastlanmıştır.

Âd Kavminin ise, Umman ile Dahraman arasındaki bölgede oturdukları sanılmaktadır.

Bu iki kavim veya milletin çok eski bir medeniyet ülkesi sayılan Asur hakimiyetinde yaşadığını söyleyenler vardır. M.Ö. 3000 yıllarından 612 yılına kadar süren ve bütün Mezopotamya, Elâm, Sûriye ve Mısır'ı içine alan Asurlu'ların bu uzun tarihine bakınca, Semûd ve Âd kavimlerinin M.Ö. yaşadıkları kesinlik kazanır.

CEZÂNIN CİNSİ VE ÖZELLİĞİ

(فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ...) **«Semûd'a gelince : Sınırları aşan bir haykırışla yok edildiler.»**

Âyette ifadesini bulduğu gibi, Semûd Kavmi, sınırları aşan, kalpleri yerinden oynatan müthiş bir sayha (haykırış, gürültü ve uğultu) ile yok edilmişlerdir.

Tuğyan kökünden türetilen «tâğiye» sıfatı, küfrü, azgınlık ve ahlâksızlıkla birleştirip her türlü ahlâk ve adâlet sınırını aşan Semûd Kavminin bu fiiline uygun bir cezâ verildiğini yansıtan bir kavramdır. Sınırı aşan o müthiş ses, gürültü, uğultu ve haykırış, o müthiş inkâr ve azgınlığı yok etmiştir.

Âd Kavmi ise, yıkıcı, yakıcı, önü alınmaz bir kasırgayla yok edilmiştir. Ayette «Rih-i sarsar ve âtiye» diye bu kasırga ile ilgili iki sıfat kullanılmıştır. Birincisi, çok şiddetli ve dondurucu bir kasırgaya; ikincisi, önüne geçilmez, karşısında durulmaz bir şiddete; aynı zamanda büküp dolayıp kahırla atmaya delâlet eden bir felâkete delâlet etmektedir. Nitekim Âd Kavmi de küfürde çok ileri gidip kalp ve kafaları dondurmuştur; ahlâksızlık ise gem

azıya alıp önüne geçilmesi zor bir çizgiye dayanmıştı. Onların bu ameline uygun azap inmiş ve defterlerini dürmüştür.

KASIRGANIN YEDİ GECE, SEKİZ GÜNDÜZ DEVAM ETMESİ

(سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا ...) **«O kasırgayı onların üzerine aralıksız olarak yedi gece, sekiz gündüz musallat edip estirdi..»**

Kur'ân'da bu kasırganın özelliği belirtilirken dört ayrı kelime, yani sıfat kullanılmıştır : Sayha, recfe, sâikatü'l-azab ve tâğiye.. (1)

Birincisi, müthiş bir gürültü ve uğultuyu; ikincisi, şiddetli ve o nisbette korkunç sarsıntıyı; üçüncüsü, yıldırım ve şimşek misâli azap gürültüsünü; dördüncüsü sınırları aşan korkunç bir gürültü, haykırış ve uğultuyu yansıtır. Böylece adı geçen kavmi yok eden kasırgayla birlikte depremin de baş gösterdiği anlaşılıyor.

Fiziksel yapıları gelişmiş olan Âd Kavminin çok hareketli, mücadeleci ve çalışkan oldukları sanılmaktadır. Ne var ki, Allah'ın kahredici azabı ve hükmü inince, ne kaba kuvvetin, ne taşları yontup şekillendiren sanatın, ne de inşa edilen sarayın bir yararı olur. Her biri çürümüş kof hurma kütükleri gibi yerden yere vurulur.

Geriye ise, yıkık evleri, taş toprak yığınları, kırık dökük sütunları, yüzükoyun devrilmiş putları kaldı. İlâhî hüküm, azıp sapıtan bu milleti helâk olma çizgisinde yakalayıverdi. Bir hafta süreyle onlara korkunun en beteri yaşatıldıktan sonra yerlebir edilip canları cehenneme sevkedildi.

FİR'AVN VE ONDAN ÖNCEKİLER

(وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ...) **«Fir'avn da, ondan önceki altı üstüne getirilip yok edilen kasabalar da hep suç ve azgınlıkla geldiler..»**

İlgili âyetle, inkârcı sapıklar uyarılmakta, mü'minlere ise güven ve gönül yatışkanlığı vermek için tarihî olaylardan ibretli levhalar sergilenmektedir.

Fir'avn da inkârda ısrar etti, zulüm ve tuğyanda bulundu. Gönderilen peygamberleri yalanladı. Bütün uyarılara rağmen Hakk'a sırt çevirmekte

(1) Geniş bilgi için bak : A'râf Sûresi : 78, Hûd Sûresi: 67, Fussilet Sûresi : 17. âyetlerin tefsiri

ısrarla devam etti. Böylece kendini ve çevresini yok edilme çizgisine getirmiş oldu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak onu kahırla yakalayıverdi, öncekilere nisbetle daha şiddetli sarstı ve Kızıldenizi ona, askerlerine mezar yaptı.

Âyette Cenâb-ı Hakk'ın bu şiddetli yakalayıvermesi «ahzen râbiye» şeklinde ifade edilmektedir. Çünkü Fir'avn sadece Allah'ı inkârla, peygamberine karşı gelmekle yetinmemiş, ilâhlık iddiasında bulunarak İsrâil oğulları'na ikinci veya üçüncü sınıf vatandaş muâmelesi yapmıştır. Ayrıca, bu kavim çoğalmasın diye, doğan erkek çocuklarını öldürmüş, kız çocuklarını diri bırakmıştı. O bu tutumuyla kendi milletini ve yetişmekte olan nesilleri küfür, zulüm, tuğyan ve ahlâksızlık fırtınasında boğarken, Cenâb-ı Hak onun bu ameline uygun bir cezâ takdîr buyurdu, hepsini denizin dalgalarına bırakarak lâyık oldukları, hak ettikleri cezâyı verdi.

Fir'avn'dan önceki kâfirler ve mü'tefikler :

Mü'tefikat, «mü'tefike»nin çoğuludur. Müfessirler bu kavram üzerinde farklı yorumlarda bulunmuşlardır :

a) Katade'ye göre : Lût Kavmi kasdedilmiştir. Zira bu kavim köy ve kasabalarıyla birlikte lavların ve depremin kahredici gürültüsü içinde yok edilmiş ve böylece ülkelerinin altı üstüne getirilmiştir.

Nitekim ünlü müfessir Kâb el-Kurezî'ye göre : Başta en büyük şehirleri Sodom olmak üzere beş kasaba haritadan silinmiştir.

Bunlar günah, hata, küfür ve tuğyan doğuran fiilleri yüzünden helâk edildiler. Zira lutîlik (homoseksellik) son derece yaygınlaşmış, azgınlık hat-safhaya ulaşmıştı. O bakımdan ilâhî hükmün inmesinin vakti saati gelmiş bulunuyordu. Gönderilen iki melek, ilâhî proğramı aynen uyguladılar.

b) İbn Kesîr'e göre : Peygamberleri yalanlayan birçok ümmetler demektir. Allah'ın indirdiği hükümleri yalan saydıkları için yok edilmişlerdir.

Böylece Fir'avn'dan önce Semûd ve Âd kavimleri özel biçimde anıldıktan sonra önemine binaen bir de yok edilen kavimler hakkında genel bir anlatım cihetine gidilerek belîğ bir uslûp sergilenmiştir.

HAKK'A GÖNÜL VEREN MÜ'MİNLER

(إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ) **«Doğrusu biz, su iyice kabarıp taştığında size ibret ve öğüt kılmamız için de anlayabilen kulaklar anlasın diye sizi yüzüp giden gemide taşıdık.»**

Cenâb-ı Hak, gelip geçen inkârcı kavim ve milletlerin hazîn âkıbetini özetle açıkladıktan sonra, Nuh (A.S.) ve ona imân edenlerin kurtarıldığını, yaşamakta olan mü'minlere ümit ve güven veren bir ilâhî hüküm olarak zikrediyor.

Cenâb-ı Hak, Nuh Peygamberin azıp sapıtan kavmini yok etmeyi dileyince, Nuh'u ve ona imân edenleri gemiye bindirerek kurtarmayı plânlamıştı. Öyleki Mekke müşriklerini yok edecek olursa, mü'minlerin hiç şüphesi olmasın ki, kendilerini Hz. Muhammed (A.S.) ile birlikte kurtarma imkânına erdirecektir. Bu, bir sözdür ki aslâ değişmez. İlgili âyetle mü'minlere bu müjde ve ümit veriliyor.

Deniz olmayan bir bölgede geminin inşası ve Hakk'a iman edip gönül veren mü'minlerin böyle bir gemiyle kurtarılması, elbetteki unutulması mümkün olmayan tarihî bir misâldır ki, ondan öğüt alma irfanına sahip olanlar ancak ibret ve öğüt alır.

Sonuç olarak şu hakikat bir defa daha ortaya çıkıyor : Cenâb-ı Hakk'ın çizdiği plân ve hazırladığı proğramı değiştirmek mümkün değildir; indirdiği hükmü geri çevirmek kimin haddine..

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmetin mutlâka kopacağı belirtildi. Yaşamakta olan inkârcı azgınları uyarmak için o yüzden yok edilen kavim ve milletlerden kısa misâller verildi. Allah'a dosdoğru imân edenlerin, Nuh'a (A.S.) inanan mü'minler misâli, kurtulacağı müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet olayıyla meydana gelecek tebeddülata dikkat çekiliyor. Amel defteri sağ eline verilenler için güven ve huzur kapılarının açık tutulacağı; amel defteri sol eline verilenlerin o günkü perişan hali tasvîr ediliyor.

فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّورِ نَفْخَةٌ
وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً
﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَٓاءُ فَهِىَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ
﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَٓائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾
يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾ فَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ
بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَٓاؤُمُ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ اِنِّى ظَنَنْتُ اَنِّى مُلَاقٍ
حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا
دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَٓا اَسْلَفْتُمْ فِى الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾
وَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِى لَمْ اُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾
وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَٓا اَغْنٰى عَنِّى
مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّى سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ
صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِى سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾
اِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾
فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَأْكُلُهُ
اِلَّا الْخَاطِؤُنَ ﴿٣٧﴾

M E Â L İ :

13— Sûr'a bir tek defa üfürüldüğünde,

14— Yerküre ve dağlar yerlerinden kaldırılıp bir tek çarpılışla param-parça edildiğinde,

15— İşte o gün olan olur, müthiş olay meydana gelir.

16— Gök yarılır; o gün artık o bütün güç ve ölçüsünü kaybetmiştir.

17— Melekler de onun kenarlarındadır. O gün Rabbının Arş'ını, bunların üstünde sekiz tanesi taşır.

18— O gün (hesaba) çıkarılacaksınız, sizden hiçbir şey gizli kalmaz.

19— Artık kimin kitabı (amel defteri) sağından (veya sağ eline) verilirse, «gelin de kitabımı okuyun!

20— Çünkü gerçekten ben, hesabımla karşılaşacağımı kesinlikle biliyordum» der.

21— Bu kimse hoşnut olacağı bir hayat içindedir.

22— Yüksekçe Cennet'tedir.

23— Meyveleri yakıncacık külfetsiz koparılmaya elverişlidir.

24— «Geçirdiğiniz günlerde (işlediğiniz güzel amellerinize) karşılık âfiyetle, gönül rahatlığıyla yeyiniz, içiniz!» (denilir).

25— Kitabı sol tarafından verilene gelince : «Ah keşke kitabım solumdan verilmeseydi!

26— Ve keşke hesabımın da ne ölçüde olacağını bilmeseydim!

27— Keşke bu iş olup bitseydi (ölümle son bulsaydı);

28— Malım bana bir yarar sağlamadı.

29— Güç ve kudretim benden (ayrılıp) yok oldu» der.

30— (Sonra şu emir verilir :) Onu yakalayın da zincire vurun.

31— Sonra Cehennem'e itip atın.

32— Sonra boyu yetmiş arşın bir zincire vurup yollayın.

33— Çünkü gerçekten o, o büyük kadri yüce Allah'a inanmazdı.

34— Yoksulu yedirmek üzere kimseyi tahrîk-teşvîk etmezdi.

35— O sebeple bugün onun, burada candan sıcak bir dostu ve yakını yoktur.

36— Yiyecek olarak da ancak Gıslîn (Zakkum'a benzer bir ağaç veya kan irin karışımını andıran fenâ bir sıvı) vardır.

37— Onu da ancak günahkârlar yerler.

İLGİLİ HADÎSLER

«Arş'ı kaldıran meleklerden bir melekle ilgili size bilgi vermem için bana izin verildi: İki kulak yumuşağıyla boynu arasındaki mesafe yediyüz yıldır.» (1)

«İnsanlar kıyâmet gününde üç ayrı şekilde (hesaba ve sorguya) çekilecekler. Bunlardan ikisi, sürtüşme, tartışma ile mazeret beyân etmekle ilgilidir. Üçüncüsü ise, amel sahifelerinin uçuşup ellere inmesidir. O sahifeleri kimi sağ eliyle, kimi de sol eliyle tutup alır.» (2)

«Herkes ancak bir cevaze (giriş izin belgesi) ile Cennet'e girebilir. O belgede şöyle yazılıdır :) Bismi'llahi'r-Rahmâni'r-Rahîm. Bu, Allah tarafından falan oğlu filâna verilmiş bir yazıdır. Onu, meyveleri yakıncacık yüksek cennete yerleştirin.» (3)

«Allah kıyâmet gününde mü'mini (kendine) yaklaştırıp ona işlediği günahlarının hepsini bir bir itiraf ettirir; o kadar ki, mü'min artık helâk olduğunu sanır. Derken Cenâb-ı Hak şöyle buyurur : «Doğrusu bu günahlarını dünyada senden yana örtüp gizledim; bugün de onları yine senin lehine bağışlıyorum.» Sonra da iyilikleri yazılı bulunan amel defteri sağ eline verilir. Kâfire ve münafığa gelince : Şâhitler şöyle derler : «İşte Rablarına yalan isnad edenler bunlardır! Artık Allah'ın lâneti zâlimler üzerine olsun.» (4)

BİRİNCİ NEFHA VE TESİRLERİ

(فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ...) «Sûr'a bir tek defa üfürüldüğünde; yerküre ve dağlar yerlerinden kaldırılıp bir tek çarpılışla paramparça edildiğinde..»

Sûr'a birinci nefha (üfürülüş) ile kıyâmet kopar da kâinatın mevcut dü-

(1) Ebû Dâvud/sünnet : 18- Ahmed: 2/26-6/117
(2) Tirmizî/kıyâmet: 4- İbn Mâce/zühd: 33- Ahmed: 4/414
(3) Taberânî: Selman (R.A.)den
(4) Taberânî - Beyhakî: İsnad-i sahîhle İbn Ömer (R.A.)dan

zeni bozularak alt-üst olur. Nitekim on üçüncü âyeti izleyen âyetlerle bu müthiş olayın tesirleri şöyle açıklanmaktadır :

1— Yerküre, üzerinde taşıdığı dağlarla birlikte sarsıldıkça sarsılacak ve dağlar tuz buz haline gelecek.

2— Fezada yer alan her şeyin denge ve düzeni bozulacak, akıllara durgunluk verecek çarpışmalar meydana gelecek.

3— Gökler yarılacak ve sistemler birbirine karışacak. Böylece boşluğu kesif bir toz ve gaz tabakası dolduracak ve bu sırada melekler inmeye başlayacak.

4— Her şey gücünü, kudretini, sistemler çekim kuvvetini kaybedecek.

5— Parçalanıp dağılan göklerin çevresinde sayısı belirsiz melekler bulunacak. Zira meydana gelen her olayda meleklerin o olayla ilgili görevleri vardır ve var olmaya devam edecek.

6— Arş-ı A'lâ'yı taşıyan meleklerin sayısı dörtten sekize yükseltilecek.

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu âyeti açıklarken şöyle buyurmuştur : **«Arş'ı bugün için taşıyan meleklerin sayısı dörttür. Kıyâmet günü olunca Cenâb-ı Hak onların yanına dört melek daha verip onları destekliyecek, böylece sayıları sekiz olacak.» (1)**

Arş'ı taşıyacak meleklerin sayısının sekize çıkarılması, yeni ve kalıcı bir dengenin kurulmasına işâret olabilir. Allah daha iyisini bilir.

7— Birinci nefha ile her şey korku ve dehşetten titreyip kendini kaybeder. Bir rivâyete göre, ikinci nefhayla mevcut düzen alt-üst olur ve üçüncü nefhayla ölüler dirilir de hesap faslı başlar. Artık o gün hiçbir şey gizli kapalı kalmaz, her şey ortaya dökülerek herkes ne yaptığını daha iyi anlar.

AMEL DEFTERİ SAĞ ELİNE VERİLENLER

(فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ) **«Artık kimin kitabı (amel defteri) sağından (veya sağ eline) verilirse, «gelin de kitabımı okuyun!» der.»**

Sağ taraf veya sağ el, ferahlık ve uğurun; feyiz ve bereketin; sol taraf veya sol el üzüntü ve uğursuzluğun sembolüdür. Kıyâmet gününde ise, sağ kavramı kurtuluş ve mutluluğun; sol kavramı felâket ve bedbahtlığın

(1) Sa'lebî - Mâverdî : Ebû Hüreyre (R.A.)den

delili sayılır. O bakımdan dünyada imân doğrultusunda sâlih amellerde bulunanların amel defterleri sağ ellerine; inkâr ve nifak doğrultusunda kötülük işleyenlerin amel defteri sol ellerine verileceği bildiriliyor.

Şüphesiz gerçek mü'minler dünyada iken kıyâmet ve âhiret, oradaki hesap, azap ve mükâfata inanırlardı. Âhiret gününde onların amel defterleri sağ ellerine verilince, hiç şaşırmadan böyle bir günde hesaba çekileceklerini kesinlikle bildiklerini orada bir defa daha söylecekler. Bunlar, iyilikleri, sâlih amelleri kötülüklerinden çok fazla olan bahtiyarlardır. O bakımdan hoşnut olacakları çok tatlı ve kalıcı bir hayata başlayacaklardır ki orası cennet ve cemâlü'llahtır.

CENNETİN BAZI ÖZELLİKLERİ

(فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ...) **«Yüksekçe Cennet'tedir. Meyveleri yakıncacık külfetsiz koparılmaya elverişlidir..»**

Âhiret gününde kitabı (amel defteri) sağ eline verilen mü'minler, dünya hayatlarını ilâhî nizama göre değerlendirmelerine karşılık yüksek cennetlere lâyık görülürler. Köpürüp taşan nîmetlere mazhar olup oturdukları yerden istedikleri meyveden koparıp yeme bahtiyarlığına erişirler.

Cennet'e giren her mü'minin boyunun altmış zira' (yaklaşık 40 metre) olacağına dair Resûlüllah'ın (A.S.) beyânını dikkate alırsak, oradaki meyva ağaçlarının manzarayı kapatmayacak ölçüde oldukları ve herkesin oturduğu veya uzandığı yerden elini uzatıp istediği meyveyi koparma şansına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü ebedî saadet yurdu olan Cennet, çalışma, yorulma, didinme, üzülme, yıpranma yeri değil, dinlenme ve eğlenme, sonsuza kadar ferahlık ve huzur duyma mahallidir.

NÎMET HEM HİZMET, HEM DE KÜLFET KARŞILIĞIDIR

(كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ...) **«Geçirdiğiniz günlerde (işlediğiniz güzel amellerinize) karşılık afiyetle, gönül rahatlığıyla yeyiniz, içiniz» (denilir).**

Her iki hayatı, birbirini tamamlar ve biri diğerinin hikmetini yansıtır mahiyette yaratıp hazırlayan Cenâb-ı Hak'tır. Hayat kanunlarını iyice bilip sünnetullah doğrultusunda ömrünü değerlendiren mü'minler, şüphesiz bu güzel düşünce ve akıllıca amelleriyle hayli fedakârlıkta bulunmuş, külfetlere katlanmışlardır. Her şeyden önce nefislerinin birçok isteklerini gayr-i

meşru bulduklarından dolayı onları yerine getirmiyerek ciddi sınavlardan geçmişlerdir. İşte çektikleri bunca külfet ve sıkıntı, katlandıkları meşakkate karşılık nîmetleri de o nisbette büyük olacaktır. Bunun açık belgelerinden biri, Cennet'e girdiklerinde meleklerin onlara : «Geçirdiğiniz o günlere karşılık afiyetle, gönül rahatlığıyla yeyiniz, içiniz» demeleri olacaktır.

AMEL DEFTERİ SOL ELİNE VERİLENLER

(وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ...) **«Kitabı sol tarafından (veya sol eline) verilene gelince : «Ah keşke kitabım solumdan verilmeseydi ve keşke hesabımın da ne ölçüde olacağını bilmeseydim!» der.»**

Amel defterinin sol ele verilmesi, kişinin nereye gideceğine, nasıl bir cezâya çarptırılacağına delâlet eden en açık belgelerden biridir. O bakımdan inkârcı sapık, nifakçı, şaşkın işinin bir anda olup bitmesini, yani ölüp belirsizliğe karışmasını ister. Ama artık ölümsüzlük âlemine intikal edilmiş ve ikinci hayat başlamıştır. Bu gibi temennilerin hiçbir yararı yoktur. Aynı zamanda sığınılacak bir başka âlem de söz konusu değildir.

İlâhî adâlet gereği hüküm iner, inkârcı azgın, bozguncu münafık Cehennem'i boylar. Oraya mahsus zincirlerle bağlı bulundukları halde Allah'a karşı gelmenin ne demek olduğunu anlamaya başlarlar. Ve o günler çok yakındır. Dünya hayatı su gibi akmakta, gece-gündüz hayat ağacını durmadan kemirip tüketmektedir.

Dünyada inkâr düzeyinde gününü gün etmeye çalışan sapıklar, şüphesiz Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları için hep kendi çıkarlarını, şehevî duygularının tatminini düşünürler; madde, makam ve serveti tek amaç olarak seçerlerdi. Ne yoksula merhamet elini uzatır, ne muhtaca merhamet nazarıyla bakar, ne de bu hususta olumlu bir söz ve davranışı olurdu. Öylesinin tek dostu ve yakını, madde idi. Tatmine çalıştığı tek varlığı, nefsi ve şehevî duygusuydu. Âhiret gününde onun sevip taptığı madde ve makam ateş olup kendisini yakınca, candan hiçbir dost ve yakınının olmadığını ancak idrâk edebilir.

«Gıslîn» onların tek içeceği olur. Bu, ya Cehennem'deki zakkum ağacının zehirli salgısı, ya da kan ile irin karışımına benzer tiksindirici bir sıvı olabilir.

Neden böylesine bir cezâyı haketmişlerdir? Çünkü onlar dünyada yaptıkları haksızlık ve tecavüzlerle başkalarının malını yemek suretiyle kan ve irin içmişlerdir. Millet ve devlet malına el uzatmak suretiyle, tüyü bitmedik yetimlerin, beli bükük yaşlıların, kolu kanadı kırık dulların kanını emmiş-

lerdir. Bu konuda Yunus Emre'nin şu mısra'larını hatırlamamak mümkün müdür?

«Gitti beyler mürtevi; binmişler birer atı.

Yediği yoksul eti, içtiği kan olmuştur.»

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet olayıyla meydana gelecek değişikliklerden bir kısmı haber verildi ve âhiret gününde amel defterleri sağ ve sol ellerine verilenlerin o günkü durumları tasvîr edilerek bu konuda yönlendirici bilgiler sergilendi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkların Kur'ân'a karşı olumsuz tutumları kınanıyor ve bu kitabın bütünüyle ilâhî kaynaktan süzülüp indirildiği açıklanıyor. Sonra da bu Kitab'ın bir bakıma mihenk taşı misâli, muttakiler için güzel öğüt; kâfirler için de hasret ve üzüntü, sıkıntı ve tedirginlik olacağına dikkat çekiliyor.

—oOo—

فَلَٓا اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ اِنَّهُ
لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ
كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ
عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ
الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَاِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَاِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى
الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَاِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

M E Â L İ :

38-39— Hayır, gördüklerinize ve görmediklerinize and içerim ki,

40— Şüphesiz bu (söz) şerefli saygıdeğer bir elçinin sözüdür.

41— O, bir şâirin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!.

42— O bir kâhlnin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!

43— Âlemlerin Rabbından indirilmedir.

44— Eğer (o elçi) bize karşı kendi kafasından birtakım sözler uydursaydı,

45— Elbette biz, onu sağ elimiz (kudret ve kahrımız)le yakalar,

46— Sonra da mutlâka onun kalp damarını koparırdık.

47— Sizden hiç biriniz de O'ndan (gelecek olan azâbı), arayerde engeller olup savamazdı.

48— Ve şüphesiz ki bu söz (Kur'ân), muttakîler (Allah'tan saygı ile korkup yalandan ve kötü düşünce ve davranışlardan sakınanlar) için bir öğüttür.

49— Biz, elbette sizden (Kur'ân'ı) yalan sayanları biliriz.

50— Şüphesiz ki O, (Kur'ân), kâfirler üzerinde bir hasret, üzüntü ve iç sıkıntısıdır.

51— Gerçekten o, kesinlik ifâde eden bir hakikattır.

52— Artık sen O çok yüce ulu Rabbının ismini tesbîh et.

İNSANIN GÖRÜP TESBİT EDEBİLDİĞİ VE EDEMEDİĞİ ŞEYLER

(فَلَآ اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَۙ وَمَا لَا تُبْصِرُونَۙ) «Hayır, görebildiklerinize ve göremedlklerinize and içerim ki, şüphesiz bu (söz) şerefli saygıdeğer bir elçinin sözüdür.»

Cenâb-ı Hak, kâinatta insanın görüp tesbit edebileceği şeylerin bulunduğu gibi, tesbit edemiyeceği birçok şeylerin de mevcut olduğunu çok duyarlı bir anlatımla açıklamaktadır. Böylece gerek duygularımızın, gerekse aklımızın sınırlı olduğuna işâret ediliyor. Öyle değil midir? Biz daha fizik âleminin sınır ve esrarını tamamıyla çözüp anlamış değiliz. Dünyamıza en

yakın sistem olan Güneş Ailesi'ni bile kesinkes tesbit edip sağlam bir sonuca varamadık. Nerede kaldı fizikötesini keşfedebilelim..

Bizim her şeyimiz sınırlıdır. Cenâb-ı Hak ise sınırsızdır. O'nun yarattığı şu kâinat sınırlı olmakla beraber bize göre sınırsız gibi görünmekte ve onun azameti ve genişliği karşısında ne kadar küçük ve âciz olduğumuzu anlamaktayız.

İşte herşeyi en iyi bilen, kâinatı bütünüyle kapsayıp kuşatan ilâhî kudretten süzülüp indirilen Kur'ân-ı Kerîm, bize Allah ve kâinat hakkında en doyurucu bilgiyi vermekte ve hılkatımızın hikmetini bize öğretmektedir. Bu kadar kusursuz ve bu kadar mükemmel olan bir kitap elbette insanın kalbinin ve kafasının, düşünce ve duygusunun ürünü olamaz. Onu ne uzman bir şâir yazabilir, ne de büyük bir ilim adamı ortaya koyabilir.

Zira o her âyetiyle insan kudretini aşmakta ve sınırsız üstün bir kudretin eseri olduğunu yansıtmaktadır. Her cümlesi ilâhî kelâmın izini taşımakta, her kelimesi O'nun erişilmezliğini ortaya koymaktadır.

ALLAH'IN KOYDUĞU BELGELERİ GÖREBİLMEK

(وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ) **«O, bir şâirin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!»**

Kur'ân-ı Kerîm'in her âyeti birer ilâhî belgedir. O bakımdan Allah Kelâmını okurken körler ve sağırlar gibi üzerine kapanarak değil, her âyetinin insan hayatına neler getirdiğini düşünerek anlamaya çalışmak gerekir. Çünkü bu kitap yalnız ve yalnız okuyup amel etmemiz ve Allah'a uzanan yolu bulmamız, ona erişmemiz için indirilmiştir.

Kâinat her parçasıyla ayrı bir belge ve Hakk'ın kudretini yansıtan bir delildir. İlim, akıl ve düşünce yoluyla bilip tesbit edebildiklerimiz olduğu gibi, tesbit edemediklerimiz de vardır. Ama her şeyden önce en büyük belge ve en açık delil Kur'ân'dır; O da önümüzde ve elimizde duruyor. Kâinatta yer alan sistemler ve kanunlarla Kur'ân arasında köprü kurmadığımız sürece ilmimiz, keşif ve icatlarımız bizi Hakk'a, hakikate, doğruya, fazîlete ve tek kelimeyle Allah'ın son mesajına götüremez. Bunun için 38 ve 39. âyetlerde «rü'yet» lafzı değil de «ibsar» lafzı kullanılmıştır. Bu, mücerred bir rü'yet değil, akla, ilme ve geniş kültüre dayalı bir görüşle tesbit etmedir.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, kendi kelâmının erişilmezliğini beyân buyururken dört ayrı cümle kullanarak düşünce ufkumuzu genişletmemizi mu-

rad etmiştir :

1— Şüphesiz bu söz, şerefli saygıdeğer bir elçinin (Melek Cebrâil'in) sözüdür.

2— O, bir şâirin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz!

3— O bir kâhin (gâibden haber veren)in sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!

4— O, âlemlerin Rabbından indirilmedir.

Çünkü şâir daha çok hayalcidir, kendi duygu ve düşüncelerini şiir kalıbına döküp yansıtmaya çalışır. Gördüğü eşya ve olaylardan esinlenerek mısra'larını düzmeye yönelir. Kâhin ise, çoğu zaman saçmalar; verdiği haberlerin çoğunun aslı olmaz ve ekseriya tutarsızlık içinde bocalar. Şüphesiz Hz. Muhammed'in (A.S.) nübuvvet rütbesi ve yüksek şahsiyeti bu kayıtlardan ve sıfatlardan azadedir.

HZ. MUHAMMED'E (A.S.) ŞÂİR VE BÜYÜCÜ DİYEN ŞAŞKINLAR

Kur'ân'ın lâhutî câzibesi, gönülleri fetheden ilâhî nağmesi, söz kudretindeki benzersizliği, uslûbundaki akıcılık ve çekicilik, kelime ve cümle konumundaki çarpıcılık aklı erenleri bir anda Resûlüllah'ın (A.S.) saffına çekiyordu. Hissine mağlup olup aklını nefsinin peşine takan şartlanmış kâfirler ise, O kadri yüce peygambere «şâir», «büyücü», «sihirbaz» gibi çok yakışıksız sıfatlar takıyorlardı.

— Velîd b. Muğîre, «O sihirbazdır» derken,

— Ebû Cehl, «Hayır, O şâirdir» diyordu.

— Ukbe ise, «Hayır, hayır O sadece bir büyücü ve kâhindir» iddiasını tekrarlıyordu.

Cenâb-ı Hak bütün bu yakışıksız, hissî, aynı zamanda akıl ve vicdan dışı sözleri ve yakıştırmaları reddederek kutsal şeye and içip şöyle buyurdu : **«Şüphesiz ki bu (söz) şerefli saygıdeğer bir elçinin sözüdür. O, bir şâirin sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz! O, bir kâhinin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz! Âlemlerin Rabbından indirilmedir.»**

Az inanmak, şüphe ve tereddütlerin aralıksız birbirini izleme ortamını doğurur veya o ortamın tâ kendisidir. Bunun için Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenleri, durmadan Hz. Muhammed'in (A.S.) şâir, sihirbaz, büyücü ve kâhin olduğunu iddia edip Onu küçük düşürmeye çalışıyorlardı. Allah'ın varlığı ve birliği hakkında çok az ve sathi bilgileri, kısır inançları vardı. Şüphe ve tereddütler içinde durmadan bocalıyor ve bir sürü tutarsız sözler sarfediyorlardı.

Az düşünmek, kişinin meseleye tam anlamıyla nüfuz etmediğini, gerçeği araştırmaya yönelemediğini, aklını rehber edinemediğini ve aklıyla vicdanını hissinin emrine verdiğini gösterir. Adı geçen müşriklerin o günkü ruhsal durumları böyle idi. Bugün de az inananların, kısır düşünenlerin durumları onlara benzerlik arzetmektedir. Özellikle şartlanmış ve beyni yıkanmış maddecilerin çoğu günümüzde devamlı şüphe ve tereddüt çalkantısı içinde bocalamakta; hem kendilerini, hem de gençleri amaçsız, kararsız ve tedirgin etmektedirler. Bunun için âyette Cenâb-ı Hak, muhatab düzeyinde olan herkese hitap ederek, az imân ve kısır düşünceyle yola çıkılamıyacağını bildirmektedir.

KUR'ÂN ÂLEMLERİN RABBINDAN İNDİRİLMEDİR

(تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ) **«Âlemlerin Rabbından İndirilmedir.»**

Kur'ân'ın tamamını vahiy yoluyla alıp insanlara, özellikle inananlara teblîğ eden Hz. Muhammed'in (A.S.) bir şâir veya bir kâhin, ya da büyücü sihirbaz olmadığı belirtildikten sonra, Kur'ân'ın âlemlerin Rabbından indirildiği açıklanıyor. Şöyle ki : Bu bapta ilâhî beyânı isbatlayan altı açık belge bulunuyor :

1— Arapların o çağda edebiyat alanında zirveye ulaştığı bir sırada, hiçbir edip ve uzman şâir, Kur'ân'ın bir sûresine veya âyetine nazire getirememiş ve hepsi de ister, istemez ilâhî belâğatin yüceliği ve erişilmezliği karşısında ya baş eğmiş, ya da beşerin bu kudrette söz söyleyemiyeceğini itiraf etmiştir. Ünlü şâir ve edip Devsli Tufayl bunun örneklerinden biridir.

2— Sonra, Hz. Muhammed (A.S.) önceleri okur-yazar değildi.

3— Kur'ân'da hâkim olan ilâhî uslûp, şiir ölçü ve kalıplarından çok ayrı ve kendine has bir düzenlemededir. Arap tarihinde bu şekilde ifade tarzını kullanabilen olmamıştır.

4— Taşıdığı ilmî, ahlâkî, hukukî esas ve prensipler tazeliğini korumakta ve her bakımdan çağların ve medeniyetlerin önünde yürümektedir.

5— Astronomi, biyoloji, anatomi, fizik, coğrafya ve benzeri ilmî konularda ortaya koyduğu temel bilgiler, doğruyu bulup tesbit eden ilmî araştırmaya ters düşmemekte ve ilmî araştırmalar ilerledikçe Kur'ân'ın getirdiği ana fikirlerin, temel bilgilerin doğruluğu bir defa daha anlaşılmaktadır.

6— En kuvvetli kalemin ürünü olan çok çekici bir eser, bir, iki en çok üç defa okununca tazeliğini ve çekiciliğini kaybeder. Zaman aşımıyla raflarda tozlanmaya mahkûm olur. Kur'ân-ı Kerim ise, onbeş asırdan beridir

hep tazeliğini muhafaza etmekte, okundukça çekiciliği artmakta, cilâsı daha da parlak duruma gelmektedir. Aynı zamanda her çağa ve meselelerine ışık tutmakta, çare getirmekte; incelendikçe yeni ufuklar açmakta ve ruhlara serinlik vermektedir.

Çünkü O, bütünüyle âlemlerin Rabbından indirilmedir; sadece O'nun eseridir ve kusursuzdur. Onda kusur görenlerin kendi akıl, bilgi ve sezgilerinde kusur vardır.

HAŞÂ MUHAMMED (A.S.) KENDİLİĞİNDEN BİR ŞEYLER UYDURSAYDI NELER OLURDU?

(وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ) **«Eğer (o elçi) bize karşı kendi kafasından birtakım sözler uydursaydı, elbette biz, onu sağ elimiz (kudret ve kahrımız)le yakalar; sonra da mutlaka onun kalp damarını koparırdık.»**

Hz. Muhammed (A.S.), haşâ Allah'a iftirada bulunup kendi uydurduğu sözleri O'na isnad etmiş olsaydı neler olurdu? Bunun cevabını yine Kur'ân vermektedir :

Önce en ünlü ve önlerine geçilmez şâir ve ediplerin karşısında hezimete uğrar; çok geçmeden bir sürü saçmalıklarla ortaya çıkan bir maceracı olduğu anlaşılır ve sabun köpüğü gibi söner; uydurduğu din, doğduğu yerde ölmeye mahkûm olurdu.

Sonra da Cenâb-ı Hak, Onun kalp damarını koparırdı da kısa zamanda Onu rezîl ve rüsvay ederdi.

Bu anlatımdan çıkarılan en sağlıklı sonuç şudur : Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'e indirilen vahiy olduğu gibi korunmuş ve teblîğ edilmiştir. Hz. Muhammed (A.S.) Allah Kelâmına ne bir şey ilâve etmiş, ne de bir şey noksanlaştırmıştır. Zira hiçbir peygamberin böyle bir yetkisi yoktur. Bilfarz diyelim ki O, inen Kur'ân âyetlerini kendi nefsanî arzusu doğrultusunda bazan değiştiriyor, bazan ilâvede bulunuyor, bazan da ondan bir şeyler gizliyordu. Bu durumda Cenâb-ı Hak Onu peygamberler defterinden siler ve zelîl-ü hakir kılardı.

Yalancı sahtekârların peygamberlik iddiasına gelince : Cenâb-ı Hak onları bu şeni ve çok çirkin günahlarından ve küfürlerinden dolayı hemen kahretmiyor; helâk olma çizgisine gelmedikleri sürece onlara da mühlet veriyor. O halde burada hâkim olan mesele, Hz. Muhammed'in (A.S.) vahye

sadık kalma hususunda çok hassas olduğuna işaretle beraber, Ondan sonra Allah Kelâmı'yla meşgul olan ilim adamlarının bu konuda çok dikkatli olmalarını sağlamaktır. Allah daha iyisini bilir.

Hayatı boyunca yalan söylemeyen, kimseye iftira atmayan; kalp kırıp gönül yıkmayan O büyük peygamber, mümkünmüdür ki Allah'ın sözlerini değiştirsin veya onda bir fazlalık ve noksanlık meydana getirsin..

Böylece Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ın kendi katından indirildiğini kesin şekilde beyân ederken, hiçbir kelime ve cümlesinin Hz. Muhammed'e (A.S.) ait olmadığını vurgulamaktadır.

KUR'ÂN MUTTAKİLER İÇİN ÖĞÜTTÜR

(وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ) **«Ve şüphesiz ki bu söz (Kur'ân), muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup yalandan ve kötü düşünce ve davranışlardan sakınanlar) için bir öğüttür.»**

Muttakilerin kimler olduğunu ve bu kavramın tanımını Bakara Sûresi'nin baş kısmında belirtmiş bulunuyoruz. Özetliyecek olursak, şöyle maddeleştirebiliriz :

a) Allah'a ve âhiret gününe dosdoğru imân edip Hz. Muhammed'e (A.S.) uyanlar,

b) Tahkikî imân doğrultusunda farz ve vâcib olan ibâdetleri gönül rahatlığıyla yerine getirerek harâm ve şüpheli şeylerden sakınanlar,

c) Allah'tan ve ahiretteki hesaptan korkup günlük hayatını ona göre düzenliyerek örnek insan olmaya çalışanlar..

İşte Kur'ân-ı Kerîm, küfür ve nifak tezgâhında şekillenip şartlanmışlara değil, bu düzeyde olan mü'minlere en güzel ve en yönlendirici ve iç disiplini sağlayıcı öğüttür.

İlgili 48. âyetle bu inceliğe temas ediliyor ve sonra da kimlerin yalancı olduğunu Cenâb-ı Hakk'ın çok iyi bildiğine 49. âyetle parmak basılıyor.

KUR'ÂN, İNKÂRCI SAPIKLAR İÇİN ÜZÜNTÜ VE HASRET SEBEBİDİR

(وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ) **«Şüphesiz ki O, (Kur'ân), kâfirler üzerinde bir hasret, üzüntü ve iç sıkıntısıdır.»**

Burada kâfirlerin iki ayrı hasret ateşiyle yanacaklarına işâret ediliyor :

a) Onlar Kur'ân'ın ve Hz. Muhammed'in (A.S.) kısa bir süre içinde veya yılların getireceği yenilikler karşısında iflas edeceğini düşünüyorlardı. Bunu göremeyince için için üzülüp tedirgin oldular; hasret ateşiyle yanıp tutuştular ve her geçen gün bu iki kutsal kaynağın saadet burcunda yükseldiğine şâhit olunca, büsbütün kahroldular.

b) Kıyâmet gününde ise, Kur'an'â ve Hz. Muhammed'e (A.S.) uyup dünya hayatını doğruluk ve fazîlet çizgisinde yürütenlerin yüce şerefli makamlara yükseltildiklerini görünce derin bir hasret, nedamet ve pişmanlık duyup dünyada iken bütün imkân ve fırsatlara rağmen bu iki ilâhî kıymete uymadıklarına yüzbin defa pişman olup üzülecekler ve bu hasret, üzüntü duymanın hiçbir yararı olmadığını anlayacaklar..

KUR'ÂN HÂKKA'L-YAKÎN DÜZEYİNDEDİR

(وَاِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ) **«Gerçekten o, kesinlik ifade eden bir hakikattır.»**

«Hak» kavramı üzerinde Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En'âm ve onları izleyen sûrelerde yeterince durmuş ve gereken açıklamayı yapmış bulunuyoruz. Burada o anlattıklarımızı şöyle özetliyebiliriz :

a) Kur'ân insan sözü değil, her kelimesiyle Allah Kelâmı'dır. O bakımdan içinde bâtıl, anlamsız, amaçsız, hikmetsiz bir söz yoktur. Her yanıyla hak ve gerçektir.

b) İnsan ruhunun ebediyet özlemiyle dopdolu olduğunu belirtirken ona bu hususta en doyurucu bilgiyi verir ve yatışkanlık sağlamasına yönelir. Bu hususta da ancak hakkı yansıtır ve doğru olanı gösterir; ruhun bu özlemiyle uyum sağlar.

c) Kur'ân ile kâinattaki câri kanunlar; kurulu düzenler, sağlam denge ve plânlar tıpatıp paralellik arzeder ve böylece Kur'ân insana kâinat kitabını en doğru ve en çarpıcı hüviyetiyle öğretir.

O bakımdan «hakka'l-yakîn» her türlü şüpheden uzak, akl-i selîmle bağdaşan gerçeği bulan ilimle uyum sağlayan, ilim ve fikir adamına malzeme verip ışık tutan ve her bakımdan kesin bilgi ve hüküm içeren bir kitap demektir.

«Yakîn»in üç derecesi vardır ki, ikisi Tekasür Sûresi'nde, biri de tefsîrini yaptığımız bu sûrede yer almaktadır.. O bakımdan geniş bilgi için Tekâsür Sûresi'nin tefsîrine bakılması tavsiye olunur. Bununla beraber o üç mananın özetini vermemizde yarar vardır :

1— İlme'l-yakîn..

İlim yoluyla gerçeği bulup kesin bilgi edinmek ve inanmak..

2— Ayne'l-yakîn..

Meydana gelen olayı, tarif edilen şeyi gözle görüp anlamak ve inanmak suretiyle kesin bilgi edinmek..

3— Hakka'l-yakîn..

Cenâb-ı Hakk'ın tecellisine mazhar olup eşyanın hakikatına vakıf olmak suretiyle kesinkes bilgi edinmek. Bu daha çok âhiret âleminde gerçekleşir. Dünyada ise, Kur'ân'ı akıl ve imân düzeyinde ilim ve irfan gözüyle inceleyip Onun ilâhî olduğunu idrâk etmek, tam bir gönül yatışkanlığına kavuşmak ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın kalbimizde o irfanı doğurup kalp gözümüzü, yani basîretimizi açmasıyla Kur'ân'ın hakikatına ermekle gerçekleşir ki bu, daha çok velâyet derecesinde olup Allah dostluğunu kazanan mürşid âlimlerin kalbinde tezahür eder.

RABBIMIZIN İSMİNİ ANIP TESBÎH ETMEK

(فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) **«Artık sen O çok yüce ulu Rabbının ismini tesbîh et.»**

Bütün bu gerçekleri öğrenmemiz, kalp ve kafamıza sığdırmamız şüphesiz ki Cenâb-ı Hakk'ın bize olan lûtuflarından biridir. Hakkı hak olarak bilip uymamız, bâtılı bâtıl bilip terketmemiz ibâdettir, fazîlettir ve inâyettir.

Kur'ân'ın hak olduğunu imân, akıl ve ilim denilen üçlü âmille tesbit edip öğrenince şüphe bulutları dağılır da hidâyet güneşi kalp ve kafayı aydınlatır. Bu durumda O çok yüce, O yegâne terbiyeci ve kemâle erdirici Rabbımızın ismini anıp tesbîh ve tenzîhte bulunmamız vâcip olur. Onun için sûrenin sonunda, başta Resûlüllah (A.S.) Efendimiz olmak üzere ümmetinden Kur'ân okuyup ona gönül verenlerin Hakk'ı tenzîh ve tesbîh etmeleri emredilmektedir. Emir ise, karine olmadığı zaman vücubu ifade eder.

Böylece el-Hâkka Sûresine kıyâmetin kopmasının hak olduğu belirtilerek başlandı ve Cenâb-ı Hakk'ın yüce ismini anıp tesbîh ve tenzîhte bulunmamız emredilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Rabbımıza hamd-u senâlar; O'na ibâdet, tesbîh ve ta'zîmde bulunmamızı bize öğreten Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun..

——oOo——

بِسْــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

MEÂRİC SÛRESİ

Bütün müfessirlerin ittifakıyla tamamı Mekke'de inmiştir. Üçüncü âyetinde Cenâb-ı Hakk'ın «yükselme yolları ve basamakları» sâhibi bulunduğu anlatılmakta ve aynı zamanda bu mânaya delâlet eden MEÂRİC kelimesi sûreye isim olmaktadır.

Âyet sayısı : 44

Kelime » : 224

Harf » : 929 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kıyâmet gününün korkunç, ürkütücü ve dehşet verici yanları anlatılıyor.

2— Cehennem ateşinden ve oradaki birtakım safhalardan söz ediliyor.

3— Fizik ve fizikötesi âlemlerde birtakım yollar, yörüngeler ve basamaklar bulunduğu konu ediliyor.

4— Birtakım aydınlatıcı bilgiler verilerek insan aklı harekete geçiriliyor.

5— Kıyâmet gününde kâfirlerin karşılaşacağı hesap ve cezânın ağırlığı üzerinde durularak inkârcı sapıkların mânevî müeyyidelerle korkutulup ölmeden önce dönüş yapmaları isteniliyor.

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/307

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَاَلَ سَٓائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكَافِر۪ينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِنَ اللّٰهِ ذِي
الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ ف۪ي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْس۪ينَ
اَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَم۪يلًا ﴿٥﴾ اِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَع۪يدًا ﴿٦﴾ وَنَرٰيهُ قَر۪يبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ
تَكُونُ السَّمَٓاءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْـَٔلُ حَم۪يمٌ حَم۪يمًا ﴿١٠﴾
يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَد۪ي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَن۪يهِ ﴿١١﴾
وَصَاحِبَتِه۪ وَاَخ۪يهِ ﴿١٢﴾ وَفَص۪يلَتِهِ الَّت۪ي تُؤْ۫و۪يهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ
جَم۪يعًا ثُمَّ يُنْج۪يهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا اِنَّهَا لَظٰى ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوٰى ﴿١٦﴾ تَدْعُوا مَنْ اَدْبَرَ
وَتَوَلّٰى ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَاَوْعٰى ﴿١٨﴾

M E Â L İ :

1-3— Bir soran, yükselme yollarının ve basamaklarının sâhibi Allah'tan kâfirlerin başına gelecek ve hiçbir kimsenin savamıyacağı azâbı sordu.

4— Melekler ve Ruh (Melek Cebrâil veya çok büyük bir melek olan Ruh), miktarı elli bin yıl olan bir günde ona (o derecelere) yükselirler.

5— Artık sen, güzelce sabret (de neticeyi bekle).

6— Şüphesiz o kâfirler azâbı uzak görürler.

7— Biz ise, onu yakın görmekteyiz.

8— O gün ki gök erimiş maden gibi olur.

9— Dağlar, atılmış renk renk yüne benzer.

10— Candan hiçbir dost, candan bir dostunu sormaz.

11-14— Birbirlerine gösterilirler; (ama) suçlu günahkâr o günün azâbına karşılık oğullarını, eşini, kardeşini, kendisini barındıran kabile ve obasını ve yeryüzündeki her şeyi fidye verip kendini kurtarmak ister.

15— Hayır (bu mümkün değil), doğrusu Cehennem alev alev köpürüp duran yerdir.

16— Bedenin etrafını ve organlarını koparırcasına kavurur.

17-18— Arkasını döneni, yüzçevirip gideni, mal toplayıp yığanı dâvet eder.

İNİŞ SEBEBİ

İnen âyetlerle, kıyâmetten, âhiret gününde cereyan edecek hesap, ceza ve mükâfattan bazı önemli safhalar haber verilince, Mekkeli müşrikler büsbütün inkâr ve hezeyanlarını artırarak, «şu geleceği vaadedilen azap ne zaman?» deyip alaylı tavır takınıyor ve âdeta Kur'ân âyetlerini yalanlıyorlardı. Özellikle Nadr b. Hâris bu konu üzerinde ısrarla duruyor, mü'minleri rencide edecek anlamda sözler sarfediyordu. Yukarıdaki âyetler bu sebeple indi. (1)

Diğer bir rivâyette Nadr b. Hâris'in şöyle dediği belirtilmektedir : «Ey Allahım! Eğer bu Kur'ân hakikaten senden ise, üzerimize gökten taş yağdır veya bize acıklı bir azap getir.» (2)

GELECEĞİ MUHAKKAK OLAN AZAP

(سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ...) **«Bir soran, yükselme yollarının ve basamaklarının sâhibi Allah'tan kâfirlerin başına gelecek ve hiçbir kimsenin savamıyacağı azabı sordu.»**

(1) Lübabu't-te'vil : 4/308- İbn Kesir : 4/418
(2) Bilgi için bak : Enfal Sûresi : 32- Tefsir-i Kurtubî: 18/278

Dünyanın ömrüne bakınca kıyâmetin ve o âlemde inkârcı sapıklara hazırlanan azâbın pek yakın olduğu, insan ömrüne veya milletlerin ömrüne bakınca da biraz uzak olduğu görülür. Diğer bir yorumla, insan ömrü oldukça kısadır. Kabir âlemine intikal eden her kişi ve ailenin bir bakıma kıyâmeti kopmuş ve Cennet veya Cehennem'deki yeriyle aralarında bir irtibat sağlanmış demektir. O bakımdan kıyâmet veya âhiret azabı da, nîmeti de çok yakın sayılabilir.

Aynı zamanda Hz. Muhammed (A.S.) son peygamberdir ve «Âhir zaman peygamberi»dir. Kur'ân-ı Kerîm de Cenâb-ı Hakk'ın insanlara son mesajıdır. O halde insanın yeryüzüne ayak bastığı çağa nisbetle kıyâmet elbetteki yakındır. Hem geleceği ve ortaya çıkması kesin olan bir olay gelip kapıya dayanmış kabul edilir. Kıyâmet de öyle.. Birçok alâmetleri çıkmış durumdadır.

Ezelde ilâhî ilim, olacak şeylerle ilgi kurunca, kıyâmete kadar meydana gelecek her şeyi tesbit edip yazmıştır. O'nun ilminin yanılması söz konusu olamıyacağına göre, olaylar da tesbit edilip yazıldığı gibi aynen ortaya çıkıp gerçekleşecektir. Bunu durdurmak veya değiştirmek mümkün değildir. Zira söz O'nun katında değişmez. Ancak ne var ki, olayların insanın cüz'i irâdesiyle ilgili olan kısımları ezelde tesbit edilip yazıldığı için zorlayıcı bir faktör olarak ortaya çıkmıyor, insanların kendi irâdelerinin eseri olarak gerçekleşiyor. İlâhî ilim sadece onların kesin biçimde tesbit edip yazmıştır.

Böylece ezelde hazırlanan plân ve proğram kusursuz işlemekte ve hedefine doğru yol almaktadır. Kıyâmet azabı, hesaba çekilme ve cezaya çarptırılma; Cennet'e veya Cehennem'e sevkedilme hep bu plânda yer almıştır. Günü saati gelince aynen gerçekleşecektir.

Şüphesiz aklımızın yettiği, ilmimizin tesbit edebildiği kadarıyla kâinatta hâkim olan mükemmel düzenin şaşmazlığı, kusursuz bir plânın varlığını isbat etmekte ve böyle bir plân da sonsuz bir kudretin mevcudiyetine delâlet etmektedir.

CENAB-I HAK MEÂRİC SÂHİBİDİR

(مِنَ اللّٰهِ ذِى الْمَعَارِجِ ...) «Yükselme yollarının ve basamaklarının sâhibi Allah'tan..»

Meâric : Mi'rec'in çoğuludur. Yükselme aleti anlamına gelir. Bu aynı zamanda dereceler, basamaklar, merdivenler, fazîletler ve nîmet kademeleri gibi farklı şeylerle de tefsîr edilmiştir.

Böylece kelimenin kavramından mevcut kâinatın karışık, karmaşık, düzensiz, dengesiz olmadığını; her şeyin ölçülü, dengeli, düzenli ve kademeli konulduğunu anlamaktayız. Yedi gök ve yedi tabaka gibi anlatımlar bunun açık ifadesidir. Her yıldız, her sisteminin ayrı bir yörüngede hareket halinde olması ve belirlenmiş bir hızla dengesini koruması da ayrı bir yorum olarak gösterilebilir.

Meâric ile ifadesini bulan mükemmel plân, kıyâmetin de zaman basamaklarında önemli bir derecede yer aldığını gösterir ve onun belirlenen dereceden şaşmasının, aksamasının veya gecikmesinin söz konusu olamıyacağı kesinlik arzeder.

MELEKLERİN İNİŞ VE YÜKSELİŞ HIZI

(تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ) **«Melekler ve Ruh (Melek Cebrâil veya çok büyük bir melek olan Ruh), miktarı elli bin yıl olan günde ona (o derecelere) yükselirler.»**

Kâinatın çok büyük olduğunu diğer ilgili âyetlerin tefsîrinde açıklamış bulunuyoruz. Ancak Cenâb-ı Hak bu âyetle sözü edilen büyüklük hakkında kapalı fakat aydınlatıcı bilgi verirken, melek ve Ruh'un hareket hızı hakkında da ipucu veriyor.

Dördüncü âyette geçen «yevm» kelimesi, burada çok kısa bir zaman parçası mânasına alınabilir. «Elli bin yıl» sözü ise, sınırlı ve dondurulmuş değildir. Biz insanların binlerce yılda katedemediğimiz uzak âlemlerden melekler ve Ruh (Melek Cebrâil) bir anda inip çıkabilmektedirler. Böylece Ruh ve meleğin hareket hızının ışık hızından çok fazla olduğu anlaşılıyor.

Bu konuda şunu da belirtelim ki, âyet müteşabihattan sayılabilir. O bakımdan gerçek mâna ve yorumunu bilmemiz söz konusu olamaz. Yukarıdaki açıklamamız sadece bizim yorumumuzdur, isabetli olabileceği gibi, hatâlı da olabilir. Bu durumda Cenâb-ı Hak'tan bağışlanmamızı diler ve hakiki yorum ve açıklamayı ancak O'nun bildiğini söyleriz. (1)

İşte başa gelecek azâbı isteyen, soran, dileyen inkârcı sapıklar bilsinler ki, maddî ve mânevî her türlü derece, mertebe, fezâil ve nîmetin sâhibi olan Allah'ın, elbette vaad ve vaîdini (müjde ve tehdidini) yerine getirmeğe gücü yeter.

Secde Sûresi 5. âyette ise, bu konuda şöyle buyurulmaktadır: **«Gök-**

---

(1) Bilgi için bak: Hac sûresi 47. âyetin tefsiri

ten yere bütün işleri O düzenleyip yönetir. Sonra da işler, sizin hesabınıza göre bin yıl kadar süren bir günde O'na yükselir.»

Elli bin yıl ve sadece bin yıl arasını te'lîf etmek suretiyle asıl murad olan mânayı anlamamız belki mümkün olabilir. Dikkat edecek olursak, «Meâric» ismi kullanılmıştır. Bu kâinatın meleklerle dopdolu bulunduğu açısından ele alınınca taşıdığı derece ve tabakalara göre mesafe nisbeti ortaya çıkar. Gökten yere bütün işleri Cenâb-ı Hak, melekleri vasıtasıyla mevcut plâna göre düzenleyip yürütür. O halde bu konuda görevli melekler dünya semasından veya en yakın semadan inip çıkmakta ve işlerin sonucunu veya proğramını bir üst derecede bulunan diğer meleklere vermektedirler. Daha üst derecede bulunan melekler ve Ruh, daha uzak mesafeden inip çıktıkları için konumuzu oluşturan âyette «elli bin yıl» sözü kullanılmıştır.

Her iki anlatım tarzı da sınırlı ve dondurulmuş bir sayı değildir. Daha çok uzaklığın akıllara durgunluk verecek anlamını yansıtmaya yöneliktir. Allah daha iyisini bilir.

BİZE DÜŞEN GÜZELCE SABRETMEKTİR

(فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا وَنَرَاهُ قَرِيبًا) **«Artık sen, güzelce sabret (de neticeyi bekle). Şüphesiz o kâfirler azabı uzak görürler. Biz ise, onu yakın görmekteyiz.»**

İnkârcıların çoğu şarlatan ve saldırgandır; kin ve nefret duygusu oldukça kabarıktır. Hakk'a düşmandırlar. Önyargı doğrultusunda iyice şartlanmışlardır. Genellikle peşin hükümlüdürler. Bu durumda onlarla tartışmak, fikir alış-verişinde bulunmak, diyalog kurmak bir bakıma gereksiz ve anlamsızdır. İrşad ve teblîğe metodlu olarak devam edip onların hezeyanına karşı güzelce sabretmek en uygun çaredir. Hüküm ise Allah'a aittir. O, dilediğini doğru yola kavuşturur, dilediğini sapıklığı üzere bırakır.

Cenâb-ı Hakk'ın talîm buyurduğu bu metod, en akıllıca yoldur. Çünkü zaman akıp gitmekte, her şeyi törpüleyip eskitmektedir. O halde onların inanmadığı ve uzağın uzağı gördüğü o kıyâmet günü veya onların dünyada başlarına inecek ilâhî hüküm yakındır.

Nitekim Mekkeli'lerin başına inen bu hüküm pek uzak olmadı. Hicretten dokuz yıl sonra önce Mekke'de, arkasından Arap Yarımadası'nda küfrün, putperestliğin kökü kesilip kurutuldu ve en mağrur başlar öne eğildi.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in mücadele metodunda yer alan yüksek anlayış, ileriyi görüş, olayları doğuracağı sonuçlarıyla değerlendiriş ve sabırlı, hoşgörülü davranış; aynı zamanda ardı-arkası kesilmeyen uyarıcılık onları olumlu neticeye kısa zamanda ulaştırdı ve engelleri bir bir söküp atmaya yetti.

KIYÂMETİN KOPMASIYLA BİRLİKTE MEYDANA GELECEK ÖNEMLİ SAFHALAR

(يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ...) **«O gün ki gök erimiş maden gibi olur. Dağlar, atılmış renk renk yüne benzer. Candan hiçbir dost, candan dostunu sormaz..»**

Cenâb-ı Hak bu âyetlerle, kıyâmet gününde meydana gelecek önemli olaylardan yedi tanesi üzerinde duruyor ve mü'minleri aydınlatarak düşünce ufuklarını genişletiyor; kâfirleri tehdît edip korkutarak hayat ve ölüm, âhiret ve hesap kavramları üzerinde ciddi ve etraflıca düşünmelerini hatırlatıyor. Şöyle ki :

1— O gün gök erimiş maden gibi olur.

Âyette «mühl» kelimesi kullanılmıştır. Şüphesiz bu çok yorum isteyen bir kavramdır : Müfessir Keşşaf'a göre, zeytin yağının kabın dibinde kalan çökeltisidir. İbn Mes'ud'a (R.A.) göre, çeşitli renkleri yansıtması bakımından gümüş hakkında kullanılan bir isimdir. el-Hasan da aynı görüştedir.

Bundan, kıyâmetin kopmasıyla birlikte ya atmosferdeki hidrojenin patlamasının erimiş maden görünümünde bir manzara oluşturacağı, ya da güneş sistemiyle birlikte diğer sistemlerin bozulup çarpışmasıyla erimiş maden şeklinde bir duman ve gazın meydana geleceği şeklinde manalar çıkarılabilir.

Nitekim Rahman Sûresi 37. âyette bu konu değişik bir anlatımla şöyle açıklanmaktadır : **«Gök yarılıp gül rengine dönüşerek yağ gibi eridiği zaman..»**

Böylece konumuzu oluşturan âyette geçen «mühl» biraz daha açıklanmakta ve göğün gül rengine dönüşerek yağ misâli eriyeceği haber verilmektedir.

İki âyeti biraraya getirdiğimizde, bir üçüncü yorum olarak şunu da söyleyebiliriz : Sistemlerin bozulup parçalanması ve kopan meteoritlerin atmosfer tabakasına girmesiyle yanma ve erime olayının meydana gele-

ceğine delâlet eden bir tasvîr söz konusudur.

Bütün bunlar bizim yorumlarımızdır. Olayın gerçek anlamını ve şeklini, sebep ve gelişmesini Allah daha iyi bilir.

2— Dağlar atılmış renk renk yüne benzer.

Bu, ya o müthiş sarsıntı neticesi dağların tuz buz olup kesif bir toz tabakası oluşturacağı ve o yüzden renk renk bir görünüm arzedeceği demektir; ya da yerkürenin merkezinde sıkışan erimiş madenlerin patlamasıyla dağların toz haline gelip lavlar arasında renk renk tabakalar oluşturması olabilir.

Ve kıyâmet koptuktan sonra diğer bir nefhayla dirilme olayı meydana gelir. İşte o gündeki manzaranın safhalarıyla kıyâmetin kopmasından dolayı meydana gelen safhalar zincirin halkaları gibi birbirlerine eklenerek son çizgisine gelip dayanır.

3— Candan hiçbir dost, candan bir dostunu sormaz.

O gün kişi candan bildiği dostuna rastlasa bile sahip çıkmaz ve ilgi de duymaz. Çünkü o gün emir yalnız Allah'ındır. Kime şefaât izni verirse, ancak o şefaât edebilir. Böylece günün dehşetinden, ilâhî adaletin tecellisi karşısında herkes kendi ameli ve göreceği karşılığıyla meşgul olur, başkasıyla ilgilenmeye fırsat bile bulamıyacak kadar sıkıcı havanın tesiri altında kalır.

4— Tanıdıklar birbirlerine gösterilirler. Kişi o günün azap ve dehşetinden kurtulmak için en yakınlarını fidye vermeyi düşünür, ama ne çare..

Dünya'da evlâdı, eşi ve yakınları için günah işleyen, haklara tecavüz eden kimseler, kıyâmet gününde ne kadar hatalı bir yol izlediklerini anlarlar ve hiç kimseden azıcık olsun yardım görmezler. Aynı zamanda inkâr ve azgınlıktan, zulüm ve tuğyandan kaynaklanan suç ve günahlar taşınması zor bir kâbus gibi kişinin sırtına yükletilir ve en yakınları onun bu halini görünce ürküp uzaklaşır. Böylece herkes dünyada iken işleyip kazandığı iyi ve kötü amelleriyle başbaşa kalır. Zira âhiret amel ve ibâdet, adam kayırma ve yalan dolan dönemi değil, hesap ve ceza günüdür. Bu, ezelde böyle plânlanıp proğramlanmıştır; artık değişmesi veya aksaması mümkün değildir.

5— Cehennem alev alev köpürüp duran yerdir.

Kâinat plânında yerler-gökler yaratıldığı gün, Cennet ve Cehennem de yaratılarak ne amaca yönelikse ona göre hazırlanmıştır. Cehennem'deki yakıt, güneşteki tükenmez enerji kaynağı misâli durmadan yanmakta ve

alev alev yükselmektedir. Onu söndürecek bir kuvvet yoktur. Dünyasını küfür ateşiyle yakıp berbat edenler için hazırlanmıştır.

6— O ateş, bedenin etrafını ve organlarını koparırcasına kavurur.

O gün suçlu günahkârları, inkârcı zâlimleri kuşatan bu ateş onların derilerini ve dış organlarını düzenli şekilde yakar. Yanan derinin yerinde yeni bir deri oluşur ve bu hal sürüp gider. Sadece derinin yanmasına gelince : Nisâ Sûresi 56. âyette açıklamasını bulan bu olay, cehennemliklerin sadece derilerinin yanacağını bildirirken konu üzerinde iyice düşünmemizi ilhâm etmektedir. Zira en çok acı veren yanık derine inmeyip deri sathında kalanıdır. Sinir uçlarının yanması büyük bir ıstırap verir. Derine inen yanık ise, pek ıstırap vermez; çünkü sinirler iyice yanıp duyarlıkları dumura uğramış olur.

7— O gün Cehennem, dünyada iken hakka arkasını döneni, yüzçevirip gideni, mal toplayıp yığanı davet eder.

İnsanoğlu bütün aczine, güçsüzlüğüne rağmen, kâinat plânındaki yerini görmez, görevinin ne olduğunu idrâk etmez, mevcut düzende Hakk'ın sınırsız kudretini müşahedeye yönelmez ve eşya üzerindeki ilâhî damgadan habersiz yaşarsa, hılkatının hikmetine ters bir hayat sürmüş olur. Kâinatın her parçasıyla onun buyruğuna baş eğdirildiğini anlamadığından, bulunduğu insanlık şeref derecesinden aşağı düşer. O yüzden kıyâmet gününde yapayalnız, sahipsiz, dostsuz ve şefaatçisiz kalır.

O halde böyle bir gün gelmeden ve ruh henüz bedeni terkedip gitmeden, iyice düşünüp şu ölümlü hayata niçin geldiğini, burada bir süre neden alıkonduğunu, sonra da ölüme itildiğini ve yolculuğunun nereye kadar uzanacağını; dünya hayatının âhiret hayatına bir giriş anlam ve hikmetinde bulunduğunu anlamaya çalışmak aklı eren her insan için gereklidir ve farzdır. İşte kendisinde böylesine etraflı bir şuur, düşünce ve idrak uyanıklığı başlayan kimsenin önündeki yol açılmış olur. İlâhî hidâyet nasip olursa, hılkatının hikmetine uygun bir ömür sürüp geleceğini en iyi şekilde hazırlama şansına erişir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâfirler için hazırlanan azap üzerinde duruldu ve kıyâmet gününde o azabın mutlaka gerçekleşeceği haber verildi. Sonra da kıyâmet gününde meydana gelecek önemli safhalardan yedi kadarı konu edilerek, kâfirler bir defa daha uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın genellikle çığırtkan, şamatacı yaratıldı-

ğına dikkat çekiliyor. Ancak sağlam iman doğrultusunda namaz kılan, zekât ve sadaka veren ve bütün mevcudiyetleriyle âhireti tasdîk eden; aynı zamanda o günün azabından korkup titreyen ve Allah'ın yegâne murakıp bulunduğuna inanarak namus ve iffetini koruyan mü'minlerin âhiret azabından kurtulacakları müjdeleniyor ve onların daha birkaç özelliğine ve yararlı ameline değinilerek düşünebilenlere sağlam kıstaslar ve aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

——oOo——

إن الإنسان خلق هلوعا ﴿١٩﴾ إذا مسه الشر
جزوعا ﴿٢٠﴾ وإذا مسه الخير منوعا ﴿٢١﴾ إلا المصلين ﴿٢٢﴾ الذين هم
على صلاتهم دائمون ﴿٢٣﴾ والذين في أموالهم حق معلوم ﴿٢٤﴾ للسائل
والمحروم ﴿٢٥﴾ والذين يصدقون بيوم الدين ﴿٢٦﴾ والذين هم من عذاب
ربهم مشفقون ﴿٢٧﴾ إن عذاب ربهم غير مأمون ﴿٢٨﴾ والذين هم
لفروجهم حافظون ﴿٢٩﴾ إلا على أزواجهم أو ما ملكت أيمانهم
فإنهم غير ملومين ﴿٣٠﴾ فمن ابتغى وراء ذلك فأولئك هم العادون ﴿٣١﴾
والذين هم لأماناتهم وعهدهم راعون ﴿٣٢﴾ والذين هم بشهاداتهم
قائمون ﴿٣٣﴾ والذين هم على صلاتهم يحافظون ﴿٣٤﴾ أولئك في
جنات مكرمون ﴿٣٥﴾

M E Â L İ :

19— Şüphesiz ki insan, hırslı, açgözlü yaratılmıştır.

20— Kendisine bir kötülük dokununca basar feryadı.

21— Bir iyilik erişince de (kıskanır da onu başkasından) men'eder.

22-23— Ancak şunlar müstesnâ : Namaz kılanlar ve namazlarına devam edenler;

24-25— Mallarında, muhtaç durumda olana, maldan yoksun bulunana belirli bir hak ayıranlar;

26— Hesap ve cezâ gününü doğrulayıp inananlar;

27-28— Rablerinin azabından korkup içi titreyenler, -ki Rablarının azâbından herhalde güven içinde kalınmaz-

29-30— Eşlerine ve ellerinin sâhip bulunduğu câriyelere karşı müstesnâ -ki bunlara karşı kınanmazlar-, iffetlerini koruyanlar..

31— Bunun ötesini arayıp arzu edenler (olursa), işte onlar (meşru' sınırı) aşanlardır.

32— Emanetlerini ve verdikleri sözü yerine getirenler;

33— Şâhitliklerini dosdoğru ikame edenler;

34— Namazlarını (vakitlerinde) kılarak koruyanlar varya,

35— İşte bunlar Cennetlerde ağırlananlardır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Kişide (yer eden) en kötü şey, aşırı hırs ve onu (haktan, doğrudan) çekip koparan korkaklıktır.» (1)

«Allah yanında amellerin en sevimlisi, az bile olsa devamlı olanıdır.» (2)

---

(1) Ebû Dâvud/cihâd : 21- Ahmed : 2/302, 320

(2) Buharî/libas : 43, rikak : 18- Müslim/misafirîn : 215, 218- Nesâî/kıble : 13- Ahmed : 5/146- 6/165, 268, 273

İNSANIN MAYASINDA İHTİRAS VE BENCİLLİK VARDIR

(إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا) **«Şüphesiz ki insan, hırslı, açgözlü yaratılmıştır. Kendisine bir kötülük dokununca basar feryadı. Bir iyilik erişince de (kıskanır da onu başkasından) men'eder.»**

İnsan «helû'» yaratılmıştır. Bu tabir birkaç mânaya delâlet etmektedir :

a) Harîs,

b) Aç gözlü, cimri ve bencil,

c) Gönlü dar, çığırtkan,

d) Sabırsızlık gösterip feryad-u fîğan eden..

Nitekim Cenâb-ı Hak bu tabiri kısaca şöyle açıklamaktadır : **«Kendisine bir kötülük dokununca basar feryadı. Bir iyilik erişince de (kıskanır da onu başkasından) men'eder.»**

Anlaşıldığı gibi, insan zıd sıfatları kendinde toplayan çok ayrı bir canlıdır. O, ne melek, ne de hayvandır; ama ikisiyle ilgili bazı sıfatları kendinde taşıyan bambaşka bir yaratıktır.

Bu durumda hayatın canlılık ve hareket kazanabilmesi, kısa ömür içinde çok işlerin ve amellerin başarılabilmesi; atalet, tembellik, miskinlik gibi uyuşukluğa yer verilmemesi; aynı zamanda rekabet duygusunun gelişebilmesi, ülkelerin bayındır hale getirilmesi için insanoğlunun mayasına hırs, bencillik, aç gözlülük, kıskançlık, acelecilik, aşırı derecede mal ve servet sevgisi gibi kötü, fakat kamçılayıcı sıfatlar da yerleştirilmiştir. İndirilen kitap, gönderilen peygamber; ilim ve iyi ahlâk bu sıfatları meşru sınırlar içinde tutmaya yönelik birer lûtuftur. Böyle olmasaydı insan direksiyonsuz veya freni patlamış bir araba gibi önüne geleni çiğner ve sert bir cisme çarpıncaya kadar felâketler zincirini birbirine eklemeye devam ederdi.

Nitekim dinden, dinî ahlâktan, ilim ve irfandan gerçek anlamda nasîbini almamış muhterislerin toplumu nasıl kemirdiklerini; helâl ve haram hiçbir sınır tanımadan seçtikleri maddî hedef ve amaca nasıl koştuklarını hergün görmekteyiz. Aileyi temelinden sarsan, toplumda güven ve kardeşlik duygularını tahrip edenler bunlardır.

DİN VE AHLÂK POTASINDA ŞEKİLLENENLER

(إِلَّا الْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ...) **«Ancak şunlar müstesnâ: Namaz kılanlar ve namazlarına devam edenler. Mallarında, muhtaç durumda olana, maldan yoksun bulunana belirli bir hak ayıranlar. Hesap ve ceza gününü doğrulayıp inananlar..»**

Kur'ân-ı Kerîm, insanoğlunun karakter yapısını belirleyip mayasındaki sıfatlardan birkaçını tarif ettikten sonra, onun meşru sınırlar içinde tutabilmek için şu sekiz sıfatla donatılmasının, bu doğrultuda ciddi şekilde eğitilmesinin gereğini bildiriyor:

1— Cenâb-ı Hakk'a karşı kulluğun en açık belirtisi olan namazı kılarlar ve ona her hâl-ü kârda devam ederler.

Zira namaz denilen kutsal ibâdet, tahkikî imânın en tabii ve en faydalı ürünüdür. Allah ile kul arasında en işlek yol, en açık kapıdır. Aynı zamanda mü'minin mi'racı; Peygamber (A.S.) Efendimiz'in gözünün aydınlığıdır.

Kişi imânla namazı birleştirip derin zevk aldığı zaman ihtiras ve bencilliğini frenleyip kendini meşru sınırlar içine alabilir. O bakımdan namaz ile emredilmeyen hiçbir peygamber yoktur.

2— Mallarından, muhtaç durumda olana, maldan yoksun bulunana belirli bir hak ayırırlar.

Bu, daha çok ileride, yani Medine'ye hicret edildiğinde emredilecek olan zekât, sadaka ve diğer adak, keffaret ve benzeri yardımları kapsamaktadır. Allah'a dosdoğru imân namaz ve benzeri ibâdetlerle cilâlanınca merhamet duygusunu harekete geçirir ve böylece meşru kazancın bir bölümü fakir ve muhtaçlara yöneltilmiş olur. O sebeple de toplum yapısında sosyal adâlet işler duruma getirilir ve kardeşlik bağları daha da güç kazanır.

Sûrenin tamamı Mekke'de inmekle beraber zekât ve sadakayla ilgili bu âyetin Medine'de indiğini söyleyenler olmuştur. Allah daha iyisini bilir.

3— Hesap ve ceza gününü doğrulayıp inanırlar.

Şüphesiz bu tarz bir inanç, imânın şartlarından biri kabul edilir. Dünya hayatının amaç ve hikmeti ancak âhiret ve hesap kavramlarıyla bilinebilir. Yaşama düzeni böyle bir duygu ve inançla rayına oturtulabilir. Nefsin aşırılıkları bununla önlenebilir. Ruhla beden, maddeyle mana arasındaki denge ancak böyle bir itikadla gerçekleşebilir.

4— Rablarının azabından korkup içleri titrer..

Çünkü O'nun azabından büsbütün güven içinde kalınamaz. İnanan kişiler O'nun rahmetine geniş ümit bağladıkları gibi, azabından da korkarlar. Bu korku ve endişe, onları helâl ve meşru sınırda tutmaya yarar; ihtiras ve bencilliği disiplin altına alır.

5— İffet ve namuslarını korurlar.

Bu çizgide bulunan mü'minler sadece eşleriyle ve ellerinin altındaki cariyelerle yetinirler. Allah'a ve âhirete dosdoğru imân onları hep bu sınırda tutar. Onlar zinanın büyük günah olduğunu ve ilâhî gazaba yol açtığını bilirler.

6— Emanetlerini ve verdikleri sözü yerine getirirler.

Emânete riâyet, verilen sözde sebat, mü'minin şiârıdır. Çünkü hakları korumak, kul hakkına el uzatmamak farz; bunun aksine bir tutum ve davranış büyük günahtır. Allah'a ve âhiret gününe dosdoğru inanan mü'minler, bu anlayış içinde beşerî münasebetlerini sürdürürler ve bağlı bulundukları toplum ve cemaate her zaman güven havası estirirler. O bakımdan döneklik, vefasızlık, haklara saygısızlık, sözde sebat etmemek kâfir ve münafıklara yakışan huylardır. İslâm'ın güven ve kardeşlik pazarında bunların hiçbir zaman yeri, alıcısı ve satıcısı yoktur.

7— Şâhitliklerini dosdoğru yerine getirirler.

Zira mü'minler bilirlerki, şâhitlik daha çok kul hakkıyla içiçedir. O hakka tecâvüz, büyük günahlardandır ve ödenmedikçe, hak sahibiyle helâllaşılmadıkça affı mümkün değildir.

8— Namazlarını (vakitlerinde) kılarak korurlar.

İşlerinin çokluğuna, vakitlerinin azlığına bakmadan ezan sesine kulak verip namazı vaktinde kılarlar ve ona devam gösterirler. Bilirler ki, iş ve kazanç amaç değil, araçtır. İyi yolda kullanılırsa faydalıdır. Kötü yolda kullanılırsa, insanı hüsrana sürükleyip götürür. Allah'a ibâdetin en güzel aynası olan namaz kalıcıdır, ruhu ve vicdanı besleyip geliştiricidir. Kıyâmet günü bu kutsal ibâdet teraziyi doldurur. Âhirette ilk olarak namazdan sorulur. Kılanlar için yol açılır, kılmayanlar için uzun süre bekletilme emri verilir.

O bakımdan gerçek mü'minler namaz vakitlerini kaçırmamaya özen gösterirler. Çünkü doğuştan içlerinde gemi azıya alacak bir ihtiras ve maddeye karşı aşırı bir istek duygusunun bulunduğunu bilirler ve ihmali halinde çok tehlikeli sonuçlar doğuracağını hesaba katarlar ve namazın bu duyguyu frenleyip iyiye, doğruya, fazîlete yönlendireceğine şüphe etmezler.

Böylece kendini bu sekiz sıfatla donatıp Allah'a kul olmanın çizgisinde tutanlar için âhiret gününde bu güzel amellerine karşılık cennetler hazırlanmıştır ve amellerine uygun bir mükâfat olarak o cennetlerdeki devamlı ikrama mazhar olurlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle insan karakteri üzerinde duruldu ve imân edenlerin feyizli amel ve ibâdetlerine karşılık ebedî kurtuluş va'dedildi. Sonra da gerçek mü'minlerin sekiz kadar özelliği konu edilerek mü'minler daha da iyi, yararlı amellere tahrîk ve teşvîkte bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı red ve inkâr edenlerin tutumuna değiniliyor ve dönüş yapmadıkları takdirde hem dünyada, hem de âhirette baş aşağı gelip rüsvay olacakları haber veriliyor.

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾
عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ
أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾
فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ
خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلَاقُوا
يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ
يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

M E Â L İ :

36-37— O inkâr edenlere ne oluyor ki, sağdan soldan bölük bölük boyunlarını uzatarak sana doğru koşuyorlar?

38— Onlardan her kişi Nîmet Cenneti (veya Naîm Cenneti)ne yerleştirilmeyi mi umuyor?

39— Hayır, elbette biz, onları bildikleri şeyden yarattık..

40-41— Hayır, (İlâhî sünnet onların sandığı gibi değildir). Doğuların ve batıların Rabbına and içerim ki, elbette bizim onların yerine kendilerinden hayırlısını getirmeğe kudretimiz yeter ve bizim önümüze de geçilmez.

42— Artık sen, onları bırak da, kendileri için va'dolunan güne kavuşuncaya kadar (inkâr ve azgınlıklarına) dalıp eğlensinler.

43— O gün onlar, sanki dikili hedefe acele akın edip gidiyorlarmış gibi kabirlerinden sür'atle çıkarlar.

44— Gözleri korkudan alçalıp düşük bir haldedir; zillet kendilerini saracaktır. İşte bu, va'dolundukları gündür.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli münafıklar gruplar halinde koşarak Resûlüllah'ın (A.S.) sağında ve solunda otururlardı da Onun konuştuğu şeyleri yalanlayabilmek için iyice hazırlanırlar ve sonra da Onun sözlerini alay konusu edinirlerdi.

Müşriklerin ileri gelenleri de düzensiz bir şekilde Hz. Peygamber'in (A.S.) yanına yaklaşırlar ve Onun ağzından çıkan sözleri değiştirmek suretiyle yalanlar ve alay konusu yaparlardı. Şöyle ki : «Ya Muhammed! Eğer şu seviyesiz, zayıf ve önemsiz kişiler cennete girecek olurlarsa, herhalde biz onlardan önce oraya gireriz» diyecek kadar küstahlaşırlardı.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi. (1)

CENNET ANCAK İMAN, AHLÂK VE FAZÎLETİN MÜKÂFATIDIR

(أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ) **«Onlardan her kişi Nîmet Cenneti (veya Naîm Cenneti)ne yerleştirilmeyi mi umuyor?.»**

(1) el-Câmi'u Li Ahkâmi'l-Kur'ân : 18/294'den özetlenerek

Dünya hayatının âhiret hayatına hazırlanma dönemi olduğunu bilerek her türlü imkân ve nîmetini gücü nisbetinde hak yolunda, din ve ahlâk uğrunda kullanan, bilinen her şeyin insan için, insanın da Allah'a kul olmak için yaratıldığına akıl erdiren kişilerdir ki, imân, ahlâk ve fazîlet düzeyinde en güzel misâli oluştururlar ve dünyayı da, âhireti de huzur ve güven havasıyla dolduran ancak bunlardır. Onun için gösterdikleri anlayış, fedakârlık ve âlicenaplıkları en güzel şekilde mükâfatlandırılıyor. İlâhî nîmetlerin köpürüp taştığı Naîm Cenneti'ne her bakımdan lâyık görülmüşlerdir. 37, 38. âyetlerle bu gerçekler belirtilerek bize özet veriliyor. Sonra da kendilerini o fakir, fakat fazîletli mü'minlerden üstün tutan müşriklere şu hakikat bir defa daha hatırlatılıyor : İnsanların hepsi bir baba ile bir anadan üreyip çoğalmışlardır; maddeleri, asılları ve menşe'leri birdir. Kimse kimseden üstün değildir; ancak dosdoğru imân edip Allah'a karşı gelmekten sakınan ve her türlü kötülükten kaçınanlar müstesna. Zira bunların Allah yanındaki kadr-u kıymeti üstündür.

O halde üstünlük sadece takvâ iledir. Mal, makam, mevki, servet hep eğreti şeylerdir; kalıcı olan imân ve sâlih amellerdir. 39. âyetle bu incelik işlenip aklın, sağduyunun önüne konulmaktadır.

DOĞULARIN VE BATILARIN RABBI

(... فَلَآ أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ خَيْرًا مِّنْهُمْ) **«Hayır, (ilâhî sünnet onların sandığı gibi değildir.) Doğuların ve batıların Rabbına and içerim ki, elbette bizim onların yerine, kendilerinden hayırlısını getirmeğe kudretimiz yeter ve bizim önümüze de geçilmez.»**

Şüphesiz ki gerek Hz. Muhammed'in (A.S.) Mekke'de ortaya çıkması, gerekse Kur'ân'ın orada inmesi ve ilk mâbedin (ibâdet evinin) orada kurulması, o belde halkı için paha biçilmez birer büyük, üstün ve kalıcı nîmetlerdi. Ne yazık ki çoğu bunu anlayamadı. Şüphesiz kıymeti bilinmeyen bir nîmetin, kıymetini bilenlere devredilmesi ilâhî adaletin tecellilerinden biridir. Nitekim çok geçmeden Hz. Muhammed (A.S.) Medine'ye hicret etti ve bir süre sonra Mekke fethedilerek kutsal Kâbe ve mübarek toprak, Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed'in (A.S.) peygamberliğine ve Kur'ân'ın da ilâhî kelâm (söz) olduğuna inananların eline geçti. Böylece sözü edilen ilâhî nîmet lâyık olanlara devredildi.

41. âyetle İslâm'ın yakın gelecekteki parlak zaferleri kısa ve özlü bir cümleyle müjdeleniyor.

Doğuların ve batıların Rabbı :

Batıdan doğuya doğru hem kendi ekseni etrafında, hem de güneşin çevresinde elips çizerek belirlenmiş bir hızla dönen yerkürede her meridyene ve her mahallî saate göre bir doğu, bir de batı oluşmaktadır. İlgili 40. âyetle «doğular» ve «batılar» kelimeleri kullanılarak dünyanın dönmekte olduğu hakkında anafikir veriliyor. Sonra kâinatta hükümran olan ilâhî sünnetin şaşmazlığı hatırlatılarak, akla ışık tutuluyor, yardımcı malzeme veriliyor.

Magellan'ın dünyayı çepeçevre dolaşmasıyla ancak dünyanın yuvarlak olduğu anlaşılmış ve öylece bu konuyla ilgili şüpheler ortadan kalkmıştır. Copernic ise 1543'de dünyanın ve gezegenlerin güneşin çevresinde döndüğünü yazmıştır. Galileo de telekopu ile yaptığı incelemelerle Copernic'u doğrulamıştır.

Oysa Kur'ân-ı Kerîm bu iki bilginden bin yıla yakın bir zaman önce dünyanın yuvarlak olduğunu; hem kendi ekseni etrafında, hem de güneşin çevresinde döndüğünü çeşitli ifadelerle açıklamıştır. Yukarıdaki âyet de bunlardan biridir.

DOĞRU YOLA ERİŞTİRMEK ALLAH'A AİTTİR

(فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذ۪ي يُوعَدُونَ) **«Artık sen, onları bırak da, kendileri için va'dolunan güne kavuşuncaya kadar (inkâr ve azgınlıklarına) dalıp eğlensinler.»**

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile arkadaşları ve Onun yolunda yürüyen mürşitler sadece kendilerine düşen vazifeyi yerine getirmekle yükümlüdürler; o da Allah'ın emirlerini kusursuz şekilde teblîğ edip insanları inzâr ve eğiterek tebşîrde bulunmaktır. Gerisini Cenâb-ı Hakk'ın yüksek takdirine bırakmak şarttır. Nitekim 13 yıllık bir irşad ve teblîğ pek az kişinin hidâyetine sebep olabilmiş; çoğu ise küfür ve azgınlığını artırarak doğru yola girmemiştir.

Cenâb-ı Hak ezelî ilmiyle, onlardan bir kısmının imân etmiyeceğini bildiğinden teblîğ proğramının Hz. Muhammed (A.S.) tarafından kusursuz yerine getirildiğini, yapılacak başka şeyin kalmadığını beyânla, va'dolunan güne kavuşuluncaya kadar onların, inkâr ve azgınlıklarına dalıp eğlenmeleriyle başbaşa bırakılmasını emretmektedir.

Sonra da va'dolunan âhiret gününde ve biraz da Mekke'nin fethinde onların nasıl bir halet-i ruhiye içinde bulunacakları tasvîr ediliyor.

Böylece, Hakk'a inanıp bağlanan mü'minlerin, Allah'ın dinine birlik ve

beraberlik içinde hizmet ettikleri ve kendi çıkarlarını daima geri plâna ittikleri, ilâhî rızayı hep ön plânda tutukları takdirde, dünyada da, âhirette de başarının onlardan yana tecelli edeceğinde şüphe yoktur.

Meâric Sûresi'ne, kâfirlerin başına gelecek olan azap konu edilerek başlandı ve bu azâbın va'dolunan günde gerçekleşince, inkârcı sapıkları, suçlu günahkârları saracak olan zillete dikkat çekilerek sûre noktalandı.

Bizi bu sûrenin de tefsînde muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; ilâhî beyânları bize teblîğ edip irşadda bulunan Sevgili Peygamberimize salât-ü selâmlar olsun.

NÛH SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir.

Sûrenin birinci âyetinde Nûh Peygamber'in (A.S.) kıssasından söz edildiğinden, bu kadri yüce peygamberin adı aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 28

Kelime » : 221

Harf » : 750 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Nûh Peygamber'in (A.S.) kavmini imâna dâvet ettiği konu ediliyor.

2— Nûh Kavmi'nin günahları bırakmaları için kendilerine yapılan tavsiyelere yer veriliyor.

3— Nûh Kavminin isyân ve günahlarını artırdıkça, Cenâb-ı Hakk'ın onların mal ve evlâdını çoğalttığına değinilerek konu üzerinde iyice düşünmemiz ilhâm ediliyor.

4— İlâhî kudretin yüceliğine delâlet eden göklerin ve yerin; ırmak ve dağların yaratılışına parmak basılarak bunların birer belge olduğu belirtiliyor.

5— İnsanın, yeryüzünde yeşerip çıkan bitkiler misâli yaratıldığına dikkat çekilerek konu üzerinde iyice düşünmemiz isteniliyor.

6— Nûh Kavmi'nin küfür ve azgınlığından ve buna karşılık hem dünyada, hem de âhirette verilecek cezanın şiddetinden söz edilerek, yaşamakta olan kâfirler uyarılıyor.

---

(1) Tefsîrü Garâbi'l-Kur'ân/Nizamuddin Nisabûrî : 29/47

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾

قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾

يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ

لَا يُؤَخَّرُ ۖ لَوْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

M E Â L İ :

1— Şüphesiz ki biz, Nûh'u kendi milletine peygamber olarak gönderdik de, «elem verici bir azâp gelmeden önce onları uyar» (dedik).

2— O da : «Ey milletim! dedi. Hakikaten ben size gönderilen açık bir uyarıcıyım.

3-4— Allah'a kulluk edin; O'ndan korkup (inkâr ve azgınlıktan) sakının ve bana itaât edin ki, Allah sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi belirlenmiş bir vakte kadar da geciktirsin. Şüphesiz ki Allah'ın belirlediği vakit gelince artık o geriye bırakılmaz. Keşke bunu bir bilseniz!.»

NÛH KISSASININ BİR BAŞKA ÖZETİ

(إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) «Şüphesiz ki biz, Nûh'u kendi milletine peygamber olarak gönderdik de, «elem verici bir azap gelmeden önce onları uyar» (dedik).»

Nûh Peygamber (A.S.), resûllerin ilkidir. O bakımdan kadri yüce bir peygamber olarak tarihe geçmiştir. Yaşadığı tarih kesin bilinmemekle beraber böyle bir peygamberin gelip geçtiği kesindir. Zira başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere semavî kitapların hepsi Ondan ve meydana gelen tufandan söz etmişlerdir. Hadîslerde de bu peygambere yer verilerek her türlü şüphenin anlamsız olduğu ortaya konulmuştur.

Bilindiği gibi Kur'ân'da tarih üzerinde değil, olaylar üzerinde durulur; önemli, ibretli ve öğüt alınacak safhalar anlatılarak yönlendirme cihetine gidilir ve öylece araştırıcılara ip ucu verilir. Olayın hangi tarihte meydana geldiği ise tarihçilere bırakılır.

Nûh Kavmi iyice putperestliğe sarılıp tek ilâh inancını kaybetmekle kalmamış, ahlâksızlığa ve zulme de pas verip azgınlığı alkışlar düzeye gelmişti.

Cenâb-ı Hak, Asya'nın Mezopotamya dahil önemli bir kesiminde bulunan o milleti uyarıp doğru yola dâvet etsin diye Nûh'u (A.S.) peygamber olarak görevlendirdi.

Nûh (A.S.)ın kavmine ilk sözü şu oldu :

«Ey milletim! Hakikaten ben size gönderilen açık bir uyarıcıyım. Allah'a kulluk edin; O'ndan korkup (inkâr ve azgınlıktan) sakının ve bana itaât edin..»

Böylece Nûh Peygamber (A.S.) önce kendisinin uyarıcı bir elçi olduğunu ilân etti. Arkasından kavmini Allah'ı bilip O'na ibâdete çağırdı ve ancak Allah'ın korkulmaya lâyık bir ilâh olduğunu hatırlatarak bu hususta hiçbir ücret, karşılık ve teşekkür beklemediğini; o bakımdan gerçek saadet istiyorlarsa mutlaka kendisine uymalarını açıkladı.

Mükâfat olarak da Cenâb-ı Hakk'ın onların geçmiş günahlarını bağışlayacağını ve imân doğrultusunda yürüdükleri takdirde ömürlerinin, sahnede kalma sürelerinin ilâhî ilimle belirlendiği süreye kadar uzatılacağını va'detti. Küfür ve tuğyanlarında ısrar ederlerse, ona göre bir ecelin takdir edileceğini, artık onun değişmesinin söz konusu olamıyacağını ve o sebeple vakti saatı gelince o ecelin mutlaka gerçekleşeceğini haber verdi. Nûh Peygamber (A.S.) bunları söyledikten sonra «Bu hakikatleri keşke bir bilseniz!» diyerek onların iyice düşünüp anlamaya çalışmalarını telkînde bulundu.

Şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'de Nûh kıssasıyla ilgili verilen bu bilgiler, Onun teblîğ ve irşadının, mücadele ve uyarısının kısa bir özetidir. Çünkü kavmi arasında 950 yıl yaşayan ve asırlarca onlarla mücadelede bulunan bu peygamberin başından geçen olaylar ciltlere sığmayacak kadar geniştir.

Uzun süre ilâhî emirleri tebliğ edip olumlu sonuç alamayınca, durumu Cenâb-ı Hakk'ın takdîr ve hükmüne bırakarak onlardan ümidini kesmek zorunda kalmıştır. Sonuç ise, malûm : Büyük tufan kâfirlerin kökünü kazımış ve o bölgeyi onlardan temizlemiştir.

İKİ AYRI ECEL

(وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) **«Ve sizi belirlenmiş bir vakte kadar geciktirsin. Şüphesiz ki Allah'ın belirlediği vakit gelince artık o geriye bırakılmaz. Keşke bunu bir bilseniz.»**

Ecel : Bir şey için belirlenen süredir. Bu manayla insan için belirlenen ömre, «ecel» denilmiştir. «Falanın eceli yaklaşmıştır» demekten, ona ayrılan ömür süresi bitmek üzeredir mânası anlaşılır.

Fertler gibi, milletlerin de eceli vardır. İbn Abbas'a (R.A.) göre : Dördüncü âyetin son kısmındaki «Allah'ın belirlediği vakit gelince artık o geriye bırakılmaz» cümlesinden, milletler için iki ayrı ecelin takdir edildiği anlaşılıyor. Çünkü az yukarıda imân ettikleri takdirde kavim ve millet olarak ecellerinin belirlenmiş bir vakte kadar geciktirileceği va'dedilmiştir. Bundan şu hüküm ortaya çıkıyor :

a) İmân edip iyi, yararlı insanlar olurlarsa, millet olarak ömürleri, yani sahnede kalış süreleri uzatılacak; inkâr ve ahlâksızlıkta ısrar ederlerse, ona göre takdîr edilen süre sonunda silinip gitmeye mahkûm olacaklardır.

b) Mukatil'e göre : Ecel birdir. Âyetteki geciktirilmeden maksat, huzur, güven, âfiyet içinde ömürlerini tamamlama imkânı bulmalarıdır. O halde imân ederlerse başlarına gelecek birçok felâketlerden kurtulacaklar.

c) Zeccac'a göre : İmân ederlerse, inecek olan azap indirilmeyecek ve onlar böylece azaptan uzak tutulacaklar. Ölümleri azap ve felâketle değil, mutad ecelle noktalanacaktır.

Zeccac'ın bu yorumu ağırlık kazanmıştır. Zira bir millet hakkında -inkâr ve azgınlıkta ısrar ettikleri takdirde- takdîr edilen azabın inme vakti gelince, artık onun geri çevrilmesi söz konusu olamaz. Sünnetullah hep bu doğrultuda cereyan etmiş; ancak Yunus Peygamber'in kavmi bu genellemenin dışında kalıp bir istisna teşkîl etmiştir.

İbn Abbas'ın (R.A.) yorumuna göre, Nûh Kavmi hangi şıkkı seçerse ona göre takdîr edilen ecele kadar yaşama şansları vardı. Vakti saati gelince onu geciktirmek mümkün değildir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Nûh (A.S.)ın kendi kavmini uyarması konu edildi ve milletlerin de belirlenmiş eceli bulunduğuna değinilerek Nûh Kavminin takdîr edilen ecelle tarih sahnesinden silindiği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Nûh (A.S.)ın kendi kavmini Cenâb-ı Hakk'a ibâdet ve taâte dâvet ederken kullandığı metod üzerinde duruluyor ve aydınlatıcı bilgiler veriliyor.

——oOo——

قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي دَعَوْتُ قَوْم۪ي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾
فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَٓاء۪يٓ اِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾ وَاِنّ۪ي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُٓوا
اَصَابِعَهُمْ ف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَاَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا
اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾ ثُمَّ اِنّ۪ي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾ ثُمَّ اِنّ۪ٓي اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَاَسْرَرْتُ
لَهُمْ اِسْرَارًا ﴿٩﴾ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾
يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَن۪ينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ
جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ اَنْهَارًا ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَقَدْ
خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا ﴿١٤﴾ اَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾
وَجَعَلَ الْقَمَرَ ف۪يهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللّٰهُ اَنْبَتَكُمْ
مِنَ الْاَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُع۪يدُكُمْ ف۪يهَا وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ
جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾

M E Â L İ :

5-6— Nûh dedi ki : «Rabbım! Şüphesiz ki ben, milletimi gece-gündüz (uyarıp sana, senin dinine) dâvet ettim; ama benim bu dâvetim ancak onların (nefretine sebep olup) kaçmalarını arttırdı.

7— Hakikat ben, onları bağışlaman için ne kadar dâvet ettimse, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine örtünüp duymazlıktan geldiler; (inkârda) ısrar edip büyüklük tasladıkça tasladılar.

8— Sonra gerçekten ben onları açıkça (hakka, doğru yola) çağırdım,

9— Sonra yine ben, açıktan duyuruda bulundum ve gizli gizli görüşmeler de yaptım;

10— Rabbınızdan bağışlanma dileyin, çünkü mutlaka O, çok bağışlayandır, dedim.

11— Gökten üzerinize faydalı yağmur gönderir.

12— Sizi, mallar ve oğullarla destekleyip güçlendirir. Size Cennet misâli bahçeler verir ve ırmaklar akıtır.

13— Size ne oluyor ki, Allah'a büyüklük ve ulûluğu, ta'zîm ve saygıyı yakıştıramıyorsunuz!?. O'ndan vakar ve şeref ummuyorsunuz?!.

14— Halbuki O, sizi kademeli tavırlardan geçirip yaratmıştır.

15— Allah'tan tıpatıp uyum halinde yedi göğü nasıl yarattığını görmez misiniz?.

16— Orada Ay'ı bir ışık, Güneş'i ise bir kandil yapmıştır.

17— Allah sizi yerden bir bitki (gibi) bitirmiştir.

18— Sonra sizi oraya çevirecek ve sizi (tekrar diriltip) bir çıkışla çıkaracaktır.

19— Allah, yeryüzünü size bir yaygı yaptı ki,

20— Orada geniş geniş yollarda yürüyesiniz.»

UYARI VE İRŞADIN SONUÇ VERMEMESİ

(قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي دَعَوْتُ قَوْم۪ي لَيْلاً وَنَهَاراًۙ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَٓاء۪ٓي اِلَّا فِرَاراً ...) **«Nûh dedi ki : «Rabbım! Şüphesiz ki ben, milletimi gece-gündüz (uyarıp sana, senin dinine) dâvet ettim; ama benim bu dâvetim ancak onların (nefretine sebep olup) kaçmalarını artırdı..»**

Bir kişiyi veya toplumu, ya da bir milleti sonsuza kadar uyarıp irşad etmek gereklidir diye bir kural yoktur. Uyarı ve irşadın, yönlendirme ve aydınlatmanın bütün yollarına baş vurulur; günün şartlarına göre en iyi, en yararlı inzar ve tenvîr metodu seçilir ve öylece hizmete geçilir. Uyarılan kişi, toplum veya milet her geçen gün küfür ve tuğyanını artırır, kutsal değerlere saldırıp Allahsızlık ve ahlâksızlığı savunursa, o takdirde onları irşad etmenin, uyarıp yol göstermenin anlamı kalmamış kabul edilir. Durumu, en iyi bilen o çok yüce kudret sâhibi Cenâb-ı Hakk'ın hüküm ve adâletine bırakmak gerekir.

İşte Nûh Peygamber de bu çizgiye gelindiğini açıklayarak o günün ölçü, ortam ve şartlarına göre 13 kadar irşat, uyarı, yol gösterme, akla seslenme, kalp ve kafayı aydınlatma açısından hareketle kendine has bir metod uyguladığını, fakat istediği nisbette olumlu sonuç alamadığını beyânla, ileride tefsîr edeceğimiz âyetlerde belirtildiği şekilde durumu Cenâb-ı Hakk'ın hükmüne bırakıp çekilmiştir.

NÛH (A.S.)IN UYGULADIĞI METODUN ANA HATLARI :

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Nûh (A.S.) uzun yıllar kavmini Hakk'a dâvet edip gereken teblîğ ve irşat görevini sürdürürken daha çok şu 13 maddelik bir metodla yola çıkmıştır :

1— Allah'ın varlığına, birliğine çağırıp, inandıkları takdirde geçmiş bütün kusur ve günahlarının bağışlanacağı va'dinde bulunmuştur.

Buna rağmen kavmi, hürriyetleri meşru sınırlar içine almak isteyen bir sistemi ve dini benimsemediler ve o yüzden Nûh'un (A.S.) uyarılarına kulaklarını tıkadılar.

Bir kişinin peşine takılıp birçok nefsanî arzularına sed çekilmesini kibir ve gururlarına yediremediler.

2— Nûh (A.S.) çok açık ve net bir çağrıda bulundu. Anlaşılmayacak, şüphe uyandıracak bir anlatım tarzına yer vermedi.

3— Uyarıyla müjdelemeyi dengede tuttu : Bazan tehdît edip korkuttu, bazan da ümit verip müjdeledi.

4— Açık teblîğin yanında ileri gelenlerle, toplum arasında söz sahibi olanlarla özel görüşmelerde bulunmayı ihmâl etmedi. Niyet ve amacını, dâvet ettiği inancın nasıl bir rahmet olduğunu kesin çizgileriyle anlattı. Makam ve şöhret peşinde olmadığını, herhangi bir çıkar düşünmediğini söylerken günlük yaşayışıyla bunu isbat etti.

5— Bu arada Cenâb-ı Hakk'ın geniş rahmet ve mağfiretinden söz etti. Cenâb-ı Hakk'ın bütün emir ve yasaklarının, tavsiye ve beyânlarının mutlaka insandan yana olduğunu belirterek bundan başka bir şey beklenmediğine dikkat çekti.

Şüphesiz Nûh (A.S.)ın kullandığı bu beş maddelik uyarı ve irşad daha çok duygu ve düşünceye yönelik bir seslenişi içermektedir. Böylece o, vicdanları haktan yana geliştirmeyi plânlıyordu. Arkasından onların aklına seslenmeye, ona göre inandırıcı, yönlendirici belgeleri sergilemeye geçti. Şöyle ki :

6— Gökten üzerinize faydalı, hayat verici yağmuru indiren Cenâb-ı Hak'tır. O, kurduğu düzenle bu nîmeti sistemli şekilde kullarına ulaştırmaktadır. O, mevcut nîmetlerden güneşi, ya da teneffüs edilen havayı veya yağmuru çekip alsa, hayat bir anda durur ve tükenir.

7— Kâinatı dengeli, düzenli tutan ve yürüten kimdir? Putların, taştan, ağaçtan yontulup şekillendirilen cisimlerin böyle bir kudreti ve marifeti var mıdır? O halde Cenâb-ı Hak mı ta'zîm ve tekrîme, ibâdet edilmeye lâyıktır, yoksa putlar mı? Kurulu düzende hâkim olan üstün kudreti basit cisimlere irca etmenin mâkul bir yanı var mıdır?

8— Sonra insan denilen canlının kademeli safhalardan geçirilerek yaratıldığını ayrı bir belge olarak gözler önüne serdi. Topraktan çıkan gıda maddelerinin insan vücuduna geçmesiyle spermanın oluştuğunu ve onun da kadının yumurtalığına intikal etmesiyle ceninin vücut bulduğunu; ana rahmindeki bekleme süresi içinde ceninin şekillenip insanî ruha mazhar kılındığını, inkârcı sapıkların anlayacağı tarzda anlattı ve böylece beşer aklını harekete geçirmeye çalıştı.

9— Sonra inkârcıların dikkatini yedi kat göğe çekip nasıl düzen ve dengede yaratıldığını yine onların anlayabileceği bir lisanla açıkladı.

10— Ay'ı bir nur, güneşi bir kandil olarak yaratan Allah'ın bu mükemmel eserinin nasıl bir anlam ve hikmet taşıdığını ve her birinin mutlak sûrette ilâhî damgayı yansıttığını yönlendirici bir anlatımla işledi.

Böylece âyette geçen «ışık» diye çevirisini yaptığımız «nur»un ay'a; «kandil» diye çevirisini yaptığımız «sirac»ın güneşe nisbet edilmesi, ilmî bir gerçeği ortaya koymaktadır. Şöyle ki : Nûr kavramıyla ay'ın ışığının kaynağının kendinden olmadığı, başka bir kaynaktan aldığı ortaya çıkıyor. Sirac kavramıyla da güneşteki tükenmez enerjinin kaynağının bizzat güneşin kendisi olduğu vurgulanıyor.

11— Nûh (A.S.) tekrar insanın hılkatındaki inceliğe geçip, az önce belirttiğimiz gibi, ilk insanın ve sonra da onun neslinin topraktan yaratıldığını belirterek bitkileri misâl verdi. Şöyle ki : Adem (A.S.) bizim mahiyetini bilemediğimiz bir kanunla «kün emri»yle vücut bulmuştur. Onun neslinin ise, belli biyolojik ve fizyolojik kanunlara bağlanarak, erkekte oluşan spermanın, kadında oluşan yumurtanın topraktan çıkan gıda maddeleriyle vücut bulduğu kesindir.

12— Yeşerip çıkan bitkilerin bir gün gelip kuruyarak çer-çöp haline dönüştükten sonra baharın gelmesiyle yeniden yeşerip filizlenmesini, insanın öldükten sonra tekrar diriltilip kaldırılacağına yakın bir misâl gösterdi.

13— Yeryüzünün coğrafî düzenlemesini bir başka belge ve delil olarak ortaya koydu. Dağların, ırmakların, kaynakların ve engebeli arazinin belli bir plâna göre hazırlanıp insanların yaşamasına elverişli düzeye getirildiğini belirtti.

Böylece Nûh (A.S.) uzun yıllar bu metodla hareket edip zaman zaman konuların kılıfını değiştirerek ayrı bir anlatım tarzıyla uyarı ve irşadını sürdürdü.

Kur'ân-ı Kerîm'de ilgili âyetlerle Nûh Peygamber'in (A.S.) teblîğ ve irşad metodu verilerek, hak yolunda hizmet etmek isteyenlerin geniş çapta bilgi ve kültüre, birçok ilim dalında yetişmiş bulunmasına ihtiyaç olduğu belirtiliyor.

Allah adına konuşacak olan kişinin, O'nun hayat kanunlarını, hılkat plânını, sünnetullahı, kâinatta hâkim olan denge ve düzen ölçülerini ilmî yönden de çok iyi bilmesi; Kur'ân'ı inceliğiyle, ana fikirleriyle, temel bilgileriyle, hukukî sistemiyle anlayacak bir güçte olması şarttır. Aksi halde kaş yaparken göz çıkarabilir.

Unutmayalım ki, teblîğ ve irşad bütün bir ömrü kapsayan bilgi, beceri, tecrübe, ilim ve kültür işidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Nûh Peygamber'in, kendi kavmini Hakk'a dâvet ederken teblîğ ve irşadında kullandığı metoda yer verildi ve bu, 13 madde halinde sıralanarak mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Nûh Kavmi'nin uzun yıllar uyarılmalarına ve kendilerini aydınlatan delil ve belgelerle doğru yol gösterilmesine rağmen büsbütün küfür ve azgınlıklarının arttığı konu ediliyor; tapındıkları putlarına daha çok ilgi duyup sarıldıkları misâl olarak veriliyor. Sonra da Nûh (A.S.)ın yapılacak başka bir şey kalmadığını görünce, kâfirler aleyhine el kaldırıp beddua ettiği; kendi ailesi ve mü'minler için de duâ edip ilâhî mağfireti dilediği açıklanıyor.

—oOo—

قَالَ
نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنٖي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُٓ اِلَّا خَسَارًاۚ
﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًاۚ ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ
وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًاۚ ﴿٢٣﴾
وَقَدْ اَضَلُّوا كَثٖيرًاۚ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمٖينَ اِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾
مِمَّا خَطٖيٓـَٔاتِهِمْ اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًاۙ فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اَنْصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكَافِرٖينَ
دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓا اِلَّا فَاجِرًا
كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لٖي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا
وَلِلْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُؤْمِنَاتِۜ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمٖينَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

M E Â L İ :

21— Nûh dedi ki : «Rabbım! Doğrusu onlar bana karşı geldiler; malı ve evlâdı kendisine zarardan başka birşey artırmayan kimseye uydular.

22— Büyük hileler ve düzenler kurdular.

23— «Ve sakın sakın tanrılarınızı terketmeyin; özellikle Vedd'i, Suvâ'ı, Yağûs'ü, Yaûk'u ve Nesr'i bırakmayın» dediler.

24— Bunlar cidden birçoklarını saptırdılar. (Rabbım!) bu zâlimlerin ancak sapıklık ve şaşkınlığını artır.»

25— Günah ve azgınlıkları sebebiyle boğuldular da Cehennem'e atıldılar. Kendilerine Allah'tan başka yardımcılar da bulamadılar.

26— Nûh dedi ki : «Rabbım! Yeryüzünde kâfirlerden dolaşıp yurt edinen bir kimse bırakma.

27— Eğer onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar ve sadece ilâhî sınırları çiğneyen çok nankör, aynı zamanda ahlâksız evlât doğurup yetiştirirler.

28— Rabbım! Beni, ana-babamı, evime mü'min olarak gireni, bütün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bağışla. Zâlimlerin ise sadece yok olmalarını artır.»

AKLA IŞIK TUTAN BELGELER DE YARAR SAĞLAMADI

(قَالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا ...) «Nûh dedi ki : «Rabbım! Doğrusu onlar bana karşı geldiler; mal ve evlâdı kendisine zarardan başka bir şey artırmayan kimseye uydular. Büyük hileler ve düzenler kurdular..»

Nûh Kavmi'nin aşırı putperestliği, ileri gelenlerinin makam ve maddî çıkarları, çoğunun hayat dizginini nefs ve iblîsin eline bırakması kalp gözlerini iyice kör etmiş, akıllarını mefluç hale getirmiş ve aklı duygunun em-

rine vermişti. O bakımdan inanıp taptıkları putlarına sımsıkı bağlanma konusunda iyice şartlanmış ve bu hal, giderilmesi çok zor ön yargı çizgisine gelip dayanmıştı.

Nûh Peygamber'e inanan birkaç kişi dışında kalanları, ülkenin refah içinde gününü gün eden şımarık zenginleri putlara daha çok sahip çıkmaya tahrîk ve teşvîk ettiler ve böylece daha koyu bir putperestlik havasını oluşturdular.

Cenâb-ı Hak, 23. âyetle onların büyük ilâh diye ibâdet ettikleri putlarının isimlerini vererek Mekkeli'leri uyarmakta; o putların da Lât, Menat, Hubel ve Uzza kadar büyük putlar olduğunu, ama ilâhî emir ve hüküm gelince hepsinin belirsiz hale getirildiğini, hiçbir putun onlar için kurtarıcı ve yardımcı olma güç ve kudretini taşımadığını hatırlatmaktadır.

Müfessir Merâğî, adı geçen putların hangi kavim ve kabilelere ait olduğunu ve Mekke ile civarındaki büyükçe putların kimler tarafından korunduğunu şöyle tesbit edip yazmıştır:

1— Vedd, Kelb Kabilesinin,

2— Suva' Hüzeyl'in,

3— Yağus, Sebe'lilerin,

4— Yaûk, Hemdanlı'ların,

5— Nesr, Himyerli'lerin idi.

Bu tesbitten çıkarılan sonuç şudur: Nûh Peygamber (A.S.) Mezopotamya'dan Yemen'e kadar birçok kavim ve kabilelere gönderilen bir resûldür ve tufan da bu bölgeleri tahrip etmiştir.

Burada şu soru ortaya çıkmaktadır:

Nûh Tufan'ında başta insan olmak üzere mevcut canlılarla birlikte putlar da silinip belirsiz hale gelmiştir. Nûh (A.S.)ın yaşadığı asırlarda halkın daha çok ilgi duyduğu o beş büyük put nasıl ortaya çıktı veya ismi geçen kabileler tarafından nasıl tesbit edilerek yeniden ihyâ edildiler?

Bu soruya Buharî, İbn Cüreyc tarikiyle İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı şu rivayetle cevap vermeye çalışmıştır: «Nûh Kavmi'nde tapılan putlar, tufandan sonra Araplara geçmiştir.»

Bu konuda senedi olmayan birçok rivâyetler daha vardır ki onları tefsîrimize nakletmeyi uygun görmedik.

Ancak şunu söyleyebiliriz ki: Sözü edilen beş putun ismen bilinmesinde iki ihtimal vardır:

a) Ya tufandan sonra belli kesimlerde o putlara rastlayanlar olmuş ve üzerlerindeki yazı veya alâmetlerden tanımışlardır.

b) Ya da sadece çok yaygın olan bu isimler tufandan sonra da unutulmamış; gemiye binip kurtulan mü'minlerden duyulmak suretiyle dilden dile aktarılarak yeniden ihyâ edilmişlerdir. Koyu putperest olan Araplar da o isimlerin tesiri altında kalıp yaptıkları büyük putlarına aynı isimleri vermişlerdir.

Bu ikinci ihtimal akla daha yakındır. O halde olay, cahiliyet devri Araplarının ibret almaz, öğüt kabul etmez, uslanmaz bir çizgide olduğunu göstermiyor mu?

Adı geçen putlara tapanlar, inkâr ve tuğyanlarında ısrar ettikleri, peygamberlerinin uyarısına kulaklarını tıkadıkları için ilâhî gazaba uğratılarak tufanda yok edilmişler ve inanıp bağlandıkları putlar ne onları, ne de kendilerini kurtarabilmiştir.

Arap Yarımadası'nda hem Nûh Peygamber'in kıssası, hem de putperest âsilerin âkıbeti az-çok bilindiği halde, başta Mekkeli'ler olmak üzere Arapların çoğu yine de koyu bir putperestlik güdüyor, bir türlü Hakk'ın sesine gönül kulaklarını açmıyorlardı.

Böylece Cenâb-ı Hak, özellikle Mekkeli müşriklerin ne kadar câhil, mantıksız, idrâksiz ve öğüt, ibret almaz olduklarına işârette bulunuyor.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in risâlet devrinde ise, Mekke ve civarında müşriklerin geniş ilgi duyduğu ve çok önemli saydığı putlar şunlardı :

1— Lât : Sakîf ve Tâifli'lerin,

2— Uzzâ : Süleym ve Gatafan, aynı zamanda Cüşük kabilelerinin,

3— Menât : Huzaâ kabilesinin,

4— Esaf : Mekkeli'lerin,

5— Nâile : »

6— Hübel : » tapındığı büyük put idi.

Bunlardan özellikle Hübel, Mekkeli'ler için çok önemliydi. O bakımdan onun kadirini yüceltmek için Kâbe'nin damını ona lâyık görmüşlerdi.

Putperestlik nasıl doğmuştur veya nasıl doğmaya namzettir?

Tek ilâh inancı zayıflamaya başlayınca, ortaya birtakım hurafeler çıkar ve yavaş yavaş bu hurafeler kalp ve kafalarda yer edince, câhil halk tabakası bazı şeyleri kutsal sayıp dert ve dileklerini onlara anlatmaya ca-

lışırlar. Derken bir süre sonra o şeyler ve cisimler ilâhlaştırılır ve böylece tek ilâh inancı yerini çok ilâhlı bir inanca bırakır.

Bu konuda sahîh kabul ettiğimiz şu rivâyet de konuyu yeterince aydınlatmaktadır :

— Hz. Aişe (R.A.)dan yapılan rivâyette, adı geçen şöyle demiştir : «Ümmu Habibe ile Ümmu Seleme (R.A.), bir gün Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e, Habeşistan'da bulundukları zaman Mâriye adı verilen bir kiliseyi ve içinde bazı insan ve melek suretlerinin nakşedilmiş bulunduğunu gördüklerini anlattılar. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu : «Şüphesiz onlar öyle bir topluluktur ki, içlerinde iyi bir kişi ölünce üzerine mâbed inşâ eder ve o mâbede, gördüğünüz suretlere benzer suretler nakşederler. Onlar kıyâmet gününde Allah'ın yanında insanların en kötüsüdürler.» (1)

NÛH PEYGAMBERİN DUÂSI

(وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ...) **«Nûh dedi ki : Rabbım! Yeryüzünde kâfirlerden dolaşıp yurt edinen bir kimse bırakma..»**

Doğunun halk filozofu Şeyh Sâdi, Gülüstan adlı kitabında der ki : «Kurdun oğlu âkibet kurt olur.» Gerçi bu genel ve sâbit bir kural değildir ve olamaz da. Ama içinde hakikat payı vardır. Nitekim Nûh Peygamber'in (A.S.) asırlara dayanan mücadelesi bu neticeyi vermiştir. O bakımdan yüzünü bârigâh-i izzete çevirerek : **«Rabbım! Yeryüzünde kâfirlerden dolaşıp yurt edinen bir kimse bırakma. Eğer onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar ve sadece ilâhî sınırları çiğneyen çok nankör, aynı zamanda ahlâksız evlâd doğurup yetiştirirler.»** diye duâ etmiştir.

Şüphesiz Nûh'un (A.S.) yaptığı bu duâ, tufandan önce olmuştur. Zira âyetin siyak ve sibakı bunu yansıtmaktadır. Ancak ne var ki her şey zıddıyla inkişaf edip hız ve güç kazanır. Tez ancak antitezle ölçü ve değerini bulabilir. Nûh Peygamber bu gerçeği çok iyi bilirdi; ama biz Onun «alâ'l-arzi» sözünden bütün dünyayı değil, kendi bölgesini kasdettiğini tahmin ediyoruz. Çünkü «arz» kelimesinin başındaki «elif-lâm» ahd için de olabilir. Bu yorum ve takdirle, Nûh (A.S.) «el-arz» derken kafasında düşünüp tasarladığı kendi bölge ve kendi kavmini kasdetmiş olabilir. Aynı zamanda her peygamber görevi gereği yeryüzünde yalnız Allah'a ibâdet edilmesini arzular.

---

(1) Sahîh-i Müslim - Tefsir-i Kurtubi: 18/308

«Deyyar»ın kökü ya «dâr», ya da «devir» dir. O bakımdan «deyyar», «ev tutan», «yurt edinen» mânasına gelir.

ÇOCUK TERBİYESİ VE ÇEVRE

(إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا) **«Eğer onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar ve sadece ilâhî sınırları çiğneyen çok nankör, aynı zamanda ahlâksız evlât doğurup yetiştirirler.»**

Hemen her canlı doğup büyüdüğü çevrenin şartlarına uyarak varlığını sürdürür. İntibak (uyum sağlama) kabiliyeti en yüksek olan canlı ise, insandır. O, içinde yetiştiği çevre, toplum ve ailenin ahlâk ve kültür tezgâhında dokunup şekillenir. Bunun istisnaları her zaman olabilir; ama genel kaideyi değiştirmez.

Doğan çocuğu bir oka benzetirsek, ana-babası onun için bir yaydır. Bunlar o oku kendi yaylarına yerleştirip atarlar; çocuk nereye düşerse oranın rengini ve karakterini az veya çok alır.

Alman ilim adamı ve ünlü şâir Goethe buna yakın bir tanımlamada bulunmuştur :

«Çocukların hafızası kirlenmemiş beyaz kâğıda benzer; her türlü yazı için yer vardır. Yaşlıların hafızası ise, çeşitli çizgilerle dolmuş bir kâğıda benzer; yazmak için yer bulunmaz.»

Nûh Peygamber'in (A.S.) : **«Onlar sadece fâcir keffar evlât doğurup yetiştirirler»** sözü bu gerçeği çok daha güzel yansıtmaktadır.

O halde ana-babanın tesiri yanında çevrenin de tesiri çok önemlidir. Bunun için her mü'min kişi evlâdına iyi bir çevre seçip bulmak zorundadır ve böyle yapmakla yükümlüdür. Ahlâkan çökmüş, mânevî bağları iyice zayıflamış veya kopmuş; yabancı kültürün kurbanı olmuş bir beldeden veya bölgeden, evlâdını kurtarmak için ahlâki kurallara saygılı olan ve dinî inancı zayıflamayan, kendi öz kültürüyle ayakta durmayı başaran başka bir belde veya bölgeye göç etmesi, tedbirlerden biri sayılabilir ve böyle bir imkân bulamadığı takdirde inançlı, ahlâklı bir çevre edinmeye gayret eder.

NÛH PEYGAMBER'İN (A.S.) DUÂSI

Hz. Nûh (A.S.) azgın, mütecaviz, nankör kâfirler âleyhine duâ ettikten sonra, kendisinden sonra gelecek olan mü'minlere dilek adâbını telkîn ve tavsiye eder anlamda, yaptığı duâsında şu sırayı özellikle gözetmiştir :

a) Rabbım! Beni,

b) Ana-babamı,

c) Evime mü'min olarak gireni,

d) Ve bütün mü'min erkekleri ve mü'min kadınları (mağfiretine mazhar kılarak) bağışla.. (1)

Onun bu veciz ve anlamlı duâsı, bize de duâ adâbını öğretmekte ve şu bilgileri vermektedir :

1— Duâ özlü, anlamlı ve kısa olmalı,

2— Yapmacık hareketlerden, kafiye ve vezinden uzak tutulmalı,

3— Önce kendi nefsi için, sonra ana-babası ve yakınları, sonra da bütün mü'minler için rahmet, af ve mağfiret; sıhhat, selâmet ve âfiyet dilek ve temennisini taşımalı..

ZÂLİMLER İÇİN BEDDUÂ

Nûh Peygamber (A.S.), ıslâhı mümkün olmayan inkârcı zâlimleri kasdederek duâsının sonunda onlar için bedduâda bulunmuş : **«Zâlimlerin ise, sadece yok olmalarını artır»** demiştir. Zira dünya adâletle ayakta durabilir. Kâinat da bir bütün olarak ilâhî adâlet, denge ve düzenle ayakta durmaktadır. Yeryüzünde ve bir ülke veya beldede zâlimlerin çoğalması, o yerde denge ve düzenin bozulması, adâletin ortadan kalkması demektir. Nûh (A.S.)ın asırlara dayanan tecrübe ve müşahedesi, böyle bir bedduâda bulunmasına yol açmıştır.

Nûh Sûresi'ne, Nûh (A.S.)ın kıssasına kapı açılarak başlandı ve Onun gerek mü'minler lehine, gerekse kâfirler ve zâlimler aleyhine yaptığı duânın özeti verilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sayısız hamd-u senâlar; kıssaların ibretli yanlarını bize en güzel şekilde açıklayan sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed'e (A.S.) ve O'nun âl ve ashabına salât-u selâmlar olsun.

(1) Bilgi için bak : İbrahim Sûresi: 41. âyetin tefsîri

C İ N S Û R E S İ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir.

Cinlerden bir topluluğun gelip Kur'ân dinlediklerinden ve o sebeple imân ettiklerinden bahsedildiği için «cin» kelimesi aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı	:	28
Kelime »	:	285
Harf »	:	870 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Cinlerden bir topluluğun gelip Kur'ân âyetlerini dinledikten sonra, bu ilâhî kitap hakkındaki görüşlerine yer veriliyor.

2— İnsanlardan bir kısmının cinlere sığınmaya çalıştığı ve bu sebeple onların azgınlıklarını artırdıkları konu ediliyor.

3— Cinlerden o gurubun gök haberleriyle ilgili hareketlerine değinilerek, bu hususta neler söyledikleri nakılediliyor.

4— Cinlerin farklı inanç, değişik mezheplere sahip oldukları belirtiliyor.

5— Sonra Hz. Peygamber'in (A.S.) görevinin sınırları üzerinde durularak aydınlatıcı bilgi veriliyor.

6— Kıyâmet gününde âsi günahkârların ne kadar zayıf ve sahipsiz olduklarının ortaya çıkacağı ve onların öylece gerçeği anlayacakları haber veriliyor.

7— Gaybı ancak Cenâb-ı Hakk'ın bildiğine ve dilediğine onu bildireceğine değinilerek konunun önemine işâret ediliyor.

(1) Lübabu't-te'vîl: 4/315

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اُو۫حِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُٓوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰناً عَجَباًۙ ﴿١﴾
يَهْد۪ٓي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِه۪ۜ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَٓا اَحَداًۙ ﴿٢﴾ وَاَنَّهُ تَعَالٰى
جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَداًۙ ﴿٣﴾ وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَف۪يهُنَا
عَلَى اللّٰهِ شَطَطاًۙ ﴿٤﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّٓا اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ
كَذِباًۙ ﴿٥﴾ وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ
فَزَادُوهُمْ رَهَقاًۙ ﴿٦﴾ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَداًۙ ﴿٧﴾
وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَٓاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَساً شَد۪يداً وَشُهُباًۙ ﴿٨﴾
وَاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِۜ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهُ شِهَاباً رَصَداًۙ
﴿٩﴾ وَاَنَّا لَا نَدْر۪ٓي اَشَرٌّ اُر۪يدَ بِمَنْ فِي الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ
رَشَداًۙ ﴿١٠﴾ وَاَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَۜ كُنَّا طَرَٓائِقَ قِدَداًۙ ﴿١١﴾

وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَأَنَّا لَمَّا
سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ ۖ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾
وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ ۖ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ تَحَرَّوْا
رَشَدًا ﴿١٤﴾

M E Â L İ :

1— De ki : Cinlerden birkaç tanesinin (gelip Kur'ân) dinledikleri ve sonra da : «Biz, hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik» dedikleri, bana vahiy yoluyla bildirildi.

2— «Öyle bir Kur'ân ki, doğruya götürür. Biz ona inandık. Artık hiçbir şeyi Rabbımıza ortak koşmayız.

3— Ve şüphesiz Rabbımızın şanı ve azameti çok yücedir. O, eş ve çocuk edinmemiştir.

4— Oysa bizim şaşkın beyinsiz (olanımız), Allah'a karşı saçmalayıp yalan söylüyordu.

5— Ve gerçekten biz, insanların ve cinlerin Allah'a karşı yalan söylemiyeceklerini sanıyorduk.

6— Hakikat insanlardan bir kısım adamlar, cinlerden bazı kişilere sığınırlardı da bu suretle onların azgınlıklarını artırırlardı.

7— Onlar da sizin sandığınız gibi Allah'ın hiçbir kimseyi diriltip kaldırmıyacağını sanmışlardı.

8— Biz, gerçekten göğü yokladık da sert ve güçlü bekçilerle ve şihablarla dolu bulduk.

9— Ve biz doğrusu orada dinlemeye uygun oturulacak yerlerde otururduk. Ama şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir şihab bulur.

10— Gerçekten biz bilmiyorduk, yeryüzündekilere kötülük mü istenildi, yoksa Rabları onlar için bir hayır mı murâd etmiştir?

11— Ve doğrusu bizden iyi-yararlı kişiler de var ve onların ötesinde alçaklar da vardır. Bizler ayrı ayrı yollar tutmuşuzdur.

12— Ve biz elbette Allah'ı yeryüzünde de, başka bir yere kaçsak da âciz bırakamıyacağımızı kesinlikle anladık..

13— Şüphesiz ki, biz doğru yolu gösteren (Kur'ân)ı, kulak verip dinlediğimizde ona imân ettik. Artık kim Rabbına imân ederse, ne (ecrinin) eksileceğinden, ne de haksızlığa uğrayacağından korkusu olmaz..

14— Hakikat içimizde (Allah'a) teslîmiyet gösterenler de var, kendine yazık eden haksızlar da var. İslâm'ı kabul edenler, doğru yolu arayıp seçenlerdir.

CİNLER VE KUR'ÂN DİNLEMELERİ

(قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ...) «De ki : Cinlerden birkaç tanesinin (gelip Kur'ân) dinledikleri ve sonra da : «Biz, hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik» dedikleri, bana vahiy yoluyla bildirildi..»

Cin kavramı hakkında Ahkaf Sûresi 29. âyetin tefsîrinde geniş bilgi vermiş bulunuyoruz. Ancak, Ahkaf Sûresinde zikredilen cinlerle burada anılan cinler aynı değildir. Onlar semavî kitaplara ve sonra da Kur'ân-ı Kerîm'e imân eden mü'min cinler olarak bulunuyordu. Bunlar ise, önceden inanmış cinler olmayıp küfür üzere bulunuyorlardı. Kur'ân âyetlerini dinledikten sonra imân etmişlerdir.

Böylece Resûlûllah (A.S.) Efendimiz'i dinlemeye gelen cin olayı iki ayrı zamanda gerçekleşmiştir.

Cin hakkında çok şeyler söylenmiş ve çok şeyler yazılmıştır. Onların hepsini tefsîrimize nakletmemiz elbette ki mümkün değildir. Ancak okuyucularımızın hafızalarındaki izi derinleştirmek için önce «cin» kavramının tarifini, sonra da klasik tefsîrlerde geçen bazı önemli bilgilerin özetini vermekte yarar görüyoruz.

Cin, sözlükte : Örtülü olup gözle görülemiyen şey demektir. Bu mânayla, gecenin karanlığının ortalığı ve eşyayı örtmesine «cenne'lleylü»; kalkan veya siper arkasında gizlenmeye «cünne»; ana rahminde örtülü olan çocuğa «cenîn»; göğüs kafesinin içinde örtülü bulunan kalbe «cenan»; toprağı örtüp gizleyen bahçeye «cennet»; aklın örtülüp dengesini kaybet-

mesine «cinnet» veya «cünûn» denilir ve bunların hepsi aynı köke dayanır.

Başta İslâm Dini olmak üzere semavî dinlerin hemen hepsi cinlerin varlığını kabul edip bu türe yer vermişlerdir. Materyalistlerle felsefeciler ise böyle bir mahlûkun mevcudiyetini red ve inkâr ederler.

Klasik tefsîrlerde bu konuyla ilgili kayıtlar ve tesbitler :

1— Eski ilim adamlarının çoğu, cinlerin süflî (aşağı) ruhlar olduğuna; felekî ruhlardan daha hızlı hareket ettiklerine inanırlardı.

2— Son Peygamber Hz. Muhammed'den (A.S.) önceki peygamberlere inanan dindarlar ise, cinlerin varlığını kabul ederler; ancak onların mahiyeti hakkında farklı görüş izhar edip değişik yorumlarda bulunurlar : Kimine göre, onlar havaî canlılardır, çok çeşitli şekillere girebilme yeteneğine sahiptirler. Kimine göre, onlar ne cisim, ne de arazdır; mahiyeti bilinmeyen öyle cevherlerdir ki bazısı hayırlı ve şereflidir, hayırlı işlerde bulunmayı severler; bazısı da aşağılıktır, hasîstir ve şerîrdir; şer ve kötülükte bulunmaktan hoşlanırlar.

Cinlerin türlerinin sayısını ise, ancak onları yaratan Cenâb-ı Hak bilir.

3— Cinler, mahiyetleri farklı birtakım cisimlerdir ki, hepsi bir tek sıfat altında toplanırlar. Bu bakımdan onlar da diğer cisimler gibi boşlukta yer işgâl ederler ve boyutları vardır. Latîf, kesîf, ulvî ve süflî kısımlara ayrılırlar.

4— Eş'ârîlere göre : Cisimler mahiyetleri itibariyle eşittirler. Beden ise hayat için şart değildir. O bakımdan cinlerin bedeni var mıdır, yok mudur? şeklinde düşünmeye gerek yoktur.

5— Mu'tezile ise, cinnin vücudunu inkâr eder ve hayat için bedenin şart olduğunu söylerler.

6— Hasan el-Basrî'ye göre : Cinler, ilk yaratılan İblîs'in evlâdıdır; nasıl ki insanlar da ilk yaratılan Adem'in (A.S.) evlâdı olarak bulunuyorsa..

7— İbn Abbas'a göre : Cinler, ilk yaratılan Cann'ın evlâdıdır ki Cann, şeytandan ayrı bir tür olarak bulunuyor. Şeytanlar ise, ilk yaratılan İblîs'in evladıdır. (1)

8— Tevrat'ta ise, tesbit edebildiğim kadariyle, Levililer bölümünde : «Cincilere ve bakıcılara dönmeyin; murdar olmak için onları aramayın» diye bir emir vardır. (2)

(1) Fazla bilgi için bak: el-Câmi'u Li Ahkâmi'l-Kur'ân: 19/5

(2) Tevrat/Levililer: 19/31

CİNLERİN OKUNAN KUR'ÂN'I DİNLEDİKLERİ KİTAP İLE SABİT OLMUŞTUR

(فَقَالُوٓا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًاۙ ...) **«Biz, hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik..»**

Ahkaf Sûresi 29. âyette de bu konu şöyle açıklanmaktadır: **«Hani bir vakit cinlerden birkaç tanesini Kur'ân dinlemek üzere sana çevirip göndermiştik. Onu dinlemeye hazır duruma gelince, birbirlerine: «Susun dinleyin!» dediler..»**

O halde Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Kur'ân'ı dinlemek üzere gelen bu cinlerle görüşmüş müdür? Ahkaf Sûresi'nde sadece cinlerden birkaç tanesinin Kur'ân'ı dinlemek üzere Hz. Peygamber'e (A.S.) çevrilip gönderildiği açıklanıyor, ama Onunla görüşüp görüşmediklerine temas edilmiyor. Tefsîrini yaptığımız sûrenin birinci âyetinde ise, cinlerin gelip Kur'ân dinlediklerinin Hz. Peygamber'e vahiy yoluyla bildirildiği belirtiliyor.

Böylece konu biraz kapalı olduğundan gerek Ashab-ı Kirâmdan bazı zatlar, gerekse onlardan sonra gelen ilim adamları ve râviler farklı görüşler ve yorumlar ortaya koymuşlardır:

a) İbn Mes'ûd (R.A.), Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in cinleri gördüğünü söylemiştir. Nitekim Sahîh-i Müslim'de bu rivâyete yer verilmiştir. (1)

Ayrıca Ebû Dâvud ve Ahmed b. Hanbel de cinlerden bir grup temsîlcinin Resûlüllah'a (A.S.) geldiğini kaydetmişlerdir. (2)

Sahîh-i Buharî'de ise, Nusaybin cinlerinden birkaç temsîlcinin Hz. Peygambere geldiği ve Peygamber (A.S.)ın şöyle dediği nakledilmektedir: **«Doğrusu Nusaybin cinlerinden birkaç temsîlci bana geldi. Onlar ne güzel cinlerdi!.» (3)**

b) İbn Abbas (R.A.) dan yapılan rivâyette, adı geçenin şöyle dediği belirtilmiştir: «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz cinlere ne Kur'ân okumuştur, ne de onları görmüştür.»

Ve İbn Abbas'ın (R.A.) devamla şunu da söylediği rivâyetler arasında yer almaktadır: «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, ashabından bir grup kimseyle birlikte Ukaz Panayırını kasdederek yola çıktı. O sırada cinler ve

(1) Müslim/salât: 150, 152, 153
(2) Ebû Dâvud/taharet: 20 - Ahmed: 1/449
(3) Buharî/menakıb: 32

şeytanlarla gök haberleri arasına bir engel konulmuş ve cinler ile şeytanlar üzerine şihablar gönderilmişti. Bu sebeple cinler ile şeytanlar kendi aralarında konuşup kavimlerine dönmüşlerdi. Onlara : «Size ne oldu?» diye sorulunca, onlar : «Bizimle gök haberleri arasına engel konuldu ve üzerimize şihablar (metaoritler, akan yıldızlar, ilâhî roketler) gönderildi. Bunun üzerine onların kavmi şöyle dedi : «Bu ancak yeni meydana gelen bir şeyden, bir olaydan dolayıdır. Onun için yeryüzünün doğularını ve batılarını gezin dolaşın da bir bakın neler olmuştur!» Şeytanlar ve cinler ayrılıp yeryüzünde dolaşırken onlardan bir grup da Tihame'ye doğru yöneldi ki, o sırada Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Ukaz Panayır'ını kasdererek Nahle mevkiinde bulunuyordu. Ashabıyla birlikte sabah namazını kılarken, gelen cinler Kur'ân'ı işittiler, ona kulak verdiler ve «İşte bizimle gök arasına giren engel budur» deyip kavimlerine döndüler ve şöyle haber verdiler : **«Biz, hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik. Öyle bir Kur'ân ki doğruya götürmektedir. Biz ona inandık. Artık hiçbir şeyi Rabbımıza ortak koşmayız.»**

Bunun üzerine Allah onların Kur'ân dinleyip imân ettiklerini Peygamberine vahyederek bildirdi.» (1)

Hadîsin anlatım tarzından anlaşılıyor ki, yeryüzünün doğusuna ve batısına yayılıp meydana gelen olayı tesbite çalışan cinlerle birlikte şeytanlar da bulunuyormuş. Diğer bir yoruma göre : Şeytan denilince, bu iki türe birden delâlet etmektedir. Çünkü ikisi de gözle görünmeyen varlıklardır ve onlardan ilâhî sınırları aşıp temerrüd edenlerin hepsine birden «şeytan» denilebilmektedir.

KİTAP VE SÜNNETTE CİNLERİN ANILMASI

Kur'ân-ı Kerîm'in 28 yerinde cinlerden söz edilmekte ve kısa bilgiler verilmektedir ki, hiçbirinin te'vîle tahammülü yoktur; yani kelime ve cümle olarak konulduğu mânaya açık biçimde delâlet etmekte ve başka bir yoruma imkân bırakmıyacak bir netlik arzetmektedir. O halde cin denilen mahlûk vardır.

Hadîslerde ise otuza yakın yerde cinlerden söz edilmekte ve aydınlatıcı bilgiler verilmektedir. Başta Buharî ve Müslim olmak üzere Tirmizî, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce, Müsned-i Ahmed, Dâremî ve Taberânî gibi muteber hadîs kitaplarında bu rivâyetlere yer verilmiştir.

Bu durumda «cin» kavramını «yabancı» diye yorumlamak çok fahiş bir hatâ ve aynı zamanda günahı gerektiren bir sapmadır.

---

(1) Buharî - Müslim - Lübabu't-te'vîl: 4/315 - Tefsîr-i Kurtubî : 19/2

İMAN EDEN CİNLERİN ALLAH VE KUR'ÂN HAKKINDAKİ BİLGİ VE ÖVGÜLERİ

Cenâb-ı Hak, cinlerden bir grup temsîlciyi, Kur'ân'ı dinlemek üzere Hz. Muhammed'e (A.S.) doğru sevketmiş ve olayı vahiy yoluyla peygamberine haber vermiştir. Bu, o kadar açık bir anlatımdır ki, her türlü şüpheyi reddetmekte ve yanlış yorumları önlemektedir. Aynı zamanda olayın cereyan şekli ve ortaya çıkan hususlar, mü'minlere hem yol gösterici, hem tatmin edici temel bilgileri de beraberinde taşımaktadır. Şöyle ki:

1— Hz. Muhammed (A.S.), insanlara peygamber olarak gönderildiği gibi, cinlere de aynı görevle gönderilmiştir. Bundan dolayı Ona «Resûlü's-sakaleyn» denilmiştir.

2— Cinler her ne kadar yalın ve zehirli ateşten yaratılmışsa da nefsanî duygular taşımakta; yeme, içme, uyuma ve evlenme gibi meleklerden farklı birtakım özellikleri bulunmaktadır.

3— Cinler bizim dilimizi bilmekte ve o bakımdan sözlerimizi işitip anlamaktadırlar.

4— Cinler de insanlar gibi, kendi hayat şartlarına ve hılkatlarındaki özelliklerine göre ilâhî teklîflerle yükümlüdürler.

5— Onlardan imân edenler kendi kavim ve kabilelerini Hakk'a imâna dâvet ederler; aynı zamanda irşad ve teblîğ görevinde bulunurlar.

6— Cinlerin akıl erdirdiği İslâmî hakikatlere bazı insanların akıl erdirememesi şaşılacak şeydir.

7— Cinlerden imân edenler Kur'ân'a büyük hayranlık duymakta ve kutsal kitabın ancak doğruya, iyiye, güzele ve fazîlete götürdüğünü bilmektedirler.

8— Cinler Kur'ân'ı dinleyip imân ettikten sonra artık hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayacaklarını söylemişlerdir. Bu, biraz da mü'minleri daha dikkatli olmaya dâvettir.

9— «Yegâne terbiyeci olan Allah'ın şanı çok yücedir, azâmeti pek büyüktür», diyerek Cenâb-ı Hak hakkında sağlam bilgi sahibi bulunduklarını belirtmişlerdir.

10— Gerçeğe sırt çevirip Hakk'ı inkâr edenleri beyinsizlikle suçlamışlardır.

11— İnsan ve cinlerin Allah'a karşı yalan söylemiyeceklerini; her iki

ayrı türün sayısız nîmetlerle donatıldıklarını düşünerek bu iki türe yakışanın, Allah'a kul olma şuuruyla hayatlarını düzenlemek olduğuna işârette bulunmuşlardır.

12— Cinlerden yardım bekleyen, onlara sığınan; yalan yanlış bilgi almaya çalışan insanların, bu düşünce ve davranışlarıyla ancak kâfir cinlerin azgınlık ve şımarıklıklarını artırdıklarına dikkat çekmektedirler. Zira cin denilen varlık, insanların kendilerinden çok üstün ve ilâhî iltifata çok daha fazla mazhar kılındıklarını ve yeryüzünde ancak onların Allah'ın halîfe ve nâibi bulunduklarını çok iyi bilmektedirler.

13— Cinler de insanlar gibi doğup büyürler ve yaşayıp ölürler. Onlardan kâfir olanları, inkârcı sapık insanlar gibi, öldükten sonra dirilmiyeceklerini iddia ederler.

14— Cinler ve şeytanlar gökleri yokladıkları zaman, sayısı belirsiz meleklerin bekçilik ve benzeri görevler yaptıklarını; şihab (metaorit, akan yıldız, ilâhî roket)lerin, onlardan gök haberlerini dinlemek isteyenlere fırlatıldığını tesbit edip kavimlerine bildirmişlerdir.

Bu olay, cin ve şeytanların çok ayrı ve farklı hisleri bulunduğunu göstermektedir.

15— Kendilerinin de insanlar gibi bölündüklerini; kiminin faydalı, kiminin de zararlı yollar tuttuklarını açıklamışlardır.

16— Hiçbir kuvvet ve mahlûkun Cenâb-ı Hakk'ı âciz bırakamıyacağını, O'nun her şeyi kemal mertebesinde ilmiyle, kudretiyle kapsayıp kuşattığını bildirerek insanların bu hakikatten gaflet etmemelerini istemişlerdir.

17— Sadece doğru yolu gösteren Kur'ân-ı Kerîm'i bir defa dinlemekle, onun ilâhî mesaj olduğunu anlamış ve inanmışlardır. Bu olay, cinlerin akıl ve idrak, zekâ ve hafıza gibi yetenek sahibi varlıklar olduğunun bir başka delilidir.

18— Allah'ın mutlak âdil olduğunu; herkesin ameline göre karşılık vereceği idrâk ve inancı içinde bulunduklarını beyân etmişlerdir.

19— İslâmiyeti din olarak seçenlerin -ister insan, isterse cin olsun- en doğru yolu seçtiklerinde şüpheleri olmamıştır.

20— Kendine, İslâm ve Kur'ân'ın çizgisinden ayrılmak suretiyle haksızlık edenlerin Cehennem'e odun olacaklarına değinmişlerdir.

ATEŞ ATEŞİ YAKAR MI?

Kur'ân'daki açık anlatımdan, insanın topraktan, cinnin ise dumansız yalın ateşten yaratıldığı kesin biçimde anlaşılmaktadır. Bu durumda kâfir cinlerin ve şeytanların cehenneme atılacağı haber veriliyor. Mayaları ateş olan bu varlıkları cehennem ateşi yakar mı? Yani ateş onlarda tesir gösterir mi?

İnsan topraktan yaratılmıştır; ama topraktan ayrı bir maddeye dönüşmüştür. O bakımdan taş ve toprak insanda tesir meydan getirmekte ve nihayet toprak ölen insanı çürütüp belirsiz hale sokmaktadır. Cinlerin de ışın veya yalın ateşten yaratılmaları, onların ateşte yanmalarına engel değildir. Onlara ait ruhlar gelip kendilerine ait bünyeye yerleşince ayrı bir özellik kazanmışlardır. Nasıl ki bizim bedenimizde açık yanları ve belirtileriyle toprak yoksa, onların da bünyesinde yine açık belirtileriyle ateş yoktur. O sebeple ateşte yanmaları her zaman mümkündür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, cinlerden bir grubun gelip okunan Kur'ân'ı dinledikleri ve bu olayın onlarda hayranlık uyandırarak imân ettiklerine sebep olduğu belirtildi. Sonra da bu imân eden cinlerin Allah ve Kur'ân hakkındaki olumlu sözleri nakledilerek mü'minlere bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hakk'a inanmayıp kendine yazık edenlere hazırlanan azaptan söz ediliyor. Arkasından mescidlerde sadece Allah'a ibâdet edilmesi öğütleniyor. Sonra da Peygamber'in (A.S.) risâlet görevini yerine getirirken sınırının nereye kadar varabileceği üzerinde durularak, Onun (A.S.) yetki alanına değiniliyor.

Kâfirler için va'dedilen o rüsvay edici günün yakın olup olmadığı konu edilerek aydınlatıcı ve yönlendirici bilgi veriliyor.

——oOo——

وَاَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾ وَاَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا
عَلَى الطَّر۪يقَةِ لَاَسْقَيْنَاهُمْ مَٓاءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِنَفْتِنَهُمْ ف۪يهِ وَمَنْ يُعْرِضْ
عَنْ ذِكْرِ رَبِّه۪ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾ وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا
مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا ﴿١٨﴾ وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ
عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ اِنَّمَٓا اَدْعُوا رَبّ۪ي وَلَٓا اُشْرِكُ بِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ اِنّ۪ي
لَٓا اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ اِنّ۪ي لَنْ يُج۪يرَن۪ي مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ
وَلَنْ اَجِدَ مِنْ دُونِه۪ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾ اِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللّٰهِ وَرِسَالَاتِه۪
وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا
اَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ اَضْعَفُ
نَاصِرًا وَاَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ اِنْ اَدْر۪ٓي اَقَر۪يبٌ مَا تُوعَدُونَ اَمْ يَجْعَلُ
لَهُ رَبّ۪ٓي اَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾
اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَسُولٍ فَاِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ
خَلْفِه۪ رَصَدًا ﴿٢٦﴾ لِيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالَاتِ
رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

M E Â L İ :

15— Kendine yazık eden haksızlara gelince : Onlar Cehennem'e odun oldular.

16-17— Eğer onlar o yolda (Hakk'ın belirlediği yolda) dosdoğru gitselerdi, bununla onları denememiz için kendilerine bol su içirirdik. Kim Rabbını anmaktan yüzçevirirse, Rabbı onu gittikçe yükselen bir azâba sevkeder.

18— Şüphesiz ki mescidler Allah'ındır. O halde (oralarda) Allah ile beraber hiçbir şeye duâ ve ibâdet etmeyin.

19— Doğrusu Allah'ın kulu (Muhammed), O'na duâ ve ibâdet etmek için kalkınca, onlar (inkârcı müşrikler) neredeyse üzerine çullanıyorlardı.

20— De ki : «Ben ancak Rabbıma duâ ve ibâdet ediyorum ve hiç birini O'na ortak koşmam.»

21— De ki : «Ben size ne bir zarara, ne de doğru yolu gösterirken yarar sağlamaya mâlik değilim.»

22— De ki : «Şüphesiz hiçbir kimse beni Allah'tan (O'nun vereceği cezâdan) kurtaramaz ve ben O'ndan başka bir sığınak da bulamam.

23— (Benim görevim) ancak Allah'tan geleni, O'nun gönderdiklerini tebliğdir. Kim Allah'a ve Peygamberine karşı gelirse şüphesiz ki onun için, içinde devamlı ebediyyen kalacakları Cehennem ateşi vardır.

24— Nihayet o va'dolunduklarını görecekleri vakit, kimin yardımcı bakımından daha güçsüz ve sayı bakımından daha az olduğunu bileceklerdir.»

25— De ki : «O va'dolunduğunuz şey (azâp) yakın mıdır, yoksa Rabbım onu uzun bir zaman sonraya mı bırakmıştır? bilemiyorum.»

26— O, gaybı bilendir. Gaybına kimseyi muttalî' kılmaz.

27— Ancak seçip râzı olduğu bir resûl (elçi, peygamber)e (bildirmesi) bunun dışındadır. Şüphesiz ki O, peygamberlerin önünde ve ardında dizi halinde gözcüler yürütür ki,

28— Bu da peygamberlerin Rablarından gönderilen risâleti tebliğ ettiklerini (ayan-beyan) bilmesi içindir. (Allah) onların yanındaki şeyleri kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır.

DOĞRU YOLU SEÇMEYİP KENDİNE YAZIK EDENLER

(... وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا) «Kendine yazık eden haksızlara gelince : Onlar Cehennem'e odun oldular.»

Bir grup cinnin Kur'ân-ı Kerîm'i dinledikten sonra imân etmeleri ve bu doğrultuda çok olumlu görüş ortaya koymaları açıklandıktan sonra inkârcı sapıklar kınanıyor ve insan için Hakk'a dönmekten ve O'na dosdoğru inanmaktan daha değerli bir şey olmıyacağına işârette bulunularak şu uyarı yapılıyor :

«Kendine yazık eden haksızlara gelince : Onlar Cehennem'e yakıt oldular.»

Sözü edilen haksızlık dört manaya delâlet etmektedir :

1— Ruhları yüce âlemden tertemiz geldiği halde, o yüce âlemden indirilen ve bütünüyle hidayet rehberi olan Kur'ân pınarından ona içirmiyerek kendilerine büyük haksızlıkta bulundular.

2— İnsanın hılkatındaki yüceliğe yakışan tavır, hayvanî, yani nefsanî duygularını meşru sınırlar içine almak ve ruhunun safiyet ve temizliğine yakışan amellerde bulunmaktır. İnkârcı maddeciler ise bunun aksine bir hayat yolu izlemek suretiyle kendi kendilerine zulmetmektedirler.

3— Hakk'ı inkâr eden sapıklar, her şeyin insan için, insanın da Allah'a ibâdet için yaratıldığını idrâk edemediler. O yüzden kâinat planındaki yerlerini alamıyarak, hılkatlarıyla ilgili hikmet ve amacın dışına çıkarak kendilerine çok yazık ettiler.

4— Fakir ve muhtaçların hakkını vermediler de toplum yapısında sosyal denge ve düzeni bozmaya çalıştılar ve o yüzden hem çevrelerine, hem de kendilerine haksızlık ettiler.

İşte dört yönlü bu haksızlık onları odunlaştırmış ve Cehennem'e yakıt olma düzeyine getirmiştir. Dönüş yapmadan, Hakk'a yönelmeden bulundukları hal üzere ölenleri, işledikleri zulüm ve haksızlığa karşılık elim bir azap beklemektedir.

MEKKE'DE GEÇEN KURAKLIK

(وَأَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا ...) **«Eğer onlar o yolda (Hakk'ın belirlediği yolda) dosdoğru gitselerdi, bununla onları denememiz için kendilerine bol su içirirdik..»**

Küfür, azgınlık, işkence ve ahlâksızlık sınır tanımadan ilerlerken, ilâhî rahmet iki yönlü olarak kesildi : 1— O bölgede feyiz ve bereket, sevgi ve saygı havası kalmadı. 2— Yağmur yağmadığı için de kaynaklar kurudu; kıtlık ve sıkıntı başladı.

Cenâb-ı Hak ilgili âyetle, bu olayın sebebi üzerinde durarak şu bilgiyi veriyor : **«Eğer onlar o yolda (Hakk'ın belirlediği yolda) dosdoğru gitselerdi, bununla onları denememiz için kendilerine bol su içirirdik..»**

Arkasından Cenâb-ı Hak şu uyarıda bulunarak, kullarını yönlendirmeyi murad etmektedir : **«Kim Rabbını anmaktan yüzçevirirse, Rabbısı onu gittikçe yükselen bir azaba sevkeder.» (1)**

Yükselen azap ne idi?

Önce âyette geçen «saâd» kavramını açıklamamız gerekiyor. Bu kelime, meşakkat ve sıkıntı ifade eder ve bu sıkıntının yükselip alçalmasına dolaylı şekilde işâreti yansıtır. Bu manaya göre, Mekke'de sıkıntı bir süre devam edecek ve kâbus misali inkârcıların üzerine çökecektir. Öyle ki, yiyecek sıkıntısından sonra diğer bir meşakkat onları beklemektedir ki, Hicret olayı ve Bedir Savaşı bunun ilk habercileri olacaktır. Nitekim öyle olmuştur.

Ayrıca, inkâr ve azgınlığın gemi azıya aldığı yerlerde, maddî sıkıntıdan başka bir de birçok nesnelerin bulunmasına rağmen malda ve canda feyiz ve bereketin kalkacağı ve o yüzden ruhî bunalımların çoğalacağı, insanların stres havası içinde sıkıntılı bir ömür geçirecekleri bir yorum olarak söylenebilir.

MESCİDLER ALLAH İÇİNDİR

(وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا) **«Şüphesiz ki mescidler Allah'ındır. O halde (oralarda) Allah ile beraber hiçbir şeye duâ ve ibâdet etmeyin.»**

---

(1) Geniş bilgi için bak : Tâ-Hâ Sûresi 124. âyetin tefsiri

Mesâcid, «mescid» veya «mesced»in çoğuludur. Mescid, Hakk'a secde edilen yer demektir. Bu mânayla, Kâbe, Cami, havra ve kilise de kelimenin kapsamına girmektedir. Ancak Müslümanların örfüne göre, İslâm mâbedlerine delâlet eder.

Böylece putperestler uyarıldıktan sonra, bu defa kitap ehli sayılan Yahudi ve Hıristiyanlar uyarılıyor. İbâdet yerlerinde Allah'tan başkasına da ibâdet etmeleri, Allah'ın yanında başka birine ibâdet ve duâda bulunmaları kınanarak ibâdet yerlerini asıl amaç ve maksadının dışına çıkardıkları bildiriliyor.

Manastır ve kiliselere Meryem'in, İsâ'nın (A.S.) ve meleklerin suretinin nakşedilmesi, Allah'ın yanında başkasına da ibâdet edildiğinin bir başka alâmeti sayılır. Semâvî dinlerin özünde ve aslında bu gibi bâtıl inançların yeri yoktur. Teslis akidesi ve mâbedlere nakşedilen resimler bütünüyle Hıristiyan din adamlarının uydurmasıdır.

Kâbe'nin üstüne, içine ve çevresine konulan putlar da o günkü müşriklerin küfür ve isyânından başka bir şey değildir. Çünkü kutsal Kâbe, Allah'a ibâdet için yeryüzünde inşâ edilen ilk mabeddir. İnkârcı sapıklar, cahil ahlâksızlar onu amacının dışında kullanıyorlardı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Mekke'de iken de orada zaman zaman Cenâb-ı Hakk'a ibâdet ederek onu gerçek amacına çevirmek istiyordu. Ne yazık ki, azgın müşrikler Ona bu fırsatı vermiyorlardı. Hattâ müdahaleyi bu sınırda da tutmayıp Hz. Muhammed'in (A.S.) aziz vücudunu ortadan kaldırmayı plânlamışlardı. Ama Allah'ın koruyup himâye ettiğini kimse yok edemez. Zafer ise, geç de gerçekleşse haktan yana olanlarındır.

Nitekim bu olay şöyle tasvîr ediliyor : **«Doğrusu Allah'ın kulu (Muhammed), O'na duâ ve ibâdet etmek için kalkınca, onlar (inkârcı müşrikler) neredeyse üzerine çullanıyorlardı.»**

Diğer bir rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Ukaz Panayırı güzergâhında Batn-i Nahle'de Kur'ân okurken cinlerden bir grup gelip Onu dinlerken ilâhî sözün lâhutî tesirinin havasında kalmışlar ve o yüzden daha da yakından dinlemek için izdiham oluşturup üstüste yığılır gibi olmuşlardı. İlgili 19. âyetle bu olaya işâret edilmektedir. Ama birinci yorum ve tesbît daha sıhhatlıdır.

PEYGAMBER'İN (A.S.) GÖREVİNİN SINIRI

(... قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا) **«De ki : «Ben ancak Rabbıma duâ ve ibâdet ediyorum ve hiç birini O'na ortak koşmam.» De ki : «Ben size ne bir**

zarar, ne de doğru yolu gösterirken bir yarar sağlamaya mâlik değilim..»

20 ve 21. âyetle, Hz. Muhammed'in (A.S.) görevinin sınırı belirtiliyor ve böylece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den sonra da Onun yolunda yürüyen mürşidlerin, Allah'ın dinini yaymaya çalışırken, teblîğ ve irşadda bulunurken kendi yetki alanlarını aşmamaları tenbîh ediliyor.

Zira gerek Peygamber (A.S.), gerekse ümmetinden irşadda bulunmaya yetkili olanlar, fert, aile ve toplumu Hakk'a dâvet edip onları irşad etmeye çalışırlar. Ama hiç kimseyi doğru yola eriştireceklerini iddia edemezler. Çünkü hidâyet, yani doğru yola erdirmek ancak Allah'a aittir. O, bu yetkiyi hiçbir kuluna vermemiştir. (1) Şüphesizki kalpler Allah'ın iki kudret parmağı arasında bulunuyor; onları çevirip açmak, doğruya yöneltmek de ancak O'nun kudreti dahilindedir. Bu O'nun ezelî plân ve proğramında belirlenmiş bir sünnettir ki değişmesi söz konusu değildir.

22 ve 23. âyetlerle bu gerçek en anlamlı şekilde yansıtılmakta ve irşada gönül verenler için bir kıstas olarak konulmaktadır : **«De ki : Şüphesiz hiçbir kimse beni Allah'tan (O'nun vereceği cezadan) kurtaramaz ve ben O'ndan başka bir sığınak da bulamam.. (Benim görevim), ancak Allah'tan geleni, O'nun gönderdiklerini teblîğdir. Kim Allah'a ve Peygamberine karşı gelirse, şüphesiz ki onun için, içinde devamlı ebediyyen kalacakları Cehennem ateşi vardır.»**

GERÇEK KUDRETLİ NETİCEDE BELLİ OLUR

(حَتّٰىٓ اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَاَقَلُّ عَدَدًا) **«Nihayet o va'dolunduklarını görecekleri vakit, kimin yardımcı bakımından daha güçsüz ve sayı bakımından daha az olduğunu bileceklerdir.»**

Mekkeli müşrikler de, günümüzdeki inkârcı maddeciler de ve hemen her çağda bu yolda yürüyenler de kendilerini hep güçlü saymış ve hakkı zayıflattıkları nisbette böbürlenip yenilmez bir kuvvet olduklarına inanmışlardır. Oysa başarı ve zafer işin başıyla değil sonuyla ölçülür.. 13 yıllık Mekke dönemi bir bakıma müşriklerin üstünlük kurmasıyla ve yenilmezliğiyle geçmiş gibi görünürse de, hakikatte Peygamber (A.S.) Efendimiz'in etrafında birleşen bir avuç fedakâr, cefakâr mü'minler zafer va'deden mutlu sonuca adım adım ilerliyorlardı. Nitekim çok geçmeden hicret olayının arkasından Bedir Savaşı meydana geldi ve düne kadar böbürlenen müşrikler hezimete uğratıldı; güçlerinin yenilmez olmadığını anladılar ve bir-

---

(1) Bilgi için bak : Kasas Sûresi : 56. âyetin tefsîri

kaç yıl sonra Hak yolunda vakf-ı hayat eden İslâm mücahidlerinin Mekke'yi fethetmesiyle netice belirlenmiş oldu. Başarı ve zafer, inkâr, azgınlık ve ahlâksızlıktan kaynaklanan kaba kuvvetin değil; imân ve irfandan kaynaklanan ahlâk ve fazîletîndir gerçeği bütün açıklığıyla ortaya çıktı.

24. âyetle bu hakikate işâret edilmektedir. Diğer bir yorumla, inkârcı sapıklara va'dolunan şey, âhirette tecelli edecek ve o gün onlar ne kadar güçsüz, hakîr ve yalnız olduklarını çok daha iyi anlayacaklar.

25. âyetle, müşriklere va'dolunan azap gününün yakın olup olmadığı konu edilirken kaç yıl veya ay sonra, ne zaman, nerede bu olayın gerçekleşeceği hakkında kesin bir tarih verilmiyor; ancak Allah'ın va'dettiği şeyin mutlaka gerçekleşeceği belirtiliyor. Zira ilâhî uslûp ve metod gereği, gerek meydana gelmiş olay ve kıssalardan, gerekse meydana geleceği haber verilen olaylardan söz edilirken tarihi üzerinde durulmaz. İlâhî plân ve proğramın vakti, saati gelince aynen meydana geleceği bildirilmekle yetinilir.

Fetih tarihinin bildirilmemesinin şüphesiz ki birtakım sebep ve hikmetleri vardır. Cenâb-ı Hak, mü'minlerin yakın gelecekte kâfirlerin saldırı ve işkencesinden kurtulacağını açık ve kapalı ifadelerle haber verirken, yukarıda da değindiğimiz gibi, belli bir tarihten söz etmemektedir. Bunun, yani tarih belirlemenin birtakım sakıncaları akla gelebilir. Şöyle ki :

a) Mekke'nin fetih tarihi ve mü'minlerin devlet kurma vakti belirlenip bildirilseydi, gerçek mü'minlerle dönek münafıkları birbirinden ayırt etmek bir bakıma zorlaşırdı. Hiç değilse münafıklardan çoğu belirlenen tarihe kadar daha ihtiyatlı olmaya özen gösterir ve nifak ile şikaklarını çok daha gizli ve sinsi yürütürlerdi ki bu çok daha tehlikeli olabilirdi.

b) Mü'minler Kur'ân'a ve Peygambere tereddütsüz inandıklarından, nasılsa üstün gelip yakın gelecekte Mekke'yi fethedeceğiz, diyerek tedbirde kusur edebilir ve daha aktif çalışmayabilirlerdi.

c) Tedbirde kusur ise, mü'minlerin kendilerine düşen hizmeti ihmal, diğer bir anlatımla onlar için belirlenen imkân ve irâde sınırına erişme gayretlerinde bir gevşeme meydana gelebilirdi.

Bunlar bizim düşünebildiklerimizdir. Daha nice hikmetleri vardır ki, şu anda aklımıza gelmemektedir. Şüphesiz Cenâb-ı Hak her şeyi hikmetle yürütür.

GAYBIN KAPILARI İNSANLARA AÇIK TUTULMAMIŞTIR

(عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ ...) «O, gaybı bilendir. Gaybına kimseyi muttali' kılmaz. Ancak seçip râzı olduğu bir resûl (elçi, peygamber)e (bildirmesi) bunun dışındadır..»

Gayb: Sözlük olarak, görünmeyen, ortada olmayan, batıp kaybolan gibi mânalara gelir. Terim olarak, genellikle biri nisbî ve izafî, diğeri mutlak olmak üzere iki kısma ayrılır. Birincisi, bir süre insanın bilgi ve tesbitinin dışında kaldığı halde sonradan şart ve ortamın değişip gelişmesiyle bilgi ve tesbit kapsamına giren şeylerdir. Aynı zamanda bu çerçeve içinde bir kısmına göre gayb sayılan şey, diğerine göre gayb sayılmayabilir. Meselâ topraktaki bakterileri keşfedip bilene göre, bakteriler gayb değildir; ama bu keşiften ve tesbitten uzak kalan kimseye göre onlar gayb sayılır. Bu misâlleri çoğaltmak mümkün.. Birinin aklından geçen şey kendisine göre gayb değildir, başkasına göre gaybdır.

İkincisi ise, nisbî ve izafî değildir. Beşerin duygu, düşünce, ilim ve teknik imkânlarla da bilemediği ve tesbit edemediği şeylerdir. Öyle ki, bu kısım bütünüyle insanın duygu ve ilminin, deney ve gözleminin dışında kalır ve münhasıran Allah'ın ilmine aittir.

O halde âyette geçen «gayb»dan maksad, ikinci kısımdır. Cenâb-ı Hak böylesine bir gaybı, gerekirse seçip beğendiği resûllere, yani elçi ve peygamberlere bildirir.

Zira unutmamak gerekir ki, insanın duygu ve düşüncesi, aklı ve bilgisi sınırlıdır. Allah'ın ilmi ve kudreti sınırsızdır. Kâinatta bilmediğimiz o kadar şey vardır ki, onları saymaya belki ömrümüz yetmez. Kâinatı fiziksel yönüyle düşünmek bile insan aklına durgunluk vermektedir. Henüz ışığı dünyamıza ulaşmayan yıldızlar ve sistemlerden söz edilmektedir. Yer ve gökler, yalnız Kürsî denilen sisteme nisbetle, çok büyük bir çöle atılan küçük bir halka veya yüzük gibi kabul edilmektedir. Arş'ın ise, Kürsî'ye nisbetle büyüklüğü, bizim tasavvurlarımızı aşmaktadır. Ya bir de fizikötesi âlemi düşünelim; o âlemler bizim düşünce sınırlarımızın çok ötesinde değil midir?

Anlaşıldığı gibi, beşer aklı ve ilmi henüz fizik âlemini tam manasıyla çözüp ondaki gaybı açığa çıkaramamıştır; nerede kaldı mâna âlemine, yani fizikötesine nüfuz etmesi..

Geçmiş-gelecek her şey, her olay Levh-i Mahfûz'da yazılıdır. Misâl âleminde ise o yazılı olanların birer misâli, sinema şeridi gibi düzenlen-

miştir. O bakımdan beşerin varlık âlemi hakkında bildiği pek azdır, zira ona ilimden çok az şey verilmiştir. Hattâ meleklerin de kendi özelliklerine rağmen bildikleri bilmediklerinden çok azdır.

Gerek fizik, gerekse fizikötesi âlemlerde gayble ilgili o kadar çok şey vardır ki, onları Allah'tan başkası bilemez. Bunun için 25 ve 26. âyetlerde Hz. Peygamber'e (A.S.) şöyle demesi emredilmektedir : **«De ki : O va'dolunduğunuz şey (azap) yakın mıdır, yoksa Rabbım onu uzun bir zaman sonraya mı bırakmıştır? bilemiyorum. O, gaybı bilendir. Gaybına kimseyi muttali' kılmaz..»**

Demek oluyor ki, Cenâb-ı Hak, mutlak anlamdaki gaybına, ancak seçip beğendiği elçilerini muttali' kılar. Bu da gaybın çokluğuna nisbetle baştaki saçtan bir kıl demektir. Allah'ın izni dışında beşerî yetenekler sözünü ettiğimiz gaybın kapısını çalamaz, eşiğine bile varamaz.

İşte bu noktada insanın kâinattaki yeri, aczi, sınırlılığı; Cenâb-ı Hakk'ın da yüksek kudreti, sınırsızlığı kendini gösterir.

CENAB-I HAK DİLEDİĞİNE GAYBI BİLDİRİR

(إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ ...) **«Ancak seçip razı olduğu bir resûl (elçi ve peygamber)e (bildirmesi) bunun dışındadır..»**

Peygamberler, Cenâb-ı Hakk'ın seçip beğendiği kullarıdır. Onlar gayb âleminden vahiy yoluyla haber alan bahtiyarlardır. Allah kullarından seçip beğendiğine nübuvvet ve risâlet rütbesi vererek gaybın bazı kapılarını onlara aralamakta veya açmaktadır. Biz buna bir mânayla da «mu'cize» diyoruz. Nitekim Kur'ân'da Âl-i İmrân Sûresinde İsa Peygamberin (A.S.) İsrâil oğulları'na, mu'cizelerle te'yîd edilerek gönderildiği şöyle belirtilmektedir : **«Şüphesiz ki ben size Rabbınızdan bir âyet (açık bir belge, belirgin bir mu'cize) getirdim : Size gerçekten kuş biçiminde çamurdan bir şey meydana getiririm de içine üflerim, Allah'ın izniyle o kuş olur. Anadan doğma körü, alacatenliyi iyi ederim; ölüleri diriltirim. Evinizde ne yiyor ve neleri biriktiriyorsanız size haber verebilirim. Eğer inanan kimseler iseniz bunda size elbette açık alâmet ve ibret alınacak belge vardır.» (1)**

Şüphesiz ki İsa'ya (A.S.) bu yeteneği verip gayb kapılarını ona açan Cenâb-ı Hak'tır. Çünkü İsa (A.S.) O'nun resûllerinden biridir.

Peygamber yolunda yürüyen kâmil mürşidlere gelince : Cenâb-ı Hak,

(1) Âl-i İmrân Sûresi : 49

onlara da yine Resûlüllah'ın nübuvvet nurunun aracılığıyla gaybın bazı kapılarını açar. Biz buna «kerâmet» diyoruz. Nitekim Ehl-i Sünnet âlimleri, «Evliyânın kerametine inanırız» derken, Mu'tezile bunu reddetmiştir. Ehl-i Sünnet âlimleri bu konuda şu hadîslerle istidlâl etmiştir:

«And olsun ki sizden önceki ümmetlerde ilham alan kişiler bulunuyordu ki, onlar peygamber değildi. Benim ümmetimde de böyle bir tane varsa, şüphesiz ki o, Hattab oğlu Ömer'dir.» (1)

«Gerçekten sizden önceki ümmetlerde ilham alanlar vardı. Eğer ümmetimde onlardan (onlar gibi) biri varsa, şüphesiz ki, Ömer b. Hattâb onlardan biridir.» (2)

Sahîh tesbitlere göre, Hz. Ömer (R.A.) şöyle demiştir: «Vallahi ben sık sık ilham alıyorum.»

Rivâyetlerin tamamı, Allah dostluğuna mazhar olan kişilerin, Resûlüllah (A.S.) Efendimizin aracılığıyla birtakım gaybî şeylere ilham ve kerâmet yoluyla muttali' kılındıklarına delâlet etmektedir. Allah daha iyisini bilir.

Cinci, büyücü, kâhin (gâibden haber veren sapık) ve medyumun gayble ilgili verdiği bazı bilgi ve haberlere gelince: Kâfir olan cinlerin bir doğruya dokuz yalan katıp fısıldamasıyla gerçekleşen bir olaydır. Cinler olacak şeyleri değil, olmuş bazı şeyleri anında tesbit etme hız ve yeteneğine sahiptirler. Ne var ki, gördüklerini bazan hatâ yaparak, çoğu zaman kasıtlı olarak doğru şekilde aktarmazlar. Bu da, ya karşısındaki o kişilerin itikadını iyice tahrîp etmek, ya da birtakım fitneler doğurmak içindir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de cinlerin gaybı bilmedikleri şöyle açıklanmaktadır :

«Eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı, o horlayıcı, aşağılayıcı azabın içinde kalmazlardı.» (3)

KÂİNAT DÜZENİNDE VE HAYAT PROĞRAMINDA MELEKLERİN GÖREVİ

(فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ...) **«Şüphesiz ki, O, peygamberlerin önünde ve ardında dizi halinde gözcüler yürütür ki..»**

---

(1) Sahîh-i Buharî - Lübabu't-te'vîl : 4/317
(2) Sahîh-i Müslim - Lübabu't-te'vîl : 4/318
(3) Sebe' Sûresi : 14

Kâinat düzeninin kusursuz devamını, hayat ile ilgili proğramın sağlıklı yürümesini görevli melekler sağlar. Bizim fizik âleminde gözlem ve deney yoluyla elde ettiğimiz sonuçların belli ve belirli kanunlara bağlı bulunduğunu; her olayın sebep ve illetlerle içiçe olduğunu görüyoruz. Göremediğimiz önemli bir husus vardır, o da, o kanunların, illet ve sebeplerin bağlı bulunduğu güçlerdir. Yani o kanunları, sebep ve illetleri harekete geçiren melekler vardır. Bunu bilimsel açıdan tesbit etmek bugün için hemen hemen mümkün değildir. Ama Kur'ân'da yer yer bu gerçek dile getirilerek kâinatta Allah'ın mutlak tasarruf sâhibi bulunduğu, çok sağlam kanunlar, kurallar konulduğu; mu'cize ve kerâmet dışında olayların sebep ve illetlere bağlandığı; meleklerin de bu arada önemli görevler yüklendikleri haber verilmektedir. Nitekim Şah Veliyüllah ed-Dehlevî (R.A.) bu konuyu açıklarken şu misâli vermiştir : «Balıkçı ağını denize veya göle atınca, görevli melekler bazı balıklara ağa doğru gitmesini, bazısına da oradan uzaklaşmasını ilhâmda bulunurlar.»

27. âyette ise, bu konu kısmen açıklanarak şöyle buyurulmaktadır : **«Şüphesiz ki O, peygamberlerin önünde ve ardında dizi halinde gözcüler (gözetleyici melekler) yürütür..»**

Bununla Cenâb-ı Hak, peygamberlere indirilen ilâhî vahyin cin ve şeytanlar tarafından dinlenmemesi için peygamberlerin etrafında gözetleyici, koruyucu, yönlendirici birçok meleklerin bulunduğunu haber vererek, cincilerin, kâhinlerin, büyücü ve medyumların verdiği ve vereceği haberlerin çoğunun gerçek dışı ve itikadî esasları tahrîp edici olduğuna işârette bulunmaktadır.

Cin Sûresi'ne, Kur'ân'ı dinleyen bir grup cinnin imân etmesi ve övgüleri anlatılarak başlandı; gaybın anahtarının Allah'ın yanında olduğu ve gaybın kapısının ilâhî izin ve iradeyle açılabileceği üzerinde durularak sûre noktalandı.

——oOo——

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

MÜZZEMMİL SÛRESİ

el-Hasan, İkrime ve Câbir'e göre : Tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (R.A.) ile Katade'ye göre : 10. âyeti ile 20. âyeti Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir. Sa'lebî'ye göre ise, sadece 20. âyeti Medine'de inmiştir. (1)

Âyet sayısı : 20

Kelime » : 285

Harf » : 838 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Resûlüllah'a (A.S.) yükletilen davanın büyüklüğü hatırlatılarak kalkıp bir yandan ruhunu takviye için gece namazına devam etmesi, bir yandan da ilâhî emirleri teblîğe hazırlanması emrediliyor.

2— Resûlüllah'ın (A.S.) gecenin üçte birinde veya yarısında, ya da üçte ikisinde kalkıp ibâdet etmesi bildiriliyor.

3— Resûlüllah'ın (A.S.) gece-gündüz her vesileyle Rabbına hamd edip tesbîh ve tahmîdde bulunması tavsiye ediliyor.

4— Risâlet görevini yerine getirmeye çalışırken Allah'a güvenip dayanması, tedbirden sonra tevekkülde bulunması emrediliyor.

5— Gece namazının ashab-ı kiram hakkında biraz hafifletilmesi tavsiye ediliyor.

---

(1) Bilgi için bak : Şevkani/Fethü'l-Kadîr : 5/314 - Tefsîr-i Kurtubî :19/31
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/320

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُۙ ﴿١﴾ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَل۪يلًاۙ ﴿٢﴾ نِصْفَهُٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَل۪يلًاۙ ﴿٣﴾
اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْت۪يلًاۜ ﴿٤﴾ اِنَّا سَنُلْق۪ي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَق۪يلًا ﴿٥﴾
اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْـًٔا وَاَقْوَمُ ق۪يلًاۜ ﴿٦﴾ اِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَو۪يلًاۜ
﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْت۪يلًاۜ ﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَك۪يلًا ﴿٩﴾

M E Â L İ :

1— Ey elbisesine (veya örtüsüne) bürünüp örtünen!

2— Geceleyin kalk da az bir bölümü dışında (ibâdet et).

3-4— Gece yarısı veya ondan biraz eksilt ya da üzerine biraz artır. Kur'ân'ı güzel âhenkli tane tane oku.

5— Şüphesiz ki biz, sana (kaldırılması) ağır bir söz vahyedeceğiz.

6— Hakikat (ibâdet için) gece kalkmak hem daha dokunaklı ve tesirli, hem de okuma (kıraat) cihetiyle daha sağlam (bilgi ve huzur verici)dir.

7— Çünkü gerçekten senin için gündüzleyin uğraşacağın uzun işler vardır.

8— Rabbının ismini an; her şeyden ilgini kesip yalnız O'na yönel.

9— O, doğunun da Rabbıdır, batının da Rabbıdır. Başka ilâh yoktur, ancak O vardır. Artık sen, O'nu hep vekîl edin.

İNİŞ SEBEBİ

Hafız Bezzar, Taberânî ve Ebû Nuaym'ın Câbir (R.A.)den yaptıkları rivâyete göre : Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenleri Dârü'n-Nedve'de toplanıp Hz. Muhammed (A.S.) aleyhine birtakım kararlar almak istediler ve önce Ona bir isim yakıştırmayı düşündüler : Kimi «Ona kâhin diyelim» diye öneride bulundu. Bu uygun kabul edilmedi. Çünkü Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'e bu sıfatın yakışmadığını herkes bilirdi. Kimi de «Ona mecnûn, yani aklı dengesi bozuk diyelim» diyerek ortaya görüş attı. Bu da tasvip görmedi. Kimi de «Ona sihirbaz, büyücü diyelim» dedi. Bu görüş de uygun kabul edilmedi ve Ona bir isim yakıştırmadan dağıldılar. Bu haber Peygamber'e (A.S.) ulaşınca, üzüldü ve, ya elbisesine, ya da bir örtüye bürünerek örtündü. Çok geçmeden Melek Cebrâil Müezzemmil ve Müddessir sûrelerini veya bu sûrelerin baş kısmındaki âyetleri indirdi. (1)

İbn Ebî Hâtim'in İbrahim en-Nahaî'den yaptığı rivâyete göre, bu sûre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz kadifeden bir örtüye bürünüp örtündüğü bir sırada inmiştir. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

Saîd b. Hişam'dan yapılan rivâyette, adı geçenin şöyle dediği nakledilmiştir : «Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemize gelip Resûlüllah'ın ahlâkından sordum. O bana şöyle dedi : «Sen Kur'ân okumuyor musun?» Ben de : «Okuyorum» diye cevap verdim. Bunun üzerine Hz. Aişe (R.A.) şöyle dedi : «Şüphesiz Resûlüllah'ın ahlâkı Kur'ân idi.»

Ben yine ona :

— «Ey mü'minlerin annesi! Resûlüllah'ın (A.S.) gece ibâdeti nasıldı?» diye sordum. O bana : «Sen Müzzemmil sûresini okumadın mı?» diye sordu. Ben de : «Evet, okuyorum» dedim. Bunun üzerine o şöyle dedi : «Cenâb-ı Hak, şüphesiz bu sûrenin baş kısmıyla, Hz. Peygamber'e (A.S.) gece kalkıp ibâdet etmeyi farz kılmıştı. Onun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile Ashab-ı Kirâm tam bir yıl her gece kalkıp ayakları şişinceye kadar ibâdet ettiler. Cenâb-ı Hak ise, bu sûrenin son kısmını 12 ay gökte tuttuktan son-

(1) Bilgi için bak : Şevkanî/Fethü'l-Kadîr Tefsîri: 5/314

(2) Esbab-ı Nüzûli Kur'ân/Süyutî : 117

ra (gece ibâdetini) hafifletir mahiyette geriye kalan âyetlerini indirdi. Böylece gece kalkıp ibâdet etmek artık farz değil, tatavvu' olarak kaldı.» (1)

Katade'den yapılan rivâyette, adı geçen diyor ki :

— Hz. Enes'e (R.A.) : «Resûlüllah'ın kıraati nasıldı?» diye sorulduğunda, o şöyle dedi : «O'nun kıraati medli idi. Bismi'llahi'r-Rahmâni'r-Rahîm'i okurken, hem Bismillah'a, hem Rahmân'ı, hem de Rahîm'i uzatırdı.» (2)

Ümmu Seleme (R.A.)dan yapılan rivâyete göre : Ya'lâ b. Mâlik, ondan, Resûlüllah'ın (A.S.) kıraatinden ve namazından soruyor. O da şu cevabı veriyor : «Onun namazından size ne?» Sonra da Ümmu Seleme (R.A.), Resûlüllah'ın kıraatini anlatıp birtakım özelliklerini belirtti ki, bundan, Onun Kur'ân'ı çok açık, harf harf, kelimelerin üstüne basa basa okuduğu anlaşılıyor.» (3)

Yine Ümmu Seleme (R.A.)nın şöyle dediği rivâyet edilmiştir :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz kıraatini yer yer keser, yani durak yerlerinde dururdu. «el-Hamdu lillahi Rabbi'l-âlemîn» dedikten sonra duraklardı. «er-Rahmâni'r-Rahîm» dedikten sonra yine duraklardı. Bunun gibi, «Mâliki yevmi'd-dîn» dedikten sonra da duraklardı.» (4)

Hz. Aişe (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, adı geçen şöyle demiştir :

— Hâris b. Hişam, Resûlüllah (A.S.) Efendimize : «Ya Resûlellah! Vahiy sana nasıl inmekte veya gelmektedir?» diye sordu. Resûlüllah (A.S.) şu cevabı verdi : «Zaman olur ki o bana çıngırak sesi gibi bir ses vererek gelir ki, bu bana en ağır gelenidir. O hal benden ayrılınca, meleğin bana söylediklerini iyice bellemiş olurum. Bazan da melek bana bir insan suretine girerek gelir, benimle konuşur (bana ilâhî vahyi haber verir), ben de onun söylediklerini iyice anlayıp bellemiş olurum.»

Hz. Aişe (R.A.) devamla diyor ki :

— «Resûlüllah (A.S.) Efendimizin çok soğuk bir günde kendisine vahiy indiğinde, (renginin değiştiğini ve) o hal kalkınca şakaklarından şapır şapır ter aktığını görürdüm.» (5)

(1) Müslim/münafikûn: 139- Ebû Dâvud/tatavvu': 26- Tirmizî/birr: 69- Nesâî/kıyamu'l-leyl: 2- İbn Mâce/ahkâm: 14- Dâremî/salât: 105- Ahmed: 6/54, 111, 163, 188, 216

(2) Ahmed: 3/127, 198

(3) Ebû Dâvud/vitir: 20- Tirmizî/sevâbü'l-Kur'ân: 23- Nesâî/iftitah: 13, kıyamü'l-leyl : 13- Ahmed : 6/294, 300

(4) Ahmed: 6/302

(5) Buharî/bed-i vahiy: 2, bed'i-halk: 6- Müslim/fezâil: 87- Tirmizî/menakıb: 7- Nesâî-iftitah: 37- Taberânî/Kur'ân: 7- Ahmed: 6/158, 163, 257

VAHYİN İLK DÖNEMİ

«Vahiy» kavramının çok geniş tarifleri yapılmıştır. Detayı üzerinde durmaya gerek görmüyoruz. Kısaca tarifi şöyledir : Allah kelâmını, büyük ruh sayılan Melek Cebrâil'in Peygamber (A.S.) Efendimiz'in kalbine ilka etmesidir. Bazan da meleğin insan suretine girerek Allah'ın sözünü şifahî olarak Hz. Peygamber'e (A.S.) bildirmesi şeklinde tezahür ettiği olurdu.

Bu hususta beşer gücüne ağır gelen iki şey vardır : Allah kelâmı ve o kelâmı indirip getiren Melek Cebrâil.. Fizikötesinden, yani mâna âleminden gelen iki yüksek kutsal değer.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bu iki kutsal mâna ve değeri kaldırmaya hem güç getirmesi, hem de alışkanlık ve ünsiyet sağlaması için, vahyin ilk dönemi rüya ile başlamış ve bu hal altı ay kadar sürmüştür. Aynı zamanda insan uyurken duyu organları görevini bir bakıma tatil eder ve ruhun faal duruma geçmesi imkânı daha fazla doğar. Kaldı ki, bu hal peygamberlerde çok daha belirgin idi. Zira inen lâhutî esrar ve hikmete; onu getirip ilka eden Melek Cebrâil'e ancak çok gelişmiş, ünsiyet sağlamış bir ruh muhatab olabilirdi. İşte rüya hali bir bakıma bu gelişmenin provası sayılır.

İkinci dönemi ise, uyanıklık halidir ki, bu dönemde beden bütünüyle ruha tabi olur ve vahiy indiğinde, beden bir bakıma ruhlaşırdı. Resûlüllah'ın (A.S.) renginde meydana gelen değişme, O'nun o esnada dünyevî şeylerden kopup ruhunun bütün dikkat ve heyecanıyla kulak kesilmesi ve zaman zaman o süre içinde ter dökmesi bundandır.

İşte vahyin bu ikinci döneminde Resûlüllah'ın (A.S.) meleğin hitabına erişince sarsıntı geçirerek eve dönmesi ve : «Beni örtünüz, beni örtünüz!» demesi, hem sarsıntıyı atmak, hem de alışkanlık sağlamaya yönelik bir haldir.

Böyle bir ortamda Resûlüllah (A.S.) Efendimiz yine elbisesine bürünüp örtünmüş bulunuyordu ki, Melek Cebrâil indi ve sıcak, zarif bir iltifatla şöyle seslendi : **«Ey elbisesine (veya örtüye) bürünüp örtünen! Geceleyin kalk da az bir bölümü dışında (ibâdet et).»**

NEDEN GECE İBÂDETİ EMREDİLMİŞTİR?

Vahyin bu ikinci döneminde ruhun daha fazla bir gelişme kaydetmesi, ünsiyet sağlayıp ilâhî tecellilere aralıksız ayna olması ve Allah'ın en son

mesajı olan Kur'ân'ı teblîğ edip neşretmekte sarsılmaz bir azim ve mânevî kuvvete erişmesi için gece ibâdeti çok gerekliydi. O bakımdan gerek Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, gerekse Ashab-ı Kirâmın bir yıl süreyle kalkıp gecenin yarısını veya çoğunu, ayakları şişinceye kadar ibâdetle geçirmeleri farz kılınmıştı.

İstenilen noktaya erişilince bu farziyet ilgili sûrenin 20. âyetiyle, ümmet hakkında kaldırıldı; Resûlüllah'ın (A.S.) ise gecenin herhangi bir bölümünde kalkıp bir süre teheccüdde bulunması vâcip olarak kaldı.

GÜNDÜZLERİ FAZLA İBÂDET ETME İMKÂNI PEK YOKTU

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, bilindiği gibi, yalnız başına sahneye çıkıp bütün dünya milletlerini ve dinlerini karşısına alarak büyük bir davayla arz-ı endam etmişti.

Şüphesiz büyük davalar çok büyük gayretler ve aralıksız himmetler, hizmetler, fedakârlık ve ferağât-i nefisler ister. Nitekim külfetin ağırlığı, dâvanın büyüklüğüyle orantılıdır. O bakımdan Resûlüllah'ın (A.S.) gündüzleri İslâmiyeti tanıtıp yaymak, tevhîd inancını kalp ve kafalara işlemek, beşerî münasebetlerini arzu ettiği cihete yönlendirmek; İslâm'a girmek isteyenleri veya yeni girenleri eğitip yetiştirmek gibi pek çok işleri ve meşguliyetleri vardı.

Cenâb-ı Hak, 6 ve 7. âyetlerle bu inceliği belirterek şöyle buyurmaktadır: **«Hakikat (ibâdet için) gece kalkmak hem daha dokunaklı ve tesirli, hem de okuma (kıraat) cihetiyle daha sağlam (bilgi ve huzur verici)dir. Çünkü gerçekten senin için gündüzleyin uğraşacağın uzun işler vardır.»**

İşte bu bakımdan gece ibâdeti O'nlar için son derece lüzumluydu.

GECENİN SÜKÛNETİ İÇİNDE YAPILAN İBÂDETİN TESİRİ FAZLADIR

(اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْـًٔا وَاَقْوَمُ قِيلًا) **«Hakikat (ibâdet için) gece kalkmak hem daha dokunaklı ve tesirli, hem de okuma (kıraat) cihetiyle daha sağlam (bilgi ve huzur verici)dir.»**

İbâdet, Allah ile kulları arasında mânevî bir köprüdür. Cenâb-ı Hak, kullarını kendisine uzanan yol üzerindeki köprüden geçirerek huzuruna dâvet eder. O bakımdan ibâdet her yanıyla dikkat, itina, saygı ve ta'zîmi gerektirir. Kalp başka yerde, kalıp seccadede olursa, şekil itibariyle ibâdet sayılsa bile, mâna ve hikmeti açısından gaflet sayılır. Nitekim Mâûn Sû-

resi'nde böyle ibâdet edenler kınanıp «veyl» sözüyle uyarılmaktadırlar.

Dinlenen bir vücut, sakinleşen sinir sistemi ve dünyevî işlerden bir süre uzaklaşan bir kafa ile gece kalkıp ibâdet etmek ruha kuvvet kazandırır, kalbi takviye eder; duyguları yönlendirir, akılla imânı birleştirerek nefse karşı hâkimiyet sağlar. Şüphesiz farz namazlarda bu husustaki yüksek tesiri anlatmaya gerek yoktur; yeter ki itina ile, saygı ile kılınmış olsun.

O bakımdan 7. âyette Cenâb-ı Hak özellikle gece ibâdetinin feyizli tesirine işâretle mü'minleri aydınlatmakta ve ileride namaz ibâdetinin farz kılınacağına da kapalı şekilde işârette bulunmaktadır. Zira bu âyetler indiği zaman beş vakit namaz henüz farz kılınmamıştı. Nitekim beş vakit namaz farz kılındıktan sonra, gece ibâdeti hafifletilmiş ve ümmet hakkında sünnet, peygamber hakkında vâcip olarak kalmıştır.

Âyette geçen «vatı'» lâfzını «vita» şeklinde okuyup bunu «muvataat» yani muvafakat manasına yorumlayanlar da olmuştur. Çünkü gecenin sükûneti içinde kalbin, dilin, kulak ve gözün kendi aralarında uyum kurup Cenâb-ı Hak ile muvafakat halinde olması çok daha tesirli ve geliştiricidir.

RABBIN İSMİNİ ANMAK

(وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا) **«Rabbının ismini an; her şeyden ilgini kesip yalnız O'na yönel.»**

Bu emir üzerinde birkaç yorum yapılmıştır :

a) Allah'ı güzel isimleriyle an ki, namazla birlikte övgü değer bir sonuç sağlanmış olsun.

b) Amelinle Rabbının rızasını kasdet ki o makbul tutulsun.

c) Namazın başında «Bismi'llahi'r-Rahmâni'r-Rahîm»'i oku ki kıraatin bereketi seni Rabbına kavuştursun, gayrından alıkoyup seni O'na yöneltsin.

d) Rabbın ismini va'd ve vaîdiyle (müjde ve tehdidiyle) ilgili her konuda an ki, O'na olan yakınlığın daha da artsın.

Bütün bu güzel hasletleri geceleyin kalkıp ibâdette bulunmakta aramak gerekir. Zira her türlü gösterişten uzak bir duygu ve niyetle tam sükûnet ve yatışkanlık içinde Hakk'a yönelmek, bütün feyiz ve bereketlerin, rahmet ve inayetlerin anahtarı ve Cenâb-ı Hakk'a yakın olmanın iksiridir.

YALNIZ ALLAH'A YÖNELMEK

(وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْت۪يلاً) **«Her şeyden ilgini kesip yalnız O'na yönel.»**

İbâdet her yönüyle ıhlâs ve samimiyet, aynı zamanda hâlis niyet ister. Özellikle namaz kılarken her şeyden kalbi ve kafayı uzaklaştırıp yalnız Hak ile meşgul olmak kadar feyizli ve rahmete vesîle başka bir ibâdet olamaz.

Ancak, halktan kopup Hakk'a yönelmenin ölçü ve sınırı vardır. Bütünüyle halktan, işten, hayattan kopmak rehbaniyettir ki, bunun İslâm'da yeri yoktur. Kaldı ki Hıristiyan rahiplerinin ve rahibelerinin bu tarz inzivaya çekilip halktan ve işten kopması da arzu edilen sonucu doğurmamıştır. Kur'ân'ın beyânıyla, onlar buna hakkiyle riâyet etmemişlerdir. (1)

O halde halktan, işten ve hayatın belli kademelerinden kopup bütünüyle Hakk'a yönelmek daha çok ibâdet esnasında ve namaza durulurken gerçekleşebilir. Zira İslâm'a göre, çalışmak, okumak, evlenmek, iş sahibi olmak, para kazanıp zenginleşmek, toplumla meşru sınırlar içinde temas halinde olmak Allah'ın mü'minlere helâl ve mubah kıldığı hususlardır. O bakımdan hiç kimsenin bunları ve benzeri meşru, mubah şeyleri kendine haram kılma yetkisi yoktur. Nitekim Mâide Sûresi 87. âyette : **«Ey imân edenler! Allah'ın size helâl kıldığı temiz ve yararlı şeyleri haram kılmayın; aşırı da gitmeyin. Şüphesiz ki Allah aşırı gidenleri sevmez»** buyurulurken, Tahrîm Sûresi birinci âyette Peygamber'e (A.S.) hitapla : **«Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arzulayarak Allah'ın sana helâl kıldığını neden kendine haram ediyorsun?»** cümlesiyle gerekli tenbihte bulunulmuştur.

O halde hadîs-i şerîfte «tebettül»ün yasaklanması, rehbaniyete kapıları kapamaya; ilgili âyetle tebettül ile emredilmesi, ibâdette ıhlâs, dikkat ve itinaya delâlet eder.

DOĞUNUN VE BATININ RABBI

(رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَك۪يلاً ...) **«O, doğunun da Rabbıdır, batının da Rabbıdır. Başka ilâh yoktur, ancak O vardır. Artık sen O'nu hep vekîl edin.»**

Bir şeyin iki tarafından söz etmek, tümünü kasdetmek sayılır. Böy-

(1) Bilgi için bak : Hadîd Sûresi 27. âyetin tefsiri

lece âyette bir mecaz-i mürsel kuralı söz konusudur. Aynı zamanda güneş sistemini belli bir plâna göre yerine oturtup doğu ve batı cihetlerini meydana getiren tek kudret sâhibi Cenâb-ı Haktır. Doğu da, batı da nisbî ve izafîdir; yani bize nisbetle bu böyle düzenlenmiştir. Kâinat bir elma misali O'nun kabze-i kudretinde bulunuyor. Her şeyi plânlayıp proğramlayan O'dur. O halde İslâm Dinini teblîğ edip yaymaya çalışırken, birçok engellerin karşımıza çıkacağı kesindir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz çok zor ve sıkıntılı bir atmosfer içinde görevini yürütmeye çalışıyor, müşriklerin ardı arkası kesilmeyen saldırılarına mâruz kalıyordu. Cenâb-ı Hak, O'nun yükünü hafifleteceğini ve kendisini mutlaka başarıya eriştireceğini ima ederek, «her hâl-ü kârda Rabbını vekîl edin» buyurdu. Zira vekîl, müvekkilinin işlerini yürüten, konusuyla yakından ilgilenen ve gerektiğinde onu savunan kimse demektir. Böylece Cenâb-ı Hak, Resûlünü ve O'nun yolunda yürüyen mü'minleri koruyup haklarına sahip çıkacağını, işlerini düzene koyup başarıya ulaştıracağını kendi üzerine alırken, O'nu vekîl edinen mü'minlere de bazı görevlerin düştüğüne işârette bulunuyor.

Nitekim Âl-i İmrân 173. âyette bu incelik şöyle açıklanmaktadır:

«Onlar ki, kendilerine bazı kimselerin: «Düşmanınız olan insanlar size karşı ordu toplayıp hazırlandılar, (aman) onlardan korkun!» demesi, onların ancak îmânını artırdı da, «Allah bize yeter. O ne güzel Vekîl'dir» dediler.»

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Resûlüllah'ın (A.S.) gecenin bir bölümünde kalkıp ibâdet etmesinin gereği üzerinde duruldu. Allah'ın son mesajını Allah'ın kullarına teblîğ etmenin çok ağır bir vazife olduğuna dikkat çekilerek, gündüzleyin ancak bu hizmeti sürdürmekle meşgul olunacağı ve o bakımdan geceleyin ruhu dinlendirmek, kalbi doldurmak için ibâdete ihtiyaç bulunduğu belirtildi. Sonra da her hâl-ü kârda Allah'ı vekîl edinmesi emredilerek gelecek günlerin başarı va'dettiğine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, azgın müşriklere açıktan bir çatışma ve vuruşmaya gidilmemesi tenbîh ediliyor ve onların saldırı ve şirretliklerine karşı sabırlı olmanın faydasına değiniliyor. Hakk'a dönmeden ölecek olurlarsa, onlar için çok elim bir azâbın hazırlandığı bildiriliyor.

——oOo——

وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ
هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾
إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾
يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ﴿١٤﴾

M E Â L İ :

10— Onların (inkârcı müşriklerin) dediklerine katlan. Onları güzel bir tavırla terkedip ayrıl.

11— Nîmet sâhipleri olup (Hakk'ı) yalanlayanları bana bırak da kendilerine az bir mühlet ver.

12—13— Çünkü yanımızda bukağılar, Cehennem, boğazdan geçmeyen yiyecek ve elem verici bir azâp vardır.

14— Bir günde ki, yeryüzü ve dağlar sarsıldıkça sarsılır; dağlar çökmüş kum yığınına dönüşür.

İNKÂRCI BOZGUNCULARLA MÜCADELEDE UYGULANAN METOD

(وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا) «Onların (inkârcı müşriklerin) dediklerine katlan. Onları güzel bir tavırla terkedip ayrıl.»

Cenâb-ı Hak, İslâm'ın kök salıp yayılma şansını tesadüfe bırakmamıştır. Mekke ve Medine dönemlerinde inen âyetler, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in izlediği strateji ve metodu, bütünüyle Hakk'a dâvetin usûl ve adâbını ve takip edilecek yolu belirtmektedir.

Konumuzu oluşturan 10. âyetle bu usûl ve metodun bir bölümü yansıtılıyor. Zira karşıt grupla başarılı bir mücadele verebilmek için, içinde yaşanan çağın ve bölgenin ortam ve şartlarını dikkate almak gereklidir. Aksi halde başarı şansı pek az olur.

Hak ile bâtıl kesif bir mücadele safhasına girmiş, her geçen gün bir iki kişinin son dine girmesi, inkârcılardan ileri gelen menfaatçıları çileden çıkarıyor ve bu sebeple amansız mücadelelerini artırıyorlardı. Oysa İslâm'a giren bir avuç fakir, köle ve çaresiz, güçsüz insanın onlara maddî bakımdan karşı koyacak imkânları yoktu. Bunun için Müslümanların o dönemde fiilî duruma geçmesi yani göze göz, dişe diş duygu ve düşüncesiyle ortaya atılıp silah kullanmaları çok tehlikeli ve İslâm'ın geleceği bakımından son derece endişe verici olurdu. Şartlar ve ortam bütünüyle müşriklerin lehinde toplanmıştı. O halde azgın inkârcıların yanlış ve tehlikeli bir karar almalarına sebep olmak akıllıca bir hareket olmazdı. Belki de İslâmiyetin temel atıp yayılması çeyrek asır daha gecikebilirdi. Halbuki insan ömrü o kadar uzun değildir. Yapılması gereken tek şey, mevcut şartları, imkânları ve ortamın özelliğini dikkatten uzak bulundurmadan zaman kazanmaya çalışmak ve her dakikayı İslâm lehine değerlendirmek için zekâyı alabildiğine kullanmaktı. Nitekim ilgili âyetin ışığında Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in uyguladığı siyaset ve metodun ana hatları şunlardı :

a) Allah'ın varlığını ve birliğini en güzel ve çarpıcı ifadelerle kalp ve kafalara yerleştirmeye çalışmak,

b) Bunun için gelen tepkiyi normal karşılayıp, sinirlere hâkim olmak suretiyle saldırıya geçmemek ve iç savaşa kapı açacak hareketlerden kaçınmak,

c) Eza, cefa, işkence gibi saldırılara misliyle karşılık vermeyip sabretmek ve mümkün olduğu kadar yumuşatıcı bir hava oluşturmak,

d) Tapılmakta olan putlara fiilî surette dokunmamak, bu hususta herhangi bir teşebbüste bulunmamak; bulunmak isteyenlere kesinlikle engel olmak,

e) Zamanı çok iyi değerlendirmek, mazlûm çizgisinde bulundukça dikkatleri fedakâr mü'minlere çekmek,

f) Önce güçlenip kadrolaşmak, hiç değilse şehir devleti kurma düzeyine gelip savunma gücü oluşturmak, sonra da saldırılara gerekirse misliyle karşılık vermek,

g) İnen âyetlerin dışında herhangi bir görüş ortaya koymamak; Hz. Peygamber'den (A.S.) izin almadan müşrikler aleyhine bir karar almamak bu cümledendir.

İşte bu metottur ki, dikkatleri zayıf tarafın üzerine çekmiş, İslâm'ın sesinin duyulmasını hızlandırmış ve Müslümanları topyekûn bir imhadan uzak tutmuştur.

Aksini düşünelim : Kâbe'nin damına konulan Hübel adlı putun «bu kutsal mâbedin üzerinde yeri mi olur» denilse ve birkaç Müslüman tarafından kırılıp atılsaydı neler olurdu? İyice kabaran sinirleri harekete geçirir, dolan bardağın taşmasına sebep olurdu. Her türlü din ve vicdan hürriyetinin karşısında olan azgın inkârcılar, ok yaydan çıkar misali, hemen imhâ saldırısına geçerlerdi. O yüzden yeni doğan İslâm Dini, doğduğu yerde ölmeye mahkûm olabilirdi. Tabii ilâhî takdir buna müsaade eder miydi, etmez miydi? Bu ayrı bir konu.

İşte Allah yolunda, hak, adâlet ve ahlâk yolunda yürüyen mü'minlere irşad ve teblîğ metodundan aydınlatıcı bir bölüm vererek, Hz. Muhammed'in (A.S.) başarısının sırlarından birini açıklamış olduk.

İLÂHÎ METOD AYNEN UYGULANIRSA, HAKK'IN YARDIMI TECELLİ EDER

(وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ...) **«Nîmet sâhipleri olup (Hakk'ı) yalanlayanları bana bırak da kendilerine az bir mühlet ver..»**

Sözünü ettiğimiz ilâhî metod belirlenirken, 11. âyetle mü'minler kendilerine düşen görevi yerine getirdikleri takdirde Allah'ın çok geçmeden inâyet ve nusratla tecelli edeceği va'dediliyor.

Anlaşıldığı gibi, ilâhî yardım ve tecelli şartlıdır. Mü'minler gösterilen stratejiyi ilâhî metodla uygularlarsa, yardıma mazhar kılınmaları muhakkak olur. Nitekim Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemiz diyor ki : «Bu âyet indikten sonra çok geçmeden (birkaç yıl sonra) hicret ve arkasından Bedir Savaşı patlak verdi de o ileri gelen azgın inkârcıların çoğu hak ettikleri cezayı tattılar. Âhiret'teki cezaları ise, daha ağır ve kalıcı olacaktır.» (1)

ÂHİRET AZÂBININ ÇEŞİTLERİ

(إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ...) **«Çünkü yanımızda bukağılar, Cehennem, boğazdan geçmeyen yiyecek ve elem verici bir azap vardır.»**

Hakk'ı teblîğ edip huzur ve güvenin kurulmasını isteyen mü'minlere karşı saldırıya geçen inkârcı maddeciler, dönüş yapmadan, Hakk'a ina-

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 19/46

nıp teslim olmadan ölürlerse, onlara âhirette verilecek cezanın bazı özellikleri açıklanmaktadır:

a) Demir bukağılar,

b) Cehennem ateşi,

c) Boğazdan geçmeyen yiyecek,

d) Sonu gelmeyen elem verici azâp..

Azâbın bu çeşitlerine dikkat ettiğimizde, verilecek cezanın, inkârcının ameline uygun olduğunu görürüz. Şöyle ki: Mekke'de kimsesiz mü'minlerin boynuna ip takıp sokaklarda sürüklediler. Buna karşılık onların boynuna demirden bukağı geçirilecek.

Mü'minleri komaya sokuncaya kadar dövüp göğüsleri üzerine kızgın taş ve ateş koyanlar, âhirette buna karşılık Cehennem ateşine atılacaklar. Onlar mü'minleri ekonomik ablukaya aldılar ve o sebeple sıkıntıya düşen o mü'minler boğazlarından kolay kolay geçmiyecek şeyleri yemek zorunda kaldılar. O kadar ki, Sa'd b. Ebî Vakkas (R.A.) o günleri şöyle anlatıp özetlemiştir: «Öylesine açlık ve sıkıntıya düştük ki, yiyecek bir nesne bulamadık. Gece açlıktan bir türlü uyku gözlerime girmeyince kendimi dışarı attım ve kumların arasında ayağım sert bir cisme dokundu; eğilip aldığımda aylarca güneşte kalıp kuruyan bir parça deve derisi olduğunu gördüm. Onu iki taşın arasında ufalayıp açlığımı gidermeye çalıştım.» İşte buna karşılık Cehennem'de boğazlarından kolay kolay geçmeyecek olan zakkum misali yiyeceklerle başbaşa bırakılacaklardır.

Mü'minlere karşı hiçbir merhamet duygusu taşımadan insafsızca işkencede bulunmayı reva gördüler «Allah birdir, Muhammed O'nun peygamberidir» dedikleri için saldırının en kötüsünü onlar hakkında uygulamakta sakınca görmediler. Buna karşılık âhirette onlara elem verici ve aynı zamanda kalıcı bir azap uygulanacaktır.

Cenâb-ı Hak, saldırgan müşriklere âhirette uygulanacak cezayı, mü'minlere huzur ve güven verecek bir anlatımla açıklarken, kıyâmetin iki safhasına dikkatleri çekiyor:

KIYÂMETİN İKİ ÖNEMLİ SAFHASI

(يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا) **«Bir günde ki, yeryüzü ve dağlar sarsıldıkça sarsılır; dağlar çökmüş kum yığınına dönüşür.»**

1— Yeryüzü sarsıldıkça sarsılacak, dünya yörüngesinden çıkıp çekirdeğini oluşturan madenler büyük patlamalar vücuda getirecek..

2— Dağlar bu sarsıntı ve patlama sonucu tuz buz olup kum yığınına dönüşecek.

Öyle ki, yerküre üzerinde dağ, tepe, orman, akarsu diye bir şey kalmayacak. İkinci düzendeki yerini almak üzere boşlukta bir metaorit misali kayıp gidecek..

İşte ilâhî plânda bu böyle tesbit edilip çizilmiş ve belli bir proğrama bağlanmıştır; vakti saati gelince aynen gerçekleşecektir. Onu durduracak veya değiştirecek hiçbir kudret ve kuvvet olmayacak, hüküm bütünüyle Allah'a ait bulunacaktır. O halde o günler gelmeden veya ölüm çizgisine gelip dayanmadan insanoğlu kendini tanımak ve niçin yaratıldığını, nerede bulunduğunu, görevinin ne olduğunu, hılkatındaki hikmeti ve bundan sonra nereye gitmek zorunda bulunduğunu bilip anlamak ve bu idrâk ile Hakk'a yönelmek zorundadır. Kur'ân bilhassa bu sinyali vermekte ve ilâhî âyetlerle gâfil insanların uyanmasını istemektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ortam ve şartların dikkate alınarak uygulanacak strateji üzerinde duruldu. Sonra da inkârcı saldırganlar uyarılarak hem kıyâmetten, hem de âhiret gününden yönlendirici tablolar sergilendi.

Aşağıdaki âyetlerle, şâhid olarak gönderilen Hz. Peygamber'e (A.S.) uymanın lüzumu üzerinde duruluyor ve Fir'avn'a gönderilen Musa Peygamber'e onun karşı koyması neticesinde nasıl bir felâkete uğratıldığı misal veriliyor. Sonra da kıyâmet ve âhiretin bir diğer korkunç safhasına değinilerek uyarılar yapılıyor.

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولًا
﴿١٥﴾ فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ
إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ
وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

15— Şüphesiz ki, biz, Fir'avn'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi, size de üzerinize şâhit olacak bir peygamber gönderdik.

16— Ne var ki, Fir'avn, o peygambere karşı geldi; bu yüzden onu yakalayıp ağır şekilde cezâlandırdık.

17— Eğer küfre saparsanız, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek günden nasıl korunabilirsiniz?!

18— Gök, onunla (o günün dehşetiyle) çatlamıştır (çatlar). O'nun va'di mutlaka yerine gelir.

19— Gerçekten bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbına giden bir yol edinir.

MUSA (A.S.) İLE FİR'AVN KISSASI MİSÂL VERİLİYOR

(إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولًا ...) «Şüphesiz ki, biz, Fir'avn'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi, size de üzerinize şâhit olacak bir peygamber gönderdik..»

Bu âyetle Cenâb-ı Hak, Mekke'de gelişmekte olan olayların müşrikleri tehlikeli bir uçuruma doğru sürüklediğine işârette bulunarak Fir'avn'ın Musa Peygamber'e (A.S.) karşı olumsuz tutumundan dolayı nasıl kötü bir âkıbete duçar kılındığını hatırlatmaktadır.

Müşriklerin ileri gelenlerinin insaf ölçülerini çok aşan sert tedbirlerinden endişe edilmemesine ve neticenin onlar için hüsran, mü'minler için zafer olacağına işâret edilmekte ve böylece mü'minlere teselli ve ümit havası estirilmektedir.

Misal olarak verilen kıssa, şu gerçekleri yansıtmakta ve düşünebilenlerin düşünce ufkunu genişletmektedir :

a) Musa Peygamber (A.S.) Mısır'da doğmuş, Fir'avn'ın evinde büyümüştür.

b) Musa'nın (A.S.) babadan yetim; Hz. Muhammed'in (A.S.) hem babadan, hem anadan yetim kaldığı, bu iki peygamber arasında ayrı bir benzerlik arzeder.

c) Musa (A.S.) doğup büyüdüğü yerde halkı Hakk'a dâvetle emrolunmuştu. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz önce doğup büyüdüğü yerdeki, sonra da yeryüzündeki bütün milletleri Hakk'a dâvete memur kılınmıştır.

d) Fir'avn, Musa'ya (A.S.) karşı sert tedbirlere; Mekke'nin ileri gelen inkârcı azgınları ise Hz. Muhammed (A.S.) aleyhine caydırıcı ve tehdit edici davranışlara baş vurmuşlardır.

e) Netice olarak Musa Peygamber, Mısır'dan hicret etmek zorunda bırakılmıştı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de Mekke'yi terketmek zorunda kaldı ve Medine'ye hicret etti. Bu açıdan da iki peygamber arasında bir benzerlik söz konusudur.

f) Musa Peygamber (A.S.) bir süre sonra Mısır'a dönüp mânevî fetihte bulundu; ilâhî emir gereği, nusrat-i ilâhiye tecelli etti; Fir'avn ve askerleri Kızıldeniz'de boğuldu.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de hicretten bir süre sonra güçlü bir orduyla Mekke üzerine yürüdü ve böylece hem maddî, hem de mânevî fetihte bulunarak mağrur başları yere eğip kutsal toprağı ve Allah'a ibâdet için yapılan Kâbe'yi putlardan ve putperestlerden temizledi.

Böylece Cenâb-ı Hak geçmişte meydana gelen önemli, çalkantılı dramatik tarihî bir olayın özetini belirterek Mekkeli'leri bir defa daha uyardı. Fir'avn ve ordusu kadar güçlü olmadıklarına işâretle sonlarının hüsran ile noktalanabileceğini dolaylı şekilde hatırlattı. Musa Peygamber'e (A.S.) karşı gelip küfür ve tuğyanını artıran Fir'avn'ı yakalayıp cezalandırdığını beyân ederek mü'minlere büyük ümit ve güven ilham etti. Müşriklere ise, dönüş yapmadıkları takdirde baş aşağı gelecekleri günün yakın olduğunu bildirerek küfür ve azgınlıktan vazgeçmelerini tenbîhle ilâhî rahmetinin genişliğine dolaylı şekilde atıfta bulundu.

Nitekim hiçbir uyarı, misal, tehdît, öğüt ve âyet netice vermeyince, ilâhî proğram hükmünü yürütmeye başladı : Hicret emrini indirdi. Şehir devletinin temelleri atıldı ve Bedir Savaşı hazırlandı. Derken Mekke fethedildi ve Arap Yarımadası bir baştan bir başa mü'minlerin eline geçti.

İNSAN AKLINA IŞIK TUTULARAK UYARI SÜRDÜRÜLÜYOR

(فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا) **«Eğer küfre saparsanız, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek günden nasıl korunabilirsiniz?.»**

Kur'ân'da hâkim olan ilâhî uslûp gereği, önce insanların duygu ve düşünceleri yönlendirilir, sonra da akla malzeme verilerek konu üzerinde etraflı düşünme ve araştırma havası oluşturulur. Bunun için de birtakım meydana gelmiş ve ileride meydana gelmesi kesin olan belgeler sıralanır. Nitekim 18 ve 19. âyetlerle, her başlangıcın bir sonu olduğu gibi, her doğanın öleceği dolaylı şekilde belirtiliyor. Dünyanın da yer aldığı mevcut sistemlerin de bir başlangıcı olduğu gibi, bir de sonu olacağı bildirilerek bu olayın iki önemli safhası üzerinde duruluyor :

1— Kıyâmet olayının akıllara durgunluk verecek dehşeti, ikinci hayata kalkış ve hesaba çekilişin duygu ve ruh üzerinde tezahür edecek ağırlığı çocukları bile yaşlanmış bir görünüme sokacak.

2— Kıyâmetin kopmasıyla birlikte gök yarılacak, yani sistemler bozulacak, yörüngeler karışacak; çatlayıp ayrılan bir çatıdan kiremitlerin yerlerinden kopup rasgele düşeceği, etrafa savrulacağı gibi, yıldızlar da öylesine kararıp dökülecek.

Bu, ezelde hazırlanan ilâhî plân ve proğramın bir gereğidir ki, geri kalması, aksaması mümkün değildir. Zira Cenâb-ı Hakk'ın hükmü mutlaka yerine gelir, O'nun yanında söz değişmez; vaadi haktır, günü saati gelince mutlaka tahakkuk eder.

OZON GAZI VE BİR YORUM

Bilindiği gibi «Ozon Gazı» (Oz) üst stratosfer'in ekvatorunda, yaklaşık 40 km. yükseklikte oluşur ve buradan kutuplara doğru yayılır. Bulunduğu yer orta stratosfer'dir.

Konumuzu oluşturan, **«Eğer küfre saparsanız, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek günden nasıl korunabilirsiniz?»** 17. âyetle, kıyâmetin dehşetinden söz edilmekteyse de, son devrin tefsîrcilerinden bir kısmının bu olayı ozon gazının azalıp delinmesi neticesinde ortaya çıkacak olaylarla

yorumladıklarını görüyoruz. Aslında böyle bir yoruma âyetin siyak ve sibakı müsaade etmemektedir. Zira, konu kıyâmet olayıyla ilgilidir ve böyle bir olayın ortaya çıkmasıyla göklerin yarılacağı, her şeyin alt-üst olacağı açıklanmaktadır.

Ancak çok uzak bir ihtimal dahi olsa, ozon tabakasının delinmesi veya ortadan kalkmasıyla erken beyazlaşmanın ortaya çıkacağı bilimsel olarak belirtilmekte ve âyetteki anlatımla bir benzerlik arzetmektedir. Şöyle ki :

Ozon atmosferde en az bulunan bileşen olmasına rağmen, yeryüzündeki hayat için zorunludur. Çünkü güneşten gelen kısa dalga boylu ve dolayısıyla yüksek enerjili morötesi (ultraviolet) ışığın büyük bölümünü süzer; diğer bir deyişle bu ışınlara karşı filtre görevi görür. Ozon tabakasının ortadan kalkması veya tesirinin azalması durumunda bu çok tehlikeli morötesi ışınlar doğrudan dünyaya ulaşmakta ve cilt kanserlerine, ayrıca çocuklarda ve gençlerde uzun süreli etkiler sonucu derinin erken kırışması ve saçların erken beyazlaşması şeklinde ortaya çıkan «progeria» (erken yaşlanma) hastalığına yolaçabilmektedir.

Şayet ozon tabakasının ortadan kalkmasıyla kıyâmet olayı yakından ilgiliyse, o takdirde âyeti bu doğrultuda yorumlamanın makul bir yanı olabilir. Şüphesiz bu da çok uzak bir ihtimaldir ki yorum için yeterli delil sayılamaz.

İNSANI KENDİ İRÂDESİNE BIRAKMAK

(إِنَّ هٰذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلٰى رَبِّهِ سَبِيلًا) «Gerçekten bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbına giden bir yol edinir.»

Kur'ân-ı Kerîm duygu, düşünce ve akla seslenip birtakım uyarılar, öğütler ve belgeler sıraladıktan sonra, bütün bunların doğruyu öğreten, hakkı tanıtan tezkîrler olduğunu bildirmekte ve sonra da insanı hür irâdesiyle başbaşa bırakmaktadır. İlgili âyetle insan irâdesinin zorlanmadığına hem işâret edilmekte, hem de ona imkân verildiği belirtilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, son peygambere uymanın lüzumu belirtildi ve inkârda ısrar edenlere Fir'avn olayı misal olarak verildi. Sonra da kıyâmet olayından birkaç safha anlatılarak yönlendirici uyarıda bulunuldu.

Aşağıdaki âyetle gece ibâdeti üzerinde durularak bu konuda hafifletici hükme yer veriliyor. Arkasından namaz, zekât ve karz-ı hasenden söz edilerek bu üç ibâdetin önemine dikkat çekiliyor. Her hal-ü kârda Allah'tan bağışlanma dilememiz emredilerek sûre noktalanıyor.

—oOo—

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ
مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ
عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى وَاٰخَرُونَ
يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ
قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ
هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

M E Â L İ :

20— Şüphesiz ki Rabbın, senin ve seninle beraber bir topluluğun gecenin üçte ikisine yakın bir süreyi, yarısını ve bazan da üçte birini kalkıp ibâdetle geçirdiğinizi bilir. Allah, gece ve gündüzü takdîr eder, sizin bunu sayamıyacağınızı bildiği için size lûtufla yönelir. Bundan böyle Kur'ân'dan size kolay geleni okuyun. Allah, sizden hastalar olacağını, diğer bir kısmının Allah'ın bol nîmet ve geniş lûtfunu arayıp elde etmek için yolculuk yapacaklarını, başka bir kısmının ise Allah yolunda vuruşacaklarını da biliyor. O halde Kur'ân'dan size kolay geleni okuyun. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a (O'nun rızâsı uğruna fâizsiz) güzel bir ödünç verin. Kendiniz için önden ne gibi bir hayır gönderirseniz, onu daha hayırlı ve karşılığı daha büyük olarak Allah'ın yanında bulursunuz. Allah'tan bağışlanma dileyiniz. Şüphesiz ki, Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Sûrenin ikinci ve üçüncü âyetleriyle gecenin çoğunun veya yarısının, ya da yarısına yakın bir bölümünün ibâdetle geçirilmesi emredilmişti. Şüphesiz bu, hesaplama ashab-ı kirama biraz müşkil geliyordu. Aynı zamanda mü'minlerin İslâmiyeti yaymada birçok görevleri ortaya çıkmış bulunuyordu. Bu durumda artık onları gece ibâbetine kalkma hususunda serbest bırakmanın uygun olacağı murad-ı ilâhîyeye tevafuk ettiğinden yukarıdaki âyet indirildi.

Ancak bu âyetin Mekke'de mi, yoksa Medine'de mi indirildiği hakkında farklı görüş ve tesbitler ortaya çıkmıştır.

İLGİLİ HADÎSLER

Abdullah b. Amr (R.A.)dan yapılan rivâyette, Resûlüllah'ın (A.S.) ona şöyle dediği nakledilmiştir : «Ya Abdellahl Senin bütün seneyi oruçlu geçireceğini ve her gece uyumayıp (ibâdet edip) Kur'ân okuyacağını söylediğin bana bildirildi. Öyle midir?» Bu soru üzerine Hz. Abdullah : «Evet, ya Resûlellahl Ben bununla ancak hayır ve iyilik murad ettim» diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) ona : «Öyle ise, Davud'un orucu gibi oruç tut. Çünkü O, insanların en çok ibâdet edeniydi.. Kur'ân'ı da her ayda bir defa okuyup hatmet» buyurdu. Hz. Abdullah : «Ya Resûlellah! Bundan daha fazlasını yapabilirim» deyince, Resûlüllah (A.S.) ona : «O halde her on günde bir hatim yap» buyurdu. Hz. Abdullah : «Ya Resûlellah! Bundan fazlasını yapabilirim» dedi. Peygamber (A.S.) ona : «O halde haftada bir defa hatim yap, fazlasına gerek yoktur» buyurdu. (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, ashabına sordu :

— Sizden kimin malı vârisinin malından kendisine daha sevimlidir?

Ashab-ı Kirâm şu cevabı verdiler :

— Ya Resûlellah! Bizden hiçbirimiz yok ki kendi malı vârisinin malından daha sevimli olmasın. Bunun üzerine Hz. Peygamber (A.S.) onlara:

— Ne dediğinizi iyice biliyor musunuz? buyurdu. Onlar da :

— Ya Resûlellah! Ancak bunu biliyoruz, dediler. Peygamber (A.S.) şöyle buyurdu :

---

(1) Buharî/fezâil-i Kur'ân: 34, savm: 55, 57, 59, enbiyâ: 37, edeb: 84, isti'zan: 38- Müslim/siyam: 182, 192- Nesâî/siyam: 76, 77, 78- Ahmed: 2/189, 194, 199

— Sizden birinizin malı ancak (ölmeden önce) önünden gönderdiğidir. Vârisinin malı ise, geriye bıraktığıdır. (1)

DİN KOLAYLIĞI EMREDER

Sûrenin baş kısmında açıkladığımız sebeplerden dolayı, gecenin belli bir bölümünde kalkıp ibâdet etmek farzdı. O çok sıkıntılı ve netameli günlerde ruhlara daha çok gıda vermek, o en yüce kudrete yönelip daha çok yardım beklemek ve böylece kalpleri imân ve onun mahsulü olan Allah sevgisiyle doldurmak; sabredip dayanma gücünü ortaya koymak gerekiyordu ve bu hal başarı çizgisine adım adım yaklaşmanın mânevî destek ve kuvveti idi. Aynı zamanda savaş ve benzeri hareket henüz meşru kılınmamıştı. O bakımdan mü'minleri fazlasıyla yorup bitkin düşüren bir iş de yok gibiydi. Böyle bir ortamda gece ibâdetine muntazam kalkmak kimseye ağır gelmiyordu. Bununla beraber belirlenen nisbette ve vakitte zaman ayarlaması yapmak birçoğuna zor geliyordu. Malûm o devirde saat yoktu. Ashab-ı Kirâm belirtilen sebepten dolayı gece ibâdetini lâyıkıyla yerine getirememenin üzüntüsü içindeydi. Bir süre sonra İslâmî faaliyet hızlandı ve herkesin yapacağı hizmetler ortaya çıktı ve gecenin bir bölümünde kalkıp ibâdet etmenin farziyeti 20. âyetle kaldırılmış oldu. Hz. Peygamber'e (A.S.) vâcip olarak kalmakla beraber mü'minler için bir sünnet olarak kaldı.

Burada belirttiğimiz sebeplerden başka, konuyla yakından ilgili iki önemli hikmet de söz konusudur :

a) Hicret yakındı. Medine'ye gidildikten sonra yoğun ve yorucu işler başlayacaktı veya hicret olayı gerçekleşmişti ve Medine'ye göç eden mü'minleri birçok yoğun işler beklemekteydi. Bu sebeple gece ibâdetinin farziyetinin kalkması gerekiyordu.

b) Bir yıl kadar bu ibâdetin farziyetinin sürdürülmesi, mü'minleri fazîlet ve feyzi çok bir ibâdete alıştırmaya yönelik bulunuyordu. Maksat hâsıl olunca ve hicret yaklaşınca veya hicret olayı gerçekleşince bir lûtuf olarak farziyet hükmü kaldırıldı.

Allah daha iyisini bilir.

---

(1) el-Beğavî : Abdullah (R.A.)dan - Lübabu't-te'vîl: 4/325

KUR'ÂN'DAN KOLAY GELENİ OKUMAK

(فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ) **«Kur'ân'dan size kolay geleni okuyun!.»**

Bu cümle üzerinde farklı yorumlarda bulunanlar olmuştur. Şöyle ki :

a) Bilindiği gibi, gece kalkıp kılınan namazda mümkün olduğu nisbette uzun sûreler okunmak sûretiyle kıraat çok uzun tutulurdu. Bu âyette ise, mutlaka uzun ve belirlenmiş bir sûreyi değil, kişinin kolayına gelecek nisbette okuması tavsiye edilmektedir.

b) Müfessir Süddî'ye göre : Bu, yüz âyettir. Hasan el-Basrî ile Kâb'e göre de âyette bu nisbete işâret edilmektedir. Zira ashabdan yapılan rivâyette : **«Kim geceleyin kalkıp yüz âyet okursa, kanitîn'den yazılır»**, yani Allah'a ümit bağlayıp gönül veren bahtiyarlardan sayılır, buyurulmuştur.

c) Saîd b. Cübeyr'e göre : Bu, elli âyettir.

Ancak Hasan el-Basrî ile Kâb'ın beyânı daha sıhhatlı kabul edilmiştir. Çünkü Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Kim gece kalkıp on âyet okursa, gâfillerden yazılmaz. Kim de yüz âyet okursa, kanitîn'den yazılır. Bin âyet okuyan kimse ise, mukantırîn (kendilerine kantar kantar ecir ve sevap verilenler)den yazılır.»(1)** buyurmuştur.

d) Size kolay geldiği ölçüde ve nisbette namaz kılın, demektir. Çünkü «salât» sözü, Kur'ân, yani Kur'ân'dan okuma anlamında kullanılmıştır. «Kur'âne'l-fecri» terkibinde olduğu gibi..

Böylece, **«Kur'ân'dan size kolay geleni okuyun»** âyetiyle, gece ibâdetinin farziyeti kaldırılmıştır. O sebeple gece kalkıp namaz kılmak, Kur'ân okumak isteyenler, kolaylarına geldiği kadarını yapmakta serbesttirler.

İsrâ Sûresi 79. âyetin tefsîrinde de belirttiğimiz gibi, gece ibâdetinin sadece Hz. Peygambere (A.S.) vâcip olduğu kesinlik arzetmektedir ki bu, beş vakit farzdan fazla olarak bir vücub ifâde eder.

İmam Şâfiî bu konuda şöyle demiştir :

«Gece ibâdeti vâcib midir, değil midir? Yani Kur'ân'dan size kolay geleni okuyun, emriyle gecenin belli saatlerinde kalkmanın farziyeti neshedilirken ikinci bir farz mı belirlenmiş oluyor, yoksa bu ibâdet sünnet olarak mı kalıyor? Biz sünnet ile istidlâlde bulunmayı uygun görerek bu iki manadan hangisinin sahih olduğunu araştırdık. Gördük ki, Resûlüllah'-

---

(1) Ebû Dâvud/ramazan : 9- Dâremî/fezâil-i Kur'ân : 31

ın (A.S.) sünneti sadece beş vakit namazın farziyetine delâlet etmekte, ondan başka vâcib bir namaza delâlet etmemektedir.» (1)

Böylece İmam Şâfiî'ye göre : Gece ibâdeti sünnet olarak kalmıştır.

el-Kuşeyrî ise, gece kalkıp ibâdet etmenin farziyeti ümmet hakkında kaldırılmış, ama Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hakkında kaldırılmamıştır, diyor.

Hanefî imamları ise, bu âyete dayanarak namazda Fâtiha Sûresini okumak tayinen vâcib değildir. İster Fâtiha'dan, ister başka bir sûreden bir veya birkaç âyet okumak kâfidir, demişlerdir. Ancak bu hususta aralarında görüş birliği yoktur. Yukarıdaki görüş ve ictihad çoğuna aittir. Cumhur ise, Hanefîlerin çoğunun bu görüşünü benimsemeyip, reddetmiştir. Çünkü Resûlüllah (A.S.) : **«Fâtiha'yı okumayan kimsenin namazı namaz değildir»** buyurmuştur. (2)

GECE NAMAZININ ÜMMET HAKKINDA NÂFİLE OLARAK KALMASI

(عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰى وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِى الْاَرْضِ يَبْتَغُونَ ...) **«Allah, sizden hastalar olacağını, diğer bir kısmının Allah'ın bol nîmet ve geniş lûtfunu arayıp elde etmek için yolculuk yapacaklarını, başka bir kısmının ise Allah yolunda vuruşacaklarını da biliyor.»**

Yukarıda kısmen açıkladığımız gibi, Mekke'de gece ibâdeti için hayli fırsat vardı ve o dönemde aşırı bir meşgûliyet yoktu. Onun için bir yıla yakın süre gece ibâdetinin farziyeti devam ettikten sonra kaldırıldı. İlgili 20. âyette Cenâb-ı Hakk'ın bununla alâkalı sebepleri şöyle belirttiğini görüyoruz :

a) Cenâb-ı Hak sizden hastalığa yakalananlar olacağını,

b) Bir kısmınızın da Allah'ın bol nîmet ve ihsanını elde etmek için (ticarî amaçla) yolculuk yapacağını,

c) Başka bir kısmınızın da Allah yolunda savaşa katılıp vuruşacaklarını biliyor.

Böylece yakında mü'minleri çok meşgul edecek hareketli günlerin başlayacağına, savaşa izin verileceğine ve Müslümanların savaşacak bir kuvvet oluşturacaklarına işâret ediliyor.

---

(1) el-Câmi'u Li Ahkâmi'l-Kur'ân : 19/54
(2) Tirmizî/mevakıyt : 116

İKİ TAVSİYE VE DÖRT ÖNEMLİ EMİR

Sûrenin sonunda, Müslümanların yakın gelecekte düze çıkacakları; kâfirlerin ve azgın müşriklerin maddî ve mânevî ablukasından kurtulacakları müjdelenerek altı şeye çok iyi dikkat edilmesi ve onlardan her birinin gerektiği gibi yerine getirilmesi emir ve tavsiye buyurulmaktadır:

1— Savaşın henüz farz kılınmadığına, ama yakında savaşılacak şart ve ortamın doğacağına işâretle, buna hazır olmaları tavsiye ediliyor.

2— Ticarî amaçla seyahat imkânlarının doğmak üzere bulunduğu, onun için mü'minlerin ticarî işlerle meşgul olmalarının gereğinin ortaya çıkacağı dolaylı bir anlatımla bildirilerek, buna da kendilerini önceden hazırlamaları tavsiye anlamında bildiriliyor.

3— Bu durumlar ortaya çıktığında da Kur'ân okumayı ihmal etmemeleri, kolaylarına geleni okumaya devam etmeleri ve özellikle namazda buna özen göstermeleri emrediliyor.

4— Mü'minlerin kâfirlerden ayırt edilmesinde alâmet-i farika olan ve kul ile Allah arasında devamlı irtibat sağlayan; birlik, dirlik ve kardeşlik duygusunu geliştiren «namaz»a devam edilmesi buyuruluyor.

5— Yakında zekât verecek duruma gelenlerin çoğalacağı bildiriliyor. Sosyal adâleti sağlayan, sınıf farkını kaldıran, servetin mahdut ellerde birikmesini önleyen bu malî ibâdetin kusursuz yerine getirilmesi emrediliyor.

6— Bunların dışında Allah rızasını düşünerek faizsiz ödünç vermemiz tavsiye buyuruluyor; aynı zamanda Allah için muhtaçlara yardım elini uzatmamız, savaşa çıkanlara yardımda bulunmamız tavsiye ediliyor.

Sonra da ölmeden önce âhiret için birtakım yatırımlarda bulunmamız konu edilerek âhiret gününde daha çok önümüzden gönderdiğimiz iyilik ve sevapları, Allah için yatırımları bulabileceğimize dikkatlerimiz çekiliyor. Bütün bu önemli konularda en küçük bir ihmal veya gevşeme sadır olmuşsa, ondan dolayı da Cenâb-ı Hakk'a yönelip istiğfar etmemiz, O'ndan bağışlanma dilememiz emrediliyor. Çünkü Cenâb-ı Hak gerçekten çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; hayatının her safha ve bölümüyle bize yol gösteren, ışık tutan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

——oOo——

MÜDDESSİR SÛRESİ

Müfessir Kurtubî'ye göre, tamamı; Lübatu't-te'vîl sâhibine göre, sonundaki bir âyeti dışında tamamı Mekke'de inmiştir. (1)

Birinci âyetinde, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in peygamberliğinin ilk yıllarında inen vahyin ruhu üzerindeki tesirinden söz ediliyor. Şöyle ki : Bazan örtüye veya elbisesine bürünüp kendini bu yüce emaneti lâyıkıyla taşımaya alıştırmayı arzulardı. Bir süre vahiy kesildikten sonra bir gün Resûlüllah (A.S.) Hıra tepesiyle Mekke arasında yürürken lâhutî bir ses işitiyor. Başını göğe doğru kaldırdığında, Hıra'da kendisine gelen meleğin gökle yer arasında bir kürsi üzerinde oturduğunu görüyor ve bu kudsî havanın tesiri altında kalıp hemen evine dönüyor : «Beni örtünüz, beni örtünüz» diyor. Böylece Hz. Hatice (R.A.) bir örtü veya O'na ait bir elbiseyle Resûlüllah'ı (A.S.) örtüyor. İşte bu olaya ve mânaya delâlet eden sıfat, aynı zamanda sûreye isim oluyor.

Âyet sayısı : 56

Kelime » : 255

Harf » : 1010 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Düzenli harekete geçiş ve tebliğ görevini yerine getirme zamanının geldiği açıklanıyor.

2— Kıyâmetin kopmasını sağlayacak olan Sûr'a üfürülmesi konu ediliyor.

3— Mal ve servetin inkârcı sapıklardan çoğunu büsbütün şımartıp onları tuğyan ve isyâna ittiği belirtiliyor.

4— Kur'ân'a sihir, Hz. Peygamber'e (A.S.) sihirbaz, büyücü diyecek kadar ileri gidildiğine dikkat çekiliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 19/59- Lübabu't-te'vîl : 4/326
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/326

5— Cehennem üzerinde 19 bekçinin görev yaptığı bildiriliyor.

6— Âhirette cereyan edecek bazı önemli safhalara -öğüt alınsın diye- yer veriliyor.

7— Kâfirlerin âhiret günündeki perişanlığı ve ürkek halleri nefis bir benzetme ile tasvîr edilerek gözler önüne seriliyor.

8— Âhirete imân etmenin insanı yönlendiren ve disiplin havası içinde tutan en sağlam öğüt ve kıstas olduğu çok duyarlı bir anlatımla işleniyor.

Sûreyle ilgili hadîsler ve rivâyetler :

Resûlüllah (A.S.) Efendimizin fetret-i vahiy (vahyin bir süre kesilme olayın)dan söz ederken şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir :

«Bir ara yolda yürürken gökten bir ses duydum. Başımı kaldırdığımda, ilk defa Hıra'da bana gelen meleği, gökle yer arasında bir kürsi üzerinde oturuyor gördüm. Bunun üzerine bana bir ürperti geldi korktum ve (eve dönüp) «Beni örtün, beni örtün!» dedim. Onlar da beni örttüler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak : «Ya eyyuhe'l-müddessirü..» âyetini indirdi. Bu olaydan sonra vahiy inmeye başladı.» (1)

Yahya diyor ki : «Ebû Seleme'den, Kur'ân'da ilk inen sûrenin hangisi olduğunu sordum. O bana : «Ya eyyühe'l-müddessiru»dur diye cevap verdi. Ben ona : «İkra' Sûresi değil mi?» diye hatırlatmada bulundum. O şöyle dedi : «Ben aynı şeyi Cabir (R.A.)dan sorduğumda o da bana, «ilk inen Müddessir Sûresidir» dedi. Ben ona : «İkra' Sûresi değil mi?» diye sorduğumda, o bana şöyle dedi : «Ben size, Resûlüllah'ın (A.S.) bize haber verip anlattığını haber vereyim. Efendimiz buyurdu ki : **«Hıra'da bir ay kaldım. Süreyi tamamlayınca dağdan indim ve Batn-i vâdiye geldiğimde seslenildim. Önüme, arkama, sağıma ve soluma baktım bir kimse göremedim. Sonra tekrar seslenildim ve bu defa başımı kaldırdığımda Cibrîl'i boşlukta bir taht üzerinde oturmuş halde gördüm. O sebeple beni şiddetli bir titreme tuttu ve Hatîce'ye gittim : «Beni örtünüz, beni örtünüz!» dedim. Onlar da beni örtüp üzerime su döktüler. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Ya Eyyuhe'l-müddessirü Sûresini indirdi.» (2)**

İlk inen âyet veya sûrenin Müddessir olduğu hakkındaki bu rivâyet, Cumhur tarafından pek sıhhatlı kabul edilmemiş ve ilk inen âyet ve sû-

(1) Buharî/tefsir : 96, bed'i-vahiy: 3, 7- Tirmizî/tefsir: 74- Ahmed: 3/325, 377

(2) Buharî tefsîr : 74, 96- Müslim/imân : 255, 257- Tirmizî/tefsîr : 47- Ahmed : 3/306

renin «İkra» olduğunda ittifak hâsıl olmuştur. Nitekim bu konuyla ilgili Hz. Aişe hadîsi her bakımdan daha sıhhatlı kabul edilmiştir. Müddessir Sûresi ise, fetret-i vahiy'den sonra inmiştir. Bunun aksine vârid olan rivâyetler zayıftır, güvenilir değildir.

Bu konuda Hz. Aişe (R.A.)dan yapılan rivâyet şöyledir :

— Hâris b. Hişam (R.A.) gelip Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den sordu :

— Ya Resûlellah! Sana vahiy nasıl gelmektedir?

Resûlüllah (A.S.) ona şu cevabı verdi :

— Bazan bana çıngırak sesi gibi gelir ki, bana en ağır geleni de budur. O hal benden ayrılınca meleğin bana söylediğini iyi bellemiş olurum. Bazan da melek bana bir insan sûretine girerek gelir; benimle konuşur. Ben de onun söylediğini iyice bellerim.

Hz. Aişe (R.A.) devamla diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimizi çok soğuk bir günde kendisine vahiy indiği bir sırada gördüm : O hal kendisinden geçince şakaklarından şapır şapır ter aktığına şâhit oldum.» (1)

Sonra Hz. Aişe (R.A.) vahyin ilk başlangıcını anlatırken ilk inen âyet ve sûrenin «İkra» sûresi olduğunu ve bunun Hıra dağındaki mağarada cereyan ettiğini nakleder. (2)

İLK İNEN SÛRE VEYA ÂYET

Az yukarıda kısaca belirttiğimiz gibi, ilim adamları, müfessirler ve hadîsçiler bu hususta farklı tesbit, dayanak ve yorumlar ortaya koymuşlardır :

a) Hz. Câbir (R.A.) hadîsiyle istidlâl edenlere göre : Kur'ân'dan ilk inen, Müddessir Sûresidir.

b) Hz. Aişe (R.A.)dan yapılan «Vahyin başlangıcı»yla ilgili rivâyeti esas kabul edip onunla istidlâl edenlere göre : İlk inen sûre «İkra» yani «Alâk Sûresi»dir.

Böylece yapılan ciddi araştırma ve rivâyetleri değerlendirme neticesinde ikincilerin istidlâl ettiği rivâyet daha sahîh ve güvenilirdir. Birinci-

(1) Buharî/bed'i-vahiy : 2
(2) Bilgi için bak : Buharî/bed'-i vahiy : 3

lerin ise, zayıftır. Zira Müddessir Sûresi'nin fetret-i vahiy'den sonra indiği kesinlik kazanmıştır.

Bu konuda Buharî'nin Bed'-i Vahiy : 3, 4. hadîslerine bir göz atmak yeterli sayılır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَاَنْذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ
فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾

M E Â L İ :

1— Ey örtüye (veya elbisesine) bürünüp örtünen!

2— Kalk da (yanlış yolda olanları) uyar.

3— Rabbinin büyüklüğünü an.

4— Elbiseni temiz tutmaya devam et.

5— Murdar şeyleri de terke devam et.

6— Malını, daha fazlası verilsin diye verme!

7— Rabbin için sabret.

İNİŞ SEBEBİ

Ebû Seleme'nin Câbir (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre: Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: «Bir ay Hıra'da kaldım. Sürem dolunca dağdan indim ve Batn-i vâdi'ye geldiğimde bana seslenildi. Bunun üzerine önüme, arkama, sağıma ve soluma baktım bir kimse göremedim. Sonra tekrar bana seslenildi; derken başımı kaldırdım, bir de ne göreyim: Melek Cibrîl boşlukta bir taht üzerinde duruyordu. (Eve döndüm ve :) «Beni örtünüz, beni örtünüz; üzerime su dökünüz» dedim. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah (Ya Eyyühe'l-müddessiru)yu indirdi.» (1)

(1) Nisâbûri/Esbab-ı Nüzûl : 295- Süyûti/Esbabbu Nüzûl-i Kur'ân : 117

İLGİLİ HADÎS

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz «fetret-i vahiy» yani vahyin bir süre kesilip gecikmesinden söz ederken şöyle buyurmuştur :

«Bir ara (Hıra ile Mekke arasındaki kesimde) yürürken gökten bir ses duydum. Başımı kaldırdığımda, bir de ne göreyim : Hıra'da bana gelen Melek gökle yer arasında bir kürsi üzerinde oturuyor. Ondan korkup titredim ve (eve) döndüm : «Beni örtünüz, beni örtünüz!» dedim. Bunun üzerine şanı yüce Allah, Ya Eyyühe'l-müddessir.. ilâ fehcür'e kadar olan kısmı indirdi ve ondan sonra vahiy kızıştı, kesintiye uğramadı.» (1)

RESÛLÜLLAH'A (A.S.) MÜDDESSİR SIFATIYLA HİTAP EDİLMESİ

(يَٓا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۙ قُمْ فَاَنْذِرْ ۙ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ...) «Ey örtüye (veya elbisesine) bürünüp örtünen! Kalk da (yanlış yolda olanları) uyar..»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e, elbise veya örtüye bürünüp örtündüğüyle ilgili sıfatla hitap edilmesi, incelik, zerafet, sevgi ve şefkata delâlet eder. Nitekim Araplar arasında o dönemde böyle bir hitap çok yaygın idi.

Ayrıca bu sıfatın mecazî bir anlam taşıdığı da söz konusudur : Peygamberlik ve takvâ elbisesine bürünüp örtünen demek olur. Ancak birinci tefsîr daha zâhir ve daha sıhhatlıdır. Nitekim bu incelik, ilgi ve letafete delâlet eden hitaplardan birkaç tanesini de Resûlüllah (A.S.) Efendimiz kullanmıştır : Toprak üzerine uzanıp yatan Hz. Ali'ye : «Kalk Ya Ebâ Türab!», yani «Kalk ey toprağın babası!» buyurmuş ve Devsli Abdullah'ı kediyi çok sevdiği için «Ebû Hüreyre», yani «Kediciğin babası» diye isimlendirmiş ve Hendek Savaşı'nda uyuklayan Hz. Huzayfe'ye : «Kum Ya Nevman!» yani «Kalk Ey Uykucu!» diye iltifatta bulunmuştur.

İSLÂM'IN YAYILMASI İÇİN YEDİ EMİR

Hz. Muhammed'in (A.S.) nübuvvetinin üçüncü, risâletinin birinci yılında, hareket noktası belirlenip İslâm'ı ve Kur'ân'ı yayma plân ve proğramı çiziliyor; belirlenen hedefe ulaşabilmenin stratejisi ortaya konuyor; teblîğ ve irşadın yedi önemli usûl ve metodu açıklanıyor. Şüphesiz uygulanan bu emir ve tavsiyeler daha çok Mekke dönemiyle ve sonra da o döneme benzerliği olan gelecek dönemlerle ilgilidir :

---

(1) Buharî/bed-i vahiy: 4

1— Silkinip kalkmak.

Her türlü tembellik, uyuşukluk ve endişeyi atıp bilerek, anlayarak, inanarak ve neticesini hesaba katarak harekete geçmek, Müslüman olmanın gereğidir.

2— Hareketin ilk kademe veya basamağı, yanlış ve bâtıl yolda yürüyenleri rüsvay edici tehlikeye karşı uyarmak ve böylece doğru yolu gösterip selâmete açılan kapılara yönlendirmektir. Ancak bunu günün şartlarını ve ortamın özelliğini dikkate alıp yürütmekte sayısız faydaların bulunduğunu ve başarı sağlamanın gereklerinden biri olduğunu unutmamak lâzımdır.

3— Hareket ve uyarı yalnız başına yeterli değildir. İslâm'da her hareketin yüce amacı ve insanlığın selâmeti söz konusudur. Bu da her şeyi yaratıp kemale erdiren ve her varlığın plândaki yerini belirleyip hizmetini ilhâm eden Cenâb-ı Rabbi'l-âlemînin yegâne yaratan, terbiye edip kemâle erdiren olduğunu çocukların ve gençlerin kalp ve kafalarına eğitim yoluyla işlemekle gerçekleşebilir.

4— Allah'ın yüceliğini, büyüklüğünü dile getirme doğrultusunda uyarı, teblîğ ve irşadı iç ve dış temizliğinin en güzel örneğini vermekle tesirli hale getirmeyi ihmal etmemek son derece lüzumludur. Çünkü İslâm'ın temelinde doğruluk, düzenlilik ve temizlik bulunmaktadır. Kendini bu basamakta kontrol etmiyen kimse, Resûlüllah'ın (A.S.) izinde olduğunu nasıl iddia edebilir ve feyizli hizmette nasıl bulunabilir?

Nitekim elbise anlamına gelen «siyab» sekiz şekilde yorumlanmış ve «elbiseni temiz tutmaya devam et» diye çevrisini yaptığımız «ve siyabeke fetahhir» emri bize çok kapsamlı bir düzenleme getirmiştir. Şöyle ki :

— Kalbini temizle!

— Nefsini kötü duygu ve arzulardan arındır!

— Amelini her türlü gösteriş ve alâyişten uzak tut!

— Bedenini tertemiz tut!

— Ev halkını her türlü kirden, pastan, murdarlıktan arındır!

— Ahlâkını her türlü kötülükten temiz tutup güzelleştir!

— Dinini, dindarlığını her çeşit kirden, riyâdan, kişisel çıkardan temiz tut!

— Dış kıyafetini tertemiz tutmaya devam et!

Nitekim üçüncü yorumla ilgili olarak Maverdî'nin rivâyet ettiği hadîste Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: **«Kişi ölürken üzerinde taşıdığı iki elbisesiyle kabrinden kaldırılıp haşredilir.»** Yani iyi ve kötü amelleriyle birlikte ölür ve yine onlarla birlikte kalkar ve bunlar onun üzerinde birer elbise gibi ayrılmaz olurlar.

5— Murdar şeyleri de terke devam et.

Murdar şeyden maksat nedir? İbn Abbas'a (R.A.) göre: günahlardır ve ilâhî azaba yol açan iş ve amellerdir. Mucahid'e ve İkrime'ye göre: Putlar ve ilâhlaştırılan şeylerdir.

Ama «murdar» ile çevrisini yaptığımız «ricz»in burada delâlet ettiği mâna daha çok putlardır. Nitekim Hac Sûresi 30. âyetle bu şöyle açıklanmaktadır: **«O halde Allah'a yönelerek O'na ortak koşmaksızın murdar putlardan uzaklaşın; yalan sözden kaçının.»**

Böylece Kur'ân-ı Kerîm'de «ricz» dokuza yakın murdar nesne hakkında kullanılmıştır: İçki, kumar, tâzim için dikili taşlar, fal okları, İlâhî azap, domuz eti, inkâr ve azgınlık, put bu cümledendir. (1)

Bunların tamamını dikkate aldığımızda şu sonucu çıkarabiliriz: İlâhî azâba sebep olan her şey «ricz», yani «murdar»dır.

6— «Malını, daha fazlası verilsin diye verme!» diye çevrisini yaptığımız «Lâ temnün testeksirû» âyeti sekiz farklı mânaya yorumlanmıştır:

— Sana peygamberliğin ağır yükünü yüklediğimiz için Rabbına karşı minnet edip onu yükümlü görme.

— Daha iyisini bekleyerek, arzulayarak bağışta bulunma.

— İyilik ve hayrı çoğaltmandan dolayı (yorgunluk) zayıflık alâmeti gösterme.

— Hayrı çoğaltmandan dolayı amelini gözünde büyütme. Çünkü onların hepsi de Allah'ın verdiği nîmetlerdir.

— Amelinde Allah'a karşı minnette bulunma.

— Peygamberlik ve Kur'ân ile insanlara karşı minnette bulunup bir ücret isteme.

— Duâ ettim de kabul olunmadı deme.

---

(1) Bilgi için bak: Mâide Sûresi 90, En'âm Sûresi 125, 145, Tevbe Sûresi 95, Hac Sûresi 30. âyetin tefsirine

— İbâdet edip arkasından hemen sevabını bekleme. Sabret de Cenâb-ı Hak lâyık olan ne ise onu mutlaka yapar.

— Gösteriş olsun diye hayır ve iyilikte bulunma.

7— Rabbın için sabret.

O'nun farz kıldığı ibâdet ve işleri yerine getirirken bıkkınlık duyma.

İşte İslâm'a gönül veren bir mürşidin hayatı boyunca dikkat edeceği yedi emir bunlardır. Zira âyetteki hitap her ne kadar Hz. Peygamber'e has bir anlam taşıyorsa da emir umumidir, bütün ümmete yönelik bir anlam taşımaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, fetret-i vahiyden sonra İslâm'ın gelişme ve yayılma stratejisini belirleyen yedi emre yer verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hakk'a karşı gelip inkâr ve tuğyanında inatla ısrar eden kâfirler âhirette hazırlanan azâbın birtakım dehşet verici safhalarıyla tehdît ediliyor ve Cehennem üzerinde görevli olan bekçilerin sayısının 19 olması konu edilerek bunun sebep ve hikmeti üzerinde duruluyor.

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾
فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ
وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدْتُ لَهُ
تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾
إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾
ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ
﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ
مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾
وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا
فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ
آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ
الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا
كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ
إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

M E Â L İ :

8— O boruya (İsrâfil'in Sûr'una) üfürülünce,

9— İşte o gün pek zorlu ve sıkıntılı bir gündür.

10— Kâfirlere hiç de kolay değildir.

11-14— (Ey Peygamber!) Beni, o tek başına yarattığım, kendisine geniş çapta mal ve göz önünde duran çocuklar verdiğim; imkânları hazırlayıp döşediğim adamla başbaşa bırak.

15— Sonra da (verdiğimi) daha da artırmamı ister.

16— Hayır (hiç de istemesin). Çünkü o, âyetlerimize karşı inatçıdır.

17— Onu herhalde sarpa sardıracağım.

18— Çünkü gerçekten o, iyice düşündü, ölçüp biçti.

19-20— Geberesi nasıl ölçüp biçti! Sonra yine kahrolası nasıl ölçüp biçti!

21— Sonra baktı..

22— Sonra kaşını çatıp yüzünü ekşitti.

23— Sonra da arkasını dönüp büyüklük taslıyarak gitti.

24— Ve «Bu ancak anlatılagelen bir sihirden başkası değildir.

25— Bu ancak bir insan sözüdür» dedi.

26— Onu Sakar'a (Cehennem'in alt tabakasına) itip atacağım.

27— Sakar nedir bilir misin?

28— Ne geriye kor, ne de bırakır;

29— Deriyi iyice değiştirir.

30— Üzerinde 19 (bekçi) vardır.

31— Cehennem'de görev yapanları ancak meleklerden kıldık. Biz, onların sayısını kâfirler için bir fitne yaptık ki kendilerine kitap verilenler kesin bilgi edinsinler; imân edenler de, imânlarını artırsın ve kendilerine kitap verilenler ile mü'minler şüpheye düşmesin. Kalplerinde (inkâr ve inât) hastalığı bulunanlar ile kâfirler de, «Allah bununla misâl olarak neyi murad etmiştir?» desinler. İşte Allah böylece dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola eriştirir. Rabbın ordularını ancak kendisi bilir. Bu, insanlara ancak bir öğüttür.

İNİŞ SEBEBİ

Resûlüllah'ın (A.S.) teblîğ ve irşadının sesi artık Arap Yarımadası'nda iyice duyulmaya başlanmıştı. Mekke'nin ileri gelen müşrikleri yaklaşmakta olan hac günlerinde bu sesin tesirini gidermek, hiç değilse birtakım yanlış fikirlerle hamur ederek yansıtma gayretine girmişlerdi.

Cenâb-ı Hak onların bu şaşkınca ve aptalca düşünce ve tutumlarını takbîh ederek birkaç günlük dünyada belki az bir başarı elde edebileceklerine işâretle âhirette bunun cezasını kat kat göreceklerini bildirmek üzere yukarıdaki âyetleri indirmiştir.

SÛR'A ÜFÜRÜLMESİ

(فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ) **«O boruya (İsrâfil'in Sûr'una) üfürülünce, işte o gün pek zorlu ve sıkıntılı bir gündür. Kâfirlere hiç de kolay değildir.»**

Kur'ân-ı Kerîm'de kıyâmet olayından söz edilirken, üfürülecek bir alete değinilmekte ve bu 10 yerde «sûr» ismiyle, konumuzu oluşturan âyette ise «nâkur» ismiyle anılmaktadır. (1)

Sûr : Boynuza benzer bir borudur ki kıyâmet kopacağı zaman üfürülecek ve böylece kâinatta canlı namına bir şey kalmıyacaktır. İkinci defa üfürülünce de ölüler dirilecek ve böylece âhiret hayatı başlayacaktır.

Nâkur : Üfürülecek boru, boynuz ve benzeri ses çıkaran aletin genel ismidir. Bu, keyfiyet ve mahiyetini bilmediğimiz «sûr»un bir başka adı olarak geçmektedir. Her şey, her olay birtakım sebep, illet ve kanunlara bağlandığı ve her olayın görevli melekler tarafından yürütüldüğünü düşünürsek, kıyâmetin kopması ve ikinci hayatın başlaması gibi iki büyük olayın meydana gelmesinde Melek İsrâfil'in görevlendirilmesini çok tabii karşılamamız gerekir.

İkinci hayata kalkış, inkârcı sapıklarca, maddeci şaşkınlarca beklenmeyen bir olay olarak gerçekleşince, geride nasıl bir gaflet, dalâlet, günah ve vebal bıraktıklarını ancak anlayacaklar ve o yüzden dizlerinin bağı çözülecektir.

---

(1) Bilgi için bak : En'âm Sûresi 73, Kehf Sûresi 99, Tâ-Hâ Sûresi : 102, Mü'minûn Sûresi 101, Neml Sûresi 87, Yâsîn Sûresi 51, Zümer Sûresi: 68, Kaf Sûresi 20, Hâkka Sûresi 13 ve Nebe' Sûresi 18. âyetin tefsîri

İşte o gün ve o safhalar onlar için hiç de kolay olmayacaktır. Zira her şey, en küçük bir yanlışa meydan verilmeksizin ortaya konacak, kalp ve kafalarda dönüp dolaşan her düşünce ve niyet ortaya dökülecektir.

AZGIN MAĞRURU ALLAH'A BIRAKMAK

(ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ...) **«(Ey Peygamber!) Beni, o tek başına yarattığım, kendisine geniş çapta mal ve göz önünde duran çocuklar verdiğim.... adamla başbaşa bırak..»**

Mekke'nin ileri gelen söz sahiplerinden mağrur ve bozguncu Velîd b. Muğîre el-Mahzûmî, İslâm'a karşı her türlü fenalığı düşünüp uygulama alanına koymaya çalışırken daha çok mal ve evlâdıyla, zekâ ve becerisiyle övünür ve bütün hıncıyla Hz. Muhammed'in (A.S.) karşısına çıkar da Onun peygamberliğe lâyık olmadığını iddia edecek kadar kıskançlık duygusunu izharla akıl ve mantık ölçülerini aşardı. Zaman zaman hırçınlaşıp saldırıya geçmeği plânlar ve geceleri uykusunu kaçırırdı. Sabah olunca sokağa çıkar, etrafında toplananlara: «Ben bir oğlu birim. Araplar içinde bir benzerim yoktur» derdi. Bu kadar bencil ve kendini beğenmiş bir kişinin İslâm'a girmesi, hak dini seçmesi pek düşünülemezdi. Tabii Cenâb-ı Hakk'ın hidâyet kapısını açması müstesnâ..

İbn Abbas'ın (R.A.) tesbitine göre: Velîd'in Mekke ile Tâif'te deve sürüleri, kısrakları, geniş miktarda bağ ve bahçeleri, köle ve câriyeleri bulunuyordu. O bakımdan servet ve evlâd sâhibi sayılır, Araplar arasında itibar görürdü.

İşte bu mağrur ve gâfil şımarığın İslâm'a girmesinden ümit kesilince, Cenâb-ı Hak Resûlüllah'ı teselli ederek: **«Beni, o tek başına yarattığım, kendisine geniş çapta mal ve göz önünde duran çocuklar verdiğim.... adamla başbaşa bırak!»** İlâhî kudretim vakti, saati gelince tecelli edecektir, buyurarak Velîd'in geleceğinin çok karanlık olduğuna işârette bulundu.

İNATÇI MAĞRUR KÂFİRLER

(كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا) **«Hayır (hiç de istemesin.) Çünkü o, âyetlerimize karşı inatçıdır. Onu elbette sarpa sardıracağız.»**

11. âyetten 30. âyete kadar Mekkeli müşriklerden mağrur, kıskanç, muhteris, inatçı ve alaycı Velîd b. Muğîre ve o tiynette olup Hakk'a karşı

gelenler, kıyâmete kadar gelecek olan inkârcı mağrurlara ibretli misâl verilmekte ve Velîd âdeta bu doğrultuda olanların sembolu olarak tanıtılmaktadır.

Olayın başlangıcı ve gelişmesi :

Cenâb-ı Hak «Hâ-Mîm Tenzîlü'l-Kitab..» âyetini indirdiğinde, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Mescid-i Haram'a giderek bu âyetleri Kâbe'nin önünde okudu. O sırada Velîd b. Muğîre de yakın bir yerde bulunuyordu. Resûlüllah'ın (A.S.) gözü ona ilişince, aynı âyetleri tekrar okuyarak Velîd'in işitmesini arzuladı. Velîd b. Muğîre o âyetleri dinledikten sonra çevresinde toplananlara şöyle dedi : «Az önce Muhammed'den (A.S.) bir söz işittim, o ne insan, ne de cin sözüne benziyordu. Allah'a and olsun ki o sözün bir tatlılığı, üzerinde bir güzellik ve çekicilik vardır. Üst kısmı meyvalı, alt kısmı feyizlidir. Doğrusu o söz hep üstünlük sağlar kudrettedir, üstüne çıkılamaz.»

Bunları söyledikten sonra evine döndü ve kendi vicdanıyla başbaşa kalırken Kureyş ileri gelenleri : «Vallahi Velîd'in kalbi meyletti ve herhalde Kureyşli'lerin hepsinin kalbi bir bir meyledecektir» dediler ve aralarından Ebû Cehil onlara : «Siz hiç üzülmeyin, sizden yana ben Velîd'e kâfi gelirim» dedi ve kalkıp üzüntülü bir halde Velîd'in yanına gelip oturdu. Velîd ona : «Kardeşimin oğlu! Seni üzgün görüyorum, neden?» diye sorunca, Ebû Cehl ona : «Üzülmemek elde değil ki.. İşte Kureyşli'ler, senin ileri yaşına karşı nafaka toplayıp sana yardımcı olmak istiyorlar ve bu arada Muhammed'in sözünü süslediğini söylüyorlar ve İbn Ebî Kebşe'nin (Muhammed'in) yanına girdiğini, İbn Ebî Kuhafe (Ebû Bekir) ile oturduğunu, onların yemeğinden arta kalanına erişmek istediğini iddia ediyorlar!» dedi. Velîd onun bu sözlerine kızdı ve : «Kureyşli'ler çok iyi bilirler ki ben mal ve evlâd cihetiyle hepsinden fazlayımdır. Muhammed'le arkadaşları karınlarını doyurdular da fazla yiyecekleri kalsın öyle mi?» dedikten sonra Ebû Cehl ile birlikte kalkıp kendi kavminin meclisine geldiler ve aralarında şu konuşma geçti :

Önce Velîd onlara sordu :

— Siz Muhammed'in deli, dengesiz olduğunu söylüyorsunuz. Bu doğru değildir. Zira bugüne kadar Onun kendi canına kıymaya yeltendiği veya bir kimseye saldırdığı görülmüş müdür? Lûtfen cevap verin..

— Allah için doğru söylemek gerekirse, hayır..

— Yine siz Onun kâhin ve büyücü olduğunu söylüyorsunuz. Kâhinlerin ne yaptığını hepimiz az-çok biliyoruz. Onun hiç kâhinlik yaptığını gördünüz mü?

— Allah için doğru söylemek gerekirse, hayır..

— Siz Onun şâir olduğunu söylüyorsunuz. Hiç şiir kalıp ve ölçülerine göre konuştuğunu duydunuz mu?

— Allah için doğru söylemek gerekirse, hayır..

— Siz Onun yalan söylediğini de iddia edip duruyorsunuz. Böyle bir huyu olduğunu hiç denediniz mi veya bugüne kadar yalan söylediğini tesbit edebildiniz mi?

— Allah için doğru söylemek gerekirse, hayır..

Bu karşılıklı soru-cevap şeklindeki konuşmadan sonra Kureyş'in ileri gelenleri Velîd b. Muğîre'ye sordular :

— Peki siz söyleyin Muhammed nedir, neyin nesidir?

Velîd bir süre düşündükten sonra şu cevabı verdi :

— O, olsa olsa ancak bir sihirbazdır. Görmez misiniz ki O, kısa süre içinde adamla zevcesi ve evlâdını birbirinden ayırıyor; babayı oğlundan koparıyor; köleyi efendisinden uzaklaştırıyor. Evet tek kelimeyle O, bir büyücü ve sihirbazdır. Konuştuğu her söz, muhatabında derin tesir bırakan bir sihirdir.

Böylece biraz yumuşamaya temayül gösteren Velîd bu konuşmadan sonra büsbütün küfür ve tuğyanını artırdı. Ama zamanla kimlerin deli ve dengesiz, şaşkın ve avare şâir olduğu ortaya çıktı. Hz. Muhammed (A.S.) onbeş asırdır hep gönüllerde taht kurmakta ve insanlıktan yana katıksız rahmet olduğunu kalp ve kafalara yansıtmaktadır. Kıyâmete kadar da O öyle olacak ve öyle devam edecektir.

ŞARTLANMIŞ DİNSİZİN KARAKTERİ

(ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا) **«Sonra da (verdiğimi) daha da artırmamı ister..»**

Cenâb-ı Hak, ilgili âyetlerle, Hakk'a karşı gönül kapısını kapalı tutan şartlanmış kâfirin, maddeci sapığın karakter yapısına işâretle yedi kadar kötü sıfatına değinmekte ve böylece Velîd b. Muğîre gibi dinsiz sapıkların her çağda ve her dönemde bulunabileceğini dolaylı şekilde belirterek mü'minlere bu konuda ölçü vermektedir :

1— Mal ve makamı hep amaç seçer. Buna erişebilmek için ara yerde

bulunan maddî ve mânevî kuralları, hükümleri ve kutsal değerleri çiğneyip geçmekte bir sakınca görmez.

2— Kur'ân âyetlerinin ilâhî olmadığını iddiada oldukça ısrarlı ve inatçıdır.

3— Allah böylesini sarpa sardırdığından, hep kendi iç yapısında kararsız ve tedirgindir. Ebedî hayat umudu hiç yoktur.

4— Hakk'ı reddetmede fıtratını (ruhundaki Allah ve din duygusunu) silik hale getirip unutmaya çalışır. Bunun için durmadan düşünüp birtakım aslı astarı olmayan deliller ve zekâ oyunları icad eder.

5— Mü'minlere, Allah'a kulluk edip insanlığın saadet ve hayrını isteyenlere karşı içi kin doludur. O bakımdan bir mü'min ile karşılaştığı zaman hemen kaşlarını çatar, yüzünü ekşitip nefret duygusunu ister istemez izhar eder. Aynı zamanda mü'minleri küçük düşürmek için zekâsını kullanır ve birtakım kurnazca manevralar yapar.

6— Büyüklük taslar; çok bilgili ve kültürlü görünmeye çalışır ve hak ortaya çıkınca arkasını dönüp uzaklaşır.

7— Cenâb-ı Hakk'ın indirdiği âyetleri eleştirir ve «bunlar çok zeki, o nisbette kurnaz bir kişinin sözleridir; büyünün tâ kendisidir» der.

Anlaşıldığı üzere, kişi inkâr düzeyinde şartlanıp Hakk'ı reddetmenin bir aydınlık alâmeti olduğunu ön yargı haline getirince, küfür onda marazî bir hal alır ve tedavisi son derece zorlaşır.

İNATLA BİRLEŞEN İNKÂRIN CEZASI

(سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ...) **«Onu Sakar'a (Cehennem'in alt tabakasına) itip atacağız..»**

Doğru yolu seçme basîret ve fazîletini gösteremiyen inatçı kâfir, küfründe ısrar ettiği halde şu fani hayatı terkedince, ona dünyadaki bu ameline ve niyetine uygun bir ceza hazırlanmıştır. Az önce huy ve karakterinin belirgin çizgileri çizilen Mekkeli müşrik Velîd'e verilecek cezanın özelliğini Cenab-ı Hak, üç madde halinde bildirirken, bunun, o karakterde olan her inkârcı azgın için geçerli olduğuna işârette bulunmaktadır. Şöyle ki:

a) İnkâr ve inatta çok ileri gitmesine karşılık Cehennem'in alt tabakası olan Sakar'a daha lâyık görülmüştür.

b) Sakar tabakası onda ne ümit bırakır, ne de neşe.. Çünkü o dünyada

iken ne kendine bir ümit kapısı aramış, ne de çevresine ümit vermiştir.

c) Dünyada iken insanları haktan, imân ve ahlâktan uzaklaştırmak için nasıl her gün yeni bir kurnazlık düşünüyor ve birtakım buluşlar sergiliyorsa, âhirette Sakar denilen tabakada derisi yandıkça yenisi yerine gelir ve bu hal sürüp gider.

CEHENNEM ÜZERİNDE 19 BEKÇİ VARDIR

(... عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ) **«Üzerinde 19 (bekçi) vardır..»**

Cehennem veya Sakar denilen tabaka üzerinde 19 bekçi meleğin bulunduğu açıklanıyor. Ancak bunlar oradaki görevli melekleri sevk ve idare eden 19 nakib midir, yoksa 19 gözetici veya dâvetçi midir? Şüphesiz bu husustaki yorumlar farklı, görüşler değişiktir ve hepsi de ihtimalîdir. Çünkü sahîh rivâyet ve tesbite göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«O gün Cehennem'i getirirler ki, yetmişbin zimamı (yular misâli halatı) vardır. Her zimamla beraber onu çekip duran 70.000 melek bulunur.» (1)** buyurmuştur.

Bu rakama göre, Cehennem'i çekip plândaki yerine oturtan dört milyar, dokuzyüz milyon melek görev yapacaktır.

Konumuzu oluşturan âyette geçen 19 melek, ya yalnız Cehennem'in altıncı tabakası olan Sakar'da görevli olanlardır, ya da Cehennem üzerinde sevk ve idarecilikle görevli bulunanlardır. Bununla beraber bu 19 meleğin bütün Cehennem'i idare edenler olabileceği de söylenebilir.

Cenâb-ı Hak, yüksek hikmeti gereği, gerek dünya hayatında, gerekse âhiret âleminde hemen her konu, her olay ve her sistemin başında mutlaka görevli melekler bulunduğu halde onların sayısını bildirmeyip sadece Cehennem üzerinde görevli meleklerin sayısını bildirmekle inananları da, inanmayanları da, kararsız olup imânla küfür arasında mekik dokuyan münafıkları da bir sınavdan geçirmektedir. Gerçek mü'minler, bunun neden böyle olduğunu düşünmeden inanır ve «Cenâb-ı Hak hikmet sâhibidir, O, her işini hikmetle yürütür» diyerek teslimiyet gösterirler. Kâfirler bunu alay konusu edinip büsbütün inkâr ve tuğyanlarını artırırlar. Münafıklar ise, bocalayıp kalırlar. Tevrat ve İncil'in orijinal nüshalarında da bu 19 melekten söz edildiği bir yorum olarak anlaşılıyor.

---

(1) Tirmizî/cehennem : 1

19 SAYISI VE KUR'ÂN-I KERÎM

19 sayısının bir ilâhî sır olduğunu ve Kur'ân'ın i'cazı bulunduğunu ilk iddia edip ortaya çıkan ve gerçekte kime, hangi ekole hizmet ettiği kesin bilinmeyen Dr. Reşad Halîfe adında bir Mısırlıdır. Ancak uzun süreden beri bu kişinin Amerika'da Arizona eyaletinde (Tucson'da) imamlık yaptığı tesbit edilmiştir. Başta Besmele olmak üzere bazı âyet ve sûrelerin ya 19 harf olduğunu, ya da kesirsiz olarak 19'a bölündüğünü iddia ederek yola çıkan bu kişi, birçok yerlerde Kur'ân ayetlerini zorlamakta ve bazı harf ve kelime oyunu yaparak iddiasını isbata çalışmaktadır. Biz burada onun iddia ettiği âyet ve kelimeleri bir bir ele alacak değiliz. Zira ne konumuz, ne de hacmimiz buna müsait değildir. Ancak şunu belirtelim ki, Dr. Reşad Halîfe, ya bir maceraperesttir, değilse Bahaîliğin tuzağına düşen bir kimsedir. Ancak bu kişinin nasıl tezada düştüğüne bir misâl vermemizde fayda mülahaza ediyoruz. Şöyle ki :

«Besmele'de geçen «Allah» lâfzının Kur'ân'da 19'un tam katı olarak 2.698 defa (2.698=142) zikredildiğini iddia eden Reşad Halîfe, bu lâfzın 2.698 defa değil de 2.699 defa geçtiği isbat edilince, bu defa rakamı 2.698'e indirebilmek için Tevbe Sûresi'nin son iki âyetini inkâr etme cür'etini göstermiş, son âyetteki «Hasbiyallah» cümlesindeki «Allah» lâfzından kurtulmaya çalışmıştır. İnkârını ise şu sözlerle açıkça dile getirmektedir : «Büyük bir ihtimalle bu iki âyet, Ebû Bekir, Ömer ve Zeyd'den çok sonra Peygamber'in hayranları tarafından Kur'ân'a sokulmuştur..»

«Bazı sûrelerin başında mevcut olan anahtar mesabesindeki bazı harflerin bulundukları sûreler içindeki sayıları istisnasız 19 sayısının katlarına eşit olarak karşımıza çıkacaktır» diye bir kural koyan Reşad Halîfe, «Kaf» harfinden başka hiçbir yerde bu kaideyi işletemeyince bu defa harfin bulunduğu sûreyi, aynı harfin başında bulunduğu diğer sûrelerle harman ederek sonuca varmaya çalışmıştır. Fakat bu yolla da sonuca varamayınca, bu defa Kur'ân'da harf değişikliği yapmaya kalkmıştır. Meselâ A'raf Sûresi'nin 69. âyetindeki «bastaten» kelimesinde mevcut «sad» harfinin «sin» olduğunu iddia etmiştir. Bunu da kendi hesaplarını denk düşürebilmek için yapmıştır.» (1)

Görüldüğü gibi 19 sayısıyla Kur'ân âyetleri arasında bağ kurma gayreti, iddiacıyı çok sakıncalı yola itmiştir. Aynı zamanda Kur'ân'ın % 98

(1) Bu son paragraf, Emekli Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç'ın, «Kur'ân-ı Kerîm'de 19 meselesi ve önemli düzeltme» başlığı altında neşredilen makalesinden alınmıştır.

bölümüyle 19 sayısı arasında -belirtilen şekilde- ilgi kurmak mümkün değildir. Oysa Kur'ân baştan sonuna kadar her cümle ve âyetiyle, her bölüm ve sûreleriyle en büyük mu'cizedir ve hiçbir zaman erişilmesi mümkün olmayan bir ilâhî âbidedir. Kıyâmete kadar da böyle kalacaktır.

BAHÂİLER VE 19 RAKAMI

Hz. Muhammed'i (A.S.) son peygamber, Kur'ân-ı Kerîm'i de son kitap kabul etmiyen Şirazlı Seyyid Ali Muhammed, kendisini peygamber olarak ilân ederken 19 rakamını kutsal sayıp iddia ettiği diniyle bu rakam arasında sıkı bir bağlantı sağlamıştır. Şöyle ki :

— Bahâîlere göre 19 rakamı kutsaldır. «Vâhid» ve «Vücud» sıfatları ebcedde 19 tutar.

— Sene 19 aydır, ay 19 gündür. Böylece bir yıl onlara göre, 361 gündür.

— Babî cemaatini idâreye me'mur edilenler 19 kişidir.

— Her Bahaî yıllık gelirinin 1/5'ni bu cemiyete vermekle yükümlüdür. Ancak vereceği nisbette yine bu 19 sayısı dikkate alınır.

— Her yıl 19 gün oruç tutmak vâciptir.

Konumuzu oluşturan âyette geçen 19 rakamının hikmetini bizzat Cenâb-ı Hak şöyle açıklamaktadır : **«Biz onların sayısını kâfirler için bir fitne yaptık ki kendilerine kitap verilenler kesin bilgi edinsinler; imân edenlerin de imânlarını artırsın ve kendilerine kitap verilenler ile mü'minler şüpheye düşmesin. Kalplerinde (inkâr ve inat) hastalığı bulunanlar ile kâfirler de, «Allah bununla misâl olarak neyi murad etmiştir?» desinler. İşte Allah böylece dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola eriştirir..»**

Evet, Kitap Ehlinden kutsal kitapları iyice okuyup inceleyen ilim adamları bu ve benzeri garip gelen âyetleri duyunca, inkâr etmezler, gönderilen her peygamberin benzeri birtakım garip beyânları bulunduğunu düşünerek hikmetini araştırırlar.

Müfessir Kurtubî'nin sözünü ettiğimiz âyetin hikmetini açıklayan bölümünde, «Tevrat ve İncil'de de Cehennem üzerinde görevli meleklerin 19 olduğu yazılıdır» şeklindeki beyânı sadece bir yorumdur. Zira bugün mevcut Tevrat ve İncil nüshalarında böyle bir kayda ve belgeye rastlamak mümkün değildir. İlk orijinal nüshalarında ise yazılı olabilir ki onu da kesin şekilde bilemiyoruz. Âyette ise, 19'la ilgili konunun Tevrat ve İncil'de yazılı bulunduğu açıklanmamış, sadece «Kitap Ehli kesin bilgi edinsinler» şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Şüphesiz bu da yorum isteyen bir cümledir.

CENÂB-I HAKK'IN ORDULARININ SAYISINI ANCAK KENDİSİ BİLİR

(وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ **) «Rabbın ordularını ancak kendisi bilir. Bu, insanlara ancak bir öğüttür.»**

«Cünûd», «cünd»ün çoğuludur. Asker, ordu, yardımcı gibi mânalara delâlet eder. Kök mâna olarak katı ve taşlı toprağa denir. Sonra da aynı türden biraraya gelen her topluluk hakkında da kullanılmıştır. Meselâ «ruhlar» için «cünûd-ü mücennede» denilmesi bu cümledendir. Konumuzu oluşturan âyette ise, ilâhî emirleri yerine getiren ve kâinattaki düzenin her parçası üzerinde görevli bulunan melekler kasdedilmektedir. Kâinatın büyüklüğünü, meydana gelen olayların sayıya sığmayacak kadar çokluğunu düşünecek olursak, görevli meleklerin ne kadar çok olduğunu ve her olayla ilgili bir grup meleğin bir ordu teşkil ettiğini anlamakta gecikmeyiz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber'in (A.S.) görevinin sınırına değinildi. Sonra duygu ve düşünceye seslenilerek kıyâmet ve âhiretin birkaç safhasından söz edildi. Arkasından inkâr ve tuğyanda ısrar edenlerin karakter yapısı üzerinde durularak mü'minlere ölçü ve bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle Cehennem'in kâfirler için büyük bir dert ve belâ olduğu, üç şeye yemin edilerek haber veriliyor.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ ﴿٣٣﴾
وَالصُّبْحِ اِذَا اَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَاءَ
مِنْكُمْ اَنْ يَتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ ﴿٣٧﴾

M E Â L İ

32-37— Hayır, (onlar öğüt almazlar). Ay'a, dönüp gittiği zaman geceye, ışık saçtığı zaman sabaha and olsun ki, gerçekten (Cehennem) büyük belâlardan biridir. İnsanlar için sizden öne geçmek isteyen veya geri kalmayı arzu eden için uyarıcıdır.

AY, GECE VE SABAH

(كَلَّا وَالْقَمَرِ وَاللَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ وَالصُّبْحِ اِذَا اَسْفَرَ اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ ...) **«Hayır, (onlar öğüt almazlar). Ay'a, dönüp gittiği zaman geceye, ışık saçtığı zaman sabaha and olsun ki, gerçekten (Cehennem) büyük belâlardan biridir..»**

Ay, gece ve sabah.. Üç belge sıralanıyor. Ay'ın nasıl düzenli hareket ettiği; güneşten ışık alıp yansıttığı ve böylece ayların, yılların hesabını dosdoğru yapmamıza yardımcı olduğu ve güneş sisteminde hâkim olan denge kanununda ayın da ayrı bir yerinin bulunduğu kapalı şekilde belirtiliyor.

Gece ve sabah ile, dünyanın batıdan doğuya doğru kendi ekseni etrafında ve aynı zamanda güneşin çevresinde bir elips çizerek döndüğüne işâret ediliyor. Sonra da hayat düzeni üzerinde mutlak yeri ve tesiri bulunduğu belirtilerek bu üçüne yemin ediliyor.

Cehennem'in ise, hem imân doğrultusunda öne geçmemek isteyenlere, hem de inkâr ve tuğyanlarından dolayı geride kalanlar için tam bir uyarıcı niteliği taşıdığına dikkat çekiliyor. Zira aklı eren hiç kimse, hayatının böyle bir azap ile berbat edilmesini istemez. Aynı zamanda güvenli, huzurlu ve gönül yatışkanlığı düzeyinde rahat ve sonsuz bir hayata erişmek her fâninin özlemidir. Kur'ân, kâinat yaratıldığı günden beri beşerin bu özlemine Cennet ile olumlu cevap verirken, inanmayan ve dünya ha-

yatını berbat ederek Hakk'a baş kaldırır bir tavır içinde âhirete intikal edenlere ise, sonsuz azâbın kaynağı olan Cehennem'i hatırlatır ve bunun o gibiler için büyük bir belâ olduğuna değinir.

Eğitimde çok yönlendirici ve iç disiplini sağlayıcı bu kavramlardan yoksun bırakılıp materyalist bir zihniyetle Allah'tan, Âhiret'ten habersiz yetişen bir nesli, hangi kuvvet Hakk'a, doğruya, fazîlete iletebilir? İmânın şartlarından olan Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru inanmanın lüzumunu hangi akıl sâhibi inkâr edebilir? Zira hiçbir şey böyle bir imanın yerini dolduramaz ve hiçbir bilgi onun kadar kişiye ahlâk, fazilet ve sorumluluk duygusu aşılayamaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhî beyâna karşı gelip küfür ve tuğyanda ısrar eden nankör müşriklerle inkârcı maddeciler, âhirette kendileri için hazırlanan sonsuz azap ile uyarıldı ve Cehennem üzerinde görevli meleklere dikkat çekildi ve üç şeye yemin edilerek Cehennem'in inkârcılar için büyük bir belâ olduğuna atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, herkesin ameli karşılığında rehîn durumunda olduğu belirtiliyor. Ancak amel defterleri sağ ellerine verilenlerin istisna teşkil ettiği bildiriliyor. Sonra küfür ve isyân üzere ölen kâfirlerin Cehennem'e atılma sebepleri üzerinde duruluyor ve onlar için şefaat edecek kimsenin olmayacağı hatırlatılıyor. Arkasından Kur'ân'ın yönlendirici, hayat verici bir tezkire (öğüt ve eğitim) olduğuna değinilerek insan hayatının bu kitaba göre düzenlenip disiplin altına alınmasının gereğine işâretle bulunuluyor.

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا
أَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ
فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا
نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾
فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ
حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَىٰ صُحُفًا
مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ
﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

M E Â L İ :

38— Herkes elde ettiğine karşılık rehindir.

39— Ancak sağ taraftakiler (amel defterleri sağdan verilenler) böyle değildir.

40-41— Cennetlerde, suçlu günahkârlardan sorarlar :

42— Sizi Cehennem'e sürüp sokan nedir?

43— Onlar da : Biz namaz kılanlardan olmadık.

44— Yoksulu yedirmedik.

45— (Bâtıla) dalanlarla birlikte daldık..

46— Ve biz hesap ve cezâ gününü yalanladık.

47— Tâ ki, ölüm bize gelip çattı.

48— Artık onlara şefaâtçilerin şefaâti fayda vermez.

49— Onlara ne oluyor ki öğütten yüz çeviriyorlar?!

50-51— Aslandan kaçan ürkek yaban eşekleri gibi..

52— Hayır, onlardan her kişi kendisine açık sâhifeler verilmesini ister.

53— Hayır, onlar Âhiret'ten korkmazlar.

54— Hayır, o gerçekten bir öğüttür.

55— Dileyen ondan öğüt alır.

56— Ancak Allah'ın dilediği kimseler düşünüp öğüt alır. Korkulmaya değer olan da O'dur; bağışlamaya lâyık olan da O'dur.

İLGİLİ HADÎS VE RİVÂYET

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Rabbımızın şöyle buyurduğunu haber vermiştir :

«Rabbınız diyor ki : Ben, benden saygı ile korkulmaya ve benimle birlikte hiçbir ilâh edinilmemeye ehil ve lâyıkımdır. Artık kim benimle birlikte başka bir ilâh edinmekten korkup sakınırsa, o, affedilip bağışlanmaya ehil olur.» (1)

Hz. Ali (R.A.), ilgili âyette geçen «illâ ashabe'l-yemîn» cümlesini «Müslüman çocukları» olarak yorumlamış ve bu çocukların kazandığı bir günahları yoktur ki, onun karşılığında rehîn tutulsunlar, demiştir. (2)

HERKES ELDE ETTİĞİNE KARŞILIK REHİNDİR

(كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ...) **«Herkes elde ettiğine karşılık rehîndir..»**

Her kişi kazancına, elde ettiği iyilik ve kötülüklere bağlıdır. Kazanç ise iki yoldan biriyle veya her ikisiyle sağlanır : Meşrû, helâl yoldan; gayr-i meşrû, haram yoldan..

Cenâb-ı Hak, insanoğlunu hayat sahnesinde yalnız akıl, zekâ, irâde ve idrâkiyle başbaşa bırakmamış; onun bu yeteneklerine yardımcı ve destek olacak kitap ve peygamber göndermiştir. Doğan her kişi, bu yolun

(1) İbn Mâce : zühd : 35
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/331

ayrıldığı noktada yer alır: Ailesi, çevresi ve okulu ya onu iyiye, doğruya, güzele, fazîlete ve meşru çizgiye uzanan yola sokar, ya da aksine uzanan bir yola iter. Yetişkin kişilerde ise, akıl, irâde, zekâ ve idrâk birleştirilir de peygamber ve kitapla bütünleşirse, bunlar kendilerini birinci yola iletmek isteyenlere uyarlar; aksine bir yoldan kaçınırlar.

Böylece her kişi kendi yeteneklerini kullanarak yolunu seçer de ona göre amel defterini doldurur ve ona bağlı kalır. Bu bağ ile ölür ve onunla birlikte ikinci hayata kalkar. Cenâb-ı Hak ise mutlak adâlet sâhibidir; herkese amelinin cinsine ve taşıdığı niyet ve amacına göre karşılık verir. Bu uygulama O'nun ezelî ve ebedî irâdesinin değişmiyen proğramı gereğidir. 38. âyetle konu özetlenerek en anlamlı bir anlatımla işlenmektedir.

SAĞ TARAFTA YER ALANLAR

(... إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ) **«Ancak sağ taraftakiler (amel defterleri sağdan verilenler) böyle değildir..»**

Âhiret gününde amel defterleri dağıtılınca, kimlerin dünyada iken kendilerini Cehennem'e lâyık gördükleri ve ona göre amel ettikleri apaçık belli olur. Doğru yolu seçenlerin amel defterleri sağ ellerine, yanlış yolu ve bâtılı seçenlerin ise sol ellerine verilir. Sağ eline verilenler artık rehîn değildir; o, hazırlanan ebedî saadet yurduna lâyık amelde bulunmuş ve ona ehil olmuştur.

Ayrıca **«herkes kazancına ve ameline bağlıdır»** cümlesinden de bu mâna anlaşılmakta ve amel defteri sol tarafından verilenlerin hep rehin olarak kalacakları; diğerlerinin bu kayıttan kurtulacağı neticesi çıkmaktadır. Bununla beraber ilim adamları 38. âyeti farklı şekilde yorumlamışlardır. Onların birer özetini nakletmemizde fayda mülahaza ediyoruz:

a) Herkes günahlarına ve kötülüklerine karşılık rehin tutulur. Ancak sağ tarafta yer alanların sevabı daha çok olduğundan, onlar rehin tutulmazlar.

b) İbn Abbas'a (R.A.) göre: Sağdakilerden maksat, meleklerdir. Âhiret gününde onlar Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretinin tecellisinin sağında yer alırlar. Günahları ve kötülükleri olmadığı için de rehin tutulmazlar.

c) Hz. Ali'ye (R.A.) göre: Müslüman çocuklarıdır. Onlar ergen olmadan, yani teklîf çağına girmeden öldükleri için günahları yoktur ve bu sebeple rehin tutulmazlar.

d) Dahhak'e göre: Cenâb-ı Hak tarafından kendilerine en güzel söz verilmiş olanlardır.

e) İbn Cüreyc'e göre : Herkes kendi ameliyle hesaba çekilir; ancak amel defteri sağından verilenler müstesnâ; çünkü onlar cennetliktirler.

f) Mukatil'e göre : Adem Peygamber'in (A.S.) sağında yer alanlardır; çünkü onlar cennete ehil kimselerdir, o bakımdan rehin tutulmazlar.

g) el-Hasan ve İbn Keysan'e göre : Rehin tutulmayanlar, dünyada ıhlâs üzere amel eden Müslümanlardır. Çünkü onlar kendilerine gerekeni yerine getirmişlerdir.

h) Onlar hakkı kabul edip gönül yatışkanlığı sağlayan imân ehlidir; iyilikleri ve sevapları hep ağır basar.

CENNET EHLİNİN İSTEKLERİ KARŞILANIR

(فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ...) **«Cennetlerde; suçlu günahkârlardan sorarlar :..»**

Cennet mutlak huzur, güven, neşe, sevinç ve mutluluk yeridir. Dünyada insan olarak yaratılmasının hikmetini, Cenâb-ı Hakk'a kul olmanın mânasını bilip hayatını ona göre düzene sokanlara bu yüce nîmet hazırlanmıştır.

Cennetlikler bulundukları yerin, lâyık ve ehil görüldükleri nîmetin değerini bilir; hangi kudretin inâyet ve şefkatı altında bulunduklarını düşünerek bütün isteklerinde edep, terbiye, saygı ve tâzîm çizgisini aşmazlar. O bakımdan arzularının tamamı yerine getirilir. Bu cümleden olarak, dünyada tanıdıkları inkârcıların ve münafıkların Cehennemdeki durumlarını ve nasıl bir azaba uğratıldıklarını görmek isterler. Onların bu isteği yerine getirilir. Aralarından, çok uzak mesafeye rağmen engeller kalkar ve yüzyüze konuşurcasına birbirlerini görürler ve seslerini işitirler.

İlgili 42-47. âyetlerde belirtildiği gibi, mü'minler, o cehennemliklerden şunu sorarlar :

— Sizi Cehennem'e sürüp sokan nedir?

Onlar da buna şu karşılığı verirler :

— Biz namaz kılanlardan olmadık, yoksulu yedirmedik, bâtıla, ahlâk dışı bir hayata dalanlarla birlikte daldık.

Böylece onlar üç maddeden dolayı Cehennem'e ehil ve lâyık olduklarını bildirirler.

Birincisi, namaz konusudur. Çünkü bu ibâdet, imânın en tatlı, en fe-

yizli ürünüdür. O bakımdan âhirette inkârcılardan, önce imân ve namazdan, mü'minlerden ise sadece namazdan sorulur. Zira namaz, Allah ile kulları arasında en işlek yoldur ve kulun Allah'a en yakın bulunduğu an, secde hâlidir.

İkincisi, açları, yoksulları yedirme konusudur. Bununla yalnız bedenî ve kalbî ibâdetin yeterli olmadığı, malî ibâdetle birleşmenin gerekli görüldüğü belirtiliyor. Şüphesiz yoksulu ve muhtacı iki yönden yedirip, gözetmek mümkündür : a) Zekât, sadaka ve benzeri hayırlarla, b) faizsiz ödünç vermekle.. Bu iki ayrı yardımın temelinde imân ve gönül yatışkanlığı vardır. Âhirete inanmayan ve o sebeple maddeyi tek amaç seçen kimse her zaman için kişisel çıkarını ön plâna alır. Bunun için de başkasına faizsiz ödünç vermeyi aklından bile geçirmez.

Üçüncüsü, sapıklarla birlikte dünya hayatının heva ve hevasatına dalıp her şeyi unutmakla ilgilidir. Bu, aile ve çevrenin çocuklar ve gençler üzerindeki olumlu, olumsuz tesirine ve yönlendirici karakterine işârettir.

Unutmamamız gerekir ki, bâtıl, yani hakkın karşıtı olan her söz ve davranış nefse ve şehvete hitap eder; ilmi de, kültürü de bu doğrultuda kullanıp sadece ekonomik yönde gelişmekten başka bir şey düşünmeye imkân tanımaz. Gerçek ve dengeli kurtuluşun ancak ekonomik güçle birlikte imân, irfan ve fazîlet gücünün yürütülmesinde bulunduğunu hesaba katmayı hep unutturur.

Yukarıda belirtilen üç hatâlı yolun mayasını oluşturan bir de hesap ve ceza gününe inanmamak söz konusudur. Suçlu günahkârların sorulan soruya verdikleri cevap arasında bu inkâr da geçmektedir. Hesap ve ceza gününe inanmayan bir kimsenin ibâdet düzeyinde ömrünü değerlendirmesi düşünülemez. Zira ilâhî hoşnutluğa yönelik ne kadar ahlâk, fazîlet ve iyilik varsa, mutlaka temelinde sağlam imân bulunmaktadır.

«Ceza ve hesap günü» diye çevirisini yaptığımız «yevmi'd-dîn», bazıları tarafından yanlış anlaşılabilir ve âhiret gününün sadece ceza günü olduğu imajını verebilir. Zira günlük hayatımızda «ceza» kelimesini, sadece suçluya verilen hüküm olarak anlarız. Oysa bu kelimenin delâlet ettiği en doğru manada, kişilerin iyi veya kötü ameline verilecek karşılık söz konusudur. İyi ve sâlih amelin karşılığı sonsuz mükâfattır; kötü amelin karşılığı ise azaptır.

ÖLÜM GELİP ÇATINCA PİŞMANLIK FAYDA VERMEZ

(حَتّٰٓى اَتٰينَا الْيَق۪ينُۜ) **«Tâ ki, ölüm bize gelip çattı.»**

Bu anlatım, ölüm gelmeden önce kişinin yanlış yolda yürüdüğünü farkedip doğru yola girmesinin ve ciddi pişmanlık duyarak Hakk'a yönelmesinin mutlaka faydalı olacağını yansıtmakta; ölüm olayı gelince, yani zâhiri ümitlerin bir bir ortadan kalkmasıyla gerçeği anlayıp Hakk'a dönmenin kişiye fayda vermiyeceğine işâret etmektedir. Çünkü ümitsizlik anındaki pişmanlığın Allah yanında bir kıymet ifade etmiyeceği yine nass-ı Kur'ân ile sâbit olmuştur. (1)

Özellikle genç yaşında iken Hakk'a dönüp tevbe ve istiğfarda bulunan ve bâtılı terkedip Kur'ân'a uyan kimsenin bu dönüşü, Allah yanında son derece muteberdir ve övgüye değer bir düzeydedir. Bununla beraber ümitsizlik anı dışında her yaşta dönüş yapmanın mümkün olduğunu unutmamak gerekir.

Böylece âyetteki «yakîn» hak olan ölüm ve âhirete intikal olayıdır.

ÂHİRET GÜNÜNDE İNKÂRCI AZGIN İÇİN ŞEFAÂTÇİ BULUNMAZ

(فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ) **«Artık onlara şefaâtçinin şefaâti fayda vermez.»**

Şefaât : Birine arka olma, sahip çıkma ve bağışlanmasını dileme gibi mânalara delâlet eden geniş anlamlı bir kavramdır. Dünyada bu tür girişimler oldukça yaygındır ve haklı-haksız kişiler için zaman zaman geçerli olabiliyor. Ama Âhiret gününde Allah izin vermedikçe hiçbir kimse -makam ve derecesi ne olursa olsun- başkası için şefaâtçi olamaz.

İnkâr üzere veya nifak şüphe ve tereddüdü içinde bulunduğu halde ölüp dünyadan ayrılanların, âhiret gününde şefaâtçi bulamıyacakları, hiçbir şefaâtçinin onlardan yana aracı olmasının bir yarar sağlamıyacağı kesindir. Çünkü Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : «Benim şefaâtim ümmetimden büyük günah sahipleri içindir.» (2) «Benim şefaâtim, gösterişten uzak, ciddi ve samimi niyete dayalı olarak Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet eden kimse içindir.» buyurmuştur. (3)

Hadîslerdeki açık anlatımdan anlıyoruz ki, inkâr üzere ölenler için şefaât edilmiyecektir.

---

(1) Fazla bilgi için bak : Nisâ Sûresi : 17, 18. âyetin tefsiri

(2) Ebû Dâvud/sünnet: 21- Tirmizî/kıyâmet: 11- İbn Mâce/zühd: 37- Ahmed: 3/213

(3) Müsned-i Ahmed : 2/307, 518

ÖĞÜDE KULAK VERİP BENİMSEMEK VE UYARINCA AMEL ETMEK LÜZUMLUDUR VE FAZÎLETTİR

(فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ) **«Onlara ne oluyor ki öğütten yüz çeviriyorlar?!»**

Az insan yapılan öğüde katlanabilir. Çoğu ise bunu kendini küçük düşürücü bir olay sayıp öğüde ihtiyacı olmadığını, bu gibi sözlere karnının tok olduğunu söyler. Oysa her insanın öğüde, birtakım tavsiyelere, irşad ve doğruyu söyleyen arkadaş ve dostlara ihtiyacı vardır. Çünkü peygamberler dışında hiçbir kişi günah ve kusur işlemekten kendini tamamıyla uzak tutamaz. Aynı zamanda yine belirtilen istisnayla hiçbir kimse, kendi aklının mahsulü olarak konuştuğu her sözün, ortaya koyduğu düşüncenin ve sergilediği fiillerinin mutlaka doğru olduğunu iddia edemez.

O halde bir bilenin diğer bilene ihtiyacı kesindir. Hayatımızda sık sık rastladığımız şu olay bizi uyarmaktadır : Bir dost veya yakınımızla yanyana yolda yürürken, birimiz diğerinin önündeki tehlike veya engeli daha erken farkeder ve hemen onu uyarırız. Öyle ki insan kendi önündeki tehlikeden önce yanındaki arkadaşının önündeki tehlikeyi görebilmektedir. Bu, bize neyi öğretiyor veya hatırlatıyor? Her zaman bizi Irşad edip doğruyu gösteren, tehlikeden haber veren dost ve arkadaşa muhtacızdır. O bakımdan öğüt verene, irşad edene, doğruyu telkinde bulunana ciddi şekilde kulak vermek sünnettir ve fazîlettir. Ancak küfür ve tuğyan doğrultusunda şartlanmış inkârcı sapıklar hakkı ve doğruyu dinlemek istemezler. 49. âyetle onların bu tutumu ve hali hayretle karşılanmakta ve mü'minlerin bu konuda çok dikkatli olmaları istenmektedir.

ÜRKEK EŞEKLERE TEŞBÎH

(كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ...) **«Aslandan kaçan ürkek yaban eşekleri gibi..»**

İnkâr ve sapıklıkta ısrar edip Hakk'ın sesine kulak vermeyen ve üstelik bu sesten nefret edip uzaklaşan kâfirler, aslandan korkup kaçan ürkek eşeklere benzetiliyor.

Şüphesiz böyle bir benzetmede, inkârcı ahlâksızların aptallığına ve şuursuzluğuna işâret de vardır. Zira eşek gerek hikâye konusu olduğu, gerekse darb-ı mesel düzeyinde ele alındığı zaman genellikle aptallığın sembolu olarak gösterilir.

Âyette «aslan» diye çevirisini yaptığımız «kasvere» bundan başka birkaç manaya daha delâlet eder :

a) Ok ve benzeri silâh atıcılarından bir grup,

b) Avlanmaya çıkan birçok kişi, yani avcılar,

c) Avlanmak maksadiyle kurulan tuzaklar,

d) Güçlü, iri yapılı adamlar,

e) Bağrışıp şamata yapan bir topluluk,

f) Gecenin zifiri karanlığı,

g) Kükreyen arslan..

Nitekim Ebû Hüreyre (R.A.) diyor ki : Kükreyen arslanın sesini duyan yaban eşekleri nasıl korkup kaçıyorlarsa, inatçı şaşkın müşrikler de Kur'ân'ın beyânını, Resûlüllah'ın (A.S.) tilâvet sesini işitince öylece nefret duyup uzaklaşıyorlar.»

Bunun gibi, Allah'ın varlığını, birliğini; Hz. Muhammed'in (A.S.) Allah'ın kulu ve resûlü olduğunu; aynı zamanda kurtuluşun ve saadetin namazla, Allah'a kullukla gerçekleşeceğini ilân eden ezan ve Kur'ân sesinden hemen her çağ ve dönemde rahatsız olup kulaklarını tıkayanlar eksik değildir.

SABAHLEYİN BAŞ UÇLARINDA YAZILI SAHİFE GÖRMEK İSTEYENLER

(بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفًا مُنَشَّرَةً) **«Hayır, onlardan her kişi kendisine açık sahifeler verilmesini ister.»**

Mekkeli müşrikler âhirete, hesaba, cennet ve cehenneme inanmadıkları için, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i yalancı durumuna sokmak, hem de gözlerden düşürmek maksadıyla Ona : «Sözünde ve iddianda doğru isen, bizim kusur ve günahlarımızı; iyilik ve fazîletlerimizi bir bir açıklayan amel sahifelerini her sabah kalktığımızda baş ucumuzda bulundurmayı sağla!» diyerek bu isteklerini tekrarlıyorlardı. Cenâb-ı Hak 52. âyetle onların bu yersiz ve anlamsız isteğini konu edinerek ne kadar şaşkınlık ve idrâksizlik; inkâr ve azgınlık içinde yuvarlandıklarına işârette bulunuyor.

Zira Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu kanunlar, hazırladığı proğramlar değişmez; herkesin arzu ve isteğine göre bir düzen getirmez. Amelleri açıklayan sahifeleri ancak âhiret gününde indireceği kesinleşmiş ve ilâhî proğram

ona göre düzenlenip hazırlanmıştır. Artık bunun değişmesi, aksaması düşünülemez.

Cahil müşriklerin kalp ve kafalarında âhiret, hesap, azap ve mükâfatla ilgili bir inanç bulunmadığından dolayı böylesine cüretkâr davranıp alaylı bir tavır ve sinsi bir düşünceyle yersiz, anlamsız isteklerde bulunuyorlardı.

Unutmamak gerekir ki, hakkı red ve inkâr eden maddeci sapıkların karakteri ve rengi böyledir. Hemen her çağda onların bu tür karakter ve renklerini görmek, tesbit etmek mümkündür.

KUR'ÂN DOYURUCU VE YÖNLENDİRİCİ BİR ÖĞÜTTÜR

(كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ) **«Hayır, o gerçekten bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır.»**

Âyette Kur'ân'ın bütünüyle bir «tezkîre» olduğu bildiriliyor. Bu kelime «büyük bir öğüt», «geniş ibret», «uyarıcı ve yönlendirici bir hatırlatma» gibi mânalara delâlet eder. Zaten hayatımız bu üç cümle ile içiçe değil midir? : Öğütler, ibret alınacak şeyler ve uyarıcı hatırlatmalar.. Günlük yaşayışımızı bu üç cümlenin havası dışına çıkardığımız takdirde, ölçü ve dengemizi kaybeder, kendi kendimizi düzensizliğe itmiş oluruz. O bakımdan gördüğümüz her olaydan kendimize bir ibret payı ayırmak; işittiğimiz her sözden bir öğüt çıkarmak; başımıza gelen, önümüze çıkan üzücü her olaydan bir uyarı mektubu almak ve okuduğumuz her cümle ve konudan düşünce ufkumuzu genişletecek bir anlam sinyalı görmek zorundayız. Aksi halde ömrümüzü boşuna harcayıp tüketmiş oluruz.

DİLEYEN ÖĞÜT ALIR

(فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ) **«Dileyen ondan öğüt alır. Ancak Allah'ın dilediği kimseler düşünüp öğüt alır. Korkulmaya değer olan da O'dur; bağışlamaya lâyık olan da O'dur.»**

İlâhî uslûp düzeyinde, «dileyen Kur'ân'dan öğüt alır» buyurulmaktadır. Bu, insanları inandırmaya, öğüt almaya zorlamanın doğru ve olumlu sonuca götürücü bir metod olamıyacağını ifade eder. Çünkü inanmak, sevip benimsemek her yanıyla anlayış, kavrayış, kültür ve irfan işidir ki kalbin yatışmasıyla, inanıp benimsemesiyle yakından ilgilidir. Zorla inandırmak; korku ve baskıyla ibâdet ettirmek iyilik yerine kötülük doğurabilir; en azından zorlanan, tehdît edilen kişinin kin ve nefretini artırabilir.

O halde şüpheciye ve inkârcıya gerektiğinde bilgi, öğüt ve kıstas verilir; yani teblîğ ve irşadda bulunularak eğitilmeye ve yönlendirilmeye çalışılır. Kırıcı, nefret uyandırıcı, kişiliği zedeleyici söz ve davranıştan kesinlikle kaçınılır. Gerisi eğitilenin kaabiliyetine ve ilâhî meşiete bırakılır. Çünkü hidâyete kavuşturma, yani doğru yola iletme ve erdirme ancak Allah'a aittir. Biz insanlar sadece çizilen irâde ve imkân sınırına gelip dayanırız, ondan sonrasını Allah'a bırakıp kendi sınırımızı ve yetkimizi aşmamaya özen ve dikkat gösteririz.. Bundan dolayıdır ki, 56. âyette : **«Ancak Allah'ın dilediği kimseler öğüt alır..»** buyurulmaktadır.

Öyle değil midir? Gönül toprağı çorak olana, Kur'ân ışığının ne faydası olabilir? Kişinin idrâki, Hakk'ın hidâyet tecellisiyle birleşince kalbi o çoraklıktan kurtarma imkânı doğar ve o zaman peygamber ve mürşidin yaptığı teblîğ ve irşad olumlu tesir uyandırır.

KORKU İLE ÜMİT BİRBİRİNİ İZLEMELİDİR

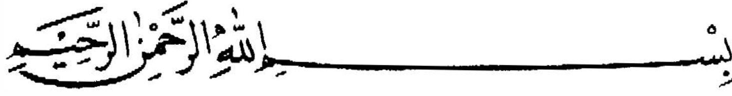
«Korkulmaya değer olan da O'dur; bağışlamaya ehil ve lâyık olan da O'dur.» buyurulurken mü'minlerin her zaman korku ile ümit arasında bir yol takip etmeleri ilhâm ediliyor. Zaten dünya hayatımız da baştan sonuna kadar korku ve ümitle doludur. Hayatın yolu hep düz ve pürüzsüz değildir ve olamaz da. Bu yolda yürürken bir gün sevinirsek ikinci gün üzülürüz; bir gün ağlarsak ikinci gün gülebiliriz. O bakımdan sonsuz hayata doğru nefes, nefes; adım adım yaklaşırken oradaki hesap ve cezayı düşünerek korku ve ümit beslememiz kadar olgunlaştıran başka bir âmil düşünülemez. Zira korku, daha dikkatli ve temkinli olmayı; ümit, daha güvenli bulunmayı telkîn eder.

Allah ile kulları arasında da bu iki zıd bağ mevcuttur. Öyle ki, insanoğlu Cenâb-ı Hakk'ı bilip tanıdığı nisbette O'ndan korkar ve ümit bağlar. Çünkü Allah çok âdildir ve söz O'nun yanında aslâ değişmez. Mutlak surette hesap sorar ve ona göre karşılık verir. Bu da kişiyi devamlı korkutur ve dikkatli olmaya çağırır. Allah'ın rahmeti sonsuz, gufranı çok yaygındır. Bağışlamak O'nun şanındandır inancı ise, insana ümit ve güven verir.

Sûrenin son âyeti bu hikmeti en belîğ bir anlatımla işleyerek bize en lüzumlu malzemeyi ve bilgiyi vermektedir.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan âlemlerin Rabbı Allah'a sonsuz ve sınırsız hamd-u senâlar; O'nun sözünü bize teblîğ eden Resûlüllah (A S.) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

——oOo——

KIYÂMET SÛRESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Birinci âyetinde kıyâmetin önemini belirtmek için onunla yemin edilmiş ve bu sebeple «kıyâmet» kelimesi sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 40

Kelime » : 193

Harf » : 652 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kıyâmet'e ve Nefs-i Levvâme'ye yemin edilerek, insanın ölüp kemikleri çürüyerek ufalandıktan sonra kıyâmet gününde yeniden diriltileceği ve parmak uçları bile taşıdığı özelliğiyle birlikte düzenleneceği haber veriliyor ve böylece ilim adamlarına da ışık tutuluyor.

2— İnsanoğlunun durmadan inkâr, günah ve inadı sebebiyle geleceğini berbat ettiği konu edilerek onun böyle hatalı bir yola girmek için yaratılmadığına işârette bulunuluyor.

3— Dönüşümüzün eninde sonunda Cenâb-ı Hakk'a olacağı açıklanarak ona göre hazırlanmamız isteniliyor.

4— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in inen ilâhî vahyi iyice hafızasına nakşetmek için onu telâkki ederken dudaklarını hareket ettirmesi üzerinde durularak, böyle yapmaması emrediliyor.

5— Yalnız dünya hayatını isteyip âhireti terkedenler kınanıyor ve uyarılıyor.

6— Sâlih amel işleyen iyi, mutlu kişilerin o gün yüzlerinin pırıl pırıl ışıldayacağı; kötülerin ise suratlarının asık olacağı ayrı bir safha olarak bildiriliyor.

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/332

7— Mağrurların davranışı tasvîr edilerek sonlarının husrân olacağı hatırlatılarak Hakk'a dönmelerinin kendileri açısından çok faydalı sonuçlar doğuracağı dolaylı şekilde haber veriliyor.

8— Akla ışık tutularak insanın yaratılış ve tedricen oluşturuluş safhaları konu ediliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لَٓا اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِۙ ﴿١﴾ وَلَٓا اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ
اَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُۜ ﴿٣﴾ بَلٰى قَادِر۪ينَ عَلٰٓى اَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾ بَلْ يُر۪يدُ الْاِنْسَانُ
لِيَفْجُرَ اَمَامَهُۚ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِۜ ﴿٦﴾ فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُۙ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ
الْقَمَرُۙ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُۙ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ اَيْنَ الْمَفَرُّۚ ﴿١٠﴾
كَلَّا لَا وَزَرَۜ ﴿١١﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّۜ ﴿١٢﴾ يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ
يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَۜ ﴿١٣﴾ بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِه۪ بَص۪يرَةٌۙ ﴿١٤﴾ وَلَوْ اَلْقٰى
مَعَاذ۪يرَهُۜ ﴿١٥﴾

M E Â L İ :

1— Hayır, kıyâmet gününe and içerim.

2— Kendini çokça kınayan nefse de and içerim.

3— İnsan, kemiklerini biraraya getiremiyeceğimizi mi sanıyor?

4— Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile (bütün hatları ve özellikleriyle) düzeltip meydana getirmeye kudretimiz yeter.

5— Ama insan önündekini (kıyâmet ve hesabı) gerçek saymayıp inkâr etmek ister.

6— «Kıyâmet günü de ne zamanmış?» diye sorar.

7— Göz şimşek çakar (gibi kamaştığı),

8— Ay tutulduğu,

9— Güneşle ay biraraya geldiği zaman;

10— (İşte) o gün insan, «kaçış nereye?» der.

11— Hayır, hiçbir sığınak yok.

12— O gün karar kılınacak tek yer, ancak Rabbının huzurudur.

13— O gün insana, önden gönderdiği ile geriye bıraktığı şeylerden bir bir haber verilir.

14-15— İnsan bir takım özürler ileri sürse bile, o kendine karşı duyup gören bir şâhittir.

İNİŞ SEBEBİ

Âdiy b. Rabi'â, Hz. Peygamber'e (A.S.) gelerek dedi ki: «Ya Muhammed! Kıyâmet'in ne zaman, nasıl kopup meydana geleceğini bana bildir.» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona bu hususta gereken bilgiyi verdiyse de o inkârında ısrar etti ve: «Eğer bugün senin sözünü ettiğin kıyâmetin koptuğunu gözümle görsem, olaya şâhit olsam yine de bu hususta seni doğrulamam mümkün değildir ve sana kesinlikle inanmam. Allah nereden o ufalmış, çürümüş kemikleri toplayacak?!» diyerek artan kin ve inkârını bir defa daha diline getirdi. Bunun üzerine ilgili âyetler indi. (1)

Bir diğer rivâyette, Resûlüllah (A.S.) onun bu sözüne karşılık şöyle dilekte bulundu: **«Allahım! Adiy b. Rebi'â ile Ahnes b. Şerîk iki kötü komşunun kötülüğüne karşılık sen bana kâfi ol!.» (2)**

Başka bir rivâyette ise, bu âyetlerin, öldükten sonra dirilip kalkmayı red ve inkâr eden Ebû Cehl hakkında indiği söylenir. (3)

KIYÂMET'E VE NEFS-İ LEVVÂME'YE YEMİN

(لَآ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۙ وَلَآ اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ...) **«Hayır, kıyâmet gününe and içerim;**

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/333
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 19/93
(3) » » » »

kendini çokça kınayan nefse de and içerim..»

Kur'ân'da yer yer Cenâb-ı Hakk'ın, bir olayı veya bir konuyu açıklarken bazı şeylere yemin ettiğini görüyoruz. Şüphesiz bu tarz anlatım, ya açıklanmak istenen şeyin önemine, ya onun ahlâk ve fazîlet üzerindeki olumlu tesirine, ya ilim adamına ışık tutulmasına, ya da aile ve toplumu daha iyiye, güzele ve düzene yönlendirmeye yöneliktir. Aynı zamanda insanın ruh ve beden sağlığıyla yakından ilgili olduğu yerler de vardır.

Buna birkaç misâl verelim :

a) Karanlığıyla ortalığı kaplayıp örtmek suretiyle insanı dinlendirip ona ikinci günkü hayata hazırlanma imkânı verdiği için geceye,

b) İnsan dahil bütün canlılara enerji ve hayat verdiği için güneşe,

c) Besleyici özelliği bulunduğu, vitamin kaynağı olduğu, sindirimi kolay sayıldığı için incir ve zeytine,

d) Esip tozan, çiçeklerde aşılanmaya imkân sağlayan ve bazan da yağmurun müjdeci ve habercisi olan rüzgâra and içilmektedir.

Konumuzun temasını oluşturan «kıyâmet»e ve bir de «nefs-i levvame» ye yemin edilmesine gelince : Bunlardan her biri insan ahlâkı, hayat düzeni, toplumun selâmeti ve düzenli, disiplinli bir ömür sürmeyi sağlamaya yönelik birtakım hikmetler içermektedir.

Kıyâmet gününe inanmak, günlük hayatı ilâhî talîmat doğrultusunda düzen ve dengede tutmaya yarayan en kuvvetli âmildir. Aynı zamanda kişiyi nefis muhasebesine çevirip her saatinin iyilik, sevap ve fazîletlerle süslenmesine yardımcı olur.

Mü'min kimsenin kendi nefsini kınaması düzeyine gelmesi, kendini iyi tanımasının, olgunluğunun, Kur'ân'la uyum sağlamasının, sünnet ile yaşamasının açık belirtilerinden biridir. Zira kendini, içinde taşıdığı nefis denilen itici kuvveti tanımayan kimse, Rabbını da dosdoğru tanıyamaz.

NEFS-İ LEVVAME NEDİR?

Bu terkip üzerinde çok durulmuş, tasavvuf ilminde buna geniş yer verilmiş ve o bakımdan gerek müfessirlerin, gerekse mutasavvıfların az farklı yorum ve tarîfleri ortaya çıkmıştır. Onları özet halinde şöyle sıralayabiliriz :

a) Müfessir Kurtubî'ye göre : Mü'min kişinin kendi nefsini kınayıp olgunlaşma basamaklarında yükselmeye azmetmesidir.

b) Mü'minin kendini denetleyip kontrol etmesi; yaptığı her amel ve işten dolayı daha iyisini, daha güzelini yapmadığına veya yapamadığına üzülerek kendini kınamasıdır. Tabiînden el-Hasan da buna yakın bir yorum ve tanımda bulunmuştur.

c) Tabiîn'den Mücahid'e göre : Mü'minin, kaçırdığı fırsatları hatırladıkça pişmanlık duyması ve bu yüzden kendini kınamasıdır.

d) Bazısına göre bu terkip özel bir mâna taşımaktadır : Adem Peygamber (A.S.)ın işlediği hatadan dolayı kendini kınaması söz konusudur.

e) Mukatil'e göre : Âhiret gününde kâfirin elden kaçırdığı o değerli ömrüne hayıflanması ve bu yüzden derin bir üzüntü ve hasret duyarak devamlı kendini kınamasıdır.

f) Ferra'a göre : İyi ve kötü her nefsin kendini kınamasına; neden iyiliğini artırmadığına; kötü kimsenin de uyanıp neden kendini kötülüklerden uzak tutmadığına hayıflanıp pişmanlık duymasına ve için için üzülmesine işârettir.

İSLÂM TASAVVUFUNDA İSE NEFSİN YEDİ MERTEBESİ VARDIR

1— Nefs-i emmâre,

2— Nefs-i levvâme,

3— Nefs-i mutmainne

4— Nefs-i mülheme,

5— Nefs-i zekiye,

6— Nefs-i râziye

7— Nefs-i merdiyye..

Ünlü veli Abdülkadir Geylânî (H. 470-561), Füyûzat-i Rabbaniyye adlı eserinde bu sıfatları ve bazı özelliklerini kısaca şöyle açıklamıştır :

Birinci nefis : Emmare'dir. Bunun sıfatları : Cimrilik, hırs, bilgisizlik, şer ve kötülük; hased, kin ve öfkedir.

Bu sıfatlardan kurtulmanın yolu, (Lâ ilâhe illallâh) olan birinci isimle gerçekleşir. Bu ismin sayısı yetmiş bindir. Bu sayıyı tamamladığın zaman, her rekâtinde Fâtihâ-i Şerîfe ile arzu edilen, kolay gelen bir sûre okumak üzere iki rekât namaz kılarsın. Selâm verdikten sonra şöyle dersin : «Allahım! Nefs-i emmâremi senden şu yetmiş bine karşılık satın almak istiyorum..»

İkinci nefis : Levvâme'dir. Bunun sıfatları : Gayr-i ahlâkî arzu ve hevesler, hile, kendini beğenmişlik, körü körüne tevekkül, başkasına üstün gelip ezme arzusu bu cümledendir. Bu sıfatlardan kurtulmanın yolu, «Allah» lâfzı olan ikinci isimdir. Bunun sayısı, altmış bindir. Bu sayıyı tamamlayınca, yukarıda belirttiğimiz gibi, iki rekât namaz kılar ve namazdan sonra şöyle dersin : «Allahım! Ben nefs-i levvâmemi senden bu altmış bin karşılığında satın almak istiyorum.»

Üçüncü nefis : Mutmainne'dir. Bunun sıfatları : Cömertlik, tevekkül, tahammül, hakikat, rıza ve şükürdür. Bundan kurtulmanın, yani bu dereceyi aşmanın yolu, «hak» olan üçüncü isimdir. Bunun sayısı elli bindir. Bu sayıyı tamamladığın zaman yukarıda belirttiğimiz gibi iki rekât namaz kılar ve namazın arkasından şöyle dersin : «Allahım! Ben nefs-i mutmainnemi senden elli bin karşılığında satın almak istiyorum.»

Dördüncü nefis : Mülheme'dir. Bunun sıfatları : Kanaat, cömertlik, ilim, tevazu', tevbe ve sabırdır; aynı zamanda ağır şeylere katlanmaktır. Bundan kurtulmanın, yani bu dereceyi aşmanın yolu, «huve» olan üçüncü isimdir. Bunun sayısı, kırk bindir. Bu sayıyı bitirince yukarıda belirttiğimiz gibi namaz kılarsın ve namazdan sonra şunu söylersin : «Allahım! Ben nefs-i mülhememi senden kırk bin karşılığı satın almak istiyorum.»

Beşinci nefis : Râziye'dir. Bunun sıfatları : Kerâmetler, zühd, aşk ve sevgidir. Bundan kurtulmanın, yani bu dereceyi aşmanın yolu, beşinci isim olan «hay»dır. Sayısı otuz bindir. Bu sayıyı tamamladığın zaman, yukarıda olduğu gibi iki rekât namaz kılar ve şunu söylersin : «Allahım! Hakikat ben nefs-i râziyemi senden otuz bin karşılığında satın almak istiyorum.»

Altıncı sıfat : Marziyye'dir. Bunun sıfatları : Güzel ahlâk, lûtuf, yakınlık ve bütünüyle Resûlüllah'ın (A.S.) sünnetidir. Bundan kurtulmanın, yani bu dereceyi aşmanın yolu, altıncı isim olan «kayyum» ile mümkündür. Bunun sayısı yirmi bindir. Bu sayıyı tamamlayınca, yukarıda belirtildiği gibi iki rekât namaz kılar ve şunu söylersin : «Allahım! Ben nefs-i marziyemi senden şu yirmi bine karşılık satın almak istiyorum.»

Yedinci nefis : Samîme ve Sâfiye'dir. (1) Bunun sıfatları : Halktan çekilip (bazan) yalnızlığı tercîh etmek, susmak, doğruluk, yardım, vefa ve ilâhî emirlere sıkı sıkıya bağlı kalmaktır. Bundan kurtulmanın, yani bu dereceyi aşmanın yolu : Yedinci isim olan «kahhar» ile mümkündür. Sayısı on

(1) Müellif nefsin yedi mertebesini sayarken, beşinci olarak «nefs-i zekiyye» isminden söz ettiği halde, açıklama yaparken bu nefisten bahsetmeyip kısmen sırayı değiştirerek yedinci mertebede «nefs-i samîme ve sâfiye» terkiplerini kullanmıştır. Böylece her iki şeklin de doğru olduğunu anlatmak istediğini düşünebiliriz.

bindir. Bu sayıyı tamamlayınca, yukarıda belirtildiği gibi iki rek'at namaz kılar ve arkasından şunu söylersin : «Allahım! Ben nefs-i samîmemi ve sâfiyemi senden şu on bine karşılık satın almak istiyorum.

İşte bu yedi mertebeyi aşacak olursan, artık kemâl mertebesine yükselen has kullardan olursun. (1)

İNSAN İKİNCİ HAYATA, DÜNYADA TAŞIDIĞI BİRÇOK ÖZELLİKLERİYLE KALKAR

(أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ) **«İnsan, kemiklerini biraraya getiremiyeceğimizi mi sanıyor? Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile (bütün hatları ve özellikleriyle) düzeltip meydana getirmeye kudretimiz yeter.»**

Bu âyetlerle, çok önemli iki konu üzerinde durulmakta ve araştırıcılara ip ucu verilmektedir. Birincisi, dünya hayatı sona erdikten sonra ölen insanların diriltilip ikinci hayata kaldırılacaklarıyla; ikincisi, diriltilen her insanın dünyada taşıdığı birçok özellikleriyle ilgilidir. Öyle ki, ikinci konu, birinci konunun mutlaka gerçekleşeceğine delil olmakta ve akıl sâhiplerine malzeme vermektedir.

PARMAK UÇLARI VE İZLERİ

Cenâb-ı Hakk'ın, âhireti inkâr eden veya bu konuda şüphe içinde bocalayan nankörlere seslenip gereken uyarıda bulunurken, delil olarak göz, kulak, dil, burun, kalp ve beyin gibi bizce önemli sayılan organlardan değil de parmak uçlarından söz etmesi elbetteki hikmetsiz ve anlamsız değildir. Çok önemli bir konuya dikkatimizi çekmek ve kendi kudretinin üstünlüğünü, sınırsızlığını ilhâm etmek içindir.

Ancak âyette geçen ve «parmak uçları» diye tercüme ettiğimiz «benân» lâfzından Cenâb-ı Hakk'ın neyi murad ettiğini ve bundaki sırrı araştırıp bulmamız gerekiyor. Önce neden parmak uçları sözü kullanılmıştır? Bu, ondaki izlere işârettir. Zira bugün yeryüzünde beş milyar civarında insan yaşıyorsa, bunlardan hiçbirinin parmak izi diğerine uymamaktadır. İlâhî sanatın yüceliği, kudretinin mükemmelliği, insanı acze düşürecek bir olayı gözler önüne sermekte ve her parmakta bu kudretin ve sanatın patentini görmemiz istenmektedir.

(1) Celâl YILDIRIM tercümesi/Füyuzat-i Rebbaniyye : 45, 46

Parmak izi çok eskiden beri insanların ilgisini çekmiş olabilir; ancak uçlarındaki çizgileri bilimsel açıdan ilk inceleyenin ünlü İtalyan biyoloji ve anatomi bilgini Marcello Malpigh'i olduğu söylenir. 1665 yılında Napoli'de yayımlanan «Dış Dokunma Organının Anatomisi Konusunda Gözlem» adlı Kitabında, parmak ucu derisinin girintili, çıkıntılı şekillerinin birtakım özelliklerini anlatmıştır. Birbuçuk yüzyıl sonra Çek bilgini Jan E. Purkyne, parmak ucu kabartısının değişmediğini ortaya koymuş ve bunları dokuz gruba ayırmıştır. Ancak parmak izlerinin metodlu bir şekilde sınıflandırılması, 1890 yılında «biyolojik kalıtım» konusunda araştırmalar yapan İngiliz bilim adamı Francis Galton tarafından başarılmıştır.

Oysa Kur'ân-ı Kerîm'de konumuzu oluşturan âyetle, onbeş asır önce parmak uçlarının özelliğine dikkat çekilerek bu hususta meraklı ve araştırıcılara fikir ve temel bilgi verilmiş ve bu mu'cizevî sanat eseriyle O Yüce Kudret'in ölüleri birçok özellikleriyle dirilteceği haber verilmiştir. Aynı zamanda parmak uçlarıyla ilgili harika şekiller, Cenâb-ı Hakk'ın, varlığına, birliğinin ve kudretinin her şeye yettiğine delil gösterilmiştir.

İNSANLARIN ÇOĞU ÂHİRETİ VE HESABI İNKÂR ETMEKTEDİR

(بَلْ يُرِيدُ الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهُ ...) **«Ama insan önündekini (kıyâmet ve hesabı) gerçek saymayıp inkâr etmek ister..»**

Akla ışık tutan, düşünce ufkunu genişleten bunca açık belge ve delillere rağmen insanın kalkıp kendi hılkatındaki kusursuzluğa ve mükemmelin de ötesinde biyolojik ve fizyolojik kanunların işleyişine bakmadan kıyâmeti inkâr etmesi şaşılacak bir olaydır! Hangi fabrika imal ettiği milyarlarca eşya üzerinde milyarlarca farklı çizgiler ve buna benzer özellikler meydana getirebilir? İnsanoğlunun parmak uçlarındaki bu harika çizgiler kör tesadüflerin eseri midir? Milyarlarca tesadüflerin birbirini zincir halkaları gibi izlemesi mümkün müdür? Unutmamak gerekir ki, ilmin, tekniğin, aklın âciz kaldığı noktada Allah'ın kudret ve azameti, ilim ve irâdesi bütün haşmetiyle başlar ve sonsuzluğa doğru uzanıp gider.

AKLA MALZEME VERİLDİKTEN SONRA DÜŞÜNCE İLE DUYGUYA SESLENİLİYOR

(يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ...) **«Kıyâmet günü de ne zamanmış? diye sorar. Göz şimşek çakar (gibi kamaştığı), ay tutulduğu,**

güneşle ay biraraya geldiği zaman; (işte) o gün insan «kaçış nereye?» der..»

Kıyâmetin kopuş safhalarından üç önemli olaydan haber verilerek duygu ve düşünceler hem yönlendirilmek, hem de aydınlatılmak isteniyor. Şöyle ki :

1— O gün, gözler şimşek çakar gibi kamaşır. Bu, daha çok güneşin parçalanıp gözlerin bir anda ferini alacak şekilde dayanılması güç ışık saçmasıyla yorumlanabileceği gibi, yine kıyâmet olayıyla gezegen ve yıldızların yörüngesinden çıkıp atmosfere girmesiyle göz alıcı bir yanmanın ve ışık neşretmenin meydana geleceğine işâret de olabilir.

Mevcut sistemin alt-üst olup denge ve düzenini kaybetmesi; gezegenlerin yörüngelerinden kayıp birbirine çarpması, şüphesiz ki kâinatta meydana gelecek en büyük olaydır.

2— O gün ay tutulacak. Sistemin bozulmasıyla birlikte ay ile dünya arasına engeller girecek ve böylece ay görünmez olacaktır. Aynı zamanda ayın parçalanıp dağılmasıyla da kısa zamanda yokluğa karışması söz konusu olabilir.

3— Güneş sisteminde, denge ve çekim kanunu tatile uğrayınca çarpışmalar meydana gelecek ve dünya seması bir anda düzenini kaybedecek; ikinci, fakat kalıcı düzenin kurulmasına kadar bu düzensizlik devam edecektir.

Aslında bu üç olay birbirini tamamlamakta ve biri diğeriyle ortaya çıkmaktadır. Cenâb-ı Hak, daha iyi düşünüp O'nun yüksek kudretini az veya çok idrâk etmemiz için o büyük olay içinde gerçekleşecek üç küçük olayı anarak ölmeden önce Hakk'a dönmemizi murad etmektedir.

Şüphesiz böyle bir olay meydana geldiği zaman insanın yaşama şansı kalmaz, o kıyâmeti şimşek çakar misali bir an görüp kendini kaybeder. Çünkü o demlerde dünya denilen yerküre de yörüngesinden çıkıp başıboş bir meteorit gibi kayıp gider. O anda nereye kaçıp sığınacağını bilmeyen insan, büyük bir şaşkınlık içinde son nefesini verir. Yeniden diriltilip kaldırılınca da ancak Allah'ın huzurunda, hesap ve kitap alanında yerini almış olur. Bu durumda Cenâb-ı Hakk'ın âdil hükmünü beklemekten başka bir şey düşünemez ve bundan gayrı bir şeyle, bir kimseyle meşgul olamaz. 11 ve 12. âyetlerle bu safhaya değinilerek düşüncelerimizi berraklaştırmamız isteniyor.

Demek oluyor ki, insanoğlu şu dünya hayatında Rabbını ne kadar unutur veya inkâr ederse etsin; O sonsuz rahmet kaynağından ne kadar kaçarsa kaçsın, uzaklaşmak isterse istesin sonunda dönüşü mutlaka O'na

olacaktır. Bu, ezelde hazırlanan bir plân ve proğramın gereğidir ki şaşması, değişmesi ve gecikmesi söz konusu olamaz.

ÂHİRETTE, DÜNYADA YAPTIKLARIMIZDAN BİR BİR HABER VERİLİR

(يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَ) **«O gün insana, önden gönderdiği ile geriye bıraktığı şeylerden bir bir haber verilir.»**

Bu âyet üzerinde az farklı yorumlar yapılmış ve aydınlatıcı bilgiler verilmiştir :

a) Kişinin dünyada iken işlediği iyi ve kötü amellerden; işlemeyip de terkettiği iyi ve fena şeylerden haber verilir.

b) İşleyip önden gönderdiği iyi ve kötü amellerden; başkalarına iyi ve kötü misal olacak işlerden, amellerden; açtığı iyi ve kötü çığırdan geriye bıraktığı ne ise onlardan bir bir kendisine haber verilir.

c) Önden gönderdiği günahlardan; işlemeyip terkettiği ibâdetlerden bir bir haber verilir.

d) Önden kendisi için Allah yolunda harcadığı mal ile geriye mîrasçılara bıraktığı mal ve servetten bir bir haber verilir.

e) Yerine getirip kazaya bırakmadığı farzlar ile işlemeyip terkettiği farz ve vâciplerden bir bir haber verilir.

Birinci yorum Mücâhid'e, ikinci yorum İbn Abbas'a ve İbn Mes'ûd'a (R.A.), üçüncü yorum Katade ve Zeyd'e göredir. Diğer iki yorum ise, müfessirlere göredir.

Bütün bunlar, yani haber vermeler, ameller tartılmaya başlanırken, inen amel defterleriyle birlikte gerçekleşir. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Şüphesiz ki mü'mine ölümünden sonra işlediği ibâdet ve amelinden, iyiliklerinden ulaşacak şey : Öğretip yaydığı ilim, geriye bıraktığı sâlih evlâd, mîras kalacak mushaf (ve kitap), yaptırdığı cami, yolcular için inşa ettiği konak; akıttığı su ve çeşme; sağlığı yerinde iken malından çıkarıp verdiği sadakadır.» (1)** buyurmuştur.

Diğer bir hadîste ise şöyle buyuruyor :

---

(1) İbn Mâce/cenâiz : 57- Taberânî/cenâiz : 37, 39- Ahmed: 1/375, 378, 473-4/184-5/153, 164

«Kim İslâm'da güzel bir iş, bir amelde bulunursa, (yani iyi bir çığır açarsa), onun ecri ve kendisinden sonra onun (açtığı çığırda amel edip yürüyenlerin) ecrinin bir misli -hiç kimsenin ecrinden bir şey eksilmeksizin- kendisine verilir. Kim de İslâm'da kötü bir iş, bir amel işler (fena bir çığır açar)sa, onun günah ve vebâli ile, kendisinden sonra o şey ile amel edenlerin günah ve vebâlinin bir misli -hiç kimsenin günah ve vebâli eksilmeksizin- kendisine verilir.» (1)

İNSAN KENDİ LEHİNE VEYA ALEYHİNE ŞAHİTTİR

(بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِه۪ بَص۪يرَةٌ وَلَوْ اَلْقٰى مَعَاذ۪يرَهُ) «İnsan birtakım özürler ileri sürse bile, o kendine karşı duyup gören bir şahittir.»

Âhiret gününde iyi ve kötü bütün işler, niyetler ve ameller ortaya dökülünce, insan alışkanlığı ve karakteri gereği kaçamak yollar arar, özürler beyân edip kendini mâzur göstermek ister. Oysa bu düşünce ve davranışların hiçbir faydası olmaz. Çünkü görevli melekler her şeyi anında ve en doğru şekilde yazıp tesbit etmişlerdir. Allah ise gizli-açık her şeyi en iyi bilendir. Başka şâhit istemeye gerek görmez; özür beyân eden kulunun organlarını konuşturur. Böylece O Yüce Kudret, insanı kendi lehine veya aleyhine şâhit kılar. O bakımdan bu âyetin tefsîrinde İbn Abbas (R.A.) diyor ki : «Onun organları şâhitlik eder : İki eli ne yaptıklarını, neye uzandıklarını; iki ayağı nereye yürüyüp, ne maksatla gittiğini; iki gözü neye, niçin baktığını bir bir haber verir.» (2)

Burada «basîret»ten maksat, amelleri yazan iki meleğe işâret olduğu da söylenir. Müfessir Süddî de aynı yorumu benimsemiştir.

«Maazire» den maksat, gizlemek, örtmek için ortaya atılan özürlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, öldükten sonra ikinci hayata kalkmak üzere dirilme olayının meydana geleceği te'kîden belirtilerek parmak uçlarındaki izler İlâhî kudretin eşsizliğine misâl verildi. Sonra da âhiret gününde herkesin iyilik ve kötülüğünden ne varsa, hepsinin ayan, beyân ortaya döküleceği ve inkâra sapıp özür ileri sürenlerin organlarının konuşturulacağı haber verildi.

---

(1) Müslim/İlim: 15, zekât: 69- Nesâî/zekât: 64- Ahmed: 4/357, 359, 360, 361
(2) Bilgi için bak : Nur Sûresi: 24. âyetin tefsîri

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhî kudretin her şeye nâfiz bulunduğuna işâretle, inen vahyi ezberliyeyim diye onu telakki anında dudaklarını kıpırdatan Resûlüllah'a (A.S.) böyle yapmasına gerek olmadığı bildiriliyor ve Kur'ân'ın korunmasını bizzat Cenâb-ı Hakk'ın kendi üzerine aldığına işârette bulunuluyor.

—oOo—

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ
وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

16— İnen vahyi acele (belleyip ezber) etmek için dilini kıpırdatma.

17— Şüphesiz ki onu toplayıp okutmak bize aittir.

18— O halde biz, onu (Cebrâil'in diliyle) okuduğumuzda sen de onun okumasını izleyerek O'na uy.

19— Sonra da onun açıklaması bize aittir.

İNİŞ SEBEBİ

Tirmizî'nin Saîd b. Cübeyr'den, onun da İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyette, adı geçen şöyle demiştir : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, kendisine Kur'ân âyetleri indiği zaman (onu hemen bellemek için) dilini hareket ettirirdi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak yukarıdaki âyetleri indirdi.»

Tirmizî bu rivâyeti «hasen» ve «sahîh» olarak kaydetmiştir.

Müslim'in İbn Cüreyc'den, onun da İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyet ve tesbitte şu lâfız kullanılmıştır : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz inen vahiyden, onu iyi belleyeyim diye sıkıntı duyar ve dudağını oynatırdı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ilgili âyetleri indirdi.»

RESÛLÜLLAH'IN (A.S.) DİKKAT VE İTİNASI

(... لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْاٰنَهُ) «İnen vahyi acele (belleyip ezber) etmek için dilini kıpırdatma. Şüphesiz ki onu toplayıp okutmak bize aittir..»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, ilâhî kelâma ve vahye olan derin saygı ve özentisi sebebiyle inen âyetlerin tek harfini kaçırmayayım, bir yanlışlık yapmayayım diye biraz acele eder ve Melek Cebrâil'in ilka ettiği âyetleri hemen okumaya çalışır ve bu yüzden dilini veya dudağını hareket ettirirdi.

Şüphesiz bu olay, Sevgili Peygamberimizin (A.S.) ilâhî emirleri almakta ve korumakta ne kadar dikkatli, özentili ve itinalı olduğunu göstermektedir. Oysa meleğin ilâhî kelâmı Resûlüllah'ın kalbine ilka etmesiyle birlikte Onun kalbine ve hafızasına aynen nakşediliyordu. Unutması veya bir yanlışlık yapması söz konusu değildi. Her kelime mermer üzerine kazınırcasına gönül levhasına işleniyor ve bir daha silinmemesiye tesbit ediliyordu.

O bakımdan Kur'ân-ı Kerîm indiği gibi bellenip ezberlenmiş; ezberlendiği gibi aynen vahiy kâtiplerine yazdırılmış ve günümüze kadar fire vermeden, değişikliğe uğramadan aynen korunmuştur. Çünkü 17. âyetle Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır : **«Şüphesiz ki onu toplayıp okutmak bize aittir.»** 19. âyette ise, **«Onun açıklanması bize aittir»** buyurarak bu önemli konuyu kendi üzerine aldığına atıfta bulunmaktadır. Diğer yandan Kur'ân'ın sadece Resûlüllah (A.S.) döneminde değil, kıyâmete kadar korunmasını Cenâb-ı Hakk'ın üstlendiği çok açık şekilde Hicr Sûresi 9. âyetle bildirilmektedir : **«Şüphesiz ki Kur'ân'ı biz indirdik ve elbette onun koruyucularıyızdır.» (1)**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin her şey ve olay üzerinde hâkim bulunduğuna, her şeye nüfuz ettiğine işâretle, indirdiği Kur'ân âyetlerini de bu sonsuz ilim ve kudretiyle koruyacağı açıklandı. Bunun için vahiy esnasında Resûlüllah'ın (A.S.) inen âyetleri hafızamda tutayım diye acele etmesine gerek olmadığı bildirildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tezelden dünyalık elde edip âhireti unutanlar uya-

---

(1) Bilgi için bak : Tâ-Hâ Sûresi : 114. âyetin tefsîri

rılıyor ve âhiret gününde yüzlerin asık veya parlak olacağına dikkat çekilerek, bunun dünyada işlenen iyilik ve kötülüklerle yakından ilgili bulunduğuna işâret ediliyor. Sonra da ilâhî hüküm ve kudret karşısında insanın ne kadar âciz ve dayanıksız olduğu çok düşündürücü bir anlatımla işleniyor ve insanın başıboş, gayesiz, amaçsız yaratılmadığına değinilerek düşünce ufku genişletiliyor. Arkasından aklı harekete geçirmek üzere birtakım biyolojik olaylar gözler önüne seriliyor ve sûre böylece noktalanıyor.

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾
اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ اَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ
﴿٢٥﴾ كَلَّا اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾
وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾ فَلَا
صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ﴿٣١﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰى اَهْلِهِ يَتَمَطّٰى ﴿٣٣﴾
اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٤﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٥﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُتْرَكَ
سُدًى ﴿٣٦﴾ اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنٰى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾
فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣٩﴾ اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

M E Â L İ :

20— Hayır, siz tezelden dünya hayatını sevip istiyorsunuz.

21— Âhiret'i (gözardı edip) bırakıyorsunuz.

22— O gün yüzler varki, pırıl pırıl ışılar,

23— Ve Rablarına bakar.

24— Yüzler de var ki, o gün asık ve kararmıştır.

25— (Böylesi) bel kemiğinin kırılacağını anlar.

26— Hayır, (can) köprücük kemiğine dayandığı zaman,

27— «Okuyup üfleyecek bir kimse yok mudur?» denilecek.

28— Artık ayrılma vaktini anlar.

29— Bacaklar birbirine dolaşır.

30— O gün sevk, ancak Rabbına doğru olacak.

31— Ne gerçeği doğrulayıp kabul etmiş, ne de namaz kılmıştı.

32— Fakat hem yalanlamıştı, hem de yüzçevirmişti.

33— Sonra da salına salına gurur içinde ehline (yakınlarına) gitmişti.

34— Yazıklar olsun sana yazıklar!

35— Sonra yine yazıklar olsun sana yazıklar! (Sen bu azâba çok daha lâyıksın.)

36— İnsan başıboş bırakıldığını (ve bırakılacağını) mı sanır?

37— Kendisi atışkan bir menîden değil midir?

38— Sonra kan pıhtısı (görünümünde) oldu; derken Allah, onu yaratıp biçimlendirerek düzene koydu.

39— Derken ondan dişi ve erkek çiftler meydana getirdi.

40— Artık bunu yapan (Yüce Kudret), ölüleri diriltmeye kadir değil midir?

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz ki siz (kıyâmet gününde) Rabbınızı ayan-beyân göreceksiniz.» (1)

Yapılan sahîh rivâyete göre, Ebû Hüreyre (R.A.) şöyle demiştir:

«Bazı kimseler Resûlüllah'a (A.S.) sordu:

— Ya Resûlellah! Kıyâmet gününde Rabbımızı görebilir miyiz?

(1) Buharî/tevhid : 24

Resûlüllah (A.S.) onlara :

— «Arada bulut olmaksızın siz güneş ve ayı görmekte bir sıkıntı çeker misiniz?» diye sordu. Onlar da :

— Hayır, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (A.S.) onlara :

— «İşte siz de Rabbınızı öylece görebileceksiniz!» buyurdu. (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bedir (dolunay) gecesinde aya baktı ve şöyle buyurdu :

«Siz şu ayı (açık-seçik) gördüğünüz gibi Rabbınızı da öylece göreceksiniz!» (2)

«İki cennet olduğu gibi altundandır; kapıları da, içindeki şeyler de öyle.. İki cennet gümüştendir; kapıları da, içindeki şeyler de öyle.. Adn Cennetindekilerle, onların Cenâb-ı Hakk'a nazar etmeleri arasındaki (tek perde) Allah'ın kibriyâ örtüsüdür.» (3)

Suhayb (R.A.)den yapılan rivâyette, Resûlüllah'ın (A.S.) şöyle buyurduğu bildirilmektedir :

«Cennetlikler cennete girince, şanı yüce ve çok kutsal ve mübarek Allah onlara : «Başka bir arzunuz varsa onu da size fazla olarak vereyim?» diye sorar. Onlar da : «Ya Rab! Sen bizim yüzümüzü pırıl pırıl ak, pâk yapmadın mı, bizi cennete koymadın mı ve bizi Cehennem ateşinden uzak tutmadın mı? (Bunlar bize yeter).» Bunun üzerine Cenâb-ı Hak hicabı kaldırır : Artık cennetliklere, şanı yüce, çok kutsal, çok mübarek Rablarının cemaline bakmaktan daha sevimli, daha güzel bir şey verilmemiş olur.» (4)

İNSAN DÜNYALIK ELDE ETMEKTE PEK ACELECİDİR

(... كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ) «Hayır, siz tezelden dünya hayatını sevip istiyorsunuz. Âhiret'i (gözardı edip) bırakıyorsunuz.»

---

(1) Buharî/ezan: 129, tefsîr: 52, tevhîd: 24- Müslim/imân : 299, 300, 302- Ebû Dâvud/sünnet: 19- Tirmizî/cennet- 15, 20- İbn Mâce/Mukaddeme: 13- Ahmed: 3/16, 17-4/12

(2) Buharî/mevakıyt : 16, 26, ezan: 129, tefsîr: 50, rikak: 52- Dâremî/sünnet: 19- Tirmizî/cennet: 16

(3) Buharî/tevhîd: 24, tefsîr: 55- Müslim/imân: 296- Tirmizî/cennet: 3- İbn Mâce/mukaddeme: 13

(4) Müslim/imân: 297- Tirmizî/cennet: 16, tefsîr: 10- İbn Mâce/mukaddeme: 13

İnsanın doğuştan ruhuna katılan dünya sevgisi, şüphesiz ki onun hayata bağlanmasına ve kendisine hareket kazandırılmasına yönelik bir hikmeti içermektedir. Din ve Allah duygusu da insan ruhundaki bu mayanın önemli katkılarından biridir. Ancak birincisi yaşanan dünyaya ve nefsanî arzulara; ikincisi ilâhî feyiz ve inâyete meyillidir. Aile, çevre ve okul bu fıtrî duyguları ya iyi yolda, ya da aksi istikamette geliştirir. Artık hangi yana ağırlık verilirse, diğeri hafif kalır ve böylece insanın iç yapısındaki denge bozulur. İkisini birlikte ve dengede yürütüp geliştirmek ise, huzur, güven, sağlam düzen, kardeşlik, dayanışma ve yardımlaşma, adâlet ve insaf duygusunu doğurur. Bunun tabii sonucu olarak da, dünya ile âhiret, ruh ile beden arasında sağlam köprü kurulmuş olur.

Gerek Resûlüllah'ın (A.S.) yaşadığı çağda, gerekse Ondan sonra günümüze kadar gelip geçen çağlarda insanların çoğu böylesine dengeli bir eğitim ve öğretimden yeterince yararlanma şansına eriştirilmediklerinden, Âhiret kavramı ve hikmeti unutulmaya; din ve Allah duygusu küllenmeye terkedilmiştir. O bakımdan Cenâb-ı Hak 20 ve 21. âyetlerle insanları uyarmakta ve : «Hayır, siz tezelden dünya hayatını sevip istiyorsunuz. Âhiret'i (gözardı edip) bırakıyorsunuz» buyurmaktadır.

DENGELİ VE DENGESİZ ŞEKİLDE EĞİTİLENLERİN ÂHİRET'TEKİ DURUMU

(وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ) **«O gün yüzler var ki, pırıl pırıl ışılar ve Rablarına bakar. Yüzler de var ki, o gün asık ve kararmıştır. (Böylesi) belkemiğinin kırılacağını anlar.»**

Birincilerin yüzü, imân ve irfanlarından yansıyan nurla ışıl ışıl ışılar; bakanlara huzur ve güven telkîn eder. İçlerinde ilâhî sevginin havası hâkimdir. Sıdk-u selâmet makamında, o çok güçlü Kudretin gözleri hep Rablarına bakar. Dem be-dem O'nun cemâlinin tecellilerinden gıda alırlar.

İkincilerin yüzü asık ve kararmıştır. İçlerini istilâ eden inkâr ve zulüm karanlığı her taraflarından kendilerini kuşatmıştır. Nifak ve günah kirleri yüzlerine aksetmiş ve bakanları tiksindirecek bir manzaraya bürünmüştür. Binbir pişmanlık içinde perişan ve kararsızdırlar. Üzerlerine çöken günah ve vebal kâbusu bel kemiklerini kıracak ağırlıktadır. Artık neyin nesi olduklarını anlarlar ama çok geç; imân ve sâlih amel dönemi çok gerilerde kalmış, hesap ve ceza günü gelip çatmıştır.

Dünyada da bu birbirine zıd iki durum onlarda mevcut idi. Öyle ki, imân kalbi ümit ve güvenle doldururken, imânsızlık ve dinsizlik kalbi ümit-

sizlik ve kararsızlıkla doldurmuş vaziyette idi. Birincilerin yüzündeki letafet ve güven; ikincilerin yüzündeki asıklık ve güvensizlik hatları dünyada da kendini göstermekteydi. Ne yazık ki o hatları görebilenler azdı. Âhiret gününde bu iki ayrı zümreye verilecek karşılık, onların ameline uygun bir azap veya mükâfattan başkası olmayacaktır. Çünkü herkes keder ve neşesini, güven ve güvensizliğini; cennet ve cehennemini beraberinde taşır ve onlarla birlikte Âhiret'e göç eder.

İşte konumuzu oluşturan 22-25. âyetlerle bu çok âdil safhalar haber veriliyor ve yüksek anlatımın üstün tesiriyle mü'minlerin sâlih amellere hevesi artırılıyor; kâfir ve münafıkların, zâlim ve ahlâksızların kalbine neşter vurularak ölmeden önce uyanıp Hakk'a dönmeleri hatırlatılıyor.

ÖLÜM DE, ÂHİRET DE MUKADDER SONUÇLARDIR

(كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ...) **«Hayır, (can) köprücük kemiğine dayandığı zaman, «okuyup üfleyecek bir kimse yok mudur?» denilecek. Artık ayrılma vaktini anlar. Bacaklar birbirine dolaşır..»**

Ölüm denilen ecelin önüne geçemediğimiz gibi, kıyâmetin kopmasını ve âhiretin gelmesini de durduramayız. Bu noktada insanoğlu aczini, zayıflığını ve sınırlı yeteneğini anlarken, Cenâb-ı Hakk'ın ise kudretinin, ilminin sınırsızlığını, yenilmezliğini bir parça olsun sezer. İnsanın arzuladığı ve her dediği olmuyor, ama Allah'ın dilediği ve dediği oluyor.

Bunca gerçekler, misaller ve deliller ortada dururken, insanların çoğu ölüm olayını ve kendilerinin bağlı bulunduğu biyolojik ve fizyolojik kanunları bilip kabul ettiği halde, âhiret âlemini bir türlü anlayamıyor ve kabullenmek istemiyor. O yüzden inkâra sapıyor; Hakk'ı reddederek hılkatındaki hikmete ters bir ömür sürmeye yöneliyor. Böyleleri sadece olanı, görülebileni görüp inanıyorlar; olacağa, fizikötesi haberlere inanmıyorlar, inanmak da istemiyorlar. Oysa red ve inkâr ettikleri Allah'a ve Âhiret gününe adım, adım, nefes, nefes yaklaşıyorlar. Ölüm ise bunun en belirgin kapısı oluyor ve o kapıyı kapalı tutmaya hiç kimsenin gücü yetmiyor.

HAYATI TERS ANLAYANLAR

(فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّى وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ...) **«Ne gerçeği doğrulayıp kabul etmiş, ne de namaz kılmıştı. Fakat hem yalanlamıştı, hem de yüzçevirmişti..»**

«Hayat» denilen ilâhî nîmet, eğer birkaç yıl dünyada yaşamaktan ibaretse, onun hiçbir değeri, anlamı ve hikmeti yok demektir. Oysa kâinatta gayesiz, amaçsız ve hikmetsiz hiçbir şey ve olay göremiyoruz. Her şey bir gaye ve hikmete yönelik yaratılmıştır. Varlık âleminde yer alan eşyanın, yüklendiği proğramı, hedef ve hizmeti belirlenmiştir. Kâinata bu açıdan bakınca, dünyanın ve ondaki hayatın gayesiz ve hikmetsiz olduğu söylenemez. Hem her şey az-çok karşıtıyla hikmetini ve anlamını yansıtma şansına sahiptir. Gece ile gündüz, uyku ile uyanıklık, büyük ile küçük, acı ile tatlı, soğuk ile sıcak, yer ile gök, madde ile mâna, beden ile ruh ve dünya ile âhiret birbirini tamamlıyor ve birinin vücuduyla diğerinin hikmet ve anlamı anlaşılıyor. Âhiretsiz dünyayı, dünyasız âhireti anlamak ve hikmetini kavramak mümkün müdür?

Hayatı ters anlayanların psikolojik yapıları ve ondan kaynaklanan davranışları, ilgili âyetlerie üç madde halinde tasvîr ediliyor :

1— Allah'ı, âhireti, peygamberi ve Kur'ân'ı tasdîk etmezler.

2— Ne namaz kılarlar, ne de Cenâb-ı Hakk'a el açıp duâ ederler. Öyle ki, kalpleriyle inanmaz, bedenleriyle sâlih amellerde bulunmazlar.

3— Kur'ân'ı ve Hz. Peygamber'i (A.S.) yalanlar; imân ve ahlâka iltifat etmez, bu gibi konular gündeme gelince arkalarını dönüp ayrılırlar. Böylece salına salına kendi inanç ve düşüncelerinde olan yakınlarına ve yandaşlarına giderek ortaya koydukları tavırlarını övüne övüne anlatıp gurur ve kibirlerini izhar ederler.

Mekkeli Ebû Cehl ve diğer ileri gelen müşriklerin tutum ve davranışları böyle idi.

Şüphesiz dün öyle olduğu gibi, bugün de öyledir : İnkârcı maddeciler, sapık mağrurlar her vesileyle dine saldırır; dinî kültür ve ahlâkı alaya alırlar.

KUR'ÂN İNSANA YAKIŞANI EMRETMEKTEDİR

(أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ...) «İnsan başıboş bırakıldığını (ve bırakılacağını) mı sanır?.»

Kur'ân-ı Kerîm her yönüyle ve yanıyla insan hayatını düzene sokan esas ve prensipleri, plân ve proğramları ihtivâ etmektedir. Hedef ve amacı, olgun, ahlâklı, imânlı, fazîletli ve medenî insan yetiştirmek, herkese hılkatındaki yüce hikmeti öğretmektir. Bunun için Kur'ân çok yönlü bilgi verir, iyi eğitilmenin bütün yol ve kurallarını gösterir. Aynı zamanda ruhî gelişmenin malzemesini de yeterince verir.

Kur'ân bu çerçeve içinde önce dünyaya gönül bağlamanın çizgisini ve nisbetini; sonra da bu çizgi ve ölçüyü aşanların kendilerini nasıl bir çıkmaza soktuklarını en duyarlı bir anlatımla duygu ve düşüncelere, akıl ve idrâklere seslenmek suretiyle açıklar. Arkasından insanın başıboş, gayesiz, amaçsız bir canlı olmadığına dikkat çeker ve insanı kâinat plânındaki şerefli yerine oturtmaya yönelir.

İnsan başıboş ve gayesiz yaratılmış olabilir mi?

Az yukarıda kısmen belirttiğimiz gibi, kâinatta hiçbir şey boş, anlamsız, hikmetsiz ve gayesiz yaratılmamıştır. Canlı-cansız hemen her şey hayat düzeyinde yerini almıştır. Tabii insanın bu düzeydeki yeri çok daha farklıdır. Zira ondan başka her şey, ona hizmet vermek üzere yaratılmıştır. Aynı zamanda her şeyin, varlık âleminin dengesini sağlamakta bir katkısı söz konusudur. Böyle olmasaydı, Cenâb-ı Hakk'ın abesle iştiğal ettiği ortaya çıkar ve hiçbir şeyin değeri, anlamı ve hikmeti kalmazdı. Oysa hayat çarkı her yönüyle bunu reddetmekte, kâinatta hâkim olan düzen ve denge bu düşüncenin tamamiyle yanlış olduğunu göstermektedir.

36. âyetle bu inceliğe ve felsefî hikmete değinilmekte ve gerçeği iyice düşünemiyen inkârcılara ışık tutulmaktadır.

İNSANIN YARATILIŞINDAKİ BİYOLOJİK SAFHALAR

(أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنَى ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى ...) **«Kendisi atışkan bir menîden değil midir?. Sonra kan pıhtısı (görünümünde) oldu; derken Allah onu yaratıp biçimlendirerek düzene koydu..»**

Erkek hücrelerini içinde taşıyan atışkan sıvıya «menî» denir. İçindeki milyonlarca canlı hücreye ise «sperma» adı verilir. Bunlardan birinin veya birkaçının dişi hücre (rahimdeki yumurta) ile birleşmesine ise, «döllenme» denir. Dişinin yumurta hücresi erkek hücreyi kendine çekebilmek için bazı kimyasal salgılar çıkarır. Böylece yeni bir hayatın başlangıcı olan birleşme şansı çoğalmış olur. Yumurtalığa giren bir spermanın döllenmesiyle ilk hayat safhası başlar; derken kan pıhtısı görünümünde bir şekle girer ve yavaş yavaş şekillenme birbirini izler. Gen ve kromozomlar ise, canlının bütün özelliklerini beraberinde taşır. Öyle ki insanın bütün özellikleri, irsî kusur ve meziyetleri «gen» denilen o çok küçük harikada gizlenmiştir.

Genler, insan, hayvan, ya da bitkilerin bir, ya da daha fazla kalıtsal özelliğini kontrol eden kromozom bölgeleridir. Kalıtsal özellikler, ana-babadan yavruya geçen özelliklerdir. Göz rengi, çiçek şekli gibi..

Bir insan doğduğu vakit anasına-babasına benzemiyebilir; fakat büyüdükçe anne veya babasına, ya da her ikisine daha çok benzediği görülür. İşte bu olayı düzenleyen, Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretinin belgelerinden biri olan «genler»dir.

İlgili 37-39. âyetlerle bu mükemmel oluşma ve tekâmülün özetine değinilerek ilim adamlarına temel bilgi veriliyor ve aklını kullanabilenlere ışık tutuluyor. Cenâb-ı Hakk'ın nasıl kusursuz, fakat plânlı, proğramlı ve hikmetli bir düzen kurduğu kendiliğinden ortaya çıkıyor ve inkârcı nankörlere seslenilerek, «Bu olaylarda tesadüfün yeri var mıdır?» deniliyor.

Şüphesiz menîdeki o küçücük canlıyı yumurtalıkta döllendirip insan şekline sokan; aynı zamanda irsî vasıfları ve özellikleri genler vasıtasıyla cenine aktaran Allah'ın (c.c.) öldürdükten sonra insanı yeniden diriltmeye gücü yetmez mi? Binlerce vasıf ve karakter özelliğini, mikroskopla bile zor görülebilen «gen»e yerleştirip formüle eden o yüce kudret, bizim henüz bilmediğimiz başka bir formül ve kanunla ölüp toprağa karışan insan bedenini yeniden elementlerini biraraya getirmek suretiyle hayata döndüremez mi? İşte 40. âyetle bu takriri mahiyetteki sorumuza yine takriri mahiyette net ve kesin cevap verilmektedir: **«Artık bunu yapan (yüce kudret), ölüleri diriltmeye kadir değil midir?»**

Kıyâmet Sûresi'ne, ölüp kemikleri ufalanarak toprağa karışan insanın yeniden diriltileceği, kıyâmet olayına ve nefs-i levvâme'ye yemin edilerek haber verildi ve yine aynı konu işlenerek, ilâhî kudretin her şeye yeteceği belirtilerek sûre noktalandı.

Bize bu sûrenin de tefsîrini müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; hılkatın ve hayatın anlam ve hikmetini bize en güzel şekilde açıklayan Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

İ N S A N S Û R E S İ

Tabiîn'den Mücahid ve Katade'ye göre, sûrenin tamamı Medine'de inmiştir. Cumhurun da tesbit ve görüşü böyledir. İbn Abbas (R.A.), Atâ' b. Yesar ve Mukatil'e göre, Mekke'de inmiştir. Diğer bazı ilim adamlarına göre, 24. âyeti dışında tamamı Medine'de inmiştir. el-Hasan ile İkrime de bu görüştedir. Mâverdî'ye göre, baştan 23. âyete kadar Medine'de, gerisi Mekke'de inmiştir. (1)

Birinci âyetinde, «İnsan üzerine zamandan öyle bir dönem gelip geçti ki..» cümlesiyle insandan söz edildiği için, bu aynı zamanda sûreye isim olmuştur. Ayrıca sûreye «Hel etâ» sözüyle başlandığından ona «Hel etâ sûresi» de denilmiştir.

Kurtubî'nin İbn Vehb ve İbn Zeyd'den rivâyet ettiğine göre : Siyahî bir adam Resûlüllah'ın (A,S.) yanında oturmuş, birtakım şeyler soruyordu. Onun soruları uzayınca Hz. Ömer (R.A.) dayanamadı ve o siyahîye : «Resûlüllah'a (A.S.) ağırlık yapma!» diye uyarıda bulundu. Resûlüllah (A.S.) Ömer'e dönerek : «Ey Hattab'ın oğlu! Onu kendi haline bırak» buyurdu ve çok geçmeden bu sûre indi. Resûlüllah (A.S.) inen âyetleri okumaya başladı; derken cennetin sıfat ve özelliklerini anlatan âyetlere gelince, siyahî heyecanlandı ve kendisine bir titreme geldi ve oracıkta ruhunu teslim etti. Resûlüllah (A.S.) yanında bulunanlara şöyle buyurdu : **«Arkadaşınızın veya kardeşinizin cennete olan şevki ve arzusu onun ruhunu bedeninden çekip aldı.»**

Kuşeyrîye göre, bu sûre Ali b. Ebî Tâlib (R.A.) hakkında inmiştir.

Âyet sayısı	:	31
Kelime »	:	240
Harf »	:	1054 (2)

(1) Bilgi için bak : Lübabu't-te'vîl : 4/337- Tefsir-i Kurtubî: 19/118- Fethü'l-kadir : 5/343

(2) Lübabu't-te'vîl : 4/338

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— İnsanın yaratılması ve bu olayın çok gerilere uzandığı bildiriliyor.

2— Hakk'a inanıp O'nun nîmetlerine karşı şükreden kullarla, bile bile inkârda ısrar eden sapıklara verilecek karşılığa değiniliyor ve bu konuda duygu ve düşünceler yönlendirilmek isteniyor.

3— Peygamber (A.S.) ve dolayısıyla Onun yolunda yürüyenlere sabır tavsiye ediliyor ve gece ibâdetine devam etmeleri isteniliyor.

4— Zâlimler için elem verici bir azabın hazırlandığına değinilerek, zorba mütecavizler uyarılıyor.

Sûreyle ilgili hadîsler:

Enes b. Mâlik (R.A.)den yapılan rivâyette, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu bildiriliyor:

«Allah, Adem'i cennette şekillendirdikten sonra dilediği kadar onu o vaziyette bıraktı. İblîs ise, bu arada sık sık o şekillenmiş cisme uğruyor, dikkatle bakıyordu; derken içinin boş olduğunu gördü. Anladı ki o sözünde durmayacak, nefsine sahip olamıyacaktır.» (1)

«İnsanların hemen hepsi sabahleyin kalkar da ya nefsini satıp onu helâk eder ya da onu azâd edip hürriyetine kavuşturur.» (2)

«Doğan her çocuk fıtrat (Allah ve din duygusu) üzere doğar; tâki dili açılıp konuşmaya başlar. İşte o zaman ya şükreder, ya da nankörlükte bulunur.» (3)

«Evinden dışarı çıkan her kişinin mutlaka kapısında (mânevî anlamda) iki bayrak bulunur. Onlardan biri meleğin elinde, diğeri şeytanın elindedir. Eğer Allah'ın sevdiği bir iş için çıkıyorsa, melek elindeki bayrakla onu takip eder ve evine dönünceye kadar o, meleğin bayrağı altında olur. Bunun aksine Allah'ın sevmediği bir işi için çıkıyorsa, şeytan elindeki bayrakla onu izler ve o evine dönünceye kadar şeytanın bayrağı altında bulunur.» (4)

---

(1) Müslim/birr: 111 - Ahmed: 229, 240, 254
(2) »
(3) » /kader: 25
(4) Ahmed: 2/323

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ ح۪ينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْـٔاً مَذْكُوراً ﴿١﴾ اِنَّا
خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَبْتَل۪يهِ فَجَعَلْنَاهُ سَم۪يعاً بَص۪يراً ﴿٢﴾
اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّب۪يلَ اِمَّا شَاكِراً وَاِمَّا كَفُوراً ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— İnsan üzerine zamandan öyle bir dönem gelip geçti ki, o anılmaya değer bir şey değildi.

2— Şüphesiz ki biz, insanı bileşik bir nutfeden yarattık da onu denemekteyiz. Bu sebeple onu işiten ve gören yaptık.

3— Gerçekten biz, insana yol gösterdik; o ya şükredici, ya da nankör inkârcı olur.

İNSAN ÜZERİNDEN GEÇEN ZAMAN PARÇASI

(هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ ح۪ينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْـٔاً مَذْكُوراً) «İnsan üzerine zamandan öyle bir dönem gelip geçti ki, o anılmaya değer bir şey değildi.»

İnsan, Allah'ın ezelî kalemiyle şekli çizilen, O'nun kudret eliyle şekillendirilen ve değişmeyen biyolojik kanunlarla varlığı sürdürülen ilâhî kudretin çok seçkin eseridir. Gerek ilk insan Adem'in (A.S.), gerekse sonradan yaratılan her insanın üzerinden öyle bir dönem geçmiştir ki, o dönemde kudret fırçasının nasıl düzenli, sistemli ve kusursuz işlediğini insanoğlu ne

görmüştür, ne de ona şâhit olmuştur. O bakımdan insan o dönemi ne hatırlama şansına, ne de ona tanık olma imtiyazına sahiptir.

Şüphesiz insansız kâinatı düşünecek olursak -ki uzun bir süre varlık âlemi bir tekâmül devresi geçirirken insandan eser yoktu- anılmaya değer olmadığı kendiliğinden anlaşılmış olur. İlk insan Âdem'in (A.S.) üzerinden anılmaya değmez geçen dönem hakkında ise, çeşitli yorumlar yapılmıştır:

a) Kendisine henüz ruh üfürülmeden önce bir süre şekillendiği hal üzere bekletilmiştir. Şöyle ki: İbn Abbas'a (R.A.) göre, o çamur halinde yoğrulup hazır duruma getirildikten sonra kırk yıl bekletilmiştir. Biçimlendirilip kuru balçık haline getirildikten sonra ise, bir kırk yıl daha öylece bırakılmıştır. Fiskelenip tın tın ses verecek kadar pişmiş balçık haline getirilerek bir kırk yıl daha o vaziyette bekletilmiştir. Böylece Adem 120 yıl sonra asıl hılkat düzenini bulup ruhunun üflenmesine uygun düzeye getirilmiştir.

b) Âyette geçen «hîn» lâfzı, süresi kesin bilinmeyen bir döneme delâlet eder. İbn Mes'ud (R.A.) bu sürenin 160 yıl olduğunu söylemiştir.

c) Âdem (A.S.) bu dönemde bir bakıma belirsiz halde idi, yani nasıl bir canlı varlık olacağı, nasıl yaşayacağı, nasıl bir hayat düzeni içinde ömür süreceği bilinmiyordu. Çünkü onun önceden geçmiş bir misali bulunmuyordu. Sadece Cenâb-ı Hakk'ın onu kendine halîfe edeceği ve yeryüzüne indireceği söz konusu idi.

d) Âdem'in ve Onun soyunun kâinat plânında değer ve şerefi, azizlik ve hikmeti ne olacaktı? Bu da o dönemde kapağı kapalı bir sandık gibi bekletiliyordu.

e) Yerkürenin insanoğlunun yaşamasına uygun hale getirilmesi için zamandan belirsiz uzun bir süre geçmiştir ki, o dönemde yaratılan şeylerin neye yarayacağı bilinmiyor, kimin hizmetine verileceği de söz konusu olmuyordu.

f) Ezelî plâna göre kâinat yaratılıp düzenlendikten sonra, bu muazzam sistemin daha çok ileride yaratılacak olan Âdem ve Onun soyunun hizmetine verileceği belirsiz, kapalı ve muamma idi. Bu hususta ortada henüz açık bir belge de mevcut değildi.

g) Yeryüzündeki diğer canlılar ve onların yaşayabilmesi için lüzumlu bütün şartlar ve ortamlar Âdem'den çok önce yaratıldığı için, o dönemde insanın ismi, cismi ve nişanı bile yoktu.

h) Ana rahminde oluşan ceninin üzerinden öyle bir dönem geçer ki, o süre içinde şekilsiz, bir bakıma belirsiz bir kan pıhtısı, bir çiğnem et par-

çası görünümünde idi. İnsan bu safhaya gelinceye kadar da yine belirsiz birkaç safhadan geçirildiğinden habersiz bulunuyordu.

BİLEŞİK NUTFE

(إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا) **«Şüphesiz ki biz, insanı bileşik bir nutfeden yarattık da onu denemekteyiz. Bu sebeple onu işiten ve gören yaptık.»**

«Bileşik nutfe» sözünden iki husus anlaşılmaktadır:

1— Erkeğin şehevî faaliyeti sırasında akıttığı suya «meni» veya «nutfe» denir. Bu sıvı sperma ile karışık haldedir. Salgılanan sarı sümükümsü bu sıvı ile prostat bezinin salgıladığı «sprenim» adı verilen sütümsü beyaz bir sıvı birbirine karışır. İşte ilgili âyetle buna «bileşik nutfe» denilmektedir.

Böylece ilim adamları bu bileşiği henüz tesbit etmeden on dört asır önce Kur'ân haber vermekte ve araştırıcılar için temel bilgi koymaktadır.

2— Diğer bir yoruma göre: Bu bileşik nutfe, dişi üreme hücresi ile erkek üreme hücresinin birleşmesi olabilir.

İNSANIN YARATILIŞINDAKİ İLÂHÎ SANATIN EŞSİZLİĞİ

İlmî araştırmalarla da insanın bileşik nutfeden yaratılması ve insan şekline girinceye kadar birkaç dönemin geçmesi, mükemmel işleyen bir plânın ve kusursuz bir proğramın varlığını isbat ediyor. Gerek dişi, gerekse erkek üreme hücrelerine kudret kalemi insanın bütün hususiyetlerini nakşetmiş bulunuyor. Bu hücreler yükletilen proğramı hiçbir hata yapmadan yerine getiriyor. Şüphesiz bu harika olay ve işleyiş Allah'ın varlığını ve birliğini isbata yeter de artar. Yeter ki, ilim adamı, aklını bilgisiyle ve bu ikisini idrâk ve imânıyla birleştirip gerçeği aramaya koyulsun..

Kur'ân'daki anlatımla, bu olay her insan için gerçek bir sınav anlamındadır. Öyle ki, proğramdan proğramcıyı anlamak gerekmez mi? Bu sonuca varan kimse sınavı kazanır; varamayan ise, kaybeder ve bedbaht olur.

İnsanın bu inceliklere nüfuz etmesi ve yüce yaratanın kusursuz düzenini görüp işitmesi ve bu yoldan anlaması için kendisine gören göz, işiten kulak, anlayan kalp ve kafa verilmiştir.

HER AKIL SÂHİBİNE İMÂN GEREK

«(إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا) **Gerçekten biz, insana yol gösterdik; o ya şükredici, ya da nankör inkârcı olur.»**

Cenâb-ı Hak, bu âyetle insan aklına seslenmekte ve ona gereken desteğin sağlandığına işârette bulunmaktadır. Zira akıl, insanoğlunun hayat dümenidir. Allah'a dosdoğru iman ise o dümeni idare eden yegâne güçtür. Bu bakımdan Cenâb-ı Hak insanı akıl, zekâ, irâde ve anlayış gibi yeteneklerle donatırken, diğer yandan ona Hakk'ı bilip kulluk etmesi, hakikati anlayıp yönelmesi, iki hayatın anlam ve hikmetini kavrayabilmesi için yol gösteren kitap indirmiş ve peygamber göndermiştir.

Bütün bu lûtuf ve inâyetler insan içindir; onun yüksek değerlerin kıymetini bilmesi ve bu şuurla Cenâb-ı Hakk'a şükretmesi gerekmektedir.

O halde insan bunca yetenek, destek ve inâyet düzeyinde ya hakikati anlar da şükreder, ya da basîreti kapanır da kendini nefsin ve İblîs'in dümenine bırakarak inkârcı nankörlerden olur.

Bunun için ilâhî uslûp ve metodun bir tezahürü olarak Kur'ân'da ilâhî uyarı ve belgeler dalga dalga aklın kulağına sevkedilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilk insanın ve onun soyundan gelenlerin hılkatlarının oluşması üzerinden geçen zaman parçası içinde anılmaya değer bir hüviyette olmadığı konu edildi. Sonra da insanın biyolojik ve fizyolojik gelişme safhaları üzerinde durularak akla ışık tutuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca delil ve belgelere rağmen inkârda ısrar edenlere hazırlanan elim azaba ve ölmeden önce Hakk'a dönüş, iyilik ve takvâ düzeyinde ömrünü değerlendiren sâlih kişilere hazırlanan uhrevî mükâfatlara değiniliyor.

——oOo——

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا
وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾
عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ
يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا
وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا
﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ
وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾
مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً
عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآنِيَةٍ
مِنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾
وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا
﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا
مَنْثُورًا ﴿١٩﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ
سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ
رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾ إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾

MEÂLİ:

4— Hakikat biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alev alev köpüren bir ateş hazırladık.

5— Şüphesiz ki, iyi kişiler, karışımı kâfur olan bir bardaktan içerler.

6— Bir pınardan ki Allah'ın kulları ondan içer de fışkırttıkça fışkırtırlar.

7— Bunlar adaklarını yerine getirirler ve şerri yaygın olan bir günden korkarlar.

8-9— Allah sevgisi için (veya mala olan sevgilerine rağmen) fakire, yoksula, yetime ve esîre yedirirler. «Sizi ancak Allah rızâsı için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür bekliyoruz.

10— Şüphesiz ki biz, asık suratlı (yüzlerin asık olacağı) bir günde Rabbımızdan korkarız» (derler).

11— Allah da onları o günün şerrinden korudu ve yüzlerini ışıl ışıl ışılar hale getirip sevince erdirdi.

12— Sabretmelerine karşılık onları Cennet ve (oradaki) ipekle mükâfatlandırdı.

13— Orada tahtlara ve kanepelere yaslanırlar; orada ne güneş, ne de dondurucu bir soğuk görürler.

14— Cennet (ağaçlarının) gölgesi üzerlerine iyice sarkmış, meyveleri kolay toplanır şekilde onlara iyice yaklaştırılmıştır.

15— Çevrelerinde gümüşten kaplar ve billûrdan olan küpler dolaştırılır.

16— Gümüşten (işlemeli) billûrları belli ölçülere göre takdîr etmişlerdir.

17— Orada zencefil karışımı kâse ile içirilirler.

18— Orada bir pınar ki, ona Selsebîl adı verilir.

19— Çevrelerinde hep taze kalan civânlar dolaşırlar. Onları gördüğünde saçılmış inciler sanırsın.

20— Orada nereye baksan hep nîmet ve büyük bir mülk görürsün.

21— Üstlerinde ince yeşil ipekten ve ince ve kalın atlastan elbise bulunur. Gümüşten bilezliklerle süslenmişlerdir. Rabları onlara tertemiz bir içecek içirmiştir.

22— Şüphesiz ki, bu sizin için bir mükâfattır; çalışıp çabalamanız şükre lâyık görülmüştür.

KÜFÜR BAĞLAYICI BİR ZİNCİRDİR

(إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا) **«Hakikat biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alev alev köpüren bir ateş hazırladık.»**

Küfür ve azgınlık, kişiyi haktan, fazîletten alıkoyan bir zincir; hayır ve iyilik yapmasına engel bir tasma; şehveti ve nefsanî hevesleri durmadan harekete geçirip kızıştıran bir ateştir. Bu bağlayıcı ve ters yana döndürücü kayıtlardan kendini sıyırıp kurtarmadan ölen kimseye, âhirette bu duygu ve amellerine uygun bir ceza hazırlanmıştır: Zincirler, demir halkalar ve alev alev köpüren ateşler..

İman ve sâlih amel ise, kişinin kalp gözünü ve baş yüzünü hakka ve fazîlete çeviren bir rahmettir. Kalbi insanî duygularla doldurur; gayr-i meşrû arzu ve isteklerin önünde bir sed oluşturur. Böylece mü'minin kalbinde serinletici tatlı bir hava, rahatlatıcı bir ümit sürüp gider. Âhirette onun bu hoş haline karşılık, karışımı kâfur (1) olan rahatlatıcı ve neşelendirici meşrubat sunulur. Gönül açıcı pınarlar başında ferahlık içinde tatlı vakitler geçirmesi sağlanır.

İşte bu nefis nîmetler, sağlam imânın ve onun tabii ürünü olan sâlih amellerin karşılığıdır ki sonsuza dek sürüp gider. Zira imân denilen o mânevî cevher paha biçilmez bir kıymet arzeder. Ne yazık ki, dünyada bu yüksek madeni bilip anlayanlar ve ona sâhip olanlar azdır.

MÜ'MİNİN ÖVGÜ DEĞER AMELLERİ

(يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ...) **«Bunlar adaklarını yerine getirirler ve şerri yaygın olan bir günden korkarlar..»**

(1) Kâfur : Hindistan'da yetişen bir ağacın reçinesinden imal edilen beyaz, nefis kokulu ve serinletici, ferahlatıcı bir maddedir. Ancak Cennet'teki kâfur bunun çok üstünde bir özellik taşır.

Cenâb-ı Hak bu âyetlerle, mü'minin dünyada iken işlediği o güzel amel ve ibâdetlerinden en çok övgüye değer olanlarından dört tanesini belirterek, özendirici bir anlatımla kalp ve kafalara neşter vuruyor:

1— Adaklarını yerine getirirler.

2— Sıkıntı ve üzüntüsü çok yaygın olan kıyâmet ve âhiret gününden korkarlar.

3— Allah sevgisi için veya mala olan ilgilerine rağmen fakire, yoksula, yetime ve esire yedirirler.

4— Yüzlerin asık olacağı bir günde Rablarının vereceği cezâdan endişe ederler.

Bu dört madde, insan hayatını bütün iyilik ve fazîletleriyle, dürüstlük ve feyizleriyle, düzenlik ve ahlâkî güzellikleriyle kapsamakta ve yansıtmaktadır. Öyle ki :

Birinci madde, Allah'ın o mü'minlere farz ve gerekli kıldığı bedenî ve malî ibâdetleri ve kendilerinin adamak suretiyle kendilerine vâcip kıldıkları adakları yerine getirmek suretiyle Hakk'a bağlılık ve vefa duygularını izhar ettiklerine,

İkinci madde, âhiret gününde adâlet-i ilâhiyenin kusursuz, ivazsız ve garazsız işleyeceğine inandıklarına ve ilâhî adâletin kılı kırk yararcasına tecellisinden korkup ömürlerini, hem kendilerini, hem de çevrelerini aydınlatan fazîlet ve ahlâk meşalesiyle süslediklerine,

Üçüncü madde, dünyada helâlinden kazanıp bağlı bulunduğu aile ve topluma iyilik ve yardımda bulunmak suretiyle sosyal adâletin ve din kardeşliğinin arızasız olarak ayakta durmasına yardımcı olduklarına,

Dördüncü madde, âhiret günündeki hesaba inandıkları için günlük işlerini ve duygu ile düşüncelerini, davranış ve beşerî münasebetlerini ona göre düzenlediklerine delâlet eder.

İşte semâvî dinler ve özellikle son din olan İslâmiyet kitap ve sünnetiyle insanı bu olgunluğa eriştirmeyi amaçlar.

BU OLGUNLUĞA ERİŞEN MÜ'MİNLERE VERİLECEK SONSUZ NÎMETLER

(فَوَقٰيهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰيهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا) **«Allah da onları o günün şerrin-**

den korudu ve yüzlerini ışıl ışıl ışılar hale getirip sevince erdirdi.»

Cenâb-ı Hakk'ın değişmeyen sünnetlerinden biri de, **«İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir»** anlamındaki sözüdür. O bakımdan dünyada sözü edilen dört madde çerçevesinde ömrünün her gününü fedâkârlık, sabır, zerafet, anlayış, doğruluk, hayırhahlık ve hoşgörüyle değerlendiren mü'minler âhiret gününde on kadar üstün nîmetle taltîf edilirler :

1— Ebedî mutluluk yurdu Cennet ve orada hazırlanan ipekten çok üstün elbiselerle mükâfatlandırılma vardır.

2— Benzerleri olmayan tahtlara ve kanepelere yaslanırlar.

Cennet'teki gerek ipekler, gerekse taht ve kanepeler bütünüyle Cenâb-ı Hakk'ın kudret eliyle yapılıp işlenmiştir. Şüphesiz ki bunların tarifi mümkün değildir. Cenâb-ı Hak oradaki yüksek nîmetleri bizim anlayacağımız bir anlatımla haber verirken dünyada değer verdiğimiz nîmetlerin ismini kullanmaktadır. Çünkü Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in beyânıyla, orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir gönülden geçmeyen nîmetler, makamlar ve dereceler vardır.

3— Cennet'te ne güneş, ne de dondurucu, üşütücü soğuk görürler.

Cennet'te güneş var mıdır, yok mudur? Âyetin zâhirine bakılırsa, orada ne güneş, ne de dondurucu soğuk vardır. Şüphesiz bu anlatım iki ayrı yorumu mütehammildir: Birincisi, orada güneş yoktur, soğuk havayı meydana getirecek şartlarsa mevcut değildir. Orası bütünüyle ve devamlı surette Allah'ın cemal ve nur sıfatlarının tecellisiyle aydınlanır. Bu da yakıcı, terletici ve sıkıcı değildir; ışık ve enerjisi oranın şartlarına ve ortamına göre bir özelliktedir. İkincisi ise, orada başka bir güneş vardır; ancak o kudret eliyle düzenlenip dekore edildiğinden düzenli ağaçların gölgesi hep vardır. Cennet ehlini rahatsız edecek hava yoktur.

Bu yoruma bakılınca, Cennet'in büyüklüğü ve büyüklüğüne orantılı bir düzenlenme söz konusu olur ki, hareket halinde olan ve dünyadan milyarlarca defa büyük olan Cennet'in ve onu aydınlatan güneşin veya benzeri bir ışık kaynağının konumu orada gece oluşturmamaktadır. Bu bakımdan Cennet'in gölgeleri süreklidir.

Müfessirlerin çoğu birinci yorumu sıhhatli kabul etmiştir. Nitekim Tefsîr-i Hâzin'de: «Cennet olduğu gibi ışık ve aydınlıktır. Orada güneş ve ay'a ihtiyaç yoktur» denilmiştir. (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimizin de: **«Şüphesiz ki Cennet'in havası, uza-**

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/340

yıp giden gölgeliktir. Orada ne sıcak, ne de soğuk vardır» buyurduğu rivâyet edilir. (1)

Ebû Abdillah Kurtubî ise şöyle yorumda bulunmuştur :

«Orada dünyadaki güneş gibi bir güneş ve yine dünyadaki ay gibi bir ay görülmeyecektir. Cennetlikler devam eden gölgededirler; ne gece vardır, ne de gündüz; orası hep aynı aydınlık (ve ısı ortamında) sürekli aydınlıktır.»

Bazı âyetlerde, örneğin Meryem Sûresi 62. âyette : **«Cennet'te boş, anlamsız bir söz değil, sadece «selâm» işitecekler. Onların orada sabah-akşam rızıkları hazırdır»** buyuruluyor. Şüphesiz bu, anlamamızı kolaylaştırmak ve belli öğünlerde yemek yenildiğini, rastgele, düzensiz yenilmeyip ihtiyaca göre proğramlandığını belirtmek içindir.

4— Cennet (ağaçların)ın gölgesi üzerlerine iyice sarkmış, meyvaları kolay toplanır şekilde onlara iyice yaklaştırılmıştır.

Tecelli edip süreklilik arzeden ilâhî nurun sağladığı aydınlık ve gölgelik tam huzur vericidir ve ağaçlardaki meyvalar ise, hep rahatlıkla koparılacak bir yakınlık ve özelliktedir. Tabii biz ne gölgeliğin, ne de meyvaların keyfiyetini bilemiyoruz. Orada meyva dahil bütün gıda maddelerinin posası yoktur. O bakımdan cennetliklerin sindirim sistemi de çok değişiktir. İdrar ve dışkı söz konusu değildir; yani insanın dünyada iken dışarıya attığı bu artıklar orada bütünüyle kalkmış oluyor. Bunun için de cennette çer çöp, hava kirliliği yoktur.

5— Cennet'teki ağaçların son derece mükemmel düzenlendiği, taşıdıkları meyvaların hem çok çeşitliliği, hem koparmak isteyenlere yaklaştırılması tarifi mümkün olmayacak bir görünüm arzetmektedir. Dünyada bunun bir benzeri söz konusu olmadığından, Cenâb-ı Hak, dünyadaki bahçe ve ağaçların ismini kullanarak onları bize anlatıp anlamamızı kolaylaştırtırmakta ve oranın çarpıcı, büyüleyici güzelliği hakkında ip ucu vermektedir.

6— Cennetliklerin çevresinde gümüşten kapların, billurdan küplerin dolaştırılacağına gelince : Orada gılmanlar ve melekler aralıksız hizmet ederler ve insanların huzur ve neşe duymaları için emre hazır beklerler. Gümüş kaplar konusu ise, ayrı bir güzellik arzetmektedir. Şöyle ki : Gümüş madeni, kükürtlü havayla temasa geçtiği takdirde hem kararır, hem de tozlanarak kirlenir. Cennet'te ne kükürtlü hava, ne de toz vardır. Aynı zamanda oradaki gümüş de ayrı bir özellik taşır ki, onun bir benzerinden söz etmemiz mümkün değildir.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 19/138 (Hadîsin kaynağını tesbit edemedim).

Gümüşle işlemeli billur bardaklar ve taslar ise, ayrı bir zevk ve ilgi işidir. Billur, bilindiği gibi, bazı cisimlerin aldıkları geometrik şekillere denildiği gibi, kristallaşan maddelere de denir. Şüphesiz Cennet'teki billurların çok daha değişik ve insan zevkine çarpıcı şekilde hitap edecek bir özellikte olduğunu söyleyebiliriz.

7— Zencebil karışımı meşrubat sunulacağına gelince: Bu, yine bizim anlayıp az da olsa kavramamıza yönelik bir anlatım tarzıdır.

Bizim «zencefil» dediğimiz bitki, sıcak ülkelerde yetişir. Hoş kokulu, iştah açıcı özelliği vardır. Mideyi bozmaz, ekşimeye neden olmaz. Sindirimi çok kolaydır. Hekimlikte de kullanılır. Ancak İbn Abbas'ın (R.A.) dediği gibi, Cennet'teki zencefil apayrı bir nefasettedir, dünyadakine hiç benzemez.

8— Selsebil pınarına gelince: Bunun özelliği kısmen olsun isminden anlaşılıyor.

Selsebil, üç şekilde yorumlanmıştır:

a) Bu bir pınardır ki, cennetliklerin irâde ve arzularına uygun bir akış ve yayılış arzeder ve o sürekli bu özelliğini korur.

b) Bu pınar Arş'ın altından veya Adn Cenneti'nden kaynaklanıp düzenli şekilde akar ve herkesin yararlanmasından yana bir düzenleme plânı arzeder.

c) Boğazdan çok rahat ve zevk veren bir akışla inip geçtiği için bu ismi almıştır.

9— Cennetliklerin çevresinde hep taze vildan dönüp dolaşır. Bunlar düzenli çalışıp dizilen inciler misali bir görünümdedirler.

Şüphesiz bunca ilgi ve hizmet, cennetlik olan mü'minin Allah yanındaki değerini ifade etmekte ve her şeyin onun için yaratıldığını göstermektedir.

Aynı zamanda bu, Cennet'in kusursuz bir plâna ve proğrama göre oluşturulduğunun bir başka anlatımı sayılır.

Hizmet eden vildanlar bile hep yaşıt, civan ve inci misali düzenli, çekici ve çarpıcıdırlar. Öyle ki, hepsi de proğramlı hizmet eder ve bu durum sürüp gider.

10— Cennet son derece büyüktür. Orada nereye bakılırsa, hep nîmet ve göz kamaştıran muhteşem mülk görülür. Milyarlarca insanları ebediyen barındırıp huzura, rahata ve güvene eriştiren bu bol nîmet yurdunun şüphesiz büyüklüğünü tasavvur etmek bile çok zor.. Ancak fezaya dev teleskoplarla bakıldığında dünyadan milyarlarca defa büyük yıldızların bulun-

duğu görülebilmektedir. Bu, Cennet'in büyüklüğü hakkında az da olsa insana ip ucu verebilmekte ve Kur'ân'ın bu konuda ne demek istediğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Bütün nîmetler ve sonsuz mutlulukların hepsi gerçek mü'minler için ilâhî mükâfat olarak önceden belirlenip yerine konulmuştur. Tıpkı, ilk insan Âdem (A.S.) nasıl yeryüzüne indirilmeden önce, onun rahat yaşayabilmesi için her şey önceden hazırlanıp proğramlanmışsa, bu da öyle.. Dünyada iken ibâdet ve taâtleri şükre lâyık, mükâfata seza görülenler hakkında ilâhî rahmet ve inâyetin bu tarz tecellisinin safha safha haber verilmesine gelince : Her yanıyla mü'minlerin imânını, ebedî saadete aşk ve şevklerini artırmaya; inkârcıları inatlarından kurtarıp doğru yolu seçmelerinde duygu ve düşüncelerini yönlendirmeye yönelik bir hikmeti içermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatını hikmetinin aksine bir doğrultuda heder eden inatçı kâfirlere hazırlanan elîm azâbın safhalarına değinildi. Onların hilâfına ömürlerini ilâhî nizam ölçülerine göre değerlendiren mü'minlere hazırlanan sonsuz nîmetlerden bir kısmı müjdelenerek onların imân ve irfanının artması istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, indirilen Kur'ân'ın insan hayatını en güzel şekilde proğramladığına işâretle, bu düzeyde sabırlı çalışmada bulunmamız emrediliyor. Yolunu kaybeden şaşkın inkârcılara, suçlu günahkârlara uymamamıza parmak basılarak gereken uyarı yapılıyor. Sonra da gece-gündüz düzenli, sistemli ibâdette bulunmanın lüzumu konu ediliyor.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ
مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾
وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ
وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ
وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾ إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ
إِلَى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا
حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

MEALİ:

23— Gerçekten biz sana Kur'ân'ı parça parça indirdik.

24— O halde Rabbının hükmüne (O'nun hükmü yerine gelinceye kadar) sabret; onlardan hiçbir günahkâra ve nanköre uyma.

25— Rabbının ismini sabah-akşam an..

26— Gecenin bir bölümünde O'na (Rabbına) secde et ve geceleyin uzun bir süre O'nu tesbîhe devam eyle.

27— Hakikat bunlar tezelden dünyayı arzulayıp seviyorlar (sadece onunla yetinmek istiyorlar). Önlerindeki ağır (hesap ve sorumlulukların dikkate alınacağı) bir günü terkediyorlar.

28— Onları biz yarattık ve eklemlerini biz pekiştirip sağlamlaştırdık. Dilediğimiz zaman değişikliğe uğratıp onların yerine benzerlerini getiririz.

29— Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık isteyen Rabbına bir yol tutar.

30— Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Şüphesiz ki Allah bilendir, hikmet sâhibidir.

31— Dilediği kimseyi rahmetine alır; zalimlere gelince, onlar için elem verici bir azâp hazırlanmıştır.

PARÇA PARÇA İNDİRİLEN KUR'ÂN GÜVEN VE BAŞARI KAYNAĞIDIR

(إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا) **«Gerçekten biz sana Kur'ân'ı parça parça indirdik.»**

İslâmiyetin doğduğundan bu güne ve kıyâmete kadar Kur'ân hep mü'minlerin güç ve teselli kaynağı olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Zira aile, toplum ve milletlerin sıkıntısını giderecek, dertlerine devâ olacak, hayatlarında düzen, güven ve huzuru sağlayacak her çare Kur'ân'da mevcuttur. Nitekim bu âyetlerin indiği yıllarda Müslümanlar çok sıkıntılı günler geçirmekte idi. Onlar enerji ve huzur havasını inen âyetlerde bulmakta ve insan üstü bir gayretle son dinin yayılmasına hizmeti kendilerine farz bilmekteydiler. Bu uğurda başta canları olmak üzere her şeylerini feda etmekte tereddüt etmeyecek bir çizgiye gelmiş bulunuyorlardı. Âhiret yurdunda kendilerine va'dedilen sonsuz nîmet ve mutluluk konusunda en küçük bir şüpheleri yoktu. Zaten imân bu noktaya yükselince artık onun önündeki en büyük engeller bile küçülmeye başlar ve her türlü tehlike hakîr görülür.

Kur'ân-ı Kerîm'in 23 yıla yakın bir süre parça parça inmesinin birçok hikmetleri vardır. Önce ilk müslümanların günlük meselelerini çözmek, uğradıkları sıkıntılarını hafifletmek ve onlar için en büyük teselli kaynağını ilhâm etmek söz konusuydu. Konumuzu oluşturan âyetlerde bilhassa bu hikmete işâret edilmektedir. Sonra da kolay ve hatasız ezberlenmesi, hafızalarda silinmemesiyle derin iz bırakması ikinci sırada yer alıyor.

Tevrat ve İncil'in ise, bir defada toplu halde indirildiğini söyleyenler çoğunluktadır. Zira bu iki kitap yalnız İsrâil oğulları'nı irşad edip hayatlarını ilâhî nizama uygun düzenlemelerini sağlamak üzere indirilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm ise, bütün kavim ve milletlere, aynı zamanda son kitap ve son mesaj olarak kıyâmete kadar hükmü bâki kalacak özellik ve muhtevada Hz. Muhammed'in (A.S.) kalbine ilka edilmiştir.

Ayrıca Kur'ân'ın parça parça indirilmesi, yukarıda belirttiğimiz iki sebep ve hikmetten başka birçok faydaları da beraberinde getirmiştir. Onları kısaca şöyle belirtebiliriz :

a) Müşriklerin aralıksız sataşma ve saldırısının mü'minlerin ruhları ve sinir sistemleri üzerindeki olumsuz tesirini gideriyor ve böylece onlara yepyeni bir kuvvet ve ümit kapısı açıyordu.

b) Her âyet yeni bir bilgi ve irfan sahifesini oluşturuyor; dayanma gücünü ilham edip geleceğe daha güvenle bakılmasını telkîn ve tavsiye ediyordu.

c) Olaylar hedef seçilerek âyetler ona göre iniyor ve iniş sebebinin bilinmesiyle ilâhî murad daha iyi anlaşılıyordu.

d) Bu suretle vahiy heyecanla bekleniyor ve ilâhî kelâmın ruhlara vereceği gıda ve mesaja vücutlar kulak kesiliyordu.

e) Münafıkların hareket alanı daraltılıyor ve İslâm aleyhine aldıkları gizli ve sinsi kararlara atıflar yapılarak onların cesareti kırılıyordu.

f) Cenâb-ı Hak ile mü'min kulları arasında cereyan eden vahyin devamlılığı sağlanıyor; büyük melek Cebrâil'in sık sık inip yeryüzüne rahmet ve bereket saçması; ruhlarda filizlenip yükselen imânın daha da kuvvetlenme imkânı doğuyordu.

HER KONUDA TEKÂMÜL VE KADEMELİ UYGULAMA

(... فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ) «O halde Rabbının hükmüne (O'nun hükmü yerine gelinceye kadar) sabret..»

Cenâb-ı Hakk'ın ezelî âdetlerinden biri de, yaratmada tekâmüle doğru kademeli bir gelişmeyle gitmek; olumlu sonuçları elde etmek için adım adım ilerlemeyi sürdürmektir. Kur'ân'da sık sık «sabır» tavsiye edilmesinin hikmetlerinden biri budur. Hedef belli olduktan sonra, ona ulaşabilmenin imkân ve çarelerini düşünmek ve mevcut şart ve ortama göre bir plân hazırlamak mü'minin başlıca görevidir. Bu konuda acelenin yeri ve anlamı yoktur.

Yukarıda «fasbir» emrini daha iyi anlayabilmemiz için birkaç misalle yaklaşımda bulunmamızda fayda vardır :

a) Hz. Muhammed'e (A.S.) peygamberlik payesi verilebilmesi için Onun 40 yaşına girmesi, yani bu yaş çizgisine, tekâmül ederek, gelişme kaydederek gelmesi plânlanmıştır.

b) Kırk yaşından sonra da Onun, ruhunun inen vahyi kaldırabilmesi için bir hazırlık dönemine sokulması gerekmiş ve böylece vahiy önce rüya ile başlamış ve bu hal altı ay kadar sürmüştür.

c) İndirilen âyet ve hükümlerin amaç ve hedefine ulaşabilmesi için 23 yıllık bir süre belirlenip parça parça indirilmesi proğramlanmıştır.

d) İslâmiyetin kök salıp önce bir şehir devleti kurabilmesi için 13 yıllık sabırlı bir dönemin geçmesi ve çetin mücadeleler verip birçok sınavlardan geçilmesi ezelî çizgide belirlenmiştir.

Sonra da Medine'ye hicret, savaşa izin, Mekke'nin fethi hep sabırlı bir çalışma, sistemli bir mücadele ve ilâhî hükmün inmesini acele istememe ile gerçekleşebilmiştir.

24. âyetle bu önemli konu açıklanarak mü'minlere kıyâmete kadar en sağlam kıstas ve statü verilmiştir. Sonra da Kur'ân'a bu çerçeve içinde imân eden kişilerin hiçbir inkârcı nanköre, ahlâkan düşük günahkâra uymaması emrediliyor. Çünkü Kur'ân'ı okuyup ondaki hayat nizamını kavrayan ve önce kendi nefsinde uygulayan mü'min medenîdir, bilgili ve kültürlüdür. Sahip olduğu işin, sanatın en güzelini yapıp insanlığın hizmetine vermek onun şiârıdır. Aynı zamanda günlük yaşayışıyla örnek bir düzeyde olması; söz ve davranışlarıyla Hz. Muhammed'in (A.S.) yüksek ahlâkından pırıltılar yansıtması değişmeyen yoludur. O bakımdan mü'min, başka milletlere tabi (uydu) olmaz; o anasından metbu' (yani uyulacak, misal edinilecek) bir ruh ve cevherle doğar ve öyle yaşar.

RABBIMIZIN İSMİNİ SABAH-AKŞAM ANMAMIZ EMREDİLİYOR

(وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَاَصِيلاً ...) **«Rabbının ismini sabah-akşam an.»**

Hiçbir ilâç ruha ve kalbe namaz ve Allah'ı anmak kadar şifâ sağlayıcı, hiçbir dost ve yakın Cenâb-ı Hak kadar huzur ve güven verici değildir. Özellikle fırtınalı dönemlerde, küfür ve ahlâksızlığın cirit attığı, sahnede rol aldığı zamanlarda imân selâmetine erişmek; iffetli, şerefli ve ahlâklı bir hayat sürmek için Allah'a daha çok yakın olmamız, kalbimizi O'nun sevgi ve korkusuyla doldurmamız ve beş vakit namaza kemal-i huzurla devam etmemiz emredilmektedir. Çünkü böyle bir inanç ve yöneliştir ki hayatımıza gerçek anlamda mana ve renk kazandırır ve temel duygularımızı en iyiye, en doğruya ve en güzele yönlendirir.

İşte Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ve yakın arkadaşları bu yüksek irfan ve anlayış içinde mânevî silahın en güçlüsüne sahip bulunuyor, her çeşit şarlatanlık, ölçüsüzlük ve saldırıyı bununla savıyorlardı.

«Sabah-akşam Rabbının ismini an!.» emri daha çok sabah, ikindi, akvam ve yatsı namazına işârettir. Diğer bir yorumla, sabah, öğle ve ikindi

namazlarına; gecenin bir bölümü ise, akşam, yatsı ve teheccüd namazına işârettir.

Aynı zamanda bu, gece ve gündüz sık sık Allah'ı zikredip ruhen arınmayı, ilâhî füyuzata gönül kapısını açmayı öğütlemektedir.

İNKÂRCI NANKÖRÜN YÜZÜ VE KALBİ MADDEYE BAKAR

(إِنَّ هَٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا) **«Hakikat bunlar tezelden dünyayı arzulayıp seviyorlar (sadece onunla yetinmek istiyorlar). Önlerindeki ağır (hesap ve sorumlulukların dikkate alınacağı) bir günü terkediyorlar.»**

Âhirete inanmayan maddecinin dünya geçiminden, şehevî duygusunu tatminden başka bir düşüncesi yoktur. Ölünce silinip ebediyen yok olacağını, vücudunun parazitlere ve toprağa dönüşeceğini hesaba katarak bütün arzu ve emellerinin ölmeden önce yerine gelmesini ister ve önünde ağır bir hesabın kendisini beklediğine ihtimal bile vermez. O yüzden iç disiplinden mahrûm yaşar. Kendisini meşrû olmayan yollardan alıkoyan mânevî hiçbir müeyyide onun için söz konusu değildir.

27. âyetle inkârcıların bu gibi duygu ve düşüncelerine dikkat çekiliyor, onların nasıl bir kararsızlık ve ümitsizlik içinde dünya hayatına dört elle sarıldıkları tasvîr ediliyor.

AKLA SESLENMEK, İLMÎ BİLGİLER VERMEK KUR'ÂN'DA YER ALAN METODLARDAN BİRİDİR

(نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا) **«Onları biz yarattık ve eklemlerini biz pekiştirip sağlamlaştırdık. Dilediğimiz zaman değişikliğe uğratıp onların yerine benzerlerini getiririz.»**

Kur'ân'da hâkim olan ilâhî metodlardan biri de, önce olaylara ve onları oluşturan sebep ve illetlere ışık tutup duyguları yönlendirmeyi ön plâna almak ve sonra da aklı harekete geçirmek için ana fikir mahiyetinde temel malzeme vermektir.

27. âyetle Hakk'ı red ve inkârın insanı nasıl maddeleştirdiği belirtildikten sonra 28. âyetle aklı aydınlatır anlamda ilmî fikirler ve temel bilgiler veriliyor. Şöyle ki: İnsanın biyolojik ve fizyolojik açıdan incelenmesi, anatomik yönden üzerinde durulması isteniyor. Çünkü hangi organa bakacak

olursak, onda mutlaka çok yüksek bir sanatın izini, patentini görmek mümkündür. Kulak ve üzerindeki kıvrımları, içindeki zarf ve farklı biçim ve yapıdaki kemikleri hep ince bir hesabı, çok kudretli sanatkârı yansıtır. Göz ve oluştuğu tabakaları, taşıdığı özellikleri akıllara durgunluk veren çok mâhir bir kudretin kusursuz işleyişini gösterir. Eller, farklı uzunluktaki parmaklar ve taşıdığı eklemlerle kavrama olayını en iyi şekilde sağlayıp istenilen hizmeti vermeye uygun olduğunu gözler önüne serer. Diğer organlar da böyle, her biri ince bir hesaba göre düzenlenip hizmete sevkedildiğini isbatlar. Tesadüfler, rastgele bir tekâmül; plânsız, proğramsız, hesapsız ve kitapsız bir gelişme ve zaman aşımı bu kadar mükemmel bir eseri vücuda getirebilir mi? İnsan zekâsının güzel eserlerinden biri olan bilgisayarın kendiliğinden bu duruma geldiği uzman hiçbir el dokunmaksızın basitten mükemmele doğru adım adım ilerleyip bugünkü ölçüsünü bulduğu söylenebilir mi? İnsan beyni hiçbir elektronik cihazla kıyas edilemiyecek kadar mükemmelin de üstünde hârika bir eser değil midir? Milyonlarca sinir hücrelerini taşıyan bu organ, hiçbir zekânın çözemiyeceyi incelikte bir faaliyet içinde bulunmuyor mu? Ya kabuğundaki özelliklere ne demeli?

Şüphesiz bu misalleri çoğaltmak mümkündür; ama gerek de yoktur. Aklını imân ve irfanla birleştiren kimseye bir misal yeter..

ÖLENLERİN BENZERLERİNİN YARATILMASI

28. âyetle, bitkilerde olduğu gibi, insan ve diğer canlılarda da ölenlerin yerine benzerlerinin getirilmesi ve hayatı idame kanununun hükmünün yürütülüp hedefine doğru ilerlemesi konu edilerek hılkatın sır ve hikmetinden haber veriliyor. Kuruyup çer-çöp haline gelen bitkilerin tohumlarından veya kök ve sporlarından nasıl benzerleri yaratılıyorsa, insanların da sperma ve yumurtanın birleşmesiyle benzerleri yaratılıyor. Hayatı böylesine bir yanlışlığa meydan vermeden devam ettiren yüce kudreti bilip inanmamız için başka belgelere ve delillere ihtiyaç var mıdır? İnsanın bizzat hılkatındaki incelik ve özellik Hakk'ın varlığını, birliğini ve kudretinin sınırsızlığını yansıtıp isbat etmektedir. Onun için insanoğlu bu çizgide serbest bırakılmıştır. Aklına, zekâsına, irâde ve idrâkine yardımcı olacak peygamber ve kitap gönderilmek suretiyle o, taşıdığı bunca yetenek ve imkânlarla kulluğunun güç getirebileceği teklîfin sorumluluk arzeden düzeyinde tutulmuştur.

Ezelî kalemin çizdiği değişmez. Cenâb-ı Hak hikmeti gereği sözünün, yani va'dinin hilâfına tecellide bulunmaz. Çünkü O'nun her işi hikmete dayalıdır, plânlanıp ve proğramlanmıştır. O, herkesin doğru yolu bulup seçmesini ister, ama müdahale etmez ve hiç kimseyi zorlamaz. Uyarır, bilgi

verir, yol gösterir ve sonra da kişiyi hür irâdesiyle başbaşa bırakır. Kavim ve milletleri, Hakk'ı red ve inkârı ahlâksızlık ve azgınlıkla birleştirip önü alınmaz bir dereceye getirmedikçe yok etmez. O bakımdan Mekkeli müşriklerin inkârda ısrar etmelerine rağmen Cenâb-ı Hak onları helâk etmedi. Çünkü onların çoğu veya yarısı henüz o çizgiye gelmemişti. Aynı zamanda çoğu yakın gelecekte iman edecekti. Bu hikmete mebni hicret olayı meydana geldi; arkasından Bedir Savaşı, diğer savaşlar ve Mekke'nin fethi birbirini izleyerek müşrikler hüsrana uğratıldı.

İnsanın hür iradesi zorlanamaz.

Kur'ân, insan aklına yer ve değer verdiği kadar, onun hür irâdesi üzerinde bir baskı unsuru da olmaz; doğru yola irşâd eder, ama onu zorla itmez; irâdesinin hilâfına ondan imân ve dindarlık beklemez. İnsanlara dini, dindarlığı, Allah'ı ve peygamberi zorla sevdirmeye kalkışmaz. Çünkü imân ve irfan bütünüyle kalbe, irâdeye, anlayışa ve sevgiye dayanır. Dosdoğru inanan, inandığı kudreti sever ve saygı duyar. O bakımdan insanları bir kişiyi sevmeye, bir ideolojiyi benimsemeye zorlamak, tehdît etmek kadar âdi bir düşünce olamaz.

Kur'ân-ı Kerîm 1400 yıl önce insanlara bu doğrultuda seslenerek hem zorba zâlimleri uyarmış, hem de insana şahsiyet kazandırmayı amaçlamıştır. 29. âyetle bu gerçek şöyle açıklanmaktadır : «Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık isteyen Rabbına doğru bir yol tutar.»

ALLAH DİLEMEDİKÇE SİZ DİLEYEMEZSİNİZ

(وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۗ) **«Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Şüphesiz ki Allah bilendir, hikmet sâhibidir.»**

Bizim yaratılmamız ve bulunduğumuz ülkede dünyaya gelmemiz; belli bir aile ve çevre içinde yer almamız bizim isteğimiz ve irâdemizle gerçekleşmemiştir. Bütün bunlar ilâhî meşietin tecellisiyle vücut bulmuştur. O, ezelde sonsuz ilmiyle, meşietiyle nasıl bir plân hazırlamışsa öyle oluyor.

Dünyaya gelip teklîf çağına ayak basınca, yani reşîd olunca irâdemize yer veriliyor; ilâhî buyruklar teblîğ edilerek yönlendirilmek isteniyoruz. Bu noktada biraz durup düşünmemiz gerekiyor. Şöyle ki : Teblîğ ve irşaddan sonra durum bir yandan kulun irâdesine bırakılırken diğer yandan Cenâb-ı Hakk'ın irâdesinin hâkim olduğu belirtilerek **«O dilemedikçe siz dileyemezsiniz»** buyuruluyor. Dış görünümüyle, «insan belli bir çizgide ilâhî irâdeye bağlı kalıyor» sonucu ortaya çıkıyor. O, kulun doğru yolu bulmasını

isterse, kul doğru yolu bulabiliyor; dilemezse bulamıyor. Bu mânayla insan neden sorumlu tutuluyor? Âyetin asıl delâlet ettiği mana ve hükmü tesbit etmeden sırf zâhirine bakacak olursak Kaderiyye ve Cebriyye mezheplerinin iddialarının isabetli olduğu duygusu uyanıyor. Oysa mesele çok ciddi ve son derece incedir. Hikmeti kavranmadıkça sonuç çıkarmak çok zordur. 30. âyetle Cenâb-ı Hak kendisiyle kulları arasına koyduğu imkân ve irâde çizgisinden; diğer bir anlatımla hidâyet çizgisinden söz etmektedir. Şöyle ki : İnsan akıl, zekâ ve irâdesiyle, aldığı dinî öğüt ve bilgiyle o sınıra gelmedikçe Allah'ın yüksek irâdesi tecelli etmez ve o sebeple de kula hidâyet kapısı açılmaz.

Hemen her konuda bu sınır önümüzde bulunmuyor mu? Tarlasını sürmeden, emeğini ortaya koymadan kuru toprağa tohum serpmek istenilen neticeyi vermez. İnsan burada da kendine düşeni lâyıkıyla yerine getirmekle yükümlüdür; ondan sonrası ilâhî meşiete kalır. Artık o noktada Cenâb-ı Hak dilemedikçe kul dileyemez; O'nun hidâyet ve yardımı tecelli etmedikçe, kul doğru yola giremez ve başladığı işte istediği neticeyi alamaz.

Konuyu şöyle özetleyebiliriz :

Bir zorlama veya insan irâdesinin geçersizliğini ortaya koyma diye bir hüküm yoktur. Tamamıyla sözünü ettiğimiz imkân ve irâde sınırına kadar erişme olayı söz konusudur. O çizgiye gelindiğinde ilâhî irâde ve hidâyetin tecellisi her türlü irâdenin üstünde rol oynar; dilediğine hidâyet kapısını açar, dilediğine açmaz. İrâdesini kullanmayan, o sebeple de belirtilen çizgiye kendini getirmeyen kimseye ise, hidâyet kapısı açılmaz. Ancak bunun bazı istisnaları olabilir.

Konumuzu oluşturan bu âyet-i celîle, üzerinde hayli yorumlar yapılmış, ciltlerle kitap meydana getirecek kadar tartışmalara, farklı görüşlere neden olmuştur. Ama âyeti Kur'ân-ı Kerîm'in bütünlüğü içinde değerlendirip incelediğimizde ve itikadî anlamda temel kuralları dikkate aldığımızda karşımıza sözünü ettiğimiz «imkân ve irâde sınırı» çıkar. Sorumluluk ve teklîf kula, hüküm Allah'a aittir.

İNSANOĞLUNUN ÖNÜNE İKİ YOL KONULMUŞTUR

Hayata gözlerini açıp ergenlik çağına ayak basan her insanın önünde iki yol bulunmaktadır :

1— Rahmet, inâyet ve saadet yolu,

2— Azap, mihnet ve felâkete uzanan yol..

Bu birbirine zıt iki yolu ayırt etmek için insana akıl, zekâ, irâde, idrâk ve anlayış yeteneği verilmiş ve bunlara destek olup doğruyu gösteren kitap ve peygamber gönderilmiştir. Sonra da insan bu iki yolun başında serbest bırakılmıştır. Hangi yolda yürümeyi tercîh ederse, meşiet-i ilâhiye o yönde tecelli eder.

Onun için 31. âyetle : **«Dilediği kimseyi rahmetine alır; zâlimlere gelince : Onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır»** buyurulmaktadır.

Bunun için diyoruz ki : Rahmet yolunu seçene rahmet ve onun tabii neticesi olan sonsuz saadet kapısı açılır. Yanlış yolu seçene ise, azap ve bedbahtlık kapısı açılır. Her iki durumda da kişinin irâdesi rol oynamakta ve ilâhî irâde ona göre tecelli etmektedir. Rahmet yoluna girenlere Cenâb-ı Hak dilerse hidâyet nasip eder. Azap yoluna girenlere de, dilerse ebedî azabı gerekli kılar. Bu noktada O dilemedikçe kimse dileyemez.

İnsan sûresine, insan üzerine zamandan gelip geçen döneme değinilerek başlandı ve ilâhî meşiet ve hidâyet tecellisi konu edilerek sûre noktalandı.

Bizi bu sûrenin de tefsîrine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; O'nun âyetlerinin hikmet ve esrarını bize öğreten Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun..

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

MURSELÂT SÛRESİ

Hasan, İkrime, Atâ' ve Câbir'e göre, sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (R.A.) ile Katade'ye göre, 48. âyet dışında tamamı Mekke'de, sözü edilen âyet ise Medine'de inmiştir.

İbn Mes'ud (R.A.) diyor ki: «Ve'l-Murselât Sûresi cin gecesinde indi ki biz o gece Resûlüllah (A.S.) ile beraber bulunuyorduk.» (1)

Buharî ise, A'meş tarikiyle İbn Mes'ud'dan yaptığı rivâyette, adı geçenin şöyle dediğini nakletmiştir: «Biz bir ara Resûlüllah (A.S.) Efendimizle birlikte Minâ mağarasında bulunuyorduk; derken ve'l-Murselât Sûresi indi. Resûlüllah bu sûreyi okumaya başlayınca ben onu Onun ağzından işitip telakki ettim ki mübarek ağzı bu sûreyle ıslak bulunuyordu. Tam o sırada üzerimize bir yılan atıldı. Peygamber (A.S.) «Onu öldürünüz!» diye emretti. Biz öldürmeye teşebbüs edince yılan sıvışıp gitti. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.): **«O sizin şerrinizden korundu, siz de onun şerrinden korundunuz»** buyurdu. (2)

Mâlik'in Zührî'den, onun da İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre: İbn Abbas (R.A.) Murselât Sûresini okuyordu. Annesi Ümmu'l-fazl fazlasiyle duygulandı ve şöyle dedi: «Oğulcağızım! Bu kıraatinle bana, Resûlüllah'ın (A.S.) Akşam namazında aynı sûreyi okumasını hatırlattın. Benim Resûlüllah'tan (A.S.) en son işittiğim bu oldu..» (3)

Âyet sayısı		:	50	
Kelime	»	:	180	
Harf	»	:	816	(4)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, mü'mini münafıktan ayırt edip

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 19/153
(2) Buharî/sayd : 7, bed'-i halk : 16, tefsîr : 77- Ahmed : 1/377
(3) İbn Kesîr : 4/458
(4) Lübabu't-te'vîl : 4/343

belirleyen Kıyâmet Gününün mutlaka gelmekte olduğu haber veriliyor.

2— Kâfirlere, daha önceki azgın inkârcılar hakkında uygulanan hükmün uygulanacağı ve sünnetullahın şaşmadan tecelli edeceği tehdîd anlamında bildiriliyor.

3— İlâhî nîmetlere karşı nankörlüğe devam eden münafıklar hem uyarılıyor, hem de kınanıyor.

4— Kâfirlere hazırlanan azâbın şiddeti ve o günün dehşetinden çocukların bile yaşlılar gibi olacağına dikkat çekiliyor.

5— Cenâb-ı Hak'tan korkup kötülüklerden sakınanlara ve ibâdetlerini dosdoğru yerine getiren mü'minlere hazırlanan ebedî nîmetler müjdeleniyor. Sonra da insanın yaratılışı; yeryüzü ve dağların meydana getirilişi konu edilerek Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğü ve kudretinin yüceliği, sınırsızlığı çok duyarlı bir anlatımla işleniyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾
فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ اِنَّمَا
تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَاِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَاِذَا السَّمَٓاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾
وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ ﴿١٢﴾
لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿١٥﴾ اَلَمْ نُهْلِكِ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِر۪ينَ ﴿١٧﴾
كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِم۪ينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

1— Ardarda gönderilen rüzgârlara, (rüzgârlar misâli Allah yolunda peşpeşe akıp giden akıncılara; ardarda inen Allah sözlerine),

2— Vazifeye (gönül verip) rüzgâr gibi koşanlara,

3— (Allah'ın dinini) yaydıkça yayanlara,

4— (Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden) ayırt ettikçe edenlere,

5-7— Kötülüğü temizlemek, yanlış yoldakileri uyarmak üzere (veya hak

üzere olanlarda özür duygusunu doğurmak, batıl üzere olanları inzar için) vahiy (veya öğüt) getirip (Peygamberin kalbine) sunanlara and olsun ki, size va'dolunan elbette meydana gelecektir.

8— Yıldızların ışığı giderilip silindiği zaman,

9— Gök açılıp yarıldığı zaman,

10— Dağlar yerinden kopup savrulduğu zaman,

11— Peygamberler (belli bir günün) belirlenmiş vaktinde (şâhitlik için) biraraya getirildiği zaman...

12— Bunlar hangi gün için geciktirildiler?

13-14— (Doğru ile eğrinin, hak ile bâtılın) birbirinden ayrılıp hükme bağlanacağı gün için (geciktirildiler). O ayrım günü nedir bilir misin?

15— (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

16— Önce gelip geçenleri yok etmedik mi?

17— Sonra arkalarından gelenleri onların peşine takıp katacağız.

18— İşte suçlu günahkârlara böyle yaparız.

19— (Hakk'ı) yalanlıyanların o gün vay hâline!.

VAADEDİLEN KIYÂMET MUTLAKA GERÇEKLEŞECEKTİR

(وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا...) «Ardarda gönderilen rüzgarlara, (rüzgârlar misali Allah yolunda peşpeşe akıp giden akıncılara; ardarda inen Allah sözlerine), vazifeye (gönül verip) rüzgâr gibi koşanlara, (Allah'ın dinini) yaydıkça yayanlara..»

İnsan hayatının disiplin altına alınmasında, nefsin azgınlıklarının durdurulmasında, sorumluluk duygusunun hâkim kılınmasında, şer ve kötülüklerin önüne geçilmesinde «Kıyâmet» ve «Âhiret» kavramlarının ve bu kavramlara olan inancın yeri ve önemi hiçbir çağda ve hiçbir toplum yapısında inkâr edilemez. Aynı zamanda dünyaya getirilişimizin hikmeti de budur.

O bakımdan Allah böylesine çok önemli olayın mutlâka gerçekleşeceğini bildirirken kayda değer beş şeye yemin etmektedir :

1— Murselât

2— Âsifat

3— Nâşirat

4— Fârikat

5— Mülkıyât..

Birincisi :

a) Mesrûk'a göre : İyilik ve insan için peşpeşe gönderilen melekler.

b) Ardarda, atın yelesi gibi bir dizi halinde estirilip gönderilen rüzgârlar.

c) Emir, nehiy (ilâhî buyruklar), vahiy ve birtakım durumlarda ardarda gönderilen melekler. Bu, Ebû Hüreyre (R.A.), Mukatil, Ebû Sâlih ve Kelbî'ye göredir.

d) Lâ ilâhe illâllah ile gönderilen ve birbirini izleyen peygamberler.

e) Mu'cizelerle gönderilen ve te'yîd edilen resûller.

f) Birbirini peşpeşe izleyen bulutlar.

İkincisi :

a) Yağmurun müjdecisi olup çer-çöp sürükleyip getiren rüzgârlar.

Bu, İbn Mes'ud'a (R.A.) göredir.

b) İlâhî emre ve kanunlara bağlı kalarak rüzgârları estiren melekler.

c) İnkârcı azgınların canlarını helâk edercesine sürükleyip götüren görevli ecel melekleri.

d) Vazifeye (gönül verip) rüzgâr gibi koşan mü'minler, mücahitler.

Üçüncüsü :

a) Bulutları sevk ve idâre edip etrafa yayan, yayıp da yaygınlaştıran melekler.

Bu, İbn Mes'ud (R.A.) ile Mücahid'e göredir.

b) Yeryüzü bitkilerini yeniden diriltip harekete geçirerek yaygınlaştıran yağmurlar.

c) Allah'ın kitaplarını neşreden melekler veya melek tabiatlı âlimler.

Bu, Süddî'ye göredir.

d) İnsanların amel defterlerini neşreden görevli melekler.

Bu, Dahhak'e göredir.

e) Kıyâmetin kopmasından sonra kendilerine ait bedenlerine girmek üzere salıverilip gönderilen ruhlar.

Dördüncüsü :

a) Hak ile bâtılı, doğru ile eğriyi ayırt ederek inen melekler.

Bu İbn Abbas (R.A.), Mücahid ve Dahhak'e göredir.

b) Rızıkları ve ecelleri ayırıp herkesin çalışma ve azmine göre ayarlamakla görevli melekler.

Beşincisi :

a) Kitap ve sahifeleri peygamberlerin kalplerine ilka eden melekler veya yalnız Cibrîl el-Emîn.

b) Ümmetlerine, onları kötülükten kurtarıp yanlış yoldan uzak tutmak için ilâhî buyrukları aralıksız tebliğ eden resûller.

Diğer yorumlar :

Murselât : Rüzgâr misali Allah yolunda peşpeşe hizmet edenler; düşmana karşı ardarda giden akıncılar.

Âsifat : Allah'ın dinini, gökteki melekler misali yeryüzüne yaydıkça yayan mücahidler.

Nâşirat : Amel defterlerini düzenli şekilde neşreden melekler misali, faydalı bilgileri taşıyıp kitap yazarak neşredenler.

Fârikat : İman temeli üzerinde geniş bilgi sahibi olup melekler misali hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, iyiyi kötüden, sevâbı günahtan, helâlı haramdan ayırt eden takvâ sahipleri.

Mülkıyât : İlâhî buyrukları insanların kalp ve dimağına atmaya çalışan melek misali mürşidler.

KIYÂMETİN BAZI SAFHALARI

(فَاِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ...) **«Yıldızların ışığı giderilip silindiği zaman; gök açılıp yarıldığı zaman..»**

Kıyâmet'in mutlâka kopacağını, beşer hayatının devamı için çok önemli beş şeye yemin ederek bildiren Cenâb-ı Hak, arkasından kıyâmet olayının dört korkunç safhasını ayrı bir anlatımla açıklayarak inkârcıları uya-

rıyor; Imân edenleri çok dikkatli olmaya dâvet ediyor :

1— Yıldızların ışığı giderilip silindiği zaman..

Bu olay, fezadaki güneşlerin yörüngelerinden çıkıp dağılmasıyla onlardan ışık almakta olan yıldızların kararıp kalacağına Işârettir. Şüphesiz böyle bir ortamda fezadaki bütün cisimler sistemleriyle bozulacak ve kâlnat düzeni alt-üst olacaktır.

2— Gök açılıp yarıldığı zaman..

Bu olay, kâinatın mevcut düzeninin bozulacağına, sistemlerin birbirine karışacağına ve böylece müthiş çarpışma ve patlamaların meydana geleceğine, fezanın kesîf bir duman veya gazla dolacağına, gül rengi misali eriyip akacağına ve bu akıl almaz manzara karşısında göğün yer yer yarılma görünümünün ortaya çıkacağına işârettir.

3— Dağlar yerinden kopup sarsıldığı zaman..

Bu olay, yerkürenin de alt-üst olup yörüngesinden çıkacağına ve o sebeple müthiş sarsıntılarla dağların tuz-buz olup dağılacağına işârettir.

4— Peygamberler (belli bir günün) belirlenmiş vaktinde (şâhitlik için) biraraya getirildiği zaman..

Bu olay, her peygamberin kendi ümmeti lehinde veya aleyhinde şâhitlikte bulunmak üzere hepsinin biraraya getirilerek ilâhî soruya muhatab olacaklarına işârettir.

Hesap verme, şehadette bulunma, mükâfat ve cezâ hepsi de o güne geciktirilmiştir. Çünkü dünya teklîf doğrultusunda iş, amel, ibâdet, taât ve sorumluluk yüklenme dönemidir. Âhiret ise, bunların karşılığının en âcil şekilde verileceği gündür. Öyle ki o gün doğru eğriden, hak bâtıldan, mü'min münafık ve kâfirden ayırt edilip kesin sonuca bağlanır. Yalancı döneklerin ipliği pazara çıkarılır. Hiçbir şey gizli, kapalı kalmaz. Hüküm yalnız Allah'ındır.

GEÇMİŞTEN İBRET VE ÖĞÜT ALMAK GEREKİR

(وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ...) «Hakkı yalanlayanların o gün vay hâline! Önce gelip geçenleri yok etmedik mi?.»

Geçmişi, cereyan eden olayları, milletlerin yükseliş ve alçalışın; kavimlerin yok edilerek belirsiz hale getirilmesini sebep ve illetleriyle araştırıp öğrenmeyen ve yetişmekte olan genç kuşaklara tarih felsefesini yeterince

hazmettiremiyen; kısacası geçmişten ders ve ibret almayan milletler geleceklerini aydınlığa kavuşturamazlar.

Küfür ve azgınlığın, ahlâksızlık ve iffetsizliğin hiçbir millete ve aileye hayır, rahmet ve mutluluk getirmediğini bilmeyenler, göremiyenler kendilerini böyle bir bataklıktan koruyup kurtaramazlar.

16-19. âyetlerle bu gerçek doğrultusunda uyarılar yapılarak hakkı inkârdan ve bu inkârdan kaynaklanan ahlâksızlık ve haksızlıktan kaçınmanın lüzumu belirtilerek uyarı yapılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet olayının mutlaka gerçekleşeceği, beş önemli olaya yemin edilerek haber verildi. Sonra da kıyâmette cereyan edecek olan dört korkunç olaya dikkat çekilerek uyarılar yapıldı. Hakkı yalanlayan inkârcı sapıkların yıkılış ve yok ediliş sebepleri üzerinde ciddiyetle durulmasına atıf yapılarak yol gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın hakîr, bayağı bir sıvıdan yaratıldığı ve ana rahminde nasıl geliştirilip tekâmül safhalarından geçirildiği, ilâhî kudretin yüceliğine delil gösteriliyor.

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢٢﴾
فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾

M E Â L İ :

20— Sizi bayağı bir sudan yaratmadık mı?

21-22— Sonra onu belirlenmiş bir vakte kadar sağlam bir karargâhta bulundurmadık mı?.

23— Biz, onu kudretimizle belli ölçüde tuttuk. Kudret yetirenler olarak biz ne güzel kudretlileriz!.

24— (Hakk'ı) yalanlıyanların o gün vay hâline!.

ÖN YARGIDAN KURTULMAYA ÇAĞRI

(أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ) «Sizi bayağı bir sudan yaratmadık mı? Sonra onu belirlenmiş bir vakte kadar sağlam bir kargâhta bulundurmadık mı?.»

Maddeyi temel kabul edip her şeyi ona irca' etmekte ve mânevî hiçbir değer ve hakikate iltifat etmemekte kararlı veya inatlı olan inkârcılarda bu düşünce ön yargı halinde kök salmışsa, artık onu değiştirmek son derece zordur. Böylesine bir düşünce ve bağlayıcı bir varsayımı bir tarafa itip kişi aklının ve idrâkinin rehberliğinde yola çıkmadıkça, ilâhî hidâyet kapısı açılmaz. Gerçi bunun birtakım istisnaları vardır, ama genel kuralı bozmaz ve değiştirmez.

Onun için Kur'ân-ı Kerîm, akıl sâhiplerine seslenerek, insanoğlunun yaratılış safhalarından üçünü açıklayıp ön fikir, temel bilgi vermekte ve hareket noktasını belirlemektedir :

1— Bayağı bir sıvı,

2— Sağlam bir karargâh ve belli bir süre,

3— Belirlenmiş ölçü ve özellik..

Önemsiz bir sıvı ve bu sıvının içinde milyonlarca canlı hücre (sperma) ve bu milyonlardan birinin veya ikisinin yumurtalığa girmesi, onunla birleşip belli bir kanuna bağlı kalarak yükletilen proğramı aynen uygulamak suretiyle tedrici gelişmeye başlaması bize çok yüksek bir kudretin emsalsiz proğramlamasını hatırlatmıyor mu?

Yumurtayla birleşen canlı hücre geometrik olarak bölünüp çoğalırken, irsî bütün özellikleri beraberinde taşımıyor mu? İnsan denilen bu harika canlının bütün organlarını, şeklini, karakterini, huyu ve yeteneklerini «gen» denilen o küçücük harika canlıya yerleştirip en küçük bir hatâya imkân vermeyen kimdir? Kör ve sağır tesadüfler mi, yoksa zaman aşımı mı? Böylesine dayanıksız bir iddiada bulunmak çok kolaydır, ama isbatı hiç bir zaman mümkün değildir. Şüphesiz bunca ince hesaplarla, kimyasal ve biyolojik kanunlarla insanı ana rahminde oluşturan ancak Cenâb-ı Hak'tır.

Sağlam bir karargâha yerleştirme hususuna gelince : Bu üç karanlık tabakadan meydana gelmiştir. (1) Tabakalar arasındaki sağlam zarlar ve dölyatağının kaslı bölümü, dış amniyon bölümü ve zarı, ana rahmini sağlam bir karargâh durumuna getirmiş ve ceninin dış tazyikten korunması için bu tabakalar arasında bir su tabakası oluşturulmuştur.

Bütün bunlar, oluşmakta olan yavrucuğu sıcak ve soğuktan, dış tazyik ve baskıdan korur, gıda almasını ve onu güven içinde muhafaza ederek gelişip büyümesini sağlar.

Cenâb-ı Hak, ana rahmini sağlam bir karargâh olarak belirtirken, Zümer Sûresinde bunun üç sağlam tabakadan ve tabakalar arasındaki zar ve sıvıdan meydana geldiğini açıklar ve akıl sahiplerine ışık tutarak anatomiyle meşgul olan ilim adamlarına seslenir.

Ceninin belli bir süre ana rahminde tutulması hususu ise, ayrı bir inceliği arzetmekte ve ilâhî tekâmül kanununu yansıtmaktadır. Şüphesiz bazı istisnalar dışında, genellikle yavrucuk ana rahminde dokuz ay, on gün kalır. Cenînin tam teşekkülü için en ideal süre..

Bütün bu sistemli, proğramlı ve düzenli oluşma ve gelişme çok yüce bir kudretin varlığına delâlet etmiyor mu? Ceninin kafatasının içinde oluşan beynin bir benzerini icad etmek mümkün müdür? Kabuğundaki kırışıklık sayılmıyacak kadar özelliklerin, programların canlı haritası değil midir?

Onun için 20-30. âyetler Hakk'ın silinmez, benzer kabul etmez damgasının her düzen, her sistem, her oluşum ve her varoluş üzerinde kendini

(1) Geniş bilgi için bak : Zümer Sûresi 6. âyetin tefsîri

açıkça hissettirmesi ve akıl, irfan ve imân gözüyle bakanlara, Cenâb-ı Hakk'ı hatırlatarak «Allah» dedirtmesi delil ve belge olarak yetmiyor mu?

«Biz onu kudretimizle belli bir ölçüde tuttuk. Kudret yetirenler olarak biz ne güzel kudretlileriz!.» meâlindeki âyet o damgayı tarîf ediyor. Buna rağmen hâlâ hakkı yalanlayanlar varsa veya bu hususta inatla inkârda ısrar edenler bulunuyorsa, vay onların hâline!.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcıların aklını, idrâkini harekete geçirmek ve ilâhî kudret ve sanatın yüceliğini göstermek için insanın hakîr bir sıvıdan yaratıldığı ve sağlam bir karargâh olan ana rahminde belli süre tutulduğu konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yeryüzünün ölüler için de, diriler için de bir hazırlanma ve toparlanma dönemi olduğu üzerinde duruluyor. Sergilenen nîmetlerden dağlar ve tatlı sular misâl verilerek inkârcılar insaf ve iz'âna çağrılıyor.

—oOo—

أَلَمْ نَجْعَلِ
الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ
شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

M E Â L İ :

25-26— Yeryüzünü dirilere de, ölülere de bir toplanma yeri (hazırlık dönemi) yapmadık mı?.

27— Orada sâbit yüce dağlar meydana getirdik ve size tatlı, içimi kolay bir su içirmedik mi?

28— (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline

ENFÜSTEN AFAKA GEÇİŞ : YERYÜZÜ, DAĞLAR VE TATLI SULAR

(أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا) «Yeryüzünü dirilere de, ölülere de bir toplanma yeri (hazırlık dönemi) yapmadık mı?.»

Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine, ilminin ve kudretinin her şeyin üstünde hâkim ve müessir bulunduğuna delâlet eden delil ve belgeler sıralanırken enfüsten afaka geçiliyor; yeryüzü, dağlar ve tatlı sular misâl veriliyor.

Bunlar neyi ifâde ediyor veya aklımıza ne gibi malzeme verip düşünce ufkumuzu açıyor? Önce yeryüzünün dirilerle ölülere bir toplanma yeri olarak hazırlandığı haber veriliyor. Bunu şöyle açıklayıp yorumlayabiliriz :

a) Yeryüzü toprağıyla, suyuyla, maden ve bitkisiyle insanların birarada yaşamasına uygun ve imkân verir şekilde hazırlanmıştır.

b) Yeryüzü nasıl dirilerin birarada yer yer toplanıp yaşamasına uygun şartları kendinde taşıyorsa, ölülerin de ortada kalmasını, kokuşup etrafı rahatsız etmesini ve tiksindirici bir hava ve manzara oluşturmasını, mikrop saçıp hastalık bulaştırmasını önleyecek özellikte toprak tabakasına sahip bulunduğu bir gerçektir. Böylece ölüleri de bağrına alıp birarada toplamakta ve onları örtüp çürütmektedir.

Bu yorumla, diğer gezegen ve yıldızlarda böyle bir ortamın mevcut olmadığı, insan denilen canlının yerküreden başka bir gezegende bulunmadığı ortaya çıkıyor. (1)

Dağlara gelince : Baş döndürücü bir hızla hareket halinde olan yerkürenin hem fiziksel dengesini sağlamakta, hem de insan ve canlıların hayatına elverişli kaynakları taşımaktadır.. Böyle bir hareket doğrultusunda dağların sayılmayacak kadar faydası vardır. Kömür ve petrolün oluşmasında da onun rolü büyüktür.

Tatlı su, daha çok tuzlu suyun buharlaşmasıyla ilâhî filtreden geçip arınmakta; toprağa karışmak suretiyle de birçok faydalı mineralleri içine alıp öylece bize ulaşmaktadır.

Ayrıca «tatlı su» sözü, bize bir de «acı su» sözünü, kavramını hatırlatır. Acı suyun içinde erimiş bazı madenler, özellikle kireç vardır.

Bu, karşılığı ödenmeyecek kadar büyük nîmetler, fiziksel, kimyasal kanunların belli bir hesap ve proğrama göre işler halde olmasıyla gerçekleş-

(1) Bilgi için bak : Rahman Sûresi 10. âyetin tefsîri

mektedir. Bunlardan her biri Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, kudretini yansıtmıyor mu? Evet bunca belge ve delilleri görmeyip Hakk'ı red ve inkâr edenlerin vay haline!.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yeryüzünün insanların dirileri ve ölüleri için hazır toplanma, toparlanma yeri olduğu belirtildi. Sergilenen her nîmetin ilâhî damgayı taşıyıp yansıttığına dikkat çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca delil ve belge karşısında inkârını sürdürüp öylece ölen inkârcı sapıklar için âhiret gününde hazırlanan azâbın birtakım safhaları üzerinde durularak uyarıcı ve yönlendirici bilgiler veriliyor; aynı zamanda yaşamakta olan kâfirler hem uyarılıyor, hem de tehdît ediliyor.

—oOo—

انْطَلِقُوا إِلَىٰ مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ انْطَلِقُوا إِلَىٰ ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ
﴿٣٠﴾ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾ إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَأَنَّهُ
جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ هَٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾
وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾
هَٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ
فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

M E Â L İ :

29— Yalanlayıp durduğunuz şey'e (azâba) doğru yollanın.

30— (Cehennem'in kara dumanının oluşturduğu) üç kollu gölgeye gidin.

31— O, ne gölgelendiricidir, ne de yükselen alevden korur..

32— Şüphesiz ki, o, saray gibi (büyüklük ve yükseklikte) kıvılcım atar.

33— Sanki o kıvılcımın herbiri sarı renkte birer devedir.

34— (Hakk'ı) yalanlıyanların o gün vay hâline!.

35— Bu, onların nutkunun tutulacağı gündür.

36— Kendilerine izin verilmez ki özür beyân etsinler.

37— (Hakk'ı) yalanlıyanların o gün vay hâline!.

38— Bu, sizleri ve öncekileri toplayıp biraraya getirdiğimiz (Hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, gerçeği yalandan) ayırd eden hüküm günüdür.

39— O halde eğer bir hile ve düzeniniz varsa, o hileyi hemen bana karşı uygulayın!.

40— (Hakk'ı) yalanlıyanların o gün vay hâline!

NÎMET ÜZERİNDE KUDRET FIRÇASINI GÖREMEYEN KÖRLER

(... انْطَلِقُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ انْطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ) Yalanlayıp durduğunuz şeye (azaba) doğru yollanın. (Cehennem'in kara dumanının oluşturduğu) üç kollu gölgeye girin..»

Kendi bedeninde ve mevcut organlarında ilâhî kalemin çizgilerini, sunulan bunca nîmetler üzerinde kudret fırçasının rengini göremeyen inkârcı nankörlere, bu gaflet ve dalâletlerine uygun azap hazırlanmıştır. Zira küfür kişinin hem kalbini, hem vicdanını, hem de ruhunu karartır ve âhirette hazırlanan ceza da böylesine üç karanlık dumanla onları çepeçevre sarar. Nitekim konumuzu oluşturan âyetlerle bu ceza türü dört madde halinde açıklanmaktadır :

1 – Dünya hayatında iken durmadan yalanlayıp inkâr ettikleri azaba doğru sevkedilirler.

2— Cehennem'in üç çatallı boğucu ve bunaltıcı siyah dumanının havasına sokulurlar.

3— İşte o gün nutukları tutulur, konuşma mecalleri kalmaz ve çaresizlik içinde kıvranıp ümitlerini yitirirler.

4— Hakkın bâtıldan, doğrunun eğriden, mü'minin kâfirden en sağlıklı ve kesin biçimde ayırt edildiği bir günün ciddiyet ve dehşetiyle yüzyüze gelirler. Artık ne yalanlama, ne de inkâr ve inat kalır..

Çünkü bunlar dünya hayatları boyunca küfür ve tuğyanın manevi ateşi ve o ateşten yükselen kara boğucu dumanın içinde kalıp hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırt etme basîretlerini kaybetmişlerdi. O bakımdan âhirette verilecek ceza onların bu tutum ve ameline son derece uygun bir manzara arzeder. Bu durumda ne hilenin, ne kurnazlığın, ne düzenbazlığın, ne de zekâ oyunlarının âhiret alanında yeri ve anlamı vardır. Hüküm bütünüyle Allah'a aittir.

ÜÇ ÇATALLI DUMAN

Cehennem ateşi tasvîr edilerek onun yanış ve yükselişi hakkında üç maddelik bir bilgi veriliyor:

1— Koyu gölgeyi andıran üç çatallı bir duman,

2— Muhteşem saray, kale ve benzeri şeyler büyüklüğünde ateş parçaları ve o nisbette yükselen kıvılcımlar.

3— Sürüler halinde birbirini izleyen kızıl develer misali renk renk yükselen ateş şerareleri..

Diğer bir yoruma göre: Üç çatallı kara duman, üç ilâh iddiasında bulunan ve bu yüzden İsa Peygamber'in (A.S.) tebliğ ettiği «Tevhîd İnancı»ndan sapan Hıristiyanların akidesine uygun bir azap şeklini yansıtır. Dünyada üç ilâh inancını ferahlatıcı ve kurtarıcı bir sistem sayıp körükörüne kendileri gibi fânileri ilâhlaştıranları âhirette boğucu, bunaltıcı bir duman beklemektedir.

İnsan eliyle şekillendirilen taşlara, heykellere ilâh diye tapanlara da, alev alev yükselen kale büyüklüğünde kıvılcımlar atan bir ateş hazırlanmıştır.

Cenâb-ı Hak böyle bir tasvîrle, yaşamakta olan insanlara Cehennem ateşi, diğer bir anlatımla oranın yakıtı hakkında ip ucu vermekte ve meraklılar için düşündürücü anlamda üç madde sıralamaktadır. Artık vay yalancı sapıkların haline!.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, dünya hayatını amacından saptırıp ilâhî kudret fırçasının rengini, ezelî kalemin çizgisini göremeyip inkâr ve sapıklık içinde ömrünü berbat edenlere hazırlanan azabın türü üç madde halinde tasvîr edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hılkatının hikmetini idrâk ederek ömrünü ilâhî nizama göre değerlendiren takvâ sâhibi mü'minlere âhirette hazırlanan sonsuz nîmetler üç madde halinde işlenerek ferahlatıcı bilgiler veriliyor. Arkasından, Kur'ân'a inanmayıp Hakk'a ibâdet etmiyen nankörlerin birkaç günlük dünya hayatına bağlanıp sonsuzluk arzeden nîmetlerden nasıl uzak kaldıklarına değinilerek yönlendirici bilgi veriliyor.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ
وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

M E Â L İ :

41— Şüphesiz ki muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup hile, yalan ve düzenbazlıktan sakınanlar) gölgelikte pınarlar başında, canlarının çektiği meyveler arasındadırlar.

42— Yapageldiğiniz (güzel, yararlı) amellere karşılık âfiyetle, gönül huzuruyla yeyiniz, içiniz.

43-44— Hakikat biz, iyiliği, yararlı işlerde bulunmayı huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız..

45— (Hakk'ı) yalanlıyanların o gün vay hâline!.

46— (Ey Peygamberi ve Kitab'ı inkâr edip yalanlayanlar!) Yeyiniz, az bir süre yararlanıp geçininiz. Çünkü gerçekten sizler suçlu günahkârlarsınız.

47— (Hakk'ı) yalanlıyanların o gün vay hâline!.

48— Onlara «rükû' edin» denildiği zaman rükû' etmezler.

49— (Hakk'ı) yalanlıyanların o gün vay hâline!.

50— Bundan (Kur'ân'dan) sonra artık hangi söze inanırlar?

ALLAH'TAN KORKUP KÖTÜLÜKLERDEN SAKINANLARA HAZIRLANAN NÎMETLER

(إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ) «Şüphesiz ki muttakiler (Allah'tan saygı ile korkup hile, yalan ve düzenbazlıktan sakınanlar) gölgelikte pınarlar başında, canlarının çektiği meyvalar arasındadırlar.»

Bilindiği gibi her nîmet bir emek ve külfet karşılığıdır. İkisi arasında orantılı bir bağ mevcuttur. Külfet ve emek dayandığı niyet ve arzulandığı amaca göre değerlendirilir. Çünkü ameller niyetlere göre sıhhat ve kıymet kazanır. Emek ve külfetiyle sadece dünyalık elde etmek isteyen kimse, onun karşılığını ölmeden önce beceri ve gayreti nisbetinde görebilir. Ama Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu umarak ve âhiretteki hesap ve karşılığını düşünerek iş başı yapıp ibâdete yönelenlere de âhiret hayatında dünyadaki niyetlerinin ciddiyet ve samimiyetine göre karşılık verilecektir. Şüphesiz bu, Cenâb-ı Hakk'ın ezelî sahifeye kudret kalemiyle yazdığı bir kuraldır ki değişmesi söz konusu değildir.

Dünyada Allah'tan saygı ile korkup «Tevhîd İnancı»nın esaslarına ve gereğine bağlı kalarak fânileri ve insan eliyle şekillendirilmiş cisimleri ilâhlaştırmayan; her hâl-ü kârda ikinci hayatı düşünüp fenalıklardan kaçınarak iyilikten yana adım atan ve böylece hem dünya, hem de âhiret için çalışıp birini diğerine feda etmeyenlere «muttakiler» deniliyor. Bu dereceye ulaşabilmek elbetteki sabır, emek, külfet, fedakârlık ve her şeyden önce ciddiyet ve samimiyet ister. Allah'a ve âhirete dosdoğru imân temeli üzerinde yükselen bu fazîletlerin elbetteki mükâfatı çok büyük olacaktır. Bu bakımdan sözünü ettiğimiz çizgide bulunan mü'minlerin iyi niyet ve emek-

lerine karşılık Cennet'te gölgelikler, tatlı, ferahlatıcı pınarlar, canlarının çektiği nefis meyvalar hazırlanmıştır. Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ve kudretinin üstünlüğünü hem kendi beden ve ruhunda, hem de eşyanın her parçasında görerek ona göre bir hayat düzeni kurarken birçok saldırı ve sataşmalara, işkence ve tazyiklere mâruz kalan ve o yüzden yorulan sadık mü'minlerin mükâfatı elbetteki çok huzurlu, güvenli ve dinlendirici bir Cennetten başkası olamaz..

İmân ve sâlih amel, tarlaya atılan nadide soylu tohuma benzer. Toprak ancak bağrına serpilen tohumu yeşertip karşılık verir. Onun içindir ki, İslâm büyükleri, «Dünya âhiretin tarlasıdır» demişlerdir.

YALNIZ KISA SÜRELİ BİR ÖMÜR, ÖNÜNDE EBEDİYET YOKSA HER YANIYLA ZULÜMDÜR

(كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ) **«(Ey peygamberi ve kitabı inkâr edip yalanlayanlar!) Yeyiniz, az bir süre yararlanıp geçininiz. Çünkü gerçekten sizler suçlu günahkârlarsınız.»**

Eğer âhiret, yani ikinci fakat sonsuz bir hayat yoksa, birkaç günlük dünya hayatı üzüntü ve ümitsizlikten başka bir şey değildir. Bu da her yanıyla ve yönüyle bir zulüm ve işkencedir. Zira hayatı anlayıp tadını aldıktan ve ona bağlandıktan sonra ebediyen ondan kopup belirsiz hale gelmek ilâhî adâlete ve O'nun yüksek hikmetine ters düşer. O bakımdan dünya hayatının hikmeti âhiret hayatiyle belirginleşip gerçek ölçü ve anlamını kazanmaktadır. Âhiret de dünya hayatının mevcudiyetiyle gerçek anlamda kıymet ölçüsünü bulmaktadır. Zira hemen her şey daha çok zıddıyla inkişâf edip kıymet ölçüsünü bulabilir. Sağlam ve selîm akıl da, mantık da bundan başkasını iddia edemez.

Onun için Murselât Sûresi'nin tam dokuz yerinde : **«Hakk'ı yalanlayanların o gün vay haline!»** buyurularak ısrarlı bir uyarma ve tehdîde gidilmekte ve sûrenin en son âyetiyle de : **«Bundan sonra artık hangi söze inanırlar?.»** buyurularak insanın düşünce ve duygusuna, akıl ve mantığına, vicdan ve idrâkine birden seslenilmekte ve bu doğrultuda lüzumlu birtakım delil ve belgeler sıralanmaktadır. İnsanoğlunun saadetinden yana olan Kur'ân-ı Kerîm'e inanmayanlara başka bir sözle seslenmenin ne yararı olabilir?

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; O'nun kutsal ve mübarek sözlerini beşerin kalp ve kafasına işlemekle görevli olan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun..

——oOo——

İ Ç İ N D E K İ L E R

(Önemli konular fihristi)

H A D Î D S Û R E S İ

MÜCÂDELE SÛRESİ

HAŞIR SÛRESİ

MÜMTAHİNE SÛRESİ

SAFF SÛRESİ

CUMUÂ SÛRESİ

MÜNAFİKUN SÛRESİ

TEĞABUN SÛRESİ

TALÂK SÛRESİ

TAHRİM SÛRESİ

MÜLK SÛRESİ

KALEM SÛRESİ

EL—HÂKKA SÛRESİ

MEÂRİC SÛRESİ

N Û H S Û R E S İ

C İ N S Û R E S İ

M Ü Z Z E M M İ L S Û R E S İ

MÜDDESSİR SÛRESİ

KIYÂMET SÛRESİ

İNSAN SÛRESİ

MURSELÂT SÛRESİ

İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

13. cild

ANADOLU
YAYINLARI

ANADOLU YAYINLARI NO. 2

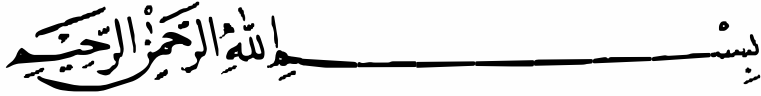
Genel Dağıtım

Basım Yayın Koll. Şti.
853 Sok. No: 42 Konak - İzmir
Tel: 255983

Dizgi	: Anadolu Matbaası	İZMİR
Filim	: İrfan Klişe	İZMİR
Baskı	: Alemdar Ofset 1989	İSTANBUL
Cilt	: Savaş Ciltevi	İSTANBUL

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

NEBE' SÛRESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Nitekim Beyhakî ve Nuhas'ın yaptıkları rivâyette, İbn Abbas (R.A.) : «Amme yetesâelûn Sûresi Mekke'de inmiştir» demiştir. (1)

İkinci âyetinde kıyâmetin kopması «Nebe-i Azîm» yani çok büyük, çok önemli haber diye vasıflandırıldığından bu kavram aynı zamanda sûreye isim olmuştur. Ayrıca buna, «Amme Yetesâelûn» sûresi de denilmektedir.

Âyet sayısı : 40

Kelime » : 173

Harf » : 970 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Müşriklerin, öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkmakla ilgili ihtilâfları ve onların Hz. Muhammed'in (A.S.) risaletiyle ilgili kasıtlı soruları konu ediliyor.

2— İnkâr ve tuğyanlarından dolayı Allah'a ortak koşan nankörler tehdît ediliyor.

3— Kıyâmetin meydana geleceğine delâlet eden belgelere yer veriliyor.

4— Kıyâmet gününde meydana gelecek olaylardan bir kısmına değiniliyor.

5— Hakk'ı yalanlayan inkârcı sapıkların karşılaşacakları azâba dikkat çekiliyor.

6— Allah'tan saygı ile korkup günahlardan sakınan ve ibâdetlerini yerine getirmeye özen gösteren mü'minlerin nîmet dolu cennetlere eriştirilerek gerçek kurtuluşa kavuşacakları bildiriliyor.

(1) Şevkanî/Fethü'l-Kadir : 5/362 - Tefsîr-i Kurtubî : 19/169

(2) Lübabu't-te'vîl : 4/346

7— Âhiret gününün hak olduğu üzerinde duruluyor.

8— Kâfirlerin âhiret gününde silinip toprağa karışmayı temenni edecekleri konu edilerek yaşamakta olan inkârcılar uyarılıyor.

بسم الله الرحمن الرحيم

عم يتساءلون ١ عن النبإ العظيم ٢ الذى هم فيه مختلفون ٣ كلا
سيعلمون ٤ ثم كلا سيعلمون ٥ ألم نجعل الارض مهادا ٦ والجبال
أوتادا ٧ وخلقناكم أزواجا ٨ وجعلنا نومكم سباتا ٩ وجعلنا
اليل لباسا ١٠ وجعلنا النهار معاشا ١١ وبنينا فوقكم سبعا
شدادا ١٢ وجعلنا سراجا وهاجا ١٣ وأنزلنا من المعصرات ماء
ثجاجا ١٤ لنخرج به حبا ونباتا ١٥ وجنات ألفافا ١٦

M E Â L İ :

1— Birbirlerinden neyi soruyorlar?

2-3— Hakkında görüş ayrılığına düştükleri çok önemli haberi mi?

4— Hayır, (görüş ayrılığına gerek yok) ileride bilecekler.

5— Hayır, hayır, (hiç gerek yok, elbette) ileride bilecekler.

6— Yeryüzünü bir döşek,

7— Dağları (yerin bir bakıma dengesini sağlayan) kazıklar yapmadık mı?

8— Sizi çift çift (kadın erkek) yarattık.

9— Uykunuzu, dinlenmenizi sağlayıcı kıldık.

10— Geceyi bir örtü,

11— Gündüzü, geçiminizi kazanmanıza uygun kıldık.

12— Üstünüzde yedi sağlam gök meydana getirdik.

13— (Onda) alabildiğine yanıp tutuşarak parlak ışık veren bir kandil (Güneş)i var kıldık.

14-16— (Rüzgârın te'siriyle) sıkışıp yoğunlaşan bulutlardan tâne ve (çeşitli) bitki çıkarmak; sarmaşık bahçeler yetiştirmek için bol bol yağmur indirdik.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli müşrikler sık sık İslâm, Kur'ân ve Hz. Muhammed (A.S.) aleyhinde bulunmak üzere toplantılar düzenlerlerdi. Onlardan bir kısmı Hz. Muhammed (A.S.) için «sihirbaz», «büyücü» derken, bir kısmı «aklî dengesi bozuk» der; bir kısmı da «şâir» damgasını yakıştırmaya çalışırdı. Kur'ân-ı Kerîm hakkında ise, çok yakışıksız sözler kullanır, inen âyetlerini tahrîf ederek alay konusu yaparlardı. Toplantıdan sonra dışarı çıktıkları zaman bir müslümanla karşılaşınca ona : «Ee, söyle bakalım şu Kur'ân'ın haber verdiği kıyâmet ne zaman?» diye sorar ve bıyık altından gülerlerdi.

Müşriklerin çoğunun Allah hakkında az ve kısır da olsa bir bilgileri olmakla beraber âhiret hakkında hiçbir ciddi bilgileri yoktu. O bakımdan öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkmaya kesinlikle inanmazlardı. Onlardan az bir kısmı ise, ruhun ebediliğine inanır, ama onu kendi mantığına göre yorumlardı.

İlgili sûre, onların inkâr ve iddialarını reddederken, duygu ve düşüncelerini yönlendirmek, akıllarını harekete geçirmek üzere inmiştir.

«NEBE'-İ AZÎM», O ÇOK BÜYÜK VE ÖNEMLİ HABER NEDİR?

(عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ۚ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ۙ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ) **«Birbirlerinden neyi soruyorlar? Hakkında görüş ayrılığına düştükleri çok önemli haberi mi?.»**

Kıyâmet olayı öteden beri insanları düşündüren bir konu olarak hep gündemde kalmış ve kalmaya da devam edecektir. Zira imân edenler kendilerini ona göre hazırlamaya çalışmakta ve gerektiğinde birtakım yatırımlara yönelmektedirler. İnanmayanların ise, içlerinde ebediyen yaşama ar-

zusu kıpırdamakla beraber Allah'a ve Âhiret'e inanmadıkları için böyle bir olaya şüpheyle bakmakta ve inkârı tercîh etmektedirler.

Mekkeli müşrikler de öyle.. Zaman zaman Kur'ân'ın haber verdiği bu konuyla ister istemez ilgilenmekte, ruhlarında gizli olan din ve Allah duygusu onları inanmaya iterken, nefislerine yerleşip kök salan inkâr ve şüphe cehaletle birleşince o duyguyu bastırmaktaydı. Bu bakımdan onlar da zaman zaman bu olay üzerinde görüş alış-verişinde bulunur; kimi alay konusu edinir, kimi de büsbütün inkâr ve tuğyanını artırırdı.

Tablo bu olunca, ilim adamları yukarıdaki âyeti yorumlarken, farklı görüş ve tesbitler ortaya koymuşlardır :

a) İbn Abbas'a göre : Nebe-i Azîm, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Onun inmesi ve Arap edip ve şâirlerini bastırıp susturması, aynı zamanda Arapların kötü âdetlerini değiştirmeye yönelmesi büyük bir olay idi. Nitekim Sâd Sûresi 67. âyette şöyle buyurulmaktadır : **«De ki : Bu Kur'ân nebe-i azîm'dir (yani büyük bir haberdir).»**

b) Katade'ye göre : Ölümden sonraki dirilip kalkma ve hesaba çekilmedir.

c) Resûlüllah'ın (A.S.) insanları Hakk'a dâvet için sahneye çıkışıdır. Zira İsa (A.S.)dan sonra bir fetret dönemi başladı ve tek tanrı inancı zamanla unutularak yerini çok tanrılı inanca bıraktı; putperestlik ve koyu cehalet her tarafa dal, budak saldı. Kavim ve milletlerin çoğu bunalmaya başladı, bir kurtarıcı beklemeye yöneldi. Derken Hz. Muhammed (A.S.) beklenen kurtarıcı olarak ortaya çıktı ve bu büyük bir olay olarak dünyada çalkanmaya başladı.

Müşrikler ise bu üç büyük olaydan dolayı şaşkına döndüler; sık sık inkârlarını tekrarlayarak bunları alay konusu edindiler. Bunun için de mü'minleri üzmek ve itikadlarını sarsmak için zaman zaman birbirlerine sormaya başladılar ve kendi basit mantıklarına göre birtakım yakışıksız değerlendirmelerde bulundular.

Dördüncü âyetle, Kur'ân ve Peygamber'in ne olduğunu yakında görüp anlayacaklarına değinilerek, mü'minlerin biraz sabırlı olmalarına işâret ediliyor. Nitekim Hicret olayı, arkasından şehir devletinin kurulması, Bedir Savaşı ve sonra da Mekke'nin fethiyle bu üç olayın ne olduğu ortaya çıktı; müşrikler de neyin ne olduğuna akıl erdirmeye başladılar. Kıyâmet olayına gelince, müşrikler öldükten bir süre sonra ikinci hayata kaldırılınca, yine inkâr ve reddettikleri bu üç önemli olayın ne olduğunu anlayacaklar, ama neden sonra, **«Hayır, (görüş ayrılığına gerek yok) ileride bileceklerdir.»**

İKİNCİ HAYATA KALKIŞ

Öldükten sonra dirilme olayı da tarih boyunca insanların zihinlerini karıştırmış, hem de çok meşgul etmiştir. Zira yaşamak umudu her insanın mayasında mevcuttur. Cenâb-ı Hak kendi kudretini eşyada izhar ederken, konuya bu açıdan bakıp ikinci hayatın gerçekleşeceğine inanmamızı istemektedir.

Gerçek bu olunca, Cenâb-ı Hakk'ın insanları yeniden diriltip ikinci hayata kaldıracağında hiç şüphe yoktur. Bunun için Kur'ân'da düşünceleri yönlendirmek, akıl ve mantığa ışık tutup malzeme vermek ve öylece yol göstermek için dokuz delil sıralanmaktadır :

1— Yeryüzü insanların ve diğer canlıların yaşamasına elverişli şekilde hazırlanıp döşenmiştir. Yeraltı ve yerüstü kaynakları canlıların bütün ihtiyaçlarını karşılayacak zenginlik ve çeşitliliktedir.

2— Dağlar denge sağlayıcı, kaynakların oluşmasına imkân verici birer kazık, sütun anlamında hazırlanmıştır. Plânsız, programsız, gelişigüzel hiçbir düzenleme söz konusu değildir.

3— İnsanlar erkek ve dişi olmak üzere çift yaratılmıştır. Bu, yüksek bir kudretin nesli devam ettirmeye yönelik kusursuz takdîridir.

4— Uyku denilen olay dinlenmemizi sağlamaya; ruh ve bedenimizi zinde tutmaya ve sağlıklı bir hayat sürmemize yöneliktir. Öyle ki, uyku vücudun dinlenme halidir. Bütün gün çalışan bir insan, ne kadar yorgun olursa olsun deliksiz bir uyku uyursa ertesi gün bütün yorgunluklarını atmış olarak uyanır.

Uykunun nasıl meydana geldiği henüz tam olarak bilinmemektedir. Bu olayın meydana gelmesiyle vücudun hemen hemen bütün organları azçok bu olaya katılır. Sadece kas çalışmasının durmasıyla kalınmaz, beyin çalışmalarında da bir azalma olur.

Şüphesiz vücut mekanizmasını böylesine hazırlayıp düzenleyen çok yüksek bir kudretin varlığı söz konusudur.

5— Gece, örtü misali koruyucu bir anlam taşımaktadır. Gece olayıyla ilgimiz kısmen de olsa dış âlemden kesilmekte ve bir dinlenme dönemine girmekteyiz. Şüphesiz böyle bir düzenlemenin canlıların sağlıklı yaşamalarında çok olumlu tesirleri vardır.

6— Gündüz, geçimimizi kazanmamıza uygun şartları beraberinde bulundurmaktadır. Güneşin dünyamızı aydınlatmasıyla birçok önemli olaylar

meydana gelmekte ve canlılar güneş enerjisinden yararlanıp asıl fonksiyonlarını ortaya koyabilmektedirler.

7— Üstümüzde yedi sağlam gök kurulmuştur.

Günümüze kadar süregelen ilmî araştırmalar, henüz yedi gök hakkında kesin bilgi verememiştir. Çünkü kâinat insanın tasavvurundan daha çok büyüktür. Ancak Cenâb-ı Hak böyle bir açıklama ile, araştırıcılara ip ucu veriyor ve yıldızları, mevcut sistemleri daha iyi araştırıp incelemeleri için daha ciddi buluşlar ve keşifler yapmalarını ilhâm ediyor.

8— Güneş ışık, enerji kaynağı kılınmıştır.

9— Rüzgarla sıkışıp yoğunlaşan bulutların hayat verici yağmur vermesi de Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve her şeyi belli ölçü ve yararda yaratıp hizmete sevk ettiğine başlıca delillerden biridir.

Kısa açıklamalar :

Yeryüzünün tarihi oldukça eskidir. Güneşle ve gezegenlerle, sonra da diğer yıldız ve sistemlerle birlikte aynı madde ve elementlerden meydana geldiğini Enbiyâ Sûresi 30. âyetten öğreniyoruz. Bu doğrultuda ilim adamlarınca ortaya atılan hipotezler vardır. Milyonlarca yılda tedrici bir tekâmülle, insan ve diğer canlıların yaşamasına elverişli şartlar oluşturulduktan ilk memelinin ortaya çıkışının 130 milyon yıl öncesine rastladığı sanılır. İnsan ise bitkiler ve hayvanlardan çok sonra yaratılmıştır. Bunun bir milyon yıla yakın bir başlangıcı olduğu —da birtakım arkeolojik kazılarda elde edilen ip uçlarından hareketle— sanılmaktadır.

Gerek ilk memelinin, gerekse insanın yaratılmasını kesin bir tarihle belirlemek çok zordur. Zira Kur'ân'a ve Hadîslere göre, canlılarda, Darvinizmi savunanlarla teorisyenlerin iddia ettikleri gibi bir tekâmül söz konusu değildir. Cenâb-ı Hak her canlı hakkında bir tecellide bulunarak koyunu koyun olarak, atı at olarak, maymunu maymun olarak, insanı da insan olarak yaratıp vücuda getirmiştir. Türden türe evrimsel geçiş mümkün değildir. Ve bunu ispatlayacak ciddi, inandırıcı hiçbir delil ve belgeleri de yoktur. Tefsîrimizde münasebet düştükçe bu konuyu son yıllarda yapılan ciddi ilmî araştırmalarla ortaya çıkarılan birtakım belgeleri değerlendirmek suretiyle aydınlatmış bulunuyoruz.

«Dağ», sadece önemli bir engebeye değil de bazı durumlarda denizaltı engebesine de denilir. Bu da dağın sadece yükselen üst yüksekliği değil, tabanın derinlere inmesiyle de bir kazığa benzetilebilir. Cenâb-ı Hakk'ın «Dağları kazıklar yapmadık mı?» buyurmasının hikmetlerinden bir de budur.

Dağ yalnız bitki örtüsünü olumlu yönde etkilemekle kalmaz, ortamın

öteki bölümlerinin ve insan toplumlarının yerleşme, uğraşma, ulaştırma, hava akımı, iklim dengesi ve kömür ile petrol kaynakları üzerinde nazım rol oynaması gibi özellikleri de beraberinde taşır.

İnsanın dişi ve erkek olarak çift yaratılması, ezelî çizginin ve hılkat kanununun gereğidir. Bu kanun, bazı savaşlarda bozulan erkek-dişi oranını çeyrek asırda dengeleyip düzene sokar. Tarihte sözü edilen konuda bozulan dengenin çeyrek asır gibi kısa bir sürede kendiliğinden sağlandığına dair pek çok olaylar ve belgeler vardır.

Ana rahmine intikal eden hücre (sperma) kendisine yine ezelî kalemle yükletilen proğramı aynen yerine getirmektedir. Yumurtalığa yerleşip yumurta ile birleşince, yine yükletilen proğram uyarınca ya erkek, ya da dişi hüviyetini almakta ve ona göre gelişme kaydetmektedir.

Uyku fizyolojik bir olaydır. Bütün gelişmiş hayvanlarda görülür. İnsanda ise, bu olayla düşünce ve duygu tesirinin bir süre durması demektir.

İşte bu süre içinde kasların gerginliği iyice gevşediği, kalp atışlarının sayısının azaldığı, metabolizmanın dinlenme halindeki değerinin daha altına düştüğü, idrarın azaldığı, solunumda büyük bir değişikliğin meydana geldiği görülür ve bu sebeple vücut iyice dinlenir; zihnî yorgunluk kalkar; vücudun, uykudan sonraki direnci artar. Bu da Cenâb-ı Hakk'ın beyinde uyku merkezine yüklettiği proğramın bir gereğidir.

Gecenin dinlendirici bir örtü kılınması, dünyanın kendi ekseni etrafında dönmesi sırasında güneş ışınlarının düşmediği kesimlerin karanlıkta kalmasıyla gerçekleşir. İşte bu süre içinde birçok bitki ve canlının ışınların tesirinden uzak kalıp ertesi güne hazırlanmasına, hem de gündüzün getirdiği yorgunluğu atmasına imkân sağlanmış olur.

Gündüzün geçimimizi sağlama, ihtiyaçlarımızı karşılama dönemi kılınarak düzenli şekilde sürüp gitmesi şüphesiz ki, O çok yüce kudretin insanlardan ve diğer canlılardan yana kusursuz bir düzenlemesidir ki, her bölüm ve safhasıyla O'nun ezelî kaleminin izlerini taşımakta ve yansıtmaktadır.

Üstümüzdeki yedi sağlam gökten maksat nedir? Dünya semasının yıldızlarla donatıldığına bakılırsa (1) onun ötesinde altı göğün yer aldığı anlaşılır. Ancak diğer semaların da yıldız ve sistemlerle süslenmediğini söyleyemeyiz. O bakımdan henüz kâinatın büyüklüğünü çözüp belirleyecek imkânlara sahip bulunmadığımıza göre, yedi gök hakkında kesin bir şey söylememiz herhalde mümkün olmasa gerek..

(1) Mülk Sûresi : 5 âyetin tefsîri

Güneşin nasıl bir ışık ve hayat kaynağı olduğunu; onsuz yaşamamızın mümkün olmadığını anlatmaya lüzum var mıdır? Tükenmez enerji kaynağı olup hidrojenin helyuma dönüşmesiyle kâinatın önemli kısmını aydınlatan bu ilâhî mu'cize yaratıldı yaratılalı yükletilen proğramı kusursuz yerine getirmekte ve her yanıyla insana hizmet vermektedir.

Şüphesiz bu olay, mutlak bir kudretin ve kusursuz yürütücünün varlığına delâlet etmekte ve dengeli hareketiyle o kudretin erişilmezliğini yansıtmaktadır.

Rüzgârların gerek bitkilerin aşılanmasında, gerek havayı değiştirmesinde, gerekse bulutları sevkedip yaygınlaştırmasındaki rolü inkâr edilemiyecek kadar açık ve nettir.

Hayatımıza renk katan ve devamına yardımcı olan rüzgâr olayı da şaşmayan fiziksel kanunlara bağlanmıştır. Eğer yerle havanın sıcaklığı aynı olsaydı bölgeler arasında hava hareketi olmaz ve insan hayatı bir bakıma tehlikeye girerdi. Sıcaklık farkı basınç farkını yaratmaktadır. Soğuk alanlar «yüksek basınç», sıcak alanlar ise «alçak basınç» alanıdır. Rüzgâr yüksek basınçlardan alçak basınçlara doğru eserek hizmetini sürdürür.

İşte aklını kullanıp imânıyla ve her ikisini ilimle birleştirip bütünleştirenler için bu dokuz belge sıralanmakta ve o bakımdan bir önceki sûrenin dokuz yerinde **«Hakkı yalanlayanların vay hâline!»** denilerek gereken uyarı yapılmaktadır.

Cenâb-ı Hak, inkârcılara ve şüphecilere gerçeği gören göz, hakikati idrâk eden gönül, ilâhî damgayı müşahede eden basîret ve dünyamızda düzenli hizmet verip ilâhî kanuna bağlı kalarak hayatımızın devamını sağlamaya yönelik olan tabii olayların hikmetini çözen ilim ve hikmet versin.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'nin fethi veya Hz. Muhammed'in (A.S.) son peygamber olarak gönderilmesi, ya da kıyâmet olayı hakkında birbirinden soran müşrikler ve inkârcı sapıklar uyarılarak kıyâmeti veya sözü edilen olayların haklılığını yakında bilecekleri açıklandı. Sonra da Allah'ın kudret ve azametine delâlet eden dokuz kadar kevnî belgeye yer verilerek insan aklına ışık tutuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet olayına ve meydana gelecek birkaç safhaya değinilerek duygu ve düşüncelere sesleniliyor. Sonra da inkâr ve sapıklık üzere ölenler için hazırlanan azabın bazı kısımlarına dikkat çekiliyor.

——oOo——

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ
كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ
فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ
مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾ لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ
فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ
كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ
أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

M E Â L İ :

17— Şüphesiz ki (hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, haklıyı haksızdan) ayırt etme günü (Allah katında) belirlenmiş bir vakittir.

18— Sûr'a üfürüleceği gün gruplar hâlinde gelirsiniz.

19— Gökler açılacak, kapı kapı olacak.

20— Dağlar yerinden kopup yürütülecek, (tuz-buz olup) serâba dönecek.

21-22— Cehennem, hiç şüphesiz ki bir pusu, azgın sapıkların varıp döneceği bir yerdir.

23— Orada uzun süre kalacaklar.

24-26— Ne serinlik, ne de (serin, tatlı bir) içecek tadacaklar; (amellerine) uygun cezâ olarak sadece kaynar su ve bir de irinli çok soğuk bir sıvı içecekler.

27— Çünkü onlar hiç de hesabı ummazlardı.

28— Âyetlerimizi yalan saydılar da saydılar.

29— Biz herşeyi (bir bir) sayıp kitaba geçirmişizdir.

30— Artık hep (bu azâbı) tadın, size elbette azâptan başka bir şey artırmıyacağız.

AHÎRETE İMÂN İÇİN AKLI KULLANMAYA İHTİYAÇ VAR

(إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ...) «Şüphesiz ki (hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, haklıyı haksızdan) ayırt etme günü (Allah katında) belirlenmiş bir vakittir..»

Kur'ân'da hâkim olan ilâhî uslûp ve metodun açık belirtisinden biri de, Allah'a ve âhirete imân için aklı kullanmanın gereği üzerinde durulması; inkârcı ve şüphecileri gafletten uyandırmak için aydınlatıcı bilgiler ve ana fikirler verilmesidir. Sonra da duygu ve düşünceyi hakka yönlendirmek için âhiret gününde, ondan az önce kıyâmet olayında meydana gelecek önemli safhaların çok duyarlı ve etkileyici bir anlatımla işlenmesidir.

Böylece 17-30 âyetlerle, sekiz kadar safha üzerinde duruluyor ve dünyanın ilâhî denge ve düzen kanunuyla hareketini sürdürdüğüne işâretle birtakım deliller gösteriliyor :

Fasıl günü, şüphesiz ki belirlenmiş bir vakittir.

Her hareketin nasıl bir başlangıcı ve bir de başlatanı varsa, mutlaka onun bir de sonu ve durduranı vardır. Hareket halinde olan dünya, güneş, gezegenler, yıldızlar ve sistemlerin de mutlaka bir başlangıcı söz konusudur. O halde bir gün bunların hareketinin bir de sonu olacaktır. İşte kıyâmet olayıyla bu konu çok ilgilidir. Denge ve düzenin bozulmasıyla kıyâmet olayı meydana gelecek ve yeniden denge ve düzen içinde başka bir kâinat kurulup ikinci hayat başlayacaktır.

Kıyâmet'e, diğer bir anlatımla âhirete, «fasıl günü» denilmektedir. Çünkü o gün ezelle ebedi kucaklayan ve her şeyi kapsayıp kuşatan ilâhî ilim, herkesin düşünce, niyet ve amellerini ortaya döküp haklıyı haksızdan, doğruyu eğriden, sevabı günahtan en güzel şekilde ayıracaktır. Böylece o gün «fasıl günü» oluyor, her şeyi ayırıp gerçek değeriyle ortaya koyan Cenâb-ı Hakk'ın emri nâfiz bulunuyor.

SÛR'A SON ÜFÜRÜLME OLAYI

(... يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا) **«Sûr'a üfürüleceği gün gruplar halinde gelirsiniz..»**

Bu, kabirlerden kalkıp herkesin kendi niyet, düşünce ve ameline göre bir grupta yeralacağı ve bu düzenleme içinde insanların gruplar halinde hesap alanına sevkedilecekleri gündür. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu âyetin ışığında şöyle açıklamada bulunmuştur : **«Kişi sevdiği kimselerle beraberdir..» (1) «Kişi sevdiğiyle beraber olacak ve kazandığı da kendisine ait olacak.» (2) «İnsanlar niyetlerine göre kabirlerinden kaldırılıp haşrolunurlar.» (3) «Her kişi öldüğü hal üzere diriltilip kaldırılır.» (4)**

GÖKLERİN AÇILIP KAPI KAPI OLMASI

(... وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا) **«Gökler açılacak, kapı kapı olacak..»**

Bu, aşağı ve yukarı âlemlerin düzeninin bozulması; ay, güneş ve yıldızların yörüngelerinden kayması, müthiş patlama ve çalkantı, çarpışma neticesi fezada oluşan gazların tutuşup yer yer kapı misali boşluklar oluşturması olaylarıyla ilgili bir anlatım tarzıdır. Nitekim İnşikak, İnfıtar sûreleri ile Furkan Sûresi 25. âyette bu müthiş olay «inşikak», «infıtar» ve «gamam» ile «inşikak» sözleriyle ifade edilmektedir. Birincisi, yer yer bölünmelere; ikincisi, yer yer açılıp birtakım çatlakların, menfezlerin meydana gelmesine; üçüncüsü, gaz ve dumanla birlikte yer yer patlama ve bölünmelerin oluşacağına işârettir.

DAĞLARIN YERİNDEN KOPUP SERABA DÖNMESİ

(وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا) **«Dağlar yerinden kopup yürütülecek, (tuz-buz olup) serâba dönecek.»**

Yerküre müthiş sarsıntı ve iç patlamalara sahne olunca, dağlar yerinden kopup toz haline gelip belirsiz olacak; serap misali ortayı kaplayan gaz ve toz kendine has bir görünüm arzedecek.

---

(1) Câmi'ussağîr/Ahmed, Buharî, Müslim: Enes (R.A.)den
(2) » » /Tirmizî: Enes (R.A.)den
(3) » » / Ahmed: Ebû Hüreyre (R.A.)den
(4) Müslim/cennet: 83

CEHENNEM, İNKÂRCILAR ÖNÜNDE BEKLETİLEN BİR PUSUDUR

(إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا...) «Cehennem, hiç şüphesiz ki bir pusu, azgın sapıkların varıp döneceği bir yerdir.»

Âhiret gününde gerek Cennet'e, gerekse Cehennem'e girecek insanlar mutlaka «Sırat» denilen köprüden geçecekler. Öyle ki cehennemlik olanlar bu köprüyü geçmeyi tamamlamadan altlarında alev alev köpürüp yükselen ve uğultusu yürekleri yerinden oynatan ateşe düşmekten kurtulamıyacaklar. Cehennem bir bakıma bu noktada onlara pusu kurmuş da belli çizgiye gelmelerini beklemektedir. Cenâb-ı Hak bu mecâzî anlatımla inkârcıları uyarmakta ve ölmeden önce Hakk'a dönmelerinde sayısız faydaların bulunduğuna işâret etmektedir.

CEHENNEMDE ÇOK UZUN SÜRE KALMA OLAYI

(لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا) «Orada uzun süre kalacaklar.»

Allah'a, âhirete ve peygamberin teblîğ ettiklerine inanmakla beraber doğru ve meşru yoldan ayrılıp günah ve vebâl yüklenen sapıkların, suçlu günahkârların uzun süre ateşte kalacaklarına; küfür ve tuğyan üzere ölen kâfirlerin ise, uzun sürenin de ötesinde ebediyen orada azap göreceklerine delâlet eden «ahkâb» kavramını bu iki anlamda yorumlamak mümkündür.

Kur'ân Arapçasını çok iyi bilen ilim adamları ikinci yorum üzerinde durup genel kaideye uygun sonuç çıkarmışlardır. Nitekim Allâme Zemahşerî, kendi tefsîrinde bu kelime ve yer aldığı cümleyi tefsîr ederken aydınlatıcı bilgi vermiştir.

«Ahkâb», «hukb»un çoğuludur. Hukb, seksen veya daha fazla seneye delâlet eder. Bu çoğulun «cem'u kılle» şeklinde geldiğine bakılırsa, cehennemliklerin ateşte en çok 800-1000 yıl kadar kalacakları sanılır. Oysa hakikat hiç de öyle değildir. Allâme Zemahşeri kelimeyi tahlîl ederken diyor ki: «Ahkâb», «hikeb» ve «hukub»un da çoğuludur. Hikeb, çok uzun yıllar; hukub, dehr, yani zaman ve ebed demektir. Böylece cehennemlik olan kâfirlerin üzerinden ne kadar bir hukub geçerse bir diğer hukub onu izler ve sonsuza dek bu hal sürüp gider.» (1)

---

(1) Bilgi için bak: Tefsîrü'l-Keşşaf: 4/688 - Mu'cemü'r-Râzî/Muhtaru's-sıhah: 14

CEHENNEMDEKİ YİYECEK VE İÇECEKLER

(لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا جَزَاءً وِفَاقًا) «Ne serinlik, ne de (serin, tatlı bir) içecek tadacaklar; (amellerine) uygun ceza olarak sadece kaynar su ve bir de irinli çok soğuk bir sıvı içerler.»

Şüphesiz Cehennem'in yiyeceği de, içeçeği de oranın özelliğiyle orantılıdır. Ne serinletici bir hava, ne de susuzluğu giderecek tatlı bir su bulunur. Sadece irin misali tiksindirici kaynar su vardır. Dünyada iken soğuk tatlı suyun ilâhî nîmetlerden biri olduğunu düşünmeyen ve o nîmeti içerken Hakk'a şükretmeyen inkârcı şaşkınlara elbette böyle bir azap çok daha lâyıktır.

Unutmayalım ki, insanoğlunun dünyada iken her düşünce, niyet, söz ve davranışı anında tesbit edilip amel defterine geçirilmiştir. Onları tesbit edip yazanlar ise, hiç günah işlemeyen, haksızlık yapmayan, kin ve düşmanlık duygusu taşımayan şerefli meleklerdir. O halde inkârcı azgına Cehennem'de ancak azap artırılır ve öylesine merhamet eden bulunmaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet olayının mutlaka meydana geleceği haber verilirken birkaç önemli, düşündürücü ve yönlendirici safhalarına dikkat çekildi. Cehennemliklere hazırlanan tiksindirici içecekten söz edilerek, dünyadaki nîmetlerin kıymetinin bilinmesinde birçok fayda ve rahmetlerin bulunduğuna işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlar için hazırlanan ebedî nîmetlerden birkaçı haber veriliyor. Âhirette hesap alanında Allah'ın izin vereceklerinin dışında hiç kimsenin konuşamıyacağına değiniliyor. Herkesin kendi eliyle önünden neler gönderdiğine dikkat etmesinin gereği belirtiliyor ve o gün bütün hakikatler ortaya çıkıp gerçek anlaşılınca, kâfirlerin toprak olup silinmeyi çok arzu edecekleri haber veriliyor.

——oOo——

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا
دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً
حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ
خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ
لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ
إِلٰى رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ
الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

M E Â L İ :

31-34— (Allah'tan derin saygı ile) korkup (fenâlıklardan) sakınanlara elbette kurtuluş, başarıya erişme, bahçeler, bağlar, göğüsleri yeni kabarmış yaşıtlar; dolu dolu kadehler vardır.

35— Orada ne boş-anlamsız söz, ne de yalan işitirler.

36— Rabbından bir mükâfat, yeterli bir bağıştır (bunlar)!

37— O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbı, Rahmân'dır; O'na söz söylemeye güç getiremezler.

38— O gün (büyük) Ruh (Melek Cebrâil) ve melekler ayakta saf hâlinde duracaklar. Rahmân'ın izin verdiklerinin dışında kimseler konuşamıyacak. İzin verdiği de ancak doğruyu söyleyecek.

39— İşte hak olan gün, budur. Arzu eden kimse Rabbına bir varış yolu edinsin!

40— Doğrusu biz, sizi yakın bir azâp ile uyardık; o gün kişi, ellerinin

önden gönderdiğine bakacak. Hakk'ı inkâr eden kâfir ise, (büyük bir pişmanlık içinde) : «Keşke (bugün) toprak olaydım!» diyecek.

ALLAH'TAN SAYGI İLE KORKANLARIN MÜKAFATI

(... إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا) «(Allah'tan derin saygı ile) korkup (fenalıklardan) sakınanlara elbette kurtuluş, başarıya erişme, bahçeler, bağlar, göğüsleri yeni kabarmış yaşıtlar.. vardır.»

Hak'tan yüz çevirip aklını nefsinin ve duygusunun emrine veren inkârcı ahlâksızlara hazırlanan elim sonuçtan haber verildikten sonra, duygu ve düşüncesini aklının emrine, aklını da imânın desteğine ve ışığına veren bahtiyar mü'minlere, takvâlarına karşılık olmak üzere hazırlanan altı uhrevî mükâfattan söz edilmektedir :

1— Kurtuluş ve başarıya erişme..

Dünya denilen hazırlanma ve arınıp Hakk'ın huzuruna ak-pâk çıkmanın yolunu açma dönemi, her insan için ciddi bir sınav kapısıdır. O bakımdan bu kapıdan adımını atan her kişi nereden geldiğini, nerede niçin bulunduğunu ve bundan sonra nereye gideceğini bilip idrâk ettiği ve bu hikmetli atmosfer içinde hayatını ilâhî öğreti doğrultusunda değerlendirdiği nisbette başarılıdır ve kurtuluşa ermeye namzettir. O bakımdan Cenâb-ı Hak, dünya hayatını hikmet ve felsefesiyle anlayıp aklını imânıyla birleştirerek plândaki yerini alan mü'minleri «muttakiler» sıfatıyla anmakta ve onlara verilecek mükâfatın ilk basamağında «kurtuluş ve başarı» haberini vermektedir.

2— Bahçeler ve bağlar..

Dünyada Cenâb-ı Hakk'ın yegâne murakıp olduğuna inanarak geçimini meşru çizgide yürüten ve nefsine hâkimiyet sağlayarak kalp ve ruhunu ilâhî irfanla geliştiren bu mü'minlere ikinci mükâfat olarak tarifi bizce mümkün olmayan bahçeler ve bağlar hazırlanmıştır.

Bunun sebebi çok açıktır : Zira insanın bizzat hılkatındaki duygu ve arzular her zaman ve her yerde yeşilliklerle, çeşitli meyvalarla ve renk renk gül ve çiçeklerle süslü bahçelere meyleder. Âhirette de buna büyük ihtiyaç vardır. Çünkü Allah hem yeşilliği sevmiş, hem de kullarına sevdirmiştir.

3— Göğüsleri yeni kabarmış yaşıt eşler.

Bu anlatım, Cennet'te mü'minler için hazırlanan eşleri tasvîr etmektedir. Bunlar genellikle iki kısımdır : Biri, Cennet yaratıldığı zaman orada

yaratılan «Hûri» denilen ve mahiyeti bizce bilinmeyen bakire ve yaşıt eşlerdir. Diğeri, dünyadaki sâliha eşlerdir ki, Cennet'e girince onlar da huri misali yaşıt duruma gelir ve taze kız görünümü alırlar.

4— Dolu, dolu kadehler sunulur.

Kur'ân'da Cennet'teki içkilerden yer yer söz edilirken, o içkilerin özelliklerinden bir kısmı da açıklanır: Son derece nefistir, sarhoşluk vermez, insanı saçmalamaya itmez, sağlığı bozmaz ve fakat hep neşe, huzur ve ferahlık verir.

Şüphesiz idrara dönüşmeyen ve sarhoşluk vermeyen o içkilerin mahiyetini bilmemiz mümkün değildir. Cenâb-ı Hak, anlamamızı kolaylaştırmak için oradaki nîmetleri, dünya nîmetlerinin adını ve bazan da vasfını kullanarak tasvîr etmektedir.

5— Orada ne boş-anlamsız söz, ne de yalan işitirler.

Âhiret âleminde hırs, tama', bencillik, kıskançlık, aç gözlülük, sürtüşme, tartışma, mal ve servet kavgası yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın kudret fırçasıyla süslenen Cennet ve içindeki nîmetler o kadar geniş ve çoktur ki, her mü'mine fazlasıyla verilecektir. Aynı zamanda dünyevî duygulardan saydıklarımızın artık o âlemde izi, anlamı ve hikmeti kalmaz. Herkes eriştiğiyle mutlu ve bahtiyardır. Bu sebeple de orada ne boş ve anlamsız sözün, ne de yalanın yeri olabilir. Mü'minler bu gibi kötü duygu ve sıfatlarsan arındıktan sonra Cennet'e girmeye lâyık düzeye gelmiş olurlar.

6— Rabbından bir mükâfat, yeterli bir bağıştır (bunlar)!

Âyetin açık anlatımından iki manâ anlaşılmaktadır: Biri, «yeterli nîmet ve mükâfat», diğeri, «amellere göre hesaplanıp verilen nîmet ve mükâfat». Bu da, Cennetliklerden her birine verilecek nîmetin göz ve gönül dolduracak kadar çokluğuna, aç gözlülüğe kapı açmayacak kadar yeterli olduğuna delâlet etmektedir. Zaten belirttiğimiz gibi, ikinci hayatta aç gözlülük, hırs, kıskançlık, doymazlık gibi kötü duygular bütünüyle silinecektir.

KİMSE ALLAH'IN HUZURUNDA SÖZ SÖYLEMEYE CESARET EDEMEZ

(رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا) **«O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbı, Rahmân'dır; O'na söz söylemeye güç getiremezler.»**

Cenâb-ı Hak mutlak anlamda âdildir. O, zulmu, haksızlığı kendine de, insanlara da haram kılmıştır. Âhiret gününde insanları biraraya toplayıp

onların dünyada işledikleri iş ve amellerini -niyetlerine göre- değerlendirip karşılığını verirken, hiç kimsenin : «Bana neden ceza veriliyor veya verilen cezâ fazla değil midir?» diyemiyeceği gibi, hiçbir kul kendisine verilen mükâfatın az olduğunu da söyleyemez. Zira herkes çok iyi bilir ki, takdîr edilen karşılık, işlediği amele ve taşıdığı niyet ve amaca göre hesaplanmıştır. Cenâb-ı Hakk'ın ve meleklerinin bir yanlışlık veya ihmali söz konusu olamaz. O bakımdan Rabbın adâlet ve hesap alanında hiçbir kul konuşma cesaretini ve hakkını kendinde bulamaz.

KİME İZİN VERİLİRSE ANCAK O KONUŞABİLECEK

(يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا ...) **«O gün (büyük) Ruh (Melek Cebrâil) ve melekler ayakta saf halinde duracaklar. Rahmân'ın izin verdiklerinin dışında kimseler konuşamıyacak. İzin verdiği de ancak doğruyu söyleyecek.»**

Âhiret gününde, mahşer ve hesap alanında, Allah'a en yakın olan Büyük Ruh, veya Melek Cebrâil başta olmak üzere hiçbir melek, Allah izin vermedikçe konuşmaz ve hepsi de o edep, saygı, adâlet, rahmet, inâyet makamında kemâl-i edeple saf halinde ilâhî emri bekler.

Allah'a en yakın olan melekler bile o yüce huzurda konuşma cesaretini kendinde bulamazken, insanlar nasıl konuşabilir veya böyle bir cesareti kendinde bulabilir?

Zira artık konuşma, itirazda bulunma, beğenmeme, beğenip azımsama, kaçamaklı yollara baş vurma, aldatmaya çalışma gibi haller çok gerilerde kalmıştır. O gün hüküm yalnız Cenâb-ı Hakk'a aittir. O izin vermedikçe kimse konuşamaz ve şefaat de edemez. Konuşma izni verilenler de ancak doğruyu söylerler.

Âyette geçen «Ruh»dan maksat nedir? İlim adamlarının bir kısmına göre, Arş'tan sonra Allah'ın yarattığı en büyük varlıktır. Melek olabileceği gibi, ondan ayrı bir mahlûk da olabilir. Diğer bir kısmına göre, Melek Cebrâil hakkında kullanılan bir isimdir. Çünkü Cebrâil, ilâhî kudretin en büyük tezahürlerinden biridir ve bütünüyle hayat ve enerji kaynağıdır. Allah daha iyisini bilir. (1)

---

(1) Bilgi için bak : Zemahşerî/Tefsîrü'l-Keşşâf : 4/691

HAK OLAN GÜN

(ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّه۪ مَاٰباً) **«İşte hak olan gün, budur. Arzu eden kimse Rabbına bir varış yolu edinsin!»**

Allah'ın, bütün peygamberlerin ve kutsal kitapların va'dettiği, haber verdiği âhiret gününe «yevmü'l-hak» (hak gün) denilmektedir. Meydana gelmesinde hiç şüphe olmayan ve her bakımdan doğruyu, gerçeği yansıtan, amel ve niyetlere göre karşılık verilmesinde sağlam kıstaslar konulan gün olduğu için «hak»ka mevsûf olmuştur.

O halde böyle bir günün geleceğine inanan kimse, ölmeden önce ona yeterince hazırlanmak ve Rabbine uzanan «sırat-ı müstakîm»i seçmek zorundadır. Aksi halde durdurulması mümkün olmayan ölüm olayı meydana gelince her şey bitmiş olur; fırsatlar elden çıkar, dönüş yapma imkânları kalmamış bir çizgiye gelinir.

Gerçekte ise, insanoğlu ancak ikinci hayat için yaratılmış ve Rabbına kulluk etmek üzere dünyaya getirilmiştir. Hılkatında bu hüküm yazılıdır. O hükme uyanlar ebediyen mutlu, uymayanlar da ebediyen mutsuz olurlar.

GELECEĞİ MUHAKKAK OLAN HER ŞEY YAKINDIR

(اِنَّٓا اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَاباً قَر۪يباً) **«Doğrusu biz, sizi yakın bir azap ile uyardık..»**

Dünya'nın ömrüne bakılınca âhiretin yakın olduğu anlaşılır. Hem Hz. Muhammed (A.S.) kıyâmete yakın bir zamanda peygamber olarak gönderilmiştir. Ondan sonra peygamber gönderilmeyecektir. Aynı zamanda gelmesi kesin olan bir olay gelmiş gibi kabul edilir veya çok yakın sayılır. Bu bakımdan Cenâb-ı Hak, âhiret azabından söz ederken «azâb-ı karîb» sözünü kullanmıştır.

Evet işte gelmesi kesin olan âhiret gününde herkes dünyada iken eliyle neler hazırlayıp önden gönderdiğine bakar ve işte o zaman hakkı, gerçeği daha iyi anlar. Mü'minler amel defterlerinde imân, sâlih amel, ibâdet, taât, hayır ve hasenatın yazılı olduğunu görerek sevinirler; daha fazla iyi amellerde bulunmadıklarına hayıflanırlar. Kâfirler ise, her şeyin bittiğini, işe yarar bir amellerinin olmadığını görünce, kendilerine nasıl haksızlık edip kötü bir sonuç hazırladıklarına üzülür ve kahrolurlar. Başka çare göreme-

yince de o anda ölüp toprak olmayı temenni ederler. Ama ne o pişmanlığın, ne de bu gibi temennilerin bir faydası olur.

Sûreye, kıyâmet ve âhiret hakkında birbirine sorup duran müşriklerin inkâr ve alaylı tavırları konu edilerek başlandı, âhiret gününde dönüş yapmadan ölen o inkârcıların yaşamaktansa toprak olmayı temenni edecekleri haber verilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; âhiret hayatına hazırlanmamız için bize en doğru bilgileri veren Resûlüllah (A.S.) Efendimize ve âline salât-u selâmlar olsun.

NÂZİÂT SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. İbn Abbas ve İbn Zübeyr'den de bu anlamda sahîh rivâyet nakledilmiştir. (1)

Birinci âyetinde ruhları kabz eden melekler hakkında sıfat olarak kullanılan «Nâziât» kelimesi aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 45 veya 46

Kelime » : 197

Harf » : 753 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Öldükten sonra ikinci hayata diriltilip kaldırılma olayı üzerinde duruluyor ve isbatlayıcı belgelere yer veriliyor.

2— Allah'a ortak koşanların, inkârcı sapıkların âhiret gününü inkâr etmeleri ve onların bu tür iddia ve saçmalıklarının reddi söz konusu ediliyor.

3— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'i ve ashabını teselli anlamında Musa (A.S.) ile Fir'âvn kıssasından birkaç safha anlatılıyor.

4— Yine ikinci hayata kalkılacağına dair birtakım deliller sıralanıyor.

5— Kıyâmet gününün ürperti veren, korku salan safhalarına değinilerek uyarılarda bulunuluyor.

6— İnsanların o günde genellikle ikiye ayrılacağı konu edilerek, bir kısmının «saîd», bir kısmının da «şakî» (mutlu veya mutsuz) olacağı haber veriliyor.

7— Müşriklerin kıyâmetin kopması hakkında soru sordukları üzerinde duruluyor ve yönlendirici bilgiler veriliyor.

8— Müşriklerin o günün dehşeti karşısında şaşkınlaşacakları ve o yüzden dünyada ne kadar eyleştiklerini ifade edemiyecekleri tasvîr ediliyor.

---

(1) Şevkanî/Fethü'l-Kadîr : 5/371

(2) Lübabu't-te'vîl : 4/349

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾ فَالسَّابِقَاتِ

سَبْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ

﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ ءَاِنَّا

لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ اِذًا

كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

M E Â L İ :

1— And olsun o tutup boğarcasına çekip alanlara,

2— O hafif dokunup usulca alanlara.

3— Yüzdükçe yüzenlere,

4— Yarıştıkça yarışanlara,

5— İşi yönetip yönlendirenlere..

6— O gün (yeri) sarsan sarsacak.

7— Ardı sıra bir diğeri izleyecek.

8— Kalpler o gün (titreyip) yerinden oynayacak.

9— Gözleri saygı ile yere bakıp kalacak.

10-11— (İnkârcı sapıklar) derler ki : «Biz o kabir çukurunda çürüyüp ufalanmış kemikler hâline geldiğimizde acaba eski durumumuza döndürülecek miyiz?!»

12— «O takdirde bu zararlı bir dönüştür..» derler.

13— (Ama onların dirilip eski hallerine gelmesi için yetecek) bir tek haykırış!.

14— Bir de bakarsın (hepsi) uyanık olarak toprağın üstündeler.

KALPLERİ YERİNDEN OYNATAN KIYÂMETİN DEHŞETİ

(وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ...) «And olsun o tutup boğarcasına çekip alanlara, o hafif dokunup usulca alanlara, yüzdükçe yüzenlere..»

Kıyâmet olayının müthiş sarsıntısından doğacak safhalar üzerinde durularak, meydana gelmesinde hiç şüphe olmayan beş önemli konuyu gerçekleştirenlere yemin ediliyor ve böylece inkârcı şaşkınlar uyarılıyor; mü'minlerin de daha dikkatli olmalarına işârette bulunuluyor.

And içilen beş önemli konu :

1— And olsun nâziâta!.

Nâziât, «nâzi'â»nın çoğuludur ve sıfattır. İlim adamları ve müfessirler bu sıfat üzerinde hayli durmuş ve farklı mâna ve yorumlar getirmişlerdir :

a) Hz. Ali, İbn Mes'ûd, İbn Abbas (Allah hepsinden razı olsun), Mesrûk ve Mücâhid'e göre : Kâfirlerin ölümleri anında ruhlarını şiddetle ve kahırla çekip alan meleklerdir.

b) Saîd b. Cübeyr'e göre : Kâfirlerin ruhlarını çekip aldıktan sonra onlara cehennem kokusunu teneffüs ettiren azâp melekleridir.

c) el-Hasan ve Katade'ye göre : Yıldızların akmasını ve yer değiştirmesini sağlayan meleklere işârettir.

d) Yayları iyice hazırlayıp onları düşmana şiddetle, hiddetle çekip atan savaşçılara işârettir.

e) Ölçü ve temposunu alıp düzenli şekilde düşmana karşı at koşturanlardır.

Bütün bu yorumları biraraya getirip hepsinden ortak bir mana çıkarmamızda yarar vardır. Şöyle ki : Ruhları almakla görevli melekler nasıl dü-

zenli, dikkatli hareket edip ilâhî emri kusursuz yerine getiriyorlarsa, Allah düşmanlarıyla savaşanların da öylesine şiddetli, düzenli ve disiplinli silah kullanmaları, at ve araç koşturmaları isteniliyor.

2— And olsun nâşitata!.

a) Mü'minlerin ruhlarını şefkat, rahmet ve yumuşaklık ölçüleri içinde usulca çekip alan melekler..

b) Bedenlerini neşe ve ferahlık duyarak terkedip çıkan ve neşeyle Rablarına giden mü'minlerin ruhları..

c) Düğüm ve bağları kolayca çözenler; yani konuları vukufla halledip neticeye bağlayanlar..

d) Burçlar arasında gezip dolaşan yıldızlar..

3— And olsun sâbihata!.

a) Hz. Ali'ye (R.A.) göre : Mü'minlerin ruhlarını kabzettikten sonra onlarla birlikte fezada yüzüp giden melekler demektir.

b) Mücâhid ve Ebû Sâlih'e göre : İlâhî emirleri süratle, baş döndürücü bir hızla gökten indiren meleklere işârettir.

c) Savaşlarda Allah düşmanlarına doğru dört nala koşturulan atlara ve süvari birliklerine işârettir.

d) Katade ve el-Hasan'a göre : Kendi yörüngelerinde hızla dönüp dolaşan yıldızlar demektir.

e) Atâ'a göre : Denizde sür'at yapan gemilere işârettir.

Bu yorum, mü'minlerin denizde hâkimiyet sağlamaları için çok sür'at yapan gemiler inşa etmelerini teşvîke yöneliktir.

4— And olsun sâbikata!.

a) Hz. Ali'ye (R.A.) göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e vahiy indirirken önlerine çıkan cin ve şeytanları hızla aşıp gelen meleklerdir.

b) Mesrûk'a göre : İyilik ve güzel ahlâkta insanları geçen meleklere işârettir.

c) Mücâhid'e göre : İnsanoğlunun önüne çıkan ecel ve yolu kesen ölüm olayları demektir.

d) Mukatil'e göre : Mü'minlerin ruhlarını süratle Cennet'e (oranın nefis kokusuna) eriştiren melekler kasdedilmektedir.

e) İbn Mes'ûd'a (R.A.) göre: Kendilerini ait oldukları bedenlerden çekip alan melekleri, neşe ve sevinçle geçip geride bırakan olgun ruhlara işârettir.

f) Atâ'a göre: Savaşlarda öne geçen atlar ve süvariler demektir.

5— And olsun müdebbirata!.

a) And olsun işleri yönetip yönlendirenlere,

b) Kuşeyrî'ye göre: Kâinatta olayları yönetip yürüten meleklere,

c) İbn Abbas (R.A.) ile Atâ'a göre: Yeryüzündeki tabii olayları sevk ve idare eden meleklere işarettir.

Sözü edilen beş önemli konu ve onları sevk ve idare edenler, şüphesiz ki Cenâb-ı Hakk'ın yanında kadri yüce varlıklardır. Hizmetleri övgü değer anlamda olup herkesin gıpta edeceği bir düzeydedirler. O bakımdan dereceleri yüksektir; işleri ve vazifeleri kutsallık arzeder. Bunun için Cenâb-ı Hak onlarla yemin etmektedir.

İşte bu yüce hizmette bulunanlara ve onların ilgili bulunduğu kutsal görevlere and içilerek kıyâmetin mutlaka gerçekleşeceği haber veriliyor. Sonra da kıyâmetten birkaç önemli safhaya dikkat çekilerek, şüphecilerle inkârcıların duygu ve düşünce ufukları genişletilmek isteniyor.

KIYÂMET VE ONA ŞÂHİT OLACAK İNSANLAR

(... يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ) **«O gün (yeri) sarsan sarsacak. Ardı sıra bir diğeri izleyecek..»**

Kıyâmet olayı ne zaman gerçekleşecek? Ruhlar âleminde yeryüzüne inecek insan ruhu kalmadığı zaman dünya hayatı sona erer ve öylece kıyamet kopar. Ancak en son ruhun ne zaman ineceğini Allah'tan başka kimse bilmez.

Dünya'dan amaç insandır. O olmayınca dünyanın son bulması gerekir. Âhiret gününden de amaç yine insandır. O bakımdan ölen insanların hepsinin dirilip kalkması gerekir ve şarttır.

Ancak iki hayat arasında denge kuranlar ve kurmayanlar; hayatın hikmet ve felsefesini anlayıp idrâk edenler ve anlamayıp idrâk etmiyenler olmak üzere insanlar ikiye ayrılır. Kıyâmet ve âhiret olayı bu iki kısmı birbirinden ayırt edip belirler ve ona göre her sınıf için, inanç ve amellerine uygun yeni bir hayat düzeni başlar. Artık bu hem ölümsüz, hem de sonsuzdur.

İşte o güne bütün insanlar şâhit olacak ve peygamberlerin verdikleri haberin doğruluğu açık ve net biçimde ortaya çıkıp anlaşılacaktır.

KIYÂMETİN MÜTHİŞ SARSINTILARI

O gün şiddetli ve amansız sarsıntılar birbirini izleyecek, mevcut düzen ve denge yıkılıp ortalık birbirine karışacak ve böyle bir olaya, o gün için yaşamakta olan insanlar birkaç saniye olsun şâhit olacaklar da kalpleri yerinden oynayacak, sarhoşlar gibi sendeleyip saçmalıyacaklar; emzikli kadınlar çocuklarını atacak, gebe kadınlar karınlarındakini düşürecekler. Böylece her şey birkaç saniye içinde olup bitecek; ortalık herc-ü merc olacak.. Canlı adına hiçbir şey kalmayacak, yeryüzündeki her şey silinip belirsiz hale gelecek.

Sonra dirilme olayı gerçekleşecek ve yine kalpler yerinden oynayacak, gözler yere bakıp kalacak; herkes ilâhî emir ve hükmü beklemekten başka bir şey düşünemiyecek, çevresiyle olsun ilgi kuramıyacak; anne evlâdından, kardeş kardeşten, eşler birbirinden ilgisini kesip uzaklaşacak..

KENDİNİ TANIMAYAN MADDECİ

(يَقُولُونَ ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِى الْحَافِرَةِ) **«(İnkârcı sapıklar) derler ki : Biz o kabir çukurunda çürüyüp ufalanmış kemikler haline geldiğimizde acaba eski durumumuza döndürülecek miyiz?!»**

Yaratılışı kör ve tesadüfî bir tekâmüle bağlamak ve canlı unsuru sadece kimyasal, biyolojik ve fizyolojik ölçülerle değerlendirmek elbetteki kolaydır. Ama ondaki canlılık vasfını ve mahiyetini, hılkatındaki inceliği, ruhla bedenin biraraya getirilmesindeki ilâhî plân ve proğramın kusursuzluğunu görmek ise zordur; imânla birleşip bütünleşen akıl ve ilme, aynı zamanda gönül gözüne ihtiyaç vardır. Trilyonlarca hücreden meydana gelen insan vücudunda günde milyonlarca hücre ölmekte ve yerine yeni binlercesi gelmektedir. Her hücre kendine yükletilen proğramı bir hatâ yapmadan, aksatmadan yerine getirir. Beyni oluşturan hücreler ona doğru, kalbi ve diğer organları oluşturanlar onlara doğru yol alır ve bu mükemmel mekanizma kusursuz işler. Oysa hücrenin yapısı bellidir; ama ondaki canlılık vasfını var kılan ve ona yükletilen proğramı düzenleyen yüce kudretin mahiyeti bilinmemektedir. Çünkü o kudret sonsuz ve sınırsızdır. Bizim ilmimiz, düşüncemiz ve idrâkimiz hep sınırlıdır. O'nu gözlerimizle idrâk edemeyiz, mahiyetini bilemeyiz, kudretinin sınırsızlığını kavrayamayız. Sonra

da O'nun hücreye canlılık vasfını nasıl verdiğini ve o vasfın ne olduğunu da bilemiyoruz. O halde insanoğlu henüz kendini ve kendinde biraraya gelip bedeni oluşturan hücrelerdeki canlılık vasfını tanıyamamakta ve dosdoğru bilmemektedir. Bilgisi, idrâki ve tesbiti bu kadar az ve sınırlı olan insanın inkârda ısrar ederek Yüce Yaratan'ı reddetmesi ne ile yorumlanabilir? Şüphesiz bunun tek ve kesin yorumu, onun kendini dosdoğru tanımaması ve vücut denilen o muazzam cihazda sayısı belirsiz canlı hücrelerin bir yanlışlık yapmadan vazifesini sürdürmesindeki ilâhî sır ve hikmeti görmemesidir.

İşte bu noktada insan aklı da, ilmi de takılıp kalmakta, aczi ortaya çıkmakta ve Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudreti ve sonsuz ilmi bütün haşmetiyle, incelik ve hikmetiyle seslenmektedir : «Her şey benim eserimdir ve yalnız benim kudret damgamı taşımaktadır!»

İnkârcı maddeciler derler ki : **«Bizler ölüp çürüdükten, kemiklerimiz ufalıp toprağa karıştıktan sonra yeniden nasıl yaratılıp hayata döndürüleceğiz?»** derler ve bunu zararlı bir dönüş kabul ederler. Yani eğer bu akıl almaz olay bilfarz gerçekleşirse, kendilerinin aleyhine bir sonuç doğurur. Çünkü böyle bir olaya inanmamış ve haber veren peygamberi, kutsal kitapları yalanlamıştı.

Hiç düşünmüyorlar mı, ana rahmine intikal eden sperma yumurtayla birleşince nasıl tedrici olarak şekillenip insan suretine girmektedir? Canlı bir hücre olan spermaya insanı, bütün vasıf ve özellikleriyle enjekte eden O Yüce Kudret, ölenleri ikinci hayata çeviremez mi? Küçücük bir tohum nasıl olur da kocaman bir ağaç haline gelebiliyor? Evet, spermada nasıl insanın mikro modeli gizlenmişse, tohumda da o kocaman ağacın mikro modeli düzenlenip gizlenmiştir. O model şart ve ortamı bulunca kendini açığa vurmaktadır. Ölen her insandan birçok mikro modellerin kalması neden mümkün olmasın? Kuyruk sokumundaki küçücük bilyamsı kemiğin, insanın bütün özelliklerini kendinde taşıdığını biliyor musunuz?

KALKIŞ VE UYANIŞ

(فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ) **«(Ama onların dirilip eski hallerine gelmesi için yetecek) bir tek haykırış! Bir de bakarsın (hepsi) uyanık olarak toprağın üstündeler.»**

Bedeni terkeden ruhlar Berzah Âlemi'nde bir bakıma zamansızlık içindedirler. Çürüyüp yokluğa karışan bedenlerden kalan atomlar harekete geçirilir, tıpkı küçücük bir tohum gibi yeşerip filizlenirler ve insan şeklini

bulunca da kendilerine ait ruhlar gelip onlara yerleşirler. Böylece dirilen insanlar uykudan uyanır gibi olurlar. Kendilerinde önce şakınlık başlar, neyin nesi olduğunu hemen anlayamazlar ve az sonra işin farkına varırlar. Arkasından o günün korku ve dehşeti kendilerini çepçevre sarar.

İnkârcı maddeciler, gözlerine inanamazlar! Zira dünya hayatında iken hep böyle bir güne inanmaz, inananları küçümser ve ilâhî haberleri alay konusu edinirlerdi. İşte şaşkınlıkları, korku ve endişeleri buradan kaynaklanır ve âdeta kahrolurlar.

Yasîn Sûresi 50, 51. âyetlerle bu konu biraz daha açıklanarak şöyle buyurulmaktadır : **«Sûr'a üfürülünce bir de bakarsın kabirlerinden çıkıp Rablarına doğru akın akın koşarlar : «Eyvah bize! Kim bizi uyuduğumuz yerden kaldırdı?» derler. Onlara : «Bu, Rahmân (olan Allah)ın va'dettiği ve peygamberlerin doğru söylediği (gündür)» (denilir).»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın beş önemli olaya yemin ederek kıyâmetin mutlâka kopacağını haber verdiği konu edildi ve kıyâmet ile âhiret âleminde cereyan edecek olan safhalardan birkaçı anılarak inkârcıların daha iyi düşünmelerine işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Mekkeli müşrikleri ve sonra da yaşamakta olan inkârcı azgınları uyarmak için Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasına yer veriliyor ve Hakk'a baş kaldıran, peygamberi yalanlayan kâfir bir liderin sonunun ne olduğuna dikkat çekilerek ibretli bir misâl veriliyor.

هَلْ أَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰىۢ ﴿١٥﴾ اِذْ نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًىۚ ﴿١٦﴾
اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰىۘ ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰىۙ ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ
اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰىۚ ﴿١٩﴾ فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰىۘ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰىۘ ﴿٢١﴾
ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰىۘ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰىۘ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰىۘ ﴿٢٤﴾
فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُولٰىۜ ﴿٢٥﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشٰىۜ ﴿٢٦﴾

M E Â L İ :

15— Musa'nın hâdisesi (başından geçen kıssası) sana geldi değil mi?

16— Hani Rabbı ona mukaddes vâdi Tûvâ'da (şöyle) seslenmişti :

17— «Fir'avn'a git, doğrusu o iyice azmıştır.

18— Ona de ki : «Arınmak ister misin?

19— Sana, Rabbına giden doğru yolu göstereyim de derin bir saygıyla korkup eğilesin.»

20— Bunun üzerine Musa, ona o büyük mu'cizeyi gösterdi.

21— Fir'avn (onu) yalanladı ve baş kaldırdı.

22— Sonra da arkasını çevirip acele gitti.

23— (Halkı) biraraya toplayıp seslendi :

24— «Ben sizin en yüce tanrınızım!» dedi.

25— Bu yüzden Allah onu, (öğüt ve ibret alınacak şekilde) dünya ve âhiret azâbıyla yakalayıverdi.

26— Şüphesiz ki bu hâdisede, Allah'tan saygı ile korkanlara ibret ve öğüt vardır.

HAK İLE BÂTIL MÜCADELESİNDE İBRETLİ BİR MİSÂL

(هَلْ أَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى إِذْ نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ...) «Musa'nın hâdisesi (başından geçen kıssası) sana geldi değil mi? Hani Rabbı ona mukaddes vâdi Tûvâ'da (şöyle) seslenmişti: «Fir'avn'a git, doğrusu o iyice azmıştır.»

Mekkeli putperestler âhiret âlemine inanmıyorlar ve o sebeple hiçbir sorumluluk duygusu taşımıyor, sadece dünyalıktan yana mutlu bir hayat sürmekten başka bir gaye düşünmüyorlardı. Sahneye çıkan İslâm Dini, onların sınır ve ölçü tanımaz hürriyetlerini meşru sınıra çekmeye çalıştığı, hayatlarını yönlendirip asıl amacına döndürmeyi plânladığı için, çoğu hem Allah'a, hem de Peygamberine karşı gelip kinle, hınçla, inkâr ve inatla tuğyan ettiler.

İlgili 15-26. âyetlerle, Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasından ibret alınacak birkaç önemli safhaya yer veriliyor ve bâtılın, küfrün, tuğyanın hakkın karşısında hezimete uğrayıp yok edildiği ve bundan böyle de bâtılın kaderinin bundan başka olmayacağı hatırlatılıyor ve Hz. Muhammed'e (A.S.) saldıran azgın inkârcıların yakında baş aşağı geleceklerine işârette bulunuluyor.

Nitekim öyle oldu; çok geçmeden olaylar gelişti ve İslâmiyet emin adımlarla başarı çizgisine ilerlemeye devam etti. Derken savaşlar başladı ve Mekke'nin fethedilmesiyle bâtıl hezimete uğratıldı.

TÛVÂ VÂDİSİNDE RABBIN SESİ

Tâhâ Sûresi 9-37. âyetlerin tefsîrinde bu konuya geniş yer verildi ve gereken açıklama yapıldı. Cenâb-ı Hak aynı olayın bir özetini Nâziât Sûresinde de vermekte ve inkârcı maddecileri uyarmaktadır.

İnsan haklarını çiğneyen, İsrail oğulları'na din ve vicdan hürriyeti tanımayan, üstelik kendini ilâhlaştıran ve İsrâil oğulları çoğalmasın diye onlardan doğan erkek çocukları öldürmek suretiyle zulmün en fenasını işleyen Fir'avn geriye ne bıraktı? İbret alınsın diye mumyalanmış bir ceset; kötü bir idare, zulüm, işkence ve aşırı putperestlik izlerini.. Sonra da lânet ile anılmayı..

Kur'ân bu çok ibretli tabloyla dünya milletlerine ve onları idâre eden inkârcı zâlimlere seslenmekte, dönüş yapmadıkları takdirde hem kendilerini, hem yoldaşlarını, hem de milletlerini felâkete mâruz bırakacaklarına işârette bulunmaktadır. Zira küfür ve tuğyan, putperestlik ve zulüm hiçbir

kavim ve millete rahmet kapısını açmamış, hiçbir milletin yüzünü güldürmemiştir.

Musa Peygamber (A.S.) doğrudan ilâhî vahye hazır durumda bulunmadığı için ilâhî kelâm sıfatı önce surette tecelli etmiş ve öylece suretten surete geçiş sağlanarak Musa'ya seslenilmiştir. Musa Peygamber ilk adımda ilâhî vahye bu yoldan mazhar olurken, aşırı bir şaşkınlık, fazla bir korku ve heyecan, kendinden geçme alâmeti göstermemiştir. Son peygamber Hz. Muhammed (A.S.) ise, suretten değil, Melek Cebrâil vasıtasıyla doğrudan kalbine ilka edildiğinden, gerek ilâhî vahyin, gerekse en büyük ruh olan Melek Cebrâil'in ledünnî havasının tesiri altında kalmış ve hayli sarsıntı, heyecan ve korku geçirmiştir. Nitekim Müzzemmil ve Müddessir Sûrelerinde Resûlüllah'ın (A.S.) bu durumu çok açık şekilde belirtilmekte ve aydınlatıcı bilgi verilmektedir.

TÛVÂ'NIN KUTSALLIĞI

Gerek Tâhâ Sûresinin ilk bölümünde, gerekse burada Tûvâ Vâdisinin temizlik ve kutsallığına dikkat çekilmektedir. Hz. Musa'nın bu vadiye iki defa uğradığı söylenir : Birincisi, Medyen'den eşini alıp Mısır'a giderken; ikincisi, Mısır'dan İsrâil oğullarını alıp kutsal toprağa doğru dönerken.. Birinci uğrayışında ilâhî vahiy önce bir nur, ışık görünümünde ağaçta tecelli etmiş ve oradan Musa (A.S.)ın kalbine seslenilmiştir. İkinci uğrayışında -ki konumuzu oluşturan âyette buna işâret edilmektedir- ilâhî vahiy ya hicap arkasından, ya da melek vasıtasıyla tecelli edip kalbe seslenmiştir.

«Tûvâ» adında bir vâdi bugün var mıdır? Günümüzde bu isimde bir vadi bilinmemektedir. Tevrat'ta ise bu olay anlatılırken Horeb Dağı'ndan söz edilir. Sonra da Rabbın meleğinin bir çalı ortasında ateş alevi şeklinde Musa'ya göründüğüne değinilerek olayın detayına geçilir. (1)

Şüphesiz sözü edilen vâdinin hem coğrafî yapısının güzel ve çarpıcı olduğu, hem de inen ilâhî vahiy ile kutsallık kazanarak feyizli bir havaya mazhar kılındığı anlaşılıyor. Medyen ile Mısır arasında bulunduğu kesindir.

Vâdi'nin kutsal düzeye getirilmesiyle, Musa Peygamber'e : «Ayakkabını çıkar da öylece ilâhî vahyi telakki eyle, çünkü kutsal vâdide bulunuyorsun» denilmesi oldukça anlamlı ve hikmetlidir. Yahudiler bundan dolayı Havralarında ayakkaplarını çıkarıp öylece ibâdet ederler. İslâm'da ise ayakkabı temiz olduğu takdirde çıkarmaya gerek olmadığı fıkhî bir hüküm olarak belirlenmiştir.

---

(1) Tevrat/çıkış: 3/3

«Tûvâ»nın «tâvi»den türetildiğini söyleyenlere göre, Tûvâ özel bir isim değil, o vâdinin temizlik üstüne temizlik, kutsallık üstüne kutsallık arzettiğine işârettir.

Allah daha iyisini bilir.

KÜFÜR VE İSYÂNDA AŞIRILIK

(اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزَكَّى ...) **«Fir'avn'a git, doğrusu o iyice azmıştır. Ona de ki : «Arınmak ister misin?.»**

Fir'avn gerek yerli Kıbtîlere, gerekse İsrâil oğulları'na köle muamelesi yapar, kendini ilâhlaştıracak kadar haddini aşar, putperestliğin en koyusunu kalp ve kafalara işleyerek halkı şahsiyetinden uzaklaştırırdı. Özellikle İsrâil Oğulları'nı ikinci veya üçüncü sınıf vatandaş sayıp zulmün en şenisini revâ görürdü.

Musa Peygambere : **«Fir'avn'a git, doğrusu o iyice azmıştır»** meâlinde geçen «azmıştır» fiili, «tağâ»nın karşılığıdır. Tuğyan kökünden gelen bu fiil Fir'avn'ın tutumu hakkında yeterli bilgiyi yansıtmaktadır. Onu şöyle maddeleştirebiliriz :

a) Azıtıp sapıtmıştı,

b) Azgınlık gösterip halka zulmediyordu,

c) Hakk'a karşı baş kaldırmada çok ileri gidip putlardan ve kendi şahsından başka hiçbir kutsal değer tanımıyordu..

d) İlâhlık iddiasında bulunacak kadar ölçüyü kaçırıyor, böylece âlemlerin Rabbı olan Allah'ın rububiyet sınırına tecavüz ediyordu.

e) Günah ve tuğyanda ölçü ve kıstas kabul etmiyordu.

MUSA PEYGAMBER'İN (A.S.) FİR'AVN'A İKİ TEKLÎFLE GİTMESİ

(فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزَكَّى وَأَهْدِيَكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى) **«Ona de ki : «Arınmak ister misin? Sana, Rabbına giden doğru yolu göstereyim de derin bir saygıyla korkup eğilesin.»**

Cenâb-ı Hak, Musa Peygamber'i Fir'avn'ı uyarmak ve Hakk'a yöneltmek ile görevlendirdiği zaman, Musa (A.S.)ın ona nasıl bir öneri ve uyarıyla gittiğini burada iki madde halinde özetlemektedir :

1— Küfür, tuğyan, günah ve isyan kirlerinden temizlenip arınma, ilâhi sisteme girerek ak-pâk olma arzusunu uyandırmak,

2— Cenâb-ı Hakk'a giden doğru yolu göstermek suretiyle ilâhî azameti onun kalp ve kafasına işlemeye çalışmak.

Bu iki cümlede Fir'avn'ın bütün yanlışlıkları, aşırılıkları özetlenmiş bulunuyor. Tâhâ Sûresi 43-54. âyetlerle bunun detayı açıklanmakta ve geniş bilgi verilmektedir. Buradaki özetinden ise Fir'avn'ın tutumu hakkında genel, fakat kısa bir bilgi verilerek yetinilmektedir. Şöyle ki :

a) Önce Allah'a imânın, dini kabul etmenin bir arzu ve istek konusu olduğu; kimsenin buna zorlanamıyacağı nazik bir ifadeyle belirtiliyor. Tâhâ Sûresi'nde bu, **«kavlen leyyinen»** kavramıyla belirtiliyor. Çünkü inanmak kalbe, ondaki irfan, anlayış ve sağduyuya dayanır.

b) Sonra da küfür, isyân, günah, haksızlık ve kendini beğenmenin; Hakk'ı red ve inkâr etmenin ruhu, kalbi ve vicdanı kirletip karartan ve insanlık cevherini paslandırıp belirsiz hale sokan bir maraz olduğuna işâret ediliyor.

c) Bunlardan arınıp temizlenmenin tek yolunun, her şeyi yaratıp terbiye eden Allah'a dosdoğru imân olduğu hatırlatılıyor.

d) Hiçbir fâninin insanları doğru yola sokma gücüne sâhip olmadığı; peygamberler ve onların yolunda yürüyenlerin sadece doğru yolu gösterip tarif etmekle görevli bulundukları açıklanıyor. Hidâyetin Allah'a ait olduğuna işârette bulunuluyor.

e) Musa Peygamber'in (A.S.) böylece Allah tarafından, hakkı teblîğle vazifeli bulunduğu anlatılıyor.

KENDİNİ İLÂHLAŞTIRAN KÂFİRE BU SÖZLER TESİR EDER Mİ?

(فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى فَكَذَّبَ وَعَصٰى) **«Bunun üzerine Musa, ona o büyük mu'cizeyi gösterdi. Fir'avn (onu) yalanladı ve baş kaldırdı..»**

Kişi şartlanır da inkâr ön yargı haline gelirse, Hakk'a dâvet ona pek tesir etmez. Ancak her tebliğ ve çağrı insan kafasında bir iz, kalbinde bir kıvılcım oluşturur. O bakımdan şartlar ve ortam elverdiği nisbette doğru yola çağırmakta sayılmayacak kadar fayda vardır. Zira hakkı savunan ve onu tebliğe çalışanlar boy göstermedikçe hedef olamazlar; hedef olamayınca da karşıt gruplarla mücadele havası oluşmaz ve böylece kendiliğinden pasifize edilmiş duruma düşerler.

Hakkı teblîğe çalışıp doğru yola irşad edenler, gereken teblîğ ve çağrıda bulunmakla yetinmezler. Duygu ve düşünceleri yönlendirmek, akla ışık tutmak için birtakım inandırıcı belgeler sergilerler. Zaten Kur'ân-ı Kerîm'de izlenen uslûp ve metot da bu doğrultudadır. Zira gerçeğe ulaşabilmek ve onu kabul ettirmek için birtakım mantıklı fikirler, ilmî belgeler ortaya koymaya büyük ihtiyaç vardır. Ancak bu mantıklı fikirler, ilmî belgeler, çağın ölçülerine göre olmalıdır. Meselâ Musa (A.S.)ın yaşadığı çağda daha çok kâhinler, sihirbazlar ön plânda bulunuyor ve toplum arasında geniş ilgi topluyordu. O bakımdan Musa (A.S.) «Yed-i beyzâ» ve bir de «Asâ» mu'cizesiyle ortaya çıktı ve sözü edilen iki zümreyi tesir altına alarak hakkın üstünlüğünü bir kısmına kabul ettirdi. İsâ (A.S.)ın yaşadığı çağda ise tababet ön plânda bulunuyor, tabipler ve hekîmler bulundukları yerde en seçkin insanlar olarak büyük rağbet ve saygı görüyorlardı. Bunun için Melek Cebrâil'in nefhasıyla vücut bulan bu kadri yüce peygamberde yüksek derecedeki ruhî tezahür birçok harikalar meydana getirebiliyor; anadan doğma körlerin gözünü açıyor, birçok hastalıkları anında iyileştirebiliyor ve hatta ölüyü diriltecek kadar ilâhî inâyetin tecellisini sergiliyebiliyordu.

Son Peygamber Hz. Muhammed (A.S.)ın yaşadığı çağda özellikle Arap Yarımadasında yaşayanlar arasında edebiyat doruğuna yükselmiş bulunuyordu. O derecede ki, toplum arasında en çok şâirler, edipler, fasîh ve düzgün konuşanlar itibar görüyor ve şiir, hitabet yarışmaları tertiplenerek panayırlar kuruluyordu. Aynı zamanda ilmî araştırmalara da bir yönelme hissediliyor ve onu izleyen çağda bu araştırma iyice hızlanıyor; bu defa daha çok ilim adamları saygı ve itibara lâyık görülüyorlardı. Artık bu ilmî hareket her geçen asır biraz daha sath-i mâilinde ilerlemeye devam etti ve günümüze kadar önemli mesafeler katederek insanlığın hizmetinde büyük rol oynamaya başladı ve kıyâmete kadar da o sahnede rol oynayacaktır. Bunun için hem indirilen son kitap Kur'ân-ı Kerîm fesahat ve belâğatin zirvesinde bulunuyor ve ilim adamlarına ışık tutan, yol gösteren, hareket noktasını belirleyen birçok ilmî belgeleri beraberinde taşıyor; hem de gönderilen son peygamber Hz. Muhammed (A.S.) en fasîh ve belîğ bir zat olarak ilâhî emirleri teblîğ ediyor; her vesileyle ilme ve ilim adamına takdîr sunarak onların kadrini yüceltiyor ve aynı zamanda birtakım temel fikirler de vermek suretiyle hak peygamber olduğunu isbatlıyor. Nitekim aradan 1400 şu kadar yıl geçmesine rağmen, gerçeği ortaya çıkaran ilmî buluşlar ne Kur'ân'la, ne de Hz. Muhammed'in sünnetiyle ters düşmüştür. Böylece Kur'ân Hz. Muhammed'in (A.S.) en büyük mu'cizesi, en kuvvetli belgesi ve en sağlam delili olarak haklılık, şeref ve izzet burcunda yükselmeye devam ediyor, kıyâmete kadar da devam edecektir.

Gerçek bu olunca, nasıl Hz. Musa (A.S.) sözünü ettiğimiz mu'cizelerle Allah tarafından gönderildiğini isbatlayarak sihirbazları ve kâhinleri kendi

saffına çektiyse, Hz. Muhammed'in (A.S.) yolunda yürüyen din alimleri, mürşitler, mücâhidler ve ilim adamları da Kur'ân ve Sünnet'in insanlığa getirmiş olduğu esas ve prensipleri ilim düzeyinde ele alıp kalp ve kafaları aydınlatarak aklı erenleri hak yola dâvet etmeleri öylece gerekmektedir.

Özetliyecek olursak şu formülü tavsiye edebiliriz : Gerçek mü'minler kutsal hizmetlerini sürdürürken imân, davâlarının temeli; akıl, yol gösterenleri; ilim de yollarını aydınlatan meşaleleri olmalıdır. Güzel, düzgün, yapıcı ve çarpıcı konuşmak ise şiârları bulunmalıdır.

Musa Peygamber'in (A.S.) yukarıda belirttiğimiz iki mu'cizesinden birincisi, hak dinin aydınlatıcı, her türlü karanlığı giderici olduğuna; ikincisi ise, her şeyi, her canlıyı yaratıp kemale erdirenin ancak Allah olduğuna ve ölüleri de ancak O'nun dirilteceğine, böylece ikinci hayatı başlatacağına işârettir.

FİR'AVN'IN ACZİNİN BELİRTİSİ

(فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى فَكَذَّبَ وَعَصٰى ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى فَحَشَرَ فَنَادٰى فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى) **«Bunun üzerine Musa, ona o büyük mu'cizeyi gösterdi. Fir'avn (onu) yalanladı ve baş kaldırdı. Sonra da arkasını çevirip acele gitti. (Halkı) biraraya toplayıp seslendi : «Ben sizin en yüce tanrınızım!» dedi.»**

Musa Peygamber'in (A.S.) hikmet ve hakikati bütün parlaklığıyla yansıtan sözleri ve akıllara durgunluk veren mu'cizeleri karşısında âciz kalıp makul hiçbir cevap vermeye muktedir olamayan Fir'avn, kabalık ve küstahlık göstererek aczini örtmeye çalıştı. Böylece ikisi sözlü, ikisi de fiilî olmak üzere asıl tavrını ortaya koydu :

1— Musa'yı (A.S.) yalanladı,

2— İnanmayacağını, bunların inandırıcı şeyler olmadığını belirtti. Sonra da :

3— Musa'ya ve sergilediği mu'cizeye önem ve değer vermediğini göstermek için arkasını döndü,

4— Ve Onun bu kudretini tesirsiz hale getirmenin yol ve çaresini düşünerek hızlı bir araştırmaya yöneldi : Halkını toplayıp : «Ben sizin en yüce Rabbınızım» diyerek küfür ve azgınlığında inatla ısrar edip durdu. Cenâb-ı Hak da doğru yolu seçmeyen bu azgın kâfiri dünya ve âhiret azabıyla yakalayıverdi. Sonunda Kızıldeniz ona ve yandaşlarına mezar oldu.

Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasının bu bölümüyle, önce Mekkeli müşriklere, sonra da yaşamakta olan diğer inkârcı toplum ve milletlere, insanlığının ve Allah'a kul bulunmanın ölçü ve sınırını tanımayan Fir'avn ve çevresindeki dalkavuklarının hazîn âkıbeti misal veriliyor. İnkâr, zulüm ve ahlâksızlığın son kertesine gelip dayanan hiçbir kavim ve milletin ilâhî hükümden kendini kurtaramadığı hatırlatılarak ilâhî sınırın aşılmaması tenbîh ediliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı sapıkları, suçlu günahkârları uyarmak için Musa (A.S.) ile Fir'avn kıssasından birtakım ibretli safhalar anlatıldı. Hakk'a baş kaldıran inatçı bir liderin âkibeti misâl verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yaratma kudretinin Cenâb-ı Hakk'a has olduğuna değinilerek insanın hılkatı ve gökle yerin yaratılıp düzenlenmesi üzerinde duruluyor. Görebildiğimiz her şeyin insanın istifade etmesi için hazırlandığına atıf yapılarak, öldükten sonra kıyâmet olayıyla yeni düzenin kurulacağı ve ikinci hayatın başlayacağı; o ikinci hayatta herkes dünyadaki inanç ve ameline göre yerini alacağı açıklanıyor.

——oOo——

ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَٓاءُ بَنٰيهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا ﴿٢٨﴾
وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾ وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾
اَخْرَجَ مِنْهَا مَٓاءَهَا وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَكُمْ
وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾

M E Â L İ :

27— Sizi yaratmak mı daha zordur yoksa göğü yaratmak mı? (Allah) onu inşâ edip var kıldı. (Hâlâ görmüyor musunuz?!)».

28— Tavanını yükseltti de ona (en uygun) düzen ve dengeyi sağladı.

29— Gecesini karanlık yaptı, kuşluğunu (aydınlık olarak) çıkardı.

30— Arkasından da yeryüzünü döşeyip hazırladı.

31— Ondan da suyunu ve otlağını (çeşit, çeşit ağaç ve bitkilerini) çıkardı.

32— Dağları derinlemesine dikip sağlamlaştırdı.

33— (Bütün bunları) size ve davarlarınıza yararlı geçimlik kılmıştır.

MEVCUT NİZAMI YOKTAN YARATIP VAR KILAN ALLAH..

(ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَاءُ بَنٰيهَا ...) «Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü yaratmak mı? (Allah) onu inşa edip var kıldı. (Hâlâ görmüyor musunuz?!)»

İnsan, şüphesiz ki beyniyle, kalbi ve ciğeriyle, sindirim sistemi ve diğer organlarıyla; ayrıca akıl, zekâ, idrâk gibi yetenekleriyle ve birçok özellikleriyle Allah'ın sonsuz kudretini yansıtan en önemli eserlerinden biridir. Onun dışında bir de kâinat düzenini yaratıp dengede tutan ve sayısı bizce belirsiz melekleri ezelî proğram düzeyinde hizmete sevkeden ve kâinatı bir bütün olarak hassas bir saat gibi çalıştıran Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin yetmiyeceği bir şey yoktur. Bütün bunları yokluk karanlığından «kün emri» ile çıkartıp vücut alanına getiren o sonsuz kudret, insanı öldürdükten, mevcut düzeni yıkıp alt-üst ettikten sonra insanları niçin diriltip kaldıramasın, göklerle yeri neden yeniden kurup düzene sokamasın?.. Bunda yadırganacak veya şüphelenecek ne vardır?

Milyonlarca, hattâ milyarlarca yıldızlar ve onların bağlı bulundukları sistemler kendi yörüngelerinde belli hesap ve kanunlara göre hareketlerini sürdürmekte ve milyonlarca, milyarlarca yıl geçmesine rağamen en küçük bir yanlışlık meydana gelmemektedir.

Tesadüfe bağlı bir tekâmül varsa, neden bu tekâmül durdu? Esas maya ve kudret madde ise, bu temel madde neden daha başka insanlar vücuda getirmemektedir? İşte bu sorulara hiçbir materyalist cevap verememiştir. Çünkü ortaya attıkları iddialar ve varsayımlar birer hayal ürünüdür.

Yer çekimi, merkezkaç kuvveti, alanlar kanunu bu kurulu düzen ve dengenin bir ucunu oluşturmakta ve böylece sistemlerin hepsi tam bir bütünlük içinde proğramlandıkları gibi hareketlerini sürdürmektedirler.

Karadelik'ten tutun da daha insanoğlunun keşfedemediği birçok harikalar ve düzenlemeler yeni kâşifleri, âlimleri, dâhileri beklemektedir.

Göklerin üstünde «Kürsi» denilen sistem, Kur'ân'ın anlatımıyla, göklerle yerden daha büyüktür. Onun ötesinde yer alan Arş ise hepsinden daha büyüktür. İlmî araştırmalar henüz «Güneş Sistemi»ni bile tam anlamıyla keşfetmiş değildir.

Bu uçsuz, bucaksız fezada bunca sistemleri en ince hesaplara ve en hassas fiziksel kanunlara dayalı olarak yaratıp dengede tutan Cenâb-ı Hak, ölüleri diriltemez mi ve kıyâmet olayından sonra yıkılanı daha kalıcı ölçülerle yaratamaz mı? Bunda ne şüphe var. Kâinatta her şey O'nun kudretini yansıtmakta ve akıl sahiplerine seslenerek onları imân ve irfana, iz'ân ve idrâke dâvet etmektedir.

YERİN VE GÖĞÜN TAVANI

(رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا ...) **«Tavanını yükseltti de ona (en uygun) düzen ve dengeyi sağladı..»**

Yerkürenin tavanı, biz insanların bakış açısına nisbetle dünya semâsıdır. Bunun gibi her bir üstteki semâ bir aşağısındakine tavan oluyor ve bu durum Arş'a kadar kat, kat devam ediyor. Arş ise, Cennetlerin üzerinde bir tavan görünümü arzediyor.

Bütün bu düzenlemelere bakınca, hepsi birden «Allah» demekte ve sadece O'nun emrine uyarak plândaki yerlerini aldıklarını belgelemektedirler. Dünya ise, kâinatın çok küçük bir parçası olarak bulunmakta ve iki ayrı hareketle insan hayatına uygun şartları oluşturmaktadır. Gecesi karanlık, gündüzü aydınlıktır.

İlgili âyet çok açık biçimde bu mânaya delâlet etmekte ve «semk» kavramıyla enine, boyuna ve derinliğine yüksekliğin azâmetini bildirmektedir. Hemen arkasında «tesviye» kökünden türetilen «sevvâ» fiili kullanılarak bu düzenleme ve yüksekliğin kusursuz, pürüzsüz olduğu belirtilmektedir. Zira tesviyenin, bir şeyi düzeltip pürüzlerini, eğrilik ve dengesizliğini gidermek anlâmında kullanıldığı çok yaygındır.

YERKÜRE (DÜNYA) GÖKLERDEN SONRA DÜZENİNİ BULMUŞTUR

(وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا) **«Arkasından da yeryüzünü döşeyip hazırladı..»**

Âyetin açık anlatımından, yerkürenin düzene sokulmasının ve kaynaklarının hazırlanıp istifade edilecek düzeye getirilmesinin, göklerin düzen ve dengesini almasından sonra gerçekleştiği anlaşılıyor. Böylece araştırıcılara ip ucu verilerek hareket noktası belirleniyor.

Ayrıca âyette «dahv» kökünden türetilen «dahâ» fiili kullanılmıştır. Bu kelime dört ayrı mânaya delâlet eder :

1— Düzenleyip döşemek,

2— Devekuşu yuvası veya yumurtasının işgal ettiği yere benzer anlamda düzenlemek,

3— Toprağı sürüp yarmak,

4— Gıda maddelerinin oluşmasına uygun ortamı hazırlamak..

Birincisi, yeryüzünün başta insan olmak üzere bütün canlıların yaşamasına elverişli şekilde düzenlenip hazırlandığına,

İkincisi, yeryüzünün devekuşu yuvası gibi elips şeklinde olduğuna,

Üçüncüsü, yeryüzünün jeolojik, fiziksel olaylarla engebeli bir duruma getirildiğine,

Dördüncüsü, yeryüzünün yeterince gıda maddesi yetiştirecek özellikte donatıldığına delâlet etmektedir.

Yerkürenin göklerden sonra düzenlenmesine gelince : Bununla, yerkürenin göklerdeki sistemlerden sonra yaratıldığı değil, onun insan ve diğer canlılar için yaşanır duruma getirildiği belirtiliyor. Öyle ki, gökteki sistemlerle birlikte oluşan yerkürenin birkaç jeolojik devir geçirdikten sonra bugünkü duruma geldiği söz konusudur.

Allah daha iyisini bilir.

SU VE OTLAĞIN VÜCUDA GETİRİLMESİ

(أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا) «Ondan da suyunu ve otlağını (çeşit, çeşit ağaç ve bitkilerini) çıkardı..»

Bu âyetin açık delâletinden, suyun yerküreden oluşup çıktığı anlaşılıyor. İlim adamlarının asırlarca araştırma ve incelemelerinden çıkan sonuç da bu izlenimi vermektedir. Şöyle ki : Lâv gibi erimiş kayalar, sıvı haldeyken, soğuk ve katı hallerindekinden daha çok su tutarlar. Bundan dolayı, jeolojik çağlar boyunca, yerkabuğu soğurken atmosfere durmadan su

buharı yükselmiştir. Yanardağlarda yapılan çözümlemeler bu durumuyla uzayda kaybolup gitmemekte, belli bir sınıra kadar yükselip kalmaktadır.

Evet, suyun bu şekilde çıkıp oluşmasıyla bir devridaim olayı meydana gelmiş ve bitki örtüsü, meralar bu sayede oluşmuştur. Konumuzu oluşturan âyetle bu inceliğe işâret ediliyor ve aklını kullanabilenlerin araştırma yapmasını ilhâm ediyor.

DAĞLARIN OLUŞUP DİKİLMESİ

(وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَا) **«Dağları derinlemesine dikip sağlamlaştırdı.»**

Diğer ilgili âyetlerin tefsîrinde de açıkladığımız gibi, yerkürenin denge ve düzen ölçüsünde hareket etmesini; hava akımını, yağmur ve su dengesini, yeraltı kaynaklarından bir kısmının oluşmasını sağlayan dağlar, aynı zamanda dünyamıza çok güzel bir görünüm vermektedir.

Son bir asır içinde yapılan ilmî araştırmalar, dağların önemi ve faydası hakkında bize hayli bilgiler vermektedir. Önce, kömürü meydana getiren bitkiler, kömürün çökeldiği ve oluştuğu göl alanını sınırlayan ve çevreleyen dağlık yükseltilerdir. Ayrıca magmatik yollardan -termal yükselim gibi- oluşan dağlarda meydana gelen maden cevherleşmesi, akarsuların aşındırma, taşıma ve göl havzalarında çökeltme amelyesiyle birikir.

Dağlık alanlardan gelen akarsular, yukarılardan gelişleri sırasında birleşip kollara ayrılırlar. Birleşmeleri ile de su potansiyeli artar.

Dağlık yükseltilerin tepe ve tepeye yakın kesimleri rüzgâr gücünün de yüksek olduğu yerlerdir. Günümüzde rüzgâr gücünden elektrik enerjisi elde etme çalışmaları hayli hızlanmıştır.

Dağlık yerlerden, daha geniş ufukları ve daha uzak mesafeleri daha sağlıklı olarak seçme, gözetleme imkânı daha fazladır.

Dağlık havzalar, göl çukurluklarına akarsular yoluyla malzeme taşınmasını kolaylaştırıp hızlandırırlar. Böylece eski devirlerde kömürleşme hızlı şekilde oluşma imkânı bulabilmiştir. Zira kömürü oluşturacak bitkisel malzemenin üzerinin taş, toprak, çakıl gibi tortul malzemeyle örtülmesi kömür oluşumu için gereken şartlardandır.

Diğer yandan dağlık alanların yükselmesi -tektonik hareketler ile- beraberinde çöküntüleri de getirir. Yükselen dağların yanısıra çöken ova ve ara çukurluklar magmaya yaklaşır. Böylece bu havzalardaki yeraltı su sirkülasyonu magmanın tesiriyle termal özellik kazanır.

Bunlardan başka dağlar, insanların yerleşme, ulaştırma ve geçim kaynaklarını sağlama gibi ihtiyaçlarına da cevap verir.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm akla ışık tutan, kalbe neşter vuran, düşünce ufkunu genişleten delil ve belgelerle, yeryüzünde böbürlenip Allah'ın kullarını kendilerine köle edinen zâlim zorba inkârcıları, haddini bilmeyen liderleri daldıkları derin uykudan uyandırmayı amaçlayarak, kâinatın her parçasının birbiriyle ahenkli ve faydalı bir çalışma ve hizmet verme dinamizmini kendinde taşıdığını belirtmekte; tıpkı bir saatın irili ufaklı çarklarının tam bir uyum içinde ve hep birlikte çalışma özelliğine benzer çalışma özelliği taşıdığına işârette bulunmaktadır.

Bütün bu düzenli ve yararlı işleyiş, insandan yanadır ve onun hayatıyla içiçedir. Cenâb-ı Hakk'ın mükemmelin de ötesinde ve üstünde kurduğu düzen ancak akıl, ilim ve imân gözüyle bakanlara «Allah vardır ve birdir» dedirtmekte ve böylece onlar bu muhteşem kudretin tezahürü karşısında büyülenmektedirler. Artık böylesine akıllara durgunluk veren bir nizam karşısında fir'âvn ve nemrutların ne değeri olabilir?

BUNLARIN HEPSİ CANLILARIN GEÇİMLİĞİDİR

(مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ) «(Bütün bunları) size ve davarlarınıza yararlı geçimlik kılmıştır.»

Yukarıda akla ışık tutar ve düşünceyi yönlendirir mahiyette sıralanan belge ve delillerden sonra, yeryüzünün bütün kaynaklarıyla, düzen ve dengesiyle ve taşıdığı faydalarıyla insanlar ve davarlar için geçimlik olarak hazırlandığı bildiriliyor. Ancak sözü edilen geçimliğin yararlı bir düzeye gelmesi, insanoğlunun aklına, zekâsına ve gayretine bırakılmıştır. Öyle ki, İnsanın yapamıyacağını Cenâb-ı Hak hazırlayıp imkân alanına getirmiş ve gerisini insanın idrâkine ve azm-u gayretine terketmiştir. Hayat sahnesinde «lokma piş, ağzıma düş» kaidesi câri değildir. O lokmayı biz arayıp bulacağız ve pişirip yeme imkânını sağlayacağız.

Nitekim âyette «metâ» sözü kullanılmıştır ki bu, daha çok istifade edilecek şeye ve kullanılacak alet ve edevata denir. Bundan da insanoğlunun yararına hazırlanan nimetlerden ancak birtakım düzenli gayretlerle ve teknik imkânlarla faydalanılabileceği anlaşılıyor. Aynı zamanda bu anlam ve kural çerçevesinde birtakım emeklerin ortaya konmasının lüzumu ortaya çıkıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yaratma kudretinin Allah'a has olduğu konu edilerek göklerle yerin yaratılıp insandan yana hizmete sevkedildiği belirtildi ve böylece ilâhî kudretin ikinci hayatı mutlaka düzenleyip sonsuz olarak devam ettireceğine dikkat çekildi ve çekiliyor.

Aşağıdaki âyetlerle, âhiret günü üzerinde durularak herkesin o günde ne için, neden yana çalışıp çabaladığını anlayacağı haber veriliyor. Dünyada azıp sapıtanlarla Cenâb-ı Hakk'ın makamından korkarak hayatını ona göre düzenleyenlere verilecek karşılığa atıf yapılıyor.

—oOo—

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ
الْاِنْسَانُ مَا سَعٰى ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَح۪يمُ لِمَنْ يَرٰى ﴿٣٦﴾ فَاَمَّا مَنْ طَغٰى
﴿٣٧﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَاِنَّ الْجَح۪يمَ هِيَ الْمَأْوٰى ﴿٣٩﴾ وَاَمَّا مَنْ
خَافَ مَقَامَ رَبِّه۪ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ﴿٤٠﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰى ﴿٤١﴾

M E Â L İ :

34— O güç getirilemiyecek büyük (kıyâmet) felâketi geleceği zaman;

35— O gün insan ne için çalışıp çabaladığını hatırlayıp anlar.

36— Cehennem de ortaya çıkıp görebilene görünür.

37-39— Artık kim azıp dünya hayatını seçerek tercih ederse, şüphesiz Cehennem onun varacağı yerdir.

40-41— Kim de Rabbının (yüce) makamından korkar da nefsini havai şeylerden alıkoyarsa, şüphesiz ki Cennet onun varacağı yerdir.

GÜÇ GETİRİLEMEYEN BÜYÜK OLAY

(... فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى) «O güç getirilemiyecek büyük (kıyâmet) felâketi geleceği zaman..»

Bilindiği gibi kıyâmet olayı Kur'ân-ı Kerîm'de 15'e yakın isim ve sıfatlarla anılmıştır. Şüphesiz bunlardan her biri o müthiş, dayanılmaz ve karşı konulmaz büyük olayın bir yanını, başka bir görüntüsünü yansıtmaktadır.

Konumuzu oluşturan âyette ise «Tâmme» ismi anılmakta ve böylece kıyâmetin değişik bir yanı anlatılmaktadır. Öyle ki, bu isimle olayın iki yönü belirtilmekte ve diğer yönleriyle bağlantılı bulunduğuna işârette bulunulmaktadır:

Birincisi, kıyâmet olayının üst taraftan müthiş bir baskın şeklinde meydana geleceğine delâlet ediyor. Bu da, kıyâmetin sadece yerkürenin yörüngesinden çıkıp dağılmasıyla değil, mevcut bütün sistemlerin de alt-üst olmasıyla gerçekleşmesi demektir.

İkincisi, Müfessir Kurtubî'nin de açıkladığı gibi, ikinci nefha ile haşrın gerçekleşmesi ve hesap alanında her ümmet ve milletin yerini almasıdır ki bu, güç getirilemiyecek kadar korku ve sıkıntı doğuracaktır.

Amaç, insanı ölümünden önce uyarıp o güne iyice hazırlanmasını telkîn etmek ve hayat yolculuğunun dünyaya ayak basmakla bitmediğini, sonsuzluk arzeden Cennet veya Cehennem'de karar kılıncaya kadar devam edeceğini kalp ve kafalara işlemektir.

Nitekim 34. âyeti izleyen diğer âyetlerle âhiret âleminin bu çok önemli safhaları kısmen açıklanıyor.

ÖMÜR SÜRESİNİ İLÂHÎ TALİMATA GÖRE TAMAMLAMAK

(يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى) «O gün insan ne için çalışıp çabaladığını hatırlayıp anlar.»

Bu âyetle, dünyada çalışıp çabalamanın iki ana hedefi bulunduğuna işâret ediliyor: Birincisi, ecel gelinceye kadar beden ve ruh sağlığını korumak, muhtaç bulunduğu gıdayı sağlamaktır. İkincisi, hayatı devam ettirebilmek için çalışmasını gerçek amaç olmadığını, çalışmak suretiyle bir hazırlık dönemi geçirme hikmetinin söz konusu olduğunu; asıl amacın kalıcı

olan ikinci hayatın nîmet ve saadetine lâyık olma düzeyine gelmenin lüzumunu idrâktir.

Dünyada iken hayattan maksat ve hikmetin ne olduğunu düşünmeyenler, 35. âyetle uyarılıyorlar. Öyle ki, bugün sözü edilen hikmeti düşünmeyen kimse hayatı boyunca hem hılkatındaki proğrama ters düşer, hem de âhiret âleminde ebedî saadet yurduna lâyık görülmez.

Rabbımızın makamından maksat nedir?

a) Her iş ve amelinde Allah'ın ilminin ve kudretinin yanıbaşında olduğuna inanmaktır.

b) İbâdet esnasında edep, saygı, ta'zîm ve hasreti ruh ve âzâda hâkim kılmaktır.

c) Hesap ve ceza gününü düşünüp ona göre adım atmaktır.

d) Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine ümit bağladığı kadar, azâbından endişe duymaktır.

e) Günah işlemeye meylettiği zaman, Cenâb-ı Hakk'ın yegâne murakıp olduğunu düşünerek günaha yanaşmamaktır.

f) İbâdet zamanı gelince, her işi bırakıp Allah'a ibâdete koşmaktır.

O bakımdan müfessirler bu âyetin tefsîrinde, iniş sebebine dokunarak konuyu biraz daha açıklama ihtiyacını duymuşlardır. Şöyle ki :

Azıtıp dünya hayatını seçen, Umeyr oğlu Âmır'dır. Rabbının makamından korkan ise, onun kardeşi Umeyr oğlu Mus'âb'dır. Birbirine ters iki çizgide yer alan iki kardeş en tipik misâl olarak seçilmiştir. İbn Abbas (R.A.) dan yapılan rivâyete göre : Bedir Savaşı'nda Mus'âb'ın kardeşi Âmır esirler arasında bulunuyordu. Bilindiği gibi, Mus'âb b. Umeyr (R.A.) babasının servetine rağmen Mekke'de en tehlikeli günlerde İslâmiyeti din seçip kendini Resûlüllah'ın (A.S.) hizmetine veren bahtiyar bir gençtir. Kardeşi Âmır ise, azılı kâfir olan baba ve anasının tesirinde kalıp İslâm'a ve Hz. Peygamber'e (A.S.) karşı kin ve düşmanlıkta çok ileri giden bir kişi idi. İşte esir edilen bu adamı sorguya çeken Ansar'la onun arasında şu konuşma geçmiştir :

— Nerelisin?

— Mekkeli'yim.

— Adın nedir?

— Âmır b. Umeyr.

— Mus'âb b. Umeyr'le bir yakınlığın var mıdır?

— Evet, onun kardeşiyim.

Bunun üzerine İslâm'da önemli yeri ve hatırı olan Mus'ab'ın ismini duyan Ansar, onun kardeşinin bağlarını çözdüler ve kılına bile dokunmayıp gereken ilgiyi gösterdiler. Sabah olunca kardeşi Mus'âb'le görüştüler ve durumu kendisine naklettiler. Mus'âb hiçbir üzüntü eseri göstermedi. Çünkü din kardeşliğinin ne kadar aziz ve kıymetli olduğunu biliyor, küfür üzere kalıp tuğyanda ısrar eden kardeşini kardeş olarak kabul etmiyordu. O bakımdan olayı kendisine anlatan Medineli mücahidlere şöyle dedi: «O, benim kardeşim değildir. Çünkü ben mü'min-i muvahhid, o ise kâfir ve tâğîdir. Derhal elini ve ayağını bağlayın. Çünkü annesi oldukça zengin bir kadındır; hayli mücevheratı da vardır. Oğlunu esirlikten kurtarmak için istenen kurtuluş parasını hemen getirir.» Mus'âb'ın bu tavsiyesi aynen yerine getirildi ve çok geçmeden Âmır'ın annesi istenilen kurtuluş parasını getirerek oğlunu esaretten kurtardı.

Evet, Mus'âb b. Umeyr (R.A.) kendini öylesine Allah ve Resûlüllah yoluna adamıştı ki, Uhud Savaşın'da birçok kimseler bozguna uğrayıp etrafa dağılırken, o, Resûlüllah'ın (A.S.) önünde yer alıp gelen oklara, atılan mızraklara kendisini hedef edecek kadar üstün bir fedakârlık örneği sergilemişti. (1)

Onun böylesine bir fedâkârlık ve teslimiyetle İslâm uğrunda can vermesini dile getiren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz nemli gözleriyle şöyle buyurmuştur :

«Senin mükâfatın Allah yanındadır ve buna ben şehadet ediyorum.» Sonra da ashabına dönerek şöyle haber verdiği çok meşhurdur : **«And olsun ki Mus'âb'ı (mânâ âleminde) gördüm, üzerinde kıymeti takdir edilemiyecek kadar değerli iki kaftan bulunuyordu. Ayakkabısının bağcıkları ise altundandı.»**

İbn Abbas (R.A.)dan yapılan bir diğer rivâyete göre : 37-41. âyetler, Mahzûm Kabilesi'nden olan azılı kâfir Ebû Cehl b. Hişam ile İmân ve İslâmî irfanın doruğunda bulunan Mus'âb b. Umeyr (R.A.) hakkında inmiştir. Müfessir Süddî'ye göre : 40. âyet Ebû Bekir (R.A.) hakkında inmiştir. Şöyle ki : Ebû Bekir'in (R.A.) hizmetçisi hergün yemek saati gelince, efendisinin yemeğini hazırlayıp getirir ve efendisi de ona : «Bu yemeği nereden, nasıl, ne ile hazırladın?» diye sorar; olumlu cevap alınca öylece elini uzatıp yerdi. Birgün çok meşgul bulunduğundan ve iyice acıktığından dolayı

(1) Geniş bilgi için bak : el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 19/208

yemek gelince, daha önce âdeti gereği sorduklarını sormadan yemeğe başladı. Hizmetçi hayret etti ve sordu :

— Efendim, bugün neden bir şey sormadan yemeğe başladınız?

— Unuttum da ondan. Peki şimdi soruyorum : Bunu nereden, ne ile, nasıl hazırladın?

O da şu cevabı verdi :

— Cahiliyet günlerinde bir kavmin bana baş vurması üzerine kehanette bulunup onları tatmin edecek uydurma şeyler yapmıştım. Onlar da bu hizmetime karşılık bu yiyecekleri bana getirdiler.

Bu haber üzerine Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) elini sofradan çekmekle kalmadı, bir de o ana kadar yediklerini kusarak dışarı çıkardı ve şöyle dedi : «Ya Rabbî! Bu yediğimden eğer bir şeyler damarlarımda kaldıysa, onu sen orada tutmaktasın, (yapacağım başka bir şey yok)» Bunun üzerine, **«Kim de Rabbının (yüce) makamından korkar da nefsini havaî şeylerden alıkoyarsa, şüphesiz ki Cennet onun varacağı yerdir»** meâlindeki âyet inmiştir. (1)

KAÇIRILAN FIRSATLAR

(وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَىٰ) **«Cehennem de ortaya çıkıp görebilene görünür.»**

Cehennem'in ortaya çıkması, aradaki engelin bir süre için kaldırılıp mü'min ve kâfirin onu görmesi demektir. Böylece mü'minler Cennet'te erişecekleri nîmetlerin ne kadar anlamlı ve değerli olduğunu; kâfirler de kendi nefislerine nasıl haksızlık ettiklerini ve o yüzden elim bir felâkete sürüklendiklerini anlayacaklar.

Böylece herkes Cenâb-ı Hakk'ın vaadinin hak olduğunu, O'nun sözünün ve hükmünün değişmediğini ve değişemiyeceğini idrâk edecek ve Allah'ın kimseye zulmetmediğine şahit olacak..

TUĞYAN VE HAKK'A TESLİMİYET

(فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ) **«Artık kim azıp dünya hayatını seçerek tercih ederse, şüphesiz Cehennem onun varacağı yerdir.»**

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 19/208

Bu âyetle, cehennemlik olan kimsenin dünyada iki tehlikeli sınıra geçtiğine işâret edilmektedir:

Birincisi, kâinat sistemindeki yerini terkedip hayatını fıtratındaki maya ve cevhere uygun düzenlemiyerek hakikate karşı kalp ve kafasını kapalı tutmak suretiyle meşru ve kutsal hiçbir sınır tanımamasıdır.

İkincisi, ölümlü olan dünya hayatını amacından saptırıp dünyevî nîmetleri tek değer ve amaç seçmek suretiyle âhiret hayatına inanmaması, ya da hiç iltifat etmemek suretiyle denge çizgisini aşmasıdır.

Bu iki tehlikeli sınıra geçmek, beraberinde hemen hemen bütün günah ve fenalıkları da taşır. O bakımdan Cenâb-ı Hak burada kötülüklerin iki ana kaynağını anmakla yetinmekte ve konu üzerinde ciddi şeklide düşünmemizi ilhâm etmektedir.

RABBININ YÜCE MAKAMINDAN KORKANLAR

(وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى) **«Kim de Rabbının (yüce) makamından korkar da nefsini havaî şeylerden alıkoyarsa, şüphesiz ki Cennet onun varacağı yerdir.»**

Cennetlik olan kimselerin ise, iyiliklerin, güzelliklerin ve fazîletlerin kaynağı sayılan iki ana vasıfları konu ediliyor: Birincisi, Rabbın makamından korkmaları, ikincisi, nefsini imân ve aklının emrine baş eğdirip tehlikeli sınıra geçmemeleridir.

İlim adamları bu cümle üzerinde hayli durmuş ve az farklı yorumlarda bulunmuşlardır ki, biz onları iniş sebebini açıklarken nakletmiş bulunuyor, ancak ilâveten birkaç yoruma daha yer vermekte yarar görüyoruz:

Sehl b. Abdullah et-Tüsterî diyor ki: «Nefsin aşırılık ve gayr-i meşru isteklerini terketmek Cennet'in anahtarıdır. Çünkü bunda Allah korkusu söz konusudur.»

Ashab-ı Kirâm'dan Abdullah b. Mes'ud (R.A.) diyor ki: «Siz öyle bir zamanda bulunuyorsunuz ki hak ve fazîlet nefsin heva ve hevesinin yularını tutup (meşru çizgide) çekip götürmektedir. Bir zaman gelecek durum

tersine dönecek : Nefsin heva ve hevesi hak ve fazîleti kendi peşine takıp sürükleyecektir. İşte böyle bir zamandan Allah'a sığınınız.» (1)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kimin ne için çalışıp çabaladığının ortaya çıkacağı âhiret günü konu edildi ve insanların dünyada iki grupta toplandığına dikkat çekilerek her grubun varacağı yerin ne olacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmetin kopuş saati üzerinde duruluyor ve bu bilginin ancak Allah katında olduğu, kimselere bildirilmediği belirtiliyor. Sonra da Hz. Peygamber'in (A.S.) ancak kendisine bildirileni bilebileceğine değinilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor. Arkasından kıyâmet gününün sonsuzluğu karşısında dünya hayatının birkaç saatlik kısa bir süreden ibaret olduğu konu ediliyor ve sûre noktalanıyor.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَاهَا
﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَاهَا ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَاهَا ﴿٤٥﴾
كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا ﴿٤٦﴾

M E Â L İ :

42— Senden Kıyâmet'in kopuş saatinin ne vakit ortaya çıkacağını soruyorlar.

43— Sende ona ait bilgi nerede ki anlatasın?!

44— Onun kopuş ânının bilgisi Rabbına dayanıp noktalanır.

45— Sen ancak (Allah'tan) saygı ile korkup eğilenleri uyaransın.

46— Kıyâmet'i gördükleri gün sanki (Dünya'da) ancak bir akşam veya kuşluk vakti kadar kalmış gibidirler.

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 17/208

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (R.A.) diyor ki : «Mekkeli müşrikler sırf alay olsun diye kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlardı. O sebeple yukarıdaki âyet susturucu bir cevap olarak indirilmiştir.» (1)

Urve b. Zübeyir (R.A.) de şöyle demiştir :

«Kıyâmetin ne zaman kopacağı hakkında o kadar çok soruldu ki, Ashâb-ı kirâmın bile merakı arttı ve bu hususta ilâhî beyânın inmesini beklemeye başladılar. Derken yukarıdaki âyetler indi.»

İLGİLİ HADÎS

Melek Cebrâil'in Hz. Peygamber'e (A.S.) gelerek : «Ya Resûlellah! Kıyâmet ne zaman kopacaktır?» diye sorması; Peygamber (A.S.) Efendimizin de ona : «Ondan sorulan kimse, (bu hususta) sorandan daha bilgili değildir..» diye cevap vermesiyle ilgili rivâyet bu konuda en sahîh belge ve deliller arasında bulunuyor.

KIYÂMET OLAYI

(... يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسٰيهَا) **«Senden kıyâmetin kopuş saatinin ne vakit ortaya çıkacağını soruyorlar..»**

Kıyâmet olayı, mevcut düzenin alt-üst olup bozulması ve yeni bir düzenin kurulması, aynı zamanda insanların kabirlerinden kaldırılması demektir.

Mevcut düzende ilâhî kudret plân ve proğramını görmeyen; eşya üzerinde yansıyan ilâhî damganın izinden habersiz olan inkârcılar, tabiatıyla kıyâmet olayına inanmamakta ve her vesileyle bunu red ve inkâr etmektedirler. Oysa kıyâmetin meydana geleceğine delâlet eden binlerce delil ve belge bulunduğu halde, kopmayacağına dair sağlam, doyurucu ve inandırıcı hiçbir delil ve belge mevcut değildir.

Konumuzu oluşturan âyetle onu izleyen âyetlerde bu önemli konu hakkında değişik beş bilgi verilmektedir :

1— Kıyâmet olayının hangi tarihte mukadder olan çizgisine gelip dayanarak kopacağı bilinmemektedir.

---

(1) el-Câmiu Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 19/209

2— Kıyâmetin ne zaman kopacağı hakkında Peygamber (A.S.) Efendimiz'in bilgisi olmadığı, yani bu hususta kendisine onun tarihinin bildirilmediği haber veriliyor. Böylece kıyâmetin kopuş saati hakkındaki bilginin Cenâb-ı Hakk'a has olduğu, onu kimseye bildirmediği belirtilmektedir.

3-4— Hz. Peygamber'in görevinin, kıyâmetin ne zaman kopacağını bilmek değil, Allah'tan saygı ile korkanları uyarmak olduğu açıklanarak Peygamber'in (A.S.) ancak kendisine bildirileni bilebileceğine işâret edilmektedir.

5— Kıyâmet olayından sonra ikinci hayatın başlayacağı ve ölülerin kabirlerinden diriltilip kaldırılacağı haber verilirken, önemli bir konu üzerinde duruluyor. O da, âhiret hayatına nisbetle dünya hayatının çok kısa olduğu ve dirilip kalkanların bunun hemen farkına varacakları hususudur.

42. âyette zikredilen «mursâ» kelimesi, mimli masdardır. Aynı zamanda ism-i mekân ve ism-i zaman da olabilir. Daha çok geminin limana gelip demir atması anlamına gelir. Böylece kıyâmetin de bir noktaya gelip dayanması, o saatin gelip karşımıza çıkması ve dünya hayatının son durağına gelip dayanması yorumu ortaya çıkmış oluyor.

Sözü edilen kelimenin şu mânalara da delâlet ettiği bilinmektedir :

a) Kıyâmetin kopması ve ölenlerin dirilmesi,

b) Mevcut hayatın son bulup nihâyete ermesi,

c) Cenâb-ı Hak yanında belirlenmiş zamanı...

43. âyet iki mânaya delâlet etmektedir :

1— Şu soru da neye? Çünkü sen peygamberler zincirinin son halkası olarak kıyametin açık alâmetlerinden birisin.

2— Sen de ona ait bilgi nereden olsun ki haber veresin. Onun bilgisi ancak Allah'ın yanındadır.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm taşıdığı yüksek belâğatiyle, bir cümle ile iki önemli bilgiyi birden vermektedir. (1)

43. ve 44. âyette kıyâmetin kopmasıyla ilgili bilginin Allah'a ait olduğu ifâde edilirken, çok önemli bir noktaya işârette bulunuluyor : Kıyâmet dahil her şey Allah'a dönüp dayanacak ve her şey O'nun yüksek kudreti ve azameti karşısında baş eğecektir.

45. Âyette Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in görevinin özeti belirtiliyor :

---

(1) Bilgi için bak : A'raf Sûresi : 31. âyetin tefsiri

Allah'a inanıp O'ndan saygı ile korkanların, Resûlüllah'ın (A.S.) uyarı ve Irşâdından daha çok yararlanacakları bildiriliyor. Zira inzarın, yani tehlikeyi haber verip uyarmanın daha çok inananlarda tesir edeceği muhakkaktır. Böylece Peygamber (A.S.) ve Onun yolunda yürüyen âlim ve mürşitlerin irşat ve tebliğiyle eğitilip yetiştirilmek istenen kimselerin her şeyden önce Allah'a inanmaları gerekmektedir. Çünkü insanın suya, havaya olan ihtiyacı ne ise, Allah'a inanmaya ve dindar olmaya da ihtiyacı o nisbette söz konusudur.

46. Âyette kıyâmet gününde dirilip kalkanlar, o günün dehşet ve azameti, sonsuzluk ve sınırsızlığı karşısında, dünya hayatında geçen ömürlerinin veya bizzat dünyanın ömrünün bir akşam vakti veya bir kuşluk vakti gibi süratle gelip geçtiğini; kabir âleminde de sanki öylesine kısa bir süre kaldıklarını anlayacak ve kaçırdıkları fırsatlara hayıflanıp nedamet duyacaklar; ama neden sonra..

Bir bardak suyun koca okyanus karşısında ne kadar az ve önemsiz sayılacağını düşünebiliyorsak, işte dünya ile âhiret hayatı arasındaki fark da öyle..

Nâziât Sûresinin tefsîrini bize müyesser kılan Yüce Rabbımıza hamd-u senâlar; Allah'tan aldığını kusursuz şekilde ümmetine teblîğ eden Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve Onun âl ve ashabına salât-u selâmlar olsun.

——oOo——

ABESE SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir.

Birinci âyetinde, «Yüzünü ekşitip çevirdi» anlamına gelen «abese» fiili, aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 41
Kelime : : 130
Harf » : 533 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Gözleri görmeyen İbn Ümmi Mektûm (R.A.) olayı anlatılıyor.

2— Aklını ve idrâkini kullanıp iyice düşünenler için Kur'ân'ın zikir ve öğüt olduğu bildiriliyor..

3— Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine delâlet eden belge ve deliller sıralanıyor ve böylece insanın yaratılışı ve ona hazırlanıp verilen yiyecek ve içecek maddeleri üzerinde duruluyor.

4— Kıyâmet olayının korkunç safhaları bir tablo halinde gözler önüne seriliyor.

5— Kıyâmet gününde insanların, «saîd» ve «şakî» (mutlu ve bedbaht) diye iki gruba ayrılacağı haber veriliyor.

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/353

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
عَبَسَ وَتَوَلّٰىۙ ﴿١﴾ اَنْ جَٓاءَهُ الْاَعْمٰىۜ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْر۪يكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰىۙ ﴿٣﴾
اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰىۜ ﴿٤﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰىۙ ﴿٥﴾ فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰىۜ ﴿٦﴾
وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰىۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ جَٓاءَكَ يَسْعٰىۙ ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشٰىۙ ﴿٩﴾
فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰىۚ ﴿١٠﴾ كَلَّٓا اِنَّهَا تَذْكِرَةٌۚ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَٓاءَ
ذَكَرَهُۢ ﴿١٢﴾ ف۪ي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍۙ ﴿١٣﴾ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍۙ ﴿١٤﴾
بِاَيْد۪ي سَفَرَةٍۙ ﴿١٥﴾ كِرَامٍ بَرَرَةٍۜ ﴿١٦﴾

M E Â L İ :

1-2— Kendisine o âma (iki gözü arızalı) geldi diye yüzünü ekşitip çevirdi.

3-4— Ne bilirsin, belki o temizlenecek veya öğüt alacaktı da o öğüt ona fayda verecekti?

5-6— Ama öğüt almaya ihtiyaç duymayana ise, sen yönelip ilgi duyuyorsun.

7— Onun arınmasından sana ne?.

8-10— (Allah'tan) saygı ile korkarak koşup gelenle ilgilenmeyip kendisinden habersiz (gibi) görünüyorsun.

11— Hayır, hayır; O (Kur'ân) elbette bir öğüttür.

12— Arzu eden O'nu hatırlayıp öğüt alır.

13-14— O, saygı duyulan şerefli tertemiz yüce sahifelerdedir.

15-16— İyilik timsâli saygıdeğer kâtiplerin elleriyle (yazılmıştır).

İNİŞ SEBEBİ

Müfessirlerin hemen hepsi bu âyetlerin inmesine sebep olarak şu olayı nakletmişlerdir :

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir gün Kureyş Kabilesi'nin ileri gelenlerine hitap etmek üzere onlarla biraraya gelmiş bulunuyordu.. Amacı, onları Allah'ın varlığına, birliğine inandırıp son din olan İslâmiyete ısındırmaktı. Tam bu sırada, daha önce Allah'a ve Peygambere inanıp İslâm'ı kendine din olarak seçen âmâ (iki gözü ârızalı) İbn Ümmi Mektûm adındaki sahabî çıkageldi ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den bir şey sormak isteyerek şöyle dedi : «Ya Resûlellah! Cenâb-ı Hakk'ın sana öğrettiğini bana öğret.» Ancak Resûlüllah (A.S.) karşısına aldığı kişilere Allah'ın dinini daha iyi anlatma ve açıklamada bulunma fırsatını kaçırmak istemediğinden İbn Ümmi Mektûm'a iltifat etmedi. Adı geçen sahabi ısrar edip durunca, Resûlüllah (A.S.)ın biraz canı sıkıldı ve mübarek yüzünü biraz ekşitip ona ilgi göstermedi. Bu sebeple konumuzla ilgili âyetler indi.

İLGİLİ HADÎSLER

Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemiz diyor ki :

— İki gözü ârızalı olan İbn Ümmi Mektûm, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e geldi ve şöyle dedi : «Ya Resûlellah! Beni irşâd eyle.» O sırada Resûlüllah'ın (A.S.) yanında müşriklerin ulularından bir adam bulunuyordu. O bakımdan Resûlüllah (A.S.), İbn Ümmi Mektûm'dan yüz çevirip öteki adama yöneliyor ve : «Bizim bu söylediklerimizde bir sakınca görüyor musun?» diye soruyor, o da : «Hayır...» diye cevap veriyordu. İşte bu sebeple «Abese Sûresi» indi. (1)

Yine Hz. Âişe (R.A.)dan yapılan rivâyette, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : «Kur'ân'ı okuyup onu ihtimamla muhafaza edenin misali, o çok şerefli, saygı değer yazıcı meleklerle beraber (olmaktır).

---

(1) et-Tac el-Câmi'u li'l-usûl fî Ahâdîsi'r-Resûl : 4/282- Tirmizî bu hadîsin hasen olduğunu belirtmiştir.

Kur'ân'ı okuyup onu ihtimamla muhafaza eden ve onun üzerinde hırs ve iştiyakla duran kimsenin misali, kendisine iki ecir (sevap ve mükâfat) verilmesidir.» (1)

«Sizin hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir.» (2)

«Sizin en fazîletli ve üstün olanınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir.» (3)

«Kur'ân'a sâhip (olan hâfız)ın misali, bağlı bulunan devenin sâhibine benzer. Deve sâhibi devesini titizlikle gözetip korumaya çalışırsa, onu tutup zaptedebilir. İlgilenmeyip kendi haline bırakırsa, kaçıp gider.» (4)

«Kur'ân okuyup ona sâhip (hafız) olanlardan birisi için : «Şu ve şu âyetleri unuttum» demek ne fena şeydir! Belki «unutuldu» demek gerekir.

«Sizler artık Kur'ân'ı hep okuyup hatırınızda tutmaya çalışın. Zira Kur'ân'ın hâfız kişilerin gönüllerinden kopup ayrılması, devenin kopup kaçmasından çok daha seri ve şiddetlidir.» (5)

MÜ'MİNİN ALLAH YANINDAKİ KIYMETİ

(عَبَسَ وَتَوَلّٰى اَنْ جَاۤءَهُ الْاَعْمٰى ...) «Kendisine o âma (iki gözü arızalı) geldi diye yüzünü ekşitip çevirdi..»

İnsan için dünya hayatında da, âhiret âleminde de en kıymetli nîmet, Allah'a dosdoğru imândır. Yunus Emre'nin anlatımıyla, imân öyle bir cevherdir ki hiçbir sarraf onun gerçek değerini bilip ortaya koyamaz.

İnsan dünyadan ayrılırken beraberinde en büyük saadet ve devlet olarak imânını götürür. Kabir ve âhiretin her safha ve kademesinde kişi ancak onun ışığıyla önünü görebilir ve «Sırat» denilen o korkunç ve çok tehlikeli köprüyü onunla geçebilir.

Kur'ân'da imân nuru tasvîr edilirken şöyle buyuruluyor : **«O gün mü'min erkekleri ve mü'mine kadınları, nurları önlerinde ve sağlarında koşarcasına seyrederken görürsün..» (6)**

(1) et-Tac li'l-Câmi'u'l-usûl : 4/282 - Buharî/fezâilü'l-Kur'ân
(2) Buharî/fezâilü'l-Kur'ân : 1775
(3) » » » : 1776
(4) » » » : 1777
(5) » » » : 1778
(6) Hadîs Sûresi : 12

«O gündeki Allah, peygamberi ve O'nunla beraber bulunup imân edenleri rüsvay etmez. Nurları önlerinde ve sağlarında yürür.» (1)

İmân bu derece paha biçilmez bir cevher olduğuna göre, ona sâhip olan mü'minin Allah yanında ne kadar kıymetli olduğu kendiliğinden anlaşılır.

O bakımdan Resûlüllah (A.S.) Efendimizin, Mekke'nin ileri gelen müşriklerinden birini veya birkaç tanesini İslâm'a ısındırırım umuduyla çaba sarfederken kapıya gelen a'mâ bir mü'mine ilgi göstermemesi ve yüzünü bütünüyle müşriklere çevirip o a'mâya iltifat etmemesi, kınanmasına sebep olmuştur.

Zira İslâmiyet şekil ve servetten, makam ve rütbeden ziyade kalp ve kafayla, imân ve sâlih amelle meşgul olur. İnanmayan asılzadeyi değil, inanan köle ve esiri kardeş edinmemizi emreder. Sâlih amelde bulunmayan zengine değil, sâlih amelde bulunan fakire daha çok ilgi ve itibar gösterilmesini tavsiyede bulunur. İbn Ümmi Mektûm, Habeşli Bilâl, İranlı Selmân ve benzeri fakir ve kölelerin Resûlüllah'ın (A.S.) irfan meclisinde gördükleri sıcak ve samimi ilgi bunun açık misallerinden biridir. Mekke fethedildiği gün, Bilâl'ın ezan okumak üzere kutsal Kâbe'nin damına çıkmasını emreden Resûlüllah'ın (A.S.) bununla bütün dünyaya, gerçek değer ve fazîletin imân ve takvâda toplandığını ilân etmesi bir başka belge değil midir?

Ayrıca konumuzu oluşturan âyetlerde, İbn Ümmi Mektûm'a iltifat etmeyip bir süre onunla ilgilenmiyen Resûlüllah'ın (A.S.) bu olaydan dolayı ardarda üç uyarı ve kınama ile muahaza edilmesi son derece dikkat çekicidir. Bu üç uyarı şöyledir:

1— Kendisine bir a'mâ geldi diye yüzünü ekşitip çevirdi.

2— Ne bilirsin, belki o temizlenecek veya öğüt alacaktı da öğüt ona fayda verecekti.

3— Allah'tan saygı ile korkarak koşup gelenle ilgilenmeyip kendisinden habersiz (gibi) görünüyorsun!.

Ayrıca Cenâb-ı Hak sözü edilen olayla, ilim ve irfanı, hak ve hakikati yaymada, kişileri ve toplumları eğitmede bir bakıma fırsat eşitliğinin gereğine işarette bulunuyor.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu konu doğrultusunda iki ayrı beyân daha vardır: Birincisi En'âm Sûresi 52. âyette, ikincisi Kehf Sûresi 28. âyette anılmaktadır. Geniş bilgi için bu iki âyetin tefsîrine bakılması şayân-ı tavsiyedir.

---

(7) Tahrîm Sûresi : 8

Hakkında bu kadar âyet inen ve Resûlüllah'ın (A.S.) kınanmasına sebep teşkil eden iki gözü arızalı kimdir? Asıl adı Amr b. Kays'dir. İbn Ümmi Mektûm onun künyesidir. Bu zat, Hz. Hatice'nin (R.A.) dayısının oğludur. İlk muhacirlerden olup gözlerini kaybetmiş bulunuyordu. Sözü edilen olaydan sonra Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, İbn Ümmi Mektûm'a fazla ilgi göstermeye başladı; ona müezzinlik payesi verdi ve Medine dışına çıktığında onu kendi yerine nâib bıraktı. Böylece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz seferde bulunurken iki defa İbn Ümmi Mektum Mescid-i Saadet'te imam olup mü'minlere namaz kıldırdı.

KUR'ÂN BÜTÜNÜYLE ÖĞÜTTÜR

(كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ فَمَن شَاءَ ذَكَرَهُ) **«Hayır, hayır; O (Kur'ân) elbette bir öğüttür. *Arzu eden O'nu hatırlayıp öğüt alır.*»**

Kur'ân her vesileyle Allah'ı, O'nun yüksek kudretini hatırlatan; insanın günlük hayatının her bölümünde Allah'ın anılmasını emir ve tavsiye eden; kişinin kâinat plânındaki yerini, görevini belirleyen ve onu hep iyiye, doğruya, güzele yönlendirip duygu ve düşüncesine, akıl ve idrâkine seslenen bir kitaptır. Onun bu özelliğinden dolayı ilgili âyette «Tezkîre» diye anılmıştır.

Şüphesiz Kur'ân aynı özelliğiyle bütün insanlara, kavim ve milletlere de tezkiredir. Çünkü Kur'ân akla ışık tutup yol göstermekte, duyguyu yönlendirmekte, düşünce ufkunu genişletmekte, çok tesirli ve kalıcı öğüt vermekte, ibret alınacak misalleri getirmekte, Allah ile kulları arasındaki yol üzerinde bulunan engelleri kaldırmakta benzersiz bir rehberdir. Aklını, vicdanını kullanabilen herkesi aydınlatan ve nuru asla sönmeyen bir meşaledir.

Ancak unutmayalım ki, dinde zorlama yoktur. Canı isteyen bu öğüdü dinler ve nasîbini alır; canı istemeyen dinlemez. Zira hak bâtıldan, doğru eğriden, yanlış doğrudan ayrılmış ve bu zıtlar arasında ayrım yapacak gerçek kıstaslar konulmuştur. Kur'ân'ın muhatabı ise ancak akıl sâhipleridir.

O bakımdan ünlü müfessir Kurtubî, âyette geçen «tezkîre»yi, «mev'ize» ve «tebsîre» diye yorumlamıştır. Mev'ize, vaaz ve öğüt demektir. Tebsîre ise, gerçeği gösterme, ibret ve öğüt alınacak olaylara, konulara dikkatleri çekmek ve hakikati öğretmek için geniş mânalara delâlet eden bir kavramdır.

TERTEMİZ, YÜCE KUTSAL SAHİFELER

(فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ) **«O, saygı duyulan şerefli tertemiz yüce sahifelerdedir.»**

Şüphesiz sahifeler, içinde yazılı olan fikirlere, bilgilere ve gerçeklere göre değer kazanır. Allah kelâmı (sözü) ne kadar seçkin, şerefli, aziz ve saygıdeğer ise, onun yazılı bulunduğu sahifeler de aynı oranda şerefli, aziz ve saygıdeğerdir.

Mushaf sahifelerinde yazılı olan Allah sözü, önce Levh-i Mahfûz'da nurdan sahifelere nakşedilmiş, sonra görevli melekler tarafından oradan alınıp diğer nurdan sahifelere yazılmıştır. Sonra da Melek Cebrâil vasıtasıyla Resûlüllah (A.S.) Efendimizin gönül sahifesine aksettirilmiş ve arkasından da Resûlüllah (A.S.) Efendimiz telakki ettiği âyetleri kendi kâtiplerine yazdırmak suretiyle aynen korunmasını sağlamıştır.

Cenâb-ı Hak, kâtip meleklerden söz ederken onlar hakkında iki sıfat kullanmıştır: «Kirâm» ve «Berere».. Böylece Allah kelâmını yazan hem melekler, hem de Resûlüllah'ın meclisindeki kâtipler övülmekte ve Kur'ân ile, Kur'ân ilimleriyle meşgûl olanlara, Mushaf yazan hattatlara güzel bir ölçü verilmektedir.

Kirâm, ya «kerem»den, ya da «kerâmet»den gelen «kerîm»in çoğuludur. Berere ise, «bârr»ın çoğuludur. Böylece Kur'ân'ı yazan meleklerin Allah yanında çok aziz, şerefli oldukları; aynı zamanda o meleklerin iyilik ve ihsan sever oldukları, gerçek mü'minler için duâ ve istiğfarda bulundukları söz konusudur. Cömertlik, şefkat, merhamet, yakınlık, nezaket ve nezahat o meleklerin şiârı, olgunluk onların değişmeyen sıfatıdır.

Kur'ân ile meşgul olan mü'minler için en güzel örnek teşkil etmektedirler. Öyle ki, Kur'ân'a inanan ve onunla amel eden her mü'min iyilik sever, âlicenap, vekarlı, cömert, aziz ve şerefli olmalıdır.

Buharî bu iki önemli sıfatı dikkate alarak diyor ki :

«Kur'ân'ı kalbinde ve kafasında taşıyan kimsenin söz ve davranışlarında doğruluk, iyilik bulunması, aynı zamanda doğruyu göstermesi, iyiliği tavsiye etmesi gerekir.»

«Sefere» «sâfir»in çoğuludur. «Yazıcılar, kâtipler» demektir. Daha çok kitap yazanlarla ilgili bir anlam taşımaktadır. Çünkü aynı kökten gelen «şiir», «yazılıp hazırlanmış kitap» demektir. Kapalı şeyin üzerindeki örtüyü açmak, düzeltmek mânasında da kullanıldığı vakidir. Nitekim bu mânayla

hükümdarlar, kabileler ve ülkeler arasında gidip gelen elçiye «sefîr» denilmiştir.

Şüphesiz gerek Levh-i Mahfuz'daki ana kitabın, gerekse dünya semasına indirilen Kur'ân'ın bu iki âlemdeki mahiyet ve hakikatini, yazılış tarzını ve yazan meleklerin nasıl, ne ile yazdıklarını bilmemiz mümkün değildir. Zira nurdan sahifelere, nurdan kalemle ve o kalemleri tutan nurdan yaratılmış meleklerle yazılan Kitabullah'ın oradaki nuranî mana ve şeklini tasvîr etmek insan gücünü aşmaktadır.

O bakımdan biz mü'min olarak sadece Allah'ın ve Resûlüllah'ın bildirdiklerine inanır, gerisini Cenâb-ı Hakk'ın ilmine bırakırız.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, öğüt alıp araştırmak isteyen İbn Ummi Mektûm olayı konu edilerek Cenâb-ı Hak yanında bir mü'minin ne kadar üstün kıymet taşıdığına işârette bulunuldu. Sonra da Kur'ân'ın çok şerefli kâtipler tarafından yazıldığına değinilerek bu kitabın dileyen herkes için sağlam bir öğüt olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insana, insanlığın mâna ve hikmetini öğreten Kur'ân'a ilgisiz ve bilgisiz kalacak olanlar nankörlükle vasıflanıyor. Sonra da insanın yaratılışındaki gelişme safhaları üzerinde durularak ilâhî kudretin her şeye yeteceğine işâret ediliyor.

قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَٓا اَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾
مِنْ اَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ
يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ اَمَاتَهُ فَاَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾ ثُمَّ اِذَا شَٓاءَ اَنْشَرَهُ ﴿٢٢﴾

M E Â L İ :

17— Kahrolası (inkârcı azgın) insan ne de nankördür!.

18— Allah onu hangi şeyden yaratmıştır?

19— Nutfe (sperme)dan yaratmış da (en güzel biçimde) takdîr etmiştir.

20— Sonra da (yaşayıp geçinme, anlayıp inanma) yolunu ona kolaylaştırmıştır.

21— Sonra onu öldürüp kabre koymuştur.

22— Sonra dilediği zaman onu diriltip kaldırır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Toprak insanoğlunun her şeyini yeyip tüketir; ancak kuyruk sokumundaki (bilyamsı) kemiği değil.»

Bunun üzerine soruldu : «Kuyruk sokumundaki kemik nedir?» Cevap verdi : «Hardal tanesi gibidir ki, ondan neş'et ettirilip (yaratılacaksınız).» (1)

Aynı hadîs bazı değişik lâfızlarla da rivâyet edilmiştir. Onlardan biri de şöyledir : **«İnsanın her şeyi çürür, ancak kuyruk sokumundaki kemik çürümez. (İnsan tekrar) ondan yaratılır ve hılkat ondan oluşup terekküp eder.»**

(1) Buharî/tefsîr : 3/39, 1/78- Müslim/fiten: 141, 143- Ebû Dâvud/sünnet: 22- Nesâî/cenâiz: 117- İbn Mâce/zühd: 32- Taberânî/cenâiz : 49- Ahmed: 2/322. 428, 499-3/28

Açıklama :

Kuyruk sokumundaki bilyamsı küçücük kemik, bir bakıma insanın nüvesini teşkîl etmekte ve onun mikro modelini taşımaktadır. Ancak bu kemik toprakta çürümese bile, ateşte yanıp kül olabilmektedir. Bu durumda insan tekrar ondan nasıl oluşturulup yaratılacaktır? Aslında o kemikteki mikro model kaybolmamaktadır. Belki ışın veya havaya dönüşerek varlığını sürdürebilmektedir. Şüphesiz ondaki sırrın hakikat ve mahiyetini bugünkü bilgi ve tecrübelerimizle bilmemiz mümkün değildir. Ama Resûlüllah (A.S.)ın sahîh hadîsine inanıyoruz.

İNSAN ÇOK NANKÖRDÜR

(... قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ) **«Kahrolası (inkârcı azgın) insan ne de nankördür!»**

Bu genel anlamda bir kural değildir. Ama insanın mayasında biraz da nankörlük karışımı vardır. İmân ve irfan tezgâhında şekillenmiyenler bu karışımın belirgin hale gelmesiyle Rablarına karşı nankörlük ederler.

Gerçekten insanın ruhî ve bedenî yapısı her yanıyla ve tezahürüyle yüce bir kudretin, eşsiz ve benzersiz bir yaratanın varlığına ve birliğine delâlet etmektedir. Kurulan vücut mekanizması, en hassas elektronik cihazın da ötesinde ve üstünde kıyas kabul etmez bir maharetle çalışmakta ve kendi kendini onarmaktadır. Her gün insan vücudu ölen milyonlarca hücrenin yerine yenilerini imal edip sevketmekte; açılan bir yarayı kapamak için hücre sevkiyatı aralıksız devam etmektedir. Diğer yandan yapısı aynı kimyevî maddelerden oluşan hücrelerin yüklendikleri proğram ise çok değişiktir. Kimi kalbe, kimi beyne, kimi tırnağa, kimi ciğerlere gönderilmektedir. Her biri yüklendiği proğram gereği, yapılacak olanı kusursuz yerine getirmekte ve en küçük bir yanlışlığa meydan vermemektedir.

Soğuk bir mevsimde ısı derecesi sıfırın altında bile olsa, burnumuzdan aldığımız soğuk hava henüz ciğerimize ulaşmadan + 35, 36 dereceye yükselmekte ve bu ameliye sürüp gitmektedir. Burundan geçip mukusları aşıncaya kadar insan vücudunun ısısıyla aynı dereceye yükselen hava, ciğerimize bir zarar vermemekte ve arzulanan hizmeti yerine getirmektedir.

Verdiğimiz birkaç misal acaba tesadüflerin oluşturduğu bir düzenleme midir? Bu mümkün müdür? İşte insan kendi hılkatındaki bu mükemmel işleyişe baktığı ve Cenâb-ı Hakk'ın yüksek sanatının eşsizliğini kendi vücut yapısında gördüğü ve organların çalışma sistemindeki inceliği idrâk

ettiği nisbette O sonsuz ve sınırsız yüce kudreti tanıyabilir. Tanıdıkça da kendi mahviyet ve aczini müşahede etme seviyesine gelir. Böylece inkâr ve nankörlük yurdundan, imân ve şükür iklimine sür'atle geçerek Hakk'a kul olma bahtiyarlığına erişir. Kendindeki ezelî kalem çizgisini, kudret fırçasının rengini göremiyen, anlayamayan kimse ise, Allah'ı bilip tanımaz. O'nu tanımayınca da aşırı nankörlük kaftanına bürünerek gününü gün etmeye çalışır.

Onun için konumuzu oluşturan âyette insanoğlunun şu beş harikayı anlayıp kavraması, hikmetine nüfuz edip inanması istenmektedir:

1— Nutfeden yaratılması,

2— Biyolojik, fizyolojik ve kimyasal kanunlar düzeyinde tekâmül edip ana rahminde insan şekline girmesi,

3— Yaşayıp geçinmesinin, anlayıp inanmasının bütün yollarının açık tutularak kolaylaştırılması,

4— Ölüp toprağa intikal etmesi,

5— Günü gelince diriltilip ikinci hayata kaldırılması..

Birinci maddede, erkeğin cinsiyet hücresiyle kadının yumurta hücresinin birleşmesi ve kaynaşan hücrelerin ana rahminde tutunarak akıl üstü bir maharet ve enerjiyle yeni bir canlı meydana getirinceye kadar binlerce defa bölünmesi ve öylece çoğalması soz konusudur.

İkinci madde ile, döllenmiş yumurtanın gelişmeye yüz tutmasına, 40-45 günde insan şekline girmesine işâret ediliyor.. Hücrelerin bir misline katlanıp çoğalmasıyla spermanın özüne ve kadının yumurta hücresine, -hılkat kanunu gereği- çizilen insan modeli böylece belirginleşiyor. Tıpkı toprağa atılan tohumun hücresine nakşedilen kocaman ağacın en küçük modelinin şartları ve ortamı müsait bulunca çatlayarak filizlenmeye yönelmesi gibi..

Üçüncü maddede, yerkürenin insanoğlunun yaşamasına uygun bütün şartları ve imkânları kendinde taşıyarak yaratıldığına işâret ediliyor.

Su, toprak, hava, güneş ve yeraltı ile yerüstü kaynaklarının biraraya getirilmesiyle insan hayatına elverişli ortam doğuyor.

Aynı zamanda herşeyi yaratan Allah'ı anlayıp tanımak için her türlü imkân seferber edilmiş ve insana bunun için birtakım yetenekler verilmiştir.

Dördüncü ve beşinci maddelerde, insan bedeninin dünyadaki mevcut

ortam ve şartlara göre yaratıldığı; âhiret âlemindeki hayat şartları tamamen değişik olduğu için, ruhunun girip yerleştiği bu ilk bedenle âhirette yaşama şansının bulunmadığı hatırlatılıyor. O bakımdan dünyaya ait bedenin ölmek suretiyle o değişme gününe hazırlanmasının gereğine işâret ediliyor.

İşte bu da ezelde düzenlenip insandan yana hazırlanmış bir kanundur ki, şaşması, hatâ yapması veya gecikmesi söz konusu değildir. Bizi, hiçbir misal ve modelimiz yokken yaratan Cenâb-ı Hak, misalimiz ortada dururken ikinci hayata diriltip kaldıramaz mı? Bedenimizi oluşturan elementleri harekete geçirip onu oluşturamaz mı? İç ve dış organlarımızdaki tenasüp ve oluşma özellikleri her yanıyla Allah'ın yaratmadaki eşsizliğini göstermiyor mu? Bütün bunlar ortada dururken ve her biri O'nun varlığının şâhidi bulunurken inkâra sapmanın, nankörlük etmenin mâkul bir yanı var mıdır? Hem Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini isbat eden binlerce delil ve belge gözlerimizin önünde bulunduğu halde, O'nun yokluğuna delâlet eden hiçbir delil ve belge yokken, O'nu inkâr etmenin anlamı ne olabilir?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanoğlunun her iki hayatını aydınlığa kavuşturacak olan Kur'ân'a ilgisiz ve bilgisiz kalmak, nankörlüğün tâ kendisi; ilâhî hitaptaki mutlak anlamda mutluluk vaadeden gerçeği anlamamak veya ona kulak tıkamak en aşağı derecedeki gafletin belirtisi olduğuna değinildi. Arkasından akla malzeme vermek için insanın yaratılışındaki safhalardan birkaçına temas edilerek yol gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanoğlunun ilâhî emirleri lâyıkıyla yerine getiremediği konu ediliyor. Arkasından ona verilen nîmetlerden sekiz kadarı üzerinde durularak vicdanlara sesleniliyor.

كَلَّا
لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ﴿٢٣﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ أَنَّا صَبَبْنَا
الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا
وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَائِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً
وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾

M E Â L İ :

23— Hayır, hayır; insan, Allah'ın buyruğunu (lâyıkıyla) yerine getirmemektedir.

24— Bir de insan, yiyeceğine bir baksın!

25— Şüphesiz ki biz suyu döker de dökeriz, (İhtiyaç nisbetinde yağmur yağdırırız).

26— Sonra yeryüzünü (kabartıp) yarık yarık yaparız.

27-31— Orada tane, üzüm, yonca, zeytin, hurma, sık ve büyük ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitiririz.

32— Size ve davarlarınıza yararlı geçimlik olsun diye (bunları hazırlayıp vermekteyiz.)

İNSANOĞLUNUN ALLAH'IN EMRETTİKLERİNİ LÂYIKIYLA YERİNE GETİREMEMESİ

(كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ...) «Hayır, hayır; insan, Allah'ın buyruğunu (lâyıkıyla) yerine getirememektedir.»

Bu, insanların inkâr, imân, irfan, bilgi, kültür, ahlâk ve dindarlık de-

recelerine göre farklılık arzeder. Kâfir, ilâhî emirlerin hiçbirini yerine getirmez. O'nun emrine uygun bir iş ve fiilde bulunsa bile, bu, ilâhî emre uyduğu için değil, rasgeldiği için benzerlik göstermiştir. Mü'min ise, takvâ, ilim ve irfanı oranında ilâhî emirleri yerine getirmeye çalışır. İnancı zayıf olanlara gelince : Onlar Hakk'ın buyruklarının azını yerine getirirken çoğunu terkederler.

Gerçi âyette her ne kadar fiildeki zamir üçüncü şahıs olan nankör insana aitse de diğer bütün insanlara da teşmil edilebilir. Tabii Peygamberler ve onların yolunda yürüyen kâmil mürşitler ve ilim adamları bu genellemenin dışında kalır.

Nitekim Tabiîn'den Mücahid ile Katade, konumuzu oluşturan âyeti : «Hiç kimse emrolunduğu şeyleri lâyıkıyla yerine getiremez» şeklinde yorumlamışlardır. İbn Abbas (R.A.) ise, «İnsanlar Adem'in sulbünde iken kendilerinden alınan ahd ve misaka tam anlamıyla bağlı kalmamışlardır» şeklinde değişik bir yorum getirmiştir. Çünkü ilâhî nîmetlerin çokluğu ve çeşitliliği karşısında insanın yaptığı iyilik ve ibâdetler çok küçük kalır.

YEDİĞİMİZ GIDA MADDELERİ HANGİ TEZGÂHTA HAZIRLANMAKTADIR?

(فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِه۪ ...) **«Bir de insan, yiyeceğine bir baksın!.»**

Sofrada önümüze konulan yiyecek maddelerinin hazır duruma getirilebilmesi için denizler, güneş, rüzgar, bulut, yağmur, toprak, bakteriler ve ziraatçılar elbirliği edip her biri kendine düşen hizmeti vermek suretiyle seferber olmuşlardır. Öyle ki, bu faktörlerden biri yüklenilen hizmeti aksatacak veya vermiyecek olsa, her şey alt-üst olur ve arzulanan netice akîm kalır.

Şüphesiz bunların hepsini belli bir proğrama göre hizmete sevkeden yüksek bir kudretin mevcudiyeti söz konusudur.

Bunun içindir ki, ilgili âyetle insan aklına ve idrâkine seslenilmekte ve vücut yapımızdaki harika sanatın belirgin eserinden alınıp dış âlemimizdeki nîmet ve belgelere yüzlerimiz çevirilmektedir.

Böylece her biri kâinatın birer parçası olan insan ve onun için yaratılan çeşitli gıda maddeleri bir bütünlük arzetmektedir. İnsanı bu maddelerden, onları da insandan ne ayrı düşünebiliriz, ne de ayırabiliriz. Ezelî kalem insanın hayat statüsünü yazıp hazırlarken, onun için lüzumlu bütün

maddeleri de belirleyip belli kanunlara bağlamış ve sağlam bir denge ile uyum hazırlamıştır. O dengeyi ve bağlı bulunduğu sünnetullahı bildiğimiz ve özelliğine göre değerlendirdiğimiz nisbette mutlu olabiliriz.

Cenâb-ı Hak bu bapta insan yiyeceği olarak daha çok sekiz madde üzerinde durmuştur. Şüphesiz bunda bir sınırlama söz konusu değildir. Ancak bu sekiz madde, hemen hemen birçok gıda maddelerini kapsamaktadır. Şöyle ki :

1— «Tahıl» anlamına gelen «hab»..

Bu, tahıl kapsamına giren, baklagiller de dahil bütün ürünleri kapsamaktadır. Birinci maddede «hab» kavramına yer verilmesi, o bakımdan çok önemlidir. Çünkü genellikle tahıl gıda maddemizin önemli bir bölümüne hitap etmekte ve ana geçim maddesi olduğunu ortaya koymaktadır.

2— Üzüm..

Bu meyvanın ne kadar değerli ve yararlı olduğunu biliyoruz. Şüphesiz üzüm, hem besleyici, hem iştah açıcı ve sindirim sistemini düzenleyicidir. Aynı zamanda içinde kalsiyum, demir, fosfor bulunduğundan insan sağlığına çok faydalıdır. Ayrıca üzümde B ve C vitaminleri bulunur. Sindirimi kolaylaştırır ve idrar söktürür.

3— Yonca..

Yonca, besili toprak aramadığı, çok su istemediği, fazla güneşe ihtiyaç duymadığı için kolay ve çabuk yetişen hayvan yemlerinden biridir. Çabuk yayılıp gelişme ve genişleme özelliği vardır. O bakımdan kolay elde edilebilen bir bitkidir. Hayvan besleyenler için oldukça ekonomik sayılır. Bunun için Cenâb-ı Hak, insanlardan yana protein kaynağı olan hayvanların beslenmesinde önemli yeri olan yoncadan ismen söz etmektedir.

4— Zeytin..

Bilindiği gibi zeytin, besin değeri çok yüksek bir gıda maddesidir. Zeytinde % 14 yağ, 8,5 karbonhidrat, 0.76 protein vardır. Zeytin yağının sindirimi kolaydır. Böbreklerin iyi çalışmasında olumlu tesirinden söz edilir. Katık olarak kullanılması ise çok yaygındır. Posası hayvan yemi olarak kullanılır.

Görüldüğü gibi, hem insanlara, hem de hayvanlara faydalı olan zeytin Kur'ân'ın birkaç yerinde anılmıştır. Ayrıca Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hem zeytini, hem de yağını övmüştür. Bütün bu beyânlar, onun çok değerli bir besin maddesi olduğuna şâhit ve delildir.

5— Hurma..

Hurma da çok besleyicidir. Yaşı da, kurusu da yenir. Şeker ve karbonhidrat bakımından zengindir. Açlığı giderir. Kurusu uzun süre dayanır ve ekmek yerine geçmekle kalmaz sindirim sistemi üzerinde çok olumlu tesirler meydana getirir.

6— Sık ve büyük ağaçlı bahçeler..

Şüphesiz ağacın, bahçenin; tek kelimeyle yeşilliğin insan sağlığı üzerindeki müsbet tesiri artık çok iyi bilinmektedir. O bakımdan birçok ilim adamları yaptıkları araştırma ve inceleme neticesinde, «Ağaç kadar insana faydası dokunan başka bir canlı yoktur» demişlerdir. İlmî araştırma ile tesbit edilen faydalar şöyle belirtilmiştir :

a) Bir hektar orman yaklaşık 32 ton tozu yutarak zararsız hale getirir.

b) Böylece ağaç için için hava filitresi görevini yapmaktadır.

c) Büyük bir ağaç saatte 2 kilo karbondioksit denilen zehirli gazı emmekte ve insana hayat vermektedir.

d) Aynı zamanda hayatımız için çok lüzumlu ve kaçınılmaz olan oksijeni de 2 kilodan fazla vermekte ve havayı rahat teneffüs edilir hale getirmektedir.

Bunun için O en büyük hekîm ve yegâne hikmet sâhibi Allah, dünyayı yemyeşil yaratmış ve ebedî saadet yurdu olan Cennet'i de en güzel ağaçlarla süslemiştir.

7— Çok çeşitli meyva..

Meyva, çeşitlerine ve türlerine göre, insanoğluna sunulan güzel nîmetlerden biridir. Her biri ayrı bir vitamin kaynağıdır. Vücudumuz için lüzumlu olan vitaminlerin çoğunu meyvalardan alırız. Şüphesiz meyvalar bütünüyle, güzel tat ve kokularıyla hayatımıza renk katmakta ve bizimle Cenâb-ı Hak arasında bir bakıma haberleşmeyi sağlamaktadır. Zira hemen her meyva, taşıdığı özellikleriyle ilâhî kudret fırçasının izlerini ve renklerini taşımakta; her yanıyla «Allah!» diye fısıldamaktadır.

Günümüzde hekimlik alanında meyvalardan ve çiçeklerinden yeterince yararlanılmakta ve bunlar nice dertlere devâ olmaktadır.

Ayrıca çeşitli hastalıklarda meyva kürü şeklinde tedaviler yapılır.

8— Çok çeşitli ot..

Bu da etinden, sütünden, kılından, derisinden ve sakatatından istifade

ettiğimiz davarlar ve binek hayvanları için son derece lüzumludur. Aynı zamanda kuruyup toprağa karışan otların, bitkilerin toprağı humuslu düzeye getirmesi de onun başka bir yararıdır.

Sekiz yararlı madde sıralandıktan sonra Cenâb-ı Hak 32. âyetle bunların münhasıran insanlar ve bir kısmının da davarlar için geçimlik anlamında yaratıldığını belirterek şöyle buyuruyor: **«Size ve davarlarınıza yararlı geçimlik olsun diye (bunları hazırlayıp vermekteyiz).»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanoğlunun bunca lûtuf ve nîmetlere rağmen ilâhî buyrukları lâyıkıyla yerine getirmediği konu edildi. Arkasından hayatımız için çok lüzumlu ve faydalı olan sekiz madde sıralanarak akıl ve vicdanımıza seslenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet ve arkasından âhiret olayına değiniliyor. O günün dehşeti «sahha» sözüyle özetlendikten sonra herkesin kendi niyet ve ameliyle başbaşa kalacağı haber veriliyor. Soy bağlarının kopacağına değinilerek çoluk çocuk yüzünden günaha girmenin makul hiçbir yanı olmadığına işâret ediliyor. Sonra da mü'minlerle kâfirlerin yüzlerinin o gün aksettireceği görüntüye atıf yapılarak ölmeden önce ciddi bir hazırlığa gerek olduğu belirtiliyor.

—oOo—

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾

لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ

مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا

غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

M E Â L İ :

33— Kulakları sağırlaştıracak o kıyâmet gürültüsü geldiğinde;

34— O gün kişi kardeşinden,

35-36— Anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar.

37— Onlardan herkişinin (o gün) kendine yetecek derdi ve meşgûliyeti vardır.

38— Yüzler var ki, o gün ışıl ışıl ışıldar.

39— Güler ve müjde sevincini duyar.

40-41— Yüzler de var ki o gün üzerleri tozludur; o tozu da bir karanlık sarar.

42— İşte bunlar kâfirler ve fâcirler (Allah'ı inkâr edenler, günah işleyip haklara tecâvüz edenler)dir.

İLGİLİ HADÎS

«Yalın ayak, baş açık, çıplak, yaya ve sünnet olmadık bir halde haşrolunacaksınız.»

Bunun üzerine bir kadın (veya Hz. Aişe R.A.) sordu : «O zaman birbirimizin avretini mi göreceğiz?» Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu : «A kadın! O gün her kişinin kendine yetecek kadar derdi, endişesi ve meşguliyeti vardır. O bakımdan kimse kimseye bakacak durumda değildir.» (1)

Bu hadîs bazı lâfız değişikliğiyle birkaç tarikten rivâyet edilmiştir.

İLGİLİ RİVÂYET

Kıyâmet gününde hesap alanına getirilen insanların birkısmı birkısmından kaçar, yani ilgilenmeyip uzaklaşır. Habil, kardeşi Kabil'den; İbrahim (A.S.) babası Azer'den; Nuh (A.S.) kendi eşinden ve oğlundan; Lût (A.S.) kendi eşinden uzaklaşır. O kadar ki, dünyada can-ciğer olan yakınlar ve dostlar birbirinden kaçar. Herkes kendi ameliyle meşgul olup nasıl hesap vereceğini düşünmeye ve korkmaya başlar. Böylece her kişinin o

(1) Müslim/cennet: 56- Buharî/enbiyâ: 8, 48, tefsir: 5, 21- Tirmizî/kıyâmet: 3, tefsir : 80 Nesâî/cenâiz : 118, 119- Ahmed : 2/223, 229, 235, 253- 3/495- 6/53

gün kendine yetecek meşguliyeti olacaktır. (1)

KIYÂMET'İN KORKUNÇ BİR OLAY OLACAĞINA DELÂLET EDEN «SAHHA»

(فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ) «Kulakları sağırlaştıracak o kıyâmet gürültüsü geldiğinde..»

Kur'ân-ı Kerîm'de kıyâmet olayından söz edilirken, meydana gelecek müthiş gürültü tasvîr edilmekte ve o korkunç hâdise çeşitli anlatımlarla haber verilmektedir.

Konumuzu oluşturan âyette bu olay «sahha» ismiyle anılmıştır. Bu, kelime sözlük yönünden üç ayrı mana taşımaktadır:

1— İki katı cismin birbirine şiddetle çarpışması sonucu meydana gelen gürültünün kulakları sağırlaştıracak bir şiddet arzetmesi,

2— «Isaha» anlamına gelir ki, bir şeye kulak verip dinlerken diğer şeylerden ilgi ve dikkatin bütünüyle kesilmesi,

3— Melek İsrâfîl'in ikinci defa Sûr'a üflemesi neticesi kulaklara şiddetle çarpan bir sesin ortalığı çınlatması..

Her üç mana da, kıyâmetin gerek kopması anında, gerekse ikinci nefhayla kabirlerden kalkılması döneminde, gerekse son nefha ile mahşer alanına sevkedilme zamanında kulakları sağır edecek kadar müthiş bir sesin ortalığı çınlatacağına delâlet etmektedir.

Dördüncü bir mâna üzerinde duranlar olmuştur. O da şöyledir: Kıyâmet sayhası insanın dünya ile olan bütün ilgi ve bağlarını keser ve kalpleri, kafaları sadece âhiret günüyle meşgul eder ve herkes kulağını sadece ilâhî emrin tecellisine çevirip bekler. O bakımdan sözü edilen müthiş olaya «sahha» denilmiştir. (2)

Bütün bu anlatımlardan şu sonuç çıkıyor: Kıyâmet olayıyla gökteki cisimlerin hemen hepsi yörüngesinden kopup birbirine çarpacak ve o sebeple kâinatta hâkim olan mevcut düzen alt-üst olacaktır.

Ancak böylesine büyük bir olayı meydana getirecek fizikî sebeplerin neler olacağını bilemiyoruz. Bildiğimiz tek şey, İsrâfîl'in (A.S.) elindeki Sûr

---

(1) Fazla bilgi için bak : Lübabu't-te'vîl : 4/354

(2) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 19/224

denilen alete üflemesiyle böyle bir olayın gerçekleşeceği hususudur.

Neden böyle bir olay değişik anlatımlarla yer yer anlatılıyor? Çünkü Kur'ân'da câri olan ilâhî uslûp gereği, önce Allah'ın varlığına, birliğine çağrılır. Arkasından O'nun varlığını ve kudretini tanıtan kitabından ve bazı özelliklerinden söz edilir. Sonra insan aklına ışık tutularak aklî ve mantıkî delillere, ana fikirlere geçilir. Sonra da duygu ve düşünceleri yönlendirmek için gelip geçen kavim ve milletlerin hayatından ibretli birkaç safha anlatılır veya kıyâmet olayına ve o olayda meydana gelecek önemli birkaç safhaya değinilir ve gereken irşat ve uyarı yapılır.

ANA EVLÂDINDAN KAÇAR

(يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيهِ وَاُمِّهِ وَاَبِيهِ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ...) **«O gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar..»**

Dünya hem âhirete hazırlanma dönemidir, hem de nesli devam ettirme, sosyal hayatı denge ve düzende tutma, insanlar arasında yararlı anlaşma ve kaynaşmayı sağlama yeridir. O bakımdan Cenab-ı Hak, insanın fıtrat mayasına, onun mikro modelini taşıyan genlere evlattan, eşten, dosttan, hısımlardan yana şefkat, merhamet, sıcak ilgi, sevgi ve saygı iksirini yerleştirmiştir. Bütün bunlar, O'nun yeryüzüne indirdiği yüz rahmetinden bir rahmetinin tezahürüdür.

Annenin kendisini çocuğuna feda etmesi veya kendini ona feda edecek derecede sevmesi, evli eşlerin birbirine sıcak ilgi duyup bağlanması; torunlara öz evlattan fazla sevgi izhar edilmesi bütünüyle nesli idame kanunuyla izah edilebilir. Bazı istisnalar dışında böylesine bir ilgi sürüp gider.

Âhirette yeni bir düzen kurulur. Orada üreme söz konusu olmayacağına göre nesli idame kanunu iptal edilir. Böylece yakınlara olan derunî ilgi kopar; sadece Allah için sevme ve ilgi duyma başlar. Dünya'da Allah için, O'nun hoşnutluğunu dileyerek dostluk ve arkadaşlık kuranlar, âhirette de dost ve arkadaş olarak kalırlar.

Bu gerçek olaylar bize neleri öğretiyor? Önce şunu belirtelim ki, dünya hayatında basit çıkarlar için suni dostluk ve arkadaşlık kurmak, insanın yaratılışındaki hikmete ve mükerremliğe ters düşer. Ancak sevdiğimizi Allah için sevdiğimiz; dost ve arkadaş seçtiğimizi yine O'nun için seçtiğimiz nisbette gerçek mü'min olduğumuzu isbat etmiş oluruz. (1)

---

(1) Fazla bilgi için bak : Mü'minûn Sûresi 101. âyetin tefsiri

ÂHİRETTE NESEP BAĞLARININ KOPMASININ BİR BAŞKA SEBEBİ

Bilindiği gibi, cennet dinlenme, huzura kavuşma, ebediyen mutlu olma yurdudur. O bakımdan evlâdı cehennemde yanan bir anneyi; babası ve annesi azap içinde kıvranan bir evladı düşünün.. Eğer insanların kalbinde soy, hısımlık, yakınlık duygusu silinmemiş olsa, Cennet de o insanlar için bir bakıma cehennem olurdu. İşte kişinin kendi kardeşinden, ana ve babasından, eşinden ve çocuklarından uzaklaşmasının veya kaçmasının hikmeti budur.

MUTLU SONUÇ

(وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ...) **«Yüzler var ki, o gün ışıl ışıl ışıldar. Güler ve müjde sevincini duyar.»**

Her kişi yaşadığı hal üzere ölür ve öldüğü hal üzere kabrinden kaldırılır. Dünyada işlediği amel ve ibâdeti; yaptığı iş ve hizmeti niyetine ve amacına göre âhirette tezahür eder. Çünkü ameller niyetlerin aynasıdır ve değer ölçüsüdür.. O bakımdan herkes niyetine ve işindeki doğruluk ve ciddiyetine, ibâdetindeki samimiyetine göre karşılık görür. Cenâb-ı Hak mutlak surette âdildir; yapılan samimi hizmetleri, riyâdan uzak amelleri, Hakk'ın hoşnutluğu doğrultusunda yapılan iyilik ve hayırları fazlasıyla mükâfatlandırırken, işlenen fenalıkları, irtikâb edilen kötülükleri de misliyle cezalandırır.

Mihenk ve kıstas niyet, samimiyet ve ciddiyet olunca, kıyâmet gününde bütün bunlar açığa çıkar ve kişinin yüzünde belirir : Bazı yüzler ışıl ışıl ışıldar, mutluluk ve ferahlık kendini hissettirir. Bazı yüzler de üzerine toz yağmış, is bulaşmış gibidir. Kötü niyetleri, samimiyetsizlikleri, doğruluktan uzak tutumları bütünüyle yüzlerinde tezahür eder. Cenâb-ı Hak bu ikinci zümrenin kâfir ve fâcirler olduğunu açıklamakta ve bu iki karanlık sıfatın kişiyi nasıl sonsuz karanlıklara sürükleyeceğini haber vermektedir.

İlim adamları ise bu âyetlerde yer alan, altı kadar kavram üzerinde durmuş ve bunları delâlet ettikleri mânalara göre açıklarken neden ve niçinlerini şöyle belirtmişlerdir :

a) Gerçek mü'min o gün Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve inâyetinin kendi lehine tecelli ettiğini görünce, eriştiği nîmet, devlet, kurtuluş ve saadetten dolayı yüzü ışıl ışıl ışıldar. Allah yolunda saç ve sakalının, üst ve başının tozlanmasına karşılık yüzünde ilâhî nur lemaan eder.

b) Dünyada abdest suyunun dokunduğu kısımlar parıldar. Taşıdığı bu ışık, ona hem kabrinde, hem de âhiret gününde bir nur olur da önünü ve yanını aydınlatır. Kabrinden kalkıncaya kadar ruhu Cennet havasıyla neşelenir ve ferahlanır.

c) Geceleri kalkıp ibâdet ettiği, meşru ölçüler içinde helâl lokma ile karnını doyurduğu, Allah'ın verdiği nîmetlerden bir kısmını O'nun muhtaç kullarına verdiği ve böylece birçok kimselerin sıkıntısını giderdiği için sonsuz saadetle müjdelenir.

d) Dünyada iken, inkarcı sapıklarla, günahkâr azgınlarla dostluk kurmadığı ve yalnız mü'minleri kardeş edindiği ve hem kendisi, hem de onlar için çalıştığı için, âhirette onun bu güzel hali yüzünde belirir ve mahşer alanında herkesin gıbtasını çekecek kadar nura kavuşur.

İnkârcı sapıklara gelince :

Dünyada Allah'a değil, sadece nefislerine hizmet edip hayat dizginini nefis ve İblîs'in eline verdikleri; işledikleri bir sürü günah ve isyanla ruhlarını ve kalplerini kararttıkları için âhiret gününde onların bu kötü halleri yüzlerinde tezahür eder; öyle ki yüzlerine toz yağmış ve onun da üzerine is sürülmüş gibi bir görünüme bürünürler. Önlerini ve yanlarını aydınlatan hiçbir nurları olmaz.

İşte kendini böyle elîm bir sonuca lâyık görenlerin daha çok iki kötü sıfatı söz konusudur : Birincisi, Peygamberin teblîğ buyurduğu dinî esasları inkâr etmeleridir. İkincisi, maddeyi ve şehveti amaç seçip onları elde etmek için her şeyi kendilerine mubah sayarak kutsal değer adına ne varsa hepsini çiğneyip hiçe saymalarıdır.

Cenâb-ı Hakk'ın Abese sûresinin son bölümünde mü'min ve kâfir zümrelerden her birinin karşılaşacağı mutlu veya mutsuz sonucu, âhirette cereyan edecek safhasıyla anıp bir tablo halinde gözler önüne sermesi, elbetteki çok anlamlıdır. Diyebiliriz ki, bu, mahza O'nun rahmetinin bir diğer tezahürü ve gufranının insanlardan yana yönelmesinin bir başka tecellisidir.

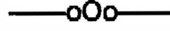
Ortada uyarı var, dâvet var, öğüt var, müjde var ve tehdîd var. Duygu ve düşünceye seslenme; akla ışık tutma, vicdanları harekete geçirme ve gelecek günleri çok iyi hesaba katma sinyali söz konusudur.

Yeter ki, gören gözler, işiten kulaklar, anlayan gönüller, düşünebilen kafalar ve duygunun önünde yürüyen akıllar bulunsun.

Abese Sûresine, Cenâb-ı Hakk'ın bir mü'mine ne kadar değer verdiği konu edilerek tarihî bir olay misâl gösterilmek suretiyle başlanıldı ve âhi-

ret gününde mü'minin yüzünün ışıl ışıl ışıldayacağı müjdelenerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; ilâhî nuru alıp mü'minlerin kalbine ve kafasına aksettiren Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (A.S.) ve Onun âl ve ashabına salât-u selâmlar olsun.

TEKVÎR SÛRESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Birinci âyetinde güneşin kararıp sarık misali sarılarak dürüleceği konu edildiğinden, bu mânaya delâlet eden fiilin masdarı «Tekvîr» sûreye isim olarak konulmuştur.

Âyet sayısı	:	29	
Kelime »	:	104	
Harf »	:	530	(1)

Veya Kelime sayısı : 139, harf sayısı : 533 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kıyâmet olayının müthiş safhalarından birkısmı anlatılıyor.

2— Herkesin lâyık olduğu zümre arasında yer alacağı; aynı inanç ve karakterde olanların biraraya getirileceği konu edilerek, dünyada iyi bir insan olup iyilerle dostluk ve yakınlık kurmanın faydalarına işârette bulunuluyor.

3— Diri diri öldürülen; zaman zaman küfür ve ahlâksızlık bataklığına atılan, şehvet pazarına sürülen kız çocukları üzerinde duruluyor; hangi günahlarından dolayı öldürüldüklerinin sorulacağı haber veriliyor.

4— Hz. Muhammed'in (A.S.) hak peygamber olduğunu isbat eder anlamda birtakım deliller açıklanıyor.

5— Doğru yolu bulmak isteyenlere Kur'ân'ın bütünüyle öğüt ve hidâyet rehberi olduğu bildiriliyor.

6— Kulun dileğinin Cenâb-ı Hakk'ın dileğine tabi olduğu; Allah'ın dileğini yansıtan sünnetullaha uymanın gereği üzerinde duruluyor. Allah dilemedikçe bizim bir şey dileyemiyeceğimize değinilerek akaidde önemli bir konuya dikkat çekiliyor.

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/355

(2) Nizamuddîn Nisâbûrî/Tefsirü Garâibi'l-Kur'ân : 30/31

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَاِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ
سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَاِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَاِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾
وَاِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَاِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَاِذَا الْمَوْؤُ۫دَةُ
سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِاَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَاِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾
وَاِذَا السَّمَٓاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَاِذَا الْجَح۪يمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾ وَاِذَا الْجَنَّةُ
اُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَٓا اَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾

M E Â L İ :

1— Güneş kararıp dürüldüğünde,

2— Yıldızlar parçalanıp döküldüğünde,

3— Dağlar yerinden oynatılıp yürütüldüğünde,

4— Gebe olan develer (kendi haline) bırakıldığında,

5— Vahşi hayvanlar (korkudan) biraraya toplandığında,

6— Denizler birbirine karışıp kaynaştığında (veya ateş haline geldiğinde),

7— Ruhlar bedenlerle; iyiler iyilerle, kötüler kötülerle birleştiğinde,

8-9— Diri diri gömülen veya gömülmeden öldürülüp öylece gömülen kız çocuğuna, hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda,

10— (Amel) sahifeleri açıldığında,

11— Gök(teki cisimler) yörüngesinden kaydırılıp dürüldüğünde,

12— Cehennem iyice alev alev kızıştırıldığında,

13— Cennet (mü'minlere) yaklaştırıldığında,

14— Herkes neler hazırladığını bilip anlayacak.

İLGİLİ HADÎSLER

«Kim kıyâmet gününü gözleriyle bakıp görmek istiyorsa, Tekvîr, İnfitar ve İnşikak sûrelerini okusun.» (1)

«Güneş ile ay kıyâmet gününde kararıp sarık sarılırcasına dürülürler.» (2)

KIYÂMETİN YEDİ ÖNEMLİ SAFHASI

(إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ...) «Güneş kararıp dürüldüğünde, yıldızlar parçalanıp döküldüğünde..»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in buyurduğu gibi, Tekvîr Sûresi olduğu gibi kıyâmeti tasvîr etmektedir. Öyle ki, kıyâmet olayı meydana gelince kâinatın mevcut düzeninin alt-üst olacağı, dengenin bozulacağı ve Allah'ın dilediği dışında bütün canlıların öleceği yedi madde halinde açıklanarak, o günün ne kadar korkunç olduğunu anlamamız kolaylaştırılmaktadır. Aynı zamanda her safha üzerinde iyice düşünüp bazı sonuçlar çıkarmamız ilhâm edilmekte ve böylece bu olay hakkında birtakım ana fikirler verilmektedir :

1— Güneş kararıp dürüldüğünde..

Güneşin kararıp dürülmesi «tekvîr» kökünden türetilen «küvviret» fiiliyle ifade edilmektedir. Bu tabir daha çok fese tülbentin sarılması veya doğrudan bir tülbentin başa, sargı bezinin yaralı organa sarılması hakkında kullanıldığı gibi, eşyayı toplayıp biraraya getirmek mânasında da kullanıldığı vâkidir.

---

(1) Tirmizî/tefsîr : 81- Ahmed : 2/27, 36, 100-5/452
(2) Buharî/bed'-i halk : 4

Kıyâmet olayında güneşin sarık misali sarılıp dürülmesi, taşıdığı gazların özelliklerini kaybedip bir anda kararmaya yüz tutarak birbirine kat kat sıkışıp katılaşması demek olabilir.

Böylece güneşin bir gün bütün enerji kaynağının tükenip söneceği hakkında araştırıcılara ip ucu verilmekte ve aynı zamanda mevcut düzenin bozulmasının çok müthiş olacağı işlenmektedir.

2— Yıldızlar parçalanıp döküldüğünde..

Burada «inkidar» kökünden gelen «inkedere» fiili kullanılmıştır. Bu daha çok bulanmak, kararıp parçalanmak, dağılıp toz haline gelmek, dökülüp yayılmak mânalarına delâlet eder. Güneşin kararmasıyla birlikte yıldızlar belirsiz hale gelecek ve aralarındaki denge bozulacak; o yüzden çarpışma, parçalanma ve dökülme olayları birbirini izleyecek.

Böylece kıyâmet olayında sadece güneş sistemi değil, diğer bütün sistemlerin -bazı istisnalarla- bozulup dağılacağı kesinlik arzetmektedir. Zira kâinatta nasıl her sistem belli bir denge ve düzende tutulmuş ve her sistemde yer alan gezegen ve yıldızlar arasında nasıl denge bağları mevcutsa, sistemler arasında da aynı şey söz konusudur. Öyle ki, bir sistemin bozulmasıyla sistemler arasında zincirleme bozulmalar meydana gelecek ve yeni düzen kuruluncaya kadar birçok korkunç olaylar birbirini izleyecektir.

3— Dağlar yerinden oynatılıp yürütüldüğünde..

Bu, yerkürenin büyük ve önüne geçilmez bir sarsıntı geçireceğine, her şeyin yıkılıp dağılacağına, dağların toz haline gelip belirsizleşeceğine işârettir. Nitekim diğer bir âyette bu konu şöyle açıklanmaktadır : **«Dağlar da atılmış renk renk yüne benzeyecek.» (1)** Böylece hallacın attığı pamuk misali bir görünüm verecek ki, bu, dağların tuz-buz olup toz halinde bulutumsu bir görünüm arzedeceğini göstermektedir.

Nitekim Vâkıâ Sûresi 5. âyette bu konu daha da açıklanarak şöyle anlatılmaktadır : **«Dağlar da tuz-buz olup parçalandığı, toz halinde dağıldığı zaman..»**

4— Gebe olan develer kendi haline bırakıldığında..

Gebe olan develerin kendi haline bırakılması, yani ilgilenilmeyip başıboş terkedilmesi olayı bize kıyâmet olayının ne kadar korkunç olacağını ve insanların çaresizliğe düşeceğini tasvîr etmektedir. Zira artık öyle bir günde mal ve evlâdın hiçbir fayda vermeyeceği rahatlıkla anlaşılır ve herkes can derdine düşer; kurtuluş ümitleri yok olur.

---

(1) Vâkıâ Sûresi : 5. âyetin tefsiri

Dördüncü âyette «ışâr» kelimesi ve yer aldığı cümledeki konumu farklı yorumlara kapı açmıştır :

a) Müfessir Alâeddin Ali'ye göre : On aylık gebe develer demektir. (1) Tekili «uşâre»dir.

b) Müfessir Fahruddin Râzî'ye göre : Hakiki mânası, on aylık gebe olan develer demektir. Mecazî mânası ise, yağmur yağdırmayı tatil eden bulutlar demektir. Zira böyle bir yorum bir önceki âyetlerle daha çok benzerlik arzetmektedir. (2)

İmam Kurtubî de mecazî manaya yer vererek Arapların bazan böyle benzetmelerde bulunduklarına dikkat çekmiştir. (3)

5— Vahşi hayvanlar (korkudan) biraraya toplandığında..

Lübabu't-te'vîl sâhibi Alâeddin Ali, yabanî hayvanların haşrolunmasını, kısas (misilleme) yapılmak üzere diriltilip biraraya getirilecekleriyle yorumlamışsa da, bu isabetli değildir. Çünkü hayvanlar teklîfat-i ilâhiyeyle mükellef tutulmamışlardır. O bakımdan kıyâmet gününde aralarında kısas yapılması söz konusu olamaz.

İbn Abbas (R.A.) ise, hayvanların haşrini, kıyâmet olayında onların birarada ölmeleri ile yorumlamıştır.

Oysa Kur'ân-ı Kerîm âhiret gününden değil, kıyâmet olayından bahsetmekte ve meydana gelecek bazı olayları haber vererek bu konuya karşı idrâkimizi uyanık tutmamızı istemektedir. O halde kıyâmet sarsıntısı başlayınca, yabanî hayvanların hepsi korkudan inlerinden çıkacak ve dağların oluşturacağı toz bulutundan ürkerek bir istikamete doğru kaçışacaklar ve her canlı gibi onlar da bu olayda öleceklerdir.

Bazı hadîslerde âhiret gününde boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun hakkı alınacak şeklinde birtakım anlatımlar yer almaktadır. Bu, o günde Cenâb-ı Hakk'ın kılı kırk yararcasına adâlet ve hükümranlığıyla tecellisine; insanlar arasında en âdil şekilde hükmedileceğine dair bir kinâyedir. Zira az yukarıda da değindiğimiz gibi, hayvanlara sorumluluk yükletilmemiştir. Onlardan her tür, yaratıldığı hılkat kanunu ve var kılınma hikmeti çizgisinde hizmet vermekte, iç güdüsüyle hayatını devam ettirip canlılar arasında bir denge oluşturmaktadır. Peygamberler insanlara gönderildiği gibi, kitaplar da insanlara indirilmiştir. Cinlere gelince, onlar da Kitap ve Peygambere inanmakla yükümlü tutulmuştur.

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/355
(2) Mefâtihü'l-gayb : 8/479
(3) Tefsîr-i Kurtubî : 19/229

Haber-i vahid (tek kanal) ile rivâyet edilen : **«Hakları mutlaka ehline geri vereceksiniz. O kadar ki, boynuzsuz koyunun boynuzlu koyundan kısas yapılarak hakkı alınacaktır.»** (1) meâlindeki hadîs, az yukarıda da temas ettiğimiz gibi, hak ve hukukun önemini belirtmeye; ilâhî adâletin mutlak anlamda tecelli edeceğine işârettir.

Şârih Münavî hadîste geçen kısasın, kısas-ı teklîf olmayıp kısas-ı mukabele olduğunu belirterek ayrı bir yorum getirmiştir. Allah daha iyisini bilir. (2)

Diğer yandan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in, âhiret gününde hayvanların da diriltilip insanların onlara yaptıkları haksızlıkların, işkence ve eziyetlerin tesbitinin söz konusu olacağını belirtir mahiyetteki hadîsleri yukarıda üzerinde durduğumuz konudan ayrı bir hususiyet arzetmektedir ki bütünüyle hakları belgelemeye yönelik bir takdîri yansıtır.

6— Denizler birbirine karışıp kaynaştığında (veya ateş haline geldiğinde..)

Âyette geçen «tescîr» iki mânaya delâlet eder : Biri, doldurmak, diğeri fırın veya tandırı belli oranda ateşle iyice kızdırmak veya rutubetli bir şeyi ateşe tutmak suretiyle iyice ısıtmaktır.

Müfessir Fahruddin Râzî, bu cümleyi, dağların yerinden oynatılıp yürütülmesiyle bağlantılı kılarak diyor ki : «Dağlar parçalanıp yerküre düz bir durum alınca, denizler yeryüzünü her yanından kaplar ve bütün denizler birleşip tek deniz halini alır.»

Râzî'nin bu yorumunda isabet vardır. Zira bilimsel araştırmalar da bunu kuvvetlendirmektedir. Şöyle ki : Yeryüzünde dağlar ve engebeler olmasaydı denizler dünyayı her tarafından kaplar ve en az iki kilometre yükseklikte bir su tabakası oluşurdu.

O halde denizlerin birbirine karışıp tek deniz haline gelmesi olayı dağların yıkılıp yerlebir olmasıyla yakından ilgili olabileceği söylenebilir.

Diğer yandan denizlerin ateş haline gelmesi, kıyâmet olayında denizlerde zincirleme hidrojen patlamasıyla yorumlanabilir. O takdirde denizler bütünüyle ateş halini alır. İnfitar Sûresi 3. âyetle kıyâmet olayı açıklanırken, **«Denizler kaynayıp birbirine karıştığında»** denilmektedir. Bu, birinci yorumu kuvvetlendirmekte; yani dağların ufalıp yerlebir olması sonucu, denizlerin bir anda taşıp yeryüzünü bütünüyle kapsayacağına delâlet etmektedir. Allah daha iyisini bilir.

---

(1) Müsned-i Ahmed : 2/235, 323, 363, 442 - Müslim - Tirmizi

(2) Münâvî/Feyzü'l-Kadîr : 5/260-7222 nolu hadîs

7— Ruhlar bedenlerle; iyiler iyilerle, kötüler de kötülerle birleştiğinde..

Ashab-ı Kirâm'dan Numân b. Beşîr (R.A.) bu âyetin tefsîrinde Resûlüllah'ın (A.S.) şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir : **«Her adam, kendi ameli gibi amel eden kavim (topluluk ve millet) ile beraber olacak..» (1)**

Hz. Ömer (R.A.) de : «İlânî sınırları aşan her ahlâksız kendisi gibi ahlâksızlarla; her iyi kişi de kendisi gibi iyi kişilerle biraraya getirilecek» demiştir. (2)

İbn Abbas (R.A.) de böyle bir olayın, insanlar üç sınıfa ayrıldığı zaman gerçekleşeceğine değinerek ayrı bir yorumda bulunmuştur. Nitekim Vâkıâ Sûresinde kıyâmet olayı anlatılırken o üç sınıf şöyle açıklanmaktadır : **«Sizler üç sınıfa ayrılmış bulunacaksınız : Meymenetliler, ne mutludur meymenetliler. Şeametliler, ne bedbahttır şeametliler. İyilikte öne geçenler (mükâfat ve derecelerde de) öne geçenlerdir.» (3)**

İkrime ise bu âyeti, «ruhların bedenlerle birleşmesi» şeklinde yorumlamıştır. Hasan el-Basrî şöyle bir tefsîrde bulunmuştur : «Her kişi kendi inanç ve karakterinde olan grupla biraraya getirilecektir.»

Bu yedi safhadan sonra âhiret gününde meydana gelecek altı ayrı olaya dikkat çekilerek düşüncelerin konu üzerinde daha çok yoğunlaştırılması murad ediliyor :

1— Diri diri gömülen veya gömülmeden öldürülüp öylece gömülen kız çocuğuna, hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda..

Bu âyetle, câhiliye devri Araplarının çok çirkin ve zâlimane âdetlerinden biri kınanıyor ve işlenen cinayetin büyük bir sorguya ve azaba sebep olacağı hatırlatılıyor.

Hor görülüp yüz karası sayılarak öldürülen kız çocuğuna «mev'ude» denilmiştir ki, bu kelime ayrıca kız çocuğunun diri diri açılan çukura itildikten sonra, bir daha kalkamıyacak kadar üzerine toprak atılmasına delâlet eder.

İmam Kurtubî'nin açıklamasına göre : Araplar kız çocuklarını şu iki sebepten dolayı diri diri gömerlerdi :

a) Melekler Allah'ın kızlarıdır. O halde siz de doğan kız çocuklarınızı onlara ilhak edin derler ve bu düşünceyle doğan kız çocuklarını öldürürlerdi.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 19/231
(2) » » » »
(3) » » » »

b) Ekonomik sıkıntıya uğrama, aç kalma veya esir edilip cariye diye satılma endişesiyle bu yola baş vururlardı.

Kur'ân'da bu ikinci sebep üzerinde durulmakta ve bir de günümüzde aynı endişeyle kürtaj yaptıranları uyarmak hedef seçilerek şöyle buyurulmaktadır: **«Yoksulluk endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de, onların da rızkınızı biz veriyoruz.» (1) «Çocuklarınızı fakirlik endişe ve korkusuyla öldürmeyin. Biz onları da, sizi de rızıklandırıyoruz. Şüphesiz ki onları öldürmek büyük bir suçtur.» (2)**

Nitekim Müslim'in tesbit ettiği rivâyette, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den, azl yani cinsel temasta erkeğin menisini dışarı boşaltması hakkında sorulduğunda şu cevabı vermiştir: **«O da gizli bir vedi' (çocuğu diri diri gömmek)tir ve o, ne suçtan dolayı öldürüldüğünden sorulacak olan mev'udedir.» (3)**

Ancak müctehid imamların, uzman fakîhlerin çoğu bu hadîsi senet olarak almamışlardır. Çünkü hilâfına cevaz veren rivâyetler mevcuttur.

TARİHÎ BİR OLAY

Ashab-ı Kirâm'dan Kays b. Âsım et-Temîmî (R.A.), Resûlüllah'a (A.S.) gelerek şöyle dedi:

— Ya Resûlellah! Cahiliye döneminde tam sekiz kızımı diri diri gömdüm. Şimdi durumum ne olacak?

Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) ona şöyle buyurdu:

— Herbirine karşılık bir köle azat et.

— Kölem yoktur, ama develerim vardır, diyerek durumunu arzetti. Resûlüllah (A.S.):

— O halde herbirine karşılık bir deve bağışta bulun (tasadduk eyle), buyurdu. (4)

Bu, ya Medine'deki fakirlere, ya da Mekke'deki muhtaçlara verilmek üzere tavsiye mahiyetinde rahatlatıcı bir emirdir. Nitekim Kays, bu tavsiyeye uymak suretiyle kısmen de olsa kalben rahata kavuşmuş ve içindeki

---

(1) En'âm Sûresi, âyet: 151

(2) İsrâ Sûresi, âyet: 31

(3) Müslim/talâk: 23, 31- İbn Mâce/nikâh: 30, 51- Ahmed: 3/22, 47, 49, 57, 68, 78, 93, 140- 6/361, 434

(4) Hâfız Bezzar - Beyhakî - el-Hâkim

sıkıntıyı, çektiği vicdan azâbını az da olsa hafifletmiştir. Zira İslâm'ı din seçip imân eden bir kimsenin geçmişte işlediği günahların tamamı bağışlanır.

2— (Amel) sahifeleri açıldığında..

Bu, hesap vermek üzere amel defterlerinin açılıp hazır duruma getirilmesiyle yorumlanabileceği gibi, bu defterlerin neşredilerek mü'minlerin sağ eline, kâfirlerin, suçlu günahkârların, münafık ve fâcirlerin sol eline verilmesiyle de yorumlanabilir. Nitekim Tabiîn'den Dahhak da aynı görüştedir. (1) Müfessir Fahruddin Râzî'ye göre : İnsan ölünce melekler onunla ilgili amel sahifelerini katlayıp kaldırırlar. Sonra kıyâmet günü dirilme olayı meydana gelince, hesap için o sahifeler açılır. Âyette bilhassa bu hususa, işâret edilmektedir. (2)

Neden insanın işlediği bütün iyilik ve kötülükler yazılmaktadır? Cenâb-ı Hakk her şeyi, gizlisini de, açığını da en iyi bilen olduğuna göre, ayrıca böyle bir tesbite neden gerek görülmüştür? Şüphesiz ki O'nun bilmesi yeterlidir ve başka delile de gerek yoktur. Ancak Cenâb-ı Hak, mutlak anlamda hakîmdir; her şeyi bir plân ve proğrama göre yürütür. Meleklerini çeşitli hizmetlere sevkeder. Koyduğu kanunları, çizdiği plânı değiştirmez, yani O, kurduğu düzene müdahale etmez. O bakımdan dünya ve âhirette her şeyin düzenli ve proğramlı yürütülmesini irâde buyurmuştur ve ona göre sistemi kurmuş, işler duruma getirmiştir. Görevli melekler yüklendikleri proğramı kusursuz yerine getirirler.

Ayrıca işlenen her iyilik ve kötülüğün Allah tarafından görüldüğü, melekler tarafından yazıldığı hususu bir inanç konusu olarak ortaya çıkmaktadır. Buna ciddiyetle inanan bir mü'minin kalp ve kafasında derin izler meydana gelir; günlük hayatında daha dikkatli, daha duyarlı hareket eder ve bir iç disiplini havasında doğru olan ne ise onu seçmeye özen gösterir. Çünkü âhiret âleminde amel defterlerine hiç kimsenin itiraz edemiyeceğini, her şeyin günü gününe, saati saatine tesbit edilip yazıldığını ayan-beyân görebileceğini de hesaba katarak helâl ve haram, günah ve sevap sınırlarını birbirine karıştırmaz.

3— Gök(teki cisimler) yörüngesinden kaydırılıp dürüldüğünde..

Âyetin anlatım çerçevesi içinde birkaç yorum ortaya çıkmaktadır. Çünkü «keşt» maddesi dört ayrı mânaya delâlet eder :

a) Yerinden kopup katlanma durumuna gelir.

(1) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/478

(2) Bu konuda geniş bilgi için bak : İnşikak Sûresi, âyet 7-12; İnfitar Sûresi, âyet 11'in tefsîri

b) Hayvan derisi yüzülüp çıkarıldığı gibi, gökteki cisimler de öylesine sıyrılıp açılır da Cennet ve Rahmân'ın Arş'ı ortaya çıkmış olur.

c) Gök öylesine açılır ki, üzerinde ne örtü, ne de tavan kalır. «Yukarı» ve «aşağı» diye isim verilecek bir düzen kalmaz.

d) Kıyâmet kopma olayında gökteki cisimlerin yerlerinden kopup birbirine karışmak suretiyle tek parça haline gelmesinden sonra, üzerindeki örtü sıyrılarak yeni bir düzenin kurulması söz konusudur. Nitekim Enbiyâ Sûresi 104. âyette bu konu şöyle açıklanmaktadır: **«O gün göğü kitap (sahifelerini veya formalarını) katlar gibi katlarız. İlk yaratmaya başladığımız gibi -üzerimize gerekli bir vaad olarak- tekrar (yaratıp) geri çeviririz. Şüphesiz ki biz (böyle) yaparız.»**

Bütün bu yorumlardan, âyetin konumu dikkate alındığında, dördüncüsünün daha uygun olduğu anlaşılır. Cenâb-ı Hak ise, daha iyisini bilir.

4— Cehennem iyice alev alev kızıştırıldığında..

Bu, dünya hayatını, köpürüp kabaran şehevî arzusu doğrultusunda harcayan ve aklını, vicdanını şehevî duygusunun emrine vererek azıp sapıtan; Hakk'a karşı gelip meşru sınır tanımayan suçlu günahkârın, maddeyi temel kabul edip başka bir değere ittifat etmiyen materyalistlerin kötü amellerine uygun bir ceza türüdür.

Ne var ki, o âlemde iyice kızışan, alev alev köpüren Cehennem ateşi, ikinci hayata has bedenleri bütünüyle yakmamakta, sadece deri kısmına tesir edip sinir uçlarını müteessir etmektedir. Bunun iki önemli sebep ve hikmeti söz konusudur:

a) Cehenneme atılanların bedenleri bütünüyle yanacak olsa, yokluğa karışıp silinme meydana gelir. Oysa âhiret âlemi ölümsüzlük hayatıdır; ölmek, hastalanmak, yaşlanmak o hayatın sözlüğünde mevcut değildir.

b) Yanık derinlere indikçe ıstırap hissedilmemekte ve bir bakıma sinirler dumura uğrayarak fonksiyonunu kaybetmektedir. Bu da, devamlı veya uzun süreli bir azap verme hikmetine ters düşer. O bakımdan Cehennem'de sadece deriler yanar ve yanan derinin yerinde bir yenisi oluşur ve bu hal sürüp gider. (1)

Şüphesiz Cehennem'in iyice kızıştırılma olayından söz edilmesi, ilâhî uyarılardan biridir ki, yaşamakta olan insanların dikkatini o günlere çekmekte; duygu ve düşüncelerine seslenilerek o günler gelmeden önce kâinatın yaratılmasındaki hikmeti, insan olarak var kılınmanın mânasını araştırıp öğrenmeleri telkîn edilmektedir. Zira ezelî kalemle proğramlanan her

(1) Geniş bilgi için bak: Nisâ Sûresi: 56. âyetin tefsîri

şey vakti gelince mutlaka gerçekleşir ve bunu değiştirmeye hiç kimsenin gücünün yetmiyeceği o gün daha iyi anlaşılır.

5— Cennet (mü'minlere) yaklaştırıldığında..

Cennet'in mü'minlere yaklaştırılması, onun yerinden kaydırılıp getirilmesi değil, müminlerin o düzeye getirilmesidir. Aradaki perdenin kaldırılması ve onların ilgisinin bütünüyle bu yüksek nîmete çevirilmesidir. Nitekim Müfessir Kurtubî de buna yakın bir yorumda bulunmuştur. (1)

Ayrıca «üzlifet» fiilinde bir de süslenerek, tezyin edilerek yaklaştırma manası bulunmaktadır. Bu durumda artık cennetliklerle cehennemlikler iyice birbirinden seçilip ayrılmıştır. Kimin nereye gideceği kesinlik kazanmıştır. O yüzden mü'minler derin bir refahlık duyup korktuklarından kurtularak umduklarına kavuşmanın sevincini yaşarken, Hakk'ı red ve inkâr edenlerin dizlerinin bağı çözülecek, cennetliklerin o güzel haline bakınca da yüzbin defa hasret ve nedamet duyup içlerini çekecekler. Cennetlikler de eriştirildikleri bu feyiz ve rahmetten dolayı Cenâb-ı Hakk'a hamd ve şükürde bulunacaklar.

İşte kıyâmet gününde bu 12 safhaya şâhit olan herkes, dünyada bu ikinci hayat için neler hazırladığını iyice görüp anlayacak ve bütün teferruatıyla bilip öğrenecektir. O sebeple her kişi kendi geleceğini yine kendisinin hazırladığını idrâk edecek ve herkesin kendi kaderini çizdiğine şâhit olacaktır. Artık bu durumda kimsenin kimseyi kınama hakkı olmayacağı bütün açıklığıyla ortaya çıkacak ve ancak kişi kendi nefsini kınamaya yönelecektir. (2)

Bundan dolayı Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Cenâb-ı Hak (âhiret gününde) sizden herbirinizle, arada tercüman olmaksızın mutlaka konuşacaktır. Her kişi sağına dönüp bakacak, ancak önünden gönderdiğini görecek; soluna bakacak yine önünden gönderdiklerini görecek.. Kendisini ateş karşılayacak.. Artık sizden kim yarım hurma ile de olsa ateşten sakınmaya güç getirebiliyorsa, sakınsın.» (3)

Böylece Cenâb-ı Hak, yüksek rahmetinin tezahürü olarak Kur'ân'a kulak verebilecek irfan ve idrake sâhip olanların ölmeden önce duygu ve düşüncelerini gerçeğe çevirmeyi murad etmiş bulunuyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 19/235
(2) Bilgi için bak : Âl-i İmrân Sûresi : 30. âyetin tefsiri
(3) Buharî/rikak: 49, tevhîd: 24, 36- Müslim/zekât: 67- Tirmizî/kıyâmet : 1- İbn Mâce/mukaddeme : 13, zekât: 28- Ahmed: 4/256

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet olayıyla ilgili bir takım safhalara değinildi ve bu anlamda 12 kadar belge sıralandı. Âhiret gününde her kişinin önceden o ikinci hayatı için neler hazırladığını ve neleri önünden gönderdiğini çok iyi görüp anlayacağı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inen vahyin mutlâk surette Arş'ın Sâhibi Allah'ın yanında çok güçlü ve kudretli olan elçi Cebrâil aracılığıyla indirildiği açıklanıyor ve böylece dikkatler âhiret safhalarından bu önemli konuya çevrilmek isteniyor. Sonra da akla malzeme vermek için Cenâb-ı Hakk'ın kurduğu eşsiz düzenin dört önemli maddesine değiniliyor ve böylece temel bilgiler veriliyor.

فَلَا اُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾
اَلْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ اِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾
اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾
مُطَاعٍ ثَمَّ اَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ
الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ
﴿٢٥﴾ فَاَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ
اَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَاؤُنَ اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

M E Â L İ:

15— Yemin ederim o (gündüzleyin) sinip gizlenen (yıldız)lara,

16— (Geceleyin) ortaya çıkıp gözükenlere,

17— Karanlığa gömülüp gelen geceye,

18— Teneffüs eden (ağarıp nefes nefes belirgenleşen) sabaha ki,

19-20— Muhakkak o (Kur'ân), yüce şerefli, Arş'ın sâhibi yanında pek güçlü ve kudretli bir elçinin sözüdür.

21— O elçi kendisine uyulandır, güvenilirdir.

22— Arkadaşınız (Muhammed) deli ve dengesiz değildir.

23— And olsun ki, O, onu (Muhammed, Melek Cebrâil'i) açık ufukta gördü.

24— O (Muhammed) gaybe karşı suç zanlısı veya cimri de değildir.

25— Bu (Kur'ân) ilâhî rahmetten kovulmuş bir şeytanın sözü değildir.

26— O halde nereye gidiyorsunuz?!

27-28— O, âlemler için ve sizden doğru davranmayı arzu edenler için katıksız bir öğüttür.

29— Âlemlerin Rabbı Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.

KUR'ÂN, ÇOK KUDRETLİ OLAN ELÇİNİN SÖZÜDÜR

(فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ...) «Yemin ederim o (gündüzleyin) sinip gizlenen (yıldız)lara; (geceleyin) ortaya çıkıp gözükenlere..»

Cenâb-ı Hak, Hz. Muhammed'in (A.S.) kalbine indirilen ilâhî vahyin gücünü, erişilmezliğini ve her bakımdan insan gücünü aştığını belirtirken konumuzu oluşturan âyetlerle, astronomi konusunda iki önemli bilgi veriyor :

1— Yıldızlar hem kendi yörüngelerinde, hem de bağlı bulundukları sistemlerle birlikte hareket halindedirler. Zira «hunnes» ve «künnes», «cevari» kelimesiyle birlikte «dönüp dolaşarak eski yerine gelmek ve sinip belirsiz olmak» mânasına delâlet eder.

2— Yıldızların geceleri gözükmesi, gündüzleri belirsiz hale gelmesi güneşle dünyamız arasındaki durumla ilgili bir olaydır. Şöyle ki, âyette yıldızların bizatihi ışık kaynağı olmadıkları, sadece güneşten alıp yansıttıkları vurgulanıyor ve araştırıcılara ip ucu veriliyor.

KARANLIĞA GÖMÜLEN GECEYE..

(... وَالَّيْلِ اِذَا عَسْعَسَ) **«Karanlığa gömülüp gelen geceye..»**

Âyette «âsâse» fiili kullanılmıştır ki bu, iki zıt mânaya delâlet eder : Yüz çevirip gelmek, arka dönüp gitmek..

el-Ferrâ'a göre : Bu, daha çok arka dönüp gitmek mânasına yaygın bir kavramdır. Cevherî de aynı hususu belirtmiştir. O halde âyeti şu iki manâ ile yorumlamamız mümkündür : Gece, karanlığıyla arkasını dönüp gittiği veya yüz çevirip geldiği zaman..

AĞARIP BELİRGİNLEŞEN SABAH

(... وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَ) **«Teneffüs eden (ağarıp nefes nefes belirginleşen) sabaha..»**

Teneffüs, alınan havayı dışarı vermek mânasına geldiği gibi, ayrılıp bölünme, kademeli belirme mânalarına da delâlet eder. Bu, daha çok sabahın yavaş yavaş aydınlığını aksettirmesine ve o demlerde canlıların tatlı ve okşayıcı esen havayı teneffüs etmelerine de işâret olabilir.

CENAB-I HAKK'IN DÖRT ŞEY İLE YEMİN ETMESİ

Şüphesiz ki Allah'ın eşyadan veya olaydan biriyle veya birkaçıyla yemin etmesi, o şeyin insan hayatından yana önemine ve ilâhî düzenin kusursuz işleyişine açık delil sayılır. Çünkü eşyayı belli hizmetler çerçevesinde proğramlayan O'dur. İnsanların yararına var kılıp hazırladığı her şey, şükrü karşılanmayacak kadar değerlidir ve aynı zamanda ilâhî kudreti yansıttığı için de kutsaldır.

Böylece dört önemli konu üzerinde durulup her birinin ezelde çizilen esasa göre gerçekleştiğine işâretle ilâhî kudret ve sanatın erişilmezliği anlatılmakta ve Melek Cibrîl vasıtasiyla indirilen Kur'ân âyetlerinin insan kudretini aşarak her cümlesiyle ilâhî kaynaktan süzülüp Hz. Muhammed'in (A.S.) pâk ve nezîh kalbine ilka edildiği bildirilmektedir.

O bakımdan Kur'ân'ın insan sözü, onun kafasının ürünü olmadığı, Melek Cebrâil'in kalbine ve diline aktarıldığı, Onun da bu yüce emaneti aynen Hz. Muhammed'e (A.S.) teslim ettiği vurgulanmakta ve en ince hesap-

larla ve fiziksel kanunlarla düzenlenen hayat sistemine bakıp bu gerçekleri anlamamız istenmektedir.

Nasıl yıldızları mevcut özellikleriyle yaratıp kusursuz bir plâna göre fezaya serpiştiren biz değilsek; gece ve gündüzü biteviye oluşturup devam ettirmek de bize ait değilse, ilâhî beyân ve belâğati bütün haşmetiyle kendinde taşıyan Kur'ân da insanoğlunun eseri değildir ve olamaz da.. O halde Allah'ın kitabına bu açıdan bakıp onu incelememiz farzdır. Okumadan, inceliğini, yüceliğini kavramadan, mükemmelliğini, erişilmezliğini tesbit etmeden ona inanmak fazla önem taşımıyacağı gibi, onu red ve inkâr etmek de hiçbir olumlu sonuç vermeyecektir. Aksine münkirin bilgisizliği, ilgisizliği, araştırmadan hüküm vermeye kalkıştığı, anlamadan neticeye varmak istediği ortaya çıkar ki bu, son derece gülünç ve aptalca bir tutum ve tavır olmaktan ileri geçemez.

MELEK CEBRÂİL'İN BEŞ SIFATI

(إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ...) **«Muhakkak o (Kur'ân), yüce şerefli, Arş'ın sâhibi yanında pek güçlü ve kudretli bir elçinin sözüdür..»**

Her fikir, her kitap sâhibinin kudret derecesini, bilgisini, uzmanlık seviyesini yansıtır. Herkes bilgi ve becerisi, yetenek ve idrâki nisbetinde eser ortaya koyabilir. Büyük hükümdarlara, imparatorlara ait nameler rasgele kişilerin hem eline verilmez, hem de öylesiyle gönderilmez. Bilakis o hükümdarın şanına yakışır bir elçi ile gönderilir.

İşte Kur'ân-ı Kerîm'in en büyük, en kudretli ve en şerefli melekle gönderilmesinin hikmetlerinden biri de budur. Aynı zamanda bu olay, Kur'ân'ın ne kadar aziz, kıymetli ve lüzumlu olduğunun bir başka delili olarak bulunuyor.

Kur'ân'ın yüceliğine atfen onu indiren Melek Cebrâil'in şu beş sıfatı üzerinde durularak aklı erenlere sağlam bir ölçü ve bilgi veriliyor :

1, 2— Yüce ve şereflidir.

3— Arş'ın sâhibi olan Allah yanında güçlü ve kudretlidir.

4, 5— Kendisine uyulandır ve güvenilirdir.

Şüphesiz melekler nurdan yaratılmıştır. Onlarda hayvanî duygu yoktur; gıdaları tesbîh, tahmîd, tehlîl ve tekbîrdir. Kendilerinde nefis bulunma-

dığı için, şeytan yaklaşamaz ve vesvesesiyle tesir uyandırmaz. O bakımdan meleklerin hatâ yapması, unutması, bıkkınlık duyması, acizlik eseri izhar etmesi söz konusu değildir. Kaldı ki Melek Cebrâil en büyük ruhtur; üstün bir kuvvet ve kudrete sâhiptir. O, başta olmak üzere meleklerin hepsi ilâhî buyrukları peygamberlere indirmeye ehildir; ancak her birinin ayrı ayrı görev ve ödevleri vardır. Vahiy konusuyla Melek Cebrâil alâkalıdır.

O halde Kur'ân'ın üstünlüğü ve erişilmez kudreti, alındığı yüce makamın, indiren şerefli elçinin üstünlüğünden kaynaklanmaktadır. Böylesine güçlü, kudretli bir meleğin indirdiği kitabın, insan eseri olması hiçbir zaman mümkün değildir. Zira insan sözü ve onun kafasının ürünü, insan kadar zayıf ve hatâlıdır.

Hz. Muhammed (A.S.) belirtilen vasıfta bir meleğin ve ilâhî sözün ilkasına mahal ve mâkes olunca, ister istemez bu kudretin sarsıcı havası altında rengi değişmiş ve şakaklarından ter boşalmıştır. Müşrikler bu kudret ve yüceliği, esrar ve hikmeti bilmedikleri, inanmadıkları için Hz. Muhammed'e (A.S.) «mecnûn» diyecek kadar akıl ve idrâklerini kaybetmişlerdi.

Oysa bırakalım bir delinin, aklî dengesi tam ve yerinde olmayanın yazıp hazırlanmasını; en akıllı, en zeki ve en yetenekli uzman ilim adamlarının böyle bir kitap yazabileceği iddia edilebilir mi? Tarih boyunca Kur'ân-ı Kerîm ile boy ölçüşebilecek bir âlim veya edip yetişebilmiş midir?

Bu konuda 19. asırda ortaya çıkan, önce kendilerine bir mezhep sâliki görünümünü veren, sonra da yeni semavî bir dinin teblîğcileri olarak sahneye çıkan ve peygamberlik iddiasında bulunan Bahaîleri misâl vermek istiyoruz. Şöyle ki :

Şirazlı Mirza Ali Muhammed Seyyid (1819-1850) «İlâhî gerçeğe götüren kapı» anlamına gelen «Bab» lâkabını aldıktan sonra Beyan adlı bir kitap yazarak sisteminin esaslarını belirledi. Halefleri onun bu dâvasını sürdürdüler. Bahaullah'ın oğlu Abdulbeha Abbas ve torunu bu mezhebi yaymaya çalıştılar. Böylece kendi mezheplerini din olarak telkîn ve ilâna başladılar ve Behaîliğin eski dinlerin gerekli sonucu ve tamamlayıcısı olduğunu iddia ettiler.

Ne var ki, dinlerini yaymaya yönelirken, bu konuda eser yazarken, Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerini, kendilerine indirilen vahiy olarak ele alıp kendi ifade kalıplarına dökerek kısmen değiştirilmiş bir vaziyette ana fikir, temel bilgi olarak kullandılar.

BAHAULLAH'IN SESİ

«Bahaullah'ın Sesi» adı altında yazdıkları kitaptan (1) bazı parçalar vermek suretiyle, Kur'ân'dan nasıl âyet iktibas ettiklerini göstermeye çalışacağız ve böylece erişemedikleri ilâhî âyetleri, kendilerine indirilmişcesine ortaya atmaları, Kur'ân'ın ne kadar erişilmez olduğunun bir başka delilidir.

Sahife	Konu	İktibas edilen âyet
27.	Gözler O'nu göremez	En'am Sûresi : 103
27.	Rahmetim her şeyi sarmıştır	A'raf Sûresi : 156
28.	Elçinin kimini kiminden üstün kıldık	Bakara Sûresi : 253
29.	Allah'ın elçilerini birbirinden ayırt etmeyiz	Bakara Sûresi : 136
30.	Bazılarına Tanrı doğrudan söz söylemiş, bazılarının da derecelerini yükseltmiştir	Bakara Sûresi : 253
30.	Ben de sizin gibi insandan başkası değilim	Kehf Sûresi : 110
30.	Attığını sen atmadın, Allah attı	Enfâl Sûresi : 17
30.	Sana sadakat yemini edenler, gerçekte Allah'a sadakat yemini etmişlerdir	Fetih Sûresi : 20
31.	Bahaullah sizden hiçbirinin babası değildir	Ahzab Sûresi : 40
32.	Bahaullah kendini ümmî tanıtmaktadır	A'raf Sûresi : 157
33.	Sen bende olanı bilirsin, ben ise sende olanı bilmem	Mâide Sûresi : 33
34.	Musa'ya : «Beni aslâ göremezsin..»	A'raf Sûresi : 143
38.	Tanrı'nın insanı yaratmaktaki maksadı onun kendi yaratıcısını tanıyıp kulluk etmesi	Zâriyat Sûresi : 56
38.	Tanrı isteseydi bütün insanları bir tek millet yapardı	Nahl Sûresi : 93
46.	O eylediğinden sorulmaz	Enbiyâ Sûresi : 23

Görüldüğü gibi, yukarıda «Bahaullah'ın Sesi» adlı eserde konu başlığı olarak kullanılan sözlerin hepsi de Kur'ân'dan iktibas edilmiş, fakat bunların iktibas olduğuna tek kelimeyle olsun temas edilmemiştir.

---

(1) Mecdi İnan çevirisi / İstanbul 1974

Asr-ı Saadet'te ortaya çıkan yalancı peygamber Müseyleme (veya Müseylime)nin İsevîlikle İslâmiyet inançlarını hamur edip değişik bir inanç sistemiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Hz. Muhammed (A.S.) tarafından reddedilince, Kur'ân'a nazîre yazmaya ve yazdıklarını ilâhî vahiy olarak tanıtmaya çalıştı. Kur'ân'ın bir âyetine olsun erişemiyeceğini anlayınca, onu taklîde özendi ve şu saçma sözleri ilâhî âyetmiş gibi cahil halka yutturmaya yöneldi :

Aşağıdaki birinci sözü, Kevser Sûresinin, ikinci sözü de Nâziât Sûresinin taklîdidir. Birincisinin Türkçe çevirisi şöyledir : **«Şüphesiz biz sana cumhurlar verdik. Artık sen Rabbına namaz kıl ve açık ve aşikar ol.»** İkinci sözün ise, çevirisi şöyledir : **«Un öğütenler, hamur yoğuranlar, ekmek pişirenler..»**

Az-çok Kur'ân Arapçasına vakıf olanlar, bu sözlerin hem ciddi hiçbir anlam taşımadığını, hem de uslûp itibariyle Kur'ân'a uydurulduğunu hemen anlarlar. Nitekim onun bu uydurma sözlerine Arap edipleri ve şâirleri tarafından da itibar edilmemiş ve paçavra misali bir tarafa atılmıştır.

< انا أعطيناك الجماهر * فصل لربك و جاهر > و بهذا السخف :

< والطاحنات طحنا ، والعاجنات عجنا ، والخابزات خبزا >

İşte bunun için Kur'ân-ı Kerîm'de insan aklına hem seslenilmekte, hem de hareket çizgisini belirleyen bilgi ve yardımcı malzeme verilmek suretiyle bu konu üzerinde çok iyi durup lüzumlu araştırmayı yapmamız istenilmektedir. Sonra **«Arkadaşınız (Muhammed A.S.) deli ve dengesiz değildir»** buyurularak gereken bilgi veriliyor ve uyarı yapılıyor.

Diğer yandan Melek Cebrâil'in inmesiyle birlikte Hz. Muhammed'de (A.S.) meydana gelen değişikliğin üzerinde duruluyor ve onun bir başka tarafı hatırlatılarak : **«Onu Ona, çok çetin güce sâhip Melek (Cebrâil) öğretti ki, o güzel bir görünümdedir ve en yüksek ufukta iken doğruldu. Sonra yaklaştı ve sarktıkça sarktı. O kadar ki (aralarında) iki yay boyu veya daha az bir mesafe kaldı»** buyurulmaktadır ki, bu en yüce ufukun doğu cihetinde aydınlığın etrafa yayıldığı bir sırada Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu ufukta Melek Cebrâil'i asıl suretinde görmüştü. (1) Ayrıca Resûlüllah'ın (A.S.) bu meleği bir defa da Sidretülmünteha'nın yanında aynı surette gördüğü söz konusudur.

Bu kadar muhteşem, ürpertici ve kalbi yerinden sarsıcı bir olay kar-

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 19/241

şısında bir peygamberin renginin değişmemesi mümkün müdür? Yarasa gözlü, donuk kalpli ve silik vicdanlı müşriklerin bu ruhanî hali anlaması düşünülemez.

HZ. MUHAMMED (A.S.) «GAYBI BİLİRİM» İDDİASINDA DEĞİLDİ

(... وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ) **«O (Muhammed) gaybe karşı suç zanlısı veya cimri de değildir..»**

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Allah'ın son elçisi olarak kendisine indirileni insanlara teblîğ ve onları Hakk'a irşâdla görevliydi. Gaybı bildiğini hiçbir zaman iddia etmedi. Cenâb-ı Hakk'ın bildirdiğini bildi; gaybe kapı açılınca görebildi, açılmayınca göremedi. Aynı zamanda Cenâb-ı Hak'tan inen vahyi günü gününe teblîğde kısıtlayıcı da değildi. Donatıldığı lâhutî bilgiler hususunda aç gözlü, inhisarcı da olmadı. O hep ilâhî talimat çerçevesinde görevini kusursuz yerine getirmeye çalıştı. Zira Onun kişisel bir arzusu ve dâvası yoktu; hele dünyevî menfaatlerden yana hiçbir temayülü söz konusu olamazdı. Yüklendiği o büyük dâva bütünüyle Allah'a aitti ve yalnız O'nun için her şeye göğüs geriyor, her saldırıya katlanıyordu.

Hani müşriklerin Ebû Tâlib'e baş vurup Hz. Muhammed'i (A.S.) dâvasından vazgeçirmesini ve vazgeçmesine karşılık bütün arzularının yerine getirileceğine dair teklîflerine, Resûlüllah'ın (A.S.) verdiği cevap bütün şüpheleri bertaraf edecek kadar açık ve nettir : **«Amcacığım! Yemin ederim ki bu işi bırakmak mukabilinde güneşi sağ elime, ayı sol elime koysalar, yine de bu dâvayı bırakmam ve bu yoldan dönmem. Çünkü bu dâva benim şahsî meselem değil, bütünüyle âlemlerin Rabbının emridir. O bakımdan ya bu işi Allah'ın izniyle tutup yürütürüm, ya da ben bu uğurda can veririm.»**

İşte Hakk'ın büyüklüğü ve yüceliği ve O'na inanmanın heybet ve azâmeti bu anlatımla Resûlüllah'ın (A.S.) dilinde tezahür etmiş bulunuyordu.

Yaşlı Ebû Tâlib bu kalplere neşter vuran, duyguları kabartan, vicdanları sızlatan ve Hakk'ın ebediyet sesini yansıtan sözler karşısında durakalmıştı. Söylenecek söz yoktu. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz gitmek üzere kalktı ve amcasının haline bakarak üzüldü, mübarek gözleri yaşla doldu. Çünkü Ebû Tâlib ya kavminin gazabı ve saldırısı ile karşılaşmak veya Muhammed'i (A.S.) korumaya devam etmek gibi iki şık arasında bulunuyordu. Fakat onun bu şaşkınlığı fazla sürmedi ve nemli gözlerini Hz. Peygamber'e (A.S.) çevirerek şöyle dedi : **«Git, bildiğin gibi hareket et. Seni asla onlara teslim etmem ve yalnız da bırakmam!»**

KUR'ÂN, İLÂHÎ RAHMETTEN KOVULMUŞ ŞEYTANIN SÖZÜ DEĞİLDİR

(وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ) **«Bu (Kur'ân) İlâhî rahmetten kovulmuş bir şeytanın sözü değildir.»**

Kureyş Kabilesi'nden bazı câhil şaşkınların, garazkâr gâfillerin, şeytanın zaman zaman Muhammed'e gelip fısıldadığını ve birtakım garip sözleri Onun kulağına attığını iddia ettikleri oluyordu. Oysa cin ve şeytanların oyuncağı haline gelen hiçbir kâhinden bu kadar ulvî, düşündürücü, yönlendirici ve aklı harekete geçirici bir söz işitilmemişti. Bunun bir benzeri yoktu. Arap Yarımadasında hiçbir ünlü şâirin bir kâhinin peşine takılarak onun ağzından çıkan sözlerin tesiri altında kaldığı ve o sözlerinin erişilmez olduğunu kabul ettiği de görülmemiştir. Ama Hz. Muhammed'in (A.S.) mübarek dudaklarından inci misali dökülen Kur'ân âyetleri gönülleri bir anda fethediyor, en ünlü şâir ve edipleri şaşkına çevirip derin düşünmeye sevkediyor ve çok geçmeden kalplerini İslâm hidâyetine açma şuurunu veriyordu.

O bakımdan ilgili âyetle, müşriklerin böyle ölçüsüz, akıl ve mantık dışı iddia ve iftiraları reddediliyor ve Hz. Muhammed'e (A.S.) ilâhî vahyi getirenin en büyük ruh Melek Cebrâil olduğu açıklanıyor.

Aynı zamanda yüce âleme sinsice yükselip meleklere verilen ilâhî haberleri dinlemeye çalışıp kulak hırsızlığı yaparlarken şihablar (meteoritler) le kovulan cin ve şeytanların ilâhî vahyi getirmeleri, yani buna aracı olmaları hiçbir zaman düşünülemez.

ŞAŞKIN GÂFİLLER NEREYE GİDİYOR?

(فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ) **«O halde nereye gidiyorsunuz?!»**

Cenâb-ı Hak, Kur'ân ve Peygamberle ilgili belgeleri, birtakım özellikleri açıklayıp akla ışık tuttuktan, vicdanlara seslendikten sonra, bunca gerçekler ortada dururken hâlâ inkârda ısrar edenlere soruyor : «O halde nereye gidiyorsunuz?!» Yani neden akıl nîmetini gerçeği bulmakta kullanmıyorsunuz? Size birçok hakikatleri getirip teblîğ eden son peygambere neden uymuyorsunuz? Yoksa aklınızı mı kaybettiniz? Vicdanlarınız büsbütün köreldi mi? Bu dâvada Hz. Muhammed'in (A.S.) kişisel bir çıkarı bulunduğunu söyleyebilir misiniz? Sizden bir ücret mi istiyor? İrili, ufaklı taştan yontulmuş bir sürü putlar mı, yoksa kâinatı yaratıp denge ve düzende

tutan, yeryüzünü nîmetlerle donatıp insanoğlunun hizmetine veren o eşi, dengi, benzeri olmayan Allah mı hayırlıdır? Sahte ilâhlarla mâbud-i hakikî arasında kıyas yapamıyacak, tercihinizi kullanamayacak kadar insanlığınızı mı kaybettiniz?! Bu yanlış ve tehlikeli yolda yürüyerek nereye varmak istiyorsunuz?

KUR'ÂN BÜTÜNÜYLE KATIKSIZ BİR ÖĞÜTTÜR

(... اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ) **«O, âlemler için, sizden doğru davranmayı arzu edenler için katıksız bir öğüttür.»**

Bu âyetle iki önemli husus üzerinde duruluyor : Birincisi, Kur'ân'ın bütün milletler için yönlendirici, eğitici öğüt özelliğini taşıması ve insanları yaratıp terbiye eden, kemale erdiren Rablerine irşad eden bir rehber olması; ikincisi, onun daha çok aklını kullanıp dosdoğru yolda istikamet üzere yürümek isteyenler için unutulmaması gereken bir eğitim müfredatı içermesidir.

O halde Kur'ân'dan feyiz almanın, taşıdığı rahmet boyasına boyanmanın yolu, akıl ve idrâki en iyi şekilde kullanmayı bilmek ve doğru olanı seçip bulmaktır. Aynı zamanda aklın önünde engel teşkil eden nefsanî duyguları tesirsiz hale getirip aklın ve imânın emrine vermek suretiyle beden şehrinde aklı vezîr, imânı hükümdar kılmaktır.

Böylece insanla Kur'ân arasında belirgin bir çizgi vardır ki ona, «doğruyolu bulma çizgisi» diyebiliriz. Kişi mevcut yeteneklerini ve yardımcı âmilleri harekete geçirerek o çizgiye geldiği takdirde Kur'an'dan nasîbini almaya başlar; gelmediği takdirde kendine haksızlık etmiş olur.

Bunun için Cenâb-ı Hak : **«Sizden doğru davranmayı arzu edenler için bir öğüttür»** buyurmakta ve bundaki hikmeti anlamamız için bize ışık tutmaktadır.

CENÂB-I HAK İLE KULLARI ARASINDA MEŞİET FENERİ

(... وَمَا تَشَاۤؤُنَ اِلَّٓا اَنْ يَشَاۤءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ) **«Âlemlerin Rabbı olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.»**

Bu âyetle çok ince ve o nisbette önemli ve hassas bir konuya işâret ediliyor. Âyetin zâhirî anlatımından, «Cenâb-ı Hak bir şeyi dilemedikçe kimse onu dileyemez» veya «Cenâb-ı Hak dilemedikçe kimse bir şey dile-

yemez» veya «Allah kulu hakkında istikamet dilemedikçe kul müstakim olamaz» gibi mânalar anlaşılıyor. Ancak böyle bir mana ve yorum, kulun işlediği ve işlemediği her fiil ve işte mâzur olduğu neticesini doğurur. İrade ve isteğiyle bir şey yapmadığı düşüncesine kapı açıp sorumluluğu kaldırır. Oysa küllî irâde ile cüz'î irâde arasındaki ilgi ve inceliği bildiğimiz takdirde böyle bir sonuç çıkarmamızın hiçbir zaman isabetli olamayacağı rahatlıkla anlaşılır.

Şüphesiz Cenâb-ı Hak, kulları hakkında hep hayrı, iyiliği, doğruyu diler. Ancak bu dileme sadece kendi sınırı içinde kalır; yani bir şeyi dilemek başka, o şeyi işleyip yürütmek başkadır. Cenâb-ı Hak, sünnetullahı gereği, kulunda bir istek, arzu, heves, doğruyu seçme, hidâyete yönelme gayretini ve o gayretle belirlenmiş sınıra geldiğini görünce, -dilediği takdirde- o kulu hakkında hidâyetle tecellide bulunur. Böylece kulun dilemesi Allah'ın dilemesine bağlı kalmakla O'nun hidâyet ile tecellisine muhtaç bulunmaktadır. (1)

Tekvîr Sûresi'ne kıyâmet olayının bazı safhaları açıklanarak başlandı, Kur'ân'ın istikamet üzere olan mü'minler için katıksız bir öğüt olduğu bildirilerek sûre noktalandı. Allah'a hamd, Resûlüllah'a (A.S.) salât-u selâmlar olsun.

(1) Bilgi için bak : İnsan Sûresi : 36 Müddessir Sûresi : 56. âyetin tefsiri

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

İNFİTÂR SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Birinci âyetinde kıyâmet olayında göğün yarılacağından «infetaret» fiiliyle söz edildiğinden, bu fiilin masdarı olan «infitar» sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 19

Kelime » : 80

Harf » : 327 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Kıyâmet olayının bazı korkunç safhaları anlatılıyor.

2— İnsanların çoğunun nankörlük ettikleri belirtilerek, verilen sayısız nîmetlerden dolayı Allah'a şükretmelerinin gereği üzerinde duruluyor.

3— İnsanoğlunun her işte çok dikkatli ve hesaplı olmasına işâret ediliyor.

4— İnsanın işlediği iyilik ve kötülükleri yazan görevli meleklerin bulunduğuna değinilerek hayatın her saatini ilâhî tâlimat doğrultusunda değerlendirmenin sayısız faydaları bulunduğuna atıf yapılıyor.

5— Âhiret gününde insanların, genel ölçüde iki kısma ayrılacağı konu edilerek, birincilerin sonsuz nîmete lâyık görülen iyiler, iyilik sevenler, istikamet üzere olanlar bulunduğu; ikincilerin ise, ilâhî azabı hakketmiş fâcirler, ilâhî sınırları hiçe sayıp nefsine ve İblîs'e uyarak günah işleyen ahlâksızlar ve inkârcı nankörler olduğu bildiriliyor.

Sûreyle ilgili hadîsler:

Câbir (R.A.) diyor ki:

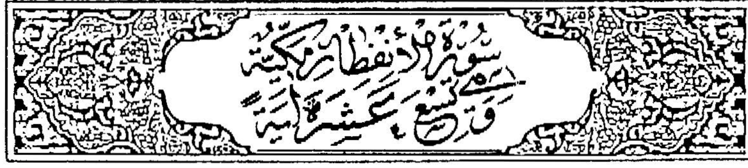
— **«Muâz kalkıp son yatsıyı kıldı ve (kıraati uzattı). Bunun üzerine Re-**

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/358

sûlüllah (A.S.) ona : «Ya Muâz sen fitneci misin? Neden SEBBİH İSME RABBİKE'L-A'LÂ, VE'D-DUHÂ, İZE'S-SEMAUNFETARET sûrelerinden (biri-ni) okumuyorsun?» diye uyarıda bulundu. (1)

«Kim gözleriyle Kıyâmet'e (meydana gelecek safhalarına) bakmak istiyorsa, İZE'Ş-ŞEMSU KÜVVİRET, İZE'S-SEMAUNFETARET ve İZE'S-SEMAUNŞEKKAT sûrelerini okusun!» (2)

(1) Nesâî / iftitah : 71 - İbn Mâce / ikamet : 48 - Müslim / selât : 179
(2) Tirmizî / tefsir : 81 - Ahmed : 2/27, 36, 100 - 5/452

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾

M E Â L İ :

1— Gök yarıldığında,

2— Yıldızlar yerlerinden koparak dağıldığında,

3— Denizler birbirine kaynayıp karıştığında,

4— Kabirler deşilip içindekiler ortaya çıkarıldığında,

5— Herkes önden gönderdiğini ve geriye neler bıraktığını bilecek.

KIYÂMET KOPUP DİRİLME OLAYI GERÇEKLEŞİNCE

(... إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ) «Gök yarıldığında, yıldızlar parçalanıp döküldüğünde, denizler birbirine kaynayıp karıştığında, kabirler deşilip içindekiler ortaya çıkarıldığında herkes önden gönderdiğini ve geriye neler bıraktığını bilecek.»

İnsanoğlu dünya hayatını nasıl değerlendirdiğini; ikinci hayatta huzur ve güven içinde yaşamak için neler hazırlayıp gönderdiğini, geriye ne gibi iyi ve kötü izler bıraktığını ikinci hayata gözlerini açınca daha iyi ve etraflı bilip anlar, fakat neden sonra..

Cenâb-ı Hak, böyle bir günün yaklaşmakta olduğunu ve mutlâka ger-

çekleşeceğini bildirip insanoğlunu uyandırmayı dilerken kıyâmet safhalarından dört tanesine yemin ederek işin azametine işârette bulunuyor:

1— Gök yarıldığında..

Bir önceki sûrede 12 önemli safhaya yer verilerek kıyâmet hakkında bilgi verilmişti. Burada önce göğün yarılacağı konu ediliyor. Bu, iki şekilde yorumlanmıştır: Birincisi, kıyâmette Allah'ın yüksek kudret ve heybetinden gök yarılacaktır. İkincisi, Furkan Sûresi 25. âyette şu meâlde bir yarılma olayından söz edilmektedir: **«O gün gök beyaz bulutlar şeklinde (bir görünüm vererek) yarılacak da melekler grup grup inecekler..»**

Ancak göğün yarılması nasıl olacak? Sistemlerin, galeksilerin bulundukları düzen ve dengeyi kaybetmek suretiyle yörüngelerinden çıkıp çarpışması ve bozulup dağılmasıyla mı meydana gelecek, yoksa atmosfer tabakasının yanmasıyla müthiş patlamalar birbirini izleyerek gök yarılmış gibi bir görüntü mü arzedecek? Elbetteki bunu kestirmek çok zordur. Ne var ki aynı konuyla ilgili diğer âyetleri biraraya getirip hepsinden ortak bir mâna ve yorum çıkardığımız takdirde gerçeğe biraz daha olsun yaklaşmış oluruz. Şöyle ki:

a) Rahmân Sûresi 37. âyette: **«Gök yarılıp gül rengine dönüşerek yağ gibi eridiği zaman..»**

b) Nebe' Sûresi 19. âyette: **«Gökler açılarak kapı kapı olacak..»**

c) el-Hakka Sûresi 16. âyette: **«Gök yarılır; o gün artık o bütün güç ve ölçüsünü kaybetmiş olur..»**

d) Müzzemmil Sûresi 18. âyette: **«Gök onunla (o günün dehşetiyle) çatlamıştır (çatlayacaktır). Onun va'di mutlaka yerine gelecektir..»** buyurulmaktadır.

O halde kıyâmet olayı meydana gelince, mevcut sistemler bozulup kâinatın düzeni bozulacak. Bu arada meydana gelen dağılma ve çarpışmalar neticesi gök kırmızı gül rengine dönüşecek de kapı kapı açılmalar kendini gösterecek ve o sebeple yüksek derecede bir ısı oluşacak ve birçok cisimler yağ gibi eriyecek veya atmosfer tabakası yanarak böyle bir manzara meydana gelecek. O nedenle gök yarılmış olacak..

2— Yıldızlar parçalanıp döküldüğünde..

Kur'ân'da kıyâmet olayıyla ilgili safhalar anlatılırken yıldızların yörüngelerinden çıkıp bağlı bulundukları sistemlerden kopmaları sebebiyle alacakları durum üç ayrı anlatımla belirtilmektedir:

a) Murselât Sûresi 8. âyette : **«Yıldızların ışığı giderilip silindiği zaman..»**

b) Tekvîr Sûresi 2. âyette : **«Yıldızlar parçalanıp döküldüğünde..»**

c) Ve İnfitâr Sûresi 2. âyette : **«Yıldızlar yerlerinden koparak dağıldığında..»** buyurulmaktadır. Bu üç anlatım şeklini biraraya getirdiğimizde şu manayı çıkarmamız mümkün olur : «Sistemler bozulup yıldızlar artık ışık alamaz olurlar ve yerlerinden kopup dağılırlar.»

3— Denizler birbirine kaynayıp karıştığında..

Kur'ân'da yine kıyâmet olayı konu edilirken iki yerde denizlerden az farklı bir anlatımla söz edilmektedir : Tescîr ve tefcîr..

Birincisi Tekvîr Sûresi 6. âyette : **«Denizler birbirine karışıp kaynaştığında** veya **ateş haline geldiğinde..»** zikredilirken, ikincisi konumuzu oluşturan âyette : **«Denizler birbirine kaynayıp karıştığında..»** denilmektedir. Şüphesiz biri diğerini te'kîd etmekte ve açıklık getirmektedir. Zira denizlerin kaynayıp birbirine karışması, yerkürenin müthiş bir sarsıntı geçirmesi ve üzerindeki dağ ve engebenin kalkması; böylece denizlerin yeryüzünü her tarafından kapsaması ile yorumlanır. Denizlerin ateş haline gelmesi ise, ya yerin çekirdeğindeki sıvı, aynı zamanda ateş halindeki madenlerin fışkırmasıyla, ya da zincirleme bir hidrojen moleküllerinin patlamasıyla yorumlanabilir. Nitekim «tescîr» kelimesinden onun ateş haline gelmesi anlaşılıyor.

Bütün bu yorumlar bizim şahsî görüşlerimizdir. Hakikati ise, ancak Allah bilir.

4— Kabirler deşilip içindekiler ortaya çıkarıldığında..

Bu âyet, Zilzal Sûresi 2. âyetle açıklanmaktadır. Şöyle ki : **«Yeryüzü (içinde taşıdığı) ağırlıklarını çıkardığı zaman..»** Şüphesiz bu ağırlıklar, başta ölüler olmak üzere yerin derinliklerindeki erimiş halde olan madenler de olabilir. Ama ölüleri dışarı atması ise kesindir ki bu, ikinci hayata kalkışın ilk adımı sayılır.

O halde diyebiliriz ki, Zilzâl Sûresindeki 4. âyet umum, İnfitâr Sûresindeki 2. âyet husus ifade etmektedir.

Kabirlerdeki bedenler bütünüyle çürüyüp toprağa dönüşmüştür. Çoğunun kemikleri bile ufalıp belirsiz olmuştur. Ama ne olursa olsun, ruhla beden arasındaki mânevî irtibat kıyâmete kadar sürmektedir. O bakımdan nasıl çürüyen bitkilerin tohumları, kökleri ve taşıdıkları sporlar, şartlar ve ortam hazır olunca tekrar yeşerme şansına sahipse, çürüyen insanlar da öyle..

Berzah âleminde beklemekte olan ruhlara gelince : Yeşermeye başlayıp şekillenen insan vücudu kıvamını bulunca, bir yanlışlığa meydan vermeksizin her ruh kendine ait bedene gelip yerleşir. Buna bir misal verelim : Bir sürü koyun düşünün, bunlar üçyüz kadar yavru dünyaya getirmiş bulunuyor. Doğan her kuzu hemen alınıp anasından uzak bir yerde korunuyor ve bir süre geçtikten, yani kuzular kendine gelip karınlarını doyurma gayretine düşünce, bulundukları yerden çıkarılıp analarının bulunduğu yere götürülüyor ve birkaç dakika içinde her kuzu bir yanlışlığa meydan vermeden kendi öz annesini bulup memesini emmeye başlıyor. Tabi kuzu doğduğu an kendisiyle anasına bir numara veriliyor..

Uzun sayılacak bir süre kendine ait bedeniyle bir ömür geçiren ruh, şüphesiz bedenin fizikî şeklini alır. Ondan ayrılınca da bu şeklini aynen korur. Kıyâmet günü bedenler dünyadaki şekillerine uygun oluşunca, ruhlar en küçük bir hatâya meydan vermeden inip kendilerine ait bedene yerleşirler.

İç güdüleriyle analarını bulan kuzulara böylesine gelişmiş duyguyu veren Cenâb-ı Hak, birçok yeteneklerle donattığı ve mükerrem kıldığı insan ruhuna ne üstünlükler ve meziyetler vermemiştir!.

Ayrıca yukarıda kısaca temas ettiğimiz gibi, ruhla beden arasında kopmaz bir bağın mevcudiyeti söz konusudur. Beden yanıp kül olsa, denizde balığa, karada bir canavara yem bile olsa, o irtibat kopmayıp devam etmektedir. Nitekim ünlü velî Abdulaziz Debbağ, -iki cilt halinde tercüme ettiğim- «el-İbriz» adlı eserinde bu hususu çok güzel açıklayarak doyurucu bilgi vermiştir.

Sonra da Hadîs-i Şerîflerde zikredilen «acb-ı zeneb» yani «kuyruk sokumundaki küçücük bilyamsı kemik» konusu vardır. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu küçücük boncuk kadar olan kemiğin, insanın bütün özelliklerini kendinde taşıyan bir çekirdek veya tohum misâli, günü gelince toprak altından fışkırıp bitki misali gelişerek insan bedenini meydana getireceğini beyân buyurmuştur. Ancak bu kemiğin nasıl korunduğunu, korunacağını; yakılıp kül haline gelerek belirsiz olunca özelliğini nasıl muhafaza edeceğini kesin olarak bilemiyoruz. Akla gelen ilk şey, sözü edilen kemik nasıl bir değişime uğrarsa uğrasın, ondaki insanî mikro modelin korunmakta olduğu kıyâmete yakın bu kemiğin ilâhî emirle yeniden oluşup öylece nüve teşkil etmesidir. Allah daha iyisini bilir.

HERKES ÖNDEN NE GÖNDERDİĞİNİ BİLECEK

(عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ...) «Herkes önden gönderdiğini ve geriye neler bıraktığını bilecek..»

Hayatta hemen her insanın birtakım ihmalleri, kusurları, günahları olabileceği gibi, maddî ve mânevî hususlarda da kaçırdığı veya eline geçtiği halde değerlendiremediği birçok şeyler vardır. Tabii peygamberler (salât-ü selâm hepsine olsun) bu genellemenin dışında bulunuyorlar. Çünkü Cenâb-ı Hak onlara «ismet» sıfatını lâyık görmek suretiyle kendilerini günahlardan, birtakım aşırılıklardan korumuştur.

Gerçek bu olunca ne yapmamız gerekmektedir? Unutmayalım ki, zaman kendi akışına devam etmekte ve hiç kimseyi beklememektedir. İnsana ayrılan kısa ömür süresince yapılacak çok şeyler vardır. Geçen her zaman parçası ya lehimize, ya da aleyhimize işlemektedir. O bakımdan hayatımızı Kur'ân'ın verdiği plân ve proğrama göre değerlendirdiğimiz nisbette mutlu ve bahtiyar oluruz; aynı zamanda yaratılışımızın hikmetine uygun bir dönemi kendi lehimize değerlendirme şansına erişebiliriz.

O halde kıyâmet günü dirilip kalkan herkes şu hususları ayan-beyân görüp hatırlayacak ve yüzbin defa nedamet duyup kendi kendini kınayacaktır :

a) Dünyalıktan yana çok yatırım yaptığım halde âhiretim için pek az bir yatırımım olmuştur. Kısa bir hayat için çok şey, sonsuz hayat için pek az şey..

b) Midesi ve şehveti uğruna sarfettiği zaman kadar, ruhunu, irfanını ve vicdanını geliştirmeye sarfetmediğini fark edecek, daldığı gafletin çok pahalıya mal olduğunu anlayacak, ama neden sonra.

c) Önünden bir sürü günah, vebal ve haksızlık gönderdiğine; yapılması behemahal gerekli olan taât-u ibâdetleri yapmadığına şâhit olacak ve artık dönüşü mümkün olmayan bir döneme girdiğini düşünerek için için üzülecek.

d) Ebedî hayatından yana önden gönderdiği hayır ve hasenata vesîle olan malın çok az, vârislerine bıraktığı malın hayli çok olduğunu görünce, hayıflanacak ve çaresizlik içinde göğsü daralacak.

e) Âhiret gününün o sıkıcı atmosferi içinde herkişi geriye nasıl bir ahlâkî mîras bıraktığını; iyi veya kötü nasıl bir çığır açtığını eline verilen sahifelerde görecek ve kendi geleceğini kendi irâdesiyle hazırladığını idrâk edecek.

Ama bu görme, bilme, farketme, idrâk etmenin hiçbir yararı olmayacaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, âhiret gününde herkesin önden neler gönderdiğini ve geriye neler bıraktığını anlayacağı konu edilerek kıyâmet olayının dört önemli safhası üzerinde duruldu ve ömrünü gaflet içinde geçirenler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'a karşı kendini aldatacak kadar gaflete boğulanlara sesleniliyor ve arkasından İlâhî kudretin hılkat üzerindeki tecellisine dikkat çekilerek akla hem ışık tutuluyor, hem de malzeme veriliyor. Sonra da hesap ve ceza gününü yalanlayanlar uyarılarak üzerlerinde her şeyi yazıp tesbit eden meleklerin bulunduğu haber veriliyor.

—oOo—

يَٓا اَيُّهَا
الْاِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَر۪يمِۙ ﴿٦﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ فَعَدَلَكَۙ
﴿٧﴾ ف۪ٓي اَيِّ صُورَةٍ مَا شَٓاءَ رَكَّبَكَۜ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدّ۪ينِۙ ﴿٩﴾ وَاِنَّ
عَلَيْكُمْ لَحَافِظ۪ينَۙ ﴿١٠﴾ كِرَاماً كَاتِب۪ينَۙ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾

M E Â L İ :

6— Ey insan! O çok şanlı, lûtuf ve iyiliği bol Rabbına karşı seni aldatan nedir?

7— O ki, seni yaratıp (müstesnâ biçimde) düzenlemiş ve (her uzvu yerince koyup) dengede tutmuştur.

8— Dilediği herhangi bir şekilde sana çeki-düzen vermiştir.

9— Hayır, hayır; siz dini yalanlıyorsunuz (cezâ ve mükâfat gününe inanmıyorsunuz).

10-11— Şüpheniz olmasın ki, üzerinizde koruyucular, şerefli saygıdeğer kâtip (melek)ler vardır.

12— Onlar yaptıklarınızı bilirler.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Ebî Hâtim'in İkrime'den yaptığı rivâyete göre, bu âyetler, gurur ve kibirle inkârı birleştirip büyüklük taslayan Ubey b. Halef hakkında inmiştir. (1)

DÜNYA HAYATININ BİRKAÇ GÜNLÜK ŞATAFATINA ALDANANLAR

(يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ) **«Ey insan! O çok şanlı, lûtuf ve iyiliği bol Rabbına karşı seni aldatan nedir?»**

Âyetin zahirî delâleti bütün insanların muhatap tutulduğunu göstermektedir. Zira ilim adamlarının çoğuna göre, «insan» kelimesinin başındaki «elif-lâm» harfi istiğrak içindir, yani türün bütün fertlerini kapsamaktadır. İniş sebebine bakılınca da «elif-lâm»ın belli bir şahsa yönelik bir anlam taşıdığı anlaşılırsa da, istiğrak için olması konunun taşıdığı ana tema ile daha çok uyum sağlamaktadır.

Mekke'de nübuvvet güneşi ilk safhada ora halkı üzerine doğduğu halde, onların çoğu küfür ve azgınlıklarında ısrar edip Hakk'ın sesine kulak tıkadılar. İlk müslümanları küçümseyip Kur'ân âyetleriyle alay ettiler ve Hz. Muhammed'i (A.S.) gözlerden ve gönüllerden düşürmek için her türlü şirretliği mubah saydılar. Aralarında mal ve evlâdıyla böbürlenip zayıflara, kölelere, Allah'a ve Peygamberine imân edenlere tepeden bakanları bulunuyordu. Ubey b. Halef, Velîd b. Muğîre, Ebû Cehl ve Ebû'l-Eşed b. el-Cümahî küfrün elebaşıları ve tuğyan edenlerin ileri gelenleri idi. İslâm güneşini karartmak, peygamberliğin rahmet ışığını söndürmek için ne lâzımsa onu yapıyor, hiçbir insaf ölçüsü tanımıyorlardı. Böylece bu gâfil ve mağrurlar bilmeden ilâhî rahmete sırt çevirerek kendilerini derin bir çıkmaza soktular. İlgili âyetler, hem bunlar, hem de o tiynette olan inkârcılar uyarılmak üzere indirildi.

Oysa insan fıtratında, yani doğuştan ruhunda Allah ve din duygusunun mayası veya cevheri mevcuttur. O maya hılkatındaki özellik doğrultusunda kullanıldığı, o cevherin üstündeki kılıf sıyrıldığı takdirde, insanın gerçek hüviyeti meydana çıkar. İşte indirilen kitaplar ve gönderilen peygamberler; özellikle de Allah'ın son mesajı olan Kur'ân ve O'nun hidayet rehberi bulunan Hz. Muhammed (A.S.) sözü edilen mayayı amacına yönelik geliş-

---

(1) Süyûtî/Esbabu Nüzûli'l-Kur'ân : 119

tirmek, cevheri bütün safiyetiyle meydana çıkarmak için gönderilmişlerdir. Buna rağmen sünnetçiden korkup kaçan, usturadan ürken çocuk gibi olmanın makul ve makbul bir yanı ve anlamı yoktur. Zira insan için de kâinat plânında belli bir yer ayrılmış ve onun hayatı önceden belirlenen bir proğrama bağlanmıştır. İpek böceğinin plândaki yeri ve ona yükletilen proğram ne ise, o ancak onu yapmakta; yediği dut ve benzeri bitki yapraklarını ipeğe çevirmektedir. Ondan başka bir şey imal etmesi beklenemez ve zorlanamaz da.. Aksi halde hılkatının hikmetinden uzaklaştırılır ve büsbütün faydasız hale sokulur. Bu durumda da o hayvancıkların yaşama ve beslenme anlamı kalmaz.

Onun gibi, insan da yaratılanların en şerefli ve değerlisi olarak belli hizmetlerde bulunmak ve ömrünü plânlayıp proğramlandığı gibi noktalamakla görevlidir. Kitap ve Sünnet bütünüyle insan hayatını iyiye, güzele, doğruya ve tek kelimeyle hakka çevirmeye yönelik müfredatı kendinde taşımaktadır. İnsanın bu müfredat ve önceden belirlenen hayat proğramının dışına çıkması, yani aksine bir hayat düzeni kurması, onu Rabbına karşı aldatan bir âmil olur ve böylece hılkat kanununda belirlenen çizgiden çıkıp zararlı bir düzeye gelmiş olur.

İşte ilgili âyetle bu inceliğe ve hikmete parmak basılarak düşünce ufkumuz genişletilmek istenmekte ve aklımıza seslenilerek harekete geçirilmesi plânlanmaktadır.

Ayrıca insanoğlunu aldatan birtakım şeyler daha vardır. Meselâ Allah'ın rahmetinin hep gazabının önünde bulunduğunu, âhirette rahmetinin yüz bölümünden doksan dokuzunun tecelli edeceğini, yaşlanınca dönüş yapıp tevbe ve istiğfarla bütün günahlardan temizlenme imkânının bulunduğunu hesaba katarak ibâdet ve taâti terketmek, günahlara devam edip berbat bir hayat sürmek bu cümledendir. O bakımdan Kur'ân bir yandan ilâhî rahmet ve gufrana ümit bağlamamızı emrederken, diğer yandan O'nun azap ve intikamından korkmamızı tenbîh etmekte ve ümitle korku arasında bir yol izlememizi tavsiye buyurmaktadır.

Nitekim ünlü velîlerden Fudayl b. İyaz'a soruldu :

— «Cenâb-ı Hak kıyâmet gününde seni huzuruna alıp, «Ya Fudayl! Seni Rabbına karşı aldatan nedir?» diye sorsa, ne cevap verirsin?» O da onlara :

— «Eğer Rabbım benden böyle soracak olursa şu cevabı veririm dedi : «Ya Rab! O sarkan örtün beni aldattı. Çünkü gerçekten sen keremi bolsun ve kusurları da gizleyensin!»

Şüphesiz Fudayl Hazretleri böyle derken, Cenâb-ı Hakk'ın adâletinin

tecellisinden de korkan ve hesap gününü düşünerek ömrünün her saatini güzel amellerle süsleyen bir mü'min-i muvvahhid idi..

İNSANI GÜZEL SURETTE YARATIP DÜZENLEYEN KUDRET

(الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ) **«O ki, seni yaratıp (müstesna biçimde) düzenlemiş ve (her uzvu yerine koyup) dengede tutmuştur. Dilediği herhangi bir şekilde sana çeki-düzen vermiştir.»**

Âyette insanın yaratılmasıyla ilgili dört tekâmül döneminden söz ediliyor :

1— Döllenmiş yumurtanın gelişme dönemi.

Aşılanan yumurta hemen bölünmeye başlar; rahim yolu kaslarının kasılmasıyla 8 gün içinde rahme ulaşır. Cenâb-ı Hakk'ın takdîr ettiği hılkat kanununun faaliyete geçmesiyle geometrik yönde bölünmeye yüz tutar.

2— Rahimde yuvalanan yumurta gün geçtikçe bölünüp çoğalmak suretiyle bir ayda 1 mm. kadar olur. İkinci ay 2 cm.'ye kadar ulaşır. Üçüncü ayda 9 cm.'yi bulur. Böylece insan şekli 45 gün tamamlandıktan sonra belli olmaya başlar. Kur'ân bu dönemdeki gelişme ve şekillenmeye «ilâhî tesvîye» diyor.

3— İkinci ayın sonunda ceninin elleri, ayakları iyice belli olur ve üçüncü ayın sonunda parmakları ve diğer organları iyice ortaya çıkar. Kur'ân bu dönemi «ilâhî ta'dîl» diye belirliyor.

4— Bundan sonra cenin, genlerin taşıdığı özelliklere göre çeki-düzene girer ve bu döneme «ilâhî terkîp» denir.

Bütün bu dönemlerin Allah'a nisbet edilmesi, O'nun koyduğu değişmez biyolojik, fizyolojik ve anatomik kanunlara işârettir.

Şüphesiz ki insanoğlunun ilmi ne kadar derinleşirse derinleşsin, araştırma, inceleme, keşif ve icadları hangi çizgiye varırsa varsın, o belsuyundaki canlı hayvancıkların bir tanesini yaratmaya, icad edip ortaya koymaya muktedir değildir ve hiçbir zaman gücü buna yetmiyecektir. Zira o hayvancıkların terkibi bellidir, ama taşıdığı canlılık vasfı insan için hep bir muamma olarak bulunmaktadır. Onu ancak imân yoluyla anlar ve taşıdığı ilâhî kudretin tezahürü ile yorumlayabiliriz.

Anlaşıldığı gibi, beşer ilmi ancak bir çizgiye kadar ulaşabilmekte ve ondan öteye geçememektedir. Allah'ın ilmi ve kudreti ise sonsuz ve sınırsızdır.

DİNİ VE HESAP GÜNÜNÜ YALANLAYAN GÂFİLLER

(كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ) **«Hayır, hayır; siz dini yalanlıyorsunuz (cezâ ve mükâfat gününe inanmıyorsunuz).»**

Âyette geçen «dîn» kelimesi, taât, cezâ ve hesap manasına delâlet etmektedir. Bununla, âhiret gününe imânın önemi üzerinde duruluyor ve lüzumu belirtiliyor. İkinci hayata inanmadıktan sonra her türlü sorumluluk, adâlet, hakkaniyet ve güzel ameller gibi kavramlar birer fantezi; iyilik ve kötülük, sevap ve günah gibi kavramlar da mânevî müeyyidesiz kalıyor. Gerek müşriklerin zulüm ve tuğyanı, gerekse inkârcı maddecilerin her şeyi mubah sayması bu inançsızlıktan kaynaklanır. O bakımdan Kur'ân-ı Kerîm'de âhirete imân konusuna ağırlık verilmiş ve kıyâmet olayı duygu ve düşünceleri yönlendirecek şekilde anlatılarak sık sık onun ibretli safhalarına değinilmiştir.

Böylece Kur'ân aynı zamanda insan aklına ışık tutmak için önce kıyâmet olayının birkaç safhasını anlatarak duygular üzerinde tesir meydana getirmeyi plânlıyor; arkasından düşünce ve aklî melekeyi harekete geçirmek için insanın ana rahmindeki gelişme dönemlerine değinerek aydınlatıcı bilgi veriyor. Sonra da Allah'ın sonsuz kudretini hatırlatarak âhireti yalanlamanın hakikatle bağdaşır hiçbir yanı bulunmadığını çok duyarlı bir anlatımla kalp ve kafalara işliyor. Bundan sonraki âyetle de insanı iç disiplinine kavuşturmanın en tesirli yol ve yöntemini ortaya koyuyor.

KORUYUCU KÂTİP MELEKLER

(وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ۙ كِرَامًا كَاتِبِينَ ۙ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ) **«Şüpheniz olmasın ki, üzerinizde koruyucular, şerefli saygıdeğer kâtip (melek)ler vardır. Onlar yaptıklarınızı bilirler.»**

Cenâb-ı Hakk'ın insanlardan yana koyduğu hayat düzeni ve o düzene hareket sağlayan hılkat çarkı çok mükemmel plâna göre yürütülmektedir. Mesela beynimizi oluşturan trilyonlarca hücre, bir bakıma herbiri bağımsız olmakla beraber, oluşturdukları beden ve organ yapısında birleşmekte ve kollektif bir çalışma sürdürmektedirler. Aynı zamanda her hücre yüklendiği programı bir yanlışlığa meydan vermeden yerine getirmekte son derece mahirdir.

Vücudumuzu oluşturan bu sayısı belirsiz hücrelerden her gün milyonlarca ölmekte ve yenileri onların yerini almaktadır ki, bizim bundan haberi-

miz bile olmamaktadır. Böylece canlı olan bunca hücreyi öldüren ve hemen arkasından yenilerini yaratıp onların yerini dolduran Cenâb-ı Hak, bizi öldürdükten sonra tekrar diriltmeye kadir değil midir? Bir hücreyi yaratmak ne ise, O'na göre bir insanı yaratmak, onu öldürmek ve diriltmek de o kadar kolay ve basittir. Aslında O'nun yüksek kudreti karşısında bu konuda «kolay» ve «basit» kavramlarını bile kullanmamız anlamsızdır.

İşte vücudumuzda cereyan eden bu baş döndürücü işleyiş ve onarımdan haberimiz bile olmamakta ve yüksek bir kudretin yaratma tecellisinin içimizde faaliyette bulunduğunu görmemekteyiz!

Bunun gibi varlık âleminde de her şey bağımsız gibi görünmekteyse de aslında birbirini tamamlayarak kâinatın düzen ve dengesini sağlamaktadırlar. Şüphesiz bunların hepsini bütünlük içinde sevk ve idare eden Cenâb-ı Hakk'ın varlığı ve birliği, erişilmezliği ve sonsuzluğu söz konusudur. Sayısı bizce bilinmeyecek kadar çok olan melekler hayatımızın ve işler durumda olan kâinat düzeninin her parçasıyla yakından ilgilidirler. Ezelde hazırlanan statüye göre mekanizmayı çalıştırmakta ve her an baş döndürücü, akıl üstü faaliyetler birbirini izlemekte, hepsi aynı merkezden kumanda edilmekte, aynı merkezin düğmeleriyle yöneltildikleri amaca göre hizmet vermektedir. Vücudumuzdaki trilyonlarca hücrenin faaliyetinden haberimiz yoksa, kâinattaki her parçayı bütünlüğüne bağlı olarak çalıştıran ve sayısı belirsiz eşyayı belli bir amaca çeviren meleklerin faaliyetlerinden nasıl haberimiz olabilir? Bu her yönüyle imân ve irfan; idrâk ve basîret işidir. Allah kimin bu yeteneklerine hidâyet ışığı tutarsa, onlar bu hakikatlere inanıp tasdîkte bulunurlar.

İlgili âyetle, sadece bizim günlük hayatımızda cereyan eden olayları, söz ve davranışları anında tesbit eden Hafeze Melekler'den söz edilmekte ve varlıkta hâkim olan yüksek kudretin izlerini görmemiz istenmekte; aynı zamanda her an nasıl kontrol altında bulunduğumuzu idrâk ile günlük yaşayışımızı hakseverlik, sorumluluk düzeyinde değerlendirmemiz ilhâm edilmektedir..

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu konuda ümmetine şöyle tavsiye ve bir bakıma uyarıda bulunmuştur: **«Şüphesiz ki Allah, soyunup çıplak vaziyette bulunmanızdan sizi men'ediyor. Sizden hiç ayrılmayan, ancak üç durumda ayrı kalan Kiramen Kâtibin (olan melekler)den utanın.**

Onların ayrı kaldıkları üç durum ise şunlardır: Helâda bulunduğunuz, cünüp olduğunuz ve guslettiğiniz zaman.. O halde sizden biriniz güslettiğinde ya elbisesiyle utanç yerlerini örtsün veya duvarı ya da devesini (aracını) sütre edinsin.» (1)

(1) Hâfız Bezzar : İbn Abbas (R.A.) dan

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhî nizama ters bir tutum içinde olan gâfiller uyarıldı. Cenâb-ı Hakk'ın insandan yana tecelli eden hılkat kanununa dikkat çekilerek akla malzeme verildi. Arkasından âhireti yalan sayanlar üzerinde durularak her şeyin anında tesbit edilip yazıldığı belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerini iyilik çizgisine getirip ömrünü ilâhî nizama göre değerlendiren kişiler müjdeleniyor. Bunların aksine bir hayat sürenler ise Cehennem ile tehdîd ediliyor. Sonra da hesap ve ceza gününde herkesin kendi ameliyle başbaşa kalacağı, kimsenin başkasını kurtarma yetkisi bulunmadığı haber verilerek ölmeden önce o güne hazırlık yapmamız ilhâm ediliyor.

——oOo——

إِنَّ
الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾
وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ
مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

13— İyiler şüphesiz nîmet içindedirler.

14— Kötüler de elbette Cehennem'dedirler.

15— Cezâ ve hesap günü varıp oraya girecekler.

16— Oradan artık ayrılıp uzaklaşamıyacaklar.

17— Din günü (cezâ ve hesap günü) nedir bilir misin?

18— Evet, yine din günü nedir bilir misin?

19— O gün hiç kimse, diğeri için bir şeye mâlik değildir. Emir o gün bütünüyle Allah'a mahsustur.

İYİLİK DÜZEYİNDEKİ MÜ'MİNLER NÎMETE LÂYIKTIRLAR

(إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ...) «İyiler şüphesiz nîmet içindedirler. Kötüler de elbette Cehennem'dedirler.»

Akıl, idrâk, zekâ ve hafıza gibi yeteneklerle donatılıp yaşama yolculuğuna çıkarılan insanoğlunun ruhlar âleminden sonra ikinci durağı dünya olarak belirlenmiştir. Bu durağa adım atan herkesin önünde iki yol bulunmaktadır. Biri ilâhî hoşnutluk doğrultusunda ebedî mutluluğa, diğeri ilâhî gazap doğrultusunda sonsuz azâba uzanmaktadır.

Ergen olup kişiliğini kazanan herkese Peygamber tebliği, Kur'ân irşadı seslenmekte ve nerede, niçin bulunduğunu, ne yapması gerektiğini ve sonra da nereye gideceğini bir bir haber vermektedir. İşte bu ilâhî mesaj akla, sağduyuya seslenmekte ve her vesileyle insanı iyiye, doğruya ve fazîlete dâvet etmektedir. Kısacası Allah'ın razı olacağı cihete uzanan hayat sistemini seçmemizi telkîn edip tavsiyede bulunmaktadır. İçimizdeki ihtiras, benlik, dünya malına karşı aşırı eğilim ve dışımızda da durmadan kötülüğü fısıldayıp sinyal veren İblîs geçici zevkleri çekici ve çarpıcı göstermekte ve sonu hüsranla noktalanacak yolda yürümemizi hayatımızın gayesiymiş gibi göstermektedir.

İlgili âyetle akıllarını hür irâdelerine rehber yapıp kitap ve peygamberin sesine kulak vererek birinci yolu seçenlere «ebrar»; nefsânî arzu ve heveslerini, sonra da İblîs'in fısıltı ve telkinatını rehber edinip bâtılın sesine gönül kapısını açarak ikinci yolu seçenlere «füccar» denilmektedir.

«Ebrar», çok yönlü bir kavram olup «berr»in; «füccar» da kapsamlı bir kavram olup «fâcir»in çoğuludur. Berr : İyiliği, doğruluğu imân düzeyinde şiar edinen; ilâhî hoşnutluğu arzulayarak iyi iş ve güzel amellerde bulunan kimse hakkında kullanılır. Fâcir ise, kötülüğü, günahı ve şerri huy edinen, ilâhî sınırı aşan, ömrünü yalan, günah ve haksızlık içinde geçiren kimse hakkında sıfat olarak kullanılır.

Böylece «İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir» kuralından hareketle, birinci sıfata mazhar olanlar sonsuz nîmetlere erişirler. İkinci sıfatı kendine lâyık görüp hayatını amacından saptıranlar ise sonu gelmeyen bir azâba itilmiş olurlar.

Şüphesiz bu iki yolun ve sözü edilen iki konağın bir üçüncüsü yoktur. Öyle ki, dünyaya ayak basan kişi, önündeki iki yoldan birini seçmek ve ölünce de Cennet ve Cehennem denilen iki konaktan birine girmek zorunda-

dır. Üçüncü bir yol, bir konak hiçbir zaman söz konusu değildir.((1) Gerçek bu olunca, insanoğlu kendi yarar veya zararına bir yolu seçmekte ve önüne konulan iki konaktan birine kendini lâyık görmekte serbest bırakılmış; ancak aklı hissine, idraki nefsanî arzusuna mağlup olmasın diye yardımcı olarak kendisine Hakk'ın son mesajını ulaştıran peygamber gönderilmiş ve kitap indirilmiştir.

SON DURAK

(يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ) **«Ceza ve hesap günü varıp oraya girecekler. Oradan artık ayrılıp uzaklaşamıyacaklar.»**

İnsanın ruhu bedeninden çok önce yaratılmıştır. Ruhun dünyaya indirilip kendine ait yaratılan bedene girmesiyle yepyeni bir yolculuk başlar : Dünya, kabir, berzah derken kıyâmet olayının meydana gelmesi, hesap faslının başlaması ve yolculuğun son çizgisine gelip dayanması.. Artık o âlemden ayrılmak, başka bir âleme göç etmek veya diğer bir ülkeye sığınmak diye bir konu kalmaz. Herkes niyetine göre işlediği şeylerin, sergilediği amellerin karşılığını, hiçbir haksızlığa uğramadan görür.

Bunun için Cenâb-ı Hak, konumuzu oluşturan âyette «yevmü'd-dîn» yani hesap, ceza ve mükâfat günü diye sağlam bir ölçü karşımıza koymakta ve dünya hayatında bütün söz ve davranışlarımızı, iş ve amelimizi buna göre düzene sokmamızı emretmektedir.

Böylece imân çizgisinde hayatını iyi ve güzel amellerle süsleyenler uzak bir yolculuktan evlerine dönüp ehline kavuşanlar gibi sevinirler. İnkârcı sapıklar, suçlu günahkâr azgınlar ve zâlim zorbalar ise, efendisinden kaçan ve fakat ona dönmek zorunda olan köleler gibi mahcup, mükedder ve pişman olarak üzülür ve kahrolurlar.

Evet Rabbından, O Yüce Yaratan'dan kaçan, O'na karşı gelip emirlerini dinlemeyen ve uygulamayanlar, unutmasınlar ki, bu kaçmanın ve nankörlüğün sonu Allah'a döndürülmek ve O'nun huzurunda hesap vermektir.

«DÎN GÜNÜ» NEDİR?

(وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا ...) **«Evet, yine din günü nedir bilir misin? O gün hiç kimse, diğeri için bir şeye mâlik değildir. Emir o gün bütünüyle Allah'a mahsustur.»**

---

(1) Cennet ile Cehennem arasında A'raf'tan söz edilirse de bu kesin değildir ve ihtilâflı bir konudur.

Kur'ân'da uygulanan ilâhî uslûbun özelliklerinden biri de, önemli bir konu, bir olay anlatılmak istenirken, önce Resûlüllah'a (A.S.) hitap edilir : «O nedir bilir misin?» diye bir soru yöneltilir. Bazan da konuya daha da ağırlık kazandırmak için bu soru tekrarlanır -konumuzu oluşturan âyette olduğu gibi- ve arkasından açıklama yapılarak hafızalarda derin iz bırakılması sağlanır. Aynı zamanda insan idrâkinin o konu ve olaya karşı uyanık tutulması amaçlanır.

Hesap ve ceza; iyi ve kötü amel ve karşılığında verilecek azap ve mükâfat âhiret gününe mahsus bir düzenleme ve orada tecelli edecek ilâhî adâletin kusursuz hüküm vereceğine bir işârettir. Öyle ki o günde hiç kimsenin bir başkası adına bir şey yapmaya yetkili bulunmayacağı, hiç kimsenin bir diğerine yarar sağlamaya mâlik olamıyacağı belirtilerek ölmeden önce o günü ve o gündeki hesaba çekilmeyi düşünmemiz, düşünüp de ona göre hareket etmemiz dolaylı şekilde anlatılmaktadır.

Bu bize neleri hatırlatıyor veya neleri öğretiyor? Önce dünyadaki gibi yalan ve dolanın, çevre ve yakınların, güçlü dayıların, para ve makamın hiçbir te'siri ve desteği söz konusu olamaz. Her kişi defterinde yazılan niyet ve amellerine göre yerini alır, ona göre değer kazanır veya kaybeder. Cenâb-ı Hak şefaat için izin vermedikçe hiç kimse diğeri için şefaatte bulunamaz. Emir, kumanda ve takdîr ve hüküm bütünüyle Allah'a aittir.

İşte bu hakikatlere inananlardır ki, dünya hayatında insanlardan yana feyiz ve rahmet saçarlar; âhiret âleminde ilâhî iltifata mazhar olup gıpta edilecek bir dereceye yükseltilirler. Zira insanı dünyada ahlâklı, erdemli, adâletli ve fazîletli yapan tek şey, Allah'a ve âhiret gününe dosdoğru inanmak ve böylece Resûlüllah'ın (A.S.) sünnetiyle yaşamaktır. Şüphesiz insanı şu geçici hayatta yönlendiren, uslandıran, frenliyen ve disiplinli bir hayat sürmesini kolaylaştıran tek faktör, imândır. Ondan daha tesirli bir müeyyide düşünebilmek mümkün müdür?

İnfitâr Sûresi'ne, kıyâmette meydana gelecek önemli safhalardan birkaç tanesi anılarak başlandı ve yine âhiretin son durak olduğu ve herkesin o gün ameline göre yerini alacağı haber verilerek yönlendirici bilgilerle sûre noktalandı.

Bize bu sûrenin de tefsîrini müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; Allah'ı ve âhiret gününü bize en iyi şekilde tanıtıp öğreten Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun..

——oOo——

MUTAFFİFÎN SÛRESİ

İbn Mes'ûd (R.A.), Dahhak ve Mukatil'e göre: Tamamı Mekke'de inmiştir. el-Hasan ve İkrime'ye göre : Medine'de inmiştir. (1) Kelbî'ye göre, Mekke ile Medîne arasında inmiştir.

Birinci âyetinde ölçü ve tartıyı doğru kullanmayanlar kınanarak «mutaffifîn» sıfatı kullanılmakta ve bu aynı zamanda sûreye isim olmaktadır.

Âyet Sayısı	:	36	
Kelime »	:	169	
Harf »	:	730	(2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Ölçü ve tartıda hile yapıp doğru davranmayanlar âhiret azabıyla tehdît ediliyor.

2— Cenâb-ı Hakk'ın koymuş olduğu helâl sınırına riâyet etmeyip ahlâksızlığı huy edinenlerin amel defterlerinin «esfel-i sâfilîn»de olduğu haber verilerek, onlara böylesine aşağılayıcı bir azâbın hazırlandığına atıf yapılıyor.

3— İmân düzeyinde iyilik ve fazîleti, güzel ahlâk ve doğruluğu şiâr edinenlerin amel defterlerinin «a'lâ-yı İlliyîn»de olduğu müjdelenerek, âhirette bu mü'minlere hazırlanan yüce makam ve derecelere işâret ediliyor.

4— İyilerin cennetteki yiyecek ve içeceklerinin nefaseti anlatılıyor.

5— Suçlu günahkârların dünyada mü'minlerle alay etikleri konu edilerek, âhirette o şaşkın sapıkların alay konusu edileceğine işârette bulunuluyor.

6— Âhirette mü'minlerin, inkârcı günahkârların hazîn âkıbetini müşahede ettikçe gülecekleri konu edilerek, inkârcılar uyarılıyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 19/250
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/359

Böylece sûrenin tamamı hem Mekkeli putperestleri, hem de Medine'de henüz İslâm'ın özünü ve mayasını almamış hileci şaşkınları kapsamakta ve her iki zümreyi birden uyarmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ ① الَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ② وَاِذَا
كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ③ اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ④
لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ⑤ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ⑥

M E Â L İ :

1— Ölçü ve tartıda doğru davranmayanların vay hâline!

2— Onlar ki, insanlardan ölçüp alırken noksansız alırlar.

3— Kendileri onlara ölçtükleri veya tarttıkları zaman eksik ölçüp tartarlar.

4-5— Sahi bunlar büyük bir gün için diriltilip, kaldırılacaklarını zannetmiyorlar mı?

6— O günde ki, insanlar kalkıp Âlemlerin Rabbının huzurunda dururlar.

İNİŞ SEBEBİ

Nesâî'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyette, adı geçen şöyle demiştir :

— «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Medine'ye hicret ettiği zaman ora halkının çoğu veya birkısmı ölçü ve tartıyı hileli kullanmakta çok aşırı idiler.

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak bu sûreyi indirdi. (1) Böylece onlar da hemen kendilerini toparladılar ve ölçü, tartı konusunda dikkatli olmaya başladılar. Nitekim el-Ferrâ' diyor ki : «O günden itibaren Medineli'ler ölçü ve tartıyı tamam kullanmakta insanların en dikkatlisi oldular ve onların bu dikkat ve doğruluğu günümüze kadar devam etmektedir.»

Yine İbn Abbas'ın (R.A.) bu konuda şöyle dediği rivâyet edilmektedir :

— «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Medine'ye ayak basar basmaz ilk inen sûre bu olmuştur. Çünkü Medineli'ler arasında öyleleri vardı ki, satın aldıklarında ölçeği iyice doldurarak alırlardı; satınca da eksilterek verirlerdi. Bu sûre inince bu tür hileden vazgeçtiler ve ölçü, tartıyı doğru kullanmaya başladılar. Onların bu güzel davranışı devam etmektedir.»

Bir başka cemaat ise, bu âyetin Ebû Cüheyne adında bir adam hakkında indiğini söylemiştir. Rivâyete göre, bu adamın iki ayrı ölçeği bulunuyordu, biriyle satın alır, diğeriyle satış yapardı.

Bu rivâyet daha çok Ebû Hüreyre (R.A.)den nakledilmiştir. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

İbn Abbas (R.A.) diyor ki : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ölçü ve tartı ile meşgûl olanlara şöyle buyurdu : «Şüphesiz siz öyle bir iş ve duruma sahip çıktınız ki, sizden önce gelip geçen ümmetler o yüzden helâk olmuştur.» (3)

Böylece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ticaret erbabına ölçü ve tartıyı tam kullanmalarını tavsiye etmekte, aksine bir tutumun helâklerine sebep olacağını bildirmektedir.

İbn Ömer (R.A.) diyor ki :

— «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bize yönelerek şöyle buyurdu : «Ey Muhacirîn topluluğu! Beş şey, beş olay var ki onlarla mübtelâ olup denendiğiniz zaman -ki onlara ulaşmanızdan Allah'a sığınırım- (çok dikkatli olmanız gerekir) :

1— Fuhuş bir kavim ve millette ortaya çıkıp onu alenen işledikleri takdirde, mutlaka onlar arasında tâûn (öldürücü, bulaşıcı kötü hastalıklar)

---

(1) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 19/250 - Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/483 - Nisabûrî/Esbab-ı Nüzûl : 298

(2) » » » » »

(3) Hâkim/sahîh isnadla - Terğib - Terhîb : 3/227

ve kendilerinden önce gelip geçen seleflerinde olmayan elemli, ıstıraplı rahatsızlıklar yaygınlaşır.

2— Ölçü ve tartıyı noksan kullandıkları takdirde mutlaka açlık, kıtlık, bereketsizlik ve feyizsizliğe; ağır sıkıntı gam ve üzüntülere ve hükümdarların zulmetmesi (hâkimlerin gayr-i âdil karar vermesi)ne yakalanırlar.

3— Mallarının zekâtını vermedikleri takdirde, gökten inecek yağmur ve bereketten mahrûm kalırlar. Eğer hayvanlar olmasa onlara hiç de yağmur yağmaz.

4— Allah'ın ve Peygamberin emirlerini dinlemedikleri takdirde, Cenâb-ı Hak onlara kendilerinden başka olan düşmanı musallat eyler de ellerinde olanın bir kısmını alıp götürürler.

5— Hükümdarlar ve devlet adamları Allah'ın kitabıyla hükmetmedikleri ve Allah'ın indirdiği hükümleri seçip beğenmedikleri takdirde, mutlâka Allah onların arasında kin, nefret, ayrılık, bölünme, ülfetsizlik, samimiyetsizlik ve birlik ile dirlikleri bozuculuk havasını doğurur..» (1)

«Bize karşı silah taşıyan bizden değildir; bizi aldatan da bizden değildir.» (2)

ÖLÇÜ VE TARTIDA UHREVÎ MÜEYYİDE

(وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ ...) «Ölçü ve tartıda doğru davranmayanların vay hâline!..»

Yukarıdaki âyetle sosyal yapıda yeralan fertlerin birbirine karşı güvenini sarsan; kardeşlik bağlarını koparan, maddeyi amaç olarak ön plâna getiren önemli bir hastalığa neşter vurulmaktadır. Zira insanın mutluluğunun temeli, imân düzeyinde yükselen hak ve adâlettir. Allah'a ve âhirete inanan kimse elbetteki hak ve adâleti, şahsı aleyhine bile olsa her şeyin üstünde tutar. Şüphesiz sağlam, yani tahkikî imân bundan başkasını kabul etmez.

Ölçü ve tartıda hile yapmanın kapsamı hayli geniştir : İmalâttan ham maddenin karışımına, toptancıdan perakendeciye ve devletin kontrolünden toplumdaki otokontrole kadar uzanır. O bakımdan Kur'ân'ın anlatımıyla ölçü ve tartıda hile yapmak, doğru davranmamak hak ve adâleti, merhamet

(1) İbn Mâce/fiten : 22 - Bezzar - Beyhakî - Hâkim Müslimin şartına göre sahîh

(2) Buharî/fiten: 7, diyat : 2 - Müslîm/imân : 161, 163, 164, fiten : 16 - Nesâî/tahrîm : 26, 29 - Tirmizî/hudud : 26 - İbn Mâce/fiten : 11- Dâremî/siyer : 76 - Ahmed : 2/3, 53, 184, 185, 224, 329, 417

ve şefkatı önce ferdin ruhundan, sonra ailesinden, sonra da çevresinden giderir. Böyle bir ortamda din, ahlâk, fazîlet, kardeşlik ve vatandaşlık sadece kelimenin dar kalıbına sıkışıp kalır.

Bunun için Kur'ân'da ölçü ve tartıda hile yapan Medyen halkının ilâhî hışma uğrayıp helâk edildikleri tarihî bir misâl olarak tam onbir yerde anılmaktadır. (1)

Konumuzu oluşturan 1 ve 2. âyetlerde ölçü ve tartı hususunda doğru davranmayanlar, «mutaffifîn» sıfatıyla anılmış ve «veyl» sözüyle tehdît edilerek alçaltılmışlardır.

«Mutaffif» sıfatı, «tafif» kökünden türetilmiştir ki bunun mânası, «az şey» demektir. Ölçü ve tartıyı doğru kullanmayıp hileli iş gören kimse, başkasının hakkını noksanlaştırdığı için bu sıfatla zikredilmiştir.

«Veyl», İbn Abbas'a (R.A.) göre, Âhirette şiddetli azap veya cehennemde bir vâdi demektir. «Yazık oldu» diye çevirilebilir.

Böylece İslâm Dini, ölçü ve tartıda hile yapmayı, doğru davranmamayı yasaklayarak harâm kıldığı gibi, diğer semavî dinler ve hukukî sistemler de bu kabil fiilleri suç sayıp yasaklamışlardır.

Tevrat'ta Levililer bölümünde şöyle denilmiştir : «Hükümde, uzunluk, tartı, miktar ölçülerinde haksızlık etmiyeceksiniz. Sizde doğru terazi, doğru taşlar, doğru efa (2) ve doğru hin (3) olacak..» (4)

Ancak Kur'ân-ı Kerîm'de bu gibi haklara tecavüz yasaklanıp harâm kılınırken hem maddî, hem de mânevî müeyyidelere yer verilmiş; özellikle mânevî müeyyideye, onun ruhlar ve vicdanlar üzerindeki olumlu tesiri dikkate alınarak ağırlık getirilmiştir. Maddî müeyyide ise, devletin yetkili organlarına bırakılarak caydırıcı ve ıslâh edici tedbirlerin alınıp uygulanması ön görülmüştür.

Şüphesiz ki bu müeyyidelerin en tesirlisi, ikinci hayat, hesap, ceza, mükâfat, cennet ve cehennem kavramları ve bunlarla ilgili inançtır. Dünyada işlediklerinden âhiret gününde hesap vereceğine inanan bir kimse, kendi iç âleminde en kuvvetli denetleyiciyi, en dikkatli bekçiyi yerine oturtmuştur. Millî şâirimizin dediği gibi :

«Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne vicdandır.

Fazîlet hissi insanlarda Allah korkusundandır.»

(1) A'raf : 88, 92, Hûd : 87, 94, Şuârâ : 177, Ankebut : 36
(2) Efa : 37 Litrelik bir ölçek
(3) Hin : Yaklaşık altı litrelik ölçek
(4) Tevrat/Levililer : 19/35

BÜYÜK GÜN

(... اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ) **«Sahi bunlar büyük bir gün için diriltilip kaldırılacaklarını zannetmiyorlar mı?..»**

Kıyâmet, diğer bir tabirle âhiret «büyük gün» olarak anılıyor. Bunun birkaç sebebi vardır :

a) Önce âhiret âleminde gece-gündüz diye bir değişiklik olmayacaktır. Hep gündüz olacak ve öyle devam edecektir. O bakımdan büyük bir gündür.

b) İnsanlarla cinlerin hepsi diriltilip kaldırılacak; sayıları tahmin bile edilemiyecek bir insan ve cin seli meydana gelecek. Bu sebeple o günün dehşeti de, endişesi de, korkusu da çok büyük olacak.

c) Cenâb-ı Hak adâletiyle tecelli edecek; haklıyı haksızı birbirinden ayıracak; söz ve hüküm yalnız O'nun olacak. O bakımdan da âhiret günü cidden büyük bir gün olacak.

«O günde ki, insanlar kalkıp âlemlerin Rabbının huzurunda dururlar» meâlindeki âyette, «âlemlerin Rabbı» terkibine yer verilmiştir. Çünkü Rab, her şeyi yüksek ve sınırsız ilminin ve kudretinin tecellisiyle belli bir plân ve proğrama göre yaratan ve terbiye edip kemale erdiren demektir. O halde âhiret, Cenâb-ı Hakk'ın hazırladığı plânın uygulanacak bir bölümüdür ve O'nun terbiye etmesi, geliştirip kemale erdirmesi hep devam edecek ve böylece insanlar çeşitli merhaleleri aştıktan sonra O'nun huzuruna varıp hesap vermek üzere duracaklar. Zira ne ikinci bir Rab, ne de ikinci bir âhiret yoktur. Dönüş mutlaka âlemlerin Rabbı olan Allah'adır. Her şey O'nun kudretinin eseridir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ölçü ve tartıyı doğru kullanmayanlar uyarıldı ve o yüzden yok edilen kavim ve milletler misal verilerek âhiretteki hesap ve cezâya dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakkı red ve inkâr edip suç ve günah işleyen mütecaviz gâfillerin geleceği belirleniyor ve onların dünyadaki düşünce ve tutumlarına uygun bir azâbın hazırlandığına değiniliyor. O gün onlarla âlemlerin Rabbının arasında perde bulunacağı, O'nun rahmet ve inâyetinden mahrûm kalacakları haber veriliyor.

——oOo——

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي
سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ
﴿١٠﴾ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾
إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ
مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ
لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾

M E Â L İ :

7— Hayır, (bırakın ciddiyetsizliği!) Açıktan günah işleyip haklara tecâvüz edenlerin defteri «Siccîn»dedir.

8-9— «Siccîn» nedir bilir misin? Yazılı bir kitaptır.

10— (Hakk'ı) yalanlayanların o gün vay hâline!

11— Onlar ki dîn gününü (cezâ ve hesap gününü) yalan sayarlar.

12— Oysa onu ancak haddini aşan her günahkâr yalanlar.

13— Karşısında âyetlerimiz okunduğu zaman, «Bu öncekilerin masallarıdır» der.

14— Hayır, hayır; onların kazandıkları (günahlar, haklara tecâvüz) kalpleri üzerinde pas bağlamıştır.

15— Hayır, (iş bu kadar da değil), onlar o gün elbette Rablarından (O'nu görmekten, rahmetine, yüce nîmetlerine ermekten) perde arkasında (mahrûm ve) mahcûp kalacaklardır.

16— Sonra onlar mutlaka Cehennem'e varıp girecekler.

17— Sonra da, «İşte yalanlamakta olduğunuz şey budur!» denilecek.

FÜCCARIN KİTABI «SİCCÎN»DEDİR

(كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ) **«Hayır, (bırakın ciddiyetsizliği!) Açıktan günah işleyip haklara tecavüz edenlerin defteri «Siccîn»dedir.»**

İnfitâr Sûresi 14. âyette de açıkladığımız gibi, «füccar», «fâcir»in çoğuludur ki bu sıfat, kötülüğü, günahı, haklara tecavüzü huy edinen, aynı zamanda ilâhî sınırları aşıp kutsal ölçüleri ihlâl eden kimse hakkında kullanılır.

«Siccîn» daha çok Cehennem'de derince bir dere mânasına yorumlanmıştır ki inkârcı ahlâksızların, maddeci sapıkların amel defterlerinde o yer gösterilmektedir. Öyle ki, ellerine verilecek amel defterinde, sahiplerinin varacağı yerin haritası çizilmiştir ki orada «Siccîn» denilen dere gösterilmektedir. Ayrıca bu kelimenin «zindan» mânasına gelen «sicn»den türetildiği de söylenebilir. Böylece Cehennem'deki o derin çukurun bir zindan olduğuna işâret vardır. Bu bakımdan ellere tutuşturulan «yazılı kitap», siccîni açıklar ve onun ne olduğunu haber verir demektir.

Füccar sıfatına lâyık olanlar aynı zamanda hakkı, doğruyu yalan sayan şuursuzlardır. Bu yorum düzeyinde onların, hemen arkasından ikinci belirgin sıfatı anılmıştır. Sonra da bu sıfatların bir bakıma dokusunu oluşturan yedi madde sıralanarak inkârcı yalancıların tutum ve karakterleri kaba çizgileriyle tanıtılmaktadır :

1— Hesap ve ceza günü olan «âhiret âlemi»ni yalan ve uydurma sayarlar. Zira âhiret ve hesap kavramları, sınırsız hürriyet peşinde koşanları veya böyle yaşayanları meşru sınırlar içine almakta ve hürriyetlerini belli bir çizgide tutmaktadır. Aynı zamanda nefsanî arzularını frenleyip meşru şekilde kanalize etmektedir. Bu ise onların işine hiç gelmez, yaşama tarzlarıyla bağdaşmaz.

2— Nitekim hesap ve ceza gününü ancak hadddini aşan mütecaviz günahkârlar yalan sayar. O halde haddini aşmak, haklara tecavüz etmek, günah işlemek onların karakter yapısının bazı görüntülerinden başkası değildir.

3— Allah'ın âyetleri onlara okununca, «Bunlar eskilerin masallarıdır» derler. Çünkü hayatlarının dizgini İblîs'in elindedir ve rehberleri de nefisleridir. O bakımdan küfür ve nifakla şartlanmışlardır. Hakk'ı inkâr sanatları, doğruya tepki gösterme huyları, Kur'ân'a hücum etmek değişmeyen tutum ve yollarıdır; akıl ve idrâkleri ise bütünüyle dünyalıktan yanadır.

Şüphesiz bunların temelinde inkâr, yalan, şartlanma ve ön yargı vardır. Onun için toplumu rahatsız eden bu yanlışları gidermenin tek yolu, doğruyu getirip ortaya koymaktır. Zira nasıl hak gelmeyince bâtıl gitmezse, doğru da getirilmeyince yanlış ortadan kalkmaz. Bunun için Cenâb-ı Hak ilgili âyetlerle, yalnız hakkı ve doğruyu ayakta tutmamızı emretmektedir. Nitekim Abbasîler döneminde Şam'a seyahat eden ünlü ilim adamı Ebû Süleyman ed-Dârânî, şehre girince ilim erbabı ve meraklılar tarafından karşılandı. O günün medreselerinde okumakta olan binlerce genç, o büyük ilim adamını dinlemek ve ondan yararlanmak için çırpınıp duruyorlardı. Onların sözcüsü ayağa kalkıp Ebû Süleyman'a, «İslâm'a dosdoğru hizmet edebilmemiz için nasıl bir metod uygulamamız gerekiyor?» diye bir soru tevcih etti. O da bir cümleyle cevap vererek en sağlam yol ve metodu belirledi: «Dosdoğru Müslüman olun, İslâm'a göre yaşayın!»

Unutmayalım ki hak ve doğru temkinli, tedbirli, uyumlu ve şuurlu adımlarla yürürken bâtıl dört nala gider. Doğru çizmeleri giyerken yalan dünyayı dolaşır; ama çok geçmeden yaptığı tesirler iz bırakmadan silinir; hak ve doğru ise silinmez izler bırakarak hedefine emin adımlarla ilerlemeye devam eder. Sonunda zafer hakkın ve doğrunun olur.

4— İşledikleri haksızlıklar, kazandıkları günahlar, savurdukları yalanlar vicdanlarını silik hale getirmiş, kalp ve basîretlerini köreltmiştir. Bu durumda onlar hak ve doğrulukla ülfet edemezler, aynı yerde biraraya gelemezler.

Mekkeli inkârcı sapıkların, yalancı münafıkların Hz. Muhammed'e (A.S.) düşmanlıkları yılların birikimi olan inkâr ve bâtıldan, yalan ve nifaktan kaynaklanan paslanma ve körelmeden ileri geliyordu.

5— İşte kendilerini bu noktaya getirenlerin âhirette Rablarından (O'nun cemâlini görmekten, rahmetine ve sonsuz nîmetine ermekten) perde gerisinde mahrûm ve mahcûp kalacaklarında şüphe yoktur.

6— Sonra da amellerine uygun azâbı tatmak üzere Cehennem'e gönderileceklerdir. Çünkü dünyada sırtını inkâr ve günahlara dayayanlar, âhirette Cehennem ateşine yaslanmak zorunda kalacaklardır.

7— Akabinde onlara: «İşte inkâr edip yalanlamakta olduğunuz şey budur!» denilecek. Böylece bütün fırsatları kaçırdıklarını, kendi ihtiras ve heveslerine mağlûp olup kötü bir gelecek hazırladıklarını anlayacaklar; yüzbin tasa ve üzüntü içinde kıvranıp geçici bir hayatı ebedî hayata tercîh etmenin cezasını çekeceklerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hakkı red ve inkâr eden gâfillerin dönüş yapmadıkları takdirde âhiret gününde elim bir cezâ ile tecziye edilecekleri ve ilâhî rahmetten mahrûm kalacakları haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hakk'a inanıp iyiliği huy edinen bahtiyar mü'minlerin defterinin İlliyyîn'de olduğu bildiriliyor ve onlara ikinci hayatta hazırlanan nîmetlerin birtakım özellikleri üzerinde durularak ferahlatıcı müjdeler veriliyor.

—oOo—

كَلَّا
إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَابٌ
مَرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ
يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ
مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾
وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

M E Â L İ :

18— Hayır, hayır; (yalan saymak ne demek?) İyilerin amel defteri «İlliyyîn»dedir.

19— «İlliyyîn» nedir bilir misin?

20— Yazılı bir kitaptır.

21— Allah'a çok yakın melekler ona şâhid olurlar.

22— Şüphesiz ki iyiler nîmet içindedirler.

23— Tahtlar üzerinde (çevreyi) seyredeceklerdir.

24— Yüzlerinde, nîmet içinde bulunmanın pırıltısını tanırsın.

25— Ağzı mühürlü saf şaraptan içirilirler,

26— Ki sonu misk (gibi)dir. Artık nefaset isteyenler bunun için yarışsınlar.

27— Onun katkısı «tesnîm»dir.

28— Bir pınar ki, (Allah'a) yakın olma şerefine erişenler ondan içerler.

EBRARIN KİTABI İLLİYYÎN'DEDİR

(... كَلَّا اِنَّ كِتَابَ الْاَبْرَارِ لَف۪ي عِلِّيّ۪ينَ) «Hayır, hayır; (yalan saymak ne demek?) İyilerin amel defteri «İlliyyîn»dedir..»

Yine İnfitâr Sûresi 13. âyetin tefsîrinde belirttiğimiz gibi, «ebrar», «berr»in çoğuludur. Berr : İmân düzeyinde iyiliği, doğruluğu şiâr edinen, Cenâb-ı Hakk'ın rızası doğrultusunda iyilik işleyen, doğru yolda yürüyen kimse hakkında sıfat olarak kullanılmıştır.

Dünya hayatını belirtilen çizgide değerlendiren bu iyi kişilerin amel defterleri «İlliyyîn»dedir. Bu kelimenin tekil veya çoğul olma ihtimali vardır. Allah'ın Arş'ının Cennet'in tavanı görünümünde bulunduğuna bakacak olursak, bu yüksek ve yüce makamın Arş'ın sağında ve Cennet'in üstünde özel bir makam olduğu ortaya çıkar.

Bundan başka müfessirler bu isim üzerinde beş, altı kadar daha yorum ortaya koymuşlardır. Onları buraya almaya gerek görmüyoruz. Çünkü «Siccîn» Cehennem'de derin ve dar bir zindan olunca, «İlliyyîn»in de Cennet'in üstünde ilâhî rahmeti yansıtan bir makam olduğunu söylemek uygun bir yorum olabilir.

Nitekim 20 ve 21. âyetlerle, «İlliyyîn» kısmen açıklanmaktadır. Şöyle ki, o, yazılı bir kitaptır. Allah'a çok yakın olan melekler ona şâhit (hazır) olurlar. Bu açıklamayla ilgili İbn Abbas (R.A.) sözü edilen makamın Cennet'de olduğunu söyleyerek yukarıdaki yoruma yakın bir görüş ortaya koymuştur. (1)

Kitabı, yani amel defteri yüce bir makamda bulunan iyi kişiler için ha-

---

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 19/257, 263

zırlanan nîmetlerden yedi kadarı üzerinde durularak, mü'minlerin iyiliklerini hep artırmaları, bu yolda olmayan kötülerin de pişmanlık duyup iyi bir insan olmaya çalışmaları isteniliyor.

Vaadedilen yedi nîmet :

1— Şüphesiz ki iyiler nîmet içindedirler.

Allah'a ve âhiret gününe imân temeli üzerinde yükselen iyilik, doğruluk ve fazîlet şüphesiz büyük külfetlerle, sabır ve hoşgörüyle vücut bulur. Aynı zamanda nefsin ihtiras, bencillik ve aşırılıklarını yenmek suretiyle gelişme kaydeder. O halde bu doğrultuda katlanılan her külfet ve sıkıntı, sarfedilen her emek ve gayret geniş ve sonsuz nîmetlerin habercisi sayılır. Unutmayalım ki, nîmetin en güzeli de âhiret gününde mü'minler için hazırlanan Cennet ve ondaki ferahlatıcı, dinlendirici ortamdır.

2— Tahtlar üzerinde çevreyi seyrederler.

Damatlara mahsus bezenmiş kanepeler üzerinde, dünyada iken üzerlerinde biriken yorgunlukları, sıkıntı ve üzüntüleri giderirler.

Tabii, Cennet'teki tahtlar dahil her şey Allah'ın kudret eliyle yapılıp dekore edilmiştir. Bunların evsaf ve özelliklerini bütünüyle anlamamız veya kavramamız çok zor, hattâ imkânsızdır. Cenâb-ı Hak bizim anlamamıza kolaylık sağlamak için o nîmetleri dünya nîmetlerinin isimlerini anarak haber vermektedir.

3— Yüzlerinde nîmet içinde bulunmanın pırıltı ve parıltısı görülür.

Cennet'in göz ve gönül dolduran nîmetleri hiçbir zaman bıkkınlık duygusu doğurmayacak güzellik ve mükemmelliktedir. Aynı zamanda çokluğu, çeşitliliği ve sık sık görüntü değişikliği insan zevkine hitap etmekte ve ilgisini fazlasıyla çekmektedir. O bakımdan sevinç pırıltıları her an kendini hissettirir.

4— Ağzı mühürlü saf beyaz şaraptan içerler.

«Cennet şarabı» tabiri, yine bizim anlamamıza kolaylık sağlamaya yönelik bir anlatım tarzıdır. Resûlüllah'ın (A.S.) beyanıyla oradaki içki sarhoş edici vasıfta değildir; yani içinde alkol yoktur. Sadece keyif verici, neşelendirici, rahatlatıcı özelliktedir.

Saffat Sûresi'nde bu şaraptan söz edilirken şu bilgi verilmektedir : **«Bembeyaz, içenlere lezzet verir. İçinde tiksindirici hiçbir şey yoktur ve onlar bundan sarhoş da olmazlar, kendilerinden de geçmezler.» (1)**

---

(1) Saffat Sûresi : 47

Muhammed Sûresi'nde ise şu bilgi verilmektedir : **«Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar, iyice süzülmüş baldan ırmaklar vardır..» (1)**

5— Ki sonu misk (gibi)dir.

Her nefis şey içildikten sonra ağızda kendine has bir tat ve koku bırakır. Cennet şarabı ise, miske benzer bir koku bırakır. Şüphesiz ki burada «misk» sözü, son derece güzel, nefis ve çarpıcı bir kokuyu ifâde ediyor.

Artık âhirette nefaset isteyenler, dünyada iken bunun için yarışsınlar; amellerini buna erişmeye çevirsinler. Niyetlerini de ilâhî hoşnutluğa uygun kılıp O'nun sonsuz rahmetine lâyık olmaya gayret etsinler.

6— Onun katkısı «tesnîm»dir.

Tesnîm : Cennet'te mü'minler üzerine ihtiyaç nisbetinde meleklerin sık sık getirip serptiği nefis rayıha neşreden bir şerbettir. Kokusu etrafa yayılsın diye yüksekten bardaklarla akıtılır ki bunun kaynağı bir pınardır.

7— Öyle pınar ki, (Allah'a) yakın olma şerefine ve bahtiyarlığına erişenler ondan içerler.

Demek oluyor ki, Cennet'teki pınarlar, akarlar ve ırmakların her biri ayrı bir özellik, başka bir nefaset, tat ve koku taşımaktadır. Şüphesiz onların gerçek anlamda bileşimini bilmemiz mümkün değildir. Çünkü dünyada benzerleri bile yoktur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân temeli üzerinde iyi amellerde bulunan mü'minler için hazırlanan yüce nîmetlerin güzelliği ve nefaseti üzerinde durularak ferahlatıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya hayatının şatafatıyla gururlanıp Hakk'ı red ve inkâr etmeyi mârifet sayan beyinsizlerin mü'minleri nasıl alaya aldıkları üzerinde durularak, âhiret gününde durumun tersine döneceği ve o âlemde mü'minlerin yüksek makamlara erişip azâba uğratılan inkârcıların haline gülecekleri bildiriliyor ve böylece mü'minlerin dünyada bu gibi şarlatanlık ve hezeyanlara karşı sabretmelerinde birçok yararların bulunduğuna işâret ediliyor.

——oOo——

(1) Muhammed Sûresi : 15

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا
كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾
وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا
إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾
فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى
الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

M E Â L İ :

29— Gerçekten suçlu günahkârlar (Dünya'da) imân edenlere gülerlerdi.

30— Onlara uğradıkları zaman birbirlerine kaşla gözle işârette bulunurlardı.

31— Yandaşlarına döndüklerinde ise neşeli bir eğlence havası içinde dönerlerdi.

32— Ve imân edenleri gördükleri vakit, «Bunlar hiç şüphesiz sapıtmışlardır» derlerdi.

33— Halbuki kendileri onlar üzerine gözcü gönderilmemişlerdi.

34— Bugün ise imân edenler kâfirlere (onların perişan hâline) gülerler.

35— Kanapeler üzerinde (çevreyi) seyrederler.

36— Nasıl, kâfirler yapageldiklerinin cezâsını (lâyık olduğu şekilde) buldular mı?

MÜ'MİNLERİN İMÂN VE AMELİNİ ALAY KONUSU EDİNENLER

(إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ) **«Gerçekten suçlu günahkârlar (dünyada iken) imân edenlere gülerlerdi.»**

Adem Peygamber'den (A.S.) günümüze kadar gelip geçen insanların genel anlamda ikiye ayrıldığını görüyoruz : Haktan yana olup Allah'a imanın lüzumunu, sâlih amellerde bulunmayı ve iyi olgun insan olmayı savunanlar; bâtıldan yana olup Hakk'ı red ve inkâr ederek ahlâksızlığı ve küfrü savunanlar..

İşte fikirleri, inançları ve düşünceleri birbirine zıt bu iki zümre tarih boyunca hep tartışma, sürtüşme, itişme ve vuruşma halinde olmuştur. Tez, antitez mücadelesi şeklinde birçok araştırmalara, incelemelere kapı açılmasına vasat hazırlamış ve rekabet duygusunu kamçılayarak topluma canlılık ve aktivite kazandırmıştır.

Diğer bir husus da şudur : Hemen her peygamber devrinde daha çok kölelerin, zayıfların ve toplumda pek itibar görmeyen fakirlerin imân ettiği; buna karşılık ileri gelen, söz sâhibi olan ve refah içinde yüzenlerin, imân edenleri küçümseyip alay konusu edindikleri bir vakıadır. Şüphesiz bu manzara, hakla bâtılın karşı karşıya gelince nasıl sürtüşüp tartıştığını gösterir. Aynı zamanda küçümsenen o mü'minlerin hicrete zorlandıklarının ve hicret olayı gerçekleşince de kısa zamanda toparlanıp hakkı ayakta tutacak kuvvet oluşturduklarının ve öylece mağrurları, ileri gelen şımarıkları baş aşağı getirip zillete uğrattıklarının bu sürtüşmenin bir uzantısı ve onun tabii neticesi olarak gerçekleştiğini tarih sahifelerinde okumaktayız.

Böylece hakkı temsîl edenler, ilâhî proğramı bilip metotlu hareket ettikleri, teblîğ ve irşad görevini günün şartlarını ve mevcut imkân ve ortamı dikkate alarak sürdükdükleri takdirde bâtılı temsîl edenleri çok gerilerde bırakma şansına sahip olurlar.

Konumuzu oluşturan âyetle, Mekke'nin o günkü ileri gelen söz sahiplerinden Ebû Cehl, Velîd b. Muğîre ve Âs b. Vâil gibi mağrur inkârcılar bütün şiddet ve azgınlıklarıyla hem çok ilâh sistemini savunmakta, hem de hakkı doğduğu yerde boğmak için her çareye baş vurmakta ve imân eden Ammar, Bilâl, Habbab, Süheyb ve benzeri fakirleri alaya alıp küçümsedikleri ve Hz. Muhammed'in (A.S.) o fakirlerle oturup kardeşçe ülfet etmesine gülüp geçtikleri misal verilmekte; küfrü temsîl edenlerin hep hissî davranıp ön yargılarının dar çerçevesi içinde kaldıklarına işâret edilmektedir.

Dünyada mü'minlerle alay edip gerçek dindarlığı hafife alanların hem

dünyada, hem de âhirette ağlayacaklarında şüphe yoktur. Olaylar tekerrür ettiği gibi, tarih de tekerrür etmekte; Allah'ın ezelî hükümleri de vaktı saati gelince tecelli edip denge ve düzeni korumaktadır.

GÖZLE, KAŞLA İŞARETTE BULUNAN GÂFİLLER

(وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ وَاِذَا انْقَلَبُوا اِلٰى اَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ) **«Onlara uğradıkları zaman birbirlerine kaşla gözle işârette bulunurlardı. Yandaşlarına döndüklerinde ise neşeli bir eğlence havası içinde dönerlerdi.»**

Şüphesiz tabibin kendi hastasına verdiği ilâçların çoğu acıdır; hastayı tiksindirecek bir tat ve koku taşır. Ama o ilâç bir de beraberinde şifâ taşır. İslâmda öyle! Hayat dizginini nefsin ve İblîs'in eline teslim edenler, şehevî hazlarının önüne çıkan her engelden hoşlanmayıp tiksinirler ve kendileri için mutlak anlamda rahmet ve şifâ olan o engellerden hep uzak dururlar; aynı zamanda engelleri koyan mürşit ve mübelliğlere düşman olurlar. Tabii onlar bu düşmanlıklarını birçok söz ve davranışlarıyla da izhar ederler. Oysa engel denilen uyarılarda, meşru sınırları belirleyen öğütlerde düzen, denge, huzur ve saadet vardır. Ne yazık ki, maddeci ve mideci inkârcıların çoğu bu gerçekleri görmemekte ve şehevî hürriyetlerini meşru sınırlar içine almaya yönelik ilâhî sese gönül kulaklarını tıkamaktadırlar.

Kıyâmet gününde ise, durum tersine dönecek : Bu defa imân edenler o kâfirlerin, nefislerine esir olup dünya hayatlarını bir hiç uğruna tüketenlerin sefil ve perişan haline bakıp gülecekler ve kalıcı bir hayatı nasıl berbat ettiklerini hatırlatarak bir bakıma onlarla alay edecekler.

Böylece iyilerle kötüler; inananlarla inanmayanlar lâyık oldukları karşılığı görecekler : Mü'minler sonsuzluk yurdu olan Cennet'te nadide tahtlar üstünde yorgunluklarını giderip neşelenirken, kâfirler Cehennem çukurunda işlediklerinin cezasını yudum yudum tadacaklar.

Evet o gün mü'minler de, melekler de inkârcıların o hazîn ve elemli âkıbetine bakıp şöyle diyecekler : **«Nasıl, kâfirler yapageldiklerinin cezasını (lâyık olduğu şekilde) buldular mı?»**

Mutaffifîn Sûresine, ölçü ve tartıyı doğru kullanmayıp hile yapanlar uyarılarak başlandı, dünya hayatında mü'minleri ve onların Hakk'a ibâdet ve taâtini alay konusu edinen inkârcı sapıkların kıyâmet gününde alay konusu olacağı haber verilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a kâmil kişilerin hamdiyle hamd-u senâlar olsun. Hakkı ayakta tutan, insanlığı kü-

für ve ahlâksızlık bataklığından kurtaran ve mutlak saadet yolunu gösteren Sevgili Peygamberimiz'e (A.S.) ve Onun Âl ve ashabına salât-u selâmlar sunarız.

Sûreler arasında münasebet :

İnşikak Sûresi bir bakıma İnfıtâr ve Mutaffifîn Sûrelerini açıklamakta ve düşünebilenlere daha geniş düşünüp hakka daha çok yönelme şuur ve idrâkini bahşetmektedir.

——oOo——

İNŞİKAK SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Birinci âyetinde kıyâmet olayı meydana geldiğinde göğün yarılacağı «inşikak» kökünden türetilen «inşakkat» fiiliyle belirtilmiş ve bu fiilin masdarı sûreye isim olmuştur.

Âyet Sayısı : 25

Kelime » : 107

Harf » : 430 (1)

Basra ve Şam âlimlerine göre, âyet sayısı 23, harf sayısı 440'dır.

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kıyâmet olayının iki önemli safhası haber veriliyor.

2— İnsanoğlunun şu dünyada durmadan hayat mücadelesi vererek koşması konu ediliyor ve eninde sonunda herkesin Allah'a döndürüleceği hatırlatılıyor. Böylece dünya hayatını bir geçim kavgası düzeyinde tutmanın insana birçok kutsal değerleri kaybettireceğine işâret ediliyor.

3— Âhiret'te dirilme olayı meydana gelince insanların genel olarak iki kısma ayrılacağı; bir kısmının amel defterlerinin sağ yanlarından sağ ellerine; bir kısmının da sol yanlarından veya arkalarından sol ellerine verileceği konu ediliyor.

4— Böylece dünyada zevk ve neşe içinde günah işleyen inkârcıların ve maddeperestlerin Cehennem'e ağlayarak girecekleri açıklanıyor.

5— Dünyada imân doğrultusunda sâlih amellerde; ibâdet ve taâtte bulunanların ise, neşe, güven ve huzur içinde Cennet'teki yerlerini alacakları müjdeleniyor.

---

(1) Lübabu't-te'vil : 4/363

6— İnsanların kademeli bir hayat ortamında halden hale geçip yolculuklarının devam edeceğine dikkat çekiliyor ve bu yolculuğun âhiret gününde son durağına varacağına işâret ediliyor.

7— Kur'ân'a baş ve kalp kulaklarını tıkayıp inkârlarında ısrar edenler elîm bir azap ile tehdît edilirken, imân edip sâlih âmellerde bulunanları mutlu yarınların beklemekte olduğu haber veriliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْأَرْضُ
مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾

M E Â L İ :

1-2— Gök yarıldığı, Rabbinin buyruğuna kulak verip boyun eğdiği zaman -ki gök bunun haklılık ölçüsündedir-.

3-5— Yeryüzü uzatılıp dümdüz hâle getirildiği; içinde olanı atıp bomboş kaldığı ve Rabbinin buyruğuna kulak verdiği zaman -ki yeryüzü bunun haklılık ölçüsündedir- (herkes ne olduğunu iyice anlayacak)..

KIYÂMET OLAYI VE GÖĞÜN YARILMASI

(إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ...) «Gök yarıldığı, Rabbının buyruğuna kulak verip boyun eğdiği zaman -ki gök bunun haklılık ölçüsündedir-..»

Bu ve bunu izleyen âyetle, kıyâmet olayının iki önemli safhası konu ediliyor: Biri, göğün yarılması, diğeri yerin uzayıp dümdüz hale gelmesi..

İnfitar Sûresinde birinci olay «infetaret» fiiliyle ifade edilmiştir ki, inşikakla eş anlamlı sayılır. Her iki fiil de yukarıdan inen bir emre, bir tesire boyun eğip uyma mânasına delâlet eder. Bu, ilâhî hükmün tecellisiyle mevcut düzenin alt-üst olup parçalanması ve arkasından ikinci hayata göre yeni bir düzenin kurulması demektir. Öyle ki, gökteki yıldızlar ve sistemler bulundukları alandan kayıp bozulduktan sonra ilk yaratıldıkları duruma gelip kitap formaları gibi üstüste kapanırlar.

Nitekim Enbiyâ Sûresi 30. âyette göklerin ve yerin hılkatının başlangıcından söz edilirken hepsinin bir tek parça olduğu, yani kitap formaları misali üstüste katlı bulunduğu ve sonra ilâhî plân gereği bugünkü durum ve düzene sokulduğu açıklanmaktadır.

YERYÜZÜ DÜMDÜZ HALE GETİRİLECEK

(وَاِذَا الْاَرْضُ مُدَّتْ وَاَلْقَتْ مَا ف۪يهَا وَتَخَلَّتْ ...) **«Yeryüzü uzatılıp dümdüz hale getirildiği; içinde olanı atıp bomboş kaldığı...... zaman..»**

Kıyâmet olayıyla birlikte yerkürenin alt-üst olacağı, mevcut tabakalarının birbirine karışacağı, çekirdeğine varıncaya kadar her şeyi dışa doğru atacağı haber veriliyor. İnfitâr Sûresi 4. âyette bunun bir bölümü, **«kabirler deşilip içindekiler ortaya çıkarıldığında..»** âyetiyle belirtilmişti. Burada ise konu biraz daha açıklanmakta ve genel anlamda bilgi verilmektedir.

Yerin, derinliğine inildikçe her 33 metrede ısının bir derece arttığı dikkate alınınca o gün yerkürenin nasıl bir ateş parçası haline geleceği rahatlıkla anlaşılıyor. Nitekim Zilzal Sûresi 1 ve 2. âyette buna değinilerek şu kısa bilgi verilmektedir : **«Yerküre o müthiş deprem ile sarsılacağı; yeryüzü (altındaki) ağırlıkları çıkaracağı... zaman..»**

Evet yeryüzünün alt-üst olup eski düzenini kaybetmesi, hakka dayalı kanunlar çerçevesinde gerçekleşecektir. Cenâb-ı Hak bu değişmeyi haklılık ölçülerine bağlamakta ve konu üzerinde daha iyi düşünmemizi ilham etmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet olayıyla meydana gelecek iki önemli safha üzerinde duruldu ve her şeyin ilâhî düzenlemeyle gerçekleşeceğine değinilerek kısa bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanoğlunun sonunda varışının mutlaka Allah'a olacağı ve dünya hayatındaki niyet, inanç ve ameline göre hazırlanmış olan kitabının kendisine verileceği bildiriliyor. Öylece kitabın veriliş şekliyle kişinin varacağı yerin belirlenmiş olacağına işârette bulunuluyor. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi, her niyet ve düşünceyi, her iş ve ameli, lâyıkıyla görüp bilen olduğu bildirilerek, ölmeden önce bu hakikati anlayıp günlük hayatı ona göre düzenlememiz dolaylı şekilde isteniliyor.

——oOo——

يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٦﴾ فَأَمَّا مَنْ
أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنقَلِبُ إِلَىٰ
أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُو
ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾
إِنَّهُ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ﴿١٥﴾

M E Â L İ :

6— Ey insan! Sen cidden (ölüp) Rabbına gidinceye kadar durmadan didinip koşturursun ve sonunda O'na kavuşursun.

7-8— Artık, kitabı (amel defteri) sağ eline verilen kimsenin kolay bir hesapla hesabı görülür..

9— Ve sevinerek arkadaşlarına dönüp gider.

10-12— Kitabı (amel defteri) arkasından verilen kimse ise, «Vay, yazıklar oldu bana, mahvoldum!» diye bağırıp çağıracak, alev alev yanan Cehennem'e varıp girecek.

13— Çünkü o, (Dünya'da iken) yandaşlarının yanında (işlediği kötülüklerden dolayı) pek sevinçliydi.

14— Doğrusu o, (hesap gününe) dönmeyeceğini sanırdı.

15— Hayır, (kurtuluş yok) şüphesiz ki Rabbısı onun yaptıklarını (bir bir) görmekteydi.

İLGİLİ HADİSLER

Melek Cebrâil'in (A.S.) şöyle dediği rivâyet edilmiştir :

«Ya Muhammed! İstediğin kadar yaşa, şüphesiz ki (sonunda) ölecek-

sin. Dilediğin kimseyi sev, şüphen olmasın ki (sonunda) ondan ayrılacaksın ve arzu ettiğin şeyi işle, mutlaka ona kavuşup (ona göre karşılık göreceksin).» (1)

Hz. Aişe (R.A.)dan yapılan rivâyette, adı geçenin şöyle anlattığı belirtilmektedir :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : «Kim hesaba çekilip sıkıştırılırsa, mutlaka azâba uğratılır» buyurdu. Bunun üzerine ben dedim ki : «Ya Resûlellah! Cenâb-ı Hak «Artık kitabı (amel defteri) sağ eline verilen kimsenin kolay bir hesapla hesabı görülür» buyurmamış mıdır? diye sorduğumda, bana şu cevabı verdi : «O, hesaba çekilme değildir; sadece hesaba arz olunmadır. Ama kıyâmet gününde kim hesaba çekilip sıkıştırılırsa azaba uğratılır.» (2)

Yine Hz. Aişe (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimizin bazı namazlarında şöyle duâ ettiğini duydum : «Allahım, beni kolay bir hesapla hesaba çek!»

HAYAT HAREKETTİR

(يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ) «Ey insan! Sen cidden (ölüp) Rabbına gidinceye kadar durmadan didinip koşturursun ve sonunda O'na kavuşursun.»

Âyetin anlatımından da anlaşıldığı gibi, hayat bütünüyle harekettir; çalışıp didinmek, uğraşıp bir şeyler elde etmektir. Bunlar iyi de olabilir, kötü de olabilir. Ne var ki bu çalışıp didinme döneminde hayatımızı belirlenmiş bir proğrama göre değerlendirdiğimiz takdirde verimlilik, feyiz, rahmet ve mutlu sonuç doğurur. Aksi halde her yönü ve safhasıyla nefisten yana değerlendirilerek dünyada kısa bir süre kişiyi mutlu edebilir. Gerçek hedef ve amacına yönelmediği ve hikmeti uyarınca değerlendirilmediği için de sonu hüsrân ve azapla noktalanır.

O bakımdan ilgili âyetle Cenâb-ı Hak insan hayatının hareketten ibaret olduğunu belirtirken hemen arkasından onun Allah'ın mülkünde yaşadığını ve nefes nefes O'na yaklaşıp hesap vermek zorunda bulunduğunu hatırlatmaktadır.

(1) Ebû Dâvud : Câbir (R.A.)den

(2) Buharî/ilim : 35, tefsîr : 84, rikak : 49 - Müslim/cennet : 79, 50 - Ebû Dâvud/cenâiz : 8 - Tirmizî/kıyâmet : 5, tefsîr : 1/84 - Ahmed : 6/47, 48, 91, 108, 127, 189, 206

Şüphesiz bu inanç, hayatı bütün safhalarıyla disiplin altına alır. Aynı zamanda bu, ilâhî proğrama uymaya, her hareket ve amelin amaç ve hikmetini belirlemeye yönelik esaslardan biridir.

Unutmamak gerekir ki, hareketten ibaret olan hayatı verimli kılıp ilâhî hoşnutluğa mazhar olacak düzeye getirebilmek için onu başıboşluktan kurtarmamız ve ilmin ışığında yönlendirmemiz gerekmektedir. Bu kadarı da yeterli değildir; ilmi de imânla güçlendirip feyizli sonuçlar elde etmeğe vasıta kılmamız şarttır. Aksi halde ilim yalnız başına saadet vaadetmez ve ilâhî rızaya kapı açmaz.

Hem biz insanlar Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı bir tür canlı olarak O'nun mülkünde yaşamakta, O'nun hazırladığı nimetlerle hayatımızı sürdürmekteyiz. Çünkü yeraltı ve yerüstü kaynakları hazırlayıp hizmete hazır duruma getiren biz değiliz, O'dur. Bu bakımdan Cenâb-ı Hak kendi mülkünde bizi başıboş, gayesiz, amaçsız bırakmamakta, hazırladığı kalıcı bir statüye göre hayatımızı düzene sokmamızı emretmektedir. Kur'ân-ı Kerîm bu statüyü kendinde taşıyan son kitaptır.

Mevcut mülkü ve düzeni biz yaratıp kurmadık ki, kendimize göre, yani dilediğimiz şekilde tasarrufta bulunma hakkına sahip olalım. Kaynakları biz oluşturmadık ki, onları hesapsız, kitapsız harcamada bulunalım.

İşte âyetin son cümlesinde «fe-mülâkıyhi» buyurularak insanın mutlaka bütün niyet, iş ve ameliyle birlikte Allah'a kavuşup hesap vereceği bildiriliyor. Bu ilâhî sese kulak vermek, mefhumunca amel etmek zorundayız. Aksine bir tutum kişiyi âsî duruma getirir ve dönüş yapmadığı takdirde ilâhî adâletin tecellisi karşısında cezalandırılmasına sebep olur.

KİTABIN SAĞ ELE VERİLMESİ

(فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ...) **«Artık, kitabı (amel defteri) sağ eline verilen kimsenin kolay bir hesapla hesabı görülür..»**

Âhiret gününde amel defterinin iki şekilde dağıtılacağı konu edilmektedir :

a) İmân temeli üzerinde işlediği iyilik ve sevapları ağır gelen kimsenin sağ eline,

b) İnkâr ve nifak üzere ölenlerin veya kötülüğü ve zulmü ağır gelen kimsenin ise sol eline verilir.

Burada sol ele verilecek amel defterinin veriliş şekli «arkasından verilen» sözüyle çevirisini yaptığımız «verâe zehrih» terkibiyle ifâde edilirken, Vâkıa Sûresi 41. âyette «şeametli» diye çevirisini yaptığımız «eshab-ı şimal» terkibine yer verilmiş ve el-Hakka Sûresi 25. âyette ise, «kitabı sol

tarafından verilen» sözüyle çevirisini yaptığımız «men utiye kitabuhu bi-şimalih» denilmiş ve yine Vâkıa Sûresi 8 ve 9. âyetlerde kitabı sağ eline verilenler, «eshab-ı meymene», kitabı sol eline verilenler ise, «eshab-ı meş'eme» diye anılmıştır.

Böylece Kur'ân'ın üç ayrı yerinde üç değişik lafız ve anlatımla amel defterlerinin dağıtımı işlenmekte ve idrâkleri uyanık tutmaya yönelik bir metot kullanılmaktadır.

Bütün bu farklı lafızlarla anlatımları biraraya getirdiğimizde şu mana ortaya çıkar : «Amel defteri sağ eline verilenler mutlu ve uğurlu kimselerdir. Sol eline verilenler ise, bedbaht ve uğursuz kişilerdir.» Zira gerek «yemîn», gerekse «meymene» hem sağ eli, hem de yümn-u bereketi; «şimal» ile «meş'eme» ise, sol eli, sol tarafı, hem de uğursuzluk ile bereketsizliği yansıtır.

Amel defteri sağ eline verilen kişiler sevinç, huzur ve güven duyarak kendi yakınlarına dönerler. Burada geçen «ehil», mü'min olan kavim, aşîret, aile veya Cennet'teki hurî ve gılmanlar ile yorumlanabilir. (1)

Amel defteri arka tarafından sol eline verilen kişiler ise, «Helâk olduk!» diye seslerini yükseltirler.

Şüphesiz âhiret gününde mutlaka gerçekleşecek olan bu safhanın kalın çizgileriyle bir tablo halinde gözler önüne konulması, kişileri gafletten uyandırmakta ve ölmeden önce olgun bir mü'min olma yolunu seçmelerini ilhâm etmektedir. Çünkü Cenâb-ı Hak kullarına çok merhametlidir ve çok bağışlayıcıdır. Dünyada bazı istisnalarla dönüş imkânları her zaman mevcuttur. Âhirette ise her şey bitmiş olacak ve kişi işledikleriyle, niyet ve iyi-kötü amelleriyle başbaşa kalacaktır. O bakımdan 15. âyetle bu inceliğe değinilerek şöyle buyurulmaktadır : **«Hayır (kurtuluş yok). Şüphesiz ki Rabbısı onun yaptıklarını (bir bir) görmekteydi..»** Çünkü Cenâb-ı Hak «Basîr»dir; yani her düşünce ve niyeti, her iş ve ameli en iyi görüp bilendir. Aynı zamanda görevli kıldığı melekleri, her kişinin dünya hayatında işlediklerini anında yazıp tesbit etmektedirler. Hiç bir fâninin bu ilâhî denetlemenin dışında kalması söz konusu olamaz. Kâinat çok hassas bir saat gibi çalışmakta, her şey hılkatının hikmeti gereği hizmetini vermektedir. Canlı-cansız her varlık ilâhî düzene uymakta ve yüklendiği proğramı kusursuz yerine getirmektedir. Ancak nefis ve hayvanî duygularla da techiz edilen insanlar, cinler ve şeytanlar bu genellemenin bir bakıma dışında tutulabilirler. Çünkü şeytanların tamamı, cinler ve insanların önemli bir kısmı hılkatın hikmetine ters bir tutum içindedirler. İnsan ve cinlerden imân edenler ve sâlih

---

(1) Bilgi için bak : Tefsirü'l-Keşşaf : 4/726

amellerde bulunanlar ise hılkatın hikmetine dönmektedirler. Şeytanların ise dönüş yapması söz konusu değildir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, sonunda varışın Allah olacağı konu edildi ve o gün amel defterlerinin kişilerin inanç ve ameli doğrultusunda ya sağ ellerine, ya da sol ellerine verileceği bildirilerek ölmeden önce öyle bir güne hazırlanmamıza işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, üç şeye and içilerek insanoğlunun kademeli hayat safhalarından geçirilmekte olduğu belirtiliyor. Bütün bu gerçeklere rağmen hâlâ Allah'a inanmayanların, beşer hayatını en ölçülü şekilde düzenleyen Kur'ân okununca secde etmeyenlerin bulunduğu hayretle karşılanıyor. Sonra da inkâr edenler tehdît edilirken, dosdoğru imân edip sâlih amellerde bulunanlar uhrevî mükâfatlarla müjdeleniyor.

——oOo——

فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ
﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا
عَنْ طَبَقٍ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ
﴿٢١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

M E Â L İ :

16— Hayır, şafak'a (güneş battıktan sonra ufukta beliren kızıllık veya ondan bir süre sonra beliren sarılığa) yemin ederim.

17— Geceye ve (insanlarla hayvanların dinlenmeleri için) derleyip topladığına da yemin ederim.

18— Derlenen dolun aya da yemin ederim.

19— Ki sizler şüphesiz kademeli hayat safhalarında halden hale geçeceksiniz.

20— O halde onlara ne oluyor da inanmıyorlar?!

21— Kur'ân onların karşısında okunduğu zaman secde etmezler.

22— Secde etmek şöyle dursun, küfre saplanıp kalanlar (Hakk'ı) yalanlamaya devam ediyorlar.

23— Halbuki Allah, onların içlerinde neleri gizlediklerini çok iyi bilir.

24— Artık sen, onları elem verici bir azâpla müjdele!.

25— Ancak imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar için bitmez-tükenmez mükâfat vardır.

İLGİLİ HADÎSLER VE RİVAYETLER

İbn Abbas (R.A.), «Leterkebünne tabakan ân tabakın» âyetini, «Bir halden diğer bir hale geçiş» şeklinde yorumlarken, «terkebu» fiilindeki (b) harfini fetha ile okumuş ve hitabın Hz. Muhammed'e (A.S.) olduğunu belirtmiş ve şu mânaya delâlet ettiğini ilâve etmiştir: «Müşriklere karşı senin için zafer ve üstünlük gerçekleşecek; o kadar ki en güzel ve en mutlu sonuç senden yana oluşacaktır. Artık inkârcı müşriklerin seni yalanlamasına ve küfürde ısrar etmesine üzülme.» (1)

Resûlüllah (A.S.) buyurdu:

«And olsun ki, sizden önceki milletlerin yollarına (kültür ve ahlâklarına, yaşayış hallerine) karış karış, zira' zira' uyacaksınız. O kadar ki onlar keler deliğine girseler siz de o deliğe girmeye özeneceksiniz. Onlardan biri eşiyle cadde ve sokakta cinsel temasta bulunsa, siz de öyle yapmaya çalışacaksınız.» (2)

Bunun üzerine râvi diyor ki: «Biz, Peygamber'e (A.S.): Onlar Yahudîlerle Hıristıyanlar mıdır?» diye sorduk. Cevap verdi: «Ya başka kim (olabilir)?»

Râfi'den yapılan rivâyete göre, adı geçenin şöyle dediği tesbit edilmiştir:

«Ebû Hüreyre (R.A.) ile birlikte akşam namazını kıldım. (İza's-semâu'n-şakkat) sûresini okudu ve secde etti. Ben ona: «Bu ne secdedir?» diye sorduğumda, dedi ki: «Bu secdeyi Ebû'l-Kasım (Hz. Muhammed A.S.)ın arka-

---

(1) Bilgi için bak: Lübabu't-te'vîl: 4/364

(2) Buharî/enbiya: 50, i'tisam: 14 - Müslim/ilim: 6 - İbn Mâce/fiten: 17 - Ahmed: 2/327, 450, 511 - 3/84, 89, 94

sında namaz kılarken (Onunla beraber) yaptım ve o günden beri Ona kavuşuncaya kadar devam etmekteyim ve edeceğim..» (1)

ŞAFAK'A, GECE'YE VE AY'A YEMİN EDİLMESİ

(... فَلَآ اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ) **«Hayır, şafak'a (güneş battıktan sonra ufukta beliren kızıllık veya ondan bir süre sonra beliren sarılığa) yemin ederim..»**

İnsanın ruhlar âlemiyle dünyası, doğumuyla ölümü, kabriyle âhireti ve hesap vermesi ile varacağı yer arasında değişik merhale ve hallerden geçeceği konu edilirken bu merhalelerin önemi üzerinde durularak üç şeye yemin edilmektedir :

a) Güneş battıktan sonra meydana gelen şafağa,

b) Yeryüzüne yayılıp dağılan canlıları toplayıp yatak ve inlerine; mesken ve yuvalarına dönmelerini sağlayan geceye,

c) Tamamlanıp dolunay haline gelen aya..

Zira insan ve dolayısıyle diğer canlıların hayatında bu üç olayın yeri ve tesiri oldukça önem taşır. Aynı zamanda her biri Allah'ın varlığının ve birliğinin delili; kâinatta insan hayatından yana mutlak bir düzenin kusursuz işlediğinin belgesi kabul edilir.

Güneşin batı ufkunda batmasıyla gerek beliren kızıllık, gerekse ayın ondan aldığı ışığı yansıtması, hem dünyanın yuvarlak olduğunu, hem batıdan doğuya doğru döndüğünü, hem de güneşin etrafında elips çizerek döndüğünü göstermektedir. Bu hız saniyede 30 km. dir. Farzedelim bu hız saniyede 15 veya 60 km. olsaydı; aynı zamanda dünyamızın güneşe olan uzaklığı bugünkünden farklı bir durum arzetseydi yaşamamız mümkün olmaz ve belki de hayat diye bir hareket kalmazdı.

Dünyamızın uydusu olan ayın bize uzaklığı yaklaşık 385.000 km. değil de 80.000 veya daha az bir yakınlıkta olsaydı, med ve cezir (gel-git) olayı öylesine kuvvetli olurdu ki, deniz seviyesinin altında bulunan bölgeler ve ülkeler su istilasına uğrar, dağlar da süratle aşınırdı ve bundan başka birtakım anormallikler vücuda gelir, mevcut denge ve düzen bozulabilirdi.

Görüldüğü gibi, sözü edilen üç olayla dünyamızda ölçülü, hesaplı bir düzenleme ve sağlam bir dengelemenin hakim bulunduğu anlaşılmış oluyor.

(1) Müslim/mesâcid : 110

ŞAFAK VE FIKHÎ YÖNÜ

Şafak, genellikle güneşin batmasından sonra ufukta beliren kızıllıktır. Fakîh müctehidlerden bir kısmına göre ise, kızıllıktan sonra beliren beyazlık veya ona yakın sarılıktır. Bu açıdan ve iki ayrı yorumdan hareketle müctehidler akşam ve yatsı vakitleri hakkında farklı tesbitlerde bulunmuşlardır :

a) İmam Evzâî, İmam Şâfiî, İmam Ebû Yusuf, İmam Ebû Sevr, İmam Ahmed ve İshak'a göre : Güneş battıktan sonra akşam namazının vakti girer ve ufukta beliren kızıllık kayboluncaya kadar devam eder. Kızıllığın kaybolmasıyla akşam namazının vakti çıkmış olur ve yatsı namazının vakti girmiş bulunur.

Sözü edilen imamlar bu konuda, ashab-ı kirâmdan Ömer, İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Enes, Katade, Câbir b. Abdillah ve İbn Zübeyr'in (Allah hepsinden râzı olsun) görüş ve reylerine dayanarak ictihadda bulunmuşlardır.

b) İmam Ebû Hanîfe'ye göre : Kızıllıktan sonra beliren beyazlık söz konusudur. O bakımdan akşam namazının vakti, kızıllıktan sonra beliren beyazlığın kaybolmasına kadar devam eder. Beyazlığın kaybolmasıyla akşam vakti sona erer, yatsı vakti başlar.

İmam Ebû Hanîfe bu konuda daha çok Ebû Hüreyre ile Ömer b. Abdilaziz'in görüş ve ictihadını tercîh etmiştir. Ayrıca İbn Ömer'in de aynı görüş ve ictihadda olduğu rivâyet yoluyla sâbit olmuştur.

İmam Kurtubî birincilerin görüş ve ictihadının ihtiyar edilmeye muvafık bulunduğunu belirterek ashab-ı kirâmdan çoğunun görüşünü tercîhte fayda bulunduğunu söylemiştir.

Aynı zamanda müctehid fakîhlerden bir kısmı, kızıllıktan sonra beliren beyazlığın hiç kaybolmadığını ileri sürerek «şafak»ın, beliren kızıllık olduğunda isabet bulunduğuna dikkat çekmişlerdir.

HALDEN HALE GEÇİŞ

(لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ) **«Ki sizler şüphesiz kademeli hayat safhalarında halden hale geçeceksiniz.»**

Âyette geçen «terkebünne» fiilini İbn Ömer, İbn Mes'ud, İbn Abbas, Ebû Âliye, Mesrûk, Ebû Vâil, Mücahid, Nehaî, Şa'bî, İbn Kesîr, Hamza ve Kessâî (veya Kissaî) «terkebenne» şeklinde (b) harfini üstün olarak oku-

muşlardır. Böylece fiil çoğula değil, tekile hitap anlamını taşımakta ve muhatabının da Hz. Muhammed (A.S.) olduğu bir yorum olarak ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki :

a) Ya Muhammed! Elbette sen tabaka tabaka gökleri aşacaksın; derece derece, rütbe rütbe yükseleceksin ve böylece Allah'a daha çok yaklaşmış olacaksın.

b) Ya Muhammed! Göklerin, Allah'ın vasfettiği inşikak, gül rengini alma, kitap formaları gibi üstüste gelme, erimiş yağ haline dönüşme gibi değişik hallerine şâhit olup onları merhale merhale aşacaksın; öyle ki Cenâb-ı Hak, kıyâmet olayıyla meydana gelecek bu değişikliklerin birer misalini gösterecek..

c) Ya Muhammed! Yüklendiğin ve teblîğiyle emrolunduğun kutsal dâvâyı kademeli şekilde yayıp başarıdan başarıya adım atarak ilerleyeceksin.

Sözünü ettiğimiz fiili «terkebünne» yani (b) harfinin ötresiyle okuyanlara göre; şu mana ve yorumlar ortaya çıkmaktadır :

a) Ey insanlar! Sizler hılkat kanunu gereği birçok hal ve safhaları aşıp gelişmektesiniz. Önce nutfe, sonra kan pıhtısı görünümünde, sonra et parçası şeklinde, sonra da şekillenen bir cenîn olarak kademe kademe oluşmaktasınız.

b) Hayatın çeşitli kademe ve safhalarını aşacaksınız; sıkıntılı, neşeli; başarılı, başarısız; ümitli, ümitsiz günlerle ve durumlarla karşılaşıp yolunuza devam edeceksiniz.

c) Dünya hayatından, kabir âleminden ve safhalarından; kıyâmetin şiddetinden, hesabın düşündürücü ve korkutucu döneminden geçeceksiniz.

Böylece hayatımızın kabre ve ikinci hayata uzanan yolunun düz olmadığına işâret edilmekte ve bunu değiştirmenin mümkün olamıyacağına değinilmektedir.

Âyette ayrıca insan hayatının çok farklı ve değişik kademelerle dolu olduğu; doğumla ölüm noktaları arasında birçok zıtların bulunduğu dolaylı şekilde bildirilmektedir. Gelişip büyüme, okuyup olgunlaşma, zenginleşip fakirleşme, yükselip alçalma, kazanıp kaybetme gibi karşıtların hep bu yol üzerinde bizleri beklediği bir gerçektir. Şüphesiz bunların hepsi de bizi Allah'a çağırmakta ve iki hayat arasında sağlam bir köprü kurmamızı ilhâm etmektedir.

Zira her safha bütün özelliğiyle mutlâk kudretin proğramını yansıtmakta ve her şeyin «Allah!» dediğini fısıldamaktadır. Yeter ki anlayan kalpler, akleden ve düşünen kafalar, idrâk eden gönüller bulunsun..

20, 21, 22. âyetlerle insanın bu yeteneklerine işâretle inkârın makul bir yanı ve dayanağı bulunmadığına atıf yapılıyor ve inkârcı nankörlerin tutumu hayretle karşılanıyor: **«O halde onlara ne oluyor da inanmıyorlar?!»**

KUR'ÂN'I OKUYUP ANLAMAK HAKK'A SECDEYİ GEREKTİRİR

(وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ۩ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ) **«Kur'ân onların karşısında okunduğu zaman secde etmezler. Secde etmek şöyle dursun, küfre saplanıp kalanlar (Hakk'ı) yalanlamaya devam ediyorlar.»**

Cenâb-ı Hak, insanoğlunun aklını harekete geçirip doğruya yöneltmek üzere iki önemli belgeye dikkat çekiyor: Biri, kâinattaki düzen, denge ve hesap; diğeri ise ilâhî kelâm olan Kur'ân'dır.

Kur'ân hem lafzı, hem de mânasıyla ilâhîdir. Her âyetiyle ve hükmüyle insanı iki âlemde mutlu ve bahtiyar kılacak özellik arzetmektedir. Taşıdığı sistem ve hükümlere, ahlâkî kurallara, ilmî esaslara, temel bilgilere ve ana fikirlere ihtiyaç devamlıdır. O bu yönleriyle de fizikle metafizik olayları birleştirip bütünleştirmekte ve insanoğluna hep doğruyu, iyiyi, yararlı olanı telkîn edip fazîletin ve adâletin bütün yollarını açmaktadır. Böylece Kur'ân, insanın muhtaç bulunduğu bütün hüküm ve kuralları, mânevî gıda ve ebedî feyiz ve rahmetleri beraberinde taşımakta kusursuz ve erişilmez bir kitaptır.

O bakımdan Allah'ın bu mükemmel ve her yönüyle insandan yana indirdiği kitabı okuyup da secde etmemek elde değildir. Ancak Hakk'a arkasını dönüp katı inkâr ve tuğyan içinde bulunan maddecilerin bu paha biçilmez cevheri anlamaları pek düşünülemez.

Cenâb-ı Hak, kullarının selâmetinden yana kendi zat-i ulûhiyetine yakışanı yapmış ve bütün sebepleri harekete geçirerek onlara yardımcı olmuştur. Gerisi insanın idrâk ve irfanına, insaf, iz'ân ve vicdanına bırakılmıştır.

Artık kendini belirlenen imân ve irfan çizgisine getirmeyenler, şüphesiz büyük bir haksızlığa kapı açmış durumdadırlar; kendi kendilerine zulmetmekte, kendi ruhlarını ilâhî feyiz ve rahmet gıdasından mahrûm bırakmaktadırlar. Dönüş yapmadıkları ve o vaziyette öldükleri takdirde ceza-

ları, elim bir azaptır. 24. âyetle bu husus açıklanmakta ve son uyarılardan biri daha yapılmaktadır.

Sözünü ettiğimiz hakikatleri akıl ve ilim yoluyla idrâk edip Allah'a dosdoğru imân düzeyinde sâlih amellerde bulunan ve her iki hayatın birbirini tamamladığında şüphe etmiyen mü'minlere gelince: Onlar için dünyada gönül huzuru ve yatışkanlığı; âhirette ise bitmez tükenmez hayırlar ve saadetler vardır. Bu, bir vaadi ilâhîdir ki, mutlaka gerçekleşir. Çünkü o mü'minler ilâhî tâlimat dahilinde bir hayat sürmüş ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in sünnetine uygun yaşamışlardır.

25. âyetle insanlara bu müjde verilmekte ve sâlih amellerin Allah yanındaki üstün kıymetine işâret edilmektedir.

Unutmayalım ki, insanın yaratılmasının ve dünyaya getirilmesinin tek sebep ve hikmeti budur. Başka bir yol ve dayanak aramak boş ve anlamsızdır. Allah'tan başka güvenilip dayanılan şeyler de fâni ve neticesizdir. Mal, mülk, servet, makam, şöhret, fiziksel kuvvet hep eğretidir. Bunlar fazîlet çizgisinde tutulup ilâhî düzene göre kullanıldığı nisbette faydalıdır. Aksi halde bir yığın vebal hazırlamaktan başka bir şeye yaramaz..

Artık kim kendini hidâyet sınırına getirirse, Cenâb-ı Hak onu doğruya ve gerçeğe lâyık görür. Kim de bu sınırdan uzakta kalırsa, kendi heves ve şehevî duygularıyla başbaşa kalıp kısa bir süre eğlenip ömrünü tüketir. Tüketince de arkasında hiçbir fazîlet ve hayır izi bırakmadan, sırtında da kabûs misali ağır vebal ve günah yükü bulunduğu halde bütün nîmetleri, feyiz ve rahmetleri kaybetmiş olur.

BÜRÛC SÛRESİ

Kur'ân'ın 85. sûresidir. Tamamı, ilim adamlarının ittifakına göre, Mekke'de inmiştir. (1)

«Takım Yıldızlar» anlamına gelen burçlardan söz edildiğinden, «burc»un çoğulu olan «bürûc» sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 22

Kelime » : 109

Harf » : 465 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Küfür ve azgınlıkta ileri gidip mü'minlere saldırarak işkence eden zâlimler tehdît ediliyor ve tarihî olaylardan ibretli bir misal veriliyor.

2— Cenâb-ı Hakk'ın üstün kudreti hatırlatılarak mülkün tamamının O'na ait olduğuna değiniliyor.

3— Mü'minleri dinlerinden caydırmak, Kur'ân'dan uzaklaştırmak için fitne, fesat ve azgınlığa baş vuranlara, dönüş yapıp tevbe etmedikleri takdirde çok yakıcı azâbın hazırlandığı haber veriliyor.

4— İman ve onun tabii ürünü olan sâlih amelin mü'mini büyük bir kurtuluşa ve onun tezahürü olan cennete eriştireceği konu edilerek ferahlatıcı bilgi veriliyor.

5— İlâhî sınırları tanımayıp tuğyan eden Fir'avn ve Semûd kavimlerinden söz edilerek onların çok hazîn âkıbeti üzerinde duruluyor ve uyarıcı, yönlendirici misal veriliyor.

---

(1) Müslîm/mesâcîd : 110
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 19/283

6— Kur'ân-ı Kerîm'in Allah'tan indiği gibi korunacağına işâretle, onun çok şerefli bir kitap olduğu ve bütünüyle «Levh-i Mahfûz»da yazılı bulunduğu ve böylece ilâhî kudretin inkârcıları çepeçevre kuşattığı bildirilerek, müşrik sapıkların, inkârcı maddecilerin Kur'ân'a dönmeleri telkîn ve tavsiye ediliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِۙ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِۙ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍۜ ﴿٣﴾
قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِۙ ﴿٤﴾ اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِۙ ﴿٥﴾ اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌۙ ﴿٦﴾
وَهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِن۪ينَ شُهُودٌۜ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ اِلَّٓا اَنْ
يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِۙ ﴿٨﴾ اَلَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌۜ ﴿٩﴾

M E Â L İ :

1— Kendinde burçlar (takım yıldızlar) taşıyan göğe and olsun,

2— Va'dedilen güne (Kıyâmet gününe) and olsun,

3— Ve şâhid olana, şâhid olunana da and olsun ki,

4— Uhdûd olayını hazırlayanlar lânetlendi.

5— Alev alev yanan ateş,

6— Hani ya onlar ateşin çevresinde oturmuşlardı.

7— Onlar, mü'minlere yaptıklarına şâhid oluyorlardı.

8— Onların en çok kızıp intikam almak istedikleri ise, O çok güçlü, çok üstün, O çok övülmeye lâyık Allah'a imân edenlerdi.

9— O Allah ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Allah her şeye şâhiddir.

İLGİLİ HADÎSLER

Ebû Hüreyre (R.A.) diyor ki:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz yatsı namazının farzında (Ve's-Semâi zâti'l-bürûc) ile (Ve's-semâi ve't-Târıki) sûrelerini okudu.» (1)

Yine Ebû Hüreyre (R.A.) diyor ki:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu: «Va'dolunan gün, kıyâmet günüdür. (Şâhid) ise, cuma günüdür. Zira güneş cuma gününden daha üstün, daha fazîletli bir gün üzerine ne doğmuştur, ne de batmıştır. O günde bir saat var ki, müslüman bir kulun Allah'tan bir hayır dilemesi o saate rastlamaya görsün, mutlaka Allah onu ona verir. Bir şerden Allah'a sığınmaya görsün, mutlaka Allah onu o şerden korur. (Meşhud) ise, Arafe günüdür.» (2)

Ebû Mâlik el-Eş'ârî (R.A.) diyor ki:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz buyurdu: «Va'dolunan gün kıyâmet günüdür. (Şâhid) cuma günüdür. (Meşhûd) ise, Arafe günüdür. Cuma gününe gelince: Cenâb-ı Hak onu bizim için hazırlayıp kalıcı (bir nîmet olarak) saklamıştır.» (3)

«Cuma günü bana salât-ü selâmda bulunmayı çoğaltın. Çünkü o, (meşhûd) bir gündür ki melekler ona şâhid ve hazır olurlar.» (4)

ÜÇ ÖNEMLİ OLAYA YEMİN EDİLMEKTEDİR

(وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ...) «Kendinde burçlar (takım yıldızlar) taşıyan göğe and olsun; va'dedilen güne (kıyâmet gününe) and olsun ve şâhid olana, şâhid olunana da and olsun ki, Uhdûd olayını hazırlayanlar lânetlendi.»

---

(1) Müsned-i Ahmed

(2) İbn Ebî Hâtim - İbn Huzayme - Tirmizî

(Ancak İbn Huzayme'nin isnadında Musa b. Ubeyd er-Râzî bulunuyor ki, bu zatın zayıf olduğu tesbit edilmiştir.)

(3) İbn Cerir et-Taberî/Câmi'u'l-beyân : 30/82

(4) » » » » » : 30/82,83

«Burc»un çoğulu olan «bürûc», Kur'ân'da üç ayrı yerde birbirine yakın bir anlatımla anılmıştır. (1)

Burç : Hisar, surun yüksekçe kısmı ve saray anlamına geldiği gibi, göklerin saray belirtileri sayılan «takım yıldızları»na da delâlet etmektedir.

Furkan Sûresi'nde açıklandığı gibi, gökteki takım yıldızlarından herbiri bir burç sayılır. Bu ifade tarzı bize göredir. O bakımdan Kur'ân, ilâhî düzenlemenin bir parçasını yansıtan takım yıldızlarından söz ederken, onların bizden yana sağladığı görüntüye göre bu ismi kullanmaktadır.

Gök küresi üzerinde yıllık hareketi dolayısıyla güneş, görünürde bu kuşak boyunca derece derece yer değiştirerek bir yıl sonra aynı noktaya varır. Bu kuşağa astronomide «Zodyak», zodyak'ın ayrıldığı iki bölgeden her birine «burç» denir.

İslâm kültürünü yeterince almayanların çoğu, doğum günlerinin hangi burca rastladığını belirliyerek birtakım hükümler çıkarırlar. Şüphesiz bu âdet İslâm'dan çok öncelere uzanmakta ve bir hurafe halinde günümüze kadar sürüp gelmektedir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, yıldızlardan ahkâm çıkarmayı kesinlikle yasaklayıp büyük günahlardan saymıştır.

Nitekim Hicr Sûresi 16. âyetin tefsîrinde ilgili hadîsler bölümünde bu konuyla alakalı rivâyetleri nakletmiş bulunuyoruz.

ÜÇ ÖNEMLİ OLAY

1— Burçlar sâhibi olan gök,

2— Va'dedilen gün,

3— Şâhit ve meşhût..

Burçlar hakkında dört ayrı yorum söz konusudur :

a) Hasan, Katade, Mücahid ve Dahhak'e göre : Bundan maksat 12 takım yıldızıdır.

b) İbn Abbas (R.A.) ve İkrime'ye göre : Saraylar kasdolunmuştur ki bu, takım yıldızlarının bir bakıma göğün sarayları görünümünde olduğuna işârettir.

c) Minhal b. Amr'e göre : Gökteki güzel ve çekici hılkat düzenlemelerine işârettir.

---

(1) Furkan Sûresi 61, Hicr Sûresi 16. âyetlerin tefsîri

d) Ebû Ubeyde ve Yahya b. Selâm'a göre : Bürûc'dan maksat menzillerdir ki bunlar takım yıldızlarıdır.

Yapılan bu yorum ve rivâyetlerin üçü 12 takım yıldızını ifade etmektedir. Sahih olan da budur.

Va'dolunan günün, «kıyâmet günü» olduğunda görüş ve yorum birliği vardır.

«Şâhit» ve «Meşhût» kavramları hakkında vârid olan zayıf ve ahad hadîslerin dışında farklı yorumlar yapıldığını görmekteyiz :

1— Kuşeyrî'nin İbn Ömer (R.A.) ile İbn Zübeyir (R.A.)den yaptığı rivâyete göre : «Şâhit» Kurban Bayramı günüdür.

2— Tabiînden Saîd b. Cübeyr'e göre : Terviye, yani zilhiccenin sekizinci günüdür. «Meşhût» ise, Arafe Günüdür.

3— Hz. Ali (R.A.)den yapılan rivâyete göre : Şâhit, Arafe günüdür; Meşhut ise, Kurban Bayramı günüdür.

4— Ayrıca «şâhid»in Allah ve Peygamber olduğunu belirtenler de olmuştur ki, İbn Abbas (R.A.) ve Saîd b. Cübeyr'in de böyle bir yorumda bulundukları rivâyetler arasında yer almaktadır.

5— İlim adamlarından diğer bir kısmına göre ise, «Şâhit» kıyâmet gününe şâhit ve hazır olan yaratıklardır. «Meşhut» ise, o günde görülecek acayip olaylardır.

Allah daha iyisini bilir.

Böylece Müslümanlara işkence edip onların dinî hürriyetlerini baskı altına alan zâlim inkârcıların eninde sonunda ilâhî gazaba uğrayacakları; elîm bir azap ile cezalandırılacakları, sözü edilen üç önemli olaya yemin edilerek haber veriliyor ve «Uhdûd Olayı»nı meydana getirenler tehdidî misal olarak ortaya konuyor.

ASHAB-I UHDÛD

(قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِ ...) «Uhdûd olayını hazırlayanlar lânetlendi..»

«Uhdûd», «uslûp» ölçüsünde şu iki mânaya delâlet eder :

a) Yerde meydana gelen uzun yarık ve hendek,

b) Kamçı ile dövülen kişinin gövdesinde meydana gelen izler.

Kamçılanmaktan dolayı bedende meydana gelen uzun izler, kabarmalar, yarılmalar ile toprak üzerinde meydana gelen uzun yarıklar ve hendekler arasında bir benzerlik söz konusudur. (1)

Ancak âyette alev alev köpürüp yükselen ateşten söz edildiğine bakılınca, inkârcı zâlim bir topluluğun veya idarenin, Allah'a dosdoğru iman eden mü'minleri imanlarından vazgeçirmek ve inanmaya eğilimli olanlara göz dağı verip korkutmak için yerde uzunca bir yarıkta ateş yaktıktan ve mü'minleri önce bedenlerinde derin izler bırakan bir işkenceye tabi tuttuktan sonra irtidat etmeleri istenmiş; olumlu sonuç alınmayınca da hepsi o ateş dolu yarığa atılarak yakılmıştır.

Ancak bu olayın İslâm'dan önce mi, sonra mı ne zaman meydana geldiği hakkında kesin bir bilgi ve tesbit bilmiyoruz. Kıssayla ilgili birçok rivâyetler yapılmışsa da çoğu sahîh ve muteber değildir. Müslim, Tirmizî ve Nesâî'de, aynı zamanda Müsned-i Ahmed'de bununla ilgili uzun rivâyetler vardır ki, onlardan da olayın hangi asırda meydana geldiği anlaşılmıyor.

Bence önemli olan, Uhdûd Olayının nerede ve hangi tarihte meydana gelmesi değil; Allah'a dosdoğru iman eden mücahit mü'minlerin tarih boyunca hemen her çağda kâfir zorbaların saldırı ve zulmüne mâruz kalmaları gerçeğidir. O bakımdan İslâm'ın ilk yıllarında da Mekke ve çevresinde fakir ve köle mü'minlerin bu gibi işkencelere uğratıldığını bilmekteyiz ve kıyâmete kadar bu tür çirkin ve gayr-i insanî olaylar yer yer zuhur edebilir.

Yaşadığımız son birkaç yıl içinde İsrâil Devleti'nin Filistinli Müslümanlara yaptığı eza, cefa ve reva gördüğü işkence, Uhdûd Olayı'ndan pek geri kalmamaktadır. Ne var ki, Cenâb-ı Hak şaşmayan sünneti gereği zâlim zorbaların, işkenceyi mubah sayan idarenin cezasını sadece âhirete bırakmaz dünyada da verir. Birçok günahların cezası âhiret gününe bırakıldığı halde hakkı red ve inkârdan kaynaklanan azgınlık, zorbalık ve zulmün cezası pek ertelenmez; sünnetullah gereği belli çizgiye gelince ilâhî hüküm iner. Şüphesiz ilâhî hükmün inmesi, sebepleri harekete geçirmesiyle gerçekleşir. Nitekim tarihte geçen «Uhdûd Kıssası» buna misal verilmekte ve mü'minlere karşı baskı uygulayanlar uyarılmaktadır.

Kur'ân «Uhdûd Olayı»nı tasvîr ederken, hem işkencenin türünü, hem de kâfirlerin inananlara karşı olan hıncını beş madde halinde özetleyerek zâlim kâfirlerin karakteri hakkında aydınlatıcı bilgi veriyor. Şöyle ki :

---

(1) Bilgi için bak : Kamus Tercümesi : hadd maddesi.

1— Önce işkenceye tabi tutulup imânlarından vazgeçirmek için uzun bir yarık veya hendekte ateş yakmışlar,

2— Ateşin dehşetini göstermek için de onun alev alev köpürüp yükselmesini sağlamışlar,

3— Ateşe atılan mü'minlerin feryad-u fiğanını görüp işitmek ve ondan zevk almak için o yarığın çevresinde oturmuşlar,

4— İşledikleri o gayr-i insanî ve gayr-i vicdanî azaba şâhit ve hazır olmaktan derin zevk almışlar.

5— Kâfirlerin asıl intikam almak istedikleri husus, aklını kullanan bahtiyar kişilerin, O çok güçlü, çok üstün ve en güzel övgüye lâyık Cenâb-ı Hakk'a imân etmeleri olmuştur.

AZÎZ, HAMÎD

Sekizinci âyetin sonunda Cenâb-ı Hak iki sıfatını anmaktadır. Şüphesiz bu bize iki önemli hususu veya sonucu ilham etmektedir:

Birincisiyle Cenâb-ı Hak «azîz» sıfatını anarak kâfirler, zorba mütecaviz sapıklar aleyhine izzet-u kahriyle tecelli edip onları rahmetinden uzaklaştırarak perişan edeceğine; ikincisiyle, Cenâb-ı Hak, iman etme uğrunda işkence ve zulme uğratılan mü'minlerden yana «hamîd» sıfatıyla tecelli edip onları dünyada da, âhirette de övgü değer derecelere yükselteceğine işârette bulunmaktadır. Zira birinci sıfat mutlak üstünlüğü, büyüklüğü; ikinci sıfat her türlü güzel övgüye lıyakati ifade eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'a dosdoğru inanan mü'minlere kızıp saldıran kâfirlerin bu haksız tutumu tel'în edildi ve Cenâb-ı Hakk'ın bu gibi zâlim mütecavizleri kahredeceğine işâretle mü'minlerin küfre karşı dayanma gücünü ortaya koymalarında sayısız faydaların bulunduğu dolaylı şekilde bildirildi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minler aleyhine fitne ve kargaşa; yaygara ve suçlama havası estirip ortalığı karıştıran inkârcı sapık maddecilere yakıcı bir azabın hazırlandığı haber veriliyor. Arkasından, imân edip sâlih amellerde bulunanlar büyük bir kurtuluşla müjdeleniyor.

——oOo——

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا
فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ⑩ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ⑪

M E Â L İ :

10— O kimseler ki, inanan erkek ve kadınlara (dinlerinden dönmeleri için) işkencede bulunup fitne çıkardılar; sonra da (bu yaptıklarından dolayı) tevbe etmediler; onlar için Cehennem azâbı vardır; o çok yakıcı azâp onlar içindir.

11— Şüphesiz ki, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara, altlarından ırmaklar akan Cennetler vardır. İşte bu, büyük bir kurtuluştur.

İLGİLİ RİVÂYET

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

«Cenâb-ı Hakk'ın Levh-i Mahfuz'a yazdığı ilk şey şu olmuştur : «Şüphesiz ki ben Allahım, benden başka ilâh yoktur. Muhammed de benim resûlümdür. Kim benim kaza ve hükmüme teslimiyet gösterir, belâma karşı sabreder ve nîmetlerime şükrederse, onu «sıddîk» olarak yazarım ve kendisini sıddîklerle birlikte ikinci hayata kaldırırım.

Kim de kaza ve hükmüme teslimiyet göstermez, belâma karşı sabretmez ve nîmetime şükretmezse benden başka bir ilâh edinsin.» (1)

MÜ'MİNLERİ İMANLARINDAN DÖNDÜRMEYE ÇALIŞANLAR

(إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ...) «O kimseler ki, inanan erkek ve kadınlara (dinlerinden dönmeleri için) işkencede bulunup fitne çıkardılar..»

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 19/298,299

Küfür, imânın karşıtıdır. Biri bâtıl, diğeri haktır. İman, hakkı bulup seçmenin ve hakka teslîm olmanın yolu ve belirtisidir. Küfür ise, hakkı gizleyip örtmenin, onu reddetmenin, yalan saymanın ve her vesîleyle bâtılı savunmanın yolu ve belirtisidir. Böylece kâinatta hemen her şey çift yaratıldığı, yani her şeyin zıddının bulunduğu gibi imânın da zıddı küfür olarak belirlenmiştir.

Kâfirlerin, bâtılı seçip savundukları ve hakkı reddettikleri için sağlam hiçbir dayanakları, inandırıcı hiçbir delil ve belgeleri yoktur. Olmayınca da konuyu saptırma, şiddete baş vurma, ortalığı karıştırıp bulandırma, mü'minler üzerinde caydırıcı baskı uygulama ihtiyacını duyarlar. Hakk'a inanıp bağlanmanın her iki hayatta da mutluluk, huzur ve güven, kardeşlik ve gerçek dostluk vaadettiğini anlayamadıklarından dinden ve gerçek dindardan korkar ve her vesileyle endişe duyarlar. Bunun için durmadan onları meflûç hale sokmak için fitne, baskı, işkence, terör havasını estirerek din ve vicdan hürriyetine imkân vermek istemezler.

İslâm'ın ilk yıllarında Mekkeli müşriklerin, imân cephesine karşı tutum ve uygulamaları bunun açık misallerinden biridir. Tarih boyunca hak ile bâtıl mücadelesinin seyri hep bu metodun sahnede tutulmasıyla devam edegelmiştir. Bugün hâlâ birçok ülkelerde mevcut müslümanları dinlerinden, imânlarından ve öz değerlerinden koparmak için aynı veya benzeri şiddet anlamında bir plân ve strateji uygulanmaktadır. Rusya, Bulgaristan ve son yıllarda Yunanistan'da cereyan eden olaylar bu gerçeği hep gündemde tutmaktadır.

Ancak Cenâb-ı Hak bu zıtların sürtüşmesini hemen makas atıp kesmemekte; inkârcı zâlimlerin gerçeği anlayıp hakka dönmelerini telkîn ve tavsiye ederek tevbe kapısının açık tutulduğunu bildirmektedir. Çünkü O'nun rahmeti hep gazabının önüne geçmekte ve sünnetullah gereği ıslâhı ifsada tercîh etmektedir.

Ne var ki, inkârcı sapıklar haddi iyice aşıp belli çizgiye gelince, ilâhî hüküm iner ve artık onu geri çevirecek bir kuvvet bulunmaz.

İMAN VE SÂLİH AMEL

(إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ...) **«Şüphesiz ki, imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlara, altlarından ırmaklar akan Cennetler vardır. İşte bu, büyük bir kurtuluştur.»**

İmân nîmeti kendi değeriyle orantılı olarak feragat, fedakârlık, külfet,

sıkıntı ve mihnet ister. Karşısına çıkan ve hiçbir vecibeye riâyet etmeyen küfürle ardı-arkası gelmeyen mücadelede bulunmak zorundadır.

Bu düzeyde bulunan gerçek mü'min sabrettiği, dayanma gücünü sergilediği ve tebliğ ile irşat görevini -şartlar ve ortam elverdiği nisbette- yürüttüğü takdirde yerini almış ve gerçek hüviyetini isbat etmiş olur. Bu çizgide onun mükâfatı elbette büyük bir kurtuluştur ki onun bir ucu Cennet'e uzanır.

Kur'ân-ı Kerîm'de buna «el-fevzü'l-kebîr» denilerek, mü'minlerin imân ve irfanlarını artırmaya yönelik bir müjde haberi verilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, hakla bâtılın sürtüşme ve mücadelesi konu edilerek bilgi verildi. Kâfirlerin yaygaracı, şarlatan, iftiracı, fitneci ve bozguncu olduklarına dikkat çekildikten sonra imân temeli üzerinde sâlih amellerde bulunan mü'minlerin büyük kurtuluşa eriştirilecekleri bildirildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın fitneci, bozguncu, zâlim inkârcıları -vakti saati gelince- yakalamasının çok ani ve şiddetli olacağı bildiriliyor. Arkasından ilâhî kudretin yenilmezliğine işâretle Cenâb-ı Hakk'ın dört sıfatına atıf yapılıyor. Sonra da inkârcıları uyarmak, mü'minlere ümit ve teselli havası estirmek için Fir'avn ve Semûd kavimlerinin başına inen ilâhî hışma dikkatler çekiliyor. Kur'ân'ın ve dolayısıyla İslâm'ın kıyâmete kadar korunacağına işâretle, bu kitabın Levh-i Mahfûz'da korunduğuna değinilerek sûre noktalanıyor.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ
الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ
الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ
مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

M E Â L İ :

12— Şüphesiz ki Rabbın'ın tutup kahretmesi çok şiddetlidir.

13— Doğrusu O, önce yoktan başlatıp var kılar; sonra da öldürüp yeniden geri çevirir.

14— O, çok bağışlayandır, çok sevilen ve sevendir.

15— Yüce, şerefli, şanlı Arş'ın sâhibidir.

16— İrâde ettiğini kusursuz yapandır.

17-18— Fir'avn ve Semûd askerlerinin haberi sana geldi ya..

19— Hayır, hayır; o küfredenler durmadan (Hakk'ı) yalanlamakta..

20— Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır.

21— Hayır, (gerçek onların iddiâ ettiği gibi değildir), bu (Kitap), çok şanlı, şerefli Kur'ân'dır.

22— Levh-i Mahfûz'dadır.

CENAB-I HAKK'IN ZALİMİ YAKALAMASI PEK ANİ VE ŞİDDETLİ OLUR

(إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ) «Şüphesiz ki Rabbın'ın tutup kahretmesi çok şiddetlidir.»

Küfür, zulüm, azgınlık ve ahlâksızlık gemi azıya alır da hiçbir hak ve vecîbe gözetmeden ilerlerse, belirlenen çizgiye gelinceye kadar onları iş-

leyenlere mühlet verilir. Bu çizgi, sünnetullah'tır ki, ilâhî adâletin tecellisini yansıtır ve O'nun kahretme sınırıdır. Kâfir, zorba, fitneci müşrik o sınıra gelip dayanınca ilâhî hüküm iner ve artık onun için kurtuluş çaresi kalmaz ve o hükmü geri çeviren bir kuvvet bulunmaz.

İlâhî kahrın yaklaşması birtakım uyarı sinyallerini beraberinde taşır ve inkârcı sapık, zalim zorba dönüş yapar diye uyarılar verilir. Buna rağmen uyanma ve dönüş olmazsa Cenâb-ı Hak «kahhar sıfatı»yla tecelli eder ve o kahra müstehik olanı şiddetle ve ani olarak yakalar. Nitekim Fir'avn ve bir de Semûd Kavmini sözü edilen sınırda yakalayan ilâhî kahr, hükmünü icra etmiş ve sözü edilen iki kavim de kendilerinden sonra gelecek olan millet ve kavimlere ibretli misal teşkil etmişlerdir. Âhiretteki ceza ve ikap ise çok daha elîm ve ıstıraplı olacaktır. Zira Cenâb-ı Hak, önce yoktan başlatıp var kılan; sonra öldürüp yeniden yaratıp geri çevirendir. Aynı zamanda dünyada, bitkiler dahil canlıları öldürüp mislini var kılandır. O'nun koyduğu bu kanunu durdurmak mümkün değildir. 11 ve 12. âyetlerle bu gerçeğe ve inceliğe işâret edilmekte ve kusursuz tecelli eden kudretinin tezahürlerini görüp secdeye kapanmamız dolaylı şekilde istenmektedir.

Öyle ki, canlı bir hücreyi olsun yaratmaya gücü ve kudreti yetmiyen insanoğlunun artık o yegâne yaratıcı olan Allah'ın her şeye gücünün yettiğini bilmesi ve inanması gerekmiyor mu?

ALLAH ÇOK BAĞIŞLAYANDIR VE ÇOK SEVİLENDİR

(وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ) **«O, çok bağışlayandır, çok sevilen ve sevendir.»**

Cenâb-ı Hak, inkâr, zulüm ve ahlâksızlıkta belirlenmiş sınıra gelip dayananları nasıl şiddetle yakalayıp kahredense, o sınıra gelmeden dönüş yapıp Hakk'a teslimiyetle bağlanan kulları hakkında o nisbette bağışlayan, seven ve affedendir. Aynı zamanda O, bu ve diğer sıfatlarının insanlardan yana tecellisi itibariyle de sevilmeye çok daha lâyık bulunuyor.

Âyette anılan «Gafûr» ve «Vedûd» sıfatları, gerçeği anlayıp idrâk edebilen mü'minlerin en büyük ümit kaynağı ve ruhlarını doyuran sonsuz gıdalarıdır. Şüphesiz kendilerini bu iki sıfatın tecellisine mazhar olma düzeyine getiren günahkâr kullardan daha mutlu ve bahtiyar kim olabilir. Çünkü bir fâni için dünyada da, âhirette de, cennette de en güzel iltifat, Cenâb-ı Hakk'ın onu sevmesidir.

Hakk'ı yalanlayıp inkâr ve sapıklığında, inat ve tuğyanında ısrar edenleri ise, O, her yanından kuşatmıştır. Öyleki, dünyada iken, sözünü etti-

ğimiz sünnetullah çizgisine gelince onları şiddetle yakalayıp kahretmek suretiyle sahneden alaşağı eder. Âhirette ise amel defterlerini arkalarından sol ellerine vermek suretiyle nereye varacakları, nasıl bir azaba tabi tutulacaklarını bildirir.

KUR'ÂN, ÇOK ŞANLI, ŞEREFLİ VE FEYİZLİDİR

(بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ) **«Hayır, (gerçek onların iddia ettiği gibi değildir); bu (kitap), çok şanlı, şerefli Kur'ân'dır. Levh-i Mahfûz'dadır.»**

Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ı red ve inkâr edenlerin vaki yalanlamalarının akıl, idrâk, insaf ve ilim dışı olduğunu açıklayarak Kur'ân'ın iki özelliğini belirtiyor :

a) Kur'ân ismini «Mecîd» sıfatına izafe şeklinde okursak şu mana ortaya çıkar : **«Bu (kitap) O çok şanlı, feyiz ve bereket kaynağı, çok şerefli ve üstün olan Allah'ın Kur'ân'ıdır.»**

«Mecîd»i, Kur'ân'ın sıfatı şeklinde okursak şu mana ortaya çıkar : **«Bu (kitap) çok şanlı, şerefli feyiz ve bereketli olan Kur'ân'dır.»**

Her iki kıraate göre de, hiçbir inkârcı nankörün, maksatlı maddecinin Kur'ân'ın kadrini, şan ve şerefini düşüremiyeceği; onun hep şan ve şerefle, feyiz ve bereketle aklını, bilgisini dosdoğru kullanan kavim ve milletleri aydınlatacağını ve reddi mümkün olmayan o yüksek kudretin eseri olduğunu her çağda isbat edecektir. Nitekim günümüze kadar geçen 15 asır süresince o hep bunu isbatlamıştır.

b) Aynı zamanda o kitabın aslı, orijinali Levh-i Mahfûz'da yazılıdır ve korunmaktadır. Orada yazılı bulunduğu gibi, değiştirilmeden elfaz ve maanisi alınıp önce «Semâ-i dünya»ya, sonra da yeryüzüne, Hz. Muhammed'in (A.S.) pâk ve nuranî kalbine indirilip ilka edilmiştir. Levh-i Mahfuz'da korunduğu gibi, dünyada da mushaflarda ve hafızların hafızasında korunmaktadır. Nitekim Hicr Sûresi 9. âyetle bu hakikat şöyle açıklanmaktadır : **«Şüphesiz ki Kur'ân'ı biz indirdik ve elbette biz onu koruyanlarızdır.»**

«Levh-i Mahfuz» ismi sadece Kur'ân'ın konumuzu oluşturan 22. âyetinde geçmektedir. Yâsîn Sûresi 12. âyette ise buna «İmamin Mübîn», Râd Sûresi 39 ve Zuhruf Sûresi 4. âyette «Ümmu'l-Kitap» denilmektedir.

«Levh-i Mahfuz»un sözlük mânası, «korunan levha» demektir.

«İmamin Mübîn» ise «apaçık imam» demektir.

«Ümmu'l-kitap» ise, «ana kitap» demektir ki, bunların hepsi «Levh-i Mahfuz»la ilgili sıfatlar veya o kaynağın bir başka adıdır.

Çünkü hem apaçık kitap, hem ana kitap bütünüyle Levh-i Mahfuz'dadır ve orada korunmaktadır.

Büruc Sûresi'ne, dört önemli olaya yemin edilerek başlandı ve inkârcı zâlimlerin eninde sonunda ilâhî hışma uğratılacaklarına işâretle misal verildi; sonra da kâinatı, hılkatı, hılkatın hikmetini ve iki hayatın proğramlanmasının sebebini açıklayan o çok şerefli ve şanlı Kur'ân'ın, inkârcılar istemese bile kıyâmete kadar insanlığı aydınlatmaya devam edeceği, hiç bir kimsenin onu değiştirmeğe gücünün yetmiyeceği bildirilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; Allah'tan aldığı vahyi aynen koruyup ümmetine noksansız teblîğ eden Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

TÂRIK SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. (1)

Birinci ve ikinci âyetinde «Târık» adlı yıldızdan söz edildiğinden bu aynı zamanda sûrenin de ismi olmuştur.

Âyet sayısı : 17

Kelime » : 72.

Harf » : 291 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Her canlı üzerinde mutlaka bir koruyucunun bulunduğu konu ediliyor. Böylece insanları koruyup gözeten vazifeli meleklere işâretle insanın başı boş bırakılmadığı dolaylı şekilde anlatılıyor.

2— İnsanın biyolojik olarak nasıl yaratılıp kademe kademe geliştirildiğine değinilerek, insan türünde hiçbir değişiklik, türden türe geçiş olmaksızın tekâmül ettirilerek baba sulbundan ana rahmine intikal ettirildiği ve öylece basamak basamak gelişip ahsen-i takvîm düzeyine getirildiği ana fikir mahiyetinde bildiriliyor.

3— Böylece insanı yaratıp öldüren O yüce Kudret sâhibi Allah'ın, onu diriltip ikinci hayata kaldıracağına inanmanın lüzumu öğütleniyor.

4— Kur'ân'ın hakkı bâtıldan kesin şekilde ayırıp belirleyen bir kitap olduğuna parmak basılarak bu kitap hakkında ciddi araştırma ve inceleme yapmamız ilhâm ediliyor.

5— Kâfirlerin İslâm aleyhine kurmaya çalıştıkları tuzağın ve çevirdikleri entrikaların, ilâhî plân ve proğram karşısında söneceği, tesirsiz kalacağı ve sonunda ilahî azap hükmünün ineceği hatırlatılarak müşrikler uyarılıyor, mü'minler de teselli ediliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/1-Lübabu't-te'vîl : 4/368
(2) Nizamuddin Nisabûrî/Garâibu'l-Kur'ân : 20/64

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرٰيكَ مَا الطَّارِقُ ﴿٢﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿٣﴾
إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾

M E Â L İ :

1— Göğe ve Târık'a and olsun.

2— Târık'ın ne olduğunu bilir misin?

3— O ışıklar saçarak karanlığı delip geçen yıldızdır.

4— Hiçbir canlı yoktur ki üzerinde koruyup gözeten bulunmasın.

İLGİLİ HADÎS

«Her mü'min kula 360 melek müvekkel kılınmıştır. Bunlar onun gücünün yetmediği (belâ ve felâketlerin) çoğunu kendisinden savarlar. Meleklerden dokuz tanesi gözle ilgilidir ki yaz gününde bal çanağından sinekleri kovaladığınız gibi, (birtakım) zararların önüne geçip kovarlar. Eğer onlar ortaya (tecessüm edip) çıkmış olsaydı kendilerini derelerde, bayırlarda ellerini uzatmış ve ağızlarını açmış vaziyette görebilirdiniz. O bakımdan şayet kul kendi haline bırakılmış olsaydı, şeytanlar onu hemen çarpıp yok ederlerdi.» (1)

(1) Taberânî : Ebû Ümâme (R.A.)den. (Hadîs zayıftır).

HER CAN ÜZERİNDE KORUYUP GÖZETEN MELEK VARDIR

(إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ...) «Göğe ve Târık'a and olsun.... Hiçbir canlı yoktur ki üzerinde koruyup gözeten bulunmasın.»

Göğe ve Târık'a yemin edilerek buyuruluyor ki : Her canlı veya her insan üzerinde, onun düşünce, niyet, söz ve davranışını görüp gözeten mutlak bir kudret ve sonsuz ilim sâhibi olan Allah vardır ki O, Rabbi'l-âlemîndir. Diğer bir yorumla, her insan üzerinde onun söz ve davranışlarını görüp gözeten, tesbit edip yazan koruyucu melek bulunuyor. Cenâb-ı Hak ise, bütün görüp gözetenlerin, koruyup tesbit edenlerin, yazıp sahifelere geçirenlerin üstünde görüp gözeten ve her iş ve olayı, her düşünce ve niyeti en iyi bilip tesbit edendir.

Âyette geçen «hâfız» sıfatından maksat, kişinin amelini görüp yazan; onu görüp gözeten ve çoğulu «hafeze» diye anılan çok şerefli kâtip meleklerden herbiri olabileceği gibi, bu kavramdan bizzat Cenâb-ı Hakk'ın kasdedildiği de söylenebilir.

Zira Kur'ân'da konuyla ilgili diğer âyetleri de biraraya getirdiğimiz zaman bu iki yorumun da uygun olduğunu görmekteyiz. Şöyle ki :

«Şüphesiz ki Allah, üzerimizde (kusursuz) gözetleyici ve koruyucudur.» (1)

«Senin Rabbın her şeyi görüp gözetendir.» (2)

«Şüphesiz ki Rabbın her şeyi gözetip koruyandır.» (3)

«Ama Allah en hayırlı koruyucudur.» (4)

«And olsun ki insanı yarattık ve nefsinin ona ne gibi vesveseler verdiğini biliriz. Ve biz ona şah damarından daha yakınızdır.» (5)

Meâlini verdiğimiz bu beş âyet, konumuzu oluşturan 4. âyeti açıklamaktadır.

«Kulları üzerinde kudret ve saltanatıyla O hep üstündür. Size hafeze (işlediklerinizi yazıp koruyan melekler) gönderir..» (6)

---

(1) Nisâ Sûresi : 1
(2) Ahzab Sûresi : 52
(3) Sebe' Sûresi : 21
(4) Hûd Sûresi : 57
(5) Kaf Sûresi : 16
(6) En'âm Sûresi : 61

«Şüpheniz olmasın ki üzerinizde koruyucular, şerefli saygıdeğer kâtip (melek)ler vardır. Onlar yaptıklarınızı bilirler.» (1)

Bu iki âyet de sözü edilen 4. âyeti -ikinci yoruma göre- açıklamaktadır.

Böylece insanın başıboş, kontrolsüz olmadığı, onun her an hem Cenâb-ı Hakk'ın, hem de görevlendirdiği meleklerin koruması, gözetmesi altında bulunduğu belirtilmekte ve herkesin günlük hayatını bu ilâhî beyânın ışığı altında düzene sokmasının lüzumuna işâret edilmektedir.

Şüphesiz insanı ahlâklı, düzenli, disiplinli, dengeli ve âdil yapan mânevî müeyyidelerden biri de budur. O bakımdan çocuğun aklı erince kalbine ve dimağına eğitim ve öğretim yoluyla işlenecek temel inançların başında bu gerçeğin geldiğini unutmamamız gerekmektedir. Zira çocuk belirtilen yaşa gelince, sevgi ve ilgi istediği kadar, disiplin de ister. Ancak onu eğitmede de, disiplinli bir düzeye getirmede de hep sevgi metoduyla hareket etmemizde büyük yararlar söz konusudur.

Bunun için çocuk terbiyesiyle ciddi şekilde meşgul olan uzmanların şu sözü her zaman geçerli ve değerlidir : «Çocuklarınızı yetişkin çağa geldikleri zaman değil, daha küçük yaşlarda iken saymaya, değer verip sevgi yoluyla düzenli düzeye getirmeye başlayın.»

TÂRIK VE SÂKIP

Târık, «tark» kökünden türetilen isimdir. Arapçada buna «ism-i fâil» denilir. Tark, bir alet veya herhangi bir cisimle vurmak anlamına gelir. Yürümekte olduğumuz yola da, ayaklarımızı vurduğumuz için «tarîk» denilmiştir.

Ayrıca geceleyin gelip kapıyı çalan kimseye de «târık» denildiğini hem hadîslerden hem de lûgat kitaplarından öğrenmekteyiz. Sabahleyin ortaya çıkan parlak yıldıza da, parlaklığıyla göze çarptığından dolayı bu isim verilmiştir. Nitekim «Târık»ın tarifini Kur'ân yaparken «en-necmü's-sâkıb» demiştir ki bu, onun parlaklığının karanlığa çarpıp delerek geçtiğine ve aynı zamanda bakanların hemen gözüne çarptığına delâlet etmektedir.

Bununla beraber, husus değil, umum ifade ettiğini söyleyenlere göre, herhangi parlak ve yüksek görünümde olan yıldıza da «târık» denilebilir.

(1) İnfitar Sûresi : 10,11

Bu yoruma göre, «en-necm» ismi üzerindeki «elif-lâm» ahd için değil, cins içindir ve bu açıdan her parlak olup göze çarpan yıldız «târık» isminin kapsamına girmektedir.

Bu manayla, Cenâb-ı Hak her nefis üzerinde koruyup gözetenin bulunduğunun önemini belirtirken iki şeye yemin etmektedir: Gök ve parlak yıldız.. Zira bu ikisi de her yönleriyle ilâhî kudretin erişilmezliğini; O'nun varlığını ve birliğini yansıtmakta ve kurulan ilâhî sistem ve düzenin şaşmazlığını göstermektedir. Yeter ki idrâk eden gözler, anlayan kalpler ve düşünen kafalar bulunsun.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle her insan ve her canlı üzerinde onu koruyup gözeten, amellerini tesbit edip yazan meleklerin bulunduğu haber verilerek, özellikle insanoğlunun başıboş, gayesiz ve amaçsız bırakılmadığı; aynı zamanda bu canlının Allah yanında çok büyük bir kıymeti hâiz olduğu, o bakımdan meleklerin bile onun hizmetine sevkedildiği kısa fakat çok anlamlı bir cümleyle belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle insanın yaratılışındaki inceliğe dikkat çekiliyor; biyolojik, fizyolojik ve anatomik yapısı üzerinde durulmasına işâretle ilim adamlarına ışık tutuluyor ve ön fikir veriliyor. Sperma ile yumurtanın oluşmasına değinilerek bu konuda hareket çizgisi belirleniyor. Sonra da bu açıdan hareketle Cenâb-ı Hakk'ın insanları öldürdükten sonra diriltmesine engel hiçbir şeyin bulunmadığı ve O'nun yüksek kudretinin her şeye yettiği ve yeteceği dolaylı şekilde kalp ve kafalara işleniyor.

——oOo——

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَاءٍ
دَافِقٍ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ﴿٧﴾ اِنَّهُ عَلٰى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾
يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾

M E Â L İ :

5— İnsan neden (hangi şeyden) yaratıldığına bir baksın;

6— Fışkırıp akan bir sudan yaratıldı ki,

7— O, bel nahiyesi ile göğüsler nahiyesinden (oluşup) çıkar.

8— Elbette Allah'ın onu (öldürdükten sonra) döndürmeye kudreti yeter.

9— O gün gizli şeyler denetimden geçirilerek ortaya çıkarılır.

10— Artık onun için ne bir kuvvet, ne de bir yardımcı vardır.

İNSANIN ATIŞKAN SUDAN YARATILMASI

(فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ ...) «İnsan neden (hangi şeyden) yaratıldığına bir baksın; fışkırıp akan bir sudan yaratıldı ki..»

İlâhî kudretin kemaline, ilminin sınırsızlığına delâlet eden iki haricî delilden sonra, iki de dahilî delile yer verilmektedir. Bu da «insan» denilen canlının biyolojik yönden genetik kodda formüle edildiği şekilde oluştuğunu göstermekte ve araştırıcılara hareket noktasını belirlemektedir. Şöyle ki :

1— Erkeğin menisi ve taşıdığı canlı hayvancıklar (sperma).

2— Kadının rahminde oluşan yumurta ve özelliği..

«Sulb»un erkekle, «terâib»in kadınla ilgili olduğuna bakılınca, meninin sulbdan, yumurtanın terâibden kaynaklanıp oluştuğu anlaşılır. Böylece her ikisinden kaynaklanan ayrı şeyler hakkında «tağlîp kaidesi» uyarınca «mâi dâfik» denilmiştir.

Hem «sulb»un, hem de «terâib»in erkekle ilgili olduğunu söyleyenlere göre: Erkekte oluşan menînin akışma alanı söz konusudur ki, Kur'ân'da bu alan iki ayrı kavramla belirtilmektedir: Sulb ve terâib..

Sulb, daha çok omurgaya, omurga nahiyesine denir. Kök mâna olarak «katı» ve «şedîd» manasına delâlet eder.

Terâib ise, birkaç mânaya delâlet eder:

a) Göğüs, gerdanlık yeri,

b) İki meme arası,

c) Kadının iki eli, iki ayağı ve iki gözü,

d) İki omuz ile göğüs arası,

e) Göğüs nahiyesinde dördü sağda, dördü de solda olan sekiz kaburganın kapsadığı kısım,

f) Göğüs kemiği,

g) Meme çevresindeki et.. (1)

«Sulb»un erkeğe, «terâib»in kadına ait olduğu söylenirse, o takdirde erkeğin menîsinin oluşmasında omurga nahiyesinin; kadının da rahminde yumurtanın oluşmasında göğüs nahiyesinin önemli rolü olduğu ortaya çıkıyor. Böylece gerek menînin, gerekse yumurtanın meydana gelmesinde vücut mekanizmasının tamamı rol oynuyorsa da, erkek ve kadında sözü edilen iki ayrı bölgenin aktif rol oynadığı söz konusu olmaktadır.

Klasik tefsîrlerde bu konu üzerinde çeşitli yorumlar yapılmış ve her müfessir kendi çağındaki ilmî araştırmalara göre birtakım bilgiler vermiştir. Fazla yararlı olmayacağını düşünerek onları tefsîrimize nakletmedik.

Günümüzdeki bilimsel araştırmalar ise, menî ve yumurtanın oluşumu hakkında şu bilgiyi vermektedir:

Menî, bir çeşit sıvı ile sperma hayvancıklarının karışımından meydana gelir. Sperma hayvancıkları erbezleri tarafından üretilir. Erbezlerinden gelen bu sıvıya «vesicula, seminalis» (sperma depocuklar)ın salgıladığı sarı sümüksü bir sıvı ile prostat bezinin salgıladığı spermin adı verilen sümüksü beyaz bir sıvı karışır. Prostat bezinin salgısı menî sıvısının beşte dördünü oluşturur. (2)

---

(1) Bilgi için bak: Tefsîr-i Kurtubî: 20/5-7
(2) Sağlık Ansiklopedisi/Arkın Kitabevi- İstanbul: 1975 - Menî maddesi

Yumurta oluşumu: Yumurtalık dokusunda bir Graaf folikülünün olgunlaşması ve olgunlaşan Graaf folikülünün patlamasıyla içerdiği yumurtanın Follop borusuna düşmesiyle gerçekleşir. Yumurtalıkta binlerce Graaf folikülü vardır. Küçük kesecikler görünümünde olan Graaf foliküllerinin her birinde sonradan yumurtayı meydana getirecek olan büyük bir hücre bulunur. Hipofizden salgılanan folikül uyarıcı hormonun etkisiyle folikülün çeperindeki hücreler artar, içi bir sıvıyla dolar ve yumurta olgunlaşır. Sonunda folikül patlar ve yumurtayı atar. Serbest kalan yumurta Follab borusundan geçerek dölyatağına ulaşır.

Her ay bir folikül olgunlaşarak âdet görmenin 14. günü dölyatağına bir yumurta bırakır.

Anlaşıldığı üzere, gerek menînin, gerekse yumurtanın oluşumu belli bir nahiyeye bağlanmaktadır. Ancak omurga nahiyesiyle, göğüs nahiyesinin bu oluşum üzerindeki olumlu katkısını unutmamak gerekir. Nitekim doğum yapan kadının göğsünde süt meydana gelmesi, göğüsle anarahmi arasındaki bağlantı ve alış-verişi çok açık biçimde ortaya koymaktadır.

İleride daha ciddi ve kapsamlı ilmî çalışmalarla bu konunun daha iyi açıklığa kavuşacağında şüphe yoktur. Zira vücut bir bütünlük içinde çalışmakta ve her organ diğerleriyle, az-çok vücudun bütünlüğüyle irtibatlı bulunmaktadır. Özellikle omurganın ve taşıdığı iliğin beyinle olan sıkı ve kopmaz işbirliği ve bunu erbezine ulaştırması da söz konusu olabilir.

Böylece insanı, bir spermanın yumurtayla birleşmesinden yaratan O yüce kudret elbetteki insanı öldürdükten sonra diriltip ikinci hayata döndürebilir. Zira O'nun ilmi ve kudreti her şeyi kapsayıp kuşatmıştır ve her şeyi yapmaya muktedirdir.

GİZLİ HALLERİN ORTAYA ÇIKARILACAĞI GÜN

(يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ) **«O gün gizli şeyler denetimden geçirilerek ortaya çıkarılır. Artık onun için ne bir kuvvet, ne de bir yardımcı vardır.»**

«Serîre»nin çoğulu olan «serâir» kelimesi hakkında az farklı yorumlarda bulunulmuştur:

a) Kalplerde gizlenen niyetler,

b) Kafalarda düşünülen gizli şeyler,

c) Kin, haset, sevgi, intikam, şehvet gibi duygular,

d) Oruç, namaz, abdest, gusül gibi vecîbelerin yerine getirilip getirilmediğinin ortaya çıkarılacağı gün..

Böylece gizli tutulan her düşünce, niyet ve duygu o gün ya kişinin yüzünde bir zînet, ya da kara bir leke olarak belirir.

Bu durumda artık kişinin onları gizli tutmaya ne gücü yeter, ne de onlardan dolayı kendisini Cenâb-ı Hakk'a karşı savunacak bir yardımcısı bulunur. Takdîr ve hüküm bütünüyle Cenâb-ı Hakk'a aittir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanın biyolojik yapısı üzerinde durularak iki önemli hususa işâret edildi: Biri, onun hılkatındaki incelik ve genetik kodda kayıtlandığı gibi tekâmül edip şekillenme olayıdır; diğeri, insanın menşeine dikkat çekilerek böbürlenmesinin anlamsız olduğunu aklından çıkarmaması keyfiyetidir.

Sonra da insanı küçücük hayvancığın yumurtayla birleşmesinden yaratan O üstün kudretin erişilmezliğine ve inkâr edilmesinin mümkün olamadığına işâretle, öldürdüğü insanları tekrar dirilteceğinde şüphe edilmemesi ve bu konuda idrâklerin uyanık tutulması istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, meteorla ilgili olaylara dikkat çekilerek göklerin hareket halinde olduğu bildiriliyor. Arkasından yeryüzünün ekim ve dikime müsait özellikte yaratılıp düzenlendiği konu edilerek bu düzenlemede Cenâb-ı Hakk'ın kudretini görmemiz ilhâm ediliyor; aynı zamanda bu olaylara yemin edilerek Kur'ân'ın hakkı bâtıldan ayırt eden bir hüküm, bir beyân olduğu açıklanıyor. İlâhî plân ve proğramın inkârcı sapıkların her türlü hile ve entrikasını alt-üst edeceğine atıf yapılıyor ve böylece sûre noktalanıyor.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾
وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾ إِنَّهُمْ
يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

M E Â L İ :

11— Dönüp dolaşan göğe (onda hareket halinde olan cisimlere) and olsun,

12— Sürülüp yarılmaya elverişli yere and olsun,

13— Ki bu Kur'ân (hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden) ayırt eden bir sözdür.

14— O, alay ve eğlence değildir.

15— Onlar şüphesiz bir tuzak kuruyorlar;

16— Ben de bir tuzak kuruyorum.

17— Onun için sen, inkârcılara mehil ver, onları bir süre (kendi hallerine) bırak..

HAREKET HALİNDE OLAN GÖK

(... وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ) «Dönüp dolaşan göğe (onda hareket halinde olan cisimlere) and olsun; sürülüp yarılmaya elverişli yere and olsun ki, bu Kur'ân (hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden) ayırt eden bir sözdür.»

Kur'ân-ı Kerîm'in hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden, hidâyeti dalâletten ayırt eden ilâhî söz olduğu belirtilirken iki önemli olaya yemin edilmektedir :

1— Taşıdığı cisimlerle hareket halinde olan gök,

2— Bitki ve madenlerle; yağmur olayıyla sürülüp yarılarak ekine elverişli duruma getirilen yeryüzü.

Gökte sayısı belirsiz yıldızlar ve onların oluşturdukları sistemler vardır. Aralarındaki uzaklık ancak «ışık yılı» adı verilen uzunluk birimiyle ölçülebilir. Bunun gibi yıldızlardan meydana gelen kümelerin her birine «Galeksi» adı verilir. Kâinat bu galeksilerden oluşmaktadır. Her yıldız hem kendisi hareket halindedir, hem de bağlı bulunduğu küme (galeksi) ile hareket halindedir. Meselâ Samanyolu saniyede 320 km. hızla kendi etrafında dönmektedir. Onun bu dönüşü, büyüklüğüne nisbetle ancak 200 milyon yılda tamamlanabilmektedir.

İlgili âyette «dönüp dolaşan göğe..» sözüyle, sınırı bizce bilinmeyen gökteki cisimlerin hareket halinde bulunduğuna ve galeksilerin kendi etraflarında dönüp dolaştıklarına işâret edilmekte ve böylece kâinatın bütünüyle hareket halinde olduğu dolaylı şekilde açıklanmaktadır.

Ayrıca «dönüp dolaşan..» ile çevirisini yaptığımız «reci» kelimesi, «yağmur» mânâsına da gelir. Her yıl belli mevsimlerde su dengesini sağlamak için tekrarlanan yağmur olayına bu bakımdan «reci» denilmiş olabilir. (1)

Âyette geçen «sâdı'» kelimesi genel olarak yarık, çatlak, bölünüp açılmak gibi mânalara delâlet eder. Yeryüzü ağaç, diğer bitki, akar ve benzeri şeylerle yarılıp açıldığı için ona bu sıfat verilmiş olabilir. Aynı zamanda toprağı ekime hazır duruma getirmek için onun sürülüp alt-üst edilmesine de işâret sayılabilir.

Gökteki düzenli hareket ve yerdeki faydalı yarılma, sürülme ve açılma hem Allah'ın yüksek kudretini yansıtmakta, hem de her olay ve harekette O'nun düzenlemesiyle ilgili bir proğramın mevcudiyetini ortaya koymaktadır. Böylece Kur'ân'ın her âyet ve kelimesiyle ilâhî kudretten süzülüp gelen ve beşer idrâkine seslenip onun aklını ve düşüncesini harekete geçiren ve sonra da ona en doğru yolu ve en iyi hayat düzenini öğreten son kitap olduğu kesinlik arzetmekte ve muhaliflerini, taşıdığı binlerce belge ile susturmaktadır.

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Kur'ân öyle bir kitaptır ki, onda sizden öncekilerin haberi ve sizden sonraki olayların hükmü mevcuttur. O her bakımdan (hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden) ayırt edendir. O, gayr-i ciddi (bir kitap) değildir. Kim onu zâlim zorbadan dolayı terkederse, Allah onu helâk eder. Kim de ondan başka doğru yol rehberi ararsa, Allah onu sapıttırır.» (2)**

(1) Bilgi için bak : el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/10
(2) Dâremî/fezâil-i Kur'ân : 1

MÜŞRİKLERİN HİLE TUZAĞI

(... إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا وَأَكِيدُ كَيْدًا) «Onlar şüphesiz bir tuzak kuruyorlar; ben de bir tuzak kuruyorum..»

Mekkeli inkârcı putperestler son dini mefluç duruma sokup inananları kendi kaderleriyle başbaşa bırakmak için üç yönlü bir hile ve tuzak kurma çabası içindeydiler:

1— İslâm'a ve Hz. Muhammed'e (A.S.) ilgi duyup ısınanları caydırmak ve İslâm'a girenleri pişman etmek,

2— Kur'ân'ın gayr-i ciddi, uydurma bir kitap olduğunu kalp ve kafalara işleyip ona yönelmek isteyenlerde devamlı şüphe uyandırmak,

3— Hz. Muhammed'in (A.S.) aziz vücudunu ortadan kaldırmak için ciddi bir formül ortaya koymak..

Şüphesiz ki onların bu çirkin tuzakları ilâhî tedbîr ve takdîr karşısında hep başarısızlığa uğramaya mahkûmdur. İslâmiyet ise, adım adım hedefine doğru ilerliyor ve başarı grafiği hep yükseliyordu. Hicret olayı, Bedir, Uhud, Huneyn ve Hayber gazaları Onun başarı zincirinin birer halkasını oluşturuyordu. O halde Mekke devrinde açıktan bir vuruşmaya kapı açmadan kâfirlere -her şeye rağmen- bir süre mühlet verip ilâhî sünnetin ve onun gereği olan hükmünün tecellisini beklemek gerekiyordu. 15-17. âyetlerle bu metod ve stratejinin uygulanması emredilmektedir. Böylece mü'minlerin bir süre daha sabretmeleri istenmekte, gelecek günlerde çok şeylerin değişeceğine işâretle daha temkinli davranmalarına dolaylı şekilde değinilmektedir.

Zaten son âyetin son cümlesinde geçen «rüveydâ» kelimesi, «rûd»un küçültülmüşü (tasğîri)dir. Bu, az bir mühlete delâlet etmekte ve ilâhî hükmün çok yakında ineceğine işârette bulunmaktadır.

Bu yorum ve mâna çerçevesinde hicretin çok yakında gerçekleşeceği kendiliğinden anlaşılıyor ve mü'minlerin hazırlıklı olmaları isteniyor. Nitekim öyle oldu; çok geçmeden birbirini izleyen ve aynı zamanda tamamlayan olaylar meydana geldi ve hicret olayı gerçekleşti.

Târık Sûresi'ne, her insan üzerinde koruyucu ve yazıp muhafaza edici meleğin bulunduğu belirtilerek göğe ve gökteki -bize nisbetle- parlak olan yıldıza yemin edilerek başlandı; Kur'ân'ın son derece ciddi kitap olduğuna değinilerek müşriklerin çevirmekte oldukları hile ve tuzaklara dikkatler çekildi ve bir süre fiili duruma geçilmemesi, zaferin çok yakın ol-

duğu haber verildi ve sabır tavsiye edilerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Rabbi'l-âlemîne hamd-u senâlar; O'nun dinini insanlara teblîğ edip irşat hizmetini en iyi şekilde yürüten Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve Onun Âl ve Ashabına salât-u selâmlar olsun.

A'LÂ SÛRESİ

Cumhura göre, sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Tabiînden Dahhak'e göre, Medine'de inmiştir. (1)

Birinci âyetinde Rabb'a sıfat olarak getirilen «A'lâ», aynı zamanda sûreye isim olmuştur. Ayrıca buna «sebbaha» fiiliyle başlandığı için «Sebbih Sûresi» de denilmiştir.

Sûrenin Mekke'de indiğine delil olarak cumhur, Buharî'nin Berâ' b. Âzıb'den (R.A.) yaptığı şu rivâyeti göstermiştir:

«Peygamber (A.S.) Efendimiz'in ashabından Medine'ye ilk gönderilen Mus'âb b. Umeyr (R.A.) ile İbn Ümmi Mektum (R.A.) idi. Bu iki sahabi bize Kur'ân okutuyorlardı. Arkalarından Ammar, Bilâl ve Sa'd (Allah hepsinden razi olsun) gelip onlara katıldılar. Sonra Ömer b. Hattab (R.A.) yirmi kişiyle birlikte geldi. Sonra da Resûlüllah (A.S.) Efendimiz teşrîf ettiler. Medineli'lerin Onun gelmesine sevindikleri kadar bir şeye sevindiklerini görmedim. O kadar ki, çocuklar bile «Resûlüllah geldi» diye seslerini yükseltiyorlardı.

Ben «Sebbih isme Rabbike'l-A'lâ»yı, benzeri birkaç sûre arasından seçip okuyuncaya kadar Resûlüllah (A.S.) gelmiş oldu.» (2)

Dahhak ve aynı görüşte olanlar ise, sûrede fitneye ve bayram namazına işâret bulunduğunu dikkate alarak onun Medine'de indiğini söylemişlerdir. Ama cumhurun tesbit ve görüşü daha sahîhtir.

Âyet sayısı	:	19	
Kelime »	:	72	
Harf »	:	291	(3)

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/13
(2) Buharî/menakıb-ı ensar : 46, tefsîr : 1/87- Ahmed : 4/284
(3) Tefsîru Garâibi'l-Kur'ân : 30/68- Lübabu't-te'vîl : 4/369

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Cenâb-ı Hakk'ı tenzîh ve tesbîh etmemiz emrediliyor.

2— Allah'ın her şeyi belli amaca yönelik olarak düzen ve dengede yarattığı konu ediliyor.

3— Ağaçların kömüre dönüştürüldüğü üzerinde durularak ana fikir veriliyor.

4— Hz. Peygamber'in (A.S.) kendisine vahyedilen Kur'ân âyetlerini bir daha unutmamasıya ezberleyip hafızasında taşıdığı bildiriliyor.

5— Resûlüllah'ın (A.S.) mutlaka başarılı olacağı müjdeleniyor ve böylece mü'minler teselli ediliyor.

6— Öğüt vermenin önemine ve yararına değiniliyor.

7— İç âlemini nifak ve inkârdan arındırıp namaz kılanların kurtuluşa ereceği haber veriliyor.

8— Âhiret'e hazırlanmaya ağırlık verilmesi isteniliyor.

9— Bu ve benzeri âyetlerin İbrahim'in (A.S.) sahifelerinde, yani Ona indirilen kitapta; aynı zamanda Musa (A.S.)a indirilen Tevrat'ta yer aldığı bildiriliyor.

10— Böylece semavî kitapların hemen hepsinde Allah'a ibâdet etmenin ve O'nu anmanın yol ve yöntemlerine yer verildiği anlaşılıyor. Aynı zamanda indirilen bütün kitaplarda kıyâmet olayından ve kalıcı olan ikinci hayattan söz edildiği, bu hususta inzar ve tebşîrde bulunulduğu da bilinmektedir. Nitekim sûrenin son âyetleriyle bu hususa işâret edilmekte ve kısa da olsa bilgi verilmektedir.

İki sûre arasındaki bağlantı ise şöyledir :

Târık Sûresinde, Kur'ân'ın hakkı bâtıldan kesin çizgileriyle ayıran bir kitap olduğu açıklanırken, kâfirlerin bu kitaba karşı saldırı ve hezeyanlarına karşı bir süre sabredilmesi tavsiye edilerek sûre noktalandı. Böylece İslâm'ın ve Kur'ân'ın yakın gelecekte başarıya erişeceği ve inkârcıların da zillete uğrayıp baş aşağı geleceklerine işârette bulunuldu.

A'lâ Sûresi'ne ise, Kur'ân'ı bu kudret ve muhtevada ve erişilmesi mümkün olmayan özellikte indiren Cenâb-ı Hakk'ı her türlü kusurdan, beşerî sıfatlardan, yakışıksız isnatlardan tenzîh etmenin gereği konu edilerek başlanıyor ve sonra bu yüce kudretin insanlardan yana hazırladığı diğer birkaç nîmete değinilerek inkârcılar insaf ve iz'âna dâvet ediliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰىۙ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَ فَسَوّٰىۖ ﴿٢﴾ وَالَّذ۪ي قَدَّرَ فَهَدٰىۖ ﴿٣﴾
وَالَّذ۪ٓي اَخْرَجَ الْمَرْعٰىۖ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ غُثَٓاءً اَحْوٰىۜ ﴿٥﴾

M E Â L İ :

1— O çok yüce Rabbının ismini tesbîh et.

2— O ki yarattı, düzene koydu.

3— O ki (yarattığını) belli ölçüye göre ortaya çıkardı ve (ona göre de) yolunu gösterdi.

4— O ki, yeşilliği (bütün güzelliğiyle ve yararlarıyla) çıkardı.

5— Sonra da onu kararıp birbirine karışan çer-çöp haline (veya kupkuru kömüre) çevirdi.

İLGİLİ HADÎSLER

Hz. Ali (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, A'lâ Sûresini çok severdi.» (1)

Hz. Aişe Vâlidemiz (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz vitir namazında (Sebbih isme Rabbike'l-A'lâ) ile (Kul ya eyyühe'l-kâfirûn) sûrelerini okurdu.» (2)

(1) Müsned-i Ahmed

(2) Tirmizî/vitir : 9, kıyamulleyl : 37,47,48,49- Müsned-i Ahmed : 3/406- 5/123

Numân b. Beşîr (R.A.) diyor ki :

«Peygamber (A.S.) Efendimiz iki bayram namazında da (Sebbih isme Rabbike'l-A'lâ) sûresiyle (Hel etâke hadîsü'l-ğâşiye) sûresini okudu. Bayram günü cumaya tesadüf edince de hem bayram, hem de cuma namazında bu iki sûreyi okudu.» (1)

Âmır el-Cühenî (R.A.) diyor ki :

«(Sebbih isme Rabbike'l-Azîm) âyeti inince, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bize : «Bunu rükuâ vardığınızda söyleyin» buyurdu. (Sebbih isme Rabbike'l-A'lâ) âyeti inince bize : «Bunu da secdeye vardığınızda söyleyin» buyurdu. (2)

İbn Abbas (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz (Sebbih isme Rabbike'l-A'lâ) sûresini okuyunca, (Sübhâne Rabbiye'l-A'lâ) dedi.» (3)

Abdullah b. Amr (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu : «Cenâb-ı Hak şüphesiz gökleri ve yeri yaratmadan ellibin yıl önce mahlûkatının miktar ve kaderini takdîr buyurdu ki, O'nun Arş'ı su üstünde idi.» (4)

CENAB-I HAKK'I TENZÎH VE TESBÎH

(سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلَى ...) «O çok yüce Rabbının ismini tesbîh et..»

Âyette, o çok yüce olan Rabbı tesbîh etmemiz emredilirken, O'nun her ân tesbîh ve tenzîhe lâyık olduğuna dair yedi kadar delil sıralanıyor. O belgeler üzerinde ciddi şekilde durulduğu takdirde, Cenâb-ı Hakk'ın kelime kalıbına sığmayacak, sözle ifadesi mümkün olmayacak anlamda yüce olduğu rahatlıkla anlaşılır.

Böylece kendini akıl ve imanıyla bu irfan çizgisine getiren kimse, O sonsuz kudretin ve yüce varlığın huzurunda eğilip secde ederken (Sübhane Rabbiye'l-A'lâ) deyip kendi aczını ve mahviyetini, Cenâb-ı Hakk'ın da erişilmezliğini dile getirmiş olur. Şüphesiz insan için en büyük şeref ve

(1) Müsned-i Ahmed
(2) Müsned-i Ahmed : Ukbe b. Âmır'den
(3) Müsned-i Ahmed : 1/232,371- 5/382,384,389,394,397,398,400
(4) Müslim/kader : 16- Tirmizî/kader : 18- Ahmed : 2/169

meziyet Cenâb-ı Hakk'a kul olma idrâkini taşımak ve bunu hem sözlü, hem de fiilî olarak ortaya koymaktır. İşte bu noktada namazın ve secdenin önemi bir defa daha kendini hissettirmekte ve Allah'a yakın olmanın en kestirme yolu olduğunu kalp ve kafaya işlemektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın zâtı nasıl her türlü noksanlıktan, mahlûkî sıfatlardan pâk ve münezzeh ise, O'nun güzel isim ve sıfatları de öylece pâk ve münezzehtir. O bakımdan O'nun güzel isimlerini sözlük çerçevesinde değil, çok yüce zâtına yakışır anlamda mânalandırmak gerekir. Çünkü Cenâb-ı Hak zâtıyla, sıfatıyla «A'lâ»dır; yani çok yücedir ve her türlü güzel övgüye lâyıktır.

Bu bakımdan kâinat hem bütünüyle, hem de her parça ve atomuyla durmadan Hakk'ı tesbîh ve tenzîh etmekte; O'nu inkâr edenlerin iddia ve görüşlerini reddetmekte; O'na yakışmayan sıfat ve benzetmelerin anlamsızlığını ortaya koymaktadır.

Cenâb-ı Hak bu gerçeği şöyle açıklamaktadır :

«Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbîh ve tenzîh etmektedirler.» (1)

«Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbîh ve tenzih eder.» (2)

«En güzel isimler O'na mahsustur. Göktekilerle yerdekiler O'nu tesbîh eder. O çok üstündür, çok güçlüdür, hikmet sâhibidir.» (3)

«Göktekiler ve yerdekiler, mülk-ü saltanat sâhibi O çok mukaddes, çok üstün hakîm olan Allah'ı tesbîh ederler.» (4)

Cansız eşyanın tesbîhi, gökteki bütün yıldızların ve yer aldıkları kümelerin ve o kümelerin oluşturdukları galeksilerin hepsinin istisnasız şekilde, belirlenmiş bir plâna ve yüklenildikleri proğrama göre sürdürdükleri hareketleridir. Atomların tesbîhi, elektronların çekirdek etrafında baş döndürücü hızla dönmesidir.

Canlıların tesbîhi, akıl sâhibi olmayan hayvanların yaratıldıkları amaç ve hikmete yönelmeleri, nesillerini devam ettirip iç güdüleriyle ilâhî düzene uymalarıdır.

Bitkilerin tesbîhi, belli şartlar ve ortamlar içinde yeşerip insan ve hayvanların yararına hizmet vermesi ve bıraktıkları tohum, kök ve sporlarla

---

(1) İsrâ Sûresi : 44
(2) Hadîd Sûresi : 1
(3) Haşr Sûresi : 24
(4) Cumua Sûresi : 1

benzerlerinin yetişmesini sağlamalarıdır.

Diğer bir yoruma göre :

İnsan, cin ve melek dışında kalan canlı-cansız varlıkların kendilerine, hılkatlarındaki özelliklerine has tesbîhleri vardır ki, onu teknik imkânlarla da olsa anlamamız çok zor, hattâ imkânsızdır. Meselâ Mescid-i Saadet'teki hurma kütüğünün inlemesi, Mekke dışında Peygamber (A.S.) Efendimiz'in avucuna aldığı çakıl taşlarının iki şehadet kelimesini, Peygamberimizin yanında bulunan Hz. Ali'nin de duyacağı şekilde sesli söylemesi, ağacın Hz. Peygamber'e (A.S.) selâm vermesi birer mu'cize olmakla beraber her birinin yüce yaratanını bilip O'nun varlığına ve birliğine şehadet etmesi ve tesbîhte bulunması demektir.

Nitekim Cenâb-ı Hak bu gerçek ve inceliği şöyle açıklamaktadır :

«Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbîh ve tenzîh ederler. Zaten hiçbir şey yoktur ki, O'nu hamd ile tesbîh etmesin; ne var ki siz onların tesbîhlerini anlamazsınız..» (1)

İnsan ve cinlerin tesbîhi, kâinat plânındaki yerlerini alıp yaratıldıkları amaç ve hikmete yönelmeleri ve bu idrâk içinde Cenâb-ı Hakk'a ibâdet etmeleridir. Ayrıca cansız eşyada olduğu gibi, canlı varlıklarda da yer alan atomların ve hücrelerin hareket halinde bulunması ayrı bir tesbîh sayılır.

Ama tesbîhin en anlamlı olanı, insanoğlunun imân doğrultusunda şuurlu biçimde Cenâb-ı Hakk'a taât ve ibâdette bulunmasıdır. Nitekim birinci âyette insanın bu anlamda tesbîhte bulunması emredilmektedir.

TESBÎHE LAYIK OLAN ALLAH'IN DÖRT DÜZENLEMESİ

(... ٱلَّذِى خَلَقَ فَسَوَّىٰ وَٱلَّذِى قَدَّرَ فَهَدَىٰ) **«O ki yarattı, düzene koydu. O ki (yarattığını) belli ölçüye göre ortaya çıkardı ve (ona göre de) yolunu gösterdi..»**

Cenâb-ı Hak zâtıyla, sıfatıyla, fiiliyle, tasarruf ve takdîriyle çok yücedir; her türlü noksanlıktan, beşerî sıfatlardan pâk ve münezzehtir. O'nun benzeri yoktur. Böylece birden beşe kadar olan âyetlerle, bilhassa O'nun rububiyetinin eşsizliğine ve benzersizliğine; tasarrufundaki kemâline delâlet eden dört fiili son derece düşündürücü, yönlendirici, akla malzeme

---

(1) İsrâ Sûresi : 44. âyet

verici ve ışık tutucudur:

1— «O ki yarattı, düzene koydu..»

Evet, her şey önceden plânlanmıştır. Meselâ herhangi bir madde, bağlı bulunduğu kanunların gerektirdiğinden fazla bir şey yapamaz. Atomlar, moleküller sadece kimyasal ilişkilere, yer çekimine, ısı ve elektrik gücünün etkilerine ayak uydururlar.

Havadaki azot, oksijenin yoğunluğunu azaltan ve onu insan ve hayvanın yaşamasına uygun hale getiren bir gazdır; o devamlı bu hizmetini sürdürür ve hatâ yapmaz. Şüphesiz böyle bir düzenleme, kusursuz bir takdîrin eserinden başkası olamaz.

Dünyayı saran atmosfer tabakası, titiz bir ölçü ile gereği kadar kalındır. Bu sayede ekinlerin muhtaç bulunduğu kimyevî ışınlar atmosferden geçebilmektedir. Bu ışınlar mikropları öldürür, vitaminleri üretir. (1)

Şayet güneşimiz şu anda verdiği ışınlarının yarısını verecek olsaydı hepimiz donardık. Buna mukabil ışınlarını birbuçuk kat artırsaydı çoktan kül olurduk. (2)

Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Ancak her oluşum ve olayda mutlak bir düzenleme, hesap ve proğramın hâkim olduğu kesindir. O halde mutlak bir düzenleme varsa, mutlak surette bir düzenleyici de vardır ki O, Cenâb-ı Hak'tır.

2— «O ki (yarattığını) belli ölçüye göre ortaya çıkardı ve (ona göre de) yolunu gösterdi.»

Meselâ bal arısı, insanlara şifâ ve gıda verecek balı üretmek için yaratılıp ortaya çıkarılmış ve nasıl bal imal edeceği de onun iç güdüsüne enjekte edilip yolu ve yöntemi gösterilmiştir. Bu, ilk yaratıldığı andan itibaren böyledir ve bu özelliğiyle devam etmektedir. Zira Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu ölçü ve yüklediği proğram şaşmadan yoluna devam eder.

Dünya güneşin etrafında saniyede 30 km. lik bir hızla dönmektedir. Bu takdîr ve ölçü değişik olsaydı, meselâ saniyede 15 veya 90 km. gibi bir hızda proğramlanıp ayarlansaydı veya yerküre bazan hızını artıracak, bazan da yavaşlatacak şekilde düzenlenseydi yaşama şansımız pek olmazdı.

Dünyanın kendi ekseni ve güneş etrafındaki dönme hızında meydana gelebilecek 1 saniyelik değişme bile, A.C. Morrison'un dediği gibi bütün ast-

(1) İnsan, Kâinat ve Ötesi : 23
(2) » » » : 17

ronomik hesapları alt-üst ederdi.

Karıncanın kollektif, düzenli ve disiplinli çalışması, daha önce hazırlanan kusursuz bir proğramlamaya göredir. Şüphesiz karınca denilen canlının ilk anda bu iç güdüyle donatılarak hayata adım atması sağlanmıştır. Artık bu proramın ve onun genetik kodundaki kayıt ve formülün değişmesi söz konusu değildir.

İşte bütün canlı türlerinin durumu böyle.. Onlara başka menşe'ler aramak anlamsız ve hikmetsizdir. Asıl hikmeti, her canlının türünde aramak lâzımdır. Zira Şeyh Muhyiddin Arabî'nin dediği gibi, Cenâb-ı Hak her şey hakkında bir tecellide bulunmuştur. İkinci tecelli söz konusu değildir. Ondan sonra her canlının ezelî plânda genetik koduna ne yazılmış ve formüle edilmişse ancak o ortaya çıkmakta ve devam etmektedir.

3— «O ki yeşilliği (bütün güzelliğiyle ve yararlarıyla) çıkardı.»

Âyette «yeşillik» ile çevirisini yaptığımız «mer'â», daha çok «otlak» mânasına gelirse de, burada bütün bitkilere delâlet etmektedir. Nitekim bu isim Nâziât Sûresi'nde de genel anlamda kullanılmıştır.

Şüphesiz ki her tür bitki, Cenâb-ı Hakk'ın ayrı bir tecellisinin ve ezelî plânındaki takdîrinin gereğidir. Sayıları milyonları bulan bitkilerden her birinin ayrı bir özelliği ve başka başka faydaları söz konusudur. İlâhî hikmet ve kudret tezgâhında şekillendirilip renklendirilmiş ve her biri ayrı bir şifâ unsurunu kendinde taşıyarak insanoğlunun yararına sevkedilmiştir. Aynı zamanda her bitki ilâhî hılkat fırçasının izlerini taşımakta ve Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin üstünlüğüne delâlet etmektedir. Öyle ki, bitkiler güneşle, ayla, hava ve toprakla bir bütünlük arzetmekte ve tabiatta kusursuz şekilde çok şuurlu bir yöneticinin hâkim olduğunu bütün açıklığıyla yansıtmaktadır. O kadar ki, her bitki türünün canlılığı, havadaki karbon dioksite dayanmaktadır. Yaprakları akciğer gibidir, havadaki karbon dioksiti güneş ışığının yardımıyla karbona ve oksijene çevirip ayırır.

Böylece yeşil bitki yaprağı oksijen gazını çıkarır ve karbonu kökleri vasıtasıyla aldığı suyun hidrojeni ile birleştirerek saklar. Sonra da ilâhî mekanizma bu elemanlardan şeker, selüloz, çeşitli kimyasal maddeler ve çiçekler imal eder.

Hiçbir zaman bu kadar hesaplı, düzenli, faydalı bir işleyişi tesadüflere bağlayamayız.

4— «Sonra onu kararıp birbirine karışan çer-çöp haline (veya kupkuru kömüre) çevirdi.»

Âyette biri isim, diğeri sıfat olmak üzere iki kelimeye veya kavrama yer verilmiştir : «Gusâ» ve «Ahvâ»..

Gusâ : Sel suyunun aktığı vâdinin kenarlarından toplayıp sürüklediği ot, yaprak, sak ve benzeri şeyleri birbirine katıp bir yana attığı çer-çöp demektir.

Bu kelime şeddeli olarak «gussâ» şeklinde de gelir. Çoğulu «eğsâ» dır.

Katade'ye göre : Kuruyup esmerleşen, koyu kahve, daha çok siyahımsı renk alan yarı çürümüş sebze ve ota «gusâ» denilir. Aynı zamanda sel yatağında biriken çer-çöp de bu ismin kapsamına girmektedir.

Ahvâ : Siyah, koyu esmer, siyaha yakın koyu yeşil gibi renklere delâlet eden bir sıfattır.

TAŞ KÖMÜRÜ VE KUR'ÂN

Dördüncü maddedeki âyette geçen iki kelimeyi sözlük mânalarının ışığı altında iki şekilde yorumlamamız mümkündür :

1— Sel yatağında suyun sürükleyip bir kenara ittiği siyah, koyu kahve, siyaha yakın koyu yeşil renkte kurumuş çer-çöp..

2— Siyah renkli, bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan katı yakıt.

Kömür nasıl meydana gelmiştir?

Kömürler, eski jeolojik devirde yaşamış bitkilerin zamanımıza kadar gelmiş fosilleridir. Bu oluş hakkında iki farklı teori ileri sürülmüştür : Bunlardan birine göre, bitkilerin selülozu küçük organizmaların etkisiyle değişmeye uğrayarak su ve gaz halinde ayrılmış, kalan odun kısmı (signin) da fazla değişmeden içinden metan ve karbon dioksitin ayrılmasiyle taş kömür haline dönüşmüştür.

Öbür teoride ise, kömürlerin «lignin»den değil selülozdan meydana geldiği ileri sürülür. Bu görüşü doğrulamak için selüloz su ile baskı altında 300-400° ısıtılmış ve kömüre benzer bir cisim elde edilmiştir. Günümüzde bu iki teorinin de doğru olduğu söylenmektedir.

Böylece dördüncü ve beşinci âyetlerle, yer altında oluşan taş kömürlere işâret edilmekte ve bu konuda temel bilgi verilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın tenzîh ve tesbîh edilmesi konu edilerek O'nun kudretinin yüceliğine ve sınırsızlığına delâlet eden dört belge üzerinde duruldu. Araştırıcılar ve aklını kullananlar için yönlendirici, Hakk'ın kudretini tanıtıcı bilgiler verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, vahyedilen Kur'ân'ın Hz. Muhammed'in (A.S.) kalbinde yer edip unutulmayacağı belirtiliyor. İleride müyesser kılınacak başarıya erişileceği müjdeleniyor. Sonra da öğüt vermenin yararına değinilerek öğüt almayanların sonunun nereye varacağı haber veriliyor.

——oOo——

سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰىٓ ﴿٦﴾
إِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ ۜ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰى ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى ﴿٨﴾
فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرٰى ﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشٰى ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقٰى
﴿١١﴾ الَّذ۪ي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰى ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ ف۪يهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿١٣﴾

M E Â L İ :

6— (Kur'ân'ı) sana okutacağız ve sen de unutmayacaksın.

7— Ancak Allah'ın dilediği müstesnâ.. Çünkü O elbette açığı da bilir, gizli olanı da bilir.

8— Kolay olana seni iletip başarılı kılacağız.

9— O halde öğüt fayda verirse ona devam et.

10— (Allah'tan) saygı ile korkup eğilen öğüt alacaktır.

11— Sapıtmış âsi günahkâr ise ondan uzak duracaktır.

12— O en büyük ateşe varıp girecektir.

13— Sonra da orada ne ölecek, ne de yaşayacaktır.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Ebî Necîh'in Mücahid'den yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimizin bazan, kendisine vahyedilen Kur'ân âyetlerini unutabileceğinden endişe ettiği olurdu. Bunun üzerine yukarıdaki ilgili âyetler indirilmiştir. (1)

HZ. MUHAMMED (A.S.) MÜKEMMEL BİR HAFIZAYA SÂHİPTİ

(... سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰى) **«(Kur'ân'ı) sana okutacağız ve sen de unutmayacaksın..»**

Cenâb-ı Hak kendi kitabını indirmeyi murad edince, Hz. Muhammed'i (A.S.) seçip risâlet ile görevlendirirken Onun kalbini ve hafızasını ilâhî âyetleri indiği gibi korumaya uygun düzeye getirdi. Ancak tilâveti veya hükmü kaldırılan âyetler bu genellemenin dışında tutulur ki, yedinci ayetle ona işaret edilmektedir.

Nitekim ilim adamlarından bir kısmı âyetteki istisnâyı bu manâya yorumlamıştır. Çünkü Resûlüllah (A.S.) Efendimiz vahyin ilk yıllarında okur-yazar değildi. Bununla beraber inen ilâhî vahyi olduğu gibi kalp ve hafızasında tutmakla yükümlüydü. O bakımdan bazan «unuturum» diye endişelenir ve Cebrâil (A.S.) getirdiği âyetleri henüz tamamen ilka etmeden Peygamberimiz (A.S.) telakki ettiği kısmı okumakta acele eder ve bu sebeple dudaklarını kıpırdatırdı. O sebeple Kıyâmet Sûresi'nde de bu olay çok daha açık biçimde şöyle tasvîr edilmektedir: **«İnen vahyi acele (belleyip ezber) etmek için dilini kıpırdatma. Şüphesiz ki onu toplayıp okutmak bize aittir. O halde biz onu (Cebrâil'in diliyle) okuduğumuzda sen de onun okunmasını izleyerek ona uy. Sonra da onun açıklaması bize aittir.»**

Böylece A'lâ Sûresi'ndeki altıncı âyetle bu hüküm ve beyân daha da pekiştirilmekte ve unutma endişesi duymaya mahal olmadığı bildirilmektedir.

Bu bakımdan Ferrâ', sözü edilen istisnayı yorumlarken, «Cenâb-ı Hak Onun hiçbir şeyi unutmasını dilememiştir» diyerek ilâhî inayetin Ondan yana tecelli ettiğini belirtmiştir. Öyle ki, Cenâb-ı Hak dilerse unutturur. Çünkü O'nun kudreti her şeye yeter. Ama unutturmayı dilemedikçe ak-

(1) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/18

sinin zuhur etmesi söz konusu değildir. Nitekim istisnanın bu anlama yorumu bir diğer âyette görülmektedir : **«Gökler ve yer durdukça ora (cennet)de temelli kalıcılardır; ancak dilediği müstesnâ..» (1)** Yani cennetlikler cennette ebediyen kalacaktır; ama Allah dilerse kalamazlar. Ne var ki O böyle dilememiştir ve dilemiyecektir de.. Çünkü O'nun ezelde hazırladığı plân, proğram bir yanlışlık meydana gelmeden aynen devam eder, değişmesi söz konusu değildir. Zira Cenâb-ı Hak kurduğu düzene, hazırladığı proğrama müdahale etmez. Söz O'nun katında aslâ değişmez.

Diğer bir yorum ise şöyledir :

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz inen Kur'ân âyetlerini unutmazdı. Ancak Cenâb-ı Hak dilediği zaman Ona bir âyeti unutturur ve böylece Hz. Muhammed'in de (A.S.) bir insan olduğunu hatırlatır ve hemen sonra Ona, unuttuğunu da Melek Cebrâil, ya da mü'minlerden biri vasıtasıyla hatırlatırdı.

Efendimiz namazda kıraat esnasında bir âyeti atlamış bulunuyordu. Ubey b. Kâ'b (R.A.) o âyetin neshedildiğini, yani tilâvetinin kaldırıldığını sanmıştı. Durumu Hz. Peygamber'e (A.S.) arzedince, Peygamberimiz (A.S.) ona : «Doğrusu Ya Ubey! Onu unuttuğum için atlamış bulunuyorum» diye cevap vermiştir. (2)

KOLAY OLANINA İLETİP BAŞARILI KILMAK

(وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى) **«Kolay olana seni iletip başarılı kılacağız.»**

Peygamberimizin (A.S.) güzel anlatımıyla, **«Din kolaylıktır»** (3) ve **«Allah yanında dinin (dindarlığın) en sevileni, bâtıldan uzak, hakka yönelik, koskolay olanıdır.» (4)**

İslâm Dininin kısa zamanda kıtalara yayılmasının sebeplerinden biri de, Onun hemen her konuda kolaylık getirmesi ve kolay olanı seçmeyi emretmesidir. Nitekim Hz. Aişe (R.A.) Vâlidemiz bu konuda diyor ki : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ne kadar iki şey arasında muhayyer bırakıldıysa, -bir günah olmadığı, ilâhî hürmeti bozmadığı takdirde- mutlâka kolay olanını seçerdi.» (5)

---

(1) Hûd Sûresi : 107 - Tâhâ Sûresi : 114
(2) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/19
(3) Buharî/imân : 29- Nesâî/imân : 28- Ahmed : 5/69
(4) Buharî/imân : 29- Tirmizî/menakıb : 32,64- Ahmed : 1/236
(5) Buharî/menakıb : 23, edeb : 80, hudud : 10

Böylece İslâm'a girmekte nasıl bir kolaylık varsa, ahlâkî kuralları yaşamakta ve uygulamakta da kolaylık mevcuttur. Diğer yandan ibâdette kolaylık, nikâhta ve boşanmakta kolaylık, muamelatta kolaylık hep söz konusudur. Şüphesiz bunlar, yani sözünü ettiğimiz konular ciddi şekilde incelendiği zaman hepsinde de kolaylık sağlandığı ve hükümlerin ona göre konulduğu rahatlıkla görülür. İbâdeti de, muamelâtı da zorlaştıran biz insanlarız. Meselâ İslâm Dini, adâlette büyük bir sür'ati prensip olarak ortaya koymuş ve adâletin gecikmesini adâletsizlik olarak vasıflandırmıştır. O bakımdan gerek Hz. Peygamber (A.S.) zamanında, gerek dört halife döneminde, gerekse Abbasîler, Selçuklular ve Osmanlılar devrinde bu prensibe sıkı sıkıya bağlı kalınmış, en büyük ve önemli davâlar bile en çok üç gün içinde karara bağlanmıştır. Kadıya baş vuran davacı, dilekçesini verince, kadı ona : «Bir gün sonra davayla ilgili belge ve şâhit olarak ne varsa mutlaka mahkemeye bildirilecektir» diye emir verirken, aynı emri davalıya vermiş ve ikinci gün böylece tarafların varsa belge, delil ve şâhitleri dikkate alınıp dinlenmiş ona göre karar verilmiştir. Taraflar belge, delil ve şâhit getiremedikleri takdirde davalıya yemin teklîf edilerek dava neticelendirilmiştir.

İlgili âyetin bir diğer yorumu ise şöyledir : Mekke'de çok sıkıntılı günler geçiren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e, yakında zorlukların kalkacağı, hicret olayının sühuletle neticeleneceği ve Medine'ye yerleşme olayının gerçekleşeceği; aynı zamanda orada kolaylıkla şehir devletinin temellerinin atılacağı kapalı bir anlatımla müjdelenmektedir.

Zira her sıkıntı ve zorluktan sonra, sabredildiği ve Allah'a güvenilip dayanıldığı takdirde mutlaka bir kolaylık vardır. Nitekim İnşirah Sûresi'nde bu husus çok açık bir anlatımla belirtilmektedir.

O halde dinî konuları uzmanlaşmış din âlimlerine götürmekte ve onların görüşünü alarak sonuçlandırmakta büyük fayda vardır. Ortaya çıkan ve çözüm bekleyen herhangi bir konuyu Kur'ân ve Hadîslerin bütünlüğü, İslâm'ın ana kaideleri çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutup çözdüğümüz nisbette kolaylık sağlamış oluruz. Konuyu ehil olmayan kişilerin çözümüne terkettiğimiz ölçüde zorlaştırıp çıkmaza sokmuş oluruz.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ümmetini bu konuda uyararak şöyle buyurmuştur :

«Şüphesiz ki din kolaylığın tâ kendisidir. Artık kim (fazla ibâdet yapayım ve daha sıkı tutayım diye) kendini zorlar da dine karşı mukavemette bulunursa, mutlaka (kendisi âciz kalıp yorulur da) din ona üstünlük sağlar. O halde ifrat ve tefritten uzak kalıp isabetli olanı seçin; son noktasına varayım diye zorlanmayın, ona yakın olmayı prensip edinin ve müj-

delenin. Günün evvelinde ve zevaldan sonra yol almakta kendinize yardımcı olun; gecenin sonuna doğru da yol almak suretiyle kendinize kolaylık sağlayın.» (1)

FAYDA VERDİĞİ SÜRECE ÖĞÜDE DEVAM ETMEK

(فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ) **«O halde öğüt fayda verirse ona devam et.»**

Zira kalpler, günün şartları da dikkate alınarak uygun bir metodla işlendiği takdirde yumuşar ve ilâhî nurun tecellisine ayna olabilir. İçinde az-çok irfan ve imân bulunan gönüller dinî nasihatla katılıktan kurtulur; duygular iyiye çevirilir; düşünceler berraklaştırılır. Unutmayalım ki insanın hılkatındaki özelliği ve mayasındaki cevheri gereği, makam ve rütbesi ne olursa olsun yapıcı, yönlendirici öğüde ihtiyacı vardır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak bu konuda Hz. Muhammed'in (A.S.) ve dolayısıyla Onun yolunda yürüyen mürşitlerin asıl görevlerinden birini şöyle açıklamaktadır :

«Öğüt ver; çünkü gerçekten sen ancak bir öğütçüsün.» (2)

Ancak öğüt istisnasız olarak herkese fayda verir mi? Böyle bir iddia söz konusu değildir. Zira yersiz ve ölçüsüz yapılan öğütlerin bazan aksi tesir yaptığı görülmekte ve duyulmaktadır. Küfürde inatla ısrar edip Hakk'ı red ve inkâr hususunda iyice şartlanan kişiler üzerinde öğüdün faydalı olmadığı, bilhassa o gibilerin küfür ve azgınlığını artırdığı bir gerçektir. O bakımdan Kur'ân'da, dinî öğüdün Hakk'a inanıp bağlanan mü'minlere fayda vereceği belirtilerek, bu hususta muhatabın mü'minlerden seçilmesi tenbîh edilmektedir.

Konuyu hem açıklayan, hem de ana temasını kuvvetlendiren diğer âyetleri de nakletmemizde yarar görüyoruz. Çünkü Kur'ân âyetlerinin önemli bir bölümü, birbirini hem açıklamakta, hem de tamamlamaktadır :

«Ve sen öğüt vermeye devam et; çünkü gerçekten hatırlatmada bulunup öğüt vermek mü'minlere fayda sağlar.» (3)

«Tehdîdimden korkanlara Kur'ân ile öğüt ver.» (4)

---

(1) Münâvî/Feyzü'l-Kadîr : 2/329
(2) Ğâşiye Sûresi : 21
(3) Zâriyat Sûresi : 55
(4) Kaf Sûresi : 45

ÖĞÜTTE UYGULANACAK METOT

İslâm hemen her konuda disiplinli, metodlu olmayı, kurallara bağlı kalmayı emreder. Bunun için ibâdeti bile birtakım vakitlere, şartlara, esaslara ve kurallara bağlamıştır. Dinî ahlâk işlenirken elbetteki kural ve metot dışında kalınamaz. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz gerek günlük konuşmalarında, gerekse cuma ve bayram gibi önemli günlerdeki hitabesinde, toplumun ihtiyaçlarını, temayüllerini, sıkıntı ve dertlerini dikkate alarak konuşur; bıkkınlık vermemeye dikkat edip sözünün tesirsiz hale gelmesini önlerdi.

Aynı zamanda acele konuşmaz, biteviyelikten kaçınır; ses tonunu yeri gelince yükseltir, yeri gelince de alçaltırdı. Kelimelerin üstüne basa basa konuşur; önemli bir bilgiyi verirken gerekirse o cümleyi iki veya üç defa tekrar ifade ederdi.

Öğüt konusunun önemini göz ardı etmek mümkün olmadığına göre, izlenecek metodu çok iyi bilmeye ihtiyaç vardır.

Buna «vaaz-u nâsihat; irşad ve teblîğ» de diyebiliriz. Hâtip, vâiz, dâî ve mübelliğin karşısında üç sınıf insandan ya biri, ya ikisi ya da hepsi bulunabilir. O bakımdan dinî konuları anlatırken, kalp ve kafalara nakşetmeye çalışırken bu üç sınıfın farklı bilgi ve kültür seviyesini göz önüne almak zorundayız. Cenâb-ı Hak nasıl, ilgili âyette **«Kolay olana seni iletip başarılı kılacağız»** buyuruyorsa, dine hizmet etme şerefini yüklenenlerin de her vesileyle bu kolaylığı yansıtmakla yükümlü olduklarını unutmamaları gerekir. Nitekim Nahl Sûresi'nde şu ilâhî emir ve tavsiyenin yer aldığını görüyoruz :

«Rabbın yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır; onlarla en güzel (ölçü ve usûl ne ise ona göre) mücadeleni sürdür..» (1)

Sözünü ettiğimiz bu çok yararlı metotlar uygulandıktan sonra yapılacak vaaz ve öğüdün, teblîğ ve irşadın, şüphesiz ki Cenâb-ı Hak'tan saygı ile korkan mü'minler üzerinde olumlu tesir bırakacağı kesindir ve tecrübeler hep bunu gösterip yansıtmıştır. Kalpleri satılmış âsi günahkâr inkârcıların ise, dinî öğütten nefret edip uzaklaştıkları görülmüştür. Zira kişi sevmediği, inanmadığı şeyden zevk almaz, üstelik tiksinir, nefret duyar ve uzaklaşır. Din ve sağlam inanç ise, bütünüyle sevgi, kalp yatışkanlığı, vicdan berraklığı ve gelişmiş irfanla içiçedir. O bakımdan inkârcı maddecilere hakkı tanıtıp kabul ettirmek için uzun süre çok metotlu ve bilinçli bir yol izlemek; düşünce ufuklarını genişletecek deliller getirmek,

(1) Nahl Sûresi : 125

duygularını yönlendirecek misaller sıralamak ve akıllarına ışık tutup malzeme verecek belgeler, ilmî hüccetler ortaya koymak gerekir. Kur'ân ve Hadîs'te uygulanan yol ve metot bu belirttiğimiz hususları en uygun biçimde yansıtmaktadır. 10 ve 11. âyetlerle özellikle bu hususa değinilerek aydınlatıcı bilgi verilmektedir.

CEHENNEM'DE ÖLÜM OLAYI YOKTUR

(وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى) **«Sapıtmış âsi günahkâr ise ondan uzak duracaktır. O, en büyük ateşe varıp girecektir. Sonra da orada ne ölecek, ne de yaşayacaktır.»**

Kur'ân ile yapılan öğütten nefret duyup uzaklaşarak nasîbini almayan inkârcı âsiler Cehennem ateşinde kendileri için mukadder olan azâbı çekerken her an ölmeyi, silinip yok olmayı isterler. Ancak böyle bir istek ve temenninin hiçbir yararı olmaz; bütünüyle anlamsız ve neticesiz kalır. Zira ölüm olayı dünya hayatına has bir emirdir. Âhiret âlemi sonsuz olduğundan ölümsüzdür. O bakımdan âhirette ölüm olayının yeri ve hikmeti yoktur.

Nitekim sahîh hadîste bu husus şöyle açıklanmaktadır : **«Kıyâmet gününde cennetlikler cennette, cehennemlikler cehennemde yerlerini aldıktan sonra ölüm (bir koç şeklinde) getirilip cennet ile cehennem arasında boğazlanır.» (1)** Böylece Cennet'te olanlar büyük ferahlık duyup ölümsüz bir hayatın devam edeceğini gözleriyle de müşahede ederken, cehennemliklerin büsbütün ümitleri kırılır ve o dayanılmaz azâptan kurtulma şanslarının pek olmadığını anlarlar. Çünkü orada azâp çekmektense bir an önce ölmek onlar için rahmet sayılır.

İşte dünya hayatında nefis otlağında mide kavgası verirken ebedî hayatı inkâr eden maddecilere bu yüzden sonsuz bir azâp verilerek cezanın amelin ve niyetin cinsinden olduğu bir defa daha belgelendirilmiş oluyor.

Muhyiddin Arabî (K.S.) Fütuhat-ı Mekkiye adlı eserinin üçüncü cildinde bu konuya değinerek keşif yoluyla elde ettiği bilgiyi şöyle açıklamaktadır :

«İkinci gökte Yahya Peygamberi İsa (A.S.)ın yanında gördüm. Aramızda şu konuşma geçti :

---

(1) Buharî/rikak : 51, tefsîr : 19- Müslim/cennet : 40,43 zühd : 39, cennet : 20, tefsîr : 19- İbn Mâce/zühd : 38- Ahmed : 2/118,121,261,369,377,423,513- 3/9

— Haber aldığıma göre kıyâmet gününde Cenâb-ı Hak ölümü bir koç şekline sokup getirecek ve Cennet ile Cehennem arasında tutacak; cennetliklerle cehennemliklere gösterecek ve sen de ilâhî emir gereği o koçu orada boğazlıyacakmışsın, öyle mi?

Yahya (A.S.) bana şu cevabı verdi :

— Evet, bu ancak bana lâyık ve uygun görülmüştür. Çünkü ben «yaşayan, diri kalan» anlamına gelen «Yahyâ» ismini taşıyorum. Benim ismimin zıddı olan «ölüm» benimle birlikte artık kalamaz. Çünkü âhiret ebedî hayat yurdudur, orada ölüm denilen olayın mutlaka kaldırılması gerekir; onu (ilâhî takdîr gereği) benden başka giderip kaldıracak da yoktur.

Ben ona :

— Doğru söylüyorsun, ama şu âlemde «Yahyâ» adını taşıyanlar hayli çoktur. (Buna ne dersin?) dedim. O şu cevabı verdi :

— Ama benim bu isimde öncelik mertebem bulunuyor. Hayat bulan her şey benim ismimle (onun mâna ve hikmetiyle) bulmuştur. Benden önce Cenâb-ı Hak bu ismi kimseye vermemiştir. Bütün yahyalar bana tabidir. Benim ortaya çıkmaklığımla onlara bu hususta hüküm (takdiri) kalmamıştır.

Bu cevabından sonra Hz. Yahya (A.S.) beni bir hususta uyardı ki, o şey ile ilgili hiçbir bilgim yoktu. Kendisine Cenâb-ı Hak'tan mükâfat dilerim.» (1)

Cehennem ehli orada azâp çektikleri sürece ne ölürler, ne de dosdoğru yaşarlar. Her an ıstırap ve elem içinde kıvranıp ilâhî takdîre boyun eğerler. O bakımdan böylesine bir hayat ortamında yaşayanlara «yaşıyorlar» pek denilmez.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, vahyedilen Kur'ân'ın Hz. Muhammed'in (A.S.) kalbinde yer edip unutulmayacağı konu edildi. İslâm'ın başarıya erişme yollarının kolaylaştırıldığına değinilerek dinin her yanıyla kolaylık arzettiğine işârette bulunuldu. Sonra da öğüdün lüzum ve yararı üzerinde durularak bilgi verildi. İnkârcı sapıkların dinî öğütten nefret duyduklarına temasla onların kendi aleyhlerine çok elemli bir sonuç hazırladıkları bildirildi.

---

(1) Muhyiddin Arabî/Fütuhat-ı Mekkiyye : 3/346

Aşağıdaki âyetlerle, kendini küfür ve günahtan arındırıp namaz kılan mü'minlerin felâh bulacağı müjdeleniyor. Sonra da dünya hayatını âhiret hayatına tercîh eden gâfiller uyarılıyor; âhiret hayatının çok daha hayırlı ve her bakımdan kalıcı olduğu bildirilerek ölmeden önce iki hayat arasında denge kurmaları kapalı şekilde emrediliyor.

——oOo——

قَدْ أَفْلَحَ

مَنْ تَزَكّٰى ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْاٰخِرَةُ

خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٧﴾ اِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْاُولٰى ﴿١٨﴾ صُحُفِ اِبْرٰهٖيمَ وَمُوسٰى ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

14-15— Kendini (inkâr, inât ve kötülüklerden) arındıran, Rabbinin adını anıp namaz kılan kimse, cidden korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşmuştur.

16— Ama siz dünya hayatını (Âhiret'e) tercîh ediyorsunuz.

17— Halbuki Âhiret, hem daha hayırlı, hem de devamlı ve sonsuzdur.

18-19— Şüpheniz olmasın ki, bu (öğütler) önceki sahifelerde, İbrâhîm ve Musa'nın sahifelerinde de vardı.

İNİŞ SEBEBİ

Rivâyete göre, Medine'de bir münafığa ait hurma ağacının dalları Ensar'dan bir adamın evinin avlusuna sarkmış vaziyetteydi. Rüzgâr esince olgunlaşan hurmalar o avluya düşüyor ve onlardan ev halkı yararlanmak istiyordu. Münafık ise buna rıza göstermiyor, bir sürü sebepler sıralayıp onları zor duruma sokuyordu. Avlu sâhibi buna bir çözüm bulmak umuduyla Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e gelip dert yandı. Peygamber (A.S.) Efendimiz o münafığı çağırdı ve şöyle teklîfte bulundu :

«Şüphesiz Ensar'dan olan şu kardeşin sana ait hurmadan avlusuna düşen hurmalardan hem kendisinin, hem ev halkının yararlanmasını arzu

ediyor. Buna rıza gösterecek olursan Cennet'te seni memnun edecek bir hurma ağacına kavuşmana ne dersin?»

Münafık şu cevabı verdi :

«Ben peşin satarım, veresi değil..»

Durumu öğrenen Hz. Osman (R.A.) üzüldü ve Ensar'dan olan o mü'mini sıkıntıdan kurtarmak için o münafığa hurma ağacına karşılık etrafı duvarla çevrili küçük bir hurma bahçesi verdi.

Bunun üzerine «KAD EFLAHA MEN TEZEKKA» âyeti; o münafık hakkında ise «VE YETECENNEBUHE'LEŞKA'LLEZİ..» âyeti indi. (1)

Tabiînden Dahhak'e göre, 14,15. âyetler Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) hakkında inmiştir. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

«Kad efleha men tezekkâ»dan maksat, Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadette bulunan; her türlü şirki (Allah'a eş, ortak, benzer ve denk koşmayı) kalbinden çıkarıp atan ve benim de Allah'ın Peygamberi olduğuma şehâdet eden kimsedir. «Ve zekere isme Rabbihi fe-sallâ»dan maksat, beş vakit namazdır; onları vaktinde kılıp korumak ve gereken ihtimamı göstermektir.» (3)

«Kim dünyasını çok severse, âhiretine zarar verir; âhiretini çok severse dünyasına zarar verir. Artık (siz bu ikisi arasında denge kurup) bâkî olanı fânî üzerine tercîh edin!» (4)

MÂNEVÎ KİRLERDEN ARINMAK VE NAMAZ KILMAK

(قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى) «Kendini (inkâr, inat ve kötülüklerden) arındıran, Rabbının adını anıp namaz kılan kimse, cidden korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşmuştur.»

Cenâb-ı Hak bu âyetle arınmayı mutlak anlamda zikredip nelerden arınmamızı açıklamamıştır. Ancak ilgili âyeti gerek sûrenin, gerekse Kur'-

(1) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/22'den özetlenerek
(2) » » » » »
(3) Müsned-i Bezzar
(4) Müsned-i Ahmed : 4/412

ân'ın bütünlüğü içinde tefsîr ettiğimizde, bunun kapsamının hayli geniş olduğunu görür ve öylece ilâhî muradı anlama şansına erişebiliriz. Nitekim gerek Ashab-ı Kirâm'dan bazı zatlar, gerekse Tabiîn'den birkısım kişiler bu düzeyde âyeti yorumlayarak aydınlatıcı bilgiler vermişlerdir. Önce onların görüş ve yorumlarını özetleyip sıralamamızda fayda görüyoruz:

a) İbn Abbas (R.A.) ile Atâ' ve İkrime'ye göre: Küfür ve şirkten arınmaktır.

b) el-Hasan ve Rebi'a göre: Güzel, iyi ve yararlı amelleri artırıp geliştirmektir.

c) Ma'mer'in Katade'den yaptığı rivâyete göre: Sâlih (iyi, yararlı ve feyizli) amellerdir.

d) Ebû Âliye'ye göre: Vaktinde fıtr sadakası (fitre) vermektir.

Nitekim ashab-ı kirâmdan Ebû Saîd el-Hudrî (R.A.) ile İbn Ömer (R.A.) dan da bu anlamda sahîh bir rivâyet yapılmıştır. Böylece âyetteki «tezekkâ»dan maksat, sadaka-i fitrdır, «men sallâ»dan maksat ise bayram namazını kılan kimsedir.

Bu yoruma dayanan ilim adamlarının önemli bir kısmı âyetin fitre ve bayram namazıyla ilgili bulunduğunu söylemişlerdir.

e) Diğer bazı ilim adamlarına göre: «tezekkî»den maksat, maldan ve nakitten verilen zekât değil, amelleri riyâdan, lâubalilikten ve gafletten; noksanlık ve ciddiyetsizlikten tertemiz tutmaktır. Böylece «Tezekkâ» fiiliyle amelini bu mertebede tutan olgun mü'minlere işârette bulunuluyor.

f) Yapılan zayıf bir rivâyete göre: «Kad eflaha men tezekkâ..» âyetini Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle açıklamıştır: **«Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın peygamberi bulunduğuma şehadet eden kimse felâh bulmuştur.»**

Ancak ilim adamlarından bir kısmı, (d) maddesindeki yoruma itiraz etmişlerdir. Çünkü A'lâ Sûresi Mekke'de inmiştir. Zekât, Sadaka-i Fitr ve Bayram namazı ise Medine'de meşru kılınmıştır.

Şüphesiz ki, gerçek arınma, her türlü maddî ve mânevî kirlerden, lekelerden sıyrılıp kalbi ve vicdanı, duygu ve düşünceyi berraklaştırıp tertemiz tutmaktır. Böylesine kapsamlı ve anlamlı bir arınmanın mükâfatı ise, Cennet'te sonsuz mutluluğa erişmektir.

Hakikî imân, kalbi her türlü şirkten, inkârdan, şüphe ve nifaktan boşaltıp arındırır ve orayı ilâhî tecellinin aynası haline getirip feyiz ve rahmet kaynağı kılar.

İmân temeli üzerine bina edilip işlenen sâlih ameller ise, günah ve hatâ kirlerini temizler ve âdeta bunlar kalp üzerinde, devamlı temizlikle meşgul olan görevlilere benzerler.

Niyeti, duygu ve düşünceyi hâlis (katıksız, gösterişten uzak) kılmak ise, insanı diğer mânevî kirlerden arındırıp kemal mertebesine yükselmesine vesîle olur. Çünkü varlıkta ne varsa hepsi Allah'a aittir ve O'nun kudretinin tezahürüdür. Aynı zamanda görebildiğimiz ve göremediğimiz sayısı belirsiz eşya, sistem ve düzenler sadece insanoğlu için yaratılıp vücuda getirilmiştir. İnsan da en şerefli ve aziz varlık olarak Allah'a ibâdet edip kulluğunu isbat için yaratılmış ve mükâfat olarak da önüne sonsuz bir hayat düzeni plânlanıp konulmuştur. O bakımdan insanın yapacağı her amel münhasıran Allah için olduğu takdirde değer, anlam ve mükâfat kazanır. Aksi halde niyet ve amaç bakımından sırf dünya hayatıyla bağlı olan ameller, ölüm olayıyla sabun köpüğü gibi sönüp gider ve ikinci hayatta sadece onların vebalıyla karşılaşılır.

Bunun için Cenâb-ı Hak, zat-i ulûhiyetine kulluk edip ibâdette bulunmak üzere yarattığı insanı, tertemiz olarak dünyaya getirdiği gibi, tertemiz yaşamasını ve o hal üzere ölmesini ve yine o hal üzere dirilip ikinci hayata kalkmasını dilemektedir. Farz kıldığı bedenî, kalbî ve malî ibâdetlerle onu bu çizgi üzerinde tutmayı murad etmiştir. Günde beş vakit namaz ve namaz için alınan abdestin ruh ve beden, kalp ve dimağ üzerindeki olumlu tesirlerini, temizleyici özelliklerini kim inkâr edebilir?

Zekât, sadaka-i fıtr (fitre), adak, keffaret ve benzeri malî ibâdetlerin toplum yapısında oluşturduğu güven, huzur, kardeşlik, sevgi ve saygı havasını görmemek, anlamamak için geri zekâlı veya çok inatçı bir kâfir olmak gerekir.

Bütün bu feyizli ibâdetlerin sağladığı rahmet havasını hangi hareket veya davranış sağlayabilir? İmân ve ibâdetten kopuk bir toplumun madde cenderesine nasıl sıkıştığını ve paradan başka bir amaç düşünmediğini hergün görmekte ve işitmekteyiz. Böylesine kişisel çıkarlarını ön plânda tutanların estirdiği soğuk havanın aile, toplum ve ülkeleri nasıl dondurup meflûç hale getirdiğini görmemek mümkün mü? Meğer ki, kalp ve kafa gözü körelmiş olsun..

DÜNYA HAYATINI TERCÎH EDENLER

(بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَاَبْقٰى) **«Ama siz dünya hayatını (âhirete) tercîh ediyorsunuz. Halbuki âhiret hem daha hayırlı, hem de devamlı ve sonsuzdur.»**

Cenâb-ı Hak indirdiği son kitabında âhiret kavramına ağırlık vermek suretiyle insanları dengeli, düzenli bir hayat atmosferi içinde tutmayı murad etmiştir. Çünkü kişinin kalbinden Allah'a ve âhirete imân sökülüp alındığı zaman geriye sadece hayvanî duygular kalır ve böyle bu çizgide bulunan kimseden gerçek anlamda dostluk, vefa, yardım, hayır ve iyilik beklenemez. Sorumluluk taşımadığı, hesap verme inancı olmadığı için her türlü fenalığı yapmaya hazırdır. Fırsat elverdiği nisbette cebini doldurur ve hiç kimsenin gözünün yaşına bakmaz.

Ashab-ı Kirâm'dan İbn Mes'ûd (R.A.)ın bu âyeti okuduktan sonra şöyle dediği rivâyet edilmektedir: «Dünya hayatını âhiret hayatı üzerine tercîh etmemizin sebebini bilir misiniz? Dünya hazır önümüzde duruyor ve taşıdığı güzel, çekici nesnelerini bize hemen veriyor. Âhiret ise bizim hazır önümüzde gözle görülür durumda bulunmuyor; o bize nisbetle gayb âleminden sayılıyor. O bakımdan biz peşin olanı aldık, veresi ve vaadeli olanı bırakıverdik.»

Ancak âyette geçen «tü'sirûne» fiili «yü'sirûne» şeklinde de okunmuştur. Bu takdirde fiilin fâili Müslümanlar değil, doğru yoldan sapıp dünyalığa, hiçbir ölçü ve kıstas tanımadan dalan inkârcılar ve nifakçılardır.

Birinci kıraate göre, Cenâb-ı Hak dünya hayatına ağırlık veren Müslümanları uyarmakta ve maddeye karşı hırslı olmamalarını istemekte ve aynı zamanda iki hayata birden yönelmelerini, sağlam bir köprü kurup denge oluşturmalarını emretmektedir.

İkinci kıraate göre ise, kâinat kitabında Cenâb-ı Hakk'ın ilim, kudret, plân ve proğramının belge ve izlerini görmeyip inkârda ısrar eden sapıklar uyarılmakta, enerjisinin tamamını, düşünce ve duygusunu bütünüyle dünya hayatına çevirip onun ötesinde başka bir değer görmeyen ve tanımayan kâfirlerin hiçbir zaman mutlu ve bahtiyar olamadıklarına, olamıyacaklarına işâretle, ölmeden önce Hakk'a dönmeleri ve iki hayatı birden kucaklayıp kâinat kitabında belirlenen yerlerini almaları istenmektedir.

Zira âhiret hayatı hem gerçek amaçtır, hem de daha hayırlı ve devamlıdır. Nitekim bunun böyle olduğu ilk inen ilâhî kitap ve sahifelerde; Musa'ya indirilen Tevrat'ta, İbrahim'e (A.S.) indirilen sahifelerde de açık-

lanmıştır. Böylece semâvî kitapların hepsinin aynı kaynaktan indirildiği ve Allah'a, Âhiret'e imanın hepsinde yazılı bulunduğu anlaşılmakta ve semâvî olan bütün dinlerin esasta birleştikleri kesinlik arzetmektedir.

Sûrenin son 19. âyetinin tefsîrini yapan ilim adamları, A'lâ Sûresinin tamamı mı İbrâhim'in (A.S.) sahifelerinde ve Musa (A.S.)ın Tevrat'ında yazılı idi, yoksa âhiret hayatının daha hayırlı ve devamlı olduğu hususu mu? Bu konuda az farklı yorum ve görüşler ortaya konmuştur:

a) Hafız Bezzar'ın Nasr b. Ali tarikıyla İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, İbn Abbas'ın şöyle dediği nakledilmiştir: **«Şüpheniz olmasın ki bu (öğütler) önceki sahifelerde, İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de vardı»** meâlindeki âyet inince, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz: **«Bunların hepsi de İbrahim ve Musa'nın (A.S.) sahifelerinde bulunuyordu»** buyurdu.»

Nesâî de bu hadîsi Zekeriya b. Yahya tarikıyla İbn Abbas'a (R.A.) isnad ederek nakletmiş ve fazla olarak da şu cümlelere yer vermiştir: «Necm Sûresi'nin 36-42. âyetlerindeki sözler, İbrahim'in (A.S.) sahifelerinde ve Musa'nın (A.S.) kitabında yazılı idi..»

b) Tabiîn'den İkrime'ye göre A'lâ Sûresindeki âyetler o sahifelerde yazılı idi.

c) Ebû Âliye'ye göre, bu sûrenin kıssası onlarda yazılı idi.

d) İbn Cerîr'e göre, sadece sûrenin 14-19. âyetlerinin mefhumu onlarda yazılı idi. (1)

PEYGAMBERLERE İNDİRİLEN KİTAPLAR VE SAHİFELER

Cenâb-ı Hak tarafından, gerek gönderilen peygamberler, gerekse indirilen kitaplar hakkında birtakım görüş farkları ortaya çıkmıştır. Zira sahîh kabul edilen hadîs kaynaklarında konuyla ilgili rivâyet yok denecek kadar az ve kısadır. Diğer kaynaklarda, özellikle akaid kitaplarında hem peygamberlerin, hem de kitapların sayısı belirlenmiş ve birtakım bilgiler verilmiştir.

Biz önce güvenilir iki kaynakta nakledilen iki rivâyeti, sonra da İbn Hibban'ın sahihinde naklettiği detaylı rivâyeti tefsîrimize almayı uygun gördük:

«İbrahim'in (A.S.) sahifeleri ramazanın birinci gecesinde, Tevrat altıncı gecesinde, İncîl onüçüncü gecesinde, Kur'ân da yirmidördüncü ge-

(1) İbn Cerir/Câmi'u'l-Beyân fi-Tefsîri'l-Kur'ân : 30/100,101

cesinde indirilmiştir.» (1)

«İbrahim'in sahifeleri ramazanın ilk gecesinde; Tevrat ramazanın altıncı gecesinde; Zebûr onikinci gecesinde; İncil onsekizinci gecesinde; Furkan (Kur'ân) yirmi dördüncü gecesinde indirilmiştir.» (2)

«Peygamber (A.S.) Efendimiz'den peygamberlerin adedi hakkında soruldu. O da şu cevabı verdi : 124.000 tanedir. Onlardan 313 tanesi resûldür..» (3)

Bu konuda evlâ olan şudur ki, peygamberleri belirli bir sayıda dondurup hasretmemekdir. Çünkü ilgili hadîs zayıftır ve hem de bazı yorumculara göre, Allah'ın şu buyruğuna pek uymamaktadır. **«And olsun ki senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan bir kısmının kıssasını sana anlattık, bir kısmının kıssasını anlatmadık..» «And olsun ki, her ümmete, Allah'a kulluk edip tapın, azdırıp saptırıcılardan kaçının! diyerek bir peygamber göndermişizdir.» (4)**

«Peygamberlerden ulü'l-azm olanlar ise beş tanedir : Muhammed, İbrahim, Musa, İsa ve Nûh (salât-ü selâm hepsine olsun)» (5)

Ebû Zer el-Gıffarî (R.A.) diyor ki :

«Mescid'e girdiğimde Resûlüllah'ı (A.S.) yalnız başına oturmuş bir halde buldum. Kendisine dedim ki : «Kaç peygamber gönderilmiştir?» Buyurdu ki : «Yüzyirmi bin...» Ben yine : «Onlardan kaç tanesi resûldür?» diye sordum. Buyurdu ki : «Üçyüz onüç tanesi...» Ben : «Peygamberlerin ilki kimdir?» Cevap verdi : «Âdem (A.S.)...» Ben : «O mursel bir peygamber midir?» diye sordum. Buyurdu ki: «Evet, Allah onu kendi kudret eliyle yarattı ve kendi katından ruhunu ona üfledi ve onunla karşılıklı konuştu.»

Sonra da Resûlüllah (A.S.) devamla şöyle buyurdu :

«Ya Ebâ Zer! Peygamberlerden dört tanesi Süryanîdir : Adem, Şit, Ahnûn (İdrîs) - ki bu kalemle ilk yazan kimsedir-, Nûh.. Onlardan dört tanesi Araptır : Hûd, Sâlih, Şuayb ve senin peygamberin Muhammed A.S.»

Ben yine sordum, dedim ki : «Ya Resûlüllah! Allah kaç kitap indirmiştir?» Buyurdu ki : «Yüzdört kitap indirmiştir : Şit'e elli sahife, Ahnûn'a otuz sahife, İbrahim'e on sahife ve Tevrat'tan önce Musa'ya on sahife

(1) Müsned-i Ahmed : 4/107
(2) İbn Cerir/Câmi'u'l-beyân fi-Tefsîri'l-Kur'ân : 30/101
(3) İbn Hibban - Seferânî/Levâmi'u'l-Envari'l-Behiyye : 2/258
(4) Mü'min Sûresi : 78 - Nahl : 36
(5) Seferânî/Levâmi'u'l-Envari'l-Behiyye : 2/258

indirilmiş ve (sonra da Tevrat, İncil, Zebûr ve Furkan indirilmiştir.)» (1)

İbn Hibban'ın bu hadîsini kendi Sahîhine almasından dolayı birçok hadîs hafızı onu kınayarak bu rivâyeti reddetmişlerdir. (2)

Akaid kitaplarında bu konuda meşhur olan görüş ve tesbit, peygamberlerin sayısının 124.000 olduğudur. Allah daha iyisini bilir.

İbn Hibbân hadîs nakletme konusunda çok titiz davranan bir ilim adamı olarak bilindiği gibi, hadîs tenkidinde de söz sahibi olduğu kabul edilir. O bakımdan Ebû Zer (R.A.) den yaptığı rivâyet zayıf bile olsa, bu konuda delil olarak gösterilmesinde bir sakınca yoktur.

A'lâ Sûresinin sonunda âhiret hayatının imân edenler için çok daha hayırlı olduğu belirtilerek aynı konunun İbrahim ve Musa'nın (Salût-ü selâm ikisine de olsun) sahifelerinde yazılı bulunduğu açıklandı ve bu konuda mü'minler aydınlatılarak sûre noktalandı.

Bundan sonraki Ğâşiye Sûresine, kıyâmet olayına ve âhiretteki bazı uyarıcı ve yönlendirici safhalara değinilerek başlanmakta ve böylece iki sûre arasında bir bağ oluşturulmaktadır.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; dünya ve âhiret hayatının hikmetini ümmetine en doyurucu şekilde anlatan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve âline salât-u selâmlar olsun.

—oOo—

(1) Sahîh-i İbn Hibbân/Levamî'u'l-Envarü'l-Behiyye : 2/264
(2) » » » » » » » »

Ğ Â Ş İ Y E   S Û R E S İ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. (1) Bu hususta ilim adamlarının görüş birliği vardır. Nitekim Muhaddîs Beyhakî'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyette de sûrenin Mekke'de indiği belirtilmektedir. (2)

Birinci âyetinde Cehennem ateşinin inkârcıların yüzlerini kaplayacağı; ikinci nefha ile meydana gelecek korku ve dehşetin bütün insanları tesir altına alacağı konu edilerek buna «Hadîsü'l-Ğâşiye» denilmiş ve bu sıfat aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 26

Kelime » : 92

Harf » : 381 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Âhiret gününde inkâr ve günahları sebebiyle yüzleri kararıp zillete uğrayacak olanlar konu ediliyor.

2— Dünya hayatını İlâhî sisteme göre düzene sokan mü'minlerin o günde yüzlerinin pırıl pırıl olup nur saçacağı haber veriliyor.

3— Cennet'te boş ve anlamsız söz söylenmiyeceği ayrı bir bilgi olarak veriliyor ve böylece dünyada dili faydalı, güzel ve hayırlı işlerde kullanmamıza işârette bulunuluyor.

4— Yine Cennet'te mü'minlere hazırlanan yüksek nîmetlerin bir kısmı tasvîr edilerek kendini hakka ve doğruya adayanların daha çok hayırlı amellerde bulunmaları özendiriliyor.

5— Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine delâlet eden dört belge sıralanıyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/25
(2) Tefsîr-ü Fethi'l-Kadîr : 5/427
(3) Tefsirü Garâibi'l-Kur'ân/Nisâbûrî : 30/77

6— Hz. Peygamberin (A.S.) öğüt ve irşatla ilgili görevi açıklanıyor ve o sebeple Peygamber yolunda olanların kendi yetki sınırlarını bilmeleri isteniliyor.

7— Peygamber öğüt ve irşadına arkasını döndürüp kulaklarını tıkayanlar tehdît ediliyor.

8— Sonunda dönüşün mutlaka Cenâb-ı Hakk'a olacağı ve ancak O'nun hesap göreceği, mükâfat ve mücazatta bulunacağı bildirilerek ölmeden önce Allah'a dönmenin mutlak rahmet ve kurtuluş olduğuna işâret ediliyor.

Sûrenin fazîletiyle ilgili rivâyet :

Numân b. Beşîr (R.A.) anlatıyor : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bayram namazında ve cuma namazında SEBBİH İSME RABBİKE'L-A'LÂ ile ĞÂŞİYE sûrelerini okurdu.»

İmam Mâlik'in Dumrete b. Saîd'den yaptığı rivâyete göre : Dahhak b. Kays, Numân b. Beşîr (R.A.)den Resûlülah (A.S.) Efendimizin cuma günü Cumua Sûresiyle birlikte hangi sûreyi okuduğunu soruyor. O da : «Hel etâ hadîsü'l-ğâşiye» sûresini okuduğunu haber veriyor.

Aynı konuyu Ebû Dâvud ve Nesâî de Mâlik'den rivâyetle nakletmişlerdir. (1)

(1) Tefsir-i İbn Kesir : 4/522

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ
نَاصِبَةٌ ﴿٣﴾ تَصْلٰى نَاراً حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ ﴿٥﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ
اِلَّا مِنْ ضَر۪يعٍ ﴿٦﴾ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْن۪ي مِنْ جُوعٍ ﴿٧﴾

M E Â L İ :

1— Korku ve dehşeti herşeyi kaplayacak olan Kıyâmet'in haberi elbette sana geldi.

2— Yüzler var ki, o gün kararıp aşağılanır.

3— Dünyada çalışıp didinmiş de boşuna yorulup bitkin düşmüştür.

4— İyice kızışmış ateşe varıp yaslanırlar.

5— Çok sıcak bir kaynaktan içirilirler.

6— Onlar için darî' dikeninden başka yiyecek yoktur.

7— O ne besler, ne de açlığı giderir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Cerîr ve İbn Hâtim'in Katade'den yaptığı rivâyet ve tahrîce göre : Cenâb-ı Hak, Cennet ve taşıdığı nîmetlerini vasfedip över anlamdaki âyetleri indirince, sapık müşrikler bunu acayip karşıladılar. O sebeple yukarıdaki âyetler indi. (1)

---

(1) Süyûtî/Esbabü'n-Nüzûl : 119

KORKU VE DEHŞETİ HER ŞEYİ SARACAK OLAN KIYÂMET HABERİ

(... هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ) **«Korku ve dehşeti herşeyi kaplayacak olan kıyâmetin haberi elbette sana geldi..»**

Şüphesiz kıyâmet olayı en korkunç ve en önemli haberlerin başında gelir. O bakımdan bu olay Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli safhalarıyla anlatılarak kalp ve kafalarda derin iz bırakması murad edilmiştir.

Konumuzu oluşturan âyette ise, kıyâmet olayı «Hadisü'l-Ğâşiye» terkibiyle anılmaktadır. Bu, hem dilden dile, gönülden gönüle aktarılacak taze bir haber özelliğinde olduğuna, hem de olayın her şeyi korku ve dehşetle çepeçevre sarıp büyük şaşkınlık ve tedirginlik uyandıracağına yönelik bir anlatım tarzıdır.

Cümlenin başındaki istifham (soru) edatı olan «hel» burada ve İnsan Sûresi'nin birinci âyetinde «tahkîk» ifade eden «kad» manasınadır. Müfessirlerden bir kısmına göre, konuya ciddiyetle kulak vermeye yönelik bir ifade doğrultusunda (hel), konulduğu gibi istifham mânasınadır.

Ayrıca Tabiîn'den Saîd b. Cübeyr ve ünlü müfessir Kâ'b b. Muhammed el-Kurazî'ye göre, buradaki «Ğâşiye»den maksat, inkârcı zâlimlerin yüzünü kaplayacak olan Cehennem ateşidir. İbn Abbas (R.A.)dan da benzer bir rivâyet söz konusudur. Bunların delili ise, İbrahim Sûresi'ndeki şu âyettir : **«Gömlekleri katrandandır; yüzlerini de ateş kaplar.»**

Gerek birinci, gerekse ikinci yorum bir noktada birleşmektedir. O da, müthiş bir olayın yüzleri yakıp buruştururcasına ortalığı kaplamasıdır. Bu, ister kıyâmet olayı olsun, isterse Cehennem'deki azâp olayı olsun fark etmez. Ancak âyetin siyak ve sibakı birinci yorumun isabetini ortaya koymaktadır.

İNANÇ VE AMELE GÖRE YÜZLERİN DEĞİŞMESİ

(... وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ) **«Yüzler var ki, o gün kararıp aşağılanır. Dünyada çalışıp didinmiş de boşuna yorulup bitkin düşmüştür..»**

İnkârcı nankörler dünyada helâl, harâm sınırlarını gözetmeksizin nefislerinin arzularından yana alabildiğine çalışıp didinmişlerse de, bunun temelinde Allah'a imân, mayasında ilâhî hoşnutluğa erişme niyeti bulunmadığından, bunca çalışıp didinmelerinden dolayı yorgun düşmelerinin elbetteki kendilerine âhiret gününde hiçbir faydası olmayacaktır. İlâhî adâ-

letin tecellisi karşısında zillet ve meskenete uğrayıp aşağılanacaklardır.

Zira dünya hayatında her şey ve olay, her nîmet ve devlet ilâhî damgayı taşımakta ve elimizi uzatıp kopardığımız bir meyva veya çiçek bütün görünüm ve zerafetiyle, işleniş ve yararıyla «Allah» demektedir. Bunun için İslâm, günlük hayatımızın her bölüm ve safhasında, her saat ve dakikasında Allah'ı bize hatırlatır: Sabahleyin yatağımızdan kalkıp gözlerimizi yeniden dünyaya açınca, «Bizi bir bakıma öldürdükten sonra yeniden diriltip hayata çeviren Allah'a hamd olsun» diyoruz. Elbisemizi giyinirken, sofraya otururken, lokmayı ağzımıza götürürken, kapıdan sağ ayağımızı atıp çıkarken ve iş başına geçerken hep Allah'ın ismini anıyor, «Bismillah», «el-Hamdu lillah» diyoruz ve bu hal akşam olup tekrar yatağımıza uzanıncaya kadar devam ediyor. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın hazırlayıp hizmetimize ve yararımıza verdiği her şeye dokunurken, istifade ederken onun gerçek sâhip ve mâlikini hatırlamak suretiyle kulluğumuzun gereğini yerine getiriyor ve Rabbımızı hoşnut etmeye çalışıyoruz. İnkârcı sapık, gâfil maddeci ise, bunun aksine bir tutum içinde bulunuyor. O bakımdan kıyâmet gününde kendisini sevindirecek, yüzünü açacak, gönlünü ferahlatacak hiçbir ameli ortaya çıkmayacak ve o yüzden sıkıntıya uğrayıp yüzü kararacak, hesap alanında aşağılandıkça aşağılanacak.

Nitekim İbn Abbas (R.A.) de bu konuda şöyle bir yorumda bulunmuştur: «Âhiret gününde aşağılanacak olanlar, dünya hayatında kendilerini, Allah'a karşı gelip isyan ve nankörlükle yoranlardır.»

Saîd b. Cübeyr ile Zeyd b. Eslem bu konuya değinip yorum yaparken şöyle demişlerdir: «Bunlar kiliselerde bir ömür tüketen rahip ve rahibelerdir.» Çünkü Cenâb-ı Hak İncil'de mâbedlere kapanın, dünyadan elinizi eteğinizi çekin; evlenmeyip bekâr yaşayın diye bir hüküm bildirmemiştir. İsa (A.S.), bazı hükümleri değiştirilen Tevrat'ı hem tashîh etmek, hem onunla amel edilmesini sağlamak, hem de yeni birkaç hüküm ilâve etmek üzere İsrâil oğullarına gönderilen bir peygamberdir. Hayatı çok fırtınalı geçmiş, Yahudîlerin amansız saldırıları ve ortaya koydukları tuzaklar sebebiyle bu kadri yüce peygamber evlenmeye bile vakit bulmadan genç yaşında dünya hayatından alınıp lâyık olduğu makama yükseltilmiştir. Çünkü Onun muhatabı daha çok Yahudiler idi. Yaptığı teblîğ ve irşatla onlara kendini kabul ettiremeyince, daha fazla aralarında kalması hayatî tehlike arzediyordu. Nitekim tam öldürüleceği zaman göğe ref'edilerek o tehlikeden kurtarılmıştır. Tevrat ve İncil'de rehbaniyet (ruhbaniyet)e yer verilmediğine göre, rahip ve rahibelerin kendi icatları olan kilise ve manastırlara kapanma ve oralarda didinip bir ömür tüketmeleri fazla bir anlam taşımıyor. İlâhî ibâdet düzenlemesine de uygun olmadığından âhirette onlara bir fayda da sağlamıyacak. Nitekim Cenâb-ı Hak onların bu tarz mâ-

bede kapanmalarından söz ederken şu özlü bilgiyi veriyor: **«Sonra onların izleri üzerine peygamberlerimizi birbiri ardınca gönderdik. Ve Meryem oğlu İsa'yı da onların ardından gönderdik ve ona İncil'i verdik; ona uyanların kalplerinde bir şefkat ve rahmet meydana getirdik. Üzerlerine gerekli kılmadığımız halde Allah'ın rızasına erişmek için rehbaniyeti din adına icat edip ortaya çıkardılar. Buna rağmen ona da hakkıyla riâyet etmediler..» (1)**

Hz. Ömer (R.A.) Şam'a seyahat ettiğinde; üstü, başı dağınık, beti benzi soluk, siyah elbiselere bürünmüş bir rahip gelerek onu ziyâret etti. Halîfe onun bu acıklı halini görünce ağladı. Orada hazır olanlardan biri: «Ey mü'minlerin emîri! Neden ağlıyorsunuz?» diye sorunca, halîfe şöyle cevap verdi: «Şu miskin adam bir şeyler peşinde koşmuş, ama isâbetli bir yol seçmemiştir. Bir şeyler ummuş, ama hatâ etmiştir.» Arkasından Halîfe: **«Yüzler var ki, o gün kararıp aşağılanır. Dünyada çalışıp didinmiş de boşuna yorulup bitkin düşmüştür»** meâlindeki âyeti okudu. (2)

Katade ise, sözü edilen âyetin, dünyada büyüklük taslayıp Hakk'a ibâdeti gururuna yediremiyen mağrurlara delâlet ettiğini belirtmiştir. Cenâb-ı Hak onları «Yevm-i Arasat»ta ittirip kaktırır, yorup bitkin hale getirir ve öylece cehenneme attırarak ağır zincirlere bağlı kılarak süründürür. Çünkü ceza amelin cinsindendir: Dünyada gurura kapılıp insanlara tepeden bakan, cami ve cemaati küçümseyen şımarık mağrurlar, âhiret gününde zillete uğratılıp ayaklar altına alınır ve yerde sürüklenerek cehenneme atılırlar.

Böylece hangi sınıf olursa olsun sonunda iyice kızışmış ateşe varıp bitkin bir halde oraya yaslanırlar. Çok sıcak bir kaynaktan alabildiğine tiksindirici bir sıvı içerler. Nitekim Rahmân Sûresi 44. âyette bu olay şöyle tasvîr edilmektedir: **«Onlar, Cehennem ateşiyle son derece kaynar su arasında dolaşıp dururlar.»**

AÇLIĞI GİDERMEYEN DARİ' BİTKİSİ

(لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ) **«Onlar için dari' dikeninden başka yiyecek yoktur. O ne besler, ne de açlığı giderir.»**

Tabiîn'den İkrime ile Mücahid diyorlar ki: «Dari': Yere yapışık dikenli bir bitkidir ki, yaş iken Kureyşli'ler ona «Şibrik», kuruyunca da «Dari'»

(1) Hadîd Sûresi : 27
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 20/27

derler. Bu durumda iken hiçbir hayvan ona ağzını uzatıp yaklaşamaz. Aynı zamanda öldürücü zehir ihtiva etmektedir.»

Bununla beraber bu isim üzerinde hayli tarîf ve yorumlar yapılmıştır. İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyete göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz «Dari'»i şöyle tarîf etmiştir : **«Bu, cehennem ateşinde oluşan bir maddedir ki dikene benzer. Sibir otundan daha acı, leşten daha fena kokusu vardır. Aynı zamanda ateşten de daha hararetlidir. Cenâb-ı Hak (kulları anlasın diye) onu «Dari'» diye adlandırmıştır.» (1)**

Ayrıca Muhaddîs Tirmizî kendi süneninde Dari' ile ilgili bir hadîs nakletmiştir. (2)

Böylece cehennemliklerin yiyeceği şeyler daha çok üç içecek ve yiyecek olarak belirlenmiştir.

Yiyecekler :

1— Gıslîn

2— Zakkum (3)

3— Dari'

İçecekler :

1— Sadîd

2— Hamîm

3— Gassak (4)

Böylece değişik yiyecek ve içeceklerin, cehennemin farklı yerlerinin özelliklerine göre düzenlendiği anlaşılıyor.

Ancak cehennemdeki gerek zakkum, gerek gıslîn, gerekse dari' maddeleri dünyadakinden çok farklıdır. Nitekim ilgili hadîste de bu hususa bilhassa işârette bulunulmuştur.

Cenâb-ı Hak bu konuda da anlamamızı kolaylaştırmak için o yiyecek ve içecekleri bu isimlerle anmaktadır.

Âhiret hayatının bu elîm safhasının haber verilmesinden maksat, inkârcı sapıkları, mağrur nankörleri uyarmak, ölmeden önce Hakk'a dönme-

---

(1) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/30
(2) Bilgi için bak : Tirmizî/cehennem : 5
(3) » » » : el-Hakka Sûresi : 36, Duhân Sûresi : 43
(4) » » » : Sad Sûresi : 57, İbrahim Sûresi : 16. âyetin tefsiri

lerini tavsiye etmektir.

Gerek oradaki yiyecek maddeleri, gerekse içecek maddeleri, açlığı, susuzluğu gidermiyecek özelliktedir. Bu da azgın ahlâksızlara verilen cezânın bir başka çeşidi sayılır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, korku ve dehşeti her şeyi saracak olan kıyâmet olayına ve inkârcı mağrurların o günkü acıklı durumlarına dikkat çekildi. Yönlendirici bilgiler verilerek ilâhî rahmet kapısının dünyada hep açık tutulduğuna işâret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünyada Cenâb-ı Hakk'ın indirdiği kitaba göre inanıp amel edenlerin âhiret gününde erişecekleri yüksek nîmetler sıralanıyor ve özendirici bilgiler verilerek ölmeden önce daha güzel amelde bulunmaları, daha iyiye, daha doğruya yönelmeleri isteniliyor. Böylece dokuz kadar cennet nîmetinin kimlere hazırlandığı açıklanarak ilâhî rahmet ve inâyetin sınırsızlığı üzerinde duruluyor.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ﴿٨﴾
لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾
فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾
وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾

M E Â L İ :

8— Yüzler de var ki, o gün yumuşacık tazedir.

9— Çalışıp çabaladıklarından memnundurlar.

10— Yüksek Cennet'tedirler.

11— Orada boş-anlamsız söz işitmezler.

12— Orada akan pınar vardır.

13— Orada yüksek tahtlar, kanepeler mevcuttur.

14— Konulmuş küpler;

15— Dizilmiş koltuklar, yastıklar;

16— Serilmiş yumuşak yaygılar vardır.

İLGİLİ HADİS

«Cennet için kollarını sıvayıp eteklerini toplayan yok mudur? Çünkü gerçekten Cennet'te korku, ölüm ve hastalık yoktur. Kâbe'nin Rabbı hakkı için o ışıl ışıl ışıldayan bir nurdur; titreşip sallanan bir reyhandır; sağlam bir saraydır; akıp duran ırmaktır; olgunlaşmış meyvadır; güzel çekici zevcedir; birçok hülledir; ebedî makam, selîm yurttur; bütünüyle meyvalık ve yeşilliktir; sevinç kaynağı, neşe ve nîmettir; gönül ferahlatıcı yüksekçe yerdir.»

Bunun üzerine ashab-ı kirâm :

— «Evet, Ya Resûlellah! Biz ona kollarımızı sıvayıp eteklerimizi topluyoruz» dediler.

Resûlüllah (A.S.) onlara :

— «İnşaallah deyin» buyurdu. Onlar da :

— «İnşaallah» dediler. (1)

LETAFETE BÜRÜNEN YUMUŞAK BAKIŞLI YÜZLER

(وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ) **«Yüzler de var ki, o gün yumuşacık tazedir. Çalışıp çabaladıklarından memnundurlar.»**

Âyette geçen «nâime» sıfatı iki mânaya delâlet eder :

a) Nîmete erişmelerinden dolayı o sonsuz güzellikler içinde mutludurlar. Bu mutluluk bütün incelik ve letafetiyle onların yüzlerinde tezahür eder.

b) İlâhî iltifata nâil olmalarından dolayı yüzlerinde nuranî parlaklık ve güven ile huzur telkîn eden yumuşaklık vardır.

Biz bu ikinci mânayı tercih etti. Çünkü âhiret gününde hiçbir nîmet, Cenâb-ı Hakk'ın kuluna yönelen sevgi ve iltifatı kadar güven ve huzur verici olamaz. O bakımdan dünyada ilâhî statü doğrultusunda hayatını düzene sokup ibâdet ve taâtle süsleyen kimselerin niyetleri hâlis, azimleri katıksız olduğu takdirde âhiret gününde sözü edilen o yüksek iltifata mazhar olmaya lâyık görülecekleri va'dedilmiş bulunuyor.

Böylece ışıl ışıl ışıldayan yumuşacık yüzlerin sahipleri dünyada Hak rızası doğrultusunda işledikleri amel ve ibâdetlerinden dolayı son derece memnun ve mutlu olurlar. Öyle ki gözlerin aydınlığı, gönüllerin sevinç kaynağı olan ebedî saadet yurdunda yedi ayrı nîmete eriştirilerek mükâfatlandırılırlar :

1— Cennet'in yüksek derecelerinde yerlerini alırlar.

2— Orada her türlü boş, anlamsız, yakışıksız sözlerden, malâyani sohbetlerden uzak kalıp huzurlu bir ortam içinde yaşarlar.

3— Orada onlar için akıp duran ve her yanıyla hayat neşreden ırmaklar vardır.

4— Huzur ve güven içinde oturacakları yüksekçe tahtlar, kanepeler hazırlanmıştır ki, onların güzelliğini, mahiyet ve keyfiyetini ancak Cenâb-ı

(1) İbn Mâce/zühd : 39

Hak bilir.

5— Yakınlarına konulan süslü küpler, çok çekici su kapları ayrı bir manzara ve güzellik arzederek hizmete sunulmaya hazır bekletilirler.

6— Rahatça yaslanmaya elverişli koltuklar ayrı bir görünüm yansıtır ki, onların neden, nasıl yapıldığını, nasıl süslendiğini ancak Allah bilir.

7— Yerlere serilmiş yumuşacık zarif yaygılar güzelliğin, zerafetin bütün inceliklerini taşır. Üzerlerinde tozdan, kirden eser bulunmaz. Çünkü Cennet'te ne toz, ne is, ne de kir vardır.

Şüphesiz böylesine bir dekor, her aklı erenin özlemi, selîm kafayla, seyyal akılla düşünebilen her mü'minin arzusudur. Çünkü Cenâb-ı Hak canlılar arasında ancak insanı kendine halîfe olacak, yani Allah adına konuşacak, O'nun için amel edecek, O'nun buyruklarına göre hükmedecek vasıfta yaratmıştır. Böylece insan kâinatın incisi, kâinat onun sedefi sayılır. Gökler ve yer taşıdığı her şeyiyle insana hizmet vermekte ve onun hayatına renk ve anlam katmaktadır. Dünya onun için yaratıldığı gibi, âhiret de, oradaki sonsuz nîmetler de sadece onun için yaratılıp hazırlanmıştır. Allah yanında bu kadar kıymetli ve sevgili olan insanoğlu, bu mazhariyeti idrâk ettiği nisbette, Allah'a yakınlık sağlayabilir ve O'nun sonsuz iltifatlarına erişebilir.

Ne var ki bunca güzel, zarif, sonsuz, huzurlu, güvenli, neşe ve ferahlık kaynağı olan nîmetlerin pahasını anlayanlar azdır. Nîmet külfet karşılığı kuralından hareketle kendini bu nîmetlere lâyık düzeye getirmek için imân esasına dayalı sâlih amellerde bulunanlardır ki, hılkatın hikmetini, insan olarak yaratılmanın amacını, dünyada bir süre bulunmanın faydasını yansıtırlar. Bunların kafilesine katılmaya özenmek derin idrâk, gelişmiş basîret işidir.

Dünyada iken yedi aza üzerine secde eden, yani secdeye yedi azasıyla eğilen mü'min, bu, Allah'a en yakın olma halini mahviyet ve teslimiyet duygusuyla yerine getirdiği takdirde, âhiret gününde yedi büyük nîmete lâyık görüleceği çok anlamlı şekilde haber verilmekte ve böylece hayatta olan mü'minleri ibâdet ve taâte daha da teşvîk edip ilâhî sevgi ve rahmetin kendilerinden yana nasıl tecelli ettiği ve edeceği müjdelenmektedir.

Diğer yandan Cenâb-ı Hak, âhiret hayatının bunca çekiciliğini açıklarken, aklını duygusunun; duygu ve düşüncesini nefsinin ve şeytanın emrine vermek suretiyle İlâhî statüye ters bir hayat süren inkârcı mağrurları uyarmakta ve geçici bir hayatın birkaç günlük makam ve servetiyle

aldanmamalarını tenbîh edip dolaylı şekilde rahmetinin sesini onlara duyurmaktadır.

Âyette geçen «nemârik», «nümruka»nın çoğulu olup dayanılacak yastıklar veya koltuk misali döşekler demektir.

«Zerâbiyy», «zürbiyye»nin çoğulu olup genel anlamda «zarif yaygı» anlamına gelir. Zarif saçaklı halı ve benzeri nadide mefruşat hakkında da kullanıldığı pek yaygındır.

Cennet'teki bu çarpıcı eşyadan söz edilmesinin bir başka hikmeti de şu olabilir: İnsan, hılkatına enjekte edilen mayası itibariyle nîmete, lükse, konfora ve nadide eşyaya çok eğilimlidir. Hattâ çoğu, dünya hayatında bu gibi nîmetlere erişmek için birçok tehlikeleri göze almakta ve bazan da hiçbir ilâhî sınır tanımadan; helâl ve harâm, hak ve hukuk kavramlarını dikkate almadan câzip nîmetlerin, gurura sevkeden makam ve servetlerin peşinde koşmaktadır. Bu konuda kişiler ilâhî din, akıl ve ilimle elele vermez de sadece nefsanî istekleri doğrultusunda hayatlarına renk katmak isterlerse, artık onları frenleyip meşru sınırlar içine alacak başka bir müeyyide ve kuvvet bulunmaz.

İnsanın mayasındaki bu duygu ve istekleri meşru sınırlar içinde tutmak; mal, para ve makamın amaç olmadığını, amaca erişmek için birer araç olduğunu kalp ve kafalara işlemek hikmetine mebni peygamber gönderilmiş ve kitap indirilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcılar için hazırlanan azaptan bir tablo çizilerek gözler önüne konuldu. Arkasından Hakk'a baş eğip sâlih amellerle dünya hayatını değerlendiren mü'minlere lâyık kalıcı yüksek nîmetler müjdelenerek ölmeden önce iyi, yararlı iş ve amellerini daha da artırmaları istendi. Böylece ruhlara serinlik, kalplere inşirah havası estirilerek ilâhî sevgi ve rahmetin dosdoğru inananlarla beraber olduğuna işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, âhiret hayatını da kusursuz biçimde plânlayan Cenâb-ı Hakk'ın her şeye kudretinin yettiği dört belge ile isbat ediliyor. Böylece insan aklına ışık tutularak malzeme veriliyor ve hareket çizgisi belirleniyor. Sonra da Hz. Peygamberin (A.S.) görevinin sınırı bir defa daha gösterilerek aydınlatıcı bilgi veriliyor ve Peygamber'den sonra da hiç kimseye o sınırı aşma yetkisinin verilmiyeceğine işâretle beşer için konulan çizgiyi çok iyi bilip ona göre hizmet vermemiz isteniliyor. Sonun-

da dönüşün mutlaka Allah'a olacağı ve hesabımızı da ancak O'nun göreceği hatırlatılıyor.

——oOo——

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ
كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَإِلَى الْجِبَالِ
كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ
﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾ إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ
الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

M E Â L İ :

17— Devenin nasıl yaratıldığına,

18— Göğün nasıl yükseltildiğine,

19— Dağların nasıl dikildiğine,

20— Yeryüzünün nasıl yayıldığına bakmazlar mı?

21— Öğüt verip hatırlatmada bulun; çünkü sen ancak bir öğütçüsün.

22— İnsanlar üzerine musallat (bir bekçi) değilsin.

23— Ancak kim (Hak'tan) yüzçevirip inkâra saparsa,

24— Allah ona en büyük azâp ile azâpta bulunacak.

25— Şüpheniz olmasın ki, onların dönüşü ancak bizedir.

26— Sonra da hesaplarını görmek bize aittir.

İLGİLİ HADÎSLER

Ashab-ı Kirâm'dan Enes b. Mâlik (R.A.) anlatıyor:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimizden bir şeyler sormaktan bir bakıma

men'edilmiş idik. O sebeple bâdiyeden aklı başında bir adamın gelip Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den bir şeyler sormasını ve bu sayede bizim de söylenenleri işitme bahtiyarlığına erişmemizi çok arzu ediyorduk. Derken bâdiyeden bir adam çıkageldi ve söze şöyle başladı :

— Ya Muhammed! (A.S.) Senin elçin bize geldi ve senin «Allah beni peygamber olarak gönderdi» diye iddia ettiğini söyledi. (Doğru mudur?)

Hz. Peygamber (A.S.) ona şu cevabı verdi ve aralarındaki konuşma sürüp gitti :

— O elçim doğru söylemiştir.

— O halde göğü kim yaratmıştır?

— Allah...

— Yeri kim yaratmıştır?

— Onu da Allah yaratmıştır.

— Ya bu dağları kim böyle dikmiş de onlarda meydana getirmek istediğini oluşturup var kılmıştır?

— Onları Cenâb-ı Hak oluşturup dimdik ayakta tutmuştur.

— Göğü ve yeri yaratıp dağları diken kudret hakkı için söyler misin, Allah mı seni peygamber olarak gönderdi?

— Evet...

— Senin elçin bize, birgün ve gecede beş vakit namazın farz kılındığını söyledi?

— Evet o doğru söylemiştir, öyledir.

— Seni peygamber olarak gönderen kudret hakkı için, söyler misin Allah mı bunu sana emretti?

— Evet...

— Senin elçin yine mallarımızda zekâtın farz kılındığını söyledi (doğru mudur)?

— Evet doğru söylemiştir.

— Seni peygamber olarak gönderen zat hakkı için Allah mı bunu sana emretti?

— Evet...

— Senin elçin, imkânı olup yol bulabilene Beytullah'ı haccetmenin gerekli olduğunu söyledi (öyle midir)?

— Evet doğru söylemiştir.

Bu konuşmadan sonra o adam dönüp ayrılacağı zaman şöyle dedi:

— Seni hak ile gönderen zata yemin ederim ki, bunlardan ne fazlasını, ne de eksiğini yaparım.

Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu:

— Eğer bu adam doğru söylediyse, elbette Cennet'e girecektir! (1)

Câbir (R.A.)den yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimizin şöyle buyurduğu bildirilmektedir:

«İnsanlarla, lâ ilâhe illâllah demelerine kadar savaşmakla emrolundum. Bunu dedikleri zaman benden kanlarını ve mallarını korumuş olurlar; ancak hakkın (ve adâletin) gereği durumlar müstesna.. Hesapları ise, Azîz ve Celîl olan Allah'a aittir.» (2)

Ebû Ümâme el-Bâhili (R.A.), Halid b. Yezid'e uğradı ve Resûlüllah (A.S.) Efendimizden işittiği en yumuşak ve okşayıcı sözün ne olduğunu sordu. O da şu cevabı verdi:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimizden işittim, şöyle buyurdu: «Haberiniz olsun ki hepiniz Cennet'e gireceksiniz; ancak devenin kendi sâhibinden (ürküp) kaçtığı gibi, Allah'ın (buyruklarından ürküp) O'ndan kaçan kimse giremiyecektir.» (3)

DEVENİN YARATILIŞI İLÂHÎ BELGELERDEN BİRİDİR

(أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ) «Devenin nasıl yaratıldığına.. bakmazlar mı?»

İlâhî hılkat kanununun erişilmezliğini yansıtan «deve»nin her özelliği Cenâb-ı Hakk'ın varlığının ve üstün kudretinin bir belgesidir. Bu hayvan üzerinde yapılan ilmî araştırma ve inceleme sonucu, onun onbeş kadar

---

(1) Buharî/ilim : 6- Müslim/imân : 10- Nesâî/siyâm : 1- Ahmed : 2/94

(2) Müslim/imân : 32,36- Buharî/imân : 17,28, salât : 28, zekât : 1, i'tisam : 2,28- Ebû Dâvud/cihâd : 95- Tirmizî/tefsir : 88- Nesâî/zekât : 3- İbn Mâce/fiten : 1,3- Dâremî/siyâm : 10- Ahmed : 4/8

(3) Müsned-i Ahmed : 5/258

özelliğinin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Şöyle ki :

1— Deve önce zeki bir hayvandır. Kendisine iyi davranan sürücüsüne karşı hep itaâtlıdır ve hep uysal davranır.

2— Hafızası oldukça kuvvetlidir. Çölde bir defa yürüdüğü yolu ve ciheti unutmaz.

3— Tahammülünü aşan ağır yük yükletilince değişik bir ses çıkarır homurdanır ve yere yatıp kıpırdamamakta direnir.

4— Canını fazla sıkan sürücüsünün suratına dikkate değer bir nişancılıkla tükürdüğü olur.

5— Aşırı sıkıntıya katlanabilir; son derece dayanıklıdır.

6— Tüyünden üstün kaliteli dokuma yapılır.

7— Etinin ve sütünün besin değeri yüksektir. Eti mayasıla, sütü mide rahatsızlığına iyi gelir.

8— Yağlı dokulardan meydana gelen hörgücü, yiyecek kalmadığı zaman besin deposu vazifesini görür.

9— Midesi üç bölümdür. Bunlardan biri dört litre su alabilen su depo edici hücrelerle astarlanmıştır. O bakımdan hiç sıkıntı çekmeden üç gün susuz yaşayabilmektedir.

10— İki dizi halinde gür kirpiği de, gözlerini uçan kum zerreciklerine karşı korur.

11— Çizgi gibi uzun ve bol kıllı burun delikleri savrulan kumların burun içine girmemesi için kapanabilir özelliktedir.

12— Uzun bacaklarıyla enli ayakları oynak kumların üzerinde rahat yürümesine çok elverişli bir yapıdadır.

13— Uzunca eğri boynu hem uzaktan gelen tehlikeyi zamanında görmesine yardımcı olmakta, hem de çöktüğü yerden kalkarken kaldıraç görevini yapmaktadır.

14— Tek hörgüçlü (hecin) olanı, saatte 12-15 km'lik bir hızı 18 saat süresince devam ettirebilir.

15— İri yapılı bir devenin 200-300 kilo yük taşıması beklenebilir.

Daha çok çölde yaşayan deveye bunca özellikleri vermek suretiyle onu çöldeki adamların hizmetine bırakan Cenâb-ı Hakk'ın bu konuda da kudretinin ve sanatının üstünlüğünü görmemek için kör olmak gerekir.

GÖĞÜN YÜKSELTİLMESİ

(وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ) **«Göğün nasıl yükseltildiğine.. bakmazlar mı?»**

Gökten maksat, fezaya serpiştirilmiş milyon ve milyarlarca yıldızlar, sistemler, galeksiler ve gezegenlerdir. Kur'ân buna «sakf-i mahfûz» yani her türlü dengesizlik ve düzensizlikten, başıboşluk ve aksaklıktan korunmuş tavan demektedir.

Şüphesiz gerek göğün yükseltilmesi, yani yıldızların, gezegen ve sistemlerin birbirinden ışık yılına göre uzak tutulması, gerekse bunların «sakf-ı mahfûz» kılınması, üzerinde yaşadığımız yerküreye nisbetle bir anlatım tarzıdır. Gökkubbe bizim çıplak gözle bakmamıza göre bir tavan görünümünde sayılır. Aslında fezanın büyüklüğünü ve yer alan cisimlerin birbirlerine uzaklığını kilometre ile anlatmamız bile mümkün değildir. Bunu ancak Astronomide «Işık yılı» adı verilen bir uzunluk birimiyle anlatabiliriz.

Güneş sisteminden çıkıp biraz uzaklara gidecek olursak en yakın yıldızın Alfa-Centauri olduğunu görürüz. Yalnız onun ışığı bize dakikalarca ölçülecek bir zamanda değil, 4.5 yılda gelir; yani bizden 4,5 ışık yılı uzaktadır. Boğa burcu yakınlarındaki Aldebaran yıldızını ele alalım. On yaşındaki bir çocuk ışık hızıyla bu yıldıza doğru yola çıkacak olsa ancak 60 yaşında ona ulaşabilir.

Yıldızlar arasındaki uzaklıklar da çok büyüktür. Birbirine yaklaşması için en az 500 milyon kere milyon yıl geçmesi gereken yıldızlar vardır.

Bize göre böylesine çok büyük ve yüksek olan gök, Cenâb-ı Hakk'ın kabze-i kudretinde bir avuç kum mesabesindedir.

Bunca yıldız ve sistemleri akıl almaz uzaklıklarla fezaya belli bir plâna göre serpiştiren O sonsuz kudret sâhibi Allah, onlar arasında en ince hesaplara dayalı denge sağlamış ve şaşmayan kusursuz düzeni kurmuştur.

Kâinatın baş döndürücü büyüklüğü karşısında ilâhî kudretin azametini kelimeyle ifade etmek mümkün müdür? O sınırsız kuvvet ve kudretin karşısında kendi gücümüzü düşündüğümüzde ancak aczimizi anlar, tam mahviyetle O'nun önünde eğilmekten başka yol ve çare bulunmadığını idrak ederiz.

DAĞLARIN HER BİRİ BİRER KAZIK MİSALİ DÜZENLENMİŞTİR

(وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ) **«Dağların nasıl dikildiğine.. bakmazlar mı?»**

Yeryüzündeki dağların ve engebelerin bir an ortadan kalktığını farz edelim, o takdirde yer kabuğu üzerinde iki veya ikibuçuk km. kalınlığında bir su tabakası oluşur; yani okyanuslar bir anda yeryüzünü kaplar. Böyle bir durumda da bugünkü hayat olmazdı.

Yeryüzündeki irili-ufaklı dağların konumu rasgele bir oluşumla değil, belli bir plâna göredir. Dünyadaki başlıca dağ zincirlerine dikkat edecek olursak, kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda uzandığını görürüz. Kuzey-güney doğrultusundaki dağlar Büyük Okyanus'u sınırlar; doğu-batı doğrultusundaki dağlar ise Avrupa ile Çin arasında yer alır.

Yükseklik farkları kömür oluşumu, özellikle büyük ve geniş yayılım sunan kömür havzalarının oluşumu için ilk şartlardan biridir.» (1)

Dağlar diğer yandan sulama gücünü yükseltir. Böylece ovalık kesimlere geldiğinde sulamayı artırır.

Buna bağlantılı olarak baraj gövdelerinin yaslanacağı vadi yamaçları ancak dağlık yükseltilerle oluşur.

Dağlık alanların yükselmesi -tektonik hareketler ile- beraberinde çöküntüleri de getirir. Yükselen dağların yanısıra çöken ova ve ara çukurlar mağmaya yaklaşır. Böylece bu havzadaki yeraltı su sirkülasyonu mağmanın etkisiyle termal özellik kazanır.

Dağlık alanlardan akıp gelen yüksek eğimli akarsu ve şelâlelerle hidroelektrik elde edilir.

Anlaşıldığı üzere dağların oluşumu, insan hayatına sayısız nîmetleri de beraberinde getirmiş ve sözü edilen olayların kusursuz şekilde proğramlandığı görülmüştür.

Şüphesiz dağlarla yakından ilgili bunca düzenlemeleri tesadüfe bağlamak büyük haksızlık ve idrâksizlik olur. Hiçbir zaman kör ve şuursuz tesadüf böylesine dengeli, düzenli, plânlı ve proğramlı bir dünya meydana getiremez.

---

(1) Türkiye I. Kömür Araştırma Kongresi : 1978

YERYÜZÜNÜN DÖŞENİP YAYILMASI

(وَاِلَى الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ) **«Yeryüzünün nasıl yayıldığına bakmazlar mı?»**

Dünya hem hacim bakımından insan hayatından yana bir ölçü ve büyüklüktedir, hem de kendi ekseni ve güneş etrafındaki dönüş hızı sâbittir.

«Eğer yerkürenin hacmi şimdikinden daha büyük veya daha küçük olsaydı, yahut hareket hızı bugünkünden farklı bulunsaydı, mevcut duruma nisbetle güneşe daha yakın veya daha uzak olsaydı, insan da dahil her çeşit hayata tesir ederdi...» (1)

İşte böyle bir düzenleme ile canlıların hayatına, yani yaşayıp üremesine elverişli duruma getirilen yerkürenin üzerindeki kabuk en uygun ve en yararlı şekilde tanzîm edilerek insanoğlunun hizmetine verilmiştir. Onda yedisinin denizlerle kaplı olması nasıl hayatın devamına yönelikse, dağların, ovaların, vadilerin, ırmakların, göllerin ve kısacası yeraltı ve yerüstü kaynakların belli bir plâna göre düzenlenmesi de öyle..

Diyebiliriz ki, Cenâb-ı Hak her yanı ve yönüyle kusursuz bir dünya yaratıp hayat için lüzumlu olan bütün imkânları hazırlamış ve sağlam bir dengeye bağlamıştır.

Gerçek bu olmakla beraber, dünyanın bu düzen ve dengesini, insanların uzanan bilgisizce eli bozmakta; ormanları yok edip büyük çapta toprak kaymalarına neden olup verimli toprakları çöle çevirmekte; hayvanları gelişigüzel, plânsız öldürüp hayat dengesini bozmakta, denizleri kirleterek önemli bir kaynağı meflûç hale getirmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın yüksek kudretinin tezahürüyle ortaya konan her şey faydalı, düzenli ve dengelidir. Aklını iyi kullanmayan insanoğlu, kendisinden yana kusursuz olan hayat düzenini ve nîmetini kusurlu hale getirmekte ve kendisi dahil diğer bütün canlıların hayatını tehlikeye sokmaktadır. Fabrikaların kimyasal artıklarının, taşıtların egzoz gazının, bacalardan yükselen kömür dumanının hayatı nasıl tehdît ettiğini görmekteyiz. Ozon tabakasının incelmesi veya delinmesinin hayatı nasıl olumsuz yönde etkiliyeceği artık bilinmektedir. Kusursuz düzeyde olup insan hayatını idameye yönelik şartları ve düzenlemeleri gelişen teknik ve onun tabii sonucu olan sanayi kusurlu hale getirmektedir. Cenâb-ı Hak ilgili âyetle yeryüzünü çok iyi tanzîm edip insanın hizmetine verdiğini beyân buyururken, bu konuda çok dikkatli olmamızı istemekte ve hayatı devama yönelik kanunların korunmasını tavsiye etmektedir.

---

(1) A. C. Morrison/İnsan, Kâinat ve ötesi : 14,15

ÖĞÜT VE HATIRLATMANIN YARARI

(فَذَكِّرْ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُذَكِّرٌ) **«Öğüt verip hatırlatmada bulun; çünkü sen ancak bir öğütçüsün.»**

İnsanlara hep iyiyi, doğruyu, güzeli tavsiye edip göstermek; onları devamlı surette kötülükten, zararlıdan uzak tutmaya çalışmak; katılaşan kalpleri yumuşatmaya yönelmek; silik hale gelen vicdanları duyarlı kılıp geliştirme yol ve çarelerini araştırmak tezkîre kapsamına giren hususlardır. Dünyada hemen her aile, toplum ve ferdin buna ihtiyacı vardır. Ancak böyle bir yönlendirmeyle kendini vazifeli ve sorumlu kabul eden ilim adamlarıyla mürşitlerin, hitap ettikleri fert ve toplumun akıl ve kültür seviyesine göre bir metot uygulaması şarttır. Aksi halde bütün gayretler kısır veya sonuçsuz kalır.

O bakımdan herkes nasihatçı olamaz; rasgele kimseler toplumu yönlendirme hizmetini yüklenemez. Nitekim Cenâb-ı Hak konumuzu oluşturan âyette Hz. Peygamber'e (A.S.) hitap ederken, onun ümmetine şu ölçü ve metodu veriyor: En iyi öğütçü peygamberdir. Sonra da O'nun ilmine vâris olup O'nun sünnetiyle yaşayan âlimler ve mürşitlerdir. Bu çizgide yerini alanlar, kime nasıl hitap edeceklerini, aile ve toplumu doğruya, iyiye ve güzele nasıl yönlendireceklerini önceden çok iyi plânlamak zorundadırlar. Zira söz var ki insanı çileden çıkarır, söz var ki kalpteki kin ve katılığı bir anda yumuşatıp giderir. Göz var ki insanı büyüler, göz var ki bütünüyle hikmet yansıtır.

Yunus Emre bu inceliğe dokunarak ne güzel söylemiştir:

Söz var kılur kayguyu şad
Söz var kılur bilişi yad
Eğer horlık eğer izzet
Her kişiye sözden gelir.

Söz ola kese başı
Söz ola bitire savaşı
Söz ola ağulı aşı
Bal ile yağ ile bir söz.

Metotlu ve şuurlu sözün tesirini şüphesiz ki en güzel ortaya koyup uygulayan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'dir. Çünkü O, ilâhî proğram çerçevesinde konuşur ve ilâhî kelâmdan aldığı güç ve kudretle anlatmak istediklerini kelime kalıbına dökerdi. Buna işâretle şöyle buyurduğu bilinmektedir:

«Şüphesiz açık söz var ki büyüler (kötülükten alıp iyiliğe çevirir); şiir var ki hikmet yansıtır.» (1)

«Doğrusu açık söz var ki büyüler; ilim var ki cehalet yansıtır (dünya ve âhiret için faydalı olmayan ilim, cehaletin ta kendisidir). Şiir var ki hikmetin ta kendisidir. Söz de var ki ağırlık ve bıkkınlık verir.» (2)

Bunun için Cenâb-ı Hak, dine, ilme, ahlâka, kültüre ve fazîlete hizmet etme sorumluluğunu taşıyan mü'minlere şu mesajı ve taşıdığı metodu vermektedir :

«Rabbın yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır; onlarla en güzel (ölçü ve usûl ne ise ona göre) mücadeleni sürdür. Şüphesiz ki Rabbın kendi yolundan sapanları daha iyi bilir ve O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir.» (3)

Cenâb-ı Hak bu âyetle irşat ve öğüdün metodunu üç madde halinde vermektedir. Bunların açıklamasını Nahl Sûresi 125. âyetin tefsîrinde yapmış bulunuyoruz. Arzu edenlerin o kısma bakmalarını tavsiye ederiz.

DİNDE ZORLAMA SÖZ KONUSU DEĞİLDİR

(لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ...) **«İnsanlar üzerine musallat (bir bekçi) değilsin.»**

İman ve dindarlık her yönüyle kalp yatışkanlığı, akıl serinliği, vicdan berraklığı ve duygu ile düşünce selâmetidir. O bakımdan kendini bu düzeye getirmeyen inkârcı sapıkları, mağrur müşrikleri zorla dindar yapmanın veya inanmaya itmenin, tehdît edip yönlendirmenin hiç anlamı yoktur. Nitekim Bakara Sûresi 256. âyette Cenâb-ı Hak bu hususu çok kesin ve net şekilde şöyle açıklamaktadır : **«Dinde hiçbir zorlama yoktur. Şüphesiz doğru eğriden, hak bâtıldan, hidâyet dalâletten, hayır şerden, imân küfürden (ayrılıp) açıkça ortaya çıkmıştır..»**

Bu ve benzeri beyânların ışığı altında ilim adamları şu sözü ifade etmişlerdir : «Kişileri dine, imana zorlamak hiçbir zaman doğru bir hareket sayılmaz. İmân aklın kavrayışına ve sonra da gönül yatışkanlığına dayanan bir olaydır. İnanmaya ve ibâdete zorlamak, tehdîtte bulunmak İslâm'ın ana kuralına ters düşer. Ancak dine girip inandıktan sonra irtidad edenler

---

(1) Buharî/edeb : 90- Tirmizî/edeb : 69- İbn Mâce/edeb : 41- Dâremî/isti'zan : 68- Ahmed : 1/269,273,303,309,313,327,332- 3/456- 5/125

(2) Ebû Dâvud/edeb : 87- Ahmed : 1/303,309- 2/16,59,62- 3/470- 4/263

(3) Nahl Sûresi : 125

hakkında birtakım cezaî müeyyideler uygulanır. Bu bir zorlama değil, dini oyuncak haline getirip toplumu aldatan bir münafığı te'dîp etmek ve verilen ceza ile onun ibretli misal olmasını sağlamaktır.

Temyîz çağına giren çocukların namaz kılmasını sağlamak amacıyla gerekirse kulağını çekmek ve günün şartlarına göre biraz korkutmak, zorlama değil, sağlıklı eğitmenin bir parçasıdır.

İşte bu inceliklerden dolayı Kur'ân'da yer yer Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in görevine değinilmekte ve ona dikkat çekilerek gerçek misal ve ölçünün O olduğu bildirilmektedir. Şüphesiz bu konuyla ilgili âyetleri biraraya getirdiğimizde her türlü şüphe ortadan kalkar ve İslâm'ın öğüt, irşat ve teblîğ metodu bütün açıklığıyla anlaşılır. Ancak burada ilgili âyetlerin mefhumunu nakletmekle yetinmeyi uygun bulduk. Şöyle ki :

— Peygambere gereken açık teblîğdir.

— Peygamber (A.S.) sevdiği kimseyi doğru yola eriştiremez. Ancak Allah dilediğini doğru yola kavuşturur.

— Peygamberin (A.S.) vazifelerinden biri ve hattâ başta geleni, doğru yola çağırmak ve bu yolu tarîf etmektir. Hidâyet ise Allah'ın irâdesine bağlıdır.

— Peygamber (A.S.) insanların sorumluluğunu yüklenen, onlar adına konuşup onları temîze çıkaran ve bunun için savunan bir vekîl değildir.

— Peygamber (A.S.) insanlar üzerine musallat bir bekçi de değildir.

— Peygamber (A.S.) dâvetçi, mürşit, öğütçü, ilâhî rahmet ile müjdeleyici, cehennem azabıyla uyarıcıdır.

Nitekim Kasas Sûresi 56. âyetle, doğru yola eriştirmenin Cenâb-ı Hakk'a ait olduğu haber verilirken, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in görevinin Hakk'a çağırıp doğru yolu göstermek ve tarîf etmek olduğu çok anlamlı bir ifadeyle açıklanmaktadır :

«Ey Peygamber! Doğrusu sen sevdiğin kimseyi doğru yola eriştiremezsin. Ama Allah dilediğini doğru yola eriştirir ve O, doğru yola erişecekleri daha iyi bilir.»

O bakımdan konumuzu oluşturan 21 ve 22. âyetlerle bu konu biraz daha açıklanarak aydınlatıcı bilgi verilmekte ve Hz. Peygamber'den (A.S.) sonra din adına sahneye çıkacak olan mürşit, hatip, mübelliğ ve vâizlerin görev sınırı çizilmektedir.

DİNÎ ÖĞÜTTEN YÜZ ÇEVİRENLER

(إِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ...) **«Ancak kim (Hak'tan) yüz çevirip inkâra saparsa, Allah ona en büyük azap ile azapta bulunacak..»**

Din her bakımdan akıl, idrâk, vicdan ve kalb-i selîmle içiçedir. Bu yetenekleri gelişmeyen veya ters yönde gelişen kimselerin dinî ve ahlâkî öğütlerden zevk alması veya kulak verip dinlemesi pek düşünülemez. Cenâb-ı Hakk'ın onlara verdiği yetenek ve imkânları doğru yolda değil, eğri yolda kullanıp harcamaları elbetteki cezasız kalamaz. Ancak kalbinde hidâyet ışığı doğanların dönüş yapması, ölmeden önce Hakk'a yönelip «sırat-ı müstakîm» üzere hayatlarını noktalaması bu ceza ve azâbın kalkmasına tek sebep olarak gösterilebilir.

İslâm'ın insana armağan ettiği bu yüksek irfandan kendini mahrûm edenler, inkârda ve hakikatten yüz çevirmede üç grupta toplanırlar:

a) Küfürle şartlanıp Hakk'ı red ve inkâr eden kâfir ve müşrikler,

b) Şüphe ve kararsızlık içinde bocalayan ikiyüzlü dönek münafıklar,

c) Taklîdî imân düzeyinde olup tahkîkî imâna henüz kavuşmayan ve o yüzden cehlin veya makam ve servetin, ya da fiziksel kuvvetin verdiği cesaret ve bencillikle kendini aldatan mağrurlar..

Birinci sınıf ilâhî nizam dışına çıkıp hılkatin hikmetine ters bir hayat sürenler ve bu doğrultuda hakka, fazîlete sırt çeviren inkârcı nankörlerdir. Ölmeden önce Hakk'a dönmedikleri takdirde en büyük azâp ile cezalandırılacaklar. Zira kâinatta yer alan her sistem ve her canlı ilâhî nizamın bir parçası olduğunu yansıtıp «Allah» derken, birçok yeteneklerle donatılıp mükerrem yaratılan insanın bu çizgiden sapması son derece elim bir netice hazırlar.

İkinci sınıf kararsızlığı atıp şüphe bulutlarını sıyırarak kendilerini Kur'ân ve sünnetin nurlu düzeyine getirirlerse, «mü'min» sıfatına lâyık olurlar. Aksi halde onlar için de azâb-ı ekber hükmü gerçekleşir.

Üçüncü sınıf müslim ve mü'min sayılsalar bile, niyet, söz ve davranışlarıyla büyük günah işlemektedirler. Hakk'a kul olmanın mâna ve hikmetine akıl erdiremediklerinden dolayı ilâhî gazabı kendi üzerlerine çekmiş olurlar. Tevbe edip Hz. Peygamber'in (A.S.) ahlâkıyla yaşamaya başlarlarsa, azab-ı ekber'den kurtulurlar. Değilse, uzun süre âhiret hayatları elem ve hüsran içinde geçer.

Buraya kadar yaptığımız tefsîr, 23. âyetteki istisnanın muttasıl sayılmasıyla ilgilidir. Onu muttasıl değil münkati' sayacak olursak şu mâna ve yorum ortaya çıkar:

«Sen, yüz çeviren ve inkâra sapanlar üzerinde musallat (bir bekçi) değilsin. Ancak onlar üzerine (gerektiğinde) cihad ile musallatsın. Böylece yapacağın cihad ile Cenâb-ı Hak onlara büyük bir azapta bulunacaktır. Sonra da onların dönüşü bize olacak ve hesaplarını da görmek bize düşer.»

Bu iki yorumu dikkate aldığımızda, Cenâb-ı Hakk'ın sözü edilen inkârcı nankörlere iki ayrı azap vereceği anlaşılıyor: Biri dünyada, diğeri âhirette..

SONUNDA DÖNÜŞ MUTLAKA ALLAH'ADIR

(إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ) **«Şüpheniz olmasın ki, onların dönüşü ancak bizedir. Sonra da hesaplarını görmek bize aittir.»**

Sözünü ettiğimiz üç sınıf insan ne kadar haktan, öğütten, din kardeşliğinden, ahlâk ve fazîletten uzak kalmayı tercîh ederlerse etsinler ve ne kadar gururlanırlarsa gururlansınlar onlar için kaçış ve kurtuluş yoktur, mutlaka herbirinin dönüşü Cenâb-ı Hakk'a olacaktır. Zira kâinat Hakk'ın kudretinin tezahürü ve insan da O'nun hılkat kanununun ayrı bir tecellisidir. O bakımdan ne Cenâb-ı Hakk'ın mülkünden başka bir mülk, ne de O'nun dengi, benzeri ve eşi bir kudret vardır. Canlı-cansız her şeyin o yüce kudrete dönüp baş eğmesi, huzurunda eğilip teslimiyet göstermesi mukadderdir. Bunun hiçbir zaman istisnası söz konusu değildir.

Gerçek bu olunca, öldükten sonra baş eğmenin, teslimiyet gösterip hakkı idrâk etmenin hiçbir yararı yoktur. Çünkü o âlemde artık teklîf sona eriyor, hesap, kitap ve bunların doğuracağı sonuçlar dönemi başlıyor. Onun için ölmeden önce Cenâb-ı Hakk'a baş eğip teslîm olmak, yani O'nu bilip tanımak ve koyduğu hayat düzenine uymak en akıllıca yol ve geleceği güven altına almanın tek çaresidir. Şüphesiz ikinci hayatta herkes Allah'a hesap vermek zorunda olacaktır. Ölmeden evvel kişinin kendi kendini hesaba çekip iyilik ve kötülüklerini tartması ve iyiliği çok bir insan olarak ölmeye azmetmesi kadar asil bir düşünce ve davranış düşünülebilir mi?

Görüldüğü gibi, biz hayatı durduramıyor, sistemleri değiştiremiyor, yaşlanıp ölmekten kendimizi kurtaramıyoruz. Çünkü biz ne kendi kendi-

mizin yaratıcısı, ne de kurulu düzenin mimarıyız. O bakımdan bizim dediğimiz ve arzu ettiğimiz olmuyor; yaratanımızın dediği oluyor. Bu durumda O'nun emirlerine karşı gelmenin, indirdiği hükümlere ters bir hayat sürmenin makul ve makbul bir yanı yoktur. O'nun mülkünde, O'nun kurduğu bir dünyada, O'nun hazırlayıp verdiği nîmet kaynaklarından yararlanıp geçinme alanında gurura kapılıp Hakk'ın tâlimatına kulak tıkamak gülünç sayılmaz mı?

İşte 25 ve 26. âyetlerle bu hakikat kalp ve kulaklara aksettiriliyor ve gâfillerin ölmeden önce uyanması isteniliyor. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti gazabının önünde bulunuyor. O rahmeti idrâk etmek elbetteki güyük bir bahtiyarlıktır. İdrâk etmemek ise sonsuz hüsrandır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

FECİR SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir.

Birinci âyete -önemine binaen- «Fecir vakti»ne yemin edilerek başlanmış ve bu aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 30

Kelime » : 139

Harf » : 597 (1)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— İnkârcıları uyarmak, mü'minleri sâlih amellerde daha başarılı olmaya dâvet etmek için dört önemli şeye yemin ediliyor.

2— Tarihte Hakk'ı red ve inkâr eden azgın zorbaların sonunun ne olduğuna dikkat çekilerek hem Mekke müşrikleri, hem de her çağda yaşayan inkârcı nankörler uyarılıyor.

3— İnsanoğlunun nankörlüğü konu edilerek imânın tadını ruhuyla, vicdanıyla tadamayan ve o yüzden kararsızlık içinde bocalayan münafıklar üzerinde duruluyor.

4— Bu karakterde olanların daha çok dört fena huyu, çirkin tutumu açıklanıyor.

5— Kıyâmet olayından ve âhiret gününden söz edilerek yönlendirici safhalar sıralanıyor.

6— Âhiret gününde inkârcıların, dönek nifakçıların pişmanlık duyacaklarına atıfta bulunuluyor.

7— Âhiret gününde ilâhî adâlet gereği verilecek azâbın, kişilerin niyet, inanç ve ameline göre olacağına işâret ediliyor.

8— İmân düzeyinde gönül yatışkanlığına ermiş mü'minlerin rıza mertebesine nâil olacakları müjdesi verilerek öylece ruhlarının alınacağı bildiriliyor.

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/374

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾
هَلْ فِي ذٰلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾

M E Â L İ :

1— Fecir vaktine,

2— Zilhicce'nin ilk on gününün gecesine,

3— Çift'e ve tek'e,

4— Gelip geçtiği vakit geceye and olsun.

5— Şüphesiz ki bunda akıl ve sağduyu sâhipleri için (kayda değer) bir and vardır elbette.

İLGİLİ HADÎSLER

Ebû Sâlih'in Câbir (R.A.)den yaptığı rivâyete göre :

— Muâz (R.A.) namaz kıldırırken bir adam da gelip ona uydu. Derken Muâz (R.A.) namazı uzattı. Adam da ona uymayı bıraktı ve Mescid'in bir tarafına çekilerek o namazı kendi başına kıldı. Onun böyle yaptığını öğrenen Muâz (R.A.) : «O münafıktır» dedi ve gelip durumu Resûlüllaha (A.S.) arzetti. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) o genç adamı çağırdı ve cemaati neden bıraktığını sordu. Adam şu cevabı verdi : «Ya Resûlellah! Gelip ona uydum ve cemaatle namaz kılmaya başladım; ama o, namazı uzattı da uzattı. Ben de ona uymaktan vazgeçtim ve Mescid'in bir köşesinde yalnız başıma kılıp devemin yemini verdim.»

Bu olaya üzülen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu :

«Ya Muâz! Sen fitneci misin? Neden (SEBBİH İSME RABBİKE'L-A'LÂ), (VE'Ş-ŞEMSİ VE DUHÂHA), (VE'L-FECRİ VE'LLEYLİ İZÂ YEĞŞA) sûrelerini okumuyorsun?» (1)

İbn Abbas (R.A.) dan merfuân yapılan rivâyette, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Sâlih amelle ilgili hiçbir gün, Allah yanında şu günler (Zilhicce'nin ilk on günün)den daha sevimli değildir.» Bunun üzerine denildi ki :

— Ya Resûlellah! Allah yolunda cihad da mı?

Efendimiz cevap verdi :

— Evet, Allah yolunda cihad da.. Ancak canıyla, malıyla cihada çıktıktan sonra bunlardan hiçbiriyle dönmeyen kişinin (ameli) müstesnâ.. (2)

Câbir (R.A.)den yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Şüphesiz ki on gün, Zilhicce'nin on günüdür. Tek gün Arefe günüdür. Çift gün ise bayram günüdür.» (3)

BEŞ ÖNEMLİ OLAYA YEMİN EDİLMESİ

(وَالْفَجْرِ وَلَيَالٍ عَشْرٍ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ...) «Fecir vaktine, zilhicce'nin ilk on gününün gecesine, çift'e ve tek'e, gelip geçtiği vakit geceye and olsun..»

Cenâb-ı Hak bu âyetlerle, beş şey ile yemin ederken insanlara şu mesajı vermektedir : Olayların tekerrürüyle tarih de tekerrür eder. Âd, Semûd kavimlerinin ve ilâhlık iddiasıyla ortaya çıkan Fir'avn'ın akıbeti ortada. Siz ey yaşayan kavim ve milletler, sözü edilen kavimlerin yolunda yürür, Hakk'a baş kaldırmak suretiyle inkâr ve azgınlıkta, ahlâksızlık ve rezîlette belli kerteye gelecek olursanız, ilâhî hüküm iner de hem dünyanız, hem de âhiretiniz karanlığa gömülür.

Böylece insan aklını harekete geçirmek, duygularını berraklaştırmak, düşüncesini Hakk'a çevirmek üzere zaman kavramıyla içiçe olan beş

(1) Müsned-i Ahmed : 3/327
(2) Tirmizî/tefsîr : 89- Ahmed : 4/437, 438, 442
(3) Nesâî - İbn Cerîr - İbn Ebi Hâtim - İbn Kesîr : 4/505

önemli olay üzerinde durulmaktadır. Zira Kur'ân'da nerede Cenâb-ı Hak bir şeye, bir olaya yemin etmekle konuya başlarsa, mutlaka onda düşündürücü, yönlendirici ve doğruya götürücü, akla ışık tutucu bir anlam ve hikmet söz konusudur.

Fecir :

Şüphesiz ki her gün, «fecr»in doğmasıyla, yani tan yerinin ağarmasıyla yeni bir gün başlar. Böylece bu olay beraberinde dört gerçeği yansıtır :

1— Dünya kendi ekseni etrafında batıdan doğuya doğru belli bir hızla dönmektedir.

2— Aynı zamanda dünya güneşin etrafında da belli bir yörüngede elips çizerek hareket etmektedir.

3— Hergün fecrin doğmasıyla yeni bir gün ve yeni bir hayat başlar.

4— Kurulu sistem belirlenmiş plân ve proğrama göre bir saniye şaşmadan insana hizmet vermeye devam eder.

İşte her gün tan yerinin ağarması yüksek, sınırsız bir kudretin varlığının delili ve özelliğini, tazeliğini kaybetmeyen açık belgesi değil midir?

Ayrıca Ashab-ı Kirâm ve Tabiîn'den ilim adamlarının «fecir» kavramı üzerinde az farklı yorumları olmuştur. Onları özetle şöyle sıralayabilirlz :

a) Hz. Ali (R.A.), İbn Zübeyr (R.A.) ve İbn Abbas'a (R.A.) göre : Her gün karanlığın açılıp sabahın ilk beyazlığının belirmesidir.

b) Katade'ye göre : Muharrem ayının ilk gününün ilk aydınlığıdır. Zira o gün karanlık yarılıp yeni yıla girilmiş olur. Ayrıca sabah namazı da kasdedilmiş olabilir.

c) Ata'ın İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı bir başka rivâyete göre : Bayram gününün ilk aydınlığıdır. Çünkü Cenâb-ı Hak hiçbir gün için bir önce, bir de sonra olmak üzere iki gece belirlememiştir. Ancak «Arefe Günü»ne bu özelliği tanımıştır. Öyle ki, kim Arefe gününün bitmesiyle başlayan vakfeye ulaşırsa hacce ulaşmış olur ve bu süre fecir doğuncaya kadar devam eder. Nitekim Tabiîn'den Mücahid de aynı görüştedir.

d) İkrime'ye göre : Müzdelife'de sabahın yatay olarak ilk aydınlığıdır.

e) Müfessir Muhammed b. Kâb el-Kurezî'ye göre : Zilhiccenin son on gününün fecrine işârettir.

Leyâlin Aşrin :

Biz bunu «Zilhicce'nin ilk onu günüdür» diye tercüme ettikse de, ilim

adamlarının farklı yorumları söz konusudur. Şöyle ki :

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Zilhicce'nin ilk on günüdür.

b) Mesrûk'a göre : Cenâb-ı Hakk'ın Musa (A.S.) kıssasında andığı 10 gündür. (1)

c) Ebû Zübeyr'in Câbir (R.A.)den yaptığı rivâyete göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bunu, bayramın birinci günü dahil Zilhicce'nin ilk on günüdür diye açıklamıştır.

d) Dahhak'e göre : Ramazan'ın son on günüdür.

e) Taberî'ye göre : Muharrem'in ilk on günüdür ki onuncu gün «Âşûre» oluyor.

Ancak birinci yorum ağırlık kazanmıştır. Zira hac farizasını yerine getirmek isteyen mü'minlerin kutsal topraklarda bu on gün içinde mahşerden bir tablo oluşturması ve kalplerin, dertlerin, hedeflerin tek kalp, tek dert ve tek hedef haline gelerek Kâbe ile birleşmesi büyük bir olaydır ki Allah'ın insanlardan yana razı olup seçtiği İslâm Dininin kardeşlik, birlik ve dirlik dini olduğunu isbatlamaktadır. Aynı zamanda haber-i vahid olarak bir de hadîs rivâyet edilmiştir.

Şefi' ve Vetr (Çift ve Tek) :

Bu iki kavram üzerinde de farklı rivâyetler ve yorumlar olmuştur. Şöyle ki :

a) İmrân b. Husayn'a göre : Çift ve tek rek'atli olan namazlardır.

b) Câbir b. Abdillah'a (R.A.) göre : «Vetr», Arafe Günü'dür; «Şefi'» ise, bayram günüdür. Nitekim İbn Abbas ve İkrime'nin de yorumu bu anlamdadır. Nuhas bu rivâyetl uygun görmüştür. Çünkü Arafe Günü Zilhicce'nln dokuzuncu gününe tesadüf ediyor ki bu tek rakamdır. Bayram günü ise, onuncu gününe rastlıyor ki bu da çift rakamdır.

c) Mücahid'e göre : Şefi', arafe ile bayram günüdür. Vetr ise, yalnız bayramın birinci günüdür.

d) İbn Abbas (R.A.)dan yapılan bir diğer rivâyete göre : Şefi', Cenâb-ı Hakk'ın çift çift olarak yarattığı şeylerdir. Vetr ise, Allah'a işârettir. Çünkü O, birdir, eşi, ortağı, dengi ve benzeri yoktur.

Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Saîd el-Hudrî, Tabiîn'den Muhammed b. Sirîn,

---

(1) Bilgi için bak : A'raf Sûresi : 142. âyetin tefsîri

Mesrûk, Ebû Sâlih ve Katade de aynı görüştedirler. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Şüphesiz Allah'ın 99 ismi vardır. Allah tektir ve teki sever.» (1)

e) İbn Abbas (R.A.)dan yapılan bir başka rivâyete göre : Şefi', sabah namazıdır; Vetr ise, akşam namazıdır. Zira birincisi çift, ikincisi tek rek'atlidir.

f) Dahhak'e göre : Şefi', zilhiccenin on günüdür; Vetr ise, Minâ'daki üç gündür.

g) el-Hasan'a göre : Bu iki isimden maksat, rakamlardır. Zira rakam ya tek veya çifttir.

Gelip geçen gece :

Bu cümle üzerinde de durulmuş ve farklı yorumlar yapılmıştır :

a) «Yesri»den maksat, «yüsrâ»dır, yani gecenin bir bölümünde yürümek, yolculuk yapmaktır.

b) Katade ve Ebû Âliye'ye göre : Gelip yönelen gece demektir.

c) İkrime'ye göre : Sadece Müzdelife gecesi söz konusudur. Zira hac menasikinin önemli vakitlerinden biri de Müzdelife'ye uğramak ve Meş'ârü'l-Haram'da duâ ve niyazda bulunmaktır. Nitekim Kelbî, Mücahid ve Muhammed b. Kâ'b el-Kurezî de aynı yorumu benimsemişlerdir.

d) Kadir Gecesi'dir. İlâhî rahmetin bolca tecelli vakti olduğundan o geceye yemin edilmiştir.

e) Bütün geceler söz konusudur ki, bu yorum ağırlık kazanmıştır.

İbn Kesîr ve Yakub «yesrî»yi (ya) harfinin isbatıyla okumuşlar ve cezmedilmediğini belirtmişlerdir. Nâfi' ve Ebû Amr ise, bunu vasl halinde (ya) nın isbatıyla okumuşlar; vakf halinde ise hazfetmişlerdir.

Li-zî hicr :

Bu terkibi, «akıl ve sağduyu sâhibi» şeklinde tercüme etmiş bulunuyoruz ki bu yorum ağırlık kazanmıştır. Ancak ilim adamlarının buna farklı manâlar verdiklerini de görüyoruz. Şöyle ki :

---

(1) Buharî/daâvat : 69- Müslim/zikir : 5, 6- Ebû Dâvud/vitir : 1- Tirmizî/vitir : 2- Nesâî/kıyamu'lleyl : 27- İbn Mâce/ikamet : 114- Dâremî/salât : 209- Ahmed : 1/100, 110, 143, 144, 148, 2/109, 155, 258, 267, 277, 290, 314, 491

a) Ebû Mâlik'e göre : İnsanlardan setr sâhibi, yani kendi kusurlarını ve başkasının günah ve kusurlarını gizli tutan kimse demektir.

b) el-Hasan'a göre : Hilm ve güzel ahlâk sâhibi, yumuşak tabiatlı kimse demektir.

c) el-Ferra' diyor ki : «Bu yorum ve görüşlerin hepsi bir maksatta birleşir ve hepsi aynı manâyı yansıtır. Kendine hâkim olan, nefsini kötülüğe yönelmekten alıkoyan kimse hem aklını kullanan, hem de güzel ahlâkın, güzel huyun gereğini yapan *kişidir.»*

Böylece önemine binaen yemin edilmeğe değer görülen beş olay, akıl, idrâk ve irfan sâhibi için düşündürücü, düşünce ufkunu açıcı, uyarıcı ve hakka yaklaştırıcı bir anlam taşımaktadır.

Cümlenin başında bulunan (hel) edatı, Mukatil'e göre : te'kîd ve tahkîk manasına gelen (inne) takdirindedir. Biz de bu yoruma göre âyetin çevirisini yapmış bulunuyoruz.

Diğer bir yoruma göre : (hel) edatı takrirî anlamda istifham mânasınadır; yani «akıl ve sağduyu sâhibi için bu bir yemin değil midir? Elbetteki yemindir» mânası ortaya çıkıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, beş önemli olaya yemin edilerek, Cenâb-ı Hakk'ın azap hükmünün hangi topluluk, kavim ve millet hakkında indiğine ve ineceğine dikkat çekildi ve azıp sapıtan toplum ve milletlerin izledikleri tehlikeli yoldan dönüş yapmaları istendi. Böylece ilâhî rahmetin ezeli sesi kalp ve kafalara aksettirildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Hakk'a karşı gelip aklını, idrâkini doğru yolda kullanmayan azgın ve zâlim üç kavmin ne sebeple yok edildikleri konu edilerek misal veriliyor. Böylece Cenâb-ı Hakk'a karşı gelmenin, O'nu red ve inkâr etmenin, koyduğu hayat nizamına uymamanın hiçbir kavim ve millete rahmet havası estirmediğine, hiçbir toplumun yüzünü güldürmediğine işâret ediliyor. Aynı zamanda başta Mekkeli müşrikler olmak üzere her çağda ortaya çıkan zâlim inkârcılar, ahlâksız azgınlar uyarılıyor.

——oOo——

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾
اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾ اَلَّت۪ي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ
الَّذ۪ينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْاَوْتَادِ ﴿١٠﴾ اَلَّذ۪ينَ
طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَاَكْثَرُوا ف۪يهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ
عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

M E Â L İ :

6— Görmedin mi Rabbın ne yaptı Âd kavmine;

7— O sütunlar sâhibi İrem şehrine,

8— Öyle ki onun şehirler arasında bir benzeri icad edilip ortaya konulmamıştır.

9— Vâdide kayaları kesip yontan Semûd'a,

10— Kazıklar sâhibi Fir'avn'a?

11— Onlar ki ülkelerde azgınlık edip Hakk'a baş kaldırdılar,

12— Oralarda fitne ve fesâdı çoğalttıkça çoğalttılar.

13— Bu yüzden Rabbın, üzerlerine azâp kamçısı -yağdırırcasına- indirdi de indirdi.

14— Şüphesiz ki Rabbın hep gözetlemededir.

İBRETLİ OLAYLARDAN BİRİ, ÂD KAVMİDİR

(اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ...) «Görmedin mi Rabbın ne yaptı Âd kavmine; O sütunlar sâhibi İrem şehrine.. Öyle ki onun şehirler arasında bir benzeri icad edilip ortaya konulmamıştır.»

İnkâr ve azgınlıkta sınır tanımayan kavimlerden biri de Âd'dır. Bu isim Kur'ân'ın 24 yerinde geçmekte ve her birinde az farklı bir mesaj, uyarı ve tehdît verilmektedir. Bunların hepsini biraraya getirdiğimiz zaman ancak sözü edilen kavmin neden misal verildiğini ve olayın iç yüzünün neden ibaret bulunduğunu anlayabiliriz. Ancak biz burada o 24 yerde belirtilen bilgilerden önce, onlar arasındaki ortak noktaları tesbit edip sıralamayı daha uygun görmekteyiz. Şöyle ki :

a) Âd Kavmi'ni Cenâb-ı Hakk'a kulluk ve ibâdete dâvet etmek üzere vazifelendirilen peygamber, Hûd (A.S.)dır ki, O, bu kabileye mensuptur. Yani onlara gönderilen peygamber yine onların bağrından filizlenip yeşeren bir zattır.

b) Bu kavim Allah'ın âyetlerini ve o âyetlerin taşıdığı dinî ahlâk ve hükümleri red ve inkâr etmiş ve kendilerine gönderilen peygambere karşı gelip küfür ve nifaklarını attırmışlardı.

c) Gerek ilk Âd, gerekse son Âd kavimlerine birkaç peygamber daha gönderildiği anlaşılıyor. (1)

d) Âd Kavmi çok şiddetli, önünde durulamaz bir kasırgayla yok edilmişlerdir. (2)

Kur'ân'da bir de, az yukarıda değindiğimiz gibi, «Âd-i Ulâ»dan söz edilmektedir. (3) Bundan iki ayrı Âd Kavminin gelip geçtiği neticesi çıkıyor. Gerek siyercilerin, gerekse İbn Haldun'un tarihî kaynaklardan yaptıkları tesbite göre, Arapların şu dört sınıfa ayrıldıkları anlaşılıyor :

1— Arab-ı bâide,

2— Arab-ı âribe,

3— Arab-ı müsta'rîbe,

4— Arab-ı müsta'cime..

Birinci sınıf, çok eski Araplar olup çoğu ilâhî hükmün inmesiyle yok edilmiştir ki, Kur'ân'da sık sık sözü edilen Âd ve Semûd kavimleri onlardan ikisidir. Ayrıca Cedîs ve Tasm kavimlerinin de onlardan iki kavim olduğu söylenmektedir.

İkinci sınıf, katıksız asıl Araplardır ki, Kahtanîler bunları oluşturmak-

(1) Bilgi için bak. : Şuârâ Sûresi : 123

(2) Bilgi için bak : Hakka Sûresi : 6, Fussilet Sûresi : 16, Kamer Sûresi : 19. âyetin tefsîri.

(3) Necm Sûresi : 50

tadır.

Üçüncü sınıf, kökten Arap olmayıp araplaşmış olan kavimlerdir. İsmâil (A.S.)ın soyundan gelen Adnanîler bu sınıfın öncüleridir ki, Resûlüllah (A.S.) Efendimizin 21. atası oluyor.

Dördüncü sınıf, acemleşmiş, yani kökenleri Arap olduğu halde başka milletlerle karışıp zamanla kendi dil ve kültürlerinin önemli bir kısmını unutarak yabancı dil ve kültürün tesiri altında kalanlardır.

SÜTUNLAR SAHİBİ İREM

Âyette geçen (اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ) terkibi iki şekilde okunmuştur: Biri, Âsım kıraatinde olduğu gibi, «Âd» ismine tenvînle, diğeri ise «irem» ismine izafeyle..

Böylece tenvînle okuyanlara göre: Âd Kavmi'nin atası «İrem» bir bakıma kabileye isim oluyor veya o kabilenin eyleştiği yere bu isim veriliyor.

Nitekim Mücahid ve Katade'ye göre: İrem, kabilenin ismidir. İbn İshak'tan yapılan rivâyete göre ise, Âd, İrem'in oğludur. Soy ağacı geriye doğru şöyle uzanmaktadır: Âd İrem'in oğludur; İrem, Aus (veya Us)un oğludur; Aus, Sâm'ın oğludur; Sâm da Hz. Nûh'un (A.S.) oğludur.

Yine Mücahide göre: «İrem», ümmetlerden bir ümmettir; aynı zamanda bu, «kadîm» ve «kavîyye» mânalarına da gelir.

Siyercilerin bazısına göre: İki Âd vardır: Birincisi İrem'dir. Nitekim Necm Sûresi 50. âyette buna işâret edilmiştir.

BENZERSİZ BİR ŞEHİR

(اَلَّت۪ي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ) **«Öyle ki onun şehirler arasında bir benzeri icad edilip ortaya konulmamıştır.»**

Âyette geçen «imâd» kavramı üzerinde hayli durulmuş ve farklı yorumlar yapılmıştır. Şöyle ki:

a) Araplar arasında uzun boylu adama «recülün muammedün» denilir. Bu manayla «İrem», kabilenin ismidir ve sütun misali uzun boylu olanlar da kabile insanlarıdır. Nitekim İbn Abbas (R.A.), Mücahid ve Katade'den

buna benzer bir rivâyet yapılmıştır. Diğer yandan bu mânayı şu âyetle kuvvetlendirmek mümkündür: **«Allah'ın Nûh Kavmi'nden sonra sizi onların yerine getirdiğini ve yaratılışta size güç, beden yapınızda fazlalık verdiğini bir düşünün!» (1)**

b) Âd Kavmi, yazlık-kışlık olarak yer değiştirdikleri için iri cüsselerine uygun büyük çadırlar ve ona göre uzunca çadır direkleri ve sütunları bulundururlardı. O bakımdan kendilerine «sütunlar, uzun direkler sâhibi» denilmiştir.

Şüphesiz bu yorumu şu âyete dayandırmak mümkündür: **«Âd'ın kardeşini (Hûd Peygamberi) an! Hani o, Ahkaf'ta kavmini uyarmıştı..»** Zira Ahkaf, kum tepeleri demektir. Böylece onların çölde çadır kurup yaşadıkları sanılmaktadır. (2)

c) İbn Zeyd'e göre: Sütunlar ve direkler üzerine sağlam binalar yapıp oturttukları için onlara bu sıfat veya isim verilmiştir. Bu yorumu destekleyenler şu âyeti delil göstermişlerdir: **«Siz her yüksekçe yere bir anıt, bir bina yapıp (kendinizden dünyalıkça aşağı olanlarla mı) eğleniyorsunuz?.» (3)**

«İmâd»ın tekili, «imade» gelir. Yüksekçe olup ziyaretçilerce benimsenip belirlenmiş olan ev ve sahibi hakkında da «Fülânün tevîlü'l-imâd» denilir.

d) Avf'ın Hâlid er-Rebi'den yaptığı rivâyete göre: «İreme zâti'l-imâd» dan maksat, Dimeşk şehridir. İkrime ile Saîd el-Mekbûrî de aynı görüştedirler. İbn Vehb'in Mâlik'den yaptığı rivâyete göre, Mâlik de buna benzer bir yorumda bulunmuştur.

e) Ünlü müfessir Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî'ye göre: Bundan maksat, İskenderiye şehridir. (4)

Sonuç olarak diyebiliriz ki: İnkâr bataklığına saplanıp zulüm ve tuğyanda, ahlâksızlık ve şirretlikte ileri giden kavim ve milletlerin ne fiziksel kuvvetleri, ne muhteşem binaları, ne de muhkem kaleleri onları, ilâhî hükmün hışmından kurtaramamıştır.

f) **«Şehirler arasında bir benzeri icad edilip ortaya konulmamıştır»** cümlesi üzerinde, Yemen tarafında Cennete nazîre olmak üzere Şeddad b. Âd tarafından kurulan şehir söz konusudur ki ona «İrem» denilmiştir.

---

(1) A'raf Sûresi : 69
(2) Ahkâf Sûresi : 21
(3) Şuârâ Sûresi : 128
(4) Bilgi için bak. : Tefsir-i Kurtubî : 20/46

Şüphesiz bu konuda çok şeyler yazılmış ve rivâyet edilmişse de sıhhatını tesbit eden olmamış ve böylece «İrem bağı», «İrem cenneti» dillerde dolaşarak efsaneleşmiştir.

Rivâyete göre, Şeddad b. Âd, ülkesinin ve halkının bütün imkânlarını kullanarak yaptırdığı bu cennet misali şehre, -küfür, azgınlık ve zulmünden; Hakk'a karşı gelmesinden dolayı- girip oturmadan mülküyle, saltanat ve cennetiyle birlikte yok edilmiştir.

KAYALARI YONTUP BARINAK YAPANLAR

(وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ...) **«Vâdide kayaları kesip yontan Semûd'a..»**

Semûd Kavmi de Kur'ân'ın 23 yerinde anılmıştır. Onların da Âd Kavmi gibi «Arab-i bâide»den oldukları söylenir.

Sâlih Peygamber'in (A.S.) bu kavme gönderildiğini ve mu'cize olarak, içtiği sudan fazla süt veren bir deve izhar ettiğini Kur'ân'dan ve Sünnet'ten öğreniyoruz. Teblîğ, uyarı ve tehdîd onlar üzerinde olumlu tesir bırakmamış ve son olarak inandırıcı bir mu'cize olmak üzere yukarıda özelliğini belirttiğimiz bir devenin icad edilmesini istemişlerdi. Mu'cize tecelli ettiği halde inanmamışlar; üstelik bütün uyarılara rağmen o deveyi bacaklarını kırmak suretiyle öldürmüşlerdi.

Bunun üzerine ilâhî sünnetin yok edici hükmü inmiş ve Hakka Sûresi 5. âyette açıklandığı gibi, sınırları aşan bir sesle yeryüzünden silinip kökleri kesilmiştir. Zira inkârda ısrar edip hiçbir uyarıya kulak vermeyen ve sonra da inandırıcı bir mu'cize gösterildiği takdirde imân edeceğini söyleyen; mu'cize gerçekleşince de sözünde durmayan hiçbir kavim ve millet ilâhî hışımdan kurtulamamıştır. Sünnetullah bu doğrultuda cereyan eder ve değişmesi söz konusu olamaz. Ancak bunun bir istisnası vardır, o da Yunus Peygamberin kavmidir. Tam ilâhî sünnet gereği azâp hükmü inmeye başlayınca, gerçeği anlamakta gecikmemişler, yaşlı, çocuk demeden hep birlikte Hakk'a yönelip göz yaşı dökmüşler, tevbe ve istiğfarda bulunarak kendilerini imân etme düzeyine getirmişlerdi. Böylece Cenâb-ı Hak azap hükmünü geri alıp onları yok etmemiştir.

Semûd Kavminin taş yontma sanatında çok ileri bir düzeyde oldukları; kayaları yontup şehirler kurdukları ve kayde değer birtakım eserler ortaya koydukları anlaşılıyor.

İlgili 9. âyette bu konuda ip ucu verilerek, onların vâdide kayaları ke-

sip yonttukları belirtilirken A'raf Sûresi 74, Şuârâ Sûresi 149, Saffat Sûresi 95 ve Hicr Sûresi 82. âyetlerle, onların dağlarda ustaca sayılacak şekilde, fakat tam şımarıklık havası içinde kayaları yontup evler, saraylar yaptıklarından söz edilmektedir.

Semûd Kavmi'nin eyleştiği vâdi hakkında farklı yorumlar ortaya çıkmıştır :

a) Muhammed b. İshak'a göre : «Vâdi'l-Kurâ»dır. Nitekim el-Eşbeh'in Ebû Nahre'den yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Tebük Seferi'nde bu vâdiye yaklaştığında ashabına : «Yolunuza devam etmekte acele ediniz. Çünkü lânetlenmiş bir vâdide bulunuyorsunuz!» buyurmuştur. Mukatil de aynı görüştedir.

b) İki dağ arasında büyükçe bir vâdi olabilir. Hicaz yakınlarında Hicr yöresinde yaşadıklarına bakılırsa, vâdinin bu kesimde olması söz konusudur. Aynı zamanda bu kavmin Asur hakimiyetinde yaşadığı da sanılmaktadır.

KAZIKLAR SAHİBİ FİR'AVN

(وَفِرْعَوْنَ ذِى الْاَوْتَادِ ...) «Kazıklar sâhibi Fir'avn'a..»

Âyette «kazıklar» diye çevirisini yaptığımız «evtad»dan maksat başka ne olabilir veya kazıklar kavramıyla Fir'avn hakkında nasıl bir bilgi verilmek isteniyor? Müfessirlerin bu konuda farklı yorumları olmuştur :

a) Bu, Fir'avn'ın askerlerinin çokluğuna ve onun birçok seferlere çıktığına, o sebeple de çadırlardan karargâhlar kurup birçok kazıkları beraberlerinde taşıdıklarına işârettir.

b) Güçlü bir ordu, sağlam bir mülke işârettir. Nitekim yeryüzünün dengede durmasını sağlayan sâbit dağlara da, bu mânayla «evtad» (kazıklar) denilmiştir. (1)

c) Fir'avn'ın insanlara kazıklarla işkence ettiğinden dolayı kendisine bu sıfat takılmıştır. Nitekim İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, Fir'avn, Allah'a imân eden hazinedarının karısını dört kazığa bağlatmak suretiyle işkence etmişti. (2)

d) Mısır'da Fir'avnların ölen selefleri veya kendileri hayatta iken biz-

---

(1) Bilgi için bak. : Nebe' Sûresi : 7. âyetin tefsîri
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/376. Ayrıca bilgi için bak. : İbn Kesîr : 4/508

zat kendileri için yaptırdıkları piramitlere işârettir. Zira her piramit yere çakılı bir kazık misali dimdik ayakta durmaktadır.

Ülkelerinde zulüm, tuğyan, inkâr ve ahlâksızlığı yaygınlaştıran idareci kadronun hem kendilerine, hem de ülkeleri halkına yazık ettikleri konu edilirken tarihte derin izler bırakıp yok edilen üç kavim misal veriliyor: Âd, Semûd ve Fir'avn..

Cenâb-ı Hak 11-13. âyetlerle bunların helâkine sebep teşkil eden daha çok iki kötü sıfat ve tutumlarını açıklamaktadır:

1— Ülkelerinde azgınlık edip Hakk'a baş kaldırmaları,

2— Çevrelerinde bozgunculuk yapıp fitne ve fesat çıkarmaları..

Bunlardan herbirine ayrı bir azap uygulanmıştır. İnen azap, şiddetle vurulan kamçı misali kat kat olup bütün şiddetiyle yukarıdan ardarda inercesine üzerlerine çullanmıştır.

Cenâb-ı Hak her an ilmiyle, kudretiyle, hikmetiyle kullarını görüp gözetlemektedir. Kimin ne yaptığını, neler düşündüğünü mutlak surette bilmektedir.

Böylece **«İnne Rabbeke lebi'l-mirsad»** cümlesinde temsilî bir istiâre söz konusudur.

Şu demektir ki, Cenâb-ı Hakk'ın ezelde hazırladığı plân ve proğram sünnetullah doğrultusunda kusursuz biçimde uygulanmaktadır. Artık O'nun ilâhî nizamına uyup sünnetullaha ters düşmeyenler sonsuz saadete emin adımlarla ilerlemekte ve böylece hem dünyada, hem de âhirette ilâhî azâptan uzak kalmaktadır. Uymayıp aksine bir hayat sürenleri ise ilâhî azap pusuda beklemekte ve vakti, saati gelince hükmünü yürütmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hakk'ı red ve inkâr edip yeryüzünde bozgunculuk eden üç kavimden söz edilerek yaşamakta olan inkârcı zâlimler uyarıldı. İlâhî kanun ve hükümlerin değişmiyeceğine işâretle insan düşünce ve aklına seslenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, imânı zayıf olup dinî bilgisi az olan kişilerin bolluk ve darlık dönemlerinde nasıl yanlış bir düşünceye sâhip oldukları ve nankörlükte bulundukları tasvîr ediliyor. Sonra da bu karakterdeki insanların dört kötü sıfatı üzerinde durularak yönlendirici, düşündürücü misal veriliyor.

——oOo——

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَيهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾
وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَيهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾
كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ
﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

M E Â L İ :

15-16— İnsanoğluna gelince, Rabbı onu denediğinde : İkrâmda bulunup nîmetlere garkettiğinde, o, «Rabbım bana ikrâmda bulundu» der. Ama onun yine denemek için rızkını daralttığı zaman, «Rabbim bana haksızlık etti» der.

17— Hayır, hayır; siz yetîme ikrâmda bulunmuyorsunuz.

18— Yoksulu yedirmek hususunda birbirinizi tahrîk ve teşvîk etmiyorsunuz.

19— Mîrası ise (hak, hukuk sınırı gözetmeksizin) habire yiyorsunuz, yağma edercesine.

20— Malı da öyle seviyorsunuz ki hep biriktirircesine.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas'a (R.A.) göre, Utbe b. Rabi'â, Umeyye b. Halef ve Ebû Huzayfe b. Muğîre adlı Mekke'nin azılı kâfirleri hakkında inmiştir. (1)

Ancak âyetin açık delâleti ve siyak ile sibakı dikkate alınınca, az-çok Allah'ı bilen, ama nankörlük edip ilâhî takdîrin tecellisinden habersiz olan her kişiyle yakından ilgili olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır. Zira Hakk'ı red ve inkâr eden kâfir ne Cenâb-ı Hakk'ı tanır, ne de O'nun ikrâm ve lûtfundan söz eder. Ancak müşrik sıfatıyla anılan Mekke'li putperestlerin az

(1) Tefsir-i Kurtubî : 20/51

da olsa Allah hakkında bir bilgileri vardı. Kur'ân'da yer yer bu hususa değinilmektedir. O bakımdan iniş sebebinde ismi geçen müşriklerin de böylesine çarpık bir inanca sâhip bulundukları söylenebilir. Bu durumda âyetin iniş sebebi bir özellik arzediyorsa da delâletl genellik ifade etmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın kullarına bazan rızkı genişletmesi, bazan da belli ölçüde daraltması, sözü edilen nankörlerin inanç, teslimiyet, tevekkül ve rıza derecelerini açığa çıkarmaya ve âhirette ona göre karşılık takdîr etmeye yönelik bir deneme ve sınavdır. Bunun için bu âyetleri izleyen âyetlerin başında «red» anlamına gelen «kellâ» edatı getirilerek gerçeğin o nankör şaşkınların anladığı veya düşündüğü gibi olmadığı açıklanıyor. Çünkü dünya hayatında denge ve düzeni bozan Allah değil, insanlardır. Hazırlanan kaynakları yeterince değerlendirmeyen veya onları yok yere heder eden kavim ve milletler bu fiilleriyle hem kendi rızıklarını daraltırlar, hem de geleceklerini sıkıntıya sokarlar. Ormanları kesip yok eden, şehir ve kasabaları beton yığını ve insan siloları haline getirenlerin düzenli yağmur beklemeleri anlamsız olur. Denizi kirletip ondaki canlıların yaşamasına imkân bırakmayanların deniz ürününden mahrûm kalmalarından sadece kendilerini sorumlu tutmaları gerekmez mi?

İNKÂRCININ VE NANKÖRÜN MADDEYİ AMAÇ SEÇMESİ

(كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ وَلَا تَحَٓاضُّونَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ...) **«Hayır, hayır; siz yetîme ikrâmda bulunmuyorsunuz. Yoksulu yedirmek hususunda birbirinizi tahrîk ve teşvîk etmiyorsunuz..»**

Özellikle Mekkeli müşriklerin ileri gelen maddeci nankörleri yetîmi hakîr görüp malını çar-çur ederek yer; rüşd çağına gelmeden onun mîrasını yeyip bitirirlerdi.. Şüphesiz ki Allah'tan korkmayan, âhiret gününe ve hesaba inanmayan inkârcıyı böyle çirkin bir haksızlıkta bulunmaktan alıkoyan başkaca mânevî bir müeyyide olmadığı gibi, öylesinde gelişen vicdan, incelen kalp de yoktur.

Aynı zamanda bu inkârcılar zaman zaman kendilerini rahatlatmak veya işledikleri haksızlıkları örtmek için hukuktan, sosyal adâletten, hukuk devletinden, insan haklarından söz eder ve savunuculuğunu yaparlar. Ama toplumun zayıf unsurları sayılan yetim ve yoksulları korumak için malî fedakârlıkta bulunmazlar; üstelik onları hor ve hakîr görüp göz ardı ederler; din ve ahlâktan uzak tutup manen katlederler.

Nitekim Mukatil diyor ki : «Mekkeli müşriklerden Ümeyye b. Halef'in

yanında Kudame b. Meûn adında bir yetim bulunuyordu. Âyet onun o yetime karşı olan menfi tutumunu hedef ve misal alarak inmiştir.» (1)

Ayrıca bu inanç ve karakterde olan sapıkların, nankör maddecilerin iki ayrı kötü huyu konu edilerek bilgi veriliyor. Şöyle ki :

a) Mîrası asıl hak sahibine vermeyip onu kendi hakkıymış gibi gizli-açık, dolaylı-dolaysız yerler.

b) Dünya malını aşırı derecede severler.

Öyle ki mal ve serveti amaç ve hedef seçenler, ona ulaşabilmek için arada ne kadar hak ve kutsal engel varsa hepsini fütursuzca çiğneyip geçerler ve bunda ne bir sakınca görürler, ne de vicdan azâbı hissederler.

Günümüzde de toplum bünyesinde çeşitli isimler altında kendi aralarında birtakım ekoller meydana getiren maddeci nankörlerin durmadan dolaylı yollara başvurarak ülkeyi sömürdüklerini; millet ve devlet malına el uzattıklarını; rüşvet, irtikâp, hile ve gasp yoluyla haklara tecavüz ettiklerini görmekte ve duymaktayız. Çoğunun nüfus cüzdanında «Dini : İslâm» ibaresi yazılıdır. Gerçekte ise bunların din ile uzaktan, yakından ilgileri yoktur. Materyalist bir sistem içinde yetiştirilip ruhları madde cenderesinde silik hale getirilmiştir. Her vesileyle dinin karşısındadırlar. O bakımdan içlerinde kendilerini yönlendirecek, yani hakka çevirecek, vicdanlarını sızlatacak mânevî bir otorite oluşmamıştır; duygu ve düşünceleri her türlü mânevî müeyyideyi geride bırakmıştır. Birçok ülkede halk tabakası bunların seyyiatından kaynaklanan sıkıntıları çekmekte ve ezilmektedir.

O halde Resûlüllah'ın (A.S.) buyurduğu üzere : **«İşin başı Allah korkusudur.»** Bunun için de ciddi, sistemli, seviyeli ve kalıcı eğitime ihtiyaç söz konusudur.

Bu bapta eğitimcilere temel bilgi olacak, ana fikir taşıyacak ve hareket noktasıyla amacı belirleyecek çok hadîsler vardır. Onlardan birkaç tanesini teberrüken aşağıya alıyoruz :

«Allah'a dosdoğru imândan sonra aklın başı, utanma duygusu taşımak ve güzel ahlâka sâhip olmaktadır.» (2)

«İşin başı İslâm'dır. İslâm'a giren selâmete erişir. İşin direği namazdır; doruğu ise (Allah yolunda) cihaddır. Buna da ancak fazîletli olanlar

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/53

(2) Deylemî/Müsned-i Firdevs - Câmiussağîr : 1/21

erişebilir.» (1)

«Hikmetin başı Allah korkusudur.» (2)

«Sözün en doğrusu Allah'ın kitabıdır. Azığın hayırlısı Allah'tan korkup haksızlık ve fenalıklardan sakınmaktır. Hikmetin başı Allah korkusudur. İçki, günahların bir araya gelip toplanma kaynağıdır.» (3)

Âyette üç değişik kelime ve kavram vardır: Türas, Lemm, Cemm..

Türas'ın aslı «vüras»tır. Zira «verîse» fiilinden türetilmedir. Nitekim Arapçada bunun örneklerine raslamaktayız: Tücah, tuhamet, tükeet kelimeleri bu cümledendir.

Lemm: Toplayıp biraraya getirme anlamına gelir. Nitekim Araplar: «Lememtü't-taame lemmen» deyince, bu mânayı kasdederler. Bunun Türkçemizdeki karşılığı şöyledir: «Yemeği veya yiyecek maddesini biraraya getirip topladım veya yedim..»

Cemm: Çokluk ifade eder. Bazı nesneleri biraraya getirip çoğaltmakla ilgili konularda bu kelime kullanılır. Meselâ «Cemme'l-mâu fi'l-havzı» denir. Türkçe karşılığı: «Su havuzda toplanıp çoğaldı» şeklindedir.

Bu üç kelimenin delâlet ettiği mâna ve taşıdığı hüküm, hakkaniyete uygun, meşru sınırlar içinde tutulduğu sürece faydalıdır ve birleştiricidir. Meselâ mîras konusunda kadınların, çocukların hakkını olduğu gibi ayırıp vermek veya muhafaza etmek çok faydalı ve hısımları yaklaştırıcıdır. Bunu çar-çur edip hak sâhibine ulaştırmamak zulümdür ve hısımları birbirinden uzaklaştırıcıdır. Çalışıp kazanmak, geniş servet edinmek herkesin arzusudur. Ancak bu arzuyu meşru ölçüler doğrultusunda gerçekleştirdiğimiz ve harcadığımız nisbette faydalı ve birleştiricidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı nankörlerin, maddeci müşriklerin karakteri üzerinde durularak onların dört kötü sıfatı konu edildi ve toplumun huzur, güven ve kardeşlik duygularıyla birbirine bağlanmasını engellemekte bu sıfatları taşıyan kişilerin nazım rol oynadığına ve oynayacağına dolaylı şekilde dikkat çekildi. Hz. Muhammed'in (A.S.) Mekke döneminde bu tiynette olanlardan çok sıkıntı çektiğine, ezâ ve cefâ gördüğüne işâ-

(1) Taberânî/İsnad-i Sahîhle.. Câmiussağîr : 1/21
(2) Beyhakî/Delâil'de - Keşfü'l-hefâ : 1/421
(3) Deylemî/Keşfü'l-hefâ : 1/421

rette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, kıyâmet ve âhirette meydana gelecek önemli safhalardan dördü üzerinde durularak inkârcı cimriler, nankör hasîsler, maddeci muhterisler uyarılıyor. Bunların dünya hayatında toplumu nasıl sarstıklarına, halkı nasıl tedirgin ettiklerine ve parayı nasıl amaç seçip bu uğurda kutsal değerleri birtarafa ittiklerine işâretle, âhiret âleminde bu fiillerine uygun cezâ görecekleri haber veriliyor. O bakımdan yaşamakta olan inkârcı maddeciler, muhteris mütecavizler uyarılarak ölmeden önce hakka, doğruya, fazîlete dönmelerinde sayılmayacak kadar faydaların bulunduğuna atıf yapılıyor.

——oOo——

كَلَّا إِذَا
دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾
وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ﴿٢٣﴾
يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾
وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾

M E Â L İ :

21— Hayır, hayır; (bu tutumunuz çok kötü!) Yer sarsılıp parça parça bölündüğü (sonra da dümdüz duruma geldiği) zaman,

22— Rabbın (emri) gelip melekler saf saf dizildiği zaman,

23— O gün Cehennem getirilip (ortaya konulur), o gün insan düşünüp anlamaya çalışır, ama o düşünüp anlamaktan ona ne (yarar var)?.

24— «Ah keşke (bu) hayatım için önden (iyi yararlı amelleri) gönderseydim» der.

25— Artık o gün O'nun (Allah'ın) azâbı gibi hiç kimse azâp edemez.

26— Ve hiç kimse O'nun (inkârcı sapıklara) vurduğu bağ gibi bağ vuramaz.

ZENGİNLİK KERAMET, FAKİRLİK HORLUK DEĞİLDİR

(... كَلَّا) «Hayır, hayır.,»

İnkârcı müşrikler, nankör maddeciler mal ve servete, makam ve şöhrete erişince büyük başarı elde ettiklerine inanırlar ve bunun sebebini sadece kendi beceri ve kerâmetlerinde görürler. Fakirlik ve sıkıntıyı, makam ve şöhretten uzak bulunmayı horluk ve küçüklük sayarlar. Nitekim Mekkeli zengin müşrikler böyle bir hava içinde bulunuyor ve her vesileyle fakirleri, köleleri, kimsesizleri ezip geçiyorlardı.

İlgili âyetle, onların bu tarz düşünce ve fiillerinin çok yanlış, aynı zamanda toplum ve milletin selâmeti bakımından çok tehlikeli olduğuna değinilerek «kellâ» edâtıyla bundan vazgeçmeleri ve gerçeği arayıp ona yönelmeleri ihtar edilmektedir.

Öyle ki, Cenâb-ı Hakk'ın birine mal ve makam, şöhret ve servet vermesi, o kişinin ikrama lâyık olduğuna; diğer birini de sıkıntıya sokması, rızkını bir ölçüye göre daraltması onun hor ve hakîr tutulduğuna karine değildir ve olamaz da.. Her iki durumda da ilâhî takdîr söz konusudur; yani biri zenginlikle, diğeri fakirlikle denenmekte ve sınava tabi tutulmaktadır. Aynı zamanda rızık konusu, kişilerin ilim, irfan, beceri, çalışma ve araştırmasına bırakılmıştır. Cenâb-ı Hak gereken bütün kaynakları önceden yaratıp istifade edilebilir düzeye getirmiş ve gerisini insanların akıl ve idrâkine terk etmiştir.

Böylece mü'min ve kâfir; fakir ve zengin bu kaynaklar doğrultusunda büyük sınava tabi tutulmuşlardır. İlâhî hılkat, icad ve tekvînin izlerini görerek, şükrünü edâ ederek çalışıp kazananlar ve kazandığını meşru yollarda Hakk'ın rızası doğrultusunda harcayanlar sınavı başarıyla kazananlardır. Aksine bir yol tutanlar ise, o sınavı kaybedenlerdir.

O halde hakikat, inkârcıların düşünüp iddia ettiği gibi değildir. Kâinatın her parçası ve her olayı hakikati yansıtmakta ve ilâhî kudretin hâkimiyetini fısıldamaktadır.

Unutmamak gerekir ki, elde ettiğimiz bir parça ekmekte sayılmayacak kadar hizmetler toplanmış ve kâinat bunun oluşmasında yüklendiği

proğrama göre nâzım rol oynamıştır. Öyle ki, ağzımıza koyduğumuz bir lokmanın o düzeye gelebilmesi için güneş, ay, rüzgâr, bulut, deniz, toprak, topraktaki bakteriler ve sayısı belirsiz melekler sistemli şekilde hizmette bulunmuşlardır. İşte kişi, elde ettiği, sofrasına koyduğu nîmetleri bu açıdan değerlendirip şükrünü yerine getirdiği oranda insanlığını ve Hakk'a inandığını belgelemiş olur.

Cenâb-ı Hakk'ın bunca ikramına karşı sorumluluk çizgisini bilmeyen ve neyin nereden hangi ellerle hazırlanıp geldiğini düşünmeyenler «nankörlük» damgasıyla damgalanmakta; bilenler ve idrâk edenler ise, «mü'min-i şâkir» sıfatıyla müjdelenmektedir.

Bir de Cenâb-ı Hakk'ın mânevî ikramı söz konusudur. Bu, kişinin imân, irfan, taât ve ibâdetinin samimiyetiyle ilgilidir; diğer bir anlatımla onunla orantılıdır. Cenâb-ı Hakk'ın hor ve hakîr kılması ise, kişinin isyân, inkâr ve günahlarıyla orantılıdır. Bu mânevî durum daha çok kıyâmette, yani âhiret gününde tezahür eder.

KIYÂMET OLAYIYLA İLGİLİ SAFHALAR

(... كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ) **«Hayır, hayır; (bu tutumunuz çok kötü!) Yer sarsılıp parça parça bölündüğü (sonra da dümdüz duruma geldiği) zaman..»**

Burada yerkürenin parçalanması, üzerindeki dağ ve tepelerin ve yükselen her şeyin tuz-buz olması söz konusudur. Zira Tâhâ Sûresi 107. âyette bu olay şöyle açıklanmaktadır : **«(Kıyâmet olayı meydana geleceği vakit) dağların nasıl olacağını sana soruyorlar. De ki : Rabbım onları darmadağın edecek, ufalayıp savuracak; yerlerini dümdüz pürüzsüz boş olarak bırakacak. Artık onda ne bir ağırlık, ne de bir tümseklik göreceksin.»**

Allah'ın gelmesi :

Cenâb-ı Hak hakkında hareket ve sükûn düşünülemez. O her türlü beşerî sıfatlardan pâk ve münezzehtir. O nasılsa öyledir. Âyette **«Câe Rabbuke»** cümlesinde muzaf olan fâil mahzûftur; muzafun ileyh onun yerine geçmiştir. Murad olan mâna : Allah'ın emrinin ve hükmünün gelmesidir. Zira her olay ve safha O'nun emir ve takdiriyle, kaza ve hükmüyle gerçekleşir.

Meleklerin saf saf olması :

Hadîslerin delâletinden anlıyoruz ki, o gün her göğün meleği bir saf oluşturur. Böylece insan ve cinleri çepeçevre kuşatan içiçe yedi saf ha-

linde melekler halkalar meydana getirir. Bu düzenlemede ilâhî plân gereği her varlık yerini alır. Arkasından hesap başlar.

Cehennem'in getirilmesi :

Bütün bu safhalardan sonra, Furkan Sûresi 12. âyette belirtildiği gibi Cehennem mahşer alanına doğru getirilir de uzak mesafelerden bile onun köpürüp yükselen uğultusu işitilir. Sonuç olarak, âhiret âlemi ezeldeki takdîre göre düzenini almış olur.

Ancak Cehennem'in getirilmesi ve benzeri olayların birbirini izlemesi, hep görevli melekler tarafından yürütülür. Nitekim İbn Mes'ud (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur : **«O gün Cehennem getirilir; öyle ki onun yetmişbin yuları (bağı) ve her bağ ile birlikte yetmişbin melek vardır ki onu çekip getirirler.** (1)

Şüphesiz bütün bu anlatımlar, o gün hakkında kalın çizgileriyle birtakım bilgi edinmemize yönelik bulunuyor. Aynı zamanda bizim anlayıp kavrayabileceğimiz söz ve misallerle bir görüntü verilmektedir. Hakikatte ise, cereyan edecek olan olay ve safhalar yine o âlemin özelliklerine uygun biçimde gerçekleşecektir. «Yular», «bağ» ve benzeri kavramlar bizim bilgi ve müşahede ölçülerimize göre kullanılmıştır. Allah daha iyisini bilir.

O GÜN KÂFİRİN DÜŞÜNÜP ÖĞÜT ALMASI NEYE YARAR?

(يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى) **«O gün insan düşünüp anlamaya çalışır, ama o düşünüp anlamaktan ona ne (yarar var)?»**

İnkârcının durmadan red edip bir türlü aklına, havsalasına sığdıramadığı ikinci hayatta dirilip kalkma gerçekleşince, hakikat ayan-beyân anlaşılacak ve kâfirler düşünmeye, öğüt almaya, gerçeği kavramaya başlayacaklar; bu ikinci hayat için iman doğrultusunda önden hiçbir hayır ve sâlih amel göndermediklerine, küçük çapta olsun bir yatırımda bulunmadıklarına bin defa pişman olacaklar, ama neden sonra.. Her şey bitmiş, hesap dönemi gelip kapıyı çalmıştır.

Cenâb-ı Hak âhiret gününün bu safhasını açıklarken rahmetinin gazabının önünde bulunduğuna işâretle, ölmeden önce inkârcı sapıkların, şaşkın gâfillerin ve maddeci nankörlerin konuya yönelip çok iyi düşünmelerini; gerçeği anlayabilmek için akıl, idrâk ve yeteneklerini çok iyi kul-

(1) Sahîh-i Müslim : İbn Mes'ûd (R.A.) den - İbn Kesîr : 4/510

lanmalarını arzu ediyor.

Artık o gün Cenâb-ı Hakk'ın adâlet sıfatının tecellisiyle vereceği cezâ ve azâba nisbetle dünyadaki cezaların çok hafif kalacağını unutmamak gerekir. Şüphesiz hiçbir fâni, Allah'ın azâp verme hususunda uygulayacağı adâlet ve hakkaniyete denk bir azâp veremez. Zira Cenâb-ı Hak hem mutlak surette âdildir, hem de hakîm (yegâne hikmet sâhibi)dir. Yine O'nun vuracağı bağ gibi hiç kimse o nisbette âdil bir bağ vuramaz. Cezâlar ve azâplar kişinin niyet ve ameline göre takdîr edilir; hiç kimseye zulmedilmez. Çünkü Allah kullarına zulmedici değildir. O, zulmü hem kendisine, hem de kullarına haram kılmıştır. Ama insanlar hem birbirlerine, hem de kendi nefislerine zulmederler. Allah'ın yaratıp emanet olarak verdiği ruh ve bedeni en kötü yollarda kullanmak suretiyle aslından, hikmetinden uzaklaştırıp dejenere ederler. Bu ince nokta Kur'ân'ın birçok yerinde belirtilmektedir. Nitekim Âl-i İmrân Sûresi 117. âyette şöyle buyurulduğunu görüyoruz : **«Allah onlara zulmetmedi, ama onlar kendilerine zulmettiler.»** Enfal Sûresi 51. âyette ise şöyle buyuruluyor : **«İşte bu sizin ellerinizin işleyip öne sürdüğünüzün karşılığıdır ve elbette Allah kullarına zulmedici değildir.»**

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kıyâmet ve âhiret günündeki safhalardan birkaçına değinildi ve inkârcı sapıklar, nankör maddeciler uyarıldı. Ölüm olayı meydana gelmeden hakkı, hakikatı arayıp bulmaları istendi. Bunun için hem duygu ve düşüncelerine, hem de akıllarına seslenildi. Aksi halde âhiret gününde uyanıp gerçeği öğrenmenin onlara hiçbir yararı olmayacağına atıf yapılarak bilgi verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, imân ve sâlih amel üzere ölüp kalbi Hakk'a yatışmış olan mü'minlere müjde anlamında tecelli edecek ilâhî hitap konu ediliyor.

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي
إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

M E Â L İ :

27-28— Ey emîn ve tatmin olmuş nefis (ruh)! Râzı olduğun, rızaya eriştiğin halde Rabbına dön..

29— (Sâlih) kullarımın arasına gir.

30— Gir cennetime..

İNİŞ SEBEBİ

Rivâyete göre bu âyetler Uhud Savaşı'nda şehîd edilen Hz. Hamza (R.A.) hakkında inmiştir. Diğer bir rivâyete göre Hubeyb b. Adiy el-Ansarî hakkında veya Rume Kuyusu'nu satın alıp Müslümanların istifadesine vakfeden Hz. Osman (R.A.) hakkında inmiştir.

Bununla beraber ilgili âyetlerin Hakk'a inanıp kulluk hizmetini yerine getiren ve bu doğrultuda gönül yatışkanlığına erişen her mü'min kul ile ilgili olduğunu söylemekte isabet vardır. (1)

Ayrıca bu âyetlerin Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) hakkında indiği de söylenir. İbn Ebî Hâtim'in İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre : (YA EYYETÜHENNEFSÜ'L-MUTMAİNNE) âyeti indiği zaman Ebû Bekir (R.A.) Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in meclisinde oturuyordu. Âyeti duyunca şöyle dedi :

— Ya Resûlellah! Bu ne kadar güzeldir!

Bunun üzerine Peygamber (A.S.) ona şu müjdeyi verdi :

— İleride sana da böyle bir hitap yapılacaktır!

İbn Cerîr'in rivâyetine göre, Hz. Peygamber (A.S.) ona : «Ya Ebâ Bekir! İleride ölüm anında sana böyle söylenecektir!» buyurmuştur. (2)

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/378- Tefsîr-i Kurtubî : 20/58
(2) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/511

İLGİLİ HADÎS

Ebû Umâme (R.A.)den yapılan rivâyete göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir adama şu duâyı okumasını tavsiye buyurdu :

«Allahım! Şüphesiz senden, sana kavuşmaya inanıp yatışan, kazana rıza gösteren, verdiğine kanaat eden bir nefis (can veya kalp) istiyorum.» (1)

BU SEVİNDİRİCİ, RAHATLATICI HİTAP NE ZAMAN TECELLİ EDER?

(... يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ) «Ey emîn ve tatmin olmuş nefis (ruh)! Râzı olduğun, rızaya eriştiğin halde Rabbına dön..»

Kalbi Cenâb-ı Hakk'a imânla yatışıp tatmin olan mü'minin ruhuna bu tarz bir seslenme ölüm anında mı, yoksa âhiret gününde kabirlerden kalkıldığında mı tecelli edecektir? Müfessirlerin bir kısmına göre, âhiret gününde tecelli edecektir. Şüphesiz buradaki anlatım tarzı, Kur'ân'a has bir uslûp taşımakta ve amaç, mü'minlerin âhiret gününe daha iyi hazırlanmalarını sağlamaktır. Kâfirlere gelince o gün «Keşke bu hayatımız için önümüzden iyi yararlı amelleri gönderseydik» diye hayıflanacaklar. İmân doğrultusunda hayır, iyilik ve sâlih ameller işleyip onları ölmeden önce gönderen kalbi yatışmış mü'minlere ise, sözü edilen ilâhî hitap melek aracılığıyla tecelli edecektir.

Diğer müfessirlere göre ise, mü'minlere ölüm anında müjde mahiyetinde tecelli edecek bir hitaptır ki melekler vasıtasıyla gerçekleşir.

NEFS-İ MUTMAİNNE

Bu terkip üzerinde az farklı yorumlarda bulunulmuş ve aydınlatıcı bilgiler verilmiştir. İlim adamlarının bu yorumlarının birer özetini vermekte yarar görüyoruz. Şöyle ki :

1— Tabiîn'den Mücahid'e göre : Allah'ın Rab olduğuna kesinlikle inanıp kalbi bu inançla yatışan kimse,

2— İbn Abbas'a (R.A.) göre : Cenâb-ı Hakk'ın vereceği sevâp ve

(1) Hâfız İbn Asâkir : Revâha bint Ebî Amr'ın hal tercemesinde rivayet etmiştir.

mükâfata inanıp kalbi yatışan kimse,

3— el-Hasan'a göre : Allah'ın kaza ve takdîrine rıza gösterip bu konuda nefsine hakimiyet sağlayan kimse,

4— Mukatil'e göre : Allah'ın azâbından emîn olup kendini güven içinde hisseden kimse,

5— Saîd b. Cübeyr'e göre : Allah'ın kendi kitabında vaadettiği hususlara kesinlikle inanan kimse,

6— İbn Keysan'a göre : Amelini ıhlâs üzere yerine getirip gönül yatışkanlığına erişen kimse,

7— İbn Atâ'a göre : İlâhî marifete mazhar olup bu hava içinde derûnî zevk duyarak bir an olsun o zevkten mahrum kalmaya sabredemiyen kimse,

8— İbn Zeyd'e göre : Ölüm anında ve âhiret gününde Cennet ile müjdelenip gönül rahatlığına, ve huzuruna kavuşan kimse,

9— Allah'ı zikretmek suretiyle gönül yatışkanlığına erişen ve zikrullahtan devamlı surette mânevî gıda alan kimse demektir.

İbn Abbas'ın (R.A.) Kerâmeti :

Tabiînin ileri gelen ilim adamlarından Saîd b. Cübeyr (R.A.) diyor ki :

«İbn Abbas (R.A.) Tâif'de vefat etti. Derken bir benzeri daha görülmemiş olan bir kuş gelip onun naşına girdi ve bir daha çıkmadı. İbn Abbas (R.A.) defnedilirken kabrinin yanıbaşında bu âyet

(يَٓا اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعٓي اِلٰى رَبِّكِ ...) okundu. Ancak kimin okuduğu bilinmedi ve tesbit de edilemedi..» (1)

Bu âyetle ilgili bir diğer kerâmeti Kabbas b. Rezîn Ebû Hâşim şöyle anlatmıştır :

«Rum ülkesine esîr olarak götürüldük. Kral biz esirleri toplayıp kendi dinine girmemizi önerdi ve şöyle tehditte bulundu : «Benim dinime girmeyenin mutlaka boynunu vururum!» Üç kişi irtidad etti, yani kendi dinlerini bırakıp kralın dinine girmeyi kabul etti; dördüncü kişi ise girmedi ve yapılan öneriyi reddetti. Bunun üzerine onun başını kestiler ve oradaki ırmağa atıverdiler. O baş önce suyun dibine battı, sonra suyun üstüne çıktı ve dönüp irtidad eden o üç kişiye baktı ve şöyle dedi : «Ya fulân, ya fülân,

(1) Tefsir-i Kurtubî : 20/58

ya fülân! Böylece onlara isimleriyle seslenerek şu âyeti okudu :

(... يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً) **«Ey emîn ve tatmin olmuş nefis (ruh)! Râzı olduğun, rızaya eriştiğin halde Rabbına dön..»** Sonra da suya dalıp kayboldu. Oradaki Hıristiyanlar neredeyse İslâm'a gireceklerdi ve kralın tahtı sarsılıp yere düştü. Derken çok geçmeden İslâm Halîfesi Ebû Cafer Mansur'un fedâileri gelip bizi kurtardı.» (1)

KUL ALLAH'TAN, ALLAH DA KULDAN RÂZI OLUNCA..

Hakka kul olmak, bu idrâk içinde ibâdet etmek, şereflerin en üstünü, devletlerin en büyüğüdür. O bakımdan gerek şehadet kelimesinde, gerekse Mi'rac olayında Hz. Peygamberin «Resûl» sıfatından önce, «Abd» sıfatı anılmakta ve böylece Allah'a abd, yani kul olmanın en güzel sıfat olduğuna işâret edilmektedir.

O bakımdan insanoğlu, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine hidâyet verip «mü'min» sıfatına lâyık görülmesinden ve imân doğrultusunda, sâlih amellerde bulunmaya muvaffak kılınmasından ve aynı zamanda Allah'ın yanında kendisi için hazırlanan sonsuz ecir ve mükâfat ile müjdelenmesinden hoşnut olarak Rabbına dönerken, şüphesiz ki Rabbısı da onu hoşnutluk havası içinde karşılayarak rahmet ve gufranına mazhar kılar. İşte buna «rıza ve marziyye makamı» denir.

Nitekim insanoğlunun hayat plânındaki yerini ve vazifesini bilmesine yönelik ilâhî emirlerin, yasakların, öğüt ve tavsiyelerin tamamı «rıza mertebesi»yle içiçedir. Öyle ki, iki şehadet kelimesiyle kişi kulluğunun yerini ve hikmetini idrâkle bu mertebeye ilk adımını atar ve gerek kalbî, gerekse bedenî ibâdetlerle yükselme kaydeder. Sonra da ciddi niyet, ıhlâs ve takvâ kaftanına bürünerek sözü edilen mertebenin kapısının önüne gelmiş olur. Bu noktada Cenâb-ı Hakk'ın hidâyet, lûtuf, rahmet ve inâyeti tecelli ederse, kapı açılır da kişi imân sıfatıyla O çok muktedir hükümdarın yanında sıdk-u selâmet makamıyla mükâfatlandırılır. O kadar ki, o Rabbından râzı olduğu, Rabbı da ondan râzı bulunduğu halde kul Rabbına kavuşur.

İşte mü'min için en büyük iltifat, şeref, bahtiyarlık ve mutluluk makamı olan bu mertebeye lâyık görülme müjdesi ya ölüm anında, ya da ikinci hayata kaldırılacağı âhiret gününde verilir.

---

(1) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/511

SÂLİH KULLAR ARASINA KATILMA

(فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي ...) **«(Sâlih) kullarımın arasına gir. Gir cennetime..»**

Ruh, ilâhî hitaba melek vasıtasıyla mazhar olup bedeni terkederken sâlih kulların arasına katılma bahtiyarlığına erişir. Zira Berzah Âlemi'nde her ruh kendi inanç ve ameline göre yerini alır. Sâlih amellerle ömrünü değerlendiren mü'minler ise, o âlemde birarada bulunurlar. Nitekim Cenâb-ı Hak bu konuyu Nisâ Sûresi 69. âyetle şöyle açıklamaktadır: **«Öyleya, kim Allah'a ve peygamberine itaât ederse, işte onlar Allah'ın kendilerine nîmet verdiği Peygamberler, Sıddîklar, Şehîtler ve Sâlihlerle beraberdirler. Bunlar ise ne güzel arkadaşlardır!»**

ŞUURLU İNANÇ İDDİASI VE İSPRİTİZMACILAR-MEDYUMLAR

Son yarım asır içinde İslâm'ı, Onun getirdiği ilâhî hükümlerin tamamını, âhiret, hesap, cennet ve cehennem kavramlarını tahrîbe yönelen menfî cereyanlardan biri de ispritizma, yani ölülerin ruhlarıyla bazı şartlar altında haberleşmenin mümkün bulunduğuna inanan görüş ve bu yolda yapılan deneme, iddia ve inancıdır. Mesaj aldığını iddia eden medyumlar buna «Şuurlu İnanç» derken, din devrinin kapandığına, şuurlu inanç devrinin başladığına hem inanmaya, hem de inandırmaya çalışırlar. Bunun için de mutlaka «ruh»un bilinmesinin gereğine atıfta bulunurlar.

Böylece Kur'ân'ın hilâfına bir inanç sistemi ortaya koyarak mânevî boşluk içinde bulunan ve İslâmî esaslardan habersiz olan okumuşları ibadetsiz, taâtsiz, sorumsuz ve her türlü dinî kayıtlardan kopuk olarak «Tam Hürriyet» sinyaliyle dalâlete düşürmektedirler.

Çok çarpıcı, çekici ve büyüleyici söz ve mesajlarla insanları büyülerken hem semavî dinlere saygılı olduklarını belirtirler, hem de peygamberlerin varlığını kabul eder görünürler ve bu aldatmaca sözlerle asıl maksatlarını ortaya koymayı, zehirlerini kalp ve kafalara akıtmayı çok iyi plânlarlar.

Bu sebeple «Şuurlu İnanç» ekolünde yer alanlar hakkı reddedip bâtılı hak olarak tanıtma ve kabul ettirme çabalarını çok ustaca bir metodla uygulama alanına koymaktadırlar. Yazdıkları her şeyin mânevî âlemden geldiğini ve aynen korunup aktarıldığını iddiadan çekinmezler.

«Mânevî Âlem»den maksatları, dâvetlerine olumlu cevap veren ve şu-

urlu mesajlar sıralayan ruhlardır. Tabii verilen mesajların inkârcı azgın cinler tarafından çok maharetle yansıtıldığının farkında değildirler. Çünkü Kur'ân ve Sünnet bilgi ve kültüründen yoksundurlar. İlâhî din devrinin geçtiğini iddia ederken bunun yerine İslâm kültüründen uzakta kalanları «Şuurlu İnanç» etiket ve sloganıyla kendi saflarına çekmeyi başarmaktadırlar.

İddia ettikleri mânevî mesajları ciltlerle kitaplar halinde yayımlarken, hepsinde seçilen tek hedef söz konusudur; o da, İslâm Dini'ni temelinden yıkıp onun devir ve döneminin artık son bulduğu imaj ve inancını kalp ve kafalara işlemektir.

Onların hakkı bâtıl, bâtılı da hak göstermeye yönelik mesajlarından bir kısmını nakletmek suretiyle, Allah'a dosdoğru imân eden mü'minleri bu tehlikeye karşı uyanık bulundurmayı; şüphe ve kararsızlık içinde bocalayan sığ inanç sâhiplerine çok tehlikeli bir tuzakla karşıkarşıya bulunduklarını haber vermeyi vazife sayıyorum :

1— İlâhî din devri kapanmıştır. Şuurlu inanç devri başlamıştır.

2— Şuurlu inanç, ruhun verdiği mesajları kavrayıp inanmaktır.

3— Bunun için «ruh»un bilinmesi şarttır. Bilmek için de medyuma tabi olmak ve ona verilen mesajları gönül tahtasına silinmemesiye yazmak gerekir.

4— Ruh'u ve onun verdiği mesajları alan ve bilen medyumdur. O halde medyumun mânevî âlemden alıp yansıttıklarını hazmetmeye ihtiyaç vardır.

5— Cennet, Cehennem, Âhiret, Hesap, Azap ve Mükâfat hep mecazî tabirlerdir. Bütünüyle şuurlu inanca sâhip olmayan insanları yönlendirme aracıdır. Gerçekte ise bunlar mevcut değildir.

6— İlâhî din hürriyetleri kısıtlayıcı, serbest düşünceyi yasaklayıcı, hür irâdeyi bağlayıcıdır. Şuurlu İnanç ise, bunun tam aksine hürriyete kapıları açmakta ve insan düşüncesine tam serbesti tanımaktadır.

7— Dinlerin Cennet, Cehennem, Âhiret, Azâp ve Mükâfatla yapmaya çalıştığını Şuurlu İnanç en geniş serbestiyle gerçekleştirmektedir.

8— Dinlerin kalpleri Allah'a yönlendirmek ve kalpleri ilâhî sevgi ve korkuyla doldurma çabasını Şuurlu İnanç, akla değer verip ibâdet ve taât yerine nefse serbesti tanımakla, hürriyeti mânevî mesajlar doğrultusunda engelsiz kılmakla sağlamaktadır.

9— Âhiret denilen ikinci hayat yoktur. İnsan tekrar tekrar ölüp tekrar tekrar dünyaya dönmekle gerçek mutluluğa ermektedir. Tenasüh mut-

laka gerçektir.

10— İbrahim Peygamber ile Muhammed Peygamber şuurlu inanca pencere açmış, Sokrates onu geliştirmiş; Bedri Ruh Selmân ise bu konuda en yüksek bilgiyi vermiştir.

11— Putlar da -tarih boyunca- bu bilgiye ulaşmanın basamaklarını oluşturmuştur ve o bakımdan putlar da ayrı ayrı değerler olarak kabul edilmelidir.

12— İslâm Dini artık yenilikler, hurafeler ve bâtıl inançlar içerisinde kaybolmuş ve böylece geçerlilik devrini tamamlamıştır.

13— Muhammed Peygamber de putların bir bakıma gereğini vurgulamak için Kâbe'nin içinde yer alan putları kırıp atarken, Onun dışındakilere dokunmamıştır.

14— Allah ne tektir, ne de çoktur.

15— İnsanlar yaşarlar, ölürler, tekrar doğarlar. Bir insanın ruhu doğumla ölüm arasında bir bedenden çıkıp yeni bir bedene girmekte ve varlığını böylece peryodik olarak sürdürmektedir.

16— Dinî hükümler bütünüyle geçersiz kalmıştır. İnsan idrâki uyanmış, şuurlu inanç dönemi başlamıştır. Artık ne cehennem korkusu, ne de cennet arzusu var. Ferahlatıcı, doyurucu mânevî mesajlar var.

17— O bakımdan dinî hükümlere ihtiyaç yoktur. Toplumun anlayış kabiliyetlerinden doğan hükümler vardır.

Görüldüğü gibi, bu maddeleri ele aldığımız ve Kur'ân'ın ışığında gözden geçirdiğimiz zaman, bütünüyle İslâm'ı tahribe yönelik bir maksat taşıdığını rahatlıkla anlarız. Şöyle ki :

Birinci madde; son din diye bir hüküm olamayacağına; aynı zamanda semâvî dinlerin ve özellikle İslâmiyetin akla ışık tutmadığına, o bakımdan şuurlu bir inanç sistemi taşımadığına; taşımadığına göre de artık devrinin kapandığına,

İkinci madde, gerçekte ilâh kavramının yanlış anlaşıldığına, ruhun bizzat ilâhlık vasfı taşıdığına ve gerçeği vahiy yoluyla değil, ölenlerin ruhundan öğrenmenin mümkün olduğuna,

Üçüncü madde, peygamberi ve kutsal kitabı bırakıp medyuma uymanın lüzumuna ve «ruh» denilen cevherin ancak bu yolla bilinebileceğine,

Dördüncü madde, âhiret, berzah diye birtakım mânevî âlemler ol-

madığına; ruhlar âleminin bulunduğuna ve ölümden sonraki durumu gerçek yönüyle ancak ruhtan öğrenmenin mümkün olabileceğine,

Beşinci madde, cennet, cehennem, âhiret, hesap, ceza ve mükâfat gibi sözlerin birer mecazî anlam taşıdığına, gerçekte bu gibi devirlerin gelmesinin söz konusu olamayacağına; bu gibi mecazî kavram ve tabirlerin sırf şuurlu inanç derecesine yükselemiyen insanları yönlendirmeye matûf bulunduğuna,

Altıncı madde, şuurlu inanç sloganıyla hayvanî duyguları serbest bırakmaya; hürriyetleri dinî kurallarla kısıtlamanın gereksizliğine ve böylece insana hayat düzeyinde hiçbir engel söz konusu olmaksızın tam serbesti verilmesine,

Yedinci madde, âhiret kavramını temelinden yıkmaya,

Sekizinci madde, İslâm Dininin ibâdet mükellefiyetinin artık devri sona erdiğine ve ibâdet yerine şuurlu inanç döneminin başladığına; o bakımdan mâbedlerin artık lüzumsuz kaldığına,

Dokuzuncu madde, Brahmanizm ve Budizm'de olduğu gibi, tenasühün cârî olduğuna,

Onuncu madde, Ünlü Medyum ve İspritizmacı Bedri Ruh Selmân'ın peygamberlerden daha yüksek, daha faydalı ve aydınlatıcı bilgiler verdiğine,

Onbirinci madde, putların ve putperestliğin lüzumuna,

Onikinci madde, İslâm Dininin bütün özelliklerini ve asliyetini kaybettiğine,

Onüçüncü madde, Hz. Muhammed'in (A.S.) hâşâ putların lüzumuna inandığına,

Ondördüncü madde, «Allah» kavramının meçhûl bulunduğuna, aslında Allah'ın sıfatları olamıyacağına,

Onbeşinci madde, ruhların durmadan beden değiştirdiklerine, yani ölen bedenden çıkan ruhun başka bir bedene girerek yeniden dünya hayatına döndüğüne,

Onaltıncı madde, dinî hükümlerin tamamen geçersiz ve gereksiz, hattâ anlamsız ve yararsız olduğuna,

Onyedinci madde, toplumun ve dolayısıyla ferdin anlayış kabiliyetinden doğan hükümlere ihtiyaç bulunduğuna delâlet etmektedir.

Şuurlu İnanç Ekolü hem ruhlardan mesaj aldıklarını iddia etmektedirler, hem de bedeni terkeden ruhun, anarahminde oluşan cenine girerek yeniden dünyaya döndüğünü savunmaktadırlar. Bu durumda ruhlar âleminde ruh kalmadığına ve ölüm olayından hemen sonra ikinci bir bedene girmenin söz konusu olduğuna göre, hangi ölünün ruhu dünyaya dönmemekte ve medyuma mesajlar vermektedir? Aynı zamanda çoğalan ruhlar nereden gelmektedir? Böylece bir sürü çelişki birbirini izlemekte ve şuurlu inanç saplantısı şuursuz inancı doğurmaktadır.

Bu ve benzeri bâtıl inançların, türedi mezhep ve dinlerin sahneye çıkmasının ve bazı kesimlerde hüsn-ü kabul görmesinin başlıca üç sebebi vardır diyebiliriz :

a) Her kişinin içinde mâneviyata açık bir boşluk vardır. Allah ve din duygusu bu boşluğa enjekte edilmiş bir maya olarak bulunuyor. Hangi akım ve ekol erken davranıp o boşluğu kendi inanç ve ideolojisiyle doldurup mevcut mayayı kendi potasında şekillendirirse, kişi o ekolün, o akımın bir parçası haline gelir.

b) Mevcut birtakım sistemler, yayım organları dinî esas ve prensipleri; ahlâk ve kuralları ne kadar küçümseyip tahribe başlar ve bunu şuurlu şekilde sürdürürse, toplumu ve âileyi din düşmanlarının tuzağına düşürme o kadar kolaylaşır.

c) Materyalizmi tek değer ve kurtuluş çaresi kabul edenler doğrudan kutsal değerleri sahneden kaldıramayınca, kaleyi içinden fethetmeyi plânlamış ve böylece ortadaki mânevî boşluktan da yararlanarak ispritizma, medyumculuk, masonluk ve Yehova Şahitliği gibi ekoller meydana getirerek İslâmiyete en ağır darbeyi indirmeyi hedef seçmiştir.

Ne var ki, hak dinin, bir süre incelse bile kopması mümkün değildir. O bakımdan tarih boyunca iç ve dış düşmanların bütün gayret, plân ve saldırılarına rağmen bu yüce din hep ayakta kalmış ve sahnede bulunarak gündemden çıkmamıştır. Bugün için İslâm âlemi yeniden ihyaya yönelmiş ve uyuşukluğu atarak İslâmiyetle akıl ve ilim arasındaki bağları harekete geçirmiş; yüzbinlerle okumuş genç bu dine hayranlık duymaya başlamıştır.

Mutlu sonuç yine hakkın olacaktır ve o günler pek yakındır.

——oOo——

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

BELED SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Bu tesbite muhalefet eden olmamıştır. (1)

Birinci âyetinde Emîn Belde olan Mekke'ye yemin edildiğinden, bu manâya delâlet eden «Beled» sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı	:	20	
Kelime »	:	82	
Harf »	:	320	(2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Kutsal Mekke'de kan dökmenin az bir süre için Hz. Peygamber'e (A.S.) helâl kılındığı haber veriliyor. Veya Hz. Peygamber'in (A.S.) Mekke'de bulunduğu süre içinde de hep helâl ve mubah olanı işleyeceğine, Ondan günah ve kötülük sadır olmayacağına işâret ediliyor.

2— İnsanın doğumundan ölümüne kadar sıkıntı ve zorluk içinde bir ömür süreceğine ve daha çok doğum döneminde sıkıntılar içinde dünyaya gözlerini açtığına; anasının da onu doğuruncaya kadar hayli zorluklar çektiğine değiniliyor.

3— İnsana iki göz, dil ve iki dudak verildiği belirtilerek bunlarla doğruyu görmesinin ve doğru olanı ifade etmesinin lüzumuna atıf yapılıyor. Aynı zamanda bu organlardan her birini yerli yerine oturtup istifade edilir özellikte var kılan Cenâb-ı Hakk'ın kusursuz yaratan kudret olduğu dolaylı şekilde anlatılıyor.

4— Bir köle veya esîrin bağını çözmenin; bir insanı hürriyetine kavuşturmanın büyük bir fazîlet ve hayırhahlık olduğu belirtiliyor. Kıtlık günlerinde yetim ve yoksulu doyurmanın, sarp geçitleri aşmaya vesîle ola-

(1) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/59- Lübabu't-te'vîl : 4/379
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/379

cağı haber veriliyor.

5— Sonra da imân edenlerin birbirlerine sabır ve merhametle tavsiyede bulunmalarının lüzum ve önemi üzerinde duruluyor.

6— Meymenetlilerle meymenetsizlerin kısaca tarifi yapılarak yönlendirici, düşündürücü bilgi veriliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لَٓا اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ ﴿١﴾ وَاَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَۙ ﴿٣﴾
لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ ف۪ي كَبَدٍۜ ﴿٤﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌۢ
﴿٥﴾ يَقُولُ اَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًاۜ ﴿٦﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَمْ يَرَهُٓ اَحَدٌۜ ﴿٧﴾

M E Â L İ :

1— Hayır, bu şehre (kutsal Mekke'ye) and olsun ki,

2— Sen bu şehirde yerli olarak oturmuşsundur. (Bu şehir sana daha lâyık ve daha helâldır).

3— Babaya da, doğan çocuğuna da and olsun,

4— Ki biz insanı (kendine has) sıkıntı ve zorluk içinde yaratıp meydana getirdik.

5— O, kendisine hiç kimsenin güç getiremiyeceğini mi sanır?

6— «Yığın yığın mal sarfedip tükettim» diyor.

7— Onu hiç gören olmadı mı sanıyor?

İLGİLİ HADÎSLER

«Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak gökleri ve yeri yarattığından beri Mekke'yi (kutsal sayıp) hürmetli kılmıştır. (Artık orada (insan) kanı akıtılmasını, ağaçların kesilmesini, oraya sığınanın öldürülmesini yasaklamıştır.) Böylece Mekke kıyâmet kopuncaya kadar hürmetlidir. Benden önce hiçbirine

helâl kılınmamış, benden sonra da hiç kimseye helâl kılınmayacaktır. Bana da ancak gündüzleyin bir saat helâl kılınmış bulunuyor..» (1)

Bu ruhsat, Mekke'nin fethedildiği gün gerçekleşmiştir.

«Şüphesiz ki bu belde (Mekke)yi Cenâb-ı Hak gökleri ve yeri yarattığı andan itibaren hürmetli saymıştır. Artık O, Allah'ın hürmetiyle kıyâmete kadar hürmetlidir : Ağacı kesilmez, yaş otu biçilmez.

Bu belde ancak gündüzden bir saat bana helâl kılındı ve yine hürmeti dünkü gibi geri döndü. Haberiniz olsun ve dikkatli olun! Burada hazır olan, (bu hükmü ve beyânı) hazır olmayana ulaştırsın.» (2)

EMÎN BELDEYE, ADEM İLE SOYUNA YEMİN EDİLMESİ

(لَٓا اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ وَاَنْتَ حِلٌّۢ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَۙ ...) «Hayır, bu şehre (Kutsal Mekke'ye) and olsun ki, sen bu şehirde yerli olarak oturmuşsundur. (Bu şehir sana daha lâyık ve daha helâldır.) Babaya da doğan çocuğuna da and olsun..»

Âyetin baş kısmında olumsuzluk ifade eden (lâm) harfi bulunuyor. Oysa cümle olumluluk ifade ediyor. O bakımdan bu harf hakkında farklı yorumlar ortaya çıkmıştır :

a) Lâm harfi, lafzı güzelleştirmek için fazla olarak konulmuştur ve bu sebeple yemin cümlesini olumsuz kılmamaktadır. Nitekim ünlü lûgatçı el-Ahfeş de aynı görüştedir.

b) el-Hasan ile el-A'meş ve İbn Kesîr bu cümleyi (Lâ-Uksimu) şeklinde değil de, (Leuksimu) şeklinde okuyarak (lâm) harfinin te'kîd için olduğunu belirtmişlerdir.

c) Bu tarz bir anlatım şekli Araplar arasında çok yaygın olduğundan, önce onlara seslenen Kur'ân âyetlerinde de bu anlatım tarzına yer verilmiş bulunuyor. Meselâ Araplar sık sık (لا والله ما فعلت كذا) ve (لا والله ما كان كذا) gibi terkipleri kullanırlardı. Öyle ki, söze başlarken önce olumsuzluk ifade eden bir harf kullanılınca muhatabın dik-

---

(1) Buharî/ilim : 37, cenâiz : 76, hacc : 43, sayd : 8,10, büyû' : 28, cizye : 22, meğâzî : 51, 53, Tirmizî/hacc : 1, diyat: 13- İbn Mâce/menâsik : 103- Ahmed : 1/253, 259, 316- 3/199- 6/385

(2) » » » » » » » » » »

kati çekilir, sonra asıl anlatılmak istenen söz söylenirdi. Aynı zamanda (lâm)ın cümlenin başına konulması söze kuvvet kazandırmaya yöneliktir.

d) (Lâm) harfi olumsuzluk ifade etmek içindir. Bu durumda cümlenin manâsı şöyledir : «Resûlüm sen içerisinde bulunmadıktan sonra bu şehre yemin etmem.»

«Sen bu şehirde yerli olarak oturmuşsundur. (Bu şehir sana daha lâyık ve daha helâldır)» meâlindeki âyette yer alan kelimeler, cümle arasındaki konumu ve delâleti itibariyle birkaç yoruma sebep olmaktadır :

1— Sen ileride bu şehirde bir süre hill (helâllık) ruhsatına mazhar olup Allah düşmanlarına karşı kılıç kullanabileceksin.

Bu yorum, Mekke'nin fethedileceğine ve fetih esnasında kısa bir süre vuruşma meydana geleceğine işârettir.

2— Sen Mekke'de belli bir süre ne yaparsan hill (helâl ruhsatı) düzeyinde olacaksın.

3— Mekke'de yaş ot ve ağacın kesilmesi, koparılması bile haram iken sana karşı saldırıda bulunmayı ve hattâ seni öldürmeyi helâl sayıyorlar. O halde bir süre daha bu sıkıntı ve zorluklara karşı sabret, dayanma gücünü ortaya koy; zira insan sıkıntı ve zorluk içinde yaratılmıştır; hayatın yolu sıkıntı ve üzüntülerle doludur.

Bu yorum, yakında sıkıntıların kalkacağına ve hicret olayının gerçekleşmesiyle yeni bir dönemin başlayacağına işârettir.

4— Sen bu şehre hülûl etmişsindir ve ileride yine bu şehre hülûl edip konacaksın.

Bu yorum, «hill»in «hülûl» anlamına geldiğine ve yakın gelecekte Hz. Peygamber'in (A.S.) Mekke'yi terkedeceğine ve bir süre sonra tekrar gelip arzusuna kavuşacağına, yani kutsal şehri putlardan ve putperestlerden temizleyeceğine işârettir.

Nitekim konumuzla ilgili hadîsler bu âyeti en güzel şekilde açıklamakta ve ilâhî muradın ne yönde olduğunu belirtmektedir. Allah daha iyisini bilir.

VÂLİD VE VELED (GENETİK OLAY)

(... وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ) **«Babaya da, doğan çocuğuna da and olsun..»**

Baba ve oğluna and içilerek bu illet-malûl düzeyinde gerçekleşen olaya dikkat çekilmektedir. Böylece illet-malûl arasında oluşturulan biyolojik bağın hem önemine, hem de şaşmazlığına işâret edilmekte ve Allah'ın hılkat kanununun kıyâmete kadar biteviye sürüp gideceğine dolaylı şekilde değinilmektedir. Zira Adem ile İsa (A.S.) dışında her çocuğun mutlâka erkekle dişi arasında meydana gelen cinsel birleşmeden oluşması değişmeyen ilâhî kanunlardan biridir ve ancak her tür kendi soyunun kalıtımındaki özellikleriyle devam etmektedir. O kadar ki, her türün bütün özellik ve meziyetleri, kusur ve farklılıkları taşıdığı genlerde formüle edilmiştir.

Şüphesiz ki insan türünün bütün incelik ve hususiyetlerini küçücük bir gene yerleştirip onun mikro modelini hazırlayan Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin yüksekliğini ve erişilmezliğini görmemek, anlamamak mümkün mü?

O bakımdan Cenâb-ı Hak baba ve oğula yemin ederek olayın inceliğine dikkat çekmekte ve kendi hılkatındaki harika modeli bilen bir insanın Yüce Yaratan'ı da bilmesinin gereğine atıf yapmaktadır.

Bizim bu açıklamamızın dışında bir de Ashab-ı Kirâm ve Tabiîn'den bazı zatların az değişik yorumları vardır. Onları özetleyip şöyle sıraya koyabiliriz :

a) «Vâlid» Adem (A.S.)dır; «veled» ise ondan üreyip gelenlerdir. Zira insan denilen en şerefli canlının yaratılması bizatihi ilâhî ilim, kudret ve hikmetin erişilmezliğini ortaya koymakta ve O'nun mutlak mevcut olduğunu isbatlamaktadır. Böylece «insan», Hakk'ın varlığının açık belgesi, yaratanın ancak O olduğunun kesin delilidir.

b) «Vâlid» Adem (A.S.)dır; «veled» ise, onun soyundan gelen sâlih (iyi, yararlı) kişilerdir. Çünkü insanı insan yapan, onun Allah'a olan imânı ve o imân temeli üzerinde yükselen sâlih amelleridir.

c) «Vâlid» İbrahim Peygamber'dir. (A.S.) : «veled» ise, Onun soyundan gelen peygamberler ve sâlih kullardır.

d) Mâverdî'ye göre : «Vâlid», Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'dir; «veled» ise, Ona dosdoğru imân edip sünnetine uygun yaşayan ümmetidir.

Mâverdî bu yorumunu şu hadîse dayandırmaktadır: **«Şüphesiz ki ben**

sizin için baba makamındayım.» (1)

Böylece Cenâb-ı Hak hem Mekke'ye, hem de Hz. Muhammed'e (A.S.) ve Onun sâlih ümmetine yemin ederek onların kadr-u kıymetini, şeref ve itibarını yükseltmektedir.

İNSAN SIKINTI VE ZORLUK İÇİNDE YARATILMIŞTIR

(لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ ف۪ي كَبَدٍ) **«Ki biz insanı (kendine has) sıkıntı ve zorluk içinde yaratıp meydana getirdik.»**

Şüphesiz bazı istisnalar dışında insanın ana rahminde oluşup şekillenmesinde, doğumunda, beslenip eğitilmesinde, hayata hazırlanması ve hayatını sürdürmesinde birtakım zorluklar ve sıkıntılar söz konusudur. Bu, her bakımdan bir insanın kolay meydana getirilemiyeceğini, büyük emekleri, sıkıntıları ve fedakârlıkları; aynı zamanda sabırlı hareket etmeyi gerektirdiğini yansıtmaktadır.

Hayvanların çoğunda yavru doğduktan kısa bir süre sonra toparlanıp ayağa kalkar ve kendini besleme imkânını bulabilir. İnsan ise birkaç yıl yakın ilgiye, emeğe ve itina gösterilmeye muhtaçtır.

Böylece sıkıntıyla, zorluklara katlanılarak; emek ve fedakârlıkta bulunularak doğurulan ve yine aynı zorluk ve sıkıntılarla beslenip büyütülen bir insanın ana-babasına ne kadar borçlu olduğunu belirtmeye gerek yoktur. O bakımdan ana-baba evlâdının hem cenneti, hem de cehennemidir. Onların bunca fedakârlığını düşünerek insafa gelen ve elinden geldiğince onları memnun etmeye çalışan bir evlât elbetteki cennete lâyıktır. Allah'a imânı tamsa, bu kapıyı kendine açmış olur. Değilse, kendini sonu gelmeyen bir karanlığa sürüklemiş bulunur.

Diğer yandan Ashab-ı Kirâmın ileri gelenlerinden birçok kimse ve Tabiîn'den birçok ilim adamı, âyetteki kasem (yemin)in cevabı olarak getirilen bu cümle üzerinde durarak birtakım yorumlarda bulunmuşlardır. Şöyle ki :

a) Dünya hayatının sıkıntı, külfet ve zorluklarla dolu olduğuna işârettir. Zira «kebed»in aslı «şiddet, katılık, gılzet»tir. Kanın gılzet peyda edip kalınlaştığı kara ciğere bu mânayla «kebid» denilmiştir.

---

(1) Ebû Dâvud/taharet : 4- Nesâî/taharet : 35- İbn Mâce/taharet : 16- Ahmed : 2/247, 250

b) İbn Abbas (R.A.) ve el-Hasan'a göre : Şiddet ve fazla yorgunluğa işârettir. Zira insanın doğumu da, yaşamı da bu iki kavramla içiçedir.

c) İkrîme'ye göre : Ceninin ana rahminde doğumuna yakın başaşağı dikey durum almasına işârettir. Şüphesiz bu da Cenâb-ı Hakk'ın hem anaya, hem de cenine olan bir başka lûtuf ve minnetidir.

O bakımdan doğum vakti yaklaşınca çocuk ters dönmekte, yani başaşağı gelmektedir.

d) Ferahlık ve genişliğe karşı şükretmek için birtakım sıkıntı ve külfetlere katlanmaya; zorluk ve üzüntü veren olaylara karşı sabretmeye işârettir. Çünkü hayatın yolu dümdüz değildir; inişli yokuşludur; yani bu yol zıtlarla doludur.

e) Doğum olayı, çocuğun göbeğinin kesilmesi, süt emmeye alışması, dişlerinin çıkmaya başlaması, dilinin hareket etmesi, sütten kesilmesi, sünnet edilmesi, okula başlaması, eğitilip yetiştirilmesi, tahsilini tamamlamaya çalışması; sonra da evlenmesi, çoluk-çocuğa karışması ve arkasından yaşlanması; birtakım hastalıkların, arâzların ortaya çıkması gibi hep sıkıntı ve külfeti gerektiren safhalar birbirini izler. Âyette bilhassa bu hususlara işâret edilmektedir.

HER KUDRETİN ÜSTÜNDE İLÂHÎ KUDRET HÂKİMDİR

(أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ) **«O, kendisine hiç kimsenin güç getiremiyeceğini mi sanır?.»**

Doğumla ölüm arasında adım adım gelişip bir sürü sıkıntı ve zorluklarla karşılaşan insanoğlu, rüşde erip kişiliğini kazanınca ciddi anlamda dinî eğitim görmez ve o sebeple sadece zekâsını ve fiziksel yapısını geliştiren bir öğrenim görürse, ilâhî kudretin sınırsızlığını anlayacak, duyacak bir imân ve başîrete sâhip olma şansı azaldığından kendinde üstün bir kudret hissetmeğe başlar. Elde ettiği bilgi, mal, makam ve servetten kaynaklanan gurur ve dengesizlik içinde ömür sermayesini tüketmeye yönelir. Bu tek yönlü eğitilmenin neticesi olarak kişinin ruhuyla bedeni, dünyasıyla âhireti, maddesiyle mânası arasındaki bağlar oluşmaz, köprü kurulmaz ve her geçen gün bu dengesizlik biraz daha belirgin hale gelir. İlâhî hidâyet tecelli etmezse, sonu mutlak hüsrân olur.

Oysa fiziksel güç, geniş maddî imkân geçici değerlerdir. Yolunda amacına yönelik ve Hakk'ın rızasına uygun ölçüler içinde kullanıldığı nisbette faydalıdır ve kalıcı mutluluğa vesîle teşkîl edebilir. İlâhî statü dışında kul-

lanılıp harcandığı takdirde vebal ve azâba sebep olur.

İşte insanın bu gibi geçici ve ârızî güç ve imkânlarının ne yolda, niçin, ne maksatla kullanıldığını en iyi bilip tesbît ve takdîr eden Cenâb-ı Hak her şeyi görüp bilmekte ve ona göre karşılığını hazırlamaktadır.

Böylece bütün güçler o yüksek kudretin önünde güçsüz kalır; bütün bilgiler O'nun ilminin karşısında sönüp tükenir. Ezelî kanun hükmünü yürütür ve en mağrur başlar çok geçmeden eğilmeye mahkûm olur. Yaşlılık, hastalık ve ölüm bunun ilk ve açık belirtileridir.

Âyette dikkat çekici bir incelik söz konusudur. O da «ehlektü» fiilinin delâlet ettiği mânadır. Kendi kuvvet ve servetiyle mağrur olan nankörün harcadığı mal insanlardan yana, Allah'ın hoşnutluğu doğrultusunda değil de nefsinin sahte gururunu tatmine yönelik bir harcamadır. Zira «ihlâk», yararsız, yok yere bir harcamayı, hikmetinin hilâfına kullanmayı iş'ar içindir.

Dünyada bu gerçeği anlamayanlar âhirette ilk adımda hemen anlama imkânını bulacaklar ve yaptıkları hatanın, işledikleri cinayetin çok elîm sonuçlar doğurduğunu farkedecekler, ama neden sonra, mükellefiyet ve sorumluluk devri çok gerilerde kalmış, hesap, kitap, cezâ ve mükâfat devri başlamıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanın sıkıntı ve meşakkatler dolu bir hayat proğramıyla yaratıldığı belirtildi. Ancak insan türünün bizatihi üstün bir değer taşıdığına işâretle illet ve malûl senteziyle oluşan baba ve oğul kavramları üzerinde durularak onlarla yemin edildi. Sonra da ilâhî kudretin bütün güçler ve kudretler üstünde mutlak hâkim olduğu belirtilerek mağrurlar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, insana verilen ve her biri ilâhî sanatın ve hılkattaki erişilmezliğinin belgesini yansıtan dört nîmet konu ediliyor. O halde insan olduğu için kölenin aşağılanmaması, esîrin işkence edilmemesi gereğine işâretle, onları hürriyetlerine kavuşturmanın sarp geçitleri aşmaya vesîle olacağı müjdeleniyor. Sonra da yetim ve yoksulun korunması üzerinde durularak Allah'ın verdiği nîmetlerden onları yararlandırmamızın sayılmayacak faydalarına atıf yapılıyor.. Arkasından doğumla ölüm noktaları arasında çeşitli sınavlardan geçmenin mukadder olduğuna işâretle bu yolu kat'ederken mü'minlerin birbirlerine sabır ve merhamet tavsiye etmeleri arzu ediliyor.

İşte bu çizgide kimilerinin meymenetli havaya, kimilerinin de meş'e-metli havaya gireceği ve o sebeple herkesin kalıcı saadeti ve azâbı dünyada kazanıp öylece âhirete intikal edeceği haber veriliyor.

—oOo—

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾
فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾
أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا
ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا
بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ أُولٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

M E Â L İ :

8-9— Biz ona iki göz, bir dil, iki dudak vermedik mi?

10— (Doğru ve eğri olmak üzere) iki de yol göstermedik mi?

11— Ama o, sarp geçidi geçmeye katlanmadı.

12— Sarp geçidin ne olduğunu bilir misin?

13— Bir köle ya da esirin bağını çözüp hürriyetine kavuşturmaktır.

14-16— Veya açlık gününde (kıtlık zamanında) hısım sayılan bir yetîme veya yere serilmiş (bitkin, kimsesiz) bir yoksula yedirmektir.

17— Sonra da birbirlerine sabır ve merhamet tavsiye eden mü'minlerden olmaktır.

18— İşte bunlar sağ tarafta yerlerini alanlardır.

19— Âyetlerimizi inkâr edenler ise sol tarafta yerlerini alanlardır.

20— Ve üzerlerine kapıları kapanmış bir ateş vardır.

İNSANA VERİLEN VE HER BİRİ İLÂHÎ SANATIN ERİŞİLMEZLİĞİNİ YANSITAN DÖRT ÖNEMLİ NÎMET

(أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ) **«Biz ona iki göz, bir dil, iki dudak vermedik mi? (Doğru ve eğri olmak üzere) iki de yol göstermedik mi?»**

İnsanı ilâhî rıza, fazîlet, rahmet ve inâyet çizgisine ulaştıran üç organ : Göz, dil ve iki dudak..

Şüphesiz gözün kendisi her yanıyla ve inceliğiyle ilâhî sanat harikasından biridir. Anatomik yapısıyla, verdiği hizmetle Cenâb-ı Hakk'ın varlığının ve kudretinin erişilmezliğinin ve benzersizliğinin izlerini yansıtmakta ve en büyük hikmet sâhibi Hakk'ın patentini taşımaktadır.

Hem insan gözü, akıl, duygu, düşünce, zekâ ve hafıza gibi üstün yeteneklerle desteklenmiştir ki, bu özelliğiyle diğer canlılardaki gözden ayrılmakta ve yüksek bir lûtfun tecellisi olduğunu bütün açıklığıyla ve berraklığıyla ortaya koymaktadır. Aklını ve vicdanını dosdoğru kullanabilen bir insan, sadece Allah'ın bu nîmetinin şükrünü yerine getirmekten âciz bulunduğunu anlar ve O Yüksek Kudretin karşısında yerlere kapanarak «Sübhane Rabbiye'l-a'lâ» demekten başka bir şey düşünemez.

O halde her an bize Allah'ın yüceliğini hatırlatan bu nîmeti, iyiyi, güzeli, doğruyu ve hakkı görüp anlamakta kullanmak; günahı gerektiren şeylere karşı kapalı tutmak gerekmez mi? Onu sadece maddeye, şehvete, makam ve servete çevirmek, yaratıldığı hikmet ve gayenin dışında kullanmak olur ki bu, her yanıyla haksızlık ve ölçüsüzlük doğurur.

Dil de kişinin duygu ve düşüncelerinin ve gönlünde taşıdıklarının tercümanıdır. Konuşup anlaşmayı sağlayan bir organ, gerek belirtilen özelliğiyle, gerekse tat alma yeteneğiyle ilâhî sanatın ayrı bir tecellisidir. O da göz gibi Cenâb-ı Hakk'ın varlığının ve birliğinin damgasını taşımakta ve tesadüflerle oluşmadığına kendi özelliklerini şâhit olarak göstermektedir. O bakımdan bu organımızı çok dikkatli kullanmak zorundayız. Zira ağızdan çıkan sözü geri çevirmek mümkün değildir. Hz. Ali (R.A.) Efendimiz'in de buyurduğu gibi : «Okların ve mızrakların açtığı yaranın kapanma şansı vardır; ama dilin açtığı yaranın kapanma şansı pek yoktur.» O bakımdan dilimizi hem çok dikkatli, hem de çok iyi kullanmalıyız. Zira o bizi mutluluğa götüreceği gibi, felâkete de götürebilir. Tatlı dili olanların dostları hergün biraz daha artar. Acı dil insanı yalnızlığa iter. Dilini tutmasını bilen kimse belâlardan güvende kalmayı başarır; tutamayanların ise başı dertten kurtulmaz. Aklı kıt olanlar dilini tutmayı beceremezler.

İmânı zayıf olanlar diline hâkim olamazlar. Onun için dilin sürçmesindense ayağın sürçmesi hayırlıdır.

Harîrî'nin dediği gibi, «Sözün doğrusu dilin süsüdür.» «Tutumlu dil dünyada en büyük hazinedir.» «Dil araçların aracıdır.» «Dimağlar dille gelişir.» «İnsan dilinin altında gizlidir.» «Tatlı dil, her kapıyı açan sihirli bir anahtardır.»

Buna benzer dil hakkında çok şey söylenmiş ve çok şey yazılmıştır. Ama gerçek olan tek şey vardır; o da : Dili yaratıp böylesine sihirli bir araç yapan Cenâb-ı Hakk'ı anmakla onu ıslak tutmaktır.

Dudaklar da öyle.. Her biri en güzel biçim ve yararda düzenlenmiştir. Kapandığı zaman içeriye toz geçirmeyecek, ağızdaki ıslaklığın dışarı sızmasını önleyecek bir yapıya sahiptir. Konuşmamızı, yeme ve içmemizi kolaylaştırması ise ayrı bir özelliğidir. İnsan yüzüne çekicilik veren organlardan biri de dudaklardır. Üst veya alt dudaktan bir santimetre kare kesilecek olsa, yüz bütün cazibesini kaybeder ve çirkin bir görünüm alır.

İnkârcı mağrurlar, nankör sapıklar hiç değilse bu organlara bakıp Hakk'ın fırçasının rengini ve izlerini görmeli değil midirler?

İNSANIN ÖNÜNE İKİ YOL KONULMUŞTUR

İnsana, doğru ve eğri olmak üzere iki yol gösterilmiştir. Öyle ki, imân ile küfrü, doğru ile eğriyi, hayır ile şerri, hak ile bâtılı yalnız akıl yoluyla ayırt etmemiz çoğu konularda mümkün değildir. Akla destek olarak ilâhî beyana ve gerçeği araştırıp bulmaya çalışan ilme ihtiyaç vardır.

Zira bizi beşerî meziyet ve zaaflarla yaratan Cenâb-ı Hak, hılkatımızın özelliğine uygunluk ve ruhumuzun yüceliğiyle uyumluluk sağlaması doğrultusunda nelerin yararlı, nelerin zararlı olduğunu daha iyi bilir. Aynı zamanda dünyaya gelişimizin ve ölüp âhirete gidişimizin hikmetini aklımızla tek başına çözüp sonuca bağlamamız da çok zordur. Çünkü akıl daha çok gözlem ve deney yoluyla isbat edilen şeyleri kabul eder, bunun ötesindeki haberleri şüpheyle karşılar. O kadar ki, akıl çoğu zaman neyin hayır, neyin de şer olduğunu belirleyemez; şerri hayır, hayrı da şer kabul edebilir. Oysa bizi yaratan Allah, nelerin hayatımızı sağlam düzeyde tutmaya yaradığını, nelerin onu tahribe sebep olacağını en iyi bilendir. Bu bakımdan akla yol gösterecek, destek sağlayacak ve onu doğruya yöneltecek kitap indirmiş, peygamber göndermiştir. Biz doğru yol ile eğri yolun tarifini ancak bu iki kaynaktan öğrenme şansına sâhibiz. Kendi akıl ve mantığımızla bu iki yolu kesin hatlarıyla ve sonuçlarıyla çizip belirle-

yerek ortaya koyma yeteneğini taşımıyoruz. Buna pratikten bir misal vermemiz gerekirse, yeni icad edilen bir elektronik cihazı gösterebiliriz. Elektronik alanda tahsîl yapmayan ve sadece aklına ve mantığına güvenerek cihazı ele alıp çalıştırmak isteyen kimse, o cihazdan henüz yararlanma fırsatını bulmadan bozulmasına sebep olur. Ama cihazı icad ve imal eden kişi ve müessesenin cihazla ilgili tarifini dikkatle okuduktan sonra, bu konuda da birtakım bilgileri varsa, o takdirde çalıştırıp yararlanma şansına erişebilir.

İnsan, ilâhî tezgâhta yaratılıp şekillendirilen çok mükemmel bir canlıdır. Milyarlarca sinir uçlarını, trilyonlarca hücreyi kendinde taşımaktadır ki bunların her biri yükletilen proğramı bir yanlışlığa meydan vermeden yerine getirmekte ve akıl almaz bir maharetle işlevini sürdürmektedir. Ayrıca insana bahşedilen «ruh», fizikötesi özelliklerle donatılıp ilâhî kudretin ışığını yansıtacak bir mana aynası taşımaktadır. Onun mânevî olarak ne gibi gıdalara ihtiyaç duyduğunu yine akıl yoluyla çözmemiz mümkün değildir. Kitap ve peygamber bilgisinden yoksun bir akıl o ihtiyacı içinde duysa bile, Hakk'a değil bâtıla yönelip tatmin olmaya çalışır. Kendi eliyle yapıp şekillendirdiği putlara «Tanrı» diye tapınmaya başlar.

«İki yol» diye çevirisini yaptığımız «necdeyn» kelimesi üzerinde farklı yorumlarda bulunanlar da olmuştur. Çünkü kök mâna olarak birden fazla anlam taşımaktadır. Şöyle ki :

a) Tabiîn'den İkrime'ye göre : Kadının iki göğsüne delâlet etmektedir. Zira her göğüs çocuk için yaşama ve rızıklanma konusunda bir yol mesabesindedir ve bu organın tümsekliği dikkate alınarak bu isim verilmiştir.

b) Belirgin iki yol demektir. Birinin sonu uçurum, diğerinin sonu saadettir.

c) Aşılması çok zor işleri aşıp başarılı olan kahraman kişiye de «necd» denildiği bilinmektedir. Bu durumda Cenâb-ı Hak tarafından gösterilen iki yolu bilip ona göre hayırlı olanını seçerek ilerlemek ayrı bir kahramanlık işi sayılır.

İnsan Sûresi 3. âyetle, konumuzu oluşturan âyet arasında sıkı bir bağlantı söz konusudur : Bu mücmel, diğeri mufassal; bu müfesser, diğeri müfessir sayılabilir. Müfessir anlamında olan âyet şöyledir : «Gerçekten biz insana yol gösterdik; o ya şükredici, ya da nankör inkârcı olur.»

İnsan kendisine doğru yol ve neticesi gösterilip belirlendiği; aklına ışık tutulup malzeme verildiği için şükretmesi gerekir. Aksine bir tavır içinde olup ilâhî desteğe iltifat etmemesi ise, nankörlük olur. Gerçek bu olmakla beraber, şükreden az, nankörlükte bulunanlar ise hayli çoktur. Bundan do-

layı Cenâb-ı Hak, Dâvud Peygamber'e ve ailesi halkına şöyle vahyetmiştir: **«Ey Dâvud hanedanı! Şükür için çalışın. Kullarımdan şükreden azdır.» (1)**

SARP GEÇİDİ GEÇMEKTE BAŞARILI OLMAK

(... فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْعَقَبَةُ) **«Ama o, sarp geçidi geçmeğe katlanmadı. Sarp geçidin ne olduğunu bilir misin?..»**

Mal ve serveti, güç ve yeteneği Allah ve Peygamber, din ve kutsal değerleri red ve inkâr yolunda harcamak, şüphesiz ki sonu mutlak uçurum olup felâketle noktalanan şer yolunda yürümektir. Böylesine bir basîretsizlik ve izânsızlık hiç kimseye rahmet ve mutluluk vaadetmemiştir ve etmez de; hiç kimseyi kalıcı anlamda bahtiyar etmemiştir ve etmesi de düşünülemez Üstelik kişiyi ümitsizlik, tedirginlik, kararsızlık ve karamsarlığa iter; önünü aydınlatmaz, mutlu bir gelecek vaadetmez. Zira ölüm olayı öylesi için mutlak yokluk ve bütünüyle silinmedir. Hep yaşamak isteyen nefsi, durmadan bu tehlikeyi fısıldar. Böylece inkârcı nankör ölmeden önce mânevî bir ateş içine girmiş olur.

Resûlüllah'ın (A.S.) Ebû Zer el-Gıfarî'ye (R.A.) buyurduğu şu veciz sözleri, oturduğumuz odanın her an gözümüze ilişecek duvarına yazılacak kadar anlamlı ve yönlendiricidir:

«Ya Eba Zer! Gemiyi yenile; çünkü deniz derindir. Tekmil azığını ve nevaleni al; çünkü sefer hayli uzaktır. Yükünü hafif tut; çünkü dağlar arasındaki yol oldukça sarp ve meşakkatlidir. Amelini (Allah için) katıksız kıl; çünkü iyiyi kötüden ayırt eden (O çok yüce kudret) her şeyi görüp bilendir.» (2)

O halde bütün bu incelikleri dikkate alarak Cenâb-ı Hakk'ın verdiği bunca imkân ve yetenekleri amaç ve hikmetine uygun kullanmak hılkatımızdaki mayanın gereği; insan olarak hayat sahnesine çıkarılışımızın en tabii neticesidir. Şüphesiz insanın kendini bu feyizli düzeye getirebilmesi için çok sarp yokuşları ve geçitleri aşması gerekmektedir. Zira nîmet külfet karşılığıdır. Dünyada dengeli, huzurlu ve güvenli yaşama nîmeti, nasıl sağlam devlet, bilinçli kadro, şaşmayan adâlet istiyorsa; âhiret âleminde de sonsuza dek mutlu bir hayat sürebilmek için imân temeli üzerinde birçok sâlih amellerde bulunmaya ihtiyaç vardır.

Akabe: Çok dik yokuş ve sarp geçit demektir. Konumuzu oluşturan

---

(1) Sebe' Sûresi: 13
(2) İbn Hacer: Münebbihat: 40 (Celâl YILDIRIM tercümesi) 1977

âyette ise mecazî anlamda kullanılmıştır.

İktiham : Bir şeye, bir olaya düşünmeden, sonucunu hesaba katmadan atılmak anlamına gelir. Nitekim Araplar : «Kahame'l-emre kuhûnen» dedikleri zaman, kişinin düşünmeden kendini bir işe, bir olaya attığını kasdederler.

Aynı zamanda bu kelime «kuhn» kökünden türetilmiştir ki, kök mana olarak, helâk, şiddet, kıtlık ve sarp yol gibi anlamlara delâlet eder. O halde hayra, iyiye, doğruya, fazîlete, tek kelimeyle Hakk'a uzanan dik yokuşu ve sarp geçidi aşmak için enerjiyi toplayıp azimle yürümek ne kadar lüzumluysa, bu yolun aksine hep inişe, aşağı derekeye uzanan şer yolundan da öylesine bir azimle uzaklaşmak şarttır.

Bu manâyla hayır ve şer yoluna «necdeyn» denilmesi, tağlîbe yönelik bir anlatım tarzıdır.

İMÂN DÜZEYİNDE SARP GEÇİDİN ÜÇ TEZAHÜR VE ALÂMETİ

(فَكُّ رَقَبَةٍ اَوْ اِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ اَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ...) **«Bir köle ya da esîrin bağını çözüp hürriyetine kavuşturmaktır veya açlık gününde (kıtlık zamanında) hısım sayılan bir yetîme veya yere serilmiş (bitkin, kimsesiz) bir yoksula yedirmektir. Sonra da birbirlerine sabır ve merhamet tavsiye eden mü'minlerden olmaktır.»**

İmân, insan ruhunun, mayasının değişmeyen süsü ve gıdasıdır. Aynı zamanda paha biçilemiyen bir kıymettir. Buna erişebilmek için, ergenlik çağına giren her kişinin çok ciddi bir araştırmaya, aklını kullanmaya, basîretini harekete geçirmeye, irfan ve idrâkini kıpırdatmaya ihtiyacı vardır. Bu da büyük fedakârlık, sabır, tahammül ve ferağat-i nefis isteyen bir olaydır. İmanın hem korunması, hem de onun tabii ürünü sayılan sâlih amellerin işlenmesi, mü'minin aşmakla yükümlü olduğu çok sarp bir yokuşa benzetilmiştir.

Şüphesiz bu yokuşa ve geçide tırmanabilmenin en belirgin amellerinden sadece üçüne değinilmiştir :

1— Köle ve esîrin bağını çözüp hürriyetine kavuşturmak,

2— Kıtlık günlerinde yetim ve yoksulu gözetip doyurmak,

3— Sabır ve merhametle tavsiyede bulunmak..

Birincisi, analarından hür olarak doğan ve sonra köle veya esîr edi-

len insanları, malî fedakârlıkta bulunmak, merhamet duygusuna gönül kulağını açık tutmak, insanın bizatihi «eşref-i mahlûkat» derecesinde yer aldığını vicdana arzetmek suretiyle hürriyetine kavuşturmayı telkîn etmektedir.

Çünkü Allah'ın son dini olan İslâm'a göre : Savaştan maksat, toprak elde etmek, insan öldürmek, onu esîr ve köle durumuna düşürmek, şehirleri yakıp yıkmak, bayındır yerleri harabeye çevirmek değil; fitne ve fesadı, zulüm ve tuğyanı durdurmak; insanları insanlara, cisimlere tapma zilletinden kurtarmak, Hakk'a kul olma düzeyine getirmek ve böylece huzur ve güven içinde kardeşçe yaşama havasını ve ortamını oluşturmaktır. Savaş bunun için meşru kılınmıştır.

O bakımdan tarih boyunca Müslümanların süregelen savaşlarda yıkıcılıktan, kırıcılıktan, zevk için adam öldürmekten, kadınların namus ve iffetine tecavüzden, ağaçları kesmekten, mâbedleri yıkmaktan hep kaçındıkları görülmüştür. Kimse bunun aksini iddia ve isbat edemez. O kadar ki, Müslümanlar, savaşlarda elde ettikleri esirlere insanca davranmış, onlara işkenceden nefret etmiş ve üstelik karınlarını doyurmaktan, kalplerini almaktan derin zevk duymuşlardır. Esir mübadelelerinde düşman elindeki müslüman esirler yara, bere içinde kulak ve benzeri organları kesilmiş halde gelirken, düşmandan elde ettiğimiz esirleri, burunları bile kanatılmaksızın iâde ettiğimiz tarihî gerçeklerden biridir. Buna bir misal verecek olursak, İkinci Halîfe Hz. Ömer (R.A.) devrinde Şam dolaylarında cereyan eden bir olayı gösterebiliriz : Bizans'la meydana gelen savaşta Müslümanlar o bölgede üstünlük sağlayarak yüzbinden fazla esîr almış bulunuyordu. Baş Kumandan Ebû Ubeyde b. Cerrah (R.A.) bu esîrler hakkında nasıl bir uygulamaya gidilmesi hususunda kesin bir karara varamayınca durumu Halîfe'ye arzedip onun vereceği emre göre hareket etmeyi uygun görmüştü. Böylece sözü edilen esirler, kötü bir muamele yapılmaksızın muhafaza altına alındılar. Aynı zamanda lüzumlu ihtiyaçları da şartların ve imkânların elverdiği nisbette karşılanıyordu. Halîfe Ömer (R.A.) gelen bu haber üzerine hemen şûrâyı topladı ve acele bir karara varılmasını belirtti. Bir kısmı o esîrlerin imhasından yana idi. Çünkü onları serbest bırakmak, düşmana yüzbin kişilik bir kuvvet terketmek olurdu. Uzun süre onları tutmak ise büyük sıkıntılar, ekonomik sarsıntılar doğururdu. Önemli bir işinden dolayı şuraya katılmayan Hz. Ali'nin (R.A.) görüşünü de almak gerekiyordu. Zira Halîfe, esirleri öldürmeden, aç ve susuz bırakmadan bir formül arayışı içindeydi. Durumu Hz. Ali'ye bildirip görüşünü rica etti. Hz. Ali'nin (R.A.) verdiği cevap çok doyurucu ve sadre şifâ vericiydi. Şöyle ki : Hz. Ali (R.A.) İslâm'ın gayesini, hedefini, ana hükümlerini, felsefe ve hikmetini, sonra da geleceğini dikkate ala-

rak şu cevabı yazmıştır : «Ya Emîrelmü'minin! Bu esîrleri öldürecek olursak, bizimle Hıristiyan âlemi arasında kapanması güç bir uçurum meydana gelir ve İslâmiyetin hep kınanıp kötülenmesine bir kapı açabilir. Onları elimizde tutalım dersek, savaş halinde olan ordumuzun ve mallyemlzin onları uzun süre doyurma imkânı mevcut değildir. Bana kalırsa, bu yüzbin esîrin karınları doyurulsun, silâhları alınsın ve memleketleri tesbit edilerek öz vatanlarına gönderilsin. Böylece hem insan kanı akıtmamış oluruz, hem düşmana hazır bir kuvvet vermeyiz, hem de İslâmiyetin cihan dini, insanlık dini, merhamet ve fazîlet dini olduğunu bilfiil göstermiş oluruz.»

Bu görüş Hz. Ömer'i (R.A.) sevindirdi ve derhal bu meâlde bir emir yazılarak baş kumandana gönderildi. Emir aynen uygulanınca, hava bir anda değişiverdi. Aylardır kuşatılan Ba'lebek Kalesi'nin kapıları açılıverdi. Rahipler, aklı erenler İslâm'ın bu âlicenaplığına, adâlet ve hakkaniyetine büyük hayranlık duydular. Böyle bir orduyla ve bağlı bulunduğu dinle savaşmanın akılsızlık olduğuna hükmettiler ve o sebeple kapılarını açıp «Buyrun!» demekten başka bir şey düşünmediler. Hem Müslümanlardan önce Hıristiyan Bizans ordusu Şam ve dolaylarını işgal ettiğinde, ora insanlarına her türlü zulüm ve haksızlığı reva görmüş, namus ve iffetlerine el uzatacak kadar çılgınlık göstermişlerdi. Müslümanlar ise, onların dininden ayrı bir dine mensup bulunmalarına rağmen, hep adâletle, namus ve iffete saygı göstermekle, tahripten uzak kalmakla hareket etmiş bulunuyordu. (1)

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz esîr konusunda şu yönlendirici bilgiyi vermiş bulunuyordu : **«Kim köle (veya esîr olan) bir müslümanı azad ederse, Cenâb-ı Hak, azad edeceği kölenin, utanç yerleri dahil her organına karşılık onu azâd edenin organlarını Cehennem ateşinden azad eder.» (2)**

Diğer bir hadiste de şöyle buyurulmuştur :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e soruldu : «Hangi kölelik (ve esirlik konusu azat etme bakımından) daha üstündür?» Cevap verdi : «Fiatı en yüksek olanı...» (3)

İkinci alâmet, kıtlık günlerinde yetim ve yoksulu yedirip doyurmaktır.

---

(1) Bilgi için bak : Şehbenderzade Ahmed Hilmi/ Tarih-i İslâm : 2/326, 327 Hikmet Matbaası : 1326

(2) Buharî/keffarat : 6- Müslim/ıîân : 22, 24- Ebû Dâvud/ıtak : 14- Tirmizî/nüzûr : 14- Ahmed : 2/420, 429, 431- 4/147- 5/244

(3) Buharî/talâk : 25, edeb : 24- Müslim/zühd : 42- Ebû Dâvud/edeb : 123- Tirmizî/birr : 14- Taberânî/şiir : (şa'r) 5- Ahmed : 2/375-5/333

Zira refah ve bolluk günlerinde toplumun bu zayıf unsurlarına yardımda bulunmak mü'mine ağır gelmez ve onda, «Başkasına verirsem kendim aç kalırım» endişesini doğurmaz. Her ailenin gıda maddesine daha fazla ihtiyaç duyduğu, fakat istediği nisbette bulamadığı kıtlık günlerinde toplumun açlık sıkıntısı çeken fert ve ailelerine yardım elini uzatmak şüphesiz ki sağlam ve samimi imânın ve zevkine erişilmiş sâlih amelin; aynı zamanda kökleşmiş din kardeşliğinin gereğidir. O bakımdan Cenâb-ı Hak böyle bir yardımı, sarp geçidi, meşakkatli yokuşu aşmanın belirtisi olarak vasıflandırmaktadır.

Şüphesiz yetim ve yoksulların her zaman, özellikle gıda maddesi temininde sıkıntı çekilen yıllarda gözetilip korunmasına, eğitilip yetiştirilmesine teşvîk söz konusudur. Toplumun ilgisizliğine mâruz kalıp horlanan ve bir kenara itilen yetimlerin bir gün çok hırçın ve saldırgan olup o toplumu tedirgin edebileceğini unutmamak gerekir. O bakımdan Duhâ Sûresi'nde Cenâb-ı Hak yetimin horlanmasını, itilip kakılmasını haram kılarak şöyle buyurmaktadır: **«O halde sakın öksüzü hor görüp ona kötü davranma ve bir şey isteyeni azarlama!»**

Cenâb-ı Hakk'ın bu uyarısına kulaklarını tıkayan zenginlerin, iş sahiplerinin bir gün çocuklarının aynı duruma düşmeyeceğini kim temin edebilir veya hangi kahraman böyle bir vaadde bulunabilir? Zira Cenâb-ı Hak mutlak adâlet sâhibidir. Kâinatı her parçasıyla denge ve düzende yaratırken insanların da kendi aralarında sosyal adâlete yönelik denge kurmalarını emretmiş ve her ferdin toplumun kopmaz bir parçası bulunduğuna işârette bulunmuştur. Onun için hor gören horlanır veya çocukları horlanır; başkasının iffet perdesini yırtıp namusunu lekeleyenin eninde sonunda iffet perdesi yırtılır ve namusu ayaklar altına düşebilir. İnsan yaşadığı iklim şartlarına nasıl uymak, uyum sağlamak zorunda ise, öylece bağlı bulunduğu toplumla birtakım hususlarda uyum halinde yaşamak zorundadır. Aksi halde toplumun aleyhine yaşamış olur ki, bu dengesizlik ve düzensizliği doğurur.

Şüphesiz yetim ve yoksulu yedirip, giydirmenin, besleyip okutmanın, terbiye edip yetiştirmenin bir de uhrevî karşılığı vardır ki, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bunu çok anlamlı sözlerle müjdelemiştir:

«Yetime sâhip çıkıp onun beslenmesi ve eğitimiyle ilgilenen kişi ile ben birlikte Cennet'teyiz.» Resûlüllah (A.S.) bu sözü söylerken şehadet parmağıyla orta parmağını gösteriyor, bu ikisi gibi birarada diye işârette bulunuyordu. (1)

(1) Tirmizî/birr : 15

«Kim yetimlerden üç tanesini himayesine alıp yetiştirir ve eğitirse, o (bütün ömrünün) gecesini namazla, gündüzünü oruçla geçiren, hergün sabahleyin kılıcını kınından sıyırmış bir halde Allah yolunda cihada çıkan kimse gibidir. Ve benle o, şu iki kardeş gibi birarada cennetteyiz.» Bunu derken orta parmağıyla şehadet parmağını bitiştirerek gösteriyordu. (1)

«Kim Müslüman ana-babadan yetim kalan çocuğu (bağrına) basar da yemeğinden ona yedirir, içeceğinden ona içirirse, Cennet kendisine vâcip olur.» (2)

«Bir kavim ve topluluk yemek çanaklarının etrafına bir yetimle beraber oturdukları takdirde, şeytan o çanağa yanaşamaz.» (3)

«Allah yanında evlerin en çok sevileni, içinde ikrâma mazhar kılınan yetimin bulunduğu evdir.» (4)

«Cennet'in kapısını ilk açan ben olacağım; ancak ne var ki bir kadının benden önce davrandığını göreceğim ve ona : «Sana ne oluyor ve sen kimsin?» diye soracağım. O da bana şöyle diyecek : «Ben yetîmleri koruyup sahip çıkan ve koruyup besleyen bir kadınım.» (5)

«Bir adam kalbinin katılığından söz ederek Resûlüllah'a (A.S.) halini arzetti. Efendimiz ona : «Yetimin başını okşa ve yoksulu yedirip doyur» diye tavsiyede bulundu.» (6)

Üçüncü alâmet, insanlara, özellikle mü'minlerin birbirlerine sabır ve merhametli davranmakla tavsiyede bulunmalarıdır.

Sabırlı olmak, olaylar karşısında, iş alanında, ibâdette çok temkinli olup dayanma gücünü ortaya koymak gibi vasıflar günlük hayatımızın her safha ve bölümüyle içiçedir. Aceleci kişinin ayağında düğüm vardır; o bakımdan yöneldiği her iş ve her konu kusurlu ve noksan kalır. İbâdeti bile hatâlarla dolu olur. Unutmamak gerekir ki, çocuk besleyip büyütmek de, eğitim ve öğretimini sağlamak da, ilim tahsîl etmek de, kalıcı hizmetler vermek de, ibâdet ve taâti emredildiği anlam ve şekilde yerine getirmek de ancak sabırlı çalışmayla, dayanma gücünü ortaya koymakla gerçekleşir. Savaşlar, şuurlu hazırlıklarda bulunmak ve her olayı dikkat ve sabırla incelemek suretiyle elde edilebilir.

---

(1) İbn Mâce/edeb : 6, 33
(2) Taberânî
(3) Ahmed, Taberânî, Tirmizî/birr : 14
(4) Taberânî
(5) Ebû Ya'lâ/İsnad-i hasen ile..
(6) Ahmed : 2/263, 387

İnsanlara karşı şefkatlı ve merhametli olmak ve bu güzel vasfa sâhip olabilmenin yol ve yöntemini araştırıp öğrenmek ise, topluma, sosyal hayata renk ve mâna veren; birlik ve dirliğin ayakta durmasını sağlayan en kuvvetli amillerden biridir.

Bunun için Cenâb-ı Hak, konuyu Asr Sûresinde hikmetiyle belirterek lüzumunu ortaya koymuş ve Bakara Sûresi'nde ise **«Sabır ve namaz ile (Allah'tan) yardım isteyin..»** buyurarak, sabra öncelik tanımış ve arkasından ibâdetin ancak sabırla vücut bulup amacına yönelik feyiz ve rahmetlere vesîle olacağına işârette bulunmuştur.

Hayatını böylesine yüksek haslet ve fazîletlerle süsleyip imân ve sâlih amelle birleştiren mü'minler «ashab-ı yemîn» veya «meymenetli» olarak vasıflandırılmıştır. Çünkü onlar hem dünya hayatını doğruluk düzeyinde uğurlu, bereketli kılarlar, hem de âhiret hayatında bu havaya kavuşup ilâhî rahmet ve inâyetin feyiz ve bereketine mazhar olurlar. Bunların aksine bir niyet ve davranış içinde ömrünü feyiz ve bereketten mahrûm bırakanlar ise, «ashab-ı şimal» veya «meş'emeli» olarak vasıflandırılmıştır. Bunların âhiret hayatı da uğursuzluk, bereketsizlik ve feyizsizlik havasıyla bulanık ve karanlıktır.

ASHAB-I MEYMENE VE ASHAB-I MEŞ'EME

(... أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ) **«İşte bunlar sağ tarafta yerlerini alanlardır. Âyetlerimizi inkâr edenler ise sol tarafta yerlerini alanlardır.»**

Bu iki tabir üzerinde hayli durulmuştur. Kitabullah'a baktığımızda buna benzer dört yerde bir anlatıma yer verildiğini ve ayrıca âhiret gününde amel defterlerinin sağ ele veya sağ taraftan; sol ele veya sol taraftan verileceğinin sekiz yerde zikredildiğini görmekteyiz.

Bu az farkla tekrarlanan iki terkipten her birini aynı mana üzerinde toplayanlar, «Ashab-ı Meymene»yi amel defterleri sağ taraflarından sağ ellerine: «Ashab-ı Meş'eme»yi, amel defterleri sol taraflarından sol ellerine verilecek olanlar diye tefsîr etmişlerdir.

İbn Zeyd ise, Adem Peygamber'in (A.S.) sağ yanından alınan soyuna «Ashab-ı Yemîn» ve «Ashab-ı Meymene»; sol yanından alınan soyuna ise, «Ashab-ı Şimal» ve «Ashab-ı Meş'eme» denildiğini belirtir anlamda yorum yapmıştır.

Diğer bazı ilim adamlarına göre: İmân ve sâlih amellerle kendilerini feyizli, bereketli, uğurlu ve güvenli çizgiye getirdikleri için onlara «Ashab-ı Meymene»; bunun aksine bir yol izleyenlere «Ashab-ı Meş'eme» denilmiştir.

Müfessir Kurtubî bu yorum ve tefsîrlerin hepsini biraraya getirerek sözünü ettiğimiz iki terkibi şöyle yorumlamayı uygun görmüştür:

a) Ashab-ı Meymene, cennetlik olanlardır.

b) Ashab-ı Meş'eme cehennemlik olanlardır.

Kurtubî bu yorumuna mesned ve delil olarak şu âyeti göstermiştir: **«Meymenetliler, ne mutludur meymenetliler! Dikensiz kiraz, salkım, salkım muzlar...... arasında, yüksek döşekler üstündedirler.» (1) «Şeametliler, ne bedbahttır şeametliler! Çok kızgın ateşte ve kaynarca su içindedirler.» (2)**

Nitekim konumuzu oluşturan son âyette bunlar hakkında **«Aleyhim nârün mü'sade»** buyurulmaktadır ki, **«Üzerlerine kapıları kapanmış bir ateş..»**ten haber verilmekte ve dünya hayatlarını küfür ve sapıklık karanlığına sokup çıkmaz sokakta bocalamalarına karşılık böylesine elîm bir azapla uyarılmaktadırlar. İlâhî uyarıya kulak verip İslâm'ın nurlu ve huzurlu havasına girenlerin Cenâb-ı Hak tevbelerini kabul buyurur ve onlar için Cennet'te sonsuz nîmetler hazırlar.

Şüphesiz Kur'ân'da yer alan tehdît anlamındaki uyarıların hepsi de yaşamakta olan inkârcı gâfilleri Hakk'a döndürmeye yönelik bulunuyor. Allah'ın kurduğu düzen ve çizdiği sistemin, hazırladığı proğramın, değişmesi söz konusu olamaz. O bakımdan herkes o sistem ve proğrama uymak zorundadır. Aksi halde kendi geleceğini kendisi hazırlar ve azâp ateşini şu dünyadan alıp beraberinde götürür. Resmî veya özel sektörde görev alan her fert oranın statüsüne ve düzenlenmiş kurallarına nasıl uymak zorundaysa, ondan çok önemli olup kişinin geleceğini belirleyen ilâhî sistem ve taşıdığı kurallara uymak mutlaka zorunlu ve gereklidir. Zira bizi de, hayat sistem ve kurallarını da biz yaratmadık, Allah yarattı ve daha mutlu, daha huzurlu ve güvenli yarınlara gidebilmemiz için onlara uymamızı emretti; aynı zamanda bunu ebedî saadete erişmemiz için şart koştu. Artık O Yüce Kudret Sâhibi şu veya bu kişinin hatırı için kurduğu sistemin işleyişini durdurmaz; hazırladığı proğram ve kuralları askıya almaz. (3) Nitekim konumuzu oluşturan son üç âyetle bu inceliğe işâret edilmekte ve dalâlette ısrar edenlerin akıllarını kullanarak konuya eğilmeleri istenmektedir.

---

(1) Vâkı'â Sûresi : 27-29
(2) » » : 41-43
(3) Mu'cize olayı istisna teşkil eder

Beled Sûresine, insanın zorluk ve sıkıntı içinde yaratıldığı belirtilerek ve kutsal beldeye and içilerek başlanıldı ve İlâhî âyetleri inkâr edip ömrünü gayesinin hilafında harcayıp tüketmek isteyenler uyarılarak sûre noktalandı.

Bizi bu sûrenin de tefsîrine muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; dünya ve âhiret hayatının gaye ve hikmetini bize öğreten Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve O'nun Âl ve Ashabına salât-ü selâmlar olsun.

ŞEMS SÛRESİ

Sûrenin tamamı, ilim adamlarının ittifakıyla Mekke'de inmiştir. (1)

Birinci âyetiyle Güneş'e ve onun kuşluk vaktindeki parlaklığına yemin edilerek konuya giriş yapıldığından, bu mânaya delâlet eden «Şems» aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet Sayısı	:	15
Kelime »	:	54
Harf »	:	246 (2)

Hz. Büreyde (R.A.)den yapılan sahîh rivâyete göre : «Resûlülah (A.S.) Efendimiz yatsı namazında Şems Sûresi'yle benzeri uzunlukta olan sûreleri okurdu.» (3)

İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyete göre : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona, sabah namazında «Ve'lleyli izâ yeğşâ» ile «Ve'ş-Şemsi» sûrelerini okumasını emretmiştir.» (4)

Beyhakî'nin eş-Şa'b'de Ukbe b. Âmir (R.A.)den yaptığı rivâyete göre; adı geçen şöyle demiştir : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bize kuşluk namazını, bu namazın hikmetini yansıtan «eş-Şems» ve bir de «ed-Duha» sûreleri'ni okumamızı emretti.» (5)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Cenâb-ı Hakk'ın mutlak tasarrufuna ve kusursuz düzenine delâlet eden 8 belgeye yemin edilerek düşünce ufkumuz genişletiliyor ve aynı zamanda insan aklına ışık tutularak hareket noktası belirleniyor.

---

(1) Tefsîr-ü Fethi'l-Kadîr : 4/447- Tefsîr-i Kurtubî : 20/72
(2) Nizamuddin Nisâbûrî/ Tefsîrü Garâibi'l-Kur'ân : 30/47
(3) Sünen-i Nesâî
(4) Taberânî
(5) Beyhakî

2— Kendini küfür, nifak ve günahlardan arındıranların kurtulacağı; arındırmayanların ise, hüsrâna uğrayacağı konu ediliyor ve yönlendirici bilgiler veriliyor.

3— Ruhlarını ve vicdanlarını, aynı zamanda kalplerini inkâr, azgınlık ve ahlâksızlıkla kirletip karartarak ilâhî sınırı aşan Semûd Kavmi'nin hazîn ve ibretli âkibeti misâl veriliyor. Böylece haddini aşan bir şeyin zıddına dönüşeceğine işârette bulunuluyor.

4— İmân nîmetine gönül kapısını açmadan ölenlere Cenâb-ı Hakk'ın âhirette vereceği azaptan aslâ endişe duymayacağı konu ediliyor ve böylece O'nun her işinin hikmet ve adâletle yürütüldüğüne işâretle kimselere zulmetmiyeceği bildiriliyor.

5— Sâlih Peygamber'in «Deve Mu'cizesi» misal verilerek son uyarılar yapılıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَاۙ ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَاۙ ﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَاۙ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ
اِذَا يَغْشٰيهَاۙ ﴿٤﴾ وَالسَّمَٓاءِ وَمَا بَنٰيهَاۙ ﴿٥﴾ وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَاۙ ﴿٦﴾ وَنَفْسٍ
وَمَا سَوّٰيهَاۙ ﴿٧﴾ فَاَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَاۙ ﴿٨﴾ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَاۙ ﴿٩﴾ وَقَدْ
خَابَ مَنْ دَسّٰيهَاۜ ﴿١٠﴾

M E Â L İ :

1— Güneş'e ve onun kuşluk vaktindeki parlak aydınlığına,

2— (Güneş'ten ışık alıp) ona tabi' olduğu zaman Ay'a,

3— Güneşi açıp ortaya çıkardığı zaman gündüze,

4— Güneşi örtüp bürüdüğü zaman geceye,

5— Göğe ve onu yapıp kurana,

6— Yere ve onu yapıp döşeyene,

7— Nefse ve onu düzenleyip biçimlendirene,

8— Sonra da ona fenalıklarını ve (bunlardan) sakınmasını ilhâm edene yemîn olsun ki,

9— Kendini (inkâr ve günah kirlerinden) arındıran kimse, gerçekten korktuğundan kurtulup umduğuna ermiştir.

10— Ve kendini (inkâr ve günah ile) örtüp (karanlıklara) gömen kimse cidden hüsrâna uğramıştır.

İLGİLİ HADÎSLER

Hz. Ali (R.A.) diyor ki :

«Baki'ü'l-Ğarkad mezarlığında bir cenâzenin defninde bulunuyorduk. O sırada Resûlüllah (A.S.) gelip oturdu; biz de Onun etrafında toplanıp oturduk. Resûlüllah'ın (A.S.) elinde bir çubuk bulunuyordu. Düşünceli bir halde o çubuğu toprağa dokundurarak birtakım çizgiler çizmeğe başladı ve sonra şöyle buyurdu :

«Sizden hiçbir kimse ve yeni doğan hiçbir nefis (can) yoktur ki, Cenâb-ı Hak onun için Cennet'teki ve Cehennem'deki yerini yazıp takdîr etmiş olmasın ve mutlâka her nefsin (kişinin) şaki ve saîd (mutsuz ve mutlu) olduğu da yazılmıştır.»

Bunun üzerine bir adam dedi ki :

— Ya Resûlellah! Bu durumda yazılan (kaderimiz) üzerinde durup ameli, (ibâdeti) terketmemiz gerekmiyor mu?

Resûlüllah (A.S.) ona şöyle cevap verdi :

— Saadet ehlinden olan kimse, saadet ehlinin ameline; şekavet ehlinden olan da şekavet ehlinin ameline (muvaffak olup) gidecektir.

Sonra da Resûlüllah (A.S.) devamla şöyle buyurdu :

— Artık siz amel etmeye devam ediniz. Zira herkes ne için yaratılmışsa, o ona kolaylaştırılır : Saadet ehline, saadet ehlinin ameli kolaylaştırılır; şekavet ehline ise, şekavet ehlinin ameli kolaylaştırılır.» (1)

Câbir (R.A.) diyor ki :

«Süraka b. Mâlik b. Cü'şum (R.A.) gelip şöyle haber verdi :

— Ya Resûlellah! Bize dinimizi açıkla : Sanki biz şu anda yaratılmışız da hiçbir şey bilmiyormuş gibiyiz. Bugünün ameli nedir? Kalemlerin yazıp (mürekkeplerinin) kuruduğuyla ilgili takdirlerin cereyanına göre midir, yoksa karşılaşacağımız olaylara, işlere göre mi (her şey yazılıp takdîr ediliyor)?

Onun bu sorusuna Resûlüllah (A.S.) şu cevabı verdi :

— Hayır, kalemlerin yazıp (mürekkeplerinin) kuruduğuna ve takdirlerin cereyanına göredir?

(1) Müslim/kader : 7

Bunun üzerine adam tekrar sorma ihtiyacını duydu :

— Öyleyse amel ve ibâdetler ne için yapılıyor?

Peygamber (A.S.) ona :

— «Amelde bulunmaya devam ediniz. Zira herkes (ne için amel edecekse, o ona) kolaylaştırılmıştır» buyurdu. (1)

Resûlüllah (A.S.) bir başka hadîslerinde şöyle buyurdu :

«Şüphesiz ki adam uzun süre cennet ehlinin amelini işler. Sonra onun bu ameli, cehennem ehlinin ameliyle son bulup noktalanır (ömrünün son yıllarında bâtıla yönelip cehennem ehlinin amelini işlemeye başlar).» (2)

Açıklama :

Kalemlerin yazıp mürekkeplerinin kuruduğu, takdîrlerin cereyan ettiği kaza ve kader ilâhî ilmin kesin tesbitine göre düzenlenmiştir. Öyle ki, Cenâb-ı Hak kullarını yaratıp hangi ortam ve şartlar içinde bulunacaklarını ve ne gibi inanç ve amele yönelip hayatlarını değerlendireceklerini önceden bilip tesbit etmiş ve ona göre yazmıştır. Onun ilmi ve tesbiti yanılmayacağına göre, yazdığı ve takdîr ettiği her olay ve amel aynen gerçekleşir.

Nitekim diğer sahîh bir hadîste bu konuya açıklık getirilerek şöyle buyurulmuştur :

«Doğan her çocuk fıtrat (din ve Allah duygusu, mayası) üzere doğar. Sonra da ana-babası onu ya yahudîleştirir, ya hıristiyanlaştırır, ya da mecûsîleştirir. Nasıl ki hayvan azası tam yerinde bir yavru doğuruyor ve onda bir organ eksikliği görmüyor ve hissetmiyorsanız, (doğan çocuk ta öyle..)» (3)

Kader konusuyla ilgili olan bu âyetleri burada kısaca açıklarken detayına inmeğe gerek görmedik. Çünkü Tefsîrimizin birçok yerinde konuya ağırlık vermiş ve gerekli açıklamayı yapmış bulunuyoruz. O bakımdan fazla bilgi edinmek isteyenlerin tefsîrimizi iyice gözden geçirmeleri ve özellikle Ra'd Sûresi 39. âyetin tefsîrine; sonra da En'am Sûresi 39, Nisa Sûresi 88, 143, A'raf Sûresi 178, 186, Ra'd Sûresi 33, Kehf Sûresi 17, Zümer Sûresi 23, 36, Ğâfir Sûresi 33, Şûrâ Sûresi 44. âyetlerin tefsirine bakmaları tavsiye olunur.

(1) Müslim/kader : 8
(2) » » »
(3) Buharî/cenâiz : 79, 92, tefsîr : 30, kader : 3- Müslim/kader : 22, 24- Ebû Dâvud/sünnet : 17- Ahmed : 2/233, 275, 315, 347, 393

İLÂHÎ NİZAMA DELÂLET EDEN SEKİZ BELGE

(وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَا وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَا ...) «Güneş'e ve onun kuşluk vaktindeki parlak aydınlığına; (güneşten ışık alıp) ona tabi' olduğu zaman aya, güneşi açıp ortaya çıkardığı zaman gündüze...... yemin olsun ki..»

Cenâb-ı Hak önce iki önemli olaya dikkat çekmek ve insanın kendi başına terk edilmediğini bildirmek için kalbini küfür ve günah kirlerinden arındıran kimsenin kurtulduğunu; bunun aksine kendini küfür karanlığına sokup kalbini karartan kimsenin hüsrana uğradığını beyân buyurmaktadır. Zira dünyaya gözünü açıp ergenlik çağına ayak basan her kişinin önünde, biri saadete, diğeri şekavete uzanan iki yol bulunur. Kâinat düzeninde kendi yerini, hılkat kitabında kendi vazifesini bilip anlayan ve eşya üzerinde ilâhî kudretin alâmetini müşahede edenler saadet yolunu tutarlar ve böylece arına arına ikinci hayata yönelirler. Başıboş, gayesiz, amaçsız yaratıldığını sanıp hayat dizginini nefis ve İblîs'in eline vermek suretiyle kalbini karartanlar ise şekavet yolunu seçip ikinci hayata bedbaht olarak yönelmiş bulunurlar. Ölmeden önce tevbe edip Hakk'a dönenler için kapılar açık tutulmakta ve Allah'ın çok merhametli, çok bağışlayan bulunduğu bildirilmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hak, dünyaya gelen her kişinin bu iki yoldan birini seçmekte serbest bırakıldığına, ancak yanlış yola girmesin diye insanoğlunu akıl, zekâ, irâde ve idrâk gibi yeteneklerle donatılmakla birlikte bir de ona kitap indirildiğine ve peygamber gönderildiğine işârette bulunarak sekiz önemli olaya yemin etmektedir. Şöyle ki :

1— Güneşe ve onun kuşluk vaktindeki parlak aydınlığına..

Güneşe ve onun dünyamızı aydınlatıp renklendiren ışınlarına yemin edilerek, onun iki özelliğine işârette bulunulmaktadır :

Birincisi, güneşle dünyamız arasındaki mesafenin çok ince hesaplara ve fiziksel kanunlara dayalı olarak sâbit tutulması; dünyamızı saran atmosfer tabakasında belli nisbetlerde yer alan gazların, özellikle ozon tabakasının güneş ışınlarını zararsız hale getirmek için birer filtre vazifesi yapması ve sonra da bu mükemmel düzenlemenin her yönüyle ve ünitesiyle Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet etmesidir.

İkincisi, büyük bir lûtuf olarak güneşin, başta insan olmak üzere bütün canlılara ardı arkası kesilmeyen nîmet kılınmasıdır. Şüphesiz her canlı hılkat ve türünün özelliğine göre bu nîmetten nasîbini almakta ve böylece neşv-ü nema imkânı bulabilmektedir. Bu da kusursuz bir kudretin tecelli-

sini yansıtmakta ve hiçbir şeyin boş, anlamsız, hikmetsiz, düzensiz ve plânsız yaratılmadığına delâlet etmektedir.

Öyle ki : Güneş bugünkü uzaklıktan biraz fazla veya az durumda olsaydı, mevcut hayatın devamı mümkün olmazdı. Son yıllarda insanların kullanmakta oldukları birçok kimyasal maddelerin neler doğuracağını zamanında bilip kontrol edememelerinden dolayı atmosferdeki dengenin bozulduğunu, ozon tabakasının delindiğini görüyoruz. Bu olay bize neleri hatırlatmaktadır? Her şeyin belli kanunlara ve en ince hesaplara göre ayarlanıp hizmete sevkedildiğini göstermiyor mu? Bilhassa püskürtücü gaz olarak kullanılan organik bileşikler -ki bunlara «Klorofuorcarbonlar» denilmektedir- sözü edilen tahribatı yapmakta ve kurulu ilâhî dengeyi bozmaktadır. Ciddi tedbir alınmaz da ozon tabakası ilâhî plân ve proğramda yer aldığı ölçü ve nisbete döndürülmezse, sonuç çok vahim olur. Morötesi ışınların kanser dahil birçok öldürücü hastalıklar doğurması kaçınılmaz olur.

«Duhâ», çok yönlü bir kavramdır. O bakımdan üzerinde durularak birtakım tesbit ve yorumlar yapılmıştır. Şöyle ki :

a) Güneş ışınları ve parıltısı,

b) Güneşin çekiciliği, zînet ve güzelliği,

c) Gündüzün tamamı,

d) Güneşin sıcaklığı, yani sarfettiği enerjisi,

e) Güneşin açıklığı ve aydınlığı..

Güneş'in doğmasından bir süre sonra daha parlaklaşıp belirginleşmesi dikkate alınarak kuşluk vaktine «Duhâ» denilmiştir. Bu durumda namaz kılmak için de artık kerahet vakti geçmiş kabul edilir. Bu, doğu ufkunda güneşin doğduktan sonra bir mızrak boyu yükselmesiyle takdir edilir ve yaklaşık 30-40 dakikalık bir süreyi kapsar. Ondan sonra kaba kuşluk vakti girer.

Güneş sistemi yaratılalıdan beri belli bir düzenlemeye bağlı kalarak hareketini sürdürmektedir. Bir milimetre olsun sapması veya şaşması söz konusu değildir. Bir saniye ileri veya geri kalması da düşünülemez.

2— Güneş'e uyduğu zaman Ay'a..

Ayın gerek kamerî ayın ilk yarısında, gerekse sonunda güneşin batmasına tabi' olarak bedir ve hilâl şeklinde görünmesi şüphesiz ki kâinatın ve özellikle güneş sisteminin kurulu bir düzene ve şaşmayan hesaba göre hareket ettiğinin başlıca delillerinden biridir.

«Tülv» kökünden gelen «telâ» fiilinin birkaç manâya delâleti söz konusudur :

a) Tabi' olmak (uymak),

b) İktibas edip almak..

Nitekim el-Ferrâ' bu cümleyi, ayın güneşten ışık alıp yansıtmasıyla yorumlamıştır. (1)

c) Doğrulup tepsi gibi yuvarlak bir görünüm almak.

Böylece ayın daha çok şu iki dönemde güneşe tabi' olup onun ışığını alıp yansıtması söz konusudur : Birincisi, kamerî ayın ilk yarısında; ikincisi, sonunda.. Birinci dönemde her gün biraz daha artarak dolunay oluncaya kadar güneşe uyup onun ışığını alıp yansıtır. İkinci dönemde ise, her gün biraz eksilerek ona uymaklığını sürdürür.

Âyetin delâletinden bu iki dönem anlaşılmakta ve böylece kusursuz bir düzenlemenin ezelî plânla gerçekleştiğine işâret edilmektedir.

Bu anlatımla ayın ışık kaynağı olmadığına; ışık ve enerji kaynağı olan güneşe uyup ışık aldığına dolaylı şekilde temas edilerek araştırıcılara ana fikir verilmektedir.

Gerek güneşin parlak ışığına, gerekse ona uyup ışık alan aya yemin edilmesi, bu iki olay üzerinde dikkatle durup ilmî araştırma yapmamızı ilham etmekte, kâinatın çok dakik bir saat gibi belli hesaplara ve kanunlara bağlı kılınarak hareket halinde bulunduğuna işârette bulunulmaktadır.

3-4— Güneşi açıp ortaya çıkardığı zaman gündüze..

Gündüzün açık olarak ortaya koyduğu şey ne olabilir? Zira «celâ» fiilinin sonunda gelen te'nis zamiri bulunuyor ki bunun merciini belirlemek söz konusudur. İlim adamları üç yorum ortaya koymuşlardır :

a) el-Ferrâ ve Kelbî âyette «zülmet» anılmadığı halde, onun mukadder olduğunu varsayıp zamirin ona raci' olduğunu belirtmişlerdir. Bu yorum, dünyanın kendi ekseni etrafında batıdan doğuya doğru hareket ederek döndüğüne ve bu dönüşüyle meridyenlere göre kademe kademe karanlığı açtığına işâret sayılır.

b) Sözünü ettiğimiz zamir güneşe raci'dir. Zira hem «güneş» ismi anılmıştır, hem de gündüzleyin güneşin cirmi ortaya çıkmaktadır. O bakımdan biz âyetin meâlini buna göre yapmayı uygun gördük.

---

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/73

c) Gündüzün başlamasıyla mevcut aydınlıkla yeryüzünde geceleyin yuvalarında, inlerinde gizlenen hayvanların ortaya çıkması söz konusudur. Yani gündüz onların üzerindeki karanlık perdesini açıp kaldırmaktadır. Bu sebeple canlıların her yeni günle birlikte yeni bir hayata başladığına ve bunun için de gece ile gündüzün düzenli olarak birbirini izlemesinin lüzumuna işâret vardır.

Nitekim gündüzün aydınlığından sonra o aydınlığı örten geceden söz edilmesi buna delâlet etmekte ve düşünce ufkumuzu genişletmektedir.

5— Göğe ve onu yapıp kurana..

«Gök» olarak çevirisini yaptığımız «semâ», bu mânada çok yaygın olmakla beraber, «bulut», «tavan» ve «gölgelik» gibi manâlarda da kullanılmaktadır. Ancak konumuzu oluşturan bu âyette birinci mana söz konusudur.

Göğün bina edilmesi, yani yapılıp kurulması, düzenlenip dengede tutulması hem bir plânın, hem de plânlayıcının varlığını zorunlu kılmaktadır. Fezadaki cisimlerin ve o cisimlerin yer aldığı sistemlerin kusursuz hesaplarla, şaşmayan fiziksel kanunlarla düzenlendiği kesinlikle ortaya çıkmakta ve tesadüflerin bunda yeri ve tesiri olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim günümüze kadar astronomiyle ilgili bilimsel çalışmalar, tesbitler hayli mesafe almış ve gerek güneş sistemi, gerekse yıldız kümeleri üzerinde yapılan ilmî araştırma ile kâinatın mükemmel bir plân dahilinde kurulduğu şüpheye yer vermiyecek kadar kesinlik arzetmiştir. Son yıllarda astrofizik üzerindeki çalışmalar da hep bu sonucu doğrulamakta ve ilâhî beyânın doğruluğunu ortaya koymaktadır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak bu âyeti, Nâziât Sûresi 27, 28. âyetlerle şöyle açıklamaktadır: **«Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü yaratmak mı? (Allah) onu inşa edip var kıldı; tavanını yükseltti de ona (en uygun) düzen ve dengeyi sağladı.»**

Şüphesiz kâinatın büyüklüğü tasavvurlarımızı aşmakta ve rakamlarla ifade edilemiyecek bir azamet arzetmektedir. O kadar ki, yıldızlar arasındaki uzaklıkları bile kilometre ile anlatmaya kalkışacak olursak az sonra aklımız karışmaya başlar. Bu bakımdan astronomide «Işık Yılı» adı verilen daha büyük bir uzunluk birimi kullanılır. Bir ışık yılı, ışığın bir yılda aldığı yol boyudur. Işığın saniyede 300.000 km. hızla yayılıp mesafe katettiğine bakınca kâinatın büyüklüğü hakkında bir fikir edinmiş oluruz. O kadar ki, modern teleskoplarla yapılan araştırmalar, bizden milyonlarca, milyarlarca ışık yılı uzakta olan yıldızların bulunduğunu ortaya koymuştur.

Şüphesiz bu, kâinatın ne kadar büyük olduğunu göstermeye kâfi delildir.

«Sidretü'l-münteha» madde âleminin son sınırı olarak Resûlüllah (A.S.) tarafından haber verilince ve Arş'ın, Kürsî'nin, Cennet ve Cehennem'in bu sınıra yakın yerde yer aldıkları açıklanınca, bunların dünyamıza ne kadar uzak olduğunu anlatmaya gerek kalmıyor. Arş en büyük sistem ve merkez olarak en yüksek düzeyde çekim kuvvetine sâhiptir ve bütün sistemler bir zincirin halkaları gibi birbirine yine çekim kuvvetiyle bağlanmakta ve bir ucu Arş'a dayanmaktadır. Sidretü'l-münteha madde âleminin son sınırı olunca, ondan sonra mâna âlemi başlamaktadır ki kâinatı çepeçevre kuşatmakta ve her zerre üzerinde ilâhî kudreti hâkim kılmaktadır. Mi'rac Gecesi Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bedenî ruhuna dönüşerek bir bakıma zaman ve mekân kayıtlarından kurtulup madde âleminin sınırını aştığı, mâna âleminde belirlenmiş bir çizgiye kadar yükselip ilâhî hitap ve iltifata mazhar kılındığı bir gerçektir. Ancak o âlemin keyfiyetini bilmemiz ve Resûlüllah'ın (A.S.) bize izah etmesi bir bakıma mümkün değildir. Çünkü o âlem bütünüyle ilâhî Celâl ve Cemal sıfatlarının aralıksız tecellisiyle dopdoludur. Madde âleminde ona misal teşkil edecek tecellileri göremediğimiz, bilemediğimiz için keyfiyetini de anlayıp kavramamız söz konusu değildir.

Aynı zamanda hem kâinat kendi bütünlüğü içinde hareket halindedir, hem de onda yer alan cisimler... Meselâ Samanyolu'nun saniyede 320 km. hızla kendi etrafında döndüğü, yapılan astronomik çalışma ve tesbitlerden anlaşılmış ve onun bu dönüşünü 200 milyon yılda tamamlayabildiği hesaplanmıştır. İşte bu kadar büyük bir kâinatı yaratıp denge ve düzende tutan Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudreti karşısında kendi aczimizi anlayıp idrâk etmekten ve alnımızı yere koyup O'na secde etmekten başka ne söyleyebiliriz?

6— Yere ve onu yapıp döşeyene..

Yeryüzünün insanlar için döşenip hazırlanması da Cenâb-ı Hakk'ın varlığının ve birliğinin ayrı bir belgesi sayılır. Hılkat kanununa göre insan hayatı için lüzumlu bütün şartlar ve kaynaklar önceden hazırlanmıştır. İlk insan Adem (A.S.) dünyaya indirildiği zaman, hayat için gereken her şey yaratılıp belli ölçüde düzenlenmiş bulunuyordu. O bakımdan «yaşadığını idrâk»le, «neden yaşadığını, niçin dünyaya getirildiğini, bundan sonra nereye gideceğini ve kendisinden beklenilenin neler olduğunu idrâk» arasında çok büyük fark vardır. Yeryüzünün her yanı, her kaynağı ve her yönüyle insanın hizmetine verilmesinin hikmeti nedir? Tesadüfler mi bu kadar kusursuz bir hayat düzenini oluşturmuştur? Bu mümkün müdür?

İşte Şems Sûresi'nin baş kısmında sıralanan sekiz büyük belge bütün bu soruların cevabını net biçimde vermekte ve insanı hakikati anlayıp idrâke çağırmaktadır.

«Yerin yayılıp döşenmesi» iki şekilde yorumlanabilir:

a) Yeryüzü başta insanoğlu olmak üzere canlıların yaşamasına elverişli şekilde hazırlanıp yeraltı ve yerüstü kaynaklarıyla döşenmiştir.

b) Yeryüzü bir portakal şeklinde yaratılıp düzenlenmiştir. Üzerindeki dağlar, dereler, engebeler onun büyüklüğüne nisbetle portakalın kabuğundaki girinti-çıkıntılar gibidir. Nitekim çok yüksekten çekilen fotoğraflarda bu husus rahatlıkla müşahede edilmektedir.

Yerküre'nin insan hayatı için bütün şart ve imkânları en ölçülü ve dengeli biçimde kendinde taşıması, tesadüflerin biraraya gelmesiyle değil, çok yüksek bir kudretin halk ve icadıyladır. O bakımdan her düzen ve dengede, her nisbet ve takdirde O'nun hılkat kaleminin satırları bulunmakta ve her satır insanoğlunun aklına, idrâkine seslenmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hak insan neslinin belirlenmiş süreye kadar devamını sağlamak için onun kudretinin yetmiyeceği kaynakları, şartları ve imkânları vücuda getirmiş; onun kudretinin yeteceği hususları da ona bırakmıştır. Artık insan akıl, zekâ ve idrâkiyle mevcut düzen ve kaynaklardan, şart ve ortamdan yararlanma yollarını ararken ilâhî denge ve düzeni bozmamaya dikkat etmek zorundadır. Aksi halde kendi yaşama şartlarını bozup değiştirmiş olur ki bunun sonu felâketle noktalanır.

7-8— Nefse ve onu düzenleyip biçimlendirene.. Sonra da ona fenalıklarını ve (bunlardan) sakınmasını ilhâm edene yemin olsun ki..

Âyette geçen «nefis» tabiri üç manâya delâlet eder:

1— Sonundaki «tenvîn» tefhîm için olursa, ya özel bir kişi söz konusu olur ki, o, Âdem (A.S.) veya Hz. Muhammed (A.S.)dır veya özel bir zümre söz konusudur ki, bu seçkin düzeyde olan peygamberlerdir.

2— Tenvîn ve tefhîm cins için olursa, canlıların en seçkini olan insanlar söz konusudur.

3— Tenvîn, «teksîr» için olursa, bütün canlılar söz konusudur.

Ancak ikinci mâna siyak ve sibakın seyrine daha uygundur.

İnsan hem hayvanî, hem de melekî sıfatların birleştiği ayrı bir canlıdır. Ruhu yüce âlemdendir ve melekî sıfatlardan bir kısmıyla donatılmıştır. Bedenî ise aşağı âlemdendir ve hayvanî sıfatlarla içiçedir. Böylece

insan, zıtların birleştiği müstesnâ bir canlı olarak «ahsen-i takvîm» düzeyinde bulunuyor. Ancak o bu düzeyde kendi haline bırakılmamış; aklına ışık tutan, duygu ve düşüncesini doğruya, iyiye yönelten; yaratanını ona sıfatlarıyla tanıtan, ikinci hayattan haber veren; hayır ve şer yollarını tanımlayan kitap indirilmiş ve peygamber gönderilmiştir.

Böylece insanoğlu, bu yardımcı ve yol gösterici faktörler çizgisinde hareket ederse, melekî sıfatlarına ağırlık kazandırmış olur. Aksine bir yol izlerse, hayvanî sıfatlarına ağırlık vermiş olur ki, bu onu «ahsen-i takvîm» düzeyinden aşağı indirir.

Sekizinci âyette «ilhâm» kökünden gelen «elheme» fiili kullanılmıştır. İlhâm çok yönlü bir kavramsa da burada ya tarîf, ya da tebyîn anlamınadır. Cenâb-ı Hak, indirdiği kitap ve gönderdiği peygamber vasıtasıyla insana günah ve isyanı, iyilik ve kötülüğü, ibâdet ve taâti, dünya ile âhiret hayatını mutluluk çizgisinde tutmayı, ruhun muhtaç bulunduğu mânevî gıdayı târif edip açıklamış ve böylece ileride bu târîflere uymayıp hayatını nefsanî arzuları doğrultusunda berbat edenlerin itirazda bulunmalarına açık kapı bırakmamıştır. Kaldı ki akıl, zekâ ve idrâk bu gerçekleri ve konuları, ölçü ve târîfleri anlayıp kavrayacak ve hikmetine nüfuz edecek özellikte yaratılmıştır.

Diğer yandan konumuzu oluşturan bu âyetin anlatımından şu iki önemli husus ortaya çıkıyor :

a) İyilik ve kötülüğü, hayır ve şerri, helâl ve harâmı, ilâhî sınır ve ahkâmı; Allah'tan korkup ibâdet ve taâtte bulunmayı yalnız akıl ile bilip anlamak, kavrayıp çözmek mümkün değildir. Zira aklın alanı sınırsız değildir; daha çok fizik âlemiyle ilgilidir. Hem insana has bir mahiyette hazırlandığı için mükemmel de değildir; insan kadar bu yeteneği de kusurludur. O bakımdan aklın bir yüzünü de fizikötesine, ilâhî hakikatlere çevirmek için semâvî kitaba ve hak peygambere ihtiyaç vardır ve bu son derece lüzumludur.

b) İnsana bu yetenek ve imkânlar verildikten sonra, artık o, iyi ve kötüyü, doğru ve eğriyi, sevap ve günahı seçmekte serbest bırakılmıştır. Nitekim bu incelik Bakara Sûresi 256. âyetle şöyle açıklanmaktadır : **«Dinde hiçbir zorlama yoktur. Şüphesiz doğru eğriden, hak bâtıldan, hidâyet dalâletten, hayır şerden, imân küfürden (ayrılıp) açıkça ortaya çıkmıştır.»**

O halde Cenâb-ı Hak, insanı hidâyete erdirmede kendi zât-i ulûhiyetine düşeni yapmış, gereken maddî ve mânevî araçları hazırlayıp vermiş, sonra da insanı kendi akıl ve idrâkiyle başbaşa bırakmıştır. Artık bu çizgide insan da kendine düşeni lâyıkıyla yerine getirmekle mükelleftir. İn-

san hizmetine hazırlanıp sevkedilen tabii kaynaklar böyle değil midir? İnsanların hazırlayamayacağı kaynakları Cenâb-ı Hak hazırlamış ve onları işletip belli ölçüde yararlanmayı insanların akıl ve irâdesine bırakmıştır.

KENDİNİ ARINDIRANLAR FELÂH BULUR

(قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا) **«Kendini (inkâr ve günah kirlerinden) arındıran kimse, korktuğundan kurtulup umduğuna ermiştir.»**

Sekiz kadar önemli olaya yemin edilip dikkat çekildikten sonra yeminin cevabı açıklanıyor; kimin kurtuluşa ereceği, kimin de hüsranda kalacağı belirtiliyor.

Bazı müfessirlere göre, kasem (yemin)in cevabı hazfedilen «le-tübâsünne» fiilidir. Zemahşerî'ye göre, yeminin cevabı mahzuf olan «le-yüdemdimenne» fiilidir. Bu takdirde âyetin tefsîri şöyledir: «Güneşe... and olsun ki, Allah, Semûd Kavmi'ni helâk ettiği gibi Resûlüllah'ı yalanlayan Mekke müşriklerini de helâk edecektir. Aynı zamanda her çağda yaşamakta olan inkârcı azgınlar da Cenâb-ı Hakk'ın bu hükmünden kurtulamıyacaktır.» Ancak birinci yorum daha uygun, siyak ve sibaka daha muvafıktır. Böylece Cenâb-ı Hak, ikinci hayatı, yani âhireti inkâr edip dünya hayatını ona hazırlık dönemi olmaktan çıkartan nankör sapıklara seslenerek yolculuklarının devam edeceğini, kabrin ancak bir basamak veya ikinci hayata açılan bir pencere olduğunu ve sonra çürüyen bedenin yeniden, belli elementlerin bizce henüz bilinmeyen kanunlarla harekete geçirilerek biraraya getirileceğini ve hücrelerin oluşacağını, hücrelerin biraraya gelmesiyle insan vücudunun neşv-ü-nema bulacağını haber vermekte ve bunun mutlâka ve mutlâka gerçekleşeceğini sekiz şeye and içerek beyân etmektedir.

Kurtuluşa erenler kimlerdir?

Cenâb-ı Hak bunu en anlamlı ve özlü bir cümleyle açıklayarak, dindarlığın amaç ve hikmetine atıfta bulunmaktadır. O da nefsi her çeşit mânevî kirden temizleyip arındırmaktır; yani Allah'tan tertemiz olarak gelen ruhu yine tertemiz bir halde Yüce Yaratana göndermektir.

Mânevî kirlerden maksat, inkâr, tuğyan, ahlâksızlık ve her çeşit günah ve sapmadır. Kalbine imân cevheri yerleştirmeyen kimsenin bu kirlerden arınması, yani böyle bir basîrete sâhip olması düşünülemez. Çünkü ruhun bütün kablo ve antenlerini harekete geçirip yüce âlemden feyiz ve ilham almasını, nur ve inâyet iktibas etmesini sağlayan, kalpteki imân

cevheridir. Biz buna «imân pili»de diyebiliriz. Pille çalışan elektronik bir cihaz düşünün, içine pil yerleştirilmediği takdirde asıl fonksiyonunu ortaya koyma imkânına sâhip değildir. O bakımdan sözü edilen cihaz pilden ayrı tutulduğu sürece, yer işgal etmekten başka bir şeye yaramaz. İnsan ruhu da buna benzer, onu gerçek anlamda ve hikmetine uygun çalıştıran imândır. İmânı çekip alınca, nefis harekete geçer ve ruhu kendi arzuları doğrultusunda çalıştırmaya başlar. Böylece ruh, hedefinden saptırılır ve özelliğinin hilâfına bir faaliyet gösterir.

İlgili âyette, «kendini arındıran kimse» denilirken, bu incelikler söz konusudur. İmânsız arındırma mümkün değildir.

Husrâna uğrayanlar kimlerdir?

Bunun cevabı yukarıda verilmiş bulunuyor. Şöyle ki: Ruhu aslından uzaklaştırıp onu Hakk'a imân akımıyla doldurup çalıştırmayanlar kendi fiili ve irâdeleriyle kendilerini ilâhî azâba hazırlamış olurlar. Dönüş yapmadıkları takdirde hayatları husrân ile noktalanır ve en büyük husrân da âhirette karşılarına çıkar.

Böylece ilâhî emir ve yasakların, tavsiye ve öğütlerin, tehdît ve tebşîrlerin, kıssa ve misallerin tamamı insanı sözü edilen kirlerden arındırmaya ve feyizlendirmeye; tertemiz bir ruh ile kalıcı mutlu hayata kavuşturmaya yönelik bulunuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kendini inkâr ve günah kirlerinden arındırıp tertemiz bir hayat sürme düzeyine getiren bahtiyar kişilerin kurtuluşa erişecekleri; aksine bir yol tutanların ise, husrâna uğrayacakları belirtilerek sekiz şeye yemin edildi ve böylece nankör sapıklar uyarılırken aklını ve idrâkini doğru yolda kullanıp imân cevherini kalbine yerleştirerek ömrünün her saatini ilâhî rıza doğrultusunda değerlendiren mü'minler de müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, peygambere büyücü, mu'cizeye sihir ve büyü diyen Mekkeli putperest şaşkınlar tehdît edilerek Semûd Kavmi'nin çok yanlış ve sakıncalı tutumu misal veriliyor. Olayların tekerrürüyle tarihin ve ilâhî hükmün tekerrür edeceğine işâretle ölmeden önce Hakk'a yönelmeleri hatırlatılıyor.

——oOo——

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰيهَا ﴿١١﴾ اِذِ انْبَعَثَ اَشْقٰيهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ
لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰيهَا ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا
فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوّٰيهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبٰيهَا ﴿١٥﴾

M E Â L İ :

11— Semûd kavmi azgınlıkları yüzünden (peygamberi) yalanladılar.

12— En haydut bedbahtları ileri atılınca (yalanlama daha da hız kazanmıştı).

13— Allah'ın peygamberi onlara: «Allah'ın (mu'cize olarak verdiği) devesine ve su içme sırasına dikkat edin, (ona sakın kötülükle dokunmayın)» dedi.

14— Buna rağmen onlar, peygamberi yalanlayıp deveyi yere devirerek kestiler. Rabları da onlara, günahları sebebiyle azâp indirdi de yerle bir etti.

15— O, bunun sonundan endişe de etmez, (çünkü her işi âdil, her hükmü mutlak hikmettir).

HAKK'I RED VE İNKÂR EDENLER TARİHÎ BİR OLAYLA UYARILIYOR

(كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰيهَا اِذِ انْبَعَثَ اَشْقٰيهَا ...) «Semûd Kavmi azgınlıkları yüzünden (peygamberi) yalanladılar. En haydut bedbahtları ileri atılınca (yalanlama daha da hız kazanmıştı)..»

Kabile hayatı yaşayıp «Tevhîd İnancı»ndan bütünüyle kopup uzaklaşan ve putlara tapmak suretiyle içlerindeki boşluğu doldurmaya, mânen tatmin olmaya çalışan; her türlü zulüm ve haksızlığı, ahlâksızlık ve kötülüğü işlemekte bir sakınca görmeyen Mekkeli müşrikler, Allah'ın insanlara son mesajını teblîğ ile görevli kılınan Hz. Muhammed'i (A.S.) yalancılıkla suçladılar. Gösterdiği mu'cize ve olağanüstü şeyleri sihir ve büyü

diye vasıflandırdılar. Durmadan hakkın karşısına bâtılı çıkartıp saldırıda bulundular. İlâhî beyânı işittikçe büsbütün azıttılar da mü'minlere ezâ ve cefa etmekte çok ileri gittiler.

Konumuzu oluşturan 11-15. âyetlerle Cenâb-ı Hak insanlardan yana olan rahmetinin gereği bu şaşkın sapıkları, Semûd Kavmi'nin âkıbetini misal vererek uyarmaktadır. Zira inkâr, zulüm ve ahlâksızlıkla birleşip kalbi ve kafayı istilâ edince, ilâhî sünnet gereği azap hükmünün inmesi yaklaşmış olur. İnkâr ve haksızlık son kertesine gelince, hükmün inmesi gerçekleşir ve onu durduracak bir kuvvet bulunmaz. Ancak Mekkeli'lerin hem azgınlık ve ahlâksızlıkları son kertesine gelip dayanmadığı, hem de yakın gelecekte çoğunun İslâm'a gireceği ilâhî ilimle tesbit edildiğinden yok etme hükmü indirilmemiştir. Sadece Bedir ve müteakip savaşlarda imân etmiyecek olan azgınları can vermiştir.

Semûd Kavmi, Nuh ve Âd kavimlerinden sonra zuhur etmiştir. Sâlih Peygamber (A.S.) onlara gönderilmiş ve aşırı putperest olmaları sebebiyle Ondan olağanüstü, aynı zamanda inandırıcı bir olay göstermesini, daha doğrusu bir mu'cize ortaya koymasını istemişler ve sonra da mu'cize olacak özellikte bir deve icad ettiği takdirde kendisine inanacaklarını söylemişlerdi. Arzuları doğrultusunda, içtiği sudan çok fazla süt veren bir deve mu'cize olarak ilâhî inâyetle ortaya konulmuştu. Ne var ki, inkâr çerçevesinde putperestlikle şartlanan ve duygularını akıllarının önünde bulunduran bu kavim sözünde durmayıp büsbütün inkâr ve azgınlıkta ileri gitmişti. Deveye dokunmamaları sıkı tenbîh edildiği halde, önce onun ayaklarını kesmiş ve sonra da devirip öldürmüşlerdi. Yapılacak başka bir şey kalmamış, teblîğ ve irşat son noktasına gelip dayanmış ve buna karşılık küfür ve tuğyan da son kertesini bulmuştu. Sünnetullah gereği ilâhî hüküm iniverdi ve bu azgın kavmi yok etti. (1)

CENAB-I HAK İNDİRECEĞİ HÜKMÜN SONUNDAN ENDİŞE VE KORKU DUYACAK DEĞİLDİR

(وَلَا يَخَافُ عُقْبٰيهَا) **«O, bunun sonundan endişe de etmez.»**

Cenâb-ı Hak mutlak hikmet sâhibidir. O bakımdan her fiili plânlı ve proğramlıdır; her hükmü âdil ve dengelidir. Yanlış bir fiil veya hüküm O'ndan mümkün değil sâdır olmaz; sonucu pişmanlık doğuracak bir emir

(1) Bu konuda bilgi için bak : A'raf Sûresi : 73, Hûd Sûresi : 64 ve Şuârâ Sûresi 155. âyetlerin tefsiri

O'ndan tecelli etmez. Bundan dolayı O indirdiği ve indireceği hiçbir emir ve hükmünün sonucundan endişe duyup korkmaz. İlmi ve kudreti, hikmeti ve düzeni her şeyi kapsayıp kuşatmıştır. İşin başı nasıl O'nun yanında kesinlikle biliniyorsa, sonu da kesinlikle bilinmektedir. Öyle ki, her işi âdil, her hükmü mutlak hikmettir.

Ancak bu son âyeti az farklı yorumlayanlar olmuştur. Onları kısaca belirtmemizde yarar vardır. Şöyle ki :

a) İbn Abbas (R.A.), el-Hasan, Katade ve Mücahid'e göre : «Ukbaaha»nın sonundaki te'nîs zamiri işlenen fiile râci'dir ki, biz bu yoruma göre âyete meâl vermiş bulunuyoruz.

b) Kelbî'ye, Müfessir Süddî'ye ve Dahhak'e göre : Zamir, «âkarû» fiilinin delâlet ettiği «Âkir» sıfatına râci'dir. Bu takdirde âyetin manâsı şöyledir : «Deveyi kesip öldüren kişi, işlediği işin âkıbetinden de korkmamıştır.»

c) «Yehâfu» fiilinin fâili sâlih Peygamberdir ve bu yoruma göre : Sâlih Peygamber, kavminin yok edilmesinin âkıbetinden endişe duymamış; onlara verilen azâptan kendisine bir zarar dokunmayacağına inanmıştır. Çünkü O teblîğ ve irşat görevini kusursuz yerine getirmiş bulunuyordu. Gerisi Cenâb-ı Hakk'ın takdîr ve hidâyetine kalmıştı; dilerse o kullarını bağışlar, dilerse azâp ederdi.

Birinci yorum, âyetin siyak ve sibakı bakımından daha uygun görülmüştür. Allah daha iyisini bilir.

Sonuç olarak, Cenâb-ı Hak, küfür ve azgınlıkta ısrar etmenin, aklı kullanmayıp duygusal bir yol izlemenin ve hayat yularını veya dümenini nefsanî arzuların eline bırakmanın hiçbir fert ve topluma, kavim ve millete rahmet havası estirmediğini ve fakat sıkıntı, üzüntü ve elîm felâketlerin baş göstermesine ortam hazırladığını haber vererek, önce Mekkeli inatçı müşrikleri, arkasından her çağda yaşamakta olan aynı inanç ve karakterdeki sapıkları uyarmakta ve bunun için küfür ve azgınlıklarından dolayı ilâhî hışma uğrayarak tarihin derinliklerine gömülen Semûd kavmini misal vermekte ve onların kalıntılarını gidip görmelerine işârette bulunmaktadır.

Şems Sûresi'ne sekiz kadar önemli olaya yemin edilerek başlandı ve ölmeden önce kendini inkâr, ahlâksızlık, zulüm ve tuğyan kirlerinden temizleyip arındıran mü'minlerin kurtuluşa erdikleri müjdelendi ve Sâlih Peygamber'in gösterdiği mu'cizeye rağmen sözünden dönen Semûd Kavmi'nin âkibeti üzerinde durularak sûre noktalandı. Arkasından «Leyl Sûresi»ne, Şems Sûresi'nin bazı önemli bölümlerini açıklar anlamda bilgiler

verilerek başlanmakta ve böylece sûreler arasında da zincirin halkaları gibi bağlantıların bulunduğuna atıflar yapılmaktadır.

Bizi bu sûrenin tefsîrine muvaffak kılan Yüce Rabbımıza hamd-u senâlar; ilâhî muradı bize en güzel şekilde açıklayıp Kelâmüllah'ı bize sevdiren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

LEYL SÛRESİ

Cumhura göre, sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Medine'de indiğini söyleyenler de olmuştur. (1) Ancak Beyhakî'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyette deniliyor ki: «Velleyll Izâ yeğşâ Sûresi Mekke'de inmiştir.» (2)

Sûreye, karanlığıyla ortalığı bürüdüğü zaman geceye yemin edilerek başlanmış ve bu mânaya delâlet eden Leyi, aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı	:	21	
Kelime »	:	71	
Harf »	:	310	(3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Üç olaya yemin edilerek insanların iş ve amellerinin farklı biçimde, değişik amaçlara yönelik bulunduğu konu ediliyor.

2— Allah için verip takvâ üzere bulunan, yani Cenâb-ı Hak'tan her hal-ü kârda korkup nankörlük ve kötülüklerden sakınan ve en güzel olanı doğrulayan kimsenin hakka erişmekte başarılı kılınacağı müjdeleniyor.

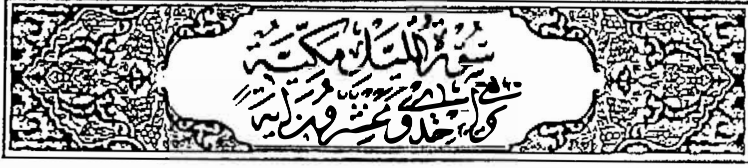
3— Bunun aksine bir tutum içinde olan sapık kimsenin hüsrâna uğratılacağı bildiriliyor.

4— Gösterilen doğru yola uymayanlar Cehennem ateşiyle tehdît ediliyor.

5— Doğru yolda yürüyüp Allah'tan saygı ile korkan ve arınmak için malını Allah yolunda harcayanların Cehennem ateşinden uzak tutulacaklarına atıf yapılıyor.

6— Gösterişten uzak kalıp sırf ilâhî rıza gözetilerek işlenen amel ve yapılan iyiliğin mükâfatsız kalmayacağı haber veriliyor.

(1) Tefsîru Fethi'l-Kadîr : 4/451
(2) » » » » »
(3) Lübabu't-Te'vîl : 4/383

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰىۙ ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰىۙ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۙ ﴿٣﴾
اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰىۜ ﴿٤﴾ فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰىۙ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰىۙ ﴿٦﴾
فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰىۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰىۙ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰىۙ
﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰىۜ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْن۪ي عَنْهُ مَالُهُ اِذَا تَرَدّٰىۜ ﴿١١﴾ اِنَّ عَلَيْنَا
لَلْهُدٰىۘ ﴿١٢﴾ وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُو۫لٰى ﴿١٣﴾

M E Â L İ :

1— (Karanlığıyla ortalığı) bürüdüğü zaman geceye,

2— (Karanlığı yırtıp) aydınlığıyla ortaya çıktığı zaman gündüze,

3— Erkeği ve dişiyi yaratana and olsun ki,

4— Gerçekten sizin çalışıp çabalamanız dağınık (yönde farklı amaçlara yönelik)tir.

5-7— Artık kim (Allah için) verir ve (kötülüklerden) sakınır, en güzel olanı doğrularsa, biz ona kolayını kolaylaştırıp kendisini başarılı kılarız.

8-10— Kim de cimrilik edip kendini (Allah'a) muhtaç saymaz ve en güzel olanı yalanlarsa, ona da güçlüğe (uzanan yolu çekici kılıp) kolaylaştırırız.

11— Başaşağı gelip (Cehennem'e) yuvarlandığı zaman malı ona yarar sağlamaz.

12— Şüphesiz ki bize gereken doğru yolu göstermektir.

13— Ve elbette Âhiret de, Dünya da bize âittir.

İNİŞ SEBEBİ

Bu sûrenin Ebû Bekir Sıddîk'ın (R.A.) kadrini yüceltmek ve onu diğer mü'minlere güzel misal göstermek üzere indiği söylenir.

Müfessir Süddî ise, sûrenin şu olaydan dolayı indiğini belirtmiştir: «Münafıklardan birinin evinin önündeki hurma ağacının dalları komşusu bulunan fakir adamın avlusuna sarkmış bulunuyor ve o sebeple hurma korukları zaman zaman onların avlusuna düşüyordu. Münâfık da gidip o hurmaları adamın çocuklarının elinden ve ağzından çekip alıyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz o münafığa: «Hurma ağacını o fakirlere bağışla, karşılığında sana Cennet'te hurma ağacı vardır» buyurduysa da münafık razı olmadı. Bu olaya fazlasıyla üzülen Ebû Dahdah (R.A.) büyük bir meblağ vererek o münafığın hurmalarını çevresindeki ihata duvarı ile birlikte satın alıp o fakir aileye bağışladı.

Bunun üzerine «Velleyl Sûresi» indi. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

Hz. Ali (R.A.) diyor ki:

«Biz, bir cenâzenin defninde Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'le birlikte Baki' mezarlığında bulunuyorduk. Resûlüllah (A.S.) birara şöyle buyurdu: «Sizden hiçbiriniz yok ki Cennetteki yeri ve Cehennemdeki yeri yazılmış olmasın!»

Bunun üzerine ashab-ı kirâm sordu:

— Ya Resûlellah! Bu durumda (amel ve ibâdetimize) dayanıp güvenmiyelim mi?

— Amel etmeye devam ediniz; her şey (her kişi) yaratıldığı şeyden yana kolaylaştırılmıştır, diye cevap verdi. (2)

---

(1) Nisabûrî/Esbabu'n-Nüzûl: 299- Süyûtî/Esbabu Nüzûl-ı Kur'ân: 119

(2) Buharî/cenâiz: 82, 83, tefsir: 92- Müslim/kader: 6- Ebû Dâvud/sünnet: 16- Tirmizî/tefsir: 92- Ahmed: 1/27, 29

Bu konuda ikinci bir tarikle gelen rivâyet şöyledir :

«Biz bir cenâzenin defninde hazır olmak üzere Baki' kabristanında bulunuyorduk. O sırada Resûlüllah (A.S.) Efendimiz geldi ve oturdu. Biz de oturduk. Yanında bir çubuk bulunuyordu. Başını eğip elindeki o çubukla yeri eşeleyerek şöyle buyurdu : «Sizden hiçbir kimse yoktur ki, Cennet'teki ve Cehennem'deki yeri(yle ilgili olarak) saîd (mutlu), şaki (bedbaht) yazılmış olmasın.»

Bunun üzerine ashab-ı kirâm sordu :

— Ya Resûlellah! Biz yazılan yazıya itimad edip amel (ve ibâdeti) bırakalım mı? Zira bizden kim saadet ehliyse (o kafileye) varıp ulaşacaktır; kim de şekavet ehlindense, o da şekavet ehlinin (kafilesine) varıp katılacaktır.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onlara şu cevabı verdi :

— Saadet ehline gelince : Onlara saadet ehlinin ameli kolaylaştırılacaktır. Şekavet ehline ise, şekavet ehlinin ameli kolaylaştırılacaktır.

Sonra da Resûlüllah (A.S.) devamla şu âyeti okudu : «Artık kim (Allah için) verir ve (kötülüklerden) sakınır, en güzel olanı doğrularsa, biz onu, kolayını kolaylaştırıp başarılı kılarız..» (1)

«Cehennem'e ancak şakî (bedbaht) olan girer..»

Bunun üzerine soruldu :

— Şâkî kimdir? Cevap verdi :

— Taât ve ibâdette bulunmayan; Allah için hiçbir günahı terketmeyendir. (2)

«Kıyâmet gününde ümmetimin hepsi Cennet'e girer; ancak oraya girmekten imtina' eden girmez.»

Bu beyân üzerine ashab-ı kirâm sordu :

— Ya Resûlellah! Kim imtina' eder? Cevap verdi :

— Bana itaât eden Cennet'e girer; bana karşı gelip isyân eden ise, gerçekten (Cennet'e girmekten) imtina' etmiş olur. (3)

---

(1) Buharî/cenâiz : 82, 83, tefsir : 92- Müslim/kader : 6- Ebû Dâvud/sünnet : 16- Ahmed : 1/27, 29
(2) İbn Mâce/zühd : 35- Ahmed : 2/349
(3) Buharî/i'tisam : 2- Ahmed : 2/361

AND İÇİLMEĞE DEĞER ÜÇ ÖNEMLİ OLAY

(وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰى وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ...) «(Karanlığıyla ortalığı) bürüdüğü zaman geceye; (karanlığı yırtıp) aydınlığıyla ortaya çıktığı zaman gündüze; erkeği ve dişiyi yaratana and olsun ki, gerçekten sizin çalışıp çabalamanız dağınık (yönde farklı amaçlara yönelik)tir.»

İnsan hayatının düzen ve dengede tutulmasını ve devamını sağlayan üç önemli olaydan söz edilmektedir: Gece, gündüz, erkek ile dişi..

Gece vücudun dinlenmesine; gündüz ise onun çalışıp rızık elde etmesine yönelik hikmeti içermektedir. Aynı zamanda güneş sisteminde yer alan dünyanın iki ayrı hareketinin bulunduğunu yansıtmaktadır. Erkek ile dişi, canlıların, özellikle insanın yeryüzünde devamına yönelik ilâhî düzenlemenin proğramlanmış iki ünitesi olarak bulunuyor ve birbirini tamamlıyor.

Bundan bir önceki Şems Sûresi'nde gece ve gündüz kavramları üzerinde durularak insan hayatının devamıyla ilgili düzenlemeye geniş yer verilirken, bunca sistemli ve proğramlı nîmetleri takdîr edemiyen nankörler uyarıldı ve Semûd Kavmi misal verilerek gereken uyarı yapıldı. Burada ise, aynı konunun az değişik yanı ele alınarak bir özeti verilmekte ve böylece ilâhî rıza doğrultusunda arınan mü'minler müjdelenmektedir.

Âyette belirtilen üç olay üzerinde dikkatle durduğumuzda, bunların birbirini tamamladığını, birinin vücuduyla diğerinin var kılınmasının hikmetinin ortaya çıktığını görürüz. O bakımdan bunlardan birinin ortadan kalkmasıyla insan hayatı denge ve düzenini kaybeder ve yaşama şansı pek kalmaz.

İnsan bu gerçeği anlayıp kavradığı ve her sistem ve proğramda Hakk'ın yüksek hikmetini ve nîmetini gördüğü oranda mutlu ve huzurlu olabilir. Aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'a yakın olma bahtiyarlığına erişir. Bu takdirde kişi nefis ve günah karanlığından kurtulup imân ve sâlih amel aydınlığına erişir. Erkek ve dişiden her biri hılkatının hikmetini anlama basîretine kavuşur.

Kendini bu irfan çizgisine getiren mü'minler gündüzün aydınlığında çalışıp çabalamanın hikmet ve felsefesini kavramakta gecikmezler. Ömürlerini imân, ibâdet, meşrû yolda çalışıp kazanma; okuyup öğrenme; faydalı olup çevreye güven ve huzur havası estirme; her işte Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu ön plâna alma bütünlüğü içinde değerlendirerek kendilerini hesap gününe hazırlamış olurlar.

FARKLI VE DEĞİŞİK MESLEKLER

Herkes yeteneğine, eğilimine, kültür ve bilgisine göre kendine meslek seçer. Yetenekler, eğilimler ve bilgiler farklı olduğu gibi, meslekler de farklılık arzeder.

Önce şunu belirtelim ki, hayat bütünüyle hareketten ibârettir. Her kişi, hayatını kazanmak, hem kendine, hem de çevresine faydalı olabilmek için bu harekete katılmak zorundadır. Zaten ilâhî hılkat kanunu ve ona bağlı olarak kurulan düzen bunu böyle gerektirmektedir. Fert ve ailelerin kendi yetenek ve becerilerine uygun iş tutmaları, meslek seçmeleri hayatın dengesini sağlamakta ve toplum yapısında farklı iş ve meslekler birbirini tamamlamaktır.

Gerçek bu olunca, kişi bağlandığı işini, mesleğini imân şuuruyla yürütmeğe çalışır ve onun her saatini sâlih amel kalıbına dökerek şekillendirirse, hem kendini, hem de iş veya mesleğini hikmetine uygun sürdürme şerefine erişir ve Hakk'ın rızası doğrultusunda mutlu ve bahtiyar bir ömür geçirir ve buna göre, âhirette de kendisine çok feyizli ve şerefli bir hayatın kapıları sonuna kadar açılmış olur.

Bunun aksine iş ve mesleğini nefsanî arzu ve eğilimine göre sürdüren; kişisel çıkarından başka bir ölçü tanımayan ve bu sebeple meşru sınırları aşan kimseler ise, fazîletli ve şerefli bir hayata hazırlanma idrâk ve imânından yoksun bulunduklarından hılkatlarının bağlı bulunduğu hikmetten sapmış olurlar ve bunun sonu üzüntü, pişmanlık ve hüsrân olur.

BAŞARININ ÜÇ AYRI BASAMAĞI

(فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰى) **«Artık kim (Allah için) verir ve (kötülüklerden) sakınır, en güzel olanı doğrularsa, biz ona kolayını kolaylaştırıp kendisini başarılı kılarız.»**

Hayat mücadelesi verirken, geçinme yolunda başarı sağlamak için yürürken şu üç basamağı dikkatten uzak bulundurmamak; diğer bir anlatımla, o basamaklara bilerek bir bir basıp yükselmek gerekir :

1— Allah için vermek; toplum içinde İslâm adına yardımcı ve hayırhah olmaya çalışmak,

2— Cenâb-ı Hak'tan her iş ve amelde korkup kötülüklerden sakınmak,

3— Güzellerin en güzeli olan Allah'ı, O'nun kitabını ve peygambe-

rini kalp ve dil ile tasdîk edip ibâdet-ü taâtimizi buna şâhit kılmak..

Şüphesiz bu üç basamak, sağlam imânın en tabii ürünleri ve dünya hayatının gaye ve hedefidir. Zira helâlinden kazanıp elde ettiğinin bir bölümünü Allah'ın dini uğrunda harcamak bedenî ibâdeti malî ibâdetle birleştirip kişinin sadakatini isbatlar.

Allah'ın verdiği nîmetleri yerli yerince kullanıp her türlü haksızlık, hayasızlık, adâletsizlik ve aşırılıktan kaçınmak ise, her nîmette Cenâb-ı Hakk'ın «rezzak-i âlem» olduğunu idrâk ve bu sıfatının damgasını görmekten kaynaklanır. Böylece imânla sâlih amel birleşip bir bakıma bütünleşir de hedefine yönelmiş olur.

En güzeli tasdîk etmek ise, tercîhin en doğrusunu yapmanın, Cenâb-ı Hakk'ı gönülden sevip emir ve nehiylerine bağlılık göstermenin; her buyruğunu tereddütsüz doğrulamanın gayeler gayesi olduğunu idrâkten kaynaklanır. Böylesinin mükâfatı da o güzeller güzeline erişip cemaliyle ebediyen bahtiyar olmaktır. Nitekim Yunus Sûresi 26. âyette şu müjde verilmektedir :

«İyi, yararlı, güzel amellerde bulunanlara daha iyisi ve güzeli; bir de fazlası vardır.»

Şûrâ Sûresi 23. âyette ise bu müjde şöyle kuvvetlendirilmektedir :

«Kim çalışıp iyilik kazanırsa, ona, ondaki iyiliği artırırız. Çünkü Allah gerçekten çok bağışlayandır ve şükredene nîmetini artırandır.»

Farklı iş ve ameller :

İşler ve ameller farklılık da arzetse, gaye ve hedefte; bir de temeldeki imânda birleşmelidirler. Aksi halde amelin büyüklüğü ve küçüklüğü, göz ve gönül dolduranı ile düşük seviyede olanı arasındaki fark sadece zahirî olarak kalır ki, bu o kadar önemli sayılmaz. Şüphe veya inkâr üzerine kurulan çok ameldense, imân ve takvâ üzerine kurulan az, fakat devamlı amel çok daha hayırlı ve saadet vaadedicidir.

Konunun baş kısmında kısmen değindiğimiz gibi, her kişi yetenek, bilgi, görgü, beceri, kültür ve öğrenim seviyesine göre bir düşünce atmosferi oluşturur ve hayatının yol ve hedefini seçer :

a) Kimi doğru yolu, Hakk'a yönelik ameli seçer de günlük işini bu çerçevede değerlendirir.

b) Kimi sapıklığa yönelip sâlih amelden uzak kalır ve böylece dünyalığı ilâh edinecek kadar Hak'tan uzaklaşır.

c) Kimi imân ve iyiliği Hak yolunda seviyeli cihada çevirip günlük hayatında buna ağırlık vererek en güzeline yönelmiş olur.

d) Kimi de inkâr ve haksızlığa yönelip günlük hayatını mânevî karanlıklara boğarak ömür sermayesini bir hiç uğruna harcamış olur.

e) Kimi uğraştığı iş ne olursa olsun, onun her safha ve kademesinde Allah'ı hatırlayarak dünyanın bir geçimlikten ibâret bulunduğunu düşünür ve böylece huzur ve güven içinde çalışmasını sürdürür.

f) Kimi de nefis ve ihtirasının kurbanı olarak dünyalığı amaç edinir ve öylece asıl amaç ve gaye olan o en güzeli unutur da helâl ve haram sınırı diye bir engel tanımaz olur.

g) Kimi kalbindeki Allah ve din sevgisinden kaynaklanan cömertlikle çevresine rahmet olur. Kimi inkâr ve tuğyanından kaynaklanan kötülük ve cimriliğiyle bulunduğu yerdeki topluma dert ve belâ olur.

Sonuç olarak, Allah'ın kitabına ve gönderdiği son peygamberine kulak verip gönül aynasını ilâhî füyuzata çevirenler kurtulur; aksine bir inanç ve tutum içinde ısrar edenler ise kendilerine çok yazık etmiş olurlar.

Beşinci âyetten onuncu âyete kadar bu iki ayrı yolu seçenlerin inanç, düşünce, duygu ve amellerinin üçer basamağına veya özelliğine değinilerek aydınlatıcı, yönlendirici, uyarıcı ve müjdeleyici bilgiler verilmektedir..

«En güzel» ile çevirisini yaptığımız «hüsnâ» kavramı üzerinde az farklı yorumlar yapılmıştır ki, hepsi de aynı maksat ve hikmeti yansıtır anlamdadır. Şöyle ki :

1— «En güzel»den maksat, «Lâ ilâhe illâllah»tır. Bu yorum, İbn Abbas (R.A.) ile Dahhak'e göredir.

2— Mücahid'e göre : Cenâb-ı Hakk'ın gerçekleştirip ortaya koyacağını vaadettiği şeylerdir.

3— Zeyd b. Eslem'e göre : Namaz, zekât ve oruçtur.

4— İlim adamlarından hatırı sayılır bir cemaate göre : Allah, Peygamber ve Kitaptır.

KOLAYDAN YANA KOLAYLAŞTIRMAK

«Biz ona, kolayını kolaylaştırıp kendisini başarılı kılarız.»

Bu, hayır, salâh, güzel ahlâk ve fazîletin gerçekleşmesini sağlayan

sebepleri harekete geçirip kolaylaştırmaktır.

Zorluktan yana kolaylaştırmak ise, dalâleti seçenlere şer ve kötülük yollarını irâdeleri doğrultusunda açık tutmak ve kötü niyet ve amellerine göre o yolu nefis duvarında çekici ve çarpıcı göstermektir.

Nitekim ilim adamları bu âyetin tefsîrinde şu söze yer vermişlerdir:

«Şüphesiz ki cömertlik mekârim-i ahlâktan bir bölümdür. Cimrilik ise en rezîl huydan bir kısımdır.»

«Cömert, verilmeyecek yerde veren değildir. Cimri de verilmeyecek yerde vermeyen değildir. Ama gerçek cömert, verilmesi gereken yerde verendir. Cimri de verilmesi lüzumlu yerde vermeyendir.»

MAL VE MÜLK KISA SÜRELİ BİRER GEÇİMLİKTİR

(وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى) «Başaşağı gelip (Cehennem'e) yuvarlandığı zaman malı ona yarar sağlamaz.»

Mal ve makam hayatın amacı ve hedefi değildir; onu dengeleyen birer araçtır ve geçicidir. İnsanoğlu durmadan mal toplamak, servet edinmek ve nefsini tatmin için yüksek makamlara tırmanmak için yaratılmamıştır. İçimize yerleştirilen arzu, hırs ve istek hayatı canlı tutmaya, kişiye hareket sağlamaya, uyuşukluktan kurtarmaya yönelik birer itici kuvvetlerdir. Bunları başıboş, kontrolsüz bıraktığımız takdirde, kutsal hiçbir sınır tanımadan maddeye doğru bütün hızıyla gider ve sonunda bizi beklenmedik bir anda felâketle sonuçlanan bir uçurumdan aşağı iter. O bakımdan içimizdeki bu itici kuvvetleri peygamber sünnetiyle disiplin altına alıp gayelerin gayesi olan ilâhî hoşnutluğa uygun düzeyde tutmak gerekir. Aksi bir düşünce ve tutum geçici kısa bir hayatı, sonsuz hayata tercîh etme basîretsizliğini doğurur.

Mekke müşriklerinin ileri gelen şımarıklarından Ubey b. Halef de mal ve şöhretiyle, evlât ve maddî imkânlarıyla böbürlenip bunların ötesinde başka bir değer tanımıyordu. Bedir savaşında ilâhî hışma uğrayarak mü'minlerin adâlet kılıçları altında can verirken her şey bitmiş oldu; ne mal, ne servet ve şöhret, ne de evlât ve çevresi bir fayda vermedi. Ubey kendi ebedî azâbını beraberinde yüklenip götürdü. Ömrünü madde ve şöhrete, maddeyi gururuna dayanak seçti; nefsini her bakımdan tatmine çalışıp ruhunu ve vicdanını bütünüyle boş ve silik bıraktı. Duygusu devamlı aklının önünde yürüyerek Hakk'ın rahmet sesini duymasına engel oldu.

Nitekim müfessirlerimizden bir kısmı bu âyetin Ubey b. Halef hakkında indiğini kaydetmişlerdir. Şüphesiz Ubey b. Halef bu konuda bir misaldir ki, malı ve şöhreti amaç seçenleri uyarmayı içeren bir hikmeti yansıtmaktadır.

DOĞRU YOLU ALLAH GÖSTERİR

(إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰى وَإِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُولٰى) **«Şüphesiz ki bize gereken doğru yolu göstermektir. Ve elbette Âhiret de, Dünya da bize aittir.»**

İnsanı kâinatın hikmeti ve özü olarak yaratan Cenâb-ı Hak, aynı zamanda onu birtakım yeteneklerle donatmakla kalmamış hayatın asıl amaç ve hikmetini de ona haber vermek suretiyle nîmetini tamamlamış bulunuyor. Gönderilen peygamber ve indirilen kitap insan aklına ışık tutmakta, Allah'ın belirlediği hidâyeti (doğru yol) ve dalâleti (eğri yol) göstermekle ona yaratılışının hikmetini öğretip Yüce Yaratanı kemal sıfatlarıyla ve âhiret hayatını bütün uyarıcı, yönlendirici safhalarıyla tanıtmaktadır.

Böylece Allah'tan, Peygamber ve kitaptan mahrum kalan aklın yalnız başına bu gerçekleri tesbit edip anlaması düşünülemez. Hem akıl dalâlet ve hidâyet yollarını bilip seçecek bir kudrete de sâhip değildir. İnsan için doğru ve eğri yolu belirleyip bildirmek Allah'a aittir. Çünkü kâinat bütünüyle O'nun eseridir ve O'nun hazırladığı plân ve proğrama göre düzen ve dengesini sürdürmektedir. Kâinatın bir bakıma mevcudiyetinin hikmeti olan insanın hayatını belli kurallara bağlamak da Allah'a aittir; kimsenin bunu değiştirme yetkisi yoktur ve insan o kurallara uymak zorundadır. Böylece kişi kitap ve peygamberin desteğinde ve rehberliğinde aklını ve irâdesini ilâhî beyâna açık tuttuğu takdirde hakikatı anlayabilir.

Dünya da, âhiret de Allah'a aittir. Zira dünyayı insan için düzenleyip hazırlayan O Yüce Kudret, âhireti de düzenlemiş ve kalıcılığını takdîr etmiştir. İnsanoğlunun bu iki hayatı bütünüyle değiştirmeye, amacından saptırmaya ne gücü yeter, ne de buna hakkı vardır. Her şey Allah'a aittir; birinci hayatı sona erdirip ikinci hayata başlatma tasarrufu da sadece O'na mahsustur. Hayır ve şerrin ne olduğunu O bildirmekte ve hangi amelin hayra, hangisinin şerre kapı açacağını da ancak O haber vermektedir.

Bu bakımdan Cenâb-ı Hak, aklını peygamber teblîğiyle yönlendirmeyip sapıklığı seçenleri tehdît edip uyarmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanın günlük hayatı üzerinde durularak herkesin kendi yetenek ve becerisine göre bir meslek seçtiği ve ayrı bir iş peşinde koştuğu konu edildi. İlâhî düzene uyanların kalıcı hayata ulaşmakta başarılı olacakları, üç önemli olaya yemin edilerek müjdelendi. Bunun aksine bir tutum içinde hayatını amacından saptıranlar uyarıldı. Sonra da doğru yolu göstermenin ve bu maksatla akla ışık tutmanın, düşünce ufkunu genişletmenin Allah'a ait olduğuna dikkat çekilerek insanla Cenâb-ı Hak arasındaki irtibata işârette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, şekaveti tercîh edip Hakk'ı yalanlayan inkârcı sapıkların amellerine uygun cezanın hazırlandığı haber veriliyor. Hakk'a inanıp yönelen, bedenî ibâdetle malî ibâdeti sâlih amel düzeyinde birleştiren ve her vesîleyle Hakk'ın rızasını gözeten takvâ sâhibi mü'minler müjdeleniyor.

فَاَنْذَرْتُكُمْ نَاراً تَلَظّٰى ﴿١٤﴾ لَا
يَصْلٰيهَٓا اِلَّا الْاَشْقٰى ﴿١٥﴾ اَلَّذ۪ي كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا
الْاَتْقٰى ﴿١٧﴾ اَلَّذ۪ي يُؤْت۪ي مَالَهُ يَتَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ
تُجْزٰىٓ ﴿١٩﴾ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰى ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿٢١﴾

M E Â L İ :

14— Sizi, köpürüp dalga dalga alevleri yükselen ateşle uyardım.

15— Ona, ancak en şaki (bedbaht) olan varıp girer.

16— O bedbaht ki (Hakk'ı) yalanlayıp arkasını dönmüştür.

17-18— (Allah'tan) saygı ile korkup (fenalıklardan) en çok sakınan ve arınmak için malını (Allah yolunda) veren de o ateşten uzaklaştırılır.

19— O'nun yanında hiç birine, karşılığı verilecek bir nîmeti (minnet borcu) yoktur.

20— Ancak karşılığını sırf o çok yüce Rabbın'dan bekleyerek yaptığı (iyilik) mükâfatlandırılır.

21— Ve elbette (böylesi) ileride râzı olacaktır.

İLÂHÎ UYARI VE TEHDİTTE DE RAHMET SİNYALI VARDIR

(فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظّٰى لَا يَصْلٰيهَا إِلَّا الْأَشْقَى الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلّٰى) «Sizi, köpürüp dalga dalga alevleri yükselen ateşle uyardım. Ona, ancak en şakî (bedbaht) olan varıp girer.»

Dünya hayatındaki zıtların sürtüşme ve çarpışması ile hareket ve canlılık kazanan insanoğlu bu sürtüşmenin dayandığı hikmeti ve hangi amaça yönelik bulunduğunu bilmediği sürece, gerçek anlamda dünyada yaşadığının farkına varamaz. İçinde taşıdığı birbirine karşıt iki mânevî gücün kaynağını ve doğuracağı sonuçları idrâk etmediği müddetçe o kendi mahiyet ve hakikatini anlayamaz. Bu durumda da Yüce Yaratan'ı ya hiç bilmez, ya da lâyıkıyla kalbine sindiremez.

Bundan dolayıdır ki, Kur'ân insanın iç yapısındaki iki karşıt güce ayrı ayrı seslenmekte ve ikisini hidâyet çizgisinde yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Aşağı âlemden olan nefsanî duyguları, âhiret âleminde kurulup hazırlanan iki zıd konaktan biriyle korkutup tehdît etmekte; yüce âlemden olan ruhu sonsuz nîmetlerle müjdelemekte ve böylece birinci gücü frenleyip meşru sınıra çekmemizi; ikinci gücü menşei'ne lâyık bir düzeyde tutmamızı ilhâm etmektedir.

Unutmayalım ki, ilâhî mesajı yansıtan Kur'ân-ı Kerîm'in bu iki ayrı seslenişinde mutlak surette rahmet ışığı bulunmakta ve Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin insanlara yönelmiş bulunduğunu ortaya koymaktadır. İlâhî tebşiratta nasıl rahmet ve inâyet, gufran ve feyiz havası mevcutsa, ilâhî uyarı ve tehditte de aynı havanın inzarla kılıflanmışı vardır.

Yukarıda konumuzu oluşturan âyet de, Cehennem ateşinin alev alev köpürmesi konu edilirken bütünüyle bu manâyı taşımakta ve o rahmetin havasını estirmektedir.

İlâhî uyarı ve tehdide sebep olan iki tavır ve olay :

Âyette tehdîde sebep olarak kişinin iki tavrı gösteriliyor : Biri, hakkı yalanlaması; diğeri, Hakk'ın çağrısına arkasını dönüp kulaklarını tıkama-

sıdır. Birincisi, küfür ve putperestlikle şartlanmanın ve aklı duygunun emrine vermenin; ikincisi, gurur ve bencilliğe mağlup olup onu haktan üstün tutmanın belirtisidir.

İlâhî olan dinlerin hepsi insanı bu iki yanlışlıktan kurtarma bilgi ve metoduyla teblîğ ve irşadını sürdürmüş ve son din İslâmiyetle bu bilgi ve metod son çizgisine ulaşarak ilmi ve aklı değişmeyen muhatab olarak seçmiştir.

KALBÎ, BEDENÎ VE MALÎ İBÂDETİ BİRLEŞTİRENLER

(وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى) **«(Allah'tan) saygı ile korkup (fenalıklardan) en çok sakınan ve arınmak için malını (Allah yolunda) veren de o ateşten uzaklaştırılır.»**

Nefsi, ateşe yaklaştırıcı fiil ve düşünceden uzaklaştırıp ruhun imânla gelişen havasına sokmak için üç şeye ihtiyaç vardır:

1— Tahkikî imân düzeyinde kalbî ibâdet,

2— » » » bedenî ibâdet,

3— » » » malî ibâdet..

Kalbî ibâdet burada takvâ ile ifade edilmiştir. Zira Allah'tan saygı ile korkmanın en çok belirtisi, her iş ve sözde, her davranış ve düşüncede Cenâb-ı Hakk'ın ismini anıp O'nun üzerimizde murakıp bulunduğuna inanmamızdır. İşte bu inanç kalbî ibâdetin aslını oluşturur ve bedenî ibâdetin lüzumunu zevk ve heyecanıyla kalp ve kafada doğurur. Böylece insan kendi istediği yoldan değil, Allah'ın düzenleyip koyduğu yoldan Mevlâsına kavuşmaya özen gösterir. Farz ibâdetleri belirlendiği anlam ve ölçüde ve tayin edilen vakitlerde yerine getirmekte kusur etmemeye çalışır.

Bu iki ibâdetin birleşmesiyle üçüncü ibâdete süratle yönelme arzusu belirir ve malî ibâdetin önemi, Müslümanlardan yana lüzumu kişinin benliğini sarar da zekât ve sadakadan tutun da Allah yolunda hakkıyla cihada kadar Hak'tan yana olan her türlü fedakârlık ve feragat-i nefis onun şahsî çıkarının önünde yürür.

Allah'ın izniyle kendini bu noktaya getiren kimsenin kalbinde ve vicdanında köklü bir arınma başlar; geçen yıllarda sözünü ettiğimiz üç ayrı ibâdeti ihmalinden dolayı biriken mânevî kirler temizlenmeye tabi tutulur.

Cenâb-ı Hak bu gerçeğe değinerek, konuyu iki kısa cümleyle çok ve-

ciz bir anlatım uslûbu çerçevesinde kalp ve kafalara şöyle işlemektedir: **«Allah'tan saygı ile korkup, (fenalıklardan) en çok sakınan ve arınmak için malını (Allah yolunda) veren kimse ise o ateşten uzaklaştırılır.»**

Nitekim hayatının düzenini bu üç ibâdetle değerlendiren Ebû Bekir Sıddîk'ın (R.A.) her mü'mine misal teşkil edecek davranışlarından birinin, bu âyetlerin inmesine sebep olduğunu siyercilerle müfessirler şöyle nakletmişlerdir:

Atâ' ve Dahhak'ın İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre: Mekke'de putperest müşrikler Habeşli Bilâl'a (R.A.) işkence ediyorlar ve Bilâl da her defasında «Ahad, ahad!» diye karşılık veriyor; aynı zamanda «Tevhîd İnancı»nı ilân ediyordu. Şüphesiz o, bu sözüyle Allah'ın bir olduğunu, ortağının bulunmadığını ifadeye çalışıyordu. O sırada Hz. Peygamber (A.S.) işkence olayına ve Bilâl'ın «Ahad, ahad!» sözlerine şâhit oldu ve ona seslenerek şöyle buyurdu: «Ya Bilâl! Ahad seni kurtaracaktır.» Sonra Resûlüllah (A.S.) Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) ile karşılaştı. Ona: «Ya Ebâ Bekir! Şüphesiz Bilâl, Allah yolunda, O'nun dini uğrunda işkenceye mâruz kalmaktadır.» Ebû Bekir (R.A.), Resûlüllah'ın (A.S.) ne demek istediğini anladı ve hemen ayrılıp evine döndü; az sonra bir miktar dînar ve dirhem alarak Umeyye b. Halef'e geldi ve Bilâl'ı ondan satın alıp Allah rızasını umarak hürriyetine kavuşturdu. Bunun üzerine müşrikler: «Ebû Bekir'in o Habeşli köleye herhalde bir minnet borcu vardı ki onu satın alıp azat etti» diyerek birtakım yersiz yorum ve tahminlerde bulundular.

Bunun üzerine 17-21. âyetler inmiştir. (1)

Böylece ilgili âyet iki şekilde yorumlanmıştır: Birincisi, meâl kısmında belirttiğimiz şekildir ki, «İndehu»daki zamirin Allah'a râci' olması söz konusudur. İkincisi, ise, zamirin Ebû Bekir Sıddîk'a (R.A.) râci' olmasıdır ki, iniş sebebiyle birleşmektedir.

Birinci yoruma göre, Cenâb-ı Hakk'ın hiç kimseye minnet borcu yoktur. Zira her şey, her nîmet ve mülkün tamamı O'na aittir. İkinci yoruma göre, Ebû Bekir Sıddîk'ın (R.A.) o asil davranışı bir minnet, bir ödeşme borcundan değil, sadece Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğundan kaynaklanıp İslâmiyet adına bir hizmettir. Nitekim yirminci âyetle bu husus açıklanmakta ve mükâfatının da ileride gerçekleşeceği müjdelenmektedir.

Sonuç olarak konuyu şöyle özetliyebiliriz:

Kalbî, bedenî ve mâlî ibâdetleri tahkikî imân doğrultusunda yerine

---

(1) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/88'den özetlenerek

getiren mü'min için râzı olacağı iki mükâfat vardır : Biri dünyada, diğeri âhirettedir. Dünyadaki mükâfatı, isminin hayır ile anılması ve kalıcı bir misal teşkil etmesidir. Âhiretteki mükâfatı ise, ilâhî rıza havasında ebedî saadet yurdunda mutlu ve bahtiyar olmasıdır.

Leyl Sûresi'ne, gece ve gündüzde kendini gösteren ilâhî proğramın insanlardan yana fayda ve hikmetine yemin edilerek başlandı ve Hak rızası için amel ve ibâdette bulunan mü'minler ilâhî rızayla müjdelenerek sûre noktalandı.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; kalbî, bedenî ve malî ibâdetin sevâp ve mükâfatını, feyizli sonuçlarını bize günlük hayatından örnekler vererek anlatan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

DUHÂ SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Bu tesbitte ilim adamlarının görüş birliği vardır. (1) Zira vahyin bir süre kesilmesi ve Resûlüllah'ın (A.S.) bu sebeple üzülüp tedirgin olduğu söz konusudur ki, bu olay Mekke'de cereyan etmiştir.

Birinci âyetiyle kuşluk vaktine veya gündüzün aydınlığına yemin edilmekte ve buna delâlet eden «duhâ» aynı zamanda sûreye isim olmaktadır.

Âyet sayısı	:	11
Kelime »	:	40
Harf »	:	172 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Resûlüllah'ın (A.S.) üzüntü ve endişesini giderir anlamda ilâhî iltifatın Peygamberden kesilmediği haber veriliyor.

2— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in, gerek İslâm'ın başarıya erişeceği, gerekse ümmetinin ilâhî rahmetten bolca nasîbini alacağı hususunda râzı olacağı kadar kendisinden yana ilâhî rahmet ve inâyetin tecelli edeceği müjdeleniyor.

3— Daha önce Resûlüllah'a (A.S.) yönelen ilâhî rahmet, inâyet ve iltifattan bir kısmı üzerinde durularak bu iltifatın devam edeceği bildiriliyor.

4— Yetime ilgi gösterilmesi ve Allah'ın verdiği nîmetlerden şükür olsun diye söz edilmesi emrediliyor.

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/91
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/385

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالضُّحٰىۙ ﴿١﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰىۙ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰىۜ ﴿٣﴾

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْاُو۫لٰىۜ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْط۪يكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰىۜ ﴿٥﴾

اَلَمْ يَجِدْكَ يَت۪يماً فَاٰوٰىۖ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَٓالاًّ فَهَدٰىۖ ﴿٧﴾

وَوَجَدَكَ عَٓائِلاً فَاَغْنٰىۜ ﴿٨﴾ فَاَمَّا الْيَت۪يمَ فَلَا تَقْهَرْۜ ﴿٩﴾

وَاَمَّا السَّٓائِلَ فَلَا تَنْهَرْۜ ﴿١٠﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

MEÂLİ:

1— Kuşluk vaktine,

2— Karanlığıyla yönelip gelen geceye and olsun ki,

3— Rabbın seni terketmedi ve sana darılmadı..

4— Ve elbette Âhiret senin için Dünya'dan daha hayırlıdır.

5— Elbette Rabbın sana öylesine verecek ki, (O'ndan da, verdiğinden de) râzı olacaksın, (hoşnud olmaya devam edeceksin).

6— O, seni öksüz bulup barındırmadı mı?

7— Seni, yol bilmez iken (en doğru) yola iletmedi mi?

8— Seni fakir bulup zengin etmedi mi?

9— O halde, sakın öksüzü hor görüp ona kötü davranma!

10— Ve bir şey isteyeni azarlama!

11— Ama Rabbın nimetini elinden geldiğince anlat!

İNİŞ SEBEBİ

Rivâyete göre, Melek Cebrâil'in inmesi bir süre gecikti. Bunun üzerine müşrikler : «Allah, Muhammed'e darıldı ve Onu terketti» diyerek yersiz birtakım sataşmalarda bulundular. Bunun üzerine yukarıdaki sûre indi. (1)

İbn Cüreyc'e göre, bir ara vahiy 12 gün, İbn Abbas'a göre, 15 gün, diğer bazısına göre 25 gün kesilip Cebrâil inmez oldu. Mukatil ise, bu sürenin 40 gün olduğunu belirtmiştir. Vahyin bir süre kesilmesi Resûlüllah'ı (A.S.) için için sıkıp üzüyordu. Müşriklerin de alayvari sataşmaları buna eklenince, üzücü bir olay meydana geliyor; aynı zamanda ashab-ı kirâmı da tedirgin ediyordu. Derken Duhâ Sûresi iniverdi ve Resûlüllah (A.S.) ile ashabı ferahladılar.

Sûrenin iniş sebebi hakkında bunların dışında birkaç rivâyet daha yapılmışsa da senetlerinin sıhhatını tesbit mümkün olmamıştır. O bakımdan nakletmeyi uygun görmedik.

İLGİLİ HADÎSLER

Abdullah b. Amr b. Âs (R.A.)dan yapılan rivâyete göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz iki elini kaldırıp «Allahım! Ümmetim, ümmetim..» diyerek ağladı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak -olup biteni bildiği halde- Melek Cebrâil'e şöyle buyurdu : «Muhammed'e git, niçin ağladığını sor.» Melek Cebrâil gelip sordu. Peygamber (A.S.) Efendimiz niçin ağladığını ona anlattı. Cebrâil (A.S.) Allah'a dönüp aldığı bilgiyi arzetti. Allah ona : «Muhammed'e git ve Ona şunu haber ver : «Şüphesiz ki biz seni, ümmetin hakkında râzı edeceğiz ve seni (aslâ) terketmiyeceğiz!» (2)

Resûlüllah (A.S.) buyurdu :

«Her peygamberin kabul olunan bir duâsı vardır; onlar duâlarını yapmakta acele ettiler. Ben ise duâmı âhiret gününde ümmetime şefaat et-

---

(1) Tefsir-i Kurtubî : 20/92

(2) Müslim/imân : 346

mem için erteledim. İnşaallah şefaatle ilgili duâm, ümmetimden, Allah'a ortak koşmadığı halde ölen kimselere erişecektir.» (1)

Tirmizî'nin rivâyetinde ise, Peygamber Efendimiz'in şöyle buyurduğu belirtilmektedir : «Rabbımın yanından bir (melek) bana geldi ve ümmetimin yarısının Cennet'e girmesi ile onlar için şefaatçi olmam arasında Rabbımın beni serbest bıraktığını haber verdi. Ben şefaati seçtim. İnşaallah ümmetimden Allah'a ortak koşmaksızın ölenlere şefaatim erişecektir.» (2)

«Zenginlik malın çokluğuyla değildir; gerçek zenginlik gönül zenginliği (kanaat)dir.» (3)

«İslâm'a giren, yeteri kadar rızıka nâil olan ve Cenâb-ı Hakk'ın verdiğine kanaat eden kimse felâh bulmuştur.» (4)

«Yetimi besleyip barındıran kimse ile ben, Cennet'te (şu) iki parmak gibi biraradayız.» (5)

«İnsanlara şükretmiyen, Allah'a da şükretmez.» (6)

«Aza şükretmeyen çoğa da şükretmez. İnsanlara şükretmeyen, Allah'a da şükretmez. Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nîmetleri sayıp anlatmak şükürüdür; anlatmayıp terketmek nankörlüktür. Cemaat rahmettir; ayrılıp bölünmek azaptır.» (7)

Açıklama :

Bu sûreyle ilgili olarak Mekke halkının kıraatinde sünnet kabul edilen bir husus vardır : Duhâ Sûresi dahil onu takip eden her sûrenin başında (diğer bir rivâyete göre sonunda) «Allahu Ekber» deyip tekbîr getirilir.

Bunun sebebine gelince : Vahiy gecikip, müşrikler : «Muhammed'in şeytanı (!) onu terketti» diyerek alayvari sataşmada bulundular. Peygamber (A.S.) onların bu edep dışı ölçüsüz ve hayasızca sözlerini duyunca üzüldü ve arkasından Duhâ Sûresi inince sevindi de «Allahu Ekber» deyip tekbîr getirdikten sonra şöyle buyurdu : «Bunu (yani Allahu Ekber deme-

(1) Müslim/imân : 340, 341, 345

(2) Tirmizî/kıyâmet : 13- Ahmed : 2/75- 5/232- 6/23, 24, 28, 29

(3) Buharî/rikak : 15- Müslim/zekât : 120- Tirmizî/zekât : 40- İbn Mâce/zühd : 9- Ahmed : 2/243, 261, 315, 390

(4) Müslim/zekât : 125- Tirmizî/zühd : 35- İbn Mâce/zühd : 9- Ahmed : 2/168, 173

(5) Müslim.. Süyûtî'nin tesbitine göre hadîs zayıftır.

(6) Ebû Dâvud/edeb : 11- Tirmizî/birr : 35- Ahmed : 2/258, 295, 303, 461, 492- 3/32, 74- 4/278, 375- 5/211, 212

(7) Müsned-i Ahmed : 4/278, 375

yi) sünnet edinin!.» (1)

Nitekim İmam Şâfiî, Duhâ Sûresi'nden itibaren her sûrenin sonunda tekbîr getirmenin sünnet olduğunu belirtmiştir. (2)

Diğer birçok ilim adamları ise, bu konuda şöyle demişlerdir :

«Biz, sözü edilen sûreleri hatmederken tekbir getirilir demiyoruz; ama tekbîr getiren olursa, o, bununla güzel bir fiilde bulunmuş olur; tekbîrleri terketmekte ise bir sakınca yoktur diyoruz.»

Ashab-ı Kirâm'dan Ubey b. Kâb'in (R.A.) : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu tekbîrleri getirmemizi emretti» şeklindeki rivâyetini, Ebû Hâtim er-Râzî zayıf olarak belirlemiştir. Ebû Cafer el-Akiylî de sözü edilen rivâyetin münker olduğuna dikkat çekmiştir. (3)

Sözünü ettiğimiz tekbîrin keyfiyetine gelince : Ya sadece «Allahu Ekber» demekle yetinilir, ya da bu söze, «Lâ ilâhe illâllahu va'llahu ekber» sözü ilave edilir. (4)

DUHÂYA VE YÖNELİP GELEN GECEYE YEMİN EDİLMESİ

(وَالضُّحٰى وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ...) **«Kuşluk vaktine, karanlığıyla yönelip gelen geceye and olsun ki, Rabbın seni terketmedi ve sana darılmadı..»**

Duhâ : Şems Sûresi'nde de değindiğimiz gibi, kuşluk vaktine delâlet ettiği gibi, gündüzün tamamına da delâlet etmektedir. Arkasından, «gece» manasına gelen «leyl» isminin getirilmesi, «duhâ»nın ikinci mânaya delâletini kuvvetlendirmekte ve böylece gündüz ile geceye and içilmektedir.

Secâ : sücuv kökünden gelen fiildir ve üç mânaya delâlet etmektedir :

a) İbn Abbas'a göre : Yönelip gelmek veya ayrılıp gitmek,

b) Örtüp kapamak,

c) Sakinleşip istikrar bulmak..

---

(1) Lübabu't-te'vîl fî maani't-tenzîl : 4/388
(2) Nizamuddin Nisaburî/Tefsîrü Garâibi'l-Kur'ân : 30/113
(3) » » » » » : 30/114
(4) Şevkanî/Fethü'l-Kadîr : 4/456

Şüphesiz bu üç mâna da konunun maksadına uygun kabul edilebilir.

Gündüz ile geceye and içilmesi, bu iki olayın her yönüyle Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, birliğine ve kudretinin yüceliğine delâlet ettiğine işârettir. Zira düzenli, plânlı, hesaplı olan bu hareket, mutlak anlamda bir düzenleyicinin ve hesaplayıcının varlığını, birliğini, öncesiz ve sonrasızlığını haber vermektedir. «Tabiat» denilen şuursuz maddenin ve tesadüflerin böylesine sağlam ve düzenli, muhkem ve istikrarlı bir düzenleme meydana getirmesi asla düşünülemez. İnsanın günlük hayatıyla içiçe olan gece ve gündüz olayının ise olumlu tesirlerini anlatmaya gerek var mıdır?

İŞİN SONUCU BAŞLANGICINDAN DAHA HAYIRLIDIR

(وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْاُولٰى ...) «Ve elbette Âhiret senin için Dünya'dan daha hayırlıdır..»

Diğer bir yorumla, **«Ve elbette işin sonucu senin için başlangıcından daha hayırlıdır.»**

Zira her geçen gün Resûlüllah (A.S.) Efendimiz başarı basamaklarında yükseliyor, adım adım zafer burcuna ilerliyordu. O bakımdan işin sonucu başlangıcından daha hayırlı oluyor, düne kadar İslâm'ı küçümseyip mü'minleri hakîr görenlere yeryüzü daralmaya başlıyordu.

Birinci yoruma gelince, âhiret gününün Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ve Ona inanıp uyanlar için elbette çok daha hayırlı olacağı tartışılamaz. İlâhî adâlet ve takdîr bu hayırlı sonucu en güzel şekilde hazırlamış ve mü'minlerin ebediyen dinlenmelerine tahsîs etmiş bulunuyor.

Unutmamak gerekir ki, dünya ile âhiret birbirini tamamlamakta; birinin vücuduyla diğerinin hikmeti anlaşılmaktadır. Aynı zamanda dünya, âhiret hayatına ciddi bir hazırlık dönemi olarak belirlenmiştir. Bu gerçeği bilerek, inanarak kavrayıp hayatını ona göre değerlendiren kimse için elbette âhiret hayatı daha hayırlı ve daha feyizlidir.

Şüphesiz dünya hayatının hikmetini en iyi bilen ve onu ilâhî murada göre en uygun anlam ve ölçüde feyizli, bereketli kılıp rahmete çeviren peygamberlerdir. O bakımdan bir peygamber dünyada ne kadar başarı sağlarsa sağlasın, ne kadar fetihlerde bulunursa bulunsun bunların hepsi ilâhî rızaya ve uhrevî ecre yönelik olduğundan, âhiret hayatı ve orada erişeceği yüksek derece dünyadaki her şeyden çok daha hayırlı ve kalıcıdır. Nitekim konumuzu oluşturan âyeti, şu âyetler daha da açıklamakta ve mü'minleri aydınlatmaktadır :

«Umulur ki Rabbın seni Makam-ı Mahmûd'a eriştirir.» (1)

«Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise, Allah'tan korkup kötülükten sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. Artık akletmiyecek misiniz?» (2)

«Âhiret yurdu elbette (Allah'tan korkup küfür ve şirkten) sakınanlar için çok daha hayırlıdır. Artık aklınızı kullanmaz mısınız?» (3)

«Âhiret yurdu ise, elbette daha hayırlıdır. Sakınanların yurdu ne güzeldir!» (4)

«Bu dünya hayatı bir eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise, gerçek hayatın kendisidir. Bunu bir bilselerdi.» (5)

Kaldı ki Cenâb-ı Hak, Peygamber (A.S.) Efendimize, dünyada da, âhirette de razı olacak kadar meded-u inâyette bulunacağını vaadetmiş bulunuyor. Şöyle ki : Dünyada Onu teblîğ, irşat ve Hakk'a dâvette başarılı kılıp zaferden zafere eriştirmiştir. Âhirette de Ona, ümmetinden günahkârlar için şefaatte bulunma yetkisi verileceğini ve bu hususta da Onu râzı edecek kadar ilâhî rahmet ve gufranın ümmetinden yana tecelli edeceğini müjdelemiştir. Nitekim ilgili hadîs bölümünde bu hususun Resûlüllah'ın (A.S.) mübarek diliyle net biçimde açıklandığını görüyoruz.

Bu konuda ilâhî iltifatın ferahlatıcı havasından yararlanabilmek için ümmetin, imkânlar elverdiği nisbette Kitap ve Sünnet'e göre yaşaması gerekmektedir. Zira ancak böyle bir idrâk ve şuurla Resûlüllah'ın (A.S.) şefaatine lâyık olma düzeyine gelebilirler.

PEYGAMBERE (A.S.) YÖNELEN İLÂHÎ İNÂYETİN ÜÇ AYRI TEZAHÜRÜ

(أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ) **«Seni öksüz bulup barındırmadı mı? Seni, yol bilmez iken (en doğru) yola iletmedi mi? Seni fakir bulup zengin etmedi mi?»**

Ana rahminde iken babasını, altı yaşında iken anasını kaybeden Hz. Muhammed (A.S.) yetimliğin bütün acı ve ıstırabını için için duyan bir peygamberdir. Cenâb-ı Hak bu sebeple Onu önce dedesi Abdülmuttalib'in,

(1) İsrâ Sûresi : 79
(2) Yusuf Sûresi : 109
(3) En'am Sûresi : 32
(4) Nahl Sûresi : 30
(5) Ankebût Sûresi : 64

sonra da amcası Ebû Tâlib'in himayesine vererek, yani bu ikisinin kalbini Hz. Muhammed'den yana şefkat, merhamet ve kanat germe duygusuyla doldurarak Onu barındırdı.

Bundaki hikmet ne olabilir? Nitekim olay üzerinde merakla duran bir adam, ünlü ilim adamı Cafer b. Muhammed es-Sadık'a sordu: «Neden Hz. Muhammed (A.S.) baba ve anasından yetim kaldı?» Cafer es-Sadık ona şu cevabı verdi: «Tâki kimsenin Onun üzerinde bir hakkı bulunmasın..» (1)

Tabiîn'in ileri gelenlerinden Mücahid'e göre: Araplar dengi ve benzeri olmayan kişi hakkında «Dürretün yetimetün» sözünü kullanırlar. Bu manayla âyette geçen «yetîm» kavramı üzerinde durulmuş ve mecazî bir anlam taşıdığı ayrı bir yorum olarak belirtilmiştir. Şöyle ki: Hz. Muhammed'in (A.S.) şeref ve asalette eşi, ahlâk ve fazîlette benzeri, kemal ve edepte dengi, eminlikte manendi yoktur. Cenâb-ı Hak bu emsâli olmayan dürr-i yektayı, yine Ona inanıp uyan sadık mü'minlerle barındırıp korumuştur.

«Seni, yol bilmez iken (en doğru) yola iletmedi mi?»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, kıyâmete kadar bütün insanlara rahmet peygamberi olarak gönderildiğinden, doğuştan birçok üstün yeteneklerle donatılmıştır. Peygamberliğinden önce de, peygamber olduktan sonra da çok nezîh bir hayat sürmüştür. Peygamberliğinden önceki yıllarında, Arapların yüzde doksandokuzu putlara tapıp Cenâb-ı Hakk'a ortak koştukları halde, O, putperestliğin ve ahlâksızlığın her çeşidinden tiksinip nefret duymuş, her türlü sapıklıktan uzak kalmış ve bu uyanıklık içinde Allah'ın varlığına, birliğine yönelerek selâmet sahiline uzanan en doğru yolun özlemini duymuştur.

Şüphesiz ki o büyük insan, önceleri kendisine peygamberlik verileceğini, vahiy indirileceğini bilmiyordu; ancak yüce âlemden kendisine bir rahmet esintisinin devamlı geldiğinin farkında idi. Sonra ilâhî vahyin inmesiyle O özlediği gerçekleri ve arzuladığı doğru yolu bulmuş oldu. Nitekim Şûrâ Sûresi 52. âyetle bu inceliğe temas edilerek şu bilgi verilmektedir: **«Ve böylece kendi emrimizden sana (kalplere canlılık veren) bir ruh (kitap) vahyettik. Oysa sen, kitap nedir, imân nedir bilmezdin. Ama biz onu kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletmek için bir nur kıldık ve sen gerçekten dosdoğru yolu gösterensin!»**

Şüphesiz bu âyette geçen «imân»dan maksat, icmâlî değil, tafsîli imân-

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/96

dır. (1)

Zira âyetteki «dall» ve «hedâ» kelimeleri bulundukları konu ve yere göre mâna alırlar. Şöyle ki :

Dâll : Mütehayyir, yani yol konusunda ne yapacağına kesinkes karar vermiyen, yanlış yolda olan, doğru yoldan sapan gibi mânalara delâlet eder.

Bu manaların ışığında müfessirler sözünü ettiğimiz âyeti birkaç türlü yorumlamışlardır :

1— Peygamberlik hususunda senden neler istendiğini tam anlamıyla bilmiyordun, mütehayyir idin. Allah seni irşad etti.

2— Sen daha önce Kur'ân ve şeriât nedir bilmezdin; Cenâb-ı Hak seni Kur'ân'a ve İslâm şeriâtına iletti.

3— Sen kitap ve imân nedir bilmezdin; Allah seni bunlara kavuşturdu. Nitekim az yukarıda naklettiğimiz gibi, Şûrâ Sûresi 52. âyette : **«Ve böylece kendi emrimizden sana (kalplere canlılık veren) bir ruh (kitap) vahyettik. Oysa sen, kitap nedir, imân nedir bilmezdin. Ama biz onu kullarımızdan dilediğimizi doğru yola iletmek için bir nur kıldık ve sen gerçekten dosdoğru yolu gösterensin»** buyurulmaktadır.

Kasas Sûresi 86. âyette ise : **«Sen, sana bu kitabın vahyolunacağını ummuyordun..»** denilerek, «dall»ın burada delâlet ettiği mâna açıklanıyor.

4— Allah seni sapık, doğru yoldan ayrılmış bir kavim arasında buldu da senin vasıtanla onlara doğru yolu gösterdi.

5— Hicret hususunda mütehayyir idin, seni hicret yoluna O iletti.

6— Seni, kıbleyi arzuladığın halde buldu da seni ona irşad edip kavuşturdu.

Bu yoruma göre, «dalâl», (talep) mânasına gelmektedir.

7— Seni kavmin arasında bir bakıma zayi' olmuş halde buldu da onlara yol gösterici olarak sana hidâyet verdi.

8— Seni hidâyeti seçip arzular bir halde buldu ve öylece seni ona eriştirdi.

Bu yoruma göre «dall» daha çok «muhibb» anlamına kullanılmıştır. Yoruma mesned olarak da Yusuf Sûresindeki şu âyet delil gösterilmiştir :

---

(1) Bilgi için bak : Tefsirin 11. cilt, 5493. sahifesi

(تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَف۪ي ضَلَالِكَ الْقَد۪يمِ) **«Allah'a and olsun ki, sen elbette o eski şaşkın sevgin içinde bulunuyorsun..» (1)**

(وَوَجَدَكَ عَٓائِلًا فَاَغْنٰىۜ) **«Seni fakir bulup zengin etmedi mi?.»**

Bu fakirlik maddî yönden olabileceği gibi, mânevî yönden de olabilir. O bakımdan ilim adamları âyeti farklı şekilde yorumlamışlardır :

a) Seni, malın ve mülkün olmadığı halde buldu da Hz. Hadice'nin (R.A.) servetiyle zengin kılmadı mı?

b) Verdiği rızıkla seni hoşnut etmedi mi? Sana, aza kanaat denilen o güzel duyguyu bahşetmedi mi?

c) Seni mânevî boşluk içinde bulup kalbini (ilâhî füyuzatla doldurarak) zengin kılmadı mı?

d) Seni delil ve belgelerden yoksun bir halde bulup onlarla zengin etmedi mi?

e) Seni başarı, zafer ve fetihlerden mahrûm bulup o gibi nîmetlerle zenginliğe erdirmedi mi?

Ancak bu yorum pek isabetli kabul edilmemiştir. Zira fetih ve zaferler ancak Medine'ye hicretten sonra başlamıştır.

BAŞARIDAN SONRA İKİ YASAK VE BİR EMİR

(فَاَمَّا الْيَت۪يمَ فَلَا تَقْهَرْۜ وَاَمَّا السَّٓائِلَ فَلَا تَنْهَرْۜ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ) **«O halde, sakın öksüzü hor görüp ona kötü davranma ve bir şey isteyeni azarlama. Ama Rabbın nîmetini elinden geldiğince anlat!»**

Yetimin halini, çocukluğunda o çileyi çekenler daha iyi bilir. Şüphesiz Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hem yetim olarak büyüdüğü, hem çocuk sevgisiyle dolu olduğu, hem de insanlara karşı içinde geniş ve sıcak ilgi duyduğu için özellikle yetimlere karşı ayrı bir sevgi ve ilgi izhar etmiş ve hadîslerinde ifadesini bulduğu üzere yetimi koruyup himâye edenin Cennet'te kendisiyle birlikte bulunacağını müjdelemiştir.

Ayrıca Arap cahiliye devrinde yetîmin hakîr tutulduğu, mîras yoluyla ona düşen mal ve mülkün haksız yere çar-çur edildiği; böylece yetîmin

(1) Yusuf Sûresi : 95

hakkına tecavüzde bir sakınca görülmediği bilinmektedir. İslâm, o devrin bütün kötü âdetlerini kaldırırken yetime yönelen haksızlıkları da önlemiş ve aynı zamanda onu toplumun himâyesine vermeyi; beslenip eğitilmesini de ihmal etmemiştir. Ebû Hüreyre (R.A.)nin rivâyet ettiği sahîh hadîste Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu tesbit edilmiştir: **«Müslümanların en hayırlı evi, içinde (himaye görüp) ikram edilen yetimin bulunduğu evdir. Müslümanların en kötü evi, içinde kendisine kötü muamele edilen yetimin bulunduğu evdir.» (1)**

SÂİLİ AZARLAMAMAK

«Sâil» kelimesi sıfat olup, «isteyen», «dilenen», «soran» gibi manâlara delâlet eder.

İslâm Dini, dilenciliği hoş görmediği gibi, ihtiyacından dolayı dilenmek zorunda kalan fakir ve yoksulları eli boş çevirmeyi de tasvip etmemiştir. O bakımdan müslüman cemaate yakışan odur ki, muhtaç oldukları halde yüzsuyu dökmeyi insanî ve dinî vakar ve terbiyesine yediremiyen fakirleri ve muhtaçları bulup onlara yardım elini uzatsınlar. Aynı zamanda ihtiyacından dolayı mecbur kalıp kapı kapı dolaşan fakirleri de güler yüzle, yumuşak, tatlı dille karşılayıp imkânları elverdiği nisbette boş çevirmesinler.

Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Yarım hurmayla da olsa miskini boş olarak geri çevirme!» (2)

«Dilenciyi, yanık hayvan tırnağıyla da olsa (bir şey verip öylece) çevirin.» (3)

Şüphesiz bu emir ve tavsiyeler, dilenciliği tasvîp ve teşvîk için değil, dilenmek zorunda kalanlara yardımcı olmanın, âlicenap davranmanın sevap ve faydasını hatırlatmak içindir.

Ünlü veli İbrahim b. Edhem (h. ?- 261) ne güzel söylemiştir:

«Dilenciler iyi dostlarımızdır ki, bizim azığımızı alıp âhirete taşırlar!»

İbrahim en-Nahaî (h. ?- 96) de şöyle demiştir:

«Dilenci, âhiret postacısıdır. Birimizin kapısına gelir de «Yakınlarınıza ve dostlarınıza göndereceğiniz bir şeyiniz var mıdır?» diye sorar..»

---

(1) Beğavî/kendi senediyle rivâyet etmiştir

(2) Tirmizî/zühd : 37

(3) Nesâî/zekât : 70, 76- Ebû Dâvud/zekât : 3- Tirmizi/zekât : 29- Ahmed : 4/70- 5/381- 6/382, 383, 424, 438

Dilencinin ısrarla istemesine gelince: Kur'ân ve Hadîs'te bu davranış yerilmiş ve asla hoş karşılanmamıştır. Çünkü ısrarlı istemede, kendini fazla acındırma, dilenmeyi sanat edinme ve müslümanı huzursuz etme anlam ve işâreti vardır.

Cenâb-ı Hak, muhtaçlardan söz ederken şöyle buyurmaktadır:

«(Sadakalarınızı) kendilerini Allah yoluna adayıp yeryüzünde (el açıp) dolaşmayan (kapı kapı gezmeyen) fakirlere (verin) ki, onlar yüzsuyu dökmediklerinden durumlarını bilmeyen onları zengin sanır. Onları -siz Allah yolunda olanlar- çehrelerinden tanırsınız. İnsanlardan, yüzsüzlük ederek istemezler.» (1)

Böylece İslâm, ihtiyaç sahibi olup dilenmek zorunda kalan kişiyi, azçok bir şey vermek suretiyle memnun etmeyi, bir şey verme imkânı olmadığı takdirde güzel, tatlı sözle geri çevirmeyi tavsiye etmekte ve böylece fakirle zengin arasındaki köprü ve dengenin bozulmasını önlemektedir.

Bir de ilim, ahlâk, terbiye ve edep, iş ve sanat öğrenmek üzere gelip bir şeyler soranlar olur ki, onlara ayrı bir ilgi göstermek vâciptir. İmam Ebû Hanîfe'nin dediği gibi: «Öylesinin ayağının altına altundan eşik döşemek çok daha uygun olur.» İşte bu maksatla gelip bir şey sorana tepeden bakmak haram olduğu gibi, asık bir çehreyle karşılamak ve sert bir dil kullanmak da asla doğru değildir. Soruya muhatap olan ilim adamı, sorulanı hemen cevaplayacak bilgiye sahip değilse, durumu nazik bir ifadeyle söylemekten çekinmemeli, ona, o konuyu daha iyi bilen başka bir ilim adamını tavsiye etmelidir. Sorulanı biliyorsa, o takdirde soran kişiye, fazla bekletmeden gereken cevabı vermelidir. Zira Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu konuda ümmetini aydınlatarak şöyle buyurmuştur:

«Kime bir konudan, bir ilimden sorulur da, o (da onu bildiği halde) gizleyip söylemezse, (âhiret gününde) ateşten bir gem ile gemlenir.» (2)

Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Derdâ'ya (R.A.) hadîs toplayan âlimler gelince, o, onlara hırkasını çıkarıp döşek yapar ve şöyle iltifatta bulunurdu: «Resûlüllah'ı (A.S.) seven dostlarımıza merhaba!» (3)

---

(1) Bakara Sûresi: 273

(2) Ebû Dâvud/ilim: 9- Tirmizî/ilim: 3- İbn Mâce/mukaddeme: 24- Ahmed: 2/263, 305, 344, 353, 495

(3) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 20/101

RABBIMIZIN VERDİĞİ NÎMETİ ANLATMAK

«Ama Rabbın nîmetini elinden geldiğince anlat!.»

Cenâb-ı Hakk'ın şüphesiz ki biz insanlara hazırlayıp verdiği nîmetler o kadar çoktur ki onları saymaya kalkışacak olsak, elbette sayamayız. Çünkü kâinatta görüp bildiklerimizin hemen hepsi insandan yana yaratılmıştır. Özellikle dünyamızda, henüz ilk insan oraya ayak basmadan önce hazırlanan kaynaklar ve hayatımızı devam ettirebilmemiz için kurulan denge ve düzen sayısız nîmetleri taşımaktadır.

Nitekim İbrahim Sûresi 34. âyetle bu husus şöyle açıklanmaktadır : **«İsteyebileceğiniz her şeyi veren de O'dur. Eğer Allah'ın nîmetlerini saymaya kalkışacak olursanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok haksız, çok nankördür.»**

Konumuzu oluşturan âyette hitap her ne kadar Resûlüllah'a (A.S.) ise de hüküm bütün ümmetini kapsamaktadır.

Nîmetten söz etmenin veya onu anlatmanın anlamı nedir? Bu hususta az farklı yorumlarda bulunulmuştur. Şöyle ki :

a) Allah'ın verdiği nîmeti görünce veya hatırlayınca şükredip nîmeti vereni övmektir.

b) Allah'ın verdiği nîmeti gizlemeyip itiraf etmek ve münasebet düştükçe övgüyle ondan söz etmektir.

Zira nîmetten övgüyle söz etmek şükür sayılır.

c) Hasan b. Ali (R.A.) diyor ki : «Sana bir iyilik ulaşırsa veya sen bir iyilikte bulunursan onu din kardeşlerinden güvenebildiklerine anlat. Böyle yapman «tahdîs-i nîmet» anlamına gelir.» Nitekim ünlü âlimlerden Ebû Firas Abdullah b. Gâlib, kendi dost ve yakınlarına şöyle anlatırdı : «Dün Rabbım bana lûtufta bulunup ikrâm etti : Kur'ân'dan şu kadar, ilim kitaplarından şu kadar okudum; şu kadar namaz kıldım; şu kadar zikrettim ve şu kadar hayırlı işlerde bulundum.»

Bunun üzerine dostları ona :

— Sizin gibi bir zat yaptıklarından söz etmemeli değil midir?

Deyince, o, onlara şu cevabı verdi :

— „Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de : **«Rabbın nîmetini elinden geldiğince anlat!»** buyuruyor. Siz ise, «Allah'ın nîmetlerinden söz etme» diyorsunuz!.

Sonuç olarak konuyu şöyle özetleyebiliriz: Allah'ın verdiği nîmetleri, din kardeşlerimizden ahlâk ve fazîletine, imân ve irfanına güvendiklerimize anlatmamızda bir sakınca yoktur; yeter ki bunu bir üstünlük, bir böbürlenme vasıtası olarak düşünmeyelim.

Duhâ Sûresi'nin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; Allah'ın emirlerini bize noksansız teblîğ eden ve açıklayan Resûlüllah (A.S.) Efendimize ve âline salât-ü selâmlar olsun..

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

İNŞİRAH SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Sûreye «şerh-i sadr»le başlanmış ve bunun infial babından gelen «inşirah» masdarı sûreye isim olmuştur. (1)

Âyet sayısı : 8

Kelime » : 29

Harf » : 103 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Peygamber (A.S.) Efendimiz'in ilâhî inâyete mazhariyeti konu ediliyor.

2— Mekke'deki sıkıntılı günlerin geride kalacağı haber veriliyor.

3— İslâm dâvasının mutlaka başarıya erişeceği te'kîden müjdeleniyor ve o günler gelince de ibâdet ve hayırlı işlere devam edilmesi ve Cenâb-ı Hakk'a rağbetin sürdürülmesi emir ve tavsiye anlamında hatırlatılıyor.

Sûreyle ilgili hadîsler:

«Cibrîl bana geldi ve şöyle dedi: «Şüphesiz ki benim ve senin Rabbımız buyuruyor: «Senin namını nasıl yükselttim?» Peygamberimiz ona: «Allah daha iyi bilir» diye cevap veriyor. Bunun üzerine Cibrîl, Allah'ın şöyle buyurduğunu haber veriyor: «Ben anıldığım zaman sen de benimle beraber anılıyorsun..» (3)

«Rabbimden bir meseleyi sordum ve isterdim ki onu O'ndan sormayayım. Dedim ki: «Benden önce peygamberler bulunuyordu. Onlardan kimine rüzgârı baş eğdirdin, kimi ölüleri diriltebiliyordu.» Bunun üzerine Rab-

---

(1) Şevkanî/Fethü'l-Kadîr : 5/460

(2) Alâeddin Ali/Lübabu't-te'vil : 4/388- Nisabûrî/Tefsirü Garâibi'l-Kur'ân : 30/114

(3) İbn Ebî Hâtim- İbn Kesîr : 4/525

bım şöyle buyurdu : «Ya Muhammed! Seni yetim olarak bulup barındırmadım mı?» Ben de : «Evet Ya Rabbî!» dedim. Yine buyurdu ki : «Seni mütehayyir ve yol bilmez iken bulup doğru yola iletmedim mi?» Ben de : «Evet Ya Rabbî!» dedim. O yine buyurdu ki : «Seni fakir bulup zengin kılmadım mı?» Ben de : «Evet Ya Rabbî!» dedim. Sonra Rabbım şöyle buyurdu : «Senin göğsünü açıp genişletmedik mi, namını yükseltmedik mi?» Ben de : «Evet Ya Rabbî!» dedim.» (1)

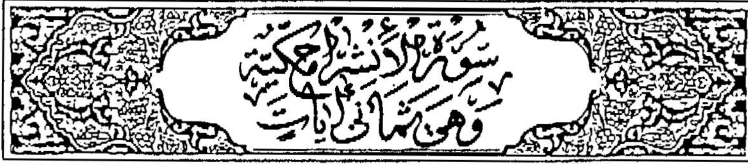
«Rabbımın göklerle yer hakkında bana emrettiğini alıp telakki ettikten sonra şöyle dedim : «Ya Rabbî! Benden önce ne kadar bir peygamber bulunduysa mutlaka ona tekrîmde bulundun; benim için nasıl bir tekrîm hazırladın?» Bunun üzerine Rabbım şöyle buyurdu : «Onlara verdiğimden daha üstününü sana vermedim mi? Ben ne kadar anılsam sen de benimle beraber anılmıyor musun? Aynı zamanda senin ümmetinin göğüslerini ilim ve hikmetin kaynağı haline getirdim; Kur'ân'ı (hafızalarına nakşedip) ezber okuyorlar ki bu özelliği hiçbir ümmete vermedim. Ayrıca sana Arş'ımın hazinelerinden bir hazine verdim : LÂ HAVLE VELÂ KUVVETE İLLÂ BİLLAHİ'L-ALİYYİ'LAZÎM..» (2)

Aynı hadîsin ikinci tarikle rivâyetinde şu cümleler de yer almaktadır : **«İbrahim'i «halîl» Musa'yı «kelîm» edindin. Dâvud'a dağları, Süleyman'a rüzgâr ve şeytanları musahhar kıldın; İsa'dan yana ölüleri dirilttin. Benim için nasıl bir tekrîm hazırladın?...»**

Açıklama :

Yukarıdaki hadîste : **«Ben ne kadar anılsam, sen de benimle beraber anılmıyor musun?»** sözünden maksadın ezan olduğunu ilim adamlarının çoğu belirtmiştir. Aynı zamanda Arş'ın ön cephesine LÂ İLÂHE İLLÂLLAH, MUHAMMED'ÜN RESÛLÜLLAH ibaresinin yazılması ve meleklerin her an bu cümleyi okuması da bunun bir başka yorumu olabilir.

(1) İbn Ebî Hâtim - İbn Kesîr : 4/525
(2) Ebû Nuaym/Delâilü'n - nubuvve - İbn Kesîr : 4/525

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَۙ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ٓي
اَنْقَضَ ظَهْرَكَۙ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَۜ ﴿٤﴾ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًاۙ ﴿٥﴾
اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًاۜ ﴿٦﴾ فَاِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْۙ ﴿٧﴾ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

M E Â L İ :

1— Senin göğsünü senden yana açıp genişletmedik mi?

2-3— Belini (büküp) çatırdatan yükünü senden indirmedik mi?

4— Namını yine senin için yükseltmedik mi?

5— Şüphesiz ki zorluk ve sıkıntıyla beraber kolaylık vardır.

6— Evet, şüphesiz zorluk ve sıkıntı ile beraber kolaylık vardır!

7— O halde (bir iş ve ibâdetten) boşaldın mı (ikinci bir iş ve ibâdete) başlayıp yorul!.

8— Ve yalnız Rabbına rağbet et; hep O'na yönel.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli şaşkın müşrikler, Müslümanları fakirlikle ayıplayıp küçümsemede çok ileri gidince, ilgili sûre, teselli ve tebşîr manâ ve hikmetiyle indirildi.

Nitekim İbn Cerîr, el-Hasan'dan rivâyetle diyor ki : «Bu sûre indiği

zaman Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ashabına : «Size beşaret ve müjde veriyorum : Bir sıkıntı iki genişlik ve kolaylığı alt edemez değil mi?» buyurarak yakında bu gibi sataşma ve küçümsemelerin tesirini kaybedeceğine ve İslâm'ın izzet ve şerefle yükseleceğine işârette bulundu. (1)

İLGİLİ HADİS

Ubey b. Kâb (R.A.)den yapılan rivâyete göre, şöyle dediği tesbit edilmiştir :

«Aramızda, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den bazı şeyleri sormakta en cesaretlimiz Ebû Hüreyre (R.A.) idi. O bir gün Resûlüllah'a (A.S.) şöyle sordu :

— Ya Resûlellah! Peygamberlik hususunda (belirti olarak) neler gördünüz?

Bunun üzerine Efendimiz oturduğu yerde doğrularak buyurdu ki :

— Ya Ebâ Hüreyre! Cidden (önemli bir şeyden) sordun. Ben henüz on yaş ve birkaç aylık iken vahada bulunuyordum. Derken baş tarafımdan bir ses geldi : Bir adam diğerine : «Bu o mudur?» diye sordu ve ben, tanıyamadığım yüzlerle, hiçbir mahlûkta rastlayamadığım ruhlarla, hiç kimsenin üzerinde göremediğim elbiselerle karşılaştım, bana doğru geldiler ve herbiri bir kolumdan tuttu, ama hiçbirinin dokunduğunu âdeta hissetmiyordum. Biri diğerine : «Onu yere yatır!» dedi ve beni incitmeden, büküp hırpalamadan yere yatırdılar. Ötekisi yanındakine : «Onun göğsünü aç!» dedi ve o da göğsümü kansız ve acısız açtı. Öbürü ona : «İçinde kin, kıskançlık ve benzeri (duyguları) çıkar» dedi. O da kan pıhtısını andıran bir şey çıkartıp attı. Ötekisi ona : «Oraya şefkat ve merhamet yerleştir» dedi. O da gümüşe benzer bir şey çıkardı ve sonra sağ ayağımın paş parmağını tutup hareket ettirdi ve bana şöyle dedi : «Geç ve selâmete eriş!» Ben de küçüğe sevgi ve şefkat, büyüğe rahmet duygusu taşıyarak geçip gittim.» (2)

---

(1) Süyûtî/Esbabu Nüzûli-l-Kur'ân : 121

(2) Abdullah b. İmam Ahmed, Muhammed b. Abdirrahman tarikıyle İbn Übey b. Kâb (R.A.)den- İbn Kesir/Tefsirü Kur'âni'l-Azim : 4/524

GÖĞSÜN AÇILIP GENİŞLETİLME OLAYI

(... أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ) «Senin göğsünü senden yana açıp genişletmedik mi?»

Bu anlatımdan dört mâna anlaşılmaktadır:

1— Bu sûrenin Mekke döneminin ilk yıllarında indiğine bakılırsa, Resûlüllah (A.S.) Efendimizin İslâm'ı teblîğe çalışırken Mekke'nin ileri gelenlerinin muhalefetine marûz kaldığı ve o yüzden sıkılıp göğsünün daraldığı söylenebilir. Cenâb-ı Hak, Onun daha önce de birtakım sıkıntılı dönemler geçirdiğini, ama sonunda o sıkıntıları bir bir gerilerde bıraktığını hatırlatarak bu sıkıntının da geçici olduğuna ilgili âyetle işârette bulunuyor.

2— Yine Mekke döneminin ilk yıllarında bu sûrenin indiğine bakılırsa, bir süre vahyin kesilmesiyle Resûlüllah'ın (A.S.) göğsünün daraldığı ve üzüldüğü söz konusu olabilir. Cenâb-ı Hak, Duhâ Sûresi'yle Onu teselli edip kendisini terketmediğini beyânla, o sıkıntıdan dolayı göğsünü açıp genişlettiği, feraha kavuşturduğu gibi, bu sıkıntıyı da ondan gidereceğini bildiriyor.

3— İniş sebebinde belirtildiği gibi, Hz. Peygamber (A.S.) henüz on yaşında iken bir mu'cize anlamında göğsünün melekler tarafından açılarak mânevî bir ayıklama yapıldığı ve içi feyiz, rahmet, sevgi ve şefkatla doldurulduğu hatırlatılıyor; böylece mevcut sıkıntıdan dolayı da yakın gelecekte kalbinin başarıdan kaynaklanacak ferahlık ve sevinç havasıyla genişletileceği müjdesi veriliyor.

4— Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz, kendisine peygamberlik emaneti gelmeden önce yaşadığı çağda «Tevhîd İnancı»nın bozulduğunu ve o sebeple şekillendirilmiş maddî cisimlere ilâh diye tapıldığını; her türlü zulüm ve ahlâksızlığın fütursuzca işlendiğini görüyor ve buna fazlasıyla üzülüyor; bir çare bulamadığından dolayı da göğsü daralıyordu. Kırk yaşına girinceye kadar bu sıkıntı devam etti. Vahiy inip Allah'ın son dinini teblîğ ile görevlendirilince, aradığı fakat bir türlü bulamadığı çarenin tecelli ettiğini gördü ve içindeki sıkıntı kalktı.

SIKINTIYA KARŞI DAYANMA GÜCÜ

Zor günleri ve üzücü, ezici sıkıntıları; tedirgin eden şiddetleri geride bırakabilmek, imân selâmetini koruyup gelecek günlere ümitle bakmak ve

hepsinin üstünde Cenâb-ı Hakk'ın mutlak anlamda hükümran bulunduğuna inanıp O'nun adâletle tecelli edeceği zamanı beklemek şüphesiz ki kurtuluş ve selâmete ermenin, başarılı olmanın en sağlam kıstası ve en emîn yoludur. Bunun için İbn Abbas (R.A.) : «Şüphesiz bir zorluk ve sıkıntı iki kolaylık ve ferahlığı alt edemez» (1) demiştir. Çünkü iki ferahlık arasında bir zorluk ve sıkıntı söz konusudur ki her iki tarafı kolaylık ve ferahlıkla birleşmektedir.

Nitekim 5 ve 6. âyette bu husus hem te'kiden belirtilmekte hem de «maâ» edatıyla ifade edilmektedir ki bu edat, çok yakınlık ve beraberliğe delâlet eder.

Şüphesiz böyle bir anlatım tarzı, sabredip dayanma gücünü ortaya koyarak ilâhî inâyet ve nusratın tecellisini ümitle bekleyen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile ashabının pek yakında genişliğe ve başarıya kavuşacağına açık bir işâret bulunuyordu.

Aynı zamanda bu iki kolaylıktan biri dünya, diğeri âhiretle ilgili olabilir. Nitekim Tevbe Sûresi 52. âyette şöyle açıklanmaktadır : **«De ki : Bizim hakkımızda bekleyedurduğunuz, gözetleyip beklediğiniz iki iyilikten başkası mıdır? (Ya gâzi, ya da şehît olmak)»**

İbn Mes'ûd (R.A.)den yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz konumuzu oluşturan âyetin tefsîrinde şöyle buyurmuştur : **«Eğer zorluk ve sıkıntı keler deliğinde bile olsa, onu oradan çıkartmak için kolaylık onu elbette izler. Doğrusu bir zorluk ve sıkıntı iki kolaylığı yenemez.» (2)**

Böylece Allah'ın yüksek ve kalıcı nîmeti olan İslâm'a sımsıkı sarılan mü'minler hemen her çağda İslâm düşmanlarının saldırılarına mâruz kalabilirler. Çünkü bâtılın en çok korkup endişe duyduğu hasmı, hakkın kendisidir. Hem bir davâ, amaç ve gâye ne kadar yüce ve kutsal olursa, onun külfeti de o nisbette büyük ve ağır olur. O bakımdan mü'minler, sözü edilen hikmeti bilip içlerine sindirdikleri oranda rahat edebilir ve başarı basamaklarını bir bir aşma şansına erişebilirler. Zira «Bir şey sıkıştığı zaman genişlemeğe yüz tutar», «Nîmet külfete göredir.»

---

(1) Az yukarıda naklettiğimiz gibi, bu sözün hadis olduğunu rivâyet edenler olmuştur.

(2) Bu hadisi Abdurrezzak, Cafer b. Süleyman tarikıyle İbn Mes'ud'dan (R.A.) rivâyet etmiştir. Ayrıca hadîsin mevkuf olduğunu söyleyenler de vardır. Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 20/107 ve Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/525

İKİ HAYATTA MUTLU OLMANIN YOLU

Dünya ve âhiret hayatını, amacına uygun değerlendirmek için durmadan çalışıp yorulmak gerekir. Zorluktan kolaylığa geçişle dâvanın bittiğini, mücadelenin sona erdiğini sanmak çok yanlıştır. Aynı zamanda âhiret için hazırlanma, dünyayı terketmeyi; dünyayı kazanmaya çalışmak da âhireti ihmal etmeyi gerektirmez. Bunun gibi, farz ibâdeti yerine getirmek, başka ibâdetleri bırakmayı; dünyanın bir işini tamamlamak, başka işlere ve konulara ilgisiz ve bilgisiz kalmayı mubah kılmaz. Çünkü Kur'ân'a göre, hayat baştan sonuna kadar bilinçli, düzenli, dengeli, verimli ve yararlı hareketten ibarettir. Hareketsiz bir hayat ölgün ve karanlıktır. Bu gerçeği dikkate alan ilim adamlarının güzel bir sözü de şudur : «İslâmiyette emeklilik yoktur. Kişi çalışma, araştırma, hizmet verme, faydalı olma gücünü kendinde taşıdığı sürece mesleğinde hareket sağlamakla emrolunmuştur.» Aksi halde âtıl bir hayatla iç komaya girme dönemi başlar. Nitekim Allâme Zemahşerî bu âyeti tefsîr ederken şu bilgiyi vermiştir : «Cenâb-ı Hak geçen nîmetlerini sayıp döktükten ve az yukarıdaki vaadlerini sıraladıktan sonra kulunu, şükürde bulunmada, ibâdeti yerine getirmede bütün gücünü ortaya koymaya ve bu hususta yorulmaya; bunların bir kısmını bir kısmıyla bağlantılı kılmaya; iş ve ibâdetini, şükre ve (doğruya, hakka) yönelmesini devama, bunların birbirini izlemesine ve böylece hiçbir vaktini bu gibi davranışlardan boş bulundurmamaya sevk etmektedir.» Şöyle ki :

a) Bir ibâdeti yerine getirip tamamlayınca, arkasından bir diğerine yönelmek,

b) Namazı edâ edince arkasından duâya yönelip gayret sarfetmek,

c) Savaş bitince, savaş hazırlıklarını düşünüp harekete geçmek,

d) Dünya işini bitirince namaza kalkıp yoruluncaya kadar onu sürdürmek,

e) Bir işi bitirince, yoruluncaya kadar bir diğer işe başlamak..

Şa'bî diyor ki : «Kişinin bir şeyle meşgul olmayıp oturması veya din ve dünyasına yaramayan, fayda sağlamayan bir şeyle uğraşması, onun beyinsizliğinin, aklının hafifliğinin ve gaflete boğulduğunun delili sayılır.»

Nitekim Hz. Ömer (R.A.) şöyle demiştir :

«Doğrusu sizden birinizin bomboş oturup ne dünya işinde, ne de âhiret amelinde bulunmamasını hiçbir zaman hoş karşılamam!.»

YALNIZ ALLAH'A RAĞBET EDİP O'NA YÖNELMEK

Cenâb-ı Hak kudret ve saltanatıyla, rahmet ve adâletiyle, hikmet ve ilmiyle hem dünyamızı, hem de âhiretimizi kuşatmıştır. O'nun bu yüce tecellisinin kapsamı dışında kalan bir şey yoktur ve böyle bir şey düşünülemez de.. O halde her şey O'nun eseridir ve ancak O'nun kudretini yansıtır. Kulluğun en yüksek mertebesi, Cenâb-ı Hakk'ın varlığının damgasını her şeyde görüp sezmek ve bu manayla her hâl-ü kârda O'na yönelmek, yalnız O'na rağbet etmektir. Şüphesiz bu mertebeye erişenler az olmakla beraber hiçbir çağda dünya onlardan boş kalmamıştır.

Bunun gibi peşpeşe inen ve önceden hazırlanıp yararlanma düzeyine getirilen ilâhî nîmetlere karşı şükrün gereğine işâretle, bunca ilâhî rahmet ve inâyetten sonra şükre ve ibâdete yönelmede daha da azimli ve kararlı olmanın lüzumu belirtiliyor. Sonra da her iş ve durumda Cenâb-ı Hakk'a rağbet edip sadece O'nun fazl-ü keremini dilemek emrediliyor ki, bu çok kapsamlı bir anlam taşımaktadır. Şöyle ki:

a) Dünya işlerinde baş gösteren sıkıntıların yavaş yavaş kalkacağı,

b) Dinin teblîğ ve neşredilmesinde kalp ve kafaları aydınlatmak için daha olumlu ortamın doğacağı ve birtakım imkânların gerçekleşeceği,

c) Aralıksız soğuk ve sıcak savaşı sürdüren; dolaylı dolaysız saldırılarda bulunan din düşmanlarına karşı zafer elde etmenin gerçekleşeceği,

d) Ekonomik sıkıntı içinde bulunan mü'minlerin yakın gelecekte ekonomik güç kazanacağı inanç ve umuduyla ancak Rabbına yönelip rağbet et; sadece O'nun yardımını dile. O sonsuz kudret sâhibi nasıl senin göğsünü açıp genişlettiyse, belini büken yükü kaldırdıysa; adının, sanının yükselmesini sağladıysa, öylece inanıp umduğun nîmetleri de sana ve mü'minlere verecektir. Bunun için Rabbına olan rağbetini artır da artır..

Âyette geçen «ferğab» fiili, emir ifade eden «rağğib» şeklinde de okunmuştur. Buna göre, «insanları, İslâm'ın ferahlatıcı, huzur ile güven verici, hayatı baştan sona düzenleyici havasını estiren Cenâb-ı Hakk'a rağbet ettir; bu doğrultuda teblîğ ve irşadını sürdür» manası ortaya çıkar.

DÜNYA HAYATINDA MÜ'MİN İÇİN ÜÇ BÜYÜK KALICI NÎMET

1— Daralan göğüslerin açılıp ferahlaması,

2— Ezici, belleri bükücü dünyevî dağdağanın kalkması veya hafiflemesi,

3— Gelecek kuşaklara örnek alınacak güzel bir isim, silinmez bir iz bırakılması..

Şüphesiz bu üç nîmetin madalya misali iki yüzü vardır: Biri bütünüyle dünyevî maksatlara, diğeri ise her iki hayatı ilâhî murada göre düzenlemeye yönelik bir anlam taşımaktadır.

Birincisi maddecilerin, inkârcı ateistlerin, putperest sapıkların amaç seçtiği ve elde etmek için çırpınıp durdukları, bu uğurda her türlü kutsal değeri feda ettikleri bir başarıdır(!) ki, ilgili âyetin kapsamı dışında kalmakta ve Allah yanında hiç bir değer taşımamaktadır.

İkincisi, Hakk'a inanıp yalnız O'na, O'nun kerem ve güzelliğine, rahmet ve lûtfuna, inâyet ve ihsanına yönelen mü'minlerin amacıdır ki, önce Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den yana tecellî etmiştir.

Kendini bu üç nîmete lâyık olma çizgisine getirende ilâhî hidâyete mazhar olan mü'minler için müjde anlamında bir mesaj söz konusudur: Sıkıntıdan sonra mutlaka genişlik, kolaylık ve ferahlık vardır. O halde sıkıntılı günlerde de ferahlık duymak, yani o ümidi bütün ölçüleriyle beslemek ve Allah'a daha çok rağbet etmek gerekir. Nitekim ashab-ı kirâmın inanç ve âdeti böyle idi; onlar sıkıntıya düştükleri zaman sevinip ferahlık duyar; ferahlı günlerinde ise biraz da üzülürlerdi. Bunun sebebi kendilerinden sorulduğunda, şu cevabı verirlerdi: «Çünkü Cenâb-ı Hak, şüphesiz ki zorluk ve sıkıntıyla beraber kolaylık vardır buyurmuştur.» Böylece ferahlı günlerin, kolaylık estiren havanın hep devam edeceği de söylenemez. Zira insan hayatı hep zıdlarla doludur ve beşikle mezar arasındaki yol da düz değildir.

Arkasından ibâdeti, din ve dünya işlerini ilâhî tâlimata göre sürdürmenin, hayatı bu yüksek değerlerle hareketli kılmanın, imân doğrultusunda aksiyon adamı olmanın hep Allah'a yönelip O'na rağbet etmenin ve insanları bu güzel gâyeye dâvet etmenin lüzumu belirtiliyor.

İnşirah Sûresi, zorluk ve sıkıntıdan sonra kolaylığın olacağı müjdelenerek ve ferahlık başlayıp sıkıntı kalktığında da Cenâb-ı Hakk'a rağbete devam edilmesi emredilerek noktalandı. Tîn Sûresi'ne, «Emîn Belde olan Mekke»ye yemin edilerek başlanıyor ve o kolaylık ferahlık günlerinin bir gün Emîn Belde'nin fethiyle arzulanan çizgiye ulaşacağına işaret ediliyor. Böylece iki sûre arasında tamamlayıcı bağların bulunduğu dolaylı şekilde belirtilmiş oluyor.

——oOo——

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

TÎN SÛRESİ

İlim adamlarının çoğuna göre, bu sûre Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (R.A.) ve Katade'ye göre, Medîne'de inmiştir. (1) Ancak üçüncü âyetinde «Bu emîn belde..» yani insanlar için güven yeri, güven ve huzur merkezi olan Mekke'den söz edildiğine bakılırsa, sûrenin bu beldede indiği ağırlık kazanır.

Allâme Zemahşerî bu sûrenin Büruc Sûresi'nden sonra indiğini belirtmiştir. (2)

Birinci âyetine, «incir» anlamına gelen «tîn»e yemîn edilerek başlanmış ve bu aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı : 8

Kelime » : 34

Harf » : 105 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— İncir, zeytin, Sina Dağı ve Emîn Belde olan Mekke'ye yemin edilerek insanoğlunun yaratılışındaki özelliğe dikkat çekiliyor.

2— İnsanın gerek ruhsal, gerekse fiziksel bakımdan en güzel ölçü, biçim ve yetenekte yaratıldığı ve bu bakımdan onun ilâhî hılkat harikası olduğu belirtiliyor.

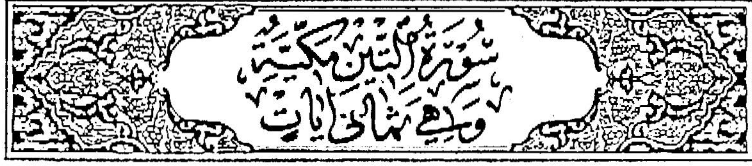
3— Cenâb-ı Hakk'ın yaratıp vücuda getirmedeki üstün kudretini görmeyen, idrâk etmeyen ve niçin yaratıldığını bilmeyen, hılkat plânındaki yerini ve hizmetini belirlemiyenlerin aşağıların aşağısına döndürüleceği bildiriliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/110
(2) Tefsîr-i Keşşaf : 4/773
(3) Lübabu't-te'vîl : 4/390

4— Ve ancak insanın imân ve sâlih amelle insanlığını ve bu yoldan hareketle hılkatının hikmetine göre hayat çizgisinde Rabbına yöneldiğini isbat edebileceğine işâret ediliyor.

5—- Böyleleri için hesap gününde ardı-arkası kesilmez ecirler verileceği müjdeleniyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالتّ۪ينِ وَالزَّيْتُونِۙ ﴿١﴾ وَطُورِ س۪ين۪ينَۙ ﴿٢﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَم۪ينِۙ ﴿٣﴾
لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ ف۪ٓي اَحْسَنِ تَقْو۪يمٍۘ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِل۪ينَۙ ﴿٥﴾
اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍۜ ﴿٦﴾
فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدّ۪ينِۜ ﴿٧﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨﴾

M E Â L İ :

1— İncir ve zeytine,

2— Sinâ dağına,

3— Ve güven veren bu şehre, (Mekke'ye) and olsun ki,

4— Biz elbette insanı ahsen-i takvîm üzere (en güzel biçimde) yarattık.

5— Sonra da onu (kendi kıymetini bilmediği için) aşağıların aşağısına çevirdik.

6— Ancak imân edip iyi-yararlı âmellerde bulunanlar müstesnâ; onlar için ardı-arkası kesilmez ecir vardır.

7— O halde (bunca belge ve açık delilerden) sonra seni hesap ve cezâ hakkında ne (gibi şey) yalanıayabilir?

8— Allah, hükmedenlerin en doğru, en güzel, en sağlam hükmedeni değil midir?

İNİŞ SEBEBİ

İbn Cerîr'in Ufî tarikıyle İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyette, adı geçenin şöyle dediğini nakletmiştir: **«Sonra da onu aşağıların aşağısına çevirdik»** âyeti, Peygamber (A.S.) zamanında erzel-i ömre (bunama dönemine) döndürülen birkaç kişi hakkında inmiştir. Bunayıp ne dediklerini bilmeyen o insanlar hakkında Peygamber (A.S.) Efendimizden sorulunca, Cenâb-ı Hak bu âyetleri indirerek onlara bunamalarından önceki amellerinin ecrinin verileceğini bildirmiştir.» (1)

İLGİLİ HADÎSLER

Zeyd b. Erkam (R.A.) diyor ki:

— «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, zâtülcenb hastalığına karşı «Kust-i bahrî (2) ve zeytin yağı ile tedavi cihetine gitmemizi emretti.» (3)

Yine Zeyd b. Erkam (R.A.) diyor ki:

— «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, zâtülcenb için (tedâvide) bize zeytin yağı ile vers (4) bitkisini anlatıp tavsiyede bulundu.» (5)

«Zeytin yağını katık olarak kullanın ve onunla (tedaviyi gerektiren hallerde) yağlanın (vücudunuza sürün).» (6)

«Zeytin yağını yeyin ve onunla (tedâviyi gerektiren hallerde) yağlanın (vücudunuza sürün). Çünkü o, mübarek bir ağaçtan elde edilir.» (7)

Ebû Zer (R.A.) diyor ki:

— «Resülûllah (A.S.) Efendimize bir sele incir hediye edildi. Efendimiz ashabına şöyle buyurdu: «Yeyiniz!» Ve kendisi de o incirden yedikten sonra şunu ilâve etti: «Eğer Cennet'ten bir meyvanın indiğini söylemiş

(1) Süyûtî/Esbabu nüzûli'l-Kur'ân : 121

(2) «Kust-i bahrî» Hünnapgillerden acı topalak. Aynı zamanda yapraklarından yeşil boya elde edilir.

(3) et-Tac/tıb : 3/210

(4) Vers : Güzel kokulu sarı bir bitkidir ki, daha çok Yemen tarafında yetişir.

(5) et-Tac/tıb : 3/209

(6) İbn Mâce/et'ime : 34

(7) Tirmizî/et'ime : 43- İbn Mâce/et'ime : 43- Ahmed : 3/497

olsaydım, herhalde «o, incirdir» derdim. Çünkü Cennet meyvalarının çekirdeği yoktur. İncir yeyiniz; çünkü gerçekten o basuru keser ve ayağın oynak yerlerinde arız olan ağrıya karşı faydalıdır.» (1)

İKİ GIDA MADDESİ VE İKİ BÖLGE

İncir : Genellikle sıcak ve ılık bölgelerde yetişen ve meyvası çok faydalı olan bir ağaçtır. Zeytin'in ise, ana yurdu Ege ve Akdeniz bölgesidir ve buradan dünyaya yayıldığı bilinmektedir.

Şüphesiz zeytin, besin değeri yüksek bir gıda maddesidir. Zeytinde % 14 yağ, 8,5 karbonhidrat, 0,76 protein vardır. Zeytin yağı en kuvvetli besinlerden biri olmakla kalmaz; sindirim sistemi üzerinde olumlu tesirleri de söz konusudur. O bakımdan insanın zeytinden faydalandığı çok gerilere uzanır ve ağacı oldukça uzun ömürlüdür; aynı zamanda fazla bir emeği de gerektirmemektedir.

Ancak Ashab-ı Kirâm ve Tabiînin ileri gelenleri sûrede geçen «tîn» ve «zeytûn» isimlerinin mecazî anlam taşıdığını belirterek birtakım yorumlarda bulunmuşlardır. Şöyle ki :

a) İbn Abbas, el-Hasan, Mücâhid, İkrime, İbrahim en-Nahaî, Atâ b. Ebî Rebah, Câbir b. Zeyd, Mukatil ve Kelbî'ye göre : Bu isimler hakikî mânasına delâlet eder; yani «tîn»den maksat, bildiğimiz ve yediğimiz «incir»dir. «Zeytûn»dan maksat, yine bildiğimiz zeytin ağacından elde edilen yağdır.

b) İbn Abbas (R.A.)dan yapılan bir diğer rivâyete göre; şöyle dediği belirtilmiştir : «tîn», Nûh (A.S.)ın Cûdî'deki mescididir; «zeytûn» ise, Beytü'l-Makdis'deki mesciddir.

c) Dahhak'e göre : «Tîn»den maksat, Mesçid-i Haram'dır; «zeytûn» dan maksat, Mescid-i Aksa'dır.

d) İbn Zeyd'e göre : «Tîn», Mescid-i Dimeşk'dir; «zeytûn» ise, Beytü'l-Makdis mescididir.

e) Katade'ye göre : «Tîn», Dimeşk'in üzerinde oturduğu dağdır; «zeytûn» ise, Beytü'l-Makdis'in üzerine oturduğu dağdır.

f) Ünlü müfessir Muhammed b. Kâb el-Kurezî'ye göre : «Tîn», Mescid-i Eshab-ı Kehf'tir. «Zeytûn», Mescid-i İyliyâ'dır.

---

(1) el-Câmiu Li-Ahkami'l-Kur'ân : 20/110

g) İkrime ve İbn Zeyd'e göre: «Tîn», Dimeşk'dir; «zeytûn», Beytü'l-Makdis'dir.

h) Ferrâ diyor ki: «Bu konuda Şam halkından birinin şöyle dediğini duydum: «Tîn», Hulvan ile Hemezan arasındaki dağlardır; «zeytûn» ise, Şam dağlarıdır.

i) Diğer bazı ilim adamlarına göre: Bu ikisi Şam dolaylarında yer alan iki dağın ismidir ki, Süryanice dilinde birine «Tur-i Zeyta», diğerine «Tûr-i Tîna» denilir. (1)

Bu yorumlardan en sahîh olanı, birinci sırada olanıdır. Çünkü bir ismi hakikî manasından başkasına hamletmek ancak delil ile olabilir ki, bu konuda ortada sağlam bir delil mevcut değildir.

Ayrıca «zeytûn»un önemine binaen şu âyetlerde de ona değinilmekte ve aydınlatıcı bilgiler verilmektedir: En'âm Sûresi: 99, 141, Nahl Sûresi: 11, Nûr Sûresi: 35, Abese Sûresi: 29. âyet.

DÖRT ÖNEMLİ ŞEYE YEMİN EDİLMEKTEDİR

İncir, zeytin, Tûr-i Sinîn ve Beled-i Emîn..

«İnsan» denilen çok aziz ve şerefli canlının en güzel biçimde yaratıldığı belirtilirken sözü edilen dört şeye yemin ediliyor. Böylece bu canlının her bakımdan ilâhî sanat harikası olduğu açıklanırken çok ciddi bir hususa işârette bulunuluyor. O da insan türünün uzun bir tekâmül dönemi geçirerek bugünkü «ahsen-i takvîm» düzeyine gelmediği, ilk insan olan Âdem Peygamber'in (A.S.) bu en güzel ölçü ve biçimde yaratılarak dünyaya getirildiğidir. İlk insanla birlikte onun bütün özellikleri ve incelikleri «gen» denilen harika canlıya formüle edilerek Âdem'in mikro modeli belirlenmiş ve bu nesilden nesile intikal ederek günümüze kadar özelliğinden bir şey kaybetmeksizin gelmiştir.

Şüphesiz insan yeteneklerinde bir gelişme, sosyal hayatında başkalaşma olmuştur; ama temel mayasında en küçük bir başkalaşma söz konusu değildir. Kalıtım aynen devam etmektedir ve kıyâmete kadar da devam edecektir.

Böylece Cenâb-ı Hak «insan menşei» hakkında ana fikir, temel bilgi

(1) Bilgi için bak: el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 20/110- İbn Kesîr/Tefsirü'l-Kur'ân'i'l-Azîm: 4/526, Câmi'u'l-beyân Fi-Tefsîri'l-Kur'ân: 30/153-155- Şevkanî/Fethü'l-Kadîr: 5/464

vererek her çeşit varsayımı, sapık düşünceyi reddediyor.

İki bölge ve iki meyva arasındaki münasebet ne olabilir? Şüphesiz meyva, insan geçimi, sağlığı ve ekonomik yapısıyla; iki bölge ise, insanı kutsal hava içinde tutup onun güven, huzur, barış ve istikrar düzeyinde yaşamasıyla yakından ilgilidir.

Böylece incir sindirim sistemine ne kadar mülayim geliyorsa, Kutsal Mekke de insan ruhuna ve vicdanına en yararlı mânevî gıdayı vermektedir. Zeytin ne kadar şifâ taşıyorsa, Tûr-i Sinîn de Emîn Belde'yle birlikte mânevî güç ve barış vaadetmektedir. Mekke'de ilâhî vahye mazhar olan Hz. Muhammed (A.S.) ile Tûr-i Sinâ'da ilâhî kelâm sıfatının tecellisine mazhar kılınan Musa (A.S.) arasında kopmaz bağlar mevcuttur. Bunun gibi Kitap Ehli olan Yahudilerle Hıristiyanların da Allah'ın son mesajını O'nun son peygamberinden almaları gerekmektedir ve o takdirde mevcut bağın hikmet ve felsefesini gerçekleştirmiş olurlar.

Hem Emîn Belde, hem Tûr-i Sinîn, hem de zeytin huzur ve barışın sembolü olarak bulunuyor. İslâm Dini, her zaman barış ve güven kaynağı olduğunu isbatlamış ve Emîn Belde'nin bu havasını insanlık âlemine estirmeğe çalışmıştır. Yahudi ve Hıristiyanların ise, bu güven ve huzuru bozmaya yönelmeleri, sonunda kendi huzur ve güvenlerini tehlikeye düşürmüştür. Yahudilerin Medine'den çıkartılması, Babil esareti ve ondan sonra zaman zaman baş gösteren istilâ ile katl-i âmlar bunun açık delilleri olarak tarih sahifelerinde yer almıştır. Hıristiyan âleminin İslâm'a karşı topyekûn Haçlı Seferleri düzenlemesi dünyanın hem huzur ve güvenini bozmuş, hem de bu haksız saldırı onlara çok pahalıya mal olmuştur.

Evet tarih bu gibi haksız ve dramatik misallerle doludur. Ne var ki ondan ibret alanlar pek azdır.

Nitekim Cenâb-ı Hak, İsrâ Sûresi 5-8. âyetlerle Yahudilerin azgınca tutumundan dolayı ilâhî hışma çarptırıldıklarını şöyle açıklamaktadır :**«İsrâil oğulları'na kitapta şunu hükmettik : Şanıma and olsun ki yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve elbette gururlanıp büyük bir serkeşlik göstereceksiniz. Onlardan birinin vaadesi (mukadder vakti) gelince üzerinize çok güçlü (savaşçı) kullarımızı gönderdik; yurtları (nızın) arasına kadar sokulup (her tarafı didik didik ederek) araştırdılar. Bu, yerine getirilmiş bir vaad idi ki (gerçekleşti).**

Sonra onlara karşı size tekrar üstünlük verdik; size mallarla, oğullarla yardımda bulunduk ve topluluğunuzu çoğalttık.

İyilik ederseniz kendinize iyilik yapmış olursunuz; kötülük işlerseniz onu da aleyhinize (işlemiş olursunuz). Diğer ikinci fesadın vakti gelince

yüzlerinizi karartıp kötüleştirenleri ilk defa girdikleri gibi Mescid'e girmeleri; alt-üst ettiklerini büsbütün mahv-u perişan etmeleri için (üstünüze yeni güçlü düşmanlar göndereceğiz.)

Ola ki Rabbınız size merhamet eder. Eğer dönerseniz, biz de döneriz. Cehennem'i de kâfirlere zindan kıldık.»

Yahudilerin İslâm'a karşı tavırları son derece katı, hasmane ve kötüdür. Müslümanlara samimi davranmaları düşünülemez. Son olarak İsrâil Devletini kurup İslâm âlemi arasında büyük bir fitne odağı haline getirmesi ve Filistinli'leri öz yurtlarında yurtsuz bırakıp her türlü işkenceyi reva görmesi bunun açık belge ve misallerinden biridir. Masum Filistinli Müslüman gençlerin kollarını, kaburgalarını taşla kırıp zulmün en şeniini işlemeleri ise, onların yine yeryüzünde bir başka fesat çıkarmaya yöneldiklerini göstermektedir. Şüphesiz onların bu zalimane tutumu belli çizgiye gelince Cenab-ı Hakk'ın adâleti -sünnetullah doğrultusunda- tecelli eder de bir başka savaşçı güçlü kullarını onların üzerine sevk eder. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın onlar hakkındaki hükmü şöyledir : **«Eğer siz dönerseniz, biz de döneriz..»**

Cenâb-ı Hakk'ın «ahsen-i takvîm» üzere yaratıp İslâmla şereflendirdiği kişileri haksız yere yurtlarından çıkartıp işkencenin en kötüsünü reva görmek, felâkete kapı açmanın açık belirtisi, ilâhî hükmün ineceğinin yakın olduğunun sinyalidir.

İşte Yahudilerin Müslümanlara karşı beslediği kin ve fesadın onları nasıl hunhar ve mütecaviz yaptığına tarihte cereyan eden olaylar şâhit bulunuyor. Cenâb-ı Hak bu konuda Müslümanları dikkatli ve tedbirli olmaya çağırırken şu bilgiyi veriyor :

«And olsun ki mü'minlere karşı insanlardan en şiddetli düşman olarak Yahudileri ve bir de Allah'a ortak koşanları bulursun.» (1)

«Ne Yahudiler, ne de Hıristiyanlar, onların dinine uymadıkça senden asla hoşnud olmayacaktır..» (2)

Böylece Mekkeli müşrikler ve her çağda putperestliğin ve dinsizliğin değişik görüntüsünü sergileyen inkârcı azgınlar İslâm'a ne kadar insafsızca saldırmışlarsa, Yahudiler ve birkısım Hıristiyanlar da onlara taş çıkartacak birtakım gizli-açık yollardan saldırmışlar ve nice entrikalar çevirerek kin ve zehirlerini kusmuşlardır.

---

(1) Mâide Sûresi: 82
(2) Bakara Sûresi : 120

Tûr-i Sinîn :

isim üzerinde hayli durulmuş ve farklı yorumlar yapılmıştır. Onları şöyle özetleyip sıralayabiliriz :

a) Tabiîn'den Mücahid'e göre : Süryanice olarak «tûr», dağ; «sinîn», mübarek demektir. Böylece sözü edilen terkibin «mübarek dağ» diye çevirlsini yapabiliriz.

b) İkrime'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre : «tûr», dağ; «sinîn» ise güzel demektir.

c) Katade'ye göre : «sinîn», güzel mübarek demektir.

d) Saîd b. Cübeyr'e göre : Bu, Cenâb-ı Hakk'ın Musa Peygamber'e (A.S.) hitap ettiği dağın adıdır.

e) Mukatil'e göre : Nebt lûgatinde «sinîn», meyvalı olan her ağaca denir.

Bu ve benzeri yorumlardan (c) ve (d) maddeleri ağırlık kazanmıştır.

Bu dört madde üzerinde yaklaştırıcı ve birleştirici bir yol izleyenler ise, şöyle demişlerdir : « Tîn»den maksat, «Dimeşk», «zeytûn»dan maksat, «Beytülmakdis»dir. Çünkü Dimeşk dağı İsa Peygamberin (A.S.) eyleştiği yerdir. Beytülmakdis, bütün peygamberlerin makamıdır. Emîn Belde ise, İbrahim Peygamber'in (A.S.) eseri ve Hz. Muhammed (A.S.)ın yurdudur.

AHSEN-İ TAKVİM ÜZERE YARATILAN İNSAN

(لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ...) **«Biz elbette insanı ahsen-i takvim üzere (en güzel biçimde) yarattık..»**

Yeryüzünde Allah adına konuşacak, O'nun adına hükmedecek ve yine O'nun hazırladığı hayat kanunlarına göre yaşayacak insanın yaratılması, şüphesiz kâinat plân düzenlemesinde en büyük olaylardan biri, hattâ başta gelenidir.

Çünkü insan, hılkatının özellikleri gereği kâinatın özü ve özeti ve varlığın en belirgin hikmetidir. Ona verilen bu yüksek mazhariyet «ahsen-i takvîm» terkibiyle anlatılmaktadır.

«Ahsen-i Takvîm»in «en güzel biçim» diye çevirisini yaptıksa da bu onun tam karşılığı değildir. Zira insanın fıtratındaki cevher ve mayasın-

daki azizlik, onun hem ruhsal, hem de fiziksel yapısında tezahür etmekte ve taşıdığı birçok yeteneklerle diğer canlılardan ayrılmaktadır. Böylece insan, taşıdığı bütün yetenek ve özellikleriyle «ahsen-i takvîm» üzeredir. Nitekim Muhyiddin İbn Arabî bu hususta şu nefis yorumda bulunmuştur : «Cenâb-ı Hakk'ın insandan daha güzel bir mahlûku yoktur. Çünkü Allah, insanı hayat dolu, bilgili, kudretli, irâdeli, konuşan, işiten, gören, tedbirli ve hikmetli yaratmıştır.» (1)

Şüphesiz insanla ilgili belirtilen bu sıfatlar en mükemmeliyle Cenâb-ı Hak hakkında kullanılmıştır. O bakımdan ilim adamlarından bir kısmı, **«Şüphesiz Cenâb-ı Hak, Âdem'i kendi sureti üzere yaratmıştır»** meâlindeki hadîsi, **«Allah onu kendi sıfatları üzere yaratmıştır»** şeklinde yorumlamıştır.

İnsan, ruhuyla yüce âlemden, bedeniyle aşağı âlemdendir. Böylece o, iki âlemi kendinde toplamakta ve ikisi arasında birleştirici bir varlık olarak kâinat plânında yerini almaktadır. O bakımdan insan, bu iki ayrı özelliğiyle de «ahsen-i takvîm» düzeyinde mümtaz bir canlı olarak bulunuyor.

AŞAĞILARIN AŞAĞISI OLANLAR

(ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَ) **«Sonra da onu (kendi kıymetini bilmediği için) aşağıların aşağısına çevirdik.»**

İnsan, kendini bilip tanıdığı; bir bakıma kâinatın hikmeti olduğunu idrâk ettiği ve ilâhî sıfatların tecellisine mazhar kılındığına inandığı nisbette insandır. Aynı zamanda Yüce Yaratan'ın sınırsız kudretinden kaynaklanan yeteneklerinde ilâhî sanat fırçasının renk ve izlerini görüp Hakk'a ibâdet ettiği oranda «ahsen-i takvîm»in sırrına lâyık bir hüviyet kazanabilir.

Bunun aksine bir tutum ve düşünceyi, inanç ve temayülü benimsediği nisbette «ahsen-i takvîm»in mâna ve esrar derecesinden aşağı düşer ve Hakk'ı inkâr etmekle, önce kendi hılkatındaki yücelik ve azizliği de red ve inkâr etmiş olacağından aşağıların aşağısı derecesine düşer.

Müfessirler bu cümleyi, yani **«Sonra da onu aşağıların aşağısına çevirdik»** ile meâllendirdiğimiz **«sümme redednahü esfele sâfilîn»** âyetini üç türlü yorumlamışlardır :

1— «esfel-i sâfilîn»den maksat, çok yaşlanıp erzel-i ömür çizgisine gelmektir. Bu da gençlikten sonraki yaşlılık, güçlülükten sonraki güçsüz-

---

(1) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/465 - el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/114

lük, bildikten sonra bildiğini bilmezliktir.

2— Bu terkipten maksat, «Cehennem ateşi»dir. Şöyle ki: Taşıdığı bunca güzellik ve üstünlükleri idrâk etmeyip tam bir nankörlük havası içinde Hakk'ı inkâr eden kâfirin aşağıların aşağısı olan Cehennem ateşine itilip atılması kadar tabii ne olabilir?

3— Sonra da kalp ve kafasını ilâhî hidâyete kapalı tutanları Cenâb-ı Hak, aşağıların aşağısı olan sapıklığa iter ve o yüzden dalâlet bataklığında bir ömür çırpınıp durur da doğruyolu göremez ve anlayamaz olur.

Biz bu üçüncü yorumu daha isabetli bularak ona göre bir meâl ve açıklama getirdik.

Böylece insan iyiye, doğruya, güzele yönlendirilmeye müsait bir fıtrat üzere ve kötülüğe eğilimli nefsanî duygularla yaratılıp hayat sahnesine getirilmiştir. Aile, okul ve toplum, yani çevrenin görevi, onun fıtratındaki Allah ve din mayasını en uygun metodla ve en tesirli eğitim sistemiyle geliştirip imân ve sâlih amel düzeyinde «ahsen-i takvîm» sıfat ve özelliğini korumaktır. Bunun için Cenâb-ı Hak, inkâr ve nankörlükten kendini kurtarıp imân ve sâlih amellerle hayatını ilâhî sisteme göre düzenleyenlerin «esfel-i sâfilîn»den, yani aşağıların aşağısı olma bedbahtlığından kurtulacaklarını istisnâ kavramıyla müjdelemekte ve arkasından böyle bir hayat sistemiyle ömrünü değerlendirip noktalayanlar için ardı-arkası kesilmez ecirler vaadetmektedir. O'nun vaadi haktır ve söz O'nun yanında değişmez.

Şüphesiz **«ecr-i gayr-i memnun»** daha çok ikinci hayatta gerçekleşecek olan sonsuz rahmet ve onun tabii neticesi olan kalıcı saadettir. Dünyada ise, bu rahmet ve mutluluğun kalp ve vicdanda doğan ümit, huzur, güven ve yatışkanlık duygusu ve inancıdır.

Diğer bir yorumla, «ahsen-i takvîm» üzere en güzel biçim ve sıfatta yaratılan insan, gücü, kudreti azalır; yeteneklerinde gerileme başlar ve «erzel-i ömür» denilen bunama dönemine adım atmış olur ve artık bildiğini bilmez, hafızasında yeni bir şey tutamaz durumuna gelir. Ancak imân doğrultusunda sâlih amellerle ömrünü süsleyerek değerlendirenler erzel-i ömre itilmezler; yani öyleleri bunamaz ve çocuklaşmazlar.

Nitekim Tabiîn'den İkreme'den yapılan rivâyete göre adı geçenin şöyle haber verdiği tesbit edilmiştir: **«Kim Kur'ân'ı okur, onunla amel ederse, erzel-i ömre (bunaklığa) itilmez.»**

İbn Ömer (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: **«Ömrü uzun olup ameli güzel olan kimseye müj-**

de olsun!» (1)

Bedevîlerden bir adam Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e sordu :

— Ya Resûlellah! İnsanların hayırlısı kimdir?

Efendimiz şu cevabı verdi :

— «Ömrü uzun olup ameli güzel olan kimse...»

Bedevî tekrar sordu :

— İnsanların kötüsü kimdir?

Efendimiz bu soruya şu cevabı verdi :

— «Ömrü uzun olup ameli kötü olan kimse...» (2)

Bu son yorum ilim çevresinde ağırlık kazanmamıştır. Bununla beraber tahkîkî imân doğrultusunda sâlih amellerde bulunup Kur'ân ile yaşayan mü'minlerin bunamıyacağının canlı şâhitleri vardır.

PEYGAMBERİ (A.S.) YALANLAMAK MÜMKÜN MÜ?

(فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ) **«O halde (bunca belge ve açık delillerden) sonra seni hesap ve ceza hakkında ne (gibi şey) yalanlayabilir?»**

Bu âyet üzerinde iki yorum yapılmıştır :

a) Hitap inkârcı nankörleredir. Ahsen-i Takvîm üzere yaratılıp her yetenek ve organında ilâhî düzenlemenin izini ve damgasını taşıyan insanoğlunun, nereden gelip, nereye gittiğini, halden hale geçip yaşlandığını, organizmanın artık görevini lâyıkıyla yerine getiremediğini, kudretsizliğinin her geçen gün arttığını, o yüzden deride buruşmanın meydana geldiğini gördüğü halde ikinci hayata dönmeyi, hesap ve cezayı yalan sayması şaşılacak bir tavır ve düşünce değil midir? Onu böyle bir basîretsizliğe iten nedir? Oysa inanıp kabullenmesinde ümit, huzur, güven ve aydınlık vardır.

b) Hitap Resûlüllah'adır. Şöyle ki : Bu kadar açık-seçik delil ve belgelerden sonra artık kim seni sevap ve cezâ konusunda yalanlamaya, (ilmî ve aklî yönden reddetmeye) güç getirebilir?

---

(1) Taberânî - Ebû Nuaym/Câmiussağîr : 2/55

(2) Tirmizî/tûlü'l-ömr : 21, 22

Cenâb-ı Hak bu âyetle insanı duygularının tesir alanından çekip aklını ön plânda tutmasını ve aynı zamanda aklını delil ve belgelerle birleştirip gerçeği öğrenmesini tavsiye etmekte ve rahmetinin bir gereği olarak bu tavsiyesini az farklı anlatımlarla tekrarlamaktadır. O bakımdan şartlanmış bir kafa, dondurulmuş bir kalp, aklı geri plâna itmiş bir duygu ile yola çıkmanın, hakikati araştırıp bulmanın mümkün olamıyacağına işâretle «ahsen-i takvîm»e mazhar kılınan insanoğlunun bu müstesna sıfat ve özelliğini unutmaması, ihmal etmemesi dolaylı şekilde anlatılmakta; kalp ve kafanın karanlığa uzanan yoldan alınıp aydınlığa giden sırat-ı müstakîme döndürülmesi ilhâm edilmektedir.

SANAT VE TEDBİR YÖNÜNDEN DE ALLAH'A ERİŞİLEMEZ

(أَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ) **«Allah, hükmedenlerin en doğru, en güzel, en sağlam hükmedeni değil midir?»**

İnsanı «ahsen-i takvîm» üzere yaratıp kudretinin erişilmezliğini, emsalsizliğini ortaya koyup onun her azasında ilâhî hılkat sanatının zerafetini izhar eden Cenâb-ı Hak şüphesiz sanat ve tedbirinde, kurduğu kusursuz düzen ve dengede en güzel, en doğru ve en sağlam hâkim değil midir? Yarattığı her şeyde O'nun bu erişilmez kudret fırçası bütün üstünlüğüyle kendini yansıtmıyor mu? O, aynı zamanda hükmetme ve adâlet sağlamada da hâkimlerin en doğru ve en âdili değil midir? Artık bu yüksek ve sınırsız mükemmellik arzeden sanat sâhibinin insanları ikinci hayata kaldıramıyacağı; hesap ve cezayı gerçekleştiremiyeceği düşünülebilir mi?

Bu son âyetle ilgili hadîsler :

Ebû Hüreyre (R.A.)den merfuân yapılan rivâyette buyuruluyor ki :

«Tîn Sûresi'ni okuyup (أَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ **) âyetine gelince, (yani bu âyeti okuyup bitirince şöyle desin : «Evet, ben buna şâhit olanlardanım!» (1)**

İbn Cerîr'in yaptığı rivâyete göre : İbn Abbas'ın (أَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ) âyetini okuyunca şöyle dediği tesbit edilmiştir : **«Allahım! Seni tesbîh ve tenzîh ederim; sen hükmedenlerin en doğru, en sağlam hükmedenisin.» (2)**

---

(1) Tirmizî/fezâil-i Kur'ân : 9/3344
(2) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/467

İki sûre arasında bağlantı :

Cenâb-ı Hak insanı «ahsen-i takvîm» üzere yaratıp, meydana getirdiği her şeyi sanat, tedbîr bakımından en doğru, en sağlam ve en dengeli ölçü ve anlamda var kıldığına göre, O'nun yüce ismini anarak okumamız, O'nun ismiyle eşyaya el uzatmamız gerekmez mi? O bakımdan Alâk Sûresine «oku» emriyle başlanılmıştır.

Allah'a hamd-u senâlar, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

——oOo——

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

ALÂK SÛRESİ

Sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Müfessirlerin çoğuna göre, Kur'ân'dan ilk inen sûre bu olmuştur. Allâme Zemahşerî de aynı tesbit ve görüştedir. Nitekim İbn Abbas (R.A.), Ebû Musa el-Eş'ârî (R.A.) ve Hz. Aişe (R.A.)dan yapılan sahîh rivâyetler de bu görüş ve tesbiti doğrulamaktadır. Cumhurun da görüşü bu doğrultuda gerçekleşmiştir. (1)

Âyet sayısı : 19

Kelime » : 92

Harf » : 280 (2)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Cenâb-ı Hakk'ın yegâne yaratan olduğu konu edilerek O'nun ismiyle okumamız emrediliyor.

2— İnsanın ana rahminde kan pıhtısına benzer bir oluşum safhası bulunduğuna veya asalak misali çok küçük canlı olan spermadan yaratıldığına dikkat çekiliyor.

3— Kalemin, dolayısıyla yazı yazmanın önemi üzerinde durularak insanın kalem tutacak, yazı yazacak yetenekte yaratıldığına işâret ediliyor.

4— İnsanoğlunun ilâhî hayat sistemi dışında kalınca azıp sapıtacağına; biraz mal ve makam elde edince kendini müstağni görüp Allah'a muhtaç olmadığı vehmine kapılacağına değiniliyor.

5— Dine, diyanete engel koyanların; din hürriyetine tecavüz edenlerin maddeci şaşkınlar olduğu belirtilerek, o gibiler Cehennem ile tehdît ediliyor.

6— Mü'minlere, imânlarından dolayı baskı yapan zorbalara, zalim şımarıklara uyulmaması ve her hâl-ü kârda Cenâb-ı Hakk'ın daha kudretli olduğunu düşünerek yalnız O'na secde edilmesi emrediliyor.

---

(1) Bilgi için bak : Şevkanî/Fethülkadîr : 5/467
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/392

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَۚ ﴿١﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ ﴿٢﴾ اِقْرَأْ
وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ي عَلَّمَ بِالْقَلَمِۙ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْۜ ﴿٥﴾
كَلَّٓا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰىۙ ﴿٦﴾ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰىۜ ﴿٧﴾ اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰىۜ
﴿٨﴾ اَرَاَيْتَ الَّذ۪ي يَنْهٰىۙ ﴿٩﴾ عَبْدًا اِذَا صَلّٰىۜ ﴿١٠﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ
عَلَى الْهُدٰىۙ ﴿١١﴾ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰىۜ ﴿١٢﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ ﴿١٣﴾
اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰىۜ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا
بِالنَّاصِيَةِۙ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍۚ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۙ ﴿١٧﴾
سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَۙ ﴿١٨﴾ كَلَّاۜ لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

M E Â L İ :

1— Yaratan Rabbinin adıyla oku!

2— O, insanı kan pıhtısı görünümünde olan (benzer bir) şeyden yarattı.

3— Oku! Rabbın karşılıksız iyilik ve İhsân sâhibidir.

4— O ki, kalem ile öğretti.

5— İnsana bilmediğini öğretip belletti.

6-7— Hayır, hayır; (Allah'a her an muhtaç bulunduğunu unutma). Doğrusu insan kendini zengin görünce azar.

8— Şüphesiz ki dönüş ancak Rabbınadır.

9-10— Namaz kılan bir kulu, ondan alıkoyanı gördün mü?

11— Baksan ya, bu (kul) doğru yol üzerinde bulunuyorsa,

12— Veya takvâ (Allah'tan saygı ile korkup kötülüklerden alıkoymak) ile emrediyorsa...

13— Baksan ya, o (alıkoymak isteyen) yalanlıyor ve arka çeviriyorsa;

14— Allah'ın (her şeyi) gördüğünü bilmiyor mu?

15-16— Hayır, hayır; o bu tutumundan vazgeçmezse, elbette onu alnından, o yalancı günahkâr alnından tutup (Cehennem'e) sürükleyeceğiz.

17— Artık o yandaşlarını çağırsın.

18— Biz de zebanîleri çağıracağız.

19— Sakın ona uyma. Secde et ve yaklaş!.

KUR'ÂN-I KERÎM İLK OLARAK «OKU» EMRİYLE İNMİŞTİR

(اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذٖى خَلَقَ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ الَّذٖى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ...) «Yaratan Rabbının adıyla oku! O, insanı kan pıhtısı görünümünde olan (benzer bir) şeyden yarattı. Oku! Rabbın, karşılıksız iyilik ve ihsan sâhibidir. O ki, kalem ile öğretti; insana bilmediğini öğretip belletti.»

İLGİLİ HADÎSLER

Hz. Aişe (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, o, vahyin başlangıcını şöyle anlatmıştır:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ilk vahyin başlaması uykuda sâlih rüya ile olmuştur. O, hiçbir rüya görmezdi ki sabahın aydınlığı gibi açık ve net olarak ortaya çıkmasın.

Sonra Resûlüllah'a (A.S.) yalnızlık, tenhalık sevdirildi; (yalnız kalmak-

tan derin zevk almaya başladı). Derken Hıra Dağı'ndaki mağarada halvete çekildi. Ev halkına dönünceye kadar sayılı günlerde orada ibâdet ediyor; sonra ev halkına dönüyor ve azığını alıp tekrar o mağaraya gidiyordu. Sonra (azığı bitince) yine Hz. Hadice'ye dönüyordu ve bir o kadar sayılı günler için azık ediniyordu.

Bu hal, O Hıra Mağarası'nda bulunurken kendisine hak (Hakk'ın vahyi) gelinceye kadar sürdü. Öyle ki, Melek Ona geldi ve «Oku!» dedi. Resûlüllah (A.S.) ona : «Ben okumak bilmiyorum» diye cevap verdi. Bunun üzerine Efendimiz (A.S.) olayı şöyle anlattı : «Melek beni tutup gücüm kesilinceye kadar sıktıktan sonra beni bırakıverdi ve devamla bana «Oku!» dedi. Ben de ona : «Okumak bilmiyorum» dedim. O yine ikinci defa beni tutup gücüm kesilinceye kadar sıktıktan sonra beni bırakıverdi ve tekrar bana «Oku!» dedi. Ben yine ona : «Okumak bilmiyorum» dedim. Bunun üzerine o üçüncü defa beni tutup sıktıktan sonra bıraktı ve : «Yaratan Rabbının adıyla oku...» dedi (ve beşinci âyete kadar okudu).»

Bu olaydan hemen sonra Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in kalbi korkudan titrer bir halde Huveylid kızı Hadice'nin (R.A.) yanına döndü ve : «Beni örtünüz, beni örtünüz!» dedi. Örttüler; tâki o korku ve titreme hali zâil oldu. Sonra Resûlüllah (A.S.) olup bitenleri Hadice'ye anlatarak «kendimden korktum» diye ilâve etti. Bunun üzerine Hz. Hadice (R.A.) Ona : «Hayır, öyle deme! Cenâb-ı Hakk'a yemin ederim ki, Allah hiçbir zaman seni üzüp mahcup etmez. Zira sen akrabanla ilgi kurar, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin; yokluk içinde kıvranana (bir şeyler verip) kazandırırsın; misafiri ağırlar, Hak yolunda ortaya çıkan olaylarda (insanlara) yardım edersin.»

Böylece Hz. Hadice (R.A.), Resûlüllah (A.S.) Efendimizle birlikte amcazadesi Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdiluzza'ya gittiler. Varaka, cahiliyet döneminde Nasrânî (Hıristiyan) olmuştu. Aynı zamanda İbranice yazmasını bilir ve İncil'den de Allah'ın dilediği kadar birşeyler yazardı. Varaka gözlerini kaybetmiş yaşlı bir zat idi. Hz. Hadice ona : «Amcamın oğlu! Kardeşinizin oğlunu dinle, bak neler söylüyor» dedi. O da ona : «Kardeşimin oğlu, neler görüyorsun?» diye sordu. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz gördüklerini ona bir bir anlattı. Bunun üzerine Varaka Ona : «Bu, Allah'ın Musa'ya (A.S.) indirdiği Namus (Melek Cebrâil)dir. Keşke bu olayda genç olup (senin yanında) bulunabilseydim. Kavminin seni (Mekke'den) çıkaracakları zaman hayatta olmayı ne kadar isterdim.»

Bu haber üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona : «Onlar beni (Mekke'den) çıkaracaklar mı?» diye sordu. Varaka : «Evet.. Senin getirdiğin (semavî haberi) getiren hiç kimse yoktur ki düşmanlığa mâruz kalmış ol-

masın. Eğer senin (teblîğ ve irşâd) gününe ulaşırsam sana elimden geldiğince yardım ederim.» (1)

Bu olaydan sonra çok geçmeden Varaka vefat etti. Vahiy de kesintiye uğradı.

İbn Merduye (veya Merdeveyh)in İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, adı geçen şöyle demiştir : «Kur'ân'dan ilk inen (... اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَ) âyetleridir» (2)

Taberânî ve Hâkim'in sahîhlediği Ebû Musa el-Eş'ârî (R.A.) rivâyetinde adı geçen şöyle haber vermiştir : (... اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَ) Hz. Muhammed'e (A.S.) ilk inen sûredir» (3)

İbn Cerîr ve Hâkim'in tahrîc ettikleri; Beyhakî ve İbn Merdeveyh'in sahîhlediği Hz. Aişe hadîsinde adı geçen şöyle demiştir : «Kur'ân'dan ilk inen sûre (... اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَ) dır.» (4)

Böylece Kur'ân'dan ilk inen, Alâk Sûresi'nin başındaki beş âyettir ki bu, Allah'ın kullarına kapısını açtığı ilk rahmet, verdiği ilk nîmettir. Altı asra yakın geçen fetret devrinde bu rahmet ve nîmetin esintisi kesilmiş; katılaşan kalpler ilâhî vahyin hayat veren dâvetinden mahrûm kalmıştı.

Mâverdî'nin tesbitine göre, Hz. Aişe (R.A.) ilk inen sûre hakkında şöyle demiştir :

«Allah'ın kendi Resûlü (Muhammed A.S.) üzerine indirdiği ilk sûre, Alâk Sûresi'dir. Ondan sonra Nûn ve'l-kalem Sûresi, ondan sonra da Müddessir Sûresidir ve arkasından Duhâ Sûresi inmiştir.» (5)

ALLAH ADIYLA OKUMAK

(... اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَ) «Yaratan Rabbının adıyla oku!»

Âdem'i (A.S.) topraktan yaratıp kendi kudret ruhundan ona üfleyen Cenâb-ı Hak, yarattığı bu seçkin canlıyı akıl, idrâk, hafıza, duygu ve dü-

(1) Buharî/bed-i vahiy : 3
(2) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/467
(3) » » » »
(4) » » » »
(5) » » » » - Tefsîr-i Kurtubî : 20/118

şünce gibi yeteneklerle donatmakla kalmamış, muhtaç bulunduğu eşya ve nesnelerin ismini, dolayısıyla faydalarını da ona öğretmiş ve böylece insanoğlunun mevcut yeteneklerini kullanarak her şey ve olayda Yüce Yaratan'ın varlığına ve birliğine delâlet eden belgeleri görmesini ve her işe Allah adıyla başlamasını emretmiştir.

O bakımdan rahatlıkla diyebiliriz ki, ilk insan vahşi, şuursuz, idrâksiz değildi. Aynı zamanda ne yapacağını bilmeyen ibtidai bir hayat süren bir canlı hiç değildi. Adem (A.S.), hazırlanıp döşenen yeryüzüne indirildiği gün kendisine insanlığına ve peygamberliğine yakışır şekilde yaşaması için gerekli bilgiler de verilmişti. Nitekim Bakara Sûresi 31-33. âyetlerle bu gerçeğin ana çizgileri belirtilmekte ve bu konuda bilgi edinmek isteyenlere ana fikir verilmektedir.

Böylece insanın menşei hakkında araştırma yapan ilim adamlarının birtakım tahminler ve varsayımlar ileri sürmelerinin anlamsız olduğu ortaya çıkıyor. Kur'ân bu konuda da onlara hareket noktası belirleyerek sonuç çıkarmalarını ilham ediyor.

Gerçek bu olunca Allah adıyla okumanın buradaki anlamı nedir? Cenâb-ı Hak ilk indirdiği âyette kullarına neden böyle bir emir vermektedir? Konuyu dikkatle incelediğimizde karşımıza dört yorum çıkmaktadır. Şöyle ki :

1— Okuyup öğrenmek; yazıp bilgi vermek ve bilgi toplamak insan hayatının kopmaz parçasıdır; buna «lâzım-i gayr-i müfarik»de diyebiliriz. Zira dünya da, âhiret de ancak okuyup bilgi sâhibi olmamızla gerçek mutluluğa dönüşebilir.

O bakımdan okuyup yazanla okumayanlar arasındaki fark, ölülerle diriler arasındaki fark gibidir.

Okuma, tutkuların en soylusudur. Bir ülkede okumaya karşı istek artmadıkça, gaflet ve bu gafletten doğacak felâket azalamaz.

Kâinat, okuyanlar için yaratılmıştır. Okuma zevkini öğrenip içine sindiren kişi, mutlu bir insandır.

Okuma hiçbir hazineyle değiştirilemiyecek kadar kıymetlidir. Okumak, yetenekleri; deneyler de okumayı geliştirir.

Şüphesiz okumakla ilgili buna benzer birçok vecizeler söylenmiştir. Biz çeşni olsun diye sadece birkaç tanesini yazdık. Ancak okunacak şey Allah'ı hatırlattığı, O'nun üstün kudretini yansıttığı ve insanı doğruya, güzele, iyiye yönelttiği; aklı, zekâyı ve irfanı artırdığı nisbette faydalıdır ve hikmetine uygundur. Bunun için Resûlüllah (A.S.) okuyup bilgi sâhibi

olmayı teşvîk edip, ilmin vatanı olmadığına işârette bulunurken şu dört şeyden Allah'a sığınmıştır : **«Allahım! Korkmayan kalpten, doymak bilmeyen nefisten fayda vermeyen ilimden ve kabul olunmayan duâdan sana sığınırım.»** (1)

2— Okumaya, kitap yazmaya, öğrenmeye ve öğretmeye Allah'ın adını anarak başlamamız, hem insan, hem de Müslüman olmamızın gereğidir. Zira Allah'ı anmaktan uzak ve kopuk bir okuma, aklı, zekâyı geliştirebilir; ama kalbi ve ruhu cılız bırakır, vicdanı silik hale sokabilir. Böylece insanın iç yapısında meydana gelen dengesizlik, onun günlük hayatına da sirayet eder. Unutmamak gerekir ki, en faydalı insan, en dengeli yetişendir. Dengeli beslenmeye muhtaç olduğumuz kadar, dengeli eğitim ve öğretime de muhtacız.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu hususu şöyle belirtmiştir : **«Anlamlı ve yararlı olan her söz ve işe Bismi'llahi'r-Rahmâni'r-Rahîm ile başlanmazsa, o noksandır, bereketsizdir.»** (2)

3— Her şey ve olayda Allah'ın kudretinin izini görüp satırlarını okumak; yaratılıp istifademize bırakılan şeylerden yararlanırken Cenâb-ı Hakk'ın yegâne rızık veren ve tek yaratan olduğuna inanmak, kul ile Rabbısı arasındaki engelleri kaldırır ve böylece kulu Allah'a yaklaştırıp onu fazîletli bir düzeye getirir.

4— Hılkatın bütün safha ve kademelerinde Cenâb-ı Hakk'ın plân ve proğramını okumak suretiyle O'nun yegâne yaratan olduğunu idrâk etmek de «oku!» emrinin kapsamına girmektedir.

İNSANIN «ALÂK»DAN YARATILMASI

(... خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ) **«O, insanı kan pıhtısı görünümünde olan (benzer bir) şeyden yarattı..»**

Çoğulu «alâk» olan «alâka» kelimesi (3) üzerinde daha çok son yarım asırda yetişen müfessirlerin durduğunu ve bu konuda Batılı ilim adamlarının embriyoloji üzerindeki araştırma ve bazı tesbitlerinin tesirinde kalarak kelimenin «kan pıhtısı» anlamına gelmediğini iddia ettiklerini görü-

---

(1) Müslim/zikir : 73- Ebû Dâvud/vitr : 32- Tirmizî/daâvat : 68- Nesâî/istiâze : 13, 18, 21, 64- İbn Mâce/mukaddeme : 23, duâ : 2, 3- Ahmed : 2/167- 3/192- 4/371

(2) Süyûtî/Câmiussağîr: 2/92 (Süyûtî'nin tesbitine göre, hadîs zayıftır).

(3) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/775

yoruz.

Önce şunu belirtelim ki, sözü edilen döllenme safhalarını inceleyenler Müslümanlar değil, gayr-i müslimlerdir. Onlar da Kur'ân'da «alâka»dan söz edildiği için böyle bir araştırma yapmış değillerdir. Sonra da «kan pıhtısı»ndan maksat, o görünümde, ona benzer bir oluşumdur. Zira Kur'ân'da bu ve benzeri kelimelerin indiği çağda ne manaya delâlet ettiğini bilmeden veya dikkate almadan bazı bilimsel araştırmaların tesirinde kalıp kelimeyi asıl delâlet ettiği mânadan uzaklaştırmak doğru olmaz. İlmî araştırma ve tesbitlerin bazısının isabetsiz olduğunu yine gelişen daha ciddi ve kapsamlı araştırmalar zaman zaman ortaya koymaktadır. Meselâ düne kadar domuz etinin tahrîm illeti olarak trişin ve benzeri parazitler ve kurtçuklar gösterilir ve bunların zararsız hale getirilmesi veya imha edilmesiyle tahrîm nedeninin ortadan kalkmasının lüzumu iddia edilirdi. Ama bu çok sürmedi; derken yine Batılı ilim adamlarının son birkaç yıl içinde yaptıkları daha ciddi ve etraflı bilimsel araştırmalarla domuz etinin her şeye rağmen başta kanser olmak üzere dokuz kadar tehlikeli hastalığa sebep olabileceği ortaya kondu. (1)

Kaldı ki, ashab ve tabiîn de «alâka»yı kan pıhtısı görünümünde bir oluşum olarak anlamış ve ona göre âyeti açıklamışlardır. Sonra da sahîh hadîslerden, yumurta ile birleşip döllenen spermin üzerinden 40 gün geçince «alâka» durumuna geldiği anlaşılıyor. (2) Yine ilmî tesbite göre, döllenme üzerinden 40 gün geçince cenîn 1,5 cm kadar oluyor ki, bu durumda onun kan pıhtısı görünümünde, «mudğâ»ya, yani bir çiğnem ete yakın bir oluşumda görüntü verdiği bilinmektedir.

O halde bu konuda kesin konuşmanın doğru olmayacağını söylememizde bir sakınca olmasa gerek.

Bununla beraber sözünü ettiğimiz kelimenin sözlük olarak üç manaya delâlet ettiğini de dikkatten uzak bulundurmamamız gerekir. Şöyle ki :

1— Yapışıp tutunmak, bir şeye asılıp kalmak,

2— Kan emen asalak (sülük),

3— Pıhtılaşmış kan parçası.. (3)

Klasik tefsîrlerin hemen hepsinde «alâka», kan pıhtısı olarak tefsîr

(1) Bilgi için bak : Mâide Sûresi : 3, En'âm Sûresi : 145, Nahl Sûresi : 115 ve Bakara Sûresi : 173. âyetin tefsîri

(2) Bilgi için bak : Müsned-i Ahmed : 1/374- Buharî/bed-i halk : 6, kader : 1, hayz : 17, enbiyâ : 1- Müslim/kader : 5, imân : 261

(3) Bilgi için bak : Râğıb/Mu'cemu müfredatı elfâzi'l-Kur'ân : alâk maddesi

edilmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu döllenmenin 40. günündeki bir görünümdür ki, mudğaya yakın kan pıhtısını andıran bir oluşumu tasvîr etmektedir.

Şüphesiz bu tefsîrde isabet vardır. Zira sahîh hadîslerde de «alâka» kelimesi bu mânada kullanılmıştır.

Aşılanan yumurtanın rahim yolu içinde rahmin iç tabakasına tutunması ise, birinci mananın isabetini ortaya koymaktadır. İkinci mânaya gelince : son yarım asır içinde yetişen müfessirlerden bir kısmı «alâka»yı, menide yer alan ve asalağa benzeyen canlı hayvancıklarla yorumlamışlardır. Prof. Afif Abdülfettah Tabbara, Ruhu'd-Dini'l-İslâm adlı eserinin ilim bölümünde bu yorumu desteklemiştir. (1)

Sonuç olarak diyebiliriz ki, «alâka»nın delâlet ettiği bu üç mana da söz konusu olabilirse de, birinci ve üçüncü yorumlar ağırlık kazanmıştır. Ancak kesin bir hükümle ortaya çıkmanın sakıncalı olduğunu hatırlatmamızda fayda vardır. Çünkü ileride bilimsel olarak daha ne gibi tesbitlerin yapılacağını bilemiyoruz.

Burada önemli olan, insanın bütün özelliklerinin yumurtayla birleşen hayvancıkta formüle edilmesidir. Böylesine bir mikro modelin tesadüflerin biraraya gelmesi veya birbirlerini izlemesiyle gerçekleşmesi mümkün olmayan bir olaydır. «İnsan» denilen canlının, kendi türünün hususiyetleri doğrultusunda bir yanlışlığa meydan verilmeden en küçük modelinin genetik koda işlenmesi, şüphesiz çok üstün ve emsalsiz bir kudretin hılkat düzenlemesini isbat etmektedir.

KALEMLE YAZMAYI ÖĞRETEN RABBIMIZ KEREM SAHİBİDİR

(اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ...) **«Oku! Rabbın, karşılıksız iyilik ve ihsan sâhibidir. O ki, kalem ile öğretti; insana bilmediğini öğretip belletti.»**

Cenâb-ı Hak 3 ve 4. âyetle bir yandan okumayı, ama Rabbın adıyla okumayı emrederken, bir yandan da okuma imkânı sağlayan kalemden söz etmektedir.

Burada beş önemli husus üzerinde durularak mü'minlere en sağlam eğitim ve öğretim metodu verilmekte ve İslâm Dini'ne mensup olan kişilerin en dengeli ve düzenli bir eğitim ve öğretim sisteminden geçirilmesinin lüzumuna işâret edilmektedir. Şöyle ki :

---

(1) Celâl YILDIRIM tercümesi/Kur'ân ve Modern İlim : 92

1— Okuma emri,

2— Rabbımızın isim ve sıfatı,

3— Rabbımızın «ekrem»lik özelliği,

4— Kalemle öğretme lûtuf ve inâyeti,

5— İnsana bilmediğini öğretip belletme tecellisi..

Bu beş madde birbirini tamamlamakta ve bir bütünlük içinde en sağlam ve en kalıcı bir eğitim ve öğretim sisteminin temel bilgisini vermektedir.

Okuma emri, Rab sıfatıyla içiçedir. Çünkü Kur'ân'da dokuzyüzden fazla yerde bu sıfat anılmakta ve her şeyi yaratıp vücuda getiren Cenâb-ı Hakk'ın zat-i ulûhiyetine göre eşyayı geliştirip kemale erdirdiğine işârette bulunulmaktadır. Aynı zamanda bu sıfatla bütün canlılara yönelindiği gibi, özellikle insana yönelinmekte ve her şeyden fazla onun eğitilip yetiştirilmeye ve olgunlaştırılmaya muhtaç olduğu ilhâm edilmektedir.

O halde gerçek eğitimin mayasını ve özünü, Allah'a dosdoğru imân oluşturmakta ve imânsız bir eğitimle kâmil anlamda sağlam bir nesil yetiştirilemiyeceği vurgulanmaktadır. Böylece eğitim, Allah'a imânla birleştiği ve Rab sıfatıyla şekillendiği takdirde olgun, dolgun ve faydalı nesiller yetiştirmede son derece başarılı sonuçlar verir. Dinden, imândan yoksun bir eğitimin amaca eriştirici, fazîletli nesiller yetiştirici olacağını iddia etmek, çölde serap peşinde koşup su umudu taşımak kadar aldatıcıdır.

Rab sıfatından sonra «ekrem» sıfatının anılması ise, bizi bir diğer hakikate çevirmektedir. Şöyle ki : Cenâb-ı Hak insanı, kâinatın hikmeti ve sebeb-i vücudu olarak yaratıp varlık alanına getirince, ona her bakımdan çok cömert yönelmiş; akıl, zekâ, idrâk, irâde, hafıza, düşünme ve konuşma gibi nîmetlerle onu donatmakla kalmamış, bir de yol gösterici olarak kitap indirmiş ve peygamber göndermiştir.

Şüphesiz Rab sıfatının gereği olan eğitme, geliştirip kemale erdirme hususunda nazım rol oynayan kitap ve peygamber aynı zamanda Rab ve Ekrem sıfatının karşılıksız tecellisinden; iyilik ve ihsanından başkası değildir. O bakımdan inanan dindar eğitimcilerin de Cenâb-ı Hakk'ın «Ekrem» sıfatının tecellisine lâyık olabilmeleri için ferağat-i nefis içinde kendilerini çocukların sağlam karakterli ve inançlı yetiştirilmesine adamaları gerekmektedir.

Eğitimi tamamlayan öğretimin de lüzumu belirtilirken bunun en be-

ilrgin araç ve gereci olan «kalem»den söz edilmektedir. Sonra da Cenâb-ı Hak, peygamberinin kalem anlamında olan aracına dikkat çekerek semavî kitaba işârette bulunmakta ve böylece peygamber ve kitap vasıtasıyla insana bilmediğini öğretip bellettiğini beyân etmektedir.

«Oku emri»nin tekrarı bir inceliğe işârettir; o da, okumayı tekrarlamanın her zaman faydalı olacağıdır. Aynı zamanda okuyan kimsenin edindiği bilgilere yenisini katıp eser yazarak başkalarına okuma imkânı hazırlaması söz konusudur.

İNSAN KENDİNİ DOYGUN GÖRÜNCE AZAR

(كَلَّآ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰىٓ ۙ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى) «Hayır, hayır; (Allah'a her an muhtaç bulunduğunu unutma). Doğrusu insan kendini zengin görünce azar.»

İNİŞ SEBEBİ

İbn Münzir'in Ebû Hüreyre (R.A.)den yaptığı rivâyete göre: İslâm'ın baş düşmanı Ebû Cehl, kendi yandaşlarına: «Muhammed'in (A.S.) sizin aranızda yüzünü toprağa koyup onu yüzüne, gözüne bulaştırdığı (başını secdeye koyduğu) hiç oluyor mu?» diye soruyor. Ona: «Evet...» diye cevap verilince, şöyle and içiyor: «Lât ve Uzzâ hakkı için Onun böyle yaptığını görürsem ayağımı boynunun üzerine basarım da yüzünü, gözünü iyice toprağa bulaştırırım!» Bunun üzerine ilgili âyet iniyor. (1)

Müfessir Alâaddin Ali kendi tefsîrinde âyetin iniş sebebini şöyle açıklamıştır:

«Ebû Cehl geniş çapta mal, binek ve servet elde etmiş bulunuyordu. O, bu imkân ve servetine güvenerek her geçen gün azgınlık ve tecavüzünü artırıyor (ve İslâm'a karşı daha çok kin besliyordu.) Derken yukarıdaki âyetler indi.» (2)

Böylece âyet-i kerîme, geniş mal ve imkânı amaç edinen ve o sebeple Hakk'a karşı baş kaldırıp bu amaç uğrunda ilâhî sınırları, insan hak ve hürriyetini çiğneyen her azgın zorba, dengesiz zâlim hakkında bir uyarı ve bir kıstas olarak bulunuyor.

---

(1) Süyûtî/Esbabu Nüzûli'l/Kur'ân : 121
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/394

GEÇİCİ OLANI EBEDÎ OLANA TERCÎH ETMEK TUĞYAN SAYILIR

Tuğyan'ın en kısa tarifi şudur: «Haddi aşmak, Cenâb-ı Hakk'a karşı baş kaldırıp büyüklük taslamak..» (1)

Önce şunu belirtelim ki, insan yalnız dünya hayatı için yaratılmamıştır. Öyle olsaydı dünyanın ölümsüz olması gerekirdi. Sonra dünya hayatı, insanın yaşama zevkini almasından, hılkatın hikmetini idrâk etmesinden, Yüce Yaratan'ı bilip sıfatlarıyla tanımasından yana bir tekâmül dönemidir.

İşte bu dönemi, diğer bir anlatımla intikal süresini hikmeti doğrultusunda değerlendirmek insanoğlu için son derece lüzumludur. Ezelî proğram gereği onun içine yerleştirilen nefsanî duygu hayatına canlılık vermekte ve bir süre meşru sınırlar içinde dünya hayatını devam ettirmesinden yana itici bir kuvvet olmaktadır. Bu kuvvet başı boş bırakıldığı, yani ilâhî hayat statüsüne göre yönlendirilmediği takdirde kişiyi tuğyana iter ve her vesileyle onu dünya hayatının gerçek hikmet ve gayesinden uzaklaştırır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak insana; aklına, zekâsına, irâde ve idrâkine ışık tutacak ve onu tuğyandan koruyacak anlam ve muhtevada kitap indirmiş ve hidâyet yolunu gösteren peygamber göndermiştir.

Bunun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: **«İki haris vardır ki, doymazlar: İlme tâlip olan ve dünyaya istekli bulunan.» (2)**

Şüphesiz ilme tâlip olup onu Allah için insanlığa hizmet gayesiyle tahsîl eden ve o yüzden ilme bir türlü doymayan kimse çok şerefli ve aydınlık bir yoldadır. Zira ilim insanı yalnız cehaletten kurtarmakla kalmaz, onu Allah'ına daha çok yaklaştırır ve hakikati öğrenmesine yardımcı olarak kalbinde «tahkikî imânı»n oluşmasını sağlar; gurur, kibir, azgınlık ve benzeri nefsânî ölçüsüzlüklere düşmekten korur.

Ancak ilmi sırf nefsini tatmin etme, toplum arasında üstünlük sağlama ve yalnız dünyalık elde etmeğe basamak yapma aracı haline getirirse, böylesine yanlış bir tutum ve anlayış kişinin tuğyan ve nankörlüğünü daha kurnazca ve daha ustaca artırmasından başka bir şeye yaramaz.

Dünya nîmetlerinin peşine takılıp onu, doymak bilmeyen nefsinden yana değerlendiren kimse hiçbir zaman tuğyan ve nankörlükten kurtula-

---

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/394
(2) Dâremî/mukaddeme : 32

maz. Ancak Cenâb-ı Hakk'ın hidâyet bahşettiği kimseler müstesna..

Bunun aksine, dünyaya ve dünyalığa, -Allah sözü daha yüce olsun diye- yönelip durmadan çalışarak ekonomik güç oluşturanlar ise, dünyayı hikmetine uygun değerlendirdiklerinden ötürü hem azıp sapıtmazlar, hem de Hakk'a karşı nankörlük etmezler.

Gerek ilme, gerekse dünyaya tâlip olup bunları Hakk'a kulluk doğrultusunda değerlendiren kimse, şüphesiz eninde-sonunda dönüşün Allah'a olacağını da bilir ve inanır ve artık kişi kendini bu çizgiye getirince, ilâhî hidâyet ışığı ona yönelir de kalbini ve dimağını aydınlatır. İşte gerçek aydınlar da bunlardır.

NAMAZ KILANA ENGEL OLANLAR

(أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ) **«Namaz kılan bir kulu, ondan alıkoyanı gördün mü?.»**

Mekke'nin azgın müşrikleri İslâm'a karşı öylesine hasmane bir tavır aldılar ki, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in Kutsal Kâbe'nin yanında namaz kılmasına bile tahammül edemez oldular. Nitekim Buharî'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, Ebû Cehl'in şöyle dediği nakledilmiştir : «And olsun ki, Muhammed'i (A.S.) Beytullah'ın orada namaz kılar bir halde görürsem mutlaka Onun boynu üzerine ayağımı koyup çiğnerim.

Fakat o bu yeminini hiçbir zaman yerine getiremedi. Durumdan Resûlüllah (A.S.) haberdar edilince şöyle buyurdu : **«Eğer o öyle bir fiile teşebbüs etseydi, melekler mutlaka onu tutup engel olurlardı.»**

Tirmizî aynı olayı naklederken şu kelimeyi de rivâyet etmiştir : **«Melekler onu ayan beyân tutup engel olurlardı.»**

Müslim ise, bu olayı biraz daha detaylı naklederek diyor ki :

«Ebû Cehl kendi arkadaşlarına sordu : «Muhammed (A.S.) sizin aranızda yüzünü yere sürüyor mu?» Onlar da ona : «Evet...» diye cevap verince, o şöyle and içiyor : «Lât ve Uzzâ hakkı için onu, yüzünü yere koymuş bir vaziyette görürsem ayağımı boynunun üzerine basıp yüzünü iyice toprağa sürterim.» (1)

Bir süre sonra Resûlüllah (A.S.) namaz kılmak üzere geldi. Ebû Cehl ayağını Onun boynunun üzerine koymak için ilerledi; derken ansızın ge-

(1) Müslim/münafikun : 38- Ahmed : 2/370

risin geri tabanı üzere geriledi ve eliyle korunmaya çalışıyordu. Bunun üzerine ona : «Sana ne oldu?» diye sorulunca, o şu cevabı verdi : «Doğrusu benimle onun aramızda ateşten bir hendek, bir korku ve birtakım kanatlar bulunuyordu!.» (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ise, bu olayı şöyle açıklamıştır :

«Eğer o bana yaklaşsaydı melekler onu kapıp organlarını birbirinden ayırarak (her organını bir tarafa atarlardı).» (2)

İşte bu olay sebebiyle ilgili 9 ve 10. âyetlerin indiği söylenir. (3)

DİN VE İBÂDET HÜRRİYETİ

Konumuzu oluşturan âyetle, din ve ibâdet hürriyetine engel olanlar konu edilerek kınanıyor ve inkârcı sapıkların, maddeci şaşkınların bu konuda başarıya erişemiyeceklerine işâretle sonlarının hüsran olacağı dolaylı şekilde haber veriliyor.

Resûlüllah'ın (A.S.) anlatımıyla, doğan her çocuk fıtrat üzere, yani Allah ve din duygusuyla gözlerini dünyaya açar. Sonra çocuğun aile ve çevresi onun bu fıtrî mayasını ya doğru istikamette geliştirirler veya köreltip yanlış bir inanç sistemine döndürürler.

O bakımdan dinsiz, inançsız aile ve topluma rastlanmamıştır. Hattâ kendini ateist olarak ilân eden fertlerin kalbinde ve ruhunda dönüp dolaşan ve kendilerini inanmaya iten bir duygu mevcuttur. Onlar o duyguyu alt etmek veya onun dürtüşlerinden kurtulmak için durmadan hakkı red ve inkâr etmeği bir ihtiyaç olarak hissederler.

Gerçek bu olunca, insanların ruhlarına enjekte edilen ilâhî mayayı küllemeğe çalışmak büyük bir zulüm ve insan haklarının en kutsal değerine tecavüzdür. Âdil olan hiçbir sistem böyle bir haksızlığa cevaz veremez.

Dine zorlama olmadığı gibi, dinsizliğe de zorlama olamaz. Hiç kimseye bu hak ve yetki verilemez. Din insanın içini dolduran, kalbinde sönmemesiye ümit ışığı doğuran; ihtirasları frenleyen, günlük hayatı meşru çerçeve içine alan; nefsanî istekleri, haklara saygılı olma, ahlâksızlık ve azgınlıktan uzak kalma doğrultusunda kanalize eden; insana, insan ola-

---

(1) Müslim/münafikun : 38 - Ahmed : 2/370
(2) Müsned-i Ahmed : 2/370
(3) Tefsirü İbn Kesir : 4/529

rak yaratılmasının hikmetini öğreten; insanla Yüce Yaratanı arasındaki engelleri kaldıran; yeryüzünde Hak adına hak ve adâlet kurmayı hem emreden, hem de bunun bütün esas ve prensiplerini kusursuz anlamda veren; insanların dalâlet ve kötülüklerden kurtulmasından yana en emîn ve en doğru yolu gösteren ilâhî sistemdir. İslâm bu sistemin en mükemmeli ve ilâhî beyânın en son mesajıdır.

Aile ve toplumları, kavim ve milletleri, en tabii hakları olan bu yüce nîmetten mahrûm etmeğe kalkışmak, insanlık adına işlenecek cinayetlerin en âdisi ve fenası değil midir? Aklı başında, idrâki iki kaşının arasında, irfan ve iz'ânı gönlünde olan kimse böyle bir cinâyete tevessül edebilir mi veya işlenen böyle bir cinayete cevâz verebilir mi?

Şüphesiz, sözünü ettiğimiz bu tür cinayet ve saldırıların çoğaldığı bir ülkede aile yıkılmaya, toplum kokuşmaya, güzel ahlâk silinmeye, fazîlet rezîlete dönüşmeye yüz tutar. Sonuç olarak behimî bir hayat tarzı başlar; bu anlamdaki istekler kalpleri istila edip maddeyi tek değer ölçüsü olarak devamlı gündemde tutar ve dönüş yapılmadığı takdirde, belli bir çizgiye gelinince ilâhî hüküm iner. Tabii bu hükmün hangi şekilde tezahür edeceğini, o millete nasıl bir cezâ vereceğini kestirmek çok zordur. Ancak tarihte bu yüzden felâkete uğrayan, yıkılıp yok olan, istiklâli ellerinden alınan birçok milletler vardır. Tarih tekerrür ettikçe ilâhî hüküm de tekerrür eder.

O bakımdan din ve ibâdet hürriyetini kısıtlamak veya ortadan kaldırmak, insanları mânen katletmek veya meflûç hale getirmek demektir. Böylesine kaba ve zorbaca bir tutum ve sistem hiçbir zaman uzun süre yaşama şansına sâhip olamamış; ya dönüş yapmak zorunda kalmış, ya da baş aşağı gelmiştir.

Kaldı ki Cenâb-ı Hakk'ın indirdiği son dini yine O'nun koruyacağı vaadedilmiş bulunuyor. Şüphesiz Allah'ın vaadı haktır; sırası gelince mutlak surette hükmünü yürütür ve onu durduracak bir kuvvet bulunmaz. Din düşmanları da hezimete ve hüsrana uğramaktan kendilerini kurtaramazlar. Nitekim böylesine sakıncalı bir yola giren Nemrut, Fir'avn ve Ebû Cehl'in sonu hüsran olmuştur.

Cenâb-ı Hak, maddeyi ilâhlaştırıp kutsal değerlere sırt çevirenleri ve dünyevî menfaat uğruna dine saldıranları, rahmetinin gereği olarak uyarmakta ve 15, 16. âyetlerle şu mesajı vermektedir: **«Hayır, hayır; o bu tutumundan vazgeçmezse, elbette onu alnından, o yalancı günahkâr alnından tutup (Cehennem'e) sürükleyeceğiz..»**

VAHYİN İLK DÖNEMİNDE RESÛLÜLLAH'IN (A.S.) İBÂDETİ

(أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰى أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوٰى ...) «Baksan ya, bu (kul) doğru yol üzerinde bulunuyorsa veya takvâ (Allah'tan saygı ile korkup kötülüklerden alıkoymak) ile emrediyorsa..»

Bu iki âyetin açık delâletinden, Resûlüllah (A.S.) Efedimiz'in henüz farz kılınmadan önce Melek Cebrâil'in işâretiyle namaz kıldığı ve zaman zaman bu ve benzeri ibâdetini Kutsal Kâbe'nin yanında yerine getirdiği anlaşılıyor. Ancak bu namazı hangi vakitlerde ve kaç rek'at olarak kıldığına; namazda neler okuduğuna dair Kitap ve Sünnet'te açıklayıcı bir ifade yoktur. İbn Âbidîn ve benzeri fakîhler, Resûlüllah'ın (A.S.) o dönemde Hz. İbrahim'in (A.S.) sünneti doğrultusunda iki rek'at sabah, iki rek'at da akşam üzeri kıldığını belirtmişlerse de bu konuda sağlam bir dayanak gösterememişlerdir.

Tefsîrde rivâyete en çok ağırlık veren İbn Cerîr ise, bu namazın kemmiyet ve keyfiyeti hakkında hiçbir rivâyet nakletmemiştir. Dirâyete ağırlık veren Fahruddin Râzî de bu konuda bir görüş ve tesbit izhar etmemiştir. Bununla beraber ortada bir gerçek vardır; o da Resûlüllah'ın (A.S.), vahyin ilk döneminde de namaz kıldığıdır.

İniş sebebiyle ilgili hadîs ve rivâyetlerden ise, Resûlüllah'ın kıldığı bu namazda başını toprak üzerine koyup secde ettiği rahatlıkla bilinmektedir. Nitekim Ebû Tâlib henüz hayatta iken Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in namaz kıldığı, Hz. Ali'nin ona uyduğu ve olayı gören Ebû Tâlibi'n, diğer oğlu Cafer'e : «Haydi sen de amcanın oğlunun yanında yer alıp ona uy ve namaz kıl» dediği siyer kitaplarında nakledilmektedir. Ebû Tâlib'in hicretten üç yıl önce vefat ettiğine bakılırsa, Resûlüllah'ın (A.S.) kıldığı bu namazın, Mi'rac Gecesi'nde farz kılınan beş vakit namazdan çok önce gerçekleştiği ortaya çıkar.

Ebû Hayyan bu döneme mahsus namazın öğle namazı olduğunu rivâyet etmişse de bu hususta sağlam bir kaynak verememiştir. Merhum Elmalı'lı Hamdi Yazır kendi tefsîrinde Ebû Hayyan'ın bu rivâyetini nakletmiş ve fazla bir şey ilâve etmemiştir.

Kırkıncı müslüman sayılan Hz. Ömer'in (R.A.) İslâm'a girmesiyle namazın alenen kılındığını sahîh kaynaklarda görüyoruz. Hz. Ömer'in (R.A.) İslâm'a girmesi ise, bi'setin beşinci veya altıncı yılına rastlamaktadır.

KİŞİLERİ İSİM VE KÜNYELERİYLE DEĞERLENDİRMEK YANLIŞ OLUR

Sahîh rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz peygamberliğinin ilk yıllarında İslâm'a güç kazandıracak, yeni müslümanlara nefes alma imkânı doğuracak iki kişiden birinin İslâm'a girmesini Cenâb-ı Hak'tan dilemiş bulunuyordu. Biri, Ömer b. Hattab, diğeri Hişam oğlu Ebûlhakem (Ebû Cehl) idi. Cenâb-ı Hak, Resûlünün bu duâsını Ömer b. Hattab (R.A.) hakkında kabul buyururken, konumuzu oluşturan âyetlerle Ebû Cehl'in İslâm'a azizlik kazandıracak bir ruh ve karakterde olmadığına işârette bulunmuştur. Şöyle ki : Başkası hakkında din ve ibâdet hürriyetini ortadan kaldırmaya çalışan; namaz kılmakta Allah'ın kulu Muhammed'e (A.S.) engel olmaya yemin eden Ebû Cehl'in İslâm'a girip ona güç kazandırması pek düşünülemezdi. Aynı zamanda «Ebûlhakem» künyesini taşıyan bu azgın müşrik hiçbir zaman bu künyesine uygun bir davranış içinde olmamıştır. Üstelik Rahmân olan Allah'a ibâdet ve taâtte bulunan bir peygamberi bundan alıkoymaya yönelen ve putlara secde etmeği izzet ve şeref sayan böylesine nankör ve şaşkın bir kişinin hakemlik ve hikmetten yoksun bulunduğu kesindir.

Fahruddin Râzî'nin tesbitine göre :

Hz. Ali (R.A.) bir bayram günü Müslüman Cemaatin namazgâhta namazdan önce (nafile) namaz kıldıklarını görünce hayret etti ve : «Resûlüllah'ın (A.S.) böyle bir namaz kıldığını görmedim» dedi. Bunun üzerine ona : «Onları bundan men'etsen ya!» denilince, o da şu cevabı verdi : «Namaz kılan bir kulu ondan alıkoyanı görmedin mi?» âyetinin taşıdığı hükmün kapsamına girmekten korkarım.» (1)

ABD (KUL) SIFATI

Onuncu âyette bu sıfat kullanılmıştır. Şüphesiz şereflerin en üstünü, sıfatların en güzeli, Allah'a kul olma vasfını taşımak ve bu vasfa lâyık amel içinde bulunmaktır. Bunun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Kur'ân'ın yaklaşık dokuz yerinde «abd» (kul) olarak anılmıştır. (2) Ancak buradaki kulluk, Hakk'a ibâdetin tertemiz havasında gelişen kulluktur. Ayrıca Nuh, Eyyub, Dâvud ve Zekeriyya Peygamberlerin de bu sıfatla anıldığını görüyoruz.

---

(1) Mefatihü'l-gayb : 8/622

(2) Cin Sûresi : 19, Alâk Sûresi : 10, Enfal Sûresi : 41, İsrâ Sûresi : 36, Necm sûresi : 10, Kehf Sûresi : 1, Furkan Sûresi : 1, Zümer Sûresi : 36, Hadîd Sûresi : 9

Şüphesiz Kur'ân'da yer yer Resûlüllah'ın, (A.S.) bu sıfatla anılmasının sebep ve hikmetlerinden biri de şudur : O'nu sevenlerin, sevgide ölçüyü kaçırarak ifrata sapmalarını ve Allah'ın kullarından bir kul olan o büyük peygamberi ilâhlaştırmalarını önlemektir. Nitekim Nasârâ'nın bu konuda ifrata kaçarak İsa Peygamberi ilâhlaştırmaları hâlâ devam etmektedir. Cenâb-ı Hak onların bu çok sakıncalı tutumunu yererken insan aklına şöyle seslenmektedir : **«Mesîh de, en yakın melekler de Allah'a kul olmaktan çekinmezler. Kim O'na kulluktan çekinir de büyüklük taslarsa (unutmasın ki) Allah hepsini (kabirlerinden kaldırıp) huzurunda biraraya getirerek toplayacaktır.» (1)**

Ayrıca İsâ (A.S.) hakkında cereyan eden bu benzetmenin sakıncalı olduğu Mâide Sûresi 116. âyette şöyle beyân buyurulmaktadır :

«Hem Allah, «Ey Meryem oğlu İsâ! Sen mi insanlara, Allah'tan başka benimle annemi iki ilâh edinin?» demişti (diyecek) de İsâ, «Seni (ortaklardan, noksanlıklardan) tenzîh ederim; bana hak olmayan bir sözü söylemek yaraşmaz. Eğer söylemişsem elbette Sen onu bilirsin. Nefsimde olup biten şeyi de bilirsin; ben ise Senin nefsinde (ilminde sübut bulan) şeyleri bilmem. Şüphesiz ki Sen, Sensin gaybları çokça bilen, diye cevap vermişti (cevap verecek).

«Onlara sadece bana emrettiğini söyledim : Benim de Rabbım, sizin de Rabbınız olan Allah'a kulluk ediniz! Onlar arasında bulunduğum sürece üzerlerine şâhit idim. Beni aralarından tutup aldığında, üzerlerinde denetleyici olarak (sadece) Sen kaldın; Sen her şeye yeterince şâhitsin.»

RESÛLÜLLAH'IN (A.S.) İKİ AYRI ÖZELLİĞİNDEN SÖZ EDİLİYOR

(أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ...) **«Baksan ya, bu (kul) doğru yol üzerinde bulunuyorsa veya takvâ (Allah'tan saygı ile korkup kötülüklerden alıkoymak) ile emrediyorsa..»**

«Hüdâ» ve «takvâ» kavramları hayli geniş ve kapsamlıdır. Yer aldığı konu ve cümleye göre birtakım mânalara delâlet eder.

Hüdâ : Sözlük olarak, delâlet ve reşad mânasına olup dalâlet (sapıklık)ın karşıtıdır. Daha çok incelik ve zerafet ölçüleri içinde yol göstermek manasında kullanılır.

Cenâb-ı Hakk'ın insana olan hidâyeti dört şekilde tezahür eder :

---

(1) Nisâ Sûresi : 172

1— Genel anlamda olan hidâyet..

Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı her şeyi insanın hizmetine vermesi ve onlardan yararlanma yetenek ve becerisini ona bahşetmesi, O'nun genel anlamdaki hidâyetidir. Nitekim Tâhâ Sûresi 50. âyette bu hidâyet şöyle belirtilmektedir: **«Fir'avn: «Ya Musa! Rabbınız kim?» diye sordu. O da: «Rabbımız her şeye hılkatını (yaratılışta türünün özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir» dedi.»**

2— Peygamberlerin diliyle ve indirilen Kur'ân'la insanların doğru yola çağırılması anlamında olan hidâyet. Nitekim Enbiyâ Sûresi 73. âyetle bu şöyle açıklanmaktadır:

«Onları emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler kıldık. Onlara hayırlı işleri işlemeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Zaten onlar bize ibâdet eden kullardı.»

3— Doğru yolu bulmaya tevfîk anlamında olan hidâyet.

Bu da kalbini doğruya açık tutup ilâhî hidâyeti isteyenden yana doğru yolu bulma tevfîkinin tecellisidir ki, bu konuda Cenâb-ı Hakk'ın onlara sebepleri kolaylaştırıp amaca uygun duruma getirmesiyle gerçekleşir. Nitekim Muhammed (A.S.) Sûresi 17. âyetle bu şöyle anlatılmaktadır:

«Doğru yolu bulanların ise Allah başarılarını artırır ve takvâlarını (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınmalarını) verir.»

4— Âhiret gününde Cennet'e erişme hidâyeti.

Bu da Muhammed (A.S.) Sûresi 5. ve A'raf Sûresi 43. âyetle şöyle açıklanmaktadır:

«Onları (Cennet) yoluna eriştirir; işlerini ve durumlarını düzeltip iyileştirir.»

«Öyle ki, göğüslerinde kinden ne varsa söküp atarız; altlarından da (ferahlatıcı) ırmaklar akıp durur da onlar şöyle derler: «Bizi buna (yüce saadete) eriştiren Allah'a hamd olsun. Eğer Allah bizi buna eriştirmeseydi, kendiliğimizden doğruyu bulup erişmiş olamazdık..»

Şüphesiz bu dört hidâyet tertip üzere birbirini tamamlamakta ve bir bütünlük arzetmektedir. Öyle ki, birinci hidâyet gerçekleşmedikçe ikincisi; ikincisi gerçekleşmedikçe üçüncüsü ve üçüncüsü gerçekleşmedikçe dördüncüsü gerçekleşmez. Böylece bir kimseye dördüncü hidâyet gerçekleşince, ilk üç hidâyet de gerçekleşmiştir. Bunun gibi, kendisine üçüncü hidâyet gerçekleşene ilk iki hidâyet de gerçekleşmiş demektir. Ama ken-

disine birinci hidâyet gerçekleşene, ikinci ve üçüncüsü gerçekleşmemiş olabilir.

Takvâ'yı ise, daha çok Bakara Sûresinin baş kısmında açıklamış bulunuyoruz.

Hidâyetle takvâ arasında kopmaz bağlar vardır. İmân hidâyete açılan kapıdır. O kapıya geleni, Cenâb-ı Hak dilerse kabul eder. Takvâ ise, bu hidâyeti artırır ve kişiyi kâmil mü'min düzeyine kavuşturur. O bakımdan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ilk üç hidâyete kâmil anlamda mazhar bulunuyordu. Dördüncü hidâyete de mazhar kılınacağında şüphe yoktur. Takvâ konusunda da O, Cenâb-ı Hak'tan saygı ile korkup her türlü kötülükten kaçınmanın en üst çizgisinde yer almış bulunuyordu. Böylesine kâmil ve ekmel bir zatın dâvetine sırt çevirip teblîğine çalıştığı ilâhî mesajı yalanlamaya kalkışmak ve ibâdetine engel koymaya cesaret etmek büyük bir budalalık ve çok çirkin kabalık; aynı zamanda alabildiğine zâlimce bir davranıştır.

Bu tiynet ve karakterde olan Ebû Cehller her asırda ortaya çıkıp renklerini belli etmişlerdir. Kıyâmete kadar da böyleleri ortaya çıkıp mü'minleri rahatsız ve tedirgin etmeğe çalışacaklardır. Ama Allah'ın hak dini olan İslâmiyet hiçbirine mağlûp düşmeyecek ve sahneden silinmiyecektir. O devamlı surette hedefine doğru emîn adımlarla ilerleyecektir. Cenâb-ı Hak her yüzyılın başında İslâmiyeti bid'atlerden, hurafelerden, yanlış ve maksatlı yorumlardan temizleyecek mücedditler gönderecektir. Böylece İslâmiyet kendisine yabancı olan her fikir ve yorumu bünyesinden atıp tazeliğini koruyacaktır.

ZEBÂNİ

(فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ) **«Artık o yandaşlarını çağırsın. Biz de zebânileri çağıracağız.»**

«Zebâni»nin çoğul olduğunu söyleyenlere göre, bunun tekili «zibnî» dir. Ahfeş'e göre, bunun tekili «zâbin»dir. Ebû Ubeyde'ye göre, «zibniye» dir. Diğer bazı lûgatçılara göre, «zebâni» ism-i cem'dir, «ebâbîl» gibi.. Katade'ye göre, Arapça sözlükte bu, «şüret» yani bekçi, zabıta ve polis demektir.

Dinî terim olarak, iri yapılı, katı, sert melekler anlamında kullanılmaktadır. Gerçi «melek» denilince, zarif, yumuşak, merhametli, güvenli ve nuranî olan varlık akla gelir. Ancak unutmamak gerekir ki, melekler

aldıkları emirleri, yüklendikleri proğramları aynen uygularlar ve hiçbir suretle Cenâb-ı Hakk'a isyan etmezler. O bakımdan Cehennem'de görevlendirilen meleklere yükletilen proğram ve verilen görevler daha değişik bir anlam arzetmekte ve onlara başka görünümler vermektedir.

BÂTILI SAVUNAN ZÂLİME UYULMAZ

(كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ) **«Sakın ona uyma. Secde et ve yaklaş!»**

Kişi küfürle şartlanıp bâtıl ile beyni yıkanınca, Hakk'ı red ve inkâr onda ön yargı haline gelir. Hakk'a kulluk edenlere saldırmak onun işi ve sanatı olur. Her vesileyle hakikî dindarlara çatma, onları küçümseme öylesinin zevkini okşayan bir eğlence sayılır. Ama her şeye rağmen «hak», hak olduğu için dimdik ayakta durmaya devam eder; bazan incelse bile aslâ kırılmaz. Bâtıl her defasında hakkın sağlam duvarına çarpıp yere serilir. İşte bu tabii sonuç zâlim münkirleri büsbütün çileden çıkarır ve başka çare bulamayınca da daha çok saldırıda bulunma ihtiyacını duyarlar.

Böylece hak ile bâtıl mücadelesi sürüp gider; sonunda zafer gerçek mücahid mü'minlerden yana tecelli eder. O bakımdan günün mâkûs şartlarına bakıp zaaf göstermek veya ümitsizliğe kapılmak Hakk'ın yardımından uzaklaşmaktan başka bir semere vermez. Hidâyete ermenin, imân nîmetine kavuşmanın büyük bir devlet olduğunu idrâk ederek, bâtılı savunan zorbalara karşı dayanma gücünü ortaya koymak ve Allah'a karşı kulluk görevini yerine getirme gayretini taşımak zaferin parlak müjdesidir. Resûlüllah (A.S.) Efendimize bu yolda emir verilirken, bu emir aynı zamanda Onun ümmetinin her ferdine yönelik bulunuyor. Bunun için Cenâb-ı Hak sûrenin sonunda Hz. Peygambere (A.S.) ve Onun sâlih ümmetine üç emirle seslenmektedir :

1— Sakın inkârcı nanköre uymayın,

2— Namaz kılmaya devam edin,

3— Her vesileyle Hakk'a yakınlık sağlamaya çalışın..

Bu üç emir birbirini tamamlamakta, biri diğeriyle gaye ve hikmetini bulmaktadır. Öyle ki, inkârcı nanköre, bâtılı savunan zorba sapığa uyan kimsenin artık namaz ve ibâdetinin ve Hakk'a yakın olmasının anlamı kalmaz. Öylesinin hiçbir iyiliği kabule lâyık görülmez. Zira imân doğrultusunda namaz kılmayan kimse Hakk'a yakın olamaz.

Âyette geçen «secde et!» emri namaza işârettir. Bu bapta cüz anı-

larak bütün irâde edilmiştir. Zira kulun Cenâb-ı Hakk'a en yakın olduğu zaman, secdeye kapandığı anlardır. Nitekim Müslim'in Ebû Hüreyre (R.A.) den yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: **«Kulun Rabbine en yakın olduğu hal, secdede bulunduğu haldır. O halde siz (ibâdet) ve duânızı çoğaltın.»** (1)

Bu konuda bizi en çok aydınlatan ve temel bilgi veren şu kudsî hadîstir:

«Kulum daha çok farz kıldığım ibâdetlerle bana yaklaşır ve durmadan nâfile ibâdetlerle bu yaklaşmayı sürdürür. O kadar ki, onu sevmeğe başlarım; onu sevince de işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı (ile inâyet ve rahmetim tecelli eder de onunla birlikte) olurum. O kulum artık benimle işitir, benimle görür, benimle tutar ve benimle yürür. Benden bir şey isterse elbette veririm. Bana sığınırsa onu korurum. Yaptığım hiçbir şeyde tereddüt etmedim; yalnız mü'min kulumun ruhunu almakta tereddüt ettim. O ölümden hoşlanmaz, ben de onun nahoş hareketlerde bulunmasından hoşlanmam; fakat ölümden kurtuluş yoktur.» (2)

Âyet ve hadîslerin açık delâletinden anlaşılan şudur ki: İbâdet dinin özünü ve cevherini teşkil ediyor. Namazsız, ibâdetsiz ve taâtsiz semavî bir din düşünülemez. Özellikle son din İslâmiyette ibâdete ne kadar ağırlık verildiğini anlatmaya gerek yoktur. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bir de nâfile olarak gecenin bir bölümünde kalkıp ibâdete devam etmesi bunun açık delillerinden biri değil midir?

«Namaz gözümün aydınlığı kılınmıştır.» (3)

«Namaz dinin direğidir... Cihad amelin zirvesidir.» (4)

Meâlindeki hadîsleri ise, namazın ve cihâdın dindeki yerini ve önemini belirtmeye yeterli belgedir. Bunun içindir ki ilk inen sûrenin sonunda «Secde et (namaz kıl) ve yaklaş!» emrine yer verilmiştir.

Sûreyle ilgili önemli bir rivâyet:

İmam Mâlik'in Rebi' b. Ebî Abdirrahman'dan, onun da Nâfi'den, onun da İbn Ömer (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre: Cenâb-ı Hak, İKRA' BİSMİ

---

(1) Müslim/salât: 215- Nesâî/mevakiyt: 35, tatbiyk: 78- Tirmizî/daâvat: 118- Ahmed: 2/421

(2) Buharî/rikak: 38- Ahmed: 6/256
Buradaki «tereddüt»ten maksat, mü'minin ibadet ve halinin devamını istemek ve ondan hoşnutluktur.

(3) Nesâî/nisâ: 1- Ahmed: 3/128, 199, 285

(4) Tirmizî/fezâil-i cihad: 22 - Ahmed: 2/287

RABBİKE sûresini indirince, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Muâz'a şöyle emir verdi : «Ya Muâz! Bunu yaz.» Muâz da levhayı, kalemi ve hokkayı aldı ve yazdı «KELLÂ LÂ TUTİ'HU VESCÜD VAKTERİB» âyetine gelince levha, kalem ve hokka secde etti. Secde ettiklerinde onların şöyle dediği işitildi : «Allahım! Bu zikri (Kur'ân'ı) yücelt, vebali silip at, günahı bağışla.»

Muâz (R.A.) diyor ki : «Bu olay üzerine ben de secde ettim ve durumu Resûlüllah'a (A.S.) arzettiğimde, o da secde etti.»

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar, ibâdet ve kulluğun gerçek anlamını sözüyle ve fiiliyle bize öğreten Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-u selâmlar olsun.

İki sûre arasındaki münasebet :

Alâk Sûresi'ne vahyin başlangıcı ve Cenâb-ı Hakk'ın ilk emri konu edilerek başlandı. Böylece Kur'ân'ın parça parça indirilerek Resûlüllah'ın (A.S.) kalbine ilka edildiğine işârette bulunuldu.

Kadir Sûresi'ne ise, indirilen bu Kur'ân'ın bir bütün halinde Kadir Gecesi'nde (Levh-i Mahfuz'dan Semâi- Dünya'daki Beytülizzet'e) nüzûlünün sağlandığı haber verilerek başlanıyor ve bu gecenin önemi üzerinde duruluyor.

KADİR SÛRESİ

Müfessirlerin çoğuna göre, tamamı Medine'de inmiştir. Mâverdî'ye göre, Mekke'de inmiştir. Tabiîn'den Dahhak'e ve sahabeden İbn Abbas (R.A.)dan yapılan iki rivâyetten birine göre de sûre Medine'de inmiştir. Ali b. Amr el-Âhidî ise, bunun Medine'de ilk inen sûre olduğunu belirtmiştir. (1)

Allâme Zemahşerî'ye göre, Abese Sûresi'nden sonra inmiştir. (2)

Birinci âyetinde Kur'ân'ın Kadir Gecesi'nde indirildiği konu edilmekte ve bu kelime sûreye isim olmaktadır.

Âyet sayısı : 5

Kelime » : 30

Harf » : 112 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Kur'ân-ı Kerîm'in Kadir Gecesi'nde indirildiği bildiriliyor.

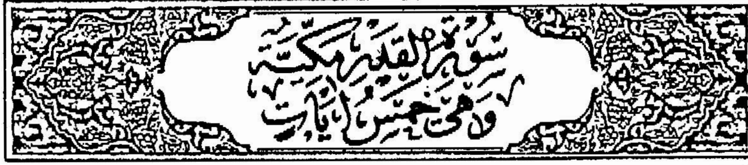
2— O sebeple bu gecenin, içinde Kadir gecesi bulunmayan bin aydan hayırlı olduğuna değiniliyor.

3— Bu gecede, başta Büyük Ruh Melek Cebrâil olmak üzere görevli meleklerin her emirle ineceği haber veriliyor.

4— Aynı zamanda bu gecenin fecir doğuncaya kadar bütünüyle selâmet olduğu müjdeleniyor.

---

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/129
(2) Tefsirü'l-Keşşaf : 4/780
(3) Lübabu't-te'vîl : 4/395

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ ف۪ي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾
لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ ف۪يهَا
بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾

M E Â L İ :

1— Şüphesiz ki biz O'nu (Kur'ân'ı) Kadir Gecesi'nde indirdik.

2— Kadir Gecesi'nin ne olduğunu bilir misin?

3— Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır.

4— O gece melekler ve Ruh, Rablarının izniyle her emir (iş, durum, hüküm ve takdir) ile inerler.

5— O gece, fecir doğuncaya kadar bir selâmdır.

İLGİLİ HADÎSLER

«Kim inanarak ve karşılığını yalnız Cenâb-ı Hak'tan bekleyerek Kadir Gecesi kalkıp ibâdet ederse, geçmiş günahları (kul hakkı hariç olmak üzere) bağışlanır.» (1)

---

(1) Buharî/imân : 25, 27, 28, 35, savm : 6, terâvîh : 1, leyletü'l-kadr : 1- Müslim/müsafirîn : 173, 176- Dâremî/savm : 54- Ebû Dâvud/ramazan : 1- Tirmizî/savm : 1- Nesâî/kıyamulleyl : 3, siyam : 39, 40- İbn Mâce/ikamet : 173, siyam : 2, 39- Ahmed : 1/191, 195

«Şüphesiz ben (evimden) çıkıp size Kadir Gecesi'ni haber verecektim. Derken iki adamın çekişip sürtüştüğünü gördüm; o sebeple (hangi gece olduğuna dair bilgi) kaldırıldı. Umarım ki bu sizin için hayırlı olur. Artık siz onu Ramazan'ın son on gününde arayın.» (1)

Hz. Aişe (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Ramazanın son on gününde (Mescide kapanıp) itikâfa girer ve şöyle buyururdu : «Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son on gününde arayın.» (2)

Ebû Hüreyre (R.A.)den yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : «Kadir Gecesi bana gösterildi; derken ev halkından bazısı beni uyandırdı. Böylece unutuverdim. Artık siz onu Ramazan'ın son on gününde arayın.» (3)

Ebû Hüreyre (R.A.), Ebû Said'in (R.A.) şöyle dediğini rivâyet etmiştir :

«Biz, Resûlüllah (A.S.) ile birlikte Ramazan'ın ikinci onunda itikâf etmiş bulunuyorduk. Yirminci günün sabahı olunca nevalemizi naklettik ve Resûlüllah (A.S.) yanımıza geldi. O bize şöyle buyurdu : «Kim itikâf etmek istiyorsa, itikâf ettiği yere dönsün. Bu gece bana (Kadir) gösterildi ve ben de su ile çamur üzerine secde ettiğimi gördüm.» Resûlüllah (A.S.) itikâf ettiği yere dönünce gök yağmur hareketi gösterdi ve biz de yağmurlandık. Muhammed'i (A.S.) hak üzere gönderen zata yemin ederim ki gök o günün sonuna kadar bu hareketi gösterdi (yağmur yağdı). Mescid de gölgelik üzerinde bulunuyordu. And olsun ki, Resûlüllah'ın (A.S.) burnunda ve burun ucunda su ve çamur izi bulunduğunu gördüm.» (4)

Abdullah b. Üneys (veya Enîs) (R.A.) anlatıyor :

«Benî Seleme mescidinde bulunuyordum ki, orada bulunanların yaşça en küçüğü idim. Onlar birara şöyle dediler : «Aranızdan kim, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den Kadir Gecesi'ni sorar?» O gün Ramazan'ın 21. gününün sabahı idi. Ben de oradan çıktım ve (bir süre sonra) Resûlüllah (A.S.) ile karşılaştım. Ona dedim ki : «Ya Resûlellah! Benî Seleme'den bir grup adam beni size gönderdiler de sizden Kadir Gecesi'ni sormamı istediler.» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) bana sordu :

---

(1) Buharî/leyletü'l-kadr : 4, imân : 36, edeb : 44- Dâremî/savm : 54- Ahmed : 1/259- 5/313, 319

(2) Buharî/leyletü'l-kadr : 3- Müslim/siyam : 219- Tirmizî/savm : 72- Taberânî/itikâf : 10- Ahmed : 6/73, 204

(3) Buharî/ezan : 135, itikâf : 9, leyletü'l-kadr : 2- İbn Mâce/siyam : 56

(4) Buharî/leyletü'l-kadr : 2, itikâf : 9, 13- İbn Mâce/siyam : 56- Ahmed : 3/60

— Ramazandan kaç gece oldu?

— Yirmi iki gece, dedim.

— İşte Kadir Gecesi bu gecedir, buyurdu. Sonra döndü ve şunu ilâve etti : Veya bundan sonraki gecedir.

Şüphesiz Resûlüllah (A.S.) bu son sözüyle yirmiüçüncü geceyi kasdediyordu. (1)

Ashab-ı Kirâm'ın çoğu bu rivâyeti benimsemiş ve İmam Şâfiî de buna meyletmiştir. (2)

Buharî'nin yaptığı rivâyette, İbn Abbas'ın (R.A.) şöyle dediği nakledilmiştir :

«Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın yirmidördünde arayın!.» (3)

«Kadir Gecesi'ni son on günün tek gecelerinde arayın!» (4)

Ashab-ı Kirâm'dan Ubey b. Kâb'a göre, Kadir Gecesi Ramazan'ın yirmi yedinci gecesine rastlar.» (5)

Muâviye'den yapılan rivâyete göre, adı geçen şöyle demiştir :

«Peygamber (A.S.)dan Kadir Gecesi hakkında soruldu. Cevap olarak şöyle buyurdu : «O, yirmiyedinci gecedir.» (6)

İbn Mes'ûd (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bize şöyle buyurdu : «Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın yirmiyedi, yirmibir ve yirmiüçüncü gecelerinde arayın!» (7)

Ebû Bekir (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimizin şöyle buyurduğunu işittim : «Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son on gününde arayın!» Ayrıca şöyle buyurdu : «Onu dokuz veya yedi veya beş veya üç gün kala arayın veya ayın sonunda arayın.» (8)

---

(1) Ebû Dâvud/ramazan : 2- Ahmed : 1/3
(2) Lübabu't-te'vil : 4/396
(3) Buharî/leyletü'l-kadr : 3
(4) Buharî/leyletü'l-kadr : 3/40- Müslim/siyam : 219- Tirmizî/savm : 72- Taberânî/itikâf : 10- Ahmed : 6/56, 73, 204
(5) Lübabu't-te'vil : 4/396
(6) Ebû Dâvud/ramazan : 4,5
(7) Ebû Dâvud/ramazan :4
(8) Buharî/leyletü'l-kadr : 2, 3, itikâf : 1, 9, tâbir : 3- Ahmed : 1/231, 259, 279, 360

İbn Abbas (R.A.), Resûlüllah'ın (A.S.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir :

«Kadir Gecesi (son) on gündedir : Yedi gün geçe veya yedi gün kala..» (1)

Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son on gününün gecelerinden birinde olduğu ağırlık kazanmıştır. Özellikle Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bu son on günü itikâfta bulunmak suretiyle değerlendirmesi bu rivâyeti daha da kuvvetlendirmektedir. Nitekim Hz. Aişe (R.A.) diyor ki : **«Ramazan'ın son on günü girince Resûlüllah (A.S.) Efendimiz kalkıp geceyi ihyâ eder ve ev halkını uyandırır; böylece tam bir ciddiyetle ibâdete yönelir ve (bunun için) kemerini sıkardı.» (2)**

Yine Hz. Aişe (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Ramazan'ın son on gününde itikâfta bulunurdu ve bunu vefat edinceye kadar aksatmadan sürdürdü. Ondan sonra zevceleri (her yıl Ramazan'ın son on gününü) itikâfla geçirmeğe başladılar.» (3)

Buna benzer bir rivâyet de İbn Ömer (R.A.)dan yapılmıştır.

KADİR GECESİ DUÂ VE İBÂDETLE İHYÂ EDİLİR

Bu hususta Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'le Onun ashabının örnek hareketleri ve aşkla yaptıkları ibâdetler, tavsiye ettikleri duâlar bizim için en güzel ihyâ tablosunu içermektedir. Şüphesiz duâ ve ibâdetin en uygun ve en faydalısı, Resûlüllah'ın (A.S.) tavsiye buyurduğu ve bilfiil yerine getirdikleridir. İbâdet denilince, ilk akla gelen namazdır. Zira namazın bir benzeri yoktur. O bakımdan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz sözü edilen son on günün gecelerinde de bu ibâdete ağırlık vermiştir.

Duâya gelince, her ne kadar namaz baştan sonuna kadar birçok duâları yansıtmaktaysa da, onun dışında birtakım duâ ve niyazlarda bulunmanın sayılmayacak kadar faydaları vardır. Nitekim sahîh rivâyete göre : Hz. Aişe Vâlidemiz'in Kadir Gecesi'ne kavuştuğu takdirde nasıl duâ edeceğini Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den sorması bu konuda bize ışık tutmaktadır. Resûlüllah (A.S.), Hz. Aişe'nin (R.A.) bu sorusunu şöyle cevaplamıştır : **«De ki : Allahım! Şüphesiz sen affedensin, affetmeyi sever-**

(1) Müsned-i Ahmed : 1/281
(2) Buharî/leyletü'l-kadr : 5- Ahmed : 1/132, 6/67, 68, 146
(3) Müsned-i Ahmed : 5/172

sin; beni de affet!» (1)

Rivâyetlerin tamamını dikkate aldığımızda, Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın son on gününün gecelerinde gizli tutulduğunu anlarız. Bunun sebebi ne olabilir? İlim adamlarımızın çoğu bu soruyu şöyle cevaplamıştır: «Cenâb-ı Hak, feyiz, rahmet, selâmet ve bağışlanma dolu bu mübarek geceyi Ramazan ayında gizleyerek bu ayın bütün gecelerinin, hiç değilse son on gününün gecelerinin ihyâ edilmesini murad etmiştir. Nasıl ki duâ ve dileklerin kabul saatini cuma gününde; Salât-i Vüstâ'yı beş vakit namaz arasında; İsm-i-A'zam'ını, yani en yüce, en büyük ismini doksan dokuz ismi arasında; kendi hoşnutluğunu taât ve ibâdetler arasında gizleyip daha çok ibâdet ve taâtle meşgul olmamızı dilemişse..

Bunu biraz daha açıklayacak olursak, şöyle diyebiliriz:

a) Cuma gününü daha çok duâ, niyaz ve sair ibâdetle geçirmemiz için onda duâ ve dileklerin kabul anını,

b) Namaza özen göstermemiz ve her vakit namazının üstün rahmet ve gufrana vesîle olacağını hesaba katmamız için beş vakit namaz arasında «Salât-i Vüsta»yı,

c) Duâ ve isteklerimizde ilâhî isim ve sıfatları sık sık anmamız ve en tesirli olan Yüce İsmine rastlamamız için doksan dokuz ismi arasına İsm-i A'zam'ını,

d) Bütün ibâdet ve taâtlere rağbet etmemiz için ibâdet ve taâtler arasına rızasını,

e) Her türlü günah ve kötülükten kaçınmamız için günah ve kötülükler arasına gazabını ve hışmını,

f) Kulluk görevimizi aksatmayıp düzenli ve lâyık olduğu şekilde yerine getirmemiz için kıyâmetin kopuş saatini gizli tutmuştur.

KADİR GECESİNİN ALÂMETLERİ

İlim adamları bu konuyla ilgili rivâyetleri dikkate alarak Kadir Gecesi'nin birtakım alâmetlerini tesbit edip belirlemişlerdir. Şöyle ki:

1— O gece daha çok rahmet anlamında yağmur yağar,

2— O gecenin sabahı havada bulut, sis ve benzeri şey olmaz; güneş

(1) Tirmizî/daâvat: 84- İbn Mâce/duâ: 5- Ahmed: 1/419, 438- 6/171, 182, 183, 208, 258

net ve pırıl pırıl ışıldar.

3) O geceyi ibâdetle geçirenlerin kalbinde ferahlık ve yatışkanlık hissedilir.

4) O geceyi ihyâ eden mü'minlerin mal ve ömürlerinde feyiz ve bereket alâmeti görülür.

Şüphesiz bu alâmetlerin hepsinin birarada aynen gerçekleşmesi söz konusu değildir. Ama bunlardan bir kısmının ortaya çıkması bile o gece hakkında bir ipucu olmaya kâfi gelir. Allah daha iyisini bilir.

KUR'ÂN-I KERÎM LAFZIYLA MANASIYLA İLÂHÎDİR

(إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ) **«Şüphesiz ki biz Onu (Kur'ân'ı) Kadir Gecesinde indirdik.»**

«İnzal» fiilinin sonundaki zamirin Kur'ân'a râci' olduğu kesindir. Zira Bakara Sûresi 185. âyette : **«O Ramazan ayı ki, içinde Kur'ân, insanlara doğru yolu gösterici ve doğru yolun; hakkı bâtıldan, doğruyu eğriden ayırıcı belgeleri olarak indirildi..»** konusu işlenerek Kur'ân'ın Ramazan ayında indirildiği bildiriliyor. Kadir Sûresi'nde ise bu inzal olayının Kadir gecesinde gerçekleştiği açıklanıyor. Diğer yandan Duhân Sûresi'nin baş kısmında : **«Hâ-Mim. Açık ve açıklayıcı olan Kitab'a and olsun ki, biz onu gerçekten mübarek bir gecede indirdik..»** buyurularak, bununla Kadir gecesi'ne işâret ediliyor.

Aynı zamanda bu sûrenin Alâk Sûresi'nden sonra yer alması, zamirin Kur'ân'la ilgili bulunduğunu kuvvetlendiriyor.

«Şüphesiz Kur'ân'ı biz indirdik» meâlindeki âyet, ayrıca üç önemli konuyu açıklığa kavuşturmaya yönelik bir anlatım gücü taşımaktadır :

1— Kur'ân insan eseri değildir.

2— Kur'ân lâfzıyla, mânasıyla Allah'tan indirilmedir; içine insan sözü karıştırılmamıştır.

3— Kur'ân'daki mevcut tertip ve düzenleme bütün incelik ve hikmetiyle ilâhîdir.

O bakımdan Kur'ân'da hâkim olan ilâhî uslûp, insan uslûbundan kesinlikle ayrılmaktadır. O kadar ki, Resûlüllah A.S.) Efendimiz'in hadîslerinde hâkim olan uslûpla da bir benzerlik bulunmamaktadır.

Kur'ân'a insan sözü karışmış olsaydı, birtakım tutarsızlıkların yer alması kaçınılmaz olur ve nüzûlünden bir süre sonra ilâhî olmadığı ortaya çıkar ve o sebeple diğer kitaplar gibi rafa kaldırılırdı. Oysa üzerinden onbeş asra yakın bir zaman geçmesine rağmen taşıdığı hükümler, ana fikirler ve temel bilgiler çağların önünde seyretmekte ve ilim adamlarına ışık tutmaya devam etmektedir.

Kur'ân iniş sırasına göre değil, Melek Cebrâil'in beyânı üzerine tertiplenip düzenlenmiştir. O bakımdan sûreler arasında tamamlayıcı, açıklayıcı anlamda kopmaz bağlar mevcuttur. Tefsîr-i Mevzu'î'nin yararını iddia edip aynı konuyla ilgili âyetleri biraraya getirmek suretiyle ona yeni bir tertip verenler, sözü edilen bağları koparmakta ve böylece ilâhî tertibi bozmaktadırlar. Kanaatimce böyle bir tefsîr yolunu seçmek çok sakıncalıdır. Selef-i sâlihîn bu sakıncayı dikkate alarak ilâhî tertibe dokunmadan Kur'ân'ı yine Kur'ân'la tefsîr etme yolunu seçmişlerdir.

Kadir Gecesi'nde Kur'ân'ın ilk âyetleri mi, yoksa tamamı mı inmiştir?

Âyet ve hadîslerin açık delâletinden anlıyoruz ki, Kadir Gecesi, Ramazan ayında gizli tutulmuştur. Aynı zamanda bu gece, çok mübarek bir gecedir. Ancak Kur'ân'ın tamamı mı, yoksa ilk inen âyetleri mi sözünü ettiğimiz gecede inmiştir? Müfessirlerin çoğu bu konuda iki yorum ortaya koymuştur :

1— Kur'ân'ın tamamı, Levh-i Mahfuz'dan Dünya Semâsı'ndaki Beytülizzet'e indirilmiş ve sonra günün şartlarına, olayların seyrine ve duyulan ihtiyaca göre oradan da 23 yıllık bir süre içinde parça parça Resûlüllah'ın (A.S.) nezih kalbine ilka edilmiştir.

2— Şa'bî'ye göre, Kur'ân'ın indirilmesine ilk olarak Kadir Gecesi'nde başlanılmıştır.. Bu görüş, ilk inen âyetlerin Kadir Gecesi'ne rastladığını, yani Alâk Sûresi'nin ilk beş âyetinin bu gecede indiğini göstermektedir. Ancak Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e Hıra Dağı'nda indirilen bu âyetlerin geceleyin gerçekleştiğini isbat eden sağlam bir delil ve belge tesbit etmek mümkün değildir. O bakımdan birinci yorumun daha isabetli olduğu söylenebilir.

Zaman parçasının mübarek sayılması, şüphesiz içinde cereyan eden olaydan kaynaklanır. O bakımdan Kadir Gecesi'nin mübarekliği de içinde meydana gelen şu iki olayla ilgili bulunuyor : Biri, Kur'ân-ı Kerîm'in o gece indirilmesi; diğeri o gecede ilâhî hüküm ve takdîrlerin yer alması ve vazifeli meleklere tevdi' edilmesidir.

«KADİR» İSMİNDEN NELER KASDEDİLMİŞTİR?

Kadr : «Bedr» kalıbında olup sözlükte miktar, meblâğ, güç, takat gibi mânalara delâlet eder. Çoğulu «akdar»dır. Dal harfinin üstünüyle telef-fuz edilen «kader» ise, takdîr manâsınadır. «Kaderallahu zâlike» denilin-ce, takdîr ve taksim-i rızık anlamına, «Allah o rızkı (veya eceli) takdir ve taksim etti» demektir.

«Kadr»in bununla beraber bir yandan da zenginlik, genişlik, birtakım imkânlara sahiplik mânasına da geldiği vakidir.

Böylece «kadr» ve «kader» : Kaza, hüküm, takdîr ve taksim mâna-larına gelmektedir ki bu, daha çok Cenâb-ı Hakk'ın hazırladığı zuhurat-taki hüküm ve kazası demektir ve terîm olarak şu mânada kullanıldığı yaygındır : Ezelden ebede dek câri olan ahval ve şuunatın meydana gel-mesindeki suret üzere mevcudatın aynında -âdetullah üzere- vukua gelen hükm-ü küllî-i ilâhîdir.

Bu tarîfin dışında başka tarîfte bulunan ilim adamları ise, kader ile kaza arasında fark bulunduğuna değinerek her biri için şöyle bir tanımda bulunmuşlardır :

Kader : Cenâb-ı Hakk'ın, umuru (olacak olayları), henüz meydana gelmeden ezelî ilmiyle tesbit ve takdir etmesidir.

Kaza : Cenâb-ı Hakk'ın tesbit ve takdir ettiğini -vakti ve saati gelince-infaz ile yokluktan fiil alanına çıkarmasıdır.

Birinci ve ikinci tarîf çerçevesinde «bedr» kalıbında olan ve âyette yer alan «kadr» ismi, olaylar, hükümler, rızıklar ve ecellerin takdirine ve taksimine yönelik bir anlam taşımaktadır. Öyle ki, Kadir Gecesi'nden bir sonraki Kadir Gecesi'ne kadar ezelde ilâhî takdîr tablosunda yer alan olay-lar ve tesbitler görevli kılınan meleklere bildirilmekte ve ilâhî proğram-lanmaya göre fiilî alanda gerçekleşmesi hükmedilmektedir.

Bu konuda ünlü ilim adamı Hüsyin b. Fazl'a şöyle bir soru tevcîh edi-liyor :

— Cenâb-ı Hak gökleri ve yeri yaratmadan önce mekadiri takdîr et-memiş midir?

O da cevap olarak tasdîk anlamında şöyle diyor :

— Evet, öyledir (yani takdîr etmiş bulunuyor).

Bunun üzerine soru sâhibi tekrar soruyor :

— O halde «Kadir Gecesi»nin anlamı nedir?

Adı geçen ilim adamı onun bu sorusuna şu nefis cevabı veriyor:

— Mânası şudur: Takdîr edilenleri vakti, saati gelince sevketmek ve takdîr edilen kazayı tenfîzde bulunmaktır.

Bazı ilim adamlarına göre ise, bu geceye «kadr» denilmesinin sebebi: Bu gecenin diğer gecelere karşı azamet ve üstünlük arzetmesidir. Nitekim «falân adamın hükümdarın yanında kadri vardır» denilince, onun değeri, şerefi, izzet ve itibarı vardır demektir.

Ayrıca bu gecede işlenen sâlih amellerin Allah yanında ayrı bir yeri ve değeri, fazîlet ve sevabı söz konusu olduğundan ona «Kadr» ismi verilmiştir.

Diğer bir yoruma göre, Kadir Gecesi'nde yeryüzü meleklerle dolup daraldığından dolayı ona bu ismin verilmesi takdîr edilmiştir.

KADİR GECESİ'NİN BİN AYDAN HAYIRLI OLMASI

Bu hususta başta İmam Mâlik olmak üzere birçok ilim adamı, sağlam dayanağı ve sahîh senedi tesbit edilemiyen birkaç olayı -fazîletine uygun görüldüğüne binaen- rivâyet etmişlerdir. Bence en uygun olan yorumu şöyle belirtmekte bir sakınca yoktur: Kadir Gecesi'nde ilâhî hoşnutluk doğrultusunda işlenen sâlih amellerin Allah yanındaki değer ve sevâbı, içinde Kadir Gecesi bulunmayan bin ayda işlenen sâlih amellerden daha hayırlı ve daha sevaplıdır.

Nitekim Müfessir İbn Cerîr Taberî, Câmi'ul-beyân adlı tefsîrinde bu yoruma öncelik vererek şöyle bir sıralamada bulunmuştur:

a) Kadir Gecesi'nde ilâhî rızaya uygun işlenen ibâdet, diğer gecelerde işlenen ibâdetten bin ay nisbetinde daha hayırlıdır.

b) Tabiîn'den Mücâhid'e göre: Kadir Gecesi'ndeki amel, oruç ve namaz bin ayda işlenen amelden daha hayırlıdır.

c) Amr b. Kays el-Melâî'ye göre: Kadir Gecesi'ndeki ihyayla ilgili ameller bin aydaki amellerden hayırlıdır.

d) Yine Tabiîn'den Mücahid'den yapılan bir başka rivâyete göre: İsrâil oğullarından, geceyi ibâdetle, gündüzü Allah yolunda cihadla geçiren bir mü'min, bu güzel hâlini bin ay sürdürmüştü. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Kadir Gecesi'nin ihyâ edilmesinin o bin aydan daha hayırlı olacağını belirterek bu sûreyi indirmiştir.

e) Rivâyete göre, İsa b. Mâzin, Hasan b. Ali'ye şöyle tarizde bulunmuştur: «Ey mü'minlerin yüzkarası! Şu Ebû Süfyan oğlu Muâviye denilen adama yönelip bey'ât ettin..»

Bunun üzerine Hz. Hasan (R.A.) ona şu cevabı vermiştir:

— Resûlüllah (A.S.) Efendimiz rüyasında Emevîlerin ardarda halîfe olup kendi minberine bir bir yükseldiklerini görmüş ve bu hal ona ağır gelip sıkıntı vermişti. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak «İnnâ a'taynake el-kevsere..» sûresi ile «İnnâ enzelnahü..» sûrelerini indirmiştir. (1) Böylece Emevî saltanatının bin ay süreceğine işârette bulunulduğu söz konusudur. (2)

Diğer bir yoruma göre: Âyette yer alan «bin ay», tahdîdi değildir; çokluk ifâde etmeğe yönelik bir anlatım tarzıdır. Nitekim Kur'ân'da Yahudilerin dünyaya olan hırs ve tutkuları tasvîr edilirken şu cümleye yer verildiğini görüyoruz: **«Onlardan (her) biri bin yıl yaşamak ister..» (3)**

Bazısına göre ise, «bin ay» ile zamanın, önemli sayılacak uzun bir süresi yani dünyanın ömrünün tamamı kasdedilmiştir. Nitekim Araplar arasında bu tarz anlatım şekline rastlamak mümkündür. Ancak bu yoruma pek itibar edilmemiştir.

BEŞER İLMİ MEKADİR-İ İLÂHİYEYİ İDRAK EDEMEZ

Âyette **«Kadir Gecesi'nin ne olduğunu bilir misin?»** cümlesine yer verildiğini görüyoruz. Bu tarz anlatım Kur'ân-ı Kerîm'de tam onüç yerde anılmaktadır. Amaç, daha çok bildirilen olay veya hükmün azametine ve beşer ilminin onu tesbite yeterli olmadığına; aynı zamanda insan aklının o gibi fizikötesi olay ve hükümlere yalnız başına erişemiyeceğine işârette bulunmaktır. Özellikle ilâhî mekadir ve hükümlerle ilgili bir tablo söz konusu olunca, insan aklı ve ilmi çok cılız ve yetersiz kalır. «Kadir Gecesi»nin ne olduğunu Hz. Peygamber'in (A.S.) bile kendiliğinden bilemiyeceği belirtilince, âyetteki anlatım tarzından nasıl yüksek ve azametli bir olay veya habere kapı açıldığı zihinlere hemen akseder ve dikkati bir anda o yöne çekip toplar.

---

(1) Ancak Emevîlerin 661-750 arası iktidarda kaldığına bakılırsa, 89 yıl hilâfet makamını işgal ettikleri; bin ayın ise yaklaşık 83 yıla tekabül ettiği görülür. O bakımdan naklettiğimiz rivâyetin sahîh ve sâlih olduğu pek söylenemez.

(2) İbn Cerîr/Câmi'ul-beyân: 30/167- Tefsîrü'l-Kurtubî: 20/132

(3) Bilgi için bak: Tefsirü'l-Merâğî: 30/209

MELEKLERİN VE RUH'UN İNMESİ

Şüphesiz böylesine mübarek bir gecede melekler ancak rahmet ve bereketle iner. Özellikle Büyük Ruh Melek Cebrâil, ilâhî gufran, rahmet ve inâyeti o geceyi ihyâ edenlerin üzerine yağmur misali yağdırmak ve o insanların malına, canına, evine ve işine bereket havası estirmek üzere iner. O bakımdan «Kadir Gecesi»nde yeryüzü ilâhî rahmet nefhasıyla dolar. Gönül kapısını açık tutanlar o nefhayı fecir doğuncaya kadar kalp ve ruhlarına sindirirler. İşte Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in : **«Kim inanarak, karşılığını yalnız Allah'tan bekleyerek Kadir Gecesi'ni ihyâ ederse, geçmiş günahları (kul hakkı hâriç) bağışlanır»** buyurması, bu rahmet ve bereketi müjdelemeye yönelik bulunuyor.

Cebrâil ve diğer görevli meleklerin takdîr edilen her emirle inmesine gelince : Duhân Sûresi'nde bu olay şöyle açıklanmaktadır : **«O gece her hikmetli iş katımızdan bir emirle ayrılır, ayırt edilir..»** Yani ezelde bilinip hazırlandığı gibi her olay, her hüküm her ecel ve rızık belli bir proğrama göre meleklere verilir.

Böylece Cenâb-ı Hak kâinatın çok hassas bir saat gibi çalışmakta olduğuna, gelişigüzel, plânsız, proğramsız hiçbir hükme ve takdire yer verilmediğine ve her hükmün ve olayın yerine getirilmesinde görevli meleklerin bulunduğuna işârette bulunuyor.

Nitekim Râ'd Sûresi 8. âyetle bu husus şöyle açıklanmaktadır : **«Her şey O'nun yanında belli bir ölçüye göredir.»**

«Ruh»tan maksat, Melek Cebrâil olduğunda ekserin görüş birliği vardır. Zira Kur'ân'ı Kerîm'in dokuz yerinde bu büyük melek «Ruh» olarak anılmakta; bazan «Ruhu'l-Kudüs», bazan «Ruhu'l-Emîn», bazan da sadece «Ruh» denilmektedir. (1)

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ise, ondan fazla hadîslerinde «Ruhu'l-Kudüs» ismini kullanmıştır. (2)

BU GECE HEP SELÂMET VE BEREKETTİR

Meleklerin rahmet ve bereketle yeryüzüne inerek mü'minlere hayır ve selâmetle dokunması; ayrıca Melek Cebrâil'in ilâhî rahmet ve gufran

(1) Bilgi için bak : Bakara Sûresi : 87, 253- Mâide Sûresi : 110- Nahl Sûresi : 2, 102- Gâfir Sûresi : 15 - Meâric Sûresi : 4- Nebe' Sûresi : 38

(2) Bilgi için bak : Buharî/salât : 68, bed-i halk : 6, edeb : 91- Müslim/fezâil-i sahabe : 151, 153- Nesâî/mesacid : 24- Ahmed : 5/227- Taberânî/edeb : 70

müjdesiyle inip açık kalplere bunun mânevî ışığını yansıtması ve Kur'ân'ın inmesine zaman parçası olarak belirlenip ayrılması, şüphesiz ki Kadir Gecesi'nin her yanıyla ve anıyla hayır, bereket ve selâmet olduğunun açık delilidir. Bu bereket ve selâmet fecir doğuncaya kadar sürer de nasibini alma isti'dadı taşıyanlar ve bu idrake erişenler alır.

İmân ve kalp yatışkanlığı düzeyinde bu gecenin ihyâ çizgisine gelmesini bilenler bir anda kendilerini ilâhî rahmet, gufran, bereket ve selâmet atmosferinde bulurlar, feyiz ve rahmet saçan meleklerle biraraya gelme bahtiyarlığına kavuşurlar. Nitekim Hz. Aişe (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, şöyle demiştir : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e dedim ki : «Ya Resûlellah! Kadir Gecesi olduğunu bilip idrâk edersem ne diyeyim?» Resûlüllah (A.S.) ona şöyle buyurmuştur : **«Ya Aişe! (O anı idrâk edersen) şöyle duâ et : Allahım! şüphesiz sen affedici ve kerîmsin; affetmeyi seversin; beni de affet.» (1)**

Yine Hz. Aişe (R.A.) diyor ki :

«Ramazan'ın son on günü girince Resûlüllah (A.S.) Efendimiz geceyi ihyâ eder, ev halkını uyandırır ve hep birlikte (ibâdet ve taât için) entarilerinin kemerini sıkmaya özen gösterirlerdi.» (2)

Müslim'in yaptığı rivâyete göre, Hz. Aişe (R.A.) şöyle demiştir :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Ramazan'ın son on gününü (ihya için), başka günlerde (o derece) göstermediği üstün gayreti gösterirdi. Onun bu hali vefat edinceye kadar devam etti.» (3)

Yine Hz. Aişe (R.A.) diyor ki :

«Peygamber (A.S.) Efendimiz, Ramazan'ın son on gününde itikâf ederdi. Bunu vefat edinceye kadar (her yıl) sürdürdü.» (4)

RUHEN ARINMA

Kadir Gecesi bütün kutsallık, bereket, rahmet ve gufran havasıyla Allah'a dosdoğru imân edenlerin ruhen arınmasına, vicdanen gelişmesine ve kalp yatışkanlığına erişmesine vesîledir. Nitekim Cenâb-ı Hak bu ve ben-

---

(1) Tirmizî/daâvat : 84- İbn Mâce/duâ : 5- Ahmed : 1/419, 438, - 6/171, 182, 183, 208, 258

(2) Buharî/leyletü'l-kadr : 5- Ahmed : 1/132- Müslim/itikâf : 7- Ebû Dâvud/ramazan : 1- Nesâî/kıyamulleyl : 17- İbn Mâce/siyam : 57

(3) Müslim/itikâf : 8- İbn Mâce/siyâm : 57- Ahmed : 5/40

(4) Müslim/itikâf : 1- Ahmed : 5/172- Buharî/itikâf : 1

zeri vesîleye dikkat çekerek Kur'ân'ın iki yerinde şöyle buyurmaktadır:

«Ey imân edenler! Allah'tan korkup (kötülüklerden, İlâhî sınırı aşmaktan) sakının. O'na yakın olmak için vesîle arayın ve O'nun yolunda cihad edin. Ola ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşursunuz.» (1)

Allah yolunda hâlis bir niyetle cihad nasıl güzel bir vesîleyse, Kadir Gecesi'ni şanına lâyık anlamda ihyâ etmek de ayrı ve çok güzel vesîledir. Bu fırsatları kaçırmak ise, ileride durmadan hayıflanmaya, derin bir pişmanlığa sebep olur.

«İşte onların yalvarıp durduklarından Rablerine hangisi daha yakınsa, onunla (yaklaşmak için) vesîle ararlar; O'nun rahmetini umarlar, azâbından korkarlar. Çünkü gerçekten Rabbinin azâbı korkulup sakınılmaya elverir.» (2)

Böylece ilâhî rıza gözetilerek yapılan duâlardan ve ibâdetlerden her biri Cenâb-ı Hakk'a yakın olmaya vesîledir. Kadir Gecesi ise, duâ ve ibâdetler, rahmet ve bereketler, gufran ve inâyetler havasına girilerek kulun Rabbına daha çok yaklaşmasına vesîle teşkil eder.

Bu Sûre'nin tefsîrini bize müyesser kılan Rabbımıza hamd ederken, yaşadığımız sürece bizi Kadir Gecesi'nin feyiz ve bereketinden, tecelli edecek rahmet ve gufranından nasibini alan şuurlu kullarından eylemesini niyaz ediyor ve bu mübarek geceyi bize daha geniş anlamda açıklayıp ibâdet ve taâtiyle bize en güzel örnekler veren, kalıcı misaller bırakan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar sunuyoruz.

İki sûre arasındaki münasebet:

Kadir Sûresi'yle Beyyine Sûresi arasında mana ve muhteva, gaye ve murad bakımından sıkı bir münasebet ve kopmaz bağ mevcuttur. Şöyle ki: İnsanlara Cenâb-ı Hakk'ın rahmet sesini yansıtan Kur'ân-ı Kerîm'in Kadir Gecesi'nde indirilmesi, bir yandan da Kitap Ehlini saplandıkları yanlış akideden, taassup ve katı tutumdan kurtarmaya yönelik bir anlam taşımakta ve böylece son kitaba ve son peygambere imân ile yönelmelerinde mutlak anlamda rahmet ve necat bulunduğu dolaylı şekilde anlatılmaktadır.

O bakımdan Beyyine Sûresi'yle bu konu detaylı biçimde işlenmekte ve ilâhî muradın ne yanda olduğu açıklanmaktadır.

(1) Mâide Sûresi : 35
(2) Nisâ Sûresi : 57

بسم الله الرحمن الرحيم

BEYYİNE SÛRESİ

İbn Abbas (R.A.) ve cumhura göre, tamamı Medine'de; Yahya b. Sellâm'a göre ise, tamamı Mekke'de inmiştir.

Birinci âyetinde «beyyine»den söz edilmekte ve bu kelime aynı zamanda sûreye isim olmaktadır. (1)

Allâme Zemahşerî'ye göre, bu sûre Talâk Sûresi'nden sonra inmiştir. (2)

Âyet sayısı : 8

Kelime » : 94

Harf » : 399 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Dinin aslından ayrılıp Tevhîd İnancı'nı değiştiren Yahudi ve Hıristiyanların ve bir de putları Allah'a ortak koşan müşriklerin küfre kapı açan tutumları konu ediliyor.

2— Kendilerine son peygamber vasıtasıyla açık ve kesin belge anlamında olan Kur'ân gönderildiği halde dalâlette ısrar edip kaldıklarına değiniliyor.

3— İndirilen son ilâhî kitabın kendisinden önceki semavî kitapların aslını tasdîk edip yapılan tahrîflerden bazılarını tashîh ettiğine işâret ediliyor.

4— Musevî ve İsevîlikte de İsrâil oğullarına şu hususları yerine getirmelerinin emredildiği açıklanıyor:

a) Yalnız Allah'a kulluk edip O'na ibâdet ve taâtte bulunmaları,

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/138
(2) Tefsirü'l-Keşşaf : 4/780
(3) Lübabu't-te'vîl : 4/398

b) Bâtıldan kopup Hakk'a dönmeleri,

c) Namaz kılmaları,

d) Zekât vermeleri..

5— Bu esas ve prensipleri emreden ve en âdil, en sağlam hükümleri taşıyan bir dinin, hakikî din olduğu haber veriliyor.

6— Kitap Ehli'nden ve müşriklerden küfrü ve sapıklığı seçenlerin, yaratılmışların en kötüsü, en şerlisi olduğuna; bunların aksine imân edip sâlih amellerde bulunanların da yaratılmışların en hayırlısı bulunduğuna dikkat çekiliyor.

7— Sonra da bu ikinci grupta yer alanlara hazırlanan uhrevî mükâfattan söz edilerek ferahlatıcı müjdeler veriliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ

﴿١﴾ رَسُولٌ مِنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ

اُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَٓا اُمِرُٓوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ

مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَٓاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِينُ

الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

اُولٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ

الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾ جَزَٓاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ

خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

M E Â L İ :

1-3— Kitap ehli (Yahudî ve Hıristiyanlar) ve müşrikler (Allah'a ortak koşanlar)dan küfre sapanlar, kendilerine açık ve kesin delil; içinde en âdil, en sağlam hükümler bulunan tertemiz sahifeleri okuyan, Allah tarafından gönderilen bir peygamber gelinceye kadar (küfürden) ayrılmış olmadılar.

4— Kitap (Tevrat ve İncil) verilenler ise, kendilerine ancak bu açık kesin delil geldikten sonra bölünüp ayrıldılar.

5— Halbuki onlar ancak dini O'na (Allah'a) has ve hâlis kılmakla; bâtıldan uzak, Hakk'a yönelerek Allah'a kulluk etmekle, namaz kılmakla, zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. İşte en âdil, en sağlam hükümler taşıyan din budur!

6— Kitap Ehli'nden ve müşriklerden inkâra sapanlar var ya, elbette onlar, içinde devamlı kalacakları Cehennem'dedirler. İşte onlar yaratılanların en kötüsüdürler.

7— İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar ise, işte onlar yaratılanların en iyileridirler.

8— Onların elbette ki Rabları yanında mükâfatı, altlarından ırmaklar akan, içinde devamlı kalacakları Adn Cennetleri'dir. Allah onlardan râzı, onlar da Allah'tan râzıdırlar. Bu (mükâfat ve rıza mertebesi) Rabbından saygı ile korkup eğilen kimseyedir.

İLGİLİ HADÎSLER

Enes b. Mâlik (R.A.) anlatıyor:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Ubey b. Kâb'e şöyle buyurdu: «Şüphesiz Cenâb-ı Hak, LEM YEKÛNİLLEZÎNE KEFERÛ MİN EHLİ'L-KİTABI sûresini sana okumamı emretti.» Bunun üzerine Ubey b. Kâb (R.A.) sordu: «Cenâb-ı Hak benim ismimi andı mı?» Resûlüllah (A.S.) ona: «Evet..» diye cevap verince Hz. Ubey fazlasıyla duygulandı, heyecanlandı ve sevinç göz yaşları döktü.» (1)

İbn Merduye (veya Merdeveyh)in Hz. Aişe (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, LEM YEKÛNİLLEZÎNE KEFERÛ sûresi Mekke'de inmiştir. Ebû Nuaym'ın el-Ma'rife'de tahricine göre, İsmâil b. Ebî Hakem el-Müzenî, Hz. Fazl'ın (R.A.) Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den şöyle işittiği rivâyet ediliyor: «Doğrusu Cenâb-ı Hak, LEM YEKÛNİLLEZÎNE KEFERÛ sûresi okununca dinler ve şöyle buyurur: «Kulum sana müjde olsun! İzzet ve celâlim hakkı için razı olacağın kadar sana Cennet'te mutlaka mekân ve imkân vereceğim.» (2)

---

(1) Buharî/tefsîr : 98, menakıb : 16- Müslim/fezâil-i sahabe : 121, 122

(2) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/473 (İbn Kesir bu hadîsin garip olduğunu belirtmiştir).

AÇIK VE KESİN DELİL VE BELGEDEN SONRA KÜFÜRDE ISRAR

(... لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ) **«Kitap Ehli (Yahudi ve Hıristiyanlar) ve müşrikler (Allah'a ortak koşanlar)dan küfre sapanlar, kendilerine açık ve kesin delil; içinde en âdil, en sağlam hükümler bulunan tertemiz sahifeleri okuyan, Allah tarafından gönderilen bir peygamber gelinceye kadar (küfürden) ayrılmış olmadılar..»**

Altı asra yakın süren fetret devrinde Tevhîd İnancı ciddi yaralar almış, tek tanrı inancı birçok bölge ve ülkede çok tanrılı sisteme dönüştürülmüştü. Tevrat ve İncil'e lâyıkıyla sahip çıkmayıp dinin bazı hükümlerini kendi arzu ve çıkarları doğrultusunda değiştirerek ilâhî sözün aslını bozan Yahudi ve Hıristiyanlar da bu şuursuzca tutumlarıyla küfrün ayrı bir çeşidini benimseyerek haktan sapmışlardı. Kitap Ehli olmayan müşrikler ise kendi anlayış ve duyuşlarına göre put imal ederek Cenâb-ı Hakk'a açıktan ortak koşuyor; âhiret, hesap ve ceza diye bir kavram tanımıyorlardı.

Şüphesiz küfrün değişik şubelerine mensup olan Kitap Ehli ile müşrikler ilâhî dini sapasağlam ayakta tutacak, Tevhîd İnancı'nı yeniden yeşertecek çok açık ve kesin belge, delil ve hüccet olmaksızın, tutumlarından ve yanlış inançlarından vazgeçecek değillerdi. Çünkü Kur'ân'ın beyânıyla, **«Hak geldi, bâtıl yok olup gitti»**, yani hak gelmeyince bâtıl gitmez. Aynı zamanda Kitap Ehli asırlarca Tevrat ve İncil'de vasıf ve özellikleri yazılı bulunan Son Peygamber'in zuhurunu sabırsızlıkla bekliyor ve ancak Onun gelmesiyle Allah'ın dininin ihyâ olacağını, gerçek hüviyetini kazanacağını ısrarla söylüyor; aynı zamanda o peygamberin birtakım sıfatlarını dillerden düşürmüyorlardı.

Ne yazık ki, Son Peygamber gönderilip Son Kitap indirilince, Yahudi ve Hıristiyanlar kıskanmaya ve dinlerinden yana aşırı taassup göstermeğe başladılar. Derken bu taassuplarını katı bir inkâr çizgisine vardıracak kadar hakkı göremez ve işitemez oldular.

Putperest müşrikler ise, kendi bozuk inanç sistemlerini bütünüyle değiştirecek ve putları birer değersiz, anlamsız, şuursuz cisim sayıp kutsallıklarını reddedecek İslâmiyete karşı çıkmakla kalmadılar, mü'minlere her türlü saldırı ve işkenceyi mubah sayacak kadar hırçınlaştılar.

Böylece bütünüyle Hak'tan gelen ve yalnız hakkı temsîl eden İslâmiyet ile sözü edilen küfür ehli arasında çetin mücadeleler baş gösterdi. Yahudiler semavî kıstaslara ters düşecek düşünce ve tavırlar ortaya koydular; Cenâb-ı Hakk'ı İsrâil oğullarından yana millîleştirecek kadar ileri

gittiler. Kendilerini Allah'ın en yakınları ve yegâne dostları saydılar. (1) Müşebbihe inancına kayarak Tevhîd'in aslından ve mayasından uzaklaştılar. Hıristiyanlar, İsa'nın (A.S.) tek kurtarıcı ve hâşâ Allah'ın biricik oğlu olduğunu hararetle savundular. Teslis (üç ilâh) inanç sistemine sıkı sıkıya bağlandılar. Müşrikler putlarının kendilerini Allah'a yaklaştıran ilâhlar olduğunu iddia edip hakka ve gerçeğe aslâ iltifat etmediler.

Âyette geçen «münfekkine» sıfatını «hâlikîn» yani yok oluncaya kadar mânasına yorumlayanlara göre, birinci âyetin mânası şöyledir: «Kitap Ehli ve müşriklerden küfre sapanlar, delil ve belge ortaya konulmadan azâp edilmediler ve helâk olmadılar.» Son Peygamber Hz. Muhammed (A.S.) risalet göreviyle gönderilip Son Kitap indirilince, onlara her türlü mazeret kapısı kapanmış oldu. Bu durumda karşılarına çıkarılan bu ilâhî beyyineyi ya akıl ve insaf gözüyle görüp imân ederler de ebedî azâptan ve helâktan kurtulurlar, ya da inkârda ısrar edip körükörüne kendilerini felâket çukuruna itmiş olurlar.

Böylece «fetret devri»ni geçirenler, Son Peygamber gönderilinceye kadar bir bakıma mâzur görülebilirlerdi. Zira Yahudiler hem Tevrat'ın ahkâmını tahrîfe uğratmış, hem bazı bölümlerini kaybedip koruyamamışlardı. İnsan eliyle ve sözüyle bu kadar değiştirilen ve ilâhî vasfı zedelenen bir kitapla şirkin karşısına çıkıp Tevhîd İnancı'nı yeniden ihyâ etmeleri beklenemezdi. Aynı zamanda bu millet kendi ölçüleri çerçevesinde millî bir din havası oluşturup yayılma amacından uzak kalmış bulunuyordu. Daha doğrusu onların dün de, bugün de bir yayılma politikası ve misyonu olmamıştır.

«Nasârâ» denilen Hıristiyanlara gelince: Onlar da «Tevhîd İnancı»ndan kopup teslîs akidesini kurmuş ve bu açıdan hareketle Allah'a ortak koşan bir çeşit müşrik olmuşlardı. Hem Hz. Muhammed (A.S.) gönderilinceye kadar onlar da ciddi anlamda bir yayılma ve misyoner yetiştirme siyaseti gütmemiş; daha çok kilise ve manastırlara kapanarak ruhanî bir hava içinde kalmayı tercîh etmişlerdi. Oysa Cenâb-ı Hak onları rehbaniyete yönelmekle mükellef tutmamış, yani bu hususta onlara bir vecibe yüklememişti. (2) Son Peygamber Hz. Muhammed (A.S.) risâlet göreviyle ortaya çıkınca Nasârâ da kıskançlık duygusuna kapılarak dinlerine daha çok sahip çıkmaya başladılar ve yayılma istidadı taşıyan, aynı zamanda kısa bir süre içinde birçok kavimleri Allah'ın varlığını ve birliğini, son peygamberin hak üzere gönderildiğini tasdîk düzeyine getiren İslâmî faaliyete mukabil bir faaliyet gösterme gayretine düştüler. Böylece onlarda misyon ruhu

---

(1) Bilgi için bak: Mâide Sûresi: 18. âyetin tefsiri
(2) Bilgi için bak: Hadîd Sûresi: 27. âyetin tefsiri

gelişti ve misyoner yetiştirme hevesi doğdu.

Sözü edilen ortam ve şartlar doğrultusunda «Fetret Devri»nde Tevhîd İnancı'nı kim ayakta tutup savunacak ve kim onu aslına uygun şekilde yaymaya çalışacaktı?

Nitekim Şurâ Sûresi 14. âyetle Kitap Ehli'nin o günkü durumu ve tavrı tasvîr edilirken şöyle buyurulmaktadır: **«Onlar ancak kendilerine (Cenâb-ı Hak, kitap, peygamber ve âhiretle ilgili) bilgi geldikten sonra -sırf aralarındaki kin ve ihtiras yüzünden- tefrikaya düştüler.»**

Diğer yandan Cenâb-ı Hak, Kitap Ehli'nin o asırdaki perişan halini misal vererek son dinin müntesibi olan mü'minlerin, İslâmiyeti indirildiği gibi korumalarını dolaylı şekilde isteyerek şöyle buyurmaktadır: **«Ancak ne var ki kitap verilenler kendilerine açık belgeler geldikten sonra aralarındaki ihtiras yüzünden onda ayrılığa düştüler.» (1)**

«Kendilerine açık belgeler geldikten sonra bölünüp ayrılanlar, tartışıp ayrılığa düşenler gibi olmayın! İşte onlar için büyük bir azap vardır.» (2)

Meâlini naklettiğimiz bu iki âyet, Beyyine Sûresi 1-4. âyetleri açıklamakta ve tamamlayıcı bilgi vermektedir.

TERTEMİZ SAHİFELER OKUYAN RESÛL

(... رَسُولٌ مِنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً) **«İçinde en âdil, en sağlam hükümler bulunan tertemiz sahifeleri okuyan, Allah tarafından gönderilen bir peygamber gelinceye kadar (küfürden) ayrılmış olmadılar..»**

Hakikat şu ki, Allah her bakımdan kusursuzdur ve O'nun sözü de kusursuz ve mükemmeldir. Cenâb-ı Hak nasıl hatâdan, tutarsızlıktan, yanılmaktan ve boş, anlamsız şeylerden beri ve münezzehse, O'nun kelâmı da bu gibi noksanlıklardan beridir. Yeter ki O'nun sözü indiği gibi korunsun, insan sözüyle ve fikirleriyle karıştırılmamış olsun..

Tevrat ve İncil indiği gibi korunmadığı bazı maksatlı eller ve sözler ona karıştığı için, ilk kusursuzluğunu kaybetmiş durumdadır. Böylece bu iki kitabın aslındaki safiyet ve mükemmellik zedelenmiş; yalnız mâna ve hükümlerinin değiştirilmesiyle de kalınmamış, lâfız yönünden daha büyük tahrifata mâruz bırakılmış ve önemli sayılacak bölümleri, hüküm-

(1) Bakara Sûresi : 213
(2) Âl-i İmrân Sûresi : 105

leri ilâhî olma özelliğini yitirmiştir. Kur'ân-ı Kerîm ise Allah'ın bütün insanlara kıyâmete kadar tek ve son mesajı olma özelliğini ve kudretini taşıdığı için -ilâhî inâyet ve tecelliyle- indirildiği gibi yazılmış ve korunmuş; içine insan sözünün karıştırılmasına hiçbir zaman imkân verilmemiştir. O bakımdan Kur'ân'a «Suhûf-i-Mutahhara», yani «Tertemiz Sahifeler» denilmektedir. Bunun içindir ki Cenâb-ı Hak, Vâkıâ Sûresi 79. âyette, lafzıyla, manâsıyla ilâhî olan Son Kitab'a kimlerin dokunabileceğini belirtirken şöyle buyurmaktadır: **«Ona (Kur'ân'â) ancak arınıp temizlenmiş olanlar dokunabilir.»**

Levh-i Mahfuz'dan Semâ-i Dünya'ya indirilen ve oradan da parça parça Resûlüllah'ın (A.S.) pak ve nezîh kalbine ilka olunan Kelâmullah, bâtıldan, yalandan, hatâdan, düzensizlikten, insan sözünün karışmasından pâk ve yücedir ve beridir. Her âyet ve cümlesi ilâhî uslûp ve ahengi kemal derecesinde yansıtmaktadır. Her yanı ve yönüyle insan sözünden ayrılmaktadır. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in en fasîh Arapça konuşan bir kişi olmasına rağmen, mübarek ağzından çıkan hadîsleri, Kur'ân'da hâkim olan uslûp ve ahenkten, ondaki üstün fesahat ve belâğatten kesinlikle ayrılmakta; biri «Ben Allah sözüyüm», diğeri «Ben insan sözüyüm» diye fısıldamaktadır.

Sonra da konumuzu oluşturan âyetle, Hz. Muhammed'in (A.S.) «Resûl» olarak gönderildiği ilân edilmekte ve buna muhalif bütün yorum ve görüşler reddedilmektedir.

KUR'ÂN-I KERÎM EN ÂDİL, EN SAĞLAM HÜKÜMLER MECMUASIDIR

(... فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ) «İçinde en âdil, en sağlam hükümler bulunan..»

Âyette «kütübün kayyime» tabiri kullanılmıştır. Allâme Zemahşerî, «kütüb» kelimesini «mektubat» yani «yazılı hükümler ve kıssalar» olarak; «kayyıme»yi ise, «müstakim, hakkı ve adâleti nâtık» olarak yorumlamıştır. Bu mânayla da Kur'ân'ın tamamının, insanın her iki hayatını düzen ve dengede, adâlet ve hakkaniyet ölçülerinde tutan yazılı hükümler ihtivâ ettiği; gereksiz ve yararsız bir hüküm taşımadığı ortaya çıkıyor.

İnsanı yaratıp kâinatın hikmet ve cevheri kılan ve görebildiğimiz, anlayabildiğimiz her şeyi onun hizmetine ve yararına veren Cenâb-ı Hak, kendi mülkünde kurduğu hayat düzenine göre insanoğlunun yaşamasını emretmekte; plândaki yerinden ve hılkatının hikmetinden ayrılmamasını istemektedir. Öyle ki, Kur'ân bütünüyle insan hayatının proğramını vermekte ve dengeli bir hayat sürmenin müfredatını sergilemektedir. Artık bu her

türlü kusur ve noksanlıktan, tutarsızlık ve uyumsuzluktan beri olan tertemiz sahifelerdeki hükümlere uyanlar hem dünya, hem de âhiret hayatlarını huzur, güven, denge ve düzene kavuşturma şansına erişirler.

KİTAP EHLİNİN TEFRİKAYA DÜŞMESİ

(وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ) «Kitap (Tevrat ve İncil) verilenler ise, kendilerine ancak bu açık-kesin delil geldikten sonra bölünüp ayrıldılar.»

Son Resûl risâlet göreviyle gönderilmeden önce Kitap Ehli, Tevrat ve İncil'de bazı önemli vasıf ve özellikleri yazılı bulunan Hz. Muhammed (A.S.) hakkında bir fikir ve görüş ayrılığı izhar etmemişlerdi. Hepsi de Onun zuhurunu sabırsızlıkla bekliyordu. Derken vakit geldi ve Son Resûl en sağlam, en âdil hükümleri taşıyan Kur'ân'la gönderilince, Kitap Ehli bu olayı şaşkınlıkla karşıladı ve azı imân ederken çoğu bu konuda farklı görüş ortaya koydu; Tevrat'taki belgeleri kendilerine göre yorumlarken kimi o belgelerde yer alan kelimelerin yerlerini değiştirdi; kimi başka kelimeler getirip yerleştirmek suretiyle ilâhî sözü aslından uzaklaştırdı. Hz. Muhammed'in (A.S.) geleceğini haber vermekle kalmayıp en az yirmiye yakın yerinde Onun isminden, sıfatlarından ve bazı özelliklerinden bahseden Bernaba (Barnabas) İncil'ini yasak kitaplar arasına soktular. Diğer dört İncil'deki bazı belgeleri tercüme ederken kasıtlı şekilde kısmen veya tamamen değiştirdiler. Böylece bölünme, görüş ayrılığı ve farklı fikirler ortaya çıktı. (1)

Yukarıdaki âyetle bu tarihî tahrîflerin sebebine işâret ediliyor ve Kitap Ehli'ne uyarıda bulunularak böylesine açık delil ve isbatlayıcı belge karşısında haktan sapmanın hiçbir zaman mâzur gösterilemiyeceği haber veriliyor. Aynı zamanda yalnız Allah'ın varlığına inanmanın yeterli olmayacağı, gönderilen Son Peygambere ve indirilen Son Kitaba inanmanın şart ve gerekli bulunduğu belirtiliyor. Aksi halde Resûlüllah'ı (A.S.) ve Kur'ân'ı red ve inkâr etmenin küfür kabul edileceği ve bu çizgide ısrar edenlerin hiçbir amelinin Allah yanında makbul tutulmayacağı dolaylı şekilde anlatılıyor.

Konumuzu oluşturan âyette ayrıca Resûlüllah'a (A.S.) teselli işâreti vardır. Şöyle ki: Kitap Ehli'nin tutumu Senin kusur ve ihmalinden değil,

---

(1) Bu konuda geniş bilgi için bak: En'âm Sûresi: 114, 115. âyetlerin tefsiri/Cilt: 4, sahife: 1986, 1987 - A'raf Sûresi: 155 - 157. âyetlerin tefsiri/Cilt: 5, sahife: 2239 - 2242

kendi kıskançlık, kin ve ihtiraslarından kaynaklanmaktadır. O bakımdan Sen, emrolunduğun gibi teblîğ ve irşada devam et. Senin görevin, doğru yolu apaçık göstermektir. Hidâyet, yani doğru yola kavuşturmak Allah'a aittir.

Bu anlam çerçevesinde sûrenin birinci ve ikinci âyetiyle, Kitap Ehli'nin İslâmiyete karşı nasıl katı bir tavır ve tutum içinde olduklarının kalın çizgileri çizilmekte; Son Resûl hakkında imân ve irfan çağrısına gönül kapısını açmadıkları; ilâhî davete yanaşmadıkları için de küfrü tercîh ettiklerine işâret olunmaktadır.

DOĞRU VE HALİS DİN

(وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ...) **«Halbuki onlar ancak dini O'na (Allah'a) has ve hâlis kılmakla; bâtıldan uzak, Hakk'a yönelerek Allah'a kulluk etmekle, namaz kılmakla, zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. İşte en âdil, en sağlam hükümler taşıyan din budur!»**

İlâhî dinlerin özü ve mayası aynıdır, değişmez. Ancak füruâtta, sosyal gelişmeye paralel olarak az veya çok farklı hükümler söz konusudur. İslâmiyet ve Kur'ân, bir tek ümmet ve millete, sadece bir asrın insanlarına değil, kıyâmete kadar gelecek olan bütün insanlara ve çağlara hitap etme kudretini taşıdığından yepyeni, kalıcı, denge ve düzen sağlayıcı hükümleri ihtiva etmektedir. Tevrat ile İncil, sadece İsrâil oğulları'na gönderildiğinden, o milletin sosyal hayatına göre birtakım hükümler ve ahlâkî kurallar içermekteydi. Dinî esaslar ise temelde aynı şeylerden ibaret bulunuyor. Ne'var ki, İslâmiyet bu esasları daha detaylı ve belirgin bir anlam ve ölçüde yansıtmakta ve füruatta da değişmeyen hükümler taşımaktadır. Böylece Kur'ân gerek dinî esaslarda, gerekse füruâtta en âdil, en sağlam ve en kalıcı olanını, en doyurucu ve rahatlatıcı kabul edilenini getiren son kitap olarak bulunuyor.

Semavî dinlerin ortak bulunduğu önemli noktalar :

1— Dini Allah'a has ve hâlis kılmak,

2— Yalnız Allah'a ibâdet edip O'na ortak koşmamak,

3— Dini ve dindarlığı bâtıldan uzak tutup bütünüyle Hakk'a yönelik bulundurmak,

4— Namaz kılmak,

5— Zekât vermek...

Ne yazık ki bu beş esas ve prensip Tevrat ve İncil'de şekil ve muhteva değişikliğine uğratılmış; o bakımdan bu iki kitapta namaz ve zekât kavramları tamamiyle silinmiştir. Aynı zamanda Son Peygamberle ilgili belgelerin çoğu -Barnabas İncil'i hâriç- anlaşılmaz hale getirilmiştir.

Cenâb-ı Hak semâvî dinin vasıflarını beş maddede özetlerken, «İşte en âdil, en sağlam hükümler taşıyan din budur!» buyurarak, mü'minlere bu konuda kıyâmete kadar değişmiyecek bir kıstas veriyor.

Haram kılındığı halde fâizi mubah sayan; emredildiği halde namaz ve zekâtı terkedip başka milletleri ve kavimleri sömürmeyi ibâdet kabul eden Yahudilerin (1) böylesine sakat ve çarpık dinî anlayışlarıyla İslâmiyetin bağdaşması, uyum sağlaması elbette düşünülemez. Tevhîd İnancı'nı bütün safiyetiyle teblîğ edip savunan İsa Peygamber'in (A.S.) namaz ve zekâtla da emrolunduğu (2) halde Hıristiyanların Onu Allah'ın biricik oğlu sayarak üç ilâh akidesini savunmaları; namaz ve zekâtı bütünüyle terkedip İncil'de yapılan tahrifatla, ilgili emirlerin belirsiz hale sokulması, onları İslâmiyete yaklaştıracak olan köprüyü tahrib etmiş bulunuyor.

ALLAH'IN SON UYARI VE SON MÜJDESİ

(إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ...) «Kitap Ehli'nden ve müşriklerden inkâra sapanlar var ya, elbette onlar, içinde devamlı kalacakları Cehennem'dedirler. İşte onlar yaratılanların en kötüsüdürler.»

Hemen hatırlatalım ki, tevbe kapısı şu iki hal dışında herkese hep açıktır:

1— Daha önce imân etmeyip ölüm ile burun buruna gelinerek maddî ve zâhirî bütün ümitlerin kesildiği zaman,

2— Kıyâmet'in en büyük alâmetinden biri kabul edilen Güneş'in batıdan doğduğu zaman..

Bunun için Cenâb-ı Hak altıncı âyetle, Kitap Ehli'nden, Hz. Muhammed'in (A.S.) risâletini red ve inkâr edenleri; İsa Peygamberi (A.S.) ilâh kabul edip üç ilâh inancını savunanları ve bir de elleriyle yapıp şekillendirdikleri putları Allah'a ortak koşanları -geniş rahmeti gereği- uyarmakta ve ölmeden önce hâlis dine uymalarında sayısız faydaların bulunduğuna işâret etmektedir. Aksi halde onların yaratılanların en kötüleri durumuna

---

(1) Bilgi için bak : Nisâ Sûresi 161. âyetin tefsiri

(2) Geniş bilgi için bak: Meryem Sûresi : 31. âyetin tefsiri

düşecekleri bildiriliyor.

Unutmamak gerekir ki, hayvanlardan hemen her tür, plândaki yerini alıp proğramlandığı şekilde iç güdüsüyle hayatını ya tamamen hatasız, ya da az hatayla sürdürmektedir. İnsana gelince, plândaki yerini belirleyip hayatını az bir hata ile sürdürmesi için kendisine, diğer canlılara verilmeyen akıl, irâde, hafıza ve benzeri yetenekler verilmiş ve o bu özellikleriyle varlık âleminin hikmeti ve cevheri olarak sahneye çıkarılmıştır. Buna rağmen o bu üstün özelliklerini plândaki yerine ve hılkatındaki hikmete yönelik kullanmayacak olursa, fahiş hatalar yapmakla kalmaz, bulunduğu insanlık mertebesinden aşağı iner.

Altıncı âyetin son cümlesiyle bu hususa işâret edilirken, A'raf, Bakara ve En'âm sûrelerinde şu açıklama yapılmaktadır :

«Şanıma and olsun ki, cin ve insanlardan birçoğunu Cehennem için yarattık; kalpleri vardır, onunla (hakkı) anlamazlar; gözleri vardır, onunla (hakikati) görmezler; kulakları vardır onunla (doğruyu) işitmezler. İşte bunlar (bu şuursuzlar) hayvanlar gibidir, belki daha da sapık ve şaşkındırlar. İşte gâfiller ancak bunlardır.» (1)

«Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık (doğru yola) dönmezler.» (2)

«İnkâra sapıp küfür üzere kalanların durumu, bağırıp, çağırmaktan başka bir şey işitmeyen (ve tıpkı davarlara seslenen çoban) gibidir. Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler; bu yüzden akledip anlayamazlar.» (3)

«Âyetlerimizi yalanlayanlar ise, karanlıklar içinde bir sürü sağırlar ve dilsizlerdir.» (4)

Ayrıca İsrâ 97. âyetle, dünyada kendilerini insanlık mertebesinden düşüren inkârcı nankörlerin âhirette de hayvanlar gibi haşredilecekleri şöyle haber verilmektedir :

«Kıyâmet gününde ise, onları yüzükoyun körler, dilsizler, sağırlar olarak kaldırıp hesap alanına sevkedeceğiz..»

---

(1) A'raf Sûresi : 179
(2) Bakara Sûresi : 18
(3) » » : 171
(4) En'âm Sûresi : 39

İMÂN VE SÂLİH AMEL

(إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ) «İmân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar ise, işte onlar yaratılanların en iyileridirler.»

Cenâb-ı Hak, «insan» denilen üst düzeydeki canlıyı münhasıran iki şey için yaratmış ve yarattığı birçok şeyi onun istifadesine sevketmiştir :

1— İmân,

2— Sâlih amel.

İşte insanı gerçekten insanlık şeref mertebesine yükselten ve Yüce Yaratan'la onun arasındaki mesafeyi kısaltan; sonra da onu kalıcı mutlu bir hayata lâyık düzeyde tutan iki değişmeyen ve eskimeyen âmil..

İmân, aydınlatıcı bir nur olarak ruh selâmetine, kalp temizliğine, vicdan arınmışlığına yol açarken; sâlih ameller bu cevherin en tabii ve en tatlı meyvası olarak iç ve dış dünyamızı süsleyip renklendirir. Bu iki âmilin birleşmesiyle nankörlüğe uzanan yollar kapanır. Dünya ile âhiret arasında sağlam bir köprü oluşturulur.

İşte insan bu iki nîmetle, yaratılanların en hayırlısı ve en iyisi olma payesine eriştirilir. Cenâb-ı Hak, böyle bir ortam içine giren kulunu sevmeğe başlar; sevince de onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli ve yürüyen ayağı ilâhî rıza doğrultusunda gerçekleşir. Kur'ân'ın tabiriyle artık o «hayrü'l-beriyye» mertebesinde Allah ile görür, O'nunla işitir, O'nunla verip alır, O'nunla yürür. Uhrevî mükâfatı ise, sekizinci âyette ifadesini bulan «sonsuzluk vaadeden cennet» olur.

Sonra da Cennet'ten daha üstün, daha güzel olan iki nîmetten söz edilmektedir : Cennet'te ebedilik ve ilâhî hoşnutluk.. Artık Cenâb-ı Hakk'ın geniş rahmetiyle kulunu bu mutlu sonuca ulaştırması, elbetteki kulun hoşnutluğuna da vesîle olur. Böylece Cennet'te karşılıklı rıza havası içinde cennetlikler ebediyen bahtiyar olurlar.

Yaratılanların en hayırlısı olma payesi, tahkikî imân ile onun mahsulü olan sâlih amele dayandırılırken, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu payenin bazı tezahürlerini şöyle belirtmiştir :

«Size yaratılanların en hayırlısını haber vereyim mi?» Ashab-ı Kirâm da : «Evet, Ya Resûlellah!» deyince, buyurdu ki : «Allah yolunda atın dizginini tutup ürpertici bir ses, bir nara duydukça atının üzerinde doğrulan (Allah için vuruşmaya hazır olan) adam..»

«Yine size yaratılanların en hayırlısını haber vereyim mi?» diye sordu. Ashab-ı Kirâm da : «Evet, Ya Resûlellah!» deyince, buyurdu ki : «Davar sürüsüyle (meşgul olup) namazını kılan ve zekâtını veren adam.. Size yaratılanların en şerlisini haber vereyim mi? Allah adına isteyen, fakat Allah adına vermeyen kimse..» (1)

Sonuç olarak Cenâb-ı Hak, imân ve sâlih amelin uhrevî mükâfatını müjdelerken, bunu «haşyetullah»a bağlamakta ve böylece imânın tahkîk derecesine ulaşmasının, sâlih amelin de her türlü gösterişten uzak, Cenâb-ı Hakk'a karşı saygı ile dolu bir korkuyla yerine getirilmesinin lüzumuna işârette bulunmaktadır.

Çünkü saygıyla bütünleşen korku, ilme, geniş dinî kültüre dayanır; aynı zamanda kalp yatışkanlığıyla içiçedir. Kâinatta gerek afakta, gerekse enfüste ilâhî kudretin ve sanatın solmayan rengini, kaybolmayan izini ilim ve irfan gözüyle gören âlimlerin, o kudretten daha çok saygıyla korkacakları tartışılmaz. Nitekim Fâtır Sûresi 28. âyette bu husus şöyle açıklanmaktadır : **«Allah'tan ise, O'nun kullarından ençok ilim sahipleri saygı ile korkarlar.»**

Nâziât Sûresi 26. âyette ise, Fir'avn olayından söz edilirken, bu tarihî misalden daha çok Allah'tan saygı ile korkanların öğüt ve ibret alacağı şöyle ifade edilmektedir : **«Şüphesiz ki bu hâdisede Allah'tan saygı ile korkanlara ibret ve öğüt vardır.»**

Beyyine Sûresi ile Zilzal Sûresi arasındaki münasebet :

Beyyine Sûresiyle, Kitap Ehli'nin ve müşriklerin Son Peygamber ve Son Kitaba karşı olumsuz tavır ve tutumları tasvîr edildi. Sonra da imân edenlerle etmiyenlere -ilâhî rahmetin ayrı bir tezahürü olarak- seslenildi : Son Peygambere ve Son Kitab'a inanmadan ölenlere âhirette hazırlanan elîm azaba dikkat çekildi. Mü'min olduğu halde hayatını sâlih amellerle süsleyip öylece âhirete göç edenlere verilecek uhrevî mükâfattan söz edilerek sûre noktalandı.

Zilzal Sûresiyle, kıyâmet olayı tasvîr ediliyor ve arkasından dünya hayatında işlenen en küçük iyilik ve kötülüğün âhiret gününde mutlaka karşılıksız kalmayacağı haber verilerek, ölmeden önce imân ve sâlih amel çizgisine gelinmesinin lüzumu ve faydası belirtiliyor.

(1) Müsned-i Ahmed : 2/306

ZİLZÂL SÛRESİ

Sûre Mekke'de mi, Medine'de mi inmiştir? İlim adamlarının farklı tesbit ve görüşleri vardır.

a) İbn Abbas R.A.), Katade ve bu ekole bağlı olanlara göre: Medine'de;

b) İbn Mes'ûd (R.A.), Atâ ve Câbir'e (R.A.) göre: Mekke'de inmiştir. (1)

Birinci âyetinde kıyâmet olayı sebebiyle yerkürenin müthiş sarsılacağı konu edilmekte ve bu mânaya delâlet eden «zilzal» aynı zamanda sûreye isim olmaktadır.

Allâme Zemahşerî'ye göre: Bu sûre, Nisa Sûresi'nden sonra inmiştir. (2)

Âyet sayısı : 8
Kelime » : 35
Harf » : 149 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Kıyâmet olayının müthiş safhalarından biri tasvîr ediliyor.

2— Âhiret gününde insanların gruplar halinde hesaba çekileceği ve herkesin, dünyada işlediği ameline göre karşılık alacağı haber veriliyor.

3— Dünyada işlenen en küçük iyilik ve kötülüğün kaybolmayacağına ve bunların âhiret gününde mutlaka karşılık göreceğine değiniliyor.

---

(1) el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/146
(2) Tefsirü'l-Keşşaf : 4/783
(3) Lübabu't-te'vîl : 4/400

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَاۙ ﴿١﴾ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَاۙ ﴿٢﴾ وَقَالَ
الْاِنْسَانُ مَا لَهَاۚ ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَاۙ ﴿٤﴾ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَاۜ ﴿٥﴾
يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتاً لِيُرَوْا اَعْمَالَهُمْۜ ﴿٦﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُۜ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ ﴿٨﴾

M E Â L İ :

1— Yerküre o müthiş deprem ile sarsılacağı,

2— Yeryüzü altındaki ağırlıklarını çıkaracağı,

3— Ve insan da «ne oluyor buna?» diyeceği zaman.

4-5— Yeryüzü o gün -Rabbı ona vahyettiği için- haberlerini anlatır da anlatır.

6— O gün insanlar -amellerinin kendilerine gösterilmesi için- bölük bölük dağınık halde çıkıp gelirler.

7— Artık kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görecek.

8— Kim de zerre kadar bir kötülük işlemişse onu görecek.

İNİŞ SEBEBİ

Mukatil diyor ki: «Bu sûre iki adam hakkında inmiştir: Biri, kendisine bir dilenci gelince ona az hurma, biraz ekmek kırıntısı veya azıcık ceviz içi ve benzeri bir şey vermeyi azımsar ve şöyle derdi: «Bu verdiğim bir şey sayılmaz. Ama biz ancak sevdiğimiz şeyi verince memnun oluruz; ecir ve sevap kazanırız.» Diğeri ise, az günaha, yalana ve biraz harama bakmaya pek aldırış etmezdi de şöyle derdi: «Bundan dolayı aleyhime bir günah veya azap gibi bir şeyin gerçekleşeceğini sanmıyorum. Cenâb-ı Hak ancak büyük günahlar sebebiyle Cehennem ateşi vaadetmiştir.»

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak onları az iyilik ve hayra teşvîk edip rağbetlendirmek ve artırmasınlar diye az günahtan sakınmalarını sağlamak üzere bu sûreyi indirdi. (1)

İbn Ebî Hâtim'in Saîd b. Cübeyr'den yaptığı rivâyete göre: **«Allah sevgisi için (veya mala olan sevgisine rağmen) fakire ve yoksula, yetime ve esire yedirerek, «Sizi ancak Allah rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür bekliyoruz» derler..»** meâlindeki İnsan Sûresi 8,9. âyetlerin delâleti karşısında Müslümanlardan bir kısmı az şey verdikleri zaman me'cur olamıyacaklarını, yani kendilerine bundan dolayı mânevî ecir verilmiyeceğini sanıyorlardı. Bir kısmı ise, az yalan, az günah, harama az bir bakış ve az bir gıybetten dolayı kınanmıyacaklarını düşünüyor ve: «Allah ancak büyük günahlara karşılık Cehennem ateşini vaadetmiştir» diyorlardı. Bunun üzerine konumuzu oluşturan sûre inmiştir. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

Abdullah b. Amr b. Âs (R.A.) diyor ki: «Bu sûre indiği zaman Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) orada oturuyordu ve sûrenin tilâvetini duyunca ağladığı görüldü. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona: «Ya Ebû Bekir! Seni ağlatan nedir?» diye sordu. O da şu cevabı verdi: «Bu sûre beni ağlattı.» Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ona şöyle buyurdu: «Eğer siz hatâ ve günah işlemiyecek olsaydınız, Cenâb-ı Hak sizden sonra hatâ ve günah işleyen bir ümmet yaratırdı.» (3)

---

(1) Nisâbûrî/Esbabu'n-Nüzûl: 304
(2) Süyûtî/Esbabu Nüzûli'l-Kur'ân: 126
(3) Tirmizî/Hadîsün hasenün garibün.. - İbn Cerîr Taberî/Câmiu'l-beyân Fî-Tefsîri'l-Kur'ân: 30/175

Enes b. Mâlik (R.A.)den yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : «Kim İZÂ ZÜLZİLET SÛRESİ'ni okursa, bu onun için Kur'ân'ın yarısına denktir. Kim KUL HUVALLAH SÛRESİ'ni okursa, bu onun için Kur'ân'ın üçte birine denktir. Kim de KUL YA EYYÜHE'L-KÂFİRÛN SÛRESİ'ni okursa, bu onun için Kur'ân'ın dörtte birine denktir.» (1)

Hz. Ali (R.A.)den yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : «Kim İZÂ ZÜLZİLET SÛRESİ'ni dört defa okursa, Kur'ân'ın tamamını okuyan kimse gibi olur.» (2)

Hz. Adiy (R.A.)den yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurmuştur :

«Yarım hurmayla veya güzel bir sözle olsun Cehennem ateşinden sakının!» (3)

İyilikten yana hiçbir şeyi küçümsemeyin; isterse (bu iyilik) kendi kovandan, su talebinde bulunanın kabına (biraz su) akıtman olsun; isterse bu güler bir yüzle din kardeşini karşılaman olsun..» (4)

«Ya Aişe! günahları küçümsemekten sakın; çünkü günahları Allah tarafından izleyip talep edenler (yazıp tesbit edenler) vardır.» (5)

«Günahları küçümsemekten sakının; çünkü gerçekten onlar adamın (işleyen kişinin) üzerinde toplanır da onu helâk eder.» (6)

YERKÜRENİN MÜTHİŞ SARSILMASI

(... اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا) «Yerküre o müthiş deprem ile sarsılacağı zaman..»

Kıyâmet olayında birinci defa Sûr'a üfürülmekle kâinatta yer alan her yıldız ve sistem gibi, yerküre de müthiş sarsılacak ve üzerinde canlı adına bir şey kalmayacak; sadece olayın ilk dakika ve saniyelerini, yaşamakta olan insanlar büyük bir şaşkınlıkla ve tarifi zor heyecanla : «Buna ne oluyor?» diyecekler. İşte bu olaydan sonra ikinci hayatla ilgili düzen

---

(1) Tirmizî/sevâbü'l-Kur'ân : 10
(2) Tefsir-i Kurtubî : 20/146
(3) Buharî/edeb : 34, zekât : 10, rikak : 51, tevhîd : 36- Müslim/zekât : 66, 67, 68, 70- Tirmizî/kıyâmet : 1, zühd : 37
(4) Müslim/birr : 144- Dâremî/rikak : 24- Tirmizî/et'ime : 30 Ahmed : 3/483- 5/63, 64, 173
(5) İbn Mâce/zühd : 29- Dâremî/rikak : 17- Ahmed : 1/402 - 5/331 - 6/151
(6) Ahmed : 6/70, 151

ve denge kurulacak ve Sûr'a ikinci defa üfürülecek. Derken ölüler diriltilecek.

Yeryüzünün altındaki ağırlıklarını çıkartması bu olayla yakından ilgilidir. Nitekim İbn Abbas (R.A.) ile Mücahid de bu yorumu benimsemiştir. Delilleri ise, Nâziât Sûresi 6. âyettir: **«O gün (yeri) sarsan sarsacak; ardı sıra bir diğeri izleyecek.»** Ancak birinci üfürmeyle ikinci üfürme arasındaki süre ile, birinci düzenin bozulmasıyla ikinci düzenin kurulması arasındaki sürenin ne kadar olduğunu bilmiyoruz. Bu hususta bazı rivâyetler varsa da çoğu sahîh değildir ve delil gösterilmeye uygun görülmemiştir.

«Eskal», «sekal» veya «sıkal»ın çoğuludur. Ağırlık manasına delâlet ederse de âyette daha çok şu iki şeyden birinin irâde edildiği söylenebilir;

a) Toprak altındaki ölüler,

b) Yerin çekirdeğine yakın olan madenler.

Birinci manâyı tercîh edenler, insan ve cinne «sakaleyn» denildiğini delil gösterirler. İkinci manâyı tercîh edenler ise, yerin çekirdeğine doğru eriyik halde bulunan madenlerin bulunduğunu dikkate alırlar.

Bunlar bizim yorumumuz.. Daha iyisini Allah bilir.

İNSANIN DEHŞETE KAPILIP ŞAŞIRMASI

(وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَا) **«Ve insan da «ne oluyor buna?!» diyeceği zaman..»**

Kıyâmet olayı çok kısa bir süre içinde gerçekleşir. Hadîslerden anladığımıza göre, olay ani olarak başlayacak ve o anlarda elindeki lokmayı ağzına götürmekte olan kişinin eli ağzına ulaşamıyacaktır. Birkaç dakika içinde kâinatın düzeni bozulurken, yerkürede müthiş sarsıntı meydana gelecek ve böylece Dünya yörüngesinden çıkacak.

İşte bu korkunç manzaraya şâhit olacak kimseler birkaç dakika veya saniye yaşama şansına sâhip olup bu süre içinde şaşkına dönecek.

Yâsîn Sûresi 49,50. âyetlerle bu olay şöyle tasvîr edilmektedir: **«Onlar çekişip tartışırken ansızın kendilerini yakalayıverecek bir haykırış beklerler. Artık (bu durumda) ne bir tavsiyede bulunmaya güç getirebilirler, ne de ailelerine dönebilirler.»**

Diğer bir yoruma göre: Birinci nefha ile kâinatın düzeni bozulup, Al-

lah'ın dilediği müstesna, bütün canlılar ölecek ve ikinci hayat düzeni kurulduktan sonra ikinci nefhayla canlılar dirilecek ve dirilip gözlerini açanlar uykudan uyanır gibi olacaklar; önce büyük bir şaşkınlık geçirerek «Buna ne oluyor?» diyecekler ve çok geçmeden âhiret hayatının başladığını anlayacaklar. Nitekim Yâsîn Sûresi 51,52. âyetlerle bu olay şöyle açıklanmaktadır: **«Sûr'a üfürülünce bir de ne bakarsın, kabirlerinden çıkıp Rablarına doğru akın akın koşarlar. «Eyvah bize! Kim bizi uyuduğumuz yerden kaldırdı?» derler. (Onlara): «Bu, Rahman (olan Allah)ın vaadettiği ve peygamberlerin doğru söylediği (gündür) denilir.»**

YERYÜZÜNÜN HABERLERİNİ ANLATMASI

(... يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا) **«Yeryüzü o gün -Rabbı ona vahyettiği için- haberlerini anlatır da anlatır..»**

Bu âyeti rivâyet yoluyla tefsîr edenler, Ebû Hüreyre'nin (R.A.) rivâyet ettiği şu hadîsi delil olarak gösterirler:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu âyeti okuyunca, ashabına sordu:

— Yeryüzünün haberlerinin ne olduğunu bilir misiniz?

Onlar da:

— Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu:

— Yeryüzünün haber vermesi, her erkek ve kadının neler işlediğini haber verip şâhitlik etmesidir; şu ve şu günlerde şunu şunu işledinız, demesidir.» (1)

Diğer bir hadîste ise, Efendimiz (A.S.) şöyle buyurmuştur?

«Yeryüzünden korunmaya çalışın. Çünkü gerçekten o sizin ananızdır; onun üzerinde kim hayır ve şerden ne işlerse, o mutlaka bunu haber verecektir..» (2)

---

(1) Tirmizî/kıyâmet : 7 (Hadîsün hasenün sahîhün).
(2) Mu'cemu't-Taberânî- İbn Kesîr : 4/539

CANSIZ CİSMİN KONUŞMASI

(يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا) **«Yeryüzü o gün -Rabbı ona vahyettiği için- haberlerini anlatır da anlatır.»**

İlâhî kudretin «Kelâm Sıfatı»yla tecelli etmesi sonucu Allah'ın dilediği her şey konuşmaya başlar. Ancak böyle bir tecelli doğrudan yeryüzünü mü konuşturmakla mı, yoksa insan ağzından çıkan her sesin olduğu gibi korunması ve günü, saati gelince korunmakta olan ses dalgalarının ortaya çıkarılmasıyla mı gerçekleşecektir? Her ikisi de mümkündür. Zira insanoğlunun günümüzde geliştirdiği teknik imkânlarla sesler, renkler ve şekiller aynen tesbit edilmekte ve istenildiğinde yansıtılmaktadır. Beşer gücünün ve irâdesinin bu noktaya geldiğine bakınca, ilâhî irâdenin nelere muktedir olduğunu söylemeğe gerek var mıdır?

Kur'ân-ı Kerîm'deki bu çarpıcı anlatım insanlara nasıl bir mesaj vermektedir? Âyetler üzerinde dikkatle durduğumuzda üç yönlü bir mesajın verildiğini anlamakta gecikmeyiz :

1— Mevcut düzeni kurup «Dünya» denilen küreyi insanların ve insanlardan yana yaratılan diğer canlıların yaşamasına elverişli duruma getiren Cenâb-ı Hak, ezelî plân ve proğramı, tesbit ve takdiri gereği bu düzeni bozacak ve ikinci bir düzeni kalıcı olarak kurup insanların ikinci hayatına uygun şartlarla hazırlayacaktır. O halde ölüm olayı, büsbütün silinmek, yokluğa karışmak değil, daha kalıcı bir hayata açılan kapıdan içeri girmektir. Zira bu ikinci hayatın şartları çok değişik olduğundan, insana ona göre bir beden yapısı verilecek ve ebediyen ölmemesiye bir hüviyete kavuşturulacaktır.

Gerçek bu olunca insanoğlu şu ölümlü hayatta, ölümsüz hayat için gereken hazırlığı yapmak zorundadır. Zira ezeli takdîr ve proğramı değiştirme kudret ve yetkisi bize verilmediğine göre, ister istemez ona uymanın lüzumu kendiliğinden ortaya çıkmakta ve akıl, irfan ve düşüncemize seslenilmektedir.

2— Yerkürenin ağırlığının dışarıya atılması, ölülerin dirilip kalkmasıyla gerçekleşir. Bu, ölümden sonra dirilmenin mutlak anlamda tahakkuk edeceği mesajını vermekte ve ona göre, Kitabullah'ta belirlenip proğramlandığı şekilde hayatı düzene sokmayı ihtar etmektedir.

3— İnsanoğlunun nerede ne işlediği, neler konuştuğu ve nasıl bir görüntü verdiği melekler tarafından tesbit edilmekte ve en küçük bir yanlışlığa meydan verilmeksizin korunmaktadır. Âhiret gününde bunlar şâhit

olarak getirilecek ve her kişi neler işlediğini, nasıl bir hayat sürdüğünü, ömrünü ne gibi konularda harcadığını bir bir gözleriyle görüp kulaklarıyla işitecektir. Bu, inanan her mü'minin günlük hayatını çok dikkatlice değerlendirmesini ilham etmekte ve ilâhî muradın bu doğrultuda olduğu mesajını vermektedir.

Nitekim yaşlı bir adam Peygamber (A.S.) Efendimiz'e gelerek dedi ki :

— Ya Resûlellah! Birçok konuları kendinde toplayıp taşıyan kısa bir sûreyi bana okuyunuz?

Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) ona İZÂ ZÜLZİLET sûresini okudu. Sûreyi bitirince adam şöyle dedi :

— Seni hak peygamber olarak gönderen zata yemin ederim ki, bu sûrenin üzerine bir şey ilâve etmiyeceğim, (yani sık sık bu sûreyi okuyup düşüneceğim). Sonra da arkasını dönüp ayrıldı. Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu :

— «Adamcağız felâh buldu, adamcağız felâh buldu!» Sonra da şunları ilâve etti : «Onu bana getirin!» Adamı alıp getirdiklerinde aralarında şu konuşma geçti :

— «Kurban Bayramı günü (kurban kesmekle) emrolundum, Cenâb-ı Hak o günü bu ümmete bayram kılmıştır.»

Adam :

— Ben sadece bana bağışlanan bir dişi hayvandan başka bir şey bulamıyorum. Onu Kurban edeyim mi? diye sordu.

Resûlüllah (A.S.) ona şu cevabı verdi :

— «Hayır, onu kurban olarak kesme. Ama sen saç ve sakalını tıraş eder, tırnaklarını keser, bıyığını kırpıp düzeltir, koltuk altının kıllarını giderirsen, bu senin için Allah yanında tastamam kurban sayılır.» (1)

Böylece yaşlı adam bu kısa sûredeki ilâhî mesajı bir anda kavramış ve ona göre yaşamasının gereğini anlamıştı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de onu bu idrâk ve imanından dolayı felâh ile müjdelemiştir.

---

(1) Ebû Dâvud/ramazan : 9- Ahmed : 2/169

İNSANLARIN DAĞINIK HALDE BÖLÜK BÖLÜK GELMESİ

(يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ) **«O gün insanlar -amellerinin kendilerine gösterilmesi için- bölük bölük dağınık halde çıkıp gelirler.»**

Kabirlerin deşilmesi ve ölülerin ikinci hayata diriltilip kaldırılması çok büyük bir olaydır. Ancak o gün aile ve soy bağları kopuk olacağından kimse kimseye sâhip çıkmayacak, sadece şefaat için Allah'ın izin verdikleri bu genellemenin dışında kalacaktır. Zira «aile» ve «soy» kavramı daha çok insan neslini devam ettirmeğe ve aile yuvasını sağlam temel üzerine oturtmaya yöneliktir. Âhiret gününde ise, ne nesli idâme, ne de aileyi koruma söz konusudur. (1) Orada üreme olmayacağı gibi, her mü'minin Cennet'te kendisine ayrılan nîmetten son derece memnun olacağı, tatminsizlik diye bir duygunun kalmayacağı; başkasına verilen nîmete göz konulmayacağı ve kıskançlık duymayacağı da kesindir. Aynı zamanda aç kalma, fakir düşme, hastalanma ve yaşlanma, gıda maddesi bulamama endişesi de olmayacaktır.

O halde kabirlerden kaldırılıp mahşer alanına bölük bölük sevkedilen insanlar, ailelerinin veya aşîretlerinin oluşturacağı gruplar halinde değil; amel ve inançları daha çok birbirine benzerlik arzedenlerin oluşturacağı topluluklar halinde hesap alanına getirileceklerdir. Diğer bir yorumla, meleklerin kendi ölçülerine göre, insanları gruplar halinde sevkedeceğine işâret olabilir.

Kurtubî'nin bu konuda değişik bir yorum ortaya koyduğunu görüyoruz. Ona göre, bir bölük sağ taraftan Cennet'in yoluna girerken, bir başka bölük de sol taraftan Cehennem yoluna girer.

Bu yorum âyetin siyak ve sibakına pek uymamaktadır. Zira insanların bölükler halinde gelmesi, amellerini ve dolayısıyla o amellerin karşılığını görmelerine yönelik bir düzenlemedir. Cennet'e veya Cehennem'e sevkedilme ise, bu fasıldan sonra başlar. Nitekim birinci yorumun ilk müfessir İbn Abbas (R.A.) tarafından da benimsendiğini görüyoruz. Adı geçen bu konuda şöyle demiştir: «İnsanlar amellerine göre bölük bölük olup hesap alanına getirilirler: İman ehli ayrı gruplar, küfür ehli de ayrı gruplar halinde sevkedilirler.»

---

(1) Bilgi için bak: Mü'minûn Sûresi: 101. âyetin tefsiri

HERKES DÜNYADA İŞLEDİĞİNİ ORADA AYAN-BEYAN GÖRECEKTİR

(فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ) **«Artık kim zerre kadar bir iyilik yapmışsa onu görecek; kim de zerre kadar bir kötülük işlemişse onu görecek.»**

Bu iki âyette birkaç yorumu gerektiren bir anlatım tarzı hâkimdir. Şöyle ki: Herkes işlediği iyilik ve kötülükleri mi, yoksa o iyilik ve kötülüğün karşılığını mı görecek? Konuyu Kur'ân-ı Kerîm'in bütünlüğü doğrultusunda değerlendirdiğimizde o gün herkese dünyada işlediği büyük-küçük ne kadar iyilik ve kötülükleri varsa mutlaka gösterilecek ve böylece kişi kendi hür irâdesiyle kendine nasıl bir gelecek hazırladığını anlayacak ve Cenâb-ı Hakk'ın kudretinden ve ilminden hiçbir şeyin gâip olmadığını, olamıyacağını müşâhede edecektir.

Amellerin karşılığına gelince: İşlenen günahlar tevbe ve istiğfarla, ciddi pişmanlık duymakla bağışlanmışsa, artık kıyâmet gününde onlara karşı ceza takdîr edilmiyecektir. Sadece sâhibine onları işlediği gösterilecek ve bundan dolayı yaptığı tevbe ve istiğfarın kabul olunduğu bildirilecektir.

İbn Abbas (R.A.) âyeti şöyle yorumlamıştır:

«Kâfirlerden kim dünyada zerre kadar bir kötülük işlemişse, âhirette mutlaka şirkin azabıyla birlikte onunla cezalandırılacaktır. Onlardan kim dünyada zerre kadar bir iyilik yapmışsa, dünyada onun karşılığını görür. Mü'minlerden kim dünyada zerre kadar şer işlerse, onun karşılığını yine dünyada görür. Onlardan kim zerre kadar iyilik işlerse, kendisinden kabul edilir ve âhiret gününde kat kat karşılığı verilir.»

Ünlü Müfessir Muhammed b. Kâb el-Kurezî de bu yorumu benimsemiştir. (1)

Birinci yorumu destekleyenler daha çok şu âyeti delil göstermişlerdir:

«Herkesin iyilik ve kötülükten ne işlemişse onu önünde hazır bulacağı günü bir düşünün ki, (o gün) o, kendisiyle kötülükleri arasında uzak bir mesafenin bulunmasını ister. Allah sizi kendisinden korkmanızla uyarır. Allah kullarına pek merhametli ve şefkatlidir.» (2)

Böylece birçok konuları, insan haklarını ve onlarla ilgili sorumluluk-

---

(1) Bilgi için bak: el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân: 20/150, 151
(2) Âl-i İmrân Sûresi: 30

ları içeren bu âyetler, dosdoğru inanan kişileri yönlendirici, kalplerinde korku ve ümit duygusunu geliştirici ve hayatı düzende tutmalarını sağlayıcı bir muhtevadadır.

Rivâyete göre ünlü şâir Firezdak'ın dedesi Sa'saa, Resûlüllah'a (A.S.) gelip Ondan (فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۝ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ) âyetini dinleyince, hayli etkilenmiş ve şöyle demiştir : «Artık bu âyetten başka Kur'ân'dan birşey dinlemiyecek bile olsam pek üzülmem. Bu bana yeter; çünkü bu âyetler öğüt ve yönlendirmenin doruğunda bulunuyor.» (1)

Zeyd b. Eslem'den yapılan rivâyete göre : Bir adam Peygamber (A.S.) Efendimize gelerek şöyle istekte bulundu : «Allah'ın sana öğrettiğini bana öğret!» Bunun üzerine Peygamber (A.S.) ona bir şeyler öğretmesi için bir adamı görevlendirdi. O da ona İZÂ ZÜLZİLET sûresini okuyup öğretti. (فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۝ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ) âyetlerine gelince, adam : «Bu bana yeter» diyerek arzu ettiğini öğrendiğini belirtmek istedi. Durum Resûlüllah'a (A.S.) arzedilince, şöyle buyurdu : **«Onu kendi haline bırakıverin. Çünkü gerçekten o dinde anlayışlı ve bilgisi olma seviyesine gelmiş bulunuyor.» (2)**

Zilzâl Sûresiyle Âdiyât Sûresi arasındaki münasebet :

Zilzâl Sûresiyle, kıyâmetin korkunç ve müthiş safhalarından biri haber verildi ve işlenen hiçbir amelin kaybolmayacağı; iyilik ve kötülüğün mutlaka karşılık göreceği bildirildi.

Âdiyat Sûresiyle, iyi-yararlı amellerin başında gelen Allah yolundaki cihada ve bu maksatla kullanılan at ve benzeri araçlara dikkat çekiliyor. Sonra da bu güzel ve kalıcı ameller dururken, ömrü boş şeyler uğrunda harcayan nankörler uyarılıyor.

——oOo——

(1) İbn Hacer el-Askalânî/el-İsabe Fî Temyîzi's-Sahabe : «Sa'saa» ismi
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 20/153

ÂDİYAT SÛRESİ

İbn Mes'ûd (R.A.), Câbir (R.A.), el-Hasan, İkrime ve Atâ'a göre: Mekke'de; İbn Abbas (R.A.), Enes (R.A.), Mâlik ve Katade'ye göre: Medine'de inmiştir. (1)

İbn Merduye (veya Merdeveyh)in İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı tahrîce göre, İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir: «VE'L-ÂDİYAT sûresi Mekke'de inmiştir. «Ebû Ubeyd de kendi Fezâil'inde el-Hasan'dan, Resûlüllah'ın şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: «İZÂ ZÜLZİLET sûresi Kur'ân'ın yarısına denktir; VE'L-ÂDİYAT sûresi de diğer yarısına denktir.» (2)

Birinci âyetinde savaş yollarında harıl harıl, nefes nefese koşan atlara ve binicilerine yemin edilerek başlanmış ve bu mânaya delâlet eden «âdiyat» sûreye isim olmuştur.

Allâme Zemahşerî'ye göre: bu, Asr Sûresi'nden sonra inmiştir. (3)

Âyet sayısı : 11

Kelime » : 28

Harf » : 120 (4)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Allah yolunda, din, ahlâk, namus ve hak uğrunda düşmana karşı at koşturanlar konu ediliyor.

2— Bunca imkânlara mazhar kılınan ve bir bakıma kâinatın var kılınmasının sebep ve hikmeti olan insanın Rabbına karşı nankörlükte bulunması, âyetin başındaki yemine cevap olarak gösteriliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî: 20/153
(2) Şevkanî/Fethülkadîr: 5/481
(3) Tefsîrü'l-Keşşaf: 4/786
(4) Lübabu't-te'vîl: 4/402

3— İnsanın dünya malına karşı çok hırslı ve hevesli olduğu belirtilerek bu hırs ve hevesin Kitap ve Peygamber çerçevesine alınmasının lüzumuna işâret ediliyor.

4— Sonra da ölüm olayının arkasından dirilme olayının meydana geleceği ve kalp ile kafalarda dolaşan niyet ve düşüncelerin ortaya döküleceği günden söz edilerek uyarıcı ve yönlendirici bilgi veriliyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًاۙ ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًاۙ ﴿٢﴾ فَالْمُغ۪يرَاتِ صُبْحًاۙ ﴿٣﴾
فَاَثَرْنَ بِه۪ نَقْعًاۙ ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِه۪ جَمْعًاۙ ﴿٥﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ لِرَبِّه۪
لَكَنُودٌۚ ﴿٦﴾ وَاِنَّهُ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَه۪يدٌۚ ﴿٧﴾ وَاِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ
لَشَد۪يدٌ ﴿٨﴾ اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِۙ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ
مَا فِي الصُّدُورِۙ ﴿١٠﴾ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَب۪يرٌ ﴿١١﴾

M E Â L İ :

1— Harıl harıl, nefes nefese boyunlarını uzatarak koşan atlara (veya hac cihetine yönelen develere),

2— Koşarken kıvılcım saçanlara,

3— Sabahleyin baskın yapanlara,

4— (Geçtikleri yerlerden) toz-duman koparanlara,

5— Ve (düşman) topluluğuna dalıp ortalayanlara and olsun ki,

6— İnsan cidden Rabbına karşı oldukça nankördür.

7— Kendisi de gerçekten buna şâhiddir.

8— Ve o, gerçekten Dünya malına karşı oldukça hevesli ve de cimridir.

9-10— Kabirlerdekinin deşilip çıkarılacağı, göğüslerde olanın derlenip ortaya konulacağı zamanı acaba bilmiyor mu?!

11— Şüphesiz ki Rabları o gün onlardan (onların her hâlinden) haberlidir.

İNİŞ SEBEBİ

Hâfız Bezzar, İbn Ebî Hâtim ve Hâkim'in İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz birkaç atlıyı bir yana göndermiş bulunuyordu. Aradan bir ay geçmesine rağmen onlardan bir haber gelmedi. Bunun üzerine Âdiyat Sûresi indi. (1)

Müfessir Kurtubî'nin tesbitine göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Beni Kinâne Kabilesine bir süvari müfrezesi gönderdi. Ancak aradan hayli zaman geçmesine rağmen onlardan bir haber çıkmadı. Müfrezenin başında ise, Ansar'dan Münzir b. Amr bulunuyordu ki, bu zat nakiplerden biri idi. Münafıklar, gönderilen bu müfrezenin öldürüldüklerini iddia edip etrafa yaymaya ve kargaşa çıkartmaya başladılar. Bunun üzerine müfrezenin Allah yolunda selâmette olduğunu belirtir anlamda Âdiyat Sûresi indirildi. (2)

İLGİLİ HADÎS

Ebû Ubeyd'in Fezâ'il'inde el-Hasan'dan yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: «İZÂ ZÜLZİLET sûresi, Kur'ân'ın yarısına ve VE'L-ÂDİYAT sûresi de (diğer) yarısına denktir.»

Diğer yandan Muhammed b. Nâsır'ın Atâ b. Ebî Rebah (R.A.)den merfuân yaptığı rivâyette, İbn Abbas'ın (R.A.) şöyle dediği nakledilmiştir: «İZÂ ZÜLZİLE sûresi Kur'ân'ın yarısına; VE'L-ÂDİYAT sûresi de Kur'ân'ın yarısına, KUL HUVALLAH sûresi de Kur'ân'ın üçte birine muâdil (eşdeğerde)dir.» (3)

---

(1) Süyûtî/Esbabu Nüzûli'l-Kur'ân : 122
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 20/155
(3) Bilgi için bak : Şevkanî/Fethülkadir : 5/481

MÜCAHİDLERİN VE ATLARININ BEŞ ÖZEL DURUMUNA AND İÇİLMESİ

(وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ...) **«Harıl harıl, nefes nefese boyunlarını uzatarak koşan atlara (veya hac cihetine yönelen develere..) Koşarken kıvılcım saçanlara.. (and olsun).»**

İslâm'ın sulh ve selâmet içinde varlığını ve kudretini sürdürebilmesi için maddî yönden de güçlü, disiplinli, cihada lüzumlu ve hazır olması gerekir. Amaç ise, Allah sözünün daha yüce olması ve Hak düşmanlarının azgınlık ve nifaklarının durdurulması veya ortadan kaldırılmasıdır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak, düşmana karşı savaşan süvari mücahitlerin ve dolayısıyla diğer kısımların eğitilmesinin lüzumuna işâretle savaş aracı olarak kullanılan atların ve savaşçıların beş özel durumlarına and içmekte ve böylece konunun önemine dikkat çekmektedir. Şöyle ki :

1— Harıl harıl, nefes nefese koşan,

2— Koşarken nallarıyla kıvılcım saçan,

3— Sabah vakti, (düşmandan önce) baskın yapan,

4— Toz, duman koparan,

5— Düşmanın ortasına dalan..

Bu beş maddeyle savaş için yetiştirilen atlara, eğitilip hazırlanan süvari birliklerine, erken saatlerde düşman henüz baskın yapmadan onlara baskın yapan kahraman mücahidlere; akıncılar misali dört nala gidip düşmana korku ve dehşet veren yiğitlere ve bunların atlarının nallarından çıkan kıvılcım ve yükselen toza; plânlı, disiplinli şekilde düşman saflarına dalıp İslâm'ın kudretini gösteren cengaverlere, mahir savaşçılara dikkat çekilmekte ve böylesine yetiştirilen atların ve binicilerinin Allah yolunda anılmaya değer olduklarına işârette bulunulmaktadır.

Bazı müfessir ve yorumcuların âyette beş madde halinde tasvîr edilen olayın Arap Cahiliye Devri ile ilgili bulunduğunu; o devirlerde yağmacı zorbaların etrafa korku ve dehşet saldıklarını, aynı zamanda sabahın erken saatlerinde baskın yapıp başkasının malını yağma ettiklerini belirterek, Cenâb-ı Hakk'ın o zulüm ve azgınlık dönemini kınadığını, İslâm'ın sulh ve selâmet getirdiğine işâretle İslâm nîmetine şükredilmesinin gereğini dolaylı şekilde bildirdiğini ifade etmişlerdir. Ancak bu yorumun isabetli ol-

madığını söyleyebiliriz. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hak önemli bir konuyu anlatırken veya haber verirken önce özünde, yapısında ve oluşmasında birtakım kutsal ölçüleri, ilâhî belgeleri; ana fikir ve temel bilgileri taşıyan eşya ve olaylara yemin ederek konuya giriş yapar. O bakımdan Cahiliyet Devrindeki yağmacılık ve zorbalığın, hak ve hukuka tecavüzün ne kutsal bir yanı, ne de ilâhî belge olacak bir özelliği vardır.

Ancak o devirde atları çok kötü maksat için koşturan müşriklerin yağmacılığına ve zorbalığına son verilip imân edenler tarafından bu defa Arap Yarımadası'nda o atların Cenâb-ı Hakk'ın son dini adına koşturulduğu ayrı bir yorum olarak ileri sürülebilir.

İniş sebebinde de açıkça belirtildiği gibi, atları yüce İslâm dâvası uğrunda Hak rızası ve kelimetüllah'ın daha yüce olması için koşturan; her an baskın yapmak için fırsat kollayan münkir sapıklardan daha tez davranıp erken saatlerde baskın yapan İslâm mücahitleri alkışlanmakta, güzel misal teşkil ettiklerine işârette bulunulmaktadır.

Arap müşrikleri kutsal Kâbe'ye, Makam-ı İbrâhim'e, Zemzem ve Hacerülesved'e; aynı zamanda kendileri için güven yeri olan Emîn Belde'ye rağmen çok fena nankörlük havasına girip bu mukaddes değerlere ihanet ediyorlardı. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in teblîğ ve irşadına baş ve gönül kulağını açık tutup hidâyete eriştirilenler ise, Allah'ın bu yüksek lûtuf ve nîmetine şükrederek onları asıl değer ve amacına uygun hale getirmek ve korumak için fi-sebîlillah hizmete atıldılar. Bu uğurda koşturdukları atlar ve develer onları ilâhî hoşnutluğa mazhar kılacak bir anlam ifade etmekteydi.

Nitekim İbnülarabî diyor ki:

«Cenâb-ı Hak, (YÂSÎN VE'L-KUR'ÂNİ'L-HAKÎM) diyerek önce Muhammed'e (A.S.) ve Kur'ân-ı Kerîm'e yemin etmiş; sonra (LE-AMRUKE İNNEHÜM LEFİ SEKRETİHİM YA'MEHÜN) buyurarak Hz. Muhammed'in (A.S.) hayatına yemin etmiş; sonra da Onun atına, atlılarına, nefes nefese koşmalarına, ayaklarından çıkan kıvılcımlara yemin ederek (VE'L-ÂDİYATİ DABHAN) buyurmuştur.» (1)

Ayrıca İbn Abbas (R.A.), Enes (R.A.), el-Hasan ve Mücahid'e göre: ÂDİYAT'tan maksat, Allah yolunda mü'minlerin savaşta kullandıkları atlardır.

Bu açıdan konuya eğilenler şöyle demişlerdir:

---

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/154

«Allah yolunda savaşmak için kullanılan atların hürmetini takdîr etmeyen kimsede nifaktan bir şube vardır.»

AT, SAVAŞ İÇİN LÜZUMLU BİR VASITADIR

Sûrede atla ilgili beş maddeye yer verilirken net biçimde «at» ismi anılmamıştır. Çünkü attan maksat, seri hareket eden ve mücahide, gâziye yardımcı olan her vasıtadır. O gün için bu vasıta at ve deve idi. Bugün at az da olsa yerini korumakla beraber, o vasıtadan maksat uçak, tank, roket, nükleer başlıklı uzun ve kısa menzilli füzeler ve benzeri savaş silahlarıdır. O bakımdan Yüce Kur'ân'da savaş için lüzumlu vasıtanın bazı özellikleri sıralanırken açık ve net olarak «at»tan ve «deve»den söz edilmemiştir. Zira «âdiyat», harıl harıl, nefes nefese boynunu uzatarak koşan at olabileceği gibi deve ve başka bir vasıta da olabilir; yani âyeti daha kapsamlı yorumlamak mümkün gösterilebilir. Nitekim Hz. Ali (R.A.) ile İbn Abbas (R.A.) bu âyet üzerinde görüş ve yorumlarını ortaya korken farklı tefsîrde bulunmuşlardır. Hz. Ali'ye (R.A.) göre, «âdiyat» tan maksat, hac yolunda koşan hecin develerdir. İbn Abbas'a (R.A.) göre : Allah yolunda koşturulan atlardır. Hz. Ali (R.A.) bu yoruma itirazını şöyle ifade etmiştir : «Senin dediğin gibi değildir. Bedir Savaşı'nda ancak biri Mikdad'ın, diğeri Mersed b. Ebî Mersed'in olmak üzere iki at bulunuyordu. Yoksa sen bilmediğin bir konuda fetvâ mı vermek istiyorsun?! Bu durum karşısında artık harıl harıl koşup toz bulutu kaldıran atlar değil, Müzdelife'den Arafat'a koşup giden develer muraddır.»

Bunun üzerine İbn Abbas (R.A.) diyor ki : «Kendi görüş ve yorumumdan vazgeçip Hz. Ali'nin (R.A.) yorumuna döndüm.»

Ashab-ı Kirâm'dan İbn Mes'ud, Tâbiîn'den Ubeyd b. Umayr ve müfessir Muhammed b. Kâb el-Kurezî de bu yorumu benimsemişlerdir. Allah daha iyisini bilir.

Ancak ifade edelim ki, ilâhî beyânların çoğu belli bir çağa, belli bir kavim ve olaya bağlı kalmaz, bütün çağlara, sosyal gelişmelere, teknik imkânlara seslenecek bir kudreti yansıtır. O bakımdan «âdiyat», Allah yolunda koşturulan atlar ve Müzdelife'den Arafat'a koşan hecin develer olmakla beraber, kıyâmete kadar Allah yolunda kullanılacak bütün hareketli vasıtaları, araç ve gereçleri de kapsamına alır. Nitekim Cenâb-ı Hak, mü'minlere savaş için kuvvet hazırlamalarını emrederken, belli bir silâh, araç ve gereç üzerinde durmamış, «kuvvet» anlamında bütün silâh, araç ve gereçleri kapsayacak şekilde bir anlatım tarzına yer vermiştir : **«(Ey Müslümanlar!) Onlara karşı gücünüzün yettiğince her türlü kuvveti ve (sa-**

vaş için) beslenen atları (gereken araçları) hazırlayın. Bununla hem Allah'ın düşmanlarını, hem sizin düşmanlarınızı ve sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup yıldırırsınız. Allah yolunda her ne harcarsanız (karşılığı) size tastamam ödenir, hiç de haksızlığa uğramazsınız.» (1)

Diğer dört kavram hakkındaki farklı tesbit ve yorumlar :

«Fel-muriyati kadhan»

İkrime, Atâ ve Dahhak'e göre : Bundan maksat, koşarken nallarının taşlara dokunmasıyla kıvılcım çıkartan atlardır.

İbn Mes'ûd'e (R.A.) göre : Ayaklarını taşlara basıp onların birbirine çarpmasıyla kıvılcım çıkartan hecin develerdir.

Diğer bazı yorumculara göre : İki ordu arasında savaşın iyice kızışması demektir.

Katade'ye göre : Savaşçı erkeklerin savaş esnasında düşmanlarına karşı kurdukları hile ve tuzağa işârettir.

İbn Abbas'a (R.A.) göre : Savaş halinde olup geceleyin ateş yakarak kıvılcım çıkartan savaşçılar demektir.

Birinci yorum ağırlık kazanmıştır.

«Fel-muğîrati subhan»

İbn Abbas'a (R.A.) ve müfessirlerin çoğuna göre : Savaşçı süvarilerin sabahleyin düşmana baskın yapmasına delâlet etmektedir.

İbn Mes'ud (R.A.) ile Hz. Ali (R.A.) ve onlara tabi olanlara göre : Bayramın birinci günü sabahleyin binicilerini Mina'ya taşıyan develere işârettir.

Müfessir Muhammed b. Kâb el-Kurezî'ye göre : Sür'atle yol alan vasıtalar demektir.

«Feeserne bihi nak'ân»

Sür'atle koşup toz çıkartan atlara işârettir.

Muhammed b. Kâb el-Kurezî'ye göre : Müzdelife ile Mina arasında Naki' mevkiine sür'atle giden develer kasdedilmektedir.

«Fe-vesatne bihi cem'ân»

İbn Mes'ûd'e (R.A.) göre : Müzdelife'deki topluluğun arasına katılanlar söz konusudur.

---

(1) Enfâl Sûresi : 60

İbn Abbas'a (R.A.) göre : Düşman ordusuna dalıp ortalarına kadar sokulan süvari mücahidler kasdedilmiştir.

Bu ikinci yorum ağırlık kazanmıştır.

İNSANLARIN ÇOĞU RABBINA KARŞI NANKÖRDÜR

(... إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ) «İnsan cidden Rabbına karşı oldukça nankördür..»

Savaş atlarının ve vasıtalarının ve onları düşmana karşı koşturup kullanan mücahidlerin beş ayrı durumuna and içilip önemine işâret edildikten sonra, insanın Rabbısına karşı nankör olduğu, yeminin cevabı olarak açıklanmaktadır. «İnsan» denilen canlı, şüphesiz ki En Yüce Kudret'in şaheseridir. Kâinatta bilinenlerin önemli bir kısmının ondan yana yaratıldığı kesindir. Dünya ise, onun olgunlaşıp hem kendini, hem de Yüce Yaratanını bilip tanıması için bir uğrak kılınmış ve böylece onun sadece Rabbısı adına konuşup hükmetmesi ve ancak O'na ibâdet etmesi murad olunmuştur. Öyle ki, insanın yaratılmasının hikmeti ve felsefesi bu çizgide kendini belli edebilir. O bakımdan kendini hikmet çizgisinden uzak tutup başka amaçlar peşinde koşanlar ve özellikle hayatının dizginini nefislerinin emrine verenler olgunlaşmadan, kendilerini dosdoğru tanımadan dünyayı terketmek zorundadırlar. Ölmeden önce hakikati idrâk edip dönüş yapanlar hakkında Cenâb-ı Hak gafûr ve rahîmdir. Tuttukları yanlış yolda yürümekte ısrarlı olanlar ise, hem nankör, hem de bedbaht kişilerdir. Çünkü onların matlûbu Allah değil, dünyalıktır. Bunun için Cenâb-ı Hak ilgili âyetlerle onların dünyalığa karşı sınır tanımaz hırslarının üç özelliğini tasvîr ederek mü'minlere bilgi vermekte ve öylelerini de uyarmaktadır :

1— Onlar çok nankördürler.

2— Bu nankörlüklerine bizzat kendileri şâhittirler.

Zira gerek vücut yapıları, gerekse ruhî varlıkları ve taşıdıkları birçok yetenekleri Yüksek Kudret'in plânlı sanatını yansıtmakta ve her organı «Allah vardır ve birdir» demektedir. Ne yazık ki, insanların çoğu bu gerçeği görememekte ve bu fısıltıyı duymamaktadır.

3— Dünya malına karşı oldukça hırslı ve cimridirler.

Birinci özellik veya vasıf «kenûd» kelimesiyle ifade edilmektedir. İbn Abbas'a (R.A.) göre; «İnkârcıdır, nankördür ve Allah'ın nîmetlerini inatla inkâr edendir» demektir.

Ebû Umâme el-Bâhilî (R.A.)den yapılan rivâyete göre: Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu kelimeyi şöyle manâlandırmıştır: **«Yalnız başına oturup yemek yer; iyilik ve ihsan nedir bilmez. Yardımda bulunmaz, hısımlarını gözetmez. Elinin altındaki köleyi döver.» (1)**

İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyete göre: Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, ashabına şöyle buyurmuştur: **«Sizin en şerlinizi haber vereyim mi?» Onlar da: «Evet, Ya Resûlellah!» deyince; Efendimiz buyurdu ki: «Yalnız başına inip konaklar, iyilik, ihsan ve yardımda bulunmaz; kölesini döver.» (2)**

Yine İbn Abbas (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, «Kenûd», Kinde lûgatinde «âsi»; Rebi'a ve Mudar lûgatinde «çokça inkârcı»; Kinane lûgatinde «cimri, kötü alışkanlığı olan» manâsında kullanılıyor.

Bunun dışında kelimeye şu manâyı verenler de olmuştur: «Aza nankörlük eden, çoğa şükretmeyen, Hakk'ı inatla, ısrarla inkâr eden..»

(وَاِنَّهُ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَهِيدٌ ...) **«Kendisi de gerçekten buna şâhiddir..»**

Bu âyet iki şekilde yorumlanmıştır:

a) Şüphesiz Cenâb-ı Hak, âdemoğlunun bu tutumuna şâhittir.

İbn Abbas, el-Hasan, Katade ve Muhammed b. Kâb el-Kurezî bu yorumu benimsemişlerdir.

b) Doğrusu insan kendi nefsine karşı ne yaptığına, ne işlediğine şâhittir.

Tabiîn'den Mücahid bu yorumu benimsemiştir.

İnsanın kendine karşı şâhitliğinin bir yönü dünyayla, bir yönü de âhiretle ilgilidir. Zira aklı eren her kişi dünyada neler işlediğini bilir ve bu, başkasına karşı işlenen bir zulüm ve kötülük ise, o kişiyi, yani işleyeni az veya çok vicdanen rahatsız eder. Âhirette ise, onun şahitliği, dış organlarının konuşturulmasıyla tezahür eder. Nitekim Nûr Sûresi 24., Yâsîn Sûresi 65. âyetle bu konu şöyle açıklanmaktadır:

«Öyle bir gündeki, elleri ve ayakları onların yaptıklarına, işlediklerine karşılık aleyhlerine şâhitlik ederler.»

«Bugün onların (o inkarcı azgınların, sapık döneklerin) ağızlarını mü-

---

(1) Kurtubî'nin naklettiği bu hadîsi, Tirmizî/Nevâdirü'l-usûl'de tahrîc etmiştir.

(2) Kurtubî'nin naklettiği bu hadîsi, Tirmizî/Nevâdirü'l-usûl'de tahrîc etmiştir.

hürleriz. Neler işleyip elde ettiklerini (ortaya dökmek için) bizimle, (onların ağzı ve dili değil) elleri konuşur, ayakları da şâhitlikte bulunur.»

Böyle bir ortamın vücut bulacağında şüpheye yer yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın «kün emri», ne maksatla tecelli ederse, sebepler o yönde gerçekleşir. İlâhî kudret sonsuz ve tükenmez hayat kaynağıdır; yöneldiği şeyde hayat ve kudret başlar.

Yâsîn Sûresi'nde bu inceliğe değinilerek şu bilgi verilmektedir :

«O, bir şeyi (var kılmayı) dileyince, O'nun emri sadece «ol!» demesidir; o şey hemen oluverir.» (1)

İNSAN DÜNYA MALINA KARŞI ÇOK İSTEKLİDİR

(وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ) **«Ve o, gerçekten dünya malına karşı oldukça hevesli ve de cimridir.»**

Âyette bu mâna kasdedilirken «hayr» kelimesine yer verilmiştir. Bu, iyi, faydalı, mubah ve meşru gibi manâlara delâlet ettiği gibi, Kur'ân'ın iki yerinde «dünya malı» kasdedilerek kullanılmıştır. (2)

Böylece dünya hayatına hareket ve canlılık kazandırmak, insanı âtıl durumda bırakmamak için onun fıtratına mal, makam, servet ve ihtişama eğilim duygusu zerkedilmiştir. Ancak bu duyguyu meşru sınırlar içinde tutmaya yönelik hükümler indirilmiş ve insanın başıboş, gayesiz yaratılmadığı belirlenmiştir. Bu açıdan konuya bakınca, dünya malının lüzumu ortaya çıkmakta, fakat onun amaç ve hedef olmadığı vurgulanmaktadır. Zira eğer o amaç ve gaye olsaydı, insanın dünyada ölümsüz olması gerekirdi. Oysa bütün canlıları ölüm pusuda beklemekte ve vakti saati gelince avını yakalayıp diğer bir âleme götürmektedir. O halde dünya malı meşru ölçülere göre kazanılır ve yine bu ölçüler çerçevesinde harcanır; aynı zamanda insanı Hakk'a yaklaştıran bir araç olduğu bilinirse, elbetteki faydalı ve lüzumludur. Önemli olan bu lüzumun sınırlarını belirlemek ve ona göre hayatı düzenlemektir.

---

(1) Yâsîn Sûresi : 82
(2) Bakara Sûresi : 180 - Âdiyat Sûresi : 8

KABİRLERDEKİNİN DIŞARI ÇIKARTILMASI

(أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ...) «Kabirlerdekinin deşilip çıkarılacağı.. zamanı acaba bilmiyor mu?»

Kıyâmet olayıyla yerküre müthiş sarsılıp dümdüz, pürüzsüz hale geldikten sonra toprak altında çürüyen et ve kemiklerin her zerre ve parçasının ayrı bir yana dağılacağı kesindir. Böyle bir durumda da onları tekrar toplayıp biraraya getirecek, proğramlandığı şekilde insan vücudunu oluşturacak elementleri harekete geçirecek ve hücrelerini var kılıp vücut dokusunu bina edecek kuvvet ve kudret bütünüyle Allah'a aittir. Şüphesiz bu O'na göre çok kolaydır. Zira nasıl dünya hayatına yönelik insan vücudunu oluşturmaktan yana belli biyolojik, fizyolojik ve benzeri kanunlar koymuşsa, öylece âhiret hayatından yana da insan vücudunu oluşturmak için ezelde proğramlandığı şekilde belli kanunlar harekete geçirilir ve ölümsüz bir vücut bina edilir. Bu da münhasıran Cenâb-ı Hakk'ın kudretine bağlı bir olaydır; beşerin hiçbir dahli söz konusu değildir.

Kabirlerde olanların dışarı çıkartılması, yani kabirlerin deşilip içindekilerin dışarı atılması, ifadesi bize şu bilgiyi de vermektedir: «İnsan vücudu en ince hatlarıyla ve birini diğerinden ayıran özellikleriyle oluşturulup ikinci hayat sahnesine çıkartılacaktır. Ancak bu oluşacak vücudun, dünyadakine nisbetle değişik birtakım yeni özellikleri olacaktır. Meselâ dünyadakine nisbetle sindirim sistemi farklı bir yapıya sahip olacak; idrar ve dışkı sistemi olmayacaktır. Aynı zamanda hastalık, yıpranma yaşlanma ve ölüm olayları bütünüyle iptal edilecektir.

Dünya malına karşı aşırı meyil izhar eden ve o yüzden Allah yolunda, din uğrunda cihad ve hizmeti terk veya ihmal edenler, ikinci hayata kaldırılmakla uyarılıyor ve sadece sözlü, fiilî günah ve sevaplarının, iyilik ve kötülüklerinin değil, kalp ve kafalarında taşıdıkları iyi ve kötü düşünce ve niyetlerinin de ortaya döküleceği gündeki o müthiş manzara ile yönlendirilmeleri isteniyor. Zira her şeyi yaratıp türünün özelliğine ve bağlı bulunduğu kanuna göre terbiye edip geliştiren Cenâb-ı Hak, insanın her hâlinden mutlaka haberdardır. Hiçbir şey O'na gizli, kapalı kalmaz.

Böylece bu sûreye, Allah yolunda koşturulan atlara yemin edilerek başlandı ve cihadın önemine işâretle bunun için araç ve gereçlerin lüzumu belirtildi.

Sonra da insanoğlunun dünya malına olan aşırı eğilimi konu edilerek, bu gibi geçici nîmetlerin kalıcı nîmetlere hazırlanmaya engel kılın-

maması veya kalıcı nîmetin ona feda edilmemesi hatırlatıldı ve arkasından ikinci hayata kalkmak için kabirlerin deşilip içindekilerinin dışarıya atılacağına dikkat çekildi. Aklı eren herkesin o günlerin yakın olduğunu unutmaması, yönlendirici bir bilgi olarak verildi ve sûre noktalandı.

Bunu izleyen Kariâ Sûresine ise, kıyâmetin bir diğer safhası konu edilerek başlanıyor ve o müthiş olayda meydana gelecek değişikliklerden bir, iki misal veriliyor. Sonra da Âhiret gününde iyilik ve kötülüklerin ağır basmasına göre bir sonuç ortaya çıkacağı açıklanarak, günah ve hatadan kurtulamıyan mü'minlerin iyiliklerini çoğaltmalarına ve ibâdet ve taâtleri vaktinde gönül yatışkanlığıyla yerine getirmelerine işâretle sâlih amellere ağırlık vermeleri isteniliyor.

Böylece bu konularda iki sûrede de birbirini tamamlayıcı bilgiler verilerek aralarında kopmaz bağların mevcut olduğu dolaylı şekilde kalp ve kafalara işleniyor.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan ve bizi bize, kendisini bize tanıtan Cenâb-ı Hakk'a hamd; ilâhî muradı bize açıklayan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ve Onun âl ve ashabına salât-ü selâmlar olsun.

بِسْــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

KARİÂ SÛRESİ

Müfessirlerin hemen hepsine göre, sûre Mekke'de inmiştir. Nitekim İbn Merduye (veya Merdeveyh)in İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre de Mekke'de indiği belirtilmiştir. (1)

Birinci âyetiyle kıyâmet olayının tüyler ürpertici bir, iki safhası konu edilmekte ve buna delâlet eden «Kariâ» sûreye isim olmaktadır.

Allâme Zemahşerî'ye göre: Bu sûre, Kureyş Sûresi'nden sonra inmiştir. (2)

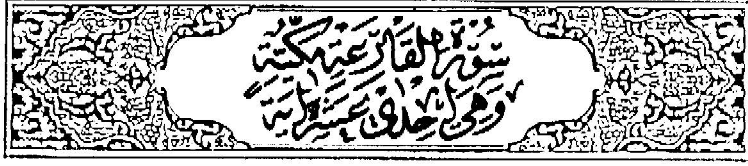
Âyet sayısı	:	11	
Kelime »	:	30	
Harf »	:	52	(3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Kıyâmetin iki müthiş ve korkunç safhası konu ediliyor.

2— Âhiret gününde iyilik ve sevapları ağır gelenlerin mutlu bir hayat süreceği; hafif gelenlerin ise yerlerinin Hâviye, yani iyice kızdırılmış ateş olacağı bildiriliyor.

(1) Şevkanî/Fethülkadîr: 5/485 - Tefsîr-i Kurtubî: 20/164
(2) Tefsirü'l-Keşşaf: 4/789
(3) Lübabu't-te'vil: 4/402

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْقَارِعَةُۙ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُۚ ﴿٢﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُۜ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ
النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِۙ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِۜ ﴿٥﴾
فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُۙ ﴿٦﴾ فَهُوَ ف۪ي ع۪يشَةٍ رَاضِيَةٍۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ
مَوَازِينُهُۙ ﴿٨﴾ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌۜ ﴿٩﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا هِيَهْۜ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

MEÂLİ:

1— El-Kariâ: Kalplere korku salan o müthiş gürültü!.

2— Kariâ nedir?

3— Kariâ'nın ne olduğunu bilir misin?

4— O gün insanlar (ateşin çevresinde) dağılıp dökülen pervane gibi olacak.

5— Dağlar da atılmış renk renk yüne benzeyecek.

6— Artık kimin tartıları ağır basarsa,

7— O, memnun olacağı bir hayattadır.

8— Kimin de tartıları hafif gelirse,

9— Onun yeri Hâviye'dir.

10— Hâviye'nin ne olduğunu bilir misin?

11— İyice kızışmış bir ateştir.

İLGİLİ HADÎSLER

Ebû Hüreyre (R.A.)den yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Ademoğlunun yakıp tutuşturduğu ateş, Cehennem ateşinin yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür, (ısı derecesi ondan yetmiş derece azdır).» (1)

«Şüphesiz sizin bu ateşiniz Cehennem ateşinin yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür ki, (sizin ateşiniz) iki defa denize vurulup sokulmuştur. Eğer böyle olmasaydı Allah ondan hiç kimseye hiçbir menfaat meydana getirmemiş olurdu.» (2)

«Sizin bu ateşinizin, Cehennem ateşine nisbetle misali nedir bilir misiniz? Cehennem ateşi sizin ateşinizin dumanından yetmiş kat daha siyahtır.» (3)

«Cehennem ateşi bin yıl yakıldı da kırmızı oldu. Sonra bin yıl daha yakıldı beyazlaştı ve sonra bin yıl daha yakıldı simsiyah oldu.» (4)

GÖRÜNTÜ VE ÖZELLİĞİNE GÖRE KIYÂMET, BİRTAKIM İSİMLERLE ANILMIŞTIR

(اَلْقَارِعَةُ مَا الْقَارِعَةُ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُ ...) «El-Kariâ : Kalplere korku salan o müthiş gürültü!. Kariâ nedir? Kariâ'nın ne olduğunu bilir misin?..»

Kur'ân-ı Kerîm'de kıyâmet olayı, sergileyeceği görüntülere ve taşıyacağı özelliklerine göre isimlendirilmiştir: Hakka, Tamme, Sahha, Ğâşiye, Kariâ bu cümledendir.

Burada kıyâmetin korkunç ve tüyler ürpertici bir şiddetle ses çıkartıp tepeden yıldırım hızından, gök gürlemesinden çok farklı bir gürültüyle ineceği tasvîr edilirken «kariâ» kelimesi kullanılmıştır. İki veya daha fazla sert cismin şiddetle çarpışması sonucu çıkan korkunç ses ve gürültü anlamına delâlet eder. Aynı zamanda bir kavmin veya ülkenin başına inen şiddetli felâket de konu edilirken bu isme yer verilir. Nitekim Araplar bir

(1) Taberânî/cehennem : 1- Müsned-i Ahmed : 2/476

(2) Buharî/bed'i-halk : 10- Tirmizî/cehennem : 7- İbn Mâce/zühd : 38- Dâremî/rikak : 120 Taberânî/cehennem : 1, 2

(3) Taberânî/cehennem : 2, 3

(4) İbn Mâce/zühd : 38- Tirmizî/cehennem : 8

kavmin başına çok korkunç, çok şiddetli bir felâket, bir musîbet gelince : «Karaathümü'l-kariâ ve fekarathümü'l-fakıre» derler. (1)

Bu manâyla kıyâmete isim olan bu kelimenin delâletinden, kıyâmet olayının bazı safhalarını şöyle anlamaktayız :

a) Mevcut gezegen ve yıldızlar yörüngelerinden çıkıp şiddetle çarpışacak.

b) Yürekleri yerinden hoplatacak kadar korkunç bir gürültü kopacak.

c) İnsanların başına çarparcasına tarifi mümkün olmayacak kadar korkunç bir felâket inmiş olacak.

d) Yerküre üzerindeki dağlar birbirine çarpılıp tuz-buz olacak ve birkaç dakika veya saniye içinde her şey bitmiş olacak; canlı adına bir şey kalmayacak.

Cenâb-ı Hak bu müthiş olaya dikkatleri çekmek, gaflet içinde insanî hüviyetini kaybedenleri uyarmak; imân edenlerin her an bu olaya hazırlıklı olmalarını ilhâm etmek için ilâhî uslûbu gereği, önce onu «kariâ» ismiyle anmakta, arkasından «kariâ»nın ne olduğunu sormakta ve sonra da bu olayın muhatabı tarafından bilinemiyeceğine atıfta bulunarak müstesnâ bir anlatım tarzıyla kalp ve kafaları kıyâmete çekmekte ve hemen arkasından gereken açıklamayı yapmaktadır.

KIYÂMETİN İKİ KORKUNÇ SAFHASI

(يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ۙ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ) **«O gün insanlar (ateşin çevresinde) dağılıp dökülen pervane gibi olacak. Dağlar da atılmış renk renk yüne benzeyecek.»**

Işığa ve ateşe doğru uçuşup dönen pervanelerin, o ışık veya ateşin bir anda sönüvermesi veya patlamasıyla dağılarak etrafa yayılması, düzensiz şekilde kaçışması misal verilerek, kıyâmet olayıyla birlikte insanların şuursuzca sağa-sola dağılacakları ve düzensiz hareket edecekleri haber verilmektedir.

Bununla kıyâmetin beklenmedik bir anda kopmasıyla diğer canlıların büyük bir korku ve dehşete kapılacağı gibi, insanların da neye uğradıklarını henüz anlayamadan büyük bir şaşkınlık göstererek etrafa kaçışa-

---

(1) Bilgi için bak : Tefsîr-i Kurtubî : 20/164

cakları tasvîr ediliyor ve olayın ne zaman meydana geleceği bilinmediğine göre, herkesin ona göre sağlam ve tahkîk derecesinde bir imân atmosferi içinde sâlih amellerle günlerini değerlendirmeleri isteniliyor.

Zira Cenâb-ı Hakk'a göre, bir olayın meydana geleceği takdîr edilmişse, artık o meydana gelmiş gibi kabul ve tasvîr edilerek inananların ona göre ilâhî nizam düzeyinde bir hayat sürüp gaflet etmemeleri, nefislerine mağlûp olmamaları iş'âr ediliyor ve esasen konumuzu oluşturan sûrede bu iş'arın ana teması işleniyor.

Dağların kendi renk ve özelliklerine göre kıyâmet olayından müteessir olarak atılmış renk renk yün misali toz-duman olacağı ve korkunç, fakat dikkat çekici bir manzara arzedeceği ve arkasından belirsiz hale geleceği en anlamlı bir anlatımla haber veriliyor. Böylece kıyâmet olayının ilk safhasının apayrı bir manzara oluşturacağına işârette bulunuluyor.

Şüphesiz bu safhada yerkürenin alacağı durum söz konusudur ki bu, az farklı anlatımlarla Kur'ân'ın onüç yerinde anılmakta ve özellikle bu âyeti açıklar anlamda dağların değişik renklerde yaratıldığı şöyle bildirilmektedir :

«Dağlardan da kimi beyaz, kimi kırmızı, muhtelif renklerde ve siyahımsı görünümde çeşitli yollar meydana getirdik..» (1)

Sonra da dağların kum yığıntıları haline geleceği, yerlebir olup özelliğini kaybedeceği tasvîr edilirken ayrıntılı bilgiler verilmektedir. (2)

KIYÂMETİN BİR DİĞER SAFHASI

(فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ۝ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ...) **«Artık kimin tartıları ağır basarsa, o, memnun olacağı bir hayattadır..»**

Âhiret gününde terazi veya tartının ağır gelmesi, birkaç yorumu gerektirecek kadar esneklik arzetmektedir :

a) İmân temeli üzerinde işlenilen salih amellerin, yani Hak rızasına yönelik yapılan iyilik ve ibâdetlerin çokluk arzedip ağır gelmesi,

b) Dünya'da işlenilen iyilik ve kötülüklerin tartılacağı terazide, yani

---

(1) Fâtır Sûresi : 27

(2) Bilgi için bak : Kehf Sûresi : 47, Tâhâ Sûresi : 105, Tûr Sûresi : 10, Vâkıâ Sûresi : 5, Hakka Sûresi : 14, Meâric Sûresi : 9, Müzzemmil Sûresi : 14, Murselât Sûresi : 10, Nebe' Sûresi : 20, Tekvîr Sûresi : 3. âyetin tefsîri

bizce mahiyeti bilinmeyen mânevî bir değerlendirmede iyiliklerin ağır gelmesi,

c) Dünya'da iken Hakk'a inanıp O'nun son dinine bağlı kalan mü'minlerden yana âhiret gününde terazide hakkın ağır gelmesi, bâtılın ise hafif kalması..

Bu üçünden birinci ve ikinci yorumun daha sıhhatlı olduğu söylenebilir. Zira âyetin açık delâletinden, âhiret gününde iyilik ve kötülükleri tartılıp değerlendirilecek olanların sadece mü'minler olduğu anlaşılıyor. İyiliği kötülüğüne ağır gelenlerin mutlu ve huzurlu bir hayata kavuşacakları; kötülükleri ağır gelenlerin ise, günahları nisbetinde azap görecekleri açıklanıyor.

Kâfirlere gelince, bu sıfatı hangi inanç ve davranışlarından dolayı almış olurlarsa olsunlar, İslâm'a göre «Küfür tek millettir» kuralınca hepsi aynı kefeye konulmakta ve Cenâb-ı Hak onların âhiret gününde amellerin tartıldığı dönemde durumlarını şöyle beyân buyurmaktadır:

«Onlar ki, dünya hayatında inkârlarından dolayı işleri boşa gitmiştir. Oysa onlar güzel, yararlı iş yaptıklarını sanırlar. Onlar ki, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr etmişlerdir. O sebeple amelleri boşa gitmiştir. Kıyâmet gününde onlar için bir tartı tutmayacağız.» (1)

Böylece küfür üzere ölenler için âhiret gününde iyilik ve kötülüklerin tartılması diye bir fasıl olmayacaktır. Zira onların kendi anlayış ve iddiaları doğrultusunda işledikleri iyilikler bütünüyle boşa gitmiştir. Öyle ki, onlar bunun karşılığını dünyada elde etmişlerdir. Âhirete yönelik bir niyet taşımadıkları ve Hakk'ın hoşnutluğunu amaç seçmedikleri için âhiret gününde onların bu iyilikleri karşılıksız kalacaktır. Geriye yalnız inkâr, tuğyan, haklara tecavüz ve benzeri kötülükler kalmaktadır ki, tartılmaya değer bir anlam ve hüküm söz konusu değildir.

O halde konumuzu oluşturan âyetin kapsamına sadece mü'minler ve onların iyi ve kötü amelleri girmektedir. Gerçek bu olunca, imân nîmet ve devletine erişenler ölmeden önce kötülüklerini asgariye düşürmeli ve salih amellerine ağırlık kazandırmak suretiyle ikinci hayata huzur ve güven içinde göç etmelidirler. Cenâb-ı Hakk'ın muradı da bu doğrultudadır.

(1) Kehf Sûresi : 105

KÖTÜLÜKLERİ AĞIR BASANLARIN YERİ «HÂVİYE»DİR

(وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌ ...) **«Kimin de tartıları hafif gelirse, onun yeri Hâviye'dir..»**

Cennet, nasıl sâlih amelleri ağır gelenlerin ana yurdu ve ana kucağı ise, Cehennem de kötülükleri ağır gelenlerin ana kucağı mesabesindedir. Nitekim Arap edebiyatında, üzerinde doğup ölündüğü için toprağa «ana» denilmiştir. İbn Cerîr Taberî'nin İbn Abdila'lâ tarikıyle el-Eş'âs'den yaptığı rivâyete göre, adı geçen şöyle demiştir :

«Mü'min ölünce onun ruhu alınıp mü'minlerin ruhlarının yanına götürülür ve onlar şöyle derler : «Kardeşinizi rahat ve huzura kavuşturun. Çünkü o, dünyadan kaynaklanan gam ve üzüntü içinde bulunuyor.» Sonra da ondan : «Falân adam ne yaptı?» diye sorarlar. O da : «O öldü, size gelmedi mi?» der. Onlar : «Hayır, onu alıp anası sayılan Hâviye'ye götürdüler» diye haber verirler.» (1)

Amelleri ağır gelenlerle hafif gelenler hakkında (men) kelimesi kullanılmıştır. Bu, genellikle akıl sâhiplerine yönelik bir anlam taşır. Böylece Cenâb-ı Hak, âhiret günündeki tartı safhasını konu edinirken akıl sahiplerine seslenmekte ve ölmeden önce akıllarını iyice kullanmalarını dolaylı şekilde istemektedir.

GÜNAHLARDAN TAMAMIYLA KURTULMAK MÜMKÜN MÜ?

Kariâ Sûresi'nin son 6-11. âyetlerin delâletiyle çok önemli bir konuya ışık tutulmaktadır. Şöyle ki : Âhiret gününde ameller ve niyetler ortaya dökülünce, peygamberler dışında hiç kimsenin bütünüyle günahsız olduğu söylenemez. İmân eden her kişinin az-çok birtakım günahlarının bulunacağı anlaşılıyor. Gerçek bu olunca, ilâhî takdîr ve hüküm eksere göre tecelli eder : Kimin imân doğrultusunda sâlih amelleri ağır gelirse, o, mutlu ve hoşnut olacağı bir hayata lâyık görülür. Kimin de sâlih amelleri hafif gelir de kötülük ve günahları ağır basarsa, o da azâba lâyık görülür.

O halde dünya hayatında günah ve kötülük işlemekten tamamıyla uzak kalıp melek misali bir ömür geçirmek, hılkatımızın özelliği gereği hemen hemen mümkün değildir. Bu durumda aklı imânla birleştirip iyilik-

---

(1) Câmi'u'l-beyân Fi-Tefsîri'l-Kur'ân : 30/182 (Hadîsin mevkuf veya münkati' olduğu anlaşılıyor).

lere, yani sâlih amellere ağırlık kazandırmak ve imkânların, ortam ve şartların elverdiği kadar günahlardan kaçınmak ve azaltmaya çalışmak her mü'min için azmedilmeğe değer şerefli bir hayat düzeni ve devamlı izlenecek emîn bir yoldur.

Zira Cenâb-ı Hak, hikmeti gereği ancak peygamberlere «ısmet sıfatı»nı verip onları günahlardan korumuş; diğer insanlara bu sıfatı vermemiş, ancak korunmaları için kitap indirmiş ve peygamber göndermiştir.

Bunun içindir ki, konumuzu oluşturan sûrede **«Kimin tartıları ağır basarsa..»** buyurulmuş; «Kimin amel ve niyeti bütünüyle iyilik ve hayır olursa» denilmemiştir.

Şüphesiz bu bizim âyetten anlayabildiğimiz bir yorumdur. Daha doğrusunu ve iyisini Allah bilir.

Açıklama :

Âyette tartısı hafif gelenlerden söz edilirken önce «hâviye» kelimesi kullanılmış ve arkasından bunun ne demek olduğu «nârün hâmiye» ile açıklanmış; böylece önce icmal, sonra tafsîl kuralı uygulanmıştır. Şüphesiz bu da, uslûb-i ilâhî düzeyinde, önce mânası hemen bilinmeyen bir kelime ve isme dikkatleri toplamaya ve sonra da ona açıklık getirip hafızalarda iz bırakmaya yönelik bir anlatım tarzıdır ki son derece faydalıdır.

Kariâ Sûresi ile Tekâsür Sûresi arasında münasebet :

Kariâ Sûresine, kıyâmetin o çarpıcı, şaşkına çevirici, korku ve dehşet uyandırıcı safhası konu edilerek başlandı ve âhiret gününde iyi-kötü amellerin çokluğuna ve azlığına göre ilâhî hüküm ve adâletin tecelli edeceği açıklanarak sûre noktalandı.

Tekâsür Sûresinde, âhiret gününde Cehennem'in ayan-beyân görüleceği ve her kişiden dünyada kendisine verilen her nîmetten mutlaka sorulacağı bildirilerek tamamlayıcı ve açıklayıcı bilgiler veriliyor.

Hamd, âlemlerin Rabbı Allah'a mahsustur. Selât-ü selâm, âlemlere rahmet olarak gönderilen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e olsun.

——oOo——

TEKÂSÜR SÛRESİ

Müfessirlerin hepsine göre, sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. Ancak Buharî bunun Medine'de indiğine dair bir rivâyet nakletmiştir. İbn Merduye'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, adı geçen şöyle demiştir : «Bu sûre Mekke'de inmiştir.» (1)

Allâme Zemahşerî'ye göre, Tekâsür Sûresi Kevser Sûresi'nden sonra inmiştir. (2)

Birinci âyetinde çokluk kuruntusuyla oyalananlar konu edilmekte ve bu mânaya delâlet eden «tekâsür» sûreye isim olmaktadır.

Âyet sayısı : 8

Kelime » : 36

Harf » : 152 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Mal ve evlâdın çokluğunu böbürlenme ve büyüklük taslama kıstası sayan gâfiller uyarılıyor.

2— İnkârcı şaşkınların, nankör gâfillerin gelecekte hakikati kesinkes görecekleri haber veriliyor.

3— Âhiret gününde bunların Cehennem'i ayan-beyân göreceklerine atıf yapılıyor.

4— Ve o gün, dünyada verilen her nîmetten dolayı kişiden hesap sorulacağı bildiriliyor.

---

(1) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/478- Tefsîr-i Kurtubî : 20/168
(2) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/791
(3) Nisabûrî/Tefsirü Garâibi'l-Kur'ân : 30/155

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُۙ ﴿١﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَۜ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَۙ ﴿٣﴾ ثُمَّ
كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَۜ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَق۪ينِۜ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَح۪يمَۙ ﴿٦﴾
ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَق۪ينِۙ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّع۪يمِ ﴿٨﴾

M E Â L İ :

1— Çokluk yarış ve kuruntusu sizi o kadar oyaladı ki,

2— Kabirleri bile ziyaret ettiniz (oradaki ölülerinizi bile saymaya çalıştınız!).

3— Hayır, (bu hareketiniz ve düşünceniz hiç doğru değildir). İleride (gerçeği) bileceksiniz.

4— Sonra da dikkat edin, (gerçeği elbette) öğreneceksiniz.

5— Hayır, (iş bu kadar da değil) kesin bir bilgiyle (yaptıklarınızın ne kazandırdığını) bir bilseniz (büyük bir pişmanlık duyarsınız ki, duyacaksınız!).

6— And olsun ki, Cehennem'i elbette göreceksiniz.

7— Yine de orayı gözlerinizle kesinlikle göreceksiniz!.

8— Sonra da o gün, (size dünyada verilen) nîmetlerden elbette sorulacaksınız!.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Ebî Hâtim'in İbn Büreyde'den yaptığı rivâyete göre : Bu sûre Ensar'dan Benî Hârise ile Benî Hâris kabileleri hakkında inmiştir.

Rivâyete göre : Bu iki kabile mal ve evlât, soy-sop ile böbürlenme ve büyüklük taslama yarışına girerlerdi. Bazan işi o kadar ileri götürürlerdi ki, zaman zaman kabirlere gidip «şu ve şu adamımızın sizde bir benzeri var mıdır?» veya «şu ve şu kabir bizim kabilemizdendir» derken; diğer kabile de kendi adamlarının kabirlerini gösterip sayı ve soy bakımından böbürlenirler ve böylece sonu gelmeyen bir yarış içinde tartışıp dururlardı. (1)

Diğer bir rivâyete göre : Bu sûre, Kureyş'ten Benî Abdimenaf ile Beni Sehm kabileleri hakkında inmiştir. Şöyle ki : Bu iki kabile arasında çok gerilere uzanan bir tartışma sürüp gelmekteydi. İleri gelen söz sâhıpleri, hangi kabilenin sayı bakımından daha çok olduğu üzerinde inat ve ısrarla dururdu. Abdimenaf Kabilesi : «Bizler gerek seyyid, gerek aziz kişiler bakımından daha çokuz» derken, diğer kabile de benzeri iddialar ileri sürerek böbürlenme yarışını sürdürürlerdi. Bazan da iddialarını doğrulamak için kabristana gidip kendilerine ait ölüleri sayarlardı. Böylece diri insan bakımından Beni Abdimenaf'ın, ölü bakımından Benî Sehm'in daha çok olduğu anlaşılırdı. (2)

İLGİLİ HADÎSLER

«Âdemoğlu «malım, malım» der durur. Senin malın sadece yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin ve tasadduk edip geçtiğindir.» (3)

Müslim ise bu hadîsi Süveyd b. Saîd'den şöyle rivâyet etmiştir : **«Kul, malım, malım der durur. Ona malından ancak şu üçü vardır :**

1— Yiyip tükettiği,

2— Giyip eskittiği,

3— Tasadduk edip geçtiği.. Bundan başkası (elden) gidici ve sâhibi de onu terkedicidir.» (4)

---

(1) Bilgi için bak : Suyûtî/Esbabu Nüzûli'l-Kur'ân : 122
(2) » » » » » » » »
(3) Müslim/zühd : 3- Ahmed : 4/24
(4) » » : 5

«Ölen kimseyi üç şey takip eder. Onlardan ikisi geri döner, biri ise onunla beraber kalır. Ev halkı, malı ve ameli onu takip eder. Ev halkıyla malı geri döner, ameli ise onunla kalır.» (1)

«Âdemoğlu yaşlanır gider de iki şey onunla beraber kalır: Hırs ve emel..» (2)

İmam Ahmed, Ebû Üseyb (R.A.)den şu rivâyeti nakletmiştir:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz geceleyin (evinden) çıkıp bana uğradı ve seslenip beni çağırdı. Dışarı çıkıp Ona katıldım. Sonra Ebû Bekir'e (R.A.) uğrayıp onu çağırdı. Sonra da Ömer'e (R.A.) uğradı ve onu çağırdı. Hep birlikte ensardan birinin, ihata duvarıyla çevrili avlusuna gittiler. Resûlüllah (A.S.), avlu sahibine: «Bize bir şeyler yedir!» diye seslendi. O adam da bir salkım hurma getirip Resûlüllah'ın (A.S.) önüne koydu. Böylece Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile arkadaşları o hurmadan yedikten sonra soğuk su istedi. Ondan da içtikten sonra Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu: «And olsun ki kıyâmet gününde bu nîmetten sorulacaksınız!» Bunun üzerine Hz. Ömer (R.A.) o hurma salkımını alıp silkti ve hurmalar yere döküldü. Resûlüllah'a (A.S.) sordu: «Kıyâmet gününde bundan da mı sorulacağız?» Resûlüllah (A.S.) ona: «Evet, ancak üç şeyden sorulmayacaksınız: Adamın utanç yerini örttüğü bez parçası, açlığını gideren bir parça ekmek ve sıcak-soğuktan korunmak için başını soktuğu bir çukur (odacık).» (3)

Muâz b. Abdillah b. Habîb'in babasından, onun da amcasından yaptığı rivâyete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: «Bir mecliste bulunuyorduk. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz başı ıslak bir halde çıkageldi. Biz Ona: «Ya Resûlellah! Sizi mutlu ve huzurlu görüyoruz» dedik. O da: «Evet öyle..» buyurdu. Sonra şunu ilâve etti: «Allah'tan korkup sakınan kimsenin zengin olmasında bir sakınca yoktur. Allah'tan korkup (kötülüklerden) sakınan kimse için sağlık zenginlikten hayırlıdır. Mutlu ve huzurlu olmak da (Allah'ın verdiği) nîmetlerdendir.» (4)

«Kıyâmet gününde kuldan ilk olarak nîmetlerden sorulacak ve kendisine: «Bedenini sıhhatli kılmadık mı? Sana soğuk su içirmedik mi?» diye sorulacak.» (5)

(1) Buharî/rikak : 42- Müslim/zühd : 4, 5- Tirmizî/zühd : 46- Nesâî/cenâiz : 52
(2) Müslim/zekât : 115- Tirmizî/zühd : 28, kıyâmet : 22- İbn Mâce/zühd : 27- Ahmed : 2/115, 119
(3) Müsned-i Ahmed : 5/81
(4) İbn Mâce/ticarat : 1/35
(5) Tirmizî/tefsir-i sûre : 102

«İki nîmet vardır ki insanların çoğu onlar hakkında gaflet edip aldanmıştır : Sağlık ve boş vakit..» (1)

ÇOKLUK YARIŞI

(أَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ...) **«Çokluk yarış ve kuruntusu sizi o kadar oyaladı ki, kabirleri bile ziyaret ettiniz (oradaki ölülerinizi bile saymaya çalıştınız!)..»**

Yaratılıp dünyaya getirilmesinin hikmet ve amacını bilmeyen, Yüce Yaratan'ının çizdiği hayat programından habersiz olan; kitap indirilmesinin ve peygamber gönderilmesinin sebebini idrâk etmeyenlerin kalpleri ve kafaları bütünüyle dünyalığa dönük olur. Amaç ve arzuları mal, makam ve evlât çerçevesi içine sıkışıp kalır.

Konumuzu oluşturan âyetlerle, belirttiğimiz çerçeve içinde sıkışıp kalan Mekkeli müşriklerin o günkü düşünce ve davranışı misal veriliyor ve böylece her çağda o gibilerin bulunabileceğine işâret edilerek, dosdoğru imân edenlerin çokluk yarışına ve kuruntusuna kapılmamaları; aynı zamanda oyalayıcı lüzumsuz şeylerden uzak kalmaları isteniliyor. Çünkü insan bu gibi basit ve iki hayat için gerekli olmayan şeyler için değil, çok yüce amaçlar için yaratılmıştır.

Gerçi insanda fıtratan dünyalıktan yana arzu, istek, hattâ hırs duygusu mevcuttur. Hayata hareket kazandırma ve insanı atâletten uzak bulundurma hikmetine mebni verilen bu duygu Kitap ve Sünnet ile kanalize edilmezse, sahibini eninde-sonunda felâkete sürükler.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu inceliğe işâretle şöyle buyurmuştur :

«Âdemoğlunun bir vâdi altını olsa ikinci vâdinin olmasını ister. Ademoğlunun ağzını (veya dünyalığa olan aşırı tutkusunu) ancak toprak doldurur. Dönüş yapıp tevbe edenlerin tevbesini Cenâb-ı Hak kabul eder.» (2)

KABİRLERİ BAŞKA MAKSATLAR İÇİN ZİYARET ETMEK

Şüphesiz ki ölüm her canlı için mukadder bir kanundur ve değişmesi söz konusu değildir. O halde aynı yolun yolcusu olan insanoğlu kendinden

(1) Buharî/rikak : 1- Tirmizî/zühd : 1- İbn Mâce/zühd : 15- Dâremî/rikak : 2- Ahmed : 1/258, 344

(2) Müslim/zekât : 116, 119- Tirmizî/menakıb : 32- Ahmed : 5/131, 132-6/55

önce ölenlerden ibret ve öğüt alacak değil midir? Her gün aramızdan tanıdık simalardan birkaç tanesinin kaybolması bizi uyarmaya ve kalan ömrümüzü en iyi şekilde değerlendirmemize yeterli misal teşkil etmiyor mu? Aksine bir yol tutanların sonlarının nereye vardığını göremiyecek kadar kör olanların, kalp gözleri kör olarak öleceklerinde ve yine kör olarak kabirlerinden kaldırılacaklarında şüphe mi vardır? Öylelerini, mezbaha duvarının ardında kesilmeye hazır bekletilen koyun sürüsüne benzetmemiz uygun olmaz mı? Sürünün bir ucu kasabın bıçağı altında can verip birbirini izlerken geriye kalanının bu mukadder sonuçtan habersiz ve gâfil bir halde önlerine konulan bir tutam ot üzerinde tokuşup sürtüşmeleri şaşılacak bir olay ve hayretamiz bir manzara değil midir?

İslâm'ın ilk yıllarında Mekkeli müşrikler kabirleri maksat ve anlamı dışında ziyaret eder ve böylece atalarıyla övünüp böbürlenirlerdi. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz diğer kötü âdetleri bir bir yıkmaya yöneldiği gibi, bu âdeti de yıkmaya yöneldi. İnen ilâhî âyetlerin ışığı altında bir süre için kabir ziyâretini yasakladı. İlâhî hükümler kademe kademe inip mü'minlerin kalp ve kafalarını aydınlatarak yatışkanlık sağladıktan sonra bu yasak şu hadîsle kaldırıldı ve böylece kabirleri ziyâret asıl amaç ve hikmetine yönelik olarak yeni bir veche aldı :

«Ben sizi kabirleri ziyâretten men'etmiş idim. Artık (bundan böyle) kabirleri ziyâret ediniz!..» (1)

«Ben sizi kabirleri ziyâretten men'etmiş idim. Şimdi ise Muhammed'e anasının kabrini ziyâret etmesi için izin verilmiş bulunuyor. Artık siz de kabirleri ziyâret ediniz!» (2)

Müslim'in rivâyetinde ilgili hadîs şu lâfızlarla belirtilmiştir :

«Ben sizi kabirleri ziyâretten men'etmiş idim. Artık (bundan böyle) onları ziyâret ediniz. Çünkü bu ziyâret dünyada insanı (aşırı haz ve isteklerden alıkoyan) zühd derecesine eriştirir ve âhireti de hep hatırlatır.» (3)

Kur'ân-ı Kerîm'de lâfız olarak «mekabir» ismi sadece bu sûrede geçmektedir. Manâ ve mefhum olarak birçok yerde anıldığında şüphe yoktur.

O halde kabir ziyâreti konusunda Resûlüllah'ın (A.S.) sünnetini çok iyi bilmemize gerek vardır. İslâmî ölçülere uymayan bazı mahallî âdetlerin te-

(1) Taberânî/dahayâ : 8

(2) Tirmizî/cenâiz : 60- Ebû Dâvud/cenâiz : 77, eşribe : 7- Nesâî/cenâiz : 100- İbn Mâce/cenâiz : 47- Ahmed : 1/145, 452- 3/38, 63, 66, 237, 250- 5/350, 355, 356, 357, 359, 361

(3) Müslim/cenâiz : 106, edâhî : 37- Tabarânî/dahaya : 8- Ahmed : 3/38

siri altında kalıp sünnet dışı ziyârette bulunmak, sevap yerine günah kazandırır. Çünkü İslâm'a uymayan her âdetin gayr-i İslâmî kaynaklardan sızıp yerleştiğinde şüphe yoktur.

GERÇEĞİ BİLMEK VE KESİN OLARAK ANLAMAK

(كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ) **«Hayır (bu hareketiniz ve düşünceniz hiç doğru değildir.) İleride (gerçeği) bileceksiniz. Sonra da dikkat edin (gerçeği elbette) öğreneceksiniz.»**

Mal ve evlât yarışına girip bir sürü kuruntu peşinde koşan gâfiller uyarılırken ileride gerçeği bilecekleri te'kiden haber veriliyor.

Burada «ileride..» sözünden murat ve maksat nedir? Ölmeden önce mi, kabir âleminde mi, yoksa âhiret gününde mi? Âyetteki anlatım tarzı bunların hepsine hamledilebilecek bir esnekliktedir. Nitekim müfessirler bu doğrultuda şu yorumları getirmişlerdir :

a) Mücahid ve Ferra'a göre : İleride bu böbürlenme yarışının elîm sonucunu bileceksiniz ve elbette bunu öğreneceksiniz.

Bunlara göre, âyetteki tekrar, tehdîtten sonra te'kîd ve tağlîzdir.

b) İbn Abbas'a (R.A.) göre : İleride size inecek olan kabir azabını bileceksiniz demektir. Bu mânayla birinci defa bilmeleri kabirde, ikinci bilmeleri âhirette gerçekleşecektir. Nitekim Zer (veya Zir) b. Hubeyş'in yaptığı rivâyete göre : Hz. Ali (R.A.) şöyle demiştir : «Biz önceleri kabir azâbı hakkında biraz şüphe içinde bulunuyorduk. Sonra(كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ) âyeti inince bu şüphemiz kalktı.» (1)

c) Diğer ilim adamlarına göre : İleride ölüm olayı karşınıza çıkıp görevli melekler ruhunuzu almaya gelince ve bir de sizi kabre koyduklarında gerçeği anlayacaksınız manâsı söz konusudur.

Böylece kabir azâbının hak ve vâcip olduğu istidlâl edilmiştir.

d) Kabirlerden kaldırılıp haşredildiğiniz zaman ve âhiret gününde cereyan edecek hesap faslında gerçeği bileceksiniz.

e) Dahhak'e göre : Birinci defa «bileceksiniz» sözü kâfirlerle, ikinci

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/172

defa «bileceksiniz» sözü ise, mü'minlerle ilgilidir.

Diğer bir yorum da şöyledir:

İleride İslâm'ın, sizin böbürlenip yarıştığınız konulardaki hükmünü ve insanın çok yüce amaçlar için yaratıldığını İslâm'a girenleriniz bilecekler-dir. Sonra da Mekke'nin fethinde bu gerçeği anlayacaklardır. Öldükten sonra ise, bu gerçeklere kesin bilgi edinip «ilme'l-yakîn» derecesinde idrâke erişeceklerdir.

Ancak bu yorumlardan (b) maddesinde yer alan İbn Abbas'ın (R.A.) tefsîri ağırlık kazanmıştır.

CEHENNEM'İ MUTLAKA GÖRECEKLERİ HABER VERİLİYOR

(لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ) **«And olsun ki, Cehennem'i elbette göreceksiniz, yine de orayı gözlerinizle kesinlikle göreceksiniz.»**

Bu âyetle yalnız gâfil müşrikler, inkârcı nankörler, maddeci şaşkınlar mı tehdit ediliyor, yoksa mü'min, kâfir bütün insanlar mı uyarılıyor? Her iki yorum da bu anlatımın kapsamına girmektedir. Siyak ve sibakı dikkate alanlar, kâfirlerle ilgili bulunduğunu belirtmişlerse de sûrenin son âyeti olan **«Sonra da o gün (size dünyada verilen) nîmetlerden elbette sorulacaksınız»** cümlesi ikinci yorumu kuvvetlendirmekte ve bu mücmelin şu âyetle açıklandığını ilhâm etmektedir: **«Hem sizden hiçbir kimse yoktur ki Cehennem'e uğramış olmasın. Bu Rabbının yanında kesin hükme bağlanmıştır.» (1)**

Öyle ki, mü'minler Cennet'e girmek için mutlaka Cehennem üzerine kurulu Sırat'ı geçmeleri gerekecek ve cehennemlik olanlar da ancak bu köprü üzerinden ateşe atılacaklardır. Böylece âhiret gününde Cehennem'i ayan-beyân görmeyen kalmayacaktır.

Bu anlatımla, inkârcılara nasıl yaşlılık ve ölüm denilen ilâhî kanunu iptal etme imkânları yoksa, Cehennem denilen azap yerini de ortadan kaldırma kudret ve imkânlarının bulunamayacağı ihtâr edilerek ölmeden önce bu gerçeğe inanmalarının lüzumu ve faydası anlatılıyor. İlâhî proğrama uyup ona göre iki hayatı düzenlemenin tek kurtuluş çaresi olduğu dolaylı şekilde bildiriliyor.

Diğer yandan imân edenlere de sözü edilen gerçeği hep göz önün-

---

(1) Meryem Sûresi : 71

de bulundurmaları ve ona göre her gün biraz daha sâlih amelleri çoğaltıp Allah'a yakınlık sağlamaları ilham ediliyor.

İNSANA VERİLEN HER NÎMETİN HESABI SORULACAKTIR

(ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ) **«Sonra da o gün, (size dünyada verilen) nîmetlerden elbette sorulacaksınız!.»**

Şüphesiz insanın zevk aldığı, ferahlık duyduğu, iştiha ile yöneldiği o kadar çok nîmet var ki, onları saymak bile bir bakıma mümkün değildir. Ancak insan olarak yaratılmamız ve İslâm nîmetine muvaffak kılınmamız, sâlih amellerde bulunmamız, beden ve ruh sağlığıyla günlük hayatımızı sürdürmemiz bu nîmetlerin başında gelir. Zira **«Allah kimin hakkında hayır (iyilik) murad ederse, onu dinde fakîh kılar (bilgili ve anlayışlı düzeye gelmeye muvaffak eyler).» (1)**

Şüphesiz bu ilâhî tevfikin tecelli edip kulu dinde bilgili ve anlayışlı olma düzeyine getirmesi en hayırlı nîmetlerden biridir.

Sonra da yeryüzüyle gökteki nîmetlerin insana baş eğdirilmesi; kaynakların önceden hazırlanıp istifade edilir düzeye getirilmesi de insan hayatıyla içiçe olan nîmetlerdendir. Herkes bulunduğu ortam ve şartlara, taşıdığı yeteneklere göre bu nîmetlerden az veya çok yararlanmaktadır. Gerçek bu olunca, her nîmetin nasıl hazırlandığını, bu hususta ne gibi şeylerin hizmete sevkedildiğini düşünmek ve her nîmete böyle bir idrâk uyanıklığıyla yaklaşıp meşru ölçüler çerçevesinde ondan istifade etmeği prensip edinmek farzdır. Zira yararlandığımız her nîmetten mutlaka sorulup hesap vermek zorunda olacağımız kesindir.

Kişi kendini böyle bir imân ve irfan çizgisinde tutmakla başarılı olursa, üç ayrı iyilik ve fazîlet işlemiş olur :

1— Kalbinde oluşturduğu iç disiplinle kendi hakkına razı olup başkasının hakkına el uzatmaktan geri kalır, yani kendine hâkim olup meşrû sınırları gözetir. Böylece dürüstlük doğrultusunda örnek alınacak, misal teşkil edilecek nezîh bir ömür geçirir.

2— Ev halkına, çocuklarına ve yakın çevresine helâl lokmanın, şükrü yerine getirilen nîmetin insana yakışan hasletlerden olduğunu söz ve

(1) Buharî/ilim : 10, humus : 7, i'tisam : 10- Müslim/imaret : 175, zekât : 98, 100- Tirmizî/İlim : 4, mukaddeme : 17- Dâremî/mukaddeme : 24, rikak : 1- Taberânî/kader : 8- Ahmed : 1/206- 2/234- 4/92, 93, 95, 97, 98, 99, 101

davranışlarıyla gösterir ve onlara en güzel ahlâkî mîrası bırakmış olur.

3— İnsan haklarına saygılı olmanın, hakları korumanın, güvenilir bir toplum oluşturmanın en sağlam adımını atmış olur. O sebeple de toplum bünyesinde yer alan kişilerden birbirini sevip sayan bir cemaat meydana çıkmış olur.

Doğunun halk filozofu Şeyh Sâdi bu inceliği ve fazîleti dile getirirken diyor ki :

«Bulut, rüzgâr, güneş, ay ve felek hepsi iştedir. Hepsi de elele verip senin eline bir parça ekmek vermeğe çalışmaktadır. Artık o ekmeği gaflet içinde yemen insaf ve izânın şartına uymaz.»

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz mü'minleri böylesine kadirbilirlik düzeyinde tutmak; nankörlük ve gafletten uzak bulundurmak üzere şu çok anlamlı hadîsini beyân buyurmuştur :

«Kim kendi evinde ve yurdunda güvende, bedeni sağlık ve âfiyette olur ve günlük azığı da yanında bulunursa, dünya bütünüyle ona ayrılıp verilmiş gibi olur.» (1)

Mevcut ile yetinip rızkını helâl yoldan sağlayan ve her lokmadan sorulacağına inanarak kendisine verilen nîmetin şükrünü kalben, lisanen, bedenen ve malen yerine getiren kimse, kendini hesap gününe hazırlamış olur. Şüphesiz kişi kendini böyle bir fazîlet ve sorumluluk çizgisinde tutunca, aile ve toplumun huzur ve güven unsuru haline gelir.

İki sûre arasındaki münasebet :

Tekâsür sûresiyle, câhiliyet devrine ait böbürlenme ve mal ile evlâdın çokluğuyla yarışma konusu üzerinde duruldu. Sonra da kula verilen her nîmet hususunda Cenâb-ı Hakk'ın soracağına dikkat çekilerek sûre noktalandı.

Asr Sûresiyle, kendini böylesine fazîlet yansıtan şükür düzeyine getirmeyen insanların mutlak anlamda zararda oldukları bildiriliyor ve uhrevî zarar ve onun neticesi olan elîm azâptan kurtulmanın yolları gösterilerek aydınlatıcı ve yönlendirici bilgi veriliyor.

Hamd âlemlerin Rabbı Allah'a; salât-ü selâm peygamberlerin hâtemi Hz. Muhammed'e (A.S.) ve Onun âl ve eshabına olsun.

——oOo——

(1) Tirmizî/zühd : 34- İbn Mâce/zühd : 9

ASR SÛRESİ

Cumhura göre, Mekke'de; Katade'ye göre, Medine'de inmiştir. İbn Merduye'nin yaptığı rivâyete göre, İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir: «Asr Sûresi Mekke'de inmiştir.»

Taberânî'nin el-Evsaf'ta, Beyhakî'nin eş-Sa'b'da Ebû Müzeyne ed-Dâremî'den yaptıkları rivâyette deniliyor ki: **«Resûlüllah (A. S.) Efendimizin ashabından iki adam karşılaşınca (biraraya gelince), onlardan biri diğerine Asr Sûresi'ni okumadan ayrılmazdı. Sonra biri diğerine selâm verip öyle ayrılırlardı.» (1)**

Allâme Zemahşerî'ye göre: Bu sûre, İnşirah sûresinden sonra inmiştir.» (2)

Birinci âyetinde «asr»a yemîn edilerek başlanmış ve bu kelime aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Âyet sayısı	:	3	
Kelime »	:	14	
Harf »	:	68	(3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Asr'a yemîn edilerek bu kavrama dikkat çekiliyor. Aynı zamanda insanın zararda kaldığı konu edilerek mü'minlerin aklına sesleniliyor.

2— İmân edip sâlih amellerde bulunanların kendilerini zarar uçurumundan uzak tutabilecekleri bildiriliyor ve arkasından bunların iki güzel vasıf ve özelliği üzerinde duruluyor.

---

(1) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/491
(2) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/793
(3) Nisâbûrî/Tefsîrü Garâibi'l-Kur'ân : 30/158

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْعَصْرِۙ ﴿١﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَف۪ي خُسْرٍۙ ﴿٢﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— Asra yemin olsun,

2— İnsan gerçekten zarardadır,

3— Ancak imân edip iyi-yararlı âmellerde bulunanlar, birbirine hakkı tavsiye edenler, birbirine sabrı tavsiye edenler müstesnâ..

İLGİLİ RİVÂYET

Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz risâletle gönderildikten bir süre sonra henüz İslâm'a girmemiş olan Amr b. Âs (R.A.), peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan yalancı Müseyleme'ye uğramıştı. Aralarında şu konuşmanın geçtiği nakledilmektedir :

— Ya Amr! Şu son günlerde Mekkeli hemşehrimiz (Muhammed)e neler indirildi?

— Ona vecîz ve belîğ bir sûre indirildiğini duydum.

— O sûre nasıldır, söyler misin?

— Asr Sûresi'dir ve metni şöyledir :

(وَالْعَصْرِۙ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَف۪ي خُسْرٍۙ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ)

Bunun üzerine Müseyleme kısa bir sûre (!) uydurmak için bir süre düşündükten sonra şöyle diyor :

— Ona indiğini iddia ettiğin sûrenin (vecizlikte) bir benzeri bana da

indirildi.

— Sana indirilen o sûre nedir ve nasıldır?

Müseyleme, uydurduğu sûreyi şöyle okudu :

(يا وبر يا وبر و انما انت أذنان و صدر و سائرك حفر نقر)

Müseyleme bu derme-çatma sözleri okuduktan sonra Amr'a sordu :

— Ya Amr! Bunu nasıl görüyorsun? Amr şu cevabı verdi :

— Ya Müseyleme! And olsun ki senin yalancı olduğunu bildiğimi sen de çok iyi bilmektesin. (1)

Türkçesi :

«Ey adatavşanı, ey adatavşanı! Sen ancak iki kulak, bir göğüsten ibaretsin. Sende geriye kalanı ise, oyulmuş küçük bir çukurdur.»

Amr b. Âs (R.A.), şüphesiz ki duhat-i Araptan biridir. Seyyal bir zekâya sahip bulunuyordu. Asr Sûresi ile, Adatavşanını tarîf eden sözleri birbirinden ayırd edecek bir bilgiye sahipti. O bakımdan Müseyleme'nin yüzüne karşı yalancı olduğunu ve bu gibi saçma sözlerin ilâhî olamıyacağını söylemiş; Asr Sûresi'yle bu sözler arasında kıyas yapmanın bile doğru olmayacağına işârette bulunmuştur.

İLGİLİ HADÎS

«Âdemoğlu dehre söverek bana eziyet ediyor. Oysa ben dehrim (onu düzenleyip varlık alanına getiren benim).» (2)

ASRA YEMİN EDİLİYOR

Asr : Zaman, yıl, yüzyıl ve sonsuza dek gibi mânalara delâlet eder ve «dehr» ile eşanlamlı olduğu söylenir. Aynı zamanda gece-gündüz, akşam-sabah, zeval ile gurup arası ve günün son saati gibi mânalarda da kullanıldığı görülmektedir.

Belirtilen zaman parçaları içinde birçok olaylar meydana geldiği; tasarruf ve değişiklikler vuku' bulduğu için Cenâb-ı Hak, her zaman parça ve diliminde ortaya çıkan değişme, başkalaşma ve uygulanan ilâhî proğram-

---

(1) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/547

(2) Buharî/tefsîr : 45, tevhîd : 35- Ebû Dâvud/edeb : 169- Ahmed : 2/238, 272 Müslim/elfaz : 2, 3

dan her birinin rububiyet kudretine ve sanatına delâlet eden bir belge ve delil olduğuna işâretle «asr»a and içmekte ve böylece insanlardan kimlerin kendilerine takdîr edilen ömür süresini zarar ve hüsranla noktalayacağını, kimlerin de bunu ilâhî sisteme göre değerlendirmek suretiyle kârlı bir noktaya getireceğini ve o sebeple ebediyen mutlu olacağını en veciz, en toplayıcı ve en kapsamlı birkaç cümleyle özetlemektedir. Nitekim İmam Şâfiî'nin şöyle dediği rivâyet edilerek sûrenin bir bakıma Kur'ân'ın özeti olduğuna işârette bulunduğu görülmektedir:

«Eğer insanlar bu sûre üzerinde derinden derine düşünecek olurlarsa, onlar için bu, hem dünyalarını, hem de âhiretlerini huzur, güven ve istikrara kavuşturmaya yeter.» (1)

Ayrıca «asr»dan maksadın ikindi namazı olduğu söylenir. Zira dinde ikindi namazının çok önemli bir yeri ve anlamı vardır. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur: **«İkindi namazını kaçıran kimse, çoluk çocuğunun ve malının bir kısmını kaybetmiş gibi sayılır.» (2)**

Asr'ın Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in yaşadığı çağa veya zaman parçasına işaret olduğu da ayrı bir yorum olarak ortaya konmuştur. Şöyle ki, Resûlüllah'ın (A.S.) doğup büyüdüğü beldeye yemin edildiği gibi, O'nun doğduğu asra da yemîn edilmiş bulunuyor. Böylece bu son yorumdan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in gerek doğduğu mukaddes belde, gerekse Onun yaşadığı çağda insanlığa yansıttığı ilâhî mesajın her yanıyla birliğin, dirliğin, güven ve huzurun, kurtuluş ve selâmetin, adâlet ve hakkaniyetin kaynağı, Cenâb-ı Hakk'ın inâyet ve rahmetinin en çok tecelli dönemi olduğu neticesi çıkıyor.

İNSAN ZARAR İÇİNDEDİR

(وَالْعَصْرِ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ...) **«Asra yemin olsun, insan gerçekten zarardadır..»**

Âyette yer alan «el-insan»ın başındaki «elif-lâm» cins ve istiğraka delâlet etmektedir. Konuya bu açıdan bakınca, Cenâb-ı Hakk'ın bütün insanları kasdettiği rahatlıkla anlaşılır. Aynı zamanda bu, bir çağın insanlarına değil, kıyâmete kadar her çağda yaşayacak olan fert, aile, toplum, ka-

(1) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/547

(2) Buharî/mevakiyt : 14- Müslim/mesacid : 200, 201- Nesâî/salât : 17- İbn Mâce/salât : 6- Ebû Dâvud/salât : 5- Tirmizî/mevakiyt : 14- Dâremî/salât : 27- Taberânî/vukut : 21- Ahmed : 2/18, 27, 28, 54, 64, 75- 5/429

vim, kabile, aşîret ve milletleri kapsamaktadır.

Böylece âyetin delâletinden dört vasıftan yoksun bulunan her insanın hüsranda, yani ziyanda olduğu kesin bir beyân olarak önümüzde bulunuyor. Ancak «hüsrân» çok yönlü bir kavramsa da bütün delâletiyle ve kullanıldığı yer ve konuya göre aldığı az farklı manâlarıyla tek noktada birleşmektedir; o da noksanlık, zarar ve kötü bir hayat atmosferinde bocalamaktır.

Şüphesiz bu noksanlık, zarar ve kötülükler, biri dünyada, diğeri âhirette olmak üzere iki yerde tezahür eder. Dünyada ölümle silinip büsbütün yok olma endişesiyle tedirgin olup nefsi her bakımdan tatmin etme arzusu belirir ve bu sebeple kişisel çıkar ön plâna alınarak kalp katılığı, bencillik, ihtiras, haklara tecavüz, harama el uzatma ve tek kelimeyle dünyalığı tek amaç ve hedef seçme baş gösterir. O yüzden kişinin iç âleminde manevî boşluktan kaynaklanan fırtınalar kopar. Aile ve toplumda gerçek anlamda huzur ve güven kalmaz. Küfür; ahlâksızlık, adâletsizlik, haksızlık ile bütünleşip belli çizgiye gelince Cenâb-ı Hakk'ın -sünnetullah gereği- hükmü iner ve işte o zaman hüsrân grafiği en yüksek noktasına ulaşmış olur.

Âhirette ise, bu insanlar her türlü mânevî destek ve yardımdan mahrûm kalıp amellerine uygun elîm bir azaba uğratılırlar ki, bu daha büyük ve en açık hüsrân olarak vasıflandırılır.

Cenâb-ı Hak Nisâ Sûresi 119. âyetle bu elîm sonucu şöyle beyân buyurmaktadır:

«Artık kim Allah'ı bırakır da şeytanı dost ve arkadaş edinirse, gerçekten o açık bir ziyâna uğramıştır.»

En'âm Sûresi 31. âyette ise, Allah'a imândan ve ibâdetten kopuk bir hayatın hüsrân ile noktalanacağı şöyle ifade edilmektedir:

«Allah'a kavuşmayı yalanlayanlar gerçekten ziyânda kaldılar; tâ ki kıyâmetin kopuşu ansızın kendilerine gelince, günah ve veballerinin ağırlıklarını sırtlarına yüklendikleri halde «dünyadaki noksanlık ve kusurlarımızdan dolayı vah yazıklar olsun bize!» diyecekler. Ne kötüdür o yüklendikleri şey!»

Hac Sûresi 11. âyette ise, tahkikî imân sâhibi olmayıp şüphe uçurumunun kenarında kararsız duranların hem dünyada, hem de âhirette hüsrâna uğratılma ihtimallerinin çok büyük olduğu şöyle tasvîr edilmektedir:

«İnsanlardan kimi de Allah'a kıyıdan (şüphe üzere) ibâdet eder. Kendisine bir iyilik erişirse onunla gönlü yatışır; bir sıkıntı, dert ve belâ do-

nursa yüzüstü döner de hem dünyada, hem de âhirette zarara uğramış olur. Bu da çok açık bir ziyândır.»

Burada sünnetullahın değişmeyen hükmü açıklanıyor ve bu hükmün artık işlemezliğinin aslâ söz konusu olamıyacağı dolaylı şekilde kalp ve kafalara işleniyor.

Güneş nasıl ısı ve enerji veriyor, ateş yakıyor, zehir öldürüyorsa, âyette açıklanan dört vasıftan uzak kalmak da öylece hüsrânla sonuçlanıyor. Nitekim Cenâb-ı Hak, Kaf Sûresi 29. âyetle bu sünneti şöyle açıklamaktadır : **«Benim yanımda söz değişmez ve ben kullarıma zulmedici de değilim.»**

Evet söz ve hüküm O'nun yanında değişmez. Kurduğu düzen ve dengeyi, belirlediği takdîr ve tesbiti kimse için değiştirmez. Ezelde hazırladığı plân ve proğramı aksatmadan hedefine doğru götürür.

KURTARICI DÖRT ANA VASIF

(إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ) **«Ancak imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar, birbirine hakkı tavsiye edenler, birbirine sabrı tavsiye edenler müstesnâ..»**

Cenâb-ı Hak, hayatı ilâhî murada göre değerlendirip saadet basamaklarında yükselen şuurlu kullarının dört ana vasfını belirtmektedir :

1— İmân,

2— Sâlih amel,

3— Hakk'ı tavsiye,

4— Sabrı tavsiye..

Bu dört sıfatın belli şahıslarla ilgili olduğu mevkuf bir rivâyetle nakledilmişse de, gerçekte insan cinsinden istisnâ edilip bu dört vasfı taşıyan herkes söz konusudur.

Belli şahıslarla ilgili olduğunu Ubey b. Kâb (R.A.) şöyle anlatıyor :

«Asr Sûresini Resûlüllah'ın (A.S.) huzurunda okudum ve sonra da Ona : «Ya Resûlellah! (A.S.) bunun tefsîri nedir ve nasıldır?» diye sordum. Cevap olarak buyurdu ki : «Ve'l-asr, Allah'tan bir yemindir ki bununla günün son bölümüne yemin etmiştir. İnsan'dan maksat, Ebû Cehl'dir. İmân edenden maksat, Ebû Bekir Sıddîk'dır. Sâlih amel işleyenlerden maksat,

Ömer'dir. Hakk'ı tavsiye edenden maksat, Osman'dır. Sabrı tavsiye edenden maksat, Ali'dir.»

Nitekim İbn Abbas (R.A.) da minber üzerinde hutbe irâd ederken bu anlamda bir tefsîrde bulunmuştur. (1)

Bu rivâyetler pek sahîh olmamakla beraber sözü edilen beş şahıs bu konuda birer misal ve sembol gösterilebilir.

İmân :

İmân, bütün güzel, iyi, yararlı ve hayırlı vasıfların özü ve temelidir. O bakımdan Allah yanında bu temel ve mayadan kopuk hiçbir iyiliğin, hayrın değeri yoktur. Çünkü bu düzeydeki iyilik Allah için değil, dünyevî amaçlar içindir. Cenâb-ı Hak ise ancak kendi rızası gözetilerek kendisi için işlenen iyi amelleri kabul edip mükâfatlandırır. Nitekim bu ilâhî kıstas Kur'an'ın yaklaşık onbeş yerinde anılarak mü'minlere sağlam ölçü; inkârcı ve münafıklara uyarı sinyali verilmektedir. Biz teberrüken iki âyetin meâlini nakletmekle yetiniyoruz :

«Âyetlerimizi ve âhirete kavuşmayı yalanlayanlar var ya, onların amelleri boşa gitmiştir. Onlar ancak amel edegeldiklerinin karşılığıyla cezâlandırılırlar.» (2)

«Onlar ki, dünya hayatında inkârlarından dolayı işleri boşa gitmiştir. Oysa onlar güzel, yararlı iş yaptıklarını sanıyorlar.

Onlardır ki, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr etmişlerdir. O sebeple amelleri boşa gitmiştir. Kıyâmet günü onlar için bir tartı tutmayacağız.» (3)

Sâlih amel :

Sâlih ameller sağlam imânın en tabii ve en tatlı ürünleridir ki, bunların başında farz ibâdetler gelir. Çünkü Cenâb-ı Hak kullarını kendi rahmet ve gufranına, inâyet ve nusratına ancak bu ibâdetlerlerle dâvet etmiş ve bunun için işlek bir yol vücuda getirmiştir. Kişinin niyet ve inancı ne kadar doğru olursa olsun başka bir yol seçip Allah'a yaklaşması söz konusu olamaz. Onun için her peygamber istisnasız farz ibâdetleri aynen yerine getirmekle kalmamış, onları kendi ümmetine de teblîğ etmiştir.

Nitekim kutsî hadîste şöyle buyurulmaktadır :

«Kulum en çok kendisine farz kıldığım ibâdetle bana yaklaşır ve o

---

(1) Bilgi için bak : el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/180
(2) A'raf Sûresi : 147
(3) Kehf Sûresi : 104, 105

durmadan nâfile ibâdetlerle de bana yakınlığı artırır..» (1)

O bakımdan kitap ve sünnette nerede imândan söz ediliyorsa, arkasından sâlih ameller anılıyor.

Hakkı tavsiye :

Hak, burada Kur'ân, onunla amel, imân ve tevhîd olarak yorumlanmışsa da, kavram olarak sahası hayli geniştir. Ayrıca Allah'ın doksandokuz isminden biri de «Hak»tır. Çünkü O, her şeyi düzen, denge ve uyum üzere yaratmıştır. Kurduğu sistemde bir düzensizlik, uyumsuzluk ve dengesizlik söz konusu olamaz. Böyle iddia eden biri ortaya çıkarsa, mutlaka onun görüş, tesbit ve takdirinde düzensizlik ve dengesizlik vardır.

Bu mânayla Allah'ın varlığına, birliğine imân ve gereğince amel nasıl «hak» kapsamına giriyorsa, hayatımızı ilâhî statüye göre uygun düzen ve dengeli sürdürmemiz de haktır. Bunu eğitim ve öğretim yoluyla nesilden nesile aktarmamız da hakkın kendisidir. Aksine bir yol ve tutum boş ve anlamsızdır; tek kelimeyle bâtıldır.

Sabrı tavsiye :

Sabr, sözlük olarak «cebr» kalıbında olup bir kimseyi bir söz veya işten alıkoymak manâsına delâlet eder. Aynı zamanda sıkıntıda, darlıkta tutmak mânasında da kullanıldığı vakidir. Meselâ, «Sabertü'd-dâbbete» denilince, «hayvanı bir süre yemsiz hapsettim» anlaşılır.

Bunun dışında «sabr», farklı olaylara göre farklı mânaya delâlet eden bir kelimedir. Meselâ bir musîbet karşısında kişi feryat etmekten ve ıstırap duymaktan kendini alıkoyuyorsa, ona «sabretti» deniliyor. Bu durum savaşta cereyan ederse, ona «şecaat» denilir. Bir şahsı «sabırla öldürdüler» denilince, çeşitli aletlerle yavaş yavaş vurarak, yara açarak öldürdüler mânası anlaşılır. (2)

Sonuç olarak sabr : Bir kimsenin başına bir musîbet, belâ veya felâket geldiğinde bağırıp çağırmaktan, feryad-u fiğân etmekten kendini alıkoyup dayanma gücünü ortaya koyması ve o musîbet veya belânın kalkmasını beklemesidir.

Böylece «sabr», yer aldığı konu ve cümleye göre «dayanma gücünü ortaya koyma» temasını taşıdığı halde az farklı mânalara delâlet eden bir kavramdır. Âyette «sabr»ı belirtilen manâlar doğrultusunda dikkate aldığımızda, farzları edada, ilâhî emirleri yerine getirmede, Cenâb-ı Hakk'ın

(1) Buharî/rikak : 58- Ahmed : 6/256
(2) Geniş bilgi için bak . Kamus Tercümesi : sabr maddesi

koyduğu helâl-haram sınırlarına bağlı kalmada başarılı olabilmek için dayanma gücünü ortaya koymaktan, irâde hâkimiyetini sağlamaktan ve bu durumda nefsin isteksizliğini yenmekten, birtakım aşırılıklarını durdurmaktan ibarettir. Aynı zamanda cihada hazırlanmada, fiilen cihada katılmada, mücahidleri desteklemede adım adım azimle ilerleme gücünü tazelemek ve böyle anlarda ve dönemlerde ortaya çıkan şiddete karşı takat nisbetinde göğüs germek de «sabr»ın kapsamına girmektedir.

O bakımdan amel-i sâlih'in iki önemli bölümü olan «hakkı ve sabrı tavsiye»ye özel yer verilmiş; tamîmden sonra tahsîse gidilmiştir.

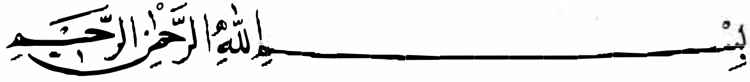
İki sûre arasındaki münasebet:

Asr Sûresiyle, insanoğlunun hüsrândan kurtulmasının dört ana esas ve prensibi belirtilerek ömrü en ciddi, en yararlı ve hikmetine uygun şekilde değerlendirmenin yol ve yöntemi açıklandı.

Hümeze Sûresiyle, ömrünü bu esas ve prensiplerin hilâfına bir yolda harcayıp dünya malını kurtarıcı tek kaynak ve dayanak seçenlerin sonlarının mutlak tehlike ile noktalanacağı bildiriliyor. Böylece inkârcı maddeciler uyarılarak, ölmeden önce o tehlikeli yolu bırakmaları hatırlatılıyor.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; imân ve sâlih ameli bize sevdiren ve günlük hayatındaki söz ve davranışlarıyla bunun en güzel misalini veren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

HÜMEZE SÛRESİ

Tamamı Mekke'de inmiştir. Bu hususta müfessirlerin icmaı vardır. Nitekim İbn Merduye'nin yaptığı rivâyete göre, İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir: «Hümeze Sûresi Mekke'de inmiştir.» (1)

Birinci âyetinde, insanı arkadan çekiştirip çamur atanlar «veyl» ile tehdît edilmekte ve bu mânaya delâlet eden «hümeze» sûreye isim olmaktadır.

Allâme Zemahşerî'ye göre, bu sûre Kıyâmet Sûresi'nden sonra inmiştir. (2)

Âyet sayısı	:	9
Kelime »	:	30
Harf »	:	130 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Başkasını arkasından çekiştirip kaş-göz işâretiyle alay eden ve ekonomik imkânı tek amaç ve dayanak seçen inkârcı nankörler, dönek münafıklar konu ediliyor..

2— Bunların ölmeden önce dönüş yapmadıkları, Hakk'a yönelmedikleri takdirde elîm bir azaba uğratılacakları tehdît yoluyla haber veriliyor.

3— Böylece mü'minlerin gerek aile, gerekse toplum arasında çok terbiyeli, vakur, diline hâkim, haklara saygılı, başkasına dil uzatmaktan nefret eder bir tavır ve tutum içinde olmalarına işâret ediliyor.

(1) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/492
(2) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/794
(3) Lübabu't-te'vîl : 4/406

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ ﴿١﴾ اَلَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهُ
اَخْلَدَهُ ﴿٣﴾ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ اللّٰهِ
الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ اَلَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْئِدَةِ ﴿٧﴾ اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

M E Â L İ :

1— Vay hâline arkadan çekiştirip çamur atana, yüzüne karşı kaş-göz işâretiyle alay edene!

2— O ki, mal toplayıp durmadan sayar,

3— Malının kendisini (dünyada) ebedî yaşatacağını sanır.

4— Hayır, hayır; and olsun ki o, (zelil ve hakîr olarak) Hutame'ye atılacaktır.

5— Hutame'nin ne olduğunu bilir misin?

6-7— Allah'ın, yürekler üstüne yükselip çıkan tutuşturulmuş ateşidir.

8-9— Şüphesiz ki, o ateş onları uzun, uzun sütunlara (bağlı oldukları halde) her taraftan kuşatacaktır.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Ebî Hâtim'in yaptığı rivâyete göre, Osman b. Ömer şöyle haber vermiştir :

«Biz Hümeze Sûresi'nin hep Ubey b. Halef adındaki azılı İslâm düşmanı hakkında indiğini duyup öğrenmiş bulunuyoruz.»

Suddî'nin tahrîcine göre, bu sûre Ahnes b. Şerîk hakkında inmiştir. İbn Münzir ile İbn İshak'ın tahrîcine göre, Umeyye b. Halef hakkında inmiştir. Çünkü bu Mekkeli azgın müşrik, Resûlüllah'ı (A.S.) görünce Ona dil uzatır ve yanındakilere kaş, göz işâretinde bulunarak Hz. Peygamber'i (A.S.) alaya alırdı. (1)

Âyetin iniş sebebi özellik arzetmekle beraber, mana ve maksat, hüküm ve muhtevâ bakımından genellik arzettiğinde şüphe yoktur. O bakımdan kaypak, dönek her maddeciyi, ikiyüzlü münafığı, arkadan çamur atıp mü'minleri küçük düşürmek isteyenleri ve dolayısıyla inkârcı her nankörü kapsamına almakta ve hepsi hakkında indiği sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

İLGİLİ HADÎS

«Ümmetimin şerîrleri, insanlar arasında söz götürüp getiren (dedikodu yapıp fitne çıkaran)lardır.» (2)

İSLÂM'IN İLK YILLARINDAKİ GENEL DURUM

Gerek Asr Sûresinde, gerekse konumuzu oluşturan Hümeze Sûresinde, İslâm'ın çok zor şartların, aşılması âdeta gayr-i mümkün görünen ahlâkî çöküntülerin, zorbalıkların, haklara tecavüzlerin, mal ve mülkün, evlât ve aşîretin çokluğuyla böbürlenmelerin birbirini izlediği bir çağ ve ortamda ortaya çıktığı kalın çizgileriyle yansıtılmakta ve ilk fedakâr ve cefakâr mü'minlerin çok sıkıntı çektiklerine işâret edilmektedir.

Böylece ilk müslümanların, kaba kuvvet ve ekonomik güçten başka bir kuvvet tanımayan ve her vesileyle rezîleti fazîlete tercîh eden; insan haklarını çiğnemekten, kadınları esir pazarlarında âdi bir mal gibi alıp satmaktan zevk duyan kavim ve kabilelerle uzun yıllar mücadele ettiği dolaylı şekilde anlatılmakta ve İslâm mücahitlerinin her şeye rağmen dört şeye sıkı bağlı kaldıkları misal verilerek her çağda müslümanların o dört hususu nazarlarından uzak bulundurmamaları tenbîh edilmektedir.

Şüphesiz dünkü müslümanlara dört şey ile tavsiyenin lüzumu bugünkü ve yarınki müslümanlar için de geçerlidir. Çünkü Kur'ân'ın emir ve tavsiyeleri, hüküm ve prensipleri bir çağ veya bir kavim ve milletle sınırlı değildir; kıyâmete kadar ilâhî sistemi yansıtma kudretini kendinde taşımakta ve her çağda yaşayan insanlara seslenmektedir.

---

(1) Süyûtî/Esbabu Nüzûli'l-Kur'ân : 122
(2) Müsned-i Ahmed : 6/459

Nitekim bu gerçeği çok iyi anlayan Müslümanlar Endülüs'te (711-1492) İslâm medeniyetinin temelini atarken bilhassa Kur'ân'da belirtilen dört umdeye bağlı kalmışlar ve kurdukları İslâm Üniversitesinin giriş kısmına şu ibareyi altın harflerle nakşetmişlerdir :

«Dünya ve yaşayan milletler şu beş umde ile ayakta durabilirler :

1— Âlimlerin ilmi,

2— Hükümdarların adâleti,

3— Kahraman mücahidlerin şecaati,

4— Zenginlerin cömertliği,

5— Kendini Hakk'a vermiş asfiya (azizler ve ermişler)nın duâsı..»

Şüphesiz bu beş şeyin mayasını imân ve onun en tabii tezahürü olan sâlih amel; hakkı ve sabrı tavsiye oluşturmuştur. Zira bu dört umdeden uzak kalan prensiplerin temelinde sadece dünyevî amaçlar, kişisel çıkarlar kalır ki, bu da milletleri uzun süre ayakta tutmaya hiçbir zaman kâfi değildir.

İSLÂM CEMAATİNİ RAHATSIZ EDEN MADDECİLER

Müslümanları hemen her çağda en çok rahatsız eden gruplardan biri de, hümeze, lümeze olup mal toplayan ve topladığını saymakla meşgul olan maddeci kaypaklardır. Cenâb-ı Hak, duygu ve düşüncesi bu istikamette çalışan ve müsait ortamı bulunca fitne ve fesat tohumlarını serpenleri tehdît ederken gerçek mü'minlerin bu fitnecilere karşı çok uyanık ve dikkatli bulunmalarını istemektedir. Şüphesiz 104. sûrenin bu konuya ayrılması çok anlamlıdır. Zira İslâm Devleti kuruldu kurulalı dış düşmanlardan ziyade içlerinde kümelenen bu bozguncu maddecilerden çekmiş ve rahatsız olmuştur. Asr-ı Saadet'te de başta Resûlüllah (A.S.) Efendimiz olmak üzere mü'minleri devamlı şekilde meşgul ve rahatsız eden bu ikiyüzlü dönek, içi küfürle dolu fitneci münafıklar olmuştur.

O bakımdan Kitap ve Sünnet'te münafıklar konusuna ağırlık verilmiş ve mü'minlerin devamlı surette bunlara karşı uyanık bulunmaları öngörülmüştür.

HÜMEZE - LÜMEZE

Bu iki sıfat üzerinde farklı manâ ve yorumlarda bulunulmuştur :

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Söz götürüp getirenler ve dostlar arasını açıp bozanlar; aynı zamanda suç ve günahtan beri kişilere iftira ile tecavüzde bulunanlar hakkında kullanılan iki sıfattır.

Bu yorumun şu hadîsten mülhem olduğunu söyleyebiliriz : **«Şanı yüce Allah'ın şerir kulları, söz götürüp getirenler, dostlar arasında bozgunculuk yapanlar ve beri, suçsuz kişilere kusur ve suç bulup tecavüzde bulunanlardır.» (1)**

Ayrıca İbn Abbas (R.A.) birinci yorumuna yakın anlamda «hümeze»yi «kattat» ve «lümeze»yi «ayyab» ile tefsîr etmiştir ki, birincisi, söz götürüp getiren yalancı; ikincisi ise, durmadan kusur arayıp suçlamada bulunan iftiracı demektir.

b) Ebû Âliye, el-Hasan, Atâ' ve Ebû Rebbah'a göre : Hümeze, gıybet edip adamı yüzüne karşı yererek hakaret edendir. Lümeze ise, kişiyi arkasından çekiştirip dedikodu yapandır.

c) Mukatil'e göre : Hümeze, kişinin gıyabında konuşandır. Lümeze ise, kişiye yüzüne karşı hakaret edip suçlamada bulunandır.

d) Katade'ye ve Mücahid'e göre : Hümeze, insanlara hakaret maksadıyla dil uzatan kimsedir. Lümeze, insanların soy-sopuna dil uzatıp hakaret edendir.

e) İbn Zeyd'e göre : Hümeze, insanlara eliyle dokunup hakaret eden ve onları davranışlarıyla incitendir. Lümeze, insanlara sözlü hakaret edip onları haksız yere ayıplayan ve kusur yakıştırandır.

f) Süfyan es-Sevrî'ye göre : Hümeze, diliyle; lümeze göz ve kaşıyla taşlamada bulunandır.

Şüphesiz bu yorumların hepsi şu noktada birleşmektedir : Toplumu eliyle, diliyle, göz ve kaş işâretiyle, mal ve servetiyle rahatsız edip fitne ve fesat çıkaran herkes hümeze ve lümeze'nin kapsamına girer.

Gerçek şu ki, insan, bu gibi aile ve toplumu rahatsız edici, birlik ve dirliği bozucu fitneden ve fesattan yana yaratılmamıştır. Bu gibi basit ve küçültücü söz ve davranışların insanın yüceliğiyle, azizliğiyle bağdaşması mümkün değildir. Zira insan çok yüce hikmet ve amaçlar için yaratıl-

(1) Müsned-i Ahmed : 6/459

mıştır; Allah katında çok değerli ve azizdir. O bakımdan Cenâb-ı Hak, kullarının toplumu rahatsız ve tedirgin eden bir düzeyde bulunmasını asla arzu etmemekte ve onun hılkat mayasındaki yüceliğine eşdeğerde ona bir hayat statüsü hazırlayarak daha huzurlu ve kalıcı bir hayata onu çağırmaktadır.

Nitekim Tîn Sûresi'nde insanın «ahsen-i takvîm» üzere yaratıldığı konu edilirken bu hususlara işâret edilmiş ve gereken temel bilgi verilmiştir.

O halde insanla kötülükler arasında engel anlamda bir sed oluşturmak için mutlak surette imân ve sâlih amele ihtiyaç vardır. Zira hakikî imân bütün fazîletlerin ve iyiliklerin kaynağı; insan-ı kâmil olmanın maya ve cevheridir. Sâlih amel ise, böyle bir imânın süsü ve solmayan rengidir.

DÜNYALIĞA DALIP ÖLÜMÜ VE ÖTESİNİ UNUTMAK BÜYÜK GAFLETTİR

(الَّذِى جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ يَحْسَبُ اَنَّ ...) **«O ki, mal toplayıp durmadan sayar. Malının kendisini (dünyada) ebedî yaşatacağını sanır.»**

Para, altın ve gümüş biriktirmeyi, mal ve mülk edinmeyi tek amaç ve hedef seçip ölümü, Allah'a dönüleceği günü ve âhiretteki hesabı unutan nice kimseler vardır. Şüphesiz onları böylesine harîs ve açgözlü yapan birtakım sebepler söz konusudur. Onlardan en önde geleni şunlardır:

a) Âilenin kötü temayülü ve sağlam bir eğitimden yoksunluğu,

b) İmân ve ibâdetten uzak maddeci bir çevreyle içiçe olma talihsizliği,

c) Şeref ve itibarın, büyüklük ve azizliğin köklü imânla, güzel ahlâkla, faydalı ilimle, sağlam karakterle, fazîlet duygusuyla vücut bulacağını kalp ve kafaya enjekte edecek eğitim ve öğretim sisteminden uzak bırakılma bedbahtlığı bu cümledendir.

İşte sözünü ettiğimiz havayı teneffüsten mahrûm yetiştirilenler ister-istemez parayı, mal ve mülk edinmeyi tek amaç ve hedef seçerler ve buna ulaşabilmek için engel teşkil eden her türlü kutsal değerleri, maddî ve mânevî müeyyideleri çiğnemekte bir sakınca görmezler. Cahiliyet devrinde Mekkeli putperest zenginler böyle bir ortam ve çevrede yetişip şekillendikleri için onların meşru olmayan kazançlarına, nefsânî arzularını tatmine engel olan İslâmiyete karşı savaş ilân ettiler ve onu tesirsiz kılıp yayılmasını önlemek için her türlü şirretliğe, zorbalığa ve kurnazlığa baş vurdular. Sonra da putlarına daha sıkı bağlanmayı kurtuluş yolu olarak seç-

tiler. Çünkü bu sahte ilâhları onların önüne hiçbir engel koyacak değildi.

Günümüzün sosyalist geçinen inançsızlarıyla materyalistlerin tavır ve tutumu temelde o müşriklerinkiyle birleşirse de yüzeyde farklılık arzeder. Onlar İslâm'a karşı kaba kuvvet kullanır; işkence ve saldırı düzenlerlerdi. Bunlar ise, materyalizm, sosyalizm, kapitalizm maskesiyle kutsal değerleri bir bir yıkmaya, nesilleri madde kalıbında şekillendirmeye yönelirler.

DİNSİZ MADDECİLİK İKİ HAYATTA DA ATEŞTİR

(كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ...) **«Hayır, hayır; and olsun ki o, (zelîl ve hakîr olarak) Hutame'ye atılacaktır..»**

Dinden, Allah'a imândan uzak kalıp madde potasında şekillenen kişilerin ruh ve vicdanları son derece siliktir. İçlerinde kutsal havadan eser yoktur. Maddeyle, mideyle ve şehvetle hayatı renklendirmek onların tek uğraşısıdır. Gerçek bu olunca, madde esareti onları çepeçevre kuşatır ve yaşları ilerledikçe derin bir ümitsizlik kalplerini doldurur. Ölümün son olduğuna inanmaları ise, önlerindeki bütün ışıkları söndürür. Böylece ölmeden önce hem kendilerini mânevî bir ateşle yakarlar, hem de çocuklarını ve yakın dostlarını bu ateşe iterler. Bunun tabii neticesi olarak da bağlı bulundukları toplum bünyesinde güven ve huzur verecek hiçbir mânevî bağ kalmaz. İnsanlarla dostluk, arkadaşlık, yakınlık gibi ilişkilerinin temelinde maddî çıkar yer alır. Bu da o toplumu yakıp kavuran ayrı bir ateştir ki, âhiret gününde gerçek ateşe dönüşür.

Bunun için Cenâb-ı Hak, dünyalığı tek hedef ve gaye seçen materyalist nankörleri geniş rahmetinin gereği olarak uyarmakta ve bu mânevî ateş kalıcı maddî ateşe dönüşmeden onları Cehennem'in iki safhasıyla tehdît etmektedir :

1— Yürekler üstüne yükselip çıkan tutuşturulmuş bir ateş,

2— Uzun sütunlara bağlı oldukları halde onları çepeçevre kuşatan azap..

Şüphe yok ki, ceza amelin cinsindendir. Onların dünyada kalplerini, yüreklerini her türlü kutsal ve mânevî havadan boş tutup madde ve makam, servet ve şehvet tutkusuyla doldurduklarına karşı, Cehennem ateşinin uğultu ve dehşeti yüreklerini yerinden oynatacak bir çılgınlıkla yükselir ve bu manzara onların dünyadaki çılgınlıklarının nasıl elîm bir sonuç doğurduğunu çok net biçimde gösterir.

Onlar, dünyada iken bütün güven ve ümitlerini madde ve makama dayadıklarına karşılık da âhirette Cehennem'deki ateşten sütunlara bağlanacaklar ve ateş her taraflarından onları kuşatacaktır. Artık ne bir dost ve yardımcı, ne yandaş ve arkadaş var. Kişinin tek arkadaşı, dünyadan alıp beraberinde taşıdığı inanç, niyet ve ameli olacak..

İki sûre arasındaki münasebet:

Hümeze sûresiyle, maddeyi tek kurtuluş ve mutluluk kaynağı sayan, ömrünü bu uğurda harcayan inkârcı sapıkların, ölmeden önce dönüş yapmadıkları takdirde sonlarının hüsran olacağı, dostlarının da kendilerinden ayrılmayan yakıcı ateş bulunacağı haber verilerek gereken uyarı yapıldı.

Fil Sûresiyle, madde çukurunda insanlığını unutan Ebrehe ve ordusunun kutsal Kâbe'yi yakıp yıkmak üzere Yemen'den çıkıp Mekke sınırına gelmeleri konu ediliyor. Sonra da inkâr tuğyanla, zulüm ve tecavüzle birleşip ahlâksızlıkla renklenince ilâhî hükmün inmesinin mukadder olacağına değinilerek Fil sahiplerinin hazîn âkıbeti misal veriliyor.

Bu sûrenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; kutsal Kâbe'yi, Emîn Belde'yi, küfürden nifaktan ve puttan temizliyerek Tevhîd İnancı'nın sönmeyecek olan meşâlesini yakan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-u selâmlar olsun.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

FİL SÛRESİ

Müfessirlerin icmaına göre, Mekke'de inmiştir. Birinci âyetinde Mekke üzerine sevk edilen filler konu edildiğinden bu kelime aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Allâme Zemahşerî'ye göre, bu sûre, Kâfirûn Sûresi'nden sonra inmiştir. (1)

Âyet sayısı	:	5	
Kelime »	:	20	
Harf »	:	96	(2)

Sûrenin kapsadığı konu :

1— Kutsal Kâbe'yi yıkmak ve San'a'da yaptırdığı mâbedi onun yerine koyup Arapların yüzünü Yemen'e çevirmek; sonra da ticaret yollarını kendi lehlerine değerlendirmek üzere Mekke üzerine yürüyen Ebreh'e ve ordusu konu ediliyor.

2— Kutsal Kâbe'yi, Emîn Belde'yi savunacak maddî gücün olmayışı sebebiyle Cenâb-ı Hakk'ın kudretiyle tecelli edip tahribe gelen bir orduyu mu'cizevî bir yöntemle nasıl yok ettiği ibretli bir misal olarak veriliyor.

---

(1) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/797
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/407

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ
فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِمْ
بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

M E Â L İ :

1— Fil sâhiplerine Rabbı'nın neler ettiğini görmedin mi?

2— Onların hile ve düzenlerini boşa çıkarmadı mı?

3-4— Üzerlerine balçıktan yapılan sert taşlar atan Ebâbil kuşlarını gönderdi de,

5— Onları yenik ekin çöpüne benzetti..

İNİŞ SEBEBİ

Ebûlhasan Nisabûrî'ye göre : Fil sâhipleri kıssasıyla ilgili olup Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe ordusunu Cenâb-ı Hakk'ın nasıl yok ettiği konu edilerek indirilmiştir. (1)

OLAYIN İÇYÜZÜ

Tarihçilerin ve daha çok siyercilerin naklettikleri az farklı rivâyetlerden, olayın biri siyasî ve ekonomik, diğeri dinî olmak üzere iki ana sebebe

(1) Nisabûrî/Esbabu'n-Nüzûl : 306

dayandığını anlıyoruz.

Siyasî ve ekonomik sebebi : O çağda, yani milattan sonra beşinci-altıncı asırda Bizans'ın Habeşistan ile işbirliği yaparak Arapların deniz ve kara yolu ticaretini ele geçirmek ve böylece Afrika, Hindistan ve benzeri uzak ülkelerle doğrudan ticarî münasebete geçip Arapları devre dışı bırakmak; aynı zamanda Arap Yarımadası üzerinde sömürücü bir ortam vücuda getirmekti.

Dinî sebebi ise, Âyette ifadesini bulduğu gibi, Arap Yarımadası'nda yaşamakta olan Arapları Kutsal Kâbe'den koparıp San'â'da yaptırılan büyük kilisenin havasına sokup Arap hacılarını bu yeni mâbede alıştırıp ısındırmaktı.

OLAYIN CEREYAN ETTİĞİ TARİH

Olayın milattan sonra cereyan ettiği kesindir. Ancak kaç tarihinde meydana geldiği hakkında farklı rivâyetler vardır. Şöyle ki :

a) Hüseyin Heykel Paşa, M.S. 570 yılında meydana geldiğini kaydetmiştir. Bu zatın heyetşinas (astronomi bilgini) olduğunu ve bu dalda iyi bir uzman sayıldığını dikkate alanlar, 570 tarihine ağırlık vermişlerdir.

b) Tirmizî'nin tesbit ettiği sahîh rivâyete göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Fil Yılı'nda doğmuştur. Böylece bu tesbitle (a) maddesindeki tesbit birleşmektedir.

Nitekim Kays b. Muharrime şöyle demiştir :

«Ben ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Fil Yılın'da doğduk.» (1)

c) Siyerci ve müfessir İbn Kesîr de olayı özetlerken şöyle demiştir :

«Şüphesiz Eshab-ı Fil olayı, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bi'setinden yana harikulâde bir oluş (ve Onun gelmesine) bir tavtia (uygunluk ve vasat arzeden) bir vak'adır. Çünkü en meşhur tesbitlere göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu olayın meydana geldiği yıl doğmuştur.» (2)

d) Ebû Nuaym ve Beyhakî'nin yaptığı rivâyete göre, İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Fil Yılı'nda doğmuştur..» (3)

Tefsîrde rivâyet yolunu seçen İbn Cerîr ise, bu hususta herhangi bir

(1) Tirmizî/menâkıb : 2- Müsned-i Ahmed : 4/215
(2) Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/549
(3) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/497

rivâyete yer vermemiştir.

Naklettiğimiz rivâyetlerin hemen hepsi Fil Olayı'nın M.S. 570 veya 571 yılında meydana geldiğine ve aynı yılda Hz. Muhammed'in (A.S.) doğduğuna delâlet etmektedir.

Müfessir Alâeddin Ali ise, bu konuyla ilgili farklı rivâyetleri şöyle sıralamaktadır :

a) Bazısına göre, Peygamber (A.S.) Efendimizin doğumundan 40 yıl önce meydana gelmiştir. Diğer bir kısmına göre, 23 yıl önce gerçekleşmiştir.

b) Siyer ve tarihçilerin çoğuna göre, sözü edilen olay, Resûlülah'ın (A.S.) doğduğu yıl meydana gelmiştir. (1)

Müfessir Kurtubî'nin tesbitine göre, birinci görüş Mukatil'e; ikinci görüş Kelbî ve Ubeyd b. Umeyr'e göredir. Ayrıca Kurtubî, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in : **«Ben Fil Yılı'nda doğdum»** meâlindeki hadîsiyle istidlâl edip olayın Hz. Muhammed'in (A.S.) doğduğu yılda cereyan ettiğinin sıhhatını belirtmiştir. (2)

Nitekim yapılan rivâyetlere göre, bu olaya şâhit olup Ebrehe ordusunda yer alan filleri sevk ve idare edenlerden iki adamın gözlerini kaybetmiş bir halde Mekke'de perişan bir vaziyette yaşadıklarını gören hayli kimse olmuştur. Yaşının küçüklüğüne rağmen Hz. Aişe'nin (R.A.) da o iki âmayı gördüğü söylenir. (3)

OLAY BİR MU'CİZE MİDİR?

Şüphesiz olayın cereyan tarzı, onun harikulâde olduğunu, ilâhî mu'cizeyle gerçekleştiğini açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim ilim adamlarından bir kısmı, Fil Kıssası'nın M.S. 570 veya 571 yılında meydana geldiğini ve Resûlüllah'ın (A.S.) doğumunun aynı yılda gerçekleştiğini dikkate alarak, olayın Onun mu'cizelerinden biri olduğunu belirtmişlerdir. Zira bu görüşte olanlara göre, tecelli eden mu'cizevî olay, Resûlülah'ın (A.S.) dünyaya geldiğini te'kîd etmekte ve Onun kadrinin yüceliğini yansıtmaktadır.

Diğer bir kısım ilim adamları ise, mu'cizenin peygamberle ilgili ol-

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/194
(2) » » : 20/194 (Kurtubî bu hadisin kaynağını ve senedini zikretmemiştir.)
(3) » » : » »

duğu takdirde Onun elinde, duâ ve isteği doğrultusunda tezahür ve tecelli edeceğini düşünerek, olayın Hz. Muhammed (A.S.) Efendimiz'le ilgili bir mu'cize değil, ilâhî takdîr hükmünün mu'cize şeklinde inmesidir, demişlerdir.

İster öyle, ister böyle olsun, Fil Olayı mutlak surette bir mu'cizedir. Allah daha iyisini bilir.

FİL OLAYININ CEREYAN TARZI

Arap Yarımadası'nda bu kıssayı duymayan ve bilmeyen hemen hemen yok gibiydi. Olayın cereyan şekline şâhit olan yaşlılar bildiklerini, gördüklerini ve duyduklarını yeni kuşaklara detaylı olarak anlatmış bulunuyorlardı. O bakımdan Cenâb-ı Hak, İslâm'ın, Kur'ân'ın, Hz. Peygamberin ve Kutsal Kâbe'nin kadrini küçümseyen; ilâhî sınırları çiğneyerek Kâbe'yi puthane haline getirip orada Hakk'a ibâdete engel olan azgın müşrikleri uyarmak için yakın geçmişte Allah'a karşı baş kaldırıp yeryüzünde ilk kurulan mâbedi yıkmaya gelen şaşkın sapıkları, azgın zâlimleri nasıl yok ettiğini bildirirken olayın en ibretli safhasının özetini vermektedir.

Tarihçilerle siyerciler Fil Kıssası'nı hayli detaylı rivâyet etmişlerdir. Biz ise yapılan tesbitlerin ve rivâyetlerin bir özetini vermekle yetinmeyi uygun gördük. Şöyle ki:

Yemen'de Himyer hükümdarlarının sonuncusu Zunevas müşrik idi. Kur'ân'da anılan Ashab-ı Uhdud'u da (1) onun işkence ve azapla öldürdüğü rivâyet edilir. Yine rivâyete göre, Nasrânî olan Eshab-ı Uhdud yirmibine yakın bir topluluktu. Onlardan sadece Devb Zu-Se'leban adında bir nefer kurtulmuş ve Şam meliki Kayser'e gidip sığınmıştı. Zira Kayser de Nasrânî idi. Bunun üzerine Kayser, Habeş kralı Necaşî'ye (2) bir mektup yazıp Eryat ve Ebrehe adında iki emîrle gönderdi. Böylece güçlü bir orduyla Yemen'e girdiler ve ülkenin altını üstüne getirdiler ve bu arada Himyer'in son hükümdarı Zunevas da denizde boğulmuş oldu. Sonra bu iki emîr (Eryat ile Ebrehe) arasında görüş ayrılığı belirdi ve uzun bir tartışmadan sonra Eryat öldürüldü. Böylece Ebrehe tek söz sahibi olarak ordunun başında kaldı.. Kısa zamanda kendini Habeş kralı Necaşî'ye kabul ettirdi. Sonra da hem onun, hem de Kayser'in gözüne girmek için San'â'da büyük bir kilise yaptırdı ve burayı Araplar için hac yeri olarak ilân etti.

Arapların iki önemli kolu olan Adnanîler'le Kâhtanîler buna karşı çıktılar. Kureyş Kabilesi mensupları ise, onların bu küstahlığına fazlasıyla

(1) Bürûc Sûresi : 4
(2) «Necaşî», Habeş kralları hakkında kullanılan ortak bir isimdir.

öfkelendiler. Derken onlardan birkaç kişi San'â'ya varıp geceleyin adı geçen kiliseye girerek içini kirlettiler. Böyle çirkin bir davranışın Kureyşli'ler tarafından tezgâhlanıp ortaya konulduğunu tesbitte gecikmeyen Ebrehe, bu olayı amacına ve niyetine uygun değerlendirmeyi ihmal etmedi ve bu sebeple Kâbe'yi yıkmak için meşru bir sebep elde ettiğine kendini inandırdı. Böylece belirtilen çirkin olay onun kötü niyetini tahrîk edip fiilî duruma itmiş oldu.

Ebrehe hemen hazırlığa başladı. İyi savaşçılardan bir ordu oluşturdu. Birkaç tane de eğitilmiş fili ordunun önüne katarak Mekke'ye doğru ilerledi. Derken Rumlarla Habeşlilerin görüş birliği istikametinde bir gelişme başlatıldı. Arapların hem ticaret yolları ellerinden alınacak, hem de güven ve gurur kaynakları olan Kutsal Kâbe yıkılıp yok edilecek ve arkasından bütün kabilelerin yüzleri San'â'daki mâbede döndürülecekti.

Necaşî'nin ona hediye olarak gönderdiği Mahmud adlı fili ise en önde olmak üzere sekiz veya oniki kadar filden oluşan öncü kuvvetle harekât başlatıldı. Yemen meliklerinden Zunefer bu harekâtı durdurmak için hem kendi kuvvetlerini, hem de diğer Arapları savaşa çağırdı.. Katılanlar vurucu bir güç oluşturduylarsa da savaş neticesinde Ebrehe'ye yenik düştüler. Ebrehe, önünde durdurucu bir engel kalmayınca Tâif'e geldiğinde ora halkı ona gereken ikrâmda bulunup herhangi bir vuruşmaya kapı açmak istemediler. Aynı zamanda Ebrehe'ye yol gösterip kılavuzluk yapması için Ebû Riğal adında bir adamı görevlendirdiler. Ebrehe, Mekke yakınında, o günkü adı «el-Muğammes» olan yörede karargâh kurup Mekkeli'lere ait deve sürülerini yağma etti. Bu arada Resûlüllah'ın (A.S.) dedesi Abdülmuttalib'e ait ikiyüz kadar deve de yağma edilenler arasında bulunuyordu. Hiçbir karşı mukavemetle karşılaşmayan Ebrehe, Kureyş Kabilesi'ne elçisini göndererek Mekke emîri ile görüşmek istediğini belirtti. O dönemde ise, Mekke'nin söz sahibi olarak Abdülmuttalib bulunuyordu. Elçinin teklîfini dinledikten sonra ona şöyle dedi : «Allah'a and olsun ki, sizinle savaşmayı düşünmüyoruz. Zira böyle güçlü bir orduyla savaşacak güç ve imkânımız yoktur. İşte şu gördüğün Allah'a ibâdet edilen Beytülharam'dır; aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın Halîli İbrahim Peygamber'in (A.S.) ibâdet ettiği kutsal bir yerdir. Artık bu Beyt'in sâhibi gelenlere engel olur. Bizim engel olacak bir ordumuz yoktur.»

Elçi ona : «Gel de Ebrehe ile görüş. Çünkü o sizinle görüşmeyi arzu ediyor ve beni bu maksatla gönderdi.» diyerek görevinin ne olduğunu belirtti.

Bu dâvet üzerine Abdülmuttalib elçiyle birlikte hareket edip Ebrehe'ye geldi. Ebrehe onun simasına, yüzündeki vakur görünüşe ve fiziksel yapı-

sındaki heybete hayran kaldı ve saygı gösterme ihtiyacını duydu; tahtından inip onunla birlikte bir döşek üzerine oturmayı tercîh etti. Sonra tercüman aracılığıyla bir arzu ve ihtiyacının olup olmadığını sordu. Abdülmuttalib, tek arzusunun yağma edilen ikiyüz devesinin kendisine geri verilmesi olduğunu söyledi. Ebrehe hayretle ona baktı ve yakıştıramadı. «Mekke'nin söz sâhibi ve ileri geleni olan zat, Kutsal Kâbe'nin tahrîb edilmemesini talep etmiyor da kendi şahsî malıyla meşgul olup onu kurtarmayı düşünüyor! Doğrusu bu zatı önce gözümde çok büyütmüştüm; ama şimdi ona karşı hiç de saygım kalmadı ve bir anda gözümden düştü» diye fısıldadı. Bunun üzerine Abdülmuttalib gayet sakin ve aynı soğukkanlılıkla şu cevabı verdi : «Ben sadece ikiyüz devenin sâhibi olarak bulunuyorum. Kâbe'nin ise sâhibi ve Rabbı vardır ki O, kendi kutsal evini tahripten koruyacaktır.» Ebrehe onun bu sözüne karşı sertleşti ve şöyle dedi : «Onun sâhibi ve Rabbısı beni engelliyecek değildir.» Abdülmuttalib : «İşte sen ve O!.» diyerek son sözünü söyledi. Ebrehe deve konusunda onun arzusunu yerine getirdi, ikiyüz devesini geri verdi. Abdülmuttalib Mekke'ye dönünce, halkın derhal şehri terketmesini söyledi. Böylece bir katliamdan kurtulmak için benzeri tedbirlere başvurdu.

Sabah olunca Ebrehe Kâbe'yi yıkmak üzere harekete geçti. Ancak önde yürüttüğü büyük fil olduğu yere çöküp hareket etmedi. Başka istikamete çevrilince kalkıp hareket ediyor, Mekke'ye doğru çevrilince çöküp kalıyordu. Derken Cenâb-ı Hak deniz tarafından kırlangıça benzer biraz büyükçe kuşları sürüler halinde sevk etti. Her kuş, biri gagasında, ikisi ayakları arasında olmak üzere üçer taş taşıyordu. İbn Kesîr'in naklettiğine göre, «Ebâbil» diye adlandırılan bu kuşlar güvercinden biraz küçük, ayakları kırmızı renkte idi. Sürüler halinde Ebrehe ve ordusunu yukarıdan kuşatıp taşıdıkları taşlarla ölüm yağmuruna tuttular. Çok geçmeden koca bir orduyu mahv-u perişan edip dağıttılar.

İbn İshak'a göre : Atılan taşlardan biri de Ebrehe'ye isabet etti ve eti lime lime olup dökülmeye başladı. Ebrehe San'â'ya vardığında ancak bir kuş yavrusu kadar kalmış, âdeta bir iskelet halini almıştı.

Kur'ân'da nekre (belirsizlik ifade eden) «tayren» kelimesini, asıl hakikî manasından alıp başka bir manâda kullananlar da olmuştur. Nitekim müfessir Mustafa Merâğî, «Bu kuşların sivrisinek ve karasinek cinsinden olduğu da düşünülebilir» diyerek bu sineklerin birtakım bulaşıcı ve öldürücü hastalık doğuran mikrop ve parazitler taşıdığını ve Ebrehe ordusuna bu mikropları bulaştırdıklarını; çok geçmeden ordunun bu bulaşıcı ve öldürücü mikropların tesiriyle helâk olduğunu değişik bir yorum olarak be-

lirtmiştir. (1)

Bütün bunlar kelime ve cümleyi, ortada bir karine olmadığı halde asıl delâlet ettiği manâdan uzaklaştırmak suretiyle olayın bir mu'cize niteliğinde cereyan etmediğini ortaya koymaya yönelik yorumlardır. Oysa Cenâb-ı Hak «Tayren Ebâbil» sözünü kullanmıştır ki, «tayr» uçan kuş anlamına gelir ve asıl delâlet ettiği hakikî manası budur.

Mukatil b. Süleyman'ın rivâyetine göre : Helâk edilen Ebrehe ordusundan çok miktarda mal kaldı. O kadar ki, Abdülmuttalib'e bir çukuru dolduracak kadar altın isabet etmiş bulunuyordu.

ATILAN TAŞLARIN TÜRÜ VE AÇTIKLARI YARA

Tarihçilerle siyerciler bu taşların türü ve açtığı yara hakkında farklı bilgiler vermişlerdir. Şöyle ki :

a) İbn İshak'ın Yakup b. Utbe'den yaptığı rivâyete göre, adı geçenin şöyle dediğini nakletmiştir : «Arap toprağında kızamık ve çiçek hastalığı ilk defa olarak o yıl görülmüştür.» (2)

Yakup b. Utbe bu ifadesiyle, kuşların attığı taşların insan vücudunda bu hastalığa sebep olduğunu belirtmek istemiştir.

Ebû Nuaym'ın Atâ tarikıyle Dahhak'tan yaptığı rivâyete göre : «Kuşların attığı taş onlardan birinin başına isabet ediyor ve o yüzden adamın eti ve kanı akıp dökülüyor, sadece bir iskelet olarak kalıyordu.»

İbn İshak'ın kızamık ve çiçek hastalığı diye ortaya koyduğu yorum pek isabetli bir tefsîr değildir. Zira bu iki hastalık orduları yok edecek, kitle ölümüne sebep olacak nitelikte sayılmaz. Kızamık bulaşıcı bir hastalıktır. Genel olarak iki yaşından on yaşına kadar olan çocuklarda görülür. 8-14 günlük kuluçka dönemi vardır. Ateş yapar ve öldürücü, etleri dökücü bir özellik taşımaz. Yeter ki, hastalık döneminde çocuk başka bulaşıcı ve öldürücü bir hastalıktan korunmuş olsun.

Çiçek Hastalığı, mikropla bulaşan tehlikeli bir hastalıktır. Yüksek ateşle başlar. Vücutta kırmızımtrak lekeler belirir. Bu kabarcıklar gözlerin içinde de çıkabilir ve körlüğe sebep olabilir. Ama vücudun etlerinin dökülmesine sebep olduğu veya olacağı pek söylenemez.

---

(1) Bilgi için bak : Tefsîrü'l-Merağî : 30/242
(2) İbn Cerîr/Câmi'u'l-beyân Fi-Tefsîri'l-Kur'ân : 30/196

Eğer murad-ı ilâhî Ebrehe ordusunu bu iki hastalıkla yok etmeye yönelik bulunsaydı, buna uygun bir anlatım tarzına yer verilir; ne uçan kuşlardan, ne de taşıdıkları taşlardan söz edilirdi. Ancak yorumların tamamını dikkate aldığımızda şöyle bir sonuç çıkarmamız mümkün olur : Ebâbil kuşlarının attıkları taşlar, o insanların vücudunda derin yara açıp kısa zamanda kitle ölümüne sebep olmuştur. Bu hastalık ne kızamıktır, ne de çiçektir, bunlarla az benzerliği olan ayrı bir hastalıktır. Kuşlardan da maksat ne sinek, ne de sivrisinektir; attıkları taşlardan da maksat ne kızamık, ne de çiçek virüsleridir. Her yönüyle ilâhî kudretin tecelli eden hükmünü yansıtan bir mu'cizedir.

Rivâyetlerin bir kısmına göre ise, atılan taşlar, ateşli silâhlarla atılan kurşun misali kime isabet etmişse, delip geçmiş ve ölüm olayına sebep olmuştur.

Âyette atılan taşın türü hakkında kısa bilgi verilerek «siccil» kelimesi kullanılmıştır. Ancak ilim adamlarının bu isimle ilgili olarak farklı tesbit ve yorumlarının bulunduğunu görüyoruz :

a) Nahv bilgini Ebû Ubeyd'e göre : Sert, katı, şedîd madde demektir.

Bu ifadeden ve tariften, taşların çok katı ve şedîd olduğunu anlıyoruz.

b) Müfessir Âlûsî'ye göre : Bu kelime «kova» manâsına gelen «secel»den türetilmiştir. Atılan taşlar, kovadan su boşanırcasına yağmur misali indiği için onlara «siccil» denilmiştir.

c) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Bu kelimenin aslı Farsçadır. Taş manâsına olan «seng» ile çamur manâsına olan «gil»in birleşmesi ve Arapçada (g) harfi olmadığı için de Arapların bunu «siggil» değil de «siccil» şeklinde telaffuz etmesi söz konusudur. (1)

Kurtubî'nin Ebû Sâlih'ten yaptığı rivâyete göre, adı geçen şöyle demiştir :

«Ben, Ebû Tâlib'in kızı Ümmuhâni'in evinde, o atılan taşlardan yaklaşık iki kafiz (ölçek) kadar gördüm ki, üzerlerinde kırmızı çizgiler bulunan siyah renkte idiler.» (2)

d) Kâfirlerin azâbı yazılı olan divan demektir. «secal» kökünden türetilmiştir ki, «irsal» manasına gelir. (3)

Tabiatıyla bu bir ilâhî cezadır ki, tuğyan eden bir kavmi, bir orduyu yok etmiştir. Zira maddî sebep ve imkânların kesildiği yerde, azıp gelen

---

(1) Tefsir-i Kurtubî : 20/195
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/410
(3) » » : » »

zulme karşı Cenâb-ı Hakk'ın kahhar sıfatı tecelli edip yok eden hükmünün inmesini çabuklaştırır.

O halde bu helâk edilme olayı, ister atılan taşlarla öldürücü bir hastalık meydana getirmiş olsun, ister bedeni delip geçen şiddette bulunsun her yanıyla ve yönüyle bir mu'cizedir; hiçbir zaman tabii olaylarla kıyaslanamaz.

Kaldı ki, Cenâb-ı Hak, Habeşli'lere ve tertipledikleri tahrîp ordusuna sadece bu cezayı vermekle yetinmemiş, bir de İranlı'ları onlara musallat ederek birkaç yıl içinde Habeş'in Yemen'deki iktidar ve sömürgeciliğine son verdirmiştir.

Şüphesiz gerek klasik tefsîrlerde, gerekse siyer kitaplarında Fil Kıssası'nda geçen Ebâbil kuşları, attıkları taşlar ve meydana gelen kitlesel ölüm hakkında birçok farklı rivâyetler yer almaktadır. Çoğunun ciddi bir dayanağı yoktur. Ama ortada bir gerçeğin bulunduğu söz konusudur; o da Kutsal Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe'nin ordusuyla birlikte, deniz tarafından gönderilen kuşlar vasıtasıyla atılan taşlarla yok edilmesidir. O bakımdan bu konudaki rivâyetlerin çoğunu nakletmekte fayda görmedik.

Kur'ân'da bu konuyla ilgili beyân çok muhteşem bir tasvîr mahiyetinde ibret ve öğüt alınacak ana noktaları gözler önüne sermekte ve insan duygusuna, aklına ve düşüncesine seslenilerek inkâr, azgınlık, ahlâksızlık ve zulmün; dine, dindara tecavüzün hiçbir aile, toplum ve millete; kavim ve aşîrete iyilik, huzur, güven, istikrar ve rahmet getirmediği gibi kalıcı bir gerçek de vaadetmediği hatırlatılmaktadır. Öyle ki, böylelerinin sonu hüsran ve perişanlık olmuştur. Fil Kassası bunun sadece ibretli misallerinden biridir.

YENİK EKİN ÇÖPÜ

Kuşların attığı taşlarla hezimete uğratılıp yok edilen ordunun sonu tasvîr edilirken onların akıbeti «yenik ekin çöpü»ne benzetilmektedir. Bu sonuç ister bazı mikrop ve parazitler, öldürücü hastalık yayan virüsler tarafından, isterse diğer canlılar tarafından sözü edilen duruma getirilmiş olsun, olay çok düşündürücü ve anlamlıdır. İnen ilâhî azap hükmüyle mütecaviz ordunun vücutları delik-deşik edilmiş ve buna ilâveten ortaya çıkan öldürücü hastalıkla etleri dökülerek çer-çöp haline gelmiştir.

Böylece kitle halinde yok edildikleri ve aldıkları öldürücü yara neticesi çoğunun vücutlarında geniş tahribatın meydana geldiği anlaşılıyor. Bence rivâyetleri bu tasvîr ve teşbîh doğrultusunda değerlendirip netice

çıkarmak daha isâbetli olur. Sonra da önce Hz. Peygamber'e (A.S.) ve arkasından Onun izinde yürüyen mü'minlere tuzak kurup kötülük yapmaya niyetlenen ve bu niyetini fiilî alana çıkartanlar uyarılıyor. Tutumlarından ve kötü niyetlerinden vazgeçmedikleri takdirde ilâhî adâlet ve intikam hükmünün ineceği bildiriliyor.

Zira benzeri olayların ortaya çıkmasıyla benzeri hükümlerin inmesi sünnetullah gereğidir. İnkâr, zulüm ve tuğyanla birleşir de belli çizgiye gelirse, mutlaka ilâhî hüküm tecelli eder. Ancak onun ne şekilde tecelli edeceğini belirlemek hemen mümkün değildir. Bazan düşmanları harekete geçirmekle, bazan semavî bir afet indirmekle, bazan iç huzursuzluğu ve kargaşa doğurmakla tezahür eder.

Fil Kıssası'yla önce Mekkeli saldırgan müşrikler uyarılmış, sonra da kıyâmete kadar hakka karşı çıkıp zulüm ve tecavüzü sanat edinen inkârcılar, maddeci şaşkınlar uyarılmakta; her vesileyle insanların dinî inançlarına, ibâdetlerine müdahale edilmemesi tenbih edilmektedir.

İki sûre arasındaki münasebet:

Fil Sûresi'nin tefsîrinde belirttiğimiz gibi, Ebrehe ve ordusunun Mekke üzerine yürümesinin iki ana sebebi bulunuyordu: Biri, dinî, diğeri ticarî idi. Resûlüllah'ın (A.S.) dedesi Kusay'ın üstün gayreti ve ticarî dehasıyla Mekke hem Emîn Belde olarak tanınmış, hem de önemli bir ticarî merkez olarak Arap Yarımadası'nda nâzım rol oynamıştır.

Habeş ve Rumların ticarî politikasına yönelik olarak Ebrehe böyle bir harekata girişmişti. Aynı zamanda Arapların yüzünü Kâbe'den, San'â'daki mâbede döndürme gayreti de söz konusu idi.

Kureyş Sûresiyle bu inceliğe işâret edilerek Kureyş Kabilesi'nin hem bütün kabilelere Emîn Belde'nin güven havasını teneffüs ettirmeğe, hem de orayı, düzenledikleri ticarî kervanlarla güven içinde tutmak suretiyle önemli bir ticarî merkez haline getirmeğe muvaffak kılındıkları hatırlatılarak Mekkeli'lerin ve özellikle Kureyş Kabilesinin herkesten çok o Emîn Belde'nin Rabbına ibâdet etmelerinin lüzumu belirtilmektedir.

Bu sûrenin de tefsîrine bizi muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd-u senâlar; Allah'ın muradını O'nun kullarına en güzel şekilde haber verip açıklayan Resûlüllah (A.S.) Efendimize ve Onun âl ve ashabına salât-ü selâmlar olsun.

——oOo——

KUREYŞ SÛRESİ

Cumhura göre, Mekke'de; Dahhak ve Kelbî'ye göre, Medine'de inmiştir. (1)

İbn Merduye (veya Merdeveyh)in İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre de sûre Mekke'de inmiştir. (2) Nitekim Sûre'de Beytullah'tan söz edilmesi de bu rivâyet ve görüşü kuvvetlendirmektedir.

Birinci âyetinde Kureyş Kabilesi'nin Kutsal Kâbe'ye ve Emîn Belde'ye yaptıkları hizmet, diğer kabilelere karşı sıcak ilgi göstererek izhar ettikleri ülfet; ticarî ve dinî amaçla Mekke'ye gelenlere güven sağlayıp birtakım zorunlu ihtiyaçlarını karşılamada gösterdikleri başarı konu edilmekte ve aynı zamanda Kureyş kelimesi sûreye isim olmaktadır.

Allâme Zemahşerî'ye göre, bu sûre, Tîn Sûresi'nden sonra inmiştir. (3)

Âyet sayısı : 4

Kelime » : 17

Harf » : 73 (4)

Sûrenin kapsadığı konu :

Kureyş Kabilesi'nin Emîn Belde'nin güven ve huzur havasını estirmesi ve Kutsal Kâbe'yi ziyarete gelenlere gönül hoşluğuyla hizmette bulunması sebebiyle diğer kabilelerle ülfet sağlama imkânına kavuştukları konu edilmekte ve bundan dolayı Beytullah'ın Rabbına ibâdet etmelerinin gereği üzerinde durulmaktadır. Aksine bir tavır takınmalarının onları nankör durumuna düşüreceği ve o yüzden ilâhî azabın çok şiddetli olacağı da dolaylı şekilde hatırlatılmakta; böylece mevcut nîmetin kıymetini şükür havası içinde bilmelerine işârette bulunulmaktadır.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/200- Şevkani/Fethülkadîr : 5/497
(2) Şevkani/Fethülkadîr : 5/497
(3) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/800
(4) Lübabu't-te'vil : 4/410

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لِا۪يلَافِ قُرَيْشٍۙ ﴿١﴾ ا۪يلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَٓاءِ وَالصَّيْفِۚ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ٓي اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

M E Â L İ :

1— Kureyş kabilesi'nin (hem kendi aralarında, hem de çevre kabile ve ülkelerle) anlaşıp bağdaşması (sağlandığı) için,

2— (Evet), yaz ve kış seferlerinde anlaşıp bağdaştıkları için;

3— Şu Beyt'in (Kâbe'nin) Rabbı'na ibâdet etsinler.

4— O Rab ki, onları açlıktan (kurtarıp) doyurdu ve onları korkudan güvene kavuşturdu.

İNİŞ SEBEBİ

Ümmuhâni' binti Ebî Tâlib (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu sûrenin iniş sebebini şöyle açıklamıştır: **«Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, Kureyş'i yedi hasletle üstün kılmıştır ki, onlardan önce o hasletler kimseye verilmemiştir:**

1— Hilâfet onlardadır.

2— Hicâbet (gelen ziyaretçilere hizmet verip ağırlamak, bir bakıma önlerinde hizmet için beklemek) onlardadır.

3— Sikayet (gelen ziyaretçilere su dağıtmak, zemzem ile ikrâmda

bulunmak) da onlardadır.

4— Peygamberlik onlardadır (son peygamber onların arasından çıkmıştır).

5— Fil ordusuna karşı onlar ilâhi nusrata mazhar kılındılar.

6— Yedi yıl Allah'a ibâdet ettiler ki, onlardan önce başkası Allah'a ibâdet etmiş değildir. (Kâbe henüz putlarla doldurulmadan, putlara ibâdet edilmeden önceki dönemde Kureyş Kabilesi İbrahim Peygamber'in (A.S.) Hanîf Dinine göre Allah'a ibâdet etmişlerdi).

7— Onlar hakkında bir sûre indi ki, o sûrede onlardan başkasının adı anılmamıştır; o sûre «Li İlâfi Kureyş..»tir.» (1)

İLGİLİ HADÎSLER

Vesîle b. Eska' (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: «Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak İsmâil Oğulları'ndan Kinane'yi seçmiş; Kinâne'den Kureyş'i seçmiş; Kureyş'ten Hâşim Oğulları'nı seçmiş ve Hâşim Oğulları'ndan da beni seçip ayırmıştır.» (2)

Câbir (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: «İnsanlar hayır ve şerde Kureyş'e tabi'dir (yani Kureyşli'ler istikamet üzere olurlarsa başkalarına hayırlı misal; yanlış yolda yürürlerse, başkalarına kötü misal olurlar.) (3)

Diğer bir rivâyette ise şöyle buyurulmuştur:

«İnsanlar Kureyş'e tabidirler: Müslümanlar onların müslümanlarına, kâfirler onların kâfirlerine (uyar).» (4)

«Allahım! Kureyş'in evveline azap, şiddet ve meşakkat tattırdın. Onların âhirine ise bağış, hayır ve iyilik tattır.» (5)

Zübeyir b. Avvam (R.A.)den yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: «Cenâb-ı Hak, Kureyş'i yedi hasletle üstün kıldı: Onlar Allah'a on yıl ibâdet ettiler ki başkası (o dönemde) ibâdet etmedi. Müşrik oldukları halde Allah onlara, Fil olayının cereyan ettiği gün

(1) Nisâbûrî/Esbabu'n-Nüzûl : 306

(2) Müslim/fezâil : 1- Tirmizî/menakıb : 1- Müsned-i Ahmed : 4/107

(3) Müslim/imâret : 1,3- Müsned-i Ahmed : 1/5,10- 2/243, 261, 319, 395, 433-3/331

(4) Tirmizî/menakıb : 65- Ahmed : 1/242

(5) Taberâni/el-Evsat- Fethülkadîr : 5/497

yardımda bulundu. Onlar hakkında özel bir sûre indirdi ki, onlardan başka hiç kimseyi o sûreye dahil etmedi. O sûre : Li Îlâfi Kureyş.. sûresidir. Onlar arasından peygamberlik (payesine eriştirilen bir zat) çıktı. Hilâfet ve sikayet de onlardadır.» (1)

MEKKE SAKİNLERİ

Mekke, Allah ve Resûlüllah (A.S.) tarafından Emîn Belde olarak belirlenmiş ve yeryüzünde Cenâb-ı Hakk'a ibâdet için ilk mâbed bu şehirde kurulmuştur. Böylece Cenâb-ı Hak Mekke sakinlerini bu iki büyük nîmetle mutlu kılmakla kalmamış, bir de Son Peygamber Hz. Muhammed'i (A.S.) bu belde halkından seçip göndermiş ve insanlığa en son ve en kalıcı buyruğu olan Kur'ân'ı da bu beldede indirmiştir. Dil olarak da Arapçayı ve Kureyş lehçesini seçerek rahmetini onlar hakkında tamamlamıştır. Gönül ister ki, Araplar bu rahmetin azametini ve sonsuz mutluluk vaadeden mesajını idrak içinde hayırlı mü'minler olarak Allah'a kullukta diğer bütün müslümanlara örnek bir düzeyde bulunsunlar.

O bakımdan Mekke İslâm'ın merkezi ve odak noktası; Kâbe, imân edenlerin değişmeyen kıblesi ve Mekkeli Kureyşli'ler ise, Allah'a ibâdet ve kullukta süregelen misal olmuştur. Hadîs-i Şerîfte ifadesini bulduğu üzere Kureyşli'lerin Hakk'a dosdoğru teslimiyet göstererek Kitap ve Sünnet ile yaşaması, şüphesiz İslâm Âlemi için güzel örnek, başka milletler için izlenecek ölçü ve misal teşkil etmektedir. Zira İslâm hakkında bütün gözler daha çok onun ilk zuhur ettiği Mekke'ye yöneliktir. Psikolojik olarak bu belde halkının iyi veya kötü tesirler ve izler bırakması söz konusudur.

Artık Mekkeli'ler de Allah'ın kendilerine olan bunca lûtuf, kerem ve inâyetini unutmamalı ve sünnet adına en güzel söz ve davranışı sergilemelidirler.

MEKKE SAKİNLERİNİN GÜVEN DOĞURAN HİZMETLERİ

Cenâb-ı Hakk «Kureyş Kabilesi'nin îlâfını», yani hem kendi aralarında, hem de gelen tâcir ve ziyaretçilere sıcak ilgi gösterip hasbî hizmet göstererek Kutsal Kâbe ve Emîn Belde adına ülfet ve dostluk sağlamalarını, insanlarla anlaşıp beşerî münasebetlerde ileri bir adım atmalarını hatırlatarak hem geçmişlerine, hem de geleceklerine değinmektedir.

(1) Taberâni/el-Evsat - İbn Merduye, İbn Asâkir/Fethü'lkadir : 5/497
İniş sebebinde «yedi yıl», burada ise «on yıl» denilmesi farklı rivâyetten kaynaklanmıştır.

Nitekim siyercilerin verdikleri bilgilere göre : Ülfet kurup çevrelerine sıcak ilgi göstererek Emîn Belde'nin güven dolu havasını estiren Kureyşli'lerin bu övgü değer davranışlarının başlangıcı dört kardeşin gayret ve basîretine dayanır : Hâşim, Abdüşşems, Muttalib ve Nevfel.. Bunlar Abdümenaf oğullarıdır.

Hâşim daha çok Şam meliki ile ilgi kurup sıcak bir dostluk sağlamış ve böylece Şam'a güven içinde ticarî seferler düzenleme imkânını elde etmiştir.

Abdüşşems, daha çok Habeş meliki ile ülfet kurup dostluk sağlamış ve bundan yararlanarak Habeş ülkesine güven içinde ticarî seferler tertipliyebilmiştir.

Muttalib, daha çok Yemen melikiyle ilgi kurmuş, dostluk sağlamıştı. Böylece o, Yemen'e uzanan ticarî yolda kervanını emniyetle yürütebilmiştir.

Nevfel ise, daha çok İran ve çevresine yönelip ora hükümdarlarıyla sıcak ilgi kurmasını becermiş ve bu ülkeye ticarî seferler düzenleyerek geniş çapta alım-satım işlerini sürdürmüştür.

Aynı zamanda bu dört kardeş sözü edilen ülkelerden ziyaret ve ticaret amacıyla gelenlere her türlü kolaylığı sağlamayı sikayet ve hicabet doğrultusunda ihmal etmemiş ve her vesileyle gelenlere Kutsal Belde'nin güven havasını teneffüs ettirmişlerdir. Tarihte Mekke'de cereyan eden «Hilfü'l-füdûl» yani fazılların biraraya gelip Mekke'ye gelecek olan ziyaretçileri ve tâcirleri her türlü saldırıdan korumak için yeminli karar almaları çok meşhûrdur. O bakımdan çevre kabile ve ülkeler üzerinde olumlu tesir bırakmalarına karşılık ticarî seferlerini tam bir güven içinde yürütme şansına erişmişlerdi. Çünkü o çağda yağmacılık, yol kesicilik, kervanları soyma son derece yaygın idi. Ama Kureyşli'lerin çevreyle çok iyi ilişki kurduklarından, dostluk ve yakınlık sağladıklarından ve bir de Kutsal Kâbe'nin hizmetinde bulunmalarından dolayı bir bakıma dokunulmazlıkları vardı.

MEKKELİ'LER İÇİN İBRAHİM PEYGAMBERİN (A.S.) DUÂSI

Mekke, ziraate elverişli olmayan bir vâdide kurulmuş çok eski bir şehirdir. Tarihi hayli gerilere uzanır. Sahîh rivâyetlere göre, bu vâdiye ilk gelip yerleşen Hacer ile oğlu İsmâil (A.S.) olmuştur. İbrahim Peygamber (A.S.) aldığı ilâhî emir üzerine bu eşiyle oğlunu getirip bu kuru vâdiye koymuştu. Zemzem Kuyusu da onlar tarafından bir ilham ve inâyet neti-

cesi keşfedilip mânevî destekle ortaya çıkarılmış ve arkasından Cürhüm Kabilesi gelip bu vâdiye yerleşmiştir. İsmail Peygamber'in (A.S.) bu kabileden bir kızla evlenerek aile yuvası kurduğu da rivâyetler arasında bulunuyor. Kutsal Kâbe'nin İbrahim (A.S.) ile İsmâil (A.S.) tarafından mı inşa edildiği, yoksa Adem Peygamber (A.S.) tarafından mı yapılıp ibâdete açıldığı ihtilâf konusudur. Ancak temellerinin İbrahim (A.S.) ile İsmâil (A.S.) tarafından yükseltilip mâbed durumuna getirildiği nass-ı Kur'ân ile sabittir. Şöyle ki : **«Hani İbrahim ve İsmail, Beyt-i Şerîf'in temellerini yükseltiyordular da birlikte (şöyle duâ ediyorlardı) : «Ey Rabbimiz! Bunu bizden kabul buyur. Şüphesiz ki daima işiten ve hakkıyla bilen Sensin.» (1)**

Eşini ve oğlunu -ilâhî emir üzerine- bu ziraate elverişli olmayan kuru vâdiye yerleştiren İbrahim Peygamber (A.S.), bu yerin emîn bir belde kılınması ve sakinlerinin çeşitli ürünlerle rızıklandırılması için Cenâb-ı Hakk'a duâ etmiş bulunuyordu. Kur'ân'da onun duâsı şöyle açıklanmaktadır : **«Bir zaman İbrahim demişti ki : «Rabbım! Bu şehri (Mekke'yi) güvenli eyle; beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak bulundur.» (2)**

«O vakit İbrahim : «Rabbım! Burayı emîn bir belde eyle; burada oturanları, onlardan Allah'a ve âhiret gününe inananları türlü meyvalarla (ürün ve gıdalarla) rızıklandır» demişti de Allah : «Küfre sapanları da (yaşadıkları) az bir süre yararlandırırım da.. buyurmuştu.» (3)

İbrahim Peygamber'in (A.S.) belde halkı için bir diğer duâsı :

«Ey Rabbimiz! Onlara kendilerinden bir peygamber gönder ki, üzerlerine Senin âyetlerini okusun, onlara kitabı ve hikmeti öğretsin; onları (her türlü şirk ve isyandan) temizlesin. Şüphesiz ki Sen çok güçlü ve yegâne hikmet sâhibisin..» (4)

İbrahim Peygamber'in (A.S.) duâsı ilâhî murada tevafuk etti. Mekkeli'ler için her iki isteği kabul olundu. Cenâb-ı Hak, Abdimenaf oğullarının ticarî konuda basîretlerini açtı; kışın daha çok Yemen ve Habeşistana; yazın da İran ve Şam'a ticarî kervanlar düzenlediler; o ülkelerin çeşitli ürün ve gıda maddelerini Mekke'ye taşıdılar. Böylece Cenâb-ı Hak Emîn Belde'nin ve Kutsal Kâbe'nin hürmetine Mekkeli'lerden inkâra sapıp Tevhîd İnancı'ndan uzaklaşan müşrikleri de rızıklandırdı. Çünkü O, hiç kimsenin rızkını inkâr ve dalâletinden dolayı kesmez. Çünkü O, Rabbü'l-âlemîn olduğu gibi Rezzaku'l-âlemîndir de..

---

(1) Bakara Sûresi : 127 (Bu konuda bilgi için bak : Tefsirin birinci cilt, 364, 365. sahifeleri)

(2) İbrahim Sûresi : 35

(3) Bakara Sûresi : 126

(4) » » : 129

Konumuzu oluşturan âyet ile Cenâb-ı Hak, Mekkeli'leri insaf, izân ve idrâke dâvet ederek, başka nîmetleri bir tarafa, sırf bu iki nîmetinden dolayı Allah'a ibâdet etmelerinin gereğini belirtiyor. Öyle ki, Arap Yarımadası'nda ve komşu ülkelerde zulüm, azgınlık, yağmacılık, haklara tecavüz, ticarî kervanları soyma ve hiç uğruna adam öldürme olayı çok yaygın olduğu halde Mekkeli'ler Emîn Belde ve Kutsal Kâbe hürmetine güven içinde ticarî işlerini yürütüyorlardı.

Ne yazık ki Mekkeli'lerin çoğu yıllar sonra bu gerçeği kavrayıp Emîn Belde'nin Hz. Muhammed (A.S.) tarafından fethedilmesiyle Hakk'a dönebildiler ve İslâm'ın nurlu havasında ibâdetlerini yerine getirmeğe başladılar.

Şüphesiz âyetin iniş sebebi bir özellik arzetse bile, taşıdığı hükümler, mesajlar, uyarı ve tehdîtler kıyâmete kadar gelecek olan bütün insanlara yöneliktir. O halde Cenâb-ı Hakk'a ibâdet etme emri sadece o dönemle ilgili değildir. Aynı zamanda ibâdet etmek için de sadece Mekke'de güven içinde bulunmak ve çeşitli rızıklarla rızıklanmak şart değildir. İbâdetin lüzumu da birkaç nîmetle sınırlı olamaz. Cenâb-ı Hak ziraate elverişli olmayan Mekke vâdisinde yaşayan insanların birçok mukaddes nîmetlerle taltif edildiklerini, meselâ o şehri son Peygamber'in yurdu, Kur'ân'ın nüzul mahalli ve ilâhî vahyin tecelli odağı kılıp İslâm'ın ilk fışkırdığı yer olarak belirlediğini beyânla ora halkının diğer müslümanlara ve insanlara ibâdet konusunda örnek olmalarını istemektedir. Nitekim bu âyeti kısmen açıklayan ve «ilgili hadîsler» bölümünde nakledilen şu hadîs bu konuda bizi daha iyi aydınlatmakta ve Kureyş Kabilesi'ne ibâdetle emrerilmesinin hikmetini yansıtmaktadır: **«İnsanlar hayır ve şerde Kureyş'e tabidir (yani Kureyşli'ler istikamet üzere olurlarsa başkalarına hayırlı misal; yanlış yolda olurlarsa başkalarına kötü misal olurlar.»**

Böylece sözü edilen ibâdet emrinin taşıdığı hüküm kıyâmete kadar geçerlidir. Zira Emîn Belde'nin sakinlerinden, Kutsal Kâbe'nin komşularından diğer belde insanlarına taât ve ibâdette, ahlâk ve fazîlette, hayırhahlık ve adâlette, yardımlaşma ve birlikte örnek olmaları her zaman beklenir.

Kureyş Sûresiyle Mâûn Sûresi arasındaki münasebet:

Kureyş Sûresiyle, Mekkeli'lerin hangi çizgide bulunmaları ve insanlara örnek olma bakımından nasıl bir tavır ortaya koymaları konu edildi ve bunun gereği üzerinde duruldu.

Mâûn Sûresiyle, onların bu çizgiye gelmeleri şöyle dursun, tam aksine bir tutum ve tavırla âhireti, hesabı, ceza ve mükâfatı yalan saydıkları, yetimi itip kaktıkları ve yoksulları yedirmeği teşvîk edici olmadıkları

belirtilerek Asr-ı Saadetin ilk döneminde çoğunun o Emîn Belde'ye ve Kutsal Kâbe'ye lâyık bir düzeyde bulunmadıkları haber veriliyor ve böylece Mekkeli'ler uyarılıyor.

Bu sûrenin de tefsîrine bizi muvaffak kılan Yüce Rabbımıza sonsuz hamd-u senâlar; Emîn Belde'yi ve Kutsal Kâbe'yi Allah'ın izniyle ve yardımıyla gerçek hüviyetine kavuşturup, gaye ve hikmetine uygun bir hava oluşturan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve ashabına salât-ü selâmlar olsun.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

MÂÛN SÛRESİ

Atâ' ve Câbir, İbn Abbas (R.A.)dan da yapılan bir rivâyete göre : Mekke'de; Katade'ye ve diğer bir rivâyette İbn Abbas'a göre : Medine'de inmiştir. (1)

Ancak sûrede gösteriş için namaz kılan ikiyüzlü dönek münafıklardan söz edildiğine bakılınca, sûrenin Medenî olduğu; âhiret, hesap ve cezayı yalanlayanların daha çok Mekke döneminde oradaki müşrikler arasında yaygın olduğuna bakınca, sûrenin Mekkî olduğu anlaşılıyor.

Böylece sûrenin yarısının Mekke'de, yarısının da Medine'de indiği söylenebilir. Nitekim Müfessir Alâeddin Ali bu inceliği naklederek diyor ki : «Bazısına göre sûrenin yarısı Mekke'de Âs b. Vâil hakkında ve diğer yarısı Medine'de Abdullah b. Ubey b. Selûl hakkında inmiştir.» (2)

Allâme Zemahşerî'ye göre, bu sûre, Tekâsür Sûresi'nden sonra inmiştir. (3)

Âyet sayısı	:	7
Kelime »	:	25
Harf »	:	115 (4)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Âhireti, ikinci hayatı ve orada cereyan edecek hesap, ceza ve mükâfatı yalanlayan müşrikler konu ediliyor.

2— Âhiret inancından yoksun olanların kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyecekleri, fakirle ilgilenmiyecekleri, yetimi himaye etmiyecekleri, yoksulun karnını doyurmayacakları belirtiliyor.

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/210- Şevkanî/Fethülkadîr : 5/499
(2) Lübabu't-te'vîl : 4/412
(3) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/803
(4) Nizamuddin Nisabûrî/Tefsîrü Garâibi'l-Kur'ân : 30/171

3— Namazı ihmal edenler ve zevahiri korumak için onu kılanlar üzerinde durularak gereken uyarı yapılıyor. Gösteriş için namaz kılanlar, ibâdet edenler âhiret azabıyla tehdît edilerek dindarlığın samimiyet, iyi niyet ve kalp yatışkanlığı istediğine işârette bulunuluyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَرَاَيْتَ الَّذ۪ي يُكَذِّبُ بِالدّ۪ينِ ﴿١﴾ فَذٰلِكَ الَّذ۪ي يَدُعُّ الْيَت۪يمَ ﴿٢﴾
وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْك۪ينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلّ۪ينَ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ
عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ يُرَٓاؤُ۫نَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

M E Â L İ :

1— Dini (veya cezâ ve hesap gününü) yalanlıyanı gördün mü

2-3— İşte odur yetimi itip kakan, yoksulu yedirmeyi teşvîk etmeyen.

4— Vay hâline o namaz kılanların ki,

5— Namazlarından gaflet içindedirler!.

6— Durmadan gösteriş yaparlar.

7— Zekâtı da, eğreti âlet-edavatı da vermezler (yardımda bulunmaktan hiç hoşlanmazlar).

İNİŞ SEBEBİ

Mukatil ve Kelbî'ye göre : Bu sûrenin bir bölümü, ünlü müşrik ve İslâm'ın baş düşmanı Âs b. Vâil es-Sehmî hakkında inmiştir. İbn Cüreyc'e göre : Ebû Süfyan b. Harb her hafta iki semiz koyun keserdi. Bu sırada bir yetim ona gelip biraz et istedi. O ise elindeki değnekle onu itip kaktı. O sebeple ilgili âyetler indi. (1)

(1) Nisabûrî/Esbabu'n-Nüzûl : 306

Süyûtî'nin tesbitine göre : Mü'minlere gösteriş olsun diye namaza duran ve mü'minlerden uzak kalınca da namazı terkeden münafıklar hakkında inmiştir. (1)

İLGİLİ HADÎSLER

«Allah'ın farz kıldığı ibâdetlerde belirsizlik, kapalılık yoktur.» (2) Çünkü farzlar her bakımdan İslâm'ın belirtisi ve şiârıdır.

Nitekim Zemahşerî diyor ki : «Kişi farz olan sâlih ameli aşikâr olarak yerine getirmesinden dolayı riyakâr sayılmaz. Çünkü farz ibâdetlerin hakkı ilân ve teşhîrdir.» (3)

Ancak farz ibâdeti mü'minler hazır olunca kılan, yalnız kalınca terkeden kişi münafıktır ve müraidir. Şüphesiz böylesine çarpık bir düşünce ve tutum gafletin en koyusu, nifakın en tehlikelisidir.

İbn Cerîr Taberî'nin Ebû Küreyb tarikıyle Ebû Berzete el-Eslemî'den yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : (فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ ...) **«Vay haline o namaz kılanların ki, namazlarından gaflet içindedirler!» âyetini okuyunca şöyle buyurmuştur : «Allahu Ekber! Sizden her birinize dünyanın tamamının bir benzeri verilmektense, (Allah'ın bu uyarısı, veya ihlâs üzere kılınan namaz) daha hayırlıdır. Namazdan gaflet eden o kimsedir ki, namaz kılsa namazının hayrını ummaz, onu terketse Rabbından korkmaz..» (4)**

Yine İbn Cerîr'in, Zekeriya b. Ebban el-Mısrî tarikıyle yaptığı rivâyette, Sa'd b. Vakkas'ın (R.A.) şöyle haber verdiği belirtilmiştir :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimize (فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ **) «Vay haline o namaz kılanların ki, namazlarından gaflet içindedirler» âyetini sordum. Buyurdu ki : «Namazı geciktirip vaktinin dışına çıkaranlardır.» (5)**

İbn Ebî Nüceyh'in Mücahid'den yaptığı rivâyete göre, Hz. Ali (R.A.), âyette geçen «yürâune»den maksadın, namazıyla riyâkârlık eden kimse

(1) Süyûtî/Esbabu Nüzûli'l-Kur'ân : 122
(2) Bu hadisin isnadında Câbir el-Cu'fî bulunuyorki, bu zat zayıftır.
(3) Tefsirü'l-Keşşaf : 4/805
(4) Cami'u'l-beyân Fi-Tefsiri'l-Kur'ân : 30/202
(5) İbn Cerîr/câmi'u'l-beyân Fi-Tefsiri'l-Kur'ân : 30/203

olduğunu belirtmiştir. (1)

Riyânın gerçek anlamı :

Riyânın gerçek anlamı, yapılan ibâdetle dünyalığı istemek ve insanların kalbinde anılmaya değer bir yer tutmaktır.

Riyânın birkaç derecesi vardır :

a) Güzel bir görünüm sağlamaya yönelerek bununla insanlar üzerinde kendi lehine bir tesir uyandırmayı düşünmek,

b) Yıkanıp aklaştırılmış bezden ve bir de kalınca sert yünden elbise giymek ve böylece dünyaya karşı ilgisiz bulunduğunu göstermeğe çalışmak, iyi bir zühd sâhibi olduğu imajını vermek,

c) Dil ile riyâda bulunmaya özenmek, dünya ehline karşı buğz ettiğini sözleriyle izhar etmek; aynı zamanda vaaz-u nasihatte bulunurken, sık sık kaçırdığı hayır ve taâte hayıflanarak derin bir pişmanlık duyduğunu tekrarlamak,

d) Namaz, zekât, sadaka ve benzeri ibâdetleri insanlar görsün de takdîr etsin diye aleni olarak yerine getirmek ve cemaat arasında iken namazı itinayle kılmak, yalnız başına kalınca 'ya terketmek, ya da laübali bir tavırla kılmak bu derecelerden birkaçıdır.

Sonuç olarak konuyu şöyle özetliyebiliriz :

Yapılan her ibâdet ve her hayır ve iyilik ile insanların övgü ve takdirini kazanmayı düşünmek riyâdır ve derin gaflettir.

HESAP GÜNÜNÜ İNKÂR EDİP YALANLAMAK

Dini, yani hesap ve ceza gününü red ve inkar edip bu bilgiyi verenleri yalanlayan müşrikler ve münafıklar kınanıyor.

Ancak bu âyeti, birbirine yakın fakat farklı iki şekilde yorumlayanlar olmuştur :

a) İbn Abbas'a (R.A.) göre : Bundan maksat, Cenâb-ı Hakk'ın hükmünü yalanlayan kimsedir.

b) İbn Cüreyc'e göre : Âhireti ve ondaki hesap ve cezayı yalanlayan kimse söz konusudur.

---

(1) Fethülkadîr : 5/501

İmam Kurtubî bu ikinci yorumu tercîh ederek şöyle demiştir: «Âhiret gününü ve o günde cereyan edecek ceza ve hesabı yalanlayan kimse kasdediliyor.» Nitekim Fâtiha Sûresi'nin tefsîrinde bu husus yeterince açıklanmış bulunuyor.

ÂHİRET GÜNÜNE İMÂN, DÜNYA HAYATINA DÜZEN SAĞLAR

Şüphesiz Allah'a ve âhiret gününe dosdoğru imân, hayatımızın denge ve düzenini sağlayan en kuvvetli mânevî müeyyidedir. Ancak bu, kelimenin dar kalıbında kalan ve sadece kalplere korku salan bir aldatmaca değil, ilâhî düzenleme ve proğramlamanın gereği ve ikinci hayatın mutlâka gerçekleşeceğinin yönlendirici bilgileridir. Zira Cenâb-ı Hak abesle iştiğal etmez, kimseleri kelime oyunuyla aldatmaz ve kuru vaadlerde bulunmaz. O mutlak surette Alîm ve Hakîmdir: Her şeyi en iyi bilen ve her olay ve konuyu hikmetle vücuda getirendir. Söz ve hüküm O'nun katında değişmez.

Hem dünya hayatı bizatihi âhiret hayatının lüzumunu ortaya koymakta ve bu iki hayatın birbirini tamamladığı bütün hikmet ve amacıyla kendini göstermektedir. Öyle ki, insanı canlılar arasında, kudretinin harika eseri olarak yaratan ve yerle gökteki nimetleri onun için önceden hazırlayıp istifade edilir duruma getiren Cenâb-ı Hak, onu bu kadar aziz ve değerli yarattıktan sonra yalnız kısacık dünya hayatıyla ona iltifatta bulunmaz; bunu onun olgunlaşmasına, yaşama zevkini ve hikmetini alıp kavramasına, nîmetlerin kıymetini bilmesine ve hepsinin üstünde Yüce Yaratanını bilip ibâdet etmesine vesîle kılıp onu sonsuz, kalıcı bir hayata iletmekle nîmetini tamamlar.

Gerçek bu olunca Cenâb-ı Hak, âhireti ve ondaki hesap ve cezayı yönlendirici müeyyide olarak karşımıza koymakta ve bize tam bir sorumluluk yükleyerek gayesiz, amaçsız, hikmetsiz ve neticesiz yaratılmadığımızı öğretmektedir.

Bu inanç ve sorumluluk duygusundan nasîbini almamış inkârcı maddecilerin tavır ve tutumunu, onlarda yer eden anlayışsızlık ve sorumsuzluk düzeyinde iki olayla açıklamaktadır:

a) Öylesi, yetimi itip kakar,

b) Yoksula yedirmeyi, (onu besleyip eğitmeyi) teşvîk etmez..

Aslında sözü edilen maddeci inkârcıların birçok kötü vasıfları ve sorumsuzlukları vardır; ama toplum ve ülkenin sosyal yanıyla, geleceğiyle yakından ilgili bulunan iki zayıfa karşı onların ilgisizliğini, her bakımdan

toplumun ve ülkenin geleceğinden yana en küçük bir sorumluluk duymadıklarını göstermekte ve bir insanı besleyip eğitmenin, öğretip yararlı çizgiye getirmenin ne kadar büyük sevâp ve fazîlet olduğundan gafil bulunduklarını isbatlamaktadır.

NAMAZDAN GAFLET EDENLER

(فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ) **«Vay haline o namaz kılanların ki, namazlarından gaflet içindedirler..»**

Âyette kelime konumu itibariyle bir incelik söz konusudur: (عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ) denilmiş de (فِي صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ) denilmemiştir. Yani «salât» kelimesinin başına (ân) edatı konulmuş da (fî) edatı konulmamıştır. Zira (fî) konulmuş olsaydı, daha çok namazlarında yanılan mü'minler kasdedilmiş olurdu ki, o durumda âyet büyük bir korku ve sıkıntı havası estirmiş olurdu. Öyle ki, namazda yanılan, gaflet eden mü'min uhrevî azapla tehdît edilmiş bulunurdu. Oysa başta Hz. Muhammed (A.S.) ve yakın arkadaşları olmak üzere hemen her mü'minin namazda yanılabileceği söylenebilir ve bu mümkündür. O bakımdan Cenâb-ı Hak bu tarz yanılmayı değil, namazdan gaflet edip onu vaktinde kılmayan, kıldığı zaman da lâübali davranan ve aynı zamanda gösteriş olsun diye kılan gâfillerin bu sakat düşünce ve tutumunu konu edinerek (ân salâtihim..) buyurmuştur.

Nitekim İbn Abbas (R.A.) diyor ki: «Eğer (Fî salâtihim) denilseydi, âyet mü'minler hakkında çok korkutucu bir tehdît ifade ederdi.»

Atâ' da diyor ki: «Allah'a hamd olsun ki (ân salâtihim) buyurmuş da (fî salâtihim) buyurmamıştır.» (1)

O bakımdan namazdan gaflet konusu geniş yorum isteyen bir anlatım tarzı olarak müfessirlerin görüş izhar etmesine sebep olmuştur. Buradaki gafletin, namazda meydana gelecek yanılma olmadığı kesindir. Namazdan gaflet edenler söz konusu olduğuna göre, o gâfiller kimlerdir? Bunu dört şekilde yorumlayanlar şöyle bir sıralamada bulunmuşlardır:

1— Namazı vaktinde kılmayıp onu vaktin dışına çıkaranlar.

2— Mü'minlerin yanında, cemaat arasında namaza özen gösterip

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/212

yalnız başlarına kalınca kılmayan veya laübali bir davranış içinde kılan münafıklar.

3— Namaza karşı uyuşuk davranıp gönül zevki ve yatışkanlığıyla kılmayanlar.

4— Kılıp kılmamayı eşit sayıp namaza ciddi ilgi duymayanlar. (1)

GAFLET EDENLERİN İKİ DİKKAT ÇEKİCİ VASFI

Şüphesiz namazı gösteriş olsun diye kılıp ibâdetin ve Allah'a kul olmanın zevk ve heyecanından mahrûm olanların birçok kötü yanları ve vasıfları vardır. Cenâb-ı Hak hemen o vasıfların hepsini kapsar anlamda onların daha çok iki dikkat çekici tavrından söz etmektedir:

a) Durmadan gösteriş yaparlar.

b) Zekâtı ve eğreti de olsa alet ve edavatı (komşusuna, muhtaca) vermezler.

Başkaları görüp beğensin, beni takdîr etsin diye yapılan ibâdet münafıklığın ve sahte bir insan olmanın ilk belirtisidir. Aynı zamanda İslâm'ı içinden yıkmaya yönelik düşünce ve niyetin; Müslümanları aldatmanın alâmeti sayılır. Bunun için İslâm Fakîhleri ve Ahlâkçıları ticaretle uğraşan Müslümanların kendi dükkânlarında, iş yerlerinde tesbîh çekmesini, nâfile namaz kılmasını uygun görmemişlerdir. Zira bu gibi davranışlar müşteri çekmeye, onu aldatmaya çok müsaittir. Münafıklar ve büyük şehirlerde yaşayan gayr-i müslimler de bu gibi hareketlerde bulunabilirler. Böylece Müslüman Cemaatin birbirine güveni sarsılabilir.

Günümüzde de belli çevreyi kendine bağlayıp inandırmak, art niyetini gerçekleştirmek için ibâdet edenler, dillerinden din, Allah, Kur'ân, âhiret sözünü düşürmeyenler eksik değildir. Gerçek mü'minlerin böylelerine dikkat etmesi gerekir. Şöyle ki, bu tiplerin sözleriyle günlük yaşayışları arasında ciddi bir bağlantının bulunup bulunmadığını hesaba katmaları, aldatılma payını asgariye düşürebilir.

Tarih boyunca mü'minleri, yani İslâm Cemaatini en çok aldatıp istismar edenler de bu mürâi tiplerdir. O bakımdan Cenâb-ı Hak özellikle onların bu karakteri üzerinde durmaktadır. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile ashabının Medineli münafıklardan, mürailerden neler çektiklerini siyercilerin tesbitlerinden öğrenmekteyiz.

---

(1) Fazla bilgi için bak : İbn Cerîr/Câmi'u'l-beyân Fî-Tefsîri'l-Kur'ân : 30/202

Ayrıca bu mürâi münafıkların ikinci kötü vasfı, zekât ve sadaka vermemeleridir. Çoğu komşuluk vecîbelerini gözetmez. Bir çıkar bekledikleri sürece yapmacık dostluk izhar ederler ve iyi görünmeye çalışırlar. Böyle bir çıkar söz konusu olmadığı zaman komşularına eğreti olarak bir el aleti dahi vermekten kaçınırlar.

Komşuları ve yakınları ikbal basamaklarında yükseldikçe bunlar onların en samimi dostları ve sıcak yakınları gibi davranırlar. Onlar ikbal basamaklarından aşağı inmeğe başlayınca, bunlar artık yüzlerini değil arkalarını onlara döndürürler.

Medine'de nifakçıların önde geleni Abdullah b. Ubey b. Selûl öyle değil miydi? Müslümanların ileri gelen şahsiyetleriyle karşılaşınca onlara sıcak ilgi gösterip över ve yanlarından ayrılıp kendi yandaşlarıyla buluşunca, «Onları pohpohlayıp aldatmayı beceriyorum, değil mi?» diyerek gülüşürlerdi. Cenâb-ı Hak, Bakara Sûresinde onların bu tavır ve tutumlarını açıklarken şöyle buyurmaktadır:

«İnsanlardan öyleleri de var ki, inanmadıkları halde Allah'a ve âhiret gününe inandık derler. (Zanlarınca) Allah'ı ve imân edenleri aldatırlar. Halbuki ancak kendilerini aldatırlar da farkında bile olmazlar. Kalplerinde hastalık vardır. Allah da onların hastalığını artırır. Yalan söylemelerine karşılık onlara elem verici bir azâp vardır...»

«Onlar imân edenlere rastladıkları zaman «inandık» derler. Şeytanlarıyla başbaşa kaldıkları zaman: «Doğrusu biz sizinle beraberiz. Biz ancak (o mü'minlerle) alay edicileriz» derler..» (1)

Mâûn Sûresiyle Kevser Sûresi arasındaki münasebet:

Cenâb-ı Hak, âhireti inkâr edenlerin ve bir de ikiyüzlü dönek mürâilerin karakterlerine değinip onların başlıca alâmetlerini belirttikten sonra, Kevser Sûresiyle, Resûlüllah (A.S.) Efendimize büyük hayır kapılarını açtığını; Onun da, mü'minlerin de dönek ikiyüzlü mürâi kişilere, inkârcı müşriklere ihtiyacı bulunmadığını belirterek: **«Şüphesiz ki biz sana Kevser'i verdik..»** buyuruyor ve böylece iki sûre arasında tamamlayıcı mâna olarak kopmaz bağın mevcudiyetine işârette bulunuyor.

Bu sûrenin de tefsirini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; ibâdetle ihlasın yerini bize öğreten ve komşulara, muhtaçlara yardımda bulunmanın ne gibi hayırlara, fazîletlere ve uhrevî mükâfatlara kapı açacağını haber veren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve Onun âl ve ashabına salât-ü selâmlar olsun.

(1) Bakara Sûresi: 7-13

KEVSER SÛRESİ

İbn Abbas (R.A.), Kelbî ve Mukatil'e göre: Mekke'de; el-Hasan, İkrime, Mücahid ve Katade'ye göre: Medine'de inmiştir. (1)

İbn Merduye'nin yaptığı rivâyete göre, Hz. Aişe (R.A.), Kevser Sûresi'nin Mekke'de indiğini söylemiştir. (2)

Ancak sûrede namazdan ve bir yoruma göre kurbandan söz edildiğine bakılırsa, bunun Medine'de indiği ağırlık kazanır.

Birinci âyetinde çok hayır, feyiz ve bereket anlamına gelen ve bir de âhiret gününde Resûlüllah'a (A.S.) verilecek büyük bir havuza isim olan Kevser, aynı zamanda sûreye de isim olmuştur.

Âyet sayısı : 3
Kelime » : 10
Harf » : 42 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular:

1— Müşriklerin daha fazla saldırıya geçtiği bir dönemde Resûlüllah'a (A.S.) Kevser'in verildiği konu edilerek hem İslâm'ın geleceğinin çok parlak olduğuna işâret ediliyor, hem de Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ile mü'minlere teselli havası estiriliyor.

2— Allah için namaz kılınması emrediliyor ve yine O'nun için kurban kesilmesi kapalı bir anlatımla bildiriliyor.

3— Peygamber'e (A.S.) kin besleyip düşmanlık edenlerin soysuz kişiler olduğu ve öylelerinin geriye ahlâk ve fazîlet adına, imân ve irfan namına bir iyilik bırakmıyacakları haber veriliyor.

Resûlüllah'ın (A.S.) ve Ona imân edenlerin geriye sayısız hayır ve iyilikler bırakarak ayrılacaklarına ve isimlerinin kıyâmete kadar rahmetle anılacağına işârette bulunuluyor.

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/216
(2) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/502
(3) Lübabu't-te'vîl : 4/413

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— Şüphesiz ki biz sana Kevser'i verdik.

2— Artık Rabbın için namaz kılmaya devam et ve nahr yap (Kurban kes veya namazda rükû'dan kalkılırken ellerini göğüs seviyesine kaldır).

3— Asıl soyu kesilen, ismi unutulan, sana kin besleyip düşmanlık eden kimsedir.

İNİŞ SEBEBİ

Hâfız Bezzar'ın sahîh senetle İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre : Medineli Kâb b. Eşref Mekke'ye geldi. Kureyşli'ler ona dediler ki : «Sen bugün için kavminin efendisi ve ileri gelenisin. Şu kavminden kopuk, soyu kesik adam (Muhammed) bizden hayırlı olduğunu iddia ediyor. Oysa biz hacıları, mihmandarlık yapıp gözeten, onlara su dağıtan, Kâbe'ye hizmet eden kimseleriz.» Bunun üzerine Kâb b. Eşref onlara : «Siz ondan hayırlısınız» dedi. O sebeple Kevser Sûresi indi. (1)

İbn Ebî Şeybe'nin tahrîcine ve İbn Münzir'in İkrime'den rivâyetine göre, adı geçen şöyle demiştir : «Peygamber (A.S.) Efendimize vahiy inmeğe başlayınca, Kureyşli'ler : «Muhammed bizden kopup (aslından, atalarının dininden) uzaklaştı» diyerek Ona karşı cephe aldılar. Bunun üzerine ilgili sûre indi.» (2)

(1) Süyûtî/Esbabu Nüzûli'l-Kur'ân : 122
(2) » » » » »

İbn Ebî Hâtim'in Süddî'den yaptığı rivâyete göre: Bir adamın erkek evlâdı ölünce Kureyşli'ler onun hakkında «Falân adam ebter oldu», yani soyu, nesli kesildi derlerdi. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in erkek çocukları ölünce, Âs b. Vâil: «Muhammed'in soyu, nesli kesildi, ebter oldu» dedi. Bu sebeple Kevser Sûresi indi. (1)

Ebû'l-Hasan Nisabûrî'nin tesbitine göre: İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir:

«Âs b. Vâil Mescid'e girerken Resûlüllah (A.S.) Efendimiz de oradan çıkıyordu. Bu sebeple Beni Sehm Kapısı'nda karşılaştılar ve bir süre konuştuktan sonra Âs b. Vâil içeri girdi ki, orada Kureyş'in ileri gelenleri oturuyordu. Ona, dışarda kiminle konuştuğunu sordular. O da: «Şu nesli kesik (ebter) adamla...» diye cevap verdi. Bunun üzerine Kevser Sûresi indi. (2)

İniş sebebiyle ilgili rivâyetlerin çoğu Sûre'nin Mekke'de indiğine delâlet etmektedir. Allah daha iyisini bilir.

İLGİLİ HADİSLER

Enes (R.A.) diyor ki:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz aramızda oturduğu bir sırada hafif uyukladıktan sonra tebessüm eder halde başını kaldırdı. Bunun üzerine: «Ya Resûlellah! Sizi mütebessim yapan nedir?» diye sorulduğunda, O şu cevabı verdi: «Az önce bana bir sûre indirildi ve Besmele çekip Kevser Sûresini okudu. Sonra da bize sordu: «Kevser'in ne olduğunu bilir misiniz?» Biz de: «Allah ve Resûlü daha iyi bilir» dedik. Buyurdu ki: «O bir ırmaktır ki, Rabbım onu bana vereceğini vaadetti. O çokça hayırdır; o bir havuzdur ki kıyâmet gününde ümmetim gelip susuzluklarını ondan (içerek) giderirler. Çevresindeki kaplar (bardaklar) gökteki yıldızlar sayısıncadır. Ümmetimden bazı kullar ona doğru seğirtirler; (derken) erişemezler. Ben de: «Rabbim! onlar benim ümmetimdendirler» derim. Rabbım buyurur ki: «Senden sonra onların neler işleyip ortaya çıkardıklarını bilmezsin!» (3)

Abdullah b. Amr b. Âs (R.A.), Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

---

(1) Süyûtî/Esbabı Nüzûli'l-Kur'ân: 123
(2) Nisabûrî/Esbabu'n-Nüzûl: 306
(3) Müslim/salât: 53, 54, taharet: 37, fezâil: 40- Buharî/meğâzî: 17, 27, rikak: 53- Ebû Dâvud/sünnet: 23- Nesâî/biy'at: 35, 36- Ahmed: 2/162, 163, 199- 3/14, 17, 26- 5/50- 6/297

«Benim havuzumun eni ve boyu bir aylık mesafe kadardır. Suyu sütten daha beyaz, kokusu miskten daha güzeldir. Bardakları gökteki yıldızlar misali (çoktur). Ondan bir defa içen kimse bir daha susamaz.» (1)

Enes (R.A.), Resûlüllah'ın (A.S.) şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

«Havuzumun iki tarafı arasındaki mesafe Eyliya (2) ile Yemen'in San'â şehri arasındaki mesafe gibidir. Ondaki bardaklar, gökteki yıldızlar sayısı gibidir.» (3)

İbn Mes'ûd (R.A.), Peygamber (A.S.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

«Sizden ilk havuza varan ben olacağım. And olsun ki (o gün) bazı adamlar bana doğru gelip yükselecek (görülebilir bir yere gelecek)ler ve ben de onlara Kevser Suyu'ndan uzatıp vermek üzereyken ansızın onlar arkalarına doğru seğirterek uzaklaşırlar. (Suyu alıp içme imkânına erişemezler). Bunun üzerine ben: «Ey Rabbım! (Bunlar) benim ashabımdır» derim. Rabbım da bana: «Bunların senden sonra neler ortaya çıkardıklarını, neler işlediklerini bilmezsin!» buyurur.» (4)

Kevser ile ilgili birçok sahîh hadîslerden biz sadece birkaç tanesini naklettik. Hadîslerin sıhhat derecesini dikkate alan Şeyh Mahyiddin Nevevî, Kadı Iyaz, hüküm olarak şu sonucu çıkarmışlardır: «Havuzla ilgili hadîsler sahîhtir. Ona imân farzdır ve onu tasdîk imândandır. Sonra da bu hadîslerin hepsi Ehl-i Sünnet'e göre zâhiri üzeredir, te'vîl edilemezler. Hem hadîsler mütevatir derecesine varacak şekilde nakledilmişlerdir.» (5)

KEVSER VE İÇERDİĞİ NÎMETLER

«Kevser», «fev'âl» kalıbında «kesret»ten türetilmiştir. Tıpkı «nevfel»in «nefel»den türetilmesi gibi.

Araplar genellikle sayı, miktar ve ölçü bakımından çok olan her şeye «kevser» derler. Nitekim oğlu seferden dönen yaşlı anneye: «Oğlunuz nelerle döndü?» diye sorulduğunda, o: «Kevser ile döndü» diye cevap ve-

(1) Müslim/fezâil: 42
(2) Eyliya: Şam ile Mısır arasında deniz sahilinde bir şehirdir.
(3) Tirmizî/kıyâmet: 14, 15- Ahmed: 3/225, 230- 4/149, 154- 5/149
(4) Buharî/fiten: 1, rikak: 53- Müslim/taharet: 39, fezâil: 25, 26, 31, 32, 44, 45- Nesâî/taharet: 109- İbn Mâce/fiten: 5, zühd: 36- Ahmed: 1/257, 384, 402, 407, 425, 435
(5) Alaeddîn Alî/Lübabu't-te'vîl: 4/415

rir. İşte çokluk ifade eden «kevser»in bu anlamda kullanılması çok yaygındır. Şüphesiz kadının bundan kasdettiği mâna «çok mal»dır.

Bazan «kevser», hayrı, iyiliği çok olan adama sıfat olarak getirilir. Aynı zamanda arkadaş, dost ve aşîretin çokluğu da bu kelime ile ifade edilir.

Bunları özetliyecek olursak, şu mâna ortaya çıkar: Kevser, çok hayır, çok iyilik, feyiz ve bereket anlamına geldiği gibi, kıyâmet gününde mü'minlerin susuzluğunu giderme konusunda Resûlüllah'ın (A.S.) havuzuna ve onun çokça hayır olarak hizmete sevkedileceğine de delâlet etmektedir.

RESÛLÜLLAH'A (A.S.) VERİLEN KEVSER

Âyette ifadesini bulduğu şekilde Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e verilen Kevser, kaç mânaya veya kaç farklı nîmete delâlet etmektedir? Gerçi sahîh hadîslerde bunun âhiret gününde Hz. Muhammed'e (A.S.) mahsus hazırlanmış büyük bir havuz, bir ırmak olduğu açıklanmıştır. Şüphesiz bu kelimenin en çarpıcı anlamı da budur. Ancak Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e bundan başka birçok büyük hayırlar, çokça iyilikler de verildiğini ve verileceğini dikkate alan ilim adamları bu ismi 16 şekilde yorumlamışlardır. Şöyle ki:

1— Cennet'te bir ırmaktır.

Nitekim Buharî ile Tirmizî, Hz. Enes (R.A.)den bu anlamda sahîh hadîs nakletmiş bulunuyorlar.

2— Mahşer ehlinin hesap vermek üzere bekletildikleri «Mevkıf»de Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e tahsîs olunan bir havuzdur.

Nitekim bu anlamda Müslim'in Hz. Enes (R.A.)den naklettiği sahîh bir hadîs bulunuyor.

3— Peygamberlik ve Kitap'tır.

Nitekim Tabiîn'den İkrime bu yorumu tercîh etmiştir.

4— Kur'ân'dır.

Bu, Tabiînden el-Hasan'ın yorumudur.

5— İslâmiyettir. Çünkü o her yanı ve yönüyle çokça hayır ve rahmettir.

Bu yorum, el-Muğîre'den rivâyet edilmiştir.

6— Kur'ân'ın her bakımdan kolaylaştırılması ve şer'i hükümlerin hafif tutulmasıdır. Bu yorum, Hasan b. Fazl'den rivâyet edilmiştir.

7— Arkadaş, dost, yandaş ve aşîretin çokluğudur. Bu, Ebû Bekir b. Iyaş'ın yorumudur.

8— En iyi ve en güzel olanı, en kalıcı ve rahmet saçanı seçip beğenmektir.

Bu, İbn Keysan'ın yorumudur.

9— Nam ve şöhretin çoğalıp yaygınlaşması ve kalıcı bir iz bırakmasıdır.

Bu, Mâverdî'nin yorumudur.

10— Peygamber'in (A.S.) kalbinde bir nurdur ki, bu onu Cenâb-ı Hakk'a (muttasıl) yaklaştırır.

11— Şefaat makamı ve yetkisidir.

12— İnsanlardan icabet ehlinin Resûlüllah'ın (A.S.) dâvetine olumlu cevap vermeleri için Allah'ın tecelli ettirdiği mu'cizelerdir.

Bu, yorum Şa'bî'den rivâyet edilmiştir.

13— «Lâ İlâhe İllâllah, Muhammed'ün Resûlüllah» sözüdür.

14— Dinde çokça bilgili ve anlayışlı olmaktır.

15— Beş vakit namazdır.

16— Çok önemli ve başarı dolu olaylardır.

Bu yorum ve görüşlerin en sahîh ve en muteber olanı, birinci ile ikinci yorumdur.

Böylece Kevser, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'den yana dünya ve âhiret hayırlarına delâlet eden geniş kapsamlı bir kavramdır. Resûlüllah'ın (A.S.) nurlu yolunda yürüyen mü'minlerin de hem dünyada, hem âhirette Kevser'in feyiz ve bereketine erişmeleri umulur. Aynı zamanda mahşer alanında Resûlüllah'ın havuzuna kavuşmaları ve susuzluklarını gidermeleri verilen müjdeler arasında bulunuyor.

RABBİN İÇİN NAMAZ KIL

(فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ) **«Artık Rabbın için namaz kılmaya devam et ve nahr yap..»**

Âyette «namaz» mutlak olarak anılmıştır. Sûrenin Mekke'de nazil olduğuna bakılırsa, o dönemde Arap Yarımadası'nda putlara tapılıp onlar adına kurbanlar kesilirken, bu bâtıl ve çirkin âdeti ve çarpık inancı kaldırmaya yönelen İslâm Peygamberi'nin Allah'a ibâdet için namaz kılması ve yalnız O'nun adına kurban kesmesi son derece anlamlıdır.

Sûre'nin Medenî olduğunu, yani Medine'de indiğini söylersek, bu namazın sabah ve bayram namazı olduğu; «nahr»ın da kurban bayramına mahsus kurbana işâret bulunduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Bu iki yorum, âyetin delâlet ve işâretine ağırlık kazandırdığından ilim adamları (فَصَلِّ لِرَبِّكَ) âyetini beş ayrı şekilde yorumlamışlardır. Şöyle ki :

1— İbn Abbas'a (R.A.) göre : Üzerine farz olan namazı kıl.

Tabiîn'den Dahhak de aynı yorumu benimsemiştir.

2— Katade, Atâ' ve İkrime'ye göre : Kurban Bayramı namazını kıl.

Nitekim Enes (R.A.) diyor ki : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz önce kurbanlık hayvanı keser, sonra namaz kılardı. Bilâhare aldığı işâret üzerine, ümmetine önce namaz kılmayı, arkasından kurban kesmeyi emretti.» (1)

Tabiînden Saîd b. Cübeyr bu konuyu biraz daha açıklayarak şöyle tefsîrde bulunmuştur : «Rabbın için farz olan sabah namazını Müzdelife'de kıl ve Minâ'da kurban kes!»

Saîd b. Cübeyr ayrı bir yorum olarak da şöyle demiştir : «Bu âyet Hudeybiye'de inmiştir ki, o günlerde Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Mekke'ye girmekten ve Beytullah'ı tavaf etmekten alıkonmuştu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak Ona namaz kılmasını, kurbanlık develeri kesmesini ve öylece Medine'ye dönmesini emretti. O da Hudeybiye'de bu emri aynen yerine getirdikten sonra Medine'ye döndü.

İbnü'l-Arabî diyor ki :

«Namaz kıl»dan maksat, beş vakit namazsa, şüphesiz bu namaz ibâ-

(1) el-Câmi'u Li Ahkâmi'l-Kur'ân: 20/218

detlerin rüknü, İslâm'ın kaidesi ve dinin en büyük ana direklerinden biridir. O bakımdan bu çok önemli ibâdete devam edilmesi te'kiden bildirilmiştir.

Ama bu namaz, Müzdelife'de kılınacak sabah namazı ise, şüphesiz bu, kurbana eşlik eden bir namazdır, yani sabah namazından sonra Minâ'ya gidilip orada kurban kesilir. Çünkü Minâ'da kurbandan önce sabah namazından başka namaz yoktur.

Bu namazın Kurban Bayramı namazı olduğunu söyleyenlere göre, şüphesiz bu, Mekke'de değil, Medine'de cereyan etmiştir.. Zira Bayram Namazı, bilicmâ' Mekke'de değil, Medine'de kılınmıştır.»

3— Hz. Ali'ye (R.A.) göre : (فَصَلِّ لِرَبِّكَ) den maksat, «Namazda sağ elini sol elinin üzerine koy» demektir.(1)

Ayrıca ellerin göğüs hizasında belirtilen şekilde tutulması söz konusudur. Zira «nahr» bu mânaya da delâlet etmektedir.

4— «İftitah, rükû' ve secde tekbîrlerinde elleri göğüs seviyesine kadar kaldır» demektir.

Hz. Ali (R.A.)den yapılan zayıf bir rivayete göre ise, «Bu âyet inince Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Melek Cebrâil'e : «Cenâb-ı Hakk'ın emrettiği nahîre nedir?» diye sordu. O da : «Bu, ayın son gecesi manâsına değildir. Cenâb-ı Hakk'ın sana, namaz için tekbîr getirdiğinde ellerini kaldırmanı emretmesidir. Rükû'dan başını kaldırdığın zaman ve secdeye eğildiğinde de böyle yaparsın.» (2)

5— Ferra', Kelbî ve Ebûlahves'e göre : Namazda göğsü kıbleye müteveccih bulundurmak anlamınadır.

Müfessir Alâeddin Ali ise kendi tefsîrinde bu âyetle ilgili yorumları az değişik şekilde şöyle özetlemiştir :

a— İnsanlardan önemli bir kısmı Allah'tan başkasına ibâdet ediyordu : O'ndan başkası adına kurban kesiyordu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Peygamberine : «Allah için namaz kıl ve O'na yakın olman için kurban kes» diye emretti.

b— Bayram günü Rabbın için bayram namazını kıl ve nüsük olarak kurban kes.

---

(1) Darekutnî/salât : 5
(2) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/219

c— Farz namazı cem'u takdîm ve cem'u te'hîr şeklinde kıl; Mina'da kurbanını kes.

d— Namazda sağ elini son elinin üzerine koy ve göğüs seviyesinde tut.

e— Tekbîr getirirken ellerini göğüs hizasına kadar kaldır. Yani namaz içinde iftitah ve diğer tekbirleri getirirken göğüs seviyesine kadar kaldır. (1)

FIKHÎ YÖNÜ

Bayram Namazı ve Kurban farz mıdır, vâcip midir, yoksa sünnet midir? Kevser Sûresin'de «Namaz kıl» emri, sabah namazına mi işârettir, yoksa bayram namazı mı kasdediliyor? Az yukarıda belirttiğimiz gibi, ilim adamlarının bu husustaki yorumu farklı olmuştur: Kimine göre, sabah namazına, kimine göre bayram namazına işârettir. O halde emir sarih olarak bayram namazına delâlet etmediğinden, «Bayram namazı farzdır» diyemeyiz. Zira bir emrin farziyeti hem sübut, hem de delâlet yoluyla kat'i olmalıdır. Burada katiyet söz konusu değildir. Namaz ile ilgili olan emrin sübutu kat'i ise de, bayram namazına delâleti zannîdir. O bakımdan rey tarafdarlarına göre, bayram namazı vâciptir. Başta İmam Şâfiî olmak üzere müctehidlerden bir kısımına göre, sünnettir. Çünkü âyetteki emir bu namaza delâlet etmemektedir; o, Resûlüllah'ın (A.S.) fiiliyle sabit olan bir sünnettir.

Nahr emri, kurban kesmeye mi, yoksa namazda sağ eli sol el üzerine koyup göğüs hizasında tutmaya mı veya iftitah tekbiri başta olmak üzere tekbirlerde elleri göğüs hizasına kadar kaldırmaya mı delâlet etmektedir? Bu hususta hem ashab ve tabiînin, hem de onlardan sonra gelen müctehid imamların görüş, tesbit, istidlâl ve istinbatları farklıdır:

a) Darekutnî'nin Humeyd tarikıyle Enes (R.A.)den yaptığı rivâyette, adı geçen şöyle demiştir: **«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz namaza giriş yapınca ve rükû'a eğilince, rükû'dan başını kaldırınca ve bir de secdeye gidince (tekbirlerde) ellerini (göğüs hizasına kadar) kaldırırdı.»**

Ancak bunu Humeyd'den yalnız Abdülvehhab es-Sekafî merfuân rivâyet etmiştir. O bakımdan sözü edilen yerlerde ellerin kaldırılması Enes'in fiili olabilir diyenler olmuşsa da İbn Ömer (R.A.)dan yapılan sahîh rivâyet, bunun fiil-i Resûlüllah olduğunu kesin şekilde ortaya koymaktadır. Sahi-

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/416

hayn'in tesbitine göre, İbn Ömer (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimizi, namaza kalktığında ellerini omuzları hizasına kadar kaldırdığını ve öylece tekbîr getirdiğini ve bunu, rükû' için tekbir getirdiğinde, başını rükû'dan kaldırdığında, Semiâllahu limen hamidehü dediğinde yaptığını gördüm. Başını secdeden kaldırdığında böyle yaptığını görmedim..» (1)

Nitekim İmam Şâfiî, İmam Ahmed b. Hanbel, İshak, Leys b. Sa'd ve Ebû Sevr bu hadîsle istidlâl ve ihticacda bulunmuşlardır.

Diğer bir grup müctehid ise, bu rivâyetlerin «haber-i ahad» olduğunu dikkate alarak ihticace sâlih görmemişler ve o bakımdan namazda sadece iftitah tekbirinde ellerin kaldırılacağını hükme bağlamışlardır. Nitekim İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının, rey tarafdarlarının, ve Süfyan es-Sevrî'nin ictihadı bu doğrultudadır. İmam Mâlik'in de mezhebi böyledir.

Bunların dayandığı rivâyet ise şöyledir : Alkame'nin Abdullah (R.A.) dan yaptığı rivâyete göre, adı geçenin şöyle dediği tesbit edilmiştir : **«Peygamber (A.S.), Ebû Bekir (R.A.) ve Ömer (R.A.) ile beraber bir namaz kıldım, onlardan hiçbiri İftitah Tekbirinden başka tekbîrlerde ellerini kaldırmıyorlardı.»**

Bu hadîsi rivâyet eden Darekutnî diyor ki : «Hadîsi rivâyette Muhammed b. Câbir teferrüd etmiştir ki bu zat zayıftır.

Ancak bu rivâyeti kuvvetlendiren bir diğer rivâyet söz konusudur : Yezîd b. Ebî Ziyad'ın Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, onun da Berâ' (R.A.) dan yaptığı rivayete göre, Hz. Berâ' Resûlüllah (A.S.) Efendimizi sadece iftitah tekbirinde el kaldırırken görmüş, diğer tekbirlerde kaldırmadığına şâhit olmuştur.

İmam Mâlik de bu rivâyetlerle ihticacde bulunup, «Namazda hiç bir tekbîrde eller kaldırılmaz» demiştir. Nitekim İbn Kasım diyor ki : «Ben, İmam Mâlik'in İftitah Tekbîrinde de ellerini kaldırdığını görmedim.» O bakımdan ellerin kaldırılmamasını ben de hep arzu etmekteyim.» (2)

Ancak ünlü fakîh Sahnûn'un tesbiti buna pek uymamaktadır. Şöyle ki, Sahnûn bu konuda diyor ki : «İmam Mâlik namazda sadece iftitah tekbirinde ellerini hafif kaldırırdı, diğer tekbirlerde kaldırmazdı. Bu hususta kadın da erkek gibi hareket eder.

---

(1) Buharî/el-amelü fissalât : 3, 16, salât : 21, 25, 55, 102, 103- Müslim/salât : 119

(2) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/220

İbn Kasım diyor ki : «İhram Tekbîrinden başka tekbirlerde elleri kaldırmak İmam Mâlik'e göre zayıftır...» (1)

KURBAN'IN İSLÂM'DAKİ YERİ VE ÖNEMİ

İslâm Dini, kurban konusunu en yararlı çizgisine getirip dayamış ve böylece malî ibâdeti, bedenî ve kalbî ibâdetle birleştirerek bütünleştirmiştir.

Allah için, Allah adına, fakirden, komşudan, muhtaçtan yana kurban kesmek ilk insan, ilk peygamber Adem (A.S.) ile başlar. İki oğlu arasında ortaya çıkan ihtilâfın, Allah adına, en samimi niyetle birer kurban kesmeleri suretiyle çözüme kavuşturulması bir hüküm olarak belirir. Nitekim Mâide Sûresi'nde bu ilk kurbandan şöyle söz edilerek bilgi verilmektedir : **«Bir de onlara Adem'in iki oğlunun haberini (aralarında geçen olayı) gerçek yönüyle anlat : Hani ikisi birer kurban sunmuşlardı da birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. (Kurban'ı kabul edilmeyen bu duruma öfkelenmiş) «And olsun ki seni öldüreceğim» demişti. O da : «Allah ancak muttakîler (Hakk'a saygılı olup kötülüklerden sakınanlar)dan kabul buyurur».. demişti.» (2)**

Sonra Kur'ân'da yine bu konuda İbrahim Peygamber (A.S.) ile oğlu İsmâil arasında cereyan eden olaya temas edilirken, insanın kurban edilemiyeceği vurgulanır ve İbrahim'in (A.S.) kurban etmek istediği oğluna bedel büyükçe bir koçun kurbanlık olarak gönderildiğine değinilerek, ilâhî beyândan uzak kavim ve milletlerin bakire kızları, genç erkekleri kurban etmelerinin kutsal, feyizli, bereketli ve insanî hiçbir yanı bulunmadığına işâret edilir. Şöyle ki :

«Ve İbrahim, şüphesiz ben Rabbıma gidiyorum, O bana doğru yolu gösterir» dedi.

Ey Rabbım! Bana iyi-yararlı kişilerden olacak (bir evlâd) bağışla, deyip duâ etti. Biz de O'nu çok sabırlı, zarif ve yumuşak huylu bir oğul ile müjdeledik. Çocuk onun yanında yürüyüp konuşabilme çağına gelince, İbrahim ona şöyle dedi : «Oğulcağızım! Doğrusu ben rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Bir bak, bu hususta görüşün ne?» O da : «Babacığım! Sen emredildiğini yap. Beni -inşallah- sabredenlerden bulacaksın» dedi.

Bunun üzerine her ikisi de (Hakk'ın buyruğuna) teslimiyet gösterdiler ve O, oğlunu alnı üzeri yere yatırdı. Biz de Ona şöyle seslendik : «Ya İb-

---

(1) Sahnûn/el-Müdevvenetü'l-kübrâ : 1/68

(2) Mâide Sûresi : 27

rahim! Rüyayı cidden gerçekleştirdin. Şüphesiz biz, iyiliği, güzelliği, yararlı işleri huy edinenleri böyle mükâfatlandırırız. Şüphesiz bu açık bir imtihan idi. Ve onun yerine fidye olarak büyük bir kurbanlık verdik..» (1)

Ayrıca Musa Peygamber (A.S.) zamanında bir adamın kim tarafından öldürüldüğünü belirlemek ve mu'cize doğrultusunda, öldürülenin haber vermesini sağlamak üzere boyunduruk altına sokulmamış, taze, güçlü; aynı zamanda parlak sarı renkli bir sığırın kurban edildiği şöyle anlatılmaktadır :

«Hatırlayın ki, bir vakit de Musa, milletine : «Allah size bir sığır boğazlamanızı emrediyor» demişti. Onlar (atalarınız) : «Bizi alaya mı alıyorsun?» demişlerdi. O da «Öyle cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım» demişti.......................»

«Sığırın bir kısmını öldürülen adama vurun» demiştik. (Vurulunca da o diriliverrmişti). İşte böylece Allah ölüleri diriltir. Aklınızı iyice kullanasınız diye âyetlerini size gösterir.» (2)

Mevcut Tevrat nushalarında da başkası adına kurbandan ve adaktan söz edilerek kurbanın ancak Allah adına kesileceği belirtilir ve bu konuda şöyle bilgi verilir :

«Ancak Rabdan başka bir ilâha kurban kesen helâk edilecektir.» (3)

Levililer Kitabı'nda günah takdimesi koçtan söz edilmekte ve kurban edilen koçun günaha keffaret olacağı belirtilmektedir. (4)

Anlaşıldığı üzere semavî dinler insanı kurban etmeyi kesinlikle yasaklarken, kul ile Rabbısı arasındaki ilgiyi kuvvetlendiren amellerden biri olarak eti yenilen deve ve davarlardan birinin kurban edilmesini emir ve tavsiye etmişlerdir.

Zira eski Mezopotamya, Hind, Yemen, Mısır ve Yunan efsanelerinde ve destanlarında bâkire kızların, gelinlik kadınların ve genç yakışıklı delikanlıların kurban edildiğini görmekteyiz. Mısır'da «Nil Nehri»nin bolluk ve bereket ilâhı sayıldığı da yine Mısır Mitolojisinde geçmektedir. Orada ön sırada bulunan kâhinlerin, Nil'in coştuğu Nisan ayında ona üç veya yedi bakire kız kurban ettikleri bilinen bir gerçektir.

Son olarak İslâm Dini, her hüküm ve konuyu en mükemmel şekliyle

---

(1) Saffat Sûresi : 99-107
(2) Bakara Sûresi : 67-73
(3) Tevrat/Çıkış : 22/20
(4) Tevrat/Levililer : 19/22

düzenleyip insanlığın hizmetine sunduğu gibi, kurban konusunu da hem Allah'a yaklaştırıcı bir ibâdet, hem aile ve çevreyi mânen tatmin edip huzur ve güvene kavuşturan kutsal bir destek, hem de komşular ve toplum arasında dostluk bağlarını kuvvetlendiren ve sosyal adâletin sağlanmasına yardımcı olan malî bir ibâdet kılarak onu en verimli ve bereketli çizgisine kavuşturmuştur.

Âyette sarih şekilde «kurban kes» denilmeyip «nahr yap» denildiği için, bazı mezheplerde bu ibâdet vâcip, bazısında ise sünnet kabul edilmiştir. Ama ister vâcip olsun, ister sünnet sayılsın konuda hâkim olan ilâhî hikmet ve mantık son derece faydalı sonuçlar doğurmaktadır. Eğer doğrudan farz kılınsaydı, birtakım zorlukların ortaya çıkması söz konusu olabilirdi. Vâcip veya sünnet derecesinde kalması ictihad doğrultusunda mü'minlere rahatlık ve kolaylık getirmiştir.

PEYGAMBERE (A.S.) KİN BESLEYİP DÜŞMANLIK EDENLER

(إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ) **«Asıl soyu kesilen, ismi unutulan, sana kin besleyip düşmanlık eden kimsedir.»**

Büyük insanın, büyüklüğü ve ortaya attığı fikri, ideâli ve savunduğu davanın büyüklüğü nisbetinde dost ve düşmanı olur. Şüphesiz ki Hz. Muhammed (A.S.), dünya kuruldu kurulalı gelip geçen ünlülerin, büyük liderlerin, peygamberlerin ve mürşidlerin en büyüğü ve önde gelenidir. Teblîğiyle görevlendirildiği İslâm ve Kur'ân da davaların en büyüğü ve en kalıcısı, en hayırlısıdır.

Davânın azametini, kıyâmete kadar gelecek olan bütün insanlara seslenişini ve Resûlüllah'ın (A.S.) yaptığı inkılabın büyüklüğü, devamlılığını; parlak ve kalıcı sonuçlarını, aynı zamanda mutlak anlamda rahmet yansıttığını görmeyen, idrâk edemiyen kalp gözleri kör nankörlerin Ona karşı düşmanlıkları da o nisbette büyük olmuştur.

O bakımdan bu tiynette olan inkârcılar ortaya çıkan her olayı İslâm aleyhine değerlendirmeyi iş edinirler ve Hz. Muhammed'i (A.S.) küçük düşürmek için bazı âyet ve hâdisleri kendi fâsit düşüncelerine ve çarpık mantıklarına göre yorumlarlar; sonra da her çareye baş vurmayı kendilerine görev sayarlar. Nitekim Resûlüllah'ın (A.S.) erkek çocukları birbiri ardınca ölünce, azılı müşrik Âs b. Vâil ve yandaşları bu olayı Peygamber (A.S.) Efendimiz'in aleyhine yorumlayıp Ona : «Ebter» diyecek kadar kinlerini açığa vurdular. Cenâb-ı Hak, Resûlünü bu çirkin sözlerden siyânet ederek

asıl «Ebter»in onlar yani Peygambere (A.S.) karşı kin ve düşmanlık besleyen o soysuzlar; adı sanı kesilecek ve lânet ile anılacak da ancak onlar olacağına değinerek, ilâhî takdîr ve hükmünün kimin hakkında nasıl tecelli edeceğine işârette bulunmaktadır.

«Beter» kökünden gelen «ebter», aynı zamanda kısır, başarısızlık, feyizsizlik ve bereketsizlik mânalarına da delâlet eder. Nitekim hadîste bu kelime belirtilen mânâlarda da kullanılmıştır. Şöyle ki :

«Önemli ve anlamlı olan her işe el-hamdulillah ile başlanmazsa, o kısır, başarısız ve bereketsizdir.» (1)

«Önemli ve anlamlı olan her işe Bismillah ile başlanmazsa, o kısır ve bereketsizdir..» (2)

Ebter'in bu mânasının, Resûlüllah'ın (A.S.) düşmanları hakkında aynen tecelli ettiğini ve imân etmiyenlerin başarısız, feyizsiz ve bereketsiz bir ömür geçirip nam ve şöhretlerinin sabun köpüğü gibi söndüğünü siyer kitaplarından okuyor ve yaşadığımız çağda da bunun birtakım misallerini görüyoruz. Kıyâmete kadar da bu ilâhî beyân hükmünü yürütecek; Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hep minnet, şükran, şan, şeref, saygı ve tâzimle anılacak; neşrine memur olduğu İslâm Dini, milyarların kalbini doldurup yollarını aydınlatmaya devam edecek; O Yüce Peygambere ve dâvasına düşmanlık ve kin besleyenler bereketsizlik ve huzursuzluk içinde ömürlerini tüketecek ve ölüm olayıyla büsbütün silinip belirsiz olacaklardır. İnkârcı sapıkların, Hz. Muhammed'e kin besleyip düşmanlık edenlerin ismini yaşatmaya çalışmaları hiçbir olumlu sonuç vermeyecek, bir süre sonra tarih gerçek hükmünü ortaya koyacaktır.

Şüphesiz bugün hâlâ fir'avnlardan, nemrutlardan, ebûcehillerden ve benzeri zalim inkârcı zorbalardan, diktatörlerden söz ediliyorsa, bu, rahmet ve saygıyla değil, nefret ve lânetledir. Düne kadar Lenin ve Stalin'i göklere çıkaranlar, bugün onları yedi kat yerin dibine batırmakta ve isimlerinden nefretle söz etmektedirler. Böylece hak eninde-sonunda yerini bulmakta; herkes lâyık olduğu yeri ve sıfatı almaktadır.

Kevser Sûresiyle Kâfirûn Sûresi arasındaki münasebet :

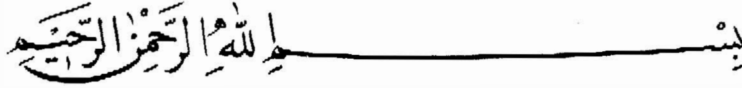
Kevser Sûresiyle, müşrikler, nankörler, sapıklar istemeseler bile Hz. Muhammed'e (A.S.) en büyük ve en kalıcı hayırların verildiği ve Ona kin besleyip düşmanlık güdenlerin hep başarısızlığa uğradığı ve uğrayacağı açıklandı.

(1) Câmiu'ssağîr : 2/92
(2) » » » (Hadîs zayıftır.)

Kâfirûn Sûresiyle, inkârcı sapıkların İslâm'a karşı aşırı düşmanlıklarına işâret edilerek onların bu ısrarlı ve inatlı tutumlarına karşı Hz. Muhammed'in (A.S.) tavrının ne olacağı açıklanıyor. Her bakımdan Allah'ın Ona kâfi olacağına işâretle mü'minler teselli ediliyor.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Yüce Rabbımıza sonsuz hamd-u senâlar; kendisine verilen çokça hayır ve âhiretteki Kevser Havuzuyla mü'minleri yararlandıran ve yararlandıracak olan Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun..

KAFİRÛN SÛRESİ

İbn Mes'ud (R.A.), el-Hasan ve İkrime'ye göre: Mekke'de; İbn Abbas (R.A.)dan yapılan iki rivâyetten birine ve Katade ile Dahhak'e göre: Medine'de inmiştir. (1)

Birinci âyetinde İslâm dâvetine gönül verenlere engel olmakta pek başarılı olamayan Mekke müşriklerinin akıl ve idrak dışı sayılan uzlaşma teklîfi reddedilmekte ve onlara verilecek kesin cevap konu edilmektedir. Buna delâlet eden (Kul Ya Eyyühe'l-Kâfirûn) cümlesinde yer alan «Kâfirûn» kelimesi sûreye isim olmuştur.

Allâme Zemahşerî'ye göre: Bu sûre, Mâûn Sûresi'nden sonra inmiştir. (2)

Âyet sayısı : 6

Kelime » : 26

Harf » : 94 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konu:

Putlara ve putperestlere aslâ iltifat edilmemesi konu edilmekte; İslâm'ın hiçbir suretle tavîz vermeyeceğine işâretle Müslümanın her zaman ve her çağda metbu' olduğu ve olacağı, başkasına tâbi' olmayacağı dolaylı şekilde kalp ve kafalara işlenmektedir.

---

(1) el-Câmiu Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/224
(2) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/808
(3) Lübabu't-te'vîl : 4/417

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ يَٓا اَيُّهَا الْكَافِرُونَۙ ﴿١﴾ لَٓا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَۙ ﴿٢﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُۚ ﴿٣﴾
وَلَٓا اَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْۙ ﴿٤﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُۜ ﴿٥﴾ لَكُمْ د۪ينُكُمْ وَلِيَ د۪ينِ ﴿٦﴾

M E Â L İ :

1— De ki : Ey küfre saplanıp kalanlar!

2— Sizin taptığınıza tapmam (ve) tapmıyacağım da.

3— Benim taptığıma da sizler tapıcılar değilsiniz.

4— Ben de (elbette) sizin taptığınıza tapıcı değilim.

5— Ve sizler de benim taptığıma tapıcılar değilsiniz.

6— Sizin dininiz size, benim dinim de bana!.

İNİŞ SEBEBİ

Taberânî ve İbn Ebî Hâtim'in yaptığı rivâyete göre, İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir : «Kureyş'in ileri gelenleri, Hz. Muhammed'e (A.S.) mal vermek suretiyle Mekke'deki en zengin adamdan daha zengin olmasını; kadınlarından da istediğiyle evlenmesini sağlayacaklarını ve buna karşılık Onun putlara dil uzatmamasını, onları kötü olarak anmamasını teklif ettiler. Sonra da şunu ilâve ettiler : «Eğer bu teklîfimize rıza göstermezsen bari sen bizim tanrılarımıza bir yıl ibâdet et!» diye ikinci bir teklîfte bulundular. Bunun üzerine : **«De ki : Ey câhiller! Siz bana Allah'tan başka-**

sına ibâdet etmemi mi emrediyorsunuz?!» (1) meâlindeki âyet indi.

Abdurrezzak'ın Vehb'den yaptığı rivâyete göre, adı geçen şöyle demiştir: «Kureyş kâfirleri, ikinci defa Hz. Muhammed'e (A.S.) dediler ki: «İster misin, biz sana bir yıl uyalım ve sen de bir yıl süreyle bizim dinimize dönersin. (Böylece) aramızdaki ihtilâf kalkmış olur.» Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Kâfirûn Sûresi'ni indirdi. (2)

Ebû'l-Hasan Nisabûrî'nin tesbîtine göre:

«Kureyşli'lerden bir grup adam, Hz. Muhammed'e (A.S.) şöyle öneride bulundu: «Ya Muhammed! Haydi gel de bizim dinimize uy, biz de senin dinine uyalım; sen bizim ilâhlarımıza ibâdet et, biz de senin ilâhına ibâdet edelim ve bunu bir yıl süreyle devam ettirelim. Eğer senin getirdiğin din bizim dinimizden hayırlı ise, o takdirde o hayırda sana ortak oluruz da ondan nasîbimizi alırız. Yok bizim dinimiz seninkinden hayırlı ise, o takdirde sen o hayırda bize ortak olur ve nasîbini almış olursun.»

Bu son derece câhilce öneriye, Hz. Muhammed (A.S.) şu cevabı verdi: **«Başkasını Allah'a ortak koşmaktan yine Allah'a sığınırım.»**

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Kâfirûn Sûresi'ni indirdi. (3)

İniş sebebiyle ilgili birkaç rivâyet daha bulunuyor; ancak hepsini buraya nakletmeye gerek görmedik.

İLGİLİ HADÎSLER

Müslim'in yaptığı rivâyete göre, Câbir (R.A.) şöyle demiştir:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu sûreyi ve Kul Huvallahu Ahad sûresini tavafın iki rek'âtinde okudu.» (4)

Yine Müslim'in yaptığı rivâyete göre, Ebû Hüreyre (R.A.) diyor ki:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Kâfirûn Sûresi'yle İhlâs Sûresi'ni sabahın iki rekâtinde okudu.» (5)

İmam Ahmed'in rivâyet ettiği ve Tirmizî'nin hasenlediği hadîste, İbn Ömer (R.A.) diyor ki: «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz sabahın iki rekât sünnetinde Kâfirûn Sûresi'yle İhlâs Sûresi'ni yirmi küsur defa okudu veya

(1) Zümer Sûresi : 64
(2) Süyûtî/Esbabu Nüzûli'-Kur'ân : 123
(3) Nisâbûrî/Esbabu'n-Nüzûl : 307
(4) Sahîh-i Müslim- Şevkanî/Fethü'l-kadîr : 5/505
(5) » » » » » » »

on küsur defa okudu.» (1)

Hâkim'in tahric edip sahîhlediği rivâyette Ubey b. Kâb (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, vitir namazını (Sebbih isme Rabbike, Kul Ya Eyyuhe'l-Kâfirûn ve Kul Huvallahu Ahad ile kıldı.» (2)

Taberânî'nin el-Evsat'da İbn Ömer (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : «Kul Huvallahu Ahad Sûresi Kur'ân'ın üçte birine; Kul Ya Eyyühe'l-Kâfirûn Sûresi Kur'ân'ın dörtte birine muadildir (denk gelir).

Nitekim Resûlüllah (A.S.) sabahın iki rekât (sünnetinde) bu iki sûreyi okurdu. (3)

Taberânî'nin es-Sağîr'de, Beyhakî'nin eş-Şa'b'de yaptığı rivâyete göre : Sa'd b. Ebî Vakkas (R.A.), Resûlüllah (A.S.) Efendimizin şöyle buyurduğunu nakletmiştir :

«Kim Kul Ya Eyyühe'l-Kâfirûn Sûresini okursa, Kur'ân'ın dörtte birini okumuş olur.» (4)

İmam Ahmed'in yaptığı rivâyete göre : Peygamber'e (A.S.) erişen bir şeyh şöyle demiştir : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'le beraber bir sefere çıktım. Kul Ya Eyyühe'l-Kâfirûn Sûresini okuyan bir adama uğradı ve bunun üzerine şöyle buyurdu : «Şu adam cidden şirkten beri olmuştur.»

Bir diğer adam ise, Kul Huvallahu Ahad Sûresini okuyordu. Resûlüllah (A.S.) onun için de şöyle buyurdu : «Bununla Cennet ona vâcip oldu.» Bir diğer rivâyette : «Bu adamın günahları bağışlandı» buyurdu. (5)

Ahmed, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve Hâkim'in sahîhleyip yaptığı rivâyete göre :

Muâviye el-Eşcaî'nin babası, Hz. Peygambere gelerek şöyle demiştir :

— Ya Resûlellah! Döşeğime gelip uyumak istediğimde ne söyleyeceğimi bana öğret.

Efendimiz (A.S.) ona şöyle buyurmuştur :

— Kul Ya Eyyühe'l-Kâfirûn Sûresi'ni okuduktan sonra uyu. Çünkü

---

(1) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/505
(2) » » » »
(3) » » » »
(4) » » » »
(5) » » » »

gerçekten bu sûre şirkten beraettir.» (1)

Ebû Ya'lâ ile Taberânî'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Okuduğunuz zaman sizi Allah'a ortak koşmaktan kurtaracak bir kelimeyi göstereyim mi? Uyuyacağınız zaman Kul Ya Eyyühe'l-Kâfirûn Sûresini okuyunuz.» (2)

İbn Merduye'nin Zeyd b. Erkam'dan (R.A.) yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz buyurdu ki:

«Kim Kul Ya Eyyühe'l-Kâfirûn ile Kul Huvallahu Ahad sûreleriyle Allah'a kavuşursa, onun üzerine hesap yoktur.» (3)

BÜTÜN KAFİRLERE HİTAP

(يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ...) «De ki: Ey küfre saplanıp kalanlar!.»

«Küfr»ün delâlet ettiği mâna çok açık ve nettir. Sözlük olarak: «Gizlemek, örtmek» demektir. Bu manâyla nankör kâfir hakkı gizleyip örtmekte olduğundan kendisine bu sıfat verilmiştir.

Ziraatçı tohumu toprağa atıp üstünü örterek onu belirsiz kıldığı için ona da «kâfir» denilmişse de, zamanla bu sıfat sözlük mânasında kullanılmadığından artık ziraatçiye «kâfir» denilmez olmuştur.

Şer'î terim olarak kâfir, Allah'ın varlığını veya birliğini veya son peygamberle gönderdiği esaslardan ve sarih hükümlerden birini veya tamamını red ve inkâr eden kimseye sıfat olarak gelmektedir.

O bakımdan küfür dört kısımda düşünülmüştür:

1— Küfr-i inkârî.

Bu, Cenâb-ı Hakk'ı hiçbir suretle bilmeyip O'nun varlığını ve birliğini ikrar ve itiraf etmemektir.

2— Küfr-i cuhûdî.

Bu, hakkı kalp ile bilip dil ile ikrar etmemek ve zahirî inkârda ısrar

---

(1) Ebû Dâvud/edeb: 98, Tirmizî/daâvat: 22- Däremî/fezâil-i kur'ân: 23- Ahmed: 64, 65- 5/376, 456

(2) Şevkanî/Fethülkadîr: 5/505

(3) » » » »

etmektir. İblîs'in küfrü bu kısma girer.

3— Küfr-i irâdî.

Bu, hakkı kalp ile bilmek ve dil ikrar etmek ve buna rağmen kin ve hased duygusunun, aynı zamanda bencilliğin gâlip gelmesinden dolayı İslâm'a girmekten kaçınmaktır.

Diğer bir tarifle, «Hakikati bilip ikrar etmek, ama onu kabulden kaçınmaktır.»

Ebû Tâlib'in küfrü buna misal teşkil eder.

4— Küfr-i nifakî.

Bu, hak ve hakikati dil ile ikrar edip kalben ona inanmamaktır. Münafıkların küfrü bu kabildendir.

Böylece İslâm'a göre, dinî esaslardan ve sarih hükümlerden birini red ve inkâr edene, meselâ Allah'a ortak koşana, Hz. Muhammed'i (A.S.) peygamber kabul etmeyene veya Onu küçük düşürmeğe yeltenene; Hz. Muhammed'i (A.S.) sadece akıllı ve zeki bir adam sayıp ilâhî vahye mazhar olmadığını iddia edene; nass ile sâbit olan ilâhî hükümlerden birini kabul etmeyene; helâli haram, haramı da helâl sayana «kâfir» denilir.

O bakımdan sûrenin başında «Ey kâfirler!» nidası, sadece Kureyş müşriklerini veya Arap Yarımadası'ndaki inkârcı sapıkları değil, kıyâmete kadar ortaya çıkacak olan her inkârcı nankörü; İslâmî esasları reddeden her münkiri; Allah'a ortak koşan her müşriki kapsamaktadır.

SERT BİR HİTAP

«Ey kâfirler!» veya bizim verdiğimiz meâle göre, «Ey küfre saplanıp kalanlar!» hitabı oldukça serttir. Kur'ân'da bu tarz ağır bir seslenme çok nâdirdir. Çünkü âlemlere rahmet olarak gönderilen Son Peygamber Hz. Muhammed (A.S.) şefkat, merhamet, hoşgörü, nezaket ve nezahetin doruğunda bulunuyordu. Ancak ilâhî hakikatleri red ve inkâr edip İslâm'a kin ve düşmanlık zehirini kusanlara karşı O bu sıfatlarının çizgisini biraz aşarak sertleşmekten kaçınmamıştır. Hem O, görevli bir peygamberdir. Allah'tan indirileni aynen teblîğ etmekle yükümlü bulunuyordu. O bakımdan Hakk'ı ve hakikati red ve tahrîf edenlere böylesine sert bir seslenişte bulunması normal kabul edilir.

Ancak bu seslenişin taşıdığı bir başka hüküm de söz konusudur. O da, İslâm'a göre, küfür ehlinin tek millet sayılmasıdır. İnkârcı nankör is-

ter dinî esas ve hükümlerden birini red ve inkâr etsin, ister bir kişiyi ilâhlaştırsın, isterse Allah'ı bilmekle beraber putları şefaatçi kabul etsin fark etmez.

Nitekim Mekkeli müşriklerin çoğu Allah'ın varlığını kaba çizgileriyle az-çok biliyor ve kabul ediyorlardı. Ama tapındıkları putları kendilerini Allah'a yaklaştıran ortaklar ve şefaatçiler olarak umuyorlardı. Buna rağmen Kâfirûn Sûresi'nin baş kısmındaki kâfirlere hitabın ilk muhatabı onlar idi. Hıristiyanlar da Allah'ın varlığına inanıyor, ama Tevhîd İnancı'na ters düşen yeni bir inanç sistemi (üç ilâh iddiası) ortaya atıyorlar. O bakımdan onlar da bu yönleriyle sözü edilen hitabın kapsamında bulunuyor.

İSLÂM HİÇBİR SİSTEME UYDURULAMAZ

(لَآ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَلَآ اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَآ اَعْبُدُ ...) **«Sizin taptığınıza tapmam (ve) tapmıyacağım da. Benim taptığıma da sizler tapıcılar değilsiniz..»**

Bu müstesna anlatım tarzı birçok incelikleri içermektedir. Şöyle ki :

a) Geleceği olumsuz kılan «lâ» edatıyla gelen «a'budü», İslâm'ın kıyâmete kadar tazeliğini koruyarak ibâdet ve dindarlığın, ilâhî düzenlemeye göre yaşamanın kâmil ve mükemmel ölçüsünü getirmiştir. Hükümleri kusursuz, sistemi emsalsızdır. O bu özelliğiyle insan kalbini ve kafasını hakikatle doldurmakla kalmaz, dosdoğru uygulandığı takdirde fert, aile, toplum ve ülkeleri huzur, güven, denge ve düzene kavuşturur. Aklı eren insanların özlemini duyup da bir türlü erişemediği gerçek mutluluğun bütün esas ve prensiplerini beraberinde taşır.

Onun için başta Resûlüllah (A.S.) Efendimiz olmak üzere, hiçbir mü'min Allah'a ibâdette ve Allah adına yeryüzünde faaliyet göstermekte ve Kur'ân'a göre yaşamakta başka hiçbir sisteme ihtiyaç duymaz. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın Kur'ân'da formüle ettiği hayat düzeni, O'nun sıfatları kadar kusursuz ve mükemmeldir.

Günümüzde kapitalizmin ve sosyalizmin kurbanı olup boğazlarına kadar faize gömülen bazı kısır ve sığ bilgili müslümanların bu Yahudi sistemini mubah sayıp İslâm'ı bu konuda yabancı, aynı zamanda sömürücü bir sisteme uydurmaya çalışma gayretleri çok üzücü ve düşündürücüdür. Oysa İslâm kendine has, insanların hayrına yönelik bütün esas ve prensipleriyle ilâhîdir. O bakımdan onun hükümlerinde istediğimiz gibi tasarrufta bulunma hakkına sahip değiliz. Onun, indirildiği gibi korunduğu ve her hükmü yine Onun bütünlüğü içinde değerlendirildiği takdirde hikmet ve

anlamı, amaç ve gayesi anlaşılabilir. Zedelendiği hükümleri başka sistemlere uydurulduğu zaman ilâhî olma hüviyetini kaybeder.

Bunun için Cenâb-ı Hak önce Resûlüne, sonra da her mü'mine şu emir ve mesajı vermektedir: **«De ki: Ey küfre saplanıp kalanlar! Sizin taptığınıza tapmam ve tapmayacağım da.»**

Böylece Allah'ın insanlığa en büyük armağanı olan İslâm Dini her bölüm ve hükmüyle, her esas ve prensibiyle bölünmez bir bütünlük arzeder. Onun bir kısım hükümlerini beğenip bir kısmını beğenmemek tümünü beğenmemek demektir.

ÂYETTE «MA» EDATININ KULLANILMASI

Uslûb-i ilâhînin özelliklerinden biri de, az kelimeyle çok mâna ve çok hüküm ifade etmektir. O bakımdan ikinci âyette iki fiil kullanılmıştır. Birincisinin başında şimdiki zamanı ve geleceği olumsuz kılan «lâ» edatı, ikincisinin başına daha çok birtakım sıfatlara ve eşyaya yönelik «mâ» edatı konulmuştur. «Lâ» edatıyla, hakiki bir müslümanın başka bir dine, bir inanç sistemine uymayacağı, Allah'tan başkasına kulluk etmiyeceği, O'ndan başkasına ibâdette bulunmayacağını belirtirken; «mâ» kelimesiyle, o başkasının, Allah'a başka sıfatlar yakıştırmak, Tevhîd İnancı'nı zedeler anlamda ortak koşmak suretiyle ibâdet etmesinin de taklîde değer olmayacağı bildirilmektedir. Zira Arapça gramere göre, «men» kelimesi akıl sahibi zata delâlet ederken, «mâ» kelimesi zata değil, onun bazı sıfatlarına, sonra da akıl sâhibi olmayan eşyaya delâlet eder.

Böylece Kur'ân'da mefhum olarak «Sizin taptığınız zata tapmam, tapmıyacağım» denilmiyor da, «Sizin Tevhîd Akidesi'ni zedeliyen uydurma sıfatlarla vasıflandırdığınız ve ilâh diye taptığınız eşyaya tapmam ve tapmıyacağım da» deniliyor. Çünkü Allah'ın sıfatları ve isimleri tevkifîdir ve ancak O'nun zat-i ulûhiyetine yakışır anlam ve muhtevadadır. Meselâ İslâm, hiçbir zaman oğlu olan ve baba sıfatını alan bir tanrı tanımaz ve öyle bir ilâha ibâdete cevâz ve ruhsat vermez. Aynı zamanda bu ve benzeri inançları temelinden reddeder.

Sonra İslâm, Yahudilerin «Yehova» diye isimlendirdikleri bir bakıma onlarca millî bir ilâh diye vasıflandırdıkları bir ilâhı da kabul etmez. Çünkü Cenâb-ı Hak, Rabbü'l-âlemîn'dir. Böylece millî bir ilâha ibâdete de cevaz vermez.

O bakımdan âyette manâ ve mefhum olarak inkârcı nankörlere, Tevhîd Akide'sini bozan müşriklere: «Kur'ân ile vasıfları ve vasıflarının özel-

likleri tevhîd düzeyinde belirlenen zata sizler tapıcılar değilsiniz» denilerek asıl maksat belirlenmiş oluyor.

Âyette bir de aynı konuya delâlet eden cümleler tekrarlanmıştır. Bu cümleler üzerinde Nahiv Âlimlerinin farklı yorumları ve tesbitleri vardır. Onları tefsîrimize nakletmeyi yararlı görmüyoruz. Ancak tekrar eden sözler, hal (şimdiki zaman) ve istikbale (geleceğe) delâlet eden cümlelerdir. O sebeple «Ne şimdi, ne de şimdiden sonra ben sizin taptığınıza tapmam ve tapmıyacağım da. Benim de taptığıma sizler tapıcılar değilsiniz. İtikadınızı İslâm'a uydurmadığınız sürece bu böyle sürüp gidecek» sonucu ortaya çıkıyor.

Bu mâna ve yorumla da, Kâfirûn Sûresi mensûh, yani hükmü kaldırılmış değildir. Çünkü ilim adamlarından bir kısmına göre, bu sûre kısa bir zaman için mütareke anlamını ve hükmünü taşımaktadır. O bakımdan kâfirlerle savaşa delâlet eden Tevbe Sûresinin beşinci âyetiyle neşhedilmiş, yani hükmü kaldırılmıştır.

İslâm'ın gerçek yönünü ve hüviyetini; Müslümanın batıl inançlara, sahte tanrılara karşı tavrını ve tutumunu ortaya koyması bakımından sûre çok geniş kapsamlı hükümler taşımakta ve kıyâmete kadar bu hükümlerin geçerli olacağı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle «mensûhtur» diyenlerin tefsîr ve yorumu pek isabetli değildir.

Her tekrar, te'kîde, konuyu pekiştirmeye, hükmün önemine ve üzerinde dikkatle durulmaya delâlet eden bir mana esnekliği taşır. Kur'ân ve hadîslerde bu gibi tekrarlara hayli yer verilmiştir. Ayrıca Arap Edebiyatı'nda da bunun benzeri cümlelere rastlamak mümkündür.

KAFİRÛN SÛRESİ, KUR'ÂN'IN ÖNEMLİ BİR KISMININ ÖZETİDİR

Bu sûre her yanı ve yönüyle, her mâna ve hükmüyle İslâm'ın ve dosdoğru imân eden Müslümanların küfre, bâtıl sistemlere karşı tavrını ve kesin tutumunu belirlerken Kur'ân'da bu konuyla ilgili beyânların ve işâretlerin bir özetini vermektedir. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in deyimiyle, bu sûre, Kur'ân'ın dörtte birine muâdildir.

O bakımdan sûreyi açıklayan birçok âyetler mevcuttur. Biz sadece bilgi edinmek isteyenlere yararlı olur umuduyla dört âyetin meâlini nakletmekle yetiniyoruz :

«Seni yalanlıyorlarsa, de ki : «Benim işlediğim bana, sizin işlediğiniz size. Benim işlediğimle sizin ilişiğiniz yoktur; benim de sizin işlediğinizle

ilişiğim yoktur.» (1)

«De ki : Ey insanlar! Eğer dinimde şüphe ediyorsanız, (bilin ki) Allah'tan başka taptıklarınıza tapmam; ama ben ancak sizin canınızı alacak olan Allah'a taparım ve ben mü'minlerden olmakla emrolundum.

Ve Hanîf (bâtıldan uzak, Hakk'a bütünüyle yönelik olan Tevhîd İnancı üzerine Allah'ı tasdîk edici) olarak yüzünü dine doğrult ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma.» (2)

«Sana (taptığında) yarar, (tapmadığında) zarar veremiyecek, Allah'-tan başkasına ibâdet etme. Eğer (böyle) yapıp (başka şeylere taparsan) o takdirde sen (kendine) zulmedenlerden olursun.»

«Artık sen, Allah ile beraber başka bir ilâha duâ edip kullukta bulunma, sonra azaba uğratılanlardan olursun.» (3)

«De ki : Bizim işlediğimiz suç ve günahtan siz sorumlu tutulmazsınız; sizin yaptıklarınızdan da biz sorumlu tutulmayız.» (4)

«De ki : Ey milletim! Bulunduğunuz hal, kurduğunuz düzen, başvurduğunuz çare üzere yapacağınızı yapın; şüpheniz olmasın ki, ben de gerekeni yapmaya çalışıyorum. Kime rüsvay edici azabın geleceğini ve üzerine devamlı azabın ineceğini ileride bilip anlayacaksınız.» (5)

FIKHÎ YÖNÜ

(لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ...) «Sizin dininiz size, benim dinim de bana..»

İlim adamlarından bir kısmı bu âyetle istidlâl edip küfrün tek millet olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim İmam Şâfiî ve onun ekolünde yer alanlar aynı mâna ve hüküm üzerinde durarak Yahudilerin Hıristiyanlara; Hıristiyanların da Yahudilere vâris olabileceğini, her ikisinin de aynı millet olduğunu belirtmişlerdir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in, iki ayrı milletin (ayrı dine bağlı bulunanların) birbirine vâris olamayacağını belirtir anlamdaki hadîsi de bu doğrultuda tefsîr edilip yorumlanmıştır. (6) O bakımdan Kitap Ehli'nin Müs-

(1) Yûnus Sûresi : 41
(2) Yûnus Sûresi : 14-106
(3) Şuârâ Sûresi : 213
(4) Sebe' Sûresi : 25
(5) Zümer Sûresi : 39, 40
(6) Bilgi için bak : Tefsîr-i İbn Kesîr : 4/561

lümanlara, Müslümanların da onlara vâris olamayacağı kesinlik arzederken, onların birbirlerine vâris olabileceği hakkında müctehidlerin ictihadı vardır.

Kâfirûn Sûresiyle Nasr Sûresi arasındaki münasebet :

Kâfirûn Sûresiyle, Tevhîd İnancı'na ve İslâmî esaslara ters düşen küfür ve bâtıl sistemlere ve o sistemleri inatla, ısrarla savunanlara karşı İslâm'ın ve Müslümanların tavrı ve tutumu net biçimde ortaya kondu. Böylece İslâmî sistemi başka sistemlere uydurma hevesine kapılanların ümitleri kırılarak Allah'ın insanlara son mesajı olan İslâm'ın indirildiği gibi kıyâmete kadar korunacağı ilân edildi.

Nasr Sûresiyle, İslâm'ın yakın gelecekte ilâhî nusratla te'yîd edilip başarıya erişeceği ve böylece Onun nurunu söndürmek isteyenlerin aslâ muvaffak olamayacağı; hak uğrunda fetihlerin devam edeceği müjdelenmekte ve inkârcı nankörlerin ölmeden önce Allah'ın bu mutlak saadet vaadeden dâvetine olumlu cevap vermeleri dolaylı şekilde istenmektedir.

Bu sûrenin de tefsîrine bizi muvaffak eyleyen Yüce Rabbimize hamd-u senâlar; İmân ve İslâm'ın küfre karşı gerçek tavrının ne olduğunu günlük hayatıyla; söz ve davranışlarıyla net biçimde ortaya koyan ve her vesileyle ilâhî inâyet ve nusrata mazhar kılınan Resûlüllah (A.S.) Efendimize salât-ü selâmlar olsun.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

NASR SÛRESİ

Müfessirlerin tesbit ve icma'ıyla tamamı Medine'de inmiştir.

Birinci âyetinde Cenâb-ı Hakk'ın nusratının yakın olduğu müjdelenmekte ve bu mânaya delâlet eden «nasr» kelimesi sûreye isim olmaktadır. Ayrıca bu sûre Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in görevinin sona ermek üzere olduğunu ve o sebeple vefatının yaklaştığını dolaylı şekilde haber verdiğinden, ona «Tevdi'» sûresi de denilmiştir.» (1)

Allâme Zemahşerî'ye göre : Bu sûre, Vedâ Haccı'nda Minâ'da inmiş ve o bakımdan Medine'de indiğine hükmedilmiştir. Yapılan tesbite göre, Tevbe Sûresi'nden sonra inmiş ve bundan sonra başka bir sûre inmemiştir. (2)

Âyet sayısı	:	3	
Kelime »	:	17	
Harf »	:	97	(3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konular :

1— Yakında İslâm'ın başarıya erişip başta Mekke olmak üzere birtakım fetihler yapacağı müjdeleniyor.

2— Yine yakın gelecekte insanların gruplar halinde gelip İslâm'a gireceği, yani din olarak onu seçecekleri haber veriliyor.

3— Cenâb-ı Hakk'ın bu nîmetleri tecelli edince O'nu daha çok hamd ile tesbîh ve tenzîh etmek, istiğfarda bulunmak suretiyle teslimiyet ve mahviyet göstermek emrediliyor.

(1) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/229
(2) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/810
(3) Lübabu't-te'vîl : 4/418

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

إِذَا جَٓاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ ف۪ي د۪ينِ اللّٰهِ
اَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ اِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

M E Â L İ :

1— Allah'ın yardımı ve fetih günü geldiği,

2— İnsanların Allah'ın (son) dinine bölük bölük akın ederek girdiğini gördüğün zaman,

3— Rabbını hamd ile tesbîh et, bağışlanmanı dile. Çünkü O, gerçekten tevbeleri çokça kabul edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Abdürrezzak'ın kendi Musannaf'ında Ma'mer'den, onun da Zührî'den yaptığı rivâyete göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, fetih yılında ünlü kumandan Hâlid b. Velîd'i (R.A.) bir bölük mücahidle (öncü kuvvet olarak) Mekke'ye gönderdi. Halid b. Velid (R.A.) Mekke'nin alt kısmında, İslâm kuvvetlerine karşı koymak üzere saf bağlayıp bekleyen Kureyşlilerle savaştı ve kısa zamanda onları -Allah'ın yardım ve izniyle- hezimete uğrattı. Böylece artık silâh kullanmaya gerek kalmadı ve Resûlüllah'ın (A.S.) fethi gerçekleştirmesiyle birlikte Mekkeli'ler de Allah'ın son dinine girmeye başladılar. Derken Nasr Sûresi indi. (1)

Ebû'l-Hasan Nisabûrî'nin tesbitine göre :

---

(1) Süyûtî/Esbabu Nüzûli'l-Kur'ân : 123

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Huneyn Savaşı'ndan dönerken bu sûre inmiş ve Resûlüllah (A.S.) bundan sonra sadece iki yıl yaşamıştır. (1)

İkrime'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre:

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Huneyn Savaşı'ndan dönüp gelirken Cenâb-ı Hak İZÂ CÂE NASRULLAH sûresini indirdi. Bunun üzerine Efendimiz (A.S.) şöyle buyurdu: **«Ya Fâtıma! Allah'ın yardım ve fethini, insanların gruplar halinde gelip Allah'ın dinine girdiğini söyleyin. Rabbımı tesbîh ve tenzîh ederim; O'nun hamdiyle hamd eder ve istiğfarda bulunurum. Şüphesiz Rabbım tevbeleri çokça kabul eder.»(2)**

İLGİLİ HADÎSLER

İbn Abbas (R.A.) diyor ki:

«Hz. Ömer (R.A.) beni Bedir Savaşı'na katılan yaşlı ileri gelenlerin arasına alır, (onların meclisinde bulundururdu). Bu sebeple o zatlardan bir kısmı: «Bizim bu genç gibi genç oğullarımız vardır. Nasıl oluyor da onu bizim toplantımızda bulunduruyorsunuz?» dediler. Hz. Ömer (R.A.) onlara: «Bu sizin de bildiğiniz gibi gençtir» dedi ve bir gün beni onlarla birlikte meclisine dâvet etti. Sonra beni onlara göstermek istedi de şöyle dedi: «Sizler Allah'ın indirdiği İZÂ CÂE NASRULLAH sûresi hakkında ne dersiniz?» Bir kısmı: «Allah bize, yardım edip fetih kapısını açınca hamd etmemizi, istiğfarda bulunmamızı emrediyor» derken, bir kısmı susup cevap vermemeyi tercîh etti. Sonra bana dönerek: «Ya İbn Abbas! Sen de öyle mi dersin?» diye sordu. Ben ona: «Hayır» diye cevap verdim. O, «Peki ne diyeceksin?» dedi. Ben de ona: «Bu Sûre, Resûlüllah'ın (A.S.) ecelidir ki, Allah onu bildirmiş oldu.» dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer (R.A.) şöyle konuştu: «Ben de bu sûre hakkında ancak senin bildiğini biliyorum.» (3)

Beyhakî'nin yaptığı rivâyete göre, İbn Abbas (R.A.) diyor ki:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, kızı Hz. Fatıma'yı çağırdı ve ona şöyle dedi: «Bana ölüm haberim geldi.» Bunun üzerine Hz. Fatıma ağladı. Az sonra güldü ve şöyle haber verdi: «Resûlüllah (A.S.) önce ölüm haberinin kendisine geldiğini söyleyince ağladım. Az sonra bana şöyle fısıldadı: «Sabret! Çünkü gerçekten ehlimden ilk bana gelip ulaşan sen olacaksın» buyurdu. Bunun üzerine sevinip güldüm.» (4)

---

(1) Ebû'l-Hasan Nisabûrî/Esbabu'n-Nüzûl : 308
(2) » » » » »
(3) Beyhakî- İbn Kesîr : 4/561
(4) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/508, 509

İbn Ömer (R.A.)dan yapılan rivâyete göre, adı geçen şöyle demiştir: «Bu sûre Mlnâ'da Veda Haccında indi. Bundan sonra: (اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى ...) «Bugün size dininizi kemale erdirdim, nîmetlmi üzerinize tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı beğendim..» (1) meâlindeki âyet indi. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bu âyetten sonra sadece 80 gün yaşadı ve bu âyeti müteakip Nisâ Sûresinin sonundaki «Kelâle» âyeti indi. Resûlüllah (A.S.) bu âyetten sonra 50 gün yaşadı. Sonra da Tevbe Sûresi'nin 128. âyeti olan (لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ ...) âyeti indi. Resûlüllah (A.S.) bu âyetten sonra 35 gün yaşadı. Son olarak da Bakara Sûresi (وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ اِلَى اللّٰهِ ...) âyeti indi ve Resûlüllah (A.S.) bu âyetten sonra 20 gün yaşadı.» (2)

MEKKE'NİN FETHİ VE HUNEYN GAZASI

Nasr Sûresi'nin Mekke'nin fethinden az önce mi, fetih yılında mı, yoksa fetihten iki yıl önce Huneyn Savaşı'ndan hemen sonra mı indiği ihtilâf konusudur.

Allâme Zemahşerî, Mekke'nin fethinden sonra Veda Haccı'nda Minâ'da indiğini belirtmiştir. Nitekim İbn Ebî Şeybe, Abd b. Humayd, Bezzar, Ebû Ya'lâ, İbn Merduye ve Delâil'de Beyhakî'nin yaptığı rivâyete göre, İbn Ömer (R.A.) şöyle demiştir: «Bu sûre Teşrîk Günleri'nin ortasında Minâ'da inmiştir ki, Vedâ Haccı'nda gerçekleşmiş ve Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bunun vedâ anlamında olduğunu, yani ümmetine veda etmesine işâret anlamı taşıdığını anlamıştır.» (3)

Ebû'l-Hasan Nisabûrî ise, bu sûrenin Huneyn Savaşı'ndan dönülürken indiğini kaydetmiştir. Aynı zamanda Kur'ân'ın son inen sûresi olup olmadığı da ihtilâf konusudur:

Nesâî'nin Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den yaptığı rivâyette, adı geçen râvi diyor ki: «İbn Abbas (R.A.) benden şöyle sordu: «Ey Utbe'nin oğlu! Kur'ân'ın en son inen sûresini biliyor musun?» Ben ona: «Evet, biliyorum: İZÂ CÂE NASRULLAH sûresidir» dedim. O beni doğruladı, «öy-

(1) Mâide Sûresi : 3
(2) Tefsîr-i Kurtubî : 20/223- Bakara Sûresi : 281
(3) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/508

ledir» dedi.» (1)

Hafız Ebû Bekir Bezzar ile Beyhaki'nin İbn Ömer (R.A.)dan yaptıkları rivâyete göre, adı geçen sahabi şöyle demiştir: «Bu sûre Resûlüllah'a (A.S.) Teşrîk Günleri'nin ortasında indirildi ve Resûlüllah (A.S.) bunun veda anlamında olduğunu anladı. Böylece Kasvâ adındaki devesine binip meşhûr Vedâ Hutbesi'ni irâd etti.» (2)

FETİH VE ZAFERLER

İslâm hep yücelmeye, yükselmeye namzettir. Hedefi, bütün bir insanlığı kurtarmak ve yeryüzünde yalnız Allah'a ibâdet edilmesini ve yalnız Allah sözünün en yüce ve en üstün olmasını sağlamaktır. Bu bakımdan İslâm kendi üzerinde başka bir sistemin yükselmesine izin vermez. İçine sızan yabancı görüş ve düşünceleri; bidât ve hurafeleri ayıklayıp dışarı atar. Müntesiplerinin imân, ilim, ahlâk, fazîlet, hayır ve iyilik doğrultusunda bütünleşmesini emreder; bölünmeye, çeşitli isimler altında hizipleşmeye aslâ cevaz vermez. Yeryüzünde küfür ve tuğyanın tesirini gidermek; sulh ve selâmeti, düzen ve dengeyi gerçekleştirmek için cihadı emreder.

Ancak elde edilen her zafer, sağlanan her fetih ve başarıyı münhasıran Cenâb-ı Hakk'ın yüksek inâyet, nusrat ve kudretine döndürmeyi; Allah'ı tek başarı, kuvvet ve kudret kaynağı tanımayı tavsiye eder. Çünkü milletleri yükselten ve alçaltan Cenâb-ı Hak'tır. Savaşlarda zafer kapısını açan, orduları hezimete uğratan da O'dur. Ezelî plân ve proğram gereği olayların gerçekleşmesi için sebepleri oluşturup harekete geçiren de yine O'dur.

Kur'ân'da Allah'ın bu yüksek tasarruf ve irâdesi konu edilirken şöyle buyurulmaktadır: **«De ki: Ey mülkün sahibi Allahım! Dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden de mülkü çekip alırsın; dilediğini aziz kılarsın; dilediğini alçaltır, zillete düşürürsün. Hayır yalnız Senin elindedir. Şüphesiz senin gücün her şeye yeter.» (3)**

Gerçek şu ki, yeryüzünde milletler arasında bozulan dengeyi düzeltmek ve azgın milletlerin şerrini bir çizgide durdurmak ilâhî denge kanunu olarak ezelden ebede uzanmaktadır. Cenâb-ı Hak bu konuyu şöyle açıklamaktadır: **«Eğer Allah insanların (azgınlık ve taşkınlığını) birbirleriyle**

(1) Tefsîr-i İbn Kesîr: 4/561
(2) » » » »
(3) Âl-i İmrân Sûresi: 26

savmasaydı, yeryüzünün düzeni elbette bozulur, kargaşalık ortalığı kaplardı. Ama Allah milletlere karşı fazl-ü kerem sâhibidir.» (1)

Bunun için İslâm mücahidleri hak uğrunda, denge ve düzenden yana cihad edip zafer elde edince böbürlenmemeli, gurura kapılmamalı, çılgınlık göstermemelidirler. Cenâb-ı Hakk'ın kendilerinden yana yardım ve inâyetinin tecelli ettiğini düşünerek O'na daha çok yakınlık sağlamanın yollarını araştırmalı, daha çok O'nu tesbîh edip hamd etmelidirler.

Nitekîm Resûlüllah'a (A.S.) Nasr Sûresi'yle bu hikmet bildirilmekte; tesbîh ve tahmîde, şükür ve istiğfara devam etmesi emredilmektedir. Bu gerçeği bilen dört halîfe yaptıkları fetihlerde, sağladıkları başarılarda kendi nefislerinden yana bir pay ayırmaktan şiddetle kaçınmış, kuvvet ve kudretin tamamını Allah'a irca' etmek suretiyle mahviyet izhar etmişlerdir.

Kanuni Sultan Süleyman, deniz zaferinden dönmekte olan donanmay-ı hümayunu devlet ricaliyle karşılarken herkes sevinip sesini yükseltirken o başını önüne eğip göz yaşı akıtıyordu. Sebebi sorulunca da şu cevabı verdiği pek meşhurdur : «Zaferi müyesser kılan Cenâb-ı Hak'tır. Böyle olaylarda nefsimize pay çıkarmamız doğru olmaz. Bize düşen O'nun yüksek kudretine yönelip hamd ve şükürde, tesbîh ve istiğfarda bulunmaktır.»

Cenâb-ı Hak erişilmez kudretinin tezahürlerinden bir kısmını açıklarken bize, az yukarıda meâlini naklettiğimiz Âl-i İmrân Sûresi 26. âyetle en doyurucu bilgiyi vermektedir.

O halde Cenâb-ı Hakk'ın üzerimizde olan hakları o kadar çok ve büyüktür ki onların şükrünü yerine getirmekten âciziz. Ama bu gerçeği bilip itiraf etmek, inanıp mahviyet ve teslimiyet göstermek şükrün en güzelidir.

İlâhî kanunları ve tecellileri hikmetleriyle en iyi bilen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Mekke'yi fethe giderken çevresinde, kendini Hakk'ın son dinine vakfetmiş on, onikibin mücahidden oluşan bir ordusu bulunuyordu. Ama O Büyük Peygamber, kuvvet ve kudretin bütünüyle Allah'a ait olduğunu düşünerek gerek giyim ve kuşamında, gerek binek ve nevalesinde tam anlamıyla tevazu ve mahviyetin en asil görüntüsünü vermiş ve başı önüne eğik olduğu halde nemli gözleriyle Mekke'ye girmiştir.

İşte gerçek devlet adamı, hakiki kumandan ve eşsiz insan bu haliyle de kıyâmete kadar bütün lider ve önderler, asker ve kumandanlar için benzersiz misaldır.

(1) Bakara Sûresi : 251

Sonuç olarak sûrenin muhteviyatını şöyle özetliyebiliriz :

Nasr Sûresiyle, üç gönül ferahlatıcı haber verilerek İslâm'ın parlak geleceği müjdelenmekte; üç de hakka teslimiyet doğrultusunda Cenâb-ı Hakk'a daha çok yönelinmesi emredilmekte ve bu muhteşem ilâhî takdîr ve tesbitin gönül açıcı havasında bir de kalplere hüzün veren acı bir habere işâret buyurulmaktadır.

Gönül ferahlatıcı üç haber :

1— Allah'ın mü'minlere yardımının yakında gerçekleşeceği,

2— Önce Mekke'nin, sonra da Arap Yarımadası'nın fetih günlerinin yaklaşmakta olduğu,

3— Yine yakın gelecekte, düne kadar İslâm'a karşı olan kavim ve kabilelerin; siyasî gruplar ve aşîretlerin yüzseksen derecelik dönüş yaparak cemaatler halinde gelip İslâmiyeti kendilerine din olarak seçecekleri ve Hz. Muhammed'i (A.S.) hak peygamber olarak kabul edecekleri..

Allah'a yönelmeyle ilgili üç emir :

1— Cenâb-ı Hakk'ı her türlü noksanlıktan tenzîh edip namaz kılmaya devam etmek suretiyle O'na hamd etmek, (1)

2— Başarı, zafer ve fetihleri gerçekleştirenin insan gücü değil, insan gücüne yön verip sebepleri o istikamette kolaylaştıran ilâhî kudrettir. O halde zafer ve fetih müyesser kılınınca, kendi nefsimize bir pay ayırma duygusunun az veya çok kıpırdaması halinde hemen Cenâb-ı Hakk'a yönelip bağışlanma dilemek,

3— Bu arada beşerî zaaf ve temayül neticesi az bir kusur, hatâ ve kayma söz konusu olduğunu varsayarak tevbe etmek..

Kalplere hüzün veren haber :

İslâm'ın başarıya erişip fetihlerde bulunması, devlet kurup kitleleri idaresi altına alması ve kabile ile milletlerin gruplar halinde gelip son dini din olarak seçmesi, dinin mübelliğ ve nâşiri Hz. Muhammed'in (A.S.) görevinin sona erdiğine, son sözlerini söylediğine ve yakında vefat edeceğine dair işârettir.

Nitekim Nasr Sûresiyle belirlenen bütün bu haber, müjde ve işâretler aynen gerçekleşmiştir.

---

(1) Âyette geçen «Fesebbih» tesbîhten türetilen emirdir ve ilim adamlarının çoğuna göre : «Namaz kılmaya devam et» manâsına delâlet etmektedir.

Nasr Sûresiyle Tebbet Sûresi arasındaki münasebet :

Nasr Sûresiyle, İslâm'ın yakın gelecekte başarı grafiğinin yükseleceği, zafer ve fetih kapısının açılacağı müjdelendi ve inkârcı zorbalar istemese bile Allah'ın insanlara son mesajı olan İslâmiyetin gelişmesini kimselerin durduramıyacağına işârette bulunuldu.

Tebbet Sûresi'yle, İslâm'ın ilk yıllarında bu ilâhî sesi duymak istemiyen Ebû Leheb ve benzeri müşriklerin ebedî saadetleriyle ilgili bulunan en büyük fırsat ve nîmeti kaçırmak suretiyle kendilerine çok yazık ettikleri açıklanıyor. Sonra da küfür, tuğyan ve zulümde kocasına uyan Ümmu Cemîl'in durumu tasvîr edilerek kendi yakıtını kendi sırtında taşıdığı belirtilerek ibretli bir tablo oluşturuluyor.

Bu sûrenin de tefsîrine bizi muvaffak kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; ilâhî takdîr doğrultusunda hareket edip Hakk'ın buyruğunu kusursuz şekilde yerine getiren ve bu sebeple insanlığa nurlu yolu açıp ilâhî rahmet havasını estiren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e ve Onun âl ve eshabına salât-ü selâmlar olsun.

TEBBET SÛRESİ

Müfessirlerin icmaıyla sûrenin tamamı Mekke'de inmiştir. (1) Nitekim İbn Merduye'nin yaptığı rivâyete göre, İbn Abbas (R.A.), İbn Zübeyr ve Hz. Aişe (R.A.) şöyle demişlerdir: «Tebbet Sûresi Mekke'de inmiştir.» (2)

Birinci âyetinde Ebû Leheb'in iki elinin kuruyup helâk olduğu, yani Hakk'ı red ve inkâr etmesiyle kendini sonu gelmeyen bir hüsrana ittiği konu edilmekte ve bu isim aynı zamanda sûreye de isim olmaktadır.

Allame Zemahşerî'nin tesbitine göre: Bu sûre, Fâtiha Sûresi'nden sonra inmiştir. (3)

Sûrenin kapsadığı konu:

Resûlüllah (A.S.), aldığı emir gereğince, önce kendi yakınlarını İslâm'a dâvete başlamış ve bu emri uygulama alanına korken ilk tepki amcası Ebû Leheb'den gelmiştir. Cenâb-ı Hak bu olayı özetliyerek ibretli bir tablo halinde gözler önüne sermekte ve yaşamakta olan inkârcı inatçıların bundan öğüt ve ibret almalarını istemektedir.

Sûre'de Ebû Leheb'in isminin anılması, o tiynette olanları sembolize etmesine yönelik bulunuyor. Bu azgın müşrikin eşinden bahsedilip adının anılmaması, kendi irâde ve aklını kullanmayıp küfür ve sapıklıkta kocasına uyan bir kadının, inkâr ve azgınlık ateşini daha da alevlendirmek ve büyültmek üzere odun taşıyan bir zavallıdan başka bir şey olmadığına ve olamıyacağına işârettir.

Âyet sayısı : 5
Kelime » : 20
Harf » : 77 (4)

---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/234
(2) Şevkani/Fethülkadîr : 5/511
(3) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/813
(4) Lübabu't-te'vîl : 4/424

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَا اَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَا اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلٰى
نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَاَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

M E Â L İ :

1— Kurusun iki eli Ebû Leheb'in, (nasıl ki) helâk olup kurudu.

2— Ne malı ona fayda verdi, ne de kazandığı..

3— Alev alev yükselen ateşe varıp girecek.

4— Karısı da (aynı ateşe) odun taşıyıcı olacak;

5— Boynunda bükük bir urgan olduğu halde!.

İNİŞ SEBEBİ

Buharî'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Betha cihetine yöneldi ve oradaki tepeye çıkıp şöyle seslendi : «Ya sabahah! (vah sabahın musîbet ve afeti!)» Bunun üzerine Kureyş Kabile'si toplandı. Peygamber (A.S.) Efendimiz sözüne şöyle başladı : «Ben size düşmanın sabah veya akşam üzeri baskın yapmak üzere olduğunu haber versem beni tasdîk eder misiniz?» Onlar da : «Evet..» diye cevap verince, Resûlüllah (A.S.) devamla buyurdu ki : «Şüphesiz ben sizi, önünüzdeki elîm ve şedîd bir azaba karşı uyarıyorum.» Bunun üzerine Ebû Leheb (1) şöyle dedi : «Bizi bunun için mi topladın?!

(1) Ebû Leheb : Resûlüllah'ın (A.S.) amcalarından biridir. Asıl adı, Abdüluzza; künyesi, Ebû Leheb'dir. Yüzü fazla parlak ve kırmızıya yakın bir renk taşıdığından kendisine bu künye verilmiştir.

A elleri kuruyasıcı..»

O sebeple Tebbet Sûresi indi. (1)

Müslim'in İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: **«En yakın hısımlarını (bulundukları yolun eğri olduğu hakkında) uyar!» (2)** meâlindeki âyet inince, Resûlüllah (A.S.) gelip Safa Tepesi'ne çıktı ve şöyle seslendi: «Ya sabahah! (vah sabahın musîbet ve afeti!)» Bu çağrı üzerine Kureyş Kabilesi mensupları: «Bize seslenen kimdir?» diye sordular. «Muhammed'dir..» denilince, Ona yaklaşıp toplandılar. Hz. Peygamber (A.S.) söze şöyle başladı: «Ey falân oğulları, ey falân ve filân oğulları! Ey Abdimenaf oğulları, Ey Abdülmuttalib oğulları! Hepsi de yerlerini alıp toplandılar. Resûlüllah (A.S.) onlara hitapla şöyle buyurdu: «Ben size şu tepenin arkasından üzerinize bir süvari birliğinin (saldırmak üzere) çıkmakta olduğunu haber versem, beni tasdîk eder misiniz?» Onlar da hep bir ağızdan: «Biz senin yalan söylediğine hiç şâhit olmadık» diye cevap verdiler. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz asıl teblîğ etmek istediğini şöyle ifade etti: «Şüphesiz ben sizi, önünüzdeki şiddetli azâba karşı uyaran bir elçiyim.» Ebû Leheb: «A elleri helâk olup kuruyasıcı! Bizi bunun için mi buraya topladın?» dedi ve kalkıp gitti.

Bu olay üzerine Tebbet Sûresi indi. (3)

İLGİLİ HADÎS

İbn Ebî Hâtim'in ve Ebû Zerâ'nın yaptığı rivâyete göre, Esmâ bint Ebû Bekir Sıddîk (R.A.) şöyle demiştir: «TEBBET YEDA EBİ LEHEBİN.. sûresi inince Ümmu Cemîl bint Harb, (4) elinde dibek taşı olduğu halde yaygara koparak geldi. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ise o sırada Mescid-i Haram'da Ebû Bekir (R.A.) ile beraber oturuyordu. Ebû Bekir (R.A.) o kadının geldiğini görünce: «Ya Resûlellah! Ümmu Cemîl geliyor; seni görmesinden endişe duyuyorum» dedi. Resûlüllah (A.S.) ona: «Şüphen olmasın ki, o beni göremez» buyurdu ve Kur'ân'dan âyetler okuyarak Allah Kelâmına sığınıp sarıldı. Nitekim Cenâb-ı Hak: «Kur'ân'ı okuduğun za-

(1) Buharî/tefsîr-i sûre : 34- Tirmizî/tefsîr-i sûre : 111- Ahmed: 1/281, 307

(2) Şuârâ Sûresi : 214

(3) Sahîh-i Müslim/imân : 353, 355- Tirmizî/tefsîr-i sûre : 26- Ahmed : 3/476-5/60

(4) Ümmu Cemîl, Ebû Süfyan'ın kız kardeşi olup Resûlüllah'ın amcası Ebû Leheb ile evli bulunuyordu.

man seninle âhirete inanmayanlar arasına görünmez bir perde yerleştiririz..» (1) buyurmuştur. Derken Ümmu Cemil gelip Ebû Bekir'in (R.A.) üzerinde dikilip durdu; fakat Resûlüllah'ı (A.S.) göremedi. Bunun üzerine Ebû Bekir'e şöyle dedi : «Ya Ebâ Bekir! Haber aldığıma göre, senin arkadaşın beni hicvetmiştir.» Ebû Bekir (R.A.) ona : «Hayır, şu Beyt'in Rabbısı hakkı için O seni hicvetmemiştir.» Bunun üzerine Ümmu Cemîl arkasını dönüp giderken şunları fısıldıyordu : «Kureyş çok iyi bilir ki ben onların efendisinin kızıyım.» (2)

Hafız Ebû Bekir Bezzar da bu manâda bir rivâyet tahrîc etmiştir.

EBÛ LEHEB, HAKKI ŞİDDETLE RED VE İNKÂR KONUSUNDA İBRETLİ BİR MİSALDIR

İnsanın içini dolduran, kalbini feyizlendirip Hakk'a çeviren, kafasını aydınlatan vicdanını serinleten ne maldır, ne de makam ve servettir. Zira bunların hepsi dünya hayatıyla ilgili birer geçimliktir. Ölüm olayıyla sona ermekte ve atılan sert bir cisimden dolayı su üzerinde belirip birbirini izleyerek büyüyen halkalar misali, bir süre sonra kaybolmakta ve belirsiz hale gelmektedir. İnsanın içini ve dışını gerçek anlamda aydınlatıp dolduran ve kalıcı mutluluğu vaadeden tek şey, Allah'a dosdoğru imân ve sâlih amellerdir. Zira sonsuza dek insan ruhuyla beraber yaşayacak olan cevher, sözü edilen imân ve onun ürünü olan iyi-yararlı amellerdir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz aldığı emir ve yüklendiği görevi gereği hakkı temsîl ediyordu. Teblîğ ve irşad düzeyinde bu rahmeti yansıtıyor ve ebediyet nefhasını kalplere duyurmaya çalışıyordu.. Şüphesiz O, bu yüce ve kutsal görevini yerine getirmeğe adım atarken, ilâhî direktif üzerine önce kendi yakınlarını Hakk'a ve O'nun son dinine dâvetle işe başlamıştır. Zira bir peygamberin küfür ve ahlâksızlığın kökünü kazıyabilmesi, azgınlık ve haksız tecavüzleri durdurabilmesi için kendisini destekleyecek, hiç değilse himâye edecek, vaki saldırılara engel olacak tarafdarlarına ihtiyaç vardır. Kavim ve aşîreti, hısım ve yakınları bu tarafdarlarının en önde geleni ve en tesirlisidir.

Nitekim Nûh Peygamber'in (A.S.) kendi aşîreti olmasaydı, çok inatçı, alaycı ve azgın kavmi tarafından ya öldürülür, ya da ülkesinden, öz yurdundan kovulurdu.

---

(1) İsrâ Sûresi : 45
(2) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/513

Şuayb Peygamber'in (A.S.) durumu ondan farksız. Nitekim Hûd Sûresi'nde Hz. Şuayb'ın bu durumu konu edilirken şöyle bilgi verilmektedir: **«Dediler ki: Ey Şuayb! Biz senin söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz ve biz seni aramızda zayıf olarak görüyoruz. Kabilen olmasaydı elbette seni taşlardık. Hem sen bizim yanımızda pek aziz, itibarlı, üstün bir kimse de değilsin.»**

Şuayb Peygamber'in onlara verdiği cevap:

«Ey kavmim, dedi, size göre kabilem Allah'tan daha mı azizdir ki, O'nun (buyruklarını) arkanıza attınız? Rabbım elbette sizin yapageldiğinizi (ilmiyle) kuşatmıştır.» (1)

İbrahim Peygamber, (A.S.) babası ve yakınları Onu himâye etmedikleri ve desteklemedikleri için, azgın müşrikler tarafından ateşe atılmış ve sonra ilâhî mu'cizenin tecellisiyle ateşten kurtulmuşsa da artık kendi ülkesinde barınma ve teblîğ ile irşad hizmetini sürdürme imkânı kalmadığından yurdunu terketmek zorunda kalmıştır. Musa Peygamberin (A.S.) İsrâil oğulları arasında büyük nüfuzu ve göz dağı olacak kadar çevresi vardı. O bakımdan her zaman ağırlığı hissedilir durumda idi. Bu sebeple o, milleti uzun yıllar sevk ve idare edebilmiş; aynı zamanda çoğunun Tevrat'taki ahkâma uymasını, ona göre amel etmesini sağlamıştır.

İsa Peygamber, (A.S.) Havârilerden başka candan yardımcı ve destekçisi olmadığından idama mahkûm edilmişse de Allah'ın yüksek inâyet ve yardımıyla o badireden kurtarılarak göğe yükseltilmiştir.

Son Peygamber Hz. Muhammed'in (A.S.) durumu çok daha farklı ve değişik idi. O yalnız Kureyş Kabilesi'ne veya Arap Yarımadası'ndaki halka gönderilen bir peygamber değil, bütün kavim ve milletlere kıyâmete kadar gönderilen tek peygamberdir. Bu bakımdan O yalnız Arapları değil, bütün dünya milletlerini ve her çeşit bâtıl inancı karşısına alarak sahneye adım atmıştır. Mekke'nin hatırı sayılır iki güçlü aile ve aşireti olan Hâşim Oğulları ile Muttalib Oğulları bulunuyordu ki, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bunlara mensup idi. Sözü edilen iki aileden parmakla gösterilecek kadar az kişi İslâm'ı din olarak seçerken gerisi putperestlikte ısrar etmekteydi. Ne var ki diğer kabile ve aşiretler Resûlüllah'a (A.S.) karşı çıkıp Onu yüce dâvasından vazgeçirmeye çalışırken fiilî bir tecavüzde bulunmaya cesaret edemiyorlardı. Zira özellikle o çağda Arap Yarımadası'nda kabile ve aşiretler bünyesinde yer alan ailelerin birbirlerini koruyup destek sağlaması, vaki tecavüzleri durdurması bir vecibe idi. O sebeple Hâşim ve Mutalib Oğulları Hz. Muhammed'i (A.S.) koruyor; neşrine memur kılındığı İslâm'ı

---

(1) Hûd Sûresi : 91, 92

din olarak reddetmelerine rağmen diğer kabile ve aşiretlerin Ona saldırmasına asla izin vermiyorlardı. Aksi halde Resûlüllah'ın (A.S.) Mekke'de 13 yıl teblîğ ve irşadda bulunması, zahirî yönüyle pek mümkün olamazdı.

İşte ilk adımda yakınlarını İslâm'a dâvetinin de bir anlamı bu sebep ve hikmete dayanmakta idi.

Ebû Leheb ve eşi Ümmu Cemîl'in bir numaralı İslâm düşmanları arasında yer almaları bile Hâşim ve Muttalib Oğulları'nın kavim ve aşiretlik ilgisini koparamıyordu. Ancak bu iki müşrik, Resûlüllah'a hısım olmakla beraber çok aşırı gittiklerinden ve kendilerinden beklenmiyen bir tuğyan havasında Resûlüllah'ı (A.S.) dilleriyle rahatsız ettiklerinden dolayı haklarında «Tebbet» fiiliyle başlayan özel bir sûre inmiştir. Şüphesiz Cenâb-ı Hak bu âyetlerle Ebû Leheb'in helâk olduğunu ve ikinci defa «tebbe» fiilini getirmekle, onun geleceğinin karanlık bulunduğunu, hidâyete ermiyeceğini, eşiyle birlikte ebedî bir azap içinde kalacaklarını beyân buyurdu. Kendi hısmına inanmamakla kalmayıp edep ve terbiye sınırlarını aşacak şekilde dil uzatmaları ilâhî gazabın inmesine sebep olmuş ve böylece kendilerinden sonrakilere ibretli birer misal teşkil etmişlerdir.

MAL VE KAZANÇ KURTARICI OLAMAZ

(... مَٓا اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ) **«Ne malı ona fayda verdi, ne de kazandığı..»**

Mal ve servet ister mîras yoluyla, ister çalışıp kazanmakla sağlanmış olsun, ilâhî murada, yani O'nun hazırladığı hayat sistemine göre değerlendirilmediği ve ona göre harcanmadığı takdirde âhiret gününde vebâl ve azap olmaktan başka hiçbir şeye yaramaz. Zira bir edibin de dediği gibi: «Mal ve evlât birer emanettir. Birgün mutlaka bu emanetler geri verilecektir.» Onları, gerçek sâhibi olan Cenâb-ı Hakk'ın rızası doğrultusunda korumak ve yine tertemiz olarak O'na teslim etmekle yükümlüyüz.

Böylece malına ve kazancına güvenip asıl kalıcı saadet vaaden ilâhî çağrıya kulaklarını ve kalbini tıkayan Ebû Leheb'in çok aldandığı haber verilmekte ve o tiynette olanlar uyarılmaktadır.

Ebû Leheb'in inanmayacağını ve küfür üzere öleceğini ezelî ilmiyle tesbit eden Cenâb-ı Hak, onun âhiretteki ve Berzah Âlemi'ndeki durumunu açıklayarak: «Alev alev yükselen ateşe varıp girecek..» buyurmaktadır.

Cenâb-ı Hakk'ın bu açık ve kesin beyânı aynen gerçekleşmiş; Ebû Leheb azgın ve şaşkın bir kâfir olarak ölmüş; ne güvendiği malı, ne de ev-

lâdı onu bu elîm âkıbetten kurtaramamış; yüzünün rengine, kalbinin kin ve inkârına uygun bir azâba sevkedilmiştir.

EBÛ LEHEB'İN EŞİ ÜMMU CEMİL

Mekke'de Hz. Muhammed'in (A.S.) risaletine tahammül edemiyen ve bir an önce Onun vücudunu ortadan kaldırmanın gereğini düşünenlerin başında gelenlerden biri de Ebû Süfyan ailesi idi. Gerek kendisi, gerekse eşi ve kız kardeşi düşmanlıkta çok ileri gitmiş bulunuyordu.

İşte âyette **«Karısı da (aynı ateşe) odun taşıyıcı olacak»** diye vasfedilen kadın, aynı zamanda Ebû Süfyan'ın kız kardeşidir. (1)

ODUN TAŞIYICI

Bu kadına «odun taşıyıcı» denilmesi, çok anlamlıdır. Boynunda bükük bir urgan olduğu halde bu hammallığı yaptığı ve yapmakta olduğu, ileride de bunu yapacağı söz konusudur. Ancak cümle burada hakiki manasına mıdır, yoksa bir benzetme mi söz konusudur? Şüphesiz benzetme çok belîğ ve vecizdir. O kadının karakteri, ahlâkı, inancı ve sosyal hayatı hakkında birtakım ana fikirler ve ip uçları verilmektedir. Şöyle ki :

a) İnsanlar arasında dedikodu yaparak söz götürüp getirdiğinden ve üstelik bu dedikoduyu Hz. Peygamber (A.S.) ve İslâmiyet aleyhine yürüttüğünden hakkında bu sıfat kullanılmıştır. Zira Araplar «Falân filâna karşı odun topluyor» dedikleri zaman, onun söz götürüp getirdiğini kasdetmiş olurlar.

b) Saîd b. Cübeyr'e göre : Bu sıfattan maksat, düşündürücü bir benzetmedir. Hatâ ve günahlar, sırtta taşınan oduna benzetilmiştir. Öyle ki, adı geçen kadın, İslâm'a ve Peygamber'e (A.S.) kin, nefret, hakaret kustuğu için devamlı vebal ve günah taşımak suretiyle yükünü ağırlaştırıyordu.

c) Onun bu tutum ve tavrına ceza olarak âhiret gününde sırtında küfür ve vebâl yükü bulunduğu halde boynuna Cehennem halatı takılacak.

d) Tabiîn'den Saîd b. Müseyyeb diyor ki : «Ümmu Cemil'in boynunda çok kıymetli taşlarla süslü bir gerdanlık bulunuyordu. Hz. Peygamber'e (A.S.) karşı iyice kin ve nefret duyguları kabarınca şöyle yemin etmiştir : «Lât ve Uzza'ya and olsun ki, bu gerdanlığı satıp Muhammed'e olan düş-

(1) Bilgi için bak : Fethülkadîr : 5/512

manlığım uğrunda harcayacağım.» O yüzden âhiret gününde onun bu gerdanlığı ateşten bir urgan olup boynuna sarılacak.

Gerçekten ceza amelin cinsindendir ve İslâm Peygamberi'ne düşmanlıkta çok ileri giden Ümmu Cemil bir misaldir. Cenâb-ı Hak, inkârcı kincileri bununla uyarmakta ve ölmeden önce sırtlarındaki odun yükü misali küfür, günah ve vebal yükünü atmalarını istemektedir.

Tebbet Sûresiyle İhlâs Sûresi arasındaki münasebet :

Tebbet Sûresiyle, Tevhîd İnancı'ndan kopup Allah'a ortak koşan, o yüzden kendi elleriyle yontup şekillendirdikleri putları da ilâh kabul eden ve bu duygu ve çarpık inançla hakka karşı çıkan bir ailenin hazîn sonu tasvîr edilerek inkârcı sapıklar uyarıldı.

İhlâs Sûresi'yle, Tevhîd İnancı'nın özü ve mayası işleniyor ve bu doğrultuda Cenâb-ı Hakk'ın birliğine delâlet eden dört sıfata yer verilerek her türlü küfür, şirk ve yanlış akide reddediliyor.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd-u senâlar; İslâm düşmanlarına karşı dayanma gücünü ortaya koyup uzun yıllar seviyeli mücadelede bulunan ve sırası gelince düşmanlarını affetmesini bilen Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

İ H L Â S S Û R E S İ

İbn Mes'ûd, el-Hasan, Atâ', İkrime ve Câbir'e göre, Mekke'de; Katade, Dahhak, Süddî ve bir rivâyette İbn Abbas'a (R.A.) göre, Medine'de inmiştir. (1)

Allâme Zemahşerî'nin tesbitine göre : Nâs Sûresi'nden sonra inmiştir. (2)

Sûrenin birçok isimleri vardır; ama daha çok «Tevhîd Akidesi»nde ihlâsın söz konusu olduğundan, ona İhlâs Sûresi denilmiştir.

Âyet sayısı : 4

Kelime » : 15

Harf » : 47 (3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konu :

Cenâb-ı Hakk'ın varlığı, birliği konu edilmekte ve bunun gereği olan dört sıfatına yer verilerek aydınlatıcı bilgi verilmektedir.

---

(1) Bilgi için bak : Şevkani/Fethülkadîr : 5/513
(2) Tefsîr-i-Keşşaf : 4/817
(3) Lübabu't-te'vil : 4/425

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۝١ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ۝٤

M E Â L İ :

1— De ki : O Allah Bir'dir.

2— Allah dâimdir, mutlak anlamda ihtiyaçsızdır, her şey O'na muhtaçtır.

3— Doğurmamıştır, doğurulmamıştır.

4— Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir (ve olamaz da).

İNİŞ SEBEBİ

Buharî kendi tarihinde, İmam Ahmed kendi Müsned'inde, Tirmizî, İbn Cerîr, İbn Huzayme, İbn Ebî Âsim kendi eserlerinde, Beğavî kendi Mu'cem'inde, İbn Münzir, Ebû'ş-Şeyh, Hâkim ve Beyhakî'nin Ubeyd b. Kâb (R.A.) dan yaptıkları rivâyete göre :

«Müşrikler, yani putları da ilâh kabul edip Allah'a ortak koşanlar, Hz. Peygambere (A.S.) dediler ki : «Ya Muhammed! Rabbını bize vasfedip nesebinin ne olduğunu anlat.» Bunun üzerine Cenâb-ı Hak KUL HUVALLAHU AHAD sûresini indirdi.» (1)

Şüphesiz doğan her şey ölüme mahkûmdur ve ölen her şeye de başkası vâris olur. Cenâb-ı Hak ise, ezelî ve ebedîdir. Doğurmamıştır, doğurulmamıştır ki ölüm olayıyla yüzyüze gelsin. Ölmeyecek ki başkası O'na vâris olsun.

(1) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/513

İhlâs Sûresi'yle bu incelik yansıtılmakta ve Tevhîd İnancı'nın ihlâs düzeyinde korunması emredilmektedir.

Ebû Ya'lâ, İbn Cerîr, İbn Münzir, Taberânî, Ebû Nuaym ve Beyhakî'nin Câbir (R.A.)dan yaptıkları rivâyete göre: «Bedevîlerden biri Peygamber (A.S.) Efendimiz'e geldi ve şöyle dedi: «Bize Rabbınızın nesebini anlatır mısın?» Bunun üzerine İhlâs Sûresi indi.» (1)

İmam Süyûtî bu hadîsin isnadını hasenlemiştir.

İbn Cerîr'in İbn Humayd tarikıyle Saîd'den yaptığı rivâyete göre, adı geçen şöyle haber vermiştir: «Yahudilerden bir grup adam, Hz. Peygamber'e (A.S.) gelerek dediler ki: «Ya Muhammed! Allah halkı yaratmış, ya O'nu kim yaratmıştır?» Onların bu şuursuzca sorusuna çok öfkelenen Resûlüllah (A.S.)ın rengi değişti. Sonra da Rabbından yana gayret-i diniyesi kabardı ve yerinden kalkıp onların üzerine yürüdü. Derken Melek Cebrâil geldi, Onu sakinleştirdi ve: «Ya Muhammed! Kanadını alçalt (öfkeni yen). Onların sorduğuna karşılık Allah'tan cevap geldi ve Allah'ın şöyle buyurduğunu bildirdi: KUL HUVALLAHU AHAD.. (sûresini okudu).»

Peygamber (A.S.) o yahudi grubuna bu sûreyi okuyunca, bu defa onlar: «Ya Muhammed! Şimdi de bize Rabbını vasfedip anlat: Hılkatı, pazusu, kolu.. nasıldır?» diye bir soru yönelttiler. Peygamber (A.S.) bir öncekinden fazla öfkelendi ve yerinden kalkıp onlara doğru süratle yürüdü. Derken Melek Cebrâil geldi, ilk tavsiyeyi yaptı ve onların sorduğuna cevabı da getirmiş oldu. O da şu âyettir: «(Yahudiler), Allah insana hiçbir şey indirmemiştir, diyerek Allah'ın kadr-u kıymetini, azâmet ve kudretini bilip anlayamadılar..» (2)

İLGİLİ HADÎSLER

Ebû Saîd el-Hudrî (R.A.) diyor ki:

«Bir adam başka bir adamın İhlâs Sûresi'ni tekrar tekrar okuduğunu duyuyor ve bu sebeple onun kıraatini azımsıyor. Sabah olunca Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e gelip durumu anlattı. Resûlüllah (A.S.) ona: «Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, bu sûre Kur'ân'ın üçte birine denk gelir» diye buyurdu.» (3)

---

(1) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/512

(2) En'âm Sûresi : 91- İbn Cerîr/Câmi'u'l-beyân Fi-Tefsîri'l-Kur'ân : 30/221, 222

(3) Tirmizî/sevâbü'l-Kur'ân : 10- Buharî/fezâil-i Kur'ân : 13- Müslim/müsafirîn : 259, 261- Nesâî/iftitah : 69- Ahmed : 2/429- 3/15, 23- 4/122- 6/404

Diğer bir rivâyette deniliyor ki : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz ashabına şöyle buyurdu : «Sizden biriniz bir gecede Kur'ân'ın üçte birini okumaktan âcizlik gösterir mi?» Bu söz ashaba ağır geldi ve şöyle dediler : «Ya Resûlellah! Bizden kim buna güç getirebilir?» Resûlüllah (A.S.) Efendimiz onlara : «Kul Huvallahu Ahad.. Kur'ân'ın üçte birine muâdildir» buyurdu.» (1)

Ebû Derdâ (R.A.)den yapılan rivâyette, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu haber verilmektedir :

«Şüphesiz Cenâb-ı Hak Kur'ân'ı üç kısma ayırmış bulunuyor : Kul Huvallahu Ahad onun üç kısmından biridir.» (2)

Ebû Hüreyre (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz çıkageldi ve şöyle buyurdu : «Size Kur'ân'ın üçte birini okuyacağım!» Sonra da Kul Huvallahu Ahad Sûresini sonuna kadar okudu.» (3)

Kudsî Hadîs :

Aziz ve Celîl olan Allah buyurdu : «Ademoğlu beni yalanladı; bu onun hakkı değildir. O bana sövüp saydı; bu da onun hakkı değildir. Beni yalanlaması, «Artık öldükten sonra O beni hayata geri çevirmeyecektir» demesidir. Oysa ilk yaratmak, onu öldükten sonra tekrar hayata döndürmekten bana daha kolay değildir. Onun bana sövüp sayması şöyle demesidir : «Allah oğul edindi.» Oysa Ben bir olanım; hiçbir şeye ihtiyaç duymam. Doğurmadım ve doğurulmadım. Hiçbir şey bana denk, (ortak ve benzer) olamaz.» (4)

Hz. Aişe (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir adamı bir müfrezenin başında bir tarafa gönderdi. O da arkadaşlarına Kul Huvallahu Ahad ile (bütün namazları kıldırmayı) âdet edindi. Müfreze dönünce durumu Resûlüllah'a (A.S.) arzetti. Resûlüllah (A.S.) onlara : «O adama bir sorun, niçin böyle bir uygulamada bulunuyor?» Sordular; o da şu cevabı verdi : «Bu sûre Rahman olan Allah'ın sıfatıdır. O bakımdan onu okumayı seviyorum.» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu : «Kendisine haber verin

---

(1) Müslim/müsafirîn : 260- Dâremî/fezâil-i Kur'ân : 24- Ahmed : 6/443, 447
(2) Sahîh-i Buharî- Sahîh-i Müslim
(3) Sahîh-i Müslim
(4) Buharî/tefsir : 2, 112, 201- Nesâî/cenâiz : 117- Ahmed : 2/317, 350

ki, Allah da onu seviyor.» (1)

Enes (R.A.) diyor ki :

«Ensar'dan bir adam, Kuba Mescidi'nde cemaate imamlık ediyordu. Ancak onlara kıldırdığı her namazda ne okuyacaksa, ondan önce İhlâs Sûresi'ni okuyordu. Öylece (diğer sûre ve âyetlere) başlayıp okuyor ve her rekâtte bunu böyle uyguluyordu. Cemaati ona : «Sen bu (İhlâs) suresiyle başlayıp okuyorsun, sonra da onunla yetinmeyip bir diğer (sûreyi) okuyorsun. Ya yalnız İhlâs'ı oku, ya da onu bırak başka bir sûre oku» dediler. O da onlara : «Ben İhlâs Sûresi'ni terkedecek değilim. İsterseniz size bu şekilde imamlık ederim, istemezseniz, imamlığı bırakırım» dedi. Cemaat ise bu hususta onu kendilerinden üstün gördükleri için başkasının imamlık yapmasını hoş ve uygun görmüyorlardı. O bakımdan Peygamber'e (A.S.) geldiklerinde durumu Ona bildirdiler. Peygamber (A.S.) o adama : «Arkadaşlarının sana tavsiye ettiğini yerine getirmekten seni alıkoyan şey nedir? Hem her rekâtte bu sûreyi iltizam etmene seni iten sebep nedir?» diye sordu. Adam şu cevabı verdi : «Ya Resûlellah! O sûreyi çok seviyorum.» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu : «İhlâs Sûresi'ni sevmen, seni Cennet'e sokacaktır.» (2)

Ebû Saîd el-Hudrî (R.A.) diyor ki :

«Ashabdan Katade b. Numân (R.A.) bütün bir gece Kul Huvallahu Ahad Sûresi'ni tekrarlayıp durdu. Onun bu durumu ve tutumu Resûlüllah'a (A.S.) bildirilince, şöyle buyurdu : «Canımı kudret elinde tutan zata yemin ederim ki, bu sûre Kur'ân'ın yarısına veya üçte birine denk gelir.» (3)

Ubey b. Kâb (R.A.) veya Ensar'dan bir adam diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu : «Kul Huvallahu Ahad Sûresi'ni okuyan kimse, Kur'ân'ın üçte birini okumuş gibi olur.» (4)

İmam Mâlik'in yaptığı rivâyete göre, Ebû Hüreyre (R.A.) şöyle demiştir : «Resûlüllah (A.S.) ile birlikte geliyorduk. Derken bir adamın Kul Huvallahu Ahad Sûresi'ni okuduğunu duydu ve şöyle buyurdu : «Vâcip oldu!» Ben de : «Ya Resûlellah! Ne vâcip oldu?» diye sordum. Buyurdu ki : «Cennet vâcip oldu (ona).» (5)

Muâz b. Habîb'in babası şöyle demiştir :

(1) Buharî- Nesâî/iftitah : 69
(2) Buharî/ezan : 106- Tirmizî/sevâbü'l-Kur'ân : 11
(3) Müsned-i Ahmed : 3/15, 35
(4) Nesâî- Müsned-i Ahmed
(5) Tirmizî/sevâbü'l-Kur'ân : 11- Nesâî/iftitah : 69- Taberânî/Kur'ân : 18- Ahmed : 2/302, 536, 5/376

«Hem susadık, hem de karanlıkta kaldık. Bu arada Peygamber'in (A.S.) gelip bize namaz kıldırmasını bekledik. Az sonra Peygamber (A.S.) çıkageldi ve benim elimden tuttu da şöyle buyurdu: «Söyle!» Ben sustum, bir şey demedim. O yine: «Söyle!» diye emretti. Ben de: «Ne söyleyeyim?» diye sordum? Buyurdu ki: «Her gün akşamlayın ve bir de sabahleyin üçer defa Kul Huvallahu Ahad ve Muavvezeteyn (veya Muavvizeteyn)i oku. (Evet) her gün iki defa okuman sana yeter.» (1)

Muâz b. Enes el-Cühenî'nin babasından yapılan rivâyette, Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurmuştur: «Kim, Kul Huvallahu Ahad Sûresi'ni sonuna kadar on defa okursa, Allah onun için Cennet'te bir saray yapar.»

Bunun üzerine Ömer (R.A.):

O takdirde biz bunu çokca okur, sarayların çoğalmasını arzularız» dedi. Resûlüllah (A.S.) ona: «Allah daha fazla çoğaltandır ve daha güzelini verendir.» (2)

Hz. Aişe (R.A.) diyor ki:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz her gece döşeğine uzanacağı zaman iki avucunu birleştirip üflerdi: Kul Huvallahu Ahad'ı ve Kul Euzü Bi-Rabbi'l-Falâk ile Kul Euzü Bi-Rabbi'n-Nâsi sûrelerini okur, avucuna üfler ve önce başına ve yüzüne sürmek suretiyle bedeninin her tarafına dokundurur ve bunu üç defa tekrarlardı.» (3)

İHLÂS SÛRESİ KUR'ÂN'IN ÜÇTE BİRİNİN ÖZETİDİR

İhlâs Sûresi, «Tevhîd İnancı»nın özünü ve mayasını oluşturmaktadır. O bakımdan bu sûreyle her çeşit küfür, inkâr, şirk ve Cenâb-ı Hakk'a yakışmayan sıfatlar reddedilmekte, ezelî ve ebedî kudret sâhibi olan Allah'ın varlığı ve birliği en anlamlı ve kâmil mânada kalp ve kafalara işlenmektedir.

Bunun için İslâm'da ve Kur'ân'da İhlâs Sûresi'nin ayrı bir yeri ve büyük önemi söz konusudur. Kur'ân-ı Kerîm iyice incelendiğinde, üçte birinin «Tevhîd İnancı»yla, ilâhî isim ve sıfatlarla, buna ters düşen çarpık akide ve görüşleri redle içiçe olduğu görülür.. Hadîste ifadesini bulduğu gibi, **«İhlâs Sûresi, Kur'ân'ın üçte birine denktir»** sözü, üzerinde dikkatle durulacak bir gerçeği yansıtmakta ve bu sûrenin taşıdığı mâna ve hükümlere

(1) Abdullah b. İmam Ahmed- İbn Kesîr: 4/568- Ebû Dâvud/vitir: 19- Nesâî/İstiâze: 1- Müsned-i Ahmed: 5/312

(2) Dâremî- Müsned-i Ahmed

(3) Buharî/tıb: 39

daha ciddi yönelmemizi ilham etmektedir. Böylece İhlâs Sûresi'ni sözü edilen açıdan tefsîr edebilmek için birkaç cilt olacak bir emeğin ortaya çıkacağını unutmamak gerekir.

Hiç şüphe yok ki, İhlâs Sûresi, kâinatın denge ve düzeninin formülü; onun bir bütünlük içinde hareketinin plânı, ilâhî vahdaniyetin beyanı ve Cenâb-ı Hakk'ın tek tasarruf sâhibi bulunduğunun proğramıdır. O bakımdan ashab ve tabiînden birçok ilim adamı, göklerle yerin İhlâs Sûresi üzerine kurulduğunu belirtmiştir. O nedenle bu sûre kâinatta mutlak sûrette hâkim olan ilâhî tasarrufu yansıtmakta ve Allah'ı, kemâl sıfatlarıyla bilmenin anahtarını vermektedir.

İhlâs Sûresinin bu kadar geniş konuları içerip Kur'ân'ın üçte birini özetlediğini dikkate alanlar onun yirmi kadar ismini tesbit etmişlerdir. Nitekim Fahruddin Râzi onları şöyle sıralamıştır :

1— Tefrîd Sûresi
2— Tecrîd »
3— Tevhîd »
4— İhlâs »
5— Necat »
6— Velâyet »
7— Nisbet »
8— Mârifet »
9— Cemal »
10— Mukaşkışa »
11— Muavvize »
12— Samed »
13— Esas »
14— Maniâ »
15— Muhzar »
16— Müneffere »
17— Beraet »
18— Müzekkire »
19— Nûr »
20— Emân »

Açıklama :

Tefrîd : Allah'ı birleyip eşi, ortağı olmadığını vurgular.

Tecrîd : Cenâb-ı Hakk'ı, kendisine yakışmayan, zat-i ulûhiyetine ters düşen bütün sıfat ve benzerlerden ayırıp O'nu kudretinin sınırsızlığına yakışan sıfatlarla belirler.

Tevhîd : Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini, eşsizliğini, ortaktan ve yardımcıdan beri olduğunu isbatlar.

İhlâs : Sadece Cenâb-ı Hakk'ın selbî sıfatlarıyla anılmasını emreder. Zira bu sıfatlar O'nun Celâline yakışan sıfatlardır; yakışmayan bütün sıfatları selb edip atar.

Aynı zamanda bu sûredeki beyâna inanıp benimseyen kimse, Allah'ın dininde ihlâs (samimiyet, ciddiyet) üzere olur. Bu inançla ölen kimse Cehennem'den kurtulur.

Necat : Okuyup dosdoğru imân edeni, dünyada küfür ve şirkten; âhirette de ateşten kurtarır.

Velâyet : Bu sûreyi edeple okuyan kimse Allah'ın dostlarından olup velâyet makamına yükseltilir.

Nisbet : Allah'ın nesebini soranlara en susturucu ve doyurucu cevap olur.

Mârifet : Allah'ı bilmek ancak bu sûreyi bilmekle tamamlanır ve O'nun varlığı, birliği bu sûreyle özetlenip kalplere işlenir.

Cemâl : Allah hep Cemîl'dir, zatına has güzelliktedir ve güzelliği sever. Bu sûreyle O'nun güzelliği hem yansıtılır, hem de o güzelliğin tecellisine mazhar olmamız istenir.

Mukaşkışa : Bu sûreyi bilip anlayan kimse, şirk ve nifak hastalığından beri olur. Bu hususta mânevî şifaya kavuşur.

Samed : Bu sûre ile Allah'ın mutlak ganî olduğu, hiçbir şeye ve şahsa muhtaç olmadığı ve her şeyin aralıksız O'na muhtaç durumda olduğu vurgulanır.

Esas : Göklerle yer bu sûrenin esası üzerine kurulmuştur. Öyleki «Tevhîd» kâinatın temeli ve hikmeti kılınmıştır. Nitekim Cenâb-ı Hak bu inceliğe değinerek, «Tevhîd»e ters düşen akidenin ne kadar şuursuzca, bilgisizce bir yakıştırma olduğunu şöyle açıklamaktadır : **«Rahmân (olan Allah) çocuk edindi» dediler. And olsun ki çok çirkin ve de büyük bir söz ortaya attınız. Neredeyse Rahmân'a çocuk isnad etmelerinden dolayı gökler çat-**

layacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp çökecek!» (1)

Mâniâ : Bu sûreyi okuyup gereğince amel edene kabir azâbı dokunmaz ve Cehennem kokusu ona uzanmaz. Çünkü bu sûre onlara engel olur.

Muhzar : Bu sûre okununca melekler hazır olup onu kemâl-i edeple dinlerler.

Müneffere : Bu sûre okunmaya başlanınca şeytan oradan uzaklaşır.

Beraet : Bu sûreyi okuyan bir adam için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Gerçekten bu adam şirkten (Allah'a ortak koşmaktan, O'nu inkâr etmekten) beri oldu»** buyurmuştur. Aynı zamanda bu sûreyi okuyup gereğince amel edene ateşten kurtulma beratı verilir.

Müzekkire : Bu sûre, okuyucusuna ve dinleyicisine hâlis, katıksız «Tevhîd»i hatırlatır.

Nûr: Bir olan, eşi, dengi, ortağı, benzeri olmayan Cenâb-ı Hak göklerin ve yerin Nûr'udur. Böylece «Tevhîd», kâinatın temeli olduğu gibi, nûru da bulunuyor.

Emân : Kudsî Hadîs'te Şanı Yüce Allah buyurdu : **«Kulum LÂ İLÂHE İLLALLAH deyince benim kal'eme girmiş olur. Artık kim benim kal'eme girerse azabımdan emîn olur.»**

CENÂB-I HAKK'A HAS BİR SIFAT : AHAD

(قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ) **«De ki : O Allah Bir'dir.»**

«Bir»dir diye çevirisini yaptığımız «ahad» ancak sıfat olarak Cenâb-ı Hak hakkında kullanılır. Öyle ki, «Allahu Ahad» denilir. «Resûlün Ahad», «dirhemün ahad» denilmez. Sadece «Resûlün vâhid», «dirhemün vâhid» denilir. Nitekim Ebûlbaka'ya göre, «ahad» kelimesinin hemzesi aslîdir, yani kelimenin kendisindendir. «Vâhid»de tahsîs yoktur, ama «ahad»da tahsîs vardır. Şöyle ki : «Lâyukavimuhu vâhidün» denilince, «Bir kişi ona mukavemet edemez» demek olur. Böylece iki veya daha fazla kişinin ona mukavemet edeceği hemen zihnimizde belirir. Ama «Lâ yukavimuhu ahadün» denilince, «Hiç kimse ona mukavemet edemez» manâsı ortaya çıkar. Hem «vâhid» sayılara girmekte, «ahad» girmemekte, birler basamağında yer almamaktadır. Aynı zamanda âyette «ahad» kelimesinin nekre (belirsiz)

(1) Meryem Sûresi : 88-91

kullanılması üzerinde durularak «es-Samed» sıfatının mârife (belirli) kullanılmasına nisbetle ayrı bir mâna ve hüküm taşıdığı söz konusudur. Şöyle ki : «Ahad», zât-i ilâhîye has olup başkası hakkında pek kullanılmadığı için belirsiz getirilmiştir. Samed sıfatı az değişik mânayla insanlar hakkında da kullanıldığı için belirli olarak kullanılmıştır.

ALLAH SAMED'DİR

Cenâb-ı Hak mutlak anlamda «samed»dir. Hacetler hissedildikçe O'na baş vurulur; ihtiyaç doğdukça O'nun kapısına yönelinir ve O, bütün hacetleri noksansız karşılama kudretine sâhiptir. Nitekim İbn Abbas (R.A.) ile Dahhak de bu sıfatı belirttiğimiz şekilde yorumlamıştır.

Bununla beraber bu sıfatı az farklı şekilde manalandırıp yorumlayanlar da olmuştur :

1— Sıkıntılı ve darlıklı günlerde, ihtiyaçların arttığı dönemlerde kendisine baş vurulan seyyid (efendi, ileri gelen)...

Zira bu mânâ ile «samed» insana sıfat olmaktadır.. Aynı zamanda o seyyidin de öyle günlerde baş vurmak isteyeceği bir merci söz konusudur.

2— Dâim ve bâki olan.

3— Ubey b. Kâb'e (R.A.) göre : Doğurmayan, doğurulmayan demektir ki, «Lem yelid ve lem yûled» cümlesi bu sıfatın bir bakıma tefsîri oluyor.

4— Hz. Ali (R.A.), Ebû Vâil Şakîk b. Seleme ve Süfyan'a göre : Samed, şu seyyiddir ki onun efendiliği ve baş olmaklığı çeşitli şeref ve kerem doğrultusunda doruğuna yükselmiştir.

5— Ebû Hüreyre'ye (R.A.) göre : Her şeyden ve herkesten müstağni olan ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu zat demektir.

6— Süddî'ye göre : Rağbet edilecek konularda maksûd; musîbet ve sıkıntılarda yardımı matlûb olan zat demektir.

7— Hüseyin b. Fazl'a göre : Dilediğini yapan, yapabilen; irâde ettiğini hükmeden, hükmedebilen zat demektir.

8— Kendisinde hiç kusur bulunmayan kâmil ve ekmel zat hakkında da kullanıldığı vâkidir.

9— el-Hasan, İkrime ve İbn Cübeyr'e göre : Cevfi (karın boşluğu, iç boşluğu) olmayan demektir.

Birinci ve ikinci yorum ağırlık kazanmıştır. Biz de âyetin meâlini ve tefsîrini ona göre düzenledik.

CENÂB-I HAK DOĞURMAMIŞTIR, DOĞURULMAMIŞTIR

Arap müşrikleri, «Melekler Allah'ın kızlarıdır»; Yahudîler, «Üzeyr, Allah'ın oğludur»; Nasârâ (Hıristiyanlar), «İsa, Allah'ın biricik oğludur» diyerek «Ahadiyet Akidesi»ni bozdular. «Tevhîd İnancı»na ters bir yol tuttular. Cenâb-ı Hak, zât-i ulûhiyetinin bu gibi beşeri sıfatlardan pak ve münezzeh bulunduğunu belirterek «ahad», «samed» sıfatlarıyla mevsûf bulunduğunu; doğurmanın ve doğurulmanın sonradan yaratılan canlılara ait bir sıfat bulunduğunu, bu gibi sıfatların da kendisine nisbet edilemiyeceğini, (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ) cümlesiyle açıklamakta ve yukarıda belirtilen çarpık inançları reddetmekte ve dolayısıyla hem Tevrat'ta, hem de İncil'de böyle bir akideye yer verilmediğini; ancak bu kitaplara insan sözünün karışmasıyla «Tevhîd İnancı»nın zede aldığını dolaylı şekilde bildirmektedir.

Çünkü bilfarz, Allah'ın doğurulduğunu veya doğurduğunu söyleyecek olursak, illet-malûl zincirini kesintisiz sonsuza dek uzatarak fâsit bir daire içinde sıkışıp kalırız ve olumlu hiçbir sonuç elde edemeyiz. Bilimsel olarak da illet-malûl zincirinin bir noktada kesilmesi gereklidir. İşte o nokta Cenâb-ı Hakk'ın zatıdır! yani O, illet-i ulâ (ilk illettir), O'nun üstünde bir illet yoktur ki O malûl olsun.

ALLAH'IN DENGİ, BENZERİ YOKTUR

(وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ) **«Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir (ve olamaz da).»**

Allah ezelî ve ebedîdir. O, kemal sıfatlarıyla ve o sıfatların tecelli ve tezahürleriyle tanınır ve bilinir. Zatı bilinmez. O, hep birdir. Dengi, benzeri, nazîri, arkadaşı, eşi ve evlâdı yoktur. Çünkü O, ne doğurmuş, ne de doğurulmuştur. Başlangıcı yok ki, baba ve anası düşünülebilsin. Rakibi yok ki, dengi ve benzeri bulunsun. O nasılsa öyledir ve hep olduğu gibi kalacaktır. Zira O'nun varlığı, O'nun hakikatinin gereğidir. O'nun hakikati ise, yokluğu aslâ kabul etmez, yani yokluk O'na ârız olamaz. Diğer hakikatler ise, yokluğu kabule müsaittir. Öyle ki, Allah'ın zatı nasıl öncesiz, sonrasız, bölünmez ve değişmezse, O'nun sıfatları da öncesiz ve sonrasızdır. Bunun için Cenâb-ı Hakk'ın zatının dengi, benzeri, ortağı yoksa, sıfatının da öyle. Meselâ O'nun ilmi eşsiz ve benzersizdir. Çünkü O'nun ilmi ne zarurî, ne de istidlâlîdir; ne duygudan istifade edilmiş, ne de rivâyetten sağlanmıştır. Onda yanılma, sapma, hatâ ve kayma söz konusu olamaz. Son-

radan yaratılıp vücudu mümkün olanların ise, ilimleri belirtilen yollardan elde edilir ve her zaman yanılma payı söz konusudur.

ALLAH'IN EZELÎ VE EBEDÎ OLDUĞUNU BELİRLEYEN DÖRT SIFAT

Şüphesiz ki gerek kâinatın her parça ve ünitesinde, gerekse bütünlüğünde hâkim olan plân, proğram, denge ve düzen, mutlak bir yaratıcının varlığını ve birliğini isbatlamakta ve en ince hesapların, en mükemmel fiziksel ve kimyasal kanunların birbirini izlemesi ve tamamlaması, kâinatın oluşmasında tesadüfün yeri bulunmadığını kesin biçimde ortaya koymaktadır. Ancak bu yaratıcının zatını ve mahiyetini bilmemiz mümkün değildir. Çünkü o üç boyutun, (diğer bir görüşe göre dört boyutun) (1) dışındadır; zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı değildir. O bakımdan da her türlü ölçünün ve takdîrin üstünde ve ötesindedir. İnsanlar ve diğer canlılar ise, böyle değildir. Her bakımdan sınırlıdır ve insanın aklı, düşüncesi ve duygusu da sınırlıdır. Böyle olunca da, sınırsız olan Cenâb-ı Hakk'ın zatını idrak etmesi; O'nun hüviyet ve mahiyetini bilip kavraması mümkün değildir.

Gerçek bu olunca, biz O öncesiz ve sonrasız yüksek kudreti ancak sıfatlarının tecelli ve tezahürleriyle bilmekte ve imân etmekteyiz.

İşte konumuzu oluşturan İhlâs Sûresi bizi bu hakikate götürmekte ve Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini tanıtan dört câmi' (toplayıcı) sıfatını vermektedir :

1— Samed

2— Lem yelid

3— Velem yûled

4— Velem yekün lehü küfuven ahad..

Açıklama :

Bir olup öncesiz ve sonrasız olan Zât-i Hakk'ın hiçbir şeye muhtaç olmaması; ama varlıkta mevcut olan her şeyin istisnasız ve aralıksız O'na muhtaç bulunması ve O'nun mutlak anlamda müstağnî olması gerekir. O bakımdan «samed» sıfatı bu ve benzeri mâna ve özellikleri taşımakta; Allah hakkında vaki bütün şüpheleri reddetmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın bir ve samed olması ise, O'nun doğurmayacağını ve

(1) Zaman'ı da bir boyut sayanlara göre..

aynı hikmetle doğurulmadığını; sonra da O'nun dengi ve benzerinin söz konusu olamıyacağını zarurî kılmaktadır. İşte ikinci, üçüncü ve dördüncü sıfatlar O'nun bu özelliklerini yansıtmakta ve her türlü şirki reddetmektedir.

Bunun için Resûlüllah (A.S.) Efendimiz : **«Kul Huvallahu Ahad (sûresi), Kur'ân'ın üçte birine denktir»** buyurmuştur.

İhlâs Sûresi'yle Falâk Sûresi arasındaki münasebet :

İhlâs Sûresi'yle, Cenâb-ı Hakk'ın öncesiz ve sonrasız olduğu belirtilirken, O'nun her türlü sınır, ölçü, takdîr ve tesbitin ötesinde ve üstünde olan varlığı ve birliği açıklandı. Arkasından dört ayrı sıfatı sıralanarak O'nun benzersiz özellikleri konu edildi.

Felâk Sûresi'yle, yukarıda belirtilen sıfat ve özellikleriyle tanınan, bilinen Cenâb-ı Hakk'ın her çeşit şer ve kötülükten sığınılacak tek merci' olduğu açıklanıyor.

Bize bu sûrenin de tefsîrini müyesser kılan Zât-i Ahad'a sonsuz hamd-u senâlar; O'nu bize sıfatlarıyla ve o sıfatların tecelli ve tezahürleriyle tanıtan, doyurucu, inandırıcı ve kalıcı bilgi veren Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e salât-ü selâmlar olsun.

FELÂK SÛRESİ

Tabiîn'den el-Hasan, İkrime ve Câbir'e göre : Mekke'de; İbn Abbas (R.A.)dan yapılan bir rivâyete ve Katade'ye göre : Medine'de inmiştir. (1)

İniş sebebine bakılınca, sûrenin Medine'de indiği ağırlık kazanıyor.

Allâme Zemahşerî'nin tesbitine göre : Fil Sûresi'nden sonra inmiştir. (2)

Ahmed, Bezzar, Taberânî ve İbn Merduye'nin çeşitli tariklerden yaptıkları rivâyete göre : İbn Mes'ûd (R.A.) kendi mushafından Muavvezeteyn (veya Muavvizeteyn)i silmiş ve «Kur'ân'dan olmayan sözleri ona karıştırmayın. Zira bu iki teavvüz Allah'ın Kitabından değildir. Peygamber (A.S.) Efendimiz bu ikisiyle şer ve kötülüklerden Allah'a sığınmayı emretmiştir» diyerek kendisi de bunları âyet niyetiyle okumaz ve o niyetle okunmasını tavsiye etmezdi.. (3)

Ancak ünlü muhaddis Hafız Ebû Bekir Bezzar diyor ki : «Bu konuda ashab-ı kirâmdan hiç biri İbn Mes'ûd'a (R.A.) uymamış, onun bu konudaki görüşünü tasvip etmemiştir.» (4)

Aynı zamanda en sahîh rivâyetlerle, Resûlüllah'ın (A.S.) bu iki sûreyi namazda okuduğu sâbit olmuştur ki, reddi mümkün değildir. Böylece son iki sûrenin Kur'ân'dan olduğuna dair ashabın icmâı vardır.

Nitekim Müslim, Tirmizî, Nesâî ve diğer birkaç muhaddisin yaptığı sahîh rivâyette, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : **«Bu gece bana birkaç âyet indirildi ki onların bir benzerini görmüş değilim : Kul eûzü bi-Rabbi'l-felâk (sûresi) ile, Kul eûzü bi-Rabbi'n-nâs (sûresi)dir.»** (5)

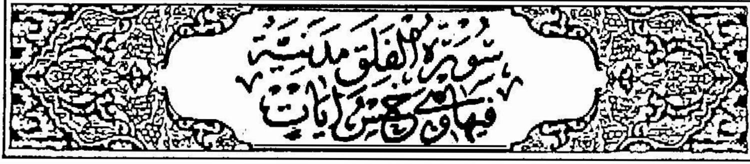
---

(1) Tefsîr-i Kurtubî : 20/251 - Şevkanî/Fethülkadir : 5/518
(2) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/820
(3) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/518
(4) » » » »
(5) Müslim- Tirmizî- Nesâî/istiâze : 1- Dâremî/fezâil-i kur'ân : 25

Birinci âyetinde sabahın, karanlığı yarıp çıkan aydınlığı konu edilmekte ve bu mânaya delâlet eden «felâk», sûreye isim olmaktadır.

Âyet sayısı	: 5		
Kelime »	: 20		
Harf »	: 47	(1)	

(1) Lübabu't-te'vîl : 4/428

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾

وَمِنْ شَرِّ النَّفّٰثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

M E Â L İ :

1-5— De ki : Yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığıyla ortalığa çöken gecenin şerrinden, düğümlere üfleyen falcı ve büyücülerin şerrinden, hased ettiğinde hasedçinin şerrinden, karanlığı ayırıp sabahın aydınlığını çıkaran Rabba sığınırım.

İNİŞ SEBEBİ

Urve b. Zübeyr'in (R.A.) yaptığı rivâyete göre, Hz. Aişe (R.A.) şöyle demiştir :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'e sihir (büyü) yapılmıştı. O kadar ki, Resûlüllah'ın (A.S.) (bazan) yapmadığı bir şeyi yaptığını tahayyül ettiği oluyordu. Bir gün benim yanımda bulunduğu sırada Allah'a yapılması uygun olan duâyı yaptıktan sonra şöyle buyurdu : **«Anladın mı ya Aişe!? Cenâb-ı Hak bir husus hakkında sormak istediğimi bana bildirdi.»** Ben de Ona : «Allah'ın bildirdiği nedir?» diye sorduğumda, buyurdu ki : **«İki melek bana geldi..»** ve olayı bütün detayıyla anlattı.» (1)

Olayın detayı ise şöyledir :

«İki adam (melek) gelip biri başucumda, diğeri ayakucumda durdu.

(1) Buharî/bed'-i halk : 11, cizye : 14, tıb : 49, 50, daâvat : 58- Ahmed : 6/50, 96

Biri diğerine sordu : «Bu kişiyi rahatsız edip ıstırap veren nedir?» Diğeri cevap verdi : «Sihirlenmiş (büyülenmiş)tir.» Ötekisi tekrar sordu : «Kim Onun aleyhine büyü yapmıştır?» Diğeri şu cevabı verdi : «Lebîd b. el-A'sam adında Benî Züreyk Kabilesi'nden bir yahudi..» Ötekisi yine sordu : «Nasıl sihir (büyü) yapmış?» «Diğeri cevap verdi : «Tarak ve tarağa takılıp kalan kılların kuru hurma kapçığı içine yerleştirilmesi suretiyle..» Ötekisi yine sordu : «O yapılan sihir (büyü) nereye konmuştur? «Diğeri cevap verdi : «Zervan Kuyusu'ndadır.» (Diğer bir rivâyete göre, Benî Züreyk Kuyusu'ndadır, denilmiştir).

Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, ashabından bazı kişilerle birlikte o kuyuya gitti ve kuyuya baktı. Kuyunun üstünde bir hurma ağacı bulunuyordu. Sonra Resûlüllah (A.S.) Hz. Aişe'ye (R.A.) döndü ve şöyle buyurdu : «O kuyunun suyu kına suyuna benziyordu; hurması da şeytanların başı gibiydi.»

Hz. Aişe (R.A.) devamla diyor ki; Resûlüllah'a (A.S.) şöyle dedim :

«Ya Resûlellah! O sihri oradan çıkartsaydın ya..» Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu : «Onu çıkartacak olursam, insanlara o yüzden bir kötülük dokunmasından endişe ederim...»

Zeyd. b. Erkam (R.A.)den yapılan rivâyete göre : Yahudilerden bir adam Hz. Peygamber'e (A.S.) sihir yapmış ve sihir olarak hazırladığı şeyi düğüm düğüm yapıp bir kuyuya atmıştı. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz, Ali b. Ebî Tâlib'i (R.A.) gönderdi. O da yapılan düğümlü sihri o kuyudan çıkartıp Resûlüllah'a (A.S.) getirdi. Düğümler çözüldükçe Peygamber (A.S.) hafifledi ve neşesi yerine geldi. Ama O, bu olayı Yahudiye anmadı ve onun yüzünü de hiç görmek istemedi.»

Buna benzer bir, iki rivâyet daha vardır ki, hepsi de aynı konuyu farklı anlatımlarla yansıtıyor.

O sebeple Muavvezeteyn (Muavvızeteyn) sûreleri inmiştir.» (1)

İLGİLİ HADÎSLER

Müslim'in Ukbe b. Âmir (R.A.)den yaptığı rivâyete göre; Resûlüllah (A.S.) Efendimiz buyurdu ki : «Baksanıza, bugece öyle âyetler indi ki onların bir benzeri görülmemiştir : Kul Eûzü bi-Rabbi'l-Felâk ve Kul Eûzü

---

(1) Buharî/tıb : 47 - Ahmed : 4/367 - 6/57, 63, 96 - Nesâî/tahrîm : 20- Ebû'l-Hasan Nisabûrî/Esbabü'n-Nüzûl : 310

bi-Rabbi'n-Nâs..» (1)

Ahmed b. Hanbel'in Ukbe b. Âmir'den yaptığı rivâyette, adı geçen diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.)ın bindiği devenin yularını tutup giderken bana şöyle buyurdu : «Ya Ukbe! Binmez misin?» Ben de, günah olur endişesiyle binmek istemedim. Ama Resûlüllah (A.S.) indi ve ben de (ister-istemez) az bir süre bindim. Sonra yine Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bindi ve şöyle buyurdu : «Ya Ukbe! Sana insanların okuduğu iki hayırlı sûre öğreteyim mi?» Ben de «Evet Ya Resûlellah!» dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (A.S.), Kul Eûzü bi-Rabbi'l-Felâk ile Kul Eûzü bi-Rabbi'n-Nâs sûrelerini okudu.» (2)

Yine Ukbe b. Âmir (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz her namazın arkasından Muavvezeteyn'i okumamı emretti.» (3)

Nesâî'nin Ebû Abdillah b. Âbis el-Cühenî (R.A.)den yaptığı rivâyette, adı geçen diyor ki : «Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bana : «Ey Âbis'in oğlu! İnsanların teavvuz ettiğinin en üstün olanını sana haber vereyim mi?» Ben de : «Evet Ya Resûlellah!» dedim. Buyurdu ki : «Kul Eûzü bi-Rabbi'l-Felâk ve Kul Eûzü bi-Rabbi'n-Nâs.. İşte bu iki sûre.» (4)

İbn Merduye'nin Ümmu Seleme (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu : «Allah yanında sûrelerin en üstünü, Kul Eûzü bi-Rabbi'l-Felâk ve Kul Eûzü bi-Rabbi'n-Nâs'dır.» (5)

İmam Mâlik'in İbn Şihab'dan, o da Urve'den, o da Âişe (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre : Resûlüllah (A.S.) Efendimiz (az da olsa) bir ağrı ve sızıdan müşteki olunca, Muavvezeteyn'i okuyup kendi üzerine üflerdi.» (6)

PEYGAMBER (A.S.) EFENDİMİZE SİHİR (BÜYÜ) YAPILMIŞ MIDIR?

Muavvezeteyn'in iniş sebebinde naklettiğimiz sahîh hadîslerden böyle bir olayın meydana geldiği anlaşılıyor. Olay, birçok râvi, siyerci ve muhaddis tarafından nakil ve rivâyet edilmiştir. Rivâyetlerin çoğunun zayıf veya

(1) Ebû Dâvud/fezâil-i Kur'ân : 25
(2) Ebû Dâvud/vitir : 19- Nesâî/istiâze : 1
(3) Ebû Dâvud/vitir : 26
(4) Ahmed : 3/417 - 4/144, 153
(5) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/518
(6) İmam Mâlik/Muvatta' - Taberâni/ayn : 10- Ahmed : 6/104, 124, 166, 181, 256, 263

mevzu olduğunu isbat eden olmamışsa da «haber-i ahad» niteliğinde oldukları kesindir. Sonra aynı olay ve konuyla ilgili olup çeşitli tariklerden yapılan rivâyetlerin çokluğu dikkate alınarak bunun meşhûr veya mütevatir derecesine ulaştığı da iddia edilemez. Çünkü rivâyetler arasında hem ifade, hem de olayın mahiyetini işleme farkı vardır. Bu da yapılan sihir (büyü) olayının ne derece Resûlüllah'ı (A.S.) etkilediğini kesin hatlarıyla ortaya koymamakta ve birtakım şüphelerin doğmasına sebep olmaktadır.

Şüphesiz Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Allah'ın en sevgili kulu ve en son pegamberidir. Allah'tan aldığı emirleri, inen âyet ve sûreleri aynen teblîğ etmiş, en küçük bir ilâve veya noksanlıktan kaçınarak Allah Kelâmı'nı bütün safiyet ve tazeliğiyle korumuştur. Bunda hiç şüphe yoktur. Çünkü mevcut delil ve belgelerin çokluğu, her türlü şüphe ve tereddüdü reddedecek kuvvet ve mahiyettedir.

Böylece dinî konularda Resûlüllah'ın (A.S.) yanılması, yanlış teblîğde bulunması söz konusu olamaz. Zira Cenâb-ı Hak, Onun bu yönü hakkında şu açıklamayı yaparak aksine bir düşünce ve iddiaya yer bırakmamıştır: **«Arkadaşınız (Muhammed) ne sapıttı, ne de azıttı. O, kendi hevesine de uyarak söz söylemez. O (Kur'ân) ancak Ona vahyolunan bir vahiydir.» (1)**

Dünya işlerinde ise, kendi peygamberlik mertebesine göre, fahiş bir yanılma ve hatâ sadir olmasa bile, bazı konularda az-çok yanılması söz konusu olabilir. Çünkü O da bir insandır. Namazda yanılması, hurma ağaçlarını aşılamada isabetli denmiyecek bilgi vermesi bu cümledendir.

O halde Hz. Aişe (R.A.) hadîsinde belirtildiği üzere, Peygamber (A.S.) Efendimiz'in yapmadığı bir şeyi yaptığını; işlemediği bir işi işlediğini tahayyül etmesi, eğer doğru ve kesinse, bütünüyle dünya işleriyle ilgilidir. Hem Kadı Iyaz'ın dediği gibi: Yapılan sihir (büyü) Onun dış organlarıyla ve biraz da sinir sistemiyle ilgilidir. Öyle ki, sihir Onun dış organları ve sathî olarak sinirleri üzerinde birtakım olumsuz tesir bırakmış olabilir. Kalbi ve aklı hiçbir zaman asıl ölçü ve kudretini kaybetmemiş ve sihrin tesir alanının dışında kalmıştır. (2)

Diğer önemli bir husus da şudur: Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'In sihirlendiği hakkındaki rivâyetlerin hepsi böyle bir olayın meydana geldiğinde birleşiyor; ancak detayında farklılık arzediyor. Şöyle ki:

a) Aişe (R.A.) ile İbn Abbas (R.A.) rivâyetinde, Resûlüllah'a (A.S.) hizmet eden bir yahudi gulâm (erkek çocuk, delikanlı, köle, hizmetçi) vasıta-

(1) Necm Sûresi: 3, 4
(2) Bilgi için bak: Lübabu't-te'vîl fî-Maani't-Tenzîl: 4/429

sıyla O'nun tarağının ve tarağa takılıp kalan birkaç kılının, büyücü yahudiye verildiği belirtilmektedir.

b) Yalnız Aişe (R.A.)nın diğer bir rivâyetinde ise, bu husustan söz edilmemekte, sadece Resûlüllah'ın (A.S.) sihir edildiğine ve o yüzden bazı şeyleri tahayyül ettiğine yer verilerek iki meleğin Peygamber'e (A.S.) geldiği ve böylece onların yapılan sihrin hangi kuyuya atıldığı hakkında bilgi verdikleri; Peygamber (A.S.)ın o kuyunun başına kadar gidip sihri (büyüyü) oradan çıkarmadığı kaydediliyor ve öylece Cenâb-ı Hakk'ın Ona şifâ verdiğine değiniliyor.

c) Zeyd b. Erkam (R.A.)dan yapılan rivâyette, Resûlüllah'ın (A.S.) bir yahudi tarafından sihirlendiği ve o sebeple Melek Cebrâil'in gelip haber vermesi üzerine, Resûlüllah'ın (A.S.) Hz. Ali'yi o kuyuya gönderdiği ve yapılıp kuyuya atılan büyüyü çıkartıp getirttiği, büyü üzerindeki düğümlerden her birinin çözülmesiyle Resûlüllah'ın (A.S.) hafiflediği belirtilmektedir.

d) Diğer bir rivâyette, Hz. Ali ile birlikte birkaç kişinin de gittiği konu edilmekte ve büyü üzerinde onbir düğüm bulunduğuna değinilmektedir.

e) Nesâî'nin rivâyetinde ise, o büyünün sözü edilen kuyuda bir kayanın altına yerleştirildiği ve üzerinde onbir düğüm bulunduğu açıklanmaktadır.

Buna benzer birkaç rivâyette de az farklı beyânlara yer verildiğini görmekteyiz.

Konuya bu açıdan bakınca, az yukarıda da değindiğimiz gibi, bir sihir (büyü) olayının ortada olduğu ağırlık kazanırken, tesiri ve bulunup ortaya çıkarılması hakkında rivâyetler arasında bir birlik yoktur. O bakımdan olayın detayı şüphe arzetmekte, kesin bir ifade kullanmamıza imkân vermemektedir.

O halde Resûlüllah (A.S.) Efendimizle ilgili bir sihir (büyü) olayı vakidir; ancak bunun Onda fazla bir tesir meydana getirdiği söylenemez.

Olayı meleğin haber vermesine gelince : Allah'a dosdoğru inanmayan ve dinin esaslarını kavrayamayan bazı sapık kişiler tarafından, insan ruhu ve duygusu veya sinir sistemi üzerinde olumsuz tesir meydana getirmek için sihir ve büyüye baş vurulduğu bildirilmekte ve buna karşı en koruyucu âyetin Muavvezeteyn olduğu haber verilmektedir.

Konunun diğer önemli yanlarından biri de, Kur'ân-ı Kerîm'de tevatür derecesindeki beyânla, müşriklerin, Hz. Muhammed (A.S.) hakkında «sihirlenmiş, büyülenmiş» iddialarının kesinlikle reddedilmesidir. Zâriyat Sû-

resi 52. âyetle, gönderilen her peygamber hakkında inkârcı müşriklerin «sâhir» ve «mecnûn» sözünü kullandıkları bildirilerek, peygamberlerin sihirbaz ve aklî dengelerinin bozuk olmadığı kesinlik arzeden bir anlatımla belirtiliyor. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hakkında da «sâhir», «meshûr» ve «mecnûn» gibi yakışıksız sözlerin kullanıldığını da görüyoruz. (1)

Resûlüllah'ın (A.S.) büyülendiğini haber veren hadîsleri aynen kabul edecek olursak Kur'ân'da belirtilip reddedilen iddiaların doğruluğunu kabul etmiş olmaz mıyız? Hayır.. Çünkü iki konu arasında fark vardır.

Ancak burada beş yorum karşımıza çıkmaktadır:

1— Hadîs ve rivâyetlere göre, Resûlüllah (A.S.) Efendimiz bir yahudi tarafından sihirlenmiş ve az da olsa bunun tesiri altında kalmış; sonra da Muavvezeteyn sûrelerinin inmesiyle sihir ve büyünün tesiri sıfıra düşürülmüştür.

2— Konuyla ilgili hadîsler ve rivâyetler hem «haber-i ahâd» olarak bulunuyor, hem de olayın detayında birbirinden ayrılıyor. Konu her yönüyle itikadî bir anlam taşıdığından bu gibi hadîsler ve rivâyetler delil ve hüccet olarak alınabilir mi? Bu hususta ilim adamlarının farklı görüşleri olmuştur.

3— Âyetlerle açık biçimde reddedilen «meshûr» ve «mecnûn» sıfatları, olumsuzluk yönüyle Resûlüllah (A.S.) Efendimiz hakkında devamlılık arzetmektedir. Hadîslerde belirtileni ise, gelip geçici bir sihir ve büyüdür ki, Resûlüllah'ın (A.S.) ruhu, kalbi ve aklı üzerinde en küçük bir tesir oluşturmamış; sadece dış organları ve sinir sistemi üzerinde az bir tesir meydana getirmiştir.

4— Felâk Sûresi'nin Mekke'de indiğini söyleyen güvenilir üç ilim adamı bulunuyor. Sözü edilen olayın ise Medine'de meydana geldiğine göre, bu sûrenin o olayla ilgili olarak indiği söylenebilir mi? Konuyu bu açıdan değerlendirdiğimizde olayla alâkalı hadîslerle ihticacın doğru olmayacağı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda hadîsler üzerinde daha ciddi araştırma yapılması gerekmez mi?

5— Felâk Sûresi'nin Medine'de indiğini söyleyen Katade'ye ve bir rivâyette İbn Abbas'a (R.A.) göre olayla sûre arasında bağlantı kurmak mümkündür. Ancak Mekke'de indiğini söyleyenler çoğunluktadır. O bakımdan üçüncü maddedeki yorumu tercîh söz konusudur.

---

(1) Bilgi için bak: İsrâ Sûresi: 47, Furkan Sûresi: 8, Şuârâ Sûresi: 153, 185. âyetin tefsîri

Buna bir altıncı madde daha ilâve edersek, şu âyet üzerinde durmamızın çok yararlı olacağını söyleyebiliriz. Şöyle ki :

(... يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ) **«Ey Peygamber! Rabbından sana indirileni teblîğ et; eğer etmezsen, (Rabbının sana verdiği) peygamberliği teblîğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur ve şüphesiz ki Allah kâfirleri amaçlarına eriştirmez»** meâlindeki Mâide Sûresi 67. âyetle, Resûlüllah'ın (A.S.) insanlardan korunduğu ve korunacağı açıklanmaktadır. Ancak hangi hususlarda ve ne durumlarda korunacaktır? İlk akla gelen, peygamberlik görevini aksatacak hertürlü saldırı ve dengesizlikten korunacağıdır. Nitekim 23 yıllık risâlet dönemi tam şuur, tam idrâk ve tam denge içinde geçmiştir. Bunda hiç şüphe yoktur. O halde bunun dışında cereyan eden sözlü saldırı, yaralama, ekonomik ablukaya alınma ve benzeri tecavüzlerden korunmadığı gibi, zâhiri yönü, yani bedeni ve sinir sistemi üzerinde kısmen olumsuz tesir yapan sihir ve büyüden de tamamıyla korunmadığı söylenebilir. Ancak sihir ve büyünün tesirinden korunması için Muavvezeteyn sûreleri indirilmiştir. Çünkü Resûlüllah (A.S.) Efendimiz melek değil insandır. Her insan gibi bazı şeylerden müteessir olması câiz ve mümkündür. Uhud Savaşı'nda yara alıp dişinin kırılması, yürürken ayağının kayması, bazan baş ağrısı hissetmesi bu cümledendir.

Konuyu özetliyecek olursak şu sonucu ortaya koyabiliriz : Bir yahudi tarafından yapılan sihir (büyü)den Resûlüllah (A.S.) Efendimiz zahirî yönüyle az müteessir olmuştur. Ancak bu Onun risâlet görevini lâyıkıyla yürütmesine asla tesir etmediği gibi ruhu, kalbi, idrâki ve aklı üzerinde de olumsuz hiçbir tesir meydana getirmemiştir.

Muavvezeteyn'in Mekke'de indiği kabul edilirse, Resûlüllah'a (A.S.) sihir ve büyü yapıldığıyla alâkalı hadîsler ve rivâyetlerin «haber-i ahâd» olduğunu dikkate alarak onlarla ihticac edilmemesinin daha uygun olacağı bir çıkış yolu olarak söylenebilir. Ancak bu da tartışma konusu olmaktan kurtulamaz.

SİHİR VE BÜYÜ

Bakara Sûresi 102. âyetin tefsîrinde sihir ve mu'cize üzerinde durmuş ve aydınlatıcı bilgi vermiş bulunuyoruz. Burada ise, sihir ve büyü üzerinde durmak istiyoruz. Zira Resûlüllah'a (A.S.) yapılan sihir, gerçek anlamda bir sihir midir, yoksa büyü müdür? İslâm ilim adamları «sihr»in üç manaya delâlet ettiğini belirtmişlerdir :

1— Birtakım tahayyüllerdir ki, hakikati yoktur. O bakımdan sihre,

«gözbağcılık» ve «gözboyacılık» da denilmiştir. Nitekim A'raf Sûresi 116. âyette şöyle buyurulmaktadır : **«(Musa onlara) : «Önce siz atıverin» dedi. Bunun üzerine onlar hünerlerini ortaya atıverince, halkın gözlerini büyülediler ve onları hayli korkuttular da büyük bir sihir sergilediler.»**

Âyette Arapça olarak «Seharû a'yüne'nâs» buyurulmuştur ki, bu bir bakıma gözbağcılık ve gözboyacılık anlamına da gelmektedir.

2— Cin ve şeytanlarla ilgi kurup onların yardımıyla birtakım geçici harikulâde olaylar ortaya koyup sergilemektir.

3— Küfür olduğunu bile bile benimseyip birtakım afsunlarda bulunmak suretiyle bir süre eşyanın şeklini ve hareketini değiştirmektir. Fir'avn'ın sihirbazlarının ellerindeki urgan ve sopaları halkın gözünde yılana çevirmeleri bu cümledendir. (1)

Büyü, bazı yöntemler kullanılarak ruh ve beden üzerinde geçici, ârızî birtakım olumsuz tesir bırakmak anlamına gelir. Bu yöntem cinlerle irtibat kurmak şeklindeyse, bir bakıma sihirle birleşir. Onun için Kur'ân ve hadîste «sihir» kelimesi anılarak bu kavramın yer aldığı konuya göre yorumlanabileceğine işâret edilmiştir.

Kur'ân'da Musa Peygamber'e (A.S.) karşı çıkartılan sihirbazlardan açık ve net biçimde söz edildiğinden, «sihir» denilen bir yöntemin mevcut olduğu kesinlik kazanıyor. Nitekim günümüzde de gerek el çabukluğuyla, gerekse gözbağcılık ve gözboyacılıkla sihir sürdürülmekte ve herkes tarafından bunun gerçek olmadığı, sadece halkın gözüne öyle yansıdığı bilinmektedir.

Sihir ve büyü konusu bilimsel açıdan yeterince ele alınmış değildir. Ancak bazı yöntemlerle insan ruhu ve duygusu üzerinde olumsuz tesirler icra edildiği kabul edilmektedir.

Resûlüllah (A.S.) Efendimize yönelik yapılan sihir ve büyü şekil ve muhteva bakımından çok farklı rivâyetlerle nakledildiğinden ortada bir olayın olduğu kabul edilse bile, onun şekli ve neticesi şöyle veya böyledir demek pek isabetli olmaz.

FELÂK'IN RABBINA SIĞINMAK

«Felâk», birden fazla mânaya delâlet eden bir kelimedir. Eshab-ı Kirâm ve Tabiîn'in bu hususta farklı yorum ve tesbitleri olmuştur. Onları

(1) Geniş bilgi için bak : Firuzabâdî/Kamus tercümesi : Sihir maddesi

şöyle özetliyebiliriz :

a) Câbir b. Abdillah'a (R.A.) göre : Sabahın aydınlığıdır. Bu da fecr-i sâdık'ın doğmasıyla birlikte karanlık yarılmakta ve doğu ufkunda yatay olarak aydınlık belirmektedir.

b) İbn Cerîr ve İbn Merduye'nin İbn Abbas (R.A.)dan yaptığı rivâyete göre : Bu kelimeyle bütün insanlar kasdedilmektedir.

c) Amr b. Anbese'ye (R.A.) göre : Cehennem'de bir kuyunun adıdır. O bakımdan bu konuda Resûlüllah'ın (A.S.) bir açıklaması söz konusudur ki, yine aynı sahabî onu rivayet etmiştir.

d) Ukbe b. Âmir'e göre, cehennem'de bir kapının adıdır. (1)

e) Kelbî'ye göre : Cehennem'de bir vâdinin adıdır.

f) İbn Ömer'e (R.A.) göre : Cehennem'de bir ağacın adıdır.

Bu yorumların en sahîh ve tercihe lâyık olanı, (a) maddesidir. Zira Hz. Aişe'nin (R.A.) vahyin ilk dönemini anlatırken «misle felâki's-sübhi» cümlesini kullandığını ve bunun «sabahın ilk aydınlığı» manâsına geldiğini görüyoruz.

Nitekim İbn Abbas (R.A.) diyor ki : «Araplar, «Bu, sabahın felâkından daha açıktır» derler ki, bununla sabahın ilk yatay aydınlığını kasdederler.» (2)

CENÂB-I HAKK'IN YARATTIĞI ŞEYLERDEN YİNE ONA SIĞINMAK

Burada uslûb-i ilâhî olarak, genellemeden sonra özellemeye geçilmiş ve yaratılanlar arasında daha çok şu üç şeyden sakınıp ilâhî kudret ve inâyete sığınmamız emredilmiştir :

1— Gecenin karanlığından,

2— Düğümlere üfleyen falcı ve büyücülerden,

3— Haset duygusu kabardığı zaman hasetçiden..

Toplumu ve aileyi en çok tedirgin eden olayların çoğu bu üçünden kaynaklanır. Gecenin karanlığı çökünce fırsatçı soysuzlar, baskın yapmak isteyen düşmanlar, çapulcu hırsızlar ortaya çıkar da karanlıktan yararlanarak birtakım gayr-i meşru yollara saparlar.

(1) Bilgi için bak : Şevkanî/Fethülkadîr : 5/521
(2) el-Câmi'u Li-Ahkâmi'l-Kur'ân : 20/254

Günümüzde medenî geçinen Amerika'da geceleyin elektriklerin bir, iki saat kesilmesiyle nasıl bir yağmacılığın başladığını duymayan kalmadı. Kalp ve kafalarına Allah ve Âhiret korkusu enjekte edilmeyip nefsanî duygularıyla başbaşa bırakılan insanların her fırsatı kendi lehlerine değerlendireceklerinde şüphe yoktur.

Falcılık, üfürükçülük ve büyücülüğü sanat haline getirip bunları geçim vasıtası olarak kullanan ve böylece saf insanları, dinî bilgisi az, genel kültürü çok zayıf olanları aldatıp sömüren ve bu yolla yaptığı hayâlî telkinlerle bazı kimseleri zan ve şüphe altında tutanlar da toplumun bir ayrı baş belâsı ve yüz karasıdırlar.

Bu konuda uzmanlaşan falcı ve büyücünün insanın sinir sistemi ve bazan da ruhî yapısı üzerinde birtakım olumsuz tesirleri olabilir. Allah'ın yüksek kudretine sığınıp O'nun âyetlerini, özellikle de Muavvezeteyn sûrelerini okumak en tesirli yöntemdir.

İslâm Dini, fert, aile ve toplumu bu gibi parazitlerin şerrinden korumak için birçok maddî ve mânevî müeyyideler koymuştur. En azından, gaipten haber veren kimseye baş vurmayı, ona inanmayı, haram kılıp büyük günahlardan saymış ve inanarak onlara gidip dedikleriyle amel edenin Allah'tan ve peygamberinden ilgisinin kesileceğini; ona doğru gidip de amel etmeyenin namazının kırk gün kabul olunmayacağını haber vermiştir. Buna karşılık ruhî depresyon geçiren, stres içinde dengesini kaybeden Müslümanlara, hiçbir maddî kazanç ve çıkar beklemeksizin sırf Allah rızası için şifâ âyetlerinden okumak yasaklanmamıştır. Zira gerek Resûlüllah'ın (A.S.) gerekse ashabının bu yola ve çareye de baş vurdukları sahîh rivâyetlerle sâbit olmuştur.

Haset (kıskançlık), gıpta sınırını aştığı takdirde bir iç maraz halini alır ve tedavisi çok zor olur. O bakımdan İslâm, gıptayı meşru sayarken hasedi haram kılmıştır. İlimde ve ahlâkta kendimizden üstün olanlara; dünyalık konusunda bizden aşağıda olanlara bakmamızı ısrarla tavsiye ederken birtakım mânevî müeyyideleri de birlikte ortaya koymuştur. Nitekim Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

«Sizden biriniz (mal ve dünyalıkça) kendisinden yukarı (üstün) olana bakmasın; ama kendisinden aşağı olana baksın.» (1)

«Sizden biriniz kendisinden malca ve hılkatça (fiziksel yapıca) üstün kılınan kimseye baktığı zaman, hemen arkasından bu hususta kendisinden aşağı seviyede olana baksın.» (2)

(1) Müsned-i Ahmed : 2/243
(2) » » : 2/314

«(Mal ve dünyalıkça) sizden aşağı olana bakın, sizden yukarı (üstün) olana bakmayın.» (1)

Vekab : Birden fazla manâya delâlet eder. O bakımdan müfessirlerin yorum ve tesbitleri farklı olmuştur. Şöyle ki :

a) Gece ve gecenin ilk karanlığı,

b) Gasak, gece; vekab, onun girmesi,

c) Gasak, gece; vekab onun karanlığının devam etmesi,

d) Gecenin soğuk havasının başlaması,

e) Güneş ve batması,

f) Ay'ın tutulması demektir.

Bunlardan (a) ve (b) maddesindeki yorumlar ağırlık kazanmıştır. Böylece bütün şerlerden ve özellikle sözü edilen üç şeyden, tedbir alıp Allah'a sığınmak, mü'mine Rabbısı tarafından güven ve şifa havası estirir. Sonra da bu gibi hallerde Allah'ın mübarek isim ve sıfatının anılmasıyla şerler defolur.

Bu sûrenin de tefsîrini bize müyesser kılan Cenâb-ı Hakk'a hamd olsun. Her türlü şer ve kötülükten, dengesizlik ve azgınlıktan O'na sığınır, rahmet ve inâyetini dileriz. Muavvezeteyn sûreleriyle bize korunma yol ve yöntemini açıklayan Resûlüllah (A.S.) Efendimize ve Onun âl ve ashabına salât-ü selâmlar olsun.

Felâk Sûresi'yle Nâs Sûresi arasındaki münasebet :

Bu iki sûre birbirini tamamlamakta ve teavvüz konusunda her ikisi de mânevî destek ve kalkan olmaktadır.

---

(1) Tirmizî/kıyâmet : 58- İbn Mâce/zühd : 9- Ahmed: 2/234, 482

NÂS SÛRESİ

Felâk Sûresi'nde olduğu gibi, bu sûrenin de Mekke'de mi, yoksa Medine'de mi indiği ihtilâf konusudur. Ashab ve Tabiîn'den bir kısmına göre, Mekke'de, diğer bir kısmına göre Medine'de inmiştir. İbn Merduye'nin yaptığı rivâyete göre, Kur'ân'ın ilk müfessiri İbn Abbas (R.A.) şöyle demiştir: «Bu sûre Medine'de inmiştir.» (1)

Birinci âyetinde, «Nâs (insanlar)ın Rabbına sığınılması» konu edildiğinden, Nâs kelimesi aynı zamanda sûreye isim olmuştur.

Allâme Zemahşerî'ye göre: Bu sûre Felâk Sûresi'nden sonra inmiştir. (2)

Âyet sayısı	:	6	
Kelime »	:	20	
Harf »	:	70	(3)

Sûrenin kapsadığı başlıca konu:

Cin ve insandan olan şeytanların kalplere verdikleri vesveseden, yaptıkları dürtüşlerden, yine insanların Rabbına, gerçek sâhibine ve ilâhına sığınmamız tavsiye ediliyor. Böylece her şeyin dizgininin Cenâb-ı Hakk'ın kudret elinde bulunduğuna ve yegâne sığınağın O olduğuna ve bütün tasarrufların O'na ait bulunduğuna işârette bulunuluyor.

(1) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/522
(2) Tefsîrü'l-Keşşaf : 4/823
(3) Lübabu't-te'vîl : 4/430

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِۙ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِۙ ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِۙ ﴿٣﴾
مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ي يُوَسْوِسُ ف۪ي صُدُورِ النَّاسِۙ ﴿٥﴾
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

M E Â L İ :

1-6— De ki : İnsanların Rabbına, insanların (yegâne) hükümdarına, insanların İlâhına : Cinlerden ve insanlardan olup, insanların kalplerine vesvese veren, (Allah anılınca da) sinsice geri çekilen vesvesecinin şerrinden sığınırım..

İNİŞ SEBEBİ

Felâk Sûresi'yle ilgili iniş sebebi bu sûre hakkında da aynen câridir.

İLGİLİ HADÎSLER

«Sizden hiç kimse yoktur ki, ona müvekkel kılınmış bir karînl (ruhanî bir arkadaş ve yakını) bulunmasın.» Bunun üzerine Ashab-ı Kirâm sordu : «Ya Resûlellahl Senin de mi karînin var?» Efendimiz cevap verdi : «Evet, benim de karînim var; ancak Cenâb-ı Hak ona karşı bana yardım etti de o İslâm'a girdi (teslimiyet gösterdi) ve o sebeple bana sadece hayır ile tavsiyede bulunur.» (1)

(1) Müslim/müsafirîn : 69- Dâremî/rikak : 25- Ahmed : 1/385, 397, 401, 460

Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in zevcesi Safiye (R.A.), itikâfta bulunan Resûlüllah'ı (A.S.) ziyarete gelmiş ve geceleyin ikisi birlikte dışarı çıkmışlardı ki, Resûlüllah (A.S.) onu evine kadar götürmek istiyordu. Derken yolda Ensar'dan iki adamla karşılaştı. Onlar Resûlüllah'ı (A.S.) görünce oradan süratle ayrılmaya koyuldular. Resûlüllah (A.S.) onlara seslenerek: «Biraz yavaş olun! Bu yanımdaki kadın Safiye bint Hay'dir.» O iki adam «Sübhanellah.. Ya Resûlellah! (Senin hakkında şüphe mi ederiz?)» dediler. Resûlüllah (A.S.) şöyle buyurdu: «Şüphesiz ki şeytan, âdemoğlunun kan kanalından girer. O bakımdan şeytanın sizin kalbinize bir şey, bir şer atıp fısıldamasından endişe ettim.» (1)

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz'in bindiği merkebin ayağı sürçtü (ve o sebeple Resûlüllah (A.S.) yere düştü). Bunun üzerine Resûlüllah'ın (A.S.) redifi (arkasından gelen adam): «Şeytan düşürüverdi!» dedi. Bu sözüne karşı Resûlüllah (A.S.) ona: «Şeytan kaydırıp düşürdü, deme. Çünkü böyle dediğin zaman şeytan kendinde bir azamet hisseder ve: «Ben kendi kudretimle onları yere düşürdüm» der. Ama Allah'ın ismiyle.. dersen, o (şeytan) küçülür, o kadar ki bir sinek gibi kalır» buyurdu. (2)

Ebû Zer (R.A.) anlatıyor:

«Resûlüllah (A.S.) Efendimiz Mescid'de bulunduğu bir sırada gidip yanına oturdum. O bana: «Ya Ebâ Zer! Namaz kıldın mı?» diye sordu. Ben de: «Hayır..» dedim! Bana: «Öyleyse kalk namaz kıl!» buyurdu. Ben de kalkıp namaz kıldım ve öylece oturdum. Resûlüllah (A.S.) Efendimiz şöyle buyurdu: «Ya Ebâ Zer! İnsan ve cinlerin şeytanlarından Allah'a sığın.» Ben de: «Ya Resûlellah! İnsanlardan da şeytan var mıdır?» diye sordum. «Evet, vardır» buyurdu..» (3)

«Şüphesiz ki şeytan insanın kurdudur; tıpkı davarlara musallat olup (sürüden) uzak kalan zayıf sıska olanını yakalayan kurt gibi..» (4)

«Doğrusu şeytan şöyle dedi: «Rabbım! Senin izzetin hakkı için hiç durmadan senin kullarını, ruhları bedenlerinde olduğu sürece aldatıp şaşırtacağım.» Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ona: «İzzet ve Celâlime and olsun ki, kullarım istiğfar ettikleri sürece ben onları bağışlayacağım» buyurdu..» (5)

---

(1) Buharî/mevakiyt: 22, itikâf: 8, fezâil'i-sahabe: 5- Müslim/mesacid: 224, fezâil'l-sahabe: 29, 34- Ebû Dâvud/savm: 78

(2) Müsned-i Ahmed: 5/59

(3) Buharî/bed'-i halk: 11, edeb: 44- Nesâî/istiâze: 49- Ahmed: 5/178, 256

(4) Müsned-i Ahmed/Câmiussağîr: 1/81

(5) » » » : » »

«Şüphesiz şeytan sizden birinize gelir de şöyle fısıldar : «Göğü kim yarattı?» O da : «Allah yarattı» der. O yine : «Ya yeri kim yarattı?» diye fısıldar. O da : «Allah yarattı» der. Bu defa şeytan : «Allah'ı kim yarattı?» diye fısıldar. İşte sizden biriniz böyle bir fısıltıyı hissedince, şöyle desin : «Ben Allah'a ve Resûlüne imân ettim.» (1)

ALLAH'IN İNSANLARA İZAFE EDİLEN ÜÇ SIFATI

(قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مَلِكِ النَّاسِ إِلٰهِ النَّاسِ) **«De ki : İnsanların Rabbına, insanların (yegâne) hükümdarına, insanların ilâhına... sığınırım.»**

Kur'ân-ı Kerîm'in son sûresinde Cenâb-ı Hakk'ın insanlardan yana üç sıfatı anılmaktadır. Şüphesiz insanlar bu üç sıfatı lâyıkıyla anlar ve hayatlarını ona göre düzenlerlerse, aralarında fitne ve fesat havası estiren ve durmadan kargaşalık çıkartmak için sinyaller veren şeytan tesir alanını kaybetmiş olur. Böylece huzurlu, güvenli aile ve toplumlar vücut bulur; kardeşlik duygusu kuvvetlenir. Zira üç sıfattan her birinin ruhlar ve kafalar, kalpler ve dimağlar üzerinde ayrı tesiri ve başka başka tecelliyle yönlendirme özelliği söz konusudur. Şöyle ki :

1— Rab

2— Melik

3— İlâh..

Rab : Fâtiha Sûresi'nin tefsîrinde açıkladığım gibi, yaratıp terbiye etmenin, yetiştirip geliştirmenin, kemâle doğru yükseltmenin bütün inceliklerini içermektedir. Başta melekler, insanlar ve diğer canlılar olmak üzere her şey Rab sıfatının tecellisiyle gelişip tekâmül etmiş, denge ve düzenini bulmuştur. Anneyle çocuğu arasındaki kopmaz bağ; anne sütünün müstesnâ anlamdaki besleyici özelliği; hayvanların kendi nesillerini devam ettirme iç güdüleri; bitkilerin kendi benzerlerini devam ettirmede tohum vermesi, kök salması ve mikro modelini tohum, kök ve sporlarında (2) muhafaza etmesi hep bu sıfatın Hâlık sıfatıyla birlikte tecellilerinin eseridir. Cenâb-ı Hak, terbiye ve tekâmül ettirmede, geliştirme ve düzenlemede beşer takdîr ve tasvîrinin; duygu ve düşüncesinin erişemiyeceği kudret ve yüceliktedir. O bakımdan masdar kalıbında olan «rab» mubalağa ifade etsin, yani bu yüceliği yansıtsın diye sıfat olarak belirlenmiştir.

(1) Taberânî/Câmiussağîr : 1/81

(2) Çiçeksiz bitkilerde üreme organı. Bir hücreli hayvanların bazılarında üreme cisimciği

İnsanoğlu kâinata ve onda yer alan her sistem ve parçaya akıl ve ilim, idrâk ve irfan gözüyle baktığı takdirde «Rab Sıfatı»nın tecelli ve proğramlama izini görebilir. Öyle ki, arının yaratıldı yaratılalı bal yapmakta olduğunu; karıncanın düzenli iş ayarlamasıyla hayatını sürdürdüğünü anlar ve «Sübhâne Rabbiye'l-Azîm-Sübhane Rabbiye'l-A'lâ» diyerek rükû' ve secdeye varır.

O bakımdan Cenâb-ı Hak bilfarz kâinattan «Rab Sıfatı»nın tecellisini çekecek olsa, ne denge kalır, ne de düzen; her şey alt-üst olup hılkatının hikmetinden uzaklaşır.

Melik : Sözlük olarak, sâhip, padişah, muktedir önder, güçlü hükümdar ve kral demektir. Rab sıfatından sonra anılması çok anlamlıdır. Şöyle ki : Her şeyi yaratıp hılkat ve fıtratına zerk ettiği özelliğine göre terbiye edip kemâle erdiren Rab, onları kendi haline bırakmamakta, kâinatı bir saatın çarkları, dişlileri gibi birbirine bağlı kılıp sayısı belirsiz melekleri görevlendirmek suretiyle kudretini izhar etmekte; hükümdarlığını bir zaaf, aksama ve ihmal söz konusu olmaksızın sürdürmektedir. İşte kâinatta sağlam denge ve düzenin aksamadan devamı Cenâb-ı Hakk'ın bir de Melik Sıfatı'nın tecellisiyledir. Ondan başka hükümdarların iktidar süresi kısıtlı, tasarruf yetkisi kayıtlı, kudreti sınırlıdır ve hepsi de ölüme mahkûmdur. Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve tasarrufu ise, sınırsız ve sonsuzdur. O bakımdan O, yegâne hükümdar ve hükümrandır.

Varlıkta hâkim olan ilâhî kudret ve tasarrufu görmemek ve anlamamak için kör ve sağır, bön ve ebleh olmak gerekir.

İlâh : Rab ve Melik olan Cenâb-ı Hak bu iki sıfatının tecellisiyle de her türlü övgüye lâyık olduğu gibi, ibâdet edilmeğe de tek ehildir. Azıcık dünyalık elde etmek, geçici bir makama yükselebilmek için fâni hükümdarın önünde eğilen insan, kendi kıymet ve azizliğini idrâk edememenin zilleti içinde bulunuyor demektir. Onu insan olarak yaratan ve kâinatta birçok şeyi onun hizmetine veren; sonra da Rab Sıfatı'yla onu terbiye edip kemâle erdiren; ahsen-i takvîm düzeyine getirip onu tasarrufu altında bulunduran Cenâb-ı Hakk'a ibâdet etmemesi son derece üzücü ve düşündürücüdür. Zira insanoğlu Rabbına ibâdet ettiği nisbette insanlığının manâ ve hikmetini anlayabilir. Yine ibâdetine göre O'nun yanında değer kazanıp izzet ve şerefe erişir. Bunun için Kur'ân'ın ilk sûresinde Cenâb-ı Hakk'ın «Rabbü'l-âlemîn» olduğu ifade edilirken, arkasından üç sıfatı anılmakta ve sonra da **«Ancak sana ibâdet ederiz ve ancak senden yardım bekleriz»** cümlelerine yer verilmektedir. Burada ise, o sıfatlardan bir kısmı anılarak «ilâh» ismi getirilmekte ve o cümlelerin özeti verilmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hak sözünü ettiğimiz üç sıfatını sıralarken çok ince bir hususa da işârette bulunmaktadır. Şöyle ki : İnsanlardan olan terbiyeci, aynı zamanda melik (hükümdar) olmayabilir. Ama Allah hem yegâne terbiyeci, hem de benzeri olmayan hükümdardır. O'nun hem terbiyeciliği, hem de hükümdarlığı devamlıdır. İnsanların ise bu iki yönü de geçici ve sınırlıdır. Sonra insanlardan mâbud (ibâdet edilen ilâh) olamaz. Ama Cenâb-ı Hak aynı zamanda insanların ilâhı (mâbudu) olarak bulunuyor ve bu hususta da O'nun dengi ve benzeri yoktur.

CİN VE İNSANLARDAN OLAN VESVESECİ

Cenâb-ı Hakk'ın Rab, Melik ve İlâh olarak üç sıfatı da insanlara izafe edilerek anılmaktadır. Zira O'nun isim ve sıfatının, özellikle bu üç sıfatının tecellisine en çok lâyık olan ve o tecelliden yeterince nasîbini almaya yönelik yeteneklerle donatılan insanlardır. Ne var ki onlardan bir kısmı yaratılışındaki bu azizliği idrâk edemediğinden Rahmân ve Rahîm olan Allah'tan uzaklaşıp İblîs'le yakınlık ve dostluk kurma özentisi ve çabası içindedir. Böyle olunca da toplum içinde yer alan bu tiynetteki insanlar en az şeytan kadar tehlikeli ve zararlıdırlar.

Şeytan ise, durmadan dürtükleyip kan mecrasından sinyal vermek suretiyle kalp ve kafada bir sürü vesvese ve şüphe doğurarak selîm düşünmeyi, faydalı yönelmeyi, kâmil kişi düzeyine gelme idrâkini alt-üst eder ve bunun için daha çok mide ve şehveti, kıskançlık ve açgözlülüğü kamçılar; kişisel menfaatin ön plânda tutulmasını telkîn ederek sinsi faaliyetini sürdürür. O aynı zamanda «hannas»tır : Döner, döner aynı sinyalleri verir ve Allah anılınca geri çekilir, gaflet edilince hemen yaklaşır. Kişi, Rabbını, Melikini ve İlâhını hatırlayıp O yüksek kudrete yönelince İblîs'in sinyalleri tesir etmez olur ve bu rahmânî hava oluşunca uzaklaşmak zorunda kalır.

Nitekim İbn Ebî Dünya, İbn Cerîr ve İbn Münzir'in tahrîc ettikleri, Hâkim'in de sahîhlediği hadîste şöyle buyurulmuştur : **«Doğan her çocuğun mutlaka kalbi üzerinde vesvas bulunur. Sonra o, Cenâb-ı Hakk'ı anınca vesvas arkasını dönüp uzaklaşır; unutup gaflete dalınca o vesvas dönüp gelir ve vesvese verir.» (1)**

Ancak cin ve insten olan vesvesecinin kalp ve kafaları karıştırması, kötü düşünce ve duygu malzemesi vermesi, içten dışa, kalpten fiiliyata çıkarılmadığı takdirde, bundan dolayı kulun bağışlanacağı; yani mücer-

(1) Şevkanî/Fethülkadîr : 5/524

red olarak o gibi duygu ve düşünmeden dolayı muahaza edilmiyeceği, azâba uğratılmayacağı söz konusudur.

Nitekim Resûlüllah (A.S.) buyurdu ki :

«Şüphesiz Azîz ve Celîl olan Allah, ümmetimin içinde beliren kötü duygu ve düşünceden dolayı onları bağışlar. O duygu ve düşünceyle ümmetim amel etmedikçe ve konuşmadıkça bu böyle sürer.» (1)

Böylece Kur'ân-ı Kerîm'e, Rab, Rahmân, Rahîm, Mâlik sıfatları anılıp Allah'a hamd edilerek başlandı ve yine O'nun Rab, Melik ve İlâh sıfatları anılarak cin ve insden olan şeytanın vesvesesinden Allah'a sığınmamız emredilerek Kur'ân tamamlanmış oldu.

ALLAHIM! Bu tefsîre başlamamı bana ilhâm ettiğin ve tamamlamamı kolaylaştırıp yardımda bulunduğun; rahmet, inâyet, lûtuf ve kereminle minnette bulunarak sonuca erişmemi sağladığın için Sana kalbimin samimiyet ve heyecanıyla, arzu ve iştiyakıyla hamd ediyorum. Kusurlarımı bağışla; şu dünyada beni Kur'ân'ın hizmetine sevkettiğin ve İslâmiyeti tanıtma basîretine kavuşturduğun gibi, âhiret gününde de beni Kur'ân-ı Kerîm'in şefaatinden ve nurundan mahrûm bırakma.

Tefsîrde bulunurken Resûlüllah'ın (A.S.) açıklayıcı, yol gösterici hadîslerini nakletmek suretiyle Senin Kelâm'ını daha iyi, daha kolay ve daha çekici tanıtmayı hedef seçerken Resûlüllah'a (A.S.) daha yakın olmayı arzuladım. Dünyada bulunduğum sürece beni Resûlüllah'ın (A.S.) yolundan ayırma; sebat göstermem için bana güç ve kuvvet bahşeyle. Âhirette de O'na yakın olan ve O'nun şefaâtine erişen sâlih kullarından eyle. Âmin!..

Duâlarımızın sonu : Hamd, her türlü güzel övgü âlemlerin Rabbı olan Allah'a mahsustur..

(1) Müslim/imân : 20, 202- Ebû Dâvud/talâk : 15- Tirmizî/talâk : 8- Ahmed : 2/398, 425, 481, 491

TEFSÎRİ TAMAMLARKEN

Şüphesiz Allah Kelâm'ını Allah'ın muradına uygun tefsîr etmek, işlerin en güzeli, amellerin en değerlisi, fakat en zoru, konuların da en ağırıdır. Biz bu gerçeği bilerek yola çıktık. Ondört yıllık tefsîr, hadîs, fıkıh, akaid, usûl ve kavâid üzerindeki aralıksız tahsilimin bu konularda bende sağlam bir temel ve maya oluşturduğuna inanarak araştırmaya koyuldum. Yirmiüç yıl bu araştırmam, döküman toplayıp tasnîf etmem devam etti. Topladıklarımı bir daha gözden geçirme ihtiyacını duydum. Zira hem insan olarak hiçbirimiz hatâdan sâlim değiliz, hem de insan hafızası nisyan (unutma) ile malûldür. Aynı zamanda çeyrek yüzyılda ilim ve teknik alanında hayli araştırmalar, incelemeler ve buluşlar oldu. Sosyal hayatta çok şeyler değişti. Ülkemizde de İslâm'a ilgi duyan ve onu her türlü yanlış bilgiden, maksatlı görüşten, kişisel mantıktan ve maksatlı yorumdan arınmış; bidât ve hurafeden temizlenmiş olarak öğrenmek isteyen okumuş aydın gençlerin gün geçtikçe arttığını görmekteyiz. İşte bu ve benzeri sebepler bizi, hazırladığımız müsveddeleri daktilo etmeden, ettirmeden önce ciddi şekilde gözden geçirmemize sevketti.

Cenâb-ı Hakk'ın muradını yansıtma gayretimiz her zaman ön plânda tutuldu. Din adına, Kur'ân namına taviz vermemek, ilâhî ahkâmı olduğu gibi açıklamak değişmeyen hedefimiz oldu.

Kur'ân-ı Kerîm'in erişilmezliğine inanarak kalemimizi kullandık. Allah sözünü, O'nun muradına uygun açıklama gayretini ortaya korken hem İslâm'ın ana kurallarını, hem de tefsîr, hadîs ve fıkıh usûlünü göz önünde bulundurmayı ihmal etmedik. Fahiş bir hatâ meydana gelmesin diye ondört ciltlik bu büyük tefsîrin müsveddelerini dört yıl gibi uzun sayılan bir sürede bizzat kendim daktilo ettim.

Baskı işine gelince:

Ciddilik, dürüstlük, samimilik ve titizlik gibi basım-yayım hayatında aranan dört ana vasfı kendinde toplayan ANADOLU DAĞITIM'ı tercîhte tereddüt göstermedim ve bugün böyle bir terçîhte bulunmamın isabetini daha iyi anlıyorum.

Zira ANADOLU DAĞITIM düşündüğüm ve inandığım gibi tefsîri tam ciddiyet ve titizlikle -şartların elverdiği ölçüde- bastırıp neşrine muvaffak oldu.

Bu bakımdan da son derece müsterihim. Hem bu dağıtım evine, hem de emeği geçenlere şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Bizi ve onları bu hususta başarılı kılan Cenâb-ı Hak'tır; tevfîk ve inâyet O'nundur. O her zaman hamdedilmeğe ve ibâdet edilmeğe lâyıktır.

Hamd Allah'a; salât-u selâm Resûlüllah'a (A.S.) olsun..

İZMİR, 8 Eylül - Cuma 1989
Celâl YILDIRIM

MÜELLİF VE MÜFESSİR CELÂL YILDIRIM

Ailesi aslen Erzurumlu olup, Rusların Kuzeydoğu Anadolu bölgesini işgali üzerine oradan göç ederek önce Diyarbakır'a ve sonra aynı ilin Kulp Kazası'na yerleşmiş ve Celâl YILDIRIM 1928'de bu küçük kasabada dünyaya gelmiştir.

Dindar bir aileye mensup olma ve o dönemde Osmanlı İmparatorluğuna bağlı eyaletlerde süregelen medreselerin benzeri sayılan, fakat küçültülmüş şekliyle ayakta kalıp halk tarafından geniş çapta himaye gören medreseler bölgesinde bulunma şansına sahip olan Celâl YILDIRIM, ailesinin teşvîk ve yardımıyla sözü edilen medreselere devam etmeğe başladı. Uzun süre okul ile medrese tahsilini birlikte sürdürmeğe özen gösterdiyse de taşınması zor bir yük halini alınca kendini bütünüyle medreseye verdi. Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup öğrenme ve ilmihal bilgisi edinme hariç tam ondört yıl aralıksız Diyarbakır, Siirt ve Bitlis yörelerindeki özel medreselerde dinî tahsilini sürdürerek icazet aldı. Arapça ve Farsçayı kavaidiyle birlikte öğrendi.

Sonra İzmir ve Afyon başta olmak üzere yurdumuzun muhtelif il ve ilçelerinde 25 yıl re'sen müftülük görevini sürdürerek 1979 yılında İzmir'de görevli iken kendi isteğiyle emekliye ayrıldı.

Celâl YILDIRIM'ın tahsîl yılları geride kalırken, o kendini bitmeyen, tükenmeyen bir heves ve enerjiyle İslâmî ilimlere adadı ve geniş, aynı zamanda zengin sayılabilecek bir kütüphane vücuda getirerek kolay çalışma ve araştırma imkânı sağladı.

Müellifin, -elinizdeki tefsîr dışında- tercüme ve te'lîf olarak yüzün üstünde eseri vardır. Bundan böyle İslâm-Türk kültür hayatına yeni eserler kazandırması için kendisine sağlıklı uzun ömürler dileriz.

ANADOLU DAĞITIM

İ Ç İ N D E K İ L E R

(Önemli konular fihristi)

N E B E' S Û R E S İ

N Â Z İ Â T S Û R E S İ

A B E S E S Û R E S İ

T E K V Î R S Û R E S İ

ĞÂŞİYE SÛRESİ

FECİR SÛRESİ

BELED SÛRESİ

ŞEMS SÛRESİ

LEYL SÛRESİ

MÜELLİF VE YAYINEVİNİN İTİZARI

Sayın Okuyucularımız,

Çeyrek asırlık bir çalışma ve araştırma neticesi meydana gelen TEFSİRİMİZİN hazırlanmış orjinallerini baskıya hazırladığımız gün, tamamının 10 cilt olacağını tahmin etmiş ve siz değerli okurlarımıza bu rakam üzerinden bilgi vermiştik.

Ne var ki, sözü edilen orjinallerin yeniden daktilo edilip dizgiye verilmesiyle ortaya tahminlerimizi aşan 14 ciltlik bir rakam çıkmış oldu.

Yeni gelişmeler -çağımızda hızla ilerleyen ilim ve teknoloji- dikkate alınarak tefsirin nihai baskıya hazırlanması sırasında bazı ilaveler zaruri olmuştur. Gerek bu ilaveler, gerekse Tefsirimizden tam olarak yararlanılabilmesi için düşünülen bir ciltlik indeks ilavesi ile birlikte kaçınılması mümkün olmayan bu artış ortaya çıkmıştır.

Henüz takım haline gelmeyen TEFSİRİMİZİN yurt içinde ve yurt dışında Müslümanların istek ve rağbetine mazhar olduğunu ve her cildinin birkaç baskısının yapıldığını tahdîs-i nîmet olarak belirtir; öteden beri bu konuda meydana gelen boşluğu doldurduğuna atıfta bulunarak İslâm Dinini her yönüyle doğru ve anlaşılır bir dille yansıtan bu kalıcı eserin tamamına kitaplığınızın sahip olmasını Cenâb-ı Hak'tan bütün arzu ve iyi niyetimizle dileriz.

Sizlere sağlıklı uzun ömürler temenni ederken en derin selâm, sevgi ve saygılarımızı sunarız.

ANADOLU DAĞITIM
Basım Yayım Koll. Şti.

MÜELLİF
Celâl YILDIRIM

ANADOLU DAĞITIM
BASIM YAYIM KOLL. ŞTİ.
853 Sok. No. 42 - İZMİR
TEL : 25 59 83